CENTRO DE DOCUMENTACION REGIONAL “JUAN BAUTISTA VAZQUEZ”

236 406 406 208 D 7012

DIVI AMBROSII Episcopi Mediolanensis omnia opera, per eruditos viros ex accurata diversorum codicum collatione emẽdata, Græcis quæ vel aberant, vel erant corruptissima, plerisque in locis feliciter restitutis, in quatuor ordines digesta: quorum primus habet mores: secundus pugnas aduersus hæreticos: tertius orationes, epistolas, & conciones ad populum: quartus explanationes voluminum veteris & noui testamenti.

Eiusdemq; in Epistolam ad Hebræos accessit nouiter inuenta, & arguta, & docta enarratio, nec hactenus vsquàm impressa.

Inspice lector, & inuenies alium Ambrosium quàm antehac habuisti.

BIBLIOTECA PUBLICA CUENCA
BIBLIOTECA PUBLICA CUENCA

PARISIIS,
Ex officina Gervasii Chevallonii.

1539.

BIBLIOTECA PUBLICA CUENCA

D. ERASMVS ROTERODAMVS PIO LECTORI S. D.

PRIMVS hic tomus continet τὰ ἠθικὰ, hoc est, quæ ad mores Christianorum instituendos faciunt: quorum oportet primam esse curam. Quæ videbantur νόθα, non semouimus, vel quia pauca sunt, vel quia non indigna lectu, cuiuscunque sunt. Pagina quadragesima columna quarta, libellus cui titulus, Ad virginem deuotam, nihil prorsus habet Ambrosii nec in phrasi, nec in sententiis. Ad id persuadendum satis arbitror monuisse lectorem ut inspiciat. Pagina quadragesima prima, columna tertia, libellus qui hunc proximè sequitur, titulo, Ad virginem lapsam, videtur non ineruditus. Apparet declamationem esse, qualis est illa sancti Hieronymi de matre & filia recõciliandis. & habetur inter huius opera, si titulis habenda fides: quanquam hic, ne deprehenderetur fucus, scriba omisit principium, & in fine quædam adiecit, aliáque nonnulla variauit. Huius extrema pars in qua consolatur virginem, non est nouus libellus, vt à typographis distinctus est, sed extremum caput superioris.

CATALOGVS.

Officiorum libri.	III.	De viduis.	I.
De virginibus.	III.	De pœnitentia.	II.
Ad virgines exhortatio.	I.	Exhortatio ad pœnitentiam.	
Institutio virginis.	I.	De fuga seculi.	I.
Ad virginem deuotam.		De bono mortis.	
Ad virginem lapsam.			

PARISIIS,
Ex officina Gerualdi Chevallonii.

1533.

Reuerendiſſimo

DOMINO, D. IOANNI ALASCO, ARCHIEPISCOPO GNESNENSI, AC TOTIVS POLONIAE PRIMATI, ERASMVS ROTERODAMVS. S. D.

PARISCI mortales, ornatiſsime præſul, quod æternum, cunctisq; venerandum eſse volebant, numini cuipiam dedicabant, vt vel religio petulantiam hominum deterreret ab iniuria. Exẽplum hoc à lucis ac templis paulatim demigrauit ad ſtudia, vt ſi quid noui operis praretur editiõi, celebri cuipiam gratioſoq; nomini conſecraretur. Id tot iam ſeculis adeo receptum eſt, vt aduerſus rationis exactores vel ſola ſufficiat præſcriptio. Illud tamẽ ineptũ videri poteſt, quod quidã aliena dicant viris primatibus, nec aliena modo, verũetiã ea quibus ipſorũ opera nihil prorſus acceſsit, niſi forte quòd eadẽ deprauatiora reddiderunt. Alioqui quum nũc nouorum librorum γάργαρα, vt habet vetus comœdia, penè nos obruãt: mihi præclarius eſse facinus videtur, veterũ authorum monumẽta tẽporum iniuria ſcribarũq; temeritate collapſa reſtituere, q̃ noua cudere volumina, preſertim quum quod ſua ætate vere dixit Eccleſiaſtes, nihil eſse nouum ſub ſole, & ſcribendi plures libros nullum eſse finẽ, in hoc ſeculũ multo verius dici poſsit. Inter priſcos autẽ eccleſiæ doctores latinos vix alium arbitror eſse digniorẽ cuius extẽt integrę lucubrationes, q̃ diuum Ambroſiũ. Hoc & ex animo dictum videri velim, & citra cuiuſquã contumeliã. Sit linguarũ ac ſcripturarũ peritior Hieronimꝰ, ſit elaboratioris phraſeos Hilarius, ſit in quæſtionũ nodis explicãdis argutior Auguſtinus, aliis itẽ dotibus excelluerint alii: ſed quem mihi dabis qui pari ſynceritate tractet ſacras literas, qui cautius vitarit ſuſpecta dogmata, qui ſic vbiq; gerat Chriſtianũ epiſcopum, qui ſic ſpiret paterna viſcera, qui ſummam præſulis authoritatem cum ſumma manſuetudine cõiunxerit? Vbiq; ſentias illum hoc affici quod loquitur. Et adeſt dictioni modeſta quædam ac pia iucũditas, grataq; ciuilitas. Eſt quẽ non omnino ſine cauſa doctorẽ melliſluum vocant. At hic iuxta nomen ſuum verè cæleſti manat Ambroſia, dignus qui ſit quod dicitur, Ambroſius, hoc eſt, immortalis, nõ ſolum apud Chriſtũ, verumetiã apud hoĩes. Quantum autẽ ſudoris exhauſtum ſit in hoc reſtituẽdo dum collatione veterũ codicũ emendãtur deprauata, reſtituũtur amputata, reſecantur aſsuta, reponuntur grẽca, quæ vel aberãt prorſus, vel figuris nihil ſignificantibus fuerant addita, tuæ prudentiæ fuerit æſtimare. Vt autem tam inſignẽ eccleſiæ doctorẽ tui nominis auſpicio potiſsimũ veluti renatum in lucem prodire vellem, cum primis in cauſa fuit Ioannes à Laſco, te patruum non minus morum ornamentis q̃ nomine referens. Nam iuuenis ſenem ſic exprimit, vt in eo veluti renatus videri queas. Is tui ſimulacrum quoties mihi depingebat oratione, toties agnoſcebam in narrãte imaginis expreſsæ antitypon. Adeo dum patruũ depingit, ſeipſum depingebat imprudens. Hunc mihi conuictorẽ pauculos licet mẽſes contigiſse, non in poſtrema felicitatis parte pono. Vtinã mihi liceret per adulationis inuidiã prædicare dei dotes quas in illo & amaui & veneratus ſum. Illud non poſsum nõ fateri, ſenex iuuenis cõuictu factus melior, ac ſobrietatẽ, temperantiam, verecundiã, linguę moderationẽ, modeſtiam, pudicitiã, integritatẽ, quam iuuenis à ſene diſcere debuerat, à iuuene ſenex didiſci. O gentẽ pietati natam! Nec alio nomine mihi videtur felicior Polonia, q̃ quòd talem regem, talem ſortita ſit Archiepiſcopum, quorũ inſignis pietas pari ſtudio certat hos fatales bellorum & opinionum tumultus componere, prolapſosq; Chriſtiani populi mores inſtaurare. Quumq; cò proceſserit tua veneranda ſenectus, vt merito poſsit à negociis impetrare dimiſsionem, tamen ad eccleſiæ patriæque commoda procuranda iuuenis es. Hic igitur veteris prouerbii venit in mẽtem, ὡς ἀιεὶ τὸν ὅμοιον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὅμοιον. Itaque viſum eſt pulchrè congruere vt proficiſceretur Ambroſius præſul ad præſulem, claris natalibus inſignis ad nobiliſsimum, pius ad pietatis antiſtitẽ, eruditus ad eruditionis eximium patronum, virgo & virginitatis præco facundiſsimus ad omnis pudicitiæ exemplar incomparabile, deniq; pacificator ad epiſcopum pacis ac tranquillitatis publicę ſtudioſiſsimum: cui rei dicas Ambroſium diuinitùs fuiſse datam. Hoc agebat illa facunda lingua quum Liguriæ conſularem ageret præſidem, ſedabat tumultus, ſarciebat concordiam non minus accuratè quàm dextrè ac feliciter: nec id ſolum in iis regionibus vbi fungebatur magiſtratu, verũetiam quoties res apud alios ſpectabant ad ſeditionem, Ambroſius veluti peritus ac felix nauclerus ad ſedandam tempeſtatem accerſebatur. Ac ne multa commemorans, plus æquo præfationem extendam: Quum extincto Auxentio, qui fouerat Arianos, Mediolani per epiſcopos ageretur de præſule ſubrogando, tantaq; ſtudiorum variantiũ contentione flagrarent comitia, dum pars Arianæ factionis, pars orthodoxorum flagitat epiſcopum, vt res ad extremos tumultus tẽdere videretur, Theodoſius Cæſarum piiſsimus eò legat Ambroſium, vt rerum exitiales motus componeret. Is dum pro delegato munere tẽplum ingreſsus, ſingulari facundia ſuadet concordiam, ſubitò cuncta populi modo diſsidentis ſtudia in vnum conuerſa ſunt, iamq; iunctis vocibus ſuffragiisq; concordibus Ambroſium epiſcopum flagitant. Multa cauſatur ille, ſe prophanæ functionis hominem eſse, ſacrarum rerum imperitum, nondum ſacro lauacro renatum, quum Paulus vetet etiam neophytum ad eccleſiæ gubernacula admoueri. Sed hic quid fruſtra facundus erat. Quo vehemẽtius ille detractat, hoc magis accenduntur populi ſtudia. Quid multis? imperator perſpiciens diuinitùs geri negocium, populi cõſtantem approbat voluntatem. Ambroſius fruſtra reluctans pro præſide conſulari fit præſul infulatus, pro faſcibus ſumit pedum, ante pręfectus gregi dominico, q̃ in gregem dominicum cooptatus. exitiabile diſsidium extĩguitur, & eccleſiæ ſua redditur cõcordia. Sed quod inſubrium vni gratulamur eccleſiæ, hoc iam dudum optamus eccleſiæ catholicæ, videlicet vt exoriatur aliquis Ambroſio ſimilis, qui paribus auſpiciis hunc miſerandum orbis tumultum, quo nulla ætas vidit quicquam pernicioſius, redigat in tranquillitatẽ. Saltem talis quiſpiam nobis exoriatur ex pontificũ, theologorum aut monachorum ordine, qualis tunc prodiit Ambroſius è claſse catechumenorum, eq̃; prophano magiſtratu. Magnũ pondus habet morum integritas, magnã habet authoritatẽ coniuncta manſuetudini conſtantia. Deniq; plurimùm valet eloquẽtię copulata prudẽtia. Sed hoc non malum ſimplex, hæc lues quæ nõ ſolum eccleſiam tot opinionibus diſcidit, verumetiam principum animos implacabili diſsidio committit, hominem requirit datum cælitùs, cuius authoritatẽ reuereatur populus, cuius conſtantiæ cedat & principum ſublimitas. Nulla ex victoria armis parta plus laudis tulit Theodoſius, q̃ quod ab Ambroſio ſe vinci paſsus eſt. Babylæ parũ feliciter ceſsit quod imperatore impia cæde funeſtatum templo prohibuit, immo feliciter ceſsit ipſi, qui præſulis authoritatẽ ſua morte confirmauit. At Ambroſio ceſsit felicius, qui ſumma conſtantia ſuam tuẽs authoritatem ipſum etiam Cæſa-

BIBLIOTECA PUBLICA CUENCA

rem Christo lucrifecit,ac pulcherrimum exẽplum omnibus monarchis edidit quanta sit episcoporũ dignitas, si modo vere sint quod audiunt. Nec dubito quin tales simus habituri principes aliquot qualis fuit Theodosi⁹, si tales haberemus episcopos qualis erat Ambrosius: & haberemus,opinor, nisi populi mores alienarent benigni numinis fauorẽ. Quoq; magis liqueat quod dicimus primùm rem,deinde personas expendamus. Thessalonicæ quidã è comitatu Cęsaris per populi tumultũ fuerat interfectus. Cæsar ira dissimulata plebẽ ad ludos Circenses euocat. Ibi repente circunfusa militibus inermi multitudine, promiscuè sæuitum est in noxios iuxta & innoxios,pœnaq; non meritis est data,sed furori. Id factum hodie iustum videri posset. Quoties enim in bello trucidantur quibus ex pacto deditionis erat promissa incolumitas? Quoties oppido capto sęuitur propemodũ atrocius in immerentes,q̃ in nocẽtes? & sæuitiam excusat odiũ criminis. Hæc de re. Iam mihi cogita Ambrosiũ vnius ciuitatis episcopum,quæ tum,vt opinor,minus erat ampla minusq; frequẽs q̃ nunc est,nullis aliis armatum præsidiis, q̃ quæ decẽt episcopũ, lingua,precibus,& vitæ sanctimonia. Ex aduerso cõsidera Cęsarũ illius tẽporis potentiã: cui si conferas horum tẽporum ditionẽ, eam duntaxat quã Cæsaris titulus addit electis (Nã Carolus & sine Cæsaris titulo principũ maximus est) rem vix seriã esse dicas: & tamẽ talis episcopus talem Cæsarẽ ob præcipitatũ vindictæ ius ab ecclesiæ foribus submouit,exprobrãs crudelitatis immanitatem,docẽsq; illũ à cõsortio Christiani gregis alienũ esse. Reuersus est in regiã Cæsar agnoscẽs æquissimũ esse vt Christi legibus cedat humanæ potẽtię fastigiũ. Ibi post sex menses mœrore lachrymisq; transactos,per Ruffinũ aulæ prẹfectum agit vt anathematis vinculo solueretur, quo saltẽ feriis natalitiis,nã instabant,liceret interesse. Nihil agit Ruffinus. ipse Cæsar impatiẽs non irę,sed mœroris,adit Ambrosiũ,nõ in tẽplum,ne iterũ repelleretur, sed in locum quẽ Græci domũ salutatoriã appellãt. Nã ibi forte tũ sedebat episcopus omnib⁹ expositus,siquis quid vellet consulere. Patiẽter fert obiurgãtem,nec prius absoluitur,q̃, prẹter solennẽ pœnitentibus satisfactionẽ, etiã legẽ aduersus edictorum imperialium sęuitiã pollicerẽtur. Illicò prodita lex,vt si qui per edictũ Cæsaris iuberẽtur occidi, in tricesimũ vsq; diem proferretur executio, quo spatium esset cognoscẽdi,locusq; daretur vel Christianæ clementiæ, vel necessariæ seueritati. mox posito regis diademate,Cæsaris personã exuit,pœnitẽtis suscepit,humi prostratus, ac lachrymis vbertim effusis rigãs solum supplici voce precatus est domini misericordiã. Cui hæc non viderentur in Cæsare plus quàm satis? Sed mane dum auditurus,(quod & inuictam episcopi constantiã,& Cæsaris nõ fucatam pietatem magis illustret) quum ex more munus detulisset ad altare, rediens constitit intra cancellos. Id videns Ambrosius, per diaconum percontatur quur ibi moraretur. Respondenti, vt videam peragi mysteria:rursum misso diacono renunciauit vt agnosceret suum locũ: nam eum in quo consisteret,esse sacerdotibus designatũ. Purpura,inquit,imperatorem facit,sacerdotẽ nequaquam. Quid expectas? vt Cæsaris victa lenitas tandẽ excãdescat? Nequaquam, verũ excusat se, quod nõ in contemptũ loci restiterit illic,sed quod quoniã Constãtinopoli reperisset hũc morem, vt Cæsar intra cancellos videret peragi mysteria, credidisset idem esse receptum Mediolani. His placidè dictis, abiit in locum præscriptum. Nec eo contentus, vbi reuersus est Constãtinopolim, etiam quum inuitaretur vt intra cancellos ex more consisteret dum peraguntur mysteria,negauit se facturum, addens se neminem nosse qui vere sciret episcopũ gerere,præter vnum Ambrosium. O nostri seculi prolapsos mores. Si nunc dignetur princeps quilibet tẽplum adire, extruitur illi tabernaculum altari sublimius: & intra cancellos non modo consistunt proceres aulæ, verumetiã sordidi negociatores (quos Cicero vix recipit inter honestos ciues) decanos & ecclesiæ primores è sellis suis deturbãt. Quantò minus fastus addebat Theodosio sceptrum ac diadema,quàm istis addit sordido quęstu nec semper iusto pauxillum partum pecuniæ. Simili cõstantia restitit Iustinæ Augustæ minitãti vt aut Arrianos reciperet, aut iret in exilium. Ille verò nihil pauefactus,non prodam, inquit,lupis gregẽ mihi cõmissum. Hic occide si libet. Sed nemo potest Ambrosium agere, nisi qui pro pietate mori paratus est. Immò difficillimũ est cuiquam vere sacerdotẽ agere,qui libẽter aliud est quàm sacerdos. Onera sunt verius quàm ornamẽta,quæ libertatem adimunt cũ dignitate,fitq; nõnunquã vt dum vtrũq; volunt esse, nec pricipes sint,nec sacerdotes. Sed desino,ne vitæ Ambrosianæ videar historiam texere. In hoc diuerticulum me deduxit horum tẽporum miserãda calamitas. Nunc ad institutum reuertimur. Quemadmodum singularis quædam huius viri integritas cum summa constantia patiq; mansuetudine coniuncta fecit vt nec regali fastigio cederet,nec malorum improbitati succũberet, gratus autem esset ac venerãdus etiã alienis,ac parum amicis:ita nullius vnquã scripta latius inclaruerunt,aut minus obnoxia fuerunt inuidiæ quàm huius. Quibusdam serò contigit sua gloria,nonnullis diu luctamen fuit cũ æmulis, complurimum labores penitus interciderunt. Ne quid horum accideret Ambrosio,causam ego præcipuam arbitror, perpetuam quandam in scriptis omnibus moderationem,quæ nec in redarguendis hominum vitiis obliuiscitur Christianę mansuetudinis. dicas eum dolere, non irasci: nec vsquam excurrit in leuitatis aut ostentationis speciem, vt vbiq; pectus vere Romanum, immò Christianum agnoscas. Erãt qui Cyprianum verterent in Caprianum. Origenes ne mortuus quidem hydram inuidię potuit effugere. Hieronymo ad extremum vsq; vitæ diem amarulenta cum æmulis rixa fuit. Tertullianus bis perierat, primùm deprauatione, deinde situ, nisi nuper beatus Rhenanus eum luci reddidisset. Idem euenerat propemodum Irenæo, tam indigno qui periret. Ambrosius à nemine non honorificè citatur,etiam ab hæreticis. tãta erat nominis authoritas viuo, quæ vix aliis à rogo cõtigit. Alius fortasse disertius laudauit virginitatem, sed huius mellita facũdia virgines ex vltimis mundi regionibus, hoc est, è Mauritania Mediolanum pellexit,ambientes illic sacro velo decorari. Alius fortasse vehementius disputauit. Sed hic grandem illum cetum in ecclesiæ sagenam pertraxit, Augustinum. Vnus Hieronymus,quanquàm illum aliquot locis multa cum honoris præfatione citat, tamen alicubi minus candidè de libris eius sentire videtur. Siquidem in præfatione in Didymi librum de spiritu sancto ab ipso versum, taxat libellos cuiusdam de spiritu,ex græcis bonis latinos nõ bonos,in quibus nulla vis sit argumentorũ, sed tantum orationis facies exquisitis hincinde coloribus pigmentata. Rursus in præfatione qua præfatur in homilias in Lucam,recitante Ruffino,nam opus hoc intercidit, taxat illum in cõmentariis in Lucam,vt verbis ludentem, sententiis dormitantem, deniq; græcorum plumis fese venditantem. Verum siue hoc vere scripsit in Ambrosium,vt inimicus exprobrat Ruffinus,siue in alium, certe à nomine temperauit: quod ipsum venerandæ cuiusdam authoritatis est argumẽtum. In cathalogo scriptorum nec laudat eum,nec vituperat. Ne in alterutrã,inquit,partem aut adulatio in me reprehendatur aut veritas. Ac ne lucubrationes quidem illius recenset, quod tamen in aliis solet. Ex quo diuinare licet Hieronymo quędam in Ambrosii libris displicuisse,quę ob singularem hominis authoritatem supprimere maluerit quàm euulgare. Nec ea res quicquã officit gloriæ sacri doctoris. Nam & Hieronymus erat homo, & nihil est humanum ex omni parte beatũ,nec eadem placent omnibus.

Hlud cõfitendũ, at non improbandũ, quod pleraq; quæ ſcripſit Ambroſius, hauſit è græcorũ cõmẽtariis, præſertum Origenis, ſed ita, vt qđ ſanũ eſset excerperet: quod à ſyncerit ate doctrinę catholicę alienũ, aut cõtẽtioſum, diſsimularet, nec errorẽ proferẽs, nec authorẽ prodens, quorũ alterũ non erat tutũ, alterũ inuidioſum. Quod in illo cõprobat etiã diuus Hieronymus epiſto. ad Pãmachium, & Oceanum: Nuper, inquiens, ſanctus Ambroſius ſic Hexameron illius compilauit, vt magis Hyppolyti ſententias Baſiliiq; ſequeretur. Rurſus ad Pammachium & Marcellam, Habuit, inquit, Ambroſium, cuius penè omnes libri Origenis ſermonibus pleni ſunt. Nec Ciceroni quiſq; vitio vertit quod in philoſophicis argumẽtis græcos ſequeretur, non vt interpres, ſed vt imitator. Nec erat corniculę furtũ, quod græcorũ nomina quę pleraq; tum apud Latinos magna laborabãt dogmatum improbatorũ inuidia, preſsit, ſed cauti paſtoris omnem offendiculi diſsidiiq; materiã excludentis. Porrò dicẽdi character nec flaccidus eſt, nec humilis: quo nomine taxare videtur libellos de ſpiritu ſancto Hieronym⁹, excuſante Auguſtino, quod rẽ licet grandẽ, tamẽ ſubtilẽ docenti nõ laudanti cõueniret oratio demiſsior. ſed habet interim ſuos aculeos, vbi res poſtulat, propi⁹ tamẽ accedens ad argutã iucunditatẽ, q̃ ad Ἀδύνατον illam, & affectus penè tragicos, in quos interdũ exardeſcit Hieronymus, & Hilarius. Ac plerumq; totus ferè ſermo ex variis ſententiarum generibus velut ex teſſellis contextus eſt, quo dicendi genere ſupra modũ delectatus videtur Seneca. Hoc non minus creber eſt Ambroſius, ſed tamen mollior, vt fruſtra reclamãte Fabio, qui vult orationem eſse veluti luminibus diſtinctã; nõ velut emblematibus cõpactã, frequẽter & diuiſionẽ, & argumentũ, & tranſitũ & concluſionẽ ſiue clauſulã argumẽtationis per ſententiam efferãt. Interdum totus apparatus collectionis, hoc eſt propoſitio, aſsũptio, ratio, cõfirmatio, expolitio meris conſtat ſentẽtiis. Paſsim accinuntur epiphonemata, vixq; alius crebrius aut frequẽtius vtitur ſententiarũ genere, quas appellans Νοήματα, in quibus latet aliquid arguti ſẽſus, quod quũ nõ exprimatur, intelligitur, ob hoc ipſum gratius, quia dictũ obſcurius. Porrò dẽſitatis ſatietatem ac tędium excludit varietas tam felix, vt naturæ rem eſse dicas, nõ affectationis, quod hoc dicẽdi genus à puero imbiberat. Nonnunq; eandẽ ſententiã aliter atq; aliter variatam repetens, velut infigit animis, quod elabi nõ vult. Interim plurimum addit iucũditatis illa paucis verbis modulata breuitas. Nuſq; enim ſermo longis ambagibus vix tandẽ abſoluẽs periodũ, obſcuritate moleſtus eſt, quod in Auguſtini ſcriptis offendit Hieronymũ ſed commatibus, & colis, concentu nonnunq;, numero plerũq; iucundus, tinnulus & cõpoſitus incedit. Horum omniũ nõ pigeret ex ipſi⁹ libris exẽpla proferre, niſi nõ ſolũ perlongũ videretur, verumetiã hic intẽpeſtiuũ. Auguſtinus in libris de doctrina Chriſtiana quędam huius generis cõmonſtrauit. In ſumma, hęc rhetorices imperitis fruſtra dicerẽtur, peritis in procliui fuerit animaduertere, præſertim ſi legãt huius libros de virginibus & viduis. Nã hic velut in argumẽto plauſibili magis expromit, ne dicã oſtentat, dictionis ornamẽta. Igitur Ambroſium ſi minus omni ex parte reſtitutum, certe multo minus deprauatum dedimus. Supereſt vt huic conatui faueat Roma quæ genuit Ambroſium, faueat Liguria quæ præſidem meruit, faueat Inſubria quæ pręſulem aſciuit, deniq; faueat quacunq; patet orbis Chriſtianus, inſigni Chriſtianæ pietatis doctori. Vixit Inſubribus, ſed ſcripſit omnibus. Proinde hoc quicqd eſt ſtudii noſtri, præſulũ ſanctiſsime, ſi tua celſitudo comiter approbarit, alios, qui plus q̃ ego pręſtare valent, ad ſimilẽ induſtriam extimulabit. Bene vale. Datum Baſileæ Id. Auguſt. Anno. M. D. XXVII.

CENSVRA ERASMI ROTERODAMI.

NIHIL ex iis quæ prius fuerant excuſu, detraxi. Quæ videbantur eſſe notha, ſuis tomis indicaui. Primus mihi habet in quod cadat vlla ſuſpicio. Nam libros de vocatione gentium, in aliud ſemouimus volumẽ, de quo noſtrã opinionem & illud confirmat, quod Auguſtin⁹ libris ad Bonifacium, quum ex Ambroſianis lucubrationibus recenſeat aliquot teſtimonia aduerſus Pelagianã hęreſim multo pòſt exortam q̃ illa ſcriberet Ambroſius, tamẽ ex iis libris, qui velut ex profeſſo pugnant aduerſus illorũ dogmata, nullum adfert: vt alterutrũ fuerit neceſse, aut Ambroſiũ extrema ſenectute cõgreſsũ cum Pelagianis, aut opus alterius eſse: quod mihi fit probabilius. Extra cõtrouerſiam eſt, Ambroſium iam vita defunctum cum Auguſtinus ſcriberet aduerſus Iulianũ, lege primum librũ. Creditur Hegeſippum de excidio vrbis Hieroſolymitanæ vertiſse è græco, quod opus non addidimus, vel quia vix credibile eſt eſse Ambroſii vel quia iã toties excuſum nuſquã non eſt ad manũ. Sanctus Auguſtinus libro ad Bonifaciũ quarto, capite vndecimo, nõ ſemel profert teſtimonium ex Ambroſii commentariis quibus expoſuit Eſaiã. Quod opus ſane dolemus hactenus inueniri nõ potuiſse. Rurſus cõtra Iulianum Pelagianæ hæreſeos inſtauratorẽ refert eius verba ex cõmentariis in pſalmum quadrageſimum octauum: nec hos hactenus inuenire licuit. Idem aduerſus eũdem libro ſecundo crebrò refert Ambroſii teſtimoniũ ex libro de ſacramento regenerationis, vel de philoſophia. Ioãnes Tritenhemius abbas in Catalogo refert illius in pſalmos libros vndecim, quos tamen negat ſibi conſpectos eſse. Idem recenſet librum de iudiciis, de quadraginta duabus manſionibus, nec hos repertos. Addit librum Hymnorũ, & Præfationum, quẽ intercidiſse doleo. Declarant enim hęc fragmẽta quę nunc in tẽplis canũtur deprauatiſsima, illum in modulãdis lyricis haud quaquã infelici fuiſse vena. Et tamẽ his ſubmotis quidã maluerũt nugaces nænias, fortaſse deliri cuiuſpiam, in quibus nec ſenſus eſt ſanus, nec latinitas pura, nec vlla metri ratio. Hoc tantũ præferuntur Ambroſianis, quod ab eiuſdem ordinis ſodali venerint. Ex Anglia quidam docti miſerunt ad me ſpeciminis loco paginã deſcriptã ex cõmentariis in epiſto. ad Hebræos, quibus præfixum erat Ambroſii nomen, ſed tota phraſis magis referebat Remigium, aut Anſelmum, aut alium eius notę ſcriptorem, quàm Ambroſium. Qui vitam Ambroſii deſcripſit titulo S. Paulini, meminit cuiuſdam libri quem Ambroſius ſcripſerit infanti quem excitarat à mortuis, de quo ſentiẽs neſcio. Porrò ſi quis me roget quid de hoc hiſtorico ſentiam, dicã paucis, hac lege, vt nihilo ſecius ſuo quiſq; fruatur iudicio. Idem eſt artifex, qui tã multa contaminauit in ſcriptis Hieronymianis, & Auguſtinianis, natus ad hunc ludum. Habebat hiſtoriam Ambroſianæ vitæ, ei attexuit præfationem, vt vides lepidam, intertexuit interloquutiones, addidit coronidem, & affinxit aliquot prodigia. Adiungerem cauſas cur ita ſentiam, ſed apud imperitos id fruſtra fecero, peritos monuiſse ſatis fuerit. Conferat qui volet Paulini ſtylum cum huius aſſutis pãnis, deinde perpendat quanta ſit orationis inæqualitas. Poſtremo quot locis ſic frigeat, vt facile appareat illum fingere. Bene vale lector, & fruere quod damus bonis auſpiciis.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI VITA, TITVLO PAVLINI EPISCOPI AD BEATVM AVGVSTINVM CONSCRIPTA.

HORTARIS venerabilis pater Augustine, vt sicut beati viri, Athanasius episcopus, & Hieronymus presbyter, stylo prosecuti sunt vitas sanctorū Pauli & Antonii in eremo positorum, sicut etiā Martini venerabilis episcopi Turonēsis ecclesię, Seuerus seruus dei sermone contexit, sic etiā ego beati Ambrosii episcopi Mediolanēsis ecclesiæ, meo prosequar stylo. Sed ego vt meritis tantorum virorum, qui muri ecclesiarum sunt, & eloquētiæ fontes, ita etiam sermone me imparem noui. Tamen quia absurdum esse opinor quod præcipis declinare: ea quę à probatissimis viris, q illi ante me astiterūt & maxime ab sorore ipsius venerabili Marcellina didici, vel quæ ipse vidi cum illi astarē, vel quæ ab iis agnoui qui illum in diuersis prouinciis post obitum ipsius se vidisse narrarūt, vel quæ ad illum scriptą sunt cum adhuc obiisse nesciretur, Adiutus orationib⁹ tuis, & meritis tāti viri, licet inculto sermone breuiter strictiq; describā: vt lectoris animū etsi sermo offendit, tamen breuitas ad legendū prouocet, ne verborū fucis veritatē obducam: ne dū scriptor elegātiæ pompā requirit, lector tantarum virtutū amittat scientiā: quē non magis verborū phaleras, pōpasq; sermonū, q̄ virtutes rerū, gratiamq; spiritus sancti spectare conuenit. Siquidē nouimus viatores gratiorē habere aquā breui vena stillantē forte cū sitiūt, q̄ profluentis fontis riuos, quorum copiā non sitis tēpore reperire possūt. Et hordeaceus panis dulcis solet esse etiam iis qui cētenis vicibus ferculorū quotidiani cōuiuii copias ructare cōsuerunt. Sed & hortorū amœna mirantibus, herbę agrestes placere cōsuerunt. Quāobrē obsecro vos omnes in quorū manib⁹ liber iste versabitur, vt credatis vera esse quę dicimus. Nec putet me quisquā studio amoris aliquid qđ fide careat posuisse: quādoquidē meli⁹ sit penitus nihil dicere, q̄ aliquid falsi proferre: cū sciamus nos omniū sermonū nostrorū reddituros esse rationē. Nec dubitē, etsi nō ab omnibus omnia, tamē ab diuersis diuersa sciri, & ea cognita nōnullis esse, quæ etiam min⁹ ipse aut audire aut videre potui. Vnde ab die natiuitatis eius narrādi initiū sumā, vt gratia viri ab incunabulis quæ fuerit agnoscatur. Igitur posito in administratione præfecturæ Galliarū patre ei⁹ Ambrosio, natus est Ambrosius, qui infans in area prætorii in cunabulis positus, cū dormiret aperto ore, subito examē apum aduenięs, faciē eius atq; ora cōpleuit, ita vt ingrediendi egrediendiq; frequentarent vices. Quæ pater qui prope cū matre vel filia deābulabat, ne abigerentur ab ancilla quæ curā nutriendi infantis susceperat, prohibens, (solicita enim erat ne infanti nocerent) expectabat tamen patrio affectu quo fine illud myraculū claudetur. At illæ post aliquandiu euolantes, in tantum aeris altitudinem subleuatæ sunt, vt humanis oculis minime viderentur. Quo facto territus pater ait: Si vixerit infātulus iste, aliquid magni erit. Operabatur enim iam tūc dominus in seruuli sui infantia, vt impleretur quod dictū est: Fauum mellis, sermones boni. Illud enim examen apum, scriptorum ipsius nobis generabat fauos, qui cælestia dona annunciarent, & mentes hominum de terrenis ad cælum erigerent. Postea verò cum adoleuisset, & esset in vrbe Roma constitutus cum matre vidua, & sorore que virginitatem iam fuerat professa, comite alia virgine, cuius virginis soror Candida, & ipsa eiusdem professionis, quæ nunc Carthagine degit iam anus, cum vi-

Mat. 12.

Prou. 16

deret sacerdotibus à domestica sororis vel matris manus osculari, ipse ludens offerebat dexteram, dicens & sibi id ab eis fieri oportere, siquidem episcopum se futurum esse memoraret. Loquebatur enim in illo spiritus sanctus: qui illum ad sacerdotium nutriebat. Illa verò vt adolescentem & nescientem quid diceret, respuebat. Sed postquā edoctus est liberalibus disciplinis, ex vrbe egressus est: professusq; in auditorio præfecturæ prætorii, ita splendidè causas perorabat, vt eligeretur à viro illustri Probo, tunc præfecto prætorii, ad consilium tribuendum. Post quod consularitatis suscepit insignia, vt regeret Liguriam AEmiliamq; prouincias: venitque Mediolanum. Per idem tempus mortuo Auxentio Arrianæ perfidiæ episcopo (qui Dionysio beatæ memoriæ cōfessore ad exilium destinato, incubabat ecclesiā) cum populus ad seditionē esset cōmotus, quę illi cura sedāndę seditionis, ne populus ciuitatis in periculum sui verteretur, perrexit ad ecclesiā. Ibiq; cum alloqueretur plebē, subito vox fertur infantis in populo sonnisse, Ambrosium episcopum. Itaque qui antea turbulentissimè dissidebant, quia & Arriani sibi, & catholici sibi episcopum cupiebant, superatis alterutris, ordinari repente hunc vnum mirabili & incredibili concordia consenserunt. Quo ille cognito, egressus ecclesiam tribunal sibi parari fecit, quippe mox futurus episcopus altiora cōscendit. Tunc contra consuetudinē suam tormenta iussit personis adhibere. Quod cum faceret populus, nihilominus acclamabat: Peccatū tuum super nos. Sed non similiter is populus tunc clamauit sicut populus Iudæorum. Illi enim vocibus suis sanguinē dominicū effuderūt, dicentes: Sanguis huius super nos: Isti verò catechumenum sciētes, fideli voce remissionē illi peccatorū omniū per baptismatis gratiā promittebāt. Tūc ille turbatus reuertens domum, philosophiam profiteri voluit, futur⁹, sed verus philosoph⁹ Christi, q contēptis secularib⁹ pōpis piscatorū secutus esset vestigia, qui Christo populos cō gregarunt: non fucis verborū, sed simplici sermone, & vere fidei ratione, missi sine pera, sine virga, etiam ipsos philosophos cōuerterunt. Quod vbi ne faceret reuocatus est, publicas mulieres publicè ad se ingredi fecit, ad hoc tantum, vt visis his populi intentio reuocaretur. At verò populus magis magisq; clamabat: Peccatum tuum super nos. At ille cum videret nihil intentionem suam proficere posse, fugam parauit. Egressus noctis medio ciuitatem, cum Ticinum se pergere putaret, mane ad portam ciuitatis Mediolanensis, quæ Romana dicitur, inuenitur. Deus enim qui ecclesiæ suæ catholicæ murū parabat aduersus inimicos suos, & turrem erigebat contra faciem Damasci, hoc est perfidiam hæreticorum, fugam illius impediuit. Qui inuentus cum custodiretur à populo, missa relatio est ad clemētissimum imperatorē tunc Valentinianum, qui summo gaudio accepit quod Iudices à se directi ad sacerdotium peterentur. Lætabatur etiam Probus præfectus, quod verbum eius impleretur in Ambrosio. Dixerat enim proficiscenti cum mandata ab eodem darentur, vt moris est: Vade age non vt iudex, sed vt episcopus. Pendente itaq; relatione iterum fugam parauit, atque in possessione cuiusdam Leontii clarissimi viri aliquandiu delituit. Sed vbi relationi responsum est, ab eodem Leontio proditur. præceptum enim erat vicario vt sisteret rebus perficiendis. Qui iniuncta sibi cum vellet implere, proposito edicto conuenit omnes, vt si vellent sibi consulere, rebusq; suis, proderent virum. Productus itaque & adductus Mediolanum, cum intelligeret circa se dei voluntatē, nec se diutius posse resistere, postulauit se nō nisi à catholico episcopo debere baptizari. Solicitam enim habebat perfidiam Arrianorum. Baptizatus itaque fertur omnia Ecclesiastica officia implesse, ad quæ octaua die episcopus ordinatus est cum summa gratia & lætitia cunctorum.

Igitur post annos aliquot ordinationis suæ, ad vrbem Romam, hoc est ad propriũ solũ perrexit, ibique sanctã puellã, de qua supra memorauim⁹, cui manũ offerre solitus erat, in domo propria cũ germana sicut reliquerat inuenit, iam matre defuncta. Atque cũ illa dexteram illius oscularetur, subridens ait illi: Ecce, vt dicebã tibi, sacerdotis manũ oscularis. Per idẽ tẽpus cũ trans Tyberim apud quãdam clarissimã inuitatur vt sacrificium in domo offerret, quædã balneatrix quę paralytica in lecto iacebat, cũ cognouisset ibidẽ esse domini sacerdotẽ, in sellula se ad eandẽ domum ad quã ille inuitatus aduenerat, portari fecit, atq; oranti & imponẽti manus, vestimẽta attigit. Quę cũ exoscularetur, statim sanitate recepta ambulare cœpit: vt impleretur illud dominicũ dictũ ad
Iohan.14. Apostolos: Etiam maiora iis facietis credentes in nomine meo. Quod tamen signũ sanitatis vt mirabile fuit, ita etiã Gionẽ post annos plurimos sanctis viris referentib⁹ positus in vrbe cognoui. Sirmiũ verò cũ ad ordinandũ episcopũ Anenmiũ perrexisset, ibique Iustinæ tunc tẽporis reginæ potẽtia & multitudine coadunata de ecclesia pelleretur, vt nõ ab ipso, sed ab hæreticis Arrianis episcopus in eadẽ ecclesia ordinaretur, essetq; cõstitut⁹ in tribunali, nihil curãs eorũ quæ à muliere excitabantur, vna de virginib⁹ Arrianorũ impudẽtior cæteris, tribunal cõscẽdẽs, apprehenso vestimẽto sacerdotis, cũ illũ attrahere vellet ad partẽ mulierũ, vt ab ipsis cæsus de ecclesia pelleretur, audiuit (vt ipse solitus erat referre) Et si ego indignus tãto sacerdotio sum, tamen te nõ conuenit vel professionẽ tuã in qualẽcũque sacerdotẽ manus iniicere, vnde debes vereri dei iudiciũ, ne tibi aliqd eueniat. Quod dictum exitus confirmauit. Nam alio die mortuã ad sepulchrũ vsq; deduxit, gratiã pro cõtumelia rependens. Sed hoc factũ non leuem aduersariis incussit metũ, pacẽq; magnã ecclesię catholicæ in ordinando episcopo tribuit. Ordinato itaque catholico sacerdote Mediolanũ reuertitur, ibiq; supradictæ Iustinæ mulieris innumeras insidias sustinuit, quę muneribus atque honorib⁹ aduersus sanctũ virũ oblatis, populum excitabat sed infirmorũ mentes talibus promissis decipiebantur. Promittebat enĩ tribunatus, & diuersas alias dignitates iis qui illum de ecclesia raptum ad exiliũ perduxissent. Quod cũ multi conarẽtur, sed deo præsule perficere nõ valuerũt, vnus infelicior cæteris nomine Eutimius, tãto furore excitatus est, vt iuxta ecclesiã sibi domũ pararet, atque in eadẽ carrũ cõstitueret, quo facilius raptum superpositũ carpento ad exiliũ perduxisset. Sed iniquitas eius in verticẽ ipsius descendit. Post annũ eodẽ die quo illũ rapere se arbitrabatur, in eodẽ carpento impositus, de eadẽ domo ipse ad exiliũ destinatus est, reputans sibi iusto iudicio dei id in se esse cõuersum, vt in eodẽ carpẽto dirigeretur ad exilium, ꝙ ipse parauerat sacerdoti Cui nõ minimũ solatii sacerdos prębuit dãdo sumptus, vel alia quæ erant necessaria. Sed hæc cõfessio hominis nec mulieris furorẽ, nec voces sonorum Arrianorũ clemẽtia repressit. Maiore enim accẽsi demẽtia, basilicam Portianã inuadere nitebãtur. Exercitus etiam armatus ad custodiẽdas fores ecclesiæ est directus, vt nemo auderet catholicã ecclesiã ingredi. Sed domin⁹ qui de aduersariis suis ecclesiæ suæ triũphos donare cõsueuit, ad ecclesię suę munimentũ, militũ corda eõuertit, vt aduersis scutis ecclesiæ fores seruarẽt, nec egredi dimitterẽt: sed ingredi ecclesiã plebẽ catholicã minime ꝓhiberẽt. Sed nec hoc satis erat missis militib⁹, nisi vt etiã pro catholica fide cũ plebe pariter acclamaretur. Hoc in tẽpore primo antiphonæ, hymni ac vigilię in ecclesia Mediolanẽsi celebrari cœperunt. Cuius celebritatis deuotio vsque in hodiernum diẽ no solũ in eadẽ ecclesia, verũ per oẽs penè prouincias occidẽtis manet. Per idẽ tempus sancti martyres Prothasius & Geruasius se sacerdoti reuelauerunt. erant enim in basilica positi in qua sunt hodie corpora Naboris & Felicis martyrum. Sed sancti martyres Nabor & Felix celeberrime frequentabantur: Prothasij verò & Geruasij martyrum vt nomina, ita etiã sepultura incognita erat, in tantũ vt supra ipsorũ sepulchra ambularẽt omnes qui vellẽt ad cãcellos peruenire quib⁹ sanctorum Naboris & felicis martyrum corpora ab iniuria sepulchri defendebãtur: sed vbi sanctorũ martyrũ sunt corpora leuata, & in lectis posita, multorũ ibi sanatæ ægritudines perdocentur. Cæcus etiam Seuerus nomine, qui nunc vsq; in eadẽ basilica quæ dicitur Ambrosiana, in qua martyrum corpora sunt trãslata, religiosè seruit, vbi vestẽ martyrum attigit, statim lumẽ recepit. Obsessa etiã corpora ab spiritibus immundis curata, summa cũ gratia domum repetebãt. Sed iis beneficiis martyrum in quantum crescebat fides ecclesiæ catholicæ, intantũ Arrianorũ perfidia minuebatur. Deniq; ex hoc tẽpore sedari cœpit persecutio quæ Iustinæ furore accẽdebatur, vt sacerdos de ecclesia pelleretur. Tamẽ adhuc intra palatium multitudo Arrianorum cũ Iustina cõstituta deri debat tantã dei gratiã, quã ecclesiæ suæ catholicæ dominus Iesus meritis martyrũ suorũ cõferre dignat⁹ est, venerabilẽq; virũ Ambrosiũ narrabat pecunia cõparasse homines qui se vexari ab immũdis spiritibus mẽtirẽtur atq; vt ab illo, sicut & à martyribus se torqueri dicerent. Sed hoc Iudaico ore loquebãtur Arriani, suppares scilicet eorũ. Illi enim de domino dicebãt: Quoniã in Beelzebub principe dæmoniorũ eiicit dæmonia. Isti de martyribus, vel de domini sacerdote loquebantur, ꝙ nõ dei gratia quę per ipsos operabatur, immũdi spiritus pellerentur, sed accepta pecunia se torqueri mẽtirẽtur. Clamabant enim dæmones, Scimus vos martyres. Et Arriani dicebãt: Nescimus esse martyres. Iam hoc & in euangelio legimus vbi dixerũt dæmones ad dominum: Scimus te quia sis dei filius. Et Iudæi dixerũt: Hic autem vnde sit, nescimus. Sed nõ hic testimoniũ accipitur dæmonũ, sed cõfessio. Vnde miseriores Arriani vel Iudæi, vt qđ confitẽtur dęmones, illi negant. Deus tamẽ, qui gratiã ecclesię suæ augere cõsueuit, nõ passus est diu insultari à perfidis, sanctis suis. Vnus itaq; ex ipsa multitudine, subito arreptus spiritu immũdo, clamare cœpit, ita torqueri eos, vt ipse torquebatur, qui negarent martyres, vel qui nõ crederẽt in trinitatis vnitatẽ, quã docet Ambrosius. At illi hac voce cõfusi, qui cõuerti debuerãt, & dignã tali cõfusione agere pœnitẽtiã, in piscinã demersum hominẽ necauerũt, perfidię homicidiũ iungentes. Deduxit enim illos ad hunc finẽ digna necessitas. Sanctus verò Ambrosius episcopus maioris humilitatis vir fact⁹, donatã sibi à domino gratiã reseruauit, crescebatq; quotidie fide & amore corã deo & hominib⁹. Per idẽ tempus erat quidã vir de hæresi Arrianorum, acerrimus nimium disputator, & durus, atq; incõuertibilis ad fidẽ catholicã. Is cõstitutus in ecclesia tractãte episcopo, vidit (vt ipse postmodũ loquebatur) angelũ ad aures episcopi tractãtis loquentẽ, vt verba angeli populo episcopus renunciare videretur. Quo viso cõuersus, fidẽ quã expugnabat, cœpit ipse defendere. Fuerunt etiã duo cubicularii tunc temporis Gratiani imperatoris, de hæresi Arrianorũ, qui tractãdam episcopo quæstionẽ proponerent. Ad quã audiendã altero die ad Basilicam Portianã se affuturos promiserant. Erat enim quæstio de incarnatione domini. Sed alio die miserandi homines superbię tumore cõpleti, nec memores ꝓmissorum, contẽnentes deum in sacerdote ipsius, nec plebis expectantis cõsiderãtes iniuriã, immemores etiã dictorũ dominicorũ: Quoniã qui scãdalizauerit vnum ex minimis istis, oportet vt mola asinaria collo eius alligetur, & demergatur in ꝓfundum maris: cõscendentes in equos quasi gratia gestã di, ciuitatẽ egressi sunt, expectãte sacerdote, & plebe in ecclesia cõstituta. Sed huius contumaciæ qui finis fuerit horresco referẽs. Subito enim precipitati, miseras animas emiserunt, atq; corpora illorũ sepulturæ sunt tradita. Sanctus verò Ambrosius cum ignorasset quod factũ
Matt.18.

esset, nec diutius posset plebē tenere, ascendens pro tribunali, de eadē quæstione quæ fuerat proposita sermonē adortus est, dicens: Debitū fratres cuto soluēdū, sed hesternos meos non inuenio creditores. & reliqua quæ scripta sunt in libro qui de incarnatione domini intitulatur. Occiso itaque Gratiano imperatore, recipiēdi corporis eius causa secundā ad Maximū suscepit legationē Apud quē quām constanter egerit, qui voluerit cognoscere, ipsius legationis epistolā ad Valentinianū iuniorē datā cū legerit, approbabit. Nobis enim alienū à promissione visum est illa inserere, ne adiūctæ epistolæ prolixitas fastidiū legenti afferret. Ipsum verò Maximum à cōmunionis consortio segregauit, admonens vt effusi sanguinis domini sui, & (quod est grauius innocentis, ageret pœnitentiam, si sibi apud deum vellet esse consultū. Sed ille cū pœnitentiā declinat superbo spiritu, non solū futurā, sed etiā præsentē salutē amisit, regnūq; quod arripuerat, fœmineo quodāmodo timore deposuit vt procuratorē se reipublicæ nomine præfuisse confiteretur. Mortua verò Iustina quidā aruspex Innocentius nomine, non opere, in causa maleficiorum cū à iudice torqueretur, aliud quàm interrogaretur fateri cœpit Clamabat enim, ab angelo maiora tormenta sibi adhiberi eo qui custodiret Ambrosiū, quoniā tēporibus Iustinæ ad excitāda odia populorū in episcopū, cacumē tecti ecclesiæ conscendēs medio noctis sacrificauerit. Sed quantò instantius & solicitius opera maligna exercebat tanto magis amor populi circa fidē catholicā, & domini sacerdotē conualescebat. Misisse etiā se & dæmones qui illū internecarēt, fatebatur. Sed dęmones renūciasse, se non solū ad ipsū appropinquare minime posse, verū etiā nec ad fores domus in qua manebat episcopus: quia ignis insuperabilis omne illud ædificiū cōmuniret vt etiā lōge positi vrerētur: atque ita cessasse artes suas, quibus aduersus domini sacerdotē se aliquid posse arbitrabatur. Alius etiā gladiū ferens ad cubiculū vsq; peruenit, vt interficeret sacerdotē: sed cū eleuasset manū districto gladio, dextera obrigente remānsit. Tunc se missum à Iustina postquā confessus est, brachiū quod iniquè cū extēderetur riguerat, sanatū est confessione. Per idē tēpus cū vir illustris Probus puerū suū notariū, qui spiritu immundo grauiter vexabatur, direxisset ad episcopū, egressū vrbe dimisit diabolus, timēs ad virū sanctū perduci. Atque ita puer quandiu Mediolani apud episcopū fuit, nulla cōminatio diaboli apparuit. Sed vbi egressus de Mediolano est, & prope vrbē peruenit, idem spiritus qui illū antea habuerat vexare cœpit. Qui cum interrogaretur ab exorcistis, cur quādiu Mediolani fuit nō in illo apparuisset, cōfessus est diabolus timuisse se Ambrosiū, & ideo recessisse ad tēpus, atq; expectasse in illo loco vbi ab illo recesserat, donec reuerteretur: quo reuertēte, vas quod deseruerat repetisset. Extincto itaq; Maximo, posito Theodosio imperatore Mediolani, Ambrosio verò episcopo cōstituto Aquileiæ, in partibus orientis in quodā castello à Christianis viris synagoga Iudæorū & lucus Valentinianorum incendio concremata sunt, propterea quòd Iudæi vel Valentiniani insultarent monachis Christianis. Valentinianorum enim hæreses triginta deos colunt. Sed de huiusmodi facto comes orientis ad imperatorē relationē direxit. Qua acta imperator præceperat vt synagoga ab episcopo reædificaretur. Sed huius præcepti tenor cū ad aures peruenisset venerabilis viri Ambrosii episcopi, direxit ad Imperatorē epistolā, quia ipse in tēpore excurrere nō poterat, qua illū conuēnit vt id quod ab eodē statutū fuerat, reuocaretur, seruarique sibi deberi ab eo audientiā: quoniā si dignus non esset qui ab eo audiretur, dignus etiam non esset qui pro illo audiretur, vel cui preces suas, aut cui sua vota cōmitteret. Paratū etiā se esse pro tali negocio mortē subire, ne dissimulatione sui prævaricatorē faceret imperatorē, qui tā iniusta contra ecclesiā præcepisset. Postea vero cū Mediolanū reuertitur, posito imperatore in ecclesia, de eadē causa tractauit in populo. In quo tractatu introduxit domini personam loquentis imperatori: Ego te ex vltimo imperatorem feci, ego tibi exercitū inimici tui tradidi, ego copias quas ille aduersū te exercitui suo præparauerat dedi, ego inimicū tuū in potestatē tuā redēgi, ego de semine tuo supra solitū regni constitui, ego te triumphare sine labore feci: & tu de me inimicis meis donas triumphos? Cui descendenti exhedrā, imperator ait, contra nos posuisti hodie episcope. At ille respōdens ait non se cōtra ipsum, sed pro ipso fuisse locutū. Tunc imperator. Reuera, inquit, dura præceperā contra episcopū de synagoga reparanda. In monachos verò vindicandū esse à comitibus qui in tēpore aderant, dicebatur. Quibus episcopus: Ego quidē cum Imperatore nunc ago, vobiscū verò mihi aliter agendū est. Atque ita obtinuit vt illa quæ statuta fuerant reuocarentur. Nec prius ad altare accedere voluit, nisi fide sua imperator illū agere debere testaretur. Cui episcop⁹: Ergo ago fide tua. Respondit Imperator: Age fide mea. Qua sponsione iterata, iam securus peregit sacerdos diuina mysteria. Hæc autem scripta sunt in epistola quā ad germanā suā fecit, in qua tractatū inseruit quem eodem die habuit de baculo nuceo qui à prophetā Hieremia visus esse describitur. Per idem tēpus causa Thessalonicensis ciuitatis non minima successit tribulatio sacerdoti, cū penè comperisset ciuitatē deletā. Promiserat enim illi imperator se veniā daturū ciuibus supradictæ ciuitatis, sed agētibus comitibus occultè cū imperatore, ignorante sacerdote vsque in horam tertiā gladio ciuitas est donata, atque plurimi interēpti innocentes. Quod factum vbi comperisset sacerdos, copiam imperatori ingrediendi ecclesiam denegauit: nec prius dignum iudicauit cœtui ecclesiæ, vel sacramentorū cōmunioni, quàm publicam ageret pœnitentiā. Cui imperator contrà asserebat, Dauid adulteriū simul & homicidium perpetrasse. Sed responsum illicò est: Qui secut⁹ es errantē, sequere corrigentē. Quod vbi audiuit clemētissimus imperator:: ita suscepit animo, vt publicā pœnitentiam non abhorreret. Cuius correctionis profect⁹ secundā illi parauit victoriā. Per idem tēpus duo potentissimi & sapientissimi viri Persarū ad famam sacerdotis venere Mediolanū, deferentes secū plurimas quæstiones, vt ex illis probarent sapientiam viri. Cum quo ab hora diei prima vsq; ad horā ferè tertiam noctis per interpretem disputauerunt, admirantésque discesserunt ab eo. Et vt se probarēt non ob aliā causam venisse, nisi vt certo certius noscerēt virū quem fama cōpererant: alia die valefacientes imperatori, profecti sunt vrbem Romam illic volentes cognoscere patientiā illustris viri Probi. qua cognita ad propria reuerterūt. Sed egresso Theodosio de Italia, & Constantinopoli constituto, Valentiniano Augusto intra Gallias posito, directa relatio est sub nomine senatus à Symmacho tunc præfecto vrbis de repetenda ara victoriæ, & sumptibus cæremoniarū. Sed vbi cōperit sacerdos, missō libello ad imperatorē postulauit vt ad se relationis exēplaria dirigerentur, quibus ipse pro partibus suis respōsurus esset. Qua relatione accepta, præclarissimum libellum cōscripsit, vt cōtrà nihil vnquam auderet Symmachus vir eloquētissimus respōdere. Sed postquā augustæ memoriæ Valentinianus in Viennensi ciuitate (quæ est Galliarū ciuitas) vitam finiuit, Eugenius suscepit imperiū: qui vbi imperare cœpit, non multo pòst petentibus tūc Flauiano præfecto, & Arbogaste comiti, aram victoriæ, & sumptus cæremoniarū (quod Valentinianus augustæ memoriæ adhuc in iunioribus annis constitutus petentibus denegauerat) oblitus fidei suæ concessit. Hoc vbi audiuit sacerdos, relicta ciuitate Mediolanensi, ad quam ille festinato veniebat, ad Bononiensem ciuitatem emigrauit, atque inde Fabentiam vsque perrexit. Vbi cū aliquantis

degeret diebus, inuitatus à Florẽtinis, ad Thuſciam vſque deſcendit, declinans magis aſpectum ſacrilegi viri, non formidans imperãtis iniuriam. Nam epiſtolam ad eundem dedit, in qua conuẽnit conſciẽtiã illius, de qua pauca de multis ponenda duxi. Etſi imperatoria poteſtas magna ſit, tamen conſiderato quantus ſit deus: qui corda hominũ videt, conſcientiã interiorẽ interrogat Nouit omnia antequã fiant, nouit interna pectoris tui. Ipſi falli vos non patimini, & deũ vultis celare? Non accidit in animũ tuũ quicquã? Si illi agebant tã perſeuerãter, nõnne tuum fuit imperator pro dei ſummi & veri & viui veneratione perſeuerantius obſiſtere, & negare q̃ erat iniuria ſacrilegis? Et iterum. Quomodo igitur meis vocibus & apud deum, & apud omnes homines teneor? Aliud mihi non licere intellexi, aliud non oportere niſi conſulerẽ mihi, quia nõ potui tibi. In ſupradicta itaque ciuitate Florentinorum, cùm in domino clariſsimi quondã viri Decentis, & quod eſt amplius, Chriſtiani, maneret filius ipſius Panſophius noie, admodũ paruulus, cũ ſpiritu immundo laboraret, frequenti oratione, & impoſitione manus ſacerdotis ipſius eſt ſanatus. Sed poſt aliquantos dies ſubita infirmitate correptus infantulus exhalauit ſpiritũ. Cuius mater valde religioſa, & plena fide, ac timore dei, ablato illo de ſuperiore parte domus, ad inferiora deſcendit, ac in lecto ſacerdotis ipſo abſente cõpoſuit. Quem cũ reuertens ſacerdos in lectulo inueniſset (erat enim illo in tẽpore extra domum poſitus) miſeratus matrẽ, & fidẽ ipſius contẽplatus, Heliſæo ſimilis ſupra corpus infantis ſe ipſe cõpoſuit, atque orando meruit viuũ reddere matri quem mortuũ inuenerat. Ad quem etiam infantulũ libellum conſcripſit, vt quod ætatis infantiã ſcire non poterat, legendo agnoſceret. Veruntamen factum ſcriptis ſuis non cõmemorauit. ſed quo affectu declinauerit commemorare, non eſt noſtrum iudicare. In eadem etiam ciuitate Baſilicam conſtituit, in qua depoſuit reliquias martyrũ Vitalis & Agricolæ, quorũ corpora in Bononienſi ciuitate leuauerat. Poſita enim erant corpora martyrum inter corpora Iudęorũ. Nec erat cognitũ populo Chriſtiano, niſi ſe ſancti martyres ſacerdoti ipſi reuelarent. Quæ cum deponerẽtur ſub altari quod in eadem Baſilica conſtitutũ eſt, magna illic totius plebis ſanctæ lætitia atq; exultatio fuit, pœnæ dæmonum confitentium martyrũ merita. Per idem tempus Arbogaſtes comes aduerſum gentem ſuam, hoc eſt Francorum, bellum parauit, atque pugnando non paruam multitudinem manu fudit, cũ reſiduis vero pacẽ firmauit. Sed cùm in conuiuio à regibus gentis ſuę interrogaretur vtrum ſciret Ambroſium & reſpondiſſet noſſe ſe virum, & diligi ab eo, atque frequẽter cum illo conuiuari ſolitũ, audiuit: Inde hoc vincis omnes, quia ab illo viro diligeris, qui dicit Soli, ſta: & ſtat. Quod ego ideo poſui, vt cui⁹ famæ fuerit vir ſanct⁹ etiã apud Barbaras gẽtes, legentes agnoſcant. Nam & nos referente iuuene quodam Arbogaſtis, admõdum religioſum cognouimus, qui tunc interfuit. Erat enim in tempore quo hæc loquebatur, vini miniſter. Profectus itaque ſacerdos de Thuſciæ partibus Mediolanum reuertitur, iam inde egreſſo Eugenio contra Theodoſium imperatorẽ: ibiq́ Chriſtiani imperatoris præſtolabatur aduentum ſecurus de dei potentia quod nõ traderet credentem in ſe, hominibus iniuſtis, nec relinqueret virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum, ne extenderẽt iuſti ad iniquitates manus ſuas. Promiſerat enim Arbogaſtes tunc comes, & Fabianus præfectus de Mediolano egredientes cum victores reuertiſsent, ſtabulum ſe eſſe facturos in Baſilica eccleſiæ Mediolanenſis, atque clericos ſub armis probaturos. Sed miſerandi homines cum dæmonibus ſuis male creduli ſunt, & aperiunt os ſuum in blaſphemiam ad deum, ſpem ſibi victoriæ ademerũt. Cauſa autem commotionis hęc fuit: quia munera imperatoris, qui ſe ſacrilegio commiſcuerat, ab eccleſia reſpuebãtur, nec orandi illi cũ eccleſia ſocietas tribuebatur. Sed dominus qui eccleſiam ſuam tueri conſueuit, de cœlo iaculatus eſt iudiciũ, atque omnem victoriam ad religioſum imperatorem tranſtulit Theodoſium. Extincto itaque Eugenio à ſatellitibus eius, cũ ſcripta acciperet imperatoris, non illi alia cura maior fuit, quàm vt pro iis interueniret quos renatos inuenerat. Obſecratus eſt primo ſcriptis imperatorem miſso diacono: poſtea verò quàm directus eſt Iohannes tũc tribunus & notarius, qui nunc prẹfectus eſt, ad tuitionem eorum qui ad eccleſiam confugerunt, etiam ipſe Aquileiam perrexit, precatus pro eis, quib⁹ ſceleris venia impetrata eſt, quia Chriſtianus imperator prouolutus pedibus ſacerdotis teſtabatur meritis & orationibus eius ſaluatum ſe eſſe. Reuertens itaque de vrbe Aquileienſi, vno die præceſſit imperatorem. Nec diu clementiſsimæ memoriæ Theodoſius imperator ſuſceptis filiis in eccleſia, & traditis ſacerdoti, in hac luce fuit. Poſt cuius obitum ferè triennium ſuperuixit. Quo in tempore ſancti Nazarii martyris corpus, quod erat in horto poſitum extra ciuitatem, leuatũ ad baſilicam Apoſtolorum quę eſt in Romana, tranſtulit. Vidimus enim in ſepulchro quo iacebat corpus martyris, (qui quando ſit paſsus, vſque in hodiernum diem ſcire non poſsumus) ſanguinẽ martyris ita recentem, quaſi eadem die fuiſſet effuſus. Caput etiam ita integrum atque incorruptũ cum capillis capitis atque barba, vt nobis videretur eodem tempore quo leuabatur, lotum atq; cõpoſitum in ſepulchro. Et quid mirum? quandoquidem dominus hoc in euangelio antè promiſit, quod capillus de capite eorum non periret. Etiam odore tanto repleti ſumus, vt omnium aromatũ vinceret ſuauitatem. Leuato corpore martyris, & in lectica compoſito, ſtatim ad ſanctũ Celſum martyrẽ, qui in eodem horto poſitus eſt, cum ſancto ſacerdote ad orationem perreximus. Nunquam tamen illum antea oraſſe in eodem loco compertum habemus. Sed hoc erat ſignum reuelati martyris, ſi ſanctus ſacerdos ad locum ad quem nunquam antea fuerat oratum, iſſet. Cognouimus tamen à cuſtodibus loci ipſius, quod à parentibus illis traditum ſit nõ diſcedere de loco illo per omnẽ generationem & progeniem ſuorũ, eò quod theſauri magni in eodẽ loco poſiti eſſent. Et vere magni theſauri, quos non ærugo neque tinea exterminat, neque fures effodiunt & furantur, quia cuſtos eorũ Chriſtus eſt, & locus eorũ aula cæleſtis eſt, quibus viuere Chriſtus fuit & mori lucrum. Tranſlato corpore martyris ad Baſilicam Apoſtolorum, vbi pridie ſanctorũ apoſtolorum reliquiæ ſumma omnium deuotione poſitæ fuerant, cùm tractaret epiſcopus, quidam de populo repletus ſpiritu immundo clamare cœpit ſe torqueri ab Ambroſio. At ille conuerſus ad eum ait: Obmuteſce diabole, quia non te torquet Ambroſius, ſed fides ſanctorũ, & inuidia tua, quoniam illò vides aſcendere homines vnde tu deiectus es. Nã Ambroſius non ſcit inflari. Quo dicto, ille qui clamabat obmutuit, proſtratúſque in terrã eſt, nec amplius vocem qua obſtrepi poſſet, emiſit. Per idem tempus cum conſulatus ſui imperator Honorius in vrbe Mediolanẽſi Libycarum ferarum exhiberet munus, populo illuc cõcurrente data copia eſt miſsis militib⁹ ab Stilicone comite, hortatu Euſepii præfecti, vt Creſconius quidam de eccleſia raperetur. Quem confugientem ad altare domini ſanctus epiſcopus cum clericis qui in tempore aderant, defendendum circundedit Sed multitudo militum, quæ duces ſuos habebat de perfidia Arrianorum, præualuit aduerſum paucos, atque ablato Creſconio exultantes ad amphitheatrum reuerterunt, eccleſiæ luctum non modicum relinquentes. Nã ſacerdos proſtratus ante altare domini factũ diu fleuit. Sed in tempore cũ reuertiſsent, & renunciaſsent iis à quibus fuerãt deſtinati milites, dimiſsi leopardi ſaltu celeri ad eundẽ locũ in quo ſederãt q̃ de eccleſia triũpha-

bant,aſcendentes grauiter laniatos reliquerunt. Quod vbi vidit tunc Stilico comes,pœnitentia motus eſt ita vt per multos dies ſatisfaceret ſacerdoti, & illæſum quidē illum qui ablatus fuerat,dimiſerat.Sed quia grauiſsimo rum criminum erat reus, & aliter emendari non pote rat,ad exilium deſtinatur, non multò poſt indulgentia proſequente. Per idem tempus cum ad palatium perge- ret,quem pro loco officii noſtri ſequeremur. Theodolo tunc notario,qui poſtea ſumma cum gratia Vtinenſem rexit eccleſiam,cum caſu quidem pede eſset lapſus,atq; proſtratus iaceret in terra,ridente, conuerſus ſacerdos ait:Et tu qui ſtas,vide ne cadas. Quo dicto, ſtatim is qui alienum lapſum riſerat,ſuum doluit.Per idem tempus Fritigil quædam regina Marcomannorum, cum à quo- dam Chriſtiano viro, qui ad illam ſorte de Italiæ parti- bus aduenerat,referente ſibi,audiret famam viri,Chri- ſto credidit,cuius illum ſeruulum recognouerat:miſsiſ q; muneribus placatos ab eccleſia poſtulauit,vt ſcriptis ipſius qualiter credere deberet,informaretur.Ad quam ille epiſtolam fecit præclaram in modum catechiſmi,in qua etiam admonet vt ſuaderet viro Romanis pacē ſer- uare. Qua accepta epiſtola mulier ſuaſit viro,&cum po pulo ſuo ſe Romanis tradidit. Quæ cum aduenisset Me diolanum, plurimum doluit quod ſanctum ſacerdotē ad quem feſtinarat,minime reperiſset.Iam enim de hac luce migrauerat. Temporibus vero Gratiani (vt retro redeam) cum ad prætorium Macedonii tunc magiſtri officiorum pro quodam intercedendo perrexiſset, atq; præcepto ſupradicti viri fores inueniſset clauſas,nec co piam ingrediendi adeptus eſset,ait:Et tu quidem venies ad eccleſiam,nec clauſas ianuas inuenies : quam ingre- diaris. Quod factum eſt mortuo Gratiano.confugiens etenim Macedonius ad eccleſiam,patentibus ianuis adi tum reperire non poterat.Ipſe autem vir venerabilis e- piſcopus erat multæ abſtinētiæ, & vigiliarū multarū & laborum,quotidiano ieiunio macerans corpus.Cui prā dendi nunquam conſuetudo fuit niſi die ſabbato & do minico, vel cum natalitia celeberrimorum martyrum eſsent.Orandi etiam aſsiduitas magna die ac nocte.Nec operam declinabat ſcribendi propria manu libros,niſi cùm aliqua infirmitate corpus eius attenuaretur. Erat enim in illo ſolicitudo omnium eccleſiarum, interue- niendi etiam magna aſsiduitas& conſtantia.In rebus e- tiam diuinis implendis fortiſsimus labor, in tantum vt quod implere ſolitus erat circa baptizandos, quinque poſtea epiſcopi tempore quo deceſsit vix implerent. So licitus etiam pro pauperibus & captiuis nimium. Nam in tēpore quo epiſcopus ordinatus eſt,aurum omne at- que argentūm quod habere poterat,eccleſiæ vel paupe- ribus contulit. Prædia etiam quæ habebat, reſeruato vſu fructu germanæ ſuæ, donauit eccleſiæ: Nihil ſibi q; hic ſuum diceret derelinquens,vt nudus atque expedi- tus miles Chriſti dominum ſequeretur.Qui cum diues eſset,propter nos pauper factus eſt,vt nos eius inopia di taremur.Erat enim gaudens cum gaudentibus, & flens cum flentibus.Siquidem quotienſcunque illi aliquis ob percipiendam pœnitentiam lapſus ſuos confeſsus eſset ita flebat,vt & illum flere compelleret.Videbatur etiam ſibi cum iacente iacere. Cauſas autem criminum quas illi confitebantur, nulli niſi domino ſoli apud quem in tercedebat,loquebatur: bonum relinquens exemplum poſteris ſacerdotibus,vt interceſsores apud deum ſint, magis quàm accuſatores apud homines.Nam & ſecun- dum Apoſtolum,circa huiuſmodi hominem confirmā da charitas eſt:quia ipſe ſui accuſator eſt, nec expectat accuſatorem,ſed præuenit, vt confitendo ſuum alleuet ipſe delictum,nec habeat quod aduerſarius crimineturIdeoq; ſcriptura dicit: Iuſtus in principio ſermonis ac- cuſator eſt ſui. Vocem enim eripit aduerſario, & quaſi dentes quoſdam paratos ad prædam criminationis infe ſtæ peccatorum ſuorum confeſsione confringit, dans honorem deo,cui nuda ſunt omnia, & qui vult vitā ma gis peccatoris quàm mortem. Nam ipſi pœnitenti non ſufficit ſola confeſsio,niſi ſubſequatur emendatio facti vt pœnitens non faciat pœnitenda.Humiliet etiam ani- mam ſuam ſicut Dauid ſanctus,qui poſtquàm audiuit à propheta, Dimiſsum eſt peccatum tuum : humilior fa- ctus eſt in emendatione peccati,ita vt cinerem ſicut pa- nem manducaret,& potum ſuū cum fletu miſceret.Fle- bat etiam amariſsimè quotienſcunq; forte nunciatum illi fuerat de cuiuſcunque ſancti obitu ſacerdotis,intan tum vt nos illum conſolari niteremur, ignorātes pium affectum viri,nec qua ratione ita fleret intelligētes. Qui bus ille huiuſmodi reſponſum reddebat, Non ſe flere quia receſserat qui fuerat mortuus nūciatus,ſed quia ſe præceſserat, vel quia difficile eſset inuenire virum qui ſummo ſacerdotio dignus haberetur.Ipſe autem de ſua morte antè prædixit quòd vſque Paſcha nobiſcū futu- rus eſset.quod quidem meruit dominū obſecrando ma turius hinc liberaretur. Ingemiſcebat enim vehemēter cùm videret radicem omniū malorum auaritiam pullu lare,quæ neque copia neque inopia minui poteſt, magis magiſque increſcere hominibus,& maximè in iis qui in poteſtatibus erant conſtituti,ita vt interueniendi illi a- pud illos grauiſsimus labor eſset,quia omnia precio di ſtrahebātur. Quæ res primò omne malum inuexit Italię & exinde omnia vergunt in peius. Et quid dicam ſi in huiuſmodi perſonis ita rabiem ſuam exercet, qui ſolēt aut filiorum aut propinquorum cauſas prætendere ad excuſandas excuſationes in peccatis quādoquidem ple roſque ceperit etiam cælibes ſacerdotes vel leuitas,qui- bus portio deus eſt,vt etiam ipſi illam appetant. Et væ mihi miſero,quia nec fine mundi prouocamur vt tā gra ui iugo ſeruitutis liberari velimus,quo demergimur ad profundum inferni,vt faciamus nobis amicos de mam- mona iniquitatis,qui nos recipiant in æterna tabernacu la. Attamen beatus ille qui quando conuerſus diruptis vinculis, atque proiectio iugo huiuſmodi dominatio- nis, tenebit & allidet paruulos eius ad petram, hoc eſt, omnes intentiones eius allidet ad Chriſtum, qui ſecun- dum Apoſtolum petra eſt,quæ omnes ad ſe alliſos inte- rimit,ipſa inuiolabilis manens,nec reum faciens eū qui ad ſe alliſerit nequiſsimi vteri deteriores partus,ſed in- nocentem:ita vt ſecurus poſsit dicere:Portio mea domi nus. Quia cui nihil in ſeculo eſt,illi portio eſt Chriſtus. Et qui contempſerit pauca, multa percipiet, inſuper & vitam æternam poſsidebit.Ante paucos verò dies quàm lectulo detineretur, cùm quadrageſimumtertium pſal- mum dictaret,me excipiente & vidente,ſubitò in modū ſcuti breuis ignis caput eius cooperuit, atque paulatim per os ipſius tanquam in domo habitator ingreſsus eſt. Poſt quod facta eſt facies eius velut nix. Poſtea verò re- uerſus eſt vultus eius ad ſpeciem ſuam. Quod cū fieret, ſtupore percuſsus obrigui,nec potui ſcribere quæ ab il- lo dicebantur,niſi poſteaquàm viſio ipſa tranſibat. Di- cebat enim in tempore teſtimonium ſcripturæ diuinæ, quod ego optimè retinebam. Nam ſcribendi vel dictan di ipſo die finē fecit.Sed quidem ipſum pſalmū explere non potuit.Ego verò id quod viſum à me fuerat,hono- rabili viro Caſto diacono(ſub cuius cura degebam)ſta tim retuli. At ille repletus gratia dei,ſpiritu ſancti ad- uentum me in illo vidiſse edocuit lectione Actuum apo ſtolorū. Superioribus autem diebus cū Stiliconis tunc comitis ſeruus qui dæmonio laborauerat, in Ambroſia na Baſilica iā ſanus maneret,cōmendatus à domino ſuo (ferebatur enim quòd libenter ab eodē haberetur) face re falſas epiſtolas tribunatus cōpertum eſt,intantum vt tenerentur homines qui ad miniſtrandū pergebant.Sed vbi ad perſonam ſerui ſui peruenit comes Stilico, ipſe in ſeruo ſuo noluit vindicare. Homines etiam qui dece pti fuerant, interuentu ſacerdotis dimiſit, de ipſo verò ſeruo ſacerdoti queſtꝰ eſt. Quē vir ſanctꝰ cū de eccleſia

Ambrosiana egrederetur, requiri fecit, atque ad se perduci. Quem cum interrogasset, & deprehendisset authorem tãti flagitii, ait. Oportet illum tradi Satanæ in
1.Cor.5. interitum carnis, ne talia aliquis in posterum audeat admittere. Quem eodem momento cũ adhuc sermo esset in ore sacerdotis sancti, spiritus immundus arreptum discerpere cœpit. Quo viso non minimo timore repleti sumus & admiratione. Multos etiam diebus ipsis imponente illo manus & imperante, ab spiritibus immundis vidimus esse purgatos. Per idem tempus Nicẽtius quidam ex tribuno & notario, quodam pedum dolore tenebatur, vt raro in publico videretur. Cum ad altare accessisset vt sacramenta perciperet, calcatúsque casu à sacerdote exclamaret, audiuimus: Vade, & amodo saluus eris. Nec se amplius doluisse pedes, tẽpore quo sanctus sacerdos de hac luce migrauit, lachrymis testabatur. Sed post dies hos ordinato sacerdote ecclesiæ Ticinensi, incidit in infirmitatem. Qua cum plurimis diebus detineretur in lectulo, comes Stilico dixisse fertur quod tanto viro recedente de corpore, interitus immineret Italiæ. Vnde conuocatis ad se nobilibus viris illi9 ciuitatis, quos diligi à sãcto sacerdote cognouerat, partim interminatus est illis, partim blãdo sermone persuasit vt pergerent ad sanctum sacerdotem, suaderent illi vt sibi viuendi peteret à domino commeatũ. Quod ille vbi ab illis audiuit, respondit: Non ita inter vos vixi, vt pudeat me viuere: nec timeo mori, quoniam dominum bonũ habemus. Per idem tempus cum in extrema parte porticus in qua iacebat, in vno positi Castus, Polemius, Venerius & Felix tunc diaconi secum tractarẽt voce ita repressa vt vix inuicem se audirẽt, qui post obitum illi9 episcopus ordinandus esset, atque cũ de nomine sancti loquerẽtur Simpliciani: tanquã interesset tractatui, cũ longè positus ab ipsis iaceret, approbans exclamauit tertio: Senex, sed bonus. Erat enim Simplicianus æui maturior. Qua voce audita expauescentes fugerunt. Defuncto tamen eo non alius illi successit in sacerdotio nisi is quem ille bonum senem trina voce signauerat. Cui simpliciano Venerius quem supra memorauimus, successor fuit. Felix verò nunc vsque Bononiensem regit ecclesiã. Castus autem & Polemius nutriti ab Ambrosio bonæ arboris boni fructus, in ecclesia Mediolanensi diaconii funguntur officio. In eodem tamen loco in quo iacebat (sicut referente sancto Basiano episcopo Laudensis ecclesiæ, qui ab eodem audierat, didicimus) cum oraret vnà cum supradicto sacerdote, viderat dominum Iesum aduenisse ad se, & arridẽtem sibi. Nec multos post dies ablat9 est. Sed eodẽ tempore quo à nobis migrauit ad dominum, ab hora eirciter vndecima diei vsque ad illam horam qua emisit spiritũ, expansis manibus in modum crucis orauit: nos vero labia illius moueri videbamus, vocem autem non audiebamus. Horatus autem sacerdos ecclesiæ Vercellensis, cum in superiora domus sequi eum composuisset, tertio vocem vocantis se audiuit, dicentisque sibi: Surge, festina quia modo est recessurus. Qui descendens obtulit sancto domini corpus. Quo accepto vbi glutiuit, emisit spiritum, bonum viaticum secũ ferens, vt in virtute escæ aĩa refectior, angelorum nunc consortio, quorum vita vixit in terris, & Heliæ societate lætetur: quia vt Helias nunquã regibus vel vllis potestatibus, ita nec iste pro dei timore loqui veritus est. Atque inde ad ecclesiam maiorem antelucana hora qua defunctus est, corpus ipsius portatum est. Iblque eadem fuit nocte quam vigilamus in pascha: quem plurimi infantes baptizati cum à fonte venirent, viderunt, ita vt aliqui sedentem in cathedra tribunali dicerent, alii vero ascendentem suis parentibus digito ostẽderent: sed illi videntes videre non poterant, quia mundatos oculos non habebant. Plurimi autem stellã supra corpus eius se videre narrabant. Sed lucescẽte die dominico cum corpus illius peractis sacramentis diuinis de ecclesia leuaretur portandum ad Basilicam Ambrosianam in qua posit9 est, ita ibi dæmonum turba clamabat se ab illo torqueri, vt eiulatus eorum ferri non posset. Quæ sacerdotis non solum in illo loco, verumetiam in plurimis prouinciis vsque in hodiernum manet. Iactabãt etiam turba virorum ac mulierum oraria vel semicinctia sua, vt corpus sancti aliquatenus ab ipsis contingeretur. Erat enim exequiarum turba innumerabilis totius dignitatis, totiúsque sexus, omniúmque penè ætatũ non solum Christianorum, sed etiam Iudæorum & Paganorum: maiore tamẽ gratia ordo præcedebat eorum qui fuerant baptizati. Eadem qua obiit die, sicut textus epistolæ loquitur quæ à successore eius venerabili viro Simpliciano susceptа est, de partibus Orientis ad ipsum tanquã adhuc nobiscum viuentẽ directa, quæ nunc vsq; Mediolani habetur, in monasterio cuiusdam viri sancti apparuit orans cum illis, & imponẽs illis manus. Habet enim diem epistola quo directa est: qua lecta inuenimus diẽ esse quo ille defunctus est. Intra Thusciam ciuitate Florentiana, vbi nunc vir sanctus Zenobius nomine, episcopus est, quia promiserat se petentibus illis illos sæpius visitaturum, frequenter ad altare quod est in Basilica Ambrosiana, quæ ibidem ab ipso constituta est, visum orare, ipso sancto viro sacerdote Zenobio referente didicimus. In eadẽ etiam domo in quam declinãs Eugenium misit tempore quo Ragadaisus supradictam ciuitatẽ obsidebat, cum iam de se penitus desperassent viri ciuitatis, per visum cuidam apparuit, & promisit alio die salutem illis affuturam. Quo referẽte ciuium animi sunt erecti. Nam altero die adueniente Stilicone tunc comite cum exercitu, facta est de hoste victoria. Hæc Pãsophia religiosa fœmina matre pueri Pansophii referẽte cognouimus. Mascezeli etiam desperante de salute sua vel exercitus quem ducebat contra Gildonem, baculum tenens manu in visu noctis apparuit, atque cum prouolueretur ad pedes sancti viri Mascezel, percutiẽs in terra senex baculo quo regebatur, tertio, hac enim illi specie apparuerat) ait: Hic, hic, hic. signãs locũ: dedit que intellectũ viro quẽ visitatione dignũ fuerat arbitratus, vt agnosceret in ipso loco in quo sanctũ domini viderat sacerdotẽ die tertia victoriã adepturũ. atq; ita secutus bellũ & inchoauit, & consummauit. Nos tamen ea Mediolani positi ipso Mascezeli referente cognouimus, Nam & in hac prouincia in qua nunc positi describimus, plurimis hoc ipsum retulit sacerdotibus, quibus etiam referentibus securius antè nobis cognita huiclibro adiungere arbitrati sumus. Sisinni etiam & Alexãdri martyrum, qui nostris temporibus, hoc est, post obitum sancti Ambrosii in Anauniæ partibus persequentibus gentilibus viris martyrii coronã adepti sunt, cũ reliquias Mediolanenses summa cum deuotione susceperunt, adueniente quodam cæco & referente cognouimus, qui eodẽ tacto lectulo in quo sanctorum reliquiæ portabantur, lumen recepit, eò quod per visũ noctis vidisset nauẽ appropinquare littori in qua erat multitudo ablatorum. Quibus descẽdentibus ad terrã, cũ vnũ de turba precaretur vt sciret qui essent ii viri, audierit Ambrosium, eiúsq; consortes. Quo audito nomine, cũ deprecaretur vt lumen reciperet, audierit ab eo, Perge, Mediolanum, & occurre fratribus meis qui illò venturi sunt (de signans diem) & recipies lumen. Erat enim vir vt (ipse diserebat) de littore Dalmateno, nec se ante venisse in ciuitatẽ asserebat, priusquam recto itinere reliquiis sanctorum occurrisset nondum videns: sed tacto loculo videre cœpisse. His itaq; decursis, non arbitror graue videri si paululũ pmissi nostri metas excesserimus, vt domini dictũ quod per os sanctorũ prophetarum locutus est completum esse doceamus, Sedentem aduersus fratrem suum, & detrahentem occulte, persequebar. Et alibi, Noli diligere detrahere, ne eradiceris. Vt quicunque forte huiusmodi captus est consue

Pſal.49

Pſal.100.

tudine,cum legerit qualiter in iis qui ſancto viro detrahere auſi ſunt,fuerit vindicatum,ipſe etiam in aliis emẽdetur.Igitur Donatus quidam natione Apher, preſbyter tamen eccleſiæ Mediolanenſis,cum in conuiuio poſitus,in quo erant nonnulli militares religioſi,detraheret memoriæ ſacerdotis,aſpernantibus illis,& deſerentibus linguã nequam, ſubito vulnere percuſsus graui, de eodem loco in quo iacebat,alienis manibus ſubleuatus,in lectulum poſitus eſt,atq; inde ad ſepulchrum vſque perductus.In vrbe etiam Carthaginenſi, cum apud Fortunatum diaconum fratrem venerabilis viri Aurelii epiſcopi ad conuiuium conueniſsem vnà cum Vincentio Coloſsitano epiſcopo, Murano etiam epiſcopo Bolitano,ſed & aliis epiſcopis & diaconibus, tunc Murano epiſcopo detrahenti ſancto viro,retuli exitũ preſbyteri ſuperius memorati: quod ille de alio dictũ, de ſe oraculum,maturo ſuo excitu comprobauit.Nam de eodem loco quo iacebat,cum ſubito vulnere ingenti eſset percuſsus,alienis manibus ad lectum portatus eſt,atque inde ad domum in quã hoſpitabatur reductus diẽ clauſit. Is finis virorum detrahentium fuit: quem videntes qui tunc aderant,admirati ſunt. Vnde hortor & obſecro omnem hominem qui hunc librum legerit, vt imitetur vitam viri,laudet dei gratiam, declinet detrahentium linguas,ſi vult magis conſortium habere cũ Ambroſio in reſurrectione vitæ, quàm cum detrahentibus illi ſubire ſupplicium,quod nullus ſapiẽs non declinat. Tuam etiam precor beatitudinem pater Auguſtine, vt pro me humillimo peccatore Paulino cũ omnibus ſanctis qui tecum inuocant nomẽ domini noſtri Ieſu Chriſti,in veritate orare digneris,vt quia in adipiſcenda gratia cum tanto viro non ſum dignus habere conſortium adept9 meorum veniam peccatorum,ſit mihi prẽmium fugiſse ſupplicium.

CAPITA LIBRI PRIMI OFFICIORVM.

Epiſcopi proprium munus docere populum. cap.i.
Tacendo fugimus periculum, & diſcimus recte dicere. caput ii.
Taciturnitatem moderandam eſse,& quod in ira ſilendum ſit caput iii.
Orationem non affectus promat, ſed ratio. Hinc enim inſidias loquenti tendit hoſtis inuiſibilis. cap. iiii.
Quod etiam carnalis inimicos cum nos inſtinctu diaboli ad conuitia prouocant,patientia ſuperare debeamus. caput v.
Exemplum patientiæ Dauid. caput vi.
Quod pſalmus. 38. non ſolum ſilentii laude, ſed etiam contemptu rerum valde ſit mirabilis. caput vii.
Quod nomen officii non ſolum philoſophis,ſed etiam noſtris vſitatum ſit caput viii.
Officii diuiſio,& honeſtum atque vtile vnde metiantur Chriſtiani. caput ix.
De decoro, & quod primum officium ſit linguæ moderatio caput x.
Officium omne aut mediũ aut perfectũ eſse cap.xi.
Non externis ſed internis & æternis bonis æſtimatur felicitas caput xii.
Deum,etiam cum non putatur, regere omnia quæ creauit. caput xiii.
Deum nihil præterire,& ſcripturarũ teſtimoniis,& Solis comprobatur exemplo caput xiiii.
His quibus diſplicet quod bonis male,& malis ſit bene, ſatisfacere debere Lazari & Pauli exempla cap.xv.
Commemoratis beatitudinibus.de Euang.hic laborem dicit eſse mercedem in cœlo cap. xvi.
Adoleſcentis officia, & exempla huic ætati propoſita caput xvii.
De bono verecundiæ,quod mꝫxime in ſancta dei eminuit genitrice,& quod geſtus exterioris hominis perſæpe qualitatẽ interioris oſtendat cap. xviii.
In omnibus actis viriliter agendum,nec quicquã affectatum aut fœmineum attentandum caput xix.
Intemperantium hominum conſortia, mulierum quoque commercia vitanda caput xx.
De iracundia in ſe reprimenda, & in aliis mitiganda caput xxi.
De cogitationibus & appetitu, & decoro ſermonis in confabulando & in diſceptando caput xxii.
Quod ioca,quæ philoſophi ponũt inter officia,penitus ab eccleſia ſint remouenda caput xxiii.
De tribus quæ in vita actiua neceſsario ſunt obſeruanda,& qđ appetitũ rationi cedere cõueniat.cap.xxiiii.
Quod virtutes quatuor principales in patribus noſtris non mediocriter ſint conſummatæ cap.xxv.
Quid in veritatis inueſtigatione ſeruandum ſit. caput xxvi.
Quod virtutes quatuor ita perplexæ ſint, vt ab inuicem ſeparari nequeant caput xxvii.
Primum quod philoſophi dicunt & ſecundum iuſtitiæ munus apud nos excludi, tertium vero à noſtris mutuatum caput xxviii.
Iuſtitiam & fidẽ hoſtibus etiã exhibendã. caput xxix.
De beneficentia caput xxx.
De reddendo beneficio caput xxxi.
Beneuolentiã liberalitate potiorem eſse. caput xxxii.
Beneuolentiam in eccleſia maxime,& earundem virtutum hominibus perſeuerare caput xxxiii.
Laus beneuolentiæ cap.xxxiiii.
De fortitudine caput xxxv.
Fortitudinem maxime in animo & contemptu rerum conſtare labentium caput xxxvi.
Mala æquanimiter toleranda,& interdum etiam declinanda caput xxxvii.
Quod prouidentia magnum munimen fortitudinis ſit caput xxxviii.
Fortitudinem aduerſus omnia vitia dimicare debere. caput xxxix.
Virtutẽ bellicam noſtris etiam nõ inuſitatã. caput. xl.
Fortitudinem non ſolum in vincendo,ſed etiam pl9 in tolerando conſtare caput xli.
Poteſtates non iritandas,& adulationibus non attendẽdum caput xlii.
De temperantia,& eius partibus caput xliii.
Officio ſibi congruo quẽq; ſtudere debere cap.xliiii.
De pulchro & honeſto caput xlv.
Quod pulchra & honeſta ſint naturalia, turpia vero cõtra naturam cap. xlvi.
Quarum paſsionum reſtrictione pulchrum illud poſsit acquiri caput xlvii.
De tribus generibus hominum iniurias accipientium. caput xlviii.
De vanitate calcanda caput xlix.
Quod officiorum gratia miniſtros altaris' maxime deceat. caput l.

Rerum atque sen

TENTIARVM SCITV DIGNIO-rum quæ in D. Ambrosii Theologi incomparabilis operibus habentur; secundum seriem literarum.

INDEX.

ABBA. folio.495.C
abdemelech quid. 108.F
abel & Cain mysterium. 254.C
abel iustus. 346.E
abel quid 254.A
abimelech mori maluit, quàm amicum prodere 22.B
abrahę virtutes 271.I
abrahæ liberalitas 14.B
abrahæ adulterium excusatur 272.E
abram & Abraham Ibidem.I
abrahæ apparuit deus in triplici persona 273.B
abraham quid 276.G
absalonis exemplo nihil simulatum perpetuum esse declaratur 15.H
absinthium fugiunt culices 228.G
abysus 223.B
accipitres 239.C
acetum apibus medetur 240.B
acham propter auaritiam præcipitatus 16.D
acholius 170.G
adam 382.D
adam & Christi comparatio 446.M
adæ sepultura 480.H
adæ maledictio quomodo sublata 58.G
adæ & Petri comparatio 203.I
adamantina natura 308.F
adolescentes claros viros sequi decet 15.A
adolescentibus quæ decora 3.K
adolescentulæ rarius progrediantur, etiam ad ecclesiam 35.H
ἀδολεσχία 388.D.& 405.I
adorare lignum, gentilis error est 137.H
apparere quomodo dicantur angeli, &c. 430.C
appetitus subiectus est rationi lege naturæ. 9.L
adulterium, naturæ iniuria est 236.C
adulationibus non attendendum 9.B
ægyptiaci dies 184.F
ægyptiorum sacerdotes circuncidi oportuit 178.B
ægyptus pro Nilo 281.H
æmulari quid in sac. lit. 348.B.& deinceps
æones Valentinianorum 154.L
aera duo quid 277.F
aer corpus est 222.C
aer quid 268.C
æsculapius medicus 26.M
æstas 233.A
ætas, debilitas, & verecundia largiendo pauperibus considerāda 7.B
æthiopia quid 248.C
affectuum omnium capita sunt delectatio & dolor 288.I
afflictionum remedium 408.A
aphricanus 156.M
agar 258.A
ager beatorum 291.F
S. Agnes 216.L
agnetis martyrium 22.C
agni paschalis esus 139.K
agonum & vitæ humanæ comparatio 3.F
agricola martyr 32.A.co 3
ἅγιον quid 63.D
ain litera quid 416.G
ἀγαθοποιός 247.K
αἴτιος 171.A
αἰτία quid 121.G
αἴξ vnde 20.A
ἀκαταίσχυντος 87.D
alani 476.K
ἀλάλαγμα 671.K
aleatorum leges 314.C
allegoria in numero Græco τιθ. 271.M
allegorica diluuii & arcę interpretatio 265.E.& dein.
alleluia 381.C
aleph Ibidem.A
allium leopardus fugit 242.k
allophyli qui dicti 6.F
Amalech quid 221.A
amazones 546.C
ambitiosi habent mercedem præsentium 11.A
Ambrosia filia Eusebii 36.A.co.3
ambrosii & Ticinens. episcopi exemplum 16.M
ambrosius vasa mystica confregit, vt captiuos redimeret 16.F
ambrosius à forensibus negociis vocatus est ad sacerdotium 53.I
ambrosius quum scriberet libros de virginibus, nondum triennium sacerdotio præfuerat. 26.F
amen 366.C.& 516.D
amicitia nescit superbiam 22.D
amicitia aliena sit ab adulatione Ibidem.F
amici definitio 109.I
amicitia 12.k
amici probandi 2.A
aminadab quid 287.D.& 384.k
aminadab currus Christi figura est 31.E
amphibia quæ 244.M
amygdali 230.A
ananiæ liberalitas falsa 20.C
angeli filii dei dicti 262.G
angeli tutores humani gregis 440.F
anima quid 283.G
anima cur sanguis dicta in sacris lit. 268.k
anima qualis sit substantia 150.L
anima ad similitudinem dei creata 246.H
anima hominis & spiritus dicitur 106.k
animam alii sanguinem, alii ignem, &c. esse voluerunt 268.I
anima soluta à corpore, adhuc futuri iudicii ambiguo suspenditur 258.L
anima bipartita est 271.C
anima pro homine 284.G
anima immortalis est 63.B
anima pro homine in sacra scriptura 244.B
animæ & musices venusta comparatio 62.A
animæ descriptio apud Ezechielem de quatuor animalibus 31.M
animæ in septenarium ordinem digestæ 63.E
animæ partus 258.A
animi motus si nō euelli, at pręcaueri conuenit. 4.G
animus author culpę, caro peccati ministra est 50.G
animus ex corporis motu cognoscitur 3.L
animæ motus 280.E
animalia adulterina 235.E
animantium tria genera 237.k
anseres 238.A
ἄνθρωπος 244.B
antichristus in nomine suo venturus est 104.A.& 549.H
antichristus quando venturus 549.G

antichristus ex circuncisione aut circuncisus venturus 549.H
antichristi qui 477.B
antiochenæ cuiusdam virginis historia 25.I
antipelargosis quid 238.M
antrum vnde dictum 223.B
annulus ∴ 469.M
appetitus rationi pareat 5.C
apis AEgyptiorum deus ∴ 485.E
ἀρὴ 263.B
apostoli, episcopi sunt 537.I
apostoli gratiâ habuerunt maiorẽ q̃ prophetæ 544.I
apostoli omnes vxores habuerunt, excepto Ioanne & Paulo 526.C
apostoli prophetæ sunt os Christi 53.G
apostata vnde dictus 416.B
ἀποστάσιον ∴ 171.A
apum politia 236.H
aqua in varias mutatur species 330.E
aquam super cælos esse 224.H
aqua quare admisceatur vino in calice 335.H
aquila 239.D
aquila quid mystice 472.M
aquilæ industria circa pullos 424.C
arriani expungunt ea quæ contra se faciunt 111.M
arrianorum de filio quæstiones 77.F
arrianorum errores 96.D
arcadius 136.E
arcus quem deus in signum posuit, aliud est quàm iris 269.E
arca Noe descriptio est humani corporis 262.L
arca fœderis & Noe quid differant 263.C
architæ Tarentini dictum 4.K
ardea 238.A
arida quare à deo apparere iussa, & non potius terra. 227.C
ariminense concilium 159.G
aristotelicorum de principiis opinio. 229.A
arteria quid 268.k
artium cultores quibus sua accepta ferant 171.A
ascendere & descendere quid in sacris lit. 306.G
aser quid 301.M
asini pigritia 241.k
asini mysterium ∴ 274.M
assyrii vnde dicti 248.C
athletarum species ∴ 351.H.I
attilius 156.M
atlanticum mare ∴ ∴ 237.E
atramento scribere quid 265.B
auaritia Ananiæ ∴ 207.C
auaritia malorum radix 14.k
auaritiæ malum 16.C.& 343.B.C
auaritiæ pedissequæ 340.D
auaritia ∴ 255.k
auaritia idololatria dicta 539.A
augustini disputationes 218.E
augustinus cuculla nigra indutus, &c. 218.H
autumnus 233.D
auxen Assyrii & Hebræi Euphratẽ dixerunt 248.D
auxentius 112.A & 159.H

BAbylon 270.k.& 342.G.in fi.
baptisma, post quod nemo delinquit, quid 28.A
baptismi ceremoniæ 332.I
baptismi typus fuit transitus maris rubri. 332.k
baptismum dei consilium dictum 105.k
baptismus pro mortuis 518.A
baptismus Ioãnis, & baptismus Christi 354.E.in fi.
baptismus Christi, typo ignis præsignatus 21.E
baptismatis tres testes 330.F
baptismatum multa genera ∴ 333.A
barrabas quid 480.B
βλίτυρι ∴ 377.B
basiliscei noxius visus 432.M
bathuel quid 56.M
bauto 153.D
beatum nihil nisi quod caret peccato 11.I
beati definitio 291.E
beatus quis 2.G.& 341.L.M.& deinceps.
beatitudo nostra futura, non præsens 3.G
beatitudo est & in doloribus. 11.k
belus idolum Babyloniorum 485.E
bellica gloria claruere patres ∴ 7.L
beneficius superare debemus 7.C
beneficia pauperibus magis q̃ diuitibus erigẽda 16.A
beneficia non solum pecuniaria sunt Ibidem.B
beneficentia 6.G
beneficentiæ & membrorum humani corporis comparatio 17.M
benevolentiæ prætextu Eua serpẽti assensit 7.G.in fi.
benevolentia facit vt amici vulnera, quàm inimici oscula vtiliora sint. 7.I
benevolentia præstat liberalitati 7.F
Beth quid 149.F.& 382.H
Bethania quid 455.M
Bethel quid ∴ 271.E
bethlehem quid 277.D
bibenda multa 343.k.L
blasphemia spiritus quæ 52.C
bobus inest imbrium præscientia 242.C
bonum triplex 278.M
bonorum iudicia non negligenda ∴ 9.k
bononienses virgines 24.k
bonitas omnibus grata 12.G
bonitas fructus spiritus sancti 348.H
branchiæ idem agunt in piscibus, quod pulmo in hominibus 235.G
buxus 229.k

CAdes 34.G
cadere in sacris literis, quid 351.G
cæthura 256.A
caiaphæ prophetia qualis 412.M
cain cur non passus à deo occidi 261.A
cain quid 254.A
cain æternam vitam posthabuit corporali 261.A
cains longævitas indulta in vindictam est Ibidem.D
cain sacrificium 256.C
cain cur signatus à deo 58.C
calamus quid mystice ∴ 454.k
calcanei iniquitas 377.I.k.L
Calceamenta Euangelica quæ 442.A
calceamenta quomodo non accipienda 57.D
calceamentum 469.M
calicem bibere quid 464.C
calix domini quid ∴ 355.F.& 429.A
camillus 156.L.in fi.
cancri fraudes 236.E.F
canes natura duce syllogizant 242.F
Canino sanguine omnes fere curantur 242.k
canis 235.B
canis beneficiorum memor ∴ 242.G
canum gratitudo 242.A
canticorum in sac. lit. præstantia 341.D
cantica qui scripserint ex sacris authoribus 341.D
cantica canticorum Salomonis mystica sunt 284.I
cantus sanctorum 455.I
caph quid 404.F
caput sanctorum Christus est 425.M
capilli capitis nostri qui ∴ 105.F
capitis præstantia 244.M
caro pro homine 283.G.& 62.H
caro ante mentem non corrumpitur 42.A
caro dicitur etiam de anima 416.E

carnis venenum est medicina spiritus 50.D
castigare amantis est 400.G
castitas etiam loci abolet infamiam, non locus infamat castitatem 25.L
castitas angelos seruauit 24.G
castitas triplex 44.G.& 35.D
cedrus ∴ 229.I
cerui veneno pascuntur 228.k
cerui cura 242.K cete 236.M
chaldæorum superstitiones 277.A & 234 B
cham quid 269.E.& 342.G.in fi.
chamelæon 240.C
charitas sine qua omnia alia inania, quæ sit apud Paulum 187.H
charitas, legis plenitudo 359.L
charitatis summum mandatum 409.G
charitas vna patris & filii & spiritus sancti 103.k
charitatis testimonium 12.L
charitas non metuit pericula 400.C
χλευάσθαι 343.E
christus quare in aliena sepultura positus 206.k
christi dictum, Non est meum dare vobis, quomodo accipiendum 94.M
christus quomodo vitis, & pater agricola 92.B
christus quomodo fuerit in forma dei 541.E
christus quomodo subiectus patri 96.L
christus finis legis est 409.B
χρηστὸν, quid 400.H
christus omnia nobis est 31.G
christus matrẽ corpore, patrẽ virtute referebat 26.I
christus vno tantum loco stare ad dexteram patris legitur 87.L
christi & aquilæ comparatio 208.C
christus qui passus est, & dei verbum, idem 119.L
christus non in phantasmate passus est Ibidem.
christus modo quærendus 423 C
christus quomodo nouissimus dictus 39.C
christus viginti aureis in veteri testamento, triginta in nouo venditur 114.A
christus quomodo nescire momenta extremi iudicii dicatur 97.M.& 98.A
christi paupertas 345.M
christi tædium & pauor 478.C
christus pro omnibus mortuus est 93.I
christiani aliter atq; Ethnici metiũtur officia 2.B
christiani aliter atq; Ethnici nomẽ sortiũtur 348.D
christus quomodo caro, maledictum, & peccatum factus sit 120.D.E
christus seruus & dominus 346.B
christus quo in loco passus 376.B
christus peccatum factus pro nobis 354.G
christi velle, fecisse est 63.L
christi passio non mutauit verbi naturam 119.K
christi varia nomina 117.A
christiani ore tenus, vulpibus comparati 212.H
Christus quomodo ematur & vendatur 114.C
christianus quis 409.E
christiana infirmitas, fortitudo est 196.L.in fi.
christianorum infantia 205.H
christus cur ex monumento nouo resurrexerit 28.I
christianus vim sibi non inferat 27.L.in fi.
cibo parcè vtendum virginibus 26.M
ciconiæ 238.I
cygnus ∴ 240.A
circunciſionis vocabulum 272.I
circunciſio quur octauo die 440.I
circunciſio cordis ∴ 406.F
circunciſio cur data 282 D
circunciſionis ratio & authoritas 177.M
ciuitatum sex ad refugia dispositarum mysticus intellectus 55.I
ciuilia bella ∴ 375.F
clamor sanctorum 366.G
claues regni & scientiæ ∴ 209.E
claues spiritalis crucis 416.E
clerici quidam cur non ab Ambrosio recepti 3.M
clericos dedecet fraus & turpe lucrum 19.G
coccus quid mystice 422.B
cocci in expugnatione Iericho mysterium 96.B
codicum Græcorum & Latinorum collatio quo ad integritatem 491.A
cælum mystice quid 407.A
cæli qualitas & essentia ∴ 222.L
cælorum numerus ∴ 224.C
cæli sunt etiam in terris 406.M
cælorum nomen generale est, firmamentum autem speciale 225.C
cælum quomodo ascendendum 31 B
colloquia familiaria qualia esse debeant 4.M
coluber ceruum fugit 228.k
columba 195.k
columbæ & corui in arca Noe interpretatio 41.B.C
commutatio in sac. lit. 370.E
compungi quid 400.D
confessio trina in baptismo ∴ 333.I
confessio mundat cor 404.D
confessio pœnarum compendium 390.H
confessio Christi sit aperta, non inuoluta 479.H
confessio medicina erroris est 37.H
confessionem insinuat 236.C
cõiuges quomodo se vicissim gerere debeant 358.K
coniugium non spernendum 272.B
coniugium vinculum est 46.C
coniugia ex Christianis non alienigenis domibus petenda 173.M
conscientia 208.M
consiliis fit vt amicos habeamus 12.M
consiliarius qualis esse debeat 14.I
consiliarius bonus, qui & sibi consulit 13.I
consecrationis verba mutant panem in corpus Christi, &c. 335.D
consolatio 317.G.357.H.& 420.M
constantinopolis 99.M
consuetudo peccandi quàm perniciosa 343.A
consummationes multæ sunt 409.A
conuersatio eligenda 7.D.E
conuitia malorum dissimulanda 1.I
conuiuiorum gratia 365.A
conuiuium ecclesiæ ∴ 255.H
cordis & oris custodia 340.B
cornices ∴ 238.I
cornu mysticum 368.C.& F
corpus coinquinat animam 60.k
crapulæ mala ∴ 255.G
crucis signum in nauium velis 206.E
cubiculum orationis quid 257.A.& 337.A
cupressus 229.I Cyprianus 491.A
Daleth 487.H
dalilæ auaritia Sampsonẽ perdidit 16.D
dæmonia non habẽt diuinã naturam 121 B
damalis 280.B damasus 155.k.& 552.C
damonis & Pythiæ amicitia 26 30.D
dan quid 301.k.& 365.D
danielis consilium & virtutes 13.G
danubius 224.L
dauid cum potuisset nocere, maluit parcere 19.I
dauid sibi plebem officiis conciliauit 12.I
dauidis fletus 420.k.& 131.C
Dauidis denudatio quid figurauerit 151.I
dauidis victoria aduersus Goliã typ9 est Christi 422.D
dauidis pœnitentia 324.G
debitores duo q 456.E debita & debitores 313.M

decorum à summo opifice in humano corpore formatum 4.B
decorum seruandum 5.I
decorum seruandum in veri inuestigatione 4.A
decorum in itinere seruandum 286.L
decorum & indecorum quid 9.E
decorum personæ 5.A
decor orationis 404.C
deficere quid
defunctis collata humanitatis officia, præstantissima. 312.E
delectationis efficacia 341.A.B.C
delinquere sibi 346.H
depositio defunctorum quid 210.F
depositum quando non reddendo 10.k
desertum quid 454.H
Dextera quid 191.H.& 107.C.& 110.L
deus non vult ad se veniri per suffragia 485.D
deus aliter tentat quàm diabolus 274.I.& 528.k
deus cur non vno momento creauerit omnia 163.I
deus vnius pœna plurimos corrigit 421.E
deus cur iuret 257.G
deus non locorum interuallo amittitur 416.A
deus author est omnis boni 425.E.F
deus dissimulat nonnunq; scire quod nouit 98.H
deum esse vel operibus cognoscitur 407.D
deus morum magis quàm annorum ætatem considerat 412.L
deus quomodo velit omnes saluos fieri 67.I
deo nihil est simile 116.k
deus vult nos signis ad suæ cognitionem potentiæ peruenire, etiam si possit iis quæ fidem habeant promptiorem 224.G.H.& I
deus præest omnibus creatis 2.M
deo nihil occultum 3.A.B.C
deus æquè iudicat bonis & malis 3.D
deus iustos audit etiam mortuos 260.L
dei indignatio non vltionis executio, sed absolutionis operatio magis est 48.F
deus aliter bonus, iustus, sapiens, &c. dicitur, aliter homo 17.I
deus sphæræ assimilatus 537.C
deus quomodo caput Christi 88.L
deus frequenter mutat sententiam suam 20.F
deus adoptiuus homo dicitur 541.k
deus agnoscit etiam propter aliena merita 450.I
dei gratia non desperanda 269.D
deus digito quomodo scripserit legem 110.H
deus non placatur muneribus, sed affectu 259.k
deus quomodo habeat manus & digitos 107.C
diaboli tentatio, euersio est 528.k
diabolus cur permittatur à deo tentare 457.E
dialecticorum argutiæ 121.D
dianæ & Neptuni fabula 26.M
διαφθορεῖα 351.D
dictamo capreæ vulneratæ curantur 242.k
dierum obseruatio 533.A.& B
dies & horæ diei quid mystice 469.H
dies nocti antefertur 223.F
dies tres ante solem fuerunt 231.F
dies solis 207.k
dies iræ 486.C
dies mali 350.D
dii gentium etiam à suis irrisi cultoribus 26.E
dii etiam homines dicti 93.D
dii gentilium fictitii 157.K
dilectionis vtilitas 12.G
diluuium speciale 263.L
dionysius 159.D
disciplinæ consideratio 366.L
disciplina domini duplex 400.I
discipuli perfectio, magistri laus 547.L
dispersio in sa. lit. quid 369.M.& deinceps.
disputationes vanæ 405.k
dives est, qui suo contentus est 303.H
diuidendum recte 352.G
diuitiæ non conferunt vitæ beatæ 12.A
diuinitas non recipit numerum 113.B
diuitis & pauperis comparatio 244.I
diuitiæ vix sanctis domini contẽptui sunt 16.C.& D
diuitiæ cur à deo largiantur 3.G
diuitiarum despectus 13.L
doech fallacia 20.D
dominica dies 207.k
dominus quomodo dicatur iustificari 326.L
domus mystica 352.M
donec quomodo in sacris lit. accipiatur 38.D
donorum dei administratores sumus, nõ domini 3.G
dorcas 392.F
drachma & didrachmum quid 139.L
draco elephantem ligat 228.k
ducere in altum 450.A

Ebrietas causa seruitutis 308.B
ebrietas duplex 269.L
ebrietatis mala, quorum primum est pudicitiæ periculum 24.H
ecclesia mari comparata 227.G
ecclesia sine auro congregata est: non habeat igitur aurum quod seruet, sed quod eroget 16.G
ecclesiæ caput, oculi, capilli, &c 415.A
ecclesia viti comparata 229.E
ecclesia ciuitas dei est 416.D
ecclesiæ figura in Magdalena 403.A
ecclesiæ & malorum granatorũ comparatio 230.A
ecclesiæ thesauris nõ parcẽdũ tẽpore necessitatis 16.A
ecclesiæ possessio sumptus est egenorum 157.E
ecclesiæ filius quis 460.E
ecclesiæ intercessio 450.k
ecclesiæ arma 45.G
ecclesiastes Salomonis naturalis est 284.I
ecclesiasticos non malis artibus ad honores niti oportet 15.K.& L
ecclesiasticus sit hospitalis, nõ conuiua extraneus 4.F
echini terreni, id est heritũ cautela 242.C
echini prognosticatio 236.H
ἐκτίσεις quid 280.C
ἐκκλησία 257.A.& 273.E
ἐν τοῦ λείπειν, varie interpretatum 406.I
elleborus 228.H
electrum 230.G
eleemosyna 54.B.& C.& 198.C
eleemosina quibus & quo ordine præstanda 473.C
elementa parricidium accusant 260.K.& L
elementorum qualitates 227.D.E
elephanti promuscis 242.M
elephantus formidabilis tauris 243.E
eloquentiæ mundanæ & diuinæ differentia 405.C
empirici 354.C
ἐνυπνία quid 424.I
enchoria quæ 239.D
ἐνκαθαλαίω ab aliquibus dictum pro ἐνάρχω 221.B
enneadecateris 184.E
enoch cur raptus 128.E
ἔνσεσμι 372.B
ἔνσοφον quid 271.C
epicuræis deus nõ videtur curare humana 336.D.& 87.G
epiphania 2.L.& M
episcopus quid 195.A
episcopatus non pecuniis coemendus 339.A
episcopi appellabãtur primi presbyteri 338.A
episcopi de laicis in ecclesia, & non laici de episcopo in consistorio iudicare debẽt 537.k.L.M
episcopi electio 158.B.C.D.& deinceps. 537.M

engaddi 285.C
ἐνσαφαλαίω ab aliquibus dictum pro ἐνάρχω 221.B
enon quid 354.E
entelechia. 262.D
ἔνσοφον, sapientis dictũ 271.C

Episcopi munus in membris putridis 16.E
episcopus quomodo vnius vxoris vir esse debeat. 338.C.
ἐπιθυμία quid? 357.C
ἐπιτραχήλια 420.A
errores, fortissimi etiam viri non potuerunt cauere. 324.G.
ærugo thesauri huius mundi lasciuia est 104.L.
et coniunctiua particula distinguit nonnunquam. 421.k.
ἐτερόυσια 93.K.
excessus quid 280.k.
excommunicatio non præcipitanda. 16.E
exempla patrum 5 G.H
exequiarum officium mortuis deferendum 275.E
exlex quis. 415.F.
exorcistæ & lectores in ecclesia qui 537.K
exurge Borea, & veni Auster, excussum. 344.H
eua, vita interpretatur 37.G
euangelica historia à variis descripta 434.L
euangelium mare est 235.M
euangelistæ diaconi sunt 537.I
euglyphus quid 418.K
eunomiani error 118.F.in fine.
eunomiæ 327.H.
eusebius 182.I
eusebius hæreticum se esse mentitus est, vt hæreticos lucrifaceret. 210.D
eusebii martyrium Ibidem.E
eustorgius 159.D
exempla magis mouent quàm verba 550.B

F
Aber pater Christi dicitur 194.G
Fames verbi 468.E.F
Famis tempore subueniendum 18.K
Febres spiritales quæ 449.G.H
Felicitas non æstimanda externis 2.K
feræ quid mystice 108.D in fine.
fermentum 190.I.&.468.B.
Festi dies quomodo celebrandi 134.H
festus dies domini quando 258.I
fiat, fiat, in sa.lit.quid significet 366.C.
ficulneæ folia 230.A
ficus agrestis & domestica 229.L
Fides est quæ dat salutem 551.E
Fides radix iustitiæ 6.G
Fides etiam perfidis præstanda 19.M
fide seculum hoc fugitur 56.I.in fine
Fidei testimonium 12.M
fidei nihil in his quos pecunia vel adulatione tibi deuinxeris 15.k.
fides vera nunquam turbatur 118.E
fides præcedit deuotionem 299.I
fides inexercitata cito languescit 405.L
fides citharæ quare sic dictæ 136.C
fides est redemptio animæ 139.G
Fidei acquisitio vnde 69.H
figulus 250.A
filius æqualis est patri 90.B.
filius sempiternus est & non creatura. & per totum. 77.M.& 78.A.
Filius dei etiam paracletus dictus 104.B
filius non pōt à se facere quicquã. explicatũ. 89.C.&.D
filius quomodo viuat propter patrem 91.C.
finis dicitur Christus 378.M
flagella post mortem nihil prosunt 322.M
fluuiorum quatuor mystica expositio 247.M.
fœmineus sexus ad decipiendum vsitatus 203.H
fœneratio duplex 352.G
fœneratorum nequitia 313.D
formicæ industria 241.M.&242.C.
Fornax sanctorum 426.E.F.
Forte quomodo accipiatur 52.H.
Fortitudo sine iustitia, iniquitatis materia est. 7.k.& 6.A.
Fortitudo aduersus vitia dimicat 8.G
Fortitudo rerum contemptu constat 7.M.
Fratres & gentis & generis dicti 38.C
Fructus sapientiæ quis, & quod folium; 344.E.
Frugalitas 13.L.& 277.k
Fulicæ 238.A.&.239.E

G
Ad quid? 301.k
Galaad quid? 417.L.M
Galathæ mercatores 13.L
Galli à leonibus timentur 242.k.
Gallus 240.I
Gastrimargiam sequitur luxuria 380.G
Gedeonis historia 99.F.& deinceps.
Generatio hominis duplex 268.E
Gentes ab ecclesia deuictæ, quæ intelligantur moraliter 367.F.G.
Gentes cur tam sero vocatæ 68.H
Gentium vocatio à prophetis prædicta 37.M
Gigantes 262.G
Gimel 384,k.in fine.
Gladi⁹ versatilis cur ante paradisum positus 426.F.
Gladius à domino emi iussus, qualis? 478.F
Gladius est verbum dei 367.L
Gladius peccatoris quis? 348.H
Gog 83.L.
Gomor quid? 139.I.&.177.H
Gothi 476.k.
Gratia spiritalis per ignẽ exurit, per aquã mũdat. 21.F
Gratiæ agendæ post mensam 202.H.& deinceps.
Gratianus 138.L
Græci sermonis vis exprimi non potest 409.A
Græci singulis tãtũ annis accipiũt corpus domini. 336.d
Gregorius 100.A.
Grues 238.F
Gygis fabula, & equi ænei 18.G
Gymnosophistæ 143.I

H
Aereditas Christiana 414.A
Hæreticus 204.k
Hæresis Arriana 77.H.I
Hæretici vulpibus comparati 461.F
Hæreticorũ quorundã errores recensentur. 118.F.&.G.
Hęretici perniciosissimi, quibus multa cum orthodoxis paria sunt 115.H
Hęreticorum de diuinitate opiniones 76.k
Hęretici & de syllabis faciunt quæstiones 107.C
Halcyon 237.L
Halcyonides dies Ibidem.M
Hamilcaris sacrificandi studium 157.M
Hannibal 156.L
Harmonia nuptialis 470.H.
He, quid? 389.B
Hebdomada à quibusdam vnus dies dicta 223.G
Hebdomas 163.k.in fine.
Hebræi quare dicti, non Abræi 442.G
Helena crucis diuinę inuentrix 137.F
Heliodori & Oniæ exemplum 16.k.
Hęrbarum notitia animalibus inest 242.D
Heri & hodie quid? 164.A
Herodis crudele promissum 20.E.&.346.k.
Herodes non fuit legitimus rex 437.k.
Hester magnanimitas 22.A.B
Heth 395.M.
Hetrusci iuuenis fabula 36.A
Hyems & æstas quando mysticè 233.A.
Hippocrates 164.B
Hippopotamus 234.B.
Hirundo 238.M
Homo quomodo ad imaginẽ dei creatus 243.M.&.35.F
Homo vetus & nouus 538.E

Homousion 115.L
hominum tria genera iniurias accipientium 9.M
homo in se duplex 352.k
homo omnis imperfectus 352.C
homo solus non laudatus in creatione 37.E
homo duplex. 37.B.& C.
homo hominis causa factus,& omnia propter hominē. 6.B.
homo puluis 344.I
hominis vocabulum vnde 17.M
honestū & vtile Christianis vnum est ibidem.H.& I.
hominibus datum est quod angeli non habent.402.D
Honestas Christiana 9.F.G
Honestas à natura petenda ibidem.H
Honestati salus etiam postponenda 18.H.& I.
Honestatis maxima cura fuit maioribus 21.k
Honorius 136.E
Horoscopus 132.F
hortus nucum quid? 287.B
Hospitalitas Abraæ 273,B,&,15,D
hospitalitatis præceptum 43.C
Hostes peregrini dicti 6.F
Humana natura sine gratia qualis 68.L
Humana gloria qualis 228.A
Humanitas lege naturæ docetur 7.C.& 17.L.M & 18.A
Humani corporis copiosa descriptio.244.M.&.245 per totum
Humiliatio ad correctionem,non ad desperationē fieri debet 406.I
humilitas rara in iuuenibus 422.I
humilitas.534.G.&.412.H.& 426.I.& 412.E.& 13 L.
Huni 314.D.& 476.k
Hyems quid mysticè 347,G
hyginus 353,G
hyle 121,F,&,171,A,&,220,B
Hysopo mundari quid? 327.B.C
Iacob quare Israel dictus 439.F
Iacob qua ratione claudicauerit 293.A
Iacob Patriarchæ fuga 56.L
Iacob patriarcha nobis imitandus 375.E
iactantia 426.A
ianus 194 H
ianiculum Ibidem
iaphet 167.D.& 269.F
ibi,quid? 347.I.K
Icari fabula 32.C
idea 220.A
idithum qui fuerit? 378.M
idololatria 545.G.H.I.& L.
idola cum videntur prodesse,obsunt. 459.B
ieiunium verum quomodo fieri debeat 305 E
ieiunii virtutes 308.H & 307.I
ieiunii fracti prima præuaricatio Ibidem.M
ieiuni sputi vis 242.L
Iepte promissa 20.E
Iesus Naue solem sistere potuit, auaritiam minime. 16.D
Iesus Naue Moysi indiuiduus erat comes 15.B
IESV subiectio 441,A
Iethro 256.C
ignis alienus 141.A
ignis dei 421.M
ignis in sacris literis quid 24.E.& 360.K.& 409 F
ignorantia excusat peccatum 124.I
imago dei vir,& non mulier 546.B
imagines Christi quomodo colendæ? 403.A,B
imitari deum quomodo possimus? 412.H
imperator nihil habet iuris in diuina 160.E,I,k,
impius gaudet sui peccati consorte 270.B
impius ipse sibi pœna est 2,L
Impietas an secundum naturam sit 344.k
improbus & inuidus quid differant? 16.A
Indicus vermis 240.C.D
indulgentiæ domini,prophetico spiritu præuisæ.361.k,
Infantes aliena confessione credunt 74.H in fi.
infantium multorum à salute alienatio quare 74.E.F
Infirmitas virtutis officina 350.M
inimicitiæ subeundæ sunt plerunque propter amici innocentiam 22.D
Intellectus spiritale munus est 418.D
intemperantiæ incommoda 263.L
interpretari in ecclesia quid? 514 L
interpretatione omnis scriptura indiget 551.D
inuenire & quærere in sa.lit.quid 346.I
inutile idem & indecorum 19.E
Ioachim aurum in obsidione seruatum perdidit, & ipse in captiuitatem deductus 16.H
Ioannes quomodo acceperit Mariam in sua 34.A
De Ioannis euangelistæ morte dubitatū est. 426.F
Iob dixit quæ ipse improbauit 2.H.in fin.
ioci ab ecclesia remouendi 5.B
iordanis reuertitur in suum fontem 224.I
Ioseph seruitus mystica 296.G
Ioseph consilium 13.F
Iosiæ fides 17.B
Iob quid? 401.F
ira qualis esse debeat 538.F
ira, inconsiderata res 546.F
iracundia aut vitanda,aut moderanda 4.G
iracundia extra peccatum quæ.4.I.k.L 538.F
Isachar quid? 301.G
Israelitę veri qui 497.k
Isidis sacra. 161.G
iubileus annus 389.I
Iudas proditor 346.k
Iudæus quid? 33.C.& D
Iudæi quomodo fœnerent gentibus 142.M
Iudicii extremi meditatio deterret à peccatis. 42.M
iudices non nisi per spiritum sanctum iudicāt.111.co.2.
iudicii extremi dies expectatur ab omnibus quæ à seculo fuerunt animabus:interim tamen queque vel iniuria afficitur,vel fructu gaudet 63.B.C.D.
Iudith fortitudo 20.G.& 25.k
Sancta Iuliana 33.C
Iulianus 137.L
iunior non solum ætate,sed & sensu dicitur 270.E
iurandum non facile 35.I.&.412.A
ius commune natura,priuatum vsurpatio fecit 6.B
ius ligandi & soluendi par 47.k
iustitia temperata esse debet 538.F
iustitia etiam hostibus debetur 6.D
iustitiæ exempla Ibidem
iustitia vera quæ? 435.L.M.442.I
iusti quotidie & viuunt & moriuntur 406.D.
iustus mysticus 351.C
iustus nunquam solus est 17.G.in fine
iustus quis? 5.H
iustus cedendo vincit 1.k
iustus diues est æternorum æstimatione 17.H
iustus non derelinquitur 352 A
iustus vir murus est patriæ 273.k
iustus qualis esse debeat cum sibi inuidetur 252E.F
iustus vir nihil vult nisi summum bonum 290.H
iustus se totum committit deo 267.H
iusti vtres dicuntur 405.C.in fine
iustitia & iniustitia oppositæ 345.I
Iuthungi 153.E
iuuentuti graue est iugum Christi 124.G
iuuentus suspecta 26.k.in fine.
iuuentus peccandi initium 268.A
iuuenilia desideria 555.k

Alendæ Ianuariæ 194.G
K κατεβίβασαν & καταβῆναι 420.k
κατόρθωμα quid 2.F
κοσμοπολίτης 165.D
κρᾶσις 418.k
Kuph qui 432.G
Aban quid 57.E
L Laborandū,& qua ratione 550.C.&.545.H
Lachrymæ pœnitentiales 203.I.k
Lætus 152.E
Iamed quid 406.F
Iapidibus homines comparati 441.H
Iapis molaris quare non oppignerandus 316.I
Iaquei peccatorum 413.F.&.447.B
Iargitas duplex 15.F
Iauare pedes quid 30.A.B
Iaurus 229.I
Iaurentii martyris exemplum de erogandis Ecclesię thesauris 16.H
Iectus mystice quid 450.L
Ieges naturæ 415.C
Iegis promulgatio quid profuerit 289.k
Iegis vindicta timori magis est,quàm vt commutet naturam 267.L.M
Iegis dei meditatio 403.k
Iehem quid 149 F
Ieo aquatilis 235.B
Ieoni ægro simia deuorata medetur 242.k
Ieonis ferocitas 241.L
Ieopardi medicina 242.k
Iepores albi hyemali tempore 240.D
Ieuitarum non mediocre officium 10.F
Iex 343.G
Iex duplex 56.F
Iex cur pædagogus dicatur 176.A
Iex nihil prodest,si finem ignores 409. I.in fine
Iex factorum 532.E
Iex naturæ maior,quàm legum prescriptio 271.G
Ieui 296.B.C
Ieuitæ qui 55.K
Iiberalttas duplex 14.B
Iiberalitas quibus præstanda 14.D
Iiberalitatis exempla 6.R.L.M.
Iiberi arbitrii defensores. 66.A
Iibri aperti qui dicantur in sa.lit. 345.K
Iibertas vera quæ. 142.F. in fine & deinceps
Iibertatem suam quomodo tueantur tenues. 550.C
Iibido 263.L.M
Iignum in sa.lite.quid. 343.M
Iignum scientiæ boni & mali 247.F
Iingua menti obediat 1.E.F.G
Iilium conuallium quid 39.k
Iocus,Non veni dare pacem,excusus 465.k
Iocus,Oīs autē qui negauerit me,excusus 48.C
Locus Pauli, Quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso omnia explicatus. 107.K
Iocus ad Heb.6 de pœnitentia explicatus. 51.I
Iocus Esaiæ,Vidi dominū.&c.explicatus. 115.A
Iocus apud Amos explicatus de creatione spiritus. 106 F.in fi.& deinceps
Iocusta 240.F
Iogismos quid græcis 288.L
Iogos quid. 116.M
Ioquacitatis incommoda. 30L.M.
Ioqui discimus exercitiis. 2.E
Loth. 271.k.L.&.276.k.L
Ioth adulterium excusatur 172.F.&.274.B
Lucas quur quatuor tantum filiorum Iacob fecerit mētionem. 438.D
Iucerna quid. 411.D.E.&.deinceps.
Iucifer. 129.A
Iucrum nō quęrēdum in rebus diuinis 449.A.B
Iucrum nō quærendum alieno incōmodo. 18.D.E
Iudi Circenses á Valentiniano aboliti 124.k
Iumen vultus dei quid 104.E
Iumen quid 35.A
Luna & stellæ quid 37.A
Iuna non habet corporis imminutionem 231.L
Iuna rorem administrat 232.I
Iunaris cursus obseruatio 533.B
Iunæ mysteria magna 233.I
Iuna ecclesiæ typus 234.A
Iupus homini vocem eripit 242.k
Iuscinia 240.G
Iux deus est 348.k
Iyciorum luctus 130.H
M Accabæa propter carnes porcinas passa est. 41.F.in fine
Maccabæorum fratrum constantia 294.B
Magistri,exorcistæ sunt 537.k
magorum munera 440.C
magdalena vná ne,an plures 482.B
mali cognitio malum non est,sed actus. 249.G
mali cur iubeantur vitari 550.D
malitia inidonea regno 14.M.
malitia fons peccati est 415.H
manasses quid 300.B.in fine
mandragora 228.I
manichęi ob ieiunium dominica die indictum damnantur. 184.I
manus domini quæ 402.G.&.431.G
manibus laborandum 545.H
maranatha 519.A
mare quur salsum 225.B
maria diuersa 226.L
Maria cur post desponsationem conceperit à spiritu, & non ante 437.H
Maria aula regalis dicta 39.E
mariæ deipare exemplo viuant virgines 25.C
mariæ sororis Aaron mystica interpretatio. 23.C
mariæ pudor perpetuus 28.F
maria coniunx Ioseph quomodo Ibidem.C.
marthæ opera & Mariæ mēs religiosa. 463.E.F
matthæus & lucas per diuersas personas genealogiam Christi describunt 435.L.M
masculi nomine mens significatur 282.I
mathematica auocant potius à deo,quàm ad salutem faciant 232.C.D.E.& deinceps.&.544.H
matrimoniū cur priscis sacerdotibus permissū. 552.B
matrimonii incommoda 33.H.&.I
maxilla quid 124.D
medicina antiquior quæ 230.B
medicinæ ortus vnde 354.C
medici officium Ibidem.&.349.C
medicinę præcepta cōtraria sunt studio diuino. 431.I
melchisedech quid 271.M
mem quid 409.E μένι quid 185.B
mentiri sibi quid 346.G
mercurius 159.F
mergi 238.A. μερίσαι quid 232.6
meritis suis nemo peruenit ad salutem 71.L
mesopotamia 173.M.&.247.M.&.275.k
μεταφύχωσις. 135.D
militaris gloria vana 191.C.&.D
militaris disciplina 272.A
minister Christi qualis esse debeat 46.B
ministros altaris decet officiorum gratia 10.F
miseremini mei amici mei.&c.qualiter dictū 22.D
misericordia commendatur Christianus 2.F.&.G
misericordia de cælo petenda 347.B
mnarum apud Euangelistam mysterium 474.I
moderatio virtutum pulcherrima. 47.G

mons myſticus. 547.B.
montis aſcenſio quid. 277.G.
μόνος. 93.M.in fine.
mors terribilis opinione tantum, & vario cuiuſq; affectu, non re ipſa. 62.D.
mors eſt animæ abſolutio, corporis reſolutio. Ibidē.E.
mors vitæ via eſt. Ibidem.
mors triplex. 59.M.
mors pro remedio nobis eſt. 132.A.
mors generaliter neq; bona neque mala, ſed in ſpecie & optima & peſsima. 62.F.
mors à deo non facta. 60.L.
mors corporalis non legenda. 130.F.G
mors eſt vitiorum ſepultura. 61.A.&.287.I.
mortuis quantū ſatis eſt officii deferendum. 275.E.
morte mori quid. 250.E.
mors Chriſti, fructus eſt vitæ. 250.G.in fine.
moyſes edoctus in omni Ægyptiorū ſcientia, data opera philoſophicas quæſtiones de ſphærarū motu pratériit tanquam inutiles. 241.G.
moyſi manus quam in ſinum bis miſit, myſtica interpretatio. 21.A.
moyſi vultus. 420.E.F.
moyſes ſe pro populo obtulit. 12.H.
moyſes vnde dictus. 220.D.
moyſes in ocio negociabatur. 17.B.
moyſes pro hoſte orauit. 20.M.
moyſi velamen. 420.E.
mulier quid in ſacris literis. 28.k.&.37.G.
muliebris ſexus nō culpand⁹ ꝓpter Euæ errorē. 37.D.
mulier vocabulum ſexus eſt, nō corruptelæ. 37.M. in fi.
mulieres quales deceat habere inaures. 275.L.
mulierum fletus ineptus. 130.k.
mulierū amor immodicus multis magno malo fuit. 415.D.E.F.
mundi ſapientes. 544.I.
muræna. 235.B.
mus elephanto terribilis. 243.E.D.& deinceps.
muſica cæleſtis. 224.B.C.D.
muſtela. 235.B.
myrrha quid myſtice. 422.C.
myricæ. 230.k. Myrocles. 159.D.

NAaſon quid. 287.D.
Nabal. 247.A.
Nabuthe maluit cum periculo honeſtatē, quàm vtilitatem ſine periculo. 159.D.
naim. 310.E. νάφθα. 263.B.
natura omnes pauperes naſcuntur. 303.M.
natura magiſtra veritatis eſt. 242.D.&.56.F.
natiuitatum iudicia. 232.C
nauis dominica. 32.D.
neomeniæ. 532.k.
neophyti. 205.k.
neptalim quid 302.B.
nequitiæ ſpirituales ſunt etiam in cæleſtibus. 399.L.
niceni concilii decretum. 120.A.
nidi humani corporis. 262.M.
nihil, id eſt malitia. 57.C.
nilius. 224.L. nili fragor. 224.E.
noctua. 240.G.
noē filiorum ſignificatio. 262.C.
noē cultor vitium 231.A
nomina apud veteres ratione quadam imponebantur. 483.H.I
νομάδες.
nouatianorum error 47.k
nouatiani ligare volunt, ſed non ſoluere, Ibidem
nouatiani quibus errorem ſuum probent 49.C
nubere vnde dictum 34.B
nubes leuis quid apud Eſaiam Ibidem.A
numerus ſacer 440.M
numerare, id eſt eligere in ſacris literis 271.M
nummularii templi qui 475.F
nun litera quid 411.B
nuptiæ vnde dictæ 276.A
nuptiæ non damnantur 23.M.&.29.C
nuptiæ pro remedio ſunt inſtitutæ 44.B
nuptiæ inuitæ ſolent malos habere prouentus 511.G
nuptiæ ſecundæ non damnantur 44.A
nuptiæ ſecundæ non benedicuntur 552.A
νυμφίος.

OBlatio qualis eſse debeat 267.L
Octonarius numerus myſticus eſt 452.F
Ocioſorum ſtudium. 550.C
Oculus myſticus qui 404.k
oculus malus quomodo ſtelligēdus 416.H.& dein
oculorum laus. 244.M
occulta in ſacris literis quæ. 374.E
odiſſe quomodo permiſsum Chriſtianis. 415.B.C
officium vnde, 2.A.in fine
officii vocabulo & ſcriptura vtitur Ibidem
officii diuiſio Ibidem.B
officia media quæ Ibidem.F
officia perfecta quæ Ibidem
officium ſuum cuiq; innatum 9.D
ogdoē quid 163.k
ὀλοκαύτωσις. 377.E
oleum quid 411.F
oleum lætitiæ quid 102.M
oleæ ramuſculis ſanatur ceruus 228.G
orare quomodo omni loco debeamus 551.G
opera legis 488.G
opera libera non ſeruilia probantur deo 409.G
opera magis ſuadent quàm verba 550.B
operis voluntarii & coacti præmio 412.I
opes fidei nō prēiudicāt, ſi bene vti nouerimus 365.k
opium 228.I opobalſamum 385.C
opus affectu iudicatur. 6.I
ordo perſonarum in diuinis diuerſus 39.B
ordinum ſacrorum origo & varietas à primitiua Eccleſia 537.I
orgiorum religio 23.D
oratio qualis debeat. 35.G.&.37.A.&.424.D
orantium varii affectus. 337.C
orationis principium. ibidem.
origines. 176.F
ὄρμοι 9.k. Os quid. 419.G
oſcula ſpiritualia. 529.A
oſsa humiliata quid. 327.E
oſtium in arca ex aduerſo quid. 263.G
ouis hyemis aſperitatem præſentit. 242.C
οὐρανός vnde. 225.C.240.A

PAdus. 224.M
Pacem habere quid. 419.k
πάντοτε. 355.G πάλη. 351.k
Paleſtæ qui vocantur 351.k
palma. 229.I.&.L.&.196.H
παμμάχοι. 351.k
pampinus. 23.C.
pani aſsimilatur cibus myſticus. 410.k
parabolæ de filio perdito enarratio. 52.A
paradiſum animam hominis quidā eſse voluerūt. 251.B
paradiſus quid, vbi, & qualis, inueſtigatu difficile. 164.M.&.247.C.
De Paradiſo variæ opiniones. 164.L
παραινέσεις. 415.E
pardus varicolor. 241.L
paruulorum iudicium. 69.D.in fine.
Paſca quid. 205.H.&.256.I
Paſca quomodo celebrandum. 184.H.&.408.F
paſca IESV Chriſti. 220.M
paſcale feſtum. 122.E

passio Christianis vita est. 556.G
pastores 256.E.C.&.537.k
pater genuit filium extra tempus 90.L
patris & filii vnum est regnum 86.k
pater Christi quomodo pater noster 28.M
paulinus 161.G
paulus ciuis Romanus 536.F.&.556.F
pauli raptus 350.k
paulus quomodo in tertium cœlum raptus. 527.k
pauperum salus non includatur loculis 14.E
pauper mystice 351.B
pauperes ac tenues quomodo libertatem suam non amittant. 550.C
pax alia dei, alia mundi 529.A
pe littera quid 419.A
peccator latere cupit 271.D
peccati definitio 354.G
peccati & gelicidii comparatio 405.F
peccata triplicia 489.A
peccatores cæli qui,& qui terræ. 416.D
peccatum & iniquitas differunt 327.F
peccatorum remissio nulla post mortem 60.B
peccatorum multitudo impunitatē nō facit 43.D
peccatornm remissio omnibus data 399.k
peccatores emendandi,non abiiciendi 47.H
pedes quid 410.F
pedes nostri quomodo stent in cælis 30.A.&.B
pelagiæ exemplum 27.M.&.143.L
pelargos quid 238.M
pentecostes festum. 471.H
pentecoste & tesseracoste numeri 436.C
penula beati Pauli 556.F
περάσαι quid 375.G
peregrinis alimonia subministranda 15.D.&.19.B
peregrini huius mundi qui 280.M
perfectio quomodo in sanctis,quomō imperfectio 17.k
periculis se offerre,temeritas est 8.D
periurium tolerabile in promissis non honestis 20.E
perdix 168.B.&.241.k
perire quomodo impii dicantur 344.k.L.M
persæ qui dicantur Hebræis 344.C
persæ sibi ipsis criminum vltores sunt 139.k
persequutio multiplex 405.k.in fine
persequutiones quę meritoriæ 428.A in fin.&.429.C
petitoriæ orationis artificium est in precatione dominica. 336.B.&.337.C.D
petrus quid 414.M
petri periurium defenditur 479.F
petri hæreditatem non habent qui fidem Petri non habent 48.L
petri nauis 459.L
petri & Christi de iteranda crucifixiōe colloquiū. 159.A
petri in Ananiam sententia 207.D
petri pœnitentia 230.H
petri fides Ibidem.L
petrus cruce periit 210.A
pharaones 497.E.&.F
phares quid 436.H.in fine
pharisæi vnde dicti Ibidem
pharmutius mensis 185.A
phasis 224.M Phene 239.E
philon Iudæus 248.I
philosophiæ retia 430.M
philosophorum de anima commenta. 63.C
philosophiæ pallium tollendum 31.D
philosophorum & Christianorum collatio 143.k
philosophia mundana lutum versat 345.L
philosophiæ mundanæ subtilitates semel captum ægre dimittunt,& ob hoc pernicioſæ 544.k
philuminaris 180.k
φλιά quid 268.k
phison 248.A.&.344.A
phlomos herba 242.B
phœnix 246.D.&.132.G.&.424.C
phrigiorum sacrorum impudicitia 23.B
pietas 5.M.&.423.E
pignora recipere mutuum danti non licet 315.F
pinna templi 197.D
piraterium 202.F
piscium genera 235.A
plantare & rigare quid 507.A.B
πλατεῖα 409.D
platææ fugiendæ 30.k
plato de nostris mutuatus est 345.k
plato cælum currum volucrem esse dixit 280.E
platonicorum de principiis opinio 220.A
platonicus ortus 61.E
platonis πόλις 271.A
platonis poculum 59.A
pluuia non speranda de lunę initiis,sed de misericordia dei 233.k
poëtica figmenta de inferis 62.F
poëticę comparationes ad informationem vitæ possunt induci 84.D
pœnitentia radix correptionis 267.A
pœnitentia duplex 54.E
pœnitētia post baptismum extremum remedium. 42.k
pœnitentium varii modi 54.D
pœnitentia quando agenda 54.H.&.dein.&.55.A.B
pœnitentiæ definitio. 354.D
pœnitentiæ fletus 53.B
pœnitentia adolescentis cuiusdam 54.G
pœnitentia non differenda. Ibidem
pœnitentia maturè agenda 51.G
politia auium exēplo primū ab hoibus instructa 238.G
πολυπέρσης 367.E
polypi ingenium 236.E
populus 229.k
porta clausa apud Ezechielem quid 38.H
portæ æternales quid 88.H.&.I
potestas non iritanda 9.B
præceptum & consilium quid differant 46.E.in fine
presbyteri olim episcopi appellati 537.L
πρέπον quid 2.C
pręterita,p futuris ponere peculiare est scripturę. 274.k
primogenita 259.G.H
principium multipliciter acceptum 220.k
proborum consilia requirenda 13.E
prodigalitas 15.F
promissa non semper soluenda. 10.L
prophetæ interpretes dicuntur 537.I
prophetæ quomodo cernant occulta cordiū 441.L
prophetare 537.k
protoplasti qūo nudi fuerint,& clausis oculis 252.F
prouerb. Publica via ne ambules 142.D
prouerb. Aut piscem olet aut florem 235.B
prouerbia Salomonis moralia 284.I.in fine
prouidentia 8.D
Psalmus. 118. quur per Hebræorum literas distinctus. 381.A.B.&.411.C
psalmorū liber in sacris literis dulcissimus 341.C
psalmorū tituli,in finē,& intellect9: qd significēt. 57.G
psalmus quinquagesimus quibus legendus. 45.C
psalmorum virtutes 337.E
psalteriū in quibꝫ libros videtur esse diuisū. 366.C.D.E
πτώματα 351.G
Pudicitia nescia captiuitatis 24.k
puellæ parētū iudiciū spectare debēt ī spōsalib9. 275.M
puer quis 436.H.in fine
pueri vocabulum non ætatis tantum, sed etiam conditionis est 275.E
pusillus quis 474.G πύλται 351.k

pythagoræ silentium 2.D
pythagoras ex Iudæis genus dixit 142.B
pythagoras ex Iudæis genus dixit 262.M
QVadrati homines qui dicantur 299.M.&.447.E
quadragenarius numerus 299.k
quadragesimalis ieiunii violatio 196.C
quadragesimali tpe continue ieiunãdum 309.B
quadragesimale ieiunium 466.K
quadrans dari consueuit pro balneãdi facultate. Ibidem
quadrans quid in euangelio 346.I
quærere & inuenire in sacris litteris quid 248.H
quæstiones aliquot circa Adę præuaricationem 249.250.&c. 110.I
quæstiones hominum animalium 116.M
qualitas & quantitas dei non requirenda 68.A.&.B
quare deus det vni gratiã, alteri autẽ deneget 167.k
quasi, vt, & huiusmodi particulæ quomodo accipiendæ in scripturis 234.C
quaternarius numerus à quibusdam inauspicatus habitus 452.E
quatuor tantum beatitudines apud Lucam enumerantur 322.C
quid sit ponere in cœlum os 458.I
quinque panum interpretatio 325.L
quinquagenarius numerus 49.C
quis, in sacris literis quomodo accipiatur 350.F
quod factum est in ipso, vita erat: excusum 184.H
Quo mense Pascha celebrandum 407.E
quomodo verbũ permaneat in cœlo in æternum. 443.D
quur Ioseph generatio magis quàm Mariæ describatur 25.k.&.347.F.&.436.H.&
RHaab exemplum 365.A.&.356.A 47.D
rachel quid 292.I
rachelis & Lyæ mysterium 27.A
rachel's pudor 235.B
rana 5.k
ratione præstamus cæteris animantibus 31.D
rebeccæ & Rachelis typus 27.A
rebeccæ pudor 193.L &.455.C
regnum cælorũ quomodo vi rapiatur. 368.M. & deinceps
repellere aut non repellere quomodo Christus dicitur. 63.M
repetitio in sacris literis confirmatio est 234.M
reptilia vnde dicta 425.L
res quid 345.M
resurrectionis duo genera 419.I
respicere quid 551.I
resurrectio quatenus suspendatur 132.E.F.G.& dein.
resurrectionis fides exẽplis astruitur. 290.F
resurrectionis fide solari debemus 348.H
reuelare viam suam quid sit 224.L rhodanus Ibidem
rhenus 156.L
romanorum dii. 375.F
romanorũ monarchia cur fuerit apostolorũ tpe. 536.F.&.556.F
romani ciues quæcunque gens oblatis donis fiebant. 270.C
romani pueri non lauabant cũ parentibus 546.C
romanorum priscorum mulieres 14.L
roboam consilio iuuenum deceptus 229.C
rosa, humanæ vitæ speculum 228.G
rubi folia serpentem necant 86.C.D
ruth & Booz historiæ mysterium
SAalim quid 417.k
sabbatum 532.k
sabbbatum δευτερόπρωτον 375.k.&.4;1.k
sabbatum magnum quando Christianis 429.I
sabaoth 88.F
sacerdos magnus qui 56.D
sacerdos pro populo orat non contra 355.F
sacerdotalis dignitas 337.M
sacerdotum authorita 361.k
sacerdotibus veterum quur concessum sit habere vxores, & quur hodie non concedatur 552.B
sacerdotibus solis ius est ligãdi & soluendi 47.k
sacerdotis officium est munus spiritus sãcti Ibidem. L
sacerdotis est velle prodesse omnibus 19.H
sacerdotis est liberalem esse 13.M
sacerdotis arma 158.H
sacræ literæ habẽt etiã sermõis rhetorici ornatũ. 434.C
sacramẽtũ corporis Dominici quotidie sumẽdũ. 336.D
sacramenti consecratio 335.B.C.D.E.F
sacramenta rerum spiritualium facile publicari non debent 248.B.&.547.k
sacramentorum gratia esse non potest, nisi vbi est venia peccatorum 104.E
sacramenta non quærunt aurum 16.G
sacrificium commendatur celeritate & gratia. 256.D
sacrificium laudis quid 412.k
sagittæ quid in sacris litteris 355.I
salim quid 354.E
salix 229.k
salomonis nobile iudicium 13.A
salomonis lectus quid significet 27.F
salphe quid 148.B
saltationum incommoda 72.H.I
salutatio quomodo prohibita in via 462.H
saluos omnes fieri quomodo velit deus 551.D
samaritanus quid 463.D
samaritani solam legem recipiunt 512.H
samech quid 414.D
sampsonis fortitudo 105.B
sampsonis propositio mystica Ibidem.B
sampsonis cincinni 30.G
sampsonis factũ in nexu vulpiũ, quid significet 406.E
sampsonis crines 105.E
sanctus, sanctus, sanctus cur ter dictum 113,H
sanctus Laurentius 189.E.in fine
sctõrũ virtutes mirabiles, qs inqete exercuerunt. 17.B.ii
sanctorum fides nos seruat 273.k
sancti spiritalibus semper intendunt 407.G
sancti quomodo clament 423.M
sancti quomodo fugerint. 56.k.L.M
sanguis quomodo anima carnis 472.L
sanguis taurinus haustus lethalis 228.k
sapiens omnis diues est. 144.k L.M
sapiẽtia communis quid, quid item perfecta Ibidem
sapientia aliter in Daniele, aliter in Salomone 17.k
sapientes qui 5.G.H
sapientia non est malorum 13.I.k
sapientis sermo consideratus 2.E
sapientis patria mundus est. 13.k
sapientis omnia esse, nõ primi Stoici dixerunt 279.B
sara & Sarra quid 282.k.&.371.B
saræ risus qualis 273. H
saulus & Paulus quid 483.I
scandalizari 527.G
scabellum dei quid 112.G
scarus solus ruminat inter pisces 235.H
scientiæ studia sine factis nihil prosunt 5.L
scientia, doloris adiectio est 62.B
scythæ 546.B
schin quid 428.M
scipio non primus solus non esse sciuit cum solus esset sed ante ipsum Moyses, q tacẽs clamabat 17.A.B.ii
σκοπός 374.F
scriptura diuina multiformis, & quæ quibus in libris explicata 347.L
scorpena 235.E
sebastianus martyr 428.B
seculi iucunditas amara 404.E
seculi huius homines vitandi 40.k.L
seculi illecebræ 55.G.H

ſedere qui dicantur 343.A.
ſedem Dauid quis occupet 438.A
ſeleucis 240.F
ſemen iuſti quod eſt 352.E
ſeminum Chriſti & diaboli diuerſitas 228.M. in fine
ſenectus eſt &in moribus,non tantum in annis. 255.I
ſeniores conſiliis,iuniores miniſterio præualent 15.C
ſenones 156.L
ſenſus magis ſpectandus quàm verba 440.A
ſeptenarius numerus ſacer 264.G
ſeptenarius numerus 163.I.&.164.A.B.&.292.k &.471.F.in fine
ſeptentrio 163.k
ſeptuagies ſepties quid Ibidem.G
ſepulchra precioſa fruſtra adornantur 63.C
ſepulchra in ſacris literis. 376.D
ſermo popularis qualis eſse debeat. 165.k
ſermonis moderati commoda 1.G.H.I
ſero quomodo accipiatur 482.A
ſerpens fœniculo reſtituit ſibi viſum 242.B
ſerpentes vnde dicti 238.C
ſerpentis maledictio explicata 58.E
ſerpentis ſub figura diabolus latet. 247.H
ſeruitus liberis omni ſupplicio grauior 21. B
ſeruos redimere,liberalitas eſt 13.M
ſeruitus & libertas vera 142.F.& deinceps
ſeueritas dura non ſit,neque remiſsa. 15.L.in fine
ſexus ſaluti non præiudicat 341.M. & fo.ſeq.A
ſicera 310.D
ſichem quid 271.D.&.227.A.&.295.I
ſigna infidelium cauſa fiunt 542.C.in fi.&.556.I
ſignum quid 272.L
ſignum crucis. 206.E.F
ſigno Chriſti omnia auſpicanda 202.k
ſilentium ocioſum vitandum 1.E
ſilurus piſcis 235.I
ſimilitudinum natura non ſpecies ſpectanda 497.H
ſimon magus 209.F.
ſimplicianus 218.F.in fine
ſimplicitas cauta ſit 348.F
ſimulatione nihil peius 552.F
ſina mons quid 371.A.&.425.I
ſinus patris 194.L
ſirenarum voces 206.A
ſirmienſis Eccleſia 112.A
ſobrietas mentis medicina eſt corporis .264.F.in fine
ſocratis feſtinatio ad ſuos deos. 63.I
ſodomitæ ob inhoſpitalitatem puniti 238.k
ſodoma & Gomorra quid Chaldæis 267.C
ſolis ortus & occidens myſtice 407.H
ſolis & Lunæ curſus 133.D.E
ſolis & Lunæ magnitudo Ibidem.F
ſalomoniis & reginæ Sabæ myſtica interpretatio 13.E
ſalomonem ſequuti ſunt philoſophi 131.F
ſolon 164.B
ſomnium Ioſeph 14.F.in fine
ſomnus ſpiritalis. 353.C
ſophia 115.M.in fine
ſoreth. 349.E
ſors Euangelica 34.E
σωτὴρ 392.A
S.Soteris. 34.M in fine
ſpadones. 235.F
ſpartum triplex 469.A.in fine
ſpiritus,ſicut pater & filius,ſanctus eſt. 101.I
ſpiritus eſt author prophetarum 109.F
ſpiritus ſanctus operatur & in angelis 103.H
ſpiritus ſanctus replet omnia 102.C
ſpiritus ponitur pro gratia ſpiritali 112.E
ſpiritus aeris 535.M
ſpiritus quomodo probandi 548.M.in fine
ſpiritus ſancti ἰδιότης 111.M in fine
ſpiritus ſanctus dominus dictus 105.I
ſpiritus dicuntur etiam venti 106. G.in fine
ſpiritus dei & ſpiritus Chriſti idem eſt. 101.E
ſpiritus ſanctus digitus dei dictus 110.G.&.k
ſpiritus ſancti deſcenſio præfigurata per angelum deſcendentem in piſcinam Syloe 102.F
ſpiritus ſanctus οἷα operatꝰ eſt cũ patre & filio 106.C
ſpiritus ſanctus omnia viuificat Ibidem A. in fine
ſpiritus ſancti templum ſumus 112.M
ſpiritus ſanctus παντοδύναμος καὶ πᾶν ἐπίσκοπος à Salomone dictus 115.D
ſpiritus ſancti opus eſt regeneratio 333.M.in fine & folio ſequenti. A
ſpiritus ſanctus non eſt creatura 100.E
ſpiritus principalis 327.L
ſpiritus ſanctorum etiam abſentia nouit 544.M
ſquilli folia lupos fugant 242.L
σάζειν 388.E
ſtigmata 535.B
στιβαμή 390.G
ſtoicorum de peccatis iudicium 47.I
στοιχεῖα Græcis elementa dicuntur 227.D
ſtola quid 291.I.&.410.E.&.469.M
ſtola Chriſti quæ 40.B
ſturni veſcuntur conio 228.H
ſuauitatum varietas 230.F
ſubſtantia dei quæ 116.I
ſunamitis 146.I
ſuperbia 416.A
ſupplicationes 551.C
ſuſannæ & Chriſti collatio 204.H.&.357.M.in fi.
ſuſpicioni locus non dandus 4.G
ſymbolum recenſendum quotidie 27.E.in fine
ſymmachiani 529.B
ſynagoga propter meretricos mores à domino damnata 348.C
ſyracuſani cuiuſdam fabula mire feſtiua 20.B
ſyrorum lingua 222.I

TAbulæ legis cantico firmatæ 341.D
tabulæ myſticæ 345.L
tau litera quid 430.F
taciturnitas moderanda 1.E
taciturnitas pueri cuiuſdam inter ſacrificia 27.B
taciturnitas diſcenda 1.C
τάχα Græcis quid 52.H
ταπεινότης quid 426.F
ταυτότης 109.k
τελευτὴ Græcis mors 62.G
τέλος 378.M.&.409.A
temperantia virtus eſt fœminarum 45.C
templum dei quomodo ornari debeat 15.G
temporum quatuor deſcriptio 133.A
tentatio & calumnia quid 426.C
tentationes patrum 408.C
tentationum dei & diaboli diuerſitas 528.k
terra myſtice quid 348.G.&.407.A
terra ſine Sole fœcunda 231.k
τέρατα 375.F
terræ ſtabilitatis ratio,fides eſt. 221.k
terreſtria mala ſunt,cœleſtia bona 57.D.in fine
tertullianus 491.A
tertullianus & Nouatianus hæretici 515.k
teſtudo venenum origano depellit 242.B
teth quid 400.B
tetradis myſterium 281.D
thamar conceptus 436.C
thalaſſometra nunquam auditus 236.k
tharſis quid 376.I
thecla 29.G
theclæ virginitas 25.H

theodosius. 137.E.&L.
theodosii fides. 136.A.
theophilus quid. 435.F.in fine
theotimi ardor in vxorem. 449.H.
theriaca. 354.I
thymallus. 235.B
thymiamaterium. 314.I
θεομαχοι 355.G
tibicines cur adhibiti in funere. 557.L
tigridis in prolem pietas. 242.E
timor dei. 289.A
tobiæ & Raguel honestas. 21.A
τόνος 314.F
tonitruum. 106.I.k
topazion. 418.I
torrens quid mystice. 437.D
torcular. 475.I
tradere Satanæ. 551.C
triennium quid mystice. 436.M
tristitiam comitatur grauitas. 406.L
tructæ. 235.C
turturis pudicitia. 424.C
turturis marini aculeus nociuus. 237.D
tympana quid mystice. 422.D
tyrii negociatores. 13.L

VAsa lignea & fictilia quę dicantur Paulo. 555.H
vau quid 391.L
væ prægnantium quid. 477.D
valentiniani mors. 124.A.&c
vellus aureum. 237.E
venena cur generata. 228.G.H
venenum est quicquid nocet. 310.A.in fine
ventilare quid. 368.8. Ver. 233.A
verbi diuini fures. 405.k
verborum ambagibus nemo circũueniendus. 20.F
verbum vitæ quid. 104.F
verbi diuini gladius, 31.D
verecundia, pudicitiæ comes. 3.k
verecundia adolescẽtibꝰ peculiaris esse debet. Ibidẽ.I
verecundia sanctorum. Ibidem
a Veritate discedere non est boni viri 20.C.in fine
vernaculi qui mystice 282.E
vespertilio 240.H
veteris testamenti notitia multum prodest. 556.C
via duplex 342.k vix mysticæ 345.H.I
vidua qualis esse debeat 44.F.in fine
vidua virtute designatur 43.D
viduarum cura 14.A
victorinus 491.A
victoria turpis inhoneste quæsita 20.L
vinea mystica 349.E.&.475.k
vina neganda potentibus 309.M
vipera 236.A
viri nomine etiã mulier significatur in sa.lite. 341.M
vir quando audire vxorem debeat. 37.k
viris euangelizandi mandatum officium, & non mulieribus
virgæ Moysi significatio 482.C
virgines orbatas locare cõnubio liberalitas est. 20.L.&.M
virgines an inspici liceat 14.A
virginitas non pudica quæ lege tenetur, nec casta quæ metu cogitur, nec honesta q̃ mercede cõducitur. 171.M.in fine
virginis & agriculturæ comparatio 23.D
virgines non temere velentur 27.D
virgines Vestæ & Palladis. 29.G
virgo habitu tantum, bis adultera est. 23.D
virginis & apum comparatio 42.E
virginibus solis palmam publicæ salutis scriptura dedit 31.k
virgo nõ solũ carne, sed mente integratur. 28.I. in fine 33.L
virginis cuiusdam Pythagoreæ fabula 23.E
virginitas imperari non potest Ibidẽ.G
virginis & vxoris collatio Ibidem.H
virginum vota an improba & inutilia. 29.A. in fine
virgines viuunt cælestem vitam in terris. 24.F
virginis corruptæ increpatio. 41.k
virginitas apibus comparanda, 24.B.in fine
virtus sine exercitatione esse non potest. 254.L
virtus in infirmitate consummatur 222.M.in fine
virtutes principales in patribus consummatæ. 5.G.H
virtutum individua series. 13.D
virtus est summum bonum. 12.A.in fine
virtus nihil habet simulati 15.H
visus humani infirmitas 233.G
vita æterna quid 105.M
vita arguit animos 13.I
vita dicitur cursus 342.I.k
vitalis martyr 32.A.&.33.B
vitam beatã scriptura vitam æternam dicit 11.A
vita beata honestate acquiritur Ibidem
vita viuere 386.I
vita beata variis modis à philosophis æstimata 11.B
vita beata in cognitione diuina & bonis operibus consistit Ibidem.G
vlysis fabula tractatur 206.A
vmbra Christi & sanctorum 423.I.k
vmbrarum varietas secundum tempus & loca 133.D
vnguentum Christi quid. 30.D.&.E.&.103.A
voluntas hominis qualis 66.k
voluntas in lege non solum in studio, sed etiam in facto est 243.G
voluptas 254.M
voluptate non acquiritur beatitudo 11.L
vota non impleta melius erat omisisse 41.B
vota quæ nolis exoluere, satius erat nõ vouisse. 20.F
vox quæ esse debeat 5.B
vox suauior in collo proceriori 240.B
vri quid. 510.D
vrsi ægri medela 242.k
vrsæ pietas. 242.B
vrsæ medicina Ibidem
vrsatius & Valens 111.A
vsus cito commutat naturam 4.E
vsus artem fecit 354.C
vsia quid. 121.H.in fine
vsura 314.C
vtile idem & iustum 12.D
vtilitas in quibus vere consistat Ibidem
vtilitas duplex apud Paulum Ibidem.F
vtile solum quæstu vulgo metitur. Ibidem.E
vulpes pinus lachrymula prolongat vitam 242.B
vulpis fraudulentia 241.k
vultures concipiunt sine maribus 239.G
vxor in vet.test.soror dicta 173.H.in fine
vxor qualis deligenda 37.I
vxor non solum censu & decore, sed & moribus ornata quærenda 271.E

XEnophontis κύρου παιδεία 271.A
zabulus 93.G.&.99.B
zabulon quid. 301.D
zadik quid 420.M
zain quid 393.k
zara quid 436.G
zebedæi filiorum mater pie errauit 94.D
zelotes Christi apostolus dictus. 17.B
zelare sacerdotis est. 421.G
zelus sanctorum Ibidẽ.H
zelus dei 17.B.1.&.287.k
zizania idem quod lolium 228.M
zona pellicea. 209.A

FINIS.

Diui Ambrosij

EPISCOPI MEDIOLANENSIS OFFICIORVM LIBER. I.

¶Episcopi proprium munus, docere populum. CAPVT I.

A NON ARROGANS VIDERI arbitror, si inter filios susci-
piam affectum docendi, cum
ipse humilitatis magister di-
Psal.33. xerit: Venite filij, audite me:
timorē domini docebo vos.
In quo licet & humilitatē ve-
recundiæ eius spectare, & gra
tiam. Dicendo enim, timorē
domini, qui communis videtur omnibus, esse expres-
sit insigne documentum verecundiæ. Et tamen cū ip-
se timor initium sapientiæ sit, & effector beatitudinis,
quoniam timentes deum beati sunt: præceptorē se sa-
pientiæ edocendæ, & demonstratorem beatitudinis
*Pruden ter. adipiscendæ, *euidenter significauit. Et nos ergo ad
imitandam verecūdiam seduli, ad conferendam gra-
tiam nō vsurpatores, quæ illi spiritus infudit sapien-
*visu tiæ, ea per illū nobis manifestata, & *vsu cōperta atq;
exemplo, vobis quasi liberis tradimus, cum iam effu-
gere non possimus officium docendi, quod nobis re-
Ephe. 4. fugientibus imposuit sacerdotij necessitudo. Dedit
B enim deus quosdam quidem apostolos, quosdam au-
predica tores. tem prophetas, alios verò euāgelistas, alios autē pa-
stores & doctores. Non igitur mihi apostolorum glo
*vēdico riā * vindico. Quis enim hoc, nisi quos ipse filius ele-
vigilan tiam. git dei? Non prophetarum gratiam, nō virtutem euā
gelistarum, non pastorum circumspectionem, sed tan
tummodo intentionem & diligentiam circa diuinas
scripturas opto assequi, quam vltimā posuit Apostō-
lus inter officia sanctorum, & hanc ipsam, vt docendi
studio possim discere. Vnus enim verus magister est,
homi- nes. qui solus non didicit quod omnes doceret. Homines
autē discunt prius quod doceant, & ab illo accipiunt
quod alijs tradant. Quod ne ipsum quidē mihi acci-
ā. dit. Ego enim raptus de tribunalibus atq; administra
tionis infulis ad sacerdotium, docere vos cœpi quod
ipse non didici. Itaque factum est vt prius docere in-
ciperem, quàm discere. Discendum igitur mihi simul
vacauit. & docendum est, quoniam non vacaui ante discere.
Et quantūlibet quisque profecerit, nemo est qui do-
ceri non egeat dum viuit.

¶Tacendo fugimus periculum, & discimus recte dicere. CAPVT II.

C QVID autem præ cæteris debemus discere
q̄ tacere, vt possimus loqui, ne prius me
vox condēnet mea, q̄ absoluat aliena? Scri
ptū est enim: Ex verbis tuis cōdemnabe-
ris. Quid opus est igitur vt pperes periculū suscipere
condēnationis loquēdo, cū tacēdo possis esse tutior?
Cōplures vidi loquendo peccatū incidisse, vix quen-
quā tacēdo. Ideóq; tacere nosse q̄ loqui, difficilius est.
Scio loqui plerosq;, cū tacere nesciant. Rarum est ta-
cere quenquam, cū sibi loqui nihil prosit. Sapiens est
Esa.50. ergo qui nouit tacere. Denicq; sapiētia dei dixit: Do-
minus dedit mihi linguā eruditionis, vt sciam quando
oporteat sermonem dicere. Merito ergo sapiēs, qui à
domino accipit quo tempore sibi loquēdum sit. Vnde
Eccl. 20. bene ait scriptura: Hòmo sapiens tacebit vsq; ad tem-
pus. Ideo sancti domini qui sciebāt quia vox hominis
plerūq; peccati * annūcia est, & initiū erroris humani *peccato
sermo est hominis, amabant tacere. Deniq; sanctus do adiūcta.
mini ait: Dixi, custodiam vias meas, vt nō delinquam D
in lingua mea. Sciebat enim & legerat diuinę esse pro- Psal.38.
tectionis, vt homo à flagello linguæ suæ absconderetur, & à cōscientiæ suæ testimonio. Verberamur enim
tacito cogitationis nostræ opprobrio, & iudicio con-
scientiæ. verberamur etiā vocis nostræ verbere, cū lo-
quimur ea quorū sono cæditur animꝰ noster, & mens
cōsauciatur. Quis enim est qui mūdum cor à peccato-
rū habeat colluuione, aut nō delinquat in lingua sua?
Et ideo quia neminē sciebat castū os seruare posse ab
immūditia sermonis, ipse sibi silētio legē imposuit in-
nocētiæ: vt tacendo culpam declinaret, quam vix effu
gere posset loquendo. Audiamus ergo cautionis ma-
gistrū: Dixi, custodiam vias meas. Hoc est, tacito co- Psal.38.
gitatiōis præcepto indixi mihi vt custodirē vias meas.
Aliæ sunt viæ quas debemꝰ sequi, aliæ quas custodire.
Sequi vias domini, custodire nostras, ne in culpā diri-
gantur. Potes autē custodire, si nō cito loquaris. Lex
dicit: Audi Israel dominū deū tuū. Nō dicit loquere, Deut.6.
sed audi. Ideo Eua lapsa est, quia locuta est viro quod
nō audierat à domino deo suo. Prima vox dei dicit ti
bi: Audi. Si audias, custodis vias tuas. & si lapsus es, ci-
to corrige. In quo enim corrigit iunior viā suam, nisi Psal.118.
in custodiēdo verba domini? Tace ergo prius, & audi,
& non delinques in lingua tua. Graue malū, vt aliquis
ore suo cōdemnetur. Etenim si pro ocioso verbo red- E
det vnusquisq; rationē: q̄to magis pro verbo impurita
tis & turpitudinis? Grauiora sunt enim verba præcipi-
tationis, quàm ociosa. Ergo si pro ocioso verbo ratio
poscitur: quantò magis pro sermone impietatis pœ-
na exoluitur?

¶Taciturnitatem moderandam esse, & quod in ira silendum sit. CAPVT III.

QVID igitur? Mutos nos esse oportet? Minime.
Est enim tēpus tacēdi, & tēpus loquēdi. De- Eccle.3.
inde si pro ocioso *verbo reddemꝰ rationē, *sermo-
videamus ne reddamus & pro ocioso silen- ne.
tio. Est enim magnū & negocioſum silentium, vt erat
Susannæ, quæ plus egit tacendo, q̄ si esset locuta. Ta-
cēdo enim apud homines, locuta est deo. Nec vllum
maius indicium sue castitatis inuenit, q̄ silentium. Cō-
scientia loquebatur, vbi vox nō audiebatur: nec quæ-
rebat pro se hominū iudiciū, quæ habebat domini te-
stimoniū. Ab illo igitur volebat absolui, quē sciebat
nullo modo posse falli. Ipse dominus in euāgelio ta-
cēs operebatur salutē* hominū. Recte ergo Dauid nō *omniū.
silentiū sibi indixit pepetuū, sed custodiā. Custodia-
mus ergo cor nostrum, custodiamus os nostrū. Vtrūq; F
enim scriptū est· hîc, vt os custodiamus. Alibi tibi di-
citur: Omni custodia serua cor tuū. Si custodiebat Da Prou.4.
uid, tu nō custodies? Si immunda labia habebat Esaias, Esa.6.
qui dixit: O miser ego, quoniā cōpunctus sum, quia cū
sim homo, & immunda labia habeā. Si propheta do-
mini immūda habebat labia, quomodo nos mūda ha
bemus? Et cui, nisi vnicuiq; nostrum scriptum est: Sepi Eccl. 28.
possessionē tuam spinis, & aurū & argentū tuū alliga,
& ori tuo fac ostiū & vectē, & verbis tuis iugū & state
rā? Possessio tua, mens tua est. Aurum tuū, cor tuū est.
Argentū tuū, eloquiū tuum est. Eloquia domini, elo- Psal.11.
quia casta, argentū igne examinatū. Bona etiā possēs-
sio, mens bona. Deniq; possessio *preciosa, homo mū *bona.
dus. Sepi ergo hāc possessionē, & circūuallato cogi- * pijs soli
tationibꝰ, munito *spinis solicitudinū, ne in eā irruāt citudini-
& captiuam ducāt irrationabiles corporis passiones, bus.
ne incurrent motꝰ graues, ne* diripiant vindemiā eiꝰ *disrum-
transeuntes viam. Custodi interiorem hominem tuū. pant.
Noli eum quasi vilem negligere ac fastidire, qua pre-

G cioſa poſſeſſio eſt. Et merito precioſa, cui⁹ fruct⁹ nō caducus & tēporalis, ſed ſtabilis atque æternæ ſalutis eſt. Cole ergo poſſeſſionē tuā, vt ſint tibi agri. Alliga ſermonē tuū, ne luxuriet, ne laſciuiat, & multiloquio peccata ſibi colligat. Sit reſtrictior, & ripis ſuis coerceatur. Cito lutū colligit amnis exundans. Alliga ſenſum tuū, *nō ſit remiſſus ac deflu⁹, ne dicatur de te: Nō eſt malagma ponere, neq; oleum, neq; alligaturā. Habet ſuas habenas mētis ſobrietas, quibus regitur & gubernatur. Sit ori tuo oſtiū, vt claudatur vbi oportet: & obſeretur diligentius, ne quis in iracūdiam excitet vocem tuā, & contumeliā rependas contumeliæ. Audiſti hodie lectū: Iraſcimini, & nolite peccare. Ergo & ſi iraſcimur, quia affectus naturæ eſt, nō poteſtatis: malū ſermonē nō proferam⁹ de ore noſtro, ne in cul pā ruamus. Sed iugū ſit verbis tuis & ſtatera, hoc eſt, humilitas atq; menſura, vt lingua tua mēti ſubdita ſit. Reſtringatur habenæ vinculis, frenos habeat ſuos, quibus reuocari poſſit. Ad menſuram ſermones proferat libra examinatos iuſtitiæ, vt ſit grauitas in ſenſu, in ſermone pondus, atque in verbis modus.

*ne. Eſa. 1. *appone re.

¶ Orationē nō affectus promat, ſed ratio. Hinc enim inſidias loquēti tēdit hoſtis inuiſibilis. CAP. IIII.

*cor. *dicēdū. *Interrogetur.

HAEC ſi cuſtodiat aliquis, fit mitis, manſuetus modeſtus. Cuſtodiēdo enim* os, ſuū, & retinēdo linguā ſuā, nec pri⁹* loquēdo q̄ interroget,* & expendat atq; examinet verba ſua, ſi dicēdum hoc, ſi dicendū aduerſum hūc, ſi tempus ſermonis ſit huius, is profecto exercet modeſtiam, ac manſuetudinem, & patientiam: vt non ex indignatione & ira in ſermonem erumpat, non alicuius paſſionis indicium det in verbis ſuis, non ardorem libidinis fiāmare in ſermone ſuo indicet, & ineſſe dictis ſuis ſtimulos iracundiæ, poſtremo ne ſermo qui cōmēdare interiora debet, vitium aliquod eſſe in moribus aperiat & prodat. Tunc enim maxime inſidiatur H aduerſarius, quādo videt nobis paſſiones aliquas generari. tunc fomites mouet, laqueos parat. Vnde nō immerito (ſicut audiſtis hodie legi) propheta dicit: Quia ipſe liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aſpero. Symmachus irritationis verbū dixit, alij perturbationis. Laqueus aduerſarij eſt ſermo noſter, ſed etiā ipſe non minus aduerſarius eſt nobis. Loquimur plerūq; quod excipiat inimic⁹, & quaſi noſtro gladio nos vulneret. Quantò tolerabili⁹ eſt, alieno gladio q̄ noſtro perire? Explorat ergo aduerſari⁹ noſtra arma, & cōcutit ſua tela. Si viderit moueri me, inſerit aculeos ſuos, vt ſeminaria iurgiorum excitet. Si emiſero verbū indecorū, laqueū ſuū ſtringit. Interdū mihi quaſi eſcam proponit vindictæ poſſibilitatē, vt dum vindicare cupio, ipſe me inſerā laqueo, & nodū mortis adI ſtringā mihi. Si quis ergo hūc aduerſariū ſētit preſentem eſſe, tūc magis cuſtodiā adhibere debet ori ſuo, ne det locum aduerſario. Sed non multi hunc vident.

Pſal. 90. Symnachus.

¶ Quod etiam carnales inimicos cum nos inſtinctu diaboli ad conuitia prouocāt, patientia ſuperare debeamus. Huius rei exemplum inducitur Dauid laceſſitus a Semēi. CAPVT V.

SED etiam ille cauēdus eſt, qui videri poteſt, quicūque irritat, quicunq; incitat, quicunque exaſperat, quicunq; incētiua luxuriæ aut libidinis ſuggerit. Quādo ergo aliquis nobis cōuitiatur, laceſſit, ad violentiā prouocat, ad iurgiū vocat: tunc ſilētium exerceamus, tunc muti fieri nō erubeſcamus. Peccator eſt enim qui nos prouocat, qui iniuriam facit, & nos ſimiles ſui fieri deſiderat. Denique ſi taceas, ſi diſſimiles, ſolet dicere: Quid taces? Loquere ſi audes: Sed non audes: Mutus es, elinguem te feci. Si ergo taceas, plus rēpitur, victū* ſe reputat, irriſum, K poſthabitum, atq; illuſum. Si reſpōdeas, ſuperiorem ſe * ſeſe putat. tactum arbitratur, quia parem inuenit. Si enim taceas, dicetur: Ille conuitiatus eſt huic, cōtempſit iſte. Si reſpōderas contumeliā, dicetur: Ambo conuitiati ſunt. Vterque condemnatur, nemo abſoluitur. Ergo illi⁹ eſt ſtudiū, vt irritet, vt ſimilia illi loquar, ſimilia agam. Iuſti eſt autē diſſimulare, nihil loqui, tenere* bonū fructum cōſcientiæ, plus cōmittere bonorū iudicio, q̄ criminantis inſolentiæ, contētum eſſe grauitate morum ſuorum. Hoc eſt enim ſilere a bonis, quia bene ſibi cōſcius, falſis non debet moueri: nec æſtimare plus pōderis in alieno eſſe conuitio, q̄ in ſuo teſtimonio. Ita fit vt etiā humilitatē cuſtodiat. Si autē nolit humilior videri, talia tractat & dicit ipſe ſecū: Hic ergo vt me cōtēnat, & in cōſpectu meo loquatur talia aduerſum me, quaſi non poſſim ego ei aperire os meū? Cur nō etiam ego dicam in quibus eum mœſtificare poſſim? Hic ergo vt mihi iniurias faciat, quaſi vir nō ſim, quaſi vindicare me nō poſſim? Hic vt me criminetur, quaſi ego nō poſſim grauiora in eū componere? Qui talia dicit, nō eſt mitis atq; humilis, nō eſt ſine tētatione. Tētator eum exagitat, ipſe ei tales opiniones inſerit. Plerunq; adhibet hominē, atq; apponit nequam ſpiritus qui hæc illi dicat. Sed tu in petra fixū veſtigiū tene. Et ſi ſeru⁹ conuitiū dicat, iuſtus tacet. Et ſi infirmus contumeliā faciat, iuſtus tacet. Et ſi pauper criminetur, iuſtus non reſpondet. Hæc ſunt arma iuſti, vt cedendo vincat, ſicut periti iaculandi cedentes ſolent vincere, & fugientes grauioribus ſequentem vulnerare ictibus.

Exemplum patientiæ Dauid. CAPVT VI.

QVID enim eſt opus moueri cum audimus L conuitia? Cur non imitamur dicentē: Obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui a bonis? Pſal. 38 An hoc dixit tantūmodo, nō etiā fecit Dauid? Imo & fecit. Nam cum ei conuitiaretur Semei filius Gemini, tacebat Dauid: & quāmuis ſeptus armatis nō torquebat conuitiū, non vltionē quærebat eouſq;, vt dicente ſibi Saruiæ filio, quod vindicare in eum vellet, non permiſerit. Ibat ergo tanq̄ mutus & humiliatus, ibat tacēs, nec mouebatur, cū vir appellaretur ſanguinis, qui erat conſcius propriæ manſuetudinis. Non ergo mouebatur conuicijs, cui abūdabat bonorū operum cōſcientia. Itaq; is qui cito iniuria mouetur, facit ſe dignū videri cōtumelia, dum vult ea indign⁹ probari. Melior eſt itaq; qui cōtemnit iniuriam, q̄ qui dolet. Qui enim contemnit, quaſi nō ſentiat ita deſpicit: qui autem dolet, quaſi ſenſerit torquetur.

¶ Quod pſalm⁹. xxxviij. nō ſolū ſilētij laude, ſed etiā contēptu rerum valde ſit mirabilis. CAP. VII.

NEQVE improuide ad vos filios meos ſcribēs, M hui⁹ pſalmi proœmio vſus ſum, quē pſalmū propheta Dauid ſancto Idithun canendum dedit. Ego vobis tenendum ſuadeo, delectatus eius ſenſu profundo & virtute ſententiarum. Aduertimus enim ex his quæ breuiter libauimus, & ſilendi patiētiam, & opportunitatem loquendi, & in poſterioribus contēptum diuitiarum, quæ maxima virtutū fundamēta ſunt, hoc pſalmo doceri. Dum igitnr hūc pſalmum conſidero, ſucceſſit animo de officijs ſcribere. De quibus etiam ſi quidam philoſophiæ ſtudentes ſcripſerunt, vt Panætius. & filius eius apud Græcos. Panætius. Tullius apud latinos, nō alienum duxi à noſtro munere, vt & ipſe ſcriberem. & ſicut Tullius ad erudiendū Cicero. filium, ita ego quoque ad vos informādos filios meos. Neque enim minus vos diligo, quos in Euangelio genui: quām ſi coniugio ſuſcepiſſem. Non enim vehementior eſt natura ad diligēdum, q̄ gratia. Plus certe

A diligere debemus quos perpetuò nobiſcum putamus futuros, q̄ quos in hoc tantum ſeculo. Illi degeneres naſcuntur frequenter, qui dedeceant patrem: vos ante elegimus vt diligamus. Itaq; illi neceſsitate diligūtur, quæ non ſatis idonea atq; diuturna eſt ad perpetuitatem diligendi magiſtra: vos iudicio, quo magnum charitati pondus ad vim diligendi adiungitur, probare quos diligas, & diligere quos elegeris.

¶ Quod nomen officij nō ſolum philoſophis, ſed etiam noſtris vſitatum ſit. CAPVT VIII.

ERGO quoniā perſonæ conueniunt, videamus vtrum res ipſa conueniat ſcribere de officijs, & vtrū hoc nomen philoſophorū tantūmodo ſcholæ aptū ſit, an etiā in ſcripturis reperiatur diuinis. Pulchre itaq; dū legimus hodie Euāgeliū (quaſi adhortaretur ad ſcribendū) ſpiritus ſanctus obtulit nobis lectionem, qua confirmaremur etiam in nobis officium dici poſſe. Nam cum Zacharias ſacerdos obmutuiſſet in templo, & loqui non poſſet, factū eſt, inquit, vt impleti ſunt dies officij eius abiit in domum ſuam. Legimus igitur officium dici à nobis poſſe. Nec ratio ipſa abhorret, quandoquidem officium ab efficiendo dictum putamus, quaſi efficiū: ſed propter decorem ſermonis vna immutata litera, officium nuncupari. Vel certe, vt ea agas, quæ nulli officiant, proſint omnibus.

Luce. 1.

Officium vnde.

B

¶ Officij diuiſio, & honeſtum atq; vtile vnde metiantur Chriſtiani. CAPVT IX.

OFFICIA autem ab honeſto & vtili duci exiſtimauerūt, & de ijs duobus eligere quid pręſtet. Deinde* incidere vt duo occurrant honeſta, & duo vtilia, & quæratur qd honeſtius & quid vtiliuſ. Primū igitur in tres partes officiū diuiditur, honeſtum, & vtile, & quid præſtantius. Deinde hęc tria in quinq; genera diuiſerunt, in duo honeſta, & duo vtilia, & eligendi iudicium. Prima igitur pertinere dicunt ad decus honeſtatémq; vitæ. Secunda, ad vitæ commoda, copias, opes, facultates. De ijs eligendi ſubeſſe iudicium. Hæc illi. Nos autem nihil omnino niſi quod deceat, & honeſtum ſit, futurorum magis q̄ præſentium metimur formula: nihilq; vtile niſi quod ad vitæ illius æternæ proſit gratiam definimus, non quod ad delectationem præſentis. Neq; aliqua commoda in facultatibus & copijs opum cōſtituimus, ſed incōmoda hæc putamus ſi nō reijciātur, eáq; oneri magis cū ſint ęſtimari, q̄ diſpēdio cū erogātur, Nō ſuperfluum igitur ſcriptionis noſtræ eſt opus, quia officium diuerſa æſtimamus regula, atq; illi æſtimauerunt. Illi ſeculi cōmoda in bonis ducunt, nos hæc etiā in detrimētis: quoniam qui hic recipit bona, vt ille diues, illic cruciatur: & Lazarus qui mala hic pertulit, illic cōſolationem inuenit. Deinde qui illa non legunt, noſtra legent ſi volent, qui nō ſermonū ſupellectilē neq; artem dicēdi, ſed ſimplicem rerum exquirunt gratiam.

*indicere

C

Luce. 16.

¶ De decoro, & quod primum officium ſit linguæ moderatio. CAPVT X.

DECORVM autem in noſtris ſcripturis primo conſtitui loco (quod græce πρέπον dicitur) nſtruimur & docemur legentes: Te decet hymnus deus in Sion. Vel græce. σοὶ πρέπει ὕμνος ὁ θεὸς ἐν σίων Et apoſtolus ait: Loquere quæ decent ſanam doctrinam. Et alibi: Decebat autem eum per quem omnia, & propter quem omnia, multis filijs in gloriam adductis, ducem ſalutis eorum per paſsionem conſummari. Nunquid prior Panætius, nū quid Ariſtoteles, qui & ipſe diſputauit de officio, quā Dauid: cum & ipſe Pythagoras qui legitur Socrate antiquior, prophetā ſecutus Dauid, legem ſilentij dederit ſuis? Sed ille, vt per quinquēniū diſcipulis vſum inhiberet loquendi: Dauid autē non vt naturæ munus imminueret, ſed vt cuſtodiam proferēdi ſermonis doceret. Et Pythagoras quidem, vt non loquendo loqui doceret, Dauid vt loquendo magis diſceremus loqui. Quomodo enim ſine exercitio doctrina, aut ſine vſu profectus? Qui diſciplinā bellicā vult aſſequi, quotidie exercitatur armis, & tanquā in procinctu poſitus præludit præliū, & velut corā poſito prætendit hoſte, atq; ad peritiam vitēſq; iaculandi vel ſuos explorat la certos, vel aduerſariorū declinat ictus, & vigilāti exit obtutu. Qui nauim in mari regere gubernaculis ſtudet, vel remis ducere, prius in fluuio præludit. Qui canendi ſuauitatē, & vocis affectant præſtantiam, prius ſenſim canendo vocem excitant. Et qui viribus corporis, legitimóq; luctandi certamine coronā petūt, quotidiano vſu palæſtræ durantes, membra nutrientes, patientiæ laborem aſſueſcunt. *Necnon ipſa natura nos in paruulis docet, quod prius ſonos meditātur loquēdi: vt loqui diſcant. Itaq; ſonus excitatio * quędā & palæſtra vocis eſt. Ita ergo qui volūt diſcere cautionē loquendi, quod naturæ eſt non negēt, quod cuſtodiæ eſt exerceant: vt qui in ſpecula ſunt, ſpeculando intendāt non dormiendo. Omnis enim res proprijs ac domeſticis exercitijs augetur, Ergo Dauid tacebat, nō ſemper ſed pro tēpore. Nō iugiter, neq; oībus, ſed iritanti aduerſario, prouocāti peccatori nō reſpōdebat. Et ſicut alibi ait, Loquētes vanitatē, & cogitātes dolū, non audiebat quaſi ſurdus: & quaſi mutus nō aperiebat illis os ſuum. Quia & alibi habes: Noli reſpōdere imprudēti ad imprudentiā eius, ne ſimilis illi fias. Primū igitur officiū eſt loquēdi mod⁹. Hoc ſacrificiū laudis deo deditur. Hoc reuerētia exhibetur, cū ſcripturæ diuinæ legūtur. Hoc honorātur parentes. Scio loqui pleroſq;, cū tacere neſciant. Rarū eſt tacere quenq̄, cū ſibi nō proſit loqui. Sapiens vt loquatur, multa prius cōſiderat, quid dicat, & cui dicat, quo in loco, quo tempore. Eſt ergo & tacēdi & loquēdi modus. Eſt etiā factis modus. Pulchrū eſt igitur tenere menſurā officij.

E

*nam

* exercitatio.

Pſal. 37.

Prou. 26.

Loquēdi modus officium primum

Eccle. 3.

¶ Officiū omne aut mediū, aut perfectū eſſe. CAP. XI.

OFFICIVM autem omne, aut mediū, aut perfectū eſt, quod æque ſcripturarū autoritate probare poſſumus. Habem⁹ etenim in euangelio dixiſſe dominum: Si vis in vitam æternam venire, ſerua mandata. Dicit ille: Quæ? F Ieſus autem dixit illi: Non homicidium facies. Non adulterabis. Non facies furtum. Non falſum teſtimonium dices. Honora patrem & matrē, Et diliges proximum tuum ſicut teipſum. Hæc ſunt media officia, quib⁹ aliquid deeſt. Deniq; dicit illi adoleſcēs: Omnia hæc cuſtodiui à iuuentute mea: quid adhuc mihi deeſt? Ait illi: Ieſus Si vis perfectus eſſe, vade vēde bona tua, & da pauperibus: & habebis theſaurum in cælo: & veni ſequere me. Et ſupra habes ſcriptū, vbi diligēdos inimicos, & orandum dicit pro calumniātibus & perſequentibus nos, & benedicere maledicentes. Hoc nos facere debemus, ſi volumus perfecti eſſe ſicut pater noſter qui in cælo eſt, qui ſuper bonos & malos ſolem ſuum iubet radios ſuos *effundere, & pluuia & rore terras vniuerſorū ſine vlla diſcretione pingueſcere. Hoc eſt igitur perfectum officiū, quod κατόρθωμα dixerūt Græci, quo corrigūtur omnia quæ aliquos potuerunt lapſus habere. Bona etiā miſericordia, quæ & ipſa perfectos facit, quia imitatur perfectum patrē. Nihil tam cōmendat Chriſtianam animā, q̄ miſericordia: primū in pauperes, vt communes iudices partus naturæ, quæ omnibus ad vſum generat fructus terrarū: vt quod habes, largiaris pauperi, & conſortem & conformē tuum

Officium duplex

Matt. 19.

Matt. 5.

*ducere

G adiunes. Tu nummũ largiris,ille vitam accipit. Tu pecuniam das,ille substantiã suã æstimat. Tuus denarius census illius est. Ad hęc plus ille tibi cõfert,cũ sit debitor salutis. Si nudum vestias, teipsum induis iustitiã. Si peregrinũ sub tectum inducas tuũ, si susceperis egentem,ille tibi acquiret sanctorũ amicitias,& æterna tabernacula. Non mediocris ista gratia. Corporalia seminas: * & recipis spiritalia. Miraris iudiciũ domini de sancto Iob? Mirare virtutẽ eius, qui poterat dicere: Iob.29. Oculus eram cæcorũ, & pes claudorũ. Ego eram infirmorũ pater. Velleribus agnorũ meorũ calefacti sunt humeri eorũ. Foris non habitabat peregrinus. Ostium autem meum omni venienti patebat. Beatus plane, de cuius domo nunquam vacuo sinu pauper exiuit. Neq; enim quisquã magis beatus q̃ qui intelligit super pauperis necessitatẽ, & infirmi atq; inopis ærumnam. In die iudicij habebit salutem à domino, quem habebit suæ debitorem misericordiæ,

*sed

¶Non externis,sed internis & æternis bonis æstimatur felicitas, CAPVT. XII.

H Sed plericq; reuocantur ab officio dispensatricis misericordiæ, dum putant hominis actus nõ curare dominum,aut nescire eum quid in occultis geramus, quid teneat nostra conscientia: aut iudicium eius nequaq̃ iustum videri,quãdo peccatores diuitijs abundare vidẽt,& gaudere honoribus,sanitate,liberis: contra autem iustos inopes degere,inhonoros,sine liberis,infirmos corpore, luctu frequẽti. Nec mediocris ea quæstio, quãdo quidem tres illi reges amici Iob propterea eum peccatorem pronunciabant,quia inopem factum ex diuite,orbatum liberis ex fœcundo parẽte. perfusum vlceribus *vibicib⁹ vel varicibus. inhorrentem *vili cibo,exaratum vulneribus à capite vsq; ad pedes videbant. Quibus hanc sanctus Iob proponit assertionẽ: Si ergo propter peccata mea hæc patior,cur impij viuunt? Inueterauerunt autem, & inditijs semen eorum secũdum voluntatem, filij eorum in oculis,domus * eorũ abundant, timor nusquã, flagellum autẽ * à domino non est ipsis. Hæc videns infirmus corde exagitatur,& studium auertit suum. Cuius dicturus sermones,ante sanctus præmisit Iob,dicens: Portate me, ego autẽ loquar, deinde ridete me. Nam & si arguor, quasi homo arguor. Portate ergo onus sermonum meorũ. Dicturus enim sum quod nõ probo,sed ad vos redarguendos proferam sermones iniquos. Aut certe, quia ita est versus: Quid autem? Nunquid ab homine arguor? Hoc est, homo *me nõ potest redarguere quia peccaui,etsi argui dignus sum: quia non ex euidenti culpa me arguitis,sed ex iniurijs æstimatis merita delictorũ. Vidẽs ergo infirmus abundare iniustos successibus prosperis,se autẽ atteri,dicit domino: Discede à me,vias tuas scire nolo. Quid prodest quia seruimus ei? Aut quæ vtilitas quia occurrimus ipsi? In manibus eorum omnia bona, opera autem impiorum non videt. Laudatur in Platone quod in Politia sua posuit eum qui contra iustitiam disputãdi partes recepisset,postulare veniam* dictorũ quæ non probaret,& veri inueniendi,atq; examinandæ disputationis gratia, illam sibi impositam personam dicere. Quod eousque Tullius probauit,vt ipse in libris quos scripsit de republica,* eam sententiam dicẽdam putauerit. Quanto antiquior illis Iob, qui hæc primus reperit? Nec eloquentiæ phalerandæ gratia,sed veritatis probandæ præmittenda æstimauit. Statimq; ipse quęstionem enodem reddidit,subijciens quod extinguatur lucerna impiorũ,& futura sit eorũ euersio. Nõ fallι deum doctorem sapiẽtię & disciplinę,sed esse veritatis iudicem. Et ideo non secũdum forensem abundantiam æstimandam beatitudinem singulorũ,sed secundum interiorẽ conscientiã, quæ innocentiũ & flagitiosorũ merita discernit,vera atq; incorrupta pœna rũ prẽmiorũq; arbitratur. Moritur innocẽs in potesta te simplicitatis suæ,in abundantia proprię voluntatis, sicut adipe repletam animã gerens. At verò peccator q̃uis foris abũdet,& delicijs diffluat,odorib⁹ fragret, claudit, nihil secum eorũ quę epulatus fuerat referẽs, bonorũ nihil secũ auferens, nisi pretia scelerũ suorũ. Hæc cogitãs,nega(si potes) diuini esse iudicij remune rationem. Ille suo affectu beatus,hic miser. Ille suo iudicio absolutus,hic reus. Ille in exitu lætus, hic mœrens. Cui absolui potest, qui nec sibi innocens est? Dicite,inquit,mihi,vbi est protectio tabernaculorũ ei⁹? Signum eius nõ inuenietur. Vita etenim facinorosi, vt somniũ. Aperuit oculos, trãsiuit requies eius, euanuit delectatio: licet ipsa quæ videtur etiã dũ viuunt impio rum requies in inferno sit. Viuentes enim in inferna descendunt. Vides conuiuium peccatoris, interroga eius conscientiã. Nonne grauius omnibus fœtet sepulchris? Intueris lætitiam eius,& salubritatẽ miraris corporis,filiorũ atq; opum abundantiã. Introspice vlcera & vibices animæ eius, cordisq; mœstitudinẽ. Nam de opibus quid loquar, cũ legetis quia* in abundãtia *nisi est vita eius: cũ scias quia etsi tibi videatur diues, sibi pauper est,& tuum iudicium suo refellat? De multitudine quoq; filiorum, & de indolentia quid loquar, cũ L se ipse lugeat,& sine hærede futurum iudicet,cum imitatores sui successores suos esse nolit? Nulla enim hæreditas peccatoris. Ergo impius ipse sibi pœna est, Iustus autẽ ipse sibi * gloria. Et vtriq; aut bonorum aut *gratia malorum operum merces ex seipso soluitur.

Psal.54.

¶Deum,etiam cum non putatur,regere omnia quæ creauit. CAPVT. XIII.

Sed reuertamur ad propositum,ne diuisionẽ factam præterijsse videamur, quia occurrimus opinioni eorum qui vidẽtes sceleratos quosque diuites,lætos,honoratos,potentes, cũ plericq; iustorũ egeant,atq; infirmi sint,putãt vel nihil deũ curare de nobis,vt Epicurei dicũt: vel nescire actus hominũ,vt flagitiosi putãt: vel si scit oĩa, iniquũ esse iudicẽ, vt bonos egere patiatur, abundare improbos. Nec supfluus velut quidã excursus fuit,vt opinioni huiusmodi, ipsorũ affect⁹ respõderet quos beatos iudicant,cũ ipsi se miseros putẽt. Arbitratus enim sum quod ipsi sibi facilius q̃ nobis crediderint. Quo decurso,procliue æstimo vt refellã cætera. Et primo eorum assertionẽ,qui deũ putant curã mũdi nequaq̃ habere: sicut Aristoteles aserit vsq; ad lunam eius descendere prouidentiã. Et quis operator negligat operis sui curã? Quis deserat & destituat quod ipse cõdendũ putauit? Si iniuria est regere, nõne est maior iniuria fecisse: *cũ aliquid *nõ feciſſe nulla iniustitia sit: nõ curare *quam quod feceris, summa inclementia? Quòd si aut deum *nisi creatorem suũ abnegant, aut ferarum & bestiarum se haberi numero cẽsent: quid de illis dicamus, qui hac se cõdemnãt iniuria? * Per omnia deũ ire ipsi asserũt, *vt & omnia in virtute eius consistere, vim & maiestatem eius per omnia elementa penetrare,terras,cælum, maria: & putant iniuriam eius, si mentem hominis, qua nihil nobis ipse præstantius dedit,penetret, & diuinæ maiestatis ingrediatur scientia? Sed horum magistrũ velut ebrium,& voluptatis patronũ, ipsi qui putantur sobrij irridẽt philosophi. Nam de Aristotelis opinione quid loquar,qui putat deum suis contentum esse finibus,& prescripto regni modo degere,vt poẽtarũ loquutur fabulæ,qui mũdũ in tres ferũt esse diuisum, vt alij cœlũ,alij mare,alij inferna coercenda ĩperij sorte obuenerint, eósq; cauere ne vsurpata alienarũ partiũ

M

A solicitudine, inter se bellum excitent. Similiter ergo asserit quod terrarum curā non habeat, sicut maris vel inferni non habet. Et quomodo ipsi excludunt quos sequuntur poëtas?

¶Deum nihil præterire & scripturarum testimonijs, & Solis comprobatur exēplo, qui licet creatura sit, tamen vel lumine vel calore cuncta penetrat. CAPVT XIIII.

SEQVITVR illa responsio, vtrum deum, si operis sui cura nō præterierit, prætereat sciē tia. Ergo qui plātauit aurem, non audit? qui finxit oculū, non videt, non considerat? Non præterijt hæc vana opinio sanctos prophetas. Deniq; Dauid inducit eos loquētes, quos superbia inflatos asserit. Quid enim tam superbū, q̄ cum ipsi sub peccato sint, alios indigne ferant peccatores viuere, dicentes:
Psal.93. Vsq;quo peccatores domine, vsq;quo pctōres gloriabūtur? Et infra: dixerūt, Nō videbit dominꝰ, nec intelliget deus Iacob. Quibus respōdet propheta dicēs: Intelligite nunc insipientes in populo, & stulti aliquādo sapite. Qui plātauit aurē, nō audiet? aut qui finxit oculum, non cōsiderat? Qui corripit gētes, nō arguet, qui docet hominem sciētiam? Dominus scit cogitationes hominū, quoniā vanæ sunt. Qui ea quæ vana sunt deprehēdit, ea quę facta sunt nescit, & ignorat quod ipse fecit? Potest opus suum ignorare artifex? Homo est, & in opere suo latētia deprehendit, & deus opus suū nescit? Altius ergo profundū in opere, q̄ in autore? Et fecB cit aliquid quod supra se esset, cuius meritum ignoret autor, cuius affectū nesciret arbiter? Hęc illis. Cæterū nobis satis est ipsius testimoniū qui ait: Ego sum scrutās corda & renes. Et in euāgelio quod ait dominꝰ Ie-
Hiere.17. sus: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Sciebat
Lucæ.5. enim quod cogitarēt mala. Deniq; euāgelista testatur
Luc.6. dicēs: Sciebat enim Iesus cogitatiōes eorū. Quorū nō poterit satis mouere opinio, si facta eorū cōsiderem? Nolūt supra se esse iudicē, quē nihil fallat. Nolunt ei dare occultorū scientiā, qui metuūt occulta sua ꝑdi. Sed etiā dominꝰ sciēs opera eorū, tradidit eos in tenebras. In nocte, inquit, erit fur, & oculus adulteri seruabit tenebras, dicens: Nō cōsiderabit me oculus, & lati-
Iob.24. bulū personæ oppositi suæ. Omnis enim qui lucē fugit, diligit tenebras, studens latere: cū deū latere non possit qui intra profundū abysi, & intra hominū mētes, nō solū tractata, sed etiā voluēda cognoscit. Deniq; & ille qui dicit in Ecclesiastico: Quis videt me? &
Eccle.23. tenebre cooperiūt me, & parietes. Quē vereor? Quāuis in lecto positus hęc cogitet, vbi nō putauerit cōprehenditur. Et erit inquit dedecus, quod nō intellexerit timorē dei. Quid autē tā stolidū q̄ putare quod deum quicq̄ prætereat: cū sol qui minister luminis est, etiam
C abdita penetret, & in fundamēta domus vel secreta cō clauia vis caloris eius irrumpat? Quis neget verna tēperie tepefieri interiora terrarū, quas glacies hybernacōstrinxerit? Norūt ergo arborū occulta vim caloris vel frigoris, adeo vt radices arborum aut vrātur frigore, aut fotu solis viresc̄at. Deniq; vbi clemētia cæli arriserit, varios terra se fundit in fructus. Si igitur radius solis fundit lumen suum super omnem terram, & in ea quæ clausa sunt se inserit, nec vectibus ferreis aut grauium valuarum obicibus quo minus penetret impeditur, quomodo non potest intelligibilis dei splendor in cogitatiōes hominum & corda semet (quæ ipse creauit) inserere? sed ea quę ipse fecit, nō videt, & fecit vt meliora sint quæ facta sunt, & potentiora q̄ ipse est qui ea fecit, vt possint quādo volūt cognitionē sui operatoris latere? Tantā ergo virtutem & potestatem inseruit mentibus nostris, vt eam comprehendere cum velit ipse non possit.

¶His quibus displicet quod bonis male, & malis sit bene: satisfacere debere Lazari & Pauli exēpla. CAPVT XV. D

DVo absoluimus: & vt arbitramur, non incōgrue nobis huiusmodi cecidit disputatio. Tertium genus quæstionis resident huiusmodi: Cur peccatores abundent opibus & diuitijs, epulē tur iugiter, sine mœrore, sine luctu, iusti autem egeant, & afficiantur aut cōiugum amissione, aut liberorum. Quibus satisfacere debuit illa euangelij pa Lucæ.16.
rabola, quod diues bysso & purpura iduebatur, & epulas copiosas exhibebat quotidie, pauper autem plenus vlceribus de mēsa eius colligebat reliquias: post obitum verò vtriusq;, pauper erat in sinu Abrahæ requiē habens, diues in supplicijs. Nonne euidēs est, meritorum aut præmia aut supplicia post mortem manere? Et recte, quia i certamine labor est, post certamē alijs victoria, alijs ignominia. Nunquid prius quam cursus conficiatur, palma cuiquā datur, aut defertur corona? 2. Tim. 4
Merito Paulus, certamē, inquit, bonum certaui, cursum consummaui, fidē seruaui: quod reliquū est, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex. Non solū autem mihi, sed & omnibus qui diligunt aduētum eius. In illa, inquit, die reddet, nō hīc. Hīc autē in laboribus, in periculis, in naufragijs quasi athleta bonus decertabat, quia sciebat quoniam per multas tribulationes oportet nos introire in regnum dei. Ergo non potest quis præmium accipere, nisi legitime certauerit. Nec est glorioſa victoria, nisi vbi fuerint laboriosa certamina. E

¶Cōmemoratis beatitudinibus de euāgelio, hic laborem dicit esse, mercedem in cælo, ponens exēplū athletarum & spectatorum. CAPVT XVI.

NONNE iniustus est qui ante quærat præmium, quam certamen fuerit absolutum? Matt.5.
Ideóq; dominus in euāgelio ait: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnū cælorum. Non dixit: Beati diuites, sed pauperes. Inde incipit beatitudo iudicio diuino, vbi ærumna æstimatur humana. Beati qui esuriunt, quia ipsi saturabuntur humanā. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolationem habebūt. Beati misericordes, quoniam ipsis miserebitur deus. Beati mundo corde, quoniam ipsi deū videbūt. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati estis cū vobis maledicent homines, & persequentur, & dicent omne malum aduersum vos, propter iustitiam. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælo. Futuram, non præsentē, in cælo, non in terra mercedem promisit esse reddendam. Quid alibi poscis, quod alibi debetur? Quid præpropere coronā exigis antequam vincas? Quid detergere puluerem, quid F
requiescere cupis? Quid epulari gestis antequam stadium soluatur? Adhuc populus spectat, adhuc athletę in stemmate sunt, & tu iam ocium petis? Sed forte dicas: Cur impij lætantur? Cur luxuriantur? Cur etiam ipsi non mecum laborant? Quoniam qui non subscripserint ad coronā, non tenentur ad laborem certaminis. Qui in stadium nō descēderint, non se perfundūt oleo, non oblinunt puluere. Quos manet gloria, expectat iniuria. Vnguentati spectare solent, nō decertare, non solem, æstus, puluerem, imbresq; perpeti. Dicant ergo & ipsis athletæ: Venite, nobiscum laborate. Sed respondebūt spectatores: Nos hic interim de vobis iudicamus, vos autem sine nobis coronę (si viceritis) gloriam vendicabitis. Isti igitur qui in delicijs, qui in luxuria, rapinis, quæstibus, honoribus studia posuerūt sua, spectatores magis q̄ præliatores sunt. Habent lucrum laboris, fructum virtutis non habent. Fouent ocium,

assiutia & improbitate aggerant diuitiarum aceruos, sed exsolvent (seram licet) nequitię suæ pœnam. Horum requies in inferno, tua vero in cęlo. Horum domus in sepulchro, tua in paradiso. Vnde pulchre, vigilare eos in tumulo Iob dixit: quia soporem quietis habere nō possunt, quē ille dormiuit qui resurrexit. No li igitur vt paruulus sapere, vt paruulus loqui, vt paruulus cogitare, vt paruulus *vendicare ea quæ sunt posterioris ætatis. Perfectorū est corona. Expecta vt veniat quod perfectum est, quando nō per speciem & in ænigmate, sed facie ad faciem formam ipsam adopertæ veritatis possis cognoscere. Tunc qua causa ille diues fuerit qui erat improb⁹ & raptor alieni, qua causa potens alius, qua causa ille abundauerit liberis, ille fultus honoribus, reuelabitur. Fortasse vt dicatur raptori, Diues eras: qua causa aliena rapiebas? Egestas non compulit, inopia non coegit. Nonne ideo te diuitem feci, vt excusationem habere non possis? Dicatur etiam potēti, Cur non adfuisti viduæ, orphanis quoq; iniuriam patientibus? Nunquid tu infirmus eras? Nunquid non poteras subuenire? Ideo te feci potentem, vt non inferres violentiam, sed reppelleres. Nonne tibi scriptum est: Eripe iniuriam patientem? Nonne tibi scriptum est: Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate? Dicatur etiam abundanti liberis: Honoribus cumulaui te, salubritatem corporis concessi tibi, cur non secutus es præcepta mea? Famule meus quid feci tibi, aut quid contristaui te? Nonne ego tibi liberos dedi, honores contuli, salutem donaui? Cur me negabas? Cur æstimabas quod ad scientiā meā quæ gereres non peruenirent? Cur tenebas dona mea, H despiciebas mandata mea? Deniq; de Iuda proditore hæc colligere licet, qui & apostolus inter duodecim electus est, & loculos pecuniarū quas pauperibus erogaret, commissos habebat, ne videretur aut quasi inhonorus, aut quasi egenus dominum prodidisse. Et ideo vt iustificaretur in eo dominus, hæc ei contulit? vt non quasi iniuria exasperatus, sed quasi, prævaricatus gratiam, maiori esset offensæ obnoxius.

Iob. 21.

*vindicare.

1. Cor. 13.

Ecclę. 4. Psal. 81.

¶ Adolescentis officia, & exempla huic ætati proposita. CAPVT. XVII.

QVONIAM igitur & pœnam improbitati, & virtuti fore præmiū, satis claruit: de officijs aggrediamur dicere, quæ nobis ab adolescentia spectanda sunt, vt cum ætate accrescant simul studia bonorū actuum. Est igitur bo I norum adolescentiū timorem dei habere, deferre parentibus honorem, habere senioribus reuerētiam, castitatē tueri, non aspernari humilitatē, diligere clemētiam ac verecundiam, quæ ornaméto sunt minori ætati. Vt enim in senibus grauitas, in iuuenibus alacritas: ita in adolescentibus verecundia, velut quadā dote cōmēdatur naturæ. Erat Isaac deū timens, vtpote Abraæ indoles, honorē deferens patri vsq; eo, vt aduersus paternam voluntatē nec mortem recusaret. Ioseph quoq; cū somniasset quod sol & luna & stellæ adorarēt eū sedulum tamē obsequiū deferebat patri: castus ita, vt ne sermonē quidē audire vellet nisi pudicum: humilis vsq; ad seruitutē, verecūdus vsq; ad fugā, patiens vsq; ad carcerem, remissor iniuriæ vsq; ad remunerationē. Cuius tanta verecūdia fuit, vt cōprehensus à muliere, vestem in manibus eius fugiēs mallet relinquere, quā verecundiā deponere. Moyses quoq; & Hieremias electi à domino vt oracula dei prædicarēt populo, quod poterant per gratiam, excusabant per verecundiam.

¶ De bono verecundiæ, quod maxime in sancta dei eminuit genitrice, & quod gestus exterioris hominis persæpe qualitatem interioris ostendat. CAPVT XVIII.

REVERENTIA igitur virtus verecundiæ, & sua k uis gratia, quæ non solum in factis, sed etiā in ipsis spectatur sermonibus, ne modum progrediaris loquēdi, ne q̄d indecorū sermo resonet tuus. Speculum enim mētis, plerūq; in verbis refulget. Ipsum vocis sonū libret modestia, ne cuiusquam offendat aurē vox fortior. Deniq; in ipso canendi genere, prima disciplina verecundia est, immo etiam in omni vsu loquendi, ne sensim quis aut psallere, aut canere, aut postremo loqui incipiat, vt verecūdia principia cōmendent processum. Silentiū quoq; ipsum in quo est reliquarū virtutū ociū, maximus actus verecundiæ est. Deniq; si aut infantiæ putatur, aut superbiæ, probro datur: si verecundiæ, laudi ducitur. Tacebat in periculis Susanna, & grauius verecūdiæ q̄ vitæ damnū putabat, nec arbitrabatur periculo pudoris tuendam salutem. Deo soli loquebatur, cui poterat casta verecundia eloqui, refugiebat ora intueri virorū. Est enim & in oculis verecūdia vt nec videre viros fœmina, nec videri velit. Neq; vero quisq̄ solius hanc laudem castitatis putet. Est enim verecūdia pudicitiæ comes, cuius societate castitas ipsa tutior est. Bon⁹ enim regendæ castitatis pudor est comes: qui si se præteneat ad ea quæ prima pericula sunt, pudicitiā temerari nō sinat. Hic primus in ipso cognitionis ingressu domini matrem cōmendat legentibus: & tanq̄ testis locuples, dignam quæ ad tale munus eligeretur, astruit, quod in cubiculo, quod sola, quod salutata ab angelo tacet, & mota est in introitu eius, quod ad virilis sexus speciem peregrinam turbatur aspectus virginis. Itaq; quamuis esset humilis, præ verecūdia tamē nō salutantē resalutauit, nec vllum respōsum retulit, nisi vbi de susceptiē da domini generatiōe cognouit, vt qualitatē effect⁹ disceret, nō vt sermonē refelleret. In ipsa quoq; oratiōe nostra multū verecūdia placet, multū cōciliat gratiæ L apud deum nostrum. Nonne hæc prætulit publicanū, Luce. 18. & commendauit eum, qui nec oculos audebat ad cælum leuare? Ideo iustificatur magis domini iudicio, q̄ ille pharisæus, quē deformauit præsumptio. Ideoq; oremus in corruptione quieti & modesti spiritus, qui est ante deum locuples, vt ait Petrus. Magna igitur 1. Pet. 3. modestia, quæ cum sit etiam sui iuris remissior, nihil sibi vsurpans, nihil *vendicās, & quodāmodo inter vires suas contractior: diues est apud deū, apud quem nemo diues. Diues est modestia, quia portio dei est. Paulus quoq; orationē deferri præcepit cum verecūdia & sobrietate. Primam hanc & quasi præuiam vult esse orationis futuræ, vt non glorietur peccatoris oratio, sed quasi colore pudoris obducta, quo plus defert verecūdiæ de recordatiōe delicti, eo vberiorem mereatur gratiā. Est etiā in ipso motu, gestu, incessu, tenēda Tulli⁹ li. verecūdia. Habitus enim mētis, in corporis statu cernitur. Hinc homo cordis nostri abscōdit⁹ aut leuior, aut 1. de offi. iactantior, aut turbidior, aut *cōtra grauior, & cōstan decori. tior & purior, & maturior æstimatur. Itaq; vox quedā * Stupi- est animi, corporis motus. Meministis filij, quendam dior. amicum, cum sedulis se videretur commēdare officijs M hoc solo tamen in clerum à me non receptum, quod gestus eius plurimū dedeceret. Alterum quoq; cum in clero reperissem, * iubere me ne vnquā præiret mihi, *iussisse. quia velut quodam insolentis incessus verbere oculos feriret meos. Idq; dixi cum redderetur post offensam muneri: hoc solum excepi: nec fefellit sentētia. Vterq; enim ab ecclesia recessit, vt qualis incessu prodebatur, talis perfidia animi demōstraretur. Namq; alter Arianæ infestatiōis tempore fidem deseruit, alter pecuniæ studio, ne iudicium subiret, sacerdotem se nostrum negauit. Lucebat in illorum incessu imago leuitatis, species quędam scurrarū percursantium. Sunt etiam qui sensim ambulando imitantur histrionicos gestus, &

A quasi quædã fercula pomparũ,& statuarum motus nutantium,vt quotiens cunq; gradum transferunt, modulos quosdam seruare videantur. Nec cursim ambulare honestum arbitror, nisi cum causa exigit alicuius periculi,vel iusta necessitas. Nã plerũq; festinãtes anhelos videmus torquere ora:quibus si causa desit festinationis necessarię,næuus iustæ offensionis est. Sed non de his dico,quib⁹ rara ꝓperatio eacausa nascitur, sed quibus ingis & cõtinua in naturã vertitur. Nec in illis *ergo tanquã simulacrorum effigies probo,nec in istis tanq; excussorum ruinas. Est etiã gressus probabilis,in quo sit species autoritatis, grauitatisq; pondus, tranquillitatis vestigiũ,ita tamẽ,*si studiũ desit atq; affectatio,sed motus sit purus ac simplex. Nihil enim fucatũ placet,motum natura informet. Si quid sane in natura vitij est,industria emẽdet:vt ars desit, nõ desit correctio. Quod si etiã ista spectãtur altius,quãto magis cauendũ est ne quid turpe ore exeat. Hoc enim grauiter coinquinat hoiem. Nõ enim cibus inquinat hominem sed iniusta obtrectatio,& verborũ obscœnitas. Hæc etiã vulgo pudori sunt. In nostro vero officio,nullum verbũ quod inhoneste cadat,nõ incutit verecũdiã. Et
B nõ solũ nihil ipsi indecorũ loqui,sed ne aurẽ quidẽ debemus huiusmodi præbere dictis,sicut Ioseph ne incõgrua suæ audiret verecũdiæ,veste fugit relicta:quoniã quẽ delectat audire,alterũ loqui ꝓuocat. Intelligere quoq; quod turpe sit,pudori maximo est. Spectare vero si quid huiusmodi fortuito accidat,quanti horroris est? Quod ergo in alijs displicet, nũquid potest in seipso placere? Hæc ipsa natura nos docet, quæ perfecte quidẽ oẽs partes nostri corporis explicauit, vt & necessitati cõsuleret, & gratiã venustaret. Sed tamẽ eas quæ decoræ aspectu forẽt, in quibus formæ apex quasi in arce quadam locatus, & figuræ suauitas, & vultus, species emineret, operãdiq; vsus esset paratior obuias atq; apertas reliquit. Eas vero in quibus esset naturalis obsequium necessitatis, ne deforme sui præberent spe
* cõmen- ctaculum,partim tanq; in ipso emẽdauit* atq; abscondauit. dit corpore,partim docuit & suasit tegendas. Nonne igitur ipsa natura est magistra verecundiæ? Cuius exẽplo modestia hominum (quam à modo scientiæ quid deceret,appellatã arbitror) id quod in hac nostri corporis fabrica abditũ reperit, operuit & texit, vt ostiũ illud tegebatur quod ex transuerso faciendum in arca illa Noe iusto dictum est,in qua vel ecclesiæ vel nostri figura est corporis, per quod ostium egeruntur reliquiæ ciborum. Ergo naturæ opifex sic nostræ studuit verecundiæ,sic decorum illud & honestum in nostro custodiuit corpore,vt velut ductus quosdam aquæ,exitus cuniculorum nostrorum post tergum relegaret, at q; ab aspectu nostro auerteret,ne purgatio ventris *visum. *vsum oculorum offenderet. De quo pulchre Apostolus ait: Quæ videntur,inquit, membra corporis infir-
1.Cor.12. miora, necessariora sunt: & quæ putamus ignobiliora esse membra corporis, his abũdãtiorem honorem
C circũndamus: & quæ inhonesta sunt nostra, honestatem abundantiorem habent. Etenim imitatione naturæ industria auxit gratiam. Quod alio loco etiam altius interpretati sumus, vt non solum abscondamus ab oculis, verumetiam quæ abscondenda accepimus, eorum indicia vsusq; membrorum suis appellationibus nuncupare indecorum putemus. Denique si casu aperiantur hæ partes, confunditur verecundia: si studio,impudentia æstimatur. Vnde & filius Noe Cham offensam retulit, quia nudatum videns patrem risit: qui autem operuerunt patrẽ, acceperunt benedictionis gratiam. Ex quo mos vetus & in vrbe Roma, & in plerisq; ciuitatibus fuit,vt filij cum parentibus puberes,vel generi non lauarent, ne paternæ reuerentiæ autoritas minueretur, licet plerisq; se & in lauacro quãtum possunt tegant, ne vel illic vbi nudum totum est D corpus,huiusmodi intecta portio sit. Sacerdotes quoq; veteri more,sicut in Exodo legimus, brachas accipiebant,sicut ad Moysen dictum est à domino: Et fa- Exo.28. cies illis brachas lineas,vt tegatur turpitudo pudoris, à lumbis vsq; ad femora erunt, & habebit eas Aaron & filij eius cum intrabunt in tabernaculum testimonij,& cum accedent sacrificare ad aram sancti, & non inducent sup se peccatũ,ne moriantur. Quod nõnulli nostrorum seruare adhuc ferũtur: pleriq; spiritali interpretatione ad cautionem verecundiæ,& custodiam castitatis dictum arbitrantur.

¶ In omnibus actis viriliter agẽdum, nec quicquã affectatum aut fœmineum attentandũ. CAPVT XIX.

DELECTAVIT me diutius in patribus demorari verecundiæ, quia ad vos loquebar, qui aut bona eius ex vobis recognoscitis,aut dãna ignoratis. Quæ cum sit omnibus ætatibus, personis,temporibus & locis apta, tamen adolescentes, iuuenilesq; annos maximè decet. In omni autem seruandum ætate, vt deceat quod agas, & conueniat, & quadret sibi ordo vitæ suæ. Vnde Tullius etiam or- Tullius
dinem putat in illo decoro seruari oportere, idq; posi li.j.de offi
tũ dicit in formositate,ordine,ornatu adactionẽ apto, cio deco
Quæ difficile ait loquendo explicari posse, & ideo sa ri.
tis esse intelligi. Formositatẽ autem cur posuerit,nõ satis intelligo. Quãuis ille etiã vires corporis laudet nos certe in pulchritudine corporis locum virtutis nõ ponimus: gratiam tamen non excludimus,quia verecundia & vult⁹ ipsos solet pudore perfundere,gratioresq; reddere. Vt enim artifex in materia cõmodiore me- E
lius operari solet,sic verecundia in ipso quoq; corporis decore plus eminet,ita tamẽ, vt etiã ipse nõ sit affectatus decor corporis,sed naturalis,simplex,neglect⁹ magisq; expetitus,nõ precijs & albentibus *adiutus * indutus
vestimentis,sed cõmunibus,vt honestati vel necessitati nihil desit,nihil accedat nitori. Vox ipsa nõ remissa nõ fracta,nihil fœmineũ sonans,qualẽ multi grauitatis specie simulare consuerũt,sed formã quãdam & regulam ac succũ virilẽ reseruans. Hoc est enim pulchritudinẽ viuendi tenere,cõueniẽtia cuiq; sexui & personæ reddere. Hic ordo gestorũ optim⁹, hic ornatus ad omnẽ actionẽ accõmodus. Sed vt molliculũ & infractum aut vocis sonũ,aut gestũ corporis nõ probo, ita neq; agrestem ac rusticũ. Naturã imitemur. Eius effigies,formula disciplinæ,forma honestatis est.

¶ Intemperantium hominum consortia, mulierum F
quoq; commercia vitanda. CAPVT XX.

HABET sane suos scopulos verecundia, non quos ipsa inuehit, sed quos sæpe incurrit, si intemperantium incidamus consortia, qui sub specie iucunditatis venenum infundunt bonis,hi si assidui sint,& maxime in cõuiuio,ludo, ac ioco,eneruãt grauitatẽ illam virilem. Caueamus itaq; ne dum relaxare animũ volumus, soluamus omnem harmoniã,quasi concentum quendam bonorum operum. Vsus enim cito inflectit naturam. Vnde q̃ prudẽter factis conuenire ecclesiasticis, & maximè ministrorũ officijs arbitror,declinare extraneorũ cõuiuia vel vt ipsi hospitales sitis peregrinãtibus, vel vt ea cautione nullus sit opprobrio locus. Conuiuia quippe extraneorũ occupationes habent, tum etiã epulãdi produnt cupiditatẽ. Surrepunt etiam fabulæ frequẽter de seculo ac voluptatibus,claudere aures nõ potes. prohibere,putatur superbiæ. surrepunt etiam præter voluntatem pocula. Melius est tuæ domui semel excuses, q̃ alienæ frequenter? & vt ipse sobrius surgas, tamen ex aliena insolentia condemnari nõ debet præsentia tua.

G Viduarũ ac virginum domos, nisi visitandi gratia, iuniores adire non est opus, & hoc cum senioribus, hoc est, vel cũ episcopo, vel si grauior est causa, cũ presbyteris. Quid necesse est vt demus obtrectandi locũ secularibus? Quid opus est vt illæ quoq; visitationes crebræ accipiãt authoritatem? Quid si aliqua illarum forte labatur? Cur alieni lapsus subeas inuidiam? Quã multos etiã fortes illecebra decepit? Quãti non dederunt errori locum, & dederũt suspicioni? Cur nõ illa tempora quibus ab ecclesia vacas, lectioni impendas? Cur non Christum reuisas, Christum alloquaris, Christum audias? Illum alloquimur cum oramus, illum audimus cum diuina legimus oracula. Quid nobis cum alienis domibus? Vna est domus, quæ omnes capit. Illi potius ad nos veniant, qui nos requirunt. Quid nobis cum fabulis? Ministerium altaribus Christi, non obsequium hominibus deferẽdum recepim⁹. Humiles nos esse decet, mites, mansuetos, graues, patientes, modum tenere in omnibus, vt uullum vitium esse in moribus, vel tacitus vultus, vel sermo annunciet.

¶ De ira cundia in se reprimenda, & in alijs mitiganda. CAPVT XXI.

GAVEATVR iracũdia: aut si præcaueri non potest, cohibeatur. Mala enim lex peccati indignatio est quæ ita animum perturbat, vt rationi non relinquat locum. Primũ est igitur, si fieri potest, vt morum trãquillitas vsu quodã
H affectioni proposito in naturam vertatur. Deinde quoniam ita plerunq; motus infixus est naturæ ac moribus, vt euelli atq; euitari non queat: si præuideri potuerit, ratione opprimatur. Aut si prius occupatus fuerit animus ab indignatione, q̃ cõsilio prospici ac prouideri potuerit ne occuparetur: meditare quomodo motũ animi tui vincas, iracundiam temperes. Resiste iræ si
Rom. 12. potes, cede si non potes: quia scriptum est: Date locũ
Gene. 27. iræ. Iacob fratri indignanti pie cessit, & Rebeccæ, id est, patiẽtiæ instructus cõsilio abesse maluit & peregrinari, q̃ excitare fratris indignationẽ, & tunc redire, cũ fratrem mitigatũ putaret. Et ideo tantam apud deum inuenit gratiam. Quibus deinde obsequijs, quãuis muneribus fratrem ipsum reconciliauit sibi, vt ille præreptæ benedictionis non meminisset, meminisset delatæ satisfactionis? Ergo si præuenerit & præoccupauerit mentem tuam iracundia, & ascenderit in te, non relinquas locum tuum. Locus tuus patientia est, locus tuus sapiẽtia est, locus tuus ratio est, locus tuus sedatio indignationis est. Aut si te contumacia respõdentis mouerit, & peruersitas impulerit ad indignationem: si nõ potueris mitigare mentem, reprime linguam tuam.
Psal. 33. Sic enim scriptum est: Cohibe linguam tuam à malo: & labia tua ne loquãtur dolum. Deinde inquire pacẽ, & sequere eam. Pacem illam sancti Iacob vide, qua primum sedato animum. Si non præualueris, frenos linguæ impone tuæ: deinde recõciliationis studium non prætermittas. Hæc oratores seculi de nostris vsurpata in suis posuere libris. Sed ille sensus huius habet gratiam, qui prior dixit: Vitemus ergo aut temperemus iracundiam, ne sit eius aut in laudibus exceptio,
I aut in vitijs exaggeratio. Non mediocre est mitigare irarundiam, non inferius q̃ omnino non commoueri. Hoc nostrum est, naturæ illud. Illæ deniq; commotiones in pueris innoxiæ sunt, quæ plus habent gratiæ, q̃ amaritudinis. Et si cito pueri inter se mouentur, facile sedantur, & maiori suauitate in se recurrunt. Nesciunt se subdole artificioseq; tractare. Nolite hos contemnere pueros. de quibus dominus ait: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, nõ intrabitis in regnum
Matt. 18. cælorum. Itaq; & ipse dominus, hoc est, dei virt⁹, sicut puer, cũ malediceretur, non remaledixit: cũ pcutere-

K tur, nõ reperculsit. Ita ergo te cõpara, vt quasi puer iniuriã non teneas, malitiam nõ exerceas, omnia à te innocenter proficiscantur. Nõ cõsideres quid ab alijs in te referatur, locum tuũ serua, simplicitatẽ & puritatẽ tui pectoris custodi. Noli respondere irato ad iracundiam eius, siue imprudenti ad imprudẽtiam eius. Cito culpa culpam excutit. Si lapides teras, nõne ignis erũpit? Ferunt Gentiles, vt in *man⁹ omnia verbis extolle *maius.
re solent, Archyta Tarentino dictũ philosophi, quod ad villicum suũ dixerit: O te infælicẽ, quã te afflictarem nisi iratus essem. Sed etiam Dauid, & armatã dextram in indignatione compresserat: (& quanto plus est non remaledicere, quã non vindicare?) bellatores aduersus Nabal ad vltionem paratos, Abigail deprecatione reuocauerat. Vnde aduertimus, tempestiuis quoq; intercessionibus nõ solum cedere nos, sed etiã delectari oportere. Eousq; autem delectatus est, vt benediceret interueniẽtem, quod ab studio vindictę reuocatus foret. Iam dixerat de inimicis suis: Quoniam
Psal. 54. declinauerũt in me iniquitates, & in ira molesti erant mihi. Audiamus turbatus in ira quid dixerit: Quis dabit mihi pennas sicut colũbæ, & volabo, & requiescã? Illi ergo ad iracundiam prouocabant, hic tranquillitatem eligebat. Iam dixerat: Irascimini, & nolite peccare,
Psal. 4. re, Moralis magister, qui naturalem affectum inflectẽdum magis ratione doctrinę, quam extirpandum nouerat, moralia docet. Hoc est: Irascimini vbi culpa est cui irasci debeatis. Non potest enim fieri, vt non rerũ indignitate moueamur: alioquin nõ virtus, sed* leni- *lẽtitudo
tudo & remissio iudicatur. Irascimini ergo ita, vt à culpa abstineatis. Vel sic: Si irascimini nolite peccare, sed L
vincite ratione iracundiam. Vel certe sic: Si irascimini vobis irascimini, quia commoti estis: & non peccabitis. Qui enim sibi irascitur quia cito commotus est, desinit irasci alteri. Qui autem vult iram suam iustã probare, plus inflammatur, & cito in culpã cadit. Melior
Prouerb. 16. est autem secundum Salomonem, qui iracundiam continet, quam qui vrbem capit: quia ira etiam fortes decipit. Cauere igitur debemus ne in pturbationes prius incidamus, quam animos nostros ratio cõponat. Exanimat enim mentem plerunq; aut ira, aut dolor, aut formido mortis, & improuiso percellit ictu. Ideo præuenire pulchrum est cogitatione, quæ voluendo mentem exerceat, ne repentinis excitetur cõmotionibus, sed iugo quodã rationis & habenis cõstricta mitescat.

¶ De cogitationibus, & appetitu, & decoro sermonis in confabulando, & in disceptãdo. CAPVT XXII.

SVNT autem gemini motus, hoc est cogitationum & appetitus, alteri cogitationum, alteri appetitus, nõ confusi, sed discreti & dispares. Cogitatiões verum exquirere & quasi emolere muneris habẽt: appetitus ad aliquid impellit agendũ atq; excitat. Itaq; ipso genere naturę suę & cogitationes tranquillitatem sedationis infundunt, & appetitus motum agendi excutit. Ita ergo informati simus, vt bonarum rerũ subeat animũ cogitatio, appetitus autẽ rationi obtẽperet, (si vere vt illud decorũ custodiamus, animũ volumus intendere) ne rationem
M excludat rei alicuius affect⁹, sed ratio quid honestati cõueniat, examinet. Et quoniã ad conseruationẽ decori spectare diximus vt sciamus in factis dictis ve quis modus, prior autẽ ordo loquẽdi q̃ faciendi est: sermo in duo diuiditur, In colloquium familiare, & in tractatum disceptionẽq; fidei atq; iustitię. In vtroq; seruandũ ne sit aliqua perturbatio, sed tãq; mitis & placid⁹, & beneuolentiæ plenus & gratię, sine vlla sermo ducatur cõtumelia. Absit pertinax in familiari sermone cõtentio, quæstiones enim magis excitare inanes: q̃ vtilitatis aliquid afferre solet. Disceptatio sine ira, suauitas sine amaritudine sit, monitio sine asperitate, hortatio

A fine offensiõe. Et sicut in omni actu vitæ id cauere debemus, ne rationem nimis animi motus excludat, sed eneamus cõsiliJl oeũ:ita etiam in sermone formulam eam tenere conuenit, ne aut ira excitetur, aut odiũ, aut cupiditatis nostræ aut ignauiæ aliqua exprimamus indicia. Sit igitur sermo huiusmodi de scripturis maxime. Quid enim magis uos oportet loqui, q̃ de conuersatiõe optima, adhortatiõe obseruationis, disciplineq; custodia? Habeat caput eꝰ rationem, & finis modum. Sermo enī tędiosꝰ iras excitat. Quàm vero indecorũ, vt cum omnis confabulatio habere soleat incrementũ gratiæ, habeat næuum offensionis. Tractatus quoq; de doctrina fidei, de magisterio cõtinẽtiæ, de disceptatione iustitiæ, de hortatione diligẽtiæ, non vnus semper, sed vt se dederit lectio, nobis & arripiẽdꝰ est, & provt posumꝰ prosequendus, neq; nimiũ prolixus, neq; cito interruptus, ne vel fastidium derelinquat, vel desidiã prodat atq; incuriã. Oratio sit pura, simplex, dilucida, atque manifesta, plena grauitatis & ponderis, nõ affectata elegantia, sed non intermissa gratia.

¶ Quod ioca quæ philosophi ponunt inter officia, penitꝰ ab ecclesia sint remouenda. CAPVT XXIII.

MVLTA præterea de ratione dicendi dant præcepta seculares viri, quæ nobis prętermittenda arbitror: vt de iocãdi disciplina. Nã licet interdũ honesta ioco ac suauia sint, ta-
B men ab ecclesiastica abhorrẽt regula: quoniam quæ in scripturis sanctis non reperimus, ea quemadmodum vsurpare posumus? Cauendum est etiam in fabulis, ne
Lucæ. 6. inflectant grauitatem seuerioris propositi. Væ vobis qui ridetis: quia flebitis: ait dominus: & nos ridendi materiam requirimus, vt hic ridentes, illic fleamus? Nõ solum profusos, sed omnes etiam iocos declinandos arbitror: plenum tamen suauitatis & gratiæ sermonẽ esse non indecorum. Nam de voce quid loquar, quã simplicem & puram esse satis arbitror? Canoram autẽ esse, naturæ est, non industriæ. Sit sane distincta pronunciationis modo, & plena succi virilis, vt agrestem ac subrusticum fugiat sonũ, non vt rhithmũ affectet scenicum, sed mysticum *seruet.

*sonet.

¶ De tribus quæ in vita actiua necesario sunt obseruanda, & quod appetitum rationi cedere conueniat. CAPVT XXIIII.

DE ratione dicendi satis dictum puto, nunc de actione vitæ quid cõgruat cõsideremus. Tria autem in hoc genere spectanda cernimus. Vnum, vt rationi appetitus non reluctetur. Hoc enim solummodo posunt officia nostra illi decoro conuenire. Si enim appetitus rationi obediat, fa-
C cile id quod deceat in omnibus officijs, conseruari potest. Deinde ne maiore studio q̃ res ipsa est quæ suscipitur, vel minore, aut paruã magno ambitu suscepisse, aut magnam inferiore destitu ise videamur. Tertiũ de moderatione studiorum operumque nostrorum. De ordine quoque rerum, & de oportunitate temporum nõ dissimulandũ puto, Sed primum illud quasi fundamentum est omniũ, vt appetitus rationi pareat. Secundum & tertium, idẽ est, hoc est, in vtroq; moderatio, Vacat enim apud nos speciei liberalitas, quę pulchritudo habetur, & dignitatis cõtẽplatio. Sequitur de ordine rerum, & de oportunitate temporũ. Ac per hoc tria sunt: quę videamus vtrum in aliquo sanctorum cõ summata posimus docere. Primum igitur ipse pater Abraã, qui ad magisteriũ futuræ succesionis informatus & instructus est, iusus exire de terra sua, & de co-
Genc. 12. gnatione sua, & de domo patris sui, nonne multiplicitate necesitudinis perstrictus affectu, tamen appetitum rationi obedientem præbuit? Quem enim terræ suæ, cognationis, domus quoq; propriæ gratia nõ delectaret? Et hunc ergo mulcebat suorũ suauitas, sed imperij cælestis & remunerationis æternæ consideratio mouebat amplius. Nonne considerabat vxorem imbecillem ad labores, teneram ad iniurias, decoram ad incentiua insolẽtium, sine summo nõ posse duci periculo? Et tamen subire omnia, q̃ excusare, cõsultiꝰ dijudicauit: Deinde cum descenderet in Aegyptum, monuit vt diceret se sororẽ esse, nõ vxorẽ ipsius. Aduerte quanti appetitꝰ. Timebat vxoris pudori, timebat propriæ saluti, suspectas habebat Aegyptiorum libidines, & tamen prævaluit apud eum ratio exequendæ deuotionis. Considerauit enim quod dei fauore vbique tutus esse posset: offenso autem domino, etiam domi nõ posset illæsus manere. Vicit igitur appetitum ratio, & obedientem sibi præstitit. Capto nepote, non perterritus, neque tot regũ turbatꝰ populis, bellum repetit: victoria potitus, prædæ partem cuius ipse fuit autor, recusauit. Promisso quoque sibi filio, cũ consideraret emortui corporis sui vires depositas, sterilitatem coniugis, & supremã senectutem: etiam contra vsum naturæ deo credidit. Aduerte conuenire omnia. Appetitꝰ nõ defuit, sed repressus est. Animus æqualis gerendis: qui nec magna pro vilibꝰ, nec minora pro magnis duceret. Moderatio pro negocijs, ordo rerum, oportunitas temporum, mensura verborum. Fide primus, iustitia præcipuus, in prælio strenuus, in victoria non auarus, domi hospitalis, vxori sedulus. Sãctum quoque eius nepotẽ Iacob delectabat domi securum degere, sed mater voluit eũ peregrinari, vt daret fraternę iracundiæ locum. Vicit appetitum, consilij salubritas. Exul domo, profugus à parentibus, vbique tamen conuenientem mensuram negocijs tenuit, & temporibus opportunitatẽ reseruauit. Acceptus domi parentibus, vt alter maturitate prouocatus obsequij benedictionẽ daret, alter amore pio propenderet. Fraterno quoque iudicio prælatus, cũ cibum suum fratri cedendum putasset: delectabatur vtique alimẽto secũdũ naturã, sed secũdũ pietatẽ cesit petito. Pastor domino gregis fidus, socero gener sedulus, impiger in labore, in cõuiuio pcus, in satisfactione præuius, in remuneratioe largus. Denique sic fraternã mitigauit iracũdiã, vt cuius verebatur inimicitias. adipisceretur gratiam. Quid de Ioseph loquar, q vtiq; habebat cupiditatẽ libertatis, & suscepit seruitutis necesitatẽ? Quã subditꝰ i seruitute, q̃ in virtute cõstãs, q̃ benignꝰ in carcere, sapiẽs interpretatiõe, in potestate moderatus, in vbertate puidus, in fame iustꝰ, ordinẽ laudis rebꝰ adiũgens, & oportunitatẽ tẽporibus, æquitatẽ populis officij sui moderatiõe dispẽsans? Iob quoq; iuxta secũdis atq; aduersis rebꝰ irreprehẽsibilis, patiẽs, gratꝰ deo atq; acceptꝰ, vexabatur doloribꝰ, sed se cõsolabatur. Dauid etiam fortis in bello, patiẽs in aduersis, in Hierusalem pacificus, in victoria mãsuetus, in peccato dolẽs, in senectute prouidus, rerũ modos, vices tẽporũ, per singularũ sonos seruauit ætatũ, vt mihi videatur uõ minus viuendi genere, q̃ canendi suauitate prędulcis moralẽ * deo suu fudisse meriti cantilenam. Quod his viris principaliũ virtutum officium defuit? Quarum primo loco cõstituerunt prudentiam, quæ in veri inuestigatione versatur, & sciẽtiæ plenioris infundit cupiditatem. Secũdo iustitiam, quæ suum cuiq; tribuit. alienum non vendicat, vtilitatẽ propriã negligit, vt cõmunem æquitatem custodiat. Tertio fortitudinẽ, quæ & in rebus bellicis excelsi animi magnitudine, & domi eminet, corporisq; præstat viribus. Quarto temperãtiam, quæ modum ordinemq; seruat omnium quæ vel agenda vel dicenda arbitramur.

*immortalem.

¶ Quod virtutes quatuor principales, in patribus nostris nõ mediocriter sint cõsummatæ. CAP. XXV.

GAR e forsitan aliquis dicat primo loco poni oportuisse,quoniã ab his quatuor virtutib⁹ nascũtur officiorũ genera.Sed hoc artis est,vt primo officiũ definiatur, postea certa in genera diuidatur.Nos autẽ artẽ fugimus, exẽpla maiorum proponimus, quæ neq; obscuritatẽ afferunt ad intelligendũ,neq; ad tractãdũ versutias,Sit igitur nobis vita maiorum,disciplinæ speculũ,non callidiratis cõmentarium:imitandi reuerentia, non disputandi astutia.Fuit igitur in sancto Abraam primo loco prudentia, de quo dicit scriptura: Credidit Abraã deo,& reputatum est illi ad iustitiã. Nemo enim prudens,qui deum nescit.Deniq; insipiens dixit: Quia nõ est deus.Nã sapiẽs nõ diceret.Qũo eni sapiẽs, qui non requirit autorẽ suũ,q dicit lapidi:Pater me⁹ es tu: qui dicit diabolo,vt Manichæus, Autor meus es tu? Qũo sapiẽs, vt Arianus,qui mauult imperfectũ autorẽ habere atq; degenerẽ,q̃ verũ atq; pfectũ? Qũo sapiẽs, vt Marcion atq; Eunomi⁹,qui malunt deum malũ q̃ bonũ habere?Qũo sapiens,qui deũ suũ nõ timet?Initium enim sapientiæ timor domini.Et alibi habes: Sapientes non declinãt de * ore domini, sed tractant in cõfessionibus suis.Simul quoq; dicẽdo scriptura, Reputatũ est ei ad iustitiam:alterius virtutis gratiam ei detulit. Primum igitur nostri definierunt prudentiam in veri cõsistere cognitione:Quis enim illorũ ante Abraam, Dauid,Salomonem?Deinde iustitiam spectare ad societatem generis humani. Deniq; Dauid ait: Dispersit dedit pauperibus,iustitia eius manet in æternum. Iustus misereturH,iustus commodat.Sapienti & iusto tot⁹ mundus diuitiarũ est.Iustus cõmunia pro suis habet, sua pro cõmunibus.Iustus seipsum prius q̃ alios accusat.Ille enim iustus,qui nec sibi parcit, & occulta sua latere non patitur.Vide q̃ iust⁹ Abraam. In senectute susceperat filium per repromissionem:reposcenti domino negandum ad sacrificiũ (q̃uis vnicum) non putauit.Aduerte hic omnes virtutes quatuor in vno facto.Fuit sapientiæ,deo credere,nec filij gratiam anteferre autoris præcepto.Fuit iustitiæ,acceptum reddere. Fuit fortitudinis,appetitum ratione cohibere. Ducebat hostiã pater:interrogabat filius, tentabatur affectus patri⁹,sed nõ vincebatur. Repetebat fili⁹ appellationẽ paternã.cõpungebat paterna viscera, sed nõ minuebat deuotionẽ.Accedit & quarta virtus tẽperãtia. Tenebat iust⁹ & pietatis modũ,& executionis ordinẽ. Deniq; dũ sacrificio necessaria vehit, dũ ignẽ adolet, dum filium ligat,dũ gladiũ educit:hoc immolandi ordine meruit,vt filium reseruaret. Quid sapientius sancto Iacob,qui deum vidit facie ad faciem,& meruit benedictionem?Quid iustus,qui ea quæ acquisierat,oblatis muneribus cum fratre diuisit?Quid fortius, qui cũ deo luctatus est?Quid modestius, qui modestiam ita & locis & tẽporibus deferebat, vt filiæ iniuriam mallet prætexere cõiugio,q̃ vindicare,eo quod inter alienos positus amori potius consulẽdum,q̃ odia colligenda censebat?Noe q̃ sapiens, qui tantam fabricauit arcã?Quàm iustus,qui ad semẽ omnium reseruatus, sol⁹ ex omnibus & præteritæ generationis superstes est factus,& autor futuræ,mundo potius & vniuersis magis quàm sibi natus? Quàm fortis, vt diluuium vinceret? Quàm temperans, vt diluuium toleraret? quando introiret,qua moderatione degeret, quando coruum, quãdo colũbã dimitteret,quãdo reciperet reuertẽtes, quãdo exeũdi opportunitatem captaret, agnosceret?

¶Quid in veritatis inuestigatione seruandum sit,

CAPVT XXVI.

ITAQVE tractãt in veri inuestigatione tenendum illud decorum, vt summo studio requiratur quid verũ sit,nõ falsa pro veris ducere,nõ obscuris vera inuoluere,nõ superfluis vel implexis atq; ambiguis occupare animũ. K

Quid tam indecorũ,q̃ venerari signa *quæ ipsi faciũt? *ligna.

Quid tã obscurũ,q̃ de Astronomia & Gæometria tractare quod probant,& profundi aeris spatia metiri,cælũ quoq; & mare numeris includere, relinquere caussam salutis,errores quærere? An nõ ille erudit⁹ in omni sapiẽtia Egyptiorum Moyses probauit ista? Sed illã sapientiam detrimẽtum & stultitiam iudicauit,& auersus ab ea,intimo deum quæsiuit affectu. Ideóque vidit, interrogauit,audiuit loquẽtem. Quis magis sapiens,q̃ ille quẽ docuit deus,qui omnẽ sapientiam Egyptiorum,omniumque artium potentius operis sui virtute euacuauit?Non hic incognita pro cognitis habebat, hisq; temere assẽtiebatur. Quæ duo in hoc maxime naturali atq; honesto loco vitanda dicunt,qui sibi nec cõtra naturam esse,nec turpe iudicãt saxa adorare,& à simulacris auxiliũ petere,quæ nihil sentiãt. Quãto igitur excelsior virt⁹ est sapiẽtia:tãto magis enitẽdũ esse arbitror nobis,vt assequ eã possim⁹. Itaq; ne qd cõtra naturã,ne q̃id turpe atq; indecorũ sẽtiam⁹: duo hæc, id est,& tempus & diligentiam ad cõsiderationem rerum examinandi gratia conferre debemus. Nihil est enim magis quo homo cæteris animantibus præstet,q̃ quod rationis est particeps,causas rerum requirit,generis sui autorem inuestigandum putat,in cuius potestate vitæ necisq; nostræ potestas sit,qui mundum hũc suo nutu regat,cui sciamus rationem esse reddendam nostrorum actuum.Nihil est enim quod magis proficiat ad vitam honestam, q̃ vt credamus eum iudicẽ futurum,quem & occulta non fallant, & indecora offendãt, & honesta delectent. Omnibus igitur hominibus inest secundũ naturam humanam verum inuestigare, quod ad studiũ cognitionis & scientiæ trahit, & inquirendi infundit cupiditatem. In quo excellere vniuersis pulchrum videtur,sed paucorũ est assequi, qui volũedo cogitationes,cõsilia examinando, non mediocrem impẽdunt laborem vt ad illud beate honestéq; viuẽdũ peruenire possint,atq; operib⁹ appropinquare. Nõ enĩ qui dixerit,inqt,mihi domine,domine: intrabit in regnũ cælorũ,sed qui fecerit ea quę dico.Nã studia sciẽtię sine factis,haud scio an etiã inuoluãt magis. Matth. 7.

¶Quod virtutes quatuor ita perplexæ sint,vt ab inuicem separari nequeant.

CAPVT XXVII.

PRIMVS igitur officij fons prudẽtia est.Quid enim tam plenũ officij,q̃ deferre autori studium atq; reuerentiam? Qui tamen fons & in virtutes deriuatur cæteras. Neque enim potest iustitia sine prudẽtia esse:cum examinare quid iustum,quidve iniustum sit,non mediocris prudẽtiæ sit. Summus in vtroq; error. Qui enim iustum iudicat iniustum,iniustũ vero iustũ, execrabilis erit apud deũ. Vt quid abundant iustitiæ imprudenti? Salomon ait. M Neque iterum prudentia sine iustitia est. Pietas enim in deum,initium intellectus,Quo aduertimus illud ab huius seculi translatum magis q̃ inuentum sapientib⁹, quia pietas fundamentum est omnium virtutum. Iustitiæ autem pietas est prima in deum, secunda in patriam, tertia in parentes. Itẽ in omnes, quæ & ipsa secundum naturæ est magisterium. Siquidem ab ineunte ætate vbi primum sensus infundi cœperit, vitam amamus tanquam dei munus, patriam parentẽsque diligimus, deinde æquales, quibus sociari cupimus. Hinc charitas nascitur,quæ alios sibi præfert, nõ quærens quæ sua sunt. in quibus est principatus iustitiæ. Omnibus quoq; animantibus innascitur primum salutem tueri,cauere quæ noceant, expetere quæ prosint, vt pastum,vt latibula,quibus se a periculis, imbribus, Sole defendant:quod est prudẽtiæ. Succedit quoq; vt omnium genera animantium, congregabilia natura

Tulli⁹ li. 1.de origine honesti ex quatuor fontibus.

A sint,primo generis sui ac formę consortibus,tum etiã cæteris:vt videmus boues armentis,equos gregibus,& maxime pares paribus delectari. Ceruos quoq; cerus, & plerunq; hominibus adiũgi. Iam de procreandi studio & sobolis,vel etiam generantium amore, quid loquar,in quo est forma iustitiæ præcipua? Liquet igitur & has & reliquas cognatas sibi esse virtutes,si quidem & fortitudo quæ vel in bello tuetur à barbaris patriam,vel domi defendit infirmos, vel à latronib9 socios,plena sit iustitię:& scire quo cõsilio defendat atq; adiuuet,captare etiam temporum & locorum opportunitates,prudentiæ ac modestiæ sit: & temperantia ipsa sine prudẽtia modũ scire nõ possit,opportunitatẽ noscere,& secundum mensuram reddere sit iustitię:& in omnibus istis magnanimitas necessaria sit, & quædam fortitudo mẽtis,plerũq; & corporis,vt quis quod velit possit implere.

¶ Primum quod philosophi dicunt & secundum iustitiæ mun9 apud nos excludi,tertiũ vero à nostris mutuatum. CAPVT XXVIII.

IVSTITIA igitur ad societatẽ generis humani:& ad cõmunitatẽ refertur. Societatis enim ratio diuiditur in duas partes,iustitiã & beneficẽtiã, quã eãdẽ liberalitatẽ & benignitatem vocant. Iustitia mihi excelsior videtur,liberalitas gratior. Illa censurã tenet, ista bonitatem. Sed primũ ipsum quod putãt philosophi iustitiæ munus,apud nos excluditur. Dicũt enim illi eã primã esse iustitiæ formã,vt nemini quis noceat nisi lacessitus iniuria,quod Euãgelij auctoritate vacuatur. Vult enim scriptura,vt sit in nobis spirit9 filij hominis,qui venit cõferre gratiam,nõ inferre iniuriã. Deinde formã iustitiæ putauerũt,ut quis cõmunia,id est publica, pro publicis habeat,priuata pro suis. Nec hoc quidem secũdum naturam. Natura enim omnia omnibus in cõmune profudit. Sic enim deus generari iussit omnia, vt pastus omnibus cõmunis esset, & terra: ergo foret omniũ quędã cõmunis possessio. Natura igitur ius cõmune genera uit,vsurpatio ius fecit priuatũ. Quo in loco aiũt placuisse Stoicis,quæ in terris gignãtur,omnia ad vsus hominũ creari, homines autẽ hominum causa esse generatos,vt ipsi inter se alijs alij prodesse possint. Vnde hoc,nisi de nostris scripturis dicẽdum sumpserunt? Moyses enim scripsit, quia dixit deus: Faciamus hominẽ ad imaginẽ nostrã,& secũdum similitudinem,& habeat potestatẽ piscium maris, & volatilium cæli,& pecorũ,& omniũ repentium super terrã. Et Dauid ait: Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues vniuersas,insuper & pecora cãpi,volucres cęli,& pisces maris. Ergo omnia subiecta esse homini de nostris didicerũt,& ideo cẽsẽt ꝓpter hominẽ esse generata. Hominẽ quoq; hominis causa generatũ esse in libris Moysi reperimus,dicẽte domino: Non est bonum esse homnẽ solum. faciamus ei adiutoriũ simile sibi. Ad adiumentũ ergo mulier data est viro,quæ generaret, vt homo homini adiumẽto foret. Deniq; anteq; mulier formaretur,dictũ est de Adam: Nõ est inuentus adiutor similis illi. Adiumentum enim homo nisi de homine habere nõ poterat. Ex omnibus igitur animantibus nullũ animal simile, & vt absolute dicamus, nullus adiutor hominis *inuẽtus est. Muliebris igitur sexus adiutor expectabatur. Ergo secũdum dei voluntatem,vel naturæ copulã, inuicẽ nobis esse auxilio debem9,certare officijs,velut in medio omnes vtilitates ponere,& vt verbo scripturæ vtar,adiumentum ferre alter alteri vel studio,vel officio,vel pecunia,vel operib9,vel quolibet modo,vt inter nos societatis augeatur gratia,nec qsq; ab officio vel piculi terrore reuocetur,sed omnia sua ducat, vel aduersa vel ꝓspera.

Gene.1.

Psal.8.

Gene.2.

*similis.

Deniq; sanctus Moyses pro populo patrum bella susci D pere grauia nõ reformidauit,nec regis potẽtissimi trepidauit arma, nec barbaricæ imanitatis expauit ferocitã,sed abiecit salutẽ suam, vt plebi libertatem redderet. Magnus itaq; iustitiæ splẽdor, quæ alijs potius nata q̃ sibi,cõmunitatẽ & societatem nostram adiuuat, excelsitatẽ tenet, vt suo iudicio oia subiecta habeat, opem alijs ferat,pecuniã conferat, officia nõ abnuat, pericula suscipiat aliena. Quis non cuperet hãc virtutis arcem tenere,nisi prima auaritia infirmaret atq; inflecteret tantæ virtutis vigorem? Etenim dum augere opes,aggerare pecunias,occupare terras possessionibus cupim9,præstare diuitijs: iustitiæ formã exuimus, beneficẽtiam cõmunem amittimus. Quomodo enim potest iust9 esse,qui studet eripere alteri qđ sibi quęrat? Potentiæ quoq; cupiditas,formam iustitię virilem effœminat. Quomodo enim potest pro alijs interuenire,qui alios sibi subijcere conatur: & infirmo aduersus potentes opem ferre, qui ipse grauem libertati affectat potentiam?

¶ Iustitiam & fidem hostibus etiam exhibendam. CAPVT XXIX.

QVANTA autẽ iustitia sit,ex hoc intelligi potest,q; nec locis,nec personis, nec tẽporibus excipitur,quæ etiam hostibus reseruatur, vt si constitutus sit cum hoste aut locus aut dies prælio: aduersus iustitiã putetur, aut loco præuenire, E aut tẽpore. Interest enim vtrũ aliquis pugna aliqua & cõflictu graui capiatur,an superiore gratia,vel aliquo euentu. Siquidem vehemẽtioribus hostibus & infidis, & ijs qui amplius læserint, vehemẽtior refertur vltio, vt Madianitis, qui per mulieres suas plerosq; peccare Nume.31. fecerant ex plebe Iudæorum,vnde & dei in populum patrum iracundia effusa est: & ideo factum est vt nullum Moyses victor supersesse pateretur: Gabaonitas au Iosue.9. tẽ qui fraude magis quã bello tẽtauerant plebem patrum,nõ expugnaret Iesus, sed conditionis impositæ afficeret iniuria: Syros vero Helysęus quos obsidentes in ciuitatẽ duxerat momentaria cæcitate percussos,cũ quo ingrederẽtur videre nõ possent,volẽti regi Israel percutere non acquiescceret,dicẽs: Non per- 4.Reg.6. cuties quos nõ captiuasti in lancea & in gladio tuo. pone eis panẽ & aquã, vt manducent & bibãt, & remittantur,& eant ad dominum suũ, vt humanitate prouocati gratiã repræsentarẽt. Deniq; postea in terrã Israel venire piratę Syriæ destiterũt. Si ergo in bello iustitia valet,quanto magis in pace seruanda est? Et hanc gra F tiam propheta his detulit,qui ad eũ corripiẽdum venerãt. Sic enim legimus,quod in obsidionẽ eius miserat rex Syriæ exercitum suũ,cognito quod Helisæ9 esset qui cõsilijs & argumẽtationibus eius obuiaret omnibus. Quem vidẽs exercitũ Giezi seruus prophetæ, de salutis periculo trepidare cœpit. Cui dixit ꝓpheta: Noli timere,quoniam plures nobiscũ sunt,quam cum illis. Et rogante ꝓpheta vt aperirẽtur oculi seruo suo, aperti sunt. Vidit itaq; Giezi totũ montẽ equis repletũ & curribus in circuitu Helisæi. Quibus descẽdẽtibus ait propheta: Percutiat dominus cæcitate exercitũ Syriæ. Quo impetrato dixit ad Syros: Venite post me, & ducam vos ad hominem quẽ quæritis. Et viderunt Helisæum,quẽ corripere gestiebant,& vidẽtes tenere non poterant. Liquet igitur etiam in bello fidẽ & iustitiã seruari oportere,nec vllum decorũ esse posse,si violetur fides. Deniq; etiam aduersarios molli veteres appellatione nominabãt,vt peregrinos vocarẽt. Hostes enim antiquo ritu peregrini dicebantur. Quod ęque etiã ipsum de nostris assumptũ dicere possumus. Aduersarios enĩ suos Hebręi allophylos,hoc est,alienigenas,latino appellabant vocabulo. Deniq; in libro

G Regnorũ primo sic legim⁹: Et factũ est in diebꝰ illis, conuenerũt alienigenæ in pugnã ad Israel. Fundamẽtum ergo est iustitiæ fides. Iustorũ enim corda meditãtur fidem: & *qui se iustꝰ accusat, iustitiã supra fidem collocat. Nam tunc iustitia eius apparet si vera fateatur. Denicꝙ & dominus per Esaiã: Ecce, inquit, mitto lapidem in fundamentum Sion, id est, Christũ in fundamentum ecclesiæ. Fides enim omniũ Christus. Ecclesia autem quædam forma iustitiæ est, commune ius omnium. In commune orat, in commune operatur, in cõmune tentatur. Denicꝙ qui seipsum sibi abnegat, ipse iustus, ipse dignꝰ Christo est. Ideo & Paulus fundamẽtum posuit Christum, vt supra eum opera iustitiæ locaremus, quia fides fundamentum est. In operibus autem aut malis iniquitas, aut bonis iustitia est.

*cum.

Esa. 28.

¶De beneficentia. CAPVT XXX.

Tullꝰ li. 1 quemadmodũ ex beneficẽtia quæ iustitiæ cõiũcta est, officia manent.

2. Cor. 9.

1. Cor. 9.

Sed iam de beneficentia loquamur, quæ dicitur etiam ipsa in benevolentiã & liberalitatem. Ex his igitur duabus constat beneficẽtia, vt sit perfecta. Non enim satis est bene velle, sed etiã benefacere. Nec satis est iterũ benefacere, nisi id ex bono fonte, hoc est, ex bona voluntate proficiscatur. Hilarem enim datorem diligit deus. Nam si invitus facias, quę tibi merces est? Vnde apostolus generaliter inquit: Si volens hoc ago, mercedẽ habeo: si invitus, dispensatio mihi credita est. In Euangelio quoq; multas disciplinas accepimꝰ iustæ liberalitatis. Pulchrum est igitur bene velle, & eo largiri cõsilio, vt prosis, nõ vt noceas. Nam si luxurioso ad luxuriæ effusionem, adultero ad mercedẽ adulterij largiẽdum putes, non est beneficẽtia ista, vbi nulla est benevolentia. Officere enim istud est, nõ prodesse alteri: si largiaris ei qui conspiret aduersus patriam, qui cõgregare cupiat tuo sumptu perditos qui impugnent ecclesiam. Non est hæc probabilis liberalitas, si adiuues eũ qui aduersus viduã & pupillos graui decernit iurgio, aut vi aliqua possessiones eorum eripere conatur. Nõ probatur largitas, si quod alteri largitur, alteri quis extorqueat: si iniuste quærat, & iuste dispensandũ putet: nisi forte, vt ille Zacharias, reddas quadruplũ prius ei quẽ fraudaueris: & gẽtilitatis vitia, fidei studio, & credentis operatione compenses. Fundamẽtum igitur habeat liberalitas tua. Hoc primum quæritur, vt cũ fide conferas. fraudem non facias oblatis, ne dicas te plus conferre, & minꝰ cõferas. Quid enim opus est dicere? Fraus promissi est. in tua potestate est largiri quod velis. Fraus fundamentũ soluit, & opus corruit. Nũquid Petrus ita indignatione efferbuit, vt Ananiam extingui vellet, vel vxorem eius? Sed exemplo eorum noluit perire cæteros. Nec illa perfecta est liberalitas, si iactantiæ causa magis q̃ misericordiæ largiaris. Affectus tuꝰ nomẽ imponit operi tuo. Quomodo à te proficiscitur, sic æstimatur. Vides q̃ moralem indicẽ habeas? Te consulit quomodo opus tuum suscipiat, mentem tuam prius interrogat. Nesciat inquit sinistra tua quid faciat dextera tua. Non de corpore loquitur, sed etiã vnanimus tuus, frater tuus quod facis nesciat: ne dum hic mercedem quæris iactantiæ, illic remunerationis fructum amittas. Perfecta autẽ est liberalitas, vbi silentio quis tegit opus suum, & necessitatibus singulorum occulte subuenit: quẽ laudat os pauperis, & non labia sua. Deinde perfecta liberalitas fide, causa, loco, tẽpore cõmendatur, vt primũ opereris circa domesticos fidei. Grandis culpa, si sciẽte te fidelis egeat, si scias eum sine sumptu esse, fame laborare, ærumnam perpeti, qui præsertim egere erubescat: si in causam ceciderit aut captiuitatis suorũ, aut calũniæ, & nõ adiuues: si sit in carcere, & pœnis & supplicijs propter debitum aliquod iustus excrucietur: (nam etsi omnibus debetur misericordia, tamen iusto amplius) si tẽpore afflictionis suę nihil à te impetret, si tempore periculi quo rapitur ad mortẽ, plꝰ apud te pecunia tua valeat, quã vita morituri. De quo pulchre Iob dixit, Benedicio perituri in me veniebat. Personarũ quidem deus acceptor nõ est, quia nouit omnia. Nos autẽ omnibus quidem debemꝰ misericordiã: sed quia plerisq; fraude eam quærũt, & *fingunt xrũnam, ideo vbi causa manifestatur, persona cognoscitur, tẽpus vrget, largius se debet profundere misericordia. Non enim auarus dominus est, vt plurimũ quærat. Beatus quidẽ qui dimittit omnia, & sequitur eum. Sed & ille beatus est, qui quod habet, ex affectu facit. Denicꝙ duo æra viduæ illius, diuitum muneribus prætulit: quia totũ illa quod habuit contulit: illi autem ex abundanti partẽ exiguam contulerunt. Affectꝰ igitur diuitem collatione aut paupertatem facit, & prætium rebus imponit. Cæterũ deus nõ vult simul effundi opes: sed dispensari, nisi forte vt Herodes qui boues suos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibꝰ in disciplinam se propheticam daret. Est etiam illa probanda liberalitas, vt proximos seminis tui nõ despicias, si egere cognoscas. Melꝰ est enim vt ipse subuenias tuis, quibꝰ pudor est ab alijs sumptũ deposcere, aut alicui postulare subsidiũ necessitati: nõ tamen vt illi ditiores eo fieri velint, quod tu possis cõferre inopibus. Causa enim præstat, non gratia. Neque enim ꝓpterea te domino dicasti, vt tuos diuites facias, sed vt vitam tibi perpetuã fructu boni operis acquiras, & præcio miserationis peccata redimas tua. Putãt se parum poscere: prętium tuum quærunt, vitæ tuæ fructum adimere contendunt. Et accusat quod eum diuitẽ nõ feceris, cum te ille velit æternæ vitæ fraudare mercede? Consilium præmisimꝰ, auctoritatem *petamus. Primum igitur neminem debet pudere si ex diuite pauper fiat dum largitur pauperi, quia Christus pauper factus est cum diues esset, vt nos sua inopia ditaret. Dedit regulam quam sequamur, vt bona ratio sit exinaniti patrimonij, si quis pauperũ famem repulit, inopiã subleuauit. Vnde & consilium in hoc do, Apostolꝰ dicit. Hoc enim vobis vtile est, vt Christum imitemini. Consilium bonis datur, correptio errantes coercet. Denique quasi bonis dicit: Qui non tantum facere, sed & velle cœpistis ab anno præterito. Perfectorũ vtrũq; est, non pars. Itaque docet & liberalitatem sine benevolentia, & benevolentiam sine liberalitate non esse perfectam. Vnde ad perfectum hortatur dicens. Nunc ergo & facere consummate, vt quẽadmodum prompta est in vobis voluntas faciendi: ita sit & perficiendi ex eo quod habetis. Si enim volũtas prõpta est: secundum id quod habet accepta est, non secundũ id quod non habet. Non enim vt alijs refectio sit, vobis autem angustia, sed ex æqualitate in hoc tẽpore vestra abundantia sit ad illorum inopiam, vt & illorum abũdantia sit ad vestrã inopiam. vt fiat æqualitas, sicut scriptũ est, Qui multũ, non abundauit: & qui modicũ, non minorauit. Aduertimus quemadmodum & benevolentiam, & liberalitatem, & modum cõprehendit, & fructum, atque personas. Ideo modũ, quia imperfectis dabat consilium. Non enim patiuntur angustias nisi imperfecti. Sed & si quis ecclesiam nolens grauare in sacerdotio aliquo constitutus aut ministerio, nõ totum quod habet conferat: sed operetur cum honestate quantum officio satis est, nõ mihi imperfectus videtur. Et puto quod hic angustiam non animi, sed rei familiaris dixerit. De personis autem puto dictum vt vestra abundantia sit ad illorum inopiam, & illorum abundãtia ad vestram inopiam: id est, vt populi abundantia sit bonæ operationis ad illorum subleuandam alendo inopiam: & illorum abundãtia spiritalis adiu-

Iob. 29.

3. Reg. 19.

2. Cor. 8.

*affligũt.

*quęramus.

A net in plebe inopiã meriti ſpiritalis, & conferat ei gratiã. Vnde exemplum optimum poſuit: Qui multum, non abundauit: & qui modicũ, non minuit. Bene hortatur ad officium miſericordiæ omnes homines iſtud exemplum: quoniã & qui plurimum auri poſſidet, nõ abundat, quia nihil eſt quicquid in hoc ſeculo eſt. & qui exiguũ habet, non minuit. quia nihil eſt quod amittit. Res ſine diſpendio eſt, quæ tota diſpendiũ eſt. Eſt
*aliter. etiã ſic intellectus bon⁹: *Qui plurimũ habet, etſi non donat, non abundat: quia quãtũuis acquirat, eget ſemper qui plus concupiſcit. Et qui exiguũ habet, nõ minuit, quia non multũ eſt quod pauperẽ paſcit. Similiter ergo & ille pauper qui cõfert ſpiritalia pro pecuniarijs, etſi plurimũ habeat gratiæ, non abundat. Non enim onerat gratia, ſed alleuat mentẽ. Sed etiã ſic poteſt intelligi: Non abundas o homo. Quantũ eſt enim
Luce.7. quod accepiſti, etſi tibi multum eſt? Ioannes quo nemo maior eſt inter natos mulierũ, inferior tamen erat eo qui minor eſt in regno cælorum. Poteſt & ſic intelligi: Non abundat dei gratia corporaliter, quia ſpiritalis eſt. Quis eius poteſt aut magnitudinẽ aut latitudinem comprehendere, quam non videt? Fides ſi fuerit ſicut granũ ſinapis, montes tranſferre poteſt: & nõ tibi datur vltra granum ſinapis. Si in te abundet gratia, eſt verẽdum ne mens tua tãto munere incipiat extolli: quia multi ſunt qui ab altitudine cordis ſui grauĩ⁹ corruerũt, q̃ qui nullã habuiſſẽt dei gratiã. Et qui parum habet, non minuit: quia non eſt corporeum vt diuidatur. & quod parum videtur habenti, plurimum
B eſt cui nihil deeſt. Conſideranda etiã in largiẽdo ętas atq; debilitas, nonnũquam etiam verecundia, quæ ingenuos prodit natales, vt ſenibus plus largiaris, qui ſibi labore iam non queũt victum quærere. Similiter & debilitas corporis, & hęc inuanda promptius. Tum ſi quis ex diuitijs cecidit in egeſtatẽ, & maxime ſi nõ vitio ſuo, ſed aut latrocinijs, aut proſcriptione, aut calũnijs quæ habebat amiſit. Sed forte dicat aliquis: Cæcus vno loco ſedet & præteritur, & iuuenis validus frequẽter accipit. Verum eſt, quia obrepit propter importu-
Luce.11. nitatem. Nõ eſt illud iudicij, ſed tedij. Nam & dominus ait in euangelio de eo qui iam clauſerat oſtiũ ſuũ, ſi quis oſtium eius procacius pulſet, quia ſurgit, & dat illi propter importunitatem.

¶De reddendo beneficio. CAPVT XXXI.

PVLCHRVM quoq; eſt propenſiorẽ eius haberi rationem, qui tibi aut beneficium aliquod aut mũnus cõtulit, ſi ipſe in neceſsitatẽ incidit. Quid enim tam contra officiũ, q̃ nõ reddere quod acceperis? Nec mẽſura pari, ſed vberiore reddendum arbitror, & vſum penſandũ beneficij, vt tãto ſubuenias, quãto ei⁹ erũnã repellas. Etenim ſuperiorẽ nõ eſse in referẽdo q̃ in cõferẽdo beneficio,
C hoc eſt minorẽ eſse: quoniã qui prior cõtulit, tẽpore ſuperior eſt, humanitate prior. Vnde imitanda nobis eſt in hoc quoq; natura terrarũ, quæ ſuſceptum ſemẽ multiplicatiori ſolet numero reddere quam acceperit. Ideo eſt tibi ſcriptũ: Sicut agri cultura eſt homo inſipiẽs, & tãq̃ vinea hõ egẽs ſenſu. Si reliqueris eum, deſolabitur. Sicut agri cultura ergo etiã ſapiẽs, vt tãquam fœnerata ſibi maiore menſura ſemina ſuſcepta reſtituat. Terra ergo aut ſpontaneos fruct⁹ germinat, aut creditos vberiore cumulo refũdit ac reddit. Vtrũq; debes quodã hæreditario vſu parẽtis, ne relinquaris ſicut infœcundus ager. Eſto tamen vt aliquis excuſare poſsit quod nõ dederit, quomõ excuſare poteſt
Prou. 23. quod nõ reddiderit? Nõ dare cuiquã vix licet, nõ reddere verò nõ licet. Ideo pulchre Salomõ ait: Si ſederis cœnare ad menſam potentis, ſapienter intellige ea quæ apponuntur tibi: & mitte manum tuam, ſciens quod oportet te talia prępparare. Si aũt inſatiabilis es, D noli cõcupiſcere eſcas ei⁹, hæc enim obtinẽt vitã *falſam. Quẽ nos imitari cupientes, ſententias ſcripſim⁹. Cõferre gratiam bonũ eſt: at qui referre neſcit, duriſſimus. Humanitatis exẽplum ipſa terra ſuggerit. Spontaneos fructus miniſtrat quos non ſeueris, multiplicatum quoque reddit quod acceperit. Negare tibi pecuniam numeratã nõ licet, qũo licet acceptã nõ referre gratiã? In Prouerbijs quoq; habes quod ita plurimum redhibitio iſta gratiæ apud deũ cõſueuit valere, vt etiã in die ruinæ inueniat gratiã, quãdo poſsũt præpõderare peccata. Et qd alijs vtar exẽplis, cũ domin⁹ ipſe remunerationẽ vberiorẽ ſanctorũ meritis in euangelio polliceatur, atq; exhortetur vt operemur bonũ
Lucæ.6. op⁹, dicẽs: Dimittite, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis. mẽſuram bonam, cõmotam, ſupereſſluẽtem dabunt in ſinũ veſtrũ? Itaq; & illud cõuiuiũ Salomonis, nõ de cibis, ſed de operibus eſt bonis. Quo enim melius epulãtur animi, q̃ bonis factis? Aut quid aliud tam facile poteſt iuſtorum explere mẽtes, q̃ boni operis conſciẽtia? Qui autẽ iucundior cibus, q̃ facere voluntatẽ dei? Quẽ cibum ſibi ſolũ dominus abundare memorabat, ſicut ſcriptum eſt in euãgelio: Meus cib⁹ Ioan.4.
eſt, vt faciã voluntatẽ patris mei, qui eſt in cælo. Hoc cibo delectemur, de quo ait propheta: Delectare in Pſal.36.
domino. Hoc cibo delectantur qui ſuperiores delectationes mirabili ingenio cõprehẽderũt, qui poſsũt
ſcire qualis ſit illa munda & intelligibilis mẽtis dele- E
ctatio. Edamus ergo panem ſapiẽtiæ, & ſaturemur in *omni
verbo dei: quia nõ in ſolo pane, ſed in omni verbo dei Deut.8.
vita eſt hominis facti ad imaginẽ dei. De poculo verò ſatis expreſſe dicit ſanctus Iob Sicut terra expectãs Iob.29.
pluuiam, ſic & iſti ſermones meos.

¶Beneuolentiam liberalitate potiorem eſse. CAPVT XXXII.

PVLCHRVM eſt ergo vt diuinarum ſcripturarũ humeſcam⁹ alloquio, & quaſi ros ſic in nos dei verba deſcẽdant. Cũ igitur ſederis ad illã menſam potentis, intellige q̃s ſit iſte potẽs: & in paradiſo delectatiõis poſitus, atq; in cõuiuio ſapiẽtię collocat⁹, cõſidera quę apponũtur tibi. Scriptura diuina, cõuiuiũ ſapiẽtiæ eſt: ſinguli libri, ſingula ſunt fercula. Intellige prius quę habeãtur ĩ ferculis dapes, & tũc mitte manũ, vt ea, quę legis vel quæ accipis à domino deo tuo, operibus exequaris, & collatã in te gratiam officijs repręſentes, vt Petrus & Paulus, qui euangelizando vicem quandam largitori muneris reddiderunt, vt poſsint ſinguli dicere: Gratia autem dei ſum id quod ſum, & gratia eius in me ege- 1.Cor.15.
na non fuit, ſed abundãtius illis oĩbus laboraui. Alius
ergo fructum accepti beneficij, vt aurũ auro, argen- F
tum argẽto rependit, alius laborẽ, alius (haud ſcio an etiam locupleti⁹) ſolum reſtituit affectũ. Quid enim ſi reddendi nulla facultas ſuppetit? In beneficio reddẽdo plus animus q̃ cenſus operatur, magisq; præpõderat beneuolẽtia, q̃ poſsibilitas referẽdi muneris. Gratia enim in eo ipſo quod habetur refertur. Magna igitur beneuolẽtia, quæ etiãſi nihil cõferat, plus exibet: & cũ in patrimonio nihil habeat, largitur pluribus, idq; facit ſine vllo ſuo diſpendio, & lucro omniũ. Et ideo pręſtat beneuolẽtia ſupra ipſã liberalitatẽ. Ditior hęc moribus, q̃ illa munerib⁹. Plures enim ſunt q̃ indigẽt beneficio, q̃ qui abũdãt. Eſt aũt beneuolẽtia coniũcta liberalitati, á qua ipſa liberalitas ꝓficiſcitur. cũ largitatis affectũ ſequitur largiẽdi vſus, eſt ſeparata atq; diſcreta. Vbi enim deeſt liberalitas, beneuolẽtia manet cõmunis quędã parẽs omniũ, quæ amicitiã cõnectit & copulat: in cõſilijs fidelis, in proſperis læta, in triſtib⁹ mœſta, vt vnuſquiſq; beneuolẽtis ſe magis q̃ ſapientis

G credat cõsilio,vt Dauid cũ esset prudẽtior,Ionathę ta
men iuuenis cõsilijs acquiescebat. Tolle ex vsu homi
num beneuolẽtiam,tanq̃ solẽ è mũdo tuleris, ita erit:
qua sine ea vsus hominũ esse nõ potest,vt peregrinãti
mõstrare viam,reuocare errantẽ, deferre hospitium.
Iob.31. Nõ igitur mediocris virtus, de qua sibi plaudebat Iob
dicens:Foris autẽ nõ habitabat hospes, ianua mea om
ni venienti patebat. Aquam de aqua profluẽti dare,lu
men de lumine accẽdere. Beneuolentia itaq; in ijs est
*&. omnibus,tanq̃ fons aquæ reficiens sitientem, * tãq̃ lu-
men quod etiã in alijs luceat, nec illis desit qui de suo
lumine alijs lumen accenderint. Est etiã illa beneuolẽ
tiæ liberalitas, vt si qđ habes debitoris chirographũ,
scindẽs restituas,nihil à debitore cõsecut⁹ debiti. Qđ
exẽplo sui facere nos debere Iob sanct⁹ admonet. Nã
qui habet,non mutuatur: qui nõ habet, nõ liberat syn
grapham. Quid igitur etiam si ipse non exigas, auaris
haeredibus reseruas,quã potes cũ beneuolentiæ laude
sine damno pecuniæ repræsentare? Atq; vt plenius di-
scutiamus,beneuolentia à domesticis primum profe-
cta personis,id est,à filijs,parentibus,fratribus,per cõ
iunctionum gradus in ciuitatũ peruenit ambitũ, & de
paradiso egressa mundum repleuit. Deniq; cum in vi-
Gene.2. ro & fœmina beneuolẽtẽ de⁹ posuisset affectũ, dixit:
Erunt ambo in vna carne, & in vno spiritu. Vnde se
Eua serpenti credidit:quoniam quæ beneuolentiã ac-
ceperat,esse maleuolentiam non opinabatur.

¶ Beneuolentiã in ecclesia maxime,& earundẽ vir
H tutũ hominibus perseuerare. CAPVT XXXIII.

AVGETVR beneuolentia cœtu ecclesiæ, fi-
dei cõsortio,initiandi societate,percipiẽ-
dæ gratiæ necessitudine mysteriorũ cõmu
nione. Hæc enim etiã appellatiões necessi-
tudinũ,reuerentiã filiorũ, autoritatẽ & pietatẽ patrũ,
germanitatẽ fratrũ sibi vẽdicant:Multum igitur ad cu
mulandã spectat beneuolentiam necessitudo gratiæ.
Adiuuant etiam pariũ studia virtutum. Siquidẽ bene-
uolentia etiam morum facit similitudinẽ. Deniq; Io-
nathas filius regis imitabatur sancti Dauid mansuetu-
dinem, propter quod diligebat eum. Vnde & illud,
Psal.17. Cũ sancto sanctus eris: non solum ad conuersationẽ,
sed etiam ad beneuolentiam deriuãdum videtnr. Nã
vtique & filij Noe simul habitabant,& non erat in his
morum cõcordia. Habitabãt etiã in domo patris Esau
& Iacob,sed discrepabãt. Non enim erat beneuolen-
tia inter eos,quæ sibi prę ferret alterum,sed magis cõ-
tentio,quæ præriperet benedictionem. Nam cũ alter
prædurus, alter mansuetus esset:inter dispares mores,
& studia cõpugnantia, beneuolentia esse nõ poterat.
Adde quia sanctus Iacob paternæ degenerem domus
I virtuti,præferre nõ poterat. Nihil autem tã consocia-
bile,q̃ cũ æquitate iustitia, quæ velut compar & socia
beneuolẽtiæ, facit vt eos quos pares nobis credimus,
diligamus. Habet autẽ in se beneuolentia etiã fortitu-
dinẽ. Nã cũ amicitia ex beneuolentię fonte procedat,
nõ dubitat pro amico grauia vitæ sustinere pericula.
Et si mala mihi,inquit,euenerint,per illum sustineo.

¶ Laus beneuolentiæ. CAPVT XXXIIII.

BENEVOLENTIA etiam gladium iracun-
diæ extorquere consueuit. Beneuolẽtia fa-
cit vt amici vlnera vtilia magis q̃ volũtaria
inimici oscula sint. Beneuolentia facit vt
vnus fiat ex plurib⁹:quoniã & si plures amici sint, vn⁹
fiunt,in quibus vnus spiritus,& vna sentẽtia est. Simul
aduertimus etiã correptiones in amicitia gratas esse,
quę aculeos habent,dolorem non habent. Compun-
gimur enim censorijs sermonibus: sed beneuolentiæ
delectamur sedulitate. Ad summam, nõ omnibus ea-
dem semper officia debentur,nec personarũ semper, K
sed plerũq; caussarum & temporum prælationes sunt,
vt vicinum quis interdum magis q̃ fratrem adiuuerit:
quoniã & Salomon dicit: Melior est vicinus in proxi- Prou.27.
mo,q̃ frater longè habitans. Et ideo plerunque amici
tiæ se beneuolentiæ quisque committit, q̃ fratris neces-
situdini. Tantum valet beneuolentia,vt plerunq; pigno
ra vincat naturæ.

¶ De fortitudine,quam sine iustitia virtutem nõ esse
manifestis declaratur indicijs. CAP. XXXV.

SATIS copiose iustitiæ loco honesti naturã
& vim tractauimus. Nũc de fortitudine tra
ctemus,quæ velut excelsior cæteris, diu-
ditur in res bellicas & domesticas. Sed bel
licarũ rerũ studiũ à nostro officio iã alienũ videtur,
quia animi magis q̃ corporis officio intẽdimus,nec ad
arma iã spectat vsus noster,sed ad pacis negotia. Ma-
iores aũt nostri,vt Iesus Naue, Hieroboal, Sampson,
Dauid,summam rebus quoq; bellicis retulere gloriã.
Est itaq; fortitudo velut excelsior cæteris, sed nũq̃ in-
comitata virtus. Nõ enim seipsam cõmittit sibi: alio-
quin fortitudo sine iustitia,iniqtatis materia est. Quo
enim validior est,eo promptior est vt inferiorẽ oppri
mat: cum in ipsis rebus bellicis iusta bella an iniusta
sint,spectandum putetur. Nunq̃ Dauid nisi lacessitus
bellum intulit. Itaq; prudẽtiam fortitudinis comitem
habuit in prælio. Nam & aduersus Goliã immani mo-
le corporis virũ singulari certamine dimicaturus, ar-
ma quibus oneraretur respuit. Virtus enim suis lacer-
tis magis q̃ alienis integumentis nititur. Deinde emi- L
nus,quo grauius feriret,ictu lapidis hostem interemit.
postea nunq̃ nisi cõsulto domino bellum adorsus est.
Ideo in omnibus victor prælijs,vsq; ad summam sene-
ctam manu promptus, bello aduersum Titanas susce-
pto,ferocibus bellator miscebatur agminibus, gloriæ
cupidus,incuriosus salutis. Sed nõ hæc sola præclara
fortitudo est, sed etiam illorũ glorioſam fortitudinẽ
accipimus,qui per fidem magnitudine animi obstru- Heb.11.
xerunt leonum ora,extinxerũt virtutem ignis, effuga
runt aciem gladij,cõualuerunt de infirmitate, fortes,
qui non comitatu & legionib⁹ succincti,communẽ cũ
multis victoriam, sed nuda virtute animi singularẽ de
perfidis retulerunt triumphum. Quã insuperabilis Da
niel,qui circa latera sua rugientes non expauit leones.
Fremebant bestiæ,& ille epulabatur.

¶ Fortitudinem maxime in animo & cõtemptu rerum
constare labentium. CAPVT XXXVI.

NON igitur in viribus corporis & lacertis tã
tũmodo fortitudinis gloria est, sed magis M
in virtute animi. Neque in inferẽda:sed in
depellẽda iniuria lex virtutis est. Qui enim
non reppellit a socio iniuriã si potest: tam est in vitio,
q̃ ille qui facit. Vnde sanctus Moyses hinc prius orsus
est tentamenta bellicæ fortitudinis. Nam cum vidisset Exo.2.
Hebræum ab Egyptio iniuriã accipientẽ, defendit ita
vt Egyptium sterneret,atq; in arena absconderet. Salo
mon quoq; ait:Eripe eũ qui ducitur ad mortem. Vnde Pron.24.
igitur hoc vel Tullius,vel etiam Panæti⁹, aut ipse Ari
stoteles trãstulerint, apertum est satis, quãq̃ etiam his
duobus antiquior dixerit Iob: Saluum feci pauperem Iob.29.
de manu potẽtis,& pupillum cui adiutor nõ erat, ad-
iuui. Benedictio perituri in me veniebat. Nõne hic for
tissimus,qui tam fortiter pertulit impetus diaboli, &
vicit eũ in virtute mentis suæ? Neq; verò de eius dubi-
tãdũ fortitudine,cui dicit dominus: Accinge sicut vir
lumbos tuos,suscipe altitudinem & virtutem, omnem Iob.40.
autem iniurioſum humiliato. Apostolus quoque ait:
Habetis fortissimam consolationẽ. Est ergo fortis qui

A se in dolore aliquo consolatur. Et reuera iure ea fortitudo vocatur, quando vnusquisq; seipsum vincit, iram cõtinet, nullis illecebris emollitur atq; inflectitur, non aduersis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi véto quodã variarum rerum circũfertur mutatiõe. Quid autem excelsius & magnificentius, q̃ exercere mentem, afficere carnẽ, & in seruitutem redigere, vt obediat imperio, cõsilijs obtemperet, vt in adeũdis laboribus impigre exequatur propositũ animi ac volũtatẽ? Hæc igitur prima vis fortitudinis: quoniã in duobus generib⁹ fortitudo spectatur animi. Primo vt externa corporis pro minimis habeat, & quasi superflua despicienda magis q̃ expetenda ducat. Secundo, vt ea quę summa sunt, omnesq; res in quibus honestas & illud πρεπωδες cernitur, præclara animi intentione vlq; ad effectũ persequatur. Quid enim tam præclarũ, quàm vt ita animum tuũ informes, vt neq; diuitias, neq; voluptates, neq; honores in maximis cõstituas, neque in his studiũ omne conteras? Quod cũ ita affectus animo fueris, necesse est vt illud honestum ac decorum prę-

homines. ponẽdum putes, illiq; mentẽ ita intẽdas tuam, vt quicquid acciderit quo frãgi animi solẽt, aut patrimonij amissio, aut honoris imminutio, aut obtrectatio infideliũ, quasi superior non sentias. Deinde vt te salutis ipsius pericula pro iustitia susceptа non moueãt. Hęc

Cor.9. vera fortitudo est, quam habet Christi athleta: qui nisi legitime certauerit, non coronatur. An mediocre ti

Roma.5. bi videtur præceptum fortitudinis? Tribulatio patien
B tiã operatur, patiẽtia probationẽ, probatio verò spẽ. Vide quot certamina, & vna corona. Quod præceptũ

2.Cor.7. non dat nisi qui est cõfortatus in Christo Iesu, cui⁹ caro requiẽ non habebat, afflictio vndiq;, foris pugnæ, intus timores. Et q̃is in periculis, in laboribus plurimis, in carceribus, in mortibus positus, animo tamen nõ frangebatur, sed pręliabatur adeo, vt potẽtior suis fieret infirmitatibus. Itaque considera quemadmodũ eos qui ad officia ecclesię accedũt, despiciẽtiam rerũ humanarum habere doceat. Si ergo mortui estis cum

Coloſ. 2. Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc velut viuentes de hoc mundo decernitis? Ne tetigeritis, ne attaminaueritis, ne gustaueritis, quæ sunt omnia ad

*Ipsorũ. corruptelã * ipso vsu. Et infra: Si ergo cõsurrexistis cũ Christo, quæ sursum sunt, quærite, Et iterũ: Mortificate ergo mẽbra vestra, quæ sunt super terram. Et hæc quidem adhuc omnibus fidelibus. Tibi autem fili cõtemptum diuitiarum, prophanarum quoque & aniliũ fabularũ suadet declinationem, nihil permittens nisi quod te exerceat ad pietatem: quia corporalis exerci

1.Tim.4. tatio nulli rei vsui est: pietas autem ad omnia vtilis. Exerceat ergo te pietas ad institiam, continẽtiam, mã suetudinem, vt fugias iuuenilia opera, confirmatus &
C radicatus in gratia, bonum fidei subeas certamen, non te implices negocijs secularibus, quoniam deo militas. Etenim si is qui imperatori militat: à susceptionibus litium, actu negociorũ forensium, vẽditione merciũ prohibetur humanis legibus: quãtò magis qui fidei exercet militiã, ab omni vlu negociationis abstinere debet, agelluli sui contẽtus fructibus, si habet: si non

Pſal.36. habet. stipendiorum suorum fructu? Siquidẽ bonus testis est qui dicit: Iuuenis fui, & senui, & non vidi iustũ derelictum, nec semen eius quærens panẽ. Ea est enim trãquillitas animi & tẽperãtia, quæ neque studio quærendi afficitur, neque egestatis metu angitur.

¶ Mala æquanimiter toleranda, & interdum etiam declinanda. CAPVT XXXVII.

EST etiã quæ dicitur vacuitas animi ab angoribus, vt neque in doloribus molliores simus, neq; in prosperis elatiores. Quod si hi qui ad capessendam rẽpublicam adhortantur aliquos, hæc præcepta dant, quãto magis nos D qui ad officium ecclesiæ vocamur, talia debemus agere quæ placeant deo, vt & prætendat in nobis virtus Christi, & ita simus nostro probati imperatori, vt mẽbra nostra arma iustitiæ sint, arma nõ carnalia in quibus peccatum regnet, sed arma fortia deo, quibus peccatum destruatur? Moriatur caro nostra, vt in ea omnis culpa moriatur, & quasi ex mortuis viuẽtes, nouis resurgamus operibus ac moribus. Hæc sunt plena honesti & decori officij stipẽdia fortitudinis. Sed quia in omnibus quę agimus, non solum quid honestum, sed etiam quid possibile sit quærimus, ne forte aggrediamur aliquid quod non possimus exequi: vnde nos tẽ- Matt. 10.
pore persecutionis de ciuitate in ciuitatẽ cedere, imo vt ipsius verbo vtar, fugere vult domin⁹, ne temere aliquis dum martyrij desiderat gloriã, offerat se periculis, quæ fortasse caro infirmior aut remissior animus ferre ac tolerare non queat.

¶ Quod prouidentia magnum munimen fortitudinis sit, CAPVT XXXVIII.

NEC rursus propter ignauiã cedere quis ac deserere fidẽ debet metu piculi. Qua gratia præparãdus est animus, exercẽda mẽs, stabilienda ad constantiã: vt nullis perturbari animus possit terroribus, nullis frangi molestijs, nullis supplicijs cedere. Quæ difficile quidẽ sustinentur, sed quia omnia supplicia grauiorũ suppliciorum vincũtur formidine: ideo si cõsilio firmes animũ tuũ, nec à ratione discedendũ putes, & proponas diuini iu E
dicij metũ, perpetui supplicij tormenta, potes animi subire tolerantiã. Hoc igitur diligentiæ est, vt quis ita se cõparet. Illud ingenij, si quis potest vigore mentis præuidere quæ futura sunt, & tanquã ante oculos locare quid possit accidere, & quid agere debeat si ita acciderit, definire: interdũ duo & tria simul voluere animo, quæ cõijciat aut singula aut cõiuncta accidere posse, & aut singulis aut cõiunctis disponere act⁹ quos intelligat profuturos. Fortis ergo est viri nõ dissimulare cũ aliquid immineat, sed prætendere, & tanq̃ explorare de specula quadam mentis, & obuiare cogitatione quida rebus futuris, ne forte dicat postea: Ideo ista incidi, quia nõ arbitrabar posse euenire. Deniq; nisi explorẽtur aduersa, cito occupãt. Vt in bello improuisus hostis vix sustinetur: & si imperatos inueniat, facile oprimit: ita animũ mala inexplorata plus frãgũt. In his ergo duobus illa est animi excellẽtia, vt primũ animus tuus bonis exercitatus cogitationibus, mundo corde quod verum & honestũ est videat. Beati enim Matth.5.
mundo corde: quia ipsi etiã deũ videbũt. atq; id quod honestum est, solũ bonũ iudicet. Deinde nullis perturbetur occupationib⁹, nullis cupiditatibus fluctuet. F
Neque vero id quisq̃ facile facit. Quid enim tã difficile, q̃ despicere tanq̃ ex arce aliqua sapientiæ opes, aliáque oia quę pleriſque vidẽtur magna & præcelsa? Deinde vt iudiciũ tuũ stabili ratione confirmes, & quæ iudicaueris leuia, tanq̃ nihil profutura contẽnas. Deinde vt si quid acciderit aduersi, idque graue & acerbũ putetur, ita feras, vt nihil præter naturã accidisse putes, cum legeris: Nudus sum natus, nud⁹ exibo: quæ do Iob.1.
minus dedit, dominus abstulit. & vtique & filios amiserat, & facultates. seruésque in omnibus personã sapientis & iusti, sicut ille seruauit qui ait: Sicut domino Iob.2.
placuit, ita factum est. sit nomen domini benedictum. Et infra: Sicut vna insipientium mulierum locuta es. Si bona suscepimus de manu domini, quæ mala sunt nõ sustinebimus?

¶ Fortitudinem aduersus omnia vitia dimicare debere, præcipue aduersus auaritiam. CAP. XXXIX.

G Hoc est igitur mediocris, nec discreta à cęteris animi fortitudo, quæ bellum cum virtutibus gerat, sed quæ sola defendat ornamenta virtutũ omniũ, & iudicia custodiat, & quæ inexpiabili prælio aduersus omnia vitia decernat, inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, dura aduersus illecebras, quib⁹ aurẽ deferre neciat, nec (vt dicitur) aue dicat, pecuniam negligat, auaritiam fugiat tanq̃ labem quandã quæ virtutẽ etiam minet. Nihil enim tam contrarium fortitudini, q̃ lucro vinci. Frequẽter pulsis hostib⁹, & inclinata in fugam aduersariorũ acie, dum exuuiis cæsorum capitur prędator, inter ipsos quos strauit miserãdus occubuit, & triumphis suis deiectæ legiones dum spoliis occupãtur, hostem in se reuocarunt qui fugerat. Fortitudo igitur tam immanem pestem repellat & proterat, nec tẽtetur cupiditatib⁹, nec frãgatur metu, quia virtus sibi constat, vt fortiter omnia persequatur vitia, tanq̃ virtutis venena: iracundiam velut quibusdam propulset armis, quæ tollit cõsilium, & tanq̃ ægritudinem vitet. Gloriæ quoq; caueat appetentiam, quæ frequẽter nocuit immoderatius appetita, semper autem vsurpata. Quid horum sancto Iob vel in virtute defuit, vel in vitio obrepsit? Quomodo laborẽ ægritudinis, frigoris, famis, pertulit? Quomodo despexit salutis periculum? Nunquid rapinis diuitiæ coaceruatæ, de quibus tanta inopibus affluebant? Nunquid auaritia, census, aut voluptatis studia, cupiditatesq; excitauit? Nũquid triũ regum iniuriosa contentio, vel seruorum contumelia in irã excussit? Nunquid gloria sicut leuem extulit, qui imprecabatur grauia sibi si vnq̃ vel non voluntariam celauisset culpam, vel reueritus esset multitudinem plebis, quo minus annunciaret eam in conspectu omniũ?

H Neq; enim consentaneæ sunt vitijs virtutes, sed sibi cõstant. Quis igitur tam fortis, q̃ sanctus Iob? Cui secundus adiudicari potest, qui parem vix reperit?

¶ Virtutem bellicam nostris etiam non inusitatam. CAPVT XL.

Sed fortasse aliquos bellica defixos gloria tenet, vt putent solam esse prælialem fortitudinẽ: & ideo me ad ista deflexisse, quia illa nostris deforet. Quam fortis Iesus Naue, vt vno
Iosue.10. prælio quinq; reges captos sterneret cũ populis suis? Deinde cũ aduersum Gabaonitas surgeret prælium, & vereretur ne nox impediret victoriam, magnitudine mentis & fidei clamauit: Stet sol. & stetit dũ vi-
Iudic.7. ctoria consummaretur. Gedeon in trecentis viris de ingenti populo & acerbo hoste réuexit triũphum. Io
1.Re.14. nathas adolescens virtutem fecit in magno prælio.
1.Mac.2. Quid de Maccabæis loquar? Sed prius de populo dicam patrum, qui cum essent parati ad repugnandum pro templo dei, & pro legitimis suis, dolo hostiũ die
I lacessiti sabbati, maluerũt vulnerib⁹ offerre nuda corpora, q̃ repugnare, ne violarẽt sabbatum. Itaq; omnes læti se obtulerunt morti. Sed Maccabæi considerãtes quod hoc exemplo gens omnis posset perire, sabbato etiam, cũ ipsi in bellum prouocarentur, vlti sunt innocentium necem fratrum suorũ. Vndę postea stimulatus rex Antiochus, cũ bellum accẽderet p duces suos Lysiam, Nicanorem, Gorgiam, ita cum orientalibus suis & Assyrijs attritus est copijs, vt quadraginta & octo milia in medio campi à tribus milib⁹ prosterne-
1.Mac.6. rẽtur. Virtutem ducis Iudæ Maccabæi de vno eius milite considerate. Nanq; Eleazarus cum supereminentem cæteris elephantem lorica vestitum regia aduerteret, arbitratus quòd in eo esset rex, cursu concito in medium legionis se proripuit, & abiecto clypeo vtraq; manu interficiebat bestiam, atque intrauit sub eam, & suoiectu gladio interemit eam. Itaq; cadens bestia oppressit Eleazarum, atq; ita mortuus est. Quanta igitur K virtus animi? primo vt mortem non timeret, deinde vt circunfusus legionibus inimicorum, in confertos raperetur hostes, medium penetraret agmen, & contẽpta morte ferocior, abiecto clypeo, vtraq; manu vulneratæ molem bestiæ subiret ac sustineret, post infra ipsam succederet, quo pleniori feriret ictu: cui⁹ ruina incluſus magis q̃ oppressus, suo est sepultus triũpho. Nec fefellit opinio virũ, q̃s regius fefellerit habit⁹. Tãto enim virtutis spectaculo defixit hostes, inermẽ occupatũ incursare non ausit, post casum ruẽtis bestię sic trepidauerũt, vt impares se omnes vni⁹ virtuti arbitrarẽtur. Denicq; rex Antioch⁹, qui cũ centũ viginti milibus hominũ armatus venerat, & cũ trigintaduobus elephantis, ita vt ad ortum solis p singulas bestias velut montes quidã armorũ coruscо tanq̃ lampabib⁹ ardentibus refulgerent, vnius territ⁹ fortitudine, paracem rogaret. Itaque Eleazarus hæredem virtutis suæ pacem reliquit. Sed hæc triumphorum sint.

¶ Fortitudinem nõ solũ in vincendo, sed etiã plus in tolerando constare. CAPVT XLI.

Verum quia fortitudo nõ solum secundis rebus, sed etiã aduersis probatur, spectemus * Iudæ Maccabæi exitum. Is enim post victum Nicanorẽ regis Demetrij ducem, securior aduersus viginti milia exercitus regis cum *nongentis viris bellum adorsus, volẽtibus his cedere, ne multitudine opprimerẽtur, gloriosam magis mortẽ, q̃ turpem fugam suasit: Ne crimen, inquit, nostræ relinquamus gloriæ. Itaque cõmisso prælio, cum à primo ortu diei in vesperã dimicaretur, dextrũ cornu in quo validissimam manũ aduertit hostium, aggressus facilè auertit. Sed dum fugientes sequitur, à tergo vulneri locum præbuit. Ita glorioſiorẽ triũphis mortẽ inuenit. Quid Ionathan fratrẽ eius attexam, qui cũ parua L manu aduersus exercitus regios pugnans, desertus à suis, & cum duobus tãtum relictus reparauit bellum, auertit hostem, fugitantes suos ad societatẽ reuocauit: triumphi? Habes fortitudinem bellicã, in qua non mediocris honesti ac decori forma est, quod mortẽ seruituti præferat ac turpitudini. Quid autẽ de martyrum dicã passionibus? Et ne longius euagemur, nõ minorẽ de superbo rege Antiocho Maccabæi pueri reuexerunt triumphum, q̃ parentes proprij. Siquidem illi ar
2.Mac.7. mati, isti sine armis vicerũt. Stetit inuicta septem puerorum cohors, regijs cincta legionibus, defecerũt supplicia, cesserũt tortores, nõ defecerũt martyres. Ali⁹ coriũ capitis exutus, speciem mutauerat, virtutẽ auxerat. Alius linguam iussus amputandã promere, respondit: Non solos dominus audit loquentes, qui audiebat Moysen tacentẽ. Plus audit tacitas cogitatiões suorũ, q̃ voces omnium. Linguæ flagellũ times, flagellũ sanguinis nõ times? Habet & sanguis vocẽ suã, qua clamat M ad deum, sicut clamauit in Abel. Quid de matre loquar, quæ spectabat læta filiorum quot funera? tot trophea, & morientiũ vocib⁹ tanq̃ psallentiũ cãtibus delectabatur, pulcherrimã vẽtris sui citharã in filijs cernẽs, & pietatis harmoniã omni lyrę numero dulciorẽ? Quid de bimulis loquar, qui ante palmã victorię acceperũt, q̃ sensum naturæ? Quid de sancta Agne, quæ induarũ maximarũ rerũ posita piculo, castitatis & salutis: castitatẽ protexit, salutẽ cũ immortalitate cõmutauit? Nõ præteream⁹ etiã sanctũ Laurentiũ, qui cũ videret Sixtũ episcopũ suũ ad martyriũ duci, flere cœpit, nõ passionẽ illius, sed suã remansionẽ. Itaq; his verbis appellare cœpit: Quo pgrederis sine filio pater? Quo sacerdos sancte sine diacono pperas? Nunq̃ sacrificiũ sine ministro offerre cõsueueras. Quid in me ergo displicuit pater? Num degenerẽ probasti? Experire certe

A vtrum idoneum ministrum elegeris. Cui commisisti dominici sanguinis consecrationem, cui consummandorum consortium sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas? Vide ne periclitetur indicium tuū dum fortitudo laudatur. Abiectio discipuli, detrimentum est magistri. Quid quod illustres & præstantes viri discipulorum certaminibus magis quā suis vincunt? Deniq; Abraham filium obtulit, Petrus Stephanū præmisit. Et tu pater ostende in filio virtutem tuam, offer quem eruidisti, vt securus iudicij tui comitatu nobili peruenias ad coronam. Tunc Sixtus: Non ego te fili relinquo ac desero: sed maiora tibi debentur certamina. Nos quasi senes leuioris pugnæ cursum recipimus, te quasi iuuenem manet glorioſior de tyranno tryumphus. Mox venies, flere disiste, post triduum me sequeris. Inter sacerdotem & leuitam hic medius numerus decet. Non erat tuum sub magistro vincere, quasi adiutorem quæreres. Quid consortium passionis meæ expetis? Totam tibi hæreditatem eius dimitto. Quid præsentiam meam requiris? Infirmi discipuli magistrum præcedant, fortes sequantur, vt vincant sine magistro, qui iam non indigent magisterio. Sic & Helias Helisæum reliquit. Tibi ergo commendo nostræ virtutis successionem. Talis erat contentio, digna sane de qua certarēt sacerdos & minister quis prior pateretur pro Christi nomine. In fabulis ferunt tragicis, excitatos theatri magnos esse plausus cum se Pylades Orestem diceret: Orestes, vt erat, Orestem se esse asseueraret: ille vt pro Oreste necaretur, Orestes ne Pyladem pro se pateretur necari. Sed illis non licebat viuere quod vterq; esset parricidij reus, alter qui fecisset, alter qui
B adiuuisset. Hic Laurentium sanctum ad hoc, nullus vrgebat nisi amor deuotionis, tamen & ipse post triduū cum illuso tyranno impositus super craticulam exureretur. Assum est, inquit: versa & manduca. Ita animi virtute vincebat ignis naturam.

¶ Potestates non iritandas, & adulationibus non attendendum. CAPVT. XLII.

CAVENDVM etiam reor, ne dum aliqui nimia gloriæ ducuntur cupiditate, insolentius abutātur potestatibus, & plerunq; auersos à nobis animos gentilium, in studia persecutionis excitent, atq; inflamment ad iracundiam. Itaq; vt illi perseuerare possint, & supplicia vincere, quantos perire faciūt? Prospiciēdum etiā ne adulantibus aperiamus aurem. Emolliri enim adulatione, non solū fortitudinis non esse, sed etiam ignauiæ videtur.

C ¶ De temperantia, & eius partibus. CAPVT XLIII.

QVONIAM de tribus virtutibus diximus, restat vt de quarta virtute dicamus, quæ temperantia ac modestia vocatur in qua maxime tranquillitas animi, studium mansuetudinis, moderationis gratia, honesti cura, decoris consideratio spectatur & quæritur. Ordo igitur quidam vitæ nobis tenendus est, vt à verecundia prima quædam fundamenta ducantur, quæ socia ac familiaris est mentis placiditati, proteruiam fugitans, ab omni aliena luxu, sobrietatem diligit, honestatem fouet, decorum illud requirit. Sequatur conuersationis electio, vt adiungamur probatissimis quibusq; seniorib⁹. Nāq; vt æqualiū vsus dulcior, ita senum tutior est, qui magisterio quodā & ductu vitæ colorat mores adolescentium, & veluti murice probitatis inficit. Nanq; si ij qui sunt ignari locorum, cum solertibus viarum iter adoriri gestiunt, quanto magis adolescentes cum senibus debent nouum sibi iter vitæ aggredi, quo minus errare possint, & à vero tramite virtutis deflectere? Nihil enim pulchrius, quam eosdem & magistros vitę & testes habere. Quærendum est etiā in omni actu, quid D personis, temporibus cōueniat, atq; ætatibus, quid etiā singulorum ingenijs sit accōmodum, Sepæ enim quod alterum decet, alterum non decet. Aliud iuueni aptū, aliud seni: aliud in periculis, aliud in rebus secundis. Saltauit aute arcam domini Dauid, non saltauit Samuel. Nec ideo ille reprehensus, sed magis iste laudatus. Mutauit vultum coram rege cui nomen Achis. At hoc si fecisset remota formidine quo minus cognosceretur, nequaquam leuitatis reprehensione carere potuisset. Saul quoq; vallatus choro prophetarum, etiā ipse prophetauit: & de solo quasi indigno memoratū est: Et Saul inter prophetas.

¶ Officio sibi congruo quenq; studere debere. CAPVT XLIIII.

VNVSQVISQVE igitur suum ingenium noverit, & ad id se applicet. quod sibi aptum elegerit. Itaq; quid sequatur, prius consideret. Non solum nouerit bona sua, sed etiam vitia cognoscat, æqualemq; se iudicem sui præbeat, vt bonis intendat, vitia declinet. Alius distinguendæ lectioni aptior? alius psalmo gratior: alius exorcizandis qui malo laborant spiritu, solicitior: alius sacrario oportunior habetur. Hæc oīa spectet sacerdos, & quid cuique cōgruat, id officij deputet. Quo etenim vnumquēq; suū ducit ingeniū, aut quod officiū decet, id maiore implet gratia. Sed id cū in omni vita difficile sit, tum in nostro actu difficilimū est. Amat enim vnusquisq; sequi vitā parentū. Deniq; plerique ad militiā feruntur quorū militauerūt parētes, alij ad actiones diuersas. In ecclesiastico vero officio nihil rarius inuenias, q̄ eū qui sequatur institutū patris, vel quia graues deterrēt actus, vel quia in lubrica ætate difficilior abstinentia, vel quia alacri adolescētiæ videtur vita obscurior? & ideo ad ea cōuertuntur studia, quæ plausibiliora arbitrātur. Præsentia quippe plures q̄ futura præferunt. Illi autē præsentibus, nos futuris militamus. Vnde quo præstantior causa, eo debet esse cura attētior. E

¶ De pulchro & honesto. CAPVT XLV.

TENEAMVS igitur verecundiā, & eā quæ totius vitæ ornatū attollit modestiā. Non enim mediocre est rebus singulis modū seruare, atq; impartiri ordinē, in quo vere prælucet illud quod decorum dicitur, quod ita cū honesto iungitur, vt separari nō queat. Siquidē & quod decet, honestū est: & quod honestum est, decet: vt magis in sermone distinctio sit, quā in virtute discretio. Differre enim ea inter se intelligi potest, explicari non potest. Et vt conemur aliquid eruere distinctionis, honestas velut bona valetudo est, & quædam salubritas corporis: decus autē tanquā venustas & pulchritudo sit. Sicut ergo pulchritudo sup salubritatē ac valetudinem videtur excellere, & tamen sine his esse nō potest, neq; vllo separari modo, quoniā nisi bona valetudo sit, F pulchritudo esse ac venustas non potest: sic honestas decorū illud in se cōtinet, vt ab ea profectū videatur. & sine ea esse non possit. Velut salubritas igitur totius operis actusq; nostri honestas est, & sicut species est decorū, quod cū honestate cōfusum opinione distingui tur. Nam etsi in aliquo videatur excellere, tamē in radice est honestatis, sed flore præcipuo, vt sine ea decidat, in ea floreat. Quid enim est honestas, nisi quę turpitudinem quasi mortē fugiat? Quid vero in honestū, nisi quod ariditatem ac mortem afferat? Virente igitur substātia virtutis, decorum illud tanquam flos emicat, quia radix salua est. At vero ppositi nostri radice vitiosa, nihil germinat. Habes hoc in nostris aliquāto Psal. 92. expressius. Dicit enim Dauid: Domin⁹ regnauit, deco Rom. 13.

G rẽ induit. Et Apostolus ait: Sicut in die, honeste ambulate. Quod Græce dicitur εὐσχημόνως Hoc autem proprie significat, bono habitu, bona specie. Deus ergo primũ hominẽ cum conderet: bona habitudine, bona membrorũ cõpositione formauit, & optimã ei speciẽ dedit, remissionẽ nõ dederat peccatorum: sed posteaq̃ renouauit eum spiritu, & infudit ei gratiam, qui venerat in serui forma, & in hominis specie, assumpsit decorem redẽptionis humanæ. Et ideo dixit propheta:
Psal. 92. Dominus regnauit, decorẽ induit. Deinde alibi dicit:
Psal. 64. Te decet hymnus deus in Sion. Hoc est dicere. Honestum est vt te timeamus, te diligamus, te precemur, te
1. Cor. 14 honorificemus. Scriptum est enim: Omnia vestra honeste fiant. Sed possumus & hominem timere, diligere, rogare, honorare. Hymnus specialiter deo dicitur. Hoc tanq̃ excellẽtius cęteris credere est decorũ, quod deferimus deo. Mulierẽ quoq; in habitu ornato orare conuenit, sed specialiter eã decet orare velatã, & ora re promittentem castitatem cum bona conuersatiõe.

¶ Quod naturalia pulchra sint & honesta: turpia vero contra naturam. CAPVT XLVI.

EST igitur decorũ quod præminet, cuius diuisio gemina. est. Nam est decorũ quasi generale, quod per vniuersitatẽ funditur honestatis, & quasi toto spectatur corpore. Est etiã speciale, quod in parte aliqua enitet. Illud ge
H nerale ita est, ac si æquabilẽ formam atq; vniuersitatẽ honestatis in omni actu suo habeat concinentẽ, cũ omnis sibi eius vita cõsentit, nec in vlla aliqua re discrepat. Hoc speciale, cum aliquẽ actũ in suis habet virtutibus præminentem. Simul illud aduerte, quod & decorum est secundum naturã viuere, secundum naturã degere: & turpe est quod fit cõtra naturam. Ait enim
1. Cor. 11. Apostolus quasi interrogans: Decet mulierem nõ velatam orare deum? Nec ipsa natura nos docet. Quod vir quidẽ si comam habeat, ignominia est illi, quoniã contra naturam est. Et iterum dicit: Mulier vero si capillos habeat, gloria est illi. Est enim secundum naturam. quoniã quidẽ capilli pro velamine sunt. Hoc est enim naturale velamen. Personam igitur nobis & speciem natura ipsa dispensat, quã seruare debemus: vtinamq; & innocentiã eius custodire possimus, nec acceptam nostram malitia mutaret. Habes hũc decorẽ generalem, quia fecit deus mũdi istius pulchritudinem. Habes & per partes, quia cum faceret deus lucem, & diem noctemq; distingueret, cum conderet cælum, cũ terras & maria separaret, cum solem & lunam & stel-
I las constitueret lucere super terram, probauit singula. Ergo decorũ hoc quod in singulis mundi partib⁹ elucebat, in vniuersitate resplenduit, sicut probat sapiẽtia
Prouer. 8 dicens: Ego eram cui applaudebat, cum lætaretur orbe perfecto. Similiter ergo & in fabrica humani corporis grata est vnusquisq; membri portio. Sed plus in commune compositio membrorum apta delectat, quod ita sibi quadrare & conuenire videantur.

¶ Quarum passionum restrictione pulchrum illud possit acquiri. CAPVT XLVII.

SI quis igitur æquabilitatem vniuersæ vitæ, & singularum actionum modos seruet, ordinẽ quoq; & constantiam dictorum atq; operũ, moderationemq; custodiat, in eius vita decorum illud excellit, & quasi in quodam speculo elucet. Accedat tamen suauis sermo, vt conciliet sibi affectum audientium, gratumq; se vel familiaribus, vel ciuibus, vel si fieri põt oĩbus præbeat, neq; adulãtẽ se, neq; adulandum cuiquã exhibeat. Alterũ enim calliditatis est, vanitatis alterum. Non despiciat quid de se vnusquisq; & maxime vir optimus sentiat. Hoc enim modo discit bonis deferre reuerentiam. Nam negligere bonorum K
iudicia, vel arrogantiæ, vel dissolutionis est: quorum alterum superbiæ ascribitur, alterum negligentiæ. Caueat etiam motus animi sui. Ipse enim sibi & obseruandus & circunspiciendus est, & vt aduersum se cauendus, ita etiam de se tuendus. Sunt enim motus, in quib⁹ est appetitus ille, qui quasi quodã prorumpit impetu. Vnde græce ὁρμὴ dicitur, quod vi quadam se repente proripiat. Non mediocris in his vis quædam animi atq; naturæ est. Quæ tamen vis gemina est. Vna in appeti tu, altera in ratione posita, quæ appetitum refrenet, & sibi obedientem præstet, & ducat quo velit, & tanquã sedulo magisterio edoceat quid fieri, quid cuitari oporteat vt bonę dominatrici obtẽperet. Soliciti enim debemus esse ne quid temere aut incuriose geramus, aut quicquã omnino cuius probabilem non possimus rationẽ reddere. Actus enim nostri causa etsi nõ omnibus redditur, tamen ab omnibus examinatur. Nec vero habemus in quo nos possimus excusare. Nam etsi vis quædam naturæ in omni appetitu sit, tamen idem appetitus rationi subiectus est lege naturæ ipsius, & obedit ei. Vnde boni speculatoris est, ita prætendere animo, vt appetitus neque præcurrat rationem, neq; deserat: ne præcurrendo perturbet atq; excludat, eãq; deserẽdo destituat. Perturbatio tollit cõstantiã, destitutio prodit ignauiã, accusat pigritiã. Perturbata enim mente latius se ac longius fundit appetitus, & tanquã efferato impetu frenos rationis nõ suscipit, L
nec vlla sentit aurigæ moderamina, quib⁹ possit reflecti. Vnde plerunq; nõ solũ dũ animus exagitatur amittitur ratio, sed etiã inflãmatur vultus vel iracundia, vel libidine, pallescit timore, voluptate se non capit, & nimia gestit lætitia. Hæc cũ fiunt, abijcitur illa naturalis quædam censura, grauitasq; morũ: nec teneri potest illa quæ in rebus gerẽdis atq; consilijs sola potest authoritatem suã atque illud quod deceat tenere, cõstantia. Grauior autem appetitus ex indignatione nimia nasci tur, quã acceptæ plerunq; accendit iniuriæ dolor. De quo satis nos Psalmi quẽ in præfatione posuimus, præcepta instruũt. Pulchre autem & hoc accidit. vt scripturi de officijs, ea præfationis nostræ assertione vteremur, quæ & ipsa ad officij magisterium pertineret.

¶ De tribus generibus hominum iniurias accipientium. CAPVT XLVIII.

SED quia supra, vt oportebat, perstrinxim⁹ quẽ admodũ vnusquisq; cauere possit ne exeitetur M
accepta iniuria, verẽtes ne præfatio prolixior fieret, nunc de eo vberius disputandum arbitror. Locus enim oportunus est vt in partibus tẽperantiæ dicamus quẽadmodum reprimatur iracundia. Tria itaq; genera esse hominũ iniuriã accipiẽtium, in scripturis diuinis demonstrare volumus si possumus. Vnũ est eorũ quibus peccator insultat, conuitiatur, inquietat. Iis quia deest iustitia. pudor crescit, augetur dolor. Horũ similes plurimi de meo ordine, de meo nũero. Nã mihi infirmo si quis iniuriã facit, forsitan, licet infirmus, donẽ iniuriam meã. Si crimen obijciat, nõ sum tãtus, vt sim cõtẽtus cõsciẽtia mea, etiã si me eius obiecti alienum nouerim, sed cupio abluere ingenui pudoris notã, tanquã infirmus. Ergo oculũ pro oculo, & dentẽ Deut. 19.
pro dẽte exigo, & cõuitiũ cõuitio rependo. Si vero is sum qui proficiã, & si nõdum perfectus, nõ retorqueo contumeliã: & si influat ille conuitijs, & inundet aures meas cõtumelijs, ego taceo, & nihil respõdeo. Si vero perfectus sim (verbi gratia loquor, nã veritate infirm⁹ sum) si ergo perfectus sim, benedico maledicẽtẽ, sicut benedicebat & Paul⁹, qui ait: Maledicimur, & benedicimus. Audierat enim dicentẽ: Diligite inimicos ve- 1. Cor. 4.
stros, orate pro calũniantibus & persequentibus vos. Matt. 5.

A Ideo Paulus persecutionem patiebatur & sustinebat, quia vincebat & mitigabat humanū affectū propositæ mercedis gratia, vt filiꝰ dei fieret si dilexisset inimicū. Tamen & sanctū Dauid in hoc quoq; genere virtutis imparē Paulo nō fuisse edocere possumus: qui primo
2. Re.16. quidem cū malediceret ei filiꝰ Semei, & crimina obij ceret, tacebat, & humiliabatur, & silebat à bonis suis, hoc est: bonorū operū conscientia: deinde expetebat maledici sibi, quia maledicto illo diuinā exquirebat misericordiā. Vide autē quomodo & humilitatē & iustitiā & prudentiā emerendæ à domino gratie reseruauerit. Primo dicit: Ideo maledicit mihi, quia dominꝰ dixit illi vt maledicat. Habes humilitatē, quia ea quæ diuinitus imperabātur, æquanimiter quasi seruulus ferenda arbitrabatur. Iterū dixit: Ecce filius meꝰ qui exiuit de vētre meo, quærit animā meā. Habes iustitiā. Si enim à nostris grauiora patimur, cur indigne ferimus quæ inferuntur ab alienis? Tertio ait: Dimitte illū vt maledicat, quoniā dixit illi dominꝰ, vt videat humilia
*bonum tionem meam, & retribuet mihi dominꝰ *pro maledicto hoc. Nec iam solum cōuitiantem pertulit, sed etiā lapidantem & sequentem illæsum reliquit, quinetiam post victoriā petenti veniā libenter ignouit. Quod eo inseruit, vt euangelico spiritu sanctum Dauid non solum inoffensum, sed etiam gratum fuisse conuitianti docerem, & delectatum potius q̄ exasperatum iniurijs, pro quibus mercedem sibi reddendam arbitrabatur. Sed tamen quanuis perfectus, adhuc perfectiora
B quærebat. Incalescebat iniuriæ dolore quasi homo, sed vincebat spiritu, quasi bonus miles. Tolerebat quasi athleta fortis: patientiæ autē finis promissorum exPsal.38. pectatio: & ideo dicebat: Notū fac mihi domine finē meum, & numerum dierum meorum, qui est vt sciam quid desit mihi. Finem illum quærit promissorum cęlestium, vel illum quando vnusquisq; surget in suo or1.Cor.15. dine, primitiæ Christus, deinde ij qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt, deinde finis. Tradito enim regno deo & patri, & euacuatis omnibus potestatibus, vt Apostolus dixit, perfectio incipit. Hic ergo impedimentum, hic infirmitas etiam perfectorum, illic plena perfectio. Ideo & dies illos requirit vitæ æternæ qui sunt, non qui prætereunt, vt cognoscat quid sibi desit, quæ terra sit repromissionis perpetuos fructus ferens, quæ prima apud patrem mansio, quæ secunda, quæ tertia, in quibus pro ratione meritorū vnusquisq; requiescit. Illa ergo nobis expetenda, in quibus perfectio, in quibus veritas est. Hic vmbra, hic imago, illic veritas. Vmbra in lege, imago in euangelio, veritas in
*vt cęlestibus. Ante agnꝰ offerebatur, offerebatur *vitulꝰ, nunc Christus offertur, sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, & offert se ipse quasi sacerdos, vt
*dimittat peccata nostra *admittat. Hic in imagine, ibi in veri
C tate, vbi apud patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit. Hic ergo in imagine ambulamus, in imagine videmus: illic facie ad faciem, vbi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate est.

¶De vanitate calcanda. CAPVT XLIX.

ERGO dum hic sumus, seruemus imaginem, vt ibi perueniamus ad veritatem. Sit in nobis imago iustitiæ, sit imago sapientiæ, quia veniemus ad illum diem, & secundum imaginem æstimabimur. Non inueniat in te aduersarius imaginem suam, non rabiem, nō furorem. In his enim
1.Petri 5. imago nequitiæ est. Aduersarius enim diabolus sicut leo rugiens quærit quem occidat, quem deuoret. Non inueniat auri cupiditatem, non argenti aceruos, non vitiorum simulachra, ne auferat tibi vocem libertaIoā.14. tis. Vox enim libertatis illa est, vt dicas. Veniet huius mundi princeps, & in me inueniet nihil. Itaque si securus ès quod nihil in te inueniat cum venerit perD scrutari, dices illud quod dixit ad Laban Iacob patriGene. 13. archa: Cognosce si quid tuorum apud me est. Merito beatus Iacob, apud quem nihil Laban suum potuit reperire. Abscōderat enim Rachel simulachra deorum eius aurea & argentea. Itaq; si sapientia, si fides, si contemptus seculi, si gratia tua abscondat omnem perfidiam, beatus eris, quia non respicis in vanitates & insanias falsas. An mediocre est tollere vocem aduersario, vt arguendi te nō possit habere authoritatem? Itaque qui non respicit vanitates, non conturbatur, qui enim respicit, cōturbatur, & vanissime quidem. Quid est enim cōgregare opes, nisi vanū? quia caduca quęrere, vanū est satis. Cum autē cōgregaueris, qui scias an possidere liceat tibi? Nonne vanū est vt mercator noctibus ac diebus cōficiat iter quo aggregare possit thesauri aceruos, merces congerat, cōturbetur ad preciū, ne forte minoris vendat q̄ emerit, aucupetur locorum precia, & subito aut latrones in se inuidia famosæ negociationis excitet, aut nō expectatis serenioribus flatibus, dum lucrū quærit, naufragiū *impatiēs moræ in
* patiens mortem cidat? An non conturbatur etiam ille vane, qui summo labore coaceruat quod nesciat cui hæredi relinquat? Sæpe quod auarus summa cōgesserit solicitudine, præcipiti effusiōe dilapidat hæres luxuriosus, & diū quæsita, turpis helluo, præsentium cæcus, futuri improuidus, quadam absorbet voragine. Sæpe etiam speratus successor inuidiā *partæ acquirit hæreditatis, & celeri obitu extraneis aditæ successionis transcribit cōpen*partitæ dia. Quid ergo vane araneam texis, quæ inanis & sine
E fructu est, & tanquam cassis suspendis inutiles diuitiarum copias, quæ etsi fluāt, nihil prosunt, immo exuunt te imaginem dei, & induunt terreni imaginem? Si tyrāni aliquis imaginem habeat, nonne obnoxius est dānationi? Tu deponis imaginem æterni imperatoris, & erigis in te imaginem mortis? Eijce magis de ciuitate animæ tuæ imaginem diaboli, & attolle imaginē Christi. Hæc in te fulgeat, in tua ciuitate, hoc est in anima resplendeat, quæ obliterat vitiorum imagines, de quiPsal.72. bus ait Dauid: Domine in ciuitate tua ad nihilum deduces imagines eorum. Cum enim depinxerit illam Hierusalem dominus ad imaginem suam, tunc aduersariorum omnis imago delebitur.

¶Quod officiorū gratia ministros altaris maxime deceat: quod testimonio Leuitici cōprobatur. CAP. L.

QVOD si euangelio domini etiā populus ipse ad despicientiam opum informatus atq; institutꝰ est, quāto magis vos leuitas oportet terrenis non teneri cupiditatibus, quorum deus portio est? Nā cū diuideretur à Moyse possessio terrena patrū populo, excepit Leuitas dominus à terrenæ possessionis cōsortio, quod ipse illis esset funiculus hæreditatis. Vnde ait Dauid: Dominꝰ pars hęPsal.15. ditatis meæ, & calicis mei. Deniq; sic appellatur Leuita, ipse meus, vel ipse pro me. Magnū ergo munus eius, F vt de eo dominus dicat, ipse meus. Vel quēadmodum Petro dixit de statere in ore piscis reperto: Dabis eis Matt.17. pro me, & pro te. Vnde & Apostolus cū episcopū di1. Tim.3. xisset debere esse sobriū, pudicū, ornatū, hospitalē, docibilem, nō auarū, nō litigiosum, domui suę bene prępositum, addidit, Diaconos similiter oportet esse graues, nō bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrū sectātes, habētes mysteriū fidei in cōscięt ia pura. Et hi autē probētur primū, & sic ministrēt, nullum crimē habentes, Aduertimus quāta in nobis requirantur, vt abstinēs sit à vino minister domini, vt testimonio bono fulciatur, nō solū fideliū, sed etiā ab ijs qui foris sunt. Decet enim actuum operūq; nostrorū testē esse publicā existimationē & attestationē, ne deroge-

G tur muneri,vt qui videt miníſtrũ altaris cõgruis ornatum virtutib⁹,autorẽ prædicet,& dominũ veneretur, qui tales ſeruulos habeat. Laus enim domini, vbi mũda poſſeſsio,& innocẽs familię diſciplina. De caſtimonia autem quid loquar quãdo vna tantum,nec repetita permittitur copula? Et in ipſo ergo cõiugio lex eſt, non iterare coniugiũ,nec ſecundæ coniugis ſortiri cõiunctionem. Quod pleriſq; mirum videtur, cur etiã ante baptiſmum iterato cõiugio, ad electionem muneris & ordinationis prærogatiuam impedimenta generẽtur,cum etiam delicta obeſse non ſoleant ſi lauacri remiſſa fuerit ſacramẽto. Sed intelligere debemus quia in baptiſmo culpa dimitti poteſt, lex aboleri non poteſt. In cõiugio nõ culpa,ſed lex eſt,quod culpę eſt igitur,in baptiſmate relaxatur:quod legis eſt, in coniugio non ſoluitur. Quomodo autem poteſt hortator eſse viduitatis, qui ipſe coniugia frequentauerit? Inoffenſum autem exhibendum & immaculatum miniſterium,nec vllo coniugali coitu violandũ cognoſcitis,qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiã ab ipſo cõſortio coniugali, ſacri miniſterij gratiã recepiſtis. Quod eò nõ prætereij, quia in pleriſq; abditioribus locis cũ miniſterium gererent,vel etiã ſacerdotium,filios ſuſceperunt,& id tãquam vſu veteri defendunt,quando per interualla dierum ſacrificiũ deferebatur,& tamen caſtificabatur etiã populus per bi
H duum aut per triduum,vt ad ſacrificium purus accede
Exod.19. ret,vt in veteri teſtamento legimus: Et lauabat veſtimenta ſua. Si in figura tanta obſeruantia,quanta in veritate? Diſce ſacerdos atq; Leuita quid ſit lauare veſtimenta tua,vt mundũ corpus celebrandis exhibeas ſacramẽtis. Si populus ſine ablutione veſtimẽtorũ ſuorum prohibebatur accedere ad hoſtiã ſuam, tu illot⁹ mẽte pariter & corpore,audes pro alijs ſupplicare,audes pro alijs miniſtrare? Nõ mediocre officiũ Leuita-
Nume.3. rũ,de quib⁹ dicit domin⁹: Ecce eligo Leuitas de medio filiorũ Iſrael pro omni primogenito aperiẽte vuluã in filijs Iſrael redẽptiones eorũ erũt iuſti,& erũt mihi Leuitæ. Mihi enim ſanctificaui primogenitũ in terra Egypti. Cognouimus quia non inter cæteros Leuitæ computantur, ſed omnibus præferuntur, qui eliguntur ex omnibus,& ſanctificantur, vt primogenita fructuũ atq; primitiæ quæ domino deputantur,in quibus eſt votorum ſolutio,& redẽptio peccatorum. Nõ accipies,inquit,eos inter filios Iſrael,& conſtitues. Le
uitas ſuper tabernaculũ teſtimonij, & ſuper omnia va
*altare. ſa ei⁹,aſtare *& ſuper quæcũq; ſunt in ipſo. Ipſi tollãt tabernaculum,& omnia vaſa eius,& ipſi miniſtrent in eo,& in circuitu tabernaculi caſtra ipſi conſtituãt, & promouendo,tabernaculum ipſi deponant Leuitę: & conſtituẽdo caſtra, rurſum tabernaculum ipſi ſtatuãt, Alienigena quicũq; acceſserit,morte moriatur. Tu er
I go electus ex omni numero filiorũ Iſrael,inter ſacros fructus quaſi primogenitus æſtimatus, præpoſitus tabernaculo, vt prætendas in caſtris ſanctitatis & fidei, ad quę ſi alienigena acceſserit,morte morietur,poſit⁹ vt operias arcam teſtamenti. Non enim omnes vident alta myſteriorum,quia operiuntur à Leuitis,ne videãt qui videre non debent, & ſumant qui ſeruare nõ poſſunt. Moyſes deniq; circunciſionem vidit ſpiritalẽ,ſed operuit eam,vt in ſigno circunciſionem præſcriberet. Vidit & azyma ſynceritatis & veritatis,vidit paſsionẽ domini, operuit azymis corporalibus azyma veritatis:operuit paſsionẽ domini, agni vel vituli immolatione: & boni Leuitæ ſeruauerunt myſteriũ fidei ſuæ ſub hoc tegmine: & tu mediocre putas quod commiſſum eſt tibi? Primum vt alta dei videas,quod eſt ſapiẽtiæ:deinde vt excubias pro populo deferas, quod eſt iuſtitiæ:caſtra defendas, tabernaculũq; tuearis, quod eſt fortitudinis: teipſum cõtinentem ac ſobrium præ-

ſtes,quod eſt temperantiæ. Hæc virtutum genera prin K
cipalia conſtituerunt etiam ij qui foris ſunt. ſed communitatis ſuperiorem ordinem quam ſapientiæ iudicauerunt,cum ſapientia fundamẽtum ſit, iuſtitia opus ſit, quod manere non poteſt niſi fundamentum habeat. Fundamentum autem Chriſtus eſt. Prima ergo 1. Cori.3.
fides,quæ eſt ſapientia,vt Salomon dicit, ſecutus pa- Eccle.1.
trem. Initium ſapientiæ timor domini. Et lex dicit: Di Deuter.6
liges dominum deum tuum,& diliges proximum tuum. Pulchrum eſt igitur vt gratiam tuam atque officia in ſocietatem humani generis conferas. Sed primum illud decorum eſt, vt quod habes precioſiſsimum, hoc eſt mentem tuam(qua nihil habes præſtantius) deo deputes. Cum ſolueris autori debitum, licet vt opera tua in beneficentiam & adiumẽta hominum conferas,atque opem feras neceſsitatibus aut pecunia,aut officio aut etiam quocunque munere:quod late patet in veſtro miniſterio. Pecunia,vt ſubuenias, debito obligatum liberes. Officio,vt ſeruanda ſuſcipias, quæ metuit amittere qui deponenda credidit. Officium eſt igitur depoſitum ſeruare ac reddere. Sed interdum commu Quando
tatio fit aut tempore,aut neceſsitate, vt non ſit officiũ nõ ſit red
reddere quod acceperis:vt ſi quis contra patriam opẽ dendũ de
Barbaris ferens pecuniam apertus hoſtis repoſcat, aut poſitum.
ſi cui reddas cum aſsit qui extorqueat, ſi furenti reſtituas cum ſeruare non queat, ſi inſanienti gladium depoſitum non neges quo ſe ille interimat, nonne ſoluiſ ſe contra officium eſt? Si furto quæſita ſciens ſuſcipias, vt fraudetur qui amiſerat, nonne contra officium eſt? Mat.14.
Eſt etiam contra officium nonnunquam ſoluere promiſſum,ſacramentũ cuſtodire,vt Herodes,qui iurauit
L quoniã quicquid petitum eſset,daret filiæ Herodiadis, Iudic.11.
& necem Ioannis præſtitit,ne promiſſum negaret Nã de Iepte quid dicam, qui immolauit filiã, quæ ſibi victori prima occurrerat, quo votũ impleret quod ſpoponderat vt quicquid ſibi primum occurriſset, offerret deo? Melius fuerat nihil tale promittere, quã promiſſum parricidio ſoluere. Hæc quanti cõſilij ſit proſpicere,non ignoratis. Et ideo eligatur leuita, qui ſacrarium cuſtodiat,ne fallatur conſilio,ne fidem deſerat,ne mortẽ timeat,ne quid intemperantius gerat, vt ſpecie ipſa grauitatem præferat:nec ſolũ animum,ſed etiam oculos cõtinentes habere quẽ deceat,ne vel ipſe frontem ſobrietatis fortuitus violet occurſus: quoniam qui viderit mulierẽ ad concupiſcendum eã,adul Matt.5.
terauit eam in corde ſuo. Ita adulterium non ſolũ facti colluuione,ſed etiam aſpectus intentione cõmittitur. Magna hæc videntur,ac nimis ſeuera, ſed in magno munere non ſuperflua,qnando tanta eſt Leuitarũ gratia,vt de his Moyſes in benedictiõibus diceret: Da te Leui *viros eius,date Leui manifeſtos eius,date Le *veros
ui ſortẽ ſuffragij ſui,& veritates eius viro ſancto, quẽ Deute.33.
tentauerũt in tentationibus, maledixerũt ſuper aquã M
contradictionis. Qui dicit patri ſuo,& matri ſuæ. Non noui te:& fratres ſuos non cognouit,& filios ſuos abdicauit: hic cuſtodit verba tua, & teſtamentum tuum obſeruabit. Illi ergo veri eius, & manifeſti eius, qui nihil in corde doli habeant, nihil fraudis occultent, ſed verba eius cuſtodiant,& in corde ſuo conferant, ſicut cõferẽbat & Maria: qui ſuos parentes officio ſuo non nouerint præferendos, qui violatores oderint caſtitatis,pudicitiæ vlciſcãtur iniuriã,nouerint officiorum tempora,quod maius, quod minus ſit, quod cuique aptum ſit tempori,& vt id ſolum ſequantur quod honeſtum eſt. Sane vbi duo honeſta, id quod honeſti⁹ eſt,præponendũ putent. Hi iure benedicti,Si quis ergo manifeſtet iuſtitias dei,& incẽſum ponat benedic domine virtutem ipſius opera manuum eius ſuſcipẽ,vt gratiã propheticæ benedictionis inueniat apud eum qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

CAPITA LIBRI SECVNDI OFFICIORVM.

Honestate vitam acquiri beatam. Caput I.
Beatitudinem multis & diuersis modis philosophos æstimasse,sed iuxta nostros in cognitiõe diuina solummodo & operibus constare. Caput II.
Omnia philosophorum apud nos argumenta vanescere,qui aut in sola rerum scientia,aut voluptate, aut commoditate corporis & externa beatitudine constituere Caput III.
Beatitudinẽ doloribus & necessitatibus adipisci,exempla de patribus. Caput IIII.
Quæ putãtur bona, plerũq; impedimẽto esse ad beatã & æternã vitam: & quę mala, materias quasdã esse virtutũ & æternarum beatitudinem. Caput V.
De vtili nõ quęstuoso illo,sed iusto & honesto. C. VI.
Vtilitatem pręcipue fide & dilectione & æquitate metiendam. exempla de Dauid & Moyse, qui idcirco maxime diligebãtur à populis,quia ꝓ ipsis sese obiectarent periculis. Caput VII.
Cõsilia plurimum ad conciliationem valere allorum quod claruit in Salomone. Caput VIII.
Virtutes omnes indiuiduas,sed opinione vulgi seiunctas,nec tamen apud ipsum vulgus alteram sine altera comprobari,nõ solum à philosophis,sed plus etiam intimatur à nostris. Caput IX.
Mystica interpretatio super Salomone & regina Saba. Caput X.
Quod à probis viris consilium sit requirendum, exempla de patribus. Caput XI.
Improbos homines,licet prudentes videantur,fugiẽdos. Caput XII.
Sapientiam vitiosos homines sibi vendicare non debere, quippe quæ nullum consortium cum vitijs potest habere. Caput XIII.
Quod prudentia omnibus virtutibus sit assocĩa, maxime in cupiditate calcanda. Caput XIIII.
De liberalitate quæ non solum facultatem dispersione sed & beneuolẽtia constat & consilio. Cap. XV.
De sobrietate,quæ & temperãtia,in liberalitate seruãda,exemplum de Ioseph,& eius prudentissimo per interpretationem somnij consilio. Caput XVI.
A qualis meriti viro consilium sit requirẽdum,introducuntur Paulus & Ioseph Caput XVII.
Quod mali cõsiliarij sæpe fiant in ruinam,introducitur Roboam cõsilio iuuenũ deceptus. Caput XVIII.
Iustitia & beneuolentia & affabilitate non fucata plurimos posse conciliari. Caput XIX.
Ad cõmendationes hominũ plurimũ valere si probatis adhæreant. exempla de patribus: & dispares etiã ætate,vitæ delectari similitudine,exemplum ponitur de Petro & Ioanne. Caput XX.
De laude miserationis & hospitalitatis,& malo prodigalitatis,& inanis fauoris, & hoc maxime in sacerdotibus reprehenditur, qui omnia ornate & ordinate agere debent. Caput XXI.
De modo inter remissionem & seueritatem conseruãdo,& quod simulata remissio grauiores aliquando causas adoriatur,exemplũ de Absalon. Cap. XXII.
Quod pecunia redempti non diu fidem custodiant Caput XXIII.
Bonis tantum artibus ad honores nitendum, maxime ecclesiasticos,nec inferiores ordines simulatis virtutibus episcopo derogare,nec itẽ episcopum clero esse inuidũ, sed iustum in omnibus, maxime in iudicando. Caput XXIIII.
Fauores & beneficia plus pauperibus quam diuitibus eroganda, qui de eo quod diues forte dedignatur, pauper maximam tibi habet gratiam, & quod beneficia non sola pecunia fiant. Caput XXV.
De malo auaritiæ, exempla de Balaam, & Acham, & Dalila. Caput XXVI.
De benignitate,& quod excõmunicatio tardius sit exercenda. Caput XXVII.
De bono compassionis,& quod sacris ecclesiarum thesauris non sit parcendum tempore necessitatis, exẽpli causa inducitur Laurentius,& ipse Ambrosius. Caput XXVIII.
Deposita viduarum,imo omnium fidelium in ecclesia cum sui etiam periculo cõseruanda, exemplum de Onia,& Heliodoro,& seipso, & Ticinensi episcopo. Caput XXIX.
Qui fugiendi,& qui sint in bono zelandi. Caput XXX.

Diui Ambrosii EPISCOPI MEDIOLANEN. OFFI. LIB. II.

¶Honestate vitam acquiri beatam. CAPVT I.

SVPERIORE libro de officijs tractauimus,quæ cõuenire honestati arbitramur,in qua vitam beatã positã esse minime dubitamus, quã scriptura appellat vitã æternã. Tãtus enim splendor honestatis est, vt vitam beatã efficiãt trãquillitas cõsciẽtiæ, & securitas innocẽtiæ,Et ideo sicut exortus sol,lunæ globũ & cætera stellarũ abscondit lumina, ita fulgor honestatis ubi vero & incorrupto vibrat decore,cætera quæ putãtur bona secundũ voluptatẽ corporis,aut secundũ seculũ clara & illustria,obumbrat. Beata plane, quæ nõ alienis æstimatur iudicijs,sed domesticis percipitur sensibus, tãq; sui iudex. Neq; enim populares opiniones pro mercede aliqua requirit,neq; ꝓ supplicio pauet. Itaque quo minus sequitur gloriã,eo magis super eã eminet. Nam qui gloriã requirũt,ijs iã merces præsentiũ, vmbra futurorum est,quæ impediat vitam æternã: quod in Euãgelio scriptum est: Amen dico vobis,receperũt mercedem suam, de ijs scilicet qui velut tuba canendo liberalitatem suam quã faciunt circa pauperes,gestiũt. Similiter & de ieiunio quod ostentationis causa faciunt habent,inquit,mercedem suam. Honestatis igitur est vel misericordiam facere vel ieiunium deferre in abscondito,vt mercedem videaris à solo deo tuo quærere,non etiã ab hominibus. Nã qui ab hominibus quærit,habet mercedem suam. qui autem à deo,habet vitam æternã,quã præstare nõ potest nisi autor æternitatis, sicut illud est: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Vnde expressius scriptura vitam æternam appellauit eam quæ sic sit beata, vt hominum opinionibus æstimanda relinqueretur,sed diuino iudicio committeretur.

ꝓ Matt. 6.

Luc. 23.

¶Beatitudinẽ multis & diuersis modis philosophos æstimasse,sed iuxta nostros in cognitione diuina solummodo & bonis operibus constare. CAPVT II.

ITAQVE philosophi vitam beatam alij in non dolendo posuerunt, vt Hieronymus: Alij in rerum scientia,vt Herillus,qui audiens ab Aristotele & Theophrasto mirabiliter laudatam esse rerum scientiam,solã eam quasi summum bonum posuit, cum illi eam quasi bonum, non quasi solum bonum laudauerint. Alij voluptatem dixerunt,vt Epicurus. Alij,vt Calipho,& post eũ Dio dorus,ita interpretati sunt vt alter ad voluptatem, alter ad vacuitatem doloris, consortium honestatis ad-

G iungerent, quod sine ea non possit esse beata vita. Zenon Stoicus solum & summum bonum quod honestum est: Aristoteles autem & Theophrastus & cæteri Peripatetici, in virtute quidem, hoc est, in honestate vitam beatam esse, sed compleri eius beatitudinem etiam corporis voluptatibus atque externis bonis asseruerunt. Scriptura autem diuina vitam beatam in cognitione posuit diuinitatis, & fructu bonæ operationis. Denique vtriusq; assertionis euangelicum suppetit testimonium. Nam & de scientia ita dicit dominus Iesus: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te Ioan.17. solum verum deum, & quem misisti Iesum Christum. Et de operibus ita respondit: Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem aut matrem, Matt.19. aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meũ, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Sed ne æstimetur hoc recens esse, & prius tractatum à philosophis, quam in euangelio prædicatum: anteriores euãgelio philosophi, id est, Aristoteles, & Theophrastus vel Zenon atq; Hieronymus, sed posteriores prophetis, accipiant quam longe antequam philosophorum nomen audiretur, per os sancti Dauid vtrunque Psal.93. aperte videatur expressum. Scriptum est enim: Beatus homo quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. Habemus & alibi: Beatus vir qui timet dominum, in mandatis eius cupiet nimis. Docuimus de Psal.11. H cognitione, cuius præmium æternitatis fructum esse commemorauit adijciens propheta quæ sint in domo huius timentis dominum, vel eruditi in lege, & cupiẽtis in mandatis diuinis. Gloriæ, inquit, & diuitiæ in do Ibidem. mo eius, & iustitia eius manet in seculũ seculi. De operibus quoq; in eodem psalmo subiunxit, vitæ æternæ suppetere præmium viro iusto. Deniq; ait: Beatus vir qui miseretur & commodat, disponet sermones suos in iudicio, quia in seculum non cõmouebitur. In memoria æterna erit iustus. Et infra: Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum. Habet ergo vitam æternam fides, quia fundamentum est bonum. Habent & bona facta, quia vir iustus & dictis & rebus probatur. Nam & si exercitatus sit in sermonibus, & desidiosus in operibus, prudentiam suam factis repellit: & & grauius est scire quid facias, nec feciſse quod faciendum cognoueris. Contra quoq; strenuum esse in operibus, affectu infidum, ita est ac si vitioso fundamento pulchra culminũ velis eleuare fastigia: quod quo plus struxeris plus corruit, quia sine munimẽto fidei bona opera non possunt manere. Infida statio in portu nauem perforat, & arenosum solum cito cedit, nec potest impositæ ædificationis sustinere onera. Ibi ergo plenitudo præmij, vbi virtutum perfectio, & quædã in factis atq; dictis æqualitas est sobrietatis.

¶ Omnia philosophorum apud nos argumenta vanescere, qui aut in sola rerum scientia, aut voluptate, aut commoditate corporis & externa beatitudinem constituere. I CAPVT III.

Est quoniam sola rerum scientia explosa est vel quasi inanis secundum philosophiæ disputationes superfluas, vel quasi semiperfecta sententia: cõsideremus quam enodem de eo diuina scriptura absoluat sententiam, de quo tam multiplices & implicatas atq; confusas videmus esse quæstiones philosophiæ. Nihil enim bonum scriptura nisi quod honestum asserit, virtutemq; in omni rerum statu beatam iudicat, quæ neq; augeatur bonis corporis vel externis, neq; minuatur aduersis: nihilq; beatum nisi quod à peccato alienum sit plenum innocentiæ, ple Psam.1. num gratiæ dei. Scriptum est enim: Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum, & in via peccatorum, nõ stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit, sed in lege domini fuit voluntas eius. Et alibi: Beati immaculati K in via, qui ambulant in lege domini. Innocentia igitur Psal.118. & scientia beatũ faciunt. Bonæ quoq; operationis meritum esse beatitudinem vitæ æternæ, superius aduertimus. Restat igitur vt spreto patrocinio voluptatis, aut doloris metu (quorum alterum quasi infractum & molliculum, alterum quasi euiratum & infirmum despuitur) in ipsis doloribus vitam beatam eminere demõstrem. Quod facile docere potest, cum legerimus: Beati estis, cum vobis maledicent & persequentur, & Matt.5. dicent omne malum aduersum vos mẽtientes propter iustitiã. Gaudete & exultate, quoniã merces vestra copiosa est in cælo. Sic enim persecuti sunt & prophetas Matt.16. ante vos. Et alibi: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

¶ Beatitudinem doloribus & necessitatibus adipisci. exempla de patribus, CAPVT IIII.

Est ergo beatitudo & in doloribus, quos plena suauitatis virtus comprimit & coercet, ipsa sibi domesticis opibus abundans vel ad conscientiam, vel ad gratiam. Neq; enim parum beat9 Moyses, cum Egyptiorum vallatus populis, & mari clausus, per fluctus sibi & populo patrum pedestrem viam pijs meritis inuenisset. Quando autem fortior quam tunc erat Moyses, cum extremis circumuentus periculis, non desperabat salutem, sed exigebat tryumphum? Quid Aaron, quando se beatiorem credidit, quam tunc quãdo medius stetit inter vitios ac mortuos, & obiectu sui statuit mortem, ne ad viuorum transiret agmina à cadaueribus mortuorum? Quid de puero Daniele loquar, qui tam sapiens erat, vt inter leones fame exasperatos nulla bestialis sæui- L tiæ formidine frangeretur, ita alienus à metu vt posset epulari, nec vereretur ne ad pastum exemplo sui feras prouocaret? Est ergo & in dolore virtus, quæ sibi bonæ suauitatem exhibeat conscientiæ: & ideo indicio est quod non minuat dolor virtutis voluptatem. Sicut ergo nulla virtuti decessio beatitudinis per dolorem, ita etiam nulla accessio per voluptatem corporis, aut commodorum gratia. De quibus pulchre Apostolus ait: Quæ mihi lucra fuerunt, hæc duxi propter Chri- Phil.3. stum detrimenta esse. Et addidit: Propter quem omnia duxi damna, & æstimo vt stercora, vt Christum lu- Hebr.11. crifaciam. Deniq; Moyses damnum suum credidit thesauros esse Aegyptiorũ, & opprobriũ dominicæ crucis prætulit, nec tunc diues cũ abundaret pecunia, nec postea pauper cum egeret alimento: nisi forte tunc alicui minus beatus videtur fuisse, cum in deserto quotidiana alimonia sibi & populo suo deferet. Sed quod summi boni ac beatitudinis nemo negare audeat, manna ei, hoc est panis angelorum ministrabatur è cælo, carnes quoq; quotidiana pluuia totius plebis epulis redundabãt. Heliæ quoq; sancto panis ad victum deerat, si quæreretur sed non videbatur deesse, quia nõ quærebatur. Itaq; diurno coruorum obsequio, mane panis caro ad vesperam deferebatur. Nunquid ideo minus beatus, quia pauper erat sibi? Minime: immo eo magis beatus, quia deo diues. Alijs enim quam sibi diuitem esse præstat, vt iste erat, qui tempore famis cibum à vidua petebat, largiturus ei vt hydria farinæ per trien- M nium & sex menses non deficeret, & per quotidianos vsus olei vas viduæ inopi sufficeret ac ministraret. Merito ibi volebat Petrus esse, vbi istos videbat. Merito in monte cum Christo in gloria apparuerunt, quia & ipse pauper factus est, cum diues esset. Nullũ ergo adminiculum præstant diuitiæ ad vitam beatam. Quod euidenter dominus in euangelio demonstrauit dicẽs: Beati pauperes, quoniã vestrum est regnum dei. Beati Lucæ.6, qui nunc esuriunt & sitiunt iustitiam, quia ipsi satura-

A tur. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Itaq; pauperta
tem, famen, dolorem, quæ putantur mala, non solum
impedimento non esse ad vitam beatam, sed etiam ad
iumento, euidentissime pronunciatum est.

¶Quæ putantur bona, plerunq; impedimento esse ad
beatam & æternã vitam, & quæ mala, materias quas
dam esse virtutum, & æternarum beatitudinum.

CAPVT V.

SED & illa quæ videntur bona diuitias, satieta
tem, lætitiam expertem doloris, detrimento
Lucæ.6. esse ad fructum beatitudinis, dominico de-
claratum iudicio liquet, cum dicitur. Væ vo-
bis diuitibus, qui habetis consolationem vestram: Vę
vobis qui saturati estis, quia esurietis. Et illis qui ridẽt,
quia lugebunt. Sic ergo nõ solum adminiculo nõ sunt
ad vitam beatam, corporis aut externa bona, sed etiã
3. Reg.21. dispẽdio sunt. Inde enim beatus Nabuthe, etiam cum
lapidaretur à diuite: quia pauper & infirmus aduersus
opes regias solo erat affectu & religione dives, vt pe-
cunia regali nõ commutaret paternæ vineæ hæredita-
tem: eoq; perfectus, quia sanguine proprio defenderet
iura maiorum suorum. Inde quoq; miser Achab, etiã
suo iudicio, quia pauperem necari fecerat vt eius posse
deret vineam. Certum est solum & summũ bonũ esse
virtutem, eamq; abundare solam ad vitæ fructum bea-
tæ, nec externis aut corporis bonis, sed virtute sola vi
tam præstari beatam, per quam vita ęterna acquiritur.
B Vita enim beata fructus præsentium, vita autem æter-
na spes futurorum est. Sunt tamen qui in hoc corpore
tam infirmo, tam fragili, impossibilem vitam beatam
putãt, in quo necesse est angi, dolere, deplorare, ægre
scere: quasi vero ego in corporis exultatione dicam vi
tam beatam consistere, & non in altitudine sapientiæ,
suauitate conscientiæ, virtutis sublimitate. Non enim
in passione esse, sed victorem esse passionis beatũ est,
nec frangi temporalis motu doloris metuentem acci-
dere hæc quæ grauia ad vim doloris feruntur, cæci-
tatem exilium, famem stuprum filię, amissionem libe-
rorum. Quis neget beatum Isaac, qui non videbat in
senectute, & beatudines suis benedictionibus confere
bat? An non beatus Iacob, qui profugus patria domo,
mercenarius pastor exilium sustinuit, filiæ pudicitiam
ingemuit esse temeratam, famenq; pertulit? Non ergo
beati, quorum fide deus accipit testimoniũ, cum dici-
tur: Deus Abraam, deus Isaac, deus Iacob? Misera est
seruitus, sed non miser Ioseph, immo plane beatus, cũ
dominæ libidines in seruitute positus coerceret. Quid
de sancto Dauid loquar, qui trium filiorum deplora-
uit obitum, Ammon, & Absalon, atq; infantuli ex ea
quæ fuit Vriæ nati: & quod his durius, incestum filiæ
C Thamar? Quomodo non beatus, de cuius successione
beatitudinis autor exortus est qui plurimos fecit bea-
Ioan. 20. tos? Beati enim qui non viderunt, & crediderunt. Fue-
runt & ipsi in sensu infirmitatis, sed conualuerunt de
infirmitate fortes. Quid laborioſius autem sancto Iob
vel in domus incendio, vel filiorum decẽ interitu mo
mẽtario, vel doloribus corporis? Nunquid minus bea
tus, quam si illa non pertulisset, in quibus magis proba
tus est? Esto tamẽ fuisse in illis aliquid acerbitatis: quẽ
virtus animi non abscondit dolorem? Neq; enim pro-
fundum mare negauerim, quia vadosa sunt littora: ne
q; cælum lucidum, quia interdum obtexitur nubibus:
area. neq; terram fœcũdam, quia aliquibus locis ieiuna gla
rea est: aut lætas segetes, quia intermixtã solẽt habere
sterilem auenã. Similiter puta beatæ messem conscien
tiæ interpellari aliquo acerbo dolore. Nõne totius ma
nipulis vitæ beatę, si quid forte accidit aduersi atq; ama
ritudinis, tanquam sterilis auena absconditur, aut tan-
quam lolij amaritudo frumenti suauitate obducitur?
Sed iam ad propositã pergamus. D

¶De vtili, non quæstuoso illo, sed iusto & ho-
nesto.

CAPVT VI.

SVPERIORE libro ita diuisionem fecimus, vt
primo loco esset honestum ac decorum, à quo
officia ducerẽtur, secundo loco quid vtile. Et
quemadmodum in primo diximus quia inter honestũ
& decorum est quædã distinctio, quæ magis intelligi
quã explicari possit: sic & cũ vtile tractamus, conside-
randum videtur quid vtilius. Vtilitatem autẽ non pe-
cuniarij lucri æstimatione subducimus, sed acquisitio
ne pietatis, sicut Apostolus ait: Pietas autem ad omnia 1. Tim. 4.
vtilis est, promissionẽ habens vitæ præsentis, & futurę.
Itaq; in scripturis diuinis, si diligenter quæramus, sæpe
inuenimus quod honestũ est, vtile vocari. Omnia mi-
hi licent, sed non omnia vtilia sunt. Supra de vitijs lo 1. Cor 6.
quebatur: nunc ergo dicit? Licet peccare, sed non de-
cet. In potestate sunt peccata, sed non sunt honesta.
Luxuriari promptũ est, sed nõ iustum. Non enim deo
esca, sed ventri colligitur. Ergo quia quod quod vti-
le. id etiam iustum: iustũ est vt seruiamus Christo, qui
nos redemit. Ideo iusti qui pro eius nomine morti se
obtulerunt: iniusti qui declinauerũt, de quib9 dicitur:
Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corru Psal. 29.
ptionem? Id est, quis iustitiæ meæ profectus? Vnde & il
li: Alligemus iustum, quia inutilis est nobis: id est, iniu Sapiẽ. 2.
stus, qui nos arguit, cõdemnat, corripit. Licet hoc pos
sit etiam ad auaritiam hominum impiorum deriuari,
quæ perfidiæ vicina est: sicut in Iuda proditore legi-
mus, qui auaritiæ studio, & pecuniæ cupiditate laqueũ
proditionis incurrit atq; incidit. De hac igitur tractan
dum est vtilitate, quæ sit plena honestatis, sicut ipsis
verbis definiuit. Apostolus dicens: Hoc autem ad vtili 1. Cori. 7.
tatem vestram dico, non vt laqueum iniiciam vobis, E
sed ad id quod honestum est, Liquet igitur quod hone
stum est, vtile & iustum esse: & quod vtile, honestum
& iustum: & quod iustum, vtile & honestũ. Neq; enim
mihi ad mercatores lucri cupidine auaros, sed ad fi-
lios sermo est, & sermo de officijs, quæ vobis (quos ele
gi in ministeriũ domini) inculcare gestio atq; infunde
re, vt ea quæ mẽtibus ac moribus vestris vsu atque in-
stitutione inolita atq; impressa sunt, etiam sermone ac
disciplina aperiãtur. Itaque de vtilitate dicturus, vtar
illo versiculo prophetico: Declina cor meum in testi- Psal. 118.
monia tua, & non in auaritiam: ne vtilitatis sonus ex-
citet pecuniæ cupiditatem. Denique aliqui habẽt: De-
clina cor meum in testimonia tua, & nõ ad vtilitatem:
hoc est, illam quæstuum nundinas, aucupantem vtili-
tatem, illam vsu hominum ad pecuniæ studia inflexã
ac derivatam. Vulgo hoc enim solũ dicũt vtile, quod
quæstuosum. Nos autem de ea tractamus vtilitate, quæ F
damnis quæritur vt Christum lucremur, cuius quæ-
stus est pietas cum sufficientia. Magnus profecto quæ-
stus quo pietatem acquirimus, quæ apud deum dives
est non caducis facultatibus, sed muneribus æternis in
quibus non tentatio lubrica, sed constans & perpetua
sit gratia. Est ergo vtilitas alia corporalis, alia pietatis, 1. Tim. 4.
sicut diuisit Apostolus. Corporalis enim exercitatio
ad modicum, inquit, vtilis est, pietas autem ad omnia
vtilis est. Quid autem tam honestũ, quam integritas?
Quid tam decorum, quã immaculatũ seruare corpus,
& inuiolatum atque incontaminatum pudorẽ? Quid
etiã tã decorũ, q̃ vt vidua vxor defũcto cõiugi fidẽ ser
uet? Quid etiã hoc vtilius, quo regnũ cœleste acquiri-
tur? Sunt enim qui se castrauerũt ꝓpter regnũ cælorũ.
¶Vtilitatem præcipue fide ac dilectione & æquitate
metiendam. exempla de Dauid & Moyse, qui idcir-
co maxime diligebantur a populis, quia proipsis se-
se obiectarent periculis.

CAPVT VII.

G Est igitur non solum familiare cōtuberniū honestatis & vtilitatis,sed eadē quoq; vtilitas quę honestas. Ideo & ille qui regnum cælorū volebat omnibus aperire,nō quod sibi vtile quærebat,sed quod omnib9. Vnde ordo quidā nobis & gradus faciēdus est etiā ab his vsitatis & cō munibus ad ea quæ sunt præcellentia, vt ex pluribus vtilitatis colligamus profectū. Ac primū nouerimus nihil tā vtile q̄ diligi,nihil tā inutile q̄ nō amari. Nam odio haberi,exitiale ac nimis capitale arbitror. Itaque id agamus,vt omni sedulitate cōmendemus existimationē opinionēq; nostrā,ac primū placiditate mentis, & animi benignitate influamus in affectū hominū. Popularis enim & grata est omnib9 bonitas,nihilq; quod tā facile illabatur humanis sensibus. Ea si māsuetudine morū,ac facilitate animi,moderatione præcepti,& affabilitate sermonis,verborūq; honore, patienti quoq; sermonū vice,modestiæq; adiuuetur gratia, incredibile quātum procedit ad cumulū dilectionis. Legimus enim nō solū in priuatis,sed etiā in ipsis regibus quantum facilitas blādæ affabilitatis profecerit, aut superbia verborūq; obfuerit tumor,vt regna ipsa labefacta ret,& potestatē solueret. Iā siquis cōsilio,vsu,ministerio,officijs popularē cōprehendat gratiā,aut siquis periculum suū pro vniuersa plebe offerat,nō est dubium quod tantū charitatis à plebe in eū refundatur, vt populus salutē eius & gratiā sibi præferat. Quantas Moyses à populo illatas absorbebat cōtumelias: & cum dominus in insolentes vindicare vellet, se tamen pro populo offerebat frequēter, vt indignatiōi diuinæ plebē subduceret. Quā miti sermone post iniurias appellabat populū,cōsolabatur in laboribus,delinibat oraculis,fouebat operibus. Et cū deo cōstanter loqueretur, homines tamen humili & grata appellatione affari solebat. Merito æstimatus est supra homines, vt & vultui eius non possent intendere,& sepulturam eius non repertam crederent, quia sic sibi totius plebis mentes deuinxerat,vt plus eum pro mansuetudine diligerēt, q̄ pro factis admirarentur. Quid eius imitator sanctus Dauid,electus ex omnib9 ad plebem regendā, q̄ mitis & blandus,humilis spiritu,sedul9 corde,facilis affatu? Ante regnum se pro omnibus offerebat,rex cum omnibus æquabat suam militiā, & partiebatur laborem, fortis in prælio,mansuetus in imperio, patiens in cōuitio,ferre magis prōptus q̄ referre iniurias. Ideo tā charus erat omnibus, vt iuuenis ad regnum etiam inuitus peteretur,& resistens cogeretur,senex ne prælio interesset à suis rogaretur, quod mallent omnes pro ipso periclitari,q̄ illum pro omnibus. Ita sibi gratis officijs plebem obligauerat. Primū vt in discordis populi exulare in Hebron mallet,q̄ in Hierusalē regnare. Deinde vt etiam in hoste positam virtutem diligeret: iustitiam etiā ijs qui arma contra se tulerant, æque ac suis præstādam putaret. Deniq; fortissimum aduersæ partis propugnatorem. Abner ducem,& inferentem prælia miratus est,& orātem pacis gratiam non aspernatus honorauit conuiuio,interēptum insidijs doluit & fleuit: prosequut9 exequias,honestauit: mortē vltus,cōscientię fidem præstitit: quam filio inter hæreditaria iura transcripsit, magis solicitus ne innocentis mortem inultam relinqueret,q̄ quo suam mortem doleret. Nō mediocre istud,præsertim in rege,sic obire humilitatis munia,vt cōmunem se exiberet etiam infimis, alieno periculo cibū non quærere,potū recusare, peccatū fateri,seq; ipsum pro populo offerre morti,vt in se diuina indignatio cōuerteretur,cū ferienti angelo offerens se diceret: Ecce sum ego q̄ peccaui, & ego pastor malū feci,& iste grex quid fecit? Fiat man9 tua in me. Nam quid alia dicam, quod dolū meditantibus os suū nō aperiebat,& tanq̄ non audiēs, nullū sermonē refe-

H

I

2. Regū 24.

rendum putabat? Non respondebat cōuitijs cum sibi derogaretur orabat,cum malediceretur benedicebat, Ambulans in simplicitate,& superborum fugitans arrogantiam,sectator extitit immaculatorū. Qui cinerē miscebat alimētis suis,cum peccata propria deplorabat,& potum suum temperabat fletib9. Merito sic expetitus est ab vniuerso populo, vt venirēt ad eum omnes tribus Israel dicētes: Ecce nos ossa tua & caro tua sumus: & heri & nudiustertiū cū esset Saul & regnaret super nos,tu eras qui producebas & inducebas Israel. Et dixit tibi domin9: Tu pasces populū meū. Et quid plura de eo dicam,de quo huiusmodi dei procel sit sententia,vt de eo diceret: Inueni Dauid seruū meū secundum cor meum? Quis enim in sanitate cordis & iustitia sicut iste ambulauit,vt impleret volūtatē dei? Propter quem & delinquētibus posteris eius venia data,& prerogatiua est reseruata hęredibus. Quis igitur nō diligeret eum,quem videbat ita charum amicis, vt quia ipse syncere amicos diligebat,eque diligi se à suis amicis arbitraretur? Deniq; parentes eum filijs suis,filij præferebant parentibus. Vnde grauiter indignatus Saul,percutere Ionathan filiū suum hasta voluit,quia pluris apud eum valere Dauid amicitiam iudicabat, q̄ vel pietatem vel autoritatem paternā. Etenim ad inuētiuum charitatis cōmunis plurimum proficit si quis vicem amātib9 reddat,nec minus redamare se probet q̄ ipse amatur: idq; amicitiæ fidelis patet exēplis. Quid enim tam populare q̄ gratia? Quid tā insitum naturæ. q̄ vt diligentē diligas? Quid tā inolitū atq; impressum affectib9 hūanis q̄ vt eū amare inducas in animū,à quo te amari velis? Merito sapiēs dicit: Perde pecuniā propter fratrē & amicū: Et alibi: Amicū salutare nō erubescam,& à facie illius non me abscondam. Siquidem vitæ & immortalitatis medicamentum in amico esse, ecclesiasticus sermo testatur. Et summum in charitate præsidium nemo dubitauerit,cū Apostol9 dicat: Omnia suffert,omnia credit,omnia sperat,omnia sustinet charitas,nunq̄ cadit. Ideo Dauid nō cecidit, quia charus fuit oibus,& diligi à subiectis q̄ timeri maluit. Timor enim tēporalis tutaminis seruat excubias, nescit diuturnitatis custodiā. Itaq; vbi timor decesserit, audacia obrepit: quoniam fidē non timor cogit, sed affectus exibet. Prima ergo ad commendationem nostri est charitas. Bonū est ergo testimoniū habere deplurimorum dilectiōe. Hinc nascitur fides, vt committere se tuo affectui nō vereātur etiā alieni, quē pluribus charū aduerterint. Similiter etiā per fidē ad charitatē puenitur: vt qui vni aut duob9 præstiterit fidē,tanq̄ influat in animos vniuersorū,& oīm acquirat gratiam.

K

Psal. 101.

2. Reg. 5.

Eccle 29

Eccle. 22

L

1. Cor. 13.

¶ Consilia plurimorum ad cōciliationē valere aliorū quod claruit in Salomone. CAPVT VIII.

M Duo igitur hæc ad cōmēdationē nostri plurimum operantur,charitas,& fides, & tertium hoc,si habeas quod in te admiratione dignū pleriq; existimēt,& iure honorandū putent. Et quia consiliorum vsus maxime conciliat homines, ideo prudentia & iustitia in vnoquoq; desiderātur, & ea expectātur à pluribus: vt in quo ea sint, illi deferatur fides,quo possit vtile consilium ac fidele desiderā ti dare. Quis enim ei se committat,quē non putet plus sapere q̄ ipse sapiat qui quærit consiliū? Necesse est igitur vt præstantior sit à quo consilium petitur,q̄ ille est qui petit. Quid enim consulas hominē quē nō arbitreris posse meli9 aliquid reperire,q̄ ipse intelligis? Quod si eum inueneris qui viuacitate ingenij, mentis vigore atq; autoritate præstet,& accedat eo vt exemplo & vsu paratior sit,presentia soluat pericula, prospiciat futura, denunciet imminentia,argumenta expediat,remediū ferat in tempore,paratus sit non solum ad consulendū

A sed etiam ad subueniendum: huic ita fides habetur, vt dicat qui cõsilium petit: Et si mala mihi euenerint, per illum sustineo. Huiusmodi igitur viro salutem nostrã & existimationem committimus, qui sit (vt supra diximus) iustus & prudens. Facit enim iustitia, vt nullus sit fraudis metus. facit etiam prudentia, vt nulla erroris suspicio sit. Promptius tamen nos insto viro q̃ prudenti committimus, vt secundum vsum vulgi loquar. Cæterũ sapientũ definitione, in quo vna virtus est, cõcurrunt cæteræ, nec potest sine iustitia esse prudẽtia. Qđ etiam in nostris inuenimus. Dicit enim Dauid: Iustus autem miseretur & fœnerat. Quid fœneret iustus, alibi dicit: Iucundus vir qui miseretur & fœnerat, disponet sermones suos in iudicio. Ipsum illud nobile Salomonis iudicium nonne sapientiæ plenũ ac iustitię est? Itaq; spectemus illud, si ita est. Duæ, inquit, mulieres in conspectu regis Salomonis steterunt, & dixit vna ad eum: Audi me domine. Ego & hæc mulier in vno habitantes cubiculo, ante diem tertiũ partu edito singulos filios suscepimus, & eramus vna, arbiter nullus domi, nec vlla alia fœmina nobiscũ nisi nos solæ: & mortuus est filius eius hac nocte, vt obdormiuit super eũ, & surrexit media nocte, & accepit filium meum de sinu meo, & collocauit eũ in sinu suo, & filiũ suum mortuum posuit in sinu meo. Et surrexi mane vt lactarem paruulũ, & inueni eum mortuum: Et cõsideraui illum
B diluculo, & nõ erat filiꝰ meꝰ. Et respõdit altera: Non, sed filiꝰ meus est hic qui viuit, filius aũt tuus qui mortuus est. Et hæc erat contẽtio, cum vtraq; filium sibi vẽdicaret superstitẽ, defunctũ autẽ suũ negaret. Tũc rex iussit afferri machæram, & infantẽ diuidi, & singulas partes dari singulis, dimidiã vni, & dimidiã alteri. Exclamauit mulier quæ vero erat affectu percita: Nequaquã domine infantẽ diuidas. detur potius illi, & viuat, & nõ interficias eum. At respondit altera: Neque meꝰ neque huius sit infans. diuidite eum. Et statuit rex dari infãtem ei mulieri quæ dixerat: Nolite interficere eũ, sed date eum illi mulieri. quia mota sunt inquit viscera eius in filio suo. Itaq; non immerito æstimatus est intellectus dei ĩ eo esse, in quo occulta sunt dei. Quid autẽ occultius, q̃ internorum viscerum testimonia, in quæ sapientis intellectus velut quidã pietatis descẽdit arbiter, & velut quandam genitalis alui vocem eruit, qua maternus patuit affectus, qui elegerat filium suum vel apud alienam viuere, q̃ in conspectu matris necari?
C Sapientiæ igitur fuit, latentes distinguere cõscientias, ex occultis eruere veritatẽ, & velut quadam machæra ita spiritus gladio penetrare nõ solum vteri sed etiã animæ & mentis viscera. Iustitiæ quoque, vt quæ suum necauerat, alienum non tolleret, sed vera mater reciperet suũ. Deniq; etiã scriptura hoc pronũciat. Audiuit inquit omnis Israel hoc iudicium quod iudicauit rex, & timuerunt à facie regis, eo quòd intellectus dei in eo esset, vt faceret iustitiam. Deniq; & ipse Salomon ita popposcit sapientiam, vt daretur sibi cor prudens audire & iudicare cum iustitia.

¶ Virtutes omnes indiuiduas, sed opinione vulgi seiunctas, nec tamẽ apud ipsum vulgus alterã sine altera cõprobari, non solũ à philosophis, sed plus etiã intimatur à nostris. CAPVT IX.

IQVET igitur etiam secundum scripturam diuinam, quæ antiquior est, sapientiam sine iustitia esse non posse: quia vbi vna earum virtutum, ibi vtraque est. Daniel quoq; q̃ sapienter alta interrogatione fraudulentæ accusationis deprehendit mendacium, vt calumniatorũ sibi respõsio non cõueniret? Prudentiæ igitur fuit, vocis suæ testimonio reos prodere. Iustitiæ quoque, nocentes supplicio dare, innocẽtem subducere. Est ergo indiuiduũ D sapientię atq; iustitiæ contubernium, sed vulgi vsu diuiditur vna quædam forma virtutum, vt temperantia sit in despiciendis voluptatibus, fortitudo spectetur in laboribus & periculis, prudentia in delectu bonorum, sciens commoda & aduersa distinguere, iustitia quæ sit bona custos iuris alieni, & vindex proprietatis, suũ cuique conseruans. Sit igitur nobis communis opinionis gratia, quadripartita hæc facta diuisio, vt ab illa subtili disputatione philosophiæ sapientiæque, quæ li mandæ veritatis causa quasi ex adyto quodam eruitur, retrahentes pedem, forensem vsum ac popularem sensum sequamur. Hac igitur diuisione seruata, reuertamur ad propositum. Prudentissimo cuique causam nostram committimus, & ab eo consilium promptius q̃ à cæteris poscimus. Præstat tamen fidele iusti consilium viri, & sapientissimi ingenio frequenter prępondérat. Vtiliora enim vulnera amici, q̃ alienorũ oscula. Pron. 27.

¶ Mystica interpretatio super Salomone & regina Saba. CAPVT X.

E

DENIQVE quia iusti iudicium est, sapiẽtis autem argumẽtum: in illo censura disceptationis, in hoc calliditas inuẽtiõis. Quod si vtrũq; connectas, erit magna cõsiliorum salubritas, quæ ab vniuersis spectatur admiratione sapientiæ, & amore iustitiæ, vt omnes quęrant audire sapientiam eius viri, in quo vtriusque virtutis copula sit: sicut quęrebant omnes reges terræ videre faciem Salomonis, & audire sapientiam eius, ita vt & Saba regina veniret ad 3. Re. 10.
F eum, & tentaret eum in quæstionibus. Et venit, inquit, & omnia locuta est quę habebat in corde suo, & audiuit omnem sapientiam Salomonis, nec vllum verbum præteriuit eam. Quæ sit ista, quam nihil prætereat, nec sit aliquid quod ei non annunciauerit verus Salomon, cognosce ô homo ex his quæ audis loquentem. Verus est inquit sermo quem audiui in terra mea de sermonibus tuis, & de prudentia tua, & non credidi his qui dicebant mihi, donec veni, & viderunt oculi mei, & nunc non est nec dimidia quidem pars secundum ea quæ anuunciabantur mihi. Apposuisti bona super omnia quæ audiui in terra mea. Beatę mulieres tuę, & beati pueri tui qui assistunt tibi, qui audiunt omnem prudentiam tuam. Intellige conuiuium veri Salomonis: & quæ apponuntur in eo conuiuio, intellige sapienter, & considera in qua terra congregatio nationum audierit famam sapientiæ veræ atque iustitiæ, & quibus cum viderit oculis, contemplantibus vtique quæ non videntur: quoniam quæ videntur, temporalia sunt: quę autẽ non videntur, æterna. Quæ sunt beatę mulieres, nisi illę de quibus dicitur: Quia multę verbũ dei audiunt, & pariunt? Et alibi: Quicũque enim verbum dei fecerit, ipse meus frater & soror & mater est. Qui etiam pueri tui beati qui assistũt, nisi Paulus qui dicebat: Vsque in hunc diem sto protestans minori ac maiori: & Symeon qui expectabat in templo vt videret cõsolationem Israel? Quomodo ergo dimitti posceret, nisi quia assistens domino, discedendi habere facultatẽ nõ poterat, nisi voluntatem domini adeptus esset? Exemplĩ causa propositus est nobis Salomon, à quo certatim vt audiretur eius sapientia postulabatur.

P

2. Cor. 4.

Mat. 12.

¶ Quod à probis viris consilium sit requirendũ. Exẽplum de patribus. CAPVT XI.

IOSEPH quoq; nec in carcere feriatus erat quo minus de rebus incertis consuleretur. Cuius cõsiliũ Aegypto vniuersæ profuit, vt nõ sentiret septem annorum sterilitatẽ, aliósq; populos miserę famis leuaret ieiunio. Daniel ex captiuis regalium consultorum arbiter factus con-

G filijs suis emendauit præsentia, annunciauit futura. Ex ijs enim quę frequenter interpretatus ostenderat veri se esse annũcium, fides ei in omnib⁹ deferebatur. Sed etiam tertius locus de ijs qui admiratione digni æstimarẽtur: Ioseph, Salomonis & Danielis exemplo decursus videtur. Nam quid de Moyse loquar, cuius omnis Israel quotidie consilia præstolabatur, quorũ vita fidem faciebat prudentiæ, admirationemq; eius augebat? Quis se non committeret cõsilio Moysi, cui seniores siqua supra suum intellectum & virtutem esse arbitrarentur, dijudicanda seruabant? Quis Danielis consiliũ refugeret, de quo ipse deus dixit: Quis Daniele sapientior? Aut quomodo dubitare homines de eorum mentibus possent, quibus deus tantam cõferebat gratiã? Moysi consilio bella conficiebantur, Moysi meritis de cælo affluebat alimonia, potus è petra. Quàm pur⁹ Danielis anim⁹, vt mulceret barbaros mores, mitigaret leones? Quæ in illo tẽperantia? quãta animi & corporis cõtinentia? Nec immerito mirabilis factus omnibus, quando (quod uehementer admirãtur homines) regalibus fultus amicitijs, aurum non quærebat, nec delatum sibi honorem pluris faciebat q̃ fidẽ. Quinetiã periclitari malebat pro lege domini, q̃ pro gratia hominis inflecti. Nã de sancti Ioseph (quę pene pręterierã) castimonia & iustitia quid dicã, quarũ altera illecebras heriles respuit, refutauit præmia, altera mortem cõtempsit, metũ repulit, carcerẽ pręoptauit? Quis hũc priuatæ causæ ad consulendum idoneum non iudicaret, cuius ferax animus & mens fertilis, temporis sterilitatem quodam cõsiliorum & cordis vbere fœcundauit?

Ezec. 28.

H ¶ Improbos homines, licet prudentes videantur, fugiendos. CAPVT XII.

ADVERTIMVS igitur quod in acquirẽdis cõsilijs plurimum adiungat vitæ probitas, virtutũ prærogatiua, beneuolentiæ vsus, frugalitatis gratia. Quis enim in cœno fontem requirat? Quis è turbida aqua potum petat? Itaque vbi luxuria est, vbi intemperantia, vbi vitiorum confusio, quis inde sibi aliquid hauriẽdum existimet? Quis non despiciat morum colluuionem? Quis vtilem causæ alienę iudicet, quem videt inutilẽ vitæ suæ? Quis iterũ improbum, maleuolum, contumelioſum non fugiat, & ad nocendum paratum? Quis non eum omni studio declinet? Quis vero, quanuis instructum ad consilij opem, difficilem tamen accessu, ambiat, in quo sit illud tãquã si quis aquæ fontẽ pręcludat? Quid enim prodest habere sapientiam, si consilium neges? Si consulendi intercludas copiam, clausisti fontem, vt nec alijs influat, nec tibi prosit. Pulchre autem & de illo conuenit, qui habens prudentiam, commaculat eã vitiorum sordibus, eo quod aquæ exitum contaminet. Degeneres animos vita arguit. Quomodo enim eum potes iudicare cõsilio superiorem, quem videas inferiorem moribus? Supra me debet esse, cui me committere paro. An vero idoneum eum putabo qui mihi det consilium, quod non dat sibi: & mihi eum vacare credam, qui sibi non vacet, cuius animum voluptates occupent, libido deuinciat, auaritia subiuget, cupiditas perturbet, quatiat metus? Quomodo hic consilij locus. vbi nullus quieti? Admirandus mihi & suspiciendus consiliarius, quem propitius dominus patribus dedit, offensus abstulit. Huius imitator debet esse qui potest consilium dare, & alienam à vitijs custodire prudẽtiam, quia nihil inquinatũ in illã incurrit.

I ¶ Sapientiam vitiosos homines sibi vendicare non debere, quippe quæ nullum consortiũ cum vitijs potest habere. CAPVT XIII.

QVIS igitur tantã vultu speciem præsefert pulchritudinis, & beluinis posterioribus ac ferinis vnguibus formę superioris dehonestet gratiã: cũ tã admirabilis & prę clara forma virtutũ sit, & specialiter pulchritudo sapientiæ, sicut series scripturæ indicat? Est enim hęc specioſior sole, & super omnem stellarum dispositionẽ luci comparata inuenitur purior. Lucem etenim hanc nox, sapientiam autem non vincit malitia. Diximus de eius pulchritudine, & scripturæ testimonio cõprobauimus: superest vt doceamus scripturæ autoritate nullum ei contubernium cum vitijs esse, sed indiuiduam cum cæteris virtutibus coniunctionem, cuius spiritus est disertus, sine inquinamento, certus, sanctus, amans bonum, acutus, qui nihil vetet benefacere, benignus, stabilis, securus, omnem habens virtutẽ, omnia prospiciens. K

¶ Quod prudentia omnibus virtutibus sit associa, maxime in cupiditate calcanda. CAPVT XIIII.

OMNIA igitur operatur prudẽtia, cum omnibus bonis habet consortium. Nam quomodo potest vtile consilium dare, nisi habeat iustitiam, induat constantiam, mortem non formidet, nullo terrore, nullo reuocetur metu, nulla adulatione à vero deflectendum putet, exilium non refugiat, quæ nouerit sapienti patriam mundum esse, egestatem non timeat, quæ nihil deesse sapienti sciat, cui totus mundus diuitiarum est? Quid enim præcelsius illo viro qui auro moueri nesciat, contemptum habeat pecuniarum, & velut ex arce quadam despiciat hominum cupiditates? Quod qui fecerit, hunc hominesupra hominẽ esse arbitrantur. Quis est, inquit, & laudabimus eũ? Fecit enim mirabilia in vita sua. Quomodo enim non admirandus qui diuitias spernit, quas plerique saluti propriæ prętulerunt? Decet igitur omnes censura frugalitatis, continentiæ autoritas, & maxime eum qui honore præstet, ne pręminentem virũ thesauri possideant sui, & pecunijs seruiat, qui præest liberis. Illud magis decet, vt supra thesaurum sit animo, & infra amicum obsequio. Humilitas enim gratiã auget. Hæc plena laudis, & digna primario viro, non communem cum Tyrijs negociatoribus & Galatis mercatoribus habere turpis lucri cupidinem, nec omne bonum locare in pecunia, & tanquam mercenario munere quotidianos numerare quæstus calculari cõpendio. L M

Eccle. 31.

¶ De liberalitate, quæ non solum facultatum dispersione, sed & beneuolentia constat & consilio. CAPVT XV.

QVOD si ab his sobrium gerere animum, laudabile est: quanto illud præstantius, si dilectionem multitudinis liberalitate acquiras, neque superflua circa importunos, neque restricta circa indigentes: Plurima autem genera liberalitatis sunt, nõ solũ quotidiano sumptu egẽtib⁹, quo vitã suã sustinere possit, dispẽere ac dispẽsare alimoniã: verũ etiã ijs qui publice egere verecũdantur, cõsulere ac subuenire, quaten⁹ cõmunis egenorũ alimonia nõ exhauriatur. De eo enĩ loquor qui præest alicui munere, vt si officium sacerdotis gerat, aut dispẽsatoris, vt de his suggerat episcopo, nec reprimat si quem positũ in necessitate aliqua cognouerit, aut deiectũ opib⁹ ad inopiæ necessitatem redactum, maxime si non effusione adolescentiæ, sed direptione alicui⁹ & amissione patrimonij in eam reciderit iniuriam, vt sumptum exercere diurnum non queat. Summa etiam liberalitas captiuos redimere, eripere ex hostium manibus,

A liberabere necs homines,& maxime feminas turpitu
dini,redde parentib⁹ liberos, parentes liberis,ciues pa-
triæ restituere. Nota sunt hæc nimis Illyrici vastitate
& Thraciæ,quanti vbique venales erant toto captis-
si orbe:quos si reuoces,vnis⁹ pronúcia numerú exple
re non possint. Fuerũt tamen qui etiam quos ecclesiæ
redemerunt, in seruitutẽ reuocare vellẽt,ipsis grauio-
res captiuitate, qui inuiderent alienam misericordiã.
Ipsi si in captiuitatẽ venissent,seruirent liberi:si vẽdi-
ti fuissent,seruitutis ministerium nõ recusarent: & vo
lunt alienã libertatem rescindere,qui suã seruitutẽ nõ
possent rescindere,nisi forte precium recipere empto
ri placeret:in quo tamen non rescinditur seruitus,sed
redimitur. Præcipua est igitur liberalitas redimere ca
ptiuos, & maxime ab hoste barbaro qui nihil deferat
humanitatis ad misericordiã,nisi quod auaritia refer-
uauerit ad redẽptionẽ:ars alienũ subire,si debitor sol-
uendo non sit, atque arceatur ad solutionẽ quæ sit iure
debita,& inopia destituta: enutrire parentes, pupil-
los tueri. Sunt etiã qui virgines orbatas parentibus tuẽ
dæ pudicitiæ gratia connubio locent, nec solum stu-
dio sed etiam sumptu adiuuent. Est etiam genus illud
1. Tim. 5. liberalitatis quod Apostolus docet, si quis fidelis ha-
bet viduas,subministret illis,vt earum alimonijs eccle
sia non grauetur,vt ijs quæ vere viduæ sunt sufficiat.
Vtilis igitur huiusmodi liberalitas, sed non commu-
nis omnibus. Sunt enim plerique etiam viri boni, qui
tenues sunt censu,contenti quidẽ exiguo ad sui vsum,
sed non idonei ad subsidium leuãdæ paupertatis alie-
B næ. Tamen suppetit aliud beneficentiæ genus,quo iu-
uare possint inferiorem. Est enim duplex liberalitas,
vna quæ subsidio rei adiuuat,id est,vsu pecuniæ:altera
quæ operarum collatione impenditur, multo fre-
quenter splendidior,multóque clarior. Quanto illu-
strius Abraam captum armis victricibus recepit nepo
tẽ,q̃ si redemisset? Quãto vtilius regem Pharaonẽ san-
ctus Ioseph consilio prouidentiæ iuuit, q̃ si contulisset
pecuniam? Pecunia enim vnius ciuitatis non redemit
vbertatem,prospicẽtia totius Aegypti per quinquen-
nium tamen repulit. Facile autẽ pecunia consumitur,
consilia exhauriri nesciunt. Hæc vsu augentur, pecu-
nia minuitur,& cito deficit,atque ipsam destituit be-
nignitatem,vt quo pluribus largiri volueris, eo pau-
ciores adiuues,& sæpe tibi desit quod alijs conferen-
dum putaueris, Cõsilij autẽ operisque collatio quo in
plures diffunditur,eo redundantior manet,& in suum
fontem recurrit. In se enim refluit vbertas prudentiæ:
& quo pluribus fluxerit, eo exercitius fit omne quod
remanet.

C ¶ De sobrietate,quæ & temperãtia, in liberalitate ser
uanda. Exemplum de Ioseph, & eius prudentissi-
mo per interpretationem somnij consilio.

CAPVT XXII.

IQVSTVM igitur debere esse liberalitatis
modũ,ne fiat inutilis largitas: cui⁹ sobrie-
tas tenenda est,maxime sacerdotib⁹,vt nõ
pro iactãtia,sed pro iustitia dispẽsent. Nus
quam enim maior auiditas petitionis. Veniunt validi,
veniunt nullam causam nisi vagandi habentes, & vo-
luptatibus subsidia vacuare pauperum, exinanire sumptum:
nec exiguo contenti,maiora quærunt,ambitui vestium
captãtes petitionis suffragium, & natalium simulatio-
ne licitantes incrementa quæstuum. His si quis facile
deferat fidem,cito exinanit pauperũ alimonijs profu
tura compendia. Modus adsit largiendi, vt nec illis ina-
res recedant,neque transcribatur vita pauperũ in spo
lia fraudulẽtorum. Ea ergo mensura sit, vt neque hu-
manitas deseratur,nec destituatur necessitas. Plerique
simulant debita,sit veri examen. Exutos se per latro-
cinia deplorant, aut iniuria fidem faciat, aut cognitio
personæ,quo propensius iuuentur. Ab ecclesia reliqua
tis sumptus impartiendus,si desit eis alendi copia. Ita-
que qui modum seruat,auarus nulli, sed largus omni-
bus est. Non enim solas aures præbere debem⁹ audiẽ-
dis precantium vocibus,sed etiam oculos considerans
dis necessitatibus. Plus clamat operatori bono debili-
tas,q̃ vox pauperi. Neque vero fieri potest vt nõ excre
scat amplius importunitas vociferãtium, sed nõ sem
per imprudentiq̃ locus sit. Videndus est ille qui re nou
videt,requirendus ille qui erubescit videri. Ille etiam
clausus in carcere,occurrat tibi,ille affectus a grinodi-
ne meutem tuam personet,qui aures non potest. Quo
plus te operari viderit populus,magis diliget. Scio pie
rosq̃ sacerdotes,quo plus contulerint, plus abundasse:
quoniam quicunque bonum operarium videt,ipsi cõ-
fert,quod ille suo officio dispensiet, securus quod ad
pauperẽ sua perueniat misericordia. Nemo enim vult
nisi pauperi proficere suam collationẽ. Nam si quem
aut immoderatum aut nimis tenacem dispensatorem
viderit,vtrunq̃ despiciet,si aut superfluis erogatiõib⁹
dissipet alieni fructus laboris,aut recõdat saeculis. Si-
cut igitur modus liberalitatis tenendus est, ita etiã cal
car plerunq̃ adhibendum videtur. Modus ideo, vt q̃d
benefacis,id quotidie facere possis,ne subtrahas neces
sitati quod indulseris effusioni. Calcar propterea,quia
melius operatur pecunia in pauperis cibo, q̃ in duntx
saeculo. Caue ne intra loculos tuos includas salutẽ ino
pũ,& tanquam in tumulis sepelias vitam pauperum. E
Potuit donare Ioseph totas opes Aegypti, & effundere
thesauros regios:noluit tamen de alieno effusus vide-
ri:maluit frumenta vẽdere,q̃ donare esurientibus:quia
si paucis donasset,pluribus defuisset. Eam liberalitatẽ
probauit,quæ abundaret omnibus. Patefecit horrea
vt omnes emerent subsidium frumentarium, ne gratis
accipiendo cultus terrarum relinquerẽt: quoniam qui
alieno vtitur,suum negligit. Itaq̃ primum omniũ coa
cernauit pecunias, deinde instrumenta cætera, ad po-
stremum iura terrarum regi acquisiuit, non vt omnes
exueret suo,sed fulciret,publicum tributum cõstitue-
ret,quo sua tuti⁹ habere possent: Quod ita fuit gratum
omnibus quibus terras ademerat,vt non venditionem
sui iuris,sed redemptionem salutis putarent. Denique
dixerunt: Sanasti nos,inuenimus gratiam in conspectu Gen. 47.
domini nostri. Nam & de proprietate nihil amiserant
qui ius receperant, & de vtilitate nihil perdiderant
qui acquisierãt perpetuitatem. O virum magnum, qui
non largitatis superfluæ temporalem captauit gloriã,
sed perpetuam commoditatem cõstituit prouidentiæ.
Fecit enim vt tributis populi se iuuarent suis, nec in tẽ
pore necessitatis aliena subsidia desiderarẽt. Mels⁹ eni
fuit conferre aliquid de fructibus,q̃ totã de iure amit-
tere. Quintam portionem collationis statuit, & in pro- F
uidendo perspicacior,& in tributo liberalior. Denicq̃
nunquã postea Aegyptus huiusmodi famem pertulit. Gen. 41.
Quam præclare autem collegit futura, primum q̃ ar-
gute regalis interpres somnij veritatem expressit. Sõ-
nium regis primum hoc fuit. Septem iuuencæ ascẽde-
bant de flumine visu decorę,& pingues corpore,& ad
oram pascebantur fluminis. Aliæ quoque vitulæ visu
deformes,ac tenuia corpore,post illas iuuencas ascen
debant de flumine, & iuxtaeas in ipso riparum thoro
pascebantur: & vidit sunt hę vitulæ tenues atque exiles
deuorare illas quæ præstabant & forma & gratia. Et
somnium secundum hoc fuit,Septẽ spicæ pingues, ele
ctæ & bonæ de terra surgebant, & post eas septem spi
cæ exiles & vẽto corruptæ ac marcidæ se subijcere mo
liebantur,& visum est quod latas & vberes spicas,ste-
riles spicæ & tenues deuorauerunt. Hoc somnium ita
aperuit sanctus Ioseph, eo quod septẽ iuuencæ septem

G anni forent,& ſeptem ſpicæ ſimiliter ſeptem anni forent,ex fœtu & fructu interpretatus tempora. Fœtus enim iuuencæ annum exprimit, & fructus ſegetis annum conſummat integrũ. Quæ ideo aſcendebant de flumine,quod dies anni ac tempora, fluminis prętereunt modo,& curſim labuntur. Annos itaque ſeptem priores vberes,terræ fertiles ac fœcundos declarat futuros. Poſteriores autem alios ſeptẽ annos ſteriles atq; infœcundos,quorum ſterilitas abſumptura foret vbertatem ſuperiorum. Qua gratia proſpiciendum admonuit vt vberioribus annis congregaretur ſubſidium frumentarium,quod ſuſtentare poſſet inopiam futurę infœcũditatis. Quid primum murer? Ingenium quo in ipſum veritatis deſcendit cubile, an cõſilium quo tam graui atque diuturnæ proſpexit neceſsitati, an vigilantiam atque iuſtitiam,quarum altera impoſito ſibi tanto munere congregauit tam multiplices commeatus, altera æqualitatem per omnes ſeruauit? Nam de magnanimitate quid loquar? quod venditus à fratrib⁹ in ſeruitutem,non retulit iniuriam, ſed famem depulit? Quid de ſuauitate qua dilecti fratris præſentiam pia fraude quæſiuit, quem ſimulato per elegantiam furto
Gene.49. reum ſtatuit rapinę,vt obſidẽ teneret gratiæ? Vnde merito ei à patre dicitur: Filius ampliatus meus Ioſeph, filius meus ampliatus, zelotes filius meus, filius meus adoleſcẽtior. Adiuuet te deus meus, & benedicat te benedictione celi à ſummo, benedictione terræ habentis omnia propter benedictiones patris tui,& matris tuæ. Præualuit ſuper benedictiones montium manentium,
Deut.33. & deſideria collium æternorũ. Et in Deuteronomio. Qui viſus eſt,inquit,in rubo, veniat ſup caput Ioſeph
H & ſuper verticem ipſius,honorificus inter fratres ſuos primitiuus,tauri decus eius, cornua vnicornis cornua ipſius. In ipſis gentes ventilabit ſimul vſque ad extremum terræ. Ipſi decem milia Effraim, & ipſi milia Manaſſes.

¶ A qualis meriti viro conſilium ſit requirẽdum, introducuntur Paulus & Ioſeph. CAPVT XVII.

IALIS itaque debet eſse qui conſilium alteri det,vt ſeipſum formam alijs præbeat ad exẽplum bonorum operum,in doctrina, in integritate,in grauitate,vt ſit eius ſermo ſalubris atque irreprehẽſibilis,conſiliũ vtile,vita honeſta,ſen
1. Cor.7. tentia decora. Talis erat Paulus, qui conſilium dabat virginibus,magiſterium ſacerdotibus, vt primum ſeipſum præberet nobis formam ad imitandum. Ideo & humiliari ſciebat,ſicut ſciuit & Ioſeph,qui ſummo or
I tus patriarcharum genere, non dedignatus degenerẽ ſeruitutem,exhibebat eam obſequijs, illuſtrabat virtutibus. Sciuit humiliari, qui & vẽditores & emptorem paſsus eſt,& dominum appellabat eum. Audi humi-
Gene. 39. liãtem ſe: Si dominus meus præter me nihil ſcit in domo ſua,& omnia quęcũq; habet,dedit in manus meas, neq; ſubtractum eſt à me quicquã præter te, quæ vxor illius es: quomodo faciam verbum malum hoc, & peccabo coram domino? Plena vox humilitatis, plena caſtimoniæ. Humilitatis, quia domino deferebat honorificentiam,quia referebat gratiam. Plena quoq; caſtimoniæ,quia turpi flagitio contaminari, graue peccatũ putabat. Talis igitur debet eſse conſiliarius, qui nihil nebuloſum,habeat,nihil fallax,nihil fabuloſum nihil ſimulatũ quod vitam eius ac mores refellat, nihil improbum ac maleuolum,quod auertat cõſulentes. Alia ſunt enim quæ fugiuntur,alia quæ cõtẽnuntur. Fugimus ea quæ poſsunt nocere, quę malitioſe poſsunt in noxã ſerpere,vt ſi is qui cõſulitur,dubia ſit fide,& pecuniæ auid⁹,vt poſsit precio mutari, ſi iniurioſus, hic fugitur ac declinatur. Qui vero voluptuarius, intẽperans,etſi alienus à fraude, tamen auarus & cupidior lucri turpis,hic contemnitur. Quod enim ſpecimẽ indu K
ſtriæ qué fructũ laboris edere poteſt,quã recipere animo curam ac ſolicitudinẽ, qui ſe torpori dederit atq; ignauiæ? Ideo boni vir cõſilij dicit: Ego autem didici, in quibus ſum,ſufficiens eſse. Sciebat enim omnium malorum radicem eſse auaritiam,& ideo ſuo contentus erat,alienum non requirebat. Satis mihi,inquit,eſt quod habeo. ſiue parum ſiue plurimum habeam, mihi plurimum eſt. Expreſsius aliquid dicendum videtur. Signato verbo vſus eſt. Sufficit mihi,inquit,in quo ſũ, id eſt,nec deeſt,nec ſuperfluit. Non deeſt, quia nihil quæro amplius. Non ſuperfluit,quia non ſoli mihi habeo,ſed pluribus. Hoc de pecunia. Cæterum de omnibus dici poteſt,quia ſufficiebant illi prẽſentia,hoc eſt, non honorem maiorem, non obſequia vberiora deſiderabat,non gloriæ immodicæ cupid⁹,aut gratiam indebite quærebat,ſed debiti finem certaminis, patiens laboris,ſecurus meriti præſtolabatur. Scio, inquit, & humiliari. Nõ ergo indocta humilitas,ſed quæ habea ſui modeſtiam & ſcientiam,laudi datur. Eſt enim humilitas formidinis,eſt & imperitiæ atque ignorantiæ, Ideo & ſcriptura ait: Et humiles ſpiritu ſaluabit. Præ- Pſal.33.
clare ergo dixit: Scio & humiliari,id eſt,quo in loco, qua moderatione,quo fine,in quo officio, in quo munere. Neſciuit Phariſæus humiliari, ideo deiectus eſt. ſciuit publicanus,ideo iuſtificatus eſt. Sciebat & abundare Paulus,qui animum habebat diuitem, etſi theſaurum diuitis non habebat. Sciebat abundare, quia non quærebat datum in pecunia,ſed requirebat fructum in gratia. Poſsumus & ſic intelligere, quia ſciebat abundare,qui poterat dicere: Os noſtrũ patet ad vos o Co- 1. Cor. 6.
rinthij,cor noſtrum dilatatum eſt. In omnibus erat imbutus,& ſaturari,& eſurire. Beatus, qui ſciebat ſatu L
rari in Chriſto. Non ergo illa corporalis ſed ſpiritalis eſt ſaturitas, quam operatur ſcientia. Et merito ſciẽ- Deut 8.
tia opus eſt,quia non in pane ſolo viuit homo, ſed in omni verbo dei. Ergo qui ſic ſciebat ſaturari,& ſic eſurire,ſciebat vt ſemper noua quæreret, eſurire & ſitire dominum. Sciebat eſurire, qui ſciebat quia eſurientes manducabunt. ſciebat & poterat abundare, qui nihil habebat, & poſsidebat omnia.

¶ Quod mali cõſiliarij ſæpe fiãt in ruinã, introducitur Roboã cõſilio iuuenũ deceptus. CAPVT XVIII.

EGREGIE itaq; viros alicui præſidentes muneri commendat iuſtitia, ecõtra iniquitas deſtituit atq; impugnat. Exẽplo nobis eſt ſcriptura quæ dicit,cũ populus Iſrael poſt
mortem Salomonis rogaſset filium eius Roboam vt 2. Re. 12.
releuaret ceruices eorum à ſeruitute dura, & paterni M
imperij tẽperaret auſteritatem,illum ſpreto ſenili cõſilio,de ſuggeſtione adoleſcentium reſpõſum dediſse huiuſmodi,quod & onus adijceret ſuper patris iugũ, & leuiora grauioribus ſuppliciis mutaret. Quo reſpõſo exaſperati populi reſponderunt, Nõ eſt nobis portio cũ Dauid,neq; hæreditas in filijs Ieſse. Reuertere vnuſquiſq; in tabernacula tua Iſrael,quoniã hic homo neq; in principẽ neque in ducem erit nobis. Itaq; deſertus à populo ac deſtitutus. vix duarum tribuũ propter Dauid meritum habere potuit ſocietatem.

¶ Iuſtitia & beneuolentia & affabilitate nõ fucata plurimos poſse conciliari. CAPVT XIX.

IAKET ergo quoniam & æquitas imperia cõfirmet,& iniuſtitia diſ oluat. Nã quomodo poteſt malitia regnũ poſsidere, quæ nec vnã quidẽ priuatã poteſt regere familiam? Summa igitur benignitate opus eſt, vt nõ ſolũ publica gubernacula,ſed etiam priuata iura tueamur. Plurimum iuuat beneuolentia,quæ omnes ſtudet benefici s

amplecti, detuincire officijs oppignerare gratia. Affabilitatē quoq; sermonis diximus ad conciliādam gratiam valere plurimum. Sed hanc volumus esse synceram ac sobriam sine vlla adulatione, ne simplicitatem ac puritatē alloquij dedeceat sermonis adulatio. Forma enim esse debem⁹ cæteris, nō solum in opere, sed etiā in sermone, in castitate, ac fide. Quales haberi volumus, tales simus: & qualem affectum habemus, talem aperiamus. Neque dicamus in corde nostro verbum iniquū, quod abscondi putemus silentio ab eo qui audit in occulto dicta, qui occulta facit, & cognoscit secreta viscerū, qui sensum viscerib⁹ infudit. Ergo tanquā sub oculis cōstituti iudicis, quicquid gerim⁹, in luce positū putemus, vt omnibus manifestetur.

¶ Ad cōmendatiōes hominū plurimū valere si probatis adhæreāt. Exēpla de patribus. Et dispares etiā ætate, vitæ delectari similitudine. Exēplū ponitur de Petro & Ioanne. CAPVT XX.

PLVRIMVM itaque prodest vnicuique bonis iungi. Adolescētibus quoq; vtile vt claros & sapientes viros sequantur: quoniam qui congreditur sapiētibus, sapiens est: qui autē cohæret imprudentibus, imprudēs agnoscitur. Et ad instructionem itaq; bonis iungi plurimū proficit, & ad probitatis testimonium. Ostendunt enim adolescētes eorum se imitatores esse, quibus adhæserint: & ea conuaIescit opinio, quod ab his viuēdi acceperint similitudinem, cum quibus cōuersandi hauserint cupiditatē. Inde tantus Iesus Naue, quod eum non solum erudituit ad legis scientiam Moysi copula, verumetiam sanB ctificauit ad gratiam. Deniq; cum in eius tabernaculo diuina refulgeret presentia, & videretur maiestas domini, solus erat in tabernaculo Iesus Naue. Moyses cū deo loquebatur: Iesus pariter nube sacra tegebatur. Presbyteri & populus deorsum stabant: Iesus cū Moyse ad accipiendam legem ascendebat. Omnis populus intra castra erat, Iesus extra castra in tabernaculo testimonij. Cum columna nubis descenderet, & loqueretur cū Moyse, quasi fidus astabat minister. Nec exibat de tabernaculo inuenis, cum seniores longe positi diuina trepidarent miracula. Vbiq; igitur inter admiranda opera & reuerenda secreta sancto Moysi indiuiduus adhærebat. Vnde factum est vt qui fuerat socius conuersationis, fieret successor potestatis. Merito vir huiusmodi euasit vt sisteret fluminum cursus, diceret: Stet Sol. & staret Sol quasi eius spectator victoriæ, no Iosue.10. ctem differret, diem produceret. Quod quidē Moysi C negatum est, solus eligeretur vt populum introduceret in terram repromissionis. Magnus vir fidei miraculis, magnus triumphis. Illius augustiora opera, huius prosperiora. Vterque igitur diuina subnixus gratia, vltra humanam processit conditionem. Ille mari, hic cęlo imperauit. Pulchra itaq; copula seniorū atque adolescētium. Alij testimonio, alij solatio sunt. alij magisterio, alij delectationi. Omitto quod Abrahæ adhæsit Loth adolescentulus etiam proficiscenti, ne forte hoc propinquitatis magis fuisse existimetur, & necessariæ potius q̄ voluntarię adiunctionis. Quid de Helia atq; Heliseo loquamur? Licet enī nō expresse Helisæū inuenem scriptura significauerit, aduertimus, tamen & colligimus iuniorem fuisse. In actibus Apostolorum Barnabas Marcum assumpsit. Paulus Silan, Paulus Timotheum, Paulus Titum. Sed illis superioribus videmus diuisa officia, vt seniores consilio præualerent, iuniores ministerio, Plerunque etiam virtutibus pares, dispares ætatibus, sui delectantur copula, sicut delectabātur Petrus & Ioannes. Nam adolescentē legimus in euāgelio Ioānē & sua voce, licet meritis & sapientia nulli fuerit seniorum secundus. Erat enim in eo senectus venerabilis morum, & cana prudentia. Vita enim immaculata, bonę senectutis stipendium est. Sapiē. 4. D

¶ De laude miserationis & hospitalitatis, & malo pdigalitatis & inanis fauoris: & hoc maxime in sacerdotibus reprehēditur, qui omnia ornate & ordinate agere debent. CAPVT XXI.

ADIVVAT hoc quoque ad profectū bonę existimationis, si de potentis manibus eripias inopem, de morte damnatū eruas, q̄tum sine perturbatione fieri potest, ne videamur iactantię magis causa facere, q̄ misericordię, & grauiora inferre vulnera, dum leuioribus mederi desideramus. Iam si oppressum opibus potentis, & factione magis q̄ sceleris sui precio grauatum liberaueris, egregiæ conualescit opinionis testimonium. Commendat plerosq̄ue etiam hospitalitas. Est enim publica species humanitatis, vt peregrinus hospitio non egeat, suscipiatur officiose, pateat aduenienti ianua. Valde id decorum totius est orbis existimatione, peregrinos cū honore susc ipere, non deesse mensæ hospitalitatis gratiā, occurrere officijs liberalitatis, explorare aduent⁹ hospitū. Quod Abrahæ laudi est datū, qui ante ianuā suam speculabatur, ne forte præteriret peregrinus aliquis, & diligentes prætēdebat excubias vt occurreret, E vt præueniret, vt rogaret, ne trāsiret hospes, dicēs: Domine si inueni gratiā ante te, ne præterieris puerū tuū. Gene. 18. Et ideo pro hospitalitatis mercede fructum posteritatis recepit. Loth quoq; nepos eius, non solum genere, sed etiā virtute proximus, propter hospitalitatis affe- Gene. 19. ctum, Sodomitana à se suusq; supplicia detorsit. Decet igitur hospitalē esse, benignum, iustum, non alieni cupidū, immo de suo iure cedentē potius aliqua si fuerit lacessit⁹, q̄ aliena iura pulsantē, fugitantē litiū, abhorrētem à iurgijs, redimētē concordiam, & trāquillitatis gratiam. Siquidē de suo iure virum bonum aliquid relaxare, non solum liberalitatis, sed plerūq; etiā cōmoditatis est. Primum dispendio litis carere, nō mediocre est lucrū. Deinde accedit ad fructū quo augetur amicitia, ex qua oriūtur plurimæ cōmoditates, quæ cōtemnenti aliquo in tempore postea fructuosę sint. In officijs autem hospitalib⁹, omnibus quidem humanitas impartiēda est, iustis autē vberior deferēda honorificentia. Quicūq; enim iustū receperit in nomine iu- F Mat.10. sti, mercedem iusti accipiet, vt dominus pronūciauit. Tanta autē est apud deum hospitalitatis gratia, vt nepotus quidem aquę frigidæ à præmijs remunerationis immunis sit. Vides quia Abraham deum recepit hospitio dum hospites quęrit? Vides quia Loth angelos suscepit? Qui scis an & tu cum suscipis hospitem, suscipias Christū? Licet in hospite sit Christus, quia Christus in paupere est, sicut ipse ait: In carcere eram, & venistis ad me: nudus erā, & operuistis me. Suaue est igitur non pecuniæ, sed gratiæ studere. Verum hoc malum iamdudum humanis influxit mētibus, vt pecunia honori sit, & animi hominū diuitiarum admiratione capiantur. Inde se immersit auaritia, veluti quędā bonorum ariditas officiorum, vt homines damnū putēt quicquid præter morem impēditur. Sed etiam in hoc aduersus auaritiā, ne quod afferre possit impedimētū, prospexit scriptura venerabilis, dicens: Quia milior Prou. 15. est hospitalitas cū oleribus. Et infra: Melior est panis in suauitate cū pace. Nō enim prodigos nos docet esse scriptura, sed liberales. Largitatis enim duo sūt genera. Vnum liberalitatis, alterum prodigæ effusionis. Liberale est hospitio suscipe, nudū vestire, redimere captiuos, nō habētes sumptū iuuare. Prodigū est, sumptuosis effluere cōuiuijs, & vino plurimo. Vnde legisti: Prodigū est vinū, & cōtumelioſa ebrietas. Prodigū est popularis fauoris gratia iexinanre proprias opes. Prou. 20.

G Quod faciunt qui ludis circenſibus vel etiam theatralibus & muneribus gladiatorijs vel etiam venationibus patrimonium dilapidant ſuum, vt vincãt ſuperiorũ celebritates: cũ totũ illud ſit inane quod agũt: quãdo quidem etiã bonorũ operũ ſumptib⁹ immoderatũ eſse nõ deceat. Pulchra liberalitas erga ipſos quoque pauperes menſuram tenere, vt abundes pluribus: non cõciliãdi fauoris gratia vltra modũ fluere. Quicquid ex affectu puro ac ſyncero ꝓmitur, hoc eſt decorũ, nõ ſupfluas ędificatiões aggredi, nec prętermittere neceſſarias. Et maxime ſacerdoti hoc cõuenit, ornare dei tẽplum decore cõgruo, vt etiã hoc cultu aula domini refulendeat, impenſas miſericordiæ cõuenientes frequẽtare, q̃tũ oporteat largiri peregrinis, uõ ſuperflua, ſed competẽtia: nõ redundantia, ſed cõgrua humanitati, ne ſumptu pauperum alienam ſibi quærat gratiam, ne reſtrictiorem erga clericos aut indulgentiorem ſe ꝓbeat. Alterũ enĩ inhumanũ, alterũ ꝓdigũ, ſi aut ſumptus deſit neceſſitati eorũ quos à ſordidis negociationis aucupijs retrahere debeas, aut voluptati ſupfluat.

¶ De modo inter remiſsionẽ & ſeueritatẽ cõſeruãdo, & qđ ſimulata remiſsio grauiores aliquando cauſas adoriatur, exẽplũ de Abſalon. CAPVT XXII.

QVINETIAM verborum ipſorũ & præceptorũ eſse mẽſuram cõuenit, ne aut nimia remiſſio videatur, aut nimia ſeueritas. Plerique enĩ remiſsiores malunt eſse, vt videantur boni.

H Sed nihil ſimulatum & fictum verę virtutis eſse certũ eſt, quinetiã diuturnũ eſse non ſolet. In principio vernat, in proceſſu tanq̃ floſculus diſsipatur & ſoluitur. quod autem verũ ac ſyncerũ, alta radice fundatur. Et vt exẽplis aſsertiões noſtras probemus quoniã quæ ſimulata ſunt, diuturna eſse non poſsunt, ſed tanq̃ ad tẽpus virentia cito decidunt: ex ea familia ex qua nobis plurima ad virtutis profectum exempla accerſiuimus, vnum ſimulationis & fraudis proferamus teſtimoniũ.

2. Re. 15. Abſalon erat Dauid regis filius, decore inſignis, egregius forma, præſtans iuuẽta, ita vt vir talis in Iſrael nõ reperiretur, à veſtigio pedis vſq; ad verticem immaculatus. Is fecit ſibi currus & equos, & viros quinquaginta qui præcurrerent ante eum. Surgebat diluculo, & ſtabat ante portam in via, & ſi quem aduertiſset regis iudicia quærentem, accedebat ad eum, dicens: Ex qua ciuitate es tu? Reſpondit ille: Ex vna tribu ſum de tribubus Iſrael, ſeruus tuus. Referebat Abſalon: Verba tua bona ſunt & directa: & quis te audiat, non eſt tibi datus à rege. Quis conſtituet me iudicem? Et quiſquis ad me veniet, cuicunque fuerit iudicium neceſſarium, * iuſtificabo illum. Talibus delinibat ſingulos ſermonibus. Et cum accederent adorare eum, extendens manus ſuas apprehẽdebat atque oſculabatur eos. Sic conuertit in ſe corda omnium, dum blanditiæ huiuſmodi intimorum tangunt viſcerum ſenſum. Sed delicati iſti & ambitioſi elegerunt honorabilia & grata ad temp⁹ & iucunda. Vbi autẽ parua proceſsit dilatio, quã prudens omniũ propheta pauliſper cedendo interponendam putauit, non potuerunt tolerare ac ſuſtinere.

* iudicabo

I Denique nõ dubitãs de victoria Dauid, commẽdabat filium dimicaturis, vt ei parcerent. Ideóque nec prælio itereſse maluit, ne vel referre arma parricidæ licet videretur, ſed tamen * filio. Liquet igitur ea eſse perpetua ac ſolida, quæ vera ſunt, & quæ ſyncere potius q̃ dolo congregantur. Ea vero quæ ſimulatione atque aſſentatione parta ſunt, non poſse diu perſeuerare.

* filioli.

¶ Quod pecunia redempti non diu fidem cuſtodiant: quia quos ſemel pecunia redemeris, ſemper ſe remiſsiõe & adulatione putant redimẽdos. CAPVT XXIII.

QVIS igitur vel illos qui pecunia ad obediẽtiã redimũtur, vel eos qui aſsentatione inuitantur, fidos ſibi arbitretur? Nam & illi frequenter ſe vendere volunt, & iſti impe K
ria dura ferre non poſsunt. Leui aſsentatiũcula facile capiuntur. ſi perſtrinxeris verbo, immurmurant, deſe runt, infeſti abeũt, indignãtes relinquũt, imperare mabi debere eſse exiſtimãt, quos præpoſitos ſibi habere debeãt. Quis igitur ſibi fideles putet, quos vel pecunia vel adulatione ſibi obligandos crediderit? Nam & ille qui pecuniam acceperit, vilem ſe & deſpectum iudicat niſi ſæpe redimatur. itaque frequenter expectat preciũ ſuũ: & ille qui obſecratione ambitus videtur, vult ſem per rogari.

¶ Bonis tantum artibus ad honores nitendum, maxime eccleſiaſticos, nec inferiores ordines ſimulatis virtutibus epiſcopo derogare, nec item epiſcopum clero eſse inuidum, ſed iuſtum in omnibus, maxime in iudicando. CAPVT XXIIII.

ERGO bonis artib⁹ & ſyncero propoſito nitẽdum ad honorẽ arbitror, & maxime ecclesiaſticum, vt neque reſupina arrogãtia, vel remiſsa negligẽtia ſit, neq; turpis affectatio, & indecora ambitio. Ad oĩa abũdat animi directa ſimplicitas, ſatisq; ſe ipſa cõmendat. In ipſo vero munere neq; ſeueritatem eſse durã cõuenit, nec nimiã remiſsionẽ: ne aut poteſtatẽ exercere, aut ſuſceptũ officiũ nequaq̃ implere videamur. Enitẽdũ quoq; vt beneficijs atque officijs obligem⁹ plurimos, & collatã reſeruemus gratiam, ne iure beneficij fiãt immemores, qui ſe grauiter læſos dolent. Sæpe enim vſu venit vt quos gratia foueris, vel aliquo ſuperiore cumulaueris gradu, auertas ſi indigne aliquem eis præponendũ iudices. Sed & ſacerdotem beneficijs ſuis vel iudicijs fauere cõuenit, vt æquitatẽ cuſtodiat: & preſbytero vel miniſtro deferre vt parenti. Neq; eos qui ſemel probati ſunt, arrogantes eſse oportet, ſed magis tanquã memores gratiæ, humilitatẽ tenere: neq; offendi ſacerdotem ſi aut preſbyter, aut miniſter, aut quiſquam de clero, aut miſericordia, aut ieiunio, aut itegritate, aut doctrina, aut lectione exiſtimationẽ accumulet ſuã. Gratia enim eccleſiæ, laus doctoris eſt: bonum alicui⁹ prædicari, ita tamen, ſi nullo ſtudio fiat iactantiæ. Laudẽt enim vnũquenq; proximorum labia, & non os ſuũ, & cõmendent opera, nõ ſtudia ſua. Cæterum ſi quis non obediat epiſcopo, extollere atque exaltare ſeſe deſiderãs, obũbrare merita epiſcopi ſimulata affectatiõe doctrinę, aut humilitatis, aut miæ: is à vero deuius ſuperbit: quoniam veritatis ea eſt regula, vt nihil facias cõmendandi tui cauſa quo minor aluis fiat: neque ſi quid boni habeas, id ad deformationẽ alterius & vituperationem exerceas, Non defendas improbum, & ſancta indigno commitenda arbitreris, neq; iterum vrgeas & pugnes cuius crimen nõ deprehenderis. Nam cum in omnibus iniuſtitia cito offendat, tum maxime in eccleſia, vbi æquitatem eſse oportet, vbi æqualitatem habe M
ri decet, vt nihil ſibi potentior plus vindicet, nihil vſurpet ditior. Siue enim pauper, ſiue diues, ĩ Chriſto vnũ ſunt: nihil ſanctior plus ſibi arroget. Ipſũ enĩ par eſt eſse humilorem. Sed nec perſonam alteri⁹ accipiamus in iudicio, gratia abſit, cauſam merita decernant. Nihil ſic opinionem, immo fidẽ grauat, q̃ ſi in iudicando potẽtiori dones cauſam inferioris, vel pauperẽ innocentem arguas, diuitem excuſes reum culpæ. Pronum quippe eſt genus hominum fauere honoratioribus, ne læſos ſe putent, ne victi doleant. Sed primum ſi offenſam vereris, non recipias iudicium, ſi ſacerdos es, aut ſi quiſquam alius, nõ laceſsas. Licet tibi ſilere in

A negocio duntaxat pecuniario, quanquam sit cōstantiæ adesse æquitati. In causa autē dei, vbi cōmunionis periculum est, etiam dissimulare, peccatum est non leue.

¶ Fauores & beneficia plus pauperibus q̄ diuitib⁹ ero gāda, quia de eo quod diues forte dedignatur, pauper maximam tibi habet gratiam: & quod beneficia nō so la fiant pecunia. CAPVT XXV.

QVID autem tibi prodest fauere diuiti? An quia citius amātē remuneret? His enim fauemus frequentius, à quibus referendæ vicem speramus gratiæ. Sed eo magis infirmo & inopi nos studere cōuenit, quia pro eo qui non habet, remunerationem speramus à domino Iesu, qui sub specie cōuiuij generalem virtutis edidit formam, vt ijs potius nostra cōferamus beneficia qui nobis ea non possunt repræsentare, dicens, ad conuiuium atq; epulas non eos qui diuites sunt, sed pauperes inuitandos. Diuites enim rogari videntur vt ipsi quoque nobis reddant conuiuiū. Pauperes (quia non habēt quod restituant) cum acceperint, remuneratorem nobis faciunt dominum, qui se pro paupere obligandum ob-
B tulit. Ad ipsum quoque seculi vsum collatio beneficij facta in pauperes magis q̄ in locupletes, pl⁹ iuuat, quia diues dedignatur beneficium, & pudet eum debitorē esse gratiæ. Quinetiā id quod collatū est sibi, meritis suis arrogat, quodvel vt debitum acceperit, vel ideo datū sit, eo quod is qui dedit, reddēdū sibi à diuite vberius existimauerit. Ita in accipiendo beneficio, eo ipso quod acceperint diuites, dedisse se magis q̄ accepisse existimant. Pauper vero & si non habet vnde reddat pecuniā, refert gratiā. In quo certū est q̄d plus reddat quàm acceperit. Pecunia enim numo soluitur, gratia nunquam exinanitur. Reddendo vacuatur pecunia, gratia autem & habendo soluitur, & soluendo retinetur. Deinde quod diues refugit, pauper fatetur, quod sit obligatus debito, sibiq; subuentum, non honori suo delatū putat, donatos sibi arbitratur filios, vitam redditā, seruatā familiā. Quāto igitur melius, apud bonos q̄ apud ingratos locare beneficium? Vnde dominus ad
Mat. 10. discipulos ait: Nolite possidere aurum, neq; argētum, neq; pecuniam. qua velut falce pullulantē in pectorib⁹ humanis succidit auaritiam. Petrus quoq; claudo (qui
Actuū. 3. ex vtero matris suę portabatur) ait: Argentum & aurū non habeo, sed quod habeo do tibi. In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Itaque pecuniā nō dedit, sanitatē dedit. Quāto meli⁹ est salutē habere sine pecunia, q̄ pecuniā sine salute? Surrexit claudus, q̄d non sperabat: pecuniam nō accepit, quā sperabat. Sed hæc vix in sanctis domini reperiuntur, vt diuitiæ con-
C temptui sint.

¶ De malo auaritiæ exempla de Balaam, & Acham, & Dalila. CAPVT XXVI.

AETERNVM ita incubuerunt mores hominum ad admirationem diuitiarū, vt nemo nisi diues honore dign⁹ putetur. Neq; hic recens vsus, sed iādudum, quod peius est, inoleuit hoc vitium humanis mentibus. Siquidē cum
Iosue. 6. & 7. Hierico magna ciuitas tubarū sacerdotaliū sono corruisset, & Iesus Naue potiretur victoria, cognouit infirmatā esse virtutē populi per auaritiā, atq; auri cupiditatē. Nā cū de spolijs vrbis incēsæ sustulisset Achā vestē auream, & ducenta argenti didrachmata, & linguā aureā, oblat⁹ domino negare nō potuit, sed prodidit furtū. Vetus igitur & antiqua auaritia est, quæ cum ipsis diuinę legis cœpit oraculis, immo ꝑpter ipsam reprimendā lex dei data est. Propter auaritiā Balac putauit Balaā præmijs posse tētari vt malediceret populum patrū: & vicisset auaritia, nisi domin⁹ à maledicto abstinere vetuisset. Et propter auaritiam præcipitatus D Achā, in exitiū deduxerat totam plebem parentum. Itaq; Iesus Naue, qui potuit solē sistere ne procederet, auaritiā hominum non potuit sistere ne serperet. Ad vocem eius sol stetit, auaritia nō stetit. Sole itaque stā te confecit Iesus tryumphum, auaritia autem procedē te pene amisit victoriā. Quid? fortissimum omniū Sāpson nonne Dalilæ mulieris auaritia decepit? Itaq; ille qui rugientem leonē manib⁹ discerpsit suis, qui vinct⁹ & alienigenis traditus, sine vllo adiutore solus dissolutis vinculis, mille ex his peremit viros, qui funes intextos neruis velut mollia sparti fila dirupit, is super genua mulieris inflexa ceruice truncatus inuicti crinis ornatū, prærogatiuam sue virtutis amisit. Influxit pecunia in gremiū mulieris, & à viro discessit gratia. Feralis igitur auaritia, illecebrosa pecunia, quæ habentes contaminat, non habentes non iuuat. Esto tamen vt aliquando adiuuet pecunia, inferiorē tamen, & ipsum desiderantem. Quid ad eum qui non desiderat, qui nō requirit, qui auxilio eius non indiget, studio nō flecti tur? Quid vt alijs sit ille copiosior qui habet? Nunquid idcirco honestior quia habet quo honestas plerūque amittitur, quia habet quod custodiat, magis q̄ q̄d possideat? Illud enim possidemus quo vtimur. Quod autem vltra vsum est, non vtique habet possessionis fructum, sed custodiæ periculum.

¶ De benignitate, & quod excommunicatio tardius sit exercenda. CAPVT XXVII. E

AD summā nouimus quod pecuniæ contemptus, iustitiæ forma sit: & ideo auaritiā declinare debemus, & omni studio intēdere ne q̄d faciam⁹ vnq̄ aduersus iustitiā, sed in omnibus gestis & operibus custodiamus eam. Si volumus cōmendare nos deo, charitatē habeamus, vnanimes simus, humilitatē sequamur, alter alterū existimantes superiorem sibi. Hæc est enim humilitas, si nihil sibi quis arroget, sed iferiorē se esse existimet. Epī scopus vt membris suis vtatur clericis, & maxime ministris qui sunt vere filij: quem cuiq; viderit aptum muneri, ei deputet. Cum dolore amputatur etiam quæ putruit pars corporis, & diu tractatur si potest sanari medicamentis. si nō potest, tunc à medico bono abscindi tur. Sic episcopi affectus boni est, vt optet sanare infirmos, serpētia auferre vlcera, adurere aliqua, nō abscin F dere, postremo quod sanari nō potest, cum dolore abscindere. Vnde pulcherrimum illud præceptū magis eminet, vt cogitemus nō quæ nostra sunt, sed quę aliorum. Hoc enim modo nihil erit quod vel irati nostro indulgeamus affectui, vel fauentes nostrę plus iusto tribuamus aliquid voluntati.

¶ De bono compassionis, & quod sacris ecclesiarum thesauris non sit parcendum tempore necessitatis, exempli causa inducitur Laurentius, & ipse Ambrosius, CAPVT XXVIII.

HOC maximum incentiuū misericordiæ, vt cōpatiamur alienis calamitatibus, necessitates aliorū quātū possum⁹ iuuem⁹, & pl⁹ interdū q̄ possum⁹. Meli⁹ est enim pro misericordia causas præstare, vel inuidiā perpeti, q̄ prętē dere inclemētiā: vt nos aliquando in inuidia miucidimus, qui cōfregerimus vasa mystica, vt captiuos redimeremus: quod Arrianis displicere poterat, nec tā factū displicere, q̄ vt esset quod in nobis reprehēderēt. Quis autē est tā durus, immitis, ferreus, cui displiceat quod homo redimitur à morte, fœmina ab impuritatibus Barbarorum, quæ grauiores morte sunt: adolescentulæ, vel pueruli, vel infantes ab idolorū cōtagijs, quib⁹ mortis metu inquinabantur? Quā causam nos et si nō sine ratiōe aliqua gessim⁹, tamē ita i populo ꝑse-

G cuti sum⁹,vt cōfiteremur ¯, multoq; fuisse cōmodi⁹ astruerem⁹,vt aias domino q̄ aurū seruarem⁹. Qui enī sine auro misit apostolos,& ecclesias sine auro cōgregauit. Aurū ecclesia habet,nō vt seruet,sed vt eroget, & subueniat i necessitatib⁹. Quid op⁹ custodire quod nihil adiuuat? An ignoram⁹ quātū auri atq; argēti de tēplo domini Assyrij sustulerint? Nōne melius cōflat sacerdos ꝓpter alimoniā pauperū , si alia subsidia desint,q̄ sacrileg⁹ cōtaminata asportet hostis? Nōne dictur⁹ est domin⁹: Cur pass⁹ es tot inopes fame emori? Et certe habebas aurū,vt ministrasses alimoniā . Cur tot captiui deducti in cōmerciū sūt,nec redēpti? Cur tot ab hoste occisi sunt? Melius fuerat vt vasa viuentiū seruares,q̄ metallorū. His nō posset responsū referri. Quid enim diceres? Timui ne tēplo dei ornatus deesset? Respōderet: Aurū sacramēta nō quērunt: neq; auro placēt. quæ auro nō emūtur. Ornat⁹ sacramētorū, redēptio captiuorū est. Et vere illa sunt vasa preciosa quę redimūt animas à morte. Ille ver⁹ thesaur⁹ est domini,qui operatur quod sanguis eius operat⁹ est. Tūc vas dominici sanguinis agnosco, cū in ytroq; videro redēptionē,vt calix ab hoste redimat quos sanguis à peccato redemit. Quàm pulchrū vt cū agmina captiuorū ab ecclesia redimūtur,dicatur: Hos Christ⁹ redemit,Ecce aurū qđ ꝓbari potest,Ecce aurū vtile,Ecce aurū Christi,qđ à morte liberat,Ecce aurū quo redimitur pudicitia,seruatur castitas , Hos ergo malui vobis liberos tradere,q̄ aurū reseruare . Hic numerus captiuorū,hic ordo præstātior est, q̄ species poculorū.
H Huic muneri ꝓficere debuit aurū redēptoris , vt redimeret periclitātes. Agnosco infusum auro sanguinem Christi nō solū irrutilasse,verūetiā diuinæ operatiōis impressisse virtutē redēptiōis munere . Tale aurū sanctus martyr Laurētius domino reseruauit , à quo cum quærētur thesauri ecclesię,promisit demōstraturū se. Sequenti die pauperes duxit . Interrogatus vbi essent thesauri quos promiserat,ostēdit pauperes, dicēs : Hi sunt thesauri ecclesiæ. Et vere thesauri, in quib⁹ Chri
2.Cor.4 stus est,in quib⁹ Christi fides est. Deniq; apostol⁹ ait: Habem⁹ thesaurum in vasis fictilibus. Quos meliores thesauros habet Christ⁹,q̄ eos in quibus se esse dixit?
Mat. 25. Sic enim scriptū est: Esuriui,& dedistis mihi manducare? sitiui,& dedistis mihi bibere· hospes erā,& collegistis me. Et infra: Quod enim vni horū fecistis, mihi fecistis. Quos meliores Iesus habet thesauros,q̄ eos in quibus amat videri? Hos thesauros demonstrauit Laurētius,& vicit,quod eos nec ꝓsecutor potuit auferre. Itaq; Ioachim qui aurū in obsidione seruabat, nec dispēsabat alimoniæ cōparandæ: & aurum vidit diripi, & se in captiuitatē deduci. Laurentius qui aurum ecclesiæ maluit erogare pauperibus,q̄ ꝓsecutori reseruare, pro singulari interpretationis viuacitate sactā martyrij accepit coronā. Nūquid dictū est sancto Laurētio: Nō debuisti erogare thesauros ecclesię,vasa sacramentorū vendere? Opus est vt quis fide syncera & perspicaci prouidentia munus hoc impleat. Sane si in sua ali
I quis deriuat emolumēta,crimen est . Sin vero pauperibus erogat,captiuū redimit,misericordia est. Nemo enim potest dicere,cur paup viuit? Nemo potest queri quia captiui redēpti sūt. Nemo potest accusare,quia tēplū dei ędificatum est. Nemo potest indignari,quia humandis fidelium reliquijs spatia laxata sunt. Nemo potest dolere, quia i sepulturis Christianorū , requies defunctorum est. In his tribus generibus vasa ecclesiæ etiam initiata cōfringere,conflare,vēdere licet. Opus est vt de ecclesia mystici poculi forma nō exeat,ne ad
* Mysterium. vs⁹ nephariosacri calicis* ministeriū trāsferatur. Ideo intra ecclesiam primum quæsita sunt vasa quæ initiata nō essent: deinde comminuta,postremo conflata, per minutas erogationes dispensata egentibus , captiuorū quoq; precijs ꝓfecerunt. Quod si desunt noua,& quæ K nequaquā initiata videantur: in huiusmodi vsus quos supra diximus,arbitror omnia pie posse conuerti.

¶ Depositā viduarum, immo omniū fideliū in ecclesia cum sui etiam periculo cōseruanda. Exemplum de Onia,& Heliodoro, & seipso , & Ticinensi episcopo.

CAPVT XXIX.

ILLVD sane diligenter tuēdum est,vt depositā viduarum intemerata maneant , sine vlla seruentur offensione: nec solū viduarū sed etiam omnium. Fides enim exhibēda omnib⁹, sed maior est viduarum causa & pupillorum . Denique hoc solo vi
2. Mac.3. duarum nomine (sicut in libris Machabęorū legimus) cōmendatum templo omne seruatum est. Nam cū indicium factū esset pecuniarum quas in tēplo Hierosolymis maximas reperiri posse Simon nefarius Antiocho regi prodidit, missus in Hierusalem Heliodorus ad tēplum venit , & summo sacerdoti aperuit indicij inuidiā,& aduētus sui causam. Tunc sacerdos depositā esse dixit viduarum victualia & pupillorum, quædam autē Hircani Tobiæ viri sancti: eaque demōstrauit. Argēti talēta quadringēta erāt, auri vero ducēta. Quæ cum Heliodorus ereptū ire vellet , & regis vēdicare cōmodis,sacerdotes ante altare iactauerūt se,in-
de duti sacerdotales stolas,& deū vitū qui depositis legem dederat,flentes inuocabant custodē se pręcepto rū præstare suorū. Vultus vero & color summi sacerdotis immutatus declarabat dolorē animi , & mentis intētæ solicitudinē. Flebant omnes , quod in contemL ptū loc⁹ vēturus foret si nec in dei tēplo tuta fidei seruaretur custodia: accinctæq; mulieres pectus,& clausę virgines pulsabāt ianuas,ad muros alij currebāt ꝑ fenestras alij prospectabāt , omnes ad cęlū tēdebāt manus,orantes vt suis dominus adesset legibus . Heliodorus autem nec his territus, quod intēderat vrgebat, & satellitibns suis ęrarium sepserat . Tum subito apparuit illi terribilis eques armis præfulgens aureis, equ⁹ autem eius erat insigni ornatus opertorio . Alij quoq; duo iuuenes apparuerūt in virtute inclyta,decore grato,cum splendore gloriæ,speciosi amictu , qui circunsteterunt eum,& vtraq; ex parte flagellabant sacrilegum,sine vlla intermissione cōtinuato verbere. Quid multa? Circūfusus caligine in terram concidit, & euidenti diuinæ operationis indicio exanimatus iacebat, nec vlla spes in eo residebat salutis. Oborta est lætitia metuentibus,metus superbis , deiectiq; ex amicis Heliodori quidam rogabāt Oniam vt vitam posceret ei, M quoniam supremum gerebat spiritum . Rogante itaque sacerdote summo , ijdē iuuenes iterū Heliodoro apparuerunt ijsdem amicti vestibus,& dixerūt ad eū: Oniæ summo sacerdoti gratias age , propter quem tibi vita est reddita. Tu autē expert⁹ flagella dei , vade & nuncia tuis omnibus quantā cognoueris templi religionem,& dei potestatem . His dictis non comparuerunt. Heliodorus itaque recepto spiritu hostiam domino obtulit, Onię sacerdoti gratias egit, & cum exercitu ad regem reuertitur , dicens : Si quem habes hostem,aut insidiatorē rerū tuarū,illuc eum dirige,& flagellatū recipies eū. Seruāda est igitur filij depositis fides,adhibēda diligētia. Egregie hinc vestrū enitescit ministeriū,si susceptā impressio potētis quā vel vidua vel orphani tolerare nō queāt , ecclesiæ subsidio cohibeatur,si ostēdatis pl⁹ apud vos mādatū domini, q̄ diuitis valere gratiā . Meministis ipsi quotiēs aduersus regales impetus pro viduarū , immo omnium depositis certamē subierimus. Cōmune hoc vobiscū mihi recēs exēplū ecclesię Ticinēsis ꝓferā,quę viduę depositūqđ susceperat,amittere pclitabatur . Interpellāte enī eo q̄ sibi illud imperiali rescripto vēdicare cupiebat, cle

A rici nō tenebāt autoritatē, honorati quoq; & interceſſores dati, nō poſſe pręceptis imperatoris obuiari fere bāt Legebatur reſcripti forma directior, magiſter officiorū ſtatuta agens in rebus imminebat. Quid plura? Traditū erat: tamē cōmunicato mecū cōſilio, obſedit ſanctus epiſcopus ea cōclauia ad quæ trāſlatū illud de poſitū viduæ cognouerat. Quod vbi nō potuit auferri receptū ſub chirographo eſt. Poſtea iterū flagitabatur ex chirographo. Pręceptū impator iterauerat, vt ipſe per ſemet ipſum nos conueniret Negatū eſt, & expoſita diuinæ legis autoritate, & ſerie lectionis, & Heliodori periculo, vix tandem rationem imperator accepit. Poſt etiam tentata fuerat obreptio, ſed prævenit ſanctus epiſcopus vt redderet viduæ quod acceperat. Eides interim ſalua eſt, oppreſsio non eſt formidini, quia iam res non fides periclitatur.

¶ Qui fugiēdi, & qui ſint in bono zelādi. CAP. XXX.

EFUGITE improbos, cauete inuidos, Inter improbum & inuidū hoc intereſt. Improbus ſuo delectatur bono, inuidus torquetur alieno. Ille diligit mala, hic bona odit. vt prope tolerabilior ſit qui ſibi vult bene, q̄ qui 1. Tim. 5. male omnibus. Filij ante factum cogitate: cū diutius cogitaueritis, tūc facite quod probatis. Laudabilis mors cū occaſio datur, rapienda eſt illico. Dilata gloria fugit, nec facile cōprehenditur. Fidem diligite, quoniam per fidē & deuotionē Ioſias magnum ſibi ab vniuerſis amorē acquiſiuit, quoniā celebrauit paſcha domini cū
B eſſet annorū decē & octo, quēadmodū nemo ante eū. Zelo itaq; vt vicit ſuperiores, ita & vos filij zelum dei ſumite. Exquirat vos dei zelus & deuoret, vt vnuſquiſque veſtrum dicat: Exquiſiuit me zelus domus tue. Apoſtolus Chriſti zelotos dictus eſt. Quid de apoſtolo dico? Ipſe dominus ait: Zelus domus tuæ comedit Pſal. 62. me. Sit ergo inter vos dei zelus, non iſte humanus quē inuidia generat. Sit inter vos pax, quę ſuper omnē ſenſum eſt. Amate vos inuicem. Nihil charitate dulcius, Philip. 4. nihil pace gratius. Et voſipſi ſcitis quod præ cæteris vos ſemper dilexi & diligo, Quaſi vnius patris filij, coaluiſtis in affectum germanitatis. Quæ bona ſunt tenete, & deus pacis & dilectionis erit vobiſcū in domino Ieſu, cui eſt honor, gloria, magnificentia, poteſtas, cum ſpiritu ſancto in ſęcula ſeculorum. Amen.

CAPITA LIBRI TERTII OFFICIORVM.

Quod ſancti & in quiete maxima operentur & mira, oſtenditur ex Moyſe & Heliſæo. Caput I.
Honeſtū & vtile apud Chriſtianos vnum eſse, qui non cōmoda tēporalia ſequimur, ſed æterna. Cap. II.
De calumnia reprimēda, & beneficētia cūctis exhibēda. Exēplū de harmonia mēbrorū, quę ſingula ſingulis obſequuntur. Caput III.
Alienis incōmodis noſtra lucra nō quęrēda. Cap. IIII.
Nihil à ſapientibus niſi quod honeſtū ſit expetendum & honeſtati ſalutē quoq; poſtponēdam, in quo Dauid maxime commendatur, & Ioannes Caput V.
Famis tempore ſubueniendū, nec auare partis incubādum, vel precia captāda. Exempla de Ioſeph, & diuite auaro in Euangelio. Caput VI.
Peregrinos tēpore famis vrbe non arcendos: quod nō ſolum inhoneſtum, ſed & inutile propoſitis comprobatur exemplis. Caput VII.
Honeſtatem ſaluti quoq; prelatam à deo comprobari. Exempla de Ioſue & Caleb & cæteris exploratoribus. Caput VIII.
Fraudes & turpia lucra clericos maxime dedecere, & omnes honeſtatem Dauid & Nabuthæ imitari debere. Caput IX.
Vitia virtutibus obliterari, & perfidis etiā ac fraudulentis fidem oportere cuſtodiri: quod Ioſue Gabaonitis intimatur exhibuiſse. Caput X.
Auaros & fraudulentos interdū cupitis fraudari, ſemp autē apud deum maleuolentiæ reatu obnoxios teneri. Fabula de quodam Syracuſano, & paradigma de Doech Idumæo, & Anania. Caput XI.
De malo temerarij iuramenti paradigma de Herode & Iepte, & quod filia eius ſponte ſua die condicta reuerſa, fidem illorum præcellat Pythagoræorum qui ſe vades inuicem dederunt. Caput XII.
Quātū piculū Iudith hōeſtatis ituitu ſubierit. Ca. XIII.
Quod ſemper honeſtatem ſequatur vtilitas: quod licet apud homines aliter ſæpe contingere videatur, apud deum tamen perpetuo ita eſse comprobatur multis exemplis. Caput XIIII.
Laus honeſtatis, magnanimitate Heſter, & fide Ionathe commendatur & Achimelech. Caput XV.
De moderamine amicitiæ conſeruandę, clauditur volumen Caput XVI.

Diui Ambroſij

EPISCOPI MEDIOLANEN. OFFI. LIB. III.

¶ Quod ſancti & in quiete maxima operētur & mira, oſtenditur ex Moyſe & Heliſæo. CAPVT I. E

DAVID propheta docuit nos tanquam in ampla domo deā bulare in corde noſtro, & cō uerſari cum eo tanquam cum bono contubernali, vt ipſe ſibi di[illegible]ret, & loqueretur ſecum, vt eſt illud: Dixi, cuſtodiam vias meas. Salomō quoque filius eius ait· Bibe aquam de tuis vaſis, & de puteorum tuorū fontibus, hoc eſt, tuo conſilio vtere. Aqua enim alta, conſilium in corde viri. Nemo, inquit, alienus particeps ſit tibi, fons aquę tuæ ſit tibi proprius: & iucundare cum tua vxore quæ eſt tibi à iuuentute. Ceruus amicitiæ & pullus gratiarū confabulentur tecum. Non ergo primus Scipio ſciuit ſolus non eſse cum ſolus eſset, nec minus negocioſus cum ocioſus eſset. Sciuit ante ipſum Moyſes, qui cum taceret, clamabat: cum ocioſus ſtaret, prælabatur: nec ſolum prælabatur, ſed etiam de hoſtibus quos nō contigerat, triumphabat, adeo ocioſus, vt manus eius alij ſuſtinerent: nec minus quam cæteri negocioſos, qui ocioſis manibus expugnabat hoſtem quem non poterant vincere qui dimicabant. Ergo Moyſes & in ſilentio loquebatur, & in ocio operabatur. Cuius autē maiora negocia, quam huius ocia, qui quadraginta diebus poſitus in monte, totam legem complexus eſt, & in illa ſolitudine qui cum deo loqueretur non defuit? Vnde & Dauid ait: Audiam quid loquatur in me deus. Et quanto plus eſt, ſi cum aliquo deus loquatur, quam Pſal. 48. ipſe ſecum? Tranſibant Apoſtoli: & vmbra eorum curabat infirmos. Tangebantur veſtimenta eorum, & ſanitas deferebatur. Sermonem locutus eſt Helias, & pluuia ſtetit, nec cecidit ſuper terram tribus annis, & ſex 3. Reg. 17. menſibus. Iterum locutus eſt, & hydria farinæ non defecit, & vas olei toto famis diuturnæ tempore non eſt exinanitum. Et quoniam pleroſq; delectant bellica, quid eſt præſtantius exercitus magni lacertis: an ſuis meritis confeciſse prælium? Sedebat Heliſæus in vno loco, & rex Syriæ magnam belli molem inferebat po- 4. Reg. 6. pulo patrum, diuerſiſq; conſiliorum acerbebat frau-

G dibus:& circumuenire insidijs moliebatur, sed omnes eius apparat⁹ propheta deprehẽdebat, & vigore mentis per gratiam dei vbique præsens, cogitationes hostium suis annunciabat, & monebat quibus cauerent locis. Quod vbi regi Syriæ manifestatum est, misso exercitu clausit propheta. Orauit Helisæus, & oẽs illos caecitate percuti fecit, & captiuos intrare Samariam, qui venerant obsidere eum. Conferamus hoc ocium cum aliorum ocio. Alij enim requiescendi causa abducere animum á negocijs solent, & á conuentu cœtuq; hominum subtrahere sese, & aut ruris petere secretum, captare agrorũ solitudines, aut intra vrbẽ vacare animo indulgere quieti & tranquillitati. Helisæus autẽ aut in solitudine Iordanẽ transitu suo diuidit, vt pars defluat posterior, superior autem in fontem recurrat, aut in. Carmelo, resoluta difficultate generandi inopina sterilem conceptione fœcundat, aut resuscitat mortuos, aut ciborũ temperat amaritudines, & facit farinæ admixtione dulcescere, aut decẽ panibus distributis reliquias colligit plebe saturata: aut ferrum securis excussum, & in fluuij Iordanis mersum profundo, misso in aquas ligno facit supernatare, aut emundatione leprosum, aut siccitatem imbribus, aut famẽ mutat fœcũditate. Quando ergo iustus solus est, qui cum deo semper est? Quãdo solitarius est, qui nũq; separatur a Christo? Quis nos, inquit, separabit a dilectiõe Christi? Confido quia neq; mors, neq; vita, neq; angelus. Quado autẽ feriatur a negocio, qui nunq; feriatur a merito, quo cõsummatur negociũ? Quibus autẽ locis circũscribitur, cui totus mũdus diuitiarũ possessio est? Qua æstimatione definitur, qui nunq; opinione cõprehẽditur? Et
H enim quasi ignoratur & cognoscitur, quasi moritur & ecce viuit, quasi tristis & semper lętior, vt egenus & largus, vt qui nihil habeat, & possideat oia. Nihil enĩ spẽctat vir iust⁹, nisi quod cõstãs & honestũ est. Et ideo etiã si alij videatur pauper, sibi diues est: qui non eorum quę caduca, sed eorũ quę ęterna sũt ęstimatiõe cẽsetur

Roma .8.

¶ Honestũ & vtile apud Christianos vnũ esse, qui nõ cõmoda tẽporalia sequimur, sed ęterna. CAPVT .II.

IN quoniam de duobus superioribus locis diximus, in quibus honestũ illud & vtile tractauimus, sequitur vtrum honestatẽ & vtilitatem inter se cõparare debeamus, & quærere quid sit sequẽdum. Sicut enim supra tractauimus vtrũ honestum illud an turpe esset, & secundo loco vtrum vtile an inutile: similiter hoc loco vtrum honestum sit an vtile, nonnulli requirendum putant. Nos autẽ mo-
I nemus ne hæc inter se velut compugnantia inducere videamur, quæ iam supra vnum esse ostendimus: nec honestũ esse posse nisi quod vtile, nec vtile, nisi quod honestum, quia non sequimur sapientiam carnis, apud quam vtilitas pecuniariæ istius commoditatis pluris habetur, sed sapientiam quæ ex deo est, apud quam ea quæ in hoc seculo magna æstimantur, pro detrimento habentur. Hoc enim catorthoma quod perfectum & absolutũ officiũ est, á vero virtutis fonte proficiscitur. Cui secũdũ est cõmune officiũ, quod ipso sermone significatur non esse arduæ virtutis ac singularis, quod potest plurimis esse cõmune. Nam pecuniæ cõpendia captare, familiare multis: elegãtiori cõuuio & suauioribus delectari epulis, vsitatum est. Ieiunare autem, & cõtinentẽ esse, paucorum est: & alieni cupidũ non esse, rarum est. Contra autẽ detrahere velle alteri & nõ esse contentũ suo. Nam in hoc cũ plerisq; cõsortium est. Alia igitur prima, alia media officia. Prima cum paucis, media cum pluribus. Deniq; in ijsdem verbis frequenter discretio est. Aliter enim bonum deum dicimus, aliter hominem: aliter iustum deum appellamus, aliter hominẽ. Similiter & sapiẽtem deum aliter dicimus, aliter hominẽm. Quod & in euangelio docemur: Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester qui in cælis est, perfectus est. Ipsum Paulum lego perfectũ & nõ perfectũ. Nam cũ dixisset: Nõ quod iam accepe-
rim, aut iam perfectus sim, sequar autẽ sic vt cõprehendam: statim subiecit: Quicũq; ergo perfecti sumus. Duplex est enim forma perfectionis: Alia medios: alia plenos numeros habens. Alia hic, alia ibi. Alia secundum hominis possibilitatẽm, alia secũdum perfectionem futuram. Deus autẽ iustus per omnia, sapiens super omnia, perfectus in omnibus. Inter ipsos quoq; homines distantia est. Aliter Daniel sapiens, de quo dictum est: Quis Daniele sapiẽtior? aliter alij sapiẽter. Aliter Salomon, qui repletus est sapientia super omnem sapiẽtiam antiquorum, & super omnes sapientes Aegypti. Aliud est enim cõmuniter sapere, aliud sapere perfectẽ. Qui cõmuniter sapit, pro temporalibus sapit pro se sapit, vt alteri aliquid detrahat, & sibi adiũgat. Qui perfecte sapit, nescit sua spectare cõmoda sed ad illud quod æternum est, quod decorum atq; honestum, toto affectu intẽdit, quærẽs nõ quod sibi vtile est, sed quod omnibus. Itaq; hæc sit formula, vt inter duo illa honestum atq; vtile errare nequeamus, eo quod iustus nihil alteri detrahendũ putet, nec alterius incõmodo suum commodum augeri velit. Hanc formam tibi præscribit Apostolus dicens: Omnia licent, sed non omnia expediunt. Omnia licent, sed non omnia ædificant. Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius. Hoc est, nemo cõmodum suum quærat, sed alterius: nemo honorem suum quærat, sed alterius. Vnde & alibi dicit:
L Alter alterum existimantes superiorem sibi, non quæ sua sunt singuli cogitantes, sed quæ aliorũ. Nemo etiã suam gratiam quærat, nemo suam laudem, sed alteri⁹. Quod euidenter etiam in Prouerbijs declaratum esse aduertimus, dicente sancto per Salomonem spiritu: Fili si sapiens fueris: tibi sapiens eris & proximis. Si autem malus euaseris, solus hauries mala. Sapiens enim
a lijs consulit, sicut iustus: quandoquidem consors sui
e st vtriusque forma virtutis.

Roma .8. L 1.Cor.10. Philip.3.

Ezech.28 Philip.2.

¶ De calumnia rẽprimenda, & beneficẽtia cunctis exhibenda. Exemplum de harmonia membrorũ, quę singula singulis obsequuntur. CAPVT III.

SI quis igitur vult placere omnib⁹ per omnia, quærat nõ quod sibi vtile est, sed quod multis, sicut quærebat & Paulus. Hoc est enim cõ
M formari Christo, alienum non quærere nihil alteri detrahere vt acquirat sibi. Christus enim dominus cũ esset in forma dei, exinaniuit se vt formã susciperet hominis, quã operũ suorũ locupletaret virtutibus. Tu ergo expolias, quẽ Christus induit? Tu exuis quẽ vestiuit Christus? Hoc enim agis quãdo alteri⁹ detrimẽto tua cõmoda augeri expetis. Cõsidera ô homo vnde nomen sumpseris, ab humo vtiq;, quæ nihil cuiq; eripit, sed oia largitur oibus, & diuersos in vsum omnium animãtium fructus ministrat. Inde appellata humanitas, specialis & domestica virtus hois, quæ cõsortẽ adiuuet. Ipsa te doceat forma tui corporis, mẽbrorũq; vsus. Nũquid mẽbrũ tuũ alterius mẽbri officia sibi vẽdicat, vt oculus officiũ oris, aut os oculi officiũ sibi vẽdicet, aut man⁹ pedũ ministeriũ, aut pes manuũ? Quinetiã ipsę manus dextera ac sinistra dispartita habẽt officia pleraq;, vt si vsum cõmutes vtriusq;, aduersum naturã sit: priusq; totũ hominẽ exuas, q; mẽbrorũ tuorũ ministeria cõuertas, si aut de sinistra cibũ suggeras, aut de dextera fungaris ministerio sinistræ vt reliquias ciborũ abluas: nisi forte poscat necessitas. Finge hãc & da oculo virtutẽ, vt possit detrahere sensum capiti, auditũ auribus, menti cogitatiões, odoratũ naribꝰ ori saporẽ, & sibi conferat, nõne omnẽ statũ dissoluet

1.Cor.12. naturæ? Vnde pulchre Apostol⁹ ait: Si totũ corpus oculus, vbi auditus? Si totũ auditus, vbi odoratus? Omnes ergo vnũ corpus sumus, & diuersa mẽbra, sed omnia corpori necessaria. Nõ enim potest mẽbrũ mẽbro dicere, nõ es mihi necessariũ, quinetiã ipsa quę videntur infirmiora membra esse, multo magis necessaria sunt, & maiorẽ plerunq; tuendi se requirũt solicitudinem. Et siquid dolet membrũ vnum, cõpatiuntur ei membra omnia. Vnde quã graue est vt detrahamus aliquid ei cui nos compati oportet: & cui debemus consortiũ ministerij, ei fraudi & noxæ simus? Hæc vtiq; lex naturæ est, quæ nos ad omnẽ stringit humanitatẽ, vt alter alteri tanq; vnius partes corporis inuicem deferamus. Nec detrahendũ quicq; putemus, cũ cõtra naturæ legẽ sit nõ iuuare. Sic enim nascimur, vt consentiant mẽbra mẽbris. & alterum alteri adhęreat, & obsequãtur sibi mutuo ministerio. Quod si vnum desit officio suo, impediantur & cætera: vt si eruat oculum manus, nonne sibi operis sui vsum negauit? Si pedem vulneret, quãtorũ sibi actuũ profectũ inuiderit? Et quãto grauiꝰ est totum hominẽ q̃ vnum mẽbrũ detrahi? Iam si in vno membro totũ corpus violatur, vtiq; in vno homine cõmunio totius humanitatis soluitur, violatur natura generis humani, & sanctæ ecclesiæ congregatio, quæ in vnum connexum corpus atq; compactum vnitate fidei & charitatis assurgit. Christ⁹ quoq; dominus qui pro vniuersis mortuus est, mercedẽ sanguinis sui euacuatã dolebit. Quid quod etiã ipsa lex domini hãc formã tenendã edocet, vt nihil alteri detrahas tui cõmodi seruãdi gratia, cũ dicit: Non trãsferas terminos antiquos quos statuerũt patres tui, cũ vitulũ errantẽ fratris tui reducendum præcipit, cum furem mori iubet, cum vetat mercenarium debita mercede fraudari, cum pecuniam sine vsuris reddendam censet? Subuenire enim nõ habenti humanitatis est, duritię autem plus extorquere quam dederis. Etenim si ideo inops auxilio tuo eguit, quia nõ habuit vnde de suo redderet, nõne impium est si sub humanitatis simulatione amplius ab eo poscas, qui nõ habebat vnde minꝰ solueret? Absoluis igitur alteri debitorem, vt condẽnes tibi: & hãc humanitatem vocas, vbi est iniquitatis auctio? Hoc præstamus cęteris animãtibus, quod alia genera animantium conferre aliquid nesciunt: feræ autem eripiunt, homines tribuunt. Vnde & Psalmista ait: Iustus miseretur & tribuit. Sunt tamen quibus & feræ conferant. Siquidem collatione sobolem suam nutriunt, & aues cibo suo pullos satiant suos. homini autem soli tributũ est vt omnes tanq; suos pascat. Debetur istud ipso naturæ iure. Quod si nõ licet nõ dare, quomodo detrahere licet? Nec ipsæ leges nos docẽt, quę ea quę detracta sunt alicui cum iniuria personæ, aut rei ipsius cumulo, resti tui iubent, quo furem à detrahendo aut pœna deterreant, aut mulcta reuocent. Pone tamen quod aliquis possit aut pœnam nõ timere, aut mulctę illudere. Nunquid dignum est vt aliqui alteri detrahãt. Seruile hoc vitium, & familiare vltimæ conditioni, adeo cõtra naturam, vt inopia magis hoc extorquere videatur, q̃ natura suadere. Seruorũ tamen occulta furta, diuitum rapinæ publicę. Quid autem tam contra naturam, q̃ violare alterum tui cõmodi causa, cum pro omnibus excubandum, subeundas molestias, suscipiendum laborem naturalis affectus persuadeat, & glorioſum vnicuiq; ducatur si periculis proprijs quærat vniuersorũ tranquillitatem, multoq; sibi vnusquisq; arbitretur gratius excidia patriæ repulisse, quam propria pericula, præstantiusq; esse existimet, quod operam suam patrię impenderit, quam si in ocio positus tranquillam vitam voluptatum copijs functus egisset?

¶ Alienis incommodis nostra lucra non quærenda.

CAPVT IIII.

HINC igitur colligitur quod homo qui secundũ naturæ formatus est directionẽ, vt obediat ei, nocere nõ possit alteri. Quod si cui noceat, naturã violet: neq; tãtum esse commodi quod adipisci sese putet, quantum incommodi quod ex eo sibi accidat. Quæ enim pœna grauior, q̃ interioris vulnus conscientiæ? Quod seuerius iudicium q̃ domesticum, quo vnusquisq; sibi est reus, seq; ipse arguit quod iniuriam fratri indigne fecerit? Quod non mediocriter scriptura condemnat dicens: Ex ore stultorum baculus contumeliæ. Stultitiæ igitur condemnatur qui cõtumeliam facit. Nõne hoc magis fugiendum, q̃ mors, q̃ dispendium, q̃ inopia, q̃ exilium, q̃ debilitatis dolor? Quis enim vitium corporis, aut patrimonij damnum non leuius ducat vitio animi, & existimationis dispendio? Liquet igitur id expetendum & tenendum omnibus, quod eadem singulorum sit vtilitas, quæ sit vniuersorum, nihilq; iudicandum vtile, nisi quod in cõmune prosit. Quomodo enim potest vni prodesse, quod inutile sit omnibus? Mihi certe non videtur qui inutilis est omnibus, sibi vtilis esse posse. Etenim si vna lex naturæ oĩbus, vna vtiq; vtilitas vniuersorũ. Quod si vna vtilitas vniuersorum, ad cõsulẽdum vtiq; omnibus naturæ lege cõstringimur. Nõ est ergo eius qui consultũ velit alteri secũdum naturã, nocere ei aduersus legem naturæ. Etenim si ij qui in stadio currunt, ita feruntur præceptis informari atq; instrui, vt vnusquisq; celeritate, nõ fraude cõtẽdat, cursuq; quãtum potest ad victoriã properet, supplantare autem alterũ aut manu deijcere nõ ausit quãto magis in hoc cursu vitæ istius sine fraude alterius & circũscriptione quærenda nobis victoria est? Quærũt aliqui, si sapiens in naufragio positus insipienti naufrago tabulam extorquere possit, vtrũ debeat. Mihi quidem etsi præstabilius communi videatur vsui sapientem de naufragio quã insipiẽtem euadere, tamen non videtur quod vir Christianus & iustus & sapiens quærere sibi vitam aliena morte debeat, vtpote qui etiam si in latronem armatum incidat, feriẽtem referire non possit: ne dum salutem defendit, pietatẽ contaminet. De quo in euangelij libris aperta & euidens sententia est: Reconde gladiũ tuum. Omnis enim qui gladio percusserit, gladio ferietur. Quis latro detestabilior, quã persecutor qui venerat vt Christum occideret? Sed noluit se Christus persecutorum defendi vulnere, qui voluit suo vulnere omnes sanare. Cur enim te potiorem altero iudices, cum viri sit Christiani præferre sibi alterum, nihil sibi arrogare, nullum sibi honorem assumere, non vendicare meriti sui precium? Deniq; cur non tuum tolerare potius incõmodum, q̃ alienũ cõmodum diripere assuescas? Quid tam aduersus naturã, q̃ non esse contentum eo quod habeas, aliena quærere, ambire turpiter? Nam si honestas secundum naturam: (omnia enim fecit deus bona valde) turpido vtiq; contraria est. Non potest ergo honestati conuenire & turpitudini, cum hæc inter se discreta naturæ lege sint.

Mat.26.

¶ Nihil à sapiẽtibus nisi quod honestũ sit expetendũ, & honestati salutem quoq; postponendam. In quo Dauid maxime commendatur. CAPVT V.

SED iam vt etiã in hoc libro ponamus fastigiũ, in quo velut in fine disputationis nostræ dirigamus sententiam, vt nihil expetẽdum sit nisi quod honestũ. Nihil nãq; agit sapiens nisi quod honestum sit, nisi quod cũ synceritate sine fraude sit · neq; quicq̃ facit, in quo se crimine quoq̃ obliget, etiã si latere possit. Sibi enim est reus priusq̃ cæteris, nec tam pudenda apud eũ publicatio flagitij, quã conscientia est. Quod nõ fictis fabulis, vt Philosophi disputãt, sed verissimis iustorũ virorũ exẽplis docere possumus. Nõ

G igitur ego ſimulabo terræ hiatum, quę magnis quibuſdam diſsiluerit ſoluta imbribus, in quem deſcendiſſe Gyges, atq; ibi fabulariũ illum equum æneum offendiſſe à Platone inducitur, qui in lateribus ſuis fores haberet: quas vbi aperuit, animaduertiſſe anulũ aureum in digito mortui hominis cuius illic exanime corpus iaceret: auriq; auarum ſuſtuliſſe anulum. Sed cum ſe ad paſtores recepiſſet regios, de quorũ ipſe numero foret: caſu quodam, quod palam eius anuli ad palmam conuerterat, ipſe omnes videbat, atq; à nullo videbatur: deinde cum in locum ſuum reuocaſſet anulum, vidĕbatur ab omnibus. Cuius ſolers factus miraculi, per anuli oportunitatem reginæ ſtupro potitus, necem regi intulit, cæteriſque interemptis quos necandos putauerat, ne ſibi impedimento forent. Lydiæ regnum adeptus eſt. Da, inquit, hunc anulum ſapienti, vt beneficio eius poſsit latere cum deliquerit. Non minus fugiet peccatorum contagium, quam ſi non poſsit latere, Non enim latebra ſapienti ſpes impunitatis, ſed in-
1. Tim. 1. nocentia eſt. Deniq; lex non iuſto eſt poſita, ſed iniuſto: quia iuſtus legem habet mentis ſuæ, & æquitatis ac iuſtitiæ ſuæ normam. Ideoque non terrore pœnæ reuocatur à culpa, ſed honeſtatis regula. Ergo vt ad propoſitum redeamus, non fabuloſa pro veris, ſed vera
H pro fabuloſis exempla proferamus. Quid enim mihi opus eſt fingere hiatum terræ, equum æneum, anulũque aureum in digito defuncti repertum, cuius anuli tanta ſit vis, vt pro arbitrio ſuo qui eũ ſit indutus anulum, appareat cum velit: cum autem nolit, conſpectui ſe præſentium ſubtrahat, vt præſens non poſsit videri? Nempe eo tendit iſtud, vtrum ſapiens etiam ſi iſto vtatur anulo, quo poſsit propria flagitia celare, & regnum aſsequi, nolit ne peccare, & grauius ducat ſceleris contagium, pœnarum doloribus, an vero ſpe impunitatis vtatur ad perpetrandum ſcelus. Quid inquã mihi opus eſt figmento anuli, cum poſsim docere ex rebus geſtis quod vir ſapiens cum ſibi in peccato non ſolum latendum, ſed etiam regnandum videret ſi peccatum admitteret, contra autẽ periculum ſalutis cerneret ſi declinaret flagitium, eligeret tamẽ magis ſalutis periculum vt vacaret flagitio, q̃ flagitium quo ſibi re-
1. Re. 26. gnum pararet? Deniq; Dauid cũ fugeret à facie regis Saul, cum eum rex cum tribus milibus virorũ electorum ad inferendã necẽ in deſerto quereret, ingreſſus in caſtra regis, cũ dormientẽ offendiſſet, nõ ſolũ ipſe non percuſsit, ſed etiam protexit, ne ab alio qui ſimul ingreſſus fuerat, perimeretur. Nam cũ diceret ei Abiſai: Concluſit hodie dominus inimicũ tuũ in manibus tuis, & nunc occidam eum: reſpondit: Non conſumas illum, quoniam quis injiciet manum ſuam in Chriſtũ domini, & purus erit? Et addidit: Viuit dominus, quia niſi dominus percuſſerit illũ, aut niſi hora illius venerit vt moriatur, vel inpugnã deſcenderit, & apponatur
I mihi, nõ ſit à domino injicere manum meã in Chriſtũ domini. Itaq; non permiſit necari eum, ſed ſolum lanceam quæ erat ad caput eius, & lenticulam tulit aquæ, dormientibus cunctis. egreſſus de caſtris tranſiuit in cacumẽ montis, & coarguere cœpit ſtipatores regios, & præcipue principem militiæ Abner, quod nequaq̃ fidam cuſtodiã regi & domino ſuo adhiberet: deniq; demonſtraret vbi eſset lancea regis, vel lenticula quæ erat ad caput eius. Et appellat⁹ à rege lanceã reddidit & dominus, inquit, reſtituat vnicuiq; iuſtitias ſuas, & fidem ſuam: ſicut tradidit te dominus in manus meas, & nolui injicere manũ mẽã in Chriſtũ domini. Et cũ hoc diceret, timebat tamẽ inſidias eius, & fugit, ſedem exilio mutans. Nec tamen ſalutẽ prętulit innocentiæ, cum ii ſecundo facultate ſibi tributa regis necandi no
* potuiſſet. luiſset * vti occaſionis beneficio, quæ & ſecuritatẽ ſalutis metuenti, & regnum offerebat exuli. Vbi opus fuit Ioãni Gygeo anulo, qui ſi tacuiſset, nõ eſset occiſus ab K Herode? Pręſtare hoc illi potuit ſilentium ſuum, vt & videretur & non occideretur. Sed quia non ſolum pecare ſe propter ſalutis defenſionem paſſus non eſt, ſed ne alienum quidem peccatum ferre ac perpeti potuit, ideo in ſe cauſam necis excitauit. Certe hoc negare nõ poſſunt potuiſſe fieri vt taceret, qui de illo Gyge negãt potuiſſe fieri vt anuli beneficio abſcõderetur. Sed fabula etſi vim nõ habet veritatis, hanc tamen rationẽ habet, vt ſi poſsit celare ſe vir iuſtus, tamẽ ita peccatũ declinet, quaſi celare non poſsit, nec perſonam ſuã indutus anulum, ſed vitam ſuã Chriſtũ indutus abſcondat, ſicut Apoſtolus ait: Quia vita noſtra abſcondita Coloſ. 3. eſt cum Chriſto in deo. Nemo ergo hic fulgere quærat, nemo ſibi arroget, nemo ſe iactet. Nolebat ſe Chriſtus hic cognoſci, nolebat prædicari in euangelio nomen ſuum cum in terris verſaretur, venit vt lateret ſeculũ hoc. Ergo & nos ſimili modo abſcondamus vitã noſtram Chriſti exemplo, fugiamus iactantiam, prædicari non expetamus. Melius eſt hic eſse in humilitate, ibi in gloria. Cum, inquit, Chriſtus apparuerit, tũc Ibidem. & vos cum illo apparebitis in gloria.

¶ Famis tẽpore ſubueniẽdum, nec auare partis incubandum, vel precia captanda. Exempla de Ioſeph & diuite auaro in euangelio. CAPVT VI.

NON vincat igitur honeſtatem vtilitas, ſed honeſtas vtilitatem. Hãc dico vtilitatem, quæ æſtimatur ſecundum vulgi opinionẽ. Mortificetur auaritia, moriatur cõcupiſcẽ L tia. Sanctus in negociationem introiſse ſe negat: quia preciorum captare incrementa, non ſimplicitatis, ſed verſutię eſt. Et alius ait: Captans precia frumenti, ma- Prouer. 11 ledictus in plebe eſt. Definita eſt ſentẽtia, nihil diſputationi relinquens: quale controuerſiarum genus dicendi eſse cum alius alleget agriculturam laudabilẽ apud omnes haberi, fructus terræ ſimplices eſse triplos, plus qui ſeminauerit, eũ probatiorẽ fore: vberiores reddituros induſtrię nõ fraudari, negligentiã magis & incuriã ruris inculti reprehẽdi ſolere. Arui, inquit, ſtudioſi⁹ vberi⁹ ſeminaui, diligẽtius excolui, bono collegi pro uentu, ſolicitus recõdi, ſeruaui fideliter, prouide cuſtodiui. Nunc in tẽpore famis vendo, ſubuenio eſurientibus, vendo frumentum non alienum, ſed meũ, nõ pluris q̃ cæteri: immo etiam minori precio. Quid hic fraudis eſt, cũ multi poſsent periclitari ſi nõ haberẽt quod emerent? Num induſtria in crimen vocatur? Num diligentia reprehenditur? Num prudentia vituperatur? Fortaſse dicat: Et Ioſeph frumenta in abundantia collegit, in charitate vendidit. Num carius aliquis emere cõpellitur? Num vis adhibetur emptori? Omnibus defertur emẽdi copia, nulli irrogatur iniuria. His igitur quãtum cuiuſq; fert ingenium diſputatis, exurgit alius dicens: Bona quidẽ agricultura, quæ fructus miniſtrat omnibus, quæ ſimplici induſtria accumulat terrarum fœcunditatem, nihil doli, nihil fraudis interſerẽs. Deniq; ſiquid vitij fuerit, plus diſpẽdij eſt: quia ſi bene aliquis ſeuerit, melius metet: & ſi ſyncerũ tritici granũ ſeminauerit, puriorẽ ac ſyncera meſsem colliget. Fœcũda terra multiplicatũ reddit quod accepat: fidelis ager M fœneratos ſolet reſtituere prouẽtus. De redditib⁹ igitur vberis glebæ expectare debes tui mercedẽ laboris, de fertilitate pinguis ſoli iuſta ſperare compẽdia. Cur ad fraudem conuertis naturę induſtriam & indulgentiã? Cur inuides vſibus hominũ publicos partus? Cur populis minuis abundantiam: Cur affectas inopiam? Cur optari facis à pauperibus ſterilitatẽ? Cũ enim non ſentiant beneficia fœcũditatis, te auctionãte preciũ, te condẽte frumẽtũ: optãt poti⁹ nihil naſci, q̃ te de fame publica negociari. Ambis frumẽtorũ indigentiam, ali

A mentorũ penuriam, vberis soli partus ingemiscis, fles publicam fertilitatem, horrea, frugũ plena deploras, exploras quãdo sterilior prouẽtus sit, quando exilior partus votis tuis gaudes arrisisse maledictum, vt nihil vsquã nasceretur. Tũc messem tuã venisse lataris, tũc tibi de omniũ miseria cõgeris opes, & hãc tu industriã vocas, hanc diligentiam nominas, quæ calliditatis versutia, quæ astutia fraudis est: & hoc tu remedium vocas, quod est commentum nequitiæ. Latrocinium hoc an fœnus appellem? Captantur tanquã latrocinij tempora, quibus in viscera hominũ durus insidiator obrepas. Augetur preciũ tanq̃ sorte cumulatũ fœnoris, quo periculũ capitis aceruatur. Tibi conditæ frugis multiplicatur vsura, tu frumẽtum quasi fœnerator occultas quasi venditor auctionaris. Quid imprecaris male omnibus, quia maior futura sit fames, quasi nihil frugum superesse, quasi infœcundior annus sequatur? Luerum tuum, damnũ publicum est. Ioseph sanctus omnibus aperuit horrea, nõ clausit: nec precia captauit annonæ, sed perenne subsidiũ collocauit: nihil sibi acquisiuit, sed quẽadmodũ fames etiam in posterum vinceretur, prouida ordinatiõe disposuit. Legisti quẽadmodũ hũc frumẽtarij precij captatorẽ exponat in euãgelio dominus Iesus, cuius possessio diuites fructus attulit, & ille
Lucæ. 12. quasi egẽs dicebat: Quid faciam? nõ habeo quo cõgregem. Destruã horrea mea, & maiora faciam cum scire nõ posset vtrũ sequẽnti nocte anima sua ab eodẽ repeteretur. Nesciebat quid faceret, quasi ei alimenta deessent, herebat ambiguo. Nõ capiebãt horrea annonam.
Prouerb. 11. & ille se egere credebat. Recte igitur Salomõ: Qui cõtinet inquit frumẽtũ, relinquet illud nationibus, nõ hęredibus: quoniã auaritiæ emolumentũ ad successorum iura nõ peruenit. Quod non legitime acquiritur, quasi
B ventis quibusdã ita extraneis diripientibus dissipatur. Et addidit: Captans annonam maledictus in plebe est, benedictio autẽ in capite eius qui participat. Vides ergo quod largitorẽ frumẽti esse deceat nõ precij captatorem. Non est igitur ista vtilitas, in qua plus honesti detrahitur, quam vtilitati adiungitur.

¶ Peregrinos tẽpore famis vrbe non arcendos: quod non solum inhonestum, sed & inutile propositis cõprobatur exemplis. CAPVT VII.

C Sed & illi qui peregrinos vrbe prohibent, nequaquã probãdi, expellere eo tẽpore quo deberent iuuare, separare à cõmercijs cõmunis parẽtis, fusos omnibus partus negare, inita iã cõsortia viuendi auerruncare,* cũ quibus fuerint cõmunia iura, cũ his nolle in tempore necessitatis subsidia partiri? Feræ non expellunt feras, & homo excludit hominẽ? Feræ ac bestiæ cõmunem putant omnibus victum quẽ terra ministrat. Illæ etiã conformẽ sui generis adiuuant: homo impugnat, qui nihil à se alienum debet credere quicquid humani est. Quanto ille rectius, qui cum iam prouecta processisset ætate, & famẽ toleraret ciuitas, atq; (vt in talibus solet) peterent vulgo vt peregrini vrbe prohiberẽtur, præfecturæ vrbanæ curam cæteris maiorem sustinens, conuocauit honoratos, & locupletiores viros poposcit, vt in medium cõsulerent, dicẽs: Quã immane esset peregrinos ejici, quã hominẽ exueret qui cibum morienti negaret. Canes ante mensam impastos esse non patimur, & homines extrudimus? Quã inutile quoq; tot populos mundo perire, quos dira conficeret labes, quantos vrbi suę perire, qui solerent adiumento esse vel in conferendis subsidijs, vel in celebrandis commercijs, neminem fama aliena iuuari: protrahere vt plurimum diem posse non inopiam repellere: immo tot cultorib⁹ extinctis, tot agricolis occidentibus, occasura in perpetuũ subsidia frumentaria. Hos igitur excludimus qui victum

* auocare

nobis inferre cõsuerũt? Hos nolumus in tẽpore necessitatis pascere, qui nos omni ætate pauerunt? Quanta sunt quæ ab ipsis nobis hoc ipso tpe ministrãtur? Non Deute. 8.
in solo pane vuit homo. Nostra illic familia, plerique etiã nostri parentes sunt. Reddamus quod accepimus. Sed veremur ne cumulemus inopiã. Primũ omniũ misericordia nunquã destituitur, sed adiuuator. Deinde subsidia annonæ quæ his impartiẽda sunt, collatiõe redimamus, reparemus auro. Nũquid his deficiẽtib⁹, nõ alij nobis redimẽdi cultores vidẽtur? Quãto vilius est pascere q̃ emere cultores? Vbi etiã repares? Vbi inuenias quẽ reformes? Adde: si inuenias quẽ ignarum, & alieni vsus: numero possis substituere, nõ cultui. Quid plura? Collato auro coacta frumenta sunt. Ita nec abũdantiã vrbis minuit, & peregrinis alimoniã subministrauit. Quantę hoc cõmẽdationis apud deum fuit sanctissimo seni? Quantæ apud homines gloriæ? Hic magnus vere probatus, qui vere potuit imperatori dicere demonstrans prouinciæ totius populos: Hos tibi omnes reseruaui, hi uiuunt beneficio tui senatus, hos tua curia iam morti abstulit. Quanto hoc vtilius, q̃ illud quod proxime Romæ factũ est eiectos esse vrbe amplissima qui iam plurimã illic ętatem transegerant, flentes cum filijs abijsse. quibus velut ciuibus amoliẽdum exilium deplorarẽt, interruptas compluriũ necessitudines, direptas affinitates. Et certe arriserat anni fœcunditas, inuectitio vrbs sola egebat frumẽto, potuisset iuuari si peterent ab Italis frumentũ, quorũ filij expellabantur. Nihil hoc turpius, excludere quasi alienum, & exigere quasi suũ. Quid illũ ejcis qui de suo pascitur? Quid illum ejcis qui te pascit? Seruũ retines, trudis parentẽ? E
Frumentum suscipis, nec affectum impartis? Victum extorques, nec rependis gratiã? Quã deforme hoc, q̃ inutile? Quomodo enim potest vtile esse quod nõ decet? Quãtis corporatorũ subsidijs dudum Roma fraudata est? Potuit & illos non amittere, & euadere famem, expectatis vẽtorũ opportunis flatibus, & speratarum commeatu nauium. Quia vero illud superius honestũ atq; vtile? Quid enim tam decorum atq; honestum, q̃ collatione locupletum iuuare egentes, ministrare victum esurientibus, nulli cibum defore? Quid tam vtile, q̃ cultores agrorum reseruari, nõ interire plebẽ rusticanorũ. Quod honestum igitur, vtile: & quod vtile, honestũ. Ecõtra, quod inutile, indecorum: quod autẽ indecorum, id etiam inutile.

¶ Honestatem saluti quoq; prælatam à deo comprobari. Exempla de Iosue & Caleb. & cæteris exploratoribus. F CAPVT VIII.

QVANDO maiores nostri seruitio exire potuissent, nisi id nõ solum turpe, sed etiam inutile credidissent, regi seruire Egyptiorum? Iesus quoq; & Caleb missi ad explorandam terram: vberem quidem terrã, sed à ferocissimis inhabitari gentibus nunciauerunt. Terrore belli populus infractus, recusabat terræ eius possessionem. Suadebant missi exploratores Iesus & Caleb terrã esse vtilem. indecorum putabãt cedere nationibus, lapidari potius eligebant, quod minabatur populus, q̃ decedere de honestate. Dissuadebãt alij, plebs reclamabat dicens aduersus diras & asperas gentes bellum fore, cadendum sibi in prælio, mulieres suas & pueros direptioni futuros. Exarsit domini indignatio, vt omnes vellet perdere, sed rogante Moyse temperauit sententiam, vltionem distulit, satis esse perfidis supplicij iudicans, vt si parceret interim, nec percuteret incredulos, ad eam tamẽ terram quam recusauerant, propter incredulitatis suæ precium non peruenirent, sed pueri & mulieres qui non immurmurauerant, vel sexu vel ętate veniabiles, caperẽt eius terrę promissam hereditac .iij.

G tem. Deniq; quicũq; erant á viceſimo anno & ſupra, in deſerto corũ mẽbra ceciderũt, ſed aliorum dilata eſt pœna. Qui autem aſcenderunt cum Ieſu, & diſſuaden dum putauerunt, plaga mala ſtatim mortui ſunt. Ieſus vero & Caleb cum innoxia ætate vel ſexu in terram promiſsionis intrarunt. Pars igitur melior gloriã ſaluti prætulit, deterior ſalutem honeſtati. Diuina autem ſententia eos probauit, qui honeſta vtilibus præſtare arbitrabantur. Eos vero cõdemnauit, apud quos ea quæ videbantur ſaluti potius quam honeſtati accõmoda, præponderabant.

¶ Fraudes & turpia lucra clericos maxime dedecere, & omnes honeſtatem Dauid & Nabuthę imitari debere. CAPVT IX.

NIHIL itaq; deformius, q̃ nullum habere amorem honeſtatis, & vſu quodam degeneris mercaturæ quæſtu ſolicitari ignobili, auaro æſtuare corde, diebus ac noctib⁹ in hiare alieni detrimẽta patrimonij, non eleuare animũ ad honeſtatis nitorem, nõ conſiderare veræ laudis pulchritudinem. Hinc naſcuntur aucupia quæſitæ hæreditatis, continentiæ atq; grauitatis ſimulatione captatæ, quod abhorret á ꝓpoſito Chriſtiani viri. Omne enim quod arte elicitũ, & fraude cõpoſitũ eſt, caret merito ſimplicitatis. In ipſis qui nullũ eccleſiaſtici ordinis offi
H ciũ receperint, incõgrua iudicatur affectate ãbitio hæreditatis. In ſupremo fine vitæ poſitos ſuũ habere iudiciũ, vt libere teſtentur quod ſentiũt, qui poſtea nõ ſunt emendaturi: cũ honeſtũ nõ ſit cõpendia alijs vel debita vel parata auertere, cum vel ſacerdotis vel miniſtri ſit prodeſſe ſi fieri poteſt omnibus, obeſſe nemini. Deniq; ſi nõ poteſt alteri ſubueniri niſi alter lædatur, cõmodius eſt neutrum iuuari, q̃ grauari alterum. Ideoq; in cauſis pecuniarijs interuenire non eſt ſacerdotis, in quibus nõ poteſt fieri quin frequẽter lędatur alter qui vincitur, quoniã intercеſſoris beneficio ſe victũ arbitratur. Sacerdotis eſt igitur nulli nocere, ꝓdeſſe velle oĩbus, poſſe autẽ ſolius eſt dei. Nã in cauſa capitis nocere ei quẽ iuuari debeas periclitantẽ, nõ ſine peccato eſt graui. In cauſa autẽ pecuniæ odia quęrere, inſipientiæ eſt: cum pro ſalute hominis graues frequẽter fiant moleſtiæ: in quo etiam periclitari glorioſum ſit. Propoſita igitur forma i ſacerdotis officio teneatur, vt nul
I li noceat ne laceſsitus quidẽ, & aliqua iniuria offenſus. Pſam.7. Bonus enim eſt vir qui dixit: Si reddidi retribuẽtibus mihi mala. Quę enim eſt gloria, ſi eũ nõ lędimus qui nos nõ læſerit? Sed illa virtus eſt, ſi læſus remittas. Quã honeſtũ, quod Dauid cũ potuiſſet regi inimico nocere, maluit parcere? Quã etiã vtile, quia ſucceſſori hoc profuit, vt diſcerẽt oẽs fidem regi ꝓprio ſeruare, nec vſurpare imperiũ, ſed vereri? Itaq; & honeſtas vtilitati prędata eſt, & vtilitas ſecuta eſt honeſtatẽ. Parũ eſt qđ pepercit: addidit, quod etiam in bello doluit occiſum 2.Reg.1. & flebiliter deplorauit dicẽs: Mõtes q eſtis in Gelboe, neq; ros neq; pluuia cadat ſup vos. Montes mortis quoniã ibi ſublata eſt protectio potentiũ, protectio Saul. Nõ eſt vnctus in oleo, ſed ſanguine vulneratorũ, & ex adipe belligerãtiũ. Sagitta Ionathæ nõ eſt retro reuerſa, & gladius Saul nõ eſt reuerſus vacuus. Saul & Ionathas ſpecioſi & chariſsimi, inſeparabiles in vita ſua, & in morte nõ ſunt ſeparati. Sup aquilas leuiores, ſuper leones potẽtiores. Filię Iſrael plorate ſuper Saul, q̃ veſtiebat vos veſtimẽta coccinea cũ ornamẽto veſtro, q̃ imponebat aurum ſuper veſtimẽta veſtra. Quomodo ceciderũt potẽtes in media pugna? Ionathas in morte vulneratus eſt. Doleo in te frater Ionatha, ſpecioſus valde. Ceciderat amor tuus in me, ſicut amor mulierũ Quomodo ceciderũt potẽtes, & perierũt arma concupiſcenda? Quæ mater vnicum ſic defleret filiũ, quẽad-

modum hic defleuit inimicũ? Quis gratiæ autorẽ tãtis K
proſequeretur laudibus. quantis iſte proſecutus eſt inſidiatorẽ capitis ſui? Quã pie doluit, quanto ingemuit affectu, Aruerunt mõtes prophetico maledicto, & diuina vis ſententiã maledicentis impleuit. Itaq; pro regiæ necis ſpectaculo pœnam elementa ſoluerũt. Quid vero ſancto Nabuthæ, quæ fuit cauſa mortis, niſi honeſtatis contẽplatio? Nam cuꝝ ab eo vineam rex poſce- 3. Reg.21
ret, pecuniam daturũ ſe pollicens: indecorum preciũ pro paterna recuſauit hęreditatę, maluitq; morte declinare huiuſmodi turpitudinẽ. Nõ mihi, inquit, fiat á domino, vt dem tibi hęreditatẽ patrũ meorũ. Hoc eſt, tantũ mihi opprobriũ non fiat, nõ permittat deus tãtum extorqueri flagitiũ. Nõ vtiq; de vitibus dicit: (neq; enim de vitib⁹ cura eſt deo, neq; de terreno ſpatio) ſed de iure loquitur patrũ. Potuit vtiq; & aliam vineam de vineis regis accipere, & in amicis eſse, in quo nõ mediocris ſeculi hui⁹ vtilitas æſtimari ſolet: ſed quod turpe erat, iudicauit nõ videri vtile: maluitq; periculũ cũ honeſtate, q̃ vtilitatẽ cum opprobrio. Vulgarem vtilitatẽ loquor, nõ illam in qua etiã honeſtatis gratia eſt, Deniq; & ipſe rex potuit extorquere, ſed impudẽs arbitratur: ſed occiſum doluit. Dominus quoq; mulieris immanitatẽ, quę honeſtatis immemor turpe antetulit lucrũ, cõgruo ſupplicio plectendam annũciauit. L
Turpis eſt itaq; oĩs fraus. Deniq; etiã in rebus vilibus execrabilis eſt ſtateræ fallacia, & fraudulenta mẽſura. Si in foro rerũ venaliũ in vſu cõmerciorũ fraus plecti tur, poteſt ne irreprehẽſibilis videri inter officia vir- Prouerb.
tutum? Clamat Salomon: Pondus magnũ & exiguum, 20.
& menſuræ duplices, immũda ſunt apud deum. Supra quoq; ait: Statera adultera, abominatio eſt domino: pondus autem æquum, acceptabile eſt illi.

¶ Vitia virtutibus obliterari, & perfidis ac etiam fraudulentis fidem oportere cuſtodiri: quod Ioſue Gabaonitis intimatur exhibuiſſe. CAPVT X.

IN omnibus igitur decora eſt fides, iuſtitia grata, mẽſura æquitatis iucunda. Quid autẽ loquar de cõtractib⁹ cæteris, ac maxime de cõceptione prædiorũ vel trãſactionib⁹ atq; pactis? Nõne honeſtatis formulæ ſunt, dolũ malũ abeſse? eumq; cuius dolus fuerit deprehenſus, duplici pœne obnoxium fore? Vbiq; honeſtatis præponderat conſideratio, quæ dolum excludit, fraudem eijcit. Vnde recte generalem Dauid propheta prompſit ſententiam dicens: Nec fecit proximo ſuo malũ. Non ſolum Pſal.14.
itaq; in contractibus (in quibus etiam vitia eorum quæ M
veneunt, prodi iubentur: ac niſi intimauerit venditor. quãuis in ius emptoris tranſcripſerit, doli actione vacuantur) ſed etiã generaliter in omnibus dolus abeſse debet: aperiẽda ſimplicitas, intimãda veritas eſt. Veterẽ autẽ iſtã de dolo nõ iuriſperitorũ formulã, ſed patriarcharũ ſetentiã ſcriptura diuina euidẽter expreſſit in libro teſtamẽti veteris qui Ieſu Naue inſcribitur. Nam cũ exiſſet fama per populos, ſiccatũ eſse mare in Hebręorum tranſitu, fluxiſſe aquam de petra, de cælo diurnam miniſtrari alimoniã tot populi milibus abundantẽ, corruiſſe muros Hierico ſacro turbarum ſono ictos. & vlulatu plebis arietatos, Gethæorũ quoq; regẽ victum, & ſuſpenſum in ligno vſq; ad veſperã: Gabaonitæ metuentes validam manum, venerunt cum verſutia, ſimulantes ſe de terra longinqua eſse, diuq; peregrinatos dirupiſſe calciamenta, detriuiſſe amictus veſtium, quarum veteraſcentiũ indicia monſtrarẽt. Cauſſam autẽ tanti laboris, emerendæ pacis, & ineundæ cũ Hebræis eſse amicitię cupiditatẽ, & cœperũt ab Ieſu Naue poſcere vt ſecum firmaret ſocietatem. Et quia adhuc erat ignarus locorũ, atq; incolarũ inſcius, nõ cognouit fraudes eorum, neq; dominũ interrogauit, ſed

A cito credidit. Adeo ſancta erat illis tẽporibus fides, vt fallere aliquos poſſe nõ crederetur. Quis hoc reprehẽdat in ſanctis, qui cæteros de ſuo affectu æſtimant? Et quia ipſis amica eſt veritas, mentiri neminem putant: fallere quid ſit ignorant, libẽter credũt quod ipſi ſunt nec poſſunt ſuſpectum habere quod non ſunt. Hinc Salomon ait: Innocens credit omni verbo. Nõ vituperãda facilitas, ſed laudanda bonitas. Hoc eſt innocẽtem eſſe, ignorare quod nocẽat: & ſi circunſcribitur ab aliquo, de omnibus tamen bene iudicat, qui fidem eſſe in omnibus arbitratur. Hac igitur mentis ſuæ deuotione inclinatus vt crederet, teſtamentũ diſpoſuit, pacem dedit, confirmauit ſocietatem. Sed vbi in terras eorum ventũ eſt: deprehenſa fraude, quod cũ eſſent finitimi, aduenas ſe eſſe ſimulauerãt, circũſcriptum ſeſe populus patrum indignari cœpit, Ieſus tamẽ pacẽ quã dederat, reuocandã non cenſuit, quia firmata erat ſacramẽti religione: ne dum alienam perfidiam arguit, ſuam fidem ſolueret. Multauit tamen eos vilioris obſequio miniſterii. Clementior ſententia, ſed diuturnior. Manet enim officiis pœna veteris aſtutiæ hæreditario in hunc diem miniſterio deputata.

Prouerb. 14.

¶ Auaros & fraudulentos interdum cupitis fraudari, ſemper autem apud deũ maleuolentie reatu obnoxios teneri. Fabula de quodam Syracuſano, paradigma de Doech Idumæo, & Anania. CAPVT XI.

NON ego in hereditatibus adeundis digitorum percuſſiones, & nudi ſucceſſoris ſalutationes notabo, (nam hæc etiam vulgo notabilia) non ſimulatæ piſcatiões cõpoſitas copias
B vt emptoris illiceretur affectus. Cur enim tam ſtudioſus luxuriæ ac deliciarum repertus eſt, vt huiuſmodi fraudem pateretur? Quid mihi tractare de Syracuſano illo amœno ſecretoq; ſeceſſu, & de Siculi hominis calliditate, qui cum peregrinũ aliquem reperiſſet, cognito quod cupidus eſſet hortorum venalium, ad cœnam in hortos rogauit. Promiſit inuitatus poſtridie ſe venire. Veniens offendit illic magnam piſcatorũ multitudinem, exquiſitis copijs adornatum conuiuium, in proſpectu cœnãtium ante hortulos compoſitos piſcatores, vbi nunq; ante iaciebant retia: vnuſquiſq; quod cœperat, certatim offerebat epulantibus, ſupra menſam piſces ingerebantur, oculos recumbentium reſilientes verberabãt. Mirari cœpit hoſpes tantã copiam piſcium, tantumq; numerum cymbarum. Reſponſum quærenti, aquationem illic eſſe, dulcis aquæ gratia innumerabiles eo piſces cõuenire. Quid multa? Pellexit hoſpitem vt ſibi extorqueret hortos, vẽdere volẽs vogitur, precium grauatim ſuſcipit. Sequenti die ad hortos emptor cum amicis venit, nauigium nullum inuenit. Percontãti num aliqua piſcatoribus eo eſſet die feriarũ ſolẽnitas, reſpõdetur, nulla, nec vnq; illic præter heſternum diẽ piſcari ſolitos. Quã hic redarguẽdi haberet autoritatem doli, qui tã turpe captarit aucupiũ deliciarũ? Qui enim alterũ peccati arguit, ipſe à pctõ debet alienus eſſe. Non ergo huiuſmodi nugas ego in
C hanc eccleſiaſticę cenſionis autoritatẽ vocabo, quę generaliter condẽnat omnẽ lucri turpis appetẽtiam, breuiq; ſermonis cõpendio excludit leuitatẽ ac verſutiã. Nã de illo quid loquar, qui de eo teſtamẽto quod ab alijs licet factum, falſum tamen cognouerit, hæreditatem ſibi aut legatum vẽdicet, & lucrum querat alieno crimine: cum etiam leges publicæ eum qui ſciens falſo vtitur, tanq; reum adſtringãt facinoris? Regula autem iuſtitiæ manifeſta eſt, quod à vero declinare virum nõ deceat bonũ nec dãno inuſto afficere quenq;, nec doli aliquid annectere, fraudis ve cõponere. Quid euidẽti? eo, quod Ananias quia fraudauit de precio agri ſui quem ipſe vendiderat, & portionem precij tanq; ſum-

Cicero. 3. offi.

mæ totius numerum ante pedes poſuit apoſtolorum, ſicut reus fraudis interijt? Licuit vtiq; illi nihil offerre & hoc ſine fraude feciſſet. Sed quia fraudẽ admiſcuit, nõ liberalitatis gratiã reportauit, ſed fallacię pœnã exſoluit. Et dominus in euãgelio cũ dolo accedentes repudiauit, dicens: Vulpes foueas habent, quoniã in ſimplicitate cordis & in innocentia nos iubet viuere. Dauid quoq; ait, Sicut nouacula acuta feciſti dolũ, nequitiæ argues proditorẽ, eo quod inſtrumẽtũ huiuſmodi ad hominis adhibetur ornatum, & plerunq; vlcerat. Si quis igitur prætendat gratiã, & dolum nectat. Doech proditoris exẽplo, vt eũ quẽ celare & ꝓtegere debeat prodat ad mortẽ, inſtrumẽti iſtiꝰ cõparatiõe cẽſetur, quod ebriæ mẽtis & titubantis vitio manus vulnerare conſueuit: ſicut iſte malitiæ ebrius vino, per funeſtæ proditionis indiciũ Achimelech ſacerdoti necem detulit eo quod prophetam hoſpitio ſuſcepiſſet, quẽ rex inuidiæ accenſus ſtimulis perſequebatur.

Matth. 8. Pſal. 51. 1. Reg. 22

¶ De malo temerarij iuramenti paradigma de Herode & Iepte, & quod filia eius ſponte ſua die condicta reuerſa, fidem illorum præcellat Pythagoreorum qui ſe vades inuicem dederunt. CAPVT XII.

PRVRVM igitur ac ſyncerum oportet eſſe affectum, vt vnuſquiſq; ſimplicem ſermonẽ proferat, vas ſuum in ſanctificatione poſſideat, E nec fratrem ſuum circũſcriptione verborum inducat, nihil promittat inhoneſtũ: aut ſi promiſerit, tolerabilius eſt promiſſum non facere, q̃ facere quod turpe ſit. Sæpe pleriq; cõſtringunt ſeipſos iuriſiurandi ſacramento: & cum ipſi cognouerint promittendum non fuiſſe, ſacramẽti tamen cõtẽplatione faciũt quod ſpoponderunt: ſicut de Herode ſupra ſcripſimus, qui ſaltatrici præmium turpiter promiſit, crudeliter ſoluit. Turpe quod regnũ pro ſalutatiõe promittitur, crudele quod mors prophetæ pro iuriſiurãdi religiõe donatur. Quãto tolerabilius tali fuiſſet periuriũ ſacramẽto? ſi tamen periuriũ poſſit dici quod ebrius inter vina iurauerat, quod euiratus inter ſaltantiũ choros promiſerat. Infertur diſco ꝓphetę caput? & hoc æſtimatum eſt fidei eſſe, quod amentiæ fuit. Neq; vnq̃ adducar vt credam non incaute principem pomiſiſſe Iepte vt immolaret deo quicquid ſibi reuertẽti intra limẽ domꝰ ſuæ occurreret, cũ & ipſum voti pœnituerit ſui poſtq̃ filia occurrit ſibi. Deniq; conſcidit veſtimẽta ſua, & dixit: Heu me filia, impediſti mihi, impediſti mihi, in ſtimulũ dolorũ facta es mihi. Qui licet pio metu ac formidine accerbitatẽ duræ ſolutionis impleuerit, tamen luctũ annuũ etiã poſteris deplorandũ ſtatuit ac dereliquit. Dura ꝓmiſsio, accerbior ſolutio, quẽ neceſſe habuit lugere etiã ipſe qui fecit. Deniq; factũ eſt præ- F ceptũ & decretũ in Iſrael ex diebus in dies: Ambulabũt, inquit, filiæ populi Iſrael, lugẽtes filiam Iepte Galaditæ quatuor diebus in anno. Non poſſum accuſare virum qui neceſſe habuit implere quæ vouerat, ſed tamẽ miſerabilis neceſsitas quæ ſoluitur parricidio. Melius eſt nõ vouere, q̃ vouere id quod ſibi cui ꝓmittitur nolit exſolui. Deniq; in Iſaac habemus exẽplum, pro quo arietem deus ſtatuit immolari ſibi. Non ſemper igitur promiſſa ſoluẽda omnia ſunt. Deniq; ipſe dominus frequenter ſuam mutat ſentẽtiam, ſicut ſcriptura indicat. Nã & in eo libro qui inſcribitur Numeri, propoſuerat percutere morte & perdere populũ, ſed poſtea rogatus à Moyſe, recõciliatus eſt populo ſuo. Et iterum ad Moyſen & Aarõ ait: Diuidite vos de medio ſynagogę, & cõſummabo eos ſimul. Quibus deſcẽdentibꝰ à cœtu, Dathan & Abiron atq; Chore ſubito impios terra prerupto ſoluta hiatu abſorbuit. Præcellentius & antiquiꝰ iſtud exẽplũ de filia Iepte, q̃ illud quod memorabile habetur apud philoſophos de duobus Pytha-

Gene. 22. Iudicũ. 11 Num. 14. Num. 16.

G reis: quorũ alter cũ a tyrãno Dionyſio capitis dãnatus eſſet,præſcripto mortis die,popoſcit vt domũ pergendi ei facultas daretur,quo cõmendaret ſuos. Ac ne reuertendi nutaret fides,vadem mortis obtulit ea conditione,vt ſi ipſe deſoret ad cõſtitutũ diem, vas eius ſibi pro eo moriendum agnoſceret. Nec qualitate ſpõſionis qui offerebatur recuſauit, conſtantiq; animo diem necis præſtolabatur. Itaq; alter ſe nõ ſubtraxit,alter ad diem repedauit. Quod eouſq; fuit mirabile,vt tyrãnus eos ſibi in amicitiã adſciſceret,quorũ vrgebat ꝑiculũ. Quod ergo in ſpectatis & eruditis viris plenũ miraculi eſt,hoc in virgine multo magnificentius, multoq; illuſtrius deprehenditur, quæ ingemiſcenti patri ait. Fac mihi vt exiuit de ore tuo. Sed ſpatiũ duorũ popoſcit menſium, vt cũ ęqualibus conuentũ ageret in montibus, quæ virginitatẽ eius prædeſtinatam nec ꝑpio affectu proſequerentur. Nec fletus ęqualium mouit puellam,nec dolor flexit,nec gemitus retardauit, nec dies præterijt,nec fefellit hora. Redijt ad patrem, quaſi ad votum rediret, & voluntate propria cunctantem impulit,fecitq; arbitratu ſpontaneo,vt quod erat impietatis fortuitum,fieret pietatis ſacrificium.

¶ Quantum periculum Iudith honeſtatis intuitu ſubierit. CAPVT XIII.

ECCE tibi Iudith ſe offert' mirabilis, quæ formidatũ populis virum Holofernẽ adijt. Aſſyriorum triumphali ſeptũ caterua. Quẽ primo formæ gratia & vultus decore perculit, deinde ſermonis circunſcripſit elegantia. Primus triũphus eius,quod integrum pudorẽ de tabernaculo hoſtis reuexit. Secũdus,quod fœmina de viro repertauit
H victoriam,fugauit populos conſilio ſuo. Horruerunt Perſæ audaciam eius. Vtiq;(quod in illis Pythagoreis duobus mirantur)non expauit mortis periculum, ſed nec pudoris,quod eſt grauius bonis fœminis: nõ vnius ictum carnificis ſed nec totius exercit9 tela trepidauit. Stetit inter cuneos bellatorũ fœmina,intervictricia arma ſecura mortis. Quantũ ad molem ſpectat periculi, moritura proceſsit:quãtũ ad fidem,dimicatura. Honeſtatem igitur ſecuta eſt Iudith: & dum eam ſequitur, vtilitatẽ inuenit. Honeſtatis enĩ fuit ,ꝑhibere ne populus dei ſe ,ꝑphanis dederet,ne ritus patrios & ſacramẽta proderet,ne ſacras virgines,viduas graues ,pudicas matronas Barbaricę ſubijceret impuritati, ne obſidionẽ deditione ſolueret. Honeſtatis fuit ſe malle pro omnibus periclitari,vt omnes eximeret periculo. Quãta honeſtatis autoritas, vt conſiliũ de ſummis rebus fœmina ſibi vendicaret,nec principibus populi cõmitteret? Quanta honeſtatis autoritas, vt deum adiutorem præſumeret:quanta gratia,vt inueniret?

I ¶ Quod ſemper honeſtatem ſequatur vtilitas:quod licet apud homines aliter ſæpe cõtingere videatur, apud deum tamen perpetuo ita eſse comprobatur multis exemplis. CAPVT XIIII.

QVID vero Heliſæus niſi honeſtatem ſecutus eſt cũ exercitũ Syrię qui ad obſidendũ eum venerat,captiuum introduxit in Samariã,cuius oculos cæcitate obduxerat,& 4.Reg.6. dixit: Domine aperi oculos eorũ,vt videant. & viderunt. Itaq; cum rex Iſrael percutere ingreſsos vellet, eamq; ſibi dari,a propheta facultatem poſceret,reſpõdit non percutiendos,quorum captiuitatem non eſset manu operatus, armiſq; bellicis:ſed magis ſubſidio alimentorum iuuandos. Deniq; epularibus refecti copijs nunq; poſtea in terrã Iſrael piratæ Syrię reuertendum putarũt. Quãto hoc ſublimius, q̃ illud Grę corũ,quod cũ duo populi aduerſum ſe de gloria imperioq; decertarẽt, & alter ex his haberet copiã quẽadmodũ naues alterius populi clanculo exureret, turpe credidit,ma K
luitq; minus poſse honeſte,q̃ plus turpiter. Et iſti quidẽ ſine flagitio hęc facere nequibãt, vt eos qui conſummandi belli Perſici gratia in ſocietatẽ cõuenerant,hac fraude deciperẽt,q̃ licet poſsẽt negare nõ poſsẽt tamẽ nõ erubeſcere. Hæliſæus aũt nõ fraude,deceptos licet ſed poteſtate domini percuſsos,maluit tamẽ ſeruare q̃ perdere,quia decorum foret hoſti parcere,& aduerſario donare vitã,quã potuiſsẽt auferre niſi peperciſset, Liquet igitur id quod decorũ eſt, ſemp eſse vtile. Nã & Iudith ſancta decoro cõtẽptu propriæ ſalutis ſoluit obſidionis periculũ,& publicã honeſtate,ꝑpria acquiſiuit vtilitatẽ. Et Hæliſæus glorioſius ignouit q̃ perculit, & vtilius reſeruauit hoſtes q̃ cœperat. Quid autẽ aliud Ioannes,niſi honeſtatẽ cõſiderauit, vt inhoneſtas nuptias etiã in rege nõ poſset perpeti dicẽs. Nõ licet tibi Marci. 6.
illam vxorẽ habere? Potuit tacere,niſi indecorum ſibi iudicaſset mortis metu verũ non dicere,inclinari regi propheticã autoritatem adulatiõe ſubtexere. Sciebat vtiq; moriturũ ſe eſse,quia regi aduerſabatur,ſed honeſtatem ſaluti prætulit. Et tamen quid vtilius q̃ quod paſsionis viro ſancto aduexit gloriã? Sancta quoq; Su- Danie.13.
ſanna denũciato falſi teſtionij terrore,cũ hinc ſe videret vrgeri ꝑiculo,ĩde opprobrio, maluit honeſta morte vitare opprobrium, q̃ ſtudio ſalutis turpem vitam ſubire ac ſuſtinere. Itaque dũ honeſtati intendit,etiam vitã reſeruauit quę ſi id quod ſibi videbatur ad vitam vtile,prę optauiſset,nõ tantam reportaſset gloriã,ĩmo etiam(id quod nõ ſolũ inutile, ſed etiam periculoſum foret)pœnam criminis forſitan nõ euaſiſset. Aduertimus igitur quia id quod turpe eſt,non poteſt eſse vtile neque rurſus id quod honeſtũ eſt,inutile:quia cõplex honeſtatis eſt ſemper vtilitas,& vtilitatis honeſtas. Memorabile ferunt rhetores, quod dux Romanorũ cum L
ad eum aduerſarij regis medicus veniſset pollicens daturum ſe regi venenũ, vinctum eũ ad hoſtem remiſerit. Et reuera prę clarum. vt qui virtutis certamẽ ſuſcęperat,nollet fraude vincere. Nõ enim in victoria honeſtatem ponebat,ſed ipſam,niſi honeſtate quę ſitam,victoriam turpem pronũciabat. Redeamus ad noſtrum Moyſen,atque ad ſuperiora reuertamur:vt quãto prę-
ſtantiora,tanto antiquiora promamus. Nolebat Egypti rex populum dimittere patrum. Dixit Moyſes ſacerdoti Aaron, vt extenderet virgã ſuã ſuper omnes aquas Egypti. Extendit Aaron, & conuerſa eſt aqua fluminis in ſanguinẽ, & nemo poterat bibere aquam, omneſque Egyptij ſiti peribãt, ſyncera autẽ fluẽta patribus abundabant. Iactauerunt fauillam in cælum, & facta ſunt vlcera, & veſicæ cadentes in hominibus & quadrupedibus. Deduxerũt grandinem in igne flammeo,contrita erant ſuper terrã omnia. Rogauit Moyſes,& vniuerſa in ſuam gratiã reuerterũt. Grãdo ſedata eſt,ſanata vlcera,ſolitos potus flumina prębuerunt. M
Iterum caligantibus tenebris operta erat terra per triduum,exquo Moyſes manũ leuauerat, & tenebras infuderat. Moriebatur omne primogenitũ Egyptiorũ, cum Hebræorũ omnis eſset inoffenſa progenies. Rogatus Moyſes vt his quoque finem exitijs daret ,orauit & impetrauit,In illo prædicandum,quod a fraudis cõ ſortio tẽperauit. In hoc mirabile,quoniã diuinit9 intẽta ſupplicia,virtute propria etiam ab hoſte detorſerit Vere nimium,ſicut ſcripũ eſt,manſuetus & mitis,ſciebat quod fidem rex nõ ſeruaret promiſsi,tamen honeſtum putabat vt rogatus oraret,Ieſus benediceret, appetitus remitteret. Proiecit virgam,& ſerpẽs factus eſt qui deuorauit ſerpẽtes Aegyptiorũ, ſignificãs qđ verbũ caro fieret,quę ſerpẽtis diri venena vacuaret ꝑ remiſsionẽ & indulgẽtiã peccatorũ. Virga eſt enĩ verbũ directũ,regale plenũ poteſtatis, iſigne imperij. Virga ſerpens facta eſt,quoniã qui erat fili9 dei ex deo patre

Ioan. 3. natus, filius hominis factus est natus ex virgine: qui quasi serpēs exaltatus in cruce, medicinam vulneribꝰ infudit humanis. Vnde & ipse dominꝰ ait: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto: ita exaltari oportet filiū hominis. Deniq; & alterū signū ad dominū Iesum pertinet quod fecit Moyses. Manū suā misit in sinū, & protulit eā, & facta est manus eius sicut nix. Iterum misit, & protulit eā, & erat sicut carnis humanæ species: significans domini Iesu primū fulgorē diuinitatis, post ea susceptionē carnis, in qua fide credere omnes gentes populosq; oporteret. Merito manū misit, quia dextera dei Christus est, in cuius diuinitatē & incarnationē si quis nō crediderit, quasi reprobus flagellatur, sicut iste rex, qui quoniā signis nō credidit euidentibus, postea flagellatus orabat, vt veniam mereretur. Quantus igitur honestatis affectus esse debeat, ex his probatur, & eo maxime, qđ se obijciebat pro populo dicens vt remitteret populo deꝰ, aut certe de libro viuētiū se deleret. Tobias quoq; formā expressit honestatis exi

Exod. 32

Tobiæ. 2. dentius, cū relicto cōuiuio mortuos sepeliret, & ad ci-
Tobiæ. 7. bos pauperis mēsę inuitaret inopes. Raguel præcipue, qui cōtēplatione honestatis, cū rogaretur vt filiā suam in coniugiū daret, vitia quoq; filiæ nō tacebat, ne circōuenire petitorē videretur tacēdo. Itaq; cū Tobias filius Tibię poscereet vt sibi daret puellā, respondit, lege quidē ipsi eā deberi tanq̄ propinquo, sed dedisse se eā iā sex viris, & omnes eos esse mortuos. Iustus itaq; vir plus alienis timebat, & malebat innuptā sibi mane

B re filiam, q̄ propter nuptias eius extraneos periclitari. Quā breuiter absoluit omnes quæstiones philosopho rū. Illi de vitiis tractāt domorū, tegēda an prodēda a venditore videātur: hic noster nec filiæ vitia celāda arbitratus est. Et certe nō ipse affectabat vt eā traderet, sed rogabatur. Quāto vtiq; iste honestior sit illis, dubitare nō possumus si cōferamus quāto præstātior sit filię causa, q̄ rei venalis pecunia. Cōsideremus aliud quod in captiuitate gestū summū tenuit honestatis decorē. Nullis enim aduersis honestas impeditur, quæ in his eminet & magis pręcellit q̄ in prosperis. Inter vincula itaq;, iter arma, flāmas, seruitutē (quę liberis omni supplicio grauior est) inter pœnas moriētium, excidia patriæ, viuorum formidinem, sanguinem peremptorum, non excidit tamen cura honestatis maioribus nostris,

2. Mac. 1. sed inter euersæ patriæ cineres & fauillas in affectibus pius resplēduit & refulsit. Nam cum in Persidem ducerētur patres nostri, qui tunc dei omnipotētis cultores

C erant, acceptū ignē de altari sacerdotes domini occulte in valle absconderunt. Erat illic velut patēs puteus, aquę secessu infrequens, nec populari vsui patēs, ignoto & ab arbitris remoto loco. ibi obsignauerūt indicio sacro pariter ac silentio ignem recōditū. Non illis studio fuit aurum defodere, argētū abscōdere, quod seruarēt posteris suis: sed inter extrema sua honestatis curam habentes, sacrū ignem seruandū putarūt, ne eum vel impuri contaminarēt, vel defunctorum sanguis extingueret, vel deformium ruinarū aceruus aboleret. Abierunt itaq; in Persidem sola religione liberi, quoniam sola illis per captiuitatem extorqueri nequiuit. Post plurimum vero tēporis, quando placuit deo, dedit hanc mētem regi Persarū vt instaurari in Iudæa tēplū, & legitimos reparari Hierosolymis ritus iuberet. Cuius gratia muneris Neemiam sacerdotē rex Persarū direxit. At ille secum deduxt illorum sacerdotum nepotes qui profecturi de patrio solo, sacrū (ne periret) ignem absconderant. Venientes autem, vt patrum sermone est proditum, non inuenerūt ignem, sed aquam crassam. Et cū deesset ignis quo adolerēt altaria, haurire eos aquā Neemias sacerdos, sibiq; deferre, & aspgere super ligna iussit, Tunc visu mirabile, cū esset cæsū intextū nubibus, sol repēte illuxit, accensus est magnus ignis, ita vt omnes in tam euidenti domini gratia D factum stupentes, lætitia profunderentur. Orobat Neemias, psallebant sacerdotes hymnū deo vsquequo consumptum est sacrificium. Iussit iterum Neemias residua aqua maiores perfundi lapides. Quo facto flamma accēsa est, lumen autē refulgens ab altari cōsumptum illico est. Hoc patefacto indicio, rex Persarum eo loco in quo ignis fuerat abscōditus, & postea reperta est aqua, tēplū fieri mādauit, cui inferebātur dona plurima. Appellauerunt autem illud qui erant cum sancto Neemia, Epathar, quod interpretationē habet purificationis a plurimis Nepthithe vocatur. Inuenitur autē in descriptionibus Hieremiæ prophetæ, quod iusserit accipere de igne eos qui postea essent futuri. Hic est ignis qui cecidit super sacrificiū Moysi, & cōsumpsit illud, sicut scriptū est, Quia exiuit ignis a domino, & cōsūpsit vniuersa quæ erāt super altare holocausta. Hoc igne oportebat sanctificari sacrificiū. Ideoq; & in filios Aaron qui alienū ignē inferre voluerūt, exiuit iterū ignis a domino, & consumpsit eos, ita vt mortui extra castra proiicerētur. Veniēs aūt Hieremias in locū, inuenit domū in modū spelūcæ: & tabernaculū, & arcā, & altare incēsi itulit illuc: & obstruxit ostiū, Quod cū ii qui simul venerant, curiosius perscrutarentur, vt notarent sibi locū, nequaq̄ cōprehēdere atq; inuenire potuerunt. Vt autē cognouit Hieremias quod affectasset, dixit: Ignotus erit locus, donec cōgreget deus congregationē populi, & propitius fiat. Tūc deus ostēdet hæc, & apparebit maiestas domini. Cōgregationē populi tenemus, propitiationem domini dei nostri a- E gnoscimus, quā propitiator in sua oparatus est passione. Arbitror quod nec ignē istū possimus ignorare, cū legerimus quia baptizat dominus Iesus in spiritu sancto & igni, sicut in euāgelio dixit Ioānes. Merito cōsumebatur sacrificiū, quoniā pro peccato erat. Ille autē ignis typus spiritus sancti fuit, qui descēsurus erat post domini ascensionē, & remissurus peccata omnium: qui quasi ignis inflammat animū ac mētē fidelē. Vnde ait Hieremias accepto spiritu: Et factum est in corde meo Hier. 20. vt ignis ardens, flammigerans in ossibus meis, & dissolutus sum vndiq;, & ferre non possum. Sed & in acti Act. 2. bus apostolorum cū decidisset super apostolos spiritꝰ sanctus, & pleroscq; qui expectabant promissa domini: tanq̄ ignem dispersas esse linguas legimus. Deniq; sic vaporabatur singulorū animus, vt musto repleti esse ęstimarentur, qui acceperāt linguarum diuersitatem. Quid ergo sibi vult quod ignis aqua factus est, & aqua F ignem exitauit, nisi quia spiritalis gratia per ignē exurit, per aquā mundat peccata nostra; Eluitur enim peccatum, & exuritur. Vnde & Apostolus ait: Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Et infra: Si cuius 1. Cor. 3. opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Quod ideo posuimus, vt probaremus per ignē exuri peccata. Notum est ergo hunc esse vere ignem sacrum, qui tunc in typo futurę remissiōis peccatorū descendit super sacrificiū. Hic igitur ignis absconditur captiuitatis tempore, quo culpa regnat: tempore autem libertatis ꝓmitur. Et licet in aquæ speciem mutatus, tamen seruat ignis naturam, vt cōsumeret sacrificiū. Nec mireris cum legeris quia pater deus dixit: Ego sum ignis cōsumens. Et alibi: Me Hierem. 2. dereliquerunt fontem aquę viuæ. ipse quoq; dominus Iesus quasi ignis inflāmat audientium corda, quasi fons Lucæ. 12. refrigerat. Nam ipse in euangelio suo dicit quod ideo venerit, vt ignem in terras mitteret, & potum sitientibus aquæ viuę ministraret. Heliæ quoq; tēpore descendit ignis, quando prouocauit prophetas gentiū vt altare sine igne accenderēt. Et cū illi nequissent facere, hostiam suam tertio ipse perfudit aqua, & manabat aqua in circuitu altaris, & exclamauit, & cecidit ignis a do- 3. Reg. 18.

G mino de cęlis,& consumpsit holocaustū. Hostia illa tu es. Considera tacitus singula. In te descendit vapor spiritus sancti,te videtur exurere cum tua peccata consumit. Deniq; quod consumptū est sacrificium Moysi tēpore,sacrificium pro peccato erat. Vnde Moyses ait, sicut in Machabęorum scriptū est libro, eo quod nō sit manducatū quod erat pro peccato,cōsumptū est. Nōne tibi consumi videtur,quādo in baptismatis sacramēto interit homo totus exterior? Vet⁹ homo noster exterior crucifixus est cruci. Apostolus clamat. Illic, sicut patrum exempla te docēt. Aegyptius demergitur, Hebræus resurgit sancto renouatus spiritu, qui etiam per mare rubrum in offenso trāsiuit vestigio,vbi baptizati sūt patres sub nube,& in mari. In diluuio quoque Noe tempore mortua est omnis caro,iustus tamen cū sua ꝓgenie seruat⁹ est. An nō cōsumitur homo,cū absorbetur mortale istud a vita? Deniq; exterior corrūpitur,sed interior renouatur. Nec solū i baptismate,sed etiā in pœnitentia fit carnis interitus ad profectū spiritus,sicut apostolica docemur autoritate,dicēte sancto Paulo: Indicaui vt pręsens eū qui sit operat⁹ est tradere huiusmodi satanæ in interitū carnis, vt spūs saluus sit in die domini nostri Iesu Christi. Prolixior excursus admirādi gratia mysterij factus videtur, dū studemus reuelatū plenius sacramentū pādere,quod eousq; plenū honestatis est,vt sit plenū religiōis. Quanta aūt
H honestatis cura maiorib⁹ fuit,vt vni⁹ mulieris iniuriā stupro illatā intemperantiū,bello persequerentur, & victo populo tribus Beniamin obtestarētur in coniugio se eis proprias filias nō daturos? Remanserat trib⁹ sine vllo posteritatis subsidio, nisi fraudis necessarię accepisset licentiā. Quæ tamē indulgētia cōgruo intēperātię supplicio non videtur vacare, quādo illis hoc solū ꝓmissū est,vt raptu inirēt cōiugia, nō cōnubij sacramēto. Et reuera dignū fuit vt qui alienū contubernīū soluerāt,ipsi nuptiarū amitterēt solemnitatē. Quā plena autē miseratiōis historia? Vir,inquit, Leuita acceperat sibi iugalē,(quā à concubitu concubinam appellatam arbitror)quæ aliquāto post quibusdā (vt fieri solet) offensa rebus,ad patrem se cōtulit,& fuit illic quatuor mēsibus. Exurrexit vir eius, & abijt ad soceri sui domum,vt cum sua iugali repararet gratiam,& reuocaret eam,ac reduceret. Occurrit mulier, atq; in domum patris sui introduxit maritum. Lætatus adolescētulæ pater venit obuiam,& sedit cum eo tribus dieb⁹, & epulati sunt,& quieuerunt. Et sequenti die surrexit Leuita diluculo,& retentus est à socero,vt tā cito non desereret conuiuij iucūditatem. Et alio & tertio die nō permisit pater adolescētulę proficisci generū suū, donec lętitiæ & gratia inter eos omnis consummaretur. Sed die septimo cum iam ad vesperum declinaret
I dies,post mensas & læta cōuiuia, cū prætexeret finitimæ noctis viciniam,& apud suos potius q̄ apud extraneos requiescendum putaret,nequiuit tenere, & dimisit vna cum filia sua virum. Verum vbi facta est aliqua progressio,cū vesper iam ꝓpior vrgeret, & appropinquandum foret ad vrbem Iebusęorum, dicēte seruulo vt ad eam dominus suus deflecteret,non acquieuit dominus suus,quia nō erat ea ciuitas filiorum Israel: sed iter edit peruenire vsq; Gabaa, quæ habitabatur à populo tribus Beniamin. Nec erat quisq̄ qui adueniētes reciperet hospitio,nisi vir peregrin⁹ ꝓgressa ætatę. Qui cum aspexisset eos, interrogauit Leuitā: Quo vadis, vel vnde venis? quo respondente quod esset viator, & repeteret montē Effrē,& non esset qui colligeret eū: hospitium obtulit,adornauit conuiuiū. At vbi satietas epulandi facta est,& mensæ remotæ,irruentes pestilētes viri circumierunt domum. Tūc senior filiam suam virginem, & coæqualem eius cum qua cubitare solita esset,offerebat viris iniquitatis,tātum ne vis irrogaretur hospiti. Verum vbi parū ratio processit,& vis prę- K ualuit,cessit Leuites iugalem suam. Et cognouerūt eā, & tota nocte illuserunt ei. Quæ atrocitate vel dolore victa iniuriæ,ante ostiū hospitij quo vir su⁹ diuerterat, ꝓiecit se,atq; exhalauit spiritū, supremo licet vitæ munere affectū bonæ cōiugis seruans,vt exequias saltē sui funeris marito reseruaret. Quo cognito (ne multis moror)omnis ꝓpe populus Israel in bellū exarsit,dubioq; eu ętu cū anceps maneret pręliū, tertia tamen præliādi vice tradit⁹ est popul⁹ Bēiamin populo Israel,& diuina iudicat⁹ sentētia pœnas intēperātiæ luit. Condēnatus quoq; ne quis ei ex numero patrū filiā suā daret in vxorē. Id cōfirmatū iurisiurandi sacramēto est. Sed cōpūcti quod tā acerbā in fratres tulissent sententiā,ita seueritatē eius tēperauerūt,vt orbatas parēt. b⁹ virgines in cōiugiū sibi adsciscerēt, quorū patres pro delicto perēpti forēt,vel raptu copulam sociarēt: quia pro tā turpis cōmissi facinore, qui alieni matrimonij ius violauerant,indignos se impetrando exibuere matrimonio. Sed ne periret vna populo tribus, fraudis indulta est connuētia. Quanta igitur honestatis cura maioribus fuerit,hinc proditur, vt quadraginta milia virorum stringerent gladium aduersus fratres suos de tribu Beniamin,dum vlcisci volunt iniuriam impudicitiæ, quia temeratores castitatis non sufferebantur* Itaq; eo bello cęsa sunt vtrinq; sexaginta quinque milia bellatorū,& exustæ vrbes. Et cum inferior primo fuisset populus Israel,tamē nec aduersi metu belli pectus vindicandæ castitatis sequestrauit dolorem. Ruebat in pręlium,vel sanguine suo parans cōmissi flagitij diluere notam. Et quid mirū si populo dei decorū L illud atq; honestū curæ fuit, quādo etiā leprosis) sicut in libris Regum legimus)honestatis non defuit consideratio? Fames erat magna in Samaria, quia obsederat eam Syrorū exercitus. Rex militares excubias supra murū solicitus reuisebat. Interpellauit eū mulier dicens: Persuasit mihi hæc mulier vt afferrem filium meum,& attuli,& coximus & comedimus eū, & promisit vt & ipsa postea filium suum afferret,& carnes illius simul manducaremus. Nunc autem filium suū abscondit,& non vult eū afferre. Motus rex quod nō solum humanis sed etiam parricidalibus cadauerib⁹ mulieres pastæ viderentur,& tam atrocis calamitatis exē plo percitus,Helisæo præphetæ mādauit necem, cuius in potestate fore crederet vt obsidionē solueret,propulsaret famem, vel quia non permiserat regi vt percuteret Syros quos cæcitate perfuderat. Sedebat Heli sæus cum senioribus in Bethel, & priusq̄ introiret ad eū regis nuncius,ait ad seniores viros: Si vististis quoniam filius homicidæ illius misit auferre caput meū? Et introiuit nuncius,& mandatum regis pertulit, denunciās præsens capitis periculum. Cui respōdit propheta: Hac hora diei crastina, mensura similaginis sicelo,& duæ mēsuræ hordei siclo in porta Samariæ. Et cū missus à rege nunci⁹ nō credidisset, dicēs, si pluerit dominus de cęlo abundātiam frumēti,ne sic quidē id posse effici: dixit ad eum Helisæus: Quia non credidisti,oculis videbis tuis,& non manducabis. Et factus est subito in castris Syriæ velut quadrigarum sonus,& vox multitudinis,& vox magnæ virtutis, atquæ ingens M belli tumult⁹,& arbitrati sunt Syrij quod rex Israel in societatem aduocasset prælij regem Aegypti, & regē Amorrēorum: & fugerūt diluculo, relinquētes tabernacula sua,quoniam verebantur ne improuiso aduētu nouorum opprimerētur hostium, & coniunctis regū viribus non possent resistere. Id incognitum Samariæ erat,quoniam victi metu,& fame tabidi,nec prætendere audebant. Erant autem leprosi quatuor ad portā ciuitatis,quibus vita erat supplicium,& mori lucrum,& dixerūt ad se inuicem: Ecce nos hic sedemus,& mori-

Roma. 6.

2. Cor. 4.

1. Cor. 5.

Iudic. 19.

*non offerebātur.

4. Reg. 6.

4. Re. 7.

A mur. Si ingredimur vrbem, moriemur fame. si manemus hic, nullum subsidium viuēdi suppetit nobis. Eamus in castra Syriæ. aut compendium mortis erit, aut salutis remedium. Perrexerunt itaq; , & intrauerunt castra, & ecce omnia nuda hostiū. Ingressi tabernacula, primum repertis alimētis fugauerunt famem, deinde auri & argenti quantum potuerunt diripuerūt. Et cū soli possent prædæ incubare, elegerunt tamē regi nūciare fugisse Syrios: quia id honestum arbitrabātur, q̄ represso indicio fouere fraudis rapinam. Quo indicio egressus est populus, & diripuit castra Syrię, & commeatus hostium: abundantiam fecit annonæ, vilitatē reddidit, vt secundum propheticum dictum mensura similaginis siclo, & duæ mensuræ hordei pari precio constarent. In hac lętitia plebis nuncius ille in quo requiescebat rex, constitutus in porta inter exeuntiū festinationem & remeantium exultationem conculcatus à plebe mortuus est.

¶ Laus honestatis, magnanimitate Hester, & fide Ionathæ cōmendatur & Achimelech. CAPVT XV.

F QVID Hester regina, nōne vt Populum suū periculo erueret (quod erat decorum atque honestū) morti se obtulit, nec immitis regis trepidauit furorem? Ipse quoque rex Persarum ferox atq; tumido corde, tamen decorū iudicauit indici insidiarū quæ sibi paratę forēt, gratiā repræsentare, populumq; liberū à seruitute eripere, eruere neci, nec parcere neci eius qui tā indecora suasisset. Deniq; quē secūdū à se, ac præcipuū inter omnes amicos haberet, cruci tradidit, quod dehonestatū se eius fraudulentis cōsilijs animaduertisset. Ea enī amicitia, pbabilis, quæ honestatem tuetur, præferēda sane opibus, honorib⁹, potestatibus: honestati vero præferri nō solet, sed honestatē sequi. Qualis fuit Ionathæ? qui pro pietate nec offensam patris, nec salutis periculū refugiebat. Qualis fuit Achimelech, qui pro hospitalis gratię officijs necem potius sibi q̄ proditionem fugientis amic isubeundam arbitrabatur.

¶ De moderamine amicitiæ conseruandæ, clauditur volumen. CAPVT XVI.

C NIHIL igitur præferendum honestati: quę tamen ne amicitiæ studio prætereatur, etiā hoc scriptura admonet. Sunt enim pleræq; philosophorum quęstiones, vtrū amici causa quisquā contra patriam sentire necne debeat, vt amico obediat: vtrum oporteat vt fidem deserat dū indulget atque intēdit amici cōmoditaribus. Et scriptura quidem ait: Claua & gladius & sagitta ferrata, sic homo est testimoniū dās falsum aduersus amicum suum. Sed cōsidera quid adstruat. Non testimonium reprehendit dictum in amicum, sed falsum testimonium. Quid enim si dei causa, quid si patriæ cogatur aliquis dicere testimonium? Nunquid præponderare debet amicitia religioni, pręponderare charitati ciuium? In his tamē ipsis rebus requirēda est veritas testimonij, ne amicus appetatur amici pfidia, cuius fide absolui debebat. Amicus itaq; neq; noxio gratificari debet, neq; innocēti insidiari. Sane si necesse sit dicere testimonium: si quid in amico vitij cognouerit, corripere occulte: si nō audierit, corripere palā. Sūt enim bonæ correptiones, & plerūq; meliores, q̄ tacita amicitia. Etsi lædi se putat amicus, tu tamen corripe. Etsi amaritudo correptionis animum eius vulneret, tu tamē corripere ne verearis. Prou. 27. Tolerabiliora sunt enim amici vulnera, q̄ adulantium oscula. Errātem igitur amicum corripe, innocentē amicum ne deseras. Constās enim debet esse amicitia, perseuerare in affectu, non puerili modo amicos mutare vaga quadam debemus sententia. Aperi pectus tuū amico, vt fidelis sit tibi, & capias ex eo vitę tuæ iucunditatem. Fidelis enim amicus, medicamentum est vitæ, & immortalitatis gratia. Defer amico vt ęquali, nec te pudeat vt præuenias amicum officio. Amicitia enim nescit superbiam. Ideo sapiens dicit: Amicum salutare non erubescas. Nec deseras amicum in necessitate, nec derelīquas eum, neq; destituas, quoniā amicitia vitæ adiumētum est. Ideo in ea onera nostra portemus, sicut Apostolus docuit. Dicit enim ijs quos eadē complexa est charitas: Etenim si amici secundæ res amicos adiuuāt, cur non & in aduersis amici rebus amicorum adiumētum suppetat? Iuuemus consilio, cōferamus studia, compatiamur affectu. Si necesse est, toleremus propter amicum etiam aspera. Plerūq; inimicitiæ subeundæ sunt propter amici innocentiam, sæpę obtrectationes. si restiteris vel respōderis cum amicus arguitur & accusatur, nec te pœniteāt eiusmodi offensiones. Iusti enim vox est: Et si mala mihi euenerint ꝓpter amicū, sustineo. In aduersis enim amicus probatur. Nam in prosperis amici omnes videntur. Sed vt in aduersis amici patientia & tolerātia necessaria, sic in prosperis autoritas cōgrua est, vt insolentiā extolltēis se amici reprimat & redarguat. Quā pulchre in aduersis posit⁹ Iob dicit: Miseremini mei amici mei, miseremini. Non quasi abiecta vox ista est: sed quasi censoria. Nā cū iniuste argueretur ab amicis, respondit: Miseremini mei E amici. hoc est, misericordiam debetis facere: opprimitis autem vos & impugnatis hominem, cuius ærumnis cōpati ꝓ amicitia vos oportebat. Seruate igitur filij initam cum fratribus amicitiā, qua nihil est in rebus humanis pulchrius. Solatium quippe vitæ huius est vt habeas cui pectus aperias tuum, cum quo arcana participes, cui cōmittas secretū pectoris, vt colloces tibi fidelem virum, qui in prosperis gratuletur tibi, in tristib⁹ cōpatiatur, in persecutionibus adhortetur. Quā boni amici Hebrei pueri, quos à sui amore nec fornacis ardentis flāma diuisit? De quo loco, vt superius diximus, bene ait sanct⁹ Dauid: Saul & Ionathas speciosi & charissimi, inseparabiles in vita sua, & in morte non sunt separati. Hic est amicitiæ fructus, nō vt fides propter amicitiam deseratur. Non potest enim homini amicus esse, qui deo fuerit infidus. Pietatis custos amicitia est, & æqualitatis magistra, vt superior inferiori se exhibeat ęqualem, inferior superiori. Inter dispares enim mores non potest esse amicitia: & ideo cō uenire sibi vtriusq; debet gratia. Nec autoritas desit iuferiori, si res poposcerit, nec hūilitas superiori. Audiat quasi parem, quasi ęqualē, & ille quasi amicus moneat, obiurget non iactantiæ studio, sed affectu charitatis. Neq; monitio aspera sit, neq; obiurgatio contumelioſa. Sicut enim adulationis fugitans amicitia debet F esse, ita etiā aliena insolentiæ. Quid est enim amicus, nisi consors amoris, ad quem animum tuum adiungas atq; applices, & ita misceas, vt vnū velis fieri ex duobus, cui te tāq̄ alteri tibi cōmittas, à quo nihil timeas, nihil ipse commodi tui causa inhonestum petas? Non enī vectigalis amicitia est: sed plena decoris, plena gratię. Virtus est enim amicitia, non quęstus: quia non pecunia queritur, sed gratia: nec licitatione preciorum, sed concertatione beneuolentiæ. Deniq; meliores amicitię sunt inopum plerunq; q̄ diuitū: & frequēter diuites sine amicis sunt, quibus abundant pauperes. Non est enī vera amicitia, vbi est fallax adulatio. Diuitibus itaq; plerisq; assentatorie gratificantur. Erga pauperē nemo simulator est. Verū est quicquid defertur pauperi. huius amicitia inuidia vacat. Quid amicitia precioſius, quæ angelis cōmunis & hominibus est? Vnde & dominus Iesus dicit: Facite vobis amicos de iniquo Lu. 16. māmona, qui recipiant vos in ęterna tabernacula sua. Ipse nos de⁹ amicos ex seruulis facit, sicut ipse ait: Iam Ioan. 15.

G vos amici mei estis si feceritis quę ego pręcipio vobis Dedit formam amicitię quam sequamur, vt faciamus amici voluntatem, vt aperiamus secreta nostra amico quęcunque in pectore habem⁹, & nos illius arcana nō ignoremus. Ostendamus illi nos pectus nostrum, & ille nobis aperiat suum. Idēo, inquit, vos dixi amicos, Ibidem. quia omnia quęcūque audiui à patre meo, nota feci vobis. Nihil ergo occultat amicus si verus est. effundit animum suum, sicut effundebat mysteria patris dominus Iesus. Ergo qui facit mandatū dei, eius amicus est, & hoc honoratur nomine. Qui est vnanimis, ipse amicus est: quod vnitas animorū in amicis, sit neque quisquam detestabilior, quàm qui amicitiam læserit. Vnde in proditore dominus hoc grauissimum inuenit quo eius condemnaret perfidiam, quod gratiæ vicem non representauerit, & conuiuijs amicitię venenum malitię miscuerit. Itaque sic ait: Tu vero homo vnanimis, Psal. 54. dux meus & notus meus, qui semper mecum dulces capiebas cibos. Hoc est, non potest sustineri istud, quia vnanimis appetisti eum qui tibi donauerat gratiam. Nā si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique: & ab eo qui me oderat, absconderem me. Inimicus vitari potest, amicus non potest, si insidiari vellit. Illum cauemus cui non committimus consilia nostra: hunc cauere non possumus, cui commisim⁹. Itaque ad aceruandam peccati inuidiam non dixit, tu vero seruus me⁹, apostolus meus, sed vnanimis me⁹, hoc est, non me⁹, sed etiam tuus proditor es, qui vnanimū prodidisti. Dominus ipse cum à tribus regibus offensus esset qui sancto Iob honorem nō detulissent, ignoscere his per amicum maluit, vt amicitiæ suffragium remissio fieret peccatorum. Itaque rogauit Iob, & dominus ignouit. Profuit illis amicitia, quibus obfuit insolentia.

HAEC apud vos depositi filij, quæ custodiatis in animis vestris: quæ vtrū aliquid profectus habeāt, vos probabitis, Interim copiā multā exēplorum afferunt. Nam prope omnia maiorum exēpla, plurima quoque dicta his tribus inclusa libris tenentur, vt etsi sermo nihil deferat gratiæ, series tamen vetustatis quodam compēdio expressa, plurimum instructionis conferat.

¶Finis libri tertij & vltimi officiorum diui Ambrosij.

Diui Ambrosij

EPISCOPI MEDIOLANENSIS ad Marcellinam sororem suam de virginibus liber primus.

A SI IVXTA cælestis sentētiam veritatis, verbi totius quodcunque ociosum fuerimus locuti, habem⁹ præstare rationem, vel si vnusquisque seruus credita sibi talenta gratiæ spiritualis (quę numularijs diuidenda forent, vt crescentibus multiplicarentur vsuris) intra terram suā vel quasi timidus fœnerator, vel quasi auarus possessor absconderit, non mediocrem domino reuertente offensam incidet: iure nobis verendum est, quibus licet ingenium tenue, necessitas tamē maxima, eloquia dei credita populi fœnerare mentibus, ne vocis quoque nostrę poscat vsuram, prętertim cum studium à nobis dominus non profectum requirat. Vnde scribēdi aliquid sententia fuit. Maiore siquidē pudoris periculo auditur vox nostra q̄ legitur. Liber enī nō erubescit. Equidē ingenio diffisus, sed diuinæ misericordię ꝓuocat⁹ exēplis, sermonē meditari audeo. Nā volēte deo etiā asina locuta est. Quod si mihi sub istius seculi onerib⁹ cōstituto assistat angelus, ego quoq; muta diu ora laxabo. Potest enī soluere impedimēta imperitiæ, qui in illa asina soluit naturæ. In arca veteris testamenti virga floruit sacerdotis. Facile deo est vt in sancta ecclesia de nostris quoq; nobis flos germinet. Cur autē desperādum qđ domin⁹ loquatur in hominib⁹, qui est locut⁹ i sentib⁹, nec rubū est dedignat⁹? Atq; vtinā meas quoq; illuminet spinas. Erunt fortasse qui etiā in nostris sentibus aliquē mirētur lucere fulgorē, erūt quos spina nostra nō vrat, erūt quicere fulgorē, erūt quos spina nostra nō vrat, erūt quibus de rubo audita vox nostra soluat de pedibus calciamentū, vt impedimētis corporalib⁹ exuatur mētis incessus. Sed hæc sanctorū merita virorū. Vtinam mesub illa infructuosa adhuc ficu iacentē ex aliqua Iesus parte respiceret. ferret post triēniū fruct⁹ & nostra ficus. Sed vnde tantū peccatorib⁹ spei? Vt nā saltē ille euangelicus dominicæ cultor vineę ficū nostram fortasse iam iussus excidere, dimittat illam & hoc anno, vsq; dum fodiat, & mittat cophinū stercoris. nā forte de terra suscitet inopē, & de stercore erigat pauperē. Beati qui sub vite & olea equos suos alligant, laborem cursuum suorū paci & lætitię consecrantes, ne ficus adhuc, id est, illecebrosa deliciarū obūbret prurigo mūdi, humilis ad altitudinem, fragilis ad laborē, mollis ad vsum, sterilis ad fructū. Ac fortasse miretur aliquis cur scribere audeo qui loqui nequeo. Attamē si repetam⁹ quæ legim⁹ in euāgelicis scripturis, & sacerdotalibus factis, ac nobis sanctus Zacharias propheta documēto sit: inuenies esse quod vox nō explicet, stylus signet. Quod si nomē Ioannis reddidit patri vocē, ego quoq; desperare nō debeo quin vocem licet mut⁹ accipiā, si loquar Christū? cui⁹ quidē generationē iuxta ꝓpheticū dictū quis enarrabit? Et ideo quasi seruus domini familiā prædicabo. Immaculatus enī domin⁹, immaculatam sibi familiā etiam in hoc pleno colluuionū fragilitatis humanæ corpore cōsecrauit. Et bene procedit vt quoniam hodie natalis est virginis, de virginib⁹ sit loquēdū, & ex prędicatione liber sumat exordium. NATALIS est virginis, integritatem sequamur. Natalis est martyris, hostias immolemus. Natalis est sanctæ Agnes, mirentur viri, nō desperēt paruuli, stupeant nuptæ, imitentur innuptæ. Sed quid dignum ea loqui possumus, cuius ne nomen quidem est vacuum luce laudis? Fuit deuotio supra ætatem, virtus supra naturam: vt mihi videatur nō hominis habuisse nomē, sed oraculū martyris, quæ indicauit quid esset futura. Habeo tamen vnde mihi subsidium cōparetur. Nomen virginis titulus est pudoris. Appellabo martyrem. Prædicaui satis. ꝓlixa laudatio est quæ nō quæritur, sed tenetur. Facessant igitur ingenia, eloquentia conticescat. Vox vna præconium est. Hanc senes, hanc iuuenes, hanc pueri canāt. Nemo est laudabilior q̄ qui ab omnibus laudari potest. Quot homines, tot præcones qui martyrē prædicant dum loquuntur. Hæc duodecim annorum martyriū fecisse traditur. Quo detestabilior crudelitas quæ nec minusculę pepercit ętati. Immo magna vis fidei, quæ etiam ab illa testimonium inuenit ętate. Fuit ne in illo corpusculo vulneri locus? Et quę non habuit quo ferrū reciperet, habuit quo ferrum vinceret. At istius ętatis puellæ toruos etiā vultus parentum ferre non possunt, & acu districta solent pūcta flere quasi vulnera. Hęc inter cruentas carnificum impauida manus, hæc stridentium grauibus immobilis tractibus catenarum, nunc furentis mucroni militis totū offerre corpus, mori adhuc nescia, sed parata vel

B

Lucæ. 13.

C

Psal. 112.

D

A si ad aras inuita raperetur, tendere Christo inter ignes manus, atq; in ipsis sacrilegis foeis trophæū domini signare victoris, nūc ferratis colla manusq; ambas inserere nexibus. Sed nullus tā tenuia mēbra poterat nexus includere. Nouū martyrij gen⁹. Nōdū idonea pœnæ, & iā matura victoriæ, certare difficilis, facilis coronari, magisteriū virtutis impleuit, quæ præiudiciū vehebat ætatis. Nō sic ad thalamū nupta ꝓperaret, vt ad supplicij locū læta successu, gradu festina virgo ꝓcessit, nō intorto crine caput cōpta, sed Christo: nō floscu lis redimita, sed moribus. Flere omnes, ipsa sine fletu. Mirari pleriq; quod tā facile vitæ suæ ꝓdiga, quā nondū hauserat, iā quasi perfuncta donaret. Stupere vniuersi, quod iam diuinitatis testis existeret, quę adhuc arbitra sui per ætatē esse nō posset. Effecit denique vt ei de deo crederetur, cui de homine adhuc nō crederetur: quia quod vltra naturā est, de autore naturæ est. Quāto terrore egit carnifex vt timeretur, quātis blanditijs vt suaderet, quātorū vota vt sibi ad nuptias proueniret. At illa: Et hęc spōsi iniuria est, īquit, expectare placiturā. Qui me sibi prior elegit, accipiet. Quid percussor moraris? Pereat corp⁹ qđ amari potest oculis quibus nolo. Stetit, orauit, ceruicē inflexit. Cerneres trepidare carnificē, quasi ipse addictus furisset, tremere percussoris dextrā, pallere ora alieno timētis periculo. cū puella nō timeret suo. Habetis igitur in vna hostia duplex martyriū, pudoris & religionis. Et virgo permānsit, & martyriū obtinuit. Inuitat nūc integri
B tatis amor, & tu soror sancta vel mutis tacita moribus, vt aliq̄d de virginitate dicam⁹, ne veluti trānsitu quodā præstricta videatur, quæ principalis est virtus. Non enī ideo laudabilis virginitas, quia in martyribus reperitur: sed quia ipsa martyres faciat. Quis aūt humano eā possit ingenio cōprehēdere, quā nec natura suis inclusit legib⁹? Aut quis naturali voce cōplecti, quod supra vsum naturæ sit? E cœlo arcessiuit, quod imitaretur in terris. Nec immerito viuēdi sibi vsum quæsiuit è cœlo, quę spōsum sibi inuenit in cœlo. Hæc nubes aera angelos sideraq; trānsgrediēs, verbū dei in ipso sinu patris inuenit, & toto hausit pectore. Nā quis tātū cū in-
Canti.1. uenerit relinquat boni? Vnguētum enim exinanitum est nomen tuum. Propterea adolescentulæ dilexerunt te, & attraxerunt te. Postremo nō meū est illud, quo-
Matt.22. niam quæ non nubunt neq; nubentur, erunt sicut angeli dei in cælo. Nemo ergo miretur si angelis comparētur, quæ angelorum domino copulantur. Quis igitur neget hanc vitam fluxisse de cælo, quā non facile inue-
Ioan.1. nimus in terris? Nisi postq̄ deus in hęc terreni corporis membra descendit. tunc in vtero virgo concepit, & verbum caro factū est: vt quod caro factum est, caro fieret dei. Dicet aliquis: Sed etiam Helias nullis corporei coitus fuisse permixtus cupiditatibus inuenitur. Ideo ergo curru raptus ad cælū, ideo cum domino apparet ī gloria, ideo dominici vētur⁹ est pręcursor aduentus. Et Maria sumens tympanum pudore virgineo choros duxit. Sed cōsiderate cuius illa speciē tūc gerebat. Nōne ecclesiæ, quę religiosos populi cœt⁹ qui car
C mina diuina concinerēt, immaculato virgo spiritu copulauit? Nam etiam templo Hierosolymis fuisse legimus virgines deputatas. Sed quid apostol⁹ dicit? Hæc
1.Cor.10. autem in figura contingebāt illis, vt essent indicia futurorum. Figura enim in paucis est, vita in pluribus. At vero posteaq̄ dominus in corpus hoc veniēs, cōtubernium diuinitatis & corporis sine vlla cōcretæ cōfusio nis labe sociauit, tūc toto orbe diffusus corporibus humanis vitæ cælestis vsus inoleuit. Hoc illud est quod ministrātes in terris angeli decātarunt futurum genus quod ministerium domino immaculati corporis obsequi s exhiberet. Hæc est cęlestis illa militia, quam laudantium exercitus angelorū promittebat in terris. Habemus ergo autoritatē vetustatis à seculo, plenitudinē ꝓfessionis à Christo. Certe nō est hoc mihi cōmune cū gētibus, nō populare cū Barbaris, nō cū cęteris animātibus vsitatū, cū quibus etsi vnū eūdēq; vitalē aeris huius carpimus spiritū, vulgarē terreni corporis participamus statū, generandi quoq; nō discrepamus vsu: hoc solo tamen naturæ parilis cōuitia declinamus, qđ virginitas affectatur à gētibus, sed cōsecrata violatur, īcursatur à Barbaris, nescitur à reliquis. Quis mihi prętendit Vestæ virgines, & Palladis sacerdotes? Qualis ista est nō morū pudicitia, sed annorū, quæ nō perpetuitate, sed ętate præscribitur? Petulātior est talis integritas, cuius corruptela seniori seruatur ætati. Ipsi docent virgines suas non debere perseuerare nec posse, qui virginitati finē dederūt. Qualis autem est illa religio, vbi pudicæ adolescētes iubētur esse, impudicæ anus? sed nec illa pudica est quæ lege tenetur, & illa impudica quæ lege dimittitur. O misteria, ô mores, vbi necessitas iponitur castitati, autoritas libidini datur. Itaq; nec casta est quæ metu cogitur, nec honesta quæ mercede cōducitur, nec pudor ille qui intemperātiū oculorū quotidiano expositus cōnitio flagitiosis aspectibus verberatur. Cōferūtur immunitates, offeruntur precia, quasi nō hoc maximū petulātiæ sit indiciū, castitatę vēdere. Quod precio ꝓmittitur, precio addicitur, & precio remuneratur. Nescit redimere castitatē quæ vēdere solet. Quid de sacris Phrygijs loquar, in quibus impudicitia disciplina est, atq; vtinā sexus fragilioris? Quid de Orgijs Liberi, vbi religionis mysteriū est incētiuū libidinis? Qualis igitur potest ibi vita esse sacerdotū, vbi colitur stuprū deorum? Nō habēt igitur sacram virginem. Videamus ne forte aliquā vel philosophiæ pręcepta formauerint, quæ magisterium sibi omniū solent vēdicare virtutū. Pythagoræa quædā vna ex virginib⁹ celebratur fabulis: quæ cū à tyranno cogeretur secretū prodere, ne quid in se ad extorquēdā cōfessionē vel tormētis liceret, morsu linguam abscidisse fertur, atq; in tyrāni faciem despuisse, vt qui interrogādi finem nō faciebat, non haberet quā interrogaret. Eadem tamen forti animo, sed tumēti vtero, exemplum taciturnitatis, & proluuium castitatis, victa est cupiditatibus, quæ tormētis vinci nequiuit. Igitur quæ mētis potuit tegere secretū, corporis nō texit opprobrium. Vicit naturam, sed nō tenuit disciplinā. Quā vellet in voce munimētū sui pudoris existere? eo fortasse erudierat illā pœnitētia, vt culpā negaret. Nō igitur inuicta vndiq;. Nam & tyrānus licet non potuerit inuenire quod interrogabat, tamē quod nō interrogabat inuenit. Quanto nostrę virgines fortiores, quę vincunt etiā quas nō vident potestates, quibus nō tantum de carne & sanguine, sed etiam de ipso mūdi principe seculiq; rectore victoria est. Aetate vtiq; Agne minor, sed virtute maior, triūpho numerosior, cōstantia confidētior, nō sibi linguam propter metum abstulit, sed propter trophæum reseruauit. Nihil enim habuit qđ ꝓdi timeret, cuius nō erat criminosa sed religiosa cōfessio. Itaq; illa secretū tantūmodo celauit, hęc ꝓbauit deum quem quia ętas nondū poterat confiteri, natura cōfessa est. In laudationibus solet patria prędicari & parentes, vt in commemoratione autoris digni tas successionis exaggeretur. Ego licet laudationē nō susceperim virginitatis, sed expressionē, ad rem tamē pertinere arbitor, vt quæ sit ei patria, quis autor, appareat. Ac prius vbi sit patria definiamus. Si enim ibi est patria, vbi genitale domiciliū: in cælo profecto est patria castitatis. Itaq; hic aduena, ibi incola est. Quid autem est castitas virginalis, nisi expers contagiōis integritas? Atq; eius autorē quē possumus existimare nisi immaculatū dei filium, cui⁹ caro nō vidit corruptionem, diuinitas non est experta contagionem? Videte

Igitur q̃ta virginitatis merita sint. Christus ante virgi
nẽ, Christꝰ ex virgine, à patre quidẽ natus ante secu-
la, sed ex virgine natus ob secula. Illud naturæ suæ,
hoc nostrę vtilitatis est. Illud erat semper, hoc voluit.
Spectate aliud virginitatis meritum. Christus virginis
spõsus, & si dici potest, Christꝰ virgineæ castitatis. Vir
ginitas enĩ Christi, nõ virginitatis est Christus. Virgo
est ergo quæ nupsit, virgo quæ nos suo vtero portauit,
virgo quæ genuit, virgo quæ ꝓprio lacte nutriuit. De
qua legimus q̃ta fecit virgo Hierusalẽ. Nõ deficiẽt de
petra vbera, neq; nix à Libano, aut declinauit aqua va
lida vẽto quæ portatur. Qualis est hæc virgo quæ trini
tatis fontibus irrigatur, cui de petra fluunt aquæ, non
deficiunt vbera, mella funduntur? Petra autẽ est iuxta
1. Cor. 10. Apostolũ Christus. Ergo à Christo non deficiunt vbe
ra, claritas à deo, flumen à spiritu. Hæc est trinitas quæ
ecclesiã suã irrigat, pater, Christus, & spiritus. Sed iam
Ibidẽ. 7. à matre descendamus ad filias. De virginibꝰ, inquit a-
postolus, præceptũ domini nõ habeo, cõsiliũ autẽ do.
Si doctor gentiũ nõ habuit, habere quis potuit? Et prę
ceptũ quidẽ nõ habuit, sed habuit exẽplũ. Nõ enim im
perari potest virginitas: sed optari. Nã quæ supra nos
sunt, in voto magis q̃ in magisterio sunt. Sed volo vos
inquit, sine solicitudine esse. Nam qui sine vxore est,
solicitus est quæ domini sunt, quomõ placeat deo. Et
virgo cogitat quæ domini sũt, vt sit sancta corpore &
spiritu. Nã quę nupta est, cogitat quæ mũdi sunt, quo-
modo placeat viro. Non ego quidẽ dissuadeo matri-
Rom. 14. moniũ, sed virginitatis attexo beneficiũ. Qui infirmus
est, ĩquit, olera mãducet. Aliud exigo, aliud admiror.
Alligatꝰ es vxori? noli quærere solutionem. Solutus es
H ab vxore? ne quæsieris vxorẽ. Hoc pręceptũ est copu-
latis. De virginibus autẽ quid ait? Et qui matrimonio
iũgit virginẽ suã, bene facit: & qui nõ iungit, melius fa
cit. Illa nõ peccat si nubat: hæc si nõ nubat, æterna est.
Ibi remediũ infirmitatis, hic gloria castitatis. Illa non
reprehẽditur, ista laudatur. Conferamus si placet bo-
na mulierũ cũ vltimis virginũ. Iactet licet fœcũdo se
mulier nobilis partu: quo plures generauerit, plus la-
borat. Numerat solatia filiorũ, sed numeret pariter &
molestias. Nubit, & plorat. Qualia sunt vota quæ flen-
tur? Cõcipit & grauescit. Prius vtiq; impedimẽtũ fœcũ
ditas incipit afferre q̃ fructũ. Parturit & ægrotat. Quã
dulce pignꝰ qđ à periculo incipit, & in periculis desi-
nit, prius dolori futurũ q̃ voluptati? Periculis emitur,
nec ꝓ arbitrio possidetur. Quid recẽseã nutriẽdi mo
lestias instituẽdi & copulãdi? Feliciũ sunt istæ miserię.
Habet mater hæredes: sed auget dolores. Nam de ad-
I uersis nõ oportet dicere, ne sanctissimorũ parentũ ani
mi contremiscãt. Vide mi soror q̃ graue sit pati quod
nõ oportet audiri. Et hæc in præsenti seculo. Venient
autẽ dies quãdo dicãt: Beatæ steriles, & vẽtres qui non
genuerũt, Filiæ enĩ huius seculi generãtur & generãt,
filia aũt regni abstinet à voluptate viri, & à voluptate
carnis, vt sit sancta corpore & spiritu. Quid ego famu-
latus graues & addictaviris seruitia replicẽ fœminarũ,
quas ante iussit deꝰ seruire, q̃ seruos? Quę eo ꝓsequor,
vt indulgentius obsequãtur. Quibus hoc si ꝓbę sunt,
merces est charitatis: si improbæ, pœna delicti. Hinc il
la nascũtur incẽtiua vitiorũ, vt quæsitis coloribus ora
depingãt, dũ viris displicere formidãt, & de adulterio
vultus meditẽtur adulteriũ castitatis. Quãta hæc amẽ-
tia, effigiẽ mutare naturæ, picturã quærere, & dũ verẽ-
tur maritale iudiciũ, ꝓdere suũ? Prior enim de se pro-
nũciat, quæ cupit mutare qđ nata est. Ita dũ alij studet
placere, prius sibi ipsa displicet. Quẽ iudicẽ mulier ve
riorẽ requirimus deformitatis tuæ, q̃ te ipsam quæ vi-
deri times? Si pulchra es, quid abscõderis? Si deformis,
cur te formosam esse mẽtiris, nec tuæ cõscientiæ, nec
alieni gratiã erroris habitura? Ille enim alterã diligit,
tu alteri vis placere: & irascēris si amet aliã qui adulte- K
rare in te docetur? Male magistra es iniurię tuæ. Leno-
cinari refugit etiam quæ palsa lenonem est? Ac licet
vilis mulier, nõ alteri tamẽ, sed sibi peccat, tolerabi-
lioraq; ꝓpemodũ in adultero crimina sunt. Ibi enĩ pu
dicitia, hic natura adulteratur. Iã quanto precio opus
est ne etiã pulchra displiceat. Hinc preciosa collo de-
pendẽt monilia, inde per humũ vestis trahitur aura-
ta. Emitur igitur hæc species, an habetur? Quid quod
etiam odorum variæ adhibentur illecebrę, gemmis o-
nerantur aures, oculis color alter infunditur? Quid ibi
remanet suum, vbi tam multa mutantur? Sensus suos a-
mittit mulier, & viuere posse se credit? Vos vero bea-
tæ virgines, quæ talia tormẽta potius q̃ ornamẽta ne-
scitis, quibus pudor sãctus verecũda suffusus ora, & bo
na castitas est decori. nõ humanis addictæ oculis, alie-
no errore merita vestra pẽsatis. Habetis sane & vos ve
strę militiam pulchritudinis, cui virtutis militat for-
ma, nõ corporis, quã nulla extinguet ætas, nulla eripe-
re mors potest, nulla ęgritudo corrũpere. solus formę
arbiter petitur deus, qui etiã in corpore minꝰ pulchro
diligit animas pulchriores. Nõ vteri onus notum, non
dolor partus, & tamẽ numerosior soboles piæ mentis,
quę omnes pro liberis habet. fœcũda successoribꝰ, ste
rilis orbitatibus, nescit funera, nouit hæredes. Sic san-
cta ecclesia immaculata coitu, fœcũda partu, virgo est
castitate, mater est prole. Parturit itaq; nos virgo, non L
viro plena, sed spiritu. Parit nos virgo, non cũ dolore
membrorũ, sed cum gaudijs angelorũ. Nutrit nos vir
go, nõ corporis lacte, sed apostoli, quo infirmã adhuc
crescentis populi lactauit ætatẽ. Quæ igitur nupta plu
res liberos habet q̃ sancta ecclesia, quę virgo est sacra-
mẽtis, mater est populis, cuiꝰ fœcũditatẽ etiã scriptu-
ra testatur dicẽs: Quoniam plures filij desertę magis
q̃ eius quę habet virum? Nostra virũ nõ habet, sed ha- Esa. 54.
bet sponsum, eo qđ siue ecclesia in populis, siue anima
in singulis, sacræ doctrinę verbis sine vllo flexu pu-
doris quasi spõso innubit æterno, effœta iiurię, fœta ra
tionis. Audistis parentes quibus erudire virtutibus,
quibus instituere disciplinis filias debeatis, vt habere
positis quarũ meritis vestra delicta redimantur. Vir-
go dei donum est, munus parẽtũ, sacerdotium castita-
tis. Virgo matris hostia est, cuius quotidiano sacrificio
vis diuina placatur. Virgo indiuiduum pignus paren-
tum, quę non dote solicitet, nõ emigratione destituat,
non offendat iniuria. Sed nepotes aliquis habere de-
siderat, & aui nomẽ acquirere. Primum suos tradit, dũ
quærit alienos. Deinde certis defraudari incipit, dum
sperat incertos, cõfert opes proprias, & adhuc posci-
tur, nisi dotẽ soluat exigitur. Si diu viuat, onerosꝰ est. M
Emere istud est generũ, non acquirere, qui parẽtibus
filiæ vendat aspectus. Ideo ne tot mẽsibus gestatur vte
ro, vt in alienam transeat potestatem? Ideo commen-
dandæ virginis cura suscipitur, vt citius parentibus au
feratur? Dicet aliqs: Ergo dissuades nuptias? Ego vero
suadeo, & eos damno qui dissuadere consuerunt, vtpo
te qui Sarę ac Rebeccę & Rachel cęterarumq; veterũ
coniugia fœminarum pro documẽtis singularũ vir-
tutum recẽsere soleam. Qui enim copulam dãnat, dã-
nat & filios, & ductam per successionũ seriem, gene-
ris societatẽ damnat humani. Nam quẽadmodũ du-
ratura in seculũ ętas succedere posset ętati, nisi gratia
nuptiarum procreandę studium sobolis incitaret? Aut
quomõ prædicari potest quod immaculatus Isaac ad
altaria dei victima paternę pietatis accessit, qđ Israel
humano situs in corpore deum vidit, & religiosum po
pulo dedit nomẽ, quorum originem damnat? Vnum
sane licet sacrilegi homines habent, quod in his etiam
à sapientissimis probetur, qui cõiugia damnãdo pro-
fitentur, ipsi non debuissent nasci. Nõ vtiq; dissuadeo

A nuptias,si fructus sacræ virginitatis enumero. Pauca-
rum quippe hoc mun⁹ est,illud omniũ. Nec potest es
se virginitas nisi habeat vnde nascatur. Bona cũ bonis
comparo,quo facilius quid præstet eluceat. Neq; meã
sententiã affero,sed eã repeto quã edidit spirit⁹ sanctus
per ꝓphetã. Melior est,inquit,sterilitas cũ virtute. Pri
mũ enĩ quod nupturæ præ cæteris cõcupiscũt,vt spõsi
Psal. 44. decore se iactẽt:eo necesse est impares sacris se fateã-
tur esse virginibus,quibus solis cõtingit dicere: Spe-
ciosus forma præ filijs hominũ, diffusa est gratia in la
bijs tuis. Quis est iste spõsus:Nõ vilibus addict⁹ obse-
quijs,nõ caducis superbis diuitijs,sed cuius sedes i se-
culũ seculi,filiæ regũ in honore eius. Astitit regina à
dextris ei⁹ in vestitu deaurato, varietate circũamicta
virtutũ. Audi igitur filia, & vide, & inclina aurẽ tuã,
& obliuiscere populũ tuũ, & domũ patris tui, quoniã
cõcupiuit rex speciẽ tuã,quia ipse est deus tuus. Et ad-
uerte quãtũ tibi spiritus sanctus scripturæ diuinæ testi
ficatione detulerit. Regnũ,aurũ, pulchritudinem. Re
gnũ,vel quia spõsa es regis æterni, vel quia inuictum
animũ gerẽs,ab illecebris voluptatũ non captiua ha-
beris,sed quasi regina dominaris. Aurũ,quia sicut illa
materies examinata igne preciosior est, ita corporis
species virginalis spiritu cõsecrata diuino, formæ suæ
acquirit augmẽtũ. Pulchritudinẽ vero quis potest ma
iorẽ existimare decore eius quæ amatur à rege,proba
tur à iudice,dicatur domino,cõsecratur deo, semper
B spõsa,semper innupta,vt nec amor finẽ habeat,nec dã
nũ pudor?Hęc profecto vera pulchritudo est, cui ni-
Canti. 4. hil deest, quæ sola meretur audire à domino: Tota es
formosa ꝓxima mea,& reprehẽsio nõ est in te. Veni
huc á Libano,transibis & pertransibis à principio fi-
dei à capite Sanir & Hermon, á latibulis leonũ,á mon
tibus pardorũ. Quibus indicijs ostẽditur perfecta & ir
reprehẽsibilis virginalis animæ pulchritudo, altarib⁹
cõsecrata diuinis,inter occursus & latibula spiritualiũ
bestiarũ non inflexa mortalibus,sed intenta mysterijs
Psal. 103. dei meruisse dilectũ,cuius vbera plena lętitiæ. Vinum
Canti. 4. enim lætificat cor hominis. Et odor, inquit, vestimen
torũ tuorũ super omnia aromata. Et infra:Et odor,in-
quit,vestimentorũ tuorũ sicut odor Libani. Vide quẽ
nobis tribuas virgo processum. Primus enĩ odor tuus
super omnia aromata quæ in saluatoris missa sunt se-
pulturã:& mortuos corporis motus, mẽbrorũq; redo
let obisse delicias. Secũdus odor tuus sicut odor Liba
ni dominici corporis, integritatẽ virgineæ florẽ casti
tatis exhalat. Fauũ itaq; mellis tua opera cõponãt. Di-
gna enim virginitas quæ apibus cõparetur, sic laborio
C sa,sic pudica,sic continens. Rore pascitur apes, nescit
cõcubit⁹,mella cõponit. Ros quoq; virginis est sermo
diuinus,quia sicut ros dei verba descendũt. Pudor vir
ginis est intemerata natura. Partus virginis fœtus la-
biorum expers amaritudinis,fertilis suauitatis, in cõ-
mune labor,cõmunis est fruct⁹. Quã te velim filia imi
tatricẽ esse huius apiculæ,cui cibus flos est, ore sobo-
les legitur,ore cõponitur. Hĩc imitare tu filia. verba
tua nullum doli velamen obtendant, nullum habeant
fraudis inuolucrum,vt & puritatem habeant,& plena
grauitatis sint,meritorũ quoq; tuorũ tibi æterna po-
steritas tuo ore pariatur. Nec soli tibi,sed etiã plurib⁹
cõgreges. Quis scit enĩ quãdo à te anima tua reposca-
tur?Nec receptacula horreorũ frumẽtis coarceruata
dimittẽs,nec vitæ tuæ vsui ꝓfutura,nec meritis,rapia-
ris eo quo thesaurũ tuum ferre non possis. Diues igi-
tur esto,sed paupi,vt naturæ ꝓticipes tuę,ꝓticipes sint
etiam facultatum. Florem quoq; tibi demõstro carpẽ
Canti. 2. dum:illum vtiq; qui dixit:Ego flos campi, & liliũ con
uallium,tanq; lilium in medio spinarũ. quod est euidẽ
tis indicij spiritualiũ nequitiarũ sentibus virtutes ob-
sideri,vnde nemo fructum referat,nisi qui cautus acce
dat. Sume igitur alas virgo,sed spiritus, vt supetuoles D
vitia si cõtingere cupis Christũ. In altis habitat,& hu-
milia respicit. Et species eius sicut cedrus Libani,quæ
comã nubibus,radicẽ in terris inserit. Principiũ enim
ei⁹ in cælo,posteriora ei⁹ in terris, fructus cęlo proxi
mos ediderunt. Scrutare diligẽtius tam bonũ florem,
nec vbiq; eũ in pectoris tui cõualle reperies. humilib⁹
enĩ frequẽter inhalatur. Amat generari i hortis, i qb⁹
eũ Susanna dum deãbularet inuenit, mori pri⁹ q̃ vio-
lari parata. Qui sint autẽ horti, ipse demõstrat dicẽs: Ibidẽ. 4.
Hort⁹ cõclusus soror mea sponsa, hortus conclusus,
fons signatus:eo quod in hortis huiusmodi impressã
signaculis imaginẽ dei,synceri fõtis vnda resplẽdeat,
ne volutabris spiritualiũ bestiarũ,sparso cœno fluen-
ta turbẽtur. Hinc ille murali septus spiritu pudor clau
ditur,ne pateat ad rapinã. Itaq; sicut hortus furib⁹ in-
accessus vitã redolet,fraglat odet,florẽ reddit,vt in
vitę religio,in olea pax, i rosa pudor sacratæ virgini-
tatis inolescat:Hic est odor quẽ Iacob patriarcha fra
grauit quãdo meruit audire: Ecce odor filij mei sicut Gene. 27.
odor agri pleni. Nã licet plen⁹ omnib⁹ fere fructibus
patriarchæ sancti fuerit ager: ille tamẽ fruges maiore
virtutis labore generauit,hic flores. Accingere itaq;
virgo,& si vis huiuscemodi tibi vt hort⁹ aspiret,pro- Psal.140.
pheticis eũ claude præceptis: Pone custodiã ori tuo,
& ostiũ circũstantię labijs tuis:vt etiã tu possis dicere:
Tanq̃ mal⁹ in lignis nemoris,ita fraternus me⁹ in me
dio filiorũ. In vmbra eius concupiui & sedi,& fructus
eius dulcis in faucibus meis. Inueni quẽ dilexit anima
mea,tenui eũ,& nõ relinquã eum. Descẽdat fraternus
meus in hortũ suũ,& mãducet fructũ pomorũ suorũ.
Veni fraterne mi, exeam⁹ in agrũ. pone me vt sigillũ Canti. 5.
in cor tuũ,& velut signaculũ sup brachiũ tuũ. Frater-
nus meus cãdidus & rube⁹. Decet enĩ vt plene noueris E
virgo quẽ diligis,atq; omne in eo & ingenitæ diuinita
tis & assũptę mysteriũ incorporatiõis agnoscas. Cãdi
dus merito,quia patris splẽdor rubeus,quia partus est
virginis. color in eo fulget & rutilat vtriusq; naturæ.
Memẽto tamẽ antiquiora in eo diuinitatis insignia, q̃
corporis sacramẽta:quia nõ cœpit à virgine, sed qui
erat venit in virginẽ. Ille discretus à militibus, ille lan
cea vulnerat⁹,vt nos sacri vulneris cruore sanaret,re-
spõdebit tibi ꝓfecto,(est enim mitis & humilis corde,
blandus aspectu) Exurge aquilo, & veni auster,aspira Ibidẽ. 4.
hortũ meũ,& fluãt aromata mea. Ex omnib⁹ enĩ par-
tibus mũdi odor sanctę religiõis adoleuit, dilectę quo
virginis mẽbra fragrarũt. Formosa es proxima mea,
vt bona opinio,pulchra vt Hierusalẽ. Nõ caduci itaq;
corporis pulchritudo vel morbo peritura vel senio,
sed nullis obnoxia casibus opinio bonorũ nũq̃ mori-
tura meritorũ virginibus est decori. Et quoniã nõ hu F
manis iã sed cęlestib⁹, quorum vita viuis in terris,di-
gna es cõparari?accipe à domino pręcepta quę serues.
Pone me vt sigillũ,inquit,in cor tuũ,& velut signacu-
lum super brachium tuum. Quo signatiora prudentiæ
tuę factorumq; documenta promantur, in quibus figu
ra dei Christus eluceat,qui paternę ambitu exequans
naturæ,totum quicquid à patrę diuinitatis assumpsit,
expressit. Vnde etiã Apostolus in spiritu nos dicit es-
se signatos:quoniã patris imaginem habemus in filio,
sigillũ filij habemus in spiritu. Hac trinitate signati ca
ueamus diligẽtius ne quod accepimus pignus in cor-
dibus nostris, aut morum leuitas, aut vllius adulterij
fraus resignet. Sed facessat hic sacris virginib⁹ metus,
quibus tanta pręsidia tribuit primũ ecclesia, quę tene-
ræ prolis solicita successu,ipsa quasi murus abũdãtib⁹
in modũ turriũ iercscit vberib⁹,donec soluto obsidio
nis hostilis icursu,pacẽ validæ iuuẽtutis maternę prę- Psal. 121.
sidio virtutis acquirat. Vnde & propheta ait: Fiat pax
in virtute tua,& abũdantia in turribus tuis. Tum ipse

G pacis domin⁹ poſtq̃ validioríb⁹ brachijs cõmiſsa ſibi vineta cõplex⁹,palmites ſuos gẽmare cõſpexerit,vultu præſule naſcẽtib⁹ fructibus auras tẽperat,ſicut ipſe teſtatur dicẽs:Vinea mea eſt in cõſpectu meo.Mile Salomoni & ducẽti qui ſeruãt fructũ ei⁹.Supra ait ſexaginta potẽtes in circũitu ppaginis ei⁹ ſtrictis armatos telis,& eruditos præliarib⁹ diſciplinis: hic mille ducẽ tos.Creuit numer⁹ vbi creuit & fruct⁹ : quia quo ſanctior quiſq;,eo munitior,Sic Heliſæus ,ppheta exercitus angelorũ præſidio ſibi adeſſe monſtrauit. Sic Ieſus Naue ducẽ militiæ cæleſtis agnouit. Poſsunt igitur fructũ in nobis cuſtodire,qui poſsunt etiã militare ,p nobis. Vobis aũt virgines ſãctæ ſpeciale præſidiũ eſt, quæ intemerato pudore ſacrũ domini ſeruatis cubile. Neq; mirũ ſi pro vobis angeli militãt,quæ angelorũ morib⁹ militatis.Meretur eorũ præſidiũ caſtitatis virginalis,quorũ vitã meretur. Et quid plurib⁹ exequar laudẽ caſtitatis?Caſtitas enĩ angelos fecit . Qui eã ſeruauit,angelus eſt:qui perdidit,diabolus. Hinc religio etiã nomen accepit.Virgo eſt quæ deo nubit. Meretrix quæ deos fecit.Nã de reſurrectiõe quid dicã,cui⁹ prẽmia iã tenetis?In reſurrectione aũt neq; nubẽt , neq; nubentur,ſed erũt ſicut angeli,inquit, in cælo. Quod nobis ꝓmittitur,vobis præſto eſt, votorũq; noſtrorũ vſ⁹ apud vos eſt.De hoc mũdo eſtis,& nõ eſtis in hoc mũ
H do.Seculũ vos habere meruit,tenere non potuit.Quã præclarũ aũt angelos ,ppter intẽperantiã ſuã in ſeculũ cecidiſſe de cælo,virgines ,ppter caſtimoniã in cẽlum trãſiiſſe de ſeculo?Beatæ virgines,quas nõ illecebra ſolicitat corporũ,nõ colluuio prẽcipitat voluptatũ. Cibus pcimoniæ,pot⁹ abſtinẽtiæ,docet vitia neſcire,qui docet cauſas neſcire vitiorũ:Cauſa peccãdi etiã iuſtos
Exod.32. ſæpe decepit.Hinc popul⁹ dei poſtq̃ ſedit bibere,deũ
Gene. 19. negauit.Hinc Loth cõcubit⁹ filiarũ ignorauit &
Ibidẽ.9. pertulit.Hinc inuerſis veſtigijs filij Noe patri quondã pudẽda texerunt,quę procax vidit,modeſt⁹ erubuit,pi⁹ texit,offenſurus ſi & ipſe vidiſſet. Quanta vis eſt vini, vt quẽ diluuia nõ nudauerũt,vina nudarẽt? Quid illud?Quãtæ fælicitatis eſt quod nulla vos habẽdi cupiditas inflãmat?Pauper quod habes poſcit,quod nõ habes nõ requirit:fruct⁹ laboris tui theſaur⁹ eſt inopi: & duo æra ſi ſola ſint,cẽſus eſt largiẽtis. Audi ergo ſoror quãtis careas.Nã caue quid debeas . Nec meũ eſt docere,nec tuũ diſcere.Perfectæ enim virtutis vſus magiſteriũ nõ deſiderat,ſed informat. Ceruis vt pomparũ ferculis ſimilis incedat quę ſe cõponit vt placeat,omniũ ĩ ſe vult⁹ & ora cõuertẽs,eo ipſo quo ſtudet placere,deformior.Prius enĩ populo diſplicet, q̃ placeat viro. At ĩ vocis reiecta decoris cura pl⁹ placet , & hoc ipſum quod vos nõ ornat⁹ eſt.Certe laceræ vulnerib⁹ aures,& depreſsæ onera miſerę ceruicis,nõ ſunt alleuamẽta pœnarũ,ſed diſcrimina metallorũ.Hinc collum catena cõſtringit,inde pedẽ cõpes ĩcludit . Nil refert, auro corpus oneretur , an ferro.Si ceruix premitur,ſi
I grauatur inceſsus,nil preciũ iuuat: niſi quod vos mulieres ne pereat vobis pœna,trepidatis. Quid intereſt vtrũ aliena ſentẽtia,an veſtra vos dãnet?Hinc vos etiã miſerabiliores q̃ qui publico iure dãnantur : quod illi optãt exui,vos ligari.Quĩ vero miſerabilis illa cõditio,quod tãq̃ mãcipi forma venalis nuptura licitatur: & qui precio vicerit,emat. Tolerabili⁹ tamẽ mãcipia veneũt,quæ ſæpe ſibi dominos legunt. Virgo ſi eligat, crimen eſt:ſi nõ eligat,cõtumelia.Quę quãuis pulchra ſit & decora,& timet videri,& cupit.Cupit,vt ſe cari⁹ vẽdat:timet,ne hoc ipſũ dedeceat qđ videtur . Quãta autẽ votorũ ludibria,& ad procorũ euentus ſuſpecti met⁹,ne pauper illudat,ne diues faſtidiat, ne pulcher irrideat,ne nobilis ſpernat.Dicet aliqs: Tu nobis quotidie virginũ canis laudes: quid faciã qui eadem quoti die cãtito,& proficio nihil?Sed nõ mea culpa . Deniq;

K de Placentino ſacrandæ virgines veniũt,de Bononiẽſi veniũt,de Mauritania veniũt , vt hic velẽtur,Magnam rem videtis:hic tracto,& alibi perſuadeo.Si ita eſt, alibi tractem⁹,vt vobis perſuadeam⁹ . Quid?quod etiam qui me nõ audiunt,ſequũtur:qui audiũt, nõ ſequũtur? Nã pleraſq; virgines cognoui velle , & prohiberi etiã prodire à matribus,&,quod eſt graui⁹,viduus,cũ quibus hic mihi ſermo eſt.Nempe ſi hominẽ amarẽt filiæ veſtræ,per legem poſsent eligere quẽ vellent.Quibus igitur hominẽ eligere licet,deũ non licet? Cõtuemini q̃ dulcis pudicitiæ fructus ſit, qui Barbaricis quoq; inoleuit affectibus. Ex vltimis infra vltraque Mauritaniæ partibus deductę virgines hic ſacrari geſtiũt:& cũ ſint omnes familiæ ĩ vinculis, pudicitia tamẽ neſcit eſse captiua.Profitetur regnũ æternitatis , quæ mœret iniuriam ſeruitutis.Nam quid de Bononiẽſibus virginib⁹ loquar,fœcundo pudoris agmine,quæ mũdanis ſe delicijs abdicantes,ſacrariũ virginitatis incolunt ſine cõtubernali ſexu , contubernali pudore prouectæ ad vicenariũ numerũ,& centenariũ fructũ, relictoq; parentum hoſpitio tendũt in tabernaculis Chriſti indefeſsæ milites caſtitatis?Nũc canticis ſpiritualibus perſonãt, nũc victũ operibus exercent.Liberalitatis quoq; ſubſidium manu quærũt.Quod ſi inueſtigandæ virginitatis inoleuerit odor,(namque prę cæteris ſpeculãdi venatum pudoris explorant)totis curarũ veſtigijs prædam latentẽ vſq; ad ipſa cubilia perſequũtur:aut ſi liberior alicui⁹ volat⁹ affulſerit,totis omnes videas aſsurgere alis,concrepare pennis,emicare plauſu,vt caſto pudicitiæ choro cingãt volãtẽ , donec albẽti delectata co- L
mitatu, in plagas pudoris,& indaginem caſtitatis,domus patrię q; oblita ſuccedat.Bonũ itaq; ſi virgini ſtudia parentũ quaſi flabra pudoris aſpirẽt. Sed illud glorioſius,ſi teneræ ignis ætatis etiam ſine veteribus nutrimentis ſpõte ſe rapiat in fomitem caſtitatis. Dotẽ negabunt parẽtes?ſed habes diuitem ſponſum, cuius contenta theſauro,patriæ ſucceſsiõis emolumẽta nõ quęras.Quanto dotalibus pręſtat cõpendijs caſta paupertas:& tamen quam audiſtis aliquãdo propter ſtudium integritatis,legitimæ factam ſucceſsiõis extorrẽ?*Cõ- * extortẽ
tradicunt parentes,ſed volũt vinci.reſiſtũt primo,qui credere*timẽt.Indignantur frequẽter,vt diſcas vince- * cedere.
re:abdicationem minantur , vt tentent ſi potes damna ſeculi non timere.Quæſitis blandiũtur illecebris,vt videant ſi variarũ mollire te nõ queat blanditia voluptatum.Exerceris virgo dum cogeris. Ẽt hęc tibi prima certamina anxia parentũ vota proponũt . Vince prius puella pietatem.Si vincis domũ,vincis & ſeculũ . Sed eſto,maneant vos damna patrimonij.Nonne caducarum & fragiliũ diſpendium facultatum, futura cæli regna cõpenſant?Quanq̃ ſi verbis cæleſtibus credimus, nemo eſt qui reliquerit domũ,aut parẽtes, aut fratres, Luc.19.
aut vxorẽ,aut filios propter regnũ dei , & nõ recipiat ſepties tantũ in hoc tempore,in ſeculo autem venturo vitam ętern ã poſsidebit.Crede fidẽ tuam deo, quę homini pecuniã credis.fœnerare Chriſto.Bon⁹ depoſitę ſpei cuſtos, multiplicatis fidei tuę talẽtũ ſoluit vſuris. Non fallit veritas,non circũſcribit iuſtitia, nõ decipit virt⁹.Quod ſi nõ creditis oraculo, vel exẽplis credite.Memorię noſtrę puella dudũ nobilis in ſeculo, nũc
M nobilior deo,cũ vrgeretur ad nuptias à parẽtib⁹ & ꝑpinquis,ad ſacroſanctũ altare cõfugit. Quo enim melius virgo recurreret,q̃ vbi ſacratiũ virginitatis offertur?Ne is quidem finis audaciæ . Stabat ad arã dei pudoris hoſtia,victima caſtitatis,nũc capiti dexteram ſacerdotis imponẽs,precem poſcens,nũc iuſtæ impatiẽs moræ,ac ſummum altari ſubiecta verticẽ . Nũ melius, inquit,q̃ altare velabit,quod ſãctificat ipſa velamina, frõtem?Plus talis decet flãmeus, in quo caput omnium Chriſtus quotidie cõſecratur. Quid agitis vos propin

A qui? Quid exquirẽdis adhuc nuptijs solicitatis animũ? Iamdudum prouisas habeo. Spõsum offertis? Meliorem reperi. Quaslibet exagerate diuitias, iactate nobilitatem, potentiam prædicate. Habeo eum cui nemo se comparet, diuitem mundo, potentem imperio nobilem cęlo. Si talem habetis, non refuto optionem. si nõ reperitis, non prouidetis mihi, sed inuidetis. Silẽtibus cęteris vnus abruptius. Quid si, inquit, pater tu⁹ viueret, inruptam te manere pateretur? Tũ illa maiori religiõe, moderatiore pietate: Et ideo fortasse defecit, ne quis impedimentum posset afferre. Quod ille responsum de patre, de se oraculum, maturo sui probauit exitio. Ita cæteri eadẽ quisq; metuentes, fauere cœperunt qui impedire quęrebant, nec dispendium debitarũ attulit virginitas facultatum, sed etiam emolumentũ integritatis accepit. Habetis puellæ deuotionis præmiũ. parentes canete offensionis exemplum.

Diui Ambrosij

MEDIOLANEN. EPISCOPI DE VIRGINIBVS LIBER II.

B SVPERIORE libro quantum virginitatis munus sit, euolui mus. non enim potuimus explicare, vt per se cælestis gratia muneris inuitet legẽtem. Secundo libro virginẽ institui decet, & tanq̃ cõpetentiũ pręceptorũ magisteriis eruditi. Sed quoniã nos infirmi ad monẽdũ sumus, & impares ad docẽdũ, (debet enim is qui docet, supra eũ qui docetur excellere) ne vel susceptũ deseruisse mun⁹, vel nobis arrogasse ãplius videremur, exẽplis poti⁹ q̃ pręceptis putauimus imbuẽda, licet amplius ꝓficiatur exẽplo: quoniã nec difficile quod iam factũ est existimatur, & vtile quod probatũ, & religiosum quod hęreditario quodã paternę virtutis vsu in nos est successione transfusum. Quod si quis nos præsumptiõis arguit, arguat poti⁹ sedulitatis, quia rogãtibus virginibus ne hoc quidẽ putaui negandum.

C Malui enim me in periculũ deduci pudoris, q̃ nõ obsequi volũtati earũ, quarũ studijs etiã deus noster placido se indulget assensu. Sed neq; præsumptio notari potest, quoniã cũ haberent vnde discerẽt, affectũ potius q̃ magisteriũ quęsiuerũt meũ. Et excusari sedulitas non potest, quoniã cũ haberent autorẽ matris ad obseruantiam disciplinę, non superfluũ iudicaũ si nostri sermonis blanditiã deriuarent, an professionis illecebrã. Ille docere facilis, qui seuero vitia coërcet affectu. Nos qui docere nõ possumus, blãdimur. Et quoniã pleręq; absentes nostri desiderabãt sermonis vsum, volumẽ hoc condidi, quo profectæ ad se vocis meę munus tenentes deesse nõ crederent quẽ tenerẽt. Sed proposita prosequamur. Sit igitur vobis tãq̃ in imagine descripta virginitas vitaq; beatę Mariæ, de qua velut speculo refulget species castitatis, & forma virtutis. Hic sumatis licet exẽpla viuendi, vbi tanq̃ in exẽplari magisteria expressa ꝓbitatis, quid corrigere, quid effugere, quid tenere debeatis, ostendũt. Primus discẽdi ardor, nobilitas est magistri. Quid nobilius dei matre? quid splẽdidius ea, quã splẽdor elegit? quid castius ea, quę corpus sine corporis contagione generauit? Nã de cęteris eius virtutibus quid loquar? Virgo erat nõ solum corpore, sed etiam mẽte, quæ nullo doli ambitu syncerũ adulteraret affectũ. Corde humilis, verbis grauis, animi prudens, loquẽdi parcior, legendi studiosior, nõ in incerto diuitiarũ, sed in prece pauperis spẽ reponẽs. Intẽta operi, verecũda sermone, arbitrũ mentis solita nõ hominem sed deũ quærere. Non lædere reos, bene velle omnib⁹, assurgere maioribus natu, æqualibus nõ inuidere, fugere iactantiã, rationem sequi, amare virtutẽ. Quãdo ista vultu lasit parẽtes? quãdo dissensit propinquis? quãdo fastidiuit humilẽ? quando derisit debilẽ? quãdo vitauit inopem, eos solos solita cœtus virorum inuisere, quos misericordia nõ erubescceret, neq; præteriret verecũdia? Nihil torũ in oculis, nihil in verbis procax. nihil in actu inuerecundũ. nõ gessit fractior, nõ incessus solutior, nõ vox petulantior: vt ipsa corporis species simulacrũ fuerit mẽtis, figura probitatis. Bona quippe dom⁹ in ipso vestibulo debet agnosci, ac prio prætendat ingressu nihil intus latere tenebrarum, vt mẽs nostra nullis repagulis corporalib⁹ impedita, tãq̃ lucernę lux int⁹ posita foris lucerat. Quid ego exequar ciborum parcimoniam, officiorũ redũdantiã, alterum vltra naturã superfuisse, alterũ pene ipsi naturę defuisse? illic nulla intermissa tẽpora, hic cõgeminatos ieiunio dies? Etsi quando reficiendi successisset volũtas, cibus plerũq; obui⁹, qui mortẽ arceret, nõ delicias minister. Dormire nõ pri⁹ cupiditas q̃ necessitas fuit. Et tamen cũ quiesceret corpus, vigilaret animus: qui frequenter in somnis aut lecta repetit, aut somno interrupta cõtinuat, aut dispositа gerit, aut gerẽda prænũciat. E Prodire domo nescia, nisi cum ad ecclesiã conueniret, & hoc ipsum cũ parentibus aut propinquis. Domestico opposa secreto, forẽsi stipata comitatu, nullo meliore tamen sui custode q̃ seipsa: quæ incessu affectuq; venerabilis, non tã vestigiũ pedis tolleret, q̃ gradũ virtutis attolleret: & tamẽ alios habeat virgo mẽbrorũ custodes suorum, morũ autẽ suorũ se habeat ipsa custodem. Plures erũt de quibus discat, si ipsa se doceat, quę virtutes magistras habet quia quicquid egerit, disciplina est. Sic Maria intendebat omnibus, quasi á pluribus moneretur: sic implebat omnia virtutis officia, vt non tam disceret q̃ doceret. Talẽ hanc euangelista mõstrauit, talem angelus reperit, talẽ spiritus sanctus elegit. Quid enim in singulis morer, vt eam parentes dilexerint, extranei prędicauerint, quę digna fuit ex qua dei filius nasceretur? Hæc ad ipsos ingressus angeli inuẽta domi in penetrabilibus sine comite, ne quis intẽtionẽ abrũperet, ne quis obstreperet. Neq; enim comites fœminas desiderabat, quę bonas comites cogitatiões habebat. Quinẽtiã tũ sibi min⁹ sola videbatur, cũ sola esset. Nam quẽadmodũ sola, cui tot libri adessent: tot archangeli, tot prophętę? Deniq; & Gabriel eã vbi reuisere solebat inuenit, & angelũ Maria, quasi viri specie mota, trepida, quasi nõ incognitũ audito nomine recognouit. Ita peregrinata est in viro, quę non est peregrinata in angelo, vt agnoscas aures religiosas, oculos verecũdos. Deniq; salutata obmutuit, & appellata respõdit, sed quę primo titubauerata spectu postea ꝓmisit obsequiũ. Quã vero religiosa in propinquas fuerit, scriptura diuina significat. Nã & humilior facta est vbi se á deo cognouit electã, & statim ad cognatã suã in montana processit, non vtiq; vt exemplo crederet, quę iam crediderat oraculo. Beata enim, inquit, quę credidisti Luce 1. Et tribus cũ ea mẽsibus mansit. Tanti autẽ interuallo temporis non fides quęritur, sed pietas exhibitur. Et hoc posteaq̃ in vtero parentis exiliẽs puer matrem domini salutauit, prius compos deuotionis q̃ naturæ. Inde tot sequẽtibus signis, cum sterilis pareret, virgo cõciperet, loqueretur mut⁹, adoraret Magus, expectaret Symeon, sidera nunciarent: Maria mobilis ad introitum, immobilis ad miraculũ: conseruabat, inquit, hæc omnia in corde suo. Quanuis mater domini, discere tamen pręcepta domini desiderabat: & quę deũ genuerat, deũ tamẽ scire cupiebat. Quid quod annis quoq; omnibus ibat in Hierusalẽ solenni die Paschæ, & ibat cum Ioseph? Vbiq; in virgine comes singularum vir- Ibidem. a

G tutũ eſt pudor. Hic indiuiduus debet eſse virginitati, ſine quo nõ poteſt eſse virginitas. Nec ad tẽplũ igitur Maria ſine pudoris ſui cuſtode ꝓceſsit. Hæc eſt imago virginitatis. Talis enim fuit Maria vt eiꝰ vniꝰ vita oim diſciplina ſit. Si igitur autor nõ diſplicet, opus probemus: vt quæcũq; ſibi eius exoptat præmiũ, imitetur exẽplũ. Quãtæ in vna virgine ſpecies virtutũ emicãt. Secretũ verecũdiæ, vexillũ fidei, deuotiõis obſequiũ, virgo intra domũ, comes ad myſteriũ, mater ad tẽplũ, O quãtis illa virginibus occurret, quãtas cõplexa ad dominũ trahet dicẽs: Hæc thorũ filij mei, hæc thalamos nuptiales immaculato ſeruauit pudore. Quẽadmodũ eas ipſe dominus cõmendabit patri: nimirũ illud repetẽs ſuũ: Pater ſancte, iſtæ ſunt quas ſeruaui tibi, in quibus filius hominis caput reclinãs quieuit. peto vt vbi ego ſum, & ipſæ ſint mecũ. Sed nõ ſolũ ſibi debẽt prodeſse, quę nõ ſolæ vixerũt ſibi. hæc parentes redimat, hęc fratres. Pater iuſte, mũdus me nõ cognouit, iſtæ autẽ me cognouerunt, & mundũ cognoſcere noluerũt. Quæ põpa illa, quãta angelorũ lætitia plaudẽtiũ, quod habitare mereatur virgo in cœlo, quæ cæleſtẽ vitã vixit in ſeculo? Tunc etiã Maria tympanũ ſumẽs choros virginales excitabat cãtantes domino, quot per mare ſeculi ſine ſe
H cularibus fluctibus trãſierunt. Tunc vnaquæq; exulta-
Pſal. 42. bit dicens: Introibo ad altare dei mei, ad deũ qui lætificat iuuẽtutem meã. Immolo deo ſacrificiũ laudis, &
Pſal. 49. reddo altiſsimo vota mea. Neq; enim dubitauerim vobis patere altaria, quarũ mẽtes altaria dei confidenter dixerim, in quibus quotidie pro redẽptione corporis Chriſtus immolatur. Nã ſi corpus virginis dei templũ eſt, animus quid eſt, qui tanq̃ mẽbrorum cinerib⁹ excitatis, ſacerdotis æterni redopertus manu vaporem diuini ignis exhalat? Beatæ virgines, quæ tã immortali ſpiratis gratia, vt horti floribus, vt tẽpla religione, vt altaria ſacerdote. Ergo ſancta Maria diſciplinam vitæ informet, Thecla doceat immolari, quæ copulã fugiẽs nuptialẽ, & ſponſi furore dãnata naturã etiã beſtiarũ virginitatis veneratiõe mutauit. Nanq; parata ad feras, cũ aſpectus quoq; declinaret virorũ, ac vitalia ipſa ſeuo offerret leoni, fecit vt qui impudicos detulerãt oculos, pudicos referrent. Cernere erat lingentẽ pedes beſtiã, cubitare humi, muto teſtificantẽ ſono quod ſacrũ virginis corpus violare nõ poſset. Ergo adorabat prędam ſuã beſtia, & propriæ oblita naturæ naturã induerat quã homines amiſerãt. Videres quadã naturæ trãſfuſione homines feritatẽ indutos ſæuitiã imperare beſtiæ beſtiam exoſculantẽ pedes virginis docere quid homines facere deberẽt. Tantũ habet virginitas admirationis, vt eã etiã leones mirentur. Non impaſtos ci-
I bus flexit, non citatos impetus rapuit, non ſtimulatos ira exaſperauit, non vſus decepit aſsuetos, nõ feros natura poſsedit. Docuerũt religionẽ, dum adorant martyrem: docuerunt etiam caſtitatem, dum virgini nihil aliud niſi plantas exoſculantur, demerſis in terrã oculis, tanq̃ verecũdantibus ne mares aliqui vel beſtia virginem nudam videret. Dicet aliquis: Cur exemplũ attuliſti Mariæ, quaſi reperiri queat quæ matrem domini poſsit imitari? cur etiam Theclæ quã gentiũ doctor
diſcipu- inſtituit? Da huiuſcemodi doctorẽ, ſi diſciplinam relam. quiris huiuſmodi. Recẽs vobis exemplum profero, vt intelligatis apoſtolũ nõ vniꝰ eſse doctorẽ, ſed omniũ. Anthiochiæ nuper virgo quædam fuit fugitãs publici vſus: ſed quo magis virorũ euitabat aſpectum, eo amplius incẽdebat. Pulchritudo enim audita nec viſa plꝰ deſideratur, duobus ſtimulis cupiditatũ amoris & cognitionis, dũ & nihil occurrit quod minus placeat, & plus putatur eſse quod placeat, quod nõ iudex oculus explorat, ſed animus amator exoptat. Itaq; ſancta virgo ne diutius alerẽtur potiẽdę ſpe cupiditatis, integritatẽ pudoris profeſſa ſic reſtinxit improborũ faces, vt nõ iam amaretur, ſed produceretur. Ecce perſęcutio. K
Puella fugere neſcia, certe pauida ne incideret in inſidiatores pudoris, animũ ad virtutẽ parauit, tã religioſa, vt mortẽ nõ timeret: tã pudica, vt expectaret. Venit coronæ dies maxima omniũ expectatio. ꝓducitur puella duplex profeſſa certamen, & caſtitatis, & religiõis, Sed vbi viderũt conſtantiã profeſsionis, metum pudoris, paratã ad cruciatus, erubeſcentẽ ad aſpectus, excogitare cœperũt quemadmodũ ſpecie caſtitatis religionem tollerent, vt cũ id abſtuliſsent quod erat amplius, etiam id eriperẽt quod reliquerãt. Aut ſacrificare virginem, aut lupanari proſtitui iubent. Quomodo deos ſuos colũt qui ſic vindicãt, aut quẽadmodũ ipſi viuũt qui ita iudicant? Hic puella, non quod de religione ambigeret, ſed de pudore trepidaret, ipſa ſecũ: Quid agimus hodie? Aut martyr, aut virgo. altera nobis inuidetur corona. Sed nec virginis nomen agnoſcitur, vbi virginitatis autor negatur. Nam quemadmodũ virgo ſi meretricem colas? quẽadmodũ virgo ſi adulteros diligas? quẽadmodũ virgo ſi amorem petas? Tolerabilius eſt enim mẽtem virginem q̃ carnẽ habere. Vtrũq; bonum, ſi liceat: ſi non liceat, ſaltem non homini caſtę ſed deo ſimꝰ. Et Raab meretrix fuit, ſed poſtq̃ deo credidit, ſalutẽ inuenit. Et Iudith ſe, vt adultero placeret ornauit: quæ tamen quia hoc religione non amore faciebat. nemo eam adulteram iudicabat. Bene ſucceſsit exemplum. Nam ſi illa quæ ſe cõmiſit religioni, & pudorem ſeruauit & patriã: fortaſsis & nos ſeruando religionem ſeruabimus etiã caſtitatẽ. Quod ſi Iudith pu- L
dicitiã religioni prędferre voluiſset, perdita patria etiã pudicitiam perdidiſset. Itaq; talibꝰ informata exẽplis ſimul animo tenens verba domini quibus ait: Quicũq; perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam: Matt. 10,
fleuit & tacuit, ne eam vt loquentem adulter audiret: nec pudoris elegit iniuriam, ſed Chriſti recuſauit. Aeſtimate vtrum adulterare potuerit corpus, quæ nec vocem adulterauit. Iam dudũ verecundatur oratio mea, & quaſi audire geſtorũ ſeriem criminoſam atq; explanare formidat. Claudite aurem virgines dei, ducitur puella dei ad lupanar. Sed aperite aurem virgines dei, virgo proſtitui poteſt, adulterari nõ poteſt. Vbicunq; dei virgo eſt, dei templũ eſt. Nec lupanaria infamant caſtitatẽ, ſed caſtitas etiã loci abolẽt infamiam. Ingẽs petulantium cõcurſus ad fornicem. Diſcite martyrum miracula ſanctæ virgines, dediſcite locorũ vocabula. Clauditur intus columba, ſtrepunt accipitres foris certant ſinguli qui prædã primus inuadat. At illa manibus ad cælum leuatis quaſi ad domum veniſset orationis, nõ ad libidinis diuerſoriũ: Chriſte, inquit, qui domniſti Danieli virgini feros leones, potes etiam domare hominũ feras mentes. Chaldeis rorauit ignis, Iudæis ſe vnda ſuſpendit miſericordia tua, non natura ſua. Suſanna ad ſupplicium genu fixit, & de adulteris tryumphauit. Aruit dextera quæ templi tui dona violabat. nunc templum ipſum attrectatur tuũ, ne patiaris inceſtum ſacrilegij, qui non paſſus es furtum. Benedicatur & nunc nomen tuum, vt quæ ad adulterium veni vir- M
go diſcedam. Vix compleuerat precem, & ecce vir mi litis ſpecie terribilis irrupit. quẽadmodũ eũ virgo vt vidit, tremuit, cui populꝰ tremẽs ceſsit? Sed nõ illa immemor lectionis: Et Daniel, inquit, ſuppliciũ Suſannæ ſpectaturus aduenerat: & quã populus dãnauit, vnus abſoluit. Poteſt & in hoc lupi habitu ouis latere. Habet & Chriſtus milites ſuos, qui etiam legiones habet. Aut fortaſse pcuſſor intrauit. ne vereare anima, talis ſolet martyres facere. O virgo, fides tua te ſaluã fecit. Cui miles: Ne quæſo paueas ſoror: frater huc veni, ſaluare animam, non perdere. Serua me, vt ipſa ſeruetis. Quaſi adulter ingreſſus, ſi vis martyr egrediar. Veſtimenta mutemus, conueniunt mihi tua, & mea tibi, ſed

A vtraq; Christo. Tua vestis me verũ militẽ faciet, mea te virginẽ. Bene tu vestieris, ego melius exuar. vt me persecutor agnoscat. Sume habitũ qui abscõdat feminã, trade qui cõsecret martyrẽ. Induere chlamydem quæ occultet mẽbra virginis, seruet pudorẽ. Sume pileum qui tegat crines, abscõdat ora. Solẽt erubescere qui lupanar intrauerint. Sane cũ egressa fueris, ne respicias retro, memor vxoris Loth, quæ naturã suã quia impudicos licet castis oculis respexit, amisit. Nec vereare ne quid pereat sacrificio. Ego pro te hostiũ deo reddo tu pro me militẽ Christo, habẽs bonã militiã castitatis, quæ stipendijs militat sempiternis, loricam iustitiæ quæ spirituali munimine corpus includat: scutum fidei, quo vulnus repellas: galeã salutis. Ibi enim est presidiũ nostræ salutis, vbi Christus est: quoniã mulieris caput vir, virginis Christus. Et intra hæc verba chlamydem exuit, suspectus tamẽ adhuc habitus & persecutoris & adulteri. Virgo ceruice, chlamyde cœpit mites offerre. Quæ pompa illa, quæ gratia, cũ in lupanari de martyrio certarent? Addãtur personæ, miles & virgo, hoc est, dissimiles inter se natura, sed dei miseratiõe cõsimiles, vt cõpleatur oraculũ. Tũc, lupi & agni simul pascentur. Ecce agna & lupus nõ solũ pascũtur simul, sed etiã immolãtur. Quid plura? Mutato habitu euolat puella de laqueo, iã nõ suis alis, vtpotẽ quę spiritalibus ferebatur: & (quod nulla vnq; viderũt secula) egreditur de lupanari virgo, sed Christi. At illi qui videbãt oculis, & nõ videbãt, ceu raptores ad agnã lupi fremere ad prædã. Vnus qui erat immodice districtior, introiuit. Sed vbi hausit oculis rei textũ: Quid hoc, inquit, est? Puella ingressa est, vir videtur. Ecce nõ fabulosum illud, cerua pro virgine, sed quod verum est, miles ex virgine. At etiã audierã & nõ credideram quot aquas Christus in vina cõuertit: iã mutare cœpit & sexus. Recedamus hinc dũ adhuc qui fuim9 sumus. Nunquid & ipse mutatus sum, qui aliud cerno q̃ credo? Ad lupanar veni cerno vadimoniũ: & tamẽ mutatus egrediar: pudicus exibo, qui adulter intraui. Indicio rei, quia debebatur tãto corona victori, dãnatus est, p virgine qui pro virgine cõprehensus est, Ita de lupanari nõ solũ virgo, sed etiã martyres exierũt. Fertur puella ad locum supplicij cucurrisse, certasse ambo de nece, cũ ille diceret, Ego sum iussus occidi, te absoluit sentẽtia, quãdo me tenuit. At illa clamare cœpit: Nõ ego te mortis vadẽ elegi, sed prædẽ pudoris optaui. Si pudor quæritur, manet nexus. si sanguis exposcitur, fideiussorẽ nõ defidero, habeo vnde dissoluã. In me lata est ista sentẽtia quæ pro me lata est. Certe si pecuniæ te fideiussorẽ dedissem, & absente me iudex tuũ cẽsum fœneratori adiudicasset, eadẽ me sentẽtia cõuenires, meo patrimonio soluerem tuos nexus. Si recusarẽ, quis me indignã morte censeret? Quãto maior est capitis huius vsura? Moriar innocens, ne moriar nocens. Nihil hic mediũ est, hodie aut rea ero tui sanguinis, aut martyr mei. Si cito redij, quis me audet excludere? Si morã feci, quis audet absoluere? Plus legibus debeo rea non solum fugæ meæ sed etiam cædis alienæ, Sufficiunt mẽbra morti, quæ nõ sufficiebãt iniuriæ, Est in virgine vulneri locus, qui nõ erat cõtumeliæ. Ego opprobriũ declinaui, non martyriũ tibi cessi. Vestẽ, nõ professionẽ mutaui. Quod si mihi præripis mortẽ, nõ redemisti me, sed circumueniisti. Caue ne quæso cõtendas, caue ne cõtradicere audiaris. Noli eripere beneficium quod dedisti. Dum mihi hanc sententiã negas, illã restituis superiorem. Sententia enim sentẽtia superiore mutatur. Si posterior me nõ tenet, superior tenet possumus vterq; satisfacere sententiæ, si me prius patiaris occidi. In te nõ habent aliã quam exerceãt pœnã, in virgine obnoxius pudor est. Itaq; glorioſior eris si videaris de adultera martyrem fecisse, q̃ de martyre adulterã reddidisse.

Gene. 19.

Psa. 65.

Ioan. 2.

B

C

Quid expectatis? Duo cõtenderunt, & ambo vicerũt: D nec dimissa est corona, sed addita. Ita sancti martyres inuicem sibi beneficia cõferentes, altera principiũ martyrio dedit, alter dedit effectũ. At etiam Philosophorum gymnasia Damonẽ & Pythiã Pythagoræos in cælum ferunt, quorũ vnus cũ esset morti adiudicatus, cõmendãdorũ suorũ tempus poposcit. Tyrannus autem astutissimus, quod repetiri eũ non posse existimaret, petiuit vt sponsorẽ daret qui pro se ferietur si ipse faceret morã. Quid de duobus præclarius, nescio: vtrũq; præclarum, alter mortis vadẽ inuenit, alter se obtulit. Itaq; cum reus morã supplicio faceret, fideiussor vultu sereno mortẽ nõ recusauit. Cum duceretur, amicus reuersus est, ceruicẽ substituit, colla subiecit. Tũc admiratus tyrãnus charitorẽ philosophis amicitiã q̃ vitã fuisse, petiuit vt ipse ab jis quos damnauerat, in amicitiam reciperetur. Tanta virtutis est gratia, vt & tyrannum inclinaret. Digna laude, sed minora nostris. Nã illic ambo viri, hic vna virgo, quę primo etiam sexum vinceret. Illi amici, isti incogniti. Illi tyrãno vni se obtulerũt, isti tyrãnis pluribus, hoc etiã crudelioribus, quod ille pepercit, isti occiderũt. Inter illos in vno obnoxia necessitas, in amborũ volũtas libera. Hoc quoq; isti prudẽtiores, quod illis studij sui finis amicitiæ gratia, istis corona martyrij. Illi enim certauerũt homini bus, isti deo. Et quoniã rei istius fecimus mẽtionẽ, par est cõtexere quid de dijs suis senserit, quo magis insipientes iudicetis, quos irrident sui. Nanq; is cum venisset in templũ Iouis, amictũ aureum quo operiebatur simulacrum eius, detrahi iussit, imponi laneũ, dicẽs aurum E hyeme frigidũ, æstate onerosum esse. Sic deum irrisit suũ, vt nec onus ferre posse, nec frigus putaret. Item cũ Esculapij barbam vidisset auream, tolli imperauit, incõgrũ esse appellãs vt filius barbã haberet, cũ Apollo pater eius adhuc nõ haberet. Itẽ simulacris tenentibus aureas pateras ademit, allegãs accipere se debere qd dij darẽt: quoniam hæc sunt vota, inquit, hominũ, vt a dijs quæ bona sunt adipiscamur. Nihil autẽ auro melius: quod tamẽ si malũ est, habere deos nõ debere. Si malũ nõ est, habere magis homines debere, qui vti scirent. Ita ludibrio habiti sunt, vt neq; Iupiter vestẽ suã defendere potuerit, nec barbã Esculapi9, nec Apollo pubescere adhuc cœperit, neq; oẽs qui dicuntur dij retrahere potuerint pateras quas tenebãt, non tam furti reatũ timentes, q̃ sensum nõ habẽtes. Quis igitur eos F colat, q nec defẽdere se quasi dij, nec abscõdere quasi hoies possunt? At in tẽplo dei, nõne cũ Hieroboã rex 3. Reg. 12. sceleratissimus dono quæ pater ei9 posuerat auferret, &. 13. ac super sanctũ altare libaret idolis, dextera eius quã tetẽdit aruit, nec sua ei quæ inuocabat idola pfuerũt? Deinde cõuersus ad dominũ rogauit veniam, statimq; manus eius quæ aruerat sacrilegio, sanata est religiõe. Tã maturũ in vno & mie diuinæ & indignationis exẽplũ extitit, vt sacrificanti subito dextera adimeretur, pœnitẽti venia daretur. Hæc ego vobis sanctæ virgines nondum triennalis sacerdos munuscula paraui, licet vsu indoctus, sed vestris edoctus moribus. Quãtus etenim adolescere vsus potuit in tã parua initiate religionis ætate? Si quos hic flores cernitis, de vestræ vitæ collectos legite sinu. Non sunt hæc præcepta virginibus, sed de virginibus exẽpla. Vestræ virginitatis effigiẽ nostra depinxit oratio, vestræ grauitatis imaginẽ quasi in speculo quodam sermonis istius cernitis refulgere. Vos si quã nostro gratiã inhalastis ingenio, vestrũ est quicquid iste redolet liber. Et quoniã quot homines, tot sententiæ: siquid defecatũ est in sermone nostro omnes legãt: si quid decoctũ, maturiores probẽt: siquid modestum, pectoribus inhæreat, genas pingat: siquid florulentum, ætas florulenta nõ improbet. Debuimus sponsæ citare amorem. Scriptũ est enim: Dili Deuter. 6

G ges dominum deum tuum. Debuimus in nuptijs calamistris quibusdã crines saltẽ orationis ornare. Scriptũ
Ezech. 21 est enim: Plaude manu, & percute pede. Debuim⁹ per petuos spargere thalamos rosis. Etiam & in ijs coniugis tẽporalibus nubenti prius plauditur, q̃ imperatur, ne ante dura offendãt imperia, q̃ blãditijs amor fotus inolescat. Equorũ vis plausæ sonitũ discit amare cer-
uicis, ne recuset iugum. Deniq; prius assuescitur verbo lasciuiæ, q̃ verbere disciplinæ. Ast vbi colla subdiderit iugo, & habena constringit, & stimulus vrget, & cõpa res trahunt, & iugalis inuitat. Sic etiã virgo nostra debuit prius amore pio ludere, aurea thori regni cęlestis fulcra mirari, in ipso vestibulo nuptiarũ & postes frõ dium sertis cernere coronatos, & chori strepentis inte rius haurire delicias, ne se prius dominico iugo timesa cta subduceret, q̃ vocata inclinaret. Veni igitur huc á Libano sponsa, veni huc à Libano, trãsibis & petranſ-
ibis. Sæpius enim nobis iste versiculus recãtandus est, vt vel dominicis vocata verbis sequatur, siqua nõ cre-
dit humanis. Hoc nos magisteriũ nõ inuenimus, sed ac
Canti. 1. cepim⁹ sic instituit mystici carminis doctrina cælestis: Osculetur me ab osculo oris sui, quia bona vbera tua super vinũ, & odor vnguẽtorũ tuorũ super omnia aro mata. Vnguentum exinanitũ est nomen tuũ. Totus iste
H deliciarum locus ludum sonat, plausum excitat, amorem prouocat. Ideo, inquit, adolescẽtulæ dilexerũt te, & attraxerunt te retro. In odorẽ vnguentorũ tuorum curramus. Induxit me rex in tabernaculum suum. Ab osculis cœpit, vt ad tabernaculum perueniret, Atq; illa tam patiens duri laboris, exercitatęq; virtutis, vt ape riat manu claustra, in agrũ exeat, in castellis maneat, in principio tamen retro odorẽ currit vnguenti: mox cum in tabernaculũ venerit, vnguentum mutatur à ca stellis. Deniq; quo euadat videte: Si murus inquit est, ædificemus super eum turres argenteas. Quæ ludebat osculis, iã turres erigit, vt preciosis sanctorũ turrita fa stigijs, non solum hostiles frustretur incursus, verum etiam bonorum propugnacula struat tuta meritorũ.

I

Diui Ambrosij

MEDIOLANEN. EPISCOPI DE VIRGINIBVS LIBER III.

QVONIAM quæ habuimus di gessimus superioribus libris duobus tempus est soror san cta, ea quæ mecum conferre soles, beatæ memoriæ Liberij præcepta reuoluere, vt quo vir sanctior, eo fermo ac cedat gratior. Nanq; is, cũ in saluatoris natali ad apostolũ Petrum virginitatis professionem vestis quoq; mutatione signares (quo enim melius die q̃ quo virgo poste ritatem acquisiuit) atq; astãtibus etiam puellis dei com pluribus quæ certarent inuicẽ de tua societate: bonas, inquit, filia nuptias desiderasti. Vides quãtus ad natalẽ sponsi tui populus cõuenerit, & nemo impastus rece-
Ioan. 2. det. Hic est qui rogatus ad nuptias aquã in vina cõuer-
tit. In te quoq; syncerũ sacramentũ cõferet virginita-
tis, quæ prius eras obnoxia vilibus naturæ materialis
Matt. 15. elementis. Hic est qui quinq; panibus & duobus pisci-
bus quatuor milia populi in deserto pauit. Sed plures pauisset, si iam tunc qui pascerentur fuissent. Deniq; ad tuas nuptias plures vocauit. Sed iã nõ panis ex hor deo, sed corpus ministratur è cœlo. Hodie quidem se cundum hominẽ homo natur ex virgine, sed ante om nia generatus ex patre, qui matrem corpore, virtute re ferat patrem. Vnigenitus in terris, vnigenitus in cælo. Deus ex deo, partus ex virgine. Iustitia de patre, virt⁹ K
de potente, lumen ex lumine. Non impar generanti, non potestate discretus, non verbi extensione aut pro latione confusus, aut cum patre mixtus. Sed vt á patre generationis iure distinctus sit, ipse est fraternus tuus, sine quo nec cælestia nec marina nec terrena cõsistũt. Verbum patris bonum, quod erat in principio. Habes eius æternitatem. Et erat, inquit, apud patrem. Habes indiscretam à patre insepaꝛabilẽq; virtutẽ. Et de⁹ erat verbũ. Habes ingenitam eius diuinitatẽ. De compẽdio enim tibi fides est hauriẽda. Hunc filia dilige, quia bo
nus est. Nemo enim bonus nisi solus deus. Si enim nõ Lucæ. 18.
dubitatur quia deus filius, deus autem bonus: vtiq; non dubitatur quia bonus filius deus. Hunc inq̃ dilige. Ipse est quẽ pater genuit ante luciferũ vt æternũ, ex vtero generauit vt filium, ex corde eructauit vt verbũ. Ipse est in quo cõplacuit pater. Ipse est patris brachiũ: quia creator est omniũ. Patris sapiẽtia, quia ex dei ore pro cessit. Patris virtus, quia diuinitatis in eo corporaliter habitat plenitudo. Quẽ pater ita diligit, vt in sinu por tet, ad dexteram locet, vt sapientiam dicat, virtutẽ no uerit. Si igitur virtus dei Christus, nunquid aliquando L
sine virtute deus? Nunquid aliquando sine filio pater: Si semper vtiq; pater, vtiq; semper & filius. Perfecti er go patris perfectus est filius. Nã qui virtuti derogat, ei derogat cuius est virtus. Inequalitatẽ non recipit per-
fecta diuinitas. Dilige igitur quem pater diligit, hono rifica quẽ honorificat pater. Qui enim nõ honorificat Ioan. 5.
filiũ, nõ honorificat patrem. Et qui negat filiũ, nec pa trem habet. Hæc quantũ ad fidem. Sed interdũ etiam cum fides tuta est iuuentus suspecta est. Modico itaq; vino vtere, ne infirmitatẽ corporis augeas, non vt vo-
luptatem excites. Incendunt enim pariter duo, vinũ & adolescentia. Infrenẽt etiam teneram ætatem ieiunia, & parcimonia cibi retinaculis quibusdã indomitas co hibeat cupiditates. Ratio reuocet, mitiget spes, restrin gat metus. Nãqui moderari nescit cupiditatibus, sicut equus raptatur indomit⁹, voluitur, obteritur, laniatur, affligitur. Quod aliquãdo iuueni ob amorẽ Dianiæ cõ tigisse ꝓditur. Sed poeticis mendacijs coloratur fabu la, vt Neptunus prælati riualis dolore incitatus, equis dicatur furorẽ immisisse, quo eius magna potẽtia præ dicetur, quod iuuenẽ nõ in virtute vicit, sed fraude de cepit. Vnde eius sacrificium quotãnis instaurant Dia næ, vt equus ad eius immoletur aras. Quam virginem dicũt, quę (id quod etiã meretrices erubescere solẽt) a M
mare potuit non amãtem. Sed habeant per me licet fa bulæ suam autoritatem, quasi non, licet scelestũ vtrũq; minus tamen sit iuuenem amore adulteræ sic flagras-
se vt piret, q̃ duos (vt ipsi dicũt) deos de adulterio cer tasse: Iouem autem dolore scortantis filię in medicum vindicasce adulteri, quod ei⁹ curasset vulnera, q Dia-
nam in syluis adulterasset, venatricẽ sane optimã non ferarum, sed libidinum, sed ferarum etiam, vt nuda ve netur. Dent igitur Neptuno dominatũ furoris, vt ad-
struant crimen incesti amoris. Dent Dianæ regnum in syluis quas incolebat, vt cõfirment adulteriũ quod ge rebat. Dent Esculapio quod mortuum reformauerit, dummodo profiteantur quod fulminatus ipse nõ eua-
serit. Dent etiam Ioui fulmina quæ non habuit, vt te-
stificentur quæ habuit opprobria. Sed à fabulis ad pro posita reuertamur. Escis quoq; omnibus quæ gignant membris calorem, parce vtendum puto. Carnes enim etiam aquilas volantes deponunt. In nobis quoque a-
les interior illa de qua legim⁹. Renouabitur sicut aqui Psal. 102.
læ iuuentus tua: sublime tenens virgineo prope vola-
tu superfluæ carnis nescias appetẽtiam. Conuiuiorum deuitandæ celebritates, fugiẽdę salutationes. Ipsas vi-
sitatiões in iuniorib⁹ esse pauciores volo, si forte defe rendũ sit parẽtibus aut æqualib⁹. Teritur officijs pu-

A dor,audacia emicat,risus subrepit, modestia soluitur dū affectatur vrbanitas. Interroganti nō respōdere,infantia:respōdere, fabula est. Deesse igitur sermonem
1. Cor.14 virgini q̄ supersse malo. Nā si mulieres etiā de rebus diuinis in ecclesia iubentur tacere, domi viros suos interrogare:de virginibus quid cautū putamus,in quib⁹ pudor ornat ætatē,taciturnitas cōmendat pudorē? An vero mediocre pudoris exēplū est quod Rebecca cū veniret ad nuptias,& spōsum vidisset,velamē accepit:
Gene. 24 ne prius videretur q̄ iūgeretur? Et vtiq; pulchra virgo non decori timuit,sed pudori. Quid Rachel? quēadmodū extorto osculo fleuit & gemuit? Nec flere dississet,nisi proximū cognouisset. Ita & pudoris seruauit officiū,& pietatis nō amisit affectū. Quod si viro ducitur,Virginē nō cōsideres,nequādo scādalizet te: quid dicēdū sacræ virgini,quæ si amet,animo peccat,si amatur,& facto? Maxima est virtus tacēdi,præsertim in ecclesia. Nulla te diuinarū sententia fugiet lectionū si aurē admoueas,vocē premas. Nullū ex ore verbū quod reuocare velis,proferas, sed parcior loquēdi fiducia sit. Copiosum quippe in multiloquio peccatū. Homici
Prou. 10. dæ dictum est:Peccasti, quiesce, ne peccaret amplius.
Gene. 4. Sed virgini dicendū est,Quiesce,ne pecces. Cōseruabat enim Maria,vt legimus, omnia in corde suo quæ
Lucæ.2. de filio dicebātur: & tu cū legitur aliquid quo Christ⁹
B aut venturus annū ciatur, aut venisse ostenditur, noli fabulando obstrepere, sed mentē admoue. An quicquam est indignius q̄ oracula diuina circūstrepi:ne audiantur,ne credantur,ne reuelentur: circunsonare sacramenta confusis vocibus, vt impediatur oratio pro salute deprompta omniū,cū gentiles idolis suis reuerentiā tacēdo deferūt? Vnde illud exēplum proditur: Alexandro sacrificante Macedonū rege, puerulū barbarū qui ei lumen accēderet, excepisse ignē brachio, atq; adusto corpore mansisse immobilē, nec dolorem prodidisse gemitu,nec tacito pœnā indicasse fletu. Tāta in puero barbaro fuit disciplina reuerentiæ, vt naturam vinceret:atq; ille non deos,qui nulli erāt,sed regem timebat. Quid enim timeret eos qui, si idem ignis contigisset,arsissent? Quid quod quidā in conuiuio patris adolescens iubetur ne meretricios amores indicijs insolentibus prodat? Et tu in ministerio dei virgo gemitus,excreatus,tusses,risus abstine. Quod ille in conuiuio potest,tu in ministerio dei non potes? Vocis virginitas prima signetur, claudat ora pudor, debilitatē excludat religio,instituat cōsuetudo naturā. Virginē mihi prius grauitas sua nūciet,pudore obuio gradu sobrio,vultu modesto,& prænuncia integritatis anteeāt signa virtutis. Non satis probabilis virgo est quæ re-
C quiritur cum videtur: frequēs sermo est,cum plurima ranarum murmura religiosæ auribus plebis obstreperent,sacerdotem dei præcepisse vt cōticerent, ac reuerentiā sacræ deferrent orationi:tunc subito circunfusos strepitus quieuisse. Silent igitur paludes, homines non silebunt? Et irrationabile animal per reuerētiam recognoscit,quod per naturam ignorat: Hominū tantam esse immodestiam,vt pleriq; deferre nesciant mētium religioni,quod deferunt aurium voluptati? Hæc tecum sanctæ memoriæ Liberius,quæ apud alios maiora verbis apud te minora exēplis,ita omnem disciplinam non solū virtute adæquasti, sed etiā æmulatione vicisti. Nanq; ieiuniū in præceptis habemus,sed singulorum dierū. Tu autē multiplicatis noctibus ac diebus innumera tēpora sine cibo transigis: & si quando rogaris vt cibū sumas,paulisper deponas codicē, respondeas illico:Nō in pane solo viuit homo,sed ī omni verbo dei. Ipse epularum vsus cibus obuius, vt edendi fastidio ieiuniū desideretur,potus è fōte,flet⁹ in prece,somnus in codice. Hæc iunioribus conuenere annis,donec mens æui matura canescceret. Ast vbi domiti trophæū corporis virgo sustulerit,moderandū labori, vt magistra suppari seruetur ætati. Cito fœcūdis onerata palmitibus emeritæ ætatis vitis crepat, nisi aliquādo reprimatur. Eadē tamen donec adolescit exuberat, & inuterata amputatur, ne siluescat sarmentis, aut fœtu nimio exinanita moriatur. Bonus agricola optimam vitē & fōtu terræ cohibet,& defendit à frigore, & ne meridiano sole vratur explorat. Agrū quoq; vicib⁹ exercet:vel si nō patitur ociosum,diuersa alternat semina, mutatis vt fœtibus arua requiescāt. Tu quoq; virgo veterana pectoris tui colles diuersis saltē seminib⁹ sere, nunc alimonijs mediocribus,nūc ieiunijs parcioribus lectione,opere,prece: vt mutatio laboris, induciæ sint quietis. Non totus messem generat ager. Hinc de collibus vineta consurgūt:illinc purpurascētes cernas oliuas,hic olentes rosas. Sæpe etiā relictis aratris ipse validus agricola digito solū scalpit,vt florū deponat radices, & asperis manibus quibus luctātes inter vineta flectit iuuencos,molliter ouiū pressat vbera. Eo quippe melior ager,quo numeriosior fruct⁹. Ergo & tu boni agricolæ exēplū secuta, nō perēnibus ieiunijs tanq̄ depressis vomeribus humū tuā findas. Floreat in hortis tuis rosa pudoris,liliū mentis,& irriguū sacri sanguinis violaria bibant fontē. Vulgo hoc ferunt: Quod E
velis prolixe facere,aliquādo ne feceris. Debet esse aliquid quod quadragesimæ diebus addatur,sed ita,vt nihil ostentationis causa fiat,sed religiōis. Oratio quoq; Psal.118.
nos deo crebra cōmendet. Si enim propheta dicit:Septies in die laudē dixi tibi:qui regni erat necessitatib⁹ Matt. 26.
occupatus:quid nos facere oportet,qui legimus: Vigilate & orate,ne intretis in tentationē? Certe solennes oratiōes cū gratiarū actione sunt deferendæ,cū è somno surgimus,cū prodimus, cū cibū paramus sumere, cum sumpserimus,& hora incēsi,cum deniq; cubitum pergimus. Sed etiam in ipso cubili volo psalmos cum oratione dominica frequenti contexas vice,vel cū eui gilaueris,vel antequā corp⁹ sopor irriget,vt te in ipso quietis exordio rerū secularium cura liberā. diuina meditantem somnus inueniat. Deniq; etiam ille philosophiæ ipsius qui nomen inuenit,quotidie prius q̄ cubitū iret,tibicinē iubebat molliora canere,vt āxia curis secularib⁹ corda mulceret. Sed ille,sicut is qui laterē lauat,secularia secularib⁹,frustra cupiebat abolere. Magis enim se oblinebat luto, qui remedium à voluptate quærebat. Nos autē terrenorū vitiorū colluuiōe deter F
sa,ab omni inquinamēto carnis mentiū interna mūdemus. Symbolū quoq; specialiter debemus tanq̄ nostri signaculū cordis antelucanis horis quotidie recēsere. Quod etiam cū horrem⁹ aliquid, animo recurrēdum est,Quando enim sine militiæ sacramēto miles in tentorio,bellator in prælio? Iam illud quis non ad nostrā institutionē dictū intelligat,quod ait sanctus propheta:Lauabo per singulas noctes lectū meum, lachrymis Psal.6.
meis stratū meum rigabo? Nam siue lectū iuxta literā intelligas,tantam vbertatē ostendit profundi oportere lachrymarū,vt lauetur lectus,stratū rigetur fletibus obsecrantis. Fletus enim præsentiū,merces est futurorum: quoniam beati qui fletis,ipsi enim ridebitis. Siue Lucæ.6.
pro corpore accipiam⁹ ꝓpheticū dictū,delicta corporis pœnitentiæ lachrymis abluam⁹. Fecit enim sibi le- Canti.3.
ctum Salomon ex lignis Libani,colūnæ eius argenteæ erant,acclinatoriū eius aureū, dorsum eius gemmatū stratū. Quis est iste lectus,nisi nostri corporis species? Nanq; in gēmis aer specie fulgoris ostenditur, in auro ignis,aqua in argēto terra per lignū,ex quibus corpus humanū quatuor constat elemētis,in quo nostra recubat anima,si non aspero montium,nō humi arido expers quietis existat,sed sublimis à vitijs ligno fulta requiescat. Vnde & Dauid dicit: Dominus opem ferat illi sup lectū doloris eius. Nā lect⁹ doloris esse qui po Psal.40.

G test,cũ dolore non posit qui non habet sensum? Cor
Rom.7. pus autẽ doloris,sicut corpus est mortis. Infœlix ego homo,quis me liberabit de corpore mortis huius? Et quoniã versiculũ induxim⁹,in quo dominici corporis fecimus mentionẽ: ne quẽ forte perturbet legentem quod domin⁹ corp⁹ susceperit doloris,recordetur quia Lazari mortẽ doluit & fleuit, & in passiõe est vulnera tus,atq; ex vulnere sanguis & aqua exiuit,spiritũq; exhalauit. Aqua ad lauacrũ,sanguis ad potũ, spiritus ad resurrectionẽ. Vnus enim est Christus nobis spes,fides,charitas. Spes in resurrectiõe,fides in lauacro,charitas in sacramẽto. Tamen vt corpus susceperit doloris, ita etiã stratũ in infirmitate versauit, quia conuertit in cõmodũ carnis humanæ. Nã passione infirmitas est soluta,mors resurrectione, & tamẽ mœrere pro seculo,
Ibidẽ.12. gaudere debetis in domino,tristes ad pœnitentiã,alacres ad gratiã: licet & flere cũ flentibus, & gaudere cũ gaudentibus oportere gentiũ doctor salutari præceptione præscripserit. Verũ qui penitus enodare cicatricẽ omnẽ desiderat quæstionis, ad eundem cõfugiat
Colos.3. apostolũ. Omne enĩ inquit quodcũq; facitis in verbo aut in facto,oĩa in nomine domini nostri Iesu Christi, gratias agẽtes deo patri p̃ ipsum. Oĩa ergo dicta nostra factaq; referamus ad Christũ, qui vitã fecit ex morte, lucẽ creauit ex tenebris. Nanq; vt corpus ægrotũ nunc calidioribus fouetur,nũc frigidioribus tẽperatur,remediorũq; mutatio si iuxta præceptũ fiat medici,salutaris est: si cõtra mandatũ vsurpetur,languoris augmẽtũ est: ita medico nostro quicquid pẽditur Christo,remediũ est: quicquid vsurpatur,incommodũ. Debet igi
H tur bonæ conscientiæ mentis esse lætitia, non incondi tis comessationibus,non nuptialibus excitata symphonijs. Ibi enim intuta verecũdia, illecebra suspecta est, vbi comes deliciarũ est extrema saltatio. Ab hac virgines dei procul esse desidero. Nemo enim,vt dixit quidã secularĩ doctor,saltat sobri⁹,nisi q̃ insanit. Quod si iuxta sapientiã secularem, saltationis aut temulẽtia autor est,aut demẽtia: quid diuinarũ scripturarũ cautum putamus exemplis,cũ Ioannes prẽnuncius Christi,saltatricis optione iugulatus, exẽplo sit plus nocuisse saltationis illecebram,q̃ sacrilegi furoris amẽtiam? Et quoniam talis viri non strictim prætereunda est recordatio,interest,vt quis,& à quib⁹,& quã ob causam, quomodo, & quo tẽpore sit occisus,aduertere debeamus. Ab adulteris iustus occiditur,& à reis in iudicem
I capitalis sceleris pœna cõuertitur. Deinde præmiũ saltatricis,mors est prophetæ. Postremo,quod etiam oẽs barbari horrere consuerũt,inter epulas atq; conuiuia consummãdæ crudelitatis profertur edictũ. Et à cõuiuio ad carcerẽ, de carcere ad conuiuiũ feralis flagitij circũfertur obsequiũ. Quãta in vno facinore sunt crimina. Extruitur regifico luxu ferale cõuiuiũ,& explorato quãdo maior solito turba cõuenerit, reginæ filia intimis mandata secretis,in cõspectũ virorũ saltatura producitur. Quid enim potuit filia de adultera matre discere,nisi damnũ pudoris? An quicquam est tã prouum ad libidines,q̃ incõditis motibus ea quæ vel natura abscondit,vel disciplina velauit,mẽbrorum operta nudare,ludere oculis,rotare cernicẽ, comã spargere? Merito inde in iniuriam diuinitatis proceditur. Quid enim ibi verecundiæ potest esse,vbi saltatur,strepitur cõcrepatur? Tunc rex,inquit, delectatus dixit puellæ, vt peteret de rege quod vellet. Deinde iurauit quod vel dimidiũ regni,si petisset,cõcederet. Vide quemadmodum seculares ipsi de secularib⁹ suis iudicẽt potestatibus,vt pro saltatione etiã regna donentur. Puella autẽ admonita à matre sua,poposcit afferri sibi in disco caput Ioannis. Quod dicit,Rex cõtristatus est: nõ pœnitentia regis,sed cõfessio inquitatis est: quã diuinæ habet consuetudo sententiæ,vt qui gesserunt impia, ipsi propria cõfessione se dãnent,Sed propter discũbentes,inquit. Quid indignius q̃ vt homicidiũ fieri iubetes,inquit. Quid indignius q̃ vt homicidiũ fieri iuberet ne discũbentib⁹ displiceret? Et propter ius, inquit, iurandum. O religionẽ nouã. Tolerabilius peieraisset. Vnde nõ immerito dominus in Euãgelio iubet nõ esse iurandũ,ne sit causa periurij,ne sit necessitas delinquendi. Itaq; ne iusiurandum violaretur, percutitur in nocẽs. Quid prius horrescã,nescio. Tolerabilora peria iuria q̃ sacramẽta sunt tyrannorũ. Quis nõ cũ è conuiuio ad carcerẽ cursari videret, putaret prophetam iussum esse dimitti? Quis inquã cũ audisset natalem esse Herodis solemne conuiuiũ,puellæ optionem eligendi quod vellet datã,missum ad Ioannẽ ob solutionẽ non arbitraretur? Quid crudelitati cum delicijs? quid cum funeribus voluptati? Rapitur ad pœnã propheta conuiuiali tempore,conuiuiali præcepto, quo non cuperet vel absolui: perimtiur gladio: caput eius affertur in disco. Hoc credulitati ferculũ debebatur,quo insatiata epulis feritas vesceretur? Intuere rex acerbissime tuo spectacula digna cõuiuio. Porrige dexterã, ne quid sæuitiæ tuæ desit,vt inter digitos tuos riui defluant sacri cruoris. Et quoniã non exaturari epulis fames, non restingui poculis potuit inauditæ sæuitiæ sitis, bibe sanguinem scaturientibus adhuc venis execti capitis profluẽtem. Cerne oculos in ipsa morte sceleris tui testes. auersantes conspectum deliciarum. Clauduntur lumina non tam mortis necessitate,q̃ horrore luxuriæ. Os aureum illud exangue, cuius sententiam ferre non poteras,cõticescit,& adhuc timetur. Lingua tamen, quæ solet etiam post mortem officiũ seruare viuẽtis, palpi
L tante licet motu damnabat incestum. Portatur hoc caput ad Herodiadem: lætatur,exultat,quasi crimẽ euaserit,quia iudicem trucidauit. Quid dicitis vos sanctæ fœminæ? Videtis quid docere, quid etiam dedocere filias debeatis? Saltet, sed adulteræ filia. Quæ vero pudica est, quæ casta est,filias suas religionem doceat,nõ saltationem. Vos autem graues & prudentes viri discite detestabilium hominum epulas euitare. Talia sunt conuiuia,qualia iudicia perfidorum. Iam ad finẽ orationis vela pandẽti bene suggeris soror sancta quid super eorum meritis existimandum sit,qui se præcipitauere ex alto,vel in fluuiũ demerserunt, ne persecutorum inciderent manus, cum scriptura diuina vim sibi Christianum prohibeat inferre. Et quidem de virginibus in necessitate custodiæ constitutis enodem habe-
M mus assertionem,cum martyrij extet exemplum. Sancta Pelagia apud Antiochiam quondam fuit, annorũ fere quindecim,soror virginũ,& ipsa virgo. Hæc primo domi classico persecutionis inclusa,cũ se à prædonibus fidei vel pudoris circunsederi videret, absente matre & sororibus, vacua præsidio, sed deo plenior: quid agimus inquit, nisi prospicias captiua virginitas? Et votũ est & metus est mori,quia mors nõ excipitur, sed ascisciturMoriamur scilicet vel si nolunt licere, moriamur. Deus remedio nõ offenditur,& facinus fides ableuat. Certe si vim ipsam nominis cogitemus, quæ vis volũtaria: illa magis est vis mori velle,nec posse. Nec difficultatẽ veremur. Quis enĩ est q̃ vult mori & nõ possit,cũ sint ad mortẽ tã procliues viæ? Iã enim sacrilegas aras prẽcipitata subuertã,& accensos focos cruore restinguã. Nõ timeo ne dexteradeficiẽs nõ peragat ictum,nec pectus se dolore subducat. Nullũ peccatũ carni relinquã,nõ verebor ne desit gladi⁹. Possumus mori nostris armis,possumus mori sine carnificis beneficio. Matris in gremio fertur ornasse caput, nuptialẽ induisse vestẽ,vt non ad mortẽ ire diceres, sed ad spõsum. Ast vbi detestãdi psecutores ereptã sibi viderunt prædã pudoris,matrẽ & sorores cœperũt quærere. Verũ illæ spirituali volatu iam campũ castitatis tenebant. cũ subito hinc persecutoribus imminẽtibus,

A inde torrẽte flumio excluſæ á fuga, incluſæ ad coronã. quid veremur?inquiũt. Ecce aqua. quis nos baptizari prohibet?Et hoc baptiſma eſt, quo peccata donantur regna quærũtur. Et hoc baptiſma eſt, poſt quod nemo delinquit. Excipiat nos aqua quæ regenerare conſuẽuit. Excipiat nos aqua quæ virgines facit. Excipiat nos aqua quæ cælum aperit, infirmos tegit, mortem abſcõdit, martyres reddit. Te rerũ conditor precamur deus ne exanimata ſpiritu corpora vel vnda diſpergat, ne mors ſeparet funera, quarum vitam non ſeparauit aſſectus, ſed ſit vna conſtantia, vna mors, vna etiam ſepultura. Hęc effatę, & ſuſpenſæ, paululũ, incincto ſinu quo pudorem tegerent, nec greſſum impedirent, conſertis manibus tanq̃ choros ducerent, in mediũ progrediuntur alueum, vbi vnda torrẽtior vbi profundũ abruptius illic veſtigia dirigẽtes, Nulla pedẽ retulit, nulla ſuſpẽdit inceſſu, nulla tentauit vbi greſſũ figeret, anxię cum terra occurreret, ohemię vado, ætę profundo, Videres piam matrẽ ſtringentẽ nodo manus, gaudere depigno
B re, timere de caſu, ne ſibi filias vel fluctꝰ auferret. Has tibi, inquit, hoſtias Chriſte immolo, preſules virginitatis, duces caſtitatis, comites paſſiõis. Sed quis iure miretur tantã viuẽtibus fuiſſe cõſtantiã, cũ etiã defunctæ immobilẽ ſtationẽ corporũ vendicauerint? Non cadauera vnda nudauit, non rapidi curſus fluminis volutarũt. Quin etiã ſancta mater licet ſenſu carẽs pietatis, tamen adhuc ſeruabat amplexũ: & religioſum quẽ ſtrinxerat nodũ, nec morte laxabat: vt quę religioni debitũ ſoluerat, pietate hęrede mereretur. Nã quas ad martyriũ iũxerat, vſq; ad tumulũ vẽdicabat. Sed quid alienigenis apud te ſoror vtor exẽplis quam hæreditariæ caſtitatis inſpirata ſucceſsio, parẽtis infuſiõe martyris erudiit? Vnde enim didiciſti, quæ non habuiſti vnde diſceres. cõſtituta in agro, nulla ſocia virgine nullo in
C formata doctore? Nõ ergo diſcipulã (quod fieri ſine magiſtro non poteſt) ſed hęredem virtutis egiſti. Qui enim fieri poſſet vt ſancta Soteris tibi non eſſet mẽtis autor, cui autor eſt generis, quæ perſecutionis ætate ſeruilibus quoq; cõtumelijs ad faſtigiũ paſsionis euecta, etiã vultũ ipſum qui inter cruciatus totius corporis liber eſſe conſueuit iniuriæ, & ſpectarẽ potius tormẽta q̃ perpeti, carnifici dedit: tã fortis & patiens, vt cũ teneras pœnæ offerret genas. prius carnifex cædendo deficeret, q̃ martyr iniuriæ cederet. Nõ vultum inflexit, non ora cõuertit: non gemitũ, non lachymã dedit. De niq; cum cætera pœnarum genera viciſset, gladiũ quẽ
3. Reg. 3. quærebat inuenit. Nobile apud veteres Salomonis illud fertur fuiſſe iudiciũ, cum á duabꝰ litigãtibus mulieribus interpellatus eſset, quarũ altera conuerſa per ſomnũ cũ infantẽ oppreſsiſſet ſuũ, poſtulabat alienũ. Altera veri amoris conſcia, & culpæ neſcia, filium iure propriũ vendicabat Vtraq; igitur perſeueranter nitente, cognitoris hæſit intentio Nõ enim poterat Salomon arbiter eſſe interioris arcani, cũ petentis vtriuſq; mens eſset occultior. Euentu conuentus ambiguo machæram promi iuſsit, mandatoq; miniſtris quo ſimularent triſte miniſteriũ, diuidi iuſsit infantẽ, vt ſingulæ mulieres ſingulas partes adipiſcerentur. Quo audito illa quæ petebat alienũ, nõ ſolum acquieuit, ſed etiam
*cõmota. diuiſionẽ paruuli depoſcit, nullo affectu cõuenta * materno. Illa quæ ſuum ſciebat infantẽ, non vinci metuens, ſed orbari, nec iam ſolatio proprio, ſed pignori ſuo cõſulens, orare occœpit vt incolumis magis puer traderetur alienæ, q̃ ſectus in partes matri propriæ redderetur. Vnde Salomõ qui nõ maieſtate diuina, ſed argumentis vt homo interiorẽ interrogabat affectũ, illi potius iudicauit paruulũ eſſe reddendũ, quã verã matrem dolor proprius prodidiſſet. Illã vero quã morituri paruuli miſericordia nõ mouebat, exortẽ pronunciauit eſſe naturæ, quã exortẽ vidit eſſe pietatis. Veritas ergo nõ latuit, ſed tamẽ per ſimulationẽ alteri⁹ fuD ctuauit. Denq; etiã bona mater euentu hæſit ambigno, dum iudicij periclitatur incerto, Hæc licet in figura ſuperioribus ſint facta temporibus, ſcripta ſunt tamẽ ad correptionẽ noſtrã, vt intelligamus prodi omnia poſſe quæ facta ſunt, & omnia cõpoſita reuelari. Duæ igitur illæ, quoniã propoſitũ eſt nobis hoc loco nõ tractare de mulieribus duæ inquã illæ, fides eſt, atq; tentatio. Tentatio inquam cõmunis ab initio autor erroris, quæ poſtq̃ poſteritatẽ ſuam carnalis vitio cõuerſationis, & ſomno mentis amiſit, poſteritatis fructus auferre conatur alienæ. Itaq; dum tentatio litigat: fides fluctuat, donec machæra Chriſti latentes diſtinguat affectus. Quæ eſt hæc machæra Chriſti? Illa de qua ſcriptũ eſt: Matt. 10. Gladiũ veni mittere in terrã. Eſt enim gladius de quo ſcriptũ eſt: Et tuã ipſius animã pertrãſibit gladius. Qui autem ſit hic gladius, quæ machæra, cognoſce. Verbũ Luc. 2. inquit, acutum & validum, & penetrabilius omni gladio acutiſsimo, penetrans vſq; ad diuiſionem animæ & ſpiritus, artuũq; & medullarũ. Bonus gladius verbum dei, bonꝰ gladius, vtpote ſcrutator cordis & renis, qui mendacium á veritate diſcernat, atq; eos quorum animam pertranſierit, nõ interficiat, ſed reſeruet. Hæc igitur de regnorũ dicta ſint libro aſſumpta de cauſa, de hiſtoria recenſita, de conſcientia vſurpata, & fide prõE pta. Nũc decurſæ ex libro Iudicum inſpiciamus ſeriẽ lectionis. Non enim ociosis parricidiũ fuit auribus audiendũ. Itaq; repetamus hiſtoriam. Iepte iudex Iudæo Iudic. 11. rum fuit. Is euentu belli cõfectatus ambiguo, prælioruмq; veritus incerta, votũ vouit huiuſmodi, ſi aduerſarios depulſiſset, vt quicquid ei primũ intra domꝰ ſuæ limen occurriſset, hoſtiã immolaret deo ſuorũ prælii tryumphorũ. Itaq; bello potitus, fuſiſq; hoſtibus domum rediit: cui in ipſo veſtibulo filia memor pietatis. ignaria oblationis occurrit. Sed recordatus illico pater, & propriæ ſponſionis admonitus, ingemuit ſoluẽdi muneris ſpõſiones Heu me, inquit, filia, perdidiſti me. Ego enim aperui os meũ de te ad dominũ. Tum illa: O pater, ſi in me aperuiſti os tuum ad dominum, fac mihi ita vt exiuit de ore tuo. Duorũ tamen tantum menſium inducias poſtulauit, donec in montem aſcenderet, & ſuper virginitatẽ ſuam fleret. Deinde duobus poſt exactis menſibus remeauit ad patrem. Votum ille compleuit. His enim verbis vtẽdũ eſt, quãdo ſcriptura diuina effectum rei nõ prodidit, ſed refugit parricidij mẽtionem. Quid igitur hoc probamus? Minime iure gentium: ſed tamen & ſi parricidiũ non probo, aduerto prævaricandæ metũ & formidinem ſponſionis. Denicq; ad Abrahã dictũ eſt: Nunc ſcio qui amas dominum deum tuũ, quia nõ peperciſti vnico filio tuo. Habes igitur indiciũ quo docetur prævaricandum temere non eſſe, pmiſſum. Verũ deo parricidiũ nõ probari, in eadẽ aſseritur lectione, cũ pro filio ous ſubijcitur, vt ipſa potius q̃ filius feriretur. Habuit igitur Iepte quod ſequeretur exẽplum: quia dominus ſanguine nõ delectaretur humano. In vno enim oraculo ad Abraham prompto docuit filiorũ ſalutẽ religionis obſequio poſthabendam, offerri á parẽtibus deo debere filios, nõ debere iugulari. Certe cum hæc filia tã ſolicita fuerit de patris voto cur pater nõ dubitauerit de filiæ parricidio, & cum illa paternum caueret mendacium, iſte filiæ nõ cauerit interitũ? Dicet aliquis: Qua ratione illic deus nõ permiſerit parricidium fieri, hic fit paſſus impleri? Nunquid acceptor perſonarũ deus? Nõ ſed meritorum atq; virtutũ. Certe dum cõſiliũ eſſet ambiguum, ſignare debuit oraculum, quid ad præſens facto, & in reliquum cõueniret exemplo. Vbi vero iam præceſsiſſet exemplum, neceſſarium nõ iudicauit oraculũ, cũ facti forma veteris quid fieri oporteret oſtẽderit. Aut fortaſse quia non vna forma meritorũ.

G ideo nō vna forma factorum. Pater doluit, fleuit filia, vterq; de dei miseratiōe dubitauit. Nō doluit Abrahā, nec consuluit parentis affectū. Vbi audiuit diuinitatis oraculū, nō distulit sacrificiū, sed maturauit obsequiū Nō dubitauit Isaac, cū imparibus sequeretur patrē passibus. Nō fleuit cū ligaretur, nō dilationē popposcit cū offerreretur. Et ideo mia largior, vbi fides prōptior. Et bene non fleuit factum patris, quia risus est matris. Pro qua deuotionis exultatione ouis pro illo iussa est immolari, quia se ipse non distulerat immolandum, nec de dei miseratione ambiguus, nec de sui deuotiōe solicitus. Nemo igitur inuētus est qui tā cruentū patris reuocaret affectum, quia omnis promissio muneris cō uenichat officio. Sacrificiū itaq; sanguinis immolatur, & nemo est qui resistat. Sacrificiū castitatis offertur, & qui prohibeat nō inuenitur. Pater parricidiū promisit, & soluitur. Pater integritatē filiæ vouit, & tam piæ oblationis nō inuidetur affectus. Illic filia dolens sanguinē suū obtulit p patria spōsione. Hic tā pium promissum nec hæreditario munere, nec propria soluitur volūtate. Quo in negocio etiā nos vocamur in culpā. Quā tandē? Quia nuptias prohibuimus illicitas? Vocēt ergo in eādē culpam etiā Ioannē Baptistā. Et cū aliud nihil forte habeamus quod probetur in nobis, hoc solum cōdēnetur in nobis quod probatū est in Prophe-
H ta. An erubescendū protulimus autotē? Quā vero causam aliam habuit ille martyrij, repetite animo. Causa
Matt. 14 illius passionis certe hæc fuit. Non licet inquit tibi eā vxorē habere. Si hoc de vxore hominis, quāto magis de virgine deo cōsecrata. Si hoc dictū est regi, quanto magis dicēdū est priuatis? Gratias itaq; diuinitati quod hic nullus Herodes, atq; vtinā nulla Herodias. Non licuit ergo pro virginitate sermonē dicere? Et cur scri-
Psal. 67. ptum est: Iudicate pupillo, & iustificate viduā. Et cur scriptū est: Patris orphanorum, & iudicis viduarū? Ergo castimonię & integritati deditas deserem⁹, aut etiā condēnabimus? At certe ipsis gētilibus inter aras & focos venerabilis solet esse virginitas: & in quib⁹ nulla meritorū est pietas, nulla mentis integritas, in ijs tamē carnis virginitas prædicatur. A prophanis igitur cere monijs virgines nemo prohibebit, ab ecclesia dei virginitas arcebitur? Illic cogūtur quod nō docētur, hic interdicitur quod nō licet nō doceri. Illic prēmijs reuocātur à nuptijs, hic ad nuptias coartabūtur iniurijs? Illic violētia fit vt capiātur, hic fiet violētia ne ꝓfiteātur? Et potest esse patiētia sacerdotū, vt nō vel morte oblata, si ita necesse est, integritatis sacrificiū vindice-
I tur? Cōsiderate quia virginēs præ apostolis resurrectionem domini videre meruerūt. Certe hoc docuit ho-
Ioan. 19. dierna qnæ decursa est lectio. Nā cū in nouo monumē to (sicut Ioānes dixit) corpus positum esset domini Iesu, in suo autē monumēto (sicut est secundū librū euāgelij Matthæi) posuisset Ioseph domini corpus, obser-
Matt. 27. uabāt virgines. Bene & Matthæus monumētum dixit nouū, ne ex monumēto veteri resurrexisse alius crederetur. Bene etiā secundū spiritū iusti in monumentum positum est, quia Christ⁹ à mortuis in nouo iusti resurgit affectu. Bene etiā secundū literā alienum monumētū fuit, quia suum monumētū dominus nō quęsiuit. Habeāt tumulum qui sub lege sunt mortis victor mortis suū tumulū nō habebat. Non enim ille sepulchrū mortis desiderabat, q̄ de morte trophęa referebat. Vidit ergo Maria resurrectionē domini, & prima vidit, & credidit. Vidit & maria Magdalena, quāuis adhuc ista nutaret. Hoc loco non mediocrē aduertite quæstionē, ne subdubitare de resurrectione domini virgines debeatis. Videte quod meritum. Nō sola carnis virginē facit sed etiam mentis integritas, Deniq; Maria Magdalena dominū prohibetur tangere, quia nutabat de resurrectionis fide. Illa igitur tangit Christum, quę fide tāgit.

Magdalena autem stabat ad monumentum foris plo- K
rans. Quæ foris est, plorat. nā quę intus est, plorare nō nouit. Plorat autem, quia corpus non videt Christi: & perisse putat, quia ipsa nō cernit. Ergo Maria foris, sed non Petrus, non Ioannes foris. Deniq; illi currētes intrauerunt, & ideo non plorauerūt, & gratulantes recesserunt. Illa quę nō introiuit, fleuit, nō credidit, fraude sublatū putauit, nec cū angelos cerneret, credendū arbitrabatur, Et ideo dicūt ei āgeli: Mulier quid ploras? Ioan. 20.
quem quæris? Hoc angeli dicūt, & dominus postea ipsdem verbis repetiuit, vt sciatis quia angelorum verba mādata sunt domini. Deniq; eadē (vt dixi) etiā domin⁹ verba repetiuit dicēs: Mulier quid ploras? quem quæris? Quę nō credit, mulier est: nam qui credit, in virum perfectū resurgit, in mensurā ætatis plenitudinis Chri Ephe. 4.
sti. Mulier, inquit, non de sexu, sed de cunctatione conuitium est. Et bene mulier quæ nutabat, quia virgo iā crediderat. Quid ploras? hoc eo, tu tibi es causa plorā di. tu tibi es autor flendi, quæ es Christi incredula, Plo ras quia non vides. Christum, crede, & videbis. Adest Christus, nec vnq̄ ijs à quib⁹ quęritur deest. Quid plo ras? hoc est, nō lachrymis opus est, sed fide prōpta, & deo digna. Noli cogitare mortalia, & nō plorabis. noli cogitare peritura, & flēdi causam habere nō poteris. Cur inde ploras, vnde alij gratulantur? Quem quæris? hoc est: Non vides quia adest Christus? non vides quia Christus est dei virtus, quia Christus est dei sapiētia, quia Christus est sanctitas, quia Christus est castitas, L
quia Christ⁹ integritas, quia Christus natus est ex virgine, quia Christus ex patre, & apud patrem, & in patre semper, natus, non factus, nec degener, sed semper verus deus ex deo vero? Tulerūt, inquit, dominum de Ioan. 20.
monumēto, & nescio vbi posuerūt eum. Erras mulier quæ putas ab alijs Christum de monumento esse sublatum, & nō potestate propria resuscitatū. Sed nemo tulit dei virtutem, nemo tulit dei sapientiam, nemo tulit venerabilem castitatem. Non tollitur Christus de monumēto iusti, nec de suæ virginis secreto, & piæ mētis arcano: & si qui volunt tollere, auferre nō possunt. Tunc ait illi domin⁹: Maria, respice ad me. Quādo nō credit, mulier est quando cōuerti incipit, Maria vocatur, hoc est, nomē eius accipit quę parturit Christum. Est enim anima quę spiritualiter parit Christum. Respice, inquit, ad me. Qui Christum respicit, emendatur. Errat autem quæ Christum non videt. Et ideo illa cōuersa respexit, & dixit: Rabbi, quod interpretatur magister. Quæ respexit, conuertitur, quæ conuertitur, plenius intuetur, quæ videt, proficit. Et ideo magistrū appellat, quē mortuū esse credebat. Alloquitur quē putabat amissum. Noli, inquit, me tāgere, hoc est: Etsi correptionis tentamenta sunt, non tangit tamen Christum nutantis affectus. Noli, inquit, me tangere, hoc est, noli tangere dei virtutem, dei sapiētiam, reuerendam integritatem, honorabilem castitatē. Sed vade ad fratres meos. Quid est aliud dicere, nisi, iam noli foris flere? Vade ad electos & ad obseruantissimos sa- M
cerdotes, & dic illis: Ascendo ad patrem meum, & Ioan. 20.
patrem vestrū: deum meum, & deum vestrum. Quid est aliud dicere, nisi, ne mulier hic moueas quęstionē. Certe à perfectiorib⁹ quęre, dicent tibi quæ distinctio sit inter patrem meum, & patrem vestrū. Nam qui iuxta diuinam generationem pater mihi est, is iuxta adoptionem pater vester est. Patrem meū dicēdo, a creaturis se dei filius separauit. Patrem vestrū dicēdo, adoptionis spiritalis gratiam designauit. Ita & deum meū dicendo, mysterium suæ incarnationis ostēdit, vt quē patrem naturaliter habet, deū appellet propter suscepti corporis sacramentum. Deum quoq; vestrum cum dicit, profectū in nobis suę operationis ostendit. Et vere deus noster factus est nobis, ex quo passus est Chri-

A stus, quãdo vt alia omittã, pro integritate seruãda mori virgines sunt paratæ. Nihil de causa, nihil de psona loquor. Vbi enĩ domini gratia, ibi debet esse pax domini. Nec quẽq̃ publicis arguo, sed meipsum defensatũ venio. Accusati enĩ sum⁹: & nisi fallor, accusatores nostri pleriq; de vobis sunt. Horũ ego affect⁹ redarguere malo, q̃ personas ꝑdere. Criminis autẽ inuidia hæc est, quia suadeo castitatẽ. Qui hoc nõ libẽter accipit, ipse se ꝑdit. Virginitatẽ, inquit, doces, & ꝑsuades plurimis. Vtinã cõuincerer, vtinã tanti criminis probaretur effect⁹. Nõ vereter inuidiã, si efficaciam recognoscerẽ. Atq; vtinã me exẽplis pot⁹ argueretis, q̃ sermonibus cæderetis. Sed vereor ne prævaricatores mihi apposuisse videar, qui me alienis cõmẽdent laudibus. Initiatas, inquit, sacris mysterijs, & cõsecratas integritati puellas nubere prohibes. Vtinã potuissem reuocare nupturas. Vtinã possẽ flammeũ nuptiale pio integritatis velamine mutare. An indignũ videtur vt sacratæ virgines a sacrosanctis altaribus nõ abducantur ad nuptias? Et quibus licet spõsum eligere, nõ licet deũ præferre? In me ergo facti conditio mutatur, vt ꝑ opprobrio mihi cedat qđ semp spectauit ad gratiã sacerdotũ, iacere semina integritatis, & virginitatis studia ꝑuocare. Quæro enĩ vtrũ quasi ꝑobũ hoc, an quasi nouũ an quasi inutile reprehẽdatur? Si quasi ꝑobũ, ꝑoba ergo vota sunt omniũ, ꝑoba vita est angelorũ, qui gratia resurrectionis imitatur. Qui enĩ nõ nubunt neq; nubẽtur, erũt sicut angeli in cælo. Qui hoc vtiq; reprehẽdit, resurrectionis vota condẽnat. Itaq; ꝑobũ videri non potest, quod hominibus ꝑ præmio constitutũ est. Nec potest eius rei species displicere, cuius veritas & in fructu est & in voto. Sed esto nõ sit ꝑobũ, nunquid nouũ est? Nos enĩ noua oia quę Christus nõ docuit, iure dãnam⁹, quia fidelibus via Christ⁹ est. Si igitur Christus non docuit quod docemus, etiã nos id detestabile iudicamus. Discutiamus ergo vtrũ Christus integritatẽ docuerit, an repudiandã putauerit. Et sunt, inquit, spadones, qui seipsos castrauerũt ꝑpter regnũ cẽlorũ. Est ergo præclara militia quę regno cẽlorũ militat. Itaq; ił tũc domin⁹ docuit, esse debere intemerata studia castitatis. Vnde & Apostoli eã cæteris prẽeminere cernẽtes, si ita est causa aiunt, viri cũ vxore nõ expedit nubere. Quo dicto & grauiora iudicarũt onera vinculi cõiugalis, & veræ integritatis gratiã prætulerũt. Sed domin⁹ qui sciret prædicãdã omnib⁹ integritatẽ, imitandã paucis: nõ oẽs, inquit, capiũt verbum istud, sed quibus datũ est, hoc est, nõ est cõmunis
C plurimis & vulgaris integritas, nec ꝑ infirmitate permittitur, sed ꝑ virtute cõceditur. Deniq; cũ dixisset: Et sũt spadones qui seipsos castrauerũt propter regnũ cælorum: vt ostenderet hoc non mediocris esse virtutis, Qui potest, inquit, capere, capiat. Et ideo post hoc verbũ offeruntur pueri ad benedicẽdũ, qui corruptelæ expertes, integritatis munus imaculata ætate seruarent. Talium enĩ est regnũ cælorũ, qui in puerilem castimoniã tanq̃ in naturã infantiũ corruptelæ ignorãtia remeauerint. Est ergo etiã cælesti voce ꝑbata virginitas, dominicisq; expetẽda præceptis. Quo loco magisteriũ diuinæ vocis imitemur. Nã cũ in superiorib⁹ cõiugiũ memorauerit nõ esse soluẽdũ nisi ex causa fornicationis: in posterioribus integritatis gratiã donũq; cõtexuit, vt doceret nõ damnãdas esse nuptias, sed probãdas, nuptijs tamen ipsis integritatis studia præferenda. Quis enim tam auersus à vero, qui nuptias dãnet? Sed quis tam alienus à ratiõe, qui cõiugij onera nõ sentiat?
1. Cor. 4. Et enim mulier innupta & virgo, cogitat quæ sunt domini, vt sit sancta corpore & spiritu. Nam quæ nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Et præter has molestias quãuis nubendo non peccet, contritionem tamẽ habebit carnis huiusmodi. Grauis enĩ pęus labor est, grauis creditorũ & eruditorũ liberorũ molestia. Quib⁹ ante præscripsit, ne q̃s huiusmodi auerteretur iacturis, Multæ enĩ in partus doloribus cõstitutæ, cõiugio se renũciare dicũt. Multi etiã matrimonij onera nõ ferẽtes, alieno ab vxore auertuntur affectu. Et ideo Apostolus ante præmisit: Iunctus es vxori? noli quærere solutionẽ. Et bene ait: Iunctus es. Quodã enim vir & vxor nexu inter se amatorio copulãtur, & quibusdã inuicẽ sibi habenis amoris adstricti sunt. Bona igitur vincula nuptiarũ, sed tamen vincula: & si vincula, tamẽ vincula charitatis. Bonũ cõiugiũ, sed tamẽ á impo tractũ, & iugo mundi, vt viro potius cupiat placere, q̃ deo. Bona etiã vulnera charitatis, & oscul is præferenda. Vtiliora enĩ vulnera amici, q̃ voluntaria oscula inimici. Deniq; Petrus vulneratur, Iudas osculatur. illũ oscula cõdẽnant, hũc vulnera emẽdãt. illius oscul is proditionis vulnera fundũtur, istius lachrymis culpa lauatur. itaq; vt ostẽderet sermo propheticus bona vulnera charitatis, ecclesia dicit in Canticis cãticorũ: Quia vulnerata charitate ego sum. Nemo ergo vel qui coniugiũ elegit, reprehendat integritatem: vel qui integritatẽ sequitur, condẽnet coniugiũ. Nãq; huius sententiæ aduersarios interpretes dãnauit ił dudũ Ecclesia, eos scilicet qui audẽt soluere copulã coniugalem. Audite enĩ quid dicat sacrosancta ecclesia: Veni frater meus, exeamus in agrũ, requiescam⁹ in castellis, diluculo surgamus in vineas, videam⁹ si floruit vitis. Multos ager fructus habet, sed ille melior est qui & fructibus redũdat & florib⁹. Est ergo ecclesiæ ager diuersis fœcũdus copijs. Hic cernas germina virginitatis flore vernãtia, illic tãq̃ in cãpis siluæ viduitatẽ grauitate pollẽtẽ, alibi tanq̃ vberi fruge cõiugij ecclesiæ sepẽtẽ replentẽ mũdi horrea, ac veluti maritatæ vineę fœtibus torcularia iesu domini redũdantia, in quib⁹ fidelis cõiugij fructus exuberat. Nec ꝑobũ igitur nec nouũ integritatis est studiũ. Videam⁹ ne forte inutile iudicetur. Nõnullos enim dixisse audiui quod perijt mũdus, defecit gen⁹ hominũ, cõiugia labefactata sunt. Quæro quis tandẽ quęsiuit vxorẽ qui nõ inuenerit? Quãdo fuerint bella pro virgine? Quis vnq̃ ꝑ virgine sit peremptus? De cõiugijs autẽ ista nascũtur, vt perimatur adulter vxoris, raptor prælijs appetatur. ista reipublicæ sẽper dãno fuerũt. Pro virgine sacra nemo dãnatus est, quia castitatẽ non pœna cohibet, sed religio auget, fidesq; cõseruat. Si quis igitur putat cõsecratione virginũ minui gen⁹ humanũ, cõsideret quia vbi paucæ virgines, ibi etiã pauciores homines: vbi virginitatis studia crebriora, ibi numerũ quoq; hominũ esse maiorẽ. Discite quãtas Alexãdrina, totusq; Oriẽtis & Aphricana ecclesia quotãnis sacrare consueuerint. Pauciores hic hoies ꝑdeũt, q̃ illic virgines cõsecrantur. Ex ipsi⁹ igitur orbis terrarũ vsu nõ inutilis virginitas existimatur, præsertim cũ per virginẽ salus venerit orbẽ fœcũ datura Romanũ. Quod si quis hoc ꝑhibet, ꝑhibeat, igitur pudicas vxores degere, quia frequẽtius possunt parere incontinẽtes. Nulla peregrinanti marito fidem seruet, ne damnũ faciat ꝑlis futuræ, & partus frequẽtioris amittat ætatẽ. Sed difficilior fit via adolescentibus ad nuptias impetrandas. Quid si forte cõmodior? Quæro enim cum his aliquem habere tractatũ, qui arcendæ virginitatis sententiã gerunt. itaq; qui sunt isti, discutere debemus, vtrum qui vxores habẽt, an qui nõ habent. Si qui habẽt, timere non debẽt: vxores eorum iam virgines esse nõ possunt. Si qui non habent: nõ sibi iniuriam faciant, quod eius tantum nuptias sperauerint, quæ nuptura non esset. An fortasse patres pro filiarum connectiõe soliciti, molestè ferũt virgines cõsecrari? Nec hi quod vereantur habẽt, si sequatur cõsilium. inter paucas suæ citius eligentur. Aiunt etiã plerique maturioris ætatis virgines esse velandas. Neq; ego

Matt. 19.

Prou. 27.

Canti. 7.

E

F

C abemo,sacerdotalis esse cautiõis debere,vt nõ temere puella veletur. Speciet plane, spectet ætatẽ sacerdos, sed fidei vel pudoris.Spectet & maturitatẽ verecũdiæ, examinet grauitatis caniciem, morũ senectã, pudicitiæ annos,animos castitatis. Tamen deinde si matris tuta custodia,comitũ sobria sedulitas, si hæc præsto sũt, nõ deest virgini longæua canicies.Si hæc desunt, differatur puella moribus q̃ annis. Non ergo ętas reijcitur florentior,sed animus examinatur. At certe Theclam nõ senectꝰ sed virtꝰ probauit. Et hinc quid plura cõtexã? Denique omnis ætas habilis deo,perfecta sit Christo:Denique nõ virtutẽ ętatis appẽdicẽ dicimꝰ, sed virtutis ætatẽ.Nec mirere in adolescẽtulis pfessionẽ,cũ legeris in parvulis passionẽ.Scriptũ est enĩ: Ex ore infantiũ & lactentiũ perfecisti laudẽ. An dubitamus si eum vsq; ad continentiã sequatur adolescentia, quẽ vsq; ad mortẽ confitetur infantia? Et quasi incredibile putamus si puellæ nubiles Christũ sequantur ad regnũ,quẽ etiã pueri sequebantur in desertũ? sicut legimus quia saturata sunt de quinq; panibus quatuor milia hominũ,exceptis,inquit,pueris & mulieribꝰ. Nolite ergo a Christo arcere infantes,quia& ipsi pro Christi nomine subiere martyriũ. Taliũ est enim regnũ cælorũ. Vo H cat eos dominꝰ,& tu phibes?De ipsis enĩ dominus ait: Sinite eos venire ad me. Nolite adolescẽtulas arcere, de quibus scriptũ est:Propterea adolescẽtulæ dilexerũt te nimis,& introduxerũt te in domum matris suæ. Nolite postremo à Christi charitate etiã paruulos separare,quẽ etiã intra matris vterũ adhuc positi exultatione pphetica fatebãtur. In ipsis adhuc ecclesię principijs turbæ requirebant eũ. Qua ratione?Quia manꝰ, inquit,imponẽs curabat eos. Nec tẽpus ad sanãdũ, nec locꝰ quæritur.Oĩbus enĩ locis omnibusq; tẽporibꝰ nõ est prætermittẽda medicina. Intra domũ Maria ab angelo benedicitur,intra domũ Dauid vngitur in pphetã. Vbiq; Iesus curat,vbiq; sanat,in itinere,in domo,in deserto. In itinere curatur quæ fimbriũ tetigit. In domo pricipis synagogæ filia resuscitatur. In deserto tur I ba sanatur.Deniq; sic habes, Cũ sol aũt occidisset: omnes qui habebãt infirmos varijs lãguoribꝰ, ducebãt illos ad eũ. At ille singulis manus imponẽs curabat eos. Sanabat ergo & in deserto,& occidẽte iã sole,& sanabat imponẽs manꝰ, vt & deũ se & hominẽ demõstraret.Nõ immerito igitur facta iam die turbæ requirebãt eũ. Vide ordinem.Sole occidente ęgri deferuntur ad Christũ,facta autẽ diæ turbę requirebãt eũ.Quãdo enĩ nisi per diẽ quæritur Christus? Nã qui i luce ambulat,nõ recedit à Christo: Itaq; nox habebat adhuc ęgrotantiũ gemitus,dies iã fidem plebis,iã lætitiã sanatorũ:vt quod scriptũ est,cõpleretur: Ad vesperũ demorabitur fletꝰ,& ad matutinũ lætitia. Quæ enĩ turbæ maior gratia,q̃ vt etiã in desertũ locũ Christũ sequatur? In quo ille docet,à perfecto abesse debere iactantiã.Nõ enĩ sanandorũ copiã,sed operũ iactãtiã declinabat. Et nos igitur si salui esse desideramus,vel si iam meremur sanitatẽ,pcul à luxuria,pcul à lasciuia,tãq; i arido vitę istiꝰ & ieiuno solo quadã siti corpis fugitãtẽ deliciarum Christum sequamur. Sequamur per diem. Adest ecclesiæ dies,quẽ Abraham vidit,& gauisus est, Sequamur ergo p diẽ Christum.Nõ enĩ in noctibꝰ reperitur.In cubili,inquit, meo, in noctibus quęsiui quẽ dilexit aĩa mea.quęsiui eũ,& nõ inueni eũ.vocaui eũ, & nõ obaudiuit me.Nõ in foro,nõ i platæis Christꝰ reperitur.Deniq; nec illa eũ i foro & in platęis potuit reperire,quæ dicit:Exurgã,ibo,& circũibo in ciuitate, i foro,& i platæis,& quęrã quẽ dilexit aĩa mea. Quęsiui eũ,& nõ inueni eum. Vocaui eum, & nõ obaudiuit me. Nequaq̃ igitur ibi quæramꝰ Christum, vbi inuenire nõ possumus. Nõ est Christꝰ circunforaneus. Christꝰ enĩ est pax,i foro lites.Christꝰ iustitia est, in foro iniquitas. christꝰ operator est,in foro inane ocium. christꝰ charitas est, in foro obtrectatio.christus fides est,in foro fraus atq; phidia.Christꝰ i ecclesia est,in foro idola.Et vt illa vidua quã in alio pstrinximus libro, cognoscat nõ obtrectandi me locutum illa studio, sed monendi, meq; nõ asperum,sed solicitum: gratiã recõciliationis accipiat.in ecclesia vidua iustificatur, in foro circunuenitur.Fugiamus ergo forum,fugiamꝰ platæas. Prudentiã autẽ notã asume tibi, & custodias te à muliere aliena.Per fenestram enim de domo sua in platæis prospicit.Fugiamꝰ platęas. Non enim iniuria tantummodo est non inuenisse quẽ quęras,sed etiã plerumq; vbi non oportet quæsisse,vulnus est, quæsisse in domibus virorũ qui sibi falso doctorũ nomẽ asumunt, quęsisse procaciꝰ q̃ verecundiꝰ.Ergo caueamꝰ exẽplo ecclesię illius,ne qui nos custodes inueniant qui circumeunt ei Canti.5. uitatẽ.inuenerunt,inquit,me custodes qui circumeũt ciuitatem percusserũt & vulnerauerũt me, & tulerũt pallium meum à me custodes murorũ. Non in se filiæ, non,inquã,in se filiæ,sed in nobis vulneratur ecclesia. Caueamus ig tur ne lapsus noster, vulnus ecclesię fiat: ne quis à nobis pallium auferat,hoc est,amictum prudentię,insigne patientię, quo mollioris ambitio vestis exuitur. Qui enĩ mollioribus vestibus induuntur, in L domibus regum sunt: Nobis autẽ pallium dedit chri- Matt.11. stus,quo apostolos suos, & corpus suum ipse vestiuit. Quod deniq; iubet te dare si quis à te tunicam petat,vt dimittas ei & pallium, id est insigne philosophiæ tuæ tradas,& quasi amictu prudentię tuę eum qui ante nudus fuerat,circũuestias.Ibi igitur filię christum quæramus,vbi quærit ecclesia, in montibus boni odoris, qui excelsorum sublimitate factorum,suauẽ vitæ odorem pro meritorũ verticibus exhalãt,Fugit enim platęas,fugit conuentus & strepitus fori,iuxta quod scriptum est:Fuge fraternus meus, & similis efficere cer- Canti.2. uo aut hinnulo cerui in montes aromatum. Serpentinis enim inuisus colubris,effugitans canum, atq; humi reptantibus infestus serpẽtibus, nescit habitare nisi in sublimitate virtutũ,nescit cõmorari nisi in talibus ecclesię filiabꝰ que possunt dicere:christi enĩ bonꝰ odor 2.cor.2. sumus deo sed quibusdã odor mortis in mortem,in ijs qui pereunt:quibusdã odor vitæ in vitam,in ijs vtique qui odorem resurrectionis dominicæ viuida fide sperant.isti sunt aromatũ mõtes,qui domini corpus Iesu acceperunt, & in linteis cum aromatibus ligauerunt. Quicunq; enim crediderunt quia Iesus mortuus est, & sepultus est,& resurrexit:ij excelsum veræ cacumẽ fidei virtutum factigijs extulerunt. Vbi ergo christus M quęritur?in pectore prudentis scilicet sacerdotis. Et quoniam de deserto tractatus hic sumitur: vbi quærendus sit,etiam ipse monstrat dicens: Ego flos campi, & lilium cõuallium,tanq̃ lilium in medio spinarũ, Ecce canti.2. alius locus,in quo solet dominus diuersari, immo nõ i vno loco,sed in pluribus,Ego,inquit,flos campi: quia patentem simplicitatẽ puræ mentis frequentat. Et lilium cõuallium.Flos enim humilitatis est christus, nõ luxuriæ,nõ voluptatum atque lasciuię,sed flos simplicitatis.flos humilitatis,tanq̃ lilium in medio spinarũ. Nõne inter asperitates labiorũ,cõtritionesq; animorũ boni flos odoris assurgit,quia contrito corde deꝰ placatur?Hoc est desertum filiæ quod ducit ad regnum. Hoc est etiã desertũ qd floret vt liliũ, iuxta qd scriptũ est:Lætare sterilis,& exulta desertum,& floreat vt li- Esaiæ.35. liũ.in hoc deserto,filiæ,arbor illa bona fructifera quę bonos fructꝰ facit,incipit brachia factorũ suorum diffundere,verticem diuinitatis attollere. iuxta quã nostræ ligna syluæ fructescant:quia sicut arbor mali inter ligna syluę,ita frater meus inter medium filiorum. Et videns hoc ecclesia lętetur & gaudeat dicens: in vmbra eius concupiui & sedi, & fructus eius dulcis in fau canti.2.

Psal.8.
Matt.14.
ibidẽ.19.
Canti.1.
Lucę.1.
Lucæ.8.
ibidẽ.4.
Psal.29.
Ioan.8.
Canti.3.

cibus meis. Vidēs,inq̄,hoc ecclesia,& fidei nostræ iam læta successu dicat, Inducite me i domo vini, & ordinate in me charitatē. Charitas nō potest esse sine fide. Tres enī sunt velut vades ecclesię,spes,fides, charitas. Cū spes præcesserit fides fundata fuerit,ordinatur charitas,ecclesia copulatur. Didicisti ergo vbi Christū requiras,disce etiā quēadmodū possis mereri vt ille te quęrat. Excita spiritū sanctum dicēs: Exurge aquilo, & veni auster,aspira hortum meum, & profluāt aromata mea. Descēdat fraternus meus in hortū suum,& māducet fructū pomiferarū suarū. Hortus verbi,animæ vernātis affectus est,& in pomiferis virtutis est fructus. Venit ergo:& siue māduces siue bibas, si Christū inuocas,adest dicēs:Venite māducate panes meos, & Prou.9. bibite vinū meū. Siue etiā dormias,pulsat ad ianuā. Venit,inq̄,frequēter,& per ꝓspectū mittit manū suā,sed nō semp nec ad oēs,sed ad eā animā quę potest dicere:Nocte exui me tunicā meā. Etenī i hac seculi nocte Canti.5. exui me tunicā meā. Etenī in hac seculi nocte prius tibi corporalis vitæ amictus est exuēdus. Exuit enim se carne dominꝰ,vt pro te de dominatiōibꝰ & potestatibus mūdi istiꝰ triūpharet. Quomō induā illā? Vide anima deo deuota quid dicat. Sic se actus corporis &
B terrenos exuit mores,vt nesciat quomō, etiam si velit, rursus possit induere. Quomō induā illā? Hoc est, qua verecūdia? quo pudore? qua postremo memoria? Consuetudo enī boni,vsum prauitatis veteris amisit. Laui pedes meos,quomō inquinabo illos? Didicisti in euangelio qđ pedes lauare,fidei mysteriū, humilitatis insi-
Ioan.13. gne sit,iuxta qđ scriptū est: Si ego laui pedes vestros dominus & magister, quāto magis vos debetis alter alteriꝰ pedes lauare? Sed hoc ad humilitatē ꝑtinet. Quā tū vero ad mysteriū, pedes debet lauare suos qui vult partē habere cū Christo. Si enī nō lauero,inquit, tibi pedes, nō habebis partē mecū. Cum hoc Petro dicitur,quid de nobis censetur? Qui lauit igitur pedes,non necesse habet iterum lauare:& ideo caueat ne inquinet eos. Et bene fācta ecclesia dicit: Laui pedes meos. Nō dicit,quomō iterum lauabo eos? sed quomodo iterum inquinabo eos? quasi oblita maculæ veteris, oblita cōtagij. Admonet igitur ī ministerio corporali quē admodū spirituale debeamus actuū nostrorū diluere vestigium. Itaq; pedes cum semel laueris æterni fontis
C irriguo,& mysterij mundaueris sacramento,caue iterum corporeæ cupiditatis illuuiem, ne lutulenti actus sordibus inquinētur. Isti sunt pedes quos Dauid lauit in spiritu,qui te docet quēadmodū eos inquinare non
Psal.121. possis,dicens:Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem. Vtiq; hic nō corporis, sed animi intellige pedes. Quomodo enī terrenus homo in cælo haberet corporis pedes? Hierusalem enim, sicut Paulus te docuit,in cælo est. Et idem te docuit quēadmodum in cę
Philip.3. lo stare possis,cum dicit: Nostra autē cōuersatio in cælis est. Cōuersatio morū,cōuersatio factorū, cōuersatio fidei. Quisquis sic viuit,potest dicere: Frater meus misit manū suam per prospectū, & venter meus turbatus est ad illum. surrexi aperire fratri meo. Bonum est vt ad aduentum domini interiora turbentur. Si ad angeli aduētum Maria turbata est,quanto magis ad Christi nos turbamur aduentum? Influentibus quippe diuinis,corporeus peregrinatur affectus, & vsus ille exterioris hominis exolescit. Et tu turbare,& tu festina. Festinantes illi agnum manducare præcipiuntur. Surge,aperi,ad ianuam Christus est,vestibula domus tuę pulsat. si aperueris,introibit,& introibit cū patre. Nec solū cū ingressꝰ fuerit,mercedē relinquit,sed etiā priꝰ q̄ ingrediatur,mercedē præmittit. Adhuc anima turbatur,adhuc parietes domus suæ palpat, adhuc ostiū quærit vbi Christus est, adhuc soluit vinculum carnis & corporis claustrū,adhuc christus foris pulsat. Manus,inquit,meæ stillauerunt myrrā, & digiti mei pleni in manibus clausuræ. Quam myrrhā stillant animæ D
Canti.5. manus,nisi illam quam obtulit iustus ille Nicodemus magister in Israel,ille qui meruit lauacri primus audire mysteriū,qui attulit mixturā myrrhę & aloes quasi libras centum,& misit in corpus Iesu? Perfectum vtiq; odorem fidei attulit. Hunc odorem fragrat anima quę christo aperire incipit: vt accipiat primū odorem dominicę sepulturæ,& credat quia caro eius nō vidit corruptionē,nec odore aliquo mortis emarcuit, sed ętterni illius floris & semper virētis odore cōdita surrexit. Quomō enim poterat vel in carne marcescere,cuiꝰ nomen vnguentum exinanitum est? Exinaniuit se, vt spiraret tibi. Semper vnguētū hoc erat, sed erat apud patrem,erat in patre. olebat tantum angelis & archāgelis,tanq̄ intra vas cęli. Aperuit os pater dicens: Ecce Esaię.49. posui te in testamētum generis mei, in lucem gētium, vt sis in salutem vsq; ad extremum terrę. Descendit filius,repleta sunt oia nouo odore verbi. Eructauit cor patris verbum bonum,fragrauit filius, spiritus sanctus exhalauit,atq; per omnium corda diffudit. Diffusa est enim charitas dei in cordibꝰ nostris ꝑ spiritū sanctū. Roma.5. Ipse dei filius in corpore tanq̄ in vase odorem primo cohibebat suū,operiēs tēpus: sicut ait: Dominꝰ dat mihi linguam eruditionis,vt sciam quando oporteat me dicere sermonē. Venit hora. aperuit os, exiui vnguētum,quando virtus exibat de eo. Hoc vnguentum exinanitum est supra iudæos,& collectum est à gentibus. Exinanitum in Iudæa: & redoleuit in omnibus terris. Hoc vnguento vncta est Maria,& virgo concepit,virgo peperit bonū odorem dei filium. Hoc vnguentum
E effusum est super aquas,& sanctificauit aquas. Hoc vnguento vncti sunt tres pueri,& humorē ijs flamma rorauit. Hoc Daniel vnctus est,& leonū ora molliuit,feritatemq; permulsit. Fluit hoc vnguentum quotidie,& nunquam deficit. Accipe vas tuum virgo,& accede,vt possis hoc vnguento repleri. Accipe vnguentum æstimatum trecentis denarijs,sed gratis datum,non venditum,vt omnes haberent. Gratis virgo vngere,noli cōtristari sicut Iudas quia hoc vnguētum effunditur, sed consepeli te in christum. claude sane vas tuum,ne vnguentū effluat. claude integritatis claue, loquēdi verecundia,abstinentia gloriandi. Hoc quæ habet vnguentum,christum recipit. Et ideo quæ habebat, ait: Aperui,inquit,fratri meo. frater meus trāsiuit. Quomodo
F transsiuit? id est mentis interna penetraui, sicut dictum Lucę.2. est Mariæ: Et tuam ipsius animā pertransibit gladius. Hebræ.4. Vinum enim verbū dei sicut gladius acutus penetrans corporalium repagula cogitationū, cordis interna rimatur. Et tu igitur anima vna de populo, vna de plebe. neq; enī christiꝰ stupet aliqua secularium discrimina dignitatū,nec auratā vestē,aut monile preciosum, aut nobilia coruscātium gemmarū serta miratur,quorum dispendijs sępe lis mouetur in ecclesia, pax fugatur. certe tu vna de virginibꝰ,quæ corporis tui gratiā splēdore mētis illuminas,(ꝓpior enim es quę ecclesię cōpareris) tu,inquā,in cubiculo tuo & nocturno tēpore constituta,semper meditare christum, & eius aduentum omnibus sperato momentis. Si tardare tibi videtur,exurge. Tardare videtur cum diu dormis,tardare videtur cū ab oratiōe vacas, tardare videtur cū vocē nō excitas psalmis. Primitias vigiliarū tuarū christo dicato,primitias actuum tuorū christo immola. Audi-
canti.4. sti in superioribus quia vocauit te dicēs: Veni à Libano sponsa,veni à Libano, trāsibis & pertrāsibis à principio fidei. Transibis in seculum certatura, pertrāsibis ad christū triūphatura de seculo. Audisti quia te à leonum & pardorū,id est, à spiritualiū nequitiarū in cursionibꝰ seperauit. Audisti quia placet ei tuarū pulchritudo virtutum. Audisti quia vestimentorū tuorū aro-

6 mata,hoc est bonum odorē integritatis'omnibus odo
ribus prætulit. Audisti quia hortus es clausus, suauium
pomiferarū refertus fructib9. Pete igitur vt aspiret ti-
bi spiritus sanctus,spiret supra cubile tuum,atq; odorē
piæ mentis & gratię spiritualis accumulet. Respondē-
Canti.5. bit tibi:Ego dormiui, & cor meū vigilat. Audis vocē
pulsantis ad ianuā,& dicētis: Aperi mihi soror mea,
surge ꝓxima mea,columba mea,ꝓfecta mea,charitate
ꝓxima,simplicitate colūba,virtute ꝓfecta, quia caput
meū plenū est rore. Sicut enim ros cęli nocturnas amo
uet siccitates,ita ros domini nostri Iesu Christi noctur
nis & secularibus tenebris æternę vitæ stillauit humo-
rē. Hoc est caput quod æstu mundi nesciuit arescere.
Lucæ.23. Vnde ait:Quia si in humido hoc faciunt,in arido quid
facient? Hoc igitur caput rorat alijs:sibi abūdat. Et be
ne abundat caput Christi,quia caput tuū Christus est,
qui plen9 est semp, nec liberalitatib9 exhauritur suis,
aut diuturna deficit largitate. In hoc caput ferrū non
ascēdit,quod est instrumētū belli,insigne discordiæ.
Nūc expecta & vide,ros ille qualis sit, scilicet non vul
garis humoris. Cincinni autē sunt in eo guttarum no-
ctis. Noli ꝓxima mea accipere cincinnos corporaliū
capillorū. Nō illa ornamēta,sed crimina sunt. Lenoci
nia formæ,non præcepta virtutis. Alios cincinnos Na
zaræus habet,quibus ferrū nō ascēdit, quos nemo prę
cidit,qui nō calamistris compositi,& arte digesti, sed
multiplici crispāte virtutū nitētiū gratia refulserunt.
H Disce in historia quales Nazaræus cincinnos habeat,
quos quādiu Sāpson habuit intactos,nūq; vinci potuit.
Cincinnos ꝓdidit,& meritū virtutis amisit. Audita igi
tur virtute verbi,quā exueras tunicam nocte, ne quæ-
sieris quēadmodū induas eā. Offunditur enī & frequē-
ter offertur per nequitiā spiritalē. Quēadmodū, iquā,
induas eā,obliuiscaris & nescias: & quasi iā domin9 as
sistat,exors corporaliū vinculorū turbata consurgas,
internā orationibus præpares mentē dum surgis,vt ex
humilib9 ad superna cōtēdas, & studeas fores tui cor
dis aperire:dū man9 tuas tendas ad Christū, fidelē tua
gesta spirabunt odorē. Admoue igitur manus naribus
tuis,& odorē actuum tuorū indefessa ac peruigili ala-
critate mentis explora. Mulcebit te odor dexteræ tuę,
& fragrantiā resurrectionis tua mēbra redolebūt,myr
rhā digiti tui sudabunt,hoc est fidei veræ gratiā spiri-
tualia gesta fragrabunt. Capis ergo virgo ex interiore
tuo corpore voluptatē,& ipsa tibi dulcis, ipsa tibi sua-
uis es,ipsa tibi(quod peccantibus sœpe contingit) non
incipis displicere. Plus enim tibi placebit nuda simpli
citas corporeæ fraudis exuta tegminib9. Talē te Chri
stus desiderauit,talem te Christus elegit. Aperto itaq;
ingreditur ostio. Neq; enī potest fallere, qui se ingres-
I surum esse promisit. Complectere igitur quē quæsisti,
accede ad ipsum,& illuminaberis:tene illū, roga ne ci
to abeat,obsecra ne recedat. Verbū enī dei currit, fa-
stidio nō capitur,negligētia nō tenetur. Obeat anima
Canti.5. tua in verbo eius,& cęlestis sermonis insiste vestigio.
cito enī trāsit. Deniq; quid ait illa? Quæsiui eum,& non
inueni illum. vocaui eū,& nō obaudiuit me. Ne putes
displicere te,quæ vocasti, quæ rogasti, quæ aperuisti,
quod tā cito abijt. Sinit nos sępe tētari. Deniq; turbis
Lucæ.4. rogātibus ne recederet,quid ait in Euāgelio? Et alijs ci
uitatibus oportet me euāgelizare verbū dei,quia ideo
missus sum. Sed etiā si tibi ille abisse videtur, tu rursus
explora:noli iā dæo deuota illos metuēdos circunfo-
raneos intelligilules timere custodes, noli timere eos
qui circūeūt ciuitatē,noli vulnera formidare, quæ se-
quētibus Christū nocere nō possūt. Etiā si corp9 tuū,
hoc est vitā corporis tui auferant,vicinus est Christ9:
quē cū ineneris,vbi cū eodē cōmorari debes agnosce,
ne forte ante discedat. Cito enim deserit negligentes.
Quis igitur te nisi sancta ecclesia debet docere quēad-

modū Christū teneas? Immo iā docuit, si quę legis in- K
telligas. Quā modicū,inquit,fuit cū trāsij ab ipsis, do-
nec ineni quē dilexit aīa mea. tenui eū, & nō relinquā
eū. Quib9 igitur Christ9 tenetur? Nō iniurię nexibus,
nō restiū nodis,sed vinculis charitatis, mētis habenis
stringitur,& animæ tenetur affectu. Si vis & tu tenere
Christū,quære iugiter,nec pœnā metuas. Inter enī sup
plicia frequēter corporis,inter ipsas persecutorū ma-
nus Christ9 melius inuenitur. Quā modicū,inquit,fuit
cū trāsiui ab ipsis. Exiguo enī spatio breuiq; momēto
cum persecutorū manus euaseris, nec succubueris po-
testatib9 mūdi,tibi Christus occurrit, nec te diu tenta
ri patitur. Quæ sic Christum requirit, quę christū in-
uenit,potest dicere: Tenui eū,nec relinquā eum, do- Canti.8.
nec introducam eum in domū matris meę, & in cubi-
culum eius quę me concepit. Quę est domus matris
tuæ. & cubiculū eius,nisi internū tuæ secretūq; naturæ?
Hanc domū serua,huius domus mundato penetralia,
vt cū immaculata domus fuerit, nec vllius adulterinæ
conscientiæ sordibus inquinata,spiritualis dom9 in sa
cerdotium sanctum lapide angulari coaugmentata cō
surgat,& spiritus sanctus habitet in ea. Quæ sic christū
requirit,quæ sic christum obsecrat, non relinquitur
ab eo,immo etiam frequenter reuisitur. Est enim no-
biscum vsq; ad consummationē mundi. Ergo christus
repertus est. & tenetur,& repertus est ille qui per fe-
nestram tuā manū misit. Quæ est fenestra nostra, nisi
per quā opera christi videm9:oculus scilicet animi, & L
mentis obtutus? Et ideo virgo per fenestram tuā chri-
stus introeat,christus manū suā mittat per fenestram,
tibi veniat verbi non corporis amor. Si igitur per fene
stram tuam manū mittit dei verbū, vide quēadmodū
fenestras tuas præpares,vide quemadmodum ab omni
puluere delictorū detergere debeas. Nihil tetrum ha
beat,nihil adulterinū fenestra virginis. Procul stibiū
& cæteras affectati nugas decoris,procul adulterini a-
moris illecebras. Similis aurium causa est, quibus non
suspendenda onera,nō figēda vulnera, sed vnus orna
tus est,audire quod prosit. Ianuam quoq; tuam disce tē
porib9 obserare nocturnis,nō facile quisq; patētē repe
riat. Sponsus ipse vult clausam esse cū pulsat: Ianua no
stra,os nostrū est. christo ppemodū soli debet apiri,
nec aperiatur nisi ante pulsauerit dei verbū. Denique
ideo scriptū est:Hort9 cōclus9 soror mea spōsa, hor- Canti.4.
tus cōclusus,fons signat9. Nec facile aperiat os suū, ne
vulgari designet alloquio. Neq; de ipsis diuinis decet
nisi verbo dei interpellata respōdeas. Quid tibi cū cæ
teris? Soli christo loquere,soli fabulare christo. Si enī
mulieres in ecclesia taceāt,quāto magis non decet pa
tere virginis ianuam,nō decet viduæ patere fores? cito
insidiator pudoris obrepit,cito verbū excidit quod re-
uocare desideres. Si Euę clausa fuisset ianua: nec Adā
deceptus fuisset,nec respondisset interrogata serpēti.
Introiuit mors per fenestram,hoc ast per Euæ ostium.
Ingreditur mors per ostium tuū, si falsum loquaris, si Hiere.9.
turpiter,si ꝓcaciter,postremo si vbi nō oportet loqua
ris. clausę sint igitur labiorū fores tuorū,& obseratum M
maneat vocis vestibulū,tūc fortasse reserādum cū au
dieris dei vocem,cū audieris dei verbū. Tūc tibi myr
rha sudabit,tūc tibi baptismatis aspirabit gratia, vt ab
elementis mundi cōmoriare cū christo, & cū christo
resurgas. Quid adhuc,inquit, velut viuētes de hoc mū Colos.2.
do decernitis? Ne tetigeritis,ne attaminaueritis, ne gu
staueritis quæ sunt ad corruptionē ipso vsu. corrupte
la enim abesse debet à castis. Itaq; carnis & mundi se-
pelite curā. quia cū christo resurrexistis, quæ sursum
sunt quęrite,vbi christus est. cū christū quæritis, pa-
trem deum videtis. christus enī in dextera dei sedet.
Sed ea quę christū requirit,nō debet esse vulgaris, nō
debet esse in foro,nō i platæis voce querula, gressu lu

A brica,facilis auditu,vilis aſpectu. Terrenũ tibi apoſto
lus conſortiũ negat,& vltra naturæ ꝓpemodũ termi-
nos alis ad cęlũ docet ſpiritualib9 euolandũ. Qu-
Coloſ.3. ſum ſũt,inquit,ſapite,nõ quæ ſup terrã. Sed qa hoc im-
poſsibile erat ī hoc corporis velut clauſtro reoluſis, &
quia defũctis corpibus aīa fertur ad ſupiora reuolare,
alligata dũ viuim9,quadã noſtrę lege naturę,ideo ad-
Ibidem. didit:Mortui enī eſtis,& vita veſtra abſcõdita eſt cum
Chriſto in deo.Si abſcõdita eſt cũ Chriſto in deo, nõ
appareat mũdo.Chriſt9 enī mortu9 eſt mundo, viuit
deo.Vide nũc quẽadmodũ deſiderari amet Chriſtus,
cõfabulationes nõ amet. Aperuit virgo illa ſuas fores
dei verbo ſed trãſiuit,inquit, & exiuit aīa mea in ver-
Canti.5. bo eius.Exiuit à mũdo,exiuit à ſeculo,remãſit in Chri
ſto.Quæſiui,inquit,eũ,& nõ inueni eũ.Amat enī Chri
ſtus diu requiri.Inuenerũt illã cuſtodes murorũ.For-
taſse ſũt & alij cuſtodes, quos magis intelligere debea
Apoc.21. mus.Eſt enī ciuitas quæ portas murorũ clauſas non ha
bet,de qua dictũ eſt: Et portæ eius nõ claudentur per
diẽ.Nox enī nõ erit ampli9 in ea.afferent gloriã & ho
norẽ gentes in illã.illa eſt ergo ciuitas Hieruſalẽ quæ
in cęlo eſt,intra quã iam quaſi perfecta & immaculata
B ſeruaris.Non enī intrat in eam omne cõmune. Cõmu
nis caſtitas nõ eſt,cõmunispudicitia nõ eſt,quę ī libro
vitæ ſcribitur.Si igitur inuenimus ciuitatẽ, ingredia-
mur in eã,videamus lumẽ ei9, videam9 muros, videa-
mus trib9,videam9 fundamẽta muralia,videamus etiã
cuſtodes murorũ.Sed quomodo ingrediamur in eã?in
hac ciuitate vita eſt,& vna eſt via quę ducit ad vitam.
Via ergo Chriſtus eſt.Ergo Chriſtũ ſequamur.Sed ip
ſa in cęlo eſt ciuitas. Quomõ igitur aſcẽdamus ad cæ-
Apoc.21. lum,docet te euangeliſta,qui dicit:Et eduxit me ſpiri
tus in montẽ magnũ & altũ,& oſtẽdit mihi ciuitatem
ſanctã Hieruſalẽ deſcendentem de cælo. Aſcendamus
ergo ſpiritu,quia caro aſcẽdere ad eã nõ poteſt. Aſcẽ-
damus nos interim ad cælũ,vt ad nos poſtea de cælo
illa deſcẽdat,in qua lumẽ eſt ſimile lapidis precioſiſsi
mi,vt lapidis Iaſpidis,& cryſtalli.Habet murũ magnũ
& altũ.Didiciſti lumẽ,didiciſti murũ:diſce portas, di
C ſce cuſtodes.Habet inquit,portas duodecim,& ī por-
tis angelos duodecim,in quibus duodecim tribuũ fi-
liorũ iſrael ſuperſcripta ſunt nomina. in portis patri-
archarũ nomina cõtinẽtur,in muro apoſtolorũ. Fun-
damẽta enī ciuitatis apoſtoli,& lapis ãgularis eſt Chri
ſtus,in quo oĩs ſtructura cõſurgit.Deus extra,deus in-
tus,de9 vbiq; eſt.Habet enī,inquit, ciuitas maieſtatem
dei.Ergo & vos ſãctę virgines, & quicũq; iuſti eſtis, &
immaculatã animę geritis caſtitatẽ,ciues ſãctorũ eſtis,
& domeſtici dei.Sed tũc nobilitatẽ iſtã patriæ poſside
bitis,ſi Chriſtum intra ciuitatis huius pręſepia quæri-
tis,ingreſsi per fidem,actuſq; precioſos patriarcharũ,
clarificati lumine,fundati ſuper apoſtolos, verſantes
inter angelos. Quomodo igitur iſti cuſtodes angeli
ſunt,qui caſtæ animæ pallium tollunt? Aliud pallium
virginum eſt,aliud adoleſcẽtiæ circũforanææ.illa quę
in foro Chriſtum requirit, pallium etiã quod habebat
amiſit.Prudentia enim non in foro & in platęis, ſed in
eccleſia poſsidetur.Et fortaſse, vt cũ ipſis quoq; venia
mus in gratiam,atq; omniũ miſericordem deum eſse
doceamus,quia & illi Chriſtum aliquãdo reperiũt, ſi
tamen iugiter quærant:pallium hoc amictus corporis
eſt.Ergo qui quęſiuit ī cubili Chriſtũ, ſi tamẽ ſic quęſi
Pſal.62. uit,ſicut ille qui dixit:Sic memor fui tui ſuper ſtratum
Pſal.133. meum.Si quęſiuit iuxta quod ſcriptum eſt:in noctibus
extollite manus veſtras in ſancta. Si quęſiuit in ciuita-
te,in foro,& ī platæis,ī ciuitate dei noſtri : in foro for
taſse ī quo iudex ille diuini iuris ſedet: in platæis vnde
collecti ſunt qui ad cœnã dominicã cõuenerũt : Poteſt
cuſtodientibus ciuitatem dei angelis dum diu quærit
occurrere.Quinetiã ex cęleſti cuſtodum natura cæle-
ſtem intelligere poſsumus ciuitatem, cæleſte forum iu D
ſtitię ſempiternæ,nõ viles platæas, ſed fortaſse in qui-
bus ſuperfluere fons ille conſueuit,de quo ſcriptũ eſt:
Superfluãt tibi aquę de tuo fonte,& in platæis tuis dif- Prouer.5.
fundantur tuę aquæ. Qui ſic ergo Chriſtũ requirit,ad
angelos peruenit.Sed ſi bonis ad angelos meritis per-
uenitur:cur qui peuenerit,vulneratur? Eſt & gladi9 bo
nus,cuius gladij bonum vuln9. Vulnerat dei verbum,
ſed non vlcerat. Eſt vulnus boni amoris,ſunt vulnera
charitatis. Ideoq; dixit:Vulnerata charitate ego ſum.
Quæ perfecta eſt, vulneratę charitatis eſt . Bona ſunt
igitur verbi vulnera,bona ſunt amantis vulnera . Vti-
liora enim vulnera amici, q̃ voluntaria oſcula inimi- Prou.27.
ci.Vulneratæ charitatis Rebecca eſt,quæ derelictis pa
rentibus migrauit ad ſponſum . Vulneratæ charitatis
Rachel,quæ zelauit ſororem,amauit maritum.Sorori
enim quod abundaret filijs,ipſa adhuc ſterilis inuide-
bat,quia typũ gerebat eccleſiæ,cui dicitur : Lętare ſte Gala.4.
rilis quæ non paris,erumpe & clama quę nõ parturis.
Inuenerũt ergo cuſtodes & vulnerauerũt eam, & tule
runt ei pallium.hoc eſt, actus corporales inuolucrum
ſuſtulerunt,vt nuda mentis ſimplicitas quęreret Chri-
ſtum,quia nemo poteſt amictu veſtitus philoſophiæ,
in habitu ſcilicet ſapiẽtiæ ſecularis Chriſtũ videre. Et
bene tollitur ei amict9 philoſophiæ,ne quis eã per phi
loſophiã deprædetur. Bene tollitur ei pallium quæ ad E
Chriſtũ propinquat,vt deum viſura mundo corde gra
diatur.Beati enim mundo corde,quia ipſi deum vide- Matth.5.
bunt.Deniq; vbi mundauit cor,verbum reperit,deum
vidit.Quære ergo illum virgo. Immo quæramus oẽs.
Anima enim ſexum nõ habet.Sed ideo fortaſse fœmi
neum nomen accepit, quod eã violentior æſtus corpo
ris angit . ipſa autem impetus carnis amore ſui molli
quadã & blanda ratione demulcet. Ergo orationibus
& obſecrationibus deũ inuitare debemus vt quaſi bo-
nus auſter afflare dignetur.verbiq; nobis auram cælę-
ſtis aſpiret,quę fructiferas arbores non turbare vento
graui,ſed leni ſpiramine flatuq; molli conſueuit agita
re.Vnde ſcriptum eſt:Poſuit me currus Aminadab.eo
quod anima noſtra cõiungitur corpori, vt velut quidã
equorũ fremẽtium currus rectorẽ ſui quęrat aurigam.
Aminadab enim pater Naaſon fuit , ſicut in Numeris
legimus,qui erat princeps populi Iudæ . Cuius figura
refertur ad Chriſtum,qui verus populi princeps ani-
mam iuſti velut currũ agitator aſcedens , verbi habe-
nis gubernat,ne violentorum equorũ furore in abru-
pta rapiatur.Sunt enim eius velut quatuor equi , qua-
tuor affectiões,ira,cupiditas,voluptas,timor . Quibus Sapiẽ.9.
furẽtib9 oũ cœperit agi,nequaq; ſeipſa cognoſcit. Cor
ruptibile enī corpus animã grauat, & tanq; irratiouabi
lium animaliũ curſus inuitam rapit, voluentibus curis
velut quodam impetu proruentem , donec memoratę F
corporis paſsiones verbi virtute miteſcant.Hæc verbi
tanq; boni agitatoris eſt prouidentia,ne illi animæ quę
in ſe nõ eſt morti obnoxia,corpus mortale coniunctũ
agitationẽ ſui faciat eſse difficilem . Primo igitur hos
veloces mot9 corporis domitet,& nexu ratiõis infre-
net, dein caueat ne diſpari motu ſe velut equi īplicẽt,
vt bonũ aut improb9 decoloret,aut tard9 īpediat , aut
turbid9 īquietet.Fremit enī equ9 malitię,ſeſeq; iactãdo
currũ lędit,grauat iugalẽ.Hũc bon9 auriga demulcet,
& in cãpũ veritatis mittit , fraudis declinat anfractus.
Tut9 ad ſuperiora curſus eſt,periculoſus ad inferiora
deſcenſus.Inde quaſi emeriti qui bene portauerint iu-
gum verbi,vſq; ad domini prælepe ducũtur, in quo nõ
fœnũ eſt eſca,ſed panis qui deſcendit è cęlo.Huius cur
rus rotæ ſunt de quibus dixit propheta: Et ſpiritus vi- Ezechi.1.
tæ erat in rotis,eo quod currus animæ teres & rotun-
dus ſine vlla offenſione voluatur.Sed ne longius laba-
mur,inuitatur dei verbum in hortum nucis,in quo fru

G ctus ꝓpheticæ lectiõis & ſacerdotalis eſt gratiæ, quę a-
mara in tẽtationib⁹: dura in laborib⁹, in virtutib⁹ in-
teriorib⁹ fructuoſa eſt. Vnde etiã virga Aaron nucea
Nũe.17. floruit, nõ iã natura ſua, ſed virtute ſecreta. Deſcẽdat
ergo in ortũ ſuũ, vt vindemiet fidẽ, capiat odores, pa
bulũ cęleſte reperiat, ſuauitatẽ noſtri mellis epuletur,
Canti.5. dicẽs: Vindemiaui myrrhã meã cũ aromatibus meis,
mãducaui panẽ meũ cũ melle meo. Quod diuerſarum
virtutũ concretũ floribus, illarũ apũ quę ſapientiã prę
dicãt, cõſono opere cõgregatũ, ſancta eccleſia in fauis
cõdidit, vt cibus Chriſti ſit. Omnia igitur habemus in
Chriſto, oĩs anima accedat ad eũ. Siue corporalib⁹ æ-
gra peccatis, ſiue clauis quibuſdã ſecularis cupiditatis
infixa, ſiue imperfecta adhuc quidem, ſed intenta ta-
mẽ meditatione ꝓficiens, ſiue multis aliqua ſit iã per-
fecta virtutibus, omnis in domini poteſtate eſt, & om-
nia Chriſtus eſt nobis. Si vulnus curare deſideras, me-
dicus eſt. Si febribus æſtuas, fons eſt. Si grauaris iniqui
tate, iuſtitia eſt. Si auxilio indiges, virtus eſt. Si mortẽ
times, vita eſt. Si cęlum deſideras, via eſt. Si tenebras
Pſal.33. fugis, lux eſt. Si cibũ quæris, alimentũ eſt. Guſtate igi-
Marci.5. tur & videte quoniã ſuauis eſt dominus, beatus vir qui
ſperat in eo. Sperauit in eo illa quæ fluxu ſanguinis la-
borabat, & cõtinuo ſanata eſt, ſed quia fidelis acceſsit.
& tu cũ fide filia vel fimbriã eius attinge. Iã ſeculariũ
fluxus voluptatũ modo torrentis exundans, verbi ſalu
taris calore ſiccabitur, ſi cũ fide accedas tamen, ſi pari
deuotione diuini ſermonis extremã ſaltem fimbriã cõ
prehẽdas, ſi tremens procidas ante domini pedes. Vbi
ſunt pedes verbi, niſi vbi eſt corpus Chriſti? O theſau
rus omnibus opulẽtior fides. O virtutib⁹ corporis om
nibus fides fortior. O medicus omnibus ſalutarior. Si-
H mul ut acceſsit mulier, virtutem ſenſit, medicinam im
petrauit. Et ſi oculũ lumini admoueas, illuminatur an-
tequã ſentias, & operatio lucis prævenit apparatũ. Paſ-
ſio inueterata, paſsio immedicabilis, quę & artis om-
nẽ vicerat excogitationẽ, & pecuniarũ ſubminiſtra-
tionẽ, ſolo fimbrię curatur attactu. Illius igitur fœmi-
næ tibi virgo & in adeundo ſeruanda verecũdia, & in
fide imitãda deuotio eſt. Quãta vero illa gratia, quod
ea quæ videri erubeſcebat, vitium tamen nõ erubuit
confiteri? Noli ergo lapſus occulere tuos, fatere quod
ille iam nouit, noli erubeſcere quod nõ erubuerũt ꝓ-
phetæ. Audi Hieremiã dicẽtẽ: Sana me domine, & ſa-
Hiere.17. nabor. Sic & illa dixit cũ tangeret fimbriã: Sana me do
mine, & ſanabor. ſalua me domine, & ſaluabor, quia
gloria mea tu es. Sola enim ſana eſt, quã tu ſanaueris.
Si quis tamen tibi dicat (quia ſic plerũq; tentãtur fide-
Mat.27. les) Vbi eſt verbũ domini? veniat. Dictum eſt enim de
domino: Deſcẽdat nũc de cruce, & credimus ei: cõfi-
I dit in deo, liberet nũc eum ſi vult. Siquis ergo tibi in-
ſultãdo hoc dixerit, & te in fabulas voluerit euocare,
noli reſpõdere ei. Noluit enĩ talibus reſpondere Chri
ſtus. Solũ Chriſtũ interroga. Illis enĩ ſi dixeris, nõ cre
Hiere.17. dẽt: ſi interrogaueris, nõ reſpõdebũt tibi. Dic ſoli ver
bo: Nõ laboraui ſequẽs poſt te, & diẽ hominis nõ con
cupiui. Hoc dixit illa mulier, & ſtetit ſanguis. Quãuis
fatigata, quãuis ægra quę diu quæſierat Chriſtũ, dixit
tamẽ: Nõ laboraui ſequẽs poſt te. Neq; enĩ laborat quę
Chriſtũ ſequitur, cũ laborãtes ad ſe vt requieſcãt euo
cet. Ergo ipſũ ſequamur. Quãdiu ipſũ ſequimur, non
Eſaię.40 laboram⁹, quia nõ eſt labor in Iacob. Et in Eſaia: Qui
expectãt dominũ: currẽt, & nõ laborabũt. Deinde cũ
quęreret Chriſtus quis tetigiſset eum, nõne tibi vide-
tur illa dixiſſe, Quid interrogas? Domine tu ſcis: quæ
prodeunt per labia mea, ante faciem tuã ſunt. Et ideo
Hiere.17. nõ confundor peccata propria cõfiteri. Confundãtur
qui perſequũtur me, & nõ confundar ego. Non confu
Lucæ.5. ſus eſt Petrus dicere: Exi à me domine, quia peccator
ſum ego. Vir enim ſapiens & grauis, in quo eſset eccle
ſiæ firmamentũ, & magiſteriũ diſciplinę, nihil vtilius K
ſibi eſse proſpexit, q̃ ne ſecundãtis operis extolleretur
euentu. Et ideo, Exi, inquit, à me domine. Non rogat
vt deferatur, ſed ne inferatur. Paul⁹ quoq; carnis ſtimu- 2. Cor.12
lo gloriatur, quod ſibi ne extolleretur, prouiſum eſt.
illecebroſa iactãtia eſt, quã etiã Paulus veretur. Lubri
ca, quæ etiã in Paulo cauetur. Sed non iſte facili mobi
lis caſu, qui reuelationib⁹ timebat extolli. Et ideo qua
ſi fortis athleta lætatur quod vulnere corpis emere di
cerat animæ ſanitatem. Ergo & tu ſi munera diuina
ſuperfluere in te & redundare cognoueris, tuam meti
re virtutem, gratiam deo redde, cõtemplationẽq; cor
poris, velut nauis ſaburrã ſuſcipe, ne te in tantis mun-
di fluctibus iactãtiæ alicuius aura circũferat. Apes illa
ſapiens cum aeris motus ſuſpectos habet, lapillis ſæpe
ſublatis per inania ſe librat nubila, ne leue alarum re-
migium pręcipitent flabra ventorũ. Paulus & Barna- Actu.14.
bas putauerunt ſe grauari cum cernerẽt ſe adorari. Et
tu caue virgo illius apiculæ modo ne alarum tuarum
volatum aura mundi huius extollat. Habet enim ani-
ma volatus ſuos. Et ideo dictum eſt: Qui ſunt iſti qui Eſaiæ.60
ſicut nubes volant, & ſicut columbę cũ pullis ſuis? Ha-
bet ergo anima ſpirituales volatus, quæ breui momen
to totum percurrit orbẽ. Liberæ enim ſunt cogitatio-
nes prudẽtiũ. Quanto ad altiora & diuiniora ſe ſubri
gunt, tanto magis ſine vllo terrenæ molis impedimen
to feruntur. Itaq; adhærens deo, & imaginis in ſe refe-
rens cęleſtis effigiem, vbi curſus ſuos ab equorũ per-
turbatione placidauerit, in illum æthereum purũq;
cum plauſu ſpiritualiũ euecta pennarũ deſpicit omnia
quæ in hoc mundo ſunt, & æternis intenta virtutibus ſu
pra mũdum labitur. Supra mũdum enĩ iuſtitia eſt, ſu-
pra mũdum caſtitas, ſupra mũdũ bonitas, ſupra mun-
dum eſt ſapientia: & ſi in hoc mundo ſit, ſupra mundũ L
tamen eſt. Supra mũdum erat iuſtitia, cũ omnia regna Matt.4.
mundi & vniuerſam eius gloriã diabolus offerret. Su-
pra mundum fuit, quę de mundo nihil attigit. Denicq; Ioan.14.
ait: Venit huius mundi princeps, & in me inuenit ni-
hil. Diſcite ergo in hoc mundo ſupra mũdum eſse: &
ſi corpus geritis, volitet in vobis ales interior. Supra
mũdum eſt ille qui tollit deũ in corpore ſuo. Sed deũ
imitari nõ poſsumus, imitemur apoſtolos quos mun-
dus odio habuit, quia nõ erant de hoc mũdo. Hos imi
tare, hos ſequere. Sed arduum putas humana virtute
ſupra mũdum aſcendere. Bene aſseris: Nam & Apoſto
li non quaſi conſortes, ſed quaſi diſcipuli ſequendo do
minum ſupra mũdum eſse meruerunt. Et tu eſto Chri
ſti diſcipula, Chriſti æmula: & pro te rogat, qui ꝓ illis
rogauit. Non enim pro Apoſtolis tantũ, inquit, rogo, Ioan.17.
ſed & pro ijs qui credent per ſermonẽ eorum ĩ me, vt
omnes vnũ ſint. Vnum igitur nos eſse vult dominus, M
vt ſupra mundum ſimus omnes, vt vna ſit caſtitas, vna
voluntas. vna bonitas, vna gratia. His enĩ alitur & au-
getur animę volatus. Ergo non pigreſcamus deſerere
terrena. Ea eſt enĩ natura pennarũ, vt agitando ſe vir-
tutẽ capiat. eo iuuatur volatus, quo anima delectatur.
Quæ ſi ſemp deum ſequatur, atq; in domo domini ha-
bitare deſideret, & eius delectatione paſcatur, ac mira
culis virtutũ alatur cæleſtiũ: foris relinquet inuidiam,
quę extra chorũ eſt angelorũ, foris cupiditates corpo
ris, quę tẽplũ dei maculare non debẽt. Et ideo quoniã
tẽplum dei ſum⁹, materiales à nobis ſolicitudines ab-
dicemus. Ac ne forte philoſophica alicui aut poetica
vſurpaſse videamur, vt currus, equos, alas animæ di-
ceremus, quæ illi magis aſsũpſere de noſtris: domeſti
cis nos vſos ſubſidijs, ꝓpheticæ ſeries lectiõis oĩs oſtẽ
dit, quę in hunc modum à ſancto Ezechiel ſcripta eſt.
Et facta eſt illic ſuper me manus domini, & vidi, & ec Ezechi.1.
ce ſpiritus vrgens veniebat ab aquilone, & nubes ma-
gna erat in eo, & ignis refulgens, & lumen in eo, & in

A mẽdio ſicut lumẽ electri i medio ignis, & lumẽ in eo, & in medio ſicut ſimilitudo quatuor animaliũ. Vides igitur animalia iã quatuor eſse deſcripta. Cuiuſmodi ſint animalia iſta, debem⁹ aduertere. Similitudo, inquit, vult⁹ eorũ facies hominis, & facies leonis â dextris illorũ quatuor, & facies vituli â ſiniſtris ipſorum quatuor, & facies aquilæ deſup ipſorũ quatuor, & alæ eorũ extẽſæ. Hic quoq; animã deſcribi accepimus, cui⁹ quatuor aĩalia, quatuor affectiones ſunt, ſed non ita vt illæ quas ſupra deſcripſim⁹. Adhuc enĩ illæ erudiũtur animæ. ꝓceſsũq; accipiũt, hæc iã perfecta deſcribitur. Deniq; illæ inuitãtur ad cęlũ, hęc in celo eſt cũ dei verbo. Habet autem quatuor affectiões, id eſt ſimilitudini hominis, leonis, vituli, & aquilæ cõparãdas. Quas formas librorũ euãgelicorũ ꝓprietate accepim⁹ figuratas. Et ideo hic quoq; in homine rationabilis, in leone impetibilis, in vitulo cõcupiſcibilis, in aquila viſibilis, per figuras animaliũ, ſpecies affectiõis expreſsa eſt. Nã in omni ſapiẽte viro prudentes græciæ eſse memorauerũt λογιστικὸν θυμικὸν ἐπιθυμητικὸν διορατικὸν, Latini vero prudẽtiã, fortitudinẽ, tẽperãtiã, atq; iuſtitiã. Prudẽtia enĩ ratiõis humanæ eſt. Fortitudo vim quãdã ferociẽtis virtutis habet, mortiſq; contẽptũ. Temperãtia ſacratæ vinculo charitatis, myſteriorũq; contẽplatione cæleſtiũ negligit corporis voluptates. Iuſtitia in alto quodã ſuggeſtu locata videt exploratq; oĩa, quæ alijs poti⁹ nata q̃ ſibi, nõ tã ſuas vtilitates q̃ publica emolumẽta rimatur. Meritoq; aĩa operata iuſtitiã, formã aquilæ accipit, quod terrena defugiẽs, totaq; cæleſti ſublimis & intẽta myſterio, reſurrectiõis gloriã precio
B æquitatis adipiſcitur, Propter quod ad eã dictũ eſt: Renouabitur ſicut aquilæ iuuẽtus tua. Eſt ergo & iuxta
Pſal. 102. Dauid, alis ſpiritualib⁹ fulta, quã eouſq; volucrẽ nobis voluit declarare, vt alibi quoq; diceret: Anima noſtra
Pſal. 123. ſicut paſser erepta eſt de laqueo venãtium. Et alibi: In
Pſel. 10. domino cõfido: quomõ dicitis animæ meæ, trãſmigra in mõtes ſicut paſser? Habet igitur alas aĩa ſuas, quibus ſe poſsit libera leuare de terris. Alarũ autẽ remigium nõ materialis cõpago pennarũ, ſed cõtinuus ordo bonorũ factorũ eſt: qualis ille dominic⁹, cui bene dicitur: In vmbra alarũ tuarũ ſperabo. Nõ ſolũ enĩ manus domini affixæ cruci in modũ volantis extentæ, ſed etiã facta cæleſtia, velut vmbra refrigerãte ſalutis æternæ, mũdi feruẽtis incẽdia tẽperarũt. Ergo quia volãdi nobis data eſt copia, excitet in ſe vnuſquiſq; gratiam dei, ac poſteriora obliuiſcens, priora appetẽs, ad deſtinata cõtendat. Procul à militiæ honorib⁹, procul ab ęſtibus mũdi: ne quod fabulæ ferũt, æſtu ſolis cæra reſoluta Icareos volat⁹ pẽna relabẽte deſtituat. Nã licet grauitas dictorũ abſit, poetico tamẽ ſale declarare voluerũt prudentiũ maturitati tutos volat⁹ eſse per ſeculũ, iuuenilẽ vero leuitatẽ obnoxiã cupiditatibus mũdi, refluẽtib⁹ pennis, & per obliuia veritatis meritorũ cõpage reſoluta, maiore pernicię ĩ terrã relabi. Haud facilis volat⁹ omnib⁹, difficilis etiã diſcordãtibus in terris animalibus vitæ curſus humanæ eſt. Atſi ſibi actus noſtri ordo conueniat, videbit & in nobis propheta rotã
C illam vnam ſuper terrã coniunctam animalibus quatuor. Videbit ergo rurſus Ezechiel. videt enim adhuc & viget, & vigebit. Videbit inquã rotam in medio rotæ ſuper terrã ſine offenſiõe labentẽ. Rota enim ſuper terram, vita eſt corporis ad animæ aptata virtutem, & ad euangelicũ cohærenti curſu formata pręceptũ. Rota autẽ in medio rotæ, veluti vita intra vitam: quod ſanctorum ſibi vita nõ diſsonet, ſed qualis fuerit ſuperioris ętatis, talis ſit & ſequentis: vel quod in hac vita corporis vitæ voluatur vſus ętęrnę, Cũ iſta cõgruerit, tũc diuina vox reſultet, tunc ſup ſimilitudinẽ throni ſimilitudo ſicut ſpecies hominis apparebit. Hic homo verbum eſt, quia verbũ caro factũ eſt. Hic homo noſtrorum eſt agitator animaliũ, noſtrorũ rector eſt morũ. D
qui pro noſtrorũ ratione meritorũ aut currũ plerũq; aut montem aſcẽdit, aut nauem, ſed nauem in qua aut Apoſtoli nauigant, aut piſcatur Petrus, Nec enim vilis eſt nauis quæ ducitur in altum, hoc eſt, ab incredulis ſeparatur. Cur enim nauis eligitur in qua Chriſtus ſedeat, turba doceatur, niſi quia nauis eccleſia eſt, quæ pleno dominicę crucis velo ſancti flatu ſpiritus in hoc bene nauigat mundo? In hac naui piſcatur Petrus, & nunc retibus, nunc hamo piſcari iubetur. Grande myſterium. Spiritalis enĩ videtur eſse piſcatio, qua doctrinę hamũ mittere iubetur in ſeculum, vt primum illum martyrem Stephanũ de mari verrat, qui cenſum Chriſti in interioribus cõtineret. Martyr enĩ Chriſti theſaurus eccleſię. Martyr igitur ille qui de mari cęlum primus aſcendit, captus à Petro, miniſter altaris, non reti ſed hamo leuatus, vt riuo ſui ſanguinis eleuaretur. Cuius in ore theſaur⁹ erat, cũ Chriſtũ in cõfeſsiõe loqueretur. Qui enim theſaurus in nobis eſt, niſi dei verbũ? Ergo & retib⁹ & hamo piſcatur pfectior, vt reti cõcludat, hamo adurat. Sed reti turba cõcluditur, hamo ſingularis erigitur. O ſi mihi liceret illum hamumvorare qui adureret os meũ, & leui daret ſalutẽ vulnere. Intrate igitur filiæ in Apoſtolorũ retia, quę nõ hominis
E autoritate, ſed dei voce laxantur. Rete enĩ ſapiẽtiæ ſpiritalis atq; doctrinæ regnũ cęlorũ eſt, quia ſcriptũ eſt: Matth.13. Simile eſt regnũ cęlorum reti miſso in mare. Audiſtis Lucæ.5. hodie dicẽtem dominũ Ieſum Simoni: Duc in altum, & laxate retia veſtra in capturam. Ante nõ ducebat in altũ Petr⁹, quãdo piſcabatur ĩ ſtagno. Et ſi mare erat, altũ nõ erat. Altũ mare ſcriptura neſcit. Quid ergo ſit altũ, accipe. Aqua alta, conſiliũ in corde viri. Altũ cor viri eſt, vbi nihil vadoſum eſt. Duc ergo in altũ diſputatiõis tuæ fideiq; remigiũ, duc in cor viri. Per parabolam hic vocat ad eccleſiam Petrũ, quem ſecũdũ Matthæum ſimplici vocauit ſermone dicens: Venite, & fa- Matt.4. ciam vos piſcatores hominũ. Eſt & aliud myſterium. Duc in altum: quia ante in arena erat quãdo in ſynagoga erat. alta nõ erat aqua Iudęę. Deniq; Samaritana & puteum altum putabat dicens: Et puteus altus eſt, vn- Ioan.4. de mihi aquam viuam habes dare? Nõ ergo ducere in altũ poterat, quãdo cũ Iudæis credebat, qui etiã de puteo aquã haurire nõ poterãt. Ideo dicitur Petro: Duc in altum. hoc eſt, duc ad Chriſtũ. Altus enĩ Chriſtus, de quo dicitur ad Ioannẽ à patre: Et tu puer propheta Lucę.1. altiſsimi vocaberis. Duc ergo ad Chriſtũ. Et bene altũ, in quo eſt altitudo diuitiarũ ſapiẽtiæ & ſciẽtiæ dei. Rom.11. Duc in altum, quia altus ſuper altum cuſtodiet & exaltabit. Ibi ergo altæ aquę vbi Chriſt⁹ eſt, hoc eſt, fides, altæ aquæ, quæ timent deum, quales illę: Viderunt te aquæ de⁹, viderunt te aquæ, & timuerũt. Apud Iudęos Pſal.76. aqua alta nõ erat in corde viri: ideoq; dominus ait: Po- Mat.15. pulus hic labijs me honorat, cor autẽ eorum lõge eſt à
F me. In corde amat eſse Chriſtus. Sicut enim fuit Ionas Ibidẽ.12. in ventre ceti tribus diebus, & trib⁹ noctib⁹: ſic erit & fili⁹ hoĩs in corde terræ trib⁹ dieb⁹, & trib⁹ noctib⁹. Deniq; vt ſcias quia de fide dicit, Duc in altũ: ait Petr⁹: Lucæ.4. Pręceptor, per totã noctem laborãtes nihil cepimus, ſed in verbo tuo laxabo retia. Noctem habebat Petrus anteq̃ Chriſtum videret. Nondum enim venerat dies, quia veram nõ viderat lucem. Synagoga nox eſt, dies eccleſia eſt. Vnde & Paulus dicit: Nox pręceſsit, dies Rom.13. autem appropiquauit. Bona lux, quę perfidię excuſsit caliginem, fidei diem fecit, Dies factus eſt Petrus, dies Paulus. Ideoq; hodie natali eorũ ſpirituſsanctus increpuit dicẽs: Dies diei eructat verbũ, hoc eſt, ex intimo Pſal.18. theſauro cordis fidẽ prædicãt Chriſti. Et bonus vterq; dies, qui nobis verum lumen euomuit. Hæc in euangelio legimus. Et fortaſse in cęlo hodie de nobis Chriſti & Petri iſte ſit ſermo. Quotidie piſcatur Petrus, quo-

G tidie ei dicit dominus: Duc in altum. Videor mihi audire dicẽtẽ Petrũ: Pręceptor, per totã noctem laborãtes nihil cepim⁹. Nox fuit cũ pauciores ad vigilias cõuenerũt. Laborabat in nobis Petrus, quãdo nostra laborabat deuotio. Laborabat & Paul⁹. Denicꝙ audistis
2. Cor. 11. dicẽtẽ hodie: Quis infirmatur, & ego nõ infimor? Nolite facere vt pro vobis laborẽt Apostoli. ergo dicunt ei: Per totã noctẽ laborantes nihil cepimus. Null⁹ certe de ditiorib⁹ ieiunauit. Quibus hodie bene respõdit
1. Petri. 1. Petrus: In timore hoc incolatus vestri tẽpus cõuersamini, sciẽtes quod non corruptilibus argẽto vel auro redẽpti estis de vana vestra cõuersatione paternę traditionis, sed precioso sanguine quasi agni incõtamina ti & immaculati Christi Iesu. Nõ ergo aurũ & argentũ vos liberauit, sed ꝓbatio fidei multo precio sior auro quod perit. Bonus seruus preciũ studet prępara re domino quod pro se solutũ est. Noli aurũ parare filia, noli argẽtũ. Nõ diuitijs istis te Christus redemit. Para tũ habeto preciũ: nõ semper exigeris, sed semper debes. Sanguinẽ soluit, sanguinẽ debes. Ille pro te soluit, tu pro te redde. Eramus oppignerati malo creditori peccatis. Contraximus chirographũ culpę, pœnã sanguinis debebamus. Venit dominus Iesus, suum pro nobis sanguinẽ obtulit. Sed nõ potes sanguinẽ reddere.
H Bonus quidẽ seruus debet preciũ suũ reparare domino suo. Sed si nõ potest precium reddere: vel hoc faciet, ne precio videatur indign⁹. Ergo & tu dignum tegere tali precio, ne veniat Christus qui te mũdauit, qui te redemit, & si te in peccato inuenerit, dicat tibi: Quæ
Psal. 29. vtilitas in sanguine meo? Quid profeci tibi, dũ descendo in corruptionẽ? Sed ne mireris quomodo descẽderit in corruptionẽ, cuius caro (vt alibi scriptũ est) non
Actuũ. 2. vidit corruptionẽ. Descẽdit quidẽ in locũ corruptionis, qui penetrauit inferna, sed corruptionem incorruptus exclusit. Verũ vt iã ad superiora redeamus, rogate vt & mihi dicatur: Duc in altũ, & laxate retia vestra in capturã. Quis enim est qui sine deo piscetur hãc plebẽ, præsertim cũ tãtæ tẽpestates & procellæ mũdi huius obsistãt? Sed quando vult dominus, iubet laxare retia, & capitur multitudo piscium. Nec solũ vna, sed etiã altera nauis impletur, quia plures ecclesię immaculata
I plebe cõplẽtur. Et bene accidit, quia nos laboraturos dominus sciebat, & auxiliũ de socijs ministrauit. Adest piscator ecclesiæ Bononiensis aptus ad hoc piscãdi genus. Da domine pisces, quia dedisti adiutores. Nec tamẽ nostris sed apostolicis vtimur retibus. In illos sinus & quosdã Apostolicarũ disputationũ recessus vestrũ ô filiæ cogatur agmẽ. Viuificet vos Petr⁹ filiæ, qui & pro vidua interuenit, qnãto magis pro virgine? Qui diutius viduas flere non passus, motus earũ lachrymis
1. Cor. 7. suscitauit altricẽ. Viuificet vos Paulus, qui vos præcepit honorari, q ait, Bonũ est si sic maneãt sicut & ego. Honore prouocãt, magisterio docet, inuitat exemplo. Viuificet ille qui relictis suis omnibus secutus est dominũ, secutus est Petrus, secutus est Ioãnes. Vide quid piscator etiã iste profecerit, dũ in mari lucrũ suũ quęrit, vitã inuenit omniũ. Lẽbũ deseruit, deum repetit. Scalmũ reliquit, verbũ iuenit. Lina laxauit, fidẽ vinxit. Plicauit retia, homines eleuauit. Mare spreuit, cælum acquisiuit. Hic ergo piscator dum ipse turbato agitatur salo, mobili mẽtes statione nutãtes fundauit in petra. Adstruamus igitur piscatoris artem frequẽtius, vt plenius de virtute credam⁹. Fuerit minister ignobilis, vt sit euãgelista nobilior. Paupertate egens, vt virtute locupletior. Vilis ad honorẽ videtur, sed præcios us ad fidẽ. Quãto minus creditur piscatori, tãto ampli⁹ creditur, quia nõ sua, sed diuina sunt quę locutus est. Obsequitur plebeia conditio, expectationem aufert sapientię secularis, opinionem auget sapientię spiritalis. Qui legem nõ didicit, & quæ legis sunt sapit, ipse sibi lex est. Qui legẽ nõ didicit, & vltra legẽ loquitur, ab eo accipit à quo ipsa lex venit. Quæ tam repentina dignitas? Piscatores duo in monte domini, vni latori legis, executori alteri conferũtur. Videte qualis iste piscator sit. Moyses quidem terrena omnia & mundanæ sapientiæ altidinem supergressus, vsq; ad cælum & sidera prudentia mentis ascendit. Piscatoris istius mens non nubibus caligatur, non tẽporibus includitur: non mysterijs naturæ cęlestis excluditur, sed omnem corporalem materiã supergressa, verbũ apud deũ vidit, & quod verbum ipsum deus esset aspexit. Nec obtutu carnis in Petro infirmata trepidauit, sed dei filiũ etiã in homine deprehẽdit, vt assũptio corporis ad ius diuinitatis assumẽtis adscita, in nomen transiret autoris. Et Moyses quidem cum dicit Et dixit de⁹, & fecit de⁹: patrem filiũq; signauit. Sed ille nõ ignorabat, ego adhuc ignorabã. Denique post legem populus errauit, post euangeliũ credidit. Magna in diuersis virtutibus dei gratia. In illo quia mũdum descripsit, in isto quia mundum ignorauit.

FINIS.

Diui Ambrosij L

EPISCOPI MEDIOLANENsis ad virgines exhortatio.

QVI ad cõuiuium magnum inuitantur, apophoreta secum referre cõsuerũt. Ego ad Bononiense inuitat⁹ cõuiuium, vbi sancti martyris celebrata trãslatio est, apophoreta vobis plena sanctitatis & gratiæ reseruaui. Apophoreta aũt solent habere tryũphos principũ. & hæc apophoreta tryũphalia sunt. Christi enim nostri principis triũphi sunt martyrũ palmæ. Nec vero huc dirigebã iter, sed quia petitus à vobis sum, debui mecum deferre quæ alijs parabantur, ne minor ad vos venirẽ: vt quod in me minus est q̃ pręsumebatur, in martyre plus inueniretur. Martyri nomen Agricola est, cui Vitalis seruus fuit ante, nunc cõfors & collega martyrij. Præcesit seruus vt prouideret locũ, secutus est dominus, securus quod fide seruuli iam inueniret paratum. Non aliena laudamus. Passio enĩ serui, M
domini disciplina est. Hic instituit, ille impleuit. Nihil illi decerpitur. Quomodo enim minui potest quod Christus donauit? Egregie & ille qui homini seruiuit, seruienda didicit quomodo Christo placeret. Hic tamẽ geminã laudẽ acquisiuit: ĩ illo magisterij, in se martyrij. Certauerũt tamen ĩter se inuicẽ beneficijs postq̃ ęquales esse meruerunt. Hic illum ad martyriũ præmi sit, iste illum accersiuit. Nullum ergo ad cõmẽdationẽ hominis conditio affert impedimentum, nec dignitas prosapiæ meritum, sed fides affert. Siue seruus, siue liber, omnes in christo vnũ sum⁹: & vnusquisq; quodcũque fecerit bonum, hoc recipiet à domino. Nec seruitus derogat, nec libertas adiuuat. Vide ad eam rem q̃ nihil in conditione momẽti sit. Seruus, inquit, vocatus es? non sit tibi curę. Qui enĩ vocatus est in domino seruus, libertus est domini. Similiter qui liber vocat⁹ est, seruus est Christi. Vide inquã vim Apostoli. Plus putatur dedisse ei qui seruus, q̃ ei qui liber vocat⁹ est. Ex serua enĩ libertus Christi fit, ex libero seruus. Sed nulli plus dedit, verum vtriq; ęqualem mensuram diuisit. Apud Christum enim seruitus & libertas ęqua lance pẽdũtur, nec vllo discerniculo bonę seruitutis & liber
1. Cor. 7.

A tatis merita diuiduntur, quia nulla maior est dignitas
Roma.1. q̄ seruire Christo. Deniq; Paulus seruus Christi Iesu.
Hæc enim seruitus gloriosa est, in qua gloriatur Apo-
stolus. An nō summa gloria est, quādo tali precio æsti
mati sum⁹, vt sanguine domini redimeremur, Sed per
gamus ad cętera. Cūq; sanctus Vitalis cogeretur à per-
sequentibus vt Christū negaret, & ille amplius profite
retur dominū Iesum Christū, omnia tormētorum ge-
nera in eū exercentes, vt nō esset in corpore eius sine
vulnere locus, orationē fudit ad dominū, dicēs: Domi
ne Iesu Christe saluator meus, & deus meus, iube susci
pi spiritum meū, quia iā desidero vt accipiā coronam,
quam angelus tuus sanctus mihi ostendit. Et completa
oratione emisit spiritū. Sanctus vero Agricola mitior
habebatur moribus, vt ab ipsis etiā inimicis diligere-
tur. Ideoq; differebāt eius passionē. Sed hæc perse cu-
torū honorificentia, omni erat immanitate acerbior,
quæ inuidebat martyriū. Deniq; vbi nō acquieuit san-
ctus Agricola, crucifixus est, vt aduertamus illas blādi
tias eorum nō sedulitatis fuisse, sed fraudis. Supplicio
serui, dominū terrere voluerūt. Vertit hoc Christ⁹ in
gratiā, vt martyrio serui domin⁹ inuitaretur. Vtriq; no
men aptū martyrio, vt designati ad martyriū ipsis vo-
B cabulis viderētur. Ille Vitalis dictus est, quasi qui cō-
tēptu istius vitæ, verā illā vitā æternā sibi haberet ac-
quirere: Iste Agricola, qui bonos fructus spiritalis gra
tiæ seminaret, & sacri sanguinis effusione, meritorum
suorū oīm virtutūq; rigaret plātaria. Sepulti autē erāt
Agricola & Vitalis in Iudæorū solo inter ipsorū se-
pulchra. Iudæi ambierūt cū seruulis sepulturæ habere
Num.23. cōsortium, quorū dominū negauerūt. Sic & aliquādo
Balaā dixit: Moriatur anima mea pro animis iustorum
& tamē nō cōmunicauit eorū oper⁹ cū viueret, quo
rū in animis cupiebat mori. Et isti quos viuētes perse-
cuti sunt, mortuos honorabant. Illic igitur martyris
exuuias requirebamus, tanq̄ inter spinas rosam legen-
tes. circūfundebamur Iudæis, cū sacræ reliquiæ euehe
rentur. Aderat popul⁹ ecclesiæ cū plausu & lætitia. Di
cebāt Iudæi: Flores visi sunt in terra, cū viderent mar-
tyres. Dicebant Christiani: tēpus incisionis adest. Iam
qui metit, mercedē accipit. Alij seminauerunt, & nos
metimus martyrum fructus. Iterum audientes Iudæi
Cant.2. voces plaudentis Ecclesiæ, dicebant inter se: vox tur-
turis audita est in terra nostra. Vnde bene lectum est:
Psal.18. Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scien
C tiā. Dies diei. Christianus Christiano. Nox nocti, Iu-
dæus Iudæo. Indicabāt ergo Iudæi quod haberēt sciē
tiā martyrū, sed non scientiā verbi. Id est non secundū
illā solius boni, & solius veri scientiā. Ignorātes enim
Rom.10. dei iustitiam, & volētes se iustificare, iustitiā dei nō re
ceperunt. Detuli ergo vobis munera, quæ meis legi'ma
nibus, id est, crucis trophea, cuius gratiam in operibus
agnoscitis. Certe & ipsi dæmones cōfitētur. Cōdāt alij
aurum atq; argētum, ac de latentibus eruāt venis. Le-
gant precioſa moniliū serta. Temporalis ille thesau-
rus est, & sæpe habētibus pernicioſus. Nos legim⁹ mar
tyris clauos, & multos quidē, & plura fuerūt vulnera
quā mēbra. Clamare martyrē diceres ad populum Iu-
dæorum, cū clauos eius colligeremus: Mitte man⁹ tuas
Ioan.20. in latus meū, & noli esse incredulus, sed fidelis. Colle-
gimus sanguinē triūphalē, & crucis lignum. Hæc san-
cte viduæ negare nō potuimus postulanti. Munera ita-
que salutis accipite, quæ nunc sub sacris altaribus recō
duntur. Ea igitur vidua sancta est Iuliana, quæ hoc do
mino tēplum parauit atq; obtulit, quod hodie dedica
mus, digna tali oblatione, quę in sobole sua tēpla iam
domino pudicitiæ atq; integritatis sacrauit. Dum Iulia
nā volui dicere, Iudæā dixi. Non errauit lingua, sed
definiuit. Iudæa enim est anima quæ Christū fatetur.
Psal.75. Deniq; notus in Iudæa deus. Id est, vbi agnoscebatur
deus, non vbi negabatur. Est ergo in spiritu Iudæa, vbi D
maior portio intellectus & syncerior, quia salus ex iu
dæis est. Linguæ igitur error testimoniū sanctitatis in Ioan.4.
uenit. Honoremus ergo hāc viduā, quia scriptū est: Vi
duas honora quæ vere viduę sunt. Licet verborum no 1.Tim.5.
strorum honorem non ambiat quæ Apostoli manda-
tum adæquauerit, habens in bonis operibus testimo-
nium? quæ bene filios educauerit, melius instituerit.
Quis hanc non vt destitutam & miserabilem deplo-
rauit quando amisit maritum? At ista ministrum sacris
ereptum altaribus amplius ingemuit, quam sibi coniu
gem, aut patrem filijs. Nam etsi præsidio esset mariti
viduata & solatio, tamen apud piam mentem causa
Ecclesiæ præponderabat. Succinxit itaque mentis vi-
scera, & circunfusam se videns numero filiarum triū,
& vnius filij, quo solent terreri cæteræ, hoc fortior fa
cta, tali filios alloquio conuenit: Filij amisistis patrem,
matrem habetis. Melior quidem fuisset illa commu-
tatio, si pater viueret, mater deesset. Tamen infirma
licet & desolata ostēdo vobis, si vultis sequi, quo arbi
tremini patrem vobis non decessisse. Habebitis enim
meliorem de cælo parentem. Ille est qui & hos sustul-
sit patres. Quid enim aliud iam supereſt spei? Pater
vobis fuit dives gratia, non pecunia, opulentis mini-
sterio, non patrimonio, cuius hæreditas fides est locu
ples deo, sed egena seculo. Satis vos diuites rel quit, si
propositum eius sequamini. Sola est fides vtrique in-
discreta sexui, cēsus virorum, dos virginum. Et tu qui
dem fili aliquāto ꝓpior patri, agnosce quæ matri de-
beas, quod domui vocabulum reddas. ætas te excusat,
sed hæreditas vocat. iucundentur fili pater & mater E
in te. Noli matrem contemnere quasi imprudentem.
Regis admonitio, inquit, quæ mater sua, qui filius, qui
seruat dictiones dei Primogenite tibi dico fili, q fili⁹
mei ventris, qui natus mearum orationum, ne dederis
mulieri tuam honestatē. Audis quid sapiēs dicat, quid
scriptura aserat. Considera quis te vt nascereris iube
rit, filius es votorum magis q̄ dolorum meorū. Cōside
ra cui te mulieri pater tali nomine designauerit qui
vocauit Laurentiū. Ibi vota deposuimus, inde nomen
assumpsimus. Vota effectus secutus est, redde martyri
quod debes martyri Ille te nobis impetrauit, tu resti-
tue quod de te huiusmodi nominis appellatione pro-
misimus. Quid autē est fili aliud quod eligēdum pu- F
tes, nisi deum patrū tuorū? Ipse enim pauperes & diui
tes facit, humiles & excelsos facit: suscitat à terra pau-
perē, & de stercore inopē, & sedere eum facit cū po-
tentatibus in tribunali honoris & hæreditatis. Dat vo-
tum optanti, & benedicet annos iusti. Quid hoc fili
præcellentius, aut quid est vita hominis in hac terra ni
si leuis cursor? En transiuimus, & nihil vidimus. Atque
vtinā hunc cursorē imitaremur, vt nihil videremus, &
nulla portaremus onera. Sed quod est grauius, cursus
vacuus, & onera inania. Inania quidē, sed nō leuia, ne-
que delicti vacua, quia graue fœnus peccati est. Vnde
clamat sanctus Iob: Nonne tētatio est vita hominis in Iob.7.
terra? aut sicut mercenarij quotidiani vita eius, & sicut
seruus timens dominū suū, qui vmbrā inuenerit, & si-
cut mercenarius expectās mercedē suā, sic ego expe-
ctaui in vacuū. Noctes autē dolorū datæ sunt mihi. Si
dormiero dico, Quādo dies? Cū surrexero, iterū. Quā
do vesper? Plenus sum dolorū à vespere vsq; mane. Vi
ta autē mea leuior q̄ fauilla. Perijt autē in vana spe. Ni
hil igitur est homo, nisi tu domine intēdas in eū, & vi
sitationē ei⁹ facias vsq; mane, & in requiē eū inducas.
Arbor si excidatur, repullulat, & floret ab aquæ odo-
re. Homo cū ceciderit, nihil est, ingruūt super eū do-
lores. Hāc igitur tentationē tantarū necessitatū si vul-
tis filij vitare, integritas corporis expetēda vobis est,
quā ego pro cōsilio suadeo, nō pro imperio præcipio.

G Sola est enim virginitas quæ suaderi potest, imperari nō potest, res magis voti q̄ præcepti. Quod enim gratia est, non iubetur, sed desideratur, electionisq; magis est q̄ seruitutis. Vnde & Apostolus dicit: De virginib⁹ autē præceptū domini nō habeo, cōsiliū autē do tanquam misericordiā cōsecutus à domino. Legerat enim dixisse dominū spadonibus: Quicūq; custodierint præcepta mea, & elegerint quæ ego volo, & amplectētur testamētum meum, dabo illis in domo mea, & in muro meo locū nominatū, meliorē filiorū & filiarum, nomen æternum dabo illis, & non deficient. Meliorem, inquit, locum vobis dabo, spadonibus dicit: ijs videlicet qui se recta genitali parte abscinderint. Ipsi sunt ergo qui habēt in cælo præmia cæteris præstātiora. Hoc in euangelio suo prædicat dei filius: Dicentibus enim Apostolis, quia si ita est causa viri, vt non licet illi vxorem dimittere, nisi ex sola causa fornicationis, nō expedit nubere, respondit dominus: Nō oēs capiunt verbum istud, sed quibus datū est: Hoc est, non capit hoc cōditionis humanæ infirmitas, vt omnibus pateat, sed illis solis facile est ad capiendū, quibus diuina refulsit gratia vt castrare se possint, quo regnū cælorum adipiscantur. Audisti fili quātum sit præmiū integritatis. Regnū acquiritur, & regnū cæleste, vitā angelorū exhibet. Hoc vobis suadeo, quo nihil pulchrius, vt inter homines angeli sitis, qui nulla sibi ligātur nuptiali copula: quoniā quæ non nubunt, & qui vxores nō ducūt, sicut angeli in terris sunt, vt tribulationē carnis nō sentiant, seruitutē ignorent, à mundanæ cogitationis abluentur contagio, diuinis rebus mentē intendāt, vt tanquam exuti corporis infirmitate, nō quæ hominis sunt sed quæ dei sunt, cogitent. Considerate filiæ si velitis
H nubere, quātum vobis desit, quibus pater deest. Deest opima dos, quod ipsum tamen si abūdaret, timeretis magno precio seruitutē. Nunc vero quis non despiciat destitutas patre? Quo cōfugietis? Vnde auxiliū postulabitis aduersus virorū iniurias? Quāta ipsis coniugijs incōmoda sunt? Quam graues plerunq; in cōtumeliæ? Quanta vincula? Primum ipsum coniugium vinculum est, quo alligatur viro nupta, & ei subiectione adstringitur. Bonum quidem charitatis vinculum est, sed tamen vinculum, de quo cum velit se exuere nupta, non possit, nec liberum sui habere arbitriū. Denique Apostolus dicit: Mulier sui corporis potestatē non habet, sed vir. Et quid mirum de muliere, quandoquidem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier? Si qui fortior est, potestatem nō habet, quanto minus infirmior? Non ergo absolut mulierem communis seruitus, sed grauius adstringit. Videte itaq; quid scriptura dicat, quid Apostol⁹ suadeat. Quis vobis potest melius cōsilium dare, quam ille vas dominicæ electionis? Quid igitur dicat, percipite auribus. Volo autem omnes homines esse sicut meipsum. Et iterum dicit de nō
I nuptis, & viduis: Bonum est illis si sic maneant, sicut & ego. Volo vos imitatrices esse tanti Apostoli, vt vitam eius sequamini, qui coniugij vinculum refugit, vt vinctus esset Christi Iesu. Non potuisset ad tantam apostolatus sui peruenire gratiam, si fuisset alligatus coniugij cōtubernio. Quod si ille q & doctrina præstantissimus erat, & tantum Christi donum habebat, iudicauit tantum momenti esse si abstineret ab vsu copulæ coniugalis, & ideo sic mansit, ne plurimum suo muneri decerperetur, quod neque orationi vacare semper liceret, neque semper diuinis intendere mandatis, quem coniugij cura reuocaret, vt placere vxori esset necesse quid vtique vos eligere oportet, quibus sola virginitas potest libertatem dare? Quoniam quæ nupserit, ad seruitutem pecunia sua venditur. Meliori conditione mancipia quam coniugia comparantur. In illis meritū emitur seruitutis, in istis precium ad seruitutem addi-

Matt. 19.

1. Cor. 7.

tur. Nupta venalis auro grauatur, auro æstimatur. Ex- K
perta sum filiæ labores copulæ, coniugij indignitates. Et sub bono coniuge, nec tamen sub bono marito libera fui, seruiebam viro, & laborabam placere. Miseratus est dominus, & fecit ministrum, continuoque & mihi & vobis raptus est. Et fortasse miserante domino, ne diceretur maritus. Videtis filiæ longæuam matrem doloribus, & adhuc immaturam viduitatis stipēdijs. Videtis amissum omne præsidium & ornamentum. Nec auxilium viri habeo, nec virginitatis gratiā. Et de me leuis cura. Vos mœreo, vos considero. Remāserunt mihi onera cōiugij, abiere adiumēta. Quanto mallem in hos nunquam venisse vsus. Potestis tamē excusare patrē, ableuare matrē. Si quid in nobis amissum est, in vobis repræsentetur. Hoc solo nos cōiugij nō pœnitebit, si vobis labor noster ꝓfecerit. Proximū putabo matrē esse virginū, ac si virginitatē tenerē. Cōsiderate filiæ quā sibi veniēs in has terras dominꝰ Iesus matrē elegerit, salutē mundo daturus. Per virginē venit, & mulieris lapsus partu virginis soluit. Vestra quo q; integritas meos soluat errores. Quid boni sit virginitas, cōsiderate, destitutā me esse certū est præsidio egere. Sed si volueritis sic manere, nullius opem requi L
ram, abundabit mihi ad omnē opitulationē vestræ integritatis corona. Quis nō dicet beatam, quam nūc mi serā putāt? Quis non honorabit tot virginum matrem. Quis non venerabitur aulam pudoris? Multas fœminas scriptura diuina in lucem euexit, palmā tamen publicæ salutis solis virginibus dedit. In veteri testamento terra ac mari clausum Hebræorum populum virgo per maria pedes duxit. In euāgelio autorem mundi & redemptorem virgo genauit. Virgo est ecclesia, quā studuit Apostolus virginē castam assignare Christo. Virgo est filia Sion. Virgo est ciuitas illa Hierusalem quæ in cælo est, in quam nihil cōmune intrat atq; immundū. Virgo est & illa quā vocat Iesus, cui & dixit: Ades huc à Libano spōsa, ades huc à Libano, trāsibis & ptrāsibis. A principio fidei nō solū trāsit virgo, sed etiā pertrāsit, quæ festinat ad spōsum. Trāsit seculum, pertrāsit ad Christū, vel quia ea quæ Christo se dicauerit, trāseundo ad cælestia, terrena pertrāseat. Nā & ipse sponsus sic venit ad sponsam suam, vt saliat super montes, trāsiliat super colles. Addit adhuc ad laudem Cant. 4.
virginitatis: Hortus clausus soror mea sponsa, hortus clausus, fons signatus. quod meliores afferat fructus M
claustro pudoris septa virginitas, in qua intemerata permaneant castitatis signacula. Hunc hortum animæ vestræ, hūc fontem seruate puri liquoris, vt eum in vobis nemo perturbet, nemo resignet, quem genitalis in vobis origo signauit. Nemo auferat animæ vestræ vineam, & vilia olera serat. Vinea enim quidam fructus virginalis est: Coniugia velut olerum plantaria sunt, in quibus frequens zelus est: & ideo, sicut olera hærbarum, cito cadunt atque marcescunt, nisi finē imponet senectus, aut ad perfectum vehat continentia. Non veniat ergo in vobis Achab, qui concupiscat vineam vestram delere & extinguere. Nec veniat in vobis Iezabel, vanum illud & seculare profiuuium, hoc enim significatur vocabulo, vana & vacua redundātia. Sed veniat Nabuthe, qui venit à patre, sicut indicat nominis ipsius interpretatio, qui vineam sanguine defendat suo, & pro ea mortem offerat. Hic est qui lapidatus pro nobis est pro nobis mortuꝰ, pro nobis falsis appetitus testimonijs. Qui pauper huc venit, cum 2. Cor. 8.
diues esset, vt vos eius inopia ditaremini. Hic est vitis, qui redundantibus gratiæ suæ fructibus repleuit vniuersum orbem terrarum. Hic in vestris pectoribus alta maneat defixus radice, vt & fructus vester exuberet, & liquore gratiæ spiritualis corporei vaporis incēdia temperētur. Hic est qui venit in nube leui, sicut

Esa.19. dixit propheta: Ecce dominꝰ sedet super nubem leuẽ
A & veniet in Aegyptũ. significãs quod in Egyptũ, id est, in afflictionẽ illam mũdi huius veniret per virginem. Nubẽ itaq; Mariã dixit, quia carnẽ gerebat: leuẽ, quia virgo erat, nullis onerib⁹ grauata cõiugij. Ipsa est virga germinãs florẽ, quia pura, & ad dominũ libero corde directa virginitas, quæ nullis in hoc seculo curarũ anfractib⁹ reflectatur. Ideo illã dominꝰ de cruce discipulo suo dilectissimo sibi tradidit sancto Ioãni, qui dixit patri & matri suæ. Non noui vos. Deniq; vocatus à Christo reliquit patrem, verbũ secutus. Huic traditur virgo, qui suos nesciat. Huic traditur virgo, q̃ de pecto re Christi hauriat sapientiã. Huic traditur virgo q̃, fratres suos nõcognouit, & filios suos nõ sciuit. Ideoq; benedicit eũ lex. Date Leui veros eiꝰ, date Leui sortes eiꝰ. Vnde & matrẽ domini ipse suscepit. Scriptũ enim ha-
Ioan.19. bemꝰ quia ex illa hora suscepit eã discipulꝰ ĩ sua. Quid est in sua, cũ reliquerit patrẽ, & Christũ secutꝰ sit? Aut quomodo in sua, cũ ipsi. Apostoli dixerint: Ecce nos
Matt.19. reliquimus omnia, & secuti sumus te? Quæ sua habebat Ioannes, qui mundana & secularia non habebat, quia de mundo non erat? Quæ ergo habebat sua, nisi ea quæ à Christo acceperat? Bonꝰ verbi sapiẽtiæq; possessor, bonus receptor gratiæ. Audite quæ Apostoli Christo acceperint. Accipite, inquit, spiritũ sanctum.
Ioan.20. quorũ remiseritis peccata, remissa erunt: & quorũ detinueritis, detenta. Neq; enim mater domini Iesu nisi ad possessorẽ gratiæ demigraret, vbi Christus habebat habitaculũ. Date ergo & vos filij mei vero illi Leui veros eiꝰ. Estote nubes, sed leues. Eritis profecto si ableuet virginitas onera conditionis, & tenebras huiꝰ limosæ carnis illuminet. Ideo dicit illa: Nigra sum, &
Cant.1. decora, filiæ. Hierusalem. Nigra per carnẽ, decora per virginitatẽ. Nubes itaq; sunt, & graues nubes quæ nupserint. Nanq; à nubibus verbum nubẽtium tractũ arbitror. Deniq; operiũtur & nubes, cum acceperint nupturæ velamina. Et vere graues nubes, quæ sustinent sarcinam matrimonij. Nam etiam grauari aluo feruntur, cum semina cõceptionis acceperũt. Date ergo Leui veros eius. Quid tam verũ q̃ intemerata virginitas, quæ signaculũ pudoris, & claustrũ integritatis genitale custodit? At vero cum vsu coniugij iuuencula defloratur, amittit quod suũ est, quãdo ei miscetur alienũ. Illud ergo verum quod nascimur, non in quod mutamur, quod à creatore accepimus, nõ quod de cõtubernio assumpsimꝰ. Date ergo vero illi Leui, illi sacerdotum principi, vero Aaron, vero Melchisedech veros eius, quales ipse cõdidit, nõ quales seculi huius vsus efficit, vt opus suum in vobis, & illud genitale signacu-
C lum inuiolatum atq; integrum recognoscat. Date illi & exibete illum Adam qui fuit ante peccatum, illam Euam quæ fuit anteq̃ lubricum serpentis hauriret venenum, priusquã eius supplantarentur insidijs, quãdo non habebant quo confunderẽtur. Nam vtiq; nunc licet bona sint coniugia, tamẽ habent quod inter se ipsi coniuges erubescãt. Tales ergo estote filij quales Adã & Eua in paradiso fuerunt, de quibus scriptum est qđ postea q̃ de paradiso est eiectus Adam, cognouit Euã vxorem suam, & illa cõcepit. & peperit filium, cui nomen Abel. Melior itaque secundus quã prior fructus, quia iste immaculatus, ille maculosus. Iste adhærens deo, & totus à domino, ille mundana & terrena possessio. Denique in isto mundi redemptio annunciatur, ab illo mũdi ruina. In hoc Christi sacrificiũ, in illo diaboli parricidium. Nihil ergo vobis sit filij cum possessione seculi, nec terrenæ vobis & Iudaicæ possessionis vllos vendicandos esse sortitus arbitremini. Legimus quidem quia Moyses, id est lex, terras bello & cedæ quæsitas, sorte distribuendas Hebræorum populo censuerit, quarum possessionem sibi Salphe filiæ postularunt, sed quia Salphæ filiæ. Tamẽ idẽ Moyses Leuitis D
nõ diuisit terrã, quorũ non erat terrenus, sed superior incolatus. Sed ijs sine labore terreno sacri stipẽdia ministerij deputauit. Salphæ autẽ filiæ quid sunt quæ terram petũt, nisi (vt interpretatio docet) oris obũbratio? quæ vtiq; in illis est, quibus, nõ est verbũ in ore ipsorũ nec in sermone eorũ veritas: sicut in populo Iudæorũ qui nolunt Christũ deũ dei filiũ cõfiteri. Tales igitur terram requirunt, & huiusmodi postulãt possessionẽ, in qua tota vitæ suæ ætate desudent, & pro fructib⁹ spinas curarũ & solicitudinũ metãt, Fugite ergo filiæ vmbram oris, quæ in lumẽ æternũ creditis, quod illuminat omnẽ hominẽ, qui non tanquam in vmbra Christũ, sed in lumine confitemini. Populus qui sedebat in
vmbra mortis, lux orta est illis. Fuimꝰ ergo in vmbra Esa.9.
sed nũc iã non sumus, qui Christũ fatemur. Atq; vtinã licuisset & mihi dicere, qui Christo profitemur. Et tamen profiteamur, ego viduitatẽ, vos virginitatẽ. Fiat in vobis ore ad salutẽ confessio. Date ergo Leui illi salutari nostro sortes eius. Sors Leuitica est sors eius virginitas est, sors eius viduitas est, quoniã nõ solũ virgo, sed etiã mulier innupta cogitat quæ sunt domini. Vnde & Apostolus dixit: In quo & sorte cõstituti sumus.
Sicut enim in veteri testamento terra sorte diuisa est, Ephe.1.
ita in Euangelio sorte quadã domino deputamur. Vnde & scriptũ est de Euangelistis: Diuiserunt sibi vestimenta mea, & supra vestimentũ meũ miserũt sortem. E
Et Apostoli, cum eligendus esset duodecimus apostolus in locum Iudæ, sorte munus apostolatus deferendum arbitrati sunt. Itaq; oratione facta vt de duobꝰ dominus quẽ vellet eligeret, sors cecidit super Matthiã. Actuũ.1.
Illa igitur vetus terrena sortitio, hæc spiritalis. In illa census seculi materialis, in hac personalis officij. Ibi possessio curarum, hic diuisio gratiarum. Illic possidemus arua plena laboris atq; mœstitiæ, hic possidemur à Christo. Vnde sanctus domini dicit: Possedisti renes meos. Hic filij possideat renes vestros, vt in illis semi- Psal.138.
naria maneant castitatis, incentiua virtutum. Ideoque dicate vos Christo, confitemini ei, vt dicatis: Portio mea dominus. Non potest nupta dicere, sed innupta. Nupta enim quærit viro suo, innupta autem Christo placere. Illa mundi, hæc Christi possessio est. Christi possessio Leuita est, qui nihil sibi de terris vendicat. Qui quærit vxorem, non potest dicere: Portio mea dominus. Denique Christi minister quid ait? Argentum & aurum non habeo, sed quod habeo, do tibi: In nomi Actuũ.3.
ne Iesu Christi Nazareni surge, & ambula. Hoc enim F
acceperat, quoniam aurũ nõ desiderauerat. Deniq; missꝰ erat sine virga, sine sacculo, sine pecunia. Et ideo gloriabatur, quia nõ habebat qđ nõ acceperat. Non enim erubescebat in paupertate, quem pauper redemerat. Ideoque dixit. Surge & ambula: quia legerat: Iste pauper clamauit, & dominus exaudiuit eũ. Sit ergo vobis Psal.33.
portio dominus, dominus qui sterilẽ & parientem facit, Vtrãque facit, sed altera in tristitia parit, altera in sterilitate lętatur, cui dicitur: Lætare sterilis quæ non paris. erumpe & exclama quę nõ parturis. Habet filios Esa.54.
sine partus dolore. Vnde & dicitur de ecclesia: Quis audiuit si parturiuit terra vno die, & gens nata est simul? Vno autẽ die terra non parturit, sed parit gratia. Esa.66.
Venit paschæ dies, in toto orbe baptismi sacramẽta celebrantur, velantur sacræ virgines. Vno ergo die sine aliquo dolore multos filios & filias solet ecclesia parturire. Ideoq; pulchre dicitur. Et gẽs nata est simul, de populo consecrato. Videtis mysteria, videtis gratiam. Christi, gratiã spiritussancti, quæ velut quadã sorte defertur, quoniã non ex operibus, sed ex fide vnusquisq; Gal.3.
iustificatur à domino. Sicut enim sortis eiectus non in nostra est potestate, sed quẽ casus attulerit; sic gratia domini nõ quasi ex meredis merito, sed quasi ex vo-

G luntate defertur. Vnde & Apostolus ait de diuisionibus gratiarū quæ diuerso modo dei seruulis deferun-
1.Cor.12. tur: Hæc autē omnia operatur vnus atq; idē spiritus, diuidens singulis prout vult. Prout vult, inquit, nō prout debetur. Deniq; & dominus ait illis vberiorem mercedem pro opere postulantibus, conquerētibus quod pa-
Matt. 20. rem accepissent cum ijs qui posterius aduenerant: Si ego bonus, oculus tuus quare nequam est? Date ergo filij sortes vestras ei qui vltra meritū laboris remunerationē suis donare cōsuevit, Date veritatē ipsius viro sancto, id est, integritatē. Ipsa enim est integritas qui immaculatus aduenit. Veritas itaq; virginitas, corruptela mendaciū est. State ergo in corde vestro, sicut bona vinea in propagine sua. Multæ enim tentationes sunt, ideoq; ait scriptura: Tentauerunt eum in tentatione, & maledixerūt ei super aquā contradictionis. Ca-
Psal. 105. des. Tentatur virginitas à plerisq; petitoribus. Et cum voluerit virgo perseuerare, existunt qui contradicāt: Cōtradicit petitor, & refutatus maledicit. In opprobrio esse videtur innupta vel virgo vel vidua. Cades enim innupta est, quæ est sancta corpore & spiritu, & domino se dicauit, quæ reliquit parentes, & non facit voluntatem eorū qui solent dicere: Debes nobis filia nepotes. Cades est quæ filios nescit. Quod si illa diuitijs seculi prefert opprobriū Christi, quod necesse est subeat qui quærit Christo placere: quanto magis vos, quos pater prouocat ad integritatē, mater hortatur id sequi quod cōuenit? Bonū est ergo virginitas. Deniq;
1. Cor.7. qui indicauit inquit, in corde suo seruare virginē suā,
H bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suā, bene facit: & qui nō iungit, melius facit. Ille bene facit propter laqueum: hic melius facit propter vtilitatem. Illud pro remedio, istud pro præmio. Beatior autem erit quæ sic mānserit, secūdum meum cōsilium. Puto enim quod & ego spiritum dei habeā. Sequimini ergo filiæ cōsilium Apostoli, donū spiritus sancti. Sumite ergo & vos sicut sumpsit Maria soror Moysi & Aarō
Exo.15. tympanum in manibus vestris, & exite dicentes: Cantemus domino, gloriose enim honorificatus est, equū & ascensorem proiecit in mare. Mortificate membra vestra, vt tympani modo nulla ī ijs lasciuia carnis exæstuet, omnisq; flagrātiæ corporalis sensus intereat. Nesciat in ijs nisi in mortuis corporis voluptatibus solus spiritus resultare. Si enim mortui fueritis peccato, viuetis deo. Viuetis autem si non regnet in corpore vestro mortuo vlla cōcupiscentia. Versate in manib⁹ ve
I strīs crucē domini Iesu, & in vestris eā operibus ablenantes calcate mundi huius profundum, & pertansite, vt ille sicut equus adhinniens in libidinē, nullū locū inueniat in vobis, & quicunq; voluerit persequens cōprehēdere vos, demergatur. Dextera leuaq; circa vos aquæ murus sit, vt vapor omnis corporis temperetur, donec ad illos intelligibiles duodecim fontes, & septuaginta arbores palmarū, ad illā magni requiē sabbati diuina vos dignatio perducat, & in monte hæreditatis suæ plantare dignetur, vbi sancta Maria choros ducit. Induite ergo filiæ dominū Iesum Christū, quæ-
Iob.28. rite veram sapientiā, de qua dicit Iob: Sapientia autē vnde inuenta, aut qui locus disciplinæ? Abyssus dixit, Non est in me. Mare dixit, Non est mecū. Bene abyss⁹
Matt. 28. dixit, non est in me, quia resurrexit. Non enim habet quē tenere nō potuit. Deniq; habes in euangelio quia angeli dixerunt mulieribus ad sepulchrū venientib⁹: Iesum qui crucifixus est, quæritis, nō est hic, sed surrexit. Quid est, non est hic? id est, nō est in sepulchro, nō est in infernis, sed in cælestibus est. Mare quoq;, hoc est, seculum dicit, mundus hic dicit. Non est mecum:
1.Pet.2. quia supra mūdum est, quē vitæ humanæ lapsus atq; illecebra nō immutauit, quia peccatū non fecit, nec est dolus inuētus in ore eius. Abyssus ergo dixit: Non est in me. Mare dixit: nō est mecū. Sed cælū nō dixit quia K
nō est apud se quē receperat resurgētem. Paradisus nō dixit: non est in me, quē regnare in se absoluto quoq;
Luc.23. latrone cognouerat, sicut ipse dominus dixit: Hodie mecū eris in paradiso. Attrahite filiæ sapiētiam in interiora vestri cordis prōptuaria, quoniā ea est omni auro argentoq; preciosior, quā mors nescit, quia non mortui laudant dominū, sed viuētes. Et vos igitur vt viuatis, laudate dominū, & laudate eū diebus ac noctibus. Laudabitis autē, si ab eo nulla vos auertat cupiditas matrimonij, & cura mundi, quoniā quæ coniugium sortiuntur, solicitantur mundi huius negocijs. Cōsiderate filiæ quid votis debeatis parētum. Aperuimus ad deum os nostrū, votū est voluntas parētum. Nos ora-
Iudicū.11 uimus, vos soluite. Quanta vis sit in votis parētum. Iepte Galaditæ filia vos debet docere, quæ ne frustraretur oblationē patriam, etiā mortem suā obtulit. Nam cum ille solicitus de belli periculo vouisset, si prosperior pugnæ euentus foret, id quod regredienti domū suā primo sibi occurreret, deo se immolaturū: vbi victoria potitus est, occurrit filia læta præ cæteris gaudio victoriæ & pietatis officio. Ingemuit pater nō effectus immemor, sed memor voti. Quæsiuit causſam filia respōdit ille quid domino promisisset. Tum illa hortata est vt promissum deo munus impleret. Itaq; incautam patris oblationē sanguine suo soluit. Hæc vobis filiæ sunt cōmunia. Tu autē fili quē mihi verus Helcana, id est dei dedit possessio, postulatus meus, petitus meus (inde enim etiā Samuel nomē accepit) tu inquam impetratus meus, & votiuus meus, qui quomodo in vterum meū veneris nescio, (iā enim desperauerā sobolē sexus virilis) quē mihi vota mea, nō aliqua solēnis cœtus secreta formarunt: tu inquā fili agnosce quo donatus sis mihi. Ille tua ora plasmauit, ille tua mēbra di-
L stinxit, ille mea orata suscepit, cuius tēplo, cuius obsequio te anteq̄ nascereris sacraui. Non parētibus, nō tibi, sed deo natus es, cuius anteq̄ de vulua matris exires, esse cœpisti. Et oēs quidē illius sumus, sed tamē tu specialiter promissus domino, tu redderis, quia scriptum est: Vouete & reddite domino deo vestro. Ego
Psal.75. misera, ego indigna, & tamē quasi Anna promisi, vt oībus vitæ tuæ diebus ac noctibus à cōspectu domini nō recedas. Ego promisi, tu exequere. Dominus sibi hostię suę munus implebit. Hęc & alia pia mater quę post
M q̄ cōgruētem filiorū vidit affectum, ablactatū suū vberibus gratiæ spiritualis in tēplum domini duducēs, cōuersa ad preces: Cōfirmatum est inquit cor meū in do-
1. Reg. 2. mino, exaltatū est cornu meū in domino, Dilatatū est os meum super inimicos meos, lætor in salutari tuo, tuo, quoniā nō est sanctus alius quomodo domin⁹, & nō est iustus quomodo deus noster, & non est sanctus præter te. Ista igitur ad filios mater dicit, quæ simul & viduitatis in se, & integritatis in liberis titulos in domum suā intulit quasi quosdā fœmineos principatus. Egregia sane fœmina, quæ sibi nihil reliquit, totum quod habuit, deo obtulit. Cui⁹ vita institutio disciplinæ est, & quædā formula castitatis, bono proposito, & meliore magisterio, Exēplum enim viduitatis, & virginitatis magisteriū est. Procedit in ecclesiā filiarum virginū septa comitatu, domesticū decus inuehēs, & inuenit in ecclesia quod suū dicat, filiū sacrarū lectionū oracula personantē, vt videātur sibi sorores discere, cum frater auditur. Mater quoq; ad imitationē cælestis exempli gaudet se proficere de filio, & omnia legētis verba pio mandat affectu, & sedulo corde conseruat. Sed quāuis nil maternis defuerit hortationibus, ego quoq; vos filię vel paucis alloquor, Querite
Matt.6. dominū Iesum, qui nos monet vt quęramus regnū dei & ecce oia, inquit, suppetent vobis. Sed malo ego vos ātē meritū deferre, & sic exigere mercedē, bona mer

A ces,sed diuinior dispensator mercedis, & autor muneris. In regno merces,in Christo remunerādi potestas. Quærite illā in scripturis diuinis,ibi Christ⁹ inuenitur.
Canti.1. Et dicite sicut illa dicebat: Annūcia mihi quē dilexit anima mea.Sed synagoga quærebat quē amiserat, vos quærite quē non amittatis.Sed cur synagoga dicis,quē dilexi,& non dicis,quē diligo?ideo nō tenes,quia dilexisse te dicis.Cur nō potius adhuc diligis,vt possis tenere?Verū illā omittamus. Tu virgo cū cœperis quærere,adest.Neq; enim fieri pōt vt desit quærētibus se, qui palā factus est nō quærētibus,& inuētus est non interrogantibus.Dū tractas & cogitas,præsto est. Disce interrogare cū venerit,vbi pascat,vbi maneat, sicut illa dicebat: Vbi pascis, vbi manes in meridiano: Vbi
Psal.18. enim Christus manet,nisi vbi iustitiæ meridies fulget?
Psal.35. Ideoq; sacratæ scripturę docetur testimonio qui dicit: In sole posuit tabernaculū suū. Vnde & alibi idem dicit propheta: In lumine tuo videbimus lumen. Lumen
Heb.1. filius est,lumen & pater,qui videtur in filio: quoniam filius splendor gloriæ patris, & imago substantiæ eius est.Sed etiā in tuo luminevirgo Christū require,in bo
B nis cogitationib⁹,in bonis operib⁹ quæ luceāt corā patre tuo qui in cælis est.Quære in noctibus, quære in cubili tuo,quoniā & nocte venit & pulsat ianuā tuā.Vult enim te omnibus inuigilare momētis,vult ianuam tuæ mentis patentē inuenire.Est & illa ianua quā vult patere vt aperiatur,vt resonet os tuū laudē domini, gratiā sponsi,crucis cōfessionē,cū symbolū recēses,psalmos in cubiculo tuo cōcinis.Ergo cū venerit, vigilantē te inueniat,vt parata sis.Dormiat caro tua, vigilet fides, dormiant illecebræ corporis,vigilet cordis prudētia, mēbra tua redoleant crucē Christi,& sepulturæ odorem,vt nihil ijs somn⁹ caloris infundat,nullos excitet motus.Ipsa est anima quæ se Christo aperit, quam nulli vapores carnis exagitant.Cum hæc inuenerit spōsus transibit.Anima tua illū sequatur,discedat à cubili suo
C exeat in verbo eius.sicut scriptū est.Exiuit anima mea in verbo tuo,id est,peregrinetur à corpore, vt deo adsit:quoniā cum est in corpore,peregrinatur à Christo
2. Cor. 5. Vnde & Apostolus ait: Audemus ergo & cōtendimus magis peregrinari de corpore, & adesse ad dominū: & ideo cōtendimus siue absentes siue præsentes placere illi.Oēs enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi,vt reportet vnusquisq; propria corporis sicut gessit,siue bonū,siue malū.Quā cito causam probauit, qua corpus resurgit.Oportet enim carnem resurgere. quæ remunerationē suorū est adeptura gestorum, vt quæ in corpore gessimus,in corpore recipiamus. Vult igitur se dominus sæpius quæri.discedit,currit vt resuscitet gratiam,quā vult à te etiā in te resuscitari, sicut habemus ad Timotheū scriptū: Propter quā causam
2. Tim.1. admoneo te vt resuscites gratiā dei quę est in te per impositionē manuū mearū. Quæ autē resuscitauerit gratiam,fit vulnerata charitatis.sicut illa dixit, quia vulnerata charitatis ego sum.Si suscitauēritis & resuscitaueritis charitatē, quid istud sit, poterimus intelligere
Esa. 49. si repetam⁹ quia sagitta est dominus Iesus, cui dicit pater: Posuit te sicut sagittā electā. Et quia ipse est charitas sunt vtiq; iacula charitatis quibus vulnerat sese,quærentes. Denique & alligati vinculis ipsum sequuntur, quia quos vulnerat ligat.Ergo sunt etiā vincula chari-
Ad Phi- tatis, quibus ligatus est Paulus, qui ait:Paulus vinctus
lemo. Iesu Christi. Vulnera autē charitatis esse docet Iob, quo nemo ampli⁹ Christū dilexit,qui diligebat etiam
Iob.6. in ipsis sui corporis cruciatib⁹.Vnde dicebat:Sagittæ autē domini in meo corpore sunt, quarū furor ebibit sanguinē meū.cū cœpero loqui,cōpungunt me. Sunt
Prou.27. ergo charitatis vulnera,& bona vulnera. Deniq; me-
Hiere 37. liora vulnera amici,q̄ voluntaria oscula inimici.Hieremias quoq; estuabat,& ignē charitatis quo inflamma

D batur ad officiū prophetandi,ferre non poterat.Deniq; demergebatur in lacum, quia Iudæis futura excidia annunciabat,& tacere nō poterat. Lapidabatur Stephanus& illa pro Christo vulnera quasi vulnera charitatis pio excipiebat affectu. Vapulabāt Apostoli, & cōgratulabātur.Quā bonus est domin⁹, pro quo dulces & iniuriæ sunt,& grata mors. Et bene grata, quę acquirit immortalitatē. In omni,inquit, tēpore sint vestimenta tua candida.Quid candidi⁹ virginitate?quid nitidius intacti vestimento pudoris?Bona quidē castitas coniugalis,& castitas viduitatis. Munda omnis castitas,sed forte nō omnis cādida, aut nō cādida in omni tempore. Nō candida quādo non habet qui sui corporis potestatē,quando ad tēpus sequestratur oratio. De virginitate ergo pulchre dicitur: In omni tēpore sint vestimenta tua candida,& oleū in capite tuo, vt faces tuæ semper possint lucere, nec extinguātur cū cœperit sponsus ille cælestis venire.Quā autē vnctionem
in capite tuo Ecclesiastes dixerit,de prouerbijs colligimus,quia oculi hominis in capite eius,id est,sapien- E
tiæ tuæ sensus.Ideo forte & euangelica mulier illa lau- Luc.7.
datur,quæ pedes domini capillis suis tersit, quod fide se humiliauerit,ne per carnis elata sapientiā videretur quam legi subditā verus occultorū interpres Paul⁹ negauit,eo quod Christo subijceretur. Et pulchre hoc possumus intelligere etiā corporaliter, quoniā in propheticis scriptis reprehenduntur filiæ Sion qnod alta ceruice procederēt,nutib⁹ oculorū, & itinere pedum trahentes simul tunicas, & ludentes pedibus. Et ideo gloriā vestis earū,& ornatus earū, crines & cincinnos dominus ablaturū,esse se dicit. Recte ista mulier sparsit capillos suos, vt nodos criniū euāgelica solueret disciplina.Vnde & Apostoli dixerunt: Nō in plicatu capillorū,sicut Petrus docuit:neq; in tortis crinibus, aut 1. Petri.3.
auro & margaritis,vel veste preciosa, vt Paulus asseruit: sed magis interioris hominis ornamenta fœmi- 1. Tim.2.
nis requirēda,quoniam ille absconditus cardis homo qui est pauper seculo,ipse est locuples deo. Audistis filiæ quia pauperes vos vocatis. Quis aūt est homo diues,cū multis egeat,nisi ille cui nō est graue peccatum Eccle. 13.
in cōscientia?Bona est enim inquit substātia,cui nō est peccatum in conscientia. Audistis inquā in quo positis apud deū esse locupletes,vt sit in vobis incorruptibilis & modestus spiritus.Bonæ enim diuitiæ sunt innocētiæ atq; simplicitatis,quib⁹ peccatū non imputatur, quia nulla ī ijs doli fraudisq; versutia est.Omnis enim
simplex obtrectare nō nouit,nescit inuidere, suo con- F
tentus est,aliena nō quærit.Et si egeat,sibi diues videtur si suppetat quod alimento est satis.Deniq; pulchre 2.Cor. 8.
Apostolus Paulus:Et profunda,inquit,paupertas eorum abūdauit in diuitijs simplicitatis eorū. Et quia ecclesia congruis erat ornatibus cōpta,& de Christo lumen recipiens refulgebat: potest etiam sic locus ille
accipi,eo quod synagoga ad ecclesiā dicat:Vbi pascis Cant.1.
vbi manes in meridiano: ne forte fiam circūamicta super greges sodaliū tuorū. Mercenaria esse desiderat, quæ sibi vēdicabat ante dominatū. Quā dānosa perfidia est.Sed quia īcredula,immitis,sacrilega, ideo eā à gregibus ecclesiæ suæ separat Christ⁹,dicēs: Nisi scias te ò decora in mulierib⁹, hoc est, prius te quæ sis ipsa cognosce,& tūc pete vt meis gregibus appropinques, Et bene in mulieribus decora dicitur synagoga, nō in virginibus,quia Euā mulierē sequebatur, per quā lapsus aduenit.Ecclesia autem decora in virginibus est, quia virgo sine ruga est. Scire ergo debet siue vir siue mulier,quia ad imaginē dei est & similitudinē.In quo enim ad imaginē dei sumus, nisi in animæ substātia & mētis vigore?Hæc nostra oīs portio. Deniq; Dauid inquit: In deo sperabo,non timebo quod faciat mihi caro.Nō ergo caro sumus,sed spiritus. De Iudæis autem Psal.55.

Gene.6. dictū est:Nō permanebit in ijs spiritus meus,quia carnes sunt.Non aurum sumus,nō pecunia,non diuitiarū
G copiæ.Illa enim nostra.Et ideo tibi dicit Moyses:Attē de tibi hoc est,animæ tuæ, ne pereat, ne carnalis fias. Attende tibi,hoc est, imagini quā à Christo accepisti, similitudini ad aquā fact⁹ es.Ipsam serua imaginē, quā Christus in te operibus suis pinxit:sicut ipse ait ad Hie rusalē,id est,ad animā pacificā.Ecce ego Hierusalem pinxi muros tuos.Attende ergo tu præcipue fili:atten
Eccle. 11. de tibi vt læteris in iuuētute tua:cui dicit scriptura:Lę tare adolescens in iuuētute tua.Nō vnius tibi dicit tem
Psal. 102. pus ætatis.Est quasi quidā flos vitæ,bonorūq; ætas,operum,de qua scriptū est:Renouabitur sicut aquilæ iuuē tus tua.Et oblectet,inquit,te cor tuū in diebus adolescentiæ tuæ,& ambula in via cordis tui sine macula, & in aspectu oculorū tuorū,& non in audacia oculorum tuorū,In aspectu vtiq; spirituali,non audacia seculari. Et scito quod super hæc omnia adducet te deus in iudicium,& repellet iram à corde tuo, & amouebit nequitiam à carne tua.Attende tibi virgo & tu,vt insistas
Eccle. 18. orationi,& vultus tuus assidua obsecratione palleſcat. Sed ante orationem præpara animam tuam, vt non vi dearis tentare deum cum deprecaris, vt id quod oras, mores tui loquantur,fides adiuuet,opera cōmendent, Attende tibi,quod dico tibi, cuicunq; virgini loquor. Nam tibi piæ non deest institutionis magistra. Attende inquam virgo sacræ præsertim professionis, & ab
H hominis irreuerentis oculis caue.Et si ad tempus præterierit quasi viator,tamen os suum aperit, & ab omni aqua proxima bibet,vt te inebriet. Nullus sit tuus sine matre progressus,quę sit anxia tui custos pudoris.Ipsa quoque ad ecclesiam progressio acrior sit adolescentulis.Considera quanta fuerit Maria, & tamen nusquā alibi nisi in cubiculo reperitur cum quæritur. Illa te doceat quid sequaris.Angelum in specie viri vidit, &
Lucæ.1. pauebat corde,peregrinabatur aspectu. Vnde dicit ad eam Angelus:Ne timeas Maria. Decet solitudo vere-
Eccle.21. cundiam:& gymnasium pudoris, secretum est. Quid enim tibi vel ad proximam facile accedere:Pes fatui facilis in domum proximi,qui autem sapiens est verecū datur.Inde nascuntur fabulæ, de quibus pulchre ad-
Eccle. 22 moneris vt caueas,cum dicit tibi vir sapiens:Quis dabit disciplinæ meæ custodiam,& supra labia mea signaculum certum,ne cadam ab illis,& lingua mea perdat me?Si virilis sexus iubetur tacere coram senioribus, q̄ indecorum est virgines loqui,& varios serere sermones?Esto vt imperes tibi silentium,nunquid potes alijs
I imperare ne audias? Potest quis aliquando frenos ori suo imponere,& verbis stateram,auribus non potest. Loqui enim in nobis est, audire ex aliena pendet potestate.Sæpe enim audimus quod nolumus. Quid deinde aliud nos scriptura admoneat consideremus. Non iurandum,inquit,facile:quia plerunq; multi casus accidunt,vt non possim⁹ implere quod iurauerimus. Qui autem non iurat,vtiq; non peierat.qui autem iurat, aliquando necesse est incidat periurium,quia omnis homo mendax. Noli ergo iurare,ne incipias peierare. Nec ipsam quidem liberiorem lætitiam in virginibus decet esse,Quæ si non habent quod fleant, lapsus fleāt peccantium.Etenim quæ aliorum lapsus fleuerit, suos cauebit,Fleant postremo vel illa contemplatione, vt hic flentes,illic accipiant cōsolationem:ne sicut diues ille qui hic luxuriatus est,illic pœnas graues subire domini declaratur oraculo,& tu audias: Recepisti bona
Lucę.16. in vita tua.Quanto beatius Lazarus qui hic fleuit, & illic exultauit:hic esuriuit, & illic epulatur. Si vis ergo
Eccle.9. & tu bonam lætitiam sequi,demonstrat tibi Ecclesiastes liber quam sequi debeas,qui ait:Veni,manduca in lætitia panem tuum,quoniam iam placuerunt deo facta tua.Quid autem idem Ecclesiastes monuerit nos omnes de immoderatione ridēdi,consideremus.Sicut K
vox,inquit,spinarum sub olla,ita risus stultorum. Nē Eccle.7. pe spinæ cum ardent sonant,& cito exuruntur,vt nulpus caloris sit effectus.Vnde & Iudæis dictum est: Exarserunt sicut ignis in spinis. Exusti sunt enim suo ri- Psal.117. su,& cōflagrarunt in domini passione,quando in animæ suæ iocabūtur incendiū,dicētes: Sperauit in domi Psal.21. no,eripiat eum,saluum faciat eum, quoniā vult eum. Et deridentes percutiebant calamo caput eius, & spinis eū coronabant,atq; acetū ei vt biberet offerebant. Ille risus synagogā incēdit in æternū.Sic ergo est risus stultorū,qui sine gratia sonat,& ollā sui corporis vrit. Merito negabat Sara quia riserat,ne videretur ridēdo de affectu promissorū dubitasse cælestiū,& tamen ille risus plen⁹ grauitatis fuerat & pudoris,quē nemo ali⁹ testis nisi deus solus cognosceret, quē occulta non fallūt.Quā pulchrū & illud:Noli festinare in spiritu tuo Eccle.7. irasci, quia ira in sinu stultorū requiescit.hoc est, etsi causa sit quæ moueat indignationē,nō sit festina vindicta,ne immoderatus calor indignationis exæstuet. Nō potest igitur auferre quod naturalis est motus,sed moram inserit vt medicina cōsilij tēperet iracundiam.Sic enim Dauid ante iā dixerat:Irascimini, & nolite peccare.Non quo imperaret iracundiā,sed quod id quod Psal.4. naturæ esset,auferre nō posset,& quasi bonus medicus remediū daret,vt ipsa iracūdia nō noceret. Denique
L etiā si quis prolapsus esset corde, quoniā ira nescit tenere moderamē,suadet vt cōpungatur i cubilib⁹ suis. & suū vnusquisq; cōdēnet errorē. sic enim scriptū est. Quæ dicitis in cordib⁹ vestris,& in cubilib⁹ vestris cōpungimini.Voluit itaq; oēs hoies suorū delictorū esse cēsores,vt & qui publico testimonio non tenetur, seipsum iudicē qui in occulto lapsus est erubescat,& aculeo quodā coerceat amaritudinis & pudoris. Quid de parcimonia loquar,cū sapiēs dicat:Aufer à me vētris Eccle.23 cōcupiscentias,& cōcubitus cupiditas ne apprehēdat me?Nec infirmitatē ex ieiunio,& abstinentiā reformides.Infirmitas enim grauis sobriā facit animā. Quomodo etiā docēt Salomonis prouerbia bonæ opinioni studendū,dicēdo:Potius est nomen bonū, q̄ diuitiæ multæ.Quid est enim patrimoniū nisi bona illa gu Prou.22. bernatio,vnde sanctus Iob dicit: Benedictio morituri super me veniebat.& os viduæ me benedicabat.Oculꝰ Iob.29. eram cæcorū,& pes claudorū,inualidorū pater.Si vidi nudū prætereuntē,& nō vestiui, si me nō benedixerunt egentes, & de velleribus ouium mearū humeros eorum non calefeci, si abscondi aliquando peccatum meum quod vel imprudēs non ex voluntate cōmiserim,si aliquādo permisi vacuo sinu exire inopē ianuā meam?His enim nomen bonū paratur. Præ cæteris tamen in virgine præcellit studiū sobrietatis.Sobrietatē dico non vini abstinentiā,sed corporalis lasciuiæ, qua grauius q̄ vino inebriamur. Dat enim calicē ruinæ, & irę poculū.Vnde & dicit dominus ad Hierusalem: Audi humiliata & ebria nō a vino. Ecce accepi de manu Esa.51. tua calicē ruinę,& poculū irę.Si hunc calicem exinaM niuerit synagoga, non bibant filię ecclesię. De Iudæis enim dictum est:Filię eorum compositę, circumornatę quomodo similitudo templi. Vos autem templum Psal.143. dei estis, filię eius qui non transfiguratur in angelum lucis,sed verum lumen de vero est lumine. Ideo in vobis non similitudo.sed veritas sit.Multę autem cum studium castitatis profiteantur, affectant adminicula pulchritudinis,vt comptiores prodeant, nitidiore vultu quā sacras domini decet, quibus apostolico sermone Col.2. respondeo·Quæ mortuæ estis cum Christo ab elemētis huius mundi,quid adhuc velut viuentes de hoc mūdo decernitis?Ne tetigeritis,inquit, ne attaminaueritis ne gustaueritis quæ sunt omnia ad corruptelā. At nō sancta Soteris,vt domesticū piæ parentis profera-

A mus exemplū. Habemus enim nos sacerdotes nostram nobilitatem præfecturis & consulatibus præferēdam. Habemus inquā fidei dignitates, quæ perire nō norūt. At non, vt dixi. Soteris vultus sui curā gerebat, quæ cū esset decora facie valde, & nobilis virgo maiorū prosapia, cōsulatus & præfecturas parentū sacra posthabuit fide, & immolare idolis non acquieuit. Quā persecutor immanis palmis cædi præcepit, vt tenera virgo dolori cederet aut pudori. At illa vbi audiuit hāc vocem, vultū aperuit, soli inuelata atq; intacta martyrio, & volēs iniuriæ occurrit, vultū offerēs, vt ibi martyrij fieret sacrificium, vbi solet esse tentamētum pudoris. Gaudebat enim dispēdio pulchritudinis periculū integritatis auferri. Sed illi potuerūt quidē vultū ei⁹ vulnerum vibicibus exarare, faciem tamē virtutis eius & gratiā decoris interni nequaquā exarare potuerunt. Hetruscum iuuenem veteres fabulæ ferunt, cum propter admiradam oris proprij pulchritudinem in amorem accēderet fœminas, stigmatibus inarasse vultum suum, nequa eum adamare posset. Videro vtrum castus fuerit illius animus, affectus tamen non innocēs, propter quā in se ipse animaduerteret. Ille tamen sola excepit vulnera ne noceret: hæc triumphales retulit martyrij cicatrices, vt imaginē dei quā acceperat reseruaret. Seruate & vos hāc imaginē filiæ, seruatæ scripturæ præcepta diuinæ, vt omne os iniqui obstruatur.

Psal. 93. Scriptū est enim: Beat⁹ quē tu erudieris domine, & de lege tua docueris eū. Bonus dominꝰ erudit & docet, & plerūq; arguit. Sed etiā quē arguit, beatū facit. Beatus enim homo quē arguit dominus. Et ideo increpa-

B tiones eius nō refugias, quia charitatis & gratiæ sunt. Ipse enim percutit, & quasi bonus medicus manibus suis sanat. Septies de necessitatib⁹ te liberat, in septimo autē non cōtingit malū. In fame eripiet te à morte in pugna autē de manu ferri te exuet, à flagello linguę te abscondit. Si enim tu nulli putaueris derogādū, alienæ linguæ flagella nō metues. Mire autē sermones maledicorū expressit dicendo, linguæ flagellū, cuius sonus late resultet. A quo nos sæparare cupiens Petrus

1. Pet 3. Apostolus monet vt non reddamus malū pro malo, & maledictum pro maledicto, sed magis cū maledicitur nobis, benedictionis referamus gratiā. Et ideo dicit:

C Cohibe linguā tuā à malo, tanquā linguæ flagello, nec timeas verborum sonum, si munda est conscientia tua. Bonum est quidem nullū (si fieri potest) locum obtrectationi dare: sed quia plerique non vitijs sed virtutibus derogant, reprehendat quod laudis est non inueniant quod erroris est. Sed, quod peius est, nō solum ab aliena lingua, sed etiam à nostra flagellamur. Et hæc sunt grauiora verbera, cum ex multiloquio peccatū incurrimus. Et ideo custodi virgo vias tuas, vt nō delinquas in lingua tua. Et bona loqui p̄ lerunq; crimen est virginis. Sed quid miraris de virgine, cum mulier in silētio iubeatur discere? Bonus est pudor, quem commendāt silentia. Susanna periclitabatur & tacebat, vt meli⁹ tacito pudore loqueretur. Deniq; inuenit verecūdia defensorem qui defenderet castitatem. De qua bene dictum quod eā à flagello linguæ dominꝰ abscondit. Quid de fœminis dicimus? Ioseph tacuit accusatus, vt meli⁹ eum innocentia q̄ lingua defenderet. Tacuit Daniel omnibus sapientior, & ora clausit leonum. Vnde pul-

Psal. 38. chre sanctus Dauid dicit: Posui, inquit, ori meo custodiam, dum consisteret aduersum me peccator. Quid enim vis loqui? Vereris ne te tacēte obiecta credātur? Sed audi bonum magistrum dicentē sanctū Iob: Ecce rideo opprobrium, & nō loquor: clamabo, & nusquā iudiciū. Id est, criminator aliquis opprobria iacit: habes quod intra te rideas, si crimen conscientiæ non recognoscis. Quid enim referas verba verbis? Nondum est iudiciū: & si clames, non appropinquat. Debentur tibi i hoc seculo multa certamina. Vicerat sanctꝰ Iob D damni dolorem, vicerat immo exclauerat luctꝰ acerbitatem in amissionibꝰ filiorum, vicerat vulnerum asperitates, vibices corporis, adhibētur mulieris tentamēta. & ipsa non sensit. Adhuc amicorum increpationes ad certamen ei vltimum reseruantur. Luctatus fuerat cum affectu patrio, luctatꝰ cū dolore corporis & egritudine: oportebat eum subire etiā sermonum tentationes. Ergo quando vides viduam dispendijs aliquibus laborare, aut filiorum incōmoditate vel morte, iustū iniurijs affici: noli ex istius seculi incommodis merita eius pensare, aut mirari quod derelictus à domino sit. Hic quidē luctamur, sed alibi coronamur. Non de me tantū, sed de oībus hoībus cōiter sum locutus. Nā vnde mihi tantū meriti, cui indulgentia pro corona est? Hic lucta, illic brauiū. Hic militia, illic stipēdium est. Ergo dum in hoc mūdo sum, adhuc luctor, adhuc decerto, adhuc impellor vt decidam. Sed potēs est dominus, qui impulsum suscipiat, labētem statuat, nutātem erigat. Quid ergo miraris aliquē laborare? Donec vita est ista, certamen non deerit. Non exit corona, nullus probatur nisi qui perseuerauerit vsq; in finē, vt postea possit qui legitime certauerit coronari. Quis fortior Paulo? quis beatior? Ille tamen vas electionis dominicæ, nō ante sibi coronā vendicauit, q̄ certamē omne cōsummaretur: ideoq; ait: Certamen bonū certaui, cursum cōsummaui, fidē seruaui: quod reliquum, reposita est mihi corona iustitiæ. Quam non solum sibi, sed etiā oībus diligētibus aduētum domini dicit esse reddēdam. Pulchre dixit, aduentum Christi diligētibus. Nemo enim festinat ad iudiciū, nisi de innocentia securus, aut qui de labore p̄sumit, cui aut gratia domini, aut pia pro Christo certamina suffragantur. Quā vtiq; habebit prærogatiuam & ea vidua quę bene filios educauerit, & in liberis gratulabitur, & maxime quæ omnes quos susceperit, domino dedit. Vnde & illa Euangelica vidua diuitibus antefertur. Non solum enim quia totum quod habuit, ad victum pauperū misit, sed etiā quod duo æra detulit, dominica voce laudatur, id est, plenam fidem. Dēniq; ad hominis sanitatem & ille Samaritanus duo æra stabulario dedit, quibus vlcera curaret illius à latronibus vulnerati. Ergo quia & secundum vetus testamētum Mariæ sororis Aaron virginitatē, & secundū nouum sanctæ Mariæ matris domini integritatem studio suæ prolis imitata est, remunerationem fidei diuino iudicio consequetur, quæ nihil sibi ad seculi subsidium reseruauit, sed totū domino sobolis piæ munus impēdit. ¶ Te nūc domine precor, vt supra hāc domū tuā, supra hæc altaria quæ hodie dedicātur, supra hos lapides spirituales quibus sensibile tibi in singulis tēplū sacratur, quotidianus præsul intē das, orationesq; seruorū tuorū quę in hoc loco fundūtur, diuina tua susciptas mia Fiat tibi in odorē sanctificationis omne sacrificiū quod in templo fide integra, pia sedulitate defertur. Et cū ad illā respicis hostiā salutarem per quā peccatū mundi huius aboletur, respicias etiam ad has piæ hostias castitatis, & diuturno eas tuearis auxilio, vt fiant tibi in odorē suauitatis hostiæ acceptabiles. Christo domino placentes, & integrum spiritū eorū animā & corpus sine querelæ loco vsq; in diē domini Iesu Christi filij tui seruare digneris. Amē

E. Tim. 4 E

FINIS.

CAPITA INSTITVTIONIS VIRGINIS.

¶ De commendatione Eusebii, quod Ambrosiā filiam suam deo deuouerit, ac de laude huiusce modi oblationis, virtute quoque taciturnitatis, & loco oratu.

CAPVT I.

De commendatione ordinis in oratione seruandi, & quod à diuinis laudibus inchoandum sit, & quomodo virgo tria in se seruare debeat. Caput II.
Quod sexus muliebris non sit culpandus propter erroris causam quam Eua inuexit. Et quomodo omniũ animantium gratia foris, hominis autem intus existat. Caput III.
Quomodo per mulierem Ecclesiæ gratia figuratur. Quodq; mulier lapsus sui in peccatum excusationẽ habeat quam vir habet. Caput IIII.
Quomodo mulierem audire vir iubeatur. Quomodo etiam Maria non solum virginitatis incentiuum attulit, sed & deum intulerit. Et de confutatione hæreticorum qui sanctissimam Mariam perseueransse virginem negauerunt. Caput V.
Quomodo non derogauerit virginitati Mariæ quod coniunx Ioseph nominata fuerit. Caput VI.
Quod Maria pudorem nunquam mutauerit, quæ nec animum mutauerat. Caput VII.
Quod Maria sit porta illa clausa quã Ezechiel descripsit, in qua sedit Christus, & exiuit. Caput VIII.
Quemadmodum virgo Maria sit virga & hortus clausus, ac paradisus, & fons signatus, atq; porta clausa. Caput IX.
Quod Christus qui corona est virginum, sit vnus sicut & pater vnus est: & spiritus vnꝰ: & quomodo in personis diuinis sit æqualitas. Caput X.
Quod nulli alij laborare aut seruire debeamus, nisi soli Christo, qui primus est. Et quomodo aliquãdo secundus & nouissimus dicatur. Caput XI.
Quomodo Christus dicatur iuuenis secundus & finis omni populo eius. Quomodo etiam virgo Maria dicatur aula regalis. Caput XII.
Quomodo Mariana virginitas dicatur leuis nubes, super quam dominus sedit, quæ alijs virginibus pluuiam spiritalem irrorat, & vnguentum integritatis. Caput Caput XIII.
Quomodo gressus Mariæ speciosi dicantur in calciamentis. Et quod moduli femorum suorum similes sint torquibꝰ. Et vmbilicus crater tornatilis. Et vẽter sicut aceruus tritici minuti inter lilia. Ca. XIIII.
Quomodo sacræ virgines dicantur lilia Christi, & de anno dominicæ benignitatis. Caput XV.
Quomodo filiæ Hierusalem egredi iubeantur ad videndum regem Salomonẽ &c. Et de stola piæ operationis quam induere debẽt virgines. Caput. XVI.
Quomodo in virginibus videatur angelorum vita in terris, quam in paradiso amiseramus. Et de deuota deprecatione quam Ambrosius fecit super virginẽ velandam. Caput XVII.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI.

¶ Institutio virginis, ad Eusebium.

¶ De cõmendatione Eusebij quod Ambrosiã filiã suã deo deuouerit, ac de laude huiusce modi oblationis, virtute quoq; taciturnitatis, & loco orandi.

CAPAT I.

A COMMENDAS mihi pignus tuum, quod æque est meum, Ambrosiam domini sacram: & pio eius affectu tibi asseris præstantiorem reliqua sobole solicitudinem. Et vere ita est apud mentem fidelem. Cæteros enim instituis vt emittas domo, atque alienis copules, istam tecum semper habebis. In cæteris quoque paternæ veteris pietatis necessitudine, in hac vltra patrẽ procedis, votoque & studio progrederis, vt placeat deo. Quæ cum sit præstantior causa votorum, sola tamen soluat quicquid pro se & pro omnibus filijs debes. Hoc est sacrificium quod Abel obtulit ex primitiuis ouium suarum fœtibus. Quod & Apostolus præ cæteris laudat ad Corinthios dicens: Quoniam qui statuit in corde suo firmus, & iudicauit in corde suo seruare virginem suam, bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Vnde pulchre Dauid cum descripsisset ecclesiæ gratiam, cuius omnis gloria intus est non foris, (in bonis enim cogitationibus, atque immaculato castitatis affectu, & syncere proposito conscientiæ summa est laus) subtexuit dicens: Afferentur regi virgines post eam. Et conuersus ad dominum patrem: Proximæ, inquit, eius afferentur tibi, afferentur in lætitia & exultatione, adducentur in templum regis. Quæ est proxima, nisi quæ Christo propinquat, cui dicit deus verbum: Exurge, veni proxima mea, formosa mea columba mea, quia ecce hyems præterijt? Antequam verbum dei reciperet, hyems erat, inhonora, sine fructu: vbi verbum dei recepit, & mundus ei est crucifixus, æstas est facta. Denique feruore sancti spiritus vapora ta, flos esse cœpit, & spirare odorem fidei, fragrantiã castitatis, suauitatẽ gratiæ. Vnde & alibi addidit. Oculi tui columbæ extra taciturnitatem tuam, eo quod tota spiritalis & simplex sicut columba, (in cuius specie visus est à Ioanne descendere spiritussanctus) spiritalia videat, & nouerit ea quæ viderit tacere mysteria. Non enim mediocris virtus tacere. Est enim & tempus tacendi, sicut tempus loquendi, sicut & scriptum est: Dominus dat mihi linguam eruditionis, quando oporteat dicere sermonem. Virginitatis itaque dos quædã est verecundia, quæ commendatur silentio. Ideo ecclesiæ gloria intus est, non vtique in multiloquio, sed in sensibus vel in penetralibus sacramentorum, sicut ipsa dicit ad sponsum: Quis dabit te fratrem mihi lactentem vbera matris meæ, & inueniens te foris osculabor te? Et quidem non spernent me, assumam te, & ducam te in domum matris meæ, & in secretum eius quæ concepit me. Et supra ait: Introduxit me rex in cubiculum suum. Foris osculatur ecclesia Christum, & ab eo in cubiculum introducitur. Osculatus est eam foris, quando tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultauit tanquam gigas ad currendam viam. Tãquam gigas foris est, quia non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo: formam serui accepit. Foris ergo factus est, qui erat intus. Vide illum intus, quando legis quod in sinu est patris. Cognosce illum foris, quando nos quærit vt redimat. Foris sibi factus est, vt mihi intus esset, & fieret medicꝰ noster. Ibi ergo simus vbi Christus medicus est, radicatus & fixus in cordibꝰ nostris. Et ideo sicut ipse præcepit: Cum oras, intra in cubiculum tuum, & effunde super te animam tuam. Cubiculum tuum interiorum secretum est, cubiculũ tuũ conscientia tua est. Denique Ecclesiastes tibi dicit: Et quidem in conscientia tua regi ne maledixeris, & in penetralibus cubiculorum ne maledicto deuoueris diuitem. Ibi ergo & ora in occulto, vt audiat te qui in occulto audit, & ora sine ira & disceptatione, abdicato occuta dedecoris. Iustus enim non proditionem criminis metuit, sed contagionem.

1. Cor. 7.
Psal. 44.
Cant. 2.
Cant. 4.
Eccle. 3.
Esa. 50.
Cant. 8
Cant. 2.
Psal. 18
Matt. 6.

A ¶De commendatione ordinis in oratione seruandi, & quod á diuinis laudibus inchoandũ sit. Et quomodo virgo tria in se seruare debeat. CAPVT II.

QVAM bona oratio cũ mía. Bona oratio quę ordinẽ seruat, vt primo á diuinis inchoem⁹ laudibus. Si enĩ cũ apud hoiem agimus, benevolũ volum⁹ iudicẽ facere, quãto magis cũ dominũ nostrũ precamur? Primo ergo immolemus deo
1. Tim. 2. sacrificium laudis, vt & Apostol⁹ dicit: Obsecro ergo primo omniũ fieri oratiões, obsecratiões, postulationes, gratiarũ actiões. Doceat te Dauidicus psalm⁹ octauus, qui cœpit á dei laudibus: Domine domin⁹ noster, q̃ admirabile est nomẽ tuũ in vniuersa terra: Quoniá eleuata est magnificẽtia tua super cælos, Ex ore infantiũ & lactãtiũ pfecisti laudẽ. Hactẽn⁹ oratio. Inde sequitur obsecratio, vt destruatur inimicus. Postulatio,
B vt luna & stellas videat, lunam ecclesiam, stellas filios ecclesię cœlestis gratię luce fulgẽtes: & quod petit, pphetico spiritu vsurũ se esse promittit. Gratiarũ actio quod tuetur domin⁹ hominẽ, & hũc limũ corporis nostri diuina visitatione cõfirmat, vel quod homini animãtium genera vniuersa subiecit: Similiter & dominica oratio omnia cõprehendit, quam vulgare nõ op⁹ est. Tu autem qui legis, quẽadmodum distinguere debeas recognoscis. Præcipue tamẽ, vt dixi, commendãda est oratio, sicut præmisi, placiditate animi & trãquillitate, vt vnusquisq; sibi constet & cõgruat, & fiat illud
Mat. 18. quod scriptũ est: Si duobus ex vobis cõuenerit sup terrã, de omni re quãcunq; petierint, fiet á patre meo qui in cœlis est. Vbi enim sunt duo vel tres cõgregati i nomine meo, ibi ego sum i medio eorũ. Qui sũt isti duo, nisi anima & corpus? Vnde & Paulus castigabat carnẽ
1. Cor. 9. suam, & seruituti redigebat, vt esset animæ tanquam imperatrici suæ caro subdita, & mentis imperijs obtẽperaret, ne esset in vno homine dissidiũ, ac bellũ intra se gereret, & legi mentis repugnaret lex corporis.
C Duo igitur ista diuersa ratiõe quadã & pace iungebat, secundum quod ipse aseruit dicens: Quia Christ⁹ est
Ephe. 2. pax nostra, qui fecit vtraq; vnum, & medium parietem sepis, soluit inimicitias in carne sua: ne id ageret quod nollet, atq; id faceret qđ odisset? Isti ergo sũt duo, ani
Psal. 55. ma & caro. Vnde & Dauid ait: Nõ timebo quid faciat mihi caro. quã aduersariam animæ suæ nosset. Quæ tamen duo, vt euidẽtius exprimamus, non solũ duo sũt, sed etiã duo homines, vnus iterior, alter exterior. Isti duo si sibi propositi in æqualitatem cõcurrant, vt cogitationes factis, & cogitationibus facta cõueniant, vitæ nostræ rota sine vlla offensione voluetur, vt, quẽadmodum scriptum est: Fiat vox tonitrui in rota. Isti igitur
Psal. 76. duo vnum sunt, nec solũ vnum, sed vnus homo. Vnde & Apostolus ait: Vt duos cõderet in vno homine, faciens pacẽ, & recõciliaret vtrosq; in vno corpore deo,
Ephe. 2. per crucem interficiens inimicitias in semetipso, vt in vtrisq; accessum habeamus in vno spiritu ad patrem, Sunt etiã duo homines, vetus & nouus. Vetus ille peccato obnoxius & obsoletus, ac vestimenti veteris similitudine attritus & scissus, quem in baptimate affigimus cruci. Vnde Apostol⁹ ait: Quia vet⁹ homo noster
Rom. 6. simul crucifixus est cruci, vt destruatur corpus peccati, vt vltra nõ seruiam⁹ peccato. Vetus ergo affigitur, vt moriatur peccato, vt nouus resurgat, qui renouatur per gratiã. Diximus de duobus. Fortasse dicat aliquis: Quid de tribus dicis, quoniã sic habet scriptura: Vbi
Mat. 18. enĩ sunt duo vel tres cõgregati i noie meo, ibi ego sum i medio eorũ? Hinc quoq; ratio manifesta est, quia idẽ Apostolus dicit: Ipse autem deus pacis sanctificet vos
1. Thes. 5. per omnia, vt integer spiritus vester & anima & corp⁹ sine querela i die domini nostri Iesu Christi seruetur. Vbi ergo tres isti integri, ibi Christus est in medio eorum, qui hos trẽs intus gubernat & regit, ac fideli pace D componit. Hęc igitur tria, integra pęq̃ cæteris in se virgo custodiat, vt nullam det sacræ virginitatis querelã, & sit in offensa, sine ruga, sine macula. De qua licet frequentibus libris diximus, tamen memorati pignoris causa, hunc ad te librum condendum arbitrati sum⁹.

¶Quod sexus muliebris nõ sit culpãdus ppter erroris causã quã Eua inuexit. Et quomõ omniũ animarũ tũ gratia foris, hominis autẽ intus existat. CAP. III.

BONA virginitas, quæ sexum vtrũq; non solum absoluit á crimine, verumetiã prouocauit ad gratiam. Accusamus autẽ plerũq; fœmineũ sexũ quod erroris causam inuexerit, & nõ cõsideramus quãto iustius in nos obiurgatio retorqueatur. Nã vt repetamus á principio, & rerũ exordia interrogemus, quãtũ ei delatũ sit, inuestigabi
E mus, & quam in miseram conditionis humanæ tragicitate, fœmina inuenerit gratiam. Nã cũ omnia opera sua laudauerit deus, cælum, terram, maria, noctem & diẽ, quod ista proficerẽt ad vsum laboris, illa fructũ quietis, laudauerit feras, bestias: vbi ad hominem vẽtũ est, solus non videtur esse laudat⁹, propter quem generata oĩa sunt. Quæ igitur causa est, nisi forte ea, quia alia in specie sunt, homo in occulto? Nihil in bestijs pl⁹ reperias, q̃ qđ videtur: i homine nihil est inferi⁹, q̃ qđ videtur: qui cũ ex aio cõstet & corpore, hoc vtiq; in eo seruit qđ videtur, illud autẽ in eo regit hominẽ quod nõ videtur. Merito ergo alia in exordio laudãtur, isti⁹ laudatio nõ ꝓmitur sed reseruatur, quia aliorũ gratia foris, huius intus est. Aliorũ in natiuitate, huius in corde. Quid enim tam altũ & tã profundũ q̃ mens hominis, quæ quasi inolucro quodã corporis tegitur & occultatur, vt eã haud facile quisq̃ introspicere & speculari queat? Ideo ergo homo nõ ante laudatur, quia nõ in forẽsi pelle, sed in interiore homine ante ꝓbãd⁹ sic prædicandus est, quẽ præclare definiuit Apostol⁹ Petrus dicens absconditum esse cordis hominẽ in incor
1. Pet. 3. ruptione quieti & modesti spiritus, qui est ante deũ locuples. Merito erga differtur, vt sequatur venerata ei⁹ laudatio, cuius dilatio non dispẽdium sed incremẽtũ est. Nemo ergo se despiciat quasi vilem, nec contuitu corporis sese æstimet, Nã etsi dixerit sanctus Iob: Nudus exiui de vẽtre matris meę, nudus & hinc abibo: habuit tamẽ quo nõ solũ iter homines, sed etiã apud deũ diues inueniretur. Quid autem locupletius, q̃ quod ad imaginem dei est ac similitudinem? Ad imaginẽ autẽ
F interior est homo, non iste exterior: ille qui sensu æstimatur, non oculis cõprehẽditur. Ille ergo nobis expectandus est, qui serius inuestigatur. Ideo deus non putauit hominis fabricam esse laudandã, quia maior ei⁹ virtute est portio. Præclara quidẽ species, & prẽstãtior cæteris animantib⁹, sed irrationabilia specie corporis æstimentur: ea autẽ quæ rationis plena sunt, cõmunem laudem sequestrent. Homo igitur mihi non tam vultu q̃ affectu admirãdus emineat atq; excellat, vt in ijs laudetur, in quib⁹ etiã deus prophetico iudicio laudatur, de quo scriptum est: Terribilis in consilijs super filios hominum, cuius opera coram deo luceãt, qui bona iugibus operibus facta cõtexat. Et ideo laudatio ei⁹ nõ in exordio sed in fine est. Nemo enĩ nisi legitime certauerit coronabitur. Ideoq; sapiẽs tibi dicit: Ante mortem non laudes hominem quenquã. Qua ratione hoc dixerit: superioribus docuit dicens: Quia in fine homĩs nudantur opera eius. Spectemus tertium, in quo manifestauit deus sententiam suam. Cum enim fecisset hominem. & potuisset in paradiso operari & custodire, dixit: Non est bonũ solum esse hominem. Faciamus, inquit, ei adiutorium secundum se. Sine muliere igitur homo nõ habet laudem, in muliere prędicatur,

Psal. 65.

2. Tim. 2.
Eccle. 11.

Iob. 1.

G Nam cum dicit: Non est bonum solum esse hominē, cōfirmat vtiq; bonum esse hominum genus si virili sexui fœmineus sexus accedat. Simul illud cōsiderādū, quia ille de terra fact⁹ & limo est, ista de viro. Et caro quidem limus, sed ille adhuc informis, iste informat⁹. Iam illud præclarum Apostolicum arcessamus exemplum quod habemus scriptum: Quia relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suę. & erūt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in ecclesia.

E phe. 5.

¶ Quomodo per mulierem ecclesiæ gratia figuratur. Quodq; mulier lapsus sui in peccatum excusationē habeat quam vir habet. CAPVT IIII.

ADVERTIMVS itaq; per mulierem cæleste illud impletum esse mysterium, ecclesię in ea gratiam figuratam, propter quam Christus descendit, & æternū illud opus humanæ redēptionis absoluit. Vnde & Adam vocauit nomen mulieris suæ vitā. Nam & in populis per mulierem successionis humanæ series & propago diffunditur, & per ecclesiam vita conquiritur æterna. Sane negare nō possumus quod errauerit Mulier. Quid miraris tamen si infirmior lapsus est sexus, cū sit lapsus etiā fortior? Mulier excusationem habet in peccato, vir nō habet. Illa (vt scriptura asserit) à sapiētissimo omnium serpēte decepta est, tu à muliere: id est, illam superior creatura decepit, te inferior. Te enim mulier decepit,
H illā malus licet tamen angelus. Si tu inferiori non potuisti resistere, quomodo illa potuit superiori? Culpa tua illam absoluit. Si de merito culpæ dubitas, interro
Gene. 3. gemus sentētiam qua illi dictum est: In tristitia paries filios, & ad virum tuum cōuersio tua, & ipse tibi dominabitur. Viro autem dicitur: Terra es, & in terrā ibis. Et vere iuxta hanc sententiam, quandoquidem si Adā quod à domino deo audierat, seruare nō potuit, quomodo potuit seruare mulier quod audiuit à viro? Si illum dei vox non confirmauit, quomodo istā vox firmaret humana? Denicq; Adam conuentus quod contra diuina quæ corā audierat præcepta gustasset, nihil habuit quod diceret, nisi quod sibi mulier dedisset, & mā ducasset: mulier autem ait: Serpēs traduxit me, & manducaui. Quanto maior mulieris absolutio? Ille arguitur, hæc interrogatur. Adde illud, quod & prior culpā fatetur: Etenī quę se dicit esse seductā, testatur errorē. Erroris igitur medicina confessio est. In iudicio ipso quāto clemētior mulier viro? Ille mulierem suā accu-
I sauit, ista serpētē, hoc est, nec accusata crimē retorsit, sed ipsum accusatorem suum maluit si posset absolue re q̄ ligare. Habes igitur & culpæ absolutionem in confessione, & sententiæ in executione. In tristitia, inquit, paries filios. Condēnationis suæ pondus agnoscit, munus pœnalis conditionis exequitur. Pro te mulier doloribus suis militat, & remunerationem ex pœna inuenit, vt per filios per quos affligitur liberetur. Facta est itaq; gratia ex iniuria, salus ex infirmitate. Scriptū est
1. Tim 2. enim: Quia salua erit per filiorum generationem. Cū salute itaq; parit, quos i tristitia parturiuit: & ad laudē educat, quos peperit cū dolore. Sed dicis ô vir qa mulier tētatio fuerit viri. Verum est etiam: Si est decora, ecce alia tētatio. Tamen Abrahæ descēdenti in Aegyptum vxoris pulchritudo non nocuit, immo magis p-fuit. honorat⁹ est enim per vxorē, nō ludibrio habit⁹ in vxore. Cur autem tu vultus decorem in coniuge magis q̄ morum requiras? Placeat vxor honestate magis q̄ pulchritudine. Illa eligatur quæ Saram moribus referat. Non est vitium mulieris, esse quod nascitur: sed vitium viri est quærere in vxore quo sæpe tentetur: in quo si infirmior fuerit mulier, ipsa labatur: si fortior, vir periclitetur. Nō possumus reprehēdere diuini artificis op⁹: sed quē delectat corpis pulchritudo, multo K magis illa delectet venustas quæ ad imaginē dei est, imagis non foris comptior. Si ergo vxor tentatio est, esto cautior, quære remedium aduersus tentationis periculum. Vigilate, inquit, & orate, ne intretis i tentationē. Mat. 26.
Domin⁹ hoc dixit, vir audiuit, mulier impleuit. Quotidie mulieres ieiunant, & nō indicta prestant ieiunia, peccatum agnoscunt, accersunt remedium. Semel de interdicto mulier māducauit, & quotidie ieiunium soluit. Qui secutus es errantē, sequere corrigentē. Ambo māducastis, cur sola ieiunat? hoc est, ambo deliquistis, cur sola remedium quærit errori?

¶ Quomodo mulierem audire vir iubeatur. Quomodo etiā Maria nō solū virginitatis incentiuum attulit, sed & deum intulerit. Et de confutatione hæretiorum qui sanctissimam Mariam perseueraſse virginem negauerunt. CAPVT V.

VENI Eua iā sobria, veni Eua etsi i te aliquā do intemperās, sed iam in prole ieiuna. Veni Eua iam talis vt nō de paradiso excludaris, sed rapiaris ad cælum. Veni Eua iā Sara, quę parias filios non in tristitia, sed in exultatione: nō in mœrore, sed risu. Isaac tibi multiplex nascetur. Gene. 21.
Veni iterum Eua iam Sara, de qua dicatur viro: Audi L
Sarai vxorem tuā. Sis tu licet viro subdita, qnia esse te deceat, cito tamen soluisti sententiam, vt vir te audire iubeatur. Si typum Christi illa pariēdo à viro meretur audiri, quantum proficit sexus, qui Christum salua tamen virginitate generauit? Veni ergo Eua iā Maria, quæ nobis non solum virginitatis incentiuum attulit, sed etiam deum intulit. Vnde lætus & exultans tanto munere dicit Esaias: Ecce virgo in vtero concipiet, Esa. 7.
& pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod est interpretatum, nobiscum de⁹. Vnde hoc munus? Non de terra vtiq;, sed de cælo vas sibi hoc per qđ descenderet Christus elegit, & sacrauit templum pudoris. Per vnam descendit, sed multas vocauit. Vnde & speciale Maria domini hoc nomen inuenit, quod significat, deus ex genere meo. Dictæ sunt & ante Mariæ multæ, nam & Maria soror Aaron dicta fuit, sed illa Maria amaritudo maris vocabatur. Venit ergo dominus in amaritudinem fragilitatis humanæ, vt cōdi- M
tiōis amaritudo dulcescceret verbi cęlestis suauitatē, & gratia temperata. Hoc significauit fons Mara per lignū dulcoratus, eo quod populus nationum amarus ante peccatis, vel caro nostra temperamento passionis dominicæ in vsus alteros mutaretur. Egregia igitur Maria, quæ signum sacræ virginitatis extulit, & intemeratæ integritatis pium Christo vexillum leuauit. Et tamen cum omnes ad cultum virginitatis, sanctæ Mariæ aduocentur exemplo, fuerunt qui eam negarent virginem perseueraſse. Hoc tantum sacrilegium silere iam dudum maluimus, sed quia causa vocauit in medium, ita vt eius prolapsionis etiā episcop⁹ argueretur, indē natum nō putauimus relinquendum, & maxime quia & mulierem eam legimus, sicut in Chana Galilææ ipse dominus dicenti sibi, Vinum nō habent fili, respōdit: Ioan. 2.
Quid mihi & tibi est mulier? Et alibi legim⁹ quod dixerit Matthęus de Ioseph & Maria: Inuenta est ante- Matt. 1.
quam cōuenirent, in vtero habēs de spiritu sancto. Et infra: Non cognouit eam donec peperit. Et iterum de Ioseph: Noluit eam traducere. Et fratres domini vidētur significare quod de Maria susceptī sint. Et Apostolus ait: Postq̄ venit plenitudo tēporis, misit deus filiū Gal. 4.
suum factū ex muliere, factum sub lege. Quæ singula notāda nobis sunt, vt qui illa legit, sermonis huiusmodi vinculo non alligetur. Respondeamus itaq; suo ordine. De mulieris nomine quid mouemur? Ad sexum retulit, nō enim corruptelæ, sed sexus vocabulum est.

A Vulgi vſus non prę iudicat veritati. Deniq; virginitas primum hoc nomen accepit. Nam cum ſumpſiſſet dñs vnam de coſtis Adæ, & ſuppleuiſſet carnem in locum ipſius: Aedificauit, inquit, eam in mulierem. Vtique adhuc virum non cognouerat, & iam mulier vocabatur. Rationem quoq; nominis huius ſcriptura nō tacuit
Gene. 2. dicens: Quia dixit Adam: Os de oſsibus meis, & caro de carne mea. Hæc vocabitur mulier, quoniam de viro ſuo ſumpta eſt. Quia ſumpta eſt, inquit, de viro ſuo, non quia virum experta. Itaq; quādiu in paradiſo fuit, mulier vocata eſt, & cognita viro non erat. Vbi autem eiecta eſt de paradiſo, tunc legitur quia Adam cognouit Euam mulierem ſuam, & tunc concepit & peperit
Gene. 4. filium. Primus igitur ſolutus eſt nodus. Secunda quæſtio, quia ſcriptum eſt: Antequam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens. Conſuetudo autem ſcripturæ diuinæ eſt, vt cauſam quæ ſuſcepta eſt adſtruat, incidēter differat. Quo ſoluitur etiam tertia quæſtio, qua dictū eſt: Non cognouit eam donec peperit filium. Quid ergo? Poſtea cognouit? Minime. Denique ſcriptum eſt: Ego ſum deus, & donec ſeneſcatis ego ſum. Nunquid igitur poſtquam ſenuerunt, quia dictum erat, dñs eſse
Pſal. 109. deſiuit? Item in ꝓpheta Dauid legimus: Dixit dñs domino meo, ſede à dextris meis, donec ponā inimi-
B cos tuos ſcabellum pedum tuorum. Nūquid ſubiectis populis nationum, qui ante videbātur inimici, cum ſalutis autorem negarent, ſimulacris ſeruirent: ad dexteram patris filius ſedere deſiuit, aut in perpetuum nō ſedebit? Quid autem præiudicat Mariæ ſi cæleſtis conſilij myſterium Ioſeph non intellexit, & putauit virginem non eſse quam prēgnātem videret? Reſurrectionem eius angeli ignorauerunt, quod ſignificant verſi-
Pſal. 32. culi: Tollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quis eſt iſte rex gloriæ? Interrogāt quaſi ignorēt, & alij reſpōdent: Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio, ipſe eſt rex gloriæ. Et repetiuit propheta eoſdē verſiculos, & nihilominus illi quaſi ignorantes iterum interrogauerunt. Sic enim ſcriptum eſt: Tollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quis eſt iſte rex glorię? Quomodo ergo homo potuit diuinum ſcire ſecretum, quod angeli neſcie
Eſa. 63. bāt? Et in Eſaiæ libro habes: Quis eſt iſte qui aduenit ex Edom, rubor veſtimentorum ex Boſor? Et vtique minus erat hominem reſurrexiſſe, q̄ virginem parturire. Etenī iā Hæliæ præcibus, Heliſæi orationibus mortui reſurrexerant, nunquam autem ante, nunquā poſtea virgo generauit. Hoc autem opinatus eſt quod tra-
C duceret eam quaſi ream, antequā ab angelo moneretur, poſtea autem quaſi fidelis nec dubius virginitatis eius ſeruauit oraculum.

¶ Quomodo non derogauerit virginitati Marię quod cōiunx Ioſeph nominata fuerit. CAPVT VI.

Ne illud moueat quod ait: Quia Ioſeph accepit coniugem ſuam, & profectus eſt in Aegyptum. Deſponſata enim viro, coniugis nomen accepit. Cum enim initiatur coniugium, tunc coniugij nomen adſciſcitur. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, ſed pactio coniugalis. Denique cum iungitur puella, coniugium eſt, non cum virili admixtione cognoſcitur. Quod autem fuit deſponſata connubio, licet alibi plenius dixerimus, libare ſatis eſt cauſam cęleſtis myſterij, vt ab ijs qui Mariam grauem vtero cernerēt, nō adulteriū virginitatis, ſed deſponſatæ partus legitimus crederetur. Maluit enī dominus aliquos de ſua generatione, q̄ de matris pudore dubitare. Fratres autem gētis & generis, populi quoq;
Pſal. 21. cōſortio nūcupari docet dñs ipſe qui dicit: Narrabo nomē tuū fratribus meis, ī medio eccleſiæ laudabo te. Paulus quoq; ait: Optabā ego ipſe anathema eſse ꝓ fratribus meis. Potuerūt autē & fratres eſse ex Ioſeph non ex Maria. Quod quidem ſiquis diligētius proſequatur, inueniet. Nos ea perſequēda non putauimus, quoniā fraternum nomen liquet plurib⁹ eſse cōmune. An vero dñs Ieſus eam ſibi matrem eligeret, quæ virili ſemine aulā poſset inceſtare cæleſtē: quaſi eam cui impoſsibile eſset virginalis pudoris ſeruare cuſtodiam? Cuius exemplo cęteræ ad integritatis ſtudium prouocantur, ipſa ab huiuſmodi quod per ſe cæteris ꝓpositū foret munere deuiaret? Et quæ eſset cui maius q̄ matri dominus meritum reponeret, præmium rē ſeruaret? Nulli enim vberiora q̄ virginitati deputauit munera, ſicut ſcriptura nos docet. Sic enim per Eſaiā dñs locut⁹ eſt. Ne dicat ſpado, quia ego ſū lignū aridū, hæc dicit dñs ſpadonib⁹: Quicūq; cuſtodierint præcepta mea, & elegerit quæ ego volo, & amplectētur teſtamētū, meū dabo illis in domo mea & in muro meo locū nominatū meliorē filiorū & filiarū, nomē æternū dabo illis, & non deficient. Alijs promittit vt non deficiant: matrem ſuā deficere patiebatur? Sed nō deficit Maria, non deficit virginitatis magiſtra, nec fieri poterat, vt quæ deum portauerat, portandum hominem arbitraretur. Nec Ioſeph vir iuſtus in hanc proruiſſet amentiam, vt matri domini corporeo cōcubitu miſceretur. Sed tamē Maria ſuis, non alienis moribus defendatur. Nō defecit, vt dixi. Ipſe teſtis eſt filius dei, qui cū eſset in cruce, diſcipulū matri cōmendabat Ioan. 29.
vt filium, diſcipulo eam tradebat vt matrem. Docuit hoc Ioānes, qui myſtica magis ſcripſit. Alij enim Euā E
geliſtæ ſcripſerunt quod in paſsione domini terra cōtremuit, ſol refugit, pſecutoribus venia poſtulata eſt. Iſte dilect⁹ domini qui e pectore ei⁹ hauſerat ſecreta ſapiētię, & pię volūtatis arcana: ab alijs dicta prēterijt, hoc diligētius proſecutus eſt, vt maternæ virginitatis perſeuerantiam ſuo iudicio comprobaret, quaſi filius de matris pudore ſolicitus, ne quis eam tāto conuitio temeratæ integritatis aſpergeret. Dignū quippe erat vt qui latroni veniam donabat, matrem dubio pudoris abſolueret. Dicit ergo ad matrē: Mulier, ecce filius tuus. Dicit & ad diſcipulū: Ecce mater tua. Ipſe eſt diſcipulus, cui mater commendabatur. Quomodo marito vxorem tolleret, ſi fuerat Maria mixta coniugio, aut vſum thori coniugalis cognouerat?

¶ Quod Maria pudorem nūquam mutauerit, quę nec animum mutauerat. CAPVT VII.

CLAVDITE ora impij, aperite aures pij, audite quid Chriſtus loquatur. Teſtatur de cruce dominus Ieſus, & pauliſper publicā differt ſalutem, ne matrem inhonorā relinquat. Subſcribitur Ioannes in teſtamento Chriſti. Legatur matri pudoris defenſio, teſtimonium integritatis. Legatur & diſcipulo matris cuſtodia, pietatis gratia commendatur. Et ex illo ſuſcepit eam diſcipul⁹ in ſuā. Nō vtiq; Chriſtus faciebat diuortium, nō Maria relinquebat virum. Sed cum quo virgo habitare debebat, q̄ cū eo quem filij hæredem, integritatis ſciret eſse cuſtodē? Stabat ante crucem mater, & fugientibus viris ſtabat intrepida. Videte vtrum pudorē mutare potuerit mater Ieſu, quę animum nō mutauit. Spectabat pijs oculis filij vulnera, per quam ſciebat omnibus futuram redemptionem. Stabat non degeneri mater ſpectaculo quæ non metueret peremptorem. Pendebat in cruce filius, mater ſe perſecutoribus offerebat. Si hoc ſolum eſset vt ante filium proſterneretur, laudandus pietatis affect⁹, quod ſuperſtes filio eſse nolebat. ſin vero vt cū filio moreretur, cū eodē geſtiebat reſurgere, nō ignara fuit myſterij quod genuiſſet reſurrecturum: ſimul quia publico vſui impendi mortem filij nouerat, præ-

A mortis est,nisi cũ fit voluntas eius dum imperat ad pernicie obedientis?Cuius imperii volũtas caput est idololatriæ. & tamen sic præscribitur nobis de Græcis codicibus,quasi nõ ipsi ab inuicẽ discrepent,quod fecit studiũ contẽtionis. Quia enim propria quis authoritate vti nõ potest, ad victoriã verba legis adulterat, vt sensum suũ quasi verba legis asserat,vt nõ ratio,sed authoritas prescribere videatur. Constat autẽ quosdam latinos porrò olim de veteribus Græcis translatos codicibus, quos incorruptos simplicitas tẽporum seruauit & probat:postquam autẽ concordia animis disidentibus,& hæreticis perturbãtibus torquere quæstiones cœperunt,multa immutata sunt ad sensum humanũ,vt hoc contineretur in literis,quod homini videretur. Vnde & ipsi Græci diuersos codices habent. Hoc autem verũ arbitror,quando & ratio & historia & authoritas obseruatur. Nam hodie quæ in latinis reprehenduntur codicibus, sic inueniuntur à veteribus posita, Tertulliano, Victorino, &
Psal.75. Cypriano. Primùm enim in Iudæa cœpit destrui regnũ mortis,quia notus in Iudæa deus. Nunc autem in omnibus gentibus quotidie destruitur, dum magna ex parte ex filiis diaboli fiant filii dei. Itaque non in omnes regnauit mors,sed in eos qui peccauerunt in similitudine
B prævaricationis Adæ,sicut supra memoraui. Adam autem ideoq; forma futuri est, quia iam tunc in mysterio decreuit deus per vnum Christum emendare, quod per vnum Adam prævaricatum erat, sicut dicitur in Apocalypsi Ioannis apostoli. Agnus, inquit, qui occisus est à constitutione mundi. Deniq; subiecit:

SED non sicut delictum,ita & donũ. Propter quod enim & formã esse dixit vnius Christi vnũ Adam, ne & causa Adæ talem significasse putaretur,qualis & Christi est,ait: Sed nõ sicut delictũ, ita & donũ. quia in eo tantũ forma Adam Christi est, quia quod vnus peccauit,vnus emẽdauit. ¶Si enim in vnius delicto multi mortui sunt, multò magis gratia dei, & donũ in gratia vnius hominis IESV Christi in plures abundauit.) Hoc est,si vnius delicto multi mortui sunt imitantes prævaricationem eius,magis gratia dei & donum in plures abundauit confugientes ad se. Plures enim gratiã consequuntur q̃ mortui sunt delicto Adæ. Vnde manifestum est non de hac morte quæ omnibus communis est significasse,quia omnes omnino moriuntur, & non tamen omnes gratiã consequuntur. Neq; mortẽ in omnes regnasse,sed eos qui delicto Adæ mortui sunt significatur,quos in similitudinẽ prævaricationis Adæ dicit peccasse. Ii sunt quos dicit in vnius delicto multos mortuos
C gratiam autẽ dei in plures abundare,quia & iis qui delicto Adæ mortui dicuntur,similiter peccãtes,& in iis qui non peccauerunt in hac Adæ prævaricationis similitudine,dei gratia abundauit. Paterno autẽ peccato ex dei sententia erant apud inferos, gratia dei abũdauit in descensu Saluatoris,omnibus dans indulgẽtiam,cũ triumpho sublatis eis in cælum. ¶Et non sicut per vnũ peccatum,ita & donũ. Nam iudiciũ quidem ex vno in condemnationem:donum autem ex multis delictis in iustificationem.) Manifestè diuersum est,quia vno Adæ peccato cõdemnati sunt, qui in similitudine prævaricationis eius peccauerunt. Gratia vero dei per Christum nõ ex vno delicto,sed ex multis iustificauit homines, dando illis remissionẽ peccatorũ. Hoc ad magnificentiam pietatis dei & Christi loquitur,vt cum delicto Adæ multi tenentur à morte secũda in inferno inferiori, donum tamen gratiæ dei, cum iustum esset plecti illos, non solum ignoscit illis,sed & iustificat. ¶Si enim vnius delicto mors regnauit per vnum, multò magis abundãtiam gratiæ,& donationis,& iustitiæ accipiẽtes in vita regnabunt per vnum IESV Christum.) Contuendum est vnum esse sensum, & in nullo differre. Mortem enim dicit regnasse, non regnare: quia qui intellexerunt per legem iudicium dei, sublati sunt de eius imperio. Regnauit autem, quia sine manifestatione legis timor dei D in terris non erat. Superior ergo sensus est, vt quia mors regnauit ab Adam vsque ad Moysen in eos qui peccauerunt in similitudine prævaricationis Adæ,multò magis gratia regnet abundantia doni dei in vitã per vnum IESVM Christum. Si enim mors regnauit, quare non magis gratia regnet, quæ multò plures iustificat, quàm hi sunt in quos regnauit mors? quantò magis gratia regnare credenda est, quæ confert vitam per Christum? ¶Igitur sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationẽ vitæ.) Hoc est,sicut per vnius delictum omnes condemnationem meruerunt similiter peccantes, ita & in iustitia vnius omnes iustificabuntur credentes. Si qui autem condemnationem hanc generalem esse putant,simili modo & iustificationem generalem accipient Sed non est verum,quia non omnes credunt. ¶Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt plurimi,ita & per vnius obe- E dientiam iusti constituẽtur multi.) Quos supra omnes dixit:hic plures & multos significat. Plures enim delictum Adæ secuti sunt prævaricãdo,non omnes:& multi iusti constituentur,non omnes. Non ergo in eos regnauit mors, qui non peccauerunt in similitudine prẽuaricationis Adæ. ¶Lex autem subintrauit,vt abundaret delictum.) Potest dici econtra, Non ergo oportuit dari legem,ne peccata increscerẽt. Si enim ante legem minus peccatum est,non opus fuit lege. Plane necessaria fuit lex, vt ostenderet imputari apud deum peccata, quæ impunè fieri credebantur, vt de cætero scirẽt quod euitare deberent. Vnde Esaias propheta:Lex,inquit,adiutorio data est. Vt quia ipsi naturæ quodammodo inserta sunt iustitiæ semina, addita lex est, cuius authoritate & magisterio, ingenium naturæ proficeret ad fructum iustitiæ faciendum. Sicut enim natiuitas interit nisi nutrimenta habeat quibus fota adolescat,ita & naturale iustitiæ ingenium nisi habeat quod respiciat & veneretur, non facile proficit,sed ægrotat,& superuenientibus cedit peccatis. Cõsuetudine enim delinquendi premitur, ne crescat in fructu,& per hoc extinguitur. Prouidenter ergo data est lex, sicut testatur Propheta: sed populus veterem consuetudinem sequens multiplicauit pec F cata. Ipso enim vsu plus cœpit peccare, quàm antea peccauerat, & sic factum est vt data lege non minuerentur sed abundarent peccata. Apostolus enim ostendit quid prouenerit data lege, non quid lex fecerit. Quomodo autem legis vitio crescebant peccata, quæ comminatur ne peccetur: sed subintrasse dicitur, vt abundaret peccatum? Verum est,quia quasi profutura intrauit, & cum humilitate: postea autem cœpit dominari eis quibus præceperat ne peccarent,& peccabant. Ostendere enim cœpit lex abundantiam peccatorum: cumq; interdixerat,plus fiebãt,quàm facta erant. Igitur hoc modo vt abundaret delictum,data est lex. Commendans enim Apostolus fidem, per quam vtiq; peccata delentur, legem dixit fecisse vt abundarẽt peccata,sicut supra dixi,quia non data est vt abolerentur peccata,sed vt abundarent, dum & ante legem peccatores ostendit, & post legem reos omnes tenuit. ¶Vbi autem abundauit peccatum, superabundauit gratia.) Manifestum est quia cum abundaret peccatum, superabundauit gratia, dum donum dei venit ex promissione, & omnium peccata contexit, vt diaboli inuidia nihil se profecisse doleat. Quia enim cum data esset lex ad vtilitatem humanam, id egit diabolus,vt suadendo illicita inuerteret,vt quod profuturum datum erat,in contrarium proficeret, dum mandata contempta sunt, vt non vtilitas ex lege commendatio gratiæ dei, sed iudicium ad vindictam procederet: tunc iustus atque misericors deus, vt gloriam diaboli quam de triumphato homine quæsierat exinaniret, filium suum venturum decreuit, qui omnia peccata do-

G uaret,vt maior fieret lætitia ex dono gratiæ,quàm fuerat luctus ex peccato.Gaudium enim doni dei etiam his proficit,de quibus triumphare non potuit Satanas. Idcirco superabũdauit gratia super peccatum quod suasit Satanas. ¶Vt quemadmodum regnauit peccatum in mortem,ita & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam,per IESVM Christum dominum nostrum.Peccatum regnauit videndo opus suum peccantibus in mortem proficere,in qua gloriabatur:simili modo vt & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam,per IESVM Christum dominum nostrum, vt sicut per Adam cœptum peccatum regnauit,sic & per Christum gratia.Sic autem regnat gratia per iustitiam,si accepta remissione peccatorũ iustitiam sequimur,vt videns gratia fructum se habere in bonis quos redemit,regnet in vita æterna, sciens nos futuros æternos. Superabundat ergo gratia, quia peccatũ ad tempus regnauit: gratia autem in æternum.Dei enim regnum est gratia regnante,sicut diaboli regnum erat peccato regnante.Totũ tamen ad Christum refert, vt omnis gratia dei à Christo discatur. Ad superiorem igitur sensum respondet dicens:

CAPVT SEXTVM.

H Quid ergo dicemus?Permanebimus in peccato,vt gratia abũdet?Absit.)Hoc est,nunquid semper peccãdum est vt donũ dei abundet, tegens nostra peccata, vt semper remissionẽ peccatorũ sperãtes,quia deus pius est,Christi gratiã proferamus?Nõ vtiq;. Ideo enim nostri misertus est deus per Christum,vt de cætero non peccãtes & meritũ nobis & dei gratiã in nos regnare faciamus.Aufert enim regnũ gratię dei,& tradit peccato, qui rursus redit ad veterẽ hominem,id est,ad ritũ præteritæ vitæ.Duabus enim ex causis misericordiam accepimus, vt & diaboli regnum excluderetur, & dei imperiũ ignorãtibus prædicaretur, per hoc ipsum dignitate nobis quæsita. ¶Qui enim mortui sumus peccato,quomodo adhuc viuemus in illo?)Hoc dicit quoniam viuentes peccato,mortui eramus apud deũ. Qui peccat enim,viuit peccato:sicut qui nõ peccat,viuit deo.Superveniente enim gratia dei per Christũ,& nos per fidem lauacro spiritali regenerante, cœpimus viuere deo,mortui autẽ esse peccato,qui est diabolus.hoc est tamẽ mori peccato,liberari à peccato,fieri autem serui dei. Itaq; mortui iam peccato non redeamus ad mala pristina, ne iterum
I viuamus peccato, & moriẽtes deo amissa dignitate pœnam quam euasimus incurramus.

An ignoratis quia quicunque baptizati sumus in Christo IESV, in morte eius baptizati sumus?) Hoc dicit, vt sciamus baptizatos nos iam nõ debere peccare, quia cũ baptizamur, cõmorimur Christo.hoc est in morte eius baptizari.Illic enĩ omnia peccata nostra moriuntur, vt innouati deposita morte resurgere videamur ad vitam renati,vt quomodo Christus mortuꝰ peccato resurrexit, ita & nos per baptismũ spem resurrectionis habeamus. Baptismum itaq; mors peccati est, vt alia sequatur natiuitas, quæ corporis manente cõpagine, hominẽ mente innouat sepulta omniũ malorum actuum vetustate. ¶Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem,vt quemadmodum Christus resurrexit à mortuis per virtutem patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.)Hæc dicens,etiã istud significat quod primum est,quia Christus corpus suum à mortuis excitauit. Ipse enim virtus est dei patris,sicut
Ioan.2. dicit:Soluite templum hoc,& ego tribus diebus excitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis sui, & quia resurrexit in nouam vitam, quæ iam mori nesciat. Noua autem dicitur,quia à Christo data est,quæ est disciplina Christiana. Nos autem baptizati cõsepulti sumus Christo,vt de cætero hanc vitam sequamur,in qua Christus resurrexit.Baptismum itaq; resurrectionis pi- K
gnus est & imago, vt iam in præceptis Christi mãentes,ad præterita denuo non reuoluamur. Qui enim moritur,iam non peccat. mors enim finis peccati est. Nam ideo per aquam celebratur, vt sicut aqua sordes corporis abluit, ita & nos per baptismũ ab omni peccato spiritaliter purgatos & innouatos credamus, vt quod incorporale est,inuisibiliter abluatur. ¶Si enim cõplantati sumꝰ similitudini mortis eius,simul & resurrectionis erimus.)Tũc nos feliciter dicit posse resurgere,si similitudini mortis eius fuerimus complantati,id est,si in baptismo omnia vitia deponentes,in nouam vitã translati,de cætero non peccemus,per quod simul & resurrectionis illius similes erimus. Similitudo enim mortis, similem præstabit resurrectionẽ. Quod in epistola sua
1.Ioan.3. Ioannes apostolus memorat dicens.Scimus cum apparuerit,similes ei erimus.hoc est,immortalem & gloriosum resurgere.Nec enim hęc erit similitudo vt nihil distet,quia similis erit in corporis gloria,non in diminutis natura. ¶Sciẽtes hoc,quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà nõ seruiamus peccato. Qui enim mortuus est,iustificatus est à peccato.)Multa innectit & iterat, vt baptizatos doceat iam non debere peccare,maxime ne ad idololatriã reuertantur.Grauissimum enim crimen & caput totius erroris est,ne perdant gratiam acceptam à deo per Christum. Hominem ergo veterem, actus præteritos dicit, quia sicut nouus homo per fidem & puram vitam dicitur, ita & vetus homo per diffidentiam & malos actus. L
Hos actus crucifixos dicit,id est mortuos,vt corpus destruatur peccati,quod est cuncta crimina. Omnia enim peccata simul corpus appellat, quod destrui dicit per bonam vitam,& fidem catholicam. ¶Si autem mortui sumus cum Christo, credimus etiam quod simul viuemus cum illo.) Manifestum est hos qui carnem crucifixerunt, id est, mundũ cum vitiis & cõcupiscentiis eius, mori mundo,& commori Christo, æternæ quoque vitæ ac salutari coimaginari, vt gloriæ Christi similes effici mereantur. Caro vero, id est, corpus sic crucifigitur, si desideria eius calcentur, quæ manente in ea peccato creantur ex præuaricatione primi hominis cœpta. In carne enim diabolus crucifigitur. Ipse enim est qui fallit per carnem.Caro ergo aliquando mundus, id est elementa,aliquando vero corpus hominis intelligitur,vel ipsa anima sequens corporea vitia. ❧Scientes quod Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur,mors illi vltra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato,mortuus est semel. quod autẽ viuit,viuit deo.) Securitatem æternitatis in resurrectione Saluatoris ostendit.ad quam venire contingit,si melioris vitæ fuerit æmulatio. Qui enim bene agendo viuit deo, hic vere vi M
uit, quia æternam habet vitam. ¶Ita & vos existimate vos mortuos esse peccato: viuentes autem deo in Christo IESV domino nostro.) Sic loquitur vt doceat non aliter mori posse peccato, & deo viuere, q̃ vt in Christo sit omnis spes: quem dominum nostrum appellat, vt nihil legis ad salutem proficiat capessendam in futuro seculo, quando non aliter deo viuitur quàm per Christum.

Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore,vt obediatis concupiscẽtiis eius. Mortale corpus est ex causa prȩuaricationis Adę, ex fide autẽ Christi fore creditur immortale.Vt autem ad promissionem hanc veniatur,non obedicẽdum dicit peccato, ne regnet in vestro mortali corpore. Si autem non regnat,nõ videbitur corpus hoc esse mortale.quia in spe æternitatis est. Non propter dissolutionem dixit mortale corpus,sed propter pœnã gehennę,vt ille mortalis dicatur,qui in gehennã mittẽdus est, quia qui peccato obediũt,mortem inferni non euadũt, à qua Saluator in se credentes liberauit. Mortale ergo dicens corpus,

A totum hominem significauit,quia qui obediũt peccato,
Ezech.18. mortales dicuntur. Anima enim,inquit,quæ peccat,ipsa morietur,id est,totus homo:nemo enim sine corpore iudicabitur. ¶ Sed neq; exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato.) Ostendit diabolum nostris nos iaculis expugnare. Occasio enī datur illi per nostra peccata, vt deferente nos deo, accepta potestate illudat & mortificet nos. Ideo membra nostra ab omni opere iniquitatis continere debemus,vt inimicus noster inermis inuentus subiiciatur. Et non dixit,Exibete corpora vestra,sed mẽbra vestra.membris enim ministris erratur, non toto corpore. ¶ Sed exhibete vos deo tanq̃ ex mortuis viuẽtes.) Mortem ignorantiam & infidelitatẽ cum mala vita significat, quia vita est cognoscere deum per Christũ. Quia enim nemo sine parente ortum sumit vitæ,omnia autem à deo orta sunt ad vitam per Christum: idcirco qui nõ cognoscit parentẽ omnium esse deũ per Christum vitam habere nõ dicitur, hoc est, sic habetur ac si non sit. Ipse enim semetipsum esse negat,dum sine parente deo esse se putat. Itaque ignorantia & turpis vita, mors est. Vitia enim ista mortem acquirunt, & non mortem hanc quæ cõmunis est omnibus,sed mortẽ gehennæ, sicut suprà memoraui, vt cognitio parentis dei & sancta conuersatio visa sit,nõ hęc quæ occasui subiacet,sed illa futuri seculi,quæ vocatur æterna. Quam ob
B rem exhibete vos deo,inquit,quem cognoscentes profecistis in salutem,vt inhonestæ vitæ renunciantes sitis ex mortuis viuentes. ¶ Et membra vestra arma iustitiæ deo.) Tanta nos modestia conuersationẽ nostram vult gubernare, vt actus nostri iustitiæ dei proficientes, non mundanæ iustitiæ,quia mundi iustitia sine fide est Christi, sine qua non vita,sed mors est, arma præbeamus illi ad defendendos nos:cui cum arma per opera bona præbemus, dignos nos facimus adiuuari ab ea, quia iustitia dei indignos despicit. Vbi enim iustitia dei fuerit, ibi habitat spiritus sanctus ad adiuuandam imbecillitatem nostram. Sicut enim peccato arma præbemus cum male agimus,ita & iustitiæ cum rectè versamur, membra custodientes ab omni turpitudine. ❧ Peccatum autem vestri iam non dominabitur: non enim sub lege estis, sed sub gratia. Si secundum præcepta quæ dat ambulemus, peccatum nobis dicit non posse dominari. Iis enim dominatur qui peccant, non enim ita ambulantes vt præcipit,sub lege sumus:si verò non peccemus, non sumus sub lege,sed sub gratia. Si autẽ peccemus,vertimur sub lege, & incipiet nostri dominari peccatũ: quia qui facit peccatum, seruus est peccati, & necesse est quod sit sub
C lege quandiu remissa non accipit. Peccatũ enim authoritate legis reum facit peccatorẽ: ac per hoc cuidata remissio est,& custodit se ne de cætero peccet,neq; peccatũ ei dominabitur,neq; sub lege est. Cessat enī circa eũ authoritas legis,qui liberatus est à peccato. Quos enim reos tenet lex,traditi sunt illi à peccato. Qui ergo peccatis exutus est,non potest esse sub lege. ❧ Quid ergo? Peccabimus, quia non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit.) Quonia lex à deo est,ac per hoc ne forte opponeretur,ipse sibi proposuit. si ex deo est lex, inquit,cur non debemus esse sub lege? Hoc cognoscit,ac docet cũ dei volũtate,qui legis author est,à Christo nos liberatos de sub lege. Quãuis enim recte data sit lex,data est enim vt reos ostẽderet apud deũ qui peccauerũt ante legem, & timori esset,vt de cętero nõ peccaretur:sed quia imbecillitate infirmitatis suæ genus humanum à peccatis se inhibere nõ potuit, factum obnoxium mortis infernæ, motus deus pietate clementiæ suæ, qua semper humano generi subuenit, prouidit per Christum qua ratione desperatis iam daretur medela, vt remissione peccatorum accepta, eruti à lege quæ illos habebat obnoxios, releuati & reparati deo adiuuante per fidẽ, vitiis à quibus prius subacti fuerant repugnarẽt:ideoq; non peccauimus quasi legẽ spernẽtes dei,sed ipsius dei prouidentiam secuti sumus per Christũ. ¶ Nescitis quia cui exhi D
betis vos seruos ad obediẽdum, serui estis eius cui obedistis,siue peccati in mortem, siue obeditionis ad iustitiam?) Nũc ne aliud profitentes,aliud faciamus,& cum dei serui dicimur,gestis serui diaboli inueniamur, prænonet & denũciat eius nos seruos esse, cuius & voluntatem explemus operibus,& non parũ obesse deum confiteri dominum,& actibus diabolo famulari. Nam hoc olim deus denotat & accusat dicens:Plebs hæc labiis me Esa.29.
honorat,cor autẽ eorũ longe est à me. Et dominus ait in euangelio: Nemo potest duobus dominis seruire. Et in Luc.16.
lege dictum est:Deus non deridetur. ¶ Gratias autẽ deo quod cũ fuissetis serui peccati, obedistis ex corde, in eã formam doctrinæ in qua traditi estis, credentes autem in Christo serui facti sumus iustitiæ.) Eius enim dicimur serui cui obedimus. Et quia iustũ est obedire Christo,ipse enim iustitia est,& quæ præcepit, iusta sunt: idcirco dicit seruos nos factos iustitiæ ex corde,nõ ex lege vt professio nostra animi iudicio promatur. Per naturam enim inducti sumus ad fidẽ, non per legem, in qua forma doctrinæ dei imperio facti sumus,qui finxit naturam. In natura enim habemus vt cognoscamus à quo, & per quem,& in quo sumus creati. Forma ergo doctrinæ est, in quam tradidit nos creator naturaliter,hoc est quod supra dixit,Ipsi sibi sunt lex,dũ vident naturæ suæ esse quod credunt,vt quod Iudæis lex & prophetæ prædicarunt de Christo, hoc gentiles ex corde confiteãtur. E
Hinc gratias refert domino, quia cũ essemus serui peccati,obediuimus ex corde credẽtes in Christũ, vt seruiremus deo,non per legem Moysi,sed per legem naturę. ¶ Humanum dico propter infirmitatẽ carnis vestræ.) Dum infirmitatem carnis memorat, minus se significat exigere ab homine q̃ dignũ est circa dei culturã. Deniq; subinfert. ❧ Sicut enim exibuistis mẽbra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete mẽbra vestra seruire iustitiæ in sanctificationẽ.) Vt occasionẽ nobis auferret timoris accedẽdi ad fidem, quę quasi importabilis nobis & aspera videretur,ea mẽsura nos deo seruire præcepit, qua prius famulabamur diabolo:cum vtiq; propensius deberemus seruire deo q̃ diabolo:quippe cum hic salus,illic damnatio operetur. F
medicus tamẽ spiritalis nõ plus à nobis exigit, ne dum præcepta quasi grauia fugeremus, perpẽdentes infirmitatem nostram maneremus in morte. Vnde dominus, Mat.11.
Tollite, inquit,iugum meũ super vos, quia suaue est, & onus meũ leue. ¶ Cum enim serui essetis peccati,liberi eratis iustitiæ. Quem enim fructum habuistis tunc in illis in quibus nũc erubescitis?nam finis illorũ mors est.) Manifestum est quia qui liber est à deo, est seruus peccati. Dum peccat enim, recedit à deo, & fit sub peccato. Quales ergo sunt fructus peccati in quibus addiscentes bonã vitam confundimur, eò quod dudum turpiter vixerimus:& non solũ hoc, quia & sententia paganorum turpis & fœda est, maxime quæ in Phrygia inuenta est, in qua nisi spurcitiis interfit,sacramentũ mutũ est,& torpescit religio. Ecce maculis plena libertas,& squaloribus obligata,cui? opus turpẽ mercedẽ habet:cuius finis mors. Finẽ dixit exitum vitę & actuum,cui aut mors aut vita succedit. Sed hoc loco mors duplex:à morte enī ad mortẽ trãsitur. ❧ Nũc vero liberati à peccato,serui facti deo, habetis fructum vestrum in sanctificationẽ, finem verò vitã æternã.) Hoc est,si accepta remissione peccatorũ,bonorum actuũ æmuli fuerimus, acquirimus sanctitatem,finẽ vero habebimus,id est,exitũ, vitam perpetuam. A morte enim hac quã finem dixit, transimus ad vitã quæ sine fine est. ¶ Nam merces peccati mors est.) Quæstum peccati mortẽ dicit,quia peccatum mors. Ac per hoc qui de cætero abstinent se à peccatis, stipẽdium accipiunt vitam æternã: quia qui non peccãt,alieni sunt à morte secunda. ¶ Gratia autẽ dei vita æterna,in Christo Iesu domino nostro.)Sicut enim sequentes peccatũ,

G acquirunt mortẽ,ita & ſequentes gratiã dei,id eſt fidem Chriſti,quæ donat peccata,habebunt vitam æternam,vt gaudeant ſe ad tẽpus diſſolui,ſciẽtes ſe hanc vitã conſecuturos,quę & omni tædio careat,& ſucceſsionem non habeat. Quam ſanctus Symeon exoptans petiit ſe hinc diſſolui, vt iret in pace,id eſt, vitã quæ nullã patitur inquietudinem. Et hoc donum à deo per Chriſtum nobis datũ dominum noſtrũ teſtatur, vt deo patri gratias per nullum alterum niſi per ſuum filium agamus.

CAPVT SEPTIMVM.

An ignoratis fratres,ſciẽtibus enim legem loquor.) Vt animos eorum firmet in doctrina diuina,exemplo humanæ legis vtitur,vt per terrena ſuadeat cæleſtia, ſicut à mũdi creatura deus agnoſcitur. Quia enim vnius eſt totum,licet diuerſæ ſint res,ex aliqua tamẽ parte, ſibi inuicem ſimiles ſunt. Sciunt ergo legem Romani,quia nõ ſunt barbari, ſed comprehenderunt naturalem iuſtitiã, partim ex ſe, partim ex Græcis, ſicut & Græci ex Hebræis. Quamuis enim ante Moyſen non latuerit lex, ſed ordo non erat, neq; authoritas,non leges Romanis ex Athenis perlatæ ſunt.Non ignorãtibus ergo legem dicit: ¶Quia lex dominatur homini quanto tempore viuit.)Non eſt occultum omnem vitã hominis eſse ſub lege naturæ quæ data eſt mũdo. hæc lex generalis eſt.Nunc verò aliam propo
H nit ſpecialem,quãuis & ipſa generalis eſt:ſed dũ non recipitur ab omnibus,fit ſpecialis:per quam vult probare aſsertionẽ ſuam. Gradatim enim vult tradere veritatẽ. dicit ergo. ¶Nam quæ ſub viro eſt mulier, viuẽte viro alligata eſt lege viri. Quod ſi mortuus fuerit vir eius,ſoluta eſt à lege viri. Igitur viuente viro vocabitur adultera ſi fuerit iuncta alteri viro.) Hæc lex de euangelio eſt, non ex Moyſe,neq; ex iuſtitia terrena. Aliquid ergo duce natura,aliquid ex lege Moyſi addiſcẽtes perfecti ſunt per euãgeliũ Chriſti. Sequẽti ergo exẽplo apertius ſuadet Chriſtianiſmum exutum eſse à lege factorũ,non ab omni lege,nec vltra iam expedire eſse ſub lege, ne gratiam dei euacuet reuerſus ſub legem, quia dei gratia liberauit à lege hominem, vt ſpiritu, id eſt,mente ſeruiat deo. Sicut enim mulier mortuo viro liberata eſt à lege viri, non à lege naturæ: ita & ii qui gratia dei liberati à lege ſunt,à qua tenebãtur rei,vt mortua illa ſit, vt Chriſtianiſmo iuncti nõ ſint adulteri. Si enĩ lex apud illos viuit,adulteri ſunt,& nihil illis proderit dici Chriſtianos,
I quia obnoxii erunt vltioni. Nec enim legis erit adulter, ſed euangelii, qui mortua lege iunctus euangelio, poſt redit ad legem. Mortua enim lex dicitur,quando quem tenebat reum, cognitũ eſt ei authoritate legis ceſsante. ¶Quod ſi mortuus fuerit vir eius,liberata eſt à lege viri, vt non ſit adultera iuncta ſi fuerit alteri viro.) Sublati à lege accepta remiſsione peccatorũ,& iuncti euangelio,nõ ſunt adulteri legis, quia mortua apud illos eſt. Si autem ſeruãtes legem accedere ſe putant ad euangelium,rei erunt & adulteri, quia viua lege iunxerũt ſe fidei:erunt in vtroque adulteri. ¶Itaq; fratres mei & vos mortificati eſtis legi per corpus Chriſti.) Quoniam Saluator noſter corpꝰ ſuum diabolo crucifigere permiſit, ſciẽs pro nobis eſse contra illũ,idcirco per corpus Chriſti ſaluos nos dicit factos. Mori enim legi,deo viuere eſt, quia lex dominabitur peccatoribus. Cui ergo dimittuntur peccata,moritur legi:hoc eſt liberari à lege. Itaq; per corpus Chriſti hoc conſequimur beneficiũ. Tradens enim corpus ſuum Saluator, mortem vicit, & peccatum damnauit. In ipſo enim peccauit diabolus, cũ illum innocẽtem occidit, & qui peccatũ omnino neſciret. Cum enim hominẽ ſibi peccati cauſa defenderet, inuẽtus eſt in eo reus,in quo accuſabat. Hic factũ eſt,vt omnes credentes in Chriſtũ eruantur à lege ſublato peccato, quia victum peccatũ, quod eſt diabolus, per corpus Chriſti, non habet authoritatẽ in eos qui ad illũ pertinent à quo K victus eſt. Dum enim nõ peccat & occiditur,quaſi reus vicit peccatũ de peccato, hoc eſt, diabolũ proprio peccato,quod in eo admiſit,dãnauit, & chirographũ quod peccato Adæ decretum erat, deleuit, quando ab inferis reſurrexit,data huiuſmodi forma credentibus ſibi,vt à morte ſecũda teneri non poſsent:ac per hoc mortui ſumus legi per corpus Chriſti. Qui enim legi mortuus nõ fuerit, reus eſt: & qui reus eſt, ſecundam mortem euadere non poteſt. ¶Vt ſitis alterius qui ex mortuis reſurrexit,vt fructificemus deo.)Hoc dicit,quia ideo mortui ſumus legi,vt de cætero Chriſti ſimꝰ ſerui ſolius. & hoc erit fructificare deo. Acquiritur enim deo,qui in gratia eius manet dignus reſurrectione promiſsa. ¶Cũ enim eſsemus in carne.)Cum in carne ſit,negat ſe eſse in carne. Eſt enĩ in corpore,quia hic dicitur eſse in carne,qui aliquid ſequitur quod lege prohibetur. Igitur in carne eſse multifarie intelligitur. Nã omnis incredulus in carne eſt,id eſt, carnalis, & Chriſtianus ſub lege viuens in carne eſt,& q de hominibus aliquid ſperat, in carne eſt: & qui male intelligit Chriſtũ,in carne eſt:& ſi quis Chriſtianus luxurioſam habet vitã,in carne eſt. Hoc loco tamen ita carne eſse ſic intelligamus,quia ante fidẽ in carne eramus. Sub peccato enim viuebamus, hoc eſt, carnales ſenſus ſequentes vitiis & peccatis ſubiacebamus. Senſus autem carnalis eſt, non credere ſpiritalia,id eſt, ſine commixtione virginẽ peperiſse,& ex aqua & ſpiritu ſancto hominẽ denuo naſci, & ſolutam animã à copula carnis rurſus in carne ſurgere. De his diffidens,in L carne eſt. ¶Hinc vitia,ait,peccatorũ,quę per legẽ oſtenduntur,operabantur in mẽbris noſtris,vt fructificarent morti.)Manifeſtum eſt quia qui non credit, ſub peccata agit, & captiuus trahitur ad vitia admittenda,vt fructum faciat morti ſecundæ. Lucrũ enim tunc facit mors cum peccatur. In mẽbris tamen dicit vitia operari,non in corpore,ne occaſio eſset male tractãtibus corpꝰ,quia in maliloquio lingua arguitur,& in furto manus corripitur,& indiſsimulantes aures increpãtur,& ita in cęteris,quãuis de corde exeant,membrorum tamẽ miniſterio explentur operibus. Diſputatio hæc tangit Iudæos, & eos qui Chriſtiani dicuntur, & ſub lege volunt viuere,vt ediſcentes carnales ſe eſse recedãt à lege. Vitia tamen peccatorũ quæ dominari in carne à gentibus dicit per legem oſtendi,non per legem fieri demõſtrat.index enim peccati lex eſt,non genitrix,reos faciens peccatores. ¶Nunc autẽ ſoluti ſumus à lege mortis in qua detinebamur.)Soluti ſumus à lege,dum remiſsionem peccatorum accepimus. Non enim habet in nos poteſtatẽ. infidis enim & peccatoribus dominatur. Lex autẽ mortis ideo dicta eſt,quia punit reos. mortificat enim peccatores. non ergo mala eſt,ſed iuſta. Quamuis enim ma-
Ium ſit patientibus quod infertur à lege, ſed illa non eſt M
mala,quia iuſtè infert irã. Itaq; non mala eſt peccatoribus, ſed iuſta, bonis vero ſpiritalis eſt. Quis enim dubitet ſpiritale eſse prohibere peccare? Sed quia hoc non potuit vt ſaluaret hominẽ remittendo peccata, lex fidei data eſt,quæ credentes liberaret à dominio legis,vt poſſint reparare ſe ad vitam, quos lex tenebat reos mortis. Ipſis enim lex mortis eſt, quibus iram operatur cauſa peccati. ¶Ita vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus,& non in vetuſtate literæ.) His legem tangere putatur, quam quidem ad comparationem legis fidei inferiorem facit, non tamen inimicam iudicat. Nam ideo dicit nos erutos à lege mortis,vt ſeruiamus legi fidei,quę nobis præſidium contulit ſalutare, quod vetus lex non potuit, ne gratiæ beneficium inanire videamur, legi veteri ſeruientes. Lex vetus non criminis vtique nomen eſt, ſed temporis vel ætatis. Senuit enim,quia ceſsauit. Lex autem ſpiritus ipſa eſt lex fidei,quia fides in anima eſt,nec operibus addiſcitur, ſed corde creditur:& mens ipſa intelligit naturæ ſuæ eſse quod credit,nec oculis cernitur,

A aut manibus palpatur: & quæ ſperantur dona, non viſibilia ſunt nec terrena, ſed ſpiritalia. Vetus ergo lex in tabulis lapideis formata eſt: lex autẽ ſpiritꝰ in tabulis cordis ſpiritaliter ſcribitur, vt ſit æterna. Litera autem legis veteris ætate conſumitur. Eſt & alia interpretatio legis ſpiritus, vt quia prior lex ab opere malo inhibuit: hæc autẽ cũ nec in corde peccare debere dicit, lex ſpiritꝰ vocatur, vt totũ hominem faciat ſpiritalem. ¶ Quid ergo dicemus? Lex peccatum eſt? Abſit.) Quoniã legem mortis hãc dixit, & erutos nos ab ea gratulatur, & in illa deo ſeruiri negat: ne iniquã hãc aſsere reputaretur, hoc purgat cum dicit: Abſit. ¶ Sed peccatũ nõ cognoui niſi per legem.) Non ergo peccatum eſt lex, ſed index peccati. Oſtendit enim & quæ latebant peccata, & quæ impune futura non eſsent apud deum. Quo comperto homo factus eſt reus, & ideo nõ videtur gratias agere legi. Quis enim libenter habeat eũ qui ſibi pœnam imminere annunciat? Legi autẽ fidei gratias agit, quia qui per legem Moyſi reus factus eſt, per legẽ fidei recõciliatus eſt deo, quãuis & illa iuſta & bona ſit. Oſtendere etenim imminẽs periculum, bonum eſt. Sed huic magis gratias agit,
Exo.20. per quem ereptus de periculo viuit. ¶ Nã cõcupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret.) In Exodo. ¶ Non cõcupiſces.) Non diſcreuit concupiſcentiã hanc à peccato, ſed miſcuit, hoc ſignificãs, quia cũ nec ſuſpicio quidem eſset iſtud non licere apud deũ, cognoui, inquit, eſſe peccatũ. Sub ſua perſona quaſi generalẽ agit cauſam
B Lex itaq; concupiſcentiã prohibet, quæ propterea quod oblectamento eſt. nõ putabatur eſse peccatum. Simplex enim videbatur cauſa, cõcupiſcere aliquid proximi. hoc lex prodidit eſse peccatum. Secularibꝰ nãq; hominibus nihil tam inultum videtur & placidum, quàm voluptas. ¶ Occaſione ergo accepta peccatũ per mandatũ operatum eſt in me omnem concupiſcentiã.) Omnem dicens concupiſcentiam, cuncta peccata ſignificat. Suprà enim cõcupiſcentiã iuxta legẽ memorat, cui nunc cætera addẽs vitia, omnẽ dixit cõcupiſcẽtiã operatam in homine impulſu diaboli, quem in peccato ſignificat, vt in cõtrarium fieret homini lex, quæ data erat vt prodeſset. Videns enim diabolus auxiliũ per legẽ homini prouiſum, quem in cõditione ſe tã propter peccatũ Adæ, quàm propter ipſius habere gratulabatur, intellexit factũ aduerſũ ſe. Quẽ vidit enim factum ſub legẽ, pro certo habuit de ſuo ſublatũ dominio. Agnouerat enim hõ quomõ pœnã inferni euaderet. Hinc exarſit iracũdia aduerſus hominem, vt illi legẽ inuerteret, vt prohibita admittendo, deum rurſus offenderet, & denuo in poteſtatem diaboli caderet. Cœpit non imperare, ſed ſubtiliter fallere, quoniam in lege data amiſit dominiũ diabolus, ſciens homi
C nem ad dei iudicium de cætero pertinere ¶ Sine lege enim peccatum mortuum erat.) Hoc duplici genere intelligendũ eſt, vt & diabolũ in peccato ſciat ſignificatũ, & hoc ipſum peccatũ qđ vocatur peccatũ. Mortuꝰ enim dicitur fuiſse diabolus, quia ceſsabat ab illuſione hominis ante legẽ, ſed erat quaſi quietus. ſecurus enim erat de poſſeſsione eius. Peccatũ mortuũ eſse dixit, quia putabatur quod nõ imputaretur apud deum. ideo apud hominem mortuũ erat, quaſi impune peccaretur. Nam nõ latebat peccatum, ſicut ſupra dixit, ſed ignorabatur hoc, quia deus iudicaturus eſt. Quod cum data lege manifeſtum eſt reuixiſse peccatũ. Quare reuixit, niſi quia antè vixerat, & poſtea deſidia hominum mortuũ æſtimatum eſt, cũ viueret? Putabatur enim non imputari peccatum cum imputaretur. Viuens ergo pro mortuo habebatur. ¶ Ego autem viuebam aliquando ſine lege.) Quid eſt ſine lege vixiſse, cum lex ſemper fuerit, ſicut ſupra memoraui, niſi quia ſine timore dei homo viuebat, ſecurus qđ nõ eſset deus iudicaturus actꝰ humanos? ¶ Sed cum veniſset mandatũ, peccatũ reuixit.) Ideo dixit reuixiſse peccatũ, vt ſignificaret quia antè vixerat: poſtea autem deſidia hominũ mortuũ æſtimatũ eſt cum viueret, ſicut
D aſsolet falſa fama fieri peregrinis. Hoc ergo ſignificat, quod in initiis non latuerit peccatũ putari apud deum, hoc eſt vixiſse: ſed cũ cõſuetudo peccãdi hoc obliteraſſet, mortuum æſtimatũ eſt: vt crimen cum perſona deficere putaretur. Cũ autẽ data eſset lex vel reformata, reuixit apud eos apud quos mortuũ eſtimatũ erat, cœperunt enim ſcire imputari peccatũ. ¶ Ego autẽ mortuus ſum.) Mortuus eſt homo, quia videt ſe reum eſse apud deũ, qui ante ſe putabat non futurum obnoxium ex his quæ peccabat. ¶ Et inuẽtũ eſt mihi mandatũ, quod erat ad vitam datũ, hoc eſse ad mortem.) Verũ eſt, quia lex ad vitam data eſt: ſed cũ hominem nõ ſolũ de præterito, ſed & de futuro peccantẽ reũ fecit, facta eſt lex data ad vitam, eſse ad mortẽ: ſed, vt dixi, peccanti, quia obedientibus proficit ad vitã. ¶ Nam peccatũ accepta occaſiõe per mãdatũ ſeduxit me, & per illud occidit.) Peccatum hoc loco diabolum intellige, qui author peccati eſt. Hic occaſionem per legem inuenit, quomodo crudelitatem ſuã de nece hominis ſatiaret, vt quia lex domiata eſt peccatoribꝰ, homo inſtinctu eiꝰ prohibita ſemper admittẽs offenſo deo vltionem legis incurreret, vt ab ea quæ illi ꝓfutura data erat, dãnaretur. Quia enim inuito illo data eſt lex, exarſit inuidia aduerſus hominem, vt eo amplius vitioſis voluptatibus macularet, ne manus eius e-
F uaderet. ¶ Itaq; lex quidem ſancta, & mandatũ ſanctũ, & iuſtũ, & bonũ.) Vt nihil aduerſæ ſuſpicionis remaneret in lege, ſic illam cõmendat, vt nõ ſolũ iuſtam hanc, ſed & ſanctã & bonã pronunciet. Nam mandatũ legem intelligi, Euangelicus ſermo teſtatur. Ait enim: Si vis ad vitam venire, ſerua mandata. ¶ Quod ergo bonum eſt mihi, mors eſt? Abſit) Vere abſit. Vnde enim fieri poteſt, vt quod bonum eſse probatur, mors intelligatur? ¶ Sed Matt.19.
peccatũ vt appareat peccatũ, per bonũ mihi operatum eſt mortẽ.) Diabolũ per bonũ occaſionẽ dicit accepiſse vt malũ operaretur homini, dũ illũ ſeducit ad mortem: quia vt ea quæ ante legem malè geſta ſunt, per illecebrã cupidinis probarentur eſse peccata, & de cætero vitarẽtur, data eſt lex manifeſtata in literis. Tunc incenſus eſt Satanas, per bonũ vtiq;. Vidit enim prouideri homini, & illicita illi ſuaſit vt pro vita ex lege ei mors prõueniret. Quod quidẽ negligentiæ humanæ aſcribendũ eſt, q̃ ſic vigorẽ naturæ ſuæ infirmauit cupiditate peccandi, vt ſuggeſtiones aduerſarii reprimere non poſset. Inimicꝰ tamen quẽ in peccato ſignificat, vt appareat eſse inimicus, per legẽ accepit occaſionẽ operari homini mortem Dũ enim ad illicita illum ſuadet, apparet eſse inimicus. Quãquã & ante legẽ mortẽ homini procurauerit, excepta prima cauſa Adæ: poſt legẽ tamẽ maiores ei pœnas
E apud inferos, vbi mors ſecũda eſt, adinuenit. Minꝰ enim criminis eſt ãte legẽ manifeſtatã peccaſse, quàm poſt legẽ. ¶ Vt fiat ſupra modũ ipſum peccatũ peccãs per mãdatũ.) Quid eſt ſupra modũ, quaſi datꝰ ſit modus delinquentibus, cum peccare nõ liceat? Sed dei verba ſunt dicentis: Non ſunt completa peccata Amorræorum. Per qđ oſtendit mẽſurã quandã eſse delictorũ, quã cũ impleuerint peccatores, vita digni minime iudicẽtur, ſicut & Pharao quia iſtũ modũ impleuerat, dei virtutes & ſigna in illum oſtenſa ſunt, per quæ cæteri territi ad emolumẽta vitæ ſe exercerent, vt in mortuo vita diſcatur. Sed alius eſt modus quem tractat Apoſtolꝰ. Vt oſtẽdat enim plus peccatũ eſse ſub legẽ, q̃ fuerat ante legẽ: ſupra hũc modum peccatorũ ampliorẽ modum ſignificat creuiſse poſt legem, inuidia & aſtutia Satanæ, vt prouidentia dei contraria fieret homini, cum timore legis minime peccare debuerint. Ideo deus vt inuidiam diaboli vinceret, & prouidentiam homini ratam faceret, mutauit ordinẽ mittens ſaluatorem Chriſtum, qui & diabolum vinceret, & ſtatuta dei erga hominem firmaret.

SCIMVS enim quod lex ſpiritalis eſt.) Quoniam ſcientibus legem loquitur, ideo ait: Scimus quia lex ſpiritalis eſt, ¶ Ego autẽ carnalis ſum venundatus

G ſub peccato.) Legem Moyſi ſpiritalẽ vocat, quæ eſt data in tabulis: quæ quia peccare prohibet, ſpiritalis eſt, qp pe cum viſibilia & carnalia coli prohibeat. Hęc ad commendationẽ legis pertinent, ne culpa digna putaretur, quia ſeueritatẽ exercuit in peccatores. Hominem autẽ carnalẽ appellat, dũ peccat. Venditus ſub peccato. hoc eſt vẽditum eſse ſub peccato, ex Adam qui prior peccauit, originẽ trahere, & proprio delicto ſubiectũ fieri pec
Eſaię.50. cato, ſicut dicit Eſaias propheta: Vẽditi, inquit, eſtis peccatis veſtris. Adã enim vendidit ſe prior, ac per hoc omne ſemen eius ſubiectum eſt peccato. Quam ob rem infirmum eſse hominẽ ad præcepta legis ſeruãda, niſi diuinis auxiliis muniatur, hinc eſt. vnde ait: Lex ſpiritalis eſt: ego autem carnalis ſum venundatus ſub peccato. hoc eſt, lex firma eſt & iuſta, & caret culpa: homo autẽ fragilis eſt, & paterno ſubiugatus delicto, vt poteſtate ſua vti non poſſit circa obedientiam legis. ideo eſt ad dei miſericordiã confugiendũ, vt ſeueritatẽ legis effugiat, & exoneratus delictis, de cætero deo fauente inimico reſiſtat. Quid eſt enim ſubiectũ eſse peccato, niſi corp⁹ habere vitio animæ corruptũ, cui ſe inſerat peccatum, & impellat hominẽ quaſi captiuũ delictis vt faciat volũ
Luc.18. tatem eius? Hinc dominus inter cætera ait: Venit enim
H diabol⁹, & tollit quod ſeminatũ eſt in cor illorũ, ne ſalui fiant. Vnde idem Apoſtolus in alia epiſtola ait:
Ephe.6. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinẽ, ſed aduerſus principes & poteſtates, contra ſpiritalia nequitiæ in cæleſtibus. quos ſatellites conſtat eſse Satanæ. Nã ante præuaricationem hominis, prius quàm ſe mancipare t morti, non erat his poteſtas ad interiora hominis accedere, & cogitationes aduerſas inſerere. Vnde aſtutia eius factum eſt vt confabulatione per ſerpentẽ hominẽ circũueniret. Poſtquam autẽ circũuenit eũ & ſubiugauit, poteſtatem in eum accepit vt interiorẽ hominẽ pulſaret, copulans ſe menti eius, ita vt nõ poſſit agnoſcere quid ſuũ ſit in cogitatione, quid illi⁹, niſi reſpiciat legẽ, ¶ Quod enim operor, nõ intelligo.) Nõ ĩtelligit quod operatur, quia videt aliud ſe per legẽ ſcire, & aliud agere. ¶ Nõ enim quod volo, hoc ago: ſed quod odi, illud facio. Subiect⁹ peccato, facit vtiq; qđ nõ vult. ¶ Si autẽ quod odi, illud facio, conſentio legi.) Probat legem recte prohibere, quãdo inuitũ ſe hoc facere qđ lex vetat, p fitetur, & naturæ ſuæ dicit eſse quod mãdat lex: qa quod extra facit, odioſum ſibi dicit. ¶ Nunc aũt iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatũ.) Quoniã audit legem prohibere quod agit, & cõſentit nõ debere
I fieri, ac per hoc aliud eſse cuius impulſu hæc agi declarat, id eſt peccatũ. Peccatũ autẽ ideo ſemper nominat, cũ ſciatur diabolus eſse cũ angelis ſuis: quia niſi peccaſſet primus homo, hæc non prouenirent, ac per hoc peccatum eſt quod ea omnia facit. ¶ Scio enim quoniã in me nõ inhabitat, hoc eſt, in carne mea, bonũ.) Nõ ſicut quibuſdã videtur, carnẽ malã dicit, ſed quod habitat in carne, nõ eſse bonũ, ſed eſse peccatũ. Quomodo inhabitat in carne peccatũ, cũ non ſit ſubſtantia, ſed præuaricatio boni? Quoniã primi hominis corpus corruptum eſt per peccatũ, vt poſsit diſsolui: ipſa peccati corruptio per cõditionẽ offenſionis manet in corpore, robur tenens diuinæ ſentẽtiæ datæ in Adam: quod eſt ſignum legis diaboli, cuius inſtinctu peccauit Adam. Per id ergo quod facti cauſa manet, inhabitare dicitur peccatum in carne, ad quã diabolus accedit quaſi ad ſuã legẽ, & manet quaſi in peccato peccatũ, quia caro iã peccati eſt, vt decipiat hominẽ ſuggeſtionibus malis, ne homo faciat quod præcipit lex, ¶ Nã velle adiacet mihi.) Tam bona eſserit quæ iubet lex, vt naturaliter ſibi placere dicat, & velit facere. ¶ Perficere autẽ bonũ nõ inuenio.) Et placet ergo quod à lege iubetur, & volũtas eſt faciendi: ſed vt impleatur, poteſtas & virtus deeſt: quia ſic preſsus eſt poteſtate peccati, vt non poſsit ire quò vult, neq; valeat contradicere, quia poteſtatis eius alter eſt dominus.

Homo enim iã conſuetudine peccãdi grauatur, & facilius ſuccumbit peccato quàm legi, quã ſcit bona docere ac ſi velit bona facere, premit illũ conſuetudo adiutore inimico. ¶ Nõ enim quod volo, facio bonũ: ſed qđ nolo malũ, hoc ago.) Sæpe repetit, vt dilucidet. Hoc ergo eſt quod ſupra dictum eſt, quia vt captiuus perſuprãdictas cauſas illud cogitur facere qđ vult peccatũ. ¶ Si aũt qđ nolo, hoc facio: iã nõ ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatũ.) Hoc eſt quod iã ſuprà memorauit, quia preſsus & ſubiugat⁹ peccato, nõ ſuã, ſed illius perficit voluntatem. Nunquid quia innitũ hominẽ dicit peccare, immunis debet videri à crimine: quia hoc agit qđ non vult, preſsus vi poteſtatis? Non vtiq;. Ipſius enim vitio & deſidia hæc cœpta ſunt. Quia enim mancipauit ſe per aſsenſum peccato iure illius dominatur. Primum enim ſuadet, vt victo iam dominetur. Apoſtolus autem vt gratiã dei referat, hæc exponit de quantis malis hominem liberauerit, vt quæ exitia ex Adam trahit, quæ verò beneficia per Chriſtũ cõſecutus eſt, cui nec lex ſubuenire potuit, demõſtraret. ¶ Inuenio igitur legẽ volẽti mihi facere bonum, quia ineſt mihi malum.) Legem Moyſi aſserit volũtati ſuæ dare cõſẽſum cõtra peccatũ quod in carne habitat, qđ aliud cogit facere, q̃ quod vult homo & lex. ¶ Cõdelector enim legi dei ſecũdũ interiorẽ hominẽ.) Animũ his oblectari dicit quæ à lege traduntur hic eſt interior homo, quia nõ in animo habitat peccatũ, ſed in carne, quia eſt ex origine carnis peccati, & p traducem fit omnis caro peccati. Si enim anima de tradu ce eſset & ipſa, & in ipſa habitaret, quia anima Adæ magis peccauit q̃ corpus, ſed peccatũ animæ corrumpit corpus. In carne ergo habitat peccatũ quaſi ad ianuas animæ, vt nõ illã permittat ire quò vult. In anima autẽ ſi habitaret, nunquã ſe cognoſceret homo: nunc autem cognoſcit ſe, & delectatur legi dei. ¶ Video autem aliã legẽ in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati qđ eſt in membris meis.) Duas leges memorat, ex quib⁹ vnã in membris ſuis videre ſe flagitat, id eſt, in exteriore homine, q̃ eſt caro vel corpus. Hæc eſt lex aduerſa, hæc repugnans animo, trahens illum captiuum in cõditionem peccati, ne vltrà egrediens inueniat aſsertorẽ. Alia eſt lex mentis, quæ eſt lex Moyſi, vel naturalis, quæ eſt in animo. Hæc preſsa eſt violẽtia peccati, negligentia quidem ſua, quia dũ diligit vitia, ſubiecit ſe peccato, vt ipſa conſuetudine teneretur captiua. Dominatur enim homini cõſuetudo. Quatuor quidem leges nominat. Primã legem ſpiritalem, quæ eſt etiã naturalis, quæ reformata eſt per Moyſen, & poſita in authoritate. ipſa eſt dei lex. Deinde legem mentis cõſentiẽtem legi dei. Tertiã legem peccati, quã ex præuaricatione primi hominis in membris dicit habitare. Quartam vero quæ in mẽbris videtur dum ſuggerit mala, & recedit. Sed hæ leges iteratæ quatuorvidentur, cũ ſint duæ, id eſt, boni & mali. Lex enim mentis ipſa eſt lex ſpiritalis, ſiue Moyſi, quæ vocatur lex dei. Peccati vero lex eadem eſt quæ & illa quã in membris dicit videri, quæ contradicit legi mentis noſtræ. ¶ Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per IESVM Chriſtum dominũ noſtrũ.) Infelicẽ hominẽ dicit, quia naſcitur ſub peccato. Nunquid non vere infelix eſt homo, qui in hanc hæreditatẽ præuaricationis ſucceſsit, hoſpitem ſecum habens peccatũ, per quod ad illũ aditũ habet Satanas? Gradus enim fabricauit Adã, per quos ad filias eius expoliator aſcendit, niſi clementiſsim⁹ dominus motus miſericordia gratiã ſuã per Chriſtũ dediſset, vt releuatũ genus humanũ, remiſsione peccatorũ accepta, de cętero poſsit reſipiſcere repreſso & dãnato peccato. Poteſt enim exoneratus malis & purgat⁹ reſiſtere aduerſario, poteſtate accepta cõtra illũ, dũ adiuuatur à deo. Hic quaſi legẽ fidei tertiã inducit potiorẽ, quã & gratiã vocat, quæ ex lege tamen ſpiritali originẽ habet, quia per hãc liberatus eſt homo-

A vt quia Moyſes dedit legem,deditq; & dominus,duæ dicãtur,vna tamẽ intelligatur quãtum ad ſenſum & prouidentiam pertinet. Illa enim initiatrix eſt ſalutis, hæc vero conſummatrix. Sed non hanc partẽ legis dico,quę in neomeniis eſt & in circũciſione & in eſcis,ſed quæ ad ſacramentum dei pertinet & diſciplinã. Gratia dei liberatus eſt homo de corpore mortis huius. Hãc dicit mortem,quam ſuprà oſtẽdit in necem hominis per peccatũ inuentam apud inferos,quæ appellatur ſecunda. Corp⁹ autem mortis eſt,cuncta peccata. Multa enim vnum corpus ſunt,ſingula quaſi membra vno authore inuẽta, ex quibus homo ereptus gratia dei per baptiſmum,ſupradictam mortem euaſit. Nec enim in carneo corpore poſitus de eo ipſo ereptum ſe diceret,ſed hoc corpus dixit quod ſuperius per baptiſmum & obſeruantiam legis deſtrui ſignificat. Nam & cũ dicit,de corpore mortis, oſtẽdit aliud corpus eſſe non mortis. ¶Igitur ego ipſe mente ſeruio legi dei.)Legi dei cum dicit,& Moyſi ſignificat legem & Chriſti. ¶Carne autẽ legi peccati.) Ego ipſe, id eſt,qui liberatus ſum de corpore mortis. In corpore eſt,quomodo liberatus eſt de corpore morris, niſi quia liberatus eſt à cunctis malis? Remiſſio enim peccatorũ omnia tollit peccata. Liberatus ergo de corpore mortis,gratia dei per Chriſtum mente vel animo ſeruio legi dei:carne autẽ legi peccati,id eſt diaboli,qui per ſubiectã ſibi carnẽ ſuggeſtiões malas ingerit animę. Quia ergo duplex eſt homo,carne conuerſus & animo,legi dei
B mẽte ſeruire ſe dixit,quia animus deuotus eſt deo, & recuperata ſui poteſtate repugnare poteſt peccato quod p carnẽ operatur. Quia enim caro corrupta eſt,& morti ſubiecta,quæ ſic facta erat vt ſocietate & cõiunctione animæ non moreretur,recepit deſideria quorum quaſi honorẽ quendã tranſfert ad animum, vt etiã ipſe generetur. Sed quid reſpuit illam mortem? Gratia dei. Mente ſeruio legi dei:carne autem legi peccati, ſicut dictum eſt. Iam enim liber animus, & in conſuetudinem bonam reuocatus, ſpiritu ſancto adiuuante malas ſuggeſtiones poteſt ſpernere. Reddita eſt enim illi authoritas qua audeat reſiſtere inimico. Qui enim iã nõ eſt obnoxius, minime poterit indagari in vitiis. Caro autem quia iudicium non habet,neq; capax eſt diſcernẽdi(eſt enim bruta natura)non poteſt inimico aditum claudere,ne veniens introeat,atque animo contraria ſuadeat,ac per hoc carne,ait,ſeruit legi peccati. Cum enim vnus homo carne cõſtet & anima,ex illa parte qua ſapit,deo ſeruit: ex altera autẽ qua ſtolidus eſt,legi peccati. Si autẽ homo in
C eo quod factus eſt pduraſſet, nõ eſſet poteſtas inimico ad carnem eius accedere, & animæ cõtraria ſuſurrare. Vt autem totus homo minime reparatus fuiſſet Chriſti gratia ad ſtatũ priſtinũ, ſententia obſtitit data in Adã. Iniquum enim erat ſoluere ſententiã iure depromptã, Idcirco manente ſententia, prouidentia dei remedium inuentum eſt,vt redhiberetur homini ſalus,quam proprio vitio amiſerat,vt hic ſanatus crederet quia aduerſarius eius deuictus potentia Chriſti, nõ auderet tranſpuncta ſententia primæ mortis hominem ſibi defẽdere, adunato genere Adæ, ne ad primæ originis redderetur facturam iam totus permanens immortalis.

CAPVT OCTAVVM

NIHIL enim nũc dãnationis eſt iis qui ſunt in Chriſto IESV, qui nõ ſecundum carnẽ ambulant. Verum eſt, quia nulla erit damnatio horum qui ſunt in Chriſto IESV, legi dei ſolicite ſeruientes. ¶Lex enim ſpiritus vitæ, in Chriſto IESV liberauit me à lege peccati & mortis.)ſecuritatẽ flagitat hoi p gratiã dei,vt de ſuggeſtionib⁹ diaboli nõ ſit ſolicitus,dũmodo ſpernat illas. Nihil enim oberunt homini apud mortẽ ſecũdam,quia lex fidei,id eſt,ſpiritus liberauit hominẽ à morte ſecunda dãnato peccãto. Nec obeſſe iam homini, quia carni D
ineſt peccatũ: ſi modo repugnet ille memor auxilii dei, ſed & coronandus eſt qui peccati manentis premit cõſilia. Magna enim ſolertia eſt domeſtici hoſtis inſidias euitare. Lex ergo ſpirit⁹ vitæ,ipſa eſt lex fidei. Nã & Moyſi lex ſpiritalis eſt,quia prohibet peccare,non tamen vitæ,quia reis mortis peccata remittere non poteſt,vt viui ficet mortuos. Hæc verò qa & peccare nõ vult, & à morte reuocat,lex ſpiritus vitæ appellatur,nõ per literã conſtans,ſed per ſpiritum, quia corde creditur, & ſpiritus eſt quod creditur. Hęc itaq; lex in Chriſto IESV, hoc eſt, per fidẽ Chriſti liberat credentem à lege peccati & mortis. Lex peccati eſt quã in membris dicit habitare, quæ ſuadere nititur aduerſa. Lex vero mortis,Moyſi lex eſt, quia mortificat peccatores. Nam & in alia epiſtola inter cætera dicit de authoritate legis: Si miniſtratio mortis 2. Cor. 3.
formata in lapidibus fuit in gloria. Non ergo mirum ſi lex ſpiritalis dicatur, & lex mortis,cum & Euangelium eodem modo ſit. Dicit enim alio loco inter cætera,Aliis 2. Cor. 2.
odor vitæ ad uitam,aliis odor mortis ad mortem. Quos enim opinio virtutum,aut rerũ geſtarũ viſus aut auditus attrahebat ad fidem,his odor vitæ erat Euangelium. Illis autẽ quorũ ſenſum inflãmabat facta virtus ad contradicendũ,mortis erat odor prædicatio fidei. Vna ergo cum ſit fides,diuerſitatem præſtat hominib⁹,ſicut & ſolcum ſit vnus,ceram ſoluit,lutũ ſtringit. Qua ergo quis F
mente odoratus fuerit fidem, ſic proficiet illi. Sed dicitur forte: Si eadẽ præſtat fides quæ & lex, cur non etiam ipſa ex parte lex mortis dicatur:mortificat enim nõ credentes? Sed non ita eſt. Fides enim data eſt quæ iuſtificat confugientes ad ſe,vt remittat eis quos lex tenet reos,vt agentes ſub fide,liberi ſint à peccato. Nam ſub lege agẽtes obnoxii ſunt. Qui ergo non obediunt fidei,non occidẽtur à fide,ſedà lege,quia non accedẽtes ad fidẽ, rei tenẽtur à lege: ideòq; omnes qui malo animo odorãtur verba fidei,remanẽt in morte. Videamus nũc quid interſit cum dicitur lex ſpiritalis,& lex ſpiritus. Hoc intereſt,quia idcirco dicitur lex ſpiritalis, quia præcepta dat per quæ non peccetur:quia qui nõ peccat, ſpiritalis vocatur,æmulus ſuperiorum cæleſtium. Lex autẽ ſpiritus propterea vocatur:quia deus cui⁹ fides eſt, ſpiritus eſt. Illic ergo verba ſunt,hic res. Illic quæ dei ſunt,hic de⁹ ipſe. ¶Quia quod impoſſibile erat legis, in quo infirmabatur per carnem,deus filium ſuũ mittens in ſimilitudinẽ carnis peccati,de peccato dãnauit peccatũ in car F
ne.)Hæc dicit vt baptizatos ſecuros reddat quia liberati à peccato ſũt: Quoniã quod impoſſibile erat, inquit, legis. Cui impoſſibile? Nobis ſcilicet impoſſibile erat mãdatũ legis implere,quia ſubiecti eramus peccato. Ob hoc deus filium ſuum miſit in ſimilitudinẽ carnis peccati. Hæc eſt ſimilitudo carnis, quia cum eadem caro ſit quæ & noſtra: non tamen ita facta in vtero eſt & nata, ſicut & caro noſtra. Eſt enim ſanctificata in vtero,& nata ſine peccato,& neq; ipſe in illa peccauit. Ideo enim virginalis vterus electus eſt ad partum dominicum, vt in ſanctitate differret caro domini à carne noſtra. In cauſa enim ſimilis eſt,non in qualitate peccati ſubſtantiæ. Propterea ergo ſimilẽ dixit,quia de eadem ſubſtãtia carnis, nõ eãdem habuit natiuitatem,quia peccato ſubiectum nõ fuit corpus domini. Expiata eſt autem à ſpiritu ſancto caro domini,vt in tali corpore naſceretur quale fuit Adæ ante peccatũ, ſola tamen ſententia data in Adam. Miſso ergo deus Chriſto,de peccato dãnauit peccatum, hoc eſt,peccatũ peccato proprio dãnauit. Chriſt⁹ enim cũ à peccato crucifigitur,quod eſt Sanatas,peccauit peccatũ in carne corporis ſaluatoris. Quo facto damnauit de⁹ peccatũ in carne,ibi vtiq; vbi peccauit: ſicut & in alia epiſtola ait: Detriũphãs illos in ipſo, id eſt in Chriſto. Nã ſolet dici de quocũq; dãnato: in qua cauſa dãnatus eſt, reſpondetur, vt puta, in homicidio. Ita & peccatum in carne damnatũ,hoc eſt, in peccato quod admiſit

G in carne. Hoc itaq; peccato reus factus Satanas, amisit dominũ retentarum animarũ, vt iam signatos signo crucis in qua victus est, in secunda morte tenere nõ audeat. Quã ob rem ad securitatẽ nostrã hæc tractat Apostol⁹. ¶Vt iustificatio legis adimpleretur in nobis, qui nõ secundũ carnẽ ambulamus, sed secundum spiritum) Ideo damnatũ dicit peccatũ, vt impleretur in nobis iustificatio legis datæ à Moyse. Sublati enim de conditione legis, facti sumus amici eiusdem. Iustificati enim amici legis sunt. Quomodo aũt impletur in nobis iustificatio, nisi cũ datur remissio omniũ peccatorũ, vt sublatis peccatis iustificatus appareat mẽte seruiẽs legi dei? Hoc est non secundum carnem ambulare, sed secundum spiritũ, vt deuotio animi, qui est spiritus, nõ consentiat desiderio peccati, quia per carnẽ seminat cõcupiscẽtias animæ quod inest peccatũ. Si damnatũ est peccatũ, quomodo inest? Dãnatũ est, & à saluatore, & triplici genere dãnatũ. Primo enim in loco dãnauit peccatũ, dũ nõn peccauit dissentiens à peccato. Deinde in cruce peccatum, quia peccauit, dãnatum dicitur. Vnde sublata est illa authoritas quasi peccati qua detinebat homines in ĩferno propter delictum Adæ, vt de cætero in quibus signũ crucis est, detinere non audeat'. Tertio damnauit peccatũ,
H dum irrita fecit delicta remissione peccatorum concessa. Cum enim peccator causa admissi peccati dãnandus esset: ignoscẽs autẽ ei, damnauit in eo peccatũ. Itaq; si & nos saluatoris exẽplo nõ peccemus, dãnamus peccatũ. ¶Qui enim secundũ carnẽ sunt, quæ carnis sũt sapiũt.) Hoc dicit, quia qui suggestioni quæ efficitur per carnẽ, obtemperat: quæ carnis sunt, sapit. Hoc enim illi suaue videtur quod sequitur, contra fas appetens vsum & sententiam erroris carnis. in carne enim mũdanus error signatur quacũq; ex parte. ¶Qui vero secundũ spiritũ. ea quæ sunt spiritus sentiunt.) Manifestum est quia qui se à carnis desideriis continet, iuxta legem mẽtis viuit. Hoc enim illi vtile videtur sapere, quod conueniat legi.

NAM prudentia carnis, mors est.) Prudẽtia carnis peccatum est, quod generat mortẽ. Prudentia enim ideo dicit, cum res stulta sit, quia secularibus hominibus errores ex visibilib⁹ cõcepti siue in sensu siue in actu cõtra legẽ dei, prudẽtia vidẽtur: maximè quia omnis industria & astutia illorũ in eo est, vt peccẽt. Sapere enim sibi vidẽtur si istud diligẽtius curẽt, cũ nihil stultius sit quàm peccare. Est & alia prudẽtia carnis, quæ mũdanis rationibus inflata, negat aliquid fieri quod mũdi careat ratione. Vnde deridet virgi
I nis partũ, carnis resurrectionẽ. ¶Prudẽtia autẽ spirit⁹, vita & pax.) Vere hæc est sapientia, quæ vitã acquirit & pacẽ. Sequẽs enim spiritalia cõtẽptis illecebris vitæ præsentis, æternã habebit vitã cum pace, id est sine inquietudine. Vbi enim perturbatio est, & pœna est. ¶Quoniã sapientia carnis inimica est deo. Legi enim dei non est subiecta. nec enim potest.) Non carnẽ dixit inimicã, sed sapientiã carnis: id est, non substantiã, sed actus, aut cogitationem siue asseuerationẽ quæ nascitur de errore. Sapientia ergo carnis est primo in loco, astrorum ab hominibus inuẽta disputatio, deinde visibiliũ oblectatio. Hæc inimica deo sunt, quia elementorũ dominũ, & opificem mundi his coæquãt quæ fecit, astruentes nihil posse fieri præterquam mundi continet ratio. Quam ob rẽ negant deum fecisse vt virgo pareret, aut mortuorũ corpora resurgerent: quia stultum est. inquiunt, vt deus fecerit vltrà quàm sapit homo. O prudentes mũdi, qui putant deũ nõ debere aliter facere quàm ab eo facit cõdita creatura, vt ipse similis creaturis putetur. Sic cæcati sũt, ne videãt qualẽ cõtumeliã deo faciunt. Opus enim quod in laudem suam prædicandã facere dignatus est, isti vituperantes, incredulum & stultum asserunt: ac per hoc legi dei hoc studium subiectũ esse nõ potest, in eo quod exercitatur vt dei gestis repugnet. ¶Qui enim in carne sunt, deo placere non possunt.) Sapientes mundi in carne sunt, quia respiciẽtes mũdũ, spiritali sapiẽtiæ resistũt, K quia totus mundus caro est. Omne enim visibile carni deputatur: cognata enim sunt carnis, immo elementa carnis. Ideóq; qui mundanis rebus obtemperat, in carne est. ¶Vos autem nõ estis in carne, sed in spiritu.) In carne positi dicũtur non esse in carne, si assentiẽtes Ioãni apostolo mundana nõ diligãt. Sententia enim homini suã quasi fingit naturã, vt hoc appelletur quod sentit. ¶Si tamẽ spiritus dei habitat in vobis.) Hoc ideo ambigue dicit, quia in lege inducti, non adhuc perfectę erãt fidei, sed spem in eis videbat perfectionis. Vnde aliquando quasi perfectis loquitur, aliquando quasi perfecturis, hoc est, aliquando laudat, aliquãdo cõmonet: vt si secũdum supra memorata versentur iuxta legem naturæ, in spiritu esse dicantur: quia spiritus dei in eo habitare nõ potest, qui carnalia sequitur. ¶Si quis autẽ spiritũ Christi non habet, hic non est eius.) Spiritum dei nunc spiritum dicit Christi, quia omnia patris, filii sunt. Hoc ergo dicit, quia qui supradictis errorib⁹ subiect⁹ est, ad Christum non pertinet. spiritum enim eius nõ habet, quem vt filius dei esset, acceperat. Duabus enim ex causis deserit hominem spiritus sanctus, cũ aut sensum carnis habet, aut gesta. Itaq; per hæc ad bonam conuersationem L
cõpellit. Quãuis enim bonitate dei erigantur homines, non erunt tamen filii dei vocati nisi sic vixerint, ne satis indigni concesso nomine videantur. ¶Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vita propter iustificationem. Peccati causa corpus mortuũ asserit eorum quos deserit spiritus sanctus, nec ad ilium, id est, spiritũ quis eorũ passione potest peruenire. Spiritus enim dei nescit peccare. Ad iustificationẽ enim datur, vt adiutorio suo iustificet. Ergo quia peccare nescit vita est. Mori enim non potest, quia per peccatũ mors: ac per hoc sibi peccator oberit, non spiritui quem accepit. Nec enim spirit⁹ erit in causa, qui voluit iustificare. Signum enim iustificationis hoc est in homine, vt per id quod inhabitat in eo, iustificatus appareat esse filius dei. Non enim in ficto homine, neq; in corpore subdito peccatis potest habitare spiritus sanct⁹, sicut dicit Salomon. Si quis autem denuo carnaliter viuat, desertus, ab Sapien. i.
spiritu sancto, in iniustitia sua morietur. Corpus autem dicens totum hominem significat mortuũ peccati causa: sicut & à propheta sub vocabulo animæ totus homo significatur, quasi à parte totum. Ait enim: Anima quæ Ezech. 18.
peccauerit, ipsa morietur. Nũqd sine corpore? Hic corpus pro toto homine posuit, ille autem animã. Et alius Propheta carmen dicendo, totum hominem significauit. Ait enim: Videbit omnis caro salutare dei. Et Esaiæ 40.
quoniam baptizato datur spiritus sanctus, etiam ipsius M
esse spiritus dicitur. Idcirco cætera hominis ad comparationem eius corpus appellauit. Præterea quod anima dũ peccat, caro dicatur, hoc enim vocatur quod sequitur: sicut sæpe iã dixi. Similimodo & domin⁹ cum in passione sua diuinitatẽ suã minime formidare vellet intelligi, sed hominis esse mœstitiã, ait: Spiritus quidẽ prõptus est, caro vero infirma: vt in spiritu deũ, i carne vero hominẽ significaret. ¶Quod si spiritus ei⁹ q̃ suscitauit IESVM à mortuis, habitat in vobis: qui suscitauit IESVM à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantẽ spiritũ eius in vobis.) Ipsum sensum eadem tractat ratione. Corpora enim dixit, per quæ homines significat. Et quia supra dixit propter peccatum corpus mori morte secũda, hic iterũ propter bonam vitam mortalia corpora viuificari promisit, id est totum hominem. ¶Igitur fratres debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus.) Rectum & manifestũ est non nos adinuentioni Adę, quia carnaliter egit obsecundare debere, qui prior peccãs mortẽ nobis hereditatis titulo dereliqt: sed legi Christi seruire nos debere, qui nos spiritali ratiõe à morte supradicta redemit. Huic enim debitores sumus, qui nos carnalibus vitiis

A sordidatos per lauacrum spiritus ablutos iustificauit,& filios dei fecit. Prius enim in carne positi exemplo Adæ viuebamus subiecti peccatis, nunc vero liberati reddere debemus obsequiũ redẽptori. Quod quidẽ obsequiũ non illi vtiq; proficit qui nullius eget,sed nobis vitã acquirit æternã. Sic enim diligit nos, vt sibi imputet quod nobis promisit. ¶ Si enim secundũ carnẽ vixeritis,moriemini.) Nihil enim verius:quia si secundũ Adã vixerimus, moriemur. Adam enim præuaricans vendidit se peccato,carni deputatur. Omne enim peccatũ,caro est. Propter quod enim deforis vitia & delicta nascuntur ex sensibus,de auditu,visu,odoratu,vel gustu,carni deputantur. Omnis enim cogitatio foras respiciens incurrit delictum. Nam & primi hominis deforis peccatũ natum est. Secundum carnẽ ergo viuere,mors est. Omnis enim actus carnis,extra legem est. ¶ Si autẽ spiritu facta carnis mortificaueritis,viuetis.) Corp⁹ vult lege animæ gubernari. Vnde ostẽdit,si duce sancto spiritu actus & consilia carnis,quæ huius mundi instigantibus potestatibus concinnantur,fuerint repressa,ne agendi accipiãt potestatẽ,vitã præstari. Mortificari enim dicũtur si cessent, non sunt enim si cessant,quia peccatũ non est si nõ fiat.

QVICVNQVE enim spiritu dei aguntur,hi filii sunt dei.) Hos dicit spiritu dei agi,in quorum actibus consilia principũ & potestatũ huius mundi non videtur. In quorũ enim videtur, nõ sunt filii dei,sed diaboli:quia qui de deo natus est,nõ peccat, 1.Ioan.3.
B dicit Ioannes apostolus. Hoc est enim quod probat dei filios & diaboli. Vnde domin⁹ ad Iudæos quod male agerent,& parricidiũ cogitarẽt,ait: Vos de patre diabolo Ioan.8.
estis. ¶ Nõ enim accepistis spiritũ seruitutis iterũ in timore.) Hoc dicit, quia accepto spiritu sancto à timore malorum actuũ exuti sumus, vt de cætero nihil tale agamus vnde iterum timeamus. Ante enim sub timore eramus,quia lege data omnes rei sunt constituti. Spiritũ ergo timoris legẽ dixit, quia homines peccati causa in timore cõstituit. Lex autẽ fidei,quæ in spiritu adoptionis significatur, lex securitatis est: quia à timore nos eruit dum donat peccata,ac per hos securos nos facit:ac dicitur spiritus nõ timoris secundũ hunc mundũ. ¶ Sed accepistis spiritũ adoptionis filiorũ,in quo clamamus,abba pater. In quo clamamus abba,id est pater. Gratia dei à timore liberati, accepimus spiritũ adoptionis filiorũ, vt considerãtes quid eramus, & quid dono dei sumus adepti,magna cũ diligentia vitã nostrã ordinemus,ne nomen dei patris in nobis iniuriã patiatur,& ea omnia quę
C euasimus,veluti ingrati incurramus,vt audeamus dicere deo,abba,id est pater. Ideoq; cõmouet ne accepta fiducia in temeritatẽ vertatur. Si enim huic voci qua dicimus,abba pater,dissimilem vitã exibeamus,iniuriã deo facimus vocãtes eum patrem. Idcirco enim bonitate sua hoc nobis indulsit quod super naturam nostram est, vt quod substantia indigni sumus, operibus mereamur.

¶ Ipse spiritus reddet testimoniũ spiritui nostro, quod sumus filii dei. Bene agẽtibus nobis, & per hoc ipso manẽte in nobis spiritu sancto, huic voci & animo nostro quo clamam⁹ in oratione,abba id est pater, spiritus dei testimoniũ dat, dum manet in nobis, quoniã nõ temere dicimus,abba pater. Dignã enim vitã huic voci exibeamus, & hoc est testimoniũ filiorum, si in eos per spiritũ videatur signum paternũ. ¶ Si autẽ filii & hæredes,hæredes quidẽ dei,coheredes autem Christi. Cum deus pater nullo modo mortuus possit dici, Christus autẽ eius filius mortuus dicatur causa incarnationis, quid est vt hic qui mortuus est, semper viuentis hæres esse dicatur, cum hæredes vtique non nisi mortuũ sint? Sed hæc causa humanitatis est. Nam apud deum quæ apud nos hæreditas dicitur,donum est patris in filios obedientes transfusum, vt viuus viuentis hæres sit merito proprio, non necessitate defuncti. Vnde & dominus in euãgelio non magis humana quàm diuina ratione viuum viuentibus substantiam suam partitum esse, licet in parabola, si- D
gnificauit. Nec enim parabola absurda ratione componitur. Vt ergo promptos nos ad obediendum deo patri faceret,hac spe exhortatur dicens dei nos futuros hæredes, cohæredes autem Christi: vt quia spes magna præmii est, tantò magis in dei rebus propensiores essemus, postponentes curã mundanorum. Quid sit autem cohæredem esse filii dei, vt ab apostolo Ioãne docemur. Inter cætera enim ait:Scim⁹ quoniã cum appparuerit, similes 1.Ioan.3.
ei erimus. ¶ Si tamen cõpatiamur,vt & simul glorificemur.) Quomodo cohæredes Christi fieri possimus declarat,dicens: Si tamen cõpatiamur, vt & simul glorificemur. Videamus ergo quid sit cõpati. Compati est persecutiones tolerare propter spem futurorum,carnemq; crucifigere cũ vitiis & cõcupiscẽtiis,hoc est,voluptates & pompas seculi spernere. Cũ enim hæc omnia mortua fuerint apud hominẽ,crucifigit mundũ, futuri seculi vitam credẽs, in qua se sperat cohæredem Christi futurũ. ¶ Existimo ergo quod nõ sint cõdignæ passiones huius temporis ad futuram gloriã quæ reuelabitur in nobis.) Exhortatio hæc ad superiora pertinet, per quã ostendit parua esse quæ hic possunt à perfidis irrogari, ad cõparationẽ decreti muneris in futuro seculo. Propterea ad omnia exitia paratos esse debere,quia magna pro his repromissa sunt præmii, vt in tribulatione consoletur se animus,& spes crescat. Nam & quosdam,immò multos scimus pro præsentibus lucris ad modicũ vtiq; profuturis q̃ asperos & duros subire labores,& ad quæ aliquando,quia ipsa vita fragilis est & icerta,peruenire nõ pos- E
sunt. Nautæ pro quibus commodis tantis se procellis & tẽpestatibus credunt,cum sciant in his magis mortẽ ante oculos esse,quàm vitam? Et milites spe præsentis præmii,cũ incerta victoria sit, in gladios insurgere nõ dubitant. Quãtò ergo magis pro Christo patiendũ est,cuius etiam protelata sunt nobis beneficia,qui pro paruis magnifica,& pro temporalibus perpetua præmia cũ gloria pollicetur. Pro Christo dicimur pati,cum nobis,nõ illi proficiat quod patimur. Sed quia ille occasionẽ quærit remunerandi nos,hoc præcipit. Vt bonus enim vel profusus largitor causas quærit quomodo donet aut indignis aut verecũdis. Deniq; vt ipsa exitia tolerari possint, ipse suggerit vires. ¶ Nam expectatio creaturæ,reuelationem filiorũ dei expectat.) Quoniã præsentis temporis passiones indignas dixit ad futuram gloriã, subiecit qđ creatura hoc expectat, vt cõpleatur numerus filiorũ F
dei destinatus ad vitam:vt tũc demum etiã ipsa creatura possit liberari à seruitute corruptiõis,& cessaret i vitio. ¶ Vanitati enĩ creatura subiecta est non volũtaria.) In domini & creatoris potestate posita creatura, non vtiq; spõte subiecta est vanitati. Non enim proderit sibi quod subiecta est,sed nobis. Quid est ergo in quo vanitati subiecta est, nisi quia quæ generat, caduca sunt? Operatur enim vt fruct⁹ faciat corruptibiles. Corruptio ergo ipsa vanitas est. Omnia enim quæ nascũtur in mundo, infirma,caduca & corruptibilia,ac per hoc vana sunt. Vana sunt enim,quia statum suum tenere non possunt. Nam cũcta deformata per fluxum semper in se redeũt cõfusa in naturam. Dicit de his & Salomon, quia omnia hæc Eccl.1.
vanitas. Nec discordat ab his Dauid dicens: Verunta- Psal.38.
men vanitas, omnis homo viuens. Manducare enim,& bibere,& res mũdi curare,nõnne vanitas est? & prodest tamen ipsa vanitas. Proficit enim hominibus natis in mũdo,vt per hæc in corporibus exercitati,discãt mysterium creatoris: ad comparationẽ enim æternorũ vana sunt. Nã suo bona sunt,quippe cũ sint necessaria. ¶ Sed propter eum qui subiecit illam in spe.) Quæ spes? statim subiecit dicens. ¶ Quoniã & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptelæ ĩ libertatẽ gloriæ filiorũ dei.) Quoniã contradicere non potest creatura cõditori suo, eius causa subiecta est, non sine spe. Habet enim in labore posita hoc solatium,quoniã habebit requiem,cum

G crediderint omnes quos scit deus credituros: quorũ etiã causa subiecit: ¶ Scimus enĩ quoniã omnis creatura ingemiscit,& parturit vsq; adhuc.) Parturire, dolere est. Ipse sensus est,quia omnis creatura per quotidianũ laborem ingemiscit & dolet vsq; modo. Vsq; modo,tãdiu significat,quãdiu legitur. Ipsa enim elemẽta cũ solicitudine operas suas exhibẽt, quia Sol & Luna non sine labore statuta sibi implent spatia, & spiritus animalium magno gemitu arctatur ad exhibenda seruitia. Nam videmus illa gementia cogi inuita ad laborem. Hæc ergo omnia expectant requiem,vt à seruili opere liberentur. Si autem hæc esset seruit? quæ ad deum proficeret promerẽdum,gauderet,nõ doleret creatura: sed quia nostri causa subiecta est seruituti corruptionis dolet. Videt enĩ quotidie opera sua interire,quotidie enim oritur & occidit opus eius. Recte ergo dolet, cuius operatio non ad æternitatem pertinet, sed ad corruptionem. Quantum ergo datur ĩtelligi,satis de nostra salute solicita sũt,scientia ad liberationem suam proficere,si modo nos citius agnoscamus authorem. Hæc itaq; scientes,omni cura diligentiaq; dignos nos præbeamus, aliis quoq; vt exẽplo simus,nõ nostra solũ miseratiõe cõmoti,sed & eius causa quæ diebus ac noctibus iniurias patiens ingemiscit.

H Solemus enim in alienis causis propensius vigilare. ¶ Non solum autem illa,sed & nos qui receptaculũ spiritus habem?,nosipsi intra nosmetipsos ingemiscimus expectantes redemptionem corporis nostri.) Post creaturam mundanã adiecit etiam nos hoc expectare, & ingemiscere ad deũ,vt hinc liberemur cuncti destinati ad vitam, quia Christianis mundus hic pelagus est. Sicut enim mare aduersis excitatur procellis,insilit,& tempestatem naufragantibus facit: ita & seculum pfidorũ cõspiratione cõmotũ,perturbat fideliũ mentes: & tanta peruersitate agit inimicus,vt quid prius euitãdum sit, ignoretur. Si enim potestas desinit esse aduersum nos, priuatorum mentes exagitat,si & hi compescãtur, per domesticos conflat incendium. Et si hoc positũ fuerit, arte sua inter ipsos germanos facit discordiã: vt quatuor angulis pulsata domus,ex aliqua parte faciat ruinam,propter qđ vno cõsilio fugiẽdũ est hinc Christianis. Exemplũ enim debent sequi sancti Symeonis,qui sciens bellũ hic geri contra perfidiam,in pace dimitti se postulauit. Hoc est quod singuli orantes, pro omnibus oramus, vt veniat regnũ dei. Tunc enim erit liberatio corporis nostri,id est,omniũ Christianorũ. In corpore enim omnes significauit,quia sumus alter alterius membra. Apostolus quidẽ quasi vir diuinus bene sentit de nobis, dicens quia ingemiscimus vt hinc liberemur, sicut & ingemiscebat Symeon. Sed video oblectatione mundi nos teneri. Igitur per hæc quæ supra dicta sunt,ostẽdit quàm vim creatura patiatur nostri causa,quando nos quibus obsequium eius proficit, quiq; dei spiritũ adiutorem habemus,ingemiscimus vt hinc liberemur, vt promissa consequamur præmia. Quanto magis ergo creatura ingemiscit,quæ neq; adiutorem habet spiritũ sanctũ, nec i sua causa laborat,addicto hoc,vt ea quæ labore suo generat vt alimentis seruorum dei proficiant,contra fas videt idolis immolari. Vnde plus dolet,& optat citius liberari,sciens hoc ad iniuriam proficere creatoris.

I Spe enim saluati sumus.) Hoc dicit, quia sperando qđ promisit deus in Christo,nobis meritũ fecimus vt liberemur. Ergo i spe liberati sum?, qa nõ aliud futurũ putam? q̃ credimus. ¶ Spes enĩ quæ videtur non est spes.) Manifestum est nõ esse spem quæ videtur, sed quod nõ videtur: ac per hoc sperãtes præmiis afficiẽdi sunt: quia quæ non vident,sperant. ¶ Nã quod videt quis, quid sperat? Sed si quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus.) Dubiũ non est ea sperari quæ nõ videntur,expectãtur enim futura. Hæc expectatio patiẽtia est,quæ multum meretur à domino: vt de die in diem expectans cupiat venire regnum dei,& non dubitet quia tardat. ¶ Similiter aũtem & spiritus adiuuat K infirmitatẽ nostræ orationis,) Quoniam superius ingemiscere nos,& precari liberationẽ memorauit,& in dolore positi aut quæ lõge futura dicta sunt, mox fieri volumus,aut cito tolli, per quæ ad meritũ peruenimus: & videmur imbecilla oratiõe precari,dũ illi denegatur effectus. Infirma est enim,quia cõtra rationẽ postulat: ac per hoc infirmitatẽ hanc à sancto spiritu dato nobis adiuuari ostendit. Adiuuat autẽ,quia quæ aut ante petuntur quàm peti debeãt,aut sũt cõtraria,nõ sinit fieri. ¶ Nã quid oremus sicut oportet,nescimus.) Infirmitatẽ orationis nostræ ignorantiam significare declarauit. Fallimur enĩ putãtes prodesse quę poscimus, cũ nõ prosint. Deniq; eidẽ apostolo tertio deprecanti vt tẽtationes abeo cessarent,quia crebræ erant,dictũ à domino est: Sufficit tibi gratia mea,nam virtus in infirmitate perficitur 1.Cor.12. id est,sic meritũ quis collocat,dũ in tribulationibus patiens inuenitur. Didicit ergo contra se esse qđ petebat. Est & aliquãdo superba & stulta petitio,sicut fuit duorũ apostolorũ Iacobi & Ioãnes quibus incõgrua & immẽsa petẽtibus dictum est: Nescitis quid petatis. ¶ Sed ipse spi Mat.20. ritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.) Nõ humanis eloquiis postulare pro nobis dicit spiritum L domini,sed more naturæ suæ. Cũ enĩ qđ de deo est, deo loquitur: eo more loquatur necesse est,quo ille loquitur de quo est. Nemo enim cum ciue suo alia lingua loquitur. Superfundit enim se precibus nostris spiritus datus nobis,vt imperitiam & improuidẽtiã nostrã motu suo operiat,& illa nobis à deo petat quæ prosint nobis. ¶ Qui autẽ scrutatur corda,scit quid desideret spiritus, quia secũdum deũ postulat pro sanctis.) Manifestum est quia deo cui nihil tacitũ est & occultũ,nota est precatio omniũ spirituũ: quãto magis spiritus sancti qui eiusdẽ vtiq; substãtiæ est,eloquitur nõ impulsu aëris, neq; vt angeli, aut sicut cætera ex creaturis,sed sicut cõpetit eius diuinitati. Deo ergo loquitur,cũ nobis tacere videtur, quia & videt cũ nõ videatur,& hæc petit quę scit deo placere, & nobis prodesse. Tunc sanè pro nobis interponit se idem spiritus,cũ scit nos per ignorantiã non per iactantiam cõtraria postulare. ¶ Scimus autem quoniã diligẽtibus deum omnia procedũt in bonũ,iis qui secundum propositũ vocati sunt sancti.) Hoc dicit,quia diligentes deũ etsi imperitè precati fuerint,nõ illis oberit,quia pro positũ cordis illorum sciens deus & ignauiam,non illis imputat quæ aduersa postulant, sed ea annuit quæ danda sunt deũ amantibus. Vnde & Domin? ait: Scit autem Mat.6. inquit,pater vester quid vobis opus sit, antequã petatis ab eo. Hi autem secũdum propositũ vocãtur, quos credẽtes præsciuit de? futuros sibi idoneos vt antequã crederẽt scirentur. ¶ Nã quos præsciuit,& prædestinauit.) M Istos quos præsciuit futuros sibi deuotos, ipsos elegit ad promissa præmia capessenda: vt hi qui credere videtur, & nõ permanẽt in fide cœpta,à deo electi negentur: quia quos deus elegit,apud se permanent. Est enim qui ad tẽpus eligitur,sicut Saul & Iudas,nõ de præscietia, sed de præsenti iustitia. ¶ Consortes fieri imaginis filii sui.) Hoc dicit,quia ideo prædestinantur in futurũ seculum, vt similes fiant filio dei,quod iã supra memorauit. ¶ Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus.) Recte primogenitus,qui ante omnẽ creaturam non factus,sed natus est,ad cuius exemplum deus homines in filios sibi adoptare dignatus est. Est & primogenitus in regeneratione Christus. Est & primogenitus ex mortuis, cuius natura ignoratur. Est & primogenitus post victoriam ascendẽs in cælos. Primogenitus igitur in omnibus frater noster dicitur,quia homo dignatus est nasci. Dominus vero est,quia deus noster est,sicut dicit propheta Hieremas: Hic est deus noster.

Q VOS autem prædestinauit, illos & vocauit.) Vocare est cogitãtẽ de fide adiuuare,aut compungere eum quem sciat audire. ¶ Et quos vo

G stolabatur si forte etiam sua morte publico muneri ali quid adderetur. Sed Christi passio adiutore nō eguit, Esa.63. sicut ipse domin⁹ lōge ante prædixit. Et respexi, & nō erat adiutor: & attēdi, & nemo suscipiebat & liberabo eos brachio meo: Quomodo ergo extorqueri potuit integritas Mariæ, quæ fugientibus Apostolis supplicia nō timebat? Sed ipsa se offerebat periculis, cuius tanta gratia, vt nō solū i se virginitatis gratiā reseruaret, sed etiam ijs quos viseret, integritatis insigne conferret. Visitauit Ioannē Baptistam, & in vtero matris priusquam nasceretur exultauit. Ad vocē Mariæ exultauit infantulus, obsecutus antequam genitus. Nec immerito mansit integer corpore, quem i tribus mēsibus oleo quodam suæ præsentiæ & integritatis vnguento domini mater exercuit. Eademq; postea Ioanni Euangelistæ est tradita coniugium nescienti. Vnde non miror præ cęteris locutū mysteria diuina, cui præsto erat aula cælestium sacramentorum. Nunc mihi dicant qui hanc quæstionem ferunt, Quid est quod ait dominus Ezech.39 per prophetam, Nunc reuocabo captiuitatem Iacob, & miserebor adhuc domus Israel? Et infra: Congregabo, inquit, eos de gentibus, & congregabo illos de regionibus nationum, & sanctificabor in his in cōspectu gētium, & scient quod ego sum domin⁹ deus ipsorū, dum apparebo illis inter nationes, & nō auertam amplius faciem meam ab eis, pro eo quod effudi irā meā in domum Israel, dicit dominus. Et infra dicit prophe ta vidisse se in monte alto nimis ædificationem ciuitatis, cuius portæ plurimæ significantur, vna tamen clau Ezec. 44 sa describitur, de qua sic ait: Et conuerti me secūdum viam portæ sanctorum exterioris, quæ respicit ad oriē
H tē, & hęc erat clausa. Et ait ad me domin⁹: Porta hæc clausa erit, & non aperietur, & nemo transibit per eā: quoniā dominus deus Israel transibit per eam. Eritq; clausa, quoniam dux hic sedebit in ea, vt manducet panem in conspectu domini. Secundum viam portæ intrabit, & secundum viam eius exibit. Quæ est hæc porta, nisi maria: ideo clausa, quia virgo? Porta igitur Maria per quam Christus intrauit in hunc mūdum, quādo virginali fusus est ptu, & genitalia virginitatis claustra nō soluit. Mansit intemeratum septum pudoris, & inuiolata integritatis durauere signacula cum exiret ex virgine, cuius altitudinem mundus sustinere non posset.

¶ Quod Maria sit porta illa clausa quam Ezechiel de scripsit, in qua sedit Christ⁹ & exiuit. CAPVT VIII.

HAEC, inquit, porta clausa erit, & nō aperietur. Bona porta Maria, quæ clausa erat, & non aperiebatur. Trāsiuit per eam Christ⁹ sed nō aperuit. Et vt doceamur quia portā Psal. 23. habet omnis homo per quā Christus ingreditur: Tollite, inquit, portas principis vestri, & eleuamini portæ
I ęternales, & introibit rex gloriæ. Quanto magis ergo porta erat in Maria in qua sedit Christus corporaliter Iob.3. & exiuit? Est enim & porta ventris. Vnde ait Iob sanctus: intenebrescant, inquit, stellæ noctis illius, quia nō conclusit portas ventris matris meæ. Est ergo & porta ventris, sed non omnis clausa semper, verum vna sola potuit manere clausa, per quam sine dispendio claustrorum genitalium, virginis partus exiuit. Ideo ait Ezec. 44 propheta: Porta hæc clausa erit, & nō aperietur, & nemo transibit per eam, hoc est, nemo hominū: quoniā dominus inquit deus Israel transibit per eam. Eritque clausa, id est, & post trāsitum domini erit clausa, & nō aperietur à quoquam. Nec aperta est, quoniam habuit Ioan. 10. semper ianuam suam Christum, qui dixit: Ego sum ianua quam nemo ab ea potuit auellere. Hæc porta ad oriētem aspiciebat, quoniā verum lumen effudit, quæ generauit orientem, peperitq; solem iustitiæ. Audiant ergo imprudētes, Clausa, inquit, hæc porta est, quę solum recepit deum Israel. Si igitur de eo dictum est ad K
ecclesiam: Quoniam confortauit seras portarum tua- Psal.147.
rum suam portam cōfortare non potuit? Sed confortauit profectō, & seruauit intactam. Denique non est aperta, Audiant igitur prophetam dicentē: Non aperietur, eritq; clausa. hoc est, nō aperietur ab eo cui desponsabitur. Non licebit enim vt aperiatur per quā dominus trāsibit. ET post eum, inqnit, erit clausa: hoc est, non aperiet eam Ioseph, quoniam dicetur ei: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. quod enim Matt.1. ex ea nascetur, de spiritu sancto est. Porta ergo clausa virginitas est, & hortus clausus virginitas, & fons signatus virginitas.

¶ Quemadmodū virgo Maria sit virga, & hort⁹ clausus, ac paradisus, & fons signatus, atq; porta clausa.
CAPVT IX.

AVDI virgo diligentius apertis auribus, & clauso pudore. Aperi manus, vt te pauper agnoscat. claude ostiū, ne temerator irrepat. Aperi mētem, serua signaculū. Virga L
quoq; à radice virginitas est. Sic enī scriptū est: EXIET Esa.11.
virga à radice Iesse, & flos à radice ascendet. Nō cauta est hæc virga: sed solida. Nemo ergo adurat virgam tuam, vt florem suum custodiat. Virga es o virgo, noli curueris, non inflectaris in terram, vt in te flos paternę radicis ascendat. Hortus clausus es virgo: serua fructus tuos. Non ascendant in te spinæ, sed vuę tuæ floreant. Hortus clausus es filia, nemo auferat sepem tui pudoris, quia scriptum est: ET destruentem sepem mor Eccle. 10. debit serpens. Sed illam solum auferat de qua dictum est: Quid incisa est sepis? Nemo parietem tuum destruat, ne sis in conculcationem. Paradisus es virgo, EXUAM CAVE: Fons signatus es virgo, nemo aquam tuam polluat, nemo conturbet, vt imaginem tuam in fonte tuo semper attendas. Porta clausa es virgo, nemo aperiat ianuam tuam, quam semel clausit sanctus & verus qui habet clauem Dauid, qui aperit & nemo claudit: Apo.3. & claudit & nemo aperit. Aperuit tibi scripturas, nemo eas claudat. clausit pudorem tuum, nemo aperiat eum.

¶ Quod Christus qui corona est virginum, sit vnus, sicut & pater vnus est, spirit⁹ vnus: & quomō in personis diuinis sit æqualitas. CAPVT X.

M
VENIO, inquit, cito, tene quod habes. nemo Apoc.3.
accipiat coronā tuā. Que est corona tua, nisi illa de qua dictū est: ET ERIS CORONA DE- Esa.62.
CORIS IN MANU DOMINI? Quis hoc dicit, nisi ille de quo dixit Ecclesiastes: EST VNUS, & non est secun Eccle.4.
dus? Quis est iste: nisi ille de quo dictum est: Magister Mat.23.
vester vnus est christus? Vnus est, quia vnigenitus dei filius: vnus, quia solus, vt scriptum est: Qui expandit Iob.9.
cælum solus, & ambulat sicut in terra super mare. Hic ergo non est secundus quia primus est. Non est secundus, quia vnus est. Vnus deus pater, ex quo omnia, & 1. cor.8.
nos in illo: & vnus dominus Iesus christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Vnus deus pater, & vnus dei filius, & vnus spiritus sanctus, sicut scriptū est: Hæc au- 1. cor.12.
tem omnia operatur vnus atq; idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Vn⁹, inquit, vnus: quia vnus deus. Nullus secundus. quia quod vult facit, non quod imperatur. Vnus ergo pater deus, & vnus dei filius. Vnus & vnus, quia non duo dij. Vnus filius, quia cum patre vnum est, sicut ipse dixit: EGO & PATER VNUM SUmus. ET vnus spiritus, quia vnitas trinitatis est, non or- Ioan.10.
dine distincta, non tempore. Sed dicunt lectum: ITE BAptizate gētes in nomine patris, & filij, & spiritus sācti. Mat.28.

A cauit,ipſos & iuſtificauit:quos autẽ iuſtificauit, hos & magnificauit.)hoc dicit quod ſupra,quia quos præſcinit deus aptos ſibi, hi credentes permanent, quia aliter fieri non poteſt:niſi quos præſciuit deus,ipſos & iuſtificauit:ac per hoc & magnificauit illos,vt ſimiles fiant filio dei.De cæteris quos non præſciit deus,nõ eſt illi cura in hanc gratiã,quia non præſciit,ac ſi credant, aut eligantur ad tẽpus,quia vidẽtur boni,ne iuſtitia contẽpta videatur,non permanẽt vt magnificentur,ſicut & Iudas Scarioth,aut illi ſeptuaginta duo,qui electi poſt ſcandalum paſsi receſserunt à ſaluatore. ¶ Quid ergo dicem⁹ ad hæc?Si deus pro nobis, quis contra nos?)Manifeſtum eſt quia deo nobis teſtimonium perhubente: quis eſt qui audeat accuſare nos.quãdo ipſe qui iudex eſt,ante præſciit nos,& idoneos iudicauit? ¶ Qui ꝓprio filio ſuo nõ pepercit,ſed pro nobis oĩbus tradidit illũ.) Sic ſecuros nos debere eſſe fidei cauſa hortatur,vt deũ quo prẽſcio ante quã ex impiis fideles eſsemus, filiũ ſuum pro nobis morti tradidiſſe oſtendat. ¶ Quomodo non etiã cũ illo oĩa nobis donauit?) Deũ olim decreuiſſe dicit remunerandos credentes in Chriſtum . Si enim quod maius & præcipuum eſt præſtitit nobis,vt filium ſuum verum & B chariſsimum traderet propter nos adhuc impios,quare nõ quod minus eſt,facturus credatur pro nobis credẽtibus ſibi,quia iam parata ſunt credentibus præmia? Minus eſt enĩ nobis omnia cũ illo donare,quam illũ noſtri cauſa morti tradere. ¶ Quis accuſabit aduerſus electos dei?Neminem audere nec poſſe iudiciũ & præſcientiam dei in nobis retractare,apertum eſt. Quis eſt enim qui poſsit hæc quæ deus probat,improbare, cũ nemo æqualis ſit deo? ¶ Deus qui iuſtificat.)Hoc in Eſaia prophæta eſt,quod hic quaſi ſuum ponit,quia nemo eſt alius qui qđ probat deus,arguat.Aut ne forte ipſe nos deus accuſet, ſed nõ poteſt quos iuſtificat accuſare. ¶ Et quis erit qui cõdemnet?Chriſtus,qui mortuus eſt,immo qui & reſurrexit,& eſt in dextera dei , qui etiam interpellat pro nobis?)Deum,quia nos iuſtificat,accuſare nos negat:ſimul & Chriſtum damnare nos nõ poſſe,quia eo affectu diligit nos,vt morereretur pro nobis:& reſurgens , ſemper cauſas noſtras agit apud patrem . Cuius poſtulatio cõtemni nõ poteſt,quia in dextera dei eſt,hoc eſt,in honore quod de⁹ eſt,vt de deo patre ſecuri,& Chriſto filio eius,qui iudicaturus eſt,in fide eorũ lætemur.Hinc illud Lucæ.22. eſt quod dicit Petro apoſtolo : Ecce expoſtulauit Satanas vt vos ventilet ſicut triticũ:ego autẽ rogaui pro te, ne deficiat fides tua.Hoc ergo modo interpellat pro nobis ſaluator.Sciens enim impudentiam & altitudinem aduerſarii noſtri,cũ ſe cõmouet aduerſum nos,ſi non ei C aſsentiamur:ſaluator noſter interpellat pro nobis,ne aliquid violenter præſumat circa nos,vt arceatur inſolẽtia eius.Hac cauſa tamen dicitur fili⁹ interpellare, cum ipſe agat totum,& æqualis ſit deo patri.Et quia vnus dicitur deus,ne pater & filius ſingularis vel vnio putaretur,ad perſonarum diſtinctionẽ ſic loquitur ſcriptura, vt & filiũ non diſparẽ tradat: & patrem,quia pater eſt, & quia ab ipſo ſunt omnia,præferat. ¶ Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti?Hoc eſt,quis nos auertere poterit á dilectione Chriſti,qui nobis tam magna & innumera præſtitit beneficia? ¶ Tribulatio?)Sed non facit,quia dilectionem firmi Chriſtiani nulla vincunt tormẽta.Amãtis enim plus incitatur charitas,ſi eum cuius ſenſit beneficia prohibeatur amare.Dũ enim putãt ſe immerita ei⁹ ſeminare,memorat beneficia. ¶ An anguſtia,an perſecutio,an fames,an nuditas,an periculum,an gladius?Sicut ſcriptum eſt: Quia propter te morte afficimur tota die,æſtimati ſumus velut oues occiſionis:ſed in his omnibus ſuperam⁹ propter eum qui dilexit nos.)Hoc ſcriptum eſt in pſalmo 43. Manifeſtum eſt ergo hæc omnia quæ enumerat,exitia,tribulationes,preſsuras , & mortẽ non poſſe conferri vel comparari charitati Chriſti, quã ſeminauit in nobis. Multò enim maiora eius beneficia habemus,quàm hæc ſunt omnia quæ videntur aduerſa. D Si enĩ morimur ,ꝓ illo,quod graui⁹ videtur in his:& ille mortuus eſt pro nobis.Sed ille vt ,ꝓdeſset nobis, noſtra autẽ mors non illi proficit,ſed nobis. Tẽporalẽ enĩ vitã perdimus,vt nobis rependatur æterna.Et quid mirum ſi ſerui moriãtur pro bono domino,quãdo domin⁹ mortuus eſt ,ꝓ ſeruis,& malis?Vincũt ergo beneficia,& exhortãtur animũ ad perſeuerandũ propter eũ qui dilexit nos.Cõfido enim quia neq; mors.)Cõfidẽtia hæc de ſpõſione Chriſti eſt,qua promiſit in tribulatione adiuuare ſibi dicatã fidẽ. ¶ Neq; vita,neq; angelus,neq; virtus,neq; altitudo,neq; profũdũ,neq; præſẽtia,neq; futura, neq; alia creatura poterit nos ſeparare à charitate dei,quæ eſt in Chriſto IESV domino noſtro.)Hæc ſunt omnia quæ ad abductionẽ noſtrã à diabolo inferũtur , quę idcirco memorat , vt muniat nos : vt ſi aduenerint , cõfidẽtes de ſpe & auxiliis Chriſti,armati fide aduerſus hæc repugnemus. Quid enim ſi mors illata fuerit?nõne lucrũ eſt maximũ,occaſionẽ inuenire qua citi⁹ eatur in regnũ ,ꝓmiſſũ? Neq; ſi præſẽs vita ,ꝓmiſsa nobis fuerit dignitate munita,debet nos auertere à ſpe & beneficiis Chriſti,quem ſcimus,quia non ſolum in futuro,ſed & in præſenti proderit nobis.Nec quidem ſi ſe angelus nobis oſtendat ad ſeducendos nos,ſubornatus fallaciis patris ſui diaboli prævalere debebit aduerſum nos,cum ſciamus Chriſto vt magni conſilii angelo nihil præponendum . Neq; ſi E virtus ab aliquo facta fuerit , ſicut dicitur facta à Simone Mago,qui dicitur in aëre ſurſum,vt populum Chriſti ſcandalizaret,volaſſe,fidem noſtram debebit minuere,ſcientium ſaluatorem nube famulante ſuſceptum aſcendiſſe ſuper omnes cælos. Neq; ſi in altitudinem ſe nobis oſtendat,de qua dicit idem Apoſtol⁹ : An ignorantis altitudinẽ Satanæ?à deuotione nos domini IESV debebit auferre,quẽ ſcimus deſcẽdiſſe de cælo , vt terrena ſpiritalibus ſociaret. Neq; ſi per phãtaſiã,qua ſeducere meditatur,profundum nobis oſtendat errorem mirandum,qua territi forte ſuccumbamus illi:nec ſic dignum eſt vt Chriſto fidem frangamus,quẽ ſcimus noſtri cauſa in profundum terræ deſcendiſſe, & morte preſsa gen⁹ humanũ liberaſſe.Neq; ſi futura nobis ſpõdeat , quæ promiſit Eua,aſsenſum dabimus illi,diſcreti à Chriſto, quẽ virtute & natura deum credim⁹ & ſcimus.Nec ſi arte & ſublimitate aſtutiæ ſuę aliam creaturã fingat ad horam, ſicut finxerũt Iamnes & Mambres palã Pharaone, F cõueniens eſt vt per hæc à deo creatore vero nos reuocet,quẽ non ignoramus per Chriſtum filium ſuum creaturam condidiſſe in æternum exiſtentem. Quibuſdam videtur aliam creaturam dixiſſe de idolis,ſed nõ eſt verum,quia hanc debuit ſignificare,quã ſub admiratione ſeductionis videretur fingere Satanas.Nam quis ſeducatur fidelium ad hæc,à quibus receſsit manifeſtato errore?Sed hæc meditatur ac iungit , per quæ etiam electos poſsit ſeducere.Nulla ergo ſunt quæ nos poſsint à charitate dei ſeparare,quæ eſt in Chriſto IESV. Deus enim charitatem ſuam in Chriſto nobis oſtendit,dum tradidit illum pro nobis.

CAPVT NONVM.

VERITATEM dico in Chriſto IESV.nõ mẽtior,teſtimoniũ mihi reddẽte couſcientia mea in ſpiritu ſancto,quia triſtitia eſt mihi magna,& cõtinuus dolor cordi meo.Optabã enĩ ipſe ego anathema eſse à Chriſto ,ꝓ fratrib⁹ meis cognatis ſecũdũ carnẽ,qui ſunt Iſraelitę.) Quoniam ſuperius contra Iudæos loqui videtur,qui ex lege iuſtificari ſe putant:nunc vt votũ ſuum & affectum circa eos oſtendat,teſte cõſcientia ſua in Chriſto IESV & in ſpiritu ſancto dicit ſe loqui,vt nõ velut inimico illorum fides haberi non poſsit. Ideo Chriſtũ & ſpiritũ ſanctum,quos nihil latet , teſtes dat:& quorũ teſtimonium

G reprobari nō potest,qui sic perhibent testimoniū Apostolo,dum cōmendant eū virtute signorū, quæ faciebāt per illum. Quia enim tam magnū præsidium Christi,& præcipuam charitatem erga gen⁹ humanum ostendit & dignatio eius glorioſa,& immortalia præmia repromiſ ſa:ac per hoc dolet gen⁹ ſuum quod eſt ſecundū carnē, quia incredulitate ſua hoc perenni & ſalutari beneficio ſe priuarūt:Ergo optabam,ait,non opto: quia ſcit fieri nō poſse vt tam honeſtum mēbrum nullo præcedēte vitio abſcinderetur à corpore Chriſtiano, affectū tamē & dilectionē circa genus ſuū oſtēdit. ¶Quorum adoptio eſt filiorū.)Iuſte ſe dolere probat,quando prædicat laudem generis eorum:quia olim filii adoptati affectum & gratiā dei patris irritū habuerunt. Adiecit adhuc, vt & alios dolere pro his faciat, dicēs: ¶Et gloria,& legiſlatio,& teſtamēta,& obſequium,& promiſſa,quorum patres,& ex quibus Chriſtus ſecundū carnē, qui eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula. Amen.)Tanta præconia nobilitatis & dignitatis generis Iudæorum & ꝓmiſſionum enumerat,vt omnibus pro his dolorē incutiat: quia nō recipiendo ſaluatorem, prærogatiua patrum & promiſsionis meritum perdiderunt, peiores gentilibus
H facti,quos prius,quia ſine deo erant,abominabātur. Propenſius enim malum eſt dignitatē ꝓdidiſse,quām nō habuiſse. Interea de ſaluatore dicit: Qui eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula. Amen. Quando enim nulla paterni nominis fit mentio,& de Chriſto ſermo eſt,non poteſt differri ne deus dicatur. Frequēter enim ſcriptura propter vnius dei profeſsionē,ſi de deo patre loquitur, & deo adiungit filiū,deum patrē vocat,& filiū dominū. Si quis autem non putat de Chriſto dictum,qui eſt deus, det perſonam de qua dictum eſt. De patre enim deo hoc loco mentio facta non eſt. Sed quid mirum ſi in hoc loco Chriſtum deū ſuper omnia aperta voce loqueretur, de quo alia in epiſtola hunc ſenſum tali ſermone firma-
Philip.2. uit,dicēs:Vt in nomine IESV omne genu flectatur, cæleſtium,terreſtrium,& infernorū?Hæc ſunt omnia,
I ſuper quæ deus Chriſtus eſt. Neq; enim, exceptis his, ſunt aliqua,vt nō ſuper omnia deus Chriſtus ſit: nec poteſt genu flecti ab omni creatura,niſi deo. Deniq; Ioannes apoſtolus inſcius cū angelū vt deū vellet adorare, audit ab
Apoc.19. eo:Ne feceris:quoniā conſeruus tuus ſum, deū, inquit, adora. Nec domin⁹ vtiq; adorari ſe pateretur, niſi quia de⁹ eſt. Si quo min⁹, vſurpaſse dicēd⁹ eſt,& peccaſse:qđ abſit:cū ipſe diabolū increpās,dominū deū adorādū,& ipſi ſoli ſeruiēdum oſtēdat. Nihil ergo præiudicatur deo patri,cū adoratur Chriſtus vt de⁹: quia & cum ſoli deo ſeruiendū dicatur,ſeruitur & Chriſto. Dicit enī alio loco:Qui in his ſeruit Chriſto,placet deo. Quid ergo ſu-
Roma.14 pereſt,niſi vt pater deus,& filius deus, & nihilominus vnus deus credatur vterq;?Siue enim patrē quis adoret, ſiue filiū, vnum deū dicitur adorare: & ſeruire patri aut filio,vni deo ſeruitiū exhibetur. Nulla igitur diſcretio eſt,quia qui adorat filium,adorat & patrem:& qui ſeruit patri, ſeruit filio. Et vt ſine adulatione deitatis huius confeſsionem eſse doceret,in concluſione poſuit,Amē, hoc eſt,verum eſt:vt Chriſtum deum ſuper omnia in veritate oſtenderet benedictum in ſecula.

Gene.21. NON autē excidit verbū dei.)Nō excidit verbū dei dicētis:In Iſaac vocabitur tibi ſemen, id eſt, hoc euenit,inqt,qđ dixit de⁹ futurū, vt nō hi dicerētur ſemē eſse Abrahæ,q filii ei⁹ eſsēt ſecundum carnem:ſed iſti qui fidem acciperent, per quā natus eſt Iſaac,reformatam tempore Chriſti:non iam ſpeciale,ſed generale:vt quod Abrahā credidit de Iſaac,iſti crederēt de deo & Chriſto,qui natus eſt dei filius ad ſalutē humani generis redimendā. ¶Neq; omnes qui ſunt ex Iſrael,hi ſunt Iſraelitæ:neq; quia ſemen ſunt Abrahę, omnes filii dei:ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemen.) Hoc eſt quod vult intelligi,nō iam ideo dignos eſse omnes. quia filii ſūt Abrahæ,ſed illos eſse dignos,qui filii promiſsionis ſunt:id eſt,quos præſciit de⁹ promiſsionē ſuā K ſuſcepturos,ſiue ex Iudæis,ſiue ex gentib⁹. Hi enī digni ſunt dici Iſraelitæ,id eſt,vidētes deum,q̄ credunt,Nā de Iſaac vtiq; oēs hi filii ſunt Abrahæ,quia omnis propago generis Iudæorum ex Abrahā per Iſaac eſt. Sed quia, ſicut dixi,hi ſunt vere filii Abrahæ,q̄ promiſsionē ſequuntur,quæ in Iſaac facta eſt,ac per hoc reliqui filii nō ſunt dicēdi Abrahæ. Abrahā enim credēs Iſaac accepit propter fidem,qa credidit deo. In quo myſterium futuræ fidei deſignatū eſt,vt illi eſsēt fratres Iſaac,qui eādem fidē haberēt,in qua Iſaac natus eſt:quia Iſaac in typo ſaluatoris natus eſt ex promiſsione:vt qui crediderit Chriſtū IESVM promiſsum eſse Abrahæ, hic ſit filius Abrahæ, frater vero Iſaac. Dictum eſt ergo Abrahæ, Quia in ſe- Gene.26.
mine tuo benedicētur oēs gētes,qđ vtiq; in Iſaac factum nō eſt,ſed in eo qui in Iſaac promiſsus eſt Abrahæ,q̄ eſt Chriſtus,in quo oēs gētes benedicuntur credētes. Cæteri ergo Iudæi filii ſunt carnis,dum promiſsiōe priuātur: nec deputari poſsunt merito Abrahæ,qui fidē nō ſequū L tur per quam dignus extitit Abrahā. ¶Id eſt,nō qui filii carnis,hi ſunt filii dei:ſed qui filii promiſsionis,æſtimātur in ſemine.) Apertum eſt quia non poſsunt dici filii dei. Hi enim ex cōcupiſcentia carnis nati ſunt, iſti vero ex fide ſpiritaliter,ſecūdum quod promiſsum eſt Abrahæ,vt hi æſtimarentur ſemen eſse,qui crederēt. ¶Promiſsionis enim verbum hoc eſt,Ad hoc tēpus veniā,& Gene.18.
habebit Sara filium.)Hoc in Geneſi habetur, vt quod præfiguratum in Chriſto eſt,vt futurus Chriſtus promit teretur filius Abrahæ,in quo promiſsionis verbū imple M retur,vt in Chriſto benedicerētur oēs gētes terræ. Quādo enim promiſsio facta eſt Abrahæ,& audiuit: Quia in ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ: Chriſtus vtiq; illi promiſsus ex traduce Iſaac,in quo hoc impletum videmus. ¶Non ſolum autem hæc,id eſt Sara, ſed & Rebecca ex vno concubitu habens Iſaac patrem noſtrum. Non tantum ergo Saram in typo dicit generaſse Iſaac, ſed & Rebeccam vxorem Iſaac. Sed alia cauſa eſt in Iſaac, alia in Iacob & Eſau: quia Iſaac in figura ſaluatoris natus eſt,Iacob vero & Eſau duorū populorum habent typum: id eſt,credentium, & nō credentium:vt cum ex vno ſint,diuerſi ſint tamen. In ſingulis enim & genus ſignificatur,vt hi vnius generis dicantur, qui in cauſa fidei vnum ſunt,vel perfidiæ. Vnus enī ſignificatur in multis,nō per traducē carnis,ſed per cōmunem cauſam:quia & ex Eſau Iacob filii dicendi ſūt, & Iacob Eſau imputandi ſunt filii. Nec enim quia Iacob laudatur,omnes ex eo nati filii eius merito dicendi ſūt: aut quia Eſau diſplicet omnes ex eius origine reprobi ſunt:cum videamus & de Iacob traduce natos factos perfidos,& de Eſau fideles & deo charos. Nam quia & de Iacob multi ſunt perfidi,dubium nō eſt. Omnes enim Iudæi non credentes aut credentes ex eo habent originem. Et quia de Eſau ſunt boni & fideles, probat Iob, qui eſt ex filiis Eſau quintus ab Abraham,hoc eſt,nepos Eſau. ¶Nam cum nati nondum fuiſsēt,aut aliquid egiſſent bonum vel malum:vt ſecundum electionē propoſitum dei maneret,non ex operibus,ſed ex vocante dictum eſt:Quia maior ſeruiet minori,ſicut ſcriptum eſt: Iacob dilexi,Eſau autem odio habui.)Hoc in Malachia Mal.1.
habetur. Præſciētiam dei flagitat in his cauſis, quia non aliud poteſt euenire,quām nouit deus futurum. Sciendo enim quod vnuſquiſq; illorum futurus eſset, dixit: Hic erit dignus,qui erit minor:& qui maior, erit indignus. Vnum elegit præſcientia, & alterum ſpreuit. Et in illo quem elegit,propoſitū dei manet:quia aliud non poteſt euenire quām ſcit & propoſuit in illo,vt ſalute dign⁹ ſit Et in illo quem ſpreuit,ſimili modo manet propoſitum qđ propoſuit de illo,quia indignus erit. Hoc quaſi præſcius,nō perſonarū acceptor. Nam neminē damnat antequam peccet:& nullū coronat antequam vincat. Hoc pertinet ad cauſam Iudæorum,qui ſibi prærogatiua de-

A fendunt,quod filii sint Abrahæ. Apostolus autẽ consolatur se,vt quia dixerat dolorẽ habere se cordis cõtinuũ causa incredulitatis eorũ,quorũ adoptio erat filiorũ, & legis constitutio,& ex quibus Christus saluator, sicut & ipse ait quia sal⁹ ex Iudæis est:tractata lege inuenit quia non õnes qui ex Israel sunt, credituri sunt:neq; quia dicuntur filii Abrahæ,omnes Abrahæ filios dicendos, sicut supra memoraui. Minuit ergo dolorẽ suũ,inueniẽs olim prædictũ quòd nõ omnes essẽt credituri: vt hi soli doleant,q per inuidiã in incredulitate laborant? Possũt tamen credere quòd ex subiectis aperit. Incredulis tamẽ prædictis nõ valde dolẽdũ est: quia nõ sunt prædestinati ad vitam. Præscientia enim dei olim hos nõ saluãdos decreuit. Quis enim plangat eum qui olim mortuus habetur? Sed subintrantibus gentibus, quæ sine deo prius erant,& salutem quã illi perdiderũt,accipiẽtib⁹, exsuscitatur dolor:sed iterum quia ipsi sibi perditionis causa sunt,sopitur. Præscius itaque deus malæ illos voluntatis futuros,nõ illos habuit in numero bonorũ,quãuis dicat saluator illis septuagintaduobus discipulis quos elegerat:secũda classe,qui ab illo postea recesserũt: Nomina
Lucæ.10. vestra scripta sunt in cælo. Sed hoc ppter iustitiã, quia hoc est iustũ,vt vnicuiq; pro merito respõdeatur. Quia enim boni erãt,electi sunt ad ministeriũ, & erãt scripta nomina illorũ in cælo propter iustitiã,sicut dixi:secũdũ præscientiã vero in numero erãt malorum. De iustitia enim deus iudicat, non de præscientia. Vnde & Moysi
Exod.23. dicit:Si quis peccauerit ante me,delebo eũ de libro meo vitæ.vt secundũ iustitiã iudicis tunc videatur deleri cũ peccat, iuxta præscietiam verò nunquam in libro vitæ
B fuisse. Hinc & apostolus Ioannes de huiusmodi ait: Ex
1.Ioan. 2. nobis exierũt,sed non fuerũt ex nobis:si enim fuissẽt ex nobis, permansissent vtiq; nobiscũ. Nõ est personarum acceptio in præscientia dei. Præsciẽtia enim est,qua definitum habet qualis vniuscuiusq; futura voluntas erit, in qua mansurus est, per quam aut damnetur, aut coronetur. Deniq; quos scit in bono mansuros,frequẽter ãte sunt mali: & quos malos scit permansuros, aliquotiens prius sunt boni. Vnde cessat querela, quia de⁹ acceptor
1.Reg.9. personarũ non est. Nam & Saul,& Iudas Scarioth antè fuerunt boni,dicente scriptura de Saul: Erat vir bonus & non erat illo melior in filiis Israel. Et de Scarioth di-
Actuũ.1. cit Petrus apostolus: Qui sortitus est sortem ministerii huius in signis & prodigiis faciendis. Quomodo igitur ministeriũ salutare sortiretur,nisi esset bonus? In sorte enim dei iudiciũ fuit,dignũ illum fuisse tẽpore illo quo electus est:sicut illi septuagintaduo, quos supra memoraui. Hinc est vnde & Iudas post malitotius admissum
Mat. 27. scelus pœnitentia motus laqueo vitã finiuit. Non potest enĩ in aliquo õne bonũ penit⁹ obliterari,quippe cũ natura nõ possit imutari, sed volũtas:nõ in õnibus tamen causis,qa remanet in natura,qđ testimonio sit creatori.

C QVID ergo dicem⁹? Nũnquid iniquitas apud deũ? Absit. Quia enim vnũ diligit, & alterum odit: nunquid,ait,iniquus est? Non planè,sed iustus. Scit enim quid faciat, & nec retractandum est eius iudicium. Hoc in Malachia propheta habetur: Ia-
Malac. 1. cob dilexi,Esau vero odio habui. Hoc iã de iudicio dicit. Nam prius de præscientia ait:Maior seruiat minori.
Gene.25. Sicut & de præscientia Pharaonẽ damnauit, sciens non correpturum:Apostolum vero Paulum persequẽtẽ elegit,præsci⁹ vtique quod futurus esset bonus. Hunc ergo præuenit ante tempus,quia necessarius erat: & Pharaonem ãte futurum iudicium damnauit,vt crederetur iudicaturus. Moysi enim dicit: Miserebor cui misertus
Exo.33. ero: & misericordiam præstabo cui misericordiã præstitero.) Ergo miserebor,inquit,eius cui misertus ero. hoc est,eius miserebor,cuius præscius eram quod misericordiam daturus essem,sciens conuersurũ illũ,& permãsurũ apud me. Et misericordiam præstabo ei cui misericordiam præstiteroid est,ei misericordiã dabo,quẽ præsciui post errorẽ recto corde reuersurum ad me:hoc D est dare illi cui dandũ non est,neq; dare illi cui dandum est:vt eũ vocet quem sciat obaudire,illum autẽ nõ vocet quem sciat minime obaudire. Vocare est autẽ compũgere ad recipiendã fidẽ. Igitur non volentis neq; currenti,sed miserentis est dei. Recte dicit,quia nõ in voluntate petẽtis,sed in dãtis arbitrio debet esse quod poscitur. An enim dandũ sit, dantis debet iudicio pensari, Nam Saul peccans cum petisset veniam, non accepit:at contra Dauid peccans, & ignosci sibi veniam postulãs, consecutus est. Ex hoc vtique dãtis dei & non dantis iudiciũ sequendũ est, quia non iniuste iudicat, qui omnes saluos vult, manente iustitia. Inspector enim cordis scit petentem, an hac mente poscat, vt mereatur accipere. Et quãuis periculosum sit iudiciũ Dei discernere, tamen propter diffidentes, vt mens eorũ medelã consequi possit,ne putent iudicium Dei iniustũ,dicentes:Vnũ vocat, & alterũ negligit: sic arbitrantes excusari posse damnãdos,rebus ipsum potius probemus quã verbis. Vbi enim rerum gestarum exẽpla sunt,nemo audet queri, nec aliquam excusationem obtẽdere. Duo fuerunt, Dauid & Saul. Requiramus historias qualis vnusquisque eorum reperiatur post iudiciũ dei, si Saul bene se egisse,postq; misericordiam non accepit,probetur:iniustũ,qđ absit, deiiudiciũ arbitremur:aut si Dauid accepta misericordia deum contempsisse inueniatur:an in eo mãserit, in quo misericordiam consecutus est,& vtatur dispendo. Vterq; necessitatẽ passus est regni. Et quanta fuit neces- E
sitas Dauid, vt filius eius vellet eum regno priuare. In qua necessitate flens,nudo pede iter faciebat,vt fugeret rex & dux populi dei,intantũ humiliatus,vt & in faciem sibi seruo suo maledicenti non responderet,vt per patiẽtiam deũ sibi propitiũ faceret, per quem regnũ sibi credidit reseruari. Saul autem nec in tali necessitate inuẽtus,quia maius malum est intestinũ bellũ quàm externũ insup ægrè ferens,quia semel & iterũ non sit auditus,cũ esset indignus: nec in prece perstitit, vt meritũ sibi faceret quod esset dignus:sed impatiens,& de dei iudicio indignatus, ab idolis quæ prius velut nullius momenti damnauerat,auxilium requisiuit. Ecce iustum esse iudicium præscientiæ dei, etiam nolentibus manifestum Exod.9.
est. Dicit enim scriptura Pharaoni: Quia in hoc ipso te seruaui,vt ostendam in te virtutem meam,& vt nuncietur nomen meum in vniuersa terra. Alii codices sic habent:Ad hoc te suscitaui, vt ostendam in te virtutem meam. Siue seruaui,siue suscitaui,vnus est sensus. Hoc enim dicit,quia cum Pharao (quod nomẽ regnum erat apud Aegyptios, sicut & apud Romanos reges Augusti appellantur) hic ergo Pharao cùm tantis malis esset reus,vt viuere non deberet,nunquam futurus bonus:ne se aut merito viuere,aut deum quem sæpe fallendũ cen- F
sebat,ad vindictam dandam impotentem putaret, audit à deo: Ad hoc te seruari, vt ostendam in te virtutem meam, & vt nuncietur nomen meum in vniuersa terra. vt in hoc cæteræ gentes addiscerent non esse alium deũ præter hunc qui Iudæorum erat,& fact⁹ est Christianorum: quãuis & illi Christiani fuerint, & nos nũc sumus Iudæi propter Iudam, ex quo Christus est secundũ carnem: quia Iudæi veteres sperando futurum Christum redemptorẽ,Christiani erant. Nam Rhaab meretrix dicit exploratoribus missis à Iesu Naue, qui prius Auxes
Iosue.2. dicebatur: Auditæ sunt hic virtutes & plagæ quæ factæ sunt in Aegypto à deo vestro,& cõterriti sunt nimis. timent enĩ à facie vestra. Ab hoc enim seruatus est Pharao,vt multa signa & plagæ ostẽderẽtur in illum, quasi iã mortuũ. Suscitatus autẽ dictus est, quia cũ apud deum mortuus esset, modicum tempus accepit vt viuere videretur:vt esset in cuius pœnam & varia tormentorum genera vsq; ad mortem,omnes qui sine deo erant,metu territi,hunc solũ deum esse cũ admiratione maxima fatẽrẽtur,à quo hæ vindictæ sunt. Hoc etiam genere ãtiqui

Gmedici in hominibus morte dignis, vel mortis ſentẽtiã cõſecutis requirebãt,quo modo prodeſſent viuis,quę in homine latebãt:vt apertis his cognoſcerent cauſas egritudinis,vt pœna morientis proficiat ad ſalutem viuẽtis.

IGITVR cui vult miſeretur:& quẽ vult indurat. Dicis itaq; mihi.) Ex perſona cõtradicẽtis loquitur,nõ quaſi putet deũ neglecta iuſtitia alicui gratioſũ: vt vnũ e duobus paribus accipiat,alterum reſpuat.hoc eſt,vnum compũgat vt credat,alterũ induret ne credat.Cui quidem ex authoritate reſpondit,ſeruata tamen iuſtitia ex ſupra memorata præſcientia dei,dicens: ¶ Quid adhuc queritur? Voluntati enim eius quis reſiſtit?) Primum dicit quia reſiſti ei nõ poteſt.Eſt enim potentiſsimus vltra omnes. Deinde quia deus omnium eſt,& patẽs,& ideo nulli male vult. Quæ fecit enim, incolumia vult manere.Nec enim competit ei vt iniuſtus ſit,cuius beneuolentia tanta apparet, vt non ſolum faceret eſse quę non erant:verum ea ipſa vita æterna donaret & gloria,vt opus eius aliquid maieſtatis eius ſimile haberet. Qui ergo tam prouidus & bonus eſt,ambigi nõ debet quia iuſtꝰ eſt. ¶ O homo tu quis es qui reſpõdeas deo?) Magna eſt,inquit, indignitas & præſumptio, hominem reſpõdere deo in aduerſis,iniquũ iuſto,malũ bono,imperitũ perfecto, infirmũ fortiſsimo, corruptibilẽ incorrupto, mortalẽ immortali, ſeruũ neq; Domino,creaturã cõditori. ¶ Nunquid dicit figmentũ ei q ſe finxit,Quid me feciſti ſic?) Hoc de Eſaia ꝓpheta eſt,qđ hic quaſi propriũ ponit,quo oſtendit contra authorem opus eius queri nõ poſse. In poteſtate enim authoris eſt qualẽ velit condere creaturã. ¶ An nõ habet poteſtatẽ figulus luti ex eadẽ maſsa facere aliud quidẽ vas in honorẽ,aliud vero ad contumeliã?) Manifeſtũ eſt vaſa aliqua fieri ad honorẽ, quę ad vſus honeſtos ſint neceſsaria:alia vero ad cõtumeliã, quę ſtrumẽto ſint culinarũ: vnius tamẽ eſse ſubſtantiæ,ſed differre voluntate opificis in honore.Ita & deus,cũ omnes ex vna atque eadem maſsa ſimus in ſubſtantia,& cuncti peccatores,alii miſeretur,& alterũ deſpicit nõ ſine iuſtitia.In figulo enim ſola voluntas eſt,in deo autem voluntas cũ iuſtitia: ſcit enim cuius debeat miſereri,ſicut ſupra memoraui.

Esai.45.

QVOD ſi volens deus oſtendere irã, & manifeſtare potentiã ſuã,in multa ſuſtinuit patientia, in vaſis iræ præparatis in interitum.) Ipſe ſenſus eſt,quia voluntate & lõganimitate dei,quæ eſt patiẽtia,prępărantur infideles ad pœnã. Diu enim expectati conuerti noluerunt. A deo ergo expectati ſunt,vt inexcuſabiles perirẽt . Sciuit enim deus hos non credituros.) Et vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuę in vaſis miſericordiæ,quæ præparauit ad gloriam.) Patientia & longanimitas dei ipſa eſt quæ ſicut malos præparat ad interitũ, ita & bonos præparat ad coronã. Boni enim ſunt,in quibus ſpes fidei eſt. Omnes enim ſuſtinet,ſciens exitũ ſingulorũ:ac per hoc patientia eſt quæ illos qui ex malis corriguntur,aut in bono perſeuerãtes ſunt,præparat ad glotiã dei. Diuitiæ autẽ gloriæ ſunt, dignitas multiplex præparata credẽtibus. Eos autem qui ex bonis fiũt mali, & in cœpto malo perdurant, præparat ad perditionem. Hoc eſt autẽ manifeſtare potentiam ſuã in multa patientia,quia cõputatur non vindicaturus,quia diu diſſimulat:cũ cœperit vindicare,apparebit eius potẽtia:quia cũ poſsit ſtatim vindicare,diu ſuſtinuit,vt perfidi queri nõ poſsint damnati. Præparare eſt autẽ vnũquẽq; præſcire quid futurũ eſt. ¶ Quos & vocauit nos,non ſolũ ex Iudæis,ſed etiam ex gentibus .) Hos ergo quos vocauit, præparauit ad gloriã,ſiue eos qui prope erant, ſiue illos qui lõge,ſciẽs permãſuros in fide. ¶ Sicut in Oſee dicit: Vocabo non plebem meam , plebẽ meã:& non dilectã, dilectã.Erit enim in loco vbi vocabuntur nõ plebs mea ibi vocabuntur filii dei viui.) Apertũ eſt iſtud de gẽtibꝰ eſse prædictũ,quæ prius non erant plebs dei:poſtea autẽ ad opprobrium Iudæorũ,miſericordiam accipiẽtes,vocatæ ſunt plebs dei:& qui dilecti antẽ nõ erãt, abdicatis Iudæis adoptati in filios,& dilecti ſunt:vt in loco vbi nõ vocabantur plebs dei, ibi vocarentur filii dei viui. Prius enim nuſquam vocabãtur filii dei,niſi in Iudęa,hoc eſt, Hieroſolymis,vbi domus dei erat, ſicut dicit in pſalmo ſexageſimoquinto:Notus in Iudæa deus . Poſtea autem in propheta Zacharia, Ponam , inquit , Hieruſalem in omnibus gentibus:quia vbique futuri erant filii dei , & domus Dei in õnibus locis,quæ eſt Eccleſia . Hinc Dominus ait Iudæis,Quia tolletur à vobis regnũ dei,& dabitur genti facienti fructum eius.

Zach.12.

Mat.21.

ESAIAS autẽ clamat pro Iſrael.)Hoc dicit, qa Eſaias clamat pro iis qui credũt in Chriſtũ. Hi enĩ verè ſunt Iſraelitæ,ſicut dicit Dominus ad Nathanael:Ecce vere Iſraẽlita,in quo dolus nõ eſt. ¶ Si fuerit numerꝰ filiorũ Iſrael tãquã arena maris, reliquiæ ſaluæ fient.)Recedentibus Iudęis à merito & promiſsione patrum,dum illa non recipiũt hi reliquiæ ſunt,qui credẽdo in fide promiſsionis patribus factæ,ſunt fideles effecti. A lege enim recedũt, qui in eum quẽ lex ſolũ ad ſalutẽ ſufficere promiſit, nõ credũt. Igitur apoſtatę habẽtur neceſse eſt,qui dũ Chriſtũ nõ recipiunt, rei ſunt violatæ legis. De maxima itaque multitudine ſolos credẽtes dicit ſaluari,quos præſcit deus. ¶ Verbum enim conſummãs & breuians in ęquitate,quia verbũ breuiatũ facit dominus ſuper terrã.) Saluari hos ꝓmittit quos reliquos dicit per verbũ,quod iuſtè definiens, breuiauit dominꝰ ſup terrã. Cõuenit enĩ vt i ſolo nomine domini conditoris cõſequatur ſalutẽ creatura, hoc eſt per fidẽ: quia ſublatis omnibus neomeniis,& ſabbato, & circũciſione,& lege eſcarũ,& oblationibꝰ pecorũ, ſola fides poſita eſt ad ſalutẽ,quæ abbreuiata ex lege eſt: qa quod in fide eſt,in lege habetur quaſi principale legis, dicẽte Saluatore:De me enim ſcripſit Moyſes. Abbreuiata ergo lege reliqui Iudæorum ſaluantur.Cæteri verò ſaluari non poſsunt,quia per definitionem dei ſpernũtur, ꝓ quem genus humanũ ſaluandũ decreuit. ¶ Et ſicut prędixit Eſaias:Niſi dominꝰ Sabaoth reliqſset nobis ſemẽ, ſicut Sodoma fuiſsemus, & ſicut Gomorra ſimiles fuiſsemus.) Hoc ſemen, qđ de omnibꝰ ſolũ relictũ & reſeruatũ eſt ad reformationem generis humani,Chriſtus eſt & doctrina eius,ſicut & ipſe dicit:Semẽ eſt verbum dei. Hoc ergo nobis olim promiſsũ,ſublatis quę oneri erãt legis,reliquit ad redemptiõem,vt data remiſsiõe peccatorũ non periremus à lege,ſicut periit Sodoma . Saluatorẽ ergo relictũ nobis dicit ad ſuffragium vitę, quã lex præuidere non potuit,quẽ ab initio deus naſci decreuit: qui propterea qđ ſolꝰ ſine peccato inueniretur, deuicto humani generis hoſte,omniũ peccata deleret.Hoc & in Apocalypſi Ioãnis habetur. Quia nemo,ait, dignus inuẽtus eſt,ſiue in cælo,ſiue in terra , qui aperiret librũ & ſignacula eiꝰ,niſi ſaluator qui vicit mortẽ. Hoc ergo eſt ſemen qđ olim promiſsum reſeruauit deus,vt tunc fructificaret, quando omniũ tam Iudæorum q̃ gẽtiliũ peccata repleta erant. Fructus autem eius eſt indulgentia peccatorũ.Niſi enim Chriſtus fuiſset reſeruatus, quem idcirco ſemen dicit, quia per ipſum reparatum eſt genꝰ humanum,interiſset progenies Abrahæ , eò quòd peccatis obruti erant,& lex eis prodeſse nõ potuit.Idcirco hunc ſequendum docet,qui præſidium contulit vitę.

Luca.1.

Apoca.5.

QVID ergo dicemus? Quod gentes quæ nõ ſectabantur iuſtitiam,comprehenderunt iuſtitiã: iuſtitiam autem , quæ ex fide eſt.) Quoniã iuſtitia eſt i lege,quę credita mũdo eſt, quę phibet peccare:idcirco gentes nõ hanc iuſtitiã dicit cõprehẽdiſse, quæ natura magiſtra dinoſcitur, ſed eam iuſtitiam quæ ex fide eſt Chriſti . Deo enĩ hæc vera iuſtitia eſt & permanẽs,ſi ipſe agnoſcatur. Quid enim eſt tã iuſtũ, quàm cognoſcere deũ patrem,ex quo ſunt õnia :& Chriſtum filiũ eius,per quem ſunt omnia? Prima ergo hæc iuſtitia eſt agnoſcere creatorem , deinde cuſtodire quę præcepit

A Gentes ergo quæ prius nō requirebant iustitiā,id est legem,quæ creatori testimoniū perhibebat,venientes inuenerūt iustitiā superabūdantē plᵍ quā scribarū & phariseorū. Qui enim tunc qđ minus est nō sectabātur,cōprehenderūt postea qđ maius est:Iudæi autē in lege positi,qui ꝓficere magis debuerāt,deteriorauerūt. ¶ Nam Israel sectādo legē iustitiæ,in legē iustitiæ nō peruenit.) Perfectio legis fides est,quā gentes apprehendentes, totam legē implere videntur. Iudæi autē dū per inuidiam saluatori nō credunt,iustitiā quę in lege mandata est vē dicantes,id est Sabbatū,circuncisionē,& cęteraːin legē non peruenerunt,hoc est,legē nō perfecerūt: & qui nō perficiūt legē,rei sunt iuxta legē. Hic enim implet legē, qui á lege Moysi puenit ad fidē Christi.›› Quare: Quia non ex fide,sed quasi ex operibus.) Spernentes enim fidē,quæ,sicut dixi,perfectio legis est,ex operibus legis iustificari se dicebant,id est,per Sabbatū,neomenias, circūcisionē,&c.immemores scripturæ dicentis quia iustus ex fide viuit.Iustitia autē legis idcirco dicitur, qa iusto iudicio dei hęc Iudæis data sunt propter duritiā cordis illorū:vt si mustelam fortè quis mortuam calcasset, aut tetigisset aliqua morticina,aut si sorex in vas ruisset, imundū diceretur:qđ magna cū solicitudine obseruātes, ex quacūq; causa incurrebant vt immūdi essent.Si autē sanguis mustelæ pauimentū maculasset, non leui cura expiandum erat,& vt á cibis melioribus abstineretur.

Sabbatū vero & circūcisio propriā habuerunt iustitiam tēpore suo, qa i figura data sūt.Hoc dominᵍ p Ezechiel
B Ezech.20 prophetā ostendit,inter cętera dicens: Propterea dedi illis præcepta nō bona,quia erant irreuerentes & infideles.In aduētu autē Christi, qui salutare donū erat daturus,per Hieremiā prædicat dicens: Dabo illis testamentum nouum,nō quale dedi patribᵍ illorum. Hoc testamentū legem vocat,in quā non peruenerūt, sicut supra memoraui.Nam cū gentibᵍ quę crediderant,hanc sarcinā obseruationis Iudęi credentes vellent iponere, tūc apostolus Petrus ait: Quid imponitis iugum supra ceruicem fratrū,qđ neq; nos,neq; patres nostri portare potuerūt?A tēpore enim Christi indulgentia data est promissa in lege.Ait enim Esaias propheta: Veniet ex Sion qui eripiat & auertat impietatem ab Iacob,& hoc illis à me testamentū,cū abstulero peccata eorū,hoc est nouū testamentū promissum à deo in Christo. ¶ Offenderūt enim in lapidē offensiōis,sicut scriptum est: Ecce pono
Esa.28. in Sion lapidē offensionis,& petrā scādali:& qui crediderit in illum,nō confundetur.) Hoc in Esaia habetur. Multorum relatiōe cōpertū est,in petra vel lapide Chri
Daniel.2. stū esse significatū.Daniel enim propheta lapidem hūc dicit,qui absciscsus à mōte sine manibus percussit & cōminuit omnia regna,& repleuit ōnem terrā: qđ euidē-
C ter de Christo dictum est. Et in lege petra de qua fluxerunt aquæ,Christus est appellatus.Petra autem, inquit, erat Christus.Et Petrus apostolus inter cætera ad Iudæ-
Actū 4. os ait: Hic est lapis qui reprobatus est à vobis ædificantibus. Offensio ergo posita in Sion. Christus est. Sion vero altitudo est, siue ciuitas ipsa Hierusalem, quæ propter notitiam dei non immerito excelsa dicta est,in qua saluator à deo patre suo positus prædicator,offensio factus est Iudæis,dū se filium dei prędicat,natus de spiritu sancto ex muliere. Per corpus autē eiᵍ scandalum passi
Ioan.6. sunt,& dicebant: Nōnne mater & fratres eius apud nos sunt?Quomodo ergo hic dicit, Quia de cælo descendi? Nolebāt enim verba gestis cōparare, vt perinde agnoscerent nō absurdū esse quod dicebat de cælo se descēdisse,quasi corpus operaretur,& nō deus latens,operibus tamen se prodens in corpore. Petra ergo hęc scandalū est Iudęis & offensio, quę petra sine dubio corpus intelligitur saluatoris. Hęc excisa sine manibᵍ propter ea,quia sine viro de spiritusancto facta de virgine est.

CAPVT DECIMVM.

FRATRES, volūtas quidē cordis mei,& obsecratio fit ad deum pro illis in salutē. Testimoniū enim perhibeo illis,quod æmulationem dei habent, sed non secundum agnitionē.) Quoniā à lege vult eos auferre credēres,qa velamē est Iudæis,ne hoc odio Iudaismi facere videretur:ostendit affectū suū circa illos,& legi dat multum,sed docet tempus iam seruandæ legis non esse: ac per hoc ꝓuidere se illis velle testatur,si modo audiāt illum,ac probent suum non esse inimicum,quādo,& testimoniū perhibet illis nobilitatis & traditiōis paternę. ¶ Ignorantes enim dei iustitiam, & suam quęrentes cōstituere,iustitiæ dei non sunt subiecti. Per ignorātiā dicit nō illos credidisse in Christū:æmulationem quidem dei habentes,sed voluntatē & consilium eius nescientes. contra deum agebant,quē se defendere testabantur.De iis dicit,qui nō maleuolentia & inuidia,sed errore Christū nō receperunt.Quibᵍ & Petrus apostolus dicit. Scio Actuū.3. fratres quia per ignorantiam gessistis hoc malum,sicut & principes vestri.Ignorantes enim hunc esse Christū quem promiserat deus,alterum expectandum dicebant. Huic iustitias suas quas ex lege habebant anteponētes, qui est dei iustitia in fide.Iustitia enim ipse est, qa quod ꝓmiserat deus,in ipso impleuit. ¶ Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti.) Hoc dicit quia perfectionem legis habet,qui credit in Christum. Cum enim nullus iustificaretur ex lege,quia nemo implebat legem nisi qui speraret i promisso Christo, fides posita est quæ crederet perfectionē legis, vt omnibus prętermissis fides satisfaceret pro tota lege & prophetis.

MOYSES enim scripsit iustitiā quę ex lege est: qa Leuit.18.
E qui fecerit homo ea,viuet ī eis.)Hoc dicit, quia iustitia legis Moysi reos illos nō faciebat ad tēpᵒ,si seruaretur:id est,viuebant faciendo legē, debitores enim erant. Hoc dictū est in Numeris, & in Leuitico. ¶ Quę autem ex fide est iustitia,sic dicit, Ne dixeris in corde tuo, Quis ascendit in cælum?) Hoc in Deuteronomio dictū est,quod hic interpretatur in Christo,dicēs:Hoc est Christum deducere. Aut quis descendit in abysum?id est Christum ex mortuis reducere.) Hoc proprium apostoli est. Itaque iustitiam hanc dicit esse fidei,si non dubitetur de spe dei quæ in Christo est, Deut.30.
ne diffidens dicat: Quis potuit ascendere in cælum? quia ideo passus est, vt expoliatis inferis virtute patris, deuicta morte resurgens,cum animabus ereptis in cælū ascenderet. Omnis enim quicūque viso saluatore apud inferos sperauit de illo salutem,liberatus est, Petro apostolo hoc testante.Dicit enim,quia & mortuis prędicatus est.Qui de his ergo in corde suo non dubitat, iusti- F
ficatus est ex fide. Ex lege autem iustificari timor facit. Timet enim legem,quia videt illam pœnam inferre peccantibus.Ideo non magna iustitia legis est, nec meritū collocat apud deum,sed ad præsens:fides autem quia in credulis iustitia est, mercedem habet apud deū,de quo quod non videtur speratur. ›› Sed quid dicit scriptura Deut.30.
Prope est verbum in ore tuo,& in corde tuo.)Hoc scriptū est in Deuteronomio, quia non est longè ab animo nostro vel ore, quod nobis dicitur vt credamus. Quanuis enim oculis nō videatur,à natura tamen animorum & loquendi ratione non discordat,quod credimus.In ipsa enim natura inserta sunt velut semina,quæ auditu & voluntate exculta fructificant testimonium creatoris. ¶ Hoc est verbū fidei, quod prędicamus.) Nullum opus dicit legis, sed solam fidem dandam in causa Christi. ¶ Quia si cōfitearis in ore tuo Christum dominum IESVM, & credideris in corde tuo quod deus illum excitauit à mortuis,saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiā,ore autem confessio fit ad salutē.) Quęcunque superius locutᵍ est,hic illam manifestauit, hanc esse regulam fidei,credere dominum esse IESVM, & non erubescere profiteri quia deus illum ex mortuis

G reducens,deduxit illũ in cælũ cũ oorpore:vnde venerat incarnandus:ne incurrat ſentẽtiã euangelicam dicentẽ:
Ioan.12. Multi,inquit,ex pricipib9 crediderũt in IESVM,ſed palam non profitebantur,propter Iudęos.Maluerunt enĩ gloriã hominũ magis,q̃ gloriã dei.)Dicit enĩ ſcriptu-
Eſa.28. ra p Eſaiã.Omnis q credit in illũ,nõ confũdetur.) Cum examẽ cœperit fieri omnium rerũ in die iudicii, & õnia falſa cõmenta vel dogmata in cõfuſionẽ deduci,tunc in Chriſtũ credentes tripudiabũt videntes õnibus manifeſtari,qa qđ crediderũt,verũ eſt:& prudẽs ,qđ putabatur ſtultũ.Aſpiciẽt enim inter cæteros ſe ſolos glorioſos & prudẽtes,qui ęſtimati fuerant cõtẽptibiles & ſtulti.Illic eſt enim vera probatio,vbi remuneratio & cõdemnatio (Nõ eſt enĩ diſtinctio Iudęi & Græci.) Generaliter oẽs aut cõfundi propter diffidentiã dicit,aut ſublimari cauſa credulitatis:quia ſine Chriſto apud deum nulla ſalus eſt,immo pœna eſt,aut mors.Nec enĩ Iudæos commendare poterit pręrogatiua patrũ,aut legislatio,qui meritum & promiſsionẽ patrũ non receperunt.Gẽtes autem nullũ habẽt teſtimoniũ quo vel ſcđm carnẽ cõmẽdẽtur niſi credãt in Chriſtum.)Nã idẽ domin9 omniũ,diues in õnibus qui inuocant illũ.)Manifeſtum eſt ad oẽs hoc pertinere,ſiue Iudęos,ſiue Græcos:quia ſine vocatiõe domini Chriſti nemo viuit apud deũ.Cũ ergo õniũ dominꝰ ſit,cõſentiẽte Petro apoſtolo,& dicẽte:Hic eſt,inqt, õniũ dominꝰ:diues tamen non eſt niſi in iis qui inuocãt
H illũ,quia ipſi accipient remunerationẽ.Perfidis vero nõ eſt diues,quia participes nõ ſũt bonorũ eius.Neq; enim accipient qđ daturũ illũ nõ crediderunt: & tamen nõ dixit deũ diuitẽ credẽtibus,ſed inuocantib9 illũ: vt poſtq̃ credidit,nõ deſinat animꝰ id poſtulare , qđ à deo ſẽper doctus eſt poſtulandum: quia in Euangelio Lucæ dicit
Lucæ.18. propter aduerſarium, quia ſubtilis & verſutꝰ eſt, ſemp orandũ eſſe.Credẽtibus autẽ ſola datur remiſsio peccatorũ.Sequitur autẽ vt precibus deditus, liberetur à malo,& poſsit cõſequi qđ promiſit deus toto corde vigilãtibus. (Omnis enĩ quicũq; inuocauerit nomẽ domini, ſaluus erit.)In Michęa dictum eſt.Ipſe deus qui viſꝰ eſt Moyſi,dicit:Nomẽ mihi dominus.Hic eſt filius dei , qui ideo & angelus & deus eſſe dictus eſt, vt non ipſe eſſe à quo ſunt õnia,putaretur,ſed hic eſſe per quẽ ſunt õnia. vt ad id pertineat,quia deus dictus eſt, qđ vnum ſunt pater & filius.Angelus autẽ ad hoc, quia nũcius promiſsæ ſalutis eſt miſsus à patre: & miſsus ideo dicitur, vt non ipſe pater eſſe credatur,ſed ab eo genitꝰ,ideoq; quicũq; inuocauerit nomẽ domini,ſaluꝰ erit.Hoc ſenſu & Moy
Deut.18. ſes locutus eſt:Quicunq;,ait, nõ audierit prophetam illum,exterminabitur de plebe.Si ipſe eſt omnium dominus,ipſe inuocatur à ſeruis.Et quia verus eſt,adiecit.

I QVOMODO ergo inuocabunt,in quẽ nõ credidẽrũt?)Certe Chriſto nõ credũt Iudęi ipſi quẽ dixit dominũ.Hoc ſequitur qđ ſupra dixi, qa prius credendum eſt,vt ſit fiducia poſtulãdi. (Aut quomodo credẽt ei quẽ nõ audierũt?)Apertũ eſt nõ poſſe credi illi cui obediẽtia denegatur. (Quomodo autẽ audient ſine prædicante?)Nec hoc obſcurũ eſt,quia qui prędicãti reſiſtit,authorẽ eius nõ recipit(.Aut quomodo prædicabunt,niſi mittantur?)Neq; iſtud recipit quæſtionem,quia non erunt veri apoſtoli,niſi à Chriſto mittantur,nec poterunt prædicare ſine authore.nulla enim
Naũ.1. his ſigna virtutũ perhibẽt teſtimoniũ. (Sicut ſcriptum
Eſa.52. eſt:Quã ſpecioſi pedes euãgelizantiũ pacẽ,euangelizãtium bona.)Hoc propheta dicit Naum.Pedes dicendo, aduẽtũ ſignificat apoſtolorũ circũeuntiũ mundũ,& regnum dei aduentare prædicantium.Aduentus enim ipſorum illuminabat homines,viam oſtendens qua itur in pace ad deum,quã primũ Ioãnes baptiſta venerat præparare.Hęc pax eſt,ad quã feſtinat credẽtes in Chriſtũ. Deniq; ſanctus Symeon, quia in mundo diſcordia erat,
Lucæ.2. lætus in ortu Saluatoris:Nunc,ait,domine dimittis ſeruũ tuũ in pace,q̃a regnũ dei pax eſt. Omni enim amputata diſcordia,omnes vni deo genu flectũt.Deniq; Hie- K
ruſalem ſuperior ciuitas pacis interpretatur,quæ eſt mater noſtra.)Sed non õnes obediunt Euangelio.)Verũ eſt, quia quanuis illuſtretur mũdus ſplẽdore diſciplinæ dominicæ:ſunt tamen qui repugnent,qui lumen tenebras vocant.Horum enim ſic errore acies obtuſa eſt mẽtis,vt nec veri luminis recipiant ſplendorem:Quos accuſat Euangeliũ,dicẽs: Lux in tenebris lucet,&tenebræ eam non cõprehenderũt. (Eſaias enim dicit:Domine, Ioan.1
quis credidit auditui noſtro?)Hoc eſt,quis credidit quæ Eſa.53.
audiuim9 abs,te,& loquimur? Firmauit Iudęos eſſe prophetico exemplo cõtradictores Euangelicę veritatis. Lex enim Iudæos increpat, quia ſicut fuit apud veteres, ita & nunc eſt.Hunc enim numerum nõ tangit,qui fidẽ nõ recipit.)Ergo fides ex auditu,auditus autẽ per verbum Chriſti.)Manifeſtum eſt quia niſi dicatur aliquid, nec audiri poteſt,nec credi. (Sed dico:Nũquid nõ audierunt?)Hoc eſt,audierunt,& credere noluerũt. Quĩ-
uis enim fides ex auditu ſit,ſunt tamen qui audientes nõ credunt.Audiunt enim,& nõ intelligũt,quia malevolẽ- Pſal.18.
tia obcæcatũ eſt cor illorũ. (In õnem terrã exiit ſonus eorũ,& vſq; ad fines orbis terrę verba illorũ.)Vſq;adeo prædicationẽ dei à Iudæis auditam eſſe teſtatur , vt etiã impletũ orbẽ diuina annunciatione pronũciet.Ipſa enĩ fabrica mũdi prædicat creatorem.Quod enim Pſalmographꝰ de creatura dixit,hoc Apoſtolus de Euãgeliſtis. Quia vbiq; audita eſt,& peruenit in omnẽ locum prædi
catio nominis Chriſti.Vbi enim præſentia hominis præ L
dicantis defuit,ſonus tamen & fama peruenit, ſicut peruenerat opinio factarũ virtutum in Ægypto ad omnes gentes,teſte Rhaab meretrice.Si enim in omnem locum peruenit,non potuerunt non audire Iudæi apoſtolicam prædicationem , vt nemo ex his excuſatus ſit à crimine diffidentiæ. (Sed dico: Nũquid Iſrael non cognouit?) Hoc eſt,cognouit:ne quia per ſupradicta teſtimonia genus Iſrael incredulitatis cauſa arguit,cũ dolore de õnibus Iſraelitis queri videretur, non negat Iſrael cognouiſſe & aſsecutũ eſſe quod illi promiſsum fuerat in lege ſed eum qui ſpiritu magis Iſrael eſt quàm carne, quem & deus præſcierat crediturum. Omnes enim adierunt, & nõ omnes crediderũt. (Ideo primus Moyſes dicit?) Deut.32.
In cantico Deuteronomii? (Ego ad æmulationẽ vos adducam in non gentem,in gentem inſipientẽ,in iram vos mittam.)Indignantis verba ſunt,propter quod ſẽper diffidentes inuẽti ſunt Iudæi, & omnibus malis vnã aſsignat generationem & cauſam,dum præſentes increpat ibidem,tangit magis futuros, ad quos hoc pertinet. Omnium enim horũ vna damnatio eſt , ſi permaneant in diffidentia. Æmulatio ergo illis data eſt inuidentiæ, dum vident gentem,quæ prius,quia ſine deo fuit, ſenſu M
bruta erat,deũ ſuum appellare,qui fuerat Iudæorum,& donum illis promiſsum aſsecutam,per quam zelũ paſsi iracundia diſtenderẽtur,vt malitiæ & incredulitatis ſuæ mercedes exoluerẽt.Nulla enim res ſic conſumit hominem niſi zelus:quem ideo deus vltorem poſuit incredulitatis,quia graue peccatũ eſt.Nã ſemper in ira miſsi excruciantur, quando audiũt legẽ & ,pphetas ad nos pertinere,qui in Chriſtum credimus. (Eſaias audit,& dicit
Palã factus ſum nõ quęrentib9 me,& inuẽtus ſum inter Eſa.65.
eos qui me nõ interrogabãt.Quoniã ſupra verbis Moyſi vſus eſt de excluſione Iudæorũ,ad hoc quoq; Eſaiæ ,pphetæ exemplum ſubdidit,vt de eius perſecutiõe apertius doceret deum expulſis Iudæis,vltrò gentibus gratiam obtuliſſe ad opprobriũ & necem Iudæorum. Hęc enim Eſaias propheta ex perſona Chriſti teſtatur. (Ad Iſrael autẽ quid dicit?Tota die expandi manus meas ad populum non credentem & contradicẽtem)Hic Iſrael carnalis eſt,hoc eſt Abrahæ filii , ſed non ſecundum fidem.Nam Iſrael verus & ſpiritalis eſt , qui credendo videt deum.Tota die,ſemper ſignificat.Semper enim correcti ſunt,propterea increpantur nõ credituri,vt ſciant

A quia ipſi ſibi cauſa ſunt perditionis. Poteſt hoc & de ſaluatore accipi, qui in cruce extenſis manibus, interficiẽtium eum peccatum arguit. Cauſa enim illa clamat ſceleratum facinus Iudæorum. ſuperius quòd viſus ſit dicere Eſaias de iis qui dei fuerant inimici, oſtendit hos amicos futuros: & eos qui Iſeralitæ dicebantur, ꝓpter quod inobedientes erant, vt inimicos abiiciendos.

DICO igitur, Nunquid repulit deus hæreditatem ſuam? Abſit. Quia populũ Iſrael incredulũ oſtẽdit, nũc ne õnem Iſrael dixiſſe diffidẽtẽ putaretur, oſtẽdit non repuliſſe deũ hæreditatẽ ſuã quã præſciit: id eſt filios Abrahæ, quos fideles ſibi futuros ſcit. Nec enim promitteret eis regnũ, ſi ſciret nullum ex his crediturum. Hæriditas ergo domini iuxta legem filii ſũt Abrahæ, ſed credentes. ¶ Nã & ego Iſraelita ſũ ex ſemine Abrahæ, de tribu Beniamin.) Exemplo ſuo docet partem Iſrael ſaluatã quã præſciit deus ſaluandã, aut ad huc poſſe ſaluari: & partẽ Iſrael, ꝓpter iugẽ diffidentiã perditioni deputatam. ¶ Non repulit deus plebem ſuã,
Iohã.17. quam præſciit.) Hoc eſt quod dicit Saluator: Pater, quos dediſti mihi, cuſtodiui: & nemo ex his periit, niſi filius perditionis. Ita & hi quos præſciit deus credituros, nemo ex his à promiſsione repulſus eſt: quia ſic factum eſt, ſicut præſciit deus futurum. ¶ An neſcitis in Helia quid dicit ſcriptura, quomodo poſtulat deũ cõtra Iſrael: Domine ꝓphetas tuos occiderũt, altaria tua effoderunt, &
3.Reg.19. ego relict⁹ ſum ſol⁹, & quærũt animã meã? Sed quid dicit illi reſponſum diuinũ? Reliqui mihi ſeptem milia virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal.) Aperta
B ſunt hæc. Oſtendit enim non ſolum Heliã remanſiſſe q deuotus deo non adorauerit idola: ſed & multos qui in fide dei permanſerunt, ſicut & ex Iudæis nõ pauci crediderunt. Huic rei hiſtoria cõgruit, quia multi per ſpeluncas occultati ſunt propter Achab regem Samarię, & Iezabel vxorem eius, qui pſeudoprophetis credẽtes, dei prophetas perſequebantur, & populum ad idololatriã hortabantur. ¶ Sic igitur & in hoc tẽpore reliquiæ ſecũdum electionẽ gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Hoc eſt, ita, inquit, & nũc hi remanſerunt in legis promiſsiõe, recedẽtibus multis quos præſciit deus. Qui enim ſuſceperunt Chriſtũ quaſi in lege promiſsum, ii in lege ſteterunt. qui enim non illũ receperũt, à lege receſſerũt. Ideo credẽtes reliqui dicũtur, hoc eſt, remanẽtes in lege. ¶ Si autẽ gratia, iam non ex operibus.) Manifeſtũ eſt quia gratia donum dei eſt, non debita merces operib⁹, ſed gratuita ratione, miſericordia interueniẽte, conceſsa. ¶ Alioquin gratia iam non eſt gratia.) Verum eſt, quia ſi merces eſt, non eſt gratia. Sed quia merces non eſt, ſine dubio gratia eſt: quia veniam dare peccantibus non eſt aliud quã
C gratia, & iis qui nõ requirunt, ſed offertur illis vt credãt Duplex ergo gratia eſt, quia hoc cõpetit deo, qui abundat miſericordia, vt & requirat quos gratis curet.

QVID ergo? Quod quærebat Iſrael, hoc non eſt conſecut⁹: electio autẽ cõſecuta eſt.) Iſraelitæ ii carnales ſũt, q ex operib⁹ legis iuſtificari ſe putãtes, non adepti ſunt vt iuſti eſſent ꝑ fidẽ apud deum. Præterea cum omnes rei ſint per legẽ, quia maledictus omnis quis non permanſerit in omnib⁹ quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea. Qui autem per fidem
Deut.27. iuſtificari ſe crediderũt, cõſecuti ſunt electionẽ, vt iuſti ficati filii dei fierent, memores ſcripturæ dicentis, Quia
Abacuc.2 iuſtus ex fide viuit, id eſt, non ex lege. ☞ Cæteri vero excæcati ſũt, ſicut ſcriptũ eſt.) Hoc ſubiectũ Eſaia legitur ¶ Dedit illis deus ſpiritũ compũctionis, oculos vt non videant, & aures vt non audiãt, vſq; in hodiernũ diẽ. Et Dauid dicit Fiat mẽſa eorũ in laqueũ, & in captionem, & in ſcandalũ, & in retributionẽ illis. Obſcurẽtur oculi eorũ vt non videãt, & dorſum illorũ ſemper incurua.) Ideo menſã malidicit malorũ, quia illic decipi ſolẽt innocẽtes. Dolo enĩ vocãtur ad conuiuiũ, vt perimãtur: qa ſic & Amon fili⁹ Dauid deceptus eſt à fratre ſuo Abeſſalon, & malignus Olofernes per epulum ſanctã Iudith putauit ſe poſſe decipere, & in menſa ſcelerati Herodis ſęuierunt maligni in caput Ioannis prophetæ. Vnus ſẽſus eſt duorũ prophetarũ de huiuſmodi hominibus, qui ab initio infidi & repugnãtes inuenti ſunt hoſtes bonorũ. Sed aliqui illorũ emẽdati ſunt & correcti, licet tardè quidam vero in pertinacia manentes, ſeueritatẽ ſententiæ non euaſerunt, in perpetuũ curuati, hoc eſt excęcati ne de cætero poſsint veritatis viam aſpicere, quam maleuolentia aſpernati fuerant, declinantes ab ea, & ad ſalutis gratiam peruenire. Qui enim cũ intellexiſſet, credere noluit: id debet conſequi qđ vult, ne de cætero poſſit fidẽ recipere, & ſaluari. Exẽpla igitur prophetarũ ſupradicta duplicẽ cõtinent ſenſũ: duob⁹ enim modis decreta ſunt, & ſcripta. Duo etenim genera hominũ hic cõtinẽtur: vnũ eſt quod maleuolentiæ ſuę cauſa excęcatur in ſempiternũ, ne ſaluetur. Sũt etenĩ peſsimæ volũtatis. vſq; adeo vt intelligentes dicãt ſe neſcire qđ audiũt. Denĩq; dicebant de ſaluatore: Quid eſt qđ dicit? Neſcimus
Ioan.10. quid loquitur. Quid eũ auditis? Dęmoniũ habet, & inſanit. Alia autẽ pars quæ verè Iſrael eſt, cõtradicebat illis: Hæc verba nõ ſunt dæmoniũ habẽtis. Nũquid dęmoniũ poteſt cæcorũ oculos aperire? Dũ inuident ergo ſaluatori, nolebant videri intelligere quæ audiebant: vt dũ à legiſperitis & phariſæis non intelligi videtur, res abſurdas, & quæ extra legẽ eſſent, loqui putaretur: quę res etiam alios à fide poſſet auertere. Vnde audiũt à ſaluatore:
Lucæ.12. Vos habetis clauem ſcientiæ, & neq; vos intratis, neq; alios ſinitis introire. Quis enim non leuiũ, ſed paulo grauiorũ, legiſperitorũ & phariſæorũ conſiliũ & ſententiã
E non ſequeretur, & qui viderentur legis defenſores? Denĩq; iis qui vere Iſraelitæ ſunt, dixerunt: Nũquid aliquis ex pricipib⁹ credidit in illũ? vt ide iuſte viderẽtur nõ credidiſſe, ſi multos cõſpirationis ſuæ ſocios feciſſent: quia qđ à paucis defenditur, ſolet non probatũ videri. Ideo excæcati ſunt, ne decætero poſsint credere, ſaluari. In voluntate ergo ſua adiuti ſunt, vt quoniam ſcientes verum, dicebant eſse falſum: decætero non intelligerent qđ eſt verũ, vt verũ haberent, ſed falſum, qđ volebãt. Alterum genus eſt, quod cũ iuſtitias legis ſectatur, iuſtitiã Chriſti non recipit: ex quo iam non per inuid ã malę volũtatis hoc agit, ſed errore: ęmulando enĩ traditionẽ patrũ cæcantur ad tẽpus: quia cũ deberent ex magnalibus Chriſti addiſcere hunc nõ poſse fallere, cuius tã magnifica virtus in rebus geſtis appareret, & prædicationem eius teſtamento nouo promiſso per prophetas comparare, & exinde profiteri hunc eſse qui promiſsus eſt: negligentes contra deum, & hominib⁹ aſsentientes inuenti ſunt. Propterea ergo cæcantur, vt admiſcentibus ad promiſsionem eorum, ipſa æmulatione, dum inuident gentibus, reuertantur ad fidem Chriſti.

CAPVT VNDECIMVM.

DICO ergo: Nũquid ſic offẽderunt, vt caderent? F Abſit. Hoc dicit quod ſupra memoraui, quia non ſic diffiderunt, vt nunquam iam crederẽt id eſt, nõ ita propter improbitatẽ ſuã cæcati ſũt, vt curari non poſsent: ſicut & diabolũ legimus cecidiſſe, dicẽte Eſaia propheta: Quomodo cecidit de cælo lucifer? caſum apoſtaſiam ſignificauit. Non ergo hos ſic offendiſse dicit vt caderẽt, ſed offenſionis ſuæ cauſa ad tẽpus obtuſos. ¶ Sed illorũ delicto ſalus gẽtib⁹, vt illos æmulentur. Hoc eſt quod dixit, quia propter peccatũ illorũ gentibus ſalus data eſt. Quia enim donum dei recuſauerũt Iudæi, translatũ eſt hoc ad gentes, vt æmulatione zeli accenſi Iudæi conuerterentur ad Chriſtum, zelãtes promiſsionem patrum. ¶ Quòd ſi delictum illorum diuitiæ ſunt mundi, & diminutio eorum diuitiæ gentium: quantò magis plenitudo illorum? Manifeſtum eſt quia ſi delictum illorum profuit mundo, dum horum diſpẽdio plures habet bonos, quia multo plures ſunt gentes quam Iudæi? & diminutio eorum, quod eſt damnum

promissionis, diuitiæ gentium, per id quod lucrati sunt vitã æternam, quanto magis plenitudo eorũ? Apertũ est quia magis diues erit mũdus hominibus bonis, si & ii qui excæcati sunt, conuertantur. Ex magna enim parte saluabitur mundus. Mundo homines significantur, sicut dictũ est de saluatore: Ecce totus mund⁹ abiit post illũ.

Ioan.12. VOBIS enim dico gentibus, quandiu quidẽ ego sũ gentiũ apostolus, ministeriũ meũ glorificabo, si quo modo ęmuler carnẽ meã, vt saluos faciã aliquos ex illis.) Ostendit gentibus quo effectu diligat Iudæos. Nam ministerium suum, quo apostolus gẽtium est, honorificat, si propter affectũ generis sui data opera etiã Iudæos acquirat ad fidem. Honorificẽtior enim fiet, si & illos ad quos nõ mis⁹ est, lucretur ad vitã. Patribus enim in laude maxima erit, si fratres inuenerit qui perierant. ¶ Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi, quæ est assumptio, nisi vita ex mortuis?) Hoc dicit, qa si nõ credẽtibus Iudæis gẽtes recõciliatæ sũt deo, ad incrementũ mũdi circa fidem Christi, quæ erit in hac parte, & quanta plenitudo salutis si assumantur & Iudęi ad fidem Christi, nisi vt ex mortuis viuificetur mundus in hominibus? Quia ergo profectus est dandam dicit operam vt credãt, quoniam cæcitatis obtusio tẽpore cõpensati delicti auferetur, vt voluntatis suæ recipiant liberum arbitriũ.) ❧ Quòd si delibatio sancta est, & massa.) Manifestũ est quia quod vnius substãtię est, vnũ est: ac p hoc non potest delibatio sancta esse, & massa immũda. Delibatio enim de massa est. Ideóq; ostendit non posse
H indignos dici ad fidem, hos quorũ iã patres adepti sunt fidẽ: quia si pars Iudęorum credidit, cur nõ & alia pars posse credere dicatur? ¶ Et si radix sancta, & rami.) Immutatis verbis eadẽ repetit, vt sensum commendet duobus exẽplis. ❧ Quòd si aliqui ex ramis fracti sũt.) Id est, si aliqui nõ crediderunt ex eis, excisi à promissione. ¶ Tu autẽ cũ esses oleaster, insertus es in illos, & socius factus es radicis oleę.) Hoc significat, quia nõ credẽtibus multis Iudęis, gentes insitę sunt per fidem in spem promissionis, vt dolori esset Iudæis. Sed nõ iuxta legẽ agriculturæ, qa bonũ surculũ inserunt in non bonã arborẽ. Hi enim cũ essent in radice mala, inserti sunt in bonã arborem. Ideo oleastrũ dicit insertum, vt fructũ surculus radicis afferat socius eius effectus. ¶ Noli gloriari aduers⁹ ramos.) Hoc est, noli gaudere in incredulitate illorũ. Displicet enim deo si quis exultet in malis alteri⁹, dicit Salomon. Nec enim causa gentium abiecti sunt, vt gaudeant: sed quia nõ crediderunt, occasionem dederũt vt prædicaretur gẽtib⁹. ¶ Quòd si tu gloriaris: nõ tu radicẽ portas, sed radix te.)
I Id est, si te extuleris sup illos, in quorũ insertus radicẽ es, insultes generiqđ te vt ex malo bonus esses suscepit: nec stabis si illud per quod stas destruis. ¶ Dicis itaq; fracti sunt rami, vt ego insererer.) Ex persona gentilis credentis loquitur, qui exultandum putat in casu Iudęorum diffidẽtium, dicens: illorum reprobatio locũ fecit gentilibus. Sed non sunt reprobati à deo vt gẽtes intrarẽt, sed seipsos reprobos fecerũt spernẽtes donũ dei, vnde occasionẽ dederũt gẽtilibus ad salutẽ. Quã extollentiã reprimi vult, vt magis saluti congaudeatur, nõ ægretudini insultetur. Facile eni decipitur qui gaudet alienis malis. ¶ Bene.) Id est recte dicis, quia fractis ramis insert⁹ es. ¶ Sed incredulitate fracti sũt.) hoc est, non propter te, sed suo vitio, quia illis diffidẽtibus, ad emulationẽ illorũ tu vocatus es ad salutem. Ideo gratias debes agere dono dei per Christũ, nõ illis insultare, sed petere, si malũ illorũ tibi cõtulit salutẽ, vt & ipsi redeant ad originẽ. tũc placebis deo, qui tui misertus est. Ideo enim te aduocauit, vt per tuã æmulationem reduceret & illos ad gratiam. ¶ Tu autem fide stas.) Quia Iudæi per diffidentiam lapsi sunt, hos fide dicit stare: quia cum prius perfidiæ causa iacerent, credendo stare cœperunt. ¶ Noli altum sapere, sed time.) Id est, noli superbus esse, sed caue ne & tu offendas. ¶ Si enim deus naturalibus ramis nõ pepercit, ne forte nec tibi parcat) Verum est, quia si illos qui prærogatiua patrũ dignitosi erãt, quib⁹ etiam facta repromissio est, deo in filios adoptati, incredulitatis causa excæcauit: qd his, si dubitauerint, aut si se extulerint, faciet, qui nulla cõmendatiõe sublimati sunt, qui cũ nullius dignitatis essent, honorati sunt? ¶ Vide ergo bonitatem & seueritatẽ dei: in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem: in te autẽ bonitatẽ si permanseris in bonitate: aliquin & tu excideris.) Bonum deum gentib⁹ esse testatur, quia cum idola sequerentur, digni vtiq; mortis patientia sua expectauit illos, & nec sic requirẽtes se, vltro vocauit illos, & peccata eis remisit: Iudæis autem seuerus est, excæcauit enim eos, quia donum dei spreuerunt. Hos tamen nunc significat Iudęos qui propter maleuolentiam suam in perpetuum excæcati sunt: vnde eos & cecidisse dixit. Illos autem quos supra memorauit offendisse, non tamen cecidisse, quia ad tempus excæcatos illos offendit: ac per hoc seuerum deum in eos fuisse, vt in perpetuum excæcati essent apostatæ. ¶ Sed & illi si nõ permanserint in incredulitate, inserentur: Potens est enim deus iterũ inserere illos.) Ostẽdit iustitiam dei non in seueritate permanere circa illos quos excæcauit ad tempus: quia non sic illos excidit, vt nõ illos possit iterum inserere si conuertantur, qui per prophetam dixit: Reuertentes ad me replantabo. vt hoc sciẽtes Christiani non insultẽt Iudæis, certi, reseruari illis quasi lapsis misericordiam dei. ¶ Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, & cõtra naturã insertus es in bonam oliuam: quanto magis hi secũdum naturã inserentur suæ oliuæ? Oliuam, fidem per quam Abrahã iustificatus est, accipim⁹: oleaster vero, quia agrestis & infructuosa natura est perfidiam significat: ac per hoc si ii q semper inimici dei fuerunt, conuersi in fidem Abrahæ inserti sunt, ex cuius origine non sunt: quanto magis Iudei si post diffidentiam credant, paternæ reddendi sunt naturę, inserti iterum in suam promissionem.

NOLO enim ignorare vos fratres mysterium hoc, vt nõ sitis ipsi vobis sapientes: quia obtusio quędam ex parte Israël facta est, donec plenitudo gẽtiũ intraret, & sic õnis Israël saluus fieret.) Non est obscurũ quia ad temp⁹ cæcitatis obtusio data est Iudæis, iis qui dum ęmuli legis sunt, non viderunt donum venisse promissũ à deo quod prædicabatur à Christo. Zelo enim excęcati sunt, putantes legem factorum nunquã debere cessare. Vnde Sabbatũ zelabantur, qua offensione ex parte abtusi sunt, vt pro incredulitate sua cruciarentur videntes gentes, pfiteri cũ gaudio, cõsecutos repromissionẽ Abrahæ: copia tamen admissa gentium, abstergeretur caligo ab oculis eorũ, vt possint credere: vt spiritũ cõpunctionis prohibens à cordib⁹ eorũ qui eis præstat cæcitatẽ, reddat eis arbitriũ liberum voluntatis: quia non de maleuolentia erat incredulitas, sed de errore emẽdarẽtur, vt postea saluarẽtur. ❧ Sicut scriptum est.) Vt probaret donum illis reseruatum à deo, exẽplum Esaiæ prophetæ in subiectis ponit, vt hac gratia qua liberati sunt Iudæi credentes, & hos liberari posse doceret, quia non erat exinanita, sed semper abundat. Dicit ergo: ¶ Veniet ex Sion qui eripiat & auertat impietatẽ ab Iacob, & hoc illis à me testamentum, cum abstulero peccata eorum.) Exempli huius ratio semper manet quãdiu sunt qui credant. Hic enim dominus IESVS qui de cælis venturus promissus est ad liberationem humani generis, ipse quotidie remittit peccata conuersis ad se, nec statim non credentes condemnat, sed expectat, sciens posse proficere ad agnitionem dei. ¶ Secundum Euangeliũ quidem inimici propter vos.) Causa incredulitatis inimici sunt euangelii, vt error & delictum illorum gentibus aperiret viam ante tempus intrandi ad fidem, sicut supra memorauí. Prius enim vbiq; omnibus Iudæis prædicandum erat, tunc demũ & gentibus oportebat credi verbum dei. Sed quia non

Esa.59.

A crediderũt,ablatũ ab eis regnũ, datũ eſt gentibus.Itaq; nõ inſultandũ eſse his præmonet,quorũ delictũ profuit gentibus. Illi enim inſultandũ eſt cuius peccatũ obfuit aliquibus.Non enim perfidię illorũ gratulandũ eſt, ſed dolendũ ſi tardãt cõuerti:vt quomodo peccato illorum gauiſæ ſunt gẽtes,quia ſaluatę ſunt: ſic cõuerſione eorũ lętentur,ipſorũ enim occaſione dei gratiã citiꝰ percepe runt. ¶ Secũdũ electionem autẽ dilecti propter patres.) Quãuis grauiter peccauerint Iudęi reprobando donum dei,& digni ſint morte,tamẽ quia filii ſunt bonorũ,quo rũ pręrogatiua & merito plurima à deo beneficia perceperunt,regreſsi ad fidẽ ſuſcipiẽtur cũ lętitia,quia dilectio in his dei exuſcitatur memoria patrũ. ¶ Sine pœnitentia enim ſunt dona & vocatio dei.) Verum eſt, quia gratia dei in baptiſmate nõ quærit gemitũ,aut plãctum, aut opꝰ aliquod,niſi ſolã ex corde ꝓfeſsionẽ. Ne enim quia grauiter deliquerãt nõ recipiendo promiſsum dei, & quia quæ grauiter peccantur,non niſi fletu & gemitu ad veniam pertinent:ideo illos non poſse iam accipere miſericordiã putarẽt,quia dolere illos nõ videbãt:oſtẽdit hoc inter primordia fidei non requiri. Donũ enim dei gratis donat peccata in baptiſmo. ¶ Sicut enim & vos aliquãdo nõ credidiſtis deo,nũc autem miſericordiam conſecuti eſtis propter illorũ diffidentiã:ita & iſti nunc nõ crediderũt in veſtra miſeratione,vt & ipſi miſericordiam conſequantur.) Incredulitatẽ gentiũ memorat,vt ipſo rubore nõ ſe iactarent inſultãtes Iudæis qui nõ crediderant,ſed oblectarent illos agnoſcere promiſsũ dei. Quia enim vos,inquit,gentes,cũ his eloquia dei credita ſint,repugnãtes fuiſtis:nũc aũt miſericordiã accepiſtis, nõ veſtro merito,ſed ad horũ opprobium:quare nõ ma
B gis iſti conuerſi accipiãt miſericordiã, qui prius in lege dei cõuerſati ſunt,& quibus facta ꝓmiſsio eſt? ¶ Cõclu ſit enim deus omnia in incredulitate.vt omnium miſereatur.)Gentes porro ab antiquis temporibus in impietate & ignorantia verſabantur, vtpote ſine deo:propter quod manifeſtata lex in literis eſt,qua poſsent infrenari præcipites. Et quoniam verſutia aduerſarii cumulari peccata cœperunt,vt per interdictum magis reus homo cõſtitueretur: deus clementia bonitatis ſuæ ſemper homini procurans,vt & quod ſine lege peccatũ erat, & in lege,poſset deleri:hoc decreuit, vt ſolã fidẽ poneret, per quã omniũ peccata abolerentur: vt quia nulla ſpes per legẽ õnibꝰ hominibꝰ erat, dei miſericordia ſaluarẽtur.Hoc eſt omnia cõcluſiſse in incredulitate, vt tũc decretũ donũ à deo veniret,quando omnes diffidẽtia laborarẽt,vt gratia muneris eſset gratiſsima. Itaq; nemo ſe iactet,miſerũ eſt enim ſuperbũ eſse cũ cui ignotũ eſt.

O Altitudo diuitiarũ ſapientiæ & ſcientię dei,quã inſcrutabilia ſũt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ ipſius.) Excelſum & immẽſum deũ in diuitiis ſapiẽtię & ſciẽtię ſuæ cũ õni laude & gratia-
C rũ actione teſtatur:eſt enim conſiliũ & iudiciũ eius incõprehenſibile Nã ſciens ab initio cõuerſationes & opera hominum,quia neq; ſola ſeueritate iuſtitiæ ſaluari poſſit hominũ genus,neq; ſola miſericordia ad profectum meritorũ puenire, vnoquoq; tẽpore decreuit quid eſset prædicandũ:ante tamen permittens vnũquẽq; ſuo iudicio,quia natura ipſa duce cognoſcitur iuſtitia. Et quia authoritas naturalis iuſtitiæ obtorpuerat conſuetudine delinquendi,data eſt lex,vt humanũ genus terrore manifeſtatę legis frenaretur.Sed quia non ſe cohibẽtes,rei tenebantur à lege, prædicata miſericordia eſt,quæ ad ſe confugientes ſaluaret: refutantes autem cæcaret ad tempus,ad promiſsionem eorum gentes inuitãs, quæ prius iuſtitiam dei per Moyſen datã ſequi noluerunt, vt horum ſaluti dum inuident,ipſi zelo ad radicis ſaluatoris originem ſe reformarent promiſsæ in lege. Hæc eſt altitudo diuitiarum ſapientię & ſcientiæ dei, qui tãm Iudæos quãm gentes multipharia prouidentia acquiſiuit ad vitam. ❧ Quis enim cognouit ſenſum domini, aut quis illi cõſiliarius fuit,aut quis prior dedit illi, & retri- D
buetur ei? Hoc in Eſaia ſcriptum habetur.Manifeſtum Eſai.40.
eſt ſolum deum eſse qui nouerit omnia conſilia,& hũc vnum eſse qui nullius egeat,quia ab ipſo ſunt õnia: ac per hoc cõſilium eius à nullo nec comprehenditur, nec metitur, quia inferiora ſuperioris ſenſum ſcire nõ poſſunt.Deniq; Iudæis credentibus impoſsibile videbatur conſilium eſse & voluntatem dei ad redemptionẽ gẽtium: ſimili modo & gentibus arduum & incredulum videbatur,Iudæos qui nõ crediderãt,poſse conuerti,aut credentes ſuſcipi vt ſaluarẽtur.Inter cætera hoc eſt cõſilium dei quod latuit,nec potuit comprehẽdi. ¶ Quoniã ex ipſo,& per ipſum,& in ipſo ſunt omnia:ipſi gloria.) Quia ratione ſenſus & conſilium dei inueſtigari nõ poteſt, declarauit.Ex ipſo enim,inquit,& per ipſum & in ipſo ſunt omnia:ipſi gloria.Hoc dicto aperuit ſenſum qui occultus erat mũdo. Quia enim omnium creator eſt deus(fecit enim ea quæ non erant, vt eſsẽt) ideo ex ipſo ſunt omnia.Et quoniam ab ipſo ſunt per filium eius,qui eiuſdem vtique ſubſtãtiæ eſt,eſse cœperũt, cuiꝰ opus,patris eſt opus. Quia ergo ipſe operatur per filiũ, per ipſum ſunt omnia.Et quoniam quæ ſunt ex deo, per deum ſunt, poſt renata in ſpiritu ſancto ſũt,in ipſo ſunt omnia quia & ſpiritus ſanctus de deo eſt patre: vnde & ſcit quę in deo ſunt. Ergo & in ſpiritu ſancto pater eſt, quia quod de patre eſt deo, non poteſt aliud eſse quàm eſt deus pater.Ac per hoc ipſi gloria,quia ex ipſo & per ipſum & in ipſo ſunt omnia.Itaque ex ipſo & per ipſum E
& in ipſo vt eſsent,eſse cœperunt:ſenſum & conſilium eius ſcire non poſsunt.Ipſe autem ſcit omnia,qui in ipſo ſunt cuncta.Patefecit myſterium dei quod ſuperiꝰ dixit non abeis ignorari debere.

CAPVT DVODECIMVM.

OBSECRO itaque vos fratres per miſericordiam dei, vt exibeatis corpora veſtra hoſtiam viuam, ſanctam,deo placentem, rationabile obſequium veſtrum: & nolite conformari huic ſeculo, ſed reformamini in nouitate ſenſus veſtri,vt ꝓbetis quæ ſit voluntas dei,quod bonum & placitum & perfectum eſt.)Per miſericordiam dei illos hortatur, per quam ſaluatur humanum genus.Poſt tractatum enim legis & fidei, populi natura Iudaici & gentilis ad bonam vitam agendam hortatur,per hanc enim ſpes fidei obtinetur. Cõmonitio eſt ergo hæc, vt memores ſint quia miſericordiam acceperunt: & vigilent circa obſequium eius à quo illis data eſt,per quem ex impiis gratis iuſtificati ſunt:ſcientes hanc eſse hoſtiam viuam,ſanctam,& deo acceptabilem, ſi corpora noſtra incontaminata ſeruemus,diſsimiles à ſecularibus, qui voluptatibus ſtudent. F
Hæc eſt voluntas dei,ſanctificatio veſtra.Nam corpora 1.Theſ.4.
ſubiecta peccatis, non viua habentur, ſed mortua:ſub deſperatiõe enim promiſsæ vitæ ſunt.Ad hoc enim peccatis dono dei abluimur, vt decætero mundam vitam agentes,dei amorem in nos prouocemus, non irritũ faciẽtes opus gratiæ eius. Nam apud veteres ideo oblata occidebatur hoſtia,vt homines peccati cauſa morti ſubiectos ſignificaret. Nunc autẽ qa per donũ dei purificati ſunt homines,& à morte ſecũda liberati,viuam hoſtiã debent offerre,vt ſignum ſit vitæ æternæ. Nõ enim ſicut tunc,corpora pro corporibus immolãtur nũc vero non corpora,ſed vitia corporis perimẽda ſunt.Vt autem obſequii noſtri effectum habere poſsimus, ſeruata iuſtitia pudorẽ cuſtodiamꝰ.Nihil enĩ proficit pudor,nec ratio nabilis poteſt videri neglecta iuſtitia.Hoc erit cõformẽ fieri ſpiritalium reuouatum in ſpiritu ac fide,hoc ſcire quod placet deo,nec aliud bonum & perfectum eſse.

DICO enim per gratiã quę data eſt mihi õnibus qui inter vos ſunt,non plus ſapere q̃ oportet ſapere,ſed ſape ad ſobrietatẽ,& vnicuiq; ſicut di-

uisit deus mensuram fidei.) Apertè ostendit hoc debere nos sapere, quod iustitię terminos nō egrediatur, vt nō nobis solis vtile sit, sed & nulli obsit. Hæc est enim prudentia, prodesse magis aliquibus quàm obesse, & contentum esse debere sorte qua mensus est deus merito & fidei vniuscuiusq;, nec sibi defendere quod non sibi cōcessum videt: hoc est, nō plus sapere, quia vni totū concedi non potest. Nec enim si quis bonæ vitæ est, ex eo sibi etiam doctrinæ prudentiā debet defendere: aut quia peritiam habet legis, Leuitarum sibi obsequia vendicare debebit. Hortatur ergo & docet per gratiam sibi datā Hæc gratia peritia intelligitur dominicæ disciplinæ, per quam humilitati iustitiæ studendum tradit.

SICVT enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra nō eadem habent officia: ita multi vnū corpus sumus in Christo, singuli autē alter alterius mēbra.) Exēplo corporis docet nō posse nos singulos omnia, quia sum⁹ inuicē mēbra, vt alter alterius non egeat: ac per hoc curā nostri inuicē nos agere debere, nec alterū alii obsistere, quia inuicem officius nostris opus habem⁹. Hoc erit diligere Christū, si inuicem se membra exhortētur, vt impleant modum quo corpus in Christo perfectum sit. ¶Habentes autem donationes dei diuersas secundum gratiam quæ data est nobis. Nunc autem ipsa officia deputata membris merito fidei enumerat, vt cū viderit membrū quod sibi deputatū officiū est, non perstrepat alteri cui viderit aliud traditum, sed congerat, vt corp⁹ ecclesię sit perfectum. ¶Siue prophetiā secūdum operationē fidei.) A pphetia incipit, quæ prima probatio est rationabilē esse fidē nostrā. Deniq; credentes accepto spiritu prophetabant.

H Hæc ergo datur pro modo accipientis, hoc est, quātum causa exigit propter quā datur. ¶Siue ministeriū in ministrādo.) Ad obsequium fraternitatis præbendū intātū minister firmatur, quantū credidit debere se obsequi, ne vltra fidem laborās in obsequio, fatigetur incassum, qa hoc sequitur vnūquēq; qđ conatur ex corde. ¶Siue qui docet in doctrina. Similiter dicit adiuuari doctorē in doctrina, vt inquantū fides eius est ad docendū, intātum inspiretur ad tradēdā disciplinā cælestē. ¶Siue qui exhortatur in exhortando. Et hunc eodem modo in eo ipso in quo tēdit, auxilio spūs præparari, vt habeat gratiam dū prouocat. Lacessit enim fratres ad bonū, aut incredulos ad fidē. ❧Qui largitur in simplicitate. (Huic dicit qui bono animo tribuit, auxilia sēper suppeditare
prou.28. procurāte spiritu, vt nō desit tribuenti simpliciter, dicēte Salomone: Qui tribuit pauperibus, nō indigebit. Hic ergo tribuit simpliciter, qui non in similatione hoc agit vt laus ei ab hominibus detur, sed vt à deo per hoc ipsū meritū cōsequatur. ❧Qui præest in solicitudine.) Eum qui curam vt præsit fratribus susceperit, iuxta fidē suā accipere vigilantiam & authoritatē, vt proficiat in quo solicitus sit, habens in illis fructum quibus præest. ¶Qui miseretur in hilaritate.) Hunc quoq; secundū sensū suū qui læto animo misericordiā facit, non quasi nolēti extorquetur, fundari & roborari à deo vt in hac re nullam infirmitatē patiatur, sciens dictū à Salomone: Dum habes occasionē, benefac. Sed hoc multipharię intelligēdum est. Multiplex est enim misericordia sub vno vocabulo. Nā si supra dixit, Qui largitur in simplicitate: quid erat op⁹ iterare, nisi quia sub vno misericordię nomine multa bona opera significauit? Peccātibus etenim ignoscere, misericordia est, & ī necessitate aliqua posito vel oppresso opem ferre, misericordia est, & nudū vestire, & esurienti panē frangere, & paruulū expositū colligere, & cadauer operire, & alia operari, misericordia est Ideo si hæc impigrè & sine tædio fuerit operatus, habebit huius operis & in præsenti & in futuro mercedem. Omnis ergo misericordia, & simpliciter & cum gaudio fieri debet, vt simplicitas excludat hypocrisim, gaudiū vero fretum futuræ spei testetur examē. ¶Dilectio sine simulatione.) Huic merito qui hoc meditatur, vt ideo di K ligat fratrē, qa scit hoc placere authori deo, ne adulatione præsentis vitæ hoc agat, subuēit spirit⁹: vt qa hoc deuota mēte quęrit, obsequiis possit implere. Audiuit enī dictū à domino Præceptū nouū do nobis, vt diligatis inuicem. ¶Odientes malū, adhærentes bono, fraternitatis amore inuicem benigni, honore mutuo præuenientes.) Ioan.13. Non magnum dicit euitare malū, nisi adhæreatur bono Illud enim de timore fit, hoc de amore, nec benignum esse fraternitatis honorē, si non mutuis se obsequiis præuenerint. ¶Solicitudine nō pigri.) Hoc est qđ dicit ppheta Hieremias, quia maledict⁹ qui facit opera domini negligenter. Piger enim in cōuersatione diuina, sine spe est: ideo subiecit: ¶Spiritu feruētes.) Hoc est, vt in exercito diuini operis aut legis nō sit tepidus, sicut dicitur in Hiere.48 Apocalypsi Ioannis: Quoniā tepidus es, inquit, euomāte ex ore meo. Quotidiana enim meditatio tollit soporem, & facit vigilantem. Opera enim domini sūt quę mādat fieri pro vtilitate ecclesiæ, id est fratrū. ¶Tēpori seruientes. In Græco dicitur sic habere: Deo seruiētes. qđ Apoca.3. nec loco cōpetit. Quid enim opus erat summā hāc ponere totius deuotionis, quando singula membra quæ ad obsequia & seruitia dei pertinent, memoret? In omnib⁹ enim iis quæ enumerat, plenū deo seruitium exhibetur. Nā seruire tēpori quid sit, alibi soluit cū dicit: Redimētes tēpus, quoniā dies mali sunt: vt sciatis quemadmo- Ephes.5. dum vnicuiq; respondeatis. Quoniā autē dixerat, Spiritu feruētes: ne hoc sic acciperent, vt passim & importunè verba religionis ingererēt tēpore inimico, per quod forte scandalum excitarent, statim subiecit. Tēpori seruientes, vt modestè & cū honestate aptis & locis & personis, & apto tēpore religionis fidem loquerentur. Sunt enim quidā etiā hoc tempore quo pax est, qui sic perhorrent verba dei, vt audientes cū magna ira blasphement viam Christianā. Nā & ipse seruiuit tēpori quādo quod noluit, fecit. Inuitus enim circūcidit Timotheū, & raso capite purificatus secūdū legem ascendit templū, vt Iudæorū sopiret insaniam. ❧Spe gaudentes. Postq̄ dixit Tēpori seruiētes, adiecit, Spe gaudentes. vt si forte propter iniquitatē temporis nō liceat de fide publice loqui, sed esse in metu, spe gaudeat, quia hæc tristitia parit lætitiā. ¶In tribulatione patientes.) Hoc est, spe gaudere, in tribulatione patientem esse. De gaudio enim spei tolerat tribulationē, sciens multo maiora esse quæ pro his promissa sunt. ¶Orationi instātes.) Necessaria est valde oratio, quia vt tribulatio possit tolerari, precibus insistendū est. ¶Memoriis sanctorū cōmunicātes.) Mani- M festum est quia qui preces suas exaudiri vult, æmulus debet esse vitæ sanctorum. Cum imitatur enim, communicat, vt hoc sit memorem esse & cōmunicatorē, imitari actus illorū: & si sumptibus indigent, cōmunicandum eis, sicut dicit alio loco: De collectis autem quę fiunt in sanctos. Et ad Galatas: Vt pauperum memores esemus. ¶Hospitalitatē sectantes.) Imitator & amator sanctorū hospitalitatē sectatur, exemplis sancti Abrahæ, & Loth viri iusti. ¶Benedicite, & nolite maledicere.) Vt Chri- 1.Cor.16. Gala.2. stianos per omnia nouos faciat, etiam ab hac illos consuetudine auferre vult, quæ omnibus communis est, ne irato animo incitati prius facile maledicere velint, sed vt magis victa iracundia benedicant, & laudi disciplina dominica. ¶Gaudere cum gaudētibus, flere cum flentib⁹.) Hoc est quod alio loco dicit: Si quid patitur vnum 1.Cor.12. membrum, compatiuntur omnia membra: & si lætatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Cum enim quis fideli solatio est in necessitate, erigit animum eius, & apud deum sibi collocat meritum, quia membrum diligit corporis Christi: & si cum infideli condoleat, prouocat magis illum ad profectū disciplinę dominicæ. ¶Idipsum inuicem sentientes.) Hoc est, quod dictum est, compati debere in tribulatione: sicut & in alia dicit epistola: Cōsiderans teipsum, ne & tu tēteris. Alter Gala.6.

A Et obijciunt,quia primo patrem nominauit, secundo filium,tertio spiritum sanctum. Numquid ergo quia di
Ioan.1. cit euangelium: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum: interiore significauit patrē, quia primo verbū dei in principio semp esse ac fuisse memorauit: Aut cum dixit Apostolus: In regno Christi & dei ordinem fecit: Aut cum dicit ipse dominus Iesus:
Luc.4. Spiritꝰ domini sup me,eo quod vnxit me: euāgelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionē: eminentiorem filio dei spiritum esse testatus est? Aduertis virgo quemadmodum illa soluantur. Aperi ad hæc aures tuas,os tuum claude. Aperi aures, vt fidem audias: claude os,vt teneas verecundiam. Deinde illud legunt,quia dixit: In nomine patris & filij & spiritus sancti. & non intelligunt quid ante præmiserit. In nomine, inquit. Tres personas quidē significauit, sed vnum trinitatis nomen asseruit. Vnus itaque deus, vnū nomen, vna diuinitas, vna maiestas. Nullus ergo secundus, quia principium omnium trinitas est, & trinitatis primatus super omnia est. Ergo vnus, & non est secundus. Vnus est qui secundum nō habet, quia vnicus solus sine peccato, solus sine adiutorio, qui ait: Respexi,
Esa.63. & non erat adiutor.

B ¶Quod nulli alij laborare aut seruire debeamus nisi soli Christo, qui primus est. Et quomodo aliquando secundus & nouissimus dicatur. CAPVT XI.

NON est finis labori eius, quia pro omnibus aduocatus noster est apud patrem, & infirmitates nostras suscepit, & pro nobis dolet
Mat.25. & infirmatur, sicut ait: Aeger eram, & nō visitastis me. cuius oculus nō satiatur diuitijs, quia ipse
Col.2. est altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, in quo sunt thesauri mysteriorum cælestium. Cur ergo seculo potius laboramus, & fraudamus animā nostram tanta bonitatis dispēdio, qui nulli alij nisi huic seruire deberemus? Hic ergo non est secundus. Ego certe hoc testimonium defero. Lego quia primus est, lego quia nō est secūdus. Illi qui secūdum aiunt, doceāt lectione. Sed dicit aliquis quia scriptum est: Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cæles-
1.Co.15. tis. Verum, ante videamus de quo dicat. Secundus inquit, homo. quasi hominem secundum dixit. Et ego dico quia primus est secundum diuinitatem, ante quē nullus secundus autem secundum carnem, quia post Adam. Ego plus dico, non solum secundum lego hoC minem, sed etiam nouissimū. Denique sic habes: Factus
1.Cor.15. est primus homo Adam in animam viuentem, nouissimus Adam in spiritum viuificantē. Vide clementiam Christi ipse est primus & nouissimus. Qui primus erat, propter nos se nouissimū fecit Primus, quia per ipsum omnia nouissimus, quia per ipsum resurrectio. Descēdit enim & precipitauit se vt caderet, infra omnes se faciēs, vt omnes iacentes leuaret. Vnde & ait Ecclesiastes:
Eccle. 4. Quia si ceciderit vnus, eriget socium suū, & væ illi qui vnicus ceciderit, & non est secundus vt eum erigat. Et quidē qui dormiāt duo, est calor illis, & vnus quomodo calefiet? Hoc est, qui Christum habet secū, & si ceciderit resurget, & si mortuus fuerit reuiuiscet, qa adest ille, qui venit ignem in terram mittere. Denique &
4. Re. 4. Helisæus cum puerum resuscitaret, insufflauit illi, vt infunderet vitæ calorem. Habeto ergo tecum hunc ignem in pectore tuo, qui te resuscitet, ne frigus tibi perpetuæ mortis irrepat. Hic ergo iuuenis se proiecit qui venit per Mariam, & infundebat vitæ calorem pe-
Luc. 24. ctoribus audientium. Vnde dicunt illi in Euangelio: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis cum aperiret nobis scripturas?

¶Quomodo Christus dicatur iuuenis secūdus, & finis omni populo ei? Quomodo etiam virgo Maria D dicatur aula regalis. CAPVT XII.

HIc est iuuenis secūdus, vt dicit Ecclesiastes: Vidi vniuersos qui viuunt, qui ambulant sub Eccle. 4.
sole cum iuuene secundo, quis resurget pro eo? Quis enim pro Christo resurget, cum ille pro omnibus resurrexerit, & in illo omnes resurrexerint. cum spem resurrectionis acceperint? De Christo autem dictum liquet quando aduertis congruere istū locum cum benedictione vel prophetia Iacob, qui ait de iuda: Quis suscitabit eum? Nō vnq; alter, quia ipse se suscitauit, sicut ipse ait: Soluite templū hoc, & in tri- Gen. 49.
duo resuscitabo illud. Hoc autē dicebat de templo cor- Ioan.2.
poris sui. illud quoq; vere Christo cōuenit soli qd addidit. Nō est finis omni populo ei? quia populi Christi innumerabilis finē nō habet, cui fides resurrectionis æternæ, perpetuæ vitæ acquirit ætatem. Secundum carnem itaq; & iuuenem dictū, & cadere vel resurgere, dubiū nō est. Denique & illud attexuit, quia optimus puer pauper & sapiēs. Pauper eni factꝰ est, cum dues es- 2.Cor.8.
set. ipse ergo rex israel transiuit hāc portam, ipse dux sedit in ea, quando verbum caro factum est, & habita- Ioan.1.
uit in nobis, quasi rex sedens in aula regali veteri virginalis, vel in olla feruenti, sicut scriptum est: Moab au- Psal.59.
la spei, vel olla spei meæ. Veruntamen enim diuersis in codicibus inuenitur. Aula regalis est virgo, quæ non est viro subdita, sed deo soli. Est & olla vterus Mariæ, quę spiritu feruenti qui superuenit in eam, repleuit orbem terrarum, cum peperit saluatorem. Qui manducauit in porta sedens, vtiq; cibum illum de quo dixit: Meus Ioan. 4.
cibus est vt faciam voluntatē patris mei, qui in cęlo est. E

¶Quomō Mariana virginitas dicatur leuis nubes, super quā dominꝰ sedit, quæ alijs virginibꝰ pluuiā spiritalē irrorat, & vnguētū integritatis. CAPVT XIII.

CIVITAS Mariānæ virginitatis quasi olla ferbuit, & quasi nubes pluit in terras gratia Christi. Scriptum est enim de ea: Ecce do- Psal.19.
minus venit sedens super nubem leuem. Vere leuem, quæ coniugij onera nescuit. Vere leuē, quæ leuauit hunc mundum de graui fœnore peccatorum. Leuis erat quę remissionē peccatorum vtero gestabat. Denique eleuauit ioannem in vtero constitutum, Luc.1.
qui ad vocem eius exiliuit, & infans exultauit in gaudio, prius sensu deuotionis, q̄ spiritus infusione vitalis animatus. Excipite igitur, excipite sacræ virgines nu- F
bis huius pluuiam spiritalem temperamētum flagrantiæ corporalis, vt corporis omnes restinguatis ardores atq; interna mentis vestræ humescant. Huius imbrem nubis sacratæ patres nostri annunciauerunt nobis salutem mundi futurum. Hunc imbrem significabant esse venturum stillicidia stillantia super terrā, quæ Hie- Iudi.6.
roboal popposcit & meruit, Bonam rubē sequimini, quæ fontem intra se genuit, quo rigauit orbē terrarū. Excipite ergo voluntariā pluuiam, pluuiā benedictionis, quam hæreditati suæ dominus effudit. Excipite aquam, & non effluat vobis: quia nubes est. diluat vos & sacro humore perfundat: quia olla est: spiritu vapo ret ęterno. Excipite itaq; ex hac Moabitide olla gratię cęlestis vnguentum, nec vereamini ne deficiat quod exinanitum est, & plus redūdat, quandoquidem in omnem terram oder eius exiuit, sicut scriptum est: Vnguentum exinanitum nomē tuum. propterea adolescē Cant.1.
tulæ dilexerunt te. Descēdat istud vnguentum in animæ præcordia, viscerumq; secreta, quo non deliciarū odores sancta Maria, sed diuinæ gratiæ spiramēta redolebat. Hęc pluuia Euæ restinxit appetentiam: hoc vnguētum fœtorem hęreditarij erroris absterfit: hoc vnguentū Maria soror Lazari in pedes Christi effu-

A alterius onera portate. ¶Non alta ſapientes.)Alta ſapere,ſuperbia eſt.Nam & diabolus cum alta ſapuit, apoſtatauit.Ne elatio ſit in animo,&preſumēs forte de incolumitate actus ſui,nō cōdoleat fratri ſuo,ſed exprobret quaſi peccatori.hæc ſuperbia eſt, quæ cum ſe præponit,
Mat. 7. offendit.Quod & dominus denotat dicēs:Eiice trabem prius de oculo tuo,& tunc videbis eiicere feſtucā de oculo fratris tui . Ipſa enim elatio peccatum eſt : ac ſi non ſit peccator.)quod impoſsibile eſt fit peccator dum ſuperbit.Deniq; dicit Salomon: Superbis deus reſiſtit.
¶Sed humilibus cōſentientes.)Hoc eſt,vt depoſita ſuperbia alienam cauſam ſuam faciāt,& ſuam quaſi alienā vt habeāt gratiā apud deum:quia qui ſe exaltauerit,humiliabitur.)Nolite eſse prudētes apud voſmetipſos.)Hoc in Eſaia propheta ſcriptum eſt,quod hic quaſi proprium ponit,vt iuſtitia communis habeatur,non vt ſibi quis iuſtus ſit, cæteris autē iniuſt⁹. ¶Nemini malū pro malo reddētes.)Hoc eſt quod dominus dicit: Niſi abun
Matth. 5. dauerit iuſtitia veſtra plus quā Scribarū & Phariſæorū, non intrabitis in regnum dei . Mandatū enim in lege erat:Diliges proximū tuū,& odio habebis inimicum tuū Hæc,quantum videtur, iuſtitia eſt:ſed vt abūdet iuſtitia Chriſtianorū,docentur nō reddere malum pro malo,vt perfecti ſint, & pro hoc merces illis reddatur in iudicio dei.Supergredi enim videtur ipſam iuſtitiam , cū quod licet,vt melior ſit,nō facit cæleſtis iuſtitiæ imitator. Mūdi ergo iuſtitia à deo illi conceſsa innocentem facit, cæ-
B leſtis autem perfectum vt meritum habeat apud deum. ¶Prouidentes bona non tantum coram deo, ſed etiam coram omnibus hominib⁹.)Prouidere eſt bona futura ante oculos habere, vt ea gerātur quæ poſsint poſtquā facta fuerint in reprehēſionem nō venire,ſed magis laudi eſse,ſiue apud deū,ſiue apud homines.Ne quis exiſtimet quia deo licita nō diſplicent, idcircóq; non curādū ſi fratri ſcandalū ſint,hoc præmonet,quia illud fieri debet quod & deo nō diſpliceat,& fratri ſcandalū non ſit. Etſi liceat enim,& fratrem ſcandalizet, deo non placet, quia deus ſaluti ſtudēdum monet.Sic ergo prouidentur bona coram deo & hominibus,ſi ea quę licent,ſic agantur,ne ſcandalū faciāt. ¶Si fieri poteſt,quantum ex vobis eſt,cū omnibus hominibus pacē habentes. Omnib⁹ pacificos vult eſse,qui diuinam ſeruāt iuſtitiā.Viderit ſi quis hanc pacem ſpreuerit,vt tali viro inimicus , cū aut reprehendi forte ab illo nō vult,aut inuidet bonis eius: quod ad illū tamen pertinet,non diſcordat à bene agentibus.Hic eſt enim impacificus,qui prætermiſsa volunta
Pſal. 119. te legis,ſuū ius ſequitur quāmq; dicat Dauid : Cū iis qui oderunt pacem,eram pacific⁹. Sed hoc neceſsitatis erat propter potentiā perſonarum, vt vel obſequiis humilitatis vincatur,quē ſic extollit ſuperbia , vt mādata legis ſpernat,poteſt fieri vt de timore dei pacificū ſe quis prębeat illi qui odit pacem.Quando enim vicem malis red
C dere non vult,pacificus eſt.hoc eſt de bono vincere malum,vt vel obſequiis vincatur,quē mādata legis nō vincunt.Ergo ſi fieri poteſt,inquit,quod ex vobis eſt, vt bene agentes pacem habere videamini. Iā ſi nō fuerit amator pacis,tu tamen vis eſse pacificus,quantum ad te pertinet.Si autem irreuerens & blaſphemus quis ſit,& pacē habere cum illo nō poſsis,non vtiq; tibi adſcribendum erit,quia Ioānes apoſtolus eos qui negāt in carne Chriſtum veniſse,nec ſalutari permiſit . Nos ergo parati ſimus,ſi fieri poteſt , vt cum omnibus pacem habeamus: aliis vero repugnantibus fiat impoſsibile,non ex nobis, ſi de nobis tantū querela nō deponatur. Qui enim nullum lædit,apparet eſse pacificus. ¶Nō voſmet ipſos defendentes chariſsimi,ſed date locū iræ.) Vt& pacis fœdera ſeruari poſsint,ab ira diſsimulādum monet,maximè quoniam per iram ſolet peccari,quando quis furore commotus plus exigit q̄ poſtulat cauſa delicti , aut ſibi ipſi incommodum præſtat,ſi grauiora pęccata incompetēti vindicta vult exequi.Debilem enim efficit , quem potuit emendatū habere & ſanum.Vnde & Salomō,No D
li,ait,iuſtus eſse multū. Eſt enim, inquit, qui perit in ſua Eccliſ. 7.
iuſtitia.Volens enim ſingulis peccatis reſpondere circa vindictam,mortē poteſt inuenire tam ſibi q̄ ei quē plagis affligit.Solēt enim in pœnā delinquere . Non ſolum autem de ſubiectis vindictam prohibet cōpetentem,ſed & de paribus & magnis,hoc eſt,de fratre forte i nos peccante non quæramus vindicari,ſed remittamus dei iudicio reſeruantes,ne dum ab ira detinemur,inueniat locū inimicus in quo ſuggerat & ſuadeat quod cōtra nos eſt. ¶Scriptum eſt enim.)Vt fortius ſuadeat , exemplo legis hoc cōfirmat dicens:Scriptū eſt,in Prouerbiis:¶Mihi vindictā,& ego retribuam,dicit dominus.)Vt ſi mihi me à nobis fiat quod docet,deū à nobis contēptum oſtēdat.Duplici ergo genere ꝓficitur ſi deo remittatur vindicta,quia & cum iracundiam vincit,perfectus fit,& dei iudicio vindicabitur.)Si eſurierit inimicus tuus,ciba illum:ſi ſitit,potū da illi:hoc enim faciēs,carbones ignis congeres ſuper caput eius.)Non nudam vindictam deo reſeruari debere oſtendit,ſed & beneficia dari inimicis, vt vere oſtendamus non meritis noſtris habere nos inimicos,quos vt ab inimicitiis deſinant,obſequiis vincere nitimur . Qui ſi in inimicitiis perdurauerint impietate mentis ſuæ,noſtra obſequia proficient illis ad pœnam: aut certè obſequiorū noſtrorū ſedulitate compuncti, veluti carbones mortui reuiuiſcent . Vt ergo nos intātum perfectos faciat,vt nō ſolum noſipſos, ſed & alios acquiramus ad vitam,inimicis non ſolum vicem reddere prohibet dominus per Salomonem,verumetiam humanita E
te ad amicitiam prouocare hortatur. ¶Noli vinci à malo,ſed vince in bono malum.)Hæc interpretatio apoſtoli eſt cohortantis ne vicem reddamus inimicis, ſicut dictum eſt.Multū enim proderit nobis,ſi malitiæ cedam⁹. Vincit enim malū , qui ad tempus vinci videtur ab illo. Et Saluator enim ſic vicit malū,dum non reſtitit . Contra ſe enim agit malitia,& dū vincitur, vincere ſe putat. Id enim agit inimicus,vt & nos de propoſito noſtro abſtrahat,occaſionem quærens quomodo peccemus. Ideo ſi prouocati ab illo,vicem illi non reddamus vincimus illum in bono.Ideo enim non reſiſtimus, vt bonum ſeruemus neglecta iuſtitia,quia cogit iuſtitia ad retribuendum.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

OMNIBVS poteſtatibus ſublimioribus ſubditi eſtote. Nō eſt enī poteſtas niſi à deo.) Quoniā cæleſtis iuſtitiæ legem ſequendā mādauit,ne ab hac præſēti diſsimulare videretur,hanc cōmēdat:quippe cū niſi hæc fuerit obſeruata,illa cuſtodiri nō poſsit:hęc enim quaſi pædagogus eſt quę paruulos imbuit,vt poſsint potioris iuſtitiæ viam ſequi.Nemini enim poteſt imputari miſericordia,niſi habuerit iuſtitiam. Vt ergo ius & timorē le- F
gis naturalis confirmet,deum authorem eius teſtatur,& miniſtrantes eam dei ordinationē habere . Ideo adiecit: ¶Quæ autem ſunt,à deo ordinata ſunt.) Vt nemo putet quaſi humana cōmenta contemnenda . Vident enim ius diuinū humanis authoritatibus deputatum . Hic ergo ſubiectus eſt poteſtati,qui ſe terrore dei ab iis abſtinet quæ prohibet.)Itaq; qui reſiſtit poteſtati, dei ordinationi reſiſtit.)Hæc contra illos qui per potentiam fortem,aut quia aliquid deprehēdi ſe poſse nō credunt , & perhoc illudere ſe legem putāt.Oſtendit his dei eſse legem , & non euaſuros iudicium dei , qui ad tempus aliquo pacto euadunt. ¶Qui autem reſiſtunt,ipſi ſibi damnationem acquirūt.) Manifeſtum eſt quia vnuſquiſque operibus ſuis aut iuſtificabitur,aut cōdemnabitur.Qui enim audiētes legē peccant,inexcuſabiles ſunt. ¶Nam qui principātur,nō ſunt timori bonis operibus , ſed malis.)Principes hos reges dicit qui propter corrigendam

G vitam,& prohibenda aduersa creatur, dei habentes imaginem,vt sub vno sint cæteri. Vis autem non timere potestatē:Bonum facito,& habebis laudē ex illa.) Laus ex potestate tunc surgit,cū quis innocēs inuenitur. ¶ Dei enim minister est tibi in bono.)Manifestū est ideo rectores datos,ne malū fiat. ¶ Si enim malefeceris,time:non enim sine causa gladium portat.) Hoc est, ideo cōminatur,vt si fuerit cōtemptus,vindicet. ¶ Dei enī minister est,vindex in iram in eum qui male agit.)Quoniam futurum iudicium deus statuit,& nullū perire vult,hoc in seculo rectores ordinauit, vt terrore interposito omnibus velut pædagogi sint,ne in pœnam incidant futuri iudicii. ¶ Ideoq; subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.) Recte dicit subiectos esse debere non solum proter iram,id est,vltionem præsentem,(parit enim ira vindictā)sed & propter futurum iudiciū:quia si hic euaserint,illic eos pœna expectat,vbi accusante conscientia ipsa,punientur. ¶ Nam idcirco tributa penditis. Ministri enim dei sunt in hoc ipso seruientes.)Ideo dicit tributa præstari, vel quæ dicuntur fiscalia,vt subiectionē præstent per quam sciāt non se esse liberos,sed sub potestate degere quæ ex deo est. Principi enī suo,qui vicē dei agit,sicut dicit Daniel propheta:Dei est enim,inquit,regnum, & cui vult dabit illud.

Mat.22. Vnde & dominus. Reddite,ait,quæ sunt Cæsaris Cæsari Huic ergo subiiciendi sunt sicut deo,cuius subiectionis probatio hæc est,cum illi pendunt tributa.

F REDDITE ergo omnib⁹ debita.)Reddi vult ab omnibus debita,quia & potētes sunt debitores minoribus,vt respondeant meritis illorū. ¶ Cui tributum,tributū:cui vectigal,vectigal.) Primū ea quæ sunt potestati regiæ debita exolui iubet, q̄a maior in his causa aut necessitas est. ¶ Cui timorem,timorem.)Timorē potestati exhibendū,quia timor prohibet peccatū: deinde aut parēti,aut domino terreno,vt gratias agat in filio aut seruo Christiano. ¶ Cui honorē honorem.) Potest hic honor etiam circa eos esse qui sublimes vidētur in mundo,vt videntes humilitatem seruorum Christi,laudēt magis q̄ vituperent euāgelicam disciplinam. ¶ Nemini quicq̄ debeatis,nisi vt inuicem diligatis. Pacem vult nos habere,si fieri potest,cū omnibus, dilectionem vero cū fratrib⁹,& hāc tamen honore seruato. Idcirco autem debitores dicit,quia homini q̄ dign⁹ honore est,siue præsente siue futuro,dignū esset debitū inclinari.Illi enī quis iclinatur à quo honorē accepit:ideo debitor dicitur.Si enim nō hoc feceris,principi tuo,superbus es:aut enim merito quis aut ætate honorandus est.

Deut.5. ❧ Qui enim diligit proximū,legem impleuit.)Legem datam à Moyse implet qui diligit proximū. nam nouæ legis mandatū est etiam inimicos diligere. ¶ Nam non adulterabis,non occides,nō furaberis,nō cōcupisces.)

I Hoc Moyses scriptū accepit à deo,ad reformationem legis naturalis.❧ Et si quod est aliud mādatū,in hoc verbo cōsummatur, Diliges proximū tuū sicut teipsum.)

Leuit.19. Hoc scriptū est in Leuitico,manentib⁹ supradictis mandatis.Itaq; i dilectione impleri legem significat,sicut dixit:ac si sint alia mandata quæ nūc tacuit,tamen pro omnibus mandatis dilectio satis facit. Nā si se humanū genus ab initio dilexisset,iniquitas in terris nō esset. Exordium enim iniustitiæ discordia est:ideoq; iniquitatis dilectio,iniquitas est:quia quod malo malū est, bono bonum est.❧ Dilectio proximi malū non operatur.Plenitudo enim legis est dilectio. Malū nō operatur,quia bona est dilectio,nec peccare potest illa quæ legis est perfectio:per legis verba ad sensum euāgelicū peruenit. Ideo enim quod summum est legis,memorat, vt huic euangelium societ,ostendens vni⁹ esse sensum authoris.Sed quia tēpore Christi addi aliquid oportuit: nō solum ꝓximos,sed inimicos diligere præcepit. Vnde subditur: Plenitudo legis est dilectio.vt iustitia sit diligere proximum,abundans vero & perfecta iustitia etiam inimicos diligere.Inimicum autem diligere quid aliud est, quàm K optare desinere illum ab odio,& nihil asperū petere aduersū illū:Hoc est amare illū,ea illi optare ꝑ quę deū habeat ꝓpitium:hęc est cælestis iustitia, hęc deo patri similes facit,quę nō colentib⁹ se annua dona largitur.Nā & dominus in cruce positus postulat pro inimicis,vt plenitudinem iustitiæ quam docuerat,demonstraret.

ET hoc scientes temp⁹ ,quoniā hora est iam nos de somno surgere.)Temp⁹ esse dicit quo ad meritū ꝓficere debeam⁹.Hoc est de somno surgere,operari bonū,quasi in die,hoc est,palam.Illicita enim in nocte,id est,in absconditо fiunt.Iam enim in manifestatione positi,quod est in notitia dei,agnoscentes quid sequi debeamus, dare operā debemus vt purè viuentes ad promissum præmiū veniamus excusso somno,id est ignorantia siue negligentia. ❧ Propior enim est nunc nostra salus,quàm cū credidimus.)Manifestum est quia post lauacrum bene viuentes,& charitati studentes, nō lōge sunt à merito resurrectionis promissæ. Bona enim vita Christiani,signū est salutis futuræ. ❧ Nox præcessit,dies autē appropiquauit.) Noctem veterem hominē significauit,qui ꝑ baptismū innouat⁹ est. Hūc præcessisse dicit quasi noctem,diem autem ap ꝓpinquasse, cuius lumine veritas nobis apparuit,vt scirem⁹ quid agere deberemus.Prius enim ignorātes Christum in tenebris eramus,at vbi didicim⁹,lux nobis orta est, trāsiuimus enim ex falso ad verū. ❧ Abiiciamus ergo opera tenebrarum,& induamur arma lucis. Tenebrarum sunt opera vita carnalis,quę illecebris agitur secularibus, hæc digna est tenebris:sicut dicit domin⁹:Tollite illū,& ligatis manibus & pedibus mittite in tenebras exteriores. Induere arma lucis,gesta sunt bona: quia sicut mali actus tenebris deputātur,quia occultè fiunt:ita & quia bene agunt,palam agunt,quia non verentur,sed gaudēt.Boni ergo actus arma lucis sunt impugnantes tenebras, quę sunt vitia carnis. ¶ Sic vt in die honestè ambulemus.) Verū est,vt quia publicè non peccatur, sic agamus quo modo agitur publice: nihil enī tam publicū quā veritas ¶ Nō in comessationibus aut ebrietatibus.)Comessationes sunt luxuriosa cōuiuia, quæ aut collatiōe omniū celebrantur, aut vicibus solent à cotubernalibus exiberi,vt neminem illic pudeat aliquid inhonestè dicere aut facere,quia vnusquisq; præsumit qđ suum conuiuiū fit Solent enim in aliena mēsa pudore coerceri:sed hic ad hoc conuenitur,vt fœda illic gerantur copia vini, & incitetur libidinis diuersa voluptas.Idcirco euitanda præ M cipit huiuscemodi cōuiuia. ¶ Non in cubilib⁹ & impudicitiis.)Post luxuriosum conuiuiū & ebrietatem hoc subiecit q̄ sequitur,id est concubitus impudicus. Hoc genus huius lasciuitatis est fructus. Non in contentione & æmulatione.) Recte ab his coerceri monet, quia omnis cōtentio & zelus inimicitias parit, quas tenebras vocat, quia ad lucis præmium peruenire non possunt. Sed induite dominum IESVM Christum.

ET carnis curam ne feceritis in desideriis.)Curam carnis prohibet,id est,voluptatem:vt tom ne quod prohibetur per legem,non desideretur,aut certe desideratum vincatur.Ipsa sunt enim opera carnis,vt his exuti induant dominū IESVM Christū, id est,innouati per Christum,ab his malis se retineant. Hic enim induit Christum,qui se ab omni errore & turpitudine separauerit, ne in conuiuio nuptiarum sine veste eius inuentus turpiter abiectus tenebris mancipetur si quo minus,non sunt induti IESVM Christum dominum nostrum,super cuius nouam vestē veteres pannos induunt. Exuti enim veterem hominem,in nouitate vitæ manendum est.

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

INFIRMVM autem in fide assumite, non in disceptatione cogitationum.) Quoniam ex Iudæis erant qui Romanos ad nomen Christi

A assumpserant admixta lege,sicut in primordio epistolæ memorauiideo quibusdã videbatur prohibitã carnem edere non debere. Aliquibus autem qui sine lege Christum sequebãtur,videbatur contra legẽ licere edere. Et per hocipsum disceptationes erãt inter eos:quas Apostolus concordiæ & saluti studens,diuina disputatione aufert,ostendens neq; edenti prodesse apud deum,neq; nõ edenti obesse. Infirmũ esse dicit qui propterea quod Iudæi prohibiti sunt,timet edere. Hunc ergo remitti iudicio suo,ne scandalũ passus,à charitate,quæ quasi mater est animarũ,recedat cum mentis perturbatione,cũ Christiani pacifici debeant esse & quieti. ¶ Alius enim credidit edere omnia. Hic fiducia lectionis non dubitat omnia edenda quæ data sunt humanis vsibus. Legit enim in
Gen.1. Genesi omnia bona valde esse quæ creauit deus, ideo nihil reiiciendum,quia nec Enoch qui prim⁹ deo placuit, neq; Noe qui i diluuio solus iust⁹ inuent⁹ est,neq; Abraham ille amicus dei,nut Isaac aut Iacob iusti & dei amici,inter quos & Loth fuit,aut cæteri iusti ab his abstinuisse legũtur. ¶ Is vero qui infirmus est,olera mãducet.) Igitur quia hoc putat vt ille olera edat, ideo suadẽdum non est vt carnem edat,ne cum scrupulo edat ,& videatur peccare,quia propositum suum nõ custodit. ¶ Itaq; qui edit,non edentem nõ spernat:& qui nõ edit edẽtem non iudicet.)quia voluntatis est edere aut nõ edere , ac per hoc quæstio hinc fieri nõ debet . Ad hoc enim facta sunt omnia,vt volũtati subiaceãt: quia dominio humano subiecta sunt. ¶ Deus autẽ illum assumpsit.)Assumptus à deo est,qui ad gratiã vocatus est. ¶ Tu quis es qui iudicas alienũ seruum?suo domino aut stat , aut cadit.)
B Manifestum est seruum nõ debere conserui voluntatem iudicare,cui lex in hac parte tradita nõ est. Nã qua conscientia edat aut nõ edat deus iudex est , cuius seruus est. ¶ Stabit autem, potens est enim deus statuere illum.) Stabit,inquit,domino suo,propterea quia neque si edat, reus erit:neq; si nõ edat,culpabilis : si tamen deuotione hoc agat,nõ euitans hanc velut contrariam. ¶ Nam alius quidem iudicat diem inter diẽ.)Hoc est, alicui placet interpositis dieb⁹ edere . Nã sunt quidã qui quarta feria carnem non edendam statuerũt,sunt qui sabbatis , sunt iterum qui à pascha vsq; ad pentecosten edant. ¶ Alius autem iudicat omnẽ diem .) Hic omnem diem iudicat, qui nunquam edit. ¶ Vnusquisq; in suo sensu abũdet.) Hoc est,vnusquisq; suo cõsilio remittatur. ¶ Qui sapit diem,domino sapit.)Verũ est,quia qui semper abstinet se,deo placere se putat. ¶ Et qui edit,domino edit.) Domino edit,quia gratias agit creatori. ¶ Et qui nõ edit,domino non edit,& gratias agit deo.)Gratias agit,dum fatetur dei esse creaturam,& bona creata, sed se dissimulat ab ea non condemnare.

NEMO enim nostrũ sibi viuit,& nemo sibi moritur.)Sibi viueret aliquis,si nõ ageret sub lege.
C At qui freno legis moderatur, non sibi vtiq; viuit,sed deo qui legem dedit , vt secundũ voluntatẽ eius viuat. Et qui moritur,simili modo deo moritur,quo iudice aut coronabitur aut condẽnabitur. ¶ Siue enim viuimus,domino viuimus:siue morimur , domino morimur.)Idẽ est sensus. ¶ Siue'ergo viuim⁹, siue morimur, domini sumus.)Verũ est oẽs nos domini quasi seruos in cõditione & redẽptoris dominio, & vnũquemq; p meri to suo tractari. ❧ In hoc enĩ Christ⁹ & vixit,& mortuus est,& resurrexit:vt & mortuorũ & viuorũ dominetur.) Per Christũ dominũ facta est creatura, quæ per peccatũ alienata est ab authore,facta captiua:quã deus pater, ne opus ei⁹ periret,misso filio suo de cęlis ad terras,docuit quid faciendo man⁹ piratarum effugeret. Propter quod & occidi se passus est ab inimicis:qui descendẽs ad inferos innocens erat occisus, vt reum faceret peccatum,vt quos tenebat apud inferos,amitteret. Quoniam ergo viuis ostendit viam salutis,ac se obtulit pro eis , mortuos vero liberauit de inferno , tã viuorum quàm mortuorũ dominatur:ex perditis enim iterũ reformauit sibi illos D in seruos. ¶ Tu autem quid iudicas fratrẽ tuum in non edendo?aut tu quare spernis fratem tuũ in edendo? omnes enim stabimus ante tribunal Christi.) Docet enim nõ oportere iudicare,hac re,quia nõ continetur in lege propterea cum deũ iudicẽ expectemus. ¶ Scriptum est enim,Viuo ego,dicit domin⁹,quia mihi flectetur omne Esa.45. genu,& cõfitebitur omnis lingua deo.)Hoc Esaia scriptum est,quia omnis lingua cõfitebitur deo in fide Christi. Nam quia occisus resurrexit futurus iudex ,recte ait: Viuo ego,dicit domin⁹: & nõ solũ viuo , sed & iudicaturus sum,& inimici fatebũtur in me,& genu flectent cognoscẽtes me deum de deo. ¶ Itaq; vnusquisq; nostrum pro se rationẽ reddet deo.) Quoniã,inquit,nos pro nobis inuicẽ reddituri sumus rationẽ,non nos in hac parte quæ supra scripta est,alterutrũ condẽnemus. ¶ Nõ ergo amplius inuicẽ iudicemus.)Id est,scientes hoc,cessemus à discordia. ¶ Sed in hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri,vel scandalum .)In eo iudicandum monet quod prosit , quod potest & authoritate legis defendi . Nulli autem fratrũ carnem edenti aut non edenti fiat scandalum.

CIO & cõfido in domino,qa nihil cõmune p ipsũ.)
S Manifestũ est qa Saluatoris beneficio omnia munda sunt,qui de sub iugo legis eruens homines & iustificans,reddidit statum pristinũ libertatis,vt digni sint vti tota creatura,sicut & veteres sancti. Qui autẽ adhuc sub lege sunt,nõ licet illis vti aut edere quæ ,phibet lex, quia indulgentiã datam spernũt . Non enim secundum naturam suam,sed cum cõtra edictũ eduntur , immũda sunt. Deniq; in lege ait:Erũt immunda vobis. ❧ Ei plane qui existimat aliquid esse cõmune,illi cõmune est. Siue qui ex Iudæo Christianus est,siue gentilis fidelis putat esse aliquid tale vitãdũ,ipse est quem scriptura infirmum dicit. Dubitãdo enim est infirmus , apud istum immundum est quod putat nõ edendum:& quia non hoc superE stitione facit,sed timore,suo iudicio remittendum.

AM si propter escã frater tuus cõtristatur,iam nõ
N secundum charitatẽ ambulas.)In alia epistola dicit:Esca ventri,& vẽter escis.hunc & hãc deus de- 1.Cor.6
struet. Quia nõ de esca aut placet quis deo aut displicet, ideo charitatẽ sectandã monet,qua nos deus liberare di Ephe.2.
gnatus est. Sic enim ait:Deus autẽ propter charitatem ni miam misertus est nostri. Qui ergo huius beneficii memor est,hanc excolit nec illi aliq d anteponit,sed prẽter mittit maxima , quæ scit promissionem nõ parare apud deum. ¶ Noli cibo tuo perdere illum,pro quo Christus mortuus est.) Quantũ valeat sal⁹ fratris ex morte Christi cognoscitur. Itaq; qui scit quantũ cõstet , confirmare illum debet,non scandalizare,vt ex re friuola faciat illi scrupulũ,& incipiat hæsitare an mãducãda caro sit nec ne,qui forte simpliciter edebat,securus de cõscientia sua. At vero cum adeunt controuersiæ,incipiet perturbatione in dei creaturã peccare,& erit i iniuriã creatoris, quæ proficiet ad perditionem dubitantis. ¶ Non ergo blasphemetur bonum nostrum.)Hoc est,doctrina dominica,cum sit bona & salutaris, nõ debet per rem friuolam blasphemari. Blasphematur autẽ cum dubitatur de dei creatura . Potest & sic intelligi bonũ nostrum blasphemari,quia qui bona opera habet,si in alia reprehẽdatur re minima,bonum illud suũ obfuscat , & incipiet bonũ eius blasphemari per malum eius, sicut scriptum est in Ezechiel,Iustitia iusti nõ ꝓficiet si errauerit . Tale est,si Ezech.33
quis decor⁹ næuũ forte habeat in frõte,aut nasũ collisũ, vnde deformetur species eius. Ideoq; illa monet sectanda,quæ bonis reliquis nõ tollãt fauorẽ. ¶ Non est enim regnũ dei esca & potus.)Manifestũ est quia nemo per escam placet deo aut displicet. ¶ Sed iustitia & pax,& gaudium in spiritu sancto. Hos in regnum dei dicit intrare qui iustitiã sequuntur , sed Christianã habentes pacem quã domin⁹ dedit dicẽs:Pacẽ autẽ meã do vobis,paeem Ioan.14.

G relinquo vobis, ex quo oritur gaudiū in ſpiritu ſancto. Diſceptatio autem nō habet gaudiū, ſed iram: ideo non illic reſpicit ſpiritus ſanctus, quia gaudet in ſolis pacificis Sicut enim ex nobis cōtriſtatur, ſic & gaudet de nobis.) Qui enim in hoc ſeruit Chriſto, placet deo, & probatus eſt hominibus.) Quoniam Chriſtus nos redemit, ideo ait: Qui in hoc ſeruit Chriſto, quaſi redēptori placet deo. Quare? Quia ipſe miſit Chriſtū, vt redimeret genus hominū, ſicut ipſe dominus ait: Qui nō honorificat filium, nō honorificat patrem q̄ miſit illū. Qui ergo placet deo, probatus eſt hominibus. Quomodo? Accepit enim donum per quod appareat dignus deo. ¶ Itaq; quæ pacis ſunt ſectemur, & quæ ædificationis ſunt, inuicem cuſtodiamus.) Quoniam diſceptatio diſcordiam parit, ideo vt pacifici eſſe poſsimus, ab intentione edendi aut non edendi diſsimulare nos docet. Aedificationis autē viam ſequi hortatur, vt cū pace ea conferamus, per quæ inuicē nos ædificemus, ab iis quæ infructuoſa ſunt & magis cōtraria, declinantes. Collatio enim poteſt prodeſse Eſt enim excitans mentē, ſi tamē vincendi ſtudium contemnatur. hoc eſt enim quod parit litem. ¶ Noli ꝓpter eſcam ſoluere opus dei.) Homo opus dei eſt, & iterū op⁹ dei eſt dum reformatur p̄ regenerationem. Et eſca opus dei eſt: ſed nō homo propter eſcā, ſed eſca propter hominem. Multum enim diſtat. Ideo noli, inquit, hoc opus dei quod clarū eſt, diſsoluere propter id quod humillimum eſt. Hoc eſt ſalutem fratris ſtudere, non curā eſcæ agere vt fratrem cōtriſtes. Beneficiū enim dei irritum facit q̄ fratrem liberatū à peccato, p̄ diſceptationem rurſ⁹ prouocat ad peccādū, ſoluens in ipſo opera Chriſti quæ geſsit vt hominē á peccato liberaret. ¶ Omnia quidem mūda ſunt.) Verū & manifeſtum eſt omnia mūda eſse: quippe cum in Geneſi legatur omnia quæ deus fecit, eſſe bona valde. ¶ Sed malum eſt homini qui per offenſionem edit.) Cum ergo p̄ naturam omnia bona & munda ſint, dubitātibus tamen fiunt immunda, & erit illi offendiculum qui cum dubitat, edit tamen immūda cōſcientia, quia quod ſibi inutile putat, facit: ideo nulli cōtradicendum eſt quid in hac re ſequatur. ¶ Bonum eſt non edere carnē, & nō bibere vinum.) Cū de ſola carne ageret, adiecit & potū: vt cōfoueat eos qui ab his abſtinent, p̄ id q̄ licitū eſt & carnē edere, & vinū bibere. Ne cōtriſtarentur ab illis qui his vtuntur, dedit eis reſpirādi ſolatiū, vt & in volūtate ſua quieſcerēt, & diſceptatio per quam diſcordia fit, ceſsaret. Cum enim non latet bonū eſse & carnē edere, & vinū bibere. & econtra carnē nō edere, & non bibere vinū, bonū eſse, addiſcunt, nemo litigat. Creatura enim data eſt ad vſum volētibus, non tamē neceſsitas eſt impoſita aut volēti aut nolenti. ¶ Neque enī in quo frater tuus offendit, aut ſcādalizatur, aut infirmatur.) Eadē dicit, non debere fratri qui infirmum animū ſibi conſtituit ad edendū fieri quæſtionē, ne perturbat⁹ offendat, neſciens quid teneat. ¶ Tu fidē habes penes temetipſum. habe corā deo.) Hoc eſt, tu qui edis ſecurus, quia creatura dei bona eſt, non opus eſt vt de altero iudices, quia plus eſt vt pacem habeas cum fratre Hoc enim vtile eſt apud deum. In eſca enim vtilitas carnis eſt, in pace vero, & carnis & animæ: ac per hoc ab huiuſmodi diceptatione ceſsandum eſt, vt vnuſquiſque in propoſito cordis ſui maneat. ¶ Beatus qui non iudicat ſemetipſum in eo quod probat.) Vnumquemq; proprio iudicio cenſet condemnandū, qui quod dicit nō debere ſe facere, facit: & hūc beatū qui nō aliud facit, q̄ ſibi vtile probat. ¶ Qui autē diſcernit quid ederit, dānat⁹ eſt) Verū eſt, quia qui iudicat nō edēdū, & edit, damnat⁹ eſt Ipſe enim ſe damnat, quando id quod ſibi inutile aſſerit facit. ¶ Quia non ex fide.) Non vtique ex fide edit, qui edendū negat, & edit. ¶ Omne autem quod nō eſt ex fide, peccatum eſt.) Recte peccatum appellat, quod aliter fit q̄ probæ rū eſt. Quoniā Romani in lege inducti erant ſicut in primordio epiſtolæ memoraui: aduenientibus autem qui rectius crederent quæſtiones mouerentur de K edenda carne & non edenda, & horum pars qui edendā & non probandā diceret, melior videretur, quia omnia munda valde ſunt: infirmos dicit qui edendā negarent ſiue ex Iudæis, ſiue ex gentibus, & remitti illos in propoſito cordis ſui. Nec enim obeſt nō edere, aut prodeſt erga deum edere: ne quauis ratione aſtricti, per quod tamen cum ſcrupulo ederent, delinquerent.

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

DEBEMVS autem nos firmiores infirmitates inualidorū portare.) Recte ait debem⁹ quia oportet doctores infirmos firmare, & imperitos erudire cum manſuetudine: ne prouocati cōtendere velint: & ne dum humiles videntur, in peius proficiant. ¶ Et non nobiſmet ipſis placere.) Hoc eſt, non quod nobis proſit & placeat vendicare, ſed & quod fratri, quia inuicem curā noſtri agere debemus. ¶ Vnuſquiſq; proximo ſuo placeat in bono ad ædificationem.) Nunc perſonā ſuam diſcreuit Hos enim cōmonet vt charitati ſtudentes proximis placeant ad id quod eſt vtile. Hæc eſt ędificatio, ſicut alibi ait: Ego, inquit, omnibus per omnia placeo. Nā & Chriſtus non ſibi placuit, ſed ſicut ſcriptū eſt: Detractiones exprobrantium te ceciderunt ſuper me.) In pſalmo ſexageſimooctauo. Saluatorē nō ſibimetipſi dicit placuiſſe, ſed deo patri, quia dicit: Non enim deſcendi de cęlo vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatē eius qui miſit me patris. Et quia cum hæc diceret, contradicentibus Iudæis quaſi peccator occiditur, pſalmographus ex persona eius verba facit ad deum patrem, dicens: Detractiones exprobrantium te ceciderūt ſuper me. Hoc eſt, ego cum voluntatem tuā facerem, dixerunt me peccare in te, qui non me recipiendo, quem miſiſti, exprobrauerūt te: quia Iudæi cum peccarent in deum non recipientes quem miſit Chriſtum, inſuper & occiderunt eum quaſi peccantem in deum. ſic peccata peccantium in deū ceciderunt ſuper Chriſtum. Innocens enim á peccatoribus occiditur quaſi blaſphem⁹, ſicut ſcriptū eſt in euāgelio

QVæcunq; enim ſcripta ſunt, ad noſtram confirmationē ſcripta ſunt, vt per patiētiam & exhortationē ſcripturarū, ſpem habeamus.) Manifeſtum eſt enim quia quæcunq; ſcripta ſunt, ad noſtrā diſciplinam ſcripta ſunt, vt ex ipſa exhortatione proficiamus ad ſpem, nō diffidētes de promiſsis ſi adhuc tardent. ¶ Deus autē patientiæ & cōſolationis det vobis vnum inuicē ſapere ſecundū IESVM Chriſtum, vt vnanimes vno ore honorificetis deū & patrem domini noſtri IESV Chriſti.) Quaſi ad ſalutē miſsus Apoſtolus bono voto plebē proſequitur, optās vt deus det eis vnum ſenſum ſapientiæ ſecundū IESVM Chriſtū, vt iuxta doctrinam Chriſti ſapiāt. Tunc enim poterūt dilectionem ſeruare exēplo domini, dicentis: Maiorē hac dilectione nemo habet, q̄ vt animam ſuam ponat pro amicis & fratribus ſuis. & ita vno ore, vna cōfeſsione laudare deum patrem in Chriſto, ſi inuicem ſe iuxta ſenſum Chriſti fuerint exhortati: vt ſine ceſsatione laudēt deū: omnia quæ fecit per Chriſtū: & poſt errorem ipſa, per eūdem iterū erigere & reformare dignatus eſt, duplex dans beneficium, miſericordiā & cognitionē.) Propter quod aſsumite alterutrū, ſicut & Chriſtus aſsumpſit vos in honorem dei.) Sic aſsumpti ſumus á Chriſto, dum infirmitates noſtras accepit, & ægritudines noſtras portauit, vt hoc exemplo nos inuicem noſtras infirmitates per patientiam cōfirmemus, vt nomen honoris dei aſsumptū in nos nō euacuetur. Filii enim dicimur dei per gratiam Chriſti. ¶ Dico enim Chriſtū miniſtrum fuiſse circūciſionis propter veritatē dei in hoc vt cōfirmaret promiſſiones patrum.) Originē cōmendat Iudæorū. In circunciſione enim filios ſignificat Abrahæ, quib⁹ miſ⁹ Chri-

A stus ministrauit patribus gratiam repromissam. Vnde Saluator: Ego enim sum, inquit, in medio vestrum, non vt ministrer, sed vt ministrem. vt veritas in promissione facta patribus probaretur. Circuncisio enim carnis data est Abrahę in figuram circuncisionis cordis, qui postea prophęta futura significauit, dicęs: Circũcidite duritiã cordis vestri. Huius verbis circũcisionis promissæ minister Christus est, hoc est, prædicator. Deinc apostolis, vt circũcisis carne ministraret cordis circumcisionem,
Ioan. 17. sic ait: Sicut me misisti in hunc mundum, ita & ego misi eos in hunc mundũ. Circuncisio autem cordis est, sublata erroris nebula agnoscere creatorẽ, deus patrẽ, & filiũ eius Christũ, per quẽ creauit omnia, vt veritas dei impleretur. Promiserat enim daturũ se misericordiam, & promiserat patribus Iudæorũ. Nam dixerat Abrahæ: In semine tuo benedicentur omnes gẽtes. Et ad Dauid dixit:
Gen. 26. Pſal. 131. De fructu ventris tui ponã super sedem meam. &
Nũm. 24. Orietur stella ex Iacob. ¶ Gentes autem super misericordiã honorare deũ.) Quia eni his nulla promissio erat: quasi indigni, per solam misericordiã assumpti sunt ad salutẽ vt per confessionẽ honorẽt deũ, quia increduli inhonorant. ❧ Sicut scriptũ est: Propter hoc cõfitebor tibi in gẽtibus & nomini tuo canam.) Exẽplo prophetico probat. Scriptum est enim in psalmo decimoseptimo gentes admittẽdas ad gratiã dei ad percipiendã salutẽ. Vox enim Christi est, qua futurũ dixit quod in gẽtibus prædicatio eius fructũ habitura esset confessionis sacramenti dei.
Mat. 11. B ideo gratias ex hoc agit filius obedientię gentium. Vnde in euangelio ait: Confitebor tibi pater, domine cæli & terræ, qui abscõdisti ea à sapiẽtibus & prudẽtibus, & reuelasti ea parvulis, quoniã bonũ placitũ ante te. Confessio ergo ista vnius dei est in trinitate, ex qua surgit lętitia, vt post veri confessionẽ latus decãtet misericordiã & donum dei. ¶ Et iterũ dicit: Lętamini gentes cũ plebe eius.) Hoc in cantico Deuteronomii. ¶ Et iterum dicit: Laudate omnes gẽtes dominũ, & magnificate eũ omnes populi.) Hoc in psalmo centesimo decimosexto. Olim decreuisse deũ ostendit interueniente misericordia sua cõcordes facere Iudæos & gẽtes, vt gratiã adepti gentiles socii fierent Iudæorum, qui & ipsi olim dono dei plebs erat nominata. Sed illi nobiles Iudæi, hi vero ignobiles, per misericordiã nobilitati sunt, vt simul omnes lęti sint agnitione veritatis, & laudãtibus gentibus deũ magnificent omnes populi, duodecim trib⁹ vnum deum qui auxit numerũ plebi suæ adiunctis gentib⁹. Deniq; cum dissentirent Iudæi contra apostolum Petrũ causa Cornelii
Actuũ. 11. reddita sibi ratione quieuerunt magnificantes dominũ, dicentes: Forsitan deus & gentibus pœnitentiam tribuit ad cõsequendam vitam. ¶ Esaias dicit: Erit radix
C Iesse, & qui exurget regere gẽtes: in eũ gentes sperabũt) Vt maiorẽ fiduciam gentib⁹ faciat, & spem nõ dubiam, multis testimoniis firmat decretum dei hoc fuisse, vt omnes gẽtes benedicerentur in Christo, ne insolẽtia infidentium * Iudæorum cõtristaret & dubios redderet credentium animos gentium, quasi frustra sibi spem ꝓmittãt, quod à deo Abrahæ accepto feratur fides Iudæorum, vt ipsa lętitia & securitate crescerẽt. Quare tamẽ Christus ex radice Iesse, & nõ ex radice Booz viri iusti, aut ex radice Obed? Sed quia Dauid filiꝰ dicatur propter regnum, vt sicut ex deo natus in regem est ita & ex Dauid rege ortum haberet iuxta carnẽ, ideo radix Iesse arbor Dauid, quæ fructũ fecit per ramum q̃ est Maria virgo, q̃ genuit Christum. ¶ Deꝰ autẽ spei repleat vos omni gaudio & pace in credẽdo, vt abũdetis in spe & virtute spiritus sancti. Certus sum autem fratres & ego ipse de vobis quia & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita vt possitis alterutrũ monere.) Hęc exhortationis sũt. Per laudem enim ꝓuocat eos ad meliorem & intellectum & vitã. Qui enim videt se laudari, data opera elaborat vt vera sint quæ dicuntur. Ideo non dixit vt inuicem se doceant, sed admoneãt. Hoc enim solet moneri-

* Alias inuidentium.

quod cum sciatur, aliquando subterfugit animo. Cętera D nõ sunt obscura, vt indigeãt explanatione. ¶ Audacius autem scripsi vobis fratres ex parte tanq̃ in memoriam vos reducẽs ꝓpter gratiã quæ data est mihi à deo, vt sim minister Christi IESV in gentibus, sanctificans euangelium dei, vt fiat oblatio gentium accepta & sanctificata in spiritu sancto.) Nõ enim temere se scripsisse significat, authoritatem sibi datã per dei gratiam dicens, vt omnibus gentib⁹ audeat scribere, admonens & cõfirmãs propositum eorum i Christo, vt solicitudinem suã ostendat in ministerio euãgelii quasi magister gentium, & sacrificium eorum possit acceptum fieri sanctificationis causa in spiritu sancto. Quicquid enim fide integra & mente sobria offertur, à spiritu sancto purificatur. ¶ Habeo igitur gloriã in Christo ad deum. non enim audeo aliquid loqui eorum quę p me nõ efficit Christus in obedientiã gentium verbo & factis, potestatem signorum & prodigiorum in virtute spiritus sancti.) Gloriam habere se dicit apud deum per Christum IESVM. Credens eni & seruiens Christo IESV in cõscientia pura, meritum sibi fecit apud deũ patrem, intantũ vt nihil deesse dicat quod non per illum operatus sit Christus ad exhortationem gentium, dãdo signa & prodigia per manus eius, vt prædicationem eius virtus cõmendaret. Hinc est vnde gloriam se ostendit habere in Christo ad deum. Seruiens enim Christo gloriã habet ad deum, intantum vt indigere nõ habeat aliquid diuinæ virtutis, quod sibi præstitũ non sit à deo: sed omnia se, quia idoneus inuentus est dispensator, cõsecutũ, quæ ad cõuersionẽ gentium per signorum virtutẽ proficerẽt, profiteturꝙ eo proficit, E vt se nõ minus potuisse probet q̃ cæteri apostoli qui fuerant cum domino, nec aliquid minus inter gentes virtutum operatũ esse deum, vt per hoc ipsum crescant, videntes hanc se gratiã assecutos, quam assecuti erant Iudæi, qui sibi prærogatiuã vendicant patrum. ¶ Ita vt ab Hierusalem in circuitu vsq; Illyricum repleuerim euangelium dei, & filii eius IESV Christi. Sic autem hoc prædicaui euangelium non vbi nominatus est Christus, ne supra alienum fundamentum ędificarem.) Non sine causa illic se prædicare nitì dicit, vbi non nominatus est Christus, sciens pseudoapostolos aliter quã oportebat Christum tradere. Ad hoc enim circumibãt, vt sub nomine Christi aliis dogmatibus populum manciparent: quod postea corrigere maximi erat laboris. Idcirco pręuenire voluit, vt inuiolatæ prædicationis verba traderet audientibus, & integra linea superficies ordinata, incolumis fundamenti robur haberet. Et quia magister datus est gentibus, oportebat eum solicitè hoc curare, vt illic doceret vbi Christus nõ fuerat nunciatus, & vt authoritatem suã firmaret, & laborum suorũ plenum fructum F haberet ex iis quos plãtauerat. Hinc est vnde omnia loca ecclesiæ occupauit. Hæreses eni postea subtilitate malignantes, sub nomine Christi legis & fidei sensum corrũpere nitebãtur. Quod testimonio legis monuit, dicẽs ¶ Sicut scriptum est: Quia quibus non est annũciatum de eo, videbunt: & qui nõ audierũt, intelligẽt,) In Esaia habetur. Vt ergo hic intellectus verus atq; inuiolabilis esset de vero dei filio, se festinasse semper dicit imbuere gentes euangelica veritate. ¶ Propter quod impediebar plurimũ venire ad vos, nunc vero vlterius locũ nõ habens in his regionibus, cupiditatẽ habens veniendi ad vos ex multis iam præcedentibus annis, cum in Hispaniã proficisci cœpero, videbo vos, & à vobis præmitti illuc, si vobis primũ ex parte fruitus fuero.) Quod in capite epistolæ memorat, dicens: Quia sæpe, inquit, proposui venire ad vos, & prohibitus sum vsq; ad hoc: nũc absoluit, ostendẽs qua causa impeditus sit, vt volẽs venire aliud ageret qđ imminebat vt excluderet pseudoapostolorũ praua commenta: & deniq; postquã omnibus in circuitu prædicauit, iã vacare sibi dicit venire Romam, quod olim optauerat. Romanos igitur, quia in lege in-

Esa. 52.

G ducti fuerant,interim per epistolam corrigit. Illos autē qui non audierunt adhuc prædicationem, vtilius esse præsentia sui doceri,vt fundati recta fide difficile aliud aliquid reciperent. Venturum tamē se promisit tempore quo ad Hispaniam erat iturus,quia illic Christus non erat prędicatus,vt occuparet mentes illorum. Et quia pseudoapostolis difficile fuit iter ad illos, ideo tardius si iret,non erat molestum. ¶Nunc vero proficiscar in Hierusalem ministrare sanctis. Probauerunt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum qui sunt in Hierosolyma.) Prius tamē iturum se dicit ministrare sanctis Hierusalē: per quam rem Romanos scire vult quia huiusmodi operib⁹ studē dum est. Qui enim per misericordiam viuunt, & iustificati sunt apud deum,huic inseruire debent. ¶Debitores enim sunt eorum:quoniam si spiritualium eorum participes factæ sunt gentes,debent & in carnalibus ministrare eis.) Quippe cum debitores eos dicat Iudæorū credentium,vt sicut in spiritalibus participes eorū facti sunt,ita & hi communicent corporalibus necessitatib⁹ illorum, vt gaudentes ex Iudæis credentes collaudent prouidentiā dei in salutē ipsorum p̄ ministeriū eorū. Hi enī totos se diuinis dedētes obsequiis, & nihil mūdanū curantes,exemplum bonæ conuersationis præbebāt credentibus. Intantum denique nos humanos & misericordes vult esse apostolus,vt & debitores nos dicat circa eleemosynam largiendā,& bonis operibus exercendum cum alacritate cordis:quia qui misericordiam à deo spe
H rat,debet esse misericors, vt probet se recte hanc spera re: ꝙa si homo miseretur,quāto magis deus? Retributio enim hęc est vel merces,vt qui accipiunt misericordiā,
Mat.5. misericordiam faciant. Vnde dominus,Beati inquit, misericordes ipsorum enim miserebitur deus. ❧ Hoc igitur cum cōsummauero, vt assignauero eis fructū hunc proficiscar per vos in Hispaniam. Scio enim quoniam veniens ad vos,in abūdantia benedictionis Christi veniam.) Certus de dispositione & gratia dei, promisit se in abūdantia benedictionis venturum quā prædicat Christi. Benedictio autem hæc signorum virtus est per quam confirmati sunt. Obsecro ergo vos fratres per dominum nostrum IESVM Christum,& per charitatē spirit⁹ sancti,vt solicitudinē impartiamini mihi in orationib⁹ pro me ad dominum, vt liberer ab infidelibus qui sunt in Iudæa.) De hinc orat vt adiuuetur in orationibus vt euaderet manus Iudæorum infidelium: nō quia ipse minus mereatur,sed ordinem sequitur, vt ab ecclesia fiat oratio pro rectore suo. Multi enim minimi dum cōgregantur,vnanimes fiunt magni,& multorum preces im-
I possibile est vt non impetrent. Si ergo & ipsi cupidi sint videndi apostolum, impensius orent vt inde liberatum possint suscipere illum in gaudio charitatis. Et munerum meorū oblatio accepta fiat in Hierosolyma sanctis vt veniam ad vos cū gaudio per voluntatem IESV Christi,& refrigerer vobiscum.) Etiam hoc orandum dicit vt ministratio munerum eius accepta fiat sanctis in Hierusalem,& omnia cum voluntate dei facere se ostendat vt quia deuotus est animus eius ad ferenda munera,etiam illorum animo dei iudicio respondere sibi vult, vt intellecta charitate illius erga se cū illo vnanimes deo gratias agant. Magnus enim profectus est ei cuius ministerio læti effecti,deū laudibus prosequūtur. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. amen.) Deus pacis,
Ioan.14. Christus est,qui ait:Pacem meā do vobis,pacē relinquo vobis.quem optat esse cum his,sciens dixisse IESVM:Ec
Mat.28. ce,ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad cōsummationem seculi. Tales ergo istos cupit esse, vt sit cum illis dominus Christus IESVS,qui amputata omni discordia erroris humani dedit,ac ostendit quid sit verum vt in ipsa veritate maneant pacifici.

CAPVT DECIMVM SEXTVM.

COMMENDO autem vobis Phœben sororē nostrā K quæ est ministra ecclesiæ apud Cenchris, vt eam suscipiatis in domino digne sanctis,& assistatis il
li in quibuscūq; desiderauerit vestri, etenim ipsa quoq; astitit multis,& mihi.) Phœben venientem cōmendat sororem communem,id est,de lege, quam vt meritò commendet,ait hanc ministrā esse ecclesiæ Cenchris & quia multis adiutorio fuit,dignam ipsam dicit adiuuā dam peregrinationis causa. Vt autē sine intermissione excipiendam illam & assistendū illi in necessitate,si peruenisset,suaderet,etiam sibi illā affuisse testatur:vt quāto sublimior persona eius cæteris sit, tanto magis reddere huic debitū obsequiū per charitatem ostenderet.
¶Salutate Aquilam & Priscillā adiutores meos in Christo IESV,qui pro anima mea suas ceruices supposuerūt quibus non solum ego gratias ago, sed & cunctæ ecclesię gentium,& domestica eorum ecclesia.) Hi ex Iudæis fuerunt, qui credentes facti sunt socii laboris apostoli, quia recte crediderant,vt etiam ipsi exhortarentur cæteros ad fidem rectā. Deniq; Apollo quāuis fuerit exercitatus in scripturis, ab his tamen viam domini diligentius instructus est,ideo socios laboris sui dicit eos,sed ī Christo IESV. Cooperarii enim eius fuerunt in euāgelio dei. Aquila vir Priscillæ est. quos non ociose Romam venisse manifestum est. Propensiores enim erant in dei deuotione. Nam ad confirmationem Romanorum, ii omnes quos salutat,his fuisse intelliguntur. Vnde dicit non solum se,sed & omnes gentium ecclesias gratias his referre,tangens & Romanos,vt his obediant,quos ad profe- L
ctum gentium audiunt laborare ad exhortandam fidem in Christo. Quos intantum laudat, vt pericula pati pro eo non abnuerent. Inimicitias enim & Iudæorū & falsorum fratrū subire nō aspernati sunt,dummodo apostolum obsequiis & charitate iuuarēnt. Falsi fratres ii erāt, qui credētes in Christū,legē tamen seruandā dicebant, non sufficere ad plenū salutis effectū Christū putantes: quod Apostolus destruebat: quare & persecutiones ab his patiebatur. Horū etiā domesticos & vernaculos salutat,quos ecclesiā appellat, quia sanctorum virorū erant discipuli circa fidem. ¶Salutate Epænetū dilectū mihi, qui est primitiuus Asiæ in Christo. Huius Epæneti etiam præsentem dignitatem non tacet,vt ostendat & dignitos credere, & inuitet primos Romanorū ad fidem, aut certe humiles crescerent. ¶Salutate Mariam,quæ multum laborauit in vobis.) Cōmonet hos nomine Mariæ quam intelligimus ad exhortationem illorū impensius laborasse,vt gratias illi agant. ¶Salutate Andronicum & Iuliam cognatos & cōcaptiuos meos qui sunt insignes in apostolis,qui ante me fuerunt in Christo IESV. Hos cognatos & iuxta carnem & secundum spiritū, quomodo & angelus dixit ad Mariam:Ecce Elizabeth cognata Luc.1.
tua &c. quos etiam apostolis priorib⁹ obsecutos cum te M
stimonio sui declarat,& secum per captiuitatem passos fidei causa,ideoq; istos plenius honorandos. Salutate Ampliandum dilectū mihi in Christo.) Hunc quasi amicum salutat,sed in domino amicū, non tamē q interfuerit labori eius aut captiuitati. Salutate Vrbanū adiutorem meū in Christo. Nō solum istum suū adiutorem dicit,sed & cæterorū fuisse sociū in exhortatione credulitatis. Stachin quoq; dilectum meum.) Hūc Stachin quāuis dilectū vocet,tamē subiicit illum Vrbano participi operis euangelici. Salutate Apellen probum in Christo.) Hunc Apellen non quasi amicū suum aut participē operis salutat,sed propter quod tentationib⁹ probatus est,& in Christo fidelis inuentus. Salutate eos qui sunt ex Aristoboli domo.) Aristobolus iste congregator fuisse intelligitur fratrū in Christo: cui⁹ factū sic probat,vt eos quos cōgregabat: dignos salutatione sua designet. Salutate Herodionem cognatum nostrum.) Hūc quem cognatum tantū vocat,ostendit deuotum in charitate renascibilitatis,nō tamen vigilantiā illius de-

A signauit. ¶ Salutate eos qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in domino.) Narcissus hic illo tẽpore presbyter dicitur fuisse, sicut legitur in aliis codicibus. Et quia præsens nõ erat, videris qua causa eos in domino salutet vt sanctos qui ex eius erãt domo. Hic autẽ Narcissꝰ presbyter officio peregrini fungebatur exhortationibꝰ firmãs credentes, & quoniã non sciebat Apostolus merita illorum qui cum illo fuerant, sic dixit: Salutate eos qui sunt ex Narcissi domo in domino, hoc est, quos scitis dignos esse ex his salutatione mea, qui in domino posuerũt spẽ suã, illos salutate nomine meo. ¶ Salutate Triphęnã & Triphosam, quæ laborãt in domino.) Has vno honore dignas declarat in Christo. ❧ Salutate Perfidẽ charissimã, quæ multũ laborauit in domino.) Ista antepositа videtur supradictis, quia multũ laborauit in domino. Labor hic in exhortatione est, & i ministerio sanctorũ, & in pressura, & in egestate propter Christũ, quia domus suas relinquebãt fugati, & opprobrio erãt ifidis. ¶ Salutate Ruffũ electũ in domino, & matrẽ eius & meã.) Ideo istum Ruffũ præposuit matri propter electionẽ administrationis gratiæ dei, in quo mulier locũ non habet. Electus enim erat, id est, promotꝰ à domino ad res eius agẽdas. Matrẽ tamen tã sanctã habuit, vt Apostolus suã quoque matrẽ hanc vocaret. ¶ Salutate Asincletũ, Phlegontam, Herman, Patrobã, Hermen, & qui cũ eis sunt fratres.) Hos simul salutat, quia sciebat eos esse concordes in Christo, hoc est, iunctos in amicitiã Christianã. Salutat simul & fratres qui erant cum eis, quorũ nomina prætermisit. ¶ Salutate Philologum, & Iuliã, & Nereum, & & sororẽ eius Olympiadẽ, & omnes qui cum eis sunt sãctos.) Hi omnes vnanimes intelligũtur fuisse, quos hac causa simul salutat, quorum meritũ ex iis qui simul cum eis erant dinoscitur. Sanctos enim nuncupat eos, vt me-
B rito illos salutare videatur. ¶ Salutate inuicẽ in osculo sancto.) Omnes quibus scribit & quos nominat, iubet salutare se inuicẽ in osculo sancto, id est, in pace Christi, non in desiderio carnis, sed in spiritu sancto, vt religiosa sint oscula nõ carnalia. ¶ Salutant vos omnes ecclesiæ Christi.) Per hoc intelligitur dici ecclesiam, quæ nõ sit Christi. Vnde & Dauid cõspirationẽ iniquorum ecclesiam malignantiũ vocat. Omnium ergo locorũ illorum ecclesias dicit eos salutare, vt crescant in fide. Hoc ergo ad superiorẽ sensum retulit, vt ostẽdat Christũ esse in quo salus est, & hunc esse cuius populus fidelis est & cuiꝰ nutu viuit cũcta creatura. Author enim vitæ hic est, sicut dicit Petrus apostolus, non lex in qua quidã illorum putabant sperari debere. ¶ Oro autẽ vos fratres vt obseruetis eos qui dissensiones & offendicula præter disciplinã quam vos didicistis, faciũt, & declinate ab illis. Hi enim tales Christo domino nostro non seruiunt. sed suo vẽtri, & per illecebras ac blandimenta sermonũ deprauant corda innocentiũ. Vestra enim obedientia in
C omni loco diuulgata est.) Hoc in loco de personis rupit pseudoapostolorũ, quos in tota epistola cauendos monuit, sicut & nunc, sed sine manifestatione traditionem illorũ compressit. Hi enim cogebant credentes Iudaizare, vt dei beneficiũ circa se inanirent, sicut supra memoraui. Compositis enim genealogiæ verbis tractatus sibi coaptabant ad cõmendationẽ traditionis suæ, per quos simpliciũ corda deciperẽt. Vestra enim obedientia, inquit, in omnẽ locum diuulgata est: hoc est quod in primordio epistolæ dicit, quia fides vestra prædicatur i vniuerso mundo. hoc significat, quod securus sit de obedientia eorum. Erat enim incredulum quod se subiicerẽt post cognitã veritatem rei stultæ quasi prudẽtes. ❧ Gaudeo igitur de vobis.) Et hic sẽsus de superiore parte epistolæ est. Gaudet enim quia Romani qui regnũ habere vidẽtur, subiecerũt se fidei Christianæ. ¶ Volo vos prou

G cum omnibus vobis. amen.) In conclusione Christum ponit, per quem facti, & iterum reformati sumus gratia eius, vt mētibus nostris hæreat: quia si beneficiorum eius memores simus, semper nos tuebitur, sicut dixit: Ecce,
Mat.28. inquit, ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARII. IN EPISTOLAM BEATI PAVLI AD CORINTHIOS PRIMAM.

PRAEFATIO.

PRAECEPTO domini admonitus apostolus resedit apud Corinthios annum vnum, & mēses sex, docens inter eos verbum dei. Hinc est vnde magna cum fiducia & charitatis affectu agit cum eis, aliquando commonens, aliquando arguens, aliquando blandiens vt filiis. Nam multę causę sunt propter quas scribit ad eos. Quarum prima hæc est, quod more hæreticorum dissentientes ab inuicem, hominib⁹ deuoti, Pauliani, & petriani, & Apolloniaci dici volebant, non Christiani: quod
H valde exprobrat apostolus. Erant tamē inter eos qui ab his dissentirent, Christo soli dicati. Secūda hæc est, quia eloquentia delectari cœperant & terrena philosophia, vt sub nomine Christi iis imbuerētur quæ cōtraria sunt fidei. Tertia, eò quòd inflati essent quòd nō iret ad illos Apostolus. Quarta, propter fornicatorem fratrē quem inter se esse patiebātur. Quinta, vt commoneret de præterita epistola, quam ante hanc quæ prima dicitur scripserat. Sexta, quia inuicem sibi iniurias & fraudes faciebant, & infidelium potius examina requirebant. Septima causa est, in qua designat licere sibi sumptus accipere, sed contēnere, ne forma esset rapacibus pseudoapostolis. Octaua vero est, vt respondeat epistolæ illorum. Perturbari enim cœperant ab hæreticis de matrimoniis. Nona est, in qua declarat sic debere vnumquemq; manere vt credidit. Decima autem de virginibus, eò quòd nihil fit sibi præceptum. Et reliquæ sunt causæ quæ in corpore videbuntur.

CAPVT PRIMVM.

I PAVLVS vocatus apostolus Christi IESV p voluntatē dei.) Ad Romanos aliter cœpit quia altera causa est: Hic vero apostolū se esse Christi IESV dei voluntate scribit, qa omnia quę egit, filii dei egit voluntate, qui dixit ad Paulum: Vade, ego longè ad gentes mittam te. Hinc vocatus est apostolus, hoc est dei voluntate missus ad gētes. Per quod etiā tāgit illos quos neq; Christus miserat, neq; verum erat quòd docebāt. Deum enim & Christum ideo frequēter nominat, vt Christum deū nō ipsum patrē ostēdat, sed esse Christum filiū, esse & deū patrem, non vnionē cum ostenditur filium dici. Multæ enim sectæ emerserant, quæ euangelium Christi pro sensus sui arbitrio asserebant, ex quibus rami aridi extant nunc vsq;, quarum assertores ecclesias euertebāt. Hinc apostolus omnia quę hæresibus contraria sunt ponit, ac se verū prædicatorem per id quod à Christo dei voluntate missus est, asseuerat. ¶ Et Sosthenes frater.) Etiam istum sua commendat societate. ¶ Ecclesiæ dei quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo IESV.) Propterea ecclesiæ scribit, quia adhuc tunc singulis ecclesiis rectores K non erant constituti. Et cū in multis arguat, eos, ait: Sanctificatis in Christo IESV. Sed ideo quia regenerati in Christo, sanctificati sunt: post autem cœperant male cō uersari, vt ostenderet omnem ecclesiam sanctificatā fuisse in Christo, sed quosdam illorū praua doctrina pseudoapostolorū euersos à traditione veritatis. ¶ Vocatis sanctis.) Hoc est, vocati estis vt sancti sitis: q̄ est, vt non recedatis à regula sanctificationis. ¶ Cum omnib⁹ qui inuocant nomen domini nostri IESV Christi, in omni loco ipsorum & nostro.) Id est, cum Iudæis veris iungit
Ioan.4. & gētes, quia salus ex Iudæis est, vt in omni loco vbi gētes quæ inuocant nomen domini nostri IESV Christi, & vbi Iudæi supra memorati sunt, similiter sint omnes vnū. Pseudoapostoli enim qui nomē Christi per prudētiam mūdi prædicabant, id est admixta philosophia, veterē legē & prophetas reprobant. Negabant enim Christū vere crucifixū, sed tantū visum crucifigi, sicut Marcion & Manichæus. Vnde Apostolus: Nos autē, inquit, prędicamus Christum crucifixū. Neq; carnis resurrectionem fatebātur, quod propheta Esaias clamat, dicens: Qui in monumentis sunt, resurgent. ¶ Gratia vobis & pax à deo patre nostro, & domino IESV Christo.) Ne quia dixerat: Qui inuocant nomē domini nostri IESV Christi: patris aut nomen aut donū tacuisse videretur, & suspitionem forte aut occasionem daret vnionis, docet quidem Christum rite inuocandum, sed omnē gratiam esse patris, vt & duos qui vnum sunt, per diuinitatē ostenderet & patris authoritatē prę ferret. ¶ Gratias ago deo meo sēper pro vobis.) Quāq̄ omnib⁹ in ecclesia scribat, sed ita significat cū aliquādo corripit, aliquādo laudat, vt vnusquisq; cum epistola legitur, intelligat quid pro se, quid aduersum se dicatur. In vna enim plebe duobus populis scribit, vt cū arguit, qui male cōuersantur, sciāt sibi hæc scripta. Similiter & cū laudat, sciat qui i regula manet, ad se hoc dici. Ideoq; inquit, Gratias ago deo meo semper pro vobis. Super gratia dei quæ data est vobis in Christo IESV.) Datā dicit gratiā à deo in Christo IESV, quę gratia sic data est i Christo IESV, quia hoc constitutum est à deo, vt qui credit in Christū, salu⁹ sit sine opere, sola fide gratis accipiēs remissionē peccatorum. ¶ Quia in omnibus ditati estis in ipso, in omni verbo, & in omni scientia.) Hoc significat, quia in accepta gratia & in verbo veritatis doctrinæ scientiam spiritalē assecuti permanserunt: ideóq; gratias agit in his deo. ¶ Sicut testimonium Christi confirmatū est in vobis.) Testimonium Christi confirmatum est in his quia roborati i fide nihil de hominibus sperabāt, sed oīs spes illorū in Christo erat, nullis voluptatis illecebris capti. Volta vt nobis in nullo desit aliqua gratia expectātibus reuelationē domini nostri IESV Christi.) Manifestū est hūc expectare diē iudicii, qui circūspectus solli M citus est. Futurū iudiciū dei dicit, in quo domin⁹ noster IESVS Christus reuelabitur: tā fidis q̄ infidis, vt cognoscāt increduli, ac sciāt verū esse quod credere noluerūt, & pereant: fidi vero gaudeāt plus boni inuenientes quā putauerant. Qui & confirmabit vos vsq; ad finē sine crimine in aduentu domini nostri IESV Christi.) Alacri animo confisus de spe illorū, securus est quia inuiolati vsque ad futurum iudicium erunt. Qui enim inter tot discrimina sensuum & perturbationes diuersitatum immutari non potuerunt, proculdubio in eodem mansuros se ostendunt. Cū hos laudat, illos qui errore Pseudoapostolorum deprauati fuerāt, inuitat. Dum enim horum fidem prædicat, illos ad pœnitentiam vocat. Fidelis deus, per quem vocati estis in societatem filii eius IESV Christi domini nostri.) Quis ambigat de promissis & fide dei, quia non erit aliter quàm dixit, filios nos adoptatos sibi, credētes in Christum. Hoc enim nobis donat quod credimus, vt quia credimus Christum filiū esse dei, hoc nos esse incipiamus mansuri in eadem di-

A gnitate,ſicut manet Chriſtus quem credimus filium dei Societas en. fraternitatis eſt,vt quomodo fidē dei incolumem in hac cauſa nobis futuram oſtendit, ita nos nō diffidentes & perfidi inueniamur, ſed perſeuerantes in adoptione.

OBSECRO autem vos fratres per nomen domini noſtri IESV Chriſti,vt idipſum dicatis omnes.) Omnes nunc orat vt vnum ſentiant,hoc vtique in quo renati dei filii appellati ſunt. Ad omnem enim eccleſiam modo loquitur, vt ii qui diſsentire cœperant,reuerterētur ad cœptam fidem,quam videbāt in his laudari qui in illa perſeuerabant. ¶ Et nō ſint in vobis ſchiſmata . ſitis autem perfecti in eodem ſenſu,& in eadem ſcientia.) Perfectos vult eos eſse in eodem ſenſu quem illis tradiderat,vt non diſcreparent . Ad illorum enim exemplū quos ſupra laudat, hos prouocat vt hoc ſentiant ac defendant.

PERLATVM eſt enim mihi de vobis fratres ab iis qui ſunt Chloes.) Quanuis euerſi fuerant , tamen fratres illos appellat,ſicut & in Eſaia propheta dicit deus ad illos qui ſecum erant,vt eis qui pſeudo prophetis credebāt,dicerent :Fratres noſtri eſtis vos, vt per id non diſsentirent ab his,quaſi fratres. Quod autē dicit:Ab iis qui ſunt Chloes, aliquibus videntur homines eſse manentes & fructificantes in fide Chriſti:aliquibus videtur locus eſse,vtputa ſi dicatur , Ab iis qui ſunt
B Antiochiæ.Aliquibus autē videtur fœminam fuiſse deo deuotam,cum qua multi fuiſsent colentes deum, quib⁹ fides non negaretur,vt quod deferrēt de Corinthiis,verum eſset. ¶ Quod contentiones inter vos ſint. Cōtentiones inter eos eſse dixerunt,vt oſtenderent diuerſitatem mentis illorū de diſciplina dominica . Et quę eſset, ſubiecit dicens : ¶ Hoc autē dico,qđ vnuſquiſq; veſtrū dicit:Ergo quidē ſum Pauli,ego autem Apollo,ego vero Cephæ,ego autem Chriſti. Errorem oſtendit,ſed authorū nomina nō prodidit. Nec enim in loco ſtabant, ſed circūibāt ad euerſionem ſimplicium. Nam hos quos nominat,ſine dubio boni erāt doctores, ſed ſub eorum ſpecie falſos apoſtolos tangit. Si enim in his gloriandū negat, quantò magis in malis doctoribus ? quorum doctrinam prauam in ſubiectis ſignificat. Inter eos tamen hos perſeuerantes deſignat qui dicebant ſe Chriſti eſse non hominis,quos ſuperius laudat. ¶ Diuiſus eſt Chriſtus?) Diuiſum dicit Chriſtum,quia gloriam eius homi
C nes ſibi partiti ſunt. Sicut hæretici qui ſe aut Fotinianos aut Arrianos,aut Cataphrygios,aut Nouatianos aut Donatianos,aut Manichæos vocari non abhorrent, ita & & Corinthii diuerſorum hæreticorum nominibus ſubiici cœperant, vt viderentur loco Chriſti homines venerari,qui dum diuerſa de Chriſto accipiunt, diuidunt Chriſtum. Vnus enim hominem tantum accipit Chriſtū aliter deum purum ſine homine vel corpore fatetur, alius dicit per prophetas prædictum Chriſtum,alter negat prophetas de Chriſto locutos. Cum ergo Chriſtus vnus ſit deus & homo,iſti ſibi alius aliud eius vendicantes diuidūt Chriſtum,& quia ſub nomine ſuo eccleſias faciūt multas . ¶ Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis?) Ideo à ſe cœpit,ne forte putaretur aliorum ideo refutare perſonas,vt ſuam cōmendaret. Si enim Chriſtus pro nobis,inquit,mortuus eſt,quomodo gratiam eius & beneficium hominibus imputamus ad eius iniuriam? ¶ Aut in nomine Pauli baptizati eſtis?) Si credentes autem,inquit,in Chriſtum baptizamur,vt in nomine eius iuſtificemur, quid eſt vt fidei huius homines nobis authores faciamus immemores cœptæ credulitatis?

GRATIAS ago deo quod neminem veſtrū baptizaui niſi Criſpum & Caium, ne quis dicat quod in nomine meo baptizati eſtis. Baptizaui autem & Stephanæ domum,cæterorū neſcio ſi quē alium baptizauerim .) Gratias agit deo , quia non multos ex illis baptizauit, ne quia error ſub hac re cœperat, ex nomine eius errot eſset in plurimis:per hoc arguens D & baptizantes & baptizatos , qui ad iniuriam ſaluatoris baptiſmatis eius gratiam hominibus deputabant,illis diſsimulantib⁹ gloriæ cauſa. Sic enim erāt ſicut nūc Nouatiani & Donatiani,qui baptiſmum ſibi vendicant, à noſtris baptizatos reprobantes:& baptizati ab his gloriantur in perſonis eorum. Deniq; Chriſti nomine abdicati,Nouatianos & Donatianos vocari ſe gloriantur. Criſpus ergo & Caius Corinthii ſunt,quos ad teſtimonium nomīat,quia ſic baptizati ſunt ab apoſtolo vt nullā illi gloriā ex hac cauſa dandam aſsererent. Stephanæ autem domus primitiæ ſunt Achaiæ , ſicut in poſtrema parte epiſtolæ ſignificat:quib⁹ teſtimonium dat,quia in miniſteriis ſanctis ſe conſtituerunt . ¶ Non enim miſit me Chriſtus baptizare ſed euangelizare.) Quoniam maius eſt euangelizare quàm baptizare,ideo non ſe miſſum baptizare,dicit,ſed euangelizare,quia in epiſcopo omnium ordinationū dignitas eſt:caput eſt enim cæterorum membrorum Per quod etiam illos humiliat,quibus illi multum dabant,propterea quod ab illis fuerant baptizati, vt ex eo ſcirent non magnum eſse baptizare quia non omnis qui baptizat , idone⁹ eſt & euangelizare. Verba enim ſolennia ſūt quę dicūtur in baptiſmate. Denique apoſtolus Petrus credentem Cornelium cum E ſuis iuſsit baptizari,nec dignatus eſt miniſtris aſtantib⁹ hoc corpus opus facere. Si enim defuiſsent,ipſe hoc egerat neceſsitate compulſus . Quanto ergo melior his ſit quos illi venerabantur oſtendit, & non tamen hoc nomini ſuo decerni permiſit, ſciēs periculoſum eſse gloriam dei nominis homini vendicare:eſt enim quaſi idolatria. ¶ Non in ſapientia verbi,vt nō euacuetur crux Chriſti.) Quia prædicatio Chriſtiana nō indiget pompa & cultu ſermonis,ideóque piſcatores homines impetiti electi ſunt qui euangelizarent , vt doctrinæ veritas ipſa ſe commendaret teſte virtute,ne hominum verſutia & calliditate humanæ ſapientiæ acceptabilis videretur,non veritate,ſicut diſciplinæ ab hominibus inuētæ, in quibus non ratio,non virtus, ſed verborum quęritur compoſitio:ac per hoc gloriam ſuam quærit qui fidem Chriſti verbis exornare vult. Obſcurat enim illā ſplendore verborum,vt nō illa ſed ipſe laudetur. Sicut & pſeudoapoſtoli, ne ſtulti viderentur prudētibus mūdi,in ſapientia hominum Chriſtum prædicabant dupli ci genere,vt & eloquentiæ ſtuderent, & ea quæ mundus in nobis ſtulta iudicat, euitarent, vt neque incarnatum dei filium,& de virgine natū docerent,neque carnis fu- F turam reſurrectionem, quia mundi iſtud ſapientiæ ratio ſtultū iudicat , ac per hoc apoſtolus nō ſe in ſapiētia hominum dicit Chriſtum predicare,ne euacuetur crux Chriſti,quia qui in ſapientia hominis Chriſtum annunciant,negant veritatem prædicationis : ſicut ſupra memorauit.

VERBVM enim crucis pereuntibus quidem ſtultitiae ſt. Manifeſtum eſt quia quibus crux Chriſti ſtultitia eſt, in perditione ſunt : infernæ enim morti non ſunt erepti. ¶ His autem qui ſalui fiūt virtus dei eſt.) Non eſt obſcurum quia iis qui credunt dei virtus eſt. Credunt enim non infirmitatem eſse crucē Chriſti,ſed virtutem ,intelligentes morte victam eſse in cruce:cuius ſignum qui habent,ſalui ſunt,quia ab illa teneri non poſsunt.

SCRIPTVM eſt enim in Eſaia : Perdam ſapientiam ſapientiū & intellectum prudētiū reprobabo.) Perdit ſapientiā ſapientiū,dum quę illi negāt poſse fieri,facit. Et reprobat intellectū prudentiū,cum deū quem incurioſum dicūt,aggreſsum probat ea quæ ſtulta putant , vt dei filius incarnatus de virgine crucifigeretur pro humana ſalute : quod factū vere teſtatur virtute,nō verbis. ¶ Vbi ſapiēs,vbi ſcriba?vbi conquiſitor huius ſeculi?) His dictis tam in Iudæos quàm gentiles inuehitur , quia & Iudæorum ſcribæ & legiſdoctores

deum filium habere ſtultum putant credi. Simili modo et gentes iſtud deputant. Sed Iudæi, quia hoc non tam apertè in lege ſignificatum eſt, diffidunt: Gentiles vero quia mundi ratio non iſtud recipit, (nihil enim dicit poſse fieri ſine cõmixtione) ſtultũ iudicant. Cõquiſitor tamen ſeculi hic eſt, qui à conſtellationibus agi mundũ & duodecim ſignis ortus & occaſus fieri decernit calculis, nihil omnino ſine horum motu putans poſse fieri.

¶ Nónne ſtultam fecit deus ſapientiam huius mundi?) Stulta eſt facta ſapientia huius mundi, putans enim ſe ſapere, inuenta eſt imprudens. Quod enim impoſsibile iudicabat, poſsibile declaratum eſt, deum incurioſum æſtimans. Eſt aliquid hac aſseueratione ſtultius, vt feciſſe dicatur mundũ, & curã eius nõ agere? Vt quid fecit, ſi non ad illũ pertinet quod fecit? Sed quia vident quoſdam feliciter mundo frui, quoſdam deprimi, & bene agentes deſpici, maleuolos gloriari, idcirco incurioſum deũ eſse crediderunt. Qui incurioſum deum eſse dicit, non negat maleuolum aut iniuſtum. Aut enim iudicaturus eſt mundum, aut iniuſtus eſt diſsimulans de bonis, & patiens fieri mala. Si igitur animaduertant ſepoſito odio diuinæ legis, poſsũt videre cauſam iſtam à nobis terminari, qui dei iudicium expectamus, in quo depreſsi exaltabuntur, & violenti humiliabuntur: quia nõ
Rom.8. eſt perſonarum acceptio apud deum. ¶ Nam quia in ſapientia dei non cognouit mundus per ſapientiam deũ, placuit deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes.) Non cognouit mundus id eſt homines deũ in ſapientia eius, quia vnicam maieſtatem illius figmẽtis dederunt vel elementis, diſsimulantes de eo, per ſa-
H pientiam carnis putantes hæc debere coli quæ videntur. Propterea placuit deo prædicationem ordinare quæ illis ſtultitia videretur, vt credentes quæ illi diffidunt, ſalui fierent, illis damnatis. Viciſsitudo ergo hæc eſt, per quam dei cõſilio falſum à vero damnatur. ¶ Quoniam Iudæi ſigna petunt, & Græci ſapientiam quærunt.) Iudæi ſigna petunt, quia non diffidunt potuiſse fieri, ſed an factum ſit quærunt, ſcientes virgam Aaron aridam
Num.17. germinaſse, & fructum tuliſse: Ionã à ceto glutitũ, in vẽ-
Ione.2. tre eius tribus dieb⁹ & tribus noctib⁹ fuiſse. & viuũ eiectum eſse. Illud tamen præcipuè quęrunt, vt aliquid tale videant qđ, vidit Moyſes, deum in igne: vnde dicũt: Nos ſcimus quia Moyſi locutus eſt deus. cum maius mortuũ Lazarum iam fœtidum quarto die viuum de monumẽto exiſse vidiſsẽt. Græci vero ſapientiam quærunt, quia nolunt audire præterquam quæ mundi ratione poſsibilia ſunt. ¶ Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixũ Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam.) Scandalum eſt Iudæis dum audiũt Chriſtum filium dei ſe profitentem, & ſabbatum euacuantem. Gentibus autem ſtultitia, quia ea audiunt prædicari, quæ dum rationi humanæ non congruunt, inſenſata videntur vt partus virginis, &, reſurrectio mortuorum. ¶ Ipſis vero vocatis Iudæis atque Græcis, Chriſtum dei virtutem, & dei ſapiẽtiam.) Suadente virtute, quæ potior verbis eſt, credentes in Chriſtum intelligũt, Iudæi primum qui ſignũ quærebant, Chriſtum dei eſse virtutem, & Græci ſimiliter vident Chriſtum dei eſse ſapientiam: illam autẽ mũdanam quam prius putabãt prudentiã, maximam eſse ſtultitiam. Virtus ergo dei eſt, quia per ipſum omnia fecit pater deus. Sapientia autem idcirco, quia per ipſum cognitus eſt deus Nec enim poſset cognoſci deus, niſi
Lucæ.10. per eum qui eſset de eo, quia nemo nouit patrem niſi filius, & cui voluerit filius reuelare.

QVIA quod ſtultum eſt dei, ſapientius eſt hominibus.) Stultum dei, inquit, non quia verè ſtultum eſt, ſed quia ab hominibus dũ rationi mũdanæ nõ cõuenit, ſtultũ putatur, cũ ſit ratio ſpiritalis: ac per hoc ſapiẽtius dignoſcitur eſse hominib⁹, quia ſpiritalia plus ſapiunt quã carnalia. Non enim ſpitalia per carnalia ſunt, ſed carnalia conſtant per ſpiritalia, ideóque ſubiecta ſunt carnalia ſpiritalibus. ¶ Et qđ K infirmum eſt dei, fortius eſt hominibus.) Sine dubio cœleſtia vincunt terrena. Quamobrem infirmum dei non eſt infirmũ, quia infirmitas Chriſti magna victoria eſt. Vicit enim cum victus videtur, ſicut ait in Pſalmo 50. Et vincas cum iudicaris. Victor enim exiſtit qui iniſtè occiditur, reum conſtituẽs à quo occiditur. ¶ Intue mini enim fratres vocationem veſtram, quia non multi ſapientes ſecundum carnẽ, non multi potentes, nõ multi nobiles.) Manifeſtum eſt quia rari ſunt qui mundi rationib⁹ inflati magis quã eruditi ſunt, hoc eſt qui ſtellarũ motus inſpiciunt & diſcernunt. Ipſos autem dicit & fortes ſecundũ carnẽ, quos & prudentes. Et ideo fortes, quia paſsionem crucis Chriſti infirmã aſserunt. Iniquitas enim fortis & vincere ſibi videtur ad tempus. Ipſi etiam nobiles per quos ſuperſtitionis ſuæ originem antiquitatis aſsignant, nos nouellos dicentes. Non ergo hanc aſseuerationem elegit deus quæ in paucis eſt.

¶ Sed ſtulta mundi elegit deus, vt confundat ſapientes.) Stulta mundi ſunt, virginem peperiſse, & dei filiũ crucifixũ. Credi enim ſtultũ hoc putat. ideo de⁹ vt hũc cõfundat, hos elegit qui hoc credunt, quod hic ſtultum iudicat. Cõfunduntur enim ſapientes, dũ quę pauci negãt multos vident fateri. Non eſt enim ambiguum multorũ ſententias, paucorum anteponi ſententiis. ¶ Et infirma mũdi elegit deus, vt confundat fortia.) Idem ſenſus eſt. quia quod pauci infirmũ putant ii qui ſe prudentes exiſtimant in ſeculo, diffidentes de ſpe: à multis virtus aſſeritur, quia multi credunt q̃ nõ credunt, ad illorum ruborem. Vident etenim infirma Chriſti nominata, dæmoniis imperare, & prodigia facere. Infirma autẽ ſunt mũdo iniuriæ & paſsio ſaluatoris neſcienti hæc ad virtutẽ ꝓficere, quia ideo iſta pati ſe permiſit, vt vinceret mortem. Iniuſtè enim pati, & poſse reſiſtere & nolle, gloria eſt patientis, & damnatio occidentis. ❧ Et ignobilia L
huius mundi & contemptibilia elegit de⁹ quæ nõ ſunt, vt ea quæ ſunt, deſtrueret.) Ignobilia ergo & contemptibilia elegit, non quia vere ignobilia & contemptibilia ſunt, ſed ſic iudicãtur à mundo, quia ſprenunt rationes mundanas credendo in Chriſtum, vt ea quæ ſunt vere ignobilia & contemptibilia deſtrueret, quia, ipſi magis iudicandi & condemnandi ſunt qui iudicant. Aſseuerationem enim illorum error inuenit, nec fuit ab initio, noſtra autem diſciplina ab initio eſt. Deſtruitur ergo, dũ ſine teſtimonio nudis verbis aſseritur, noſtra vero nõ verbis ſolis, ſed & teſte virtute probatur. ❧ Vt nõ glorietur omnis caro in conſpectu dei.) Id eſt, vt ſapiẽtia carnis erubeſcat in errore ſui iudice deo. Senſus enĩ carnis eſt diffidere dei potentia virginem peperiſse, q̃a hoc mundi ratio qui cognatus eſt carnis, non recipit.

¶ Ex ipſo autem vos eſtis in Chriſto IESV.) Ex ipſo, id eſt, ex deo, qui omnipotens eſt eſse nos in fide Chriſti. Dei enim propoſitum eſt vt veritatem eius & miſe- M
ricordiam per Chriſtum diſceremus. Veritas eſt myſterium trinitatis. Miſericordia vero, quia cum eſsemus captiui, redemit nos. Qui factus eſt ſapiẽtia nobis à deo & iuſtitia & ſanctificatio & redemptio.) Ad confirmationem credentium Chriſtum dei voluntate dicit egiſse quę geſsit, vt nos ſciamus vere ſapientiã didiciſse & ſãctificatos eſse & iuſtificatos & redẽptos à deo per Chriſtum. Nemo enim redimit niſi quod ſuum fuerat. Siue ergo quod redempti ſumus, ſiue quod ſanctificati, id eſt ab opere carnis & idolorum immunditia purgati, ſiue quod iuſtificati,) Iuſtum eſt enim creatorem colere cęteris ſpretis, ſiue quod ſapientes per id quod mundanos didicimus imperitos, totum hoc dei beneficium eſt per Chriſtum. Redemptio tamen noſtra hæc eſt. Obtulit enim ſe Chriſt⁹ diabolo cupienti vt peccati ipſe cõtradictionem auferret, & ſic captiuos eius erueret. ¶ Vt quemadmodum ſcriptum eſt: Qui gloriatur in domino, glorietur. ¶ Hoc ſcriptũ eſt in Hieremia propheta. Hiere.9.

Luc.7. dit,& tota domus pio repleta odore fragrauit. Nec vl
G la se pauperem putet,nulla se arbitretur inopem,nul-
la metuat ne pretiosum hoc vnguentū emere non pos
Esa.55. sit,aut fontem istum putet esse venalē. Qui sitit is, in-
quit,ite ad aquam:& quicūq; nō habetis argentū,ite &
Esa.52. emite & bibite sine argento Et supra ait: Gratis venū-
dati estis,& sine argento redimemini. Ideo pauper fa-
ctus est dominus cum diues esset,vt eum omnes emāt,
& egenos præcipue sua paupertate locupletet. Parate
igitur vasa domini vt excipiatis hūc fontem aquæ vi-
uæ,fontem virginitatis,integritatis vnguentum, odo-
rem fidei,& suauis misericordiæ gratia florulentum.
induamini agni eius innocentiam, qui cum maledice-
1.Petri.2. retur,non remaledixit: cum percuteretur,non reper-
cussit.

¶Quomō gressus Mariæ speciosi dicātur in calceamē
tis. Et quod moduli femorū suorū similes sint tor-
quibus. Et vmbilicus crater tornatilis. Et vēter sicut
aceruus tritici minuti inter lilia. CAPVT XIIII.

Cant.7. HANC imitamini filiæ, cui pulchre conue-
nit illud quod de ecclesia prophetatū est:
Speciosi facti sunt gressus tui in calceamē
tis filia Aminadab:eo qd speciose ecclesia
Euāgelij prædicatiōe ꝓcessit. Speciose ꝓcedit anima,
quæ corpore velut calceamēto vtitur, vt quo velit suū
possit sine impedimento vllo circūferre vestigium. In
hoc calceamento speciose ꝓcessit Maria, quæ sine vl-
la commixtione corporeæ consuetudinis autorem sa-
Ioan.1. lutis virgo generauit. Vnde egregie Ioannes ait: Non
H sum dignus soluere corr giam calceamenti eius,id est:
Non sum dignus incarnationis mysterium comprehē
dere angustijs mētis humanæ, atq; inopis vilitate ser-
Esa.55. monis absoluere. Vnde & Esaias dixit: Generationem
eius quis enarrabit? Speciosi ergo gressus vel Mariæ
vel ecclesię, quoniam speciosi pedes euāgelizantium.
Quā pulchra etiā illa quæ in figura ecclesiæ de Maria
ꝓphetata sunt,si tamen non mēbra corporis, sed my-
steria generationis eius intendas. Dicitur enim ad eā:
Cant.7. Moduli femorum tuorū similes torquibus, opera ma-
nuum artificis Vmbilicus tuus crater tornatilis nō de-
ficiens mixto. Venter tuus sicut aceruus tritici minuti
inter lilia:eo quod continens sibi fit in omnibus Chri
sti ortus ex virgine. Sicut victores solent secularium prę
liorum, strenuorum virorum donatis torquibus ho-
norare ceruices:ita iugum nostrum leuauit, vt fideliū
colla virtutis insignibus coronaret. Vere autem aluus
ille Mariæ crater tornatilis,in quo erat sapientia, quæ
miscuit in cratere vinum suum, indeficientem cogni-
I tionis piæ gratiam,diuinitatis suæ plenitudine submi-
nistrans. In quo virginis vtero simul aceruus tritici,&
lilij floris gratia germinabat,quoniam & granum tri-
tici generabat,& lilium. Granum tritici, secūdū quod
Ioan.12. scriptum est: Amen amen dico vobis, nisi granum tri-
tici cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solū ma-
net. Sed quia de vno grano tritici aceruus est factꝰ, cō
Psal.64. pletum est illud propheticum: Et conualles abunda-
bunt frumento quia granum illud mortuum plurimū
fructum attulit. Hoc itaque granum omnes homines
perpetua cælestium munerum esca saturauit. Cōsum-
matum est illud prophetici oris eloquium, dicēte eo-
Psal.80. dem Dauid: Cibauit eos ex adipe frumenti, & de pe-
tra melle saturauit eos. In hoc grano esse etiam lilium
Cant.2. diuina testantur oracula, quia scriptum est: Ego sum
flos campi,& lilium conuallium,sicut lilium in medio
spinarum. christus erat lilium in medio spinarū, quan
do erat in medio Iudæorum.

¶Quomodo sacræ virgines dicantur lilia Christi, &
de anno dominicæ benignitatis. CAPVT XV.

AVDI virgo quid dicat: Lilium, inquit, con K
uallium,id est,humilium animarum & mi
tium. Esto ergo mitis, humilis atq; māsue-
ta, vt in te sicut lilium germinet christus,
de quo & alibi habes: Labia eiꝰ lilia stillātia myrrham canti.5.
plenam:id est,qui christi passionem loquuntur,& suo
ore concelebrant,ac mortificationē eius in suo circun
ferunt corpore. christi lilia sunt specialiter sacræ vir-
gines,quarum est splēdida & immaculata virginitas.
Vnde plericq; accipiunt quod ecclesia videatur dicere:
Ego sum flos campi,& lilium conuallium, quæ in hac canti.2.
conualle istius mundi gratiā boni odoris exhalat se-
dula cōfessione pietatis. Denique & alibi dicit: Frater ibidem.
meus descēdat in hortum suum, in phialas aromatis,
pascere i hortis,& colligere lilia. Ego fratri meo, &
frater meꝰ mihi,qui pascit inter lilia. Ex illo ergo vte
ro Mariæ diffusus est in hunc mundum aceruus trit ci
minuti inter lilia,quando natus est christus, cui dicit
propheta Dauid: Benedices coronam anni benignita- Psal.64.
tis tuæ, & campi tui replebuntur vbertate. Pingue-
scēt fines deserti,exultatione colles accingētur,indu-
ti sūt arietes ouiū,& cōualles abūdant frumento:etenī
clamabunt,& hymnum dicent. Quis est annus domi-
nicæ bonitatis,nisi ille de quo scriptura dicit: Tempo Esa.49.
re accepto exaudiui te,& in die salutis adiuui te: quan
do populorum fide ecclesiā fœcundauit,iustitia induit
sacerdotes? Vnde & Apostolus dicit: Ecce nunc tem- 2.cor.6.
pus acceptabile,ecce nunc dies salutis,quādo venit do L
minus prædicare annum domini acceptum, & diē re-
tributionis. Sicut in euangelio suo ipse memorauit di-
cens: Spiritus domini super me, ꝓpter quod vnxit me. Luc.4.
&c. Tunc ergo dominus operibus suis, & gloria & ho
nore sui tempus coronauit aduentus. Totus enim ille
annus cōuersationis eius in hoc mūdo, diuersarum ha
buit certamina passionum. Vicit Herodem paruulus,
de quo in passione infantium triūphauit. Esuriuit, siti
uit,pro nobis vapulauit, pro nobis contumeliarū indi
gna tolerauit,crucem ascendit,mortuus est pro nobis

¶Quomodo filiæ Hierusalem egredi iubeantur ad vi
dendū regē Salomonem &c. Et de stola pię opera-
tionis quā induere debēt virgines. CAPVT XVI.

VIDES quanta certamina passus est, sed ta-
men nō auarus exactor præmij, cui abūda
uit vna cęlestis corona virtutis. Vnde egre
dimini filiæ Hierusalē, sicut vos hortatur
scriptura diuina i cīticis cīticorū: Egredimini, & vi- cant.3.
dete regem Salomonē in corona qua coronauit eū ma
ter eius in die sponsalium eius & iucunditatis cordis
eius: quia fecit sibi,inquit,charitatem à filiabus Hieru-
salem. hoc est,egredimini ex his angustijs & solicitu-
dinibus corporalibus, egredimini ex hac delectatione
carnali,peregrinamini de corpore, vt adesse domino
possitis: quoniā qui in carne sunt, domino suo placere
nō possūt. Dicatur ergo vobis quia non estis in carne,
sed in spiritu. Eritis aūt in spiritu, si potuerit s cōprę- M
hendere Salomonis veri illius pacifici charitatē quam
fecit sibi ipse,& ideo coronā accepit à matre,beata ma
tre Hierusalem. Beatus & Mariæ vterus, qui tantum
dominum coronauit quando formauit. coronauit eū
quando generauit,quia & si eum sine aliqua sui opera-
tione formauerit, quia spiritꝰ sanctus superuenit i vir
ginem (vnde & ipse ait: Imperfectum meum viderunt Psal.138.
oculi tui) tamen hoc ipso quod ad omnium salutē eū
concepit & peperit,coronam capiti eius æternę pieta-
tis imposuit,vt per fidem credentium fieret omnis vi
ri caput christus. Imperfecta ergo est caro christi, quā
vt Maria virgo conciperet, inusitato quodam nouoq;
incarnationis mysterio,sine vlla virilis seminis admix
tione diuinæ gratia dispositionis quod erat carnis as-

A Dignum est quod dicit propheta, vt in domino glorie-
mur, quia nō poterit cōfundi qui gloriatur in dom no.
Opera enim eius & magnificentia in rebus gestis appa-
rent. Ideóq; confundantur, inquit, in idolis suis, qui nō
plount, nec fecerunt cælum & terram. Simili modo &
qui in hominibus gloriantur, quos sciunt vtique nullius
esse virtutis. Quare & ait scriptura: Vana spes est in ho-
mine.

CAPVT SECVNDVM.

Et ego cūm venissem ad vos fratres, veni
non cum eminentia sermonis aut sapiētię,
prædicās vobis mysterium dei. Neq; enim
iudicaui me scire aliquid īter vos nisi Chri
stū IESVM, & hunc crucifixum.) Quoniā superius gra-
datim formam disciplinæ nostræ ostendit, nūc se nō ali
ter illis tradidisse probat, quāq; ostēdit, quia & in humi-
litate sermonis, & stultitia prædicationis, sicut mundo
videtur, locutus est illis de Christo mysterium. Quod
ideo mysterium vocat, quia quod incarnatum est, occul
tum erat à seculis apud deum deus verbum. Hęreticos
autem esse in quibus gloriabantur, quia & per eloquē-
tiam prauam doctrinā cōmendabant, & prudentiā mū-
di sectantes, crucē Christi euacuabant, erubescētes stul-
ti appellari à mundo, vt neq; natum Christum ex virgi-
B ne prædicarent, neq; vere crucifixum docerēt, quia stul-
tum videtur dei filium natum hominē fateri & crucifi-
xum. Hos & apostolus Ioannes designat dicens: Qui ne
1.Ioan.6. gat Christum in carne venisse, antichristus est: & qui
negat filium, nec patrem habet. quia ipsum patrē sibi fi
lium appellatum dicebant. Ex quibus Marcion traxit
errorem, qui arguit quæ clausa videntur, quia non illa
manifestat, sed intelligi vult ex eo quod prudentia mū-
di inuenitur, quæ est religioni inimica. Quæ autem sunt
quę corripit, ex eius iudicio vult disci, vt quæque nostra
deridet velut stulta, ea se omnia in Corinthiis reprehen
dere ostendat. Corpus enim ipsum memorat, vt ex eo
membrorum eius ratio dinoscatur. Corinthiis tamen
manifesta erant quia causas in quib⁹ arguebantur, non
ignorabant. ¶ Et ego in infirmitate & timore & tremo
re multo fui apud vos.) Christū enim in stultitia huma
næ sapientiæ prędicans, odium sibi & persecutiones pro
uocabat, quasi rem vanam annūcians, & inimicam Iu-
dæis atque gētibus. ¶ Et sermo meus & prædicatio mea
C non in persuasione sapientiæ.) Ostendit non se vt ho-
minum fauorem acquireret, humanæ sapientiæ placu-
isse, neque verborum arti studuisse, sed fidē authori ex-
hibuisse, qui doctrinam suam non ornatu traditiōis hu
manæ acceptabilem voluit esse verborum strepitu, sed
ipsis rebus, quia res ante verba sunt. ¶ Sed in ostensio
ne spiritus & virtutis dei.) Vt quia verbis, quæ infirma
iuxta virtutem sunt, res fatuæ comptæ prudentes vidē-
tur, deus prædicationem suam non testimonio verbo-
rum voluit commendari, sed virtutis, vt verbi stultitia
iudicata factis se sapientium demonstraret spiritali ra-
tione fundata. ¶ Vt fides vestra non sit in sapientia ho-
minum, sed in virtute dei.

SAPIENTIAM autem loquimur inter perfectos.)
Hoc est inter eos qui crucem Christi virtutis testi-
monio sapientiam fatentur. Hi enim sapientes &
perfecti sunt, qui fidem non magis verbis habent
quàm reb⁹. ¶ Sapientiam autem non huius seculi. Re
ctè ait, sapientiā nō huius seculi, sed futuri, in quo veri-
tas dei negantibus apparebit. Hoc enim seculū rationē
hāc nō capit infirmitate cogitatiōis terrenæ. ¶ Neq; prī
cipum eius qui destruuntur.) Manifestum est non esse
sapientiā hanc principum huius mundi q destruun-
tur ab illa. Christianitas enim errores quos hi inferue-
runt excidit, id est, idololatriam, auaritiā, & cætera vi-
1.Ioan.3. tia, sicut dicit Ioannes apostolus: Propter hoc venit fi-
li⁹ dei, vt solueret opera diaboli. ¶ Sed loquimur dei sa D
pientiam in mysterio, quæ abscondita est.) Occultum
sensum manifestare se missum testatur, quem neque prī
cipes neque potestates scirent, neq; mundus audierit, ac
per hoc stultum putari, quia incognitum est: Esse autē
rationale & salutare teste virtute, cui omnis intentio ce-
dit ratiocinationis humanæ. Abscondita est ergo dei sa-
pientia, dum non in verbis, sed in virtute est, nō huma-
na ratione possibilis, sed spiritus efficacia credibilis.
¶ Quā prædestinauit deus ante secula in gloriam no-
strā.) Vsque adeo vera sapiētia & cum deo semper fuis-
se declaratur, vt ante secula prædestinata in gloriam no
stram dicatur qui credimus. Præscius enim deus erro-
res futuros in mundo quem erat facturus, hoc decreuit
ad confusionem illorum qui sibi stultitiam sapientiam
facturi erant, ad nostrā autē gloriā qui crediturí eram⁹
& credimus. ¶ Quam nemo principū huius seculi cō-
gnouit. Si enim cognouissent, nunquam dominum ma-
gestatis crucifixissent.) Principes hui⁹ seculi nō solū ho
mines accipiendos Iudæorum ac Romanorum, sed &
hos prīcipes ac potestates quos supra dixit, ad quos ve-
re pertinet dictum hoc, aduersus quos nobis colluctatio
est, spiritualia nequitiæ in cælestibus, quia cōsilio ac vo- Lucæ.4.
luntate illorum crucifixus est Christus. Deniq; post tē-
tationes diabolus recessit, ait, vsq; ad tempus. Et ipse do E
minus: Princeps, inquit, huius mundi venit, & in me Ioan.14.
inuenit nihil. Principes ergo huius seculi per ignōran-
tiam dominum maiestatis crucifixerunt. Nam Iudæo-
rum principes quomodo principes huius seculi possūt
intelligi, qui erant subiecti regno Romano? Et neque
Romanorum principes crucifixerunt Christum, quip-
pe cum dixerit Pilatus: Nullam causam mortis inuenio Lucę.23.
in eo. Vnde & manus lauit dicens Iudæis: Innocens ego Matth.27
sum à sanguine iusti huius, vos videritis. Hi ergo princi
pes crucifixerunt dominum, quos de triumphauit libe-
re in semetipso, quanuis dicat Marcus euangelista de dę
monibus, Sciebant enim Christum ipsum esse IESVM.
Scierunt quidem ipsum esse, sed qui in lege promissus
erat: mysterium tamen eius quo filius dei est, nescieb̄t.
Hoc etiam & Petrus apostolus ad populum Iudaicum
dixit: Scio fratres quia per ignorantiā egistis hoc malū,
sicut & principes vestri, non tamen huius seculi. Si ergo
per ignorantiam serui occiderūt dominum, peccatum
eis adscribi non debet. Sed non licet ignorare. Et quan
uis dominum esse nescirent, tamen quia rem impiam
faciebant, non erant nescii. Dominus tamen maiestatis
crucifixus dicitur, cum mori nesciat. Sed quia verbum F
caro factum est, id est dei filius incarnatus homo factus
est, ipsi adscripta est mors: quia Iudæi non vtique carnē
persecuti sunt, sed eum qui operabatur per carnem: ac
per hoc quanuis dominus maiestatis mortem ignoret,
quantum tamen ad Iudæorum votum pertinet, & ad prī
cipem huius seculi, dominum occiderunt in carne. Esa.64.
¶ Sed sicut scriptum est: Quod oculus nō vidit, nec au-
ris audiuit, nec in cor hominis ascēdit, quæ præparauit
deus diligentibus se.) Hoc scriptum est in Esaia prophe
ta aliis verbis. Per hoc exemplum inopinatam rem fa-
ctam, & quæ non solum in humanum sensum non cade
ret, sed & cælestes potentias lateret dei scilicet filium in
carnatum, vt quod supra dixerat, firmaret: quia si prin-
cipes huius seculi deum hominem factum non intelle-
xerunt, quantò magis homines? Sed si verba offendicu
lum vel scandalum faciebant, virtutibus tamē & signis
fides non debuerat denegari. Infirmitati enim & igno-
rantiæ humanæ virtus debuerat præponi, & credi quod
humanæ rationi impossibile videbatur: ideóq; diligen-
tibus deum, id est, credentibus præparauit donum hoc.

OBIS vero reuelauit deus per spiritum suum.)
N Quia principes seculi hoc ignorabant, deus hoc
per spiritū suum reuelauit credētib⁹: quia res dei

G non potest sine spiritu dei addisci. Nam non solũ hominibus sacramentum istud missum se dicit declarare: sed & principibus & potestatibus in cælestibus, qui dominum crucifixerunt, vt hoc prędicante in terris, discãt qui sunt in carnalibus cælis, qui degunt sub elementis firmamenti. Hic ergo singularis apostolus est, qui hanc gratiam consecutus est quia trinitatis mysterium à nullo sic potuit explanari: vnde & vas electionis diuino iudicio vocitatus est. ¶ Spiritus enim õnia scrutatur, etiã profunda dei.) Quia enim de deo est hic spiritus, omnia nouit dei. Profunda autẽ ideo ait, quia omnem virtutem & præscientiam eius nouit: quod omnino creaturæ impossibile est. ¶ Quis enim scit hominum ea quæ sũt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est?) Manifestum est cogitationes nostras à nullo sciri, nisi ab animo nostro, quem spiritum dixit. Deniq; in euãgelio inter cætera sic ait: Et spiritus eius reuersus est ad illam. ¶ Sic & quæ in deo sunt, nemo nouit nisi spiritus dei.) Hic spiritus dei docuit nos quod scit naturaliter non doctus, & docuit nos de mysterio Christi, quia nõ solum spiritus dei est, sed & Christi.

Actuũ.9.

Nos autem non spiritum huius mundi accepimꝰ sed spiritum qui ex deo est.) Hinc scimus quia spiritũ q̃ de deo est accepimus, quia mundi spiritus non potest scire quæ ab hoc nobis insinuata sunt. Spiritus tamẽ mũdi hic est, per quẽ arripiũtur phanatici, qui sine deo sunt. Est enim inter mundanos spiritus potior, vnde solet coniecturis quæ mundi sunt diuinare, quẽ pythonem appellant. Hic est qui per verisimilia fallitur & fallit, hic est qui per Sibyllã locutus est, sẽ-
H sum nostrorum secutus, locum volens inter cælestes habere. ❧ Vt sciamus quæ à deo donata sunt nobis.) Quia enim dei spiritus datus est nobis, scimus quæ à deo donata sunt nobis. Nõ enim possemus scire si mundi spiritũ haberemus, quia non potest scire mũdi spiritus. Sensum enim dei nemo nouit nisi qui de deo est spiritꝰ dei. Inferiora enim non possunt superiorum scire cõsilium neq; creatura conditoris sui dinoscere volũtatẽ. ¶ Quę & loquimur.) Vt hinc manifestũ sit scire nos quę à deo nobis donata sunt, quia hęc & loquimur, vt & alii discãt per doctrinam spiritalem. Prædicatoribus enim, id est, apostolis, insinuata diuinitus sunt quę traderent populis, & addiscerent principes huius seculi quid admisissent mali. ¶ Nõ in doctrina verborum humanę sapientiæ, sed in doctrina spiritus.) Verba enim humanæ sapientiæ hunc sensum non vident, neq; literatura studiis apprehẽditur, sed per fidem spiritali ratione cõcipitur,

Esaiæ.7.

dicente Esaia propheta: Nisi credideritis, neq; intelli-
I gentis. naturali enim magis lege, quã cursu syderum, & calculis signorum quæ in firmamẽto denotantur, addiscitur. Deniq; credẽtes non humanis verbis, sed naturę suę vident congruere qđ credunt. Opus enim agnoscit opificem: ideóq; euangelium animis nostris loquitur spiritalia, excitans illos ad cognitionem sui creatoris. ¶ Spiritalibus spiritalia comparantes.) Hoc est iis qui mundanam prudentiam refutant, spiritalem efficaciam tradere, quæ mysterio fidei continetur ad illuminãdos sẽsus beneuolorum hominum. Credentes enim quæ mundi sapiẽtia stulta iudicat, spirituales sunt. ❧ Animalis autem homo nõ percipit ea quæ sunt spiritus dei, stultitia est enim illi.) Pecoribus enim similis sensum suũ in terrã deprimit: ideóq; nõ assequitur nisi quę videt, nec putat aliquid posse fieri q̃ quomodo scit. Ideo quicquid aliter audit quã nouit, stultitiã iudicat: nihil enim æstimat posse fieri sine commixtione. Vnde ridet audiens deum filium genuisse, quem scit simplicem & incorporeum, & virginem peperisse, & resoluta corpora rursum reuocari ad vitam: cum hæc magis ad laudem dei proficiant vt credatur fecisse cuius operis ratio inuestigari nõ possit. Deus est enim qui fecit. imbecillitatas enim humana stultum putat quod scientia sua non concludit, cũ hoc magis stultum deberet habere, & illud prudens, quod K
quia dei factum dicitur, non potest comprehendi. ¶ Et non potest scire, quoniam spiritaliter iudicatur. Humanam traditionem sequentes, dum vnius dei fidem abnegant, spiritaliter factum est, quod ratione carnis inflati putant fieri non posse, & sic reprobi annotati, spiritaliter condemnati sunt. ¶ Spiritalis autem diiudicat õnia, ipse autem à nemine iudicatur.) Quoniã vera ratio spiritalium est, id est credentium, hoc enim quis nuncupatur quod credit) omnia iudicant. Ipsorum enim exẽplo infidelitas diiudicabitur: ipsi autem à nemine iudicabuntur. Quis enim cõdemnet veram dicẽtem? Cum enĩ constet omnes inimicos fidei falsa tenere pro veris, accusatio illorum in irritum iam deducta est, veri iudicio condemnata: quia qui nõ crediderit, inquit dominus, iã iudicatus est. ¶ Quis enim cognouit sensum domini? quis nstruxit eum? Sensus dei est, quo hæc spiritaliter Ioan 3;
iussit fieri per quem mundi sapientia stulta probaretur, negans posse fieri quod factum est: Quem sensum nullus est qui cognouerit, & displiceat illi vt emendet cõsilium dei: quia qui cognouit, laudat potentiam dei, quem qui omnia negat posse, nec mundũ credit fecisse. Quid enim magnum est vt de se credatur generasse, qui non ambigitur cuncta ex nihilo fecisse? Quippe cum dicat Saluator: Apud deum autem omnia possibilia sunt. L
¶ Nos autem sensum domini habemus. Hoc dicit quia credentes participes sumus eiusdem, id est diuinæ scientiæ.

CAPVT TERTIVM.

ET ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Nunc hos loquitur, qui propterea quòd seculi adhuc voluptatibus seruiebant, carnales erãt. Quãuis iã baptizati essẽt, & spiritum sanctũ accepissẽt: tamẽ quia post baptismum statim ad veterem hominem fuerũt reuersi, cui abrenunciauerant, dicuntur carnales. Spiritus enim sanctus tunc permanet in eo cui se infuderit, si permaneat in proposito regenerationis: si quo minus, abscedit, ita tamen, vt si reformauerit homo, redeat ad illum. Semper enim paratus ad bonum est diligens pœnitentiam. ¶ Quasi paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam.) Quanuis renati essent in Christo tamẽ nõ fuit dignum tradi his spiritalia. Accepta enim fide, quæ est velut semẽ spiritale, nullum fructum deo dignũ fecerunt, vt perfectionis verba mererentur addiscere, sed quasi paruuli imperfectionis sensibus studebant. Apostolus autem vir diuinus, & medicus spiritalis, vnicuiq; secũdũ vires eius tradebat, ne per imperfectionẽ & ĩperitiam quis de rebus spiritalibus scandalũ pateretur. ¶ Nondũ enĩ poteratis.) Ostẽdit apertè non illos M
debuisse audire quæ confirmatis dicenda sunt. ¶ Sed neq; nunc potestis. adhuc enim carnales estis. Hic valde arguit temeritatem illorum qui querebantur dudum se non audisse spiritalia, cum adhuc digni non essẽt audire. Pseudo apostoli enim promiscuè omnibꝰ vno atq; eodem genere tradebant, nullius personam discernentes, vt acceptabiles fierent per hypocrisin commendati: cum cõstet dominum & authorem nostrum Christum aliter populis, aliter discipulis interfatum, & inter ipsos apostolos fuisse distãtiã. Tribus etenim discipulis gloriam suam in monte ostendit, dicens illis vt tacerent visum quandiu à mortuis resurgeret. ¶ Cum enim in vobis æmulatio & contentiones sint, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?) Indignitatis causas ostendit, quia de homine qui sperat auxiliũ, carnalis est. Qui autem spreta humanitate de deo sperat, spiritalis est, quia deus spiritus est. ¶ Cũ enim quis dicat, Ego sum Pauli, alius autem, ego Apollo: nonne homines Ioan 4;
estis?) Sicut enim gloriantes in deo, & de ipso omnẽ gra

A tiam ſperantes,dii dicuntur à deo adoptati.ita & in homine gloriantes, & homines & carnales dicuntur ſententia dei concluſi,qui ait:Ego dixi,dii eſtis, vos autem ſicut homines moriemini . A ſua ergo perſona incipit, ne forte putaretur per inuidiam magis perſonas illorũ deſtruere,oſtendens magnũ eſse errorem,& ad dei cõtumeliam pertinere, quando deo prædicato gloria datur hominibus. Quid ergo minus eſt à gentilitate, dum adhuc aliquid de hominibus ſperatur? ❧ Quid igitur eſt Apollo?quid vero Paulus?Miniſtri eĩ9 cui credidiſtis.) Vt quia miniſtri ſunt,ſpes in his non ſit, ſed in domino cuius miniſtri ſunt.Illi enim gratiarum actio deferenda eſt,cuius donum eſt:hi vero ſerui,quos etiam inuitos oportet diſpenſare.Nunquid non Moyſes coactus eſt ire ad Pharaonem,& Ionas inuitus miſsus eſt prædicare Niniuitis,& Ananias contradicens miſsus eſt Saulo manũ imponere?¶ Et vnicuique ſicut dominus dedit .)Id eſt, ſicut voluit & ſciuit,diuiſit ſingulis officia miniſterii.

¶ Ego plantaui,Apollo rigauit,ſed deus incrementum dedit.)Plantare eſt euangelizare,& ad fidem attrahere: rigare vero,baptizare ſolennib9 verbis. Peccata autem dimittere,& ſpiritum dare,dei ſolius. Si ergo effectum ſalutis deus dat,nullo gloria in hac re hominis eſt. Scimus enim & ſpiritum ſanctum ſine manus impoſitione datum à deo, & non baptizatum conſecutum remiſſionem peccatorum.Nunquid non hic inuiſibiliter baptizatus eſt,quando donum baptiſmatis conſecutus eſt?

B ¶ Itaque neque qui plãtat eſt aliquid,neq; qui rigat,ſed qui incrementũ dat deus.) Et plantata enim ſolent emori,& rigata ad effectum fœcunditatis minime peruenire niſi det deus vegetam vitam. Quantum ergo ad honorificentiam dei pertinet,nihil eſt homo:quãtum autem ad miniſterium pertinet, neceſsarius eſt vt honorificetur quaſi ſeruus, nõ vt aliquid de illo ſperetur ad iniuriam dei. Qui autem plantat,& qui rigat,vnum ſunt.)Vnum ſunt,quia ambo mercenarii ſunt,quanuis diuerſa ſint illorum officia.¶ Vnuſquiſque autem propriam mercedem accipiet ſecundũ ſuũ laborẽ.) Quãuis enim vnum ſint,ſed quia maior eſt qui euangelizat,quã qui baptizat ideo diſcreuit mercedes illorum :& non ſolum ad hoc, ſed ad doctrinæ ſynceritatem pertinet, vt mercede ſit dignus qui inuiolatam tradit doctrinam.

DEI enim ſumus operis participes,dei cultura, dei ædificatio eſtis.) Hoc ad apoſtolorum perſonam pertinet , quos conſtat dei eſse adiutores , dum vicarii ſunt Chriſti,¶ Secundum gratiã dei, quæ data eſt mihi, vt ſapiens architectus fundamentum poſui.) Gratiam ſibi datam dicit vt dignus eſset prædica-
C re Euangelium,vt & hoc dei eſse oſtẽderet, nõ hominis ſecundum hanc itaque gratiam vt ſapientem architectũ. fundamentum ſe dicit poſuiſse . Sapiens architectus eſt qui iuxta diſciplinam authoris collocat fundamentũ:id eſt,qui ſecundum traditionem ſaluatoris euangelizat.

¶ Alius autem ſuperædificat .)Superædificia ſunt, quæ poſt prædicationem apoſtolorum à ſuperuenientibus traduntur aut malis aut bonis doctoribus. Vnuſquiſque autem videat quemadmodum ſuperædificet.)Id eſt, vt ſuperædificia congruant fundamento,ne ſi obliqua fuerint & friuola,ruinam faciant, manente incolumi fundamento:quia ſi male docuerit,Chriſti nomẽ permanet quod eſt fundamentum : doctrina autem mala peribit, ſicut dicit dominus : Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cæleſtis,eradicabatur . ¶ Fundamẽtum
Matth.15. enim aliud nemo poteſt ponere,præter id quod poſitum eſt,quod eſt Chriſtus IESVS.) Ideo nomo poteſt ponere aliud fundamentum,quia quanuis hæretici ſint aliqui,non tamen docent niſi ſub Chriſti nomine. Aliter enim commenta erroris commendare non poſsunt,niſi interpoſito ſaluatoris nomine prædicent , vt res contrarias & abſurdas nominis dignitas faciat acceptabiles.¶ Si quis autẽ ſuperædificat ſupra fundamẽtum hoc aurum,argentum,lapides precioſos.) Lapides precioſi D ſunt,quos nõ corrumpit ignis. Tria genera poſuit præclara in mundo,in quibus bonã doctrinam ſignificauit. ¶ Ligna,fœnum,ſtipulam.)Tria alia genera poſuit,ſed friuola,vt in his corrupta & vana doctrina deſignata dinoſcatur. ¶ Qui facit hoc opus,manifeſtus erit:dies enĩ domini declarabit,quia in igne reuelabitur.) Hoc eſt, mala doctrina in igne omnibus apparebit . nunc enim quoſdã fallit. ¶ Et vniuſcuiuſque opus quale ſit ignis ꝓbabit.) Quia enim per ignem examinatio fiet, ſi in aliquo non inuenerit qđ exurat,manifeſtat illũ bonũ fuiſſe doctorem. Mala enĩ & adultera doctrina idcirco in ligno,fœno,& ſtipula ſignificata eſt, vt oſtẽderetur ignis eſse eſca. Si cuius opus manſerit quod ſuperædificauerit,mercedẽ accipiet.Cum enim nihil in illo ſordis inuẽtum fuerit prauæ doctrinæ, vt in bono auro: ita erit vt tres fratres in camino ignis, mercedem vitam æternam cum gloria accepturus:quia ſicut aurum, & argentum, & lapides quos ignis non corrumpit,ita & bonus magiſter incorruptibilis permanebit.❧ Si cui9 opus arſerit damnum patietur.)Opus quod ardere dicitur, mala doctrina eſt,quæ interibit.Cũcta enim mala peribũt , ſicut iter impiorum:quia nõ ſunt ſubſtantiæ,ſed aſseuerationes peruerſæ.Dãnum autẽ pati, eſt pœnas perpeti. Quis E enim in pœna poſitus iacturam non facit?¶ Ipſe tamen ſaluus erit,ſic tamẽ quaſi per ignẽ.) Saluum illũ futurũ dixit,quia nõ interibit ſubſtantia qua cõſtat:ſicut & doctrina mala pibit,quia accidẽs cauſa eſt.Ideo autẽ dixit, Sic tamẽ quaſi per ignẽ , vt ſalus hæc non ſine pœna ſit: quia non dixit, Saluus erit per ignem, vt merito ſuo ab igni non combuſtus,ſaluus fiat examinatus per ignem: ſed cum dicit,Sic tamen quaſi per ignem , oſtendit ſaluũ illum quidem futurum , ſed pœnas ignis paſsurum, vt per ignem purgatus fiat ſaluus,& nõ ſicut perfidi ęter no igne in perpetuũ torqueatur,vt ex aliqua parte operæprecium ſit credidiſse in Chriſtum.Semper enim erubeſcat neceſse eſt,qui ſe videt falſum defendiſse pro vero.Et ſimili modo ſemper fiduciã habebit dei,qui obiecto falſo ſecutus eſt verum, & ſpreta impietate ſuccubuit pietati.Extra catholicã enim ęquid eſt, cõtrariũ eſt.

NESCITIS quia templum dei eſtis,& ſpiritus dei habitat in vobis?)Templum dei nos eſse dicit vt deum in nobis habitare ſciamus . In tẽplo enim ſuo habitet neceſse eſt . Et quia ſpiritũ dei dicit habitare in nobis,deum ſignificat intelligẽdũ ſpiritumſanctum:¶ Si quis autem templum dei violauerit, diſperdet illũ deus. Tẽplũ enim dei ſanctum eſt,quod eſtis vos.(Hæc idcirco præmiſit, vt illos compungat, quitur piter viuẽtes,corpora ſua violando corruperunt , maximè ille qui vxorem patris habebat , vt antè eſset reus, F quàm cauſa illius in mediũ prorumperet . Denique ſimili,immo eodem modo,cum cauſam illius iudicat, loquitur dicens:An neſcitis quia corpora veſtra templum eſt ſpirituſsancti, quem habetis à deo? Superius templum dei dixit,hoc autem loco templum ſpirituſsancti. Quis hinc dubitet quia ſpiritũſanctũ deũ ſignificauit?

NEMO ſe ſeducat.)Id eſt, nemo ꝓprio vel humano conſilio putet ſe ſibi prodeſse. Ad ſuperiorẽ ſenſũ redit. ¶ Si quis videtur ſapiẽs eſse iter vos in hoc ſeculo,ſtultus fiat vt ſit ſapiẽs. Hoc dicit qa ſi quis intelligit ſalutem promiſsam,& myſterium incarnationis domini noſtri IESV Chriſti,ſtult9 fiat:id eſt ſapientiã huius mũdi fugiat,vt ſtultus ab ea iudicetur,& tunc erit prudẽs:quia ſtultus ſeculo prudens eſt deo,dũ credit deũ feciſse quæ ratio mundi nõ capit , ſicut ſupra memoraui .Pſeudoapoſtoli autem prudẽtes volẽtes videri mundo,neq; deum filiũ habere, neq; incarnationẽ verã eſse,neq; carnẽ poſse reſurgere prędicabãt. ¶ Sapiẽtia enim huius mundi ſtultitia eſt apud deũ.)Sic ſtultitia eſt ſapientia huius mũdi apud deum, dũ facit deus

quod mundus fieri posse negat, sapientiam illius stultitiam probat: & cum multos deos dicant, fides autē vnū probet tolle virtute, in prudentia sua confundentur.

Iob.5. ¶ Scriptum est enim Reprehendēs sapientes in astutia eorum. Et iterum: Dominus nouit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt.) Istud in psalmo habetur. xciii. Denique idem sensus est. Sciens enim vanas cogitationes illorum, vt stultos esse probaret, sapientiam illorum reprehēdit, ostendens verum esse quod falsum dicebant, & falsum quod verum putabant.

TAQVE nemo glorietur in homine.) Quoniā enim humanę cogitationes & consilia improuida & infirma sunt, non est gloriandū in homine, sed in deo, cuius cōsilium retractari nō potest. qcquid enim homines sine deo sapiūt, stultū est. ¶ Omnia enim vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus, siue vita, siue mors, siue præsentia, siue futura, omnia vestra, vos autem Christi, Christus autē dei.) Alio loco dicit de eodē sēsu: Nos autē seruos ve

2. Cor.4. stros propter IESVM. Seruos pro ministris posuit, vt non singulos sibi defenderent, cum omnibus vteren tur, sicut, & dominus dicit: Ego sum in medio vestrum non vt ministrer, sed vt ministrem. Nam mundus vtiq; noster est, sed vt de illo secundum dei voluntatem sen-

H tiam⁹, & decretos cursus eius in dei volūtate ponam⁹. Et vita præsens concessa nobis est, sed vt modeste illam & cum dei gloria transigamus. Siue mors, vt pro Christo mori libenter habeamus spe promissionis futuræ. Siue præsentia, vt sic præsentibus vtamur ne offendamus. Siue futura, vt futura credentes, ipsis nos magis quia meliora sunt, commendemus. Vos autem Christi, vt quomodo hæc iudicio nostro cōcessa sūt & subiecta, ita nos Christo subiiciamur, quippe cū per ipsū esse cœperimus & in prima origine, & in regeneratione. Christus autem dei. Christus dei est patris sui proprius filius faciens voluntatem eius, vt & nos ipsius faciamus. Si ergo Christi sumus famuli, quid est vt ad eius iniuriam de hominibus aliquid speremus?

CAPVT QVARTVM,

STA nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorū dei.) Hoc significat, quia minus de illo sentiebāt alii qui Corinthiorū, sed vt hoc homo de illo sentiret quod & de⁹ qui illū elegerat, ideo ministros Christi ait, & dispēsatores mysteriorum dei. Quādo enī nō verborū strepitu, neq; humana sapientia nitebatur, ītelligi debuit sacramētū Christi dispēsare, ī

I quo nō verba sed virtus fulgebat, nō per qđ homo, sed deus gloriosus videretur. Collega enim piscatorū non aliter quàm illi Christum prædicabat. Cū ergo ministrū se Christi & sacramentorum dei probat, pseudo apostolos notat, & abnegat Christi esse quod tradunt, per id quod discordarent à traditiōe apostolica. ¶ Hic iā quęritur inter dispēsatores, vt fidelis quis inueniatur. Hoc quod dicit, nō solum ad pseudoapostolorum personam pertinet, sed ad reliquorum qui accepta dispensatione, aut verecundia, aut timore, aut certè cōmendationis suę causa constanter arguere trepidabant aut malos sensus aut, mores. Hic enim tam constans erat, vt nec vitæ suæ parceret, dummodo fideliter omnia celebraret. ¶ Mihi enim pro minimo est vt à vobis diiudicer, aut ab humano die. Quos in tantis vitiis reprehendit, miserum dicit ab his se iudicari: quippe cum nec à iustis iudicādum se sciret. Aut ab humana autem die, hoc est, quia nec à legibus mundo creditis iudicandus erat. Supergressus enim humanā iustitiā, cælesti iustitiæ studebat

Mat.5. sicut dicit dominus. Nisi abundauerit iustitia vestra pl⁹ quam scribarum & pharisæorū, nō intrabitis in regnū dei. Humanū ergo diem cū dicit, significat & diuinum in quo iudicaturus est Christus: quia sicut iurisconsulti K seu pontifices, quos vocant sacerdotes, certos dies quibus iudicatur decreuerunt, ita & dies domini definitus est quo iudicaturus est mundū. ¶ Sed neq; meipsū iudico. nihil enim mihi cōscius sum. Apertum est quia cōscientiam habēs solicitus de se non erat.) Sed non in hoc iustificatus sum.) Nunc humiliat se, & loquitur vt homo qui possit culpam incurrere nescius.) Qui autem iudicat me, dominus est.) Recte ait, quanuis humiliauerit, se tamē domino Christo plurimum dedit, quia potest quod hominem latet, dum occulta iudicat manifestare, non vt reum faciat, sed prudentē. Quanuis enim homo est, quem non potest, nisi aliquid lateat. Interdū enim aliquid vtile putamus quod inutile est. Nec enim omnia membra aut latera conuersationis humanæ descripta habemus: ab iis autem quæ grauia sunt, apertè p hibiti sumus. Nam quædam causæ nos fallere solent ex causis aliquibus ortæ, vt quod non est vtile, putem⁹ vtile. Quod leue quidem est, quia propositum liberum est. ¶ Itaque nolite ante tempus iudicare, donec veniat domin⁹.) Monet illos ne iudicēt, cū iudicādi sīt, & habeāt Mat.7. duplex peccatum, sicut ait dominus: Nolite iudicare, vt nō iudicemini, sed expectate diē iudicii dei. ac si fideles & boni sint. Iniuria enim iudicis est, si ante cognitionē eius à seruo procedat iudicium aut sententia. ¶ Qui illuminabit occulta tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à deo.) Hoc dicit quia in die iudicii nihil occultum erit eorum quæ gesta aut cogitata sunt, & simplicitas & hypocrisis illic apparebit, vt & qui despectus habebatur, forte dignus appareat: & qui aliquid esse putabatur, inueniatur reprobus. Omnia enim nuda erunt in die iudicii, & tunc laus erit bene agēti vel cogitanti. Hic enim qui laudatur, impro- L babile est an dignus sit, sicut & in alio loco dicit: Non enim qui seipsum commendat, probatus est, sed quē de 2.Cor.10. us commendat. quem vtique nihil latet.

HAEC autem fratres transfiguraui in me, & Apollo, propter vos, vt in nobis discatis ne suprà q̄ scriptum est vn⁹ pro vno infletur aduersus alterū.) Transfigurauit hæc in se & Apollo, dum pseudoapostolorum glorias & traditiones peruersas sub sua persona & Apollo euacuat, summatim illos designās non singulatim, ne forte maior discordia in populo nasceretur. Nemo enim audiens nomen suum taxari, aut eius cui fauet, content⁹ est tacere. Tacito autem nomine si quis audiens de se intelligat dictum, dissimulat. Sub hac ergo propositiōe euacuauit personas illorum, cum dicit: Ergo plantaui, Apollo rigauit. &c. vt in his discerent nihil dādum hominibus. ¶ Quis enī te discernit.) Id est, sunt aliqui qui amplius accipientes in baptismate aut in doctrina, cæteros dicant minus cōsecutos. Hoc his loquitur, qui baptizatos ab aliis, plus aliquid esse pu- M tabant. quorum eloquentia seducebantur, vt fuco quodam peruersa recta putarent. Tanta enim discordia erat in populo, vt multa essent studia diuersarum partiū: & sic omnia dicta sua aptauit Apostolus sine manifestatione nominum omnibus partibus, vt cū legeretur epistola, vnaquæq; pars ad se dicta susciperet, audiēs quod causæ suæ intendi cognosceret.) Quid autem habes qđ nō accepisti? Nihil illum boni vltrà dicit consecutū ab aliis q̄ ab eo acceperat: ideo frustra queri. Quod enī habebant, ab Apostolo acceperant. Ad vnum autem videtur loqui, quia ad partē plebis loquitur. ¶ Si autē accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?) Hoc quasi insultatores apostoli agebant per imperitiam, vt eadem audientes quæ ab Apostolo iam didicerant, illum euacuantes, de eorum magisterio glorientur. Eloquentia enim commendati, prędicationis gloriam in se conuertebant. Apostolus verò contemptibilem se volebat videri, dummodo dei gloriā faceret acceptabilem. ¶ Iā saturati estis, iam diuites facti estis, sine nobis regnatis.)

A Ironia eſt,ſicut dicunt.Iraſcentis enim verba ſunt, non confirmantis.In quibus enim tanta vitia arguit,regnare illos dicit.ſic enim putabant,gloriãtes de iis quæ à pſeudoapoſtolis tradebãtur.¶Et vtinam regnetis,vt & nos vobiſcum regnemus.) Vt pius pater etiam ingratis filiis bene optat. Qui enim poterat fieri vt ſine apoſtolis regnarent?Quicquid enim non ab apoſtolis traditum eſt, ſceleribus plenum eſt.Sic tamen ordo fuerat dicere: Vt nobiſcum regnetis ſed quia præmiſerat,Et vtinã regnetis,aliter dicere non potuit,niſi,Vt & nos vobiſcum regnemus. Regnare autem eſt deſpe & promiſsis Chriſti ſecurum eſſe, & gaudere in iis quę aduerſa propter nomẽ Chriſti accidunt.Lucrum enim afferunt, non detrimẽtũ.Vnde alio loco dicit :Cũ infirmor,tũc potẽs ſũ.

2.Cor.12.

PVTO enim deus nos apoſtolos nouiſsimos oſtẽdit, quaſi morti deſtinatos.) Hoc ideo pſonę ſuę deputat,quia ſemper in neceſsitate fuit,perſecutiones& preſsuras vltra cæteros paſsus, ſicut paſsuri ſunt Enoch & Helias, qui vltimo tempore futuri ſunt apoſtoli. Mitti enim habent ante Chriſtum ad præparandum populum dei, & muniendas omnes Eccleſias ad reſiſtendum antichriſto, quos & perſecutiones pati & occidi lectio Apocalypſis teſtatur.Horum ergo tempus ſuo tempori comparauit Apoſtolus dicens, quaſi morti deſtinatos.Ad hoc enĩ vẽturi ſũt,vt occidãtur.¶Quia ſpectaculum facti ſumus huic mundo,& angelis, & ho-
B minibus.)Quia erunt ſpectaculum & Enoch & Helias vſq; adeo,vt corpora eorum in platea proiiciãtur in cõſpectu totius populi infidelis ita & apoſtoli ſpectaculũ facti ſunt,quia publicè ridebantur, poſiti ad iniurias & mortem quam paſsi ſunt.Mũdum autem angelos & homines dixit,quia & ãgeli mali ſunt,dicẽte Dauid in pſalmo lxxvii.Vexabat illos per angelos malos. Et homines mali & increduli, his apoſtolorum iniuriæ oblectamento ſunt. Mundus autem idcirco infidelitas dicitur, quia viſibilia ſequitur.❧ Nos ſtulti ꝓpter Chriſtum.) Verum eſt quia amantes Chriſtum, ſtulti ſunt mundo.¶Vos autem prudentes in Chriſto.) Qui prudẽs in
C Chriſto iudicatur à perfidis, nõ rectè aſserit Chriſtum. Denique Marcion,qui negat filium dei, & incarnari deum potuiſse,prudens eſt mundo:& Fotinus, qui non fatetur Chriſtum per id quod natꝰ eſt,deum,ſapiens videtur mundanis.¶Nos infirmi,vos autẽ fortes.) Infirmi ideo,quia ſine adulatione & cum ſtultitia, ſicut videtur mundanis, prædicantes Chriſtum iniuriis ſubiiciebantur. ¶Vos autem fortes.)Ideo fortes,quia ſic profitebantur Chriſtum,ne offenderent homines, vt eſsent ſecuri.¶Vos nobiles.) Qui enim Chriſtum non fatetur, quia Abrahæ promiſsus eſt,& ab initio prædicatus, hic nobilis contra Chriſtum eſt,quia antiquitatem promiſſi Chriſti aliis deputat.¶Nos vero ignobiles.)Ignobilis mundo eſt,qui Chriſtũ, quod mũdus denegat,ab initio profitetur. Hæc igitur omnia ſupradicta, quæ negare videtur,confirmat: & quæ quaſi confirmare videtur, negat.Iraſcentis enim verba ſunt,qui negando confitetur,& confitendo negat. ¶Vſque in hãc horam & eſurimus & ſitimus, & nudi ſumus, & laboramus,noſtris manibus operantes.)Liberè enim & iuxta fidem veram ſine aliqua adulatione Chriſtum prædicantes, & geſta prauæ vitæ arguentes, gratiam apud homines non habebant,& colaphizabantur,id eſt,iniuriis agebantur,& inſtabiles erant,quia fugabantur, ne in loco diu manẽtes,plures docerent.Ideo & manibus operabantur,quia non ſolum gratiam apud homines non habebant,verũ etiam ab his accipere indignũ erat qui errori ſtudebãt: ſicut dicit in pſalmo.cxl.Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum, quia & libertatem arguendi amittit,& peccat qui ab eo accipit,qui ideo dat ne corripiatur.❧Maledicimur,& benedicimus.)Male tractantes enim,ſe hortabantur ad bonũ. ¶Perſecutionẽ patimur,& ſuſtinemus. Quia perſequentibus ſe nõ reſiſtebant.¶Blaſphemamur,& obſecramus.) Blaſphemantes enim rogabant vt permitterent ſibi reddi rationem. D

Tanquam purgamenta huius mũdi facti ſumus omnium peripſema vſque adhuc. Nõ reſiſtendo vlli, neq; vicem in malis reddendo,ſed ſemper ſe ſubiiciendo, vt per patientiam prouocaret ad bonum,cõſpectibilis & deſpectus fiebat Vſq; modo,id eſt,vſque nunc etiam apud Corinthios,ꝓ quibꝰ hæc quæ ſupra memorat mala paſsus eſt. Et quoniam humilitatem ſuam nihil in his proficere videbat,queritur dolore cõmotus tantã ſubiectionem & iniurias nullum fructũ habere potuiſse, ſed &, quod deterius eſt,in peius profeciſse.❧ Non vt confundam vos,hæc ſcribo. Hoc eſt,non vt ruborem vobis faciã,hæc ſcribo,ſed vt corrigatis.¶Sed quaſi filios chariſsimos moneo.)Adhuc ſe ſupplicẽ facit, ne correpti, & ad iram prouocati,admonitionem eius ſpernerent:id agit vt medicus ſalutaris,qui putramina abſcindens, dolorem illatum ſpe & blanditiis mitigat,vt æger ſe curari permittat.

I enim decem milia pædagogorum habueritis in
S Chriſto,ſed non multos patres.Nã in Chriſto IESV per Euãgeliũ ego vos genui.) His dictis oſtẽdit nullũ poſse eo affectu diligere illos, quo ipſe eos diligebat.Quis enim alienos filios ſuis præponat in amore?¶Ac per hoc monita eiꝰ,q & pro his tanta mala paſsus eſt,nõ debere eos ſpernere.¶Obſecro ergo vos imitatores mei eſtote.) O benevolentiam ſancti Apoſtoli, qui obſecrat filios vt imitentur patrem,hoc eſt, ſponte rogat ægros vt recipiant medicinã.In his tamen ſui illos E imitatores vult eſse, vt ſicut hic multa exitia pro ſalute eorum ab incredulis paſsus eſt,& non ceſsit,dummodo per dies & noctes euangelizaret illis donum gratiæ dei: ita & illi manentes in fide eius & doctrina,non reciperent falſorum apoſtolorum prava cõmenta,ſed perſisterent cõtinentes opprobria aut detractiones, vt patri ſuo ſpiritali inuiolatum ſeruarent affectũ ¶Ideo miſi ad vos Timotheum,qui eſt filius meus chariſsimus, & fidelis in domino.) Hortatur eos in hoc eodem Timotheo,quem ideo chariſsimum & fidelem filium obteſtatur in domino,vt in hoc diſcerent quid peccarent. Cũ enim huic teſtimonium perhibet,illos arguit.

❧Qui vos cõmonefaciat vias meas quæ ſunt in Chriſto IESV,ſicut vbique in õni Eccleſia doceo.) Per iſtũ quem fidelem filium in domino confirmat,reuerti illos vult ad regulam à ſe traditæ veritatis, vt cõmoniti verbis & exemplis operum eius reſipiſcerent,cognoſcẽtes non perperàm ſe fuiſse ab Apoſtolo doctos,quando eadem tenere omnes Eccleſias diſcerent. ¶Tanquam nõ venturus eſsem ad vos,ſic inflati ſunt quidam. Indignabantur quidam Corinthiorum quia nõ ibat ad illos,nõ deſiderio,ſed ſuperbia,qđ quaſi indignos illos haberet: cum magis Apoſtolo hoc ſtudium fuerit,vt de indignis faceret dignos.Habebat ergo votum eundi, ſed maiora erãt quæ agebat.¶Veniã autẽ cito ad vos,ſi dominus pmiſerit.)Poſt cõmonitionẽ ꝓmittit ſe ire ad illos, ſed ſi dominꝰ ꝓmitteret,vt quia plus ſcit deus q̃ homo, ſi ſciret operæ ꝑciũ eſse,ꝓmitteret:et ſi nõ iret,dominũ noluiſſe oſtenderet,cauſa vtiq; indignitatis illorũ.❧ Et cognoſcam non ſermonẽ eorum qui inflati ſunt,ſed virtutẽ.) Confundit illos,quia cũ oblique cõuerſarẽtur, indignabantur,quaſi digni eſsent ab Apoſtolo viſitari.❧ Nec enim in ſermone eſt regnum dei,ſed in virtute.) Sicut regnum dei nõ ſplendore verborum commẽdatur,ſed virtute ſignorum,ita & hi non verbis nudis, ſed virtute operum ſpiritalium dignos ſe oſtenderent ab Apoſtolo viſitari. ❧Quid vultis?In virga veniam ad vos an in charitate ſpiritus & manſuetudinis? Terroris verba infert,vt pudorem paſsi qui inflati erant,humiliarẽtur:vt ſi vere apoſtoli præſentiam deſiderarent, præparent ſe ad excipiendum eum,id eſt, abluerẽt ſe ab omni F

macula criminis, vt veniens ad illos, lætitiam haberet quasi cum filiis charissimis.

CAPVT QVINTVM.

OMNINO auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gẽtes.) Vt q̃ graue sit istud peccatum ostenderet, nec ab iis hoc dixit admitti, qui deum nesciũt vt proĩde qua pœna hic multãd9 esset ostẽderet, qui sub æterna & diuina iustitia constitutus, tanti sceleris crimẽ admiserat. ¶ Ita vt quis vxorẽ patris habeat.) Præmissi criminis prodidit genus, vt nõ solũ illũ apertè reum mortis faceret, sed & adhærẽtes illi non immunes à crimine demõstraret. In quo enim difficile pecc ãtur, plus facit reum. ¶ Et vos inflati estis, & nõ magis luctum habuistis.) Superbiam illorũ in tantum humiliat, vt nõ querulos iam, sed magis supplices faciat. Erant enim & ipsi participes, dum paterentur reum tam ingẽtis facinoris secum incorreptũ cõuenire: vt omnes vno cõsilio abiicerent eum, si negaret emendare se. Si autem quis potestatem non habet quem sit reum abiicere, aut probare non valet, immunis est: & iudicis non esse sine accusatore damnare: quia & dominus Iudã cum fur esset sciebat, sed quia non est accusatus, minime abiecit.

H ¶ Vt tolleretur de medio vestrum, qui hoc opus fecit.) Cognito opere isto pellendum illum fuisse de cœtu fraternitatis. Omnes enim crimen eius sciebant, & non arguebant: publice enim nouercã suam loco vxoris habebat. In qua re neque testibus opus erat, neque tergiuersatione aliqua poterat tegi crimen.

EGO quidem sicut absens corpore, præsens autem spiritu.) Id est, absens facie, præsens autem authoritate spiritus, qui nusquam abest. ¶ Iam iudicaui vt præsens, eum qui sic operatus est, in nomine domini nostri IESV Christi congregatis vobis & meo spiritu cum virtute domini IESV, tradere hunc Satanæ in interitum carnis. Quoniam omnis carnalis voluptas à diabolo est, ac per hoc cum huic voluptati remittitur, traditur Satanę. Caro enim hoc habet in natura, vt intereat. Anima ergo cum se iungit desiderio eius infirmans spiritalem suum vigorem, simul interitum patitur. Itaque si hic corrept9 stupri admissi erubesceret eiectum se, non interiret, pœnitentia subsequente. Nam ominum consensu & præsentia, sed & virtute domini IESV, id est, sententia, cuius legatiõe fungebatur Apostolus, abiiciendum illum de Ecclesia. Cum eiicitur, traditur Satanæ in interitum carnis. Et anima enim & corpus
I intereunt, quãdo quæ cõtra legem, sunt, fiunt. Sed in hac aliter causa interit9 carnis homini deputatur. Quãquã enim õnia peccata carnalẽ hominẽ præstent, hoc tamen specialiter desideriũ carnis est quod sordibus maculatam animã cum corpore tradit gehennæ: quia victa anima libidine carnis, fit caro: sicut & corpus rectè gubernatũ spiritale appellatur. Animus tamẽ est qui aut vict9 illecebris totum hominẽ carneum facit: aut in vigore naturæ suæ manens, carni præstat vt spiritalis dicatur. ¶ Vt spiritus saluus sit in die domini IESV Christi.) Tradi contaminatum supradictum Satanæ, vt spiritus sanctus saluus sit in hominibus Ecclesię in die iudicii. Nisi enim eiectus esset, non fieret saluus spiritus Ecclesiæ in die iudicii. Deserebat enim, õnes contaminationis causa, vt in die domini nudi ab spũsancto inuenti, audirẽt à iudice domino: Recedite à me, nõ noui vos. Sicut dicit ad Romanos: Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et in alia epistola. Nolite contristare spiritum sanctum dei. Si enim contristatur, deserit: & nõ erit saluus: nõ vtique sibi, qui impatibilis est: sed nobis quibus datus est, vt per illum dei filii esse probemur Res enim quæ amittitur, salua non est, non vtique sibi, quæ vbicũque sit, necesse est sit: sed ei à quo amittitur.

Mat. 7.
Roma. 8.
Ephe. 4.

NON bona gloriatio vestra.) Hoc est mala. Lati enim erant, cum magis contristari debuerant in fratre tã acerbè peccante, sicut tristis fuit Samuel in Saule peccante. A quo crimine mali doctores aut dissimulabãt, aut negligentius arguebãt, sicut & Heli sacerdos filios suos peccantes in deum, ne amarus eis esset, non eos arguebat. ¶ Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit.) Ita & peccatũ vni9 quod cognitum non arguitur, multos contaminat: imo omnes qui norunt, & non deuitant, aut cum possint arguere, dissimulant. Non enim sibi videtur peccare, quãdo à nullo corripitur aut vitatur. ¶ Expurgate vet9 fermentũ, vt sitis noua cõspersio.) Hoc duplici genere accipiendũ est, quia est & fermẽtum humana doctrina, dicente saluatore: Cauete a fermento pharisæorum, id est à doctrina. Et ad malam ergo doctrinã cauendam, & ad Mat. 16.
hanc causam dictum est, quia & eiecto fornicatore, vet9 fermentum eiicitur. Ideo autem vetus quia antiqui erroris peccatum est. Noua autẽ conspersio, Christi doctrina est. ¶ Sicut estis azymi.) Azyma ex causa nõ fermẽtatæ farinæ dictum est, cũ filii Israel eiecti sunt de Aegypto, vt fermentum vetustas haberetur, azyma autem nouitas. Abiectis enim veteribus erroribus Aegyptiorum in nouam legem inducti sunt. ita & Corinthii post Paganorũ errores in Euangeliũ Christi inducti sunt. Hor- L
tatur ergo vt secundum professionem suã quã ab Apostolo sub nomine Christi acceperant, & viuerent iã vitæ nouæ cultores. hoc est azymos esse. ¶ Etenim pascha nostrum immolatus est Christus.) Secundũ legem docet nouitatem paschæ ratione consistere, & ideo Christum esse occisum, vt ex eo noua prædicatio nouã faceret conuersationem: vt quia paschæ rationem colimus, veterem vitam nõ sequamur. Pascha itaque immolatio est, non transitus, sicut quibusdã videtur. Prius enim pascha, & sic transitus: quia ante exemplum est saluatoris, & sic signum salutis. Nec enim ante signũ quã crux, nã occiso vespere agno in Aegypto filii Israel pascha egerunt, ex cuius sanguine postes signauerunt, vt noctu angelus transiens, ea loca non contingeret quæ sanguine agni fuerãt oblita. ¶ Itaque festa celebremus ĩ fermẽto veteri.) Hoc est, lætitiam habentes renouationis, facta vetera fugiamus, immunditiam omnem abiicientes à nobis, quæ est corruptio: quia sicut fermentum totam massam corrumpit, ita & mala vita totum hominem. Ergo M
vt non solum à turpitudine vitæ nos obseruemus, sed & ab iniquitatis studio, adiecit: ¶ Non in fermento malitię & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & veritatis.) Hoc est, vt synceritas mundam vitam faciat, veritas autem omnem fraudem excludat.

SCRIPSI vobis in epistola, Ne cõmisceamini for-
S nicariis.) Scripsisse se significat prius, vbi cõmonet illos ne cõiungerẽt se male vitæ hominibus. Et qa nõ intellexisse fortè ea quę scripserat, videbãtur: nũc ĩ hac epistola qd scripserit, interpretatur dicẽs, Nõ vtique fornicariis huius mundi, sed à fratribus talibus scripsi recedendũ. ¶ Aut auaris, aut rapacibus, aut idolis seruiẽtibus: alioqn debueratis de hoc mũdo exisse.) Igitur intellectum eorum arguit, qui putabant forte qa ab incredulis, fornicariis, aut auaris, aut rapacibus, aut idolis seruiẽtibus prohibuisset, nõ à fratribus: & ideo illum qui vxorẽ patris habebat, inter se esse non ægrè ferebant. Si igitur his commiscemini, inquit, melius erat mori vos. Compendium est enĩ male agentibus si citius moriãtur, quã si diutius in peccatis versẽtur. Nũc autẽ scripsi vobis nõ cõmiscere. Si is qui frater nomĩatur, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut rapax, aut ebriosus, cum huiusmodi nec cibum quidem sumere.) Cum infideli nõ prohibuit cibum sumere, quippe cum dicat: Si quis vos vocat ex infidelibus ad cœnam, & vultis ire: omne quod appositum fuerit, manducate. Ideo ait: ¶ Quid enim mihi de iis, qui foris

A sunt,iudicare? Verū est quia perfidos episcopus non potest iudicare: cū fratre autē in quo vitia hæc reperiuntur non solum sacramenta nō edenda,sed nec communem escam docet,vt erubescat cū vitatur,& se corrigat. ¶ Nónne de iis q intus sunt,vos iudicatis?) Iudicat quis dum discernit cui fratri adhæreat,quē arguat,quē deuitet. ¶ Nam eos qui foris sunt,deꝰ diudicabit.) Superius Nolite,ait,ante tempus iudicare. hic nō prohibet. Sed superius incognita per suspitionē maximè de rectore prohibuit iudicare,quia dei solius est occulta iudicare. Hoc autē loco vt fater fratrē examinet etiā iubet,sicut a
2.Cor.13. lio loco dicit: Vosipsos tētate si estis i fide: ipsi vos ꝓbate. Qui autē foris sunt,in die iudicii dānabūtur,ꝙa dixit
Ioan.3. dominus: Qui nō crediderit,iā iudicatꝰ est. In quo enim spes non est,pro mortuo habendus est. ¶ Auferte malū à vobisipsis.) Ad hoc commonet vt discernātur à malis & operibus & hominibus.

CAPVT SEXTVM.

AVDET aliquis vestrū aduersus alterum habens negocium,iudicari apud iniquos, & non apud sanctos?) Iniquos duplici genere significat,quia & non credunt,& leges à deo mundo creditas,frequēter cum adulatione interpretantur,authoritatem horum idolis deputantes: ideoq; iniqui sunt. Et quia in Ecclesia magis lex est,vbi dominus legis timetur, melius dicit apud dei ministros agere causam. facilius enim de dei timore sentē tiam legis veram promunt. ¶ Aut ignoratis quoniā sancti de mundo hoc iudicabunt?) Nihil ocioſe dicit Apo
I.Ioan.2. stolus. Ideo enim hunc mundum dixit, vt ostendat & alterū: quia & Ioānes apostolus, Nolite,ait,diligere,hunc mundum,Et dominus in euangelio: Sic, inquit, dilexit deus hunc mundum. &c. Hic ergo mundus in errore est non ille superior,ad cuius similitudinem hic factus est. Vnde homo hic positus,est ad imaginē dei factus,vt sicut in superiore mundo ab vno deo sunt omnia, ita & in hoc ab vno homine omnes haberent originem. Hinc est vnde Moyses in Deuteronomio, Cum diuideret,inquit,altissimus gētes,quemadmodū dispersit filios Adæ statuit fines gentium secundum numerū angelorū dei. Quid tam apertum hunc mundum superioris esse imaginem certa ex causa? Est enim & Hierusalem inferior, & illa superior,quam matrem nostrā vocat idem Apostolus. Est & inferior paradisus, in quo homo positus, mandatum & vt operaretur ibi,& vt custodiret,accepit
C Est & ille cælestis,in quo raptus Apostolus audiuit verba arcana. Iudicabunt ergo sancti hunc mundum, quia exemplo fidei illorum perfidia mundi dānabitur. ¶ Et in vobis iudicabitur hic mundus.) Tunc iudicatur hic mundus in nobis,si opus perfidorum hominū nō inueniatur in nobis. ¶ Indigni ergo sunt huiusmodi qui etiam de minimis iudicēt. Hoc est,non sunt vtiq; indigni ii qui ipsum mundū iudicaturi sunt,ea iudicare quæ mūdi sunt. ¶ Nescitis quoniā angelos iudicabim⁹?) Addit plus dicendo: Angelos iudicabimus,id est,potentias spiritales,quas alio loco tradit in cælestibus degere,eodem genere iudicandos angelos à nobis,quo & mundus iudicabitur. ¶ Secularia igitur iudicia si habueritis, contēptibiles qui sunt in Ecclesia,illos ad iudicandum constituite.) Secularia iudicia sunt ad corpus pertinentia vel corporea. Et quia non sic fieri debet,adiecit: Ad verecūdiam vestram dico.) Ne supra,quia negocium nominauit. sed quale,non significauit,sunt enim & diuina negocia. dicēte eodem: Adiutor negocii mei & secularia forte iudicia quia prohibuerat apud perfidos agenda,quanuis in Ecclesia,sicut audierant, à qualibuscumq; tamen putarent audienda aut terminanda: ad ruborem eorum ait: Contemptibiles qui sunt in ecclesia, illos ad iudicādum cōstituite. Sūt enim in ecclesia & lignea vasa. Tam ergo intractabiles & inconsideratos eos significauit, vt D imperitos forte ex fratribus iudices eligerēt. hoc de experto Apostolus. Sciebat enim quàm tepidi & improuidi in reliquis causis fuerant deprehensi ¶ Sic nō est inter vos quisquam sapiens, qui possit iudicare inter fratrem suum?) Quia ergo sunt,inquit,sapientes fratres,ali qui horū eligantur ad iudicandū,quorū iudicium miretur mundus. Magnus enim pudor est si inter eos qui dicuntur deum cognouisse,nō inueniatur qui examinare possit negocium iuxta ius euangelicum. Ideo autē fratrem iudicem eligendum dicit,quia adhuc rector in Ecclesia illorum non erat ordinatus. ¶ Sed frater cum fratre iudicio contendit,& hoc apud infideles.) Manifestū est quia infideles,aut arbitros,vt assolet fieri postulatos significat,aut iudicē publicū,cui dici solet: Hodie dies sacrorum est,ius dici non potest.

IAM quidem omnino delictum in vobis est,quod iudicia habetis inter vos.) Peccatū esse significat quia frater cum fratre litigat,cum danda opera sit vt concordes sint quasi germani,maximè cum fides nostra paci studeat, Quanquā enim Christianus litigare nō debeat, tamen si graue fuerit,& quod cōtemni non possit, causam ad Ecclesiam deferat,ne & dānum ad præsens & of E fensionem forte incurrat. ¶ Quare nō magis iniuriam accipitis? quare nō magis fraudem patimini? Sed vos iniuriam facitis,& fraudatis,& hoc fratribus.) Nunc hos corripit,quorum iniustitia iurgium generatur: quia nō solum per fraudem admissam rei sunt,sed & partē habent delicti illorum, qui coacti iniuria aut fraude eorū, infideles rogant ad iudicandum: & cum fraudem aut iniurias illatas persequi non deberent,non solū vindicāt, sed & ipsi fraudem & iniurias faciunt, vt punienda exempla fratribus tribuant. Et quid aliis facere credatur, qui non parcit suis?

NESCITIS quia iniqui regnū dei non possidebunt
A Hoc dicens, ostendit illos non nescios peccare, ac per hoc grauius vindicandum. Si enim immisericordes rei sunt apud deum,quantò magis iniqui? ¶ Nolite errare: neq; fornicarii,neq; idolis seruiētes, neque adulteri,neq; molles,neq; masculorum concubitores,neq; fures, neq; auari,neq; ebriosi,neq; maledici,neque rapaces regnū dei possidebūt.) Non hæc ideo memorauit,quasi nescirent,apud quos annum & sex mēses sedit docens Euangelium dei: sed commonuit, vt resuscitaret in illis reuerentiam legis,& meritum ad regna cælorum. Et hæc quidem fuistis.) Ne omnibus hoc adscribere videretur, aut certe omnes ab his criminibus immunes faceret si taceret,) prohibuisse eni videbatur, non reuelasse crimina illorū) ideirco sic ait: Et hæc quidem fuistis. Et ne ad iram illos prouocaret,adiecit:

Sed abluti estis.) Vt agnoscentes crimina rei facti,statim respirarent audientes, Sed abluti estis. Solent enim aliqui pudorem pati,& corrigere cum de se audiunt bo F na. Sed sanctificati estis,sed iustificati estis in nomine domini nostri IESV Christi, & spiritu dei nostri.) Hæc omnia beneficia puritatis in baptismate cōsecuti noscūtur: quod est fundamentum euangelicæ veritatis. Illic enim omnibus peccatis depositis,abluitur credens, & iustificatur domini nomine, & per spiritū dei nostri deo filius adoptatur. Per hæc admonet illos quanta & qualis sit gratia,quam per verā traditionem assecuti sunt: postea vero contra hanc regulam fidei impulsu malorum doctorum sentientes,his beneficiis se exuerūt. Vnde id agit,vt reuocet illos ad primam sententiam, vt recuperent quod fuerant consecuti.

OMNIA mihi licent,sed non expediunt.) Quibusdam videtur propter libertatem concessi arbitrii dixisse Apostolū: Omnia mihi licent. &c. vt liceat fornicari,sed nō tamē expediat. Sed quō licet quod ꝓhibetur? Aut certe si omnia licēt, nihil po-

G test dici illicitum. Sed licet, non tamen expedit. Hæc su
ſurrant potius quã aſserunt aut immemores, aut negli-
Marci. 6. gentes. Dicit enim Ioannes baptiſta ad Herodem: Non
licet tibi habere vxorem fratris tui. Sed forte Ioãnes ex
pers fuerit humani eloquii: ſpirat⁹ in vtero: quia ſi hoc
Mat. 5. eſt, dicere debuit, licet tibi, ſed non expedit. Sed & do-
minus ſimiliter mulieri Chananææ ait: Non licet accipe
Lucæ. 6. re panem filiorum, & mittere canibus. Et iterum dicit
dominus Iudæis: Non legiſtis quid fecit Dauid cum eſu
riret, quomodo intrauit in domũ domini, & panes pro
poſitionis accepit, quos non licebat ei edere? &c. Omne
ergo quod prohibetur, non licet, ſed aliquando interue
niente cauſa aliqua non expedit. ¶ Omnia mihi licent,
ſed ego ſub nullius redigar poteſtate.) Omnia ſibi licere
dicit, ea ſcilicet quæ & coapoſtolis eius licuerunt, quę
& lex continet naturalis, non Moyſi: quia multa prohi-
buit Moyſes propter duritiã cordis populi increduli &
ceruicoſi. Tamẽ ſi ad cauſã reſpicias, aliud fuit in ſenſu
apoſtoli vt hæc loqueretur. Hæc enim præmiſit poſtea a
cturus hanc cauſã, ſicut fecit & de illo qui inceſtum ad-
miſerat. Proponit enim deſignãs quid actur⁹ eſt poſtea
Deniq; ſtatim ad ſuperiorẽ ſenſum breuiter interim re
cõmendata redit. Hoc enim ideo dixit, quia licebat illi
ab his ſumptus accipere. Sed quoniam ſciebat pſeudo-
apoſtolos occaſionem quęrere accipiendi, noluit ab his
accipere, ne cauſa ventris vigor euãgelicę veritatis tor-
peſceret. Si enim ab iis acciperet quos in tantis vitiis ar-
guebat, authoritatem magiſterii cõceſsam ſibi à domi-
no inclinabat. Non enim poteſt conſtanter argui à quo
accipitur, maxime cum ideo promptus ad dandum ſit,
vt ſibi humiliet præpoſitum. Vnde & dicit: Sed ego ſub
nullius redigar poteſtate. ❧ Eſca ventri, & venter eſcis,
deus autem & hunc & has deſtruet.) Deſtructio ventris
eſt, cum edẽdi ceſsat officium: eſcę verò deſtructio tũc
H erit, quando ſteterit natiuitas. Pſeudoapoſtoli autem,
qui non vtique religionis cauſa, ſed quęſtus circũibant,
peccantibus amari eſse nolebant. ¶ Corpus autem nõ
fornicationi, ſed domino.) Nunc redit ad ſuperiorem
ſenſum. ❧ Et dominus corpori.) Quid dominus corpo
ri? Subaudiatur, immortalitatem reſcuſcitato præſtabit.
Corpus enim deo dicatum, dono ſpiritali remunerabi-
tur merito ducis, id eſt animi. ❧ Deus vero & dominũ
ſuſcitauit, & nos ſuſcitabit per virtutem ſuam.) Idẽ ſen
ſus eſt, quem exemplo voluit dominicæ reſurrectionis
firmare. virtus tamen dei Chriſt⁹ eſt, qua nos ſuſcitauit,
& ipſũ dominũ. Hoc dixit ꝙa ipſe domin⁹ corp⁹ ſuũ ſu
Ioan. 2. ſcitauit: ſicut & ipſe dominus ait: Soluite templũ hoc, &
ego tribus diebus ſuſcitabo illud. Hoc autem dicebat
de templo corporis ſui.

NESCITIS quoniã corpora veſtra mẽbra ſunt
Chriſti? Corpora noſtra mẽbra Chriſti ſunt,
ſed in nouum hominẽ qui ſecundum deum
creat⁹ eſt, quia ipſe eſt caput Eccleſiæ. ¶ Tol
I lẽs ergo mẽbra Chriſti, faciã mẽbra meretricis? Abſit.)
Ait ꝙa meretrici adhærẽtia mẽbra deſinũt eſse membra
Chriſti. An neſcitis quia qui adhæret meretrici, vnum
corp⁹ fit? Hoc dicit ꝙa qui cõtaminationi ſe admiſcet,
vnũ fit cũ eo cui ſe admiſcet. Fornicatio enĩ ambos vnũ
facit, vt quomodo in natura, ſic & in macula vnũ ſint.
Erũt, inquit, duo in carne vna.) Manifeſtũ eſt, vt ꝙa mu
lier de viro eſt, ambo in carne vna ſint. Qui autẽ adhæ
ret domino, vnus ſpiritus eſt.) Quoniam in bene agen-
tibus ſpiritus dei eſt cõmunis cũ deo & hominibus.

FVGITE fornicationem.) Recte fugiẽdam monet
fornicationem, per quam filii dei fiũt filii diaboli
¶ Omne peccatum quodcũq; fecerit homo, extra
corpus eſt.) Quia cætera peccata etſi per corpus
generãtur, nõ tamẽ animã ita carnali cõcupiſcẽtia faci-
unt obſtrictã & obnoxiã, quẽadmodũ cõmiſceri facit
animã cũ ipſo corpore vſus libidinis agẽs in opere car
nalis fornicationis: quia intantum agglutinatur anima
corpori, vt in ipſo momento nihil aliud cogitare homi K
ni liceat aut intendere, quia ipſam mentem captiuã ſub-
dit ipſa ſubmerſio & abſorbitio libidinis & cõcupiſcen
tiæ carnalis. Vnde ſubditur: ¶ Qui autem fornicatur, in
in corpus ſuum peccat.) Oſtẽdit grauiſsimum eſse pec-
catum, quia ex hoc omne deperit corpus, in cæteris autẽ
peccatis portio perit, nõ totum. Totum enim corpus vir
eſt & mulier, quia portio viri eſt mulier. Quicunque eni
aliud peccatũ admiſerit, extra ſe peccat: fornicarius ve-
ro in carnem ſuam peccat. Age, ſi laqueo vitã finiat, aut
ferro ſe trucidet non in corpus ſuũ videtur peccare, ſed
in animam, cui vim facit. Fornicari autẽ corporale deli-
ctum eſt, quod & corpus cõtingit, & animã. Non enim ſi
ne deſiderio carnis, quia habet & caro proprium motũ,
anima concupiſcit vt peccet in carnẽ, quãuis ſine anima
nihil poſsit. Per id ergo quod in carne quæ ex ſe eſt, pec
cat,) ad originẽ enim retulit.) in corpus ſuũ dicitur pec
care, vt deſinat à fornicatione quaſi ſibi parcẽs. Nouatia
no tamen hic qui fornicatur, nõ in corpus ſuum videtur
peccare, ſed in Chriſti. Aliter enim hoc pronunciat, vt
etiam illu: qui fornicatur: in ſpiritum ſanctũ dicat pec
care, ꝓpter cauſam qua ſcisſus eſt ab Eccleſia. Hoc nul
la ratione aſtrui poteſt. corpus enim Chriſti non eſt vn⁹
aut duo Chriſtiani, ſed omnes, ſinguli autẽ mẽbra ſunt
Quomodo ergo qui fornicatur, in corpus Chriſti pec-
cat, cum nõ omnes contaminet? Quod ſi ita eſset, vt No
uatiano videtur, cætera omnia peccata extra deũ eſsent,
& ſola fornicatio peccatũ eſset in deum: etiam qui vadit
ad idola, non peccat in deum, neq; qui negat in perſecu
tione, quia omne peccatum quodcunq; fecerit homo, ex
tra corpus eſt Chriſti, ſicut illi videtur. Si autem & hoc L
aliter voluerit pronunciare, vt neget aliquod extra cor-
pus Chriſti eſse peccatũ, cogetur dicere quia omnis qui
cunq; quodcunq; peccatum fecerit, in deum peccat & in
ſpiritum ſanctũ, vt & fur, & periurus, & mendax in ſpiri
tum ſanctũ peccare dicatur. Et quomodo eſt illud quod Mat. 12.
ait dominus: Quia omnia peccata & blaſphemiæ remit
tentur hominibus: qui autẽ peccauerit in ſpiritũ ſanctũ,
non remittetur ei neq; hic, neq; in futurũ? Apparet vtiq;
exceptis cæteris peccatis aliud eſse peccatũ, quod pecca
tum dicitur in ſpiritũ ſanctũ. Quibuſdã iterũ videtur quia
qui fornicatur: ideo in corpus ſuũ dicitur peccare, quia
Eccleſiæ membrũ eſt: & ſe contaminans, in Eccleſiã pec
cat, cuius mẽbrũ eſt. Qui ergo Eccleſiæ mẽbrũ eſt, dicen
dum eſt illi cũ fornicatur. quia nõ ſibi ſed in Eccleſiam
peccat. Porro autẽ dicit Apoſtolus quia qui fornicatur,
per id quod in portionẽ ſuã delinquit, in corp⁹ ſuũ pec
cat. ¶ An neſcitis quia corpora veſtra tẽplũ eſt ſpiritus
ſancti, quẽ habetis à deo? Superius templũ dei dixit, hic M
templum ſpiritus ſancti, quia in ſubſtantia hoc eſt ſpiri
tus ſanctus, quod deus. Hoc idcirco dixit, vt corpora no
ſtra incõtaminata ſeruaremus, vt poſsit illic ſpiritus ſan
ctus habitare. ¶ Et non eſtis veſtri. Empti enim eſtis pre
cio magno.) Manifeſtũ eſt quia qui emptus eſt, non eſt
ſui arbitrii, ſed eius à quo emptus eſt, vt nõ ſuã ſed illius
faciat voluntatẽ. Et quia caro precio empti ſumus, pro-
penſius domino noſtro ſeruire debemus ne offenſus, à
qua nos redemit, morti nos reddat. Quãm enim cariſsi-
mo precio nos emit, vt ſanguinem ſuũ daret pro nobis.
¶ Clarificate & portate deum in corpore veſtro.) Hoc
eſt clarificare & portare deũ in corpore, vt ſecundũ le-
gem eius ambulemus. Per legẽ enim ſuam ipſe videtur
in nobis. Portare tamen deum hoc eſt, imaginem dei in
rebus bene geſtis oſtendere.

CAPVT SEPTIMVM.

EIS autem quæ ſcripſiſtis mihi, bonum
eſt homini mulierẽ non cõtingere.) Pra
D uis ſenſib⁹ pſeudoapoſtolorũ exagitati,
ꝙ nuptias ꝑ hypocriſin, vt puriores cæte

A ris viderentur,ſpernẽdas docebant, hæc per epiſtolam ab Apoſtolo requirebant. Quia enim non oblectabantur hac ſententia,prætermiſsis cæteris hoc ſolum requirunt. Quibus tamen reſpondit bonum eſse quidẽ mulierem non contingere,quanquã non illi iſtud ſimpliciter aſserant,¶Tamen propter fornicationem.)Hoc eſt,ne quid contra legẽ admittatur,cum quando quod lex non prohibet,vitatur.)Vnuſquiſq; vxorem ſuam habeat, & vnaquæq; ſuum virum habeat.)Solent enim qui con pendium quærunt,errare. Qui enim fieri poſset vt hi ab vxoribus ſuis ſe abſtinerent,quos in tantis vitiis reperit? Ideo ergo non permittit,ne ab licitis ſe abſtinentes,inconceſsa præſumerent,ſicut faciunt Manichæi.)Vxori vir debitum reddat,ſimiliter & vxor viro.)Inuicem ſibi ſubiici illos in cauſa,vt quia vnũ corpus ſunt,vna eorum ſit & voluntas in lege naturæ. ¶Mulier autem ſui corporis poteſtatem non habeat, ſed vir:ſimiliter & vir ſui corporis poteſtatem nõ habeat,ſed mulier.)Hoc dicit quod neq; viro neq; mulieri liceat corpus ſuũ alii tradere. Inuicem enim ſibi debitores ſunt in hac cauſa, ne peccãdi daretur occaſio.¶Nolite fraudare inicẽ.)Hoc dicit vt conueniat illis in re vxoria, ne diſsẽſio generet fornicationem.¶Niſi ex conſenſu ad tempus.)Id eſt vt ex condicto abſtineant ſe propter gratiarum actiones.
¶Vt vacetis orationi.)Quanquã enim ſine intermiſsione orandum ſit, meditatio enimhæc omni die facienda eſt)tamen vt orationi inſiſtatur,huic rei vacandum præcipit interpoſitis temporibus ad dominum promerẽdũ. Vt enim miſereatur,mundius exorandus eſt. Quanuis
B munda ſint coniugia,tamen etiam à licitis abſtinendum eſt,vt facilius ad effectũ deducatur oratio. Nam & in lege ſanctificari volentes,inter cętera etiam ab vuiſpaſsis iuſsu domini temperabãt,vt fierent ſanctiores. Cum enim quis etiam conceſsa non contingit,oſtendit ſe velle quod precatur accipere. Aliter. Quoniam coniugiis cõſilium dat vt ad ipſum dominum reuertantur, abſtinentes ab vxoribus ſuis,vt poſsint dignius accipere corpus domini.¶Et iterum reuertimini ad idipſum.)Quoniam conſilium cõiugiis dat poſt dies orationis ad vſum naturalem reuerti debere.¶Ne vos tentet ſatanas propter intemperãtiam veſtram.)Interpoſitis diebus abſtinendum monet,ne occaſio detur diabolo, ſicut dicit Pe
C trus Apoſtolus. Ecce diabolus vt leo rugiens circuit quę
1.Pet.5. rens quẽ deuoret. Si enim cauſa filiorũ creandorum ducitur vxor,non multũ tempus conceſsum videtur ad ipſum vſum,quia & dies feſti,& dies purgationis, & ipſa ratio conceptus & partus iuxta legẽ ceſsari temporibus huis debere demonſtrant.

Hoc autem dico ſecũdum indulgentiã,non ſecundum imperiũ. Manifeſtũ eſt ideo hoc illum dare cõſilium,vt fornicationem exeludat, nõ vt ad meliorem vitam tendentibus iter claudat.¶Volebãt autem omnes homines eſse ſicut meipſum.) Quãtum ergo ad benevolum & ſolicitum magiſtrũ pertinet, omnes tales,ſi fieri poſset,volebat eſse ſicut ſeipſum. Qualis autem ipſe erat,mox in ſubiectis oſtẽdit.¶Sed vnuſquiſq; propriũ donũ habet à deo,alius quidem ſic, alius vero ſic. Hoc eſt,vnuſquiſq; iuxta votũ ſuum donum dei habet, vt ſi velit,ipſius nutu dei poſsibilitatem conſequatur. Ideo nõ debet quis conſtringi, ne à licito prohibitus,illicita admittat,ſed ipſe ſibi eligat quid ſequatur.

Dico autẽ nõ nuptis & viduis, bonũ eſt illis ſi ſic permaneãt,ſicut & ego.)Nõ diceret, Bonũ eſt in nuptis vt ſint ſicut & ego,niſi eſset integer corpore. Nec diceret,Omnes homines volebam eſse ſicut meipſum. Si enim habuerit vxorem,& hoc dixit,virgines eſse noluit. ſed abſit. Sic enĩ à pueritia ſpiritui ſeruiuit,vt huius rei ſtudium non haberet:quippe cũ iuuẽculus anticipatus ſit à gratia dei. Poſtquam dixit vnum quemq; proprium donũ habere à deo,oſtendit in qua re D melius eſt eſse propẽſiorẽ,quia in eo adiuuatur quis qđ videtur auiditate mẽtis appetere.)Quod ſi ſe nõ cõtinẽt,nubãt.)Imitari illos vult cõtẽdere vt ſe contineant. Quod ſi impulſu carnis perſeuerare ſe viderint nõ poſſe,quia nec ſunt promptiores in eo ipſo, vt adiuuentur à deo:)Illum enim deus iuuat,quẽ videt tota virtute cõtendere)nubant itaq; ſi vri timent. Forte enim poterunt hoc poſtea adipiſci. Digeſto enim impedimẽto reparat ſe volũtas robuſtiore virtute.¶Melius eſt enim nubere quàm vri.)Non ideo dixit,Melius eſt nubere quàm vri, quaſi bonũ ſit vri,ideo nubere melius: ſed cõſuetudinẽ ſecutus eſt. Solemus enim dicere:Melius eſt lucrum facere quàm damnum. Vri vero eſt deſideriis agi vel vinci. Cum enim voluntas calori carnis conſentit,vritur. Nã deſideria pati,& non vinci,illuſtris viri eſt & perfecti.

His autẽ qui matrimonio iuncti ſunt,præcipio nõ ego,ſed dominus.) Poſtquã innuptis & viduis locutus eſt,hos alloquitur qui matrimonio iũcti ſunt,ore dominico:¶Vxorem à viro nõ diſcedere.quod ſi diſceſserit,manere innuptam.)Hoc Apoſtoli cõſilium eſt,vt ſi diſceſserit propter malã cõuerſationẽ viri,iam innupta maneat.¶Aut viro ſuo recõciliari.) Quod ſi cõtinere ſe,inquit,non poteſt,quia pugnare nõ vult cõtra carnem,viro recõcilietur. Nõ enim permittitur mulieri vt nubat,ſi virum ſuum cauſa fornicationis dimiſerit,aut apoſtaſiæ,aut ſi illicitè impellente laſciuia vſum quærat vxoris:quia inferior nõ omnino hac lege vtitur qua potior. ſi tamẽ apoſtatet vir, aut vſum quærat vxoris ſuertere,nec alii poteſt nubere mulier, nec reuerti ad illum. Et virum vxorem non dimittere.)Subauditur autẽ,excepta fornicationis cauſa. Et ideo non ſubiecit dicens. ſicut de muliere,quod ſi diſceſserit,manere ſic:quia viro licet ducere vxorem ſi dimiſerit vxorẽ pec E
cãtem:quia nõ ita lege cõſtringitur ſicut mulier. Caput enim mulieris vir eſt. Nam cæteris ego dico,nõ dominus.)Hoc enim dixit,vt oſtendat quid proprio ore dominus iuſsit,& quid huius authoritati cõceſsit,quia per iſtum domin⁹ loquitur. Ait enim:An experimentũ quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus? 2.Cor.13.

Si quis frater vxorẽ habet infidelẽ,& hęc cõſentit habitare cum illo,nõ dimittat illam. Et ſi qua mulier habet virũ infidelẽ,& hic cõſentit habitare cũ illa, non relinquat virum.)Hoc dixit quia inter illa primordia cum ambo vtiq; eſsent gẽtiles,fiebat vt vnus ex his crederet: & quia horrebant perfidi culturam dei,ſimiliter & credentes contaminationem præteriti erroris ideo præcipit vt ſi contenti eſsent habitare cum immutatis,contenti eſsent fideles cum illis. Sanctificatus eſt enim vir infidelis in vxore fideli, & ſanctificata eſt mulier infidelis à viro fideli.) Habere illos beneficium bonæ voluntatis oſtendit, quia horrorem nominis Chriſti nõ habent:& ad tuitionem hoſpitii pertinet,in quo ſignum fit crucis,quo mors victa eſt:ſanctificatio eni eſt. Alio F
quin filii veſtri immundi eſsent.)Immũdi eſsent filii eorum,ſi dimitterent volẽtes habitare ſecum, & aliis ſe copularent. Eſsent enim adulteri,ac per hoc & filii eorum ſpurii,ideo immundi. Nunc autem ſancti ſunt.) Sancti ſunt,quia de cõiugiis licitis nati ſũt, & quia ſub creatoris veneratione nati ſunt propẽſiore ex parte: quia ſicut quicquid perdicationem idolorũ fit,immundum eſt ita & quicquid ſub dei creatoris pfeſsione fit,ſanctũ eſt.
Quod ſi infidelis diſcedit diſcedat.) Propoſitũ religionis cuſtodit præcipiendo ne Chriſtiani relinquãt cõiugia:ſed ſi infidelis odio dei diſcedit,fidelis nõ erit reus diſsoluti matrimonii. Maior enim cauſa dei eſt,q̃ matrimonii. Non eſt enĩ frater aut ſoror ſeruituti ſubiectus in huiuſmodi.)Hoc eſt, nõ debetur reuerentia cõiugii ei qui horret authorẽ coniugii. Nõ enim ratum eſt ma-

G Hæc idcirco prosequitur, vt doceat quia mulier etiam si á viro fuerit ejecta, nubendi licentiam non habet. ¶ Si autē mortuus fuerit vir eius, liberata est.) Etiam hæc ad supradictas pertinent causas, vt ostendat q̄ beata sit vir go, cum nulli nisi soli deo subiecta sit. Vincere enim vi detur naturalem subiectionem, quando quod per natu ram humiliatum est, erigit. ❧ Cui vult nubat, tantum in domino.) Id est, quem sibi aptum putauerit, illi nubat, quia inuitę nuptiæ solent malos prouentus habere. Tan tum aūt in domino, hoc est, vt sine suspitione turpitudi nis nubat, & religionis suæ viro nubat: hoc est in domi no nubere. ¶ Beatior autem erit si sic permāserit secun dū meū consiliū.) Cum dicit nubat, lege loquitur natu rali, quanq̄ à deo primæ nuptiæ sint, secūdæ vero permis sæ sunt. Deniq; primæ nuptiæ sub benedictione dei cele brātur sublimiter: Secundæ aūt & in præsenti carēt glo ria. Cōcessæ sunt aūt propter incōtinētiā, & quia solent viduatum iuniores incurrere: ac per hoc cōcedit secun das. Sed quia melius est vt se contineat, vt dignior sit in futuro consilium dat spiritali ratione pręcipuū, vt se cō tineat. ¶ Puto autem & ego spiritum dei habeo.) Vt ra tum & prouidum consilium suum ostendat, humilitate verbi hoc commendat alto sensu.

CAPVT OCTAVVM.

De his autem quæ idolis immolantur, scim⁹ quia omnes scię̄tiam habemus.) Nunc de scientia locutus est, & quæ sit scientia, non interim dicit, sed in subiectis ostēdit dicēs: Quia nihil est idolum. ¶ Scientia inflat.)
H Manifestū est habentē scientiā in eo ipso gloriari, si nō foris, q̄a prudēs est vel apud se. Genus enim scię̄tiæ hoc est, vt glorietur in sese. ideo inflat. ¶ Charitas vero ædi ficat.) Itaq; tūc scię̄tia magna est, & sibi vtilis, si charita te humilietur, vt amplius crescat. Tēperatur enī à dile-ctione, vt nō satis mera sit, & inebriet scientē vt se extol lat. Sicut enim vinū nō temperatū admixtione aquæ mē tem alienat: ita & scię̄tia superbū facit, nisi fuerit tempe rata. Omnia enim sola insuauia sunt & nociua, quia nec panis solus bene editur, nec reliqui cibi sine admixtio ne grati sunt, & nociui. ideo charitas ædificat. Ipsa cha ritas vno licet vocabulo appelletur, multis tamen con sistit. Sine patientia enim non potest, neq; sine humilita te, neq; sine cordis simplicitate. Hi ergo inflati erant per scientiam, quia nihil est idolum, qui contra salutem fra trū imperitorū carnes sacrificatorū edebāt, scientes lice re carnē edere: & quia nihil est idolū, ideo nō contami-nari edentem. Hi scāndalo erant fratribus, charitatē præ oculis non habentes: quia plus erat carnē cōtemnere q̄
I fratribus scandalū facere. Scientia enim illorū destrue-bat animos imperitorum fratrū, putātiū esse illic apud idolum aliquā gratiā, quando peritiores fratres interes-se illic, & nō horrere videbant. Ideo ait: Charitas ædifi-cat, vt saluti fratrum studentes, scientiæ illic legibus nō vterentur, ne illis scandalū facerēt. ¶ Quod si quis exi-stimat se scire, nōdum cognouit quēadmodū oporteat scire. Eosipsos qui in scientia gloriantur, ostēdit nō ita cognouisse sicut cognoscendū est. Dum enim charita-tem, quæ mater omnium bonorum est, nō sectātur, non sciunt sicut oportet. Vt ergo scientia fructū habere pos-sit, charitati se debet subiicere. ¶ Si vero quis diligit de um, hic cognit⁹ est ab eo.) Hic diligit deū, qui charitatis causa scientiam mitigat, vt prosit fratri, pro quo Chri-stus mortu⁹ est. ❧ De cibis igitur qui simulacris immo lantur. Immolatorum nunc causam ipsam pertractat vt ostēdat per rationem scientiam non solum non pro ficere charitate cōtēpta, sed & obesse. ¶ Scim⁹ eni quia nihil est simulacrū, & quia nemo deus nisi vnus.) Verū est. Apud Christianos enim vnus est deus. ¶ Licet sint qui dicātur dii & domini, siue in cęlo, siue in terra.) A paganis enim & Sol & Luna & cætera sydera dii cælestes dicuntur. Et in terra Apollinem, Aesculapium, & Herculem, Mineruam deos dicunt & dominos. ❧ Nobis tamen vnus de⁹ pater, ex quo omnia, & nos in illo.) Om nia enim ex illo quæque sunt, vbicunque sunt. Nos au-tem cum dicit in illo, discreuit, nos à cæteris qui cū ex il lo sint, non tamen sunt in illo, dū adhuc non credunt. ¶ Et vnus dominus IESVS, per quem omnia, & nos per ipsum.) Omnia enim ex patre quidē, sed per filium crea ta sunt. Sed cum dicit, & nos per ipsum: per quem creati fueramus, reformatos nos per ipsum significat in dei co gnitione: quia facti per ipsum cum cæteris, post stuporē mentis & ignorantię nos per ipsum agnouimus myste ri um vnius dei. Vnum ergo deum patrem dixit, & vnū do minum IESVM filium eius: vt quia deus non potest non esse dominus, similiter & dominus intelligatur esse & deus, vnum esse deum & dominū demōstraret, modum vnius principii cōseruando. ¶ Sed non in omnibus est scientia.) Id est, non omnes norūt credentes mysterium dei vni⁹, ideo q̄dā putāt ex iis q̄ credūt aliq̄d numinis in simulacris. ¶ Aliqui autē adhuc scię̄tia simulacri quasi simulacro immolatū māducāt.) De plebe enim aliqui cum veneratione adhuc simulacri manducabāt de acri-ficatis, quasi aliqua esset illic diuinitas. Et conscientia illorum cum adhuc sit infirma, coinquinatur.) Macula-tur conscientia, si infirma est circa deum vnum. Esca autem nos non commendat deo.) Verum est, quia non ideo deo placebimus, si omnia ederimus, aut offendim⁹ si aliqua contempserimus. Neq; enim si ederimus abū dabimus: neq; si non ederimus, deerit nobis.) Contem-pta enim sacrificiorum esca, non vtiq; deerit quod da-tur. Si autem sumpta fuerit, nō abundabit, ita vt nihil re quiratur, ac per hoc abiicienda, quia neque sine illa non L viuitur, & scāndalum fratribus est. Videte tamē ne for te licentia vestra offensio fiat infirmis.) Hoc est, ne quia licere vobis edere carnē de sacrificio dicitis, per id q̄d nihil esse idolum scitis, offensionem generetis fratribus qui nescium adhuc quia nihil est idolū. Si enim quis viderit eum qui habet scientiam, in idolio recumbentē, nónne conscientia eius cum sit infirma ædificabitur ad manducandū de simulacris?) Hoc ideo dixit, quia vidēs quis fratrem peritum in idolio nouitatum recumbentē edere carnes sacrificiorum, putat illic esse aliquid gra-tiæ, & incipit & ipse edere carnes sacrificiorum, non illa conscientia qua ille peritiæ causa sciens nihil esse idolū sed esse putat illic numen, quando fratrem peritū videt illic edere, nec horrere. Et peribit qui infirmus est, in tua scientia, frater pro quo Christus est mortuus.) Peri bit infirmus, si edat cōtra vnius dei fidem de sacrificatis Quod quidē quasi irascentis verba sunt, & ostendentis quid mali possit parere scientia si non fuerit temperata à charitate. In tua scientia, id est, tua peritia, illum occi-dis, quando à te fieri videt quod ille aliter intelligit. Et tu eris occasio mortis fratris, quem Christus vt redime-M ret, crucifigi se permisit. Ac per hoc aliquando ab scien tia dissimulandum docet charitatis causa: quia sine du-bio plus est salus fratris, quàm cibus, quia licet quidem sed nō expedit. Hoc erit cognouisse sicut oportet scire.

Sic autem peccantes in fratres & percutientes cōscien tiam illorū infirmā, in Christo peccatis.) Quando enim charitatis non æmuli sunt qua Christus nos liberauit, peccāt in Christo, nō in Christū: quia in Christum pec-care, negare est Christū: in Christo autē, ihęc q̄ sūt Chri sti. Sicut & hic qui sub lege est, in lege dicitur peccare: ita & ii qui sub Christo sunt, in Christo peccare dicun-tur. Propter quod si scandalizat fratrem, non edam carnem in æternum, ne fratrem scāndalizarē.) In tantum charitati studendum docet, vt licita pro illicitis habeā-tur, ne obsint fratri. Quātum enim mali est per illicita non delinquere, & per ea quæ concessa sunt offendere, vt lex seruetur in illicitis, & in licitis non custodiatur, dum inconsiderate eduntur? Lex enim sic permisit quæ

A sumpsit ex virgine, atq; in illa nouissimi Adā immaculati hominis mēbra formauit. Hominem audis, sed supra hominem intellige, quia scriptum est: Non coques
Exo. 34. agnum in lacte matris suæ. Et alibi legis: Et homo est, & quis agnoscet eum? Ergo non debes agnum illum in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat, conditionis humanæ viribus æstimare, & maiestatem incōprehensibilis potestatis, degeneris cognitionis infirmitate cōcludere. Nō enim illum perfectæ fidei cibū Iacob coxit in lacte, quo isaac pater ita est delectatus, vt ei prærogatiuā omnē benedictiōis prophetica sobrietate conferret. Et ideo Apostolus scripsit succū lactis,
Heb. 5. tenuis cibum esse doctrinæ, dicens: Quia omnis qui alitur lacte, expers est verborū iustitiæ. paruulus enim est: perfectorum autem est solida esca. Et tu ergo filia sume stolam illam mulieris pię operationis studio cōtextam, quę manus suas aperit pauperi, & lucerna eius non extinguitur in tota nocte, atq; indue te, & huiusGene. 27. modi epulas affer ad patrē, vt dicat: Quid est quod tā cito venisti filia? laudet in tenera adhuc ętate prudentiam, pię quoq; deuotionis affectū, & dicat tibi: Acce-
B de ad me filia. odoratusq; odorem vestimentorū tuorum benedicat te dicens: Ecce odor filię meæ sicut odor agri pleni quē benedixit dominus. &, det tibi dominus à rore cæli desuper, & ab vbertate terræ abundanti. ā Atq; his adiungat: Qui maledixerit tibi, maledictus erit: & qui benedixerit te, benedictus erit. Hac stola indutus Iacob hominē vidit, & ab eo quasi à domino deo benedictionem poposcit, & appellauit locum, visio dei. Hac stola indutus vidit illam stolā Chri
Gen. 49. sti de qua ait: Lauauit in vino stolam suā. Et benedixit Ioseph dicens: Filius ampliatus meus Ioseph, filius ampliatus, zelatus meus, filius meus adolescentior ad me reuertere. significans dominicæ resurrectiōis insigne. Et addidit: Benedictio patris tui & matris tuę præualuit super benedictiones montiū manentium, & desideria collium æternorum, id est, super regē gratiæ. Hāc
C sume stolam vt induas Christum, atq; in eius agnitione renoueris. Indue ergo sicut electa dei viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, patientiam, modestiam, charitatem quæ est vnitatis vinculum, vt nemini quicquam debeas, nisi inuicem sororē tuā diligas, nec gratię eius inuideas, sed quo probatiorem videris imiteris, vt sit in te pax Christi & gratia, & verbum dei habitet in corde tuo, atq; huius mundi fugias cogitationes. Semel mundo mortua, ne quęso tetigeris, ne attaminaueris quæ sunt istius seculi, sed semper in psalmis & hymnis & canticis spiritualibus abducas te ab huius seculi conuersatione, non homini sed deo cantans. Et sicut sancta faciebat Maria, conferas in cor
Psal. 118. de tuo. Quasi bona quoq; agnicula rumines in ore tuo præcepta diuina, vt dicas & tu: Exercebor in mirabilibus tuis. nec dormitet aut stillet anima tua prę tędio. Stillicidia enim eijciunt hominem tempore hyemali. anima autem perfecta non stillat, in qua nulla grauioris est rima peccati, sed manet in domo sua, & in offensæ habitatiōis nouitate lætatur & fruitur. Ac si aliquid forte nutauerit, dicas: Cōfirma me in verbis tuis.

¶ Quomodo in virginibus videatur angelorum vita in terris, quam in paradiso amiseramus: & de deuota deprecatione quam Ambrosius fecit super virginem velandam. CAPVT XVII.

NVNC ad te decursis omnibus pater glorię vota conuerto, cuius pietati incessabiles gratias agimus, qđ in virginib⁹ sacris angelorum vitam videmus in terris, quam in paradiso quondā amiseramus. Quid enim vel ad inuitanda virginum studia: cōfirmandamq; virtutem, vel ad concelebrandam virginitatis gloriam plus conferre potuisti, q̄ vt deus ex virgine nasceretur? Amplius D nobis profuit culpa q̄ nocuit, in quo redemptio quidē nostra diuinum munus inuenit. Sed ipse quoque vnigenitus filius tuus venturus in terras suscipere qđ amiserat est, puriorē carnis suę generationē reperire nō potuit, q̄ vt habitatione cælestis aulam virginis dedicaret, in qua esset & immaculatę castitatis sacrarium, & dei templum. Quid autem illud attexam, quod diuino tuo munere cum sanctis Moyse & Aaron virgo pedes per fluctus duxit Hebræorum exercitum? Relinquo veterę, priuata nō quæro, satis est ista nobilitas familiæ virginali. Te quæso vt tuearis hanc famulā tuam quæ tibi seruire, tibi animam suam, tibi integritatis suę studium dicare præsumpsit. Quam sacerdotali munere offero, affectu patrio cōmendo, vt propitius & presul conferas ei gratiam, quo cælestium thalamorum immorantem adytis spōsum excutiat, mereatur videri, introducatur in cubiculum dei sui regis, mereatur E audire dicentem sibi: Ades hūc à Libano sponsa, ades huc à Libano, transibis & pertransibis à principio fi- Canti. 4.
dei, vt transeat seculum, ad illa æterna pertrāseat. intēde igitur pater in tuum munus, cui sanctificādo nullius consilium requisisti, sed ipse sine vllo petitore atque arbitro tantam contulisti gratiam, quantam ante oracula diuina credere nemo potuisset, vt in suo vtero deum virgo portaret. Cuius prærogatiua muneris prouocata crebrescunt studia virginitatis, & sacrę integritatis exempla, Quibus hæc quoque famula tua ad huiuscemodi virtutis gratiam lacessita, tuis assistit altaribus, non rutilanti cæsarię flauum deferens crinem, flammeo nuptiali dicatum, sed illum crinem quo euā gelica illa mulier sancta Maria pedes christi sedula pietate detersit, & domum totam effuso impleuit vnguento, sacro offerens velamine consecrādum. Adest puella quā non nuptiarum festa, non præmia, non onerati pōdus vteri, votiuo nupturis dolore solicitent, sed quæ immaculatos sibi fidei part⁹ & pietatis exposcat, vt in vtero accipiat de spiritu sancto, & spiritū salutis deo fœta parturiat. Sed vt ista procedere possit meritorū gratia, tu deus pater oipotēs suffragia commēdationis adiunge. Non enī solitaria dos pudoris est. Succingat sacrę virginis crinem modestia, sobrietas, continentia, vt virtutum accincta comitatu, purpureo dominici sanguinis redimita velamine, mortificationem domini Iesu ī sua carne circūferat. Hæc sunt enim me-
F liora velamine, quæ sunt indumenta virtutum, quibus culpa obtegitur, innocentia reuelatnr. His igitur famulam tuam indue vestimentis, quę in omni tēpore munda sint. Mundum enim manet quicquid nulla interueniens culpa fuscauerit, vt ei iure dicatur: Quoniā pla- Eccle. 9.
cuerunt deo facta tua. In omni tempore sint vestimenta sua candida, & oleum in capite non desit, quo faces suas mysticas possit accēdere, vt cum venerit sponsus, inter illas sapientes virgines cælesti thalamo digna numeretur, quæ deuotionis ac fidei suæ grauitatisque lumine munus sacræ professionis illuminet: Tuere igitur ancillam tuam pater charitatis & gloriæ, vt quasi in horto clauso & fonte signato teneat claustra pudicitię, signacula veritatis. Agrum suum colere nouerit, quem colebat sanctus Iacob, & sexagesimos & cēteſimos quoque fructus capesat in huius virtutibus & fortitudinibus agri. Suscites in ea gratiam, & resuscites charitatem. Inueniat quem dilexit, teneat eum, nec dimittat eum donec bona illa vulnera charitatis excipiat, quę osculis prę ferūtur. Semper parata, noctibus & diebus toto spiritu mētis inuigilet, ne vnquam verbum eam inueniat dormientem. Et quoniam vult se dilectus tuus sæpius quæri, vt exploret affectum recurrentē, sequatur: exeat fides, & anima eius in verbo tuo peregrinetur corpore, vt assit deo, vigilet cor ei⁹, caro

A lationes carnis & ſolicitudines memoratas excludunt. Poteſt ſic videri parcere,cũ permittit,& non cõtradicit volentibus:quod oneroſum oſtendit. ❧Hoc itaq; dico fratres,tempus breuiatũ eſt,reliquum eſt.) Breuiatum tẽpus & reliquum dicẽs,finem mundo imminere ſignificauit,quãuis ſciret adhuc temporalia ſupereſſe. Sed aliter ſcribere nõ debuit propter hos qui lecturi hæc tũc ſunt cum perbreue ſupererit tempus: ne ſemper dum longe eſse putaretur dies iudicii,aut non timeretur,aut falſum eſse æſtimaretur. Illud autem quod dicitur, cum adhuc lõge ſit,imminere,multum proficit. Terrorem enim incutit ad meliorem vitam agendam hominib9. Denique hic in præſenti quàm ſoliciti ſunt ii qui apud iudices ha
2.Cori.6. bent quæ agant,cum actorũ dies dicitur imminere. Hoc ſonat hic quod alio in loco dicit: Seductores,ſed veraces. ¶Vt & qui habent vxores,ita ſint ac ſi non habentes.) Quia enim mundi finis in proximo eſt, non debere ad generandum eſse ſolícitos, neque ad vſum ipſum deditos,vt propenſiores & vigilantes in diuinis operib9 exercitati,circa curam legis imminẽte prælio repugnẽt. Preſsuræ enim erunt quales nunquam fuerunt,& multi caſuri ſunt in laqueum diaboli. Deniq; nullus noſtrum
B vult tempore ſuo hæc prouenire,timens prædictas à ſaluatore preſsuras. Ideo ſicut nobis optamus, conſulam9 & aliis,vt à generatione nos filiorum multorũ abſtineamus,plus orationi & dei ſeruituti ſubiecti, prouidentes diem iudicii,ne & nos ſimus imparati per impedimenta neceſsitatis præſentis, & illi incurrant quod nos timemus Etiam à licitis ergo vult temperare fideles, vt non ſolum innocentes,ſed & glorioſi videantur. Conceſsa enim præterire virtutis eſt maximæ,& prohibita non deſiderare non longè eſt. ¶Et qui flent,tanquàm non flẽtes.) Scientes enim in proximo finem mundi, mox conſolationem eorum futuram qui pro dei iuſtitia forte premuntur,hac ſpe inter eos cõſolãtur ſe. ¶Et qui gaudẽt, tanquã non gaudentes.) In præſenti enim qui gaudent, ſciant mox luctum venturum, eis videlicet qui mundo gaudent,ambigentes de dei iudicio. ¶Et qui emũt tanquam nõ poſsidẽtes.) Credẽtes enim qui emũt, paruum tempus ſupereſse mundo,ſic agant vt non omnem curam in rem cito periturã impendant, magis autem curã animæ ſuæ gerant,quam ſciunt æternam. ¶Et qui vtuntur hoc ſeculo tanquam nõ vtantur.) Id eſt,vt non præſumant de vſu hoc,quia cito peribit corruente mundo. ¶Præterit enim figura huius mundi.) Quia finiri mundum dixit,oſtendit figurã eius præterire, & hunc eſse finem,id eſt non ſubſtantiam eius præterire, ſed formam
C Itaq; ſi forma mundi peribit,dubium vtiq; non eſt,omnia quæ in mundo ſunt interire. Ideo præterit, quia coti die ſeneſcit mũdus. ¶Volo vos ſine ſolicitudine eſse.) Diminuta enim ſolicitudine ſeculi,in dei rebus propenſius vigilatur. ¶Qui ſine vxore eſt,cogitat quæ domini ſunt,quomodo placeat deo.) Quomodo ſine ſolicitudine ſimus,oſtẽdit dicens: Qui ſine vxore eſt,cogitat quæ domini ſũt. Amputata enim ſolicitudine rei vxbrię,quę ſola in mundo cæteris grauior eſt,ad deum promerendum animus eruditur: ſi tamen hac ſpe animus his moleſtiis ſe exuat,vt deo magis ſeruiat. ¶Qui autem cũ vxore eſt,ſolicitus eſt quæ ſunt huius mundi,quomodo placeat vxori: & diuiſus eſt.) Cura enim vxoris & filiorum cogitatio mundi eſt. Nam inter cætera ſolent aliquando res puniendas admittere ne illas offendant, ſicut refert Zorobabel vnus de tribus cubicularíis Artaxerxis in libro Eſdræ. Magna enim amaritudo eſt in domo vxor triſtis. Diuiſus ideo dicitur,quia nõ poteſt & diuinis inſiſtere rebus,& vxoris facere voluntatem. Diuiſa eſt mulier & virgo.) Diuiſa non vtiq; natura,ſed actu,quia legimus in Numeris mulieres virgines appellatas. Alia ergo ſolicitudo mulieris,alia virginis eſt: tamen cum dicitur mulier,incertum eſt quid ſignificet,niſi ſignificatio ſubſequatur,cum autem dicit virgo, manifeſta locutio eſt.

Hic Apoſtolus virginem poſt mulierẽ poſuit vt mulie- D
rem nõ virginem ſignificaret. Per hoc enim voluit oſtẽdere virginem liberam à tædiis & laboribus quos patitur mulier viro copulata. ¶Quæ autem non eſt nupta ſolicita eſt de iis quæ domini ſunt, vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu.) Id eſt,animo. Dum enim ſpe cęleſtium,mariti & filiorũ ſolicitudinẽ non ſuſcipit, de domino cogitat,quomodo propoſitum deo deuotũ cuſtodiat,ſi tamẽ in corpore mũdo animus terrena abiiciẽs cæleſtibus ſtudeat. Anim9 eſt enim qui aut ſanctificat aut polluit corpus. Quid enim prodeſt corpus mundũ habere, & animam pollutã, cũ merito animæ aut honoratur corpus aut dãnatur? ¶Nam quæ nupta eſt, cogitat quæ ſunt huius mundi,quomodo placeat viro.) Lege enim maritali cõſtricta,ſolicita eſt quomodo impleat ius maritalis offícii,ſubdita mundanis neceſsitatibus. ¶Hoc autem ad veſtram ipſorũ vtilitatẽ dico,vt nõ laqueũ vobis iniiciã, ſed ad id quod honeſtum eſt.) Quoniã quibuſdã aſperũ & graue videtur: quod vtilius aut melius eſt propter cõ ſuetudinẽ tẽporalis vſus: ideo poſt rationẽ reddit hortatur affectu charitatis ſimpliciter hoc vtilius,hoc honeſtius eſse quod dicit. Honeſtum eſt,quia ſancti & mundum: vtile verò,quia dignitoſum eſt apud deũ,& leue in ſeculo. Quid ergo dicemus ſi virgines de deo cogitãt,& iunctæ viris de mundo,quæ ſpes relinquitur nubentib9 apud deum? Si enim ita eſt,dubium eſt de ſalute eorum. Nam videmus virgines de ſeculo cogitare, & matrimo- E
nio iunctos dominicis ſtudere operibus. His virginibus non imputabitur ſanctimoniũ à deo,& his matrimoniis erit merces apud deum: quia cũ obligati eſsent terrenis & carnis nexibus,operã dederunt vt in futurum aliquid immortalis præmii mererentur. Illis autem non ſolum non imputabitur virginitas, ſed & pœnæ ſubiicientur, qui ſub tegmine melioris ſpei vitam & conuerſationem ſuam mundiali cura & ſolicitudine occupantes pigros ſe ad dei opera agenda fecerunt, ſicut dicit Hieremias propheta: Maledictus qui opera dei facit negligenter.
Hi ſunt de quibus in alia epiſtola dicit: Habentes quidẽ Here 448
ſpeciem pietatis virtutem autem eius abnegantes. Apo- 2. Tim. 3. 5.
ſtolus autẽ his loquitur,qui mira deuotione obſequi deſiderant cæleſtibus præceptis, oſtendens & docens quo F
compendio citius itur ad deum: quia qui propter deum promerendũ virgo manere vult,ſciens quale præmium poſsit accipere,quia licito temperat vt melior fiat,ſimul omnia impedimenta carnis ſpernit,non neſcius hæc eſſe quæ greſsum currentis velut oneribus compedum detinent.

Si quis autẽ turpẽ ſe viderit ſupra virginẽ ſuam ſi ſit vltra pubertatẽ,& ſic oportet fieri: quod vult faciat non peccat ſi nubat.) Propter quod ſuperius virginitatem tenendã & continẽtiã reddita ratione hortatus eſt,ita vt penè ad cõparationẽ earum coniugia inutilia & abiiciẽda videãtur: nunc ne nuptias negare putaretur,nõ peccare virginẽ ſi nubat oſtendit,ſed rem maximi laboris aggredi: quia apud deum præmiũ non habeat,ſicut non habeat pœnã. Chriſtianos enim vult per omnia eſse meliores. Si ergo aliqua in deſiderio nuptiarum eſt iam matura ad vſum, melius eſse vt ſecundum conceſsam legem publicè nubat,quàm occultè turpiter agat iſtud & erubeſcatur i illa. ¶Qui autẽ ſtatuit i corde ſuo firmus,nõ habens neceſsitatẽ, poteſtatem habet de ſua volũtate,& hoc decreuit in ſuo corde ſeruare virginem ſuã,bene facit. Hoc dicit vt qui virginem habet cui animus ad nuptias non eſt,ſeruet illam: nec illi ingerat fomitem nuptiarum, quã videt nubẽdi voluntatem nõ habere. Beneficia enim ſi præſtãda ſunt, quanto magis minime auferẽda? ¶Itaq; & qui nuptũ dat virginem ſuam,bene facit.) Bene facit,quia licet qđ facit, ¶Et qui non dat nuptũ,melius facit.) Melius facit,quia & apud deum meritum illi collocat,& ſeculi ſolicitudine illam liberat. ¶Vxor vincta eſt lege quandiu viuit vir eius.)

G crisis accepit. Seruum autē sic se omnium factum dicit, dum semper humilitatē similē omniū mente imbecillitū exhibuit, vt eos per patiētiā firmaret ad salutem futurā, confouens animos illorum qui aut peccabāt, aut res diuinas tardius sequebantur, vt non aspere ferrent reprehendi se. ¶ Et factus sum Iudæis tanquā Iudæus, vt Iudæos lucrifacerem.) Nō videtur quasi simulasse, vt omnibus fieret omnia, quod solent adulatores facere: sed non ita est. Vir enim diuinus & medicus spiritalis sciens omnium causas & vulnera, magna industria cōfouet illos, & compatitur. Cum omnibus enim hominib⁹ quædam habemus communia. Factus est ergo Iudæis quasi Iudæus, quia propter scandalum illorū circuncidit Timotheum, & purificatus ascendit templum, ne occasionē per eum acciperent blasphemandi. Rem ergo fecit quæ iam cessare deberet, sed fecit secundum legem. Nam & consēsit illis legē esse à deo & prophetas, & exinde illis ostēdit Christum hunc esse qui promissus est, vt assensus eius haberet effectum. ¶ Iis qui sub lege sunt, quasi sub lege esem, cū ipse nō sum sub lege: vt eos qui sub lege sūt lucrifacerem.) Ji qui sub lege sunt, Samaritani noscuntur. Legem enim solam accipiunt id est, quinque libros
H Moysi. Sunt autem ex origine Persarum & Assyriorum quos rex Assyriorum sublatis filiis Israel in captiuitatē posuit ad incolenda loca Samariæ. ideo & ignem colūt more Persarum. His ergo Apostolus, dum non negabat legem esse à deo, fiebat quasi sub lege: sed ex ea illis mi-
Ioan. 4. ti verbo Christum intelligendum tradebat, sicut & Samaritana illa quæ dixit ad dominum: Scio quia Messias venit docta per legem. ¶ Iis qui sine lege sunt, quasi sine lege esem, cum sine lege non esem dei, sed in lege es-
Ioan. 17. sem Christi. Hoc dicit, quia cum in lege Christi est, in lege dei est: quia quod Christi est, dei est: & quod dei, Christi est: sicut dicit: Omnia mea tua sunt, & tua mea.
¶ Vt eos qui sine lege sunt, lucrifacerem.) Dū enim assentit illis, id est, gentilibus, iuxta physicam rationē mūdum factum à deo, & quæ in eo sunt, & animam esse im-
Acto. 17. mortalem, & ab ipso nos originem habere,) Ita enim in actis Apostolorū ait: Et sicut quidam ex vobis dixerunt: Ipsius enim & genus sumus sic fiebat quasi sine lege, per quod subintroducebat illis Christum ipsum esse quem deus ad iudicandum mundum præelegit, & ipsum esse per quem omnia fecit. ¶ Factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerē. Infirmus factus est, dum propter fratres infirmos à licitis abstinet, ne illis scandalum
I generet. ¶ Omnib⁹ factus sum omnia, vt omnes saluos facerem.) Hoc fuit viri prudentis & spiritalis, vt omnibus omnia factus, propositū tamen religionis non excederet: quia vbi cessit, ad hoc cessit vt proficeret: nec aliud fecit quām lex mandauit. ¶ Omnia autē facio ꝓpter euangelium, vt particeps eius efficiar.) Hoc est, omnia supradicta facio vt voluntatis euangelicæ particeps fiā, quam habet circa salutem humanam.

NESCITIS quoniā qui in stadio currunt, oēs qui dem currunt, vnus autē accipit palmā? Nunc aliud vult exponere. Itaq; hoc exemplo ostendit quanta sit vtilitas legis nostræ, in qua nō vni, sed omnibus promissa est palma. ¶ Sic currite, vt cōprehendatis. Solicite vult curri ad promissionē, quia magna est. ¶ Omnis autem qui in agone contendit, ab omnib⁹ se abstinet. Ab omnibus quæ vitanda eadem tradit disciplina, cum sciant vnum coronandum: quanto magis nobis obseruandum est, quia omnibus promissa est salus. ¶ Et illi quidē vt corruptibilem coronā accipiant, nos utē incorruptā. Et in hoc multū dispar donum est, ac per hoc diligētiores nos esse debere, quibus nō terrenis & marcescētibus floribus, sed æternis cōserta gēmis in modum regalis diadematis spiritalis corona seruatur.

EGO igitur sic curro, nō quasi i incertū.) Magna spe currere se ꝓfitetur, certū habēs quid sit promissū. ¶ Sic pugno, nō quasi aerē cædēs.) Hoc est, non verbis magis, sed rebus cōtendo. ¶ Sed castigo K corpus meum, & seruituti subiicio.) Castigare corpus est ieiuniis illud agere, & illa ei dare quæ ad vitam proficiant, non ad luxum. Seruituti vero subiicitur, dum nō suam perficit, sed spiritus voluntatē. Ne forte aliis prædicans, ipse reprobus inueniar.) Ideo se refrenare corpus suum ostendit, vt remuneratione, quā aliis prædicat etiam ipse dignus habeatur, ne aliis curatis ipse remaneret in vulnere. Ratam ergo spem prædicationis suæ affirmat, quando gestis id se prosequi quod docet ostendit: quia qui aliter agit q̄ prædicat, suspectos facit audientes vt de promissis dubitent. Suo itaq; exemplo non magis verbis quām operibus exercendum hortatur.

CAPVT DECIMVM.

NOLO enim vos ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerūt, & oēs mare transierunt, & oēs in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari. Iudæorū exēplo, qui negligentia sua offenderunt, solicitos nos vult esse. Ideoque sub nube dicit illos fuisse, quia omnia quæ gesta sūt in figura nostri facta sunt, vt veritatis nostræ illi haberint imaginem. Cōtecti enim nube, & ab aduersariis suis tuti præstiti, dum à morte liberati sunt, baptizati dicūtur. Illis enim, id est AEgyptiis in mari mortuis, dum hi duce Moyse feliciter transeūt, erepti sunt à morte: quod præstat baptismum. Nō enim illis prēterita mala imputa L ta sunt, sed per mare & per nubem purificati, præparati sunt ad accipiendā legem & formā futuri sacramenti nostri. ¶ Et omnes eandem escā spiritalem ederunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt. Bibebant enim de sequenti spiritali petra. Petra autē erat Christus. Māna, & aqua quæ fluxit de petra, hæc dicit spiritalia, quia non mundi lege parata sunt, sed dei virtute sine elementorum cōmixtione ad tēpus creata, habentia in se figurā futuri mysterii, quod nunc nos sumimus in commemoratione Christi domini. Ideo & panis angelorum dictus est, quia virtute qua angeli subsistūt, creatus est, hoc significās, quia de cælis vēturus erat qui spiritaliter pasceret, Vnde & māna primū dominico die venit de cælo ad saturitatē populi. Sequēs autē petra dicta est, quæ intelligitur esse Christus. Vbi enim deficiebat humanū eis suffragiū, aderat Christ⁹: ideo sequebatur, vt vbi defecisset ille subueniret, nec enī petra aquā dedit, sed Christus.
¶ Sed nō in plurib⁹ eorū bene sensit deus.) Ideo hoc dixit, quia acceptū beneficiū nō intellexerūt. ¶ Prostrati enim sunt in deserto. Dignū est vt q magna cōsecutus, M in paruis diffidēs est, nō solū hæc non adipiscatur, verū etiā amittat & illa. Quoniā ergo superius hortat⁹ est ad meliora, se etiā id elaborare, vt ad ꝓmissionē dignus occurrat: nunc vt istud exēpli terrore cōstrigat, ac suadeat Iudæos tūc simili modo dicit donū dei & gratiā sortitos sicut & nos: & quia indiligētes, & dubitantes de dei promissione futurū, ꝓstratos esse i deserto, vt ideo semetipsum affligere se ostēderet, ne in illorū numero inueniretur: proinde elaborādum vt sui imitatores existerent.

HAEC autē in figura nostri facta sunt, vt non simus desiderantes mala, sicut & illi desiderauerunt.) Hic sensus & ratio quā supra memorauī. ¶ Neq; simulacris seruiētes, sicut qdā illorū. Nunc hos tāgit q in idolio recūbētes, putabāt non esse peccatum. Exo 32
¶ Sicut scriptū est: Sedit popul⁹ māducare & bibere, & surrexerūt ludere.) Ante idolū vtiq;, vt nō se crederēt immunes à crimine q in idolio epulabātur. Nā Moyse i mōte posito apud deū simulacro vituli facto post oblationē dedicationis causa, sedit popul⁹ māducare & bibere, & surrexerunt ludere. Hęc luxuria est, qua semp oblectati, in dei rebus infideles inuēti sunt. Ideoq; instruit ne in hāc diffidētiā per assensum luxuriæ in idolio incidam⁹ Nu. 25
¶ Neq; fornicemur, sicut qdā illorū fornicati sūt, & ceciderunt vna die vigintitria milia hoim.) Hoc illis retri-

A butum est,quando cum Madianitis mulieribus se cōmaculatunt.Ira enim dei extitit cōtra illos,quæ æmulatione Phinees sacerdotis habētis zelū dei, sopita est, ne plures moretētur.) ¶Neq; tētemus Christum, sicut quidam eorū tentauerūt,& a serpētibus perierūt. Detrahentes de deo Christum tentasse dicūtur,quia Christus erat qui ad Moysen loquebatur.Demiq; ne nos in eadē causa inueniamur,cōmonet,ne diabolo tradamur, cuius serpētes habent figurā. ¶Neq; murmuraueritis, sicut quidā ex ipsis murmurauerūt.)Murmurare est falso adinuicem de prepositis & rectoribus quæri,quātum ad mentē loci pertinet, quia solet murmur fieri, & iusta ex causa. Nume.21. ¶Et perierūt ab exterminatore.) Hoc est,in locū Iudæ concesserūt anticipātes illum,quia tradēs Christū exterminatus est de numero apostolorū a iudice deo. Per hęc exēpla ad correctiorē nos vitā prouocat,vt monitis eius aut præmiū,si obediētes fuerimus,aut propensiorē pœnam mereamur inobediētes. Non est enim ambiguū illos peccātes plus subiiciēdos tormentis,quibus peccantium pœnæ ad hoc relatæ sunt,ne peccarent.

HAEC autē omnia in figura cōtingebant illis, scripta sunt autē ad correctionē nostrā, in quos fines seculorū deuenerūt.) Fines seculorū nos sum⁹,quia tūc hæc ideo facta noscūtur circa retributionē illorū,vt nobis essent exēplo,qui postremo seculo futuri eramus in fide Christi. Pro vtilitate enim no
B stra gesta sūt, vt si terrore horū in dei timore māserim⁹ gloriā illis promissā accipiamus,si quo minus,geminabitur nobis pœna illorū:quia maior notitia legis plus facit reū.)¶Propterea qui se putat stare, videat ne cadat.) Hoc ad eos loquitur qui præsumētes de scientia qua licitū est omnia edere,infirmis fratribus scādalo erāt, & putantes aliquid se proficere doctrina pseudoapostolorū, deteriorauerāt,& iudicabāt apostolum, cū ipsi essēt rei. Superbiā ergo amputat,ne per hanc tentētur, sicut Iudæi tētati sunt,& perierūt. ¶Tētatio vos non apprehendat,nisi humana.) Ac per hoc detrahētes Apostolo,dominū tentare vidētur,quia & tunc cū Moysi detraherēt, dubitarēt de eo,deum tētasse dicūtur,Omne enim quod probatū non habetur,tētatur. Ideo vt hæc tētatio cōuelatur,admonet cum terrore. Vt autem humana tentatio illos apprehendat,hortatur. Humana enim tentatio est propter spē dei diffidere de homine,quia vana spes in homine,vt in necessitate aut pressura nō desperet de deo, humanū auxiliū requirēdo, sicut & Iudæi qui dubitātes de deo, idolorū adminicula exorabāt,hoc est, humanū auxiliū:quia dii paganorū terra sunt,& culturā idolorū humanus error inuenit. Propter Christum ergo pati humana tentatio est,per quam proficiscitur apud deum.

FIDELIS autē deus,qui nō patietur vos tētari super q̄ potestis,sed faciet cū tētatione etiam prouētum, vt possitis tolerare.) Ideo fidelē dicit deū, qui non patie
C tur vos tētari super id quod potestis,quia daturū se promisit deus diligētibus se regna celestia,& det necesse est,qa fidelis est. Propterea ergo tribulatis pro se aderit,nec patietur tātum irrogari quod tolerari non possit,sed faciet vt aut cito cesset tentatio,aut si prolixa fuerit,det tolerādi virtutē:alioquin nō dabit qđ promisit,quia vicetur q̄ patitur. Homo est enī infirmitati subiectus,& nō erit qui accipiat. Sed quia fidelis est deus qui promisit,subuenit vt impleat quod promisit. Deniq; breuiatos dies dicit dominus, vt saluentur electi,vt possint consequi regnū dei. Quomodo tamē a deo adiuuatur,si tātum permittatur tētari,quantū potest? Adiuuatur planē, dum non plus permittitur ei imponi, q̄ scitur ferre posse,vt quarto die pati nō permittatur, qui scitur vltrā non posse q̄ triduo tolerare. ¶Quapropter charissimi fugite ab idolorum cultura.) Hortatur etiā nunc vt abstineant se omni societate idolatriæ, vt non solum spes, sed & animus inde tollatur, ne per hoc nascatur in deū tentatio. Nemo enim assiduus in idolio nihil speret de eo Hinc enī sperare,dubitare de deo est,sicut & Saul re D licto deo,qui ei fuerat delicti causa iratus,ad idolatriam se contulit,aliquid sperans de ea. Cui quidem & in præsenti obfuit, & in futurum gehennam vltricem prouidit. ¶Quasi prudentes vos iudicate quæ dico.) Exempla subiicit, vt facilius suadeat: quia cui verba satis non faciunt,solent exempla suadere.

CALIX benedictionis quem benedicimus, nōnne cōmunicatio sanguinis domini est? Panē quē frāgimus,nōnne cōmunicatio corporis domini est? Quia vn⁹ panis vnū corpus multi sumus: oēs enī de vno pane & de vno calice participamus.) Quoniam vnum sumus,alter alterius membra: vnum nos sentire debere dicit, vt fides vna vnum habeat sensum & opus.

VIDETE Israel secūdum carnem.) Hoc est,discite homines vidētes deum,quēadmodum se habent carnalia,id est idololatria. ¶Nōnne qui edūt hostias,participes sunt altaris?)Sicut enī nos de vno pane & de vno calice percipientes, participes sumus & consortes corporis domini,ita & qui edunt hostias,participes sunt altaris erroris. ¶Quid ergo dico?quia simulacro immolatū aliquid est, nō quia simulacrum est aliquid:sed quæ sacrificāt,dæmoniis immolāt.)Simulacrū vere nihil est, quia imago videtur rei mortuæ, sed sub E tegmine simulacrorū diabolus colitur. ¶Nolo vos participes fieri dæmoniorū.(Ostēdit illis nō hoc esse tātum quod videtur in idolio, sed esse occultū iniquitatis mysterium,quod vt vnius dei fidem corrūperet Satanas adinuenit. Vnde & Ioānes apostolus in epistola sua dicit: Ad hoc venit filius dei,vt solueret opera diaboli. ¶Nō 1.Ioan.3. potestis calicē domini bibere, & calicē dęmoniorū. Nō potestis mensæ domini communicare, & mensæ dæmoniorū.) Sicut & dominus ait: Nō potestis deo seruire,& Matt.6. mammonæ: quia qui calicem dæmoniorum bibit,calici domini insultat: & cum mensæ dæmoniorum communicat,mensæ domini, id est altario obstrepit,& domini corpus crucifigit. Ideirco enim Christus crucifixus est, vt dissolueret opera diaboli. Qui ergo facit opera diaboli,Christo repugnat. ¶Aut æmulamur dominū?nunquid fortiores illo sumus?Vix fit vt humilis zeletur potentem. scit enim non sibi competere in quo illi potest inuideri: sed aut inæquali inuidetur, aut propè æqualibus. Ideo Apostolus non posse dixit homines æmulari dominum IESVM. Præterea qui illum sciūt dominum, si quo minus, non videtur eis dignus esse vocari dominus,quem zelantur ne dominus sit. Zelo enim Satanas idololatriam inuenit, vt homines negando deum domi F nū,idolis seruiant quasi diis & dominis. ¶Omnia licēt, sed nō omnia expediunt.) Omnia dicit licere secūdum legem naturæ. Omnia enim munda sunt. De escis enim agebatur,& carne idolis immolata. Nam quę prohibita & interdicta sunt, quomodo dici possūt licere, cum hic etiā ipsa quę cōcessa sunt,significet aliquādo nō expedire?sicut dicit Petrus apostolus: Si hæc est causa viri cum Matt.19. vxore,nō expedit nubere. ¶Oia licēt,sed non oia ædificant.)Idem sensus est, quia licet omnia edere: sed quod idolis immolatur,nō ædificat: quia scāndalum facit fratri sicut supra dictum est: ideoq; a licitis aliquando temperandum est,vt prosit. Hinc est vnde sumptus ab is,cum ei liceret,noluit accipere,sciens non expedire.

OMNE quod in macello venit,edite, nihil interrogantes propter conscientiā. domini est enim terra,& plenitudo eius.) Vt omnia mūda ostenderet,exēplo psalmi 23.hoc roborauit,quia nō potest immundū esse quod domini est. Et quoniā superius de escis ait,Omnia licēt:statim subsecutus est,Omne qđ in macello venit,edite,nihil interrogantes propter conscientiam. Hoc autem ideo subiecit,vt libera sit cōscientia. Licet enim aliquid pollutū sit per accidētiam, id est oblationem idoli, cum hoc tamen nescit qui emit, nullum patitur scrupulum,& apud deum immunis est.

G Si quis vocat vos ex infidelibus ad cœnã,& itis,omne quod appositũ vobis fuerit,edite, nihil disquirẽtes.) Hoc est simpliciter manducate qđ apponitur, nõ interrogãtes vnde sit. ❧Si vero aliquis dixerit, hoc immolatitiũ est,nolite mãducare propter conscientiam.Consciẽtiam autẽ dico,nõ tuã,sed alterius.) Hoc perfectis loquitur,q̃ possunt contẽnentes idololatriam, quia nihil est manducare de sacrificio, certi quia quod sub dei creatoris nomine editur, nõ potest polluere:sed quia alius qui idolis seruit,gloriabitur te edẽte de sacrificatis quasi venereris idola,ideo nõ debet edi.Apud cõscientiã enim ille lætabitur suã, quia videt te libẽter appetere qđ idolis immolatum est. ¶Vt quid enĩ libertas mea iudicatur ab alia cõscientia?) Hoc dicit qa cum ab idoli deuotione cõscientia sit libera,quid opus est vt putetur qa venerationis causa edat idolis immolata? Iudicatur enim non distare ab eo qui colit idola,quando nõ horret quod oblatũ est simulacro. ¶Si ergo gratiæ particeps sum,quid blãsphemor pro quo ego gratias ago?) Id est,si ego gratiæ dei cõmunico,quia in ipsius nomine edo,quid opus est arbitrari hoc aliquem quia ego idolo deuotus sum, dum non horreo quæ oblata sunt idolo? hoc est, blasphemor. Et me ergo blasphemat, & ille in idolo suo gaudet:& dũ me putat participẽ, habet occasionẽ permanẽdi in errore,& fratrib9 malũ datur exemplum. Nam si præceptum est in lege vt luci & aræ & tituli & ipsa idola confrigãtur,vide si nõ peccatum est non
H solum hæc non facere, sed & interesse epulis huiusmodi:propterea de sacrificatis non expedit edere.

Sive ergo editis,siue bibitis, siue aliquid facitis,omnia in gloria dei.) Per hæc subiecta declarauit in idolio edere, inimicũ esse deo quauis licet cõscientia. Ad opprobriũ enim dei vni9 hęc diabolo dedicãtur. Nã in gloria dei edere & bibere & aliquid facere hoc est,vt sub inuocatione creatoris cũ modestia conuiuium celebretur. In gloria enim dei aliquid fit, cum in actibus & conuersatione Christiani deus laudatur, vel cũ filiorũ procreatio á deo speratur. ¶Sine offensione estote Iudæis,& Græcis,& ecclesiæ dei.)Sic tẽperandam conuersationẽ nostrã docet,vt nullus in ea scandalũ patiatur. Offensio ergo Iudæis fit,cũ idola quæ illi abominãtur Christianũ, qui se dicit legẽ & prophetas accipere,vidẽt nõ horrere.Græcis vero,id est gẽtilibus,hęc est offensio,si in eo in quo sunt,nõ solũ non arguantur,sed & prõptiores fiãt, dum non vitãtur vota idolorũ illorũ. Ecclesiæ autem dei fit offendiculum quãdo quosdam ex
I numero suo videt iis quæ inimica sunt deo, adhærere. ¶Sicut ego omnibus per omnia placeo,nõ quærens qđ mihi vtile est,sed multis,vt salui fiãt.) Omnibus per omnia placere, est sine scandalo cuiusquam agere ad profectum vtilitatis illorum,vt & illis & huic sit vtile.

CAPVT VNDECIMVM.

Imitatores mei estote,sicut & ego Christi.)Humanum est quod dicit,vt imitatores eius simus,qui á deo nobis magister indultus est. Si enĩ hic dei imitator est, quare nos non hominis? quia sicut deus pater misit Christum magistrum & authorem vitæ, ita & Christus misit apostolos nobis magistros, vt eorũ imitatores essemus, quia eius
Ioan.17. esse non possumus. Ita enim ait dominus ad patrẽ:Sicut me misisti in hunc mundum, ita & ego misi eos in hunc mundũ. Et quia digni imitatores eius erãt futuri, subiecit:Et pro eis sanctifico meipsum. ¶Laudo autẽ vos fratres quòd omnia mea memoria retinetis, & quomodo vbique trado,traditiones meas tenetis.) Postq̃ mores & conuersationẽ illorũ arguit,nũc traditiones vult corrigere.Ideo non hoc cõfirmat,sed succenset eis,quia cum esset apostolus eorum, immemores erant traditionum eius,neq; quod adhuc nõ didicerant, ex aliatũ ecclesiarum traditione sequebantur, ac per hoc quasi nouiter K tradit illis,dicens:

Volo vos scire qa omnis viri caput Christ9 est.) Ad authoritatem retulit,quia omnis homo á deo quidem,sed per Christum. ❧Caput autẽ mulieris,vir.)Quia quãuis & mulier per Christũ, de viro tamẽ facta est,ac per hoc subiicitur viro. ¶Caput autẽ Christi deus.)Dignum est vt filii caput pater dicatur, quasi genitor eius. Aliter tamen caput viri Christ9 est,& aliter vir mulieris, & aliter deus caput Christi est. Deus autem ideo caput Christi est, quia de eo vel ab ipso genit9 est. Mulieris vero ideirco caput vir est,quia ex eius costa dei virtute formata est. Christus autem ideo caput viri est,quia per ipsum,cum nõ esset,formatus est. Vna ergo dictio diuersam habet intelligentiam, quia & personæ discrepant & substantiæ.

Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput suũ.) Orare dicit deprecari. Prophetare autẽ aduentũ fore domini voce symboli post rationẽ effari. ¶Omnis autẽ mulier orãs aut prophetãs nõ velato capite,cõfundit caput suũ.Vnũ est enim atq; idipsum,vt decaluata. Si autẽ non velatur mulier,tõdeatur. Si autem turpe est mulieri tonderi aut decaluari,velet caput. Vir enim nõ debet velare caput, cum sit imago & gloria dei.) Quãuis vna substãtia sit & vir & mulier, tamẽ quia vir caput est mulieris, anteponẽdus traditur, vt per causam & traditionem maior sit, non per substantiã.Inferior ergo mulier viro est,portio L enim eius est,quia origo mulieris vir est. Ex eo enim est: ac p̃ hoc obnoxia videtur mulier viro, vt imperio eius subiecta sit. Honorificentiã & dignitatẽ viri obstare dicit ne velet caput. Imago enĩ dei non congruũ est vt veletur:abscondi enĩ non debet. ¶Dei enĩ gloria videtur in viro,mulier autem gloria viri est.)Multum distat inter gloriã dei,& gloriam viri. Vir enim ad imaginẽ dei factus est,non mulier. Hæc est autem imago dei in viro, quia vnus deus vnum fecit hominẽ, vt sicut ab vno deo sunt omnia,ita essẽt & ab vno homine omnes homines, vt vnius dei inuisibilis, vnus homo visibilis imaginem haberet in terris,vt vnus deus in vno homine videretur authoritatẽ vnius principii cõseruare ad confusionem diaboli,q̃ sibi neglecto vno deo dominum & diuinitatẽ voluit vsurpare. Quod propheta Ezechiel significat,& apostolus idẽ. Ait enĩ:Ita vt in tẽplo dei sedeat ostendẽs 2. Thes. 2.
se quasi sit deus. ❧Non est enim vir ex muliere, sed mulier ex viro. Etenim nõ est creatus vir propter mulierẽ, sed mulier propter virũ. propterea debet mulier potestatem habere supra caput propter angelos.)Potestatẽ velamẽ significauit. Angelos episcopos dicit,sicut docetur in Apocalypsi Ioãnis. Et quia vtique homines sunt, quod nõ corriperẽt plebẽ,arguũtur:& quod rectũ est in M illis,laudatur. Mulier ergo idcirco debet velare caput, quia nõ est imago dei,sed vt ostẽdatur subiecta. Et quia præuaricatio per illã inchoata est, hoc signi debet habere,vt in ecclesia propter reuerẽtiã episcopalẽ nõ habeat caput liberũ,sed velamine tectũ. Nec habeat potestatem loquendi,quia episcopus personã habet Christi. Quasi ergo ante iudicẽ,sic ante episcopũ,quia vicarius domini est,propter reat9 originẽ subiecta debet videri. ¶Verumtamen neq; mulier sine viro,nec vir sine muliere in domino.) Ideo ĩ domino,qa deus ex vno fecit ambos & vnũ. vna enim caro & vnũ corpus sunt in domino.hoc est,secundũ dominũ qui creauit. Deniq; qui nõ credunt mulierẽ de viro sumptã,hi sine domino,vel nõ secundũ deum credunt hominũ originẽ, ¶Nam sicut mulier de viro,ita & vir per mulierem. Hoc firmauit quod dixit, quia ambo vnũ sunt in natura, quia origo mulieris vir est,sicut legitur in Genesi factum á domino creatore. ❧Omnia autẽ ex deo.)Postq̃ gradatim exposuit singula vt omnia deo subiiceret, vnũ seruans principium ait: Omnia autẽ ex deo,vt neq; mulier subiectionis suæ cau-

A sa contristaretur, neque vir quasi exaltatus superbiret. ¶ Vosipsi iudicate, decet mulierē nō velatā orare deū?) Hic est vnde superi⁹ illis per ironiā succēsēt dicēs: Laudo, qa omnia mea memoria retinetis, & quomodo vbiq; trado, traditiōes meas tenetis. Cū eni hæc esset traditionis ratio, vt velatæ essēt mulieres in ecclesia, illi contrā reuelatas eas in ecclesia patiebātur. Ideoq; il non authoritate traditionis quā neglexerāt, sed p ipsam naturā sua dere illis nititur veritatē, dicens: ¶ Nec ipsa natura docet vos, qa vir quidē si comā habuerit, ignominia est illi.) Hoc secūdum legē locutus est: prohibet enim virum esse comatū. ¶ Mulier autē si comā habuerit, gloria est illi, quoniā coma pro velamine data est ei.) Naturaliter hoc honestū & propemodū decretū vult esse, vt velata mulier satisfaciat & gratias agat deo. Coma ergo iudiciū velaminis est, vt naturę & voluntas addatur. Deniq; nulla mulier reuelata adit potestatē. ¶ Si quis autē videtur contētiosus esse, nos talem consuetudinē non habemus, neq; ecclesia dei.) Post rationem redditā, vt cōtentiosos vincat, authoritatem interponit, quia neq; Iudaismus hoc habuit: vnde dicit: Neq; nos neq; ecclesia dei. vt neq; Moyses, neq; Saluator sic tradiderit. ¶ Hoc autem præcipio non laudans quod non in melius, sed in deterius conuenitis. Quomodo particulatim conuersationem illorum per correctionem emendat, ita & traditiones illorum, non laudans vtiq; sed vituperans eos.

PRIMVM enim.) Primūm dicendo, genus peccati ostendit vnde orti sunt errores quos reprehendit. vbi enī disentio est, nihil rectū est. ¶ Conueniētibus vobis in ecclesiā, audio dissēsiones esse, & partim credo. Oportet enī & hæreses esse, vt & qui probati
B sunt manifesti fiāt inter vos.) Sciēdo nōnullos mēte corruptos versutia diaboli, dicit, oportet hæreses esse. non vtiq; voluit, nec optauit, sed quia sint, futurū dixit: sicut
Matt. 18. & dominus, Oportet, inquit, venire scādala. & , oportet
Luc. 9. filiū hominis pati. præscius qa Iudas proditor erat futurus. Vt probati autē, cum dicit, manifesti fiant inter vos, illos significat qui in traditione accepta durātes, exemplum probationis erāt euāgelicę disciplinę ad condēnationē cæterorū. Ii sunt quos in capite epistolę significat, eō quod dicerent: Nos verō Christi: cū alii dicerent: Ego Pauli, ego Apollo. ¶ Cōueniētibus igitur vobis in vnū iam non est dominicā cœnā manducare. Vnusquisq; enim vestrū propriam cœnā præsumit in māducando, & alius quidē esurit, alius ebrius est. Nūquid domos nō habetis ad edendū & bibendū? aut ecclesiam dei cōtemnitis, & cōfunditis non habētes?) Hos notat q sic in ecclesiā conueniebāt, vt munera sua offerētes aduenientibus presbyteris, qa adhuc rectores ecclesiis non omnib⁹ locis fuerāt constituti, totum sibi q obtulerat, vendicaret schismatis causa. Dissensiones enī inter eos pseudoapostoli seminauerāt, ita vt oblationes suas zelarētur, cum vna atq; eadē prece, omniū oblationes benedicerentur, vt ii q (vt assolet fieri) nō obtulerant, aut vnde offerrent
C non habebant, pudore correpti confunderētur non sumentes partem: & tam cito illud agebāt, vt superuenientes non inuenirēt qđ ederent. Ideoq; si sic, inquit, conuenitis, vt vnusquisq; suum sumat, domi hæc agenda, non in ecclesia, vbi vnitatis & mysterii causa cōuenitur, non dissensionis & ventris. Munus enim oblatum totius populi fit, qa in vno pane omnes significātur. Per id enim quod vnum sum⁹, de vno pane omnes nos sumere oportet. ¶ Quid dicā vobis? Laudo vos in hoc? non laudo.) Apertum est: deprehenso & correpto errore, vt de cætero corrigant, & sciant hoc verum, quod dudum in primordiis ipsi didicerant: formam illis quæ à Saluatore in re huiusmodi data est, iterat dicens:

EGO enim accepi à domino, quod & tradidi vobis, quoniā dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agēs fregit & dixit. Hoc est corpus meū quod pro vobis fragitur. hoc facite in mei cōmemorationē. Simili modo & calicē postq; cœnatum est, dicēs: Hoc poculū nouū testamentū est, in meo D
sanguine. hoc facite quotiēscunq; bibetis in mei cōmemorationē. Ostendit illis mysteriū eucharistię inter cœnandū celebratū, non cœnā esse. Medicina eni spiritalis est, quę cū reuerētia degustata purificat fibi deuotū. Memoria eni redēptiōis nostræ est, vt redēptoris memores, maiora ab eo cōsequi mereamur. ¶ Mortē domini annunciātes donec veniat. Quia eni morte domini liberati sumus, huiꝰ rei memores, in edēdo & potando, carnē & sanguinē, quæ pro nobis oblata sunt, significam⁹, nouum testamentum in his consequuti, quod est noua lex, quæ obedientē sibi tradit cęlestibus regnis. Nam & Moyses accepto sanguine vituli in patera asperfit filios Israel, dicens: Hoc est testamentū quod disposuit deus ad vos. Hoc figura fuit testamenti quod dominus nouū appellauit per prophetas, vt illud vetus sit quod Moyses tradidit. Testamentū ergo sanguine constitutum est, quia beneficii diuini sanguis testis est. in cuius typum nos calicem mysticum sanguinis ad tuitionē corporis & animæ nostrę percipim⁹, quia sanguis domini sanguinē nostrū redemit, id est totū hominem saluū fecit. Caro enim Saluatoris pro salute corporis, sanguis verò pro anima nostra effusꝰ est, sicut prius præfiguratū fuerat à Moyse. Sic E
enim ait: Caro, inquit, pro corpore vestro offertur, sanguis vero pro anima. Ideoq; non manducādum sanguinem. Si igitur apud veteres imago fuit veritatis, quæ nunc apparuit & manifestata est in Saluatoris aduentu, quomodo hæreticis contrarium videtur vetus nouo, cum ipsa sibi inuicem testimonio sint?

ITAQVE quicunq; ederit panē hunc, aut biberit calicē domini indignē domino, reus erit corporis & sanguinis domini.) Indignum dicit esse domino q aliter mysteriū celebrat q̄ ab eo traditū est. Non enī potest deuotꝰ esse qui aliter præsumit, q̄ datum est ab authore. Ideoq; præmonet vt secūdū ordinē traditū deuota mēs sit accidentis ad eucharistiā domini, quoniā futurum est iudicium, vt quemadmodū accedit vnusquisq;, reddat causas in die domini Iesu Christi, qa fine disciplina traditionis & conuersationis q accedunt, rei sunt corporis & sanguinis domini. Quid est autem reos esse, nisi pœnas dare mortis domini? Occisus est enim pro iis qui beneficiū eius in irritū ducūt. ¶ Probet autem se homo, & sic de pane edat, & de poculo bibat. Qui enim māducat & bibit indignē, iudiciū sibiipsi manducat & bibit, non discernēs corpus domini.) Deuoto animo & cū timore accedendum ad cōmunionem docet, vt sciat mens reue F
rentiā se debere ei ad cuiꝰ corpus sumendū accedit. Hoc enim apud se debet iudicare, qa dominꝰ est, cuius in mysterio sanguinē potat, qui testis est beneficii dei. Quem nos si cum disciplina accipiamus, nō erimus indigni corpore & sanguine domini: gratias enim videbimur reddere redēptori. ¶ Ideo multi in vobis inualidi & ægroti, & dormiunt multi.) Vt verum probaret, quia examē futurum est accipientiom corpus domini, iam hic imaginem iudicii ostendit in eos qui inconsideratē corpus domini acceperant, dum febribus & infirmitatibus corripiebantur, & multi moriebantur, vt in his cæteri discerent, & paucorum exemplo territi emendarentur, non inultum scientes corpus domini negligenter accipere, & eum quem hic pœna distulerit, grauius tractari fore, quia contempsit exemplum. ¶ Quod si nosmetipsos discerneremus, non vtique iudicaremur. Dum iudicamur autem, à domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.) Hoc dicit, quia si nosmetipsi errores nostros corrigeremus, non à domino iudicaremur. Et quia corripimur, tamen pro nobis est vt timore ipso emendemur. In paucis enim omnium est emendatio, ne cum hoc mundo, id est, cum infidelibus damnemur. Nihil enim differt ab infideli, qui inconsideratē ad mensam domini accedit.

GITAQVE fratres cũ conuenitis ad manducandum, inuicem expectate. si quis esurit, domi mãducet.) Adinuicem expectãdum dicit, vt multorum oblatio simul celebretur, vt & omnibus ministretur, & si quis impatiens est, domi terreno pane pascatur. ¶ Vt non in iudicium conueniatis.) Hoc est, ne mysterium reprehensibiliter & cũ offensione agatis. ¶ Cætera autẽ cum venero disponam.) Caput prius salutis ordine agendum ostendit, & quomodo in ecclesiam ab vtroq; sexu cõueniatur, præmisit. in quibus rebus si error fuerit, nõ leue peccatum est. Cætera autem quæ ad ædificationem ecclesiæ pertinent, præsentia sua ordinare se promisit.

CAPVT DVODECIMVM.

DE spiritalibus autem nolo vos ignorare fratres scitis quia cum gentes eratis, simulacrorũ forma euntes prout ducebamini.) Spiritalia illis traditurus, exemplum prioris conuersationis memorat vt sicut simulacrorum fuerunt forma, colentes idola, & ducebantur duce voluntate dæmoniorum, ita & colentes deũ sint forma legis dominicæ, ambulantes sicut placet domino. Forma enim vniuscuiusque legis in professione & conuersatione cultoris debet videri. Ille enim forma & imago legis dei est, in cuius fide & cõuersatione euãgelii veritas lucet. ¶ Propter quod notum vobis facio quia nemo in spiritu dei dicit anathema IESV, & nemo potest dicere dominum IESVM nisi in spiritu sancto.) Quoniam rationem spiritaliũ ignorantes, per singula charismata hominibus potius q̃ deo dabant gloriã non assecuti per spiritum sanctum hoc donũ ministrari: & quia qui dominũ Iesum vocat, non sine spiritu sancto hoc dicit. habet enim gratiam in eo ipso fidei suæ, propter gloriam nominis Christi. non enim sine dono dei est, dominum dicere Iesum. ac per hoc ostendit illis in omnibus dei esse laudem & gratiam: quia sicut idolorum imago in ministris eius est, ordinem suum habens per singulos gradus, totum tamen hominis est: ita & in lege dominica gradus charismatum sunt officiis ecclesiæ, nõ vtiq; meritis humanis indulti, sed vt membra ad ædificationem ecclesiæ pertinẽtia, quæ per se & in se habent gloriam, sicut est etiam in humanis officiis. Scholæ enim sunt quæ positis in se dant dignitatẽ, vt loci honor hominem faciat glorioſum, non propria laus. Ait ergo: Nemo in spiritu dei dicit anathema IESV. Vox enim quæ dicit anathema IESV, humano est errore prolata. quicquid enim falsum est, ab homine est. Et nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Dictum enim ipsum quo significatur dominus Iesus, non adulatione hominum, sicut & idola dii vocãtur, sed spiritus sancti veritate profusum est. Quicquid enim verũ à quocunq; dicitur, à sancto dicitur spiritu. Ne ergo hominum fauorem existimarent in regula Christiana, & propter hoc se argui minime paterentur, sicut in simulacris: (homo enim adinuenit vt deus dicatur qui non est, ac per hoc subiecti sunt antistites illis) ostendit eis nullum beneficium esse humanum in eo cum dicitur, Dominus Iesus, sed magis donum dei, qui dignatus est mysterium suũ hominibus declarare. Etenim ipsa professio remissionem aequirit peccatorũ, sicut exaggeratio idolorum. Docet ergo eos quia non præstant religioni beneficiũ dicentes dominũ Iesum, sed accipiũt: ne more idolorũ hominum putarent gratiã esse in lege domini, dũ vocatur deus qui nõ est. Deniq; non intelligentes dei donũ esse in fide, singuli singulos sibi homines delegerant quos sequerẽtur, dicentes: Ego sum Pauli, ego verò Apollo. Superbiã ergo illorũ humiliat, vt patiantur se sicut dixit, argui. ¶ Diuisiones autem gratiarum sunt.) Non hoc humanis meritis vult adscribi, sed gratiæ dei, ad honorificentiã nominis eius. Sicut enĩ qui dicit dominũ Iesum, in spiritu sancto dicit qualisuis sit, ita & in loco ordinis officii ecclesiastici positus, gratiam habet, qualisuis sit: nõ vtiq; propriã, sed ordinis per effi- K catiam spiritus sancti. Vnde & inter initia dicit: Neq; qui plantat, est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat deus. ❧ Idem autẽ spiritus, & diuisiones ministeriorum sunt.) Per eũdem spiritum diuersa dona dicit præstari. ¶ Idẽ verò dominꝰ, & diuisiones oprationũ sunt.) Iungit nũc Christum spiritui sancto. ¶ Idẽ autem deus, qui operatur omnia in omnibus.) In tantũ non hoc hominibus dandũ quasi propriũ, sed soli deo asserit, vt etiam donũ spiritus sancti, & gratiã domini Iesu, vniꝰ dei dicat operationẽ, ne gratia & donũ diuisum sit per personas patris & filii & spiritus sancti, sed indiscretę vnitatis & naturę trium vnũ opus intelligatur, vt ad vnũ omnem gloriã redigat & diuinitatẽ. Diuisiones autẽ gratiarum sunt officiis ecclesiæ, nõ humanis meritis deputatę. Si enim spiritus sanctus idem dominus est, & dominus idem deus est, tres vnus deus est. Cum enim spiritus sancti gloria, & potestas, & natura dei est, & dominus Iesus idẽ est in natura qđ deus est, vnus vtiq; spiritus sanctus, & dominus Iesus, & pater deus est. Et singuli enim deus vnus, & tres deus vnus. Deniq; operãte vno, tres operari dicũtur, vt trinitatis mysteriũ in vnius dei natura & potestate claudatur, cũ sit immẽsum. ❧ Vnicuiq; datur autem manifestatio spiritus ad vtilitatẽ.) Hoc est, donum accipit, vt diuinis retinaculis vitã suam gubernãs, & sibi & aliis vtilis sit, dum exemplum bonæ cõuersationis ostendit. ¶ Cuidã enim datur per spiritũ sermo sapientiæ.) Id est, datur illi prudentia nõ ex literis, sed coruſco L spiritus sancti, vt cor hoc habeat illuminatũ & prudens & discernat quæ vitanda sunt, quæ sequenda. ¶ Alii vero sermo scientiæ secundũ eundem spiritum.) Hoc est, vt habeat scientiã rerum diuinarũ. ¶ Alii gratia curationũ in vno spiritu.) Id est, vt medelam tribuat infirmis, vel ægris. ¶ Alii fides in eodem spiritu.) Hoc dicit vt fidei profitendę ac vendicandę pressa verecundia accipiat facultatẽ. ¶ Alii operatio virtutũ.) Potestatẽ dari significat in eiiciẽdis dæmoniis, aut signis faciẽdis. ¶ Alii prophetia.) Id est vt spiritu repletus dicat futura. ¶ Alii discretio spirituũ.) Vt intelligat & iudicet quod dicitur, an spiritus sancti sit, an mundani. ¶ Alii interpretatio sermonũ. Alii genera linguarũ.) Interpretari est, vt dicta illorũ qui linguis loquũtur vel literis, per donũ dei fideliter interpretetur. ¶ Omnia autẽ hæc operatur vnus atque idẽ spiritus, diuidẽs vnicuiq; prout vult.) Quod superius triũ personarũ dicit, nunc per vnũ spiritũ sanctũ agi profitetur, vt quia vniꝰ naturæ sunt & virtutis, quod vnus operatur, operantur tres, vnus tamẽ est deus, cuius gratia diuiditur singulis prout vult, non ad meritũ magis hominis, sed ad ædificationem ecclesiæ suæ: vt omnia quæ mundus imitari vult, sed non implet, quia carnalis est, hæc in ecclesia, quæ domus dei est, singulorum officiis & dono & magisterio spiritus sancti indulta, ad probationem veritatis in iis qui contẽptibiles mundo sunt, videantur. ¶ Sicut enim corpus vnum est, & mẽbra habet multa, omnia autem membra ex vno corpore cum sint multa, vnum sunt corpus: ita & Christus. Etenim in vno spiritu nos omnes in vnum corpꝰ baptizati sumus, siue Iudæi, siue Græci, siue serui, siue liberi, & omnes vnum spiritum potauimus.) Per hæc docet nullius personam quasi despecti contemnendam, neque alicuius quasi perfecta sit præferendam, nec gloriã quæ soli deo debetur, hominibus tribuendam, quando in omnibus vnus atq; idem deus sit glorioſus: quippe cum omnes & vnum baptisma habeamus, & vnum atq; eundem spiritum sanctũ. Hoc propter supradictã causam, quia in aliquibus gloriabantur, aliquos vero velut cõtemptibiles spernebant. ¶ Nam & corpus nõ est vnum membrum sed multa.) Hoc dicens ostendit vnitatem varietatis officiorum, & diuersitatem hanc nõ discrepare in vnitate potestatis, quando corporis vnitas non in singularitate consistit, sed in multis mẽbris, vt inuicem sibi præsent M

A quod debent. ¶Si dixerit pes, quia nō ſum manus, non ſum de corpore: nū propterea non eſt de corpore? Hoc eſt nō poſſe eū qui infirmus videtur inter fratres, negari eſse de corpore quia nō eſt potēs. ❧Si dixerit auricula: quia nō ſum oculus, nō ſum de corpore: num propterea nō eſt de corpore?) Non debere dicit illum qui paulò inferior eſt, nō neceſsariū putari corpori propterea qđ de primis non ſit. ¶Si totum corpus oculus, vbi eſt auditus? ſi totum auditus, vbi eſt odoratus?) Id eſt, ſi omnes vnius eſsent officii & operis, quomodo impleretur reliqua neceſsitas corporis, cum cōſtet multis officiis opus eſse ad gubernacula corporis? ❧Nunc autē deus poſuit mēbra vnumquodq; in corpore ſicut voluit.) Voluntatem dei, quia prouida & rationalis eſt, mēbra dicit corpori aptaſse, vt nihil deſit multis membris perfectum. ¶Si autē fuiſsent omnia vnum mēbrum, vbi corpus?) Manifeſtū eſt quia ſi omnes vnius fuiſsent dignitatis, nō dicerentur membra, neq; corpus: ideoq; variis membrorum officiis congubernatur. Omnia enim vnū membrū eſse nō poterant. ideo autē multa ſunt, quia ab inuicem differunt dignitate. ¶Quia ſi eſsent omnia vnū membrum, vbi corpus? nūc autē multa quidem mēbra, vnum autē corpus.) Hoc dicit quia multa mēbra cum ſui inuicem egeant, nō diſcrepant in vnitate naturæ, quamuis diuerſa ſunt, quia diuerſitas hæc in vnū cōcurrit, vt corporis vtilitas expleatur: ſicut & ea quibus mundus ipſe conſtat, cū ſint diuerſa nō ſolum officiis, ſed & naturis, ad vnius tamē mundi proficiūt perfectionē, & ex omnibus his naſcitur temperies quædam in fructibus qui humanæ proficiunt vtilitati. ¶Non poteſt autem dicere oculus manui, Opera tua non indigeo.) Hoc eſt, nō po-
B teſt dicere potior inferiori, Nō mihi opus es: quia oculis quidem videtur, ſed manus ſunt quæ operantur. ¶Aut iterum caput dicere pedibus, Non eſtis mihi neceſsarii.) Id eſt, maior gradu & dignitate non poteſt ſine illo eſse qui humilis eſt, quia eſt quod humilis poteſt, quod non poteſt ſublimis: quia ferrū poteſt quod nō poteſt aurū: ac per hoc honorē capiti faciūt pedes. ¶Sed multò magis quæ videntur mēbra corporis infirmiora eſse, neceſſariora ſunt.) Manifeſtum eſt quia quāuis aliquis dignitate ſublimis ſit, ſi ſubiectus tamen defuerit q obſequiis ſuis illum faciat glorioſum, ipſa dignitas cōtemptibilis erit. Officiū eſt enim per quod dignitas conſtat. Tale eſt ſi imperatori deſit exercitus. Quamuis ergo magnus ſit imperator, neceſsariū tamen habet exercitū. Membrum eſt enim corporis eius ante ſe habēs tribunos, comites, magiſtros. His omnibus inferiores ſunt milites, & magis neceſsarii ſunt, ſicut mēbra corporis quæ cū inferiora videntur, plus vtilia ſunt. Sine oculis enim manibus operatur, & ambulās victū quærit. ❧At quæ putamus ignobiliora eſse mēbra corporis, his maiorē honorē circundamus.) Similis eſt ſenſus, quia qui putātur ſine dignitatate eſse, inuenim⁹ in eis quod laudem⁹, ſicut & in mēbris, & plus nobis placeat, q̄ quod in cæteris inueni-
C mus. Quo enim honore dignę ſunt manus, quādo quod volumus, tenemus: vel pedes, cum quo volumus, imus? propterea & nos addimus eis honorificentiā, vtputa pedibus, quos, quia humiles ſunt, & ſine dignitate, calceamentis ornamus. ¶Et quæ inferiora ſunt nobis, reuerētiam abundantiorē habent.) Manifeſtū eſt quia pudenda noſtra, quæ turpia vidētur, dū aſpectus publicos vitant, honeſtate ſe cōtegunt, ne per irreuerentiā horreāt. Simili modo & quidā fratrum cum ſint egeſtate & habitu inhoneſti, nō tamē ſunt ſine gratia, propter quod mēbra ſunt corporis noſtri. Nā ſolent ſuccincti pede nudo veſticula tetrica incedere. Quanq̄ ergo videātur cōtemptibiles, magis honori ſunt, quia ſolent vitā habere mūdiorē. Quod enī hominib⁹ videtur deſpectū, ſolet à deo pulchrū iudicari. ¶Quæ autē honeſta ſunt noſtra, nullius egēt.) Apertū eſt quia caput nō eget, neq; facies, neq; manus, vt his addatur per quod decorētur. ita & fratribus in quibus ſtudiū peritiæ, & cōuerſationis viget honeſtas, nihil eſt quod à nobis addatur, debit⁹ enim illis redditur honor. Deſpectis verò vel humilibus exhortatio neceſsaria eſt, per quā addatur illis aliquis honor vt fiant vtiles: ſi quo minus, ipſo contēptu negligentiores circa ſe erūt, in quib⁹ magis proficiendū eſt. ¶Sed deus tēperauit corpus, ei cui deeſt, ampliorē honorē tribuendo: vt nō ſit ſchiſma in corpore, ſed ipſa pro inuicē ſolicita ſint mēbra.) Sic dicit à deo moderatū humanū corpus, vt omnia mēbra eius neceſsaria ſint, ac per hoc pro ſe inuicē ſolicita, quia aliud ſine altero eſse nō poteſt, & quod inferius putatur, magis neceſsarium eſt: ſicut & de fratribus expoſitū eſt vel diſputatum, quia nullus debet velut inutilis deſpici. ¶Et ſi quid patitur vnū mēbrum, compatiuntur omnia mēbra.) Hoc de mēbris corporis carnis ambiguum non eſt: quia ſi oculus aut pes vel manus capiātur ægritudine aliqua infirmitatis, totum condolet corpus. ita & nos docet condolere fratribus, ſi aliquid huiuſmodi neceſsitatis emerſerit. ¶Siue glorificatur vnum mēbrum, congaudēt omnia mēbra.) Manifeſtum eſt quia lætum eſt caput ſiue cætera membra, ſi pedes fuerint accurati vel ſani. Sic debemus & nos alacres fieri ſi fratrē aliquē viderimus cultorē dei, & auctū honeſtate morum, hoc eſt ſanū eſse conſilio. ¶Vos autem eſtis corpus Chriſti, & mēbra de mēbro.) Oſtēdit apertè noſtrā ſe cauſam per mēbrorum carnaliū rationē tractaſse, quia nō omnes poſsumus eadem, ſed ſinguli pro qualitate fidei & gratiā habemus cōceſsam. ¶Et quoſdam quidem poſuit de⁹ in eccleſia primùm apoſtolos.) Caput itaq; in eccleſia apoſtolos poſuit, qui legati Chriſti ſunt, ſicut dicit idē apoſtolus: Pro quo legatione fungimur. Ipſi ſunt epiſcopi, firmāte iſtud Petro apoſtolo, & dicente inter cætera de Iuda: Et epiſcopatū eius accipiet alter. ❧Secundo prophetas.) Prohetas duplici genere intelligamus, & futura dicentes, & ſcripturas reuelantes: quāuis ſint & apoſtoli prophetæ, qa primus gradus omnia ſubiecta habet. Deniq; peſsim⁹ Caiphas propter quod princeps ſacerdotū erat, prophetauit, ordinis vtiq; cauſa, non proprii meriti. Tamen ſpecialiter erant prophetæ & ſcripturarū interpretes, & futura dicentes: ſicut erat Agabus, q exitia & vincula huic apoſtolo prophetauit futura Hieroſolimis, & famen cecinit quæ facta eſt ſub Claudio. Ideo quanq̄ ſit melior apoſtolus, ali & quando tamen eget prophetis. Et quia ab vno deo patre ſunt omnia, ſingulos epiſcopos ſingulis eccleſiis præeſse decreuit. ¶Tertio doctores.) Illos dicit doctores qui in eccleſia literis & lectionib⁹ retinēdis imbuebāt more ſynagogæ, qua traditio illorū ad nos trāſitū fecit. Quarto loco ait: ¶Deide virtutes, exinde gratiā curationū.) Poteſt enī aliquis nō eſse epiſcopus, & habere in ſe donum virtutis ſanitatū. Quinto loco donū intellectus tribuit. ¶Opitulationes, gubernationes.) Vt in rebus diuinis vigilet intellectus: ita tamen, vt in aliquib⁹ quæ implere non cōceditur, ab alio ſumat quod dehabet, qa totū
F vni cōcedi non poteſt. Sunt & gubernatores qui ſpiritalibus retinaculis hominibus documēto ſunt. ¶Genera linguarū.) Vt donū ſit dei, multas līguas ſcire. ¶Interpretationes ſermonum.) Vt hoc alicui gratia dei impertiat, vt linguarum interpretandarum habeat peritiam. ¶Nūquid oēs apoſtoli.) Verū eſt quia in eccleſia vnus epiſcopus eſt. ¶Nūquid omnes prophetæ?) Non eſt ambiguum non omnibus cōcedi prophetiam. ¶Nunquid omnes doctores? Ille doctor eſt, cui conceditur. ¶Nunquid omnes virtutes?) Hic poteſt habere virtutem, cui dat deus dęmonia eiicere. ¶Nūquid oēs gratiā habent curationū?) Quomodo poteſt fieri vt omnes habeāt dona curationum? ¶Nūquid omnes linguis loquuntur?) Non vtiq; niſi qui accipit donū in hac re. ¶Nūquid oēs interpretantur?) Ille poteſt linguas interpretari, cui dat deus. In ſupradictū ſenſum hæc inferēda. Explanauit enim reddita ratione omnes habere diuerſas gratias, nec

G totũ alicui concedi exẽplo mẽbrorum. Exemplo enim corporis carnis, ſpiritale corpus inſinuat, ac per hoc in omnibus deũ benedicendũ, & in ipſius nomine glorian dum, cuius gratia eſt. Hĩc rationẽ etiam in rebus phyſicis inuenimus. Aurum enim cum melius argẽto ſit, plus tamen in vſu argẽtum eſt: & cum æs neceſſariũ ſit, plus tamen ferro opus eſt Nihil enim penè ſine ferro fit, cum ſit inferius. Et poſt hæc: ¶A Emulamini autẽ chariſmata meliora.) Hoc mox in ſubiectis abſoluit. ¶Et adhuc magis excellentiorem viam vobis demonſtro.) Gradatim illos ad vtiliora prouehit, oſtendens illis gratiã ſupradicti omnis doni, quæ in hominibus videntur, ſiue loquendi, aut curandi, aut prophetandi, non ad meritum hominis pertinere, ſed ad honorificentiã dei. Ideoq; nũc viam ſe dicit illis oſtendere planiorẽ, qua itur ad cælum, quę meritum collocat apud deum. Nam quia ſupradicta non ſemper ad meritũ pertinent, dicit Saluator: Mul
Matt.7. ti mihi dicent in illa die, id eſt iudicii, domine domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Et quia non hoc ad meritum pertinet, ſed officia ſunt eccleſiæ: ad cõfuſionẽ gentiliũ, & dei honorificentiã proteſtandam, dicit eis dominus: Recedite â me, nõ noui vos, operariĩ iniquitatis. Securi enĩ quia dei in illis operatio cernebatur, negligentes erga ſe fuerunt. Nã & illis ſeptuaginta duob⁹ diſcipulis gaudentibus quod dæmonia illis ſubdita fuerant, dicit Saluator: Nolite in hoc gaude-
Luc.10. re quòd dæmonia vobis ſubiecta ſunt, ſed in hoc gaude te quod nomina veſtra ſcripta ſunt in cælo. Quare, niſi quia nomini dei ſubiecta ſunt, non hominis merito? Et
H quare nunc non ita fit vt habeant homines gratiam dei? Inter initia fieri oportuit, vt fundamẽta fidei acciperent firmitatẽ. Nunc autem non opus eſt, quia populus populum adducit ad fidem, cum videntur eorum bona opera, & prædicatio ſimplex.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

Si linguis hominũ loquar, & angelorum: charitatẽ autem non habeã: vnum ſum velut æramentũ reſonãs, aut cymbalum tinniens.) Magna vtique videtur gratia diuerſis loqui linguis: plus autem aliquid eſt etiã ſi poſsit angelorũ linguam ſcire, id eſt, ſi ſpiritaliter cognitum poſsit habere angelicũ motum. Sed hoc ad meritum nõ adſcribi, ſed ad dei gloriam ſubiectis oſtendit, dicens ſic eſse vt æramentum reſonans, aut cymbalum tinniens, quia ſicut æramentũ impulſu alterius reſonat aut cymbalum tinnit, ita & hic qui linguis loquitur, ſpiritus ſancti effectũ
I habet & motũ vt loqui poſsit, ſicut & alio loco dicit Sal
Mat.10. uator: Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Nam & aſina locuta eſt humana lingua ad Balaã filium Beor, vt addiſceret dei maieſtatem: & pueri infantes in laudẽ dei proruperũt ad confuſionẽ Iudæorum. Saluator autem nõ ſolum iſtos, ſed & lapides ad condemnationem perfidorum, & gloriam dei, clamare poſse oſtẽdit. Et inter ipſa primordia ad cõmendationẽ fidei, qui baptizabãtur, linguis loquebantur. ¶Et ſi habeã prophetiam, & ſciero omnia myſteria, & omnem ſcientiã: charitatem autẽ non habeam: nihil mihi prodeſt.) Vere nihil prodeſt. Ad dei enĩ gloriam prophetatur, ſicut dicit Dauid propheta: Non nobis domine, non nobis: ſed nomini tuo da gloriã. Nam & Balaam prophetauit, cum propheta non eſset, ſed ariolus: & Caiphas prophetauit, non merito, ſed dignitate ordinis ſacerdotalis: & Saul prophetauit, cum iam inobediẽtiæ cauſa ſpiritu malo fuiſset repletus, ſed propter dei cauſam non poſset cõprehendere Dauid quem & occidere volebat. ¶Et ſi ſciero omnia myſteria.) Iudæ enim nihil profuit fuiſse cum apoſtolis, & didiciſse myſteria, cum charitatis hoſtis tradidit Saluatorem. Et propheta Ezechiel diabolum myſteria cæleſtia ſcire oſtendit, quãdo increpata voce in paradiſo illum dei fuiſſe, & precioſos lapides habuiſse teſtatur. Quos lapides idem Apoſtolus doctrinę diuinæ myſtria ſignificauit, vt nihil illi profuit, quia charitatis immemor in ſuperbiã proſiliit. ¶Et ſi habeam omnem ſcientiam.) Nil mihi prodeſt ſciẽtia, ſi charitas non ſit. Deniq; ſcribis & Phariſæis nihil profuit, dicente Saluatore: Vos habetis cla- Luc.11.
uim ſcientię, & neque vos intratis, neque alios ſinitis introire. Per inuidiam enim charitatem corrumpentes, ſcientiam eius ad nihilum deduxerunt. Nam & Tertullianus & Nouatianus non paruæ ſcientiæ fuerunt, ſed quia per zelum charitatis fœdera perdiderunt, in ſchiſma verſi ad perditionem ſui hæreſes creauerunt. ¶Et ſi habuero omnem fidem, ita vt montes tranſferam.) Virtutes facere, aut dæmonia per fidem eiicere, dei virtus & gloria eſt: nec hoc ad meritum proficit, niſi quis bonæ conuerſationis fuerit æmulus, ſicut ſupra memoraui. ¶Et ſi erogauero omnem ſuſtantiam meam.) Apertum eſt quia ſi omnis ſubſtantia impendatur, nihil proficit charitate neglecta, quia caput religionis, charitas eſt: & qui caput non habet, vitam non habet. ¶Et ſi tradidero corpus meum vt ardeam, nihil mihi prodeſt.) Sine charitate nihil prodeſt, quia fundamentũ religionis charitas eſt. Quicquid ergo ſine charitate fit, caducum eſt. ¶Charitas magnanima eſt, iucunda eſt. Charitas non æmulatur, non inflatur, non perperam agit, non ambitioſa eſt, non quærit quæ ſua ſunt. Non irritatur, non cogitat malum, non gaudet in iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia tolerat, omnia credit, omnia ſuſfert, omnia ſperat. Charitas nunquam excidet.) Tanta præconia charitatis edocuit, vt non immerito hanc cæ-
teris anteponere videretur, & incaſsum laborare eos L
qui aliis mandatis operam dant, huic non obtemperantes. Hinc ait Ioannes apoſtolus: Charitas deus eſt: & qui 1.Ioan.4.
charitatem non habet, ſciat ſe deũ non habere. Vnde & in alia epiſtola idem Paulus Apoſtolus ait: Deus autem qui diues eſt in miſericordia, propter multam charita- Ephe.2.
tem ſuam miſertus eſt noſtri. Qui ergo charitatem non habet, ingratus eſt miſericordiæ dei, quia nõ diligit per quod ſaluatus eſt. Vt perinde diſcerent quia grauiter delinquebant qui eſcam fraternæ charitati præponebãt. Nam hæc eſt quæ & in præſenti prodeſt, & in æternum cum deo permanet. ¶Siue autẽ prophetiæ euacuabuntur, ſiue linguæ ceſsabunt, ſiue ſcientiæ euacuabuntur. Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus: M
cum autem venerit quod perfectũ eſt, euacuabitur quod ex parte eſt.) Omnia chariſmatum dona euacuari dixit, quia non tantum poſsunt comprehendere, quantum ipſa veritas habet. Neq; nos aut capere aut narrare poſsumus plenitudinem veritatis, qui enim fieri poteſt vt lingua humana omne complectatur quod dei eſt? Ideo deſtruetur imperfectio noſtra, nõ id quod verum eſt euacuabitur: ſed dum additur imperfectio, quod deeſt deſtruetur. Deſtructio enim imperfectionis eſt, quando id quod imperfectũ eſt, impletur verũ. ¶Cum eſsẽ paruulus, quaſi paruul⁹ loquebar, quaſi paruul⁹ ſapiebã, quaſi paruulus cogitabã. Cum factus ſum vir, ea quæ paruuli erãt, deſtruxi.) Hoc dicit quia exeũtes ſancti de hoc mũdo, plus neceſse eſt inueniant, q̃ nunc putant, ſicut Ioannes apoſtolus de Saluatore dixit: Tunc videbimus illum 1.Ioan.3.
ſicuti eſt. In hac ergo vita paruuli ſumus, ad comparationem futuræ vitæ: quia ſicut vita hæc imperfecta eſt, ita & ſcientia. ¶Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc verò facie ad faciem.) Apertũ eſt nunc imagines videri per fidẽ, tunc res ipſas. ¶Modo ſcio ex parte, tũc verò cognoſcã ſicut & cognitus ſum.) Id eſt, videã quæ promiſsa ſunt, ſicut videor. hoc eſt præſentem eſse ad deum vbi Chriſtus eſt, ¶Manent autẽ fides, ſpes, charitas: tria hæc: maior aũt horũ eſt charitas.) Dignè maior eſt charitas, qa vt fides prædicaretur, & ſpes eſset futuræ

A vitæ,charitas præstitit:sicut supra memoraui. Vnde &
1.Ioan.3. Ioānes apostolus,Ex hoc cognoscim⁹, inquit,charitatē eius, quia ipse pro nobis animā suā posuit.Iuste igitur maior charitas,per quā reformatū est genus humanum.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

SECTAMINI charitatē, æmulamini spiritalia,magis autē vt prophetetis.)Post charitatem, prophetandi studiū magis habendum hortatur:quia quāuis magni sint spiritales gradus quos enumerat:hic tamen melior qui ad vtilitatē ecclesiæ proficit,vt discāt omnes diuinę legis rationē.In quo enim quis animū dederit,in eo ipso accipit donum,dicēte Salomone: Scire legē,sensus est optimus. scientia enim charitate subnixa non inflatur,sed est mansueta,proficiens omnibus ad vtilitatem. ¶Qui enim loquitur linguis, nō hominibus loquitur, sed deo. nemo enim audit. spiritu autem loquitur mysteria.) Hoc est quod dicit, quia qui loquitur incognita lingua, deo loquitur, quia ipse omnia nouit. homines enim nesciūt,ideoq; nullus est ex hac re profectus. spiritu autem loquitur,non sensu,quia ignorat quod dicit. ¶Qui enim prophetat hominibus loquitur ad ędificationem & exhortationem,& cōsolationem.) Aedificatur enim quando quæstionum solutionem addiscit.Exhortatio autem illi fit, vt desideriū patiatur prophetandi.Cōsolatur verò,quia contēptum disciplinæ in spe videt. Scientia enim legis firmat animos, & prouocat ad spei melioris profectū. ¶Qui loquitur lingua,se ipsum ædificat.qui verò prophetat,ecclesiam ædificat.) Per id enim quod forte solus sit quod loquitur,se solum ædifi-
B cat:nam qui prophetat, omnem plebem ædificat, dum intelligitur ab omnibus quid loquatur. Prophetas interpretes dicit scripturarum.Sicut enim propheta futura prædicit, quæ nesciūtur: ita & hic dum scripturarum sensum,qui multis occultus est,manifestat: dicitur prophetare. ¶Volo autem vos omnes loqui linguis,magis autem ut prophetetis.)Non poterat prohibere loqui linguis, quia superius donum istud dicit esse spiritus sancti,sed ideo prophetandi magis studiū habendum, quia vtilius est. ¶Maior est enim qui prophetat,q̄ qui loquitur lingua, nisi interpretetur.) Quia si interpretari poterit,non erit minor, quia ecclesiam ædificat. hoc enim maius est,quod omnibus prodest. Hic enim per donum dei linguis loquitur,qui etiam interpretatur, sicut & illi duodecim in actibus apostolorū. ¶Nunc autē fratres,si venero ad vos linguis loquēs, quid vobis prodero si nō loquar vobis aut in reuelatione,aut ī notitia, aut in prophetia, aut in doctrina?) Hęc omnia vnum significant. Docere enim nemo poterit,nisi intelligatur. ¶Tamen quæ sine anima sunt vocē dantia,siue tibia,siue cithara,
C si distinctionē sonitus nō dederit,quomodo cognoscetur quod per tibiam canitur,aut quod citharizatur? Etenim si incertam vocem dederit tuba,quis se parabit ad prælium?) Quoniam exempla facilius suadent q̄ verba, exemplis cōmendat per quæ facile assequantur non debere illos in ecclesia loqui linguis, qui interpretari non possunt. Vt quid enim loquatur,quem nemo intelligit? ¶Ita & vos per linguā nisi significātem sermonē dederitis, quomodo scietur quid loquimini? Eritis enim in aera loquentes.)Hoc est,nihil proficiētes. ¶Vtputa genera linguarum sunt in hoc mundo,& nihil sine voce.) Multa quidem genera sunt linguarū,inquit, sed habent proprias vocū significationes,vt intelligātur. ¶Si ergo nesciero virtutē vocis, ero ei cui loquor barbarus, & is qui loquitur, mihi barbarus.) Non vtiq; id studendum monet, vt inuicem per incognitā linguā barbari sibi videantur,sed quia cōcordiæ res est,his nitendū est,vt per vnanimitatē intellectus,cōmuni lętitia gloriētur. ¶Sic & vos quoniam æmulatores estis spirituum ad ædificationem ecclesiæ, quærite vt prophetetis.) Quia prodest D scripturas explanare. nam incitatur & gaudet animus quādo aliquid de scripturis percipit: & quātū propēsior in hac parte fit,tantū deserit vitia.propterea ad hāc partem studiū monet applicandū. ¶Ideo qui loquitur lingua,oret vt interpretetur.) Eum qui linguis loqui desiderat,orare debere vt accipiat donum interpretandi, vt proficiat cæteris studiū eius. ¶Si orauero lingua,spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est.) Manifestum est ignorare animū nostrum si lingua loquatur quā nescit,sicut assolent Latini homines Græcē cantare oblectati sono verborū,nescięntes tamen quid dicāt. Spiritus autē qui datur in baptismo, scit quid oret animus dum loquitur, aut perorat lingua sibi ignota: mens autem qui est animus, sine fructu est. Quem enim potest habere fructū,qui ignorat quę loquatur. ¶Quid est ergo? Orabo spiritu, orabo & mēte,psalmum dicā spiritu, psalmū dicam & mēte.) Hoc dicit,quia eū quis hac lingua loquitur quam nouit, tam spiritu q̄ mēte orat, quia non solum spiritus eius quē dicit datū in baptismo, scit quid oratur,sed & anim⁹. simili modo & de psalmo nō ignorat. ¶Cæterū si benedixeris spiritu.)Hoc est,si laudem dei lingua loquaris ignota audiētibus. ¶Quis supplet locū idiotæ?quomodo dicit amē super tuam benedictionem,quia nescit quid dicas?) Imperitus enim audiens quod non intelligit,nescit finē orationis,& nō respondet amen, id est, verum, vt cōfirmetur benedictio. Per hos enim impletur cōfirmatio precis qui respodent amen, vt omnia dicta veri testimonio in audientū mentibus confirmētur. ¶Nam tu quidem gratias agis.) De eo dicit qui cognita sibi loquitur,quia scit quid dicat. ¶Sed alius nō ædificatur.) Si vtiq; ad ædificandā ecclesiam conuenitis, ea debent dici quæ intelligant audientes. Nam quid prodest vt quis lingua loquatur quā solus scit,vt qui audit,nihil proficiat?Ideo tacere debet in E ecclesia,vt ii loquātur qui prosint audiētibus.) ❧ Gratias ago deo meo,quod omniū vestrū lingua loquor.) Quoniam superius linguis loqui, donum esse dixit spiritus sancti,ideo ad deum refert quod omniū lingua loquere tur.Et ne forte quasi æmulus per inuidiam hoc dicere videretur,ostēdit se omnium quidem horum loqui linguis,& quia nō valde prodest. ¶Sed in ecclesia,inquit, volo quinq; verba loqui per legē, vt & alios ædificem, quàm decem milia verborum in lingua.) Vtilius dicit paucis verbis in apertione sermonis loqui quod omnes intelligāt,quàm prolixam orationē habere in obscuro. Hi ex Hebræis erant,qui aliquando Syra lingua plerūque Hebręa in tractatibus aut oblationibus vtebantur ad commendationē. Gloriabātur enim se dici Hebræos propter meritum Abrahæ. Quod idem Apostolus pro nihilo habuit, dicens: Mihi autem absit gloriari, nisi in Ephe.6. cruce domini nostri IESV Christi. ❧ Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, vt sensibus perfecti sitis.)Perfectos illos vult esse,vt sciant quid ad institutionem ecclesiæ sit necessarium,vt recedentes F à malitia & erroribus, iis studerēt quæ proficerēt ad vtilitatem fratrum.Hic est enim sensu perfectus,qui id agit vt prosit alicui maximè fratri. ¶In lege enim scriptum est,quia in aliis linguis & in labiis aliis loquar populo huic,& nōdum me exaudient,dicit dominus.) Hoc dominus de his dixit quos præsciit nec Saluatori credituros.In aliis enim linguis & in aliis labiis loqui, nouum testamentū est prædicare,sicut dicit Hieremias propheta:Ecce venient dies,dicit dominus,& cōsummabo do- Hiere.31.
mui Israel & domui Iuda testamentum nouum,non secundum quod dispositi patribus illorū,hoc est, immutata ratione aliter loqui q̄ se legis veteris verba habeāt, dum audiunt sabbatum solui,neomenias euacuari, circuncisionem cessare,sacrificia immutari, escas dudum prohibitas licere edere,Christum de deo deum prædicare,hoc est aliis liguis & aliis labiis loqui:& nec sic per

G fidi deum obaudire voluerunt. Potest & sic intelligi, vt quia multi Iudæorum maleuoli erant, & propterea dignum nō erat his in reuelatione loqui euangeliū, sed in parabolis loqueretur ad eos, & intelligētes ideo sibi nō reuelari quia mali erāt, nec sic se corrigerent vt mererī se facerent per explanationē audire verba dei. Vnde di-
Matt.13. cunt discipuli ad dominum: Domine, quare in parabolis loqueris illis? Et dominus: Quia vobis datum est, inquit, nosse mysterium regni dei: illis autem non: vt videntes non videant, & audiētes non intelligant. ne indigni salutē perciperent. quod animaduertentes pro meritis suis factum, nec sic conuersi deo satisfacere voluerunt. ¶Itaq; linguæ in signum sunt.) Hoc est, velamine incognitæ liguæ obscurati sunt sermones dei, ne videātur à perfidis, vt cum audiuntur incognitæ linguæ, signum sit quia propter perfidiam factum est ne audiens intelligat. ¶Nō vtiq; iis qui credūt, sed nō credētibus.) Hoc est quod dixi, quia ad occultādos sensus incredulis proficiunt linguæ. ¶Prophetia autem non incredulis, sed iis qui credunt.) Hoc est, non competit fidelibus audire linguas quas nō intelligant, sed infidelibus, qui nō
Esa.6. sunt digni intelligere, sicut dicit Esaias propheta: Vade, & dic populo huic: Aure audietis, & non intelligetis, &c. ¶Si cōuenerit vniuersa ecclesia in vnum, & loquantur omnes linguis, introeant autē & idiotæ, nónne dicent, quia insanitis?) Manifestum est quia si omnes diuersis linguis loquātur, tumultus fit quidam inconditus populi quasi phrenesin patientis. ¶Si autem omnes
H prophetent, intret autem aliquis infidelis vel idiota, increpatur ab omnibus, redarguitur ab omnibus, occulta cordis eius manifesta fiunt, & tunc cadens in faciem adorabit deū, pronuncians quod vere deus sit in vobis.) Cum enim intelligit & intelligitur, audiens laudari deū & adorari Christum, peruidet verā esse & venerandam religionē, in qua nihil fucatum, nihil in tenebris videt geri, sicut apud paganos quibus velantur oculi, ne quæ sacra vocant perspicientes, variis se vanitatibus cernāt illudi. Omnis enim impostura tenebras petit, & falsa pro veris ostendit. Ideo apud nos nihil abdite, nihil sub velamine, sed simpliciter vnus laudatur deus, ex quo sunt omnia, & vnus dominus IESVS, per quem omnia. Si enim nullus sit qui intelligat, aut à quo ipse discutiatur, potest dicere seductionē esse quandam & vanitatē, quæ ideo liguis canitur, qa pudoris est si reueletur. ¶Quid est ergo fratres, cum conuenitis, vnusquisq; vestrū psalmum habet.) Id est, laudem dei per cāticum eloquitur. ¶Doctrinā habet.) Hoc est, sensuū per spiritalem prudentiam habet expositionem. ¶Reuelationē habet.) Id
I est, subest ei prophetia occultorum, quę ad omniū mentem perueniat fauente spiritu sancto. ¶Linguā habet.) Vt eos qui lingua loqui poterant, non contristaret, permisit eos loqui linguis: ita tamen, vt interpretatio sequeretur. Ideo ait: ¶Interpretationem habet.) Vt si interpres adesset, daretur locus loquendi linguis. ¶Omnia ad ædificationem fiant.) Conclusio hæc est, vt nihil incassum in ecclesia geratur, hocq; elaborādum magis vt imperiti proficiant, ne quid sit corporis per imperitiam tenebrosum. Ideirco omnes paratos vult cōuenire diuersis donis spiritalibus, vt ipsa auiditate animi vigilantes inuicem se exhortati, meliora dona æmularentur, ad illuminationē fratrum. ¶Siue enim lingua quis loquitur per duos, vt multum tres, & particulatim vt vnus interpretetur.) Hoc est, duo aut tres, non plus linguis loquantur, sed singuli, non simul omnes, ne insanire viderentur. Ideo ergo vt multum tres, ne occuparent diem linguis loquentes, & interpretes illorum, & non haberent prophetæ tempus scripturas diserēdi, qui sunt totius ecclesiæ illuminatores. ¶Quod si non fuerit interpres, taceat in ecclesia, sibi autem loquatur & deo.) Hoc est, intra se tacitè oret aut loquatur deo, qui audit muta omnia. In ecclesia enī ille debet loqui, qui oībus prosit.

PROPHETAE autem duo vel tres loquantur, & alii K examinent vel interrogāt.) Ipsum modum tenuit dicendo: Duo aut tres loquātur, singuli autem, sicut suprà. Cæteros aut interrogare permisit de iis quæ forte in ambiguum veniunt, aut quæ assequi aliquis nō potest, quia diuersa sunt ingenia, vt disputatione pla niore dilucidētur. ¶Quod si alii reuelatū fuerit sedenti, prior taceat.) Id est, permittat potioriferiori, vt si potest dicat: nec ægre ferat, quia potest & illi dari donum vt dicat, cum videtur inferior, quod potiori concessum non est. Sicut enim totum vni concedi non potest licet potiori, ita & non potest alicui quātuis inferiori nihil impertiri, vt nemo sit vacuus à gratia dei. ¶Potestis enim per singulos prophetare, vt omnes discāt, & omnes exhortentur.) Hęc traditio synagogæ est, quā nos vult sectari, quia Christianis quidem scribit, sed ex gētibus factis, non ex Iudęis, vt sedentes disputent seniores dignitate in cathedris, sequētes in subsellīis, nouissimi in pauimento super mattas. Quibus si reuelatum fuerit, dandum locum dicēdi præcipit, nec despiciēdos, quia membra corporis sunt. ¶Et spiritus prophetarū, prophetis subiectus est.) Quia enim vnus atq; idem spiritus est, qui tam prophetis futura dicētibus, quàm iis qui reuelāt scripturas, infundit se pro ratione & qualitate causarū, idcirco dixit. Subiectus est prophetis, vt ingenia accenderet hac spe quod spiritus conatus adiuuet. Desiderio enī optimo ad dei res enarrandas subuenit, vt impleat boni propositi voluntatem. Nam & de Saluatore idem dictum est: Bibebant autem de spiritali sequente petra: petra autem erat Christus. Hoc est & subiectum esse, quod & sequi. Sequebatur enim vt humanis suffragiis deficientibus adesset ad auxiliū tribuendum. Ita & spiritus subiectus dicitur, vt conatus bonos adiuuet, cum sugge L
rit. Subiectus enim videtur, qui cœpta alterius perficit. »Non est enim dissentionis res, sed pacis.) Quia ergo pacis res est, dicente Saluatore: Pacem meam do vobis, Ioan.14.
pacem relinquo vobis: nemo alterum non sinat dicere, neq; debet dicenti studio contradicenti resistere, ne discordia fiat in corpore. Qui enī in pace vocantur, patientiæ debēt studere, ne pacis iura soluātur. ¶Sicut in omnibus ecclesiis sanctorum doceo.) Hoc dicto hortatur illos vt quæ præcepit faciant, quando similiter se ecclesiis sanctorum prędicare testatur. »Aut à vobis verbū dei profectum est, aut in vos solos deuenit?) Arguentis verba sunt. Sic enim inflati erant, quasi ipsis promissa fuisset hæc salus, & exemplo eorum cæteræ gentes vocarentur ad fidē, aut nō essent aliqui qui possent accipere gratiam dei apostolis prædicantibus. Sic enim se iactabant, quasi beneficiū darent magis q̄ acciperēt accedentes ad fidem. Vnde dicit: Aut in vos solos deuenit verbum dei? M
Omnis enim qui vult aliquid emere quod scit ab aliis nō requiri, cum quodam fastidio accedit ad emptionē, quasi beneficium præstiturus vendenti. Ideo hoc Apostolus arguit in Corinthiis. quia tales se præbebant elatione vanitatis, quasi si ipsi non obedirent verbis fidei, nemo esset qui crederet: sicut dicit Iudæis: Vobis primis oportebat loqui verba vitæ huius: sed quia repulistis ea, indignos vos facientes æternæ vitę, ecce conuertimus nos ad gentes. Actuū.13.
¶Si quis existimatur propheta esse aut spiritalis, cognoscat quæ scribo vobis, quia domini sunt.) Hoc dicēs, tangit supra memoratos falsos apostolos, à quibus fuerāt deprauati, qui pro desideriis hominum non diuina sed terrena docebant. Ideo hic nihil suū tradere se dicit, sed domini, vt qbus suadet, deo acquisiti nō hominib? videātur: qua fiducia & cōstāter prędicat, liberam habēs conscientiam, quia non hominibus placere vult, sed deo. Vnde peccatoribus non blanditur vt crescant: sed admonet, vt desināt. ¶Si qs autē ignorat ignorabitur.) Rectè, qa q nescit domini esse quę loquitur Apostolus, & ipse à domino ignorabitur in die iudicii, dicente domino: Amen dico vobis, quod nescio vos.

G dormiat,ne male incipiat vigilare peccatis. Tu domine adiũge alios sacræ virginitatis ornatus. Adfũge sedulos pios cultus. vt nouerit possidere vas suum, nouerit humiliari, dilectionem teneat, veritatis murum, pudoris septum: non pineæ velamen eius, non vincant cupressi: pudicitiam eius non turtures, simplicitatem eius non vincant columbæ. Sit in corde simplicitas, in verbis modus, erga omnes pudor, pietas erga propinquos, circa egenos & inopes misericordia, quod bonum est teneat. ab omni specie abstineat mala, veniat super eã benedictio morituri, & os viduæ benedicat eã. Pone verbum tuum vt signaculum in brachio eius, vt in omnibus sensibus & operibus eius Christus eluceat. Christum intendat, Christum loquatur. A qua multa nõ possit eius excludere charitatem, nec persecutio, nec gladius, nec periculum, sed confirmata in omni verbo & opere bono, gloriam tuam induat, & in tua gratia conuersetur in hoc mundo. Sanctifices eam in veritate, in virtute cõfirmes: in charitate cõnectas, atque ad illam cælestem gloriam pudicitiæ & integritatis coronã illibatam immaculatãque diuino tuo fauore perducas, vt illic agni tui sequatur vestigia, in meridiano pascat, in meridiano maneat, nec in greges sodalium incidat, sed agnis tuis ad mixta sine offensione versetur comes virginum, pedissequa Mariarũ. Egredere itaque tu domine Iesu in die spõsaliũ tuorum, suscipe iam dudum deuotam tibi spiritu, nũc etiã professione, imple agnitione voluntatis tuæ, assume ab initio in salutẽ in sanctificatiõe spirit⁹, & fide veritatis, vt dicat famula tua,
Psal.72. H Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & in gloria assumpsisti me. Aperi manum tuam, & imple animam eius benedictione, vt saluam facias sperãtem in te, & fiat vas in honorem, sanctificatum, vtile domino, ad omne opus bonum probatum, per illam æternalem crucem, per illam venerabilem gloriam trinitatis, cui est honor, gloria, perpetuitas, patri deo & filio & spiritui sancto, à seculis nunc & semper, per omnia secula seculorum. Amen,

FINIS.

CAPITA LIBRI AD VIRGINEM DEVOTAM.

I Quã ratione virgo deuota nullum tractatum habere debeat cum secularibus hominibus, nec aliquid apud illos quærere. CAPVT I.

De repulsione excusationis quã virgo prætendere posset, alijsq; pulchris admonitionibus vt secularium hominum conuersationem deuitet. CAPVT II.

Quem admodum virgo intrare debeat in cubiculum, & clauso ostio patrẽ orare vt det ei mentem bonã & intellectũ, vt sciat quos sequi, & quos vitare debeat, cum pulchra instructione de cauendis & agendis. CAPVT III.

Diui Ambrosij

EPISCOPI MEDIOLANENSIS LIBER AD VIRGINEM DEVOTAM.

Qua ratione virgo deuota nullum tractatum habere debeat cum secularibus hominibus, nec aliquid apud illos quærere. CAPVT I.

AVDI FILIA & vide & inclina aurẽ tuã, & obliuiscere populũ tuũ, & domũ patris tui, quoniã cõcupiuit rex speciẽ tuã, quoniã ipse est dominus deus tuus, & adorabunt eum. Ipsi⁹ te deuouisti esse sponsã, deuota deo diceris. Quid tibi cũ hominibus secularib⁹, aut quem tractatum habes cum illis? Quid vis scire cum ipsis? perditionem quam ipsi sequuntur? Si castitatẽ quæris, hanc illi non habent. Si fidem quæris, quis est fidelis in illis quem tu comitaberis? Si autem Christũ quæris, non manet in illis. Nescio quid quæras, quales amicitias vel quales fabulas habeas cum illis. Deuouisti animam tuam ad destruenda omnia quæ sunt huius seculi. Quomodo autem, quid quæris seculum cui renũciasti? Reuerti vis ad vomitum tuum sicut canis, aut vel lut sus lota iterum in volutationem, sicut scriptum est dicente Apostolo: Si quæ destruxi, iterum reædificabo, prævaricatorẽm legis me cõstituo. Iterum ipse repetit dicens: Quicquid in seculo est, concupiscẽtia carnis est, & concupiscentia oculorum: quod non est de deo, sed de hoc mundo est. Item alibi dicit? Si quis voluerit amicus esse huius mundi, inimicus dei constituetur. Quid dicis deuota deo? Quid vis hominibus placere? Quid desideras, vel quid quæris? Si deum quæris, tecum est. Si autem hominem quæris, non hoc deuouisti. Quid sunt homines? Homines huius seculi. Et seculum transit, & concupiscentia eius. Qui autem fecerit quæ scripta sunt, manet in æternum. Quid desideras nescio. Si aurum, argentum, si vitam, si vestem splendidam, hoc tibi non placuit cum deo, hoc deus non admiratur, sed cor contritum & humiliatum. Quid quæris homines seculi, quos sanctus Apostolus iudicat Paulus dicens: Quorum deus venter est, & gloria in pudendis ipsorum, qui terrena sapiunt: nostra autem conuersatio in cælis est? Si ergo conuersationem in cælo habemus, quę sursum sunt quærere debemus, vbi Christus est, non quæ super terram. Rogo soror, qui sunt isti homines huius seculi? Fratres tuos spiritales homines non sequeris, & sequeris carnales, qui si non saturentur, murmurabunt? Misisti margaritas tuas ante porcos, qui conculcent eas pedibus suis, & cõuersi elidant te. Non audisti: Vitate canes, vitate malos operarios. Qui sunt isti? Homines huius seculi, qui non sequuntur vestigia Christi. Rogo te quid tibi demonstrant? Dic mihi, castitatem quam non habent? Quid? fidem quam non inueniunt? Doctrinam quam non sequuntur, nisi diabolicam sapientiam huius seculi? ieiunium quod odiunt? Abstinentiam quam iudicant? Humilitatem quam opprimunt? Sobrietatem quam negligunt? Synceram mentem quam non habent nisi duplicem? Verecundiam quam proijciunt à se? Nescio autem quid vis studere cum ipsis.

Psal. 44. K
1. Petri. 2.
Gal. 2.
1. Ioan. 2.
L
Phil. 3.
Col. 3.
M
Phil. 3.

¶ De repulsiõe excusationis quã virgo prætẽdere posset, alijsq; pulchris admonitionib⁹ vt secularium hominum conuersationem deuitet. CAPVT II.

SED quid dicis? Ego autem cõuerto eos ad me, Si autem ad te cõuersi fuerint, nõ tibi expedit. Quid quærit lupus cũ agno? Vel quid quærit canis nisi panem? Quare autẽ rugit leo nisi pro præda? Tu te ipsam castam custodi si potes. Quid vis docere quod tu ipsa nõ facis? Sicut dicit Apostolus: Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex deo sunt. Si autem ab ipsis doctrinã accipias, docebũt te quod faciunt, vel quod sequũtur,

1. Ioan. 4.

A ¶Propter quod fratres emulationē habete,pphetādi.) Quanuis arguat hos,& in multis reprehendat & corripiat,eō quōd receſserāt à traditiō e eius:tamē fratres hos vocat,quia dicit Eſaias ad plebē domini:Dicite iis q nō recte ambulant in viis meis,fratres noſtri eſtis vos. Vt ergo cōſolaretur iſtos poſt correctiones,fratres illos vocat:& ad æmulationem prophetiæ hortatur,vt aſsidua diſputatione & explanatione legis diuinæ fierent ſtructiores,vt poſsent dicere peruerſas eſse pſeudoapoſtolorūp rædicatiōes. ¶Et loqui linguis nolite prohibere.) Et hoc propter charitatē,vt qui poſsunt loqui linguis,& qui interpres fuerit prēſens,nō vetētur,ne fiat diſsenſio. ¶Omnia autē honeſte,& ſecundum ordinem fiāt.) Hoc eſt ſecundum ordinem ſupradictum. Honeſte autem illud fit quod cum pace & diſciplina fit.

MVLIERES veſtrę in eccleſia taceant.) Nunc tradit quod prætermiſerat. Superius enim velari mulieres in eccleſia præcepit,modo vt quietæ ſint & verecūdæ oſtēdit: vt operæpreciū ſit,qa velātur. Si enim imago dei vir eſt,nō fœmia,& viro ſubiecta lege naturæ: quantò magis in Eccleſia debent eſse ſubiectæ propter reuerētiam eius qui illius legatus eſt, qui etiā viri caput eſt? ¶Non enim permittitur illis loq, ſed eſse in ſilentio,ſicut & lex dicit.) Quid dicit lex? Ad virū tuū cōuerſio tua,& ipſe tui dominabitur. Lex hæc ſpecialis eſt. Hinc Sara dominū vocabat Abrahā virum
B ſuū. Ac per hoc in ſilentio iubētur eſse,ne ſupradictę legis ſentētia infirmetur,cuius memor Sara viro ſuo erat ſubiecta,ſicut dictū eſt. Quāuis vna caro ſit,ſed duabus ex cauſis iubetur eſse ſubiecta:quia & ex viro eſt,& per ipſam intrauit peccatū. ¶Si quid autē diſcere volūt,domi viros ſuos interrogent. Turpe eſt enim mulieribus in eccleſia loqui.) Turpe eſt,quia cōtra diſciplinā eſt,vt in domo dei qui eas ſubiectas viris ſuis eſse præcepit,de lege loqui prēſumāt,cū ſciāt illic viros habere primatū, & ſibi magis cōpetere vt in domo dei precibus vacent, linguā retinentes,aures aperiant,vt audiant quomodo miſericordia dei mortem vicit per Chriſtū,quæ per eas regnauit. Nam ſi audeant in eccleſia loqui,dedecus eſt, quia idcirco velātur,vt humiliate appareant. Illæ autem ſe inuerecunde oſtendūt,quod & viris opprobrium eſt. In mulierum enim inſolentia,etiam mariti notantur.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

NOTVM autem vobis facio fratres,quia Euāgelium quod prædicaui vobis,quod accepiſtis,in quo & ſtatis,per quod & ſalui eſtis cimini,qđ ſermone annūciaui vobis,debe
C tis tenere,niſi forte ſine cauſa credidiſtis.) Oſtēdit illis quia ſi i hac cauſa q̄ ſubiecta eſt,à traditiōe eius ſeducti ſunt,p̄diderūt quod crediderūt. Omnis enī ſpes credētiū i hoc ſenſu eſt,qa mortui reſurgēt. Quod autē dicit,in quo & ſtatis,his dicit qui firmi erant in fide traditionis hui⁹. Promiſcuis enim loquitur,vt & ii qui in fide fixi ſunt,gaudeant:& qui nutāt,corripi ſe doleāt & corrigātur. ❧ Tradidi enim vobis in primis,quoniā Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundū ſcripturas.) Scripturas teſtamenti veteris memorat,quæ futuram paſsionem domini cecinerūt. Dicit enim Eſaias propheta:Vt ouis ad immolandū ductus eſt. Et inter cætera,quoniam tolletur à terra vita eius,ab iniquitatibus
Eſaię. 53. populi mei ductus eſt ad mortē. Hæc in Chriſto reperta noſcuntur. Sed quia præteriti temporis ſignificatio videtur,non eſt aduerſum:quia apud deū qui omniū præſci⁹ eſt,nihil futurū eſt:ideo ſic dicit quod futurū eſt nobis,quaſi factū ſit. Nā in apocalypſi Ioannis apoſtoli dicitur. Agnus,inquit,qui occiſus eſt à cōſtitutione mundi. Quia enim aliter nō fiet q̄ ſcit deus,factū dicitur. nobis enim fit,non deo,quia apud deum nihil eſt quod futurū dicatur. Et in pſalmo ait:Domin⁹ regnauit à ligno. Et Moyſes de cruce eius ita ſignificauit dicens: Tūc videbitis vitam veſtrā pendentē ante oculos veſtros,& non credetis. Idcirco ergo in eadem cauſa & futuri tēporis aliquādo ſignificantiā ponit,ne à peruerſis nō de Chriſti dictū defenderetur,ſi totū quaſi præteritum ſignificaret. ❧ Et quia ſepult⁹ eſt.) Nulli dubiū eſt ſepultū eſse, Eſa.53.
ſicut dicit Eſaias propheta. Et dabo malos pro ſepultura ei⁹. ¶Et quia reſurrexit tertia die ſecūdū ſcripturas) Omnia in fide clauſa ſunt,ideo ſub pſona populi reſurrectio domini tertia die futura deſcripta eſt. Dicit enim Oſee propheta. Poſt biduū & in tertio die reſurgem⁹,& Oſeę. 6.
viuemus in cōſpectu eius. In Chriſto enim omnes reſurrexiſse,ſicut in Adā mortuos eſse,nemo fideliū denegat Simili modo & in pſalmo ſub perſona hominis etiā de Chriſto ſignificat,dicēs: Omnia ſubiecisti ſub pedibus Pſal.8.
eius,gloria & honore coronaſti eum. ¶Et quia viſus eſt Cephæ.) Id eſt Petro. Hoc etiā Cleophas cum ſocio ſuo Luc.24.
teſtatur,vt in Euangelio κατ' ἀλήθειαν,quod apparuit ſoli Petro. ¶Poſtea illis vndecim.) Et hoc in Euāgelio cōtinetur. ¶Deinde apparuit plus q̄ quingentis fratribus ſimul.) Hoc ſua fide dicit. ¶Ex quibus plures manent vſq; adhuc,quidam autem dormierunt.) De his quibus poſt reſurrectionem apparuit dominus,tūc multos dicit fuiſse in corpore. ❧ Deīde apparuit Iacobo.) Singulariter Iacobo apparuit,ſicut & Petro. Quod ideo puto factum,vt multifaria appparentia fidem reſurrectionis E
firmaret. ¶Poſtea apoſtolis omnibus.) Iterū omnibus apoſtolis viſus eſt in monte vbi conſtituerat illis IESVS ſicut refert Matthæus euangeliſta. Antè in Hieruſalem poſt dies octo reſurrectionis ſuæ,id eſt dominica die ianuis clauſis intrauit ad diſcipulos,vt Thomę animus firmaretur,ſicut dicit Ioannes apoſtolus. In monte enim intelligitur mādata illis dediſse. ¶Nouiſsime aut omniū quaſi abortiuo viſ⁹ eſt & mihi) Apparuit illi primū in cælo,poſt oranti in tēplo. Abortiuum ſe dixit: quia extra tempus natus in Chriſto apoſtolatū accepit,iam Chriſto in cælos recepto cū carne. ¶Ego enim ſum minimus omniū apoſtolorū.) Humiliat ſe,& tēporis cauſā ſibi aſscribit. Tēpore enim minor eſt,nō dignitate. Sed quia & perſecutor fuit,inclinat ſe dicēs. ¶Qui nō ſum dignus vocari apoſtolus,quia perſecut⁹ ſum eccleſiam dei. Gratia autē dei ſum quod ſum.) Deo dat gloriā qui eū elegit,& dignitatem ſuam nō ſibi defendit,ſed indignū ſe dicit. Vnde vere plus meretur,ſciens dixiſse dominum. Qui ſe exaltat,humiliabitur. ¶Et gratia eius Luc.18.
pauper in me nō fuit.) Hoc dicit,quia nō propter quod perſecutus eſt,minorem gratiam in apoſtolatu accepit. ❧ Sed plus illis omnibus laboraui.) Addit ad cauſā,qa F
non ſolū minoratus nō eſt,ſed & amplius propter conſtantiam qua vigebat in Chriſto,afflictus eſt: quod non ægre ferens dignior factus eſt. ¶Non ego autē,ſed gratia dei mecū.) Ne ſe extuliſse iactāter putaretur,ſtatim ſe humiliat,cum hoc ipſum non magis ſibi,ſed dei gratiæ aſcribit:vt ſemper omnē gloriam reportet ad deum. vnde iure exaltād⁹ eſt. ¶Siue igitur ego,ſiue illi,ſic prędicam⁹,& ita credidiſtis.) Hoc eſt quod ſupra ſignificauit,quia non inferiorē gratiā in prædicatione accepit,q̄ cæteri apoſtoli,ſed vnā atq; eandem. Vnde magis arguit perfidiam Corinthiorū,quia cum manifeſtata eſset credulitas,hæc apud oēs eccleſias,hi ab hac fide & ſpe deſciuerant quā ſubiecit,dicens. ¶Si autē Chriſtus prædicatur quod ex mortuis reſurrexit,quomodo dicunt quidam inter vos,quoniā reſurrectio mortuorū non eſt? Si ergo reſurrectio mortuorū non eſt,neq; Chriſtus reſurrexit. Si autem Chriſtus nō reſurrexit,inanis eſt prædicatio noſtra,vacua eſt & fides veſtra.) Hæc à falſis apoſtolis erant tradita,qui Chriſtū neq; natum,neq; in carne paſsum,neq; reſurrexiſse aſseuerabant:quos & Ioānes apoſtolus denotat quod Chriſtum in carne veniſse negabant. Vnde dicit: Qui negat Chriſtū in carne veniſse,hic eſt Antichriſtus: & qui negat filium,nec patrē

G habet. Isti ambulabant,& quorundã fidẽ,ne imprudentes à mundi sapiẽtibus iudicarentur,subuertebant: quia prudẽtes seculi stultũ iudicant cũ audiũt resurrectionẽ mortuorũ. Quod si,inquit,verũ est quia Christus nõ resurexit,falsi sum⁹ prædicatores,& fides vestra inanis erit. Hoc enim crediderũt apostolo prædicãte,quia mortui resurgẽt:& hac spe attracti sunt ad fidem:qđ vtiq; ad detrimẽtũ illorũ,phicere asserit, si crediderũt qđ futurum non est: & pudoris est vt aliquis profiteatur hoc se credidisse quod falsum est. Et verecũdiã ergo illis incutit,& labores illorũ dicit infructuosos,si qđ à falsis apostolis audierunt,verum est,quia mortui non resurgent. quod nemo vtiq; de se patitur audire. vt vidẽtes hoc cõtra se esse,reuerterentur ad primã fidem. ¶ Inũenimur autẽ & falsi testes dei,quia testimonium diximus aduersum deũ,quod suscitauerit Christũ,quẽ non suscitauit) Quia asserit quod Christũ deus à mortuis suscitauit,falsus est testis si non est factum, virtutem tamen dei prædicat,non vtiq; vt inimicus,qui tam admirabile factum virtuti eius ascribit. Quod si verũ est qa excitauit Christum à mortuis,quid huic dicendũ est qui & testis contra deum falsus est,& opus eius stultitiam asserit? ¶ Si
H enim mortui nõ resurgẽt,neq; Christ⁹ resurrexit. Quod si Christus nõ resurrexit,adhuc estis in peccatis vestris: & qui dormierũt in Christo,perierunt.) Terret illos, vt quia nemo sibi male vult,doleat illis hoc cœpisse credere quod contra ipsos est. Quis enim peccata sibi remissa nolit audire? Et qui dormierunt in Christo, perierũt. Addit ad terrorẽ,quia charorum suorum excessum nolint æstimare perditionẽ. Qui enim non timuerunt,sub hac spe de seculo exierunt,siue occidi non timuerũt,qa resurgere exemplo Christi crediderũt:qđ si nõ est verũ, perierunt. Hoc illis dicit quod amore suorũ defunctorũ nolũt audire,vt illis amputet qđ prius per errorem volebant audire.) ❧ Si in hac vita tantũ in Christo sperantes sumus,miserabiliores sumus omnibus hominibus.) Manifestum est quia & in hac præsenti vita & in futura speramus in Christo. Nec enim hic deserit seruos suos, sed dat illis gratiam, & in futuro erunt in gloria æterna. Si autẽ futuræ vitę spes non esset,omnibus hominibus,qđ dixit,miserabiliores essem⁹. Vt quid enim ieiunia, vigiliæ,exitus,munda vita,iustitia,misericordia,mors,si ꝓ his nulla merces erit in futuro? Increduli autem vel hac vita fruuntur. ¶ Si enim Christus resurrexit à mortuis initium dormientium,quoniã quidẽ per hominẽ mors, & per hominẽ resurrectio mortuorũ.) Hoc dicens tãgit pseudo prophetas qui Christum natum negabãt, ac per
I hoc non resurrexisse carnẽ:quia qui natus non est, nec moritur. Sic autẽ probat Christũ à mortuis resurrexisse quia homo fuit,vt dubiũ non sit hominem à deo à mortuis excitatũ:vt quia peccato hominis mors inuenta est, Christi iustitia resurrectionẽ meruerit mortuorũ. ¶ Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo oẽs viuificabuntur.) Hoc dicit quia sicut Adam peccans mortem inuenit,& omnes ex eius origine tenuit vt dissoluantur,ita & Christus non peccans,& per hoc vincẽs mortem:quia qui nõ peccat,vincit mortẽ,quia mors ex peccato,) omnibus qui sunt ex eius corpore, acquisiuit vitã,id est resurrectionem. Quẽuis ergo generalem tribuerit resurrectionem,vt sicut in Adam oẽs siue iusti siue iniusti moriũtur,ita & in Christo omnes tam credẽtes q̃ diffidentes resurgãt: licet ad pœnã,increduli tamẽ viuificari vidẽtur,quia corpora sua recipient,iã nõ morituri,sed pasuri pœnã in eis fine fine:quod credere noluerũt. ❧ Vnusquisq; autẽ in suo ordine.) Nũc ordines resurrectionis vult exponere. ne ideo putarẽt fabulosũ esse,quia factũ non est adhuc in cæteris, ordines illis exponit, & tempora quando factũ sit, & quando futurũ vt resurgant mortui. ❧ Initiũ Christus) Sicut in Actibus apostolorum testatur scriptũ esse in Moyse, si passibilis Christ⁹,si prior surgens ex mortuis. &c. Prior ergo resurrexit,vt forma fieret credẽtib⁹ sibi. ¶ Deinde ii qui K
sunt Christi in aduentu eius. Hoc duplici modo intelligendũ est,quia & in aduentu eius secundo sancti resurgent,iuxta fidem apocalypsis Ioannis, sicut & in primo aduentu cũ resurrexit,multa corpora sanctorũ resurrexerũt ad protestationem euictæ mortis ac spoliatæ. Sub vna ergo significatione duplicẽ aduentũ domini comprehendit. ¶ Deinde finis,cũ tradiderit regnum deo & patri,cũ destituerit omnẽ principatũ, & omnẽ potestatẽ,& omnẽ virtutẽ, & omnẽ dominationẽ. Oportet enĩ illũ regnare donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Omnia enim subiecit sub pedibus eius. Nouissimẽ inimica destruetur mors.) Hoc dicit quia tradito regno finis erit mundi,impleta resurrectione. Quod quidam territi asperitate sermonis,dũ quasi pie volunt sentire, à proprietate sensus declinãt. Horrẽt enim sonũ verbi, audientes,Cũ tradiderit regnũ deo & patri: putantes traditionẽ hãc regni,si iuxta sonum verbi intelligatur,vacuã remanere:vt si tradit,iam ipse non habeat,quasi pater tradẽs omnia filio euacuauerit se. Nã ipse Domin⁹ ait:Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Et postea: Hęc Matt.11.
est autẽ vita æterna,inquit,vt cognoscant te solũ verum Ioan.17.
deum,& quẽ misisti IESVM Christum. Ecce regnante L
filio regnat & pater. Quomodo autem tradens regnum filius euacuare se crederetur,cum dicat angelus ad Mariam: Et dabit illi domin⁹ de⁹ sedẽ Dauid patris sui, & Luce.1.
regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni eius nõ erit finis? Et Daniel de eodem regno dicit inter cætera: Deus Daniel.2.
cæli excitabit aliud regnũ quod nũquã corrumpetur,& hoc regnum æternum erit. Nemo ergo dubitet filium semper regnaturũ cum patre. Traditio autẽ hæc est regni,vt cũ omnia filio fuerint subiecta,& adorauerit illũ vt deum,destructa morte: tunc filius ostendit illis nõ se esse ex quo omnia,sed per quem sunt omnia:& hoc erit tradere regnũ deo & patri,ostendere ipsum esse ex quo omnis paternitas in cælis & in terra nominatur: & tunc erit finis. Destructio tamen mortis est resurrectio mortuorũ. ¶ Cum autẽ dicat, Omnia subiecta sunt ei: præter eũ qui subiecit ei omnia. Cum autẽ subiecta illi fuerint omnia,tunc & ipse subiectus erit ei,qui illi subiecit omnia:vt sit domin⁹ omnia in omnib⁹.) Idẽ sensus est, quem nunc aperit,vt manifestet quid sit tradere regnũ filium deo & patri: hoc tamẽ addit ad sensum quia tradens pater filio regnũ nõ se subiecerit ei,sicut fili⁹ patri se subiecit. Incõgruũ est enim vt pater subiiciatur filio. Omnia ergo subiecit pater filio,vt similiter honorificetur filius,sicut & honorificatur pater. ❧ Cũ ergo omnia cõfessa fuerint Christũ deũ substrata pedibus eius,tunc & ipse Christus domin⁹ subiicietur deo patri,vt sit de⁹ M
omnia in omnibus.) Hoc dicit quia cum omniũ principum & potestatũ & dominationum fuerit pressa superbia,& adorauerint Christum quasi deum: tunc Christ⁹ propter vnicam authoritatẽ patris,deum quidẽ se ostẽdet,sed de deo,vnus principii sublimis & ineffabilis authoritas maneat. Hoc est subiicere se filiũ patri, hoc est deum esse omnia in omnibus: quia cũ discit omnis creatura caput suum esse Christũ, Christi autẽ caput deum patrẽ: omnia in omnibus est de⁹ pater. hoc est,vt omnis creatura vnũ sentiat, vna voce omnis lingua cælestium & terrestrium & infernorũ cõfiteatur vnum esse deum ex quo sunt omnia. Si aũt dixisset,vt sit deus in omnib⁹, intelligeretur in omnibus quidem esse, sed per affectũ aut communẽ sensum,nõ tamẽ ea ipsa ex ipso esse. Sed cum dixit omnia in omnibus: hoc significauit, quia ex ipso sunt,& i ipsis est. Ex ipso,quia ab ipso creata sunt. In ipsis autẽ,quia in omniũ confessione vnus erit deus. Nõ tamen sic subiicitur filius patri,ficut filio creatura. ¶ Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis? Si omnino mortui non resurgent, quid baptizãtur pro illis?) In tantum ratum & stabilem vult ostendere resurrectionem mortuorum, vt exemplum de eorũ qui tam

A ſecuri erãt de futura reſurrectiõe,vt etiam pro mortuis baptizarentur,ſi quem forte mors præueniſset,timentes ne aut male,aut non reſurgeret, aut qui baptizatus non fuerat,viu⁹ nomine mortui tingebatur. Vnde ſubiecit, Quid & baptizantur pro illis? Exemplo hoc nõ factũ illorum probat, ſed fixam fidẽ in reſurrectione oſtendit. ¶ Quid & nos periclitamur omni hora? quotidie morior pro gloria veſtra,quã habeo in domino. Dicẽdo,q̃d & nos periclitamur? diſcreuit perſonas,oſtẽdẽs non catholicos eſse.qui pro mortuis baptizabãtur. Deniq; ſuprà dixit: Quid & baptizãtur pro illis? nũquid & baptizamur pro illis? Nã & lepte,quãuis i re quæ a cepta fieri nõ poſſet,fidelis inuentus eſt,offerẽs filiã ſuã ſecundum votũ ſuum quod ſtultè vouerat. Non ergo factum probatur,ſed perſeuerãtia fidei in exemplũ profertur. Prædicantiũ pericula & labores memorat, dicens. Quid & nos periclitamur? & ſubauditur,niſi quia ſperam⁹ futurã reſurrectionẽ. ſicut ſupra memorat. Securi enim quia poſt iſtã mortẽ vera vita ſequetur, pericula non timent illata ab infidelibus propter zelum illorũ quos quia crediderunt perdidiſſe ſe,dolẽt. Solicitudinẽ ergo ſuã oſtẽdit quãm habebat erga ſalutẽ illorum propter gloriam promiſsam à domino,ſicut & in lege dictũ eſt: Exalta ſi cut tuba vocẽ tuã, ſi te audierint, lucraberis animas illorum. Ad hoc feſtinabat apoſtolus ſemper ſolicitus, vt gloria illi creſceret apud deũ acquiſitæ ſalutis multorũ.

Iudic.11.

Eſa.58.

¶ Si ſecundum hominẽ ad beſtias pugnaui Epheſi, quid
B mihi prodeſt ſi mortui non reſurgent?) Hoc eſt, ſi ſecũdum humanum ſenſum (qui videns hoc in rerũ naturã nõ cadere, vt caro iam ſoluta reformetur ad vitã, minime credit futurã reſurrectionẽ mortuorũ) beſtiis offerri,mori nõ timui,nihil profeci. Sed nõ hoc eſt,quia certus de promiſsa vita,nõ ſolũ non timuit, ſed & libenter beſtiis offerri ſe paſsus eſt,ſicut inter cætera ait in Actibus apoſtolorũ: Ego enim non ſolum ligari, ſed & mori paratus ſum in Hieroſolyma pro nomine domini IESV Chriſti. ¶ Mãducem⁹ & bibam⁹. cras enim moriemur) Hoc ab Eſaia propheta dictũ eſt. Propter hos qui quaſi nihil futurum eſset poſt mortem,ventri tantum ſtudebant quomodo pecora, ſicut & ii qui Corinthios depra uabant. ¶ Nolite ſeduci, Corrumpunt mores bonos col loquia mala.) Significat confabulatione malorum hominum euerti poſse bonum propoſitũ. Aſsiduitas enim praui colloqui vitiat mẽtem,ac per hoc ab his cauẽdũ. Quicunq; enim acceptã fidem cuſtodire vult, maxime inter ipſa initia obſtrepẽtes debet vitare, vt ipleat quod vtile iudicauit.) Vigilate, iuſti eſtote, & nolite peccare.) Vigilandũ monet,ne circũuentione praui ſenſus capti & à fide abducta deprauarentur, mortuorũ reſurre-
C ctionẽ nõ credendo. Iuſtos eſse præcepit,vt nõ ſolũ terrenam iuſtitiam excolant,ſed & cæleſtem, quia terrena iuſtitia meritũ nõ facit,ſicut & non facit reũ. Quid enim magnũ eſt aliena non tollere,quippe cũ hoc timoris ſit? Magnum eſt autem de proprio nõ habenti largiri. hæc eſt vera iuſtitia. & vt non peccent,ſubiecit. Vnde intelligi voluit non ſe iuſtitiam temporalem ſeruandã mandaſse,ſed diuinã: quia qui cæleſtẽ iuſtitiã ſeruat,ſine dubio in hac præſenti perfectus eſt. ¶ Ignorantiã enim dei quidã habent. Ad reuerẽtiam vobis loquor.) Propoſitũ dei ignorantes ii qui inter eos cõuertebantur, mortuos reſurrecturos ſtultũ eſse dicebant credere. Ideo pudorẽ illis incutit quaſi imprudentibus, credebãt enim eis qui ignorantiam dei habentes, cõtra dei ſtatuta docebant. ¶ Sed dicit aliquis, quemadmodũ reſurgẽt mortui? quo autẽ corpore venient?) Hos dixit ignorantiã dei habere,quorum deprauatæ ſententiæ verba protulit,dicens: Quemadmodũ reſurgent mortui? quo autẽ corpore venient? Cui congrue reſpondit dicẽs. ¶ Stulte,tu quod ſeminas,non viuificatur niſi moriatur.) Cum animali homine nõ vtiq; legis authoritate agit, vt exẽplis ſuadeat, quæ ſi reciperet,non erraret: ſed phyſica ratione, de qua ſibi blanditur,vt non credat reſurgere reſoluta & emor D
tua corpora. Oſtendit enim mortua rurſum reparari ad vitam,& multiplicata,vt confundatur error humanus. ¶ Et qd̃ ſeminas, non corpus quod futurũ eſt ſeminas, ſed nudum granũ,vt puta triticĩ, aut alicuius exterorũ. Deus autem illi dat corpus prout voluit, & vnicuiq; ſeminũ propriũ corpus.) Si ergo nudũ granũ ſeminatur, vt dei nutu quodãmodo elementorum miniſterio veſtitum reſurgat,multa ſecum habens incrementa vtilitatis humanæ, cur nõ credibile ſit dei virtute mortuũ poſſe reſurgere,meliorata tantũ ſubſtãtia, nõ numero multiplicatum? Quid ergo requiritur ab infideli quo corpore reſurgant mortui, cũ exempla prædicant ad fidẽ hãe melioratæ reſurrectionis, nõ amiſsæ ſubſtãtiæ: quia proprium corpus recipiet in quo creatus eſt Adam, iuxta exempla ſupradicta. ¶ Nõ omnis caro eadẽ caro. Alia quidẽ hominis, alia autẽ pecoris: alia caro volatiliũ, alia caro piſcium.) Cum ex eadẽ maſsa omnis caro ſit, vnde & quomodo in his tanta diuerſitas eſt, vt vna impenſa faceret genera diuerſa? Dicant nunc ſophiſtæ mundi & ſcrutatores ſyderũ, ſi valent cõprehendere quę extra ſe ſunt: cumquid intra ſe ſit, neſciant. Deniq; omnes mundani philoſophi quia mentẽ ſuam legi dei humiliare vt fidem eius ſuſciperent noluerunt, diuerſa ſemper & cõtraria aſserentes, inaniſsimis diſputationibus inuicẽ ſe cõfuderũt: quia in nullo horũ teſtificatæ veritatis ſignũ agnitum eſt, quod antepoſitũ verbis cõmẽdaret doctri- E
nam: ſicut & deus diſcreuit diſciplinæ veſtræ, quæ non verbis probatur, ſed virtute, cui nõ poſsũt verba reſiſtere. Quemadmodũ ergo ex vna impenſa diuerſa animãtium caro eſt, ita & vnius carnis homines, diuerſi erunt dignitate in reſurrectione: vt talis vnuſquiſq; appareat qualis fuerit meriti, quippe cum etiã hic diuerſitatẽ corporũ videamus. ¶ Et opera cæleſtia & terreſtria: ſed alia quidem cæleſtiũ gloria, alia autẽ terreſtriũ.) Cæleſtia corpora ſunt reſurgentium: terreſtria autem antequam moriantur aut ſurgant: vt quia Chriſtus cæleſtis eſt, ex eo corpora cæleſtia dicantur: ex Adam verò, quia terreſtris eſt, terreſtria corpora. ¶ Alia claritas Solis, alia claritas Lunæ, & alia claritas ſtellarũ. Stella enim ab ſtella differt in claritate.) Vnius naturæ comparatione utitur ad indiſcretæ ſubſtantiæ reddendã rationem, quia ſicut Sol & Luna & ſtellæ cum ſint vnius quidem naturæ, diuerſæ tamen claritas ſunt: ita & homines cum ſint vni⁹ quidem generis, merito tamen diſsimiles erunt in gloria: vt claritati Solis, illorum dignitas exæquetur, qui cẽteſimum numerum habent, qui vt perfecti eſsent, primi Matt.13.
F gradus æmuli fuerũt, de quibus dictum eſt: Tũc iuſti fulgebunt ſicut Sol in regno patris ſui. Lunari autem claritati hi comparandi ſunt, qui ſexageſimũ numerũ bonis operibus mercati ſunt, vt ſecundi gradus meritũ haberẽt. Stellis autem clarioribus eorũ merita comparãda ſunt, qui ſecũdũ triceſimũ numerũ tertii gradus dignitatẽ iuſtis laboribus quęſierunt. Sequentibus verò ſtellis quæ inter claras & obſcuriores mediæ ſunt, peccatores homines coaptãdi ſunt, qui de tribus nullius gradus adipiſci honorẽ voluerũt. Tetricis autẽ ſtellis & omniũ nouiſsimis, perfidorum reſurrectio ſimilis eſt: quia erro rẽ ſecuti, ſtellis in errorẽ ducẽtibus cõparãdi ſunt, ſicut dicit in epiſtola ſua Iudas apoſtol⁹. Infidelitas enim nõ poteſt clarã reſurrectionẽ habere: quia ſicut carbo cinere ſuo coopert⁹ obcæcatur, ita & hi perfidia ſua erroris tenebris circũdati, luce carebũt. ¶ Ita erit & reſurrectio mortuorum.) Exempla dat, vt nõ ſit dubiũ reſurrectionem mortuorũ futuram, vt accepta ratione nemo ambigat. ¶ Seminatur in corruptela, ſurget in incorruptela.) Seminare eſt ſepelire vt corrũpatur: reſurgere autẽ in incorruptela, iam exſuſcitatũ non poſse corrũpi, ſed habere claritatẽ immortalitatis. ¶ Seminatur in ignominia, reſurget ĩ gloria. (In ignominia ſemĩatur, qa dũ in tetrico ponitur, ſit fœtidũ, & ſcatet vermib⁹. ſurgere

G est autem in gloriã, quia exsuscitatum & lumen erit, & nullã squaloris iniuriã patietur. ¶ Seminatur in infirmitate, surget in virtute.) In infirmitate seminatur, qa immobile est & irregibile: surget autẽ in virtute, quia iã totum viuum erit ac vegetum. ❧ Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale.) Animale corpus est dum cibis sustentatur vt viuat: spiritale autem cum horum nihil indigebit conuersum in vitã. Omnia supradicta hoc sensu clauduntur. Non enim corpus animale semper hic habere potest spiritum sanctum. Tunc verò, id est in resurrectione, semper manebit in sanctis. Surget corpꝰ spiritale quod possit ire obuiã Christo. ❧ Sicut scriptũ est: Factus est primꝰ homo Adam in animam viuentem, nouissimus Adam in spiritũ viuificantem.) Notandum est qꝺ duos Adam eiusdẽ naturæ vtrosq; demonstrat, qđ contra Machinẽos & Appollinaristas facit, qui negant à dei verbo perfectum hominẽ esse susceptum. ❧ Sed nõ priꝰ quod spiritale est, sed quod animale, deinde qđ spiritale. Primus hõ de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis. Qualis terrenus, tales & terreni.) Cælestis dicitur, quia non humanæ fragilitatis ritu, sed diuinæ maiestatis nutu & conceptus est & enixus. Nã vsq; adeo
H naturam nostri habuit, vt secundus Adã dicatur, & homo. ❧ Et qualis cælestis, tales & cælestes.) Si ideo (vt hæretici volunt) nostri generis assumptus homo non fuit, qui cælestis dicitur: ergo nec isti naturæ nostræ sunt, qui cælestes appellantur. Si verò de his nemo dubitat, nec de illo est ambigendũ. ❧ Igitur sicut portauimus imaginem illius terreni, portemus & imaginẽ huius cælestis.) Peccator imaginem Adæ portat, iustus verò imaginem Christi. Ergo sicut portauimus veterem hominem ante baptismum, ita & post baptismum portemus nouum. ❧ Hoc autem dico fratres, quoniam caro & sanguis regnũ dei nõ possidebũt, neq; corruptio incorruptelã possidebit.) Frequẽter scriptura carnẽ pro operibus nominat carnis: vt ibi: Vos autem in carne non estis, sed in spiritu. Aliter caro sicut est, regnũ dei non possidebit nisi immortalitate vestita. ❧ Ecce mysteriũ dico.) Obscuritatem significat nominando mysteriũ. ❧ Omnes quidẽ resurgemus, non omnes immitabimur.) Omnes enim homines resurgẽt, sed soli qui regnaturi sunt, in gloriã mutabũtur, Siue ita: Omnes resurgemus, qui in aduentu Christi mortui inueniemur: non omnes immutabuntur qui in corpore sint reperti, quia sancti soli beatitudinis gloriam consequentur. ❧ In momento, in ictu oculi). Per ictũ oculi, nimiã breuitatẽ vult significare momẽti, vt quanta sit dei potẽtia, ex resurrectionis celeritate cog-
I noscas. ❧ In nouissima tuba & mortui resurgẽt incorrupti, & nos immutabimur.) Nouissimus aduentus intelligitur Christi. Mortui autem vel peccatores intelligendi sunt, qui etiam viuentes mortui esse dicuntur, vt ad pœnã: aut immortales, vt absq; aliqua membrorum diminutione resurgant. Vel certe simpliciter oẽs mortuos resurgere dicit, & solos sanctos cũ iis qui viui iusti inuenti fuerint, in gloriam immutari. ❧ Oportet enim corruptibile hoc.) Necesse est fieri quod promissũ est, ❧ Induere incorruptelã: & mortale hoc ĩduere immortalitatem.) Et quod induit, & est similiter indumentum.
❧ Cũ autẽ mortale hoc induerit immortalitatẽ, tũc fiet
Oseę.13. sermo qui scriptꝰ est: Absorpta est mors ĩ victoria.) Vt euacuatis causis mortis per diuinã victoriã, ac si absorpta non pereat. ❧ Vbi est mors stimulus tuus? vbi est mors victoria tua? Propheta ex persona iustorũ loquitur insultando morti. Stimulꝰ autẽ mortis est peccatũ) Sagitta mortis peccatum, per quod animæ iugulantur. ❧ Virtus verò peccati lex.) Dũ fortius & maius fit per scientiam peccatũ. ❧ Deo autẽ gratias, qui dedit nobis victoriam per dominũ nostrum IESVM Christum.) Victoriam illius peccati in quo lex per carnalem nostram voluntatẽ fuerat infirmata, quã Christꝰ crucis exemplo destruxit. ❧ Itaq; fratres mei.) Reddita resurrectiõis ratione, de qua hæsitabãt, hortatur eos in dei opere perma K
nere, iam certos de retributione futura. ¶ Stabiles este & immobiles, abundantes in opere domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in domino.) Nemo vos de gradu spei futuræ vltrà permoueat.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

NAM de collectis quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui ecclesiæ Galatiæ, ita & vos facite. De sumptibꝰ dicit, qui per singulas ecclesias collecti Hierosolymã sanctis pauperibus mittebãtur. ¶ Per vnã Sabbati.) Vna Sabbati dominica dies est, sicut in Euãgelio dicit dominũ vna Sabbati surrexisse. ¶ Vnusquisq; vestrũ apud se recõdẽs qđ ei bene placuerit, vt nõ cũ venero, tũc collectæ fiãt.) Vt patulatim reseruãtes, nõ vna hora grauari se putẽt, vt hilares datores diligantur à deo. ❧ Cũ aũt fuero præsens, quoscũq; probaueris per epistolã, hos mittã perferre gratiã vestrã in Hierusalẽ. Quod si dignũ fuerit vt ego eam, mecũ ibũt.) Per se clarũ est, quia vtrũq; in corũ arbitrio derelinquit, vt & qđ dederint, portetur: & p
quos direxerint, ipsi eãt. ¶ Veniã aũt ad vos cũ Macedo L
niam pertransiero. Nã Macedoniã pertransibo, nisi vos me deduxeritis quocunq; iero. Nolo enim vos nunc in tranfitu videre. Spero enim me aliquãtum temporis mãsurũ apud vos, si dominus permiserit.) Quia ita se agũt Macedones, vt nõ sit necesse mihi apud eos diutius remanere. Apud vos necesse est vt maneã vel hyeme. Multa enim sunt quæ corrigantur à nobis: sicut medicus ibi moram habet, vbi plures ægrotant. ¶ Manebo autem Ephesi vsq; pentecosten. Ostium autem mihi apertum est magnum & euidens, sed aduersarii multi.) Ideo ibi permanebo, quia cum mihi euidens datus sit aditꝰ prædicandi, sunt plurimi qui resistant. ¶ Si autem venerit Timotheus, videte vt sine timore sit inter vos: quia opus domini operatur, sicut & ego: ne quis illũ spernat.) Sine tribulationis formidine, vel etiam vestri contemptus. ¶ Deducite autem illũ in pace, vt veniat ad me. Expecto enim illum cum fratribus.) Nihil admittentes quod ad animi eius proficiat læsionem.

DE APOLLO autem fratre notũ vobis facio, quia multum illũ rogaui venire ad vos cum fratribꝰ. & vtiq; non fuit voluntas vt nũc: veniet autẽ cũ oportunũ fuerit. Vigilate, state in fide, viriliter agite, & cõfortamini: omnia vestra cũ charitate fiãt. Vigilate, mentis oculis ad diaboli astutias præcauẽdas. State, quia stãtibus difficile somnus obrepit. Viriliter agite. Muliebris enim omnis incõstãtia & varietas iudica- M
tur. Cõfortamini, vt sit in vestra virtute, non in carne. Omnia non inanis gloriæ causa, sed charitatis gratia facere festinate. ¶ Obsecro autem vos fratres, nostis domũ Stephanæ & Fortunati & Achaici, quoniam sunt primitiæ Achaiæ, & in ministeriũ sanctorum se ordinauerunt, vt & vos subiecti sitis talibus, & omni cooperanti & laboranti in vobis. Gaudeo autem in præsentia Stephanæ & Fortunati & Achaici, quoniam id quod vobis deerat, ipsi adimpleuerunt.) Quia præsentes sunt apud vos, & in illis magnum potestis habere profectum: siue quia mihi venerunt pro vobis ministrare officium charitatis. ❧ Refecerunt autem & meum spiritum, & vestrum spiritũ charitate.) Pro vobis vestrum, pro mea lætitia meũ refecerũt. ❧ Cognoscite ergo huiusmodi.) Vnde alibi ait: Cognoscite eos qui ita ambulant, vt habetis formã nostram. Hic cognoscite, honorate, cognoscentes eorũ studium vel laborem. ¶ Salutãt vos ecclesiæ Asiæ. Salutant vos in domino Aquila multum & Priscilla cum ea quæ in domo eorũ est ecclesia: apud quos etiã hospitor) Domesticã congregationem fraternitatis ecclesiam nominauit. ❧ Salutant vos fratres omnes. Salutate inuicẽ in osculo sancto. Salutatio mea manu Pauli. Si quis non

A amat dominũ IESVM Christum, sit anathema,) Sicut illis qui eum amant, redemptio venturus est Christus: ita qui eum non amant, anathema sit, id est, vt illos abominetur & perdat. ¶ Maranatha.) Magis Syrum est quàm Hebræum, tamen ex sermone vtrarũmq; linguarũ aliqd Hebręum sonat, & interpretatur, dominus noster viuit. ¶ Gratia domini nostri vobiscũ.) Propriæ manũ cõsuetа subscriptio. ¶ Charitas mea cũ omnibus vobis.) Vt quomodo vos ego diligo, ita & in Christo inuicem diligatis. ¶ In Christo IESV.) Non secundum seculi charitatem. ¶ Amen.) Confirmatio est benedictionis hic sermo, sicut superius ipse demonstrat, Quomodo, inquiẽs dicit amen super tuam benedictionem?

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENT. IN EPISTOLAM BEATI PAVLI AD CORINT. SECVNDAM.

PRAEFATIO.

SECVNDAM epistolam Apostolus scribit Corinthiis, cuiꝰ hęc principalis est causa, quoniã in prima pro quorundam peccatis doctores eorum præcipuè corripuerat, & multum fuerant contristati. Nunc eos consolatur, suum eis proponens exemplum, & docens non debere ægre ferre quod pro aliorum sunt salute correpti, cum ipse pro aliena salute periculis quotidie & morti subiaceat.

B

CAPVT PRIMVM.

PAVLVS apostolus IESV Christi.) Quæritur cur in omnibꝰ epistolis contra vsum epistolarum primo suum nomẽ ponat, quàm eorum ad quos literæ destinantur. Sed hæc authoritas apostolici ordinis, quia minoribus scribit: sicut etiã & iudices seculi solent ad eos quos regunt, scripta dirigere. ¶ Per voluntatem dei.) Dei non hominum voluntate: simul vt ostendat non sine patris voluntate se missum à Christo.) Et Timotheus frater ecclesiæ dei quæ est Corinthi.) Non dixit, Paulus & Timotheus, quia non ambo apostoli. Ad Philippenses vero, vbi non erat tanta authoritas, serui

C ambo ponuntur. ¶ Cum sanctis omnibus.) Hic sancti possunt accipi sacerdotes, qui in prima ponuntur, dominum inuocantes: & ad Philippẽses, cum episcopis & diaconis. Ideo autem postea nominantur, ne parum intelligentes eos præmissos esse putarent, cum iam sint in ecclesia comprehensi. ¶ Qui sunt in vniuersa Achaia.) Cuius est Metropolis Corinthus. ¶ Gratia vobis & pax à deo Benedictus deus & pater. Pater misericordiarũ) quia ex ipso est omnis misericordia. ¶ Et deus totius cõsolationis.) Id est perfectæ consolationis, quia nõ est minus tribulatione solatiũ. ¶ Qui consolatur nos in pressura nostra.) Nõ in aliquibus, sed in omnibus. ¶ Vt possimus & ipsi consolari eos qui sunt in omni angustia, p exhortationẽ qua exhortamur & ipsi à deo.) Propterea liberamur, vt & nos & alios cõsolari, & de tristitia liberare possimus. Aut ita formam nobis dat alios cõsolãdi, vt p exhortationẽ qua ipsi à deo cõsolamur, agnoscamus quod deus timentium se neminẽ derelinquat, & multo magis in futuro remuneret, quos etiã in præsenti non deserit. ¶ Quoniã sicut abũdant passiones Christi in nobis.) Id est, pro nomine Christi. ¶ Ita & p Christum abundat enim consolatio nostra.) Vt & Petrus est de carcere liberatus, & ipse Paulus visione domini & voce cõfirmatꝰ in templo. ¶ Siue autem angustiã patimur pro vestra exhortatione & salute.) Quia vos ad salutem exhortamur, siue vt vobis exemplũ tolerantiæ præbeamus. Nã manifestum est quia pro quo patimur, ipse nobis adest consolans nos per liberationem, eripiens nos de pressura interuentu maiestatis suæ. ¶ Siue autẽ pressuram patimur pro vestra exhortatione & salute, siue exhortationem cõsequimur pro vestra exhortatiõe quę operatur per patientiã earundẽ passionum quas & nos ipsi patimur. Et spes nostra certa est pro vobis, quia scimus q; si socii estis passionũ, sic & consolationis eritis.) Generaliter loquitur, vt quia causa credẽtiũ persecutiones patiebãtur à perfidis, subiecti iniuriis & cædibus: sic iterum auxilio dei liberabantur, ad consolationem credentium, ne scandalũ passi à fide excíderent: quia iniuriæ apostolorũ tẽtationes erant credentiũ, sicut scriptũ est in propheta Zacharia: Percutiam pastorẽ, & dispergẽtur oues gregis. Quãuis futura credãt fideles, tamen inter ipsa primordia pressuræ nouellis faciunt scãdalũ. Putant enim inanem esse promissionẽ, si vi oppressum viderint prædicantem. Sed si iam firmus est credens, cõpatitur cum suo magistro, fidens de spe futura, vt simul consoletur cum quo & compatitur. D Zacha. 13.

NON enim volumus vos ignorare fratres de pressura nóstra quæ facta est in Asia: quia supra modum grauati sumus supra vires, ita vt desperaremus nos etiam viuere.) Ideo passiones pressurarũ indicat propè vsq; ad mortẽ illatas, vt ostẽdat quę mala salutis illorũ causa patiebatur, vt non grauius ferrent si corriperẽtur errores illorũ ab iis qui hæc tã aspera tolerabãt pro illis. Quis enim medicorũ nõ arguat susceptum suum negligentius se tractantem, ne cura medicinę eius sine effectu remaneat? ¶ Sed ipsi in nobis responsũ mortis habuimus, vt non simus fidentes in nobis, sed in deo, qui suscitat mortuos.) Tantã insolẽtiam iniquitatis significat insurrexisse contra fidei prædicatores, vt mortem ante oculos haberent. Deniq; erepti de ipsa pressura, resuscitatos se dicunt. Sic enim afflicti fuerant, vt desperarent de præsenti vita. Sed quia deus præsidia sua nõ negat in necessitate positis, maxime suis, eripuit illos desperantes de semetipsis, fidẽtes autẽ de deo. Nimia enim pressura deficere se profitebantur, nisi adesset deꝰ ¶ Qui de tantis mortibꝰ liberauit nos: in quo speramꝰ, quia & liberauit accedente pro nobis etiam vestra oratione, vt in multorum facie donũ quod in nos collatum est, per multos in gratiarũ actiõe celebretur pro nobis) Hoc dicit qa gratia dei multorũ causa cõsolata est apostolos, id est, omniũ credẽtiũ, quorũ causa & pssuræ eis ingerebãtur: ac per hoc quia omniũ causa est, cũcti deo gratias referant cũ cessat tẽtatio: aut cũ oritur, simul obsecrẽt.) Gloria enim nostra hæc est, testimoniũ cõscientiæ nostrę. Hoc dicit quia de cõscientia sua pręsumebãt quia pura erat ab omni simulatione: quamobrem de dei auxiliis non diffidebãt. ¶ Quia in simplicitate & synceritate, nõ in sapientia carnali, sed in gratia dei conuersati sumus in hoc mundo: abũdãtius autẽ apud vos.) Hæc est gloria cõscientiæ quàm dixit, simplicitas & synceritas. Et quia hæc de dei doctrina sunt, adiecit, Non in sapientia carnali, sed in gratia dei: vt ostenderet non humanæ sapientiæ, sed Euangelicæ prædicationi liberam se cõscientiã exhibuisse. Præterita refricat. Hoc enim significat qđ in prima epistola arguit fucatã prædicationem iuxta humanum sensum aptatam: cuius prædicatores duplici genere in sapientia carnali accusat, & qa iuxta mũdi sensum prædicabãt, ne facile offenderẽt homines: & quæstus causa hoc agebãt, propriis lucris carnalibus studentes. Vnde Apostolus nunquã à Corinthiis sumptus voluit accipere, ne his occasionẽ daret, eòqđ similis eis esset in hac re. Hinc est quod dicit, abũdãtius apud vos simpliciter conuersati: quia cũ ab aliis accepe- E F

G rit,ab his noluit,ne arguendi eos authoritatē amitteret. NON enim alia ſcripſimus vobis, quàm quæ legiſtis vel cognoſcitis.) Ea ſe dicit ſcribere quę nō ſolū literis cernerēt,ſed & operib⁹ ei⁹ manifeſta haberēt,vt probaret ea quę loquitur,geſtis ſe implere,quib⁹ vniuſcuiſq; mēs & ꝓpoſitū diſcitur. ¶ Spero aūt qđ vſq; ad finem cognoſcetis,ſicut & cognouiſtis nos ex parte,quia gloria veſtra ſum⁹:ſicut & vos noſtra in die domini IESV Chriſti.) Proficere illos ſperat, ex eo qđ iā cœperāt meliores effici cognito affectu circa ſe apoſtoli,& gloriabātur ī eo velut filii in patre chariſsimo. Vnde & Apoſtol⁹ gloriā ſuā videri teſtatur in filios obaudiētes,& tūc debere videri quādo prodeſt,id eſt,in die iudicii dei. Hoc dicens,perſeuerādum monet. ¶ Et hac fiducia volueram prius venire ad vos, vt ſecundam gratiam haberetis,& per vos tranſirē in Macedoniā, & iterum à Macedonia venirem ad vos, & à vobis deduci in Iudæam. Hac fiducia emendata eſt vita illorum. Iam enim & deſiderare illos ſe ſignificat,quos ante indignum erat videre. Plenam ergo gratiam habuiſſent de aduentu eius, quia imago eſt epiſtola: præſentia autem veritas. Non eſt itaq; ocioſum quia voluerat ire: & non H iit. Intelligi enim vult eſse aliquos inter eos quorū cauſa voluntatem ſuam non impleuit,vt adhibita opera purificarentur. ¶ Hoc ergo cogitans nunquid leuitate vſ⁹ ſum? aut quę cogito,ſecundū carnem cogito,vt ſit apud me eſt eſt,nō nō?) Quoniam dixit. Volueram venire ad vos:& nō iit:ideirco nunquid leuitate vſus ſum? inquit. qa videtur qui dicit aliquid & nō facit,leuitate vti. Ideo ne forte iſtud de apoſtolo arbitraretnr, hoc purgat, qa nō iſtud leuiter,ſed cum cōſilio fecit,vt nō impleret qđ diſpoſuerat Aut nūquid quæ cogito,inquit, ſecundum carnem cogito? Qui enim ſecundum carnem cogitat, tunc nō implet quæ diſponit, quando aut perſonis amplioribus defert,aut certe lucris aut apparatibus vincitur. quod apoſtolus ſemper ſpreuit. Spiritalis autē tūc diſpoſitum non implet,quando prouidēti⁹ aliquid pro ſalute animæ meditatur:ſicnt & apoſtolus ideo non impleuit quod voluerat,vt per hoc ipſum meliores efficerentur,ſcientes ideo diſtuliſse eum,quia quidam adhuc inter eos non ſe purificauerant à peccatis. Vt ſit,inquit, apud me eſt eſt,nō nō. Hoc ſignificat,quia nō aliud egit q̄ ſcit agendum, quia vtilitas anteponenda eſt volūtati. Hic ſenſus ſpiritalis eſt. Carnalis autem ſenſus ſic mutatur,vt anteponat voluntatem vtilitati. ¶ Fidelis autē deus,quia ſermo noſter nō eſt,eſt & nō.) Hoc eſt qđ di Gala.2. cit & ad Galatas, Si quæ deſtruxi,hæc eadē ædifico, præI uaricatorem me conſtituo. Ideo ergo fidelem in ſe dicit dei prædicationem. Nam hoc faciūt adulatores. Frequēter enim,ne homines offendant, quæ vera ſunt prætermittunt. Dei enim filius IESVS Chriſtus qui in nobis eſt,qui per nos prædicatus eſt,per me & Syluanum & Timotheum,non fuit eſt & non,ſed eſt in illo fuit.) Quātū ad idoneos prædicatores pertinet, hoc debet eſse vt ſit apud illos eſt eſt,nō nō,vt nō aliud faciāt quàm ſciūt vtile. Quia enim frequenter aliud volum⁹ quàm eſt vtile,ne volūtas vincat vtilitatem, ideo apoſtolus volūtati ſuæ vtilitatē præpoſuit,ne iret ad illos. In Chriſto enim IESV non fuit eſt & non, ſed eſt in illo fuit:quia nūquā aliud voluit q̄ eſt vtile. Semper enim voluntas eius cum vtilitate eſt. nec immutatus eſt vt faceret inuit⁹ ſicut homo quod eſt vtile,aut vt ambigeret de aliquibus,& mutaret voluntatem. ¶ Quotquot enim promiſsiones dei ſunt,in illo eſt,& in illo amen deo ad gloriam per nos.) Manifeſtū eſt quia ſemper ī deo veritas eſt,hoc eſt amē. manifeſtata per Chriſtum,poſt per apoſtolos prædicata ad gloriam dei,ſignorū virtutibus teſtimonium perhibentibus vera eſse quæ promiſit deus p Chriſtū dominū noſtrum. Gloria enim dei eſt cū ab illo omnia & p illū & in illo eſse dicūtur. ¶ Qui aūt cōfirmat nos vobiſcū Chriſt⁹ dominus,& q̄ vnxit nos de⁹,qui & ſignauit nos, & dedit pignus ſpiritū in cordibus noſtris.) Chriſtū dicit confirmare gentes in fide promiſsa Iudæis, quia ipſe eſt qui fecit vtraq; vnum,id eſt,circunciſionē & præputium,in vno nouo homine faciēs pacem. Domin⁹ ergo cōfirmat,& deus qui vnxit nos,id eſt,qui dedit regiā honorificentiam, ſicut dicit Petrus apoſtolus: Quia ſum⁹ inquit,genus regale,per vnctionē ſpiritalē, cuius typus fuit in regibus Iudæorū. Qui & ſignauit nos dādo ſpiritum ſuum nobis pignus,vt non ambigamus de promiſſis eius. Si enim adhuc mortalibus ſpiritum ſuum credidit,dubium non eſt quia iam immortalibus addat gloriam. Vnum tamen opus dicit patris & filii,quia & Chriſtum dicit confirmare & deum. Quem enim confirmat filius,eōfirmat & pater:& cum dat ſpiritū pater,dat & filius: quia vtriuſq; eſt ſpiritusſanctus,ſicut dicit ad Romanos: Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic Rom.8. non eſt eius. Quoniam ergo de perfectione hominis locutus eſt,trinitatis hoc loco fecit mētionē. omnis enim ſumma perfectionis in trinitate conſiſtit.

EGO verò teſtem deum inuoco ſuper animā meam, quod parcens vobis non veni Corinthum.) Nūc manifeſtat qua cauſa cùm voluiſset ire ad illos,diſtulit,vt tūc iret quando iam propè omnes emēdatos inueniret. His enim nūc loquitur,qui videbantur ſe L velle corrigere,ſed operā nō dabāt vt hoc iplerēt. Quia ergo corripere illos neceſse erat,iter ſuū ad illos cōuertit,ne cōtriſtaret multos. & hoc fuit illis parcere. Quod vt mentibus eorum cōmendet, deum teſtem dat, ne putarent ſe indignos eſse,& cōtemni ab illo:quo cōperto, vt præſentiam eius mererentur,emendarēt ſe. ¶ Nō qđ dominemur fidei veſtræ,ſed adiutores ſim⁹ gaudii veſtri. Fide enim ſtatis.) Quoniā fides nō neceſsitatis, ſed voluntatis res eſt:ideo dicit, Non quod dominemur fidei veſtræ. Dominatus enim neceſsitatis cauſa eſt. Sed adiutores ſumus,inquit,gaudii veſtri. hoc eſt,quia ſicut in malo opere triſtitia eſt,ita & in emendatione gaudiū Huius gaudii adiutores ſumus, inquit, quia volentibus eis emendare ſe,offerunt commonitiones, vt quod velle cœperant,poſsent implere.

CAPVT SECVNDVM.

DECREVI autem hoc apud me, ne iterum in triſtitia venirem ad vos.) Apertum eſt quia ideo noluit ire, ne forte corripiens paucos, multos contriſtaret,ipſe etiā contriſtatus. Compatiuntur enim omnia membra vnius mœrore. ¶ Si enim ego contriſto vos,& quis eſt qui me lætificet, niſi qui cōtriſtatur ex me?) Hoc dicit quia non vult eos cōtriſtare, M ſed quia peccatis ſtuduerant,neceſse erat illos cōtriſtari inuito apoſtolo:ita tamē,vt de cętero obaudiētes facti lętificarēt eos qui cōtriſtabantur cū eis:vt qui corripiēdo contriſtauerat eos,lætaretur ex his dum corrigūtur. ¶ Ideo & ſcripſi hoc ipſum,ne cū veniſsem, triſtitiā haberē à quibus oportuerat me gaudere, certū habēs quia meū gaudiū omniū veſtrū eſt.) Idcirco dicit hæc ſe ſcripſiſse vt poſtea veniēs nō eſset vnde cōtriſtaretur ſublatis vitiis, ſed gauderet cū eis quaſi cū chariſsimis filiis: vt quia ab infidelibus tribulatiōibus afficiebatur,ab his vtiq; gauderet qui crediderant. Gaudiū enim apoſtoli, purificatio eſt populi. Ideo enim gaudet, quia vituperatio nō eſt in eis quos ſimul oportet gaudere. ¶ Nā ex multa preſsura & anguſtia cordis ſcripſi vobis per multas lachrymas,non vt contriſtemini,ſed vt cognoſcatis charitatem quā habeo abundantius in vobis.) Manifeſtum eſt quia quādo hoc affectu quis aliquē corripit, vt plus illo doleat peccatis eius:non vtiq; vt illum cōtriſtet corripit,ſed vt oſtēdat illi quo amore diligat eum. Qui enim non hoc affectu corripit,fratrē cōtriſtat. Inſultat enim qui nō condolet fratri ¶ Si quis aūt cōtriſtauit,nō me cōtriſtauit,ſed ex parte,vt nō onerem vos oēs.) Oēs

A hos quòs dicit, ſancti ſunt. Duæ enim partes in populo
ſũt, ſicut in primâ epiſtola memorauí. Hi ergo ex parte
ſanctorũ, quos cõtriſtatos in errore fratris ſignificat, ſi-
cut & ſemetipſum. Hoc dicẽs onerauit peccantẽ, vel eũ
q̃ peccauerat. Plus enim ſit re⁹ in cuius delicto multi tri
bul ãturtae per hoc. ¶ Sufficit ei qui talis eſt, inquit, hæc
quæ ſit à pluribus obiurgatio.) Magnum dolorem vtiq;
patitur qui delictũ ſuum videt plurib⁹ horrere. ¶ Ita vt
econtrà magis donetis & cõſolemini, ne quo modo abũ
dantiore triſtitia abſorbeatur qui eiuſmodi eſt.) Affli-
cto homini peccati proprii cauſa ſubuenire præcipit, q̃a
pœnitẽtia ſi de vero animo eſt, hoc eſt, ſi correptus ſta-
tim in animo doleat, protinus habet fructum. Deniq; in
Regnorum libro habetur quia Achab, cum arguiſſet eũ
propheta, cõmot⁹ animo ſtatim meruit veniã. Et Dauid
in cauſa Vriæ Ethei correptus, quia cognouit ſe peccaſ-
ſe, delictum ei⁹ deletum eſt. Itaq; & apoſtolus illum qui
inceſtum commiſerat habens vxorem patris ſui, obiur-
gatum & abiectum dolentẽ reuocari iubet, ne diu vidẽs
ſe contriſtatum ſperni, deſperans de ſe, daret animũ ad
mundũ fruendũ, quaſi qui locum apud deũ iam non ha
beret. Hoc eſt maiori triſtitia abſorberi, deſperantẽ de
ſe cõuerti ad admittẽda peccata, quibus grauatus abſor
beatur à ſecunda morte. Hæc enim vera pœnitentia eſt.
iã ceſſare à peccato. Sic enim probat dolere ſe ſibi, ſi de-
cætero deſinat. ¶ Propter quod obſecro vos vt confir-
metis in illũ charitatem. Ad hoc enim & ſcripſi, vt ſcirẽ
B an in omnibus obedientes eſtis.) Quantum datur intel
ligi, obedientes hos factos in cæteris probat. Emendaue
rãt enim quæ ad ordinẽ eccleſiaſticũ ptinent. Vnde etiã
in hoc vult illos eſse obedientes, vt cõfirment fratrẽ in
charitate, ſuſcipientes eũ in cõmunione. Si cui autem
aliquid donaſtis, & ego.) Manifeſtum eſt quia q̃d iubet
fieri, ipſe facit: nec poteſt hoc abnuere, quod etiã obſe-
crans vt fiat ſcribit, cum haberet poteſtatẽ iubendi. Sed
quia in prima epiſtola graue ei⁹ detulit crimẽ, vt horre
rẽt illũ omnes, nũc eũ recipi illũ vult, orat ne adhuc ex-
ulcerato animo aduerſus illũ, durũ illis eſset habere eũ
illo cõmunionem eccleſiæ. Neq; enim tanta in eis erat
quanta in apoſtolo prouidentia, vt ſtatim intelligerent
faciendũ eſse quod dicebat apoſtolus in cauſa huius dũ
taxat: ideo obſecrat vt dimittant illi, ſignificans deũ illi
ignouiſſe, quia nihil ſine dei ſpiritu agebat apoſtolus.
¶ Etenim ego quod donaui, ſi quid donaui propter vos
in perſona Chriſti.) Hoc dicto grauat illos, quia ſi magi
ſter petẽtibus diſcipulis donauit cui voluerũt peccatũ,
quantò magis obaudire debẽt diſcipuli magiſtro? Et vt
ratum ei cui donauit, oſtenderet apud deum, ait in pſo-
na Chriſti ſe donaſſe quod donauit. hoc eſt, accepto tu
C liſſe Chriſtũ cuius legatione fungebatur, vt factum apo
ſtoli factum ſit Chriſti, ſicut dixit: Quæcũq; ſolueris ſu
per terram, erunt ſoluta & in cælo. Si ergo huic pro quo
petierunt, per apoſtolũ Chriſtus ignouit: quanto magis
huic iam ignotum erat, cui vt donẽt, ipſe etiã hortatur?
¶ Ne poſsideamur à Satana. Nec enim ignoramus aſtu
tias eius.) Hoc dicit quod ſupra memoraui, quia cõſola
tio debet ſubſequi fratrem delictum flentẽ, ne diu con-
triſtatus & contẽptus à charitate eccleſiæ, incipiat deſpe
rare de ſe, & vidẽs qui ſemp in inſidiis eſt ſubtilis diabo
lus mẽtẽ eius vilem effectã, accedat & ſuggerat ei vt vel
præſentibus fruatur, qui de ſpe futuri præmii deiect⁹ eſt,
& pereat frater poſſeſſus à diabolo, cui ad hoc pœniten
tia data erat, vt cõuerſus reformaret ſe, ſicut dicit in Eze
Ezech.18. chiele propheta. Nolo mortẽ moriẽtis, quãtũ vt reuerta
tur & viuat. Et iterũ: Cõuertãtur, inq̃t, & replãbo eos.

CVM autem veniſsem Troadem propter Euange-
lium Chriſti, & oſtium mihi apertum eſset in do
mino, nõ habui requiẽ ĩ ſpiritu meo, eò quod nõ
inuenerim Titũ fratrẽ meũ: ſed vale illis dixi, &
profect⁹ ſum in Macedoniã.) Troadẽ ſe perrexiſse ſigni
ficat ad prædicãdũ eis Euãgeliũ Chriſti: & cum cœpiſset
prædicare, fuiſse qui caperẽt verbũ fidei. Sed quia ſola- D
tium Titi defuit, intolerabilis erat labor perſtrepẽtium
cauſa. Quãuis enim quidã eorũ aperuerãt corda ſua ad
recipiendũ ſermonẽ dei: tamẽ imprudentia infideliũ nõ
minima exiſtebat, inſurgẽs in apoſtolũ zelo credentiũ:
& hæc duo in vno impleri non poterant, aut fideles in-
ſtruere, aut incredulis repugnare. Ideòq; vale illis facto
qui ſuſceperãt eũ, profectus eſt in Macedoniam. ¶ Deo
aũt gratias, qui ſemper triumphat nos in Chriſto IESV.)
Hoc eſt deum apoſtolos triumphare in Chriſto, victo-
res illos facere i fide Chriſti, vt calcata perfidia trophæũ
habeat fides, dũ ex perfidis fiunt fideles, & maleuoli nõ
proficiunt in perſequẽdo credentes. ¶ Et odorẽ notitiæ
ſuæ manifeſtat per nos in omni loco, quia Chriſti bon⁹
odor ſumus deo: in iis qui ſalui fiunt, & iis qui pereũt.)
Odor notitiæ dei, in Chriſto, & per Chriſtũ eſt. Odorem
autem ideirco dixit, quia ſicut quædam res quæ cum nõ
videantur, per odorẽ tamẽ cognoſcuntur, & intelligis
in loco aliquo eſse quod nõ vides: ita & deus quia inuiſi
bilis eſt, per Chriſtum ſe voluit intelligi, vt prædicatio
Chriſti (quæ vtiq; inuiſibiliter, ſicut ad nares odor, ita ad
aures peruenit) deum patrem inſinuaret creaturæ, & fi-
lium eius vnigenitũ. Cuius rei legatione fungentes apo-
ſtoli, (ſicut dicit domin⁹ ad deũ, fili⁹ ad patrẽ: Sicut me Ioan.17.
miſiſti in hũc mundũ, ita & ego eos mitto in hũc mun- F
dum) odorem notitiæ dei & Chriſti per ſigna & prodi-
gia manifeſtarent. Vera enim eſse de deo & Chriſto prę
dicatio, virtutis teſtimonio probatur. Quæ ideo in odo-
re ſignificata eſt, quia cũ deus nõ videatur: per hæc quę
inuiſibiliter operatur in apoſtolis, eſse ĩtelligitur, vt ve-
ritas doctrĩę manifeſtaretur. Qui ergo recte aſſerit Chri
ſtum, bonus odor eſt deo, laude dignus in eo qui credit,
nec vituperabilis in illo qui non credit. Qui verò nõ re
cte aſſerit Chriſtum, malus odor eſt deo, tam in iis qui
fidi ſunt, q̃ in illis qui diffidunt: pro vtriſque enim reus
erit. Qui enim diffidit, ideireo videtur nõ credere, quia
peruerſum eſt q̃d audit: & qui credit, malè credit. Apo-
ſtolus ergo ratione legis locutus eſt, vt ſicut in lege qui
hoſtias bono voto offerebat, bonus odor erat deo, & ac
ceptabilis: ita & hũc prædicationis virtus doctrinæ odo
rem præſtat fragrãtẽ deo. Quã ob cauſam auxiliis ſuis
tutos præſtabat deus apoſtolos, vt verba cognitionis e-
ius infunderent patentibus auribus, ſiue Iudæis, ſiue gẽ-
tilibus: addito his ſacramento natiuitatis domini IESV
ſecundum voluntatem dei & patris eius in vnitate fidei
ſalutaris, ad ſalutem credentium, & perditionem diffi-
dentium. ¶ Aliis quidem ſumus odor mortis in mor-
tem.) Hoc dicit quia incredulis prædicatio crucis Chri- E
ſti odor mortis eſt. Audientes enim verbũ dei, ſic accí-
piunt quaſi peſtem ex qua oritur mors, & neceſse eſt vt
iuxta fidem illorum fiat eis. ¶ Aliis autem odor vitæ ad
vitam.) Verum eſt quia fidis ſermo auditus dei nuncius
eſt ſalutis æternæ, & ſecundum fidem illorum cõtinget
eis. Sine ergo in iis qui pereunt, ſiue in iis qui ſalui fiunt,
Chriſti bonus odor deo erant apoſtoli, quia ſynceriter
& ſine adulatione prædicabãt. Qui enim non credebãt,
ipſi ſibi laqueum circũdabant, his liberis, ſicut dicit do-
minus ad Ezechielem prophetã: Tu prædica. ſi te audie- Ezech.3.
rint, lucraberis animas eorum. ſi quo minus, ipſi ſibi vi-
derint: tu tamen liberaris à perditione eorum. ¶ Et ad
hæc quis idoneus? non enim ſumus ſicut plurimi adulte
rantes verbum dei, ſed ex ſyncerĩtate ſicut ex deo coram
deo in Chriſto loquimur. Pſeudo apoſtolos tangit di-
uerſos, qui corrupta doctrina verba dei per malã inter-
pretationẽ adulterabant, & tollentes diuinum ſenſum,
ponebant humanam. Ex quibus quidam zelum haben-
tes traditionis Iudaicæ, nec de Chriſto bene docebant:
ideo minus idoneos hos dicit. Apoſtolos autem ſyncę-
riter prædicaſſe, ſicut ex deo datum eſt, ante deum, id eſt
quomodo deus dedit: ipſo teſte in Chriſto loquebantur
non ſuam quærentes, ſed dei gloriam. Hoc eſt in Chri-

G sto loqui,eius honorem & potentiam prædicare.

CAPVT TERTIVM.

INCIPIMVS iterum nosmetipsos cōmendare.) Quoniā pseudoapōstolos notat, praua eorum commenta designans: se autem verū prædicatorem testatur: videtur iterū cōmendare se,sicut ī prima epistola. Et ne hoc versutia aliqua terrestris lucri gratia facere videretur,adiecit. Aut nū quid indigemus,sicut quidam,commendatitiis epistolis ad vos,aut ex vobis? Hoc dicēs,& suum sensum purgat & adhuc pseudoapostolos notat, quos proprii honoris & quæstus causa circuire ecclesias probat,ad auferēdam,non tribuendam salutem. Ex his erant quibus di-
Matt.25. cit Dominꝰ:Comeditis domos viduarū & pupillorū,oratione lōga orātes,propterea accipietis maius iudiciū. Hi enim & res eorum & animas inuadebant. Apostolus autem nec res eorum tangebat,& veritate doctrinæ animas eorum saluabat. Non ergo carnaliter,sed spiritaliter se cōmēdabat ad profectū salutis illorum, vt de illo hoc crederent quod erat: quia qui de bono male sentit, peccat: ac per hoc cōmendatio hæc illis magis proficit.

H ¶Epistola nostra vos estis scripta in cordibꝰ nostris.) Epistola, salutis indicium est. Recte ergo ait, quia salus Corinthiorū in corde erat apostoli,& eorum qui cū illo erant. semper enim de salute eorum cogitabant. Cū ergo in corde sunt apostoli,& eorum qui cum ipso erant, epistola sunt scripta in cordibꝰ eorum: quia qui semper alicuius memor est, scriptus est in animo eius. ¶Quæ cognoscitur & legitur ab omnibus hominibus,manifestati quia estis epistola Christi ministrata à nobis.) Apertum est quia cum dicuntur Christiani, epistola Christi sunt,indicantes salutē quā dedit deus in Christo omnibus hominibus,scribentibus apostolis: dū enim docēt. scribunt. ¶Scripta nō atramento,sed spiritu dei viui.) Quoniam quæ promissa sunt, æterna sunt: idcirco dei spiritu scripta dicuntur,qui semper est: tēporalia autem atramento,quod obsolescit,& perdit memoriam. ¶Nō in tabulis lapideis,sed in tabulis cordis carnalibꝰ.) Nūc legem veterem pulsat,quæ primum data in lapideis tabulis abolita est,fractis tabulis sub monte à Moyse. Noua autem lex in animo scribitur, hoc est in corde, nō p calamum,sed per spiritum. Quia fides enim æterna res est, ab spiritu scribitur,vt maneat. Vetera aut præcepta deficiente mundo cessabūt. Quomodo ergo differt lex
I à lege,ita differunt dispensatores illius legis à dispensatoribus legis fidei.

FIduciam autem talem habemus per Christum ad deum.) Quanta dignitas sit in apostolis, manifestat cum dicit. Fiduciam autem talem habemus ad deū per Christū, vt ostendat veteres non hanc habuisse fiduciam ad deū,quia minor fuit administratio.

Non quòd sufficientes sumus æstimare aliquid à nobis tanquàm à nobis sit,sed sufficiētia nostra ex deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti,non litera,sed spiritu,Litera enim occidit: spiritꝰ autē viuificat.) Quāuis præferat apostolicā dignitatē, in dei tamē laudē prorumpit: nō istud meritis humanis ascribens, sed eius gratiæ qui dignatus est pro vita humana salutarem prædicationem ordinare, quæ quos lex vetus reos tenebat, saluaret,data remissione peccatorum per IESVM Christum dominum nostrum. Literę enim ad hoc datæ sunt Moysi, vt cōtemnentes legem occideret secūdum ius naturæ. Spiritus autem, id est lex fidei,quæ non scribitur, sed animo continetur, viuificat reos mortis: conuertentes tamen se,vt iustificati, decætero non peccent. Rectè ergo data fuerat lex, vt timor esset peccādi. Sed quia fragile est genus humanum, misericordia dei data est in prædicatione apostolis: vt donatis peccatis euaderent mortē,credentes in Christum. Hæc est prædicatio noui testamenti, quod promiserat deus per prophetas. ¶Quod si administratio mortis literis formata K
in lapidibus fuit in gloria, ita vt nō possent intueri filii Israel in faciē Moysi propter gloriā vultus eiꝰ, quæ euacuatur: quomodo nō magis administratio spiritus erit in gloriā.) Manifestum est maiorem esse gratiam legis fidei,quā legis Moysi. Quamuis enim ad hoc data sit lex Moysi vt prodesset,contēpta tamen facta est lex mortis. Ergo quia peccatoribus prouidere nō potuit, venit lex fidei, quæ hos saluaret,non solum ignoscens, sed & iustificans eos. Multū ergo interest inter legem & legem. Tunc enim maculati peccato vultum Moysi descenden
tis de monte cum lege accepta in tabulis, intueri nō poterant,quia gloriosa facta fuerat facies eius, ne à peccatoribus posset aspici,quia digni erant morte. Quæ nūc gloria euacuatur per legē spiritus,cū accepta remissiōe peccatorū facti iusti,digni sunt aspicere & possunt gloriam dei,sicut viderunt in monte Petrus & Ioannes & Iacobus gloriam Christi. ¶Si enim in administratione damnationis gloria,multo magis abūdabit administratio iustitię in gloria.) Hoc dicit quia amplius est donum iustitiæ dei per fidē Christi quàm legis veteris: quia magis gloria in salute est,quàm in morte. quanuis iustē dīnet,tamē ad laudē proficit magis si indulgeat, vt possit L
reus corrigere se. ¶Nec enim glorioſum factū est id qd glorificatum est in hac parte propter excellētē gloriā.) Manifestum est nō esse factum glorioſum quod visum est in vultu Moysi glorioſum. Quando enim nulli profuit gloria vultus eius,non habuit fructū gloriæ, sed magis obfuit: licet non suo vitio,sed peccantium: tamen in hac parte gloria non est. Illa autem est magis gloria quę abundat in gratia,vt purificati homines dono dei, abstersa caligine possint videre gloriā Christi. ¶Si enim quod euacuatur,fuit in gloria: multò magis quod pmanet,in gloria est.) Non negat gloriam fuisse in lege, vel in vultu Moysi,sed non permansit in Moyse, quia figura erat in Moyse, non veritas. ideo adueniente saluatore cessauit figura,quia apparuit veritas manēs semp: vt quantū interest inter imaginē & veritatē,tantū interest inter gloriam vultus Moysi,& gloriā Christi. ideo subtraxit,propter excellentem gloriam. Illa enim tanta erat gloria, quanta debuit credi seruo: Hæc vero tanta quanta est genitoris eius,quia dominꝰ IESVS Christꝰ in gloria est dei patris. Sicut enim vespere stellæ gloriosæ sunt oriente autem Sole euacuatur eorum claritas: ita & Moysi gloria euacuatur apparēte gloria Christi. ¶Habentes autem talem spem,multa fiducia vtamur.) Spem habere nos dicit videndi gloriam,non talē qualis fuit in vultu Moysi: sed eam quā viderūt tres apostoli in monte,reuelante se domino. Hinc igitur coniicere debemus M
quātū nobis cōtulit diuina clemētia, quantūq; nos superioris gratiæ dono ditare dignata est q̄ dederat Iudæis. Iudæi enim,cū minor esset gloria vultus Moysi,eam speculari non poterant: nos verò non Moysi gloriam, quæ inferior est,sed excellentē saluatoris gloriā visuros nos credimus. Iudæi ergo seruī gloriā nō meruerunt videre: nos autē dominī cōmunis gloriā sumus visuri. Ideoq; & nos vicem reddere in quantū possumus debemus beneuolētiæ dei, vt propensiores simus in eius amore, q nobis fiduciā dedit,abluens nos à peccatis, videndi gloriā dei. Nūc itaq; opus est vt crescat in nobis fiducia bonis actibus parata. Tantum enim videbimus,quantum credimus. ❧ Et nō sicut Moyses ponebat velamē sup faciē suā,ne intuerētur filii Israel vsq; ad finē eius qđ euacuatur.) Quoniā digni facti sumꝰ per gratiā dei videre gloriam Christi, idcirco,& non sicut Moyses,ait, ponebat velamen super faciē suā,ne intuerentur filii Israel. Ideo ponebat velamen,quoniā splendorem vultus eius ferre non poterant causa peccati, quo sublato potestas datur vidēdi gloriā dei vsq; ad finē eiꝰ: qa tādiu nō reuelatur, q̄diu relicta lege cōuertātur ad gratiā fidei, & sic euacuatur: Accedēte enī dignitate p fidē, euacuatur idignitas.

A ¶Sed obtusi sunt sensus eorū vsq; in hodiernū diē. Tādiu obtusos dicit,quādiu nō credūt. Que obtusio incredulitatis causa obuenit.ideo conuersis ad fidem acuitur acies mentis,vt videant diuini luminis splendorē. ¶Id ipsum velamen in lectione veteris testamenti manet dū non reuelatur,quia in Christo euacuatur.)Obtusio,ait, hæc in lectione Exodi manet,quandiu credāt. Nō enim reuelatur,nisi credant.In Christo enim euacuatur, hoc est,per fidē Christi aufertur velamē. Amoto enim delicto incipiūt videre,quod obstante peccato videre nō poterant.¶Sed vsq; in hodiernū diem,cū legitur Moyses, velamen est supra cor eorum.)Manifestū est quia cum legitur hęc pars legis,sententia illorū recitatur qui sunt sub lege.¶Cū autem conuersus fuerit ad dominū,auferetur velamen.)Cōuerti ad dominum hoc est,credere ī Christū,vt agnoscens dominū veniam mereatur accipere.Hoc est ferri velamen, sentētiam euacuari qua tenebatur reus sub lege.¶Domin⁹ autē spiritus est. Vbi autē spiritus domini,ibi libertas.)Quoniā deus spirit⁹ est per Christum legem dedit spiritus,nō literis vtique scriptam,sed per fidem animis intimatam:non quę visibilia doceat,sed inuisibilia credi suadeat:quæ anim⁹ spiritaliter colligat,neq; oculus cernat. Hæc lex dat libertatē. solam fidem poscens:vt quia quæ nō videt credit,de cōditione erui mereatur.¶Nos autē omnes reuelata facie gloriā domini speculantes,ad eandē imaginē reformamur à gloria in gloriā sicut à domini spiritu.)Nos dicit omnes qui libertatem sumus cōsecuti dono gratiæ dei, gloriā domini per fidē speculātes, ad eā dē imaginē trāsformari quā speramus id est,vt similes inueniamur trāsacta hac vita imaginis gloriæ Christi,sicut dicit Ioannes
B apostolus: Scimus,inquit,quia cum apparuerit,similes ei erimus.A gloria in gloriam,sicut à domini spiritu, id est sublati beneficio dei gloriæ Moysi,quam reat⁹ causa
1.Ioan 3. cernere nequibamus, trāsformamur ad gloriam quam credimus dari nobis à domini spiritu. Tantum enim dabitur gloriæ,quantum dignum est dare deum per spiritū suum:ideo enim dixit,Sicut à domini spiritu:vt ostēderet talem gloriam dari quæ sublimitati congruat dātis.Moysi enim gloria nec tanta fuit,nec perennis . Pro modo enim legis & gloriam accepit:ita & pro modo legis fidei in qua spirit⁹ dei est,dabitur gloria credentib⁹. Tantum enim concessit deus fidelibus, vt spiritum suū det eis pignus illius gloriæ quam promisit.

CAPVT QVARTVM.

Q VARE habentes hāc administrationē,put misericordiam consecuti sumus, non deficiamus.)Tantam spem dicit administratio
C nis huius,vt nō deficiat in presuris cōfortatus fide promissionū.Vnde superi⁹ dicit Multa fiducia vtamur. Fidentes enī in his quæ promissa sūt,quicquid aduersū acciderit,tolerāt.Quod nō humanis meritis deputat,sed misericordiæ dei, quæ hominē primo abluit,deinde iustificat,adoptans filiū deo,vt donet ei gloriam similem gloriæ filii proprii dei.)Sed renunciemus occultis dedecoris.)Vt illi gloriæ dignus sit homo, omnia turpia & polluta quæ fieri & cogitari possunt,amouenda docet,vt non solum de opere,sed & de cogitatione pellantur.Inuitantis verba sunt.Sub sua enim & suorum persona ad meliorem vitam hortatur, propter supradicta vitia quæ in his sæpe reprehendit. Possunt & hæc occulta dedecoris esse, quæ prauo sensu ad prædicandum meditantur vt fallant.Vnde subiecit:¶Non ambulantes in astutia,neq; adulterantes verbum dei.) Ad dedecus enim & deformationem eius proficit,qui subdola mente confingit doctrinam ad decipiendum corda simplicem. turpis enim inuenietur in die iudicii dei. Astutia enim malæ mentis, vt id quod sibi libitum est expleat,verba dei adulterat, vt sensum inuertat. Adulterare est autem verum sensum per fal- D
sum velle excludere.¶Sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram deo.)Hoc dicit quia in prædicatione euangelica nulli se fecit suspectum, addens amplius cū dicit,coram deo: vt hoc ipsum nō solū hominibus manifestum probet,sed etiam deo,cui nihil occultū est. Testimonium ergo dei implorat,vt vel sibi credatur ,quia ita prædicat sicut datum est ab authore:& deus hoc modo testis est,dū dat signa & prodigia fieri per man⁹ ei⁹.

SED et si opertū est Euangelium nostrum in iis qui pereunt,)Verum est quia incredduli non vident,pfidia obcæcante splendorem virtutis dei.Velamen enim est supra cor eorum, & obtusio infidelitatis, in Iudæis maxime. ¶In quibus deus seculi huius obcæcauit sensus infidelium,vt non peruideant lumē Euāgelii gloriæ Christi,qui est imago dei.) Deum dicit secularium hominum,quia maleuoli sunt erga fidē Christi,sensus obcæcare,ne videant veritatem Euangelii maiestatis Christi.Hoc ergo illis prestat quod volūt. Quia enim mali voti sunt homines , & intelligentes verum dicunt esse falsum,in eoipso adiuuantur, ne possint credere quod nolunt.Christum autem,cum sit imago dei, Esaiæ.⁹.
corporeum tantum asserunt: & relinquentes gesta eius, solius carnis faciunt mētionem: de quibus dixit Esaias: Obcæcauit oculos eorum ne videant, & auribus ne audiant vsque in hodiernum diem. ¶Nec enim nosmeti- E
psos prædicamus,sed Christum IESVM dominum nostrum. Hoc est,non nostram gloriam annūciamus, ne quis nos dicat propter nosipsos euangelizare, vt nobis proficiat forte ad tempus , sed IESVM dominum nostrum annunciamus, subiicientes nos virtuti maiestatique eius.Quando ergo nullum grauamus, nullum concutimus,& Christum dominum nostrum fatemur: quid est vt elati iudicemur, aut pro nostra propria vtilitate prædicare vt glorioſi appareamus? ¶Nos autem seruos vestros propter IESVM.) Intantum se seruum Christi esse probat, vt iubēte ipso ministrum se horum in prædicatione testetur,vt pro vtilitate horum subiecti sint in ministerio Euangelii.Seruos ergo dicens , ministros significat:sed vt humiliter loqueretur,sic dixit: vt vere ostenderet non ad suam gloriam se prædicare Euāgelium,sed ad claritatem domini Christi,cui obedit,cui seruit,sicut & ipse Dominus ait: Ego sum in medio vestrum non vt ministrer,sed vt ministrem.nō merito horum quibus ministrat,sed propter imperium domini.
¶Quia deus qui dixit de tenebris lumen fulgere, illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem cognitionis gloriæ suæ in facie Christi IESV.) Hoc dicit quia mise- F
ricordia dei factum est vt nos,inquit, qui fuimus incredibiles in ignorantia,hoc est in tenebris,per nos daret deus lumen cæteris gentibus.¶Quantum se adhuc humiliat,vt dei solius & Christi gloriam præferat. Illuminatur enim,vt cognitionem habeant glorię dei p Christum.Ideo gloriæ dei,ait, cognitionem, id est non dei solius,sed & Christi,qui est gloria ei⁹:vt significaret nō solum deum cognosci,sed & opera eius & misericordiā & prouidentiam qua condidit & saluauit genus humanū,visus in Christo per gloriā virtutis suæ. Habētes autem thesaurum hunc in vasis fictilibus ,vt excellentia sit virtutis dei,& non ex nobis.)Thesaurum sacramentū significauit dei in Christo,quod credētibus manifestatur: incredulis verò quodam tectum est velamine:quia sicut thesaurus in occulto ponitur,ita & sacramentum dei intra hominem,id est in corde humano absconditur.Hūc ergo thesaurum in animo & corpore dicit esse à deo datum, vt eminentia virtutis eius appareat per homines prędicatores duntaxat , vt reconcilietur omnis lingua creatori suo,nō ad honorificentiam hominum, sed dei qui se manifestat per homines: qui cum humiles &

G imperiti eſsent, acceperunt poteſtatē à deo & loquendi magnalia,& agendi.Fictilia ergo vaſa dicens, infirmitatem naturæ humanæ ſignificat, quæ nihil poteſt niſi à deo acceperit virtutem,& ad laudē ſuā deus per hæc ſe prędicet quæ infirma ſunt,vt gloria illi detur,nō homini qui ex luto fictus eſt. ¶In omnibus preſsurā paſsi,ſed non coangustati.) Nunc oſtēdit propter qđ idonei erāt prædicatores, quia ſēper illis in neceſsitate affuit deus. Ideo preſsurā,ait,paſsi,ſed nō coangustati.hoc eſt,non permiſit deus tantū nos opprimi vt crederemus. ❧Inopiam paſsi,ſed non deſtituti.) Id eſt,in inopia poſitis affuit paſtor de⁹. ¶Perſecutionē paſsi,ſed nō derelicti.) Verum eſt quia conſulebat eis deus, ne ſatis ſibi facerēt de his inimici. ❧Deiecti,ſed non perimur.)Id eſt verberibus proſtrati,ſed obſtante deo non mortificati. Siue enim clauſi ſiue vinculati,adiutorio dei manus hoſtium euadebant.Denique Paulus & Sylas cū eſsent clauſi iā cæſi,& pedis eorum iam eſsent in neruo cōcluſi:alacres hymnū canebāt deo,fortiores iis facti qui non erāt cæſi. ¶Semper mortē IESV in corpore noſtro circunferentes,vt & vita IESV in corpore noſtro manifeſtetur.)

Act.16.

Dubiū nō eſt quia in martyribus Chriſtus occiditur: & in iis qui pro fide patiuntur aut exitus, aut vincula, aut verbera,Chriſti paſsiones ſunt,vt & vita eius in corpore eorū palā fiat. Paſsiones enim ſunt quæ oſtendūt me-

H ritum ad futuram vitam quam promiſit Chriſtus. Vnde alio loco dicit:Cum infirmor,tunc potēs ſum. Et iterū: Per tribulationes oportet nos intrare in regnum dei.

I ergo nos qui viuimus,in mortē tradimur propter IESVM,vt & vita IESV palā fiat in hoc mortali carne noſtra.)Apertū eſt qđ dicit, quia ideo in mortem tradi,inquit,propter IESVM non recuſam⁹ cum poſsimus viuere, vt vita qua reſurrexit à mortuis Chriſtus, huic mortali carni noſtræ præſtetur. hoc eſt nō timere mori propter reſurrectionē promiſsā. ¶Itaq; mors in nobis operatur,vita autē in vobis. Hoc dicit, quia pro ſalute eorū morti ſubiiciebātur.Gentib⁹ enim prædicātēs inimicitias ſibi excitabāt tàm à Iudeis, quàm à gentib⁹ vſq; ad mortē. ¶Habētes verò eundē ſpiritū fidei.)Hoc eſt cōmunē ſpiritū per quem firmatur fides, habemus vobiſcū.Ideo enim pro ipſis tanta patiebātur mala,vt inuicem ſibi copularentur in fide. ❧Secūdum

Pſal.115.

quod ſcriptū eſt.Credidi,propter qđ locut⁹ ſum.& nos credimus,propter qđ & loquimur.) Exēplū ideo dedit de pſalmo centeſimodecimoquinto, vt oſtenderet ideo ſe promptum eſse ad omnia tolleranda,quia credidit futuram reſurrectionem.Securus ergo de futura vita,præ-

I ſentē vitam non habet charam:quippe cū hoc credatur vt tunc illa beata vita ſperetur,ſi hæc contēnitur.Secur⁹ ergo quia quod credidit verū eſt, audet hoc prædicare,vt cæteros ſpei ſuæ participes faciat. ¶Sciētes quod qui ſuſcitauit dominum IESVM, & nos cum IESV ſuſcitabit,& conſtituet vobiſcum.Hac ſpe dicit laborari propter fidem,quia exemplum præcedit reſurrectionis domini IESV,quid futuri erunt qui credunt:quia ſicut in

.1Cor.15. Adam omnes moriūtur,ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.Adā enim forma mortis eſt,cauſa peccati.Chri-

1.Petri.2. ſtus verò forma vitæ propter iuſtitiam, quia peccatum non fecit,nec dolus inuentus eſt in ore eius.Et quoniam participes hos communis fidei dixit:Reſuſcitatos inqt, conſtituet vobiſcū,vt vnius fidei in vna ſint domo pacis Cùm enim intelligunt quia pro ipſis patiuntur exitia, & iſti ſoliciti ſunt de paſsionibus horum velut compatientes,ſimul & participes erunt in vita promiſsa: vt ſimul contriſtati,ſimul gaudeant.propter illos ſic loquitur qui reſurrectionē negabāt,quos & in prima epiſtola exprobrat. ¶Omnia enim propter vos,vt gratia abūdans per multarū gratiarum actionē abundet in gloriā dei.)A munere ſuo deus nullum voluit eſse alienum. Et quia non omnes capiūt verbū fidei,apoſtolus dei voluntatē ſciens,perſecutiones & pericula pati nō timuit, dūmodo omnibus fideliter prædicaret, vt plures poſsēt credere: vt abundās donū dei nō per paucorū gratiarū actionē minueretur ad contumeliam dei,ſed multis ꝓficiens affluęret per multarū gratiarū actionē ad gloriā dei. Quanto ergo hic dignus honore eſt qui animā ſuā ſemper morti ſubiecit,ne donum dei longe aliter proficeret q̄ datū eſt:Nunquid nō magna contumelia ei⁹ eſt qui cœnam faciens opulentam,ac multos inuitans,paucos habet in ſūma? ❧Quapropter non deficimus.)Manifeſtū eſt hæc ad ſuperiorē ſenſum pertinere. Vt enim deuotionē ſuam adhuc propenſiorē in dei rebus oſtendat, hæc ſubiecit quib⁹ nullo genere deficere ſe probat quo minus id quod deo placitum eſt impleat, ſecurus tamē de reſurrectiōe promiſsa. ❧Licet ſi exterior homo noſter corrūpitur,ſed interior renouatur de die in diē.) Preſsuris,plagis,fame,ſiti,frigore,nuditate caro corrūpitur,ſed anima ſpe futuri præmii renouatur, quia aſsiduis tribulationibus purgatur. Proficit enim in preſsura,non interit,ita vt accedētibus tentationibus quotidie acquirat ad meritū,quia & corpori corruptio hęc proficit ad immortalitatē merito animæ. ¶Id enī qđ in prę-

L ſenti eſt momentaneū,& leue eſt preſsuræ noſtræ,ſupra modū in ſublimitate æternū pondus gloriæ operatur in nobis.) Præſentis tēporis tribulationes quæ cauſa fidei ingerūtur,momentaneas & leues dicit,quia ſunt tēporales:ſuprà modum tamen in ſublimitate ęternum pond⁹ gloriæ operari patientibus. Paruis enim laboribus magno redditur merces, & pro leui tribulatione ſupra modum ſublimitas gloriæ penſabitur perpetuæ. ❧Nō contemplantes quæ videntur,ſed quę non videntur.Quę enim videntur,temporalia ſunt: quæ vero non cernuntur,æterna ſunt.)Deſideriū cæleſtium & ſpiritalium habētes hæc præſentia & terrena ſpernere profitetur,quia ad comparationem ſpiritalium hęc nulla ſunt. Sic enim ſunt hæc ad ſuperna,quomodo figura ad veritatem.Figura deperit,veritas manet: ac per hoc exire de iſto ſeculo non metuunt iuſti,ſed gaudent.

CAPVT QVINTVM.

SCIMVS autē quia ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſsoluatur, quia ędificationē ex deo habemus domum nō manufactā æternā in cęlis.)Hac fiducia dicit nō timendū diſsolui de corpore violētia infideliū,aut ſorte vitæ,quia præparata eſt huiuſmodi hominibus habitatio in cælis ęterna:vt de tēporali & terrena expulſi,in perpetuam domū recipiantur. Vnde M & hoc optādū eſt,ſi fieri poteſt. Sed quia optandū nō eſt ne in tua gloria alius pereat:ſi tamē acciderit, libēter ferendum eſt. Terreſtrē enim domū carnē hāc dixit, quia mortalis eſt:vt ſi de hac diſsoluti fuerimus, ædificatam inueniemus in cælis domum æternā. Hæc domus corp⁹ immortale ſignificat,in quo reſurgentes ſemper erimus cuius forma i[illegible] in cælis eſt in domini corpore declarata. ¶Etenim in hoc ingemiſcim⁹ habitaculo noſtro quod de cælo eſt,ſuperindui cupientes:ſiquidē induti,nō nudi inueniamur.)Propterea dicit in precibus ingemiſci, vt gloria promiſsa de cælis poſsit reſurgentes induere. Hoc ergo deſiderantes inſiſtūt præcibus,ne ſurgētes recepto vtiq; corpore nudi,id eſt,alieni à promiſsa gloria inueniantur.H[illegible]c enī opus eſt, vt induta anima corpore,dei iudicio ſuperinduatur & gloria,quæ eſt immutatio in claritatē. Mors enim de terra eſt, reſurrectio vero de cęlis,ſi tamē immutetur in gloriam. Alii codices ſic habēt:Si quidē expoliati,nō nudi inueniamur. id eſt ſi exeuntes de corpore Chriſtum veſtiti fuerimus: quia quicūq; in Chriſto baptizantur,Chriſtū induunt. Itaq; ſi in forma baptiſmi & traditione manſerimus, expoliati corpore nō nudi inueniamur:quia in interiore homine habitat Chriſtus, quem cum induti, ſiue ſpiritu

A concupiſcẽtiã,fornicationẽ,libidinẽ, auaritiã,fraudẽ, immunditiã,impudicitiã,luxuriã,ebrietatẽ, improbitatem, turpiloquiũ,ſtultitiã,maleficia,homicidia,irã, rixam,& omnẽ malitiã,Quid dicis miſera.vel quid excuſas?Deuouiſti animã tuã vt ab ipſa hominibus recederes,nunc autẽ quid queris?Rogo , non confunderis quando de te illi ſibi fabulas faciunt dicentes:Ecce deuota deo,quæ nos ſequitur?Delinquit enim viam ſuã, & per terminos agri ſui errauit,viam habitationis ſuæ non inuenit:Venite præoccupemus eam , & ducemus in viam noſtram.Cecidiſti miſera in via lata & ſpatioſa quæ ducit ad mortem . Videtur tibi eſse bona quæ mala eſt,ſequeris eos amans, & neſcis quoniã recta in ſoueam cadis,memor non es arctam & anguſtam eſse viam quæ ducit ad vitam. Laborioſa tibi videtur eſse
Actu.14. quæ bona eſt. Oblita es dictum fuiſse: Quia per multas tribulationes nos oportet in regnum cælorũ introire.
Eccle.39. Nunc autem voluntati tuæ vis ſtudere.Nõ legiſti Salomonem dicẽtem:Bonis bona creata ſunt ab initio , ſimiliter impijs & peccatoribus bona & mala.Item ipſo dicente·Initiũ vitæ hominis ſpiritaliter arguetur . Spi
1.Cor.2. ritalis oĩa iudicat,ipſe autẽ â nemine iudicatur. Vbi es deo deuota?Spiritalis quidẽ de alijs iudicãs , tu ipſa iudicaris . Quid quæris cũ illis?Quæ pars fideli cũ infideli? Vel quæ pars ſancti hoĩs ad canẽ ? Virgo potes eſse
2.Cor.6. B corpore,ſed nõ mẽte corrupta. Oculi autẽ tui obcæcati ſunt nimio ardore libidinis, in quibus trabes ſubiacet. Aures tuæ plenæ ſunt omni ſpurcitia virili . Pedes vero tui veloces ſunt, & nõ ſunt pigri ad ianuã foris. Vbi ſanctitas,vbi verecundia,vbi ſobrietas , vbi caſtitas,vbi modeſtia,vbi fides , vbi continentia, vbi pura mens?Vbi ſunt illa oĩa pro quib⁹ fidẽ tuã oppoſueras quã perdidiſti?Melius enim fuerat te nõ vouiſse & facere,q̃ vouere & non facere.Nõ potes duob⁹ dominis ſeruire,aut deo,aut mãmonæ,ſicut ſcriptũ eſt ? Cũ
Matth. 6. Pſal,17. Matth. 9. Eccle. 27 peruerſo ſubuerteris.Non poteſt cõmitti pannũ vetus cũ nouo: Tollit enim fortitudinẽ eius,& peior ſciſſura fit. Volatilia ad ſibi ſimilia cõueniunt, & veritas ad eos qui operãtur eã reuertetur . Abſit vt tu mihi ſoror
Marth. 7. eſse dicaris,quæ cũ talib⁹ cõuerſaris. Aut facite arborẽ bonã,& fructus eius bonos:aut facite arborẽ malã,
Gene .8. & fructus eius malos. Vnaquæq; arbor ex fructu ſuo cognoſcitur.Quicũq; autẽ qualis fuerit,cũ tali ſe iungit. Columba dimiſſa de manu hominis,ſtatim reuerſa eſt ad eũ in arcam.Nam coruus dimiſſus carnẽ ſecutus eſt quẽ tu quoq; vis ſequi,vt non reuertaris ad ianuã Chriſti.Eſt tibi cõuerſatio cum beſtijs agri , & cũ volatilibus cæli,ſicut & coruus nõ memoraris dominũ qui te de diluuio liberauit , nõ quæris cubile tuũ vmbroſum & bonum,vbi requiem tẽporalem habuiſti . Non tibi ante oculos eſt tẽpeſtas,atq; oblita es charitatẽ Chriſti,& tenes charitatẽ hominũ huius ſeculi , qui nõ habent charitatem in ſe niſi diabolicã. Illi autẽ aliam carnem ſequũtur,& non deſinunt quoaduſq; moriuntur.
C Recede miſera de illis hominibus, ne carnes tuas electas comedãt,& talos tuos euertãt, & relinquaris nuda & ſpoliata ſicut in cucumerario Modo autem quid facies , quia nuda es & ſpoliata ? Ibis ad vicinos tuos quos ante oderas,petens ab ipſis operimentũ pudoris? Illi autẽ dare nolunt dicẽtes ? Vbi eſt veſtimẽtum tuũ ſplendidum,quod ante portare ſolebas? Quid dicis & quid reſpondes eis,quã frigus obligauit ? Gratulantur autẽ in malis tuis quæ tibi venerũt. Tũc te planges dicendo:Heu mihi miſeræ,cui talia venerũt. Quid mihi profuit illa captiuitas quæ me captauit miſeram & infe
Pſal. 138. licem?Quo ibo à ſpiritu tuo,& à facie tua quo fugiam? Si aſcendero in cælũ,tu illic es.ſi deſcendero ad infernum,ades.Si ſumpſero pennas meas ante lucem, & habitauero in extremo maris,etenim illuc manus tua deducet me,& tenebit me dextera tua . Tunc dices . Vadã & reuertar ad virũ meũ priorem , quia melius mihi erat tũc magis q̃ modo,qui mihi dabat veſtimẽta mea & oleum meũ in tẽpore ſuo.Modo autem quid facio? Tũc reuerteris in domũ tuã cũ fletu, vnde exieras gaudens.Sedebis in angulo domus tuæ lugens & contriſtata,plorãs die ac nocte,quærẽs qui ſimul tecum cõtriſtetur,& nõ erit:& cõſolãtes te,& nõ inueries . Et dabũt tibi eleemoſynã quos ante oderas,& mouebunt capita ſua ſup te dicentes:Ecce quæ erat deuota deo,modo facta eſt vt ſtercora terræ,& ſicut ciuitas quæ expugnatur.Vbi eſt caſtitas illius:Vbi ſunt omnia illa queeam ſequebantur?Dereliquerunt enim illam , quía caſtitas erat dux eorũ,pdidit caſtitatẽ , & fugerũt omnia illa. Modo autẽ quid facies miſera?Vbi ſunt illi quos inſequebaris?Redimãt te ſi poſſunt . Quã potes dare cõmutationẽ pro anima tua quã fraudaſti per inobediẽtiam tuam,vt non audires fratres tuos , vel ſorores quæ tibi demonſtrabant ne te iungeres cum hominibus ſecularibus?Nũc autẽ quid faciemus tibi , vel quid dicemus, quos audire noluiſti?niſi vt noſipſos plangamus ſuper te dicẽtes·Parce domine,parce. Qui forte fletum noſtrũ & gemitũ exaudire dignetur, vt det tibi animum cõuertẽdi ad ipſum denuo, vt rememores peccata tua dicendo·Quantis panibus mercenarij patris mei abũdant?ego autem fame pereo . Surgam itaq;,& vadã ad
Lucæ. 15. patrem meũ,& dicam illi: Pater peccaui in cælum , & coram te,iam non ſum digna vocari filia tua , ſuſcipe me ſicut vnam ex ancillis tuis,vt viuam . Quid ſi forte pro te occiderit vitulum illum ſaginatũ ? Zelans enim te,zelor,deſponſaui enim te vni viro virginem caſtã exhibere Chriſto. Timeo enim ne ſicut ſerpẽs Euã ſe-
2.Cor.11. duxit aſtutia ſua,ſic tui ſenſus corrũpantur,& excidãt â charitate quæ eſt in Chriſto Ieſu.

¶ Quẽadmodũ virgo intrare debeat in cubiculum, & clauſo oſtio patrẽ orare vt det ei mentẽ bonã & intellectũ,vt ſciat quos ſequi,& quos vitare debeat,cũ pulchra inſtructione de cauendis & agẽdis. CAP. III. E

VIDE ergo & caue de iſtis hominibus, vt mihi
Matth .6. ſoror & domina nomineris. Intra in cubiculum,clauſo oſtio ora patrem tuum vt det tibi mentem bonam & intellectũ,vt ſcias quos debeas ſequi,& quos vitare, quia multi ſunt qui fingunt ſe eſse quod non ſunt,ſed mentiuntur,& neſcis quoniã de anima tua agitur,ne ducant te captiuã ſicut bouem qui ad occiſionem ducitur,aut velut canem,vt alligetur.Ne feſtines ſicut auis in laqueum. Audi me,remoue pedem tuum de illis,ſede ſedula in domo tua,operare manibus tuis quod bonum eſt, vt habeas vnde cõmunicare poſsis neceſsitatem ſuſtinentibus. Ora ſine in
1.Theſ.5. termiſsione,ne facilis videaris in plateis . Certa bonũ
1.Tim.6. certamen,curre velocius vt comprehendas in quo cõprehenſa es à Chriſto. Audiant te homines , & lętentur de bono animo,& de mente qua viuis. Da eleemo-
Lucæ .11. ſynã,& ecce omnia munda erunt tibi. Non te pigeat viſitare infirmos. Ex his enim in dilectione firmaberis. Non iurabis omnino,neq; per verum,neq; per mendacium,ſed ſit ſermo tuus:eſt eſt,non non . Quod autem
Iacobi. 5: amplius eſt à malo eſt. Iraſcere,& noli peccare ad ex-
Pſam.4. cuſandas excuſationes in peccatis,cum hominib⁹ ope
Pſal.140: rantibus iniquitatem. Humilia te filia ante dominum, quoniam deus ſuperbis reſiſtit , humilibus autem dat
1.Petri.5: gratiam. Accede ad dominũ vt illuminet te, & nõ erubeſces in conſpectu illius, Recede de voluptate ſeculi, & indue te conſtantia virtutis. Depone veſtimenta huius ſeculi,& indue te tunica perpetuitatis . Derelinque cibos iſtius ſeculi,& accipe tibi ſancta ſanctorum. Memorare Sidrach. Miſach. Abdenago , & Daniel recu-
Danie .1: ſaſse carnes & vinum gentilium,& accepiſse ſibi olera & legumina . Memento Machabæam propter carnes

A ſancto dato nobis videbimur, erimus digni ſuperindui promiſsa cęleſti gloria. In illum enim decidet promiſsa claritas, quē viderit ſignō adoptiōis habere. ¶ Nā cum ſumus in iſto corpore, id eſt mortali, ingemiſcimus grauati, eò qđ nolum⁹ exui, ſed ſuperindui, vt abſorbeatur mortale hoc à vita. Idē ſenſus eſt. Ideo enim dicit grauatos nos paſsionibus corporis, & ipſius mundi tēpeſtatib⁹, poſtulationes ad deū dirigere, ne immutemur victi, & indigni efficiamur. Sed et ſi contigerit exitus, perſeuerātes in fide induti inueniamur ſancto ſpiritu, qui in ſubſtantia Chriſtus eſt. Tūc enim ſuperindui promiſsa gloria poterimus, ſi exuti corpore, nō deſpoliati à ſācto ſpiritu fuerimus. Sic mortale abſorbetur à vita, id eſt, vt reſurgentes ſuperīduamur immortalitatē cū gloria, ne vltra mori poſsit, aut paſsionibus implicari. hoc eſt abſorberi à vita. Nō enī dicendus eſt abſorberi à vita, q ad hoc ſurgit, vt pœnis agatur. ¶ Qui aūt pficit nos in hoc ipſū, deus, q & dedit nobis pignus ſpiritū.) Hoc qđ ingemiſcentes poſcim⁹, id eſt, nō vt exui, ſed ſuperindui me reamur, iuxta ſupradictū ſenſum, in die iudicii deū perficere dicit, qa promiſit, & fidelis eſt, dās hui⁹ rei implēdę pign⁹ ſpiritū. Ipſe eſt enī fignaculū adoptiōis noſtrę

Fidentes igitur ſemper, & ſciētes quia inhabitantes in corpore peregrinamur à domino. per fidē enim ambulamus, non per ſpeciem.) Manifeſtū eſt quia per fidem cū domino ſumus, non per preſentiā: ac per hoc peregrinamur non fide, ſed ſpecie. Et quare, cū idē dicat in actibus apoſtolorū: In ipſo enim viuim⁹ & mouemur, & ſumus: hoc loco peregrinari nos à domino dicit? Si vbiq; eſt, quomodo hic poſiti peregrinamur Act.17. à domino? Sine dubio vbique, immo omnia in deo ſunt.

B Sed quia ſedes dei in cælis eſt, & illic ſēper videtur: ideo hic poſiti, vbi nō videtur, pegrinari à domino dicimur. quando enim non eum videmus, licet præſens ſit, abſentes ab eo ſumus. ¶ Audemus ergo & conſentimus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſse ad deū.) Recte ait, audemus. Habentes enim fiduciam promiſsionis dei, & ſcientes multum expedire illic eſse quàm in ſeculo: conſentiunt, & optant excedere de corpore, vt reqeſcant vſq; in diē reſurrectionis ſub altare dei. ❧ Ideo conamur ſiue preſentes, ſiue peregrinantes placere illi.) Id agēdū dicit, & bonis operib⁹ inſiſtēdū, vt ſiue in hac adhuc vita poſiti, ſiue ante tribunal Chriſti, preſētes placeam⁹ ei. Vnde ſi diſciplina ſeruetur, & hic & illic placebimus: qa q hic placet, illic nō diſplicebit. ¶ Omnes enī nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt recipiat vnuſquiſq; propria corporis prout geſsit, ſiue bona, ſiue mala.) Igitur ſi iudicante Chriſto vnuſquiſque noſtrū facta corporis recipiat, nō vtiq; ſine corpore adiu-

C dicabitur bono aut malo. Et non dixit facta carnis, quia carnis vitia punienda ſemper: ſed facta corporis, quia aliquando ſpiritaliter, aliquando carnaliter operatur.

CIENTES igitur timorem domini hominib⁹ ſuademus: deo autem manifeſti ſumus.) Quoniā ergo iudicium dei futurum eſt per Chriſtū ad ſinlorum diſcriminăda opera: idcirco Apoſtolus ſuadere ſe dicit ad bonū ſenſum & vitā, vt auditores eius ſecuri ſint de pœna futura, & ipſe glorietur in his habens fructum laborum ſuorū, quia quorundā prauiloquio dies iudicii dei in dubium deducitur. Corrūpunt enim mores bonos colloquia mala. Hominibus ſuademus, ait, vt credant & prouideant ne incurrant & tunc pœniteant quando pœnitentia fructum non habet. Deo autē manifeſti ſumus. hoc enim prædicabat quod deus inſerat, & hoc ſcire dicitur deus quod bonum eſt. Denique male agētibus dicit, Neſcio vos. ¶ Spero autem & in cōſciētiis veſtris manifeſtos nos eſse.) Manifeſta erat puritas eorum Corinthiis, quia neque aliquando in adulatione fuerant deprehenſi, neq; prędicatio illorū diſplicuerat ſanctis, nec ab aliquo illorū quicq̄, vt aſsolet, occultè elicere tentauerant, vt foris ſimplices apud turbas, intus verò impoſtores eſsent: ideo conſcientias illorum pūl- D ſat, vt ipſi ſibimet teſtes eſsent de veritate eorum.

ON iterum nos commendamus vobis.) Quoniā

N ſuperius verā prædicationem ſuā obteſtatus, laudare ſe viſus eſt: idcirco nunc eadē ſignificat, nō ad laudem ſuā hoc dicere ſe, ſed ad eorū gloriā, vt gaudeant integrā prædicationē ſe adidiciſse his annunciātibus. ¶ Sed occaſionem damus vobis gloriādi pro nobis, vt habeatis ad eos qui in facie gloriantur, & non in corde.) Hoc dicit, vt quoniā multi per elationē gloriabantur in ſe de apoſtolis, profitētes ſe ab his doctos qui ſemper cū domino fuerunt: ideóq; & hic dicit, dare ſe & his rationē per quā & ipſi glorientur aduerſus eos, quia 1.Cor.12. apoſtolus erat à quo & iſti didicerant. Vnde alio loco dicit: Nihil min⁹ feci ab his qui valde ſūt apoſtoli. Quod quidam coactus dicit, ne ſilentiū eius iſtis obeſset. Qui 1.Petri.5. ergo in corde gloriatur, ſuperbiam reprimit: ſciēs quia humilibus deus dat gratiā, ſuperbis autem reſiſtit. Superborum enim mens fructum non facit deo dignum. ¶ Siue enim mente excedimus deo, ſiue ſanū ſapimus, vobis.) Hoc dicit quia ſi elatē vel ſuperbe putatur locutus, quia laudare ſe viſus eſt verū dicens: deo hoc remittendū. Si autem nō ſuperbē intelligitur, ſed ad gloriam audientiū eſse locutus, Corinthiis proficere dicit: vt tūc ſanum ſit dictum audientibus, ſi ita intelligatur vt dictū eſt. Si autē iactāter putetur dictum velut inſanū, deo dimittendū. Omnis enim ſuperbia velut inſania habetur. ¶ Charitas enim Chriſti vrget nos, hoc iudicantes, quoniam ſi vnus pro omnibus mortuus eſt.) Quoniā Chriſt⁹ di- E ligēs humanū genus, vt eos redimeret, morti ſe dedit: ideo apoſtoli vt vicē eireddāt, homines ex aliqua parte exhortantur ad eius obſequiū: & vt eos attrahāt, neceſse eſt vt verū ſe prædicare teſtētur, aliis praua docentibus: nec ſuum meritū taceant, vt malorū doctorū pœnā deſignent. Non ergo elatione mentis hæc agebant, ſed vt donū Chriſti intelligeretur ab omnibus, & fideliter deuoti ei gratiarū actiones referrent. Propter Chriſti ergo charitatem, quæ & quāta dona eius circa diligentes eum ſint, non taceant, non iactantiæ cauſa, ſed vt inuitēt audientes ad eius deuotionē, ne mors Chriſti infructuoſa videretur, nō vt laus apoſtolorum noſceretur. Per meritum enim & gloriam apoſtolorum agnoſcitur Chriſti gratia, & beneficiū dei. Ergo omnes mortui ſunt, & pro omnibus mortuus eſt: vt & qui viuunt, nō iam ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit.) Quia omnes neceſse eſt fori cauſa Adæ, pro ōnib⁹ mortuus eſt Chriſtus, vt eos à ſecunda morte liberaret. Ideó que qui viuunt in corpore, ſcientes Chriſtum mortuum eſse pro ſe, ſint ei ſubditi, profitentes hunc dominum. F quia enim prodeſt eis mors eius, teſtimonium perhibet reſurrectio eius. Igitur hic ſibi non viuit, qui paratus eſt domini ſui facere voluntatem.

TAQVE nos ex hoc tempore neminem nouimus ſecundū carnem: etſi cognouimus ſecūdū carnē Chriſtū, ſed nunc iam non nouimus,) Verum eſt quia Chriſto reſurgente à mortuis iam ceſsat in eo carnalis natiuitas, ceſsat infirmitas corporis, ceſſat & paſsio mortis. Vſque ad crucem enim ſuſpicio fuit infirmitatis in Chriſto. Poſt autem apparauit eſse quod Ioan.8. non credebatur, ſicut & ipſe ait: Cum exaltaueritis filium hominis, tūc cognoſcetis quoniam ego ſum. Hoc ergo idcirco apoſtolus memorat, vt oſtendat qua deuotione obſequendum eſt Chriſto. Pro ſalute enim hominum nō ſolum hominem ſe naſci nō dedignatus eſt, ſed & iniuriis agi, & mori voluit: ut intelligētes quàm precioſa ſit mors eius, propenſius illi ſeruiant, nō quaſi homini vicem reddentes, ſed deo: quia vnicuique pro perſona eius & meritis refundenda obſequia ſunt. Qua re ſiqua eſt in Chriſto noua creatura vetera tranſierūt: ecce omnia facta ſunt noua.) Manifeſtum eſt quia per Chriſtum renouata ſunt omnia, ſi animaduertant

G dignitatem eius. Nouus enim fit his quibus prius homo tantū videbatur cum intelligitur esse deus, vt recedēte infirmitate agnoscatur diuinitas, & cessante errore veteri, qui introducta multorum deorum opinione, ab vni⁹ veri fide transduxerat gen⁹ humanum, reuertitur omnia ad simplicitatis professionem, vnū deum adorantia in trinitate. ¶ Omnia autem ex deo.) Quanuis Christus nos redemerit, omnia tamē ex deo, quia ab ipso est ōnis paternitas: ideoq; necesse est præferri personam patris. ¶ Qui recōciliauit nos sibi per Christū, & dedit nobis ministerium reconciliationis, quoniā quidē deus erat in Christo mūdū reconcilians sibi, nō reputās illis delicta ipsorum, & ponens in nobis verbū reconciliationis, p- Christo, pro quo legatione fungimur, tāquā deo exhortante per nos, orantes pro Christo recōciliari deo, eum qui nō nouerat peccatū, pro nobis peccatū fecit, vt nos essemus iustitia dei in ipso.) Deus omnipotēs genitor Christi, cū omnia quæ per Christū fecerat, errore caduca fuissent effecta, creatoris sui oblita, Christū dominū nostrū de sacris sedibus ad terrena venire dignatus est: & factū carne in specie hominis, vt forma esset hominibus quēadmodū sibi deū creatorē suū pacificū facerēt. Deus ergo erat in Christo. Quomodo? Quasi in vicario aut legato, sicut fuit in prophetis: aut aliter non sicut fuit in prophetis, sic intelligi potest fuisse & in filio. Filius enim naturaliter natus est patris dei. Vnde dicit:

H Quia pater in me est, & ego in patre. Pater enim per id intelligitur esse in filio quòd vna eorum sit substantia. Ibi enim est vnitas, vbi nulla est differētia: ac per hoc in

Ioan.14. uicem sunt, quia & imago & similitudo eorū vna est: vt vidēs filium vidisse dicatur patrē, sicut & ipse Domin⁹ ait: Qui me videt, videt & patrē meū. Rectè ergo dicitur Deus erat in Christo, hoc est, pater in filio, mūdū recōcilians sibi, nō reputās illis delicta eorū, quoniā creatura peccauit in deū, nec pœnituit vt reuerteretur ad eū. Deus opus suum nolens perire misit filiū suū, per quem prædicata eis remissione peccatorum, reconciliaret eos sibi per ipsum, per quem nos creauerat. Siue ergo per filium, siue per seruos deus exhortatur populum: quia ad ipsum omnis sūma referenda est, cuius voluntate & prouidentia Christus incarnatus est ad salutē hominū redimendā. Qui cū reuerti vellet ad patrem, dispensatione acceptam à patre dedit discipulis. Orantes pro Christo

I recōciliari deo, hoc est quod dixi, quia pro Christo vicarios dedit apostolos, vt pro ipso prædicarēt recōciliari deo. Eum qui nō nouerat peccatū, pro nobis peccatum fecit. Deū dicit patrem peccatū fecisse filiū suū Christū, eum vtiq; qui peccatū nesciebat, id est, qui nō peccauerat, quia factus caro nō immutatus, sed incarnatus fact⁹ est peccatum: sicut qui fit præfect⁹, nō amittit quod erat sed assumit vtique quod non erat. Homo ergo fact⁹ est Christus causa peccati, quem non tangebat sors, neq; dignitas nasci hominē. Propter qđ autem omnis caro sub peccato est, ideo factus caro, factus est peccatū. Et quoniam oblatus est pro peccatis, nō immerito peccatū factus dicitur, quia & hostia in lege quę pro peccatis offerebatur, peccatū nuncupabatur, vt nos essemus iustitia

Esaiæ.53. dei in ipso. Qui peccatū nesciebat, dicente Esaia: Quia peccatū nō fecit, nec dolus inuētus est in ore eius, quasi peccator occisus est, vt peccatores iustificarentur apud deū in Christo. Zelum enim passus est Satanas aduersus saluatorem, videns eum docere homines quomodo sibi propitium facerent deum, abrenunciantes diabolo, & propter hoc occidit eum, nesciens futurū aduersus se Christus enim post crucem descendens ad inferos deuicta morte, quia peccatum nesciebat, teneri à morte nō poterat: quia mors per peccatum inaniuit infernum, vt mors iusti peccatorib⁹ proficeret, vt de cætero mors eos qui signum crucis habent, tenere non possit.

CAPVT SEXTVM.

ADIVVANTES autē & obsecramus ne in uacuum gratiam dei recipiatis.) Duplici gene re apostolus humanæ salutis curam subiacere cōtendit, vt & dei prouidentiæ deuot⁹ exitteret, & hominibus charitatis officium exhiberet. ¶ Tēpore enim, inquit, accepto exaudiui te, & in die sa- Esa.49. lutis adiuui te.) Hoc scriptū est in Esaia propheta. Prędestinatā docet gratiam dei in tempore Christi. sic enim decreuit deus affluere misericordiā suā, vt nomen Christi poscentibus auxiliū largiretur. ¶ Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nūc dies salutis: nemini dantes vllam offensionē, ne vituperetur ministeriū nostrū.) Tempus adesse dicit, quo possint ad indulgētiā proficere peccatores. Tēpus adesse dicit, quo morbis mortalibus medicamina possint infūdi: & ideo se solicitū esse circa ęgrorum salutē, ne fortè negligentia aliqua medicinę gratia effectu careret, & bonę voluntatis suæ. Fide ergo & vigilantia sua omnē offensionē negligentibus amputat, ne horum forte segnitia offensionis occasionē pareret discipulis: ac per hoc liberos se significāt, quia qđ salutare est, simpliciter omni instantia prædicāt. Vnde subiecit: ¶ Ne vituperetur ministerium nostrū.) Vituperaretur enim ministeriū ipsorum, si ea quæ verbis docebāt, operibus suus vt fierent exempla nō darent. ¶ Sed in omnibus cōmendātes nosmetipsos vt dei ministri. Dei ministri sine adulatione docent, vt ei cuius ministri sunt placeant, non sicut pseudoapostoli, sciētes se nō à deo missos præsenti vtilitati studebant. ¶ In multa patientia.) L Patientia est quæ saluat homines. Nisi enim patientia abusus esset, quomodo saluasset Corinthios quos post prædicationem suam tantis vitiis morum & erroribus diuersarum sectarum inuenerat inuolutos, quos patiētia sua paulatim ad veram doctrinā reuocat? ¶ In pressuris.) Pressuras pertulit, sciens quid à deo pro his sit p missum. ¶ In necessitatibus.) Necessitas erat etiam in pressura positū docere, quia à domino erat missus. ¶ In angustiis.) Spe futuri augustat⁹, perfidorum oppositionibus non cessit. ¶ In plagis.) A Iudæis & gentibus ępsus frequenter, non tacuit gratiam Christi. ¶ In carceribus sæpe.) In carcerē missus cōtempta salute sua, etiam illic donum dei prædicauit. ¶ In perturbationibus.) Intantum deo deuotus erat, vt nec perturbatio fiduciam quam in deo habebat minueret. In laboribus. Laborare nō destitit manibus suis, ne cui grauis esset, certus hoc sibi proficere apud deum. ¶ In vigiliis.) Tam solicitus erat circa officiū sibi delegatū, vt nec nocte cessaret

In ieiuniis.) Aliquando voluntaria, aliquādo necessitatis ieiunia pertulit causa penuriæ, & deo gratias egit spiritaliter se pascēti: quia ideo contentus erat, ne vētris M causa inclinaretur. In castitate.) Castitatē siue corporis siue Euangelii vēdicans, non paucos fecit inimicos.

In sciētia legis & Euangelii.) Sciētiam non in sapiētia humana, neq; in simulatione asserens, deo se fidelem dispensatorem Christi exhibuit. In magnanimitate.) Gradis animi erat in baiulandis infirmitatibus fratrum, & in contemptu mundi huius. Vnde alio loco dicit: Mi- Gala.6. hi mundus crucifixus est, & ego mūdo. In benignitate.) Benignus erat, quia sicut arguebat, ita & blandiebatur, vt post correptionem leni exhortatione consolaretur. In spiritu sancto.) Spiritus sanctus effugit fictum. Sap.1. Quoniam ergo synceriter docebat in spiritu sancto, dei donum tradebat. In charitate non simulata. (Simulata charitas in his est, qui in necessitate deserunt fratres. Vnde hic semper necessitates fratrum suas faciēs, simplex erat in charitate. Compatiebatur enim omnibus sicut alio loco dicit: Quis scāndalizatur, & ego nō vror? 2.Cor.11. Hæc enim vera charitas est, si sua vtilitate contempta eius curā agat quē diligere se profitetur, qđ semper fecit apostolus. In verbo veritatis. Verbum veritatis erat in eius doctrina, quia non aliud tradebat, quàm à domino acceperat. In virtute dei.) Virtus in eo dei erat, quæ

A per ſigna atq; prodigia hunc idoneũ miniſtrum probabat. ¶ Per arma iuſtitiæ,à dextris & à ſiniſtris.) Liberũ ſe ſignificat fuiſſe & fidelibus & incredulis. Arma enim iuſtitiæ perimunt iniquitatem. ¶ Per gloriam,& ignobilitatem .) Iis qui Euangelium dei gloriã æſtimabant, manifeſte integrum ſe & fidelem prædicatorẽ dixit. Simili modo & eis qui verba diuinę doctrinæ ignobilitatem & deformationẽ putabant, fidelẽ ſe dei miniſtrum exhibuit,dum nõ terretur,neq; pudorem patitur ea illis loqui quæ horrent audire. ❧ Per infamiam,& bonam famam.) Etiam his integrũ ſe dei diſpenſatorem præbuit, qui fidei bonam opinionẽ faciebant:& qui malam,dum non metuit hanc inuidiam,ſed cõſtãs eſt. ¶ Vt ſeductores,& veraces.) Incredulí ſeductores eos vocabãt, fideles econtra veraces & ſimplices eos pronũciabant. Nec hoc odio cedit,vt ſuperducat fucũ veritati. ¶ Vt ignoti,& qui cognoſcimur.) Malis ignoti erant, bonis noti. agnoſcebant enim in his veritatem. ¶ Vt moriẽtes,& ecce viuimus.) Odio illos habentes,quotidie putabant nõ euadere minas iniquitatis. Iſti autem quia deo propitio docebant,auxilio Chriſti tuti præſtabantur à morte præſenti & futura. ❧ Quaſi tentati, & morti nõ traditi.) Tentati videbantur, quando ſic tractabantur vt cedere putarentur:& quia nõ vincebantur, morti nõ addicebãtur. Hic enim addicitur morti, qui in fide nõ permanet, & morti nõ huic,ſed futuræ,Poteſt & de præſenti morte intelligi. Tentari enim eos patiebatur deus vt preſſuris creſcerent merita: nõ tamen permittebat eos occidi. ❧ Vt triſtes,ſemper autẽ gaudentes.) Verum eſt quia tri
B ſtitia hæc gaudium operatur : & qui eos iniuriis contriſtabant,gaudium eorum exaggerabant . ❧ Vt egentes, multos autem ditantes.) Quantum ad præſentem vitam pertinet,pauperes videbãtur, ſed ſpiritales diuitias credentibus largiebantur, egeni in terris,in cælis diuites. ¶ Vt nihil habẽtes,omnia autem poſſidentes.) Hoc fuit in apoſtolis glorioſum,vt ſine ſolicitudine & nomine poſſidendi, nõ ſolum ea quæ in poſſeſſionibus erãt, ſed & ipſorum dominos poſſiderẽt,Omnia enim neceſſe erat ante eorum poni pedes cauſa virtutum,ſicut legimus in Actibus apoſtolorum.

Os noſtrũ patet ad vos,ô Corithii.) Hoc libertatis cauſa loquitur,& puræ conſciẽtię. Mali enim ſibi conſcia mens loqui trepidat, ſenſum perdit, in verbis errat. ❧ Cor noſtrũ dilatatũ eſt.) Eius cor dilatatur,qui fiducia bonæ cõuerſationis gaudet in ſeſe,aut certe futuri ſpe præmii in tribulatione non anguſtatur:quia ſicut in hac vita niſi præceſſerit labor,reddítus nõ ſequitur:ita & in rebus diuinis ſi non exitia anteierint,præmium non ſequetur. ❧ Non anguſtiamini in nobis:anguſtiamini autem in viſceribus veſtris , eandem habentes mercedis retributionem.) Hoc dicit quia
C non oberat magiſtris ſi diſcipuli male verterentur cõtẽnentes vigorem doctrinæ, quia vnuſquiſq; pro operibus ſuis mercedem accipiet : quia qđ ad magiſtros pertinet,non tacuerunt,dicẽte domino ad Ezechielẽ ꝓphetã:Exalta vocẽ tuã,& loquere ad plebem. ſi te audierint, lucraberis eos. ſi quo minus,tu animam tuam ſaluabis. ❧ Sicut filiis dico,dilatamini & vos,& nolite iugum ducere cum infidelibus.) Ad bonã conuerſationem & ſpẽ eos hortatur, vt fidentes & purgantes conſcientias ſuas poſſint in ſemetipſis gaudere,habentes fiduciam puræmentis,ſicut & eorum magiſtri, ſeparãtes ſe ab infidelium ſocietate in malis operibus . Et bene ergo agendo & futura ſperando,dilatari vult illos animo. Qui enim operatur,laborat,& futura non credit,ſicut infidelis,ãguſti animi eſt deſperatione futuri. ❧ Quę enim participatio iuſtitiæ & iniquitati? aut quæ ſocietas lumini cũ tenebris? quę ve conſenſio Chriſti cum Belial? aut quæ participatio fideli cũ infideli? vel quæ conuentio templo dei cũ idolis? Manifeſtum eſt hæc quæ enumerat , eſſe contraria:ac per hoc fugiendum ab his docet,quia dicit Dominus:Nemo poteſt duob9 dominis ſeruire. Lex enim iuſtitiam prædicat,vt fugiatur iniquitas. Lumẽ oſtẽ D dit quod eſt veritas,vt ab ignorantia quæ tenebræ ſunt, recedatur. Chriſtũ in dei myſterio annũciat,vt à diabolo qui ſe deum mẽtiri vult,recedatur. Credentibus vitã pollicetur æternam , vt pfidia exuti ab omni infidelium errore ſint alieni. Idola prohibuit coli,quia templo dei ſunt inimica. ¶ Vos enim templum eſtis dei viui.) Nihil tam inimicum homini quam idola,quia ab vnius dei fide cogunt recedere. ❧ Sicut dixit deus,quoniam inhabitabo in illis,& inter eos ambulabo,& ero illorum deus & ipſi erunt mihi populus. Propter quod exite de medio illorum,& ſeparamini,dicit dominus,& immundũ nolite tangere,& ego ſuſcipiam vos,& ero vobis in patrẽ, & vos eritis mihi in filios & filias , dicit dominus omnipotens.) Interim primæ cauſæ ſenſũ explicemus, vt cuius perſonæ verba ſint,declaremus dicẽtis: Quoniã inhabitabo in illis,& inter eos ambulabo,& ero illorum deus,& ipſi erunt mihi populus. Hæc verba Chriſti ſunt. Hoc eſt enim quod & inter cętera Hieremias teſtat9 eſt, dicens: Poſt hæc in terris viſus eſt,& inter homines cõuerſatus eſt. Hic enim habitauit in nobis,dicente Ioãne apoſtolo: Et verbũ caro factũ eſt , & habitauit in nobis. Et quia deus noſter eſt, dicit iterum Hieremias : Hic eſt deus noſter. Et quia populus eius ſumus , dubium non eſt. eccleſia enim Chriſti eſt: ideóq; ſeparari nos vult ab omni cõtaminatiõe,vt ſuſcipiat nos in filios, ſicut dicit: Filioli,adhuc modicum tempus vobiſcum ſum. Et quia omnipotens eſt,puto ambigi non debere. Si enim , ſicut ipſe dicit, Quæcunq; facit pater,eadem & filius facit ſimiliter: hoc eſt filium omnia poſſe quæ poteſt & pater. Si quid non poteſt pater,nõ poteſt & filius . Si idoneus eſt filius,qui dicit de patre: Apud deũ autẽ omnia poſſibilia ſunt. Hoc teſtimonio & nos ad puram vitã exhortatus eſt ad dominum noſtrum IESVM Chriſtum, iam olim dominum noſtrum,& ſuſcepturũ nos in affectu charitatis ſuæ prædeſtinatum oſtendit.

Baruch.3. Ioan.1. Ioan.13. Ioan.5. E Mat.19.

CAPVT SEPTIMVM.

HAEC ergo habẽtes promiſſa chariſſimi,mũdemus noſmetipſos ab omni inquinamẽto carnis,perficiẽtes ſanctitatẽ ſpirit9 in timore dei.) Manifeſta ſũt quæ dicit. Inquinamẽtum tamẽ carnis multifarie intelligendũ eſt. Ideo etenĩ nõ dixit ab inquinamento carnis,ſed ab omni inquinamẽto,vt tota vitia carnalia fugiamus . Omne enĩ qđ lex prohibet,carnale eſt . Vt perficiamus ſanctitatẽ ſpiritus in timore dei. Sanctitatẽ ſic perficimus ſpiritus , ſi in timore dei recta ſequamur,vt ſub nomine Chriſti à peccatis nos abſtinẽtes ſancti ſimus. Qui enĩ ſine profeſſione Chriſti à vitiis ſe cohibere vidẽtur, ſancti ſunt iuxta mũdũ, nõ ſecundũ dei ſpiritũ,quia ſecundũ deũ hi mũdi ſunt,qui fideles ſunt: cæteri vero qualesuis ſint,immũdi ſũt, Quicquid enĩ ſine Chriſto eſt,immundum eſt ,ſicut F dicit ad Titũ,quia infidelibus nihil eſt mundũ, inq nata eſt enĩ eorũmẽs & conſciẽtia. ¶ Capaces eſtote noſtri, nemini nocuimus,neminẽ grauauimus,neminẽ circumuenimus.) Cõſiderare vult illos quę dicit,vt receptis his in animũ,cõferãt ſecũ vera eſſe quę loqtur,& ſpernẽtes hos quos tangit,omnẽ animũ trãſferant ad eos quos vidẽt vero affectu ſe diligere. Pſeudo enĩ apoſtoli erant q & nocebant illis,corrũpentes ſenſus illorũ,& grauabãt ſæculos eorũ circũuentione ſerpentinę aſtutiæ, ❧ Non ad cõdẽnationẽ dico.) Hoc eſt,nõ vos abiicio,ſed vt corrigatis moneo. Qui enim aliquẽ cõdẽnat , nõ illi dimittit. ❧ Prædixi enim,quia in cordib9 noſtris eſtis ad cõmoriendum & ad conuiuendũ.) Ex prædictis vult illos cognoſcere quo animo loquatur ad eos . Quos enim participes vult habere & ad præſentes paſsiones pro Chriſto,& ad futuram vitam: non vtiq; illos abiicit, ſed vt participatione dignos ſe faciant,exhortatur.

G MVLTA mihi fiducia ad vos,multa mihi gloriatio vobis.Repletus sum consolatione,superabūdo gaudio super omni pressura nostra.) Fiducia hæc de primæ epistolę correptione est, quā quia nō asperè susceperūt,fiduciā dederunt admonēdi se. Visi sunt enī velle corrigere se,vnde gloriatur ꝓ his.Animū etiā suum cōsolatum ex hac parte pronūciat,intantū vt in omni pressura superabūdare se gaudio obtestetur. Videns enim esse spem in his pro quib⁹ angustias patitur,gaudet cū tribulatur,certus mercedē se ā deo accepturū acquisitę salutis eorum.) Etenim cū venissemus in Macedoniā,nullā requiem habuit caro nostra.) Pressuras & cædes memorat quas patiebantur causa credentium,vt magis prouocaret eos ad charitatem.Nullam,inquit,requiē habuit caro nostra:vt cōpaterentur eis, certi quia pro salute fidelium animas suas traderēt vsq; ad mortē.Antequam digereretur enim tribulatio & corporalis iniuria,altera veniebat,vt requies patienti non esset.Nam quoniam sensu bruta est omnis caro,idcirco nullā requiem hāc habuisse vel habere in passione significat.Animā autē, quanquā ipsa patiebatur in corpore,ex hac tamen parte requiem habere,quia sperat pro tribulationibus his quæ pro fide irrogātur à perfidis,daturū deū mercedē.Denique in ipsa pressura deo hymnos canebāt.) Sed in omnib⁹ sumus afflicti.)

Act.16. Iuxta historiā,domino vocāte intrauerunt Macedoniā:

H & cū nō pauci credidissent,inuenisiēntq; solatiū Lidiæ mulieris quæ cū omnibus suis credidit:tunc factū est vt spiritum pythonē,id est,diuinū fugaret de ancilla quorūdam , qui videntes perdidisse se non minimū quæstū quem puella referebat diuinando, cōcitauerunt seditionem Paulo & Sylę , & traxerunt eos ad forum ad magistratus: qui multas eis plagas imponentes miserunt eos in ima carceris, ita vt pedes eorum in neruo cōcluderēt.Hæc est pressura quam passi sunt in Macedonia, & hinc est vnde dicit: Nullā requiē habuit caro nostra. ¶ Foris pugnæ,intus timores.) Pugnæ erāt corpori,dū cædebantur:animo timores. Illic enim timor est, vbi intellectus est.Sed timor hic propter eos erat qui crediderant,ne passione eius scandalizarētur.Nam sibi quid iam timeret qui patiebatur? Præterea cum dicat in Actis apostolorum,non solum ligari, sed & mori paratum se

Acto.21. pro nomine domini IESV Christi.Videtur enim totum hominem afflictū in carne significasse, vt ex parte spiritus qui homini datus maneat, quia impassibilis est,affligi potuisse minime intelligatur : sed vt homo totus ex

I parte corporis & animæ afflict⁹ in carne dicatur:ex parte verò spiritus impassibilis.Potest & sic intelligi,vt foris pugnæ:id est,in publico à perfidis fierent cōtra fidos dum furore pleni resistebant veritati:cuius rei nuncius intus timores generabat,vbi erat apostolus. Quis enim homo nō timeat angustias? Sed quia in dei rebus propensior erat,timorē hunc spe superabat. ¶ Sed qui cōsolatur homines,cōsolatus est nos deus in aduentu Titi.) Quoniā deus suorum nō est immemor , sed semper dat eis in tribulatione solatium,accelerauit aduentum Titi, vt refrigerio esset positis in feruore.Magna enim cōsolatio est patientibus, si secū habeat condolentē. ¶ Et non solum,ait,in aduentu eius,sed & in cōsolatione qua cōsolat⁹ est in vobis.) Plus addidit ad cōsolationē,quia audisse se à Tito significat conuersationis eorū promptā voluntatē,intātum vt Titus qui dolorem habebat in obauditionis eorū,cōsolationē acciperet de pœnitētia illorum. Quantū affectū haberet circa eos,ostendit Apostolus,vt nec ima careeris , nec plagarū dolorē cōputaret sensisi corporis,neq; neruū quo pedes eius cōclusi erant sed audita correctione eorū lætaretur,immemor factus passionum,deo gratias ageret pro eorum salute,sic hoc æstimans quasi remunerationē tribulationū. ¶ Annuncians nobis vestrum desiderium.) Nunciauit Titus desiderium habere illos emendandi se. Addiscentes enim quæ promissa sunt bene viuentibus, incitati sunt ad desiderium horū. ¶ Vestrum fletū.) Correpti flebant, dolentes quia peccauerūt,nec excusare nisi sunt,vnde gloriatur in his, ¶ Vestrā æmulationē pro me.) Addiscentes enim charitatē apostoli erga se,cœperunt illū defendere contra aduersarios. ¶ Ita vt magis gauderem,quia et si cōtristaui vos in epistola,nō me pœnitet.) Manifestum est nō debere pœniteri ex hac re quā secutus effectus est , quoniā seuerius in prima epistola corripuit errores eorū.Non,inquit,me pœnitet asperius scripsisse, quia hoc causa popposcit. ¶ Et si pœniteret,ait,video qa illa epistola etsi contristauit vos ad horā, nūc gaudeo.) Hoc dicit,quia si me pœniteret,inquit,propter charitatē,quia vos cōtristaui:cōsolatio succederet gaudii, quia profuit quod vos cōtristaui . Non quia contristati estis, sed quia cōtristati estis in pœnitentiā. Contristati enim estis secūdum deū.) Idcirco gauisum se dicit,quia cū pudore cōtristati sunt,non cum ira. Qui enim reprehens⁹ pudorem patitur,corrigere se promittit:qui verò irascitur,peiorem se futurū ostendit. Vt in nullo detrimētum patiamini ex nobis.) Vt omnia, inquit,nostra effectum habeāt in vobis:etiam quod contristauimus vos, pro vobis est. Quæ enim secundum deum est tristitia, pœnitentiam ad salutem stabilē operatur.) Manifestum est qđ qui tristis est quia peccauit , secundū deum tristis est.dolet enim quia fecit quod odit deus. Hoc ad stabili L tatem salutis pertinet. Tristitia autē huius mundi mortem operatur.) Hoc dicit quia sicut secundū deū tristitia vitā operatur(pœnitet enim,& sperat dei misericordiam ita secundū mundum tristitia mortem operatur. Detectus enim peccator tristis est quasi puniendus,non habens à quo speret misericordiā:et si forte ad præsens defuerit qui vindicet,dei tamen iudiciū euadere non poterit. Ecce enim hocipsum secūdum deum contristari quantam in vobis efficit solicitudinem .) Verū est quia qui pœnitet, solicitus est ne denuò peccet. Sed excusationem.)Recte , quia pœnitentia nō habet excusationem,sed cōfessionem. Sed timorem)Ostendit timorem in peccato,qui delicti causa veniam postulat. Sed desiderium.)Desiderat reformari se,qui se scit factū per peccatū deformem. Sed æmulationem.)Zelū incipit pati bonorum operū perficiendorum,qui intelligit pro se esse quod corripitur. Sed vīdictā.)Necesse est vt qs vindicet eum cuius erga se sentit affectū: & in se ipsum vindicat,qui se causa delicti affligit. In ōnibus castos vos exhibuistis esse negocio.) Quando omnia quæ ad profectū melioris spei pertinēt, meditari videntur zelū habentes apostoli & pręceptoris sui in omnibus officiis humanæ cōuersationis,duce fide probos se videri contendunt. Igitur et si scripsi,nō propter eum qui inique versatus est.)Inique versatū dicit illū qui incestū admiserat : necnon etiam hos tangit quos iniurias & fraudes fratribus in prima epistola fecisse significat . Sed neq; M propter eum qui inique tractatus est.)Hi inique tractati sunt,qui à fratrib⁹ cōtraria passi sūt. Hic sensus est quē in capite epistolę memorat,vbi dicit : Si cui aliquid donastis,& ego.Ostendit enī nō magis horū causa qui peccauerūt , scripsisse remitti illis debere, sed magis ꝓpter ecclesiā,quia in vno male agente multi sunt q cōfundātur, & in vno cōtumeliā aut fraudē patiente multi sūt q indignentur:quia si patitur aliquid vnū mēbrū,cōpatiūtur omnia mēbra. Sed vt manifestaretur solicitudo nostra,quā pro vobis habemus corā deo.) Emēdādo iniustos,& pollutos sanctificando,& ecclesię recōciliādo,totius populi solicitudinē se habere demōstrat secūdum quæ suprà memoraui. Ideo & consolationē accepim⁹ Accepisse se,aç per hoc & dare dicit cōsolationē.Accepit autē cum dicit corrigere velle quos arguebat,vt per pœnitentiam se reformarēt. Dat autē dū eos reuocat ad ecclesiā,ne diu cōtristati desperarent de se, & ad publi çam & funestā vitā declinarent . In cōsolatione autē

A noſtra,magis magiſque gauiſi ſumus ſuper gaudio Titi, quia requieuit ſpiritus eius in omnibus vobis.) Correptos per primã epiſtolam audiens velle corrigere,cõſolationem accepit. A Tito autem addiſcens quia dolorẽ paterentur erroris ſui,auct⁹ eſt in conſolatione gaudio repletus,quia voluntas eorum in opere cœperat approbari,Tito hoc idoneo teſte cum lætitia animi referente. ❧ Quoniã in quibuſcunq; pro vobis gloriatus ſum, nõ ſum confuſus.) Antequã pergeret Titus ad Corinthios, audiuit ab eis, id eſt,ab apoſtolo,& qui erant cũ eo,bonam voluntatem eſse Corinthiorum in emendandis vitiis:ac per hoc regreſso,& eadem referente,nõ vtiq; cõfuſus eſt apoſtolus:ſed alacer factus eſt,qa non aliter in uenerat Titus,q̃ audierat ab eis. ❧ Sed quemadmodum omnia vobis in veritate locuti ſum⁹, ita & gloriatio noſtra apud Titum veritas facta eſt.)Exultãs in ſpiritu hęc ſcribit Apoſtolus,ſic gaudens in his, vt efficaciam eorũ tã veram probet quã eſt,& prędicatio eius ad eos in correptione dũtaxat.Veritas enim arguentis in eoipſo,tũc videtur eſse manifeſta,ſi ii qui arguũtur,incipiant emẽdare ſe.Dum enim correpti immutantur, teſtimonium perhibent arguenti. ❧ Et viſcera illius abundantius in vobis ſunt.) Animũ& affectum Titi dicit eſse in eis,qa vidit profectũ illorum. Sancti enim animus in omni bono eſt. Reminiſcentis omnium veſtrum obedientiã quomodo cũ timore & tremore excepiſtis illum.)Sciẽtes Corinthii ab apoſtolo eſse miſsum Titum,ac ſe in tãtis vitiis,ab apoſtolo fuerant correpti territi ſunt in aduentu eius. Et quia vitam ſuam cœperant emenda-
B re,ſoliciti erant obedire præceptis eius:vt regreſsus animũ apoſtoli mitigaret eis: quãobrẽ Titũ laudaſse ſignicat.In Tito enim apoſtolum reueriti ſũt. Gaudeo quod in omnibus cõfido in vobis.)Non ſolum in bona volũtate eorũ lætatus eſt,ſed & in operibus bonis quib⁹ quæ peccauerãt,emẽdabãt.Ideo I oĩb⁹,inqt,cõfido i vobis.

CAPVT OCTAVVM

NOTAM autem facimus vobis fratres gratiã dei quę data eſt in eccleſiis Macedoniæ qđ in multa probatione preſsuræ abundat gaudium ipſorum.) Quoniã deuoto animo perceperunt verbum fidei,idcirco eis gratiam datam â deo dixit, vt in tribulatione Pauli & Sylæ quam ſupra memoraui, ſcandalum non peterentur, ſed in exultatione mẽtis acciperent confidentes de ſpe promiſsa,vt probatos ſe horũ paſsionibus demõſtrarent.(❧ Et quod ꝓfunda pau-
C pertas illorum abundauit in diuitiis ſimplicitatis eorũ.) Votũ eorũ prædicat,quia cũ tenues eſsent ſubſtantia facultatũ, animus ipſorũ diues inuentus eſt in miniſterio ſanctorũ:pura enim conſcientia operati ſunt,nõ vt hominibus,ſed vt deo placerent. ❧ Quia pro viribus teſtimonio illis ſum,& vltra uires volũtarii fuerũt.) Quã tum dignũ fuit,& deo placitũ,qui vires illorum ſcit, in facultatibus dederant ad miniſteriũ. Et quia ex toto corde deo ſe dederant,amplius volebant offerre quãm eorum vires admittebant. ❧ Cum multis precibus orantes noſtram gratiã & cõmunionem miniſterii quod eſt in ſanctos.)Tam ſimpliciter & deuoto animo obtuliſse illos miniſteriũ quod vltra vires eorũ erat prædicat, vt cum lachrymis deprecantes offerrent,vt vel ſic cogerẽt accipi â ſe quod accipiendum non videbatur,quia plus erat q̃ poterat eorum ſubſtantia,ne forte eis poſtea egeſtas boni operis pœnitentiam ſuaderet. Sed quia tales ſe oſtenderunt vt puro animo iam præſentia poſtponẽtes, futuris ſe promiſsionibus confidentia fidei cõfirmarent,accipi ab eis viſum eſt, ne boni cordis gratia fructũ amitteret. Et non ſicut ſperauimus,ſed ſemetipſos primũm dederunt deo,deinde nobis per volũtatẽ dei.) Idcirco,inquit,ab his accipi debuit:quia prius emendãtes errores priſtinos & vitæ vitia ac morũ vltra quã ſperabatur,deo ſe deuouerunt. Viſum eſt enim ſimpliciter illos hoc agere, vt nec timeret cui offerebatur accipere: quia non vtiq; hoc animo offerebant,vt redimentes præpoſitos ſuos,vitia eorum paterẽtur,nec arguerent, quia munera excæcant oculos, & vim authoritatis inclinãt, Dantes ergo ſe deo, dum emendant vitia, deinde dum fratribus offerunt ſumptus,cõtriſtari nõ debuerũt, qui ante prope q̃ inciperent perfecti eſse voluerunt. Horum igitur exemplo inuitat Corinthios, vt ea quæ cæperant, hac exhortatione'aucti,mente ſedula cõſummarent. ❧ Ita vt rogaremus Titum,vt quemadmodum cœpit,ita conſummet in vos etiam gratiam iſtã.) Quoniam Titi affectum ſciebat ſyncerum circa iſtos,necnon hos obediẽtes eſſe:idcirco per ipſum etiam adhoc opus exhortari illos facilius poſse ſignificat,vt quomodo in cæteris reb⁹ exhortationis ſuæ habuit fructum in eis, haberet etiam in hac gratiam, vt ad miniſterium ſanctorũ promptos eos faceret:vt quia iam vitia emendabant, huius largitatis fructum haberẽt. Qui enim ad hoc dãt ne arguãtur,nullum fructum huius rei habebunt.

VOS autem quẽadmodũ in omnibus abundatis fide & ſermone,& ſciẽtia,& õni ſolicitudine,& in ſup illa quæ ex nobis & vobis eſt charitate,vt & i hac gratia abũdetis.) Magis exhortatur illos, vt glorietur de his apud cæteras eccleſias.Hæc eſt enim ꝓbati emendationis eorũ, ſi prompti ſint ad miniſteriũ ſanctorum. ¶ Nõ ſecundum imperium dico, ſed ꝓpter aliorũ ſolicitudinem, & veſtræ charitatis bonũ cõprobans.)Manifeſtũ eſt quia non imperat, ſed exhortatur, vt penuriam patientibus mittant ſumptus, & releuent E
ſolicitudinẽ illorũ,bonũ animũ ſuum deo & hominib⁹ oſtendentes:pro qua re ſine dubio mercedem accipiẽt. ¶ Noſtis enim gratiã domini noſtri IESV Chriſti, quia ꝓpter vos pauper fact⁹ eſt cũ diues eſset, vt illi⁹ inopia vos diuites eſsetis.) Pauperẽ Chriſtũ dicit factum, quia deus naſci dignatus eſt homo, virtutẽ poteſtatis ſuę humilians,vt hominibus diuinitatis diuitias acquireret: vt ſicut dicit Petrus apoſtolus, diuinæ eſsent conſortes naturæ. Homo ergo factus eſt,vt hominem in deũ aſsumeret,ſicut ſcriptũ eſt:Ego dixi,dii eſtis. Hoc modo exhortatur,vt largiendo quaſi pauperes fiãt, vt profit pauper tas eorũ,ſicut Chriſti paupertas profuit nobis.Chriſtus quidẽ noſtri non ſui cauſa pauper factus eſt:nos autẽ,vt nobis proficiat. ¶ Et cõſiliũ in hoc do.Hoc enim vobis vtile eſt,qui nõ tatũ facere, ſed & velle cœpiſtis ab ãno priore. Nunc ergo & facere cõſummate,vt quẽadmodũ prõpta eſt volũtas in vobis velle, ita ſit & perficiẽdi ex eo qđ habetis.)Hoc dicit vt voluntas illorũ in opere appareat,ſi vera eſt ſecundũ vires:vt tantũ det quantũ po- F
teſt & vult animus,vt munda fiat cõſcientia, nõ in ſimulatione vt hominibus placeat, & mercedẽ apud deũ nõ habeat. ❧ Si enĩ voluntas prõpta eſt,ſecũdum facultatẽ acceptabilis eſt, nõ ſecundũ qđ nõ habet.)Quoniã Corinthii ad corpus miniſterii prouocantur, hoc eis indicitur,vt non plus tribuant quã poſsũt:ne plus forte offerentes coacti nõ volũtarii,grauati viderentur ſine mercede futuri:quia qui coactus aliquid facit,mercedẽ non habet. Eccleſię enim Macedonię vltrò obtulerunt cum precibus,vt probarẽt tota volũtate ſe hoc facere, vt pl⁹ offerrent quã poterãt,ideoq; acceptabile fuit. Quãto enĩ amplius obtulerũt,tanto plus accepturi ſunt. Nam ſi tãtum quis det,quantũ vult aut poteſt,acceptum eſt. Iudicio enim videtur hoc facere, ac per hoc tantũ det quãtũ poteſt & vult animus, vt rei huius poſsit habere mercedem. ¶ Non enim vt aliis refrigerium ſit:vobis autem anguſtia.)Verũ eſt quia ſic dandũ eſt,vt non egeſtatem præſtet donãtibus. ¶ Sed ex æquitate in hoc tempore.) Dicit hoc,vt quantũ habet ad tẽpus, diuidat cũ ſanctis. Non enim pl⁹ exigitur,quã ſibi debet retinere,quia dili- Lucæ.19.
ges,inquit,proximũ tuũ ſicut te ipſũ. Vnde Zacchæus: Ecce dimidium,inquit ,bonorũ meorũ do pauperibus.

G ❧ Vt vestra abūdantia ad illorum inopiam, & illorum abundantia fiat ad vestrā inopiā.) Hoc est quod dicit, vt quia iuxta tempus ſancti inopiam patiuntur deſerentes omnia mūdi, & ſe in diuinis ſolis operib⁹ conſtituētes, vt doctrinæ & orationi inſiſterent ad profectū multorū: ii qui credunt, quique artibus aut negociis inſiſtunt, aut certe facultates paternas habent, miniſtrent ſanctorum inopiis: & iterū ſancti illic vbi diuites ſunt, & iſti inopes cōmunicent eis, quaſi vicem rependētes miniſterio illorū. ſicut dicit Dominus: Quādiu feciſtis vni ex minimis iſtis, mihi feciſtis. ❧ Vt fiat æqualitas, ſicut ſcriptū eſt.) Hæc eſt æqualitas, vt quia iſti in hoc tēpore miniſtrant ſanctis, reddātur illis vices in futuro. debitores enim ſibi faciunt ſanctos. ❧ Qui multū habuit, nō abūdauit & qui modicū, nō minorauit.) Hoc in Exodo legitur. Plus enim ſancti habent in ſpe futuri ſeculi, magis q̄ ii qui in hoc tēpore videntur diuites: & tamen æquabuntur illic vtriq;, vt ſicut beneficio horum ſanctorū inopia ſuſtentatur: ita & beneficio ſanctorū diuites fiant hi in futuro ſeculo, in quo videntur pauperes. Non enim totos ſe deſerūt deo, vt hic pauperes, illic eſsent diuites: ſed ex hac parte qua hic diuites ſunt, illic pauperes, ſanctorū ſuffragio qui hic poſiti iam illic mente ſunt, ditabuntur. Non enim qualecūq; meritū eſt de iuſtis laboribus miniſtrare ſanctis. ¶ Gratias autem deo, qui dedit hāc ipſam ſolicitudinem pro vobis in corde Titi, quoniam conſolationem quidem accepit.) Deus qui iuſtus eſt, ſciens Corinthios velle proficere, Titi affectū incitat circa eos, vt adimpleret exhortatione ſua volūtatem illorū in opere bono, qui videns profectū illorū cōſolatus eſt, lætat⁹ in eis. ¶ Cū ſit autē ſolicitior, voluntarius profectus eſt ad vos.) Hoc eſt, videns proficere illos circa bonos act⁹, ſolicitior factus eſt circa affectū illorū: ita vt voluntarius proficiſceretur ad eos, qui prius etiam rogat⁹ excuſaret ab eis propter vitia illorū. ¶ Miſimus autem cum illo fratrem noſtrum, cuius laus eſt in Euangelio per omnes eccleſias. Non ſolum autem, ſed etiam ordinatus eſt ad eccleſiis comes peregrinatiōis noſtræ in hac gratia quæ miniſtratur à nobis p domini gloriā, & ſolicitudinē noſtram.) Iſtum cōmēdat, quia ignorabatur ab his, vt ſcirent in quanta iā eſsent boni opinione, ad quos tales viri mittebātur, vt cōgauderent cū eis, augētes eos in fide operationis dei: ad cuius gloriā ſolicite hoc agebant vicarii Chriſti, vt conditor de⁹ cæli & terræ agnoſceretur in his. ¶ Deuitātes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quę miniſtratur à nobis.) Quoniā de miniſterio agebatur, ideo hoc ſubiecit, ne negligens circa curā I pauperū vel ſanctorū iudicaretur, ſi hoc ſegni⁹ ageret. De hac enim re cōſtituerāt inter ſe apoſtoli, vt memores eſsent pauperū: quod ad Galatas ſignificat. Cū ergo inuituperabilis eſset in omnibus apoſtolus, ne in hac cauſa īdiligēs iudicaretur, idcirco hoc ſe præmonere ſignificat, vt hoc opere impleto in omnib⁹ ſolicitudo eius & prouidētia appareret. ❧ Prouidemus enim bona nō ſolum coram deo, verum etiam coram hominibus.) Prouidet bona coram deo, dum quod iubet deus circa miniſterium ſanctorum vel pauperū, fieri docet. Corā hominibus vero prouidet bona, quia tales mittit ad hoc op⁹ exhortandum, qui probitate ſua nō faciant eis ſcādalū, ſed prouocent eos ne bona doctrina apoſtoli per impuidos miniſtros eius in vituperationem caderet. ❧ Miſimus autē cū illis & fratrem noſtrū, quem probauimus in multis ſæpe ſolicitum eſse, nūc vero multo ſolicitiorem multa fiducia veſtri, ſiue per Titum qui eſt ſocius meus & adiutor in vobis, ſiue per fratres noſtros apoſtolos eccleſiarum gloriæ Chriſti.) Titum ideo ſocium ſuum vocat, quia & ipſe epiſcopus erat. Cui miniſtrum dedit notū in omnibus eccleſiis ipſius prouinciæ. Quibus addit & tertium fratrem, probatum in multis operibus bonis atq; ſolicitum. Per Titi autē relationem referentis bonam voluntatem Corinthiorum & exterorum miſsorum quos apoſtolos eccleſiarū gloriæ Chri- K ſti appellat, ſolicitiorem ſe factū oſtēdit videndi illos, & exortandi ad miniſteriū ſanctorū. Fiduciā enim accepit, audiens meliores eſse factos Corinthios. Vnde ſatagebat ad eos, certus quia obaudirent bona opera facere. ❧ Oſtentationem ergo charitatis veſtræ, & noſtræ pro vobis exultationis demonſtrate in ipſis in facie eccleſiarum,) Commonet eos, vt in his quos mittit, delectionē ſuam oſtendant, vt bona quæ de ipſis audierant, vera p- barent. Sic enim oſtendebant profeciſse ſe monitis apoſtoli, ſi miſsos ab eo cum honore exciperent, vt cæteræ eccleſiæ agnoſcerent vera eſse bona quæ de eis dici ceperant. Prouocat ergo animos eorum, quia de quo bene ſentitur, ſolet ſe meliorem præbere.

CAPVT NONVM.

NAM de miniſterio quod fit in ſanctos, ſuperuacuū eſt mihi ſcribere vobis. Scio enim prōptam voluntatem veſtrā, de qua pro vobis glorior apud Macedones.) Et hęc ablectantis verba ſunt. Superfluum enim eſse dicit ſcribere ſe de miniſterio quod fit in ſanctos, vt de his bene ſentire videatur Superfluum eſt enim ſi commoneas eum quem ſcias facturum. Sed vt diligentiā ſuam oſtendat, neceſsariū eſt vt ſcribat, & vt hos promptiores faciat, & quid de eis cæteris prædicet, manifeſtet. Nam ſuperflua ſolent maiorē Ioan.21. parere ſolicitudinē. Nā & dominus non dubitans de amore erga ſe Petri apoſtoli, tertio dicit ei: Simon Ioānis amas me? Quæ trina repetitio quaſi ſuperflua videtur, L ſed prodeſt ad perfectionem monitionis. vt ſciant magna ſe cum diligētia debere curare quod frequenter mādatur. ¶ Quoniam Achaia parata eſt ab anno priore.) Poſt Macedonas Achaia, id eſt, eſt eccleſiæ prouincæ Achaiæ, non omnes, quia & Corinthii Achaici ſunt, præparauerunt ſe æmulatione ducti Macedonum vt miniſtrarent ſanctis. Quo dicto plus exhortatur Corinthios cum dicit illos paratos ab anno priore, ſed expectare iam hoc vt diuideretur miniſterium illorum pro vniuſcuiuſq; neceſsitate. ¶ Et veſtra æmulatio prouocauit plures.) Poſt Macedones Achaiam paratam dicit, deinde vt & Corinthii fiant parati ſecundū promiſsum ſuum: cæteræ verò eccleſiæ æmulatione Corinthiorum, dum audiūt illos prius multis erroribus fuiſse implicatos, poſt autem corrigentes ſe bonæ voluntatis effectos, incitati ſunt ad bonum opus: quia ſi ii qui poſt acceptā fidem male verſati ſunt, hanc acceperant habere volūtatem: quantò magis iſti in quibus hæc vitia non ſunt reperta? ❧ Miſimus autē fratres, ne gloria noſtra qua vos præferimus, inanis fiat in hac parte, vt quēadmodum dixi. præparati ſitis.) Hos fratres memorat, quos ſupra, id eſt Titum, & quos ei adiunxit adiutores, qui impenſius exhortarentur eos ad promiſsionem implendā in miniſterio ſanctorū: vt nō ſolū literis, ſed & facie ad faciē ob M lectarēt eos crebris admonitiō: b⁹, ne exultatio apoſtoli qua in ſplendore animi eorū gloriabatur, euacuaretur. Sepi⁹ ergo hoc memorās, ſolicitudinē ſuā circa eos oſtēdit, nolens illos cōfundi. ❧ Ne cū venerint Macedones mecū, & inuenerint vos imparatos, erubeſcam⁹, vt non dicā, omnes vos in hac parte.) Manifeſtū eſt quia ſi non hoc inuētū fuerit quod teſtificatus eſt de his, & ipſe erubeſcat in ipſis. & ipſi amplius confundantur, qui nec ꝓpterea quòd teſtis eis extitit apoſtol⁹, id agere niſi ſunt, quo verū illud facerēt, vel ꝓpter tāti viri perſonā. ¶ Neceſsariū ergo exiſtimaui rogare fratres vt ꝓcederēt ad vos, & ꝓpararēt ꝓmiſsā benedictionē hāc veſtrā paratā eſse: ſed ſic quaſi benedictionē, nō quaſi circūuētionē.) Vt ſolicitudinē ſuam adhuc manifeſtet, rogaſse ſe dixit fratres per quos admoniti adimplerēt qđ promiſerāt & non implebant. Cū ſupra Titū dicat voluntariū profectum, hoc eſt, non illi fuiſse extortū, ſed mox vt audiit,

A libenter amplexus est, vt videatur voluntarius ad illos profectus propter spem illorū: nunc nō ideo se rogasse hos significat quasi nolētes ire, sed suum affectū probat circa illos, quādo volentes ire insuper rogat, vt sine aliqua mora fiat quod & illi volūt, & hic precatur. Hoc ergo agit cum his, vt in promissione sua fideles sint, & se ideo cōmonere propter existimationē illorū, non circū uenire, sed vt tantū offerāt quantū nō pœniteat. ¶ Hoc autem dico: Quia qui parce seminat, parce & metet.) Parcum, auarum significat, cui extorquetur vt inferat. Pœnitet enim quia promisit. Hoc de tarditate illorum collegit qui olim promiserāt, & diu deliberabant. Huic parco perparua messis est. quia cum dubitatione seminat. nescit enim prodesse quod facit. ¶ Qui autem in benedictone seminat, in benedictione & metet.) Hic in benedictione seminat, qui bona voluntate sub spe futuræ retributionis hoc facit. ¶ Vnusquisq; secundū propositum cordis, non ex tristitia aut necessitate. Hilarē enim datorem diligit deus.) Docet illos tunc prodesse hoc in futurū, si læto animo fiat. Ex iis enim qui inferunt, hunc elegit deus cui retribuatur, qui deuoto corde operatur, quasi thesaurizans sibi apud deū, quia qui inuitus facit propter præsentē pudorē, ne aliis inferentibus turpis inueniatur, mercedem nō habet. ¶ Potens est autem deus omnē gratiam abundare facere in vobis.) Dei potentiā adesse illis exoptat, vt sicut in emēdandis vitiis & doctrinæ veritate compungit corda illorū, ita & in hoc faueat
B cœptis illorū, vt abūdent in omni opere bono per gratiam dei.) Vt in omnibus semper omnē sufficientiam habentes, abundetis in omni opere bono.) Hoc dicit & optat, vt in omni re semper sufficiētes sibi sint dei nutu, nec indigeāt iis quæ ad salutem necessaria sunt. Si ergo sufficientiā solam sibi eligāt, poterūt in dei opere abundare. Illud enī sibi retinēdo quod sufficit, cætera in vsus sanctorū vel pauperū impendant necesse est, & hoc erit abundare in omni opere bono. Licet enim exigui hominis parum sit quod tribuit, abundat tamen, quia recto iudicio fit: & non solū quæritur quantum, sed & de quanto, & quo animo detur. Denicq; illa vidua in euāgelio de
Luc.21. paruo laudata est: & qui multa mittebant laudati non sunt. Illius enim paruū multū est, quia plus misit q̄ poterat. Diuites autem minus miserunt, cū plus possent: ac p hoc modicū illius, quia vltra vires suas misit, plus inuentum est, quām diuitū multum, quia de eo quòd abundabat eis, miserūt. Qui ergo tantū dat quantū potest, recte facit: viduam tamen illam ante se habet, quia hæc omne quod habuit, misit. ¶ Sicut scriptum est: Dispersit, dedit
C pauperibus, iustitia ei⁹ manet in æternum.) Hoc in psalmo scriptum est. CXI. Per exemplum addit ad curam pauperum, vt in omni opere bono abūdent. Si enim huius qui pauperibus largitur, iustitia manet in ęternum, quanto magis eius qui ministrat sanctis? Pauperes enim possunt dici qui publicani egeni sunt. Sācti enim discernuntur ab his, quia hi serui dei sunt, insistentes orationibus & ieiuniis, purā vitam agentes sicut & Anna prophetissa, quæ non discedebat de templo, ieiuniis & orationibus seruiens die ac nocte, omnem mundi curam postponens. Misericordia ergo hæc, iustitia appellata est, quia sciens qui largitur, omnia deum communiter omnibus dare, quia sol eius omnibus oritur, & pluit, & terrā omnibus dedit: idcirco diuidet cum iis qui copiā terræ non habent, ne beneficiis dei priuati videantur. Iustus ergo est qui sibi soli non detinet quod scit omnib⁹ datum, & iustus non solū in tempore, sed & in æternum, quia in seculo futuro hanc habebit secum in perpetuum.

) Qui autē subministrat semē seminanti, & panem ad edendū ministrabit, & multiplicabit semē vestrū, & amplificabit fructū iustitiæ vestræ, vt in omnibus locupletemini in omni simplicitate.) Omnia dei sunt, & semina & nascentia dei nutu crescūt & multiplicantur ad vsus hominū. Deus ergo qui hæc dat, ipse & iubet de his con
D municari eis qui indigent: ac per hoc non poterit qui tribuit iuxta dei voluntatē, dei nutu non augeri incrementis huiusmodi ad amplificandū fructum iustitiæ. Danti enim addit, vt eo amplius habeat vnde largiri. Hæc est iustitia, vt quia deus dat, retribuat ex eo & homo ei cui deest. Hos enim vult ministros esse eorum, qui potiora eligentes copias præsentis tēporis spernunt, totos se dei rebus obligantes. Vnicuiq; enim secundū bonā voluntatem deus præstat auxiliū. Sancti enim qui nihil volunt hic possidere, nisi victum habere & vestitū: hos qui hic habere volunt, tutores illorū deus esse disposuit, vt qui bene & simpliciter eis ministrauerit, amplificetur dei nutu, vt habeat vnde largiri semper, & ad præsens locupletatus, & in futurū. Semel enim seminans, bis metet, ita vt si futuris cōsulit spebus, nolit eos subiectos habere, sed magis se eis inclinet, quia à deo huius rei accipiet mercedem. Si enim ad præsens humiliari eos sibi voluerit, spē futuræ amittit. Hic enim accipit mercedē operis sui, nō simpliciter hoc agens, sicut dicit dominus: Amen dico vobis, perceperūt mercedem suam. Si quis operatur per Mat.6.
nos gratiarum actionē deo, quoniam ministeriū officii eius non solū supplet ea quæ desunt sanctis, sed & abundabit per multarū gratiarū actionē in deo, per probationem ministerii huius magnificantes deum in subiectione confessionis vestrę in euangelio Christi in simplicitate cōmunicationis in illos, & ipsorum orationes pro vobis desiderantiū vos videre propter superabundantē gratiam dei in vobis. Gratias deo super inenarrabili dono eius.) Hoc dicit quia quicunq; operatur per dispensatores doni dei hoc opus, vnde gratię agantur deo, ab iis qui necessarios sumptus accipiunt sub nomine Christi non mendicitati subiecti, sed deo, de cuius bonis alis se E
norunt: non tantum ab eis gratiæ illis referuntur, sed à reliquis fratribus, qui pro his gratias agant deo, commē dantes factum ipsorū domino, vt paucis tribuentes, multorum obsecrationibus deo commendentur. Proban-
tes enim mentem eorum in hoc opere, magnificāt in eis dominū, cuius spe firmati obediunt euāgelio Christi in subiectione mentis, ne velint eos sibi humiliari vt præbeant quæ necessaria sunt sanctis. Et hoc erit in simplicitate hoc agere communicationis illorum, commendantes se orationibus illorum, & desideriis eorum. Quis enim non cupiat oculis videre, necessitatibus suis propter dei nomen subiectos? Denicq; dei dona vocantur. Deo enim dat qui in his ministrat, quia qui iubet fieri, ipsi imputatur quod datur. Gratias deo in his agentes, & super inefabili dono eius. Donum enim dei est quod incitat homines ad bonum opus. spes enim promissa lacessit ad ministerium supradictum.

CAPVT DECIMVM.

IPSE autem ego Paulus obsecro vos per man F
suetudinem & modestiā Christi qui ad faciē quidē humilis sum in vobis, absens autē cōfido in vobis.) Hoc est quod nūc dicit, quia talis est absens, qualis & præsens. Nec enim humilis erat ad faciem adulatione aut subiectione alicuius rei, qui cō stantiam suam sic zelabatur, vt aliquando etiam à licitis temperaret ne inclinaretur. Vnde dicit in alia epistola: Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate. esca ventri, & venter escis, & hunc & hęc deus destruet. Ideo ergo absens obsecratur, & modestiam Christi interponit, ne præsens durior inueniatur causa vitiorum eorum, quām est in epistola, vt componētes se qui adhuc non emendauerant mollirent sibi rigorem Apostoli, vt moderatos eos inueniens, pressa seueritate lætaretur in eis. Confidentiam itaque fiduciam seueritatis significauit. quam forte in epistola tantum habere putabatur, non tamen præsens facie, quia in prima epistola seuerus & nimis rigidus videbatur, ideo commonet, ne

G eadem ſeueritate præſens vtatur, ſicut non ſperabant. Roo o autem vt non præſens audeam per fiduciam qua exiſtimor audere in aliquos qui arbitrãtur nos ſecundum carnem ambulare.)Idem ſenſus eſt,quem vt dilucidet,repetit.Orat enim vt tales illos inueniat,ne cogatur iraſci,ſed vt requieſcat cũ eis.Hic ergo aperuit quod ſupra ſignificauit, & adhuc in ſubiectis plenius manifeſtat, hanc eſse confidentiam quam hic fiduciam dixit, datæ ſibi poteſtatis à Chriſto cuius vicari⁹ eſt,vt vindicet in eos qui ſub nomĩe Chriſti agentes nõ obaudiũt vt corrigãt in quibus reprehenduntur.Hos,dicit qui non recipiendo ſpiritualia quę ab apoſtolo dicebantur,ſic eum exiſtimabant quaſi carnalia loqueretur,quę recipiẽda non eſsent.Ideo dicit:Qui nos arbitrantur ſecundũ carnẽ ambulare:quia qui ſpernit ſpiritualia,putat illa carnalia. ¶Nã in carne ambulantes,nõ ſecũdum carnẽ militamus.)Hoc eſt,in corpore poſiti ſpiritaliter viuimus. Spiritaliter autẽ viuit qui facit quod placet deo.Hic ergo ſecundũ carnem militat qui deſideriis carnis obtẽperat.Omnis enim error.caro dicitur.Chriſto autem ipſe militat qui obaudit eum in fide & diſciplina. ¶Arma enim militiæ noſtræ non carnalia,ſed fortia deo.)Ideo fortia,quia incorrupta .Omnia enĩ carnalia corrupta ſunt,Arma ergo ideo,quia repugnãt vitiis,ſignum habentia imperatoris ſui Chriſti, qui hoſtis eſt vitiorum. Sicut enim Imperator per milites ſuos vindicat ſuũ regnũ,ita & Saluator per nos ſeruos ſuos defendit vnius dei profeſsionem & diſciplinã. ¶Ad deſtructionem munitionũ cogitationes deſtruentes,& omnẽ altitudinẽ extollentẽ ſe aduerſus cogitationem dei.)Arma ſpiritalia fides eſt incorruptæ prædicationis.Per hæc deus vincit principes & poteſtates ,quos conſtat vt ſibi vſurpent imperium, extolli cõtra fidem Chriſti,cogitationibus ſe hominũ inſerẽtes, vt auocẽt eos à dei dominio,q̃s cogitationes deſtruit veritas fidei. Munitiones ergo principes dicit & poteſtates & ſpiritalia nequitiæ, q ſe extollunt,& armant infidelium animos ad contradicendũ Chriſto, cõtra quos pugnat dei lex,diſsipans conſilia eorum. ¶In captiuitatem redigẽtes omnẽ intellectũ ad obedientiã Chriſti perducentes. Captiuat intellectũ dũ contradicentẽ ratione vincit,& ad fidem Chriſti cui prius repugnauerat ,humilem & manſuetum inducit. ¶Et parati in omnibus vindicare inobedientiam ,cum impleta fuerit obauditio noſtra.) Manifeſtum eſt quia vindicat inobedientiam cũ illam cõdemnat per obedientiam, tunc illam deſtruẽs quãdo eos qui reſiſtunt,perducit ad fidẽ,vt perfidia ab iis à quibus defendebatur,dãnetur. ¶Quę ſecundũ faciẽ ſunt, videte.)Nũc vult eos quæ palam ſunt cõſiderare,id eſt, ea quæ dicturus eſt, quia ſunt aperta, diiudicare. Dicit ergo, Si quis confidit ſe eſse ſeruum Chriſti,hoc cogitet iterũ apud ſe,quia ſicut ipſe Chriſti eſt, ita & nos. I Iis loquitur quorum tangit ſuperbiam, qui de ſe pręſumẽtes inflatione animi,minus q̃ dignum erat de apoſtolo ſentiebant, quaſi non egerent præceptis eius. Quos cõmonet vt ſi de ſe confiderent quia erant ſerui Chriſti nõ vtiq; deberẽt de apoſtolo dubitare, ſed & de eo,quãuis impar ſit,vel ſimiliter ſẽtire,cũ vtiq; magis præferre ſibi deberent magiſtrum gentiũ.Sed hic illos humilitatẽ in ſe docet,æquans ſe illis,cum eſset vas electionis,& magiſter gentiũ in fide & veritate. Hoc ergo vult illos conſiderare,quod vtiq; clara luce videtur, quia de apoſtolo nemo credẽtiũ nõ plus æſtimet quã de ſe, quanto magis nemo min⁹ quã de ſe debeat æſtimare.Hoc ergo cõteſtatur & docet,ne elatione mẽtis bonæ vitæ meritũ perderẽt.Qui enĩ ſcit ſe aliquid eſse,humiliet ſe,vt amplior fiat.Nam & ſi aliquid amplius gloriatus fuero de poteſtate noſtra qua dedit nobis dominus in ædificationẽ nõ in deſtructionẽ veſtri,nõ erubeſcã.)Nunc ſignificat quia ſuperi⁹ ſe humiliauit,ipſis ſe cõparãdo,cũ ſi ſe erigat,nõ erubeſcat,qa à domino accepit poteſtatẽ prædicandi,vt ſaluet,nõ vt perdat obaudientes. Si ergo hic K qui á domino miſsus eſt,inclinat ſe,& cõparat ſe inferioribus,quãtò magis ii q̃ nullius erant teſtimonii,cõparare ſe nõ deberẽt,nõ dicã præferre maioribus? ❧Vt non exiſtimemur quaſi terrẽtes vos p̃ epiſtolas.) Ipſe poteſt videri terrere per epiſtolas qui neq; authoritatis alicui⁹ eſt,neq; præſens fiduciam habet arguendi: abſens autẽ ideo audet,quia præſens timet. ¶Quia epiſtolæ quidem graues & fortes,præſentia autẽ corporis infirma,& ſermo contẽptibilis.Hoc æſtimet qui huiuſmodi eſt, quia quales ſumus verbo per epiſtolas abſentes, tales ſumus & præſentes in opere.)Ideo non ſe aliũ eſse abſentem q̃ præſentẽ probat,quia nõ erat præſumptor. A domino enim poteſtatẽ acceperat. Cui enim nõ eſt data poteſtas, abſens poteſt audere,præſens autẽ pudorẽ patitur.Ideo apoſtolus nõ erubeſcit dũ corripit,quia fiducia poteſtatis hoc agit.Hæc ꝓpter hos loquitur,qui nõ miſsi prædicabant adulantes,quia ſeipſos commendare volebant. ¶Non enim audemus coniũgere aut cõparare noſmet ipſos quibuſdã qui ſeipſos cõmendant.)Hi ſeipſos commendant,qui nõ accepta poteſtate dominari volunt, nõ miſi ſuo vendicãtes authoritatẽ. Qui enim mittitur: nõ ſibi,ſed ei à quo mittitur,vẽdicat poteſtatem : per quod etiam oſtẽdit ſe à domino diſpenſatorẽ electum. Sic ergo nõ coniungit ſe aut cõparat iis qui nõ miſsi prædicãt dum nihil vltra cõceſsum præſumit. ❧Sed ipſi í nobis noſmetiſpos mẽſurantes,& cõparãtes noſmetipſos nobis,non in immẽſum gloriabimur, ſed ſecundũ menſuram regulæ quã partitus eſt nobis deus mẽſuram pertingendi vſque ad vos.)Tanta ſe vti dicit poteſtate,quanta conceſsa eſt ab authore,nec mẽſurã egredi ,Idcirco nõ L ſuperba erit gloria,inquit,noſtra, quãdo nõ egredimur terminũ datæ poteſtatis. Gloriã pro authoritate poſuit, qua vtebatur in correptionib⁹ peccatorũ vt ſaluos eos faceret.Nec tamen gloriari ſe dicit in extollentia poteſtatis,ſed ad ædificationem illorum. Oſtendit enim poteſtatem:de qua ſi gloriarivellet,nõ illũ puderet,quia data eſt illi à domino.ſed hic ſic illa vtitur,vt nõ glorietur niſi in profectu credentiũ,corripiens conſtanter vitioſos,vt glorietur in ſalute illorum,vt poteſtas data ſaluti proficiat,non elationi.Duplici ergo genere nõ ſe in immenſum gloriari teſtatur,& ſecundũ datam poteſtatem ſicut dixit,& quia non vltra q̃ prædicatio eius perſonabat,vendicabat ſibi authoritatem. De his enim confidebat,quos ipſe fundauerat in fide Chriſti. Paritũ enim dicit vnicuiq; ad quos in prædicatione dirigeretur ,vt ſinguli ꝓprias aliquas ciuitates haberẽt, de quorũ fide gloriarẽtur.Dei enĩ nutu Macedonibus prædicare aduocatus eſt hic Apoſtol⁹:& vt Corithiis euãgelizaret,à domino monitus eſt.Iis ergo audẽter loqturquos ipſe fũdauit & ad quos dei nutu peruenit:cæteris nõ tali fiducia,quia in aliena regula erant.hoc eſt in parte alterius euangeliſtæ. ¶Non enim quaſi non pertingentes vſq; ad vos ſuperextendimus nos .)Hoc eſt,non quaſi non miſsi peruenimus vſq; ad vos in prædicatione.ſed deſtinati, deo mittente nos ad vos. Superextendi autem eſt , vltrà extendi quàm conceditur. Sed non vltrà,quia menſuram dedit deus quam ſeruarent euangeliſtæ eius,quam hic ſe cuſtodiſse teſtatur.Ideo enim hoc oſtẽdit, vt ſciant quoniam à deo ad hos directus eſt,ac per hoc obaudire illos debere monita eius,ne contemnentes, deo à quo miſsus eſt,reſiſtere viderentur.

¶Nam vſq; ad vos peruenimus in euãgelio Chriſti, nõ in immẽſum gloriãtes in alienis laborib⁹.) Hic manifeſtius apparet quod dicit,qa ipſe illos fundauerat,ideo tãta fiducia ad hos loqtur.Nec enim labore alteri⁹ acqſiti fuerant ad fidẽ,ſicut in alia epiſtola ait:In Chriſto enim per euangeliũ ego vos genui. Non ergo extra mẽſuram 1.Coti.4 gloriatur,qui in labore ſuo gloriatur. ¶Spem verò habentes creſcentis fidei veſtræ,in vobis magnificari.) Quia fructum laboris ſperat quæſitæ fidei eorũ, idcirco

A non negligenter hoc agere se profitetur,ne tædiis & molestiis cederet quia magnificari se credit apud deū, si au-
n. 17. geantur in fide auditores eius,sicut dicit dominus :¶Pater,sicut misisti me in hunc mundum,& ego misi eos in hunc mūdum,& pro eis sanctifico meipsum . Hoc dicit quia testimonium magistri est in discipulis obaudientibus.Vnde ait:¶In vobis magnificari secundum regulā nostram in abundantia,in regionibus quæ vltra vos sūt euangelizare.)Lætior de fide eorū vltra eos prædicaturum se necessario profitetur ad augendam gloriam prædicationis,vbi adhuc non fuerat prædicatū . ¶ Non in aliena regula præparatis gloriari.) Manifestum est quia vir prudens non in his confidit,neq; gloriam sperat,quę in aliorum laboribus constant . Ideo & Apostolus non audet in hos qui aliis prædicantibus crediderunt , ne in alienis laboribus gloriari videretur, sed hoc nititur, vt eis prædicet quibus non erat annunciatum , vt gloriam labori suo quærat.¶ Qui autem gloriatur , in domino glorietur.) Hoc dicto significauit ipsam confidentiam & gloriam domino dandam,cuius gratia est vt qui in potestate euangelica confidit,deo auctore confidat,vt quæ sus omnis negocii diuini domino in lucrū veniat . Sed qui non accipit potestatem à deo,non potest in domino gloriari,quia gloriam suam quærit. ¶ Non enim qui se ipsum commendat , probatus est , sed quem dominus commendat.)Verum est,quia illum dominus commendat & probatus est,quem dignum habet ac mittit vt prędicet donum eius.Quem autem non mittit , non illum commendat.Ipse autem se commendat qui non missus
B prædicat,ac per hoc idoneus non est,sed præsumptor & reprobus.

CAPVT VNDECIMVM.

VTINAM sustineretis pusillū imprudētiam meam,sed & patimini me.)Incipientē se vera de seipso insipientem se dicit,quia ad
Prou. 27. laudē eius videtur pertinere.Propter quod dictum est:Non te laudent labia tua,sed ꝓximi tui.Sed hic dolore compūgitur propter hos qui cū de eo bene præ cæteris sentire deberēt,īdignè sentiebāt. ¶Zelans enim vos dei zelo , parui enim vos vni viro virginem castam assignare Christo.)Quæ locuturus est amore eorum dicturum se ostendit, vt nō magis ad laudem eius proficiat,sed ad profectū horū,vt discant quēadmodum parenti suo in euangelio faueant,quia vitupe ratio patris,detractio filiorū est:& laus filiorum, gloria patris est.Virgines ergo vult eos esse i fide. Vnde & corruptores fidei zelatur ab his vt in die iudicii incontami
Apoc.14. natos eos assignet iudici Christo. Hinc est vnde in Apo
C calypsi Ioannis legitur:Hi sunt,inquit,qui cum mulieribus non sunt coinquinati.virgines enim permanserunt ii sequuntur agnum quocunq; ierit.In mulieribus errorē significauit,quia error per mulierē cœpit,sicut & Iezabel mulierem dicit propter vxorem Achab,quæ zelo Baal dei prophetas occidit,cum ittelligatur idololatria, qua corrumpuntur mores,& fidei veritas.Nam si mulieres,mulieres intelligas,vt ideo putes virgines dictos ,ꝙa corpora sua intaminata seruauerūt,excludes abhac gloria sanctos,quia omnes apostoli,exceptis Ioanne & Paulo,vxores habuerunt.Et vide an conueniat accusare Petrum apostolum,qui primus inter apostolos est,quantò magis inter cæteros . ❧ Timeo autem ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua ,sic sensus vestri corrumpantur à castitate quæ est in Christo IESV.) Ostēdit qua causa cogitur vera de se protestari.Ad hoc enim gloriam sibi datā profitetur,nō vt se laudet , sed vt illos deformet qui sub nomine Christi contra Christum prædicabant, â quibus Corinthii seducebantur, & veritas hæc his magis quàm ei proficeret.Hoc enim ait ne audiantur seductores quos diabolo comparauit propter astutiam mali tię eorum , quia corrumpere fidelium corda à veritate D
Christi conantur.Hoc ergo timens semper solicitus de eis est ne violentur.

NAM si is q venit,aliū Christū prædicat quē nō prędicamus:aliū spiritum accipitis,quē non accepistis,aut aliud euangelium quod non recepistis, recte pateremini.) Quare,Recte ait pateremini si alius vobis Christus prædicatus fuisset, aut si alius spiritus,vel aliud euangelium traditum vobis fuisset,cum dicat Galatis,Si quis vobis annūciauerit præterquā quod accepistis,anathema sit:Si Galatis pernersum erat aliud Gala.1.
accipere,q̄ ab Apostolis fuerat traditum: quomodo Corinthiis rectū erat si alius Christus prædicatus illis fuisset:Sed sciens apostolus nunquā alium Christum quàm hunc qui crucifixus est prædicari,idcirco ait,Recte pateremini si vobis alius potior Christus ab iis qui veniunt prædicat9 fuisset. Galatis autem anathema dixit,si aliud audirent quod non vtiq; maius esset,sed cōtrarium. Porro autem,inquit,si ipse Christus prædicat rab iis qui à nobis annunciatur,& hoc euangelium,quid causę est vt nos inferiores habeamur,cum nihil amplius ab illis addiscatur?Superi9 de pseudo apostolis loquitur fidei corruptoribus,hoc loco autē de veris prædicatoribus,quia plebs Corinthiorū variis erroribus fluctuabat, vt aliqui fauerent pseudoapostolis,quidam eis à quib9 compositis verbis eadem audiebant quæ ab Apostolo audierant. Alii autem apostolis fauebant,quia cum domino fuerāt, apostolum suum Paulum deformātes, quia in carne nō viderit dominū nostrum.❧ Existimo enim me in nullo inferiorem fuisse ab iis qui valde sunt apostoli. Non vult gratiam dei inferiorem in se videri , quia similiter docuit,& eadem fecit quæ faciebant Apostoli qui propē E
siores videbantur,quia priores cœperant docere,& fuerant cum domino,vnde maioris authoritatis esse putabantur:cum huius apostoli electio cum testimonio sit,& amplius cæteris laborauerit, & dominum in tēplo orās viderit,& locutus sit ei . ❧ Sed & si imperitus sermone sum,sed non scientia.) Hoc non ad apostolos pertinet, quia non erant eloquētes,vt pote sine literis,pleni tamē spiritu sancto,sed hos tangit quos præferebant Corinthii causa accurati sermonis,cum in religione vis sermonis necessaria sit,non sonus dulcis. Quomodo tamē se humiliat,vt imperitū se esse dicat in sermone? & vbi est illud quod Festus ait,Paule,inquit,Paule,multæ lite- Actu.26.
ræ te faciunt extorrem? Hoc ergo dicens , non se loqui nescire voluit intelligi, sed propter eos qui nō per fidē, sed per eloquentiam commendari volebant .Et in eo tamen dixit se imperitum quod non habet crimen. In eo autem quod non caret crimine,& acquirit salutem,non se imperitum pronūciauit,quia qui imperitus est in sermone,reus non est apud deum.qui autem scientiam dei non habet reus est ignorantiæ:quia non licet ignorare, F
maximè quod pertinet ad salutē. Quamobrem Apostolus spreta eloquentia id agebat,vt fides teste virtute acceptabilis esset,vt non fidem eloquentia commendaret, sed virtus cui cedit eloquentia.

❧ In omnibus aut manifestus sum vobis.)Manifestum se dicit esse Corinthiis in omnibus,quia non ignorabāt etiam loquēdi habere illum peritiam,& hoc sciētes aliis fauebant in eò quòd istum inferiorē nescie bant , ideòq; cōmotus loquitur,quia hoc peius erat , cum scirent illū in nullo deesse,humiliarent illū cæteris : cum vidissent per eum nō solum impleri prædicationem , sed & signa & prodigia fieri apostolica.❧ Aut nūquid peccatum feci meipsum humilians,vt vos exaltemini, quoniam gratis euangelium dei prædicaui vobis?) Quoniam inflati erant eò quòd sumptus ab eis accipere noluit, & propter hoc alios ei pręponebant,idcirco nunquid peccaui ait,quia me humiliaui vt me indignum ad accipiēdum indicarem,quia inde mihi irascimini, cum hoc non peccati sit,sed gloriæ.Itaq; sic se humiliauit, cū id quod sibi

G debebatur,non exegit.Debitū enim erat vt ſumptus ab iis acciperet quibus prædicabat euāgelium dei, ſicut dominus inſtituit,dicens:Dignus eſt enim operarius mercede ſua.ſed vt ad vtilitatem eorū proficeret, refutauit Duabus enim ex cauſis oblatos ſumptus refutauit,ne & pſeudo apoſtolis ſimilis inueniretur, qui nō ad gloriam dei,ſed ad ſuam vtilitatem prædicabant,vt non occaſionem acciperent deprædandi.Alio enim non accipiente non poteſt alter multum expetere, & ne vigor euangeli cæ poteſtatis torpeſceret.Qui enim à peccantibus accipit,arguendi authoritatem amittit.Sic ergo exaltantur, cum ideo ab eis non accipitur,vt correpti emendentur, à morte eleuati ad vitā.)Alias eccleſias expoliaui,accepto ſtipēdio ad miniſterium veſtrum. Et cum apud vos eſsem & egerem,nulli grauis fui.)Onerat eos . Oſtendit enim non ſolū noluiſse ſe accipere ab eis,ſed & ab aliis accepiſse,& eis miniſtraſse.Et vt multum hoc oſtendat fuiſse,non parum,ait:Alias expoliaui eccleſias ad miniſterium veſtrum.nō parua ergo ſignificat ſe in eos impēdiſse.Cum enim dicit,expoliaui , multa accepta & data ſignificat non extorta . Vnde ſubiecit, Accepto ſtipendio.Stipendium eſt enim quod militans accipit ad ſumptus vice mercedis.Ruborem ergo incuſsit eis,quia non vtiq; dolo refutauit quando ipſe eis miniſtrauit:& vt per hoc miniſterium quod promiſerant facilius implerent, ſcientes ſe eſse debitores , vt non valde glorioſum iam
H ſit miniſterium eorum,ſed debitum ,ne vel inde ſe iactarent.¶Et cum apud vos eſsem,& egerem , nulli grauis fui.)Intantum eis proficere voluit, vt egeſtatē ſuam cō ſolaretur propter eorum ſalutem . Paſsus enim egeſtatē contentus fuit,ne illi aliquod ſcandalum paterentur.
Qui enim dat,putat ſe exaltari,& iam ſe non patitur argui.¶Nā indigētiā meā ſuppleuerūt fratres q venerūt à Macedonia.)A Macedonibus ſemp accepit,qa prius vitia ſua correxerunt.Et ſicut à Corinthiis accipiendū nō erat,ne illis in ſcandalum proficeret:ſic iterum à Macedonibus accipendum erat,ne bene ſeminantes fructum amitterent . ¶In omnibus ſine onere veſtro me ipſum ſeruaui,& ſeruabo.)In eo permanſurum ſe dicit,ac ſi ſe corrigant,propter pſeudoapoſtolos,qui occaſionē quærebant deprædandi eos . ¶Eſt veritas Chriſti in me quod gloria hæc non infringetur in me in regionibus Achaiæ.)Hortatur omnem Achaiam vt miniſtrēt ſanctis.ſibi autem non permittere, ne cœptam gloriam non impleret.Gloria eſt enim à licitis abſtinere , maximè ad aliorum ſalutem.In Achaiæ ergo regionibus noluit vti,in cæteris vſus eſt,& amplius promittit ſub teſtimonio Chriſti,dicens in eo ſe manſurum,ne aliquando
I ab Achaiæ regionibus acciperet.
¶Quare?Quia nō diligo vos?Deus ſcit.)Reddita ratione etiā dei ſciētiā teſtē dat dilectionis ſuę quā habebat erga eos:quia non ideo nolebat accipere,quia non illos diligebat,ſed ideo magis,quia amabat eos,vt hoc ipſum ꝓdeſſet illis ſicut dixi. ¶ Quod autem facio,& facturus ſum,vt amputem occaſionem eorum qui volūt occaſionem,vt in eò quòd gloriantur, inueniātur ſicut & nos.)Gloria pſeudoapoſtolorum in pecuniis erat accipiendis Ideo apoſtolus hoc refutauit , ne illis ſimilis videretur, quia niſi hoc ab apoſtolo fuiſset vitatū,maior occaſio illis data fuiſset accipiendi,aut magis extorquēdi , quādo in hac re formam ab apoſtolo datam oſtenderent.

HVIVSMODI enim pſeudoapoſtoli ſunt operarii ſubdoli,tranſfigurātes ſe in apoſtolos Chriſti.)Subdoli ſunt,quia auaritiæ cauſa , non religioſa mēte,neq; miſsi prædicabant Chriſtū,nomē ſibi apoſtolicum vſurpantes. Nec vtiq; mirum. ipſe enim Satanas tranſfiguratur velut angelus luminis.)Manifeſtum eſt quia frequenter multos fallit Satanas, oſtendēs ſe illis quaſi angelum dei,vt decipiat eos.Vnde Ieſus Naue ſolicit9 quæſiuit quis eſset qui ei apparuit.Et apoſtoli in naui perterriti putabāt phantaſma eſse . Vnde Petrus apoſtolus dicenti domino,Nolite timere,ego ſum: non K facile credens ait,Si tu es , iube me venire ad te ſupra aquas.vt ſi firmiter poſuiſset pedem ſuper aquas,ſciret verum eſse quia non erat phantaſma quod apparebat.
Non ergo magnum ſi & miniſtri eius tranſfigurantur , ſicut miniſtri iuſtitiæ.) Miniſtri iuſtitiæ apoſtoli ſunt,quorū ſe hi ſocios mentiebantur , vt deciperent audientes. Quorum finis erit ſecundum opera eorū.) Sine dubio,quia iudicabūtur huiuſmodi ſecundum animi ſui nequitiam,quia non propter deū,ſed propter ſuum ventrem ſimulant ſe eſse miniſtros dei.Finem tamē illorum ſecūdum opera illorum dixit , vt ſicut opera & cura ventris interit,ita & hi interire intelligantur. Iterum dico,ne quis exiſtimet me inſipientem :alioquin velut inſipientem accipite me,vt & ego modicum aliquid glorier.)Supra iam dixit,Vtinā ſuſtineretis puſillum imprudentiam meam,hoc nunc repetit.Semper enim proponit,quod poſtea multis interpoſitis proſequatur.
Quod ergo ſupra propoſuit,modo incipit enarrare. Nam vera dicturus,velut inſipientem ſe dicit, quia vidētur ad laudem ei9 pertinere.Vt & ego modicum,inquit, glorier.Modicū hoc dicit,quia in verbis , non in ſenſu eſt.Nō ergo vere ad gloriam ſuā hæc loquitur , ſed vult illis oſtendere quia quos putant glorioſos,nihil plus ab hoc habent:ac per hoc ſi putantur hi glorioſi, & ego inquit.Ideo inſipientis hoc eſse dicit , vt ad laudem ſuam aliquid proſequatur,ſe autem coactum hæc loqui . Do- L let enim ei vt illos putarent ſublimes hoc contēpto, qui nihil plus ab eo haberent. Quod loquor, non loquor ſecundum deum.)Secundum deum non loquitur,quia ad carnis tumorē hæc pertinent,nec de inflatione apud deū ſurgit gloria,quia apud deū humilitas glorioſa eſt.
Sed quaſi in inſipientia in hac ſubſtātia gloriationis.) Non plenam dixit inſipientiam,ſed ex parte: veritas enī eſt.Sed quia elatio vitioſa res eſt,ideo quanuis verum ſit quod dicitur,quaſi in inſipientia tamen eſt vnumquęq; laudare ſe.Plena autem inſipiētia eſt,ſi ſe falſis quis laudet.Ille enim ſuperbus de vero eſt , hic ſtultus de falſo. ſubſtantia tamen gloriationis in hac cauſa carnalis eſt, quia ſicut flos fœni,ita decidit gloria iſta . Quia multi gloriantur ſecūdum carnem,& ego gloriabor.)Hoc dicit quoniam aliqui ex Iudæis credentes præſumebant ſibi quod eſsent filii Abrahę . Hoc eſt ſecundum carnem gloriari,nobilitatem ſibi carnis vendicare . Inde enim ſibi defendunt generis prærogatiuā,quia filii eius dicuntur qui deo crediderit,cum anima quæ peccauerit , ipſa morietur.Si ergo hęc gloria eſt,inquit,& ego gloriabor quia & ego filius ſum Abrahæ . ſed nihil prodeſt filium eſse Abrahæ apud deum,quia fides eſt quæ ſaluat,nō ꝓpago generis Abrahę.ideóq; hæc gloria carnis eſt gloria vt puta ſi dicatur,filius nobilis hominis. Libenter eni M ſuſtinetis inſipientes,cum ſitis ipſi ſapiētes.)Inſipientes appellat,qui de carnis circunciſione gloriabantur . Et quia à Corinthiis portabātur vt glorioſi viderētur,ideo Apoſtolus etiā ſe ſuſtineri ab his vult,vt & ipſe hoc ſe eſſe oſtēderet quod erant hi , & non tamē gloriari ex hac parte ſecundum deum; vnde gloriam hanc inſipientiā vocat.Gloriari enim ſe dicit ſecundum carnem,ſed hoc ſtultum eſse profitetur,vt & gloriam hanc inaniret , & ſe coactum in laudē carnis erupiſse doceret. Igitur ironia eſt hæc.Nam quomodo prudentes ſunt qui ſæpe reprehendūtur?Nam plus ſapit inſipiētia Apoſtoli, quàm horum prudentia.Hic enim ſapiens ſuſtinet imprudentes,qui patientia ſua ſuffert eos vt poſsint proficere , ne prouocans eos aut abiiciens,peiores illos faciat:aut certe ſi in illis proficere non potuerit, ſuam modeſtiam cuſtodit.Horum in Corinthiis nihil eſt.
Quomodo ergo libenter ſufferunt imprudentes , cum ipſi ſapientes , niſi quia ſic non vult intelligi ſicut ſonant verba? Hoc in ſenſu , & pronunciatione eſt,quia eadem quidem verba non eundum habēt ſenſum aliter

G porcinas passam fuisse,& filios ipsi⁹ assatos vel frixos in oleo. Ambula filia in habitu sancto cum verecundia & sobrietate & grauitatẽ,depone mendacium,loquere veritatẽ cũ proximo tuo. Ora filia sine intermissione,ieiuna frequẽter, & da eleemosynã,quoniã elee
Tobię 4. mosyna à morte liberat,& non patitur ire in tenebras. Munus bonum est eleemosyna,quæ purgat omnẽ sordem & squalorem. Beata eris si hæc omnia cũ legeris facias. Zelare quod bonũ est, quod malum est obliuiscaris. Benedicat te pater & filius & spiritussanctus benedictione qua patres nostros benedicere dignatus est,Abraã,Isaac,& Iacob. Ora ꝓ me filia, quia & ego
Iacobi. 5. solicitus sum de te,sicut scriptum est:Orate pro inuicem. Item frater fratrem adiuuãs exaltabitur. Exaltet te dominus in sanctitatem & dilectionẽ, sicut scriptũ
Rom.13. est:Qui diligit fratrẽ suum, legem impleuit. Impleat dominus omnes petitiones tuas. Præstet hoc tibi deus pater per Iesum Christum filiũ suum dominũ & deũ, regem,iudicem,saluatorem, redemptoremq; nostrũ, qui est benedictus cum spiritu sancto per omnia secula seculorum. Amen.

FINIS.

CAPITA LIBRI AD VIRGINEM LAPSAM.

Quod pro corruptione deo dicatæ virginis omnes boni conlugere debeant. Caput. I.
Increpatio eiusdem corruptæ, quod corruptorem admiserit. Caput II.
Quod læsa corruptæ conscientia,neq; cælum neq; terram tute contueri audeat. Caput III.
Qualem excusationẽ corruptæ afferre soleãt. Ca. IIII.
Quæ solita sint obseruari in velatione sacræ virginis. Caput V.
Quibus se defendere debeat refugijs virgo de stupro solicitata. Caput VI.
Quam diligentiam superior facere teneatur circa virgines consecratas. Caput VII.
Remediũ adhibendũ corruptæ virgini. Caput VIII.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPIS'COPI LIBER AD VIRGINEM LAPSAM.

I

¶Quod pro corruptione deo dicatæ virginis omnes boni conlugere debeant. CAPVT I.

AVDITE me nunc qui propeestis,& qui longe,qui timetis deum, & ecclesiæ eius gaudio cõgaudetis, & tristitiæ conlu
Rom. 12. getis,sicut scriptum est:Gaudete cum gaudentibus,& flete cum fientibus,Vos inquam appello qui charitatem Christi veriſsimam tenetis, & sutis. Aduertite verba oris mei, & an ex iusto dolore procedant iudicate,& detecti sceleris mecum pariter perhorrete. Virgo nobilis,dicata Christo,sapiens,erudita,ruit in foueam turpitudinis, concepit dolorẽ,& peperit iniquitatem. Se perdidit, & ecclesiam maculauit. Hinc omnis anima Christiana graue vulnus excepit quia sanctum datum est canibus,& margaritæ missæ sunt ante porcos. A rabidis enim hominibus nomen sceleratum est sanctitatis, & ab immundis & luteis precioſum conculcatum est propositum castitatis. Hinc æstus animo meo, hinc insanus dolor, quia vnum malum bona plurima secum trahit, & vna nubecula peccatricis pene totam lucem obscurauit ecclesiæ. Assumam ergo vocem propheticam, & flebiliter dicam: Audite me omnes populi, & videte dolorem meum: virgines meæ & iuuenes mei abierunt in captiuitatem. Vere hæc est captiuitas, vbi animæ à peccato captiuæ ducuntur ad mortem, & à diabolica dominatione possidentur. K
Thre. 1.

¶Increpatio eiusdem corruptæ, quod corruptorem admiserit. CAPVT II.

ADTE ergo nunc sermo sit, quæ caput horum & causa malorum es,quæ multipliciter misera cum gloria virginitatis nomen etiam perdidisti. Nefas est enim Susannam vocari non castam, non licet nominari quod non es. Vnde incipiam? Quod primũ,quod vltimum dicam? Bona commemorem quæ perdidisti, an mala defleam que inuenisti? Eras virgo in paradiso dei,vtiq; inter flores ecclesiæ. Eras sponsa Christi,eras templum dei, eras habitaculum spiritussancti. Et cum dico totiens eras, necesse est vt totiens ingemiscas,quia non es quod fuisti. Incedebas in ecclesia tãquã columba illa de qua scriptũ est:Pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi
Psal. 67. eius in pallore auri. Splendebas vt argẽtum, fulgebas vt aurum,quãdo cum syncera conscientia procedebas. Eras tanquam stella in manu domini, nullum vẽtum, nullius belli nebulas pertimescebas. Quæ ista subitanea conuersio? Quæ ista repẽtina mutatio? De dei virgine facta es corruptio Satanæ, de habitaculo spiritussancti tugurium diaboli. Quæ incedebas vt columba,nunc lates in tenebris sicut stellio. Quæ fulgebas vt aurum propter virginitatis honorẽ, nunc vilior facta es luto platearum,vt etiam indignorum pedibus conculceris. Quæ fueras stella radians in manu domini, veluti de alto ruens cælo, lumen tuum extinctum est. & conuersa es in carbonem. L

¶Quod læsa corruptæ conscientia, neq; cælum neq; terram tute contueri audeat. CAPVT III.

VAE tibi misera,& iterum væ,quæ tanta bona propter parui tẽporis luxuriam perdidisti. Quam tibi spem apud Christum dominum reliquisti, cuius membra tollens fecisti membra meretricis? Quis te spiritus sanctus visitabit,cum eum repudiasti, qui se quoq; à cogitationibus sordidis lõge faciat? Sed veniamus ad humana, vt illa diuina noscantur. Aspice quis sanctorum, aut quæ sanctarum tibi approximare non horreat, aperi oculos tuos si potes, erige frontem, vales aliquem sanctorum fiducialiter intueri? Nonne tuam faciem conscientiæ commissum tanquam plumbũ inclinat & premit? Nonne tenebræ ante oculos tuos, & dura caligo versatur? Nonne timor & tremor animam tuam & mẽbra quassant? Si ergo homines in cãrne constitutos,& alicuius forsitan delicti obnoxios non potes intueri, tam graui confusione sepulta: quid facies coram castis Apostolis? Quid facies coram Helia,Daniele, & tanto rum exercitu prophetarum? Quid facies coram Ioanne? Quid facies coram Maria,Tecla,& Agne,& immaculato choro puritatis? Quid deniq; coram angelis sanctis? Nonne splendore & claritate immaculatorum quasi fulminibus percussa combureris? M

¶Qualem excusationem corruptæ afferre soleant. CAPVT IIII.

A pronunciata,vt aliquando confirmet, aliquando neget quod dicit. Hi enim vt prudẽtes,insipientes sustinerebant falsos apostolos. ¶ Sustinetis enim si quis vos in seruitutem redigit.) Hoc verum est,quia redigebantur in seruitutem,non per prudentiam,sed per stultitiam vt famularẽtur pseudo apostolis, ¶ Si quis deuorat.) Nec hoc falsum est,quia contẽti erant deuorari res suas à falsis doctoribus. ¶ Si quis accepit.) Accipere est aliquẽ dolo capere,ideóque significat hos capi à dolosis magistris, & ferre quod non expedit. ¶ Si quis extollitur.) Extollentia superbia est. Hos ergo tangit qui superbi erant male taxantes apostolum,& his non displicebat. ¶ Si quis in faciem vos cædit.) In faciem cæditur, in cuius os iniuria irrogatur. Nunc hos significat, qui eò quòd essent ex genere Abrahæ, obtrectabant eis quod essent incircũcisi, se præferentes,hos humiliantes. ¶ Secundũ ignobilitatem dico.) Ignobilitatẽ dicit hoc quod supra ait: Et ego gloriabor secundum carnẽ. Non enim dicit ad laudem pertinere,quia infirmus nõ erat,in quo se iactabãt quos occultè tangit. Vnde & adiecit: ¶ Quasi nos infirmi fuerimus in hac parte.) Manifestum est quia nõ erat in hac gloria infirmus in qua se præferebãt credẽtes Iudęi quos hi patiebantur, quasi apostolus eorũ in hac re esset dissimilis,qa & ipse erat de semine Abrahę,ac p hoc infirmꝰ non erat in hac gloria carnis. Infirmi autem hi iudicabantur,qui appliciti fuerant generi Abrahæ. Isti ergo quasi infirmi in eo quo illi se præferebant, eò quòd essẽt
B Israelitæ,in hoc ipso volunt se sufferri. Vt ostenderet in hac gloria carnis nõ se esse dissimiles & infirmos, cum de sua causa loquitur,subinducit & Barnabæ personam
1.Cori.9. socii sui. Vnde & in prima dicit epistola: Aut ego solus & Barnabas non habemus potestatem hoc operandi? Non ergo minores erãt in hac gloria in qua se Iudæi iactabant,sed non inde plaudebãt. Deniq; dicit: ¶ In quo quis audet? In insipientia dico,audeo & ego. Hoc est nõ fuisse infirmum in gloria qua se iactabant Israelitæ,nec quidem in hac re prũdentem iudicari. præferre enim se non solent prudentes. In insipiẽtia ergo dicit audere se in eo quod audent ii quise iactant eò quòd sint filii Abrahæ. Vt gloriam eorum inaniat. imprudentem se pronunciat,ne illi prudentes viderentur in hac parte aut nobiles. ¶ Hebręi sunt & ego,Israelitę sunt & ego. Semen Abrahæ sunt & ego.) In his parem se eorũ de quibus supra significauit,ostendit, vt detractiones eorum quibus indignus his iudicabatur,falsas ostenderet. ❧ Ministri Christi sunt,velut insipiens dico magis ego.) Vera de se dicens insipientem se pronunciat,vt intelligatur coactꝰ
C ad laudem suam prorupisse. Nam qui sponte ea refert quæ ad laudem eius proficiant, imprudentem se non dicit. Ostendit ergo quæ sint quæ faciant illum ministrum Christi magis esse,quàm sunt reliqui prædicatores. Occasione enim inuenta,omniũ tangit personas etiam apostolorum,dolens quia dei gratia minor in hoc iudicabatur,cum eadem operaretur quæ cæteri Apostoli, & fidei causa maiora exitia toleraret. Vnde & in alia epistola di
1.Cor.15. cit: Plus illis omnibus laboraui. ❧ In laboribus plurimis.) Ideo in laboribus plurimis ait: quia & illi laborauerunt,sed non tantum. Hic enim à mane vsq; in quintam horam victum manibus quærebat,& exinde vsq; ad decimam horã disputabat publicè,tanto labore, vt contradicentibus suaderet. ¶ In carceribus abundantius.) Apertum est,frequentius istum missum fuisse in carcerem quàm illos. ¶ In plagis supra modum.) Ideo supra modum,quia vltrà quàm oportuit. Nam & illi cæsi sunt sed non tantum. ❧ In mortibus sæpius.) Verum est,quia hic frequentius pericula sustinuit quàm cæteri. ¶ A Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi.) Hoc dicit,quia quinquies flagellatus est à Iudæis, secundum legem Moysi accipiens plagas triginta nouem, sicut scriptum est in Deuteronomio. Quod per quinq; ergo vices factũ est,hic summatim refert. ¶ Ter virgis cæsus sum.) Hoc à gentibus passus est. ¶ Semel lapidatus sum.) A D Iudæis lapidatus est in ciuitate Licaonia. ¶ Ter naufragium feci.) Qui omni tempore legitur nauigasse, aduersis procellis facile fuit ter naufragium facere. ¶ Nocte & die in profundo maris fui.) Hoc factum est quando missus est ad Romam cũ appellasset Cæsarem. Tunc desperatione vitæ in alto,hoc est in profundo maris fuit, mortem ante oculos habẽs. Sic enim scriptum est in ipso loco: Ita vt desperaremus nos etiam viuere. In itineribꝰ crebrius.) Nunc alia memorat pericula,vt terra mariq; pro Christo vexatum se secundũ carnem ostendat. Periculis,ait,fluminũ pericula recitat,quid est vt dicat periculis fluminum? Sed hyeme iter faciens,quia vtique imbres assidui sunt,egredientibus fluminibus incurrebat periculum. Periculis latronum.) Cum in ciuitate diabolꝰ eum occidere non posset,latrones illi excitabat in via cum nihil ferret quæ latrones cuperent. Periculis ex genere.) Iudæorum dicit persecutiones,qui fratres eius erant secundum carnem. Dolebant enim, quia spreta lege ad euangelium Christi se conuerterat. Periculis ex gentibus.) Agentibus persecutiones passus est, propter mysterium incarnationis,domini nostri IESV Christi,& vnius dei prædicationem. Periculis in ciuitate.) Vsqueadeo sub periculo fuit in ciuitate, vt per fenestrã effugeret manꝰ insidiantis sibi. Periculis in deserto.) Periculum hoc à Iudæis fuerat procuratum, quando eũ factis insidiis in via volebãt occidere. ❧ Periculis in mari.) Iam superius dixit,ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui: quod aliud fuit periculum in mari? Sed hoc est periculũ quãdo in mari,hoc est in naui milites cogitauerant omnes custodias occidere ne quis enatans effugeret. Quod periculũ Centurio prohibuit inferri ne Paulus occideretur,vt eum viuum Romam perduceret. ¶ Periculis in falsis fratribus.) Falsi fratres ii
E sunt de quibus dicit ad Galatas: Propter subintroductos autem falsos fratres,qui subintrauerunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo IESV. Hi enim partim Christiani erant,partim Iudæi, in neutro perfecti, qui zelo legis apostolo inuidiam excitabãt eò quòd prædicato Christo, legem iam cessare dicebat. Deniq; his perurgentibus Timotheũ compulsus est cir- Gal.2.
cuncidere. Fictus ergo Christianus est,qui æmulatione legis persequitur Christianũ,hic est falsus frater. Si enim tantum Iudæi erant hi, & propter Iudaismũ fratres eos falsos appellat,quid opus erat iterare? Iam enim superius dixit periculis ex genere. Sed secundum carnem non sunt falsi fratres, in Christo autem falsi sunt, quia non tota mente Christiani sunt. Fuerunt & alii falsi fratres,sicut Demas & Hermogenes. ¶ In labore & molestia.) Verum est,quia potest esse labor sine molestia. Sed hic ideo addidit & molestiam, vt laborem ipsum exitiosum ostenderet. ¶ In vigiliis multis.) Multæ fue- F
runt eius vigiliæ,sed aliæ voluntariæ,alteræ ex necessitate. In pressura enim positus,necesse erat vt vigilaret,dei quærens auxilium: & nõ solum diebus, sed & noctibus doceret,sicut dicit in Actibus apostolorum. ¶ In fame & siti.) Fugatus frequenter à Iudæis persequentibus,necesse erat vt famem pateretur & sitim per inopiam. ❧ In ieiuniis multis.) Sæpius ieiunauit,vt dei adminiculo protegi mereretur. Ieiunat enim, qui dũ habet quod edat, abstinet. In frigore,& nuditate.) In frigore fuit, & nuditate,quãdo naufragiũ passus est. Deniq; ignem fecerunt,ait,& refecerunt nos propter pluuiam imminen Actu.28.
tem & frigus. Barbari in insula Mytilene. Præter illa quę extrinsecꝰ sunt,instãtia mea,quotidiana solicitudo omnium ecclesiarum.) Solicitudo hæc,quam dicit quotidianam,detractionis vsu descendit, vt omnibus diebus commissum sibi populum instruat. Illa autem quæ supra memorat,superindicta sunt necessitate cogente. Dies enim ad operam datus est, nox ad requiem. Sed quia instabat necessitas,vt omnibus occurreret, etiam

G nocte docebat. Si enim affligere non dubitabat, ne dei gratia esset in ocio. ¶ Quis enim infirmatur, & ego nō infirmor?) Compati se dicit omnib⁹, & condolere eo affectu, quo prouideat vulneri medicinam. Hoc autē ideo prosequitur, vt ostendat qua cura commissam sibi ecclesiam tueatur & regat, ac per hoc in nullo se minorē debere iudicari cæteris apostolis, quippe cum, secundū quod claruit, plus illis omnib⁹ laborauit. Maiore enim inuidia laborabat apud Iudæos præ cæteris Apostolis: quia cum persequeretur ecclesiam, subito immutatus factus est defensor eiusdē, testificās atq; cōfirmans quod Christum, quem prius vt hominē mortuum æstimabat, de cælo secum locutum audierit. Cuius testimoniū necessario multi sequerentur, scientes eum de persecutore non vtique sine ratione factum defensorē. Hac causa excruciabantur Iudæi & quærebant eum semper interficere. ¶ Quis scandalizatur, & ego nō vror?) Scandalizari est carnis pati desiderium, quantum ad locum hunc pertinet. Et quia etiam inuiti solent scandalizari, illecti forma aut pulchritudine corporis, aut ꝓpriæ carnis calore. Apostolus autem necessitatem humanæ naturæ considerans, vri se dicit: vt consulat talibus cōpatiens infirmitati eorum: nec hos condemnans, sed commonens in humilitate sermonis, vt spe promissi prēmii repugnent stimulis carnis, ne quis eorum qui eum audiunt, desideriis carnis victi, desperantes de se, putantes
H iam non accepto ferre deum si corrigant, & in eisdem manentes, depereant. ¶ Si gloriari oportet: in iis quæ infirmitatis meæ sunt gloriabor.) Hoc dicit quia si gloriādum est Christiano, in humilitate gloriandū est, de qua crescitur apud deum. Vnde alio loco dicit: Cum infirmor, tunc potens sum. hoc est, cū humilior pro fratum salute, tunc exaltor. Hinc gloriandum est, nō de carnis progenie, quia est quis ex semine Abrahæ

CAPVT DVODECIMVM.

DEVS & pater domini nostri IESV Christi scit, qui est benedictus in secula, quod non mentior.) Dum testem dat, vt quæ dicit, facile credantur, propter hos duntaxat qui eum non vt verū Apostolum honorificabant. ¶ Damasci princeps gentis Arethæ regis custodiebat ciuitatem Damascenorum, vt me comprehenderet: & per fenestram in sporta demissus sum per murum & effugi man⁹ eius. Gloriari oportet, sed non expedit mihi.) Princeps Damasci videns Iudæos insidias tendentes Apostolo, implere voluit per potentiam malam cogitationem eorum, vt ipse, si
I posset, eum comprehenderet, vt & Iudæis placeret, & vt diligens in officio sibi credito videretur, si eum quē perturbatorem audiret, causa quietis interficeret. Hoc inter ipsa primordia, tunc quando apparuit illi in via dominus eunti Damascum. Incensi sunt Iudæi videntes eum qui vinctos credentes in Christo venerat perducere in Hierusalem, prædicare sectam quam venerat condemnare: & sic factū est vtà discipulis per fenestrā per murum in sporta demissus effugeret. Quod quidē indigne factum dicunt, quia non dei auxilio liberatus est. Sed quod ab hominib⁹ fieri potuit, ꝙd opus erat vt dei suffragio liberaretur? cum dei suffragium tūc sit necessarium, si humanum auxilium deficiat. Quo facto nō sibi dicit expedire gloriari, quia præsentis vitæ gaudiū fragile est. Si enim nō euasisset, martyrium fecerat. Sed quia fugiendum in persecutione mandatum est, data opera effugit. Nec enim debet aliquis expectare vt in semetipsum peccetur. Ergo gloriandum dicit quia euasit sed non expedit, inquit, propter superbiā: quia de humilitate crescitur, & auxiliū dei mitib⁹ proficit nō elatis. Præterea qui gloriatur mortem se euasisse quæ pro fide ifertur, inane videri significat pati ꝓ Christo: ideo non expedit gloriari. Veniam autē ad visiones & re-
uelationes domini.) Nunc ostensurus est quo sublatus K est, vt proinde quanta & qualia sint quæ illi ostēsa & dicta sunt, possint intelligi: ne, sicut quibusdā videbatur, minor cęteris apostolis crederetur, ¶ Scio, inquit, hominem in Christo ante annos quatuordecim, siue in corpore nescio, siue extra corpus nescio, deus scit, raptū huiusmodi vsq; ad tertium cælum.) Vtrūq; cōfirmauit, quia vtrunq; posse fieri nō negauit, vt & sine corpore rapi potuisse, & in corpore. Et forte quibusdam videatur non magnum esse si homo Christi raptus est vsq; ad tertium cælum, cum in tertio circulo dicatur luna esse. Sed nō ita est, quia vltra omnia mundi sydera raptus intelligitur: & ideo magnificū & mirabile est quod narrat. Significat enim supra firmamentum, in tertiū numero cælum de spiritalibus cælis raptū semetipsum. ¶ Et scio talem hominē, siue in corpore siue extra corpus nescio, deus scit, quia raptus est in paradisum, & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Pro huiusmodi gloriabor.) Bis se raptū dicit id est, hinc vsq; ad tertium cælum, deinde in paradisum cælestem, in quo latroni dixit domin⁹ quòd futurus esset cū eo: in paradiso inquit, patris: illic vbi & ciuitas dicitur esse Hierusalem mater nostra. Quid ergo mirū si post resurrectionem corpus iam expiatum atq; tenuatum factū immortale futurum credatur in cælis, quādo nō dubitat Apostolus adhuc mortale corpus potuisse leuari ad cælos, & tolli i paradisum dei patris cælestem? Pro huiusmodi homine, id est, qui iā L
dignus est deo vt ex hoc experiretur, gloriari se dicit: & non vult aperte dicere, quia de se loquitur, ne laudare se videatur. Et Ioannes apostolus, cū de se sciatur loqui
Hic est, ait, discipulus quem diligebat IESVS, qui & re- Ioan. 21.
cubuit in cœna supra pectus eius. ne glorioſe de se effari videretur. ❧ Pro me autem non gloriabor, nisi in infirmitatibus meis. Sic de se non gloriatur, dum non aperte de se profitetur. In infirmitatibus sane, inquit, meis gloriabor, Exponere enim pressuras passionū, & infirmitates angustiarum, non videtur glorioſum, sed flebile. idcirco se in his gloriari dicit: sciens tamen quia ad profectum perducunt remunerationū cælestiū. Quid enim tam glorioſum in futurū Christiano, q̄ exitia pro Christo illata sibi narrare? ¶ Nam & si voluero gloriari, nō ero stultus. nam veritatem dico.) Hoc dicit quia si meritum suū profiteatur quod habet apud deum, non erit imprudens. vera enim loquitur. Ergo si quis pro meritis suis quæ sibi ostensa sunt loquitur, non est vtiq; stultus. Si autem taceat, est etiam prudens. Sed qua causa hic non palam gloriatur nunc subiicit dicens. ¶ Parco autem, ne quis me existimet super id quod videt me, aut audit aliquid ex me. Ostendit igitur qua causa non aperte glorietur. Ne quis me existimet, inquit, vltra gloriam M
meam tendere quā limes meritorū admittit. Hos significat quos obtrectatores habebat causa legis, sicut supra memoraui. Nam vtiq; meritorū gloriam bonū est non tacere, vt inuitentur credentes. ❧ Et ne sublimitate reuelationum extollar, datus est mihi stimulus carnis, angelus Satanæ, vt me colaphizet, ne extollar.) Deum bonis meritis prouidere testatur, dum permittit tentationibus hos deprimi, nō solum ne laborū suorum fructibus abdicentur, verum etiā vt augeantur his ad cumulū possessionis æternæ. Hoc ergo remediū datum est Apostolo, vt iniuriis pressus, animo nō possit extolli pro magnitudine reuelationū: quia ociosum pectus necesse habebat in iis quæ viderat extolli. ¶ Propter hoc ter dominum rogaui vt discederet à me, & ait mihi, Sufficit tibi gratia mea. nā virtus in infirmitate perficitur.) Stimulos diaboli, quos perfide mentibus inferens, ad nocendum dei seruis instigat: vt cessarēt ab eo, ter dominum deprecatum se fuisse, & non impetrasse testatur, non quia despectum se dicit, sed quia infcius contra se petebat vt cessarent ab eo tētationes, per quas perfectior se fiebat. Ideo
ad Romanos dicit: Nam quid oremus sicut oportet, Roma. 8.

A neſcimus. Vnde hoc ſibi dicit reſponſum, vt ſufficeret ſibi gratia dei, qua aut vires tolerandi addebantur, aut tempus preſſuræ abbreuiabatur, vt deuotio dum infirmitate preſſuræ accedẽtis nõ frangitur, probata videatur. ¶ Libẽtiſsime itaq; magis gloriabor i infirmitatib⁹ meis, vt inhabitet in me virtus Chriſti.) Apertũ eſt, quia tunc gloriandum docet, quando iniuriis humiliatur. A Chriſto autem virtus tolerandi præbetur, vt quia prius aſperæ, ac per hoc faſtidiendæ iniuriæ videbãtur, poſtea libenter ſuſcipiendæ, vt Chriſti auxilio lenirentur. Libenter ergo cædi ſe dicit, dummodo à Chriſto curetur, ſciendo plus addere medicinã Chriſti ad ſalutem, quàm infirmitas detrahit ſanitati. ¶ Propterea placeo mihi in infirmitatibus meis. Cũ enim infirmor, tũc potẽs ſum.) Verum eſt, quia tunc vincit Chriſtianus cũ perdere putatur: & tunc perdit perfidia, cum ſe viciſſe gratulatur. Plaudit ergo cum illi inſultatur, & ſurgit cum premitur ¶ Factus ſum inſipiens, vos me coëgiſtis.) Compulſum ſe dicit vt quid eſset oſtenderet. Et non vtiq; ſtultus eſt, quia de ſe vera locutus eſt: ſed inclinat ſe vt manifeſtet quia non voluntate merita ſua oſtendit. ¶ Ego enim debui à vobis commendari,) Manifeſtũ eſt quia hi debuerant teſtimonium ei perhibere aduerſus obtrectatores eius, apud quos eccleſiam conſtituit, & ſignorum prodigia apoſtolatus oſtendit, vt hoc tacente illi eum defenderent quem patrem habebant in euangelio Chriſti. ¶ Nihil enim min⁹ feci, quàm illi valde apoſtoli.) Valde, hoc eſt, nimis, ſicut q̃buſdam videbatur. Nã hoc erant, quod & Apoſtolus Paulus. Hoc ergo dicit, quia minor non eſt neq; in prædicatione, neq; in ſignis faciendis, apoſtolis præceſſoribus ſuis, non in dignitate, ſed tempore. Nam
B ſi de tempore præſcribendum putatur, antè cœpit Ioannes prędicare quàm Chriſtus, & non Chriſtus Ioannem, ſed Ioannes Chriſtum baptizauit. Non ergo ſic iudicat deus. Deniq; prior ſecutus eſt Andreas Saluatorẽ quàm Petrus: & tamen primatum non accepit Andreas, ſed Petrus. Quare ergo apoſtolus quibuſdam non videbatur, cum eadem poſset per dei gratiam quæ & apoſtoli? ideo dolet, & oſtendit compulſus quid à dignatione domini mereatur. Hinc eſt vnde non ſolum minorem ſe nõ eſse coactus eſt profiteri, ſed & plus omnibus laboraſse. His ergo diſplicebat, & nõ videbatur eſse apoſtolus, q̃ emulatione paternæ legis prædicationẽ eius reſpuebant quaſi inimici traditionis Moyſi, quia eam iam ceſsare dicebat apoſtolis magis fauentes, & iſtũ his humiliãtes, quia non illi tam conſtanter contra legem aliquid aſserebãt ¶ Etſi nihil ſum, tamen ſigna apoſtoli facta ſunt in vobis, in omni patientia, ſignis, & prodigiis, & virtutibus.)
C Sic ſe humiliat, vt erigat, patientiam tamẽ primã memorat, quia diu illos portauit quaſi impatientes ægros, vt adhibita medicina ſignorum atq; virtutum curaret vulnera erroris illorum. ❧ Quid eſt enim quod minus habuiſtis cæteris eccleſiis, niſi quod ego ipſe nõ grauaui vos? Donate mihi hanc iniuriam.) Adhuc per humilitatem ſe commendat. Oſtendit enim non minus illos aliquid habuiſse cæteris eccleſiis, ſed & amplius. Euangelium enim dei gratis his prædicauit, quod nullis conceſsum eſt
1.Timo.5 eccleſiis, dicente domino: Dignus eſt enim operarius mercede ſua. Si ergo pro bono opere iniuria, inquit, dignus ſum, ignoſcite mihi. Omnis enim ſtultus boni accuſator eſt. Vt hos ergo imperitos oſtendat, veniã ab his poſtulat eius facti de quo laude dignus eſt.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

Ecce tertio hoc paratus ſum venire ad vos, & non vos grauabo.) Ne forte hoc inter inimicitia feciſse putaretur ad commẽdationẽ ſuã, poſt autem mercedem euangelicæ prędicationis velle accipere, oſtendit in ea ſe voluntate durare, ne factum ſuum poſtea emẽdare videretur, & eſset quod D ab obtrectatoribus reprehenderetur. ¶ Non enim quæro quæ veſtra ſunt, ſed vos Oſtendit ideo ſe nolle accipere ab eis, vt illos ipſos lucraretur, vt intelligentes quia pecuniæ prępONit eos, tandem cognoſcerent affectum illius erga ſe. ❧ Nec enim debent filii parentibus theſaurizare, ſed parentes filiis.) Patrem ſe eorum ſignificat, ſicut in prima epiſtola dicit: Per euangelium ego vos ge- 1.Cori.4.
nui. Carnales tamen parẽtes ſunt, qui filiis theſaurizant. Nam ſpiritales à filiis dignum eſt vt accipiant ſumptus ad ſuſtentandam vitam prẽſentem. Non enim magnum eſt vt ſpiritalia tradentes conſequantur carnalia. Hic autem in tantum probat ſe nolle accipere, vt tranſferat cauſam carnalis patris ad ſpiritalem, vt non ſolum non ab eis accipiat, ſed & ſi poteſt fieri, ipſe illis tribuat, ſicut iam ſupradixit: Alias eccleſias expoliaui, accepto ſtipendio ad miniſterium veſtrum. Hoc dicto tangit eos, vt intelligant quantus ſit, & quid ii mereantur qui tanti Apoſtoli prouidentiam neglexerunt. ❧ Ego vero libentiſsime impendam, & ſuperimpendam, & ipſe impẽdar pro animabus veſtris.) Nunc aperte affectum & charitatem quam circa eos habebat, oſtendit, quando non ſolũ ſua pro eis impendere & propenſius pendere paratum ſe dicit, ſed & ſeipſum pro ſalute animarũ eorũ etiam mori,
ſicut & apoſtolus Ioannes dicit: Quia exemplo Saluato- 1.Ioan.3.
ris pro fratribus, inquit, etiã animas noſtras debemus ponere. ¶ Plurimum vos diligens minus diligor.) Prouocat eos ad amorem, quia ipſi plus illum deberent diligere, maxime per quem didicerũt viam ſalutis, per quẽ & acquiſiti ſunt deo, ex perfidis facti fideles, & ex conta E
minatis purificati. Eſto autem, Ego vos non grauaui, ſed vt aſtutus dolo vos cepi.) Omnia quæ poſsent ex aduerſo proponi, non tacet, vt ſe purget per omnia, quia nihil per circunuentionem egit apud eos, ſed in ſimplicitate, ſibi ſemel proſpiciens, his duplici genere, vt & apud deum prouideret eis, & hic cenſum illorum nõ quæreret: ſibi autem hoc ſufficere quod à deo promiſsũ eſt in futurum. Forte enim ſuſpicarentur ideo illum contemſiſse, quia parua erant quæ offerebantur, vt maiora conſequeretur, vt circunſpiciens merita ſua non pecuniam refutaret, ſed numerum indignum ſibi eſtimãs cõtemneret. Num per aliquem eorum quos miſi ad vos circunueni vos?) Hoc eſt quod dicit, quia quos miſit, nõ illis hoc intimarunt, vt ſi vellent pacatum habere apoſtolum dignam quantitatẽ perſonæ illius offerrent, quia ideo noluiſset accipere, quia minus quàm dignum fuit offerebatur. Quod compoſitum apoſtoli aſtutia intelligerent, vt quod egit, non per contemptum, ſed per auaritiam egiſse probaretur. Rogaui Titum, & miſi cum illo fratrem. Nunquid auarus in vos fuit Titus? nónne eodem ſpiritu ambulauimus? non iiſdem veſtigiis?) Aper- F
tum eſt quia quando ab iis quos miſit, nil tale dictum aut factum eſt, vna eorum ſentẽtia probatur in bono, exclu ſa ſuſpicione auaritiæ. Iterum putatis quod excuſem⁹ nos apud vos.) Hoc eſt quod dicit, olim de nobis dubitatis, arbitrantes quia non ſimpliciter agamus vobiſcum. Apſeudoapoſtolis enim exagitabantur, qui volentes de prædari eos, tergiuerſatione hoc agere apoſtolum aſserebant, quaſi vt plus poſsit accipere.

❧ Coram deo loquimur: omnia autẽ chariſsimi pro veſtra ædificatione.) Sic cupit illos verũ & bene ſentire de ſe, vt & ratione & teſtificatione ſatis illis faciat, quia nõ vt ſibi proſit, talẽ ſe præbet, ſed vt ad ædificationẽ eorũ proficiat, & vel ſic amorẽ illorũ circa ſe prouocet, dum nõ grauat cenſum illorũ, & authoritatẽ poteſtatis in arguendis vitiis non inclinat. Sine dubio enim prodeſt ei qui corripitur, vt emẽdet, ſi præpoſitus ideo oblata refutet, vt libere arguat. Timeo enim ne cum venero, non quales volo inueniã vos.) Quoniam non omnes adhuc quos in prima epiſtola corripit, emendauerãt in quibus fuerãt vitiis reprehẽſi, ideo cum authoritate vult videri

G iturus ad illos,vt territi corrigantur,vt tales illos inueniat quales vult. Et ego inueniar à vobis non qualem vultis.) Hoc dicit vt tales se præbeant,vt cõueniat eis cũ apostolo,vt inuicẽ congaudeant sibi. Ille enim inuenit aliquẽ qualẽ non vult,q se talẽ facit vt discordet ab illo

Ne forte sint inter vos contentiones,æmulationes,animositates,dissensiones,detractiones,susurrationes,tumores,seditiones.) Nunc errores memorat quos in superiore epistola reprehendit,quando personis deferentes, & alterum alteri præponentes dissidebant adinuicem.

Ne iterum cum venero,humiliet me deus apud vos,& lugeam multos ex iis qui antè peccauerũt,& nõ egerunt pœnitentiam super immũditia,& fornicatone,& impudicitia quam gesserunt.) Hoc præmonet vt non illos tales inueniat quales dudum inuenerat, cum vitiis diuersis operum immundorũ,vel magis nominum:quia omne opus sine crimine est,sed inordinationis nomẽ facit ὀνομεν. Tunc enim est illicitũ cum aliter fit quàm concessum est. Illis ergo peccãtibus se humiliari dicit, quia incipit vt pius pater peccata filiorũ deflere. Quis enim pater non gaudeat bene agentibus filiis? Sic iterum necesse est vt lugeat si praue versentur. Ideo admonet vt si qui præteritarum fornicationũ aut alterius immunditiæ vel impudicitiæ nõ egerunt pœnitentiam, sicut quidam quos significat egisse,nunc agerent:vt veniens, sine tristitia esset cum eis. Cum enim dicit, Et lugeam multos ex iis qui ante peccauerunt,& non egerunt pœnitentiã: probat quosdã ex his egisse pœnitentiam, quosdam nõ egisse. Quod Nouatiano aduersum est,quia dicit fornicatores non posse peragere pœnitentiã, & recipi in cõmunionem. Hic probat peregisse, ac per hoc receptos esse in pace ecclesiæ,Tres ergo formas peccatorum probat,cum fornicationem,& impudicitiam, & immunditiam nominat.

ERTIVM hoc venio ad vos.) Superius præparatũ se dixit,nũc iam venturũ. In ore duũm vel trium testium stabit omne verbũ. Hoc secũdum legem dixit,vt aliquis duobus aut tribus testibus aut purgetur aut condẽnetur:ita & hi tertio aduentu apostoli,vt purgati inueniantur commonet. Prædixi enim, & prædico,vt præsens secundo aduentu, & absens nunc, iis qui antè peccauerunt,& cæteris omnibus,quia si venero iterum,non parcam,)Pridem se dixisse significat præsentem,vt corrigerent se:ne cum pudore corriperentur: & nunc iterum absentem se eadem dicere contestatur, vt post secundam correptionem,si se non emendauerint, parci eis non debeat. Quomodo? probationem quæritis eius qui in me loquitur Christus?) Probationem quærunt Christi loquentis in Apostolo, dum præceptis non obediunt,volentes probare si audet vindicare,vt per id intelligatur esse fidæ authoritatis vt de cætero timeatur. Qui enim magistrum contemnit,emendari se quærit.

Qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis Potens est in his Christus,quia viderunt in nomine eius mortuos excitatos,dæmones fugatos,paralyticos conualuisse,surdos audisse,mutis redditũ affatum,claudos currrisse,cæcos vidisse. Hæc omnia virtutis sunt,non infirmitatis. Denique hac causa attracti ad fidem sunt.

Nam etsi crucifixus est ex infirmitate nostra, sed viuit ex virtute dei.) Verum est quia propter peccata nostra crucifixus est Christus,vt mortem destruens, credẽtes sibi liberaret ab ea. Infirmari ergo se passus est propter nos,vt mortem vinceret nobis. Descendens enim ad inferos,qui omnino peccatum nesciebat,& quasi peccator occisus,chirographum Adæ deleuit, vt de cætero defuncti sub eius nomine,à morte nõ tenerẽtur,sed haberent fiduciam eundi ad cælos. Propter infirmitatem ergo nostrã occisus,reuixit virtute patris, vt discipulis probaret quæ docuerat esse vera exemplo in se ostenso.

Etenim nos infirmamur in illo.)Hoc ad Apostolorũ personam pertinet,qui eum,id est Christũ prædicantes, infirmabatur dum iniuriis agebãtur, claudebantur, cæ K debantur. Sed viuemus cum ipso ex virtute dei erga vos.) Manifestum est quia si à perfidis infirmabantur,apud credẽtes non erat hæc infirmitas,sed profectò quia hinc potentiores fiunt fideles,dum infirmãtur. Illata ergo mors à perfidis, vita est erga credentes. virtute enim dei resurgunt,vt viuant cũ Christo. Vosmetipsos tẽtate si estis in fide,ipsi vos probate.) Inuicem vt se fratres discutiant,præcipit, Solicitiores fiunt enim si secũ inuicem conferant. Tentationem ergo hanc probationem voluit intelligi,quia omnis probatio tentatio est, nõ tamẽ omnis tentatio probatio. Si enĩ deus tentare dicitur,probatio est. Si autem diabolus tẽtare dicatur,tentatio est,quia euertere nititur. Et homo aliquando tentat vt probet,aliquando vt capiat. Aut non cognoscitis vos quod Christus IESVS sit vobis est, nisi reprobi estis? Hoc dicit quia si probare vos inuicem nescitis, nõ cognoscitis quia IESVS Christus est in vobis. & hoc est reprobum esse, nescire religionis vel professionis suæ fidem. Qui enim fidei suæ tensum in corde habet, hic scit Christum IESVM in se esse. Spero autem cognituros vos quia non sumus reprobi.) Prouocat eos ad scientiam fidei,& rectæ vitæ. Cum enim cœperint scire apostoli sui certam authoritatem & meritum apud deũ, poterunt & circa se esse soliciti. Oro autem deum ne quicquam mali faciatis,non vt nos probati appareamus, sed vt vos quod bonum est faciatis,nos aũt quasi reprobi simus.) Eo affectu quo semper orat pro eis, vt à malis temperent. Non vt nos,inquit, probati appareamus, id L est,non vt in authoritate videamur vobis peccantibus, sed vt vos quod bonũ est faciatis:nos verò vt quasi reprobi simus. Quid est hoc? Orat Apostolus vt reprobus sit? Non sane,sed hoc orat,vt his bene agentibus,dũnõ auderent corripere,quasi humilientur,& humiliati velut reprobi appareant. Probati enim à deo videntur, dũ iudicant peccatores authoritate concessa. Si ergo quos iudicent nõ sunt,cessãte in his authoritate quasi reprobi videntur. Non enim possum? aliquid aduersus veritatem,sed pro veritate.) Hoc dicit quia potestas non est data contra veritatem, vt arguant bene viuentẽ, sed pro veritate,vt vindicent in eum qui inimicus est legis, Idcóque cessabit potestas,si quod bonũ est fecerint. Vnde & ad Romanos ait,cap. duodecimo: Vis non timere potestatem? bonum fac,& habebis laudem ex illa. Cum ergo non timet,bonum operando, euacuata est apud eũ potestas. Hos est quasi reprobũ esse, quia hoc in eo cessat,vnde probatur potestas. Gaudem? autẽ cũ nos infirmamur,vos autem fortes estis.) Hoc est infirmari, non exercere potestatẽ. Hos autem optat fortes esse,vt bene agentes vitia vincant, & prohibeant à se vindictã aut correptionem. Hoc & oramus in vestram consummationem.) Petit orans vt in eo perficiãtur ne pec- M cent,consummati in virtute bonæ vitæ,& incorrupta fide. Idcirco hæc absens scribo,vt non præsens durius agam.) Apertũ est, quia ideo absens commonet vt correctiores illos inueniat,& non illic posit? increpet cũ pudore, vt erubescat qui peccat,in cœtu fraterno. Secũdum potestatem quam dominus dedit mihi in ædificationem,& non in destructionẽ.) Hæc potestas est quã superius optat esse ociosam his bene agentibus:si quo min? exercere se in hac,vt ædificentur correpti, non mortificati peccatores. Non enim destruuntur qui arguuntur vt corrigantur, sed ædificantur ad vitam. De cætero fratres gaudete,perfecti estote, consolationẽ percipite, idem sapite, in pace agite,& de? pacis & dilectionis erit vobiscum.)Gaudiũ hoc de emendatiõe erit,vnde & poterit prouenire profectio. Sed ante erit consolatio,vt spe futurorum deserant præsentem oblectationẽ. Idem ait sapite,hoc propter veterem discordiã, vt iam vnum sentiant. In pace agite. si concordes fuerint,habebũrpacem. Et deus pacis & dilectionis erit, inquit, vobiscum.

A Deus pacis est Christus,qui dixit: Pacē meam do vobis, Ioan.13. pacem relinquo vobis. Ipse est & deus dilectionis,quia iterum ait:Nouum mandatum do vobis,vt diligatis inuicem. Et in hoc,inquit,cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem qua dilexi vos, habueritis inuicem. Alia tamen pax dei,alia mundi est:quia & maligni & spurii habēt pacem,sed ad damnationem. Christi enim pax libera est à peccatis. Perfidiam ergo fugit, dolum spernit, factis malis repugnat. Hæc deo placita est & amica, diabolo autē inimica. Hanc qui habuerit, habebit & dilectionem,simul & deum eorum ad tuitionem perpetuam. ¶Salutate vos inuicem in osculo sancto)Hæc salutatio ecclesiastica est,quia oscula hæc non carnalia,sed spiritalia sunt, quæ complexu corporū animos copulant non desiderio carnis,sed spiritus. ¶Salutant vos sancti omnes.) Prouocat eos ad sanctitatem,vt & ipsi audeant reddere vicē sanctis in salutatione. Ideo enim à sanctis salutātur,vt illos imitētur. ¶Gratia domini nostri IESV Christi,& dilectio dei,& communicatio spiritus sancti cum omnibus vobis.) Trinitatis hic complexio est,& vnitas potestatis, quæ totius salutis pfectio est. Dilectio enī dei misit nobis saluatorē IESVM, cuius B gratia saluati sumus. vt possideamus hanc gratiam salutis,communicatio facit sancti spiritus. Hic enim dilectos à deo & saluatos gratia Christi tuetur,vt trium perfectio consummatio sit hominis in salutem.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENT. IN EPISTOLAM BEATI PAVLI AD GALATAS.

PRAEFATIO.

OMNIS credens in Christum, & obseruans legem factorū,male intelligit Christū. Sicut & Symmachiani,q̄ ex Pharisęis originē trahunt,qui seruata omni lege Christianos se dicūt,more Fotini Christū non deū & hominē,sed hominē tantummodo definiētes. Si enim deum intelligerent Christum, nihil de lege factorum sperarent,id est, de neomeniis, sabbato, circumcisione, & discretione escarum: quia qui deum & dominum legis colit, supra legem est: nec potest iudicari à lege, qui cum legislatore concordat. Denique non illorū causa lex data est qui deum colebant, sed eorum qui male & credebant & agebant ad cōtemptum creatoris. Vnde dicit 1.Timo.1. ad Timothcum: Nec enim iusto lex posita est, sed iniustis & maleversantibus. Et Moyses sic inquit, Timentes facietis filios Israel. Vnde & Galatæ, vel ii qui eos subC uertebant,adhuc erroris nebula contectum cor habentes, non cernunt sensum Esaiæ prophetæ inter cætera di Esa.10. centis: Verbum enim consummans & breuians in æquitate: quia verbum breuiatum faciet dominus super terrā. Si ergo hæc dicta intelligerent,à lege recederent,scientes à prædicatione Ioannis Baptistæ legem iam cessare, vt sola fides sufficiat ad salutem abbreuiata ex lege. In lege enim & de deo patre, & de Christo filio eius, & de spiritu sancto continetur prædestinatum in tempore, quod manifestatū est in prædicatione. Nam si signaculi causa circumcidebantur filii Israel, vt exinde apparerēt filii esse Abrahæ iuxta carnem,rite cessare debet circūcisio, quia signum habent credentes mortis euictæ, quo dinoscuntur filii esse Abrahæ,sed secundum fidē. Abrahæ enim promissus est qui veniens vinceret mortē. Denique hunc expectabat Abrahā: quem in spiritu sentiens natū,gauisus est,sciēs se in breui introduci in cælos. Vn Ioan.8. de dicit dominꝰ ad Iudęos: Abrahā cupiuit videre diem meū,& vidit,& gauisꝰ est. Tēpore enī quo simul adhuc erāt filii Israel in eremo,anteq̄ vicini essent gentiū, non D sunt circūcisi. At vbi autē cōmisceri habebāt gentibus, tunc à Iesu Naue circuncisi sunt de petra,quę significat Christū:quia petra,inquit,erat Christus,vt designaretur per Christum futurā circuncisionē cordis: sicut dixerat Deut.10. Moyses,& Hieremias propheta:circuncidite vos deo,& Hiere.4. circuncidite præputium cordū vestri,vt amputata caligine,remissione accepta peccatorum,dignificrent videre gloriam dei,quam sub lege positi videre nequiuerant causa peccati. Vt ergo & Christū deū signaret:& non se ab homine ea didicisse quæ docebat asereret,ita scipit:

CAPVT PRIMVM.

PAVLVS apostolus nō ab hominibus, neq̄ per hominem, sed per IESVM Christum,& deum patrē qui suscitauit eum à mortuis.)Apostolum se non ab hominibus electum,& missum ad prædicandum testatur, sicut erant quidam qui electi ab apostolis mittebantur ad ecclesias roborandas: neque sicut alii, qui à Iudæis mittebantur ad disturbandas ecclesias, quos pseudoapostolos vocat:sed à filio dei missum se: quē in hac causa ideirco hominem negare videtur, quia præcepta quasi deus dedit,non quasi homo: & quem elegit, diuino iudicio elegit. Per quod idoneum & firmum se prædicatorē significat: quia multo vtique melior est quem deus elegit,quàm quem homo. Neq̄ enim per hominem sicut arbitrabantur de Christo qui hos cogebāt circuncidi,sed per IESVM Christum,id est,per eum qui deus & homo est. Quod statim aperit,cum dicit:Et deum patrem,qui suscitauit eum à mortuis. Hoc dicto duas hæE reses damnauit,& Manichæi, & Fotini:quia Manichæus Christum hominem negat, & non negat crucifixum: & Fotinus Christum deum esse non concedit,& tamen ipsum,se hoc est corpus suum excitasse à mortuis negare non audet: vt Manichæus cum crucifixum non negat, stultē eum hominem non fateri videatur: & Fotinus impietate quadam deum negare, quem seipsum à mortuis excitasse fatetur. Legit enim dixisse dominū: Soluite tē- Ioan.2. plum hoc,& ego tribus diebus excitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Igitur ipse excitans se à mortuis, corpus suum significat se à mortuis excitasse:& nihilominus tamē à patre suo dicitur excitatus, propterea quod omnis virtus filii de patre est, vt gesta filii facta sint patris, ex quo sunt omnia. ¶Et qui me- F cum sunt fratres, Ecclesiæ Galatiæ.) Postquam authoritatem suam commendauit,adhuc auget ad causam,vt cæteros qui secum erant, omnes commotos aduersus eos ostenderet. Quamuis sufficeret authoritas eius, nec posset refutari,tamen vt grauet factum illorū quo à prima fide destiterant, multos secum accensos ad errorem illorum arguendum designat. Facile enim poterit quis intelligere errare se, si se à multis videat reprehendi. ¶Gratia vobis & pax à deo patre nostro,& domino IESV Christo.) Vtriusq̄ beneficio tam patris quàm filii genus hominum subleuatum ostendit. Nec minorē filium significat, cum eum dominum nostrum vocat: neq̄ patrem maiorem, quia eum deum nostrum appellat, quia non erit verus deus pater,nisi & dominus sit:neq̄ verus dominus filius,nisi & deus sit. Si ergo vna gratia patris & filii erga nos est,quid est,inquit, vt de filio minus sentientes,legem illi æquetis,vt partim Christo, partim legi seruiatis:cum legeritis dominum dicentem: Quia do- Lucæ.6. minus est filius hominis, etiam sabbati. vt per hoc videant quanta cōtumelia ab eis domino irrogetur,quando comparāt dominum famulæ. ¶Qui dedit se ipsum pro peccatis nostris.) Aperte ostendit nihil prodesse legem, quando Christum dicit obtulisse se vt pro nobis

G pateretur,vt nos iustificaret quos lex reos tenebat: vt eruti à lege per fidem Christi, iam non peccatores essemus,sed iustificati secunda natiuitate,filii dei appellati. Cùm enim in cõditione diaboli genus humanum teneretur, Saluator obtulit se volenti diabolo, vt illudens eum potestate virtutis suæ, (accipere enim voluit quem detinere non potuit) auferret ei quæ malo iure tenebat obnoxia. Expoliatis itaq; inferis, trophæum animarum portulit ad patrem,ex quo sunt omnia. Quod lex vtiq; facere non potuit,quanquã enim profutura data sit,nobis tàmen peccantibus conuersa est vt fieret inimica, & cœpit occidere,non viuificare. Christus autem donans delicta, non solum viuificauit nos,sed & sibi sociauit,vt filii dei vocemur facti per fidem. Quãtus ergo error est post gratiã reuerti sub lege,hoc est accepta libertate vel le seruire,vt erept⁹ gladio,immemor beneficii denuo se vendat lanistę? Accusator est enim emptoris,qui relicto eo rursum ad priorem dominum redit. ❧Vt liberaret nos de præsenti seculo maligno.) Hoc dicit quia ideo morti concesit se dominus,vt nos ab errore seculi liberaret,id est,vt ab intelligentia huius seculi,quod curriculis senescente ætate deuergit in finẽ, alieni facti, futuri seculi quod occasum nescit,participes simus in sensu vnius dei. Præsentis enim seculi hæc est malignitas,quia non reddit congruam reuerentiam creatori suo deo,& restauratori Christo,dum multos sibi deos confingit error humanus,aut dum Christo à credentibus debita honorificẽtia non reseruatur. ¶Secundum voluntatẽ dei
H & patris,cui gloria in secula seculorum. Amen.) Vt firmum sit & plenũ authoritate quod dicit, quia Christus nos liberauit,addit quia istud fecerit cum patris voluntate. ¶Miror quod sic tam cito transferimini ab eo qui vocauit vos in gratiam Christi, in aliud euangelium.) Euangelium bonum nuncium est, ac per hoc & lex vetus Euangelium est, accepta lege factorum. Sed hoc potius, in quo quod promissum est, solutum est,per quod peccatores ad indulgentiam conuocantur Mirare ergo se dicit ideo, quia de optimo & maximo beneficio decidentes mancipauerunt se legi factorum, vt perderent quod fuerant consecuti, vt de accepta libertate ruerent in seruitutem, cito euersi: cum mos sit vt paulatim aliquis de malo transeat ad bonum. Hi autem de bono facile traducti sunt ad opera carnis,quæ sunt grauia. Raro enim contingit vt quis de lætitia ad exitium confugiat: ac per hoc admiratur hebetudinem illorum,qui in
I securitate positi,labori se subiiciebant inani. Tale est,si nauta insanus stans in portu, de tempestate securus laxet nauim in altũ,vt perturbetur diuersis procellis. Ita & hi per stultitiam subegerunt se,vt dolores paterentur pudoris desecti,& iugum seruitutis legis susciperẽt,nulla huius rei spe prædicata. In aliud ergo Euangelium vocati fuerant,quam quod hi prędicabant qui eos subuerterant. Non tamen aliud ab eo quod apostoli nunciabant,quod hi pseudoapostoli aliud esse asserebãt ad inuidiam apostoli qui eos instruxerat. Et vt Galatas per hanc fallaciam circunuenirent,necesse erat vt euangeliũ apostoli aliud esse dicerẽt, quàm quod ratio saluatoris docebat: hoc autem esse verum, quod ab eis cum legis veteris cõcordia prædicabatur. Hi sunt qui quæstiones fecerunt Paulo & Barnabę de hac re, sicut continetur in Act. apostol. Isti enim docebant ex gentibus credentes, quia nisi circunciderẽtur more Moysi,& Iudaizarẽt,salui esse non possent. ¶Nisi aliqui sunt qui conturbant vos,& volunt cõuertere Euangelium Christi.) Apertum est, quia hoc agebant, vt conuerterent euangelium Christi, immutantes traditiones, vt sub nomine Christi essent Iudæi. id est, conuertere euangelium Christi in legẽ. ¶Sed & si nos aut angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus,anathema sit. Sicut prędiximus,& nunc iterum dico, Si quis vobis euagelizauerit præterquam quod accepistis, anathema sit.) Nemo miretur apostolum,quia feritatẽ morum mansuetabat,sic esse commotum. Pro Galatarum enim salute indignatur aduersus inimicos disciplinæ Christianæ. Indignatio enim hæc ostendit non leue peccatũ esse post acceptã fidem conuerti ad legẽ. Nam tam firmum atq; verum Euangelium quod eis prædicauerat asserit,vt etiam seipsos,id est apostolos, si immutati forte aliter prædicarent,nõ audiri doceret,quorum vtiq; fama quod essẽt apostoli Christi, peragrauerat omnẽ locum. Aut si forte diabolus angelum dei se fingens, vt facile possit audiri, de cælis appareret contra hæc prædicans,sciretur esse contrarium,& abhominatio haberetur. Si ergo apostolos Christi, quorum tam præclara opinio in signis & prodigiis erat faciẽdis,& angelum de cælo,quẽ possit spiritalis ratio cõmendare,aliter docentes quam ab apostolo Paulo edocti erãt,anathematizari præcepit: quantò magis quos nullum testimonium ad se ducendum potest cõmendare? Ideo ~~autem iterat contestationem,vt confirmet eos in prima traditione. Iterata enim lex solicitiores reddit negligentes~~. ¶Modo enim hominibus satisfacio,aut deo?) Hoc est, nũquid homini
K bus satisfacio, suadendo vobis reuerti ad gratiam Christi,aut deo? Non hominibus vtique,sed deo: vt per satisfactionem reuertantur ad deum quem spreuerant. Deniq; statim subiecit: ¶Aut quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerẽ,seruus Christi nõ essem.) Significat igitur hos à quibus fuerãt euersi, non deo sed hominibus placere in Galatarum subuersione, sicut & semetipsum iamdudum quando ecclesiam vt patrũ traditionem vindicaret,persequebatur. Vt enim à Iudæis laudari possent, secundũ voluntatem illorum legẽ seruandã dicebant: ne si verum Euangeliũ Christi prædicarent inimicos eos facerent. Hic autem apostolus Pau-
L lus qui omni deuotione deo placeri docebat,non timebat homines offendere,dummodo dei gloriam cõmendaret. Omnia enim præsentia postponẽs,futuris se commendabat spebus,vt Christi idoneus seruus. Idonei autem serui esse nõ possunt,qui sub nomine domini propriis lucris studeant. Sed forte contrà aliquis dicat. Ergo qui legem prædicabant quam deus dicitur dedisse, hominibus seruiebãt. Quomodo ergo idonea lex esse dicitur cuius prædicatio secũdũ hoim volũtates narratur tẽperata? Ante aduentum domini lex iuxta dei voluntatem prædicabatur. Tempus enim ei debebatur vt seruaretur. At vbi autem venit dominus promissus in lege,cessare oportuit legem, iuxta prædictam sententiam prophetarum. Vnde dicit dominus: Lex & prophetæ vſq; Luc.16.
que ad Ioannem. Nec enim dignum erat vt præsente do M mino legis authoritas seruaretur. Ideóque si quis deœtero legem seruandam putat,iam non domini voluntati obtẽperat,sed repugnat. Similibus eni suis satisfacit. ¶Notum enim vobis facio fratres, euãgeliũ quod prædicatũ est à me,quia non secundum hominẽ est. Neq; enim ego ab homine accepi illud aut didici, sed per reuelationẽ IESV Christi.) Nunc principia epistolæ aperit. Ipsum enim sensum vult manifestare, quia non ea quæ docebat, ab homine didicerat, vt forte dubitaretur de iis quæ docebat. Neq; secũdum humanũ iudiciũ aptata erat eius prædicatio, vt indigna diuina authoritate videretur: sed à dei filio dicit se didicisse per reuelationem, cum iã post resurrectionẽ esset in cælis, sicut supra memorauit,& ea quę didicit,conuenire voluntati maiestatiq; eius à quo se didicisse testatur. Spiritalia enim sunt quæ seruata meritum collocãt apud deũ. Illa enim carnalia sunt quæ tẽpore suo seruata, nec meritũ nec immeritũ præstiterunt apud deũ. Non seruata obfuerũt, quia & qui nõ fecerat legẽ, sub maledicto erat: & qui fecerat, Abac.2.
non iustificabatur apud deum, quia iustus ex fide viuit. Illa enim vt oneri essent, seruanda mandata sunt, nõ dignitati. ¶Audistis enim cõuersationem meã aliquãdo in Iudaismo, quia supra modum persequebar ecclesiam

A delict expugnabam eam,& proficiebā in Iudaismo super multos coætaneos in genere meo,abundantius emulator existens paternarū mearum traditionū.) Propositum suum quo prius iuxta carnē vigebat repugnans ecclesiæ, breuiter memorat: sed vt famulus Christi eiect, hoc se reliquisse. Magis enim se deuotum,& illos in vindicanda lege fuisse designat, non tamen propter hominum fauorem,sed hoc putans vtile apud deū. Per ignorantiā enim,cum humanitati placeret,deo se seruire putabat,liberam habens conscientiā. Nesciebat enim iam tempus aſsertendæ legis non esse,doctrinam secutus patrum, videns aut in errore aut in malevolentia constitutorum,omni industria & feruore mentis id agebat,vt cæteri compatibus sibi æmulatione legis præstantior videretur, sic insaniens contra disciplinam Christi, vt nulli hominum parceret fidei fœdera aſserenti. Sed cùm dei reuelatione laborem hūc inanem esse didicisset,& magis contrarium destitisse ab eo, & se fidei gratiæ subdidisse,vt profectus ei esset apud deum. Si ergo hic qui Israelita est,& qui dignitate doctoris fultus erat apud Iudæos,eruditus à Gamaliele viro prudentissimo, locum habens cum optimis vita hominibus, reliquit legem, quantò magis ii qui extra legem erant, legi se subiicere non debuerūt: Et si hic gaudet exisse se de iugo seruitutis,quid est vt hi libertatem suam obligauerint vinculis legis? ¶ Cum autem placuit ei qui me segregauit de vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam, reuelare filium suum in me,vt euangelizarem eum gentibus,continuo non acquieui carni & sanguini.) Cum in lege haberet fiduciam,insciis iam tempus legis seruandę non esse,& omni auiditate contenderet putans deo se voluntate hoc agere vt resisteret euangelio Christi, videns deus æmulationem eius bonam,sed scientiā ei deesse, placuit ei vocare illum ad gratiam suam, sciens iam idoneū hunc esse ad prædicandum euangelium filii eius gentibus: quia si in re minima tam velox & fidus erat audacia conscientiæ, non adulatione cuiusquam: quantò magis in prædicando domo dei futurus esset cōstantior spe promissi præmii? Proficiscitia ergo deus segregatus est de vtero matris suæ,id est,antequam nasceretur,vel statim natum sit deus futurum hominem bonum, sicut dicit ad Hieremiā prophetam: Priusq; te formarem in vtero noui te,&c. Ita & apostolum Paulum, sciens quid esset futurus, præuenit eum, vt antequam conuerteretur vocaret eum,quia erat necessarius. Deniq; statim suscepit dispensationem doni dei omni postposita cura carnali. Nec enim consilium cuiusquam petiit, aut ad aliquam retulit quid esset facturus,sed protinus prædicauit Christum quia hic est filius dei. Nam sicut futuri mali frequenter ante sunt boni, ita & solent futuri boni esse mali. ¶ Neque veni Hierosolymam ad præcessores meos apostolos, sed abij in Arabiam, & iterum regressus sum Damascum.) Non fuisse dicit necessitatem electum se à deo pergendi ad præcessores suos apostolos, vt aliquid forte disceret ab eis, quia deū ei reuelasse per filium suū quomodo doceret. Hoc ideo loquitur, vt ostēdat non aliud tenendū esse q̄ quod docet, nec hominibus credi, sed deo,à quo se didicisse testatur, ne per hoc eos qui illos in legem induxerant, esse doctores falsos, quia non à deo traditū erat quod docebant. A Damasco ergo in Arabiam profectus est ad prædicādum, vbi nullus erat apostolorum, vt ipse illic fundaret ecclesias, ne subrepentibus pseudoapostolis Iudaismus seminaretur. Et inde iterum regressus est Damascum, vt visitaret quibus rudis prædicauerat Euangelij gratia dei. ¶ Deinde post annos tres ascendi Hierosolymam videre Petrum, & mansi apud eos diebus quindecim.) Dignum fuit vt cuperet videre Petrum, quia primus erat inter apostolos, cui delegauerat saluator curam ecclesiarum: non vtiq; vt aliquid ab eo disceret, qui iam ab authore didicerat,à quo & ipse Petrus fuerat institutus,sed propter affectum apostolatus, & vt sciret Petrus hīc illi data licentiam quam & ipse acceperat. Veniens ergo ad eum, hospitio receptus est, & apud eum mansit diebus quindecim,quasi vnanimes compotibus. Hoc ideo manifestat, vt ostendat concordiam se cum apostolis habuisse, nec in aliquo dissensisse, sicut subiiciebat de eo pseudoapostoli, vt eum apud ecclesias gentium detestarentur,& sua mala simplicioribus inscererent, dicentes ea conuenire cum doctrina apostolorum maiorum.

¶ Alium autem apostolorum vidi neminem,nisi Iacobum fratrē domini.) Iacobum vidit Hierosolymæ,quia illic erat constitutus ab apostolis episcopus, qui & ipse prius fuerat incredulus, sicut dicit Euangelista: Quia nec fratres eius,inquit,adhuc credebant in eum. Hic Iacobus filius fuit Ioseph, qui ideo frater domini appellatus est,quia & Ioseph pater eius,sicut domini pater nūcupatus est. Sic enim dicit Maria ad Iesum in Lucæ euangelio: Quid fecisti nobis fili? Ecce ego & pater tuus mœsti & tristes quærebamus te. Et in Euangelio Iohānis dicit Philippus ad Nathanael: Quē scripsit Moyses in lege & prophetæ, inuenimus IESVM à Nazareth, filium Ioseph. Hoc ergo modo dictus est dominus frater Iacobi & cæterorū, quo & filius nuncupabatur Ioseph. Quidam enim ducti insania hos veros domini fratres de Maria natos impia aſsertione confidunt, cum Ioseph non verum eius patrem dicant appellatum. Si enim hi veri erant fratres eius,& Ioseph erit verus pater: quia qui dixit patrem eius Ioseph, idē dixit & fratres eius Iacobum & cæteros. ¶ Quæ autem scribo vobis, ecce coram deo quia non mentior) Quod ad elimendationem eius pertinet locuturus, testem deum dat,quia ita se habent quæ dicturus est,ne forte videretur compositum, cum persona eius non conueniat aliquid fingere. sed cum se commendat,hos vult profecto re. Commēdatio enim hæc illis proficit,vt sciant ea quæ ab hoc dicētur,esse verissima. ¶ Deinde veni in regiones Syriæ & Ciliciæ. eram autem ignotus facie ecclesiis Iudææ. solummodo audiebant quia qui persequebatur nos aliquando, nunc prædicat fidem,quam aliquando expugnabat,& in me magnificabant deum.) Hoc dicit quia cum Iudaismum defenderat contra fidem,sicut & hi à quibus fuerant Galatæ euersi à deo electus est & doctus dissimulare à Iudaismo,& nouam legem prædicare, ita vt gauderēt in eo ex Iudæis credentes quos prīdem persequebatur,deo agentes gratias,qui de persecutore fecit defensorem: vt proinde scirent Galatæ circūcidentes se, vt sub nomine Christi Iudæos se profiterentur,circumcidentes carnem præputii sui, cū Christi lex aliud imperet quàm Iudaismus. Illic enim circumcisio carnis est,hic cordis. Illic sub elementis seruitur neomeniis & sabbato, hic soli deo in spiritu. quia corde creditur. Illic conditio est causa peccati, hic libertas ex remissione peccatorum. Multa itaque distantia est.

Hiere.1.

B

C

D

E

F

CAPVT SECVNDVM.

Deinde post annos quatuordecim iterū ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito. Ascendi autem secundum reuelationem,& exposui illis euangelium quod prædico gentibus,seorsum autem his qui sibi aliquid videbantur, ne forte in vacuum currerem,aut cucurrissem.) Quoniam multo tempore fama eius crebrescebat apud omnes Iudæos,facie autem non videbatur: perambulabat enim fundare & roborare Ecclesias solita constantia inter gentes. A Iudæis autem causa legis mala illi fiebat opinio, quasi discederet à prædicatione cæterorum apostolorum: & hinc fiebat multis scrupulus, ita vt gētes possent perturbari, ne in aliud inducerentur ab eo quām tradebant apostoli qui cum domino fuerant: Nam ipsa occasione subuersi sunt Galatæ à Iudæis dicentibus quia aliud tradi-

G bat Paulus quàm Petrus. Hinc factum est vt admonitus reuelatione domini ascenderet Hierosolymam cum testibus prædicationis suæ, id est Barnaba, & Tito, vno ex Iudæo, & altero ex gentili: vt si quod de eo haberēt scandalum, horum testimonio tolleretur: adaperiens illis sensum prædicationis suæ. Cum apostolis vero secreto contulit, vt scirent non illum discordare à regula euangelica, hoc est, ne putarent illum inuacuum currere aut cucurrisse, sicut æstimabant aliquanti ex Iudæis credentibus. Nec enim aliquid ab eis discere poterat, qui à deo fuerat instructus: sed propter concordiam & pacem dei nutu factum est, vt tolleretur scrupulus aut suspicio fratribus aut coapostolis eius, & vt gentibus proficeret, cognoscentibus quia concordabat Euangeliū eius cum apostolis. Præterea cum legem didicissent, non molesta ri eos qui ex gentibus credebant, sed vt ab his tātum obseruarent, id est, à sanguine & fornicatione & idololatria. Nunc dicant Sophistæ Græcorum, qui sibi peritiam vendicant, naturaliter subtilitate ingenii se vigere, quæ tradita sunt gentibus obseruanda? quæ ignorabant, an quæ sciebant? Sed quomodo fieri potest vt aliquis ea discat quæ nouit? Ergo hæc illicita esse ostensa sunt gentibus quæ putabant licere, ac per hoc non vtique ab homicidio prohibiti sunt cum iubentur à sanguine obseruare, sed hoc acceperunt quod Noe à deo didicerat, vt obseruarent à sanguine edendo cum carne. Nam quomodo fieri poterat vt Romanis legibus imbuti, quorum tanta authoritas in seruandis mandatis est, nescirent ho
H micidium non esse faciendum: quippe cum adulteros & homicidas & falsos testes & fures & maleficos & cæterorum malorum admissores puniant leges Romanæ? Denique tria hæc mandata ab apostolis & senioribus data reperiuntur quæ ignorant leges Romanæ, id est, vt obseruent se ab idololatria, & sanguine, sicut Noe, & fornicatione. Quæ Sophistæ Græcorum non intelligentes, scientes tamen à sanguine abstinendum, adulterarunt scripturam, quartum mandatum addentes, & à suffocato obseruandum. quod puto, nunc dei nutu intelle cturi sunt, quia iam suprà dictum erat quod addiderūt. ¶Sed neque Titus qui mecum erat.) Hoc est, illo ipso tempore quo fui Hierosolymis, inquit, Titus qui mecū erat. ¶Compulsus non est circuncidi.) Cum vtique inter apostolos, & eos qui ex Iudæis crediderant, esemus, nemo eum de his, id est, Titum compulit circuncidi. Et subintelligitur, quid est vt vos circuncidamini, cum Ti tus ab apostolis qui videbantur aliquid esse, nō est compulsus circuncidi, sed susceptus est incircūcisus? ¶Pro pter autem subintroductos fratres falsos, qui subintra-
I uerunt explorare libertatem nostram quam habemus in Christo IESV, vt nos in seruitutem subiicere, ad horam cessimus subiectioni, vt veritas euangelii permaneat apud vos.) Titum, quia Græcus erat, sicut Galatæ, negat circuncisum. Quo dicto hos arguit, qui paterentur se circuncidi, cum essent Græci. Sed ne forte opponeretur ei quia ipse circūciderat Timotheum, nūc causas exponit cur fecerit quod faciēdum negabat, dicens: Propter subintroductos autem falsos fratres, qui subintrauerunt explorare libertatem nostram quam habemus in Christo Iesu, vt nos in seruitutem subiicerēt, ad horam cessimus subiectioni, vt veritas euangelii apud vos permaneat. Græci econtra dicunt, Nec ad horam cessimus. & hoc aiūt conuenire causæ: quia qui fieri prohibebat, nō oportebat, inquiūt, dicere se feciſse, ne probaret esse faciendum. Sed apostolus vir diuinus sciens posse hoc opponi, ipse illud proponit, vt præueniat calumniosos: & reddit causas quibus compulsus est facere quod nolebat. Propter subintroductos autem, inquit, falsos fratres. Subintroductos dicit, quia cum dolo introierunt ostēdentes se fratres, cum essent inimici. Qui subintrauerunt, hoc est, cum humilitate intrauerunt fingentes amicitiam. Explorare libertatem nostram quam habemus in Christo IESV, vt nos in seruitutem subiicerent. K
rent. Explorare est sic intrare, vt aliud fingat, & aliud quærat. Quo possent accusare libertatem nostrā quam habem? in Christo IESV. Libertas in Christo IESV hęc est, non subiici legi. Vt nos in seruitutem subiicerent, hoc est, ad hoc intrauerunt cum dolo & fallacia, vt nostram libertatē seruituti subiicerent, cogentes nos subiici legi circuncisionis. Ad horam cessimus subiectioni hoc est, ad horam nos subiecimus seruituti, humiliantes nos legi, vt circunciso Timotheo cessaret dolus & scandalum Iudæorum. Parati enim erant, sicut datur intelligi, commouere illi tumultum & seditionem. Fuit enim causa quomodo haberent aditum calumniæ faciendæ. Timotheus enim erat matre quidem Iudæa, patre autem Græco. vnde factum est vt secundum legem circuncisus infans non esset. Volens autem Apostolus eum assumere vt ordinaret illum episcopum, sicut fecit: quia testimonium ei, inquit, bonum perhibebant omnes loci illius: insidias passus est Iudæorum. Explorabant enim si filiū Iudææ incircuncisum susciperet, parantes seditionem: quia si de Græcis contradicebat non esse circuncidendos, sicut & epistola ab apostolis de hac re fuerat data, vel filios Israel circuncidi non vetaret: quia nihil de his in epistola eadē significauerant apostoli: ex cuius authoritate plus sequiebāt credentes Iudei, quia nō prohibebat Iudæos filios suos circuncidere ipsa epistola. Tunc, inquit, accipiens eum circuncidit propter Iudæos qui erant in locis illis. De gentibus autem scandalum non habebant, vnde Titus non est compulsus circuncidi. Ad horam ergo cessit, vt veritas euāgelii permaneat apud gentes, cum non subiiciunt se circūcisioni. Apud Iudæos autem non erat veritas euangelii, quia credentes circūcidebant filios suos. In Christo enim IESV ne- L
que præputium, neque circuncisio aliquid valet, sed fides per dilectionem operans. Nam non solum historia, sed & literæ hoc indicant, quia cessit. Nam suprà dicit Titum, cum esset Græcus, non esse compulsum circuncidi, & subiicit dicens: Propter subintroductos autem falsos fratres. Quid iam sonat, nisi quia cessit ad horā, propter subintroductos autem falsos fratres? Si quo minus, quomodo verba aut sensus se sequerentur? Titum certe negat compulsum circuncidi: propter subintroductos autem falsos fratres quid sonat, nisi quia cessit? Si autē propter subintroductos falsos fratres nō cessit, non voluntate non cessit. Nam cessurum se significauit si hoc est, sed propter subintroductos falsos fratres non cessit. Si ergo cedendum non fuit, quare falsi fratres dicuntur, quorum beneficio non fecit quod faciendum M
non erat? Itaque si hoc est, beneficium præstiterunt Apostolo, quia horum causa non cessit quod cedere habebat. Cur igitur exploratores dicti sunt, si hoc illum facere nolebant quod facturus erat, sed propter illos non fecit? Si autem non erat facturus, sine dubio propter illos fecit: aliud enim non est. Literæ enim hoc indicant quia cessit, & historia factum exclamat. Quomodo enim ad horam negare se cessisse, cum probaretur propter Iudæos Timotheum circūcidisse, quod est ad horam cessisse, & secundum legem purificatū in templum ascendisse: Ille enim posset dicere nec ad horā se cessisse, qui nunquā inueniretur cessisse. Aut enim cessurus propter fratres falsos non cessit, aut nō cessurus propter fratres falsos cessit. Vnum ergo de duob? accipite. Falsi fratres tamen dicuntur, qui credentes iudaizabant. ¶Ab his autem qui existimantur aliquid esse, quales aliquando fuerant, nihil mea interest, Deus personā hominis nō accipit.) Hoc significat, quia apostoli prius simplices homines erāt & imperiti, nullius dignitatis in lege: sed hoc non obesse. Quis enim accuset eum quem deus excusat? Quia nō quęritur quis quid fuerit, sed quid sit. Præterita enim nec condēnant, nec vendicāt. Sed tamen vult intelligi, quia & peritus fuit in lege, & clarus in vita: ac per

A hoc & in dispensatione euangelii præcipuus minister. ¶Mihi enim,qui existimantur aliquid esse,nihil cõtulerunt.)Nihil dicit se ab apostolis consecutũ,sed à deo: quia qui imperitis sensum tribuit disciplinæ christianæ, ipse & mihi,inquit,cum essem legisperitus, dignatus est impartiri sensum rationis huiusmodi. Quomodo ergo fieri poterat vt hic ab his discceret,quem peritum inueniens,peritiorem fecit gratia Christi? ¶Sed econtra cũ vidissent quia creditum est mihi Euangelium præputii, sicut Petro circuncisionis. Qui enim operatus est Petro in apostolatu circuncisionis, operatus est & in me ad gentes.)Petrum solum nominat,& sibi comparat, quia primatum ipse accepit ad fundandam Ecclesiam:se quo q; pari modo electum,vt primatum habeat in fundandis gentium Ecclesiis:ita tamen, vt & Petrus gentibus prædicaret,si causa fuisset,& Paulus Iudæis. Nam vterque inuenitur vtrũq; fecisse:sed tamen plena authoritas Petro in Iudaismi prædicatione data dinoscitur,& Pauli perfecta authoritas in prædicatione gentiũ inuenitur. Vnde & magistrum se gentium vocat in fide & veritate. Vnusquisque enim pro viribus suis & dispensationem
B sortitus est. Difficilius eni fuit eos qui longe à deo erant, ad fidem suam attrahere,& suadere, quam proximos. ¶Et sciẽtes gratiã dei,quæ data est mihi, Petrus & Iacobus & Ioannes, qui videbantur colũnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis, vt nos ad gentes, ipsi verò in circuncisionem, tantum vt inopiis memores essemus pauperũ:quod & solicite curaui hocipsum facere.)Ab apostolis qui clariores intercæteros erant, quos & firmitatis causa columnas appellat,quiq; cũ domino semper in secretis fuerãt,gloriã eius digni in monte respicere, ab his itaq; probatum dicit donum quod accepit à deo,vt dignus esset habere primatum in prædicatione gẽtium,sicut & habebat Petrus in prædicatione circũcisionis. Et sicut dat Petro socios viros egregios inter apostolos,ita & sibi iungit Barnabam,qui diuino iudicio ei adiunctus est: gratiam tamen primatus sibi soli vendicat concessã à deo, sicut & soli Petro concessa est iter apostolos,ita vt apostoli circũcisionis dexteras porrigerent apostolis gẽtium, ad concordiam societatis demonstrandã,vt vtriq; sciẽtes perfectionis spiritum in dispensatione euangelii se à domino cõsecutos,in nullo se inuicem egere ostenderẽt. Hoc solum tamen inter se cõueniſse,vt quod non ex pręcepto vel domino domini fuerant instructi,quia facile erat hoc ex lege cognoscere, hos quibus prædicabant, pauperũ memores esse iuberẽt,vt misericordiã per quam à deo redempti sunt,colerẽt. Idcirco igitur hæc quæ inter se & apostolos facta sunt,manifestat,vt sciant Galatę quia quod ab eo acceperant,hoc verum est & probatũ. ¶Cum autem venisset Petrus Antiochiam, in faciem illi restiti, quia reprehẽsus erat.)Post cõcordiam societatis,& honorificẽtiam primatus, quam sibi inuicem per gratiam
C dei detulerunt,nunc interueniente causa negligẽtię vel erroris,dissidere inter se videntur apostoli,non in propria causa,sed in solicitudine ecclesiæ. In faciem,inquit illi restiti. Quid est hoc,nisi in presenti ei cõtradixi? Et qua causa,subiunxit dicens:Quia reprehẽsus erat. Reprehensus vtiq; ab euangelica veritate, cui hoc factum aduersabatur. Nam quis eorũ auderet Petro primo apostolo,cui claues regni cælorum dominus dedit, resistere,nisi alius talis, qui fiducia electionis suæ sciẽs se non imparem,cõstanter improbaret quod ille sine cõsilio fecerat? ¶Prius enim q̃ venissent quidam à Iacobo, cum gentibus edebat. Cum autem venissent,subtrahebat & segregabat se,timens eos qui erant ex circuncisione. Et simulauerũt cum illo & cæteri Iudæi, ita vt & Barnabas consentiret simulationi eorũ.) Hi omnes Iudæi,qui consenserunt simulationi Petri & Barnabæ,bonæ fidei fuerunt, sed propter scandalum illorum qui veniebant ab Iacobo, erant enim æmulatores legis, qui & legem & Christum æquo iure venerarentur,quod contra fidei di D sciplinam est,præsentibus eis non cõmiscebantur gentibus. Timebant enim impetum audaciæ eorum, qui æmulabantur legem. Quod si solum fuisset,non erat reprehensibile: sed in quo erratum est, in subiectis ostendit. Nam & ipse vtique cessit animositati & audaciæ Iudæorum, timens ne per hoc quod facile est, surreperet scandalum quod difficile sedaretur: quia & secundum legem purificauit se coactus,& Timotheum circuncidit inuitus. ¶Sed cum vidissem quia non recta via incedunt ad veritatem Euangelii, dixi Petro coram omnibus.)Ideo in solum Petrum inuehitur, vt in eo qui primus est,discerent cæteri. ¶Si tu cum sis Iudęus,gentiliter viuis,quomodo gentes cogis Iudaizare?)Nunc aperit causam reprehensionis. Non enim aliquid fuisset erroris, si præsentibus Iudæis dissimulasset à gentilibus, timens scandalum. Sed hic tota causa reprehensionis est, quia aduenientibus Iudæis ab Iacobo, nõ solum segregabat se ab eis cum quibus gentiliter vixerat, sed & cõpellebat eos iudaizare,causa timoris illorum:vt quid horum verum esset,ignorarent gentiles. Sciebant enim ipsum secum non quasi Iudæum vixisse. Post autem audientes ab eo quia Iudæorũ instar sequendum erat, hæ- E sitabant vtique quid esset verum. Si enim hoc verum erat vt iudaizarent: ipsum prævaricatorem tenebant, quia gentiliter vixerat. Si autem illud melius erat,& verum, vt simpliciter viuerent:euersio erat gentilium per eius ignauiam, quibus adempto bono res laboriosa & inefficax tradebatur. Apostolus autem Paulus quando ad horam cessit, nõ hoc & suasit,sed rem se superfluam & inanem facere clamitabat, propter furorem Iudæorum. Cui quidem rei non succubuisset,nisi causa interfuisset, qua audacia Iudæorum plurimùm se iactaret. Erat autem Timotheus filius mulieris Iudææ, patre autem Græco. Vnde factum est vt infans secundum legem minime circuncideretur. Insidiabantur ergo exploran tes si eum qui Iudæus natura erat, incircuncisum assumeret:quod illicitum putabant generi Iudæorum: occasionem quærentes qua eum euersorem tenerent legis. hac causa ad horam cessit furori eorum. ❧Nos natura Iudæi, & non ex gentibus peccatores. Scientes autem quia non iustificatur homo ex operibus legis nisi per fidem IESV Christi: & nos in Christum IESVM credimus, vt iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis.) Manifesta ratione circunuentos eos ostendit vt F seruarent legem, in qua nemo iustificatur apud deum: quippe cum hii ipsi qui natura Iudæi sunt, volentes iustificari relicta lege confugiant ad fidẽ Christi. ¶Quoniam ex operibus legis non iustificatur omnis caro.) Nullum hominem iustificatum dicit ex operibus legis. Quicunque enim iusti sunt,ex fide iustificati sunt: sicut Abraham,& Isaac,& Iacob,& cæteri sancti. ¶Si autem quærentes iustificari in Christo,inuenimur & ipsi peccatores:ergo Christ9 peccati minister est? Absit.) Quomodo Christus peccati minister potest esse, qui donat peccata? Ideo absit,inquit. Sed si iustificari volentes per fidẽ Christi, legi seruimus, sub peccato nos esse profitemur:quia fides extrahit hominẽ à lege,vt iustus sit. Ergo si damus nos legi,peccatores inuenimur:quia qui sub lege sunt,sub maledicto sunt. ¶Si enim quæ destruxi,hęc iterum reædifico,prævaricatorem me constituo.)Absolutũ est.qui enim accedẽs ad Christum relinquit legem, de seruo fit liber. Quod si iterũ redeat ad legem,ipse sui accusator existit,qa factum suũ condẽnat. ¶Ego enim per legẽ legi mortu9 sum,vt deo viuã.)Hoc dicit qa per legẽ fidei mortuus est legi Moysi. Moritur eni legi,qui liberatur ab ea:& viuit deo,cuius fit seruus emptus à Christo. ¶Christo enĩ cõfixus sum cruci.)Hic cõfigitur cruci Christi,q æmulus vestigiorũ eius nulla mũdi cõcupiscẽtia capitur,vt deo viuẽs,mũdo mortu9 videatur. Qui enim non agit quę mundi sunt vel erroris, mortuus est

G mũdo. ¶Viuo autẽ iam non ego, ſed viuit qui in me eſt Chriſtus.) Non eſt ambiguũ, in eo qui per fidẽ liberatur à morte, Chriſtũ viuere. Morte enim digno dum donat peccata, ipſe viuit in loco eius: ipſius enim præſidio ereptus eſt morti. Quod verò nũc viuo in carne, in fide viuo filii dei, qui dilexit me, & tradidit ſe pro me. Nõ ſum ingratus gratiæ dei.) Quoniam futura vita promiſſa eſt Chriſtianis, ideo qui nũc in hac vita auxilio dei munit⁹ viuit, in fide vitæ promiſsæ viuit. Hic enim imaginẽ eius contẽplatur quaſi pignus habẽs vitę futuræ, quæ per dei nutum Chriſti amore nobis quæſita eſt. Hic ergo non eſt ingratus Chriſto, qui in fide eius perdurat, ſciens nullius ſe habere beneficium, niſi huius: & ad cõtumeliam eius proficere, ſi alterum ei comparat, cuius auxilium habere non potuit. ¶Si enim per legem iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt.) Nihil tam apertum, quia ſi per legem potuiſset homo iuſtificari, Chriſtum non oportuerat mori. Sed quia lex dare remiſsionem peccatorum non poterat, neq; ſecundum mortem detriumphans expoliare captiuis quos tenebat cauſa peccati, idcirco Chriſtus mortuus eſt, vt ea præſtaret quæ lex non poterat: ac per hoc non gratis mortuus eſt. Mors enim eius iuſtificatio peccatorum eſt.

CAPVT TERTIVM.

H O INSENSATI Galatæ, quis vos faſcinauit?) Iraſcentis cum miraculo verba ſunt, quia ſic fuerãt deprauati, vt nec ſe agnoſcerent circunuentos. Procemio vſus eſt. Omnis enĩ qui faſcinatur de bono tranſit in malum: ſicut & hi de libertate & ſecuritate ad ſeruitium & ſolicitudinem tranſierunt. ¶Ante quorum oculos Chriſtus IESVS proſcriptus eſt, & in vobis crucifixus eſt.) Manifeſtum eſt quia ſtultorum oculis Chriſtus proſcriptus videtur, id eſt expoliatus vel condẽnatus. Prudentiũ verò oculis & ſenſibus nõ ſolũ non condẽnatus, ſed ipſe mortem cruce ſua damnaſse videtur. Paſsio enim domini vita noſtra eſt, & deſtructio mortis. Sed quia hi indignè cœperant ſentire tranſlati ad legem, idcirco mentibus eorum Chriſtum condemnatum videri conqueritur. Ideoq; ſubiecit: In vobis crucifix⁹ eſt, hoc eſt, ſenſu veſtro crucifix⁹ eſt, quaſi homo. In quo enim ſpes plena nõ eſt, homo eſt. Ideo hi nõ putabant plenam ſalutem eſse in Chriſto, quia legem illi æquabant. In his verò qui congruè intelligunt Chriſtum, viuit in eis Chriſtus. In Fotino crucifixus eſt. Hic enim verè mortuus eſt, in quo Chriſtus dicitur crucifixus, quia iſtud loco accuſationis obiicitur. ¶Hoc ſolũ
I volo diſcere à vobis, ex operibus legis ſpiritum accepiſtis, an ex auditu fidei? Sic ſine intellectu eſtis?) Adhuc cum ſtomacho loquitur. Dolet enim valde ſuper errore eorum, quia fabricam ſuam, qua eos per Euangelium ædificauerat, videbat eſse deſtructam. Non ſic de Corinthiis motus eſt, quia quãuis carnales eos appellet, nõ tamen vſq; adeo fuerant mente capti, vt circũcidi ſe paterẽtur. Ideo & hi ſtulti & ſine intellectu eſse dicũtur, quia nec dolori carnis ſuæ conſulere valuerunt. Vſq; ad hoc enim ſolet quis induci, quod delectat, aut dolorem non præſtat. Interrogantis ergo verba ſunt, & quod interrogat, ex parte confirmantis, cũ dicit: Hoc ſolum volo diſcere à vobis, ex operibus legis ſpiritũ accepiſtis, an ex auditu fidei? Hoc ab eis quærit, in quo & gloriabantur, & negare non poterant, quia ſpiritũ ſanctum per fidem acceperãt, non per legẽ, vt reſipiſcents agnoſcerẽt quia donum dei, in quo gloriabantur, non ex opere legis acceperant, ſed credentes in Chriſtũ, vt vel ſic grati Chriſto legem quam ſibi in nullo prodeſse didicerant, relinquerent. Hoc proponit, quod illo in tempore negari nõ poterat, ſpiritum dei ineſse credentibus. Ad rudimenta enim fidei commendanda, donum dei hoc manifeſtabatur hominibus, ſicut inter ipſa initia factũ eſt in apoſtolis, & cæteris diſcipulis, necnon & in illis duodecim, K quos quia in adulterino baptiſmate ſub nomine baptiſmi Ioannis fuerant non tincti, ſed ſordidati, Paulus apoſtolus in trinitatis nomine baptizari præcepit, quibus impoſitis manibus decidit in eos ſpiritus ſanctus, & diuerſarum linguarũ miniſtrabat eloquia cum interpretatione earum, vt nullus auderet negare ſpiritum ſanctum ineſse eis. Quamobrem ſine intellectu Galatas eſſe appellat, qui huius rei ignari, & conſcii degradantes ſe, carnis curæ ſe ſubiecerunt. ¶Incipientes ſpiritu, nunc carne conſummamini?) Hoc dicit, quia cum ab inferioribus ad ſumma fidei aſcẽſus ſit, hi cõtra de ſummis in ima delapſi ſunt. Per fidem enim ſpiritales effecti, conuerſi ad legem, perdiderant gratiã ſpiritus, quam fuerant conſecuti. Conſummatio enim perditionem ſignificat, id eſt, finem. ¶Tanta paſsi eſtis ſine cauſa, ſi tamen ſine cauſa?) Multa eos paſsos pro fide ſignificat ab infidelibus. Tunc enim qui credebant, cæteris opprobrio erant, ſiue domeſticis, ſiue extraneis. Nam digito ſignabantur quaſi rei maieſtatis. Vnde ſimiliter Galatæ multa paſsi ſunt inſaniores experti: cuius rei meritum perdiderant mittentes ſe ſub lege. Sed quia adiecit, Si tamen ſine cauſa, oſtendit ſperare ſe poſse reformari illos. ❧Qui ergo præbet vobis ſpiritum, & operatur virtutes in vobis, ex operibus legis, an ex auditu fidei?) Idem ſenſus eſt, cui adduntur virtutis inſignia, quæ teſtimonium præbent fidei, quod ſit ſpe fida & rationabilis. Legem autem nulla virtus comitatur, quæ attrahat ad eius ſpem: quia quæ vidẽtur, non ſperantur, ſed ſunt L
temporalia, ſicut lex factorum, quam ſupra oſtẽdimus. ¶Sicut ſcriptum eſt: Credidit Abraham deo, & æſtimatum eſt ei ad iuſtitiam.) Oſtendit exemplo Abrahæ, Gene.15.
qui pater fidei eſt, iuſtitiam non ex operibus legis imputari, ſed per fidem. credens enim iuſtificatus eſt, ac per hoc ſtultè & improuidè legi eos ſubieciſse, quæ non ad iuſtificationem data eſt. ¶Cognoſcetis ergo quia qui ex fide ſunt, hi ſunt filii Abrahæ.) Verum eſt quia credentes filii ſunt Abrahæ, quia ſi Abraham ex fide iuſtificatus eſt primus, quotquot poſt hunc credunt, filii eius ſunt, ſiue ex Iudæis, ſiue ex gentibus. ¶Præuidens autem ſcriptura quia ex fide iuſtificat gentes deus, prænunciauit Abrahæ, quia benedicentur in te omnes gentes.) Hoc dicit quia forma eſt Abraham omnium credentium, vt hi benedicti in eo ſint qui credunt. ſequentes enim fidem eius, participes fiunt benedictionis eiuſdem. ¶Ergo qui ex fide ſunt, benedicentur cum fideli Abraham. Quotquot enim ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt.) Manifeſtũ eſt quia fideles cum fideli benedicẽtur, quomodo infideles cũ infidelibus puniẽtur. Nam M
qui ſub lege agunt, ſub maledicto ſunt, quia tranſgreſſores legis ſunt peccatores. ❧Scriptum quippe eſt: Ma- Deut.27.
ledictus omnis qui nõ permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea.) Hoc ſcriptum eſt in Deuteronomio, quia ſi quid legis præteriſset aliquis, maledictus haberetur. Et tanta mandata ſunt, vt impoſsibile ſit ſeruari ea. Vnde & Petrus apoſtolus in actibus apoſtolorum ait: Quid imponitis iugũ fratribus, quod Actuũ.15.
neque patres noſtri neque nos potuimus portare? Negligenti enim & ſuperbo populo hæc data erant, vt per omnem conuerſationem legem haberent. ¶Quod autem in lege nemo iuſtificatur apud deum, manifeſtum eſt, quia iuſtus ex fide viuit.) Ac per hoc recedendum à lege docet, ne iuſtitia per fidem quæſita depereat. ¶Lex autem non ex fide eſt, ſed qui fecerit ea, viuet in eis.) Non eſt ex fide lex, quia nihil mandat credendum. Omnia enim eius manifeſta ſunt, vt ſeruans legem viuat. Si quo minus, neceſse eſt plectatur: quia quod ſciuit vitandum, admiſit, Poteſt opponi è diuerſo, & dici, Si in lege nemo iuſtificatur, quid eſt vt maledicatur qui aliquid præterit legis? Verum eſt, quia nemo per legem iuſtificatur, ſed apud deum. Iuſtificatur autẽ apud mun-

A SED dictura es forsitan: Non potui sustine
re, quia carnem fragilem circũferebã. Re
spondebit tibi beata Tecla cum suis innu
merabilibus socijs. Et nos eadẽ carne ami
ctæ fuimus, non tamen Plenum propositum castitatis
nostræ aut fragilitas carnis potuit mutilare, aut sæui-
tia tyrannorũ per varia tormenta potuit deijcere. Re-
uera non potest caro corrumpi, nisi mens fuerit ante
corrupta. Remanebit ergo in crimine anima quæ car-
nem præcedit in voluptate. Sed dicis: Nolui hoc ma-
lum, sed violentiam passa sum. Respondebit tibi for-
tissima illa Susanna, cuius tu nomen fallaciter baiulas:
Ego etenim inter duos presbyteros posita, inter duos
vtiq; iudices populi, inter syluas paradisi sola constitu
ta vinci non potui, quia nec volui. Tu ab vno ineptisi
mo adulescẽte, & in media ciuitate, quomodo vim po
tuisti perferre, nisi quia vltro voluisti violari? Quis de
B niq; tuas voces audiuit? Quis oblucta tiones sensit? Vt
autem hæc omittam, certe post illatam violẽtiam pro
dere scelus si nõ alijs, vel parentibus vel tuis sororibus
debuisti. Esset enim excusatio infelicitatis, esset con-
scientiæ plena purgatio, si hostem pudicitiæ tuæ dedu-
xisses in publicũ. Sed erubuisti forsitan, ne te violatam
multi cognoscerent. Et quid timuisti vbi non erat ti-
* cũ adul mor, nisi vt tacendo crimen cum adulterio sæpius *so-
tero sæ- ciares? Esto autem, pudor prohibuit confiteri. Quid
pius socia de secunda commixtione dicis? Quid de tertia? Quid
reris. de frequenti cõmercio fœditatis? Cesset, cesset iam vio
lent a figmentum, cesset ruboris augmentum, vbi to-
tiẽs mẽbra illa dicata Christo scelesto mœcho suis vi
sceribus polluenda præbuisti. Horret, horret animus,
mens tabescit, cũ ad adytum sceleris peruenitur. Nam
& medicus quamuis fortis sit animo, tamen cum altius
secat vulnus, puto ex parte aliqua sustinebit horrorẽ.
Heu perdita, iam ne intelligis omnes vias excusatiõis
omnimodis clausas? Iam ne sentis quantum tibi mali
& in carne, & in anima nepharia libido cõtulerit? Non
istam confusionem de te tuus expectauerat pater, qui
te sibi singularem gloriam computabat. Non hunc lu
C ctum & has lachrymas ex te sibi nasci tua crediderat
mater, quæ partus sui gemitũ per tuam virginitatem
consolabatur. Nõ fratres tui, nõ sorores hoc ex te de-
decus expectabãt, quos omnes quasi vno gladio tui sce
leris grauiter sauciasti. Si fuisses cõmuni sorte defun-
cta, flessent te modicũ propter desideriũ parentes, sed
exultassent granditer, quia immaculatam præmiserãt
virginem, hostiam viuam, domino propitiatricẽ suo-
rum videlicet delictorum. At nunc plangũt mortuã,
& non mortuam: lugent viuam, & non viuam. Mortuã
vtiq; gloria virginitatis, viuã dedecore turpitudinis.
Ingratus est pater suis visceribus de quibus nata es, ma
ledicit suo vtero mater ex quo in hanc lucem infelici
ter processisti. Nec tamen modum suo dolori repe-
riunt, nisi hoc solum plane videntur habere solatium,
quia te nec pater compulit, nec mater coegit vt virgi-
nitatem profitereris, quam vltro & propria voluntate
professa es. Nam scio cum multas difficultates tibi tu⁹
genitor proponeret, cum arduum esse iter seruandæ
virginitatis ingereret, te non solum pertinaciter per-
stitisse, sed etiam reuelationes tibi datas dixisti terri-
biles. Inquantum sibi ergo sperabant mercedem ex eo
quod nõ tuo proposito restiterunt, intantum tibi intel
lige misera pondus iudicij crescere quia non seruasti
quod vltro promisisti. Quibus te spinis serpens ille ne
quissimus obligauit? Quibus te venenis infecit ille qui
Euam decepit, vt tanta te cæcitate percuteret, tantam
animæ tuæ faceret obliuionem?

¶ Quæ solita sint obseruari in velatiõe sacræ virginis.
CAPVT V.

D NON es memorata ãte sanctæ dominicæ re
surrectionis, in quo diuino altari te obtu-
listi velandã? In tanto itaq; solemni conuẽ
tu ecclesiæ dei inter lumina illa splendi-
da, inter candidatos regni cælestis quasi regina regi
nuptura processeras. Nõ es memorata qualis allocutio
facta est illa die ad te: Aspice filia & intuere, & obliui
scere populũ tuũ, & domũ patris tui, & cõcupiscet rex Psal. 44.
decorẽ tuũ, quia ipse est dominus deus tuus? Aspice er
go quantus ad sponsi tui & domini nuptias cõuenerit
populus. Seruare te oportuit fidem, quam sub tantis
testibus pollicita es, semper cogitare cui virginitatem
spoponderis. Facilius te oportuit sanguinem cum spi-
ritu fundere. q̃ perdere castitatem tuam. His tunc in il
lo die consecrationis tuæ dictis, & multis supra casti ta
tem tuam preconijs, sacro velamine tecta es, vbi omnis
E populus dotem tuam subscribens, non atramento, sed
spiritu, pariter clamauit. Amẽ. Vincor lachrymis cum
hæc recordor, compungor stimulis cũ hæc exẽpla cõ
sidero. Nam si inter decem testes confectis sponsalijs.
nuptijs cosummatis, quæuis viro fœmina coniuncta
mortali, nõ sine magno periculo perpetrat adulteriũ:
quid putes fore si inter innumerabiles testes ecclesiæ,
corã angelis, exercitib⁹ cæli facta copula spiritalis per
adulterium soluitur? Nescio an possit digna mors an
pœna cogitari. Dicit aliquis: Melius est ergo nubere q̃ 1. Cor. 7.
vri. Hoc dictum ad nõ pollicitam pertinet, ad nõdum
velatam. Cæterum que se spopondit Christo, & san-
ctum velamen accepit: iam nupsit, iam immortali iun-
cta est viro. Et iam si voluerit nubere, communi lege
cõiugij adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur.
Si hoc ita est, quid de illa dicendum est quæ occulta &
furtiua turpitudine cõstupratur, & fingit se esse quod
non est? Habitu virgo, facto nõ virgo. Bis adultera, &
in actu, & in aspectu.

¶ Quibus se defendere debeat refugijs virgo de stu-
pro solicitata. CAPVT VI.

SED ad te iterum redeo, quæ obliuionem tan-
torũ passa bonorũ, receptaculum tantorum
malorum facta es. Quomodo tibi in actu il- F
lo ignominioso non venit in mentem habi-
tus virginitatis, processus in ecclesiam inter virgineos
choros? Quomodo oculos tuos non perstringebat lux
vigiliarum? Aures tuas non penetrabat hymnorum
spiritalium cantus? Mentem tuam non ventilabat le-
ctionum cælestium virtus? Hinc vel maxime clamante
apostolo: Fugite fornicationem, quia omne peccatum 1. Cor. 6.
quodcũq; fecerit homo, extra corpus est: qui autẽ for
nicatur, in corp⁹ suũ peccat. Et cũ dicit, In corp⁹ suũ.
tamen in Christũ eũ peccare demõstrat. Nã subiũgit:
Nõ estis vestri. Empti enim estis precio magno, glori
ficate & portate deũ in corpore vestro. Et iterũ dicit: Ephe. 5.
Fornicatio autẽ & ois immũditia nec nominetur inter
vos, sicut decet sanctos. Et sepositа omni adulatiõe sen
tentiam figit apostolus. Hoc, inquit, scitote intelligen
tes, quia omnis fornicator, aut immundus, aut auarus
non erit hæres in regno dei. Hæc tanta & tam terribi-
lia nõ tibi veniebant in mentẽ, cũ ad illud opus nepha
rium tua membra peterentur? Sed mortifera te obli-
uio tanq̃ in gurgitem altissimum demergebat, & quasi
captiuam execrabilis libido ducebat. Nonne vel illũ
locum tabulis separatũ in quo in ecclesia stabas, recor
dari debuisti, ad quẽ religiosę matronę & nobiles cer
tatim currebant tua oscula petentes, quæ sanctiores &
meliores te erãt? Nõne vel illa prȩcepta quæ oculis tuis
ipse scriptus paries ingerebat, recordari debuisti. Di-
uisa est mulier & virgo, quę nõ est nupta, cogitat quæ 1. Cor. 7.
domini sunt, quomõ sit sctã corpore & spiritu. Tu aũt
in cõtrariũ vertens dictũ, ita cogitans, ita agẽs, vt nec

A dum,vt ſecurus ſit in vita præſenti. Si autē apud deum iuſtificari vult, vt illi ad meritum proficiat in die iudicii, dei ſequatur fidem. Alioquin hic ſecurus, reus erit in futurum. Prodeſt ergo lex,ſed quæ in tabulis ſcripta eſt. Nam cætera, ſicut dixi, vt oneri eſsent data ſunt.

¶Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.) Quoniam nemo poterat implere legem,rei erant omnes maledicto legis,vt vindicaret in eos. Chriſtus autē homo natus, oblatus à patre pro nobis,redemit nos à diabolo. Morti enim volentē offerēs illum pro iis qui maledicto legis erant obnoxii,maledictum illum fecit hoc modo,ſicut in lege hoſtia pro peccatis oblata,peccatū nuncupabatur:propterea pro maledictis oblatus, factus eſt maledictum. Nā & à Iudæis factus eſt maledictū, dum quaſi peccator occiditur. Ideo non dixit:Factus pro nobis maledictus,ſed maledictum Is enim qui propter peccatum proprium morti offereba tur, maledictus fiebat. in ſua enim cauſa moriebatur. Et ſi propius aſpicias, videbis Chriſtū maledictum eorum factum, à quibus occiſus eſt. Crux enim Saluatoris,peccatū & maledictum eſt Iudæorum. ¶Quia ſcriptum eſt, Maledictus omnis qui pendet in ligno.) Hoc

Deut.21. Moyſes dixit in Deuteronomio de reis mortis, vt ſufficeret ſuſpēſis in ligno illic eſse vſq; ad veſperam, & deponi ad ſepulturam. Quia maledictus omnis, inquit, qui pēdet in ligno,vt reo mortis ſufficeret hoc,quia ſuſpēſus moriebatur in ligno,ne diutius ſi eſset ſuſpēſus, maius haberet opprobrium mors eius q̄ deberet: & fieret macula generi eius, ſi amplius mors eius publicare-

B tur. Ac per hoc Saluator innocens ſuſpenſus in ligno, non eſt maledictus, ſed maledictum illorū à quibus ſuſpenſus eſt. Quantum tamen ad Iudæos pertinet, quaſi peccatorem illum occidendum Pilato offerētes, maledictum illum fecerūt,vt quaſi reus occideretur, cum eſset innocens:quia dignus morte maledictus eſt iuxta legem. Videntes enim multos aggregari doctrinæ eius, ze

Ioan.12. lati ſunt dicētes: Ecce totus mundus abiit poſt illum. ac per hoc pro nobis occiſus dicitur:& duplici genere pro nobis. Cum enim putant illū occidi debere,ne doceret, nihil profecerunt,quia & doctrina eius creuit,& mortē euacuauit in paſsione ſua. Deſcēdens enim ad inferos, genus hominum liberauit, qua cauſa & occidi ſe permi ſit,ſciēs pro nobis eſse cōtra diabolū. ¶Vt in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Chriſto IESV, vt benedictionem ſpiritus accipiamus per fidem.) Hoc dicit quia exprobratis & maledictis Iudæis: cum ſibi de iuſtitia legis blandirentur, occiſo ſaluatore quaſi ſabbati violati reo, promiſsionis benedictio Abrahæ tranſitum fecit

C ad gentes per fidem Chriſti IESV. Vnde dicit dominus

Matt.21. Iudæis: Tolletur à vobis regnum, & dabitur genti facienti fructus eius. ¶Fratres ſecundum hominem dico.) Hoc dicit quia exemplo humanæ cauſæ commendare vult rationē diuinæ promiſsionis. ¶Tamen homi nis teſtamētum confirmatū authoritate, nemo irritum facit, aut ſuperordinat.) Verū eſt, quia teſtamētum defuncti iure factū non poteſt ſcindi. ¶Abrahę dictæ ſunt promiſsiones, & ſemini eius. Non dicit & ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno,& ſemini tuo,quod eſt

Gen.26. Chriſtus.)Hoc eſt quod ſcriptum eſt in Geneſi ad Abraham: Et in ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ. Quod vtiq; impletum eſt in Chriſto, in cuius nomine omnes gētes benedicuntur per fidē. Ideo nō in multis,ſed in vno firmata eſt promiſsio,q eſt Chriſtus. Hac diſputatione ſua apoſtolus quaſi reos falſati teſtamenti deſignat,qui credentes in Chriſtum & de lege aliquid ſperant, vt non ſolum ſalus promiſsa in Chriſto, ſed & in lege ſit. Ideo probat promiſsionē benedictionis in ſolo Chriſto factam. ¶Hoc autē dico, teſtamentum confirmatum à deo in Chriſto, quæ poſt quadringentos & triginta annos facta eſt lex, non infirmat ad euacuandam promiſsionem.) In tantum in ſolo Chriſto firmatam benedictionis promiſsionem docet, vt legem poſt D quadringentos & triginta annos datam oſtendat. Conſtituta enim promiſsione poſtea data eſt lex,quæ nō vtique infirmaret promiſsionem,ſed quōd futura & quando ventura eſset,ſignificaret. ¶Si enim ex lege hæreditas,iam non ex promiſsione. Abrahæ autē promiſsionū donauit deus.) Duas cauſas contrarias ſibi defendunt Iudæi. Nullo enim pacto, nulla ratione ſuaderi poteſt Iudæis, Abrahæ promiſsionem euacuatam per legem, & recte. Sed aliud aduerſum improuida præſumptione defendunt, putantes iuſtificationem ſine operibus legis prouenire non poſse, cum ſciant Abraham, qui forma eius rei eſt, ſine operibus legis per ſolam fidē iuſtificatum. Sed æmulatione quadam cæcati, non intelligunt neq; conſiderant quia ſi per legem iuſtificatio, excluditur promiſsio. Et ſi excluſa fuerit promiſsio,ſine dubio fruſtrabitur fides Abrahæ. Quod ne audire quidem ſe patiuntur Iudæi, ſcientes quia promiſsio ex fide eſt Abrahæ. Quæ promiſsio ex fide iuſtificat,non per legem, ſicut & Abraham iuſtificatus ex fide eſt. Hi ergo hæredes ſunt promiſsionis Abrahæ,qui illi ſuccedunt,ſuſcipiētes fidem, in qua benedictus & iuſtificatus eſt Abra-

E ham. Teſtimonium ergo promiſsionis Abrahæ teſtamentum appellatur, vt poſt mortem eius hæredes eſsent in promiſsione filii eius facti per fidem. Quæ cauſa cucurrit vſque ad Chriſtum Abrahæ repromiſsum, vt poſt mortē Chriſti credētes,hæredes eſsent fidei Abrahæ per teſtamentum ſanguinis Chriſti. Donum ergo quod promiſsum eſt Abrahæ, filiiſque eius, in Chriſto ſolutum eſt: quāuis & ipſe Abraham conſecutus ſit donum hoc illic vbi inuentus eſt. ¶Quid ergo lex factorū poſita eſt,donec veniret ſemē cui promiſsū eſt?) Lex factorū,id eſt Moyſi,poſita eſt i medio inter cœptā promiſſionē & ſemē cui facta promiſsio eſt,hoc eſt inter Abrahā & Saluatorē. Ideo lōge data poſt factā ꝓmiſsionē,vt ipſa diſtinctione aliud lex,& aliud ꝓmiſsio videretur,vt populū dei à gentibus ſegregatū erudiret ſub dei timore,vt dignus fieret ad excipiendam promiſsionem, quæ eſt Chriſtus. Lex tamen factorum ideo dicitur,quia docet quæ deo iubente corporaliter fiant de ſacrificiis, de primogenitis,de decimis,& de cæteris talibus. ¶Diſpoſita per angelos in manu mediatoris.)Angelos dicit dei nuncios, id eſt, Moyſen,filium * Naue, & cæteros pro- *[Ieſum]
phetas vſque ad Ioānem Baptiſtā, de quo deus dicit: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam. Per hos er- Mala.3.
go lex ordinata, diſpoſita eſt à deo, in manu, id eſt,poteſtate ſaluatoris. Ipſe eſt enim mediator vel reconcilia
tor dei & hominum, vt ſaluet quos vult ex iis qui legem F
per ſupramemoratos angelos acceperunt. Ipſe enim
ait: Sicut enim pater ſuſcitat mortuos,& viuificat,ſic & Ioan.5.
filius quos vult viuificat. ¶Mediator autem vnius non eſt.)Sine dubio mediator,hoc eſt arbiter,non eſt vnius, ſed duorum. Cum enim duo populi inuicem aduerſum ſe dimicarent, ſemper diſsidentes & inimici diuerſitate doctrinæ,Saluator horum arbiter venit, amputās vtriſque populis per quod diſcordabant, vt poſsent eſse pacifici. Abſtulit ergo gentibus numerum deorum, & famulatum elemētorum, quod ſcandalum erat Hebræis. Abſtulit & Iudæis opera legis,id eſt, Neomenias,circunciſionem & curam ſabbati, & diſcretiones eſcarum, & cætera quæ abominabantur gentiles:& ſic facti ſunt pacifici,qui prius fuerāt inimici. Si ergo hęc ita ſe habent, quid eſt vt Galatæ hebetudine mentis arbitrum iſtum corrumpant, conuerſi ad Iudaiſmum? Iudicium enim Saluatoris in irritum ducunt, quando poſt factam pacem quaſi pœnitentes de ea, ſubiiciunt ſe illis quæ prius paci fuerāt inimica. Iuxta ſenſum ergo Galatarum Chriſtus arbiter non eſt, quia inducti in legem, de duobus populis vnum fecerunt: & vnius vtique populi arbiter nemo eſt. Hunc eundem ſenſum ad Epheſios proſequitur,dicens:Ipſe enim eſt pax noſtra,qui fecit vtraq; vnū, Ephe.2.

G & medium parietē macerię ſoluens inimicitiam in carne ſua, legem mādatorum in decretis euacuans, vt duos conderet in ſe in vno nouo homine faciens pacem. Si in vno nouo homine fecit pacem, ambobus vtique abſtulit per quod diſsidebant, & hoc eis ſtatuit data ſua lege, per quod eſsent pacifici. Hoc Galatæ irruperunt conuerſi ad Iudaiſmum. ¶ Deus autem vnus eſt.) Hoc dicit, ne Chriſtum prædicando deum, quem arbitrum dicit vni deo, prædicaſse putaretur contra legem & prophetas. Arbitrum ergo hunc per aſsumptionem carnis
1. Timo. 2. intelligi docet, ſicut dicit ad Timotheum: Arbiter dei & hominum homo IESVS Chriſtus. Iuxta autē quod deus eſt, à patre hunc non ſeparari, ſed vnum eſse cum patre. Siue enim pater, ſiue filius, deus vnus eſt. Deus enim naturæ nomen eſt & poteſtatis, quam in patre & filio indiuiduam manere ipſa nominum ratio docet. ¶ Lex igitur aduerſum promiſsa? Abſit.) Abſit vtiq;, quia non eſt lex inimica promiſsionis, quippe cum confirmet eam.
Deut. 18. Nam primus Moyſes dixit: Prophetam vobis excitabit deus de fratribus veſtris. Hoc dictum de Chriſto Petrus apoſtolus probat in Actis apoſtolorum ſeptimo cap. ¶ Si enim data eſset lex quæ poſsit viuificare, vere ex lege eſset iuſtitia.) Iuſtitiam hanc dicit, quæ apud deum imputatur iuſtitia, id eſt fidei, quia & lex habuit iuſtitiā, ſed ad præſens, non quia iuſtificaret apud deum. Remittere enim peccata non potuit, vt de peccatoribus faceret iuſtos, ſed ad hoc data eſt, vt terrori eſset, prouocans
H homines ad bonam vitam, irreuerentes puniens: Ideoq; non eſt data lex, quæ poſsit viuificare, ſed condemnare. ¶ Sed cōcluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide IESV Chriſti daretur credētibus,) Hunc ſenſum & ad Romanos 11. poſuit dicens: Concluſit deus omnia ſub peccato, vt omnium miſereatur. Hoc dicit quod ſuprà memoraui, quia lex ad hoc data eſt, vt peccatores reos ſe ſcirent apud deum. Manifeſtatis enim peccatis ſuis concluſi ſunt, vt ſe excuſare non poſsent, ſed quærerēt miſericordiā, vt veniēs qui promiſsus erat Abrahæ, fidem ſolam ab eis poſceret, quā habuit Abraham, vt & malorū ſuorum veniā & iuſtificationem mererentur. Hoc enim manifeſtauerat deus per Eſaiā prophetam, dicens: Veniet ex Sion qui eripiat & auertat impietatem ab Iacob: & hoc erit illis à me teſtamentum, cū abſtulero peccata eorum. ¶ Prius enim q̄ veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur, concluſi in eandem fidē, quæ incipiebat reuelari, hoc eſt quod dicit, quia antequā veniret Saluator, ſub legis cuſtodia agebamus ne peccaremus, vt venienti promiſsione digni eſsemus. Hæc enim ſpe lex tutos præſtabat nos, vt venienti Chriſto offerret nos, id eſt Iudæos. ¶ Itaq; lex pædagogus noſter fuit
I in Chriſto IESV, vt ex fide iuſtificaremur.) Idem ſenſus eſt, quia ſub cura legis eramus, donec veniret Chriſtus, qui nos credentes iuſtificaret. ¶ Veniēte autē fide, iam non ſub pędagogo ſumus. Omnes enim filii dei eſtis per fidem quæ eſt in Chriſto IESV.) Sub pędagogo qui agit, poteſtatis ſuæ non eſt. Paruulus enim & lubricus ad peccandum ſub pædagogi cura habetur. Veniente autem Chriſto, qui quaſi de minoribus facit maiores, liberati de poteſtate pædagogi, per ablutionem peccatorum facti ſumus filii dei, cum eſsemus ſerui peccati. ¶ Quotquot enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.) Hoc dicit quia credentes dum immutantur, Chriſtum induunt, quando hoc appellantur quod credunt. ¶ Non eſt Iudæus neque Græcus, non eſt ſeruus neque liber, non eſt maſculus neque fœmina. Omnes enim vos vnum eſtis in Chriſto IESV.) Nullam diſtantiam dicit credentium, vt nulli prędiudicetur quid fuerit antequam crederet. Omnibus enim his vnum decretum eſt donum. Apud deum enim nulla diſcretio perſonarum eſt, niſi morum & vitæ, vt homines vnius fidei meritis diſtinguantur, non perſonis. ¶ Si ergo vos omnes vnum eſtis in Chriſto IESV, ergo Abrahæ ſemen eſtis ſecundum promiſsionem hæredes.) Semen Abrahæ K ſunt omnes credentes, quia Abraham pater eſt omniū credentium. Et ſi filii ſunt, neceſsario & promiſsionis eius hæredes, vt conſequantur per fidem quod promiſſum eſt Abrahæ, vt participes ſint iuſtificationis eius in regno cælorum.

CAPVT QVARTVM.

DICO autem quod quandiu hæres paruulus eſt, nihil differt à ſeruo, cum ſit dominus omniū, ſed ſub curatoribus & actorib⁹ eſt vſq; ad præfinitum tēpus à patre.) Verum eſt, quia ius patres ordinauerunt, & vſque ad quam ætatem ſubiectus debeat eſse adultus, ſtatuerunt: ita vt quandiu paruulus eſt, libertate ſua vti non poſsit, neq; dominari quaſi hæres, ſed ſimilis propè ſeruis in conditione eſt curatorum vel actorū. Hoc exemplo probat eos qui ſub lege fuerunt, paruulos fuiſse circa meritum, nec libertatem habuiſse, quia in conditione legis erant ſubiecti cauſa peccati. ¶ Ita & nos cum eſsemus paruuli, ſub elementis huius mundi eramus ſubiecti.) In elementis neomenias ſignificat & ſabbatum. Neomenię enim ſunt dies Lunares, quos obſeruant Iudæi: Sabbatum verò dies requietionis. Antequam veniret ergo promiſsio, id eſt donum gratiæ dei, & purificans iuſtificaret credentes, quaſi imperfecti & paruuli per legem dei, ſubiecti eramus conſeruis quaſi pædagogis. Libertas enim noſtra obnoxia erat cauſa peccati. Nihil tamen de elementis ſperabant Iudæi, ſicut & Pagani, ſed creatorē deum venerabantur in creatura. ¶ At vbi venit plenitudo tēporis, miſit deus filium L ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret, vt filiorum adoptionem reciperemus.) Plenitudo temporis eſt completum tempus, quod præfinitum fuerat à deo patre quando mitteret filium ſuum, vt ex virgine factus quaſi homo naſceretur, ſubiiciens ſe legi vſq; ad tēpus baptiſmi, vt formam daret quomodo peccatores abluti, & à iugo legis erepti dignatione dei filii ei adoptarentur, ſicut promiſerat, redēpti ſanguine filii eius. Saluatorē autē neceſse erat fieri ſub lege, quaſi filium Abrahæ iuxta carnem, vt circunciſus appareret iis eſse qui promiſsus Abrahæ, venerat gentes iuſtificare per fidem, ſignum habens eius cui promiſſus fuerat. Ideo vltra neminem oportuit circūcidi, quia tandiu cucurrit ſignum, quoadu ſq; veniret qui promiſſus fuerat reſtaurare fidem, in qua iuſtificatus eſt Abraham in præputio, vt credentibus non opus ſit circunciſio. Abraham autē ideo circūciſus eſt, quia filium ſe credidit habiturum in quo omnes gentes benedicerētur. Ideo tandiu cucurrit ſignū, donec veniret qui erat pro- M miſsus. Si autem hoc crederetur quod credidit Abraham, non ſtetiſset circunciſio, ne forte opponeretur, quia ſi Abrahā credidit, & circunciſus eſt, quare non circunciduntur credentes? ¶ Quoniā autem eſtis filii dei, miſit deus ſpiritum filii ſui in corda noſtra clamantem Abba pater.) Ab his cœpit, q̄bus & ſcribit, dicēs: Quoniam autem eſtis filii dei, & ſubiungit Iudæos, cum ait: Miſit deus ſpiritum filii ſui in corda noſtra. Quando autē dixit gentes filios dei credentes in Chriſtum, quæ prius fuerant inimici, dubium non erat Iudæos credentes dici filios dei, quos cōſtat iam pridē hoc nomine nūcupatos. Nomen enim olim acceperant velut in imagine, vt poſtea confirmaretur per Chriſtum, quia ſine ſpiritu non erat plenum, Hoc eſt quod dicit & ad Romanos octauo cap. Ipſe ſpiritus reddet teſtimoniū ſpiritui noſtro quod ſumus filii dei. Vt enim probaremur adoptati eſse à deo in filios, ſpiritū ſuum dedit nobis, qui ſignum patris oſtendat in filios, vt quia hoc non auderemus dicere in infirmitate & indignitate noſtra, ſuggerat, vt audeam⁹ dicere, Abba, quod eſt pater. Deniq; Iudæis hoc iūdudum non eſt cōceſsū dicere. ¶ Itaq; iā non

A est seruus, sed filius.) Non est seruus, quia sublatus de potestate legis, socius factus est benedictionis proprii filii dei. ¶ Si autem filius, & hęres per deum.) Dubiū non est, quia ideo quis adoptat sibi filium, vt hæredē illum relinquat. Sed hęreditas ex morte alicuius prouenit. Quid est ergo vt mortales hęredes eius dicātur, qui sem per viuit? Sed scriptura more nostro loquitur, vt intelligere possimus. Vt enim ostendat daturum patrem filiis de bonis suis, hæc quæ daturus est, hęreditatem appellat. ¶ Sed tunc quidē ignorantes deum, iis qui non sunt dii, seruiebatis.) Quoniam prius per ignorantiam peccabant seruientes idolis, facile illis ignotum significat?
Gene.20. sicut dicit in Genesi Abimelech ad deum: Domine, inquit, nunquid gentem ignorantem perdes? ¶ Nunc aūt cognoscentes deum, immo vero cogniti à deo, quomodo iterū cōuertimini ad infirma & egena elemēta, quibus denuo seruire vultis?) Graue illorum admissum notat, quia post agnitionem dei, ea quæ paganorum sunt, sequi cœperant. Et plus addit, quia non isti cognouerūt deum, sed magis cogniti à deo sunt. Cum enim hi non quærerent deum, aduocauit eos ad suam gratiam: & hi ingrati, ad ea conuerti cœperant quæ tunc colebāt quā
B do ignorabant deum, vt venerarentur infirma & egena elementa, & non tota mēte Christum, in quo omnis inhabitat diuinitas. Infirma & egena dicit elementa, quia imperfecta sunt. Ad regēdum enim mundum inuicem egent sui: in Christo enim perfecta salus est. ¶ Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos.) Quæ elementa dixerit, nunc declarat. Diem Sol facit, menses cursus Lunæ. Tempora vero sunt ver, æstas, autumnus hyems. quatuor hæc completo numero proprio faciunt annum. Dies ergo obseruant qui dicunt, vtputa, Crasti no proficiscendum non est. Post crastinum enim non debet aliquid inchoari. & sic solent magis decipi. Hi autem colunt menses, qui cursus Lunæ perscrutantur, dicentes, vtputa Septima Luna strumēta confici non debent. nona iterum Luna seruum emptum vtputa domum duci non oportet. & per hæc facilius solent aduersa prouenire. Tempora vero sic obseruant, cū dicunt. Hodie veris initium est, festiuitas est, post cras Vulcanalia sunt. Et talia iterum aiunt. Posterum est, domum egredi non licet. Annos sic colunt, cum dicūt: kalendis Ianuariis nouus est annus. quasi non quotidie anni impleantur. Sed vt Iani illius recolant memoriam bifrontis, hac superstitione vtuntur, quæ longe debet esse à seruis dei. Si enim deꝰ ex toto corde diligatur, ipso ꝓpitio nulla debet esse formido neq; suspicio harū rerū. Prospere enim potest cedere quicquid simpliciter sub dei deuotione fit. ¶ Timeo vos ne frustra laborauerim in
C vobis.) Duplici genere subuersi fuerant Galatæ, vt post dei gratiā nō solum ad legē cōuerterentur, sed ad errores pristinos. Inducti enim vel euersi in legem, facile declinarant ad obseruantiam dierum & mensium. Sabbati enim obseruatio & Neomeniarum attraxerunt illos ad hæc. Ideóq; timeo vos, inquit, ne sine causa laborauerim in vobis. Sic enim vibebat eos in peius proficere, vt possent etiam à Christo penitus recedere. ¶ Estote sicut & ego, quia & ego sicut vos.) Hoc dicit vt dent operam corrigendi se, quia non est impossibile vt sint sicut ipse, quia & ipse hoc erat: id est, homo, quod & illi: & cū fuisset in errore persequens Ecclesiam, correptus cōuertit se. ¶ Fratres, obsecro vos, nihil mihi nocuistis.) Nūc mitius agit cum eis, & bona eorum incipit memorare, vt post magnas correptiones bona opera sua audientes recrearentur, & data opera reformarent se, ne obiurgationibus diutius pressi, asperiores fierent exacerbati. nihil tamen sibi nocuisse illos dicit. Ipsis enim oberat delictū illorū. Apostolus enim impleuerat officium dispēsationis sibi creditæ, vt omni cum diligentia prædicaret eis: sicut dicit dominus ad prophetam Ezechiel: Tu, inquit, prædica. si te audierint, lucraberis eos. si quo minus, tu saluabis animam tuam. ¶ Scitis quia per infir- D
mitatem carnis euangelizaui vobis iam pridem, & tentationem vestram in carne mea non spreuistis neq; respuistis.) In memoriam reuocat illis tempus quādo primū prædicauit illis Euāgelium dei. Ipso enim tempore iniuriis agebatur Apostolus, & cædibus infirmabatur. Infirmus enim videtur qui humiliatur, & non resistit propter Euangelium dei. & in hoc laudat constantiam eorum, quia non sunt abstracti à fide. Iniuria enim apostoli tentationes erant Galatarum, in qua firmi inuenti sunt, non dubitantes de fide. Possent enim scandalū passi dicere: Quæ est virtus aut spes in hac fide, quando minister eius sic humiliatur? Sed quia iam animum futuris spebus infecerant, præsentes exitus pro Christi nomine non pertimescebant, certi fidem nostrā non in terris, sed in cælis habere dignitatem, & pro his tribulationibus magna rependi præmia. Ruborē illis incutit, qa post hæc laudabilia circunuenti fuerant, vt vituperabiles viderentur. ¶ Sed sicut angelum dei excepistis me, sicut Christum IESVM.) Hoc magis laudat in eis, quia presuris non deformatus est apud eos, sed commendatus, scientib⁹ pro iis qui credunt, pati illum exitia. Sicut ergo angelum dei exceperunt Apostolum, credētes donum dei esse quod prædicat: sic ei deferentes, quasi ipsi E
authori domino IESV Christo. ¶ Quæ ergo erat beatitudo vestra?) Beatos hos fuisse dicit apud cæteras ecclesias, per id quod apostoli iniuriis non frangebantur, sed crescebant in fide. ¶ Testis enim sum vobis, quia si fieri potuisset, oculos vestros eruisetis, & dedisetis mihi.) Votum eorum circa religionem tam plenum ostendit fuisse, vt non solū bene ab eis susceptus sit, sed & fortes in fide inuēti sint: &, quod ad laudem magis proficit, omnia penè sua illi obtulerint profligāda. Hinc plus dolet, quia tanta charitas subuersa fuerat praua doctrina.
¶ Ergo inimicus vobis factus sum verū dicens vobis?) Hoc dicit, quia non potest fieri vt inimicus, inquit, ego vobis sim, quorum tanta sensi obsequia. Sed quia nemo se argui vult errantē, idcirco inimicus vobis videor, iuste vos reprehendens. ¶ Æmulātur vos non bene, sed excludere vos volūt, vt eos æmulemini.) Inuidia Iudæorum subuersos eos significat. Videntes enim sic illos proficere in Euangelio, & tantam habere charitatem in Apostolo, id egerunt, quatenus illos deciperent. Erant enim legis causa apostoli inimici, vt manente nomine saluatoris, facerent eos Iudæos, gaudentes in euersione eorum. Non enim patiebantur vt gratiam sibi promissam audirent incircuncisis gentibus datam. Ideo imitatores suos illos voluerunt fieri, vt more eorum circūci F
derentur. ¶ Æmulamini autē meliora dona. Bonum æmulamini semper, & non solum cum præsens sum apud vos.) Meliora dona spiritalia sunt, quæ imitati habebūt effectum apud deum. Hæc spiritalia & bona sunt, quæ vult vt semper imitētur: nō ad tēpus, sicut pridem, aut se præsente tantum, post autem ad aliud conuertantur, sed vult illos de cætero perseuerare in bono. ¶ Filioli mei quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis.) Primum per fidem illos genuerat in baptismo, sed quia velut per abortum nati, deformati, & infirmi inuenti sunt, nunc cum dolore consilii reformat eos in Christum. Concipientes enim fidem, & sensum fidei minime aduertentes, formatum Christum in animis suis negantur habere. Si enim intellexissent gratiā dei in Christo, post fidem in Iudaismū traducti non essent. ¶ Vellem autem præsens esse nunc apud vos, & mutare vocem meā, quia confundor in vobis.) Præsens vult arguere illos, vt mutet vocem suam de laude in vituperationem eorum, vt duplici genere confundantur, & de errore suo, & rubore apostoli quē patiebatur apud eos quibus illos prætulerat. ¶ Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legē non legistis? Scriptum est enim quia Abrahā duos filios habuit, vnū ex ancilla, & vnū de libera.)

G Hoc in Geneſi habetur,quia cum Sara generare nō poſ
ſet,erat enim ſterilis, Agar ancillam ſuam obtulit viro
ſuo Abrahæ in cōcubinam,vt quod generaret,adopta-
ret ſibi Sic factū eſt vt Agar naſceretur Iſmahel. Poſt
autem nutu dei promiſsus eſt Abrahæ filius de Sara vxo
re ſua,quæ erat ſterilis.hæc peperit Abrahæ Iſaac.Tunc
cœpit Abraham duos habere filios, vnum de ancilla, &
vnum de libera. ❧ Sed quidem qui de ancilla, ſecun-
dum carnem natus eſt:qui autem de libera, per repro-
miſsionem quæ ſunt per Allegoriam dicta.) Iſmahel,
qui ex ancilla Agar natus eſt,ſecundum carnem natus
eſt,quia iuxta conſuetudinē natus eſt. Iſaac verò non ſe
cundum conſuetudinē, ſed ſecundū prouidētiā dei vir
tute natus eſt,quippe cūm Sara & anus eſset, & ſterilis.
In typum enim Chriſti natus eſt iſaac. Ideo hæc per al-
legoriam aſserit dicta,vt aliud ex alio ſignificent perſo
næ Iſmahel & Iſaac.Iſamahel enim Iudæorū ſignificat
natiuitatem,vel eorum qui ſerui peccati ſunt: Iſaac ve-
ro Chriſtianorum,qui in libertate naſcuntur. Liber enī
fit qui accipit remiſsionem peccatorū. ❧ Hęc enim ſūt
duo teſtamenta.) Moyſes accipiens ſanguinem vituli in
H cratera.aſperſit populum dicens: Hic eſt ſanguis teſta-
menti quod diſpoſuit deus ad vos. Hoc eſt quod dixit.
¶ Vnū quidē à monte Sina in ſeruitutē generans, quod
eſt Agar.) Lex enim in monte Sina data eſt,quam Moy-
ſes recitans populo,librum hunc teſtamenti appellauit
& tunc aſperſit populum ſanguine,ſicut dixit. Hæc lex
reos tenuit peccatores,& cœperunt ſerui eſse peccati,fa
cti filii Agar quaſi ancillæ. ¶ Sina autem mōs eſt in A-
rabia,qui cōiungitur huic quæ nunc eſt Hieruſalē, ſer-
uiens cū filiis ſuis.) Cauſam Agar ſignificare dicit Hie-
ruſalem terrenam,id eſt,ſynagogam,quæ in ſeruitutem
generat,quia quos generat, ſub peccato ſunt. ¶ Illa au
tem quæ ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt. quæ eſt ma-
ter noſtra. Hæc quam matrem noſtram dicit,regula eſt
myſterii dominici,per quam renaſcimur in libertatem,
ſicut & ipſa libera eſt. Ideo & cæleſtis dicitur, quia cæ-
lum ſedes eius eſt:& quos generat,ibi erunt cum ea ſicut
Ioan.17. dicit dominus:Pater,quos dediſti mihi, volo vt vbi ego
ſuero, & hi ſint mecum. Hæc eſt vita,quia immortalita-
te donantur qui credentes renaſcuntur per eā. Sic ete-
Ioan.1. nim de domino dictum eſt,quia quod factum eſt in illo,
Ioan.5. vita erat. Sicut enim pater habet vitam, ita dedit & filio
vitam,& vita erat lux hominum:Hæc vita & lux,& ma-
ter fidelium eſt. In Eſaia hoc habetur,quod ſubiectum
Eſa.54. eſt. ¶ Scriptum eſt enim: Lætare ſterilis, quæ nō paris,
erumpe,& exclama quæ non parturis,quia multi filii de
ſertæ magis q̄ eius quæ habet virum.) Hanc terrenam
I Hieruſalem virum habere dicit, quia ſecundum carnē
generat:illam autem cæleſtē Hieruſalē, quam dicit ma-
trē noſtrā,ſterilem appellat,quia nō parit ſecundū car-
nem,nec dolores patitur:hoc eſt,non parturit. Generat
autem ſine paſsione ſpiritaliter exclamans in lætitia,
qa deſerta aliquādo, (à quo niſi ab Adam, quia deſerta
vita ſecutus eſt mortē?) nunc plures filios habet q̄ hæc
quæ habet virū,id eſt,quæ carnaliter generat. Multo enī
Abac.7. plures ſunt Chriſtiani Iudæis,ſicut dicitur in Apocaly-
pſi:Et vidi turbā magnā quā dinumerare nemo poterat
ex omni tribu & gente. ¶ Vos autem fratres ſecundum
Iſaac promiſsionis filii eſtis.) Hoc eſt nō carnis filios eſ
ſe,ſed dei,quia Iſaac in typum natus eſt filii dei: & vult
eos ſubintelligere,quia facti filii dei conuerſi ſunt vt eſ
ſent filii carnis.ſi verò reſipiſcant,ſunt filii dei. ¶ Sed
quomodo tunc,qui ſecūdū carnē natus fuerat,perſe-
quebatur eum qui ſecūdū ſpiritum:ita & nunc.) Nō ſo
lum Iſmahel ſecundum carnem natus eſt, ſed & Eſau,
quia & ipſe in populi Iudaici typum natus eſt. De quo
Mala.1. in Malachia propheta ſcriptum eſt: Iacob dilexi, Eſau
vero odio habui. Hic perſequebatur Iacob,qui in popu
li Chriſtiani figura vocatus eſt Iſrael,hoc eſt,homo vi-
dēs deū. Similiter & Iudæos per inuidiā perſequi ſignifi
cauit Chriſtianos, vnde data opa Galatas euerterāt cæ K
nali aſtutia. ¶ Sed quid dicit ſcriptura? Eiice ancillam, Genē.21.
& filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum fi-
lio meo Iſaac.) Hæc verba Saræ ſunt, quę typum habet
Hieruſalem cæleſtis,de promiſsione generans Iſaac, vt
eiecto filio ancillæ, id eſt:Iudæo populo incredulitatis
cauſa abiecto,(ſerui enim peccati ſunt,quibus data re-
miſsio peccatorum non eſt) hæres ſit filius liberæ illius
Hieruſalem ſupernæ,qui eſt populus nouus regni cælo
rum. ¶ Itaque nōn ſumus ancillæ filii,ſed liberæ,qua li
bertate nos Chriſtus liberauit.) Fuimus igitur ancillæ fi
lii,dum peccatis eramus obnoxii: ſed accepta remiſsio
ne peccatorum à Chriſto liberati ſumus.

CAPVT QVINTVM.

STATE ergo,& nolite iterum ſeruitutis iu
go contineri.) Standum monet in accep-
ta gratia,ne redeuntes ad vetera, amittāt
donum libertatis,quod fuerunt conſecu-
ti. ❧ Ecce ego Paulus dico vobis, quia ſi
circuncidamini, Chriſtus vobis nihil proderit.) Nunc
apertè veritatis & authoritatis ſuæ vim non tacet,dicēs: L
Ecce ego Paulus dico vobis,id eſt,ego magiſter gentiū,
cuius opus eſtis in Chriſto,palam vobis dico,quia nihil
proderit vobis Chriſtus, ſi circuncidamini. Ipſe enim
dominus ait: Lex & prophetæ vſq; ad Ioannem, ex quo Luc.16.
regnum cælorū prædicatur. Antequā ergo noua incipe
ret prædicatio,oportuit circuncidi:nunc autē lege fidei
ſuccedēte,ea ſequenda ſunt quę rudis veritas iubet,quia
vetus & nouum admiſceri non debēt,authoritate domi
ni prædicantis. Ait enim: Nemo enim additamētū rudis Matt.9.
panni aſsuit veſtimento veteri: tollit enim fortitudinē
eius à veſtimento,& maior fit ſciſsura. ac per hoc non
ſolum nihil proderit fideli addita circuncisio,ſed obe-
rit. Maius enim malum eſt ex libero ſeruum fieri,quàm
naſci. ¶ Teſtificor autem omni homini circuncidenti
ſe,quia debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ.) Poſsunt
aliqui legem aliquatenus ſeruare, & non circūcidi. Nā
multi Romanorū in Iudęa ſeruabāt legē ĩcircūciſi. Vn
de dicit Paulꝰ Apoſtolus ad Agrippam regē Iudææ: Scio Actuū.26
rex Agrippa,credis prophetis:ſcio quia credis. Et Cēturio,cuiꝰ ſeruus erat moritur,qui mittens ad IESVM,ro
gabat vt veniret,& ſanaret ſeruum eius: cui teſtimoniū
perhibentes Iudæi,dicebāt ad IESVM. Dignus eſt vt præ Luc.7.
ſtes ei,diligit enim gentem noſtram, & Synagogam ip-
ſe ædificauit nobis. Nemo tamen circunciſus non totā
legem ſeruat. Debitor eſt enim, quia circūciſis data eſt
lex. Hoc ideo dixi,quia tam hebetes ſe oſtendebant, vt M
digni eſsēt omnia onera legis portare. ¶ Euacuati eſtis
à Chriſto.) Quibus nihil prodeſt Chriſtꝰ, euacuati ſūt
à Chriſto. Erant enim gratia eius pleni, qua recedente
euacuati ſunt. His enim loquitur, qui poſt acceptū do-
num gratię dei circuncidi ſe maluerunt. ¶ Qui in lege
iuſtificamini, à gratia excidiſtis.) Iuſtitia legis eſt,ſi ſer-
uētur quæ data ſunt. Ideòq; qui in his iuſtificari ſe vult
poſt fidem, amittit gratiam: quia ad hoc venit donum
dei,vt ceſsantibus oneribus legis iuſtificaret credentes
apud deum. ¶ Nos enim ſpiritu ex fide ſpem iuſtitiæ ex
pectamus. In Chriſto enim IESV neque circunciſio ali
quid valet,neque præputium, ſed fides, quæ per charita
tem operatur.) Apertum eſt quod dicit, quia ſpes iuſti-
ficationis in fide eſt per ſpiritum,nō per opera legis. In
fide enim ſpiritaliter ſeruitur deo deuotione mentis, &
puritate cordis. Vnde dicit dominus ad Samaritanam:
Deus ſpiritus eſt,& adorantes eum, in ſpiritu & verita Ioan.4.
te adorare oportet. Ac per hoc neque præputium valet
quicquā,neq; circunciſio,ſed ſola fides opus eſt in cha-
ritate ad iuſtificationem. Fides enim charitate fraterna
debet muniri,vt perfectio ſit credentis. Deniq; ſaluator
quod primū mādatū eſset interroganti ſcribæ reſpōdit

A Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex
Matt.22. tota anima tua, & proximum tuum tanquam teipsum. In his, inquit, duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ. Imperfecta sunt itaque cætera, quando in his duobus mandatis perfectio continetur. ❧ Currebatis bene, quis vos impedivit veritati non obedire?) Exercitium illorum in opere fidei bonum fuisse testatur, sed nequitia malorum hominum detentos, ne cursum suum efficacia perseuerante consummarent: vnde vt resipiscant hortatur, de cætero nulli eorum credentes, qui vt opera legis seruanda suaderent, euangelicæ veritati nō eos obedire sinebant. ¶ Suasio vestra non est à deo, qui vocat vos.) Verum est, quia humano consilio hoc agebant Iudæi, vt mitterent eos sub legis iugum: non dei iudicio, qui vocabat eos per Apostolum suum ad gratiā. ❧ Modicum fermentum totam massam corrumpit.) Hoc dicit quia licet quippiam legis admiscentes fidei, violant fidem, ne habeat fructum, aut sit acceptabilis. Hoc ideo adiecit, ne forte incolumen se putarent habere gratiam fidei, si pauca legis obseruarent. ¶ Ego cōfido in vobis in domino, quia nihil aliud sentietis. Hac spe se dicit fidere de iis, quia non sponte, sed circunuenti erroris viam intrauerant. Ideo ostenso vero itinere, facile eos posse reuerti confidit. ¶ Qui autem conturbat
B vos, portabit iudicium, quicunque fuerit.) Quomodo qui errantem cōuerti facit, remunerandus est, dicēte Iacobo apostolo in epistola sua: Qui conuerti fecerit pec
Iacob.5. catorem, saluabit animam eius, & operiet multitudinē peccatorum suorū: ita & qui recta incedētem via, iter in deuium cogit flectere, damnationem consequitur, quicū q; fuerit. Hoc propter hos subiicit, ne qui sibi meritum defenderent eò quod filii essent Abrahæ iuxta carnem. Denique exaltantes se dicunt ad IESVM: Nos filii Abra
Ioan.8. hæ sumus. ¶ Ego autem fratres si circuncisionem prædico, quid adhuc persecutionem patior?) Apertum est quod dicit. Ideo enim quasi inimicus à Iudæis habebatur, & non desinebant à persecutione eius, quia circuncisionem iam nō stare docebat. Denique Iudeis compellentib⁹, & sæpenumerò falsas accusationes contra eum deferentibus, obliquum iudicem videns, coactus appellauit Cæsarem. ¶ Ergo euacuatum est scandalum crucis?) Scandalum erat Iudæis prædicatio crucis, quia sabbatum & circuncisionem euacuabat. Si autem admitteret circuncisionem, non esset scandalum, & pacifici essent nobis Iudæi. Nam dicebāt de Saluatore. Non est ho
Ioan.9. mo à deo, qui sabbatum non custodit. ¶ Vtinam & abscindantur ii qui vos subuertunt.) Tale est hoc, quale & illud ad Corinthios in prima, capi. xvi. Qui nō, inquit, amat dominū IESVM, sit anathema. Ex ipso grege morC bido sunt & ii, quos sociat sententiæ eorum, vt abscindantur à misericordia dei, qui Galatas dei gratia exuerunt: & non solum spiritaliter, sed & carnaliter hos maledicit, vt quia circuncidi Galatas cogebant, ipsi abscinderentur, vt multiplicaretur his dolor corporis. ¶ Vos autem in libertatē vocati estis fratres.) In libertatē vocati sunt, quia cum peccatis essent obnoxii, dei gratiā accipiētes, remissa delictorum liberati sunt. ¶ Tantum ne libertatē in occasionē carnis detis.) Hoc dicit ne acceptam libertatem occasio carnis adimat. Ad hoc enim circuncidi eos volebant, vt in conditionem legis intrarēt. Ideo monet ne dēt occasionem consentiendi eis. ¶ Sed per dilectionē spiritus seruite vobis inuicē.) Nō per affectū carnis charitatem habēdam, sed per spiritum exhortatur, vt inuicē sibi subiecti sint. ¶ Vniuersa enim lex in vobis vno verbo impleatur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.) Hoc scriptum est in Leuitico, quod supra
Leui.19. dictū est, quia perfectio salutis p dilectionē in operatur: quia qui non diligit fratrem, non diligit deum, dicit Ioānes apostolus. ¶ Quòd si mordetis inuicē, & criminatis videte ne ab inuicem consumamini.) Manifestum est quia dissensio fratrum inimica dilectionis est. Ideo monet vt pacifici sint proficientes in bono. Contentiones D
enim generant iurgium, cuius fructus est vitæ consumptio. ¶ Dico autem, spiritu ambulate, & concupiscētiā carnis non perficietis.) Postquā à lege factorū eos prohibuit, in qua sunt præcepta carnalia, nunc vt à vitiis carnis se abstineāt præcipit. Hic enim spiritu ambulāt, qui fugit peccata. ¶ Nam caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus verò aduersus carnem: hæc enim sibi inuicem aduersantur, vt non ea quæ vultis faciatis.) Duas leges proponit, sicut facit & in epistola ad Romanos, quæ inuicem aduersæ sunt, vnam dei, alteram peccati. Quæ ideo in carne significatur, quid visibilibus oblectatur cupido peccatorum, vt his sibi aduersantibus, medius homo non ea quæ vult agat. Diuina enim lex premit & fugat legem peccati, consulens homini vt vigorem naturæ suæ custodiat, ne capiatur illecebris. Illa ecōtrà in infidis agens lacessit hominem blanditiis, vt spernat præceptum legis diuinæ. Cùm ergo consenserit homo legi dei, cōtradicit lex peccati, suadens homini ne faciat qđ imperat lex diuina. Ediuersò autem lex dei reuocat hominem, ne faciat quod suggerit lex peccati. Quod quidem homo non videt esse absurdum. scit enim naturæ suæ cōgruere si faciat quod imperat lex dei. Deniq; gaudet quando hæc agit. Cùm autem ea operatur quæ sug- E
gerit lex peccati, videt se turpem, & horret post factum. Ideoq; legis spiritus præcepta seruanda sunt, & carnalia fugienda. Ipsa enim conscientia se accusat si ei cōsentiat, sciēs horrori esse quę suggerit lex peccati. ¶ Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege.) Nō est obscurū quia qui ducem habet spiritum sanctū, nō errat. Lex enī errantibus dominatur: sicut alio loco dicit: Iusto non est lex posita. ¶ Manifesta autem sunt opera carnis, quæ 1.Timo.1
sunt adulterium, fornicatio, impuritas, obscœnitas, idolatria, veneficia, inimicitię, cōtentiones, simulationes, iræ, simultates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietas, comessationes, & quæ sunt his similia, quæ prædico vobis, sicut & prædixi, quod ii qui talia agunt, regni dei hæreditatem non consequentur.) Hæc omnia & his similia legis peccati membra sunt, quæ Apostolus opera carnis appellat: quia errores isti ex mundo sunt, ex quo & caro. Omnia nanque peccata deforis oriūtur ex parte carnis, non ex parte spiritus: ideo nō absurde opera carnis dicuntur. ❧ Fructus vero spiritus est charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, spes, lenitas, cōtinentia, castitas, bonitas: aduersus huiusmodi non est lex. Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerūt cū vitiis & concupiscentiis.) Non dixit opera spiritus charitas est, sed fructus spiritus. Lex enim spiritus hæc quæ su- F
pra memorauit fructificat, vt ex his hæreditas regni cælorum quæratur. Qui enim Christo deuoti sunt, hos dicit Christos, id est, vnctos. Hi carnem, id est mundum crucifigunt, quando hæc ex quibus errores oriuntur, cō dēnant. Hunc sensum & Ioannes Apostolus secut⁹ ait, 1.Ioan.2
Nolite diligere hunc mundum, neq; ea quæ in hoc mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas patris in illo: quia omne quod in hoc mundo est, cōcupiscētia carnis est, & concupiscentia oculorū. Qui ergo mundū & quod in mūdo est, nō cōcupiscit, hic carnē crucifigit. Neq; enim corpori humano hæc vitia adscribēda sunt, id est, idololatria, veneficia, hæreses, inuidiæ, inimicitiæ, iræ, & talia. Sed ideo carnalia dicūtur, quia ex parte mūdi sunt, sicut supra memorauī. Interea non ampli⁹q̄ decem res posuit quas fructus spiritus significat, vt in his omnia complexus videatur secundū tabulas testamenti dei, in quibus non amplius q̄ decem verba mandatorum tradita sunt. ❧ Si spiritu viuimus, spiritu ambulemus. Non simus inanem gloriam sectantes, inuicem prouocantes, inuicem inuidētes.) Hoc dicit quia si bene & honestè viuimus, bonos debem⁹ habere & mores. Hoc est enim spiritu viuere, intaminatam vitam habere: & sic spiritu ambulamus, si paci studeamus. hæc enim

G parit charitatem. Inanis autem gloria est velle vincere vbi præmium non est, vt quis studium habeat contentionis & æmulationis, sciens quia hæc generat discordias & lites. Seruum autem, inquit, domini non oportet litigare. Bonæ enim vitæ fructus aridos facit, perdens spem promissam castæ conuersationis. Bona enim & casta vita moribus ornanda est, & benevolentia locupletanda.

CAPVT SEXTVM.

FRATRES, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, humiliate huiusmodi in spiritu mansuetudinis: considerans temetipsum, ne & tu tenteris. Inuicem onera vestra portate.) Nunc hos alloquitur qui firmiores erant, ne inflatione bonæ vitæ, eum qui forte à peccato circunuētus fuisset, spernendum putarent & abiiciendum. ideóq; consulendum his. Cum mansuetudine enim prouocandi sunt ad reformandos se: quia si acrius quasi ex authoritate
H fuerint correpti, non se patientur argui, sed & defendere incipient se, ne turpes videantur: & incipient peiores fieri. Tolle enim hominem à contentione & audacia, & habebis eum subiectum. Humilitas enim etiã superbos solet inclinare. Et vt cum tota animi lenitate fieret, adiecit, Ne & tu tenteris: vt vel hac causa non sperneret peccatorem, sciens & se posse peccare. ¶ Et sic implebitis legem Christi.) Lex enim Christi omnes saluos vult fieri, ac per hoc qui fratri peccanti consulit vt redeat ad ꝓpositum, implet voluntatem Christi. ❧ Si enim quis videtur sibi esse aliquid, cum nihil sit, seipsum seducit. Opus enim suum probet vnusquisq;, & tunc in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero.) Verum est. nec latet quenquam, quia si actus nostros & mente consideremus, nulli nos anteponimus, & nec facile quēquā iudicamus. Qui enim extollitur quasi aliquid sit, errat: nescit enim qa de humilitate crescitur. Verba enim saluatoris & gesta ante oculos non habet, qui cum sit omnium dominus, humiliauit se, vt nobis formã daret quid sequi deberem⁹, si crescere velimus: & si nos erigerem⁹, inclinaremur: quod facit imperitia cordis iflati, vt apud homines commendatior videatur. Spernens enim & despiciens peccatores, iustum se videri contendit, sicut & pharisæus ille quem dominus denotat. Nunquid nō vere hic imperitus est qui præsentis gloriæ cupidus est? Nũ quid non vere de futuris desperans, qui mercedem iustitiæ in prę̃senti vult consequi? Quare? quia non est iust⁹
I in opere, sed per fallaciam fingit iustitiã. Qui enim vult iustus esse, alterum sibi præponit vt vere iustus sit. Vnusquisq; enim plus mala sua nouit quàm alterius. ¶ Vnusquisq; enim sarcinam suam portabit.) Ad postremum hoc voluit innotescere superbis, quia non coinquinatur quis alieno peccato, dummodo dissentiat, vt nemo vereatur se iungere peccatori, aut accedentem ad se suscipere, vt eum lucretur. ¶ Cōmunicet autem is qui catechizatur, hoc est, qui verbũ audiens est: ei qui catechizat, in omnibus bonis.) Hoc dicit, vt doctoribus audientes communicent in omnibus bonis. Si autem aliter agant quàm docent, in his illis non communicandũ, sed dissentiẽdũ, vt magis lex tibi dux sit q̃ homo. Sibi enim oberit, non tibi: quia quæ docuerit, obseruas. ¶ Nolite errare, deus non deridetur.) Nemini dubium est deo imposturã fieri non posse, sed hoc ab eo vnumquenq; cōsequi quod meretur. ¶ Quod enim quis seminauerit, hoc & metet. Qui enim seminauerit in carne sua, ex carne metet & corruptionem.) Hic carnalia vitia quæ in carne admitti solent, significat, vt qui carnem suam corruperit, sciat se corruptelę futurum obnoxium. Corrumpit autem corpus qui inconcessa præsumit. ¶ Qui vero seminauerit in spiritu, de spiritu metet vitam æternã.) Homo Christianus spiritu cōstat & carne. Homo enim K
ad cōparationẽ sancti spiritus caro est. Cum ergo spiritui dat assensum cohibens se ab iis quæ contraria sunt, spiritaliter seminat, vt possit metere vitam æternã. Testimoniũ eni spiritus accipit, & ĩmortalitatẽ loco mercedis. Sicut enim qui corrũpit dehonestãs corpus suũ, nō ad æternitatem sed ad corruptionem pertinebit: ita & qui intaminatum se custodit, vitam æternam consequetur. Hæc est enim æterna vita, viuere sine pœna, habere & gloriam, Nam si hic ad præsens qui in solicitudine est, negat se viuere: quãto magis vbi alienus à deo ignem tortorem patietur. ¶ Bonum autẽ faciẽtes nō deficiamus, tẽpore enim suo metemus infatigabiles.) Hoc dicit quia qui fortis est ad seminãdum, fortis erit ad metẽdum. id est, sic recipiet, quomodo facit. Ideo prōptos nos ad benefaciẽdum esse hortatur, nec fastidiũ pati debere, securos quia pro paruis magna recipiemus, & pro terrenis æterna tempore quo promisit deus. ¶ Ergo dũ tẽpus habemus, operemur bonum ad omnes.) Gentiles tempus habẽt operandi malũ. Homines enim sine deo, quomodo possunt operari bonum? Christiani autẽ facti, tẽpus habent operandi bonum ad omnes homines, L
vt post acceptam fidem bonum opus proficiat mercedi promissę. Tẽpus enim idcirco conceditur vitæ, vt iam iuste versemur exemplũ dãtes gẽtilibus. ❧ Maxime autem ad domesticos fidei.) Verum est, quia faciliores & propensiores in bono circa fratres esse debemus, quia inuicem sumus membra. Huic ergo rei inseruiendum quæ prodest, non circuncisioni rei nũc inani. ❧ Scitote qualib⁹ literis scripsi vobis mea manu.) Authoritatẽ dat epistolæ suæ. Cum enim dicit, Ego scripsi mea manu, obediri vult literis his. Vbi enim hologrāpha manus est, falsum dici non potest, ne forte circunuenti excusarent de epistola, quasi aut falsa esset, aut non esset apostoli, nolẽtes se reprehẽdi. ¶ Quicunq; volunt placere in carne, hi cogunt vos circuncidi, ne crucis Christi persecutionẽ patiãtur.) In carne placere, hominib⁹ placere significat. Vt enim Iudæis propitiis aut nō infensis viuerẽt, quos pseudo apostolos dicit, sic Christũ prædicabãt, vt & legẽ seruandam docerent. Quod apostolus nunquã metuit, sed constanter quod verum est non tacuit, & sibi & his prouidẽs quos docebat. Denicq; ego, Actuũ. 21.
inquit, non solum ligari, sed & mori parat⁹ sum in Hierosolyma pro nomine domini nostri IESV Christi.
¶ Neq; enim hi ipsi qui circũcisi sunt, legẽ custodiunt, sed volunt vos circũcidi, vt in vestra carne glorientur) Tale est hoc quale & illud dictũ ad apostolũ Petrum: Si tu cum sis Iudæus gentiliter viuis: quomodo cōpellis gẽtes Iudaizare? Ita & hi cum ipsi legem non custodirent, M
conuersantes iniuste: circuncisionem zelabantur, vt ꝓinde vindices & amatores legis viderentur: cum constet hunc legẽ defendere & custodire qui iustitias eius exequitur, & mandatum quod ad vitam pertinens datũ est, non prętermittit. Talis ergo Galatarum excusatio erat. Hæc dicit, vt vel sic intelligant quia illudebantur velut stulti & hebetes de quorũ doloribus gloriarẽtur. ¶ Mihi verò absit gloriari, nisi in cruce domini nostri IESV Christi, per quem mihi mũdus crucifixus est, & ego mũdo.) Quomodo pseudo apostoli tribulationes pro nomine Christi quasi nihil profuturas per hypocrisin redimebant erubescentes in his, ita & apostolus gloriabatur de his, sciens magnam pro istis fore mercedem, quēadmodum & coapostoli eius, sicut scriptum est in Actis apostolorum: Tunc, inquit, cæsi exierunt Apostoli de concilio, gaudentes quia digni habiti sunt pro nomine Actuũ. 5.
Christi contumeliam pati. Cuius ergo omnis spes in Christo est, hic gloriatur in cruce eius, huic & mundus crucifixus est, certus amorem crucis Christi vitam esse, mundi verò amorem parere mortem. Inuicem ergo sibi mortui sunt, & mundus apostolo, & apostolus mundo, dum nihil concupiscit apostolus mundi, & dum ni-

A hil habet mundus ſuum quod agnoſcat in apoſtolo, ſi-
Ioan.14. cut & dominus ait: Ecce, inquit, princeps huius mundi venit, & in me inuenit nihil. ¶ Neq; enim circuncisio quicquam eſt, neque præputium, ſed noua creatura. Et quotquot hãc regulam ſequuntur, pax ſuper illos & miſericordia, & ſuper Iſrael dei.) Noua creatura eſt regeneratio noſtra, hęc eſt quæ dat profectũ permanentib⁹. Super iſtos enim eſt pax dei. Qui enim cum deo pacificus eſt, nullius inimicitiã metuit. Tutus enim eſt in protectione & miſericordia dei, quæ promiſsa eſt & manet ſuper Iſrael dei, non ſuper Iſrael hominis. Iudæi enim non credentes, Iſraelitę ſunt ſecundum carnem. Duas ergo partes ſignificauit ſuper quas manet pax & miſericordia dei, Iudęorum credentium, & gentilium fideliũ. ¶ De cętero nemo mihi moleſtus ſit.) Moleſtias ſibi noluit de cętero fieri, vt iterum forte cogeretur ſcribere, ſed iam correctiores illos vult fieri, vt amputatis erroribus poſt tanta tędia pauſam haberet. Si autem duriores ſe pręſtarent, & inflexibiles in conuertendo, ceſsarent ab eo, vt illis operas ſuas & efficaciam impenderet, de quibus mercedem aut lucrum ſperaret. ¶ Ego enim ſtigmata domini noſtri IESV Chriſti in cõrpore meo porto.) Hoc dicit iratus, quia paſsiones quas credentium cauſa patiebatur, inefficaces in illis videbat, quoniam
B conſtantia & fide doctrinę ſuę pro Chriſto plagas & vincula pati non timuit, Sed paſsus eſt amore credentium cicatrices plagarum habere ſe in corpore, quo non minus fideliter eis prędicaret, ſicut & pſeudo apoſtoli, qui Galatas deceperant. Neminem itaque vult ſibi moleſtũ eſse, qui huic rei deuotus non eſt. Iſta enim ſtigmata, id eſt, cicatrices plagarum teſtimonia ſunt credentium eorum qui patiuntur, quod digni ſunt futura promiſsione. ¶ Gratia domini noſtri IESV Chriſti cum ſpiritu veſtro fratres.) Non legis gratiam dicit, ſed domini noſtri IESV Chriſti eſse cum ſpiritu illorum quos ſpiritales fratres appellat. Neque enim penitus omnes fuerant euerſi.

Diui Ambroſii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENT. IN EPISTOLAM BEATI PAVLI AD EPHESIOS.

PRAEFATIO.

C EPHESIOS non apoſtolus fundauit in fide ſed confirmauit, multa mala pro his paſsus à perfidis, ſicut dicit. Si enim ſecundum hominem
1.Cor. 15. ad beſtias pugnaui Epheſi, quid mihi prodeſt ſi mortui non reſurgẽt? Et quoniam pugnam ſuam nõ ſine effectu profectionis illorum peruidet, gaudens in eis, ad meliora ſcriptis hortatur de vrbis Romæ cuſtodia, quia veniẽs ab Hieroſolymis in cuſtodia ſub fideiuſſore intelligitur. deguiſse manens extra caſtra in conductu ſuo.

CAPVT PRIMVM.

PAVLVS apoſtolus Chriſti IESV per voluntatem dei, ſanctis omnibus qui ſunt Epheſi, & fidelibus in Chriſto IESV.) Solito more ſcribit. Apoſtolum enim ſe eſſe Chriſti IESV dei voluntate teſtatur. Sanctis & fidelibus in Chriſto IESV qui ſunt Epheſi. Non ſolum fidelibus ſcribit, ſed & ſanctis, vt tunc vere fideles ſint, ſi fuerint ſancti in Chriſto IESV. Bona enim vita tunc prodeſt ac creditur ſancta, ſi ſub nomine Chriſti habeatur: alioqui contaminatio erit, quia ad iniuriam proficit creatoris. ¶ Gratia vobis & pax à deo patre noſtro & domino IESV Chriſto.) Gratiã dei cum ſanctis dicit eſse & fidelibus, quem patrem noſtrũ appellat, quia ab ipſo ſunt omnia & condita & reſtaurata: Chriſtum autem dominũ noſtrũ, quia redemit nos offerens ſe pro nobis. ¶ Benedictus deus & pater domini noſtri IESV Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpiritali.) Id eſt, non mundana, ſed cæleſti benedictiõe, neque corruptibili ſed æterna, quia gloria Chriſtianorum non in terra ſed in cælo eſt, & eſt in Chriſto. Omne enim donum gratiæ dei in Chriſto eſt, vt ſi quis ſpreto Chriſto benedici ſe à deo putet, errare ſe ſciat. Aliter tamen benedicitur deus, & aliter homines. Vnum quidẽ benedictionis nomen eſt, ſed pro merito perſonę debet intelligi. Nã & facere dicitur deus, & homines faciũt. Sed deus nutu ſolo impaſsibiliter facit, homines enĩ manu, conatu, labore, ſudore efficiũt. Deus ergo benedicitur, cũ laudibus dignis extollitur. Homines autẽ ſic benedicit deus, vt donũ gratiæ ſuæ eis impertiat, nõ ſecũdum merita eorum, ſed ſecundũ miſericordiam ſuã. Et ideo dixit: Qui nos benedixit in benedictione ſpiritali. vt oſtenderet perfectã benedictionem dari cæleſtiũ credentib⁹ Chriſto, vt pleni ſint gloria cæleſti ſupra poteſtates ſubuecti cęlorum, quia vbi ego, inquit, ero, illic & Ioan.12. miniſter meus erit. ¶ Sicut elegit nos in ipſo ante mũdi conſtitutionẽ, vt eſsemus ſancti & immaculati coram ipſo in charitate.) Præſcius deus omnium ſcit qui creditu
ri eſsent in Chriſtum, ſicut dicit ad Romanos: Quos prę Roma.8. ſciit & vocauit nos, nõ ſolum ex Iudæis, ſed etiam ex gẽtib⁹. Quos ergo deus vocare dicitur, perſeuerant in fide. hi ſunt quos elegit ante mundum in Chriſto, vt ſint incõtaminati corã deo in charitate, hoc eſt, vt amor dei ſanctam illis faciat conuerſationem. Nemo enim meli⁹
D alicui obtemperat q̃ qui ex charitate obſequitur. ¶ Prædeſtinans nos in adoptionem filiorũ per IESVM Chriſtum in ipſum.) Hoc dicit decreuiſse deum, vt credentes in Chriſtum adoptarentur deo in filios, vt caput ipſorum ſit Chriſtus verus dei filius. ¶ Secundum placitum voluntatis in laudem claritatis ſuæ.) Tale placitum dicit deum habuiſse, vt ad laudem claritatis eius proficeret gratia data hominibus, vt ſalus noſtra gloria dei ſit. ¶ Qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo) De⁹ nobis gratiam ſuam dedit propter quod credidimus in filium eius Chriſtum. Diligens enim vnigenitum ſuum
E amatorib⁹ eius diuina munera largitur. ¶ In quo habemus redẽptionẽ pſanguinẽ ipſi⁹ remiſsionẽ peccatorũ) Duplicẽ gratiã flagitat, qa & redemit nos ſanguine ſuo, & pctã nobis nõ imputauit. Id eſt, redemit, & manumiſit. ¶ Secũdũ diuitias gratiæ ſuæ, quæ abũdauit in nobis in omni ſapientia & prudẽtia.) Addit ad gratiã, qa poſt ſupramemorata beneficia donum accedit ſapientiæ & prudentiæ ſpiritalium rerum. ¶ Vt notum nobis faciat myſterium voluntatis ſuæ iuxta placitũ ſuũ quod propoſuit in eo, & diſpenſationem adimpletionis temporum, reſtaurans omnia in Chriſto quæ in cælis ſunt, & quæ in terra.) Hoc placuit deo, cuius cõſilium retractari non poteſt, vt oſtenderet in Chriſto myſterium volũtatis ſuæ tempore quo reuelari illud voluit in agnitionem creaturæ. Voluntas autem eius hæc fuit, vt tunc propitius fieret omnibus qui in errore erant, ſiue in cælis, ſiue in terris, quãdo Chriſtum manifeſtauit hoc donum eſse credentium, ne illis imputarentur peccata, ſuſcipientibus fidem Chriſti. Omnis ergo creatura in cælis & in terris dum diſcit agnitionem Chriſti, reſtauratura ad id quod eſt condita. Cum enim ad vnius dei fidẽ imbuitur, cognito myſterio ſaluatoris ab errore quẽ cœperat reſtauratur, pro certo habens creatorem ſuum

G vnum esse & deum & dominũ . Hinc est vnde & Ioãnes
Apo.12. in Apocalypsi dicit: Vidi Michael & angelos eius in cælo pugnare cum dracone, & cum exercitu eius. Hæc repugnantia partim de errore est, partim de vsurpatæ tyrannidis præsumptione. ❧ In quo sortiti sumus prædestinati secundum propositum dei qui vniuersa creauit secundum consilium voluntatis suæ, vt simus in laudẽ gloriæ eius, nos qui antè sperauimus in Christo.) Hoc est quod dicit, quia dispensatio prædicationis his decreta est à deo qui ex Iudæis crediderunt in Christum. Vnde nullus ex gentibus ad apostolatum electum est. Dignum enim erat ex his eligi prædicatores, qui ante sperauerunt salutem quæ illis promissa erat in Christo.
❧ In quo & vos cum audisetis verbum veritatis. Euangelii salutis vestræ, credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ, in redẽptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.) Laus gloriæ dei est cum multi acquirũtur ad fidem, sicut gloria medici est si multos curet. Ideóq; ad gloriã dei pertinet quia gentes vocauit, vt salutis suæ medelam conse querentur per fidem promissam Iudæis, signum habentes redemptionis atq; hæreditatis futuræ, spiritum sanH ctum datum post baptismum . Redempti enim hęredes designati sunt, si in regeneratione perdurent : vt fides prima veniam, sancta vero conuersatio perdurans cum fide coronam mereatur. ¶ Propterea audita fide vestra in domino IESV, & dilectione in omnes sanctos, non cesso gratias agendo pro vobis commemorationem vestri facere in orationibus meis.) Quoniam iuxta decretum dei quo statuit gentes participes fieri promissionis Iudæorum, audito Ephesii verbo dei susceperunt fidem Christi, diligentes omnes sanctos sicut mandauit dominus, hac causa deo gratias agit pro conuersione & charitate eorum, qui dignatus est gentes cõcorporare Iudæis. ¶ Vt deus domini nostri IESV Christi, pater claritatis det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis in agnitiõe illuminatos habere oculos cordis vestri, ad hoc vt sciatis quæ est spes vocationis eius, quæ diuitiæ hæreditatis gloriæ eius in sanctos.) Manifestum est quia ideo se orare dicit pro eis, vt fidei suæ spem cognoscant in remuneratione cælesti, quia cum plene scierint qui fructus est credentium, propensiores fient circa excolendã religionem. Iam enim in huiusmodi profectus fore videtur, qui si antequam sciant promissionis gloriam, tam deuoti sunt, propensiores fient necessario cum cognouerint. Claritatis tamen patrem vocat deum, & Christi deum, cum verus pater Christi sit deus, & deus creatu-
Ioan.20. ræ. Sed & ipse dominus eadem dicit: Vado ad patrem
I meum, & patrem vestrum, deum meum, & deum vestrũ. Totius ergo claritatis pater est, quia ab ipso est omnis claritas & potestas & dignitas . Est & pater Christi, sed aliter, quia hic verus filius est, & deus omnium, sed non ita Christi deus est. Sic enim deus Christi est, quia deus de deo Christus est: cæterorum autem deus est causa terroris, sicut ipse dicit in Malachia propheta: Si deus ego
Mala.1. sum, vbi est timor meus? ¶ Et quæ est excelsa magnitudo eius in vos qui creditis secundum operationem potentiæ fortitudinis eius quam operatus est in Christo suscitans illum à mortuis, & collocauit ad dextram sibi in cælestibus super omnem principatum & potestatem & virtutem & dominationem & omne nomen quod nominatur nõ solum in hoc seculo, sed & in futuro.) Exẽplum salutis credentium & gloriæ, in resurrectione saluatoris consistere profitetur, vt ex ea cognoscant fideles quid eis promissum est. Simili enim modo extollentur supra cælos futuri cum Christo, sicut ipse dicit. Pa-
Ioan.17. ter, volo vt vbi ego fuero, & hi mecum sint, & videant gloriam meam. Hoc propter incarnationem filii dei, vt etiam homo factus super omnes cælos esse dicatur, & super cunctam creaturam sedens ad dextram dei, habens nomen dei per naturam, nõ per adoptionem, vt cognoscant illum esse filium dei qui illum crucifixerunt. Ho- K
nor enim quem illi dedit pater per generationem, tunc manifestatus est, cum natus homo passus est, & victa morte resurrexit, ascendens vnde descẽderat, super omnes cęlos. Vnde dictum est: Quia veritas de terra orta est Psal.84.
Quia enim omne iudicium pater filio dedit, idcirco ad Ioan.5.
dexteram dei sedere dicitur, quasi iudex. Denique ipse dicit ad discipulos: Vsque modo nihil petistis in nomi- Ioan.16
ne meo. petite, & ego faciam. Vnde ait Iudęis: Amodo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis, Matt.26.
& venientem cum nubibus cæli. Ex eo enim quo innotuit, adiri cœpit & postulari quasi iudex. ¶ Et oia subiecit sub pedibus eius, & ipsum dedit super omnem ecclesiam quæ est corpus & plenitudo eius qui omnia in omnibus adimpletur.) Patrem dicit filio omnem creaturã subiecisse, vt quia omnia per ipsum fecit, ipse omnium caput sit & dominus. Tunc illi omnia subiecit, quando illum ante omnia genuit, vt per ipsum fierent quæ non erant. Omnem ecclesiam dicens, summatim totum comprehendit quod in cælo & terra, vt in nouum hominem membra eius efficiantur, dum confitentur hunc esse per quem facti à deo sunt. Subiiciũtur enim illi qua si capiti membra, ex quo trahunt originem, vt omnia in L
omnibus adimpleãtur. Cũ enim regressa fuerint ad confessionem vnius dei flectẽtes genu Christo, adimpletur in omnibus vt sit omnia, quia ab ipso sunt, ac per hoc ipse in eis est, quia virtute eius subsistunt. Recedentes enim à deo euacuare illum videntur. Vnde alio loco dicit: Vt crescant omnia in incrementum dei.

CAPVT SECVNDVM.

Et vos cum essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis secũdum seculum huius mundi.) Mortuos dicit, qui errores seculi sequuntur. Quicquid enim ab vnius dei professione recedit, mortuũ habetur, quia non manet in radice ex qua trahit originẽ. ¶ Secũdũ principem potestatis aëris huius spiritũ qui nunc operatur in filiis diffidẽtiæ.) Principẽ potestatis, id est, diabolum, significat seculi intelligẽtiã corrupisse, vt ab vno deo recederet, multorum deorum opinionem suscipiens, vt socios illos suæ conspirationis efficeret, dum in eadem impietate inueniuntur negantes vnum deũ. Principem ergo hũc erroris ideo aëris dicit spiritũ, vt ostendat quia hanc partem sibi vsurpauit ad exercendam dominationem. Alius est enim aër, & alius princeps: sed quia in mundo vel in aëre dominatur, spirit9 aëris appellatur. ❧ In quib9 & nos aliquãdo cõuersati sum9 in desideriis carnis nostræ, facientes voluptates M
carnis & cõ filiorũ eius, & eram9 natura filii iræ, sicut & cęteri) Perfidiã significat dũ desideria carnis memorat. Voluptas enĩ carnis est visibilib9 oblectari, vt elemẽta q̃ de9 gubernacula mũdi instituit, deos appellet, cũ hoc nomẽ vni deo debeatur ex quo sunt oia, vt sicut nullũ participem habet ex his in virtute, ita nullũ habeat consortem in nomine. Christo autem idcirco hoc nomen non negatur, quia sicut communis eis natura est, ita erit & nomen. Hoc tamen inter patrem & filium interest, quia pater à nullo hoc accepit: filius autem per generationẽ omnia patris accepit, vt in virtute & substantia & nomine nihil distet filius à patre. Vnde dicit: Omnia quæ habet pater, mea sunt, & mea patris. Non ergo indignũ Ioan.16.
neq; contrarium est si & Christus deus dicatur, sed de deo patre, vt vnius dei authoritas conseruetur. Nam si quis aliud putat significare cum voluntatem carnis flagitat, sciat apostolum mundam vitam habuisse, quia secundum iustitiam legis conuersatus est sine querela. Sed quia persecutus est fidem Christi, idcirco conuersati, inquit, sum9 in desideriis carnis nostræ. Omne enĩ peccatum caro dicitur, maxime perfidia, quæ est totius

A sceleris mater. Nulli opera bona & castitas proderit si sit perfidus. Perfidia enim hæc omnia maculat. Hinc est quod subdidit: Et eramus natura filii iræ, sicut & cæteri. Naturæ enim cum mala voluntas supponitur, fit natura iræ, id est, quæ vltioni subiicienda sit, immutata nō substantia, sed mala voluntate. Hoc enim deputatur naturæ quod sequitur. Vnde ait in Esaia: Semen pessimū. Esaię. 1. Et quare sit semen pessimum, subiecit: Reliquistis enim dominum, ait, & ad iracundiam prouocastis sanctum Israel. vt natura quæ deserit deum, pessimum semen dicatur. Degenerare est enim ab authore recedere: & cum malum exemplum cæteris præbet, malum est semen. fructus enim pessimos facit. Si verò redeat ad authorem, bona erit natura, secundum apostolum, qui immutatus dum agnoscit creatorem suum, vas electionis appellatur. ¶ Deus autē qui diues est in misericordia, propter multam charitatem misertus est nostri.) Hæ veræ diuitiæ sunt misericordiarum, vt non quærentibus vltrò misericordia præstaretur, sicut dicit Esaias: Palam factus sum non quærentibus me. Hoc enim est abundare misericordia, vt & non postulantibus tribuatur. Hęc tamen charitas dei est erga nos, vt quia fecit nos, nolit perire nos. Diligit enim opus suum. Ideo enim fecit, vt amaret quod fecit: nemo enim laborem suum odio habet. ❧ Et cum mortui essemus, conuiuificauit nos in B Christo.) Adeo alienati mortui eram⁹, gratia aūt sua reuocauit nos, hoc est viuificauit nos in Christo Quia enī per ipsum nos fecit, iterum per ipsum nos reformauit in ipso, id est, vt eius mēbra simus: ipse est autem caput nostrum. Ipsum enim habemus deo præstāte authorem vitæ nostræ, sicut dicit Petrus apostolus: Authorem vero Actuū. 3. vitæ interfecistis. ¶ Cuius gratia estis saluati.) Huic dono addit & gentes, significans saluatos nos gratia Christi. ¶ Et simul suscitauit & simul sedere collocauit in cælestibus in Christo Iesv.) Hoc dicit quod supra memorauī, illic futuros sanctos etiam ex gentibus, vbi & Christus est caput eorum. ¶ Vt ostenderet in seculis superuenientibus superabundantes diuitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo.) Significat quia in futuro seculo immortale donum dei apparebit in remunerationem fidelium, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus se. Hæ sunt superabundantes diuitiæ, vt tātum detur credētibus, quantum inuestigare non potest mens. ❧ Gratia enim salui facti estis per fidem.) Gratia fidei data est vt credētes saluentur. ❧ Et hoc non ex vobis: dei enim donum est. Non ex operibus, vt ne quis glorietur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo in opera bona quæ præparauit deus vt in illis ambulemus,) Verum est, quia omnis gratiarum actio salutis nostræ ad deum referenda est, qui misericordiam suam nobis præstat, vt reuocaret errantes ad vitā, nō quærētes verū iter. Ideòq; non est gloriandum nobis in nobis ipsis, sed in deo, qui nos regenerauit natiuitate cælesti per fidem Christi, ad hoc vt bonis operibus exercitati, quæ deus nobis iam renatis decreuit promissa mereamur accipere. ¶ Memoria retinentes vos qui aliquando eratis gentes in carne, qui dicimini præputiū, ab ea quæ dicitur circuncisio in carne manu facta, quoniam eratis illo in tempore sine Christo, alienati à conuersatione Israel, & hospites testamentorum, & promissionis eorum spem non habentes, & sine deo in hoc mundo.) Commonet gentes vt reminiscentes quid fuerūt. (Erāt enim carnales, & sine spe, nullam promissionis communionem habentes Iudæorum in Christo, Iudæis enim promissus erat Christus, non gentibus) vt propensius gratias agant deo per Christum, qui misericordia sua fecit illos participes spiritalium, cum essent carnales. Ideo tamen circuncisio, ait, in carne manu facta, vt significaret aliam non manu factam spiritalem. ❧ Nunc autem in Christo vos qui aliquando longe eratis, facti estis propè C in sanguine Christi.) Adhuc donum & gratiam dei cōmendat, cui nos semper velut obnoxios gratias vult referre: Idcirco enim sanguine Christi proximos nos deo factos memorat, vt quantum affectum circa nos habeat deus, ostenderet, qui pro nobis filium suum mori permisit, vt & nos in fide eius durantes omnibus exitius pro illo nobis illatis non cedamus, scientes plus illum de nobis mereri, quàm quæcunque ab inimicis possunt inferri. Ille enim cum sit dominus, & nullius egeat, obtulit se pro nobis, vt nō illi sed nobis magis proficeret. Nos enim etiam si nobis non proficeret, forte cogeremur mori pro ipso domino serui: quanto magis cum non solum illius, sed & nostra mors nobis præstet effectum? ¶ Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraq; vnum, & mediū parietem maceriæ soluens inimicitias in carne sua.) Pacē fecit inter circuncisionem & præputium passio saluatoris. Inimicitia enim, quæ velut paries media erat, & diuidebat circuncisionem à præputio, & præputium à circuncisione, hanc soluit saluator, dans legem vt neque Iudæus præsumens de circuncisione reprobaret gentilem, neq; gentilis fidus de præputio, id est, de paganitate abominaretur Iudęum, sed vt ambo innouati, vnius dei fidem sequerentur in Christo. Omnia enim quæ docuit saluator, tunc firmauit cum resurrexit. Parietem tamen qui medius erat diuidens inter legem factorum & gentilitatem, maceriam siue sepem significauit, id est, non E parietem stabilem neque robustum, quia neque gentilitas firma res erat, quasi ab homine inuenta, neque circuncisio & neomeniæ, escarum & sacrificiorum vel sabbatorum stabilis & fixa obseruatio. Sic enim data sunt vt cessarent aduenīente Christo. Quanuis enim deus hæc dederit, sed ad tempus: fidei autem firma & sine successore est prædicatio. ¶ Legem mandatorum in decretis euacuans vt duos conderet in se in vno nouo homine faciens pacem.) Hoc est quod supra summatim memorauī: quia legem quæ data erat Iudæis in circuncisione, & in neomeniis, & in escis, & in sacrificiis, & in sabbato, euacuauit, hoc est, cessare iam iussit, quia oneri erant: & sic fecit pacem. Vnde Petrus Apostolus dicit in Actuū. 15. actis apostolorum: Quid imponitis iugum supra ceruicem fratrum, quod neq; patres nostri neque nos potuimus portare? ¶ Vt exhiberet & reconciliaret ambos in vno corpore deo per crucē.) Sublata inimicitia, morte sua Christus prius populos inter se recōciliauit, deinde deo patri pacificos fecit, vt homines naturæ vnius: quia diuersi facti fuerant per errorem, membra efficerentur vnius corporis noui, cuius caput Christus est. ¶ Interficiens inimicitiam in semetipso, & veniens euā F gelizauit pacem vobis qui longe, & pacem iis qui iuxta quia per ipsum habemus accessum vtrique in vno spiritu ad patrem.) Idem sensus est. Interfecit enim inimicitiam in se, dum pro omnibus tam Iudæis quàm gētilib⁹ mortuus est. Omnibus enim profecit mors saluatoris. Resurgens enim à mortuis damnata morte, quæ tenebat omnes, ostendit quam spem haberent credentes in eum Hinc mandauit prædicationem qua omnes conuocarē tur ad deum patrem in vnitate spiritus scisa discordia, vt siue Iudæi (qui prope ideo dicuntur, quia ipsorum patribus facta promisso est) siue gentiles (qui ideo longe dicuntur, quia dei legem non receperunt datam p Moysen) sublato præterito ritu susciperent fidem Christi, p quam efficerentur vnum. ¶ Ergo iam non estis hospites & incolæ, sed estis ciues sanctorum, & domestici dei) Admonet illos vt memores sint beneficiorum dei, quia cum longe essent à cognitione & timore dei, misericordia eius adiuncti sunt vt fierent participes eorum qui prope deum erant, ciues facti filiorum dei. Sicut enim quæcunque gens Romanorum pacem sequi desiderauit, oblatis donis suscepta est vt essent ciues Romani, quemadmodum è Tharso Cilicienses, vnde apostolus ciuem Romanum se dicit: à & quicunq; fidei se Chri-

G stianæ ſociauerit,ſit ciuis ſanctorum,& domeſticus dei. ¶Superædificati ſupra fundamentum apoſtolorum & prophetarum.) Hoc eſt,ſupra nouum & vetus teſtamentum collocati. Quod enim apoſtoli prædicauerunt,prophetæ futurum dixerunt,quanuis dicat ad Corinthios:
1.Cor.12. Deus,inquit,primum poſuit in eccleſia apoſtolos ſecũdo,prophetas. ſed hi alii prophetę ſunt. Illo enim loco de ordinatione eccleſiæ diſputat,hic vero de fundamẽto eccleſiæ. Prophetæ enim diſpoſuerunt. nam apoſtoli fundamenta iecerunt. Vnde dicit dominus ad Petrum:
Matt.16. Super iſtam petram ædificabo eccleſiam meam hoc eſt, in hac catholicæ fidei confeſsione ſtatuo fideles ad vitã. Nam & Dauid diſpoſuit domum dei,& ſignauit locum vbi fieret,Salomon verò fundauit eam. ¶Ipſo angulari lapide Chriſto IESV,in quo omnis ſtructura compacta creſcit in templum ſanctum in domino,in quo & vos coædificamini in habitaculum dei in ſpiritu.) Hic
Ibidem. ſenſus eſt vnde domin⁹ ait: Super iſtam petram ædificabo Eccleſiã meã. Duos enim populos in ſe ſuſcepit ſaluator,& fecit vnum in domino,ſicut & lapis angularis duos parietes continet in vnitate domus firmatos. Fideles enim ſuperficies ſunt templi dei in ſpiritu cõuerſan-
H tes,vt poſsint hæredes fieri cæleſtis habitationis.

CAPVT TERTIVM.

PAVLVS rei gratia ego Palus vinctus Chriſti pro vobis fratribus.) Quoniã diſpoſitionẽ clementiæ quæ fuerit ante mundum erga ſalutem gentium oſtendit, nunc ſe legatione huius doni fungi dei prouiſione Chriſto mittente declarat. Dominus enim poſt reſurrectionem ſuam apoſtolos ſuos vice ſua miſit prædicare,hunc dirigens ad conuerſionem gentium. Sic enim dixit ad eum: Vade,ego longe ad gentes mittam te. Dominico ergo vſus verbo eſt cum dicit. Vobis qui longe,& pacem iis qui iuxtà. ¶Si tamen audiſtis diſpenſationem gratiæ quæ data eſt nobis in vos.) Vult eos ſcire quia dei iudicio à Chriſto miſsus eſt prædicare gentibus myſterium gratiæ dei. ¶Secundum reuelationem notum mihi factum eſt myſterium,ſicut ante ſcripſi in modico,prout poteſtis intelligere prudentiam meam in myſterio Chriſti.) Oſtenſam ſibi ſignificat reuelationem myſterii dei,de quo prius breuiter ſe memorat ſcripſiſse, hoc eſt temperate, prout potuerant capere prudentiam apoſtoli in ſacramento Chriſti. ¶Quod aliis ſeculis non fuit notum fi-
I liis hominum, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis eius & prophetis,ſpiritu eſse gentes cohæredes & concorporatos & participes promiſsionis eius in Chriſto.) Hoc aſserit oſtenſum à deo tempore Chriſti quod latebat, quia gentes participes futuræ eſsent gratiæ promiſsæ in lege. Quod oſtenſum dicit prædicatoribus ſanctis & prophetis,id eſt,apoſtolis & legis explanatoribus,non prophetis veteribus. Quanuis enim admitterentur prius ad legem gẽtiles,ſed circuncidi iubebantur: & prophetæ ſciebant gẽtes participes futuras doni dei. nam & hoc ſignificauerunt multis in locis. ſed hoc latuit, quia ſine circũciſione & ſabbatis & neomeniis & cæteris talibus gratiæ dei futuræ eſsent participes, vt abſq; lege perciperent fidem Chriſti,& ſaluarentur. Hoc eſt quod dicit ſpiritu eſse gentes cohæredes & concorporatos & participes promiſsionis eius in Chriſto. Qui enim ſpiritu deum colit, opere legis opus non habet. ¶Per Euangelium eius factus ſum miniſter ſecundum donum gratiæ dei quæ data eſt mihi ſecundum operationem virtutis eius.) Per prædicationem miniſterii ſui cognitum aſserit donum quod diſpoſuit deus gentibus iuxta virtutis ſuæ operationem. Operatio enim virtutis eius eſt quia Chriſtum ſuſcitauit à mortuis, deuicta morte in qua omnes ſaluauit. Diſpenſatio tamen euangelii eius hæc eſt, qua agnita eſt voluntas dei quia gentes ſine opere legis ſaluare K decreuit. ¶Mihi minimo omnium ſanctorum data eſt hæc gratia.) Humiliat ſe cum ſe minimum dicit, ſciens humilitatem profectum habere. Nam tantam gratiam ſibi datam dicit, vt donum hoc quod ante ignotum fuit prę teritis ſeculis, ſibi aſserit conceſsũ, vt hoc manifeſtaret gentibus. Vnde enim minimus ſanctorum omnium videri poteſt, qui antequam baptizaretur, vas electionis appellatus eſt? ¶Vt in nationibus euangelizem inæſtimabiles diuitias.) Electum ſe probat ad prædicandum donum dei in diuitiis incomprehenſibilibus Chriſti, quas gentibus iam deſperatis largiri dignatus eſt, vt ſine opere ſaluarentur per fidem. Et manifeſtum eſt, quia nemo egregium & munus maximum per indignam mittit perſonam. Oſtendens ergo quantum à deo mereatur humiliat tamen ſe, vt meritum eius creſcat. ¶Et illuminem quæ eſt diſpenſatio myſterii abſconditi à ſeculis in deo qui vniuerſa creauit.) Miſsum ſe dicit duplici modo docere gentes myſterium quod fuit in deo ex quo ſunt omnia, vt per eum diſcant ac intelligant Chriſtum ſemper in deo,& apud deum, & quia ſine circunciſiõe & cæteris legis mandatis diſpoſuit ſaluare gentes
Indigni enim inuenti ſunt Iudæi tantum ac talem habe L re doctorem. Sic enim Iudæi credebant in Chriſtum, vt legem tamen ſeruarent: quod odibile eſt apud deum. Denique dicunt apoſtoli ad coapoſtolum ſuum Paul̃: Vides frater quot milia ſunt in Iudęa credentium? & omnes iſti æmulatores ſunt legis. Vnde factum eſt vt vas electionis ad gentes docendas miſsus eſset, vt vel ipſi fidei ſuæ ſpem plenam haberent, nihil de lege, ſed in ſolo Chriſto ſperantes. Manifeſtato enim ſacramento Chriſti tale donum datum eſt, quod perfectæ ſalutis haberet effectum. Sicut enim in magna vota maxima dantur apophoreta, ita & magnifico manifeſtato myſterio gaudii & lætitię cauſa tam egregio munerè donati ſunt homines, quod illis ſatis ſit ad copiam ſalutarem.
¶Vt nota fiat principibus & poteſtatibus in cæleſtibus per eccleſiam multiformis ſapientia dei.) Tantum de hoc bene ſenſit deus, vt non ſolum gentibus hunc magiſtrum daret, verum etiam vt per eum veritas Chriſti innoteſcat ſpiritibus in cæleſtibus, qui ſunt principes & poteſtates. Poteſtates ideo, quia potentiores ſunt inter cæteros ſpiritus. Principes autem, eò quod principentur poteſtatibus, vt agnoſcentes per Eccleſiam quæ multifarie ad vitã attracta eſt, in Chriſto vnius dei manere myſterium, deſinant ab errore. Id enim agitur, vt prædicatio eccleſiaſtica etiam his proficiat, & deſerant aſsenſum tyrannidis diaboli, qua ſe aduerſus dei M vnius fidem impia præſumptione armauit. Qui ſenſus in pſalmo. xxiii. præſcriptus eſt, vbi deus vniuerſitatis dominus demonſtratur, dicente dei ſpiritu per Dauid: Domini eſt terra,& plenitudo eius, orbis terrarũ,& vniuerſi qui habitant in eo. Et in ſubiectis, Tollite portas principis veſtri,& eleuamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ. Quis eſt iſte rex gloriæ? Dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ. Dicitur ergo his principibus qui in errore ſunt in cæleſtibus, ſiue miniſtris eius in terris, vt auferant portas principis ſui, id eſt, diaboli de mentibus ſuis, per quas multorum deorum aſserendorum error intrauit. Sunt enim temporales, quia omnis fallacia tempore clauditur. Iter enim impiorum peribit. Vt autem æternas portas eleuent, hortante iuſti- Pſal.x.
tia admonentur, quia veritas in ſempiterna ſecula perſeuerat. Vnde ait in pſalmo. cxvii. Hæc porta domini, iuſti intrabunt per eam. Manifeſtum eſt enim quia iuſti per fidem intrant in cælos in regnum dei. Quod nunquam corrumpi Daniel propheta teſtatur, dicens inter cætera: Exurget regnum aliud incorruptibile. Im Daniel.x.
pii autem per incredulitatem intrant in infernum tartareũ. Hic ergo rex gloriæ chriſtus eſt, qui deuicta morte reſurgẽs apparet dominus eſse & rex gloriæ. Virtute

G corpore eſses ſancta nec ſpiritu. Corpore quidē forni cando, ſpiritu autē virginitatem mētiendo. Proh nephas, ſolet fama ſubſequi factū: tua autē ad malū fama prævenit. Nā cū ante trienniū rumor quidā & ſuſurratio de te fuiſset, tu ſynceritatē prætēdebas, vindictā de maledicis in eccleſia poſtulabas publice. Quos æſtus ego ſuſtinui? quos pater tuus pro tua ſuſtinuit opinione labores, requirentes ſingulos, ſingulos adſtringentes, vt ad autorē infamiæ veniremus. Graue enim erat nobis & intolerabile de dei virgine vel turpe aliquid dici vel credi. Nec hoc verita es, nec ante oculos habuiſti, ne venires inimicis tuis in gaudiū, & eos haberes infenſos qui p̄ tua opinione laborabāt. Multum audax, multū temeraria, vt te cōſcientia tua nō terreret, ſimulata virginitate putares te etiā deū poſſe decipere. Sed ille q̄ dixit: Nihil occultū quod nō reueletur,
Matt. 10. Et vos, inquit, feciſtis in occulto, ego autē in manifeſto vos faciā. Ille qui nō mētitur, furtiuū ſcelus deduxit in publicū, & in cōſpectu ſolis hui⁹ tenebrarū veſtrarū opera denudauit. O quicquid prætēdit ſermo, crudeliora occurrūt, & cupiēs moderari non inuenit modū. Oblita es propoſitū, oblita parētes, oblita es eccleſiā, oblita gloriā dignitatis tuę, oblita honorē virginitatis, etiā oblita promiſſionē regni, oblita iudicium terribile, amplexa es corruptionē, ptuliſti fructū cōfuſiōis, finē vero mortē ſequiſsimā, & iteritū ſempiternū.

H ¶ Quam diligentiā ſuperior facere teneatur circa virgines conſecratas. CAPVT VII.

ET certe nō habes quod de noſtra negligentia cōqueraris. Quodcūq; enim ad officiū paſtoris pertinet, & tibi & omnibus nō negatū eſt. Dilectio ſpiritalis adhibita, commonitio ſancta non deſijt. Oblita domū patris tui, vt ſcriptū eſt, ad monaſteriū virginale trāſiſti. Non dico tuta eſſe debueras inter tot poſita ſi voluiſſes, ſed etiā tutelam alijs præſtare potuiſſes. Sed fruſtra hęc & alia prouiſa ſunt. Hymnū virginitatis expoſui, quo & gloriam propoſiti & obſeruantiā pariter decantantes. Seminaui ſecus viam, ſeminaui in ſpinis, ſeminaui in petroſa. Aut enim ex corde tuo verba mea volucres, id eſt, dæmones rapuerūt, aut malis tuis cogitatiōibus ſuffocata ſunt, aut aruerūt nimio æſtu libidinis. Heu me
I quia vbi putaui ædificare aurum, argentū, lapides precioſos, inuentus ſum ligna, fœnum, ſtipulā, arſuras materias laboraſſe. Dicā & ego ſecūdum prophetā: Heu me, quia factus ſum ſicut qui colligit ſtipulā in meſſe. Equidē ſi tibi ſoli damnū feciſſes, erat quidē triſtitia, ſed forſitan tolerabilis: Nunc vero quātas animas tuo ſcelere ſauciaſti, quantas animas propter te de ꝓpoſito ſuo pœnitere feciſti? Quanta labia etiam fidelium inquinata ſunt, viam domini blaſphemādo? Aperuit in nos gentilitas os ſuum: aduerſus ſanctam eccleſiā Synagoga Iudæorū per tuum dedecus exultauit. Quod
Matth. 18. ſi is qui vnum ſcandalizauerit, mola circūligatus iactari debet in mare: quid de te pronūcias, per cuius ſcelus omnis anima ſauciata eſt, & nomen domini in gētibus blaſphematum eſt? Nonne quotiens dicitur, O virgines: totiens tibi cumulus iniquitatis augetur? Iaces ecce vulnerata. Iaces ecce proſtrata.

¶ Remediū adhibendū corruptæ virgini. CAP. VIII.

Eſaiæ. 1. CVPIO prodeſſe, ſed ſubuenire nō poſſum quia totum caput in dolore, & totū cor in mœſtitia eſt, a pedibus vſq; ad caput, ſicut ait Eſaias: Nō eſt malagma imponere. Infirmitas tua omne humanæ medicinæ excluſit auxiliū. Et licet tā boni q̄ mali iuſta indignatione permoti, te omni depopulatione dignā, omni tormentorū genere diſcruciatā iudicent morte mulctandā, aut ignib⁹ exurendā: ego tamen qui ſcio grauiora facinoroſis ſeruari K tormenta, & ſine fine impias animas cruciatus manere nō tēporales vtiq;, ſed æternos: alijs te volo cruciatibus afflicti, profuturis vtiq;, nō animā perdituris. Ego ſecundum diuinā ſentētiam dabo conſiliū. Solum enim & vnicū tentandū eſt remediū, illud quod diuina vox per Ezechielem miſeris porrigit. Nolo, inquit, mortē Ezech. 33
peccatoris, ſed tantū vt conuertatur, & viuat. Et iterū Hiere8.
Poſt hęc, inquit, dixi: Cōuertere ad me. Nunquid reſina nō eſt in Galaad, aut medicus nō eſt ibi? Quare non aſcendit ſanitas filię populi mei? Hęc vtiq; dicta pœnitentiam ſapiunt, hæc ſententiæ dei vocant ad pœnitentiam peccatores. Pœnitudo enim neceſſaria eſt, ſicut vulneratis ſunt neceſſaria medicamina. Sed quāta putas & qualis neceſſaria pœnitentia, quæ aut æquet crimina, aut certe excedat? Vide ergo ſi ſimplex hoc peccatum adulterij eſt, an duplex ſit per illam necem quæ facta dicitur in occulto: & ſecūdum conſcientiæ molē exhibenda eſt pœnitentiæ magnitudo. Pœnitentia ergo non verbis agenda eſt, ſed & actu. Hæc autem ſic agitur: Si tibi ante oculos ponas de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum ſit, & ſi te iam credas prope ipſas poſitā tenebras exteriores, vbi erit fletus oculorū, & ſtridor dētium ſine fine. Cū hæc certa fide ſicut eſt animo conceperis, quia neceſſe eſt prævaricatricem animā tartareis pœnis & gehennę ignibus tradi, nec aliud remēdium cōſtitutum eſſe poſt baptiſmū q̄ pœnitentiæ ſolatium, quantāuis afflictionem, quātumuis laborem & indecorē ſubire eſto L
contenta, dummodo ab æternalibus pœnis libereris. Ergo hæc tu tecum cogitans, & mēte retractans, proprij facti tu ipſa iudex eſto crudelior. In primis omnis cura vitæ huius interimenda tibi eſt, & quaſi mortuam te exiſtimans, ſicut es, quomodo poſſis reuiuiſcere cogita. Deinde lugubris tibi accipienda eſt veſtis, & mēs ac membra ſingula digna caſtigatione punienda. Amputentur crines, qui per vanam gloriam occaſionem luxuriæ præſtiterunt. Defluant oculi lachrymas qui maſculum ſimpliciter non aſpexerunt. Palleſcat facies, quæ quondam viruit impudice. Denique totum corpus incuria maceretur: cinere aſperſum, & opertum cilicio perhorreſcat, quia male ſibi de pulchritudine placuit. Cor vero ſit liqueſcens ſicut cęra ieiunijs in quietās ſeipſum, & cogitationib⁹ ventilās quare ſit ab inimico ſubuerſum. Senſus etiā crucietur, quia in membra corporis cū haberet dominationē, malo ceſſit imperio. Talis vita, talis actio pœnitentiæ ſi fuerit perſeuerās, audebit ſperare & ſi non gloriā, certe pœnæ vacuationem. Dicit enim deus: Cōuertimini ad me, & cō Iohelis. 2
uertar ad vos. Cōuertimini ex toto corde veſtro, in ieiunio & fletu, & in plāctu: dirūpite corda veſtra, & nō M
veſtimentum, quoniā pius & miſericors ſum. Sic conuerſus magnus ille Dauid iuſtificatus eſt. Sic Niniue peccatrix illa ciuitas incūbētē ſibi euaſit interitū. Peccator ergo ſi ſibiipſi nō pepercit, à deo illi parcitur. Et ſi futuras pœnas gehēnæ perpetuas in hoc paruo vitæ ſpatio compenſauerit, ſeipſum ab æterno iudicio liberat. Grandi plagæ alta & prolixa opus eſt medicina. Grande ſcelus grādem habet neceſſariā ſatiſfactionē. Nam nō eſt dubium leuius eſſe crimen, vbi peccatum ſuum vltro homo confitetur, & pœnitet. At vbi celans mala ſua inuitus detegitur, & nolens publicatur, illud grauius ſcel⁹ eſt, quod tibi vtiq; proueniſſe negare nō poteris. Et ideo fortius eſt dolendum, quia peccatū eſt fortius. Si mente cernerent homines peccatores quale iudicium imminet mundo, ſenſus humanus nō diſpergeretur vanitate ſeculari, ſi nō ifidelitate grauaretur. Quātūuis & qualēuis cruciatū longior vita deduceret optarent, dummodo in illas pœnas ęterni ignis nō incurrerēt. Sed tu quę iam ingreſſa es agonē pœnitētiæ.

A enī potestatis suę qua subegit inferos, manifestatur quia ipse est filius dei, qui vnius dei regnum in cælis & in terris esse ad condemnationem tyrannidis diaboli prædicauit. ❧ Secundum propositum seculorum in Christo IESV domino nostro, in quo habemus libertatē in confidentia per fidem ipsius.) Manifestatum dicit Christum seculo, quo proposuit deus ostendere mysterium suum pro salute humana, vt cognitio mysterii dei mortalibus cōferret salutem, vt quasi dedicatio regni Christi hanc gratiam credentibus pro apophoretis largiretur. Licet enim infectum sit, nouum tamē videtur ignorāti creaturæ. ¶ Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis, quæ sunt in gloria vestra.) Manifestata spe quæ est in mysterio Christi, commonet ne scandalum patiantur propter tribulationes quæ sanctis à perfidis irrogantur. Ad gloriam enim pertinet illorum, si in tribulatione magistri non fuerint scandalizati discipuli, hac spe firmati, quia fidelium pressuræ futuri seculi gloria erigentur. Hæc enim fidelium probatio est, si fidei suæ spem aduertant. ¶ Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini nostri IESV Christi, ex quo omnis paternitas in cælis & in terra nominatur, vt det vobis secundum diuitias maiestatis suæ virtutem confirmari in spiritu suo.) Hoc flexis genibus precari se dicit, vt quia dignatus est aduocare gentes ad cognoscendum mysterium voluntatis eius, hoc etiam donet, quia diues est, vt nutu eius firmentur in spiritu, hoc est, vt non illos perturbent carnalia exitia illata à perfidis, sed sint sta-
B biles expectantes in futuro huius rei mercedem. ¶ In interiore homine habitare Christum per fidem in cordibus vestris.) In eo petit eos magis firmari, vt non ambigant, sed magis credāt Christum habitare in se, quem non vident his oculis, vt spiritus datus hoc eis per dei donum infundat, vt certi sint de Christo quod viuit, & filius dei est, & habitat per fidem in cordibus nostris, vt cum fidem eius habemus in cordibus nostris, ipsum habere videamur. Quod eo proficit, vt securi simus de auxiliis eius, quia nō deserit nos, sed semper adest propter fidem suam quam videt in nobis: quippe cum ideo spiritus eius, qui & dei patris est, detur nobis, vt vice eius tutos præstet nos si ei assentiamus, vt occulta reuelet, per quem vtiq; ipsum in nobis habitare ambigere non debemus. Est enim hic alius Paracletus: inter quos personarum distantia est, non naturæ: quia & de eius accipit, & à deo procedit. In quibus enim naturæ vnitas est, inuicem sui sunt. Vnde dicit dominus: Omnia patris mea sunt, & mea omnia patris. ¶ Vt in charitate radicati & fundati positis comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit latitudo, & longitudo, & altitudo, & profun-
C dum.) Hoc præstare dicit habitantem spiritum vel Christum in nobis, vt fundati simus in charitate dei deuincti beneficiis eius, & possimus cum sanctis, qui sunt Apostoli & Prophetæ, immensum & inæstimabilem cognoscere deum, omnia excedentem maiestate virtutis suæ. Cum enim dicit latitudo, & longitudo, & altitudo, & profundum: hoc vtique significat, vt sicut in sphæra tanta longitudo est quanta latitudo, & tanta altitudo quantum & profundum, ita & in deo omnia æqualia sunt immensitate infinitatis. Sphæra enim definito modo concluditur. Deus autem non solum implet omnia, sed & excedit. Nec enim clauditur, sed omnia intra se habet, vt solus ineffabilis & infinitus habeatur, & gratiæ huic insufficienter agantur, qui cum tantus sit, dignatus est per Christum hominem visitare peccatis & morti subiectum. ¶ Cognoscere quoque supereminentem scientiam charitatis Christi.) Post dei patris infinitam & incomprehensibilem cognitionem & inenarrabilem clementiam, Christi quoque agnoscere nos vult charitatem, quia supereminentis est scientiæ, & subintelligitur humanæ, vt super scientiam hominum habeatur dilectio Christi. Quis enim potest colligere mysterii huius charitatis rationem, vt & deus hominis causa homo na D scereretur, deinde moreretur pro hominibus, pro seruis dominus, pro creatura creator, pro impiis pius? Propter quid ita dilexit nos? Aut vt quid nostrum haberet qui nullius indiget? nunquid non charitas hæc super scientiam hominum est? Aut quis hominū hanc poterit charitatem alicui exhibere, quanq̄ impar sit, ac per hoc supereminet humana commenta? Hoc ergo vult nos scire, quia sensus noster assequi non potest nec perspicere profunditatem beneficiorum Christi erga nos: vt proinde semper ei supplices & deuoti, & qui debitis nulla ratione satisfacere possumus, vel in fide eius vsq; ad mortem perseueremus. Ille enim pro magnificentia maiestatis suæ ea gessit pro nobis, quæ sibi indigna sunt, vt & nos inquantū possimus ei famulemur. ¶ Vt impleamini in omnem plenitudinem dei.) Quia fides neque in solo patre integra est, neque in solo filio perfecta, ideo adiecit: Vt impleamini, ait, in omnem plenitudinem dei. vt confessione & gratiarum actione sicut patri, ita & filio honorificentia reseruetur, & omnia quæ à deo patre sunt, per filium facta & restaurata credantur, vt sit plena perfectio diuinitatis in professione credētium. Nihil enim deerit Christiano, quando per deum patrem per E omnia immensum esse cognoscit, charitatem quoque Christi ineffabilem & supereminentē scientiæ humanæ profitetur. ¶ Ei autē qui potest super omnia facere abūdantius q̄ petimus aut intelligimus secundum virtutem quæ operatur in nobis, ipsi gloria in Christo IESV, & in ecclesia, & in omnia secula seculorum. Amen.) Ad patris personam hæc refert, vt quia melius scit quę vtilia & quæ non petēda sunt, & quādo danda, & qualia & quanta opus sint, ipse gubernet prouidentia & virtute sua sibi credentes. Cui ideo gloria in Christo IESV, quia per ipsum omnia præstat nobis: & quia honor patris in filio est, & in ecclesia, id est, in populo quem sibi adoptare dignatus est. In claritate enim filiorum, gloria patris est, dicente domino: Sic luceat lumen vestrum coram homi Matt. 5. nibus, vt videant opera vestra bona, & magnificent patrem vestrum qui in cælis est. In secula seculorū amen. id est, in æternum veritas.

CAPVT QVARTVM.

OBSECRO itaq; vos ego vinctus in domino, vt dignē ambuletis vocatione qua vocati estis.) Hortatur eos, vt recte incedentes in præceptis domini, ad promissā gloriā pos F sint peruenire. Sicut enim peritus medicus obsecrat infirmos, vt bene se agētes possint salutarē recipere valetudinē, ita & magister gentium hortatur vt fidei suæ digna opera faciētes possint percipere quę promissa sunt sanctis, sciēs gloriæ suæ esse huius rei profectum. ¶ Cū omni humilitate animi & modestia, cū magnanimitate sufferentes inuicē in charitate, solicitē seruantes vnitatis spiritum in vinculo pacis.) Nunc dissensionem prohibet, charitati autem studendum monet, ne spiritum vnitatis & pacis amittant, ac per hoc vt inuicem se sufferant cum patientia. Modestia enim profectum parit, quia cum se inuicē tolerant cum lenitate animi monentes, corriguntur ad affectum, & pax in eis manebit, per quam filii dei non immerito vocabūtur, quia dixit dominus: Beati pacifici quoniam filii dei vocabun Matt. 5. tur. Perturbatio enim & inquietudo contētionem facit, quæ solet etiā ea quæ mala nouit, velle defendere, ne cedere videatur. Hinc oritur discordia, quæ corrumpit pacis fœdera. ¶ Vnum corpus, & vnus spiritus, ita vt vocati estis in vna spe vocationis vestræ.) Propter pacem & concordiam hæc subiecit, vt quia vnū corpus est ecclesia, vnum sapiat populus, quia vnum est quod creditur. ¶ Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus deus & pater omnium, qui super omnes est, & per omnes, &

G in omnibus nobis.) Adhuc vnitatem commendat, vt quia vnitas est ad quam vocamur, in nullo dissentiamus. Si enim vnus est dominus, id est Christus, sicut & Mat.23. ipse ait in euãgelio: Quia magister vester vnus est Christus: Vna fides, vnum baptisma, vnus deus & pater omnium, qui super omnia est, & per omnes, & in omnibus credentibus: vnus debet esse & animus populi, quia hæc quæ enumerat, vnitatis sunt. Concordãt enim in omnibus. Patrem tamen deum, quia nulli debet quod est, super omnia esse dixit, & per omnes. Ideo per omnes, quia ex eo omnes: & necesse est vt super hæc omnia sit, quæ ex eo sunt: Et in omnibus nobis, id est, fidelibus. In nobis est enim per cõfessionem, quia eum fatemur, & quia spiritum suum dedit nobis, per quem sine dubio in nobis est. In Paganis non est, quia pater Christi negatur esse ab illis. ¶ Vnicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis domini nostri IESV Christi.) Nunc, ne quia diuersa in hominibus dona sunt, putarentur officere vnitati, hoc purgat non esse contrarium, quia in donis officiorum diuersitas est, non naturæ. Vnicuique autem tãtum dicit dari gratię, quantum donare dignatus fuerit dominus: non tamen sine æquitatis mensura: quia vnicuique pro viribus tribuit, vt tantum hauriat quantum sitit. ¶ Propter quod dicit: Ascẽdens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Hoc scriptum est in Psalmo sexagesimoseptimo. Dona tamen hæc post triumphos cœpit largiri. Vincens est enim mortem exaltatus in cruce, sicut Ioan.12. ipse dixerat. Ait enim: Cum exaltatus fuero à terra, omH nia traham ad me. Expoliauit inferos, cũ captiuos quos ex præuaricatione Adæ, aut propriis captos peccatis in conditione tenebant, abstulit consentiẽtes sibi, & ascendens inde in cælos induxit. Ex quibus aliquanti resurgentes in corporibus, multis apparuerunt ad testimonium euictæ mortis, vt qui forte Christi resurrectionem crederuri non essent, ex horum resurrectione quos mortuos scirent, rei fierent. Hos enim viderunt quos cognoscerent dudum vixisse. Quamuis captiui inuiti & alieni ducantur, saluator tamen & suos duxit, & voluntarios. Apparentia enim sua dum lacessit desiderantes liberari, cepisse illos dicitur. ¶ Quod autem ascendit, quid est nisi quia etiam descendit in inferiora terræ?) Verum est, quia ideo descendit, vt ascenderet, non sicut homines, qui ad hoc descenderunt, vt illic remanerent. Ex sententia enim tenebantur apud inferos: quæ sententia Saluatorem tenere nõ poterat, quia vicit peccatum. I Triumphato ergo diabolo descendit in cor terræ, vt ostẽsio eius prædicatio esset mortuorum, vt & quotquot cupidi eius essent, liberarentur. Nec poterat non ascendere, qui ad hoc descenderat, vt vi potestatis suæ calcata morte, cum captiuis quorum causa pati se permisit, resurgeret. ¶ Qui descendit, ipse est qui ascendit super omnes cælos, vt impleret omnia.) Hoc est quod dicit do Ioan.3. minus: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo. Quod quidem & in Psal.18. psalmo continetur. Ait enim: A summo cælo egressio eius, & regressus eius vsque ad summum eius. Hic ergo descendens è cælis in terram, homo natus est, pòst mortuus descendit ad *inferos*, ex quibus tertio die resurgens, ante omnes mortales ascendit super cunctos cælos, vt illusam mortem ostenderet creaturæ. ¶ Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò Euangelistas, quosdam verò Pastores & magistros ad consummationem sanctorum in opus ministerii.) Apostoli, episcopi sunt. Prophetæ verò explanatores sunt scripturarum, quamuis inter ipsa primordia fuerint Prophetæ, sicut Agabus, & quatuor virgines prophetantes, sicut continetur in Actis Apostolorum, sed propter rudimenta fidei commendanda: nunc autem interpretes Prophetæ dicuntur. Euangelistæ, diaconi sunt, sicut fuit Philippus. nam quamuis nõ sint sacerdotes, euangelizare tamen possunt sine cathe- K
dra, quemadmodum & Stephanus & Philippus memoratus. Pastores sunt & possunt esse lectores, qui lectionibus saginent populum audientem: quia non in pane tantum viuit homo, sed in omni verbo quod procedit ex ore dei. Magistri verò exorcistæ sunt, quia in ecclesia ipsi compescunt & verberant inquietos: sine ii qui lectionibus imbuendi, infantes solebant imbuere, sicut mos Iudæorum est, quorum traditio ad nos transitum fecit, quæ per negligentiam obsoleuit. Inter illos post episcopum plus esse intelligitur, qui propter reseratum occultum scripturarũ sensum prophetare dicitur, præsertim quia futuræ spei verba depromit. qui ordo nunc potest esse presbyterii. Nam in episcopo omnes ordines sunt, quia primus sacerdos est, hoc est, princeps est sacerdotum, & propheta, & euangelista, & cætera ad implenda officia ecclesię in ministerio fidelium. Tamen postquàm omnibus locis ecclesiæ sunt constitutæ & officia ordinata: aliter composita res est, quàm cœperat. Primùm enim omnes docebant, & omnes baptizabant, quibuscunque diebus vel temporibus fuisset occasio. Nec enim Philippus tempus quæsiuit aut diem quo eunuchum baptizaret, neque ieiunium interposuit. Neque Paulus & Syleas tempus distulerunt quo Optionem carceris baptizarent cum omnibus eius. Neque Petrus diaconos habuit, aut diem quæsiuit quando Cornelium cum omni domo eius baptizauit, nec ipse, sed iussit fratribus qui cum illo ierant ad Cornelium ab Ioppe. Adhuc enim præter septem diaconos nullus fuerat ordinatus. Vt ergo creseceret plebs, & multiplicaretur, omni- L
bus inter initia concessum est & euanglizare, & baptizare, & scripturas in ecclesia explanare. At vbi autem omnia loca circumplexa est ecclesia, conuenticula constituta sunt, & rectores & cætera officia in ecclesiis sunt ordinata, vt nullus de clero auderet qui ordinatus non esset, præsumere officium quod sciret nõ sibi creditum vel concessum. & cœpit alio ordine & prouidentia gubernari ecclesia: quia si omnes eadem possent, irrationabile esset, & vulgaris res & vilissima videretur. Hinc ergo est vnde nunc neq; diaconi in populo prædicant, neque clerici vel laici baptizant, neque quocunque die credentes tinguntur, nisi ægri. Ideo non per omnia conueniunt scripta Apostoli ordinationi quæ nunc in ecclesia est, quia hæc inter ipsa primordia sunt scripta. Nam & Timotheum presbyterum à se creatum episcopum vocat, quia primi presbyteri episcopi appellabantur: vt recedente eo sequens ei succederet. Denique a- M
pud AEgyptum presbyteri consignãt si præsens non sit episcopus. Sed quia cœperunt sequentes presbyteri indigni inueniri ad primatus tenẽdos, immutata est ratio, prospiciente concilio, vt non ordo, sed meritum crearet episcopum, multorum sacerdotum indicio constitutũ, ne indignus temere vsurparet, & esset multis scandalum. In lege nascebantur sacerdotes ex genere Aaron Leuitæ. Nunc enim omnes ex genere sunt sacerdotali, dicente Petro apostolo: Quia estis, inquit, genus re- 1.Petr.2.
gale & sacerdotale. Ideóque ex populo potest fieri sacerdos. ¶ In ædificationem corporis Christi.) Ecclesiæ ordinationem ad compaginationem humani generis, in professionis vnitate dicit compositam, vt diuersi dignitate, in Christo omnes sint vnum caput habentes Christum, hoc est, authorem vitæ. ¶ Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionem filii dei.) Tandiu dicit manere ordinationem, quandiu cuncti destinati ad vitam vnius sint fidei in cognitionem Christi. ¶ In virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Ita elaborandum hortatur vt perfectio fidei apprehendatur. Cuius hæc ratio est, vt Christum perfectum & plenum deum teneat fides, ne mensura humana metiatur, sed in plenitudine diuinitatis quasi perfectus deus habeatur. Nec enim perfectum dicens virũ,

A temporali ætate & mensura significat, sed per hoc dictũ perfectos nos vult fieri in plenitudine intellectus diuinitatis filii dei. ¶Vt vltrà non simus paruuli neque fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum in astutia ad remedium erroris.) Fundatos & stabiles esse nos vult in disciplina fidei catholicæ, quam Petrus apostolus reuelãte deo professus est, nec ventilari nos oberrantes per diuersarum hæresum pestilentiosas asseuerationes nequitia humana inuentas, vt per has fallẽtis inimici sub veri nomine error possit afferri. Hoc enim remedium est falsitatis, vt sub prætextu veritatis inducat errorem. Et non solum sub veri nomine, sed & ne sicut ante acceptam fidem sensu humiles vagabamur per diuersos errores, fideles facti discurreremus fragiles & dubii: de spe promissa commonet, quia iam Christiani facti fundati esse debent, quia ambiguitas in fide nostra non est. commendatur enim virtute prodigiorum. ¶Veritatem autem facientes in charitate, augeamus in ipsum omnia, qui est caput Christus.) Hanc dicit esse veritatem, vt amorem Christi respicientes quo dilexit nos, & tradidit se pro nobis, omnia subiiciamus ei, scientes quia omnium est author vitæ, vt quasi capiti membra subdãtur. Vt si alii errore vel maleuolentia non fatentur omnia caput habere Christum, quia ab ipso facta sunt voluntate patris: nos tamen qui catholicæ fidei adhæremus, hoc omni deuotione & cura agere debemus, vt huic fidei non damnum, sed lucrum afferamus, perseuerantes in hac asseueratione, vt
B comprimãtur prauæ mentis colloquia aduersus veritatem armata. ¶Ex quo totum corpus compactum & cõnexum per omnem iunctură submini strationis, in mensuram vniuscuiusq; partis incrementum corporis facit, ad ædificationem sui in charitate.) Qua ratione Christum caput esse omniũ dixerit, docet. Ex ipso enim, inquit, omne corpus, id est omnis chorus archangelorum & potẽtiarum, principum & potestatũ subsistit: Quamuis enim singula hæc numeros proprios habeant, & sint legiones, vt ipse dominus dixit: quia ab vno tamen per vnum sunt, simul omnia vnum corpus appellat. Sicut enim mẽbra cum sint vnius corporis, diuersa tamẽ sunt actu & dignitate: ita & creatura cõdita est à deo p Christum, vt à Cherubin & Seraphin potentiis quæ sub sede dei sunt, & angelis quos ipse dominus sanctos appellat. quasi quædam concatenatio sit, vsque ad firmamentum ordinata descendens, vt totum & iunctum sit, & meritis tamen discernatur. Meritis dico, nõ solum officiorum, sed & naturarum. Nec enim quia iuncta dicit omnia, vnius erunt naturæ. Sed quod in corpore membra faciunt discreta officiis, non natura: ita & in his omnibus
C non membra, sed naturæ ipsæ faciũt distinctiones. Hoc est ergo quod laboratur, vt ad vnum sensum redigatur creatura, & in sensu vnum sit corpus, dum omniũ vna professio est, vt cõcordet in charitate creatoris ad suũ profectum. Reædificat enim se in templum domini. destructa enim fuerat demẽtia & furore diaboli. ¶Hoc ergo dico & testor in domino, vt non ambuletis sicut & gentes ambulant in vanitate mentis suæ, obscurati intellectu, alienati à fide dei per ignorantiam quæ est in ipsis.) Manifestato creatore, & ratione ostẽsa quam sequi debeat creatura, in fide dei duntaxat, cõtestatur illos in deum, vt non aliter incedant vel sentiant q̃ docẽtur, ne similes gẽtilibus inueniantur, qui nec fidem recipiunt, nec cõuersationem quam mãdat lex, obscurum habentes sensum, ne cõtemplentur diuini nominis veritatem. Vana enim sectantes quæ sunt idololatria, infrenantur à diabolo, ne vnius dei iter incedant, vt socios illos suæ perditionis efficiat. ¶Propter ignorãtiam, quæ est in illis, & duritiam cordis illorũ, qui desperãtes semetipsos tradiderunt impudicitiis, in operationem immunditiæ omnis & auaritiæ.) Gentiles futuræ resurrectionis desperatione cæcitatem cordis habere significat. Quasi enim vltra non futuri vitam suam contaminant turpis- D
sima operatione, nolẽtes se subiicere legi fidei, quia prohibet voluptatem propter spem vitæ futuræ. Quam hi idcirco ridendam cẽsent, vt iure dehonestare se, & aliena appetere auida cupiditate videãtur, quasi post hanc transpunctionem nulla sit vita. ¶Vos autem nõ ita didicistis Christum, si tamẽ illum audistis, & in illo edocti estis, sicut est veritas in IESV.) Manifestum est Christianos non desperationem post mortem hanc didicisse, sed spem ad vtrunque. Fidelibus enim vita, perfidis verò promittitur mors, quæ est pœna æterna, vt siue mors, siue vita in Christo discatur: quia qui eum sequitur, per eum resurget ad vitam. qui verò discernit se ab eo, per eum mancipabitur gehennæ. ipso enim iudicante damnabitur. Et quoniam sunt quidam in ecclesia qui sub nomine Christi non sequuntur Christi veritatem, ideóque sicut est, inquit, veritas in IESV: vt si ita docti sunt vt est veritas in IESV, tunc Christum didicisse, & illum audisse, & in illo docti esse videantur. Christus enim de se docet quid sit, & quãtus credendus sit, & quæ spes in eo sit, & quales debeant esse credẽtes. Qui enim didicit Christũ, scit illum à mortuis resurrexisse, vt forma esset fidelibus. Ideoq; magna spes est pro ista mor- E
te amãtibus deum. ¶Vt exponatis secundum priorem cõuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris.) Qui Christum audiuit, hoc didicit, vt recederet à cõuersatione pristina, quam veterem hominem nuncupat propter præteritum ignorantiæ tempus. Homo itaq; vnus atq; idem est: qui si pristina vitia sequitur, vetus dicitur. si autem in nouitate vitæ ambulat alienus à seculari errore, qui est siue in affectu, siue in sensu rudis dicitur, nõ vtiq; substãtia carnis aut animæ, sed intellectu, & conuersatione vitæ. Corruptus tamen vetus homo dicitur propter adulterum sensum, & turpem vitam. ¶Renouamini autem sensu mentis vestræ, & induimini nouum hominem, qui secundum deum creatus est in veritate & iustitia.) Iustum & verum est rectam viam sequi. Hic autem rectam viam sequitur, qui deuotus creatori suo in volũtate eius ambulat, quam gẽtilitas nescit. Innouatus enim spiritu mentis, nouum hominem dicitur indutus, qui est Christus. Christum enim induitur, qui per fidem renatus in Christo, æmulus est vitæ quam tradidit Christus, vt iuxta deum creatus videatur. In eo enim quis creatur, in quo sapit: & ideo veritas & iustitia dei à gẽtibus ignoratur. Cum enim credentes deum agnoscunt creatorem, ser- F
uantes mandata eius, & iustitia & veritate creantur. ¶Propter quod deposito mendacio loquimini veritatẽ vnusquisq; cũ proximo suo, quoniã sumus inuicẽ membra.) Quia in veritate & iustitia creati sumus renati in baptismate: idcirco vt in eo maneamus, mẽdacium deponere iubemur, assumpta veritate: nec dolo aliquid cũ fratre agere: vt quia vnius corporis mẽbra sumus, causis nostris in veritate inuicem faueamus. ¶Irascimini, & nolite peccare.) Quoniam irasci quis nõ potest prohiberi: quippe cum ira motus sit naturalis cõceptus ex causis, qui solet ad profectum pertinere delinquẽtis: idcirco irascẽdum dicit, sed commonet ne per iram peccetur. Solemus enim modum egredi dum irascimur, & inuenimur ipsi peccare, qui peccantes arguimus, dum plus irascimur, & amplius oneramus peccantem, quàm meretur. Hoc ergo docet, vt ipsa ira cum moderatione sit, neque nimium quis iustum se præbeat delinquenti: quia solent quidem sic peccare, vt tãtis plagis affici videantur, quantas non possunt ferre: & qui poterat forte corrigi, tollitur de vita, non sine peccato irascẽtis. Hinc Eccle.7.
est vnde Salomon, Noli, inquit, iustus esse multum, quia est qui perit in suo iusto. Sed imitatores dei esse debemus, qui temperatam habet iustitiam. Cum enim iustum esset plecti iniquos, patientia sua suffert eos, vt aliqui ex eis corrigantur. Nosipsos suos seruos peccantes

G patitur,nec cito aliquem percutit. ¶Sol nō occidat ſuper iracundiam veſtram, neque locum detis diabolo.) Iram tranſire vult,nec retineri in pectore,vt die orta cū die decidat: quia ſi in animo manſerit, dat occaſionem diabolo gloriandi. Neceſse eſt enim iratus animus male cogitet: quod cupit diabolus. Inuenit enim mentem paratam ad malum,cui ſe inſerēs effectu ſuo decipit hominem factum ad vitā,quia hominis cogitare eſt, diabolī implere. ¶Qui furabatur, iam nō furetur, magis autem laboret operādo manibus quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat neceſsitatem patienti.) Vt noui hominis conuerſatio maneat,hortatur ne rurſum ad præterita vitia & peccata redeatur: & nihil proderit nouum dici, quando vetus homo malis operibus approbatur. Non ſolum ergo Chriſtianus aliena non tollere iubetur, ſed & de labore ſuo penuriam patientibus ſubminiſtrare, vt bonis operibus deditus rependat quæ prius abſtulerat, & de cætero theſaurizet ſibi in futurū. Qui enim ceſsat à furto, veniam poteſt habere, nō gloriam. Quid enim magnū aut cuius meriti eſt ab alienis temperare? Ad meritum enim proficit cum quis de proprio tribuit egenis. ¶Omnis ſermo malus de ore veſtro nō procedat: ſed ſi quis bonus ad ædificationē fidei, vt det gratiam audientibus.) In dei ſeruo omnia debent bona videri, nec ex aliqua parte puritas eius debet maculari.

Matt.12. Quid enim prodeſt mundam vitam habere,& os ſordidum,cum dicat dominus quod vnuſquiſque verbis ſuis aut iuſtificabitur,aut cōdemnabitur: Nec credibile poteſt videri bene viuere eum qui male loquatur. Male enim loqui ad multa trahitur vitia. Poteſt enim male loqui qui turpiter fatur, & qui bonis detrahit, & qui cum dolo fabulatur,& qui mentitur. hæc errorem præſtant.

H Bonæ enim & ſobriæ fabulę dant gratum exemplum audientibus, vt honorificent deum in verbis eius ædificati in fide Chriſti. ¶Et nolite contriſtare ſpiritum ſanctum dei in quo ſignati eſtis in die redemptionis.) Cum bene agimus,gaudet in nobis ſpiritus ſanctus datus nobis, videns monita ſua proficere vtilitatibus noſtris, ſi-

Lucæ.16. cut dictum eſt à domino: Ita gaudiū erit in cælo in vno peccatore pœnitentiam agente. Gaudet ergo ſpiritus ſanctus in ſalute noſtra,nō ſibi, quia nō indiget lætitia. ita econtrario ſi obedientes ei non fuerimus, contriſtatur,quia non habet profectum in nobis. Vult enim nos pertinere ad vitam. Non tamen ſic cōtriſtatur,vt patiatur,quippe cum impaſsibilis ſit. Sed cum eum cōtriſtatum dicit,noſtri cauſa hoc ſignificat,quia deſerit nos eo quod læſerimus eum contemnendo monita eius. Contriſtatio itaque eius,indignitas noſtra eſt, quæ filios nos dei prohibet appellari. Ipſe eſt enim ſpiritus ſanctus qui ſignificat filios dei,manēs in nobis. ¶Omnis amaritudo,& ira,& indignatio, & clamor, & blaſphemia auferatur à vobis,cum omni malitia.) Omnia hæc quæ perniciem poſsunt præſtare animis, amouenda memorat. Per iram enim fit indignatio, per indignationem clamor,quaſi vox inſanientis, quæ aliena eſt à dei ſeruo.

I Per clamorem ſurrepit blaſphemia, quæ nō poteſt non mala eſse, hæc amaram præſtat vitam trahens ad mortem. Ideoq; ab his omnibus cauēdum. Timor enim dei temperare debet, & modum imponere accidētibus cauſis. Sed quia poſsūt aliqui preſsa in animo ira & clamore retinere malitiā ad retributionē nacta occaſione, idcirco ſubiecit hæc auferri cum omni malitia: quia non ſolum blaſphemare malitia eſt, verūetiam fingere pacem in faciē,& in animo meditari diſcordiam. ¶Eſtote autem inuicem benigni, miſericordes, donantes vobis, ſicut & deus in Chriſto donauit vobis.) Exemplo dei patris benignos & miſericordes inuicem fieri exhorta-

Luc.6. tur: ſicut & dominus, Eſtote, inquit, miſericordes, vt ſimiles ſitis patris veſtri, qui in cælis eſt. Si enim deus per filium ſuum ſeruorum miſertus eſt, quantō magis ſerui ipſi inuicem ſui debeāt miſereri, & donare ſi alter in alterum peccet? Hæc præcepta eius ſunt qui miſera- K tus eſt: qui ſi in his contemptus fuerit,ſine dubio reuocabit ſententiam per quam miſericordiam dederat: & ita euenit, ſicut ait dominus in euāgelio de eo qui accipiens à domino miſericordiam,in cōſeruum ſuum impius deprehenſus eſt,

CAPVT QVINTVM.

ESTOTE imitatores dei, ſicut filii chariſsimi.) Hoc eſt quod ſuprà dixit, quia dei patris imitatores eſse iubemur hac exhortatione, vt ſi obaudierimus, filii dei & chariſsimi habeamur. Hic enim chariſsimus patris eſt filius,qui bonorum eius imitator eſt. ¶Et ambulate in dilectione,ſicut Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis hoſtiam & oblationem deo in odorem ſuauitatis.) Sicut dei patris imitatores nos eſse vult in benignitate & miſericordia,ita & Chriſti filii eius in dilectione: vt ſicut ille dilexit nos,tradens ſe pro nobis,ita & nos inuicem pro nobis etiam animas ponere debeamus. Quod etiam Ioannes apoſtolus dixit, exemplo domini pro fratribus animas ponendas. Si ergo Chriſti mors in odorem ſuauitatis eſt deo,mortem eius libenter accepit. Quod ſi verum eſt, non peccauerunt qui illum ſecundum dei voluntatem crucifixerunt. Sed non ita eſt, quia Chriſtus deo dicit ſe obtuliſse dum occidi ſe paſsus eſt, in dei patris ſui voluntate perdurans: quia qui iuſte occiditur diabolo ſe offerens, voluntatem eius facit, vt occidi me reatur. Ita & Chriſtus dum dei voluntati adhæret,dia- L bolo diſplicuit: & ideo illum occidit, quia deo ſe obtulit iuſtitiam exequēdo. In oblatione enim iuſtitia ſignatur & veritas. Hanc enim reſpicit deus, & hoc eſt eius ſacrificium acceptum. Itaque immeritus qui occiditur, placet deo,non quia occiditur, ſed quia vſque ad mortem iuſtitiam conſeruauit. Suſcepit enim hanc mortem deus Chriſtus ad vitam: vnde & odor ſuauitatis appellatur deo. Ad Romanos tamen dicit: Quia deus illum Rom.8. tradidit pro nobis omnibus. Nunc quærēdum eſt quomodo deus tradidit illum, aut quomodo ſe ipſe obtulit deo. Nam hoc quantum ad verba pertinet, videtur contrarium. Deus illum tradidiſse dicitur, dum illum occidi permiſit, ſicut dicit dominus ad Pilatum: Non Ioan.19. haberes aduerſum me poteſtatem,niſi data tibi eſset deſuper. Data eſt enim,ſed non nolenti poteſtas, hoc eſt, permiſsum eſt illi facere quod voluit. & hoc eſt tradere. Dum enim diſsimulat,tradit. Si enim noluiſset per- M mittere,non fuiſset occiſus. Permiſit ergo occidi eum, ſed ab iis qui eum volebant non coacti ſed ſponte occidere. Non ergo immunes à pœna ſunt,quia hoc eis permiſsum eſt quod volebant. Damnatio enim in eo competit, quia voluerunt. Quod ideo tamen permiſit deus, quia ſcit iſtud aduerſum diabolum futurum pro multis. Dignum enim fuit vt quod inimicus impræſcius futurorum contra ſe quaſi pro ſe facere putabat, permitteretur ei, vt impræſciētiam ſuam ſibi imputans,facti ſui pœnitentia torqueretur. Quod autem Chriſtus ipſe ſe obtulit, aut deus illum tradidit, vnum eſt, quia amborum vna voluntas eſt. ¶Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur inter vos, ſicut decet ſanctos.) Manifeſta ſunt quæ dicit: Quām tamen grauis res ſit auaritia, à qua diſsimulamus, quando fornicationi & immunditiæ comparatur: & ſic à nobis videtur quaſi quædam culpa nullius momenti, cum ſit graue peccatum. Sancti ergo eſse non poſsunt in quibus aliquid horum quæ prohibet,fuerit repertū. ¶Aut turpitudo,aut ſtultiloquium,aut ſcurrilitas quæ ad rem non pertinet: ſed magis gratiarum actio.) Quoniam quidam ſolent aliquid turpe agere, aut ſtultiloquiis iocum mouere,quaſi non ſit peccatum: hoc prohibet, quia dei ſerui ſemper ſobrii & modeſti debent videri. Per ſtulti-

A loquia enim peccatur. Vnde Salomon: Stultus, inquit,
Prou.10. per risum agit mala. Et dominus in euangelio dicit:
Matt.11. Quia omne verbum ociosum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicii. Nec inulta possunt discerni quæ ideirco dicuntur, vt ad alicuius pertineant contumeliã. ideo ad rem salutarem nõ pertinent hæc. Quare hæc agenda & loquenda monet, quæ ad vtilitatem proficiãt nostram, & dei laudem, in cuius lege meditandum est die ac nocte, sicut scriptum est in psalmo primo. Ex conuersatione enim & moribus dei serui etiam tacentes intelligendi sunt, vt quantum distat verum à fallo, tantum distent dei serui à seruis diaboli. ¶Hoc enim scitote, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idololatria, non habet hæreditatem in regno dei & Christi.) Qua causa amouenda sint hæc ostendit, quia qui talis fuerit, partem in regno cælorum non habebit, quod est patris & filii. Vt auaritiam tamen rem periculosam esse doceret, idololatriam hanc nuncupat, qua nullum peccatum maius est. Videamus ergo cur auaritia idololatria dicatur. Idololatria dei honorificentiam vsurpat, & vendicat creaturæ, cum in nomine diuinitatis, quod soli conditori competit, participem illi asserit eius facturam. Auaritia autem ideirco huic exæquata est, quia similiter ea quæ dei sunt sibi vsurpat & recõdit auarus, & quæ vsibus omnium concessit communiter, auaritia denegat, quando ideirco hæc congregat apud se, ne alii vtantur. Quæ res
B facit vt carè venundent, ne pauperes viuant. Si enim mime reconderentur, abundatia omnium rerum faceret vilitatem. Denique apud veteres quia auaritia non erat, nec caritas. Recte ergo idololatriæ comparata est, quia multos lædit, creatori similiter inimica. Vult enim deus ac iubet de iis quæ creauit, subueniri pauperibus: auaritia contradicit. Vide an sine diabolo possit esse. ¶Nemo vos seducat inanibus verbis. Propterea enim venit ira dei in filios diffidentiæ. Nolite ergo effici participes eorum.) Inanes sermones vani sunt, vanitas autem idolorum cultura est, quæ vtique non ex æquo initium habet, sed de errore. Docet ergo ne horum verbis assensus præbeatur. Perstrepunt enim semper, & seductione quadam fallaciæ contra fidem consuetudinem antiquitatis obtendunt, rationem præsentium non spem futurorum asserendam iudicantes. Ideo venit super hos vindicta de cælis, vt sciant verum esse quod credere noluerunt. A qua vanitate dei seruos longe docet debere discretos esse, ne participes fiant pœnæ illorum. ¶Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino.) Tenebræ, ignorantiæ sunt, quia nemo videt in tenebris. Ignorantia verò gentilitas est, siue perfidia, à qua dei gratia
C ad fidem tracti sunt, facti lux, id est veritas, quia in luce manifestantur quæ sunt. Denique Pagani in tenebris mystica sua celebrantes in spelæo velatis oculis illuduntur. Ex his Christiani facti cognita veritate filii lucis dicuntur, quia deus lux est, cuius fidem in veritate suscipiunt. ¶Vt filii lucis ambulate. Nam fructus lucis in omni bonitate, & iustitia, & veritate est.) Hoc dicit, vt sic conuersentur, vt non immerito filii lucis dicantur. Opera enim lucis palàm sine timore fiunt, tenebrarum autem opera in occulto, quia illicita sunt. omne enim peccatũ palàm fieri timet. ¶Probate quid sit quod placet deo.) Ex magnificentia sanctitatis & bonitatis perpẽdi potest quibus deus operibus delectetur. Ipse enim
Leuit.19. dixit: Sancti estote, sicut & ego sanctus sum, dominus
Luc.9. deus vester. Et dominus, Estote, ait, misericordes, sicut & pater vester. Hæc placent deo. In sanctitate enim purificatio, in misericordia verò plena & perfecta iustitia est. ¶Et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum.) Monet ne malorum actibus per cõsensum polluamur, qui sunt infructuosi erga bonũ, & quæstuosi ad malum. ¶Magis autem & obiurgate quæ in occulto ab eis fiunt, turpe est etiam iam dicere.) Non solum alienos vult eos esse à malis actibus, sed & arguere ma- D
la facta eorum qui in occulto turpiter operantur. Tunc enim probantur peccata, si arguantur, vt admirentur filios lucis, à quibus cum iuste arguũtur, cõtradicere non poterũt, sed magis eos reuerebuntur. ¶Omnia autem cum obiurgãtur, manifestantur.) Verum est, quia tunc videtur peccata, cum obiurgãtur: quia qui peccat, quandiu nõ corripitur, minime sibi videtur peccare. ¶Omne enim quod manifestatur, lux est.) In manifesto ambiguitas nõ est, neq; excusari potest quod palàm delictum est. Sicut enim apparẽte sole diem esse negari iam non potest, ita & manifestato peccato obiurgatio falsa videri. ¶Et exurge de mortuis. & cõtinges Christum.) Dormitionem hanc, stuporem mentis significat quæ alienatur à vero. Alienatio verò hæc species mortis est. Ex qua resurgere commonetur, vt resipiscens agnoscat veritatem, quæ est Christus. Perfidi ergo & vitiosi demersi in cœnum sub desperatione vitæ, vt resurgant siue emergant admonẽtur, & habeant partem cum Christo, vt de tenebris transeant ad lucem, & à morte ad vitam. ¶Videte ergo quomodo cautè ambuletis, non vt insipientes, sed vt sapientes, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.) Quoniam superius perfidiam & vitia E
vitæ à dei seruis arguenda mandauit, nunc vt prudenter ea ipsa arguantur propter scãdalum, subiecit, vt inter perfidos cum prudentia conuersandum sit, maxime tempore quo perfidi regnant præsumẽtes rege prophano: vt si viderit Christianus inquietum & iracũdum cõtradictorem, dissimulet ab eo, ne eum quidem incitet ad blasphemiam & tempestatem monendam: illic autem verba faciat, vbi datur facultas. Quemadmodum enim inter potentes perfidos interrogatus quid sit, tacere non debet, nec negare quod est: ita & si metus est inter eos disputare, dissimulandum est: quippe cum detrimentum sit seminare supra spinas. Hoc est enim prudentis, scire quemadmodum vnicuique respondeat. Est enim qui quamuis perfidus sit, non tamẽ penitus intractabilis est, vt nec audire se patiatur verba fidei. Est iterum in quo sic feruet zelus perfidiæ, vt non tantum non cum illo, sed nec præsente illo tractetur de fide. perstrepente enim illo & blasphemante multis fit scandalum. Vnde Paulus & Barnabas cum aduersum se blasphemantes audirent, excutiẽtes vestimenta sua recessserunt ab eis. ¶Ideo nolite effici imprudentes, sed intelligẽtes quæ est voluntas domini.) Dominus IESVS paci studendum monet. Et vas electionis, Si potest, inquit, fieri, quod ex vobis est, cum omnibus pacem habentes. Et Rom.12.
ad Timotheum, Seruum, ait, domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes. Hæc est voluntas 1.Timo.2.
domini, vt quæ agenda sunt à seruis eius, cum modestia agantur. Perturbatio enim & strepitus, siue contentio cum animositate, inimicitiã generat. Hæc ergo propter superiora subdidit, in quibus vult dei seruos corripere delicta hominum peccatorum, vt quia per hoc solet oriri dissentio & rixa, cùm temperantia & mansuetudine arguant peccatores, ne ad iracundiam prouocati insiliant ad litem. Ideóque prudenter illud curãdum monet, vt sit profect9. ¶Et nolite inebriari vino in quo est luxuria.) Sobrii possunt habere fiduciam arguendi. Bona enim conuersatio terrorem incutit delinquenti: nec poterit qui arguitur, asperè ferre, quia reprehenditur, quando scit optimam conuersationem monẽtis se. Nam vbi ebrietas & luxuria est, luxuria prouocat turpitudinem. Quamobrem sobrios eos esse conuenit, vt bonæ conuersationis iura seruentur. ¶Sed impleamini spiritu loquentes vobis in psalmis, & hymnis, & canticis, cantantes & psallentes in cordibus vestris deo.) Rationabilem vitam diligit spiritus sanctus: quia si bene vixerimus, implebimur eo, vt memorat, ad confitendum & extollendum dei donum, diuerso vocis canore, vt laus in deum omni lingua canatur. In quo enim est

G ſpiritus,ſemper ſpiritalia meditatur,vt nō in labiis tantum ſit,ſed de corde prorumpat, propter vetus dictum
Eſaię.29. domini per prophetam. Ait enim: Plebs hæc labiis me honorat,cor autem eorum longe eſt à me. ¶Gratias agentes ſemper pro omnibus in nomine domini IESV Chriſti patri & deo, ſubiecti inuicem in timore Chriſti.) Deo gratias in omnibus donis eius agere iubemur, qui etiā adoptare dignatus nos eſt per Chriſtum filium proprium,per quem cognouimus eum, & didicimus in ſpiritu deum, quia deus ſpiritus eſt, adorandum. alter alteri ſe ſubiiciens propter timorem Chriſti,qui humi-
Ioan.4. litatem exequendam mandauit. ¶Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint, ſicut domino: quoniam vir caput eſt mulieris, ſicut & Chriſtus caput eſt eccleſiæ, ipſe Saluator corporis. Sed eccleſia ſubiecta eſt Chriſto.ita & mulieres viris ſuis in omnibus.) Mulieres ſubditæ eſſe viris naturali lege iubentur,quia mulieris author vir eſt. Vnde ſicut domino, inquit, ita viris ſubditæ eſſe debent. Hinc Sara dominū vocabat Abraham. Sicut enim caput eccleſiæ Chriſtus eſt, ita & vir mulieris. A Chriſto enim eccleſia ſumpſit initium, vnde ſubiecta eſt illi: ita & à viro mulier, vt ſit ſubdita. In eo tamen diſtat, quia mulier conſubſtantia viro eſt, eccleſia autem in nomine poteſt non in natura participari Chriſto. ¶Viri diligite vxores veſtras,ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiam, & ſemetipſum tradidit pro illa,vt eā ſanctificaret,mundans lauacro aquæ in verbo, vt exhiberet ipſe ſibi gloriоſam eccleſiam non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiuſmodi vt ſit ſancta & immaculata. ita & viri debent diligere vxores ſuas.) Mulieres humiles eſſe iubentur,& reuerentiam habere virorum. Viri verò ita diligere mulieres ſuas admonentur,vt etiam ani-
H mas ſuas pro illis ponant, cauſa dilectionis zelum habentes circa affectum earum & diſciplinam, vt religioſę & ſanctæ ſint. ¶Suum corpus diligit,qui vxorē ſuam diligit.) Naturali ratione mulier portio corporis viri eſt,ac per hoc vir in muliere ſe ipſum diligit, quoniam ſi fornicetur, in ſe ipſum peccat, quia duo in carne vna
Gene.2. ſunt. Non ergo perſonæ ſubſtantiam diuidunt, vt per perſonas numerus fiat naturæ,ſed ſunt in vnitate naturæ. ¶Nemo enim vnquam carnem ſuam odit, ſed nutrit & fouet eam, ſicut Chriſtus eccleſiam.) Exemplo Saluatoris viros vxores ſuas diligere hortatur. ſicut Chriſtus corpus ſuum nutrit & fouet, ita & vir mulierem,quia caro eius eſt. ¶Quoniam mēbra ſumus corporis eius,& de carne ipſius,& de oſsibus eius.) Hoc ſpiritaliter intelligēdum eſt. In eo enim dixit nos eſſe membra eius, quia caput eſt ipſe totius eccleſiæ, vt quia per ipſum eſſe cœpimus,caput noſtrū dicatur,quaſi ex quo omne corpus ſubſiſtat, vt membra eius omnis ſpiritalis creatura ſit,ſi tamen in nomine eius genu flectat. ¶Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna.) Ad vnitatem commendandam vnitatis dedit exemplum,vt ſicut vir & mulier vnum ſunt per naturam, ita & Chriſtus & eccleſia vnum intelligantur eſſe per fidem. ¶Myſte-
I rium hoc magnum eſt,ego autem dico, in Chriſto & in eccleſia.) Myſterii ſacramentum grande in vnitate viri ac fœminæ eſſe ſignificat. Nec hoc prodit,ſed aliam cauſam quæ non diſcordet à memorato myſterio flagitat, quam ſcit ad profectum humani generis pertinere, hoc eſt,eccleſiæ & Saluatoris, vt ſicut relictis parentibus homo vxori ſuæ adhæret, ita & relicto omni errore eccleſia adhæreat & ſubiiciatur capiti ſuo,quod eſt Chriſtus. ¶Veruntamen & vos ſinguli vnuſquiſq; ſuam vxorem vt ſe diligat,mulier autem vt timeat virum.) Quoniam vna natura in viro & fœmina eſt,idcirco vir quaſi ſeipſum ita mulierem diligere commonetur: mulier autem quia perſona inferior eſt conditionis cauſa, non naturæ,viro ſubiecta timere eum iubetur.

CAPVT SEXTVM.

K

HIIII obaudite parentibus veſtris,hoc enim iuſtū eſt:Honora patrē tuum,& ma- Exo.20.
trē.) Lex datur filiis,vt quia parētibus authoribus conſtant,obediāt eis. Iuſtum eſt enim vt reuerētiam exhibeāt eis,per quos ſunt. ¶Quod eſt mādatum primū promiſsionis,Vt bene ſit tibi,& ſis lōgæuus ſuper terrā.) Promiſsio hæc in Exodo cōtinetur,vt honorificēt parētes,& bene eſsent, & prouectioris fierēt ætatis. Quomodo tamen hoc primum mādatum dixit,cum conſtet primum mandatum ita cōtineri:Non ſint tibi alii dii præter me. Deinde: Nō facies tibi ſimilitudinē vllam quæ ſunt in cælo ſurſum, & in terra deorſum. Tertium: Non ſumes nomē domini dei tui in vanum. Quartum: Obſeruabis,inquit,ſabbata mea. Quintum autē:Honora patrē & matrem,&c. Sed quia prima quatuor mandata ad deum pertinent, hæc in prima tabula contineri ſubintelliguntur. Cætera ad hominem,vt honoret parentes,non occidat,nō fornicetur,non furetur,nō falſum teſtimonium dicat,neq; quicquam proximi ſui concupiſcat. Hæc ſex mandata in ſecunda tabula vidētur ſcripta,quorum primum eſt, Honora patrē & matrem. Hac cauſa ergo dixit, Quod eſt mandatū primum in promiſsione. vt diſcerneret inter mandata quæ ad deum, & inter ea quæ ad hominem pertinēt. ¶Et patres nolite ad iracūdiam prouocare filios veſtros,ſed educate illos in diſciplina & correptione domini.) Vt lex poſsit ſeruari qua cautum eſt vt filii honorificent parētes:parentibus quoq; alia lex ab Apoſtolo datur,vt ſic imbuant filios,ne mandata legis contemnant, quia ſi in timore domini fuerint enutriti, poterūt obſeruare quę præcepta ſunt. Nam ſi ad iram prouocant filios,nec ipſi modum legis cuſtodiunt. Cogere enim eos videntur vt præuaricatores inueniantur. In L
ira enim nemo agnoſcit quid ſit vtile: idcirco temperātiam parētum exemplo debent addiſcere, vt quæ vtilia ſunt ſectentur. Meminiſse enim debent patres quia & ipſi fuerunt filii,& noluerūt vtiq; exacerbari à patribus. Filii quoq; cognoſcere debent quod futuri ſunt patres, & nolunt inhonorari ab eis. Idcirco vtriq; exhibeāt inuicem quod exquirunt adinuicem. ¶Serui obedite dominis carnalib⁹ cum timore & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri ſicut Chriſto.) Quoniā omniū ſublimior & ſola potens eſt religio noſtra,& quæ credentibus cælorum regna pollicetur: ne hac igitur cauſa ſuperbia naſceretur hominibus, omnes debita conditionum & officiorum præſentium iubentur exoluere, vt & magis inciteat perfidorum animos ad culturam dei, quam vident & iuſtam & humilem. Videntes autem deum meliorāſse ſeruos, & in reddēdis obſequiis fideliter profeciſse. Serui quoq; dum cernunt manſuetudinem dominorum, omni auiditate concupiſcunt fidem, cuius tam placidis retinaculis gubernat humana officia. Nam & qui in conditione eſt,ſi habuerit famulum,nō vult contemni ab eo: ideoq; nec ipſe debet cōtemnere dominum M
ſuū: & ſicut vult agere ſecū dominum ſuū, ita & ipſe agere debet cū ſeruo ſuo: & ſic poterit placere deo. ¶Nō ad oculum ſeruiētes, quaſi hominibus placētes, facientes voluntatem dei ex animo,cum benignitate ſeruientes domino,& nō hominibus, ſcientes quod vnuſquiſq; quodcūq; fecerit bonū,hoc conſequetur à domino,ſiue ſeruus,ſiue liber.) Propter timorem dei iuſta & fidelia vult hominibus exhiberi ſeruitia. Deo enī ſeruit, cuius iura in obſequiis domini carnalis cuſtodit, quē ſibi pro iuſtis actibus in die iudicii vicem reddere & cæteris omnibus audit teſtari. Quæ res poteſt proficere etiam ad ſalutem dominorum. Videntes enim,quod difficile eſt, ſeruos dei per gratiam factos fideles miniſtros, poterūt dei gloriam collaudare. ¶Et vos domini eadem facite ad illos,dimittentes minas,ſcientes quod & veſter & il-

A lorum dominus est in cælis, & personarum non est acceptio apud deum.) Non ignorantes vtique carnales domini, deum omnium dominum esse communem, talia exigant seruitia, qualia á se exigi non ferant ægrè.
Matt.7. In qua enim quis mensura mensurauerit, remetietur illi. dominus enim iustus iudex causas discernit, nō personas. ¶ De cætero cōfortamini in domino, & in potentia virtutis eius.) Post omnia merita, & hortamenta, & disciplinæ ordinē traditum religiose, & dispositionem mysterii manifestam, robustos illos vult esse in fide, fiducia potestatis dei, vt scientes firmam esse spem promissionis, prompti sint circa obsequia dei, erigentes gubernacula cōtra fluctus excitos impudētia inimici. Tempestatem enim dei seruis cōmouet, sed ipse naufragium facit. ¶ Induimini vos armis dei, vt possitis stare aduersum nationes.) Arma dei fides est stabilis, per quam solam semper victus est Satanas. ¶ Quoniam non est vobis colluctatio aduersus carnē & sanguinē, sed aduersus principatus & potestates huius mundi, tenebrarum harum rectores, aduersus spiritalia nequitiæ in cælestibus.) Certus apostolus quia exitia quæ á perfidis dei famulis irrogātur, authore diabolo ministrātur, cuius altitudo grādis & hominibus impossibilis est, monet aduersus hæc arma dei sumenda, cuius solius virtute superantur & destruuntur omnia machinamēta eius. Ipse est enim cuius satellites sunt, quos tenebrarum harum dicit rectores, spiritus nequissimi qui degunt in cælestibus in firmamento mundi. Hi sunt erroris duces, tenebrarum rectores, hoc est, ignorātiæ & perfidiæ præpositi. Rectores enim tenebrarum in peruersum intelligendi sunt gubernare, quasi incredulitatis magistri. ¶ Ideo accipite vniuersitatē armorum, vt possitis resistere malo, & in omnibus perfecti stare, succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricā fidei, & calciati pedes in prēparatione euāgelii pacis. Super his omnibus assumētes scutum fidei, in quo poteritis omnia tela maligni ignita extinguere, & galeam salutis, & gladiū spiritus, quod est verbum dei.) Quoniam contra atrocissimos hostes & omni tergiuersatione callidos bellum gerimus, idcir co omni cautela & solicitudine vigilare debem⁹, vt quacunq; tētauerint, munitos nos & præparatos inueniant. Necesse est enim vt & deus adiuuet quos viderit in precibus vigilare, & de armis eius expectare victoriam. In huiusmodi autē bello sobria mēte opus est, & pura conscientia, quia non cōtra carnalia nequitiæ, sed aduersus spiritalia dimicatur. Cōtra terrigenos enim hostes corpus sagina roboratur, & poculis mens incitatur, vt repugnandi sumat audaciam. Aduersus spiritalia enim nequitiæ spiritaliter repugnandum est, & sobrietatis & abstinentiæ arma sumenda sunt, vt infusi sancto spiritu immūdos & erraticos spiritus deuincamus. Sic itaq; succingemus lumbos nostros in veritate, si parati sumus errori resistere. Omnis enim qui operari vult succingit se, vt ablato impedimento diligentius operetur. ¶ Per omnem orationem & precem orantes in omni tempore in spiritu & in ipsum vigilantes, in omni perseuerantia & obsecratione pro omnibus sanctis, & pro me, vt detur mihi sermo in adapertionem oris mei, exerte notum facere mysterium pro quo legationem fungor in catena, vt in ipso exerta libertate vtar prout oportet me loqui.) Si rectè cōuersemur, spiritus sanctus manet in nobis: & quod postulamus, possumus impetrare. Hoc est ergo in spiritu semper orare, munda conscientia & fide integra precem ad deum dirigere. In carne enim orat qui polluta mente precatur iterum peccaturus, non de euētu aut subreptione, sed de proposito. Sed potest nō peccari ad mortem, si perseueranter oretur, vt animus sedula mente intentus sit semper in dei legem, ea meditans die noctūque quæ amat deus. tunc & pro sanctis possunt orare. Non est enim indignum vt pro inuicem solicita sint membra, nec temerarium poterit videri si pro magistro discipuli idonei interpellent, adiuuātes eum, vt possitis impedimētis libertate vtatur ad prædicādum, sicut traditum est ab auctore, ne pressus vi tribulationum, ipsa formidine acumen doctrinæ obtundat, amissa seueritate. Duplici igitur genere pro se orandum hortatur, vt & sensu eius impleatur spiritu ad eloquendum plene mysterium, & facultas illi detur audaciæ in asserendo. quam vtique precem libenter audit deus. Videt enim legationem suam in apostolo despici, vnde vtiq; indignatus in causa sua non negabit effectum. Si enim consuetudo & lex est, legatis hominum non inferre exitia: qua præsumptione & audacia legatis dei non solū exitia, sed & mors irrogatur? Quare & dicit: Pro quo legationem fungor in catena. Nō enim permittebatur libere loqui, sed in subiectione & necessitate verba dei referēs, vinculis, plagis subiiciebatur, & mortibus: Et lapidatus est enim, & ad bestias pugnauit Ephesi. ¶ Vt autem sciatis & vos ea quæ circa me sunt: quid agam, plene notum faciet vobis Tychicus dilectus frater, & fidelis minister in domino, quē misi ad hos in hoc ipsum vt cognoscat quæ circa vos sunt, & consoletur corda vestra.) Per Tychicum Ephesii discūt quid agat apostolus, & idem cognoscit quid agerent Ephesii. De apostolo, quia diuina erant quę agebat, dubium nō erat: sed hoc sciēdum erat de eo quid ageret inter perfidos, & insidias eorum. De Ephesiis verō hoc cognoscēdum, si proficerent, necne. Vt ergo obedirent, & libenter audirent verba Tychici, hunc commēdat, & fratrem illum dilectissimum vocās, & ministrum dei idoneū. ¶ Pax fratribus & charitas cū fide á deo patre, & domino IESV Christo.) Pacem quæ est ianua dilectionis, optat esse cum fratribus, vt charitatem cum fide, vt ingressi per pacem possint manere in charitate, quæ est ex fide. Hæc est enim dei patris, & filii eius domini nostri IESV Christi. ¶ Gratia cum omnibus qui diligunt dominum nostrum IESVM Christum in incorruptione.) Præscius apostolus multos futuros desperatæ fidei sensum habētes de domino nostro IESV Christo, cum iis æternam gratiam dicit mansuram, qui diligunt Christum, recte de illo & cum dei patris voluntate sentientes. Qui enim degenerem hunc dicunt, data illis gratia auferetur.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENT. IN EPISTOLAM BEATI PAVLI AD PHILIPPENSES.

PRAEFATIO.

PHILIPPENSIBVS verbum fidei Apostolus tradidit. Somnio enim monitus est, sicut continetur in Actis apostolorum, vt accederet ad eos, & aperiret aures eorum ad recipiendum sermonem dei. Multis ergo diebus commoratus apud eos, instruxit eos doctrina domini: & quia post discessum eius non sunt translati ad aliud, sicut & Galatæ, sed permanserūt in fide, non recipietes pseudoapostolos, per epistolam laudat eos, gaudens in propsito cordis eorum. In laude enim horum, aliorum vituperatio continetur. Corinthii enim multo tempore audientes Apostolum, recedente eo à diuersis pseudoapostolis fuerant euersi. vnde isti iure laudantur.

CAPVT PRIMVM.

G PAVLVS & Timotheus ſerui IESV Chriſti.) Apoſtolum ſe tacet, quia iis ſcribit qui de illo recte ſentirent, ideo dignitatem ſuam ſupprimit. Erat enim his manifeſta. Conditionem verò fatetur, quia qui Chriſtum confitetur dominum, hic liber eſt, & habet ſalutē. ¶ Omnibus ſanctis in Chriſto IESV.) Sanctis ſcribit more ſuo, ſed qui in Chriſto IESV ſancti ſunt, id eſt qui deum & hominem Chriſtum fatētur. Fotinus enim Chriſtum negat, & deum Manichæus hominem, ideo ꝙ immundi ſunt. Non ergo iis ſcribit qui mendaciis propriis ſupprimūt veritatē. ¶ Qui ſunt Philippis.) Quibus ſcribat ſignificat. ¶ Cum epiſcopis & diaconibus.) Hoc eſt cum Paulo & Timotheo, qui vtique epiſcopi erant, ſimul & ſignificauit & diaconos qui miniſtrabant eis. Ad plebem enim ſcribit. Nam ſi epiſcopis ſcriberet & diaconibus, ad perſonas eorum ſcriberet, & loci ipſius epiſcopo ſcribendū erat, non duobus vel tribus, ſicut & ad Titum & Timotheum. ¶ Gratia vobis & pax à deo patre noſtro, & domino IESV Chriſto.) Manifeſtū eſt deum patrem eſse: Chriſtum verò IESVM dominum noſtrum. Nunquid non videtur plus deū eſse q̄ patrem? Sed inter homines in mundo, apud deum verò patrem, & apud Chriſtū dominum cōcordia eſt. Hic enim, hoc eſt in mundo ideo plus eſt dominus q̄ pater, quia aut & ipſius patris dominus eſt, aut pater filium nō ſuæ condi
H tioni generat, ſed alienæ. Deus autē ſic genuit vt in poteſtate eius ſint quos genuit, vt nati ingenui, ſerui tamen eius ſint, cum hos tradit proprio filio, reddit illos etiam
Ioan.17. ſeruos filio ſuo, vt ſit dominus eorum, ſicut dicit Pater, quos dediſti mihi, tui erāt, & mihi eos dediſti. vt in patre & filio ſerui ſint dei vnius. ¶ Ego quidē gratias ago domino ſuper omni memoria veſtra, ſemper in omni oratione mea pro omnibus vobis, cum gaudio orationem faciens ſuper communicatione veſtra in euangelio.) Primùm quidem domino gratias agit, cuius nutu proſpera omnia cedūt fidelibus, in omni oratione ſua memor eorum cum exultatione, quod participes facti ſint
*2.Petr.1. euangelii, ſicut dicit Petrus apoſtolus, inter cætera dicens: Vt ſitis, inquit, cōſortes diuinæ naturæ. ¶ A prima die vſq; nunc.) Præuidit enim Apoſtolus deuotionem illorum & fidem ratī ex ipſis principiis, & gauiſus eſt in eis ſemper ſciens multis exemplo futuros. ¶ Confidens in hoc ipſum quod qui inchoauit opus bonum, perficiet vſq; ad diem Chriſti IESV, ſicut eſt iuſtum mihi hoc ſentire pro omnib⁹ vobis, eo quod habeā vos in corde tàm in vinculis meis q̄ in defenſione & cōfirmatione euangelii, quoniā omnes mihi participes gaudii eſtis.) Securus de bonitate & iuſtitia dei, & de horum fide non ambigens, confidit quòd dei auxiliis adiuti, perſeueraturi ſint in fide vſque ad diem domini in quo remunerandi ſint perſiſtentes in fide. Nec aliud debuit de iis ſentire quos ſemper inflexibiles in deuotione dei expertus eſt, tàm directum & infatigabilem curſum eorum videns, vt
I cogitaret dignos hos ſibi participes gaudii eſse. Vnius enim fidei homines congaudere oportet de ſpe futuræ immortalitatis & gloriæ. ¶ Teſtis enim mihi eſt deus quemadmodum deſiderē omnes vos in viſceribus Chriſti IESV.) Deum teſtatur, vt affectum commendet iuſti. Qui enim multum de aliquo ſentit, vt credibile hoc faciat, teſtificatur. per quod & prouocat deſiderium illorum erga ſe, vt deſiderati deſiderent. Deſiderat ergo omnes hos, non humana cupiditate, ſed in amore Chriſti, non carnis affectu, ſed ſpiritus, vt participes hos habeat & in ſenſu myſterii diuinitatis, & incarnationis domini IESV Chriſti. ¶ Et hoc oro, vt charitas veſtra magis magiſq; abundet in agnitione & omni ſenſu, in hoc vt probetis quæ ſunt vtilia, vt ſitis ſynceri & inoffenſi in diem Chriſti, repleti fructu iuſtitiæ per Criſtum IESVM in gloriam & laudem dei.) Deo adiutore ordinem di- K
ſciplinæ Chriſtianæ vult eos imbuere, vt quia firmati in fide ſunt, non ſint neſcii ſacramenti credulitatis ſuæ, & ſcientes diſcernere vtilia à contrariis, iuſtitiæ operibus ornent doctrinam domini, fructum facientes immortalitatis ad abundantiam omnium bonorum, vt glorioſus in his appareat magiſter gētium. ¶ Scire autem vos volo fratres quod quæ ad me attinent, magis in profectum euangelii venerūt, ita vt vincula mea manifeſta in Chriſto facta ſint in omni prætorio, & cæteris omnibus, & plures ex fratribus in domino confidentes, vinculis meis cœperunt magis audere ſine timore verbum dei loqui. Alii quidem & propter inuidiam & contentionem, quidam verò propter bonam voluntatem Chriſti prædicant. Alii quidem ex charitate, ſcientes quod in defenſionem euangelii poſitus ſum. Aliqui verò ex contētione Chriſtū annūciant, nō ſimpliciter, exiſtimātes quòd preſſuram ſuſcitent vinculis meis.) Hæc explanatione nō indigent, tamē propter ſolicitudinē noſtram, ne qua in dubium veniāt, per ordinem apertius proſequamur. Quoniam ſuperius participes hos gaudii ſui pronūciauit, ideo quid profecerit prædicatio eius inſinuat quaſi charis, ita vt omnibus innotuerint paſſiones eius pro Chriſto. Per hanc humilitatem glorioſum ſe indicat, vt habeant occaſionem gaudēdi amatores eius, quia cuius vincula in Chriſto manifeſtātur, dignitas eius crebreſcit. In omni prætorio & in cęteris omnibus, id eſt, in omni Iudaiſmo & per vniuerſas eccleſias gentium. Præeſt enim Iudaiſmus, quia ipſi facta promiſsio eſt, ſicut dicit dominus: Quia ſalus ex Iudæis eſt. Ideoq; plures ex fra- Ioan.4.
tribus exemplum ſuum ſecutos, auſos dicit fuiſse loqui verbum dei cum fiducia. Conſtantia enim eius multos animauit, vt non timerent euāgelizare comperto exemplo apoſtoli, quod deus eſt, vt tueatur diligentes ſe, ſed & alios falſos fratres, nō fiducia neq; dilectione dei, ſed contentione zeli incitatos, dei verbum dicit prædicare quaſi inuidos. Plures ergo ex fratribus ſyncera quidem, L
ſed diuerſa voluntate Chriſtum annunciabant. Alii enim bona voluntate hoc agebant ad gloriam dei ſolius Alii verò charitate incitati Apoſtoli, certi de tuitione dei. Sic iterum econtra alia duo genera ponit, quæ non ſyncero animo prædicabant. Quidam enim inuidentes Apoſtolo, contentione hoc agebant, alii verò aſſutia ſimulationis Chriſtum annunciabant, vt poſsint ſeditiones excitare apoſtolo, quaſi authori huiꝰ ſectæ, qui multos aggregauerat ſuæ conſpirationi. Maior enim inuidia creſcebat Apoſtolo, quando ex latere eius multi videbantur docere. ¶ Quid enim? Dum tamen omni modo, ſiue occaſione, ſiue veritate Chriſtus annuncietur, & in hoc gaudeo, ſed & gaudebo: ſcio enim quod hoc mihi procedit ad ſalutem per veſtram precem, vt ſubminiſtrationem ſpiritus IESV Chriſti, ſecūdum contemplationem & ſpem meam: quia in nullo confundar, ſed in omni ex certa fiducia ſicut ſemper & nūc magnificabitur Chriſtus in corpore meo, ſiue per vitam, ſiue per mortem. Mihi enim viuere Chriſtus eſt, & mori M
lucrum.) Primum gaudium eius eſt in fratribus, qui bona voluntate Chriſtum annunciant. Deinde etiam in eo ſe dicit gaudere, quod fallacia hominū aduerſus eum cōpoſitum erat, vt ad inuidiam eius & preſſuram Chriſtus prædicaretur. Hoc enim dicit ſibi ad vitam proficere, quod illi parauerat ad mortem. Hanc enim vitam ſuam dicit eſse, ſi Chriſtus omnibus prædicetur, & ſe etiam mori paratum, vt hoc poſsit impleri, ſciens magnam ſibi pro hoc voto & efficacia dari poſse mercedem. Imperita enim malitia aduerſum ſe ſemper machinatur dum neſcit. Ad calcandam ergo horum maleuolentiam, qui recti fallacia, inſidias vitæ eius tendebant, dei præſidiis ſe muniri teſtatur, iis quos vtique ſocios gaudii ſui dicit, adiuuātibus oratione propter communem alacritatem, & ſancti ſpiritus ſubminiſtratio-

A nem,qui contra voluntatẽ illorũ,& vias aperiret prędicãti,dans gratiã & fiduciã verbis eius,vt ortas seditiones compesceret.In nullo ergo se dicit confundi in doctrina Christi,quia & spes magna promissionis est: & quia nihil in ea turpe& inhonestum aut fallax est,sicut apud paganos,sed aperta simplicitas.Hinc est vnde cũ omni cõstantia non cedit aduersis,vt magnificetur Christꝰ in corpore eius,siue occidatur,siue cæsus euadat.Ex eo enĩ quæ & quãta spes in Christo est cõsideratur, quãdo non solũ cædi & affligi pro eo,sed & mori paratus est.Vitam enim suã siue in præsenti, siue in futuro Christũ esse di-
Iohan.1. cit,sicut & euangelista Iohãnes testatur dicẽs:Quod factũ est in ipso,vita erat.& vita erat lux hominũ.Pro hac vita mortale corpus tradidit, vt id recipiat in æternum: ac per hoc lucrũ computat mori pro Christo.¶Si ergo viuere in carne,hic mihi fructꝰ operis est: & quid eligã, ignoro.Coartor autẽ ex his duobus, desiderium habẽs dissolui,& cũ Christo esse.multo enim melius est. Remanere aũt in carne,valde necessarium propter vos: & hoc certũ habẽs,scio quia manebo & permanebo omnibus vobis in vestrũ profectum, & gaudium fidei,vt gloria vestra abundet in Christum per meum aduẽtum iterum ad vos.) Manifestum est quod dicit,quia si in carne
B positus nõ ociosum est quod viuit,habet enim fructum operis sui:Quid eligam,inquit ignoro. Duabꝰ enim ex causis vrgetur.Habet enim desiderium excedere, & cũ Christo esse. multò melius æstimans vt iam præsens sit apud deum,vt exoptatis & promissis fruatur. In carne verò vt sit adhuc,necessarium dicit propter institutionem credẽtium.Et cũ dissolui,& cum Christo esse,multò magis melius dicat:certum tamen hoc scire se protestatur,quia manebit in carne ad profectum fidelium,vt gloria eorum abundet in domino, proficiẽs ad laudem apostoli,cum iterum viderint eum.Incrementum enim faciunt scientiæ,& plenius fundãtur in fide. Quantum affectum habet circa credentes,vt hoc quod multo melius esse dicit,sibi nõ eligat,sed hoc velit quod expediat multis:certus etiam domino hoc placere,quod ꝓ multorũ salute proficiat.Quis non tertii cæli cupidus sperneret omnem curã præsentem?Quis non paradisi superioris desiderio omnia hæc postponeret?Quis non verborum arcanorum memor humana eloquia euitaret? Quis non post tanta exitia eligeret requiem? Sed quia charitatẽ omnibus antepositit,hoc secutꝰ est quod proficeret fratribus.¶Tantũ digne in Euãgelio Christi cõuersamini.) Dignam cõuersationem vult eos exibere disciplinæ dominicæ,ne pœniteat eum voluisse remanere in carne.¶Vt siue cum venero & videro vos, siue ab-
C sens,audiam de vobis quod stetis in vno spiritu vnanimes pariter cum fide euangelii,certantes, & non pauescentes in quoquam ab aduersariis, quæ est illis ostẽtatio interitus,vobis autem salutis.) Vnanimes vult eos esse in fide & deuotione contra aduersarios,vt eadẽ audiat de illis absens quę vidit & præsens:vt in nullo pauentes minas aut terrores aduersariorum, custodiant fidẽ: scientes quia eis qui pro Christo tribulãtur, ad salutem proficit:illis verò qui tribulant,ad perditionẽ.¶Et hoc quia à deo donatũ est vobis pro Christo,nõ solum vt in eũ credatis,sed etiã vt pro illo patiamini: idem certamẽ habentes quale & vidistis in me,& nunc auditis de me.) Quanquam dei gratiam extollat in omnibus, ad laudẽ tamen illorum proficit quod dicit,quia deus illis concessit pati pro Christo.Non enim concedit vel donat nisi amatoribus Christi.Ideo dixit, pro Christo donatum est vobis,vt à patre deo donatum sit diligentibus Christum, vt ad augmentum meritorum suorum patiantur pro Christo:& sequentes exẽpla doctoris sui,omni confidentia certent ad triumphandos infideles.

CAPVT SECVNDVM.

Si qua ergo exhortatio in Christo,si qꝫ sola D
tiũ charitatis,siqua societas spiritus,siqua sunt viscera & miserationes, implete gaudiũ meũ vt idem sapiatis eãdẽ charitatem habẽtes,vnanimes,vnũ sentiẽtes,nihil secũdũ irritationes,neqꝫ secũdũ inanẽ gloriã,sed in humilitate mẽtis:alius alium existimantes superiorẽ sibi:non quæ sua sunt vnusquisqꝫ contẽplantes,sed quæ aliorum sunt.)Hoc dicit,quia si est vera exhortatio spei in Christo apud vos,qua nos inuicem cõsolamur:si solatiũ charitatis cõmunis,si participatio spiritus sancti per quam iũgimur in vno corpore nouo, si aliqua sunt viscera,id est,si in animo vestro sum,sicut & vos i meo: si miserationes,hoc est, si affectus pietatis in amore est, implete gaudiũ meũ.Hæc quæ enumerat, tũc vera probanda significat,si ista quæ subter mandat,fuerint seruata, vt vnanimes sint,& spiritu humiles,non se inuicem prouocantes,sed in charitate gaudentes, vt gaudium plenum sit in eis apostoli.Sic ergo eos constringit, vt si hæc non custodierint,nec in ceteris probati videantur:vt quia in aliis nolunt se improbatos videri,ista quoqꝫ seruent, vt perfecti sint.Sine dubio enim erant inter eos dissentiones & inquieti, & qui inani gloriæ studerent, cõtendere & vincere volentes cum animi atrocitate,vbi præmium E
non est,sed parit lites,& rumpit charitatem. Quæ enim potest esse plebs in qua vasa aurea &argentea tantũ sint non & lignea & fictilia?Sed possunt exercitio boni immutata fieri aurea & argentea, quia non naturæ vitium est,sed voluntatis.¶Hoc enim sentite in vobis quod & in Christo IESV: qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se parẽ deo. Christus semper in forma dei erat,quia imago est inuisibilis dei. Sed Apostolus de dei filio cũ incarnatus hõ factus est,tractat dicens: Hoc sentite in vobis quod & in Christo IESV, id est de deo & homine: qui cũ in forma dei esset,inter homines vtiqꝫ cõuersatus gestis & operibus apparebat esse deus.Forma enim dei nihil differt à deo.Ideo enim forma & imago dei appellatus est, vt intelligeretur nõ ipse pater esse deus,sed hoc esse quod deus est.Hic ergo non rapinã arbitratus est esse se parem deo. Sciens enim in forma dei se esse,non furatus est vt diceret,Ego & pater Iohan.10
vnum sumus.Et in Iohannis euangelio: Propterea, in- Iohan.5.
quit,persequebantur Iudæi IESVM,quia non solum solue bat Sabbatũ,sed & patrem sibi propriũ dicebat deũ, æqualem se faciens deo.Iure ergo exæquauit se deo. Ille enim arbitratur rapinam, qui se parem facit ei à quo inferior est.¶Sed semetipsum exinaniuit formam serui
accipiens,in similitudinem hominũ factus:& habitu in- F
uentus vt homo,humiliauit semetipsum factus obediẽs patri vsque ad mortem,mortem autem crucis.) Christꝰ igitur sciens in forma dei se esse,æqualẽ se ostendit deo sed vt humilitatis legem doceret,Iudæis se comprehendentibus,nõ solũ nõ repugnauit,sed semetipsum exinaniuit,hoc est,potestatem suam ab opere traxit, vt humiliatus ociosa virtute infirmari videretur.Formam serui accipiens,dum tenetur & ligatur, & verberibus agitur vsqꝫ ad crucem,factus obediẽs patri cui se æqualem sciebat.Non sibi defendit æqualitatem,sed subiecit se. Hãc patientiam & humilitatem imitari nos docet,vt nõ solũ coæqualibus non nos anteponamus,verũ etiam inclinemus nos,authoris nostri secuti exemplũ.Formam tamẽ dei nõ accepisse dicitur,sed esse in forma dei.Serui autẽ formã accepisse,dum quasi peccator humiliatur. Serui autem ex peccato fiunt,sicut Cham filius Noë, qui primus merito nomẽ serui accepit. Non enim mihi, sicut quibusdã videtur sic formã serui accepisse, dum homo natus est.Vide enĩ quid dicat:Hoc sentite in vobis quod & in Christo IESV,id est deo & homine.Ante incarnationem enim aut Christus potest dici, aut IESVS, quia simul ambo nomina & hominis filium & dei filium significant. Nam ante natiuitatem quid dicit inter cæ-

2.Cor.10. tera? Petra autē erat Christus. & , Non tentemus Chri-
G stum, sicut quidam tentauerunt. Vbi ergo aut deum aut
hominem vult significare scriptura, vnum è duob⁹ po-
nit, aut IESVM, aut Christum. Dei enim filius homo na
tus, sic in forma dei erat, quia cum homo videretur, ope
ra dei faciebat, vt in gestis rebus appareret deus esse, qui
tantum homo esse putabatur. Opera enim formam si-
gnificabant, vt quia opera eius non vtiq; hominis opera
sunt: hic qui in opere vel forma dei erat, deus intellige-
retur. Forma enim dei quid est, nisi exemplū quo deus
apparet dum mortuos excitat, surdis reddit auditum, le
prosos mūdat, & alia? Quomodō autem homini similis
factus dicitur, si homo tantū erat? & qua ratione habitu
repertus vt homo est, si non esset & deus? nisi quia cum
antequā se inclinari permitteret, semper in dei virtute vi
sus sit, postea infirmatus in habitu hominis repertus est
Nam in monte vtiq; quasi deus apparuit, & in mari pe-
dibus ambulans, nō solū homo, sed & deus visus & in-
tellectus est. Deniq; qui erant in naui, quid dicunt? Ve-
Mat.14. re filius dei est hic. Ista ergo virtute cessāte velut homo
visus est. Ideo enim dicit quasi, vt illud significet, quia &
deus est. Infirmitatis enim causa deū dicit similē factum
H hoibus. qđ in subiectis aperit dicens: Humiliauit semet-
ipsum factus obediens vsq; ad mortē, mortē autē crucis
Hinc est vnde habitu repertus vt homo est. Retinēs enī
virtutē suā ne appareret in eo, vt homo visus est & occi-
sus, qui mori nescit. ¶ Propter quod & deus illum sup-
exaltauit, & donauit illi nomen qđ est super omne no-
mē: vt in nomine IESV omne genu flectatur, cælestium,
terrestriū, & infernorū: & omnis lingua cōfiteatur quia
domin⁹ IESVS in gloria est dei patris.) Quid & quātū
humilitas mereatur, ostendit, vt magis hanc appeteremus
calcata iactantia. Vnde dicit Salomon, Superbis
deus resistit: humilibus autem dat gratiam. De qua re &
dominus: Qui se, inquit, exaltauerit, humiliabitur: & q
se humiliauerit, exaltabitur. Hæc est ergo humilitas, si
sibi quis nec qđ deberi nouit, defendat. Deniq; Pharisę⁹
ille vera de se dicēs, exaltasse se dictus est, ac per hoc hu
miliatus est. Christus autē plus fecit, qui cū deus sit, ca-
ro factus hominibus se inclinauit. Nūc videamus quo-
modo donatū est Christo nomen quod est super omne
nomen quasi eguerit filius dei, aut imperfectus fuerit.
Qui enim eget, imperfectus est. Si enim in forma dei e-
rat par & æqualis deo, quomodo donatū est illi? Etenim
donatū dicit, qui se humiliauit, & quasi homo apparuit,
exinaniens se, factus obediens vsq; ad mortem. Si ergo
I perfectus natus est, quo modo eguit? Perfectum dei filiū
natum de deo patre qui negat, Arrianus est. Nam ante
passionem æqualem se deo patri ostendit, sicut & supra
memoraui. Vnde constat hunc natum esse perfectū. In
natiuitate enim sua omnia consecutus videtur. In ple-
nitudine enim diuinitatis est natus ad omnia agenda
quę gessit, vt prius donū accepisset quàm gereret ad quę
agenda natus est. Videtur ergo donum patris, hoc est
esse filium, & nomen eius super omne nomē sit, hoc est
esse deum. Nomen enim dei, sed per naturā, non p solā
appellationē super omne nomē est. Hinc est vt in nomi
ne IESV omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, &
infernorū: sicut ad Romanos significat, inter cætera di-
Roma.9. cens: Et ex quibus Christus secundū carnē, qui est super
omnia deus benedictus in secula. Quæ sint autem hæc
omnia, in epistola ista aperit dicens: Cælestia & terre-
stria & inferna. Alia enim nulla sunt. Quibusdam ta-
men videtur homini donatū esse nomen quod est super
omne nomen, quod nullo genere, nulla ratiōe cōuenit.
Si enim Christus dei filius idem ipse & homo est, & nō
poterat deus homo fact⁹ sed manēs deus his egere quæ
habebat: aut si secundū quod homo erat, his egebat quę
dei sunt, ipse sibi dei filius deus dedisset quæ deerant ei
iuxta quod homo erat. Quod quidē ad insipientiā dici-
tur. Et quare pater dicitur dedisse, cū ipse qui homo fa-
ctus erat, nihil dehaberet: aut non poterat filii diuinitas K
corpori suo & animæ præstare quæ deerant? Sed forte
quia à deo patre sunt omnia, ideo ipse dicitur dedisse.
Si ergo à patre omnia, quare nō dicatur cūcta filio suo
per generationē dedisse? & quāuis æqualē sibi genuerit
filiū, ordo tamē exigit vt in nomīe patris agātur omnia.
Hoc pater cōcessit filio, vt post crucē omnia in nomine
filii saluētur. Deniq; dicit Dominus de discipulis ad pa
trem: Pater, quos dedisti mihi, custodiui. tui enim erāt, Iohan.17.
& mihi eos dedisti. Et ad discipulos ait: Vsq; modo ni- Iohan.16.
hil petistis ī noīe meo. petite, & accipietis. Hoc ergo na
tus accepit, vt post crucē manifestaretur quid à patre dū
generaretur acceperit. Non enim tūc accepit à patre, cū
à creatura cœpit sciri. Cognoscitur enī quid ꝓpter hæc
quæ gessit, anteq; gereret acceperit. Deniq; ante crucē di
xit: Oīa mihi tradita sunt à patre meo. Quomodo ergo
hoc ad corpus potest referri, vt dei nomē corpori sit do Mat.11.
natum, cū constet Christū hominem esse deū? quia nec
dignū est vt deus immutetur in carnem, neq; caro hoc
possit effici quod est deus. Sed forte vt adoptione deus
esset, & hic color est. Incipiet enim ex parte deus verus
esse Christus, & ex parte adoptiuus, aut duo dii: sed a-
liud scriptura significat. Illi enī donatū significat, qui se
exinaniuit, qui formam serui accepit, qui in similitudi-
ne hominis factus est homo, qui patri obediuit. Si homo
deo patri obediuit, quid magnū est quod dixit Apostо- L
lus? Sed hoc magnū dicit, quia cum æqualis esset, obedi-
uit. Et quid laudis est si in similitudinē hominis factus
est homo, vt homini similis homo factus dicatur? Sed
nec potest fieri. Nemo enim in similitudinē fit alicuius
nisi alius sit antequā fiat in similitudinē cuius vult. Per
causam enim similis factus est, non per substantiam. Et
quis est qui se exinaniuit homo? Ergo habebat & quo-
modo accepit. sed qđ poterat se exinanire homo res in-
firma? Et in forma dei nūquid homo erat? Sed forte ho-
mo in forma dei filius erat. Agè, filius dei in cuius for-
ma erat, etsi iā homo ī forma dei, hoc est, filius dei erat,
iam ante passionē perfect⁹ erat. Nō ergo post passionē
aliquid accepit. Sed videamus quid de eo scriptum sit:
Propter quod superexaltauit eū deus, inquit, & donauit
ei nomen qđ est super omne nomen, vt in nomine IE-
SV omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infer
norū, & confiteatur omnis lingua quia domin⁹ IESVS
in gloria est dei patris. Consideremus nunc dicta, & sic
aduertamus vim elocutionis. Certe nomen quod super
omne nomen est, dei nomen est. Sed si per naturām nō
constat hoc nomen, nō est super omne nomen. Appel-
latiuum enim nomen in solo vocabulo est, non in nobi M
litate naturæ. Et adoptiuo deo nō flectit genu creatura,
sed vero, nō cōcreaturæ? Et quomodo fieri potest vt ho-
mo sit in gloria dei patris? Etiam si adoptiuus deus sit
homo, in gloria dei patris non potest esse. Nam ei hoc
competit qui natus est de deo. In gloria enim dei patris
esse, nihil differre à deo est, vt vna gloria sit patris & fi-
lii per cōmunem substātiam & virtutem. Est enim hæc
vnitas naturæ. Quid rogo contrariū est si filius donum
à patre accepisse dicatur, cum oia filii à patre sint, à quo
& cuncta esse credūtur? Substātiā autem dei ideirco na-
turā dicimus, quia natus de illa Christus est. ¶ Itaq; di-
lectissimi mihi, sicut semper obedistis nō præsentia mei
tantūmodo, sed multò magis nūc in absentia cū timore
& tremore vestram ipsorum salutē operamini. Deus est
enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona
volūtate.) Deū bonos conatus adiuuare testatur. Omnō
enim gratiā semper reportat ad deū, vt nostrū sit velle,
perficere verò dei. Nam quis vincere potest principes ac
potestates, rectores tenebrarū harum, spiritalia nequitię
in cœlestibus, nisi solus deus, quos causa inuidiæ inimi-
cos habemus? Indignantur enim nos dici filios dei. Non
ergo nouum est quod hortatur, sed vt more solito sub-
diti sint Euangelio, curam propriæ conuersationis ha-

A insiste misera fortiter, inhære tanq̃ naufragus tabulæ, sperans per ipsam te de profundo criminum liberari. Inhære pœnitentiæ vsq; ad extremũ vitæ, nec tibi præsumas ab humano die posse veniam dari, quia decipit te qui hoc tibi polliceri voluerit. Quæ enim proprie in dominum peccasti, ab illo solo te cõuenit in die iudicij expectare remedium.

CORRVPTORIS OBIVRGATIO.

De te autẽ filij serpẽtis, minister diaboli, violator templi dei, qui vno scelere duo crimina perpetrasti, adulterium vtiq;, & sacrilegium. Sacrilegiũ plane, vbi vas Christo oblatum, Danie. 5. domino dedicatum, dementi temeritate polluisti. Balthasar ille rex Persarum, qui in vasis domini quę de tẽplo Hierosolymis fuerãt à patre eius ablata, bibere cũ suis amicis & cõcubinis vsurpauit, ipsa nocte ãgeli manu percussus, crudeli morte punitus est. Quid de te arbitraris perd te pariter & pditor, q̃ vas rationabile cõsecratum Christo, sanctificatũ spiritui sancto impie temerasti, polluisti sacrilege, & tui propositi immemor, & iudicij diuini contẽptor? Melius enim fuerat omnino te nõ esse natũ, q̃ sic natum, vt te sibi gehẽna ꝑpriũ filiũ vẽdicaret. Et licet ipsa cõscientia sceleris te agat per diuersa pręcepitem (fugit enim impi⁹ nemine per Prouerb. 28. sequente se) licet te diræ imagines peccati dormientem quoq; perterreãt, nõ solũ vigilantẽ: tamẽ ne quid

Diui Ambrosij

EPISCOPI MEDIOLANENSIS AD VIRGINEM LAPSAM EXHORTATIO.

B

There. 2.

VIS consoletur te virgo filia Sion, quia magna facta est sicut mare contritio tua? Effunde sicut aquã cor tuũ ante faciẽ domini, Extolle ad eũ manus pro medio animæ tuæ & peccatorũ tuorũ. Accipe igitur lamentũ. Et primũ quidẽ nullo die quinquagesim⁹ psalmus intermittatur, quia in negocio tali cantatus est.

C Et vsq; versiculũ illũ: Cor cõtritum & humiliatũ deus nõ spernit, cũ lachrymis gemituq; percurrẽs: insuper etiam hanc lamentationẽ nõ sine cõpunctione cordis Hiere. 9. in conspectu dei iudicis funde: Quis dabit capiti meo aquã, & oculis meis fontem lachrymarũ, vt defleã vulnera animæ meæ? Conuersi sunt dies festi mei in luctum, & cantica in lamẽtationem, recessit sonus hymnorum, & lætitia psalmorũ, & successit stridor dẽtiũ, & fletus oculorũ. Obmutui, & humiliata sum, & silui à Psal. 38. bonis, & dolor meus renouat⁹ est. Concaluit cor meũ intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. Timor & tremor venerũt sup me, & cõtexerũt me tenebræ. Abyssus circundedit me, postremo mersit caput meũ in fissuras montium. Heu me, quia facta sum sicut Sodoma & Gomorra cõbusta sum, quis miserebitur cineres meos? Durius offendi q̃ Sodoma, quia illa legẽ nescięs deliquerat, ego autẽ accepta gratia peccaui in dominũ. Si homo peccet in hominẽ, erit qui interueniat. Ego quę peccaui in dominũ, quẽ propitiatorẽ in Psal. 7. uenią? Concepi dolorẽ, & peperi iniquitatẽ. Lacũ apperui & effodi eũ, & incidi in foueam quã feci. Ideo conuersus est dolor meus in capite meo, & in vertice meo iniquitas mea descendit. Immunditia mea ante pedes meos nõ fui memor nouissimorũ meorũ, & cecidi mirabiliter: nec est qui consoletur me. O quã acerbus fructus luxuriæ, amarior felle, crudelior gladio. Quomodo facta sum in desolationẽ? Subito defeci, perij propter iniquitatẽ meã, velut è somno exurgẽs: ideo in ciuitate domini vilificata est imago mea. Deletum est Psal. 101. de libro vitæ nomen meum, facta sum sicut noctua in domicilio, sicut passer vnicus in ædificio, nõ est qui cõsoletur me. Psal. 141. Considero à dextris, & video, & non est Psal. 30. qui agnoscat me. Perijt fuga à me, & non est qui requirat animã meã. Facta sum sicut vas perditum, quoniam audiui vituperationem omniũ circa me habitantium. Væ diei illi in quo me infelix vterus genuit, & lux ista crudelis excepit. Oportuerat me potius non fuisse natam, q̃ sic in gentibus fabula fierẽ. Propter me cõfusio & improperium factũ est omnibus famulis domini, & cum digne colentibus. Lugete me montes & colles, lugete me fontes & flumina, quia fletus filia ego sum. Lugete me bestiæ siluarũ, reptilia terræ, & volucres cæli, & omnis anima quæ vita frueris. Nã vos beatæ feræ & volucres, quib⁹ nullus metus de inferis, neq; post mortem reddẽda est ratio. nos manet pœna crudelis Tartari, qui habentes sensum delinquimus, & ideo non est pax peccatoribus. Meum est peccatum, mea iniquitas. Non sunt similia offensa hominũ, quia horribilis hæc impietas est, carne pollicita seruare virginẽ, & castitatem professa publice, mentita sum domino: ideo non est mihi fiducia inuocandi dominũ altissimũ, quia obstructũ est os delinquentiũ. Nam meũ malũ propheta cecinit, quod qui elongant se à deo, peribunt, disperdit omnẽ fornicantẽ à se, Et iterũ: Adhęsit anima mea Psal. 72. faucibus meis, & in puluerem mortis deducta sum. Ve Psal. 21. runtamẽ clamabo ad dominũ cũ adhuc tẽpus est, dũ datur spatium, quia in morte nõ est memoria, & in in- Psal 37. ferno non est confessio. Domine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & nõ est sanitas in carne mea à vultu iræ tuæ. Nõ est pax ossibus meis à facie iræ tuæ. Quoniã iniquitates meæ superpossuerũt caput meũ, sicus onus graue grauatę sunt super me. Cõputruerunt & deterioratę sunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ. Miserijs affligta sum vsq; in finem, rugo à gemitu cordis mei. Cor meũ cõturbatum est intra me, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorũ meorũ, & ipsum

A bẽtes: bona enim cõuerſatio ſaluté operatur. ¶ Omnia facite ſine murmurationibus & hæſitationibus, vt ſitis irreprehenſibiles & ſimplices, ſicut filii dei immaculati, in medio nationis prauæ & peruerſæ, inter quos lucetis ſicut luminaria in mũdo, verbũ vitæ cõtinentes in gloriam mihi in diẽ Chriſti, quia non inuacuũ cucurri, nec in irritũ laboraui. Sed & ſi libor ſuper ſacrificiũ & miniſteriũ fidei veſtræ, gaudeo, & gratulor omnibus vobis. Idipſum autẽ & vos gaudete, & congratulamini mihi.) Vt fidei & operũ ſuorũ fructus poſsit habere, cõmonet vt omnia quæ ad diſciplinã pertinent Chriſtianam, ſine hæſitationibus faciant & murmurationibus: quia ſi negligenter & indeuote aliquid agitur, ad effectũ non peruenit, quia in reprehenſionẽ cadit: ſed vt omni ſimplicitate operẽtur quaſi filii dei immaculati, vt memores ꝓfeſsionis ſuæ reſpõdeãt vt inter diffidentes tam clari appareant vita, conuerſatione, moribus, quemadmodum Sol & Luna inter ſtellas ſplẽdore ſublimes ſunt. Sicut enim ſtellæ apparente Sole obſcurantur, ita & iniuſti & infideli præſentibus fidelibus aut iuſtis turpes & deformati videntur, vt gloria ſit apoſtoli in aduentu filii dei, cuius plantatio tales edidit fructus. Labor enim & efficacia eius tunc probabitur nõ eſse inanis. Ideóq; & ſi immolor, ait, ſuper ſacrificiũ & miniſteriũ fidei veſtrę, gau
B deo. Si enim oppreſsus fuerit à perfidis, cur eos congregauerit ſuæ cõſpirationi, gratulandũ ſibi ſignificat. ſcit enim effectũ habere mortem ſuã. Magna enim mœſtitia eſt ſi patitur quiſ pro eis in quibus nihil ꝓficit. Quãobrem gaudere ſe in illis, & eos cõgratulari ſibi debere teſtatur, vt inuicem participes ſint gaudii communis & plebs & magiſter idone⁹. ¶ Spero aũt in domino IESV Chriſto Timotheum in breui mittere me ad vos, vt & ego bono animo ſim, certior de vobis factus. Néminem enim habeo tam vnanimem qui ſyncerã circa vos ſolicitudinem gerat. Nam omnes quæ ſua ſunt quęrunt, nõ quę Chriſti IESV. Probationem autem eius noſtis. qđ vt filius cum patre mecum ſeruiuit in Euangelio. Hunc ergo ſpero me miſsurum confeſtim, vt videro quæ ſunt circa me. Cõfido autem in domino quod & ipſe cito veniã.) Abſoluta ſunt hęc, nec interpretatione egent. Poſt epiſtolã enim iſtã Timotheum ſe miſsurũ ſignificat, per quẽ ad fidẽ agnoſcat quæ circa hos agantur. Erat enim apoſtolo vnanimus, quare & circa eos ſolicitior ſignatur, nõ ſicut quidã, qui dũ ſemetipſos cõmendare volebant, negligentes erant de diſciplina & cõuerſatiõe fratrum. Non enim deuoto animo prædicabant, ſed propter propria lucra. Et quia Timotheus vir erat egregi⁹, dicit quia probatũ hunc habebant, quia erat cũ eo vt fi-
C lius chariſsim⁹ deſeruiens Euangelio Chriſti. Ideo hũc filium dicit, quia ab ipſo fuerat ordinatus. hunc ſe præmittere, ſe quoq; in breui iturum ad eos. ¶ Neceſsariũ vero arbitratus ſum Epaphroditũ fratrẽ & cõmilitonẽ meũ, veſtrũ autẽ apoſtolum & miniſtrũ operis mei mittere ad vos, quoniã quidẽ deſiderabat omnes vos, & impatiẽter ſolicitus erat, eo quod audieritis illũ infirmatũ fuiſse. Etenim infirmatus eſt prope mortẽ, ſed deus miſertus eſt illius: nõ ſolum autẽ eius, ſed & mei, ne triſtitiam ſuper triſtitiam haberem.) Omnia hæc manifeſta ſunt. Epaphroditũ enim ſignificat miſsurũ ſe cum iſta epiſtola ad eos. Inuicem enim deſiderio ſui mœſti erant infirmitatis eius cauſa & populus & Epaphroditus, vt viſo eo recrearentur de recuperata ſalute ei⁹, & ille careret ſolicitudine quã vidẽdi eos gerebat. Erat eni eorũ apoſtolus ab apoſtolo factus, dũ illum ad exhortationẽ eorũ mittebat ad eos: & quia vir erat bon⁹, deſiderabatur à plebe. Quid ergo eſt vt præſente apoſtolo qui mortuos ſuſcitabat, hic Epaphroditus infirmaretur vſq; ad mortem? Nunquid nõ orauit pro illo apoſtolus, & non impetrauit vt citius ſanaretur? Sed ſigna infidelium cauſa fiunt. Nam huic nõ ad detrimentũ cõtigit ægritudo, ſed ad augmentũ. Probationes enim diuerſæ ſunt credentium. Alius enim per ægritudinẽ, ali⁹ amiſsione cha D rorum, alius per damnũ pecuniæ, alius per tribulatiões probatur ſi in neceſsitate ſtabilis inueniatur, auxilium à diuerſa parte non quærens, vt augmentũ faciat meritorũ. Nõ ergo cõtempta eſt poſtulatio apoſtoli, ſed melius prouiſum ei pro quo petebat. Quid aũt illud eſt, vt cum de exceſsu fratrũ in alia epiſtola nõ cõtriſtari debere admoneat: in hac autẽ cõtriſtandũ ſe, ſi exiſset Epaphroditus de corpore, ſignificat? Triſtitiam ſe, ſi exiſset, habiturũ dixerat ſuper triſtitiam quã habebat de infirmitate eius. Erat enim neceſsarium ecclesiis. Nã ad Theſſalonicenſes, Videte autem ait, ne contriſtemini de dor 1. Theſ. 4.
mientibus, ſicut & cæteri qui nõ habent ſpem. Se autem ſic triſtem futurũ dixerat de exceſsu Epaphroditi, quia ſolatiũ eius & auxilium requirebat: non tamen vt quaſi perditũ lugeret.) Solicitus itaq; miſi eum, vt cũ illũ videritis, iterum gaudeatis, & ego meliore animo ſim.) Affectionem habuiſse Epaphroditum & plebem Philippenſium ſignificat, quem videntes iterum in lætitiã excitarent ſe, & apoſtoli animus lętaretur, quia meliori animo fit qui ad charos ſuos mittit reuiſendos. ¶ Excipite ergo illũ in domino cũ omni gaudio, & huiuſmodi in honore habete, quia ꝓpter opus Chriſti vſq; ad mortem acceſsit, in interitũ tradens animã ſuã, vt ſuppleret E
id quod ex vobis deerat circa meum officiũ.) Quanquã indiuidua eſset charitas Epaphroditi & plebis: tamen etiam ab apoſtolo cõmẽdatur, vt chariorem illum faciat, maxime propter hos qui forte tam chari nõ eſsent circa eius affectũ. In omni enim plebe diuerſitas eſt. Hinc eſt vnde & prælium eius memorat, ꝙ nõ dubitauit propter opus Euangelii emori. hoc eſt, nõ eſt deterritus minis & preſsuris infideliũ, ſed perſtitit in exhortatione fideliũ, vt impleret quod deerat plebi in traditione iuxta diſpẽſationem apoſtoli. Qui ergo à morte non retrahit animã ſuam, in interitum hanc tradit iuxta vitam præſen- Matt. 16.
tem, ſicut & Dominus dixit: Qui enim voluerit animã ſuã ſaluã facere, perdet eam. Perditio hæc interitus eſt, quia ſecundũ mundũ qui animã ſuam tradit, pro Chriſto, amittit eam: in futurum tamen conſeruabit eam.

CAPVT TERTIVM.

RELIQVVM fratres mei gaudete in domino. eadem ſcribere vobis mihi quidẽ non eſt pigrum, vobis autẽ neceſsarium.) Oſtẽdit ſolicitudinẽ ſuam quam gerit circa ꝓfectũ illorũ, quia impiger eſt ad ſcribẽdũ
F eis quæ neceſsaria ſunt vtilitatibus illorum. ¶ Videte canes, videte malos operarios, videte cõciſionem.) Hos deſignat qui inuidẽtes gẽtibus prauitate colloquiorum ſuorũ euerterant Galatas, ſuadentes eis vt circunciderẽtur. Quos omni genere vitãdos & ſpernẽdos docet, quaſi canes qui primũ oblatrant, dehinc morſu ſæuo male operantur in carnẽ. ¶ Nos enim ſumus circunciſio, qui ſpiritu deo ſeruimus, & gloriamur in Chriſto IESV, & non in carne fiduciam habemus, quanquam ego habeã fiduciam & in carne.) Manifeſtum eſt quia credentes ipſi circuncidunt cor ſuum', vt amputata erroris nebula aſpiciant & agnoſcant dominum creaturæ. hoc eſt ſpiritu deo ſeruire, & gloriari in domino IESV Chriſto, qui legem ſpiritus dedit, vt carnis gloria exinaniretur. Apoſtolus tamen etiam hanc fiduciã habebat. vt ſi vellet, gloriaretur de carnis circũciſione: ſed ſciens vacuam eſse hanc gloriam, repudiauit eam. ¶ Si qui videtur confidere in carne, ego magis circuncisionẽ octaui diei ex genere Iſrael, tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis, ſecundum legem Phariſæus, ſecundũ æmulationẽ ꝑſequens eccleſiã, ſecundũ iuſtitiam quæ in lege eſt conuerſatus ſine querela. Quæ mihi lucra fuerũt, hæc arbitratus ſum propter Chriſtũ damna.) Quantũ ad legis culturam pertinet, & ad iuſtitiam eius ſeruandã, & ad ſtu-

G dium hæresis Pharisæorũ,& iuxta zelum traditionis paternæ in persequendo ecclesiam,hic parem non habuit In cæteris enim erant consortes eius,qui similiter essent natura Iudæi. Sed quæ lucra videbantur iuxta humanũ sensum,comparatione Christi inuenta sunt dãna. Quare damna,nisi quia iam tempus non erat vt lex seruaretur? Inania enim erant hæc omnia, & impedimenta ne accederetur ad gratiam: & quia hæc sunt carnalia, nostra verò spiritalia. Ideo autem de tribu se dicit Beniamin,vt genus suum extolleret super hos qui de patriarchis concubinarũ Iacob filiis ducunt originem,aut propter illos qui erant proselyti. Vnde dicit:Ego magis circuncisionẽ octaui diei ex genere Israel, vt ostẽderet primũ se esse inter Iudæos,sed hoc se cõtemnere propter spem promissam à Christo. Hebræi tamẽ propter Abraham dicti sunt. Immutata est enim litera propter sonũ, vt non vocarẽtur Abræi,sed Hebræi,vt apud veteres cũ diceretur medidie. & esset absurdum, immutata est litera vt diceretur meridie. Si enim origo ex Abraham est,ex ipso trahi debet & nomen,nõ ex Heber,qui sexta generatione est super Abraham. Si enim in Abraham reformari cœpit gen⁹ hominũ,& ipse est pater fidei, ex
H ipso & nomẽ & lingua Hebræa. Prima enim lingua quæ erat sine nomine,cum huic redditur,ex eo nomen accepit. Nam nulla causa est vt ex Heber trahat nomen. Abraham tamen Chaldæus fuit,non tamen Hebræi Chaldæam linguam habent. ¶ Verum quidem & omnia arbitror damnũ esse propter eminentem scientiã Christi IESV domini mei, propter quem omnia damna duxi & arbitror stercora vt Christum lucrifaciam, & inueniar in illo,non habens meam iustitiã quæ ex lege est,sed illã quæ per fidẽ Christi,quæ ex deo est, iustitiã super fidem ad cognoscẽdũ eum. vt virtutem resurrectionis eius, & cõmunicationem passionũ eius,conformans me morti ipsi⁹, siquo modo occurram ad resurrectionem quę est ex mortuis.) Cum superi⁹ de genere Abrahæ & de lege, & de iustitiis eius & meritis obseruantium loqueretur. hæc omnia detrimentum deputans ad comparationem promissionũ saluatoris,nunc addit non solum hæc,sed & omnia damnũ esse propter eminentiã,inquit, scientiæ Christi IESV domini mei. Post legem & iustitias eius quæ erunt hæc omnia,nisi vt ipsi vitæ corporis animæq; anteponatur agnitio Christi? Si enim,sicut dicit ad Colos. 2. Colossẽses,in Christo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi,cũcta quęcũq; sunt,nullius momenti dicenda sunt,vt ad excellentiã sapientiæ & scientiæ huius
I peruenire contingat. Sufficit ergo, immo exuberat iustitia quæ ex fide est,non ex lege,ad salutem quæ est ex cognitione Christi, gratia dei indulta est. Cognitio enim mysterii incarnationis & passionis,& resurrectionis ei⁹ perfectio vitæ est, & thesaurus sapientiæ. Vbi enim sapientia,& vita:quia vita nõ est vbi stultitia est. Denique Salomon:Stultus,ait,in risu agit mala. Qui enim intel- Prou. 10. ligit sui causa Christum hominem factum & passum,& victa morte resurrexisse,cõtẽptis & spretis omnib⁹ hũc sequitur, cuius præsidio videt se à morte liberatũ, quærens causas ad promerendũ eum, vt vel in aliquo illi vicem possit reddere,vt adhuc maiora cõsequi mereatur promissa in resurrectione. ¶ Nõ quod iam acceperim, aut iã iustificatus sim,aut iã perfectus sim: sequor autẽ si cõprehendã,in quo & comprehensus sum à Christo) Quoniam in tota epistola gaudere se testatur in eis, & laudat obedientiam eorum & fidẽ,ne forte quasi homines inflatione eò q̃ iam digni essent extollerentur, nũc per suam personã adhuc deesse ad iustificationẽ implẽdã aperta voce declarat,vt contẽdãt addere in operibus bonis. Si enim hic qui tanta præditus dignitate est, adhuc deesse sibi ad perfectionẽ cõfitetur:quãto magis hi intelligerent elaborandũ sibi esse vt iustificationũ merita adipiscerẽtur. Ideo subiecit:Sequor autẽ, inquit, vt cõprehendã,in quo & comprehẽsus sum à Christo. Dũ enim errore æstu mentis fluctuaret de via domini dis- K
fidens,misericordia dei quasi fugientem gratiam Christi cõprehendit eum in via,euntem ad cõturbandã & affligendam ecclesiã,ad hoc vt donũ dei addisceret,& gratiam quam refutabat,& sciret pro hac etiam mori lucrũ esse:ideòq; nõ se posse obesse credẽtibus,sed sibi se nõ crederet,qui rem salutarem per ignorãtiã insequebatur Ad hoc ergo comprehẽsus est,id est,à præscięntia dei requisitus inuentus est,& didicit mysteriũ Christi,vt in omni vita augmentum faciens meritorũ,cõprehendat destinatum præmiũ,promeritus eum quem didicit sui causa occisum. ¶ Fratres,ego me non arbitror comprehẽdisse adhuc:vnũ autẽ,quæ quidẽ retro sunt obliuiscens ad ea autẽ quæ ante me sunt extendens me, secundum destinatum sequor ad palmã supernæ dei vocationis.) Hoc est quod supra dixit,qa ideo laborare se significat, vt quotidie in meli⁹ proficiat,semper extẽdẽs se ad potiora:vt illa quæ retro acta sunt obliuiscens,meliora sectetur:nõ quia mala sunt,sed quia parua sunt ad meritũ collocandũ:in melius autẽ proficiendũ, vt ad destinatũ cæleste præmium occurratur. Causa enim tam admirabilis & inuisibilis præmii non leuiter vtiq; certandũ esse pronũciat. ¶ Quotquot ergo perfecti sumus,hoc sentiam⁹.) Superius perfectũ esse negat,sed iuxta promissũ L
vt adhuc addatur ad meritũ: ad comparationẽ autẽ cæterorũ qui res diuinas negligentius curãt,perfecti dicõdi sunt,qui adhibita solertia perfectionis iter ambulãt. Hoc ergo sentiendum est,vt in melius proficiatur. ¶ Et si quid aliter sentietis,id quoq; deus reuelauit.) Hoc dicit,vt si quid amplius ad culturam melioratæ conuersationis excogitauerint, dei existiment donum esse, ne p hoc inflarentur. ¶ Verũtamen ad quod peruenimus, vt idem sapiamus,& in eo ambulem⁹.) Nequa hinc oriretur prę sumptio,& putaretur quod à deo nõ erat reuelatũ,ideo subiecit dicẽs: Ad quod peruenimus vt idẽ sapiamus hoc est non extra regulam disciplinæ sapere in cõuersatione fidei,sed hoc sapere quod cõmune sit,& modestũ in Euãgelii veritate. ¶ Imitatores mei estote fratres,& cõsiderate eos qui sic ambulant,sicut habetis formam nostram.) Vult illos solicitos esse ne prauorũ hominũ subtilitate capiantur,& notare vnũquẽq; qualiter cõuersetur & doceat. vt his iungantur in quib⁹ sensum magistri sui agnouerint. ¶ Multi enim ambulant quos sæpe dicebã vobis: nunc vero & flens dico,inimicos crucis Christi,quorũ finis est interitus,quorũ de⁹ vẽter est, & gloria in confusione illorum qui terrena sapiũt.) Hi quos significat,è numero eorũ sunt qui Galatas euerterant. Cũ dolo enim ambulantes Ecclesias subuertebãt, M
sub nomine Christi Iudaismũ colendum prædicantes, quasi vbi Christus promissus sit. Quos cũ dolore & lachrymis memorat,quia saluti credẽtium obsistebãt,decibis edẽdis & non edendis quæstiones mouentes,quasi salus in esca sit,aut venter deus, quẽ iuxta legẽ mundis esceis delectari putabant, gloriantes in pudendis circuncisis. hoc est terrena sapere. Qui aũt spiritalia sapit,in fide,in spe,in charitate gloriatur. Ad locum autẽ hũc nõ pertinet vt quæstus causa aut gulæ dixerit, Quorũ venter deus est. ¶ Nostra autẽ cõuersatio in cælis est, vnde & saluatorem expectamus dominum nostrum IESVM Christum,qui transfigurabit corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suę secũdum operationẽ suã, qua possit etiam subiicere sibi omnia.) Spiritalia curantes,in cęlis agere dicũtur,cũ ipsi adhuc sint in terris:quoniam mali principes & potestates cum sint adhuc ipsi in firmamẽto,cõuersatione tamen in terris sunt. Christianorum ergo actus in cælis sunt, vbi & spes salutis eorũ est,qui est Christus,quem omnis fidus expectat ad transfigurationẽ corporis carnis, vt quod ex humo est,indutum spiritali veste conforme efficiat aduentu maiestatis suæ corpori gloriæ suæ,iuxta operationẽ suam,id est secũdum virtutẽ suam,qua possit subiicere sibi omnia.

A hoc est,quia per resurrectionem mortuorum & immutationem in gloria apparebit virtus domini manifestata,comprimens omnes principes & potestates,vt manifestetur deus & dominus esse omnium.

CAPVT QVARTVM.

ITAQVE fratres mei charissimi & desideratissimi, gaudium meum & corona, sic state in domino dilectissimi.)Cõmonet vt in eadẽ fide perseuerent. Gaudiũ enim eius cõstãtia illorũ ad præsens est,& in futurum corona. Discipulis enim in agone victoribus,dignus erit corona magister. ¶Euhodiã rogo & Syntychem obsecro idẽ sapere in domino,& te rogo germane cõpar adiuua illas, quæ laborauerunt mecũ in Euangelio cũ Clemente & cæteris qui sunt mihi participes operũ, quorũ nomina sunt in libro vitæ.)Euhodiã & Syntychen ad prudentiã amplexandã hortatur,adiuuãtibus quos memorat: vt sicut in operibus Euangilii proferant,proficerent & in scientia & sapiẽtia dei.quos omnes merito fidei in libro vitæ haberi pronunciat. ¶Gaudete in domino semper,iterũ dico gaudete.) Lætus Apostolus in operibus & fide eorum, ad cumulandam alacritatẽ suam exoptat illos in
B hoc studio proficiẽtes in domino semper gaudere. hoc est enim quod iterat, vt se vera affectiõe gaudere in illis ostendat. ¶Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.dominꝰ prope est:nihil soliciti sitis, sed per omnia oratione & ꝓce, cum gratiarum actione postulationes vestræ innotescant apud deum:& pax dei quæ exuperat omnẽ mentẽ,custodiat corda vestra in Christo IESV.) Nunc exemplo eorum alios vult lucrari. Cum enim modestia eorum manifestata fuerit,id est,rationabilis conuersatio,lucebunt opera eorũ:& non deerunt qui imitẽtur bonũ illorum,vt nõ solũ propriũ gestorũ, sed & aliorum augmentum consequantur,vt (sicut dictum est) labores fructuum suorum edant. Quando enim fructus operum suorum alios acquirit ad opus bonum,labores eorum qui acquisiti sunt,proficient eis quorũ exemplo bona opera imitori cœperunt. Dominus,ait, prope est, nihil soliciti sitis.hoc est præparatos esse debere,& vigilare in oratione & prece, deo gratias agentes, seposita mũdi solicitudine illud sperare,& ante oculos habere, quod dominus repromisit: vnde & gratias ei agẽdas docet. Domino enim imminente solicitudo seculi cessat. Vt quid enim solicitꝰ sit de re cito peritura? Ac per hoc postulationes vestræ notæ,inquit,fiant apud deum. Quę notitia assiduitate fit, & vigilantia orationis. Tunc de-
C mum munitionibus pacis suæ,quę omnem exuperat mẽtem, ait,custodiat corda vestra in Christo IESV. Hoc ideo dixit,quia cum deo qui habet pacem, non timet omnem mentem aduersam. Tutus enim est pace dei omnis diligens deũ in Christo IESV. Quis enim non metuat eum,quem scit dei esse amicum? ¶Reliquum fratres,quæcunq; sunt vera,quæcunq; magnifica,quęcunq; iusta,quæcunq; amabilia,quæcunq; laudabilia,siqua virtus,siqua laus disciplinæ,hæc cogitate,quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me:hæc agite, & deus pacis erit vobiscum.)In conclusione, quæ reliqua erant ad imitationem perfectionis exponit,vt ea quę nõ solum in vituperationem non cadunt,verum etiam laude digna sunt,& cogitantes & agentes secuti formam Apostoli, deum pacis habeant secum. Deus noster vere deus pacis est,qui non rogatus quasi potens, non timidus quasi infirmus, ad pacem hortatur, intantum vt & peccata in se commissa concedat,cum possit vtique terrore manifestatæ potentiæ, & ineffabilis magnitudinis suæ etiam inuitos non ad pacẽ cogere,sed ad subiectionem. Sed huiusmodi pax mundi est, non dei,cuius ipsa natura pax est. ¶Gauisus sum autem in domino magnifice,quod tandem aliquando refloruistis, ad hoc vt pro
me sentiatis in quo & sentiebatis. occupati enim eratis.) Nunc alacritatem suam propensiorem factam ostẽdit,quia in quo negligentiores facti fuerant,adhibita solertia opus pristinum iterarunt,memores facti Apostoli sui,vt fructus suos ad eum mitterent cõdendos in horreo cælesti,vbi neque tinea neque rubigo exterminant. D
¶Non quasi propter penuriam dico. Ego enim cognoui in quibus sim sufficiens esse.Scio & abundare,& humiliari. in omni & in omnibus imbutus sum,& saturari,& esurire,& abũdare,& penuriã pati. omnia possum in eo qui me confortat.)Non se sui causa in hoc eorum opere gaudere, sed in profectu eorum ipsorum se ante omnia contẽtum deo adiuuante testatur, vt neq; de penuria cõtristaretur,neq; de abundantia exultaret,sciẽs quia & abundantia frequenter extollit;& tolerata penuria diuitias cælestes acquirit:horũ tamẽ opa in se benigna declarat.multorũ enim necessitatibꝰ profuit. ¶Scitis autẽ & vos Philippẽses quia in principio Euangelii, cũ profectus sum à Macedonia,nulla mihi Ecclesia cõmunicauerit in ratione dandi & accipiendi,nisi vos soli,quia & in Thessalonica semel & iterũ vsibus meis misistis:nõ quia munꝰ quærã,sed requiro fructũ crescẽtem in rationẽ vestrã.) Hæc idcirco cõmemorat,vt audiẽtes in memoria & laude esse opera sua, non dubitent illa E
accepto ferri apud deũ,sed magis studiũ fidei adhibeãt. ¶Percepi autẽ omnia,& abũdo:repletus sum acceptis ab Epaphrodito quæ à vobis missa sunt, odorem bonæ suauitatis,hostiã acceptabilẽ,placentẽ deo.)Non ociose cõmonet debere fieri,& hortatur qđ factũ ꝓfitetur,nisi quia aut negligẽtius aut minus copiose, sicut solitum erat ab eis fieri,factum videbatur,vt reminiscẽtes priorum operũ,scirẽt se minꝰ feciſse q̃ cœperãt. Licet enim nõ improbet factũ, sed significat deuotiores illos ãte in opere hoc fuisse:se tamẽ gratũ esse,& accepto ferre deũ quasi sacrificiũ placẽdum. Deniq; Dominus ait: Facite Luc.11.
eleemosynã,& ecce vobis omnia mũda sunt. Quàm gratũ ergo opꝰ est,vt omnẽ maculã hominis & sordes emũdet. ¶Deus verò meus impleat omne desideriũ vestrũ secundum diuitias suas in gloria in Christo IESV)Ideo discreuit dicẽs, Deus meus, vt secundũ ea quæ præstabat meritis eius,auxilia adessent,& desideriis eorum in copia magnitudinis bonitatis suæ in gloria Christi IESV.Gloria est enim Christi IESV,cum dei nutu Christianorum implentur desideria secundum euangelicam disciplinam. ¶Deo autem & patri nostro gloria in secula seculorũ.Amẽ.)Hic nõ discreuit,sed generaliter ait: Deo & patri nostro.Deus propter timorẽ, pater aũt honoris causa,& qa ab ipso est omnis origo. Ipse enĩ dixit F
in Malachia propheta: Si deus ego sum, vbi est timor
meus:et si pater ego sum,vbi est honor meus? ¶Saluta- Mala.1.
te omnẽ sanctũ in Christo.IESV.) Hũc salutãte in Christo IESV,qui se sanctificat,vt Christo dignus habeatur, qui dixit:Sancti estote,quoniã ego sanctus sum,dominꝰ Leui.19.
deus vester. ¶Salutant vos qui mecũ sunt fratres.) Salutatio fratrũ solatium inuicẽ prꝫstat.quasi imagines enim exhibet diuulsorum.)¶Salutant vos omnes sancti maxime qui de Cæsaris domo sũt.) Hos significat propensiorẽ affectũ habere circa eos, qui de domo Cæsaris sunt. istos & potiores supra memoratis ostendit fratribus, quia hos sanctos appellat. ¶Gratia domini nostri IESV Christi cũ spiritu vestro.) Quoniã de saluatoris psona quęstiones oriũtur,hic vt soliditatẽ in eo diuinitatis approbet,tuitionem glorię eius spiritui nostro exoptat.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENT. IN EPISTOLAM BEATI PAVLI AD COLOSSENSES.

G

PRAEFATIO.

COLOSSENSES pseudo apostoli euertere nitebantur, vt post prædicationem Epaphræ siue Archippi philosophicis disputationibus irretirent simplicitatem mētis eorū, ne spernerēt ratiōes elemētorū, quibus quasi gubernatur vita humana. Idcirco hos Apostolus hortatur per epistolam, & admonet ne alicui præter Christum aliquam esse spem putarent, & deciperentur.

CAPVT PRIMVM.

PAVLVS apostolus Christi IESV per voluntatem dei, & Timotheus frater, iis qui sunt Colossis sanctis & fidelibus fratribus in Christo IESV, gratia vobis & pax à deo patre nostro.) Caput epistolæ solito more scribit ad eos, in quo & sanctis & fidelibus

H & fratribus literas se ordinare prosequitur, quib⁹ exoptat dei gratiam manere per Christum. ¶ Gratias agim⁹ deo patri domini nostri IESV Christi semper pro vobis orantes, audita fide vestra in Christo IESV, & dilectione quam habetis in omnes sanctos propter spem quæ reposita est vobis in cælis, quam antè audistis in verbo veritatis euangelii quod peruenit ad vos, sicut & in vniuersum mundum.) Quoniam dignum habuit deus credere istis filium suum, gratias ei refert in orationib⁹ suis. Deinde propter charitatem quā habebant in sanctos, fidi quia pro hac spes firma est apud deum, qua remuneraturus creditur credentes & diligentes se inuicō authore Christo, cuius nomen peruenit ad omnes gentes, vt multiplicentur in fide eius. ❧ Et est fructificās & crescēs, sicut & in vobis, ex qua die audistis & cognouistis gratiā dei in veritate, prout didicistis ab Epaphra dilecto cōseruo nostro, q̄ est fidelis ꝓ vobis minister Christi, qui etiam notam fecit nobis vestram dilectionem in spiritu.) Exemplum cæterarum gentium hos crescere, & fructum vitalem facere, alacri sermone prosequitur, vt ex eo q̄ dei gratiam perceperunt, proficerent, & numero & opere adiungentes fidei suæ qui fierent fratres eorum in Christo. Exemplo enim bonorum operum illorum attracti sunt multi, teste illis Epaphra, qui eis ministrauit gratiam Christi vice apostoli, quam statim im

I biberunt vt potum spiritalem in domini charitate, quæ non in carne est, sed in spiritu. ❧ Idcirco & nos ex qua die audiuimus, non cessamus pro vobis orantes & postulantes, vt impleamini agnitione voluntatis eius in omni sapientia & intellectu spirituali, in hoc vt ambuletis digne deo ad omne placitum in omni opere bono.) Audiens Apostolus deuotam ac promptam voluntatem illorum circa fidem Christi, orat pro eis, vt propensius agnita voluntate dei, ratione abili opere explerent deuotionem quam audita fide Christi didicerant, ne tam fida mentis ædificatio, & robur fidei, dum inconsulte aliquid imperitè conficeret, laboris sui fructum amitteret. Hoc enim libenter accepto fertur, quod deuoto fit animo, & prudēter. ❧ Fructificātes & crescētes in agnitiōe dei, in omni virtute robur capiētes secūdum potentiam gloriæ eius, in omnem patientiā & longanimitatē cum gaudio, gratias agentes patri, qui vocauit vos in partem sortis sanctorum in lumine, qui liberauit nos à potestate tenebrarū, & transtulit in regnū filii charitatis suæ.) Incrementū operum corū cum scientia vult fieri, vt nō ignorēt fidei suæ spem. Tūc enim firmi & stabiles sunt, si aduertant quæ pro fide promissa sunt, & quanta sit potentia gloriæ maiestatis dei in patientia, vt longa expectatione sustineat humanū genus, quod irreuerētia suæ

K non solum negligit creatorē, verū persequitur amantes eum, vt & ipsi similiter patiētes sint, vel supportent probra & maledicta infideliū, vel si illata fuerit pressura, expectantes iudiciū dei, nec dubitātes de eo: magis autem gaudentes in promissa vita cū gratiarū actionibus deo, qui dignatus est aduocare & inducere gentes in promissionem Iudæorum, quæ est lumen æternum, id est veritas perpetua. Liberati enim de conditione tenebrarum hoc est eruti de inferno, in quo tenebamur à diabolo tā ex proprio quàm ex dilecto Adæ, qui est pater omnium peccātiū: translati sumus per fidem in regnū cæleste filii dei, vt ostēderet nobis deus quo amore diligit nos, quando attollens de imo tartari, induxit in cælos cū vero filio suo. Iam enim omnes credentes, qui fixa mente deuoti sunt, exeūtes de secul o duce dextræ patris angelo inducuntur in cælū, quod ante deuictam mortē cōcessum nō erat. ¶ In quo habemus redēptionē remissiōe peccatorum.) In huius filii sui regnum transtulit nos deus, p quem nos redemit, & manumisit. Remissio enim peccatorum liberos facit, vt liberati debitis, teneri obnoxii nō possint. Nā sine fide Christi nullus egressus de inferno est, qa obligat⁹ peccatis exire ianuas Tartari non potest. ❧ Qui est imago dei inuisibilis.) Inuisibilis dei imago visibilis esse nō potest, alioquin nec imago. Q̄d enim L inuisibile est, pingi non potest. nec enim visibilis potest inuisibilem videre. Aut enim corpus est quod videtur, aut figura, aut aliqua informata substantia quam fert acies oculorum, totum tamen corpus est. Deus autē qui ad his omnibus alienus est, quomodo potest imaginem habere visibilē? Sed ideo sic dicitur, vt talis filius intelligatur, qualis est pater: vt quia de ipso est, & nihil distat ab eo in diuinitate naturæ, imago eius dicatur & forma, ne alius deus à perfidis crederetur, quāuis nomine ipso hoc cōtineatur. Ideo enim verus dei filius dicitur, vt de ipso esse credatur. Sed propter malam intelligentiā etiā hoc additum est, vt imago eius dicatur, vt cum apparet, licet in figura humana, aut certe in igne, vt ad Moysen: nō ipse pater intelligatur esse, sed filius: & per id q̄d imago eius dicitur, nihil ab eo distare credatur. Vnde dicit ad Philippum: Philippe, qui me videt, videt & patrem: Ioan.14. quomodo tu dicis, Ostende nobis patrem? Non credis quia ego in patre, & pater in me est? Hęc est vnitas & substantialitas patris & filii, vt inuicem sint: vt qui videt filium, videat & patrem. Nunc videamus quomodo visus sit filius, vt proinde intelligamus qua ratione Philippus videndo filium, videat & patrem. Intellectu certe operum diuinorum viderūt filium non carnalibus oculis. Quæ operatus est filius, dixit esse patris, vt vnitatem vir M tutis ostenderet. Eodem genere visus est & à Iacob, vnde nomen accepit Israel, id est homo videns deum. Propter hoc ergo imago dictus est inuisibilis dei, vt ipse esse intelligeretur qui per intellectū visus est deus. patrē autē nūquam vllo modo apparuisse, sicut dictum est in Euangelio: Deum nemo vidit vnquā. ¶ Primogenitus Ioan.1. vniuersæ creaturæ.) Ante omnem creaturam genitum filium non creatū testatur, vt secerneret natiuitatē ei⁹ à creaturæ factura. Et vt hoc penitus clarescat, subiecit: ❧ Quia in ipso condita sunt omnia in cælis, & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates omnia per ipsum & in ipso condita sunt.) Non solum in eo magnificum & glorioſum significat Christū, quia antequā fierēt omnia, natus est, sed & in ipso dicit omnia cōdita. hoc est, vt oīm potentia in eo esse credatur, & de eo perfecta, dū omnia fiunt per ipsum. hoc est caput esse totius creaturæ, quia ab ipso vt sint esse cœperūt. Ideo autē quæ ab ipso facta sunt, per ipsum facta dicuntur: quia ad hoc natus est, vt faceret creaturam. hoc est fecisse in eo, & per eum. Nec enim sibi natiuitas sua proficit, sed nobis, quia nō eguit nasci qui in his erat: quomodo sit vnicus dei patris & filii, quomodo ipse nouit quę igenita sunt dei patris. Erat

A enim in deo qui processit de deo, ita vt vnus esset deus ac sic fit vt neq; diminutio sit patris, neq; profectus filii dum nascitur. Et vt apertius tradat quæ & quanta sit potentia filii, ostendit quæ per ipsum sint, id est, throni, dominationes, & principatus, ac potestates: vt proide omnino minus nihil in eo esse credatur, quàm est in patre. ¶ Et ipse est ante omnes) Ante omnes sic est, quia hic solus de deo patre natꝰ est, de ingenita vtiq; substãtia dei. Hæc autẽ virtute eius, quam per generationem habet à patre, substiterunt, nõ vt cõmunio eis substãtię sit cum eo, sed ex nihilo nutu dei patris filio agente cœperunt. ¶ Et cũcta in ipso cõstant.) In ipso cõstant, quia sine eo nihil sunt. Nisi enim huic fuerint subdita, errore deuia quasi perditioni fient obnoxia.) ¶ Et ipse est caput corporis ecclesiæ.) Ecclesię caput est Christus, si tamẽ oẽs vnum sentiãt cælestes & terreni, vt sint ecclesia, hoc est vnius fidei. Si quo minus, trũcati capite, hoc est omnium corporum, totius corporis, id est, à creatore suo seiũcti, amentia quadã & vanitate bacchantur. ¶ Qui est principiũ primogenitus ex mortuis, vt fiat in omnibus ipse primatũ tenens.) Quoniã omnia per ipsũ sunt, per ipsũ denuo negligentia quadã facta caduca reformanda fuerunt, ne ad iniuriam eius pertineret si opus eius per alterum instauratum fuisset: vt quomodo ante omnes na
B tus est, sic iterũ ante omnes primus esset ex resurrectione mortuorũ reddita pristĩa vita, Ante omnia enim natus est de deo, vt cuncta crearet quæ non erant. iterum autem accepta carne de virgine natus est, vt peccatum quod ex virgine Eua intrauerat in mundũ, aboleretur. Natus ergo & mortuus resurrexit, vt quæ primùm fecerat, postea iterũ recrearet: quia per errorẽ fuerãt velut mortua, vt semper in omni vita sit primus & princeps. ¶ Quia in ipso complacuit omnẽ plenitudinẽ inhabitare.) Plenitudo in ipso est & manet, quia omnia potest semper, vt nihil exceptum sit qd nõ per eũ posit præstari, vt faceret, & reformaret, & lapsa erigeret, & mortua
Ioan.5. viuificaret. Vnde ait: Sicut habet pater vitam in semetipso, ita dedit & filio vitam habere in semetipso. Sicut enim pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filiꝰ quos vult viuificat. Nec enim pater iudicat quẽquã, sed omne iudicium dedit filio. Quid tam iustum, nisi vt horũ quę fecit per illum, ipsi daret iudicium? vt omnis plenitudo diuinitatis habitet in ipso, per id quod diximꝰ, omnem illum potestatem in se habere, hoc est, deum esse perfectum. qui enim hæc omnia non habet, nõ est deus. ¶ Et per eum recõciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinẽ crucis eius siue quæ in cælis sunt, siue quæ in terra.) Hoc est qđ suprà memorauí, quia vt ea omnia quæ fecit per illum, restauraret, cũ errore quodam discrepa-
C re cœpisset abinuicẽ, necnõ & ab authore, (est enim adhuc error in carnalibus cælis) humiliauit eũ incarnãdo illũ, vt homo factus ostẽderet ac doceret quomodo possint ea quæ in firmamẽto sunt, & super terrã, recõciliari creatori. Quod vt ad perfectũ perduceret, occidi se passus est propter homines, vt quos apud superos docuerat, exeuntes hinc à morte secũda teneri nõ possint, vt doctrina eius fructum haberet primæ institutionis, & omnia facta per ipsum viuerent in ipso quasi in authore, sicut Petrꝰ fatetur in Actis apostolorũ ¶ Et vos quõdam alienatos & inimicos cõsiliorum eius in operibus iniquis: nũc autẽ recõciliatos in corpore carnis eiꝰ per mortem, exhibere vos sanctos & immaculatos & irreprehensos in cõspectu suo.) Quale donũ dei sit erga gẽtes, memorat: vt ostendat eos debitores, & quidẽ multũ. in gratiarũ actionibꝰ deo: qui cũ inimici essẽt cõsiliorũ eius quibus decreuit visitare genus humanum per famulum suum Moysen, cuius doctrinam & potestatem nõ receperunt, deuoti idolis suis, immo operibꝰ iniqs: adorauerũt enim opera sua quæ fecerunt, misericordia autem & prouidentia dei requisiuit eos, vt grauito dei gratiam cõsequerentur, redeuntes ad eum in cõscientia mũda: vt in die iudicii dum nihil erroris veteris inueni- D
retur in his, accorporarẽtur creatori suo, qui vt prodesset humano generi, incarnatꝰ homo factus est, vt in carne sua vinceret mortem. ¶ Si quidem perseueratis in fide fundati, stabiles & immobiles à spe Euangelii quod audistis, quod prædicatũ est in vniuersa creatura quę est sub cęlo. Cuius factus sum ego Paulus minister, qui nũc gaudeo in passionibus pro vobis: & suppleo reliquias pressurarũ Christi in carne mea pro corpore eiꝰ, qđ est Ecclesia) In tribulationibꝰ quas patiebatur, exultare se fatetur, quia profectum suum videt in fide credentium. Non est enim inanis tribulatio, quãdo eum pro quo patitur, acquirit ad vitã. Quas passiones Christo dicit inferri, cuius vtiq; doctrinã persequuntur, vt perfidos grauet impietatis suæ crudelitate, & fidelibus dei prædicet charitatem, cuius filius nunc vsq; iniurias patitur ꝓ nobis. Nunc igitur intelligi vult qua causa scribit ad eos, eũ dicit, Si tamen perseueratis in fide fundati: vt scirent tũc prodesse sibi passionẽ Christi, si in accepta fide manerẽt. Idcirco enim omnipotẽtia magnitudinis quanta sit Christi, & q̃ infinita, ab initio declarauit, vt doceret in ipso solo spem ponendam, quia ipsius sunt omnia: & quia nihil sine ipso potest viuere neq; in cælis, neq; ĩ terris. Ante omnes enim est, & cũcta ipsi constant, quia in E
omnibus ipse primatum tenet: vt si quis alicui elementorum aut angelorum vel potestatũ dęuotum se debere esse putet, errare se sciat. Hic enim vnus est filius dei, caput omnis principatus & principii, cuius Euangelium prędicatum est in toto mundo, incipiens à Moyse, qui dixit Iudæis: Quia prophetam vobis suscitabit dominus Deut.18.
deus vester ex fratribus vestris tanquam me ipsum audietis. Erit enim, quicũq; nõ audierit prophetam illum, extermiabitur de plebe. Vnde Dominꝰ ait Iudæis: Quia Ioan.5.
Moyses de me scripsit. Itaq; hic vnꝰ audiẽdus est, & colendus, nec ad hũc æstimandus est quisquã: quia qui caput tenet, reliquam partem subiectam habet. Nam qui se subiectis humiliat, totus errat: quia non tenens caput trũcus est, ex quo totũ corpus cõtinetur ad vitã, ¶ Cuiꝰ factus sum ego minister secũdum dispẽsationẽ dei, quæ data est mihi in vos, ad implendum verbũ dei in mysterio quod abscõditum fuit à seculis seculorum & à generationibus.) Ministrum factum se esse Euangelii inter gentes à deo per Christum cum fiducia loquitur, vt mysterium cœptum à domino per idoneum & efficacem seruũ posit impleri, quod ignotũ fuit à seculis. ¶ Nunc verò declaratum est sanctis eius, quibus voluit deus demõstrare quæ sint diuitiæ maiestatis mysterii dei in nationibus, quod est Christꝰ in vobis spes gloriæ, quẽ nos
F annunciamus.) Mysteriũ qđ latuit à seculis, modo reuelatũ esse asserit, id est, tempore apostolorum ostensum: quia & gentes admittẽdę essent sine circũcisione carnis ad fidem Christi, qui promissus erat Iudæis. Prius enim ante prædicationem fidei circũcidi mandatum est gẽtiles, si voluissent ad legẽ accedere. Nunc autem misericordia dei ita vt sũt susci pi iussi sunt ad fidẽ. Quod indignũ putabatur Iudæis, vt Christus in quo spes erat Iudæorũ, etiã gentes participes faceret gloriæ suæ. ¶ Monẽtes omnẽ hominẽ, & docentes in omni sapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo. in quo laboro certans secundum operationem ipsiꝰ quę operatur in me in virtute.) Hanc dicit veram esse sapiẽtiã quæ est in disciplina dominica, cũ agnoscitur Christus. quod se ipsum Apostolus magna cum cura agere testatur: vt erudiens omnẽ hominẽ in hac sapientia, cõsummatũ eũ exhibeat deo in intellectũ Christi, vt mysterium natiuitatis ex deo, & natiuitatis ex Maria, & totius opis eiꝰ cælestiũ & terrestriũ assequatur. Cuius rei certamẽ cõtra pfidos habere se loquitur, adiuuãtibꝰ signis virtutũ, vt p hæc vita infidelitatis cõprimatur. Quia enĩ verbis subtilitate quadã diabolicę versutię ausus est cõtradicere, pudore correptꝰ necesse est vt cedat virtuti

G CAPVT SECVNDVM.

VOLO enim vos scire quantam pro vobis & pro his solicitudinem habeam qui Laodiciæ sunt. & quotquot non viderunt faciem meã in carne, vt cõsolationẽ accipiãt corda eorũ cũ fuerint instructi in charitate, in oẽs diuitias plenitudinis intellectꝰ, ad agnitionẽ mysterii dei in Christo, in quo sunt oẽs thesauri sapiẽtię & scientię absconditi. Nõ se minꝰ solicitũ pro his quos in carne minime vidit, q̃ de illis erat quibꝰ prẽsens prędicabat testatur, vt scirẽt nõ miore affectu diligi se ab eo qa eos nõ viderat, q̃ cæteras apud quos erat diligebat, vt foueret animos eorum in charitate, & prompti fierẽt per epistolã, agnitionẽ acciperẽt sacramẽti dei in Christo, aduertẽtes has esse sapientiæ & scientiæ diuitias, si agnoscatur Christus in deitatis suæ plenitudine adorandus. Omne igitur mysterium sacramenti dei in Christo est. Hic est enim vnꝰ in quo omnis creatura nisi sperauerit, peribit, vt omniũ potẽtia in eo sit: vt qui cognoscit istũ, cunctorũ quæcunq; sunt, cognitionem videatur habere.
H Nec colẽdus alius præter hunc requiratur. quia omniũ potentiarũ virtus in eo est. Ex ipso enim habẽt omnes. Vnus enim cũ sit, omnia potest. Quare & caput omniũ dicitur, vt per ipsum omnes subsistere videãtur. Dignè ergo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ in eo dicũtur absconditi. Omnis enim sciẽtiæ ratio totius creaturæ supernæ & terrenę in eo vt sit oportet, qui omniũ eorum caput est: siue angelorũ, siue Solis, siue Lunæ, siue stellarum, aut cæterarũ rerum, omnis sciẽtię peritia in authore illorum est: vt qui hunc agnoscit, nihil vltrà requirat nec sapientiã nec virtutẽ, quia agnouit eum in quo pfecta virtus, perfectaq; sapientia est. Quicquid enim alibi se putauerit inuenire, plene in hoc & abunde inueniet. Nã quid sapiẽtius Salomone? quid prudentius Daniele? quibus idcirco deus prę cęteris sapientiam dedit, vt notum faceret infidelibus totius se sapientiæ esse authorẽ. Deniq; Nabuchodonosor dicit Danieli, admirans supp sapientiam eius: Vere deus vester ipse est deus viuus, &
Daniel.2. aperiẽs mysteria. Quod quidẽ omnẽ incredulum latet, in Christo omnẽ esse sapientiam & scientiam: quia non legunt in Euãgeliis Astrologiã, non in apostolo Gæometrica, nõ in propheta Arithmeticã, nec Musicã: quæ idcirco despecta sunt à nostris, quia ad salutẽ nõ pertinẽt, sed magis mittunt in errorem, & auocãt à deo, vt dũ his studẽt ratiocinationum disputationibꝰ, curam animę suę non habeant. Quę enim tam vera sapientia est nisi
I cognouisse quod prosit, & despexisse quod obsit? Obest enim, quia impedit animam ne curam sui agat. Non immerito ergo qui Christũ agnouit, inuenit thesaurum sapiẽtiæ & scientię. agnouit enim quod ei sit vtile. ¶ Hoc dico, vt nemo vos circunueniat in subtilitate sermonis. Nam & si corpore absens sum, sed spiritu vobiscũ sum gaudẽs, & videns ordinationem vestram, & supplẽs id quod deest vtilitati fidei vestrę.) Commonet ne in malorum colloquiis & astutia iniquitatis sensus eorũ traduceretur, quia sapientes mundi arte quadam & minutiis disputationũ irretire gestiũt simplicium animas, vt ratione mũdanarum rerum abstrahant eos ab spe quæ est in Christo. Vnde Apostolus spiritu se illic adesse dicit, vt reuerentiam eius ante oculos habentes abstinerẽt se ab huiusmodi hominibus. Si enim spiritus Heliszi prophetæ vidit fraudem Giezi euntis ad Naaman Syrum, vt acciperet sub nomine eius quæ illi mandata non fuerant, & descẽdentem prompto animo Naaman ei plus dedisse, q̃ fuerat postulatus: quanto magis apostolus ea quæ dixit, poterat in spiritu videre? Maior enim gratia fuit in apostolis q̃ in prophetis. Et vt promptiores illos faceret circa traditionem Euangelii, gaudere, se dicit in dispositiõe cõuersationis illorũ, vt sciẽtes vnde deo placeatur, in eo fierẽt firmiores, per qđ digni effecti ad vtilitatis profectũ, fidei suæ addiscerent sensum. ¶ Quẽad K
modum enim accepistis Christum IESVM dominum nostrum, in ipso ambulate, radicati & ædificati in ipso & confirmati fide, sicut & docti estis ambulantes in illa cum gratiarum actione.) Hoc monet & hortatur, ne deuotio eorum minueretur, & recederent à fide quã fuerãt assecuti, & prauis fabulis euersi aliter Christũ acciperent q̃ didicerant. Multi enim corruptores fidei circũibant ad seducẽdos simplices dolose, & cum simulatiõe annũciãtes Christũ: quos euitari monet magna cautela, vt stabiles & firmi supra fundamẽtũ trinitatis spe futurorũ gratias vberes agerẽt super misericordia dei.
¶ Videte ne qs vos deprędetur per philosophiã & inanẽ fallaciam secundũ traditionẽ hominũ, secũdum elemẽta huius mũdi, & nõ secundũ Christũ, quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.) Philosophiam dicit terrenã, per quam solent seduci qui cupiũt prudentes iudicari in mũdo. Hæc argumentis & subtilitate minutiarum quorundã componitur, quasi physicas inuestigauerit rationes, quædam habens admixta quæ hortamenta sunt bonæ vitæ vel documenta: aliquãdo de mensuris, necnõ de numeris, aliquando de elemẽtorum qualitatibus & quantitatibus ordinata. In cuius
L disputationibus qui inciderit, vix & raro euadet. Detinetur enim verisimilibus causis, & commentitiis rebus, nihil tam verum æstimans, q̃ conspicitur & intelligitur in elementis. Et quia quæ ad præsens sunt, & cernuntur oculis, suauia & oblectabilia videntur, aliquãtos seducunt qui spiritalem rationem despiciendam & ridendã putãt desperatione futuri, omnem vim astris assignãtes carnali rationi obnoxii, ne grauia credẽda sint sustolli in cœlũ posse, neue leuia venire ad terras, aut aliqd corporeũ sine rerũ admixtione generari, repugnãtes potẽtiæ ac prouidẽtiæ dei. Sciunt enim legi in diuinis veteribus Hebræorum voluminibus multa gesta per Moysen quæ humana ratio non capit: simili modo & in nouis libris facta à domino, aut per apostolos, quæ tractatus carnalis prohibet credi. Hãc ergo traditionem vel philosophiam fallacem & inanem appellat, quia non à potẽtia dei ordinata est, sed ab imbecillitate ratiocinationis humanæ, quæ potentiam dei intra scientiam suam coartat, ne aliter credatur facere quàm carnalis se cõtinet ratio, qua singulis elementis diuinitatis diuersitatẽ deputãt ad culturã, vt obligẽt animos imperitorũ, ne se ad deum verum extendant. Quãobrem cauendam monet traditionem istam, quia mũdi cultrix est, nõ dei, qui vnus est: nec ad Christũ, sed à Christo abstrahit, in quo
M perfectio diuinitatis est. Omnia enim quę habet pater dedit filio, cũ illum in plenitudinis genuit diuinitate corporaliter: vt quia ipse caput est, creatura autẽ eius corpus est: quicquid putatur posse cælestis creatura, hoc totum plene in Christo esse credatur, vt nullꝰ arbitretur quẽquam colendum. Quicquid enim in aliquo magnũ putauerit, plus in illo inueniet: quia omnes ex ipso habent, sicut ex capite membra: ipse autem plenus est semper. ¶ Et estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus & potestatis.) Plus significat credentibus dari, q̃ potest in elementis comprehẽdi: quia qui in Christo est repletus est diuinitatis abundãtia, quam elementa non habẽt. Deniq; in credentibus spiritus sanctus inhabitat: quod elemẽtis cõcedi nõ potuit: quia indignum erat & incongruum, vt inuisibilis habitaret in substãtia visibili, & incorporeus in iis quæ sensibilia sunt. Audiant ergo & veniãt cultores eorũ, & credant in Christo, vt fiãt maiores eorum quos nunc colũt. ¶ In quo etiam circũcisi estis circũcisione non manufacta, in expoliationem corporis carnis in circũcisiõe Christi, vna cũ illo sepulti in baptismo, in quo & simul surrexistis per fidem operatiõis dei, qui suscitauit illum ex mortuis.) Hi circũciduntur in Christo, qui amputata totius traditionis humanę cultura, Christo iũgũtur, corde nõ carne circũcisi

A id est,'in spiritu nõ in carne seruiẽtes,vt à terrenis ad cę lestia,ab humanis ad diuina,& ab errore conuertantur ad veritatem,capiti & authori suo copulati per charitatem. Cũ quo & sepulti sunt in baptismate: resurrexerũt autem per fidẽ dei:in quo credũt quod exemplo Christi resuscitabit illos ex mortuis. Illic enĩ homo vetus deponitur,& nouus assumitur. Peccatis moritur,vt viuat iustitię. Elemẽtis abrenũciat,vt Christo societur,resurrectionis futurę tenens pignus exẽplũ Saluatoris, qui resurrexit ex mortuis. Hæc igitur cõmonet,vt perseuerẽt in abrenũciatiõe pompæ & præstigiarũ Satanæ. Qui id circo elementorum suadet cultura,vt à deo auocet,participes apostasiæ suæ volens efficere homines. Quia enĩ sub nomine suo culturã suadere nõ potest. (horretur enĩ ipso nomine) sub alterius nomine suã conatur iplere voluntatẽ. ¶ Et vos cũ mortui essetis in delictis & præputio carnis vestræ,cõuiuificauit simul cum illo, donãs nobis omnia delicta, deleto chirographo qđ aduersum nos erat decreti quod contrariũ erat nobis,& illud tulit de medio,& affixit cruci:exuens principatus & potestates,ostentauit in authoritate,triũphãs illos in idipsum.) Mortuos dicit gentiles fuisse, Primum quidẽ quia legem quæ ad testimoniũ data est creatoris, & ad vitia condẽnanda,recipere noluerunt. Deinde quia ipietatis pctõrũ suorum causa indigni erant vita: ideõq; discreuit hos à Iudæis,quasi qui fuerint inimici dei vnius. Iudęi vero in vnius dei cõfessione degentes adueniente Christo addiscunt mysterium dei,quod expectabãt ad iustificationẽ suam,vt in eo quod subreptũ illis fuerat,quia impossi-
B bile est esse sine peccato,acciperẽt remissionem. Vnde post causam gentiliũ inducit & Iudæos,dicens: Donans nobis õnia delicta. vt post specialem subiiceret & generalem,quia cũctis donauit omnia delicta. Sed quia,sicut
Lucæ.7. dicit Domin9,Cui plus donatũ fuerit,amplius debet diligere:ideirco cõmonet gẽtes,vt cõsiderãtes causas malorum suorũ,& qualẽ gratiam acceperint à deo in Christo,tota deuotiõe soliciti sint circa obsequiũ eius,à quo à diuersa mortis pœna sũt liberati. Quomodo ergo donauit nobis omnia delicta? Deleto,inquit,chirographo quod erat aduersarium nobis. Et quid est,& quantũ est delere,subiecit dicens: Et illud tulit de medio. Sic ergo deleuit,cum tulit de medio. Sic autẽ tulit de medio, cũ affixit,ait,cruci. Affigere autẽ cruci, hoc dixit esse spoliare principatus & potestates publicè, & detriumphare illos in Christo. Hæc,sicut videtur,obscura sunt:ac per hoc adhibita cura dilucidãda sũt. Hoc est pręsidiũ dei, quod per significãtiam diuersarũ causarũ exponit apo-
C stolus. Multa enim acta memorat vt genus hominum ad indulgentiam perueniret, vt nõ solũ propria remitteret nobis delicta,sed & illud tolleret peccatũ,quod ex Adę erat præuaricatõe,quod appellauit chirographum in decretis:qđ nos à mortuis resurgere nõ sinebat: quia si nõ et hoc tulisset de medio,'exeũtes hĩc qui acceperãt remissa,illic tenerẽtur apud inferos. Portò autem ideo õnia delicta cõcessa sũt,vt resurgerent à mortuis. Quia enim ex peccato mors, sublato peccato fit resurrectio mortuorũ. Qđ qdẽ fieri minime potuisset, nisi peccatũ affixisset cruci. Dũ enĩ nõ peccando saluator vincit peccatũ,qđ hominẽ tenebat obnoxiũ: insuper & occiditur ab eo innocẽs: sic crucifigitur peccatum. Deiectũ enim peccatũ,mortificatum dicitur. Crux enim nõ saluatoris mors est,sed peccati. Innocens enĩ sic q occiditur, reos illos facit à quibus occiditur. Peccatũ autẽ principes & potestates intelligamus, quorũ studio peccauit primus Adam,Ad authores enim referẽdũ est nomen hoc,quorum mortem in expoliatione significauit. Mors enim ipsorum hæc est, quia uicti à saluatore dum expoliantur animabus quas tenebant in captiuitate, mortificantur. Rei enim facti sunt, quia cũ hac authoritate animas tenerẽt,quia peccauerant: ipsi inuẽti sunt amplius peccatores,dum illum qui illos non peccãdo vicerat,occiderunt. Et sic iuste expoliati sunt,sicut dixit,publice,id est K
in cruce:quod est palã detriũphari à deo in Christo. Ille enim detriumphatur,qui palam vincitur,& spolia eius publicantur. Ostenditur enim omnibus prostratus, qui cæteris insultabat. Decretũ autẽ quod dicit,non est hoc quod pagani fatũ appellant:quia illud nõ õnibus contrarium asserũt:quia quosdã dicunt ex hoc felices,alios infelices. Hoc enim decretũ õnibus dicit fuisse contrarium. Sententia enim erat cunctis aduersa hominibus. ¶ Nemo enim iudicet vos in cibo vel in potu,aut ĩ parte diei festi,aut in nemoniis,aut in sabbato, qđ est vmbra futurorũ,corpus autem Christi.) Quoniam omnis spes vitę in Christo est ac fiducia,nulli superstitioni aut legi subiacere nos debere prȩcepit. quãobrẽ perstrepẽtes, aliquid quod ad fidem Christi non pertinet susurrantes,cõtẽnendos:istum autẽ solũ sequendũ,per quem deuicta mors est,& reddita resurrectio mortuorũ. Quidam enim Iudæorũ solent iudicare fideles,quòd ea quæ interdicta per Moysen sunt,edant de cibis, cum omnia deus mũda fecerit. Indigni autem iudicati Iudæi de his edere,prohibiti sunt à melsoribus. Solent iterum reprehendere nos quia dies festos eorum spernimus;aut quia initia mensiũ non obseruamus,quæ neomenias vocant. maxime autẽ quod dies sabbatorũ non custodimus, vt ocio & epulis cum luxuria transigantur:quod magis ad offensam pertinet,quã ad gratiã. Hæc autẽ omnia sunt corpus Christi,quia elementorum per effectus sunt vo- Mat.12.
cabula. Hinc est vnde in Euãgelio dicit: Domin9 est enĩ E
inqt,filius hominis etiã sabbati. Per ipsum enim omnia. quæ quidẽ sic data sũt per Moysen, vt vmbra essent vel figura futurorũ,vt apparente veritate figura cessaret. Sicut enĩ absente imperatore imago eius habet authoritatẽ,præsente nõ habet:ita & hæc ante aduentũ domini tẽpore suo obseruanda fuerũt,præsente autẽ carẽt authoritate. Nunquid aliquis vicem domini agens,ipso præsẽte dominatur? Si præfectorũ vicarii præsentib9 eis priuati sunt,quantò magis serui præsente domino etiã ipsi in obsequio debent videri? ¶ Nemo vos deuincat volẽs in humilitate animi, & superstitione angelorũ ea quæ videt,extollens se frustra,inflatus mente carnis suæ,& nõ tenẽs caput illud ex quo omne corpus per compagines & coniunctiones subministratũ & compaginatũ crescit in augmẽtũ dei.) Quod superius sub nomine philosophiæ cauendũ monuit, nunc apertius docet obseruãdũ ab iis qui terrenæ sapientiæ studentes, hæc colẽda asserunt,quæ obtutibus adiacent vel apparent, vt horũ detentæ culturis animæ sub firmamento obligatæ teneantur, ne se supra firmamentũ tendãt ad superiores cælos ad deum omniũ adorãdũ. Quod opera efficitur inimici, vt semper animas super terras humiliatas detineat, F
vbi se scit semper de cælis deiectum futurũ iusto iudicio dei,religionẽ simulans, cũ sit maximũ sacrilegium. Inflantur enim motum peruidentes stellarum,quas angelos vocat,nõ authoritate diuina,sed superstitiõe humana,quæ ad nihilũ proficit nisi ad damnũ: nolẽtes tenere fidẽ Christi,qui omniũ creator & domin9 est. Ex ipso enĩ õnes originẽ habent, quare & corp9 eius dicũtur, si tamen agnoscant eũ. Ad ipsum enim conuersi reædificãtur,compaginati fide eius:subministrante Euãgelio adnantur cuncti quasi membra corporis in charitate Christi,vt augmẽtũ faciant deo. Cũ enĩm redeunt ad illũ,qui per errorẽ deseruerãt illũ,minuẽtes copias diuitiarũ ei9 dum denegant eius se esse,cremẽtum faciunt deo, quia ex perditis acquirũtur deo. Rursũ de Iudæis dicit quia & ipsi sub elementis seruiunt,non elementis. Hoc loco de paganis. ¶ Si ergo mortui estis cũ Christo ab elementis huius mũdi,quid tanquã viuentes in hoc mundo decernitis?) Omnis qui baptizatur in Christo, moritur mundo. Cũctis enim superstitionũ erroribus abrenũciat, vt solã colat fidẽ Christi. Amotis enim quæ naturali iustitiæ accidũt,relinquitur disciplina data à deo, per quam

G viuitur deo per ſpem quæ eſt in Chriſto. Moritur, autem his quibus ſubiectus fuerat per errorē, dum negat illos quos præſumpſerat eſse. Et ita fit, vt per inimicitiam abrenunciationis inuiceē ſibi mortui dicantur homo & elementorū cultura. Mundū enim dicens, errorem carnis ſignificat. Omne enim qđ videtur, carni deputatur. Hīc
1.Ioan.2. eſt vnde & Ioannes apoſtolus, Nolite, inquit, diligere hunc mundū, neq; ea quæ in hoc mūdo ſunt: id eſt, neq; elemēta quibus cōpactus mundus eſt, neq; errores quos humana adinuenit traditio, diligam⁹, ſed ſolū Chriſtū qui mortuus eſt p nobis, vt corpori ſuo nos ſociaret experditis. Qui ergo conſepulti ſunt Chriſto, mortui ſunt elemētis, vt nihil curent ex his. Superna enim didicerūt tenēda, quæ poſsunt vitam donare perpetuā. Hæc enim nec præſentē dant, & impediūt ne apprehēdatur futura. Qui autē poſt baptiſmum ambigit de aliquibus, putans quædā de veteribus veneranda, viuere ſe oſtēdit elemētis, quæ decernit colenda, aut dubitat contemnēda. hic remanebit intra circulos mūdi, alienus à deo: quia veteri indutus homine, carnalia tranſire nō poterit. ¶ Ne te tigeritis, ne guſtaueritis, ne contrectaueritis, quæ ſunt omnia in interitum & corruptionē per abuſionem ſecūdum præcepta & doctrinas hominum.) Prohibet omni genere ab ſpe mundanorū, quia inanis eſt, ne colant, ne aſsentiant, ne cogitēt: quia quæ promittunt, corruptiōis
H ſunt. Vſus enim culturæ ipſorum interitum generat qa præcepta & doctrinæ nō dei, ſed hominum ſunt in quibus vana ſpes eſt: quippe cum aduerſus creatorem inuenerit hæc error humanus, vt prohibens ab vnius dei fide, multorū deorū ſuperſtitiōem inducat. ¶ Quæ ſunt rationē quidē habentia ſapientię ſimulatione religiōis, & humilitate animi, ad vexationē corporis, nō i honore aliquo ad ſaturitatē & diligentiā carnis.) Hinc ſe ſapiētiæ rationem habere putant, quia traditioni humanę nomen religionis applicant, vt religio appelletur, cū ſit ſacrilegiū: quia quod cōtra authorem eſt, ſacrilega mente inuentū eſt. Nomē ergo fingit, vt falſa quæ ſunt, poſsit vera aſserere, & humanas mentes in terra humiliat, ne ſe erigant ad ſupetna: aut terrena colētes, excidant à ſupernis cæleſtibus, & obſint corpori, cuius caput Chriſt⁹ eſt ſecundum primæuę ratiōis facturam. Hinc enim grauati nō poterunt ſurſum iungi capiti ſuo, vt inſtaurentur in illo, & honorati effecti quaſi prima parte corporis truncati, totos ſe dātes mundo ad ſenſum carnis explendū. Sagina enim carnalis ſenſus, traditio humana eſt, quæ hoc dicit ſufficere, quod carnis tradidit ,puidē-
I tia. Rationem enim videtur habere ſapientię iuxta carnem, quia ex elemētis eſt omnis corporalis natiuitas: ao per hoc non eſse incongruū inquiunt his inclinari quorum gubernaculis humanū regitur genus: vt his ſe ſubiiciat quæ videt mūdi clariſsima, nec requiri debere ſpiritalia: quia his ſolis, inquiunt, ducibus vti conceſsū eſt. & per hanc rationem negligunt authorem.

CAPVT TERTIVM.

SI enim conſurrexiſtis cum Chriſto, quę ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt ad dexterā dei ſedens.) Hos cū Chriſto reſurrexiſse aſserit in baptiſmo, q ſupercæleſtia cogitāt, vbi ſedes eſt Chriſti, vbi deus pater filio ſuo tradidit dexteram, vt regnet & iudicet. Iudicis enim in ſiniſtra ſedere non eſt. Reſurrectio tamen duas habet formas, vt primo animo de terris reſurgat ad cælos, deinde recepto corpore reſurgat raptus obuiā Chriſto. ¶ Quę ſunt ſurſum ſapite, nō ea quæ ſuper terrā.) Supernorū cęlorum, qui æterni ſunt, habitacula nos petere exhortatur: ab his autem omnibus quæ in firmamento & ſub firmamento ſunt, diſsimulandū. Quiſquis enim his ſe ſuperſtitionibus occupauerit, impedimentū patietur. Non enim poterit hæc trāſcendere, quibus ſe inclinauit vt dominis.

K
3 Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo.) Apud mundi ſēſum mortuus Chriſtus videtur, & diſcipuli eius, dum cōſtet viuere illum cū his omnibus. Idcirco carnalibus ac mūdanis abſcōdita eſt vita Chriſti & ſuorū in deo, extra mūdum in regno eius cæleſti, in quo viuūt. ¶ Cū Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cū illo in gloria.) Vita noſtra Chriſtus eſt, quia legimus in Actis apoſtolorū hunc eſse vitæ authorē, qui à pfidis nō creditur futur⁹ iudex. Cū autē aduenerit in virtute cæleſti, & viſus fuerit eſse quod minime credebatur, tūc apparebūt cū illo etiā qui crediderūt in illū, & manifeſtabitur omni perfidię, quia viuit cū ſuis in gloria. Hæc conſolatio fiduciā ſpei parit vt ſecuri de futura vita omnia poſtponētes, Chriſtū ſequamur. ¶ Mortificate ergo mēbra veſtra quæ ſunt ſuper terram, fornicationē, immunditiā, libidinem, cōcupiſcentiā malā, & auaritiam, quæ eſt idolorū ſeruitus.) Quoniā omnia ſimul peccata corpus eſse in epiſtola ad Romanos ſignificat, idcirco ſingula delicta deſcribens, mēbra ea appellat, vt poſt acceptā ac ſeruatā euāgelicā de ſaluatoris plenitudine rationē, bonæ vitæ operā darent, abſtinētes ſe ab omni turpitudine & deſiderio malo, quo poſsint peritię diuinæ fructū non amittere. Multum enim obeſt ſcire veri rationē, & minime illā factis proſequentibus affirmare. Hinc eſt vnde & dominus inter cętera ait: Qui autē, inquit, ſcit volūtatē domini ſui, & nō paruerit ei, vapulabit multis. Auaritiā tamē idololatriæ cōparauit, vt nihil illa ſceleſti⁹ demōſtraret. Sub Luce.i
vno nomine duo peſsima & impia genera deſignauit, L
& quæ omni ratione monet fugienda. Primū eni & pergraue crimen eſt idololatria. Quid enim tā perniciosū, tamq; funeſtū, q̄ ad iniuriā creatoris dei, lignis & lapidibus vel aliis metallis honorificentię eius nomen tribuere: cū ipſi non patiātur vt ſeruus nomine domini nūcupetur, quē nō natura vtiq;, ſed quędā cōditio ſubiicit ſeruituti? Aliud econtrā crimen eſt auaritiæ, nō diſparmalitia, ſed diuerſum in nomine. Vnde ad Timotheum ait: Radix enim omnium malorum eſt auaritia. Omnium
enim capax eſt delictorum, vt auiditatis ſuæ, qđ impoſsi- 1.Tim.6.
bile eſt, impleat deſiderium, ſemper bibens, & ſemper ſitiens. Non immerito ergo ſub vno nomine vtrunque malum oſtendit. Penè enim vno explentur opere, quia ſicut idololatria vni deo auferre nitiur gloriā, ne quod eius peculiare eſt, ſolus habeat nomē diuinitatis ſibi ſoli condignum: ita & auaritia in dei ſe res extendit, vt ſi poteſt fieri, vnus & ſolus creaturam eius ſibi vſurpet, quam deus omnibus fecit. Vnde dicit deus per prophetam: Meum eſt aurum, & meum eſt argentum. Vtraque Aggei.2.
igitur deo eſt inimica. ambæ enim deo abnegant quæ eius ſunt. ¶ Propter quæ venit ira dei.) Malorum memoratorū cauſa venturum dicit iudicium dei, vt vindicetur in hos qui contempto deo & lege eius, interdicta ſequi maluerunt. ¶ In quibus & vos aliquādo ambulaſtis, cū viueretis in illis,) Quantū illis beneficiū præſtiterit gratia dei per IESVM Chriſtum, non tacet, vt gratulentur euaſiſse ſe iram quæ vēturа eſt repente ſuper in fideles totius terræ, & tales ſemetipſos præbeant, vt parere poſsint pręceptis eius, à quo à morte ſecunda ſunt liberati. ¶ Nūc verò deponite & vos hæc ōnia, irā & indignationē, animi malitiā, blaſphemiā. turpiloquiū de ore veſtro nō procedat. Nolite mentiri inuicem, Exuite vos veterē hominem cū actibus eius, & induite nouum, qui renouatur in agnitionē ſecūdū imaginē eius qui cōdidit illū, vbi nō eſt Græcus & Iudæus, circūciſio & præputiū, Barbarus & Scytha, ſeruus & liber, ſed omnia & in omnibus Chriſtus.) Nūc ab his prohibet quæ minora peccata vidētur, ne forte quia ſuperius quæ graviora ſunt, mortificāda mādauit: hæc admittēda, aut quaſi nō periculoſa nō fugiēda putarētur: ſimul etiā vt exuti veterē hominē, id eſt tā verbo q̄ actu, & incōtaminatos ſe vidēt, noni facti in Chriſto per agnitionē veritatis, quæ

olim latuit: modo autē manifestata est per nouā legem
A credentib⁹, vt similes fiant imaginis ei⁹ qui creauit illos
Imago hęc in cōuersatione bonæ vitæ intelligenda est, sicut dicit ad Corinthios i epistola prima. xv. cap. Quē-admodū portauimus imaginem eius qui de terra est, ita & portemus imaginē illius qui de cælo est. Ipse est ergo creator hominis, cuius imaginem portare nos iubet in sanctita & bonis operibus, quæ de filii dei agnitione descendūt. Nemo enim potest bonā & mundam habere vitā, nisi habeat cui hanc exhibeat: ā quo si non præmiū certe vel laudem expectet. Sed apud deū & laus & præmiū sperantur, quia nō patitur dei iustitia eum qui carnis vitia vicerit, nō coronari. In hac itaq; agnatiōe nullus vt indignus excipitur, quasi non mereatur accedere ad fidē Christi. Omnes enim accedētes vnū fiunt, deleti quid fuerint, & scripti quid esse cœperint: vt quia vnius fidei sūt, in eo ipso vnius sint & meriti: vt quos fides iungit, nō possint discerni, propter qđ diuersi natura & gēte siue conditione sunt. Omnia enim & in his omnibus Christus est, Quia enim cuncta mēbra eius sunt omnia Christus est: vt dum vna cōfessio eorum est, de spe ei⁹ in
B omnibus Christus: & sic omnia corpus eius sunt, vt professio eorum & natura cōcordet. Alia est tamen imago hęc quā de agnitione Saluatoris dicit creari, & alia imago ad quā factus est primus homo. Ista enim imago est & in fœmina, cum agnoscit eum qui se creauit & obtemperans volūtati eius abstinet à vita turpi, & actu peruerso: Illa autem imago in solo viro est, sicut idem dicit in epistola ad Corinthios prima cap. xi. Vir quidem nō debet velare caput suum, cum sit imago & gloria dei. Si autē & mulier non velaret caput, esset & ipsa imago dei.
Sed incōgruū erat vt facta viro subiecta diceretur esse imago dei. Nā & in Genesi primo cap. ita ait: Et fecit deus hominem, ad imaginem dei fecit eum: vt sicut deus vnus est, vnus ab eo fieret homo: vt quomodo ex deo vno omnia, ita ex vno homine omne genus esset super faciē totius terræ. Vnus igitur vnum fecit, qui vnitatis eius haberet imaginē. Et ipse in viro & muliere est similitudo mysterii patris & filii. Barbarum tamen ab Scytha segregauit, sicut seruū à libero: nō vtiq; in Christo, in quo omnes vnum sunt: sed in morū feritate, & gētis immanitate. Peiores enim hos Barbaris intelligi voluit antequam credant, cū Græcorū libri iustitiā eorum prædicēt quā duce natura sequebantur. Intantum magnum apud eos peccatum furti habebatur: quòd Græci magna cum
C industria, inquit, & doctrina iustitiæ semitas inuestigarunt, hos naturaliter apprehendisse collaudāt. Sed quomodo degenerant omnia, postea magis vituperabiles esse cœperunt, q̄ fuerant ante laudabiles. Postquam enim mulieres eorum lege viri vti cœperunt, quas Amazonas primitus asserunt appellatas, totam Asiam contra naturam subiicientes, sic contigit vt & viri canū more rabidi efficerentur, immanes, syluestres, inculti pl⁹ quā Barbari, intātum immutati vt carne humana vescenda imbuerentur. Quid mirum, cum & ipsi Romani longe alii fuerint: quā nūc sunt? Nam & mulieribus eorū castitatis causa vini vsus incognitus fuit, sicut nunc aqua. Intātū enim vigebat disciplinæ authoritas, vt subiectum vas non faceret quod volebat. ❧ Induimini ergo vt electi dei sācti & dilecti viscera misericordiæ, benignitatē, humilitatem, sensus mansuetudinē, longanimitatē, prębentes vobis inuicem patientiā, & donantes alius alii, si quis aduersus aliquem habet querelā. sicut & Christus donauit vobis, ita & vos facite.) Vt lucrū possint habere, ad hæc eos facienda hortatur, quæ meritū collocāt apud deum. À peccatis autem abstinere timor facit. veretur enim ne male faciens pœnis subdatur. Hæc autē quę nunc facienda monet, ad profectū pertinent meritorū. ex voluntate enim fiunt, nō ex necessitate. Qui ergo ab illicitis se abstinet, habet laudē: qui vero à licitis tēperat, & laudem habet & præmiū. ❧ Super hęc autē omnia charitatē, quod
est vinculū vnitatis, & pax dei in cordibus vestris exul- K
tet: in qua & vocati estis i vno corpore: & grati estote.)
Quia enim omniū maior est charitas, huic magis studēdum hortatur. Tunc enim omnia quæ supra mandauerat seruanda, ad effectū præmiorū poterunt deduci, si duce charitate iter ambulent legis. Tota enim mente operatur, qui de amore aliquid operatur aut facit. Hypocrisis & simulatio nō est i charitate. Quare & Ioannes apostol⁹, Timor, inquit, nō est in charitate. Qui enim timet perfectus non est. Perfecta enim dilectio foras mittit ti- 1. Ioan. 4.
morem. Vnde & dominus amari se maluit, q̄ timeri. Hęc est enim quę complectitur vnitatē, hęc quę omnes vnum corpus facit, hęc est quę vera habet pacem, quam corde puro custodit. Potest enim pax dici, & non habet charitatem: charitas enim semper secum habet pacem. ¶ Verbum Christi habitet in vobis abunde, in omni sapiētia docentes, & monētes vosmetipsos psalmis, hymnis, cāticis spiritalibus, in gratia cantantes in cordibus vestris deo.) Hæc meditanda monet semper, quæ sonent Christum. Hæc in corde habenda, quę deo patri semper gratias referāt, vt vox canora illi seruiat, illum laudet psalmus, hymnus extollat. Et huic soli notū sit, qui occulta peruidet mentis, à quo speratur & præmiū. In cordibus illi cantari mandauit, ne fauore hominū fieret, & fructū amitteret. ❧ Omne quodcūq; facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine domini IESV, gratias agentes deo, E
& patri per ipsum.) Quoniā supra in corde deū laudari, & illi gratias referri præcepit, nūc tam in verbo quā i opere totius conuersatiōis nostræ nomen domini IESV laudari & exaltari hortatur: vt cum verba nostra carent reprehensione, & opera nostra bona sunt, magnificetur dominus IESVS, cui⁹, magisterio inuituperabiles sūt discipuli. Tunc enim veras gratias agimus deo per ipsum si modū præceptorū eius custodiam⁹. ❧ Mulieres subditę estote viris, sicut oportet in domino.) Ita pcepit mulieres subditas esse debere viris, sicut mandauit deus inter Genes. 3.
cætera dicens ad mulierem: Et ad virum tuū conuersio tua, & ipse tui dominabitur. vt ipso ritu & disciplina timeat virū suū q̄si dominū, ex quo cœpit esse. ❧ Viri diligite vxores vestras, & nolite amari esse ad illas.) Rigorē virilis legis emollit, ne potestate qua præualet, nimius quis sit in dominatu vxoris: sed debet respicere & affectum, quia mulier caro eius est: ne plus illam humilians exacerbet, & cōtraria cogitet. ¶ Filii, obedite parētibus per omnia. hoc enim placet deo.) Non potest aliud placere deo, nisi qđ iustū & pium est. Tūc possunt filii deū habere propitiū, si debitā honorificentiā rependāt parēntibus, circa obsequiū illorū faciles, in cōtēptu difficiles, sciētes filii nūquā aduersus⁹ parentes, puidere. ❧ Patres nolite ad irā prouocare filios vestros, ne pusillo animo *proteruire.
fiāt.) Modestos præcipit patres debere esse filiis, ne coartati ab eis delinquāt in illos, & deū offendāt: qđ nolūt. Ira enī incōsiderata res est, intantū vt aliquādo nec sibi parcat qui irascitur. Debent enī recordari patres qa fuerunt & ipsi filii: cōsiderare autē filii quia futuri sunt patres: vt æquo librato cōsilio vtriusq; partis, & filii subiecti sint, & patres modesti. ❧ Serui, obaudite per ōnia dominis carnalib⁹, nō ad oculū seruiētes quasi hoib⁹ placētes, sed in simplicitate cordis timētes dominū.) Quoniā deo aliter seruiri nō potest, q̄ puro corde. occulta enī puidet animorū. sic & hoibus pręcepit seruire debere Qui enī ad oculū seruit, in occulto aliud facit. q enī ex
animo, talis est foris. qualis & intus. Si ergo i obsequo fu Lucæ. 16.
erit fidelis, pmerebitur dominū, quia ipse dixit: Qui in minimo fidelis est, & in magno fidelis est. Si enī ei qui ad præsens vindicat, fidelis nō fuerit: qui fieri poterit vt illi fidē exhibeat, quē post mortē audit iudicaturum? Idcirco i domini carnalis causa iustū vult esse seruū & obsequentē, vt possit & in dei rebus & fidelis esse & obsequens. Si enim ī pśenti idoneus fuerit, vbi scit nulla esse nisi corruptibilia præmia, quanto magis propensior erit

G in dei deuotione, quem scit fidelibus immortalia daturū prȩmia? ¶ Quidquid facitis, ex animo operamini vt domino, non hominib⁹, certi quòd à domino recipietis retributionem hæreditatis domini Christi, cui seruitis. Qui enim inique gerit, fert id qđ gessit inique, & nō est personarum acceptio apud deum.) Vt promptos illos in obsequio & fide faciat, mercedem illos bonorū operum accepturos promittit à deo in regno Christi. Quod vt probatū sit & acceptum, sic illos vult obseq sicut domino à quo mercedem expectant. Aut si inique egerit, non solū hominem offendit, sed & deum, quem in admissa fraude carnalis domini cōtempsit. Si autem bene egerit, non erit apud deum seruus hominis quasi despectior, sed remunerabitur quasi liber inter homines, seruus autem Christi, quod dignitatis est nomen.

CAPVT QVARTVM.

DOMINI, quod iustū est & ȩquū, seruis prȩbete, scientes quod vos dominum habetis in cælis.) Ne domini tẽporales superbia extollantur, præsumentes de dominatu, mitigat & cohibet animos illorum, vt adhibita cōsideratiōe humani generis, animaduertāt authorē deum nō seruos & libros, sed ōnes ingenuos cōdidisse. Sed
H hoc mūdi iniquitate factū est, vt dū alter alterius fines inuadit, tunc captiuos ducit ingenuos: vnde & manu capti ducti sunt à veteribus: inde mācipia. Hic casus & cōditio etiam nunc apparet. alii redimūtur, alii remanēt serui. Apud deū autem hic seruus habetur, qui peccauerit.
Genes. 9. Deniq; peccati causa Cham seruus audiuit: Maledictus puer Chanaā: seruus seruorū erit fratribus suis. Cui sententiæ veteres assensēre, ita vt definirent oēs prudentes esse libros, stultos omnes esse seruos: quia prudens abstinet à peccatis. vt hic ingenu⁹ sit, q recta sequitur: seru⁹ autem, qui per stultitiæ imprudentiā subiicit se peccato. Vnde & Cham propter stultitiam, quia risit nuditatem patris stultè, seruus est appellatus. Ostendit ergo domi nis. quia non veri sunt domini, sed quasi per imaginē. corporū enim non animorum sunt domini. Solus enim dominus & author rerū inuisibilis deus tam corporib⁹ quā animis dominatur: vt hęc considerantes, iusta ab eis exigant seruitia, talia vtique, qualia & à se exigi volūt à domino cōmuni. Nam cum ipsi non vt dignum est deo seruiant, quē non negant ōniū potestatē habere, cuiusq; quotidiana dona per ministeria creaturæ humanis vsibus exhiberi: à paribus suis, non dicam fratribus, tā gra
I uia exigunt seruitia, vt ferri non possint, nō ponentes in animo qa & ipsi velint nolint serui sunt, & viderīt cui⁹ meriti, ¶ Orationi instate vigilantes in illa, orātes simul & pro nobis, vt deus aperiat nobis ostium verbi ad loquendum mysterium Christi: propter quod etiā vinctus sum, vt manifestē illud prout oportet me loqui.) Iā prudentibus mysteriū domini Christi in euitādis vitiis peccatorū orationi instādū ostendit, vt meritis crescāt deficientibus tentationibus aduersarii. Quos intantum dignos habet, vt iudicet eos etiam se posse precibus adiuuare ad asserendum audacter Euangeliū, ad quod manifestandū legationē acceperat. ¶ In sapientia ābulate ad eos qui foris sunt, tempus redimentes. Sermo vester semp in sale gratia sit cōditus, vt sciatis quomodo oporteat vos singulis respondere.) Quoniā necesse est ambulare nos inter infideles, & colloqa miscere causa cōuersationis mundanæ: hoc est quod cōmonet, vt cùm sapientia sit ipsa cōuersatio propter scandalum gētilium ne occasionē accipiant per nos blasphemandi, & incitētur ad persequendum. Quid enim opus est loqui cū eo quem scias intractabilem, & obstinatæ mentis, paratum ad contumeliam faciendā? Ideo hæc monet, vt oportuno & loco & tēpore, magistra modestia, religionis verba promantur: aut si persona talis in medio est, que perstrepat, reticendum. Aliter enim cum potentib⁹ mūndi K aliter cum mediocribus, & aliter cum humilibus agendum est. Aliter iterum cum mansuetis, aliter cū iracundis, quibus cedi oportet. hoc est redimere tēpus. Cū enī insidianti dominicis verbis, & furēti tēporis audacia cedis, iniurias infesti tēporis lucrifacis. Nā si caput, id est rex assentit, corpori est libertas loquēdi verba dei cum mansuetudine, vt prouocentur ad bonum. perstrepentibus tamen & animosis ad conuitia semper cedendum. Vincis enim dum cedis. ¶ Quæ circa me sunt, omnia nota faciet vobis Tychicus dilectus frater, & fidelis minister, & cōseruus in domino, quem misi ad vos ad hoc ipsum, vt cognoscat quę circa vos sunt, & cōsoletur corda vestra cū Onesimo charissimo & fideli fratre, qui est ex vobis. ōnia quæ hic sunt, nota faciet vobis.) Ad hoc se dicit fratres misisse, vt inuicem sibi nota fierent quæ agerentur abinuicem. Quanuis superius dicat spiritu se præsentem apud eos, & videre quæ agerent, internūciis tamen opus est. Solicitior enim fit quis quando videt ad se venire ad considerandam conuersationem suā. Plus enim veretur, si speculetur se videri quæ agat. Nam cum deus omnia videat, & sciamus omnia illi nota esse: quia non tamen videmus nos videri ab eo, contraria facim⁹ ¶ Salutat vos Aristarchus comes captiuitatis meæ, & Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandatum, vt si venerit ad vos, excipiatis illum. & Iesus qui dicitur Iustus, qui sunt ex circuncisione. Hi soli sunt adiutores mei in regno dei, qui mihi solatio fuerunt.) Hic Aristarchus bonæ cōuersationis ac meriti videtur, qui L deuotione dominica particeps & socius laborum apostoli designantur. Marcum autem vt cōmendet quid sit nō tacet: vt cū laudabilis viri Barnabę affinis addiscitur honorabilis habeatur. Addit & Iesum, quem Iustū nomine vocari appellat. Quibus solis testimonium perhibet quia hi ex circūcisione audiutorio fuerunt ei, assētiētes & participes sentētiæ eius, vt iā circūcidi vlterius nō debere prædicarent: ideo participes illos dicit suos i regno dei. Circūcidendū autē esse, & sabbata & nomenias seruandas prædicare, nō spiritale est, sed terrenum. ¶ Salutat vos Epaphras, qui est ex vobis, seru⁹ Christi.) Chariorē illis facit epistolā, quando ei qui ex ipsis est, testimonium reddit. ¶ Semper solicitus pro vobis in orationibus, vt sitis perfecti, & abunde expleti in omni voluntate dei,) Tam salutaria se illis exoptare testatur, vt illum qui ciuis illorū est, & affectu vnanimitatis charissimus, participē suæ deuotionis in profectū eorum ostēdat. ¶ Testimoniū enim adhibeo illi, quia habet multū laborē pro vobis, & pro iis qui Laodiceę sunt, & Hierapoli.) Vt solicitos eos salutis suæ faciat, aliorū vigilan- M tia quanta sit pro his, ostēdit. Solicitior enim qs fit pudore, quādo in causa sua alterū viderit laborare. ¶ Salutat vos Lucas medicus charissimus, & Demas.) Vere charissimus apostolo fuit Lucas, quia omnia postponens, apostolos secutus est semper, qui & Euangeliū & Actus apostolorū scripsisse perhibetur. ¶ Salutate eos qui sūt Laodiceæ fratres, & Nymphā, & domesticā eius ecclesiam.) Quoniam simili modo & pro iis qui Laodiceæ sūt solicitus erat, in eorum epistola hos salutandos monet, Nymphā chariorem existimās, cuius & domum salutat. Tā enim deuota videtur fuisse, vt ōnis domus eius signo titulata esset crucis. ¶ Et cum lecta fuerit apud vos hęc epistola, facite vt & Laodicēsiū Ecclesię legatur, & Laodicensiū vos legatis.) Quia generales sunt institutiones apostoli, & ad ōniū pfectū scriptæ epistolę: idcirco etiā Laodicēsib⁹ epistolā hāc legi præcepit, vt per hāc qd agēdū sibi esset, addiscerēt: & Colossenses ut eorum legerēt iuxta sensū suprādictū. ¶ Et dicite Archippo: Vide ministeriū qđ suscepisti in domino, vt illud ipleas. Prępositū illorū per eos ipsos cōmonet, vt sit solicitus de salute ipsorum. Et quia plebis solius causa scribitur epistola, ideo nō ad rectorē ipsorū destinata est, sed ad Ecclesiā.

G non est mecum. Deus repulisti me, & destruxisti me, ostendisti mihi dura, potasti me vino compunctionis, expulsa sum ab oculis tuis, iam non adijciam vt respiciam ad tẽplũ sanctũ tuũ, & facta sum in exterminio, Quæ vtilitas in sanguine meo, dũ descendo in corruptionem? Nũquid mortuis facies mirabilia, aut medici suscitabunt? Tuus sermo est, tua promissio est: Nolo mortẽ peccatoris, sed cõuersionẽ, vt possit viuere. Ad te deus meus conuersio, quia solus potes renouare oia, & ab inferis animas reuocas. Tu soluis compeditos, tu deus elisos erigis, cæcos illuminas, mortuos suscitas. Erraui sicut ouis perdita, require famulã tuã, ne lupus crudelis glutiat me. Multi dicunt animæ meæ, nõ est salus in deo eius. Sed tuum cõsilium tecũ est. Quot sunt dies famulæ tuæ, quãdo facies mecũ iudicium? Defecit in salutari tuo anima mea, defecerũt in lachrymis oculi mei, effusa est in terra gloria mea. Quãdo respiciens restitues animã meã? Propter iniquitatẽ corripuisti me & tabescere fecisti sicut araneã animã meam. Memẽto domine quod pulus sum, vide humilitatẽ meam, & laborem meum, & remitte omnia peccata mea. Remitte mihi vt refrigerer priusquã abeam, & amplius nõ ero, nec in inferno erit confessio. Potens es domine dirumpere vincula mea quibus ligata sum atq; cõstricta, qui Raab sordidam non aspernatus es. Iram tuam domine aufer à me, quia peccaui tibi crudeliter, donec iustifices causam meã, & educas me in lumine deus virtutũ. Da pœnitentiæ effectum, confessionis perseuerãtiam, ne me induret deceptor animæ. Hoc mihi donum, hãc mihi gratiam de tuo fonte præstari cupio deus, vt in æternum tibi confitear. Qui viuis & regnas in trinitate in secula seculorum. Amen.

Ezech. 33

Psal. 118.

Psal. 2.

Psal. 38.

Iob. 9.

K

L

M

FINIS.

Diui Ambrosij

H EPISCOPI MEDIOLANENSIS

DE VIDVIS LIBER VNVS.

BENE accidit fratres, vt quoniã tribus libris superioribus de virginum laudibus diserui-mus, viduarum tractatus incideret. Neq; enim inhonoras debuimus præterire, & à virginum præconio separare, quas apostolica sententia cũ virginibus copulauit: iuxta quod scriptum est: Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ sunt domini, vt sit sancta corpore & spiritu. Quodammodo enim magisterium virginitatis, viduarũ valescit exemplis. Quæ cum viro castum cubile custodiũt, documento virginibus sunt integritatem deo esse seruandam. Et propemodũ nõ inferioris virtutis est eo abstinere coniugio quod aliquãdo delectauerit, quã cõiugii oblectamenta nescire. In vtroq; fortes, vt eas & cõiugii nõ pœniteat cui fidẽ seruent, & coniugalia oblectamenta non alligent, ne videantur infirmæ, quæ sibi adesse non possunt. In hac ipsa tamen virtute præmia I sunt reposita libertatis. Mulier enim vincta est quanto tempore vir eius viuit, quod si dormierit vir ei⁹, libera est, cui vult nubat, tantũ in domino. Beatior autem erit si sic permãserit, secũdum meũ consiliũ dico. Puto enim quod & ego spiritũ dei habeã. Euidenter igitur expressit apostolus quid intersit, cũ aliã vinctam esse dixerit, aliam beatiorem esse memorauerit. Idq; nõ tam ex suo iudicio quã diuini spiritus docuit infusiõe depromptũ, vt cælestis ista non humana sententia videretur. Quid vero illud quod tẽporibus ijs quib⁹ fames omne genus vrgebat humanũ, Helias ad viduã destinatus est? Et vide quẽadmodũ propria singulis gratia reseruetur. Angelus ad virginem, propheta ad viduam. Adde quod Gabriel ille, hic Helias, vt ex angelorum & prophetarũ numero præstantissimi principes videãtur electi. Sed non simplex viduitatis laus est, nisi virtus etiã viduitatis accedat. Nam vtiq; multæ viduæ, sed vna oibus anteferetur: in qua non tam cæteræ reuocantur ab studio, q̃ virtutis prouocãtur exẽplo. Solicitas igitur autes præsagio facit, q̃is simplicitas intellectus ipsa moralis sit, quæ ad virtutis exẽplum viduas cohortetur, quia nõ professiõe, sed merito videtur vnaquæque præstare, & hospitalitatis apud deum gratiam nõ perire, qui potum aquæ frigidæ, sicut in Euangelio ipse memorauit, præmio æternitatis remuneret amplissimo, & farinæ breuis oleiq; mensuram indeficienti affluentium copiarum vbertate compenset. Nam si quis de gentilibus dixit communia omnia amicorum esse debere. quanto magis debent esse communia cognatorum? Cognati enim sumus, qui in vnam seriem corporis copulamur. Sed tamen non præscripto quodam hospitalitatis fine concludimur. Cur enim proprium id quod in seculo est putes, cum cõmune sit seculum? Aut cur priuatos terræ deputes fructus, cum terra communis sit? Respicite, inquit, volatilia cæli, quoniam nõ seruant, neq; metunt. Etenim quibus nihil est proprium nihil deest. Et sententiæ suæ deus arbiter nouit seruare promissum. Deniq; aues nõ cõgregant, & redũdãt, quia pater cælestis pascit illas. Nos autẽ generalis monimenta sententiæ ad vsus proprios deriuãtes, Omne, inquit, lignum quod habet in se fructus seminis satiui, erit vobis in escam, & oibus bestijs, & omnibus auib⁹, & omnibus serpentibus super terrã: congregando egemus, & cõgregando euacuamur. Non possumus enim sperare promissum, qui nõ seruamus oraculũ. Salubre est igitur preceptum quoq; hospitalitatis aduertere, vt hospitibus deferamus: quia nos quoq; sumus hospites mundi. Quã vero sancta vidua, quæ cũ fame vrgeretur extrema, veneratiõnẽ deo debitã reseruabat. Nec solũ sibi vsurpabat alimẽta, sed cũ filio diuidebat, ne charo pignori superuiueret. Magnũ pietatis officiũ, sed religionis vberius. Nã sicut neminẽ filio oportuit anteferri, ita ꝓpheta dei & filio præferri debuit & saluti. Cui nõ exiguũ victũ, sed vitæ suæ omne subsidiũ existimãda est detulisse, quæ nihil reliquit sibi, tã hospitalis vt totũ daret, tam fidelis vt cito ꝛederet. Ergo vidua nõ M abstinẽtia corporis tãtũ definitur, sed virtute designatur. Cui præcepta nõ do ego, sed Apostolus tribuit. Honorificentiã nõ sol⁹ impartior, sed gentiũ doctor pri⁹ detulit dicens? Viduas honora quæ vere viduæ sunt. Siqua autem vidua filios aut nepotes habet, discat primum suã domũ regere, & mutuã vicem reddere parẽtibus. Vnde aduertitur vtrũq; pietatis affectum viduæ inesse debere, vt filios diligat, parẽtib⁹ deferat. Ita dũ obsequium parẽtibus rependit: magisteriũ exercet in filios, suoq; ipsa remuneratur officio, cũ id quod aliis defert, sibi proficit. Hoc enim acceptũ est coram deo. Et ideo si cogitas vidua quæ dei sunt, debes id sequi quod deo placere didicisti. Et supra quidẽ sanctus apostolus ad cõtinentiæ studium viduas cohortatus, dixit eas cogitare quæ sunt domini. Alibi autẽ vbi eligitur vidua quæ ꝓbata est, nõ solũ cogitare præcipitur, sed etiã sperare de domino. Quæ enim vere vidua est, inquit, & desolata, sperat in dominũ: & instat obsecrationibus & oratiõibus die ac nocte. Nec immerito has irreprehensibiles ostendit esse debere, quibus vt opus virtutis indicitur, ita etiã honorificentia larga defertur, vt etiã ab episcopis honorentur. Qualis autẽ eligi debeat, ipso doctoris sermone describitur. Nõ minus,

Matt. 10.

1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

Post enim Epaphram qui illos imbuit, hic accepit regē-
A dam eorum Ecclesiam. ❧ Ipsa enim salutatio mea manu Pauli. Memores estote vinculorum meorum. Gratia vobiscum.) Vt cōfirmet epistolam, manu sua scriptam dicit, memorans vt in mente habeant exitus eius quos patiebatur pro salute gentium: & tales se præberent, vt non ferret ægrè pati pro his iniurias.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARII IN EPISTO. BEATI PAVLI AD THESSAL. PRIMAM.

PRAEFATIO.

VT horum, id est Thessalonicensium exēplo alios exhortetur ad fidei incrementa, istos laudat eò quod in accepta gratia permanentes, ad profectum præmii aucti sūt meliora sectando, vt & ad perfectum tenderent, & eorum virtutibus quæsita dignitas cæteros ꝓuocaret. Tantæ enim fidei imbiberunt spiritū, vt spe futurorum etiam ciuium suorum Macedonum persecutiones illatas pro nomine Christi deuoto animo paterē tur. Vt horum ergo meritum, & suam ex eorum profectu lætitiam literis signet, ita scribit ad eos:

CAPVT PRIMVM.

B PAVLVS ET SYLVANVS ET TImothe⁹ Ecclesię Thessalonicēsiū in deo patre & in domino IESV Christo gratia vobis & pax.) Tri ū quidē episcoporū nomina literæ cōtinēt, sed sensus & verba solius Apostoli sūt. Quia enim cōmuni gaudio exultāt in profectu illorū, ex cōsensu ad plebē epistola scribitur in exultatiōe, dei patris & domini IESV Christi pacē & gratiā his exoptās. ❧ Gratias agimus deo semper pro omnib⁹ vobis memoriā vestri facientes in orationibus nostris, sine intermissiōe memores operis fidei vestrę, & laborū charitatis, & expectationis domini nostri IESV Christi coram deo & patre nostro.) Quoniam omnia bona à deo sunt, idcirco ei primūm gratias referunt in profectu illorum, qui dignat⁹ est non solum donū suum dare hominibus sub peccato cōstitutis, sed in filios hos adoptare, simul adiuuans eos ad omnia exitia toleranda, vt di-
C gniores fiant. Quamobrem meminisse horum dicūt se in orationibus suis, eò qđ crebrescerēt in opere fidei cæteris Ecclesiis, vt nutu dei perficerent opus cœptū, prōpti i studio charitatis & patientiæ, & spei aduentus domini ante deum, qui dignatus est filium suum incarnare pro salute humana. Placitū enim dei est, si ꝓficiatur in Christo. ¶ Scientes fratres dilecti à deo electionē vestram, quia Euangeliū nostrum non fuit ad vos in verbo solū, sed & in virtute, & in spiritu sancto, & in plenitudine multa, sicut scitis quales fuerimus in vobis vestri causa.) Humiles se fuisse inter eos significant, vt illis formam darent mansuetudinis, nō quòd defuerint quæ ad fidem illos hortarentur magnalia: quia doctrinę euāgelicæ robur virtus præstabat signorum & prodigiorū: in spiritu sancto id est, non in phantasia, sed in veritate plenitudinis, vt nulli necessitati deesset auxiliū, sed superabundans gratia videretur & in doctrina, & in cōuersatione, & in ægris curandis, vt perfectum opus spiritus sancti appareret in Thessalonicē. Ecclesiis, vt in nullo se minores videntes Iudæorum Ecclesiis, gauderent in D dono dei, qui participes illos facere dignatus est promissionis Abrahæ. ❧ Et vos imitatores nostri facti estis, & ipsius domini, suscipiētes verbum in pressura multa cū gaudio spiritus sancti, ita vt fueritis vos exemplū omnibus credentibus in Macedonia, & in Achaia.) Cupidi credulitatis probra & iniurias à ciuibus suis passi, tolerarunt fiducia futurorum. Vnde æmuli dicuntur apostolorum, & ipsius domini: quia & dominus eadem passus est à Iudæis, & Apostoli sequentes fidem dei persecutiones passi sunt, gaudentes quia digni habiti sunt ꝓ nomine domini contumelias pati, scientes pro his magna fore præmia repromissa. Idoneus enim seruus probatur, quando pro amore domini sui inimicos eius offendit. Cuius rei memores gauisi sunt spe promissionis in pressura. Itaque magna exhortatio est ad profectum, cum similes illos factos dicit & Christi, & apostoli, ad formam præbendam cæteris credentibus illis in locis quibus fama illorum ambulabat. ¶ A vobis enim diffamatus est sermo domini non solum in Macedonia & in Achaia, sed in omnem locū fides vestra quæ est ad deum processit.) Tale est hoc, quale & illud ad Romanos, cū dicit: Quia fides vestra prædicatur in vniuerso mundo. Sed in his amplius, quia non solum fides, sed opus fidei illorum peruenit in omnem locum. ¶ Ita vt nō necesse habeamus nos aliquid eloqui. Ipsi enim de nobis annūciant qualem introitum habuerimus ad vos. & quomodo conuersi estis ad deū ab idolis ad seruiendum deo viuo & vero, & ad expectandū filium eius de cælis, quē suscitauit à mortuis IESVM, qui eripuit nos ab ira venie
E te. Sic peragrasse dicunt famam introitus sui, & conuersationis eorum cum prędicatione Euangelii, vt non esset necesse ea dicere. Superfluum est ea fari, quæ nota sunt. Ad omnes enim in circuitu peruenerat, ita vt & annunciarent cæteris qua deuotione susceperant apostolos. Et quia ad omnia quæ audierant ab eis, fuerāt promptiores, relinquentes deos mortuos: expectarent autem Christum de cælis, quem humanæ salutis causa mortuum audierant, & resurrexisse deuicta morte, & cum carne assumptum in cælos ministra nube, id confusionem prudentium mundi, qui consideratione habita mundanorum, carnis naturā, quæ granis est, putant non posse fieri vt sustollatur in cælos. Hoc effectu fit spiritus sancti, vt erubescant terrigenæ prudentes.

CAPVT SECVNDVM.

IPSI enim scitis fratres introitum nostrū ad vos, quia nō inanis fuit, sed antè passi, & cōtumelijs affecti, sicut scitis, I Philippis, ex certa libertate ausi sumus in deo nostro loquēdo ad vos Euangelium dei in magno certamine.) Hanc pressurā quā nunc memorat, passus est in Philippis cū Sylea propter spiritum pythonem quem à puella ejecerat: qđ iam suo loco dictū est. Cui pressurę nō cessit, sed fortior inuent⁹ est, dū audet prædicare. nec loqui timet,
F spe vtiq; promissi pręmii: vt & hi securi essēt in persecutionibus, gaudētes propter futuram mercedem. Signum ergo deuoti & fidelis ꝓdicatoris hoc dicit esse, si in pressura loqui verbū dei nō timeat: inanem illū significans qui terrore præsenti formidinē patitur prædicandi. Qui enim securus est de promissa spe, nō cedit vt coronetur. ¶ Nam exhortatio nostra nō ex fallacia, neq; ex immūditia, neq; in dolo, sed sicut probati sum⁹ à deo, vt crederetur nobis Euangeliū: ita loquimur, non vt hominibus placentes, sed deo, & qui probat corda nostra.) Hoc propter pseudoapostolos dicit, qui dolo & fallacia prædicabant non missi, vt circunuenirēt gentes ad seruiendum legi factorum. Iste autem electum se & missum prædicare multis probat rebus: quia & in pressuris fortior inuentus est, & in conuersatione irreprehensibilis

vt nihil esset in hoc quod minus deo videretur dignum
prosequentibus signis. Quidã enim quæstus causa Chri
stum prædicabant,fauori hominũ seruientes: quia & in
arguendo remissiores erãt, quippe cũ nec authoritas es
set:& in tribulatiõe infirmi, quia nõ ex corde,sed in fal
lacia erat sermo eorũ. Omnis enim q̃ aliquid sine spe a-
G git orta tribulatiõe succũbit. ¶ Neq; enim vnquã in ver
bo adulationis cõuersati sumus,sicut scitis,neq; in occa
siõe auaritiæ,deus testis est.)Nunc aperit quod supra si-
gnificauit, cum dicit: Non in occasione auaritiæ.deum
dans testem,quia istud ex corde faciebat,nõ i hypocrisi
quasi cõtemnẽs pauca,vt forte plura offerrentur. Vnde
& ipsos cõuenit,scientes ac probantes quia nulli fuerat
adulatus. Pseudo enim apostoli formam auaritiæ dari
sibi optabant,vt ipsa occasione,dũ veros apostolos õnia
illata vidẽt accipere,possint ipsi sine inuidia simpliciores
homines deprædari. ❧ Nec quærẽtes ex hominibus glo
riam,neq; à vobis , neq; ab aliis,cum possemus honori
esse,vt Christi apostoli.) Intãtũ grauat pseudoapostolo-
rũ causam,vt se abnuere dicat,cũ liceret illi obsequia
requirere,ad cõprimendos eos quibus nec facultas erat,
nec pudor,& tamen honorem sibi poscebãt.se enim po
tius q̃ dei doctrinam commendari volebant. Apostolus
autem qui gloriam nõ ad præsens,sed in futuro require
bat,se humilem faciebat, vt dei prædicatio exaltaretur.
H ❧ Sed fuimus paruuli in medio vestrũ , tanquã si nutrix
foueat filios suos, ita desiderãtes vos cupimus impartiri
vobis nõ solùm Euangelium dei, sed etiam animas no-
stras,quia charissimi nobis facti estis.)Tantum affectum
habere se circa illos ostẽdit,quẽ,quia verus est, non ver
bis magis q̃ rebus probatum vult videri.potest enim in
verbis latere fallacia.vt his exhortationibus prouocati
omnem sensum suum in dilectione haberent apostoli.
❧ Meministis enim fratres laborẽ nostrũ & fatigatio-
nem,nocte ac dei operãtes ad hoc, ne quẽ vestrũ grauaremus. Hoc est quod dicit in Actis apostolorũ : Omnia
inquit,quæ mihi,& iis qui sunt mecũ,fuerũt necessaria,
laborauerunt manus istæ. Vnde & in alia epistola dicit:
Qui nõ laborat,nec manducet. Et hoc cõtra pseudoapo
stolos,qui vt ociosi mãducarẽt,prædicatores se fingebãt
esse . Vt ergo exemplũ daret quemadmodũ gubernan-
da sit vita Christiana,& simulatores proderet,labori in
stebat humano,offusecãs pseudo apostolos : propterea
quia qui labori insistũt,à malis cogitationibus declinãt
occupãtes animũ suũ,& à periculis prohibentes. ❧ Prę-
dicauimus vobis Euangelium dei,vos testes estis & deus
q̃ sãctè & iustè,& sine querela vobis qui creditis, facti su
mus sicut scitis , quomodo vnũquẽq; vestrũ vt pater fi-
lios obsecrantes vos,& cõsolantes ad hoc, vt ambuletis
digne deo, qui vocat vos in suum regnum & gloriam.)
Manifesta sunt hæc. Cõmonet enĩ illos quomodo credi
I derint se prædicantem,& qualem eum fuerit experti ,&
quæ præcepta dederit eis,vt digni fierent deo , qui illos
vocauit de terris ad cælos, vt exsuscitet lætitiam illorũ.
¶ Ideóq; & nos gratias agimus deo sine intermissione,
quod cũ accepissetis à nobis verbum audit⁹ dei,susce pi
stis nõ vt verbum hominũ, sed sicut est verè verbũ dei,
quod & operatur in vobis qui credidistis.)Deo gratias
referunt,qui aperuit sensus illorum ad recipiẽdũ Euã-
gelium suum. Gloria enim prædicantiũ est,quando au-
diẽtes facile credũt. Tãta enim deuotiõe receperũt ver-
bum,vt probarẽt se intellexisse dei esse doctrinã. ¶ Vos
enim fratres imitatores facti estis Ecclesiarum dei , quæ
sunt in Iudæa, quæ sunt in Christo IESV : quia eadem
passi estis & vos à cõtribulibus vestris, sicut & ipsi à Iu-
dæis,qui & dominum interemerũt IESVM , & prophe-
tas,& nos persecuti sunt,& deo non placuerunt,& omi-
nibus hominibus aduersantur, prohibentes nos genti-
bus loqui vt saluentur,ad hoc vt suppleant peccata sua
semper:sed præuenit ira dei super eos vsq; ad finẽ .)De
impietate atq; crudelitate queritur diffidẽtiũ Iudęorum
qui non solum suæ salutis inimici sunt, vertẽtiam alio K
rum,prohibentes ne credãr,& salui fiant,ab initio parri
cidæ.vel domino enim cõmuni parcere debuerant,qui
cõseruis & prępositis suis nõ pepercerũt . vt repleantur
peccata eorũ intantũ, ne aliquando misericordiã cõseq
mereãtur.Ideo Thessalonicẽses à ciuibus suis eadẽ pas-
sos dicit,imitatos patiẽtiã sanctorum , & domini nostri
IESV Christi:cuius sceleris authores inducit Iudęos,
vt & quanta gloriã digni sint qui pro nomine domini
patiuntur,& quæ vltio infestis & infidis præparata sit di
noscatur. ¶ Nos autẽ fratres desolati à vobis ad tempus
horæ,facie nõ corde,abundãtius festinauimus faciẽ ve-
strã videre ĩ multo desiderio. Quapropter voluimus ve
nire ad vos,ego quidẽ Paulus & semel & iterum,sed im
pediuit nos Satanas.) Non animo, sed corpore diuul-
sos se dicũt ab eis. Charitas enim nõ diuiditur nec sepa-
ratur , sed propter maiorem instructionem etiam faciẽ
eorũ cupere se dicunt videre,In rebus enim diuinis defi
ciunt articuli cõprehendere quæ possũt dici. Nec enim
sufficit dies stylo his quæ vna hora possunt depromi,vt
nõ dicã quædã esse mystica religionis nostræ, quæ pro-
pter carnales sensus,ne scãdalum patiãtur,facile publi-
cari nõ debeãt:quia nõ omnib⁹ dicẽda sunt omnia,sed
pro vniuscuiusq; captu moderãda sunt dicta:aliter rudi
bus,aliter fũdatis.Ideirco præsentia corporis requiritur L
quia sic perficitur veritas charitatis. Quãuis enim cha-
ritas nõ diuidatur , desiderium tamẽ facit absentia cor-
poris . Deniq; osculis & amplexibus animorũ expletur
volũtas. Cui rei impedimento asserit fuisse Satanam, q
etiã apostolis obuias manus tendebat , ne veritatis ratio
hominibus pãderetur. Accendebat enim perfidorũ mẽ
tes vt eos verberibus ac vinculis detinerent ne loquerẽ-
tur verbum dei .Dixerũt enim maiores Iudæorum apo-
stolis:Nõné præcipientes denũciauimus vobis ne loque
remini in nomine IESV vlli hominum?Sed qa quod nõ Actor. 5.
est à deo, stare non potest , dissoluuntur impedimenta
Satanæ. ¶ Quæ est enim nostra spes,aut gaudium, aut
corona gloriæ:nónne vos coram domino nostro IESV
in aduentu ei⁹?Vos eni estis gloria nostra & gaudium.)
Manifestum est quia perfectio discipulorum , gaudium
& corona magistri est.Hi enim sũt qui labores fructũ
suorũ edituri sunt fructus enim magistri, discipulus est
obediens:cui⁹ dũ bona conuersatio proficit magistro,
fructus sui edit laborem . Labor enim discipuli in ope-
re bono,coronam dat magistro iudice Christo.

CAPVT TERTIVM.

PROPTER quod iam non tolerantes,optimũ duxi
mus vt Athenis soli reliqueremur,& misim⁹ M
Timotheum fratrem nostrum, & participẽ
operis dei in Euãgelio Christi ad hoc vt &
vos cõfirmet ,& deprecetur pro fide vestra, ne quis mo-
ueatur i his pressuris. Ipsi enim scitis quia ad hoc positi
sumus.Nã & cũm apud vos eramus, prædicabamus vo-
bis passuros nos pressurã,sicut factũ est,& scitis.)Desi-
derii supra memorati causas expressit.Ideirco enĩ præ-
sentes esse apud eos volebãt,vt animos eorũ firmarent.
ne quis ex his scandalũ pateretur de pressuris apostolo
rum,vt qui tãta signa facerẽt, aliquando infirmarentur,
ita humiliati,vt verberibus & vinculis subiicerẽtur.Ad
quã rem excusandã. Timotheum missum testatur , ido-
neum doctorẽ, qui ostẽderet hinc merita crescere Chri
stianis , si pro nomine domini passi gratias agant,à quo
huius rei mercedẽ expectant,simúlq; preces deo funde-
rent vt stabiles essent. Quã persecutionẽ ideirco se pas-
suros prædicauerant,vt p id quòd præscięti ã hui⁹ rei ha
bere se protestarẽtur, posse se effugere & declinare has
iniurias approbarẽt.Sed quia spes magna in his est, ideo
illatas sufferre quidem libẽter. ¶ Ideo & ego nõ tolerãs
amplius,misi ad hoc,vt cognoscerẽ fidẽ vestrã , ne quo

modo attentauerit ille tentator,& inanis fiat labor noster.) Illud proter quosdã dicit qui possint seduci astutia Satanæ,quia in omni plebe est pars firma,& infirma: quorum causa sollicitus erat ne amitteret fructũ credulitatis eorũ. Et quia diutius passus nõ est nescire se quid certius ageretur circa illos, misit Timotheũ episcopum à se creatum ,à quo posset certũ scire. ❧ Modo autem cũ venisset Timotheus ad nos à vobis,& annunciasset nobis fidẽ & charitatem vestrã,& quoniã memoriã nostri habetis bonam,semper desiderãtes nos videre, sicut & nos vos:ideo cõsolationẽ sumus adepti fratres in vobis super omni necessitate & pressura nostra per vestrã fidẽ,quia nũc viuimus,si vos stateritis in Christo.) Declarauit cur alacri sermone scribat ad eos. Ideo enim nũcio veniẽte, & firmitatem deuotionis illorum in fide & dilectione apostoli declarante,lætus factus de communi eõcordia,scribit ad eos,securum habẽs fructum fidei & bonæ cõuersationis eorum . ❧ Quam enim gratiarum actionẽ possumꝰ referre deo de vobis super omni gaudio quo gaudemus propter vos corã deo nostro , noctu diẽq; abundantissime orantes,vt videamus faciẽ vestrã, & suppleamus quę desunt fidei vestræ?) Nihil dicit tam dignum,quod sufficere possit ad compẽsationẽ acquisitæ salutis gẽtium. Et quoniã prouexerant se perseuerantia fidei,& actu vitæ melioris , magis ac magis cupit eos videre:vt ea quæ ad perfectionẽ illorũ pertinẽt, ediscãt, sacramenta scilicet rerũ spiritaliũ, quæ facile publicari nõ debẽt,vt scirẽt quis & q̃ immensus est quẽ iudicẽ sperabant. Aliud est enim fidẽ accipere, & aliud expositionem fidei. Altera enim disputatio est de naura patris & filii,& alia de personis . Pater ingenitus est,filius verò genitus. Quãtũ ad personas pertinet,diuersum videtur, cum sit indiuidua vnitas naturæ. Vnitas enim nõ in persona est,sed in substantia . Spiritus autem sanctus non degener putetur,quia tertiꝰ ponitur. Qui ergo de secũda persona nõ ambigit,admittit & tertiam. ❧ Ipse autẽ deus,& pater noster , & dominus noster IESVS Christus dirigat viam nostram ad vos .) Integro ordine iter suum disponi postulat : primũ à deo patre,quia ab ipso sunt õnia deinde à domino IESV Christo,per quẽ sũt õnia:vt virtus atque prouidentia patris & filii aduentum eius commendet,vt acceptabilis fiat audientibus se , & impedimenta diaboli soluerentur ad dirigendum iter eius . ❧ Vos autẽ dominus multiplicet, & abundare faciat charitate in iniucẽ in vos,& in omnes , sicut & nos in vos,ad cõfirmanda corda vestra irreprehensa in sanctimonia corã deo & patre nostro in aduentu domini nostri IESV Christi cum omnibus sanctis suis.) Vt gaudium suũ quode eis gaudet , cumulet , in õnibus bonis multiplicari illos exoptat:vt veniens ad eos , plus inueniat in eis quod laude dignum sit quàm à Timotheo audierat, vt irreprehensibiles inueniantur cum sanctis in charitate dei patris,& aduẽtu domini nostri IESV Christi,cum cœperit ante tribunal eius examinatio singulos approbare. Deum vocat propter terrorem maiestatis eius: Patrem verò propter benignitatem , qua dignatur credentes sibi adoptare in filios:quod in aduentu domini manifestabitur.

CAPVT QVARTVM.

QVOD superest itaq; fratres,rogamus vos & obsecramus in domino IESV,vt quẽadmodũ accepistis à nobis qualiter oporteat vos ãbulare,& placere deo,sicut & ãbulatis,vt abũdetis magis.)Hoc est qđ supra dixit,qa ad cumulandum gaudiũ suum crescere illos vult in bonis operibus secundum mandata apostolica . ❡ Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per dominum nostrum IESVM Christum. Nam hęc est voluntas dei,sãctificatio vestra,abstinere uos à fornicatione, scire vnum quẽq; vestrum suum vas possidere in sãctimonia & in honore,nõ in passione desiderii, sicut & gẽtes quę ignorant deum:vt ne quis supergrediatur,neq; circunueniat in negocio fratrẽ suũ,quoniã vindex est dominus de his omnibus,sicut & prædicauimus vobis , & testificati sumus. Quãuis laudet eos in tota epistola,tamen,cõmonet ne aliqua surreptione ad illicita deducãtur,vt incurrant vindictam quã vltricem malorũ didicerãt :scientes hoc deo placere,si corpora sua ĩtaminata custodiãt,sed & cũ fratribus simpliciter agant , ne similes gẽtibus inuenti,adoptionis nomine abdicẽtur . ❡ Nõ enĩ vocauit nos deus in immunditia,sed in sanctimonia . Quapropter qui spernit hæc, non hominem spernit,sed deum q dedit spiritum sanctũ in vos.) Vt fortius adstringat ad ea quæ docet,dei interponit personã,dicens:Non hominem spernit qui præterit præcepta,sed deum. Quẽ ideo dicit spiritumsanctũ nobis dedisse , vt sanctè viuamus: quia in corpore subdito peccatis nõ habitat spiritussanctus. Sapien.1. ❡ De affectione autẽ fraternitatis nõ habemus necessitatem scribendi vobis.ipsi enim vos à deo docti estis ad hoc vt vos inuicẽ diligatis . Nã & facitis illud in oẽs fratres per vniuersam Macedoniam.)Etiã hoc cũ facere illos laudat,commonet tamen vt propensius hoc agant. Quos enim ab ipso deo doctos dicit,prõptiores esse debere in fraterna dilectione significat. Propter multã enĩ charitatem deus misertus est nostri,cuiꝰ imitatores effecti non imerito adoptatos nos ostendimus à deo ĩ filios ❡ Hortamur autem vos fratres abundare magis,& eniti quiescere,& vestrũ negocium agere,& operari manibꝰ vestris,sicut vobis præcepimus,vt honestè ambuletis ad eos qui foris sũt,& nullius desiderium sit vobis) terum hortatur eadẽ,vt data opera abundẽt bonis actibus.)Vt enĩ significet vere hoc esse,qđ placet deo,frequẽter hoc monet . Iustitiæ enim via tenenda est, vt ad misericordiã iure veniatur:vt qui sunt inferiores substãtia , manibus laborent, vt ipsa intentiõe tollãtur à vulgari inquietudine,& à praua cogitatione , vt disciplina eorũ etiam ab infidelibꝰ laudetur,& ,puocari ad fidẽ possint. ❡ Nolumus autẽ vos ignorare fratres de iis qui dormiunt, ne cõtristemini,sicut & cæteri qui spem nõ habẽt. Nã si credimus quòd IESVS mortuus est,& resurrexit:sic & deꝰ illos q dormierunt per IESVM,adducet cum eo.) Manifesta est ratio,quia si resurrectio creditur mortuorum futura,nõ sunt lugendi qui cũ signo crucis exũt. Lugẽdi autẽ vere sunt infideles,qui hinc transeunt in gehẽnã:vt ediscãt verũ esse qđ credere noluerũt. Fideles autẽ resurgẽt ad gloriam,vt qui in seculo stulti habiti sunt ,pter fidẽ,videãtur prudẽtes. Prouiderũt enim sibi gloriã. Hi sunt qui per IESVM,id est,sub spe fidei huius exeuntes adducẽtur cũ eo in aduẽtu eius,vt ab hominibꝰ videantur. Cũ tamẽ ipse defũcti excessũ lugẽdũ ,phibeat, ipse alibi dicit:Ne tristitiã haberẽ. Sed iã suo loco solutũ est. Philip.2. ❡ Hoc enim vobis dicimꝰ in verbo domini,qa nos q viuimꝰ,qui subrelicti sumus in aduẽtũ domini, nõ pręueniemꝰ eos q dormierunt,qa ipse dominꝰ in iussu & in voce archãgeli & i tuba dei descẽdet de cælo: & hi qui mortui sunt in Christo,resurgẽt primi:deinde nos q viuimꝰ vnà cũ illis rapiemur in nubibꝰ obuiã domino Christo in aëra:& sic semp cũ domino erimꝰ. Quare cõsolamini vos inuicẽ in his verbis.)Sẽsũ domini loqui se profitetur,cũ dicit:Hoc vobis dicimus in verbo domini. Vt enĩ fidam spem & ratam glorią resurrectionis sanctis promissę demonstret,ordinem ipsum quomodo futura sit, exponit,nutu iudicis Christi,sancto spiritu intimãte:vt ipsa spe qui charos suos pręmiserunt,nõ doleant,addiscentes quia in aduentu domini priores resurgẽt qui in Christo moriũtur. Ipse enim Christus dominꝰ volũtate patris quasi primus angelus dei cum exercitu cælesti, ficut continetur in Apocalypsi Ioãnis apostoli, descẽdet de cælo ad gerendum bellum nomine dei contra Antichristum . Quo extincto , iussu eius resurgent mortui.

G Hoc est ergo in tuba dei descẽdere, nomine dei bellũ ge-
Iosue 5. rere. Est enim, vt ipse dixit ad Iesum filium Naue, dux & princeps exercitus domini: propter quod archangel⁹ dicitur. Cum autem in tuba dei descẽdet, deus est, quia vtrũq; continent scripturæ, sicut in Exodo, quẽ ãgelum in flamma apparuisse Moysi legimus, statim ipsum in subiectis esse deũ agnoscim⁹, id est filiũ dei, dicẽte eadẽ
Exod. 3. scriptura: Et accedens, inquit, Moyses, auertit se, quia nõ potuit cõsiderare in faciem dei. Deus ergo est, quia fili⁹ dei verus est. Dux autem & princeps ideo, quia caput õnium est, quia per ipsum omnia. Rusurgentibus ergo primis qui in Christo mortui sunt: deinde nos qui viuimus, rapiemur vnà cũ illis baiulis nubibus obuiã Christo in aëra, vt cũ domino omnes veniãt ad prelium, & quos occiderat, videat viuos: quia sicut domino famulatæ sunt nubes, ita & his quos fratres suos dignatus est appellare. Et sic semper cũ domino erimus. In ipso enim raptu mors proueniet, & quasi per soporem, vt egressa anima in momento reddatur. Cum enim tollentur, morientur: vt perueniẽtes ad dominum, præsentia domini recipiãt animas, quia cũ domino mortui esse nõ possũt Hac spe cõsolari inuicẽ iubet eos qui adhuc more gentili charorum suorum excessum putabant lugendum.

CAPVT QVINTVM.

H DE temporibus autẽ & momentis fratres nõ est necesse vobis scribi. Ipsi enim diligẽter scitis qa dies domini vt fur noctu sic veniet. cũ dicit, Pax & firmitas, tũc repẽtin⁹ eis superueniet interitus, quẽadmodũ dolor part⁹ prẽgnãti: & nõ effugiẽt.) Hoc est qđ in euangelio dominus locutus est dicẽs: Vigilate, quia nescitis horam qua dominus vester veniet. Et iterum: Si quis vobis dixerit, Ecce hic Christus, aut ecce illic: nolite credere. Subito enim & ex insperato apparebit, sicut coruscatio apparet ab oriente in occidẽtem, habens secum militiam exercitus dei patris ad perditionem Antichristi, & satellitum eius. Cum enim secuti fuerint perfidi de regno diaboli, interfectis sanctis, id est Enoch & Helia, & lati de victoria inuicem sibi mittentes munera, sicut dicit Apocalypsis: tunc illis subito veniet repentinus interitus. In aduentu enim suo Christus hos omnes disperdet, vt videntes sancti qui euaserint, glorientur. ❧ Vos autem fratres non estis in tenebris, vt vos dies ille tanquam fur comprehendat. Omnes enim vos filii luminis estis, & filii diei, non estis noctis, neque tenebrarum,) In tenebris ignorãtiam significat, & mendacium: in die autem sciẽtiam & veritatem. Ideirco Christianos non in tenebris esse dicit, gentiles autem vel incredulos Iudæos filios te
I nebrarum, quia cultores sunt mendacii. Quamobrem fideles securos esse debere significat, quia non ignorãt futurum aduentum domini, sed expectant soliciti vt veniat. qui autem ignorant diffidentes de eo, repente illos comprehẽdet improuidos, & interficiet. ¶ Igitur non dormiamus sicut & cæteri, sed vigilemus, & sobrii simus. hi enim qui dormiunt, nocte dormiunt: & qui inebriantur, nocte sunt ebrii. Nos autem qui diei sumus, sobrii sumus: induti thoracem fidei & charitatis, & galeam spem salutis, quia nõ posuit nos deus in iram, sed in acquisitionem salutis per dominũ nostrum IESVM Christũ, qui mortuus est pro nobis, vt siue dormiamus siue vigilemus, simul cum eo viuamus. Propter quod exhortamini inuicem, & ędificate alteratum, sicut & facitis.) Apertum est quod dicit. Commouet enim ne securi de nomine Saluatoris, negligenter agamus: ideóq; tribus propugnaculis nos muniri debere, id est fidei, & spei, & charitatis. Dum enim fides manet, spem excitat: spes autẽ necessaria solicita est de promissiõe, nec dormit: charitas autẽ deuotum offeret deo. Nihil enim aduersum admittit charitas. Idcirco enim mortu⁹ pro nobis dominus IESVS, & resurrexit: vt siue vigilemus, hoc est viuamus, siue dormiamus, id est moriamur, vnà cum illo æterna vita fruamur. Hoc est quod suprà dixit, quia K
fideles in aduẽtu domini tã mortui quam viui obuiã tollentur domino, & sic semper viuent cum eo. In hoc meditãdũ docet, vt inuicẽ se in eo ædificent sensu. ¶ Rogamus autem vos fratres, vt cognoscatis eos qui laborant in vobis, & præsunt vobis in domino, & monent vos, vt illis summũ honorem habeatis in charitate ꝓpter opera ipsorũ. Pacem habete ĩter vos.) Hoc est quod dicit & in alia epistola, presbyteros duplici honore honorãdos 1 Tim. 5.
qui laborant in verbo & doctrina. Potest enim pigere eum, qui per inopiam patitur, exercitiũ facere quod ꝓfit audiẽtibus. Quid enim prodest honorem sine fructu habere? aut quid magnũ est offerre ei carnalia, qui tribuit spiritalia? Sicut enim diuitię negligentiam pariunt salutis, ita egestas dum saturari quærit, à iustitia declinat. Hinc Salomon nec nimis diuitem se petit fieri, nec egestosum. Hoc ipsum tamen in charitate fieri debere, vt Prou. 30.
honorificentia sacerdotis non de timore magis sit, sed de amore, vt etiam illi proficiat qui facit. Res enim quæ sponte non fit, ad effectum nõ peruenit. quanuis ad præsens proficiat sumenti, nihil tamẽ proderit in futuro dãti. Et quia dissensio multa generat mala, pacificos eos esse hortatur. ¶ Rogamus aũt vos fratres corripite inquietos, cõsolamini pusillanimes, opitulamini infirmos, patientes estote ad omnes. Videte ne quis malũ pro malo alicui reddat, sed semper quod bonum est, sectamini in inuicem, & in omnes. Semper gaudete in domino, sine intermissione orate, in omnib⁹ gratias agite. Hæc est enim volũtas dei in Christo IESV in vobis.) Quoniãne cesse est quosdam in plebe esse immodestos, quosdam autem pusillanimes, hoc est timidos, quosdam verò fide L
infirmos, ideo hos qui modesti sunt & magnanimes, & fide fundati, hortatur cum prece, vt his cõsulant, vt possint proficere sufferentes eos, ne si retributio fiat malorum, peiores se fiant. Idcirco nihil aliud quàm bonum sectandum hortatur, non solum in causa fratrũ, sed & ĩ omnium? Possunt enim bonis operibus attrahi infideles ad credulitatem, ex qua sẽper gaudeatur in domino hoc est in bonum: orandum autem sine intermissione. Sedulæ enim preces prouocant animum iudicis ad dãdã misericordiã. In omnbus verò actibus bonis deo gra- Acto. 5.
tias agendas qui hanc tribuit doctrinam in Christo IESV domino nostro. ❧ Spiritum nolite extinguere, prophetias nolite spernere. Omnia autẽ probate, quod bonũ est tenete: ab omni specie mala abstinete vos.) Hoc dicit, vt nõ facile alicui per spiritum loquenti interdicatur. Extinguitur enim, si incipientis loqui feruor cõtradictione sopitur, ne forte nõ intelligentes dici ab eo spiritalia, iniuriam faciãt spiritui sãcto, & pecẽt p ignorãtiam: neq; aliquẽ qui quasi scripturas reuelet, nõ audiri patienter debere, sed omnia dicta examinari, & sic iudicari: ne forte gratiam datam fratri dũ respuunt, authori repugnẽt. Omnia ergo quæ dicũtur, probãda monet: & quicquid sobrie & bene dictũ fuerit, retinẽdũ. Quęcũq; enim apostolorum & ipsius domini dictis cõgruunt, ea M
bene dicta habenda sunt & retinẽda: ab his autẽ quæ inimica fidei vidẽtur, abstinendũ. Solẽt enim spiritus mundi fallaciter quasi per imitationem dicere bona, & inter hæc subinducere praua, vt per hæc quæ bona sunt acceptoferantur & mala: vt quia vnius spiritus dicta putantur, non discernantur abinuicem: sed per id quod licitũ est, cõmẽdetur illicitum, authoritate nominis, nõ ratione virtutis. Solent enim sub apostolorum nomine & ipsius domini nefanda docere & aduersa: ideóque omnia ꝓbanda monet, quia nõ possũt eloqa domini esse diuersa. Hinc est vnde & Ioãnis apostoli epistola, Nolite, in- 1. Ioan. 4.
quit, omni spiritui credere, sed probate spirit⁹ si ex deo sunt: quia si multa bona dicat, in aliquo autem quod fidei aduersum est promat, sciatur non esse spiritus sanctus. Nihil enim erroris in spiritu sancto poterit reperiri. Sed aut per exercitium eloquii quædã spiritalia, quædã

A vero carnalia,qa omnis error carni deputatur,aut cer-
te commento quodam astutiæ bona fingit,vt his inferat
mala,sicut suprà memorauimus:quemadmodum in Monta
no & Priscilla & Maximilla prophetis Cataphrygarum
spiritus mũdi imitatione quadam boni simulant, vt per
multa verisimilia necnõ & vera mentiretur se esse spiri
tum sanctũ ¶ Ipse autem deus pacis sanctificet vos per
omnia pfectos,vt integer spiritus vester & anima & cor
pus sine querela in aduentu domini nostri IESV Christi
Ioan.14. seruetur.)Deus pacis,Christus est. Ait enim: Pacem me
am do vobis,pacem meã relinquo vobis. Quippe cum
omnia quæ habet pater,filii sint, hũc sanctificare nos op
tat Apostolus,vt nos illustret pietate clemẽtiæ suę & om
ne võtũ nostrum dirigat in perfectione,vt integer sit spi
ritus dat9 nobis. Tunc enim integer est,si bonæ vitæ stu
deamus,animam habẽtes mundã,& corpus sine querela,vt totus homo sit perfectus. Potest enim corpus mun
dum esse,& anima inquinari per malũ cogitatũ: ideóq; spiritum in homine mundũ dicit esse debere. Si autem
mala vita vel cogitatio intercedat,non erit integer spiri
tus,quia deserit hominem peccatis obnoxiũ. Dum enim
disentit anima & corpus,quãuis fine sensu sit. alieni ab
illo efficiũtur,& velut pdens eos nõ erit integer spirit9.
Ad hoc enim datur homini,vt maneat & sit quasi caput
B eius. Integer ergo non erit,quia perdit membra,dũ rece
dit ab eo homo ea agens quæ odit spiritus sanctus.
¶ Fidelis est de9 qui vocat vos,qui & faciet. Fratres ,ora
te pro nobis,)Fidelẽ deum dicit in promissis suis, vt se-
curi de præmio recte versentur. Et quia qui recte viuunt
iuxta euangeliũ,facile poterũt impetrare quæ postulant
idcirco orare eos pro se hortatur. Facile enim multi im
petrant quod desiderant. ¶ Salutate fratres omnes in os
culo sancto. (Sancta oscula sunt in salutatione Christia
na, cætera carnalia sunt , quia quicquid sine Christo
fit,carnale est,ac per hoc & mortale. Qui enim authorẽ
vitæ contemnit,in morte est. ¶ Adiuro vos per dominũ
vt legatur epistola hæc omnib9 fratribus.)Astringit eos
vt soliciti sint ad legendam epistolam cunctis fratribus,
vt cognoscant & laudes & admonitiones suas, per quas
fiant perfecti. ¶ Gratia domini nostri IESV Christi vo-
biscum.)Sic illos in bonis operibus vult proficere, vt
gratia domini nostri IESV Christi permaneat in eis in
æternum.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARII IN EPISTO. BEATI PAVLI AD THESSALONICENSES. II.

PRAEFATIO.

C QVONIAM in prima epistola ad Thessalonicen
ses data,inter cætera etiã de aduẽtu domini quę
dam scripsit,& de resurrectione sanctorũ: nũc
aliam scribit ad eos in qua significat, licet ob-
scure,neque enim posset aperte scribẽre, de abolitione
regni Romani,& de Antichristi apparẽtia & damnatio-
ne,& de quorundam fratrum inquietudine.

CAPVT PRIMVM

PAVLVS & Syluanus & Timotheus
ecclesię Tessalonicẽsiũ in deo pa
tre nostro & Christo IESV: gratia
vobis & pax à deo patre & domi-
no IESV Christo.)Solẽnibus vet-
bis scribit ad eos. Solito enim mo
re sermonũ caput continetur epi
stolæ,& idem ipsi tres sunt quorũ
nomine scribitur,sicut & prima epistola. ¶ Gratias age D
re debemus deo semper de vobis fratres,sicut dignũ est
quoniã superexcrescit fides vestra, & multiplicatur cha
ritas vniuscuiusq; omnium vestrum in vos inuicem.)
Deo se debitores de horum profectu in gratiarũ actione
profitentur,& vt non qualecunq; esse debitũ ostenderet
sicut dignum est,ait: vt pro tam infinito dono satis ma-
gnas gratias referendas deo testarentur. Post acceptam
enim primam epistolã meliores esse quàm fuerant per-
stiterunt,ita vt in eo copiosi & abundantes viderentur,
quod post domini & dei deuotionẽ habemus mãdatum,
vt diligamus nos inuicẽ. ¶ Ita vt nosipsi in vobis glorie
mur in ecclesiis dei pro patientia vestra & fide in omni
bus persecutionibus vestris & pressuris quas sustinetis
in exẽplũ iusti iudicii dei,in hoc vt digni habeamini re-
gno dei,pro quo & patimini.)Gloriam esse suam in ho
rum conuersatione & persecutione toleranda testatur,
intantum vt apud cæteras ecclesias exempla eorum pro
ferantur,vt imitatione eorũ crescãt in deuotione pas-
sionum pro Christo, vt mereãtur cõsequi quæ promissa
sunt sanctis in die iusti iudicii dei , cuius amore mundũ
spernere non dubitarũt. Ipse enim pressuræ exẽpla sunt
futurorũ meritorũ in his qui patiũtur ,ad gloriam: in il
lis autem qui persequuntur,ad perditionẽ. ¶ Siquidem g
iustum est apud deum retribuere eis qui vos deprimunt
pressuram: & vobis qui pressuram sustinetis,requiẽ no-
biscum in reuelatione domini IESV de cælo cum ange
lis virtutis eius in igne flammæ dantis vindictam in eos
qui non nouerunt deum,& in eos qui nõ obaudiunt euã
gelium domini nostri IESV Christi, qui pœnas soluent
in interitum æternũ à facie domini, & gloria virtutis e-
ius.)Quoniam exemplum iusti iudicii dei apparere di-
cit siue in bonos siue in malos,idcirco subsecut9 ait: Si-
quidem iustum apud deum ,vt reddat vnicuiq; secundũ
opera sua. Quid tam iustũ,vt qui in seculo bonos depri
munt,& extorres faciũt persecutionib9, in futuro eadẽ
patiantur quæ faciunt: illi autem vt sint in requie cũ cæ-
teris sanctis,qui de magna tribulatione veniẽtes, regnũ
accipient æternũ in aduentu domini de cælo,cum cœpe
rit venire cũ cælesti exercitu suo, & ministro igne ad dã
dam vindictam in paganos qui ignorant deum patrẽ & es
se IESV Christi,& Iudæos qui dicunt se deum scire, nõ
credunt euangelio Christi,quod dedit illi pater deus vt
traderet seruis suis. Quos omnes præsentia domini, &
gloria maiestatis eius ignis exuret,vt debitas reddãt pœ-
nas interitus in æternũ, semper sentientes,nõ tamen pe-
nitus deficiẽtes, vt ipsa pœna illos quodãmodo generet
semper,quo cõsumãtur. ¶ Cũ venerit clarificari in san
ctis suis,& mirificari in omnibus qui crediderunt ,quia
fidem habuit testimoniũ nostrum super vos in die illa
aduentus domini.)Duplicẽ continet sensum. Aduenie t F
enim punire malos,& glorificare bonos. Ipse enim cla-
rus & mirabilis videbitur in eos qui credũt exemplo &
fide apostolorũ,cum fuerint coronati, testimoniũ red-
dente illis euangelio in die domini . Seuerus autem ap-
parebit incredulis , cũ æternis pœnis coartari cœperint.
Corona enim discipulorum magistri est gloria,& veri-
tas eius incredulorũ est pœna,quia quod prædicabatur
non crediderũt. ¶ In quo & oramus semper pro vobis,
vt vos dignos habeat vocatione sua deus noster, & im-
pleat omni placito bonitatis & opere fidei in virtute, ita
vt clarificetur nomen domini IESV Christi in vobis, &
vos in ipso secũdum gratiam dei & domini IESV Chri-
sti.)Gaudio addit & preces,vt quia deuoti sunt , digne-
tur deus adiuuare eos,vt perficiant opus cœptũ ad clari
tatem domini nostri IESV Christi, vt perseuerãtia disci
pulorum testimonium sit magistri ad gloriam. Authori
tas enim magistri in discipulorum est fiducia, cum se in
accepta gratia faciunt digniores.

CAPVT SECVNDVM.

G ROGAMVS autē vos fratres per aduentū domini nostri IESV Christi,& nostræ cōgregationis in id ipsum,ne facile moueamini à sensu vestro,neq; cōturbemini, neq; per spiritū,neq; p verbū, neq; p epistolā tanq; à nobis missam,quasi instet dies domini.Ne quis vos seducat vllo modo:quoniā nisi venerit defectio primū, & reuelatus fuerit homo ille peccati filius perditionis q ad uersatur & extollitur sup omne quod dicitur deus, aut quod colitur,ita vt i templo dei sedeat ostēdēs seipsum quasi sit deus.)Obsecrat eos ne leuiter & facile de aductu quasi imminētis domini opinionē reciperēt: & talia dat mā data vt etiam si per spiritū aliquis velut propheta fuerit locut9,credi ei nō debeat,neq; sic per tractatum, aut per epistolā nomine forte apostolorum scriptam, assentsum tribuendum. Solent enim tergiuersatores,vt fallāt, sub nomine clari alicuius viri epistolam fingere,vt authoritas nominis possit cōmēdare quod per ipsum recipi nō possit.Hoc ideo,ne ipsa perturbatione dum incauti inuenirētur,possint seduci ad adorandū diabolū qui idcirco hæc iactabit, vt sub Saluatoris nomine apparēs ac fallens sanctos,velit se adorari,vt decipiat credentes in Christū. Sed vt locum aut occasionē fallēdi quam se putat habere,non habeat impudentissimus Satanas,tempus & signa aduētus domini designauit: quia non prius veniet dominus,quam regni Romani defectio fiat,& appareat Antichristus qui interficiet sanctos, reddita Ro-
H manis libertate,sub suo tamen nomine.Sciens enim vēturum dominū ad se comprimendū,nomē eius sibi vsurpabit:& vt regni eius verum esse videatur, attrahet secum qui simul cum eo pereant,ita vt in domo domini in sede sedeat Christi,& ipsum deū se asserat,non filiū dei
Ioan.5. Vnde in euangelio ad Iudæos dominus ait: Ego veni in nomine patris mei,& non me recepistis. si alius venerit in nomine suo,illū accipietis. Quamobrē ex circūcisione aut circumcisum illum venire sperandum est, vt sit Iudeis credendi fiducia illi. Itaq; cum Thessalonicensibus scribit Apostolus,docet omnes in re huiuscemodi cautos esse debere. ❧Non meministis quod me adhuc apud vos agente hæc dicebātur vobis? Et nunc quid detineat scitis,ad hoc vt reueletur ille in suo tempore.) Hoc superesse dicit,vt reueletur ille qui ante dominum venturus est,vt iam speretur & dominus vēturus, quod supra quasi sub velamine factus est,dicens: Nisi prius venerit defectio.quam regni Romani abolitionē superius intelligendam memoraui: vt cum defecerit, & venerit Antichristus,tunc aduētus domini imminere credatur. ¶Nam mysteriū iam operatur iniquitatis tātum, vt qui nunc tenet,teneat,quousq; de medio fiat.) Mysteriū iniquitatis & à Nerone inceptum est, qui zelo idolorū & apostolos interfecit instigante patre suo diabolo,vsque ad Diocletianū,& nouissime Iulianum, qui arte quadā
I & subtilitate cœptam persecutionem implere nō potuit quia desuper concessum non fuerat. His enim ministris vtitur Satanas,vt interim sub turba deorum ad seducēdos homines vnius veri dei manifestatione illudat,quādiu steterit regnum Romanum.hoc est quod dixit:Donec de medio fiat. ¶Et tūc reuelabitur ille iniquus, quē dominus IESVS interficiet spiritu oris sui,& destruet illuminatione præsentiæ suæ.Cuius est aduentus secundum operationem Satanæ in omni potestate & signis & prodigiis mendacii.)Post defectū regni Romani appariturum Antichristum dicit,sicut memoratum est. Nouissimo enim tēpore sciens diabolus imminere sibi interitum,deficiente autem regno Romano, & ille de cælis mittetur deorsum proiectus in terram, sicut dictū est in Apocalypsi Ioannis apostoli,subornabit sibi in quo & per quem signa quędam virtutis permissu iusti dei faciens,se commendet vt adoretur quasi sit deus.Imitabitur enim,vt sicut filius dei diuinitatem suam homo natus vel factus signis ac virtutibus demonstrauit,ita & Satanas in homine apparebit, vt virtutib9 mendacii ostendat se deū,sicut supra dictū est.Reuelatio vero mysterii iniqtatis hæc est.Cū enī apparuerit Antichrist9, cognoscetur ipse esse quasi eorū deus, quos prius nutu eius vt deos coluit vulgus,quorum sit ipse primus,aut summus quod signorū virtutibus faciet credibile. Ideo portenta mendacii dixit,quia hoc se vult credi per signa quod nō est,vt decipiat quos circūuēturus est. Quod sanctis ideo prædictum est,vt sciant quid caueant: ❧In omni fallacia iniquitatis iis qui pereunt, pro eò quòd dilectionem veritatis nō susceperūt ad hoc vt salui fierent.)Iis dicit fallaciā iniquitatis prodigiorū eius proficere, qui perituri sunt. Quia enim veritatis charitatē spreuerunt, per quam saluari potuerant apostolis prædicantibus:traditi sunt diabolo.nolētes enim saluari,deseruntur à deo.

¶Et idcirco mittit illis deus operationē erroris in hoc vt credant mendacio,quatenus iudicētur omnes qui nō crediderunt veritati,sed consenserunt iniquitati.)Operatio erroris est falsis fidem committere,vt qui claritatē luminis diem esse consentire noluerunt, putent tenebras diem dici debere,vt possint propensiori delicto rei facti sine cōtradictione damnari veritatis inimici, fautores autē iniquitatis. ❧Nos verò debemus gratias agere deo semper de vobis fratres dilecti à domino,quia assūpsit vos deus à principio ad salutem in sanctificatione spiritus,& fide veritatis,in quam & vocauit vos per euā gelium nostrum in acquisitionem gloriæ domini nostri IESV Christi.)Hoc loco præscientia dei personat,q scit L omnium mentes ante natiuitatē eorum. Nec enim latet illum qui crediturus sunt.idcirco à principio scit hos fideles fore qui credentes augmentum fidei faciunt, non detrimentum. Sanctificati enim per fidem veritatis euangeliifilii dei acquiruntur ad augmentum gloriæ corporis Christi,sicut in alia epistola ait:Vt crescant,inquit, omnia in incrementum dei. Quicūq; enim deserto diabolo confugiunt ad fidem Christi, augmentum faciunt deo in corpore Christi,qui prius fecerāt detrimentū. ¶Itaq; fratres,state,& tenete traditiones nostras quas didicistis siue per verbū,siue per epistolā nostram.)Vt præscientia dei maneat in salutē illorū,idcirco in traditione euangelii standū ac perseuerandum monet,vt soliciti sint ne desidia & ocio torpentes in operibus dei,non impleant quod cœperunt.Sic enim præscit credere & posse manere,si crebra admonitione pulsentur. ¶Ipse autem dominus noster IESVS Christus,& de9 pater q dilexit nos & dedit consolationē æternam,& spem bonam in gratiam,consoletur corda vestra, & stabiliat in omni opere & verbo bono.)Quoniam pater & filius vna virt9, vnāque diuinitas & substantia est:ideo nō dubitauit primū dominū nostrum IESVM Christū nominare,deinde deū M patrem nostrum,dignatione eius,nō veritate naturę:qui intātum dilexit nos,vt filiū suum daret pro nobis,deum pro hominibus,pro seruis dominū, pro adoptiuis filiū verum:vt mors eius,vita nostra sit: & resurrectio eius, iustificatio nostra.Secūdus autem aduētus eius, requies vitæ nostræ & gloria in æternum,vt ista spes consolatio sit præsentium præsurarum, per quam fundati crescerent in bonis operibus & doctrina.

CAPVT TERTIVM.

QVOD reliquū est fratres orate pro nobis,vt verbū domini currat & clarificetur, sicut & apud vos,& liberemur ab iniquis & nequā hominibus.Non enim omnium est fides.) Decatero orandum hortatur vt dignetur deus doctrinam suam in fatigabili cursu dirigere & trāsfundere per os Apostoli sui in aures audientiū,& vt compesceret & sedaret malorum hominū seditiones qui diffidūt veritati: & loquēdi fiducia crescceret Apostolo ad eius fructū,& cōuersionem multorū. ¶Fidelis autem deus,qui stabiliet vos,& custodiet à malo.) Quoniā deus fidelibus & bonæ vitæ

A hominibus auxilium ſuum non defuturū in neceſsitate promiſit ad cōfirmationē illorū,ii autē tam i fide quām in opere æmuli erant bonorū:idcirco fidelē deum dicit in promiſsis eius,quia prouidentia eius eſset circa eos. ¶Confidimus autē in domino de vobis,quoniā ea quæ præcepimus,& facitis & facietis.) Propter quod mereri illos, vt dei defenſione tutos præſtari cōfideret,idcirco ea quæ illis præcipiebat in nomine domini fieri ab illis & futura eſse nō dubitabat.) ℣ Domin⁹ autē dirigat corda veſtra in dilectione dei,& expectatione Chriſti.)Hoc illis exoptat à deo,qđ nō ambigit poſse præſtari, vt ī dei charitate cor eorū proficeret ad expectādum aduētū domini,vt contēpto ſeculo deſideretur aduentus eius qui ſeculū vicit. ¶Denūciamus vobis fratres in nomine domini noſtri IESV Chriſti ſecernere vos ab omni fratre intēperanter ambulāte,& nō ſecundū traditionē quam acceperunt á nobis.)Quoniā in omni plebe non omnes obediētes ſunt verbo doctrinæ,nō legis,ſed ſuū placitū & conſiliū ſequentes: ppter hoc declinandū ab his præcepit,vt cognoſcant ſemetipſos errare. ¶Ipſi enī ſcitis quēadmodum debeatis imitari nos,quia nō intemperanter viximus apud vos,neq; gratis panē edimus à quoquā ſed in labore & fatigatione nocte dieq; operātes,ad hoc ne graues eſsemus cuiq; veſtrū,non quia nō habuerim⁹ poteſtatē, ſed vt noſmetipſos formā daremus vobis ad imitādos nos.)Non illos dicit ignaros operis & laboris ſui quē ſedulo exitu operabatur,ne pane indigeret alie
B no,vt exemplū daret eis ad imitandū illum . Neq; enim reprehēſibile eſset ſi panē ab his reciperet ad corporis curā,qui animis illorū eſcā ſpiritalē præbebat, quæ etiā corpori immortalitatem cum gloria procuraret. Tunc etenim exerta poteſt eſse libertas ſi ſemetipſum quis vē tris cauſa aut pecuniæ nulli ſubiiciat, ſuo pane cōtētus, maximè quod ad laudē magis proficit,ſi cū liceat, & ſit ſumendi poteſtas,cōtineat.Hic talis prodeſse poteſt audientibus ſe.Reuerētiam enim habebūt rigoris huius:& ea quæ ab hoc mādantur,prætermitti nō poterūt. ¶Nā cū eſsemus apud vos,hoc præcipiebamus vobis qđ,ſi qs non vult operari,nec manducet.)Non ſolū verbis docebat,ſed hortebatur & factis. Idonei enī magiſtri eſt ſi ea quæ verbis docet,operibus expleat.Tunc enim addiſcētes vera eſse ſciunt quæ audiūt,ſi negligi illa non viderit à doctore.Quāuis enim manifeſtè vera eſse non ignorētur qu- docentur:tamen ſi negligi cœperint à magiſtro, difficile proficiēt audientibus.Magis enim opera ſuadēt quām verba . Quamobrē magis præmiis remunerandi ſunt,qui negligentibus magiſtris,de ſolis verbis proficiunt tam in opere quām in ſēſu,Forma enim erat iis qui
C mediocris vel tenuis erant ſubſtātiæ in plebe,vt diſcerēt
Prou. 25. quatenus libertatē ſuam nō amitterēt.Vnde & Salomō, Raro, inquit , inferes pedem ad amicum tuum . ne ſaturatus tui oderit te.Qui enim frequēter ad alienā mensam conuenit, ocio deditus aduletur neceſse eſt paſcēti ſe cum religio noſtra ad libertatē homines aduocet. Ideóq; ſi quis,inquit,manducare ſpernit,ceſset à labore vt quia nullus ſine cibo poteſt viuere, det operam laborandi,vt arbitrio ſuo viuens deū poſsit habere propitiū. ℣ Audiuimus enim quoſdā ambulare inter vos intēperanter,nihil operantes ſed curioſe agentes.) Qui ocioſi eſse deſiderāt,id agūt quatenus occaſio naſcatur quā intoitū ſuum deſiderabilē faciāt domibus diuitū,ambulātes geſta & opiniones verborū ſubtiliter colligunt,ſciētes quid de quo velint audire,vt libēter & requiſiti paſcantur. Quod factū valde abhorret diſciplina dominica.Horū enim vēter,deus eſt,qui fœda cura neceſsaria prouident. ¶ His igitur huiuſcemodi denunciamus & exhortamur in domino IESV Chriſto, vt cū quiete operantes ſuum panem manducent.)Vt eis facilius ſuadeat interpoſito nomine domini IESV Chriſti exhortatur eos,vt obaudiāt quid eis ſit vtile . ¶Vos autem fratres, nolite deficere in benefaciendo .Quod ſi quis non obaudit verbo noſtro per epiſtolā,hunc notate, & nolite eā D eo cōuerſari,vt reuerētia cōfundatur:Non velut inimicum exiſtimetis,ſed monete conſiliis vt fratrē.)Propter quod ſuperius vnumquēq; ſuum panem manducare debere præcepit:ne forte quidā illorum occaſionē parcitatis & ihumanitatis captarēt,ideo ſtatim ſubiecit:Vos autem,inquit,fratres,nolite defatigari benefacientes.Neq; enim in reprehenſionē venit qui humanus in largiendo eſt,ſed hic qui cū poſsit laborem ferre,in ocio vult vitā agere.Quē ſi epiſtolæ authoritas non corrigit,notandū hunc,nec conuerſandū cum eo præcipit,vt cōfuſus qui ab omnibus euitatur,ſubiiceret ſe præceptis apoſtoli. Quod tamē ſine iracūdia & cōtumelia vult fieri, vt patienter declinetur ab eo:ita tamen, vt ſi res attulerit loqui cum eo, monēdum illū vt patiatur ſe corripi , nec vltra præcepta apoſtoli contēnenda:familiaritatē quoq; tamdiu cum eo nō habere,quādiu obaudiens fiat. Nam ſi ad iracūdiam cōtumeliis laceſsatur,peior ſe fiet. Incitatur enim ad contentionē,& incipiet erratū ſuū velle defendere,poſt autem erubeſcere emēdare ſe : ne quod prius excuſabat,poſtea fateri videatur. ¶Ipſe autē deus pacis det vobis pacē ſemper in omni loco. Domin⁹ cū omnibus vobis ſemper.)Quod ſuū eſt,bono voto illos proſequitur quaſi chariſsimos filios,optans ſemper cū illis pacem manere,quæ eſt dux ad vitā æternā .Cū his enim dominus ſe eſse promiſit qui fuerint pacifici, ¶Ipſa ſalutatio mea manu Pauli,quod eſt ſignum in omni epiſtola, ita ſcribo.)Propter interpolas & adulteratores ſcripturarum,ſemper ſe manu ſua ī omni epiſtola ſua ſalutationem ſubſcribere teſtatur,vt ſub nomine ei⁹ epiſtola ac E
cepto ferri non poſsit quæ non fuerit manu eius ſubſcripta. ¶Gratia domini noſtri IESV Chriſti cum omnibus vobis.Amen .)Hæc ſalutatio manu Apoſtoli conſcripta eſt,qua gratiam domini noſtri IESV Chriſti optat eſse cum eis.Amen.

Diui Ambroſii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENT. IN EPISTOLAM BEATI PAVLI AD TIMOTHEVM I.

PRAEFATIO.

TIMOTHEVS filius fuit mulieris Iudæę fidelis,patre Græco,cui⁹ cauſa paruulus circūcidi non potuit. Qui ſtudio matris ſuæ ſacras literas didicit,quibus operā dans bonam ſibi vitā inſtituit.Hunc Apoſtolus cū F
voluiſset aſsumere,ſciens idoneū fore diſpēſatorē euāgelicæ veritatis,cauſa Iudæorū cōpulſus eſt circūcidere eum inſtātibus eis , vt q matre Iudæa natus eſset,incircūciſus aſsumi nō deberet ad magiſteriū propter teſtimonium generis.Hūc ergo iam creatum epiſcopū inſtruit per epiſtolam quomodo deberet eccleſiam ordinare,

CAPVT PRIMVM.

PAVLVS Apoſtolus Chriſti IESV ſecundum imperium dei & Saluatoris noſtri Chriſti IESV,ſpei noſtrę. Timotheo germano filio in fide,gratia,miſericordia,pax à deo patre, & Chriſto IESV domio noſtro.) Patris & filii imperio apoſtolum ſe factum oſtendit , vt in deo patre ſalutē , & Chriſto filio eius ſpē prædicaret vt quia nemo negat ſalutem eſse in deo,nec quiſquām du-

G bitaret ſpem eſse in Christo IESV, quem à mortuis excitatum exẽplum hui⁹ ſpei dediſse cognoſceret. Hoc modo ſcribit Timotheo, vt ſecurus eſset de ſua ordinatione, quia imperio patris & filii electus eſset ad docẽdum. Quẽ verum filiũ appellat, ſed in fide, ſicut dicit ad Co-
1.Cor.4. rinthios: In Christo enim IESV, inquit, per euangelium ego vos genui. Hæc vera & firma generatio eſt, quæ neſcit occaſum, neſcit morbos & peſtilẽtiam, & quæ ignorat famem & ſitim. Dicit autem in regno dei nullius egere, quia futura eſt dono dei immortalitas gloriosa in regno dei & Chriſti, quorũ gratiam & miſericordiã & pacem exoptat cum iſto manere.) Sicut rogaui te ſubre manere Epheſi cũ irem in Macedoniã, vt denuncies quibuſdam ne aliter doceãt, neq; intẽdant fabulis & genealogiis infinitis, quæ quæſtiones præſtant magis quàm ædificationem dei, quæ eſt in fide.) Filius à patre rogari non debuit, ſed propter charitatis affectum, & vt illi formã humilitatis oſtẽderent, obſecrat epiſcopus coepiſcopũ ſuum ne pateretur Iudæos aliter populũ q̃ ab apoſtolo tradebatur docere, ne oblectarẽtur fabulis quas narrare cõſueti ſunt Iudæi de generatione ſuarum originum de Abrahã & Iſaac & cæteris patriarchis, & de circũciſiõe & iis quæ poſtea tradita ſunt à Moyſe: ne circunueniretur ad hæc colenda quæ carnaliter data fuerant. Quid enim opus eſt, generationum, quas conſtat eſset infinitas per traducem, facere mẽtionem, & quid & quaten⁹ factũ eſt ſub vnoquoq; eorũ, & nõ potius compẽdio per fidẽ ſalutẽ quærere: Inde enim quæſtiones oriuntur, cũ quid
H & quando, & quomodo, & quare factũ eſt, tractatur: quæres impedit ſalutẽ. ¶ Finis autẽ præcepti eſt charitas de corde puro, & conſciẽtia bona, & fide nõ ſimulata: à quibus quidam errantes cõuerſi ſunt in vaniloquiũ, volentes eſse legis doctores, non intelligẽtes neq; quæ dicunt, neq; de quibus affirmãt.) Quoniã omniũ maior eſt charitas, hanc finẽ eſse dixit, id eſt perfectionis conſummationem omnium præceptorũ, ſi tamen ex corde puro ſit & bona conſcientia. Vera enim charitas non poteſt malam vitã habere, nec ſimulatã fidem habere, in qbus omnis lex impletur & prophetæ. Quidã autẽ Iudæorũ myſterium legis ignorantes & prophetarum, quia vſq; ad Chriſtũ ſeruãda ſunt tradita, errauerũt, putantes prædicato Chriſto & legem factorũ in Neomeniis & circunciſione & eſcis diſcernẽdis ſeruari debere. Idcirco inuaniloquium dicit eos cõuerſos, quia volebãt docere quæ ignorabãt. Scimus autẽ quia bona eſt lex ſi quis ea legitime vtatur, certũ habẽs hoc, quod iuſto lex nõ eſt poſita, iniuſtis verò & inobſequẽtibus, impiis & peccatoribus, ſceleſtis & prophanis, patricidis & matricidis & fornicatoribus, homicidis, maſculorũ concubitoribus, plagiariis, mẽdacibus, periuris, & ſi quid aliud ſanæ doctrinæ aduerſatur quæ eſt ſecundũ euangelium gloriæ beati dei, quod creditũ eſt mihi.) Bonam eſse legem quę per
I Moyſen data eſt, nõ negat, ita tamẽ, vt ſenſus eius ſciatur & quomodo data eſt accipiatur. Hic enim ſcit legem, & qua cauſa data ſit, qui prædicato Chriſto deſerit illam ex parte qua lex factorũ appellatur: circa dilectionem autẽ dei vtatur ea, aſſerẽs & affirmans quæ à Saluatore dicta ſunt in lege & prophetis. Hic enim legitimè vtitur lege, qui poteſt diſcernere ea quæ ad tempus data ſunt ab iis quæ perpetua ſunt: & quæ ad Chriſti pertinent ſacramẽtum, ſeruari iam in futurum nõ oportere, quaſi ventur⁹ credatur qui iã venit. Si enim omnia locis ſuis accipiantur, bona ſunt: ſi quo minus, mala erunt aſſerẽti peruerſe. Peccare eſt enim vnaquæq; minime locis ſuis exponere Præterea quia iuſtis lege non opus eſt, id eſt iis qui accepta remiſsione peccatorum iuſtificati ſunt, ne iam viuant ſub lege, à qua liberati ſunt dono dei per fidẽ Chriſti, vt decætero ſeruata lege naturæ, quæ creatoris cognitionem recepit, & non peccari hortatur: iudicii diem expectent, in quo iuſti remunerãdi ſunt, cuſtodiẽtes legem naturalem: quam ſi humanum genus ducem habuiſset,

lex in literis per Moyſen data non eſset. Sed quia cõtẽ K
ptui ducta eſt quaſi nullius eſset authoritatis, ſcriptura firmata eſt, vt ſciretur quod ſeruãda eſset & propter tẽpus præſens, & quia requiſiturus eſt in futurũ qui illam firmauit, à quibus neglecta, & à quib⁹ ſeruata eſt. Itaque nõ ſolũ propter malos actus & vitia corporis legẽ datã dicit, ſed & propter perfidiã qua ſpernebãt creatorẽ, vt bene viuere addiſcerẽt, & gratias agerẽt cõditori. ¶ Et gratias ago ei qui me cõfortauit Chriſto IESV domino noſtro, quod fidelẽ me exiſtimauit, ponẽs in miniſteriũ qui prius erã blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus: ſed miſericordiã conſecutus ſum, quia ignorãs feci nondũ credens. Superabundauit autẽ gratia domini noſtri cum fide & dilectione quę eſt in Chriſto IESV.) Propter quod omnis incredulus infirmitatẽ animi patitur, conſtrictus carnali ratione ne credat ſpiritali: circo ſe Chriſto gratias dicit agere, quia apparẽtia maieſtatis ſuę imbecillitatẽ mentis ſuæ roborauit: quia impoſsibile putabat eſse quod de domini poteſtate & gemina natiuitate & reſurrectione & ſpe prædicabatur. Confirmatus autem talis viſus eſt qui dignus eſset ac poſsit eſse diſpenſator ſacramẽti dominici, vt ea vera per legem firmaret quæ prius amore legis incredibilia iudicabat, & in perſecutionibus gauderet quas prius quaſi iuſte credẽtibus inferebat: dolens quia fecerat: lætus quia patiebatur. Tãtam enim ſpem didicerat in eo quẽ antè negabat, vt plus
L gauderet in patiendo, quàm prius exultauerat in pſequẽdo. Non enim malitia hoc agebat, ſed errore, cui facile poteſt, çũ reſipiſcit ignoſci. Qui autẽ ſcit vera eſse quæ negat, hic non errore hoc agit, ſed maleuolentia. huius incurabile vulnus eſt. Inuidia enim compellitur falſum appellare quod ſcit verum. ¶ Humanus ſermo, & omni acceptione dignus, quia Chriſtus IESVS venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere: quorũ primus ſum ego. Sed ideo miſericordiã cõſecutus ſum, vt in me oſtẽderet Chriſtus IESVS omnẽ magnanimitatem & patientiam ad exemplum eorũ qui crediturí ſunt illi in vitam ęternã.) Quid tam gratũ, tamq; iucundũ q̃ peccatorib⁹ indulgentiã prædicare? Quis eni ſine peccato eſt, vt hoc munus nõ cum omni gratiarũ actione ſuſcipiat, deũ autohrem huius præferẽs, & collaudans in Chriſto? Qui vt hominẽ peccatis ablueret, de cæleſtib⁹ ad terrena deſcẽdens carnẽ peccati accepit: terrenis ſe admiſcuit, vt eum cæleſtẽ efficeret. Mori ſe paſsus eſt, vt illũ morte erutum paradiſo redderet immortalẽ. Quis hæc beneficia non in infinitũ extollat, quæ deus præſtitit homini, dominus ſeruo, cõditor creaturæ: vt plus eſset adhuc in beneficiis humanis, q̃ cum fecit quę non erãt poſteaq̃ fecit? Et enim derelictus ab his & cõtẽptus, & cõtumelijs appetitus, ad
M dit ad beneficia nõ requiſitus, vt gratior eſset, & plus prę ferendus dum reparat, quàm cum fecit: vt oſtẽderet vnũ ſe eſse qui hæc omnia poſsit. Igitur ſic Chriſtus pręſidiũ tulit homini, vt puritatẽ ſuam nõ violaret nec amitteret poteſtatẽ. Hominem enim ſe naſci volnit, pro certo habens carnis cõtactu minime ſe violari. Cõuerſationi humanæ ſe miſcuit, ſciens peccatis ſe corrũpi non poſse. Occidi ſe paſsus eſt, non neſcius mortem ſibi dominari non poſse, ſed eã ſua opprimere poteſtate. Hæc ergo geſ ſit, vt omnia ſe poſse doceret. Humilitas enim iſta nõ ad diminutionem eius proficit, ſed ab gloriam: & non ſolũ eius, verum etiam in ipſum credentium. Dignitas eſt enim ſeruum eſse potentis. Cum ante apoſtolum multi vtiq; credidiſsent Iudæorũ ex iis qui dominũ occiderũt, Apoſtolus tamẽ vt ſe humiliet adhuc dolẽs de ſua incredulitate, primum ſe omnium peccãtium vocat. Quoniã enim præ cæteris ſacramento ſe imbuit Saluatoris, propius ad cognoſcendam magnificentiam eius accedens, accuſat ſe magis, qui tantum boni tarde agnouit, nec vltrò, ſed miſericordia eius quẽ prius vt hominẽ mortuũ æſtimabat. Hæc accuſatio eius eſt, laus vero Saluatoris, qui ad exemplum cęterorum credentium perſequen

Atem se vocauit ad gratiã, vt per patientiam suam & magnanimitatem in eo ostenderet cæteris, qui inimico tam beneuolus extitit, qualis esset futur⁹ ad se decurrẽtib⁹. ¶ Regi autẽ seculorũ immortali, inuisibili, soli deo honor & gloria in secula seculorũ, amen.) Hæc ad dei patris personam pertinẽt, quem immortalẽ ideo solum & inuisibilem appellat, quia omnis immortalitas ab ipso est, vt ipsi soli magis competat in veritate, quia quisquis immortalis est, nõ à se hãc habet, sed ab illo. Simili mo-
Marci.10 do & in euãgelio legitur domino dicẽte: Quia nemo est
Mat.12. inquit bonus nisi vnus deus. Et iterum ipse dicit: Bonus homo de bono thesauro profert bona. Nemo tamẽ nisi vnus deus bonus est, quia ipse fons bonitatis est, ex quo cæteri potantur vt boni sint. Ipse est & inuisibilis solus deus, quia nulli vnquã visus est. Omnia enim agit per filium, quem idcirco visum dicimus, vt licet aliter quàm est apparuisset, tamen illum significemus. Honorificentiam ergo & gloriam deo patri in veritate pronunciat, cuius pietate & prouidentia Christus liberauit peccatores ex morte. ¶ Hoc præceptum commẽdo tibi fili Timothee, secundum præcedentes super te prophetias, vt milites in illis bonã militiam, habens fidẽ & bonam cõscientiã, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt, ex quibus sunt Hymenæus & Alexãder, quos tradidi Satanæ, vt discant non blasphemare.) Postquàm dei patris & Christi filii eius quę & quanta beneficia sint circa peccatores homines memorauit, qui cũ essent puB niendi, non solum ignouit eis, sed & iustificauit, & in filios sibi adoptauit, quo ordine populũ disciplina ecclesiastica imbueret in subiectis ostendit, commonens vt memor electionis suæ sanctus Timotheus id ad quod prędestinatus est, impleat. Prędestinatus est enim quãdo ad hoc ab Apostolo assumpt⁹ est, vt ordinaretur dign⁹ iudicatus futurus episcopus, vt impleret militiã euangelicam in fide, & pura conscientia. Qui enim fideliter docet, non potest malam habere cõscientiam. Tunc enim fidem exhibet prædicationi, si se abstineat à contrariis omnibus, quia exemplo bonorũ operũ multos lacessit ad credulitatem, fidentes de spe prædicationis. Nam qui fidem spernit: proculdubio malæ est conscientię. Aut enim hypocritę prædicatur, aut apertus blasphemus, sicut erant Hymenæus & Alexander, qui deserentes fidẽ naufragi facti sunt, id est nudi veritate, aut priuati vita. Quid est enim veritas nisi vita? Quos tradidisse se dicit Satanæ, vt emẽdarentur causa blasphemiæ. Traditio au
C tem hæc est, quia cõmotus Apostolus blasphemiis eorũ sententiam protulit in eos, Diabolus autẽ qui ad hoc paratus est, vt auersos à deo accipiat in potestatem: audita sententia corripit eos, vt intelligerent hac causa se pœnis astringi, qui blasphemauerant. Hinc est vnde in euã-
Ioan.5. gelio dictum est inter cætera: Iam noli peccare, ne quid tibi deterius contingat. ostendens causa peccati aliquãdo infirmitates inferri corporibus. Et quia ministro diaLuc.13. bolo fiunt, declarauit dominus dicens inter multa: Hæc autem cũ sit filia Abrahæ, quã alligauerat Satanas decẽ & octo annis, non oportuit solui à vinculo die sabbati?

CAPVT SECVNDVM.

EXHORTARE ergo primũ omnium fieri deprecationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnib⁹ hominib⁹, pro regibus, & pro omnibus q in sublimiori loco positi sunt, vt placitam & quietam vitam degamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum & acceptũ est corã Saluatore nostro deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire.) Hęc regula ecclesiastica est tradita à magistro gentiũ, qua vtũtur sacerdotes nostri vt pro omnibus supplicent: deprecantes pro regibus huius seculi vt subiectas habeãt gentes, vt in pace positi, in tranquillitate mẽtis & quiete deo domino seruire possimus. Orãtes etiã pro iis quibus sublimis potestas est credita, vt in iustitia & veritate gubernent rempublicã, suppeditante rerũ abundantia, vt amota perturbatione seditionis, succedat lætitia. Panis enim Psal.103. confirmat cor, & vinũ lætificat mentem. Postulantes verò pro iis qui in necessitate varia sunt, vt eruti & liberati, deum collaudent incolumitatis authorem. Referẽtes quoq; gratiarum actiones pro iis quæ nobis quotidie dei prouidentia præstantur ad vitam, vt in his omnibus pater collaudetur deus, ex quo sunt omnia & filius eius, p quem sunt omnia. vt sopitis omnibus quæ huic imperio infesta & inimica sunt, in affectu pietatis & castitatis deo seruire possimus. Perturbatio enim & captiuitas nec pietatem seruat, nec castitatem. Vnde enim pius qui nudus est? & vnde castitas, vbi potestatis suæ non est? Vt hęc ergo seruari possint, qes necessaria est, vt placita deo reddantur obsequia, qui omnes homines saluos vult fieri, & cognoscere veritatem. Hæc est, inquit, vita æterna, vt cognoscant te solum & verum deum, & quem misisti IESVM Christum. Si deus, vtiq; qui omnipotẽs dicitur omnes homines saluos vult fieri: cur non impletur eius voluntas? Sed in omni locutione sensus est, conditio latet. Vnde dicit Petrus apostol⁹: Omnis scriptura indiget interpretatione. Vult enim deus omnes saluos fieri, sed si 2.Petri.1. accedant ad eum. Non enim sic vult, vt nolentes saluentur: sed vult illos saluari, si & ipsi velint. Namvtiq; qui legem omnibus dedit, nullum excepit à salute. Nunquid non medicus idcirco proponit in publico, vt omnes se E ostendat velle saluare: si tamen ab ægris requiratur? Nõ est enim vera salus si nolenti tribuatur, nec gaudere potest in percepta salute qui inuitus, si tamẽ fieri potest, accepit medicinam: vt non dicam quia medicinæ effectum habere non potest, nisi ad illam æger animum commodauerit, quia hæc medicina non est corporalis, sed spiritalis, quæ neq; dubiis proficit, neq; inuidis. Fides est enim quæ dat salutẽ: quam nisi mens tota susceperit voluntate, non solum nihil proderit, sed & oberit. Fidei etenim gratia hanc habet potestatem, vt deuotis sibi diuinam infundat medelam, indeuotis verò conferat morbum per quem totus homo intereat. ¶ Vnus enim deus, vnus & mediator dei & hominũ, homo Christus IESVS.) Dei & Christi vnam significat esse volũtatem in saluandi hominibus: Vnde deum patrem, quia ab ipso est omnis authoritas, vnum esse fatetur, & vnum mediatorem dei & hominum Christum IESVM. Missus enim à patre factus arbiter reconciliauit deum & homines, reformando eos ad agnitionem eius. Quia enim vnus est pater & filius, non persona, sed indifferenti natura: vt arbiter esset dei F & hominum, filius dei assumpta carne homo natus est, vt mediator dei & hominum homo esset Christ⁹ IESVS id est non sine diuinitate, quia in deo homo erat, & deus in homine: & vt ex vtroq; esset mediator, & vtrunq; recõciliaret, in se primum hoc fecit. Non enim poterat vnitatem dei custodiens, mediator dei & hominũ vocari, qua si alius esset deus qui dissidẽtem hominem à deo in gratiam reuocaret: sed homo qui legem datam non prętereret, factus est arbiter inter eum qui peccauit, & inter illum qui peccare ignorat, vt hic ignosceret, & homo de cætero in dei fide maneret. ¶ Qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus. Cuius testimonium temporibus suis datum est, in quo positus sum ego prædicator & apostolus, veritatem dico, non mentior, magister gẽtium in fide & veritate.) Quoniam homo reconciliatus iam deo, obnoxius erat morti infernæ, ne ad deum cui reconciliatus erat, posset ascendere: saluator vt arbitriũ suũ ad effectũ perduceret, mori se passus est contra ius, vt descẽdens ad inferos mortem de impietate quam in eo gesserat, dãnaret, auferens ei quos tenebat, vt decætero quisquis signum eius haberet, ab ea teneri nõ posset. Cuius rei testimoniũ tempore quo resurrexit, ostendit. Destructio enim mortis, resurrectio mortuorũ est. Quã

G spē missus est hic Apostol⁹ gētibus prædicare, vt ab eo discerent quæ spes esset in Christo. Hic enim datus est magister, vt fidem doceret & veritatem. ¶ Volo itaque orare viros in omni loco, leuantes sanctas manus sine ira & disceptatione.) Pacificū animum in oratione esse debere, vt ad effectum deducatur oratio. Sanctæ enim manus sunt, quando cor mundum est. Sic tamen in omni loco orandum præcipit, vt competens locus intelligatur, non vtique importuno aut sordido loco: quippe cū prohibeat dominus vulgo orare: sed hoc monet, ne in sola ecclesia putarent orandū. ¶ Similiter & mulieres in habitu ornato cum verecundia & pudicitia, ornantes semetipsas non tortis crinib⁹, aut auro, aut margaritis, aut veste preciosa: sed (qđ decet mulieres) professentes pietatem per opera bona.) Humili habitu mulieres orare debere, non in iactantia. Qui enim vult audiri, inclinare se debet, amota à se pompa, vt misericordiam dei prouocet. Habitus enim superbus nec impetrat, nec recta de se facit credi. Quis enī prudentium iactanter ornatam mulierem non horreat? Quantò magis author deus, qui corpus à se liberum factum, obligatum metallis videt? Nam humilis habitus bonæ professioni congruit, vt possit non aliud æstimari, quā cernitur. Quæ autem in domo dei cum pompa se mauult videri, non vtique propter deum, sed propter homines consequitur quod vult, vt glorioſa videatur. nihil consecutura à deo nisi maculam. Quanto enim hominibus
H splendida videtur, tantò magis despicitur à deo. ¶ Mulier in silentio discat, in omni subiectione. Docere autē mulieri non permittitur, neque dominari viro, sed esse in silentio.) Non solum habitum humilem habere debere mulierem, verumetiam authoritatem ei denegādā & subiiciendam præcipit viro, vt tam habitu quā obsequiis sub ptāte sit viri, ex quo trahit originē. ¶ Adā enim prim⁹ creat⁹ est, deinde Eua: & Adā nō est seductus mulier autem seducta facta est in præuaricationem. Salua autem erit per filiorum generationem, si tamen in fide manserint & in dilectione & sanctimonia cū pudicitia.) Præfert virum mulieri propter quod primus creatus est: vt inferior sit mulier, quia post virum & ex viro creata est. Adiicit aliud, quia diabolus non virum seduxit, sed mulierem. Vir autem per mulierem deceptus est: ac per hoc nulla illi cōcedenda audacia est, sed esse debet in humilitate: quia per illam mors intrauit in mundum. Salua autem erit, inquit, per filiorum generationem, si tamen in fide manserint & charitate & pura vita. Hos enim filios dicit qui regenerantur per fidem Christi: quia si in generatione sua perseuerauerint, cum his liberabitur resurgens ex mortuis. non quo ab illis liberabitur, sed per illorum generationem, cum credunt
I qui destinati sunt in vitam æternā, peruenitur ad resurrectionem ex mortuis, & fiet salua credētibus illis, & vitam castam agentibus. Tandiu enim resurrectio suspēsa est, quandiu omnes credāt prædestinati ad salutem.

CAPVT TERTIVM

HVMANVS sermo est. Si quis episcopatum desiderat, bonū opus desiderat.) Quoniā episcopum bonæ vitę esset oportet: idcirco qui episcopatum cupit, bonū opus desiderat. Hoc enim cupiens, bonam vitam appetere videtur, si tamen nō ab iis declinet quæ in subiectis habentur, ne ambitione & desiderio pecuniæ hoc egisse videatur. Oportet ergo episcopū irreprehēsibilē esse.) Qualis episcopus debeat esse describit, vt nemo episcopatū appetat, nisi fuerit fidus, q ab oīb⁹ cōtrariis abstinere se pōt, vt nō idignus sit sua ,pfessiōe. Vnius vxoris virū.) Quanuis secūdā numero vxorē nō sit habere prohibitū: vt tamen quis dignus ad episcopatū sit, etiam licita debet spernere propter sublimitatem ipsius ordinis: quia cæteris melior debet esse qui cupidus est sedis illius. ¶ Sobrium, pudicum, ornatū, hospitalē, do- K
cibilem, non obnoxiū vino, non verberatorē, sed modestum, non litigiosum, nō asperum, domū suam bene regentem, filios habētem subditos cum omni charitate.) Talem hominē qui hæc custodiat quæ enumerat bona, creari dicit debere episcopū. Hæc enim signa sunt dignitatis episcopalis. Si autē quis potiora sectatus, & corpus & animam suam deo dicauerit ne se copulet matrimonio, tanto magis dignus fiet. Ideo enim inferiorem posuit, vt de potiore nemo dubitaret, ¶ Si quis autem domui suę præesse nescit, quomodo ecclesiæ diligētiam habebit?) Manifestum est, quia tunc potest idoneus rector futurus probari, si prius domum suam recte gubernauerit. Qui enim in minimis fidelis est, & in magnis fidelis
Luc.a. est. ¶ Non Neophytum, ne in superbiā elatus in iudiciū incidat diaboli.) Verū est, quia rudis in fide solet extolli superbia, maximè si accipiat ordinem. Nouitate enim & potestate inflatur arbitrans se præ cæteris digniorem. Videns enim primo anno natiuitatis collatum in se honorem, putat non magis ad suum, sed ad aliorum profectum se vocatum, quasi beneficiū religioni det magis q̄ accipiat ab ea per quam rem elatus incurrit laqueū diaboli. Inuēta enim occasione superbiæ illius satanas præcipitat eum. Idcóq; in Salomone legitur: Superbis deus
L resistit. Vnde & in alia epistola idem Apostolus ait: Qui se putat esse aliquid, seipsum seducit. Et dominus, Qui Gal.6.
se, inquit, exaltauerit, humiliabitur. ¶ Oportet autē eū Luc.14.
& testimoniū habere bonum ab iis qui foris sunt.) Sensum dominicum secutus ait: Oportet futurum episcopū testimonium bonū habere ab extraneis: quia qui in minimis fidelis est, & in magnis, sicut dicit dominus. Si in alieno mammona fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis? vt hic qui in mundanis rebus & cōuersatione humana fidelis minime inuenitur, dubium non sit quia & in diuinis rebus idoneus non erit. Si autem hominibus fidem exhibuerit, multo magis deo. ¶ Ne in opprobrium incidat, & laqueū diaboli.) Si timorem dei ante oculos non habuerit episcopus, tēpori magis se cōmendans: hunc quasi infidelem & pseudo prophetā deserit deus, & difformis videbitur omnibus & maculosus quia aliter facit quàm prædicat, verbis suis ipse se accusans, quia deputatus est gregi Satanæ. Tunc enim vera se probat prædicare, si ea conetur & gerere. Magna ergo cura eligēdus est qui domum dei regendam accipiat. Si enim terrestrium rerū dispensatores idonei quærendi sunt. quanto magis cælestiū? ¶ Diaconos pari modo pudicos, non bilingues, nō vino multo deditos, non turpibus lucris vacantes, habētes mysterium fidei in conscientia pura: & hi autem probentur primū, & sic ministrent
M sine crimine.) Qui tanta cura diaconos eligēdos præcipit, quos cōstet ministros esse sacerdotū: quales vult esse episcopos, nisi, sicut ipse ait, irreprehensibiles? Negocia tamen publica, turpia, vilia lucra non habētes. Scit enim ideo negociari. vt capiant lucra, nec aliud profitetur q̄ gerit. Turpia autem lucra hæc dicit esse, si sub pia professione quæstibus studeatur. Turpis enim deprehenditur cum se purum ostētat. Post episcopū tamē diaconatus ordinationem subiecit. Quare? nisi quia episcopi & presbyteri vna ordinatio est. vterq; enī sacerdos est. Sed episcopus primus est, vt omnis episcopus presbyter sit, non tamen omnis presbyter episcopus. Hic enim episcopus est qui inter presbyteros primus est. Deniq; Timotheum presbyterum ordinatum significat: sed quia ante se alterū nō habebat, episcopus erat. Vnde & quēadmodum episcopum ordinet, ostendit. Neq; enim fas erat aut licebat vt inferior ordinaret maiorem. Nemo enim tribuit quod non accepit. ¶ Mulieres similiter pudicas, nō studentes discordiæ, sed sobrias, fideles in omnibus.) Quia sanctum præcepit creari episcopum, adæque & diaconum: nō vtiq; disparem vult esse plebem: quippe cum dicat dominus: Sancti estote, quia & ego Leuit.19.

A inquit,ſexaginta annorũ,quæ fuerit vni⁹viri vxor.Nõ quo ſenectus ſola viduã faciat,ſed quo viduitatis meri ta,ſtipẽdia ſenectutis ſint.Nã vtiq; illa pręclarior,quę caloré adoleſcẽtiæ,& iunioris feruęſcentẽ edomat ętatis ardorem,nec mariti gratiã, nec vberiora liberorũ oblectamenta deſiderans,q̃, quæ efœta iam corpore. frigida ſenectute,matura æui, nec calere voluptatibus poteſt,nec ſperare de partu. Neq; vero ſiqua in ſecundas nuptias inciderit,(quas vtiq; apoſtolica præcepta non damnãt)quaſi fructu pudoris amiſſo, ſi rurſus ſoluta fuerit viro,ab affectu viduitatis arcetur.Habebit illa quidem vel ſeræ meritũ cæſtitatis, ſed ꝓbatior erit quę alterius nõ fuerit experta coniugium.In illa enim eminet ſtudium caſtitatis,huic aut ſenectus,aut pudor modum videtur feciſſe nubendi. Nec ſola tamen caſtitas corporis viduæ fortitudo eſt,ſed magna & vberrima diſciplina virtutis,quæ in operibus bonis teſtimonium habeat,ſi filios educauerit,ſi hoſpitio receperit, ſi ſanctorũ pedes lauerit,ſi tribulationẽ patiẽtibus ſub miniſtrauerit,ſi poſtremo omne op⁹ bonũ fuerit ſub ſecuta. Vides q̃ multas virtutũ comprehẽderit diſci-
B plinas:Primo pietatis officium: Secundo hoſpitalitatis ſtudium,& humilitatis obſequium. Tertio miſericordiæ miniſterium,liberalitatiſq; ſubſidium:ad ſummam,omnis executionẽ boni operis flagitauit.Et ideo adoleſcentiores deuitandas putat, eo quod non valeãt tantæ opera implere virtutis. Etenim vicina eſt lapſibus adoleſcentia,quia variarum æſtus cupiditatũ,feruorem calentis inflammat ætatis. Boniq; doctoris eſt materiam arcere peccati. Prima enim inſtitutionis eſt diſciplina,culpã auertere:ſecunda,virtutẽ infundere. Tamen cum ſciuerit apoſtolus Annam illam ab adoleſcentia octogenariã viduam dominicorũ operũ extitiſſe prænũciam:non puto quod iuniores reuocãdas putarit á viduitatis affectu, maxime cũ dixerit: Melius
1. Cor. 7. eſt nubere quam vri. Nam vtiq; pro remedio nuptias ſuaſit,vt peritura ſanetur,nõ pro electione pręſcripſit caſta & continẽs quid ſequatur. Aliud eſt enim ſubuenire labenti,aliud ſuadere virtuti.Et quid de humanis iudicijs loquar,cum diuinis iudicijs in nullo grau⁹ Iudæi dominũ læſiſſe prodantur, q̃ quod viduæ gratiam minorúmq; iura violarent? Hæc propheticis cauſa vocibus conclamatur, quæ meritum Iudæis rẽfectionis inuexerit. Hæc ſola cauſa delicti inuidiam mitigatura memoratur,ſi honoretur vidua in honoribus,æqui iu-
Eſaiæ. 1. ſtitia iudicij deferatur.Sic enim habes:Iudicate pupillo,& iuſtificate viduam,& venite diſputemus,dicit do
Pſal. 145. minus. Et alibi:Pupillum & viduã ſuſcipiet. Et alibi:
Pſal.131. Viduam eius benedicens benedicam. In quo eccleſiæ quoq; figura prætexitur. Videtis igitur ſanctę viduæ
C nequaq̃ lubricomunus ſtudio deſerendũ,quod diuinæ benedictionis ſubſidijs honoratur.Quid vero illud,vt
3.Reg 17. ad ſuperiora redeamus,quod cũ in omni terra eſset fames maxima,viduæ tamen deo cura nõ defuit, atq; alendam eã propheta directus eſt?In quo cũ me admoneat domin⁹ quod in veritate dicturus ſit ad myſteriũ videtur ſolicitare aures. Quid enim verius Chriſti & eccleſiæ poteſt eſse myſterio? Non igitur ocioſe inter multas viduas vna pręfertur. Quæ enim talis,ad quam tantus propheta,qui ad cęlum raptus eſt,dirigatur,eo pręſertim tempore quo clauſum eſt cęlum annis trib⁹ & menſibus ſex, cum facta eſset fames magna in omni terra? Vbiq; ergo fames erat, & adhuc tamen hæc vidua non egebat. Qui ſunt hi tres anni? Forte illi quibus dominus venit in terras,& fructum in ficulnea in-
Lucæ. 13. uenire non potuit:iuxta quod ſcriptum eſt: Ecce anni tres ſunt ex quo veni quærens fructũ in ficulnea hac,& nõ inuenio. Hæc eſt profecto vidua illa de qua dictum
Eſaiæ.54. eſt:Lætare ſterilis quę nõ parturis,erumpe & exclama quæ non parturis,quoniam multi filij deſertæ magis q̃ eius quę habet virum.Et bene vidua, cui benedicitur D
Ignominię & viduitatis tuæ non eris memor,quia ego Eſaiæ.54.
dominus qui facio te.Et fortaſse ideo vidua,quæ amiſit quidem virum ſecundum corporis paſsionẽ,ſed in die iudicij filium hominis quem amiſiſse viſa eſt, recepturа. Tempus enim breue,inquit,dereliqui te,vt gloriоſius ſcilicet fidẽ relicta ſeruares.Habẽt itaq; omnes quod imitentur exẽplum,virgines,nuptę,& viduę.Et fortaſse ideo eccleſia virgo, nupta, vidua, quia vnum corpus in Chriſto ſunt.Hęc igitur illa vidua eſt, propter quã verbi cęleſtis ſiccitas cũ eſset in terris,ꝑphetæ ſunt deſtinati.Erat enim vidua quæ ſterilis erat,ſed partũ ſuo tẽpori reſeruabat.Vnde nec illi⁹ nobis videtur ꝑſona mediocris qui aridã terrã verbi rigauit rore cæleſti clauſumq; cęlũ nõ humane vtiq; poteſtate reſerauit. Quis enim eſt qui cęlũ poteſt aperire niſi Chriſtus, cui quotidie de peccatorib⁹ cibus eccleſię cumulo cõgregatur? Hęq; enim humanę facultatis eſt dicere:Hydria farinę nõ deficiet,& vas olei nõ deficiet vſq; in diẽ quo dabit domin⁹ pluuiã ſup terrã.Nam licet 3.Reg.17.
mos ſit ita pręfari, ꝑphetis tamẽ hic vera dei vox eſt. Ideo pręmiſſum eſt: Quia hęc dicit domin⁹. Domini enim eſt perpetuitatẽ ſacramẽtorũ ſpõdere cæleſtiũ, E
& nõ defuturã ſpiritalis exultationis gratiã polliceri: largiri munimenta vitæ,fidei ſignacula, dona virtutũ, Quid eſt autẽ:Vſq; in illũ diẽ quo dabit dominus pluuiã ſuper terrã:niſi quia deſcẽdet ſicut pluuia in vellus Pſal.71.
& ſicut ſtillicidia ſtillãtia ſup terrã? In quo veteris myſteriũ referatur hiſtorię,quo ſanctus Gedeon myſtici certaminis pręliator,futurę capiẽs inſigne victorię ſpiritale ſacramẽtũ vigore mentis agnouit, pluuiã illam verbi rorẽ eſse diuini,quę primo pluit in vellus,cũ terra omnis perpetuis ſiccitatibus ęſtuaret.Secundo vero indicio vniuerſam terrã fuſo imbre madefecit,cũ ſiccitas eſset in vellere.Aduertit enim vir pręſagus futuræ eccleſiæ creſcentis inſigne. Nã primo intra Iudæã diui Pſal.75.
ni cœpit ros ſermonis humeſcere(notus enim in Iudęa deus)cũ arido fidei totius orbis vniuerſa torreret.Sed vbi Ioſeph greges deum negare cœperũt, & auſu nephario immaniũ delictorũ cõtrahere diuinitatis offenſam,tunc ꝑ omnes terras fuſo imbris rore cæleſtis, populus Iudęorũ æſtu pẽrfidiæ ſuę cœpit areſcere,cũ eccleſiã ſanctã ex oĩbus terrarũ partibus congregatam, propheticę nubes & ſalutaris imber apoſtolicus irrigarent.Hęc eſt illa pluuia nõ terrarũ humido nõ nebuloſo concreta montiũ,ſed cæleſtium ſcripturarum ſalubri per totũ orbem imbre diffuſa. Oſtenditur exẽplo igitur,non omniũ eſse diuinę mereri miracula poteſtatis,ſed eorũ quibus religioſæ deuotionis ſtudia ſuffra- F
gentur.Et diuini eos fructu operis abdicari, qui reuerentię cæleſtis ſunt exortes. Oſtẽditur etiã in myſterio quod ad inſtaurandã eccleſiã dei filius humani corporis ſacramẽta ſuſceperit abdicato populo Iudæorum, quibus cõſiliarius & propheta,beneficiorũq; adempta ſunt miracula diuinorũ, eo quod ciuico quodã inuidię næuo in dei filiũ credere noluerũt. Docuit igitur ſcriptura quãta collatio gratię, quãtum etiã ſit munus diuinę benedictionis in viduis.Quibus quoniã honorificentia á deo tanta cõfertur,facile eſt aduertere qualis debeat vita cõpetere.Docet enim Anna quales deceat eſse viduas,quę immaturo mariti obitu deſtituta, maturę tamẽ á deo remunerationẽ laudis inuenit,non minus religiõis officio,q̃ ſtudio caſtitatis intenta. Vi- Lucæ.2.
dua,inquit,octoginta& quatuor annorũ.vidua quę nõ diſcedebat de tẽplo,vidua quę ieiunijs & obſecrationib⁹ die ac nocte ſeruiret.Vides qualis vidua prędicetur,vni⁹ viri vxor,ętatis quoq; ꝓbata iam procæſſu,viuida religiõi,& efœta iã corpore,cui diuerſoriũ in tẽplo,colloquiũ in prece,vita in ieiunio, quę dierũ noctiũq; tẽporib⁹ indefeſse deuotiõis obſequio, cũ cor-

A sanctus sum. Ideoq; etiam mulieres quæ inferiores vidē-
tur, sine crimine vult esse, vt munda sit ecclesia dei. Sed
Cataphrygæ erroris occasionem captãtes, propter quod
post diaconos mulieres alloquitur, etiã ipsas diaconas
ordinari debere vana præsumptiõe defendũt, cũ sciant
apostolos septem diaconos elegisse. Nunquid nulla mu
lier tũc idonea inuẽta est, cum inter vndecim apostolos
sanctas mulieres fuisse legamus? Sed vt hæretici animũ
suum verbis non sensu legis astruere videantur, aposto
li verbis contra sensum nituntur apostoli, vt cum ille
mulierem in ecclesia in silentio esse debere præcipiat, il
li ecõtra etiã authoritatẽ in ecclesia vẽdicẽt ministerii.
¶ Diacones sint vnius vxoris viri, filios bene regẽtes, &
domos proprias. Qui enim bene ministrauerint, gradũ
bonum sibi acquirunt, & multam fiduciam in fide quæ
est in Christo IESV.) Ea quæ minus dixerat de ordina-
tione diaconatus, nunc subiecit. Ostẽdit etiam istos vni
us vxoris viros esse debere, vt hi ad ministerium dei eli
gantur qui nõ sunt egressi constitutũ dei. Homini enim
vnam vxorẽ decreuit deus, cum qua benedicatur. Ne-
mo enim cum secũda benedicitur. Qui si filios bene gu
bernauerint, & domos suas, id est vernaculos aut dome
sticos, poterunt digni fieri sacerdotio, & fiduciã habere
apud deum, vt sciant se posse impetrare quod postulãt,
iam deœtero se ab vsu fœminæ cohibentes. Veteribus
enim ideireo cõcessum est leuitis aut sacerdotibus vxo
res ad vsum habere: quia multũ tempus ocio vacabant à
B ministerio aut sacerdotio. Multitudo enim erat sacerdo
tum, & magna copia leuitarum, & vnusquisq; certo tem
pore seruiebat diuinis ceremoniis secũdum institutum
David. Hic enim viginti & quatuor classes constituit sa
cerdotum, vt vicibus deseruirent. Vnde Abia octauam
classem habuit, cuius vice Zacharias fungebatur sacer-
dotio, sicut continetur in Paralipomenon, ita vt tempo
re quo non illos cõtingebat deseruire altari, domorum
suarum agerẽt curam. At vbi autem tempus imminebat
ministerij, purificati aliquantis diebus accedebãt ad tẽ-
plum offerre deo. Nunc autẽ septẽ diaconos esse oportet, aliquãtos presbyteros, vt bini sint per ecclesias. & v-
nus in ciuitate episcopus, ac per hoc omnes à conuentu
fœminæ abstinere debere, quia necesse est eos quotidie
præsto esse in ecclesia, nec habere dilationẽ vt post con
uentum legitime purificentur sicut veteres. Omni enim
hebdomada offerendum est, etiam si nõ quotidie pere-
grinis, incolis tamẽ vel bis in hebdomada: & nõ desunt
qui prope quotidie baptizentur ægri. Nam veteribus
ideo concessum est, quia multo tempore in templo non
videbantur, sed erant priuati. Si enim plebis hominib9
C orationis causa ad tempus abstinere se præcipit, vt vacẽt
orationi, quãto magis leuitis aut sacerdotibus, quos die
noctuq; pro plebe sibi commissa oportet orare? Mũdio-
res ergo esse debent cæteris, quia actores dei sunt.
) Hæc tibi scribo, sperans cito me venire ad te. Si autẽ
tardauero, vt scias quemadmodum oporteat te in domo
dei conuersari, quæ est ecclesia dei viui, columna & fir-
mamentũ veritatis.) Quantũ ad scientiã eius pertinebat
hoc erat in eò quòd citius illum visurus esset. Sed quia
solet aliud placere deo cuius prouidentia ipsi soli cogni
ta est: idcirco ne forte, inquit, tardem, scribo tibi vt sci-
as quomodo ecclesiã ordines, quæ est domus dei, vt cum
totus mundus dei sit, ecclesia tamen domus eius dicatur
cuius hodie rector est Damasus. Mundus enim in præua
ricatione est diuerso turbatus errore. Ideo illic necesse
est dicatur esse domus dei & veritas, vbi secundum vo-
luntatem suam timetur. Hoc profitentibus de eo seruis,
quod ipse dignatus est edocere, ne forte verba eius nega
rentur esse, virtutibus hæc signauit, quæ à nullo alio fie-
ri possunt, vt his infidelitas accusata inexcusabilis pere
at. Firmamentum enim veritatis huius signa sunt & pro
digia. ¶ Et quidem omniũ confessione magnum est hu
ius pietatis mysterium.) Nullum fideliũ admirari negat
sacramentũ veritatis in ecclesia prædicatæ, quam pieta- D
tem appellat. Magnanimitatem enim & clementiam suã
cognoscẽtibus se diuina tribuit dona, excepta remissio
ne peccatorum quam hic in præsenti largitur. ¶ Quod
declaratum est in carne, iustificatũ est in spiritu, visum
est angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in
hoc mundo, assumptũ est in gloria.) Sacramentũ my-
sterii dei, quod est Christus in carne, dicit manifestatum
quod latebat in spiritu. Natus enim homo filius dei, qui
in secreto erat apud deũ, opere & prædicatione declara
uit se creaturæ. & hoc est iustificatũ esse in spiritu, ope-
ribus & virtute claruisse eum qui erat in carne quis es-
set: deinde apparuisse angelis, non iam in forma humili
tatis, sed in potestate. Tãdiu enim aspectu humilis visus
est per carnẽ, quandiu deuicta morte resurgeret à mor
tuis, & videretur maiestas eius qui natus vt homo, non e
rat totus homo: vt agnoscentes angeli mysterium quod
prius latuit declaratũ in carne, genu illi flectentes quasi
deo gratias agant, quia didicerunt veritatem quæ gen-
tibus prædicata est, vt ab errore liberarentur: in quo mun
dus proficit, vt non damnetur. Ideo enim creditũ est mũ
do dei sacramẽtum, vt perfidia eius veniam erroris me-
reri non possit: sicut dicit dominus de Iudæis: Si non ve
nissem, & locutus eis fuissem, peccatum non haberent. E
nunc autem excusationẽ non habebunt de peccato suo Ioan. 15.
quia quod velut infirmum & deforme contempserunt,
assumptum est in gloria. Post crucem manifestata perso
na & virtute sua Saluator palam famulãtibus nubibus
ascendit glorioſus in cælos.

CAPVT QVARTVM.

SPIRITVS autẽ manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus recedent quidã à fide attendẽtes spiritus fallaces, doctrinas dæmoniorũ in simulatione, falsiloquorũ, cauteriatam habentiũ conscientiam suam, prohibentium nubere, abstinere à cibis quos deus creauit ad percipiendũ cum gratiarũ actione fidelibus, & iis qui cognouerunt veritatem, quia omnis creatura dei bona, & nihil reiiciẽdum quod cũ gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbũ dei, & orationem.) Quæ si bi spiritus sanctus futura reuelauerit ad institutionem ecclesiarum & cautelã, nõ tacet, vt præmonitæ ecclesiæ solicitæ sint ne ab huiusmodi possint circũueniri homi-nibus. Quid enim tam clarum tamq; apertum ad euitan dos aut magis condemnandos doctrinæ huius pestiferæ viros potuit manifesta voce præfari, nisi vt asseuerationem eorum, fallacem ac simulatã doctrinam dæmonio rum nuncuparet: vt cum huius asseuerationis sermones F audiuntur, à diabolo composita esse doctrina hæc scire tur, quam prædixerat spiritus sanctus, quæ de incarnatio ne Saluatoris asserit falsa, quæ nunc in Marcionistis, quanuis penè defecerint, vel Patritianis, aut maximè in Manichæis denotatur. Hi enim & Christum natum negant, & nuptias prohibent, & abstinendum à cibis tradunt. Quorum cauteriatam dicit conscientiam, hoc est simulatione corruptam, quia sicut cauterium coriũ cor rumpit, & notam infligit, ita & fallacia cõscientiam quæ dolo maleuolentiæ aliud scit, & aliud profitetur, denotat ad perditionem. Iam enim hos imitari negat, vt sal uentur: quia sicut cauterium immutari nõ potest, ita nec eorum animus emẽdari. Nihil enim peius simulatione. Tales enim ii sunt, quales & Iudæi illi qui intelligentes Christum dei virtute operari, in Beelzebub hæc ab eo fieri dicebant.
Vt enim fabricatorẽ hominis male tractent, cũ natos se non doleãt, nuptias tamẽ prohibẽtes, Christo carnẽ sub trahũt, & vt ad eis iniuriã pficiãt ab iis quę vsib9 nostris instituit, abstinẽdũ docẽt, vt p id quod despiciũtur, ma-la esse, & à malo authore inuẽta videãtur. Hinc est vnde

G Apostolus omnia à deo bona facta ostendit: si tamen cũ gratiarũ actione sumantur. Immunda enim erunt ei qui nõ laudat in his creatorem. Nec enim possunt bene illi proficere qui sic illa sumit vt male tractet authorem eorum. ¶ Hæc igitur proponẽs fratribus bonus eris minister Christi IESV, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ quam assecutus es.) Quid tam verũ, quid tam clarũ & prouidũ, nisi vt disciplina Christiana incorrupta tradatur, vt fructus eius in area dominica fertilis ac firmus collaudetur? Hoc est, vt in die iudicii nõ reprob⁹ & igni comburendus censeatur. Hoc boni doctoris est atq; idonei ministri domini IESV Christi: quippe cum enutritũ hunc dicat verbis fidei & bonæ doctrinæ quam ab infantia hunc assecutum asserit. Qui enim integris omnibus Hebræorum libris imbut⁹ erat, accepta fide perfectum fecit doctorem. ¶ Prophanas autẽ & aniles fabulas abnue, exercẽs temetipsum ad pietatem. Corporalis enim exercitatio ad modicum vtilis est, pietas autẽ ad omnia vtilis est, promissionem habens vitę præsentis & futuræ Prophana verba aduersa intelliguntur. Aniles autem fabulæ delyramenta sunt quædam. Hæc quorundam perstrepentium vocibus solent in contentionem deduci, vt quasi tractatus habeatur rei inanis, cuius affectus null⁹ est nisi vanitatis. Ab iis ergo quę contraria sunt, declinãdum monet, simili modo & ab illis quæ anilia sunt vanitate quadam composita. Sunt enim aliqui qui calore animi mittunt se in disputationes huiusmodi. Pietati autẽ H operam dandam commonet, quia grandem habet profectum. Qui enim misericordiæ student, senioribus vicem reddentes parentibus, & in præsenti vita auxilia dei non deerunt illis, & in futuro immortalitatem habebũt cum gloria. Exercitium autem corporale ad modicum vtile dicit. Ieiunare enĩ & abstinere à cibis manente authoritate creatoris non multũ prodest, nisi addatur huic pietas, cuius opera multorum precibus adiuuatur ad dominum promerendum. Denique illos qui fratribus largi sunt, & variis titulis obsequentes, in vitam æternam proficere euangelicus sermo testatur: dissentientes autẽ ab hoc opere, in æternum ignem. Corporis autem exercitium nihil aliud quàm carnis frena sunt. Si quis ergo, quia misericordia magna res est, lubricum tamẽ carnis patiatur, huiusmodi quid fiet? sine dubio vapulabit, quia illud oportuit fieri, & hoc minime prętermitti. Si autem solum corporis habuit exercitium, perennes pœnas patietur, sicut in euangelio dominus repromisit. Omnis enim summa disciplinæ nostræ, in misericordia & pietate est. Aliud tamen exercitium corporis habent carna-
I les, & aliud spiritales. Carnales enim sagina & dapibus nutriunt corpora sua, vt celeri motu proficiant ad perditionem. Spiritales autem ieiuniis & abstinentia temperant corpora sua, vt pigra facta circa desideria, possint digna esse futura resurrectione. Hic enim propter spem futuram castigat corpus, ille vero propter futuri desperationem fouet, curam eius agens ad tempus, vt moueatur citius ad peccandum.

¶ Fidelis sermo & omni acceptione dignus. Ad hoc enim laboramus, & persecutiones patimur, quia speramus in deum viuum, qui est salutaris omnium hominũ, maximè fidelium.) Dignum est plane & accepto ferendum pro spe quæ est in deo, pati persecutiones, quia in præsenti vita spes caduca est, in promissione autem dei firma atq; stabilis. Ipse est enim salus omniũ, quia ex ipso & per ipsum viuunt quantum ad præsentem vitã pertinet, omnes: quantum verò ad promissam salutem, fideles. Cognoscẽtibus enim se, post hanc vitam quæ morte finitur, aliam se daturum promisit, quæ immortalitate vigebit. Ideo ergo ait, maximè fidelium. ¶ Præcipe hæc & doce. nemo enim iuuentutem tuam contemnat, sed forma esto fideliũ, in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide & castitate.) Timotheus quantum ad ætatem pertinet, iuuenis erat: quantum ad mores & conuersationem senior & grauis. Quem ideo sic monet, vt profectus eius per omnia exemplum esset bonorum operum, vt in adolescente mirabilis videretur & grauis disciplina, vt actus eius excusarent ętatem: & nõ quasi iuuenis, sed quasi senior haberetur, & erubescerent maiores natu nisi se exhibuissent iuxta formam huius, conuersatione & moribus graues: iuuenes autem coætuum suum haberent magistrum. Mirabilis adolescens sanctissimus Timotheus, cuius exemplo indisciplinata coercenda iuuentus est, & seniorum irreuerentia punienda. ¶ Dũ venio, attende lectionem, exhortationẽ, ac doctrinam. Noli negligere gratiam quæ est in te, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuũ presbyterii.) Intentum hunc vult esse & deditum exercitio lectionis, vt omni cura diligentiaq; hoc enitatur, vt exhortetur & doceat. Exhortatio est, cùm miti verbo aliquos prouocam⁹ ad bonũ opus. Docere verò, quãdo ea quæ latent, intimamus mentibus audientium. Si enim rector populi ab his dissimulat, negligit gratiam datam sibi. Ad hoc enim creatur dux populo, vt huius salutis solicitudinem gerat, admonendo, docendo, vt fructum habeat ordinatio: quem ad hoc vtique deus cõstituit, vt proficiat saluti plebis suę: Qui ergo in hac authoritate positus indiligens fuerit, dei contemptor habebitur, minimus in regno cęlorum vocatus. Neque enim poterit facere, qui nec docere dignatur. Gratiam tamen dari, ordinatoris significat per prophetiam, & manuum impositionem. Prophetia est qua eligitur quasi doctor fu- L
turus idoneus: man⁹ verò impositiones verba sunt mystica quibus confirmatur ad opus electus, accipiens authoritatem teste cosscientia sua, vt audeat vice domini sacrificium deo offerre. ¶ Hæc meditare, in his esto, vt profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi, & doctrinæ: insta illis. Hoc enim faciendo, teipsum saluũ facies, & eos qui te audiunt.) Vt forma sit omnibus nõ solum in bonis operibus, verumetiam in doctrinæ exercitio, admonet. Apparere enĩ debere significat exerci tu profectum, in doctrina duntaxat, & in gestis. Bona Matt.7.
eni arbor bonos facit fructus. Similiter & bona doctrina mala opera habere non potest. vt cũ visa fuerint bona opera, diuini magisterii fructus esse intelligantur, & auditores possint proficere. Tum vera enim & metuenda esse intelligunt quę dicuntur, quando ab eo ipso qui docet, magna veneratione obseruari videntur. Quod rectori plebis duobus proficit modis. Et suorum enim bonorum operum & audientium mercedem accipiet: quomodo si negligens fuerit, tam pro se quàm pro eis redditurus est rationem.

CAPVT QVINTVM.

M

SENIOREM ne increpaueris, sed exhortare vt patrem, iuniores vt fratres, anus vt matres, adolescentulas vt sorores, in omni castitate.) Propter honorificentiam ætatis maiorem natu cũ mansuetudine ad bonum opus prouocandũ, vt facilius suscipiat admonitionẽ. Potest enim vereri commonitus ne postea corripiatur, quod turpe est seniori. Nam apud omnes vtiq; gẽtes honorabilis est senectus. Vnde & synagoga, & postea ecclesia seniores habuit, quorum sine cõsilio nihil agebatur in ecclesia. Quod qua negligẽtia obsoleuerit nescio, nisi forte doctorũ desidia, aut magis superbia, dũ soli volũt aliquid videri. Iuniores quasi fratres cẽset admonẽdos cũ dilectionis affectu, vt videntes amoris causa se commoneri, facilius se corrigant, quippe cum videant non discrepare opera eius prædicatione. Anus vero quasi matres, vt dum miti sermone doceri se vident, non asperè accipiant, quia honorifice proficiunt. Asperum est enim senibus cum corripiuntur à iunio-

ribus. Quod temperamento quodam leniri vult, vt pro
A fectus ſit & dicenti & audienti. Adoleſcentulas vt ſoro-
res admonet edocendas, vt prōptè poſsint bonæ conuer
ſationis ſuſcipere diſciplinā. Quando enim nō cum im
perio inſinuari ſibi videt quæ ad bonam pertinent vitā,
& conſentit, humilem ſe præbens admonenti. Blandi-
tiis enim ſolēt obtineri quæ authoritate nō poſsunt. Nā
animalia quādo mēbra ſua zelātur, blanditiis tamen ce
dunt. ❧ Viduas honora quę verè viduę ſunt. Has vidu-
as dicit honorandas quæ data opera viduæ ſūt: quę cum
poſsent nubere: vt meliores eſsēt, & dignæ deo, ſecun-
das nuptias reſpuerunt, ſcientes ſemel benedici coniu-
gium: æmulæ ſanctiſsimæ Annæ, quæ ieiuniis & obſecra
tionibus deo ſeruiebat noctu diéque, vnius viri experta
concubitum. ¶ Siqua autem vidua filios vel nepotes ha
bet, diſcat primum domum ſuam pie tractare, & mutu-
am vicem gratiarum reddere parentibus. hoc enim ac-
ceptum eſt coram deo.) Viduam prius in hac vita & cō-
uerſatione dicit probandā, vt tunc demum digna ſit vi-
dua eccleſiæ nūcupari, quæ nō quęſtus cauſa magis quā
defenſionis eccleſiaſticæ ſucceūbat diſciplinæ. Præire e-
nim debent merita, vt accedenti debitus honor tribui
videatur. Quæ enim affectos ſuos pie tractauit, & domū
bene gubernauit, dei legē ſeruabit, digna effecta remu-
neratiōe eccleſiæ ¶ Nam quę verè vidua eſt & deſolata
ſperat in deo, & inſtat orationibus noctu diéq;.) Viduā
filios aut nepotes habentem non facile admittēdam ad
ſtipēdia eccleſiæ: quia ſi pie & ſolicite domum ſuam gu-
bernauit, neceſse eſt reddi illi vicem à ſuis, ſicut & ille
B reddidit propinquis. Si autem, vt aſsolet, impietas fuerit
operata vt anus deſpiciatur à ſuis, quos pie tractauit: dig-
num eſse hanc ſuſcipi ab eccleſia, quia in domini le-
ge fideliter conuerſata eſt. Vidua igitur deſolata, aut à
ſuis contempta, ſperat in deo. Videns enim ex nulla par
te ſe habere ſuffragiū, totoanimo deuota eſt deo, de quo
ſolo auxilium vitæ ſalutiſqúe expectat. ❧ Nā quæ in de
liciis eſt, viuens mortua eſt.) Viduam, propter qđ vidua
dicitur, talem eſse debere ſignificat, vt ad dominū pro-
merendū orationib⁹ vacet, deo ſeruiens noctu diéq;, vt
oſtendat ſe ideirco nuptias ſecundas cōtēpſiſse, vt inſta
ret diſciplinæ dominicæ. Si enī ſub nomine viduæ deli-
ciis vacet aut luxuriæ, viuens mortua habenda eſt, quia
impoſturæ genus eſt aliud agere, & aliud profiteri: non
obſequia & deuotionē dei, ſed honorem viduę volēs
habere: cum nominis ipſius profeſsio hoc iudicet, quia
ſpreto viro deū elegit: cui ſeruiat tota mente propter vi
tam promiſsam. ❧ Et hęc præcipe, vt irreprehenſibiles
ſint.) Tantā diligentiā actuum ac morum viduā vult ha
bere, vt reprehendi non poſsit. Amota enim à ſpe mun-
C danę cōuerſationis, & corporis curandi officio, propter
hoc ſe ad deum contulit, vt probabilem agat vitā. Subla
tis enim occaſionibus quæ aditus ſolent aperire pecca-
tis, poteſt bona cōuerſatio incolumis permanere. ¶ Si
quis autem ſuorum & maximè domeſticorū curam nō
habet, fidē negauit, & eſt infideli deterior.) Hanc viduā
quæ negligens fuit circa ſuos affectos, vt educaret eos in
diſciplinam & correptionē domini inhonorādā: quia
ſicut perfidi, legi dei nō obediuit: vt peior habeatur ne-
ceſse eſt qui ſub lege & timore dei agens cōtēptor eſt, q̄
qui nō ſubiectus eſt legi. Hic enim neſcit, illi autē ſciēs
cōtēnit. ¶ Vidua eligatur annorum nō minus ſexagin-
ta, quæ fuerit vnius viri vxor, in operibus bonis teſtimo
nium habens, ſi filios enutriuit, ſi hoſpitio recepit, ſi ſā-
ctorum pedes lauit, ſi preſsuram patientib⁹ miniſtrauit,
ſi omne opus bonū ſubſecuta eſt.) Si prærogatiua præ-
teritorum operū vidua cōmēdatur, eligendā hāc docet.
Domini enī iudicio adſcribitur nomen eius eccleſiaſti-
cis monimētis, quā dignā vet⁹ vita declarat. Imbuta enī
diuinis obſequiis, & in his vitā atterens ſuſcipienda eſt
in ſin⁹ eccleſiæ cui olim ſe vouit legitimis ſeruitiis ¶ Iu
niores autē viduas deuita. Cū enī in deliciis egerint, in
Chriſto nubere volūt.) Prohibet adoleſcentulas viduas D
in hac ſuſcipi, pfeſsione. Lubrice enim ætati fides facile
haberi nō debet, qppe cū q̄rundū exēpla prēcedāt quę
poſt, pfeſsionē vitę deliciarū oblectatiōe nomē nō ope-
ra viduitatis habēt, & conuerſæ nuptiis ſolicitātur. Qui
enī putat ſe in Chriſto vitam deliciis agere, minime in-
nocēs perſeuerat. Luxuria enim trahit illū ad ſua mem-
bra, vt ſubiiciatur peccato: deliciæ enim ianuæ ſunt pec-
cati. Non enim quo tendat ignoratur qui fluidam amat
vitā. ❧ Habentes dānationē, quia primā fidem irritā fe-
cerūt.) Quid maneat tales oſtēdit, ne facile audeant qđ
implere difficile eſt: aut ſi animus eſt huic deuotioni de
ditus, apud ſe interim teneat, quia dicit temerariū eſse
profiteri, qđ adhuc iuuenili ætati credi nō debet. Dāna-
tioni enim fit obnoxius qui ab hoc declinat quod rectè
fecerat. Quātū enim laudabile eſt ſi impleat quod vltra
vires eius creditur: tātò magis puniēdus erit ſi hoc aude
at ſibi imponere præſumptione temeritatis, quod ferre
non poſsit: nec ad veniam debet pertinere, qui à primor
dio infidelis inuentus eſt. ❧ Simul autē & ocioſę diſcūt
circūire domos: Nō ſolum autē ocioſæ, ſed & verboſę &
curioſę, loquentes quę non oportet.) Quædam virgines
vel viduæ cōmēdāte profeſsiōe (glorioſum eſt enim hu-
ius rei vocabulū) acceptabiles ſunt domibus diuitū, quæ
id agunt, vt pareāt voluntatibus eorum, ambulantes &
quærentes quæ perferant ad illos quibus delectentur, vt
ocioſæ muneribus afficiantur. Et malo more plus quæ-
runt fabulas q̄ quæ operantur manib⁹, vt elatę procedāt
& cōpoſitæ cōtra profeſsionē ſuā agentes. Quæ res ſo- E
let iſtis etiam in hac vita eſse contraria. reuelatur enim
id quod ſemper occultum putant. Quid eſt enim, vt ea
loquātur quæ nō oportet? Nuptiarum enim ſunt proxi-
mę, multorum ſecretorū participes, adulatrices, ſeruo-
rum quærulæ. ¶ Volo itaque iuniores nubere, filios pro
creare, matreſsfamilias eſse, nullā occaſionē dare aduer
ſario maledicti gratia. Iam enim quædam deerrauerunt
poſt ſatanā.) Quoniā quę ſupra dixit de huiuſmodi cō
traria & illicita, pducēt eas ad mortē: ideirco cōſiliū dat
& præcipit ea fieri quæ licita ſunt. Melius eſt enī domus
curā ſuę gerere, q̄ in aliena domo adulari. Et multū ex-
pedit nubere, q̄ ſub bona & pia, pfeſsione notabiliter in
cedere. Pl⁹ autē eſt cū pudore manibus victū quęrere, q̄
inuerecundè cū ocio aliena vtēſilia expectare. Sic enī in
uenit occaſionē ſatanas quō ſubuertat animas incōſul-
tas, cū pia, pfitentes iniuſte verſantur. Nihil enim tā peri
culoſū eſt, quā ſi, pfeſsioni geſta repugnēt. Apertū enim
malū nō zelatur ſatanas, quia gaudet in illo: iuſtū vero
quē videt fallere, id agit, vt manifeſtet illū ſuū filiū eſse,
nō dei: qđ factū nō diſplicet deo. ¶ Si qs fidelis, vel ſi q̄ fi
delis habet viduas, ſufficiēter ſubminiſtret illis, vt non
grauetur eccleſia, vt veris viduis ſufficiat. Quid mirū ſi
apoſtolica poteſtas futura potuit prævidere? Nam appa
ret qđ dixit, quia fideliū viduæ nūc multū grauant eccle E
ſiā, & eorū qui locupletes videntur mūdi qa per ſenectu
tis cauſam deſiſtētes eas ab opere lanificii, retrahunt eis
& veſtimētū & victū, nō totū, tamē ex parte, vt illę ipſa
inopia ad eccleſiā cōuertātur vt viuāt. Quos oportebat
nō ſolū ſuis īdigētib⁹ largiri, verū etiā alias inopes paſ-
cere & cōtegere. Qđ multū obeſt. Cū enī his datur, cęte
ris aut min⁹, aut nō datur qb⁹ magis dādū eſt, quę dignę
ſūt eccleſię ſūptib⁹ miniſtrari. Sic autē grauatur, cū co-
gitur, veſtire multos, q̄ deberet veſtire paucos: & plebs q̄
libēter & frequēter poſsit miniſtrare paucis, cogitur plu
res dimittere, vt aut murmuret, aut tardius occurrat. Nā
cū ſcipiat vnius viri vxorē eligi viduā, nūc inueniūtur
inter eas nō tātū duū aut triū maritorū vxores, ſed & q̄
turpi⁹ vixerint: qđ aliquando p negligentiam, fit, aliquā
do potentatu inſinuantis. ❧ Qui bene præſunt preſby-
teri duplici honore habeantur digni, maxime qui labo-
rant in verbo & doctrina.) Boni diſpenſatores ac fide-
les non ſolum honore ſublimi debent digni iudicari,

G sed & terreno, vt non contristentur indigentia sũptuũ, sed magis gaudeant fide sua & doctrina. Instantior enĩ fit si non humilietur inopia: & crescit in illo authoritas cũ videt se etiã in præsenti laboris sui fructum percipere, nõ vt abundet, sed vt nõ desit. ❧ Dicit enim scriptura: Non infrenabis bouem triturantem. dignus est operarius mercede sua.) Tanta merces debet esse euãgelizãtis regnum dei, qua neq; contristetur, neque extollatur ❧ Aduersum presbiterum accusationẽ ne receperis.) Quoniam huius ordinis sublimis honor est, huiusmodi enim vicarii Christi sunt, idcirco non facile de hac persona accusatio debet admitti. Incredibile enim debet videri istum qui dei antistes est, criminose versatũ, sicut credibile est scęnicum esse turpissimũ. ❧ Delinquẽtes autem coram omnibus argue, vt cæteri metũ habeant.) Quoniam enim nõ facile credi debet de presbytero crimen, si probetur tamen, aut sit manifestum quia irreuerenter versatus est, publice præcipit arguendum vt cæteri terreantur: qđ nõ solum ordinatis proficit, sed & plebi. Quãdo enim vident dignitosum virum erroris causa corripi, necesse est vt caueant sibi. ¶ Testor coram deo & Christo IESV & electis angelis, vt hæc custodias sine præiudicio nihil faciens in partem aliam declinãs. Manus cito nemini imposueris, neque cõmunicaueris peccatis alienis. temetipsum castum custodi.) Cõtestationem deponit apud deum patrem & Christum filium
H eius, & electos angelos, quos dominus in euangelio sanctos appellat. Hi ergo electi sunt quia sunt alii reprobi qui sunt non dei angeli, sed diaboli, assentientes apostasiæ eius. Sub testatione ergo ea quę ad ordinationem ecclesiæ mandat custodiri, præcipit nihil fieri sine præiudicio, ne facile aliquis accipiat ecclesiasticam dignitatem nisi prius de vita eius & moribus fuerit disputatũ, vt divt dignus approbatus minister aut sacerdos constituatur, vt non postea si reprehensibilis videatur, pœniteat fortè principem populi non ad liquidum præiudicasse quid mereretur, quem improbabiliter ordinauit: nec illum cuius peccata ad suspicionem veniunt, ordinãdum ne commaculetur ordinator vitiis & delictis ei⁹. Si ergo omnino latẽtia sũt delicta, immunis erit rector, quia conscientia eius libera est. Suspicio enim trepidum facit Peccat enim si non probat & sic ordinat. Melior enim cæteris debet probari qui ordinãdus est. Non enim sufficit si sine crimine sit, quia merita ei⁹ debent præire bonorum operum, vt dignus habeatur ad ordinationem. Hæc episcopus custodiẽs, castum se exhibebit religioni: cuius rei in futuro præmium consequatur. ❧ Iam noli bibere aquã, sed vino modico vtere ptopter stomachũ, & crebras tuas infirmitates. Nũc speciale consiliũ dat, vt seipsum salubri regat doctrina. Prudenter enim deus sibi seruiri vult, non vt nimietate sua debiles fiant, & po
I stea medicorum suffragia requirant. Temperandum est enim, vt si fieri potest, cœptum obsequium gradatim prouehatur, quàm per incõsiderantiam minuatur. Intẽperantia enim ipsam animam inquietam facit, vt cũ de infirmitate solicita est, nõ tantum dedita sit diuinis seruitiis. Damnum ergo affert improuidentia. Anima enim in tranquillitate posita, totum cor extollit ad deũ, integro consilio obsecrans quę petenda sunt. ¶ Quorundã hominum peccata manifesta sunt præcedentia in iudicium, quosdã vero & subsequuntur. Parimodo & opera bona manifesta sunt: & quæ aliter se habent, abscondi non possunt.) Nullam excusationem vult intelligi fore eorum qui his adhærent quorum peccata propalam sunt, vt cum euitãdi sint, magis honori sint. Hoc enim significat, vt homo dei ab his secernatur, maxime dispensator Christi, qui etiam corripiendi eos habet authoritatem: qui si se emẽdare promittunt, retinendi sũt. Alios verò subsequi mala opera illorũ ostẽdit, quia cũ viuentes æstimantur boni, mortui deteguntur: vt qui prius ostẽdebant se idoneos, postmodũ declarentur impostores. Superiore ratione sicut mala, ita & facta bona manifesta sũt. Bona enĩ vita & act⁹ modesti abscõdi nõ possunt, adhibita pietate faciunt perfectos. Sed sicut quę dã mala occulta ad præsens sũt, ita & bona. Nemo enim oĩa i hominib⁹ potest scire, sed ex iis quæ videt & audit, probat & iudicat. Perpendit enim an ea quæ dicũtur cõueniant ei de quo dicũtur, siue bona, siue mala. Quę autem occulta fuerint hominib⁹, in die iudicii palam fiẽt. Propter hoc ergo dicta sunt, vt sciant huiusmodi graui orẽ se causam habere præceteris. Peior est enĩ qui se cũ sit malus, bonũ ostendat, quã ille qui apertè est malus.

CAPVT SEXTVM.

VOTQVOT sunt sub iugo serui, dominos suos õ
q ni honore dignos arbitrẽtur, ne nomẽ domini & doctrina blasphemetur.) Seruorũ obsequiis dõinos deo gratias vult referre. Cũ enĩ p dei disciplinã fidelia illis exhibuerint seruitia, forte etiam ipsi huic se subiiciãt disciplinę. ¶ Qui verò fideles habẽt dominos, nõ contemnant, quia fratres sunt: sed magis seruiant, quia fideles sunt & dilecti qui beneficium percipiunt.) Si pphanis dominis seruiendũ tota solicitudine iperat, quãto magis fidelibus. Tunc enim probat se timori dei subiectum, si fideli & temporali domino toto animo fuerit obsecut⁹. Nec contẽnẽdũ putet, quia frater dicitur causa cõmunis fidei, quia magis corripiẽdus erit qui fideliũ dominũ cõtẽnẽdũ putauerit. Hæc doce & exhortare.) Doctrinã dominicam manifestari vult, vt obtrectatores L
studeãt qa nõ est qđ reprehendatur in ea, cõsiderãtes pariter quæ in sacris eorũ sint occulta turpia, & erubescãt per qđ inexcusabiles erũt. ❧ Si quis aliter docet, nõ acq escit sanis sermõib⁹ domini nostri IESV Christi, & huic q̃ secũdũ pietatẽ est doctrinę, supbit autẽ, & nihil sciẽs, sed languẽs circa quæstiones & pugnas verborũ, ex quibus fit inuidia, cõtẽtiones, blasphemiæ, suspiciones, malæ cõflictiones hominũ qui corrupti sunt mẽte, & veritate caruerũt, existimãtes quæstũ esse pietatẽ, & dei culturã: discede ab huiusmodi.) Discrepantes à disciplina catholica spnendos præcipit, maxime q cõuicti & corrupti acquiescere nolũt perturbatione mẽtis prauæ, qui cõtentionibus delectãtur & pascũtur. Elat⁹ enĩ vinci se nõ patitur, quippe cũ ad fauorem quẽrẽdũ in conflictũ prũpat. qđ à mãsuetis & bonis viris vitãdũ est. Cõtentio enĩ nũquam est sine lite: & parũ esset si lis sola oriretur, sed blasphemiæ & inimicitiæ: quod à dei seruis alienum est. Ab his autẽ qui corrupti mente, veritate priuati sunt, vtile iudicatur. Dei enim culturam & pietatẽ quæstũ existimãt, nõ de futuro aliquid sperantes, sed quõ in præsenti se trãsigant prouidẽtes, sicut & mũdanæ sectæ quas cõstat, ppter præsentia lucra inuentas, nõ nescii quosdam M
hoc libẽter audire, qđ in hac vita florẽdũ sit, ❧ ideóq; de fiendum.
fiendum. sistendum ab huiusmodi. ¶ Est autem quæstus magnus pietas cũ sufficiẽtia.) Magnas diuitias & acquisitionem in eo dicit, si quis fidelis suo cõtentus sit. Pius enim & in semetipso & cæteris est, q misericordiã dei acquisiturus ad futurã vitam, ad præsens sufficere sibi putat quod habet, non dubitãs ex eoipso largiri. Omnis enim auarus impius est, & sibi & cæteris nocens. ¶ Nihil enim intulimus in hunc mundum, verum quia nec auferre possumus quicquam. Habentes autem alimẽtum, his contenti simus.) Frustra mortales homines copiæ studere, & locupletes fieri velle aperta voce declarat, cùm sciãt nihil se propriam habere in mundo. Cui rei proficit humana cupiditas, nisi quia ipsa sibi inimica existit? Nihil enim intulit mundo, nihil auferre poterit. Quid sibi incutit solicitudinẽ, & quęrit cõgregare? Talis hinc exiet, qualis venit. Quod etiam scribit Iob, & in sua passione fatetur dicens: Nudus exiui de vtero matris meæ, Iob.1.
nud⁹ reuertar in terram, sit nomẽ domini benedictum. Quod si auari non retinerent in perniciem suam, pauci conderent quod pluribus possit proficere cũ eorũ ipsorum emolumento. ¶ Nã qui volũt diuites fieri, incidũt

in tentationem & laqueum, & desideria multa, inutilia
A & nociua, quæ demergunt homines in exitium & interitum. Radix enim omnium malorum est auaritia: quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.) Nihil tam asperum tamque pernicioſũ est quàm si ecclesiastic⁹, maximè qui in sublimi loco est, diuitiis huius seculi studiat: quia non solum sibi ipsi, sed & cæteris obest. Cõtrariã enim formam dat hominibus, necesse est enim multos imitatores eius existere ad perditionẽ. Quantòenim honorificentior ordine est, tãto magis suadet imitandum se, maximè in hac re quæ in ista vita procliuis est. Auaritia enim omnia mala potest admittere. ideo radix omnium malorum est, quia vt desideria sua expleat, quod impossibile est, & maleficia & homicidia & obscœnitatem, & quicquid sceleris est petrat, nec ad prẽsens secura, quia semper cupida, & in futuro dãnata. ❧ Tu autem homo dei hæc fuge.) Abscĩdere se hominem dei ab hac hortatur & præcipit, vt hic secur⁹ sit, & in futuro præmiis remuneretur diuinis. Nõ enim immerito coronandus est qui hãc spernit, quę multis suadet. Sequere autem iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, tranquillitatem animi. Certa bonũ certamen fidei, apprehende vitam æternam ad quã vocatus es, & confessus es bonã confessionem coram multis testibus.) Quoniam auaritia res iniqua est, hominem dei vt ab hac dissentiat, iustitiam sequi iubet atque pietatem, & alia quæ memorat. Non enim poterit hanc euitare, nisi his adhæserit quę auaritiæ aduersa sunt. Quomodo autem fieri potest vt auarus fidelis sit qui operi-
B bus negat quod verbis fateri videtur? Vnde autem amator fraternitatis, cuius manus sunt aridæ? Quomodo vero patiens, qui semper ad aliena se tendit? Aut quatenus quietem animi possit habere, qui die noctuq; auiditate cupiditatis incenditur? Sed quia ab homine dei Timotheo iniquitas hæc aliena erat, bonum certamen fidei agredi iubetur. Fidei enim victoria est, cũ omnia vitia & crimina subiugantur, vt ad æternæ vitæ præmia veniatur: cuius confessio inter ipsa rudimẽta fideiteste interrogante & respondẽte monimẽtis ecclesiasticis cõtinetur. ¶ Præcipio tibi in cõspectu dei, qui viuificat omnia & Christi IESV qui testatus est sub Pontio Pilato bonã confessionem, vt serues mandatum immaculatum, irreprehensibile vsq; in aduẽtũ domini nostri IESV Christi, quẽ suis temporibus ostendet beatus ille & solus potens rex regnantiũ, & domin⁹ dominãtiũ, q solus habet immortalitatem, & lumen habitans inaccessibile, quem vidit nemo hominũ, nec videre potest: cui honor & potestas æterna, amen.) Magna vigilantia atque prouidenC tia præcepta dat rectori ecclesiæ. In hui⁹ enim persona totius populi salus consistit. Non solicitus de cura Timothei. tã circũspectus est, sed propter successores eius, vt exemplo Timothei ecclesiæ ordinationẽ custodirẽt: ipsi quoque futuris formã tradentes à semetipsis inciperent. Deniq; vt serues, inquit, mandatũ immaculatũ vsq; ad aduẽtũ domini nostri IESV Christi. Qđ sic adstringit, vt coram deo & Christo hoc se mãdare testetur. Et vt terrorem incutiat, passionem Christi memorat. Cui⁹ passionis re⁹ necesse est fiat qui hoc spernit propter qđ passus est Christus. Nec diem iudicii tacuit, quod prædestinato tẽpore futurũ est dei nutu, quẽ solum beatum & potentẽ & regẽ regũ & dominũ ꝓnunciat. Solus est enim ipse qui propriã & à nullo habet acceptã beatitudinem atq; potentiã, dominatũ & regnũ, necnõ immortalitatẽ. Hęc omnia habet pater, similiter & filius à patre. Lumen autem inaccessibile solius patris est, qui nulli vnquã apparuit. Deniq; subiecit: Quem vidit nemo hominũ, nec videre potest, non quia aliud lumẽ filii sit: quippe cum in psalmo scriptũ sit: Et in lumine tuo videbim⁹ lumẽ. hoc est lumẽ patris esse ĩ filio. sed qa nemo videt patrem, ac per hoc inaccessibile habitat lumẽ. Nõ est eni ordo alicui vidẽdi patrem, nisi Christo, q de deo
Psal. 35

est, hic vidit deum. Filius autem, quia omnia ipse agit, & D
apparere dicitur & videri. Illud ergo peculiare patris quod suprà dictũ est, cui honor & potestas æterna. amẽ. hoc est, verum. ❧ Diuitibus huius seculi præcipe nõ superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed deo viuo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum in voluntate operum bonorum, diuites esse factis bonis, faciles ad impertiẽdũ, communicatores, thesauri zare sibi fundamentum bonũ ĩ futurũ, vt apprehendã veram vitam.) Vera vita illa est quã speramus futuram quę nõ occasu nõ tẽporibus terminatur. Aeterna est enĩ, merito vera appellatur. Hæc enĩ præsẽs imago vitæ est, nõ veritas. Et quia imago nõ õnino inanitas est, i hac vita illa acquiritur: & vt ad illam festinaretur, ex imagine quã præcellat veritas, addiscitur, quæ neq; superbia, neque spe diuitiarum attingitur, sed humilitate & spe dei qui hanc promisit. In ipso enim sperandum est, quia ipse præstat quæ vsibus sunt necessaria, nõ in ipsis copiis sed in authore earum. Quæ enim spes videtur in re caduca atq; incerta? quippe cum aliquanti ex his discedãt. qui autem in his manere videntur, nullum lucrũ ex his capiunt in futurum, sed damnum, nisi cũ indigentib⁹ patiantur. Neq; enim æternæ sunt, vt futuræ vitæ præponãtur. Sic superbos faciunt, quasi immortalitatem pollicean-
tur. Resurrectionis exemplum habemus in Christo, & à multis non sic diligitur Christus sicut diuitiæ, quarũ nullum exemplum videtur quod aliquem à morte liberarunt. Christus nos redemit, nõ diuitiæ. Ipse enim futu
ræ vitæ instar ostendit, vt his omnibus spretis ipsũ seq̃- E
mur, vt ad imortales & cælestes diuitias veniam⁹. Quare hoc niti debemus, vt bonis factis diuites simus, & his terrenis copiis spiritales diuitias acquiramus. Seminemus in terra, vt metamus in cælis, vbi thesaurus collocatur æternus. ❧ O Timothee cõmendatum custodi, deuitans prophanas vocum nouitates, & oppositiones fallaces nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderũt. Gratia tecum,) Eadem admonet, vt ea quæ supra dicta sunt seruentur, contraria aũt religioni euitanda, quæ nomen tantum scientiæ vsurpant, fallaces in professione, vt decipiant simplices. Fidem enim simulant, à qua exciderunt, vt perfidiam inferant. Et manu propria sub scripsit dicẽs: Gratia tecum. Amen.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARII IN EPISTOLAM BEATI PAVLI AD TIMOTHEVM II.

PRAEFATIO E

ALIAM epistolam scribit ad Timotheũ, vtiã eruditũ ecclesiastica disciplina, & quæ spes sit ꝓmissionis, suo exẽplo ad martyrium ꝓuocet, et quia futurũ est vt quidam à sana doctrina, eo quod dura illis videatur, ad fabulas conuertãtur, id est, ad humana commenta.

CAPVT PRIMVM.

PAVLVS APOSTOLVS Christi IESV per volũtatem dei secundum promissionem vitæ, quæ est in Chri
P sto IESV, Timotheo delecto filio.) Huius rei gratia apostolum se Christi Iesu dei voluntate apellatũ significat, vt q̃ & q̃ta ꝓmissio in futuro i fide xp̃i sit edoceret, vt p̃dicatiõe ei⁹

G crementũ faciat in ſaluandis diſciplina dominica. Idonei enim ſerui ſunt qui inſtantia ſua & fide negocia dominorum ſuorum exaggerant. Quod ideo huic quaſi chariſsimo filio ſcribit, vt huius rei imitator exiſtat, eadem cæteris tradens, vt per traducem ſucceſsionem indeficiens ſit idoneus doctor, per quẽ aſserta veritas multos acquirat ad vitam promiſsam. ❧ Gratia, miſericordia, pax à deo patre & Chriſto IESV domino noſtro.) Gratiam huic patris in miſeratione exoptat, vt aſsit ei & Chriſti IESV domini noſtri, quia deus gratiam ſuam per Chriſtum largitur, vt vna gratia ſit vtriuſq;. ¶ Gratiam habeo deo meo cui ſeruio à proauis in conſcientia pura, quod indeficiẽtẽ habeã tui memoriam in precibus meis, nocte diẽq; multum deſiderans te videre, memor lachrymarum tuarum vt gaudio replear, recordationẽ accipiens eius quæ eſt in te ſynceræ fidei, quæ habitauit primùm in auia tua Loide, & matre tua Eunice, certum autem habeo qđ & in te.) Quoniã dignum eſt memiuiſſe bonorum, idcirco deo gratias agit, quia memor erat Timothei viri mirabilis, vt etiam hoc ipſum dei donum ſit. Non enim ſine merito eſt qui cogitat de bonis viris. Et quia idem deus Chriſtianorum eſt qui erat Iudæorũ, ei ſe deo gratias referre teſtatur, cui à proauis famulatus eſt. Quando enim hoc ſperabãt progenitores eiꝰ quod hic cœperat prædicare, vna eorum fides eſt. Et quia in parẽtum ſucceſsit ſeruitia, & qui in his erat adhuc cũ illi deo ſeruirẽt, rectè ait. Cui à proauis ſeruio. Quomodoꝰ In conſcientia pura, inquit. Sic enim aliquando perſecutus eſt eccleſiam, vt dei amore hoc ageret nõ maleuolentia. Nã ſimili modo, & in epiſtola ad Hebræos ſcriptum eſt quia Leui qui decimas accepit, decimas dedit Melchiſedech, quia in Abrahæ, inquit, lumbis erat Leui quando decimas obtulit Melchiſedech. Ita & hic à proauis deo ſe dicit ſeruiſse, quia & Leui in proauo decimas dicitur obtuliſse. Eſt enim pater Leui Iacob, auus Iſaac, proauus Abraham. Multum ergo ſe memorem Timothei profitetur, & auidè illum deſiderare propter lachymarum eius recordationem, quas amore fuderat apoſtoli, ſicut intelligitur, recedentis à ſe. Non immerito ergo amantem ſe deſiderat, vt gaudio impleatur ex cõmuni lætitia cauſa fidei ſynceræ, quam in auia eius, & in matre fuiſse ſignificat, certiſsime & in eo. Omnis itaq; hic affectus propter fidem eſt quæ erat in eis inuiolata.

H

Heb.7.

❧ Qua de cauſa admoneo te vt recrees donũ dei quod eſt in te per impoſitionem manuum mearũ. Non enim dedit nobis deus ſpiritum timoris, ſed virtutis & dilectionis & ſobrietatis.) Propterea ſe parentum eius ſyncéritatem fidei ſignificat memoraſse, vt fortiorem hũc faceret. Quis enim laudem illorum audiens quorum in eo ipſo particeps eſt, nõcreſcat, addẽs animum huiꝰmodi viribus. Sic ergo recreat in ſe donum gratię dei

I

acceptum per ordinationem preſbyterii, dum animum ſuum confouet mentis alacritate, gaudens in ſemetipſo ſicut in nouitate ordinatiõis gaudetur. Denique ſubiecit: Nec enim, inquit, dedit nobis deus ſpiritum timoris, ſed virtutis. Innouatus enim homo exit de timore, accipiens ſpiritum lætitiæ propter iuſtificationem, quia omnis iniuſtus in timore eſt, non fortis, ſed infirmus: non in delectione, ſed in odio, nec in mentis ſobrietate, ſed errore ſaucius. Si autem his caruerit, per fidem & fortis & dilectus & ſobrius erit. ¶ Noli itaq; erubeſcere in teſtimonium domini noſtri, neq; in me vinctũ eius.) Conſtãtiã habẽdã docet, nec trepidari debere in profeſsiõe. Non eſt enim vnde erubeſcatur in ea: quia ſi homo viſꝰ eſt Chriſtus, geſtis tamen apparuit deus: & ſi crucifixus eſt, reſurrexit tamẽ à mortuis, & multis videntibus ſuſcipiẽte eum nube in cælũ aſcendit. Non eſt ergo infirmitatis cauſa, ſed poteſtatis: quia vbi putatur imbecillitas, ibi apparet potentia. Itaq; ſtultè infirmatus dicitur, qui viciſse probatur. Hoc modo nec in apoſtolo eſt qđ ad ruborẽ pertineat: quia ſi preſsuris & cædibus humiliatus dicitur, ex illa parte cõfundit obtrectatores ſuos qua

K

in ſignis ac prodigiis nutu mirabilis peruidetur: vt intelligatur non infirmitate humilari, ſed voluntate ad quẽdam meritorũ profectum. Idcirco enim deꝰ ſeruos ſuos ab iniquis humiliari permittit, ne illis iniuſtè præmia dare videatur. ¶ Sed collabora in euangelio ſecundũ virtutẽ dei, qui nos ſaluos fecit.) Quoniã virtute dei victa eſt mors, vt nos ſalui eſse poſsimꝰ: iuxta hoc ergo conueuit vicẽ nos ex aliqua parte reddere redẽptori. Quia enĩ ad oĩa ei beneficia reſpondere nõ poſsumꝰ, vel legationẽ eius fideliter & inſtãter agamus. ¶ Et vocauit vocatione ſancta.) Vocatio ſancta eſt, cũ electi ſunt ad gubernãdũ populũ ſanctũ dei. Ad ſanctã autẽ ſenior vocatur qui dux eligitur ſanctitatis. ¶ Nõ ſecundum merita noſtra.) Verũ eſt, quia ſi ad liquidũ quæras, nullus hominũ dignus poteſt videri vicarius eſse Chriſti. Omnes enĩ quos elegit, prius fuerãt peccatores. Quantũ ergo ad cõparationẽ cęterorũ ptinet, hi digni inuenti ſunt: quãtum verò ad rem ipſam, oẽs indigni ſunt. ¶ Sed ſecũdũ propoſitũ ſuum, & gratiã quæ data eſt nobis in Chriſto IESV ante tẽpora ſecularia.) Quoniam dignatione ſua deus olim decreuit peccatores ſaluos facere. Preſciꝰ enĩ fuit deus qđ futurũ eſset in hoie anteq; faceret eũ, & peccaret, quõ redintegraretur prædeſtinauit, quo tẽpore, & p quos & qua ratiõe ſaluari poſsint: vt neq; merito ſuo qui ſaluãtur, neq; horũ per quos vocãtur, ſed dei gratia iſtud donũ præſtari videatur per fidẽ Chriſti. ❧ Nũc vero declarata per illuminationẽ aduentus ſaluatoris domini noſtri IESV Chriſti.) Donum dei qđ ãte tẽpora ſecularia latebat ĩ myſterio, incarnatione & aduẽtu Chriſti declaratũ teſtatur, quãdo cœperũt hoĩes remiſsa pctõrũ accipere. ❧ Qui deſtruxit qdẽ mortẽ, illuminauit autẽ vitã æternitate p euangelium, in quo poſitꝰ ſum ego prædicator & apoſtolus, & magiſter gentiũ.) Qua ratione ſaluũ fecit populũ ſuũ Chriſtus, oſtẽdit dicens. qa mortẽ deſtruxit, quæ erat hominis inimica, ne ab inferis poſset reſurgere: tũ demũ vitã illuminauit æternitate, vt reſurgens à mortuis iã mori non poſsit. Obſcura enim vita eſt quę tẽpore definitur, dũ ſoporatur, dũ ignorat, dũ male verſatur. Et quõ illuminetur vita oſtendit, quia per euangeliũ credẽtibꝰ datur æternitas, magiſtro gẽtiũ prædicãte, ❧ Quã ob cauſã & hæc patior.) Prædicãs dei donũ, diabolũ patitur inimicum, vt pſuras ei excuſcitet, quia populũ de faucibꝰ eius eruit. ¶ Sed nõ cõfundor.) In hoc ſecurus, quia pro tribulationibus magna promiſſa merces eſt, nõ cõfunditur, ſed gloriatur in preſsuris. ❧ Scio enim cui credidi, & certus ſum quia potẽs eſt depoſitũ meũ cuſtodire ĩ illa die.) Hoc eſt qđ dicit, qua ſpe & fiducia magnificẽtiæ ſaluatoris ſecurus eſt, qa qđ cõmendat illi, in tuto eſt. Quid autẽ illi cõmẽdat, niſi ſalutẽ ſuã, vt hic p illo patiẽs, ſalutẽ inueniat penes illũ cũ cœpit iudicare, vt puniẽs infideles, iſtũ dignũ æterna vita pnũciet? ¶ Formã habẽs ſanorũ verborũ q à me audiſti in fide & dilectione q eſt in Chriſto IESV, bonũ cõmẽdatũ cuſtodire p ſpiritũ ſãctũ q habitat in nobis. Præcepta ſua cũ geſtis formã appellat ſalutaris doctrinę: q̃ iſtũ ſequi mãdat, vt cuſtodiat ea ſpiritu ſancto fauente. ❧ Scis hoc quod auerſati ſunt omnes à me qui in Aſia ſunt, ex quibus eſt Phygelus & Hermogenes.) Hi quos memorat, fallacia pleni erant. Simulabant enim amicitias Apoſtolo, vt adhærentes ei addiſcerent vnde illi calumniã facerẽt, aut per alios immitterẽt. Qui poſteaquã viderunt manifeſtatos ſe, receſserũt ab eo. ¶ Det miſericordiã domin⁹ Oneſiphori domui, quia ſæpe me refrigerauit, & ſuper catenã meam nõ erubuit.) Duplici genere refrigerium hoc intelligẽdum eſt, quia & in neceſſitate cuſtodiæ ſolatio ſuo refrigerauit eum, & ſiqua illi opus erant, ſiue indigentibus, miniſtrauit. Spe enim eorum quæ promiſsa ſunt, non puduit illum accedere & requirere hoĩem poſitũ in cuſtodia. Ille enĩ quos ſupra memorat, quia erubeſcebãt de cruce Chriſti, ĩ neceſsita

L

M

te deseruerunt Apostolum. ❧ Sed cum esset Romæ, so
A licite me quæsiuit,& inuenit. det illi dominus misericor
diam inuenire apud dominum in illa die. Romam ve-
niens Apostolus,cum appellasset Cæsarem, à militibus
custodiebatur. Tunc enim cum Onesiphorus charitatis
causa & magisterii, magna diligentia requisitū inuenit.
Cuius visitatio tam acceptabilis fuit Apostolo vt eū sic
domino commendet, vt inueniat misericordiam apud
dominum in die iudicii:vt sicut Apostolum requirens
inuenit,ita & misericordiam quærens inueniat apud iu-
dicem. Hoc enim orat, vt præstet ei dominus pater cæli
& terræ inuenire gratiam apud dominum humani ge-
xix.cap. neris,filium scilicet. Tale est hoc, quale & illud in Ge-
nesi,Et pluit, inquit, dominus sulphur & ignem super
Sodomam & Gomorram à deo de cælo. ❧ Quanta au-
tem Ephesi ministrauerit,melius tu nosti.) Quoniā so-
let quidam personis magis quàm causis seruire volētes
gratificari maioribus,ideo Apostolus Onesiphori bonū
generale ostendit, ne videretur forte personæ se com-
mendasse dum Apostolo ministrauit,cum constaret il-
lum magnanimum omnibus fuisse.

CAPVT SECVNDVM.

V ergo fili mi,confortare in gratia quæ est in
B T Christo IESV: & quæ audisti à me per mul-
tos testes,hæc commenda fidelibus hominib⁹
qui idonei erunt & alios docere. Constan-
tem hunc & robustum esse præcipit in docendo gratia-
am dei, quæ data est in Christo IESV, & non solum
in gratia,sed etiam in mysteriis quæ sunt de Christo,ar-
cana fidelibus ac dignis tradi vult,qui alios possint do-
cere,nō passim vulgaribus ac negligentibus. Magna e-
nim cura eligēdus est doctor. ❧ Labora vt bon⁹ miles
Christi IESV. Nemo enim militans deo,obligat se nego-
ciis secularib⁹,vt placeat ei cui se probauit.) Manifestū
Matth.6. est quod dicit,quia nemo potest duob⁹ dominis seruire
Negocia enim secularia auaritiæ seruiant necesse est:&
nisi mētiti fuerint,transigi se nō possunt. Est ergo, sed,
leue peccatum. Ecclesiastic⁹ autē ideirco deo se probat
vt huic deuotus,officiū impleat quod spopondit, in dei
rebus solicitus,à seculari negotio alienus. Nō enim con
uenit vnū duplicē pfessionē habere. ❧ Et nisi certet q⁹,
nō coronatur,nisi legitime certauerit.) Dei militem tā
exercitatum vult esse in dei operibus,vel officio deputa
to,vt possit ad gloriæ meritum peruenire: tota mēte vi-
gilantem diuinis obsequiis, præsentia spernentem cæ-
lestia diligentem. Ad hoc enim se probauit, vt hic labo
C rans remuneretur in cælis. ¶ Laborantē agricolā opor-
tet primum de fructibus percipere. Intellige quæ dico.
dabit enim tibi domin⁹ in omnibus intellectum.) Tātæ
abstinentiæ sanctus fuit Timotheus, vt etiam à licitis se
tēperaret. Hoc enim vult intelligi, quia à participatio-
ne gazophylaciī se abstinebat,cū hoc domin⁹ decreuet-
rit vt qui Euangeliū annunciant,de euāgelio viuāt. Ideo
Apostolus prius hunc sumere præcipit qui primus est,
& sic cæteris distribuere. ❧ Memor esto Christum IE-
SVM resurrexisse à mortuis ex semine Dauid secun-
dum Euangelium meum,in quo laboro vsque ad vincu
la quasi latro,sed verbum dei non est alligatum. Quo-
niam multi futuri erāt filii diaboli, qui filiū dei incarna
tum negarent:ideirco hoc memorat, quoniā fallaciter
sub noīe apostolorū hoc asseuerare nitūtur. Subiecit,se
cundum Euangelium meum,vt excluderet malę mentis
falsa colloquia. Nec enim plus hæreticis credendum est
de apostolis,quā his ipsis de prædicatione sua testātibus
quam prędicationem cū labore se agere queritur. Pres-
suris enim tribulabatur & carceribus, eo quòd tam Iu-
dæos q̄ gentiles offenderet,sicut illis videbatur incredi-
bilia prædicando. Iratos enim habebat Iudęos propter
legem,quā cessare docebat. Gentiles autem inimicos fa
ciebat,quia vnum deum prædicabat in Christo. Vnde D
quasi latronem hunc tractabant alligantes, claudentes
si posit tacere,nescientes quia verbum dei alligare nō
poterant. Denicq; sæpe clausus nō dispendium fecit, sed
lucrum. Neque enim defuit cui prædicaret in carcere:vt
quos libere inuitare ad fidem non posset, in vinculis
positus paſceret dei verbo. ❧ Ideo omnia sustinco ꝓpter
electos,vt ipsi salutē cōsequantur,quæ est in Christo IE-
SV,cum gloria cælesti. Vt prædicatione sua saluaret ho
mines prædestinatos ad vitam,exitiis erat subiectus,sci-
ens profectum se habiturum quæsita salutis illorū. ¶ Si
enim commortui sumus,& conuiuemus si sustinemus,
& conregnabimus.) Sic posse ad immortalitatem & glo
riam Christi peruenire significat,si in forma baptismā-
tis manserimus,vbi omnia delicta moriuntur vt innoua-
ti omnia vitia vetera & crimina fugiamus,vt authō
ris secuti vestigia,peccatis mortui videamur. Si verò ad
ditum fuerit ad causam,vt & tribulationes ac pressuras
non egrè pro nomine domini patiamur,sustinentes hęc
simul cum illo regnabimus. Dignum est enim vt qui ꝓ
illo opprobria patitur & exitia, in regno eius gloriosus
appareat. ¶ Si negamus,& ille negabit nos. Verum est
quia si minime confessi illum fuerimus coram homini-
bus,tunc dicet & ipse nobis in illa necessitate futuri iu-
dicii:Nescio vos. Hæc est punitiōis significatio. ❧ Si nō
credimus,ille fidelis permanet:negare semetipsum non
potest. Nemo potest domino auferre qđ habet. Quis
enim illi fortior est,per quem omnia exstiterunt? Nec ad
di potest profectō, quia non illi aliquid præstat qui cre- E
dit in illum: quomodo nihil aufert ei qui non credit in
illum. Quicquid ergo agitur ad profectum nostrū per-
tinet,ne in ignorantia maneam⁹. Nec enim à nobis firma
tur,cùm ipse ex se & apud se firmus sit. ❧ Hæc admone
cōtestans corā domino noli verbis pugnare. Ad nihil
enim vtile est nisi ad subuersionē audientium.) Cōten-
tiones vitandas monet,præcepta autē danda sub dei timo-
re & terrore,quia cōtentio potest adhuc minus stabilitis
generare scrupulum. Solent enim in cōtētione talia op-
poni elimato malevolētiæ ferro, vt moueant animos in-
cipiētiū fratrū. ❧ Solicite cura temetipsum,vt probabi
lem exhibeas deo operariū,non impudoratū, rectè tra-
ctātē verbū veritatis.) Quoniā sunt aliqui q̄ dicunt contē-
tionem audientibus prodesse,Apostolus autē sciēs ma-
gis obesse,hoc mādat,vt vnusquisq; hoc curet, vt spreta
altercatione semetipsum probabilē faciat,impudoratos
appellās eos,qui contentiōibus nituntur. Necesse est enī
vt contentio extorqueat aliquid imo multa quę dicātur
contra conscientiam: vt intus in animo perdat,foris vi-
ctor abscedat. Nemo enī patitur se vinci licet sciat vera
quæ audit. Rectè autem tractat,& bona cōsciētia,qui vo
lētibus loquitur & pacificis. Collatio ergo inter dei ser-
uos esse debet,nō altercatio. ❧ Prophanas autē vocū no
uitates deuita. plurimū enī proficient ad inanitatē. sermo F
enī eorū sicut cancer serpit.) Hoc idē adhuc prosequitur,vt
cōtētiones vitētur. Nec enī cōgruit vnius fidei viros ha
bere cōtētionē,sed in tractatu patiātur se inuicē, & con
sentiant bonis dictis. Si quid autē improbabile videtur,
cū pace dissimuletur. Aduersarii enī & dissidētes solēt
se inuicē prouocare,ex quibus vnus catholic⁹ est,& alter
ꝓphan⁹. Hic ergo catholic⁹,cui Apostol⁹ mādat vt spu-
nat & declinet à fabulis inanibus, quietus debet esse,vt
semper de cōsciētia verba emittat,nec patiatur se corā i
pia verba depromi. Dant enī quibusdā occasionē vt in
peius proficiāt. Nō enī desunt qui audiētes ꝓphana,cōci-
piant cogitatū malū:ideoq; obest cōtentio. ¶ Ex quibus
est Hymenæus & Philetus, qui deerrauerūt à veritate,di
centes resurrectionē iam factā esse,& fidē quoniam sub
uerterūt.) Nūc ipsorū quorū causa vitandas contentio-
nes monet,prodidit nomina,quos & prophanos & im-
pios designauit,errantes à veritate. Hoc enī negabāt qđ
palam est Christianorū,vt eredāt se in futurū à mortuis

G resurgere. Hi autem,sicut ex alia scriptura docemur, in filiis fieri resurrectionem dicebāt. quibus nō deerat qui assensum prestaret peruersum contra fidem quā in primordio fuerat consecutus.❧Firmum tamen fundamētum dei stat,habens hoc signaculum . Cognouit enim dominus quæ sunt eius, & discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen domini.) Fundamentum dei fides est,quæ continet quæ promisit deus quæ,fides non poterit infringi perfidorum & hæreticorum cōmentis. Quā uis enim hi negent futura quæ credimus,deus tamen dabit quæ credimus daturum illum , teste promissione eius. Signaculum itaque promissionis dei , fides nostra est,quæ firmat dei verba. In die iudicii cognoscet deus q̄ habēt signum eius, disentientes à perfidorum & hæreticorum iniquitate,quæ dei promissionē infirmare se putat. Nihil enim tam iniquū q̄ dei fidei contrariare. Sic & Dathan & Abiron & Chore dictum est à Moyse,cū cōtra dei præceptū offerre sacrificia præsumerent. Cognouit itaque dominus quę sunt eius. Quo dicto ostendit quæ pernicies maneret eos qui dei verba inuerterent.
❧In magna autem domo nō solum sunt vasa aurea & argentea,sed & lignea & fictilia , & quædam in honorē, quædam autem in cōtumeliam.) Hoc dicto significauit in ecclesia diuersos esse homines. Quosdam bonos & summos viros,quos in auro intelligi vult. Quosdā bonos tantum,quos in argento designat. Alios verò nō bo
H nos,quos vasa lignea & fictilia appellat. quod nulli ambiguū puto. Nam in Corinthiorum hoc ecclesia probat frequens sermo obiurgantis apostoli. Nunc autem in ecclesia nostra palā est, & ī templo Hierosolymis, in quo typus erat ecclesiæ , manifestis lectionibus approbatur. Erant enim ibi Sadducæi , ex quorum radice erant Hymenæus & Phyletus . De quorum praua sententia cum apostolus esset locutus,statim hoc subiecit,vt non esset mirabile in ecclesia videri homines disentientes. Nam & in Corinth. ecclesia de qua dixi, quidam erant qui disentientes resurrectionem negabant. Insanq̄ tamen Nouatianus,vt errori suo blandiatur,aliter hoc intelligendum tradit , vt domus magna totus mundus significari credatur,quia habet hominum diuersitatem: cum constet apostolum exemplo vsum domus diuitis & opulentis,quæ quanuis copiosa sit , habet tamen vasa lignea &
I fictilia. Hoc modo & ecclesia quāquam sancta dicatur, habet tamen & vitiosos,& praua sentientes, sicut superius memoraui. Quos contumelia dignos ostendit,nō tamen perituros,sed purgandos per ignē , quia domui ex aliqua parte necessaria sunt. Nouatianus autem elatus superbia,vt ecclesiæ suæ veritatem & sanctitatem generalem defenderet, hoc modo intelligendum decreuit, quasi ecclesia penes ipsum sit,& cunctos habeat purificatos propter illas causas quibus nos innocentes accusat. Sed quid opq̄ erat hoc loco de mūdo aliquid dicere aut vt quid affirmaret mundum domum magnam significans? Nam dicit dominus apostolis: Non estis de mundo,ego aūt elegi vos. Quomodo igitur intra mundum
Ioan.15. concludendi sunt,qui negantur de mundo esse? Et idem
1.Cor.5. apostolus: Quo,inquit,mihi de iis qui foris sunt,iudicare? Nā in vna domo omnes sub vno sunt nomine. Vno enim domini sui nomine censentur omnes. Mundus autem diuersæ professionis continet homines , ita vt dispares profiteantur se habere deos & dominos. Non ergo domum magnam mundum dixit , sed ecclesiam , in qua omnes sub vnius domini sunt nomine. ❧Si quis ergo purgauerit semetipsum ab istis , erit vas in honorem sanctificatum,vtile domino ad omne opus bonum præperatum.) Nūc alia hæresis fraude sua conuincitur, quæ asserit animas quasdam natura esse malas , quæ ad bonum cogi non possint: cum hic dicat posse malos immutari in bonum,& sordidos purificari. Poterant enim Hymenæus & Phyletus mundare sensum suum si voluissent,vt fierent vas sanctificatum præparatum in hono-
rem.❧Iuuenilia autem desideria fuge.)Iuuenilia desi- K
deria aduersa sunt. Sunt enim voluptates mundanę,quę omnibus illecebris mancipatæ sunt ac per hoc à dei seruo fugiendæ sunt. ¶Sectare verò iustitiam,fidem, charitatem,pacem cum iis qui inuocant dominum de puro corde. Hæc sectanda iubet,quæ iuuenili ætati deuia videntur & aspera. Qui enim iustitiam elegit , ei nihil facit contrarium : & qui fidem diligit , seruat mandata. Qui autem charitatem sequitur,omnibus humilis est. ¶Stultas autem & ineruditas quæstiones deuita , sciens quia generant lites. Insensatæ quæstiones partim infidelium,partem hæreticorum sunt , aliorum ex parte infidelium,quæ modestos homines cogunt ad litem. Immutantur enim nimia contradictione impietatis eorum, & irati dicunt aliquid contra præpositum suum. Nam solent quidam, hæreticorum patientiam fingere, quanuis à catholico non possint audire aliquid asperum,vt commendēt praua sua colloquia. ideo dissimulādum ab his est. ¶ Seruum autē domini non oportet litigare sed mitem esse ad omnes,docibilem,patientem,modestū,corrigentem eos qui diuersa sentiunt,nequādo det illis deus pœnitentiam ad agnitionem veritatis , & resipiscant à diaboli laqueis capti ab eo ad ipsius voluntatem .) Hæc nulla indigent interpretatione. sunt enim manifesta. quantum tamen profit modestia,declarauit. Si enim hoc in quibusdam hæreticis placitum est,quia humiles videntur: quantò magis laudabile & fructuosum erit in L
catholico si fuerit mitis,in quo & sensus vtilis,& grauitas imitanda perspicitur?

CAPVT TERTIVM.

Hoc autem scito, quia in nouissimis diebus instabunt tēpora periculosa,& erūt homines sui tātū amatores,auari,insolētes,superbi blasphemi,parētibq̄ nō obsequētes,ingrati,īpii,sine fide,sine dilectiōe , criminatores,incōtinētes,immites,bonorum inimici,,pditores,,p terui,tumidi, amatores voluptatū magis quā dei,habentes formam pietatis,virtutem eius abnegantes: & hos deuita.) Prophetia est hæc sancti apostoli , in qua præuidit quanta mala futura essent hæreticorum & Iudæorum. In his enim omnia ista quæ inimica fidei sunt denotantur . Ipse enim Apostolus dixit : Quo enim mihi de iis quæ foris sunt,iudicare? Qui enim male de deo sentiunt, & non timent quod ad iniuriam eius pertinet profiteri, quomodo in conuersatione humana possūt esse beneuoli? Ideo enim dixit: Habentes formam pietatis, virtu- M
tem autem eius abnegantes,quia profitentur quidem se metipsos Christianos, cum sint & nequissimi operis, & sensu peruersi. Non enim in professione magis quàm in gestis laus dei & virtus est . ¶Ex his sunt enim qui irrepunt in domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis,quę ducūtur variis desideriis,semper discētes , & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes .) Quanuis omnibus hæreticis hoc conueniat,vt subintrā tes domos mulieres subdolis & versutis verbis capiant, vt per eas viros decipiant more patris sui diaboli , qui per Euam Adam circūuenit : Manichæis tamen præ cęteris congruit . Nulli enim tam importuni, tam fallaces,tam captiosi sunt quā ipsi,quos cōstat aliud colere & aliud ,pfiteri,aliud intq̄ gerere, & foris aliud vendicare,Nā sanctimoniam defendunt,& lege sua fauente turpiter viuunt . Misericordiam laudant,cum inter se iniusti deprehendantur. Mundū spernendum asserunt,& semper accurati procedunt. In ieiuniis insistere se iactā ter prædicant,cum omnes saginati videantur,tātum qd arte quadā pallidi cernuntur,vt fallant. Hęc ergo Apostolus maxime de his prophetauit,quos constat apostolorum tēpore non fuisse,sicut nec Arrianos , quippe cū

A Diocletianus imperator constitutione sua designet dicens,Sordidam hanc & impurã hæresim quæ nuper,inquit,egressa est de Persida. Hi inueniunt mulieres præ vanitate nouum aliquid desiderantes audire, & per ea quæ placida sunt,suadent illis fœda & illicita. Cupidæ enim sunt discendi,cum iudicium nõ habeant probãdi. hoc est semper discere,& veritatis scientiam non habere. ❧Quemadmodũ autẽ Iannes & Mambres restiterunt Moysi,ita & hi resistunt veritati,homines corrupti mente,reprobi circa fidem,sed non proficiẽt amplius. Ignorantia enim eorum euidẽs erit omnibus, sicut & illorum fuit.)Exemplum hoc de apocryphis est. Iannes enim & Mãbres fratres erãt magi vel venefici AEgyptiorum,qui arte magiæ suæ virtuti dei quæ per Moysen agebatur,æmulatione cõmentitia resistere se putabant. Sed cum Moysi virtus in operibus creseeret, humiles facti confessi sunt cum dolore vulnerum, deũ in Moyse operatum. Vnde similiter & hos non amplius proficere in impietate assertionis suæ dicit,quia imperitia eorum palam fiet & seductio:& licet inuiti, confitebuntur tamen suam imperitiam in vltimo. ¶ Tu autem assecutus es doctrinam meam,institutionem,propositum, fidem, longanimitatem,dilectionem patientiam, persecutionem, passiones.)Eorum vult esse æmulũ quæ enumerat. Hæc enim in vltimo non ad pœnitentiã,sed ad lætitiam proficient. ¶ Qualia mihi facta sunt Antiochiæ,Iconio, Lystris,quales persecutiones sustinui: & ex omnibus liberauit me dominus. Sed & omnes qui volunt piè viuere in Christo IESV,persecutionem patientur. Nequam au
B tem homines & deceptores proficient in peius,ipsi errãtes,atq; alios errorib9 inuoluẽtes.)Ideoq; & quanta passus sit memorat. vt auxilia dei ostendat quibus defendit & tutos præstet seruos suos ab impudentia Satanæ, vt se curos illos faciat. & erigat,ne timeant quæ irrogari possunt à perfidis,sed i persecutione alacres sint, certi quia omnes qui in Christo recte conuersantur, odio habẽtur etiam à corporis sui membris. Mali autẽ in deterius proficiunt,dum vident multos sibi dare assensum, ita vt cæteros in errorem mittant. Dum enim sciuntur esse mali & deceptores, & nihilominus florere & prosperari in mundo,attrahunt quosdam,vt imitatores eorum efficiãtur,non solum in propriis erroribus puniendi, verumetiam in horum quos exemplo suo deperdunt. ¶ Tu vero perseuera in iis quæ didicisti,& quæ tibi credita sunt, sciens à quibus didiceris, & quia ab infantia sacras literas nosti, quæ possunt te erudire ad salutem.) Multum
C prodesse significat veteris testamenti habere notitiam. Ipsas enim sacras literas dicit,quæ Christi personam insinuant, & incarnationem eius ad salutem hominum redimendã declarant. Hortatur enim vt in his proficiat. Antiquitas enim hæc robur est nouitatis: sciẽs quia à quo didicit,firma est authoritas. Signa enim & prodigia vidit facta per eũ,quib9 omnis sermo succumbit. ¶ Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad doctrinam ad correptionẽ,ad redintegrationẽ, ad eruditionẽ quæ est in ipsa iustitia,vt paratus sit homo dei ad omne opus bonum cõsummatus.)Manifestum est,quia omnis scriptura cuius de9 author ostẽditur,vtilis est. Ad hoc enim data est vt proficiat imperitis. & instauret deformes, attrahens iniquos ad iustitiã, vt homo dei in omni opere bono perfectus sit. In nouo enim homine gradatim proficiens constituit illum hominem dei.

CAPVT QVARTVM.

TESTOR coram deo & Christo IESV,qui iudicaturus est viuos & mortuos, & aduentum ipsius,& regnũ eius,prædica hoc verbum,insta opportune,importune, argue, hortare,increpa,in omni magnanimitate & doctrina.)Tam solicite mandat inuiolate prædicandum dei donum,vt cum testatione dei patris & Christi D filii eius hoc moneat curandum,instandumque in eo,vt assidua prædicatione & crebra obiurgatione cum opportunitate prouocet ad meliorẽ profectum: & vt facilius arguenti assentiant,sine amaritudine hoc agendum hortatur. ❧Erit enim tempus cum sanam doctrinã non sustinebunt,sed ad sua desideria magistros sibi aggerent,prurientes aurib9:& à veritate quidem auditum auertent,ad fabulas verò conuertentur.) Et hæc simili modo prophetia est sancti apostoli,qui præscius futurorum instandum in doctrina solicitè præcipit,vt formati in fide,& bonis operibus eruditi in disciplina sana, robusti maneant, vt postremo tempore cum quidam à veritate ad errorem conuerti cœperint,immobiles perseuerent. Tales enim futuros dicit qui pro desideriis suis doceri se velint,vt à magistris cõstantibus & veracibus ad hos conuertantur qui hæc illos doceant quæ libenter audiant,quia veritas illis aspera videbitur, vt relicta sana doctrina fabulis vacent. Nolunt enim argui maligna opera sua,quare tales volunt magistros qui seruiãt moribus eorum. Pruriunt enim aures eorum vt audiant fabulas vanitatum compositas sub nomine doctrinæ:quibus delectentur. Quod nullis tam propriũ est quàm Manichæis,qui nescio quæ habent diuersa commenta inflatis nominibus nuncupata,cum sint res friuolæ,& quædam delyramenta. ¶ Tu vero sobrius esto, in omnibus patiens,opus fac Euangelistæ,ministerium tuum exple. Ego enim iam delibor,& temp9 solutionis meæ instat.) Admonet & hortatur vt vigilet,in disciplina ecclesiastica viriliter agat,scripturas explanet,vt prudentes & eruditi inanes fabulas vitent. Apostolus enim sciens passionem suam imminere, exemplum piæ conuersationis & E sanæ doctrinæ in sancto Timotheo vult relinquere, vt per traducem nunquam deessent doctores idonei: passionem tamen suam delibationem appellat. Deo enim immolatur,qui pro eius iustitia patitur. ¶ Certamẽ bonum certaui,cursum cõsummaui,fidem seruaui: quod reliquum est,reposita est mihi iustitiæ corona,quã reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Nõ solum autem mihi,sed & iis qui diligunt aduẽtum eius.) Omnia quæ sibi & cæteris vtilia essent & prospera, seruasse se memorat. Nõ solũ enim in verbis,sed & in operib9 formam se præbuit audiẽtib9: vt & authori suo veritate prædicationis fidelis dispensator existeret, & contra mundi principes & potestates omni solicitudine & peritia colluctatus,exemplum quomodo vincerentur relinqueret vt inuiolata doctrina,& agonis legitimum certamen dignos illos faceret coronari,quia deus iustus iudex dabit amplissima præmia diligentibus se,& expectantibus filium eius de cælis. ¶ Solicitus esto venire ad me quàm primum. Demas enim me dereliquit,diligẽs hoc seculum, & abiit Thessalonicam,Crescens in Galatiam, Titus in F Dalmatiam. Lucas est mecum solus. Marcum assume,& adhuc tecum. est enim mihi vtilis in ministerio. Tychicum autem misi Ephesum.)Cum constet omnẽ instructionem viri ecclesiastici in epistola contineri, propter multam tamen charitatem præsentiam eius desiderat. Marco autem idcirco testimonium dat,quia memor est præteritorum eius laborum. ❧Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum,& libros, maximè autem membranas.)Apostolus natura Iudæus fuit,nec quicquam habuit alienum. Vnde ergo illi penula? Sed quia erat à Tharso,quos constat in societatẽ Romanorum receptos vt deinceps appellarentur ciues Romani,idcirco necesse est eos & curiam habere,in quam more Romanorum penulati conueniant.

Quicunq; enim illo tempore cum muneribus obuiam exissent Romanis,immunitate perpetua donati, ciues Romani & fratres eorum nuncupabantur, teste eodem Apostolo. Potest ergo fieri vt si non suam, quia totum se legi dederat. patris sui haberet penulam. ❧Alexãder

Grarius multa mala mihi ostendit. reddat illi dominus secundum opera sua: bona quē & tu deuita. Valde enim resistit verbis nostris.) Alexander iste & Demas supradictus collegę fuerunt. Hi prius cū Apostolo erant simulantes illi amicitiam: & quia fallaces tempore probātur ambo ab eo recesserunt. Hic aūt ærarius, qui audacior erat ī malis, sic ab eo recesit, vt & cōtradictor verborū eius existeret. Qui ergo Apostolo ausus erat cōtradicere, nō immerito euitandū hunc admonet, dei iudicio istū dimittēs. ❧ In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt. nō illis imputetur.) Pressurā & tribulationes sibi illatas, defensionē suā nū cupat. Passio enim Christianis vita est, & persecutio defensio. Pressura enim illata pro iustitia, defendit illū in die iudicii, reos cōstituens perfidos. Inter ipsa ergo initia illatæ pressurę derelictū se conqueritur: & quia scit hāc esse cōsuetudinē, nō illis vult imputari, quia & dominū à Iudæis apprehensū discipuli reliquerūt: quippe cū scriptū sit in propheta: Percutiā pastorē, & dispergē
Zach .13. tur oues gregis. ❧ Dominus aūt astitit mihi, & cōfortauit me, vt per me prædicatio impleretur, & audirēt omnes gentes.) Propter quod dominū Christi auxiliis munitū se dicit, & auctū virtute, vt prædicationē impleret in omnibus gentibus: idcirco ignosci petit eis à quibus derelictus est in necessitate: vt bene acceptus à deo, vin
H dictā nō quærat. Hac enim causa amplius adiutū se credit à deo, quia derelictus est ab hominib⁹. ¶ Et liberat⁹ sum de ore leonis. Liberauit me dominus ab omni opere malo, & saluū faciet in regno suo cælesti. cui gloria in æternū, Amē.) Similiter dicit & Petr⁹ coapostol⁹ ei⁹
1. Petri. 5. quia aduersarius noster diabolus circuit fremens, sicut leo quærens quē deuoret. Sed quia in Apostolo occasionē nō inueniebat qua illū deciperet, per filios suos pressurā illi incitabat & pœnas: vt si non quasi peccator, vel quasi iustus de hac tamē tolleretur vita, ne multos hortaretur ad fidē. Quod cū prope impleret, dei prouidentia liberatus Apostolus insultat illi, infirmū illū testificans. quia de ore eius ereptus est: quia quod cupiuit implere, nō potuit. Igitur dei auxiliis morti se ereptū gratulatur, & de ꝓuidētia dei tā securus est, vt & de futuris tētationib⁹ liberari se credat: & nō solū liberari ad præsens, verūetiā saluū se futurū in die iudicii, & regnaturū cū domino Christo in æterna secula. ¶ Saluta Priscillā & Aquilā & Onesiphori domū. Erastus remansit Corinthi. Trophimū aūt reliqui infirmū Mileti. Solicitus esto ante hyemē venire.) Aquila & Priscilla hi sūt apud quos hospitatus operabatur manibus. Onesiphorus autē hic est, cuius testis est in prima epistola. Quid
I est tamē vt præsēte apostolo q mortuos excitabat, Trophim⁹ infirmaretur? Sed signa propter incredulos facta sūt: & qa ex diuersis causis meritū collocatur apud deū vt siue qui in tribulatione, siue in ægritudine deo gratias agit, nec ab aduersa parte suffragium quærit, vt proficiat meritis apud deū. Propter imbres autē & frigora cōmonuit vt autūno ad se veniret. ❧ Salutat te Eubolus & Pudēs & Linus & Claudia, & omnes fratres. More consueto impleta est epistola salutatione fratrum. Dominus IESVS Christus cum spiritu tuo. Vale. Hæc subscriptio apostoli est: quod signum esse dicit in omni epistola. Et quia filius dei idem filius hominis est, & IESVS dicitur & Christus: vt & homo significetur & deus duobus nominibus nuncupatur. Vtroque tamen nomine dignitas designatur: qua ratōe sunt posita nomia.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARII IN EPISTOLAM BEATI PAVLI AD TITVM.

PRAEFATIO.

K

TITVM Apostolus consecrauit Episcopum & ideo commonet eum vt sit solicitus in ecclesiastica ordinatione, id est, ad quosdā qui simulatione quadā dignos se ostentant vt sublimem ordinem teneant: simūlq; & hæreticos ex circuncisione corripiendos.

CAPVT PRIMVM.

PAVLVS Seruus dei, apostolus autem Christi IESV, secūdum fidē electorum dei, & agnitionē veritatis eius quæ secundū pietatem est in spem vitæ æternæ, quā promisit deus verax ante tępora secularia: manifestauit autem temporibus suis verbū suum in prædicatione, quod creditum est mihi secundum præceptū saluatoris nostri dei. Tito germano filio secundum cōmunem fidem, gratia & pax à deo patre & Christo IESV saluatore nostro.) Decretum donum à deo quod ante secula promiserat, tēpore saluatoris in prædicatione apostolorū manifestatū declarat. Sic enim promiserat, quod etiam sibi creditū dicit, vt gentibus insinuaret prędestinatam misericordiā dei, vt & Titus verus eius filius, id est secundū euāgeliū, (hoc est enim verum quod L
æternū est) hanc dei volūtatē & solicite suscipiēs prædicaret gratiam dei & pacem, vt accepto dono pacifici fiant cum deo patre, quia omnia ex ipso sunt, & Christo IESV saluatore nostro, quia ipse liberauit nos à morte. ¶ Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desūt corrigas, & cōstituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego tibi dispositi. Si quis est sine crimine, vnius mulieris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut inobsequentes. Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut dei dispensatorem, non proterum, non iracūdum, non vino deditum, non percussorem, non turpia lucra appetentem, sed hospitalem, benignum, prudentem, iustū, sanctum, continētē, tenacē eius sermonis qui secundum doctrinā fidelis est, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & cōtradicentes reuincere. Sūt enim multi & non obedientes, vaniloqui & seductores, maximè ii qui sunt ex circūcisione, quos oportet redargui, qui vniuersas domos subuertunt, docētes quæ non oportet tur M
pis lucri gratia.) Manifesta sūt quæ lecta sunt. Episcopū enim & sanctum in operibus, & verbis prudentem ordinari vult vt & fratres exhortari possit, & cōtradicētes conuincere, maximè eos qui erant ex Iudæis, qui sub nomine Christi Iudaizare docebant, quos alibi falsos fratres appellat. Renati enim in Christo nō puri erāt Christiani: partim enim legem, partim Christum venerari volebant. Hos dicit quia domos subuertebāt praua ista doctrina. Duplici eteni genere turpibus lucris studebant, quia ideo hęc magis agebant, vt placerēt Iudęis, à quib⁹ Mat. 23.
sumptus sperabāt vt pecuniam lucrifacerent, & præputiū. Hi erāt quæstus eorū, sicut domin⁹ dicit Iudæis: Ambulatis mare & aridā, vt faciatis vnū proselytū. Hęc duo turpia lucra appellat, quia qui sub nomine dei docet, nō deuotionis causa, sed quæstus turpis lucri captator Philip. 3.
est. Similiter & qui per circuncisionē aliquē vult acquirere. Vnde alibi ait: Et gloria in pudendis eorum

¶ Dixit quidam ex ipsis proprius eorum propheta: Cretenses semper mendaces, male bestiæ, ventres pigri. Testimonium hoc verum est.) Quidam ex Cretēsibus melioratus per disciplinam dominicam, quid sentiendum esset de Cretēsib⁹ indoctis expressit, quod & mali essēt, & ociosi vellēt comedere. Malitia enim pasci volebant,

G poris agnoscerent senectutẽ, quiet tis tamẽ nescirent ætatem. Sic militatur à iuuẽte vidua, sic prædicatur in senectute veterana, quæ viduitatẽ nõ occasiõe tẽporis, nõ imbecillitate corporis, sed virtutis magnanimitate seruauerit. Eternim cũ dicit septẽ annis ei cũ viro fuisse à virginitate sua: ab adolescẽtia vtiq; studijs inchoata prędicat subsidia senectutis. Docemur itaq; triplicẽ castitatis esse virtutẽ. Vnã coniugalẽ, aliam viduitatis, tertiã virginitatis. Nõ enim aliã sic prædicamus, vt excludamus alias suis quibusq; professionib⁹ ista cõducunt. In hoc ecclesiæ opulens disciplina, quod quos præferat habet, quos reijciat nõ habet, atq; vtinã habere nunquã possit. Ita igitur virginitatem prædicamus, vt viduas nõ reijciamus. ita viduas honoramus, vt suus honor cõiugio reseruetur. Non nostra hoc præcepta, sed diuina testimonia docẽt. Reminiscamur itaq; quẽadmodũ Maria, quẽadmodũ Anna, quẽadmodum Susanna laudetur. Et quoniã nõ laudes earũ tantũmodo prædicandæ sunt, sed disciplinæ etiã sunt sequẽdæ reminiscamur vbi Susanna, vbi Anna, vbi Maria sint reperta, & aduertamus quẽadmodũ singulæ aptis laudibus prædicẽtur, & vbi nã cõmorantur. Nupta in paradiso vidua in tẽplo, virgo i secreto: sed in illis tardior fructus, in virgine maturior. Illas senectus probat, virginitas laus ætatis est, nec adiumenta quærit annorum, quæ omniũ est fructus ætatũ. Adolescentiã decet, iuuẽ
H tutem ornat, amplificat senectutẽ, omniq; æuo habet iustitię suę canos, maturitatẽ grauitatis, velamen pudoris, q̃ deuotionẽ nõ impediat, religionẽ augeat. Aduertimus enim ex sequẽtibus, quia quotannis in die solẽni paschæ sancta Maria cũ Ioseph Hierusalẽ patebat vbiq; impigra deuotio, vbiq; assidu⁹ virgini comes pudoris adiungitur. Nec infantiæ domini mater quasi secura de meritis, sed quo meritũ maius agnouit, eo votũ vberius exoluit, officiũ copiosius detulit, munus religiosius vexit, mysticũ tẽpus impleuit. Quãto igitur vos magis cõuenit intentas esse studio castitatis, ne locũ si nistræ relinquatis opinioni, quæ pudicitiæ testimoniũ in solis habetis moribus? Virgo enim licet in ea quoq; maior sit morũ prærogatiua q̃ corporis, calũniam tamen integritate carnis abiurat. Vidua quæ probandæ subsidiũ virginitatis amiserit, non in voce obstetricis, sed in suis morib⁹ habet castitatis examẽ. Docuit igi
I tur scriptura q̃ attentus viduæ esse debeat & religios⁹ affectus. Docuit etiã lib. eodẽ, sed alio loco, q̃ misericordẽ in pauperes & liberalẽ esse cõueniat, nec paupertatis debere contẽplatione reuocari, quia liberalitas nõ cumulo patrimonij, sed largitatis definitur affectu. Deniq; dominica voce illa vidua omnibus anteferetur, de qua dictũ est: Vidua hęc plus omnibus misit. In qua moraliter domus instituit vniuersos, ne quis à collatione ministerij paupertatis pudore reuocetur: nec sibi diuites blãdiantur quod plus videantur cõferre q̃
Lucæ. 21. pauperes. Vberior est enim numus è paruo, quã thesaurus è maximo: quia non quãtum detur, sed quãtum resideat expẽditur. Nemo plus tribuit, q̃ qui nihil sibi relinquit. Quid tu dines egeni cõparatione te iactas, & cum tota onereris auro, preciosam per humũ trahens vestẽ, quasi inferior tuis & parua diuitijs honorari desideras, quia inopẽ collatione vicisti? Et flumina super fluunt cũ redũdant. Gratior tamẽ haustus è riuulo est. Spumant & musta dũ feruent, nec damnũ putat agricola quod defluxerit. Gemẽtibus aries dũ cæditur messis, frumẽta defolliũt. Sed deficiẽtibus messibus nõ deficit hydria de farina, & plena olei testa desudat. Exinaniuit tamen dolia diuitũ siccitas, cũ viduæ pauxillum olearij redũdaret. Nõ ergo quid fastidio expuas, sed quãtum deuotione cõferas æstimandũ est. Deniq; nulla plus tribuit, q̃ illa quæ de filiorũ alimẽtis pauit prophetam. Et ideo quia nulla plus cõtulit, nulla plus
K meruit. Hęc moraliter: nec mystice tamen despexeris hãc mulierẽ in gazophylaciũ duo æra mittentem. Magna plane fœmina, quę diuino iudicio meruit oĩbus anteferri, ne forte illa sit quæ de fide sua ad subsidiũ hominũ duo testamẽta cõtulerit. Et ideo nulla plus fecit. Nec quisquã hominũ quãtitatẽ potuit collationis eius æquare, quę fidẽ cũ misericordia copulauit. Et tu igitur quæcunq; vitã studio viduitatis exercees, ne dubites ad gazophylaciũ duo æra deferre vel fidei plena, vel gratię. Felix illa quæ de thesauro suo integrã regis imaginẽ profert. Thesaurus tuus sapientia, thesaurus tuus castitas atq; iustitia est, thesaurus tuus intellectus bonus: qualis ille thesaurus fuit, de quo magorum viri aurũ, thus, & myrrham, cũ adorarent dominũ, protulerunt, auro regis potentiã declarantes, deũ thure venerantes, myrrha resurrectionẽ corporis confitentes. Habes & tu thesaurũ hunc, si in te requiras. Habemus
2. Cor. 4. enim thesaurũ in vasis fictilibus. Habes aurum quod cõferas. Nõ enim renitentis metalli preciũ de te deus exigit, sed illud aurum quod iudicij die nequeat ignis exurere. Nec dona preciosa deposcit, sed odorẽ fidei, quẽ altaria tui cordis exhalent, & religiosę mẽtis spiret affectus. Ex hoc igitur thesauro nõ solũ magorum tria munera, sed etiã duo viduę ęra promuntur in quibus integra cęlestis imago regis effulgeat, splẽdor gloriæ eius, & imago substantię. Bona & illa plane labo- L
rioso stipẽdia castitatis, quę de suo opere quotidianoq; penso cõferat vidua, nocturnis pariter ac diurnis iugi exercens labore pensa tẽporibus, & pudicitiæ quæstuosæ peruigil opere mercedẽ cõgregãs, vt intemerata tũ defuncti cõiugis cubile custodiat, alere dulces liberos possit, ministrare pauperibus. Hæc est prędicanda diuitibus. Hęc est quę Christi iudiciũ nõ timebit. Hanc æmulamini filię. Bonũ est enim æmulari in bono semp. 1. Cor. 12.
Emulamini meliora charismata. Spectat vos dominus semper, spectat, inquã, Iesus cũ ad gazophylaciũ accedentis, & de bonorũ operũ meritis stipem portatis egentibus conferendã. Quantũ est igitur vt ęra tua cõferas, & Christi corpus acquiras? Noli ergo vacua prodire in cõspectu domini dei tui, vacua misericordiæ, vacua fidei, vacua castitatis. Nõ enim inanes dominus, sed virtutibus opimas spectare Iesus & laudare cõsueuit. Videat te adolescẽtula laborantẽ, videat ministrãtem. Hęc est enim merces quã deo debes, vt de aliarũ quoq; profectibus mercedem deo tuo conferas. Nulla merces deo melior, q̃ ea quæ habet pietatis munera. An vero mediocris tibi vidua illa videtur Noemi, quę viduitatem suam messis manipulis sustentabat alienæ, quã quo grauem alebat nurus? Nam hoc quoq; & ad subsidium & ad gratiam viduarũ proficit, vt ita institũit nurus suas, quo possint in his maturę habere sub- M
sidium senectutis, & quasi stipendium magisterij, mercedẽ quoq; suę capere disciplinę. Etenim qui bene instituerit, bene erudierit nurum suã Ruth, ei deesse nõ poterit. quę viduitatem socrus paternæ domui pręferat. Et si vir quoq; eius mortuus fuerit, nõ relinquat tamen, alat inopem, soletur mœrẽtem, nec dimissa discedat. Nescit enim egere optima disciplina. Sic illa Noemi duobus destituta filijs & marito, quę fructus fœcunditatis amiserat, pietatis emolumenta non perdidit. Nam & solatium mœroris, & subsidium paupertatis inuenit. Videtis igitur sanctę fœminę q̃ fœcũda sit vidua prole virtutũ, meritorũq; suorũ sobole, quę perire non possit. Bona igitur vidua egere non nouit: & si fessę fuerit ętatis, & supremę paupertatis: eruditiõis tamen suę solet habere mercedem. Etsi proximi defuerint, inuenit tamen extraneos qui matrem colant, reuereantur parẽtem, paruisq; alimentorũ sumptibus mercedẽ cupiant suę cõmendationis acquirere. Plus enim viduę rependunt merita, q̃ cibus quęrit, sumptus im-

A qui cum nihil prosunt,gestiunt & nocere. Duplex ergo malum est. Tales erāt & Cretenses, vnde istum prophetam appellat,sed in causa Cretensiū. Tam vera enim hūc de his asserit locutum, vt prophetam. Falli enim prophetam impossibile est. ¶ Quā ob causam argue illos dure,vt sani sint in fide,non intendentes Iudaicis fabulis,& mandatis hominum auersantium se à veritate.) Insistendum præcipit in correptione, vt conuerti possint, & illa sectari quæ iusta sunt,& legi dei condigna, auertētes se à Iudaicis fabulis:quia in lege nemo iustificatur apud eum,quanto magis in mandatis hominū. Quicquid enim aduersum veritatem opponitur, humana inuētio est. Nescientes enim vim scripturarum, & interiora verborum legis,colorem sequuntur,non saporem. ideo fabulas dicuntur narrare,non veritatem. Putant enim nū quam recedendum ab iis quæ Moyses tradidit, vt puta de escis,aut coniugiis,aut neomeniis,aut sanguine mustelæ,vel domo immūda dieb⁹ septē,cū sciant primores suos Abraham Isaac Iacob sine his iustificatos, & dei
Ezech.20 amicos appellatos:& Ezechiele propheta contestante, quia propter quod legem dei & iustificationes eius prophanauerint,præcepta acceperint & mandata nō bona,
Marc.10. in quibus iustificari non possent. Vnde & dominus ait Iudæis: Quia hæc ad duritiam cordis vestri scripsit Moy
Acto.15. ses. Hinc est vnde & Petrus apostolus, Quid imponitis, inquit,iugum supra ceruices fratrum, quod neq; patres
B nostri neq; nos potuimus portare? Nam si vtilia fuissent tunc data essent quando lex in tabulis data est. Sed quia post tanta signa prodigiorum & legem editam irreuerentes & diffidentes & ceruicosi inuenti sunt,talia ac tā ta acceperunt mandata,in quibus respirare non possent. Hinc factum est vt & boni laborarent cum malis,accepturi mercedem. Hęc ergo pro vindicta data sunt, ita vt tempore quo promissum aduenit donū dei, misericordia dei relaxaret omnia quæ prius interdixerat. Quod non intelligentes Iudæi,sub iugo permanent: & quorūdam libertatem his volunt vinculis obligare. Ideoq; hos obiurgandos admonet,vt ab his auertantur. ❧ Omnia munda mundis:his verò qui contaminati sunt & sine fide,nihil mundum,sed inquinata est eorū & mens & cō scientia.) Istos mundos esse significat, qui & qua causa interdicta sunt norūt, & qua causa cōcessa sunt postea. Nā si in Genesi. primo capi. legitur, quia omnia quę fecit deus,bona sunt:dubium non est quia & munda sunt.
Qui verò non intelligunt,immundi sunt. Accusatores
C ergo scripturæ sunt. Si enim bona facta leguntur, cur interdicuntur quasi execrabilia? Si execrabilia non sunt, quia bona sunt:propter duritiam cordis interdicta noscuntur, quia indigni habiti sunt tota vti dei creatura. Nam qui à melioribus prohibiti videntur,horum mens & conscientia inquinata est,quia creaturā dei accusant, vt excusent semetipsos. Deum fatentur se nosse, factis autem negant, quoniam sunt execrabiles & inobedientes,ad omne opus bonum reprobi.) Quanuis ad omnes hæreticos pertineat dictum hoc, tamen de Iudæis intelligitur locutus, qui se Abrahæ deum solos dicunt
Ioan.8. scire, operibus vero abnegant, sicut dicit dominus: Si filii Abrahæ essetis, opera Abrahæ faceretis. Quomodo ergo possunt deum Abrahæ scire,qui mysterium & fidē eius ignorant,non Euangelii opera sectantes, sed legis factorum,in neomeniis & circuncisione,& cæteris,perturbatores impii & irreuerentes? Hęc sunt opera quę deum nesciunt.

CAPVT SECVNDVM.

TV autē loquere quæ decet sanā doctrinā.) Hęc scit deū, quę appellatur sana doctrina Dei eni doctrina salutaris est. ¶ Seniores sobrios esse,graues,prudētes,sanos fide,dilectione,patiētia.) Qui sint sanæ doctrinæ ostendit,vt minus sobrios,minus graues,infideles, sine D charitate,impatientes,insanæ doctrinæ discipulos significaret. His enim operibus nescitur deus, neq; iustitia eius. ¶ Anus pari modo in statu religione digno,non criminatrices,nō vino multo seruientes,bona docentes,vt instituant adolescentulas viros suos diligere, amare filios,prudentes,pudicas esse,castas,dom⁹ curam habētes subditas propriis viris,ne verbum dei blasphemetur.) Tales præcipit esse seniores,vt exēplo sint bonæ cōuersationis iunioribus,vt si infideles viros habeant, cōgaudeāt eis magis q̄ blasphement nomen dei:dū vident quia propter dei timorem propēsius obsequuntur suis viris. ¶ Iuniores similiter hortare cōtinētes esse, per omnia teipsum præbēs exēplum bonorum operū, in doctrina, in integritate,in grauitate,verbum sanū, irreprehensibile,vt is qui ediuerso est,reuereatur, nihil habens dicere de nobis dignum reprehensione.) Quoniam iuuētus solet modum egredi,imo prōptior esse ad lapsum,idcir co salubribus retinaculis contineri iubetur,vt infrenata diuinis legibus gubernetur. Quod vt effici non sit arduum aut difficile,magistrum formā esse præcipit,vt ea quæ docet,quomodo fiant ostendat: vt ii qui prophani sunt & inimici fidei,erubescāt,vidētes qa quę verbis docet,vera esse probat factis. ¶ Seruos dominis suis subditos esse in omnibus optimos,nō responsatores,nō fraudantes,sed omnem fidem bonam ostendentes, vt doctrinam saluatoris nostri dei ornēt in omnibus.) Bonis operibus & fide doctrinam dicit ornari dominicam. Tunc enim placita est & decora,si hic qui eam profitetur,non illam exosam faciat abnegās factis,sed,amabilem & veram. Non potest enim indecorum esse quod verum est. Cum ergo dicta sequentibus factis impleātur,ostendun
E tur vera,ac per hoc decora. Tunc possunt domini seruos suos non tantum à fide non prohibere, verum etiam gaudere,quia fidem eorum etiā sibi vident, proficere. Nemo enim fidem dei custodiēs,infidelis potest esse hominibus. ¶ Illuxit enim gratia dei saluatoris nostri omnibus hominibus,erudiēs nos vt abnegata impietate & secularibus desideriis,temperāter & iustè & pie viuamus in hoc seculo.) Donum dei illuxisse hominibus dicit per Christum,id est, veritatem vnius dei manifestatā in Christo, vt pia professione creatorem prædicemus in trinitatis vnitate:quod prius latuit humanum genus, nunc autem misericordia dei illuxit,vt erroris tenebras
F euitantes, id est ignorantiam & impietatem mundanorum fugientes,pii inueniamur in parentem omnium deum,profitentes eum in veritate,quam tradit Euangelium filii eius:& vt huius rei mercedem habere possimus, bona opera faciamus. Quomodo enim illi qui solum patrem prædicat,spes nulla est si non profiteatur in eadem veritate & filium:ita & huius spes frustrata est, qui solā professionem fidei habet sine bonis operibus. ❧ Expectantes beatā spem,& aduentum gloriæ beati dei,& saluatoris nostri IESV Christi, qui dedit semetipsū pro nobis,vt redimeret nos ab omni iniquitate, & emundaret sibi populum abundantem,æmulatorem bonorum operum.) Hanc esse dicit beatam spem credentium,quia expectant aduentum gloriæ magni dei,quod reuelari habet iudice Christo,in quo dei patris videbitur potestas & gloria,vt fidei suæ præmium consequantur. Ad hoc enim redemit nos Christus,vt puram vitam sectantes,repleti operibus bonis regni dei hæredes esse possimus.

CAPVT TERTIVM.

HAEC loquere & exhortare,& argue cum omni imperio. nemo te contemnat. Admone illos prin-
H cipatibus & potestatibus subditos esse, obedire, ad omne opus bonum paratos esse.)
Quæ spes credentium sit admonet, vt manifestet, cum

G arguuntur,vt sciant cui bono præparátur, vt nō aspere accipiant:certi quia pro salute sua corripiūtur, & vt ad malum tardi sint,ad bonū verò parati, non nescii quid singulis persolui oporteat.)Neminē blasphemare,nō litigiosos esse,sed modestos, ostēdētes omnem mansuetudinem ad omnes homines.)Christianos omnibus hominibus humiles vult videri.sic enim possūt perfidi ad futuram spem vocari.)Eramus enim & nos quondam inconsulti,inobsquentes,errantes, seruientes desideriis & voluptatibus variis,in malitia & inuidia agentes, odibiles,odio nos inuicem habentes.)Hæc bona quæ incredulitas nō habet,Christianis data memorat, vt in omni iustitia elucentes,manifesti fiant quòd dei cultores sint. Cum enim quondā inconsulti,nunc vidētur per omnia sani esse consilii,laudatur in his deus. ¶Cum verò bonitas & humanitas illuxit salutaris dei nostri,nō ex operibus iustitiæ quæ nos fecimus,sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti,quē effudit in nos abūde per Christum IESVM saluatorem nostrum, vt iustificati gratia illius,hæredes efficiamur secundum spem vitæ æternæ.)Hoc bonum quod in Christianis florere videtur,de radice pietatis diuinæ oritur. Deus enim misericordia sua saluos nos fecit per Christum, cuius gratia renati,spiritum sanctum accepimus abunde, vt bonis operibus inniti possimus,ipso nos in omnibus adiuuante,vt per hæc hæreditatem regni cælorum assequi possimus. Quamobrem omni deuotione huic obsequi debemus,& præceptis eius parere:quia quicquid in nobis pul
H chrum est,spirita lib⁹ lineamentis ipse depingit. ¶Fidelis sermo,& de his volo te cōfirmare, vt soliciti sint ad effectum bonorum operum ii qui crediderunt deo. hæc sunt bona & vtilia hominibus.)Nihil tam apertū,quia misericordia atq; humanitas bona est ad præsens,& vtilis in futurum. Et hic enim habet laudem, & in iudicii die coronam. Omnis enim deo credens misericordiæ debet studere,per quam viuit. Vt in hæc ergo esset solicit⁹ rector populi,admonetur,¶Stultas autem quæstiones, & originum enumerationes, & cōtentionem & pugnas legis deuita. sunt enim inutiles & vanæ.) Stultas has quæstiones appellat,quæ salutis effectum non habent,neque aliquam tribuunt scientiæ peritiam ad vtilitatē. His verbis multorum hęreticorum denotat dogmata. Quanuis omnia quæ vera non sunt,stulta dicenda sint:alius tamē est qui res fabulosas inducit,& alius qui calliditate tergiuersationis rem veneno plenam proponit, vt est Arrius & Fotinus. Fabulosa autem non lex,sed hæresis est,quā-
I tum ad tempus pertinet illud Iudæorum, dum quidem eorum sibi vendicarent prærogatiuā originum patriarcharum,quæ de matrimoniis ortæ sunt,cum ex hoc nullum meritum sit apud deum. Quidam vero vreeorum & cæterorum vasorum baptisma,& sāguinem mustelæ magna cura expiandum: & quia ideo Moysi sepultura abscondita est,ne à Magis excitaretur.quod si verum esset,& cæterorum sanctorum abscondenda fuerat sepultura. Et quia Salomon adiutorio dæmoniorum templū ædificauit, in quo opere ingens multitudo laborauit. quid tam fabulosum?¶Hęreticum hominem post primam correptionem deuita,sciēs quod peruersus est huiusmodi,& delinquit à semetipso damnatus.) Hæretici hi sunt,qui per verba legis legem impugnant.
Proprium enim sensum verbis astruunt legis, vt prauitatem mentis suę legis authoritate commendent. Sciens enim impietas authoritatē multū valere, fallaciam sub nomine eius componit:vt quia res mala per semetipsam acceptabilis esse non potest,bono nominis commendetur. Idcirco huiusmodi homines vt inexcusabiles sint, semel corripi oportere. Frequentius enim correpti,exercitatiores fient in malo. Cogere autem illos videtur qui sæpe corripit, vt solicitiores fiant ad perditionē multorum:ideo dimittendos,vt negligentiores effecti, soli for
te depereant.¶Cum misero ad te Artemā aut Tychicū K festina ad me venire Nicopolim. ibi enim statui hyemare.) Post epistolam datā etiam ipsum videre vult affect⁹ causa,& vt plenius illū firmaret in ecclesiastica disciplina.)Zenam legis peritum & Apollo solicite præmitte, vt nihil illis desit. Discant autem & nostri bonis operibus præesse ad vsus necessarios,vt non sint infructuosi. Vterq; nobilis est sapientia & operibus, & idcirco iubet sumptus illis necessarios dari ab iis qui crediderāt,vt refrigerarent:quia dignum erat vt qui spiritalia tradebāt, non illis deessent carnalia. Quanuis enim Zenam legis peritum vocitet, Apollo tamen perfectus erat in scripturis:sed quia Zena huius professionis fuerat in Synagoga,sic illum appellat.)Salutant te omnes qui mecum sunt.) Propter compendium simul omnes consalutare illum significat.¶Saluta eos qui nos amant in fide.)Illos salutatione sua dignos videri vult, qui fideliter illū diligunt affectu Christi domini nostri.)Gratia dei cū omnibus vobis.) Nunc generaliter omnes salutat fratres & domesticos Titi.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARII IN EPISTOLAM BEATI PAVLI AD PHILEMONEM.

PRAEFATIO.

PHILEMON nulla erat ecclesiasticę ordinationis prædicatus dignitate,sed vir laudabilis,vn⁹ ex plebe. Cui causa Onesimi serui eius familiares literas facit, vt non solum ignoscat ei, sed & deo gratias agat, quia talem illum recipit,vt non seruum æstimet,sed dilectissimum fratrem. L

PAVLVS Vinctus Christi IESV, & Timotheus frater Philemoni dilecto fratri,& laborum nobis participi,& Appiæ sorori charissimę & Archippo cōmilitoni nostro, & domesticæ eius Ecclesiæ: Gratia vobis & pax à deo patre nostro,& domino IESV Christo.) Vt dignitatem epistolæ à se missę faceret,ab iniuria sua cœpit. Sicut enim peccati causa vinciri opprobrium est ita econtra pro Christo custodiæ vincula sustinere,maxime gloria est. Eo enim tempore quo hanc epistolam misit,in custodia erat. Quanuis clericus non fuerit Philemon,tamen intererat ecclesiasticis necessitatibus causa deuotionis. vnde participem hunc dicit laborum, sunt enim multi,qui cum sint digni,excusant tamen,infimos semetipsos iudicantes tanti ministerii: vnde vere digni apparent. M

¶Gratias ago deo semper mentionē tui faciens in orationibus meis, audiens fidē tuā & charitatē quam habes in dominū IESVM,& in omnes sanctos,vt cōmunicatio tua accepta fiat i agnitione omnis boni,quæ ī nobis est ī Christo. Gaudere se dicit,& deo gratias referre in precibus suis,quia firmus erat in fide,& bonis operibus insistebat. Qui enim diligit Christū,probare hoc debet in seruos eius, sciens dominū sibi imputaturum quicquid constiterit erogatum in seruis. Apostol⁹ tamē hoc se dicit addere precibus,vt operatio eius cū cognitione fiat bonitatis,hoc est vt tali hoc mente operetur,vt in futurum huius rei expectet mercedem.¶Gaudium enī magnum habui & consolationē super charitate tua, quia

A viscera sanctorum requieuerunt per te frater.) Manifestum est quia idcirco se significat lætum esse, quia sanctorum necessitatibus vtensilia ministrabat, vnde plus gaudet, certus ex hoc quia obsequeretur & mandatis eius quem constat esse potiorem. ¶ Qua propter multã fiduciã habens in Christo imperandi tibi quod ad rem pertinet, propter charitatem magis deprecor, cum talis sis sicut Paulus senex, nunc autem & vinctus Christi IESV,) Quantum ratio exigebat, dignum erat imperare discipulũ magistrũ, & fiducia apostolicæ authoritatis: sed quia vir bonus erat Philemon, per affectum illum prouocat obaudire, quasi coæuum ætatis, & vinctum Christi IESV, id est, obligatum negociis dominicis, vel propter nomẽ eius subiectum vinculis, sicut erant & ipsi apostoli. Tales enim fuerunt Iudas & Syleas, qui cum ex plebe essent primores inter fratres, obligauerant semet ipsos dominicis actibus, vt vnà cum apostolis coagonizarent propter fidem dei. vnde Syleas particeps laborũ inuenitur apostoli. ¶ Obsecro te de meo filio, quem genui in vinculis Onesimo quondam tibi inutilem, nunc vero tibi mihiq; vtilem, quem remisi ad te. Tu autem illum itidem sicut mea viscera suscipe, quem ego voluerã apud memetipsum retinere, vt pro te mihi ministraret in vinculis Euangelii: sed contra tuum consilium nihil volui facere, vt non velut ex necessitate bonum tuum
B esset, sed voluntarium.) Non magnum est humilem inclinare se, laudabile vero sublimẽ virum humiliare se. Ideo Apostolus rogat eum cui imperandi habet potestatem, vt in omnibus forma sit ad profectum meritorum. Onesimum ergo profugum decurrentem ad diuinũ auxilium, cũ esset in custodia vrbis Romæ, baptizauit Apostolus videns in illo vtilitatis spem. Quem sic commendat, vt suum animum in illo significet idoneũ ex inutili factum tam secularibus quàm diuinis obsequiis. ¶ Forsitan enim idcirco recessit ad horam, vt æternum illum reciperes, non iam velut seruum, sed pro seruo dilectissimum fratrem, maximè mihi: quanto autem magis tibi & in carne & in domino?) Onesimus offenso domino, prio confugit longa peregrinatione ad Apostolum, vt ostenderet se non ad hoc recessisse, vt delicti esset obnoxius, sed vt obliteratis peccatis vtilis reuerteretur, intantum vt non solum domino suo æqualis fieret meritis, sed ipsi magistro frater. Et ne Philemon aliquod, vt assolet, quasi dominus aduersum seruum fastidium inflationis pateretur, humiliat illum, cum dicit illum fratrem & in carne & in domino: vt sublata humanę conditionis causa, quia omnes ex vno sumus Adam, fratres nos cognoscamus, maximè cum fides accedit media, quæ omnem superbiam amputat. ¶ Si ergo habes me sociũ, assume illum sicut me.) Tantum se affectum habere circa Onesimum ostendit, vt tunc Philemonem, quem superius laudat, participem suum dicat, si istum sic susceperit sicut Apostolum. Hoc est enim quod dixit Salomon: Seruo sapienti liberi seruient. Quod dictum terrori est Philemoni, vt saltem vel hac causa assumeret eum, si charitate flecti non posset. ¶ Sin autẽ aliquid læsit te, aut debitor est, hoc mihi imputa. Nunc excusationẽ iracundiæ conuellit, ne forte sic læsum se esse ab eo quereretur, vt illi ignoscendum minime videretur. Quod si esset, sibi imputandum dicit, per quem regni cælorum hæredes futuri sunt qui antè peccauerunt. ¶ Ego Paulus scripsi mea manu, ego reddam, vt non dicam tibi quod etiam teipsum mihi debes.) Siqua offensa est Onesimi, cautionem suam testatur esse idoneam, vt pro illo satisfaciat. Et vt verum loquatur, suberigit se & dicit, quia minus ab illo exigit quàm debere probatur. In seruo enim cogitur sa D tisfacere qui seipsum debito onerat. ¶ Ita frater sic ego te fruar in domino, refoue viscera mea in Christo. Fiduciam habens obauditionis tuæ scripsi tibi, sciens quia super quam dico facies. Modo blanditur vt obauditio eius voluntaria fit, vt possit fructum habere. Sic enim prouocat eum, vt amplius faciat quàm postulatur ab eo. Solet enim fieri vt qui videt bene de se sentiri, meliorẽ se præbeat. ¶ Simul autem præpara mihi hospitiũ. Spero enim quod per orationes vestras donabor vobis.) Vt solicitiorem illum faciat, & magis obediat, venturũ se esse illis significat. Solent enim absentes contemni. Et vt quid Apostolus hic adhuc esse non dedignatur, qui semper tædia passus est & exitia, cædes, persecutiones, ac vincula, & cuius requies non erat nisi in solo Christo? Sed propter profectum credentium, vt & inimicos crucis Christi confunderet, ad dei gloriam augmentandam carnem suam passionibus offerebat, vt animæ suæ & corpori coronas immortalitatis acquireret.

¶ Salutat te Epaphras concaptiuus meus in Christo IESV, Marcus, Aristarchus, Demas, Lucas, adiutores mei.) Hos omnes participes gloriæ suæ testatur,

¶ Gratia domini nostri IESV Christi cum spiritu vestro. Amen.) Hæc subscriptio Apostoli est confirmantis epistolam missam.

Eccli. 10.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI TOMI QVARTI

FINIS.

A pẽdit. Sed triſtes videtur ducere dies,& lachrymis tẽpus exigere Hæc beatior,qđ perpetua ſibi gaudia exiguis fletibus emit,paruiſq; momentis tempora acquirit æterna. Quib9 benedicitur: Beatę triſtes, ipſę enim ridebitis. Quis igitur falſas preſentium imagines gaudiorũ,futuræ ſecuritatis præferat voluptati? An deſpicabilis nobis autor videtur ille dominici corporis,autor electus qui cinerẽ ſicut panẽ mãducabat,& potum cũ fletu miſcebat,vt veſpertinis lachrymis, matutinę ſibi lætitiã redẽptiõis acquireret? Vnde igitur plurimũ gaudere meruit,niſi quia plurimũ fleuit,& tanquã lachrymarũ precio ſuarũ futuræ ſibi gloriæ gratiã cõparauit? Habet igitur vidua bonam cõmendatiõis ſuę materiã,vt dũ virũ luget,fleat ſeculũ, & in promptu ſint lachrymæ redẽptrices,dũ penduntur mortuis,viuẽtibus profuturæ. Parat9 eſt mœſtitudine animi fletus oculorũ,miam cõciliat,laborẽ minuit, dolorẽ ableuat, ſeruat pudorẽ,nec iã miſera ſibi videtur quæ conſolationẽ in lachrymis habet,in quibus ſunt charitatis ſtipendia,pietatis officia. Sed nec fortitudo bonæ viduæ deeſse conſueuit. Hæc enim vera eſt fortitudo,quæ naturæ vſum,ſexus infirmitatẽ, mentis deuotioue tranſgreditur: qualis in illa fuit cui nomẽ Iudith , quæ viros obſidione fractos,perculſos metu,tabidos fame , ſola potuit à colluuiõe reuocare,ab hoſte defendere. Etenim,vt legim9,cũ Holophernes ſucceſſu multorũ terribilis præliorũ,intra muros innumera virorum milia coegiſſet,armatis pauẽtibus , & de extrema iam ſorte tractãtib9,extra murũ ꝓceſſit, & illo præſtãtior exercitu quẽ liberauit, & eo fortior quẽ fugauit. Sed vt diſcas maturæ viduitatis affectũ, ſeriẽ ipſam proſequere ſcriptararũ. A dieb9 enim viri ſui quibus ille defunctus eſt,veſtẽ iucunditatis depoſuit, mœroris aſsũpſit, B per oẽs dies intẽta ieiunio,ſabbato tantũ & dominica, ſacratarumq; temporibus feriarũ nõ refectioni indulgens,ſed religioni deferens. Hoc eſt enim,ſiue mandu catis,ſiue bibitis,in nomine domini Ieſu Chriſti agenda eſse omnia,vt etiam ipſa refectio corporalis ſacro religionis cultui deferatur. Diuturnis igitur mœroribus & quotidianis roborata ieiunijs ſancta Iudith, quę ſeculi oblectamẽta non quæreret , periculi negligens, mortiſq; cõtẽptu fortior,vt cõmento ſtrueret dolum, veſtẽ illã iucũditatis quã viuẽte viro veſtiri ſolebat, ſe induit,quaſi placitura viro ſi patriam liberaret. Sed virum alium videbat,cui placere quærebat: illum vtique de quo dictũ eſt:Poſt me venit vir , qui ante me factus eſt. Et bene coniugales pugnatura reſumpſit ornatus, C quia monimẽta coniugij , arma ſunt caſtitatis . Neque enim vidua alijs aut placere poſſet, aut vincere. Quid cætera proſequamur,quod inter tot milia hoſtium caſta permanſit? Quid eius ſapientiã prædicemus , quod huiuſcemodi eſt commenta cõſilium,vt dum potẽtem elicit intemperantia,à ſe inferiores arceret, occaſionẽ pararet victoriæ,abſtinentiæ meritum , pudicitiæ gratiam reſeruaret? Nec cibo enim (vt legimus) maculata nec adultero,non minus ſeruatæ caſtitatis ex hoſtibus reuexit trophæũ,q̃ patriæ liberatæ. Quid ſobrietatem loquamur? Temperantia enim virtus eſt fœminarum, Inebriatis vino viris,& ſomno ſepultis abſtulit vidua gladium,exeruit manũ,bellatoris abſcidit caput , per medias hoſtium acies intemerata proceſsit. Aduertatis igitur quãtũ nocere mulieribus poſsit ebrietas,quã do viros vina ſic ſoluunt,vt vincantur à fœmi is. Eſto igitur vidua temperans, caſta primum à vino ,vt caſta poſsis eſse ab adultero. Nequaq̃ te ille tentabit, ſi vina non tenent. Nam ſi Iudith bibiſset,dormiſset cũ adultero. Sed quia non bibit,haud difficile ebrios exercit9 vnius ſobrietas & uincere potuit & eludere,Nec dexteræ tantũ hoc opus,ſed maiora trophæa ſapientiæ . Nã manu ſolum Holophernẽ viciſset, cõſilio autẽ omniũ hoſtiũ vicit exercitũ. Suſpenſo enim Holophernis capite,quod virorũ cõſilio nõ potuit excogitari , ſuorũ erexit animos,hoſtiũ fregit,ſuos pudore excitans,hoſtes quoq; terrore percellẽs, eo quod cæſi ſunt & fatigati. Ita vnius viduæ tẽperantia atq; ſobrietas nõ ſolũ naturã ſuã vicit,ſed,qđ eſt amplius9, fecit viros etiã fortiores. Nec his tamẽ elata ſucceſsibus,cui vtiq; gaudere & exultare licebat iure victoriæ, viduitatis reliquit officiũ ſed contẽptis omnibus qui eius nuptias ambiebant,veſtẽ iucũditatis depoſuit , viduitatis reſumpſit, nec triũphorũ ſuorũ amauit ornatus: illos exiſtimans eſse meliores,quibus vitia corporis, q̃ qnibus hoſtium arma vincuntur. Ac ne vna vidua tantũ hoc opus imitabile alijs videatur impleſse , plures alias vel parilis vel proximæ fuiſse virtutis nequaq̃ dubitãdum videtur. Bona enĩ ſeges plurimas ſpicas fructu refertas ferre cõſueuit. Nec dubites illã veterũ ſegetẽ tẽporũ i cõpluriũ fœminarũ morib9 fœcũdaſse. Sed quia prolixũ eſt cõplecti oẽs,cognoſcite aliquas, & præcipue Debborã,cuius nobis prodidit ſcriptura virtutẽ . Hæc enĩ docuit non ſolum viri auxilio viduas nõ egere, verum etiã viris poſse eſse ſubſidio: quę nec ſexus infirmitate reuocata munia virorum obeunda ſuſcepit, & ſuſcepta cumulauit. Deniq; cũ Iudæi iũdicũ regerẽtur arbi Iudic. 4. trio,qui virili non poterãt vel æquitate regi , vel virtute defendi,bellis hincinde ardentibus : Debboram ſi- E bi,cuius regerẽtur iudicio,cooptarũt. Itaq; multa milia virorũ vna vidua & in pace rexit,& ab hoſte defendit. Multi iudices in Iſrael,ſed nulla ante iudex fœmina. Multi iudices poſt Ieſum, ſed nullus propheta . Et ideo lectũ iſtius puto eſse iudiciũ,& geſta ei9 arbitror eſse deſcripta,ne mulieres á virtutis officio muliebris ſexus infirmitate reuocentur. Vidua populos regit, vidua ducit exercitus,vidua duces eligit,vidua bella diſponit,mãdat triũphos. Nõ ergo natura rea eſt culpæ, nec infirmitati obnoxia. Strenuos enĩ nõ ſexus,ſed virtus facit. Et in pace quidẽ nulla querimonia,nullus error mulieris inuenitur,cũ pleriq; nõ mediocriũ peccatorũ autores populo ſuo iudices extitiſsent . Vbi vero Chananæa gẽs ferox prælio,& affluẽtium copiarũ opima ſucceſsu,hoſtiles in populũ Iudæorũ animos extulerunt,vidua præ cæteris bellicos inſtruit apparat9. Et F vt diſcas non publicis copijs domeſticas neceſsitates fuiſse ſubnixas,ſed domeſticis diſciplinis, munus publicũ gubernatũ: domo propria filiũ ducẽ ꝓducit exercit9: vt agnoſcatis quod poſsit inſtiteere vidua bellatorem. Quẽ quaſi mater erudijt,quaſi iudex propoſuit,quaſi fortis inſtituit, quaſi ꝓphetes victoriæ certa tranſmiſit. Deniq; in mulieris manu ſummã fuiſse vi- Iudic. 4. ctorię docet Barach filius dicens : Niſi tu veneris mecum,non ibo,quia non noui diem in qua dirigit dominus angelũ ſuum mecum . Quanta ergo fœminę iſtius virtus,cui dux dicit exercitus: Niſi tu veneris, nõ ibo? Quanta,inquam,viduę fortitudo,quæ a periculis filiũ nec materno reuocat affectu , imo ad victoriã filiũ ſtudio matris hortatur dicens quod in manu mulieris ſit ſumma victoriæ. Debbora ergo prælij probauit euentum. Barach iuſsus produxit exercitum. Hialech cœpit triumphũ. Huic enim prophetia Debborę militauit. Quę myſtice nobis ortum ſurrecturę ex gẽtibus eccleſię reuelauit,cui triumphus de Siſara ſpiritali , hoc eſt de aduerſarijs poteſtatibus quęreretur . Nobis igitur prophetarũ oracula dimicarunt , nobis illa ꝓphetarũ iudicia & arma vicerũt. Et ideo nõ populus Iudęorũ, ſed etiã Hialech victoriã de hoſte quęſiuit. Infelix ergo populus,qui hoſtem quẽ fugauit,perſequi fidei virtute nõ potuit. Itaq; illorũ delicto ſalus gẽtibus,illorũ deſidiæ nobis ſeruata victoria eſt. Hialech ergo ꝓſtrauit Siſaram,quẽ tamẽ coruſco duce,(hoc enim ſignificat interpretatio Barach)manus veterũ fugauerat Iu-

Ioan. 1.

G dæorũ. Frequenter enĩ, vt legimus, orationibus & meritis ꝓphetarũ cælestia patrib⁹ affuere subsidia, sed ijs iã tũc de nequitijs spiritalib⁹ victoria parabatur, quibus dicitur in Euangelio: Venite benedicti patris mei, Mat.25. possidete paratũ vobis regnũ à cõstitutione mũdi. Ergo principiũ victorię à maioribus, finis in ecclesia. Ecclesia autẽ non armis secularib⁹ vincit aduersarias potestates, sed armis spiritualibus, quæ sunt fortia deo ad 1.Cor.10. destruẽdas munitiones, & altitudinem nequitiæ spiritualis. Et ideo Sisaræ sitis, lactis poculo restinguitur, quia oratione superatur. Quod enĩ nobis salutare ad escã, hoc aduersariæ potestati lethale ad infirmitatẽ. Arma ecclesiæ fides, arma ecclesiæ oratio est, quę aduersariũ vincit. Ergo secundũ historiã ad ꝓuocandos animos fœminarũ, fœmina iudicauit, fœmina disposuit, fœmina ꝓphetauit, fœmina triũphauit, & præliaribus intermixta copijs, imperio viros docuit militare fœmineo. Secũdũ mysteriũ veræ fidei, militia ecclesię victoria est. Non ergo habetis quod per naturam vos excusetis fœminæ. Nõ habetis viduæ qđ ad infirmitatẽ sexus. ad amissionẽ subsidij maritalis mobilitatem vestrã referre possitis. Satis vnicuiq; præsidij est, si virtus
H animi nõ desit. Et ipse in viduis frequens processus ætatis munimen pudoris est, & ipse amissi coniugis dolor, vsus operis, domus cura, solicitudo liberorum noxiã pudori solet arcere lasciuiã. Atq; ipse lugubris habitus, põpa funebris, fletus assiduus, & mœstę fronti inarantibus rugis impressa tristitia petulantiũ premit oculos, restinguit libidines: procaces auertit aspectus. bonus custos pudoris, pietatis dolor, non obrepit culpa, si cura nõ desit. Didicistis igitur viduo subsidio vos nõ egere uaturę, & posse salubritatẽ tenere cõsilij, nec domestico indigere præsidio, quæ etiã publicæ potestis apicẽ potẽtiæ vẽdicare. Sed fortasse dicit aliqua, ei tolerabiliorẽ viduitatẽ cui profluãt res secũdæ, aduersis vero viduas cito frãgi, facile succũbere. De quo etsi ipso doceamur vsu, læta viduis lubrica magis esse q̃ seria, tamen scripturarũ instruimur exẽplis, infirmitatibus quoq; viduarũ nõ deesse solere subsidia, faciliusq; q̃ ceteris diuina atque humana suppetere, si bene filios
Lucæ.4. instituãt, generos legãt. Deniq; cũ socrus Simonis magnis febribus detineretur, Petrus & Andreas rogauerunt dominũ pro ea. Et stans super illam, imperauit fe
I bri, & remisit illã: & cõtinuo surgens ministrabat illis. Magnis, inquit, tenebatur febribus, & rogauerũt illum pro ea. Et tu habes proximos, qui deo ꝓ te supplicẽt. Habes Apostolos ꝓximos, habes martyres proximos, si ipsa martyribus deuotionis societate, misericordiæ quoq; muneribus appropinques. Proximus est enim qui misericordiam facit. Fac & tu misericordiã, & eris Petro proxima. Non sanguinis necessitudo, sed virtutis cognatio facit proximos: quia non in carne ambulamus, sed in spiritu. Ama ergo propinquitatẽ Petri, affinitatem Andreę, vt pro te rogent, & recedãt cupiditates tuę verbo dei pulsæ. Surges illico, quæ in terris iace
Philip. 3. bas, vt Christo ministres. Nostra enim conuersatio in cælis est, vnde & saluatorẽ expectamus dominum Iesum. Nemo enim iacens Christo ministrat. Ministra
Matth.25. pauperi, & ministrasti Christo. Quod enim vni horũ fecistis, mihi inquit fecistis. Habetis ergo viduæ auxilium, si tales vobis generos posteritatis vestræ patronos, tales proximos eligatis. Ergo rogauerunt pro vidua Petrus & Andreas. Vtinam existat aliquis qui tam cito possit rogare pro nobis, vel certe iste qui pro socru rogat Petrus, & Andreas frater eius. Tunc enĩ pro affinitate poterant, nunc iam possunt pro nobis & pro omnibus impetrare. Videtis enim quod magno peccato obnoxia, minus idonea sit quę ꝓ se precetur, certe quę pro se impetret. Adhibeat igitur ad medicũ alios precatores. Aegri enim, nisi ad eos aliorum precibus medicus fuerit inuitatus, pro se rogare nõ possint. K Infirma est caro, mens ægra est, & peccatorum vinculis impedita ad medici illius sedem debile non potest explicare vestigiũ. Obsecrandi sunt angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt martyres obsecrãdi, quorũ videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vendicare. Possint pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine etiã siqua habuerunt peccata, lauerunt. Isti enim sunt dei martyres, nostri pręsules, speculatores vitę actuũq; nostrorum. Nõ erubesca mus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis etiam cũ viuerent cognouerunt. Inuenit ergo Petri socrus qui pro se rogarent. Et tu vidua inuenis qui pro te supplicent, si quasi vere vidua & desolata in deũ speres, instes obsecrationibus, insistas orationibus, afficias corpus tuum quasi quotidie moriens, vt moriendo reuiuiscas. Fugias delicias, vt etiam ægra saneris. Nam vidua quæ in delicijs est, viuens mortua est. Sublata est tibi causa nubendi, habes qui pro te intercedant: ne dixeris, destituta sum. Querela nupturæ est. Ne dixeris, sola ego sum. Castitas solitudinẽ quęrit: pudica secretũ, impudica cõuentũ. Sed negociũ habes, & intercessorẽ aduersarij vereris, apud iudicẽ pro te dominus interuenit dicẽs: Iudicate pupillo, & iustificate viduã. Sed patrimonium vis tueri. maius pudoris est patrimoniũ, quod melius regit vidua q̃ nupta. Seruus peccauit, ignosce. Melius est enĩ alterius culpã feras, q̃ tuã prodas. Sed vis nubere, licet. L non habet crimẽ simplex volũtas. causam non quęro, cur fingitur? Si honestũ putas, fatere. si incongruũ, sile: ne accuses deũ, ne accuses propinquos quod pręsidia tibi desint. Vtinã nõ desit volũtas. ne te cõsulere liberis dicas, quibus matrẽ eripis. Est etiã quod facultati licet, ætati nõ licet. Cur maternæ parantur nuptię inter nuptias filiarũ, & plerũq; post nuptias? Cur adulta filia discit prius spõsum matris q̃ suũ erubescere? Suasimus fateor vt vestẽ mutares, nõ vt flameũ sumeres: vt a sepulchro recederes, nõ vt thalamũ pręparares. Quid si bi vult noua nupta post generos? Quã indecorũ est iuniores habere liberos q̃ nepotes. Sed ad propositũ reuertamur, ne qui nostrorũ dolemus vulnera peccatorũ, medicũ relinquamus: & dũ alienis medemur vlceribus, vlcera nostra cumulemus. Rogatur ergo hic medicus. Ne timeas quia magnus est dominus, & fortasse ad ęgrã nõ dignatur venire: Venit enim ad nos ꝑpe de cęlo, nec solũ diuites, sed etiã pauperes solet & seruulos pauperũ visitare. Venit & nũc rogatus ad Petri socrum, & stans super illam imperauit febri, & remisit illam. & continuo surgens ministrabat illi. Sicut dignus memoria, ita dignus desiderio, dignus etiam charitate M dominicæ in singulos dignationis affectus, & facta miranda. Visitare viduas non dedignatur, & tugurij vilis penetralia angusta succedere. Quasi deus iperat, quasi homo visitat. Gratias euangelio, per quod etiã nos qui oculis nostris veniẽtem in hunc mũdum non vidimus Christum, videmur ei dum facta eius legimus interesse: vt sicut illi quibus appropinquabat, fidem mutuabãtur ex eo, ita etiam nobis dum gestis eius credimus appropinquet. Vides qualia habeat genera sanitatũ? imperat febri, imperat spiritibus immundis, alibi ipse imponit manus. Nõ solũ igitur verbo, sed etiam tactu ægros curare consueuit. Et tu igitur quæ varijs mũdi æstuas cupiditatibus, vel formam viri alicuius cupis vel pecuniam, roga Christum, adhibe medicum, porrige ei dexteram tuã, & tãgat interiora tua dei manus, verbiq; celestis gratia interiorum venas scrutetur animorũ. Pulset dei dextera secreta cordis. Alij oculos luto illiniuit, vt videre posset, Creatorq; omniũ docet nos nostrę memores debere esse naturę, & corporis cernere vtilitatẽ. Nemo enim mag s põt videre diuina, nisi

1. Tim. 5.

Esa.1.

A qui humilitate conſcia ſui, neſcit extolli, Alius ſacerdoti ſe offerre præcipitur, vt carere in perpetuũ lepręposſit exuuijs. Solus enĩ mentis & animi poteſt ſeruare mũditiã, qui ei ſacerdoti ſe nouit offerre, quem pro peccatis noſtris accepimus aduocatũ: illũ vtiq; cui dicitur: Tu es ſacerdos in æternum ſecundũ ordinẽ Mel
Pſal. 109. chiſedech. Nec vereare morã aliquam ſanitatis, neſcit indumẽtũ qui ſanatur à Chriſto. Opus eſt vt remediũ adhibeas qd acceperis. Simul enim vt præceptũ dederit, cæcus videt, paralyticus ambulat, mutus loquitur, ſurdus audit, febriens miniſtrat, lunatic⁹ liberatur. Et tu igitur quæcũq; indecoræ alicuius rei cupiditate langueſcis, obſecra dominũ, fidem defer, nec vllã timeas morã, vbi adeſt oratio, adeſt verbũ: fugatur cupiditas, libido diſcedit. Ne confeſsionis verearis offenſam, immo magis præſume prærogatiuã. Incontinentia enim qua corporis morbo antea laborabas, Chriſto ĩcipias miniſtrare. Poteſt etiã hoc loco videri Petri ſocrus affectio voluntatis, ex qua ſibi velut ſemen futurę poſteritatis aſsumpſerat: quod vnicuiq; voluntas ſua poſteritatis eſt autor. Ex volũtate enĩ ſapiẽtia naſcitur, quã
Sapien. 8. ſapiẽs in matrimoniũ adſciſcit ſibi dicẽs: Propoſui ergo hãc adducere ego mihi in coniugiũ. Ergo volũtas
B illa quæ primo variarũ cupiditatũ æſtibus madefacta lãguebat, poſtea per apoſtolatus officiũ in miniſteriũ Chriſti iam robuſta ſurrexit. Simul qualis eſse debeat quæ Chriſto miniſtrat, oſtẽditur. Oportet eã primo carere variarũ illecebris voluptatũ, vitare internum corporis animiq; languorẽ, vt corpus & ſanguinẽ Chriſti miniſtret. Neque enim poteſt quiſquã peccatis ſuis æger minimeq; ſanus ĩmortaliũ ſanitatũ remedia miniſtrare. Vide quid agas ſacerdos, ne febriẽti manu corpus Chriſti attingas, prius curare, vt miniſtrare poſsis. Si mundos eos qui ante fuerant leproſi, Chriſtus iubet occurrere ſacerdotibus, quanto magis mundũ ipſum conuenit eſse ſacerdotẽ: Nõ habet igitur quod moleſte ferat illa vidua qđ ſibi nõ pepercerim, quando nec mihi parco, Surrexit itaq; Petri, inquit, ſocrus, &
C miniſtrabat illis. Et bene ſurrexit. Sacramẽti enim typũ apoſtolica iã gratia miniſtrabat. Propriũ eſt autẽ ſurge
Ephe. 5. re Chriſti miniſtros: iuxta quod ſcriptũ eſt: Surge qui d ormis, & exurge à mortuis. Didicim⁹ igitur nec ſumptibus egere viduas, quę donare cõſueuerint: nec ſubſidio, quibus ſępe in periculis maximis defenſæ ſunt virorũ copiæ. Maritalia ijs quoq; officia vel à generis vel à proximis facile ſolere reparari: eſse etiã in eas diuinã mĩam prõptiorẽ: & ideo cũ ſuppetere nõ videatur cauſa, nubendi ſtudiũ abeſse debere. Quod tamen pro cõſilio dicimus, nõ pro pręcepto imperamus, prouocantes potius viduã q̃ ligantes. Neq; enim ꝓhibem⁹ ſe cũdas nuptias, ſed nõ ſuademus. Alia eſt enim infirmitatis contemplatio, alia gratia caſtitatis. Plus dico, non prohibemus ſecundas nuptias, ſed non probamus ſępe repetitas Neq; enim quicquid licet, &
1. Cor. 6. cet Omnia mihi licent, dicit apoſtol⁹, ſed nõ oĩa ſunt vtilia. Et vinũ bibere licet, ſed plurimũ non decet. Licet ergo nubere, ſed pulchrius eſt abſtinere. Sunt enĩ vincula nuptiarũ. Vultis ſcire quæ vincula: Quæ ſub viro eſt mulier, viuẽte viro alligata eſt legi. Si autẽ mor
1. Cori. 7. tuus fuerit vir, ſoluta eſt à lege viri. Probatũ eſt igitur vinculũ eſse coniugiũ, quo mulier ligatur & ſoluitur. Bona mutui amoris gratia, ſed maior eſt ſeruitus. Neq; enĩ mulier ſui corporis poteſtatem habet, ſed vir. Et ne forte tibi nõ cõiugij videatur iſta ſeruitus eſse, ſed ſexus: ſimiliter & vir ſui corporis poteſtatẽ nõ habet, ſed mulier. Quanta igitur cõiugij neceſsitas, quæ ſubijcit alteri etiam fortiorem. Mutuis enim neceſsitatib⁹ ab vtroq; ſeruitur. Nec tẽperanti licet iugo ſubducere caput, cũ alterius imtemperãtiæ ſeruiendum ſit. Precio, iquit, empti eſtis, nolite fieri ſerui hoim. Videtis q̃ D euidẽs ſit cõiugalis definitio ſeruitutis. Nõ ego hoc dico, ſed apoſtolus: nec ille, ſed Chriſt⁹ qui loquebatur in eo. Et hãc vtiq; ſeruitutẽ de bonis cõiugibus definiuit. Nanq; ſupra ſic habes: Sãctificatus eſt vir infidelis per vxorẽ fidelẽ. Et ſanctificata eſt mulier infidelis p maritũ fidelẽ. Et infra: Quod ſi infidelis diſcedit diſcedat. Nõ eſt ſeruituti deditus frater aut ſoror in talib⁹. Si igitur bonũ cõiugiũ ſeruitus eſt, malum coniugium quid eſt, quãdo nequeũt ſe inuicẽ ſãctificare, ſed perdere? Sed vt ad gratiã virtutis viduas adhortamur: ita etiam ad eccleſiæ diſciplinam fœminas prouocamus, quę eccleſie conſtat ex omnibus. Et licet Chriſti grex conſtet ex omnibus, grex tamen in alijs pabulo veſcitur, in alijs adhuc lacte nutritur, quibus lupi illi qui latent in veſtimento ouium, ſunt cauendi, abſtinẽtiæ ſpeE ciem prætendentes, prouocantes autem intẽperantiæ fœditatem. Etenim quia ſciũt valida onera caſtitatis: cum ipſi ea attingere digitis non queant, ab alijs ſupra modum exigũt cum ipſi ſeruare nec modum poſsint, ſed iniuſto ſub faſce ſuccumbãt. Menſura enim oneris pro mẽſura debet eſse geſtantis, alioquin impoſiti oneris fit ruina, vbi vectoris infirmitas eſt. Nam & infantium fauces ſtrãgulat eſca robuſtior. Et ideo ſicut multitudo vectorum, non paucorũ viribus æſtimatur, nec tamen fortiorib⁹ de aliorum infirmitate præſcribitur, ſed vnicuiq; q̃tũ oneris ſubire cupiat, relaxatur, manẽte mercedis cumulo in virtutis augmento: ita etiã fœminis non laqueus inijciendus, nõ ſupra vires abſtinẽtiæ grauioris vectura ſubeunda eſt: ſed relinquendum vt vnaquęq; ſe pendat, nõ autoritate aliqua coacta præcepti, ſed incremento gratiæ prouocata. Et ideo diuerſis virtutibus merces diuerſa propoſita eſt. Nec aliud reprehẽditur, vt aliud prędicetur: ſed omnia prædicãtur, vt quæ meliora ſunt præferãtur. Honorabile itaq; coniugiũ, ſed honorabilior integritas. nam & qui matrimonio iungit virginẽ ſuã, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Quod igitur bonũ eſt, non vitandum F eſt: & quod eſt melius, eligẽdum eſt. Itaq; non imponi 1. Cor. 7. tur, ſed præponitur. Et ideo bene Apoſtolus dixit: De virginibus autem præceptum domini non habeo, conſilium autem do. Etenim præceptum in ſubditos fertur: conſilium amicis datur. Vbi præceptũ eſt, ibi lex eſt: vbi conſilium, ibi gratia eſt. Præceptum vt ad naturam reuocet, cõſilium vt ad gratiã prouocet. Et ideo lex Iudæis lata eſt, gratia autem electioribus reſeruata eſt. Lex vt à naturæ finibus culpę ſtudio demeantes, ad naturæ obſeruãtiam pœnæ terrore reuocaret: Gratia autem vt electos tum ſtudio bonorũ, tum propoſitis etiam præmijs prouocaret. Et vt intelligas diſtantiam præcepti atquę cõſilij, illũ recorderis cui in Euãgelio ante præſcribitur ne homicidium faciat, ne adulterium admittat, ne falſum teſtimonium dicat. Præceptum etenim ibi eſt. vbi eſt pœna peccati. At vero cũ ſe præcepta legis memoraſset impleſse, conſiliũ ei datur vt vẽdat omnia, & ſequatur dominũ. Hæc enim nõ præcepto imperantur, ſed pro conſilio deferũtur. Duplex nanq; forma mãdati eſt, vna pręceptiua, altera voluntaria. Vnde & dominus in alia dicit: Non occides, vbi pręcepit. In alia: Si vis perfectus eſse, vende omnia tua. Ergo hic liber eſt à præcepto, cuius defertur arbi
Luc. 17. trio. Itaq; qui pręceptũ impleuerint, poſsũt dicere: Serui inutiles ſumus. quod debuimus facere, fecimus. Hoc virgo non dicit ille qui bona ſua vẽdidit, ſed quaſi repoſita expectat pręmia, ſicut ſanctus apoſtolus ait: Ec-
Matt. 19. ce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. Quid ergo erit nobis? Non enim quaſi inutilis ſerus, quod debuit facere feciſse ſe dixit, ſed quaſi vtilis domino, qui cõmiſsa ſibi talẽta quæſitis multiplicauit vſuris: mercedem fidei atq; virtutis. bene ſibi conſcius, meritorũq; ſecurus expectat. Et ideo ei cum cæteris dicitur: Vos

G qui ſecuti eſtis me in regeneratione: cū ſederit filiꝰ hominis i ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & ipſi ſuper duodecim ſedes, iudicātes tribus Iſrael. At vero illi qui tale ſeruauerit, etſi præmia, minora tamē præmia pollicetur, dicēs: Quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſup multa te cōſtituam. Fides igitur ex debito, mia in præmio. Qui bene credidit, vt ei credatur emeruit. Qui bene cōtulit, quoniā ſuū nō quæſiuit, qđ cæleſte eſt impetrauit. Ideo ergo præceptū nō datur, cōſiliū datur. Præceptū enī caſtitatis eſt cōſiliū integritatis. Sed nō oēs capiūt verbū iſtud, ſed quibus datū eſt. Sūt enim ſpadones qui de matris vtero ſic nati ſunt, in quibꝰ naturæ neceſsitas virtus non eſt caſtitatis. Et ſunt ſpadones qui ſeipſos caſtrauerūt voluntate vticꝫ, nō neceſsitate. Et ſūt ſpadones qui facti ſūt ab hominibꝰ. Et ideo magna in ijs continentię gratia, quia volūtas facit, nō infirmitas cōtinentē. Nā decet integrū diuini operis ſeruare munus, nec illis ſorte parum ſit, lubrico corporis nō teneri. Nā etſi erepta eſt ſubeūdi iſtius palma certaminis, erepta etiam materia periculi, & quanuis non queūt coronari, nō queūt tamē vinci, Habēt alia genera virtutū quibꝰ cōmendare ſe debeant, ſi fides firma ſit, profluа mia, aliena auaritia, frequens gratia. Sed in iſtis nulla culpa, quia facti ignorātia. Nō eadem cauſa eorū qui in ſeipſos ferro vtūtur, quos non imprudēter defleximus. Sūt enī qui virtutis loco ponāt, ferro culpā cōpeſcere. De quibꝰ etſi noſtrā nolumꝰ pferre ſententiā, quāuis ſint ſtatuta maiorū, cōſiderēt tamen ne quis id ad profeſsionē infirmitatis trahat, nō ad firmitatis gloriā. Ergo nemo militet, ne aliquādo vincatur, nec pedis vtatur obſequio qui gradiendi periculū reformidat, nec oculi intēdat officio qui cōcupiſcētiæ timet lapſum. Sed quid prodeſt carnē abſcīdere, cū etiā ipſa culpa ſit in aſpectu? Nā & qui viderit mulierē ad cōcupiſcēdū, iā mœchatus eſt eam in corde ſuo Et quę ſimiliter virū in cōcupiſcētia viderit, adulteratur. Caſtos ergo nō ifirmos eſse nos cōuenit. Pudicos oculos habere, nō debiles. Nemo igitur, vt pleriꝫ arbitrātur, ſe debet abſcindere, ſed magis vincere. Victores eī recipit eccleſia, nō victos. Et quid argumētis opus? Pręſto ſit apoſtolici forma præſcripti Sic enim habes: Vtinā & abſcindantur qui volūt vos circumcidi: Cur enī coronæ occaſio, & virtutis vſus eripitur homini qui ad laudem natus eſt, ad victoriam præparatus eſt, qui ipſe potius virtute animi caſtrare ſe poſsit? Sunt enim ſpadones qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum. Sed hoc non omnibus imperatur, ſed omnibus flagitatur. Etenim qui mandata dat decretorum, ſemp tenere debet mēſuram: & qui pēſa diſtribuit, æquitatē debet examinis reſeruare. Statera enim fallax abominatio eſt apud deum. Eſt ergo minus pondus & maius Sed vtrunꝫ non recipit eccleſia. Pondus enim maius & minimū, & menſuræ duplices, immunda in conſpectu domini. Vtraꝫ ſunt pēſa quæ diuidit ſapientia. Et ita diuidit virtutem, vt vires æſtimet ſingulorū. Et ideo dicit: Qui poteſt capere capiat. Scit enim creator omniū affectus eſse varios ſingulorum. Et ideo præmijs virtutē ꝓuocauit, non infirmitatem vinculis alligauit. Scit & ille gētiū doctor bonus morū auriga noſtrorū, & quidam interiorū rector affectuū, qui de ſeipſo didicerat, legi mentis legem corporis repugnare, eandem tamen Chriſti gratiæ cedere. Scit, inquam, varios curſus mentiū repugnare. Et ideo neꝫ in tantū adhortationē integritatis intēdit, vt aboleret gratiam nuptiarū, neꝫ ita coniugiū prętulit, vt ſtudia integritatis extingueret. Sed à cōtinētiæ perſuaſione incipiēs, ad incontinētiæ remedia deſcēdit. Et cum bra uium ſupernæ vocationis fortioribus demonſtraſset, deficere tamen in via neminem paſsus eſt, ita plaudēs prioribus, vt non deſpiceret & ſequētes. Didicerat enim & ipſe quia dominus Ieſus alijs panē hordeaceū K
ne in via deficerēt, aliis corpus ſuū vt ad regnū contē
derent miniſtrauit. Nec dominus ipſe præceptū impoſuit, ſed voluntatē inuitauit Nec apoſtolus præceptū ſtatuit, ſed cōſiliū dedit. Sed non hoc humanū cōſiliū, humanarū viriū habere menſurā. Diuinæ munus
miæ confitetur in ſe eſse collatū, vt fideliter ſciret pri
ma præferre, ſecūda diſponere. Et ideo exiſtimo, inquit, nō ſtatuo. Et exiſtimo bonū eſse propter inſtātē
neceſsitatē. Non ergo copula nuptialis quaſi culpa vitāda, ſed quaſi neceſsitatis ſareina declināda. Lex enī
adſtrinxit vxorē, vt in laboribꝰ & in triſtitia filios generet, & cōuerſio eius ad virū ſit, quod ei ipſe dominetur. Ergo laboribus & doloribus in generatione filiorū addicitur nupta, nō vidua, & dominatui viri ſola ſubditus copulata, nō virgo. Omniū autē horū virgo libera eſt, quę verbo dei ſuum ſpopondit affectum,
quæ ſponſum benedictionis cum facibus expectat, bonæ lumine voluntatis accenſo. Et ideo prouocatur cōſilijs, & nō vinculis alligatur. Sed nec vidua præceptū
accipit, ſed cōſiliū. Conſiliū autē non ſemel datum, ſed ſape repetitū. Et primo dixit: Bonum eſt enim mu
lierem non tangere. Et iterum: Volo ſic omnes homi- 1. Cor. 7.
nes eſse, ſicut & meipſum. Et tertio: Bonum eſt illis ſi
ſic maneāt ſicut & ego. Et quarto: Bonum eſt propter L
inſtātem neceſsitatem, & hoc placere domino, & hoc honeſtum eſse. Poſtremo beatiorem eſse in viduitate perſeuerantem, non tantū ſuo conſilio, ſed etiā dei ſpiritu definiuit. Quænam igitur talis conſiliarij benignitatem recuſet, qui & volūtati habenas indulgeat, & id ſuadeat alijs quod in ſe expertus vtile iudicauit, nō facile comprehendi, nec faſtidioſis æquari? Quæ igitur refugiat ſanctafieri corpore & ſpiritu, cum ſupra labo
rem ſit præmium, ſupra vſum gratia, ſupra opus merces? Atꝫ hoc ita dico, non vt laqueum cæteris iniſciā, ſed vt commiſsi mihi ruris operari? agrum hūc eccleſiæ fertilem cernam nunc integritatis flore vernātem, nunc viduitatis grauitate pollētem, nunc etiam coniugij fructibus redundantem Nam etſi diuerſi, vnius tamen agri fructus ſunt, nec tanta hortorum lilia, quātæ ariſtæ ſegetum, meſsium ſpicæ, compluriumꝫ ſpatia camporum recipiendis aptantur ſeminibus, q̄ redditis nouales fructibus feriantur: Bona ergo viduitas, quæ totiens apoſtolico iudicio prędicatur. Hæc enim magiſtra fidei, magiſtra eſt caſtitatis. Vnde & illi q deorum ſuorum adulteria & probra venerātur, cælibatus & viduitatis ſtatuere pœnas, vt æmuli criminum mulctarent ſtudia virtutum. Specie quidem qua fœcūditatem quærerēt, ſed ſtudio quo propoſitū caſtitatis abolerent Nam confectis & miles ſtipēdijs arma deponit, & relicto officio quod gerebat, ad ꝓpria veteranus rura dimittitur, vt & ipſe exercitæ laboribus vitę requiē M
conſequatur, & alios ſpes futuræ quietis ſubeundis faciat operibꝰ prōptiores. Agricola quoꝫ maturior tor
quendā *alijs ſtiuā cōmittit, & iuuenili grauatus ope- *torquē-
re prouidentiam curæ ſenilis explorat. Vitem facilis da alijs ę-
tondere q̄ præmere, vt iuueneſcentem luxuriam repri ſtiua.
mat, & adoleſcētem laſciuiā falce ſuccidat, parcorum quandam partuum caſtitatem docēs etiam in vitibus expetēdam. Similis huic vidua velut emeritis veterana ſtipēdijs caſtitatis, etſi coniugij arma deponat, domus tamen totius pacem gubernat: & ſi vehēdis oneribus ocioſa, maritādis tamē iunioribus prouida. Vbi cultus vtilior, vbi fructus vberior ſit, quorum copiā aptior ſenili grauitate diſponit. Itaꝫ ſi maturioribꝰ potius q̄ iunioribus committitur ager, cur putes vtiliorē nuptam eſse q̄ viduā? Quod ſi perſecutores fidei, perſecutores fuerūt etiam viduitatis, vticꝫ fidem perſequentibus, viduitas non pro ſupplicio fugiēda eſt, ſed tenēda pro præmio. Sed fortaſse aliquibꝰ propter ſuſcipiē

Matt. 19.

Matth. 5.

Gal. 5.

I

Prou. 11.

A dos liberos coniugia iterãda videãtur. Quod si filiorum ſtudium cauſa nubendi eſt: vtiq; vbi eſt fructus filiorum, cauſsa non ſuppetit: quanq; cuius cõſilij ſit iterũ experiri velle fruſtra tẽtatã fœcũditatẽ, aut ſubire quam pertulerit orbitatẽ? Hæc enim iterandi cauſa eſt filios non habẽtibus. Ergo illa quæ liberos ſuſcepit & perdidit, (cum ipſa enim maior cõtentio quæ ſpem generandi habet) illa, inquã, nonne ſibi videtur inter ipſa repetitarũ fœdera nuptiarum, amiſsorum prętexere funera filiorum? Nonne iterum paſsura quod repetit, & ad ipſos votorum tumulos, exceptarum orbitatum imagines, lamentorum ſtrepitus perhorreſcit? Vel cũ accenſis funalibus nox ducitur, nõne pompæ funebris exequias magis putat q̃ thalamũ præparari? Cur igitur filia dolores magis quos times repetis, quã filios quos iam non ſperas requiris? Si grauis eſt dolor, ſubterfugienda cauſa eius eſt, non petenda. Nam tibi quid con filij tribuam, quæ liberos habes? Quæ tibi cauſa nubendi, niſi forte leuitatis error, & intẽperantiæ vſus, & ſaucij cogit pectoris cõſcientia? Sed conſilium ſobrijs nõ ebrijs datur. Et ideo apud liberam conſcientiam mihi ſermo eſt, cui vtrũq; integrũ eſt. Habeat ſaucia remeB dium, honeſta conſilium. Tu, inquam, filia quid moliris? Cur hæredes quęris extraneos, cum habeas tuos? Non filios, deſideras quos habes, ſed ſeruitutem quam nõ habes. Hæc eſt enim vera ſeruitus, i qua infractior amor, quam non defloratæ pignus virginitatis, & plena ſancti pudoris & gratiæ ętas prima commendat. Vbi offenſa grauior, ſuſpectior inſolẽtia, cõcordia infrequentior, quam non temporibus inolitus amor, nõ vigens annis forma conciliat. Moleſta pietas, vt amare liberos metuas, aſpicere liberos erubeſcas, atq; ide oriatur cauſa diſcordiæ, vnde ſolet mutuus amor mulcere affectus parentum. Generare liberos vis, non fratres futuros tuorũ, ſed aduerſarios filiorũ. Quid eſt ergo generare alios liberos, niſi ſpoliare quos habes liberos: quibus pariter auferuntur & pietatis officia, & compẽdia facultatũ? Lex diuina cæleſti inter ſe cõiuges autoritate cõſtrinxit, & difficile manet mutuꝰ amor. Tulit enim coſtã de viro, & formauit fœminã, vt ſibi eos inGen.2. uicẽ copularet, dicẽs: Et erũt duo i carne vna. Nõ hoc de ſecũdis ſed primis nuptijs dixit. Neq; enĩ Eua ſecundũ accepit virũ, neq; ſancta eccleſia ſecũdũ agnouit virũ. Sacramẽtũ enĩ illud magnũ eſt in Chriſto & in eccleſia. Et ideo cuſtodiẽdũ eſt. Sed neq; Iſaac aliã præEphe.5. ter Rebeccam ſciuit vxorem: neque Abraham pater *aliã, niſi cũ Sarã ſepeliuit vxorẽ. Nã in ſancta Rachel magis figura myſterij fuit, q̃ ordo coniugij. Et tamen in ea quoq; habemus quod ad primi coniugij gratiam referre poſsimus, ſi quam primo ſpõſam habuit, plus amauit, nec fraus excluſit affectum, nec ſponſę amorem coniugij interuẽtus aboleuit. Itaq; ſanctus paC triarcha nos docuit quantum deferre primis nuptijs debeamus. cum tantum primis ſponſalibus ipſe detulerit. Cauete igitur filiæ ne & gratiam nuptiarum tenere nequeatis, & moleſtias augeatis.

*abrahã patrẽ cũ alia, niſi &c.

FINIS.

CAPITA PRIMI LIBRI DE POEMITENTIA.

De cõmẽdatione moderationis erga peccatores ſeruandæ ab ijs qui illorum morbos curare debẽt, per exẽpla, ſcripturam, atq; rationem, cum acri reprehenſione eorũ qui dura pro mitibus ſequenda opinantur: & cum ipſi quærãt miſericordiam domini, alijs eam denegãt, cuiuſmodi ſunt doctores Nouatianorum. Caput i.

De repulſione reſpõſionum quibus Nouatiani errorẽ ſuum defendere conantur. Caput ii.

De ſententia ſcripturæ in ſuperiori capitulo adductæ, & quẽadmodũ fieri poſsit vt aliquis qui vitꝰ ſupplicijs deum ſermone negauerit, & corde adorauerit, per pœnitentiam mereatur veniam peccatorum. Caput iii.

De dictorũ in ſuperiori capitulo multiplici ꝓbatione ex ſacrarũ ſcripturarũ teſtimonijs. Cap. iiii.

De confutatione erroris Nouatianorũ qui ſpẽ veniæ excludũt, per exẽplum de illo ſemiuiuo relicto à latronibus, quẽ pius Samaritanus dominus Ieſus miſericordia motus curauit, & ſupra ſuum iumentum impoſuit vulneratum, & à ſacerdote atq; leuita prętereuntibus, per quos Nouatiani intelliguntur, fuit neglectus. Caput v.

De eccleſia chriſti per cœnã ſignificata, ad quam omnes vocati ſũt, ſiue boni ſiue mali: & qui ſe excuſauerũt, Nouatiani ſunt, atq; cæteri hæretici, qui partẽ cũ chriſto non habebunt, eo quod pœnitentiæ lauacrum reſpuant. Caput vi.

De multiplici poteſtate data diſcipulis à chriſto, cum reprehenſione Nouatianorum, qui remiſsionem in baptiſmo cõcedunt, ſed pœnitentiæ lauacrũ negãt, cũ nihil interſit inter vtrunq; ſacramentũ. Ca. vii.

De falſo intellectu ſcripturæ quo Nouatianus errorẽ ſuum probare contendit, quem autor hic efficaciter reprobat fultus ſcripturæ ſacræ teſtimonijs. Caput. viii.

Qualiter intelligenda ſint verba Ioannis in canonica ſua dicentis: Eſt peccatum ad mortẽ, non de illo dico vt oret quis: cũ ſanctus Ioannes non ignorauerit Moyſen atq; Hieremiam atq; Stephanum pro ſalute aliorũ oraſse, atq; exauditos fuiſse. Cap. ix.

De eo quod nullus fidem habens excluſus ſit a venia, Quod hi quoq; qui poſt pœnitentiam coronã martyrij meruerunt, maius etiam donum fidei percepe runt. De forma quoq; pœnitentis in ſemiuiuo à latronibus relicto conuenienter expreſsa. Cap. x.

De alijs quibuſdã ſcripturis quibus eliditur error Nouatiani veniã poſt lapſum negantis, cum dominus Ieſus venerit in mũdum non vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Caput xi.

Quemadmodum teſtimonijs ipſius Dauid atq; ſancti Pauli reprobetur falſitas Nouatiani, quia caſtigat deus omnem filium quem recipit: & quem caſtigauit, morti non tradidit. Caput. xii.

Quod peccantes tradantur plerũque à deo atq; abeiꝰ eccleſia in poteſtatem diaboli, in afflictionẽ carnis vt ſpiritus ſaluetur. De cuſtodia quoq; oculorũ ſeruãda, & velamine mulierum: atq; exemplo Ioſeph colloquia pudica eſse ſeruanda. Caput xiii.

De exhortatione ad caſtimoniæ puritatem, atque fomẽtorum luxuriæ reſecationem. Quod ſatan quoque autor ſit debilitatis, in cuiꝰ poteſtatem per excommunicationis cenſuram plerique dãtur ad tẽpus, vt ſpiritus ſaluetur. Caput. xiiii.

De eccleſiæ farina, & fermentum peccatorum quemadmodum expurgetur, fermentumque hæreticorum quomodo in eccleſiæ farina abſcondatur. De paſcha quoque noſtro Chriſto immolato pro peccatoribus, quos inuidus à tanta gratia excluſit Nouatianus. Caput xv.

De miſericordia domini ieſu. Et quemadmodũ ij qui eius clementiã non imitãtur, ſpiritus ipſius nõ ſint. Et quod miſericordia facta pœnitẽtibus in præſenti, teſtimoniũ ſit remunerationis futurę. Cap. xvi.

De indulgentia & pietate fienda emendatis, atq; ſeueritate erga pertinaces. Et qui ſint qui circũueniãtur à Satana. Et quod per interitũ carnis non intellexerit apoſtolus eius cõſumptionem, ſed caſtigationẽ atq; vitiorum repreſsionem. Caput xvii.

G re erigit pauperē. Non enim ex toto corde humiliat, qui se venia reseruat. Quod si nō ex toto corde omnē humiliat peccatorem, quanto magis eū qui non ex to
Esa.29. to peccauit? Nam sicut dixit de Iudæis: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est á me: for tasse & de aliquib9 lapsis dicat: Isti labijs me negarūt, sed corde mecū sunt. Vicit eos pœna, non auertit perfidia. Sine causa autē ijs aliqui venū negāt, quorū fidē eo vsq; cōsectat9 persecutor est, vt eā studeret expugnare, tormētis. Negarūt semel, sed quotidie confitentur. Negarūt sermone, sed cōfitētur gemitibus. Cōfitentur exultatib9, cōfitētur fletib9, cōfitētur liberis nō coactis vocibus. Cesserūt quidē ad tēpus diaboli tētationi, sed etiā diabolus postea recessit ab ijs, quos sibi vendicare nō potuit. Cessit ergo fletib9, cessit pœnitentiæ. Quos inuaserat alienos, perdidit suos. Nōne ita istud est, ac si quis captiuū victæ vrbis populū abducat? Captiuus abducitur, sed inuit9 qui in alienas terras necessitate cōtēdat, intimo tamen nō migret affectu, patriā secum animo vehat, quærat copiam quēadmodū reuertatur. Quid ergo? Cū huiusmodi reuertitur, num est aliquis qui persuadeat eū nō recipiēdū, minore scilicet honore, sed studio ꝓpēsiore, ne habeat ī quo insultet aduersari9? Si armato ignoscis ei qui pugnare nō potuit, non ignoscis ei in quo sola pugnabat fides? Ipsius diaboli de huiusmodi lapsis si requiram9 sententiā, nonne videtur dicere: Populus hic labijs me honorat, cor
H autem eorū longe est á me? Quomodo enim mecum est, qui non recedit á Christo? Sine causa autem me colere videntur, qui doctrinam Iesu custodiūt. Ego autē putabam quod mea docerent, plus damnāt dum comperta deserūt. Certe Iesus in his amplius gloriatur, dū recipit reuertentes. Exultant omnes angeli, quia gaū-
Luc.15. dium maius est in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, q̄ in nonaginta & nouem iustis qui nō indigent pœnitētia. De me in cælo, de me in terris triūphus sumitur, nihil Christo perijt, quādo hi qui ad me cum fletu venerunt, cum desiderio ad ecclesiam reuertuntur. Et horum exēplo etiam de meis periclitor, qui didicerint nihil hic esse vbi homines præsentib9 prouocantur præmijs: & plurimum illic, vbi gemitus, lachrymæ, ieiunia, meis epulis pręferuntur.

¶ De cōfutatione erroris Nouatianorū qui spē veniæ excludunt, per exemplum de illo semiuiuo relicto á latronibus, quem pius Samaritanus dominus Iesus misericordia motus curauit, & supra suū iumentum imposuit vulneratum, & á sacerdote atq; leuita prętereūtibus, per quos Nouatiani intelligūtur, fuit neglectus. CAPVT V.

HOc ergo Nouatiani excluditis. Quid est enim aliud excludere, nisi spem veniæ negare? Sed neque semiuiuum illum derelictum á latronibus Samaritanus præterijt, sed vulnera ei9 oleo vinoque curauit, prius infundens oleum quo foueret, & supra iumentum suum imposuit vulneratum, in quo eius peccata vexit omnia, nec ouem pastor despexit errantem. Vos autem dicitis: Noli me tangere. vos dicitis volentes iustificare vosipsos: Non est proximus noster. superbiores q̄ legisperitus. Ille Christum tentare cupiebat. Ille enim dixit: Quis est meus proximus? Ille interrogat, vos negatis, sicut sacerdos ille descendens, & sicut Leuita prætereiens, quem curandum suscipere debuistis, nec recipiētes hospitio, ꝑ quo Christ9 duos numerauit denarios, cuius te proximū fieri Christ9 iubet, vt faciat in eū misericordiam. Ipse enim est proximus, quem non solū conformis natura cōiunxerit: sed e iā misericordia copulauerit. Ab eo te alienū superbia facis, extollēs te frustra inflatus mēte carnis tuæ, & nō tenēs caput. Si enim caput teneres, aduerteres nō ti K
bi eū deferēdū pro quo Christus mortuus est. Si caput Col.2.
teneres, aduerteres corpus omne compaginando potius quām soluendo in incrementum dei per copulam charitatis & redemptionem crescere peccatoris. Cum igitur fructum omnem auferris pœnitentiæ, quid aliud dicitis, nisi hoc: Nemo de vulneratis nostrū ingrediatur hospitiū, nemo sanetur ī nostra ecclesia? Apud nos non curantur ægroti, sani sumus, medicum non habemus necessarium. quia ipse ait: Non opus est sanis me- Matth.9.
dicus, sed his qui male habent.

¶ De ecclesia Christi per cœnam significata, ad quām oēs vocati sunt siue boni siue mali: & qui se excusauerūt, Nouatiani sunt, atq; cæteri hæretici, qui partem cum Christo non habebunt, eo quod pœnitētiæ lauacrum respuant. CAPVT VI.

IESV domine Iesu ad ecclesiam tuā totus aduenio, quoniam Nouatianus excusat: Nouatia
Luc.14. nus dicit, Iuga boum emi, qui iugum christi suaue nō suscipit, & onus graue collo imponit suo, quod portare nō queat. Nouatian9 seruos tuos á quibus inuitabatur tenuit, & contumelia affectos occidit, quos iterati baptismatis labe inquinauit. Mitte ergo ad exitus viarum, & collige bonos & malos, & debiles & cæcos & claudos introduc in ecclesiam tuam. iube impleatur domus tua, introduc omnes ad cœnā tuam: quia quē tu vocaueris, dignum facies si sequatur. Ille sane reijcitur qui nō habuerit vestē nuptialē, hoc est amictum charitatis, velamē gratiæ. Mitte, inquā, ad vniuersos, nō excusat ecclesia tua á cœna tua. Excusat L
Nouatianus. Non dicit familia tua, sana sum, medicum Hiere.17.
nō requiro: sed dicit: Sana me domine, & sanabor, salua me & saluabor. Deniq; ecclesiæ tuæ species est in illa quæ accessit retro & tetigit fimbriā vestimēti tui, dicēs intra se: Quia si tetigero vestimētū eius, salua ero. Maith.9.
Hæc ergo ecclesia cōfitetur vulnera sua, hæc curari cupit. Et tu quidem domine, oēs cupis: sed nō oēs curari volūt. Non vult Nouatianus, qui se putat esse sanū. Tu domine ægrū te esse dicis, & in minimo nostram sentis infirmitatē, dicēs: Aeger erā, & visitastis me. Nouatianus illū minimū visitare nescit, in quo tu desideras visitari. Tu dicis Petro excusanti ne ei pedes lauares: Nisi lauero tibi pedes, nō habebis partē mecū. Quod Ioan.13.
ergo isti possunt consortiū tecū habere, qui claues regni nō suscipiunt, negantes qđ dimittere peccata debeant? Quod quidē recte de se fatētur. nō habēt enim Petri hæreditatē, qui Petri fidē nō habēt, quī impia diuisio ne discerpūt. Sed hoc improbe, quod etiā in ecclesia donari peccata negāt posse, cum Petro dictū sit: Tibi dabo claues regni cælorum, & quæcūq; ligaueris Matt.16.
super terrā, erunt ligata & in cęlo: & quęcunq; solueris super terrā, erūt soluta & in cælis. Cum & ipse vas electionis dominicæ dicat: Si cui autem quid donastis, & 2. cor.2.
ego. nā & ego quod donaui, ꝓpter vos ī persona christi. cur igitur Paulum legunt, si eum tam impie arbitrantur errasse, vt ius sibi vendicaret domini sui? Sed vendicauit acceptum, non vsurpauit indebitum. M

¶ De multiplici potestate data discipulis à christo, cū reprehēsiōe Nouatianorū qui remissionē in baptismo cōcedūt, sed pœnitētiæ lauacrū negāt, cū nihil interfit inter vtrūq; sacramentū. CAPVT VII.

VLT dominus plurimum posse discipulos suos, vult á seruis suis ea fieri ī nomine suo, quæ faciebat ipse posit9 ī terris. Deniq; ait: Et maiora his facietis. Dedit vt mortuos Ioan.14.
suscitarēt. Et cū ipse Saulo reddere posset vsum vidē di, eum tamē ad Ananiam discipulū suū misit, vt eius benedictiōe Saulo refunderētur oculi quos amiserat.

A Petrum quoq; secum in mari iussit ambulare: & quia titubauit, reprehẽdit illico, eo quod dona gratiarũ fidei pauxillitate minuisset. Dedit etiã discipulis vt lux mũdi essent per gratiã, qui erat ipse lux mũdi. Et quia descensurus esset è cælo, & in cælũ ascẽsurus. Heliã ad cælũ leuauit, inde eũ terris placito reddituras tẽpore. Baptizaturus quoq; in spiritu sancto & igni, per Ioannem baptismatis sacramenta præmisit. Omnia denicq; donauit discipulis suis, de quibus ait: In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquẽtur nouis, serpẽtes tollent: & si mortiferũ quid biberint, nõ eos nocebit: supra ægros manus imponẽt, & bene habebũt. Omnia ergo dedit: sed nulla in iis hominis potestas est, vbi diuini muneris gratia viget. Cur ergo manꝰ imponitis, & benedictionis opus creditis, si quis forte reualuerit ægrotus? Cur præsumitis aliquos à colluuione diaboli per vos mundari posse? Cur baptizatis, si per hominẽ peccata dimitti nõ licet? In baptismo vtiq; remissio peccatorum omnium est. Quid interest, vtrũ per pœnitentiã, an per lauacrum hoc ius sibi datũ sacerdotes vẽdicẽt? Vnum in vtroq; ministerium est. Sed dices quia in lauacro operatur mysteriorũ gratia. Quid in pœnitẽtia? Nõne deꝰ nomẽ operatur? Quid ergo? Vbi vultis vendicatis vobis deꝰ gratiam? vbi vultis, repudiatis? Sed hoc insolentis arrogãtiæ, nõ sancti timoris est, vt fastidio vobis sint qui volũt agere pœnitentiã. Perpeti videlicet flentiũ lachrymas nõ potestis. Non fuerũt oculi vestri vilia vestimentorũ, illuuiem sordidatorum, superbo oculo & tumido corde delicatꝰ mei, arroganti voce dicẽtes singuli: Noli me tãgere, quia mũdus sum. Dixit quidẽ dominus ad Mariam Magdalenam: Noli me tãgere: sed non dixit, quia mũdus sum, qui mũdus erat. tu audes Nouatiane mũdũ te dicere, qui & si operibus mundus esses, hoc solo verbo fieres immundus? Esaias dicit: O miser ego, & cõpũctus corde: quia cum sim homo, & immũda labia habeã, in medio quoq; populi immũda labia habentis inhabitẽ, & tu dicis, mundus sum, cum mundus nõ sit (vt scriptũ est) nec vnius diei infans? Dauid dicit: Et à delicto meo munda me. quẽ vtiq; misericordiæ sæpe domini iustificauit gratia.

C tu mundus, cũ tam iniustus sis, vt nõ miserearis, vt festucam in oculo fratris tui videas, trabem autẽ quæ in oculo tuo est, non consideres? Immundus enim apud deum omnis iniquus. Quid autẽ iniustius, q̃ vt velis tibi dimitti peccata tua, cũ roganti ipse non putes remittenda? Quid iniustius, q̃ vt te iustifices in quo damnas alterum, cum grauiora cõmittas? Denicq; remissionem celebraturus peccatorum nostrorũ dominus Iesus dicẽti sibi Ioãni: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? respondit: Sine modo, sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Et dominus quidem venit ad peccatorem, cum peccatum ipse non haberet, & baptizari voluit, cui mundari necesse non erat.

Mar. 16.

Ioan. 20.

Esa. 6.

Leb. 15.

Psal. 50.

Matth. 3.

¶ De falso intellectu scripturæ quo Nouatianus errorem suũ probare cõtendit, quẽ autor hic efficaciter reprobat fultus scripturę sacrę testimonijs. CAP. VIII.

VOs quis ferat, qui putatis vobis opus nõ esse mundari per pœnitentiã: quia mũdatos dicitis vos esse per gratiã, quasi iã peccare vobis impossibile sit? Sed dicent. Scriptũ est: Si peccauerit homo in hominẽ, orabunt pro eo ad dominum. si autem in dominũ peccauerit homo, quis orabit pro eo? Primũ, vt supra iam dixi, tunc te ista paterer obijcere, si solis præuaricatoribus nõ relaxares pœnitẽtiã. Tamẽ qd scrupuli ista afferret quæstio? Nõ enim scriptũ est: Nullus orabit pro eo, sed quis orabit? hoc est, quis ille sit qui in tali causa orare possit, quæritur, nõ excluditur. Deniq; habes in psal. xiiij. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Nõ enim nullus, sed probatus habitabit. Nec hoc dicit quod nemo requiescat, sed requiescat electꝰ: vt scias hoc esse verũ quod non multo post in psal. xxiij. ait: Quis ascẽdet in montẽ domini, aut quis stabit in loco sancto eiꝰ? id est, nõ quicũq; de vulgo, nec plebeiæ vilitatis aliquis, sed vitæ egregiæ, singulariq; meriti. Et vt scias quia cũ dicitur, quis, non intelligitur nullus, sed aliquis significatur: cũ dixisset: Quis ascẽdet in montẽ domini? subiecit: Innocẽs manibus, & mũdo corde, qui nõ accepit in vanũ animam suã. Et alibi: Quis sapiẽs & intelliget hec? Nũquid dicit quia nullus intelliget? Et in euãgelio: Quis fidelis dispensator & prudẽs, quẽ constituet dominus super familiã suã, vt det illis in tẽpore tritici mẽsurã? Et vt cõprehẽdas quia de eo dixit qui vtiq; est, nõ de eo qui nõ est, subiũxit: Beatus ille seruus, quẽ cũ venerit dominꝰ inuenerit sic facientem. Et illud ita opinor dictũ: Deꝰ quis similis tibi? non vtiq; nullus: quia imago patris, filius est. Similiter igitur accipiẽdum: Quis orabit pro eo? hoc est, singularis vitę aliquis debet orare ꝓ eo qui peccauit in dominũ: quia quo maior culpa, eo maiora sunt quęrẽda suffragia. Nõ enim quicũq; de vulgo pro Iudæorum populo, sed Moyses rogauit, quãdo vituli caput fidei immemores adorauerũt. Nunquid errauit Moyses? At certe quia nõ erravit: quod rogauit, & meruit, & impetrauit. Quid enim talis affectus nõ impetraret, quãdo se obiecit pro populo dicẽs: Et nũc si dimittis illis peccatũ, dimitte: sin autẽ, dele me de libro vitæ? Vides quia non tanq̃ delicioſus interceſſor & fastidij plenꝰ sibi consulat, ne offensionẽ cõtrahat: quod Nouatianus metuere se dicit: sed magis omnium memor, sui immẽmor, offendere nõ timebat ipse, vt plebẽ ab offensiõis periculo exueret & liberaret. Merito ergo scriptũ est: quis orabit ꝓ eo, hoc est, talis qualis Moyses, qui se offerat pro peccãtibus? talis qualis Hieremias, cui prophetæ cũ esset dictũ à domino deo nostro, Noli orare pro populo isto: tamẽ orauit, & veniã promeruit. Deniq; intercessiõe prophetica, & obsecratione tanti vatis inflexus dominus dicit ad Hierusalẽ, quoniam ea quoq; pœnitentiam pro delictis egerat, dicens: Domine omnipotẽs deus Israel, anima in angustijs, & spiritꝰ anxiꝰ clamat ad te: Audi domine & miserere. Et iubet luctꝰ vestimẽta deponi, & abijci gemitus pœnitẽtiæ. Sic enim scriptũ est in fine libri: Exuete Hierusalem stola luctus, & vexationis tuæ, & induete decorem eius quæ à deo tibi data est gloriæ in æternũ.

D

Psal. 23.

Ozee. 14.

Luc. 12.

Psal. 82.

E

Exo. 32.

F

Hiere. 7.

Baruch. 3

Baruch. 5

¶ Qualiter intelligenda sint verba Ioannis in canonica sua dicẽtis: Est peccatũ ad mortẽ, nõ de illo dico vt oret quis: cũ sanctus Ioannes nõ ignorauerit Moysen, atq; Hieremiam, atq; Stephanum pro salute aliorum orasse, atq; exauditos fuisse. CAPVT IX.

TALES igitur precatores in delictis maximis sunt requirendi. Nam si quicunq; de populo orent, nõ exaudiũtur. Vnde nec illa quæstio vestra quicq̃ poterit ferre põderis, quam sumitis de epistola Ioannis, dicẽtis: Qui scit fratrem suũ peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabit illi vitam deus, quia non peccat ad mortem. Est peccatũ ad mortẽ, non de illo dico vt oret. Non enim ad Moysen & Hieremiam loquebatur: sed ad populum, qui suorum peccatorum alium precatorem deberet exhibere, cui satis est si pro leuioribus delictis deũ precetur, grauiorum veniam iustorũ orationibus reseruandam putet. Nam quomodo Ioannes diceret non orandum ꝓ delicto grauiore, qui legisset Moysen rogasse & impetrasse vbi erat preuaricatio volũtaria, q̃ sciret etiam Hieremiã rogasse? Quomodo Ioannes diceret non orandũ pro peccato quod esset ad mortẽ, qui ipse in Apocalypsi scripsit mãdatum angelo ecclesiæ Per-

1. Ioan. 5.

Apoca. 2.

G gami: Habes illic tenẽtes doctrinam Balaam, qui docebat Balach mittere scandalum coram filijs Israel, manducare immolata, & fornicari: ita & tu habes tenentes doctrinã Nicolaitarum, similiter age pœnitentiã, alioqui n venio tibi? Vides quod deus qui pœnitentiã exigit, veniam polliceatur? Denicꝙ & tibi dicit: Qui habet aures audiat quid spiritus dicat ecclesijs: Vincenti dabo manducare manna Nonne ipse Ioannes cognouerat Stephanum pro persecutoribus suis, qui Christi nomen audire non poterãt, deprecatũ, cum de ipsis à qui
Actuũ. 3. bus lapidabatur, diceret: Domine, ne statuas illis hoc peccatum, cuius precationis effectũ in Apostolo videmus? Paulus enim qui lapidantium Stephanum, vestimenta seruabat: nõ multo postea per gratiam Christi factus apostolus est, qui fuerat ante persecutor.

¶ De eo quod nullus fidẽ habens excluſus ſit à venia, quod ij quoꝙ qui poſt pœnitentiam coronam martyrij meruerunt, maius etiam donum fidei percepe-runt. De forma quoꝙ pœnitentis in ſemiuiuo à latronibus relicto conuenienter expreſſa. CAPVT X.

IRRO quia de Ioannis generali epiſtola ſermo eſt, ipſius Ioannis in euangelio ſcripta interrogemus, vtrum cum veſtra interpretatione
Ioan. 3. conueniant. Scribit enim dixiſse dominum: Quia ſic dilexit deus hunc mũdum, vt filium ſuũ vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipſo, nõ pereat: ſed habeat vitam æternã. Si quem ergo lapſum reuocare cupias: vt credat, an vt non credat hortaris? Vtiq; vt credat. Sed qui credit, iuxta domini ſententiã, habebit vitam æternam. Quomodo ergo prohibebis orare pro eo cui æterna vita debetur, cum diuinæ ſit gratiæ fi
1. Cor. 12. des, ſicut Apoſtolus in diuiſionibus gratiarum docet quia alij datur in eodẽ ſpiritu fides: Et diſcipuli domi
Lucæ. 17. no dicant: Adauge nobis fidem? Qui ergo fidẽ habet, habet vitam æternam: qui vitam habet, non eſt excluſus à venia. Omnis, inquit, qui credit in eũ, non pereat. Cũ omnis dicitur, nullꝰ excluditur, nullus excipitur. Non enim excipit eum qui lapſus eſt, ſi tamen poſtea
H bene credat. Plurimos comperimꝰ ſe reformaſſe poſt lapſum, & pro nomine dei paſſos. Num poſſumus ijs martyrum conſortia negare, quibus dominus Ieſus nõ negauit? Audemus igitur dicere non eſſe his vitã redditam, quibus Chriſtus coronam reddidit? Sicut ergo poſt lapſum pleriſqꝙ, ſi patiãtur, corona redditur: ita ſi credant, & fides redditur. Quæ fides dei donum eſt, ſicut habes ſcriptum: Quia à deo vobis datum eſt nõ ſo
I lum vt credatis in eum, ſed etiã vt pro illo patiamini. Nunquid is qui dei donum habet, poteſt nõ habere indulgentiam? Non vna autem, ſed duplex gratia eſt, vt omnis qui credit, & patiatur pro domino Ieſu. Habet igitur qui credit, ſuam gratiam, habet autem alteram ſi fides eius paſsionibus coronetur. Neqꝙ enim priuſq; pateretur Petrus, ſine gratia fuit: ſed vbi paſſus eſt, acquiſiuit alteram, Et pleriqꝙ qui non habuerunt gratiam
Ioan. 3. vt pro Ieſu paterentur, habuerunt tamen gratiã vt in Ieſum crederent. Ideo dicitur: Vt omnis qui credit in eum, non pereat. Omnis, inquit, hoc eſt, ex quocunque ſtatu, ex quocũqꝙ lapſu, ſi credat, perire non timeat. Poteſt enim fieri vt aliquem de Hieruſalem deſcẽdẽtem in Hiericho, hoc eſt de martyrij certamine relapſum in iſtius vitæ cupiditatem ſecularemqꝙ gratiã, vulneratum à latronibus, hoc eſt à perſecutoribꝰ, & ſemiuiuũ relictum, euãgelicus ille Samaritanus inueniat, qui noſtrarum cuſtos animarum eſt, (Samaritanus enim cuſtos dicitur) & nõ prętereat eum, ſed curet & ſanet. fortaſse ideo non præterit eum: quia aliquid in eo vitale agnoſcit, vnde poſsit vitam reſumere. Nonne vobis videtur ille qui lapſus eſt, ſemiuiuus eſſe, ſi vitale aliquid fides ſpiret? Nam qui penitus deũ ex ſuo corde abijcit, ille mortuus eſt. qui ergo nõ penitus abijcit, ſed per im K preſsionem tormẽtorum ad tẽpus negauit, ſemiuiuus eſt: aut ſi mortuus eſt, cur ei dicitis agendam pœnitentiam, qui iam curari nõ poteſt? Si ſemiuiuus eſt, infunde vinum & oleum, nõ vinũ ſine oleo: ſed quod & foueat, & remordeat. Tolle eum in iumentũ tuum, trade ſtabulario, duo æra ad eius curam impẽde, eſto ei proximus. Proximus autem eſſe non potes, niſi facias miſericordiam. Nemo enim poteſt dici proximꝰ, niſi qui curauerit, non occiderit. Si autẽ vis dici proximus, di-
Lucæ. 10 cit tibi Chriſtus: Vade & tu fac ſimiliter.

¶ De alijs quibuſdam ſcripturis quibus eliditur error Nouatiani veniã poſt lapſum negantis, cum dominus Ieſus venerit in mundũ nõ vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. CAPVT XI.

ALIVD ſimile conſideremus. Qui credit in filium, habet vitam æternam: qui autem non
Ioan. 3. credit filio, non videbit vitam, ſed ira dei manet ſuper eum. Quod manet, vtiq; iam cœpit, & ex delicto aliquo cœpit, quia ante nõ credidit. Vbi ergo quis credit, ira dei diſcedit, vita autẽ accedit. Credere ergo in Chriſtum, lucrum vitæ eſt. Qui enim credit in eum, nõ iudicatur. Sed referũt hoc loco quoniã
Ioan. 11 is qui credit in Chriſtum, cuſtodire debeat ſermonem eius. Sic enim aiunt ſcriptum dicẽte domino: Ego lux in hunc mũdum veni, vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat: & ſi quis audierit ſermonẽ meum, & cuſtodierit eum, ego non iudico eũ. Ille nõ iudicat. & tu iudicas? Ille dicit, vt q credit in me, in tenebris nõ maneat, hoc eſt: & ſi fuit in tenebris, nõ permaneat in
L eis, errorem emẽdet, culpam corrigat, cuſtodiat mandata mea. Dixi enim: Nolo mortem peccatoris, ſed cũ
Ezech. 33. dixi ſupra: Quoniam qui in me credit, no iudicatur: &
1oan. 3. hoc cuſtodio. Non enim veni vt iudicem mũdum: ſed vt ſaluetur mundus per me. Libẽter ignoſco, prompte indulgeo, miſericordiã malo q̃ ſacrificiũ, quia per ſacrificium iuſtus commendatur, per miſericordiã pec-
Matth. 9. cator redimitur. Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores. In lege ſacrificium, in Euangelio miſericordia eſt lex per Moyſen data eſt, per me gratia. Quid hoc euidentius? Denicꝙ & ſubter ait: Qui ſpernit me, & nõ accipit verba mea: habet qui iudicet eum. Num tibi videtur accipere verba Chriſti, q̃ ſe nõ correxerit? Profecto non videtur. Qui ergo corrigit ſe, accipit verbũ eius. Hoc eſt enim verbum eius, vt ſe vnuſquiſqꝙ reuocet à culpa. Aut excludas igitur neceſse eſt hãc eiꝰ ſententiam: aut ſi negare non potes, acquieſcas. Oportet eum quoque mãdata cuſtodire dominica, qui peccare deſiit, delictis renunciauit. Non ergo de eo debes in- M terpretari dictũ, qui ſemper cuſtodierit. Si enim hoc ſenſiſſet, addidiſſet, ſemper. Non addendo autem de eo pronunciauit, qui quod audiuit, cuſtodierit. Audiuit autem, vt corrigeret errorem. Cuſtodiuit igitur quod audiuit.

Quemadmodum teſtimonijs ipſius Dauid atqꝙ ſancti Pauli reprobetur falſitas Nouatiani: quia caſtigat deus omnem filium quẽ recipit & quem caſtigat, mortinon tradit. CAP. XII.

QVAM vero durum ſit vt ad pœnã vocetur perpetuã qui vel poſtea cuſtodit domini mandata, ipſe te doceat qui etiã non cuſtodientibus mandata ſua veniã nõ negauit, ſicut habes in
Pſal. 88 pſalmi corpore: Si iuſtitias meas pphanauerint, & mãdata mea nõ cuſtodierint, viſitabo in virga iniquitates eorũ, & in flagellis delicta eorũ, miſericordiã aũt meã non diſpergã ab eis. Omnibus igitur promittit miſericordiam. Sed ne ſine iudicio hãc eſſe miſericordiã putes, eſt diſcretio inter eos qui perpetuã detulerint obe

A dentiam mandatis cælestibus, & inter eos qui aliquãdo vel errore vel necessitate lapsi sint. Et ne nostro cir cunscribi te argumẽto putes. Christi iudicium accipe.
Lucæ. 12. Et enim ait: Si sciens seruus voluntatẽ domini, & nõ fecit, vapulabit multis: si autem nesciunt, vapulabit paucis. Vterq; igitur si credat, recipitur, quia castigat omnem filium deus quem recipit: & quem castigat, morti
Psal. 17. vtiq; non tradit, quia scriptum est: Castigãs castigauit me dominus, & morti non tradidit me. Deniq; Paulus docet non deserẽdos eos qui peccatum ad mortẽ fecerint sed potius lachrymarũ panibus, & potu coercendos flebili, ita tamen, vt ipsa moderata esset tristitia. Hoc enim significat: Et potum dabis eis in lachrymis in mensura, vt ipsa mœsti tia mensuram habeat, ne forte abundãtiore tristitia absorbeatur qui agit pœniten-
1. Cor. 4. tiã, sicut scripsit ad Corinthios Paulus: Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate & spiritu mansuetudinis? Sed nec virga grauis est, quoniam legerat: Tu
Prou. 23. quidem percuties eum virga, animam autẽ eius à morte liberabis. Quid esset in virga venire, docet inuectio fornicationis, accusatio incesti, reprehensio tumoris, quod inflati essent, quos magis lugere oporteret, postremo condẽnatio rei, vt tolleretur à cẽsortio cẽmunionis, & traderetur aduersario, nõ ad interitũ animę. sed carnis. Sicut enim dominus in animam sancti Iob potestatem non dedit, sed in carnẽ eius permisit licentiam, ita & hic traditur Satanæ in interitum carnis, vt serpens terram eius lingeret, animæ non noceret. Moriatur ergo caro nostra cupiditatib9, sit captiua, sit subdita, nec legi mẽtis nostræ repugnet, sed bonæ seruituti subiecta moriatur, sicut in Paulo, qui castigabat corpus suum vt seruituti redigeret, quo probabilior fieret prædicatio si lex carnis eius cũ lege mentis cõgrueret & cõueniret. Interit enim caro cũ sapientia eius trãsit in spiritum, vt iam non quæ carnis sunt sapiat, sed quæ
B sunt spiritus. Vtinam videam infirmari carnẽ meam, vtinam non trahar captiuus in legem peccati, vtinam non in carne viuã, sed in fide Christi. Et ideo maior in infirmitate corporis gratia q̃ in salute. Deniq; & Paulum quem multũ dilexit, noluit liberare ab infirmitate carnis, cui petẽti vt discederet à se infirmitas, respõ
2. Cor. 12 dit: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Et Paulus plus sibi in infirmitatibus placet dicens. Cum infirmor, tunc potens sum. Consummatur enim carnis in infirmitatibus, animæ: fortitudo.

¶ Quod peccantes tradantur plerunque à deo atq; ab eius ecclesia in potestatem diaboli in afflictionẽ carnis vt spiritus saluetur. De custodia quoq; oculorum seruanda, & velamine mulierum, atq; exemplo Ioseph colloquia pudica esse seruãda. CAPVT XIII.

C EXPIANAVIMVS Pauli sententiã, nunc verba ipsa consideremus, qua ratione dilexerit quod tradiderit eũ Satanæ in interitũ carnis, quia tentator noster diabolus est. Nã debilitates mẽbris singulis inferre, & ægritudines toto solet mouere corpori. Deniq; percussit sanctum Iob vlcere malo à pedibus vsq; ad caput, quia in potestatẽ accepe-
Iob. 2. rat interitũ carnis eius, dicẽte deo: Ecce trado tibi eũ. tantũmodo animã eius custodi. Hoc issdem verbis Apostol9 trãstulit dicẽs quod tradiderit huiusmodi hominem Satanæ in interitũ carnis, vt spiritus saluus sit in die domini nostri Iesu Christi. Magna potestas, magna gratia, quæ imperat diabolo vt se ipse destruat. Sed enim destruit hominẽ quẽ tentãdo supplãtare studet, ex infirmo fortiorẽ efficit: quia dũ carnẽ debilitat, mẽtem eius corroborat. Egritudo enim carnis peccatum repellit, luxuria autẽ carnis culpã adolet. Illuditur ergo diabolus, vt ipso mortis suæ vulnere cõtra se armet quem debilitandũ putauit. Sed & sanctũ Iob magis ar
D mauit postea q̃ vulnerauit, qui totũ corpus diris perfusus vlceribꝰ, diaboli quidẽ morsum pertulit, sed venena nõ sensit. Et ideo bene ei dictũ est: Adduces draconem in hamo, ludes eum sicut auem, ligabis eum sicut passerem, puer imponet super eum manũ. Vides quẽadmodum à Paulo illudatur, vt in cauernam eius sicut puer ille propheticus manũ mittat, & nihil serpens noceat ei, de latebris eruat eum, de veneno eius faciat spiritale antidotum, vt quod venenũ est, medicamẽtum fiat: venenum ad interitũ carnis, medicamẽtum sit ad salutem spiritꝰ. Quod enim nocet corpori, iuuat spiritum. Manducet ergo terram meã serpens, dentẽ carni infigat, cõterat corpus, dicat dominꝰ & de me, Trado tibi eum, tantũmodo animã eius custodi. Quanta vis Christi, vt custodia hominis imperetur etiam ipsi diabolo, qui semper vult nocere. Dominũ ergo Iesum nobis propitiemus. Imperãte Christo & diabolus ipse sit prædæ suæ custos. Vel inuitus mãdatis obsecũdat cælestibus, & quãuis inuitus tamẽ mansuetis obsequitur imperijs. Sed quid ego cõmendo obsequiũ eius? Sit ille semper malus, vt sit bonus deus semper, qui malitiã eius nobis in gratiã cõuertit. Vult nocere ille, sed non potest si Christus obsistat. Carnẽ vlcerat, sed custodit animã. Terram deuorat, sed reseruat spiritum Deniq; E
scriptũ est: Tũc lupi & agni simul pascẽtur, leo & bos Esaiæ. 65.
palcam manducabũt, serpẽs autem terrã vt panem: & non nocebunt neq; vastabunt in monte sancto meo, dicit dominus. Damnati enim serpentis hęc est sentẽtia: Erit tibi terra cibus. Quæ terra? Ea vtiq; de qua dictũ
Gene. 3. est: Terra es, & in terram ibis. Hãc terrã serpẽs mãducat si propitius est nobis dominus Iesus, vt nõ compatiatur anima carnis debilitati, non accendatur vapore corporis, & calore mẽbrorũ. Bonũ est nubere magis
1. Cor. 7. q̃ vri. Est enim flamma quæ interna vrit. Vnde hunc ignẽ non alligemus in sinu mentis, & recessu pectoris, nec interioris nostri vramus exuuias, & forẽse hoc nostræ animæ vestimentũ velamenq; carnale edax libidinis flãma consumat, sed trãseamus per ignẽ. Et si quis incidit amoris incendiũ, transiliat, & nõ alliget adulterinam cupiditatẽ vinculis cogitationũ, nullos sibi nodos assiduæ nexu meditationis adstringat, nõ intẽdat
F sæpius in formã mulieris meretricis, nec adolescẽtula ad vultũ iuuenis oculos leuet. Et si fortuitu aspexit, & capta est, q̃to magis capietur si curiosa aspexerit? Vel consuetudo nos doceat. Ideo velamine obnubit caput suum mulier, vt etiã in publico tuta verecũdia sit. non facile vultus eius in adolescentis oculos occurat, nuptiali velamine tecta sit, ne vel fortuitus occursibus pateat ad vulnus vel alienũ, vel suum: sed vtrũq; suũ vulnus est. Quod si tegmine caput velat, ne temere aut videatur aut videat, (dũ enim caput velatur, vultꝰ abscõditur) quanto magis velare se debet pudoris tegmine, vt etiam in publico habeat suũ ipsa secretũ? Verũ esto inciderit oculus, sed non intendat affectus. Non enim vidisse crimen est: sed cauẽdum ne origo criminis sit. Videt carnalis oculus, sed premat cordis oculos, mentis maneat verecundia. Habemus immortalem & in-
dulgẽtem dominũ. Dixit quidem propheta: Nolo in- Prouer. 5.
tendas in formam mulieris fornicarię. Sed tamen dominus dixit: Qui viderit mulierem ad concupiscendũ Matth. 5.
eam, iam adulterauit eã in corde suo. Nõ dixit, si quis viderit, adulterauit: sed si quis ad cõcupiscẽdũ viderit non aspectũ, sed affectum quęsiuit. Bonus tamẽ pudor qui ipsos corporis oculos sic premere consuetuit, vt sæpe nõ videam9 etiã quod videm9. Et enim specie aspicere videmur quicquid occurrerit: sed si nõ misceatur animi intẽtio, hic quoq; secundum carnis officium noster aspectus vanescit, ita plus videmus animo q̃ corpore. Et si viderit caro, ignem non alligemus in sinu, hoc est, in secreto mẽtis, animiq; arcano. Non implicemus

G ignem hunc ossibus,non ipsi nobis nodos injiciamus, non misceamus sermonem aliquem cum huiusmodi, vnde exæstuet ignis. Adulterinus sermo iuuenculæ, nodus adolescentium est. Verba adolescentis vincula sunt amoris. Vidit hunc ignē Ioseph quando eū adulterij cupida mulier allocuta est,voluit eum capere sermone,misit laqueos labiorum suorum,sed pudicū virum ligare non potuit. Soluit enim vincula mulieris vox pudoris,sermo grauitatis,habena cautelę fides custodia,castimoniæ disciplina. Capere igitur eū retibus suis impudica nō potuit,misit manum, & apprehendit vestem eius,vt nodū stringeret. Verba petulantis mulieris cupiditatū retia sunt, manus eius amoris nodus est. Sed nec retibus capi potuit mens pudica, nec nodo excussa vestis, solutus est nodus: & ideo quia non alligauit ignem in sinu mētis suæ, non combusit corpus suum.

¶De exhortatione ad castimoniæ puritatem, atq; fomētorum luxuriæ resecationem. Quod Satan quoq; autor sit debilitatis,in cuius potestatem per excōmunicationis censuram plericq; dantur ad tempus vt spiritus saluetur. H CAPVT XIIII

VIDE ergo quia animus noster culpæ autor est. Itaq; innocēs caro, sed plerūq; peccati ministra. Ergo non te vincat formæ cōcupiscentia. Multa retia tenduntur à diabolo,multi laquei. Oculus meretricis laqueus amatoris est. Ipsi nobis oculi nostri retia sunt,& ideo scriptū est: Neq; capiaris oculis tuis. Ipsi nobis ergo tendimus retia,quib9 inuoluimur & implicamur. Ipsis nobis vincula nectimus, sicut legim9 quia vinculis peccatorum suorum vnusquisq; constringitur. Et ideo transeamus ignem adolescentię,ardoremq; iuuenilis ætatis, transeamus aquam, non remaneamus in aqua, ne flumina nos profunda cōcludāt. Transeamus magis, vt & nos dicamus: Torrentem pertransiuit anima nostra. Qui enim transit,saluus est. Deniq; dominus sic ait: Si trāseas per aquam,flumina te nō cōcludent. Et propheta dicit: Vidi impium superexaltatū vltra cedros Libani,& transiui,& ecce non erat. Transi secularia, & ceci disse aspicies altitudines impiorū. Moyses quoq; transiens secularia flumina,vidit visum magnū,& ait: Transiēs videbo hoc visum. Si enim fuisset in corporis vitijs & seculi istius lubricis voluptatibus,tāta nō vidisset mysteria. Trāseamus ergo & nos ignē hūc libidinis,quē timēs Paulus,sed nobis timens, qui castigādo corpus suum fecerat vt iam non timeret sibi, dicit nobis: Fugite fornicationem. Fugiamus ergo tanq̄ sequētem,quæ non post nos,sed in nobis sequitur. Nosmetipsos ergo videamus diligenter, ne dū illam fugimus, nobiscum eam portemus. Volumus enim plerunq; fugere,sed nō penitus eam de nostro excutimus animo. Tollimus eam magis q̄ relinquimus. Transiliamus ergo eam, ne nobis dicatur: Ambulate in igne flammæ vestræ quam accendistis: quoniam sicut ille qui alligat ignem in sinu,vestimenta cōburet: sic qui ambulat super ignem, pedes cōburat necesse est, quoniā scriptū est: Ambulabit quis super carbones ignis,pedes autem non comburat? Grauis ignis est,& ideo non demus illi alimēta luxuriæ. Pascitur libido cōuiuiis,nutritur deliciis,vinoiaccenditur,ebrietate flammatur. Grauiora his sunt fomenta verborum, quæ vino quodam Sodomitanæ vitis mentem inebriant. Caueamus tamen & huius abundantiā vini. Vbi enim caro inebriatur: mēs titubat,animus vacillat,cor fluctuat. Ideo ad vtrūque vtile præceptum est quo monetur Timotheus his verbis: Vino modico vtere propter frequentes tuas infirmitates. Cum calet corpus, tradit vaporem, cum alget morbi frigore caro,refrigerat animā tuam. cum dolet corpus tuum,tristis est mēs tua: sed tristitia tua in gaudium veniet. Noli ergo timere si māducetur caro tua, anima tua non deuoratur. Ideo Dauid nō timere se dicit, quia carnem eius non animā inimici edebant,sicut legimus: Dum appropinquant super me nocentes, vt edant carnes meas: Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt,& ceciderūt. Ruinam igitur solam facit sibi serpens. ideo serpenti traditur qui à serpēte elisus est,vt quē deiecit,hunc erigat,& fiat ruina serpētis,hominis resurrectio. Satanā autem corporalis huius contritionis & carnalis autorem debilitatis scriptura ostēdit,Paulo dicēte: Datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satanæ,vt me colaphizet,vt non extollar. Sic enim curare Paulus didicit, quemadmodū ipse sanatus est. Bonus itaq; doctor dum promittit alterum de duobus. vtrunq; donauit, Venit in virga: quia à cōmunione sacra conuictum remouit. Et bene dicitur tradi Satanæ qui separatur à Christi corpore. Venit etiā in charitate spirituq; mansuetudinis: vel quia sic tradidit vt spiritum eius sallum faceret: vel quia eum quē ante sequestrauerat,postea sacramētis reddidit. Nam & sequestrari oportet grauiter lapsum,ne modicū fermentum totam massam corrumpat. Expurgandum est vetus fermentum,vel in singulis vetus homo,hoc est exterior homo cum actibus suis, vel in populo inueteratus peccatis,vitijsq; concretus. Benedixit expurgandū, non proijciendum. Quod enim expurgatur, non totum iudicatur inutile. Ideo enim purgatur, vt vtile ab inutili separetur. Quod autem proijcitur, nihil vtile habere creditur. K

Isa.26. Pſal.26. 2. Cor.12 1. Cori.5

¶De ecclesiæ farina,& fermentū peccatorū quemadmodū expurgetur, fermētumq; hæreticorū quomodo in ecclesiæ farina absondatur. De pascha quoq; nostro Christo immolato pro peccatorib9, quos inuidus à tanta gratia exclusit Nouatianus. CAP. XV. L

TAM tūc igitur apostolus addendū sacramētis iudicauit cęlestib9 si purgari se ipse vellet. Et bene ait: Expurgate. Velut operib9 enim quibusdā totius populi purgatur, & plebis lachrymis abluitur, qui orationibus & fletibus plebis redimitur a peccato, & in homine mūdatur interiore. Donauit enim Christus ecclesiæ suæ, vt vnum per oēs redimeret,quę domini Iesu meruit aduentum vt per vnū oēs redimerētur. Hic sensus Pauli est, quē verba obscuriorē faciūt. Cōsideremus ipsum Apostoli sermonē: Expurgate,inquit,vetus fermētum, vt sitis noua cōspersio,sicut estis azymi. Sine quod tota ecclesia suscipiat onus peccatoris,cui cōpatiēdum & fletu & oratione & dolore est,& quasi fermēto eius se totā cō spergat, vt per vniuersos ea quæ superflua sunt in aliquo pœnitentiā agēte,viritim misericordiæ,aut cōpassionis velut collatiua quadā admixtiōe purgētur. Siue vt illa mulier euāgelica docet,quę typū prętēdit ecclesiæ,eo quod fermentū abscōdit in farina sua donec fermētetur totū,vt mundū omne sumatur. Docuit me dominus in euāgelio quid sit fermentū,dicēs: Nō intelligitis,quia nō de pane dixi: Attēdite à fermēto Pharisæorū & Saducæorū. Tūc inquit intellexerūt quia nō dixit à panibus,sed à doctrina Pharisæorū & Saducæorū attenderent sibi. Hoc ergo fermentū, hoc est doctrinā Pharisæorū,& disputationē Saducæorū, abscondit ecclesia in farina sua,cū literā legis duriorem spiritali interpretatiōe molliuit,& velut mola quadā suę disputatiōis infregit, pferēs velut de folliculis literarū, mysteriorū interna secreta. & resurrectiōis fidē astruēs quadā mia prędicatur: qua reparari vita creditur mortuorum. Non absurda aūt videtur ad hūc locū assumptio cōparationis huius. Siquidē regnū cælorū est peccatoris redēptio,& ideo farina ecclesiæ cōspergamur oēs M

Lucæ.13 Matt.16.

A boni & mali,vt ſimus oēs in noua cōſperſione. Quis autem non vereretur ne fermenti vitioſioris admixtio maſſam decoloraret? Ideo dixit: Vt ſitis noua conſperſio,ſicut eſtis azymi,hoc eſt, tales conſperſio vos reddat,qualis erat innocētiæ veſtræ pura ſynceritas Ita ſi miſereamur,nō fuſcamur peccato alieno:ſed redēptionē ei⁹ acquirimus noſtræ gratiæ,vt qualis erat puritas, perſeueret. Et ideo addidit: Etenim paſcha noſtrū immolatus eſt Chriſtus. hoc eſt paſsio domini oībus profuit & peccatoribus donauit redēptionē,quos flagitij pœnituit admiſsi. Itaq; epulemur bonū cibū pœnitentiā gerentes,læti redēptione. Nullus enim cibus eſt beneuolētia & pietate dulcior,epulis noſtris atq; lætitiæ nulla de peccatore ſeruato inuidia admiſceatur,ne ſe ipſe â domo patris quēadmodū expoſitus in euāgelio inuidus ille frater excludat,qui fratrē receptū doluit, quē in perpetuum gaudebat excluſum. Cuius vos ſimiles eſse Nouatiani nō poteſtis negare,qui ideo(vt dicitis) in eccleſiam non conuenitis,quia per pœnitentiam tributa ſpes fuerat ijs q̄ lapſi ſunt reuertēdi. Sed hoc prætentum eſt ſpecie, cæterum epiſcopatus amiſsi dolore ſuccenſus Nouatianus ſchiſma compoſuit. Sed nō in-
1. Cor. 5. telligitis quia de vobis quoq; prophetauit Apoſtolus, & vobis dicit: Et vos inflati eſtis, & non magis luctum habuiſtis, vt tollatur de medio veſtrū qui hoc opus fecit? Vtiq; tūc penitus tollitur, cum aboletur peccatum eius. Non enim excludēdum ab eccleſia dicit Apoſtolus,qui ſuadet eſse purgandum.

¶De miſericordia domini Ieſu. Et quemadmodū ij qui eius clementiam nō imitantur, ſpiritus ipſius nō ſint. Et quod miſericordia facta pœnitentib⁹ in præ
B ſenti,teſtimoniū ſit remuneratiōis futuræ. CAP. XVI.

QVM igitur Apoſtolus peccatū remiſerit, qua vos autoritate dimittendum negatis? Quis reuerentior Chriſti: Nouatianus, an Paulus? Sed nouerat Paulus dominū miſericordem, nouerat dominum Ieſum ſeueritate magis diſcipulorū offenſum,q̄ miſericordia. Deniq; Iacobū & Ioannem dicentes quod ignem de cælo peterēt, qui conſumeret eos qui dominum recipere nolebāt,cōtutauit Ieſus dicēs: Neſcitis cuius ſpiritus eſtis? Lucæ. 9. fili⁹ enim hominis non venit animas hominum perdere,ſed ſaluas facere. Et illis quidem dixit: Neſcitis cuius ſpiritus eſtis,qui ipſius erant ſpiritus: vobis autem dicit: Non eſtis ſpiritus mei,qui meam clemētiam nō tenetis, qui meam refutatis miſericordiam, qui excluditis pœnitētiam,quam ego per apoſtolos meos prędicari volui in nomine meo. Fruſtra enim dicitis vos prædicarè pœ-
C nitentiam, qui tollitis fructum pœnitentiæ. Homines enim ad aliquod ſtudiū aut præmijs aut fructibus incitantur. Omne autem ſtudium torpeſcit dilatione. Et ideo dominus præſentium fructu cumularetur deuotio diſcipulorum,dixit quoniam qui dimiſiſset omnia ſua,& deum ſecutus eſset,ſepties tātū reciperet & hic, & in futurum. Prius hic promiſit, vt faſtidia dilationis auferret. addidit & in futurum,vt hic diſceres credere in futurum quoq; ſoluenda tibi præmia. Remuneratio igitur præſentium, teſtimonium futurorū eſt. Si quis igitur occulta crimina habens,propter Chriſtū tamen ſtudioſe pœnitentiam egerit, quomodo iſtic recipit ſi ei communio non refunditur? Volo veniam reus ſperet,petat eam lachrymis,petat gemitibus,petat populi totius fletibus,vt ignoſcatur obſecret,& cum ſecundo & tertio fuerit dilata eius communio,credat remiſſius ſe ſupplicaſse,fletus augeat miſerabilior,poſtea reuertatur,teneat pedes brachijs, oſculetur oſculis, lauet fletibus,nec dimittat,vt de ipſo dicat dominus Ie-
Lucæ. 7. ſus: Remiſſa ſunt peccata eius multa, quoniam dilexit multū. Cognoui quoſdā in pœnitētia ſulcaſse vultum lachrymis, exaraſse continuis fletibus genas, ſtrauiſse D
corpus ſuum calcādum omnib⁹, ieiuno ore ſemper & pallido mortis ſpeciem ſpiranti in corpore prætuliſse

¶Quibus indulgentia, quibus ſeueritas exibenda.
CAPVT XVII.

QVID expectamus vt mortui mereātur veniā, qui mortem ſibi intulerunt cum viuerēt? Satis eſt, inquit,ei qui talis eſt, obiurgatio hæc quæ fit à pluribus: ita vt econtrario magis donetis & conſolemini, ne forte abūdantiore triſtitia triſtitia abſorbeatur. Si ſatis ad condemnationem eſt obiurgatio quæ fit à pluribus,ſatis eſt quoq; ad remiſsionem peccati obſecratio quæ fit à pluribus. Moralis magiſter,& noſtræ fragilitatis conſcius,& pietatis diuinæ interpres vult donari peccatum, vult conſolationem adhiberi, ne triſtitia pœnitentem tædio longæ dilationis abſorbeat. Ideo ergo donauit apoſtolus,nec ſolum donauit,ſed etiā cōfirmari in eum charitatem voluit. Qui charus eſt,nō habet duritiam: ſed manſuetudinē. Non ſolum donauit ipſe, ſed voluit etiā omnes donare,& ſe propter alios donaſse dixit,ne multi propter E
vnū diutius cōtriſtarentur. Si cui, inquit, donaſtis, & ego,nā & ego propter vos in perſona Chriſti, vt non 2. Cor. 2.
circūueniamur à Satana. Nec enim verſutias eius ignoramus. Recte poteſt ſerpentem cauere qui eius poteſt verſutias non ignorare, quæ multæ ad nocēdum ſunt. vult enim ſemper nocere, ſemper circūuenire vt mortem inferat. Sed debemus cauere ne remediū noſtrum fiat ei⁹ triumphus. Circumuenimur enim ab eo ſi per nimiam triſtitiam pereat qui poteſt liberari per indulgentiam. Et vt ſciremus quia de baptizato dicit,addidit: Scripſi vobis in epiſtola, ne cōmiſceamini fornica- 1. Cor. 5.
rijs,non vtiq; fornicarijs huius mundi. Et infra ſubiunxit: Nunc autem ſcripſi vobis, non commiſceri ſi quis frater nominatur fornicator,aut auarus, aut idolis ſeruiens. Quos ſimul ſubiunxit ad pœnam, ſimul voluit etiam ad veniam pertinere. Si quis autem talis eſt, inquit,cū hoc nec cibū ſumas. Quā ſeuerus pertinacib⁹, q̄ indulgens rogātibus. Aduerſum illos Chriſti armatur iniuria,his Chriſti inuocatio ſuffragatur. At ne ꝙs forte eo moueatur,quia ſcriptū eſt: Tradi huiuſmodi hominem Satanæ in interitum carnis, & dicat: Quomodo potuit ad veniā pertinere,cui⁹ omnis interierit caro,cū manifeſtū ſit in vtroq; redemptū hominē, in vtroq; ſaluari,neq; animā ſine carne,neq; carnē ſine anima,cum ſibi ſint geſtorum operū cōſortijs copulatæ, F
ſine conſortio vel pœnæ eſse vel præmij? Is ſibi reſponſum hoc habeat,quod interitus non conſummatā abſumptionem carnis ſignificet,ſed caſtigationem Sicut enim mortuus peccato, deo viuit: ita illecebra carnis interit, & cupiditatibus ſuis moritur caro, vt caſtitati cæteriſq; bonis operibus reuiuiſcat. Et quod apti⁹ exē plum q̄ de matre ſumamus? Nāq; ipſa de qua aſſumptī ſumus terra, intermiſſo exercitio cultuque videtur deſerta, & aut vinetis quibus conſitus eſt ager,aut oleis moritur,ſuccū tamen propriū velut quandā ſui animā nō amittit. Deniq; repetitur à cultore, & creditis ſeminibus quibus habilis æſtimatur feracior aſſurgit fructibus. Non ergo alienum ſi etiam noſtra caro interire ſic dicitur, vt repreſſa magis quā abſumpta credatur.

FINIS. LIBRI I.

Diui Ambroſij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE POENITENTIA LIBER II.

¶Quod pœnitentia non ſolum ſolicite, ſed & mature ſit agenda. CAPVT I.

G

ET SI NON pauca quæ ad cohortationem pœnitentiæ proficiant, scripta sint libro superiore, tamen cum adijci possint cõplura ne velut semesas verborum nostrorum epulas reliquisse videamur, inceptũ prosequamur conuiuiũ. Agẽda est enim pœnitẽtia non solum solicite, sed etiam mature, ne forte euangelicus ille paterfamilias qui arborem ficum plantauit in vinea
Lucæ. 13. sua, veniat, & quærens fructum in ea, si nõ inuenerit, dicat cultori vineæ. Succide illam. vt quid etiam terram occupat? Et nisi cultor vineæ interueniat, dicens: Domine remitte illam & hoc anno, vsq; dum fodiam circa illam, & mittam cophinum stercoris: excidatur ficulnea. Stercoremus ergo & nos agrum hunc quẽ possidemus, & imitemur laboriosos agricolas, quos non pudet fimo pingui satiare terram, & immundo cinere agrũ aspergere, vt fructus vberiores colligant. Et quẽ-
Philip. 5. admodum stercoremus, docet Apostolus dicens: Et æstimo stercora, vt Christum lucrifaciam. qui per infa-
Gene. 18. miam & bonã famam meruit Christo placere. Legerat enim quod Abraam dũ se stercus & cinerẽ fatetur, summa humilitate inuenit dei gratiam. Legerat quod Iob in stercore sedẽs, omnia que amiserat recuperauit. Legerat prophetantẽ Dauid quod deus de terra suscitat inopem, & de stercore erigit pauperẽ. Et nos ergo nõ erubescamus fateri domino peccata nostra. Pu-
H dor est vt vnusquisq; crimina sua prodat. Sed ille pudor agrum suũ arat, spinas tollit perpetuas, sentes amputat, fructus adolet quos in te mortuos esse credebas. Sequere illum qui bene arãdo agrum suũ fructus quę-
1. Cor. 4. siuit æternos. Maledicimur, inquit, & benedicimus: persecutionẽ patimur, & sustinemus. Blasphemamur & obsecramus, tanq̃ purgamenta huius mundi facti sumus. Si & tu sic araueris, seminabis spiritalia. Ara vt peccatũ auferas. fructum acquiras. Ille arauit, vt persecutoris in se eradicaret affectum. Quid plus potuit nobis conferre Christus ad studium correctiõis, q̃ vt cõuerteret & daret nobis ex persecutore doctorem?

¶De redargutorum hæreticorum obnisu, autoritatẽ apostolicæ sententiæ suo errori suffragari iactãtium,
1 & defensionis illius repulsione, ex dictis Apostoli, qui sibi contrarius esse non potuit.. CAPVT II.

CVM igitur tam euidenti & ipsius Apostoli & scriptorũ eius exemplo redarguãtur, tamen adhuc obniti volunt, & autoritatẽ aiũt apo-
Heb. 6. stolicæ sibi suffragari sententiæ, allegãtes scriptum ad Hebræos: Impossibile est enim hos qui semel illuminati sunt, & gustauerunt donum cæleste, & participes facti sunt spiritussancti, & bonum gustauerunt dei verbũ, virtutesq; futuri seculi: lapsos iterũ reuocari in pœnitentiã, rursus crucifigẽtes filiũ dei, & ostẽtatione triũphantes. Nũquid Paulus aduersus factũ suũ prædicare potuit? Donauit Corinthio peccatũ per pœnitentiam: quomodo hic potuit sententiam suam ipse reprehẽdere? Ergo quia nõ potuit quod ædificauerat destruere, nõ cõtrariũ dixisse eũ sed diuersum aduertimus. Quod enim cõtrariũ est, seipsum impugnat: qđ diuersum est, distinctam solet habere rationẽ. Ita aũt contrarium nõ est, vt alterũ suffragetur alteri. Etenim quia de remittẽda prędicauit pœnitẽtia, debuit & de ijs qui iterandũ putãt baptismũ, nõ silere: & prius solicitudinẽ nobis auferri oportuit, vt scirem⁹ etiã post baptismũ si qui peccarent, donari eis posse peccatum, ne spe veniæ destitutos iterandi baptismatis opinio vana peruerteret. Deinde iterandũ nõ esse baptisma, ratio nabili disputatione suadẽdũ fuit. De baptismate autẽ dictũ verba ipsa declarãt, quibus significauit impossibile esse lapsos renouari in pœnitentiã. Per lauacrum enim renouamur, per qđ renascimur, sicut ipse Paulus
Roma. 6. dicit: Cõsepulti enim sumus cũ illo per baptismum in morte, vt quẽadmodũ surrexit Christ⁹ ex mortuis per gloriã patris, ita & nos in nouitate vitę ambulem⁹. Et
Ephe. 4. alibi: Renouamini spiritu mẽtis vestræ, & induite nouũ
Psal. 102. hominẽ qui secundũ deum creatus est. Et alibi: Renouabitur sicut aquilæ iuuẽtus tua, quod etiam aquila cũ fuerit mortua, ex suis reliquijs renascatur. sicut per baptismatis sacramẽtũ cũ fuerimus peccato mortui, renascimur deo ac reformamur. Vnum ergo baptismũ docet, sicut alibi: Vna fides, vnum inquit baptisma. Illud quoq; cuidẽs, quot in eo q̃ baptizatur, crucifigitur filius dei: qa nõ potuit caro nostra abolere peccatũ nisi crucifixa esset in Christo Iesu. Deniq; scriptũ est, quia qui
Roma. 6. cunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et infra: Si enim complantati sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erim⁹, sciẽtes quia vetus homo noster simul cõfix⁹ est cruci. Et ad Collos sẽses ait: Cõsepulti ei in baptismo, in quo
Col. 2. & cõsurrexistis. Quod ideo scriptum est, vt credamus quia ipse crucifigitur in nobis, vt per illũ peccata nostra mũdẽtur, vt ipse chirographũ nostrũ affigat cruci, q̃ solus potest donare delicta. Ipse in nobis prĩcipatus & potestates triũphet: quoniã de ipso scriptũ est: Principat⁹ & potestates ostẽtauit triũphãs eos ĩ semet ipso. Ergo qđ ait in hac epistola quæ scribitur ad Hebręos impossibile esse lapsos renouari ĩ pœnitẽtiã, ac rursus crucifigẽtes filiũ dei, & ostẽtatiõe triũphãtes: eo spectat, vt de baptismo dictũ credam⁹, in quo crucifigimus filiũ dei in nobis, vt per illũ nobis mũdus crucifigatur: quia quadã triũphamus specie, dũ similitudinẽ mortis ei⁹ assumimus, qui principatus & potestates in
L suã cruce ostẽtauit ac triũphauit, vt in mortis eius similitudine nos quoq; de principatibus quorũ iugũ deponimus triũphemus. Semel autẽ crucifixus est Christ⁹, semel peccato mortu⁹, & ideo vnũ nõ plura baptismata, Quid quod & supra doctrinã baptismorũ præmisit? Et quia multa erãt baptismata in lege, merito reprehẽdit illos qui perfecta dimittãt, & principia verbi requirãt. Docet nos scire oportere destructa esse vniuersa legis baptismata, vnũ baptisma esse in ecclesia. Hortatur aũt nos vt relinquẽtes initiũ verbi, ad perfectũ tendamus. Et hoc faciem⁹ inquit, si quidẽ permiserit de⁹.
Heb. 6. Nõ potest enĩ sine fauore dei aliquis esse perfect⁹. Posse quidem etiã illud dicere ei qui hoc de pœnitentia
M dictũ putat. quia quę impossibilia sunt homini, possibilia sunt apud deum: & potẽs est deus quando vult donare nobis peccata etiam quæ putamus non posse concedi. Et ideo quod nobis impossibile impetratu videtur, deo donare possibile est. Nam & impossibile videbatur vt peccatum ablueret aqua. Deniq; Naaman Sy-
4. Reg. 5. rus lepram suã mundari per aquam posse nõ credidit. Sed quod impossibile erat fecit deus possibile esse qui tantam nobis donauit gratiã. Similiter impossibile videbatur per pœnitentiã peccata dimitti. Cõcessit hoc Christus Apostolis suis, quod ab Apostolis ad sacerdotum officia transmissum est. Factũ est igitur possibile, quod impossibile videbatur. Sed tamẽ de baptismo dictum, ne quis iteraret, vera ratione persuadet.

¶Quod Apostolus nõ venerit cõtra euidentẽ doctrinã Christi, qui de peccatore pœnitentiã agente cõparationẽ posuit filij prodigi, & quẽadmodũ ex hoc ad spẽ veniæ per pœnitentiã prouocemur. CAP. III.

NEQVE enim Apostolus contra euidentem Christi doctrinam veniret, qui de peccatore pœnitentiam agente comparationem posuit, eo quod peregre profectus acceptam à patre

A omnem substantiam deuorauerit viuendo luxuriose, & postea panem patris desiderauit cum vesceretur siliquis,& meruit stolam,annulum,calceamentum, immolationem quoq; vituli,quæ speciem habet passionis dominicæ, per quam cæleste sacramẽtũ nobis donatũ est.Bene dicitur quia peregre profectus est qui erat à sacris altarib9 separat9.hoc est enim ab Hierusalẽ illa quę in cælo est,ciuico quodam & domestico sanctorũ separari domicilio. Vnde & Apostolus ait: Ergo iam non estis aduenæ atq; peregrini:sed ciues sanctorũ, & domestici dei. Et consumpsit,inquit,substantiam suã. Merito consumpsit eam, cuius fides in operibus claudicabat. Fides enim eorũ quę sperantur substantia est, rerum argumentũ non apparentium. Et bona substantia fides,in qua spes est nostrę patrimoniũ.Nec mirum si fame peribat qui diuino alimento egebat, cuius desiderio cõpulsus.Surgam,inquit,& ibo ad patrẽ meũ,& dicam illi:Pater peccaui in cęlum,& coram te.Nonne aduertistis id euidẽter iam nobis expositũ, quod merẽdi gratia sacramẽti ad precandũ impellimur:& hoc auferre vultis propter quod agitur pœnitentia? Tolle gubernatori perueniẽdi spem,& in medijs fluctib9 incertus errabit. Tolle luctatori coronã, lẽtus iacebit in stadio. Tolle piscatori capiẽdi efficaciã, desinit iactare retia.Quomodo ergo potest qui famem patitur animæ suæ,studiosius deum precari,si sacram desperet almoniam?Peccaui,inquit,in cælum, & coram te. Fatetur vtiq; peccatũ ad mortẽ, ne quẽ vos agẽtẽ cuiuslibet criminis pœnitentiam iure excludi putaretis, quãdo is qui in cælum peccauit,vel in regnum cæleste, vel in animam suam,quod est peccatum ad mortẽ,& peccauit corã deo,cui soli dicitur: Tibi soli peccaui,&malum coram te feci:tam cito veniam meretur,vt veniẽti & adhuc longe posito occurrat pater,& osculum tribuat,quod insigne est sacræ pacis: stolã pferri iubeat, quæ vestis est nuptialis,quã si quis non habuerit,a conuiuio nuptiali excluditur. Det annulum in manũ eius, quod est fidei pignus,& sancti spiritus signaculũ. Calceamenta deferri præcipiat.Celebraturus enim pascha domini,epulaturus agnũ,tectũ debet aduersus omnes incursus bestiarum spiritaliũ morsusq; sepentis habere vestigium. Vitulũ præcipiat occidi:quia pascha nostrum immolatus est Christus. Etenim quotiescunq; sanguinem domini sumimus, mortẽ domini annũciamus.Sicut ergo semel pro omnib9 immolatus est, ita quotiescunq; peccata donãtur,corporis eius sacramẽtum sumimus: vt per sanguinẽ eius fiat peccatorũ remissio.Ergo euidentissime domini prædicatione mandatum est etiã grauissimi criminis reis,si ex toto corde & manifesta confessione peccati pœnitentiã gerãt, sacramenti cælestis refundẽdam gratiam. Vnde nihil vobis ad excusationem resedisse certum est.

Eph. 2.

Heb. 11.

Luc. 15.

B

Psal. 50.

1. Cor. 11.

C

¶ De spiritu blasphemię qui non remittetur hic, neq; in futuro:& quomodo intelligatur illud de hæreticis atq; schismaticis, qui ecclesiam separant, quibus indulgentia negatur quamdiu tanti criminis merita non deposuerint. CAPVT IIII.

Matt. 12.

PERLATVM est tamen ad nos,etiam illud vos obiicere solere, quod dicatis scriptum esse: Omne peccatũ & blasphemia remittetur hominibus,spiritus autem blasphemia nõ remittetur hominibus:Et quicunq; dixerit verbum cõtra filium hominis, remittetur ei:qui autem dixerit contra spiritum sanctũ, non remittetur ei neq; in hoc seculo, neq; in futuro.Quo exemplo omnis assertio vestra destruitur & absoluitur.Scriptũ est enim:Omne peccatũ & blasphemia remittetur hominibus.Cur igitur nõ remittitis?Cur ligatis vincula quæ nõ soluitis? Cur nodos nectitis quia non relaxatis?Remittite cęteris,agite de iis quo peccantes in spiritũ sanctum euangelica auD toritate in perpetuũ adstrigi putatis. Et tamẽ quos adstrigat cõsiderem9 repetẽtes superiora lectionis ipsius, vt euidẽtius cõprehendamus.Dicebant Iudæi: Hic nõ eijcit demonia nisi in Beelzebub principe dæmoniorum. Respondit Iesus:Omne regnũ diuisum contra se destruetur,& omnis ciuitas vel domus diuisa cõtra se, non stabit.Si enim Satanas Satanam eijcit,aduersum se diuisus est,quomodo ergo stabit regnũ eius? Quod si ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filij vestri in quo eijciũt?De ijs vtiq; expressum videm9, qui dominũ Iesum in Beelzebub eijcere dęmonia loquebãtur qb9 sic respõdit domin9, qđ Satanæ hæreditas in ijs esset qui Satanę cõpararent saluatorẽ omniũ,& in regno diaboli cõstituerent Christi gratiam. Et vt cognoscerem9 quia de hac dixit blasphemia,adiunxit:Progenies viperarũ,quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? Hos ergo qui hæc loquũtur,negat ad veniam pertinere. Deniq; Petrus Simoni, qui magicæ artis consuetudine deprauatus putasset quod gratiã Christi per impositionẽ man9,atq; infusionẽ spiritussancti cõpararet pecunia,ait: Nõ est tibi pars neq; sors in hac fide: quia cor tuũ non est rectum apud deũ. Pœnitẽtiã itaq; age ab hac nequitia tua,& precare dominũ,si forte remittatur tibi recordatio cordis tui.In obligatiõe enim iniquitatis,& amaritudie fellis video te esse. Vides quod hunc magica vanitate blasphemantẽ in spiritũsanctũ, apostolica autoritate cõdẽnet, & eo magis quia purã conscientiã fidei non habebat:& tamen nõ intercluſit ei spem venię,quẽ inuitauit ad pœnitentiã? Respõsum est igitur à domino blasphemiæ Phariseorum,& ideo E his potestatis suæ gratiã negat,quę in remissionẽ peccatorũ est,qui cęlestẽ ei9 potestatẽ diabolico fultã suffragio vẽdicarẽt. Eos quoq; asserit diabolico vti spiritu,qui separarẽt ecclesiã dei: vt omniũ temporũ hæreticos & schismaticos cõprehenderes,quibus indulgentiam negat.quod omne peccatũ circa singulos est,hoc in vniuersos. Soli enim sunt qui volũt soluere Christi gratiam,qui ecclesiæ mẽbra discerpũt, propter quam passus est domin9 Iesus, spũsq; sanct9 datus est nobis. Deniq; vt sciatis qui de disperſorib9 dicit, sic habem9 scriptũ:Qui non est mecũ,cõtra me est:& qui nõ colligit mecũ,dispergit. Et vt scirem9 de his dictũ,statim subiũxit:Ideo dico vobis, omne peccatũ & blasphemia remittetur hoibus,spiritus autẽ blasphemia nõ remittetur hominibus.Cũ dicit,Ideo dico vobis:nonne euidẽter hoc præ cęteris à nobis intelligi voluit? Meritoq; adiũxit: Arbor bona bonos fructus facit, mala autem arbor malos fructus facit. Cõgregatio enim mala bonũ facere fructũ nõ potest. Arbor itaq; cõgregatio est,fruct9 boni arboris,filij ecclesię sũt.Et ideo reuertimini ad ecclesiã si qui vos separastis impie. Omnibus F enim cõuersispollicetur veniã,quia scriptũ est:Omnis quicũq; inuocauerit nomẽ domini, saluus erit.Deniq; etiã Iudæorũ populus qui dicebat de domino Iesu,Dęmoniũ habęt:qui dicebat. In Beelzebub eijcit dæmonia:qui crucifixit dominũ Iesum, Petri prædicatione vocatur ad baptismũ, vt sceleris tãti merita deponat.

Luc. 11.

Actu. 8.

Matt. 12.

Ioel. 2.

¶ De infructuosa pœnitentia Iudæ, qui non corã deo sed corã Iudæis pœnituit,quodq; pœnitentia debeat esse syncera,non dolosa. Et quomodo intelligenda sint verba apostoli Petri,quibus Nouatiani errorem suum defendunt. De differenti quoq; accessu ad baptismum atq; pœnitentiam. CAPVT V.

SED quid mirũ si salutẽ negatis alijs, qui vestram recusatis? licet illi nihil deferãt qui à vobis pœnitẽtiam petũt. Arbitror enim quod etiam Iudas potuisset tanta dei misericordia non excludi à venia, si pœnitentiã nõ apud Iu

G dæos, sed apud Christũ egisset. Peccaui, inquit, quod
Matt. 27. tradiderim sanguinem iustũ. Responderunt: Quid ad nos? Tu videris. Quę vox alia vestra est cũ etiã minoris peccati reus vobis factũ propriũ cõfitetur? Quid respondetis aliud nisi hoc, Quid ad nos? tu videris? Hũc sermonem laqueus sequitur. eo feralior est pœna, quo culpa est minor. Sed si isti non conuertũtur, vel vos reuertimini, qui lapsu vario de inocẽtiæ fideiq; prœcelso fastigio decidistis. Bonũ dominũ habemus, qui velit donare omnibus. qui te per prophetam vocauit dicẽs:
Esa. 43. Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero, tu autem memor esto, & iudicemur. Referũt tamen quæstionem de verbo apostoli Petri: qui dixit, Si forte, & putant non confirmasse Petrum vt agenti pœnitentiam peccatum remitteret. Sed cõsiderent de quo loquatur, hoc est, de Simone, qui nõ ex fide crederet: sed dolum cogitaret, Deniq; & domin⁹ dicenti ei,
Matth. 8. cuius non plenam synceritatem videret, Sequar te, ait: Vulpes foueas habent. Quem ergo dominus ante baptismum prohibuit sequi, quoniam fraudulentũ videbat: miraris si post baptismũ præuaricantem nõ absoluit apostolus, quem in obligatione iniquitatis manere pronunciat? Sed hoc illis responsum sit. Ego autẽ nec
H Petrum dubitasse dico, nec verbi vnius prœiudicio tantam causam strangulandã arbitror. Nam si putant dubitasse Petrũ, nũquid & deus dubitauit qui ait ad Hie-
Hiere. 26 remiã prophetã: Sta in atrio domus domini, & responsum dabis omni Iudæ, ijs qui veniũt adorare in domo domini, omnia verba quę cõstitui tibi respõdere illis: noli auferre verbum, forsitan audient, & auertẽtur? Dicant ergo dominũ ignorasse quid esset futurũ. Sed nõ ignorantia eo verbo exprimitur: sed in scripturis diuinis frequẽs huiusmodi cõsuetudo aduertitur, eo quod
Ezech. 3. simplex sit elocutio. Si quidẽ & ad Ezechiel dicit domin⁹: Fili hoĩs mittã ego te ad domũ Israel, eos q̃ me exacerbauerũt ipsi, & patres eorũ vsq; in hodiernũ, & dices ad eos: Hęc dicit dominus, si forte audient & terrebũtur. Nesciebat ergo eos posse aut nõ posse conuerti? Non ergo semper dubitãtis ista est elocutio. Deniq; ipsi sapientes seculi, qui omnem gloriã suam statuũt in
Iliad. 3. expressione verborũ, quod latine forte dicim⁹, græce τάχα nõ vbiq; pro dubitatione posuerũt. Aiunt itaq; dixisse primũ suorũ poetã. ἦ τάχα χῆρα ἔσομαι, qđ est, cito vidua ero. Et alibi: τάχα γάρσε κατακτανέεσιν ἅχαιοὶ πάντες ὑφορμηθέντες. Nõ enim dubitaret oĩbus simul insurgẽtib⁹, vnũ facile ab vniuersis posse ꝓsterni. Sed nos nostris magis q̃ alienis vtamur. Deniq; habes
I in euãgelio quia ipse fili⁹ de patre ait, cũ misisset ser-
Matt. 21. uos ad vineã suã, & occisi essent, dixisse patrẽ: Mittam filium meũ dilectissimũ, forsitan ipsum verebũtur. Et
Ioan. 8. alibi ex sua persona filius ait: Neq; me scitis, neq; patrẽ meum. Si enim mẽ sciretis, & patrẽ meum forsitan sciretis. Si ergo his verbis vsus est Petrus, quibus dominus vsus est sine prœiudicio sententiæ suæ, cur nõ accipiamus & Petrum his vsum sermonibus sine suæ fidei prœiudicio? Neq; poterat dubitare de Christi munere, qui sibi soluendorũ peccatorũ dederat potestatẽ, præsertim cũ versutijs hæreticorũ locũ nõ deberet relinquere, qui ideo volunt spem hominũ destituere, vt iterandi baptismatis apud desperantes facilius inducant persuasionem. Sed Apostoli hoc habentes secundum Christi magisteriũ pœnitentiam docuerũt, spoponde-
Psal. 31. runt veniam, culpam relaxauerunt: sicut & Dauid docuit dicens: Beati quorum remissę sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: Beatus vir cui nõ imputauit dominus peccatum. Vtrũq; enim beatum dixit, & cuius iniquitas remittitur per lauacrũ, & cuius peccatũ tegitur ꝏperibus bonis. Qui enim agit pœnitentiã, nõ solũ diluere lachrymis debet peccatũ suũ: sed etiã emẽdatioribꝰ factis operire & tegere delicta superiora, vt nõ ei imputetur peccatũ. Ergo tegam⁹ lapsus no K
stros posterioribus factis, mũdemus fletibus, vt audiat nos dominus deus noster igemiscẽtes, sicut audiuit lachrymantẽ Effrem, quemadmodũ scriptũ est dicente deo: Audiẽs audiui Effrem lachrymãtẽ. Et ipsa verba
Hiere. 31. Effrem lamẽtantis expresit dicẽs: Castigasti me, & castigatus sum, sicut vitulus nõ sum edoctus. Vitulus enim ludit, & præsepe deserit, & ideo Effrem sicut vitul⁹ nõ est edoctus lõge positus á præsepi, quia præsepe domini deseruit, & Hieroboam secutus vitulos adorauit, quod prophetia futurũ per Aaron indicauerat, sic lapsurum populũ Iudæorũ. Ideoq; agens pœnitentiã dicit: Cõuerte me, & conuertar: quia tu dominus meus: quia in nouissimo captiuitatis meæ pœnitẽtiam egi, & postq̃ cognoui, ingemui super dies cõfusionis, & subiectus sum tibi, quia accepi opprobriũ & demõstraui te.

¶ De institutione atq; exhortatione ad lamẽta pœnitentiæ ex diuersis sacræ scripturæ sentẽtijs atq; exemplis. CAPVT VI.

ADVERTIMVS quomodo agenda sit pœnitentia, quibus sermonibus, quibus fletibus, vt peccati dies cõfusionis appelletur. Confusio est enim quando Christus negatur. Et ideo subijciamus nos deo, vt non subditi simus peccato, & delictorum nostrorũ memoriam recẽsentes tanq̃ opprobrium erubescamus, nõ velut quandam gloriã prædicemus, sicut quidã expugnata pudicitia, oppressa iustitia gloriantur: & tãta fiat cõuersio, vt qui deũ nõ agnoscebamus, ipsi eũ iam alijs demonstremus: motus autẽ L
dominus tali conuersione nostra repondeat: A iuuen-
Hiere. 31. tute mea es tu filius dilectus mihi Effrem, vt puer indelicijs, quoniã eo quod sermones mei in ipso sunt, memoria memor ero eius, propterea festinaui super illũ, misericordia miserebor eius, dixit domin⁹. Quã autẽ misericordiã nobis polliceatur, infra ostẽdit dicẽs: Inebriaui omnem animã sitientẽ, & omnẽ animã esuriẽtem satiaui. Ideo exurrexi, & vidi: & somnus meus mihi dulcis est. Aduertimus quod peccãtibus domin⁹ sacramẽta ꝓmittat sua, & ideo oẽs cõuertamur ad dominũ. Si isti nõ cõuertũtur, vel vos reuertimini qui lapsu vario de innocẽtiæ fideiq; prœcelso fastigio decidistis. Bonũ dominũ habem⁹, qui velit donare oĩbus, qui te per prophetã vocauit dicẽs: Ego sum ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor nõ ero: tu aũt memor esto, & iudicemur. Ego, inquit, memor nõ ero, tu aũt memor esto: hoc est, nõ reuoco illa, quæcũq; delicta donaui tibi, velut quadã obliuiõe tecta sint tu autẽ memor esto. Ego, iquit, memor nõ ero ꝓpter gratiã, tu memor esto propter correctionẽ: memor esto vt scias donatũ esse peccatũ, ne glorieris quasi inocẽs ne te iu M
stificãdo plus ingraueris. sed si vis iustificari, fatere delictũ tuũ. Soluit enim criminũ nexus verecunda cõfessio peccatorum. Vides quid à te exigat deus tuus, vt memor sis eius quã accepisti gratię. Nõ glorieris quasi non acceperis. Vides qua remissionis pollicitatiõe te prouocet ad cõfitendum. Vide ne reluctãdo mandatis cælestibus in deuotionẽ Iudæorũ incidas, quibus dicit domin⁹ Iesus: Cãtauimus vobis, & nõ saltastis: lamẽta
Lucæ. 7. uimus, & nõ plorastis. Vilis sermo, sed nõ vile mysterium. Et ideo cauendũ ne quis vulgari quadam sermonis huius deceptus interpretatione, putet nobis saltationis lubricæ histrionicos motus, scænæ deliramenta mandari (hæc etiam in adolescentula ætate vitiosa sunt) sed saltationẽ eam mandauit, qua saltauit Dauid
2. Reg. 6. ante arcam domini. Totũ enim decet quicquid defertur religioni, vt nullũ obsequiũ quod ꝓficiat ad cultũ & obseruantiã Christi, erubescamus. Non ergo illa de liciarũ comes, atq; luxurię saltatio prędicatur: sed qua vnusquisq; corpus attollat impigrum, nec humi pigra iacere membra, vel tardis sinat torpere vestigijs. Sal-

A tabat ſpiritaliter Paul⁹ cum ſe pro nobis extẽderet, & Philip. 3. poſteriora obliuiſcẽs, priora appetens, cõtenderet ad brauium Chriſti. Tu quoq; cum ad baptiſmum venis, manus eleuare, pedes quibus ad æterna conſcendas, ve lociores habere admoneris. Hæc ſaltatio fidei ſocia, gratię comes. Hoc eſt ergo myſterium: Cãtauimus vo bis, noui vtiq; canticum teſtamenti. & nõ ſaltaſtis, hoc eſt, nõ eleuaſtis animum ad ſpiritalem gratiã. Lamẽtauimus, & nõ ploraſtis, hoc eſt, nõ egiſtis pœnitẽtiã. Et ideo derelictus eſt Iudæorũ populus, quia nec egit pœn. tẽtiã, & gratiã refutauit. Per Ioãnẽ pœnitẽtia, per Chriſtũ gratia. Iſtã quaſi dominus donat, illã quaſi ſer uus annũciat. Vtrunq; igitur eccleſia cuſtodit, vt & cõ ſequatur gratiã, & nõ abijciat pœnitentiã. Gratia enim munus largientis eſt, pœnitẽtia delinquẽtis remediũ. Sciuit Hieremias magnũ remediũ eſſe pœnitẽtiæ, quã in Threnis ſuis ſuſcepit pro Hieruſalẽ, & ipſam induThren. 1. cit agẽtẽ Hieruſalẽ dicẽs: Plorãs plorauit in nocte, & lachrymę ei⁹ in maxillis eius, nec eſt qui cõſoletur ab omnibus qui diligunt eã. Viæ Sion lugent. Et adiecit: In his ergo fleo, oculi mei caligauerũt à fletu, quia elõgauit à me qui me cõſolabatur. Aduertimus quod hũc malorum ſuorum acerbiſsimum cumulum arbitrabatur, quia deerat qui cõſolaretur mœrentẽ. Quomodo ergo vos ipſam conſolationẽ aufertis, qui ſpem relaxã

B dæ negatis pœnitentiæ? Sed audiant qui agunt pœnitẽtiam, quomodo agere debeãt, quo ſtudio, quo affectu, qua mentis intentione, qua intimorum concuſsione viſcerũ, qua cordis conuerſione. Vide, inquit, domine, quia tribulor, venter meus turbatus eſt à fletu meo, cõuerſum eſt cor meum in me. Cognouiſti intentionem animi, fidem mẽtis cognoſce, & habitũ corporis. Sede Thren. 2. runt, inquit, in terra, tacuerũt ſeniores filiæ Sion, & imposuerunt terrã ſuper caput ſuum, pręcinxerunt ſe cilicio, deduxerũt in terrã principes, virgines Hieruſalẽ defecerũt in lachrymis, oculi mei caligauerunt. Turbatus eſt vẽter meus, effuſa eſt in terra gloria mea. Sic Ionæ. 3. fleuit & Niniuæ populus, & denunciatũ excidium ciuitatis euaſit. Tanta eſt enĩ pœnitentiæ medicina, vt mutare videatur ſuam deus ſentẽtiã. In te eſt igitur vt euadas, vult ſe rogari dominus, vult de ſe ſperari, vult ſibi ſupplicari. Homo es, & vis rogari vt ignoſcas, & putas deũ tibi nõ rogãti ignoſcere? Ipſe dominus Hieruſalem fleuit, vt quia ipſe flere nolebat, domini lachrymis ad veniã pertineret. Ipſe nos flere vult, vt euadere Lucæ. 23. poſsim⁹ ſicut habes ſcriptũ in euãgelio: Filiæ Hieruſa2. Regum lem nolite me flere, ſed voſipſas flete. Fleuit Dauid, & 24. meruit vt mortẽ populi pereũtis diuina remoueret miſericordia, quãdo trib⁹ ſibi ꝓpoſitis optionibus, eã tamẽ i qua maiorẽ domini miſerationẽ experiretur, elegit. Quid erubeſcis tu peccata tua flere, cum deus proEzech. 2. phetas iuſserit flere ꝓ populis? Deniq; & Ezechiel iuſſus eſt flere Hieruſalem, & accepit librũ in cui⁹ capite ſcripta erant, lamẽtatio, & melos, & væ: duo triſtia, &

C vnũ delectabile· quoniã ille ſalu⁹ erit in futurũ, qui in Eccle. 7. hoc ſeculo plus fleuerit. Cor enĩ ſapiẽtum in domo luctus, & cor ſtultorum in domo epularũ. Et ipſe domiLucæ. 6. nus ait: Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.

¶ De Lazaro ſuſcitato, & fletu ſororum eius. De lachrymatione quoq; Ieſu, vbi ſpiritalis reſurrectio peccatorũ innuitur. De inuidia quoq; Iudęorũ qui Lazarũ interficere cogitabant, quorũ duritiæ Nouatiani ſucceſsores ſunt, qui per pœnitẽtiã ſuſcitatos interficere volunt. CAPVT VII.

TEAMVS igitur ad tempus, vt exultemus in æternum. Timeamus dominum, præueniamus eum confitẽdo peccata noſtra. Corrigamus lapſus noſtros, emendemus errorem, ne & de nobis dicatur: Heu me anima, quia perijt timor tuus à terra: & qui corrigat, in hominibus nõ eſt Eſaiæ. 43. Quid vereris apud bonum dominum tuas iniquitates D fateri? Die, inquit, iniquitates tuas, vt iuſtificeris. Adhuc reo culpę, iuſtificationis præmia proponuntur. Ille enim iuſtificatur, qui proprium crimen ſpõte agnouerit. Deniq; iuſtus in exordio ſermonis accuſator eſt Prou. 18. ſui. Nouit omnia dominus, ſed expectat vocem tuam, nõ vt puniat: ſed vt ignoſcat, nõ vult vt iſultet tibi diabolus, & celantem peccata tua arguat. Præueni accuſatorem tuũ, ſi te ipſe accuſaueris, accuſatorẽ nullum timebis, ſi te detuleris ipſe, etſi mortu⁹ fueris reuiuiſces. Veniet ad monumentũ Chriſtus, & ſi viderit flere prote Martham boni fœminã miniſterij, flere Mariam quæ attente audiebat verbum dei, ſicut ſancta eccleſia quæ optimam partem ſibi elegit: mouebitur miſericordia, cum viderit in tuo obitu lachrymas plurimorũ, & dicet: Vbi poſuiſtis eum? hoc eſt, in quo rerum ſtatu eſt, Ioan. 11. in quo pœnitentiũ ordine? Videam quem fletis, vt lachrymis ſuis ipſe me moueat. Videã ſi iam peccato ei cuius venia poſcitur, defunctus eſt, Dicet plebs: Veni, & vide. Quid eſt veni? Hoc eſt, veniat peccatorũ remiſsio, veniat defunctorũ vita, mortuorum reſurrectio, ve

E niat & in nunc peccatorem regnũ tuum. Veniet itaque & leuari lapidem iubebit, quem ceruicibus peccatoris lapſus impoſuit. Potuit remouere lapidẽ imperio ſermonis. Iubenti enim Chriſto etiam inſenſibilis ſolet natura obedire. Poterat tacita vi operationis occultæ tranſferre ſaxum ſepulchri, in cuius paſsione remotis lapidibus plurima defunctorũ ſepulchra patuerunt: ſed hominibus iuſsit vt remouerent lapidem: in veritate quidem, vt increduli crederẽt qđ videbant, & aſpicerẽt reſurgẽtem mortuum. In typo autem, quod nobis donaret vt leuaremus delictorũ onera, moles quaſdam reorum. Noſtrũ eſt onera remouere, illius eſt reſuſcitare, illius educere de ſepulchris exutos vinculis. Videns itaq; graue onus peccatoris illachrymat dominus Ieſus. ſolã enĩ flere nõ patitur eccleſiam. Compatitur dilectę ſuæ, & dicit defuncto: Veni foras: hoc eſt, Quid iaces in tenebris cõſcientiæ, & delictorum tuorũ ſordibus quodam reorum carcere? Exi foras, delictum proprium prode, vt iuſtificeris. Ore confeſsio fit ad ſalutẽ. Si cõfeſsus fuerit à Chriſto vocatus, clauſtra rumpentur, & omnia ſoluẽtur vincula, etſi corruptelæ corporeæ fœtor grauis ſit. Quatriduum enim habebat ille cuius fœtebat in tumulo caro. cuius autẽ caro nõ vidit corruptionẽ, triduo fuit in ſepulchro. Carnis enĩ vitia neſciuit, quæ ex quatuor conſtat elemẽtorũ ſubſtãtijs. F Quãtuſlibet ergo mortui fœtor ſit, aboletur omnis vbi ſacrum redoleuerit vnguẽtũ: & ſurgit defunctus, & ſoluere iubentur eius vincula, quæ adhuc in peccato ſũt: tollere velamẽ de facie eius, qđ veritatẽ gratiæ quã acceperat, obũbrabat. Sed quia venia donatus eſt, reuelare faciem, aperire vultum iubetur. Non habet enim quod erubeſcat, cui peccatũ remiſsum eſt. In tãta vero domini gratia, tantóq; diuini muneris miraculo, cum oporteret vniuerſos lætari, cõmouebãtur impij, & aduerſus Chriſtum concilium congregabant: Lazarum quoq; interficere volebãt. Nõne merito eorũ ſucceſsores vos fore cognoſcitis, quorũ duritiæ hæredes eſtis? Nam & vos indignamini, & contra eccleſiam congregatis concilium, quia videtis mortuos in eccleſia reuiuiſcere, & peccatorum indulta venia reſuſcitari. Itaq;, quod in vobis eſt, per inuidiã rurſus vultis interficere ſuſcitatos. Sed Ieſus nõ reuocat beneficia, immo cumulo ſuæ liberalitatis amplificat. Reuiſit ſolicitè reſuſcitatum, & celebratæ reſurrectionis gratia lætus ad cœnã venit, quã ei ſua præparauit eccleſia, in qua ille qui fuerat mortuus, vnus inter diſcũbentes cũ Chriſto inuenitur. Tunc mirãtur omnes qui vident puro vtiq; obtutu mentis, qui inuidere nõ norũt. Tales enĩ eccleſia filios

habet: Mirãtur, vt dixi, quomodo ille qui iacebat in tumulo heri & nudiustertius, vnus sit de discũbẽtib9 cũ domino Iesu. Ipsa Maria mittit vnguentũ in pedes domini Iesu. Ideo forte in pedes, quia vnus de infimis ereptus est morti. Omnes enim corpus Christi sumus, sed alij forte superiora mẽbra sũt. Os erat Christi apo-
2. Cor. 13. stolus qui dicebat: Experimẽtũ quæritis eius qui in me loquitur Christ9? Os eius prophetæ, per quos loquebatur futura. Vtinam ego pes eius esse merear, & mittat in me Maria vnguentum suum precio sum, & vngat & peccata extergat.

¶ De spiritalibus vnguentis, atq; inibi autor quædam modeste de seipso subijcit. CAPVT VIII.

QVOD igitur de Lazaro legimus, in vnoquoq; debemus conuerso peccatore credere, qui licet fœtorẽ habeat, tamẽ fidei precioso emẽdatur vnguento. Tantũ eni gratiæ fides habet, vt vbi ante diẽ fœtebat mortu9, illic bono odore tota repleatur dom9. Fœtebat Corinthia do-
1. Cor. 5. mus quando scriptum est de ea: Auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes. Fœtor enim erat, quia modicum fermentũ totam massam
2. Cor. 2. corruperat. Cœpit bene olere cũ dicitur: Si cui qd donastis & ego. Nã & ego quod donaui, ppter vos i perH sona Christi. Itaque liberato peccatore factũ est in eo gaudiũ magnũ. & redoluit dom9 tota suauitate gratię. Vnde bene cõsci9 qđ oẽs apostolicæ remissiõis ꝓfudisset vnguento, ait: Christi bonus odor sumus deo in his qui salui fiunt. Huius igitur effusione vnguenti lętãtur omnes, solus Iudas contradicit. Ergo & nunc qui prævaricator est, cõtradicit, reprehẽdit qui proditor, sed à Christo ipse reprehẽditur, qui dominicæ remedium mortis ignorat, & tamẽ mysteriũ sepulturæ nõ intelligit. Idęo enim & passus & mortu9 est dominus, vt nos redimeret à morte. Hoc excellentissimũ indicat preciũ suæ mortis, quo peccator absoluitur, & in nouã assumitur gratiã, vt veniãt & mirentur omnes quomõ cũ
Lucæ. 15. Christo recũbat, & laudantes deum dicant: Manducemus & epulemur, quia hic mortu9 erat, & reuixit: perierat, & inuentus est. Si quis autem infidelis obiecerit,
Matth 9. quare cũ publicanis & peccatoribus mãducet: respõdetur ei: Non opus est sanis medicus, sed his qui male habent. Ostende igitur medico vulnus tuum, vt sanari possis: & si nõ monstraueris, nouit, sed à te expectat audire vocem tuam. Absterge lachrymis cicatrices tuas. Si peccatũ mulier illa in euangelio fœtorẽq; sui erroris absterserit, sic culpã diluit, dum Iesu pedes lachrymis lauit. Vtinã mihi quoq; pedũ tuorũ lutũ Iesu reserues,
I quos dũ in me deãbules inquinasti. Vtinã sordes vestigiorũ tuorum detergẽdas mihi offeras, quas ego actu meo tuis affixi gressib9. Sed vnde mihi aqua viua, qua pedes tuos possim lauare? Si aquĩ nõ habeo, habeo lachrymas, quibus dum pedes tuos lauo, vtinã me ipsum
Lucæ. 7. diluã. Vnde mihi vt de me dicas: Dimissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multũ? Plus debuisse me fateor, & plus dimisũ mihi, qui de forẽsiũ strepitu iurgiorũ, & à publicæ terrore administratiõis, ad sacerdotiũ vocat9 sum: & ideo vereor ne ingrat9 inueniar si minus diligã, cui plus dimisũ est. Sed nõ oẽs mulierẽ istã æquare possunt, quæ etiã Simoni qui prandiũ domino dabat, merito prælata est, quæ omnibus qui volũt veniã promereri, magisteriũ præstitit, osculando pedes Christi, lachrymis lauando, tergendo crinibus, vngẽdo vnguẽto. In osculo isigne charitatis est, & ideo di-
Canti 1. cit domin9 Iesus: Osculetur me ab osculo oris sui. Capilli quid significãt, nisi vt mouearis iclinata omni insularũ dignitate seculariũ, ad obsecrandã indulgẽtiã, ad terrã te ipse ꝓsternas, vt humi iacẽs moueas miam? Vnguento quoq; bonæ cõuersatiõis exprimitur odor.

Rex nempe erat Dauid, & dicebat. Lauabo per singu- Psal. 6.
las noctes lectum meũ, lachrymis stratũ meũ rigabo. K
Et ideo tantã gratiã meruit, vt ex eius familia virgo eligeretur quæ nobis partu proprio Christum ederet. Ideo & ista i euãgelio prædicatur mulier. Tamẽ si hãc æquare nõ possumus, scit domin9 Iesus & infirmis sub uenire, vbi nõ est quæ possit parare cõuiuiũ, quę deferre vnguentũ, fontem aquæ viuę secum portare. Venit ipse ad sepulchrũ. Vtinam ergo ad hoc monumentum meũ digneris accedere domine Iesu, tuis me lachrymis laues, quoniã durioribꝰ oculis nõ habeo tantas lachrymas, vt possim mea lauare delicta. Si illachryma ueris pro me, salu9 ero. si dignus fuero lachrymis tuis, fœtorem abstergo delictorũ omniũ. si fuero dignus vt paulisper illachrymes, vocabis me de monumento huius corporis, & dices: Exi foras. vt non intra corporis huius angustias inclusæ teneãtur cogitationes meæ, sed egrediantur ad Christũ, in lumine versentur, vt nõ cogitem opera tenebrarũ, sed opera lucis. Qui enim peccatũ cogitat, intra suã conscientiã studet se ipse includere. Voca ergo foras seruum tuũ. Quãuis ligatus vinculis peccatorũ meorũ vinctos habeã pedes, innexas manus, & cogitationibus & operibus mortuis iam sepultus, te vocãte liber egrediar, & inueniar vn9 de discumbẽtibus in conuiuio tuo, & domus tua precioso repleatur vnguẽto, si quẽ redimere dignat9 es, custodieris. Dicetur enĩ: Ecce ille nõ in ecclesiæ nutritus sinu, nõ edomitus à puero, sed raptus à tribunalibus, abductus vanitatibus seculi hui9, à præconis voce ad psalmi L
stæ assuefactus canticũ, in sacerdotio manet nõ virtute sua, sed Christi gratia, & inter cõuiuas mẽsæ cælestis recũbit. Serua domine munus tuũ, custodi donũ quod cõtulisti etiã refugiẽti. Ego sciebam quod nõ eram dignus vocari episcopus, quoniã dederã me seculo huic, sed gratia tua sum quod sum, & sum quidem minimus omniũ episcoporũ, & infim9 merito: tamẽ quia & ego laborẽ aliquẽ pro sancta ecclesia tua suscepi, hunc fructum tuere, ne quẽ perditum vocasti ad sacerdotiũ, eũ sacerdotem perire patiaris: ac primũ vt condolere norim9 peccãtibus affectu intimo. Hæc enim summa virtus, quia scriptũ est: Et nõ gaudebis super filijs iuda in die perditionis eorũ, & ne magna loquaris in die tribulationis eorũ. sed quotiẽscũq; peccatũ alicui9 lapsi exponitur, cõpatiar: nec superbe increpem, sed lugeã & defleam: vt dum aliũ fleo, me ipsum defleam dicẽs: iu-
stificata est magis Thamar q̃ ego. Fortasse adolescen- Gene. 38.
tula lapsa sit occasionib9, quę delictorũ fomites sunt, decepta ac præcipitata sit, peccamus & seniores. Repugnat in nobis lex huius carnis legi mentis nostræ, & ca- M
ptiuos nos trahit in peccatũ, vt faciamus qđ nolumus. illi de ætate suppetit excusatio, mihi iã nulla. Illa enĩ debet discere, nos docere. Ergo iustificata est magis Thamar q̃ ego. Incusamus alicuius auaritiam. recordemur si nihil ipsi auare fecimus: & si fecimus, quoniã radix est malorũ auaritia, & tiq̃ sub terra occulte i nostro serpit corpore, dicamus singuli, iustificata est magis Thamar q̃ ego. Si cõmoti fuerimus in quẽq̃ grauiter, leuiorẽ causam laicus habet q̃ episcopus: eo qđ cõmotus egerit aliquid, retractemus nobiscũ, & dicam9: iustificatus est magis iste qui commotiõis arguitur, q̃ ego. Hæc enim si dicamus, ipsi nobis cauemus ne dicat nobis dominus iesus, aut quisq̃ de discipulis eius: Fe-
stucã in oculo fratris tui vides, trabem autẽ quę in ocu Matth. 7.
lo tuo est, nõ vides? Hypocrita eijce primũ trabem de oculo tuo, & tunc uidebis eijcere festucã de oculo fratris tui. Non ergo erubescam9 dicere grauiorẽ nostrã culpã esse q̃ eius quẽ arguẽdũ putamus, qui a dixit hoc iudas qui arguebat Thamar, & recordatus suam ipse culpã ait: iustificata est magis Thamar q̃ ego. in quo & altitudo mysterij est, morale præceptũ, & ideo cul-

A pæ eius deputatum nō est,quia ipse se accusauit prius q̄ ab aliis accusaretur.Nō ergo gaudeamus super alicuius peccato,sed magis lugeamus:quia scriptū est: Noli
Miche.7. supergaudere mihi inimica mea quia cecidi,sed resurgam quoniā si sedero in tenebris, domin⁹ illuminabit me. Iram domini sustinebo,quia peccaui ei,donec iustificet caussā meā,& faciat iudiciū meū,& educat me ad lumen,& videbo iustitiam eius, & videbit inimica mea,& cooperietur cōfusione,quę dicit ad me: Vbi est domin⁹ de⁹ tu⁹? Oculi mei videbūt eam, & erit in conculcationē sicut lutum in via. Nec immerito,quoniam qui lapsu alieno gaudet, diaboli gaudet victoria. Et ideo doleam⁹ magis cū audim⁹ perijsse hominē, pro quo Christus mortuus est,qui nec in messe stipulā negligit. Atq; vtinā hāc stipulā in messe, hoc est inanem
Ibidem. auenā fruct⁹ mei nō abijciat,sed colligat,sicut ait: Heu me quia fact⁹ sum sicut qui colligit stipulā in messe, & racemū in vindemia. vt vel primitiua māducet in me gratiæ suæ,etsi posteriora nō approbē. Ergo & agēdā pœnitētiam,& tribuēdā veniā credere nos cōuenit,vt veniā tamē tanq̄ ex fide speremus, nō tanq̄ ex debito. Aliud est enī mereri,aliud præsumere. Tāq̄ ex syngrapha fides impetrat. Præsumptio autē arrogāti est propior q̄ roganti. Prius solue debitū, vt quod speraueris impetrare merearis. Solue boni affectum debitoris, vt vsuram nō facias,sed fidei tuæ censu cōtracti nominis fœnus euacues. Plura soluēdi habet subsidia qui deo, q̄ is qui homini debet. Homo pecuniā pro pecunia reposcit,quę nō semp debitori pręsto est. de⁹ affectū exigit,qui in tua potestate est. Nemo pauper est qui deo debet,nisi qui seipsum pauperē fecerit. Et si nō habet quæ vendat,habet quę soluat. Oratio, lachrymæ,ieiu-
B nia,debitoris boni cēsus est,multoq; vberior q̄ si quis ex præcijs fundorum pecuniā sine fide deferat. Deniq;
Actuū. 5. pauper erat Ananias cum vendito agro pecuniam deferret ad Apostolos,vnde nec soluere se potuit,sed im
Lucæ. 21. plicauit. Diues illa vidua quæ duo æra minuta in gazophylacium misit,de qua dictū est: Hæc vidua pauper-percula plus omibus misit. Non enim pecuniam deus, sed fidem quęrit.

¶ De eleemosyna qua intentione fiēri debeat. De falsæ quoque & infructuosæ pœnitentiæ multiplicibus modis. CAPVT IX.

NEQVE ego abnuo liberalitatib⁹ in paupe-
res factis posse minui peccatū, sed si fides cōmēdet expensas. Quid enī ꝓdest collatio patrimonij sine gratia charitatis? Sunt
C qui iactātiā solā decore largitatis affectēt,vt eo se probatos vulgo velint,quod sibi nihil reliquerint: sed dū pręsentes seculi mercedē requirūt, nō recōdūt in futurū: & quia hic perceperūt mercedem suam, illic sperare nō possunt. Sunt qui opes suas tumultuario mētis impulsu,nō iudicio perpetuo, vbi ecclesiæ cōtulerūt, postea reuocādas putarunt: quibus nec prima merces rata est. nec secūda,quia nec prima iudiciū habuit, & secunda habuit sacrilegiū. Sunt quos pœnituerit opes suas diuisisse pauperibus. sed eos qui pœnitētiā agunt.
* hoc solū timere oportet ne &c. hoc solū *pœnitere nō debet, ne ipsius pœnitētiæ agāt pœnitentiam Nā plerisq; futuri supplicij metu, peccatorū suorū cōscij pœnitētiam petūt: & cū acceperint, publicæ supplicationis reuocātur pudore. Hi vidētur malorū petisse pœnitētiā,agere bonorū. Nōnulli ideo poscunt pœnitentiā,vt statim sibi reddi cōmunionem velint. hi nō tam se soluere cupiūt, q̄ sacerdotē ligare. Suam enim cōsciētiam nō exuunt, sacerdotis induūt.
Matth. 7. Præceptum est: Nolite sanctū dare canibus,neq; miseritis margaritas vestras ante porcos,hoc est, immūdis
*spiritib⁹ impuritatibus *sacræ cōmunionis nō impēdēda cōsortia. Itaq; videas eos mutata veste incedere, quos luge-
re & gemere oportebat,quia vestem illam oblatiōis & D
gratiæ fordidarunt: fœminas autē margaritis onerare aures,curuare ceruices,quas bene Christe, nō auro inclinarēt: quæ seipsas flere debebāt,q; margaritā quę de cælo est perdiderūt. Sunt etiā qui arbitrētur hoc esse pœnitentiā,si abstineant à sacramētis cælestib⁹. Hi sęuiores in se iudices sunt,qui pœnā præscribūt sibi,declināt remediū,quos vel pœnam suā cōueniebat dolere,quia cælesti fraudarentur gratia. Alij proposita spe agendæ pœnitentiæ licentiam sibi delinquendi propagatam putant,cū pœnitentia remedium peccati sit, nō peccandi incentiuū. Vulneri enī medicamētū necessarium est,non vulnus medicamento: quia ꝓpter vulnus medicamentū quæritur, non propter medicamentum vulnus desideratur. Infirma deinde spes quæ cōmittitur tempori,cum omne tempus incertum sit, nō omni spes tempori sit vt superstes.

¶ Quod pœnitentia sit facienda cū humilitate & otatiōe atq; fletu,quorū necessitas exemplis scripturæ ꝓbatur. De pœnitētia quoq; publica in ecclesia nō iterāda,& de renunciatione sui ipsius, atq; pristinæ vitæ,atq; crucis dominicæ baiulatione pœnitentēbus opportunis. CAPVT X. E

AN quisquā ferat vt erubescas deū rogare, qui non erubescis rogare hominē: & pudeat te deo supplicare quē nō lates,cum te nō pudeat peccata tua homini quē lateas cōfiteri? An testes precatiōis & cōscios refugis,cū si homini satis faciendū sit,multos necesse est ambias,obsecres vt dignētur interuenire, ad genua te ipse prosternas,osculeris vestigia, filios offeras culpæ adhuc ignaros paternæ etiam veniæ precatores? Hoc ergo in ecclesia facere fastidis,vt deo supplices,vt patrocinium tibi ad deū obsecrandū sanctę plebis requiras,vbi nihil est quod pudori esse debeat,nisi nō fateri, cū omnes sim⁹ peccatores,vbi ille laudabilior qui humilior, ille iustior qui sibi abiectior? Fleat pro te mater ecclesia, & culpā tuā lachrymis lauet. videat te Christus mœrētē, F
vt dicat? Beati tristes,quia gaudebitis. Amat vt pro vno Lucæ. 6.
multi rogent. Deniq; in euangelio motus viduę lachrymis,quia plurimi pro ea flebant, filium eius resuscitauit. Ideo citius exaudiuit Iesus Petrū vt Dorcas resurgeret,quia pauperes mortē mulieris ingemiscebāt. Ideo ipsi Petro statim dimisit, quia amarissime fleuit. Et tu si amarissime fleas,Christus ad te respiciet,culpa discedet. Vsus doloris ablegat luxuriā criminis, erroris delicias. Ita dum dolem⁹ admissa, admittēda excludimus,& fit quædam de cōdēnatione culpæ, disciplina innocētiæ. Nil ergo te reuocet à pœnitentia,hęc tibi cōmunis cū sanctis est. Vtinā q; imitāda talis, qua-
lis sanctorū deploratio. Dauid māducabat sicut panē Psal. 101.
cinerem,& potum suū lachrymis tēperabat. Ideo nūc amplius gaudet,qui amplius fleuit. Per exitus aquarū descenderūt,inquit,oculi mei. Ioānes multū plorauit, & reuelata sibi dicit Christi mysteria. At vero illa mulier quę cū esset in peccatis,& deberet flere,gaudebat, & veste purpurea atq; coccinea operiebatur,& auro se multo & precioſis lapidibus ornabat, æterni fletus luget erūnam. Merito reprehēduntur qui sæpius agendam pœnitētiam putant,quia luxuriantur in Christo. Nā si vere agerent pœnitētiā,iterandā postea nō putarent: quia sicut vnum baptisma,ita vna pœnitētia, quæ tamen publice agitur. Nam quotidiani nos debet pœnitere peccati. sed hęc delictorū leuiorū: illa grauiorū Facilius autē inueni qui innocētiam seruauerint, q̄ qui congrue egerint pœnitētiam. An quisquā illam pœnitentiam putat,vbi acquirendę ambitio dignitatis, vbi vini effusio,vbi ipsius copulæ coniugalis vsus? Renunciandum seculo est,somno ipsi minus indulgendum q̄

G natura postulat, interpellandus est gemitibus, interrũ pendus est suspiriis, sequestrandus orationibus, viuendum ita, vt vitali huic moriamur vsui, seipsum sibi homo abneget, & totus mutetur: sicut quẽdam adolescentẽ fabulæ ferũt post amores meretricios peregre profectũ, & abolito amore regressum postea veteri occurrisse dilectæ, quæ vbi nõ interpellati mirata putauerit nõ recognitã, rursus occurrens dixerit: Ego sum respõderit ille: Sed ego nõ sum ego. Vnde bene dominꝰ ait:
Mat. 16. Qui vult post me venire, abneget semetipsum sibi, & tollat crucem suam, & sequatur me. Etenim qui mortui & sepulti Christo sunt, nõ debẽt iterũ velut viuẽtes de hoc mũdo decernere. Ne tetigeritis, inquit, nec attamin aueritis, quæ sunt oĩa ad corruptelã ipso vsu, eo qđ ipse huius vitæ vsus corruptela sit integritatis.

¶ De nõ differẽdo pœnitentiã. Et de grauitate pœnæ cõsciẽtiæ præteritorũ peccatorum memoris, & qua ratione seipsam abscondere nõ possit. De motibus quoq; sensitiuis menti repugnantibus quomodo ad petrã Christum elidi debeant. CAPVT XI.

H BONA ergo pœnitentia: quæ si non esset, omnes ad senectutẽ differrent ablutiõis gratiam. Quibus satis responsi sit, quia melius est vt habeam quod sarciam, q̃ non habeã quo vestiar. Sed sicut semel assuta reditegrãtur, ita freq̃ter suta soluuntur. Eos autẽ qui pœnitentiã differunt, satis ipse dominus admonuit dicens: Pœnitentiã agite, appropinquabit enim regnum cęlorũ. Nescimꝰ qua hora fur veniat, nescimus an proxima nocte a nobis reposcatur anima. Adam post culpam statim de paradiso deus eiecit, non distulit, sed statim separauit à delicijs, vt ageret pœnitẽtiam, statim tunicam vestiuit pelliceam, non sericam. Quid enim quod differas? An vt plura peccata cõmittas? Ergo quia deus bonus est, ideo tu malus, & diuitias bonitatis eius & patiẽtiæ cõtemnis? Sed bonitas domini magis ad pœnitentiam te debet adducere. Ideo ad omnes sanctus Dauid dicit:
Psal. 94. Venite adoremus, & procidamus ante eum, & ploremus ante dominũ nostrũ qui fecit nos. De peccatore autẽ sine pœnitẽtia mortuo, quia nihil aliud superest nisi grauiter mœrere, nisi flere, habes plorãtem ipsum & dicentem: Filius meus Absalon. Qui enim penitus
2. Reg. 19 est mortuus, sine vlla exceptione defletur. De his qui exules atq; peregrini limitũ paternorũ, quos lex Moysi sancta prescripsit, mũdanis implicabantur erroribꝰ, audis canentẽ: Super flumina Babylonis illic sedimꝰ,
Psal. 136. & fleuimus dum recordaremur Sion. Inducit enim lapsorum gemitus in ipso tempore præsentium & rerũ labẽtium adhuc positos statu debere resipiscere, & eorum videlicet exẽplo qui ꝓpter peccati preciũ deducti erant in captiuitatis ærũnam. Nihil est autem quod tam summo dolori sit q̃ si vnusquisq; positus sub captiuitate peccati recordatur vnde lapsus sit, atq; vnde deciderit, eo quod ad corpoream atq; terrenã ab illa speciosa ac pulchra diuinæ cognitionis intẽtione deflexerit. Sic habes Adam abscõdentem se vbi deum cognouit esse præsentẽ, & quæsitũ latere voluisse, & vocatũ à domino ea voce quę latentis morderet affectum, hoc est, Adam vbi es? hoc est, cur te abscondis? Cur lates? Cur fugis eum quẽ videre desiderabas? Ita grauis culpa est cõscientiæ, vt sine iudice ipsa se puniat, & velare se cupiat, & tamen apud deum nuda sit. Et ideo nemo in peccato positus arrogare sibi debet autoritatem aut vsurpationem sacramentorũ, quia scriptum est: Peccasti, quiesce. Quod in præsenti psalmo Dauid dicit. in
Gene. 4. salicibus in medio eius suspendimus organa nostra.
Psal. 135. Et infra: Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Si enim caro menti repugnat, nec subdita est animę guberna culo, & mẽtis imperio, aliena est terra, quæ non domatur exercitio cultoris, & ideo nõ potest fructus charitatis, patientiam pacis afferre. Melius est ergo tunc quiescere, cum exercere nõ queas opera pœnitentiæ, ne in ipsa pœnitentia fiat quod postea indigeat pœnitentia. Quæ si semel fuerit vsurpata, nec iure celebrata: nec prioris fructũ obtinet, & aufert vsum posterioris. Sane & cum caro repugnat, mens ad dominum debet esse intenta: & si opera non sequũtur, fides desideret: & si impugnant vel carnis illecebræ, vel potestates aduersariæ, maneat mens deo dedita. Tunc enim maxime vrgemur cum caro cedit, & sunt qui vehementer incumbant miserę animæ, quærentes omne auferre præsidium. Vnde illud est: Exinanite exinanite vsq; ad fundamentum in ea. Quam miseratus Dauid ait: Filia Babylonis misera. Misera vtiq;, quia Babylonis filia est, quæ dei filia esse desiuit. Cui tamen medicũ inuitat dicens: Beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram, hoc est, qui infirmas & lubricas cogitationes elidat ad Christum: qui omnes irrationabiles motus sui reuerentia & disceptatione comminuat, vt si adulterino quis amore raptatur, excludat ignẽ, copulamq; meretricis, & se studio suo abdicet, vt Christum acquirat. Didicimus ergo & agendam pœnitẽtiam, & eo agendam tẽpore quo culpæ deferuescat luxuria, & I captiuitate peccati positos, reuerẽtiores nos, nõ vsurpatores esse debere. Nam si Moysi propius accedere gestienti, vt cognitionem mysterij cælestis hauriret, dicitur: Solue calceamẽtum pedum tuorum: quãto magis nos animę nostræ pedes exuere vinculis corporalibus, & gressus omnes mundi istius nexu debemus absoluere? Exodi. 3. L

FINIS.

DIVI AMBROSII AD POENITENTIAM AGENDAM EXHORTATIO.

ADMONEO vos fratres in conspectu dei, timori vestro adiungere timorẽ meũ. Qui autem nõ timet, timentẽ me cõtẽnit, sed malo suo. Audite ergo quę dicturus sum. Certus sum quia homo baptizatus, si vitam, non audeo dicere sine peccato, sed si vitam sine crimine duxerit, & alia peccata habuerit, quæ quotidie dimittantur in oratiõe dicẽti: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & alijs faciat quod sibi à deo cupit fieri? quãdo diẽ finierit, vitã nõ finit, sed trãsit de vita in vitã. Siue iste volũtate sua currat ad baptismũ, siue in periculo cõstitutus baptizetur, & exeat: ad dominũ vadit, ad requiẽ vadit. Baptizatꝰ hõ si postea desertor violatorq; sacramenti fuerit, peccat, & deũ repellit à se. Si autẽ agat pœnitentiam ex toto corde, vbi deus videt, saluabitur, sicut vidit cor Dauid quãdo increpatꝰ à ꝓpheta grauiter post cõminatiões terribiles dei exclamauit dicẽs, Peccaui. & mox vt audiuit, abstulit peccatũ suũ. Quantũ valẽt tres syllabę. Tres enĩ syllabæ sunt, Peccaui, sed in istis tribꝰ syllabis flima sacrificij cordis eiꝰ ad cælũ ascendit. Ergo qui egerit veraciter pœnitẽtiã, & solutꝰ fuerit à ligamẽto quo erat cõstrictus, & à Christi corpore separatꝰ, & bene post pœnitentiã vixerit & post recõciliationẽ: cũ defunctꝰ fuerit, ad dominũ vadit, ad requiẽ vadit, à regno dei nõ priuabitur, & à populo diaboli sepabitur. Qui aũt positꝰ ĩ vltima necessitate ęgritudinis suæ acceperit pœnitentiã, & mox recõciliatus fuerit, & vadit, id est, exit de corpe: fateor vobis, nõ illi M

A negamus quod petit,ſed nō præſumo dicere quia bene hinc exit Nō præſumo,nō polliceor, nō dico, nō vos fallo,nō vos decipio,nō vobis ꝓmitto. Fidelis bene viuēs,ſecur⁹ hinc exit. Agēs pœnitētiā dū ſan⁹ eſt, & recōciliatus,ſi poſtea bene vixerit,ſecurus eſt. Sed dicis: Quid eſt,ſi bene vixerit? vel in hoc nos iſtrue ſacerdos bone,vt hoc ſciamus. Illud neſcire te dicis, an ille qui infirmus & impotens eſt peccare,ſi pœnitētiā accipit, & mox tranſit,facinora ſua relaxantur in die iudicij? Hinc nullā ſecuritatē nobis das? Quid eſt bene viuere poſt pœnitentiā? doce nos. Dico vobis, abſtinere ab ebrioſitate, à concupiſcētia,à furto,à malo eloquio,ab ipſo immoderato riſu,à verbo ocioſo, vnde reddituri ſunt hoies rationē in die iudicii. Ecce q̄ leuia dixi, vt tacerē grauia & peſtifera. Et aliud dico. Nō ſolū poſt pœnitentiā ab iſtis intus hō obſeruare ſe debet, ſed & ante pœnitētiā dū ſanus eſt,quia neſcit ſi poſsit ipſam pœnitentiā accipere, & confiteri deo & ſacerdoti peccata ſua. Ecce quod dixi poſt pœnitentiam, dico ante pœnitentiā melius. Agēs vero pœnitētiam ad vltimū, & recōciliatus,ſi exierit,an ſecurus hinc exeat, ego nō ſum ſecur⁹. Pœnitentiā dare poſsū, ſecuritatē dare nō
B poſsum. Quod dico attendite. Ego illud planius expono, ne aliquis me male intelligat. Nūquid dico dānabitur? non dico. ſed nec liberabitur dico. An aliud mihi dicis,ſancte epiſcope? Quid tibi dicā,neſcio. Dixi non præſumo nō ꝓmitto, prorſus neſcio de dei voluntate. Vis te frater à dubio liberari,vis qđ incertū eſt euadere? Age pœnitētiā dū ſanus es. Si enī agis verā pœnitētiam dum ſanus es,& inuenerit te nouiſsimus dies, ſecurus es. Ergo curre & recōcilieris. Si ſic agis, ſecurus es. Quare ſecurus? Vis dicam tibi? Quia egiſti pœnitentiam eo tempore quo & peccare potuiſti. Ecce dixi quare ſecurus es. Si autē tunc agere vis ipſam pœnitētiam quando peccare iam non potes,peccata te dimiſerūt,non tu illa. Sed vnde ſcis,inquit, ſi forte deus mihi miſereatur,& dimittat mihi peccata mea? Bene dicis frater,bene dicis,vnde ſcio: & ideo tibi do pœnitētiam,quia neſcio. At ille inquit, Ergo dimitte cauſam meā deo. Quid tu me verbis affligis, & non iudici me deo dimittis? Illius iudicio te cōmitto, eius iudicio me
C cōmendo: Nam ſi ſcirem nihil tibi prodeſse, nō te admonerē,nō te terrerē. Duæ res ſunt, aut ignoſcetur tibi,aut nō tibi ignoſcetur. Quid horū tibi futurū ſit,neſcio,ſed do cōſiliū: Dimittte incertū,& tene certū. Et dū viuis age pœnitētiam veram,vt cū veneris in iudicium dei,nō à deo cōfundaris,ſed ab eo in regnū inducaris,hoc præſtante domino noſtro Ieſu Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE FVGA SECVLI.

Qua ratione homo impediatur vt a terrenis ſe exuere,mentemq; eleuare, & ſemper aſcēdere ſine diuino auxilio nō poſsit. Et qđ aſcēdere volēs, nō læta ſeculi & amœna, ſed plena doloris & luctus ſequi debeat. Quod etiā ſaluus eſse volens,à Chriſto doceatur vt ſupra mundum aſcendat,& hoc ſeculum fugiat. Caput 1.

Qđ etiā lex doceat ſeculū eſse fugiēdū,& deū ſequendū. Et de abſolutione quatuor quæſtionū ſecūdum myſticū intellectū per adaptationē ad diuerſa genera virtutū iuxta quatuor quę poſita ſunt in lege circa vrbes ad refugia diſpoſitas. Caput 11.

Quod præmemorata virtutū genera etiā in Apoſtolo nō adumbrata,ſed expreſsa habeantur, vt ex dictis ipſius aperte demonſtratur. Caput 111.

Quid ſit fugere ſeculum, cum exhortatione vt fidei ſuffragio ſubnixi accedamus ad ſedem gratiæ, hoc ſeculum & eius contagionem fugiētes, neq; fugere erubeſcentes,cum glorioſum ſit ita fugere,quemadmodū ex fuga Iacob & aliorum ſanctorum patrum demonſtratur. Et q̄ beata etiam ſit fuga quam Iacob ſuſcepit. Caput 1111.

Cur hinc fugere debeamus, & quomodo tranſire cum Moyſe,vt videamus deum, calceamēta pedū ſoluendo. Quomodo etiam relinquere vmbram huius vitæ,& cum ſancto Dauid euolare, etſi non vt aquila, ſaltem vt paſser,etiam ſi non ad cælum, ſaltem ad montes. Caput v.

Qua ratiōe volēs fugere, velociter & diligēter fugere debeat: quo etiā fugiēdū ſit, & ad quod bonū animas noſtras erigere debeamus. Caput vi.

Quod non mediocris ſit cauſa cur hinc fugere debeamus. Quodq; nō impigre malitia huius ſeculi fugiēda ſit,& quid ſit hinc fugere. Cur etiā malitia in terris verſetur & ſæuiat. Qua præterea ratione dominus Ieſus vindictam diaboli autoris malitiæ diſtulerit,neq; eadem ſententia in ipſum, & in hominē dicta ſit. Caput vii.

Quomodo hinc animo fugere poſsimus, etſi corpore retineamur. Quod etiam hinc, quia tempus breue eſt,fugiamus,ne cum prætereūte figura mūdi opera noſtra noſq; ipſi prætereamus: quod ſi cauere velimus,mandata dei non prætereamus, neq; diſciplinæ alicuius profectum,quemadmodum Ioſeph,fecit,& in Sara oſtēditur,& ſicut Iacob executus eſt. Capu viii.

De exhortatione quod hinc fugiam⁹, ſicut fugit de patria ſanct⁹ Iacob,& ſicut cerui fugiūt ad fōtes aquarū,quos & Dauid ſitiebat. Quis quoq; ſit iſte fons, & quid hunc fontē deſiderās facere debeat, exēplo Suſannæ. Quomodo etiā ſicut Paulus & Loth fugerunt,nos fugere debeamus. Quibus præterea modis quis bene fugere poſsit. Caput ix.

Diui Ambroſij MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE FVGA SECVLI LIBER VNVS.

¶ Qua ratione hō impediatur vt à terrenis ſe exuere; mētēq; eleuare,& ſemp aſcēdere ſine diuino auxilio nō poſsit. Et quod aſcēdere volens, nō læta ſeculi & amœna,ſed plena doloris & luctus ſēq; debeat. Quod etiā ſaluus eſse volens, à Chriſto doceatur vt ſupra mūdū aſcēdat,& hoc ſeculū fugiat. CAP. 1.

FREQVENS nobis de effugiēdo ſeculo iſto eſt ſermo, atq; vtinā q̄ facilis ſermo, tā cautus & ſolicit⁹ affect⁹. Sed qđ pei⁹ eſt, frequēter irrepit terrenarū illecebra cupiditatū,& vanitatū offuſio mentē occupat, vt qđ ſtudeas vitare, hoc cogites, aioq; voluas. Quod cauere difficile eſt homini, exuere autē impoſsile. Denicq; voti magis eam eſse rem q̄ effectus, teſtatur propheta dicendo: Declina cor meū in teſtimonia tua, & non in auaritiam. Non enī in poteſtate noſtra eſt cor noſtrū, & noſtræ cogitationes, quę improuiſo offuſę mentem animūq; cōfundunt, atq; alio trahūt q̄ tu propoſueris. Ad ſecularia reuocant mundana inſerūt, voluptuaria ingerūt, illecebroſa intexūt, ipſoq; in tēpore quo eleuare mentē paramus, inſertis inanibus cogitationibus Pſal. 118.

G ad terrena plerūq; deijcimur. Quis autem tam beatus qui in corde suo semper ascendat? Sed hoc sine auxilio diuino quomodo fieri potest; Nullo profecto modo. Psal. 83. Denicq; supra eadem scriptura dicit: Beatus vir cui⁹ est auxilium abs te domine, ascensus in corde eius. Beatus plane, quem delectatio nō reuocat, quē voluptas non iclinat, qui ad inferiora nō respicit. Qđ nec ipsi⁹ Loth vxor potuit euadere. Quo admonitus exēplo Aposto Philip. 3. lus, posteriora obliuiscēs, & ea quę sūt priora appetēs, festinabat ad brauiū, & peruenire meruit, quia ante se Christū videbat, à quo ad iustitiæ vocabatur coronā. Sed peruenit ille qui seipsū sibi abnegauit, vt Christū lucraretur. Denicq; non ipse viuebat, sed viuebat in eo Christus. Nī quis inter tot passiones huius corporis, inter tātas illecebras huius seculi, tutū atq; intemeratū seruare potest vestigiū? Respexit oculus, & sensum mē tis euertit. audiuit auris, & intentionē inflexit. inhalauit odor, & cogitationē impediuit. os libauit, & crimē Hiere. 9. reddidit. tactus cōtigit, & ignē adoleuit. Intrauit mors Matth. 5. per fenestram, dixit propheta. Fenestra tua est oculus tuus. Si videris mulierem ad concupiscēdum, intrauit mors. si audias sermones meretricios, intrauit mors, si luxuria sensus tuos capiat, penetrauit mors. Et ideo qui vult ascendere: nō læta seculi, nō amœna, nō delecEcclē. 7. tabilia, sed plena doloris & fletus sequatur. Meli⁹ est enī ire in domū luctus, q̄ in domum gaudij. Denicq; nec H Adam de paradiso descendisset nisi delectatione deceptus esset. Pulchre igitur Dauid: qui periculosos homines etiā ipso aspectu fuerat expertus, beatū illum dicit cui spes omnis in dei nomine est. Sic enī nō respicit in vanitates, & insanias falsas, si semper Christū intēdat: Psal. 118. si semper Christum interioribus oculis aspiciat. Vnde iterum ad seipsum conuersus ait: Auerte oculos meos ne videant vanitatē. Vanitas circus est, quia nihil prodest, vanitas est equorum velocitas, quia mendax ad salEccle. 1. lutem est. vanitas theatrū est, vanitas ludus omnis. Omnia vanitas, inquit, ecclesiastes, quæ in hoc seculo sunt. Denicq; qui saluus esse vult, supra mundum ascendat, quærat verbum apud deum, fugiat hunc mūdum, terras relinquat. Non enim potest percipere illud qđ est, & est semper, nisi prius hinc fugerit. Vnde & doIoan. 4. minus volens patri deo appropinquare apostolos, ait: Surgite eamus hinc.

¶ Quod etiā lex doceat seculū esse fugiendū, & deum sequendū. Et de absolutiōe quatuor quæstionū secūdū mysticū intellectū per adaptationē ad diuersa genera virtutū iuxta quatuor quæ posita sunt in lege circa vrbes ad refugia dispositas. CAP. II.

Num. 35. DOCET te etiā lex fugiēdū seculū deū sequenIoſue. 20. tū. Quid enim aliud docet cū dicit: Dispone vobis ciuitates ad refugiū, & erūt vobis refugia quo refugiat homicida omnis qui percusserit animā inuit⁹. Et infra: Sex ciuitates ad refugia erūt vobis, tres ciuitates dabitis trās Iordanem, & tres ciuitates dabitis in terra Chanaan? Aperte quidem cō fugientibus ob crimen homicidij, refugia ꝓposita sūt. Sed si cōsideremus altius, quatuor sunt quæ admonēt ꝓfundius esse spectanda arcana lectiōis istius. Vnum, qua ratione ex ijs ciuitatibus quæ Leuitis in portionē sorte obuenerūt, sex ciuitates ad refugiū datæ sint homicidij crimine laborant bus, cur non etiā aliarū tribuū ciuitates ad hoc munus deputatæ. Secūdū, qua ratione sex numero. nō enī ociose numerus hic præscriptus videtur neq; pluriū, neq; pauciorū ciuitatū. Tertium, cū tres vltra Iordanē ciuitates, & tres in regione Chananæa dispositæ sint, quæ refugio peccātib⁹ forēt. Quartū, cur denumeratio & definitio tēporis comprehēsa sit intra quod habitet homicida in ciuitate refugij, quoad moriatur sacerdos magnus, & post mortem sacerdotis magni reuertatur hōmicida in ciuitatē habitatiōis suę. De singulis ergo oportet dicere, atq; eo ordine quo proposuimus, quæsita absoluere. Cōpetēter itaq; Leuitarū ciuitates datas ad refugiū, primo explicandū est. Cōgrue autē prouisum liquet, quia Leuitæ fugitantes sunt mundi huius, vt placeant deo: relinquūt patriā, parētes, filios, omnē cognationē, vt adhæreāt vni deo. Denicq; & Abrahę dictū est: Exi de terra Gene. 12. tua, & de cognatiōe tua, & de domo patris tui. Sed forte dicas: Leuita nō erat. Sed habebat in lūbis suis Leuin, vt legimus ad Hebræos scriptum. Et dominus Le- Hebræ. 7. uitis dicit cū discipulis suis, hoc est apostolis dicit: Si Lucæ. 9. quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucē suā, & sequatur me, quanq̄ ad omnes iam dictum sit: Vos autē genus electum, regale sacerdotium, 1. Petri. 2. gens sancta, populus in adoptionem. Venit plenitudo, reliquiæ cessarunt. Christus enī omnes vocauit, omnibus profecto patet, vt omnes sequātur, omnibus regnū propositū, & vita æterna. Ergo cui deus portio est, nihil debet curare nisi deū, ne alteri⁹ impediatur necessitatis munere. Qđ enim ad alia officia confertur, hoc religiōis cultui, atque huic nostro officio decerpitur. Hæc enī vera est sacerdotis fuga, abdicatio domestico rū, & quædam alienatio charissimorū, vt suis se abneget qui seruire deo gestit. Recte ergo fugaces fugacibus cōmēdauit ęternæ legis sanctio, vt qui hūc mundū obliti sunt, eos recipiant qui peccata sua condēnantes atq; opera, obliuionem vitæ superioris exoptēt, & secularia quæ gesserint, abolere desiderent. Fugitās igitur est suorum sacri altaris eius minister. Vnde dominus quasi princeps sacerdotū, formā leuitis in euangelio dans suo dixit: Quæ est mater mea, aut qui sunt fra- Mat. 12. tres mei? Hoc est, nō agnosco matrem, nō recognosco fratres, ignoro proximos. Mater mea & fratres mei ij sunt qui audiunt verbū dei, & faciunt. Solum ergo verbum dei nouit minister, cum eos nouit in quibus operatur dei verbum. Et ideo exul est mundi, fugitās corporis, fugitās passionum, qui abdicat se omnibus, vt solus remaneat, sicut Helias dixit: Et ego relictus sum so- 3. Reg. 19. lus. Sed non erat solus, cum quo erat Christus. Et ipse Ioan. 16. dominus relictus est solus. Sed non sum, inquit, solus, quoniam pater mecū est. Est etiam illa causa, quia leuitæ ministri sunt dei. Et ideo ipsorum ciuitates fugiētibus homicidis per legem deputantur, quia ipsius est diuina mandata exequi circa eos qui crimen mortale admiserint. Nescit ecclesia publicas leges, suas nouit. Vt dominico sacerdos obediat imperio, audi leuitam dicentem: Tradidi huiusmodi satanæ in interitū car- 1. Cor. 5. nis, vt spiritus saluus sit in die domini nostri Iesu Chri M sti. Percuss⁹ igitur leuitico gladio moriatur sensus carnis in nobis, vt viuat anima nostra. Nisi enim sensus carnis occiderit, nullus potest esse vitæ fructus ęternę. Sex autem ciuitatū refugia sunt ita, vt prima ciuitas sit cognitio verbi, & ad imaginē ei⁹ forma vinēdi. Quicunq; eam cognitionem fuerit ingressus, tutus à pœna Ioan. 15. est: secūdum quod & dominus ait: Iam vos mūdi estis Ioan. 17. propter sermonem quem locutus sum vobis. Et alibi: Hęc est autem vita æterna, vt cognoscant te solū deum verum, & quē misisti Iesum Christū. Hæc est igitur ciuitas velut Metropolis, cui adiacent aliæ quinq; ciuitates leuitarum. Secunda est ciuitas, consideratio diuinæ operationis, qua creatus est mundus. Tertia ciuitas, cō tēplatio potestatis regiæ, & maiestatis æternæ. Quarta ciuitas, propitiationis diuinæ cōtuitus. Quinta ciuitas, legis diuinæ cōtēplatio, quæ præcipit quid faciēdū sit. Sexta quoq; ciuitas, portio legis quę pręscribit qđ non faciendum sit. Quanta abundantia diuinæ misericordiæ, quantæ diuitiæ pietatis eius, vt singulorum studia fragilitatesq; humanæ cōditionis considerās, quibus & inuiti ac reluctantes ad culpam ducimur, & nō volū-

A taria delicta victi illecebris frequẽter cõmittimus, diuersa nobis refugia ꝓponat, sex videlicet vrbium, vt quo numero mũd⁹ format⁹ est, eodẽ numero aduersꝰ mũdana vitia,& seculi huius naufragia remediũ ꝓuideretur. Primũ igitur est remediũ, vt si boni ꝓpositi viro culpa irrepserit, is sine vlla cõperẽdinatione, si ꝑfectã velit habere securitatẽ, ad ipsam rerũ omniũ arcẽ ꝓperet, vbi verbũ est dei in illo sinu patrio, id est, arcano ac recessu dei, vbi est fons sapiẽtię, vnde ꝑ morte, vitę æternæ hauriat potũ immortalẽ. Secũdũ est remediũ, vt qui nõ potest cognitionẽ boni illi⁹ prælibare,& tardior vel igenio est, vel fidei cõprehẽsiõe quoniã veloci mẽtis vigore atq; ingenij acumine ad cognitionis summã cõtẽditur, saltẽ opa domini consideret, atq; ex his quæ facta sunt, tãti cõtẽpletur operis autorẽ, quoniã ex his bonis quæ sunt in cõstitutione istius creaturæ (bona enĩ valde sunt, sicut domin⁹ dixit) bonũ illud summũ atq; æternũ cõprehẽditur. Qui ordo rerũ, quæ disciplina, quæ gratia? Nõne his q̃uis tardum ingeniũ diligere autorẽ suũ ꝓuocatur? Etenim si parẽtes quia nos genuerũt, amamus: quanto magis diligere
B debemus creatorẽ parẽtũ, autorẽq; nostrũ? Ergo operatoria virt⁹ dei etsi nõ videtur, tamẽ ex suis operibus ęstimatur, operatorẽq; opera sua produnt, vt intelligatur qui nõ cõprehẽditur. Vnde & domin⁹ ait: Si mihi nõ creditis, vel operibus credite. Bona igitur etiam hæc ciuitas ad refugiũ, quæ ædificatoris sui testificatur gratiã,& affectũ nostrũ excitat, vt eius simus cupidiores, qui tãtã nobis fabricæ huius videatur cõtulisse pulchritudinẽ. Tertius ordo est regalis potestatis cõtemplatio, vt subijciamur regi, si nõ deferimus tanq̃ parenti. Metu enĩ præsidẽtis plerũq; fit obediẽs potestati, qui est saluti ingratus, vt necessitatẽ sobrietatis agnoscat qui noluit ac nequiuit gratiã pietatis agnoscere. Corrigit ergo necessitasquẽ pietas ꝓuocare debuerat. Hæ sunt tres ciuitates trãs Iordanẽ, ꝑfectiori prudentiæ ad refugiũ datę, vt primo culpã fugiamus inductione animi conformis ad imaginẽ dei. Ita enĩ creati sumus, dicẽte deo: Faciamus hominẽ ad imaginem & similitudinẽ nostrã. Hæc ergo primæ illius ciuitatis lex est. Deinde si per fragilitatẽ carnis,& mũdi illecebras, ita mentẽ nostrã formare nõ possum⁹, reuerẽtia paternę generationis,& sedulitate prolis peccatũ leuemus. Charitas enĩ multitudinẽ peccatorũ operit. Qui ergo adimaginem dei esse non potuerit, sit ad plenitudinẽ charitatis. Illa ciuitas culpã excludit, hęc soluit. Hęc denique lex secundę ciuitatis: Diliges dominũ deũ tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua. Sed si rursus angusti animi & imminuti sunt qui abundantiã charitatis & gratiã recipere nõ possunt, habes tertiã ciuitatẽ, vt diuinæ potestatis formido te sobriũ faciat,& inflectat met⁹. Et hæc lex tertia: Dominũ deũ
C tuũ adorabis,& ipsi soli seruies. Hę igitur pręcipue virtutes,& ideo paucorũ, nõ pluriũ, supra Iordanẽ positę, vt exprimas quasi imago archetypũ, diligas quasi filius patrẽ, adores quasi subdit⁹ regẽ. Qui enim Iordanẽ trãsierint, Iordanis aũt descensio eorũ dicitur, Qui descẽderint ergo ex illis superiorib⁹ virtutib⁹ ad hęc inferiora, id est, in quib⁹ integritas, charitas, humilitas vacillauerit, habẽt propria homini refugia quę petãt, vt qui obnoxij delictis,& inflexi vitijs sunt nõ volũtarijs, sperẽt dominũ sibi recõciliari posse si veniã petãt, sperẽt posse se corrigi si pręcepta sequãtur cęlestiũ mãdatorũ, quib⁹ aut informamur ad innocẽtiã, aut reuocamur a culpa. Hæ igitur intra Iordanẽ ciuitates sequẽdæ sunt, vt propitiem⁹ nobis deũ, sequamur quæ iubet vitemus quæ prohibet. Sit ergo propitiãdæ diuinitatis ambitio, sequẽdæ præceptionis obeditio, iterdictæ prævaricationis cautio, quib⁹ propitiatoriã dei misericordiã & nomotheticẽ ei⁹ prouidẽtiã vel institutorũ obsequio, vel interdictorũ declinatiõe veneremur. Quar D
tum supersit, quod ait: Quia vsq; ad illud tẽpus erit in Iosue. 20
ciuitate refugij homicida ille, donec moriatur sacerdos magnus. in quo secũdũ literã hæret interpretatio. Primũ ipsa fuga sorte magis q̃ æquitate alicuius examinis definita, deinde in causis paribus impar euẽtus. Poterat enim fieri vt post homicidæ illius refugiũ sequenti die obiret magnus sacerdos Quę autem sub incerto sententia? Ergo quia hęret litera, quęramus spiritalia. Quis est iste magnus sacerdos, nisi dei filius, verbũ dei cuius aduocationem pro nobis habem⁹ apud patrem, qui exors est omniũ volũtariorũ & accidentium delictorũ, in quo cõsistunt omnia quę in terris sunt, & quæ in cælo: Vinculo enĩ verbi cõstricta omnia sunt, & ei⁹ contientur potentia,& in ipso cõstãt, quoniam in ipso creata sunt omnia,& in ipso habitat omnis plenitudo. Et ideo omnia manent, quia dissolui illa non finit quę ipse constringit, quoniam in eius voluntate consistũt. Omnia enim quo ad vult suo imperio coercet & regit, & naturali concordia ligat. Viuit igitur verbũ dei, & maxime in animis viuit piorum, nec vnquam moritur plenitudo diuinitatis. Nunquã enim moritur sempiter E
na diuinitas,& æterna dei virtus. Sane moritur nobis si a nostra anima separatur, non quo morte corrumpatur, sed quo dissoluatur atq; exuatur mens nostra ab eius coniunctione. Mors enim vera est, verbi & animæ separatio. Deniq; statim incipit anima peccatis patere voluntarijs.

¶ Quod præmemorata virtutũ genera etiã in Apostolonõ adumbrata, sed expresse habeantur, vt ex dictis ipsius aperte demonstratur. CAPVT III.

HABEMVS hęc genera, non adumbrata, sed expressa, virtutũ, in Apostolo, dicente ea: ita quod in me est, promptus sum & vobis qui Romæ estis euangelizare. Nõ enĩ erubesco euãgeliũ. Virtus enĩ dei est in salutem omni credenti, iudeo primũ,& Gręco. iustitia enim dei in eo reuelatur, id est, in eo qui credidit. Deniq; addidit: Ex fide in fidem, sicut scriptũ est, iustus autem ex fide viuit in quo igitur iustitia dei reuelatur, nisi in eo qui cõformis est imaginis dei? Habes primũ præceptũ ad imaginem. Secũdum, quia inuisibilia illius per ea quæ facta sunt intelliguntur, id est, sempiterna virtus eius & diuinitas operibus eius cognoscitur. hæc est operatoria virtus. Tertium de imperiali potestate, quia verbũ dei regale est,& iudiciale,& plenum iustitiæ sacerdotalis, F
remunerationem bonorũ actuũ, & retributionem malorum venturis in iudicium suum seruans: de quibus ait Apostolus: Scim⁹ autem quoniam iudicium dei est Roma. 2.
secundum veritatem in eos qui talia agunt. itaque qui veritatem & iustitiam dei cognouit, non debet ea agere quę morte digna sint. Sequitur bonitas dei propitiatoria. vtiq; de qua dicit? An diuitias bonitatis ei⁹,& patientiæ,& lõganimitatis cõtemnis? ignoras quoniã bonitas dei ad pœnitentiã te adducit? id est, debet te adducere, prouocare, vt quia bonus est deus, sperare possis tuorum peccatorum indulgentiam. Non vult enim vindicare, qui est paratus ignoscere. Subtexuit etiam legislationem, id est, nomothetricen, vt si quis contemplatione diuinæ bonitatis resoluitur, & magis ad negligentiam q̃ ad pœnitentiam ꝓuocatur, legem sequatur: Quoniam & quicũq;, inquit, sine lege peccauerũt, sine lege & peribunt: & quicũq; in lege peccauerunt, ꝑ legem iudicabuntur. Lex autem gemina est, naturalis & scripta. Naturalis in corde, scripta ĩ tabulis. Omnes ergo sub lege, sed naturali. Sed nõ est omniũ, vt vnusquisq; sibi sit lex. ille autem sibi lex est, qui facit spõte quæ legis sunt,& in corde suo scriptũ opus legis ostendit. Habes quæ bona legis sint, quæ tamen non solum

G ſcire vel audire perfunctoriæ, ſed etiã facere debem⁹. Nõ enĩ auditores legis iuſti ſũt apud deũ, ſed, factores legis iuſtificabũtur. Cognouiſti etiã quę mala ſint. Primũ natura ipſa boni operis magiſtra eſt. Scis nõ furãdũ, & ſeruũ tuũ ſi furtũ tibi fecerit verberas, & ſi quis ad vxorẽ tuã affectauerit, perſequendum putas. Quod ergo ĩ alijs reprehẽdis, ipſe cõmittis? Qui prædicas nõ furãdũ, furaris? Qui dicis nõ adulterãdũ, adulteras? Secuta eſt etiã lex quæ data eſt per Moyſen. Per legẽ autẽ agnitio peccati. Accepiſti etiam quid declinares, & ea agis quę ꝓhibita cognoſcis? Lex autem quid operatur, niſi vt omnis mũdus fieret ſubditus deo, quia nõ ſolũ hebræo lata eſt, verũ etiã aduenã vocauit, quæ non excluſit ꝓſelytũ? Sed quia & lex os omniũ potuit obſtruere, nõ potuit mentẽ cõuertere, ideo vltimũ remedium poſtremæ illi⁹ ciuitatis debebatur, ĩ quo eſset refugiũ ſalutare, vt mors ꝑcipis ſacerdotũ ab omni nos mor
Ioãnis .1. tis liberaret formidine, atq; exueret metu. Quis ille eſt, niſi de quo lectũ eſt: Ecce agn⁹ dei, ecce qui tollit
Roma. 3. peccata mũdi: quẽ propoſuit de⁹ ꝓpitiationẽ per fidẽ in ſanguinẽ ipſius ad oſtẽſionẽ iuſtitiæ ſuæ? Accipe au
Pſal. 109. tẽ quia ipſe princeps eſt ſacerdotũ magnus. pater iurauit de eo dicẽs: Tu es ſacerdos in æternũ. Recte in æternũ, quia alij tẽporales oẽs ſub peccato: hic autẽ impræ
H uaricabile habet ſacerdotiũ. Oẽs ſub morte, hic autem
Hebræ. 7. ſemper viuẽs, quoniã qui ſaluare alios poteſt, ipſe perire quẽadmodũ poſset? Talis enĩ, inquit, nobis decebat. Recta elocutio. Siquidem & apud eos qui verborum & elocutionũ delectum habuerũt, huiuſmodi inuenitur, dicẽte alio, loco editiore q̃ victoribus decebat. Qd ideo nõ præterij, vt ſciam⁹ quia apoſtol⁹ naturalibus magis q̃ vulgatis aut ſecũdum artem vtitur verbis. Talis ergo, inquit decebat, vt eſset princeps ſacerdos, iuſtus, ſanctus, innocens, immaculatus, ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cęlis factus. Hoc eſt igitur verbũ, quod ſupra cælos habitãs illuminat omnia, vnde & vnctus naturaliter legitur à deo patre: quia lumen eſt verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, Hoc eſt verbum dei in quo eſt magnum ſacerdotium, cuius Moyſes in illo veſtimento principis ſacerdotũ indumẽta deſcribit intelligibilia. quod virtute ſua induit mundũ, & tanq̃ eo amI ctus fulget in omnibus. Induit etiã cognationẽ generis humani per huius corporis ſuſceptionẽ, & inenarrabilẽ charitatẽ, infundẽs ſe omnibus ſpiritu & plenitudine diuinitatis ſuæ, de cuius plenitudine omnes accepimus: vt ſciamus ſupereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti, & impleamur in omnẽ plenitudinẽ dei. Caput eſt enim omniũ Chriſtus, ex quo totũ corpus producitur, & mutua ſibi connexione coniungitur, incremẽtũ ſui in ædificationẽ charitatis accipiens. Hoc eſt igitur
Exodi. 25 verbum, quod ſupereminet, quod Moyſi in illius arcę teſtimonij ædificatione dicit: Immittes in arcam teſtimonia quæcunq; dabo tibi, & facias impoſitionẽ ꝓpitiatorij. Et infra: Imponens propitiatorium ſuper arcam deſuper, & ĩmittes teſtimonia quæ dabo, & innoteſcam tibi inde, & loquar tibi deſup. hoc eſt, inde vbi ſuper cælos eſt, vbi apud patrẽ eſt, inde tibi loquar.

¶ Quid ſit fugere ſeculum, cum exhortatione vt fidei ſuffragio ſubnixi accedam⁹ ad fedẽ gratiæ, hoc ſeculum & eius contagionem fugientes, neq; fugere erubeſcentes, cum glorioſum ſit ita fugere, quemadmodũ ex fuga Iacob & aliorũ ſanctorũ patrũ demonſtratur. Et q̃ beata etiã ſit fuga quam Iacob ſuſcepit.

CAPVT IIII.

ACCEDAMVS itaq; fidei ſuffragio ſubnixi, & eius remigijs ſubleuati, ad illã ſedẽ gratię, fugiẽtes hoc ſeculũ, & eius cõtagionẽ. Hoc eſt autẽ fugere, abſtinere a peccatis, ad ſimilitudinẽ & imaginẽ deiformẽ virtutũ aſſumere, extẽdere K
vires noſtras ad imitationẽ dei ſecũdũ mẽſurã noſtræ poſsibilitatis. Vir enĩ perfect⁹, imago & gloria eſt dei. Vnde & domin⁹ ait: Perfecti eſtote, ſicut & pater ve- Matth. 5.
ſter qui in cęlis eſt, pfect⁹ eſt. Hoc eſt igitur ſimilẽ eſse dei, habere iuſtitiam, habere ſapiẽtiã & in virtute eſse pfectũ. De⁹ enĩ eſt ſine peccato Et ideo qui peccatũ fugit, ad imaginẽ eſt dei. Non eſt igitur dubiũ q̃ is qui à peccato eſt abſtinẽs, fugit. Vnde & Apoſtol⁹ clamat:
Fugite fornicationẽ Perſequũtur enĩ nos peccatorum 1. Cor. 6.
illecebræ, perſequitur libido. Sed tu fuge tanq̃ furioſã dominã, quæ ſi cõprehẽderit, nec die nec nocte requieſcere ſinit, exagitat, vrit, incendit. Fuge auaritiã, ne te interius cõprehẽdat. Fuge inuidiã, quæ non ſolũ alienos, verũ multo magis eũ quẽ poſsederit, lacerare cõſueuit. Fuge ꝓfidiã. ne te ſuis inuoluat retibus. Vnde & domin⁹ ait: Cũ autẽ ꝓſequẽtur vos in ciuitate iſta, fu- Mat 10.
gite in aliã. Qd ſi in alia ꝓſequẽtur, vos in aliã fugite. Amẽ dico vobis, non cõſummabitis ciuitates Iſrael, donec veniat fili⁹ hois. Etenĩ q̃uis ꝓpter infirmitatẽ carnis fugã nobis ſuadere videatur, tamẽ meli⁹ fugit qui fugit illecebrã ſecularẽ, vt nõ teneatur diuitiarũ ſuarũ ſolicitudine, nõ theſauri cõtẽplatione, nõ vitæ iſti⁹ cupiditate, ſed directa animi intẽtione feſtinet ad gloriã regni cæleſtis, ꝓperet ad coronã, nec terrenorum contuitu à ſui corporis paſsione reuocetur. Fuga ergo L
mors eſt vel celebrata, vel adũbrata. Et forte illas exprimit refugij legitimi ciuitates, vt cõfugiamus ad virtutũ culmina, quas pro prẽmijs bono fœneratori alibi Luæ. 19.
diſpẽſat dicẽs: Quia in modico fidelis fuiſti, eris poteſtatẽ habẽs ſuper decẽ ciuitates. Sed quia legẽ impleMath. 5.
uit, qui potuit dicere: Nõ veni ſoluere legem, ſed implere: perfectiorẽ numerũ remuneratiõis ĩdulget. Nõ ergo erubeſcam⁹ fugere. Glorioſa enim hæc fuga eſt, fugere à facie peccati. Sic fugit Iacob matre ſua dicen Gene. 27.
te. Dixit enim Rebecca: Exurgẽs fuge ĩ Meſopotamiã. Sic fugit & Moyſes à facie regis Pharao, ne eũ aula regia coinquinaret, ne irretiret potẽtia. Denique precioſius Hegypti diuitijs ęſtimauit opprobrium Chriſti. Sic fugit etiã Dauid à facie regis Saul, à facie Abſalõ, Deniq; fugiens augebat incremẽta pietatis, qui & inſidiatori pepercit, & parricidę ſalutẽ rogauit. Sic fugit & populus Hebræorũ, vt fides eius & vita inter fluctus ſibi aperiret viã. Fuga illa erat trames innocẽtiæ, virtutis via, pietatis aſsumptio. Audeo dicere: Sic fugit Ionæ. 2.
Ionas ĩ Tharſis, nõ corporis fuga, ſed mẽtis aſcenſiõe, qui vſq; ad Chriſti aſcendit ſimilitudinẽ, vt fieret typ⁹ Chriſti. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus die M
bus & tribus noctibus, ſic erit & filius hominis ĩ corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Nam ſi ſic non fugiſset, nunq̃ de ventre cẽti eſset auditus Sed ſi dubitas, doceat te Rebecca q̃ beata ſit fuga quã ſuſcepit Iacob. Suaſit Rebecca: Fuge inquit, in Meſopotamiam Et iſaac dicit: Surgens vade in Meſopotamiam in domum Bathuel. in hymnis vel oraculis à pleriſq;, vt ante nos ſcriptum eſt, Bathuel ſapientia dicitur: interpretatione autẽ latina, filia dei ſignificatur. in domũ ergo ſapiẽtię mittitur Iacob, & accipere admonetur vxorẽ à filiabus Laban, qui habitabat in Charris, quod ſignificat cauernas, in quibus ſpecies eſt ſenſuum, qui ſunt tanq̃ in cauernis corporis, vt viſus in oculis, auditus in auribus, odoratus in naribus, in ore ſapor. Qui enĩ delectatur hoc mũdo, & tripudiat in voluptatibus corporis, obnoxius eſt ſenſuum paſsionib⁹, atq; in his habitat & diuerſatur. Vnde ei dicit Rebecca, habitando paucos dies cũ illo, nõ multo tpe, ne corporeis coloretur voluptatib⁹, & ſeculi capiatur illecebris. Perſuadet autẽ habitare, vt diſcat ſtudioſi⁹ diſciplinę virtutes ſenſuũ, & velut ſit⁹q ioſdã carnis atq; regiões, vt ſe cognoſcat, & nouerit vehementiam carnis, quid & qua cauſa

A creatum sit,quemadmodum vnusquisque sensus operetur.Qui viderit,inquit, mulierem ad concupiscendum eam.Male sic videt oculus. Videat ergo oculus: & fungatur suo munere, non lubricæ mentis imperio dirigatur ad lapsum,vt vitium referat pro officio.Breue ergo tempus ad cognoscendos sensus,vel potius experiendos datur,& fortasse tenerioris adolescẽtię prima exordia:statimque reuocatur, ne diutius titubet in lubrico, & diuidua quadam inundatione corporis huius seculi mergantur animi interiora vestigia.Cum autem vel expert⁹ fuerit,vel steterit in instabili & incerto atque humido solo,reuocatur à matre patientia vel perseuerantia quæ dicit: Mittam ad te, & accersam te inde. vt & illic in lubrico tutum portum inuenias sapientiæ,quę te non sinat tanquam in naufragio fluctuare,& reuersus perseuerare circa dei creatoris cultũ,& sis in conuentu gentium significans eius fide ecclesiã gentium congregandam.His igitur patientiæ & perseuerantię instructus disciplinis,profectus iacob copulã sibi acquisiuit de sapientiæ domo, consortem propositi,opimam dote prudẽtię, cum qua vitæ tempora sine vlla offensione transcurreret. Audito igitur thesauro sapientiæ,variarum sibi ouium instituit gregem,sedulum,rationabilẽ,virtutum plurimarum diuersitate fulgentem.Vnde & iactantia carnis eius recidit, quod significat femoris stupor,salua sacra interpretatiõe mysterij.His ergo virtutib⁹ velut gradib⁹ quibusdã mens eius ascendit in cælum,& dei secreta cognouit, & confirmatus est & repletus, vt Laban scrutans domũ eius nihil apud eum inane,nihil vacuum reperiret, nulla simulachra,nullam effigiem vanitatis. Non enim apud
B eũ erat imago,sed veritas:non effigies ignauiæ,sed solida forma iustitię,& veræ virtutis expressio intelligibilis.Itaque Laban perscrutatus est domũ eius spiritalem,& non inuenit effigies.Plena enim erat non figurarum,sed negociorũ.Potuisset autẽ inuenire fundamenta virtutum & culmina, nisi cæcitatem cordis, & perfidę mentis caliginem detulisset.Deniq; ea improbitatis cæcitate suffusi mentem Sodomitæ ostium nequaq̃ sancti Loth inuenire potuerũt.Vnde enim mẽs impia videre potuit viri sancti vel exitũ vel ingressũ?ipse
Ioan.14. quoq; dominus in euangelio ait: Venit enim princeps mundi huius,& in me inuenit nihil. Quomodo nihil inuenire potuit in eo in quo plenitudo diuinitatis habitabat,& habitabat corporaliter,de quo virt⁹ exibat & sanabat omnes?Quomodo nihil inuenire potuit in
Ioan. 20. soliditate virtutis,vbertate sapiẽtiæ, integritate iustitiæ?ipse dixisti domine:Plenus sum,ipse dixisti: Mitte
C manum tuam in lat⁹ meum, & noli esse incredul⁹,sed fidelis:Misit manum qui nõ credebat, & dominum te & deum reperit.Non ergo tu vacuus,sed ille cæcus & inanis princeps istius mundi,qui nescit nisi sua cernere,nescit nisi sua inuenire: ea quæ Christi sunt, nescit agnoscere. Aut si sic, quemadmodũ plerique habent, Nõ inueniet in me nihil,hoc, nõ inueniet in me malitiam,quia malitia nihil est. non inueniet mortuum, quia mortuus non est.Sed quomodo mortuum inueniret in eo,qui viuificat mortuos, & vocat ea quę non sunt,tanquam ea quæ sunt?Non inueniet, inquit peccatum in me,qui mundi peccatum abstuli. Quomodo enim nihil habet,qui omnia habet? Et quod plus est,
Ioan.16. omnia habet quæ pater habet, sicut ipse ait. Omnia quæ pater habet,mea sunt.

¶ Cur hinc fugere debeamus, & quomodo trãsire cũ Moyse vt videamus deum, calceamenta pedum soluendo.Quomodo etiam relinquere vmbram hui⁹ vitæ, & cũ sancto Dauid euolare, etsi non vt aquila,saltem vt passer,etiam si nõ ad cælum, saltem ad montes. CAPVT V.

FVGIAMVS ergo hinc,vbi nihil est,vbi inane D est omne quod magnificũ putatur esse,vbi & q̃se putat aliquid esse,nihil est,& omnino nõ est. Vidi,inquit,impiũ superexaltatũ & elevatum vltra cedros Libani,& transiui, & ecce non erat. Psal. 36.
Et tu transi sicut Dauid: transi sicut bonus seru⁹, vt dicatur tibi: Transi recũbe. Trãsi sicut Moyses, vt videas deũ Abrahã,Isaac & Iacob,& videas visũ magnũ.Sed si videre vis,solue calceamentum pedum tuorũ, solue omne vinculũ iniquitatis,solue vincula seculi, relíque calceamẽtum quod terrenũ est. Ideo Iesus sine calceamento auro & argento Apostolos destinauit, ne secũ terrena portarẽt. Qui enim bonũ quærit, non in calceamento,sed pedũ velocitate & decore laudatur dicente scriptura: Quã speciosi pedes euangelizantiũ pacem,euangelizantium bona. Solue ergo calceamentũ Esaiæ.52.
pedum tuorum, vt specioſi sint ad euangelizandum. Solue dixit, non liga.Solue vt transeas,& illum quem mirabaris in terra impiũ,nihil illic esse,nihil posse reperias. Transi igitur,hoc est,fuge de terris,vbi malitia est,vbi auaritia.Id eo dicit tibi Dauid: Declina à malo Psal.33.
& fac bonum. Declinare, fugere est vtiq;. Malum autem in terris,bonum in cælo est. Vnde & addidit: Inquire pacem,& sequere eam.Pax in cælo est. Denique de cælo veniens dicit: Pacem meam do vobis, pacem Ioan.14.
relinquo vobis.Ergo quia fugienda & declinãda sunt mala, mala autem in terris, in terris iniquitates, fugiamus terrena, ne nos comprehendant iniquitates, quæ etiam sanctum comprehenderunt Dauid, sicut ipse testatur dicens: Comprehenderunt me iniquitates Psal.39.
meæ, & non potui vt viderem. eo quod fumo iniquitatis oculus animæ cæcatur, ne videat quæ sunt luci- E
da.Sic ergo & Laban bona Iacob videre nõ potuit, & princeps huius mundi gloriam Christi. Sed forte dicas: Cur igitur Iacob ad Laban missus est, si Laban reprehensibilis?Si nomen consideremus,candidus dicitur Latine. ergo ad splendidiora iubetur egredi Iacob.Sed quia carnalis erat,melius intelligimus splendidiora vitæ huius. Quasi nondum peerfectus, primo ad eum vadit, apud quem ad horam exultaret in luce eius.Filios autem deteriores habebat, id est, tolerabilius nomen q̃ opera. Et ideo & matris consilio, & diuino oraculo,& ipsius Iacob amatoris disciplinæ voluntate cito deseritur ac derelinquitur.Vbi condit autem simulacra sancta Rachel,id est,ecclesia vel prudẽtia? Quæ ecclesia inanes ideas & vanas nescit simulacrorum figuras, sed veram nouit trinitatis substantiã. Denique vmbram aboleuit, splendorem gloriæ manifestauit.Relinquamus ergo vmbram, qui solem quærimus.deseramus fumũ,qui lumen sequimur. Fumus iniquitas est,quia sicut fumus oculis, sic iniquitas vtentibus ea vmbra est vitæ. Vmbra enim est nostra hæc vi- Iob.8.
ta in terra,sicut Iob dixit. Quid autem hic nisi tentationes?Omne tempus in solicitudine,omnis vita in mo Eccle.9.
lestijs. In medio,inquit,laqueorũ ambulabis. Et alius Psal.141.
in via qua ambulabat,extentos sibi,sed absconditos la F
queos quærebatur, ne deprehensus caderet. Volebat fugere sicut passer, sed adhuc laqueus contritus non erat.Perijt,inquit,fuga à me.Grauatas habebat pennas Ibidem.
per illam tenebrosam aquam in nubibus aeris, & fortasse euolare non poterat Denique illas pennas quærebat accipere vt euolaret & requiesceret, sicut scriptũ.
est:Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo Psal.54.
& requiescam? Vbi enim volatus ibi requies Denique alibi dicit:Si dormiatis inter medios cleros,pennæ co Psal.67.
lumbæ deargentatæ.Sed fortasse dicas: Quomodo ergo hic dicit fugam à se perisse, qui supra dixerat: Si Psal.138.
sumpsero pennas meas ante lucem? Nunquid contrarium est?Absit.Multa enim iustorum certamina. Nunquid semel Athleta luctatur? Quotiens post coronas

G multas vincitur?In alio certamine quotiēs qui ſepe vi
cerat,interdū fluctuat,& in incerto hæret?& ſæpe fit vt
fortibus fortis cōgrediatur,maioraq; oriātur certami-
na,vbi maiora viriū documenta. Ergo Dauid vbi fugā
quærebat vt euaderet aduerſariū,& non inueniebat pē
nas ſuas,ancipiti fluctuabat certamine. Siquidē vbi in
poteſtate habet pennas ſuas, titulus pſalmi in finē eſt,
id eſt,perfectionē & conſummationē victoriæ:Deniq;
quaſi victor dicit:Domine probaſti me, & cognouiſti
me,tu cognouiſti ſeſsionē meā, & reſurrectionē meā.
Merito habebat facultatē volandi, qui pennas reſurre
ctionis acceperat. Hic autem adhuc in ſpelunca eſt, id
eſt,in carne,in antro quodam iſtius corporis, cū rege
Saul filio duritiæ,& intelligibilis illius principis pote
ſtate decertans,qui non videtur,ſed intelligitur. vnde
& pſalmi titulus,intellectus eſt, quē tamen Dauid po-
ſitus in carne concluſit, ſed vt concluderet rogādo me
ruit:Deniq; à voce precatiōis cœpit. Adde illud quod
ille ex perſona ſaluatoris pſalm⁹ dicitur, iſte ex perſo
na Dauid,qui in poteſtate non habebat victoriam,ſed
ſperabat à Chriſto,& ipſe tamen poſteaq̄ expandit ad
deum manus ſuas tanquam pennas animæ ſuæ,& con-
fugit ad dominum, & ſpiritumſſancti deductionem po-
poſcit,quo cognoſceret viam per quam poſſet aſcen-
dere,inclinari vidit cælos vt Chriſtus deſcenderet, &
rogauit vt eum leuaret manu ſua. Aut forte ideo pen-
nas ſuas iam non quærebat,quia perfectior factus ma-
H num Chriſti deſiderabat. Qui vult igitur manu Chri-
ſti leuari,ante ipſe euolet,habeat pennas ſuas. Qui fu-
git ſeculum,pennas habet,etſi ſuas non habet: ne for-
te ille ſolus non habeat ſuas,qui poteſtatem habet vo-
landi:ſi ſuas inquā nō habet, ab eo qui habet accipiat.
Pſal.54. Qui fugit ergo ſeculum,volat. Ecce,inquit, elongaui
fugiens,& manſi in ſolitudine. Euolauit ergo Dauid,
ſicut nicticorax in domicilio. Si autē ad Chriſtum re-
feras,euolauit in corporis paſsione,vt ſub vmbra ala-
rum ſuarū protegeret populos nationū,Euolauit diui
nitate,manſit corpore,atq; habitauit in deſerto,vt plu
res fierēt deſertæ filij,q̄ eius quæ habebat virum. Illud
ergo corpus ſequamur,vt & nos reſurgam⁹. Vbi enim
corpus,ibi & aquilæ. Qui non poteſt vt aquila volare,
volitet vt paſſer. Qui non poteſt ad cælum, volet ad
montes,fugiat ante valleſtria, quæ cito corrumpuntur
humore, & ad montes tranſeat. Tranſiuit ad montes
Segor nepos Abrahæ,& ſaluus fact⁹ eſt. quæ autē non
potuit aſcēdere affectu fœmineo reclinata, ſalutem a-
miſit. Appropinquantibus montibus æternis, domi-
Mich.2. nus dicit per Micheam prophetam:Surgite hinc, quia
non eſt vobis hic refrigeratio. Propter ſpurcitiā cor-
I rupti eſtis corruptione, perſecutionem paſsi eſtis. Et
Lucæ. 21. dominus dicit: Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiāt ad mon
tes. vbi mons Sion,& ciuitas pacis Hieruſalem, nō ter
renis,ſed viuis cōſtructa lapidibus, & decem milia an
gelorum,primitiuorum eccleſia, perfectorum ſpirit⁹,
iuſtorum deus, qui in ſanguine ſuo melius locutus eſt
q̄ Abel. Ille enim vindictam clamauit, hic indulgen-
tiam. Ille pecatum fratris accuſat,hic peccatum mun-
di remiſit. Ille prodidit crimē,hic texit, ſecūdū quod
Pſal 31. ſcriptum eſt:Beati quorum tecta ſunt peccata

¶Qua ratione volens fugere,velociter & diligēter fu
gere debeat:quo etiam fugiendum ſit,& ad quod bo
num animas noſtras erigere debeamus. CAP VI.

SED qui fugit,velociter fugiat,ne compre-
hendatur. Velociter deprædetur hūc mū
dum,vt Hæbreus Egyptum. Qui parturit,
parturiat,ne onuſto & degrauato iniquita
tatibus mentis vtero fugere non poſsit: & fugiat non
quaſi lactantē ferens,ſed quaſi expeditū: non paruulū
geſtans,ſed perfectum in Chriſto exhibens: fugiat nō
quaſi feriatus in ſabbato,ſed tanquam operarius in ne K
gocio, nec tanquam ſterilis in frigore, ſed tanquam
opimus in meſse. Ideo enim dictum eſt: Orate ne fiat Matt. 24.
fuga veſtra hyeme vel ſabbato. Fuga ergo hæc fœcun
da virtutum eſt,non effœta meritorum. Fuga hæc ne-
ſcit frigus timoris,tremorem mortis, contractionem
ſolicitudinis,diſſolutionis ocium, laſciuiæ ferias,tor-
porem lentitudinis, ſed vitæ cæleſtis requirit impigrū
viatorem, regni ſuperioris competitorem ſtrenuum,
diuitē agricolā,qui fruct⁹ ſuos cogat, & cogēdo diri-
piat,Quid enim aliud à te ò homo quæritur, niſi vt ti- Deut. 10.
meas dominū,requiras eū,poſt ipſum ambules, cōpre
hendas vias eius?In quo,inquit, cōprehendā dominū?
Si comprehendam in holocauſtis? Non in decem mi-
libus hœdorum,non in milibus arietum: non in fructi
bus impietatis reconciliatur dominus, & peccata redi
muntur,ſed in bona vita domini gratia comprehendi
tur. Renunciatum eſt,inquit,tibi homo quid ſit bonū,
aut quid dominus requirat à te. Quid aliud niſi vt fa-
cias iuſtitiam, & diligas miſericordiam, & paratus ſis
ire cum domino deo tuo?Dicit ergo euangelium: Sur Ioan. 14.
gite, eamus hinc. Dicit tibi lex: Poſt dominum deum
tuū ambulabis. Didiciſti quomodo hinc fugias: quid
moraris?Dicit tibi euangelium iterum: Progenies vi- Matth. 3.
perarum, quis vobis demonſtrauit fugere ab ira ven-
tura?Et dicit hoc illis qui veniebāt ad baptiſmū pœni-
tentiæ. Ergo pœnitentia fuga eſt bona. Gratia dei fu-
ga eſt bona,in qua eſt aſſumptio fugientis. Deſertum
fuga eſt bona,ad quod fugit Helias. Heliſæus, Ioan-
nes baptiſta. Fugit Helias mulierem Iezabel, id eſt, ef-
fuſionem vanitatis, & fugit ad montem Oreb,quod ſi- 3. Reg. 19.
gnificat exiccationem,vt ſiccaretur in eo carnalis pro L
fluuium vanitatis, & cognoſceret plenius deum. Erat
enim ad torrētē Chorrad, quod eſt cognitio,vbi abū
dantiam profluentem diuinæ cognitionis hauriret, ita
fugiens ſeculum,vt nec cibum corporis huius exquire
ret,niſi quem aues detuliſsent miniſtræ,quanquam eſ-
ca eius plerunque terrena non fuerit. Denique quadra
ginta diebus in virtute eſcæ quam acceperat, ambula-
bat. Vtique non mulierem fugiebat propheta tan-
tus,ſed ſeculum. An mortem timebat qui ſe obtulerat
requirenti,& qui dicebat ad dominum: Recipe animā
meam?tædium vitæ iſtius ſuſtinens, non cupiditatem:
ſed fugiebat ſecularem illecebram, & conuerſationis
maculoſæ contagionem, & impiæ ac præuaricatricis
nationis ſacrilegia. Salomon quoque in mulieris illius
ſpecie corruptelam ſeculi huius exponit, & meretri-
cias artes declinandas edocet. Hęc eſt mulier aliena &
fornicaria,à qua te vt cuſtodias adhortatur. Ne decli-
nēs in vias ſeculi cor tuum,ſed colloces illud in manu
domini,in qua eſt cor regis. Qui enim ſeipſum regit, M
quod pluris eſt quam aliis imperare, cor eius in manu
dei eſt,& quo deus vult conuertit illud. Non mirum ſi
conuertit in bonum,qui perfectæ bonitatis eſt. In ma-
nu ergo dei ſumus,vt bonum quęramus, illud bonum
incorruptibile atque incommutabile,de quo dicit. A
mos propheta: Exquirite bonum, & non malignum, Amos. 5.
vt viuatis,& ſic erit vobiſcum dominus deus omnipo-
tens. Quomodo dixiſtis: Odio habuimus mala, & di-
leximus bona?Vbi ergo bonus de⁹, ibi bona ſunt quæ
deſiderauit videre Dauid,& viſurum ſe credidit,ſicut
ipſe ait,Credo videre bona domini in terra viuentiū. Pſal. 26.
Illa enim bona ſunt quæ manent ſemper, quæ non
queunt temporis vel ætatis mutatione corrumpi. In il-
lis bonis eſt qui deū quæſiuerit & inuenerit. Vbi enim
cor hominis,ibi & theſaurus eius eſt. Non enim ſolet
bonum datum deprecantibus dominus denegare. Er- Matth. 6.
go quia bonus dominus eſt, & maxime ſuſtinentibus
ſe bonus eſt,ipſi adhæreamus, cum ipſo ſimus tota ani
ma noſtra,toto corde,tota virtute, vt ſimus in lumine

A in lumine eius,& videamus eius gloriam, & delectatio
nis supernæ fruamur gratia. Ad illud igitur bonũ erig: mus animas nostras,vt in illo simus, atq; in ipso viuamus. Ipsi adhæreamus,quod est supra omnem mentem,& omnem considerationem,& pace vtitur perpetua ac tranquillitate. Pax autem supra omnem mẽtem est,& supra omnem sensum.Hoc est bonum quod penetrat omnia,& omnes in ipso viuimus,atq; ex ipso pẽdemus. Ipsum autem supra se nihil habet,sed est diuinum.Nemo enim bonus nisi vnus deus.Quod ergo bonum,diuinum:& quod diuinum,bonum. Et ideo dicitur:Aperiente te manum, implebuntur omnia bonitate.Per bonitatem enim dei nobis vniuersa tribuuntur, merito bona,quibus nihil admixtum est mali.Hæc bona promittit scriptura fidelibus,dicẽs:Quæ bona sunt terræ,manducabitis. Boni ergo illius similes simus, vt quæ bona sunt adipiscamur.Bonum quod est,sine iniquitate est,sine dolo,sine asperitate, cum gratia, cum pieate,cum synceritate & beneuolentia, charitate,iustitia. Itaque omnes virtutes bonitas tanquam mater fœcunda amplectitur.

Mar.10.

Psal. 103.

¶Quod non mediocris sit causa cur hinc fugere debeamus. Quodq; nõ impigre malitia huius seculi fugienda sit.Et quid sit hinc fugere. Cur etiam malitia in terris versetur & sæuiat.Qua prꝛterea ratione dominus Iesus vindictam diaboli autoris malitiæ distulerit, neque eadem sententia in ipsum & in hominem dicta sit

CAPVT VII.

EST igitur non mediocris causa cur hinc fugere debeamus, vt perueniamus à malis ad bona,ab incertis ad fidelia & plena veritatis, à morte ad vitam. Ipse quoq; dominus dicen-
B do:Posui ante te bonum & malum, vitam & mortem: demõstrauit quia bonum vita est,sed æterna. Si enim hæc obnoxia seculo, atq; eius malignitati:vtiq; illa est bona,quæ non corrumpitur & mutatur, quæ nullo vitio degenerat,quæ virtute acquiritur. Fugiamus ergo malitiã seculi huius,in quo ipsi dies, inquit, mali sunt & fugiamus impigre.Ideoq; Esaias clamat: Conualescite manus remissæ,& genua dissoluta,id est,non corporis sed animæ genua cõualescite, vt directum ad cæli altissima mentis vestigiũ possit attolli, vt sit doctrina solidor,vita maturior,gratia plenior, prudẽtia circũspectior. Hoc est enĩ fugere,scire quo tẽdas,ableuare se à seculo,ableuare se à corpore,ne iterũ frustra se aliquis extollat,& inflata mẽte carnis suæ nõ teneat caput,& dicatur de his:Fugerũt,& nõ viderũt. Sed hoc est fugere hinc,mori elemẽtis istius mũdi,abscondere vitã i deo,declinare corruptiones, nõ attaminare cupiditates, nescire quæ sunt mũdi istius,qui nobis varios gignit dolores,exinanit cũ repleuerit, cũ exinanuerit replet.Et hæc omnia inania & vacua, in quibus nullus solidus est fructus. Mortuus est diues, & nihil habet,quia nõ est in deũ diues:& ideo insipiẽs,quia sapiẽtia cultura est dei:abstinere aũt à malis, disciplina est.
C Quis ergo non fugiat malitiæ locum, officinã improbitatis quæ interire nesciat? Deniq; non ociose signum positũ est supra Cain, ne quis eũ occideret,vt significaretur quod nõ extinguatur & auferatur à terris malitia. Timebat Cain ne occideretur, quia fugere nesciebat. Augetur enĩ & cumulatur ipso vsu malitia, & est sine moderatione,sine fine,dolo & fraude decernens, quæ factis suis proditur, & sanguine perẽptorũ, sicut & Cain ꝓditus est: Versatur itaq; in terris malitia, & ideo rogamus voluntatẽ dei fieri in terris sicut & in cꝛlis,vt & hic sit innocentia. Itaq; malitia quoniã illic iã locũ nõ habet,hic circuit,hic sæuit,sesq; infundit, nõ mũdano illo mersa diluuio,nõ Sodomitano exusta incẽdio. Deniq; grauius postea in seminarijs pullulauit, vsq; in ipsum parricidales ac sacrilegas iniiciẽs manus D
vniuersorum autorem salutis.Lex factum damnat,nõ
aufert malitiam. Ipse dominus Iesus peccatum dona-
uit* ,autorẽ eius distulit,vt esset per quẽ iusti probarẽ * dãnauit
tur.Etenim quia malũ deus non fecit, sed nequitia diaboli inseruit:vindictã deus distulit, vt ab ipsis quos deceperat,diabolus vinceretur.Exercentur ergo decepti vt & preciũ luant facilitatis, & sumant studia virtutis,industriam cautionis. Vnde ait: Estote astuti sicut Matth. 10
serpentes. Quare sicut serpentes? Vt & ille spolietur
suo,& qui alios exuere voluit, amittat quæ sunt ipsius.
non venena,sed merita naturæ. Deniq; deijcitur ille,
cũ tu ascenderis.Scriptum est enim: Videbã satanã si- Lucæ. 10.
cut fulgur cadentem de cælo.Non fulgur,inquit,sed si
cut fulgur,quia suum lumen amisit,quod habebat antequam tibi tuum lumen vellet auferre. Verum forte
dicas quia & de saluatore legimus quia sicut fulgur Lucæ.17.
coruscans de sub cælo,ita erit & aduẽtus filij hominis.
Bene & hic sicut fulgur,quia hic supra fulgur. Deniq;
fulgur de sub cælo,lumen autem verum supra cælum.
Ergo satanas sicut fulgur, quia amisit quod habuit, tu
autẽ recepisti quod amiseras.Nõ enĩ ita circa illũ sicut
circa te soluta est sentẽtia. Nã Christi gratia quæ te re
soluit,illũ adstrinxit. Manet enĩ maledictio directa in E
serpentem propter tuam deceptionem.Sic enim dictũ
est ad eum: Maledictus tu ab omnibus pecoribus ter- Gene.3.
ræ.Omnium enim cõmunis inimicus est, qui fuit hostis bonorum, & pro ijs damnatur quos adhuc non læserat:quoniam qui hominẽ læsit,cui illa omnia subiecta sunt,læsit omnia. Cõmunem etenim legem soluit,
qua & ipse homini cum cæteris subditus est:ideo com
muni odio omnium atq; execratione maledictio eius
oneratur.Genus autem dãnationis,non mors sed pœna diuturna est.Super pectus,inquit, tuum & ventrem
ambulabis. Premẽda enim fuit noxia conscientia, &
proterenda malitia, fraudulentumq; secretum tanquã
à dei facie relegandum:simul ostenditur quod terrena
malitia sit,quæ in terrã recuruetur.Deniq; addidit: Et
terram edes omnes dies vitæ tuæ. Describi quidem his
natura serpentis videtur, sed magis omne vas malitiæ
describitur,omnis serpens improbabitis,qui in ventrẽ
se deijcit,atque intra se venenum suum claudit,& int9
in pectore suo voluit,cogitationibus suis lubricus, &
super fraudes suas ambulãs,suis dõlis se ipse implicãs, F
mouens semper atq; exagitans sua venena cum cogitat,ventrem quoq; hoc est, seminarium cordis sui proferens.Vnde pulchre Dauid ait: Alienati sunt pecca- Psal.57.
tores ab vtero,errauerunt à vẽtre,locuti sunt falsa. Furor illis secundum similitudinẽ serpẽtis, sicut aspidis
surdæ & obstruentis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium,& venefici, cum incantatur à sapiẽte. Propter hoc etiã illud pulchre dictũ videtur quod
in libro prophetico legimus: Ventrem meum doleo, Hiere. 4.
ventrem meum doleo.quia ibi est malitia,vbi debet esse innocentia. & illud plus laborat quod in nobis debet esse trãquillius, atq; id nequitiæ vestigijs proculcatur,stimulatur vnguibus, processu quodam improbitatis incrementoq; concutitur, vbi est genitale seminarium posteritatis æternæ. Videtur quidem hoc ad id
esse referẽdũ quod dolebat perisse quos creauit filios
& susceptt,sed multo magis quod in ventre suo verbi
seminariũ non habebãt.Ideo ventrẽ suum dicit, quasi
precioſissimum. Precioſus enim mentis vterus est, in
quo fœcunda seges consiliorum verbi semine pullulare consueuit, & vitæ totius solent atq; virtutum ac disciplinarum quædam membra formari. Sed vt reuertamur ad propositum,quod malitiam deus reprimendam,interimq; abolendam putauerit, ait ad serpentẽ:
Et inimicitias ponam inter te & inter mulierem,& se- Gene.3.
mẽ tuũ & semẽ mulieris.Ipsa tibi seruabit caput, & tu

G illius calcaneum. Vbi inimicitiæ sunt, discordia est, no cendiq; studiũ, vbi nocẽdi studiũ, ibi malitia ponitur. Ergo discordię inter serpẽtem & mulierẽ, discordiæ malitia subest. Nõ est ergo sublata malitia. Demiq; sermatum est serpenti vt calcaneũ mulieris & seminis eius obseruet, quo noceat, & venenũ suũ infundat. Non ergo ambulemus in terrenis, & serpẽs nobis nocere non potest. Sumamus euangelicũ calceamẽtum quo venenum serpẽtis excluditur, morsus eius hebetatur, vt sinus calceati pedes in euangeliũ. Et fortasse ideo Moyses iubetur soluere calceamẽtum pedũ suorum, vt sumeret calceamentum euangelij, vel quia nõ Moysi, id est, nõ prophetis, sed Apostolis prędicatio euãgelij debatur. Ea est quã supra diximus, dicta in serpentem sentẽtia. in hominẽ quoq; cuiusmodi dicta sit, consideremus. Maledictus est ille qui autor est culpæ, sed non maledictus est iste qui aliena fraude deceptus est: tamen quia non seruauit mandatũ dei, operũ suorum labore dãnatur. Maledicitur sane terra, sed in operibus peccatoris, & maledicitur donec resoluetur in terrã. Ideo ergo deus susceptit carnẽ, vt maledictũ carnis peccatricis aboleret, & factꝰ est ꝓ nobis maledictũ, vt benedictio absorberet maledictionẽ, integritas peccatũ, indulgẽtia sententiã, vita mortẽ. Susceptit enim & mortem, vt impleretur sentẽtia, satisfieret iudicato per maledictũ carnis peccatricis vsq; ad mortẽ. Nihil ergo factum est contra sententiam dei, cum sit diuinæ cõditio impleta sentẽtiæ. Maledictũ enim vsq; ad mortẽ, post mortem autẽ gratia. Mortui ergo seculo sumus, quid
H adhuc seculo deseruimus? Mortui sumus cum Christo, quid adhuc vitæ huius actus requirimꝰ. Mortem enim Christi in corpore nostro circunferimus, vt & vita Christi in nobis manifestetur. Non ergo iã nostrã illã vitam, sed Christi vitam viuimus, vitam innocentiæ, vitam castimoniæ, vitam simplicitatis, omniumq; virtutum. Cum Christo resurreximus, in ipso viuamus, in ipso ascẽdamus, vt serpens calcaneum nostrũ quod vulneret, in terrenis reperire non possit.

¶ Quomodo hinc animo fugere possimus, etsi corpore retineamur. Quod etiã hinc quia tẽpus breue est fugiamus, ne cũ prætereunte figura mundi opera nostra, nosq; ipsi prætereamus: quod si cauere velimus, mandata dei non prætereamus, neq; disciplinæ alicuius profectũ, quemadmodum Ioseph fecit, & in Sara ostenditur, & sic Iacob executus est. CAP. VIII.

I FVGIAMVS hinc. Potes animo fugere, etsi retineris corpore. Potes & hic esse, & adesse ad dominũ, si illi adhærẽat aĩa tua, si post ipsum cogitationibꝰ tuis ambules, si fide nõ specie vias eius sequaris, si ad ipsum confugias. Est enim refugiũ & virtus, cui dicit Dauid: Ad te cõfugi, & nõ sum deceptus. Ergo quia deus refugium, deus aũt in cælo, & supra cælos: vtiq; hinc illo cõfugiẽdum est, vbi pax vbi requies ab operibꝰ, vbi epulemur sabbatũ magnũ, sicut dixit Moyses: Et erũt sabbata terræ vobis escæ. Epulatoriũ enim & plenũ iucunditatis & trãquillitatis est, requiescere in deo, & eius delectationem videre. Qui ergo confugimus ad deum, ad mundum reuertemur? Qui peccato mortui sumus, peccata repetemus? Qui renũciauimus seculo & vsui eius, iterum in luto eius hærebimus? Fugiamus hinc, quia tem-
1. Cor. 7. pus breue est. Audi quomodo fugias. Et qui habent vxores, ita sint ac si non habeant: & qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam non possidentes: & qui hoc mũdo vtuntur, tanquam non vtantur. Præterit enim figura huius mundi. Non ergo cum prætereunte figura mundi opera nostra prætereant, ne etiam ipsi prætereamus, sed maneamus in veritate. Si maneamus in Christo, manemus in veritate, & cũ eo manebimus, & K non prætereamus, sed dicemus: Benedictio domini Psal. 128. super vos, benediximus vobis in nomine domini. Qui enim prætereunt, nõ possiunt dicere, quia nõ dixerũt prætereuntes viam: benedictio domini super vos, quẽ admodum dixit propheta. Itaque si volumus non præterire opera nostra, non prætereamus mandata dei, nõ prætereamus requirendi iesu domini diligẽtiam, emerendi eius gratiam. Non præteriuit eum illa mulier quæ vsque pharisæi domum ingressa, in qua Christus Lucæ. 7. recumbebat, in pedes eius superfudit vnguẽtum. Non prætereamus disciplinæ alicuius profectum, sicut etiã Ioseph adolescentulus nõ præteriuit, quia fratres suos requirebat, & ad eum festinabat locum in quo pascebant oues, & cum cognouisset quia in Dothaim sunt, perrexit eo. Significatur autẽ illo verbo Dothaim, defectus idoneus, id est, vanarum opinionũ defectus non mediocris, sed perfectus & plenus, in quo profectꝰ est animæ. Sapiens enim quando monuit addidit: Deficiunt enim seculares opiniones, quæ mulieribus infirmis comparantur. Vnde pulchre quo ostenderetur, Sara ad profectum venisse vt generaret risum & lætiam. Defecerunt, inquit, Saræ fieri muliebria. Bona Gene. 18. ergo defectio cupiditatum, defectio vanitatis, quia veritatis adiectio est. Vnde & sanctus Dauid ait: Defecit Psal. 118. in salutare tuum anima mea. Paritura enim erat quæ concesserat & promiserat deus, paritura lætitiam, & sobriam illam iucũditatis ebrietatem, paritura ante expectatum ingenium celeritate partus, fœta sapientiæ. Denique & de alijs Hebræis mulieribus habes quia Hebrææ prius pariũt q̃ veniãt obstetrices, eo quod ani Exodi. 1. mæ iustorũm non expectent artes & disciplinas propter inuentionum genera, nec requirant adiumẽta ge L nerandi, sed sponte partus suos fundant, expectationẽ que præueniant. Nec minus impiger ad inueniendum q̃ ad exequendum Iacob, cui cum mater dixisset vt inferret patri escas, definitionũ genera suppetisse cernimus. Nam & cito inuenit, & inuentorum suorum autorem testificatus est deum, in quo & diligentiæ palma, & ingenij sanctificatur vbertas. Prima ergo definitio in inuentione. Quod inuenitur, quæritur: & quod quæritur, temporis est: quod temporis est, vtique diligentiæ est. Ingenium igitur diuini est muneris, quod autem diuini muneris, hoc naturæ. Ingenium ergo naturæ est, inuentio diligentiæ, Illud sine tempore, hoc in diget tempore. Ideoque illud in tempore præsto est, hoc in spatio temporis inuestigatur. Illud supra nos, M hoc vero ad nos refertur. Quęrenti igitur patri cibum verbi, Non enim in solo pane viuit homo, sed in omni verbo dei. Talem cibum quęrebat Isaac, Talem cibũ Mat. 4. esurijt Petrus, quando vidit credituri gentilis populi mysteria, Esau pręsto non habuit cibum spiritalis & velocioris ingenij. Dum ille venatur & quęrit, & prędarũ atque agrestem sermonem suggerere parat, pręuenit Iacob celeri inuentione, & miti & prope domestica responsione suaue verbum ministrans, quo eũ mulceret ac delectaret. Vnde miratus pater ait: Quid Gene. 27. est hoc, quod tam cito inuenire potuisti fili mi? Respõdit Iacob: Quod tradidit dominus deus tuus in manus meas. Prima definitio in interrogatione est, secunda in responso. Plena igitur omnia reperiens pater quæ erant vel ingenij vel diligentiæ, definitionis consummationem conclusit dicens: Ecce odor filij mei tanquam odor agri pleni, cui benedixit dominus. Ager enim & naturale habet fertilitatis ingenium, & culturæ diligentiam temporalem: meritoque in eo est plenitudo, cui vtrunque non deest simul. Cum addiderit, quem benedixit dominus, videtur naturę gratiam prætulisse inuentionis labori. Et confirmauit Esau dicens: Iuste vocatum est nomen illius Iacob. Supplantauit

A enim me iam bis, & primogenita mea accepit: Sed forte dicas: In quo moram fecit, qui ad venationem a patre missus est? Sed considera quia & pater pronūciauit quia paratum habere non posset quod spiritaliter petebatur, & ideo quia deficiebat ingenio, vel diligentiæ subsidium vt adiungeret exigebat. Celeritatis quoque admonet qui ait: Cape arcum & sagittam. Accepit tamen & diligentiæ fructum, qui agnoscit superius, & sui ingenii munus. Nec immerito domesticos cibos detulit, qui de domesticis seminis sui sapientiæ sibi acquisiuit copulam. Bona autem diligentia cum sapientia, & inuentio cum ingenio naturali. Denique habens in promptu sapientiæ copulam sanctus Isaac, deambulabat in campo, immo abalienabatur. Et nos primo sapientiæ copulemur, sic exeamus in campum quærere & inuenire cupientes. Multi enim sine sapientia male quærunt. Et ideo Cain quia non acceperat a deo prudentiam, male quæsiuit, male exiuit in campum. Abel bene, qui perfectum sacrificiū munus impleuit. Bonum enim sapientiæ sacrificium, bona est hostia fides, & omnis virtus. Deniq; sapientia interfecit suas hostias,
Prou. 9. & miscuit in cratere vinum suum. Et ideo vt insipiētibus gentilibus potum fidei daret, ad creatorem suum
B conuocauit eos, dicens: Qui est insipiens, diuertat ad me. Et egentibus sensu dixit: Venite & edite de meis panibus, & bibite vinum quod miscui vobis. De hoc crater. Plato in suos libros transferendum putauit, ad cuius potum vocauit animas, sed eas explere nesciuit, qui potum non fidei, sed perfidię ministrabat.

¶ De exhortatione quod hinc fugiamus, sicut fugit de patria sanct⁹ Iob, & sicut cerui fugiūt ad fontes aquarū, quos & Dauid sitiebat. Quis quoque sit iste fons, & quid hūc fontē desiderās facere debeat, exemplo Susannę. Quomodo etiam sicut Paulus & Loth fugerunt, nos fugere debeamus. Quibus pręterea modis quis bene fugere possit. Caput. IX.

FVGIAMVS hinc, sicut fugit de patria sāct⁹ Iacob. Sciebat enim verā patriā esse superiorē. Fugiamus sicut cerui ad fontes aquarū, quos sitiebat Dauid. Sitiat & anima nostra. Quis est ille fons? Audi dicentē:
Psal. 35. Quoniā apud te est fons vitę. Huic fonti dicat anima mea: Quando veniā & parebo ante faciē tuam? Fons enim deus est. Sed qui hunc fontem desiderat, effundat super se animam
C suam, vt nihil possessioni carnis relinquat, sed vbique anima superfluat. Pulchre eam effudit Susanna, vt euaporare in ea non possent incēdia corporis, mortis formidines, vitæ cupiditates. Effusa super ipsam anima, omne restinxit carnale desiderium, seculare studium. Quæ etiam prodigiosorum senum & impudentiū presbyterorum non potuit flammas restinguere, nisi in his libidinis profluuium redundasset. A quibus cum intenderetur calumnia si assensus negaretur adulterio, ingemuit Susanna, &
Dan. 13. dixit: Angustię mihi assunt vndique. Si enim hoc fecero, morte ęterna peribo. si autem non fecero, non effugiam manus vestras. Melius tamen iudicauit crimen poti⁹ fugere, q̄ periculū. Plorauit itaq; cum crimen obijceretur, plorauit cum sibi de pudica & casta adulteri iudicium vendicarent, non mortē deplorans, sed castitatis calumniam. Religionis iniuriam plorauit, & effudit super se non corpus, sed animam. Effudisset enim corpus, si carnalibus acquieuisset. Denique cum morte damnaretur, exclamauit quasi iudex reorum, arbitra calumniantium: & in innocentis conscientię autoritate diuinam sibi in iudicium accersiuit cognitionem, non timore mortis percita, sed arguentis censurę potestate prącelsa. Susanna ergo fugit seculum, & se deo credidit, ad illam arcem ciuitatis ęternæ fugiens, quæ totum mundum complectitur, quoniam intra deū sunt omnia. Fugit & Paulus, vt euaderet per 1. Cor. 11.
feneſtram in sporta demissus. Spartum enim triplex Eccle. 4.
corrumpi non posse nouerat. Sed fugit vt euangelium D
domini toto orbe prędicaret: & ideo in paradisum raptus est. Et nos fugiamus per feneſtram, audientes prę
cepta domini, & visu sobrio, atque oculorum castitate seruantes. Fugiamus sicut Loth Sodomitana crimina amplius q̄ supplicia formidans. Magis enim pius certa scelerum fugit contagia, qui Sodomitanis domū clausit, nec cohabitans, nec cogitans eos, quorum flagitia nesciebat, & opprobria auersabatur: nec fugiens respexit eos, quorum conuersationes non desiderabat. Fugit ergo sicut Loth, qui renunciat vitijs, abdicat se incolarum moribus, qui post se non respicit, qui superiorem illam ciuitatem ingreditur introitu cogitationum suarū, nec recedit ex ea donec moriatur princeps sacerdotū, q̄ tulit peccatū mūdi. Mortuus q̄dē semel est, sed moriatur vnicuiq; q̄ baptizatur i morte Christi, vt Roma. 6.
consepeliamur cū eo, & resurgamus cum eo, & in nouitate vitæ illi⁹ ambulem⁹. Bene fugis, si cor tuū nō imitetur peccatorum consilia, cogitationes eorum. Bene fugis, si ocul⁹ tuus fugiat calices & phialas, ne fiat libidinosus dum moratur in vino, si oculus tuus aliena declinet, vt lingua tua veritatem custodiat. Bene fugis, si non respondeas imprudenti ad imprudentiam illius. Bene fugis, si auferas gressum pedum tuorum ex ore insipientium. Cito enim malis ducibus erratur. Sed si vis bene fugere, lōge fac vias tuas ab eorum sermonibus. Mortuus est tibi princeps sacerdotum, tibi crucifixus est, vt clauis eius adhæreas. Te enī in illa carne & E
tua peccata susceptit, affixa sunt in patibulo tuorum delictorum chirographa, vt iam mundo nihil debeas, cui semel renunciasti. Et recte nihil debes, cui suppetit dicere. Mihi enim mundus crucifixus est, & ego mundo, vt iam mortem non timeas, si geras Christum, in quo potes dicere, Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors aculeus tuus? Etenim cum vetus homo noster affixus est cruci destructum est peccatum, obtusus aculeus, vacuata culpa, vt vlterius seruire flagitijs desinam⁹. Abijt enim vetus homo in nobis. Nunc autem iam non vet⁹ homo in nobis, sed noua est creatura, habēs i se similitudinem Christi, cuius mortis similitudini consepulti, imaginem vitę eius assumpsimus, alas gratię spiritalis accepimus. Sic igitur volate, vt dicatur de vobis: Qui sunt isti qui vt nubes volant, & sicut columbę cū pullis suis? vt nebulæ vestræ rorent iustitiam, & columbæ pariant simplicitatem. Sic nauigate quasi transfretantes mundum, non pererrantes, quasi naues Tharsis, vt ad intelligibiles portus cursum dirigatis, & conuehatis diuitias maris. Sic festinate vt dicatur de vobis: Leues facti sunt super aquilas. Ab ira enim ventura fugiendū F
videtis, quam declinare poterunt qui per pœnitentiā sibi spem locauerint euadendi, & reconciliationis futuræ fidem hauserint, per dominum nostrum, cui regnum est a seculis, & nunc, & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE BONO MORTIS.

De causa facilitatis scribēdi de bono mortis, & qua ratione mors bona vel mala videri possit, cum argumento ex descriptione vitę & mortis accepto, quo mors dicenda videatur mala. Caput 1.

De tribus mortis generibus. Et quod mors tertia quæ est animæ & corporis secessio, cū omnes absoluat, paucos delectet. Quodq; hoc nō eius sit vitium, sed

nostre infirmitatis, qui delectatione vitę istius capimur: in qua cum plus sit amaritudinis qui voluptatis, mors quæ est finis illius, bona est, nec vita ista tantopere desideranda. CAPVT II.

Quid secundum scripturam sit mors, & quid vita. Et q in hac vita sit quędā mors bona, cum scilicet quis in hac vita positus speciem mortis imitatur, & ita se agit, vt ei moriantur omnes corporis delectationes, & etiam ipse cupiditatibus omnibus mundique illecebris moriatur. Ad qui & ipse Apostolus nos hortatur, docens istam mortem in hac vita positis expetendam. Et quomodo quis sic mortem imitetur. Quibus etiam rebus delectatur & abducatur. CAPVT III.

De solutione obiectionis qua mors arguitur non esse bona, quia deus eam non fecerit, & qua ratione omnifariam mors sit bonū. Quodq; ideo frustra homines mortē timeant, præsertim cum sit finis peccati, & q ipsa mundum redemerit. CAPVT IIII.

Qua ratione cōmunis omnium mors non sit timenda. Quomodo etiā dum in corpore sumus, vsum mortis imitantes abducere nos debeamus à nexu corporis omniaq; terrena relinquere, conscēdere ad diuina, surgere de mundanis, fugere hæc mala, & exaltare animam ad imaginem & similitudinē dei, eaq; munire muris ac speculatore. Quomodo etiam ipsa debeat ingredi in hortos atq; paradisum, & ex illo abundantiā virtutum transferre, & in hortum mentis trāsplantare, in quem verbum dei inuitatum descendat, & pascatur: & cognoscere quos fructus & cibos epuletur, quibusve delectetur. CAPVT V.

Quomodo cauendi sint laquei principatum aeriorum qui nos recte gradientes & ad altiora tendentes impedire quarūt, & ad terrena reuocare. CAPVT VI.

Quomodo nostri nobis sint laquei cauendi. Et de molestiis huius vitæ, propter quas totam vitā odio habuit Ecclesiastes, & mortē laudauit. Quodq; impio amarior sit vita q̄ mors, cum grauius sit ad peccatū viuere, q̄ in peccato mori. Ex quibus concluditur mortem non esse malum. CAPVT VII.

Qua ratione non mors ipsa quæ terribili, apud viuentes æstimatur, sit terribilis, sed opinio de morte, & de confutatione duarū causarū ob quas mortē insipientes verentur. Quodq; mors generaliter non sit mala, licet specialiter pessima sit mors peccatorū. Cur præterea Græci finē appellauerint mortem. Et quātā morti sanctę Iob laudē tribuerit. CAP. VIII.

Quēadmodū ex recapitulatione de bono mortis, probetur anima non mori cum corpore, & quod in bonis demoranura sit. Quid etiā nobis cauendum sit, & quid faciendū si velimus post mortem huius corporis in istis bonis esse. CAPVT IX.

De diuino testimonio quo demonstratur quod anima nō moriatur cū corpore: Et de errore hominū qui preciosa struunt sepulchra, tanquā animæ & corporis receptacula, cum animarū superiora esse habitacula scripturę testimonijs valde ꝓbetur. CAP. X.

De iustarū animarum ingenti lętitia per septenariū ordinem digesta. Ac de admonitione vt & nos studiū adhibeamus quo anima nostra deo appropinquet, & ab eo non separemur. Quo etiam modo hoc facere debeamus. Quodq; non vereamur illum omnibus debitum finem, in quo Hesdras remunerationem suæ deuotionis inuenit. CAPVT XI.

De consolatione exhortatione vt intrepide pergamus ad redēptorē nostrū Iesum Christū, & ad patriarcharum concilium, sanctorū cœtū, iustorumque conuentū, vbi paradisus iucunditatis, paratāq; seruulis Iesu promissæ mansiones. qua ratione præterea illuc festinare debeamus. CAPVT XII.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE BONO MORTIS LIBER VNVS.

¶ De caussa facilitatis scribēdi de bono mortis, & qua ratione mors bona vel mala videri possit, cum argumento ex descriptione vitæ & mortis accepto, quo mors dicenda videatur mala. CAPVT I.

QVONIAM de anima superiore libro sermonem aliquē cōtexuimus, facilioręm viā putamus de bono mortis conficere aliquid. Quæ si animæ noceat, malum videri potest. si nihil autem officiat animę, ne malum quidem. Quod autem malum non est, id etiam bonum: quoniam quod vitiosum, id malum. quod autem vitio caret, id bonum: ideoque bona malis contraria sunt, & mala bonis. Denique innocentia est vbi nō est nocendi voluntas, & noxius dicitur qui non sit innoxius, misericors qui remittat, immisericors qui ignoscere atq; inflecti nesciat. Sed forte aliquis asserit: Quid tam contrarium q̄ vita morti? Si ergo vita bona putatur, quomodo mors non est mala? Et ideo quid sit vita, quid etiā mors, considerēmus. Vita est spirandi munere frui, mors priuari. Hoc autē spirandi munus apud plerosque in bonis ducitur. Hoc est ergo vita, frui bonis: mors cōtra, bonis exui. Et scriptura dicit: Ecce dedi ante faciem tuā vitam & mortem, bonū & malum. vitam bonum appellans, mortē malū, & illa sibi priora, & hæc sibi conferens. Denique vt lectionis diuinæ exemplo vtamur, in paradiso est positus homo, vt ederet de ligno vitæ, & cęteris paradisi lignis, de ligno autem in quo esset cognitio boni & mali, nō ederet: qua die autem ederet, morte moreretur. Non seruauit præceptū, & caruit fructu, atque eiectus de paradiso mortem gustauit. Malum igitur mors, quæ præcio damnationis infertur. L

¶ De tribus mortis generibus. Et quod mors tertia, quæ est animæ & corporis secessio, cum omnes absoluat, paucos delectet. Quodque hoc non eius sit vitium, sed nostræ infirmitatis, qui delectatione vitæ istius capimur: in qua cū plus sit amaritudinis q̄ voluptatis, mors quæ est finis illius, bona est, nec vita ista tantopere desideranda. CAPVT II. M

SED MORTIS tria sunt genera. Vna mors peccati est, de qua scriptū est: Anima quæ peccat, ipsa morietur. Alia mors mystica, quādo quis peccato moritur, & deo viuit, de qua ait idem Apostolus: Consepulti enim sumus cū illo per baptismum in mortem. Tertia mors qua cursum vitæ huius & munus explemus, id est, animæ corporisq; secessio. Aduertimus igitur quod vna mors sit mala, si propter peccatum moriamur: alia mors bona sit, qua is qui fuerit mortuus, iustificatus est à peccato. Tertia mors media sit. Nam & bona iustis videtur, & plerisque metuenda. Quæ cum absoluat omnes, paucos delectat. Sed non hoc mortis est vitium, sed nostræ infirmitatis, qui voluptate corporis & delectatione vitæ istius capimur, & cursum hunc consummare trepidamus, in quo plus amaritudinis q̄ voluptatis est. An non sancti ac sapientes viri, qui longæuitatē pere- Ezec. 18. Roma. 6.

A grinationis huius ingemiſcebant, diſsolui & cum Chriſto eſse pulchrius ęſtimantes, denique diem generationis ſuæ execrabantur, ſicut ille qui ait: Pereat dies illa in qua natus ſum? Quid enim eſt quo hæc vita delectatur, plena erumnarū & ſolicitudinum, in qua innumeræ calumniæ, & multæ moleſtię, & multæ lachrymę eorum qui afflictantur moleſtijs, & nō eſt, inquit, qui eos
Eccle. 4. conſoletur? Et ideo laudat Eccleſiaſtes defunctos magis q̄ viuentes. Et optimus, inquit, ſupra hos duos qui nondum natus eſt, qui non vidit hoc malum. Et alibi idem Eccleſiaſtes meliorē longæuo viro aſseruit, quē abortu eiecit mater ſua, quia non vidit hæc mala quæ fiunt in hoc mundo, nec in has venit tenebras, nec in vanitate ambulauit ſeculi, & ideo requiē hic magis habebit qui in hanc vitā non venit, q̄ ille qui venit. Quid enim boni eſt homini in hac vita, qui in vmbra viuit, nec expleri poteſt cupiditatibus ſuis? Et ſi repleatur diuitijs, fructum quietis amittit, quia cogitur cuſtodire quod miſera auiditate quæſierit, vt miſerius eas poſsideat cui prodeſse non poterunt. Quid enim miſerius q̄ vt cuſtodia torqueat, quarum abundantia nihil profit? Itaque ſi plena oneris vita, vtique finis eius alleuamentū eſt. Alleuamentū autem bonū mors, mors autē finis. Mors igitur bonū eſt. Neque enim aliter gauiſus
Luc. 2. eſt & Symeon, qui reſponſum acceperat non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtū domini: & cum eum parentes in templum ducerent, ſuſcepit manibus ſuis, & dixit: Nunc dimittis domine ſeruū tuum in pace. quaſi neceſsitate quadam teneretur in hac vita, non voluntate. Ita dimitti petit quaſi à vinculis quibuſdam ad libertatē feſtinaret. Sunt enim velut vincula quædā corporis huius, & quod eſt grauius, vincula tentatio-
B num, quæ nos alligāt, & ad iniuriā captiuitatis adſtringunt quadā lege peccati. Denique in exitu ipſo videmus quēadmodum anima decedentis paulatim ſoluat ſe vinculis carnis, & ore emiſsa euolet tanquam carcere o corporis huius exuta gurguſtio. Denique feſtinabat etiam ſanctus Dauid de hoc loco peregrinationis
Pſal. 38. exire, dicens: Aduena ego ſum apud te in terra & peregrinus, ſicut omnes patres mei. Et ideo tanquā peregrinus ad illam ſanctorū cōmunem omniū patriā feſtinabat, petens pro huius cōmorationis inquinamento remitti ſibi peccata priuſquam diſcederet de vita. Qui enim hic non acceperit remiſsionē peccatorum, illic non erit. Non erit autē, quia ad vitā æternam non potuerit peruenire, quia vita æterna remiſsio peccato
Ibidem. rū eſt. Ideoque dicit: Remitte mihi vt refrigerer priuſquam eā, & amplius non ero. Quid igitur tantopere vi
C tam iſtā deſideramus, in qua quanto diutius quis fuerit, tanto maiore oneratur ſarcina peccatorū: Ipſe dominus ait: Sufficit diei malitia ſua. Et Iacob dixit? Dies
Matt. 6. Gene. 47 annorū vitæ meæ quos habeo, centū triginta, minimi & mali. non quia dies mali, ſed quia nobis acceſsu dierū malitiæ incrementa cumulantur. Nullus enim dies ſine noſtro peccato præterit. Vnde egregie Apoſtolus
Phil. 1. ait: Mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrū. aliud ad neceſsitatē vitæ referens, aliud ad mortis vtilitatē. Chriſtus enim nobis viuere, cui ſeruimus, cui oportet vt à ſanctis ſuis in euangelij prædicatione deferatur obſequiū. Denique & Symeon qui ait: Nunc dimittis ſeruū tuū, propter Chriſtum expectabat. Chriſtus enim rex noſter eſt, & ideo quod rex iubet, deſerere non poſsumus & contēnere. Quantos imperator terræ huius in peregrinis locis aut honoris ſpecie, aut muneris alicuius cauſſa iubet degere? Nūquid hinc conſulto imperatore diſcedunt? Et quanto amplius eſt diuinis parere q̄ humanis? Viuere ergo ſancto Chriſtus eſt, & mori lucrū. Quaſi ſeruus enim non refugit vitæ obſequium, & quaſi ſapiens lucrū mortis amplectitur. Lucrū eſt euaſiſse incrementa peccati, lucrū fugiſse deteriora, & ad meliora tranſiſse. Et addidit: Diſsolui, & cum Chriſto D eſse multo enim melius: permanere autē in carne, magis neceſsariū propter vos. Aliud melius, aliud neceſsarium. Neceſsariū propter fructum operis, melius propter gratiam & copulam Chriſti.

¶ Quid ſecundū ſcripturam ſit mors, & quid vita. Et quod in hac vita ſit quædā mors bona, cum ſcilicet quis in hac vita poſitus ſpeciē mortis imitatur, & ita ſe agit vt ei moriātur omnes corporis delectationes, & etiā ipſe cupiditatibus omnibus mundique illecebris moriatur: ad quā & ipſe Apoſtolus nos hortatur, docens iſtā mortē in hac vita poſitis expetendā. Et quomodo quis ſic mortē imitetur. Quibus etiā rebus deflectatur & abducatur. CAPVT III.

EGO quoniā docuit apoſtolus eū qui euaſerit ex hoc corpore, ſi meruerit tamen, cū Chriſto futurū: quid ſit mors, quid etiā vita, conſideremus. Itaque ſcriptura docente cognouimus quia mors abſolutio eſt animæ & corporis, & quædam hominis ſeparatio. Soluimur enim hoc nexu animæ & corporis cū recedimus. Vnde & Dauid ait: Dirupiſti vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiā laudis. Vincu Pſal. 115.
la autē vitæ huius, id eſt, coniunctionis noſtræ quæ ex anima cōſtat & corpore, ſignificari docet ſuperior verſiculus pſalmi huiꝰ: Precioſa in cōſpectu domini mors ſanctorū eius. Et ideo quaſi propheta præuidens ſe cū ſanctis, & qui pro deuotione animas ſuas in Chriſto de
poſuerunt, futurū, lætatur, quia & ipſe obtulit ſe fideli E
ter pro dei populo aduerſus Goliā ſingulari certamine dimicare, vt ſolus cōmune periculū & crimē refelleret, vel cū ſe morti pro domini placanda offenſione prōptus obijceret, vel cum ſe pro ſalute populi laborātis diuinæ vltioni paratus offerret. Sciebat enim glorioſius eſse pro Chriſto mori, q̄ regnare in hoc ſeculo. Quid enim præſtantius q̄ fieri Chriſti hoſtiā? Itaq; cū frequenter ab eo legamus domino oblata eſse ſacrificia, hoc tamen loco addidit: Tibi ſacrificabo hoſtiā laudis. Non ſacrifico, inquit, ſed ſacrificabo, ſignificās illud perfectū eſse ſacrificiū, quando vnuſquiſque domino corporis huius vinculis abſolutus aſsiſteret, & offerret ſe hoſtiā laudis, quia ante mortē nulla eſt perfecta laudatio. Neque quiſquā in hac vita poteſt definito præconio prędicari, cū poſteriora eius incerta ſint. Mors igitur abſolutio eſt animæ & corporis. Denique & in apoſtolo docuimus lectū, Diſsolui & cum Chriſto eſse, multo melius. Solutio autem iſta quid aliud
agit, niſi vt corpus reſoluatur & quieſcat, anima autem P
conuertatur in requiē ſuam, & ſit libera, quæ ſi pia eſt, cū Chriſto futura ſit? Quid igitur in hac vita aliud iuſti agunt, niſi vt exuant ſe huius corporis cogitationibus *, quæ velut vincula nos ligant, & ſe ab his moleſtijs ſeparare contendant, renūcient voluptatibus ſuis atque luxuriæ, fugiant flammas libidinū? Nonne igitur vnuſquiſque in hac vita poſitus ſpeciem mortis imitatur, qui poteſt ita ſe agere vt ei moriantur omnes corporis delectationes, & cupiditatibus omnibus mundique illecebris etiam ipſe moriatur, ſicut mortuus erat Paulus dicens: Mihi enim mūdus crucifixus eſt, & ego Gala. 6.
mundo? Denique vt ſciamus quia eſt mors in hac vita, & bona mors, hortatur nos vt mortem Ieſu in corpore noſtro circūferamus. Qui enim habuerit in ſe mortem Ieſu, is & vitam domini Ieſu in corpore ſuo habebit. Operetur igitur mors in nobis, vt operetur & vita. Bona vita poſt mortem, hoc eſt, bona vita poſt victoriam, bona vita abſoluto certamine, vt iam lex carnis legi mentis repugnare non nouerit, vt iam nobis nulla ſit cum corpore mortis contentio: ſed ſit in corpore mortis victoria. Atque haud ſcio ipſe an maioris vir-

* Cōtagionibus.

tutis mors ista q̄ vita sit. Certe apostoli mouear autori
tate dicentis: Ergo mors in nobis operatur, vita autem
in vobis. Vnius mors quantorū populorum vitam ædi
ficabat. Itaque docet & istam mortē in hac vita positis
expetendam, vt mors Christi in corpore nostro elu-
ceat, & illam beatā qua corrumpitur exterior, vt reno
uetur interior homo noster, & terrestris dom⁹ nostra
dissoluatur, vt habitaculum nobis cæleste referetur.
Imitatur igitur mortem qui se a cōmunione carnis hu
Esa.58. ius abducit, atque illis vinculis soluit, de quibus tibi di
cit dominus per Esaiam: Solue omnem colligationem
iniustitie, dissolue obligationes violentarū commuta-
tionum, dimitte confractos in remissionem, & omnem
circūscriptionē iniquā dirumpe. Imitatur & ille mor
tem qui se voluptatibus exuit, & a terrenis cogitationi
bus attollit atque ableuat, & in illo cælesti habitaculo
locat, in quo Paulus cum adhuc viueret cōuersabatur.
Aliter enim non diceret: Nostra autē conuersatio in
cælis est. quod pariter ad præsumptionē meriti potest
meditationemq; conferri. Illic enim erat eius medita-
tio, illic animæ eius conuersatio, illic eius prudentia,
quæ vtique intra angustias carnis huius hęrere non so-
lebat. Sapiēs enim cum illud diuinū requirit, absoluit
animam suā corpore, & eius abnegat contuberniū, cū
H illam veri tractat scientiam, quam velut nudam sibi &
apertā desiderat demonstrari, & ideo retibus quibus-
dam & nebulis huius corporis se quęrit exuere. Neque
enim manibus istis aut oculis atque auribus cōprehen
2.Cor.4. dere illam supernā possumus veritatē: quoniā quæ vi-
dentur, temporalia sunt: quæ autē non videntur, æter-
na. Deniq; sæpe fallimur visu, & aliter pleraque q̄ sunt
videmus. Fallimur etiam auditu: & ideo non contēple
mur illa quæ videntur, sed quæ non videntur, si nolu-
mus falli. Quādo igitur anima nostra non fallitur, quā
do solium veritatis attingit, nisi quādo se ab isto secer-
nit corpore, neque ab ipso decipitur & illuditur? Illu-
ditur enim visu oculorū, illuditur auditu auriū, & ideo
Col.2. relinquat illud & deserat. Vnde Apostolus clamat: Ne
tetigeritis, ne attaminaueritis, ne gustaueritis omnia
quæ sunt ad corruptelam. In corruptelam enim sunt,
quæ sunt in corporis indulgentia. Et ideo ostēdens nō
per corporis diligentiā, sed per animę eleuationem, &
cordis humilitatem inuenisse quod verū est, addidit:
Nostra autē conuersatio in cælis est. Ibi igitur quærat
quod verū est, quod est & manet, seq; in sese colligat,
& congreget omnē aciem virtutis suæ, neq; alijs cōmit
tat & credat, sed seipsum cognoscat & intelligat, &
quod sibi videtur verū esse, hoc sequendum nouerit.
I quod delectatione carnali eligendū æstimauerit, hoc
sciat falsum, ab eo fugiat & recedat, quia fraudis est
plenum. Merito ergo depreciauit & dehonestauit hoc
corpus, corpus mortis appellans. Quis enim oculis po
tuit videre virtutū splendorē? quis iustitiā manibus cō
prehendere? quis sapientiā oculorum obtutibus intue
ri? Denique quando aliquid cogitamus, neminem no-
bis occurrere, neminem volumus obstrepere auribus
nostris, atque ita intendimus animo, vt plerūque non
videamus præsentia. Quinetiam in noctibus syncerius
cogitamus, & tunc melius quæ mouent, corde medita-
Psal.4. mur. Vnde & propheta ait: Quæ dicitis in cordibus ve
stris, in cubilibus vestris cōpungimini. Sępe etiam ali-
qui claudunt oculos siquid profundæ volunt nisu cogi
tationis eruere, oculorū impedimenta vitantes. Sæpe
etiā solitudines captamus, ne cuius sermo nostris auri
bus insusurret, & quasi semita quædam inhærentē cogi
tationi animā abducat à vero, atque ab intentione de-
flectat. Multas igitur occupationes nobis corporis hu-
ius necessitas gignit, atq; vsus inuehit, quibus impedi-
Iob.10. tur animæ vigor, ac reuocatur intētio. Vnde de se pul-
chre dicit sanctus Iob: Memento quia lutum me finxi-
sti. Si ergo lutū est corpus, oblinit nos vtiq;, nō diluit, K
& coinquinat animā inquinamento imtēperantiæ. Co
rium & carnē me, inquit, induisti, ossibus & neruis in-
texuisti. Ligatur itaq; & distēditur anima nostra istius
corporis neruis, & ideo interdum rigescit, sæpe curua
tur. Et addidit: Ab iniquitate innocentem me non fe-
cisti. Si enim impi⁹ fuero, væ mihi. si autem sim iustus,
nō potuero me reclinare. Plenus enim cōfusionis sum,
Induxisti super me tentationes. Quid enim est aliud
hæc vita, nisi plena laqueorum? Inter laqueos ambula-
mus, inter plurimas versamur tentationes. Deniq; idē Iob.7.
supra ait: Nunquid nō tentatio est vita hominis in ter
ra? Bene addidit in terra, quia est vita hominis & in cæ
lo. Sicut mercenarij, inquit, merces vita eius, in labore
scilicet & tepore, leuior fabulis, & fluitās & natans ver
bis: cuius habitatio in luteis domibus, & ipsa vita in lu
to, nulla firmitudo sententię, nulla constantia. In die
nox desideratur, in nocte dies quæritur, ante escam ge
mitus, inter cibos fletus, lachrymæ, dolores, timores,
solicitudines, nulla requies a perturbationibus, nulla a
laboribus reclinatio, iræ, & indignationis motus hor-
ridior. Pleriq; cupiūt mortē, & nō impetrāt. si autē im
petrauerit, gratulātur, quia sola est mors requies viro.

¶ De solutione obiectionis qua mors arguitur nō esse
bona, quia deus eam non fecerit, & qua ratione om-
nifariā mors sit bonū. Quodque ideo frustra homi- L
nes mortem timeant, præsertim cum sit finis pecca-
ti, & quod ipsa mundum redemerit. CAPVT IIII.

SED dicet aliquis scriptū esse quia de⁹ mor Sapien.1.
tem non fecit. Vita erat in paradiso, vbi li
gnū vitæ, & vita erat lux hominum. Mors
igitur mala, quæ accessit & subitrauit. Sed
quomodo mors mala, si aut secundū gentiles sensu ca-
ret, aut secundū Apostolum lucrum Christus est, cum Phil.1.
quo esse multo melius? Quomodo igitur mors nobis
malum, si nullus post mortem sensus est? Vbi enim nul
lus sensus, nullus vtiq; iniuriæ dolor, quia dolor sensus
est. Aut quia est post mortem sensus, est vtiq; vita post
mortē, & superstes mortis est anima, quæ sensu vtitur,
& vita fungitur. Cum autē manet post mortē vita atq;
anima, manet bonū, nec morte amittitur, sed augetur,
nec vllo impedimēto mortis retardatur anima, sed o-
peratur magis, quia operatur quæ sua sunt, sine vlla so
cietate corporis, quod animæ maiori oneri q̄ vsui est.
Quid igitur mali est animæ, quę puritatē suā custodie
rit, & virtutū disciplinā seruauerit? Aut si non seruaue
rit, non mors malū, sed vita, quia vita nō fuit. Quæ est M
enim vita vitijs peccatisq; obsita? Quid igitur accusa-
mus mortē, quæ aut vitæ preciū luit, aut abolet eius do
lorē atque cruciatū? Itaque mors aut suæ quietis bono
vtitur, aut malo alieno laborat. Nūc illud specta: Si vi-
ta oneri, mors absolutioni. si vita supplicio, mors re-
medio. aut si iudiciū post mortem, etiā vita post mor-
tem. Mors igitur ea non est bona? Aut si hic vita bona,
quomodo mors illic nō est bona, cū ibi nullus sit terri
bilis iudicij metus? Sed ipsa hæc vita bona si est, quib⁹
rebus bona est? Virtute vtiq;, & bonis moribus. Nō er-
go secundū animæ & corporis copulam bona est, sed
quia per virtutē quod malum est suum repellit. Quod
autē bonum est mortis adipiscitur, vt quod animæ est,
magis q̄ id quod cōtubernij & coniūctionis operetur.
Quod si vita bona quę animę se à corpore separātis est
speculū, & si anima bona quæ se eleuat atq; abducit â
corporis contubernio: & mors vtiq; est bonū, quæ ani
mā à societate carnis huius absoluit & liberat. Omnifa
riā igitur mors est bonū, & quia cōpugnantia diuidit,
ne se inuicē impugnēt, & quia portus quidā est eorū q
magno vitę ist⁹ iactati salo, fidę quietis stationē requi

A runt. Et quia deteriorē ſtatum nō efficit, ſed qualē in ſingulis inuenerit, talē iudicio futuro reſeruat, & quiete ipſa fouet, & præſentiū inuidiæ ſubducit, & futurorū expectatione cōponit. Accedit eo, qđ fruſtra hoies mortē timēt, quaſi finē naturæ. Nā ſi recolamus quod deus mortē nō fecerit, ſed poſtquā hō lapſus in flagitiū eſt, præuaricatiōis & fraudis ſentētia cōprehenderit vt in terrā ſuā terra remearet, inueniemus mortē finē eſſe peccati, ne quo eſset vita diuturnior, eo fieret culpa numeroſior. Paſsus eſt igitur dominus ſubintrare mortē, vt culpa ceſsaret. Sed ne iterum naturę finis eſset in morte, data eſt reſurrectio mortuorū, vt p̄ mortē culpa deficeret, per reſurrectionē autē perpetuaretur natura. Itaque mors hæc tranſitus vniuerſorum eſt. Opus eſt vt conſtanter tranſeas. Tranſitur autē à corruptione ad incorruptionem, à mortalitate ad immortalitatem, à perturbatione ad tranquillitatem. Nō igitur nomen te mortis offendat. ſed boni trāſit⁹ beneficia de-
Num. 23. lectent. Quid eſt enim mors niſi ſepultura vitiorum, virtutum ſuſcitatio? Vnde & ille ait: Moriatur anima mea in animis iuſtorum, id eſt, conſepeliatur, vt ſua vitia deponat, iuſtorum aſsumat gratiam, qui mortificaB tionem Chriſti in corpore ſuo atq; anima circūferūt. Mortificatio autē Chriſti, remiſsio peccatorum, abolitio criminum, erroris obliuio, aſsumptio gratiarū eſt. Quid autem de bono mortis plenius poſsumus dicere, q̄ quod mors eſt quæ mundum redemit?

¶ Qua ratiōe communis omnium mors nō ſit timēda. Quomō etiā dū in corpore ſumus vſū mortis imitātes, abducere nos debeam⁹ à nexu corporis, omniaq; terrena relinquere, cōſcendere ad diuina, ſurgere de mūdanis, fugere hæc mala, & exaltare animā ad imaginē & ſimilitudinē dei, eāq; munire muris ac ſpeculatore. Quomō etiā ipſa debeat ingredi in hortos atq; paradiſū, & ex illo abūdātiā virtutū tranſferre, & in hortū mentis tranſplantare, in quē verbū dei inuitatum deſcendat & paſcatur, & cognoſcere quos fructus & cibos epuletur, quibusve delectetur.

CAPVT V.

Mat. 10. SED de cōmuni omniū morte dicamus. Quid eā timeam⁹, quę animæ nocere nō ſoleat? Scriptū eſt enim, Nolite timere eos qui occidunt
C corpus, animā autē nō poſsunt occidere. Per mortē autē iſtā aia liberatur, dū à corporis cōtubernio ſecernitur, & inuolucris perturbationis exuitur. Vnde & nos dū in corpore ſumus vſum mortis imitantes, ableuemus animā noſtrā ex iſti⁹ carnis cubili, & tā quā de iſto exurgam⁹ ſepulchro. Abducam⁹ nos à corporis nexu, relinquamus omnia quæcūq; terrena ſunt, vt cum venerit aduerſari⁹, nihil in nobis inueniat ſuū. Cōtēdamus ad illud æternū, ad illud diuiuū euolemus
Ioan. 14. pēnis dilectiōis, & remigio charitatis. Surgamus hinc, hoc eſt, de ſecularibus atq; mūdanis. Dixit enim dominus: Surgite eamus hinc, prēcipiēs vt vnuſquiſq; ſur-
Pſal. 102. gat de terrenis, erigat animā humi iacētem, ad ſuperna attollat, excitet aquilā ſuam, & illā aquilā ad quam dictum eſt: Renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua. Ad animā hoc dictum eſt. Anima ergo noſtra ſicut aquila alta petat, ſupra nubes uolet, renouatis ſplēdeſcat exuuijs, cælo volatus ſuos inferat, vbi laqueos incidere nō poſsit. Auis enim quæ deſcēdit ex alto, vel quæ in altū ſe extollere non poteſt, frequēter aut laqueis capitur, aut viſco fallitur, aut quibuſcunq; irretitur inſidijs. Sic quoq; & anima noſtra caueat ad hæc mundana deſcendere. Laqueus in auro, viſcum eſt in argento, nexus in prædio, clauus in amore. Dum aurum petimus, ſtrangulamur, dum argentum quærimus, in viſco eius hæremus. dum prædium inuadimus, alligamur. Quid in vanum quærimus lucrum, præcioſæ animæ detrimen- D
tum? Exiguus tibi eſt totus mundus pro vnius animæ diſpendio. Quid enim prodeſt homini ſi hunc mūdū Lucæ. 9.
lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur? Aut quam commutationem dabis pro anima tua? Non auro redimitur, non argēto, immo auro amittitur. Quin etiam mulieris decus dum tētat, adſtringit. Clauus eſt libido, clauus triſtitia, clauus iracundia, claui ſunt oēs paſsiones quæ velut veru quodam animam noſtrā penetrāt, & infigunt corpori, viſceribuſq; eius annectūt. Fugiamus ergo hæc mala, & exaltemus animam noſtrā ad illam imaginem dei & ſimilitudinē. Fuga malorum ſimilitudo dei eſt, & virtutibus imago dei acquiritur. Ideo qui nos pinxit quaſi autor, pinxit virtutū coloribus. Ecce ego, īquit ad Hieruſalem, pinxi muros tuos. Nō detergam⁹ penicillo negligētiæ depicta animæ noſtræ firmamēta muralia. Ideo dixit: Muros pinxi, quibus hoſtē poſsim⁹ auertere. Habet aia muros ſuos, de quib⁹ eminet, & de quib⁹ ait: Ego ciuitas munita, ego ciuitas obſeſsa. His munitur muris, his obſeſsa defendi tur. Et vere mur⁹ aia, quæ prætēditur in caſtris. Vnde & ipſa ait in cāticis: Ego murus, & vbera mea vt turres, Canti. 8.
Bon⁹ mur⁹ quē pinxit domin⁹, ſicut ipſe ait: In manibus meis pinxi muros tuos, & ī cōſpectu meo es ſemp. Bona anima quæ habet ſpeculatorē deū, & in manibus eius eſt, ſicut anima prophetica, quæ in manus domini commendatur vt ſpiritus, & quæ in conſpectu dei eſt. Oculi enim domini ſuper iuſtos, ſicut & ipſe ait: Ego Pſal. 33.
eram in oculis eius tanquam inueniēs pacē. Bonas tur- E
res habet, quæ habet & de intelligibilibus verbū, & de moralibus diſciplinam. Ideoq; hęc anima habens gratiam ſuorum vberū ingreditur in hortos, & inueniens illic ſponſum ſedentem & diſputantem cū amicis, ait: Qui ſedes in hortis, vocem tuam inſinua mihi. Mihi, inquit, non amicis. Fuge frater meus. Hortatur vt fugiat ſponſus, quia iam ſequi poteſt etiam ipſa terrena fugientem. Dicit vt ſimilis ſit damulæ, quæ euadit de retibus. Vult enim & ipſa fugere & euolare ſupra mū dum. Hinc hortum illum ſibi Plato compoſuit, quem Iouis hortum alibi, alibi hortum mentis appellauit. Iouem enim & deum & mentem totius mundi dixit: In hunc introiſse animam, quam venerem nuncupat, vt ſe abundantia & diuitijs horti repleret, in quo repletus potu iaceret, purū qui nectar effunderet. Hoc igitur ex libro Canticorum cōpoſuit, eo quod anima deo adhærens in hortum mentis ingreſsa ſit, in quo eſſet abūdantia diuerſarūm virtutum, floreſq; ſermonū. Quis autem ignorat quod ex paradiſo illo quem legimus in Geneſi habentem lignum vitæ, & lignum ſcientiæ boni & mali, & ligna cætera, abundantiam virtutum putauerit tranſferendam, & in hortum mentis eſ- F
ſe plantandam? Quem in canticis Canticorum Salomon hortum animæ ſignificauit, vel ipſam animam. Sic enim ſcriptum eſt: Hortus clauſus ſoror mea ſponſa, hortus clauſus, fons ſignatus, tranſmiſsiones tuæ paradiſus. Et infra ait anima: Exurge aquilo, & veni auſter, perfla hortum meum, & defluant vnguenta mea. Deſcendat frater meus in hortum ſuum. Quanto hoc pulchrius quod anima ornata virtutum floribus hortus ſit, vel in ſe paradiſum habeat germinantē. In quē hortum inuitat verbum dei deſcendere: vt anima illa verbi imbre cæleſtis, & eius copijs irrigata fructificet, Verbum autem dei paſcitur animæ virtutibus, quoties obediētem ſibi & opimam inuenerit, & carpit fructus eius, atquæ his delectatur. Cum autem deſcēderit in eam dei verbum, defluunt ex ea ſalubrium vnguēta verborū, & diuerſarū fragrāt lōge lateq; redolētia gratiarum ſpiramina. Vnde ait ſpōſus (Spōſus autē animæ deus verbum eſt, cui anima legitimo quodam cōnubij fœdere copulatur) Ingreſsus ſum ī hortum meū Cant. 5.

G soror mea sponsa,vindemiaui myrrham meam cũ vnguentis meis , manducaui panem meum cum melle meo,bibi vinum meum cum lacte meo . Edite proximi mei & bibite,& inebriamini fratres mei. Ego dormio,& cor meum vigilat . Cognoscamus quos fructus & cibos epuletur de⁹,quibusve delectetur. Delectatur eo si quis mortificet peccatum suum,obliteret culpam suam,sepeliat atq; abolefaciat iniquitates suas . Myrrha enim est sepultura mortuorum. Mortua autẽ peccata sunt , quæ vitæ suauitatem habere non possunt. Perfunduntur autẽ diuini sermonis vnguẽtis , & fortiore cibo verbi velut pane, & suauiore sermone velut melle curãtur quædã vulnera delictorũ. Sermones autem cibos esse docet & alibi Salomon, dicens : Faui Prou. 16. mellis,sermones boni . In illo ergo horto sermones boni sunt,alius qui culpam coherceat, alius qui iniquitatẽ corripiat,alius qui mori faciat insolentiam,& velut sepeliat eam,quãdo correptus aliquis errorib⁹ suis renunciat. Est etiã sermo fortior qui cõfirmat cor hominis validioribus scripturæ cælestis alimentis . Est etiam sermo suauior dulcis vt mel , & tamẽ peccatoris cor scientiam in ipsa suauitate compungẽs. Est etiã feruentioris spirit⁹ sermo,qui inebriat sicut vinum, & cor hominis lætificat. Est etiam lacteus sermo , purus & candidus.Hos cibos dulcium vtilium q; sermonum epulãdos,sponsus proximis suis dicit. Proximi autem sunt qui eum sequuntur,& nuptijs eius interfunt.Quo
H cibo & potu repleta anima(bibit enim vnusquisque aquam de suis vasis , & de puteorum suorum fontibus) atq; iebriata,seculo dormiebat,vigilabat deo. Et ideo sicut posteriora docent,aperiri sibi deus verbum eius ianuam postulabat,vt eam suo repleret ingressu. Hinc ergo epulatores illi Platonici,hinc nectar illud ex vino & melle prophetico,hinc sonus ille translatus est, hinc vita illa perpetua,quam deus dixit suos epulari, quia Christus vita est Ideoq; talium sermonum seminibus animæ eius repletus est venter, atque ipsa exiuit in verbo.Quæ autem exit anima à seruitio isto,& eluat se à corpore,verbum sequitur.

¶ Quomõ cauẽdi sint laquei principatuũ aeriorũ qui nos recte gradiẽtes & ad altiora tendẽtes impedire quærũt,& ad terrena reuocare. CAPVT VI.

I Sed sunt principatus aerij,& potestates mũdi,qui nos velut de muro deijcere animæ, vel impedire recte gradientes,vel ad altiora tendentes quærunt deponere,& ad terrena reuocare.Sed nos multo magis ad sublimia mẽtẽ erigamus,verbum sequentes dei . Illi principatus offerunt secularia,quibus tuam mentẽ incuruent. Tu magis ad Christum anima dirige gressus tuos . Inijciunt cupiditatem auri,argenti,vicinæ possessionis, vt acquirendæ eius gratia excuses à cœna illius qui ad nuptias verbi te inuitauit. Tu caue ne excuses , sed vestẽ te indue nuptialem, & vtere conuiuio diuitis , ne dues qui te inuitauerat,cum excusaueris tu, dum es secularibus occupatus,alios inuitet,& tu excludaris. Inijciunt etiã honoris appetentiam potestates mundi , vt te extollas sicut Adã,& dum vis adæquari deo similitudine potestatis , diuina præcepta despicias , & quæ habebas in-
Matt.13. cipias amittere.Qui enim nõ habet,& quod habet auferetur ab eo.Quotiens in oratione nobis , qua maxime deo appropinquamus , offunduntur ea quæ plena sunt opprobrij alicuius aut sceleris , quo nos à studio precatiõis auertãt.Quotiens inimicus cordi nostro conatur inserere quo nos reflectat à sãctitatis ꝓposito , & pijs votis.Quotiẽs corporeos inflimat ardores. Quotiens occursare facit oculos meretricios , quibus castũ iusti tentet affectum, vt improuiso amoris spiculo feriat imparatum. Quotiens inserit animo tuo verbum iniquum,& cogitationes cordis absconditas, de quo ti K bi dicit lex:Attende tibi ne fiat verbum absconditum Deut.8. in corde tuo iniquum,& dicat tibi dominus:Quid cogitas mala in corde tuo? Neve cum abundaueris auro & argẽto,& opimis agrorum fructibus,vel honoribꝰ, dicas:Virtus mea dedit mihi hęc , & obliuiscaris dominum deum tuũ.His ergo anima quæ cupit euolare, deponitur.Sed tu obluctare quasi bonus miles Christi Iesu,& inferiora obliuiscens,terrena despiciens,ad cę lestia & æterna cõtende. Attolle animam tuam , ne eã illiciat esca laqueorum. Voluptates seculi, escæ quædã sunt,& quod peius est,escæ malorum,escę tentationũ. Dum voluptatẽ quęris,laqueos incurris. Oculus enim meretricis,laqueus amatoris est. Oculꝰ ergo meretricis est,laqueus .Laqueus est etiã sermo meretricis, qui obdulcat ad tẽpꝰ fauces tuas,& postea exasperat eas amaritudine cõscientiæ peccatricis . Laqueꝰ est aliena possessio plena amœnitatis.Omne iter istiꝰ vitę,plenũ laqueorũ est. Vnde iustus dicit:In via hac qua ambulabã,absconderũt laqueos mihi.In via,inquit,hac absconderũt.Ideo tu illã viã ambula quæ dicit : Ego sum via, veritas, & vita,vt dicas:Animã meã cõuertit , deduxit Ioan. 14. me super semitas iustitiæ propter nomẽ suũ.Moriatur Psal.22. igitur nobis hoc seculũ,moriatur nobis carnis istiꝰ sapiẽtia,quæ inimica est deo. Subijciamus animã nostrã soli Christo,vt dicat vnusquisque: Nõne deo subiecta Psal.61. est aĩa mea?Nõ seculo subdita,nõ mũdo, inquit, subdita.Nõ potest hoc pecuniosus,non potest auarus dicere,sed dicit iustus & continẽs : Auarus autẽ dicit: Ani- Luc.12. ma,habes multa bona in annos multos posita, requiesce,manduca,bibe,epulare,quia auari aĩa subdita est luxuriæ corporali, iusti autẽ anima vtitur corpore vt instrumento aut organo , quæ velut præclara artifex quo vult obsequiũ corporis ducit, & effingit de eo spe L ciẽ quã elegerit,& eas quas voluerit facit in eo resonare virtutes,pangens nunc modulos castitatis. nunc modulos tẽperantiæ,sobrietatis carmen , integritatis dulcedinem,virginitatis suauitatem, grauitatem viduitatis. Interdum tamen modulator cõpatitur organo suo. Et ideo honesta modulare, vt sit honesta compassio. Nam & ille qui videt,vidẽdo plerunq; , & audiens audiendo afficitur. Et ideo dicit scriptura:Oculi tui recta Prou.4. videant. Et infra:Ne multꝰ fueris ad alienam.Noli intẽdere i oculos inuẽculæ . Noli intẽdere in verba meretricis.

¶ Quomodo nostri nobis sint laquei cauendi . Et dẽ molestijs huius vitæ, propter quas totã vitam odio habuit Ecclesiastes,& mortẽ laudauit.Quodq; im- M pio amarior sit vita q̃ mors,cũ grauiꝰ sit ad peccatũ viuere,q̃ in peccato mori. Ex quibus concluditur mortẽ non esse malum. CAPVT VII.

QUid de extraneis laqueis loquor? Nostri nobis laquei sunt cauẽdi.In ipso hoc corpore nostro laquei circũfusi nobis sũt,quos debemus vitare.Non credamus nos huic corpori,non misceamus cum eo animã nostram . Cum amica,inquit,misce animam tuam,non cum inimico. Inimicum tibi est corpus tuum,quod repugnat mẽti tuæ, cuius opera inimicitiæ,dissensiones,lites , perturbationesq; sunt.Noli cum eo miscere animã tuam,ne vtrũq; cõfundas.Nã si miscetur,ergo melior fit caro,quæ inferior est,q̃ anima quæ superior,quia anima vitam corpori tradit,caro autem mortem animæ trãsfundit. Cõfunditur ergo vtriusq; operatio,cõfunditur prope ipsa vtriusq; substantia.Igitur suscipit in se anima insensibilitatem defuncti corporis,& corpus omnibus animę virtutibꝰ fungitur.Ac ne forte quia infunditur anima corpori,etiam confundi putetur, exemplum nobis sit

huius luminis gratia. Siquidem & lumen terreno loco infunditur, nec tamen confunditur. Nō sit ergo cō fusa operatio quorū dispar substātia est, sed sit anima in corpore vt viuificet corpus, hoc gubernet, hæc illuminet. Negare tamē non possumus quod cōpatiatur corpori suo, nam & cōtristatur. Si quidem Iesus ait: Tristis est anima mea vsq; ad mortē, affectum hominis in se exprimens. Et alibi: Anima mea turbata est. Siquidē & modulator modulis suis, aut tibiæ, aut citharæ, aut organi, voce, gestu, affectuq; compatitur, in tristibus sonis tristior, in lætis lætior, in acutiorib9 excitatior, ī ipsis mitiorib9 mitior atq; māsuetior, vt sonos cā tuū ipse cōmēdet & quodāmodo moduletur affectus. Aīa quoq; in hoc corpore tanquā ī fidibus musicis, quæ sobria est, cū summis, vt ita dicā, digitis velut neruorū sonos ita pulsat carnis passiōes, vt cōsonū reddat morū atq; virtutū cōsentiētēq; cōcētū, vt in omnib9 cogitationib9 suis, in oīb9 operibus id custodiat, vt omnia consilia & facta sibi concinant. Aīa est ergo quę vtitur, corp9 quod vsui est, ac per hoc aliud quod in imperio, aliud qđ ī ministerio, aliud qđ sumus, aliud quod nostrum est. Si quis animæ pulchritudinē diligit, nos diligit: si quis corporis decorem diligit, non ipsum hominem, sed carnis diligit pulchritudinem, quæ tamen cito marcescit & defluit. Vnde illi intēde, de quo dicit propheta: Qui nō accepit in vanum animam suam. In vanum accipit animam suam, vt iam de huius vitæ dicam9 molestijs, qui secularia struit, ædificat corporalia. Quotidie ad edendum & bibendum surgimus, & nullus expletur, vt non post momentum esuriat ac sitiat. Quotidie lucrum quærimus, & nullus cupiditati modus ponitur. Nō satiabitur, inquit, oculus visu, nec auris auditu. Qui diligit argētum, non satiatur argento. Nullus finis laboris, & nullus est fructus abundantiæ. Cupimus quotidie scire noua. & quid est ipsa sciētia, nisi quotidiani doloris adiectio? Omnia quæ sunt iam fuerūt, & nihil sub sole est nouum, sed omnia vanitas. Totam vitā odio habui, dixit Ecclesiastes. Qui vitam odio habuit, vtiq; mortem prædicauit. Denique mortuos laudauit magis q̄ viuentes, & illum iudicauit beatum, qui in hanc vitam non venit, nec inanem hūc susceptit laborem. Circuiuit, inquit, cor meum vt scirē impij lætitiam, & vt considerarem & quærerem sapiētiam & numerum, & vt scirem per imperium lætitiam & molestiam & iactationē, & inueni ego eam amariorem q̄ mortem: non quia amara sit mors, sed quia impio amara, & tamen amarior vita q̄ mors. Grauius est enim ad peccatum viuere, q̄ in peccato mori, quia impius q̄ diu viuit peccatū auget: si moriatur, peccare desinit. Pleriq; criminū suorum absolutione lætantur: si emēdaturi sūt, recte: si perseueraturi in eis, stulte: quia lōge illis plus damnatio profuisset, ne incrementa facerēt peccatorum, De quo sublimis est sententia apostoli dicentis quod non solum ij qui flagitiosa agunt, sed etiam qui ea approbant, digni morte sunt: sed & illos qui talia condemnant in alijs qualia ipsi agunt, inexcusabiles haberi, vt & sua damnet eos sentētia, cum enim alios condemnant, seipsos condemnant. Nec sibi eos blādiri oportere quia pœnarū ad tēpus immunes videntur, & exortes reatus, cum grauiores pœnas intra se luant, & sibi rei sint, qui alijs non videntur, atq; in se intorqueant grauiorem conscientiæ sententiam, cum de aliorum peccatis iudicāt. Sed noli, inquit, o homo diuinæ bonitatis & patientiæ thesauros contemnere. Bonitas enim dei ad pœnitentiam te prouocat, ad correctionem inuitat: duritia autem tua qua in erroris pertinacia perseueras, futuri iudicij auget seueritatē, vt dignam retributionem tuorum accipias delictorū. Non igitur mors malum. Nam neque apud viuentes mors est, neque apud defunctos. Apud alios enim non est, quia adhuc viuunt, alij trāsierunt. Itaq; neq; apud eos mala est qui eam adhuc nescIunt, hoc ipso quia ne sciunt: neque apud eos qui iam & secūum corpus nihil sentiunt, & secundum animam liberati sunt.

¶ Qua ratiōe nō mors ipsa, quæ terribilis apud viuentes æstimatur, sit terribilis, sed opinio de morte. Et de cōfutatione duarū causarū ob quas mortē insipientes verentur. Quodq; mors generaliter non sit mala, licet specialiter pessima sit mors peccatorū. Cur prēterea Grēci finē appellauerit mortē. Et quā tā morti sanctus Iob laudē tribuerit. CAP. VIII.

QVOD si terribilis apud viuentes æstimatur, nō mors ipsa terribilis est, sed opinio de morte, quā vnusquisq; pro sua interpretatur affectu, aut pro sua cōscIētia perhorrescit. Suæ igitur vnusquisq; conscIētiæ vuln9 accusat, non mortis acerbitatem. Denique iustis mors quietis est portus, nocentibus naufragium putatur. Certe ijs quibus grauis est timor mortis, non est graue mori, sed graue est viuere sub metu mortis. Non ergo mors grauis, sed metus mortis. Metus autem opinionis est, opinio vero nostræ infirmitatis, contraria veritati. Nā per veritatem virtus, per opinionem infirmitas. Opinio autem nō mortis vtiq;, sed vitæ est. Ergo illud graue vita magis inuenitur esse. Liquet igitur quia mortis metus non ad mortem referendus est, sed ad vitam. Non enim habemus quod in morte metuamus, si nihil quod timendum sit, vita nostra commisit. Etenim prudētibus delictorū supplicia terrori sunt, delicta autem non mortuorum actus sunt, sed viuentium. Vita igitur ad nos refertur, cui9 act9 in nostra potestate est, mors autem nihil ad nos. Est enim separatio animæ & corporis. Anima absoluitur, corpus resoluitur. Quæ absoluitur, gaudet: quod resoluitur in terram suam, nihil sentit. Quod nihil sentit, nihil agnoscit. Tamen si mors malum, quomodo iuuenes non timēt fieri senes, nec finitimam mortis verentur ætatem? Patientiusque deficit qui præsumpta morte deficit, q̄ qui inopinata. His quoque qui mortem malum putant, aptum respon sum arbitror, quia per vitam ad mortem est transitus, per mortem autem ad vitam reditus. Neque enim nisi qui mortui fuerint, possunt resurgere. Insipientes autem mortem quasi summum malorum reformidant, sapientes quasi requiem post labores & finem malorū expetunt. Duabus autem ex causis mortem insipientes verentur. Vna quod eam interitum appellant, interitus autem hominis esse non potest, cum anima superstes corpori sit, saluo eo quod ipsum corp9 maneat resurrectio. Altera autē causa, quod pœnas reformidēt, poetarum videlicet fabulis territi, latratus canis infernalis Cerberi, & Cocyti fluminis tristem voraginem, & nautam inferni gurgitis Charontem tristiorem, furiarum agmina, aut prērupta tartarea, in quibus Hydra sæuior sedem habeat, Tityi quoq; viscera reparandis fœcunda supplicijs, quæ vultur immanis sine vllo fine depascitur. Ixionij quoq; orbis perpetuā sub pœnę atrocitate vertiginem, & saxi desuper imminentis super capita accubantium inter epulas impendentem ruinam. Hæc plena sunt fabularum: nec tamen negauerim pœnas esse post mortem. Sed quid ad mortem id quod post mortem est? Si autem quæ post mortem sunt, referātur ad mortem: eadem etiam quæ post vitā sunt, referantur ad vitam. Nulla ergo erunt supplicia quæ referantur ad mortem. Mors enim, vt supra diximus, absolutio est & separatio animę & corporis. Non est autem mala solutio, quia dissolui & esse cum Christo multo melius. Non igitur mala mors. Deniq; mors peccatorum pessima. Nō vtiq; mors pessima generaliter, sed pessima specialiter peccatorū. Denique

Ecclē. 4. Roma. 1. Philip. 1. Psal. 33.

G prætiosa iustorũ. Vnde liquet acerbitatem non mortis esse,sed culpæ. Pulchre autẽ Græci à fine mortẽ appellauerũt. τελευτὴν ei mortẽ appellãt,eo qđ finis istius vitæ sit. Sed etiã somnũ scriptura nũcupat mortem,sicut est illud:Lazarus amicus noster dormit, sed vadã vt suscitẽ eũ. Sõnus autẽ bonus, quoniã quies est, sicut scriptũ est: Ego dormiui,& requieui, & surrexi,quoniã dominus suscepit me. Dulcis igitur quies mortis. Deniq; dominus suscitat quiescẽtes,quia dominus est resurrectio. Illud quoq; egregiũ,qđ ait scriptura: Ante mortẽ nõ laudaueris quẽquam. Vnusquisq; enĩ in nouissimis suis cognoscitur,& in filijs suis æstimatur,si bene filios suos instituit,& disciplinis competentibus erudiuit. Si quidẽ ad negligẽtiã patris refertur dissolutio filiorũ. Dũ enĩ vnusquisq; quandiu viuit, obnoxius est lapsui, nec senectus immunis à crimine:ideo legis quia Abrahã mortuus est in senectute bona, eo quod in bonitate ꝓpositi sui permánsit. Mors igitur vitæ est testimoniũ. Nam si laudari ante gubernator nõ potest, q̃ in portũ nauem deduxerit:quomodo laudabis hominem prius quam in stationẽ mortis successerit? Et ipse sui est gubernator,& ipse vitæ huius iactatur profundo. Quandiu in salo isto,tãdiu inter naufragia. Dux ipse nisi cõfecto prælio nõ sumit lauream,nec miles arma deponit,nec stipendij mercedem adipiscitur: nisi hoste superato. Mors igitur stipẽdiorũ plenitudo, sũma mercedis,gratia missionis est. Quantum autem morti dedit sanctus Iob,qui dixit: Benedictio morituri ĩ me veniat. Nam etsi Isaac benedixerat filios suos moriens, & Iacob benedixerat patriarchas, tamen benedictiõis H illius gratia poterat solis benedicentium meritis deputati,vel pietati paternæ. Hic vero nulla prærogatiua meritorum est,nulla pietatis,sed solius mortis priuilegium,cum benedictio cuiusque morituri tãtum virtutis habeat,vt eam sibi sanctus propheta optauerit. Ac per hoc cogitemus semper hunc versiculum, & corde teneamus. Si quem viderimus pauperem moriturum, sumptu inuenemus,dicat vnusquisque nostrum: Benedictio morituri in me veniat. Si quem viderimus debilẽ, non deseramus,si quem in extremis positum,nõ relinquamus,occurrat & nobis dicere: Benedictio morituri in me veniat. Laudet & te vnusquisque moriturus, vnusquisq; depositus ævo,vnusquisq; confectus vulnere graui,vnusquisque morbo absumptus, etiam morti proximus. Hic versiculus quantos benedici fecit,quotiens mihi pudorem incussit si moriturum præterij, si non visitaui grauiter ægrum, si fastidiui inopem, si captiuum non redemi: si senem spreui. Sit ergo in corde semper,vt stimulet duriores, vt admoneat prõptiores. Resonẽt te postrema verba morituri, & benedictionem tui egrediens corpore anima secũ vehat. Eripe etiam eum qui ad mortẽ ducitur, qui periturus erat nisi tu subuenisses, vt dicas: Benedictio morituri veniat in me. I

Ioan. 11. Pſal. 3. Eccle. 11. Gene. 25. Iob. 29. Prou. 24. Iob. 29.

¶ Quẽadmodum ex recapitulatione de bono mortis, ꝓbetur anima nõ mori cum corpore, & quomodo in bonis demoratura sit. Quid etiam nobis cauendũ sit,& quid faciendum si velimus post mortẽ huius corporis in bonis esse. CAPVT IX.

QVIS igitur dubitet de bono mortis, cũ id quod inquietum,id quod erubescendũ, id quod inimicũ nobis est,id quod violentũ, id quod procellosum,& ad omnia vitia illecebrosum est,conquiescat & iaceat, & quasi feruida cauea claudatur sepulchri,relinquatur rabies eius exanimis,& emortua compago viscerum in terram resoluatur:id autem quod familiare virtutibus,amicũ disciplinis,studiosum gloriæ,sequax boni,deo subditũ est, ad illud sublime euolet,& cũ illo puro & perpetuo bono atq; immortali maneat,ipsi adhæreat, & cũ ipso sit K de quo cognationẽ ducit,vt quidã ait: Cuius & genus sumus? Non enim mori animam cum corpore manifestum est,quia non est de corpore. Nõ esse autem eã de corpore scriptura multis modis edocet. Nã & Adã à domino deo nostro accepit spiritum vitæ,& factꝰ est homo in animam viuentem. Et Dauid ait: Conuertere anima mea in requiem tuam,quia dominus benefecit mihi. Et ĩ quo benefecerit,audi. Quia liberauit,inquit,pedes meos à lapsu. Vides gratulari eũ mortis huius remedio, quia finis factus est erroris,quia culpa nõ natura defecit. Denique quasi exutus & liber, dicit: Placebo domino in regione viuorum. Illa est enim viuorum regio. Deniq; illam animarum requiem dicit, terrã esse dicit viuentium, quo peccata non penetrãt, vbi virtutũ viuit gloria. Ista autẽ regio plena est mortuorum,quia plena delictorum:meritoque dictum est: Relique mortuos sepelire mortuos suos. Sed & supra similiter ait: Anima eius in bonis demorabitur, & semen eius hæreditabit terram, hoc est: Anima timentis deum habitabit in bonis,vt semper in eis sit, & secundum ea. Quod potest etiam de eo accipi qui sit in corpore,& vt ipse si timeat deũ in bonis habitet, & in cælestibus sit,& possideat corpus suum, & dominetur ei quasi in seruitutem redacto, & possideat hęreditatẽ gloriæ & cælestium promissorum. Vnde & nos si volumus post mortẽ corporis huius in bonis esse, caueamus ne agglutinetur anima nostra huic corpori,ne cõmisceatur,ne inhæreat,ne trahatur à corpore, & tanquam ebria perturbationibꝰ eiꝰ vacillet & fluitet, nec se ei credat atq; eius delectationibꝰ, vt cõmittat se eius L sensibus. Nam & oculus eius error & fraus est quia fallitur visus:& auris eius deceptio est, quia & auditus illuditur:& sapor eius deceptio est. Denique nõ ociose dictum est:Oculi tui recta videant, & lingua tua nõ loquatur peruersa. Quod nõ esset dictum, nisi frequẽter errrarẽt: Vidisti meretricẽ,captus es vultu eius, & forma decoram putasti:errauerunt oculi tui,peruersa viderunt,alia nunciauerũt. Nam si vera vidissent, vidissent deformem meretricis affectum,inhęrentem procaciam indecentem impudicitiam, marcentes libidines, tetram colluuionem,animæ vulnera, conscientiæ cicatrices. Qui viderit,inquit,mulierem ad cõcupiscẽdum eam. Vides quod iste falsum quæsiuit, qui nõ veritatem sed adulterium requisiuit. Videre enim quæsiuit vt concupiscceret,non vt verum cognosceret. Errat igitur oculus vbi errat affectus. Affectus ergo deceptio est,deceptio visus. Et ideo tibi dicitur: Neque capiaris oculis,id est,nõ capiatur anima tua. Mulier enĩ virorũ precios as animas capit. Deceptio auditus: Denique blandimento multo sermonis mulier fornicaria M sæpe iuuenis cor seduxit,decepit,illusit. Ergo non laqueis nos credamus & retibus ijs quæ decipiunt & illudunt,quia corda tentantur,impediuntur cogitationes,quæ impediuntur visu, impediuntur auditu, odore, tactu, sapore. Non sequamur illecebrosa & seductoria. sed sequamur illud quod bonũ est, illi adhæreamus,illud imitemur,illiꝰ præsentia,illius cõmunicatio nos meliores faciat,mores nostros coloret,illius quędam nos societas informet. Qui enim bono adhæret, assumit inde quod bonum est,quia scriptum est: Cum sancto sanctus eris,& cũ peruerso peruersus eris, & cũ innocente innocens eris. Assiduitate enim atq; imitatione quædam similitudinis imago formatur. Ideoque addidit: Quoniam tu illuminas lucernam meam domine. Etenim qui appropinquat lumini, citius illuminatur, & plus in eo splendor æterni luminis refulgere proximo. Ergo anima quæ illi adhæret inuisibili bono deo atq; immortali,& ipsa corporea hæc fugit, & terrena & mortalia derelinquit,fitq; illius similis quod desi

Actu. 17. Gene. 2. Pſal. 114. Mat. 8. Pſal. 24. Prou. 4. Mat. 5. Prou. 6. Pſal. 17.

derat,& in quo viuit & pascitur:& quia immortali intendit,non est ipsa mortalis. Quæ enim peccat moritur,non vtique aliqua sui dissolutione, sed merito moritur deo,quia viuit peccato. Ergo quæ non peccat, nō moritur,quia manet in substantia sui, manet in virtute & gloria. Nam quomodo substātia eius interire potest,cum vtiq; anima sit quæ vitam infundit? Et cui anima infunditur,vita infūditur: à quo anima discedit, vita discedit. Anima ergo vita est. Quomodo potest mortem recipere,cū sit contraria? Sicut enim nix calorem non recipit,nam statim soluitur, & lux nō recipit tenebras,nam statim discutit, infuso enim lumine tenebrarum horror aufertur,sicut admoto igne niuium rigor desinit:ita & anima quæ vitam creat, mortē non recipit,non moritur.

¶De diuino testimonio,quo demonstratur quod anima nō moriatur cū corpore. Et de errore hominum qui precioſa struūt sepulchra tāq; animæ & corporis receptacula,cū animarum superiora esse habitacula scripturæ testimonijs valde probetur. CAPVT X.

HABEMVS ergo rationē, sed hæc humana, illud diuinum,quod ait dominus: Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterū sumendi eam. Vides igitur quia non moritur cum corpore, quæ & ponitur & resumitur,& in manus dei patris cōmendatur? Sed ne forte dicas speciale esse qđ Christi est, & q̄uis illę sunt hominis susceperit,tamē quia alterius est causa & istud astruere,ne tempus crastinetur, audi dicentem: Quid scis an nocte hac à te tua anima reposcatur? Nunquid dixit,moriatur in te anima tua? Sed reposcatur à te. Quæ data est,reposcitur,vel repetunt à te. Repetitur enim anima,nō interimitur. Quod repetitur, manet:quod interimitur, nō manet. Quomodo enim interimitur,de qua dixit sapientia dei,non timendum quenquam qui potest corpus occidere,animam autem nō potest? De qua dicit Propheta: Anima mea in manibus tuis semper. Semper,inquit,non in tempore. Et tu commenda animam tuam in manus domini. Nō solum cum recedit è corpore,sed etiam cū est in corpore,est in manibus domini,quia nō vides eam vnde veniat,aut quo vadat. Est & in te,& est cum deo. Deniq; cor regis ī manu domini,ab eo regitur & gubernatur. Cor repletur mente,& mens animę principale est, & virtus animæ est. Non eam virtutē dico quæ in lacertis,sed quæ in cōsilijs,temperantia,pietate,atq; iustitia est. Si cor hominis in manu domini, multo magis anima. Si anima in manu dei est, non vtiq; anima nostra sepulchro simul cū corpore includitur: nec busto tenetur,sed quiete pia fungitur. Et ideo homines frustra precioſa struūt sepulchra,quasi ea animæ & nō sui corporis receptacula sint. Animarū autē superiora esse habitacula,scripturę testimonijs valde ꝓbatur. Si quidē & in Esdræ libris legimus: Quia cū venerit iudicij dies,reddet terra defunctorū corpora, & puluis reddet eas quę ī tumulis requiescūt reliquias mortuorū. Et habitacula,inquit, reddēt animas quæ his cōmēdatæ sunt,& reuelabitur altissimus super sedē iudicij. Hæ sunt habitationes de quibus dicit dominus multas mansiones esse apud patrē suum, quas suis pergens ad patrem discipulis præpararet. Sed Esdræ vsus sum scriptis,vt cognoscant gentiles ea quæ in Philosophiæ libris mirantur,translata de nostris. Atq; vtinam non superflua his & inutilia miscuissent, vt dicerēt animas hominum pariter ac bestiarum esse cōmunes, earūq; summum præmium,si magnorum philosophorū animæ in apes aut lusinias demigrarent, vt qui ante hominū genus sermone pauissent,postea mellis dulcedine,aut cantus suauitate mulcerent. Satis fuerat dixisse illis quod liberatæ animę de corporibus ad quę petērēt, id est locum qui nō videtur. Quem locum latine infernum dicimus. Deniq; & scriptura habitacula illa animarum promptuaria nuncupauit:quæ occurrens quęrelæ humanæ,eo quod iusti qui præcesserūt videantur vsq; ad iudicij diē,per plurimū scilicet temporis debita sibi remuneratione fraudari,mirabiliter ait coronæ esse similem iudicij diem,in quo sicut nouissimorū tarditas,sic nō priorum velocitas. Coronæ enim dies expectatur ab oībus, vt intra eum diem & victi erubescant,& victores palmam adipiscantur victoriæ. Illud quoq; nō reliquit occultum,eo quod superiores videātur qui ante generati sunt,infirmiores qui postea. Cōparauit eni vtero mulieris partus huius seculi, quoniā fortiores sunt qui in virtute iuuentutis nati sunt, infirmiores qui tempore senectutis. Defecit enim multitudine generationis hoc seculū tanq̄ vulua generantis,& tanq̄ seneſcēs creatura robur iuuētutis suæ, velut marcenti iam virium suarū vigore deponit. Ergo dum expectatur plenitudo tēporis,expectant animæ remunerationem debitam: Alias manet pœna, alias gloria: & tamen nec illæ interim sine iniuria, nec istę sine fructu sunt. Nam & illę videntes seruantibus legem dei repositam esse mercedem gloriæ cōseruari earum ab angelis habitacula,sibi autem dissimulationis & contumaciæ supplicia futura,& pudorem& cōfusionem, vt intuentes gloriam altissimi, erubescant in eius conspectum venire, cuius mandatum temerauerunt. Sicut enim prævaricatio Adæ,ita & confusio: quoniam sicut ille per incuriam mandatorum cælestium lapsus est,& pudore se prolapsionis abscondit, fulgorem diuinæ præsentiæ verecūdia peccatricis cōscientiæ subire nō ausus: ita & animę peccatorum vibrantis luminis eius splendorem non sustinebunt, quo teste se reminiscentur errasse.

¶De iustarum animarum ingēti lætitia per septenariū ordinē digesta. Ac de admonitiōe vt & nos studiū adhibeamus quo anima nostra deo appropinquet,& ab eo nō separemur. Quo etiā modo hoc facere debeam9. Quodq; nō vereamur illū omnibus debitū finem in quo Esdras remunerationē suæ deuotionis inuenit. CAPVT XI.

IVSTARVM autem animarum per ordines quosdam digesta lætitia. Primū quod vicerint carnem,nec illecebris eius inflexę sint. Deīde quod precio sedulitatis, & innocētiæ suæ securitate potiātur, nec quibusdā sicut impiorum animæ erroribus & perturbationibus implicē tur,atq; vitiorum suorū memoria torqueantur, & exagitētur quibusdam curarum æstibus. Tertio quod seruatę à se legis diuino testimonio fulciantur, vt factorum suorum incertum supremo iudicio non vereātur euentum. Quarto quia incipiunt intelligere requiem suam,& futuram sui gloriam præuidere, eaq; se consolatione mulcentes in habitaculis suis,cum magna tranquilitate requiescēt,stipatę præsidijs angelorū. Quintus autem ordo exultationis vberrimæ habet suauitatem,quod ex hoc corruptibilis corporis carcere in lucē libertatēq; peruenerit, & repromissā sibi possideāt hęreditatem. Est enim ordo quietis, quia est & resurrectionis. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo,inquit,omnes viuificabūtur. Vnusquisq; autē in ordine suo,primitiæ Christus, deinde qui sunt Christi,qui in aduentu eius crediderunt, deinde finis. Erit igitur ordo diuersus claritatis & gloriæ, sicut erit ordo meritorum. Processus quoq; ordinum, processū exprimit claritatis. Deniq; sexto ordine demonstrabitur ijs quod vult9 earum sicut sol incipiat refulgere, & stellarum luminibus comparari:qui tamen fulgor ex-

Ioan. 10.

Luc. 12.

Psal. 118.

Prou. 21.

4. Esdrę. 7.

1. Cor. 15.

G rum corruptelam iam ſentire nō poſsit. Septimus vero ordo is erit, vt exultent cum fiducia, & ſine vlla cunctatiōe cōfidāt, & ſine trepidatione lætentur, feſtinantes vultū ei⁹ videre, cui ſedulæ ſeruitutis obſequia detulerūt: de quo innoxiæ conſcientiæ recordatiōe preſumāt glorioſam mercedē laboris exigui, quā incipiētes recipere, cognouerint indignas eſse huius tēporis paſsiōes, quibus remuneratiōis æternæ gloria tanta refertur. Hic ordo, inquit, animarū quę ſūt iuſtorū quos etiā immortales nō dubitauit dicere in quinto ordine, eo quod ſpatiū, inquit, incipiūt recipere fruētes & immortales. Hæc eſt, inquit, requies earū per ſeptē ordines, & futuræ gloriæ prima perfunctio priuſquā in ſuis habitatiōnib⁹ quietę cōgregatiōis munere perfruantur. Vnde ait ꝓpheta ad angelū: Ergo dabitur tempus animab⁹ poſtquā ſeparatæ fuerint de corpore, vt videāt de quo modo dixiſti? Et dixit angelus: Septē dies erit libertas earū vt videāt in ſeptē dieb⁹ qui prædicti ſunt ſermones. & poſtea cōgregabūtur in habitaculis ſuis. Hæc ideo plenius de iuſtorū ordine expreſsa ſūt, q̄ de paſsionibus impiorū, quia melius eſt cognoſcere quomō innocētes ſaluētur, q̄ quomō crucientur flagitioſi. Ergo quia iuſti hāc remunerationem habēt, vt videant faciem dei, & lumen illud quod illuminat omnem hominem, abhinc induamus huiuſmodi ſtudiū, vt appropinquet anima noſtra deo, appropinquet ora

H tio, adhæreat illi noſtrum deſiderium, non ſeparemur ab eo. Et hic quidem poſiti, meditando, legendo, quærendo copulemur deo, cognoſcamus eum vt poſ

1.Co.13. ſumus. Ex parte enim hic cognoſcimus, quia hic imperfecta, illic perfecta omnia: hic paruuli, illic robuſti. Videm⁹, inquit, nūc per ſpeculū in ænigmate, tūc autē facie ad faciem. Tunc reuelata facie gloriam dei ſpeculari licebit, quā nūc animæ corporis huius cōcretis viſceribus inuolutæ, ex quibuſdā carnis hui⁹ ma

Exod. 33. culis & colluuionib⁹ obūbratæ ſyncere videre nō poſſunt. Quis enim, inquit, videbit vultum meū & viuet? Et rectē. Nā ſi ſolis radios oculi noſtri ferre non poſſunt, & ſi quis diuti⁹ e regiōe i ſolē intēderit, cæcari ſolere perhibetur, ſi creatura creaturā ſine fraude atque offenſiōe ſui non poteſt intueri: quomodo poteſt ſine periculo ſui vibrantē cernere vultū creatoris æterni, corporis huius opert⁹ exuuijs? Quis enim iuſtificatur in cōſpectu dei, cū vnius quoq; diei infans mundus à

I peccato eſse nō poſsit, & nemo poſsit de ſui cordis integritate & caſtimonia gloriari? Non timeamus igitur recipi ab hominibus, nō vereamur illū debitum omnibus finem, in quo Eſdras remunerationem ſuæ deuotionis inuenit, dicente ei domino: Tu enim recipieris ab hominibus, & conuerſaberis reſiduum cum filio meo, & cū ſimilibus tuis. Quod ſi illi glorioſum & iucundum erat cū ſimilibus conuerſari, quāto nobis glorioſius erit & iucundius ad meliores pergere, & conuerſari cum ijs quorum facta miramur? Quis vtique prior, Eſdras, an Plato? Nam Paulus Eſdræ, nō Platonis ſecutus eſt dicta. Eſdras reuelauit ſecundum collatam in ſe reuelationem, iuſtos cum Chriſto futuros, futuros & cum ſanctis. Hinc & Socrates ille feſtinare ſe dicit ad illos ſuos deos, ad illos optimos viros. Noſtra ſunt vtiq; quæ in philoſophorum literis præſtant, & ille poſuit ea quorum propriū teſtimonium nō habebat: nos diuini præcepti habemus autoritatē. Moyſes & Helias cū Chriſto apparuerūt, Abrahā duos alios cū deo ſuſcepit hoſpitio, Iacob dei caſtra cōſpexit. Daniel iuſtos ſicut ſolem & ſtellas fulgere in cælo, reuelante ſibi ſpiritu ſancto, declarauit.

¶ De cōſolatiua exhortatiōe vt ītrepide pgam⁹ ad redēptorē noſtrū Ieſū Chriſtū, & ad patriarcharū cōciliū, ſāctorū cœtū, iuſtorūq; cōuentū, vbi paradiſus iucūditatis, paratæq; ſeruulis Ieſu ꝓmiſsæ mānſiones. Qua ratiōe pręterea illuc feſtinare debeam⁹. CA. XII

X

Hīs igitur freti intrepide pergamus ad redē ptorē noſtrū Ieſum, intrepide ad patriarcharū cōciliū, intrepide ad Abrahā patrē noſtrū cū dies aduenerit ꝓficiſcamur, intrepide pergam⁹ ad illū ſanctorū cœtū, iuſtorūq; conuētū. Ibimus enī ad patres noſtros, ibim⁹ ad illos noſtræ fidei præceptores, vt etiā ſi opera deſint, fides opituletur, defendatur hæreditas. Ibimus & vbi ſinū ſuū Abrahā ſanct⁹ expādit, vt ſuſcipiat pauperes, ſicut ſuſcepit & Lazarū: in quo ſinu requieſcūt, qui in hoc ſeculo grauia atq; aſpera pertulerunt. Sed nūc pater etiā atq; etiā extēde ad ſuſcipiendū hinc pauperem manus tuas, aperi gremiū tuū, expāde ſinus tuos vt plures ſuſcipias, quia plurimi in deū crediderūt. Sed tamē quāuis fides creuerit: abūdat iniquitas, refrigeſcit charitas. Ibim⁹ ad eos qui recumbūt in regno dei cū Abraham, Iſaac & Iacob, quoniā rogati ad cœnā nō excuſauerunt. Ibimus eo vbi paradiſus eſt iucunditatis, vbi Adā qui incidit in latrones, neſcit iā vulnera ſua flere, vbi & latro ipſe regni cæleſtis cōſortio gratulatur, vbi

L nullæ nubes, nulla tonitrua, nullæ coruſcationes nulla ventorū ꝓcella, neq; tenebrę, neq; veſper, neq; ęſtas, neq; hyems vices variabūt tēporum. Nō frigus, nō grādo, non pluuiæ, non ſolis iſtius erit vſus, aut lunæ, neq; ſtellarū globi, ſed ſola dei fulgebit claritas. Dominus enim erit lux omnium, & illud lumē verum quod illuminat omnem hominem, fulgebit omnib⁹. Ibimus eo vbi ſeruulis ſuis dominus Ieſus manſiones parauit, vt vbi ille eſt, & nos ſimus. Sic enim voluit. Quæ ſint illæ manſiones, audi dicentem: In dom⁹ patris mei manſiones multæ ſunt. Quæ ſit voluntas, iterum inquit: Venio Ioan. 14. & accerſo vos ad meipſum, vt vbi ego ſum & vos ſitis. Sed dices quia ſolis diſcipulis loquebatur, quod ipſis ſolis ſpoponderit, multas manſiones igitur vndecim tantum diſcipulis præparabat? Et vbi eſt illud quod ex omnibus mundi partibus venient & recūbent in dei regno? Vnde voluntatis diuinæ dubitamus effectus? Sed Chriſti velle, feciſse, eſt. Deniq; demōſtrauit & viam. demonſtrauit & locū, dicēs. Et quo vado, vos ſcitis, & viam ſcitis. Locus apud patrem eſt, via Chriſtus, eſt, ſicut ipſe ait, Ego ſum via, & veritas, & vita. Nemo venit ad patrem niſi per me. Ingrediamur hāc viam, teneamus veritatem, vitam ſequamur. Via eſt quæ perducit, veritas eſt quæ confirmat, vita quæ per ſe redditur. Et vt ſciamus veram volūtatē, addidit in poſterio

M ribus Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ego ſum, & Ioan. 17. illi ſint mecum, vt videant claritatem meam. Repetitio iſta confirmatio eſt, ſicut illud: Abraham, Abraham. Et alibi: Ego ſum, ego ſum qui deleo iniquitates Eſaiæ. 43. tuas. Pulchre autē quod ſupra promiſit, hic popoſcit. Et quia ante promiſit, & ſic popoſcit, nō ante popoſcit & ſic promiſit: promiſit quaſi arbiter muneris, cōſcius poteſtatis, popoſcit è patre quaſi pietatis interpres. Et ante ꝓmiſit, vt poteſtatē cognoſcas: popoſcit poſtea, pietatem intelligas. Nō popoſcit ante & ſic promiſit, ne videretur promiſiſſe poti⁹ qđ impetrauerat, q̄ qđ promiſerat præſtitiſſe. Nec ſuperfluum putes qđ popoſcit, cum tibi exprimat paternæ voluntatis cōſortium, in quo vnitatis indicium, non incrementum eſt poteſtatis. Sequimur te domine Ieſu, ſed vt ſequamur accerſi, quia ſine te nullus aſcendit. Tu enim via es, veritas, vita: poſsibilitas, fides, præmium. Suſcipe nos quaſi via, confirma quaſi veritas, viuifica quaſi vita. Pande illud tuum bonum, quod videre deſiderabat Dauid inhabitans in domo domini, ideoq; dicebat: Quis oſtē Pſal. 4. dit nobis bona? Et alibi: Credo videre bona domini Pſal. 26. in terra viuentium. Ibi enim ſunt bona, vbi vita per-

petua est, vita sine crimine. Alibi quoq; ait: Replebi-
Psal. 64. A mur in bonis domus tuę. Quod ideo frequentaut, vt scires hinc bonum illud philosophos trāstulisse, quod summum asserunt. Pande ergo illud vere bonū tuū il
Actu. 17. lud diuinū, in quo & viuimus, & sumus, & mouemur. Mouemur quasi in via, sumus quasi i veritate, viuimus quasi in vita æterna. Demōstra nobis illud bonū quod est simile sui, semper indissolubile atq; immutabile, in quo simus æterni in agnitione omnis boni, sicut vas e-
Ad Philemo. lectionis tuæ Paulus testificatus est dicens: Forsitan enim ideo discessit ad horam, vt ęternum illum reciperes. Aeternum ergo ministrū dei dixit, scribēs ad Philemonē, cuius fidē in agnitionem omnis boni quod in sanctis est, in Christum Iesum euidentiorem fieri postulabat. In quo bono est requies pura, lux immortalis, gratia perpetua, hæreditas animarum pia, & secura tranquilitas. non morti subiecta, sed erepta de morte, vbi nullę lachrymæ, nullus est fletus. Vnde enim illic fletus, vbi nullus est lapsus, vbi sunt sancti tui errorib9 & solicitudinibus, insipientia atq; ignorātia, timore ac metu, cupiditatibus atq; omnibus corporeis colluuionibus & passionibus absoluti, vbi regio viuētium est? Et vt assertioni huic adiūgamus autoritatē, de quo bo
Psal. 114. no propheta dicit: Cōuertere anima mea ī requiē tuā, quia dominus benefecit tibi, quoniam eripuit animam
B meā de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu. Placębo domino in regione viuorum. Placebo dixit, non placeo, hoc est, de tempore sibi blāditur futuro. Cōtraria sunt autem præsentibus futura, & tēporalib9 æterna. Et ideo qnoniā ibi viuorū regio, hic vti q; mortuorū. An nō mortuorū hæc regio, vbi vmbra mortis, vbi porta mortis, vbi corpus est mortis? Deniq; donatur Petro ne forte portæ īferi præualeāt ei. Por-
Psal. 9. tæ inferi istæ sunt terrenæ. Vnde & ille ait: Qui exaltas me de portis mortis. Sicut enī sūt portæ iustitię ī quibus sancti domino cōfitētur, ita sunt criminū portæ, in quibus impij dominum negauerunt. Audi quoniā regio ista sit mortuorū. Si quis igitur mortuū tetigerit, immundus erit. Immundus autem in cōspectu domini omnis iniquus. Si quis igitur tetigerit iniquitatem, immundus, si quis in delicijs, mortuus, quoniā quæ in delicijs est, viuēs mortua est. Et qui infideles sunt, de- 1. Tim. 5.
scendunt in infernum viuentes, etsi nobiscum vidC entur viuere, sed in inferno sunt. Si quis vsuram acceperit, rapinam facit, vita non viuit, vt habes in Ezechiel. Si quis autem iustificationes domini custodit vt faciat Ezech. 33
eas, vita, inquit, viuet, & viuet ī eis. Ipse est ergo ī regione viuorum, in illa regione vbi vita non abscondita est, sed libera: vbi nō vmbra, sed gloria. Hic enī nec ipse Paulus viuebat in gloria. Deniq; in corpore mortis ingemiscebat, Audi dicentem: Nunc enim vita nostra abscondita est cum Christo in deo: cū autē Chri- Col. 3.
stus apparuerit vita nostra, tunc & nos cum illo apparebimus in gloria. Festinemus ergo ad vitam. Si quis vitam tangit, viuet. Deniq; tetigit illa mulier quæ tetigit fimbriā eius, & à morte dimissa est, cui dicitur: Fides tua te saluam fecit, vade in pace. Si enim qui mor- Luc. 8.
tuum tangit, immundus est: sine dubio qui viuentē tāgit, saluus est. Queramus ergo viuētem. Sed iterum videamus ne eum quæramus inter mortuos, & dicatur nobis sicut & mulieribus illis: Quid quæritis viuentem cum mortuis? Nō est hic, sed surrexit. Ipse quoq; do- Luc. 24.
minus vbi se quæri vellet ostendit, dicēs: Vade ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad patrem meum, & ad Ioan. 20.
patrem vestrum, deum meum, & deum vestrum. Ibi ergo quęramus eum, vbi quæsiuit Ioannes, & inuenit. Ille eum in principio quæsiuit, & inuenit viuentem apud viuentem, filium apud patrem. Nos eum in temporum fine quæramus, & complectamur pedes eius, & adoremus eum, vt dicat & nobis: Nolite timere, id est, nolite timere à peccatis seculi, nolite timere ab iniqui
D tatibus mundi, nolite timere à fluctibus corporaliū passionum, ego sum peccatorum remissio, nolite timere à tenebris, ego sum lux, nolite timere à morte, ego sū vita. Quicunque ad me venit, mortem non videbit in æternum, quoniā ipse est plenitudo diuinitatis, & ipsi est gloria, decus, perpetuitas à seculis, & nunc & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

OPERVM AMBROSII
PRIMI TOMI
FINIS.

DIVI AMBROSII OPE-
rum tomus fecundus

pugnas continens, hoc eſt, ea quæ pertinent
ad confutationem hæretico-
rum ac Gentium.

PARISIIS.
Apud Geruaſium Cheuallonium.
1539

Erasmus Roterod.

PIO LECTORI S. D.

HIC SECVNDVS tomus,optime lector,exhibebit tibi pugnas aduersus hæreticos,quanquam ea res frequenter & in cæteris operibus incidit,præsertim in enarrationibus. In hoc ordine sunt duo libelli de vocatione omnium gẽtium,quos arbitror alterius esse.Cuius rei si nullum esset aliud argumentum, tanta tamen est totius phraseos dissimilitudo, vt primo statim gustu lector deprehendat alium loqui q̃ Ambrosium, Atque vtinam tales multos libellos Ambrosianis admiscuisset, qui hos admiscuit.Tales impostoras facile tulerimus , quæ pro auro supponant aurum.Ineptum autem sit,nec admodum refert diuinare quis fuerit,quũ ætas illa tot habuerit eruditos ac eloquentes viros. Res ipsa loquitur hominem fuisse in sacris literis diligenter exercitatum,ingenio sano & acuto.Ipsa phrasis sic Isocraticis illis schematibus modulata tinnuláque est,vt,quod est in hac affectatione difficillimum,præsertim in argumento subtili,nusquam desideres sermonis perspicuitatem,nusquam offendaris odio captatæ cõcinnitatis, nec vsquam frigeat affectatio sententiarum argutularum, sed quod puer in Rhetorum scholis didicerat,feliciter accommodat ad seriam scripturarum tractationem. Nec deest orationis copia,idque citra tædij sensum.Pelagianorum meminit cap.vij.quos haud scio an nouerit Ambrosius . Siquidem Pelagius sub extremam Hieronymi ætatem cœpit apud Italos impietate celebris esse.Nec Hieronymus in catalogo meminit librorum quos scripsit aduersus Pelagiũ. Contexuit autem catalogum viuo etiámnum Ambrosio.Rursus lib.ij.cap.viij.refert hęc verba ex libro cuiusdam Pelagiani,Habet gratia quod adoptet,non habet vnda quod diluat.Capite decimo,hoc est vltimo,subindicat se fuisse Romanum,aut certe Italum,hunc in modum loquens:At alij Barbari dum Romanis auxiliantur,quod in suis nosse non poterãt, in nostris didicere regionibus,& ad suas sedes cum Christianæ religionis institutione remearunt. Quãquam fateor hoc argumentum esse dilutius , eo quod id temporis pleræque mundi regiones parebant imperio Romano.Stylus non prorsus abhorret a phrasi Eucharij Lugdunensis episcopi.In veteris testamenti citatione nusquam vtitur nostra translatione, ne in nouo quidem per omnia conuenit cum hac nostra:quod sane vetustatis est indicium.

CATALOGVS.

De vocatione Gentium. II
De fide ad Gratianum. V
De spiritu sancto ad eundem. III
De fide contra Arianos. I
De incarnatione dominicę sacramẽto. I
De mysterio Paschæ. I

Diui Ambrosij

EPISCOPI MEDIOLANEN.

DE VOCATIONE OMNIVM GENTIVM LIBER I.

¶De propositione quæstionum quæ inter defensores liberi arbitrij,& prædicatores gratię dei vertuntur, intentione quoque autoris, ac tractandorum ordine,iuxta quem primitus de voluntatis humanæ motibus & gradibus disputandum est. De redargutione præterea quorundam non sane inter voluntatem & gratiam dei discernentium. CAPVT I.

A

NTER DEFENsores liberi arbitrij,& prædicatores gratię dei,magna & difficilis dudum vertitur quæstio. Quæritur enī vtrū velit de⁹ omnes hoīnes saluos fieri. Et quia negari hoc non potest: cur volūtas omni potētis nō implea

B

tur,inquiritur. Cumq; hoc secundū volūtates hominū fieri videatur,gratia videtur excludi:quę si meritis redditur,cōstat eam non donū esse,sed debitū. Vnde iterum quæritur cur hoc donū sine quo nemo saluus est, ab eo qui omnes saluari vult, nō omnibus conferatur. Atq; ita cōtrariarū disputationū nullus terminus reperitur,dū nō discernitur quid manifestū, quid sit occultū. De hac igitur cōpugnantia opinionū, qua mensura & tēperantia sentiendū sit,quantū dominus adiuuerit, annitar inquirere, exercens atque discutiens modulū facultatis meę in ijs quæ cordi meo sobrie(quantū arbitror)inhæserunt: vt si in eas regulas processerit stylus,quæ nihil offensionis,nihil habeant prauitatis:non solum nobis, sed & alijs vtile sit ad aliquem nos limitē peruenisse,quē non debeamus excedere.Primitus itaque de voluntatis humanæ motibus & gradibus disputandum est. Inter quam & gratiam dei quorundā non sana discretio est, existimātiū quod prædicatione gratiæ liberum negetur arbitriū, nec aduertētium eadem regula sibi posse obijci quod gratiam negēt,cum eam humanæ voluntatis non ducem volunt esse,sed comitem. Si enim tollitur volūtas,vbi ipsa est verarum origo virtutum? Si tollitur gratia, vbi ipsa est bonorum caussa meritorum?

C

¶Quod omni humanæ volūtati naturaliter qualiscūq; insit volūtas. Et de distinctione voluntatis in naturalem,animalem,& spiritalem.Quod etiā diuina pronidentia quāuis electū sibi populū specialibus ad pietatem direxerit institutis, nulli tamen nationi hominū bonitatis suæ dona subtraxerit. CAPVT II.

SED IAM auxiliante Christo quod tractando concepimus,inchoemus. Omni animę humanæ, quātum intelligere atque experiri datur, naturaliter qualiscunque inest voluntas, qua aut appetitur quod placet,aut declinatur quod displicet.Huius voluntatis, quantum ad naturalem pertinet motum ex vitio primæ præuaricationis infirmū, genera sunt duo,secundum quę voluntas hominis aut sensualis,aut animalis est.Sed cū adest gratia dei, accedit ei per donū spiritus tertium genus, vt possit fieri spiritalis, & per hunc excellentiorem motū omnes affectus vndecunq; nascentes supernæ rationis lege dijudicet. Sensualis igitur volūtas,quā & carnalē possumus dicere, nō erigitur supra eum motū qui de corporis sensibus nascitur,qualis est in animis parunlorum,qui licet nullo iudicio rationis vtātur, ostendūt tamen aliquid se velle,aliquid nolle,cū vidēdo,audiendo,odorādo, gustādo,tāgendo,& ea quibus delectātur amant, & ea quibus offendūtur oderunt. Quid autē est amare, nisi velle? aut quid est odisse,nisi nolle? Habent ergo etiam ipsi voluntatem suam, quæ etsi prouidēdi & cōsulendi impos atq; ignara sit,in his tamē amat agere quę carnis sensibus blādiūtur, donec vigor rationalis ingenij per maturiora ministeria corporis excitetur, & ad famulātium sibi membrorū vsum nō alieno motu, sed sua lege moueatur. Ab hoc ergo sensuali appetitu,in quo remanent ij quos etiā in annis maioribus excordes videmus & fatuos,ad animalē surgitur volūtatē:quę priusq; spiritu dei agatur, etiā si supra sensualem motū sese attollere potest,tamē sine sui amoris participatione in terrenis occiduisq; versatur. In hac humana etiā ingenia,si corporeæ voluptati nō turpiter seruiant, & cupiditates suas iustitię atq; honestatis legibus tēperent, nihil supra mercedē gloriæ tēporalis acquirunt. Et cum præsentē vitam decēter exornent,æternæ tamē beatitudinis præmiū non habēt: quia rectas actiones & bona studia sua non ad eius laudē atq; honorē referunt,à quo acceperunt, vt in ipsa animali discretione sublimius saperēt,& excellentius cęteris enitescerēt. Cum enim quidā non solū ad instituta vtilissimarū artiū, & doctrinas liberalium disciplinarū,sed etiam ad inquisitionē summi boni aciem mentis intēderint,& inuisibilia dei,per ea quæ facta sunt,intellecta cōspexerint,nō agētes gratias tamen deo, nec confitentes illū sibi esse huius facultatis autorē,sed dicētes se esse sapiētes,hoc est nō in deo,sed in semetipsis gloriātes,quasi ad veritatis inspectionē suis studijs atq; rationib⁹ propinquasse sent,euanuerūt in cogitationibus suis. Et quod illumināte dei gratia inuenerāt,obcęcante superbia perdiderūt. relapsi à superna luce ad tenebras suas, hoc est ab incōmutabili atq; ęterno bono ad mutabilē corruptibilēq; naturā. Cum ergo tales in amorē sui recidūt,& ita sibimet placēt,vt totū quod in se laudabile iudicāt, nō ad dona dei referāt,sed sibi vēdicent,& studio propriæ volūtatis adscribant, procul ab illa spiritali exulant volūtate, & nihil in se habēt quo ad vitā prouehātur æternā,incipiētes in semetipsis etiam illa tēporalia dei dona corrūpere,& à bono eorū vsu in cōsuetudinem innumerābiliū trāsire vitiorū. Quāuis enim scriptum sit quod cū dispertiret excelsus gētes, quēadmodū dispersit filios Adam, statuit terminos gentiū secūdum numerū angelorū dei, & facta est portio domini populus eius Iacob, funiculus hæreditatis eius Israel: & scriptū sit dominū dicere ad Israel: Eritis mihi sancti,quia ego sanctus sum,dominus deus vester, qui segregaui vos ab omnibus gētibus esse mihi: Et q̄uis scriptū sit in libro Hester,dicēte Mardochæo: Gratias tibi domine, quoniā feciſti noua signa & prodigia, qualia nō sunt facta in gētibus, diuidēs omne seculū in sortes duas,elegisti vnā tibi populi tui,relinquēs aliam gentibus: Et Paulus & Barnabas dicant: Et nos mortales sumus,similes vobis homines,annūciātes vobis conuerti ad deū viuum,qui fecit cęlum & terrā,& mare,& omnia quæ in eis sunt, qui in præteritis generationibus dimisit omnes gētes ingredi vias suas: Quanuis ergo hæc & multa similia,veritatis scriptura pronūciet, secūdū ipsam tamen credimus & pijssime cōfitemur q; nūquā vniuersitati hominū diuinæ prouidētiæ cura defuerit. Quæ licet exceptū sibi populū specialibus ad pietatem direxerit institutis, nulli tamē nationi hominū bonitatis suæ dona subtraxit,vt ꝓpheticas voces & præcepta

D

E

F

Psal. 77.

Leuit. 19.

Acto. 14.

G legalia cõuincerentur in elemẽtorum obſequijs ac teſtimonijs accepiſſe. Vnde & inexcuſabiles facti ſunt, quia deos ſibi dei dona fecerunt, & quæ creata erãt ad vtendũ:venerati ſunt ad colẽdum. In quã impietatem etiã illa gens quã ſibi ab omnibus gẽtibus dominus ſegregauit,tota trãſiſſet, niſi miſericordię ſuæ propoſitũ ſuſtentãdis electorũ lapſibus prętendiſſet. Nam plenę ſunt paginæ veteris teſtamenti de Iſraeliticę defectionis relatu,vt aperte appareat diuinæ ſemper fuiſſe gratiæ quod nõ omnis ille populus diſceſſit à domino. Ita humana natura in primi hominis pręuaricatione vitiata,etiam inter beneficia, inter præcepta & auxilia dei, ſemper in deteriorẽ eſt procliuior volũtatem,cui cõmitti nõ eſt aliud q̃ dimitti. Hæc itaq; volũtas vaga,incerta,inſtabilis,imperita,infirma ad efficiẽdum,facilis ad audendũ,in cupiditatibus cęca,in honoribus tumida,curis anxia,ſuſpicionibus inquieta,glorię q̃ virtutũ audior,famæ q̃ cõſcientię diligẽtior, & per omnem ſui experiẽtiam miſerior fruendo ijs quę cõcupierit,q̃ carẽdo,nihil in ſuis habet viribus,niſi periculi facilitatẽ:quoniã voluntas mutabilis quę nõ ab incommutabili volũtate regitur, tanto citius propinquat iniquitati,quanto acrius intẽditur actioni. Quandiu ergo homini ea placẽt quæ deo diſplicent,volũtas eius animalis eſt:quia etiam ſi in bonis moribus agat,male adhuc viuit ſi nõ in dei gloriam viuit. . Hoc eſt enim propriũ & pręcipuũ piorum,vt in domino gloriẽtur, nec ſe niſi in deo diligãt. Bene enim ſe amant,qui in ſe opera dei amant. Nã & deus hoc amat in nobis,quod ipſe fecit: & hoc odit,quod ipſe non fecit. Si ergo opus dei
H amamus in nobis,bonã voluntatẽ recte amamus in nobis:quæ vtiq; ſi opus dei nõ eſset,amãda nõ eſset. Quis autẽ homo, niſi malæ volũtatis fuerit, bonam in ſe nõ amat volũtatem, quæ ſuperni agricolæ prima plãtatio
Matt.15. eſt? Dicente enim veritate: Omnis plãtatio quã nõ plãtauit pater meus cæleſtis,eradicabitur:quicquid nõ eſt eradicandũ,manifeſtum eſt à patre eſse plantatũ. Bona autem voluntas, omniũ virtutum germẽ eſt primũ, quæ innixa origini ſuę,in illa æterna & incommutabili voluntate requieſcit,vt vere ſit ſpiritalis:quoniam qui
1. Cor. 6. adhæret deo,vnus ſpiritus eſt,dum per cõmunionẽ illuminantis & illuminati, iuſtificãtis & iuſtificati, regẽtis & ſubditi, omnis actio ad vnũ refertur: & quod ad vnũ refertur,vtriuſque eſt:quia nec à deo alienari poteſt quod dedit,nec ab homine quod accepit.

¶ De pulchra ac ſubtili huius quæſtionis tractatione, vtrum cum bonæ voluntatis homo eſse incipit,eadẽ quæ in ipſo erat, corrigatur volũtas: an alia ei quam nõ habebat,& quę priori repugnet,detur. Quemad-
I modum etiã cum in diuinis ſcripturis ſalus generaliter omnibus hominibus ꝓmittitur,pro parte hominum omnes homines nominentur. CAPVT III.

Hic tractandũ videtur vtrũ cũ bonæ volũtatis eſse homo incipit, eadem quæ in ipſo erat,corrigatur volũtas:an alia ei quã non habebat, & quæ priori repugnet, detur. Quod vt euidẽtius appareat, altius id nõ pigeat inquirere. Omnes homines in primo homine ſine vitio conditi ſumus, & omnes naturę noſtræ incolumitatẽ eiuſdem hominis prævaricatione perdidimus. Inde tracta mortalitas,inde multiplex corporis animique corruptio,inde ignorãtia & difficultas,curæ inutiles,illicitæ cupiditates, ſacrilegi errores, timor vanus, amor noxius,inuſta gaudia,pœnitẽda cõſilia,& nõ minor miſeriarũ multitudo q̃ criminũ. His ergo atq; alijs malis in naturã humanã irruẽtibus, fide perdita, ſpe relicta, intelligẽtia obcæcata, volũtate captiua, nemo in ſe vnde repararetur inuenit: quia etſi fuit qui naturali intellectu conatus ſit vitijs reluctari, huius tantũ tẽporis vitam ſteriliter ornauit, ad veras autẽ virtutes æternãq; beatitudinẽ nõ profecit. Sine cultu enim veri dei, etiã K
quod virtus videtur eſse, peccatũ eſt, nec placere vllus deo ſine deo poteſt. Qui vero deo nõ placet, cui niſi ſibi & diabolo placet? A quo cũ homo ſpoliaretur: non volũtate, ſed voluntatis ſanitate priuatus eſt: quia nec detrudi ab innocẽtię ſtatu poſset, niſi volũtate peccaret. Quę ergo natura erat bona, qualitate facta eſt mala. Et ille animi motus qui nunq̃ poteſt ſine aliquo eſse amore, hoc eſt ſine aliqua volũtate, nõ perdidit appetitũ, ſed mutauit affectum, id recipiẽs deſiderio, quod debuit refutare iudicio. Cũ igitur homo ad pietatẽ redit, (de quo ideo dictũ eſt: Spiritus vadẽs, & nõ rediẽs: quia niſi illũ deus cõuerteret, nõ rediret) nõ fit nouum figmentũ, nouaq; creatura, nõ alia in eo creatur ſubſtãtia, ſed eadẽ quæ fuerat labefactata, reparatur. Nec aliud ab eo aufertur niſi vitiũ, quod natura nõ habuit. Fuit enim in Adã natura ſine vitio, qui per volũtatis in obediẽtiam mala multa cõtraxit, & in poſteros magis magisq; multiplicãda transfudit. Quæ vt vincãtur, atq; in nihilum deducãtur, nõ efficit niſi gratia Saluatoris, qui opus ſuũ opere ſuo reparat. Sicut enim dicit Ioan 1. Ioan. 3.
nes Apoſtolus: In hoc apparuit filius dei, vt ſoluat opera diaboli. Et ſicut rũpit vincula captiui, ſic veſtit nuditatẽ ſpoliati, ſic ſanat vulnera ſauciati, vt quod i ipſo agit, etiã per ipſum geratur. Cui vtiq; contra hoſtẽ ſuũ nõ expedit ſine protectore cõfligere. Cũ illo enim habet certamen, à quo aliquãdo ſuperatus eſt. Non ergo fidat de viribus ſuis, quę etiã cum eſsent integrę, nõ ſteL
terunt: ſed per illũ quærat victoriã, qui ſolus nõ eſt victus, & omnibus vicit. Et ſi quærit, nõ dubitet quærẽdi affectũ ab illo ſe accepiſse quẽ quęrit. Nec quia ſpiritu dei agitur, ideo ſe putet liberum arbitrium nõ habere, quod ne tũc quidẽ perdidit quãdo diabolo voluntate ſe dedit, à quo iudiciũ volũtatis deprauatũ eſt, nõ ablatum. Quod ergo nõ interfectũ eſt per vulnerantẽ, non tollitur per medentẽ. Vulnus ſanatur, nõ natura remouetur. Sed quod in natura perijt, nõ reſtituitur niſi ab autore naturę. Dicit dominus: Et diſponam domui Iſ- Hiere. 31.
rael, & domui Iudæ teſtamẽtum nouũ, nõ ſecũdum teſtamentũ quod diſpoſui patribus eorum in die qua aprehẽdi manũ eorũ vt educerẽ illos de terra Egypti, quia ipſi nõ perſeuerauerũt in teſtamento meo, & ego eos neglexi, dicit dominus: Quia hoc eſt teſtamentum quod diſpoſui domui Iſrael poſt dies illos, dicit dominus: Dabo leges meas in ſenſu ipſorũ, & in corde ipſorum ſcribã eas, & ero illis in deũ, & ipſi erunt mihi in populũ. Et nõ docebit vnuſquiſq; ꝓximũ ſuũ, & vnuſquiſq; fratrẽ ſuum, dicẽs, Cognoſce dominũ: quia omnes cognoſcent me à puſillo eorũ vſq; ad magnũ, quia propitius ero iniquitatibus eorũ, & peccatorũ eorum M
memor nõ ero. Et dabo illis viã alteram, & cor aliud, vt me timeant omnes dies in bonũ ipſis, & filijs eorum poſt eos, & cõſtituã illis teſtamẽtum æternũ quod non auertã poſt eos, & timorẽ meum dabo in cor eorũ ne diſcedãt à me, & viſitabo eos vt bonos eos faciam. Per Eſaiam quoq; de gratia ſua dominus qua ex omnibus hominibus nouã creaturã facit, eadẽ prænunciat: Ecce Eſa. 42.
faciã noua quæ nunc orientur, & cognoſcetis ea, & faciã in deſerto viam, & in ſicca terra flumina, Benedicẽt me beſtiæ agri, Sirenæ & filię Struthionũ, quod dederim in deſerto aquã, & flumina in ſicca terra ad potandum genus meũ electũ, populum meũ quem mihi acquiſiui, vt enarrẽt virtutes meas. Et iterũ: Per meipſum Eſa. 45.
iuro, niſi exibit de ore meo iuſtitia, & verba mea non auertẽtur, quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis lingua deo. Si ergo impoſsibile eſt iſta non fieri, quia nec incerta præſcientia dei eſt, nec mutabile conſiliũ, nec ineffícax volũtas, nec falſa promiſsio omnes iſti de quibus hæc prædicta ſunt, ſine cuiuſq̃ exce-

Aptione ſaluantur. Dat enim leges ſuas in ſenſum ipſorum, easq; in cordib9 eorum digito ſuo ſcribit, vt agnitionē dei non doctrinæ humanæ opere, ſed magiſterio
1.Cor.3. ſummi eruditoris accipiāt, quia neq; qui plātat, neque qui rigat, eſt aliquid, ſed qui incrementū dat deus. Omnes hi à puſillo vſq; ad magnū cognoſcunt deum, quia vt venirent ad Chriſtū, à patre audierūt atq; dixerunt. omnes educti ab errore dirigūtur in viā vitæ, omnibus corde mutato recta ſapere & recta velle donatur, omnibus timor quo in mādatis dei erudiantur, inferitur. Fit in deſerto via, & terra arida fluminib9 irrigatur, vt qui prius ad cōfitēdum deum os nō aperiebāt, & velut muta atq; irrationabilia animalia in feritatem tranſierāt beſtiarum, diuinorū eloquiorum fontibus munda ti benedicāt & laudent deum, enarrātes virtutes & mirabilia miſericordiæ eius qui elegit eos, & in filios adoptauit, ac noui teſtamēti fecit hæredes. Si autē (vt Apo
Heb.9. ſtolus loquitur) hominis cōfirmatū teſtamentū nemo ſpernit aut ſuperordinat, quomodo fieri poteſt vt ex vlla parte diuina promiſsio reſoluatur? Manet prorſus & quotidie impletur quod Abrahæ dominus ſine conditione promiſit, ſine lege donauit: quia etſi quidā quibus hæc prędicata ſunt, non crediderunt: incredulitas eorum fidem dei non euacuauit. Eſt enim deus verax,
Roma.3. omnis autē homo mendax. Et illi quidem qui audito euāgelio credere noluerūt, iuexcuſabiliores facti ſunt, q̄ ſi nullum præconium veritatis audiſsent. Sed certū
B eſt eos apud prędſcientiam dei, Abrahæ filios nō fuiſse, nec in illorum ſorte numeratos, de quibus dictum eſt:
Gene.26. Benedicentur in ſemine tuo omnes tribus terrę. Creditoros enim promiſit qui dixit: Et nō docebit vnuſquiſ
Hiere.31. q; proximū ſuum, & vnuſquiſq; fratrē ſuum, dicēs: Cognoſce dominum: quia omnes cognoſcent me à puſillo eorū vſq; ad magnum. Recōciliādos promiſit qui dixit: Propitius ero iniquitatibus eorū, & peccatorū eorum memor nō ero. Obedituros ꝓmiſit qui dixit: Dabo illis viā alteram, & cor aliud, vt timeāt me omnes dies. Perſeueraturos promiſit qui dixit: Timorē meū dabo in cor eorum, ne diſcedant à me: & viſitabo eos,
Eſa.45. vt bonos eos faciā. Poſtremo omnes ſine cuiuſq; exce
*ſibi obſe quuturos, fortaſsis. ptione * promiſit qui dixit: Per memetipſum iuro, niſi exibit de ore meo iuſtitia, & verba mea nō auertētur, quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis
vide Roman.14. lingua deo. Hic ſi dicamus non fieri quod deus iurauit eſse faciendum, falſitatem deo (quod abſit) & mendacium adſcribimus veritati. Si autē (vt pietas fidesq; per
Philip.2. ſuadent) dei verba nō excidūt, & fit omnino quod ſtatuit, quomodo nobis veracis promiſsionis firmitas apparebit, cum multa adhuc hominum milia dæmonijs ſeruiāt, & idolis genu flectāt, niſi huiuſmodi denuncia
C tiones dei ſecundum illā incōmutabilem ſcientiā editas nouerimus, in qua apud illum iā vniuerſitas humana diſcreta eſt, & ſiue de bonis ſiue de malis loquatur, ita vnius partis meminit, quaſi neminē hominum prætermittat? Nā cum dicit Apoſtolus: Vetera trāſierunt,
2. Cor.5. ecce facta ſunt omnia noua, nunquid nō omnes homines videtur dixiſse renouatos? Aut cum dicit: Quia in
Col.1. ipſo cōplacuit omnem plenitudinem habitare, & per ipſum recōciliari omnia in ipſo: nunquid nō ita loquitur quaſi neminē velit exortem huius reconciliationis
Heb.1. intelligi? Aut cū ait, Nouiſsimis iſtis diebus locutus eſt nobis in filio, quē cōſtituit hæredem vniuerſorū: nunquid aliud ſonat forma ſententię, q̄ omnes homines in Chriſti hæreditate à patre eſse trāſcriptos, ſecundum
Pſal.2. prophetiā Dauid dicētis: Poſtula à me, & dabo tibi gētes hęreditatem tuā, & poſſeſsionem tuā terminos ter-
Ioan.12. ræ? Dicēte enim domino: Si exaltatus fuero à terra, omnia trahā ad me: nōne vniuerſorum videtur promiſsa
Eſa.40. cōuerſio? Aut cū de eccleſia ꝓphetatur & dicitur: Omnis vallis replebitur, & omnis mōs & collis humiliabi
tur, & erunt praua in directa, & aſpera in vias planas, D
nunquid vllus hominū videtur omiſsus, qui nō ſignificatus ſit Chriſto eſse ſubdēdus? Quid cū dicitur: Et ve
Eſa.66. niet omnis caro in cōſpectu meo vt adorēt in Hieruſalem, dicit dominus: Aut illud: Et erit in dieb9 illis, Effundā de ſpiritu meo ſuper omnem carnē: Aut illud: Alleuat dominus omnes qui corruūt, & erigit omnes eliſos: Nunquid nō ita ꝓnunciatū eſt, quaſi ab hoc dei
Pſal.144 munere nemo diſcret9 ſit? Habet ergo populus dei plenitudinem ſuā, & quāuis magna pars hominū, ſaluātis gratiā aut repellat aut negligat, in electis tamen & prę ſcitis, atq; ab omnium generalitate diſcretis, ſpecialis quędā cenſetur vniuerſitas, vt de toto mūdo totus mūdus liberatus, & de omnibus homihibus omnes homines videantur aſsumpti: ſicut etiā cum de impijs ſermo eſt, ita locutionem ſuā diuin9 ſtylus ordinat, vt ea quæ de quadā parte dicuntur, ad omnes homines pertinere
Ioan.3. videātur: veluti eſt illud quod ait Ioānes Baptiſta: Qui de cælo venit, ſuper omnes eſt. quod vidit & audiuit,
Philip.2. teſtificatur, et teſtimoniū eius nemo accipit. Aut illud Apoſtoli: Omnes quæ ſua ſunt quęrunt, non quæ Ieſu Chriſti. Aut illud quod pſalmus Dauidicus canit: Do-
Pſal.13. minus de cælo ꝓſpexit ſuper filios hominū, vt videat ſi eſt intelligens, aut requirens deū. Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, nō eſt qui faciat bonū, nō eſt vſq; ad vnum. His igitur & alijs documētis, quæ poſſunt ab inquirentibus numeroſiora proferri, nō dubie demōſtratur interdū & pro parte terræ omnem terrā, & pro parte mundi totum mundū, & ꝓ parte hominū E
omnes homines nominari, quorū tamen diſcretionem plerunq; ſcriptura cito aperit, vt ſenſus legentis ab vniuerſitatis appellatione ad partem quę intelligenda eſt
1.Corin.1 trāsferatur: ſicut eſt illud Apoſtoli dicentis: Prædicamus Ieſum Chriſtū crucifixū, Iudæis quidē ſcādalum, gētib9 autē ſtultitiā, ipſis vero vocatis Iudæis atq; Græcis Chriſtū dei virtutē, & dei ſapientiā. Nunquid ipſis Chriſtus virtus quib9 ſcā dalum, aut ipſis ſapientia quibus ſtultitia? Sed quoniā quidā ex eiſdē iuſtificabūtur fide, quidā autē ſua impietate obdurabuntur: vnū credentiū & nō credentiū genus ſub vocatorum appellatione diſcreuit, vt quos à fide ſignificabat alienos, eos q̄uis audiſsent euāgelium, oſtēderet vocationis extraneos. Hac regula per Eſaiā ꝓmittit ſermo diuinus, di-
Eſa.42. cens: Educā cæcos in viā quā non nouerunt, & ſemitas quas neſciunt calcabūt: & faciā illis tenebras illuceſcere, & praua in directū. Hæc verba faciā, & nō derelinquā eos. Sed quod ſequitur, Ipſi autem cōuerſi ſunt retro: ad partē quādā generis ipſorū referendū eſt, nō ad
Eſa.43. eos de quib9 ait: Nō derelinquā eos. Iterū dicit dominus ad Iacob: Noli metuere, quia tecum ſum. Ab oriē te adducā ſemen tuum, & ab occaſu colligā te. Dicam F
Aquiloni, adduc: & Aphrico, noli vetare, adduc filios meos de terra longinqua, & filias meas à ſummo terrę, omnes in quib9 vocatū eſt nomen meū. In gloriā enim meā paraui illum, & finxi & feci illum. Quod autem ſequitur, Et ꝓduxi plebem cæcā, & oculi eorum ſunt cæci, & ſurdas aures habent: nō poteſt eis vlla ratione cōgruere, quos in gloriā ſuā paraſse ſe dicit. In ijs quippe omnib9 verbis quæ de vno hominum genere dicūtur, alijs perſonis priora, alijs poſteriora cōueniunt. Apud Apoſtolum quoq; quod in parte populi agitur, ſub totius populi nuncupatione narratur, & in reliquis pleni tudo cenſetur. Cum enim de Iudæorū obcęcatione diſſereret, & quoſdā ex ipſis gratia ſaluos fieri demōſtraret, Dico ergo, inquit, nunquid repulit deus populum
Roma.11. ſuū? Abſit. Nā & ego Iſraelita ſum ex ſemine Abrahā de tribu Bēiamin. nō repulit de9 plebē ſuā quā pręſciuit. Plebs ergo pręſcita, plebs nō repulſa, ij ſunt qui in Chriſto iuſtificati ſunt. Et quod de omni Iſraele dici videtur, in ijs tantum quos ſibi gratię electio reliquos

G fecit,oſtẽditur,ſicut ſequẽtia apoſtolici ſermonis enarrant. Adiungit enim & dicit: An neſcitis in Helia quid dicit ſcriptura, quemadmodũ interpellat deum aduerſus Iſrael? Domine prophetas tuos occiderunt,altaria tua ſuffoderunt,& ego relict⁹ ſum ſolus, & quęrũt animam meã. Sed quid dicit illi reſpõſum diuinũ: Reliqui mihi ſeptem milia virorum qui nõ curuauerunt genu Baal. Sic ergo,inquit,& in hoc tẽpore reliquiæ per electionem gratię ſaluæ factæ ſunt. Si autem gratia, iã nõ ex operibus,alioquin gratia iam nõ eſt gratia. Non ergo omnis Iſrael reprobatus,nec omnis electus eſt, ſed partem cæcitas voluntaria auertit, partem ſibi illuminatio gratuita reſeruauit, & tamen ita de eis ſermo habetur,vt & in ijs qui pereunt,& in ijs qui ſalui fiunt,nulla toti⁹ generis videatur facta diſcretio. Nã cum legitur: Secundũ euãgelium quidẽ inimici ꝓpter vos, ſecundũ electionem autẽ dilecti propter patres: ita locutio ſonat, tãquã eoſdem dicat dilectos, quos dixit inimicos. Sed hãc caliginẽ apoſtolus ipſe deterſit dicẽdo. Quia cæcitas ex parte in Iſrael contigit. vt vnum genus in duas ſpecies intelligeremus eſſe diuiſum,& omnẽ hominem,omnẽ plenitudinẽ,omnẽ Iſraẽlem,nõ ſemper ad vniuerſitatẽ,ſed plerũq; ad partem eſſe referẽdum.

H Inter has autẽ formulas locutionum, etiam illã in ſcripturis dictionem debemus aduertere, qua id quod ad diuerſorũ temporum homines pertinet,ita ꝓmittitur, quaſi de vna eiuſdẽ ętatis generatione dicatur,ſicut eſt quod ſanctus Petrus apoſtolus ſcribẽs ſui & futuri tem
1.Petri.2. poris gentib⁹ ait: Vos autem genus electum,regale ſacerdotium,gens ſancta, populus acquiſitionis,vt virtutes annuncietis eius qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen ſuũ, qui aliquãdo nõ populus,nunc autem populus dei, qui nõ conſecuti miſericordiã, nunc autem miſericordiã cõſecuti. Nunquid cum prædicarentur hæc,adhuc illi homines permanebãt, quos omnes deus in ptæteritis generationibus dimiſerat ingredi vias ſuas, & ijdẽ ipſi qui prius traditi fuerãt voluntatibus ſuis,nunc de tenebris in lumen admirabile vocabãtur? Nõne illi iam defecerãt, iam in hoc mundo non erãt, nec ab errore ad veritatem reditus olim mortuis ſuppetebat? Et tamen quod poſt multa ſecula gratia in poſteris impiorũ ſit, loquendi cõſuetudo perſtrinxit, vt ipſi videãtur nunc eligi, qui prius fuerant derelicti. Pertinent autẽ hæc nõ ad eoſdem homines,ſed ad eiuſdem gentis homines: & vocatio quæ illuxit ꝓpe mũdi finem,ad pręteritã non recurrit ętatem. Ita modo quodam & ipſi & nõ ipſi ſunt,de quibus & quibus iſta dicũtur, dum in aliquo ſpeciali à generalibus non diuiduntur,in aliquo vero à communibus ſeparantur.

I ¶De ſolutione calũnioſæ obiectionis qua quidam dicunt autorem per ſuperius dicta contradicere apoſtolo definienti quod deus velit omnes homines ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Et quod profunditas diuinorum myſteriorum atq; iudiciorũ à nobis non ſit perquirenda. CAPVT IIII.

1. Tim.2. SED CVM legerint hæc vel audierint qui amãt calũnioſa certamina, dicẽt nos per huiuſmodi diſputationes Apoſtolo contradicere definiẽti quod deus omnes homines velit ſaluos fieri,& in agnitionem veritatis venire. Quam particulam verborum Apoſtoli ita nos integre pleneq; ſuſcipimus, vt nihil ei de præcedentibus ſiue ſubiectis quæ ad ipſam pertinent ſubtrahamus:quoniã vt cętera diuinorum eloquiorum teſtimonia ſequeſtrem⁹, hic locus ſufficit ad euacuandum quod calumnioſe obijciunt,& ad defendendum quod impie diffitentur. Scribẽs itaq; ad Timotheum Paulus Apoſtolus ait: Obſecro igitur primo omnium,fieri obſecrationes,poſtulationes,gratiarum actiones pro omnibus hominibus,pro regibus, & omnibus qui in ſublimitate ſunt, vt quietam & tranK quillam vitã agamus in omni pietate & caſtitate. Hoc enim bonũ eſt & acceptum corã ſalutari noſtro deo, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Vnus enim deus,& vnus mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, qui dedit redẽptionem ſemetipſum pro omnibus. De hac ergo doctrinæ apoſtolicę regula qua eccleſia vniuerſalis imbuitur,ne in diuerſum intellectũ noſtro euagemur arbitrio,quid in ipſa vniuerſalis eccleſia ſentiat requiramus,quia nihil dubium eſſe poterit in præcepto, ſi obedientia concordat in ſtudio. Præcepit itaq; Apoſtolus, immo per Apoſtolum dominus qui loquebatur in Apoſtolo, fieri obſecrationes & poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus,ac pro ijs qui in ſublimitate ſunt. Quam legem ſupplicationis ita omnium ſacerdotum & omnium fidelium deuotio cõcorditer tenet, vt nulla pars mundi ſit in qua huiuſmodi orationes non celebrentur à populis Chriſtianis. Supplicat ergo vbiq; eccleſia deo non ſolum pro ſanctis & in Chriſto iam regeneratis,ſed etiam pro omnibus infidelibus & inimicis crucis Chriſti,pro omnibus idolorum cultoribus,pro omnibus qui Chriſtum in membris ipſius perſequuntur, pro iudæis quorum cæcitati lumen euangelij nõ refulget, pro hæreticis & ſchiſmaticis qui ab vnitate fidei & charitatis alieni ſunt. Quid autem pro iſtis petit,niſi vt relictis erroribus ſuis conuertantur ad deum,accipiant fidem,accipiant charitaL tem, & de ignorantiæ tenebris liberati in agnitionem veniant veritatis? Quod quia ipſi præſtare ſibi nequeũt malæ conſuetudinis pondere oppreſsi, & diaboli vinculis alligati,neq; deceptiones ſuas euincere valẽt, quibus tam pertinaciter inhæſerunt, vt quantum amanda eſt veritas,tantum diligant falſitatem: miſericors & iuſtus dominus pro omnibus ſibi vult hominibus ſuppliCari: vt cum videmus de tam profundis malis innumeros erui,non ambigamus deum pręſtitiſſe quod vt pręſtaret oratus eſt, & gratias agentes pro ijs qui ſalui facti ſunt, ſperemus etiã eos qui nõdum illuminati ſunt, eodem diuinæ gratię opere eximendos de poteſtate tenebrarum, vt in regnum dei priuſq; de hac vita exeant tranſferãtur. Quod ſi aliquos,ſicut videmus accidere, ſaluãtis gratia præterierit, & pro eis oratio eccleſiæ recepta non fuerit: ad occulta diuinæ iuſtitiæ iudicia referendum, & agnoſcendum eſt ſecreti huius profunditatẽ nobis in hac vita patere nõ poſſe. Ex parte enim 1. Cor.13. ſcimus,& ex parte prophetamus,& videmus nunc per ſpeculum in ænigmate. Nec ſapientiores aut ſcientiores beatiſsimo apoſtolo ſumus, qui cum de gratiæ potentia diſputaret, magnorum myſteriorum ingreſsus M arcanum,ijs quę impoſsibile erat enarrare,ſuccubuit. Cum enim dixiſſet: Nolo vos ignorare fratres myſte- Roma.11. rium hoc,vt non ſitis vobis ipſis ſapientes, quia cæcitas ex parte in iſrael contigit,donec plenitudo gentiũ intraret,& ſic omnis iſrael ſaluus fieret,ſicut ſcriptum eſt: Veniet ex Sion qui eruat & auertat impietates ab iacob,& hoc illis à me teſtamentum, cũ abſtulero peccata eorum. Secundũ euangelium quidẽ inimici propter vos, ſecundũ electionem vero dilecti propter patres. Sine pœnitentia enim ſunt dona & vocatio dei. Sicut enim aliquando & vos non credidiſtis deo,nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis propter illorum incredulitatem: ita & iſti nunc non crediderunt in veſtra miſericordia,vt & ipſi miſericordiam conſequantur. Cõcluſit enim deus omnia in incredulitate,vt omnium miſereatur. Cum ergo hæc diuinorum operum myſteria ſupra menſuras humanæ intelligentię excellentia,quodã mẽtis ſuæ profudiſſet exceſsu, totã expoſitionis rationem trãſtulit ad ſtuporem, & admirator eorum quę protulerat,exclamauit & dixit: O altitudo

A diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, q̃ incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum domini? aut quis consiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniã ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia. Ipsi gloria in secula seculorum. Amen.

¶ Cur anterioribus seculis dimissæ sunt omnes gentes ingredi vias suas, vno tantũ israele excepto, & ad cognitionẽ veritatis electo. Et quare deus vni homini det gratiam, alteri autem deneget. CAPVT V.

PRAEMISSA enim docentis assertio locũ dabat multimodæ quæstioni, vt variatæ per tot populos ac tempora gratiæ dei caussa quęreretur: cur scilicet anteriorib⁹ seculis dimissæ essent omnes gẽtes ingredi vias suas, vno tantũ israele, qui diuinis eloquijs erudiretur, excepto, & ad cognitionem veritatis electo, cuius infidelitas locum tãdem saluandi gentibus fecerit: tanq̃ si vnus populus in fide sui generis permaneret, misericordia dei cæteris sena tionibus præstare nõ posset. Cur deniq; ipsi quorũ diminutio salus gentibus est, ab obcæcatione sua nõ liberentur priusq̃ ingrediatur gentium plenitudo: quasi il luminari cũ omnibus nequeãt, qui omnes facta omniũ gentium adoptione saluãdi sunt. Aut quomodo omnis Israel sublata obcæcatione saluandus sit, cuius innumerabilis multitudo in sua infidelitate deficiens, ad tẽpo
B ra saluandis promissa nõ peruenit. Vel quomodo ipsa rum gentiũ, quarum prius nõ est facta vocatio, dicatur nunc ingredi plenitudo, cum tãta promiscuæ ætatis & conditionis hominũ milia in omnibus nationibus quæ sunt sub cęlo, sine Christi iustificatione moriãtur. Sed horum mysteriorũ iudiciorumq; caussas pius & doct⁹ magister maluit ad altitudinem diuitiarũ sapiẽtiæ dei scientiæq; suspendere, q̃ iustissimæ veritatis & misericordissimæ bonitatis subtractum ab humana cognitione secretũ temeraria inquisitione discutere, nihil omittens de ijs quæ non oportet ignorari, nihil contrectãs de ijs quæ non licet sciri. Multa enim sunt in dispensatione operum diuinorũ, quorum caussis latentibus soli monstrantur effectus, vt cũ pateat quod geritur, non pateat cur geratur, negocio in medium deducto, & in occultũ ratione subducta, vt in eadem re & de inscrutabilibus præsumptio cõprimatur, & de manifestis falsitas refutetur. Neq; enim si nescio cur ille græcus creetur, hic barbarus, iste in diuitijs, ille in egestate nascatur, hunc valida proceri corporis pulchritudo sublimet, illum debiliũ membrorũ exilitas cõtracta deformet,
C met, iste à catholicis editus in veritatis cunabulis nutriatur, ille hæreticorũ progenies cum ipso lacte matris hauriat virus erroris, si deniq; mille alias differentias in habitu corporum, in qualitatibus animorum, in conditione temporum, in more regionum dijudicare nõ possum: ideo quod omniũ horum deus sit conditor atq; ordinator, ignoro. Qui vtiq; singulorũ hominum ita & corpora creauit & spiritus, vt præter illam secuturam ex vniuscuiusq; studio voluntariam diuersitatẽ, ipsa cõditionis exordia dissimillima numerositate variaret. Turbarent autẽ nos & in diuersum distraherẽt multæ vaniloquorũ opiniones, qui de incognoscibilibus deuenire in conuenientia præsumpserunt, & has originales inæqualitates fatis, quę nulla sunt, & syderibus deputarunt, nisi certissima notitia teneremus deũ creatorẽ de elementis naturalibus prout vult vas vnũquodq; formare, & vnã naturam animarũ, vnam naturam corporum placitis sibi temperare mensuris. Quæ vtiq; opera dei humanæ intelligẽtiæ cognoscibilia essent si innotescere debuissent, & manifestaretur cur ita quidq; fieret, nisi q; ita fieret, scire sufficeret. Dicit
Exo.3. dominus ad Moysen: Quis deditos homini, & quis fecit mutũ & nõ audientẽ, videntẽ & cæcum? nonne ego D dominus deus? Et per Esaiam: Nõne ego fœcũdum & sterilem feci? dicit dominus. In libro Ecclesiastico legitur: Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à deo sunt. Et Iob dicit: Abundãt tabernacula prædonum, & audacter prouocant deum, cũ ipse dederit omnia in manibus eorũ. Et idem de omnium rerũ humanarum profectu & defectu disputans, omnesq; mutationes ad iudicia dei referẽs, Apud ipsum est, inquit, sapientia & fortitudo: ipse habet cõsilium & intelligẽtiam. Si destruxerit, nemo est qui ædificet. si incluserit hominẽ, nullus est qui aperiat, si cõtinuerit aquas, omnia siccabuntur. si emisit eas, subuertent terram. Apud ipsum est fortitudo & sapiẽtia, ipse nouit & decipientem, & eũ qui decipitur. adducit cõsiliarios in stultum finem, & iudices in stupore. Baltheum regũ dissoluit, & præcingit fune renes eorum. ducit sacerdotes inglorioso, & optimates supplantat, cõmutans labiũ veracium, & doctrinã senum auferẽs, effundens despectionem super principes, & eos qui oppressi fuerant reuelans. qui reuelat profunda de tenebris, & ꝓducit in lucem vmbram mortis. qui multiplicat gentes, & perdet eas, & subuersas in integrũ restituẽt. Qui immutat cor principũ terræ, & decipit eos, vt frustra incedãt per inuium. palpabũt quasi in tenebris, & nõ in luce, & errare eos faciet quasi ebrios. Et iterũ idem dicens volũtatem dei irritã esse nõ posse, Ipse enim, inquit, solus est, & nemo auertere potest cogitationẽ eius, & anima ei⁹, quodcunq; voluerit, hoc fiet. Liberatur pars hominũ E parte pereũte. Et si hoc voluntatũ meritis velimus adscribere, vt malos neglexisse gratia, bonos autẽ elegisse videatur: resistet nobis innumerabiliũ caussa populorũ, quibus per tot secula nulla cælestis doctrinæ annũciatio coruscauit, nec meliores fuisse eorũ posteros possumus dicere, de quibus scriptũ est: Gentium popu Esa.9. lus qui sedebat in tenebris, lucẽ vidit magnã, & sedentibus in tenebris & vmbra mortis lux orta est illis. Et ad quos apostolus Petrus dicit: Vos autẽ genus electũ, 1.Petri.2. regale sacerdotiũ, gens sancta, populus acquisitionis, vt virtutes annũcietis eius qui de tenebris vos vocauit in tam admirabile lumen suũ, qui quondã nõ populus, nunc autẽ populus dei, quorũ aliquando nõ est misertus, nũc autem miseretur. Non ergo meritis minorum tribuitur quod nõ meruere maiores. par enim impietas & patres accusabat & filios, eademq; ignorantiæ cæcitas omnes simul in eosdẽ mergebat errores. Sed cur illorũ non misertus & horũ misertus sit deus: quæ sciẽtia cõprehendere, quæ potest inuestigare sapiẽtia? Latet discretionis ista ratio, sed non latet ipsa discretio. Non intelligimus iudicãtem, sed videmus operantem. Quid calũniamur iustitiæ occultæ, qui gratias debem⁹ misericordię manifestę? Laudem⁹ & veneremur quod F agitur, quia tutum est nescire quod tegitur. Respice autem & ad vniuersalem multitudinẽ paruulorũ, in quibus excepto illo quo in dãnationem nascitur gens humana delicto, nec præterita possunt merita nec futura censeri. Omnes enim de quibus nũc loquimur, ante vllum intelligentię vsum, ante liberũ volũtatis arbitriũ, alij ad æternã beatitudinem regenerati, alij ad perpetuam miseriã transeũt non renati. Si originalem culpã fateris, omnis numerus in reatu est. si moralem innocẽtiam quæris, omnis summa sine vitio est. Non inuenit quod discernat humana iustitia, sed habet quod eligat inenarrabilis gratia dei. In abscondito est cõsiliũ, sed non latet donũ: opus exerit pietas, caussam obscurat potestas. Sed tã indubitabile est quod nõ videtur, q̃ quod videtur: quia authori manifesti operis negari cõfessio etiam incognitæ non potest æquitatis. Quod si & ad illos dirigas mentis intuitum, qui longam agentes in flagitijs & sceleribus ætatẽ, sacramẽto baptismatis Chri-

G sti in ipso vitæ fine renouãtur, & sine vllo suffragio bonorum operum in regni cælestis cõsortium transferũtur: quo intellectu diuinũ iudicium comprehẽdes, nisi vt indubitãter agnoscas gratuita esse dei munera: & sicut nulla sunt tam detestãda facinora, quę possint gratiæ arcere donũ, ita nulla posse tã præclara opera existere, quibus hoc quod gratis tribuitur, per retributionis iudiciũ debeatur? Vilesceret enim redemptio sanguinis Christi, nec misericordię dei humanorum operum prærogatiua succũberet, si iustificatio quæ fit per gratiã, meritis præcedẽtibus deberetur, vt non munus largientis, sed merces esset operantis. Vnde autem posset probari quod ad euacuãdum originale peccatũ nulla idonea esset industria, nisi & impij & facinorosi per lauacrum Christi assumerẽtur in regnũ, agnoscerẽtq; qui in sua iustitia gloriantur, q̃ nihil dignũ agere possint adoptione filiorũ dei si ad regenerationis nõ peruenerint sacramentũ, cum eadẽ qua sceleratissimi peccatores cõditione teneantur, pares futuri in sanctificatione si affuerit regeneratio, simul perituri si cessauerit ablutio? Si ergo etiam ex nequissimis in ipso vitæ exitu gratia inuenit quos adoptet, cum tamen multi etiam qui minus nocẽtes vidẽtur, doni huius alieni sint: quis hoc aut sine dispensatione dei fieri, aut sine profunda dicat æquitate decerni? Quod vtiq; nõ ideo iniquũ est, quia occultum est: sed ideo æquum est, quia iudicium dei esse nõ dubium est. Quod enim ab illius pendet arbitrio: qua sententia iudicari debeat, priusq̃ iudicetur incertum est. Cum autẽ res ad finem suum venerit, ne-
H mini liberum est de exitu conqueri, quia certissimum est nihil aliter deũ facere debuisse q̃ fecerit. Qui multimodæ vocationis varietatem ad vnam gratiam pertinẽtem, etiam illa regula euãgelicę cõparationis astruxit, qua ostendit patremfamilias diuerso tempore conducẽtem operarios vineæ sub pactione denarij, quo vitę æternę significatur ęqualitas, vbi sine dubio hora vndecima intromissi in vineam, totius diei operarijs exæquati, istorũ de quibus nunc loquimur, pręferunt sortem, quos ad commẽdandam gratię excellentiã in defectu diei & conclusione vitę diuina indulgẽtia munerauit, non labori precium soluẽs, sed diuitias bonitatis suæ in eos quos sine operibus eligit, effundẽs, vt etiam ij qui in multo labore sudarunt, nec amplius q̃ nouissimi acceperunt, intelligant donum se gratiæ, nõ operũ accepisse mercedem. Vnde si & nos aduersum patrem familias murmuremus, eo quod nouissime vocati totidiei operarijs coæquentur, nec amplius multa opera q̃ pene nulla mereantur: dicetur nobis quod vni eorum
Matt. 20. respõsum est: Amice, non facio tibi iniuriam. nõne ex denario cõueneristi mecum? Tolle quod tuum est, & vade: volo autẽ & huic nouissimo dare sicut & tibi. Aut
I non licet mihi de re mea facere quod volo? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Certe huic calũniatori iniusta videbatur hæc largitas, & quid eruditionis retulit? quid rationis accepit? Non est ei dispẽsationis huius reuelata iustitia, nec ad inspectionem secreti latentis admissus est: sed vt à discutiendis dei iudicijs abstineret, opposita est ei bonitas miserantis, & volẽtis potestas, quasi illi & ab Apostolo diceretur: O homo,
Roma. 9. tu quis es qui respondeas deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, quare me fecisti sic? Omnibus ergo hominibus cuiuslibet generis, cuiuslibet cõditionis & ætatis caussa percipiendæ gratiæ voluntas dei est, apud quam ratio electionis abscondita est, ab ea gratia incipientibus meritis, quam accepere sine meritis. Quæ si
Ioan. 3. possent bona esse sine gratia, nõ diceretur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ intrabit in re-
Ioan. 6. gnum cælorum. &, Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis sanguinem eius, nõ habebitis vitam in vobis. Sed diceretur: Nisi quis fuerit iustus & bonus, beatus in æternum esse non poterit. Nec opus esset per K aquã & spiritum renasci, si per mãdatum sufficeret eruditi. Et euacuaretur fides, quæ credit per baptismũ omnia peccata dimitti, si gratia nõ malis & impijs, sed bonis & rectis doceretur impendi. Origo itaque veræ vitæ veræq; iustitię in regenerationis est posita sacramẽto, vt vbi homo renascitur, ibi etiam ipsarũ virtutũ veritas oriatur. Et incipiunt ad perpetuam gloriam proficere per fidem, qui vix ad tẽporalem vanę laudis poterant peruenire mercedẽ. Siue enim Iudæus legis sciẽtia tumens, siue Græcus studio sapientiæ naturalis inflatus, priusquam iustificetur per fidem Christi, cõclusus est sub peccato: & si in sua infelicitate perstiterit, ira dei manet super eum, illa scilicet in Adæ preuaricatione contracta, de qua Apostolus loquitur dicẽs. Et vos Ephe. 2.
cum essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quib⁹ aliquãdo ambulastis secundum seculum mũdi huius, secũdum principem potestatis aeris huius, spiritus qui nunc operatur in filios diffidentiæ, in quibus & nos aliquando cõuersati sumus in desiderijs carnis nostrę, facientes voluntatem carnis & cogitationum, & eramus natura filij irę, sicut & cęteri. Et iterum: Qui eratis illo tempore sine Christo, alienati â conuersatione Israel, & hospites testamẽtorum, promissionis spem non habentes, & sine deo in mũdo. Et iterum: Eratis aliquando tenebrę, nũc autem lux in domino. Et iterum: Gra Ephe. 5.
tias agentes patri, qui dignos nos fecit in partem sortis Col. 1,
sanctorũ in lumine, qui eripuit nos de tenebris, & potestate tenebrarũ, & transtulit in regnum filij dilectionis suę. Et iterum: Eramus enim & nos aliquando insipientes, increduli, errantes, seruiẽtes desiderijs & vo- ad Titũ. 3
luptatibus varijs, in malitia & inuidia agẽtes, odibiles, audientes inuicem. Cum autẽ benignitas & humanitas L
apparuit Saluatoris nostri: nõ ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secũdum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ.

¶ Qualis sit natura humana sine gratia.

CAPVT VI.

IT VT breuissime pateat qualis sit natura humana sine gratia, dicat Iudas apostolus quid agat vel ignorãtia imperitorum, vel doctrina sapiẽtium. Hi autem, inquit, quęcũq; quidem Iudæ. 1.
ignorant, blasphemant: quęcunq; autem naturaliter vt muta animalia norunt, in his corrumpũtur. Dicat etiã sub verbis Zachariæ euangelista Lucas, ante illuminationem gratię in qua humanum genus nocte versetur, M
& de quibus ignorantiæ tenebris dei populus eruatur: Et tu, inquit, puer ꝓpheta altissimi vocaberis. prębis Luc. 1.
enim ante faciem domini parare vias eius, ad dandam scientiam salutis populo eius in remissionem peccatorum ipsorum, propter viscera misericordiæ domini, in quibus visitauit nos oriẽs ex alto, lucere ijs qui in tenebris & vmbra mortis sedent, ad dirigẽdos pedes nostros in viam pacis. Hæc autẽ viscera misericordiæ domini non ad vnius tãtum populi redemptionem, sed omnium nationũ impendit salutem, dicente euangelista: Quia Iesus moriturus erat pro gente, non tantum pro gente, sed etiam vt filios dei dispersos cõgregaret in vnum. Hoc enim agit illa vox domini, quę per quãdam pietatis tubam toto terrarũ orbe resonãtem, omnes homines & inuitat, & conuenit. Nam cum dixisset: Cõfitebor tibi pater domine cæli & terræ, quia ab- Matt. 11.
scondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis: Ita pater, quoniã sic beneplacitum est ante te: addidit: Omnia mihi tradita sunt à patre meo. &

A nemo nouit filium niſi pater, neque patrem quis nouit niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Et deinde adiecit: Venite ad me omnes qui laboratis & oneratı eſtis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meũ leue eſt. Ioannes vero baptiſta in euangelio Ioannis prophetico ſpiritu proteſtatur di
Ioãnis. 3. cens: Qui de cælo venit, ſuper omnes eſt, quod vidit & audiuit, teſtificatur, & teſtimonium ei⁹ nemo accipit. Qui accipit teſtimoniũ eius, ſignauit, quoniã deus verax eſt. Igitur quantũ attinet ad humani generis cæcitatem longa ignorantiæ & ſuperbiæ nocte cõtractam, venit in hunc mũdum creator mundi, & mundus eum non cognouit. Lux lucet in tenebris, & tenebrę eã non comprehenderũt. Qui ſuper omnes eſt, quod vidit & audiuit, teſtificatur, & teſtimoniũ eius nemo accipit. Sed quia nõ fruſtra deus dei filius venit in mũdum, & dedit ſemetipſum pro omnibus, mortuuſq; eſt nõ tãtũ pro gente, ſed etiã vt filios dei diſperſos cõgregaret in vnum, & vniuerſis dicit: Venite ad me omnes qui labo ratis & onerati eſtis: & ſeruato ſibi incognoſcibilis ele ctionis arbitrio, dat ſui patriſq; notitiã quibus eam vo luerit reuelare: omnes filij lucis, filij promiſsionis, fi-
B lij Abrahæ, filij dei, genus electum, regale ſacerdotiũ, veri Iſraelitæ, præcogniti & pręordinati in regnũ dei, qui eos vocauit nõ ſolum ex Iudæis, ſed etiã ex gentibus: teſtimoniũ eius qui de cælo venit acccipiunt, ſigni ficantes quia de⁹ verax eſt, id eſt, expreſse ſignificãtes in ſui ſaluatiõe quoniã deus verax eſt, implens & perfi ciens quod promiſit Abrahæ omniũ gentiũ patri: qui pollicente deo quod hæres futurus eſset mũdi, nõ hæſi tauit diffidẽtia, ſed cõfortatus eſt fide, dãs gloriã deo, & pleniſsime ſciens quoniã quod promiſit, potẽs eſt & facere. Quis autẽ tam alienus eſt à fide Abrahæ, quis tam degener ab vniuerſarũ gẽtiũ patre, qui promiſsio nem dei aut nõ impleri, aut ab alio præter eũ qui promiſit, dicat impleri? Ille quidem erit mendax, deus au tem eſt verax. Et omnis qui accipit teſtimonium eius, hoc ſignat, hoc indicat, quod per lucem illuminantẽ fa ctus eſt videns, factus eſt obediẽs, factus eſt intelligẽs,
1. Ioan. 5. ſicut Ioannes euangeliſta teſtatur dicens: Scimus quia mundus totus in maligno poſitus eſt, & ſcimus qua filius dei venit, & dedit nobis ſenſum, vt cognoſcamus verum deum, & ſimus in vero filio eius.

¶ Cur ſaluator omnium hominum non omnibus dederit hunc ſenſum, vt cognoſcerẽt verum deũ. Cur etiam quidam paruuli ſalui fiant renati, alij pereant non renati. CAPVT VII.

SI vero quæritur cur ſaluator omniũ homi num non omnibus dederit hũc ſenſum, vt cognoſcerẽt verũ deũ, & eſsẽt id eſt pmanerẽt in vero filio eius: q̃uis credamus nul lis hominib⁹ opẽ gratiæ i totũ fuiſse ſubtractã, de quo
C pleni⁹ in ſequẽtib⁹ diſseremus: tamẽ ita forte hoc velatũ ſit, ſicut abſconditũ eſt, cur antea omnibus gẽtib⁹ prætermiſsis, vnũ populũ ſibi quẽ ad veritatis cognitionem erudiret exceperit: de quo iudicio dei ſi nõ eſt cõquerẽdum: multo minus de hoc qđ cũ electiõe omniũ gẽtiũ geritur, murmurãdũ eſt. Quæ enim deus occulta eſse voluit, non ſunt ſcrutanda, quæ aũt manifeſta fecit, nõ ſunt neganda: ne & in illis illicite curioſi, & in iſtis damnabiliter inueniamur ingrati. Non autẽ ignoramus eſse quoſdam tam inconſideratæ præſumptionis, & tam ſuperbę arrogãtiæ, vt qđ præcipuus magiſter gẽtiũ nõ ab hominib⁹ neq; p̃ hominẽ ſed diuinitus eruditus, ſupra mẽſurã ſciẽtiæ ſuę lõge & alte remotum eſse cõfeſsus eſt, audeãt falſi nominis temerare doctrina, & nihil illic occultũ, nihil velint eſse ſecretũ. vbi apoſtol⁹ nõ quid ſentiẽdũ eſset aperuit, ſed qd D
nõ ſcrutãdũ eſset, oſtẽdit. Nullis etenim (qd ſupra iã diximus) ſtudijs, nullis ingenijs indagare conceſsum eſt quo iudicio quove cõſilio deus incõmutabiliter bon⁹, incõmutabiliter iuſtus, ſemper præſci⁹, ſemper omnipotẽs, ideo oĩa in incredulitate concluſerit, vt omniũ miſereatur, & tamen illis ſeculis quib⁹ vnũ Iſraelẽ eru Rom. 11.
diebat, innumerabiles populos impiorũ illuminare diſtulerit, & nũc eundẽ Iſraẽlẽ, donec vniuerſitas gẽtiũ introeat, obcęcatum eſse patiatur, pereũtẽ in tot milibus naſcentium atq; morientiũ, & ſaluandũ in eis quos mundi finis inuenerit. Quo myſterio toto ſcripturarũ corpore dilatato, innotuit quidẽ nobis quid factũ ſit, quid fiat, quid ve faciendum ſit: ſed quare ita fieri placuerit, ab humanæ intelligentiæ cõtẽplatione ſubtractum eſt. Iſti autẽ qui neſcire aliquid erubeſcũt, & per occaſionem obſcuritatis tẽdunt laqueos deceptionis, omnẽ diſcretionem qua deus alios eligit, alioſq; nõ eli git, (multi enĩ ſunt vocati, pauci autem electi) ad meri- Mat. 20.
ta humanę referunt voluntatis, docentes ſcilicet nemi nem gratis, ſed ex retributiõe ſaluari, quia naturaliter omnib⁹ ſit inſitũ, vt ſi velint, poſsint veritatis eſse participes, eiſq; affluere gratiam à quibus fuerit expetita. Quæ diffinitio, vt interim de gratiæ veritate taceatur, de his videtur aliquã oſtentare ratiunculam qui libero vtuntur arbitrio. De paruulis vero quibus ſine vllo bo E
næ voluntatis merito in originali vulnere cum cæteris mortalibus cauſa cõmunis eſt, nihil poteſt expoſitiõis afferri qua doceatur cur iſti ſalui fiãt renati, illi pereãt non renati, ſub illius prouidentia & oĩpotẽtia in cuius manu eſt anima omnis viuentis, & ſpirit⁹ vniuerſæ car nis hominis, & cui dicitur: Breues dies hominis ſunt, Iob. 14.
numerus dierum eius apud te eſt. Non autẽ puto iſtos voluntatũ patronos, ſimplicitate illorum tam impudenter vſuros, vt aut fortuitu iſta dicant accidere, aut non renatos aſserant non perire. Aperte enim aut cum paganis conuincerentur ſentire de fato, aut cum Pelagianis tranſfuſum in poſteros Adæ negare peccatũ. Fato autem nõ baptizari paruulos nec Pelagiani potuerunt dicere, ſed quia eos liberos à peccato auſi ſunt profiteri, meruere damnari. Cum autem de diſcretione omniũ hominũ quæſtio ventiletur, & ab omnibus hominibus paruuli nequeãt ſeparari, ſimulq; de totius ętatis hominibus veritas dixerit, Filius hominis venit Lucæ. 19.
quęrere & ſaluare quod perierat? fruſtra profunditatem inſcrutabilis gratiæ per liberum arbitriũ conãtur aperire, qui cauſam electionis in eorum cõſtituũt meritis qui eliguntur. Et cum multa de maiorum volun- F
tate ac iudicio inepta & falſa protulerit, in paruulorũ tamen diſcretiõe deficiunt, nec poſsũt de eius quęſtionis ratione reddita gloriari, quæ de omnibus hominibus tractatur, & non de omnibus expeditur. Multiformitas autẽ & magnitudo diuinæ gratiæ probat iſtos cõtra veritatẽ etiã quod de maiorũ voluntatibus loquuntur, aſtruere, eorũq; perſuaſioni diuinorũ eloquiorũ teſtimonia repugnare. Quæ ſi omnia ſermoni noſtro velimus annectere, modus nõ erit diſserendo. Quæ tamen ſi ſe recordationi offerunt, nõ omittentur, vt quãtum ſatis eſt, manifeſtetur omne hominis bonũ meritum ab initio fidei vſq; ad perſeuerãtiæ cõſummationem donum atq; opus eſse diuinum.

¶ Fides vnde naſcatur, & vnde acquiratur. CAP. VIII.

IGITVR fides quæ bonæ voluntatis & iuſtæ actionis eſt genitrix, quo ipſa fonte naſcatur, apoſtolus Paulus exponat, qui pro Romanorũ fide deo gratias agit dicẽs: Primũ Roma. 1.
quidem gratias ago deo meo per reſum Chriſtum pro oĩbus vobis, quia fides veſtra annunciatur in vniuerſo

G mundo. Ad Ephesios quoq; scribēs, Propterea, inquit,
Ephe. 5. & ego audita fide vestra quæ est i domino Iesu, & dile ctiõe in oẽs sanctos, nõ cesso gratias agẽs ꝓ vobis, memoriã vestri faciẽs in orationib⁹ meis, vt deus domini nostri Iesu Christi, pater glorię det vobis spiritũ sapiẽ tiæ & reuelatiõis in agnitionẽ eius, illuminatos oculos cordis vestri, vt sciatis quæ sit spes vocatiõis eius, quæ diuitię gloriæ hęreditatis eius in sanctis. De fide etiam
Colos. 1. Colossensiũ similiter gratias agẽs, Gratias agimus, inquit, deo & patri domini nostri Iesu Christi, semper ꝓ vobis orãtes, audiẽtes fidẽ vestrã in Christo Iesu, & di lectionẽ quã habetis in sanctos oẽs, ꝓpter spẽ quæ re posita est vobis in cælis. Et vt alia bona ab eodẽ bono rũ autore precipiãt, quid pro eis oret errans, Ideo, inquit, & nos ex qua die audiuim⁹, nõ cessam⁹ pro vobis orãtes & postulãtes vt impleamini agnitione voluntatis eius in omni sapiẽtia & intellectu spiritali, vt ambu letis digne deo placẽtes, in omni opere bono fructifi cãtes & crescẽtes in sciẽtia dei, in virtute cõfortati se cũdũ potẽtiã claritatis ei⁹ in omni patiẽtia & lõganimitate cũ gaudio. Itẽ ad Thessalonicenses, qui spiritu
1. Thes. 1. fidei dilectionisq; seruiebant: Gratias agimus, inquit, deo semper pro omnibus vobis, memoriã facientes in orationibus nostris sine intermissione, memores operis fidei vestrę & laboris & charitatis & sustinẽtiæ spei domini nostri Iesu Christi ante deum & patrẽ nostrũ.
1. Thes. 2 Et infra: Ideo & nos gratias agimus deo sine intermissione, quoniã cũ accepissetis à nobis verbũ auditu dei,
H accepistis nõ vt verbũ hoim, sed (sicut est vere) verbũ dei, qui operatur in vobis qui credidistis. Potuit ne ple nius aut euidentius demonstrari dei esse donũ creden tium fidem, q̃ vt ideo agerentur gratiæ deo, quoniã ij quibus verbũ dei per homines prædicabatur, nõ quasi de hominũ sermone dubitarunt, sed tanq̃ deo loquẽti per hoies crediderũt, qui in ipsis est operatus vt crede rent? In secũda quoq; ad eosdem Thessa. epist. de fide
2. Thes. 1. in Christo proficientiũ ita apostolus loquitur: Gratias agere debemus deo semper pro vobis fratres, ita vt di gnum est, quoniã supercrescit fides vestra, & abundat charitas vniuscuiusq; vestrũ in inuicẽ, ita vt & nosipsi in vobis gloriemur in ecclesijs dei pro patientia vestra & fide in omnibus persecutiõibus vestris & tribulatio nibus quas sustinetis in exẽplũ iusti iudicij dei, vt di gni habeamini in regno dei, ꝓ quo & patiamini. Petr⁹ quoq; apostolus ex deo haberi fidẽ prædicans, ita scri
1. Petri. 1. bit: Sciẽtes quod nõ corruptibilibus auro & argẽto re dempti estis de vana cõuersatione vestra paternæ tra ditiõis, sed precioso sanguine quasi agni incõtaminati
I & immaculati Christi Iesu, pręcogniti quidem ante cõ stitutionẽ mundi, manifestati autem nouissimis tẽpo ribus propter vos qui per ipsum fideles estis in deum, qui suscitauit eum à mortuis, & gloriã ei dedit, vt fides vestra & spes esset in domino. Itẽ idem in secũda epi-
2. Petri. 1. stola de fidei ꝓceptiõe sic loquitur: Simon Petrus ser uus & apostolus Iesu Christi, ijs qui coæqualem nobis adepti sunt fidẽ per iustitiã domini & saluatoris Iesu Christi. Vnde autem habeatur spiritus fidei, Ioannes
1. Ioan 4. apostolus manifestissime docet dicens: Omnis spiritus qui confitetur Iesum i carne venisse, ex deo est. Et ois spiritus qui soluit Iesum, ex deo nõ est, & hic est Anti christus. Item dicit ab eo recipi euãgeliũ, in quo est spi ritus veritatis Nos, inquit, ex deo sum⁹, qui nouit deũ, audit nos, q nõ est ex deo, nõ nos audit. In hoc cogno scimus spiritũ veritatis, & spiritũ erroris. Item in acti-
Actuũ. 3. bus apostolorũ Petrus apostolus fidem esse per domi num Iesum pronuncians: Hunc, inquit, quẽ videtis & nostis, cõfirmauit nomẽ eius, & fides quæ per eum est dedit integram sanitatẽ istam in conspectu omniũ ve strum. De fide quoq; Lydiæ, cuius inter alias mulieres quæ euangelium pariter audiebant, dominus cor ape-

ruit, ita in eadem narratur historia. Die autem sabba- K
Actu. 16. torum egressi sumus extra portã iuxta flumen, vbi vi debatur esse oratio, & sedẽtes loquebamur mulierib⁹ quæ conuenerant: & quædam mulier Lydia purpura ria ciuitatis Thyatirenorũ, colens deum, audiuit, cuius dominus cor aperuit vt intenderet ijs quæ dicebãtur à Paulo. Non autẽ ex humana sapientia esse fidem, sed ex inspiratione diuina, ipsius veritatis voce firmatur. Dicente enim domino ad discipulos suos: Vos autem
Mat. 16. quem me esse dicitis? respondens Simon Petrus di xit: Tu es Christus filius dei viui. Respondens autem Iesus dixit ei: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis nõ reuelauit tibi, sed pater me⁹ qui in cęlis est. Paul⁹ vero apostolus hãc ipsã fidẽ secũdũ mẽsurã da ri ꝓ arbitrio largiẽtis ita prædicat: Dico enĩ per gratiã
Rom. 12. quæ data est mihi, oĩbus qui sunt inter vos, non plus sa pere q̃ oporteat sapere, sed sapere ad sobrietatẽ, sicut vnicuiq; diuisit de⁹ mẽsurã fidei. Itẽ idem vnitatem re ctæ fidei, & consensionẽ in honorẽ dei à deo esse com
Rom. 15. mendãs, Deus autẽ, inquit, patientiæ & consolationis det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Ie sum Christum, vt vnanimes vno ore honorificetis deũ & patrẽ domini nostri Iesu Christi. Et infra: Deus au tem spei repleat vos omni gaudio & pace in creden do, vt abundetis spe in virtute spiritus sancti. Quo testi monio nõ solum fides, sed etiã gaudium & pax, & abũ dantia spei docẽtur nisi ĩ virtute sancti spũs nõ haberi. Ad Ephesios vero scribẽs apostol⁹ de diuitijs gratię ꝓ malis bona retribuẽtis, & de fide quæ nõ ex nobis, sed ex dei dono habetur, hęc loquitur: De⁹ aũt q̃ diues est
Ephes. 2. misericordia, propter nimiã suã charitatẽ qua dilexit nos, & cũ essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos L Christo, cuius gratia salui facti sumus, & corresuscita uit & considere fecit in cælestibus in Christo Iesu. Gra tia enim estis saluati per fidẽ, & hoc nõ ex vobis. Dei enim donũ est, nõ ex operibus, ne quis glorietur. ipsi⁹ enim sumus figmentũ, creati in Christo Iesu in operi bus bonis, quæ pręparauit deus, vt in illis ambulemus. Propriũ ergo hoc habet noua creatura per gratiã, vt qui figmẽtum dei sunt, qui natiuitate cælesti condũtur in Christo, nõ ocio torpeãt, nec desidia resoluãtur, sed de virtute in virtutẽ proficiãt, per viam bonorum ope rum ambulãdo, hoc est enĩ fingi, hoc de vetere creatu ra nouã fieri, hoc de imagine terreni hominis ad ima ginem cęlestis hominis reformari, quod totũ siue palã per cooperatores gratię, siue occulte ꝓ subministratio nẽ spiritus, ille inchoat, ille auget & perficit, cuius agri cultura, cuius ędificatio, & cuius figmentum sumus.

¶ Quod à domino deo omnia virtutũ dona dirigãtur & disponantur. Et quod omnia in manu eius sint. Quodq; deus sit autor omnis boni. CAPVT IX. M

ABVNDE, quantum arbitror, his testimonijs (quãuis & alia documenta aggregari potue rint) demonstratũ est, fidem qua iustificatur impius, nisi ex dei munere non haberi, eamq; nullis meritis præcedẽtibus tribui, sed ad hoc donari, vt principiũ possit esse meritorũ, vt cũ ipsa data fue rit, nõ petita, ipsius iam petitionibus bona cætera cõse quantur. Vnde itaq; quædam de plurimis assumenda sunt testimonia, quæ in diuersitate donorum ostẽdant gratiæ largitatem. Ex deo vtiq; esse, vt homo viam dei eligat, & vt surgat à lapsu, psalmus Dauidicus canit di cens: A domino gressus hominis dirigentur, & viam
Psal. 36. ei⁹ volet. Cũ ceciderit, nõ collidetur: quia domin⁹ sup ponit manum suam. Idem quod duce deo veniatur ad deum: Emitte lucẽ tuã, & veritatẽ tuã, ipsa me deduxe-
Psal. 42. rũt & adduxerũt in montẽ sanctũ tuum, & in taberna cula tua. Item quod ĩ domino sit hominis fortitudo, & dei voluntas pręueniat liberãdum. Fortitudinem, in-
Psal. 58.

A quit,meã ad te cuſtodiã, quia deus ſuſceptor me⁹, de⁹
Prouer. 2 me⁹,volũtas ei⁹ prẽueniet me. In ꝓuerbijs quoq; legimus de ſapiẽtia & intellectu: Quoniã dominus dat ſapiẽtiã,& à facie eius ſciẽtia & intellectus. Itẽ in eodẽ libro de diſpẽſatiõibus ſapientiæ dẽ⁹, ſine qua nullæ re-
Prouer. 8 ctæ ſunt actiones,ita dicitur:Meũ conſiliũ & mea tutela,ego prudẽtia,mea autẽ virt⁹. Per me reges regnãt, & tyranni per me obtinent terrã. Itẽ alibi,quod nemo
Prou.20. poſsit recte incedere niſi domino dirigẽte: A domino
Prou. 21. corrigũtur greſsus viri, mortalis aũt quomõ intelligit vias ſuas? Itẽ alibi:Oĩs vir videtur ſibi iuſtus,dirigit autẽ corda domin⁹. Et infra: Præparatur volũtas à do
Prou. 19. mino,Itẽ ibidẽ de cogitatiõe atq; cõſilio : Multæ cogitatiões in corde viri,cõſiliũ autẽ domini obtinet. In libro vero Eccleſiaſte dicitur qđ & habere neceſsaria, & eis bene vti,donũ ſit dei.Nõ eſt,inquit,bonũ homini niſi qđ manducat & bibit,& oſtendit animæ ſuæ bonum in labore ſuo. Et quidẽ hæc vidi ego,quia à manu dei eſt. Quoniã quis manducabit aut paſcet abſq; illo? Itẽ in eodẽ libro legitur qđ corda & opera iuſtorũ in manu ſint dei,& tantũ in ſtudijs ſuis ꝓficiant,quãtũ il-
Eccle.8. le donauerit. Quantũcũq; laborauerit hõ vt quęrat,nõ inueniet:& quodcũq; dixerit ſapiens vt ſciat,nõ poterit iuenire,quia vniuerſũ hoc dedi in cor meũ, & cor meũ vniuerſum hoc vidit,quia & iuſti, & ſapientes,&
B operationes eorũ in manu dei. In libro autem ſapiẽtiæ
Sapien.7. de eodem gratiæ opere ita dicitur:Quoniam ipſe & ſapientiæ dux eſt,& ſapientiũ emendator,in manu enim illius & nos,& ſermones noſtri, & omnis ſapientiæ & operũ ſcientia & diſciplinæ. De cõtinẽtia quoq; quod ex dei habeatur munere, eadẽ ſcriptura ſic loquitur:
Sapien.8. Vt ſciui quia aliter nõ poſsum eſse continens, niſi deus det:& hoc ipſum erat ſapiẽtiæ ſcire,cuius eſset hoc donum. Cui ſententiæ Pauli apoſtoli doctrina concordat
1. Cor.7. in prima ad Corinthios hæc ſcribẽtis : Volo autem omnes homines eſse ſicut meipſum, ſed vnuſquiſq; proprium habet donum ex deo,alius ſic, alius vero ſic. Dominus vero in euangelio ſecundum Matthęum hæc de continentiæ dono inſinuaſse narratur. Dicentibus nãq;
Mat. 19. diſcipulis ſuis:Si ita eſt cauſa viri cũ vxore,nõ expedit nubere : dicit illis Ieſus : Non omnes capiunt verbum iſtud:ſed quibus datum eſt à patre meo,De timore dei
Eccle.1. & ſapientia ita in Eccleſiaſtico legitur: Corona ſapientiæ timor domini,vtraq; autem dona ſunt dei. Item de eodem: Timor domini ſuper oĩa ſe ſuperpoſuit, beatus cui donatũ eſt habere timorẽ domini. Eſaias quoq; de diuitijs ſpiritalibus,quarũ autor eſt dominus, ita loquitur:in theſauris ſalus noſtra aduenit, ſapientia & pietas & diſciplina à domino,hi ſunt theſauri iuſtitiæ.
C item de altitudine diuitiarum ſapientiæ & ſciẽtiæ dei,
Eſaiæ. 33. cuius bonitas nullius merito prẽuenitur,hęc dicit:Qui menſus eſt manu aquam, & cælum palmo, & vniuerſam terrã pugillo,qui ſtatuit montes in libra, & rupes in ſtatera. Quis cognouit ſenſum domini, aut quis eius fuit cõſiliarius,qui inſtruat eum,aut quem cõſuluit, & inſtruxit eum,vel quis oſtendit ei iudicium, aut viam prudentiæ quis oſtendit ei,vel quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Vnde & in lib. Iob ſecũdum eũdem ſen-
Iob.41. ſum leguntur domini verba dicentis : Quis ante dedit mihi,vt retribuam illi? Omnia quæ ſub cęlo ſunt, mea ſunt. Hieremias vero qđ à deo ſit homini recta ſapiẽ-
Hiere.10. tia,ſic profatur:Scio domine quia nõ eſt i homine via eius,nec viri eſt vt dirigat iter ſuum. itẽ quod ad deũ cõuerſio cordis ex deo ſit, per ipſum domin⁹ proteſta-
Hie.24. tur & dicit:Reſtituã illos in terrã iſtam,& reædificabo & nõ deſtruam,& plãtabo eos, & nõ euellam, & dabo illis cor vt ſciant me,quia ego ſum dominus, & erunt mihi in populũ,& ego ero illis in deum,quia conuertẽtur ad me ex toto corde ſuo. item idẽ prædicans quod vt deus cognoſcatur,ex deo ſit: Et ſcient, inquit, quia ego dominus de⁹ illorũ:& dabo illis cor cognoſcẽdi D
me,& aures audiendi. Qđ aũt omne verbũ bonũ & omne opus ſanctũ ſumminiſtratio ſit ſpiritus ſancti,ſine quo nihil recte agatur,in prima ad Corinthios Paulus apoſtolus docet dicẽs:ideo notũ vobis facio quod ne- 1.Cor.12.
mo i ſpiritu dei loquẽs dicit anathema ieſu. Et nemo poteſt dicere dominũ ieſum niſi in ſpiritu ſancto. Diuiſiones vero gratiarũ ſunt, idẽ autẽ ſpiritus : & diuiſiones miniſtrationũ ſunt,idẽ aũt domin⁹ : & diuiſiones operationũ ſunt,idẽ vero de⁹, qui operatur oĩa in oĩb⁹. Vnicuiq; autẽ datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatẽ. Alij quidẽ p ſpiritũ datur ſermo ſapientiæ,alij autẽ ſermo ſciẽtiæ ſecũdũ eũdẽ ſpiritũ, alteri fides i eodẽ ſpiritu,alij gratia ſanitatũ in vno ſpiritu,alij ꝓphetatio,alij diſcretio ſpirituũ,alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonũ. Hæc aũt oĩa operatur vnus atq; idẽ ſpirit⁹, diuidẽs ſingulis prout vult. Tantũ vero vnũquẽq; habere gratiæ,quãtũ domin⁹ donauerit,idẽ
apoſtolus ad Eph eſios ait: Vnũ corpus, & vnus ſpiri- Ephe.5.
tus,ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtrę, vnus dominus,vna fides, vnũ baptiſma, vnus deus & pater
omniũ,qui ſuper omnes eſt,& ſuper omnia, & in oĩb⁹ E
nobis. Vnicuiq; autem noſtrũ data eſt gratia ſecũdum menſurã donationis Chriſti:propter quod dicit: Aſcẽdens in altum captiuam duxit captiuitatẽ, dedit dona hominibus. item idem in ſecũda ad Corinthios dicit quod ne ad cogitandum quidẽ quod ſpiritale eſt, idonei ſim⁹ niſi p gratiã dei. Fiduciã autẽ talẽ habemus p
Chriſtũ ad deũ, nõ quod ſufficiẽtes ſimus aliquiq cogi- 2. Cor.3.
tare à nobis quaſi ex nobis metipſis, ſed ſufficientia nobis ex deo eſt,qui & idoneos fecit nos miniſtros noui teſtamẽti,nõ litera,ſed ſpiritu. Litera enĩ occidit, ſpiritus autẽ viuificat Et iterũ in eadẽ epiſtola docens bonorũ operũ affectum & ſufficientiã à dei gratia miniſtrari,Potens eſt autẽ,inquit,deus omnẽ gratiã abundare facere in vobis, vt in omnibus per omnia ſufficiẽ- 2. cor. 9.
tiam habentes abundetis in omne op⁹ bonũ, ſicut ſcriptum eſt: Diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in æternum. Qui autẽ miniſtrat ſemen ſeminanti, Pſal. 111.
& panem ad manducãdum præſtabit, & augebit incrementa frugum iuſtitiæ veſtræ, vt in oĩbus locupletati abũdetis in omnẽ ſimplicitatẽ. Ad Epheſios vero ſcribens Apoſtolus docet quod omnia bona quibus placetur deo,dona ſint dei,& qđ ab ipſo peti oporteat, vt ea nõ habentibus tribuat. Huius rei, inquit, gratia flecto genua mea ad patrem domini noſtri ieſu chriſti, Ephe.3.
ex quo omnis paternitas i cælo & in terra nominatur, F
vt det vobis ſecũdum diuitias gloriæ ſuæ virtutem corroborari per ſpiritũ eius in interiori homine,habitare chriſtum per fidem in cordibus veſtris,in charitate radicati & firmati,vt poſsitis comprehẽdere cũ omnib⁹ ſanctis quæ ſit latitudo & longitudo, ſublimitas & profundũ,ſupereminentem ſcientiæ charitatem chriſti,vt impleamini in omnẽ plenitudinem dei. Ei autem qui potens eſt omnia facere ſuperabundantius q̃ petimus aut intelligimus,ſecundũ virtutẽ qua operatur in nobis,ipſi gloria in eccleſia, & in chriſto ieſu, in omnia ſecula ſeculorum,amen. Omnis autem boni deum eſse autorem,cui⁹ dona nec incerta ſint nec mutabilia, ſed ex æterna voluntate venientia, iacobus Apoſtolus ita- iacobi. 1.
loquitur:Nolite errare fratres mei dilecti. Omne datũ optimũ,& oẽ donũ pfectũ deſurſum eſt deſcẽdẽs à patre luminũ,apud quẽ nõ eſt trãſmutatio,nec viciſſitudinis obũbratio. Volũtarie enĩ genuit nos verbo veritatis,vt ſimus initium aliquod creaturæ eius. cui & Zacharias propheta concinit dicens: Saluabit dominus Zacha.9.
in die illo ſicut oues populum ſuum,quoniam lapides voluuntur ſuper terrã ipſius:quia ſi quid bonum,ipſius eſt:& ſi quid optimũ,ab ipſo eſt. in euãgelio vero ſecũdum Matthæum,quod ſcientiæ & intellectus dona ſint

G dei,quæ quibus voluerit largiatur,ita dicitur. Tũc ac-
Mat.13. cedẽtes discipuli eiꝰ dixerũt: Quare in parabolis lo-
quetris ad eos? At ipse respõdẽs ait illis: Quia vobis da
tũ est nosse mysteria regni cælorũ,illis autẽ nõ est da-
tũ. Ioãnes quoq; euangelista ꝓnunciat neminẽ aliquid
boni habere nisi qđ desursum acceperit,dicẽs: Nõ po
test hõ accipere quicq̃ nisi fuerit ei datũ de cælo. In e-
iusdẽ vero euãgelio doctrina est ipsiꝰ veritatis qđ ne-
mo veniat ad filiũ,nisi attractꝰ à patre,quia vẽturũ deꝰ
& intelligẽtẽ & obediẽtẽ facit. Nemo, inquit, potest ve
nire ad me,nisi pater qui misit me,attraxerit eũ,& ego
resuscitabo eũ in nouissimo die. Scriptũ est enĩ in ꝓ-
phetis: Et erũt oẽs dociles dei. Oĩs qui audiuit à patre,
& didicit,venit ad me. Et infra: Propter hoc dixi vo-
bis,quia nemo potest venire ad me, nisi datũ fuerit ei
à patre meo. In fide autem & in operibꝰ bonis ꝓficere
ac ꝓseuerare vsq; in finẽ, muneris atq; auxilij esse diui
Philip. 1. ni,sanctarũ scripturarũ cõfirmat autoritas. Eteni scri
bẽs Paulꝰ apostolꝰ Philippẽsibꝰ ait: Cõfidẽs hoc ipsũ
quia qui cœpit in vobis opus bonũ, pficiet vsq; in diẽ
Christi Iesu. Huiꝰ autẽ testimonij virtutẽ quidã volẽs
ad sui sensus prauitatẽ cõuertere,ita quod dictum est,
qui cœpit i vobis,volebat intelligi, quasi dictum esset,
qui cœpit ex vobis,vt & initium & consummatio ope
ris nõ ad deum,sed ad hominẽ referretur, qui & icipe
H re & perficere voluisset. Sed hãc insanissimã superbiã
in eadem epistola excellentissimus gratiæ prædica tor
elidit dicẽs: In nullo terreamini ab aduersarijs,quę est
illis caussa perditiõis,vobis autẽ salutis, & hoc à deo:
Philip. 2. quia vobis donatum est pro Christo non solum vt in
eũ credatis,sed etiã vt pro illo patiamini. Et iterũ: Cũ
metu,inquit,& tremore vestrã salutẽ operamini, deus
1. Thes.3. est enĩ qui operatur in vobis & velle & ꝓficere ꝓ bona
voluntate. Item in prima ad Thessalonicẽses docet ex
deo esse principiũ & profectum consummationẽq; vir
tutũ,dicẽs: Ipse autẽ deus,& pater noster, & dominus
Iesus dirigat viam nostrã ad vos, vos autem dominus
multiplicet,& abũdare faciat charitatẽ in inuicem &
in oẽs,quẽadmodũ & nos in vos, ad cõfirmãda corda
vestra sine querela in sanctitate vitæ ante deum & pa-
trem nostrum in aduentu domini nostri Iesu Christi
cum oibꝰ sanctis eius. Ad Corinthios quoq; scribẽs, &
1. Corin.1 oĩm virtutum ꝓficientẽ perseuerantiã dei donum esse
cõmendans, Gratias,inquit,ago deo meo semper pro
vobis in gratia dei quæ data est vobis in Christo Iesu,
quia in oĩbus diuites facti estis in illo, in omni verbo
& sapientia,sicut testimoniũ Christi confirmatum est
in vobis,ita vt nihil vobis desit in vlla gratia,expectan
tibus reuelationẽ domini Iesu Christi, qui & cõfirma
bit vos vsq; ad finem sine crimine, in diem aduẽtus do
I mini nostri Iesu Christi. Item ad Romanos de chari-
tate Christi,qua eos quos diligit, inseparabiles facit,
Roma. 8. id est,vsq; in finem perseuerantes: (nam quid est aliud
perseueuerare,q̃ tẽtatione nõ vinci?) Quis nos,inquit,
separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia,
an ꝑsecutio,an fames,an nuditas, an periculum, an gla
dius,sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur
tota die,existimati sumus sicut oues occisionis. Sed in
1. Cor. 15. his omnibus superamus per eum qui dilexit nos. Item
ad Corinthios de victoria quã perficit Christus,Stimu
lus,inquit,mortis peccatum est,virtꝰ vero peccati lex.
1. Thes.5. Deo autẽ gratias,qui dedit nobis victoriam per Iesum
Christum dominum nostrũ. Item ad Thessalonicẽses
de perseuerãtia quã deꝰ tribuit,ipse autem,ait,deus pa
cis sanctificet vos per oĩa, vt integer spiritus vester &
aia & corpus sine querela in aduentum domini nostri
Iesu christi seruetur. Fidelis est qui vocauit vos, qui e-
tiã faciet. Item ad Thessalonicenses, quod omnia bo-
na nostra siue in operando,siue in loquendo, & in eis
perseuerantia,dona sint dei,ita prædicat dicens: ipse
aũt dominꝰ noster Iesꝰ christꝰ,& deꝰ pater noster qui 2. Thes.2
dilexit nos,& dedit cõsolationẽ æternã, & spẽ bonã in K
gratia,exhortetur & corda vestra, & cõfirmet i omni
opere & sermone bono. De cætero fratres orate ꝓ no- 2. Thes.3
bis,vt sermo domini currat,& clarificetur, sicut & a-
pud vos,& vt liberemur ab importunis hominibus &
malis. Nõ enĩ oĩm est fides. Fidelis autẽ deus est,qui &
cõfirmabit nos,& custodiet á malo. Petrus quoq; apo-
stolus vnde esse virtutẽ ꝑseuerãtiæ, doceat, audiamus:
Deꝰ aũt,inquit,oĩs gratiæ, qui vocauit nos i ęternã suã 1. Petri.5.
gloriã in christo Iesu,modicũ passos, ipse ꝓficiet, con
firmabit soli dabitq;,cui est virtus & potestas in secu-
la seculorũ. Ioãnes vero Apostolꝰ qđ victoria sancto-
rũ opus dei sit habitãtis in sanctis,ita loquitur: Vos ex 1. Ioan. 4.
deo estis filioli,& vicistis mũdũ: quoniã maior est qui
in vobis est,q̃ qui i mũdo. Item idem: Omne quod na- 1. Ioan. 5.
tum est ex deo,vincit mũdum,& hæc est victoria quæ
vincit mundum,fides nostra. In euãgelio autem secun
dum Lucã,deum dare vt in fide perseueretur,ita pro-
mitur: Dixit autem Iesus Petro: Simon,Simon, ecce sa Lucæ.22.
tanas postulauit vt vos cerneret sicut triticũ. Ego autẽ
rogaui ꝓ te Petre ne deficiat fides tua: & tu conuersus
cõfirma fratres tuos, & roga ne intretis in tẽtationem.
In euãgelio quoq; Ioãnis, de ouibꝰ christi quæ de ma-
nu ipsius à nullo rapiuntur, hæc legimus dicere verita
tem: Sed vos nõ creditis, quia nõ estis de ouibus meis. Ioãnis. 10
Oues meę vocem meã audiunt,& ego noui illas, & se-
quuntur me,& vitã æternã do illis, & nõ peribũt in æ-
ternũ,nec quisq̃ rapiet eas de manu mea. Item in eo-
dem euãgelio,de ijs quos pater dat filio, qui & omnes L
veniunt ad filiũ,& quorũ nullus perit,hæc ipsius domi
ni ore dicuntur: Omne quod dat mihi pater, venit ad Ioãnis. 6.
me,& eũ qui venit ad me,nõ eijciã foras: quia descen-
di de cælo nõ vt faciã voluntatem meã, sed voluntа-
tem eiꝰ qui misit me patris,vt omne quod dedit mihi,
non perdam ex eo quicq̃, sed resuscitem illud in no-
uissimo die. Multa sunt alia in canonicarum scriæ scri-
pturarũ,quæ vitãdæ ꝓlixitatis studio prætermꝰ,quo-
niã quæ assũpsimꝰ,nec pauca sũt,nec obscura, nec le-
uia: quibꝰ plenissime declaratur oĩa quæ ad ꝓmeren-
dã vitã æternã ptinent,sine gratia dei nec ichoari, nec
augeri posse,nec pfici,& cõtra omnem electionem de
libero arbitrio gloriãtem,illã inuictissime reniti sen-
tentiã dicẽtis apostoli: Quis enĩ te discernit? Quid aũt 1. cor. 4.
habes qđ nõ accepisti? Si aũt accepisti qđ gloriaris qua
si nõ accepis? Igitur ꝓfunditas illius quęstiõis q̃ secun-
dum admirationẽ apostoli ipenetrabilẽ cõfitemur, ꝓ
liberi arbitrij velle & nolle nõ soluitur, qa licet insit
hoĩ bonũ nolle tamẽ nisi donatũ nõ habet bonũ velle,
& illud cõtraxit natura ꝓ culpã,hoc recipit natura per
gratiã. Sed qđ illud sit,qđ hæc eadẽ natura i oĩbꝰ hoĩ-
bꝰ ante recõciliationẽ mala,i oĩbꝰ misera, nõ i oĩbꝰ iu M
stificatur,& à ꝑcũtibꝰ quadã sui ꝑte discernitur ab eo
qđ venit quærere & saluare qđ ꝑierat, humano sensu
prorsus nõ potest idagari. Quãtũlibet enĩ ipiorũ mali
gnitas accusetur resistẽsgratię dei,nũqd ꝓbabũtur eã,
qbꝰ est collata,meruisse: aut illa virtus gratię quę sibi
quos voluit subdidit, cõuertere eos q̃ icõuertibiles ꝓ-
mãsere,nõ potuit? Tales fuerũt q̃ sũt attracti, quales ij
qui i sua duritia sũt relicti. Sed illis tribuit gratia stupẽ
da qd voluit, istis retribuit veritas iusta qđ debuit, vt
iudiciũ dei magis iscrutabile sit in electiõe gratiæ q̃ in
retributiõe iustitię. Verũtamẽ ne illa pars fidei qua pie
credimus deũ velle vt oẽs hoĩes veritatis agnitiõe sal-
uẽtur,ꝓ hoc qđ de effectibus gratię euidenter ostendi
tur,infirmata videatur,annitendũ est auxiliante chri-
sto vt nobis stabilitas huius diffinitionis appareat. Se d
quia necessariæ inquisitionis negocium non leuem o-
peram sibi poscit impendi, secuturam disputationem
ab exordio alterius voluminis inchoemus.

CAPITA LIBRI SECVNDI DE VOCATIONE OMNIVM GENTIVM.

Quod tria sint quib⁹ in quæstiõe superi⁹ disputata inhæreri debeat, quódq; deus iustus sit ordinator, & quẽadmodũ secũdum ea quæ prædicatoribus à domino iussa sunt, nullarũ nationũ facta sit discretio, nemoq; sit exceptus, sed ad oẽs homines missum sit euangelium, & gratia salutaris dei omnibus hominibus apparuerit. Et de mysterio eius quod dictum fuit apostolis: In viã gentiũ ne abieritis &c. ac de occultis dei iudicijs in hominũ vocatione. Caput I.

Quod ad ipsam cognitionẽ veritatis & perceptionem salutis nõ quisq; suis meritis, sed ope & opera diuinę gratiæ perueniat. Caput II.

De consideratione differentiarũ quibus diuinæ gratiæ opera & dona variata sunt. Caput III.

Quod auersio à deo non sit diuinæ constitutionis, sed propriæ voluntatis. Caput IIII.

Qđ etiã ante aduentum Christi natiões quæ alienatæ à cõuersatione Israel spem nõ habebant, ob hoc nõ sint excusabiles. Et quomõ ꝓpter ꝑsecutiones bonorũ Christus populũ suũ auxerit. Caput V.

Quod Christus pro omnibus impijs & peccatorib⁹ mortuus fuerit. Caput VI.

Quomõ mysteriũ vocationis gentiũ prophetis fuerit cognitum & apostolis. Caput VII.

Quare tanta multitudo nõ regeneratorũ infantium à perpetua alienetur salute. Caput VIII.

Quomodo gratia tanq; famulã & receptricẽ donorum suorum præparet voluntatem. Caput IX.

De recapitulatione in hoc secundo libro definitorũ, & operis conclusione, quẽadmodum videlicet de⁹ oẽs homines velit saluos fieri. Caput X.

Diui Ambrosij

EPISCOPI MEDIOLANENSIS DE VOCATIONE OMNIVM GENTIVM LIBER SECVNDVS.

¶ Qđ tria sint quib⁹ in quæstiõe superi⁹ disputata inhæreri debeat, quodq; deus iustus sit ordinator, & quẽadmodũ secũdum ea quæ prædicatoribus à domino iussa sunt, nullarũ nationũ facta sit discretio, nemoq; sit exceptus, sed ad oẽs homines missum sit
C euãgeliũ, & gratia salutaris dei omnibus hominib⁹ apparuerit. Et de mysterio eius quod dictũ fuit apostolis: In viam gentium ne abieritis &c. ac de occultis dei iudicijs in hominũ vocatione. CAPVT I.

REMOTIS abdicatisq; omnib⁹ cõcertationib⁹ quas intẽperãtiũ disputationum gignit animositas, tria esse perspicuũ est quibus in hac quęstiõe de qua secũdum volumen incipimus, debeat inhæreri. Vnum, quod ꝓfitẽdũ est deũ velle oẽs homines saluos fieri, & in agnitionẽ veritatis venire. Alterũ, quod dubitãdũ non est, ad ipsã cognitionẽ veritatis, & perceptionẽ salutis, nõ suis quenq; meritis, sed ope atq; opere diuinæ gratiæ peruenire. Tertium, quod confitẽdum est, altitudinẽ iudiciorũ dei, humanæ intelligentiæ penetrabilẽ esse non posse: & cur nõ omnes saluet, qui omnes vult saluos fieri, non oportere disquiri: quoniã si qđ cognosci D potest, nõ quæratur iter primã ac secũdã definitionẽ, nõ remanebit causa certaminis, sed secura ac trãquilla fide vtrũq; prędicabitur, vtrũq; credetur. Deus quippe apud quẽ nõ est iniquitas, & cuius vniuersæ viæ misericordia & veritas, omniũ hominũ bonus cõditor, iustus est ordinator, neminẽ indebite dãnãs, neminẽ debite liberans, nostra plectẽs cũ punit noxios, sua tribuẽs cũ facit iustos, vt obstruatur os loquẽtiũ iniqua, & iustificetur de⁹ in sermonib⁹ suis, & vincat cũ iudicatur. Nec dãnati iusta quærimonia, nec iustificati verax est arrogãtia, si vel ille dicat nõ meruisse se pœnã, vel iste asserat meruisse se gratiam. Sicut aũt ea quę ad manifestationẽ gratiæ ex diuinis proferũtur eloquijs, nulla possũt ratione, disserẽdi arte violari, vt perspicue cõsonãtesq; ĩ tãta numerositate sentẽtię ad aliquod prauę interpretationis trahãtur incertũ: ita etiã qđ de saluatione omniũ hominũ in eodẽ scripturarũ corpore reperitur, nulla cõtraria argumentatiõe temerandũ est, vt quãto hoc ipsũ difficiliore intellectu capitur, tãto fide laudabiliore credatur. Magna enĩ fortitudo est cõsensiõis, cui ad sequẽdã veritatẽ autoritas sufficit etiã latẽte ratiõe. Proinde vigilãter cõsiderem⁹, prędicatorib⁹ euãgelij quid à domino iubeatur. Secundum Matthęũ quippe sic ait: Data est mihi potestas omnis in cęlo & in terra. Eũtes ergo docete oẽs gẽtes, baptizãtes eos in noĩe patris, & filij, & spiritus sancti, docẽtes eos seruare oĩa quęcũq; mandaui vobis. Et ecce vobiscũ sum omnibus diebus vsq; ad consummationẽ seculi. Secũdũ Marcũ vero eisdẽ apostolis ita dicitur: Ite ĩ orbẽ vniuersũ, prędicate euãgeliũ vniuersę creaturę: & qui crediderit, & baptizat⁹ fuerit, ipse salu⁹ fiet, q vero nõ crediderit, dãnabitur. Nũquid hac pręceptione vllarũ nationũ vllorũve hominum facta discretio est? Neminẽ merito excepit, neminẽ seperauit genere, neminẽ cõditiõe distinxit. Ad oẽs prorsus hoies missum est euãgeliũ crucis Christi: & ne prędicantiũ ministeria humano tantũ viderẽtur opere peragẽda: Ecce ego inquit, vobiscũ sum oĩb⁹ dieb⁹ vsq; ad cõsummationẽ seculi. Id est cũ sicut oues introieritis in mediũ luporũ, nolite de vestra infirmitate trepidare, sed de mea potestate cõfidite, qui vos vsq; ad cõsummationẽ seculi in hoc opere nõ derelinquã, nõ ad hoc vt nihil patiamini, sed qđ multo maius est, pręstitur⁹ vt nulla sęuiẽtiũ crudelitate superemini. In mea enĩ potestate prędicabitis, & ꝓ me fiet, vt inter cõtradicẽtes, interfurẽtes, Abrahę filij de lapidib⁹ suscitẽtur. Ego insinuabo qđ docui, ego faciã qđ ꝓmisi. Tradẽt enĩ vos in cõcilijs, in synagogis suis flagellabũt vos, & ante reges & prędes stabitis ꝓpter me in testimoniũ illis & gen F
tib⁹. Cũ aũt tradẽt vos, nolite cogitare quomõ aut qđ Mat.10.
loquamini. Nõ enĩ vos estis qui loquimini, sed spirit⁹ patris vestri qui loquitur in vobis. Tradet enim frater fratrem in mortẽ & pater filium, & insurgent filij ĩ parentes, & morte eos afficient. Et eritis odio oĩbus hominibus propter nomẽ meũ. Qui autẽ perseuerauerit vsq; in finẽ, hic saluus erit. Apparuit ergo (vt apostolus ait) gratia salutaris dei omnibus hominibus, & tamen ministri gratię odio erant oĩbus hominibus, & cũ alij essent qui oderant, alij qui odijs persequẽtium prę mebantur: neutra tamẽ pars nuncupatione omniũ hominũ priuabatur, habente quidẽ salutis suę damnũ re belliũ portione, sed obtinente plenitudinis censum fi
deliũ dignitate. Dicit enĩ Ioannes apostolus: Sed & si 1.Ioan.2.
quis peccauerit, aduocatũ habem⁹ apud patrẽ Iesum Christũ iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nõ pro nostris autẽ tantũ, sed etiã pro totius mundi. Magni autẽ & inenarrabilis sacramẽti mysteriũ est, quod prędicatoribus quibus dictũ est: Ite in orbẽ vni- Mar.16.
uersum, & prędicate euangelium vniuersę creaturę:

G ijſdem prius dictũ fuerat: In viã gentiũ ne abieritis, & Mat.10. in ciuitates Samaritanorũ ne introieritis, ſed potiꝰ ite ad oues quę perierũt domꝰ Iſrael. Quãuis enĩ ad oĩm hominũ vocationẽ euãgeliũ dirigeretur, omnéſq; do minꝰ ſaluos fieri, & in agnitionẽ veritatis vellet venire, nõ tamẽ ſibi diſpẽſationũ ſuarũ abſtulerat poteſtatẽ, vt aliter q̃ occulto iuſtóq; iudicio ſtatuerat, cõſi lij ſui ordo decurreret. Vnde locũ nõ habẽt cõtumaciũ murmura querelarũ, quia quod deus fieri voluit, cõſtat nõ aliter fieri debuiſſe q̃ voluit. Poſteriore vero tẽpore cũ iam dominꝰ Ieſus in dei patris gloria cõſideret, & prædicatores verbi ſuſcepto negocio deſer Acto. 16. uirent, volẽtes apoſtoli euãgelizare verbũ in Aſia, vetiti ſunt ab ſpiritu ſancto, & diſponẽtes ire i Bythyniã, ꝓhibiti ſunt ab ſpiritu Ieſu, nõ vtiq; negata illis populis gratia, ſed quantũ apparuit retardata. Nã poſtea etiã apud ipſos fides Chriſtiana cõualuit. Quę autẽ fuerit differẽdæ vocatiõis cauſa, nõ claret, & tamen rei geſtæ docemur exẽplo qđ inter generalia vel promiſſa, vel opera, vel præcepta, quædã deꝰ à cõmunibꝰ excepta cauſis occultiore nouit ordinare ratione, credo vt interpoſitis quibuſdã obũbrationibꝰ ea quæ ſecretius micãt, mirabilius innoteſcãt, ne negligentior fiat acies H de facilitate cernẽdi, & quodãmodo dormitet aſſuetis, ſi non excitetur inſolitis. Has autẽ incognoſcibiles illuminationũ dilatiões, inter quas vtiq; multi in infidelitate deficiũt, nõ ſolũ in populis remotioribus impiorũ, ſed etiã in ciuitatibns fideliũ per plurimas domos ac familias nouimus fieri, dũ Chriſtianæ fidei etiã qui Chriſtiani futuri ſunt aduerſantur. Multi enĩ quod oderũt, amabũt: qđ nõ recipiũt, prædicabunt. Et quis inter hæc quærulis aut curioſis notũ faciet cur adhuc ſol iuſtitiæ quibuſdã gẽtibꝰ nõ oriatur, & à tenebroſis cordibꝰ etiã nũc radios ſuos veritas reuelanda contineat? Cur corrigẽdi tam diu ſinantur errare, & quod ſenibus in fine præſtãdũ eſt, per tã longã nõ tribuatur ætatẽ: Cur filijs iam in Chriſtũ credentibus necdũ credant parẽtes? Et rurſum à religioſis parẽtibus ſoboles prana diſcordet? Cũ tamẽ deo, qui initiorũ fidei incrementiq; largitor eſt, ſecũdum ipſius pręceptum quotidiæ pro oĩbus ſupplicetur, vt & ſi exaudit, nota ſit gratia miſeratiõis: & ſi nõ exaudit, intelligatur iudiciũ veritatis. Sed ne in præteritis quidem ſeculis hæc eadem gratia, quę poſt domini noſtri Ieſu Chriſti reſurrectio I nem vbiq; diffuſa eſt, & de qua ſcriptum eſt, illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ: defuit mũdo. Quãuis enĩ Pſal. 76. ſpeciali cura atq; indulgentia dei populum Iſraeliticũ conſtet electum, omnéſq; aliæ nationes ſuas vias ingredi, hoc eſt ſecũdum propriã permiſſæ ſint viuere volũtatẽ, non ita ſe tamen æterna creatoris bonitas ab illis hominibus auertit, vt eos ad cognoſcẽdum ſe atq; metuendum nullis ſignificationibus admoneret. Cælum quippe ac terra & mare, omniſq; creatura quæ videri atq; intelligi poteſt, ad hãc præcipue diſpoſita eſt humani generis vtilitatẽ, vt natura rationalis de cõtẽplatione tot ſpecierũ, de experimẽtis tot bonorũ, de ꝓceptiõe tot munerũ, ad cultũ & dilectionẽ ſui imbueretur autoris, implẽte oĩa ſpiritu dei, in quo viuimus mo Acto. 17. uemur & ſumus: quoniã etſi longe eſt à peccatoribus ſalvs, præſentia tamen ſalutis ipſius ac virtute nihil va Pſal. 32. cuum eſt. Igitur ſicut dicit propheta, Miſericordia domini plena eſt terra, quæ nullis vnquã ſeculis, nullis generationibus defuit, eãq; prouidentiã qua vniuerſitatẽ rerũ adminiſtrat & cõtinet, regendis alendiſq; naturis ſemꝑ impẽdit, diſpoſitũ habens ex incõmutabilis æternitatẽ cõſilij, quibus quidq; tẽporibus diſtribueret, & multiformis gratiæ ſuæ inſcrutabiles inueſtigabiléſq; menſuras per quæ dona ac ſacramenta variaret. Sicut enim iſta gratiæ largitas quæ in omnes gentes nouiſſime effluxit, nõ euacuat eam quæ ſuper vnũ Iſrael ſub lege rorauit, nec præſentes diuitiæ fidẽ præteritæ abrogãt parcitati: ita nec de illa cura dei, quæ patriarcharũ filijs ꝓprie præſidebat, cõijciẽdum eſt gubernacula diuinæ mĩæ cæteris hominibus fuiſſe ſubtracta, qui quidẽ in cõparatiõe electorũ videntur abiecti, ſed nũq̃ ſunt manifeſtis occultiſq; beneficijs abdicati. Legimus enĩ in actibꝰ apoſtolorũ Paulũ & Barnabã apoſto los Lycaonijs dicere: Viri, quid hæc facitis? Et nos mor Actu. 14. tales ſumꝰ, ſimiles vobis homines, annũciãtes vobis ab his vanis cõuerti ad deũ viuũ, qui fecit cælũ & terrã & mare, & oĩa quæ in eis ſunt, qui in pręteritis generationibꝰ dimiſit oẽs gẽtes ingredi vias ſuas. Et quidẽ non ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit, benefaciẽs de cælo, dans pluuias & tẽpora fructifera, implẽs cibo & lætitia corda veſtra. Quod eſt autem hoc teſtimoniũ qđ ſemꝑ domino deſeruiuit, & nũq̃ de eiꝰ bonitate ac poteſtate cõticuit niſi ipſa totius mũdi inenarrabilis pulchritudo, & inenarrabiliũ beneficiorũ eiꝰ diues & ordinata largitio, per quę humanis cordibus quædã æternæ legis tabulæ præbebantur, vt in paginis elementorũ, ac voluminibus tẽporũ cõmunis & publica diuinæ inſtitutiõis doctrina legeretur? Cælum ergo, cunctáq; cęleſtia, mare & terra, omniáq; quæ in eis ſunt, conſono ſpeciei ſuę ordinationiſq; concẽtu proteſtabantur gloriã dei, & prædicatione perpetua maieſtatẽ ſui loquebãtur autoris. Et tamẽ maximꝰ numerꝰ hominum qui vias volũtatis ſuæ ambulare permiſſus eſt, non intellexit, nec ſecutꝰ hãc legẽ eſt, & odor vitæ qui ſpira- L bat ad vitã, factꝰ eſt ei odor mortis ad mortẽ, vt etiã in illis viſibilibus teſtimonijs diſceretur quod litera occideret, ſpiritus autem viuificaret.

¶ Quod ad ipſam cognitionẽ veritatis, & perceptionẽ ſalutis nõ quiſq̃ ſuis meritis, ſed ope & opera diuinæ gratiæ perueniat. CAPVT II.

QVOD ergo in Iſrael per cõſtitutionẽ legis & ꝓphetica eloquia gerebatur, hoc in vniuerſis natiõibus, totiꝰ creaturę teſtimonia & bonitatis dei miracula ſemꝑ egerũt. Sed cũ in illo populo cui vtraq; eruditio pręfuit, nemo niſi gratia iuſtificatus ſit per ſpiritũ fidei, quis ambigat eos qui de quibuſcũq; nationibus quibuſlibet temporibus deo placere potuerunt, ſpiritu gratiæ dei fuiſſe diſcretos? Quę etſi parcior antea atque occultior fuit, nullis tamẽ ſeculis ſe negauit, virtute vna, quãtitate diuerſa, conſilio incommutabili, opere multiformis Nam & in ijs diebus quibus totum mundũ ineffabilium donorũ flumina rigant, non idem modus omnibus, nec eadem menſura confertur. Quãuis enĩ per miniſtros verbi & M gratiæ dei eadem cunctis veritas prædicetur, eadẽ cohortatio adhibeatur, dei tamen agricultura eſt, dei ędificatio, cuius virtus inuiſibiliter agit, vt incremẽto ꝓficiat quod ędificatur aut colitur: ſicut atteſtatur Pau- 1.Cor.3. lus apoſtolus, dicens: Quid igitur eſt Apollo? quid vero Paulus? Miniſtri eiꝰ cui credidiſtis, & vnicuiq; ſicut dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deꝰ incrementum dedit. Itaq; neq; qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incremẽtũ dat, deꝰ. Qui plantat autẽ, & qui rigat, vnũ ſunt. Vnuſquiſque autẽ propriam mercedem accipiet ſecundnm ſuũ laborẽ. Dei enim ſumus adiutores, dei agricultura eſtis, dei ędificatio eſtis. Agriculturę ergo huius atque ędificatiõis intantũ quiſque adiutor & operariꝰ ac mininiſter eſt, in quãtũ vnicuique deminꝰ dederit. Et ij qui miniſtrorũ labore excolũtur, ad eum proficiũt modum ad quem illos incremẽti autor euexerit. In agro enĩ domini nõ vniformis nec vna plãtatio eſt. Et quãuis in vnum decorem totius tẽpli ſtructura conueniat, nõ idem tamẽ locus eſt, nec idem vſus omniũ lapidum, ſicut & in vno

A corpore nō omnia mēbra eūdem actum habēt, dicēte apostolo:Nūc autē posuit deus mēbra, & vnūquodq; eorū sicut voluit.Hæc vero mēbra vnde apta,vnde vtilia,vnde sint pulchra,idē doctor exponit, dicēs: Ideo
1.Cor.12. notū vobis facio qđ nemo in spiritu dei loquens dicit anathema Iesu:& nemo potest dicere dominū Iesū nisi in spiritu sancto.Diuisiōes vero gratiarū sunt, idē autē spiritꝰ.& diuisiones ministrationū sunt,idē autē dominus:& diuisiones operationū sunt, idē vero deꝰ qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; aūt datur manifestatio spiritus ad vtilitatē. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ,alij sermo scientiæ secūdum eū dem spiritum,alteri fides in eodē spiritu,alij operatio virtutum, alij prophetatio, alij discretio spirituū, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum, hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Hæc magistro gentium tanta luce,tanta euidentia prædicante,qua ratione,qua causa dubitandum est,an omnium nobis virtutum germē ex deo sit, vel quis nisi insipientissimus de differentia diuinorū munerū conqueratur, aut imparibus ascribēdū meritis arbitretur quod,nō æqualiter de superna liberalitate cōfertur? Si enim hæc distributio secūdum præcedentiū operū merita proueniret, nō ipsoB rum donorū catalogum tali conclusione apostolꝰ terIbidem. minaret,vt diceret:Hæc autē oīa operatur vnus atque idem spiritus diuidens singulis prout vult. Vbi vtiq; si meritorum causas voluisset intelligi,diceret: Diuidēs singulis prout merētur:sicut plantatoribus aut rigato
2.Corin.3 ribus præmiū deuotiōis spopondit, dicēs : Vnusquisq; autē propriā mercedē accipiet secundum suū laborē. Datur ergo vnicuiq; sine merito vnde tendat ad meritum,& datur ante vllum laborem vnde quisq; mercedem accipiat secundū suum laborē.Quod ita esse etiā euangelicæ veritatis testimonio agnoscitur, vbi per cō
Mat.25. parationem dicitur quod homo peregre proficiscens vocauit seruos suos,& tradidit illis substantiā suam,& vni dedit quinq; talenta,alij autē duo,alij vero vnum, vnicuiq; secundum propriam virtutem, id est, secūdū propriam & naturalem possibilitatem,non autem secundum propriū meritū:quia aliud est posse operari, aliud operari:& aliud est posse habere charitatē,aliud habere charitatem:& aliud est capacem esse continentiæ,iustitiæ,sapientiæ,aliud vero esse continētem, iustum,atq; sapientem. Nō itaq; omnis reparabilis repaC ratur,nec omnis sanabilis sanatus est, quia reparabilem & sanabilem esse de natura est: reparatum autem &sanatū esse,de gratia est.Deniq; isti quibus secūdum modulum capacitatis suæ, quem i eis distributor substantiæ præuidebat, dispar creditus est numerus talētorum:nō meriti remunerationē,sed operis accepere materiam. In qua duorum seruorum vigilantissima industria nō solum glorioſis laudibus honestatur, sed etiam in æterna domini sui gaudia intrare præcipitur. Tertij vero pigrum ocium,& desidiosa nequitia sic punitur,vt & vituperationis dedecoretur opprobrio, & portione quam acceperat,exuatur. Dignus enim erat perdere inutilem fidem, qui nō exercuerat charitatē. Vnde & in subsequenti sermone quo apertissime declaratur futuri forma iudicij, sedente filio hominis in sede maiestatis suæ, antequam facta congregatione omnium gentium alij ducūtur ad dexteram, alij ad sinistram constituendi:laudatis dextris de operibus charitatis,nihil aliud sinistris obijcitur q̄ misericordię beneuolentiæq; neglectus. Acceperāt ergo etiā isti fidem sed nō sectati fuerāt dilectionē:nec de nō seruato, sed de nō aucto munere dānabūtur. Quāuis enim omnia bona,dona sint dei, à deo tamen quædam etiam non petita tribuuntur,vt per ipsa quæ accepta sunt, ea quæ nondum sunt donata,quærantur. Semen quippe quod iacitur in terram, non ob hoc seritur, vt ipsum solum maneat,sed vt fructum afferendo, multiplex atq; numerosum sit. Cui quidem profectus ab illo est qui dat incrementum: sed terra viuens, & de gratiæ iam imbre fœcunda, habet quod ipsa expectetur ad id qđ accepit,augendum. D

¶ De considerationē differētiarū quibꝰ diuinæ gratiæ opera & dona variata sunt. CAPVT III.

His recte(vt arbitror)quantum dominus tribuit pertractatis,ad id vnde digressa est disputatio: reuertamur,ad considerationem scilicet differentiarum quibus diuinæ gratiæ opera ac dona variata sunt. Altitudo quippe diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei,cuius inscrutabilia sunt iudicia, & inuestigabiles viæ,sic semper misericordiam suam & iudicium tē perauit,vt secretissima æterni consilij voluntate noluerit in omnibus super omnes generationes aut super omnes homines,æquales donorum suorum esse mensuras. Siquidem aliter eos iuuerit quos ad cognoscendum se,cæli & terræ testimonijs cōueniebat: aliter illos quibus non solum elementorum famulatu, sed etiā doctrina legis, prophetarum oraculis, miraculorum signis, & angelorum cooperationibus consulebat. Et multo magis aliter misericordiam suam vniuersis hominibus declarauerit,quando filius dei factus est filiꝰ hominis, vt inueniretur ab eis qui eū non quærebant, & appareret ijs qui illum non interrogabant,& non in vno tantum populo Israeliticæ stirpis excelleret, sed E in omni gente quæ est sub cælo,multiplicatū Abrahæ semen oriretur,in quam hęredum successionem nō filij carnis,sed filij promissionis intrarent. Et quanta in pręteritis seculis super cæteras nationes, tāta nūc esset in gente Iudæa parcitas gratiæ: cum tamen introducta plenitudine gentium, etiam ipsorum ariditati earundem rigationum inundatio spondeatur. Quæ itaq; causę sint harum sub eadem gratia dissimilitudinum, quæve rationes,sanctis scripturis non loquentibꝰ quis loquetur?Et cum in eis scientia Pauli Apostoli à disputatione transeat ad stuporem:cuius erit tanta pręsumptio, qui hęc disserendo existimet aperienda potius quàm silentio miranda? Patienter igitur & æquanimiter ignoretur tam remotum ab humana cogitatione secretum:nec tamen quia nequeunt clausa penetrari, ideo etiam reseratorum est prætereundus introitus. Manifestauerunt enim diuinorum eloquiorum multæ autoritates,& continua omniū seculorum experimenta docuerunt,iustam dei misericordiā, misericordemq; iustitiam nec alendis vnquā corporibus hominum,nec docendis iuuandisq; eorum mentibus defuisse.Semper etenim pluit super bonos & malos, semper Matth.5. solem suum oriri fecit super iustos & iniustos, semper vitales auras præbuit,semper diei & noctis vicissitudines ministrauit,vbertatem agris, multiplicationē seminibus fœcunditatem generādis hominibus semper impendit.Et si quando aliquid horum minuit, benignis correptionibus auersionem desidiamq; malę vtētium castigauit,vt miserationes eius quærerent in aduersis,cuius iustitiam non timuerant in secundis. Deniq; si ad ipsa mundi exordia recurramus, inueniemus omnium sanctorū qui diluuium præcesserunt,dei spiritum fuisse rectorē,propter quod & filij dei nomina- Roma.8. ti sunt:quoniam sicut ait Apostolus: Quicunq; spiritu dei aguntur,hi filij sunt dei. Et cum ijdem neglecta obseruantia patrum, illicitis se reproborum connubijs miscuissent, atque ob nephariam societatē digni Gene.6. exterminio iudicarentur,dominus ait:Non permanebit spiritus meus in hominibus istis,quoniā caro sunt. Vnde apparet quod iste populus cuius generationes discreto ordine cum annorū numero digerūtur, spiritalis antea fuit, ea vtiq; voluntate cui spiritus sanctus F

G præsidebat, sic impendens moderaminis sui regimen, vt declinandi ad vitia non adimeret potestatẽ, qua potestate hic populus si nõ vteretur, nõ relinqueret deũ, nec relinqueretur a deo, elsetq; ille de quo dictum est:
Eccle. 31. Felix qui potuit transgredi, & non est trãgressus. Quã diu ergo apud deum mansit, ea voluntate mãsit, quam deus inspirauit & rexit. Præparatur enim sicut scriptũ est, voluntas a domino. Sed huius præparationis non vnus semper prouectus, nec vna mensura est: quoniam multis modis & innumerabilibus differẽtijs gratiæ opera & dona variãtur, inq; ipsis singulis generibus munerum dissimiles sunt gradus, & impares quantitates. Sicut enim in germinibus herbarũ atque lignorũ quæ terra producit, non vna species, nec vnum in omnibus genus est, sed singula quæque in sui seminis forma, & in suæ stirpis qualitate gignuntur, plenum autem decorem non statim vt eduntur accipiunt, sed certis & ordinatis prouehuntur augmentis, donec ad perfectã sui habitus quantitatem per succedentia sibi incrementa perueniant: ita & semina charismatum plantæq; virtutum non in omni agro cordis humani totum hoc pariter quod sunt futura nascuntur, nec facile reperitur in exordio maturitas, & in inchoatione perfectio. Exerit quidem frequenter potens & misericors deus mirabiles istos suæ operationis effectus, & quibusdam mentibus non expectata profectum mora, totum simul quic
Hebrę. 7. quid collaturus est, inuehit. In Abrahæ lũbis Leui sanctificatur, & simul cum eo domus Aaron & sacerdotalis ordo benedicitur. In Isaac de repromissione con-
H cepto, & contra spem sterilium senum nato, omnium gentium vocatio, & tota Christi forma præconditur. Iacob nullo merito suffragante dilectus, priusquam na
Hiere. 1. scatur eligitur. Hieremiæ dicitur: Priusquã te formarẽ in vtero, noui te: & priusquam exires de vulua, sanctifi
Lucę. 1. caui te. Ioannes intra Helizabet matris viscera spiritu sancto repletus exultat, & vt nullus inter natos mulierum maior sit, prius sentit initia gratiæ q̃ naturæ. Sed cum & alia similium documentorũ exempla non desint, quę breuitatis studio pręterimus: multo tamen crebrior, multoq; numerosior pars illa hominum est, cui particulatim quicquid superna largitas donat accrescit, vt conferendorũ munerum causæ de ijs quę sunt collata, pariantur. Quidã accepta fide diffidentia non
Marci. 9. carent, quã vtique inesse sibi nouerat qui dicebat: Credo domine, adiuua incredulitatem meam. Quam nec illi abesse penitus a suis animis sentiebant qui dixerũt,
Lucę. 17. Dom ne auge nobis fidem. Quidã quod credunt, non intelligunt, & multi eorum diu in suæ simplicitatis modulo detinentur. Multi vero cito intellectus lumen accipiunt. Ipsa autem intelligentia non in omnibus eundem habet vigorem, aut similem facultatem. Et plurimi cum & fide & intellectu videantur ornati, laborãt
I tamen indigentia charitatis: & ijs quæ fide & intellectu vident, nequeunt inhærere, quoniam perseuerari in eo non potest, quod non toto corde diligitur. Donum quoque ipsius charitatis nõ semper eiusmodi est. vt quicquid ad plenitudinem ipsius pertinet, simul à percipiente sumatur. Est enim amor qui potest alio amore superari. Et sępe dilectio dei ex mundi dilectione marcescit, nisi ad eum feruorem spiritusancto inflammante profecerit, qui nullo extingui frigore, nullo possit tepore languere. Cum itaque in hoc inenarrabili dono dei omnium summa donorum, & quædã sit cunctarum vita virtutum: ad hoc cętera conferuntur, vt habeat animæ fidelis intentio per quæ ad perfectam charitatem possit eniti. Quæ quoniam non solum ex deo, sed etiam deus est, stabiles & perseuerantes atque insuperabiles facit quos flumine suæ voluptatis impleuerit. Qui autem istarum aquarum dulcedinem nesciunt, & adhuc de mundi huius torrentibus bibunt, aut etiam si aliquid primoribus labris de vitæ fonte gustauerunt, inebriari tamen aureo Babylonis calice de- K
lectantur: suo prorsus decipiuntur arbitrio, sua voluntate labuntur: & si in hac desidia perseuerant, ipsi se ijs quæ accepere, dispoliant. Facile enim quælibet bona sine charitate possunt perire, quæ nõ possunt sine charitate prodesse.

¶ Quod auersio á deo non sit diuinæ constitutiõis, sed propriæ voluntatis. CAPVT IIII.

HAEC autem summatim breuiterq; perstricta ad id valent, vt certissime nouerimus nullum fidelium à deo non discedentẽ relinqui, neq; cuiusquã ruinã ex diuina esse cõstitutione dispositam, sed multis qui iam iudicio rationis vtuntur, ideo liberũ esse discedere, vt nõ discessisse sit præmiũ: & vt quod nõ potest nisi cooperãte spiritu dei fieri, eorũ meritis deputetur, quorũ id potuit voluntate non fieri. Quæ voluntas in malis actionibus sola esse potest, in bonis autem sola esse non potest. Quanuis enim secundum naturam sit homini vt bonæ sit voluntatis, vitium tamen quod per malam volũtatem irruit in naturam, nõ naturæ superatur virtute, sed gratiæ. Regebatur ergo primus ille populus dei, spiritu dei, & à maledicti ac prędãnati populi societate ac moribus per eruditionẽ sancti spiritus abstinebat, custodiẽs discretionẽ sui à permixtiõe carnaliũ, quorum mala tum diu sustinuit patientia dei, quãdiu boni per id quod eos nõ imitabãtur, placere potuerũt. Vbi vero etiã boni malorũ imitatione corrupti sunt, & per L
voluntatis defectũ ĩ eandẽ nequitiã cõspirauit vniuersitas: quos, excepta Noe domo, vna impietas prophanauit, sentẽtia vna deleuit. Bonitas autẽ dei ne illi quidem parti defuit, quæ in charitate nõ stetit, & ab initio sui veneno diabolici liuoris intumuit. Principẽ enim gentis impiæ sancti fratris meritis inuidentẽ, cędemq; eius parricidali corde meditantẽ, dignatur dominꝰ paterno mitigare cõsilio, dicens ad Cain: Vt quid tristis factꝰ es? vt quid cõcidit vultꝰ tuus? Nõne si recte offe- Gene. 4.
ras, recte aũt nõ diuidas, peccasti? Quiesce. Ad te enim erit cõuersio eius, & tu dominaberis eius. Depone, inquit, ortã de inuidiæ æmulatione tristitiam, & flammas odij crudelis extingue. Nihil tibi Abel nocuit, nec mihi placẽdo te læsit, despexi munera tua meo iudicio, nõ illius voto. Opus enim bonum negligẽter egisti, recta fuisset oblatio tua, si fuisset recta discretio. Sciens cui offerres, scire debueras q̃d voueres. Nõ digne iterme & te diuisisti, quoniã tibi electiora seruasti. Tuꝰ ergo hic error est, tuũq; peccatũ, quiesce, & noli insontẽ fratrẽ moueri, ad te potius tua culpa reuocetur, noli peccato regnũ in te dare, sed tu potius in ipsum sume dominatũ. Pœnitẽdo enim nec in maius facinus ꝓgredieris, & ab eo ĩ quo te doles displicuisse, mũdaberis. M
Cum ergo talia ad Cain loqueretur deus, nunquid ambiguum est voluisse eum, & quantũ ad medẽdi modũ sufficiebat, egisse vt Cain ab illo impietatis furore resipisceret? Sed malitia ptinax inde facta est inexcusabilior, vnde debuit esse correctior. Et vtiq; præsciebat deus ad quem finem insanientis esset progressura conceptio. Neq; ex eo quod falli scientia diuina non poterat, necessitate peccãdi vrgebatur facinus voluntatis, à cuius vtiq; intentione atq; affectu potuit incolumitas Abel illæsa defendi, nisi placuisset deo cum magna laude patientiæ suæ, vt temporalis furor impij fieret perpetuus honor iusti. Posteris vero istius fratricidæ, quãuis in progenitoris sui moribns viuerent, nunquã se diuinam bonitatẽ negasse quis nõ facile aduertat si consideret quãtum eis prodesse potuerit tam longa patiẽtia dei, tam diues bonorũ tẽporalium copia, & multiplicatæ fœcunditatis tam numerosa propagatio? quæ

A beneficia licet obduratis nihil remedij & emẽdationis attulerint, probant tamen auerſionem eorum nõ diuinæ fuiſse cõſtitutionis, ſed proprię volũtatis. In cõſeruatione autem Noe filiorumq; eius & nuruũ, in quibus omnium gẽtium ſeminariũ diſponebatur, quãta diuinæ gratię opera reuelata ſint, ſancta ſcriptura manifeſtat, dum in illa mirãdæ capacitatis arca, vniuerſi generis animaliũ quantũ reparationis aderat receptrice, cõgregatura ad ſe omne hominum genus eccleſia figuratur. Dum per lignũ & aquam redẽptio crucis Chriſti, & ablutio regenerationis aperitur. Dum in ijs qui ex illa mundi vaſtatione ſaluati ſunt, omniũ gẽtium plenitudo benedicitur. Dum donum fœcunditatis iteratur, & ſolo eſu ſuffocatorum & ſanguinis interdicto, libertas edẽdi quod placuerit, augetur, ſalutisq; ſecuritas in teſtimonio verſicoloris arcus, hoc eſt in ſigno multiformis gratię cõſecratur. Quæ vtiq; myſteria atque ſacramenta nõ vnius tantũ familiæ pauciſsimos tunc homines, ſed in ipſis omnes eorũ poſteros imbuebant, vt quod eruditioni impẽdebatur parentũ, proficeret ſciẽtiæ filiorum. Iam vero procurrente humanæ propagationis augmento, cum ipſa mortalium numeroſitas de ſuis multiplicationibus ſuperbiret, & ſecũdum elationis ſuæ altitudinem cælo cuperet molem immodicæ inſtructionis inſerere, q̃ mirabilis erga cohibendam hãc inſolentiam fuit diuinæ cenſura iuſtitiæ? Quæ vnam il-
B lorum populorum loquelam notis ſibi inuicẽ ſignificationibus conſonantem, ſeptuaginta & duarũ linguarũ varietate cõfudit, vt & inter diſſonas voces operãtium pereunte concordia, inſanæ molitionis machina ſolueretur, & habitando orbi terrarum daret incolas malæ cõgregationis opportuna diſperſio. In iſto autem opere prouidentiæ dei præordinabantur miracula gratiæ Chriſtianę, quæ omnẽ hanc diſperſionem in illius ædificationis erat vocatura cõpagẽ, in qua omne genu flectitur deo, & omnis lingua cõfitetur, quoniam Ieſus in
Philip. 2. gloria dei patris eſt. Hanc latitudinem gratię in plenitudine diſpoſitorũ temporũ reuelandę, facta ad Abraham promiſsio dei ſignis iam luculentioribus indicabat, quando duplex eius ſucceſsio, filij ſcilicet carnis, & filij promiſsionis, multitudini arenarum cõparabatur & ſiderum, & vir ſenex per annoſam vxoris ſterilitatem ab ſpe iam prolis alienus, credebat laudabili fide per germen vnius filij patrem futurũ eſse ſe mundi, proſpiciens illum in ſemine ſuo, immo conſpiciẽs qui
Ioan. 8. dixit: Abraham diem meũ vidit, & gauiſus eſt. Qua fide Abraham cum iuſtificaretur, nondum mandatũ circunciſionis acceperat, ſed cum eſset in præputio naturali, reputata eſt fides eius ad iuſtitiam, & eadem fides ſignaculum circũciſionis acceperat in eo corporis mẽ
C bro, per quod ſemen procreationis peruenturum erat ad eam carnẽ, in qua ſine carnali ſemine dei filius deus verbum caro fieret, ac de Abrahę filia Maria virgine naſceretur, aſsumptis omnibus in huius natiuitatis cõſortium, qui in Chriſto per ſpiritum ſanctum regenerati, quod Abraham credidit credidiſsent.

¶ Quod etiam ante aduentũ Chriſti nationes quæ alienatę à cõuerſatione Iſrael, ſpem nõ habebãt, ob hoc non ſint excuſabiles. Et quomodo propter perſecutiones bonorum Chriſtus populum ſuum auxerit.

CAPVT V.

Gene. 12. HAEC autem fides, antequã veniret hoc ſemen de quo Abrahę dictum eſt, In ſemine tuo benedicẽtur omnes gentes terrę: intra vnius ſtirpis populum cõtinebatur, vigẽte apud veros Iſraelitas ſpe redemptionis noſtrę, quoniã etſi fuerunt ex alienigenis quos temporibus legis veritas illuſtrare dignata ſit, tam pauci fuerunt, vt vix cognoſcantur an fuerint. Neq; ob hoc excuſabiles ſint na D
tiones, quę alienatæ à cõuerſatione Iſrael ſpem nõ habentes, & ſine deo in hoc mũdo ſub ignorãtię tenebris perierũt, quia hæc abũdatia gratiæ quę nũc vniuerſum mundum rigat, pari antea largitate nõ fluxit. Adhibita enim ſemper eſt vniuerſis hominibus quædã ſuper-
næ menſura doctrinæ, quę etſi parcioris occultioriſq; gratię fuit, ſufficit tamen, ſicut dominus iudicauit, qui buſdam ad remedium, omnibus ad teſtimoniũ, vt non dubiæ, ſed euidẽter appareat quod niſi vbi abundauit peccatũ, ſuperabundaret gratia, nũc quoq; vniuerſum genus humanum ſimilis obcęcaret impietas. An forte, vt plerique garriunt, meliora q̃ veterum ingenia noſtris ſeculis orta ſunt, & aptiores diuinis donis animas tempora extrema pepererunt? Quod etiam ſi ita eſset, ad bonitatem id referendum eſset autoris, qui vocãdis ad vitam æternam populis ea quæ nõ reniterentur, corda finxiſset. Sed nihil prorſus nouatum eſt in generatione carnali, nec generoſior auis minorum orta ſucceſsio eſt, cum potius in hominibus illius tẽporis quo mũdi redẽptor aduenit, quãto erat propago tardior, tãto ſit iniquitas inuenta robuſtior. Probauit hoc Iudaici furoris impietas: & quam apta euangelio Chriſti fuerit illa generatio, nõ ſolum populi, ſed etiam ſcribarum & principum ac ſacerdotum corda docuerũt, quibus parum fuit in agnum dei tollentem peccatum
mundi, cõtra teſtificationem legis, cõtra oracula pro- E
phetarum, cõtra diuinarum experimenta virtutũ, ſedi tionibus, cõtumelijs, ſputis, alapis, colaphis, lapidib⁹, flagris, & ad poſtremum crucis atrocitate ſæuiſse, niſi etiam teſtes reſurrectionis eius eadem perſequerẽtur inſania: quam apoſtoli quando à põtificibus flagellati ſunt: oſtenderunt in pſalmo Dauidico prophetatam, dicentes: Domine, tu es qui feciſti cælum & terram, & Actu. 4.
mare, & omnia quę in eis ſunt. qui ſpiritu ſancto per os patris noſtri Dauid pueri tui dixiſti: Quare fremuerũt gentes, & populi meditati ſunt inania: aſtiterũt reges terrę, & principes cõuenerũt in vnum aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtum eius? Conuenerũt enim vere in ciuitate iſta aduerſus ſanctum filium tuum Ieſum, quem vnxiſti, Herodes & Põtius Pilatus cum gentibus & populis Iſrael, facere quæ manus tua & conſilium decreuerunt fieri. Igitur ad manifeſtãdam gratiã F
dei, quę ex æterno eius incommutabiliq; cõſilio in ſalutem omnium gẽtium diſponebatur, nõ priora quaſi in capacia declinata ſunt tempora, ſed iſta electa, quę tales populos ediderũt, quorum ferox & volũtaria iniquitas nõ cõſulendi affectu, ſed intentione ſęuiẽdi perſisteret facere quę manus dei & cõſilium decreuerunt fieri, vt mirabilior eſset gratia & potẽtia dei, quæ de tãduris animis, tam tenebroſis mẽtibus, tam inimicis cordibus fecit ſibi populum fidelem, ſubditũ, ſanctum, qui
nõ per ſapiẽtiam huius mũdi peruenit ad lumẽ ſapien
tiæ dei, ſed per illius donũ de quo teſtatur ioãnes apo 1. Ioan. 5.
ſtolus dicẽs: Scimus quia filius dei venit, & dedit nobis ſenſum vt cognoſcamus verũ deum, & ſimus in vero fi Col. 1.
lio eius. Cui teſtimonio apoſtolus Paulus cõſonat dicẽs: Gratias agẽtes patri qui dignos nos fecit in partẽ ſortis ſanctorũ in lumine, qui eripuit nos de tenebris, & de poteſtate tenebrarum, & trãſtulit in regnum filij ad Tit. 3.
dilectionis ſuę. Et iterũ idem: Eramus enim, inquit, aliquãdo inſipiẽtes, increduli, errãtes, ſeruientes deſiderijs & voluptatibus varijs, in malitia & inuidia agẽtes, odibiles, odiẽtes inuicẽ. Cũ autẽ benignitas & humanitas apparuit ſaluatoris noſtri, nõ ex operib⁹ iuſtitiæ quę fecimus nos, ſed ſecũdum ſuã miſericordiã ſaluos nos fecit per lauacrũ regeneratiõis ſpiritus ſancti, quẽ effudit in nos abũde per ieſum Chriſtũ ſaluatorem noſtrũ vt iuſtificati gratia ipſius hęredes ſim⁹ ſecũdũ ſpẽ vitæ æternæ. Potuit ne plenius, luculentius, verius ex-

G plicari quę merita hominū Christus inuenerit,& quos
sibi mores subiecerit,quæ ad se corda cōuerterit,quan
Mat.9, do venit mederi nō sanis,sed male habentibus,& voca
Esa.9. re nō iustos, sed peccatores:quoniam gētium populus
qui sedebat in tenebris,lucem vidit magnam, & seden
tibus in tenebris & vmbra mortis,lux orta est illis. Fre
mebant gentes, irascebātur populi, sæuiebant reges,&
potestates cōtradicebant, superstitiones & totius mun
di reluctabantur errores. Sed de resistentibus,furenti-
bus, persequētibus, populum suum Christus augebat,
& per vincula ac supplicia mortesq; sanctorum robo-
rabatur fides,vincebat veritas, perq; vniuersum mun-
dū dominici agri segetis multiplicabatur vbertas. Tan
ta enim desuper præbebatur constantia fidei, fiducia
spei,fortitudo tolerātiæ,vt ille ignis dilectionis, quem
in cordibus fidelium spiritus sanctus accenderat, nul-
lo modo opprimentibus posset extingui: cū & qui cru
ciabantur,vehemētius inardescerent: & qui sæuiebāt,
eandem quam persequebantur flammam sæpe concipe
Roma. 5. rent,qua beatus apostolus Paulus ignitus fidenter fer-
uēterq; dicebat: Iustificati igitur ex fide pacem habea
mus ad dominum nostrum Iesum Christum,per quem
& accessum habemus fide in gratiam istam in qua sta-
mus,sed & gloriamur in spe gloriæ filiorum dei,nō so
lum autem,sed & gloriamur in tribulationibus,scien-
tes quod tribulatio patiētiam operatur, patiētia autem
H probationem,probatio vero spem, spes autem nō con
fundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris
Rom.8. per spiritum sanctū qui datus est nobis. Et iterū : Quis
nos separabit à charitate Christi? Tribulatio,an angu-
Psal.43. stia?an persecutio?an fames?an nuditas? an periculum?
an gladius?Sicut scriptum est:Quia propter te mortifi
camur tota die,existimati sumus sicut oues occisionis.
Sed in his omnibus superamus, per eū qui dilexit nos.
Certus sum enim quia neque mors,neq; vita, neque an
geli,neque principatus,neque instantia, neque futura,
neque fortitudo, neq; altitudo, neque profundū, neq;
creatura alia poterit nos separare à charitate dei quæ
est in Christo Iesu domino nostro. Hęc charitas diffu-
sa per spiritū sanctum fecit vt mūdus fidelium mundū
vinceret impiorū. Hæc Neronis crudelitatem, Domi-
tiani furorem,multorumq; post eos principū glorioso
innumerabiliū martyrum fine confudit,donāte Chri-
sto imitatoribus suis de persecutionibus regum,eterna
rum stemmata coronarum.

¶Quod Christus pro omnibus impijs & peccatoribus mortuus fuerit. CAPVT VI.

I NVLLA igitur ratio dubitandi est Iesum Chri
stum dominum nostrū pro impijs & peccato
ribus mortuum,à quorum numero liber inuē
tus est. Nōne est pro omnibus mortuus Chri-
stus? Sed prorsus pro omnibus mortuus est Christus.
Nemo ergo omnium hominum ante reconciliationē,
Roma. 5. quæ per Christi sanguinem facta est, non aut peccator
aut impius fuit,dicente apostolo : Si enim Christus cū
adhuc infirmi essemus, iuxta tempus pro impijs mor-
tuus est:vix enim pro iusto quis moritur,nam pro bo-
no forsitan quis audeat mori:commēdat autē suā cha-
ritatem deus in nobis,quoniam si cum adhuc peccato-
res essemus, Christus pro nobis mortuꝰ est, multo ma
gis iustificati sanguine ipsius salui erimus ab ira per ip-
sum. Si enim cū inimici essemus,recōciliati sumus deo
per mortem filij eius, multo magis recōciliati salui eri
mus in vita ipsius . Idem autem apostolus in secūda ad
2.Cor.5. Corinthios ait : Charitas enim Christi vrget nos iudi-
cantes hoc,quoniam si vnus pro omnibus mortuus est,
ergo omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est,
vt & qui viuunt, iam non sibi viuāt, sed ei qui pro ipsis
mortuus est,& resurrexit. De seipso vero quid pronū K
ciat audiamus. Fidelis,inquit, sermo & omni acceptio
ne dignus, quia Christus venit in hūc mūdum peccato 1. Tim. 1.
res saluos facere,quorū primus ego sum. Sed ideo mi-
sericordiam cōsecutus sum,vt in me primo ostenderet
Christus Iesus omnem patientiam ad informationem
eorum qui crediturí sunt illi in vitam æternam. Siue er
go circuncisio, siue præputium, peccato vniuersaliter
cōcludebatur,vnusq; omnes reatus obstrinxerat, & in
ter magis minusq; impios nemo erat qui posset absq;
Christi redemptione saluari: quæ redemptio vniuerso
sese intulit mundo, & omnibus hominibus indifferen
ter innotuit: quādoquidem in die quinquagesimo ab il
lo Pascha in quo se hostiā deo verus agnus obtulerat,
cum apostoli & qui cū eis vnanimes erant,repleti spiri
tu sancto linguis omnium gentiū loquerentur,conue-
niebat excita miraculo diuersi generis hominū multi-
tudo,vt euangeliū Christi in eis qui aderaut, totus mū
dus audiret. Confluxerant autem(sicut scriptū est)Par Actuū. 2.
thi & Medi,Elamitę, & qui inhabitāt Mesopotamiam,
Iudęam & Capadociam, Pontum & Asiam,Phrygiam
& Pamphyliam,Egyptum & partes Libyæ, quæ est cir
ca Cyrenen,& aduenæ Romani,Iudei quoque & Pro-
selyti,Cretes & Arabes,audientes eorū linguis prædi-
cari magnalia dei,quorū testificatio etiam in eas gen-
tes quæ remotiores sunt, longe lateq; procurreret. Ad
cuius rei effectū credimus prouidentia dei Romani re
gni latitudinē præparatam , vt nationes vocādæ ad vni L
tatem corporis Christi, prius iure vnius consociaren-
tur impietatis:quanuis gratia Christiana non contenta
sit eosdē limites habere quos Roma,multosq; iam po-
pulorum sceptro crucis Christi illa subdiderit , quos
armis suis ista non domuit. Quæ tamen per Apostolici
sacerdotij principatum amplior facta est arce religio
nis q̄ solio potestatis. Quod si forte,quēadmodū quas
dam gentes,quod non volunt, in consortiū filiorū dei
nouimus adoptatas, ita etiam nunc in extremis mundi
partibus sunt aliquæ nationes quibus nondū gratia sal
uatoris illuxit:nō ambigimus etiam circa illas occulto
iudicio dei tempus vocationis esse dispositū,quo euan
gelium quod nōdum viderunt, audiant atq; suscipiāt.
Quibus tamen illa mensura generalis auxilij quæ desu
per omnibus semper hominibus est præbita,non nega
tur:quāuis tam acerbo natura humana vulnere sauciа-
ta sit, vt ad cognitionem dei neminem contemplatio
spontanea plene valeat erudire, nisi obūbrationē cor
dis vera lux discusserit, quam inscrutabili iudicio deꝰ
iustus & bonus nō ita præteritis seculis quēadmodum
in nouissimis diebus effudit . Vnde & beatus Apostо-
lus Paulus scribēs Colossensibus ait : Mysterium quod
abscōditum fuit à seculis & generationibus,nunc autē M
manifestatum est sanctis eius,quibus voluit deus notas
facere diuitias glorię sacremēti huius in gētibus,quod
est Christus in nobis.

¶Quomodo mysterium vocationis gentium prophe tis fuerit cognitum & apostolis. CAPVT VII.

NVNQVID hoc mysterium etiā prophetis
incognitum fuit? & illi per quos spiritus-
sanctus loquebatur, ea quorum ab ipsis fie
bant denunciationes,nescibant? Non ita
plane intelligendum puto,sed ipsis gentibus abscondi
tum fuisse mysteriū,quod dominus quando voluit, &
quibus voluit reuelauit. Nam de vocatione gentiū quæ
non erant populus dei , & quibus prius non misertus Deut.32.
est,nunc autem miseretur,in Deutoronomio ita dici-
tur: Et vidit dominus, & zelauit , & iratus est propter
iram filiorū suorū & filiarum,& dixit: Auertam faciē
meam ab eis,& ostendam quid erit in nouissimo, quia

A generatio peruersa est filijs, in quibus non est fides in illis. Ipsi in zelum cõpulerunt me in hoc quod non est deus, iritauerunt me in idolis suis. Et ego in zelum incitabo eos in eis qui non erat gens, super gente insipiẽte irritabo eos. Et Dauid hęc de adoraturis deũ omni-
Psal.85. bus gentibus prędicit: Omnes gentes quascunq; feceris, venient & adorabũt coram te domine, & glorificabũt nomen tuum. Et iterum idem: Et adorabunt eũ omnes
Psal.71. reges terre, omnes gentes seruient ei. Et iterum: Benedicentur in ipso omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum. Esaias quoq; similia annũciat dicens:
Esa.28. Quoniã erit in nouissimis diebus manifestus mons domini, & domus dei in cacumine montiũ, & exaltabitur super colles, & venient ad eum omnes gentes. Et iterũ idem: Et faciet, inquit, dominus sabaoth omnibus gentibus, in monte isto bibent in iucũditate vinum, vngentur vnguento in monte isto, tradet hęc omnia gẽtibus, hoc enim consilium super omnes gentes. Et iterũ idẽ: Et reuelabit dominus brachium suum sanctum in conspectu omnium gentium, & videbũt omnes gentes terræ salutem quæ â domino est. Et iterum: Ecce aduenæ ad te per me accedent, & ad te fugiẽt. Et infra: Gentes quæ te non cognouerunt, inuocabunt te: & populi qui
Osęc.1. te nesciunt, ad te cõfugient. Osęę quoq; paria prophetat dicens: Et erit in loco in quo dictum est eis: Non populus meus vos, ibi vocabuntur filij dei viui, & congregabuntur filij Iudæ, & filij Israel in idipsum. Et iterũ: Miserebor non dilectæ, & dicam non populo meo: populus meus es tu. & ipse dicet: deus me⁹ es tu. Sub Apostolis vero cum ij qui in Christum ex circũcisione crediderant, eos qui gentiles erant, dicebanturq; præpu-
B tium, iustificationum gratiæ arbitrarentur participes esse non posse: docet beatus Apostolus Petrus q̃ indiscretus apud deum vterque sit populus, si in vnitatem
Actuũ.11. fidei ambo cõuenerint. Cum autem, inquit, cœpissem loqui, decidit spiritusanctus super eos, sicut & in nos in initio. Recordatus sum autẽ verbi domini sicut dicebat: Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptisabimini spiritu sancto. Si ergo cãdem gratiã dedit illis deus sicut & nobis qui credidimus in dominũ Iesum Christum, ego quis eram qui possem prohibere deum? His auditis, tacuerunt, & glorificauerunt deũ dicentes: Ergo & gentibus deus pœnitentiam ad vitã dedit.
Actu.15. Iacobus quoq; Apostolus de hac vocatione gentium dicit: Viri fratres audite me: Simon narrauit quẽ admodum primum deus visitauit sumere ex gentibus populum nomini suo, & huic concordant verba pro-
Amos.9. phetarum, sicut scriptũ est: Post hæc reuertar, & reędificabo tabernaculũ Dauid, quod cecidit, & diruta eius ædificabo, & erigam illud, vt requirant cæteri homi-
C num dominũ, & omnes gentes super quas inuocatũ est nomen meũ, dicit dominus faciens hæc. notum â seculo
Lucæ.2. est domino opus suum. Symeon quoque ille cui responsum erat à spiritu sancto nõ eum visurum mortẽ priusquam videret Christum domini, de salute omniũ gentium quæ in Christo reuelabatur, hæc dixit: Nunc dimitte seruũ tuum domine secundum verbũ tuum in pace: Quia viderũt oculi mei salutare tuum, Quod parasti ante faciem omniũ populorum, Lumen ad reuelationem gentiũ, & gloriã plebis tue Israel. His & alijs testimonijs scripturarum non dubie demõstratur istã ditissimam, potentissimã, benignissimam gratiam qua in nouissimo mundi tempore omnes gẽtes in regnum Christi vocantur, prioribus seculis in occulto dei abscondità fuisse cõsilio. Et cur hac manifestatione qua nũc vniuersis nationibus innotescit, antea reuelata nõ fuerit, nullam posse scientiam comprehẽdere, nullam intelligentiam penetrare: cũ tamen illud quod de bonitate dei pijssime creditur, quia omnes homines velit saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, nõ oporteat nisi perpetuum æternumq; sentiri, secundũ eas mẽ D suras quibus deus dona generalia specialibus nouit cumulare muneribus: vt & qui exortes gratiæ fuerint, de sua nequitia redarguantur: & qui eius lumine enituerint, non in suo merito, sed in domino glorientur. In hoc sane angusto quidem, sed tamen recto intelligentiæ tramite non parum difficultatis opponit consideratio paruulorum, qui nullo iudicio rationis vtuntur, quo autoris sui beneficia sentientes, ad agnitionem valeant veritatis accedere, nec videntur de neglectu opitulantis gratiæ iuste argui in illa ignorantia naturaliter constituti, quam dubiũ non est nullã recipere scientiam, nullam sentire doctrinam.

¶Quare tanta multitudo nõ regeneratorũ infantium à perpetua alienetur salute. CAPVT VIII.

VNDE cũ omnes homines velit deus saluos fieri, quid est quod alienatur à salute perpetua tanta infantiũ multitudo, totq; in his ætatibus hominũ milia extra vitam relinquũtur æternam: quasi ad hoc tantum conditi sint ab eo, qui neminem odiens creauit, vt quia in hunc mundũ cum peccati carne venerunt, insolubilis culpæ vincula sine rea tu propriæ actionis inciderent? quid hoc profundius, quid mirabilius esse potest? Neque credi fas est eos qui regenerationis non adepti sunt sacramẽtum, ad vllum beatorum pertinere consortiũ. Et magis stupendum, magisq; sit mirũ, quod vbi actio non offendit, vbi arbitrium nõ resistit, vbi eadem miseria, similis imbecillitas, caussa cõmunis est, non vnum esse de tanta parilita E te iudicẽ: & quales reprobat abdicatio, tales adoptat electio. Verũtamen de hac altitudine discretionis dei non conturbabitur cor nostrum si firma & stabili fide omne iudicium dei iustum esse credamus, nec appetamus habere cognitũ, quod voluit esse secretum, vt vbi inuestigari non potest quare ita iudicet, sufficiat scire quis iudicet. Quãquam non ita incognoscibilis ista sit quæstio, vt nihil sit quod de ea eruditionis possimus acquirère, si ad contẽplandũ id quod videri potest, tranquillus sobrij cordis adhibeatur intuitus. Cum enim cõsideramus inter paganos, inter Iudæos, inter hæreticos, inter ipsos catholicos Christianos q̃ multiplex pereat numerus paruulorũ, quos quãtum ad proprias pertinet volũtates, neque bonũ aliquid, neq; malũ cõstat egisse, discimus super eos illam manere sententiã, quam humanũ genus prævaricatione primi parẽtis excepit, cuius sententiæ rigor dũ etiam circa tales nõ resoluitur, q̃ magnum illud peccatũ fuerit demõstratur. Nemo autem putaretur nõ innocens nasci, nisi etiã talibus esset noxium non renasci. De immaturitate vero mortis nõ est ratio conquerendi, cum semel in naturã F nostram per peccatum ingressa mortalitas obnoxiũ sibi omnem vitæ nostræ fecerit diem. Esset enim, quoniam secundum aliquem modum immortalis dici homo posset, si esset tempus intra quod mori omnino nõ posset. Sed nunquam corruptio ita incorruptionis est particeps, vt nõ semper obnoxiũ sit defectioni quod debetur occasui. Vitæ huius principium, mortis exordium est, nec prius incipit augeri ætas nostra q̃ minui. Cui si quid adijcitur spatij temporalis, non ad hoc accedit vt maneat, sed in hoc transit vt pereat. Quod ergo ab initij sui die mortale est: qualibet occidat die, non cõtra legem mortalitatis occumbit, nec vnquam ei vicinius est posse viuere, q̃ posse deficere. Quanuis autem ex vna caussa omniũ hominum sit orta mortalitas, non in vnam tamen, sed in multiplicem imbecillitatem corruptibilis natura distrahitur. Et siue morbis siue debilitatibus, siue vulneribus, non solum anni aut menses vel dies ætatis humanę, sed & omnes horæ om-

G niãque momenta ſubiecta ſunt. Nec eſt aliquod mortis genus aut vllus obeũdi modus qui non intra vniuerſitatem mortaliũ in aliquam incidat portionem. Manet enim graue iugũ ſuper filios Adam à die exitus de ventre matris eorum, in diem ſepulturæ in matrẽ omniũ. Sed huius aſperrimi iugi pondera nõ ita in Adæ filios irruerũt, vt diuina iuſtitia nihil eis ſuæ dimenſionis adhiberet, quæ defectionum legibus ita defectura ſubiecit, vt ab eis moderationum ſuarum nõ auerteret poteſtatem. Ideo omnia omnes inciderent mala, quia per communem conditionẽ omnes omnibus ſubiacerent, ſed vt generali neceſsitate variata, cauſsas ſibi dominꝰ indulgentiæ correptionisq; ſeruaret, eſsetq; in vno omnium debito quod & miſericors remitteret, & iuſtus exigeret. Cum igitur iuſta & omnipotens prouidentia dei inceſsabiliter vniuerſa dijudicet, & nemo in hunc mundum veniat, neq; ab hoc mundo exeat, niſi eo ortu atq; deceſsu quem rerum arbiter ſecundum altiſsimam ſciẽtiam ſuam ſapientiãq; decernit, ſicut ſcriptũ
Iob.12. eſt in libro Iob: Quis ignorat quod omnia hæc manus domini fecerit, in cuius manu anima omnis viuentis, &
Iob.14. ſpiritus vniuerſæ carnis hominis? Et iterũ: Breues dies hominis ſunt, & numerus dierum eiꝰ apud te eſt. Quis audeat cauſsas operum & conſiliorum eius inquirere? Inſcrutabile enim eſt, valdeq; ſecretum cur tantis differentijs conditio humana variata ſit. Illum ab infantia vſque in ſenectutem longæua carpit infirmitas, nec interſeuerãtes dolores ſtatutæ deficit tempus ętatis.
H Illum integris valẽtem viribus annoſiſsimus vigor vegetat. Huic in pueritia finis eſt, illi in adoleſcẽtia. Huic vltra iuuentutem non licet progredi: illi impoſsibile eſt vſque ad loquendi rudimenta grandeſcere. Quas vitæ metas multiformiter inęquales minus acerbas experiretur caduca mortalitas, ſi præſentis tantum ſeculi detrimenta pateretur, & non in æternas miſerias caderent qui hinc ſine lauacro regenerationis exiſsent. Sed cum inſcrutabilis ſit cauſsa tam donorũ quæ gratia tribuit, q̃ miſeriarum quas natura promeruit: ipſa nos intelligentiæ difficultas ad noſtrum remittit autorẽ. Et cum quærimus quomodo omnes homines ſaluos fieri velit, qui non omnibus illud tẽpus impertit, in quo per voluntariã fidem percipiendæ gratiæ ſint capaces, non irreligioſe arbitror credi, neq; inconuenienter intelligi quod iſti paucorũ dierũ homines ad illã pertineant gratię partem, quæ ſemper vniuerſis eſt impenſa nationibus, qua vtiq; ſi bene eorum vterentur parentes, etiã ipſi per eoſdem iuuarentur. Omniũ nanq; exordia paruulorum, totaq; illa principia necdũ rationalis infantiæ, ſub arbitrio iacent voluntatis alienæ, nec vllo modo eis niſi per alios conſuli poteſt, & conſequens eſt il
I los ad eorũ pertinere conſortium, quorũ vel recto vel prauo aguntur affectu. Sicut enim ex aliena confeſsione credunt, ita ex aliena infidelitate aut diſsimulatione non credũt. Et cum ipſi nec præſentis vitæ deſiderium habuerũt, nec futuræ: q̃ ipſorum factum eſt naſci, tam ipſorum efficitur nõ renaſci. Sicut autem circa maiores præter illam generalem gratiã parcius atq; occultius omnium hominum corda pulſantem, excellẽtiore opere, largiore munere, potẽtiore virtute vocatio ſpecialis exeritur, ita etiam circa innumeros paruulos eadem manifeſtatur electio, quæ quidem nec illis qui renati nõ ſunt, in parẽtibus defuit, ſed ijs qui renati ſunt, præ parentibus affuit: ita vt multis ſæpe quos ſuorũ impietas deſeruit, alienorũ cura ſeruierit, & ad regenerationem venerint per extraneos, quæ eis nõ erat prouidenda per proximos. In quo opere gratię quis niſi arrogantiſsimus atque vaniſsimus de diuina iuſtitia conqueratur, quod nõ omnibus paruulis ſimilis prouidentia conſulat, omniaq; pericula quæ moriturorum regenerationem prohibere poſsunt, aut poteſtate ſubmoueat, aut miſeratione præueniat? Quod vtique erga om K
nes ita fieret, ſi ita fieri omnino deberet. Non autem latet quantum cordibus fideliũ deſidiæ gigneretur, ſi in baptizandis paruulis nihil de cuiuſquam negligentia, nihil de ipſorũ eſset mortalitate metuendum: quãdoquidem vt tales baptiſmo fraudarentur, nullo modo poſset accidere. Hac vero tã iamiſsibili fœlicitate infantium vehementiſsime opinio illius roboraretur erroris, qui gratiam dei ſecundũ merita hominum dari audet contra fidem catholicam prædicare. Videretur quippe inculpabili innocentiæ hoc tota æquitate deberi, vt neminem eorum adoptio præteriret, quos nullus reatus perſtringeret: nec impie à quodam de paruulorũ baptiſmo dictũ fuiſset. Habet gratia quod adoptet, non habet vnda quod diluat. Sed hoc deteſtabiliter prædicatum omnes diſcipuli veritatis intelligũt: & inde manifeſtũ eſt eos qui ſalui fiunt, nõ merito, ſed gratia liberari, qui ſine baptiſmo mortuos periſse nõ dubium eſt. Qui vtiq; niſi grauiſsimi peccati eſsent participes, non perirent. Nunc autẽ occulta quidem dei diſcretione, ſed iuſta ſic oſtenditur & quid conferat gratia, & quid præuaricatrix mereatur natura: vt nec contra donum eleuetur ſuperbia, nec contra periculũ ceſſet induſtria. Siue igitur nouiſsima contemplentur ſecula, ſeu prima, ſeu media, rationabiliter & pie creditur omnes homines ſaluos fieri deũ velle, ſemperq; voluiſse: & hoc nõ aliunde mõſtratur, q̃ de ijs beneficijs, eâque prouidentia dei, quam vniuerſis generationibus L
cõmuniter atq; indifferẽter impẽdit. Fuerunt enim ac ſunt huiuſmodi dona ita generalia, vt per ipſorũ teſtimonia ad quærendũ verum deũ poſsent homines adiuuari: quibus donis autorẽ ſuum per omnia ſecula proteſtantibus, ſpecialis gratiæ largitas ſuperfuſa eſt. Quæ licet copioſius nunc q̃ ante præſtetur, cauſsas tamẽ diſtributionũ ſuarum dominus apud ſcientiam ſuam tenuit, & intra ſecretũ potentiſsimę voluntatis occuluit: quæ ſi omnibus vniformiter affluerent, nõ laterent. Et q̃ nulla eſt ambiguitas de benignitate generali, tam de ſpeciali miſericordia nihil quod ſtupendũ eſset exiſteret, ac proinde illa eſset gratia, iſta nõ eſset. Deo autẽ placuit & hanc multis tribuere, & illam à nemine ſubmouere, vt ex vtraq; appareat non negatũ vniuerſitati, quod collatũ eſt portioni: ſed in alijs præualuiſse gratiam, in alijs reſiluiſse naturã. Hanc quippe abundantiorem gratiã ita credimus, atque experimur potentẽ, vt nullo modo arbitremur eſse violentam, quo quicquid in ſaluãdis hominibus agitur, ex ſola dei voluntate peragatur, cũ etiam ipſis paruulis per alienæ voluntatis ſubueniatur obſequium. M

¶ Quomodo gratia tãquam famulã & recèptricẽ donorum ſuorũ præparet voluntatẽ. CAPVT IX.

GRATIA quidem dei in omnibus iuſtificationibus principaliter præeminet, ſuadendo exhortationibꝰ, monẽdo exemplis, terrendo periculis, incitãdo miraculis, dãdo intellectum, inſpirãdo cõſilium, corq; ipſum illuminãdo, & fidei affectionibus imbuendo. Sed etiam voluntas hominis ſubiũgitur ei, atq; coniũgitur, quæ ad hoc prædictis eſt excitata pręſidijs, vt diuino in ſe cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritũ quod ſuperno ſemine concepit ad ſtudium, de ſua habẽs mutabilitate ſi deficit, de gratiæ opitulatione ſi proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos ſiue occultos ſiue manifeſtos omnibꝰ adhibetur: & quod à multis refutatur, ipſorum eſt nequitiæ: quod autem à multis ſuſcipitur, & gratiæ eſt diuinæ, & voluntatis humanæ. Siue igitur initia, ſiue profectus fideliũ, ſiue vſq; in finem perſeuerãtium cogitemus genus, nulla ſpecies cuiuſquam

A virtutis occurrit, quæ vel ſine dono diuinæ gratiæ, vel ſine cõſenſu noſtræ volũtatis habeatur, Ipſa enim gratia hoc omni genere medẽdi atq; auxiliandi agit, vt in eo quem vocat, primã ſibi receptricem & famulam donorum ſuorũ præparet volũtatem. Nam virtus nolentiũ nulla eſt, nec poteſt aſseri vel fidem, vel ſpem, vel charitatem eis ineſse, quorũ ab his bonis cõſenſus alienus eſt. Hunc autem conſenſum nõ ſolum cohortatio prædicantium, & incitamẽta doctrinæ, ſed & metus gi
Prou. 9. gnit, propter quod ſcriptum eſt: Principium ſapientiæ timor domini. Qui quantiſlibet terroribus inferatur, non aliud agit, q̃ vt quem fecerit timentem, faciat & volentem, nec ſolum volentem, ſed etiam ſapientem.
Eccle. 25. Vnde & illud ſcriptum eſt: Beatus cui donatum eſt habere timorem dei. Quid enim tam beatificum q̃ hic timor, qui genitor eruditorq; ſapientiæ eſt? In cuius vtique deuotione deuota eſt & voluntas, quæ autore gratiæ eodẽ proficit timore quo cœpit. Cum ergo hic timor etiã per quãdam vim magni terroris immittitur, nõ ibi ratio extinguitur, nec intellectus aufertur, ſed illa potius quæ mentẽ premebat caligo diſcutitur, vt voluntas deprauata prius atq; captiua, recta efficiatur & libera. Vnde ſicut animus nihil virtutis capit niſi radiũ veri acceperit luminis, ita gratia nihil ei quem vocat, cõfert, niſi oculos in eo aperuerit volũtatis. Quę in pleriſq; (ſicut ſuperius diſputatum eſt) ab ipſo initio ſui ardẽtiſsima citis & magnis ditatur augmẽtis: in pleriſque
B autẽ tarde cunctanterq; proficiẽs, vix ad ea incremẽta prouehitur, quæ idoneã ad perſeuerãdum habeant firmitatem. Dicit quidem dominus: Nemo venit ad me,
Ioan. 6. niſi pater qui miſit me, attraxerit eũ. Sed hoc ideo dictum eſt, vt illam fidẽ ſine qua nemo ad Chriſtum venit, ex patris haberi munere nouerimus, ſecundũ illud
Mat. 16. quod Apoſtolo dicitur: Beatus es Simõ Bar Iona, quia caro & ſanguis nõ reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cælis eſt. Qui in cordibus trahendorũ hoc egit vt crederent, hoc effecit vt vellent. Non enim eſset vnde traherentur, ſi ſequaces fide & voluntate nõ eſsent: quoniam qui nõ credũt, nec trahũtur omnino, nec veniũt, neq; accedunt qui diſsentiunt, ſed recedunt. Qui ergo veniunt, amore ducuntur. dilecti enim ſunt, & dilexerunt: quæſiti ſunt, & quæſierũt: & quod eos voluit deus velle, voluerũt: qui ad obediẽdum ſibi ipſum velle ſic donat, vt etiã à perſeueraturis illam mutabilitatẽ quæ poteſt nolle, nõ auferat. Alioquin nemo vnquam fidelium receſsiſset à fide. Neminem cõcupiſcentia vinceret, neminẽ triſtitia elideret, neminem iracũdia debellaret, nullius charitas refrigeſceret, nullius patiẽtia frãgeretur, & collatam ſibi gratiã nemo negligeret. Sed quia hæc poſsunt fieri, & in cõſenſum talium tentatio
C num facilis nimium procliuisq; deſcenſio eſt, nunquã debet in auribus fidelium vox illa domini nõ ſonare,
Mat. 26. qua Apoſtolis dicitur: Vigilate & orate ne intretis in tẽtationem. Vbi ſi de vigilãdo tantum, nõ etiã de orando diſcipulos admoneret, ſolas liberi arbitrij vires videretur hortatus. Sed cũ addidit, Et orate, ſatis docuit ſuperni futurũ muneris, vt eos etiam vigilantes tenta-
Lucæ. 22. tionis procella nõ vinceret. Tale eſt illud quod ait: Simon Simon, ecce ſatanas expoſtulauit vt vos cerneret velut triticũ, ego autẽ rogaui pro te, ne deficiat fides tua: & tu tãdem cõuerſus, confirma fratres tuos, & roga ne intretis in tẽtationem. Si ergo defectura erat fides tãti Apoſtoli niſi pro eo Chriſtus oraret, inerat ei proculdubio mutabilitas, quæ poſset in tentatione nutare, & nõ ita iam perſeuerantiæ fuerat virtute ſolidatus, vt nullis periculis eſset obnoxius. Siquidẽ tam grauis eum perturbatio etiã poſt iſta cõcuſserit, vt in Caiphæ domo vnius ancillę interrogatione pauefactus, vſque ad triną negationẽ Chriſti, cui moriturum ſe ſponderat, conſtantia deficiẽte perductus ſit. Qui ergo tunc cõturbatum cor Apoſtoli, nõ hũmanis, ſed diui- D
nis cõuenit oculis, & ad largos pœnitudinis fletus potẽti incitauit aſpectu, potuit hanc firmitatẽ animi præcipuo conferre diſcipulo, vt ſicut ipſum dominũ nihil ab explẽdæ paſsionis ꝓpoſito deterrebat, ita nec beatum Petrum vlla tũc formido ſuperaret. Sed hęc ſtabilitas illius tãtummodo propria fuit, qui ſolus vere potẽterq; dicebat: Poteſtatem habeo ponere animã meã, Ioan. 10.
& poteſtatem habeo iterũ ſumere eam. In cæteris vero hominibus, donec caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, & donec ſpiritus quidem prõptus eſt, caro autem infirma, incommutabilis animi formido nõ poteſt reperiri: quoniã non huius, ſed alteri⁹ vitæ eſt vere perfecta & ſecura fœlicitas. In
præſentis autẽ agonis incerto, vbi tota vita tẽtatio eſt, & ab inſidiãti ſuperbia nec ipſa eſt tuta victoria, mutabilitatis periculo non caretur. Et licet innumeris ſanctis ſuis donet virtutẽ perſeuerãdi vſque in finem diuina protectio, à nullis tamẽ aufert quod ipſis repugnat ex ipſis, vt in omnibus ſtudijs eorũ atq; conatibus ſemper inter ſe velle & nolle decertet. Quam cõpugnantiam idem beatiſsimus Petrus etiã in ipſa palmarũ omnium cõſummatione perpeſsus eſt. Siquidem hoc ipſe
dominus proteſtetur & dicat: Amẽ amẽ dico tibi, quã Ioan. 21.
do iuuenis eras, præcingebas te, & ambulabas vbi volebas: cum autem ſenueris, extẽdes manus tuas, & alius te præcinget, & ducet quo tu nõ vis. Hoc autem dixit ſignificãs qua morte glorificaturus eſset deum. Quis er E
go ambigat, quis ignoret hac fortiſsimam petram quæ ab illa principali petra communionem & virtutis ſumpſit & nominis, hoc deſiderium ſemper habuiſse, vt ei moriendi pro Chriſto cõſtantia donaretur? Veruntamẽ ita ineuitabilis erat obluctatio trepidationis, vt vir martyrij auidiſsimus, adepturus quidem denũciaretur victoriã paſsionis, ſed non ſine tentatione formidinis. Merito igitur nõ ſolum ab incipientibus, verumetiam à prouectiſsimis ſanctis vniformiter domino ſupplicatur, & dicitur: Ne nos inducas in tentationem, ſed libe Mat. 6.
ra nos à malo. Vniuerſis enim qui in fide & dilectione permanent, ab ipſo donatur ne in tentatione ſuperentur: vt qui gloriatur, in domino glorietur: ipſamq; glo 1. Cor. 1.
riam iiſdem quibus eam impertit, aſscribit: vt quanuis auxilio dei ſteterint, tamen quia in ſe habebant vnde caderent, ipſorum ſit meritum quod ſteterunt. Igitur ſicut qui crediderunt, iuuantur vt in fide maneant: ſic & qui nondum crediderunt, iuuantur vt credant. Et quemadmodum illi in ſua habent poteſtate vt exeant: ita & iſti in ſua habent poteſtate ne veniant. Fitq; manifeſtum quod diuerſis atque innumeris modis omnes homines vult deus ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Sed qui veniunt, dei auxilio diriguntur: qui non veniunt, ſua pertinacia reluctantur. Quanuis F
autem multi amantes tenebras ſuas, ſplendorem nõ recipiant veritatis, & multi qui illuminati fuerant, tenebreſcant: verbum tamen dei manet in æternum, & de
ꝓmiſsionis veritate nihil excidit. Intrat quotidie prę-
ſcita & promiſsa gentium plenitudo, & in Abrahę ſemine omnis gens, omnis tribus, omnis lingua benedicitur. Quod enim pater filio dedit, filius non amittit, neque quiſquam poteſt de manu eius eripere quod accepit. Firmũ fundamentũ dei ſtat, & manſuri in ęternũ tẽpli ædificatio non vacillat, prætenta ſuper omnes veritate & miſericordia dei: à quo quod & nemini negatur, & nulli debetur, in ijs quos promiſit, efficitur. Ipſe enim operatur omnia in omnibus. Sed omnia proculdubio iuſta & bona. Vniuerſæ enim vię domini, miſe- Pſal. 24.
ricordia & veritas. Qui ſicut præſciuit ante ſecula quãta totius mundi hominum multitudo, vel communibus vſa donis, vel ſpecialibus adiuta præſidijs, declinãs tamen ab itinere veritatis & vitę ingreſsura eſset lati-

G tudinem erroris & mortis:ita ſemper prę cognitum habuit quantus piorum numerus per opem gratiæ,& per ſeruitutem obedientiæ ad ęternam beatitudinem pertineret: vt nullo excidente de plenitudine promiſſorum,qui nec prouectu erat fallendus,nec auxilio defuturus,eos glorificaret prę omnibus quos eligit ex omnibus. Vniuerſitati quippe hominum,quod abūde prouidimus, ita multiplex atque ineffabilis bonitas dei cō ſuluit ſemper & conſulit, vt neque vlli pereuntium excuſatio ſuppetat de abnegato ſibi lumine veritatis,neque cuiq̄ ſit liberum de ſua iuſtitia gloriari, cum & illos propria nequitia demergat ad pœnam, & iſtos dei gratia perducat ad gloriam.

¶ De recapitulatione in hoc ſecundo libro definitorū & operis cōcluſione, quemadmodum videlicet deus omnes homines velit ſaluos fieri. CAPVT X.

QVOD itaq; in principio ſecundi huius voluminis inſinuauimus, hoc nunc iterū cōmendamus,vt cum de gratiæ profunditate & altitudine diſputatur, tribus illis ſaluberrimis & veraciſsimis definitionibus ſimus innixi. Quarum vna profitetur æternum & proprium diuinæ eſse bonitatis,vt omnes homines ſaluos fieri velit,& in agnitionem veritatis venire. Alia ſimul prædicat omnem hominem qui ſaluus fit, quiq; in agnitionem veri
H tatis venit, dei auxilio iuuari & regi, vtq; in fide quæ per dilectionem operatur permaneat,cuſtodiri. Tertia vero temperāter & ſobrie proteſtatur non omnem voluntatis dei comprehendi poſse rationem,& multas diuinorum operū cauſsas ab humana intelligentia eſse ſubductas:vt cum in temporibus, in nationibus, in familijs,in paruulis, in nondum natis & genitis quædam aut varie aut inſigniter geſta noſcuntur, non ambigimus ea ex illis eſse quę iuſtus & miſericors deus in hoc tranſituro ſeculo noluit ſciri. Quod quidem ad vtilitatem noſtram diſpoſitū ſentiendum eſt, vt quoniā ſalui facti ſumus, cui præparauit deus quod oculus nō vidit, nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcendit, ſicut cō ſtanter credimus videndum quod nondum videmus, ita patienter expectemus intelligendum quod nōdum intelligimus. Si ergo ceſſet inſidioſa malignitas, ſi inſolens præſumptio conquieſcat: his recte, vt arbitror, pertractatis, nullius ſupereſt cauſsa certaminis, neque vltra neceſse eſt nos interminabilibus quęſtionibus occupari. Elaboratum eſt enim, quantum dominus adiuuit,vt non ſolum in nouiſsimis diebus, ſed etiam in cūctis retro ſeculis probaretur gratiam dei omnibus hominibus affuiſse,prouidentia quidem pari, & bonitate generali,ſed multimodo opere,diuerſaq; mēſura:quo
I niam ſiue occulte ſiue manifeſte,ipſe eſt, vt apoſtolus ait,ſaluator omnium hominū,maxime fidelium. Quæ ſentētia ſubtiliſsimæ breuitatis,& validiſsimi roboris, ſi tranquillo conſideretur intuitu, totam hanc de qua egimus controuerſiam dirimit. Dicendo enim,qui eſt ſaluator omnium hominū,confirmauit bonitatem dei ſuper vniuerſos homines eſse generalem. Adijciendo autem,maxime fidelium, oſtendit eſse partem generis humani,quæ merito fidei diuinitus inſpiratæ, ad ſummam atque æternā ſalutem ſpecialibus beneficijs prouehatur:quod vtique nulla iniquitate agitur iuſtiſsimi & miſericordiſſimi dei,cuius iudicium in his diſpenſationibus non cum arrogantia diſcutiendum, ſed cum tremore laudandum eſt:ſiquidem in ipſis quoque fidelium populis,quod iam ſuperius oſtenſum eſt,non eadem omnibus nec paria conferantur, & ante vlla humanorum pondera meritorum, diſsimillima diuinorum menſura ſit munerum. Si enim de parentum carnalium iudicijs conqueri non audemus, cum aliquos filios ſuos ante vlla morum examina, ante aliqua pietatis obſequia,indulgētiore amplectuntur affectu, in do K
minis quoq; erga famulos libera eſt diſpoſitio, nec iuſte à quoquam reprehenditur qui de vnius conditionis familia quoſdam ſibi quos benignius honeſtaret,& quos liberius erudiret,elegit: nūquid de ſummi patris & veri domini beneuolentiſsima æquitate cauſandum eſt, quod in magna domo eius innumeris differentijs vniuerſa variantur? Cumq; nemo aliquid boni habeat quod non ille donauerit,non omnes tamen iiſdem virtutibus micant, aut eadem chariſmatum dote ditātur. Nec poſsumus hanc diuerſitatem graduū cauſſis aptare meritorū,cum totius boni meriti principalis cauſsa ſit gratia, de cuius opibus ſumitur quicquid in ſingulis probabile reperitur. Sicut ergo de iis quæ intra eccleſiam multiformiter ſpiritus ſanctus operatur, impium eſt vllam querelā corde cōcipere:ita etiā de illa prouidētia quæ infidelibus preſidet, nullatenus murmurandū eſt:quoniā & iuſtus & bonus arbiter nec voluntatis iniquæ eſt,nec diſcretionis incertæ, vt ſub immēſa omnipotentis dei miſericordia atq; iuſtitia putemus quod quiſquam pereat qui perire nō debeat. Nulla pars mūdi ab Euangelio vacat Chriſti,& licet illa generalis vocatio non quieſcat, tamen etiā iſta ſpecialis iam vniuerſis eſt & facta cōmunis. Ex omni gente, ex omni conditione adoptantur quotidie milia ſenum, milia iuuenū, milia paruulorum, & effectibus gratię Chriſtianæ etiā ipſa quibus mūdus atteritur,arma famulantur. Quam L
multos enim qui in tranquillitate pacis ſacramentū baptiſmatis ſuſcipere differebant,ad aquam regenerationis confugere inſtantis periculi metus impulit,& lentis tepitisq; animis quod diu cohortatio quieta nō ſuaſit,minax ſubito terror extorſit. Quidam eccleſię filij ab hoſtibus capti dominos ſuos Chriſti euangelio māciparunt:& quibus conditione bellica ſeruiebant, eiſdem fidei magiſterio præfuerunt. At alij Barbari dum Romanis auxiliātur,quod in ſuis locis noſse non poterant,in noſtris didicere regionibus,& ad ſedes ſuas cū Chriſtianæ religionis inſtitutione remearunt. Ita nihil obſiſtere diuinæ gratiæ poteſt quo minus id quod voluerit,impleatur, dum etiā diſcordię ad vnitatem trahunt, & plagę in remedia vertuntur, vt eccleſia vnde metuit periculum,inde ſumat augmentū. Ad quoſlibet igitur rerum humanarū exitus ſe noſtra conuertat inſpectio. nulla ſecula,nulla negocia, nullos generationum ortus atque deceſsus ab ęternis & inſcrutabilibus iudicijs dei vacare reperiet. Omnes varietatū compugnantiæ, & vniuerſæ diſsimilium prouentuum cauſsæ, quas inueſtigare & diſcernere nō valemus, in illa æterna ſcientia ſimul notæ,ſimulq; diuiſæ ſunt. Et nihil ibi inordinatum eſt etiam de necdum exiſtentium qualitatibus actionum: quoniam non eſt in deo accidēs motus,aut noua voluntas, aut temporale cōſilium, nec cogitatio eius cum rerum mutabilium inęqualitate variatur, ſed cuncta pariter tempora & temporalia ſempiterno ac ſtabili comprehendit intuitu,& omnibus omnia iam retribuit, qui quæ ſunt futura,iam fecit. Hinc M
illud eſt beati Pauli Apoſtoli ſcribentis ad Epheſios: Ephe.1.
Benedictus deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpiritali in cęleſtibus in Chriſto:ſicut elegit nos in ipſo ante mundi cōſtitutionē,vt eſsemus ſancti & immaculati in cōſpectu eiꝰ in charitate. Qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorū per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, ſecundū propoſitum voluntatis ſuæ, in laudem gloriæ gratię ſuæ. & cætera quæ ſub eiuſdem ſenſus prædicatione cōnectit,docens donū atq; opus gratiæ in ęterno ſemper dei manſiſse conſilio, omnesq; adoptionis filios, non ſolum in eo tempore quo iam exiſtētes vocati ſunt,ſed etiam priuſquam mundus conderetur, ele-

A ctos. In qua electione, quicquid hominum in Christo
præcognitum non est nulla eidem ratione sociabitur.
Omnes enim qui in cognitum dei de cuiuslibet temporis
vocatione venturi sunt, in ista quæ secula cuncta præ-
cessit, adoptione ignati sunt. Et sicut nullus infideliū
in hac sorte numeratus, ita nullus piorum ab hac sor-
te discretus est. De plenitudine quippe membrorum
corporis Christi, præscientia dei, quæ falli non potest,
nihil perdit, & nullo detrimento minui potest summa
præcognita, atq; in Christo ante secula æterna præele-
2. Tim. 6. cta, sicut ad Timotheum scribēs Apostolus dicit: Col-
labora Euāgelio secundum virtutem dei, qui nos libe
rauit, & vocauit vocatione sancta, non secundum ope
ra nostra, sed secundum suum propositum, & gratiam
quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora æter-
na. Contra hanc inuictæ veritatis splendidissimam lu-
cem solent quidam non sobrie dicere, superfluo ad ac
quirenda bonorū operum merita laborari, frustra etiā
orationibus quibus deus exorandus speratur, insisti, si
ex incōmutabili proposito eius Christianæ gratię sub-
sistit electio, nec aliter quicquā procedere potest q̄ om
nipotentis voluntate dispositum est. Sed qui se inge-
niose hoc arbitrātur opponere, nō intelligunt scientiā
dei, quæ & præteriti & præsentia & futura cōplectitur,
tempore non teneri, & tam in conspectu eius astare ea
quæ gerēda sunt, q̄ illa quæ aut gerūtur, aut gesta sunt.
B Quod cum verissimum sit, nō indiget mora cernendi
& discernendi illa virtus quæ perpetuo veroq; contui
tu creata & creanda, orta & oritura, acta & agenda si-
mul aspicit: & quicquid in vniuersitate rerum per secu
la præfinita euoluitur, ac multimodis varietatibus ex-
plicatur, id totum in eo iam ordine cōprehēdit, quem
ex ipsius summo illo perfectoq; iudicio mundi huius fi
nis accipiet. Hæc autem æterna & semper trāquilla co-
gnitio nulla nos vrget necessitate peccandi: nec inde
manat iniquitas, vnde iustitia: quia cū bonus deus om-
nia bona fecerit, & mali nulla sit omnino natura, à libe
ris voluntatibus, quas vtique bonum fuit liberas fieri,
spontanea est orta transgressio, & natura mutabilis, cu
ius incolumitas ab incommutabili pendebat essentia,
à summo se bono dū proprio peruerse delectatur ab-
rupit, cui nunc ruinæ medetur gratia dei. Et propter-
ea Iesus Christus venit in hunc mūdum, vt soluat ope
ra diaboli, quæ vtique sic soluuntur, vt in destructio-
ne eorum, etiam ab ijs quibus succurritur, laboretur,
Roma. 5. quoniam & hoc à saluante donatur. Ideo beatus Apo-
stolus: Nō solum autem inquit, sed & gloriamur in tri
C bulationibus, scientes quod tribulatio patientiā opera
tur, patiētia autem probationem, probatio autē spem,
spes autem non confundit, quia charitas dei diffusa est
in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est
Ephe. 2. nobis. Itemq; idem ad Ephesios: Gratia, inquit, saluati
estis per fidem, & hoc non ex vobis, dei enim donum
est, non ex operibus, ne quis glorietur. Ipsius enim su-
mus figmentum, creati in Christo in operibus bonis,
quæ præparauit deus vt in illis ambulemus. Deus ergo
ijs quos eligit sine meritis, dat vnde ornentur & meri-
tis. Et frustra dicitur quod ratio operādi non sit in ele
ctis, cum etiam ad hoc operentur vt electi sint. Virtutū
quippe munera ociosa esse non possunt, quoniam si-
Mat. 25. cut veritas ait: Omni habenti dabitur, non habenti au-
tem etiam quod habet auferetur ab eo. Non igitur ad
hoc datur continentia, vt concupiscentijs non repu-
gnet, nec ideo cuiquā tribuitur sapientia & intellectus,
vt non die ac nocte in domini lege meditetur. Quid a-
git donum dilectionis, si beneuolentiæ solicitudo non
vigilat? Quis fructus est patientiæ, si non habet fortitu-
do quod toleret? Aut quomodo in Christo pie viuere
ostenditur, qui nulla persecutione pulsatur? Vel pax
quæ est à deo & cū deo, nunquid bene quieta est si non
discordat à mundo? Aut amor dei poterit sine diaboli
inimicitijs obtineri? Neminem prorsus dei gratia inhā
bilem facit, neque ob hoc cælestium armorum præ-
sidio à dextris & sinistris instruitur Christiana militia,
vt nullo cum hoste confligat, cum laudabilius sit atq;
fœlicius pugnātem non potuisse vinci, q̄ desidem non
potuisse tentari. Orationum vero solicitudinem diui-
næ electionis proposito nō resolui, vno testimonio cui
denter probabo, vt cætera studio breuitatis omittam.
In libro igitur Tobiæ ad filium eius Tobiam Raphael Tobiæ. 6.
angelis dicit: Memor esto mandatorum patris tui, quo
niam præcepit tibi accipere debere vxorem de gene-
re patris tui. Et nunc audi me frater, noli computare
dæmonium illud, sed postula eam. Et scito quoniā da-
bitur tibi hac nocte vxor: & cum intraueris in cubicu-
lum, tolle de iecore piscis illius, & impone super car-
bones, & odor manabit, & odorabitur illud dæmoniū
& fugiet, & non apparebit circa illam omnino in per-
petuum. Et cum cœperis velle esse cum illa, surgite pri
mum ambo, & deprecamini dominū cæli, vt detur vo
bis misericordia & sanitas. Et nolite timere. tibi enim
destinata est ante secula, & tu eam sanabis. Quanuis er
go quod statuit deus, nulla possit ratione non fieri, stu
dia tamen non tolluntur orādi: nec per electionis pro
positum, liberi arbitrij deuotio relaxātur: cum implē
dæ voluntatis dei ita sit præordinatus effectus, vt per la
borem operum, per instantiam supplicationū, per ex-
ercitia virtutum, fiant incrementa meritorum: & qui
bona gesserint, non solum secundum propositum dei,
sed etiam secundum sua merita coronentur. Ob hoc E
enim in remotissimo ab humana cognitione secreto,
præfinitio huius electionis abscondita est, & de nullo
ante ipsius finem pronunciari potest, quod in electorū
gloria sit futurus, vt perseuerantem humilitatem vtilis
metus seruet, & qui stat, videat ne cadat: & si forte ali-
qua victus tentatione corruerit, non absorbeatur trifti-
tia, nec de eius miseratione diffidat, qui alleuat omnes
qui ruunt, & erigit omnes elisos: Dum enim in hoc cor
pore viuitur, nullius est negligenda correctio, nullius
est desperanda reparatio. Oret itaque sancta ecclesia,
& pro ijs qui crediderunt gratias agens, proficientem
eis perseuerantiam petat. Pro ijs autem qui extra fidē
sunt, poscat vt credant. Nec ideo ab obsecrationibus
cesset, si pro aliquibus exaudita non fuerit. Deus enim
qui omnes vult ad agnitionem veritatis venire, non po F
test quenquam sine iustitia refutare.

FINIS.

CAPITA LIBRI PRIMI DE FIDE.

Expositio fidei nostræ. Caput I.
De vno deo. Caput II.
Expositio dogmatis Arriani. Caput III.
Non esse dissimilem patri filium dei. Caput IIII.
De sempiterno dei filio. Caput V.
Non esse creaturam dei filium. Caput VI.
Quod facturam vel creaturam dei filium dicant Arriani. Caput VII.
Definitio patrum de fide. Caput VIII.

AMBROSIO RELIGIOSO
SACERDOTI OMNIPOTEN-
TIS DEI GRATIA-
NVS AVGV-
STVS.

GVPIO valde quem recordor abſentem, vt cum quo mẽte ſum, cum eo etiam corpore ſim præſenti. Feſtina igitur ad me religioſe deiſacerdos, vt doceas doctrinam verã credentem, non quo contentioni ſtudeam, aut velim deum verbis magis q̃ mẽte cõplecti, ſed vt magis aperto pectori reuelatio diuinitatis inſidat. Docebit enim me ille quem non nego, quem fateor deum ac dominũ eſse meum, non ei obijciens quam in me video creaturam, quia Chriſto nihil me addere poſſe cõfiteor, velle tamen vt etiã patri me commendem filium prædicãdo. Non ego in deo verebor inuidiã, nõ me talem laudatorẽ putabo, qui diuinitatem verbis augeã. Ego infirmus & fragilis quãtum poſsum prędico, nõ quãtum eſt ipſa diuinitas. Rogo te vt mihi des ipſum tractatum quẽ dederas, augendo illic de ſpiritu ſancto fidelẽ diſputationem, ſcripturis atq; argumentis deũ eſse cõuince. Diuinitas te ſeruet per multos annos, parens, & cultor dei æterni, quem colimus Ieſum Chriſtum.

Diui Ambroſij

EPISCOPI MEDIOLANEN.

H

DE FIDE AD GRATIANVM AVGVSTVM LIBER PRIMVS.

PROLOGVS.

3.Reg.10. REGINA auſtri venit audire ſapientiam Salomonis, vt in libro regnorum legimus. Hirã quoq; rex ad Salomonẽ miſit vt cognoſceret eũ. Tu quoq; ſancte Imperator Gratiane, veteris imitator hiſtoriæ, fidem mẽam audire voluiſti. Sed nõ ego Salomon cuius mireris ſapientiam, neq; tu vnius gentis, ſed totius orbis Auguſtus, fidem libello exprimi cenſuiſti, non vt diſceres, ſed vt ꝓbares. Quid enim diſcas Imperator Auguſte, Eſa.1. cum ab ipſis cunabulis pio fuiſti ſemper affectu? Priuſquam te, inquit, formarem in vtero matris tuæ, noui te: & priusq̃ exires de vulua, ſanctificaui te. Sanctificatio ergo non traditur, ſed infunditur: & ideo diuina dona cuſtodi. Quod enim nemo te docuit, vtiq; deus autor infudit. Petis à me fidei libellũ, ſancte Imperator, pro

I fecturus ad prælium. Noſti enim fide magis Imperato

Gene. 14. ris q̃ virtute militium quæri ſolere victoriam. Nam & Abraham trecẽtos decem & octo duxit ad bellum, & ex inimicis trophæa hoſtibus reportauit, ſignóque dominicæ crucis & nominis, quinque regum victriciumq; turmarum ſubacto robore & vſtus eſt proximum, & fi

Ioſue.6. lium meruit & triumphum. Ieſus quoq; filius Naue, hoſtes quos totius exercitus manu valida ſuperare nõ poterat, ſeptem tubarũ ſacerdotalium ſono vicit, vbi ducem militiæ cæleſtis agnouit. Ergo & tu vincere paras qui Chriſtum adoras, vincere paras qui fidem venditas, cuius à me libellum petiſti. Mallem quidem cohortandi ad fidem ſubire officium, q̃ de fide diſceptandi. In altero enim religioſa confeſsio eſt, in altero incauta præſumptio. Sed quoniam neq; tu cohortatione indiges, neque ego excuſandi liber, vbi pietatis officium eſt, audax negocium verecunda occaſione ſuſcipiam, vt de fide pauca diſceptem, de teſtimonijs plura contexam. De concilijs id potiſsimum ſequar, quod trecẽ ti decem & octo ſacerdotes, tanquam Abrahę electi iudicio, conſona fidei virtute victores, velut trophæum toto orbe ſubactis perfidis extulerunt, vt mihi videa- K
tur hoc eſse diuinũ, quod eodẽ numero in cõſilijs fidei habemus oraculũ, quo in hiſtoria pietatis exemplum.

¶Expoſitio fidei noſtræ. CAPVT I.

ASSERTIO autem noſtræ fidei hæc eſt, vt vnũ deum eſse dicamus. Neq; vt gentes filium ſeparemus. Neque vt Iudæi natum ex patre ante tempora, & ex virgine poſtea editum denegemus. Neque vt Sabellius patrem cõfundamus & verbum, vt eundem patrem aſseramus & filium. Neque vt Fotinus initium filij ex virgine diſputemus. Neque vt Arrius plures credendo & diſsimiles poteſtates, plures deos gentili errore faciamus, quia ſcriptum eſt: Au Deut.6. di Iſrael, dominus deus tuus deus vnus eſt. Deus enim & dominus nomen magnificentię, nomen eſt poteſta- Eſa.42. tis: ſicut ipſe dicit: Dominus nomẽ mihi eſt. Et ſicut ali Exod.15 bi propheta aſserit: Dominus omnipotens nomen eſt ei. Dominus ergo & deus, vel quod dominetur omnibus, vel quod ſpectet omnia, & timeatur à cũctis. Si ergo vnus deus: vnum nomen, vna poteſtas, vna eſt trini Mat.28, tas. Denique ipſe dicit: Ite baptizate gentes in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. In nomine vtique, nõ in Ioan.10. nominibus. Ipſe etiam dicit: Ego & pater vnum ſumꝰ. Vnũ dixit, ne fiat diſcretio poteſtatis. Sumus addidit, vt patrem filiumq; cognoſcas, quo perfectus pater perfectum filium genuiſse credatur, & pater & filius vnũ ſint, non confuſione, ſed vnitate naturæ. L.

¶De deo vno. CAPVT II.

VNVM ergo deum, nõ duos aut tres deos dicimus, vt impia Arrianorum hæreſis dum criminatur incurrit. Tres enim deos dicit qui diuinitatem ſeparat trinitatis, cũ dominus dicẽdo. Ite baptizate gentes in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, vnius eſse trinitatẽ poteſtatis oſtẽderit. Nos patrem & filium & ſpiritum ſanctum cõfitemur, ita vt in trinitate perfecta & plenitudo ſit diuinitatis, & vnitas poteſtatis. Omne regnum in ſeipſo diui- Mat.12.
ſum facile deſtruetur. Dominus hoc dicit. Non ergo diuiſum eſt regnũ trinitatis. Si diuiſum nõ eſt, vnũ eſt. quod autem vnũ non eſt, diuiſum eſt. Tale ergo regnũ eſse cupiũt trinitatis, quod diuiſione ſui facile deſtruatur. Immo quia non poteſt deſtrui, cõſtat nõ eſse diuiſum. Non enim diuiditur vnitas nec ſcinditur, & ideo Mat.7,
nec corruptelæ ſubditur nec ætati. Non quicunq;, inquit, qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnũ M
cælorũ. Nõ ergo perfunctoria fides debet eſse, Imperator Auguſte. Scriptũ eſt enim: Zelus domus tuæ come- Pſal.68.
dit me. Itaque fideli ſpiritu & mente deuota Ieſum dominum inuocemus, deum eſse credamus, vt in nomine eius quicquid à patre petimus impetremus. Pater enim ſe per filium vult rogari. Filius vult rogari patrẽ. Concordat pietatis gratia, nec virtutis facta diſcordãt. Quę Ioan.8.
cunque enim pater facit, eadem & filius facit ſimiliter. Et ſimiliter facit, & eadẽ facit filius: ſed vult rogari patrẽ in eo quod ipſe factusꝰ eſt, vt nõ impoſsibilitatis iudiciũ, ſed vnitatẽ poteſtatis agnoſcas. Iure igitur adorãdus atq; venerãdus eſt dei filius, qui mundũ diuinitate ſua cõdidit, & noſtrũ pietate ſua informauit affectũ. Et ideo bonũ deum, ſempiternũ, perfectũ, omnipotentẽ, verũ debemus credere, vt in lege accepimus & prophetis, ſcripturiſq; diuinis cæteris, quia ſine his deꝰ nõ eſt. Nõ poteſt enim bonus nõ eſse qui deus eſt, cũ in natura dei plenitudo bonitatis ſit. Neq; ex tẽpore deꝰ poteſt eſse, qui fecit tẽpora, neq; poteſt imperfectus deus eſse. Qui enim minor eſt, imperfectꝰ vtiq; eſt, cui deſit aliquid quo maiorẽ poſsit æquare. Hęc igitur fidei no-

A ſtræ prædicatio. Deus malꝰ nō eſt, deo impoſsibile ni
hil eſt, deꝰ temporalis nō eſt, deꝰ minor nō eſt. Si fal-
lor, redarguāt. Quia igitur deꝰ Chriſtꝰ, & bonꝰ vtique
& oīpotēs & ſēpiternꝰ & pfectꝰ & verꝰ eſt. Hæc enī in
natura diuinitatis ſūt. Aut igitur negēt naturā diuini-
tatis in Chriſto, aut quæ diuinæ naturæ ſunt, deo nega-
re nō poſsunt. Certe ne quis poſsit errare, ſequatur ea
quibꝰ ſcriptura ſancta vt intelligere poſsimus filiū ſi-
gnificat. Verbū dicitur, filiꝰ dicitur, dei virtꝰ dicitur,
dicitur dei ſapiētia. Verbū, quia imaculatus, virtꝰ quia
pfectꝰ, filiꝰ quia genitꝰ ex patre, ſapientia quia vnū cū
patre, vnū æternitate, vnū diuinitate. Nō enī pater ipſe
qui filiꝰ, ſed inter patrē & filiū generatiōis expreſsa di
ſtinctio eſt, vt ex deo deꝰ, ex manēte manēs, plenus è
pleno ſit. Nō ſunt igitur hæc nuda noīa ſed operatricis
virtutis indicia. Eſt enim plenitudo diuinitatis ī patre,
eſt plenitudo diuinitatis in filio, ſed nō diſcrepās, ſed
vna diuinitas. Nec cōfuſū qđ vnum eſt, nec multiplex
qđ idifferēs. Etenī ſi omniū credētiū, ſicut ſcriptū eſt,
Actu. 4. erat aīa vna, & cor vnū. Si omnis qui adhæret domino,
1. Cor. 6. vnꝰ ſpiritꝰ eſt, vt apoſtolus dixit, Si vir & vxor in car-
ne vna ſūt, Si oēs hoīes, quātū ad naturā pertinet, vniꝰ
ſubſtātię ſumꝰ, Si hoc de humanis ſcriptura dicit, quia
multi vnū ſunt, quorū nulla poteſt eſse cum diuinis cō
paratio: quāto magis pater & filius in diuinitate vnum
ſunt, vbi nec ſubſtātiæ nec volūtatis vlla eſt differētia.
Nāque aliter quomō vnū deū dicimus? Diuerſitas plu-
B res facit, vnitas poteſtatis excludit numeri quantitatē,
quia vnitas numerus non eſt, ſed hæc omniū ipſa prin
cipium eſt. Quantam vero ſcriptura diuina patris &
filij ſecundum diuinitatem expreſserit vnitatem, pro-
phetica teſtantur oracula. Sic enim dicit dominus ſa-
Eſa. 45. baoth: Labor Aegypti, & mercatꝰ Aethiopum & Sa-
bain, viri excelſi ad te tranſibunt, & tui erunt ſerui, &
poſt te ſequentur alligati vinculis, & adorabunt te, &
in te deprecabūtur, quoniā ī te eſt deꝰ, & non eſt deus
præter te. Tu enī es deꝰ, & neſciebamꝰ, deꝰ Iſrael. Au-
dis ꝓphetică vocē. In te, inquit, eſt deꝰ, & nō eſt deus
præter te. Qūo hoc ſecūdū Arrianos cōuenit? Neceſse
eſt negēt aut patris aut filij diuinitatē, niſi eiuſdē diui
nitatis crediderint vnitatē. In te, inquit, eſt deus, quo-
Ioan. 5. niā in filio pater. Scriptū eſt enim: Pater qui in me ma
net, ipſe loquitur: & opera quę ego facio, & ipſe facit.
Ioan. 14. Sed & alibi in patre filius eſt, quia dicit: Ego in patre,
& pater in me eſt. Diſsoluāt ſi poſsūt hāc naturæ pro-
prietatem, & operis vnitatem. Deus igitur in deo eſt,
ſed nō duo dij. Scriptū eſt enim quia vnus deus, & do
minus in domino, ſed non duo domini, quia æque ſcri
ptum eſt: Nolite duobus dominis ſeruire. Et lex dicit:
Deut. 6. Audi Iſrael, dominus deus tuus, deus vnus eſt. Et vtiq;
Gene. 19. in eodem eſt teſtamento: Pluit dominus à domino. Do
C minus, inquit, à domino pluit. Sic & in Geneſi habes:
Et dixit dominus, & fecit deus. Et infra: Et fecit deus
Gene. 1. hominem ad imaginem dei, ſed tamen non duo dij,
ſed vnus deus fecit. Vtrobiq; igitur vnitas operationis
ſeruatur & nominis. Nam vtique cum legimus, deus ex
deo, nō duos deos dicimus. Deniq; habes in pſal. xliiij.
quod & deum patrem dicit propheta, & deum filium
declarauit dicens: Sedes tua deus in ſeculum ſeculi. Et
infra· Vnxit te deus deus tuꝰ oleo letitiæ præ cōſorti-
bus tuis. Deus eſt qui vngit, & deus qui ſecundum car-
nem vngitur dei filius. Denique quos habet vnctionis
ſuæ Chriſtus niſi in carne conſortes? Vides igitur quia
deus à deo vnctus, ſed in aſsūptione naturæ vnctus hu-
manæ dei filiꝰ deſignatur, nec legis forma violatur. Et
hic ergo cum dicitur: Pluit dominus à domino, vnita-
tem diuinitatis agnoſce. Operationis enim vnitas non
facit pluralem diuinitatē, ſicut ipſe deminꝰ oſtēdit di
n. 10. cēs: Credite mihi quia ego ī patre, & pater in me, alio-
quin uel propter opera ipſa credite. Et hic aduertimꝰ
quod vnitatem diuinitatis, per vnitatem operum deſi- D
gnauerit. Vt autē vna deitas & patris & filij, & vna do
minatio probaretur, ne gentilis aut Iudaicæ impietatis
incurremus errorē prouidēs apoſtolꝰ, quid ſequi de-
beremus oſtēdit dicēs: Vnus deus pater, ex quo oīa, & 1. Cor. 8.
nos in ipſo, & vnꝰ dominꝰ Ieſus Chriſtus, per quē oīa,
& nos per ipſū. Sicut enī vnū dicendo dominū Ieſum
Chriſtū, patrē dominū nō negauit: ita vnū dicēdo deū
patrē, æque â deitatis veritate nec filiū ſeparauit. Vnde
nec pluralitatē diuinitatis, ſed vnitatē poteſtatis oſtē-
dit: quia & in dominatiōe diuinitas, & in diuinitatē do
minatus eſt: ſicut ſcriptum eſt: Scitote quoniā dominꝰ Pſal. 99.
ipſe eſt deꝰ, ipſe fecit nos, & nō ipſi nos. In te igitur eſt
deꝰ ꝑ vnitatē naturæ, & nō eſt deꝰ præter te, per ꝓprie
tatem ſubſtātię, repulſam differentiæ. Et in Hieremiæ
quoq; libro vnum deum ſcriptura dicit, & tamen & pa
trē & filium cōfitetur. Itaq; ſic habes: Hic eſt deus no- Baruc. 3.
ſter, & nō æſtimabitur aliꝰ ad eū, qui adinuenit omnē
viam diſciplinæ, & dedit eā Iacob puero ſuo, & iſrael
dilecto ſuo. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hoibus
cōuerſatꝰ eſt. De filio dicit: ipſe enī eſt cū hominibus
cōuerſatus. Et dicit: Hic eſt deꝰ noſter, nō æſtimabitur
aliꝰ ad eū. Quid diſcutimꝰ eū de quo tātꝰ dicit ꝓphe-
ta? Sāctus ſpiritus dicit qđ ad eū nō poſsit alius æſtima-
ri. Quæ enim poteſt eſse alia æſtimatio, vbi diuinitatis
vnitas eſt? Confitebatur hoc populus in periculis con-
ſtitutus. Neſciebat quærere quæſtionē, quia religionē
timebat. Adeſto ſancte ſpiritus prophetis tuis quibus
ineſse cōſtituiſti, quibus credimus. Si prophetis nō cre E
dimus, ſapiētibus credo huius mūdi? Sed vbi ſapiens, Eſa. 33.
vbi ſcriba? Ruſticus noſter cum ficus inſereret, inuenit
quod philoſophus ignorauit. Quę ſtulta ſunt enī huiꝰ 1. Cor. 1.
mundi elegit deus, vt cōfundat quæ ſunt fortia. Credi-
mus Iudæis, quia notus aliquādo in iudæa deꝰ, ſed hoc
ipſum negāt ꝓpter qđ credimus, quia nō nouerunt pa
trē, quì filium negauerūt. Vnū deum cōmunis natura
teſtatur, quia vnus eſt mūdus. Vnū deum fides ſignifi-
cat, quia vna fides noui & veteris teſtamenti. Vnum
ſpiritū ſanctū teſtificatur gratia, quia vnum baptiſma
in noīe trinitatis eſt. Vnum deum ꝓphetæ dicūt, apo-
ſtoli audiunt. Vnū deum Magi crediderunt, & aurum
thus & myrrhā ſupplices ad Chriſti cunabula detule-
rūt, Auro regē fatētes, vt deum thure venerātes. The-
ſaurus enim regni, ſacrificium dei, myrrha eſt ſepultu
rę. Quid igitur voluerunt ſibi myſtica munera inter
abiecta præſepia, niſi vt intelligeremꝰ in Chriſto diffe
rentiā diuinitatis & carnis? Vt hō cernitur, vt dominus
adoratur, latet in pannis, ſed fulget in ſtellis. Cunæ na
ſcentē indicāt, & ſtellę dominantē. Caro eſt quę inuol
uitur, diuinitas cui ab angelis miniſtratur. ita nec di-
gnitas naturalis maieſtatis amittitur, & aſsumptæ car-
nis veritas cōprobatur. Hæc eſt fides noſtra. Sic ſe deꝰ
cognoſci voluit ab hoībꝰ, ſic tres pueri crediderūt, nec F
incendia circūiecta ſenſerūt, cum infidos noxiꝰ ignis
exureret, & fideles innoxia flāma roraret, quibus alio-
rū incēdia refrigerabant, quia merito fidei perdiderat
ſuam pœna naturā. Aderat enim in ſpecie angeli qui
monebat, vt in numero trinitatis, vnius eſset laudatio
poteſtatis. Benedicebatur deus, videbatur ī angelo dei
filius, ſancta & ſpiritalis in pueris gratia loquebatur.

¶Expoſitio dogmatis Arriani. CAPVT III.

NVNC conſideremus quas Arriani dei filio
inferant quęſtiones. Diſsimilem patri di-
cunt eſse dei filiū. Hoc ſi homini obijcia-
tur, iniuria eſt. Ex tempore cœpiſse dicūt
dei filium, cum conditor ipſe ſit temporum. Hoīes ſu-
mus, & eſse nolumus tēporales. Ex tēpore cœpimꝰ, &
ſine tēpore futuros eſse nos credimꝰ, & fieri nos opta

G mus æternos. Et qñ negare posſumus dei filiñ ſempiternum, quem ſempiternum docet atq; demõſtrat natura nõ gratia? Creatum dicũt. Quis autorẽ inter opera ſua deputet, vt videatur id eſse qđ fecit? Bonum negãt. Sacrilega vox ipſa ſe dãnat, vt indulgẽtiã ſperare non posſit. Negãt verum dei filiñ, negãt omnipotẽtẽ, cñ fateantur oĩa facta per filium, omnia creata per dei eſse virtutẽ. Quid eſt enim virtus, niſi perfecta natura? Negant etiã diuinitate vnum eſse cñ patre. Deleãt ergo euangelium, deleant Chriſti vocẽ. Ipſe enim dixit:
Ioan. 10. Ego & pater vnum ſumus. Nõ ego hoc dico, Chriſtus dixit. Nũquid fallax, vt mẽtiretur? Nũquid impius, vt qđ nõ erat vſurparet? Sed ſingula ſuis locis plenius digerentur. Nunc quoniã hæreticus dicit eſse diſsimilẽ. idq; verſutis diſputationibus aſtruere nititur, dicendũ
Col. 2. eſt nobis quod ſcriptũ eſt? Cauete ne quis vos deprede tur per philoſophiã, & inanem ſeductionẽ ſecñdñ traditionem hominum, & ſecñdum elemẽta hui⁹ mũdi, & nõ ſecundum Chriſtum, quia in ipſo habitat oĩs plenitudo diuinitatis corporaliter. Omnẽ enĩ vim venenorum ſuorum in dialectica diſputatione conſtituunt, quæ philoſophorũ ſentẽtia definitur nõ aſtruẽdi vim
1. Corĩ. 4. habere, ſed ſtudium deſtruẽdi. Sed nõ in dialectica cõplacuit deo ſaluũ facere populũ ſuũ. Regnũ enim dei in ſimplicitate fidei eſt, non in contentione ſermonis.

¶ Nõ eſse diſsimilẽ patri filium dei. CAPVT IIII.

H DISSIMILEM igitur dicunt eſse. Nos negamus, imo potius horremus hanc vocem. Sed nolo argumento credas ſancte Imperator, & noſtræ diſputationi, ſcripturas interrogem⁹, interrogemus apoſtolos, interrogem⁹ ꝓphetas, interrogemus Chriſtũ. Quid multa? patrẽ interrogem⁹ cuius honori ſtudere ſe dicunt, ſi fili⁹ degener iudicetur. Sed nõ eſt honorificẽtia boni patris, filij iniuria. Non poteſt bono patri placere ſi filiꝰ degeneraſse potius à patre, q̃ patrẽ æquaſse credatur. Da veniam ſancte Imperator, ſi ad ipſos pauliſp verba cõuerto. Sed quẽ potiſsimũ legã, Eudoxiũ Eunomiumve, an Arrium vel Aetiũ eius magiſtros? Plura enim noia, ſed vna perfidia, impietate non diſsonans, cõmunione diſcordans, nõ diſsimilis fraude, ſed cogitatione diſcreta. Cur enĩ ſecñ nolint cõuenire, non intelligo. Eunomij perſonã diffugiũt Arriani: ſed eius perfidiã aſſerunt, impietatẽ exequũtur. Aiunt eum prodidiſse effuſius quę Arrius ſcripſerat: Magna cęcitatis effuſio. Autorem probant, executorẽ refutãt. Itaq; nũc in plures ſeſe diuiſere formas. Alij Eudoxium, alij Eunomium vel Aetium, alij Palladium vel Demophilum atq; Auxentiũ, vel perfidiæ eius hæreſes ſequuntur, alij diuerſos. Nunquid di-
1. Corĩ. 1. uiſus eſt Chriſtus? Sed qui eñ á patre diuidunt, ipſi ſe
I ſcindũt: & ideo quoniã cõmuniter aduerſus eccleſiam dei quibus inter ſeipſos nõ cõuenit, cõſpirarũt, cõmuni noĩe hæreticos quibus reſpõdẽdum eſt nominabo. Hæreſis enim, velut quædã Hydra fabularum, vulneribus ſuis creuit. Et dum ſæpe reciditur, pullulauit, igni debita, incendioq; peritura. Aut velut quædam monſtruoſi Sylla portenti in varias formas diſtincta pfidiæ, velut ſuperne vacuũ Chriſtianæ ſectæ nomen obtẽdit. Sed quos in illo impietatis ſuæ freto miſeros inter naufragia fidei repererit fluctuãtes, beluinis ſuccincta prodigijs tetri dogmatis ſæuo dente dilacerat. Cuius ſpeluncã ſancte imperator, vt ferũt nautæ, cæcis latebris inhorrẽtẽ, omnẽq; ei⁹ viciniã ceruleis camb⁹ ĩter pfidiæ ſaxa reſonantẽ, clauſa quodãmõ præterire
Eccle. 28 aure debemus. Scriptum eſt enim. Sepi aures tuas ſpi-
Phil 3. nis. Et alibi: Videte canes, videte malos operarios. Et
Ad tit. 3. iterũ: Hæreticum poſt primã correptionẽ deuita, ſciẽs quia ſubuerſus eſt qui eiuſmodi eſt, & delinquit, cũ ſit proprio iudicio dãnat⁹. Itaq; tanq̃ boni gubernatores quo tutius prætermeare poſsimus, fidei vela tẽdamus K ſcripturarũq; relegamus ordinẽ. Apoſtolus dicit ima Coloſ. 1. ginẽ patris Chriſtũ eſse, ait enĩ q̃ ipſe ſit imago dei inuiſibilis, primogenit⁹ vniuerſæ creaturę. Primo geni-
tus inquit, non primo creatus, vt & genitus pro natura, & prim⁹ pro ꝑpetuitate credatur. Alibi quoq; Apo
ſtolus aſſeruit q̃ ipſum poſuit hæredẽ omniũ, per quẽ Heb. 1.
fecit & ſecula, qui eſt ſplẽdor gloriæ, & character ſubſtãtiæ eius. Imaginẽ Apoſtolus dicit, & Arrius dicit eſse diſsimilem. Cur imago, ſi ſimilitudinem non habet? in picturis hoĩes nolunt eſse diſsimiles, & Arrius diſſimilẽ patrẽ cõtendit in filio, & vult vt pater diſsimilẽ genuerit ſui, quaſi impotẽs qui generare ſimilẽ nõ po-
tuerit. Prophetæ dicunt: in lumine tuo videbimus lu- Pſal. 35.
mẽ. Prophetæ dicũt: Splendor eſt enim lucis æternæ, Sapien. 7
& ſpeculũ ſine macula dei maieſtatis, & imago bonitatis illius. Vide quãta dicãtur. Splendor, qđ claritas paterhæ lucis in filio ſit. Speculum ſine macula, qđ pater videatur in filio. imago bonitatis, qđ nõ corpus in corpore, ſed virtus in filio tota cernatur. imago docet nõ L. eſse diſsimilẽ, character expreſsũ eſse ſignificat, ſplẽdor ſignat æternũ. imago itaq; nõ vultus eſt corporalis, nõ fucis cõpoſita, nõ cæris, ſed ſimplex de deo, egreſsa de patre, expreſsa de fõte. Per hãc imaginẽ Philippo patrẽ domin⁹ demõſtrauit dicẽs: Philippe, q me
videt, videt & patrẽ. Et qñ tu dicis, oſtẽde nobis pa- Ioan. 14.
trẽ? Nõ credis quia ego ĩ patre, & pater i me eſt? Videt enĩ ĩ imagine patrẽ, qui videt ĩ filio. Vides quã imaginẽ dicat. imago iſta veritas eſt, imago iſta iuſtitia eſt, imago iſta dei virt⁹ eſt, nõ muta, quia verbũ eſt: nõ inſenſibilis, quia ſapiẽtia eſt: nõ inanis, quia virtus eſt: nõ vacua, quia vita eſt: nõ mortua, qa reſurrectio eſt. Vides ergo quia dñ imago dicitur, patrẽ ſignificat eſse cuius imago ſit filius, qa nemo poteſt ipſe ſibi imago ſua eſse. Plura poſsim de filio teſtimonia dicere, ſed ne forte ipſe ſibi nimiũ fauiſse dicatur, patrẽ ĩterrogem⁹.
Nẽpe ipſe dixit: Faciamus hoĩem ad imaginẽ & ſimili Gene. 1.
tudinẽ noſtrã. Pater filio dicit: Ad ſimilitudinem noſtrã: & tu diſsimilem filium dei dicis? ꝟoãnes dicit: Di- 1. Ioan. 3.
lecti filij dei ſumus, & nõdum apparet quid erimus, ſcimus quia ſi reuelatũ fuerit, ſimiles ei erimus. O improuida amẽtia. O impudẽs peruicacia, hoĩes ſumus, & in quo poſsumus, ad ſimilitudinẽ dei erimus, & ſimilẽ audemus dei filium denegare? Ergo pater dicit: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtrã. in prĩcipio ipſius mũdi patrẽ & filium eſse audio, & vnum opus cerno. Audio loquentẽ, agnoſco faciẽtem, ſed & patris & filij vnã imaginem, vnã ſimilitudinem lego. Similitudo hęc nõ diuerſitatis, ſed vnitatis eſt. Quod M igitur tibi vſurpas, filio dei derogas, cñ vtiq; niſi ꝑ imaginem dei ad imaginem dei eſse non poſsis.

¶ De ſempiterno dei filio. CAPVT V.

CLARET igitur non eſse diſsimilẽ, & ideo ꝑcliuior via eſt vt etiam ſempiternum eſse fateamur, cñ ſimilis ſempiterno vtique ſempiternus ſit. Si autẽ patrẽ ſempiternum dicim⁹, & hoc idẽ filium denegamus, dicimus eſse diſsimilem. Sempiterno enim temporale diſsimile eſt. Clamat ꝓpheta ſempiternũ, clamat & apoſtolus ſempiternum: Plenũ eſt vetus teſtamẽtũ teſtimonijs filij ſempiterni, pleuũ eſt nouũ. Ordinẽ ergo teneam⁹. Scriptũ eſt ĩ veteri teſtamẽto, vt vel vnũ ẽ pluribus dicã: Ante me nõ fuit alius deus, & poſt me nõ erit. Nihil ergo argumẽtabor, teipſũ interrogo. Quis hoc dicit, pater, an fili⁹? Vtrũ dixeris, eo te cõuinci itelliges, vel ſi credas, doceri. Quis ergo hoc dicit, pater, an fili⁹? Si filius, ante me inquit, nõ fuit alius deus: ſi pater, poſt me, inquit, nõ erit: hic priorẽ, ille poſteriorẽ nõ habet, iuicẽ i ſe, & pater ĩ filio, & fili⁹ ĩ patre cognoſcitur. Cñ enĩ patrẽ dixeris,

A eius etiã filiũ designasti, quia nemo ipse sibi pater est. Cũ filiũ noias, etiã patrẽ ei⁹ fateris, quia nemo ipse sibi filius est. Itaq; nec fili⁹ sine patre, nec pater potest esse sine filio. Sẽper igitur pater, semp & fili⁹. In principio
Ioan.1. eni erat verbũ, & verbũ erat apud deũ, & de⁹ erat verbũ, hoc erat i principio apud deum. Erat, inquit, apud deũ. Erat, erat, erat, erat, ecce quater erat. Vbi impius inuenit q; nõ erat? Alibi quoq; Ioãnes i epistola sua dicit qđ erat in principio, indefinite tẽditur erat. Quicquid excogitaueris, erat fili⁹. Oẽs aũt hæreses hoc capitulo breui piscator noster excluſit. Qđ eni erat in principio, nõ includitur tẽpore, nõ principio prævenitur. Ergo Arri⁹ cõticescat. Qđ autẽ erat apud deũ, nõ cõmixtiõe cõfunditur, sed manẽtis verbi apud patrẽ solida pfectiõe distiguitur, vt Sabelli⁹ obmutescat. Et de⁹ erat verbũ. Nõ ergo in ꝓlatiõe sermonis hoc verbum est, sed in illa cælestis designatiõe virtutis, vt cõfitetur Fotin⁹. Qđ vero erat in principio apud deũ, sempiternæ diuinitatis in patre & filio iseparabilis vnitas edocetur, vt erubescat Eudoxius, & Eunomius. Postremo cũ oia per ipsũ facta dicãtur, ipse cõditor noui vtiq; testamẽti & veteris designatur, vt Manichæus locũ tẽtatiõis habere nõ possit. Ita piscator bon⁹ intra vnũ oẽs
B rete cõclusit, vt faceret inhabiles fraudi, quãuis essent inutiles captiõi. Dic mihi hæretice, dat eni veniã clemẽtissim⁹ Imperator, vt te nõ obloquendi studio, nec audiẽdi cupiditate, sed exponẽdi gratia pauliſp alloquar. Dic mihi inquã, Fuit ne aliquãdo tẽpus quo oipotẽs de⁹ pater nõ erat, & de⁹ erat? Tempus inquis nõ astruo. Bene & argute. Si enim tẽp⁹ dixeris, teipsum cõuinces, quia necesse est asseras fuisse tẽp⁹ ante filiũ, cũ fili⁹ tẽporis autor sit & creator. Nõ potest eni post op⁹ suũ ipse cœpisse. Necesse est igitur autorẽ operis sui esse fatearis. Ante tẽpora, inquis, nõ nego filiũ. Sed cũ filiũ dico, ostẽdo priorẽ patrẽ, quia pater, iquis, filio prior est. Quid est hoc? Neges esse tẽp⁹ ante filiũ, & tamẽ nescio qđ ante filiũ vis præcessisse qđ tẽporis sit, & ostẽdis media nescio quæ molimina fuisse generandi, i quo generationẽ patris significas temporalẽ. Nã si pater esse cœpit, de⁹ ergo primo erat, postea pater factus est, Quomõ ergo imutabilis de⁹? Si eni ante deus, postea pater: vtiq; generatiõis accessione mutatus est. Sed auertat de⁹ hãc amẽtiã. Nos eni ad impietatẽ eorũ redarguẽdã, hãc retulim⁹ quæstionẽ, quia pia mens generationẽ sine tẽpore asserit, vt & sempiternũ patrem cũ filio dicat, nec aliquando asserat esse mutatũ. Iũgat igitur honorificẽtia patri filium quẽ diuinitas iunxit: nõ separet impietas, quẽ generatiõis ꝓprietas copulauit. Honorificem⁹ filiũ, vt honorificem⁹ & patrẽ, sicut in Euãgelio scriptũ est. Sẽpiternitas filij, paternæ maie
C statis insigne est. Si iste nõ semp fuit, ergo ille mutat⁹ est, sed si semp fuit filius, ergo nec pater aliquãdo mutatus est, qui immutabilis semper est. Itaq; videmus qđ illi volũt negare filiũ sempiternum, volunt patrẽ docere esse mutatũ. Accipe aliud quo clareat filium sempiternũ. Apostolus dicit qđ dei tẽpiterna virtus sit atq; diuinitas. Virtus autẽ dei Christus est. Scriptum est
Roma.1. eni Christũ esse dei virtutẽ, & dei sapientiam. Ergo si
1.Cor.1. Christus dei virtus, quia virtus dei sempiterna, sempiternus igitur & Christus. Nõ ergo ex vsu generationis humanæ calũniã hæretice instruas, neq; ex nostro sermone cõponas. Neq; eni angustis sermonibus nostris, immẽsæ magnitudinẽ possumus diuinitatis includere, cuius magnitudinis nõ est finis. Nanq; hois generationẽ si definire cõtendas, tẽpus ostendis. Generatio autẽ diuina supra oia est. Late patet, supra oẽs cogitationes ascẽdit & sensus. Scriptũ est enim: Nemo venit ad pa-
Ioan.6. trẽ nisi per me. Quicquid igitur de patre cogitaueris, quãlibet eius æternitatẽ, nõ potes de eo aliquid nisi ꝓ filiũ cogitare, nec potest vllus ad patrẽ nisi ꝓ filiũ tran sire sensus. Hic est, iquit, filius meus dilectissimus. Est, inquit, qđ indefinẽter est. Vnde & Dauid dicit, In æternũ, iquit, domine ꝓmanet verbũ tuũ i cẽlo. Qđ eni manet, nec substãtia nec æternitate deficit. Quæris à me, quomõ si filius sit, nõ priorẽ habeat patrẽ, quæro item abs te, quãdo aut quomõ filiũ putes esse generatũ? Mihi eni impossibile est generatiõis scire secretũ. Mẽs deficit, vox silet, nõ mea tãtũ, sed angelorũ. Supra potestates, supra angelos, supra cherubim, supra seraphim, supra omnẽ sensum est, quia scriptũ est: Pax autẽ Christi quę est supra omnẽ sensũ. Si pax Christi supra om Phil.4.
nẽ sensũ est, quẽadmodũ nõ est sup omnẽ sensũ tanta generatio? Tu quoq; manũ ori admoue, scrutari nõ licet superna mysteria. Licet scire qđ natus sit, nõ licet discutere quẽadmodũ natus sit. Illud negare mihi nõ licet, hoc quærere metus est. Nã si Paulus ea quæ audi- 2.Cor.12
uit raptus i tertiũ cẽlũ, ineffabilia dicit, qũo nos exprimere possumus paternæ generatiõis arcanũ, qđ nec sẽtire potuimus, nec audire? Verũ si me ad cõsuetudinem trahis generatiõis humanæ, vt patrẽ dicas priorẽ, vide vtrũ ad generationẽ dei, terrenæ generationis exẽpla cõueniant. Si secũdũ hominẽ loquamur, negare nõ poteris priores esse iter hoies patris q̃ filij passiões, Prior creuit, prior senuit, prior doluit, prior fleuit. Si igitur hic tpe minor, ille antiq;or passiõe. Si hic generatiõis
D icurrit ętatẽ, nec ille generãdi euasit pudorẽ. Quid te ista quæstionũ tormẽta delectãt? Audis dei filiũ, aut de
E le nomẽ, aut agnosce naturã. Audis vterũ, agnosce generationis ꝓspicuæ veritatem. Audis cor, verbum intellige. Audis dexterã, cognosce virtutẽ Audis os, cognosce sapiẽtiã. Nõ hæc sũt i deo corporaliter æstimãda. Incõprehẽsibiliter generatur filius. Impassibiliter generat pater, & tamẽ ex se generauit, & ante omnẽ intellectũ generauit deus verus deũ verũ. Pater diligit, & tu discutis: pater cõplacet, & tu cũ Iudęis inuides: pater honorificat, & tu cũ gẽtibus cõuitiaris? Quęris à me vtrũ prior nõ possit esse q̃ pater est. Quero à te vt doceas quãdo pater fuerit prior: aut testimonijs aut argumentis collige veritatẽ. Si testimonijs, accepisti vtiq; sempiternã dei esse virtutẽ. Legisti etiã dicẽtẽ: Israel si me audieris, nõ erit in te deus recẽs, neque adorabis deum alienum. Aliud horum æternitatem, aliud pro- Psal.80.
prietatẽ substãtiæ indifferẽtis significat, vt neq; posteriorẽ neq; alteri⁹ diuinitatis filium esse credamus. Nã si posterior est, recẽs est: & si vnius non est diuinitatis, alien⁹ est. Sed nec posterior, quia recẽs nõ est? nec alienus, quia ex patre natus, quia supra oia est deus benedictus in secula, sicut scriptũ est. Sed si alienũ putãt, cur F
adorãt eũ, cũ scriptũ sit: Neq; adorabis deũ alienum? Roma.9.
Aut si nõ adorãt, fateãtur, & finis est, ne quẽ sub religiosi nois professione decipiãt. Hæc nẽpe sunt testimonia scripturarum. Aut si habes aliud, ꝓferre debebis. Supest vt & argumẽtis veritas colligatur. Quanquam etiã humanis testimonijs argumẽta credere soleant, argumentare tamen hæretice vt voles. Vsu, inquis, accipiemus, eo qui nascitur, priorẽ esse qui generat. Persequere igitur oia vestigia cõsuetudinis: & si cætera conueniunt, nõ obsisto quin & istud requiras. Si autẽ nulla cõcordãt, quẽadmodũ cũ desint cętera, hoc solũ exigis? Ergo quia vsum requiris, quãdo generat⁹ est ex patre, paruulus fuit, vidisti in cunis infantulum vagiẽtẽ? Processus aliquos accepit ætatis? Si enim infirmitatem generatiõis habuit, necesse est vt nõ solũ nascendi, sed etiã viuendi inciderit infirmitatem. Si fortasse eo ꝓlaberis amentiæ, vt de dei filio ista nõ abnuas, qui eũ ex infirmitate metiris humana: quid si deum negare non potes noie, infirmitate tamen hoiem vis probare? Quid si dum filium discutis, patrem arguis: & dum Christo præiudicas, patrem adindicas? Nã si diuina generatio tio subiecta tempori fuit, & id ex vsu generatiõis vsur

G patur humanæ,ergo,& pater corporali vtero portauit filiũ,decẽ mẽsiũ curriculis onus vexit? Sed quomõ sine sexu altero generatiõis vs9? Vides solẽnẽ generationis seriẽ nõ cœpisse,& tu part9 cuiusdã corporei necessitates putas fuisse solẽnes. Tu vsũ quęris,ego sexũ. Tu tẽp9 exigis,ego ordinẽ. Tu finẽ discutis, ego quęro principiũ. Nẽpe finis ex principio, nõ principiũ pẽdet ex fine. Omne,inquis,qđ natũ est,principiũ habet. Et ideo quia fili9 est,principiũ habet, & ex tẽpore esse cœpit,qđ ipsorũ ore sit dictũ. Ego autem filiũ natũ esse profiteor,quod reliquũ est impietatis, horresco. Deũ cõfiteris hõ, & tali circũscribis calũnia? De9 hãc auertat amẽtiã. Rursus obijciũt: Ergo nõ est filius si nõ habet quæ habent filij. Ignoscat mihi pater, ignoscat mihi filius,ignoscat spiritus sanct9,quæstionẽ pro pietate referre cupiẽti. Est certe pater, & manet semper, sũt etiã creaturæ ꝑ dispositiõe diuina. Est ergo aliquid eorũ qđ nõ subiectũ sit aut locis,aut tẽporib9, aut creationi,aut causæ alicui vel autori? Profecto nihil. Quid ergo dicitis? Est horũ aliquid quo egeat pater? Impiũ est dicere. Ergo aut definite quæ creaturarũ sũt aptare diuinitati,aut si cõparare cõtenditis,cõsiderate quo vestra ꝓcedat impietas,quod absit vel in sensus nostros ali quãdo veniat. Nos enĩ piã respõsionẽ tenem9. Nãq;
H oipotẽs deus est,& ideo nullo eorũ pater indiget,quia nõ habet mutationẽ sui aliquam vel profectũ quo nos egemus,quorum infirmitas ex huiusmodi rebus ꝓfectum accipit. Qui autẽ oipotens est,vtiq; nõ creatus,& sine loco,& supra tẽpora est. Nihil enim ante deum imo hoc ipsum verbũ,ante deũ dicere esse aliquid,grave. Ergo si ita est, quia nihil horũ est ĩ deo patre quæ ꝓfectũ significẽt,quia deus est: nihil horum aptari etiã potest dei filio,vt vel initiũ accipiat vel profectũ, quia deus verus ex deo vero est. Ergo quia vsitatum nõ reperimus ordinẽ,acquiesce Arriane pręcipuã filij generationem fuisse. Acquiesce,inquã: & si mihi nõ credis, erubesce vel dei vocẽ dicẽtis: Cui me similẽ existimatis? Et iterũ: Quia nõ sicut homo,ita & deus. Etenim si
Num. 23. operatio dei præcipua est,quia non manibus operatur aliquid,nõ labore cõficit,nõ diebus absoluit,(Ipse enĩ
Psal. 148. dixit,& facta sunt: ipse mãdauit,& creata sunt) cur nõ credamus præcipuam generationẽ esse eius in filio,cuius præcipuã operationẽ in operibus eius agnoscimus: dignũ certe est vt specialiter & præcipue videatur generasse filiũ. Habeat generatiõis inusitatæ gloriam,qui habet potestatis inusitatæ gratiã. Nõ solum admirabilis ex patre generatio Christi, sed admirabilis etiã ipsa generatio eius ex virgine. Tu illã dicis nostræ similẽ cõceptionis, & ego probo istam nostræ esse dissimilẽ,
I imo te ipsum cogã fateri. Dic quẽadmodũ sit natus ex Maria,quo vsu vterus eum habuerit virginalis,quomõ sine semine viri part9,vnde virgo pręgnãs, quẽadmodũ puella mater ante fœta, q̃ copulã vxoris experta? causa deerat,& generabatur fili9. Vnde ergo legis nouatæ partus? Si igitur ĩ virgine vsus defuit generationis humanæ,quẽadmodũ ĩ deo patre ꝓprie generationis vsũ requiris? Certe vsus in sexu est: quia sexus in carne est. Vbi ergo caro non est, quẽadmodũ carnis infirmitatẽ exigis? Nemo meliorẽ discutit. Credere tibi iussũ
Gene. 15. est,& nõ discutere permissũ est. Scriptũ est enim: Credidit Abrahã deo. Nec solum ĩ generatione filij sermo
Psal. 32. defecit,sed etiã in operib9 dei. Scriptum est enim: Oia opera eius in fide. Opera ergo eius in fide, generatio sine fide? Et discutimus quæ non videmus, qui iubemur credere magis q̃ discutere quæ videmus? Dicit aliquis: Quomõ generat9 est fili9 quasi sempiternus, quasi verbũ,quasi splẽdor lucis æternę, quia simul splẽdor operatur vt nascitur? Apostoli istud exẽplũ est, non meũ. Noli ergo credere qđ fuerit vel momẽtũ aliquod quo fuerit sine sapiẽtia deus,aut sine splẽdore lux. Noli Arriane ex nostris æstimare diuina, sed diuina crede vbi K humana non inuenis. Rex gentilis in igne cum tribus pueris Hebræis quarti quasi angeli vidit figurã: & quia pręstare putãbat angelis dei filium, quem nõ legit sed credi iudicauit. Abraham quoq; tres vidit, & vnum adorauit. Petrus in monte Moysen & Heliã cũ filio dei vidit,nec errauit in natura,nec errauit ĩ gloria. Deniq; quid facere deberet,nõ illos, sed Christũ iterrogauit. Nã etsi tribus parabat obsequiũ, vni9 tamẽ expectabat imperiũ. Sed quoniã vel tabernaculorũ numerũ defe rẽdũ trib9 simpliciter æstimauit, emẽdatur dei patris autoritate dicẽtis: Hic est filius meus dilectissimus, ipsũ audite, id est,quid cõseruos tuos cũ domino socias Mat. 17.
tuo? Hic est fili9 me9,nõ Moyses fili9, nõ Helias filius, sed hic fili9. Sẽsit emẽdationẽ apostol9, ꝓcidit ĩ faciẽ cõsternat9 patris voce,& filij claritate. Sed eleuatur à filio,qui iacẽtes erigere cõsueuit. Vnũ vidit solũ vidit dei filiũ. Receserũt enĩ seruuli,vt solus domin9 q̃ sol9 designabatur,fili9 videretur. Quid igitur sibi vult illa visio,nõ ęqualitatẽ Christi seruorũ significãs, sed mysteriũ signãs,nisi vt apperet nobis qđ lex & ꝓphetæ cũ euãgelio cõgruẽtes,sẽpiternũ dei filiũ quẽ annũciaue rãt reuelarẽt? Ergo & nos cũ audim9 ex vtero filiũ, ex corde verbũ,credamus quia nõ plasmat9 manibus,sed ex patre natus,nõ artificis opus,sed ꝓgenies est patris. Et ideo qui dicit. Hic est fili9 me9, nõ dixit: hic est tẽporalis: non dixit, hæc est creatura mea, hæc factura mea,hic seru9 meus,sed hic fili9 me9,quẽ videtis ĩ glo L
ria. Hic est deus Abrahã,deus Isaac,de9 Iacob, qui apparuit in rubo Moysi,de quo Moyses ait: Qui est, misit me. Nõ pater in rubo,nõ pater in eremo,sed fili9 Moy Exodi. 3.
si locut9 est. Deniq; de ipso Stephan9 dixit: Hic est qui fuit in ecclesia ĩ eremo,Hiẽ est ergo qui legẽ dedit,ipse qui locutus est Moysi dicẽs: Ego sum deus Abrahã, deus Isaac,deus Iacob. Hic est deus patriarcharũ, hic est deus ꝓphetarũ. Filiũ ergo legimus, mens tua ꝓcipit lectionem,edat lingua cõfessionẽ. Aufer hinc argumenta vbi fides quæritur,in ipsis gymnasijs suis iã dialectica taceat. Non quæro quid loquãtur philosophi, requiro quid faciant,soli in suis gymnasijs remãserũt. Vide q̃ fides argumentis præponderet. Illi quotidie a suis cõsortib9 deserũtur qui copiose disputãt, isti quotidie crescũt qui simpliciter credunt. Nõ creditur philosophis,creditur piscatorib9,nõ creditur dialecticis, creditur publicanis. Illi voluptatibus & delicijs orbẽ ligarunt,isti ieiunijs & doloribus exuerũt. Plures itaq; iam cœpit illicere iniuria q̃ voluptas. Nunc videamus quo distant à gentilibus Arriani. Illi deos appellãt dispares sexu,dissimiles potestate: isti trinitatẽ asserunt differẽtis diuinitatis,& dissimilis potestatis. Illi deorũ suorũ principiũ asserũt tẽporale, & isti Christũ cœpis M
se ex tẽpore mẽtiũtur. Nõne ex philosophia omnẽ impietatis suę traxerũt colorẽ? Illi tamẽ qđ veneran̄ur ãplificãt,isti dei filiũ creaturã asserũt esse, qui deus est.

¶Non esse creaturam dei filium. CAPVT VI.

PRAVIT,vt arbitror,sancte Imperator,neq; dissimilẽ esse patris,neq; ex tẽpore esse dominũ Iesũ. Restat vt illud quoq; sacrilegiũ redarguatur, & ꝓbemus creaturã nõ esse dei filiũ: in quo nobis præsentis oraculũ lectionis Marc. 16.
aspirat. Audiuim9 enĩ legi dicẽte domino: Ite in orbẽ vniuersũ,& prędicate euãgeliũ vniuersæ creaturę. Qui vniuersã creaturã dicit,nullã excipit. Et ideo vbi sunt qui creaturã Christũ appellãt? Nã si creatura esset,nũquid ipse sibi mãdaret euãgelũ prædicari? Non igitur creatura est,sed creator,q̃ docẽdæ creaturæ discipulis Roma. 8.
suis mãdat officiũ. Nõ ergo creatura Christ9. Vanitati enim creatura subiecta est,sicut apostolus dixit. Nũ-

A quid ergo Christus subiect9 est vanitati? Rursus iuxta eundē apostolū, Creatura cōgemiscit & cōparturit vsq; nūc. Nūquid ergo Christ9 cōgemiscit & cōparturit
2. Cor. 3. qui nostros à morte gemit9 liberauit? Creatura, īquit liberabitur à seruitute corruptiōis. Videmus igitur magnā inter creaturā & dominū esse distātiā, quia seruitus creatura est, domin9 autē spirit9 est, vbi autē spiritus domini est, ibi libertas. Quis hunc induxit errorē, vt eū qui creauit oīa, qui fecit oīa, diceret creaturā? Nū ipse domin9 se creauit? Si enī lectū est qđ p ipsū oīa facta sūt, & sine ipso factū est nihil: nūqd ipse se fecit? Si lectū est qđ negari nō potest, quia de9 in sapientia fecit oīa: nūqd verissimile videri potest qa à seipsa est fa-
Psal. 109. cta sapiētia? Legim9 genitū, qa pater dixit: Ego ex vtero ante luciferū genui te. Legim9 primogenitū filiū, legim9 vnigenitū. Primogenitū, quia nemo ante ipsū. Vnigenitū, quia nemo post ipsū. Legim9 etiā: Genera-
Esa. 53. tionē ei9 quis enarrabit? Generationē, inquit, nō creationē. Quis his tātis ac talibus cōferri potest? Ostendit etiā dei fili9 distātiā generatiōis & gratiæ dicēs: Ascen-
Ioan. 20. do ad patrē meū, & patrē vestrū, deū meū, & deū vestrū. Nō dixit: Ascēdo ad patrē nostrū, sed ascēdo ad patrē meū, & patrem vestrū. Separatio ista diuersitatē ostendit, qđ illi9 genitor, noster creator sit. Et addidit: Deū meū, & deū vestrū, quia licet ipse & pater vnū sint, & illi pater sit ꝓprietate naturæ, nobis de9 pa-
B ter cœperit esse p filiū nō naturæ iuræ, sed gratię: tamē vtrāq; naturā hic significare videtur in Christo, & diuinitatis & carnis. Diuinitatis ex patre, carnis ex matre. Illāq; ante oīa, istāq; ex virgine. Deniq; ante patrē vt fili9 nominauit, deū postea vt hō nūcupauit. Vbiq;
Psal. 21. autem deū suum quod ex persona dicat hominis, testimonia docēt. De9 de9 me9 respice in me, quare me dereliquisti? Et alibi: De ventre matris meæ deus meus es tu. Et supra quasi hō patitur, & infra homo est qui ex matris vētre iactatur. Itaq; eum dicit: De ventre matris meæ deus me9 es tu, significat eū qui pater semper erat, ex illo deum sibi esse, ex quo de ventre matris iactatus est. Cum igitur in Euāgelio, in Apostolo, in ꝓphetis generationē Christi legerimus, vnde audēt dicere creatū esse vel factum? Et quidē in quo creatū legerint, in quo factum, cōsiderare deberēt. Edoctū est enim dei filium de deo esse genitum, de deo natū. Factum autē in quo legerint, diligēter aduertāt. Nō enim deus factus, sed deus dei filius natus est. Postea autē se-
Gal. 4. cundū carnem homo factus ex Maria est. Si mihi non credunt, credāt apostolo dicēti: Postq; vero venit plenitudo tēporis, misit deus filium suū factum ex mulie-
C re, factum sub lege. Filiū, inquit, suū, nō vnū de multis: non cōmunē, sed suum. Suū cum dicit, generatiōis æternæ proprietatē signauit. Hūc postea factū ex muliere asseruit, vt factura nō diuinitati, sed assumptioni corporis adscriberetur. Factū ex muliere p carnis susceptionem. Factum sub lege per obseruātiā legis. Generatio autē illa cælestis ante legem, ista post legem.

¶ Quod facturam vel creaturā dei filium dicant Arriani. CAPVT VII.

VNDE & illud vane iactare cōsuerūt qđ scriptū est? Et deū eū & Christū fecit de9. Imperiti legāt totū & intelligāt. Sic enī scriptum est: Et deū eū, & Christū fecit deus, hūc Iesū quē vos crucifixistis, non diuinitas crucifixa, sed caro est. Hoc vtiq; fieri potuit qđ potuit crucifigi. Nō ergo factura dei fili9. Faceīsat igitur & illud de quo calūniari solēt, & discāt quēadmodū dictū sit: Domin9 creauit me, nō dixit, pater creauit, sed domin9 creauit me. Caro dominū cognoscit. Gloria patrē significat, Creatura nostra dominū cōfitetur. Charitas patrem nouit. Itaq; quis ignoret qa causa īcorporatiōis hoc dicitur? In eo igitur se creatū dicit, ī quo & hoiem testificatur dicēs: Quid me queritis occidere hoiem? In quo & cru Ioan. 7.
cifix9 est, mortu9 & sepult9 est. Nec dubitādū qđ preteritū posuit qđ erat futurū. Hæc enī cōsuetudo est ꝓphetiæ, vt quę futura sūt, vel quasi præsētia vel quasi facta dicantur. Deniq; in Psal. xxi. legisti: Tauri pingues obsederūt me. Legisti etiam: Diuiserūt sibi vestimēta mea. Qđ euāgelista de tpe passiōis ꝓphetatum esse significat. Deo enī quæ sūt futura presētia sunt: & ei cui præcognita sūt oīa, vētura ꝓ factis sūt, sicut scriptū est: Qui fecit quæ vētura sūt. Nec mirū si ante secula fundatū se esse dicit, cū legeris prædestinatū ante tēpora secularia. Quā verū de incarnatiōe id videatur expressū, declarāt sequētia. Sapiētia, inquit, ædificauit sibi do Prou. 9.
mū, & subdidit colūnas septē, & iter duas hostias mīscuit ī cratere vinū suū, & pauit suā mēsā, & misit suos seruos cōuocās cū altissima prædicatiōe dicēs: Qui est insipiēs, declinet ad me. Nōne ī euāgelio post incar natiōnē hæc oīa videm9 esse cōpleta? quod sacri cōuiuij celebrauit mysteria, qđ apostolos misit, voce clamauit dicēs: Si qs sitit, veniat ad me, & bibat. Ergo sequē Ioan. 7.
tia respōdēt priorib9, & toti9 cursū icarnatiōis videmus ꝓphetiæ expositiōe digestū. Multa alia documēta præsto esse possūt huiusmodi de incarnatione dicta videri. Sed nō me inuoluo libris, ne tractatus videatur esse diffusior. Nūc ipsos Arrianos interrogo vtrū idē putēt esse genitū qđ creatū? Si enī idē dicūt, nihil vtique distat iter generare & creare. Ergo quoniā & nos creati sumus, inter nos & Christū, inter Christū & elemēta nulla distātia est. Sed quāuis amētes sint, id tamē nō audebūt dicere. Postremo vt insipiētiæ eorū qđ verū nō E
est indulgeā: si nihil, vt putāt, distat ī verbo: cur nō eū quē colūt, meliore appellāt noie? Cur verbo nō vtūtur patris? Cur obijciūt quod honorificentiæ, assumūt qđ iniuriæ? Si autem distat inter creatum & genitum, vt ego arbitror: cū legerimus genitum, nō vtiq; idē & genitum intelligemus & creatum. Dicāt igitur generatū ex patre, ex virgine ꝓcreatū: aut dicāt quomō dei fili9 & genitus & creatus, vna natura, & maxime deus diuersitatē nō recipit. Certe faceīsset nostra sentētia. Paulum interrogemus, qui spiritu dei plen9 has præuidēs quæstiones, generaliter cōtra gētes, specialiter contra Arrianos locut9 ait diuino iudicio eos esse dānatos q seruirēt creaturæ potius q̄ creatori. Deniq; sic habes: Tradidit illos deus ī desideria cordis eorū, vt cōtume Roma. 1.
lijs afficiant corpora sua inter semetipsos, qui cōmutauerunt veritatē dei in mēdaciū, & coluerunt & seruierunt creaturæ potius q̄ creatori, qui est deus benedict9 in secula. Prohibuit itaq; me Paulus creaturæ seruire, F
sed Christo admonet seruiēdū. Nō ergo creatura christus. Paulus, inquit, seruus Iesu christi. Bonus seruus q dominū recognoscit, ipse creaturæ seruire nos ꝓhibet. Quēadmodum ergo Christo ipse seruiret, si creaturā Christū putaret? Aut igitur desinant colere quem creaturā appellāt, aut desināt quē colere se simulāt, dicere creaturā, ne sub appellatiōe cultorum sacrilegia grauiora cōmittāt. Detestabilior enim domesticus hostis q̄ extraneus, & grauius scelus aduersus Christum, cū abutātur Christi noie. Quē igitur meliorē interpretem quęrimus scripturarū, q̄ illū doctorē gentium, vas electionis, electum de persecutoribus, qui ipsum quem persecut9 fuerat, fatetur? Legerat vtiq; Salomonē plus q̄ Arrius, & erat peritus in lege: & ideo quia legerat, nō creatū christū dicit esse, sed genitū. Legerat enī: ip Psal. 148.
se dixit, & facta sūt: ipse mādauit, & creata sūt. Nūquid dicto factus est Christus? Nūquid mandato creatus est Christ9? Quomō aūt creatura ī deo esse potest? Etenim deus naturæ simplicis est. nō cōiūctæ atq; cōpositæ, cui nihil accidat, sed solū qđ diuinū est, in natura habeat

G ſua,complens omnia,nuſquã ipſe confuſus,penetrans omnia,nuſquam ipſe penetrãdus, vbiq; totus, eodemque tẽpore vel in cælo vel i terris vel in nouiſsimo maris præſens,viſu incõprehenſibilis,factu interpretabilis, ſenſu inæſtimabilis,fide ſequendus,religione venerandus,vt quicquid religioſius ſentiri poteſt quicquid præſtãti9 ad decorem,quicquid ſublimius ad poteſtatem,hoc deo intelligas cõuenire. Ergo quia in filio cõ
Ioan.8. placet pater,crede quia dignus patre filius. Crede quia
Ioan.16. à deo exiuit filius,vt ipſe teſtatur dicẽs : Ex deo ꝓceſsi & veni. Et alibi: A deo exiui. Qui ex deo proceſsit, & à deo exiuit:nihil aliud poteſt habere niſi qđ dei eſt. Vnde non ſolum deus, ſed etiam verus deus. Verus è vero,& adeo verus,vt ipſe ſit veritas, Itaque ſi nomẽ
Roma.8. quærimus,veritas eſt,Si maieſtatem quærimus naturalem,eo vſq; filius dei verus eſt, vt & proprius. Scriptum eſt enim:Qui filio proprio non pepercit, ſed ꝓ nobis omnibus tradidit eum. Tradidit vtiq; ſecundum carnem. Proprietas diuinitatis eſt, veritas proprietatis,miſericordia pietatis,oblatio ſecuritatis. Sed ne ca
Gal.1. lumniarentur quia ſcriptum eſt, Tradidit eum pater:
Ephe.5. ipſe Apoſtolus alibi dixit: Pax à deo patre,& domino noſtro Ieſu Chriſto,q ſe dedit ꝓ peccatis noſtris. Et
H alibi·Sicut Chriſt9 dilexit nos,& tradidit ſemetipſum pro nobis. Si ergo & tradit9 eſt à patre, & ipſe ſe tradidit,apparet vnam eſse operationem, vnam eſse patris & filij voluntatem. Si naturalem ergo maieſtatẽ quærimus,genitus eſt. Qui genitum inficiatur, proprium negat. Qui proprium abnuit, communem cęteris arbitratur. Sin vero generationis ipſius proprietatẽ requirim9,ex deo exiuit. Nã cũ in vſu noſtro id ſit exire quod iã ſit,& ex interiorib9 ſecretis prodire videatur qđ exire phibetur:anguſtis licet ſermonibus proprietatẽ diuinæ generationis aduertamus, vt non ex loco aliquo videatur exiſse, ſed vt deus ex deo filius ex patre. Nec videatur cœpiſse ex tẽpore qui ex patre naſcẽ
Eccle,24 do prodijt,vt dixit ipſe qui nat9 eſt: Ex ore altiſsimi prodij. Sed ſi naturã non agnoſcunt, ſi nõ credũt ſcripturis,vel operibus credant. Cui dicit pater: Faciam9 hominem:niſi ei quem verum filium ſciret? In quo niſi in vno ſuam imaginem recognoſceret? Non eſt vnum adoptiuus & verus: nec filius diceret, Vnum ſumus: ſi ſe cum vno qui verus non erat ipſe conferret. Faciam9 ergo,dicit pater,qui dixit,ver9 eſt. Poteſt ne ergo verus nõ eſse ille qui fecit:& qđ dicẽti defertur, facienti negatur? Quomõ autem niſi verum filium ſciret, committeret ei voluntatis ſuæ vnitatem, & operis veritatem? Cum enim eadem faciat filj9 opera quæ pater facit,& quos vult viuificet filj9,ſicut ſcriptũ eſt, nec indifferens poteſtate,& liber eſt voluntate: ita vnitas ſeruatur,quia & virtus dei in diuinitatis proprietate eſt,
I & libertas nõ in aliqua differentia, ſed ĩ vnitate eſt voluntatis. Turbati in freto Apoſtoli, licet adhuc nõ credentes corde,vbi primum ſub pedibus domini ludere aquas,& inquieto maris æſtu deambulantis domini ſuper aquas intrepida videre veſtigia, ſubitoq; naui quæ fluctibus turbaretur, vbi eam tamen Chriſtus aſcendit,placida æquora, & elementa conſpexere famulan
Mat.14. tia,verum dei filium crediderunt dicẽtes:Vere dei filius eſt. Hoc idem centurio cum alijs qui ſẽcum erãt,
Mat.27. tremefactis mundi cardinibus in paſsione domini,confitetur,& tu hæretice negas. Centurio dicit: Vere filius dei erat iſte. Erat,inquit centurio: & Arrianus dicit,non erat. Ille ergo generationis & veritatẽ & æternitatem aſseruit,manu cruentus, ſed mente deuotus. Tu hæretice veritatem generationis negas, tẽpus aſſcribis,vtinã manus potius q̃ animum cruentaſses. Sed nec manu innocens,& mẽte feralis, quantum in te eſt mortẽ infers,qui infirmum opinaris. Imo, quod grauius eſt,etſi diuinitas vulnus ſentire nõ poſsit, quod in te tamẽ eſt,maieſtatem ſuã in Chriſto, non corpus in- K
terficere conaris. Verum igitur deum dubitare nõ poſſumus,quẽ verũ dei filiũ & carnifices crediderunt, & dæmones fatebãtur:quorũ nũc nõ teſtimonia requirũ tur,ſed tuis tamẽ ſacrilegijs pręferuntur. Illos noiauimus vt erubeſceres, diuina quoq; reſpõſa adhibuimus
Eſa.65. vt crederes. Clamat dominus per Eſaiã: Seruiẽtib9 mi hi vocabitur nomẽ nouũ, qđ benedicetur ſuper terrã, & benedicẽt deũ verũ:& qui iurant ſuper terrã, iurabunt per deũ verũ. Hæc dixit Eſaias quando vidit maieſtatẽ ei9. Hoc in euangelio deſignatur, quod maieſta tẽ viderit Chriſti,& locutus ſit de eo. Accipe tamen
1.Ioan.5. quod etiã ſcripſerit Euãgeliſta Ioannes in epiſtola dicens: Scimus quoniã filius dei apparuit, & dedit nobis ſenſum vt cognoſcam9 patrẽ,& ſimus in vero filio ei9 Ieſu Chriſto. Hic eſt verus deus, & vita ęterna. Verum Ioannes filiũ dei,& verũ deũ dicit. Ergo ſi verus deus, vtiq; nõ creatus, nihil fallax habẽs atq; fucatum, nihil confuſum atq; diſsimile.

¶Definitio patrum de fide. CAPVT VIII.

Deus igitur ex deo,lumẽ de lumine, ver9 de9 de deo vero,ex patre natus,nõ fact9,vni9 ſubſtãtię cũ patre. Sic nẽpe noſtri ſecũdũ ſcripturas dixerũt patres,qui etiã ſacrilega dogma-
L ta ideo ſuis inferẽda putauere decretis, vt Arrij perfidia ipſa ſe ꝓderet,ne quaſi fucis quibuſdã & coloribus illita velaretur. Fucũ enĩ faciũt qui nõ audẽt explicare quod ſentiũt cẽſorie. Itaq; impietas Arriana nõ expoſitione reſeratur,ſed damnatione detegitur: vt qui curioſe geſtit audire,prius damnatã cognoſceret ne laberetur,quã expoſitam audiret vt crederet.

¶Expoſitio quæ Arrij perfidiã dãnat. CAPVT IX.

Eos, inquit,qui dicũt: Erat quãdo non erat,& anteq̃ naſceretur nõ erat:& q ex nihilo factũ, aut ex alia ſubſtãtia vel ouſia dicunt eſse, aut mutabilẽ & cõuertibilẽ dei filiũ, anathematizat catholica & apoſtolica eccleſia. Accepiſti ſancte imperator eos qui talia aſserũt,iure dãnatos,nõ humana induſtria,nõ cõpoſitiõe aliqua: ſed trecẽti decẽ & octo,vt ſupra dixi,epiſcopi ad cõciliũ cõuenerũt. Sed vt ĩ numero eorũ per ſignũ ſuæ paſsiõis & noĩs dominus Ieſus ſuo probaret ſe adeſse cõcilio, crux in trecẽ
M tis,Ieſu nomẽ in decem & octo eſt ſacerdotibus. Hoc & in Ariminẽſi cõcilio habuit prima cõfeſsio, & poſt Ariminẽſe cõciliũ ſecunda correctio. Epiſtola ad imperatorem Cõſtãtium miſsa teſtatur corectionem,ſecuta cõcilia confitẽtur. Arrius ergo dicit: Erat quãdo nõ erat:ſed ſcriptura dicit,erat:nõ dicit,nõ erat. Deniq; Ioãnes ſcripſit:in principio erat verbum,& verbum
Ioan.1. erat apud deum,& deus erat verbum,hoc erat in principio apud deum. Ecce quotiens erat, & nuſquam dixit quod nõ erat. Cui ergo credimus: Ioãni in Chriſti pectore recũbẽti,an Arrio inter effuſa ſua viſcera volutanti,vt agnoſceremus ſimilẽ iudæ proditoris Arrij quoq; fuiſse perfidiã, quem ſimilis pœna dãnauit, effuſa ſunt enim & Arrij viſcera. Pudet dicere vbi, atq; ita crepuit medius proſtratus in faciẽ,ea quibus Chriſtũ negauerat fœda ora pollut9. Crepuit enim,ſicut e-
Actuũ.1. tiam de iuda Petrus apoſtolus dixit, quia poſsedit agrum de mercede iniuſtitiæ,& in faciẽ proſtratus crepuit medius,& effuſa ſunt oĩa viſcera eius. Nõ eſt fortuita mors vbi i ſacrilegio pari pœnæ parile proceſsit exẽplum,vt idem ſubirent ſupplicium qui eũdẽ dominum negauerunt, & qui eundẽ dominũ ꝓdiderũt. Veniamus ad alia. Arri9 dicit: Anteq̃ naſceretur nõ erat, ſed ſcriptura dicit omnia eſse per filiũ. Quomodo er-

A go alijs dedit esse,qui nõ erat? Cũ autem dicit impius quãdo & ante,hęc vtiq; duo verba tẽp9 ostẽdũt.Quomodo ergo negãt tẽp9 ante filium, & volũt pri9 fuisse quæ tẽporis sunt.cũ idipsum, quãdo & ante & aliquando nõ fuisse, sit tẽporis? Arrius dixit ex nihilo dei filiũ,quomõ ergo dei fili9?Quomodo paterno generatus ex vtero? Quomõ eructatũ ex corde verbũ legitur, nisi vt ex ĩtimo & inæstimabili patris intelligatur, vt scriptũ est,ꝑdisse secreto?Filius enĩ aut per adoptionem,aut per naturã est.Per adoptionem nos filij dicimur,ille per veritatẽ naturę est. Quomõ ergo ex nihilo,ille,qui ex nihilo fecit oĩa?Nõ habet filiũ qui nescit vnde sit.Deniq; nec Iudei habebãt filiũ, quia vnde esset nesciebãt.Et ideo dixit his dominus: Nescitis vnde
Ioan.8. veni.Et infra : Neq; me noscitis, neq; patrẽ meũ scitis. Qui enim negat ex patre filiũ, nec patrẽ ex quo est filius nouit,neq; filium nouit qui patrẽ nescit . Arrius dicit:Ex alia substantia. Quæ igitur alia substãtia æquatur dei filio,vt ex ipsa dei fili9 sit,aut quomõ reprehendũt quia nos in deo aut ousian græce, aut latine substãtiã dicim9,cũ ex alia dicẽdo substãtia deũ esse filiũ,etiã ipsi substãtiã dei esse cõfirment? Sed si de noie substãtiæ aut naturæ diuinæ voluerint dicere,facile reuincũtur,quia & ousian græce, & latine substantiã frequẽter scriptura memorauit.Et Petr9 vult nos, vt legim9, diuinę cõsortes fieri naturę.Quod si ex alia substantia filiũ dicẽt,ipsi se reuincũt,& verbũ substantiæ qđ metuunt confitendo, & filium creaturis quibus præferre
B se simulant coæquabunt.Arrius dicit creaturam dei filium,non sicut cæteras creaturas . Quæ enim creatura non sicut alia creatura est?Homo non vt angelus? terra non vt cælum?sol non vt aqua? lumen non vt tenebræ?Nihil ergo præferendo donauit, sed ad simplices accipiẽdos,misero colore fraudem suę impietatis obduxit.Arrius dicit mutabilem & cõuertibilem dei filium.Quomodo ergo deus sit mutabilis, cũ ipse dixe-
Mala. 3. rit:Ego sum,ego sum,& non sum mutatus? Vere nunc mihi propheticum illud est confitendum,quod ꝑphetaturus de domino præmittit Esaias dicens : O miser
Esa.6. ego & compuncto corde, qui cum immunda labia habeam,in medio quoq; populi inhabitem immunda labia habẽtis,vidi dominum sabaoth.Ergo si Esaias miserum se dicit,qui vidit dominum sabaoth : quid ego de me dicam,qui cum immunda labia habeam, cogor de dei generatione tractare? Quid igitur de ijs quę me tuo,locuturus erumpo,cum Dauid de ijs quæ sciat,ori suo custodiã petat?O si mihi quoq; vnum de seraphim candentẽ illum carbonem quem de altari diuino sumpsit,vtriusq; forcipe deferẽs testamẽti, immunda adu-
C rat labia.Aut quia tunc seraphim descendit in figura ad prophetam:tu autem domine reuelato mysterio ad nos in carne venisti,non per legatum, neq; per nũciũ, sed ipse per te, ab occultis meis conscientiam meã mũdes, vt ego quoq; dudum immundus, sed iam per tuã misericordiam fide mundus, illud Dauidicum canam
Psal.70. dicens:Psallam tibi in cithara deus Israel, gaudebunt labia mea dum cantauero tibi,& anima mea quam redemisti.Itaq; domine calumniatores tuos & hostes relinquens,confer te ad nos,& sanctifica aures principis Gratiani, omniumq; præterea quorum in manus hic libell9 venerit,vacuas mihi præsta,nec ibi auditæ perfidiæ sordes resident.Emunda ergo,emunda autẽ non fontanis poculis,nec fluuiali haustu, nec susurro prætermeantis riuuli,sed sermonibus ad vicem aquarum operãtibus,supra nitorẽ aquarum perspicuis, & omni purioribus niue, illis vtiq; sermonibus quibus dixisti
Esa.1. Per Esaiam:Si fuerint peccata vestra sicut phœniciũ, vt niuem dealbabo.Est etiã poculũ quo secreta mentis mundare cõsuesti.Poculũ nõ naturæ veteris,nec ex vite solẽni,sed poculũ nouũ de cęlo delatũ,ĩ terra expressũ ex illo botrione peregrino,qui sicut vua de vi- D
te,ita ille carne crucis pependit è ligno . Ex hoc ergo botrione est poculum quod lætificat cor hominis, sobrietatem inebriat,crapulam fidei & veræ religionis exhalat,crapulã castitatis infundit . Hoc igitur poculo domine meus,domini aures Augusti mentis emunda,vt sicut poculo naturali homines inebriati quietẽ diligunt,timorem mortis expellunt, iniurias non sentiunt,aliena non quærunt, suorum obliuiscuntur, ita etiam poculo tuo crapulat9 pacem diligat,& fidei exultatione securus mortem infidelitatis ignoret,patientiam charitatis exhibeat, sacrilegia aliena non teneat, fidem etiam pignoribus suis præferat,secundum quod scriptum est:Relinque omnia tua, & veni sequere me. Mat.19.
Hoc poculo domine Iesu sensus etiam nostros dilue, vt te adoremus,te colamus visibilium & inuisibilium creatorem.Non potest ergo inuisibilis aut bonus non esse,qui id etiam tuis operibus contulisti.

FINIS.

CAPITA LIBRI SECVNDI DE FIDE.

Quod Arriani bonum dei filium negent. Caput I.
De vero & bono dei filio. Caput II.
De omnipotenti dei filio. Caput III. E
De domino meiestatis dei filio. Caput IIII.

Diui Ambrosij

MEDIOLANEN. EPISCOPI DE FIDE AD GRATIANVM AVGVSTVM LIBER II.

PROLOGVS.

SATIS, vt arbitror, libro superiore sancte Imperator edoctũ est sempiternum esse deũ dei filiũ, nõ dissimilẽ patri,genitũ,non creatũ.Deum quoq; verũ dei filiũ scriptura rũ lectionib9 approbauim9, & apertis maiestatis suæ indi

cijs designatũ . Itaque quãuis
ista ad fidem copiose redundantia sint, quod à fontis F
meatu magnitudo plerũq; decurrentis fluminis æstimatur,tamẽ quo puri9 niteat fides, tripartita videatur deriuãda distinctio.Sũt enĩ euidẽtia indicia quę ꝑprietatẽ deitatis ostẽdũt,Sũt quæ similitudinẽ patris & filij, Sunt etiã quæ ꝑspicuã diuinæ maiestatis exprimunt vnitatem.Proprietatis itaq; sunt,generatio,deus,fili9, verbum.Similitudinis,splẽdor,character, speculum, imago.Vnitatis ęternæ,sapientia, virtus, veritas, vita. Hæc indicia ita dei filium signant, vt ex his & sempiternum patrem esse cognoscas,nec ab eo filium discrepantem.Ex eo enim qui est generatio, ex sempiterno deus,ex patre filius,ex deo verbum, splendor gloriæ, character substantiæ,speculum dei,maiestatis imago, de bono bonitas,de sapiente sapientia, de forti virtus, de vero veritas,de viuente vita.Concordant igitur patris & filij indicia,quib9 nõ discrepare iter se,sed vni9 maiestatis esse nemo dubitauerit . Quorum singulorũ proferremus exempla nominum, nisi coartãdi sermonis studio teneremur . His duodecim tanquam lapidibus pręciosis fidei columna consurgit. Hi sunt enim

G precioſi illi lapides,ſardius,iaſpis,ſmaragdus, Chryſolithus,& cæteri,quibus ſancti Aarō, illiuꝰ vtiq; qui figurā geſsit Chriſti,veri ſcilicet veſtimentū ſacerdotis intexitur,circūdati auro lapides, & ſculpti de nominibus filiorū Iſrael,duodecim lapides ſibi innicē cohærētes. Nam ſi eos aliquis ſeparet aut ſecernat, oīs fidei ſtructura diſsoluitur. Itaq; principiū fidei noſtræ eſt, ſcire qđ genitꝰ eſt dei filiꝰ. Si genitus nō eſt, nec filius eſt. Nec ſatis eſt dixiſse filium,niſi & vnigenitū filium deſignaueris. Si creatura eſt,deus nō eſt: ſi deus nō eſt, nec vita eſt: ſi nō eſt vita,nec veritas eſt. Ergo tria illa, id eſt,generatio,filius,vnigenitus,principaliter & proprie indicāt ex deo filium. Tria ſequentia, id eſt, deus, vita,veritas,virtutē eiꝰ manifeſtāt, qua condidit & fecit ſubſiſtere creaturā. In ipſo enim viuimꝰ, mouemur & ſumus,ſicut ait Paulus. Et ideo in illis tribus proprietas filij, in iſtis alijs paternæ ac filij operationis vnitas declaratur. Imago quoq; & ſplendor & character dicitur dei filius,quia hæc incōprehēſibilē & inueſtigabilē paternæ diuinitatē maieſtatis in filio, & expreſsam ſimilitudinē reuelarunt. Hæc quoq; tria videmus ad ſimilitudinē pertinere. Reliquum eſt virtus, ſapiētia, iuſtitia: vt his ſingulis operationibꝰ æternitas ꝓbaretur.

H Hoc igitur eſt illud veſtimētū precioſis lapidibus adornatū,hic veri amictus eſt ſacerdotis, hæc veſtis nuptialis,hic textus ꝓpheticus, qui bene nouerit iſta contexere. Neq; vilis iſta textura eſt,de qua dominus dicit per ꝓphetā? Quis dedit mulieribus texturæ ſapiētiam? Nec cōmunes iſti lapides,vt legimus ſupplementi. Oīs enim in eo perfectio eſt,ſi nihil deſit lapidis compoſiti & circūdati auro,intelligibili ſcilicet natura. Si eos bene mens noſtra cōponat, naturaliſq; ſenſus probabili ratione cōpaginet. Deniq; quàm nō mediocres lapides ſint,lectio docet,quod cum alij alia viliora deferrent, iſtos tamen lapides ſuper humeros ſuos religioſi principes attulerunt,ex quibus fecerūt rationale opus textile. Textile enim opus eſt quando fidei facta concordant. Nec me aliquis errare putet,quia ſupra tripertitam de quaternis,ſubter vero quadripertitam de ternis feci diſtinctionem. Boni operis gratia per diuerſas plus placet formas. Bona enim & illa quæ textrinum indumenti ſacerdotalis oſtēdit,vel lex ſcilicet,vel eccleſia,quæ binas veſtes fecit viro ſuo, ſicut ſcriptū eſt, vnam operis,alteram mētis,fidei intexens factorūque velamina. Itaque alibi,ſicut legimus,aurum prætexit, & poſtea hyacinthum ac purpuram cum cocco ſubiūgit & byſſo. Rurſus alibi ex hyacintho & cæteris prius floſculos format,aurumq; ſubnectit, & vnus eſt habitꝰ

I ſacerdotis,vt ijſdem coloribus micans, gratiæ decoriſque diuerſitas,ordinis diuerſitate reſplendeat. Itaq; vt etiam rationis typicę ſerie deſignatur,auro & argento probabili nō eſt dubiū eloquia domini deſignari,quibus fides conſtat. Scriptum eſt enim: Eloquia domini eloquia caſta,argētum igne examinatum, probatum, terrę purgatum ſeptuplum. Hyacinthus autē aeris habet ſimilitudinem,quem ſpiramus, & cuius carpimus flatum. Purpura quoque ſpeciem aquarum exprimit. Per coccum ignis intelligitur, terra per byſſum, hæc enim ex terra gignitur. Ex his autem quatuor elementis corpus ſubſiſtit humanum. Siue ergo mentis fidei præcedente conſcientia ꝓcorporis facta ſubnectas: ſiue facta præcedant,& fides aſtipuletur comes religioſa factorum, hic religioſi ornatus antiſtitis, hoc velamen eſt ſacerdotis. Bona ergo fides,cum pulchro operū renitet ornatu: de qua vt ad ſummam loquar, definitiones iſte ſunt,quæ non queunt ſolui, Si ex nihilo eſt, nō eſt filius. Si creatura eſt,non eſt creator. Si factura eſt, non eſt omnium factor. Si diſcens, non præcognitor. Si accipiens,nō eſt perfectus. Si proficiens, nō eſt deꝰ. Si diſsimilis,non imago. Si per gratiam,non per naturā. Si bonitatis expers,autor malitiæ. Nemo bonus niſi vnus deus.

¶ Quod Arriani bonum filium dei negent. CAP. I.

SVPEO itaq; ad reliqua ſancte Imperator, & toto corpore aĩoq; deficio, eſse aliquos homines,vel potiꝰ nō hoīes, ſed humana adopertos ſpecie,intus autem demētiæ beſtialis,qui poſt tāta domini & tam diuina beneficia bonum negēt eſse autorē bonorum. Scriptū eſt inquiūt· Nemo bonꝰ Mar.10. niſi vnus deus. Scriptū eſt, agnoſco, ſed litera errorē nō habet,vtinā Arriana interpretatio nō haberet. Apices ſine crimine ſūt,ſēſus ī crimine. Dictū domini ſaluatoris agnoſco. Sed cōſideremus quādo dicat, cui dicat,qua circunſpectione dicat. Dicit vtiq; in hoīs forma dei filius,& dicit ſcribæ,ei ſcilicet qui magiſtrū bonū dei filiū nominaret,deū negaret,quod ille nō credidit. Chriſtus adiūgit vt dei filiū non vt bonū magiſtrū,ſed vt bonū deū credat. Nā ſi vbi vnꝰ deus dicitur,nequaq̄ tamen dei filius à diuinitatis plenitudine ſeparatur: quomodo vbi vnus deus bonus nūcupatur, à plenitudine diuinæ poteſtatis vnigenitus excluditur? Neceſse eſt igitur aut deū negēt dei filium,aut deū bonū eſse fateantur. Et ideo circunſpectione cæleſti non dixit: Nemo bonus niſi vnꝰ pater, ſed nemo bonꝰ niſi vnus deus. Pater enim proprium generantis eſt nomē, deꝰ aūt vnus eſt,nequaquā deitatē trinitatis excludit, & ideo natura laudatur. Bonitas ergo ī natura eſt dei, & in natura dei etiam dei filius. Et ideo non quod ſin- L gularitatis,ſed quod trinitatis eſt prædicatur. Nō igitur à domino bonitas negatur, ſed talis diſcipulus refutatur. Nam cum ſcriba dixiſset: Magiſter bone: reſpondit dominus: Quid me dicis bonum? id eſt, quem deum non credis? Nō eſt ſatis vt bonum dicas. Nō tales ego quęro diſcipulos qui me magis ſecundū hominem magiſtrū bonum q̄ ſecundū diuinitatē deū bonū credāt. Sed nolo prærogatiua naturæ ſuæ & priuilegio poteſtatis vtatur. Nō dicatur bonꝰ, ſi nō meretur à nobis. Si hoc nō meretur operibus, ſi beneficijs nō meretur, abdicetur ſuæ iure naturæ, ſubdatur noſtro iudicio. Qui iudicaturꝰ de nobis eſt, nō dedignatur iudicari, vt iuſtificetur in ſermonibꝰ ſuis, & vincat cū iudicatur, Hiccine ergo nō bonꝰ, qui bona tribuit mihi? Hiccine nō bonus, qui cū ſexcēta milia populi Iudæorum ꝓſecutoribꝰ ſuis cederēt, dehiſcentē ſubito rubri maris æſtū indiuidua aquarū mole diuiſit, vt fideles circū fuſa vnda muniret, infidos refuſa demergeret? Hiccine nō bonus, cuius imperio maria ſolidata fugiētibus, ſa- M xa humefacta ſitientibus, vt opus veri agnoſceretur autoris, cum humor rigeſceret, petra inūdaret? Quod vt agnoſceres opus Chriſti, Apoſtolus dixit: Petra autem 1. Cor.10 erat Chriſtus. Hiccine non bonus, qui tam innumera populi milia, ne qua inceſseret fames, in deſerto pauit pane cæleſti, ſine vſu laboris, cū fructu quietis, ita vt eorū per quadraginta annos nec veſtimēta veteraſcerēt, nec calceamēta tererētur, inſtar īfidelibꝰ futuræ reſurrectionis oſtēdēs, qđ nec factorū decora ſplēdidorū, nec circūfuſæ virtutis nitor, nec vitæ curſus periret humanę. Hiccine nō bonus, qui nobis cælum fecit eſse qđ terra eſt, vt ſicut in cælo quaſi ī ſpeculo quodā, ſtellarū lucentium refulgent globi, ita etiam Apoſtolorum & martyrum & ſacerdotum vice ſtellarū ſplēdētiū toto illuceſcerent chori mundo? Ergo non ſolū bonus, ſed etiam paſtor bonus, hoc eſt, non ſibi tātum, ſed etiam ouibus ſuis bonus. Bonus enim paſtor animam ſuam ponit pro ouibus ſuis. Poſuit plane animam ſuā, vt noſtram leuaret. Sed pro diuinitatis poteſtate poſuit & Ioan.10. ſumpſit, ſicut ſcriptum eſt: Poteſtatem habeo ponendi animam meā, & poteſtatem habeo ſumendi eā. Nul-

A lus eā tollit à me,ſed ego à memetipſo pono eam. Vides bonitatēquia ſponte poſuit: vides poteſtatem,quia ſumpſit. Et tu bonū negas,cū ipſe de ſe in euāgelio di-
Mat.20. xerit,Si ergo bonus,quare oculus tuus nequā? Inprate quid agis?Bonū negas per quē bona ſperas, ſi tamē credas?Bonū negas qui dedit nobis quæ oculus non vidit, nec auris audiuit?Nec in bonū credam?Bonū eſt enim confiteri domino.Mihi expedit vt domino confitear.
Pſal.117 Scriptū eſt enim, Cōfitemini domino, quoniā bonus. Mihi expedit vt iudicem meū bonū arbitrer. Domin⁹ enim bonus iudex domui Iſrael. Ergo ſi iudex,dei filiꝰ vtiq; quoniā iudex dominus,& deus bonus eſt. Iudex autē dei filius eſt,& bonus deus iudex dei filius.Si fortaſſe nō credas alijs,non credas filio: audi patrē dicen
Pſal.44. tem,Eructauit cor meū verbum bonū. Bonū ergo ver
Ioānis.1. bum eſt verbum hoc de quo ſcriptū eſt, Et verbū erat apud deum,& deus erat verbū. Ergo ſi verbum bonū eſt,filius autem dei verbū eſt: bonus vtiq; deus eſt dei filius,etiam ſi non placeat Arrianis.Erubeſcāt aliquando.Iudæi dicebant, Bonus eſt.etſi alij dicebant,nō eſt: alij dicebant tamen,bonus eſt, & vos omnes bonū negatis.Bonus eſt,qui peccatum mundi abſtulit. De ipſo
Ibidem. enim dictū eſt,Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatū mundi.Sed quid dubitamus? Credidit iam eccleſia bo
Canti.1. num,& confeſsa eſt dicendo, Oſculetur me ab oſculo
Canti.o. oris ſui,quoniā bona vbera tua ſuper vinū. Et alibi, Et fauces tuæ tanq̄ vinū optimum. Bonus ergo ille nos le
B gis & gratiæ nutrimēti vberibus,cæleſti cura, hominum prædicatione demulcēs. Et nos bonū negamus,cum ſit imago bonitatis,exprimēs æternæ in ſeſe bonitatis eſtigiem?ſicut & ſupra oſtendimus ſcriptum, quia ipſe eſt ſpeculum ſine macula,& imago bonitatis illius.

De verō & bono deo dei filio. CAP. II.

1.Cor.8. SED quid vobis videtur, qui bonum & verum deū dei filium denegatis, cū ſcriptū ſit q̄ nullus deus niſi vnus?Nā & ſi ſunt qui dicantur dij,an inter eos Chriſtum annumeratis qui dicuntur & non ſunt?cum ſpeciale ſit eius, vt ſemper ſit,& præter ipſum bonus & verus alius deꝰ nō ſit:quoniā in ipſo eſt deus: ſpeciale autē etiā patris ſit,vt poſt ipſum verus alius deus nō ſit, quia vnus deꝰ. Nec iuxta Sabellianos patrem filiumq̄ confundēs, nec iuxta Arrianos patrem filiumq̄ ſecernens. Pater enim & filius diſtinctionem habent, vt pater & filius ſeparationem diuinitatis non habent.

De omnipotente dei filio. CAP. III.

Exo.15. ITAQVE cum verus & bonꝰ dei filius, vtiq; omnipotēs deus dei filius. Nū hinc quoq; dubitari poteſt? Supra diximus lectū quia deus omnipotēs nomē eſt ei. Ergo quia fi-
C lius dominus,dominꝰ autē omnipotēs: omnipotēs dei filius.Sed accipe etiā eam de qua dubitare nequeas lectionē. Ecce venit,inquit,cū nubibꝰ, & videbit eū omApoc.1. nis oculus,& qui eū cōpunxerunt,& plangent ſe ſuper eū omnes tribus terræ,etiā amen. Ego ſum alpha & ω, dicit dominus Ieſus,qui eſt,& qui erat,& qui venturus eſt omnipotēs. Quē igitur cōpunxerunt, & quē ſperamus eſse venturū,niſi filiū dei? Ergo omnipotēs dominus & deus etiā Chriſtus eſt. Accipe aliud ſancte Impe
Zacha.1. rator,accipe Chriſtū loquentē. Hæc dicit dominꝰ omnipotēs,Poſt honorē miſit me ſuper gētes quæ deprædauerūt vos:quoniā qui tangit vos,quaſi qui tangit pupillā oculi eius. Quia ecce ego inijcio manū meā ſuper eos qui deprædauerūt vos,& erunt in prædā qui prædauerūt eos,& ſciēt quia dominus omnipotens miſit me. Vtiq; qui dicit,dominus eſt omnipotēs,& qui miſit,dominus eſt omnipotēs. Ergo & patris & filij omnipotenD tia,ſed tamē deus vnus oīpotēs, quia vnitas poteſtatis eſt. Atq; vt ſcias Imperator Auguſte Chriſtū eſſe qui loquutus eſt & in ꝓphetis & in Euāgelio,tanq̄ in prædeſtinatione Euāgelij ꝓ Eſaiā dicit, Ipſe qui loquebar Eſa.52. aſsum: hoc eſt,aſsum in euāgelio qui loquebar in lege. Deinde alibi, Oīa quæ pater habet,mea ſunt. Quæ ſunt Ioan.16. oīa:Nō vtiq; loquutus eſt de creatis.hæc enim oīa facta ſunt ꝓ filiū.Sed ea quæ pater habet.i.æternitatem maieſtatē,diuinitatēq; naſcēdo poſsidet. Ergo eū qui oīa habet quę pater habet,(ſcriptū eſt enim,Oīa quę pater habet,mea ſunt)oīpotentē eſſe dubitare nō poſsumus. Nec vereor quia ſcriptū eſt de deo,Beatꝰ & ſolꝰ potēs 1. Tim.6. ab eo dei filius ſeparetur,cū ſcriptura deū ſolū potētē dixerit,nō patrē ſolū,&ipſe de Chriſto deus pater aſſerat per prophetā,Poſui adiutoriū ſuper potentē.Nō Pſal.88. ergo pater ſolus potens,ſed potens etiā dei filius.In patre enim laudatur filius. Certē offēdat aliquis quid ſit quod nō poſsit dei filius.Quis ei adiutor cū cœlū faceret,fuit?Quis adiutor cū cōderet mundū? An qui in cōſtitutiōe angelorū & dominationū adiutore nō eguit, eguit vt hominē liberaret?Scriptū eſt,inquiunt,Pater, Mat.26. ſi poſsibile eſt,tranſfer à me calicē hūc. Et ideo ſi omnipotens eſt,quomodo de poſsibilitate ambigit? Ergo quia omnipotētē probaui, probaui vtiq; ambigere eū de poſsibilitate non poſſe. Verba,inquis, Chriſti ſunt. E Verū dicis.Sed quādo & in qua forma loquatur aduerte.Hominis ſubſtantiam gerit,hominis aſsumpſit affectum.Deniq; ſupra habes quia progreſsus puſillū procidit in faciem ſuā,orans & dicēs,Pater,ſi poſsibile eſt tranſeat à me calix iſte.Non ergo quaſi deus, ſed quaſi homo loquitur.Deus enim poſsibile aliquid aut impoſsibile neſciebat? Aut aliquid impoſsibile deo, cum ſcriptum ſit, Impoſsibile enim tibi nihil eſt. De quo autē dubitat,de ſe,an de patre?De eo vtiq; qui dicit,trāſfer: dubitat hominis affectu.Ergo propheta non putat aliquid impoſsibile deo.Propheta non dubitat, & filium dubitare tu credis? Nū intra homines cōſtitues deum? Et dubitat de patre deus, & de morte formidat? Timet ergo Chriſtus,& dum Petrus nō timeat, Chriſtꝰ timet? Ioan.13. Petrus dicit, Animam meā pro te ponam. Chriſtus dicit, Anima mea turbatur. Vtrunq; verum eſt,& plenum vtrunq; rationis,quod & ille qui eſt inferior, nō timet: & ille qui ſuperior eſt,gerit timentis affectū. Ille enim quaſi homo vim mortis ignorat, iſte quaſi deus in corpore conſtitutus fragilitatem carnis exponit,vt eorum qui ſacramentum incarnationis abnūrāt, excluderetur impietas. Deniq; & hæc dixit, & Manichæus nō credidit,Valentinus negauit Marcion phantaſma iudicauit. F Eouſq; autem hominē quē in veritate corporis demōſtrabat,æquabit affectui,vt diceret,Sed tamen nō ſicut Mat.26. ego volo,ſed ſicut tu vis. cum vtiq; ſimiliter ſit Chriſti velle quod pater vult, cuius ſimiliter eſt facere quod pater facit.Quo loco etiam illa veſtra quæſtio cōticeſcit,quā ſoletis obijcere,quia dixit dominus,Non ſicut ego volo,ſed ſicut tu vis. Et alibi, Ad hoc deſcendi de Iohan. 6. cœlo,non vt faciam voluntatem meā,ſed voluntatem eius qui me miſit. Ergo vt quaſi interpoſitis plenioris expoſitionis pauliſper inducijs,cur dixerit ſi poſsibile eſt,voluntatis interim liberæ dominū fuiſſe doceam?, in tantum proceſsiſtis impietatis,vt negetis quod filius dei liberæ volūtatis ſit. Ac certē ſoletis etiā ſancto ſpiritui derogare,& negare nō poteſtis ſcriptū eſſe.Spi Ioan.3. ritus vbi vult ſpirat. Vbi vult,inquit,nō vbi iubetur. Ergo ſi ſpiritus vbi vult ſpirat,filius quod vult non agit? Et certe idem dei filius in Euāgelio ſuo dicit vbi velit ſpirādi ſuppetere ſpiritui facultatē. Numquid ergo ſuperiorē fatetur,quia illi licet quod ſibi nō licet? Apo- 2.Cor.12 ſtolus quoq; dicit quia omnia operatur vnus atq; idem ſpiritus,diuidēs ſingulis prout vult. Prout vult,inquit,

G hoc est,pro liberæ voluntatis arbitrio,non pro necessitatis obsequio. Et diuidit spiritus non mediocria,sed quę deus cõsueuit operari, gratiam curationũ, & operationem virtutũ. Ergo diuidit spirit⁹ prout vult, fili⁹ dei nõ liberat quem vult? Sed audi etiam ipsum agere
Psal. 39 quod vult. Dixit enim, Vt faciã voluntatem tuam deus
Psal.53. meus volui. Et alibi, Volũtariè sacrificabo tibi. Sciuit sanctus Apostolus Petrus Iesum in potestate habere quæ vellet,& ideo quũ videret ambulare eũ supra ma-
Mat.14. re,ait,¶Domine si tu es, iube me venire ad te sup aquã: Petrus credidit quia si Christus iubeat,naturę possit cõditio mutari,vt humanis se subijciat vnda vestigijs, & discrepantiũ naturarũ possit cõuenire cõcordia. Petrus poscit vt iubeat,nõ vt roget Christus. Christus nõ rogauit,sed iussit,& factum est: & Arrius contradicit? Quid est tamen quod pater velit,&filius nolit:aut fili⁹
Ioan.5. velit,& pater nolit? Pater quos vult viuificat, & filius quos vult viuificat,sicut scriptum est, Dic nũc quos viuificauerit filius:& pater viuificare noluerit? Cum autem filius quos velit viuificet, & operatio vna sit:vides quia nõ solum filius voluntatem patris,sed etiã pater filij faciat voluntatem. Quid est autẽ viuificare nisi per filij passionẽ? Passio autẽ Christi, voluntas est patris. Quos ergo filius viuificat, per patris viuificat voluntatẽ. Vna igitur est voluntas. Quæ autẽ voluntas patris,
Matth.8. nisi vt veniret Iesus in hunc mundũ,& nos mundaret à
H vitijs? Audi leprosum dicentẽ,Si vis,potes me mundare. Respõdit Christus,Volo. & statim secutus est affectus sanitatis. Vides quia filius arbiter suę volũtatis est, & Christi voluntas eadẽ quæ paterna est: quãq̃ cum dixerit,Oĩa quę pater habet,mea sunt:sine dubio quia nihil excipitur: quam pater habet, eãdem habet & filius voluntatem. Vna ergo voluntas, vbi vna operatio. In deo enim vna voluntatis series,operatiõis effectus est. Sed alia voluntas hominis,alia dei. Denique vt scias vitam in voluntate esse hominis, quia mortẽ timemus: passionem autẽ Christi voluntate diuina, vt pateretur pro nobis:cum Petrus dominũ vellet à passione reuo-
Matt.16. care,dominus ait, Non sapis ea quæ dei sunt, sed quæ sunt hominũ. Suscepit ergo voluntatem meã, suscepit tristitiam meam. Confidenter tristitiam nomino, quia crucẽ prædico. Mea est volũtas quã suã dixit,quia vt homo suscepit tristitiã meã,vt homo loquut⁹ est. Ideo
Mat.26. ait,Nõ sicut ego volo,sed sicut tu vis. Mea est tristitia, quã nemo suscepit affectu. Nemo enim moriturus exultat. Mihi cõpatitur,mihi tristis est,michi dolet. Ergo pro me & in me doluit,qui ꝓ se nihil habuit quod doleret. Doles igitur domine Iesu,nõ tua sed mea vulnera,nõ tuã mortẽ,sed nostrã infirmitatẽ, sicut ait ꝓpheta,Quia pro nobis dolet. Et nos domine æstimauimus te esse in doloribus,cũ tu nõ pro te, sed pro me doleres. Et quid mirũ si pro omnibus doluit,qui ꝓ vno fleuit? Quid mirum si moriturus pro omnibus tędeat, qui
I Lazarũ resuscitaturus illachrymat? Verũ & ibi piæ sororis lachrymis cõmouetur, quia mẽtẽ humanã tãgebat: & hic alto operatur effectu,vt sicut mors eius mortẽ abstulit,liuor eius vlcera nostra curauit:ita etiã mœrorẽ nostrũ mœror eius aboleret. Vt homo ergo dubitat,vt homo turbatur. Nõ turbatur virtus, nõ turbatur eius diuinitas,sed turbatur anima, turbatur secũdũ humanæ fragilitatis assũptionẽ. Et ideo quia suscepit animã,suscepit & animę passiones. Nõ enim eo quod de⁹
Psal.21. erat,aut turbari aut mori posset. Deniq;,deus deus, inquit,meus,quare me dereliquisti? Vt homo ergo loquitur,meos circũferens metus, quod in periculis positi à domino deseri nos putamus. Vt hõ turbatur, vt homo flet,vt homo crucifigitur. Sic enim & Apost. Paulus dixit,Quia Christi carnẽ crucifixerunt. Et alibi apos-
1.Petr.4. tolus Petrus ait,Christo passo secũdũ carnẽ. Caro igitur est passa, diuinitas autẽ mortis libera, passioni corpus naturæ humanæ legi cõcessit. An vero mori diuinitas K
potest,cum anima nõ possit? Nolite,inquit,timere eos qui corp⁹ possunt occidere,animã autẽ nõ possunt. Si Mat.10.
ergo ania occidi nõ potest,quomodo diuinitas potest?

¶De domino maiestatis dei filio. CAP. IIII.

VNDE illud quod lectum est dominũ maiestatis crucifixũ esse,non quasi in maiestate sua crucifixũ putemus: sed quia idẽ deus, idẽ homo: per diuinitatem deus, per susceptionẽ carnis homo Iesus Christus: dominus maiestatis dicitur crucifixus,quia cõsors vtriusq; naturæ,id est humanę atq; diuinę,in natura hominis subijt passionẽ, vt indiscretè & dominus maiestatis dicatur esse q̃ passus est,& filius hominis,sicut scriptũ est, qui descendit de cælo. Per naturã igitur hominis & dubitauit & reduit & resurrexit. Quod enim cecidit, hoc resurrexit per naturam hominis. Dicit etiã illud de quo calũniari solent,quia dictũ est, Vado ad patrem, quoniã pater Ioan.14
maior me est. Quomodo vadit nisi per mortem,& venit nisi per resurrectionẽ? Deniq; addidit, vt de assumptione se dixisse signaret: Propterea dixi vobis priusquã fiat,vt cũ factũ fuerit, credatis. Loquebatur enim passionẽ sui corporis & resurrectionem,per quam credere cœperãt qui ante dubitabãt. Neq; enim de⁹ de loco ad locum transit: qui vbiq; semper est. Vt homo est L
qui vadit,ipse est qui venit. Denique & alibi dicit, Surgite eamus,inquit. In eo ergo vadit & venit, quod est cõmune nobiscũ. Nã quomodo potest minor esse de⁹, cũ deus perfectus & plenus sit? Sed minor in natura hominis: & miraris si ex persona hominis patrẽ dixit maiorem: qui in persona hominis se vermẽ dixit esse, nõ hominem? Dixit enim, Ego autem sum vermis, & non Psal.21.
homo. Et alibi, Sicut ouis ad occisionem ductus est. Si Esa.52.
in hoc minorẽ dicis,negare nõ possum. Sed vt verbo vtar scripturę,nõ minor natus,sed minoratus est, hoc est,minor factus est. Quomodo autem minor factus,ni Philip.2.
si quia cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualẽ deo,sed semetipsum exinaniuit? Nõ amittens vtiq; quod erat,sed assumens quod non erat, quia formã serui accepit. Deniq; vt sciremus per susceptionem corporis minoratum, de homine Dauid prophetauit,dicens, Quid est homo quod memor es eius, Psalm.8.
aut filius hominis,nisi quia visitas eum? Minorasti eum paulominus ab angelis. Hoc ipsum iterpretatus apostolus ait,Nam paulominus minoratũ ab angelis videmus Hebr.2.
Iesum propter passionem mortis,gloria & honore coronatum,vt sine deo pro omnibus gustaret mortẽ. Nõ solum ergo à patre,sed etiã ab angelis minor filius dei factus est. Et si hoc ad præiudicium trahis: num ergo filius in natura dei minor est q̃ sui angeli qui ei seruiunt & ministrant? Ita dum minorem vultis asserere, impietatem incurritis,vt angelorum naturã dei filio prę-
feratis. Sed non est seruus supra dominum suũ. Deniq; & in carne constituto angeli ministrabant, vt nihil ei agnoscas per naturam corporis imminutũ. Neq; enim deus sui pati potuit detrimentum: cum id quod assumpsit ex virgine,nec accessio diuinæ nec diminutio potestatis sit. Nõ est ergo secundum diuinitatem minor, qui plenitudinem habet diuinitatis & gloriæ. Maior enim & minor in ijs quę corporalia sunt, distingui solent. Aut statu maior,aut plenitudine, aut certe ætate. vacant enim ista vbi de diuinis tractatus inducitur. Maior etiã vulgo dici solet qui aliquem instituit & informat. In dei autem sapientia nõ cadit vt instituta sit alterius disciplinis,cum ipsa disciplinarũ omniũ tradiderit institutũ. Quam bene autẽ posuit Apostolus,quod sine deo pro omnibus gustauerit mortem, ne diuinitatis illam passionem putaremus fuisse,non carnis. er-

go si nō inuenerunt quemadmodum posſent probare maiorem,nō verbis calumnientur, ſed verborum rationem requirant. Ego illos interrogo : quo putēt eſse maiorem,ſi quia pater eſt,eo maiorem putant. Sed nō hic ætas & tempus,neq; canities patris, & filij pueritia eſt. Hæc enim maiorem ſolēt facere patrem. Cæterum pater & filius,generantis & nati nomina ſunt, quæ non videntur ſeparare ſed iūgere. Non enim pietas naturæ detrimentum eſt. Nanq; homines ſibi inuicem conciliat neceſsitudo,nō ſeparat. Itaq; ſi nec de natura afferre poſsunt aliquā quęſtionem, vel teſtimonijs credāt. Deniq; filium nō eſse eo minorem quia filius eſt,Euāgeliſta teſtatur,& æqualē eſse quia filius eſt,ipſe ſignificat dicens,Propterea enim volebāt eum occidere Iudæi,quia non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem proprium dicebat deum,æqualem ſe faciens deo. Non Iudæi hoc dicunt,ſed euangeliſta teſtatur, quod æqualem ſe faciebat deo,proprium ſe filium dei dicens,Nō enim ſcriptum eſt ex perſona Iudæorum dicentium, Propterea volebant eum Iudæi occidere, ſed euangeliſta ex ſua perſona dicit, Propterea enim volebant illū Ioan.5. Iudæi occidere. Et interpretatus eſt cauſam, ideo Iudęos ad necem eius eſse cōmotos,quod cum & ſabbatum quaſi deus ſolueret,& deum patrem ſibi proprium vendicaret,nō ſolum in ſolutione ſabbati maieſtatem diuinæ poteſtatis,ſed etiā in patris proprij nomine ius ſibi æternæ æqualitatis aſsciſceret. Quibus aptiſsimē reſpondit dei filius,vt & dei ſe filium,& ęqualem probaret. Quæcunq;,inquit,pater fecerit,eadē & filius facit ſimiliter. Filius igitur patri & dicitur & probatur æqualis. Bona æqualitas, quæ & differentiam diuinitatis excludit,& cum filio patrē ſignat, cui filius ſit æqualis. Nō eſt enim diuerſa nec ſingularis æqualitas, quia nemo æqualis ipſe ſibi ſolus eſt. Ergo euāgeliſta interpretatus eſt quid ſit proprium filiū dei ſe dicere, hoc eſt,æqualem ſe facere deo. Vnde id ſequutus Apoſto-
Philip.2. lus dixit,Non rapinā arbitratus eſt eſse ſe æqualē deo. Quod enim quis non habet,rapere conatur. Ergo non quaſi rapinā habebat æqualitatem cum patre, quam in natura ſui tanquam deus & dominus poſsidebat. Vnde addidit, Formā ſerui accēpit. Contrarius vtiq; ſeruus ęquali. Aequalis ergo in dei forma,minor in ſuſceptione carnis, & hominis paſsione. Nam quomodo eadem poſset minor eſse ęqualisq; natura? Quomodo autem ſi minor eſt,eadē ſimiliter facit quæ pater facit? Nā quēadmodum eadē operatio diuerſę eſset poteſtatis? Nūquid ſic poteſt minor quemadmodum maior operari, aut vna operatio poteſt eſse vbi diuerſa ſubſtantia eſt? Itaq; accipe Chriſtum ſecundum diuinitatem minorē nō poſse dici. Ipſe loquitur ad Abrahā, Per meipſum iuraui. Oſtēdit autem apoſtolus eum qui iurauit per ſe
Gene.22. minorem eſse nō poſse. Itaq; ſic ait, Abrahæ cū repro-
C miſiſset deus,quoniam nullum alium maiorem habe-
Hebræ.6. bat, iurauit per ſeipſum,dicens, Niſi benedicendo benedixero te,& multiplicādo multiplicauero te. Ergo maiorē nō habuit Chriſtus,& ideo per ſe iurauit. Et bene addidit,Homines enim per maiorē iurant, quia homines maiorē habent,deus nō habet. Aut ſi volunt de patre dictū videri,reliqua nō cohærent. Neq; enim pater viſus eſt Abrahæ,& deo patri pedes lauit, ſed in eo futuri hominis eſt figura. Deniq; dei filius dixit, Abra
Ioan.8. hā diem meū vidit,& gauiſus eſt. Ipſe eſt ergo qui per ſe iurauit,quem Abrahā vidit. Et reuera quomodo maiorē habet,qui diuinitate cū patre vnū eſt? Quod enim vnū eſt,diſsimile nō eſt. Inter maiorē autem minorēq; diſcretio eſt. Ergo de filio & de patre præſentis docet lectionis exēplum,quia nec pater minorem habet,nec maiorē dei filius,cū in patre & filio nulla diſtantia diuinitatis ſit,ſed vna maieſtas. Nec illud ſane metuo qđ ſolent obtēdere minorem eſse quia miſsus eſt. Si enim & minor nō docetur, & honorificentiæ docetur æqua D
litas, cū ita omnes honorificent filiū ſicut honorificāt patrem,cōſtat eo minorē non eſse qui miſsus eſt. Non ergo humani ſermonis anguſtias, ſed verborū charitatem intuere,operibus crede. Cōſidera quia dominus noſter ieſus Chriſtus in Eſaia loquutus eſt, ab ſpiritu ſancto eſse ſe miſsū. Nunquid ergo ſpiritu minor filio? quia miſsus ab ſpiritu eſt? Habes igitur ſcriptū quod filius à patre & ſpiritu eius dicat eſse ſe miſsū. Ego ſum, Eſaię.48. inquit,primus,& ego in æternū, & manus mea fundauit terrā,dextera mea ſolidauit cœlū. Et infra, Ego loquutus ſum,ego vocaui,ego adduxi eum, & proſperū iter eius feci. Accedite ad me,& audite hæc, nō in occulto ab initio locutus ſum. Cū fierent,illic erā: & nūc dominus miſit me,& ſpiritus eius. Vtiq; qui cœlū fecit & terrā, ipſe dicit à domino & ſpiritu eius eſse ſe miſſum. Videte ergo qnod ſimplicitas ſermonis, nō iniuria miſsionis ſit. ipſe igitur miſsus à patre, ipſe eſt miſſus ab ſpiritu. ET vt agnoſcas nullam maieſtatis eſse diſtantiā, etiā filius ſpiritum mittit,ſicut ipſe dixit,Cū ve Ioan.15.
nerit autē paracletus quē ego mittā vobis à patre meo, ſpiritum veritatis,qui à patre meo procedit. Hunc eūdem paracletum & à patre eſse mittēdum ſupra poſuit Ioan.14.
dicens,Paracletus autem ſpiritus ille ſanctus, quē mittet pater in nomine meo. Vide vnitatem,quia quē deus pater mittit,mittit & filius. ET quē mittit pater,mittit & ſpiritus. Aut ſi volunt filiū miſsum,quia dexteram pa- E
tris filium legimus,ipſi de patre quod de filio abnuūt, fatebuntur: niſi forte aut alterum ſibi patrē, aut alterū 1.Co.2.
ſibi filium inueniāt Arriani. Sileāt igitur inanes de ſermonibus quæſtiones,quia regnū dei, ſicut ſcriptū eſt, nō in perſuaſione verbi eſt, ſed in oſtenſione virtutis. Seruemus diſtinctionem diuinitatis & carnis. vnus in vtraq; loquitur dei filius, quia in eodem vtraq; natura eſt. Et ſi idē loquitur, nō vno ſemper loquitur modo. Intende in eo nunc gloriā dei,nūc hominis paſſiones, quia quaſi deus loquitur quę ſunt diuinā, quia verbum eſt quaſi homo dicit quę ſunt humana,qui in mea ſubſtantia loquebatur. Hic eſt panis viuus,qui deſcēdit de cælo. Panis hic caro eſt,ſicut ipſe dixit: Hic panis quē Ioan.6.
ego dabo,caro mea eſt. Hic eſt qui deſcēdit,hic eſt quē pater ſanctificauit,& miſit in hunc mundū. Hæc ipſa litera nos docet ſanctificatiōe nō diuinitatē eguiſſe, ſed carnē. Deniq; ipſe domin⁹ dixit. Et ego memetipſum ſanctifico pro ipſis, vt agnoſcas quod & ſanctificatur ī carne pro nobis,& diuinitate ſanctificat. Hic idem eſt Galat.4.
quē pater miſit,ſed factū ex muliere, factū ſub lege,vt apoſtolus dixit. Hic eſt qui ait: Spiritus domini ſuper Lucæ.4.
me: ꝓpter quod vnxit me: euāgelizare pauperib⁹ miſit me. Hic eſt qui dicit: Mea doctrina non eſt mea, ſed F
eius qui me miſit. Si quis voluerit voluntatē ei⁹ facere, cognoſcet de doctrina vtrū ex deo eſt,an ego á meipſo loquar. Alia ergo ex deo doctrina, alia ex homine. Itaq; Iudæi cum doctrinā eius ſecundū hominē quęrerent & dicerēt,Quomodo hic literas nouit,cū nō didicerit? reſpondit Ieſus & dixit: Mea doctrina non eſt Ioan.7.
mea. Nam cum ſine eruditione literarum doceat, non quaſi homo,ſed potius vt deus videtur docere, qui doctrinam non didicerit,ſed inuenerit. Adinuenit enim omnē viā diſciplinæ, vt ſupra lectum eſt. Nam vtique de filio dei dictum eſt: Hic eſt deus noſter, & non æſti Baruch 3.
mabitur alius ad eum,qui adinuenit omnem viam diſciplinæ. Poſt hæc in terris viſus eſt,& cum hominibus conuerſatus eſt. Quomodo ergo ſecundum diuinitatem doctrinam ſuam nō habet, qui adinuenit omnem viam diſciplinæ antequā videretur in terris? Aut quomodo minor,de quo dictum eſt: Nō æſtimabitur alius ad eum? Vtiq; incomparabilis dicitur, ad quem nemo alius æſtimari poteſt. Sed ita incomparabilis,vt & patri nequeat anteferri. Quod ſi de patre dictum putant,

G impictatē Sabellij nō euadent, vt patri ſuſceptionē ha
manæ carnis attribuant. Proſequamnr ſequētia. Qui a
ſemetipſo, inquit, loquitur, gloriam ſuam quærit. Vide
ioan. 7. vnitatē, quę & patrē ſignat & filiū. Non poteſt non eſſe
qui loquitur, ſed non poteſt à ſemetipſo eſſe qnod lo-
quitur, in quo naturaliter ex patre ſunt oia. Quid eſt
aūt, Gloriam ſuam quærit? Hoc eſt, nō diuiſam á patre
gloriā. Nam vtiq; & verbū deus habet gloriā. Deniq;
dicit: Vt videant gloriam meam. Sed illa verbi gloria
Philip. 2 eadē patris gloria eſt, ſicut ſcriptū eſt: Dominus Ieſus
Chriſtus in gloria eſt dei patris. Ita igitur ſecundū di-
uinitatē dei filius ſuam gloriam habet, vt patris & filij
vna ſit gloria. Nō eſt ergo minor in claritate, quia vna
gloria. Non minor diuinitate, quia plenitudo diuinita
tis in Chriſto eſt. Et quomodo, inquit, ſcriptum eſt: Pa
ter, venit hora, clarifica filiū tuum? Qui hoc dicit, cla-
Coloſ. 2 rificatiōe, inquit, indiget. Hucuſq; oculos habes, quod
reliquū eſt nō legiſti. Sequitur enim: Vt filius tuus cla-
ioan. 17 rificet te. Nunquid & pater indiget, quia clarificādus
á filio eſt? Pari modo obedientiā filio obijcere ſolent,
Philip. 2 quia ſcriptum eſt: Et ſpecie inuentus vt homo, humilia
uit ſemetipſum, factus obediēs vſq; ad mortem. Et ho-
minē præmiſit, & vſq; ad mortē dixit, vt intelligerem
obedientiam mortis non diuinitatis fuiſſe, ſed incarna
tionis, in qua & officia noſtra ſuſcepit, & nomina. Didi
cimus itaq; vnam eſſe potentiam trinitatis, quā nos in
ipſa quoq; docuit paſſione. Filius enim patitur, In ma-
H nus patris cōmendatur ſpiritus, Deus quoq; pater ma-
xima voce atq; poſt ipſam docuit paſſionē. Filius enim
patitur per corporis ſacramentū, apoſtolis ſpiritus ſan
ctus infunditur, pater quoque maxima voce ſignatur.
Didicimus vnam patris & filij eſſe imaginem, vnam ſi
militudinem, vnam ſanctificationē. Didicimus vnam
eſſe operationem, vnā gloriam, vnam quoq; diuinita-
tem. Vnus ergo & ſolus deus, quia ſcriptum eſt: Domi-
Mat. 4 nū deū tuū adorabis, & illi ſoli ſeruies: Vnus deus, nō
vt ipſe ſit pater & filius, ſicut impius Sabellius aſſerit,
ſed quia patris & filij ſpirituſq; ſancti vna diuinitas ſit,
vbi aūt vna diuinitas, vna voluntas, & vna præceptio.
Deniq; vt ſcias & patrē eſſe, & filium eſſe, & vnū opus
1. Theſ. 3. patris & filij eſſe, Apoſtolū ſequere, qui dixit: Ipſe aūt
deus & pater noſter & dominus Ieſus dirigat viam no
ſtram ad vos. Et patrem loquitur, & filium loquitur:
ſed vnitas directionis eſt, quia vnitas poteſtatis eſt. Sic
2. Theſ. 1. & alibi habes: Ipſe autem dominus noſter Ieſus Chri-
ſtus, & deus pater noſter qui dilexit nos, & dedit con-
ſolationem æternam, & ſpem bonam in gratia, conſo-
letur corda veſtra & cōfirmet. Quantā vnitatē oſtēdit
vt cōſolationis vnitas nō pluralitas ſit? Conticeſcat er-
go perfidia, aut ſi ratione nō vincitur, morali humani
I tate flectatur. Conſideremus q̄ moraliter egerit domi-
nus, vt nos non ſolum fidem, ſed etiam mores doceret
Nanq; in forma hominis conſtitutus, ſubditus erat Io-
ſeph & Mariæ. Nunquid ergo minor & hominibus,
quia ſubditus? Aliud pietatis, aliud poteſtatis eſt, ſed
nō præiudicat pietas poteſtati. In eo ergo legis ſubdi-
tum patri, in corpore ſcilicet, ī quo erat ſubdit⁹ matri.
Agamus & nos moraliter, ꝑſuadeamus illis quod ſibi
proſit, obſecremus & ploremus ante dominū qui fecit
nos. Nō enī vincere volumus, ſed ſanare: nō inſidioſē
agimus, ſed religioſē monemus. Sæpe flectit humanitas
quos nec virtus potuerit ſuperare, nec ratio. Deniq; do
minus illum hominē qui ex Hiericho deſcēdens inci-
dit in latrones, quē non aſperioribus legis medicamē-
tis, nō ꝓphetico rigore curauerat, oleo curauit & vino
Veniant ergo ad hunc omnes qui ſanari volunt, acci-
piāt medicamentū quod & à patre detulit, & præpara-
uit in cœlo, ex illis cōfectū immortalib⁹ ſuccis. hoc ex
terra nō pullulat. Expers enī omnis natura huius cōfe-
ctionis. Diuino enī cōſilio ſuſcepit hanc carnē, vt oſtē
deret legem carnis legi eſſe ſubditam mentis. Suſcepit K
carnem, vt quaſi homo vinceret qui homines erudiret.
Quid mihi prodeſſet, ſi quaſi deus exerta poteſtate di
uinitatem ſuam tantūmodo inuiolabilem demōſtraſ-
ſet? Aut cur ſuſciperet carnem, niſi vt tentari ſe naturę
atq; infirmitatis meæ conditione pateretur? Tentari de
buit, compati mihi debuit, vt ſcirem quemadmodum
tentatus vincerem, compaſſus euaderem. Vicit per cō
tinentiam, vicit per contemptū diuitiarum, vicit per fi
dē, calcauit ambitionem, fugauit intēperantiam, laſci-
uiam relegauit. Hoc medicamentum Petrus vidit, &
retia ſua, inſtrumenta videlicet quęſtus & ſubſidia de-
reliquit, renuncians carnis coucupiſcentiæ tanquā cor
ruptæ nauí, iu quā quaſi ſentina quædā multarū ingre-
ditur paſſionum. Magnum ergo medicamentum, quod
non ſolum cicatricem vetuſti vulneris amputauit, ſed
etiam cauſam paſſionis incidit. O fides theſauris omni
bus opulentior: O fides vulnerum noſtrorum peccato
rumq; medicina præſtantior. Conſideremus quia no-
bis prodeſt bene credere. Mihi enim prodeſt ſcire, qa
propter me Chriſtus ſuſcepit meas infirmitates, mei
corporis ſubijt paſſiones, pro me peccatum, hoc eſt ꝓ
omni homine, pro me maledictū factus eſt, & pro me
atq; in me ſubditus atq; ſubiectus, pro me agnus, ꝓ me
vitis, pro me lapis, pro me ſeruus, pro me filius ancillę,
pro me diem iudicij ignorans, pro me neſciens diem
aut horam. Nā quomodo poſſet diem neſcire, qui dies
fecit & tempora? Quomodo poſſet diem ignorare iu-
dicij, qui & horam iudicij expreſſit & cauſam? Factus
ergo maledictum nō ſecundum diuinitatem, ſed ſecū L
dum carnem. Scriptū eſt enim: Maledictus omnis qui Deut. 21
pendet in ligno. Secundum carnem vtiq; pependit: &
ideo maledictum, quia noſtra maledicta ſuſcepit. Ille
fleuit, ne tu homo diu fleres. Ille iniurias paſſus eſt, ne
tu iniuriam tuam doleres. Grande remedium, ſolatiū
habere de Chriſto. Ille enim pro nobis hæc patientis
tulit, & ſumus qui patienter hęc pro illius nomine fer-
re nequeamus. Quis appetitus non diſcat ignoſcere,
quando pro perſecutoribus ſuis Chriſtus & crucifixus
orabat? Vides ne illas quas tu putas Chriſti infirmitates
tuas eſſe virtutes? Cur de remedijs noſtris ei quæſtionē
mouemus? Lachrymę illæ nos lauāt. Fletus illi nos ab-
luunt, ac dubitatio illa nos firmat, ne tu ſi cœperis dubi
tare, deſperes. Quāto maior eſt iniuria, tanto vbēriot
debetur gratia. Sed & in ipſis iniurijs cognoſce diuini
tatē. In cruce pēdebat, & elemēta ei oia ſeruiebāt. Sol
refugit, dies occidit. Obfuſæ & circūfuſæ tenebrę. Ter
ra tremuit, nō tremuit qui pepēdit. Quid aliud hæc q̄
autoris reuerentiā ſignāt? Quia in cruce eſt vides: quia
regnū dei donat, non vides, quia mortē guſtauit legis,
quia latronē quoq; ad paradiſum inuitauit, non legis.
Mulieres flētes intueris ad tumulū, nō intueris angelos M
excubātes? Quid dixerit legis, quid geſſerit non legis?
Dicis Chananeæ mulieri dixiſſe dominū: Nō ſum miſ Mat. 15.
ſus niſi ad oues quæ perierūt domus Iſrael. Non dicis,
quoniā id qđ ab ea rogatus eſt fecit? Vnde intelligere
te cōuenit, quia miſſus nō id ſignificat quod alieno ſit
coactus imperio, ſed quod voluntario functus ſit arbi-
tratu, alioquin contemptū oſtendis patris. Si enim, vt
tu interpretaris, paternorum famulus præceptorum
Chriſtus venerat in Iudæam, vt ſolis eius incolis me-
deretur, & Chananeæ prius filiam (vt legimus) libera-
uit, nō vtiq; alieni fuit executor imperij, ſed volūtarij
liberi arbitrij. Vbi autem libertas voluntatis, ibi nulla
præuaricatio miſſiōis. Nec vereare ne diſpliceat patri
quod fecit filius, cum ipſe dicat: Quæcūq; placita ſunt
ei, facio ſemper. Et alibi: Opera quæ ego facio, ipſe fa- 10anis. 8
cit. Quomodo ergo patri potuit diſplicere quod ipſe 10an. 14
fecit per filium? Vnus enim deus, ſicut ſcriptū eſt, qui
iuſtificauit circūciſionem ex fide, & præputiū per fidē Roma. 3

A Omnia lege,oia diligẽter aduerte, inuenies sic demonstrasse se Christũ,vt deus in hoste cerneretur. Nec malitiose accipias de patre filiũ gloriantẽ, cũ audias patrẽ in filio cõplacẽtẽ. Sed si moralib⁹ flecti nõ queunt, prouocem⁹ ad iudicẽ. Ad quẽ tandẽ ibimus? Nẽpe ad eũ qui iudiciũ habet. Nũquid ad patrẽ? Sed pater non
Ioan.5. iudicat quẽquam. Omne enim iudiciũ dedit filio. Dedit vtiq; generãdo,nõ largiẽdo. Vide q̃ te noluerit filio suo derogare,vt tibi ipsum iudicẽ daret. Videam⁹ ergo ãte iudiciũ quis causam meliorẽ habeat,ego,an tu. Nẽpe prudẽtis actoris est, prius cõciliare sibi iudicem. Hominẽ honoras,deum non honoras? Quid ergo conciliat cognitorẽ, honorificentia,an iniuria? Pone me peccasse:quod non est:num offenditur honore suo Christus? Peccamus omnes. Quis ergo veniã promerebitur? qui defert honorificentiam, an qui irrogat contumeliam? Aut si te ratio nõ mouet, species saltem iudicij,ipsa cõmoueat. Attolle oculos ad iudicẽ tuos, intuere qui sedeat,cum quo sedeat, vbi sedeat. Sedet Christus ad dexteram patris. Aut oculis hoc non po-
Psal.109. tes comprehendere,audi dicentem prophetam: Dixit dominus domino meo,sede ad dexteram meam. Se-
B det ergo ad dexteram patris filius. Dic nunc qui de secularibus arbitraris æstimanda diuina,Num tibi videatur inferior qui ad dexteram sedet? Num iniuriam patris,qui ad sinistram sedet? Pater honorat,& tu iniuriã putas? Pater mauult id esse pietatis exemplum, & tu putas præceptionis imperium? De morte surrexit, & ad dexteram dei sedet. Sed dixit,inquis,patet. Accipe etiam vbi non dicit pater,& prædicit filius. Amodo vi-
Mat.26. debitis filium hominis sedẽtem ad dexteram virtutis. Et hoc de assumptione corporis dicit. Hinc dicit: Sede ad dexteram meam. Nam si de æterna sede diuinitatis quæris,interrogat⁹ à Pilato si ipse esset rex Iudæo-
Ioan.18. rũ,ait: In hoc sum nat⁹. Vnde & Apostol⁹ monet hoc esse nobis vtile, si Christum non ex præcepto neq; ex gratia,sed quasi dilectissimũ filium ad dexterã dei se-
Colos.3. dere credamus. Sic enĩ habes. Quę sursum sunt quærite,vbi Christus est ad dexteram dei sedens,quę sursum sunt sapite. Hoc est enim superiora sapere, & credere quia Christus vt sedeat,non quasi iuss⁹ obsequitur,sed quasi filius dilectissimus honoratur. Propter rationem
Psal.109. ergo corporis dicit: Sede ad dexterem meã, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Quod si & hoc ad calumniam trahis,quia pater ad filium dicit, Ponam inimicos tuos: etiã pater trahit ad filium quos filius suscitet atque viuificet. Nemo enim, inquit, potest venire ad me,nisi pater qui misit me,attraxerit eũ, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Et tu filiũ dei pro infirmitate dicis esse subiectum,cui pater attrahit quos ille in nouissimo die suscitet? Hæccine tibi videtur esse subiectio,in qua regnũ patri paratur, cum pater ad filium trahat,& calumniæ locus nõ sit, cum patri regnũ filius tradat,nec aliquid præferatur? Hęc enĩ
C documenta pietatis sunt,quod & pater filio, & fili⁹ patri tradat. Ita enim sibi tradunt, vt neq; ille qui accipit quasi alienum acquirat,nec qui tradit amittat. Ad dexteã quoque sedere nulla prælatio est neque ad sinistrã iniuria. Diuinitas enim gradum nescit,nec loco aliquo circũscribitur,nec temporibus definitur. Angustis animis homines ista pensamus. Nulla differentia charitatis,nullum discrimen est vnitatis. Sed cur longius euagamur? Cur circunspectasti omnia, vidisti iudicem, aduertisti angelos prædicantes. Illi laudant, & tu vituperas? Dominationes & potestates venerãtur,& tu calumniaris? Adorãt omnes sancti eius, nõ adorat dei filius,nõ adorat spũs sanctus. Seraphim dicunt: Sanctus, sanctus,sanctus. Quid sibi vult sub vno noie sanctitatis,trina repetitio? Si trina repetitio:cur vna laudatio? Si vna laudatio,cur trina repetitio? Trina repetitio cur nisi quia pater & filiꝰ & spũs sanctꝰ sanctitate vnũ sũt? D
Nõ dixit semel,ne filiũ sequestraret: nõ bis,ne spiritũ præteriret: non quater,ne creaturã sibi cõsũgeret. Et vt ostẽderet trinitatis vnã esse deitatẽ,cũ tertio dixisset: Sctũs,sctũs,sctũs: addidit singulariter: Dominꝰ deꝰ sabaoth. Sctũs igitur pater,sanctus filius,sanctꝰ & dei spiritus. Adoratur igitur trinitas,nõ adorat. Laudatur trinitas,nõ laudat. Ego malo ficut seraphim credere, & sicut oẽs potestates virtutesq; cælestes adorare. Igitur prosecutionẽ tuã videam⁹,quẽadmodũ cõcilies tibi iudicẽ: Dic sane,dic inquã,Ego te Christe puto esse dissimilẽ patri. Respondebit & ille: Discerne si potes. Discerne,inquã,quo putes esse dissimilẽ. Dic aliud: Creaturam,inquies,te arbitror. Respondebit & Christus: si duorũ hoim testimoniũ verũ est,tu nec mihi nec patri
E fallẽ credere debuisti,qui genitu notauit? Bonũ, inquit, nego. Dicet & ille: Fiat tibi secũdũ fidem tuam, vt tibi bonꝰ nõ sim. Omnipotentem nõ arbitror. Respondebit & ipse: Non possum ego tibi tua peccata donare. Subiectum dico,Referet ad hoc: Cur igitur libertatem ac veniam ab eo petis quẽ putas pro seruitio esse
F subiectum? Video hærere prosecutionem tuam: non vrgeo,quia peccatorum meorum ipse sum conscius. nõ inuideo veniam,quia ipse opto indulgentiam, votum tuum scire desidero. En allego apud iudicem desiderium tua,non prodo crimina. Seriem tuorum expecto votorum. Dic vtiq; ea quæ in communi voto sunt. Dic inquam: Domine fac me ad imaginem dei. Respondebit & ille: Ad quã imaginem? quã negasti? Dic, Fac me incorruptibilem. Referet vtiq;, Quomodo te incorruptibilem facere possum, quem tu creaturam dicẽdo, capacem corruptibilitatis esse voluisti? Mortui resurgent incorrupti,& tu corruptibilem dicis quem deum cernis? Dic,Bonꝰ esto mihi. Dicet tibi: Quid postulas quod negasti? Ego te bonum volui. Ego dixi: Estote Leuit.19.
sancti,quoniam ego sanctus sum. Et tu mihi id negare contendis? Tu expectas veniam peccatorum? sed nemo potest donare peccata nisi solus deꝰ. Itaq; cum verus & solus tibi deus non sim,non possum vtiq; tua peccata donare. Hæc arrianus dicit. Et Fotinianus: Negote,inquit,deum. Respondebit & dominus: Dixit insi-
Psal.52. piens in corde suo,nõ est deus. De quo dictum putas, de Iudæo,de gentili,an de diabolo? De quo vis dictũ sit Fotiniane, tolerabilior est ille qui tacuit. Tu vero & voce ausus es dicere, vt insipiente insipiẽtior probareris. Negas ergo,inquit,deum,cum ego dixerim: Dij
Psal.81. estis,& filij excelsi omnes. Et tu deũ negas,cuiꝰ opera diuina circũspicis? Dicat & sabellianus: Ego teipsum patrem & filium & spiritum sanctum arbitror. Respõdebit & dominus? Non audis patrem? non audis filiũ? Nunqnid hic vlla confusio est? scriptura ipsa te docet patrem esse qui detulit iudicium,filium esse qui iudicat. Non audisti me dicentem: solus nõ sum,sed ego,
Ioan.8. & qui misit me pater? Dicet & Manichæus: Ego autorẽ carnis nostræ diabolum credo. Respondebit ei: Ergo quid facies in cælestibus. Vade ad authorẽ tuum. Ego eos volo mecũ esse,quos dedit mihi pater. Tu te à diabolo creatum Manichęe arbitraris, ad illius ergo festina sedem,vbi ignis & sulphur,vbi non restinguitur eius incendium,nec vnquam pœna morietur. Omitto alia hæreticorum portenta, non nomina, qui dicunt: Qui dies erit iudicij,quæ erit forma sententiæ? Respõ-
micheę.6 debit his omnibus & ille moraliter: Populus meus, quid feci tibi,aut quid cõtristaui te? Nõne ex Ægypto eduxi te,& ex domo seruitutis liberaui te? sed parum est ex Ægypto liberasse, & ex domo seruitutis eripuisse,plus est teipsum dedisse pro nobis. Dices: nõne vestras omnes suscepi iniurias? Nonne corpus meũ pro vobis obtuli; Nonne mortem appetiui, quod nõ erat diuinitatis meæ,sed vestræ redemptionis? Hæcci-

G ne referũtur gratiæ,hoc profecit ſanguis me⁹, ſicut in
Pſal.20. propheta ipſe iam dixit: Quæ vtilitas in ſãguine meo, quia deſcẽdit in corruptionẽ? Hoc ergo ꝓfecit, vt me impie negaretis,pro quibus iſta ſuſtinui. Ego vero tũc domine Ieſu etſi grauiũ pctõrũ mihi ipſe ſim cõſcius, dicã tamẽ, non te negaui,habes qđ ignoſcas fragilitati carnis. Delictũ fateor,peccatũ nõ abnuo. Si vis potes me ſaluare: quia hoc qui dixit,& meruit. Ne quæſo in iudiciũ intres cũ ſeruo tuo. Nõ quæro vt iudices, ſed ignoſcas. Quid putamus Chriſtum iudicaturum? Ego ſcio,iudicaturum dico,immo iam iudicauit. Tenem⁹ eius ſententiam. Vt omnes, inquit, honorificẽt filium,
Ioan. 5. ſicut honorificant patrem. Qui non honorificat filiũ, non honorificat patrem, qui miſit illum. Si diſplicet ſentẽtia,appellat ad patrem, reſcinde iudicium quod pater attulit. Dic quia diſsimilem habet filium: Reſpõ debit tibi: Ergo mentitus ſum,qui dixi filio: Faciamus
Gene.1. hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Dic quia creauit: Reſpondebit tibi: Cur ergo adoraſti, quẽ creaturam putaſti? Dic quia minorem generauit filiũ: Reſpondebit, Mẽtire, videamus. Dic quia ei non debuiſti credere: Referet ad hoc: Non tibi dixeram: Hic
Mat.17. eſt filius meus dilectiſsimus,in quo complacui, ipſum audite? Quid eſt, ipſum audite? Dicentem vtique: Omnia quæ pater habet,mea ſunt. Hoc audierunt Apoſto
H li,ſicut ſcriptum eſt: & ceciderunt in faciem ſuam, & timuerunt valde. Si ceciderunt qui confeſsi ſunt, quid facient qui negarũt? Si illos Ieſus tetigit & leuauit: vos iacere patietur,ne videatis gloriam quam negaſtis. Videamus ergo quoniam quem filius damnat, & pater damnat. Et ideo honorificemus filium ſicut honorificamus patrem, vt per filium ad patrem peruenire poſſimus. Hæc ergo Imperator Auguſte carptim ac breuiter impolita magis propoſui, quàm enodata digeſsi. Quod ſi qua Arriani inconſummata arbitrantur, ego vix fateor inchoata. Siqua adhuc ſupereſse opinantur,ego prope omnia. Infidelibus enim totum deeſt, ſed abundat fidelibus. Denique vna confeſsio Petri a-
Mat.16. bundauit ad fidem Chriſto: Tu es Chriſtus filius dei viui. Sat eſt enim generationem ſcire diuinam,non diuiſam,non diminutam,non deriuatoriam,non creatã. Hoc etiam totis ſcripturarũ exponitur libris, nec ad-
Eſaie.6. huc ab impijs creditur. Incraſsatum eſt enim, vt ſcriptum eſt,cor eorum & auribus ſuis grauiter audierũt, & oculos ſuos grauauerunt: nequando oculis ſuis videant,& auribus audiant,& corde intelligant. Namq; more Iudaico aures ſuas Arriani claudere ſolent, aut ſerere tumultum quotieſcunque verbum ſalutis auditur. Et quid mirum ſi humanis vocibus credere nõ ſolent infideles,qui non credunt diuinis? Filius dei dice-
Ioan. 12. cebat,ſicut habes in Euangelio: Pater clarifica nomen
I tuum. Vox patris de cælo audita eſt dicentis: Et clarificaui,& iterum clarificabo: Infideles hæc audiebãt, ſed non credebãt. Dicebat filius, reſpondebat pater. Dicebant Iudæi: Tonitruum factum eſt illi, alij dicebãt, Angelus locutus eſt ei. Paulus quoque ſicut ſcriptũ eſt in
Actuũ. 9. Actib⁹ Apoſtolorum, cum voce Chriſti vocaretur ad gratiam, plureſq; comites pariter incederent, ſolus vocem Chriſti audiſse ſe dixit. Ideo ſancte Imperator, qui credit audit,& audit vt credat. Qui nõ creditnõ audit, ſed nec vult nec poteſt audire, ne credat. Atq; vtinam quod in me eſt audire vellent vt crederent, audire cum bona manſuetudine vt verum quærentes, non
ad Titũ.3 veritatem impugnantes. Scriptum eſt enim vt non intendamus fabulis & genealogijs interminabilibus, quę quæſtiones magis pręſtãt quam ędificationem dei quę in fide eſt. Finis autem pręcepti eſt charitas de corde
1. Tim. 1. puro,& conſcientia bona,& fide non ficta. A quibus quidam aberrantes conuerſi ſunt in vaniloquium, volentes eſse legiſdoctores, non intelligentes neq; quæ lo quuntur, neq; de quibus affirmant. Alibi quoque idem K
Apoſtolus dicit: Stultas aũt & ſine diſciplina quæſtio- 2. Tim. 2
nes deuita. Tales deferẽdos Apoſtol⁹ dicit, qui quæſtiones aſserãt, hos eſse hæreticos: de quibus alibi di-
cit qđ diſcedẽt quidã à fide, intendẽtes ſpiritibus erro 1. Tim. 4.
ris,& doctrinis dæmoniorũ. Et Ioannes dicit hęreticos eſse antichriſtos, Arrianos vtiq; deſignãs. Hæc enĩ hæreſis poſt oẽs hæreſes cœpit, & ex omni hęreſi venena collegit. Sicut enĩ de antichriſto ſcriptũ eſt quia a-
peruit os ſuũ in blaſphemia ad deũ, blaſphemare no- Apoc. 13.
mẽ eius,& bellũ facere cũ ſanctis ei⁹: ita & iſti filio dei derogãt, nec martyrib⁹ pepercerũt: & qđ fortaſse ille nõ faciet, ſcripturas falſauere diuinas. Itaque qui dicit quia Ieſus nõ eſt Chriſtus, hic eſt antichriſtus. Qui negat ſaluatorẽ mũdi, negat Ieſum, qui negat filiũ, negat & patrem, quia ſcriptum eſt: Omnis qui negat filium, negat & patrem, Neq; vero te Imperator pluribus te- 1. Ioan. 2.
nere debeo bello intẽtum, & victricia de barbaris trophæa meditãtem. Progredere plane ſcuto fidei ſeptus, & gladium ſpiritus habens, progredere ad victoriam ſuperioribus promiſsam temporibus, & diuinis oraculis prophetatam. Nanq; & futuram noſtri depopulationem,& bella Gothorum Ezechiel illo iam tẽpore prophetauit. Sic enim habes: Propterea prophetiza fili hominis,& dic, O Gog, hæc dicit domin⁹: In die illa Ezech. 38
cum cõſtituetur habitare populus mẽus Iſrael in pace, ſurges & venies de loco tuo ab extremo Aquilonis, & gentes tecum multæ, ſeſsores equorum, omnis congregatio multa & magna,& virtus copioſa,& deſcẽdet ad populum meũ Iſrael, vt nubes operiet terram in nouiſsimis diebus,&c. Gog iſte Gothus eſt, quem iam videmus exiſse, de quo ꝓmittitur nobis futura victoria, di- L
cente domino: Et deprecabũtur eos qui deprędati eos fuerant,& deſpoliabunt eos qui ſpolia detraxerunt, dicit dominus. Eritq; in die illa, dabo Gog, hoc eſt Gothis, locum nominatum monumentũ in Iſrael multorũ virorum congeſtum, qui ſuperuenerunt ad mare, & per circuitum ſtruet vallis periſtomion,& obruet illic Gog & totam multitudinem eius, & vocabitur polyandrium Gog, & obruet eos dom⁹ Iſrael vt purgetur terra. Nec ambiguum ſancte Imperator, quod qui perfidiæ alienæ pugnam excepimus, fidei catholicæ in te vigentis,habituri ſumus auxilium. Euidens enĩ antehac diuinæ indignatiõis cauſa præceſsit, vt ibi primũ fides Romano imperio frangeretur, vbi fracta eſt deo. Non libet cõfeſsorum neces,tormẽta,exilia recordari,piorum ſacerdotia,proditorum munera. Nonne de Thraciæ partibus per ripẽſem Daciam & Myſiã omnemque Valeriam Pannoniorum, totum illum limitem ſacrilegis pariter vocibus & barbaricis motibus audiuimus inhorrentem? Quid poterat nobis vicinia tam feralis inuehere? Aut quẽadmodum res Romana tali tuta poterat eſse cuſtodia? Sed iam ſatis ſuperque omnipotens deus noſtro exilio, noſtróque ſanguine, confeſsorum neces,exilia ſacerdotum,& nephas tantæ impietatis eluimus, ſatis claruit eos qui violauerũt fidem, tutos eſſe non poſse. Conuertere domine, fideique tuæ attolle vexilla. Non hic aquilæ militares, neq; volatus auium M
exercitum ducunt, ſed tuum domine Ieſu nomen & cultus. Non hic infidelis aliqua regio, ſed ea quæ confeſsores mittere ſolet Italia, aliquando tentata, mutata nunquam: quam dudum ab hoſte barbaro defendiſti, nunc etiam vindicaſti. Non hic imperatoris mens lubrica, ſed fides fixa. Oſtende nunc euidens tuæ maieſtatis indicium, vt is qui te verum virtutum dominũ,& cęleſtis militiæ ducem, is qui te verã dei virtutem credit eſse atque ſapientiam, non temporalem vtiq; nec creatam ſed ſempiternam, ſicut ſcriptum eſt, dei virtutem 1. Cor. 1.
& diuinitatem, tuæ maieſtatis fultus auxilio, fidei ſuæ trophæa mereatur.

CAPITA LIBRI TERTII.

Qua ratiõe autor ea quæ in ſuperiorib⁹ libellis breuiter digeſta ſũt, in hoc libro lati⁹ exequi curauerit. Cur etiã illicitũ putari nõ debeat quod ad informationẽ vitæ humanæ cõparationẽ à poeticis fabulis deriuatam induxerit. Caput I.

Qđ nos magis q̃ poetæ illecebrã ſecularis laſciuiæ pnicioſam debeamus iudicare. Quodq; noſtrę ſalutis gratia Chriſtus corporis infirmitates ſuſceperit, licet ſecundũ diuinitatẽ æqualis ſit patri in altitudine & immortalitate. Quod præterea (contra hęreticorum inſaniam) cum de deo dicitur ſolus, nõ ſeparetur filius. Caput II.

Quomodo filius factus intelligatur. Quẽadmodũ etiã omnia per ipſum facta ſunt, cum diuerſorũ hæreticorum confutatione. Caput III.

Quid ſignificet quod de incarnatione domini ſcriptũ eſt: De⁹ creauit me principiũ viarũ ſuarũ. Et quod Chriſt⁹ dicatur pricipiũ, nõ ſolũ p relationẽ ad diuinitatẽ, ſed etiã ad documẽta virtutũ. Quomõ etiã intelligatur id qđ ſcriptũ legitur: Puer natus eſt nobis &c. quo multæ hęreſes extinguuntur. De ſolutione quoque dubitationis quomõ de incarnatione Chriſti dictũ ſit: Domin⁹ creauit me &c. cũ ante incarnationẽ eius creatura mũdi fuerit. Cap. IIII.

De ſolutiõe obiectiõis ſũptæ ex eo qđ ſcriptũ eſt: Poſt me venit vir qui ante me fact⁹ eſt, cũ cõfutatiõe erroris Arrianorũ. Et quomõ iuxta myſticã intelligentiam hiſtorię de Booz & Ruth deſignatus fuerit Chriſtus, qui eccleſiam ſibi copulauit. Quomodo etiam ſępe ad cauſam pertineat cum Chriſtus dicitur factus. Quomodo denique ipſe idem ſacerdos ſit & hoſtia. Caput V.

Quod patris & filij vnum ſit regnum, & non diuiſum, ſicut Arriana ſæuitas aſſeruit. Caput VI.

Qđ vna ſit maieſtas & vna gloria, vna quoq; ſubſtãtia patris & filij, cũ redargutiõe Arrianorũ, & quẽadmodũ fraudẽ eorũ cauere debeam⁹. Cap. VII.

Diui Ambroſij

EPISCOPI MEDIOLANEN.

DE FIDE AD GRATIANVM Auguſtum Liber. III.

C ¶Qua ratiõe autor ea quę in ſuperioribus libellis breuiter digeſta ſunt, in hoc libro latius exequi curauerit, Cur etiã illicitũ putari non debeat qđ ad informationẽ vitæ humanę cõparationem à poeticis fabulis deriuatam induxerit. Caput I.

QVONIAM clemẽtiſsime imperator, inſtruẽdi tui gratia, aliqua de fide mihi ſcribẽda mandaueras, & verecundantem, corã etiã ipſe fueras adhortat⁹: ideo quaſi in procinctu poſitus, duos tantũ ſcripſi libellos, quibus vias quaſdã fidei & ſemitas demonſtrarẽ. Sed quoniã mẽs praua quorũdã, ſerẽdis intẽta quęſtionib⁹, ſtylo laceſsit vberiore cõfligi, tuæ quoq; pia me cura clemẽtiæ ad interna vocat, volens in pluribus experiri quẽ inpaucis ꝓbaſti: ea quę prępaucis ſuperi⁹ digeſta ſũt, placuit paulo latius exequi, ne ea quaſi diffidẽtia aſſertiõis deſeruiſſe poti⁹ q̃ ſecuritate fiducię ꝓpoſuiſſe videamur. Et qđ hydrę numinis & ſcyllæi littoris cõparationẽ induximus, vt oſtẽderemus vel re diuina plãtaria cauẽda pfidię, vel famoſa naufragia: ſi D quis cõtra licitũ putat calorẽ diſputatiõis eiuſmodi à poeticis fabulis deriuatũ, & cũ in fide nihil quod vituperare poſsit inuenerit, aliquid q̃ ſermone reprehẽdit: agnoſcat non ſolũ ſententias, ſed etiam verſiculos poetarũ ſcripturis inſertos diuinis. Vnde enĩ illud, Huius Actuũ. 17 & genus ſumus: quod Paulus vſu prophetico doctus vſurpat? Nam & gigantes, & vallem Titanum prophetici ſermonis ſeries non refugit. Et Eſaias ſyrenas & filias paſserum dixit. Et Hieremias de Babylone memorauit qđ habitabũt in ea filiæ ſyrenũ, vt oſtẽderet Babylonis, hoc eſt ſecularis cõfuſiõis, illecebras vetuſtis laſciuiæ fabulis cõparandas, quę velut ſcopuli in iſtius vitę littore dulcẽ ſonare quãdã cantilenã ad capiẽdos animos adolecẽtium viderẽtur. Quã ſapiens etiam ab ipſo poeta græco inducit, vt quaſi quibuſdã prudentiæ ſuæ circũdatus vinculis prætereiſse videatur. Ita nõ difficile iudicatum eſt ante aduentum Chriſti etiam fortiores poſſe capi ſpecioſæ delicijs voluptatis.

¶Quod nos magis q̃ poetæ illecebrã ſecularis laſciuiæ pernicioſam debeam⁹ iudicare. Quodq; noſtrę ſalutis gratia Chriſtus corporis infirmitates ſuſceperit, licet ſecũdũ diuinitatẽ æqualis ſit patri in altitudine & immortalitate. Quod pręterea (cõtra hęrticorum inſaniam) cum de deo dicitur ſolus, non ſeparetur filius. CAP. II.

QVOD ſi poeta ille pernicioſam mentibus hominũ, & ſubeũdis obnoxiã naufragijs, laſciuię ſecularis illecebrã iudicauit: quid E nos eſtimare oportet, quibus ſcriptum eſt: Carnis curam ne feceritis in concupiſcentijs. Et alibi: Rom. 13. Caſtigo corpus meũ, & in ſeruitutẽ redigo, ne alijs prę 1. Cor. 9. dicans ipſe reprob⁹ efficiar? Nõ enĩ per luxuriã nobis Chriſtus, ſed p ieiuniũ ſalutẽ attulit. Neq; ille emerẽdæ gratiæ ſuæ cauſa, ſed noſtrę eruditionis gratia ieiunauit. Neq; infirmitate corporis victus eſt vt eſuriret, ſed eſuriẽdo ſuſcepti corporis fidẽ pręſtitit, vt nõ ſolũ corp⁹, ſed etiã infirmitates noſtri corporis doceret à ſe eſse ſuſceptas, ſicut ſcriptũ eſt: Quoniã infirmitates Eſaię. 53. noſtras accepit, & ægritudines noſtras portauit. Corporis eſt igitur, hoc eſt, noſtrũ eſt qđ eluriit, noſtrum eſt qđ ſleuit, qđ triſtis fuit vſq; ad mortẽ. Cur ad diuinitatẽ quę ſũt noſtra referũt? Corporis eſt qđ etiã factus aſseritur. Denicq; ſic habes: Mater Siõ dicet, hõ, & ho- Pſal. 86. mo factus eſt in ea, & ipſe fundauit eã altiſsim⁹. Homo inquit, factus eſt, nõ deus factus eſt. Qui autẽ idem altiſsimus, idem homo, niſi mediator dei & hominũ, ho 1. Tim. 2. mo Chriſtus ieſus, qui dedit ſemetipſum redẽptionẽ pro nobis? Et hoc vtiq; ad incarnationẽ pertinet. Redemptio enim noſtra per ſanguinẽ, remiſsio per pote F ſtatem, vita per gratiã. Quaſi deus donat, quaſi homo prædatur. Aliud creatoris, aliud redẽptoris eſt. Diſtincta licet, vnius tamen autoris beneficia ſunt, decuit enĩ vt ille nos redimeret qui creauit. Quis autem neget Chriſtum eſse altiſsimũ ſignificatum? Nam qui aliter ſentit, deo patri ſacramẽtũ incarnatiõis aſcribit. Sed hinc dubitari nõ poteſt quod altiſsimus chriſtus ſit, cũ etiã alibi dixerit de myſterio paſsionis: Dedit vocem Pſal. 17. ſuam altiſsimus, & mota eſt terra. Et in euangelio habes: Et tu puer ꝓpheta altiſsimi vocaberis, prębis enĩ Lucæ. 1. ante faciẽ domini parare vias eius. Ergo quod altiſsimus deus eſt, & chriſt⁹. Et ſolus vtiq; cũ dicitur deus, nõ ſeparatur etiam dei filius. Qui enim altiſsimus, ſolus: ſicut ſcriptũ eſt: cognoſcãt quoniam dominus no- Pſal. 82. men eſt tibi, tu ſolus altiſsimus ſuper omnẽ terrã. Vnde etiam illud exploſum eſt quod ſolent ad calumniã deriuare, quod de deo ſcriptũ eſt: Qui ſolus habet im- 1. Tim. 6. mortalitatẽ, & lucẽ habitat inacceſsibilẽ. De deo enĩ

ſcriptū eſt quod eſt cōmune nomē patri & filio. Ná ſi
G vbicūq; deū legūt,negāt etiam filiū deſignari: & impij
ſūt diuit i:atis potētiā filio denegādo, & incarnatū pa
trē Sabelliana impietate aſtruere videbūtur. Dicant
enim quomō illud nō impie de patre intelligere poſ-
Coloſ. 2. ſint qđ apoſtol⁹ ait:in quo & cōſurrexiſtis per fidē o-
peratiōis,qui ſuſcitauit illū à mortuis. Et aduertāt de
ſequētib⁹ quid incurrāt.Sequitur enī: Et cū mortui eſ
ſetis delictis,& pręputio carnis veſtrę, viuificauit nos
cū illo,donās nobis delicta, delēs qđ aduerſū nos erat
chirographū decreti,qđ erat cōtrariū nobis, & ipſum
tulit de medio,affigēs illud cruci,exuēs ſe carnē.Ergo
nō de⁹ pater ſol⁹ intelligēdus eſt qui ſuſcitauit carnē,
& nō etiā fili⁹ cui⁹tēplū reſuſcitatū eſt.Qui ſuſcitauit,
vtiq; & viuificauit. Qui viuificauit, & delicta donauit.
Qui chirographū tulit, affixit illud cruci. Qui affixit
illud cruci,carnē ſe exuit.Sed pater nō ſe exuit carnē.
Ioan.1. Nō enī pater caro fact⁹ eſt,ſed verbū (ſicut legim⁹)ca
ro factum eſt. Videtis ergo quod Arriani dum ſepa-
rant à patre filium,in id periculum incidunt, vt patrē
paſsum eſse commemorēt. Nos autem facile docemus
de filij dictum operatione.Nam & ipſe corpus ſuū re-
Ioan.2. ſuſcitauit,ſicut ipſe dixit:Soluite templū hoc,& in tri-
duo reſuſcitabo illud.Et ipſe viuificat nos cū ſuo cor-
pore.Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & viuificat,ſic
& filius quos vult viuificat.Et ipſe delicta donauit, di-
H cens:Dimiſsa ſunt tibi peccata tua. Et ipſe chirogra-
Ioan.5. phum affixit cruci, qui crucifixus eſt per corporis paſ
ſionē. Nec alius ſe carnē exuit,niſi dei filius qui carnē
ſe induit. Ipſe ergo ſignificatur deus, qui opus noſtræ
reſurrectionis operatus eſt. Ergo cum legis deū, non
ſepares patrem,non ſepares filium, quia diuinitas pa-
tris & filij,vna eademq; eſt. Et ideo nec ibi ſepares vbi
legis quod beatus,& ſolus potens. De eo enim dictum
eſt,ſicut habes: Prępipio corā deo qui viuificauit oīa.
1.Tim. 6. ſed etiam Chriſtus viuificat. Conuenit & patri & filio
dei nomen, quando conuenit & operationis effectus.
Proſequamur & cætera.Præcipio, inquit,corā deo qui
viuificat omnia,& Chriſto Ieſu in deo. Hic etiam ver
bum eſt,ſicut ſcriptū eſt:In deo laudabo verbū,in deo
Pſal.55. ſempiterna ſua virtus eſt Ieſus. In deo igitur vnitatem
diuinitatis, in Chriſto autem incarnationis teſtificatus
eſt ſacramentū, Deniq; vt de incarnatiōe Chriſti ſe di
1.Tim. 6. xiſse oſtēderet,ſubdidit:Qui teſtimoniū reddidit ſub
Pontio Pilato bonam confeſsionem,vt ſerues manda-
tum ſine macula vſq; in aduentum domini noſtri Ieſu
I Chriſti,quem ſuis temporibus oſtendet beatus & ſo-
lus potens, & rex regum, & dominus dominantium.
Qui ſolus habet immortalitatem,& lucem habitat in-
acceſsibilem.Quem vidit hominū nemo, ſed nec vide
re poteſt.Ergo de deo hæc ſcripta ſunt, cuius nominis
& dignitas & veritas cōmunis eſt filio. Cur igitur hoc
loco filius ſeparatur, cū etiā filio hæc cūcta cōueniāt?
Aut ſi non conueniunt, nega deum, vt neges quę deo
Pſal. 31. ſunt cōuenientia.Beatus negari nō poteſt, qui beatitu-
dines donat. Beati enī quibus remiſsæ ſunt iniquitates.
Beatus negari nō poteſt qui ſanam doctrinam tribuit,
ſicut ſcriptū eſt,quæ eſt ſecundum euangelium clarita
tis.Beatus dei potens abnui nō poteſt,de quo pater di-
Pſal. 88. cit:Poſui adiutorium ſuper potentē. Immortalitatem
autem eius quis audeat diffiteri: cū etiam alijs immor-
talitatem ipſe largitus ſit,ſicut ſcriptum eſt de ſapiētia
Sapiē.8. dei:Per hanc habeo immortalitatē? Sed alia immorta
litas ſuę naturę,alia noſtrę eſt,Non ſunt fragilia com-
paranda diuinis.Vna ſola ſubſtātia diuinitatis,quę mo
ri neſcit.Vnde & Apoſtolus cū ſciret animā & angelos
immortales, quod ſolus deus immortalitatem habeat
prędicauit.Nā & anima moritur. Anima enī quę pec-
Ezech. 18 cauerit,ipſa morietur, Nec & angelus immortalis eſt
naturaliter,cuius īmortalitas in volūtate eſt creatoris.

Neq; ad præiudiciū trahas qđ nō moritur Gabriel, nō
moritur Raphael,nō moritur Vrihel. Et in ipſis enim K
naturæ capacitas vitio obnoxia,ſed nō obnoxia diſci-
plina.Oīs enī rationalis creatura accidentia recipit, &
ſubiecta iudicio eſt.In accidētib⁹ aūt & pœna iudicij &
corruptela eſt & pfect⁹.Vnde & Eccleſiaſtes ait:Quo Eccle. 11.
niā omne opus ſuū de⁹ adducet in iudiciū. Ergo cor-
ruptelæ & mortis,etiā ſi nō moriatur aut peccet,capax
tamē oīs eſt creatura. Nec ex immortali natura habet,
ſed ex diſciplina vel gratia,ſi ſe in aliquib⁹ ad vitia nō
mutat.Alia ergo immortalitas quæ donatur, alia quæ
ſine capacitate mutabilitatis eſt ſemp.An negatur im-
mortalis diuinitas Chriſti,quia in carne p oīb⁹ mortē
guſtauit?Iam ergo melior Gabriel q̄ Chriſtus,quia il-
le nō eſt defunctus, hic mortuus eſt. Sed nō eſt ſeruus
ſupra dominū,alia enī carnis infirmitas, alia diuinita-
tis æternitas. Mors carnis eſt, immortalitas poteſtatis.
Quod ſi diuinitas fecit ne caro videret corruptionem,
quę vtiq; corruptelę erat obnoxia per naturā, quomō
mori poſset ipſa diuinitas? Quomodo autē lucē inac-
ceſsibilem non habitat filius,cū in ſinu patris filius ſit?
Lux autem pater, lux etiā ipſe ſit filius, quia deus lux
eſt.Aut ſi aliam lucem inacceſsibilē niſi diuinitatis pu
tamus,nūquid melior patre lux eſt, vt non ſit in luce,
quia ſicut ſcriptū eſt:Et apud patrē eſt,& in patre? Nō
ergo ſeparēt filiū cū legunt ſolum deū, nec patrē ſepa L
rent cum legūt filium ſolum in terris. Si filius ſine pa-
tre nō eſt,& putas qđ pater ſine filio ſit in cælo:in car-
ne eſt fili⁹,cū dico in carne eſt, vel i terris,ſecūdū car
nem nō iam nouim⁹ Chriſtū. Ergo in carne eſt filius,
& ſolus nō eſt,ſecūdum quod ſcriptū eſt:Et nō ſum ſo Ioan.8.
lus,quia pater mecū eſt,& putas qđ ſit pater ſolus in lu Ioan.1.
ce?An ne hoc argumētū*putes,accipe etiā teſtimoniū: *at ne
Deum,inquit,nemo vidit vnquā, niſi vnigenitus filius hoc argu
qui eſt in ſinu patris,ipſe enarrauit. Quomō ſolus pa- tū &c.
ter,ſi in ſinu patris filius eſt? quomodo enarrat quē nō
videt?Non ergo ſolus pater. Accipe nunc & ſolum pa
trem,& ſolum filium. Solus pater,quod alius pater nō
eſt.Solus filius,quod alius filius non eſt.Solus deus,qđ
vna diuinitatis trinitas eſt.

¶ Quomodo filius factus intelligatur. Quēadmodum etiā omnia per ipſum facta ſint, cū diuerſorum hæ-reticorum confutatione. CAP. III.

SATIS ergo claret & ſolum deum nō eſse patrē ſine filio,& ſolum deū non intelligi M
filium ſine patre. In quo autem factus ſit,
p os ſancti patriarchæ locutus aſſeruit di
cens: Quia repleta eſt malis anima mea,& vita mea in Pſal.87.
inferno appropinquauit: Aeſtimatus ſum cum deſcen-
dentibus in lacum,factus ſum ſicut homo ſine adiuto-
rio inter mortuos liber.Et hic ſicut homo, inquit,non
ſicut deus,factus ſum. Et repleta eſt malis anima mea.
Anima vtiq;, nō diuinitas. Factus eſt in eo in quo erat
infernus debitus,factus eſt in eo in quo cū alijs eſtima-
tur,diuinitas enī ſimilitudinē collationis abiurat, & ta
men in ipſa carne morti obnoxia maieſtatē aduerte di
uinitatis in Chriſto. Etſi factus eſt ſicut homo, & ſicut
caro factus eſt,tamen inter mortuos liber, & liber ſine
adiutorio. Sed quomodo hic ſine adiutorio fuiſse ſe fi
lius dicit,cū ſupra dictū ſit: Poſui adiutoriū ſuper po- Pſal.88.
tentē?Ergo & hic diſtingue naturas. Adiutoriū caro
habet,diuinitas nō habet. Liber igitur eſt qui mortis
vincula neſciuit,nō capt⁹ ab īferis, ſed qui operat⁹ ſit
in infernis.Sed ſine adiutorio eſt, quod nō per nūciū,
neq; legatū, ſed ipſe p ſe domin⁹ ſaluū fecit populum
ſuū.Quomō ergo potuit adiutoriū ſui corporis quęre
re ſuſcitādi, qui alios ſuſcitauit? Ac licet hoies quoque
reſuſcitauerint mortuū, nō in ſua tamen virtute fece-

A rũ,sed in Christi nomie. Aliud ẽt rogare,aliud impera
3.Reg.17 re:aliud mouere, aliud domare. Helias ergo sollicitauit:
4.Reg.4 sed orauit,nõ imperauit.Heliseus sollicitauit cõfigura-
4.Reg.13 tus mortuo, sollicitauit etiã ipius mortui corporis tali?
vt eliset typus venerũ ẽt qui nõnunq̃ similitudine car
nis humane etiam sepultos mortuos sollicitaret. Petrus
Actu.3. quoq; cũ Aeneã curaret,ait: In nomie iesu Nazareni sur
ge & ambula.Nõ in suo ait,sed in Christi nomine.Sur
ge alit verbũ ẽt imperantis, sed fiducia de merito ẽt,
nõ preceptio de potestate,& de nominis operatione,
nõ de sua virtute preceptionis auctoritas. Quid igitur
Arriani dicũt?In nomine Christi & Petrus imperat,&
illi nolũt imperasse dei filiũ,sed rogasse.Sed lectũ ẽt
qđ rogauit.Dicit dilatanti: Rogat quasi filiꝰ hominis,
imperat quasi dei filius. An non detestis hoc dei filio,
quod etiã diabolus detulit? Et vos maiore sacrilegio
Luc.4. fiat panis.Ille dicit impera,vos dicitis obsecra.Ille cre
dit quod iubẽte dei filio,elementorũ rerũq; in aduer-
sum natura vertatur,vos creditis quod nisi rogẽte dei fi
lio,nec voluntas ipsius impleatur.Et diabolus ex pote-
state ẽstimandũ ponit dei filiũ,vos de infirmitate. To-
lerabiliora sunt tentamẽta diaboli,& argumẽta sunt Ar
rij.Nec mouerat quod potentiã filiũ dixit hominis, cũ
dominũ maiestatis legeris crucifixũ. Que aũt maior
B potẽtia,& supra cœlestes potestates habere dominatũ?
Marci.1. Habebat autem qui thronis, dominationibus, angelis
imperabat.Nam etsi erat inter bestias,sicut scriptũ ẽst
tamen ei angeli ministrabant. Et vt agnoscas aliud in-
carnationis esse,aliud potestatis:secundum carnẽ itaq;
tentatur à bestijs, secundũ dignitatem ab angelis ado-
ratur.Dicimus igitur factum esse hominem,& ad ho-
minem hoc esse referendũ.Denicq; & alibi habes: Qui
Roma.1 factus ẽst ei ex semine Dauid,secundum carnẽ vtiq; ex
semine Dauid factus ẽst. Deus autẽ ante secula ex deo
natus ẽst.Nec semper tamẽ factũ esse ad creationẽ re-
Psal.89. fertur.Scriptum ẽst enim: Domine refugium factus es
nobis.Factus es mihi in salutem.Non vtiq; creationis
definitio vel editio declaratur. Sed refugiũ factus mi-
hi,& conuersis mihi dicitur ad salutem,sicut & Apo-
1.cor.1. stolus dixit:Qui factus ẽst nobis sapientia à deo, & iu-
stitia,& sanctificatio,& redemptio.Nobis factum,non
creatum ex patre dixit:Denicq; quomodo dicat factum
nobis esse sapiẽtiam, in posterioribus exposuit,dicẽs:
1.cor.2. Sed loquimur dei sapientiam in mysterio, que abscõ-
dita ẽst, quam predestinauit deus ante tempora secu-
C laria in gloriam nostram, quã nemo principum huius
seculi cognouit.Si cognouissent,numq̃ dominum ma-
iestatis crucifixissẽt. Vbi mysteriũ passionis exprimi-
tur,nõ vtiq; generationis eterne series declaratur.Sa-
piẽtia igitur mea,crux domini ẽst:redẽptio mea,mors
1.Pet.1. domini ẽst. Sanguine enim precioso redempti sumus,
vt apostolus Petrus dixit.Sanguine igitur suo quasi ho
mo dominus nos redemit, idẽq; quasi deus peccata do
nauit. Non ergo in verbis quibusdam cõstituamus insi-
dias,& verborũ tẽdiculas aucupemur,vt quod & aliud
secundum impios significare reputatur sermo qui legi
tur,nõ id quod sensus exprimat,sed quod littera offẽ-
dat,interpretemur. Sic perierunt Iudaei,dum sensuum
profunda despiciunt,& sequuntur nuda verborũ.Lit-
tera enim occidit,spiritus autem vinificat.Et tamẽ in-
ter duo grauia sacrilegia fortasse detestabiliꝰ ẽt ad di
uinitatem referre,quę carnis sunt,& ad literam referre
que spiritus sunt. Illi timuerũt in deo carnem credere
& ideo redemptionis gratiam perdiderũt, quia causam
salutis abiurant. Isti diuinitatis maiestatẽ ad carnis in-
firma deducunt. Detestandi Iudaei,qui carnẽ domini
Ad Tit.1. crucifixerũt,detestabiliores tamẽ eos arbitror, qui di
uinitatem Christi crucis subditam crediderũt. Denicq;
qui cum Iudaeis sepe tractabat,Hereticum, inquit,potẽs

vnam correptionem deuita.Nec tamen fuit iniuria pa D
tris factum nobis esse sapientiam, ad illam eternitã
lem nec vilia ribaldum nomẽ filij obnoxium Christi
generationẽ sacrilega interpretatione detrahi.Nã pe
ter id quod filij iniuria patris ẽt obnoxia,etiã in pa-
trem sacrilegia illa procedunt,de quo scriptũ ẽst: Et
ait deus verbum,omnia ait homo mendax.Aut ẽ de filio Roma.3
potuit dubiã generationi quidẽ non prẽiudicare, quia
deũ verũ humãi lectionis auctoritate, quod absonũ,cõ-
tenuit. Prolixũ ẽt si velim singula recensere quoties
factũ legerimus,nõ vtiq; per naturã,sed per gratiã.Nã
& Moyses dicit: Adiutor & protector factus ẽst mihi Exo.15.
in salutem.Et Dauid dicit:Esto mihi in deũ protecto- Psal.30.
rẽ,& in domũ refugii,vt saluũ me facias. Et Esaias di-
cit:Factus es omni contrito humili adiutor.Non vtique
sanctũ deo dicit:Creatus es,sed protector & adiutor g
gratiã tui factus es nobis.Vnde nec illud verendũ ẽt
quod solẽt Arriani sensa interpretationi cõponere, di
centes factũ esse dei verbũ,quia scriptum ẽst, inquiũt:
Quod factum ẽst in ipso,vita erat.Primũ intelligant,si Ioan.1.
ad substantiã diuinã referant qđ factum ẽst,Manicheo
rum se questionibus implicari.Obicient enim Mani-
chei:Si quod in ipso factũ ẽst,vita ẽst:ẽst ergo aliquid
quod in ipso factum non sit, & mors sit,vt duo impro
inducit principia.Sed hoc dinat ecclesia. Deinde vn-
de possunt docere sic promiciasse euangelistã?Pleriq;
enim docti & fideles sic promiciant:Omnia per ipsum
facta sunt, & sine ipso factum ẽst nihil quod factũ ẽst.
Alij sic:Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ
ẽst nihil.Deinde:Quod factũ ẽst,pronunciant,& sub- E
iungunt:In ipso,hoc ẽst:Quicquid autem factũ, ẽst in
ipso.Quid ẽst,in ipso?Apostolus docet dicens: In ipso Actu.17
sumus,& viuimus,& mouemur.Tametsi quemadmodũ
velint pronuncient,non possunt hinc calumniari deo
verbo,si ad substantiam eius velint referre, quod factũ
ẽst,quin & calumnientur & patri deo, de quo scriptũ
ẽst:Qui autem facit veritatem, venit ad lucem,vt ma-
nifestetur opera eius quod in deo sunt facta. Ecce hic Ioan.3.
opera hominis in deo facta legimus,& ad substantiam
tamẽ diuinam referre non possumus. Sed aut p ipsum
facta cognoscimus,vt ẽst illud apostolicum,quod om
nia per ipsum,& in ipso creata sunt,& ipse ẽst ante om Col.1.
nes,& omnia in ipso constant.Aut vt docet presentis
lectio testimonij,virtutes quibus vita eterna frustus ac
quiritur,in deo facta estimare debemus, charitatẽ,pa
tientiam,religionem,fidem,& alia huiusmodi,que in vo
luntate dei facta sunt.Ergo sicut in dei patris,ita etiam
in Christi voluntate & virtute facta sunt,sicut legimus: Ephe.2
Creati in Christo in operibus bonis. Et in Psalmo: Psal.121
Fiat pax in virtute tua.Et alibi: Omnia in sapientia fe- Psal.103
cisti. In sapientia, inquit, fecisti, non sapientiam fe-
cisti. Nam cum omnia in sapientia facta sint, Christus
autem dei sapientia sit,non accedens vtique,sed subsi-
stens & permanens in eternum, si facta ẽst sapientia,si F
deteriore cõditione facta ẽst,& omnia,eo quod sapiẽ-
tia fieri per seipsam non potuit.Ergo si factũ esse fre-
quenter ad aliud,non ad naturam refertur, etiam crea
tum esse ad causam referetur?

¶ Quid significet quod de incarnatione domini scri-
ptum ẽst: Deus creauit me principium viarũ suarũ.
Et quod Christus dicatur principium, non solũ per
relationem ad diuinitatem,sed etiam ad documen-
ta virtutum. Quomodo etiam intelligatur id quod
scriptum legitur:Pater natus ẽst nobis &c. quo mul-
ta hereses extinguuntur. De solutione quoq; debita
tionis quomodo de incarnatione Christi dictum sit:
Dominus creauit me &c.cum ante incarnationẽ eius
creatura mundi fuerit.

CAPVT III.

G Vnde intelligimus illud quod de incarnatione domini ſcriptum eſt: Dominus creauit me
Prouer. 8 principiū viarū ſuarū in opera ſua, id ſignificare quod ad redimenda opera patris, dominus Ieſus ex virgine ſit creatus. Neq; enim dubitari poteſt de incarnationis dictum eſse myſterio, cū propter opera ſua corruptelæ ſeruitio liberāda dominus ſuſceperit carnē, vt illū qui imperiū habebat mortis, per ſui corporis deſtrueret paſſionē. Caro enim Chriſti propter opera, diuinitas ante opera, quia ipſe ante omnia, & oīa in ipſo cōſtant. Nō ergo diuinitas ꝓpter opera, ſed propter diuinitatē opera, ſicut Apoſtolus declarat dicēs ꝙ ꝓpter filiū dei omnia. Sic enim habes: Decebat aūt eū per quē omnia, & propter quem omnia,
Heb. 2. multis filijs in gloriam adductis, ducē ſalutis eorū per paſſionem cōſummari. Nōne euidenter expoſuit quod dei filius qui propter diuinitatē ſuam oīa creauit, is poſtea propter populi ſalutem & carnis ſuſceptionem, & mortis aſſumpſerit paſſionē? Propter quę aūt opera ſit creatus ex virgine, ipſe dominus cū illum cæcū curaret, oſtendit, dicens: In illo me oportet operari opera
Ioan. 9. eius qui miſit me. Et addidit, vt de incarnatione dictū crederemus. Cū in hoc mundo ſum, lux ſum huius mūdi. Etenim quaſi homo in hoc mundo pro tēpore eſt,
Mat. 28. nā quaſi deus ſemper eſt. Deniq; alibi ait: Ecce vobiſcū ſum vſq; ad cōſummationē mūdi. Nec de principio reſidet aliquid quæſtionis, cū interrogatus in carne, Tu quis es? Reſpōderit: Principium, qui & loquor vobis.
Ioan. 8 Quod non ſolum ad diuinitatis æternitatem refertur,
H ſed etiā ad documenta virtutum. Ex hoc enim & deū ſe probauit æternū, quia omniū ipſe principium eſt, & vniuſcuiuſq; virtutis autor eſt, quia eccleſiæ caput eſt,
Col. 1. ſicut ſcriptum eſt: Quia ipſe caput corporis eccleſiæ, qui eſt principium, primogenitus ex mortuis. Liquet igitur & de incarnatione dictum eſſe principiū viarū ſuarum, quod ad ſacramentum ſuſcepti corporis videtur eſse referendum. Deniq; vt ſcias qđ vias ſuas omnipotens pater ſecundū incarnationē pręſcripſerit filio,
Zach. 3. habes in Zacharia Ieſum indutum veſtimēta ſordida, ab angelo dictum, Hæc dicit dominus omnipotens: Si in vijs meis ambulaueris, & præcepta mea cuſtodieris Quod eſt veſtimentum illud ſordidum, niſi carnis aſſumptio? Vię igitur domini velut quidam tramites bonę vitæ ſunt, qui diriguntur à Chriſto, qui ait: Ego ſum
Ioan. 14 via, & veritas, & vita. Via ergo ſuperna, eſt dei virtus. Chriſtus enim nobis via eſt, & bona via, quæ credentibus cœli regna patefecit. Viæ autem domini, viæ re-
Pſal. 15 ctæ ſunt, ſicut ſcriptum eſt: Vias tuas domine notas fac
Pſal. 138 mihi. Via caſtitas, via fides, via abſtinentia. Eſt nanq; via virtutis, eſt & via iniquitatis. Scriptū eſt enim: Et vide ſi eſt via iniquitatis in me. Principium itaq; noſtræ
I virtutis eſt Chriſtus. Principiū integritatis, qui docuit virgines non viriles expectare concubitus, ſed integritatem mentis & corporis ſancto magis dicare ſpiritui,
1. Pet. 2. q̄ marito. Principiū parſimoniæ Chriſtus, qui pauper factus eſt, cum eſſet diues. Principium patientię Chriſtus, qui cum malediceretur, nō maledixerit: cum percuteretur, nō repercuſſit. Principiū humilitatis Chriſtus, qui formam ſerui accepit, cū patrē deū maieſtate virtutis æquaret. Ex illo enim accepit virtus vnaquæq; principium. Et ideo vt hæc virtutū genera diſcerem⁹, filius datus eſt nobis, cuius principium ſuper humeros eius. Principiū illud, crux domini eſt, principium fortitudinis, quo via ſanctis eſt reſerata martyribus ad ſacri certaminis paſſionem. Vidit hoc principiū Eſaias, & ideo ait: Puer natus eſt nobis, filius datus eſt nobis.
Eſa. 9. Viderunt magi, & ideo cum paruulum in præſepi cernerent, adorauerunt, dicētes: Puer natus eſt nobis. Cū ſtellam conſpicerent, prædicātes, filius datus eſt nobis Aliud munus eſt terris, aliud mun⁹ eſt cœlo, & vtrūq; vnus in vtroq; præfectus, & ſine mutabilitate diuinitatis, & ſine humanæ imminutione naturæ. Vnum adora K
uerunt, eidēq; munera obtulerūt, vt oſtenderēt ipſum eſse cœli dominū, qui in pręſepibus videretur. Diſtingue ſingulorū momēta verborū: Puer natus eſt nobis, filius eſt nobis. Et ſi ex patre natus, nō tamē nobis nat⁹ quia nō filius propter nos, ſed nos propter filiū. Neq; enim nobis natus eſt, qui & ante nos natus eſt, & toti⁹ eſt cōditor creaturæ. Neq; nūc primū naſciturq; ui erat ſemper, & erat in principio, ſed illud qđ nō erat, nobis naſcitur, hoc eſt puer ex virgine, corpus ex Maria. Hoc enī poſt nos, illud ante nos. Alij ſic habēt: Puer natus eſt nobis, filius datus eſt nobis. Qui datus ſit, audi ꝓphetam dicentē: Et ſalutare tuū da nobis. Qđ enim ſupra nos eſt, datur: quod de cœlo eſt, datur: ſicut etiam
alibi de ſpiritu legimus, qđ charitas dei diffuſa eſt in Pſal. 84.
cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Sed vide quemadmodum hic locus multas hęreſes Roma. 5
extinguat. Puer natus eſt nobis, nō iudæis: nobis, non Manichæis: nobis, nō Marcionitis. Propheta dicit: Nobis, hoc eſt credētibus, nō incredulis: Et ille quidē miſericordia ſua omnibus natus eſt. Nā & lumē diei oriri iubetur ſuper bonos & malos: ſed oriri nō videntibus nō videtur. Si ergo puer nō omnibus natus eſt, ſed fidelibus, ſic filius nō infidelibus datus eſt, ſed fidelibus nobis datus eſt, nō Fotinianis. Illi enim nō datum nobis dei filium dicunt eſse, ſed ab initio inter nos natum. Nobis, nō Sabellianis. Illi enim nolūt filium datum, eundē aſſerētes patrē eſse quē filium. Nobis, non Arrianis, & ipſi enim nō habent filiū pro ſalute datū, ſed pro infirmitate tranſmiſſum. Nō habent conſiliarium quē putant futura neſciſse: nō habent filium, quē L
ſempiternum nō putāt, cum ſcriptum ſit de verbo dei, ꝙ erat in principio. Et alibi: In principio erat verbum.
Deniq; vt ad propoſitū reuertamur exēplum: In prin- Ioan. 1.
cipio, inquit, anteq̄ terram faceret, & anteq̄ produceret fontes aquarum, ante omnes colles genuit me. For- Prouer. 8
taſſe dices, quomodo de incarnatione Chriſti dictum eſse memorauerim, Dominus creauit me, cū ante incarnationē Chriſti creatura ſit mūdi? Sed cōſidera qđ moris eſt ſcripturis diuinis & futura pro præteritis dicere, & geminam in Chriſto ſignificare ſubſtantiā, diuinitatis, & carnis, ne quis aut diuinitatem neget eius aut carnē. Nam ſicut in Eſaia habes: Puer natus eſt nobis, fili⁹ dat⁹ eſt nobis, ita hic quoq; ante præmiſit creaturam carnis, & ſubtexuit aſſertionem diuinitatis, vt
ſcires nō duos Chriſtos, ſed vnum eſse, quod & ante ſę M
cula generatus ſit ex patre, & vltimis tēporibus creatus ex virgine, hoc eſt: Ego ſum ille creat⁹ ex homine, creatus ad cauſam, qui ſum generatus ante ſęcula. Deniq; dicturus, Dominus creauit me, præmiſit: cōmemorabo quæ à ſæculo ſunt. Dictur⁹ genuit, pręmiſit, ī principio, anteq̄ terram faceret, ante omnes colles genuit me. Ante cū dicitur, in infinitum retro ſine aliqua definitione porrigitur. Deniq; ante Abrahā, inquit, ego
ſum, nō vtiq; poſt Adam: & ante luciferum, non vtique Ioan. 8.
poſt angelos. Sed ante cum dicit, nō ſe intra aliquem, ſed omnia intra ſe dicit. Sic enim moris eſt ętternitatē dei ſcripturis ſignificare diuinis. Denique alibi habes: Priuſquam montes fierent, aut formaretur orbis terrę, à ſæculo & vſq; in ſæculum tu es. Ante omnia ergo ge- Pſal. 89.
neratio, inter omnia & propter omnia creatura. Natus ex patre ſupra legem, factus ex Maria ſub lege.

¶ De ſolutione obiectiōis ſumptę ex eo qđ ſcriptū eſt Poſt me venit vir, qui ante me factus eſt: cū confutatione erroris Arrianorū. Et quomodo iuxta myſticā intelligentiam hiſtorię de Booz & Ruth deſignatus fuerit Chriſt⁹, qui eccleſiam ſibi copulauit. Quo modo etiā ſæpe ad cauſam pertineat cū Chriſtus di-

A citur factus. Quomodo denique ipse idem sacerdos sit & hostia.

CAPVT V.

Ioan.1.

SED scriptum est: Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat. Vnde dicūt: Ecce qui erat, factus est. Ipsa verba perpēdamus, post me, inquit, vir. Vir ergo qui venit, ipse qui fact⁹ est, vir aūt nomē est sex⁹. Sex⁹ aūt nō vtiq; diuinitati, sed naturę deputatur humanæ. Posem ergo dicere: Erat in pręcogitatiōe quidē corporis, sed æternitate virtutis. Nā & ecclesia erat, & sancti erāt prædestinati ante sæcula. Sed non id hoc loco dico, sed illud asero, factū esse, nō ad diuinitatē, sed ad incarnationis pertinere naturā, sicut ipse Ioānes dixit: Hic est de quo dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est. Itaq; cū ibi geminā, sicut supra dixi, in Christo substantiā proposuit, vt vtrūq; intelligas & diuinitatis & carnis, hoc loco cœpit à carne. Est enī scripturis promiscua cōsuetudo diuinis, vt interdū à diuinitate Christi incipiant, & ad incarnationis sacramēta descendāt. Interdū ab humilitate incarnationis exordiū sumāt, & ad gloriā diuinitatis asurgāt, vt in prophetis euāgelistis, frequēter & in Paulo. Ergo & hic iuxta memoratā consuetudinē ab incarnatione domini cœpit de eius diuinitate dicturus, vt nō cōfunderet humana
B atq; diuina, sed vt distingueret. Verū Arriani, velut Iudaici caupones, miscēt aquā cū vino, quia diuinā generationē humanāq; cōfundunt, ad diuinitatē referentes qđ de carne sit dictū. Nec metuo quod obiecturi vidē tur, qđ in superioribus nō habet virū. Sic enim habet: Qui post me venit. Sed vide, ante ibi quid præmiserit. Verbū, inquit, caro factū est. Et ideo nō addidit virū: quia carnem dixerat. Per carnē aūt virū intelligimus & per virum carnem. Ergo quod dixerat: Verbū caro factum est, virum hoc loco nominare superfluum fuit, quem iam carnis expressione significauerat. Quo exēplo in posterioribus quoq; & agnū prępmisit, qui tolleret peccatū mundi. Et vt incarnatū iutelligeres, quem ante memorauit, ait: Hic est de quo ante dixi, qui ante me factus est, hoc est, virū dixi, non deum factum. Sed vt ipsum incarnatū declararet esse, qui ante sęcula erat ne duos filios crederemus, ait: Quia prior me erat. Nā si factus est, ad diuinā generationē retulisset, quid op⁹ fuerat vt adhuc adderet tertiū, atque iteraret quod supra dixerat? Sed quod ante de incarnatione tantū dixerat, Post me venit vir, qui ante me factus est: ideo addi
C dit: Quia prior me erat, quoniam diuinitatis æternitas fuerat exprimēda. Et hæc est causa prælationis, vt merito antelatus videatur, qui propriį patris sempiterna virtus est. Dat tamē intellectus spiritalis vbertas, vt excurrere & euagari ad cōcludēdos libeat Arrianos, qui volunt factū hoc loco nō ad virū, sed ad diuinitatē referre. Quid est enim tenere quod posuit, cū dixerit Baptista: Post me venit, qui ante me factus est, hoc est supra meritū meū factus, supra meam gratiam, tempore carnis posterior, diuinitatis honore venerabilis. Post me enim venit, temporis est: prior me erat, æternitatis: ante me factus est, honoris est, quod etiā incarnationis mysterium supra humanam est gratiam. Deniq; in inferioribus quid supra cōtexuisset expressit, dicēs: Post me venit vir, cuius nō sum diguus calceamenta portare. Præstantiam vtiq; dignitatis, nō æternitatem diuinæ generationis exponens. Quod eo vsq; ad incarnationem pertinet, vt typū in hominibus mystice calceamēta ante præmiserit. Lege enim proximo defuncti, vel fratri copula deferebatur eius vxoris, vt semen fratris vel ꝓximi resuscitaret. Vnde qđ Ruth, licet ipsa alieni
Ruth.2. gena, tamen quia maritum habuerat ex Iudæis qui reliquerat superstitem proximum, eamq; colligentem manipulos suæ messis, quibus alebat & socrum, Booz vidit & amauit, nō aliter eā accepit vxorē, nisi calceamē D tum eius ante soluisset, cui vxor debebatur ex lege. Historia simplex, sed alta mysteria, aliud enim gerebatur, aliud figurabatur. Nā si secundum literam sensum torqueamus, prope quidam pudor est, & horror i verbo est, si ad cōmixtionis corporeæ cōsuetudinē sentētiā intellectūq; referamus. Designabatur aūt futur⁹ ex Iudæis, ex quibus Christus secūdum carnē, qui ꝓximi sui, hoc est populi mortui semē, doctrinę cœlestis semine resuscitaret, cui calceamētum nuptiale ecclesiæ copulādę præscripta legis spiritalia deferebāt. Nō moyses spōsus. Illi enim dicitur: Solue calceamētum pedū tuorū, vt domino suo cedat. Nō Iesus Naue filius spō- Exo.3.
sus. Nā & ipsi dicitur: Solue calceamētum pedū tuorū, ne ex similitudine noīs spōsus ecclesiæ crederetur. Nō Iosue.5.
alius spōsus, sed solus Christus, & spōsus de quo dixit Ioānes: Qui habet spōsam, spōsus est. Illis etiā calceamētū soluitur, huic solui nō potest, sicut dixit Ioānes:
Nō sum dignus soluere corrigiā calceamēti eius. Solus Ioan.3.
ergo Christus est spōsus, cui illa veniēs ex gētibus spōsa, ante inops atq; ieiuna, sed iā Christi mense diues, nu Ioan.1.
bat, quæ manipulos fœcundę segetis verbiq; reliquias gremio legat mētis interno, vt exhaustā illam viduam morte filij, atq; inopem defuncti populi matrem nouis pascat alimentis, non relinquēs destitutam viduam, & E
nouos quærens. Solus ergo Christus est sponsus, qui nec synagogæ ipsi manipulos suæ messis inuidebat. Vtinam seipsam nō excluderet. Habuit quos per se colligeret, sed quia sponsus eius est mortuus, quasi filio egeno defuncto, per ecclesiam manipulos quibus viueret colligebat, quos veniētes in exultatiōe portabūt, sicut scriptum est: Veniētes aūt venient in exultatione, tollētes Psal.125
manipulos suos. Quis enim sibi alius spōsam audeat ecclesiam vēdicare, quam à Libano vnus & solus vocauit, dicens: Ades huc à Libano? Aut de quo alio potuit ecclesia dicere: Fauces eius dulcedines: & totus desiderium? Et quia de calceamēto pedū tractatū sumpsim⁹ Canti.4 Canti.5.
cui alij nisi verbo dei icarnato cōuenit dici: Crura ei⁹ columnæ marmoreæ fundatæ super bases aureas? Solus enim Christus inambulat animis, & graditur in mōte sanctorum, in quibus velut aureis basibus fundamentisq; preciosis solidata vestigia verbi cœlestis hæserūt. Claret igitur hinc & typū ad incarnatiōis spectare mysteriū, nō ad substātiam diuinitatis, sed ad incarnationem. Sæpe nōnunq; etiam ad causam pertinet, cum dicitur factus. Nam si ad diuinitatē refers: ergo & in opprobrium deus factus est. Sic enim habes: Tu autem repulisti, & ad nihilum redegisti, dispulisti Christū tuū. Et infra: Factus est in opprobrium vicinis suis. Et vici- Psal.88
nis, inquit, nō ciuibus, nō domesticis, nō adhærētibus. Quoniam qui adhæret domino, vnus spiritus est. Qui F
vicinus est, nō adhæret. Factus est in opprobrium, qā 1.Cor.6
crux domini iudæis scandalum, Græcis stultitia. Nam sapientibus per eandem crucē excelsior factus est cœlis, excelsior angelis, & melioris testamenti factus est sponsor, ipse qui erat prioris. Vide q̄ nō refugiam ista vt etiam cōgeram. Sed quomodo factus sit considera: primum q̄ purificatione facta cōsedit in dextera magnitudinis in excelsis, tanto melior factus angelis. Vbi purificatio hostia, vbi hostia corpus, vbi corpus oblatio, vbi munus oblationis, ibi sacrificiū passionis. Deinde spōsor melioris testamēti. Vbi testamētum, mors necesse est pręcedat testatoris, sicut subter est scriptū. Mors autem nō ad diuinitatis ęternitatem, sed ad fragilitatem refertur humanam. Excelsior quoq; cœlis fa Heb.7
ctus quomodo sit ostenditur. Immaculatus, inquit, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis factus, q nō habet quotidie necessitatē, sicut sacerdotes prius pro suis delictis hostiā offerre, deide ꝓ populi. Hoc enī fecit semel se offerēdo, sicut scriptū est. Nemo excelsior

G factus dicitur, nisi qui in aliquo fuerit humilior. In eo igitur excellentior factus est, sedendo ad dexteram patris, in quo se minor angelis factus obtulit passioni. Postremo ipse Apostolus ad Philippenses ait quod in similitudinem hominis factus est, specie inuentus vt homo, humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem. Vide vbi factus sit, in similitudine, inquit, hominis, nō in potestate dei: & factus obediens vsq; ad mortem, vt obedientia quidē hominis haberetur, regnū diuinitatis. Quibus igitur adhuc vtemur exēplis ad incarnationem vel aliquid referendū esse quod factus est. Quod autē factū est, idē est & creatū. Dixit enī, & facta sunt: mandauit, & creata sunt. Creatū quoq; supra ostendimus in lib. 1. de incarnatiōe dictū videri. Ipse etiā apostolus asserēdo seruiendū non esse creaturæ, significauit ex deo filiū non creatū esse, sed genitū. tamē etiā alibi vt manifestaret quomodo in Salomone sit lectū, Dominus creauit me: quod in Christo creatū esset, ostendit. Itaq; totius seriē capitis recensemus. Sic enim habes: Ergo qa filij participes sunt sanguis & carnis, & ipse similiter particeps factus est eorundē, vt per mortē destrueret, hunc qui mortis habebat imperiū. Quis ergo est qui nos participes suæ voluit esse carnis & sanguinis? vtiq; dei filius. Quomodo nisi per carnem particeps factus est noster, aut per quā, nisi p corporis mortem, mortis vincula dissoluit? Morti enim mors facta est susceptio mortis in Christo. Ergo de incarnatione proposuit. Videamus sequentia. Nec enim statim angelos, inquit, assumpsit, sed semen Abrahæ, vnde habuit per omnia fratribus simulari, vt misericors fieret & fidelis particeps sacerdos a deo, vt expiaret peccata populi. In quo enim passus est ipse & tentatus, potest & tētatos iuuare. Propter quod fratres sanctissimi vocationis cœlestis participes intuemini Apostolū & principē sacerdotū confessiōis nostræ Iesum fidelē esse creatori suo, sicut Moyses in domo eius asserit. Hæc nempe verba sunt Apostoli. Videtis in quo creatum dicat, in quo assumpsit, inquit, semen Abrahæ, corporalem vtiq; generationem asserit. In quo autem nisi in corpore expiauit populi peccata? In quo passus est nisi in corpore? sicut & supra diximus: Christo passo secundū carnē. In quo sacerdos, nisi in eo quod sacerdotali assumpsit ex genere? Et sacerdos enim aliquid debet offerre, & I secundū legē in sancta intrare. Per sanguinē ergo, quia sanguinē taurorū hircorumq; repudiauerat deus, hūc vtiq; sacerdotē per suū sanguinem, sicut legisti, in sancta sanctorum cœli summa penetrantem oportebat intrare, vt aeterna nostrorum esset ablutio peccatorum. Idem ergo sacerdos, idem & hostia, & sacerdotium, tamen & sacrificium humanæ conditionis officium est. Nam & agnus ad immolandum ductus est, & sacerdos erat secundū ordinē Melchisedech. Nemo igitur vbi ordinem cernit humanæ cōditionis, ibi ius diuinitatis adscribat. Nam & illum Melchisedech per quē Abraham hostias suas obtulit, non angelū vtiq; secundū Iudaica ludibria intelligit ecclesia, sed virū sanctū, ac sacerdotem dei, qui typū gerēs domini, & sine patre, & sine matre, & sine generationis enarratione, & sine initio, & sine fine describitur, vt ostenderet sempiternum filiū dei in hunc mundū esse venturum, qui & sine patre secundū incarnationē natus est, & sine matre secūdum diuinam generationē, & sine enarratione generationis, quia scriptū est: Generationem autem eius quis enarrabit? Ergo illū Melchisedech in Christi typo sacerdotem dei accipimus. Sed illum in typo, hūc in veritate, typus autem vmbra est veritatis. Illum in nomine vnius ciuitatis, hunc regē in reconciliationē totius mundi, quia scriptū est: Deus erat in Christo mundū reconciliās sibi, hoc est sempiterna diuinitas. Aut si pater in filio, sicut filius in patre, & substantiæ vtiq; & operationis vnitas non negatur, Quomodo autem negare merito possunt etiam si velint, cum scriptum sit: Pater aūt in me manēs, ipse loquitur, & opera quæ ego facio ipse facit. Nō dixit, & ipse facit, ne similitudinē magis q̄ vnitatē operis æstimares. Sed dicēdo, quę ego facio, ipse facit manifestum reliquit quod vnum opus patris & filij credere debeamus. Denicq; vt similitudinē operū, nō vnitatē voluit intelligi. Qui credit, inquit, in me opera quæ ego facio, & ipse faciet. Bene hic interponē do, & similitudinem vobis donauit, vbi vnitatem naturalem negauit. Vnum est igitur opus patris & filij, etiā si non placet Arrianis. K

Quod patris & filij vnum sit regnum, & non diuisum, sicut Arriana fœuitas asseruit. CAPVT VI.

QVARTO autem quomodo regnū velint patris & filij esse diuisum, cū dominus dixerit, vt supra ostēdimus: Omne regnū inter se diuisum, facile destruetur. Et ideo ad excludendū Arrianæ sacrilegium fœuitatis, vnū imperiū patris & filij, etiā Petrus sanctus asseruit, dicens: Quapropter satisagite fratres certā vocationē & collectionē facere. Hæc enim facientes non errabitis. Sic enim abūdantius administrabitur introitus in æternū imperium dei & domini nostri conseruatoris Iesu Christi. L Aut si qs de Christi tantū imperio dictū putat, & ideo sic accipit, vt patrē filiūq; potestate secernat, is tamen & regnū filij fatebitur, & æternū. Itaq; nō solū duo inducēt regna diuisa, vt obnoxia sint defectui, sed etiam cū regna cōparabilia nulla sint dei regno, qd' filij esse etiā velint negare, nō possunt: aut cōtra suā sententiā ridebūt, vt idē patris & filij regnū esse fateantur. Aut, quod sacrilegiū est dicere: Ius patri regni minoris adscribent. Aut, quod contrariū est, quē minorem diuinitate impie memorāt, eius regnū fatebūtur æquale. Sed hoc nō quadrat, nō cōgruit, nō cohæret. Dicant igitur vnū esse regnū, sicut nos dicimus & probamus. Probamus autem non nostris, sed cœlestibus testimonijs. Primum enim etiam alijs exemplis disce regnum cœlorū regnum filij esse. Ipse enim dixit: Amen amē dico vobis, quoniam sunt aliqui de istis astantibus, qui nō gustabunt mortem, donec videant filium hominis veniē tem in regnum suū. Dubitari ergo non potest quod sit regnum filij dei, sed accipe ipsum esse regnū filij quod patris est. Amen dico vobis, quod sunt quidam circunstantium, qui non gustabunt mortem, donec videāt regnum dei veniētis in virtute. Eo enim vsq; regnum est vt vnum sempiternum. Idē hęres, eadē merita, idem M sponsor, quomodo non idem regnū, cū præsertim ipse de se filij dixerit: Tūc iusti fulgebūt sicut sol in regno patris sui. Quod enim patris est per maiestatis ꝓprietatem, id etiam filij est per eiusdem claritudinis vnitatem. Ergo & patris regnū scriptura dixit, & filij. Accipe nūc quod vbi regnū dei dicit, nec patris nec filij separat potestatem, quia & patris vnum & filij regnum vno dei nomine cōprehendit, sicut habes: Cum videris Abraham, Isaac, & Iacob, & oēs prophetas in regno dei. An negamus in regno dei prophetas esse, cū & latroni dicenti: Memēto mei cū veneris in regnum tuum, respondit dominus: Amen amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso? Aut quid est esse in regno dei, nisi æternam nescire mortem? Qui autem nesciunt æternam mortem, vident filiū hominis venientē in regnum suū. Quomodo ergo potest non in potestate habere qd' donat, dicēs: Tibi dabo claues regni cœlorū? Et videto distantiam. Seruus aperit, dominus largitur. Iste per se, ille per Christū. Famulus claues accipit, dominus ordinat potestates. Aliud ius donātis, aliud dispensantis obsequium est? Vnū igitur patris & filij re-

Philip. 2.
Psal. 148.
Heb. 2
Prouer. 8
ibidem
Esa. 53
2. Cor. 5
Ioan. 14
Matth. 12
2. Pet. 1
Marc. 9
Matth. 13.
Luc. 23
Matth. 16

A gnum euidenter est declaratum. Sic & apostolus Paulus
Eph.5. aseruit dicens: Hoc autem scitote, q̄ omnis impudicus, aut immūdus, aut auarus, qd est idololatria, nō habet hęreditatem in regno Christi & dei. Ergo vnum regnum, & vna diuinitas. Vnam diuininitatem lex probauit, quę dicit vnum deum. Probauit & Apostolus di
Col.2. cendo de Christo: In quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Si enim iuxta Apostolum, plenitudo omnis corporaliter diuinitatis in Christo est, aut vnius diuinitatis patrē & filiū fatebuntur: aut si patris & filij diuinitatem cupiūt separare, cum omnium plenitudinē diuinitatis corporaliter filiꝰ habeat, quid est quod patri æstimant amplius a ꝺ scribēdum, cū amplius nihil sit plenitudine, & plenitudo perfectio sit? Ergo vna diuinitas.

¶ Quod vna sit maiestas, & vna gloria, vna quoq; substantia patris & filij, cum redargutione Arrianorum. Et quemadmodum fraudem eorū cauere debeamus. CAP. VII.

Mat.25. B IMAGINEM aūt vnā & similitudinē vnā supra diximꝰ. Superest vt vnius quoq; maiestatis patrē filiūq; doceamꝰ. Nec lōge aberit. Cū enī ipse dixerit de se filius: Cū aūt venerit filiꝰ hominis in maiestate sua, & oēs angeli cū eo, tūc sedebit super sedē maiestatis suę. Ecce filij expressa est maiestas. Accipiāt nunc, vt dubitare nō possint, q̄ patris & filij vna maiestas sit. Ipse enī dominꝰ di
Luc.9. xit? Nā qui me erubuerit & meos sermones, hūc filius hois erubescet cū venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorū angelorū. Quid est: Et sanctorū angelorū, ni si q̄ honorāt & serui domini dignitatē suā? Ergo ad filiū & patrē retulit, nō vt angeli habeāt cū patre & filio æquale cōsortiū, sed vt prēminētem gloriā dei cernāt. Neq; enim suam maiestatē angeli habēt: sicut lectū est de filio, Cū sederit in sede maiestatis suæ: sed assistūt vt patris & filij gloriā videāt quibus aut possunt aut merentur aspectibus. Deniq; ipsa se explanant verba diuina, vt intelligas illam gloriā & patris & filij cū angelis non esse communem. Sic enim habes: Cum autem venerit filius hominis in maiestate, & omnes angeli cum eo. Et vt doceret vnam maiestatē & vnā gloriam esse patris & suam, ipse in alio libro ait: Et filius cōfundet eum cū venerit in gloria patris sui cum angelis sāctis. Illi in obsequio, hic in gloria. Illi ī comitatu,
C iste in suggestu. illi stāt, hic sedet. Vt verbo tamē vsus vtamur humani, hic iudicat, hi ministrant. Diuine autem non prēmisit maiestatem patris, & subdidit suam & angelorū, ne de superioribꝰ ad inferiora fecisse graduum quendā ordinē videretur. Sed quod pater inferior videri nō poterit, præmisit maiestatem suā, & addidit patris & angelorum, ne se mediū inter patrem & angelos nominando, vt ab angelis ad patrē p sui quoq; incremēta fecisse quendā videretur ascensum, aut à patre rursus ad angelos per ordinē cū sui etiam diminutione crederetur fuisse descensum. Nam nos qui vnam diuinitatē patris cōfitemur: diuersum, vt Arriani, non putamus. De substantia autē Imperator Auguste quid loquar? Vnius filium cū patre esse substantiæ, cū imaginem paternę substantię filiū legerimus, vt in nullo secundū diuinitatē à patre intelligas discrepare. iuxta
Ioan.16. hanc imaginem dixit: Omnia quæ pater habet, mea sunt, ergo nec substantiam in deo possumꝰ denegare. Neq; enim insubstantiuus est quod alijs dedit habere substantiā, licet alia sit substantia dei, alia creaturę. Nō
Psal.138. potest insubstantiuus filius dei esse, per quē cūcta subsistunt. Et ideo ait: Non est absconditum os meū quæ fecisti in abscondito, & substātia mea in inferioribus terræ. Virtuti enim & diuinitati, ea quę ante constitutionem mūdi, vel in perspicabili maiestate sūt gesta, ab- D
scōdita esse non poterant. Legimꝰ ergo substantiam. Sed dices de incarnatiōe dictā esse substantiā. interim nomē substātiæ lectū ꝓbaui, & lectū nō pro patrimonio, vt dicitis. iā si placet accipiamus secundum mysteriū in inferioribꝰ Christi fuisse substātiā. Eteni vt defunctorū animas in sui corporis anima liberaret, vincula mortis solueret, peccata donaret, operatus est in inferno, & tamen quid obstat quo minus illā diuinam intelligas substātiam, cū deus ita vbiq; sit, vt ei dictum sit: Si ascēdero in cęlum, tu illic es: si descēdero ad in- ibidem.
fernū, ades. Deniq; ad substantiā diuinā deriuādam ex se intellectū, sequētibus declarauit dicēs: inoperatum meū viderūt oculi tui, eo quod non in operis factura ibidem.
sit filiꝰ, sed verbū genitū potestatis æternę, ἀνάτέγνως enim dixit, hoc est, inoperatū atq; increatū verbū sine alicuius creaturę testimonio ex patre natū, & tamē abūdātius alijs ad substantiā testimonijs. Sit ista hoc loco substātia corporalis, dummodo nō opus dei filiū, sed inoperatū eius diuinitatē & ipse fatearis. Scio autē aliquos dicere inoperatū esse etiā incarnationis mysteriū, quod nō sit virilis copulæ vsu operatum, quod partus est virginis. Si ergo plerique hoc loco nec Mariæ partū opus esse dixerūt, tu arriane opus putas esse dei verbum? at hic tantum substantiam legimus. Nonne & alibi: Portæ effractæ sunt, montes ceciderunt, & reuelata est substantia: nunquid hic & creatura significatur? Solent enim aliqui dicere pecuniariam esse substātiam. Ergo si ad hūc sensum refers, ideo ceciderūt mōtes, vt pecuniarū patrimoniū cerneretur. Sed si meminerimus qui montes ceciderūt: illi vtiq; de quibus dictum est, si habueritis fidē sicut granum sinapis, dicetis huic monti, tollere, & iactare in mare. Montes ergo E Mat.21.
sunt altitudines se extollentes. Deniq; in græco, regna ceciderūt, habetur. Quę regna, nisi satanæ, de quo dixit dominus: Quomodo stabit regnū ipsius? ipsos ergo Mat.12.
legimus mōtes, quę regna sunt diaboli. ideoq; istis cadentibus regnis de corde fidelium, reuelatum est paternæ dei filiū Christum esse substantiæ. Qui sunt etiā vel illi & ipsi mōtes ærei, de quorū medio quatuor currus procedunt? aduertimus altitudinē illam, & extollentem se aduersus scientiam dei, verbo domini corruisse, cū diceret dei filius: Obmutesce, & exi immūde spiMarci.1.
ritꝰ. De quo & in Propheta dixit: Ecce ego ad te mōs Hiere.51.
corrupte. isti ergo ceciderunt mōtes, & reuelatū est q̄ esset in Christo diuina substantia, dicētibus ijs qui viderunt: Vere filius dei est. Nō enim humana sed diuina potestate dæmonijs imperabat. Hieremias quoq; di Hiere.2.
cit: super montes accipite luctū, & super semitas desertas planctum, quia defecerunt eo quod nō sint homines, non acceperunt vocē substantiæ, à volatilibꝰ vsq; F
ad iumenta expauerunt & perierūt. Nec prēterit etiā alibi cū fragilitates exponeret conditionis humanę, vt Psal.88.
susceptam à se infirmitatē carnis, & affectū nostrę mētis ostenderet, dixisse domino per prophetā: Memēto domine quæ est substantia mea. Quod in natura fragilitatis humanæ dei filius loquebatur, de quo supra, vt incarnationis mysteriū reuelaret, ait: Tu vero repulisti domino, & pro nihilo dispulisti Christum tuum, euertisti testamentū serui tui, prophanasti in terra sanctitatem eius. in quo vtiq; seruū dixit nisi ī carne, quod nō rapinā arbitratus est esse se æqualem deo, sed semet ipsum exinaniuit serui formam accipiens, in similitudinem hominū factus, specie inuētus vt homo? Mea ergo susceptione seruus, sua dominꝰ potestate est. Quid illud quod habes: Quoniam qui stetit in substantia domini: Et alibi: Et si stetissent in substantia mea, & audis- Hiere.23.
sent verba mea, & si docuissent verba mea, & si docuissent plebem meā, auertissem eos à nequitijs & conuentionibus suis? Quomodo negant dei esse substantiam,

G quomõ verbũ ſubſtãtię,qđ creberrimũ i ſcripturis eſt, putãt eſse vitã,cũ i deo eſse nõ abnuãt? Nõ igitur verbũ,ſed vim verbi fugiunt,qđ nolũt verũ eſse dei filiũ. Nã licet humano verbo nõ poſsit diuinæ generationis ſeries cõprehẽdi, tamẽ iudicarũt patres fidẽ ſuam tali ꝓpric i πιούσιον ſermone ſignãdã,autoritatẽ ſecuti prophetæ,qui ait: Qui ſtetit in ſubſtãtia dei, & vidit verbũ ei9. Secũdũ impietatẽ igitur ſuã ꝓpoſitũ ſubſtãtię verbũ recipiũt Arriani. Secũdũ pietatẽ autẽ fideliũ comprobatũ repudiãt & refutãt. Nã quid eſt aliud cur homouſion patri nolint filiũ dici, niſi quia nolũt iterum dei filiũ cõfiteri? ſicut autor ipſorũ Euſebius Nicomediẽſis epiſtola ſua ꝓdidit dicẽs: Si verũ, inquit, dei filiũ & increatũ dicim9, homouſion cũ patre incipimus cõfiteri. Hęc cũ lecta eſset epiſtola in cõcilio Niceno, hoc verbũ i tractatu fidei poſuerũt patres, qđ viderũt aduerſarijs eſse formidini, vt tãq̃ euaginato ab ipſis gladio, ipſorũ nefandæ caput hæreſis amputarẽt. Fruſtra autẽ verbũ iſtud propter Sabellianos declinare ſe dicũt, & in eo ſuã imperitiã ꝓdũt. Homouſion enĩ aliud alij, nõ ipſum eſse ſibi. Recte ergo homouſion patri filium dicim9, quia verbo eo & perſonarũ diſtinctio, & naturę vnitas ſignificatur. An negare poſsint ouſian leꝯtam, cum panẽ ἐπιούσιος dominus dixerit Et Moyſes
H ſcripſerit, ὑμεῖσ ἔστε δέ μοι λαὸς περιούσιος. Aut quid eſt ouſia, vel vndè dicta, niſi quod ſemper maneat? Cui enim eſse eſt ſemper, deus eſt: & ideo manens ſemper, ouſia dicitur diuina, & propterea epiouſios panis, quod ex verbis ſubſtãtia, ſubſtantiam manentis cordi & animæ ſubminiſtret. Scriptum eſt enim: Et panis confirmat cor hominis. Seruemus igitur præcepta maiorũ, nec hæreditaria ſignacula auſi rudis temeritate violemus. Librum ſignatum illum propheticum nõ ſeniores, non poteſtates, nõ angeli, non archangeli aperire auſi ſunt, ſoli Chriſto explanandi eius pręrogatiua eſt ſeruata. Librum ſacerdotalem quis noſtrum deſignare audeat, ſignatum à confeſſoribus, & multorum iam martyrio cõſecratũ? Quẽ igitur deſignare conati ſũt, poſtea tamen damnata fraude ſignarunt. Qui violare non auſi ſunt, confeſſores & martyres extiterũt. Quo modo fidem eorũ poſsumus denegare, quorum victoriam prædicamus? Nemo metuat, nemo formidet, pl9
I confert fidelibus qui minatur. Venenatę ſunt blanditiæ perfidorũ, tunc cauendæ, cum id quod negant, prędicare ſe ſimulãt. Sic decepti ſunt & ante qui facilè crediderunt, vt ibi perfidiæ laqueos incidẽrẽt, vbi fidẽ eſſe credebant. Qui dicit, inquit Chriſtũ creaturã ſecundum cæteras creaturas, anathema ſit. Audierunt ſim-
Prou. 14. plices, & crediderũt. Innocẽs enim, ſicut ſcriptum eſt, credit omni verbo. Audierunt ergo & crediderũt primi, decepti ſomno: ac velut aues intẽti ad eſcam fidei, extentũ ſibi laqueum non cauerunt. Ita dum fidem ſequuntur, hamum nefandę fraudis attrectauerunt. Et i-
Matt. 10. deo, Eſtote, inquit, aſtuti ſicut ſerpẽtes, & ſimplices ſicut columbæ, pręmittitur aſtutia, vt ſit tuta ſimplicitas. Sunt enim ſerpentes enangelici, qui exuunt veterem
Col. 3. vſum, vt induant nouos mores, ſicut ſcriptũ eſt: Expoliantes veterem hominem cum actibus ſuis, & induẽtes nouum ſecundum imaginẽ eius qui creauit eũ. Diſcamus ergo depoſitis vetuſti hominis exuuijs, angelicorum ſerpentium vias, vt more ſerpentiũ ſeruare caput fraudẽ cauere nouerimus. Satis fuerat dicere, Qui dicit creatuaam Chriſtũ, anathema ſit. Cur bonæ confeſſioni Arriane venena permiſces, vt totum corpus contamines? Addẽdo enim, ſecundum cęteras creaturas, nõ creaturam Chriſtũ negas, ſed creaturam dicis eſse. Diſsimilem creaturam enim dicis, etſi præſtantiorem cæteris aſseras creaturis. Deniq; Arrius huius impietatis magiſter deifi..am creaturam dixit eſse perfectam, ſed non ſicut cæteras creaturas. Vides igitur hæredita-
rio patris veſtri vos vſos eſse ſermone. Sat eſt creatu- K
ram negare, quid opus fuit addere, ſed nõ ſicut cęteras creaturas? Decide quod putruit, ne ſerpat contagio, venenum habet, mortem affert. Deinde dicis interdum deum Chriſtum, ſed ita dic deũ, vt deum verũ, vt plenitudinem ei paternæ diuinitatis aſsignes. Sunt enim qui dicãtur dij, ſiue in cælo, ſiue in terra. Nõ enim per- 1. Cor. 8.
functorie nuncupãdus deus, ſed ita vt eandẽ diuinitatẽ prædices in filio quam pater habet: ſicut ſcriptum eſt: Sicut enim pater vitam habet in ſemetipſo, ſic dedit & Ioan. 5.
filio vitam habere in ſemeipſo. Dedit vtique quaſi filio per generationem, non quaſi inopi per gratiã & poteſtatem. Dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt. Vide quid addidit, ne tu calumnieris ex verbo. Filium hoĩs legis, & accipientẽ arguis. Negas ergo deũ, ſi nõ omnia filio quæ dei ſunt, deferũtur. Cum enim di
xerit: Omnia quę pater habet, mea ſunt: cur tu nõ om- Ioan. 16.
nia quæ diuinæ naturæ ſunt, etiã in filio confiteris? Nã qui dicit: Omuia quę pater habet, mea ſunt: quid excipit quod non habet? Quid eſt quod ἐμφατικῶ quàm fideli magis ſermone commemores quod mortuos reſuſcitauerit, maria pede tranſierit, infirmitates hominum curauerit? Hęc etiã ſeruulis ſuis pręſtitit. Plus iſta miror quod tantã dederit poteſtatẽ hoĩb9. Aliquid de
Chriſto audire deſidero, qđ ſpeciale ſit Chriſti, qđ cũ L
ijs quę ereata ſunt, nõ poſſit eſſe cõmune. Quia genit9 qui vnicus eſt dei filiꝰ, quod deus verus, quod deus ex deo vero, q ad dexterã patris ſedet: vbiq; lego confeſſum patris & filij. ſemper ad dexterã filius ſedet. Nunquid melior filius patre? Nõ hoc dicimus. Sed charitas dei ignorat, humana iniquitas derogat. Sciuit pater ſerẽdas eſſe de filio quęſtiones, prębuit nobis qđ ſequeremur pietatis exẽplũ, ne filio derogemus. Vno tamen loco ſtantẽ ad dexterã dei Ieſum Stephanus vidiſſe dixit. Et hoc dixit, ne quã hic moueas quęſtionẽ. Cur enĩ vbiq; ad dexterã ſedere oſtẽditur, vno legitur in loco ſtare? Sedet quaſi iudex viuorũ & mortuorũ, ſtat quaſi aduocatus ſuorũ. Stabat ergo quaſi ſacerdos, quãdo patri hoſtiam boni martyris offerebat, ſtabat quaſi bono luctatori brauiũ tãti pręſul certaminis redditur9. Acci
pe & tu ſpiritũ dei, vt iſta diſtĩguas, ſicut accepit & Ste
phanus, & dicas ſicut dixit & martyr: Ecce video cęlos Actu. 7.
apertos, & filiũ hoĩs ſtantem ad dexterã dei. Qui cælos apertos habet, Ieſum ad dexterã dei cernit. Qui clauſos oculos habet mẽtis, Ieſum ad dexterã dei nõ videt. Cõfiteamur ergo Ieſum ad dexterã, vt cælum & nobis aperiatur. Claudũt ſibi cęlũ qui aliter cõfitẽtur. Quod ſi qui obijciũt qđ filius ſtabat, oſtẽdãt hoc loco qđ pater ſedebat. Nã licet filiũ hoĩs ſtare dixerit, tamen hoc M
loco nec patrẽ ſedere memorauit. Vt autẽ euidentius cognoſceretur nulla eſſe ſtãtis iiuria, ſed poteſtas, filiũ Stephanus obſecrat vt ſe amplius cõmẽdaret patri, dicẽs: Domine Ieſu, recipe ſpiritũ meũ. Et vt eãdẽ patris & filij poteſtatẽ eſſe oſtẽderet, repetiuit dicẽs: Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatũ. Hoc domin9 in paſſiõe ꝓpria quaſi filiꝰ hoĩs patri dicit. Hoc & Stephanꝰ filiũ dei i ſuo martyrio deprecatur. cũ eadẽ gratia à patre filioq; depoſcitur, eadẽ potẽtia declaratur. Aut ſi volũt Stephanũ patri dixiſſe, videãt qd ꝓpria teſtificatione ſignificẽt. Licet nos iſta nõ moueãt, aduertãt tamẽ q to tũ i litera cõſtituũt, & i ordine, qđ filiꝰ prius rogatur. Nos autẽ & ſecũdũ eorũ interpretationẽ oſtẽdim9 vnitatẽ paternę maieſtatis & filij. Nã cũ & pater rogatur & filiꝰ: ęqualitas precatiõis, operatiõis indicat vnitatẽ. Si autẽ illis nõ placet filio dictũ Dominẽ, videmꝰ qđ etiã dominũ eũ negare conãtur. Sed iã qđ martyris tãti corona ꝓceſſit, ſtudia certaminis relaxemꝰ, ferias hodierni ſermõis habeamꝰ. Proſequamur ſãctũ martyrẽ laudibꝰ, ſicut poſt magna decebat certamia vulneribꝰ qdẽ aduerſarij cruẽtatũ, ſed chriſti pręmijs coronatũ.

CAPITA LIBRI QVARTI.

Quòd nõ mirũ videatur quòd humanũ genus errauerit de filio dei, cũ & Angeli non potuerint mysteriũ domini Iesu Christi cognoscere, nisi per reuelationẽ, vt ex hoc ostẽdatur, quòd dũ domino celos ascẽdẽte multitudo Angelorũ triumphali agmine præcurrerẽt, Tollite portas principes vestras &c. alij stupentes dixerunt: Quis est iste rex gloriæ? Et quomodo nos cælum ascendere possimus. Quomodo etiam portas nostras Christo aperire debeamus?. Caput i.

De cõfutatione Arrianorum ex solutione quæstionũ quas faciũt ex illis verbis Apostoli: Omnis viri caput Christus est &c. Et illis: Qui autem plantat, & qui rigat, vnum sunt. Caput ii.

De solutione obiectionis Arrianorũ sumptæ ex verbis domini dicentis: Amen amen dico vobis, nõ potest filius facere á se quicquã nisi quod viderit patrẽ facientem, cum euidenti & multiplici eorum redargutione. Caput iii.

De solutiõe obiectionũ qbꝫ impij hæretici inæqualitatẽ patris & filij probare conẽdunt. Cap. iiii

De solutione quæstionis quã plerique faciũt ex eo quod scriptum est: Sicut me misit viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse viuit propter me. Caput v.

De solutione obiectionis, quam Arriani sumũt ex hoc quod dominus dixit: Hæc infirmitas non est ad mortẽ. Caput vi.

De dissolutiõe obiectionis quã Arriani ex hoc faciũt, quod á domino dictũ legitur: Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est. Caput vii.

Diui Ambrosij

EPISCOPI MEDIOLANENSIS

DE FIDE AD GRATIANVM Augustum Liber IIII.

QOd nõ mirũ videatur quòd humanũ genꝰ errauerit de filio dei, cũ & angeli nõ potuerint mysteriũ domini Iesu christi cognoscere, nisi per reuelationem, vt ex hoc ostẽdatur, qđ dũ domino celos ascẽdente multitudo angelorũ triũphali agmine præcurrerẽt, Tollite portas principes vestras &c. alij stupẽtes dixerũt: Quis est iste rex gloriæ? Et qũo nos cælũ ascẽdere possimus. Quomodo etiã portas nostras Christo aperire debeamus. Caput i.

C ONSIDERANTI Imperator Auguste, qua ratione sic errauerit humanũ genꝰ de dei filio, plerisq; ve in diuersa sequerẽtur, nequaq; satis mirũ videtur, quod errauit humana scientia de supernis, sed quod scripturis non detulit obediẽtiã. Quid enim mirũ si mysteriũ dei patris & domini Iesu Christi, in quo sunt oẽs thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, per sapientiam hũanã nõ potuerunt homines comprehendere, quod nec angeli cognoscere nisi ex reuelatione potuerũt? Quis enim potuit opinãde magis q̃ fide sequi dominũ Iesum, nũc de cæli altissimis inferna penetrantẽ, nũc ab inferis ad cælestia resurgentẽ, subitò exinanitum vt habitaret in in nobis, nec vnq̃ imminutũ, cũ semper filiꝰ i patre, & in filio pater esset? Dubitauit in eo ipse præmunctus, licet per synagogã & typum. Et dubitauit ipse ante domini faciem destinatus. Denicq; missis discipulis interrogat: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Oblita Matt. 11.
D
puerũ & angeli cælestis mysterium. Vndẽ cũ resurgeret dominus, nec illum quem dudũ sepulchri carnẽ angustus sepulchri locus texerat, resurgentem ab inferis cæli alta sustinere nõ possent, hæserunt etiam cælestia opinionis incerto. Veniebat enim nouus victor redemptus exanimis, dominus in templo sancto suo, prælibat angeli & archangeli, mirantes spolium ex morte quæsitum. Et quòd scirent nihil deo accedere externũ potuisse, quia infra deũ omnia sunt, tamẽ trophæa crucis, cuius principium super humeros eius, & triũphatoria eterni manibus insurgens, quasi eum quẽ emiserant, cæli portæ capere nõ possẽt, licet nemq̃ eius capiant maiestatẽ, maiorem viam quærebant aliquam reuertẽti: adeo nihil exinanitus amiserat: debuit tamẽ nouo victori nouum iter parari. Semper enim victor & præcelsior gratior. Sed quia æternæ sunt iustitiæ portæ, reddẽs nouis & veteris testamẽti, quibus cælũ aperitur, nõ mutantur vtique, sed eleuãtur: quia nõ vnus homo, sed totus in omniũ redemptore mundus intrabat. Translatus erat Enoch, raptus Helias. Sed non est seruus supra dominum. Nullus enim ascẽdit in cælũ, nisi qui descẽdit de cælo. Nam & Moysen, licet corpus eius non apparuit in terris, nusquam tamen in gloria cælestis legimus, nisi posteaquã dominus resurrectionis suæ pignore vincula solut inferni, & piorum animas eleuauit. Trãslatus ergo Enoch, raptꝰ Helias, ambo famuli, ambo cũ corpore, sed nõ post resurrectionẽ, non cũ manubijs mortis, & triumpho crucis, viderũt illos angeli. Et ideo dominum omniũ primum & solum de morte triumphãtem venire cernentes, tolli portas principibus imperabant, cum admiratione dicentes: Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit E
rex gloriæ. Erant tamen & in cęlestibus qui stuperent, qui admirarentur nouã pompam, nouã gloriã, & ideo requirebãt: Quis est iste rex gloriæ? Sed quod & angeli processus habent scientiæ, & capacitatẽ profectus habent, habẽt vtiq; discretionem virtutis atq; prudẽtiæ. Solus sine processu deus, & in omni pfectione semper æternus est. Dicebant alij, illi vtiq; qui affuerant resurgenti, illi qui viderant vel iam cognouerãt. Dominus fortis & potens, dominus potẽs in prælio. Iterum multitudo angelorum triũphali agmine præcinebant: Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Rursus alij stupentes dicebant: Quis est iste rex gloriæ? Vidimus eum non habẽtem speciẽ atq; decorem. Si ergo ipse non est, Quis est iste rex gloriæ? Respondetur á scientibus: Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ. Ergo dominus virtutum ipse est filius. Et quomodo infirmũ Arriani dicũt, quẽ dominum virtutum sicut & patrẽ credimus? Quomodo Arriani discretionem faciũt potestatis, cum dominum sabaoth patrem, dominũ sabaoth filiũ legerim⁹? Nam & hoc sic positũ plerique codices habẽt, quod dominus sabaoth ipse sit rex gloriæ. Sabaoth autẽ interpretes alicubi dominum virtutũ, alicubi regem, alicubi omnipotẽtem interpretati sunt. Ergo quoniam qui ascendit, filius est: qui ascendit autem, dominus est sabaoth: omnipotẽs vtiq; dei filius est. Quæ igitur aperimus? quomodo ascẽdemus ad cælum? Sunt illic dispositæ potestates, ordinati principes, qui cęli limina seruant qui ascendentem interrogant. Quis me admitteret nisi omnipotentem annũciem Christum? Clausæ sunt portæ, non cuicunq; aperiuntur, non quicunq; vult nisi qui fideliter credit, ingreditur, custodiuntur aulæ imperiales. Sed esto, indignꝰ obrepserit, latuerit principes portarum cælestium, discubuerit in cęna domini, ingressus dominus conuiuij videns nõ indutum nuptiale fidei vestimentũ, proiecit eum in tenebras exteriores,

G vbi ſit fletus,& ſtridor dentiũ,ſi fidẽ pacẽq; nõ ſeruet. Seruemus igitur nuptiale qđ accepimus veſtimẽtum, nec Chriſto ꝓpria denegemus, quẽ oĩpotentẽ annũciãt angeli,ꝓphetæ ſignificãt,apoſtoli teſtificãtur, ſicut iam ſupra oſtẽdimus: Et fortaſſe nõ de iſtius tãtũmodo cæli portis ꝓpheta dixerit qđ præteribit, & alios enĩ cælos dei verbũ penetrat, de quibus dictũ eſt: Habem⁹ enim ſacerdotẽ magnũ, principẽ ſacerdotũ, qui penetrauit cælos, Ieſum filiũ dei. Qui ſunt iſti cęli. nõ niſi & ij de quibus dicit ꝓpheta: Cæli enarrant gloriã dei? Stat enim Chriſtus ad ianuã mẽtis tuę. Audi tu dicentẽ: Ecce ſto ad ianuã, & pulſo. Si quis mihi aperuerit, ingrediar ad illũ,& cœnabo cũ eo,& ipſe mecũ. Et eccleſia domino dicit: Vox fratris mei pulſat ad ianuã. Ergo ſecũdũ ſuperius exẽplũ non ſolus ſtat, ſed præcedũt eũ angeli, qui dicũt: Tollite portas principes veſtras. Quas portas? Illas vtiq; de quibus & alibi dicit: Aperite mihi portas iuſtitiæ. Aperi ergo Chriſto portas tuas, vt ingrediatur in te, aperi portas iuſtitię, aperi portas pudicitię, aperi portas fortitudinis atq; ſapientiæ. Crede angelis dicẽtibus: Et eleuamini portæ æternales, vt introeat i te rex glorię, domin⁹ ſabaoth. Porta tua vocis fidælis canora cõfeſsio eſt, porta tua oſtiũ verbi eſt, quã ſibi Apoſtolus optat aperiri dicẽs: Vt aperiatur mihi oſtiũ verbi ad eloquendum myſterium Chriſti. Aperiatur igitur Chriſto porta tua, nec ſolum aperiatur, ſed etiam eleuetur, ſi tamen æternalis eſt, nõ caduca. Scriptum eſt enim: Et eleuamini portæ ętернales. Eleuatum eſt ſuper limen Eſaiæ, quando Seraphim labia eius tetigit, & vidit regẽ dominũ ſabaoth.

Heb. 4. Pſal. 18. Apoc. 3. cant. 5. Pſal. 117. Pſal. 29. col. 4. Eſa. 6.

H Tunc ergo portæ eleuabũtur, ſi ſempiternũ, ſi omnipotentem, ſi inęſtimabilem, ſi incõprehenſibilẽ, ſi eum qui & præterita omnia & futura omnia nouerit, filium dei credas? Qđ ſi præfinitæ poteſtatis & ſcientiæ, ſubiectumq; opinẽre, nõ eleuas portas ętернales. Eleuentur ergo portę tuæ, vt nõ Arriano ſenſu paruulus, non puſillus, no ſubditus ad te Chriſtus introeat, ſed intret in dei forma, intret cũ patre, intret talis qualis eſt, & cælum & omnia ſupergreſsus, & mittat tibi ſpiritũ ſanctum. Expedit tibi vt credas quod aſcendit, & ſedet ad dexteram patris. Nam ſi eum inter creaturas & terrena impia cogitatione detineas, ſi nõ tibi abeat, nõ tibi aſcẽdat: nec paracletus ad te veniet, ſicut ipſe dixit: Nã ſi ego nõ abiero, paracletus non veniet ad vos, ſi autẽ abiero, mittã illũ ad vos. Quod ſi inter terrena eũ requiras, ſicut Maria Magdalene requirebat, caue ne & tibi dicat: Noli me tangere nondum enim aſcẽdi ad patrem meũ. Portæ enim tuę anguſtę ſunt, capere me nõ queunt, eleuari non queunt, intrare non poſsum. Vade ergo ad fratres meos, hoc eſt ad alias portas ętернales, quę cum Ieſum viderint eleuantur. Aeternalis porta eſt Petrus, cui portę inferi non pręualebunt. Aeternales portę Ioannes & Iacob⁹, vt portę *filij tonitrui.

Ioan. 16. Ioan. 20. * Vtpote.

I Aeternales portę ſunt eccleſię, vbi laudes Chriſti annũciare ꝓpheta deſiderãs dicit: Vt annunciem omnes laudationes tuas in portis filię Sion. Grande ergo myſterium Chriſti, quod ſtupuerũt & angeli. Et ideo venerari debes & domini famulos, derogare nõ debes. Ignorare nõ licet, & propterea enim deſcẽdit vt credas. Si nõ credis, nõ deſcendit tibi, nõ tibi paſsus eſt. Si nõ veniſsẽ, inquit, & locutus fuiſsẽ, his peccatũ non haberent. Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Qui me odit, & patrẽ meũ odit. Quis igitur odit Chriſtũ niſi qui derogat? Sicut enim amoris eſt deferre, ita odij eſt derogare. Qui odit, quæſtiones mouet: qui amat, reuerentiam defert.

Pſal. 72. Ioan. 15.

¶ De cõfutatiõe Arrianorũ ex ſolutione quęſtionum quas faciunt ex illis verbis Apoſtoli: Omnis viri caput Chriſtus eſt &c. Et iſtis: Qui autẽ plantat, & qui rigat, vnum ſunt.

CAPVT II. K

Ita qvæ diſcutiam⁹ eorũ alias quæſtiões. Scriptũ eſt, inquiũt Oĩs viri caput Chriſtus eſt, caput aũt mulieris vir, caput autẽ Chriſti deus. Qua in quæſtiõe dicãt velint vtrũ cõiungere, an diuidere hęc quatuor velit. Si enĩ cõiũgere, atq; ita, vt dicãt deũ caput eſse Chriſti, ſicut vir eſt mulieris caput: videte qd incidãt. Nã ſi hæc tãq; ex paribꝰ ſumpta eſt cõparatio, & hæc quatuor, id eſt mulier, vir, Chriſtus, & deꝰ, quaſi ex vniꝰ atq; eiuſdẽ naturæ ſimilitudine cõparãtur, ergo mulier & deꝰ vnius incipiet eſse naturæ. Qđ ſi hoc diſplicet (qđ ſacrilegũ eſt dicere, vt volũt) diuidãt. Itaq; Chriſtũ apud deũ patrẽ ita volunt eſſe, ſicut eſt mulier apud virũ. Vniꝰ vtiq; chriſtũ & deũ dicũt eſse ſubſtãtiæ, quoniã mulier & vir vnũ ſunt ĩ carne naturę. Nã qui diſtat, in ſexu eſt. Cũ vero inter chriſtũ & deũ patrẽ ſexus nõ interueniat: qđ vnũ inter filiũ & patrẽ in natura eſt, fatebũtur: qđ diuerſum in ſexu eſt, denegabũt. Placet ne iſta diuiſio, an mulierem, virũ & chriſtũ vnius volunt eſse ſubſtãtiæ, & patrẽ ſeparant? Hæccine igitur diuiſio placet? Si ita eſt, videte qd incidãt. Aut enĩ nõ ſolũ Arrianos & Fatinianos ſe neceſse eſt cõfiteantur, q; chriſtũ hominẽ tãtũ fatẽtur, L quẽ humanę tantũmõ naturæ æſtimant copulandum, aut vel inuitos acquieſcere par eſt noſtræ ſentẽtię, per quã id quod impiẽ cogitarũt, piẽ religioſeq; defendimus, vt ſit chriſtus quidẽ ſecundũ generationem diuinã dei virtus, ſecundum aſsumptionẽ autẽ carnis, vniꝰ eum oĩbus hominibus in carne ſubſtantiæ, ſalua tamen incarnationis ſuæ gloria, qui autoritatem ſuſcepit, nõ imaginẽ carnis. Sic ergo iuxta humanã cõditionem caput chriſti deus. Non enim dixit, caput chriſti pater, ſed caput chriſti deus, quia diuinitas, vtpote creatrix, caput eſt creaturæ. Et bene dixit, caput chriſti deus, vt & diuinitatẽ chriſti ſignificaret, & carnem, hoc eſt incarnationẽ in chriſti noĩe, in deo autẽ vnitatem diuinitatis, & magnitudinem poteſtatis. Eousq; autem caput chriſti deus ſecundũ incarnationẽ dictum eſt, vt & caput viri chriſtus ſecundum incarnationẽ verbi dictũ ſit, quod alibi Apoſtolus euidenter expoſuit dicens: Quoniam vir caput eſt mulieris, ſicut & chriſtus eccleſiæ. Et in conſequentibus addidit: Qui ſe tradidit pro ea. Secundum incarnationẽ igitur caput viri chriſtus, quia ſecundum incarnationẽ facta traditio eſt. Eſt ergo viri caput chriſtus, caput chriſti deꝰ, vbi ſerui, hoc eſt hominis, nõ dei forma tractatur. Sed nihil præiudicat dei filio ſi ſecundum carnis veritatem ſimilis ſit hominibus, qui diuinitate cum patre vnum eſt. Non enim poteſtas hac interpretatione minuitur, ſi miſericordia prædicatur: Quis autẽ vnã diuinitatẽ patris & filij piẽ abneget, cum ipſe dominus conſummaturus præcepta diſcipulis ſuis dixerit: Vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus. Pro teſtimonio enim fidei poſitum eſt, licet ab Arrianis ad argumẽtum perfidiæ deriuetur. Eteni quo nã toties lectã negare non queunt vnitatem, extenuare conãtur, vt talis videatur diuinitatis vnitas inter patrẽ & filium, qualis eſt inter homines vnitas deuotionis & fidei, licet etiam inter ipſos homines vnitas naturæ ſit ex cõmunitate naturæ. Vndẽ & illud aptiſsimẽ ſolnitur, quod ad extenuationem dominicę vnitatis obijcere cõſuerunt quia ſcriptum eſt: Qui autem plantat, & qui rigat, vnũ ſunt. Hoc Arriani ſi ſaperent, nõ obijcerent, quomodo negare conantur quod pater & filius vnum ſunt, cum Paulus & Apollo & natura vnum ſint & fide? Sed tamẽ per oĩa vnũ eſse nõ poſsũt, & nequeunt comparari humana diuinis. Inſeparabilis ergo deꝰ pater verbo, inſeparabilis virtute, inſeparabilis ſapiẽtia per diuinæ vnitatẽ ſubſtãtiæ, & eſt in filio, ſicut frequenter ſcriptũ eſt. Eſt vero non vt egentẽ ſignifi-

1. cor. 11. Ephe. 5. M Ioan. 17. 1. cori. 3

A cīs,nec vt vacuū implēs,quia nō vacua dei virtus.Nec enim virtus virtute augetur,quia non duę virtutes,ſed vna virtꝰ.Nec diuinitas diuinitatē accipit,quia nō duę diuinitates,ſed vna diuinitas.Nos aūt per acceptam & inhabitātē in nobis virtutē vnū erimus in Chriſto. Cō munis ergo litera,ſed diſcrepās diuina humanaq; ſubſtātia.Nos vnū erimus,pater & filius vnū ſunt.Nos ſecūdū gratiā,filius ſecūdū ſubſtantiā. Alia aūt per con ſūctionē,alia per naturā vnitas. Deniq; vide quid ante præmiſerit,Vt omnes vnū ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te.Conſidera ergo q̄ nō dixit: Tu in nobis, & nos in te:ſed tu in me,& ego in te: vt ſe à creaturis ſepararet.Et addidit:Et iſti in nobis:vt etiam hic ſuā potētiā & patris à nobis ſecerneret: vt qđ nos in patre & filio ſumꝰ,nō naturę videatur eſse,ſed gratiæ. Qđ aūt filius & pater vnū ſunt, nō hoc filius accepiſſe per gratiam,ſed naturaliter vt filius poſſidere credatur.

¶De ſolutiōe obiectiōis Arrianorū ſumptæ ex verbis domini dicētis: Amē amē dico vobis,nō poteſt filius facere à ſe quicq̄,niſi qđ viderit patrē faciētē:cū euidenti & multiplici eorū redargutione. CAP. III.

B

Ioan.5.

ITA VD rurſus obijciūt, aſſerētes vnā atque eādē poteſtatē filij & patris eſse nō poſſe, quia ipſe dixit: Amē amē dico vobis, non poteſt filius facere à ſe quicq̄, niſi qđ viderit patrē faciētē. Itaq; nihil feciſse filiū dicūt, nec facere poſſe,niſi quod viderit facientē patrē.O præſcia ſapiētia infideliū argumētorū, quæ ſubiecit qđ ſolueret quæſtionē,addēdo qđ ſequitur:Quia quēcūq; ille fecerit,eadē & filiꝰ facit ſimiliter.Hoc nēpe ſequitur. Cur ergo ſcriptū eſt,Eadē facit filiꝰ,& nō taliaꝰ niſi vt in filio vnitatē nō imitationē paterni operis ęſtimares.Sed tamē vt illorū quoq; argumēta diſcutiamus, quæro vt reſpōdeāt vtrū videat filius opera patris. Videt itaq;, an nōꝰ Si videt,ergo & facit,ſi facit,deſinant oipotentē negare,quē oia poſſe facere quæ patrē facientē videre,cōfitentur.Quid eſt autē,viderit:Corporaliū ne aliquis vſus oculorū eſtꝰ Sed ſi hoc de filio velint dicere, corporalis etiā in patre vſum operationis oſtēdit, vt faciētē videat qđ ipſe facturus eſt. Quid eſt autem: Nō poteſt filius facere à ſe quicq̄ꝰ Hoc interrogemus, hoc cōſideremꝰ.Eſt ergo aliud impoſsibile dei virtuti atq; ſapiētiæ,hoc eſt dei filius,qui alienā vtiq; nō accipit fortitudinē,ſed quēadmodū vita eſt, nō alia viuificatiōe ſubnixus,ſed alios viuificās, quia ipſe vita eſt: ita etiā ſapiētia eſt,nō quaſi inſipiēs accipiēs ſapientiā, ſed qui de ſuo alios faciat eſse ſapiētes.Ita etiam virtus eſt,nō quaſi per infirmitatē cōſecutus incremēta virtutis,ſed ipſe virtus,qui virtutē fortibꝰ largitur.Quomō ergo virtus, quaſi cū iuſiurādi atteſtatiōe dicit: Amen amen dico vobis,qđ eſt:fideliter,fideliter dico. Fideliter ergo dicis deū, & cū ſacramenti quadā repetitione cōfirmas qđ nihil facere potes niſi quod faciētē patrē videris.Feciſti mūdū. Nūquid alterū mūdum pater tuus fecit,quē quaſi ad exēplar acceperis?Ergo neceſse eſt fateātur impij aut duos aut certe multos eſse mūdos,qđ philoſophi aſſerunt,vt ſe etiā in hoc errore gētilitatis inuoluāt. Aut ſi velint verū ſequi,dicāt ſine exēplari te feciſse quod feceris. Dic mihi domine, quādo in mari patrē incarnatū videris ambulātē? Ego enī neſcio, ego hoc de patre credere ſacrilegū puto, qui te ſolū carnē aſsumpſiſſe cognoui. Quādo videris in nuptijs patrē aquā in vina vertētē? Sed ſolū te vnigenitum,filiū legi ex patre natū,ſolū te ex ſpiritu ſancto accepi & virgine fecundū incarnationis ſacramēta generatū.Ergo iſta quæ memorauimus à te geſta, non fecit pater,ſed ſine exēplo paterni operis ad redimendā tuo ſanguine ſalutē mūdi, immaculatus ex aluo vir

C

ginis proceſsiſti. An ne forte incarnationis tātūmodo putent ſequeſtrandū eſse myſteriū,licet eū dicant: Nō poteſt filius à ſe facere quicq̄,nihil exeipiāt,ita vt quidam impius dixerit,nec culicē facere poteſt:tam temerario auſu petulantiq; ſermone maieſtatē ſuperne virtutis irridens.Dic domine Ieſu quādo terrā ſine te pater fecerit?Cælū enim ſine te nō fecit, quia ſcriptū eſt: Verbo domini cæli firmati ſunt. Sed nec terrā ſine te Pſal. 32. fecit,quia ſcriptū eſt:Omnia per ipſum facta ſunt, & ſi Ioan.1. ne ipſo factū eſt nihil. Nā ſi aliquid ſine te deo verbo pater fecit: nō ergo omnia facta per verbū, & euāpeliſta mētitur.Quod ſi omnia facta per verbū,& omnia per te cœperūt eſse quæ nō erant: vtiq; quæ nō vidiſti a patre facta,à te ipſe feciſti. Niſi forte philoſophicas tibi ideas Platonica illa diſputatione præſtituunt,quas ab ipſis tamē philoſophis ſcimus irriſas. Si autem ex te ipſe feciſti,vana eſt aſſertio ipſidorū, qui auctorē omniū,cui ſuppetit ex ſe faciēdi magiſterium, tribuit diſcēdi profectū. Quod ſi per te negant cælum eſse factū vel terrā, cōſiderent impij quo ſe ſuo furore præcipitēt,cū ſcriptū ſit:Dij qui nō fecerūt cælū & terrā,pereāt.Peribit ergo,o Arriane, qui qđ perierat, & reperit,& redemit?Sed ad ꝓpoſita reuertamur: Quomodo nō poteſt filius facere à ſe quicq̄?Quæremꝰ quid ſit qđ facere nō poſsit.Multę ſunt impoſsibilitatū differētię. Eſt aliquid natura impoſsibile.Et eſt aliquid quod eſt poſsibile per corporis & animæ firmitatē,impoſsibile per imperitiā aut impotentiā. Eſt etiam quod per deſinitionē immutabilis propoſiti,& cōſtantis perſeueran tiam volūtatis,atq; amicitiæ fidē,ſit impoſsibile mutari.Sed hęc vt euidēter poſsimus aduertere, ꝑ exempla nobis diſputatio dirigatur. Impoſsibile eſt vt auis ſapiētiæ diſciplinā aliquā aſsequatur vt artē.Impoſsibile eſt & lapidē ꝓdire quoq̄. Impoſsibile eſt enim lapidē moueri,niſi motu moueatur alterius. Nō poteſt ergo lapis ꝑ ſeipſū moueri,& trāſire de loco? Nō poteſt etiā aquila humanis imbui diſciplinis. Habes vnā ſpeciem cū impoſsibilitatis cauſa natura eſt.Impoſsibile eſt & debili facere opera robuſti.Sed huic alia impoſsibilitatis cauſa eſt. Qđ enim facere poteſt per naturā,per infirmitatē nō poteſt. Cauſsa igitur huic quoq; impoſsibilitatis infirmitas. Alia ergo impoſsibilitatis hæc ſpecies, quoniā à faciendi poſsibilitate, corporis infirmitate reuocatur. Tertia quoq; impoſsibilitas eſt cauſsa, quia etiā ſi ꝑ naturā quis & firmitatē corporis facere aliquid poſsit,nō poteſt tamen facere per imperitiā vel impotentiam,vt aut indoctꝰ, aut ſeruus.Quas igitur harū quas enumerauimus impoſsibilitatū cauſſas(vt quartā interim ſequeſtremꝰ) filio dei exiſtimas cōuenire?nūquid inſenſibilis per naturā, & immobilis ſicut lapis?Lapis quidē eſt impijs in ruinā,fidelibꝰ an- F gularis.Sed nō inſenſibilis,ſupra quē ſenſibiliū populorū fideles ędificātur affectus,nō immobilis petra.Bi 1. Cor.10 bebant enim ex cōſequenti petra, petra autē erat chriſtus.Nō ergo paternū opus per naturę diſtātiā impoſsibile Chriſto. Nūquid forte ꝑ debilitatē impoſsibile ei aliquid æſtimemus? Sed nō ille debilis qui aliorum debilitates imperiali ſermone ſanabat. An debilis videbatur cu paralytico prędicpiēs: Tolle grabatū tuū,& Marci.2. ambula:ſanitatis iā mādabat officiū, cū adhuc ille remediū debilitatis oraret?Num debilis dominus virtutū cū illuminaret cæcos,inclinatos erigeret, mortuos ſuſcitaret,votis noſtris medicinæ præcurreret effectꝰ, orās curaret,& fimbria mundaret & tactus? Niſi forte debilitatē illā impij putabatis,quādo vulnera videbatis.Erāt quidē illa corporis vulnera, ſed nō erat vulneris illiꝰ vlla debilitas,ex quo oim vita ꝓfluebat. Vnde & ꝓpheta dixit:Liuore eiꝰ nos ſanati ſumꝰ. An qui Eſa.53. in vulnere debilis nō erat,erat in maieſtate? Quomodo,quæro,cum dæmonijs imperaret,& reis peccata di

G mitteret,aut cũ rogaret patrem?Quo loco fortaſse dicãt.quomõ pater & filiꝰ vnũ ſunt,ſi filiꝰ nũc imperat, nũc precatur?Et vnũ ſunt, & imperat & precatur.Sed neq; cũ imperat,ſolus:nec cũ precatur,infirmꝰ. Solus nõ eſt,quia quæcũq; filiꝰ facit,pater facit. Infirmꝰ non eſt,quia etſi in carne infirmatus eſt ꝓpter peccata noſtra,tamen illud noſtræ erat in eo pacis eruditio,ſicut ſcriptũ eſt,nõ ſuę maieſtatis infirmitas. Deniq; vt ſcias qđ ſecundũ hominẽ rogat, & diuinitatẽ imperat, habes in euãgelio qđ & Petro dixit?Ropaui pro te vt nõ deficiat fides tua. Eidẽ autem ſupra dicẽti, Tu es Chriſtus,filius dei viui:reſpõdit: Tu es Petrꝰ,& ſup hãc petrã ædificabo eccleſiã meã,& tibi dabo claues regni cęlorũ. Ergo cui ꝓpria autoritate regnũ dabat, huiꝰ fidẽ firmare nõ poterat:quẽ cũ petrã dicit,firmamentũ eccleſiæ indicauit?Quãdo igitur roget,quãdo imperet cõſidera. Rogat quãdo palſusꝰ oſtẽditur. Imperat quã do filius dei creditur.Duas igitur ſpecies impoſsibilitatis vacare iã cernimus,qđ neq; inſenſibilis neq; infirma poteſt eſse dei virtus.Nũquid tertiũ ꝓfertis in medĩ,q; quaſi imperitus ſine magiſtro facere nihil poſſit,aut ſeruus ſine domino?Ergo mẽtitus es domine Ieſu,qui te magiſtrũ & domiuũ ipſe dixiſti, & fefelliſti H diſcipulos tuos dicẽs: Vos vocatis me magiſter & domine,& benedicitis,ſum eni.Sed non falleres veritas, eos preſertim quos amicos vocaſti. Tametſi vt imperitũ te ab artifice viderint,vt tibi, hoc eſt dei ſapiẽtię dicãt peritiã defuiſse,vnitatẽ tamen ſubſtãtiæ inter te & patrẽ ſeparare nõ poſsunt. Artificẽ nanq; ab imperito imprudẽtia nõ natura ſecernit. Sed non in patre artificum,neque in te inſipientia. Non eſt enim inſipiens ſapiẽtia.Ergo ſi neq; inſenſibilis in filio natura,neq; debilitas,neq; imperitia,neq; ſeruitus poteſt eſse: cõſiderẽt qđ & per naturã & maieſtatẽ vnũ ſit cũ patre filiꝰ, & ꝓ operationẽ nõ diſcrepet à patre virtus, cũ omnia quę pater fecerit,eadẽ &filius faciat ſimiliter. Neq; eni ſimiliter poteſt quiſq; facere idẽ opus qđ alius fecerit, niſi qui & inæqualitatẽ nõ habeat operationis,& naturæ eiuſdẽ habeat vnitatem. Adhuc tamẽ requiro quid ſit quod nõ poſsit facere à ſe filius niſi viderit facientẽ patrẽ? Et inſipienter aliqua de vilioribus exẽpla propono.Factus ſum enim inſipiẽs,vos me coegiſtis.Nam quid inſipientius q̃ de maieſtate dei argumenta diſcutere, quę queſtiones magis preſtant, q̃ ædificationem dei,quæ eſt in fide? Sed argumẽtis argumenta reſpondeant.Illis verba,nobis charitas quæ in deo eſt,de corde puro,& cõſcientia bona,& fide non ficta. Ergo ad infirmationẽ tã ineptæ propoſitionis nõ piget etiã ridicula deriuare. Quomodo ergo videt filius patrem? Videt equus picturã,quã per naturã imitari non poteſt. Nõ vtiq; ſic videt filiꝰ. Videt paruulus viri opera maioris,ſed imitari nõ poteſt. Nec vtiq; ſic videt filius. Ergo ſi filius & per eiuſdẽ cũ patre arcanũ cõmune natu I ræ inuiſibiliter & videre & facere poteſt,& ꝓ plenitudinẽ diuinitatis quod voluerit exequi:quid ſupereſt niſi vt per vnitatẽ inſeparabilẽ poteſtatis nihil credamꝰ filiũ facere,niſi quod viderit patrẽ facientem,quia per inſeparabilem vnitatẽ nihil à ſe facit filius,quoniã nihil vult qđ pater nolit?Qđ vtiq; nõ infirmitatis ſed vnitatis eſt. Ergo nec cõtumax filius, vt eiiã de quarta ꝓpoſitione dicamꝰ. Nihil enim cõſiliarius filius facit,qđ cũ patris nõ cõueniat volũtate. Deniq; vidit pater qđ fecit filius,& ꝓbauit qđ bona valde. Sic enim habes in Geneſi: Et dixit deus: Fiat lux, & facta eſt lux:& vidit deus lucẽ qđ bona eſt. Nunquid hic dixit pater:Fiat talis lux qualẽ ipſe feci?Sed fiat lux, quæ ante nõ fuerat. Aut filius qualẽ faceret interrogauit? Sed fecit vt volait,qualẽ pater vſq; eo voluit,& probauit. Ergo nouũ opus,filij eſt. Deniq; ſi reprehẽditur in filio ſecundũ interpretationes Arrianorũ,qđ quæ viderit, facit, qui vtiq; ſecũdũ ſcripturas qđ nõ vidit, & fecit, & dedit eſſe quæ nõ erãt:quid dicunt de patre,qui quod viderat, prędicauit:quaſi ea quę facienda forent,non potuerit, pręuidere?Similiter ergo videt filius patris opus, ſicut pater opus filij. Nec quaſi alienũ laudat,ſed quaſi proprium recognoſcit. Quęcunq; enim pater fecerit,eadẽ Ioan.5. & filius facit ſimiliter: vt idem opus patris filijq; ſentires. Nihil ergo facit filiꝰ niſi quod pater probet,pater laudet,pater velit,quia ex patre totus eſt, nõ vt creatura,quę multa cõmittit dum ſtudio lapſuq; peccati voluntatem frequenter offendit autoris. Nihil ergo filiꝰ facit niſi quod placeat patri,quia vna volũtas, vna ſententia eſt,vna eſt,vera charitas,vnus operationis effectus. Deniq; vt ſcias charitatis eſse quia nõ poteſt filius à ſe facere quicq̃ niſi quod viderit facientẽ patrem:cũ pręmiſiſſet, Quæcũq; enim ille fecerit, eadẽ & filiꝰ facit ſimiliter: ſubiecit,Pater enĩ diligit filiũ. Ergo quod dixit ſcriptura,quia nõ poteſt,ad inſeparabilis & indiuiduę charitatis retulit vnitatem. Quod ſi naturaliter eſt & vere eſt inſeparabilis charitas, iſeparabilis vtiq; etiã operatio naturaliter, & impoſsibile vt opus filij cũ patria nõ cõueniat volũtate, quando id quod filius operatur,operatur & pater: & qđ pater operatur, operatur & filius:& quod loquitur filiꝰ,loquitur & pater, ſicut ſcriptũ eſt:Pater meus qui in me manet, ipſe Ioan.14. loquitur:& opera quæ ego facio,& ipſe facit Nihil enim pater ſine virtute atq; ſapientia ſua cõdidit, qui omnia in ſapientia fecit,ſicut ſcriptũ eſt:Omnia in ſapiẽtia fe Pſal.103. ciſti. Nihil etiã deus verbũ ſine patre fecit. Non operatur ſine patre. Non ſine patria voluntate ſacroſancte illi ſe obtulit ſalutaris mundi totius hoſtia paſſioni. Nõ ſine patria volũtate mortuos ſuſcitauit. Deniq; Lazarũ ſuſcitaturus leuauit oculos ſurſum,& dixit:Pater gra- Ioan.11. L tias ago tibi,quia audiſti me:& ego ſciebã quia ſemper me audis,ſed propter turbã quæ circunſtat dixi,vt credat quia tu me miſiſti. Vt quãuis ex perſona hominis in carnis ſuſceptione loqueretur, vnitatẽ tamen paternæ volũtatis & operationis exprimeret,quia pater omnia audit,omnia videt quæ vult filius. Videt ergo & pater faciẽtem filium,audit voluntatẽ. Denique nõ rogauit, & exauditũ ſe eſſe dixit. Nec æſtimari poteſt quod nõ audit pater quod velit filius. Et vt ſcias quia ſemper auditur à patre,nec quaſi ꝓpheta,ſed quaſi filius: Et ego, inquit,ſciebã quia ſemper me audis,ſed propter turbã quæ circunſtat dixi, vt credãt quia tu me miſiſti. Propter nos igitur gratias egit. Nec eundem patrem eundemq; filium eſſe credamus cũ idem opus patris audi- M mus & filij. Nam vt cognoſceres nõ quaſi infirmũ gratias egiſſe, ſed quaſi dei filium ſemper ſibi diuinam potentiã vẽdicare,clamanit:Lazare veni foras. Imperantis vtique vox iſta eſt, non precãtis. Sed ad ſuperiora redeamus,& propoſita cõcludamus. Facit quaſi verbũ filius voluntatẽ patris. Verbũ hoc noſtrũ vtiq; prolatiuum eſt.ſyllabæ ſunt, ſonus eſt, & tamẽ à ſenſu noſtro & mente non diſcrepat. & quæ interiori tenemus affectu,ea tanq̃ operãtis verbi teſtificatione ſignamus. Sed non ſermo noſter operatur,ſolum eſt verbũ dei quod nec prolatiuum eſt, nec eupratheton dicũt, ſed quod operatur,& viuit,& ſanat. Vis ſcire quale verbũ, audi dicẽtem:Viuũ eſt enim verbũ dei & validum,ætq; ope Heb.4. ratorium,& acutum,& omni gladio acutiſſimum, penetrãs vſq; ad diuiſionẽ animæ & ſpiritus, artuumq; & medullarum. Verbum igitur audis dei filium, & à patria voluntate,& poteſtate ſecernis. Audis quod viuit, audis quod ſanat, noli ergo noſtro comparare verbo. Si enim verbum noſtrum quis non obtutu viderit, nõ auditu audierit loqui, & loquitur tamen cognita per quædam naturæ humanæ interna myſteria: quomodo non impius qui ſecundum diuinitatem in dei verbo & obtutum quendã corporeum exigit,& auditum,&pu-

Ioan.5. 2.Cor.12 1.Tim.1. Geneſis 1.

A tet qđ nō posit á se quicq̄ facere filius,nisi quod patrē facientē viderit,cū per vnitatē(vt diximꝰ)eiusdē substantię,idē velle atq; idē nolle & idē posse & in patre sit,& in filio,& in spiritu sācto? Quod si homines plerunq; sensuū qualitate discreti, tamen vnius propositi intētione cōcordant, quid de patre nos & de filio congruit æstimare,nisi id quod humana imitatur charitas, substantia diuina possideat?Ponamus tamen, sicut ipsi volunt,quod quasi in exemplari, quod viderit patrem faciētem,filius faciat. Et hoc vtique eiusdē substantiæ est.Nullus enim potest alterius imitationē operationis implere,nisi qui eiusdē naturæ habeat vnitatem.

¶De solutione obiectionū quibꝰ impij hæretici inęqualitatē patris & filij ꝓbare contendūt. CAP. IIII.

IMPERATOR Auguste, quidā hoc etiā ad inæqualitatē dei patris obijciēdā vsurpare cōsuerunt,quia dicāt omnipotentem patrē esse,quod generauit filiū: negent autē omnipotētē filium,dicētes quod generare non potuit.
B Sed vide quēadmodū sæua impietas, vt dialectica philosophorū,se ipsa cōuincat. Hac enim quæstione aut coæternū patri filiū esse sua voce fateantur, aut si principium tēporis filio aliquod adscribunt, principiū potentiæ necesse est tribuant etiam patri. Ita cū omnipotentem filium negāt,incipiūt,quod nefas dictu est, asserere per filiū patrē omnipotētē esse cœpisse. Nam si per generationē omnipotens pater, vtiq; aut coæternꝰ patri filius est,quia semper omnipotens pater,sempiternus & filius: aut si fuit quando non erat filius sempiternus,fuit ergo quādo nō erat omnipotēs pater. Nā cū volunt filiū dicere aliquādo cœpisse,in illud recidūt,vt & patris potentiā dicāt non semper fuisse, sed ex filij generatiōe cœpisse. ita dū filio dei cupiūt de-
C rogare,plus tribuunt,vt cōtra fas omne autorē paternæ potentiæ declinare videātur,cū filius dicat:Omnia
Ioan. 16. quę pater habet, mea sunt, hoc est,non quę patri ipse tradiderit,sed quæ à patre iure generationis acceperit. Et ideo filiū esse sempiternā didicimus virtutē. Si ergo sempiterna eius virtus atq; diuinitas, vtiq; & potentia eius sempiterna.Filio igitur qui derogat, patri derogat,pietatē offendit,violat charitatē.Nos honorificemus filiū in quo pater cōplacet. Placet enim patri vt laudetur filius in quo ipse cōplacuit. Respōdeamꝰ tamen intētioni eorū, ne epilogo quodā inuidiā quęstionis declinasse videamur. Generauit, inquiunt, pater, nō generauit filiꝰ. Quod hic argumētū est inæqualitatis?Generatio enim paternæ proprietatis est, nō potētię:& pietas æquat,non separat. Deniq; in ipso vsu nostræ infirmitatis frequenter euenire cognoscimus vt & infirmi filios habeāt & non habeant fortiores: serui, & non habeant domini:habeant inopes, non habeant qui potētes sunt. Sed hoc dicūt & infirmitatis esse qđ homines volūt filios habere nec possunt: q̄uis humana nō sint conferēda diuinis,tamē intelligant inter ipsos quoq; hoīes nō potētiæ esse sed paternę proprietatis habere filios vel nō habere. Nec in potestate nostrę voluntatis esse generare,sed in corporis qualitate: Nā si esset potētię,vtiq; potētior multos haberet, ergo nō est potētia habere filios vel nō habere. Nūquid naturę est?Si naturę infirmitatē putatis, & ad humana cōfertis exēpla,eadem patris est natura quę filij est, itaque aut verū filiū dicitis, & patri in filio derogatis per vni-
Gal. 4. tatem eiusdē naturæ. Sicut enim pater natura deus, ita & filius. Deos autē ait Apostolus nō natura deos esse, sed dici. Aut si negatis esse verū filium, hoc est eiusdē naturæ:non est ergo generatus,si non est generatus filius,nō generauit pater. Colligitur itaq; iuxta sentētiā vestram vt nō sit omnipotēs deꝰ pater, quia generare nō potuit si non generauit filium,sed creauit.Sed quia D omnipotens pater,cū iuxta sententiā vestram solus genērator oīpotens sit,generauit vtiq; filiū, non creauit. Verū ipsi magis q̄ vobis credendū est. Ille ait: Genui: & frequenter ait,generationis suæ testis. Non est ergo naturæ,nō est potentiæ in Christo aliqua quod nō generauit infirmitas,quia generatio,sicut sæpe iam diximus,nō ad subtilitatē potentię, sed ad ꝓprietatem refertur naturæ. Nā si ideo oīpotens pater, quia filiū habet:oīpotentior ergo esse potuit si plures haberet. An vero potentia eius in vna generatione deficit? At ego ostendā & Christū habere filios,quos quotidie generat,sed ea generatione vel potius regeneratiōe quę potestatis est,nō naturæ. Adoptio enim potestatis est, generatio ꝓprietatis:quod ipsa scriptura nos docuit. Dicit enim Ioannes quia in hoc mundo erat, & mundus Ioan.1.
per ipsum factus est,& mūdus eū non cognouit, & sui eū non receperunt. Quotquot aūt receperūt,dedit eis potestatem filios dei fieri,iis qui credunt in noie eius. Didicimus enim potestatis esse quod nos filios dei fecit,proprietatis autem generationes esse oracula diuina declarāt. Dicit enim sapientia dei: Ex ore altissimi Eccle.24
ꝓdiui,hoc est,nō coacta sed libera, nō potestati obnoxia,sed nata generationis arcano, priuilegio dominatiōis,& iure potestatis. Deniq; de eadem sapientia,hoc est de domino iesu,alibi pater dicit:Ex vtero ante lu- Psal.109.
ciferū genui te,qđ vtiq; ideo dixit,non vt corporalem aluū declararet,sed vt proprietrtem verę generatiōis ostenderet. Nā si ad corporalia referas,ergo omnipo- E
tens pater cū dolore & cōceptione generauit. Sed absit vt deū ex infirmitate corporis metiamur. Est quidā vterus paternę arcanū substantię, interiusq; secretum, quod nō angeli,non archangeli, non potestates,nō dominationes, nō aliqua creaturarū potuit penetrare natura. Cū patre enim semper & in patre semp est filius. Cū patre ꝑ distinctionem indisociabilem trinitatis ęternæ:in patre ꝑ diuinā vnitatem naturæ. Quis igitur hic arbiter diuinitatis? Quis discutiat patrem ac filiū, ille quare regenerauerit,iste cur genuerit?Seruulū suū aut ancillā cur nō genuerit nemo cōdemnat, isti condemnāt cur nō generauerit Christꝰ. Cōdemnāt enim sua opinione cū derogāt. Nec cōiugibus inter se cur nō generauerit,aut charitas minuitur, aut meritū derogatur. Isti quia nō generauit,christi minuūt potestatem. Cur,inquiūt,filius pater nō est,quod & pater filius nō est?Cur nō iste nō generauit, cū nec ille generatus est? Nec ideo minus habet filius qđ pater nō est, nec pater F
minus habet qui filius nō est. Dixit enim filius:Omnia quę pater habet,mea sunt. Adeo generatio in paterna Ioan. 16.
ꝓprietate,nō iure est potestatis. Est quædā indistincta distincte incōprehensibilis & inenarrabilis substātia trinitatis. Distinctionem etenim accepimus & filij & spiritusancti,nō cōfusionem: distinctionem, nō separationem:distinctionem,non pluralitatem. Diuinoitaq; admirandoq; mysterio, manentem semper accepimus patrem,semper filium,semper spiritū sanctum. Nō duos patres,nō duos filios,nō duos spiritus. ¡Vnus enim deus pater,ex quo omnia,& nos in ipso. Et vnus
domin9 Iesus,per quem omnia, & nos per ipsum. Vn9 1.Cor. 8.
natus ex patre dominus Iesus,& ideo vnigenitus. Vn9 & spiritusanctus, vt idem Apostolus dixit. Sic accepimus,sic legimus,sic tenem9,distinctionem nescim9, secreta nescimus,causas nō discutimus,secreta seruamus:Facinus indignū,vt qui generationis suæ facultatem nō habent, diuinę generatiōis examen sibi arrogent,vendicent potestatem,Negent ergo æqualem patri filiū,qđ nō generauit filiꝰ. Negent æqualem patri filiū,qđ patrem habet. Hoc si de hominibus dicerent, quorū aliqui volūt filios habere nec possunt, iniuriā putaremus. Sic etiā si inter duos honore pares habenti

G filios,qui nō habet,negaretur ęqualis. Et ideo hoc inquā graue & de ipsis hoīb⁹ videtur, vt quis minor putetur quòd patrē habet. Nisi forte tanq̄ constitutū in familia, putent Christū dolere quod emācipatus à patre nō sit,& administrandi patrimonij nō habet facultatē. Sed nō Christus in sacris,qui sacra vniuersa distinxit. Quomō tamen respondeant, vera ne generatio sit, & verus filius ex deo patre natus, hoc est ex substātia patris,an ex alia natus substātia? Si enim dicunt ex patre, hoc est ex dei substantia, cōuenit quod ex substantia patris filiū dicant. Ergo quia vnius substātiæ, vnius vtique potentiæ. Si vero ex alia substantia filius est, quomodo omnipotens filius est,& oīpotens filius non est? Quid enim præstantius si ex alia substantia filiū deus fecit,cum vtiq; & filius ex alia nos substantia filios dei fecerit? Ergo aut vnius substantię filius cū patre,aut vnius potentię. Friget igitur eorū quæstio qđ de Christo iudicare nō possunt,imò quod vincit ille cū iudicatur. Digni tamen sunt isti iudicio suo, qui hāc obijciūt quæstionē. Si enim ideo ęqualis patri filius nō est,quia nō genauit filiū:& isti vtique fateantur si non habēt filios qui ferunt huiusmodi quęstiones, suos sibi etiam seruulos pręferendos,eo quod habentibus filios ęquales esse non possunt. Si autem filios nō putent sibi merito,sed filiorū iure deferri,nō cōsistit igitur hęc quæ

H stio,qđ æqualis filius patri ideo esse nō possit,quod pater genauit filiū, filius nullū ex seipso genauerit. Nā & fons fluuiū generat,& fluuius fontē ex seipso nō generat. Et lux splendorē gēnerat,non splendor lucē, & vna natura est splendoris & lucis. Vnde cum æqualē ex generationis obiectu ꝓbare nō potuerint,intelligāt etiā illā diuulgantē suæ calumniam quæstionis explosam. Solent enim opponere, quomodo æqualis potest esse filius patri? Nam si filius est,anteq̄ generaretur,nō erat: aut si erat,cur natus est? Et Arrianos se negare cō fuerunt,qui proponunt Arrij quęstiones. Itaq; exigūt à nobis responsionem, vt si dixerimus quod anteq̄ generaretur erat,astute referāt, Ergo anteq̄ generaretur creatus est:& non differt à cæteris creaturis,quia prius cœpit creatura esse q̄ filiꝰ. Et adijciūt, cur qđ erat,natus est? An qđ imperfectꝰ erat, vt postea perfectior fieret? Si aūt respōderimus quod nō erat, obijciūt statim ei,ergo generatio cōtulit vt esset quod non erat antequam nasceretur,vt hinc colligant: Erat ergo quando non erat filius. Sed quia hoc proponūt, & obscuritate

I volunt inuoluere veritatē, dicāt ipsi vtrū tēporaliter generet pater,an intēporaliter? Si enim tēporaliter dixerint:quod filio obijciūt,patri adscribāt, vt videatur pater cœpisse esse qđ non erat. Si intēporaliter, quid supereſt nisi vt ipsi soluāt quā proposuerint quęstionē, vt cū generationē patris abnuāt tēporalē, generationē quoq; filij tēporalem nō esse fateātur? Si ergo nō est generatio eius ex tēpore, æstimari datur qđ nihil præcesserit ante filiū,qui nō sit ex tempore. Si enim aliud ante filij,iam nō sunt in ipso creata omnia quæ vel in cælo sunt vel in terris, & Apostolus redarguitur qui hoc in epistola sua scripsit: Quod si nihil ante generationē, nō aduerto cur posterior asseratur quem nemo pręcesserit. Cōnectēda est alia eorū plena impietatis obiectio,quæ latētē habeat dolū, quo sensus facilium mē tesq; perstringant. Interrogāt enim vtrū quod finē habet,aliquādo cœperit? Et si acceperint huiusmodi respōsionē,quia qđ finē habet cœpit aliquando: referūt vtrū pater desierit generare filiū? Quod cū tenuerint nostro aspirāte cōsensu,cōtexūt, Cœpit ergo generatio. Id si nō abnuas,consequi videtur, vt si cœpit generatio,videatur in eo cœpta qui natus est, vt natus esse dicatur, qui ante nō fuerit: vnde definiāt, Aliquādo ergo filius non fuit. Adijciunt alias ineptias loquacitatis suę,dicētes:Si verbū patris filius est, & ideo genitus dicitur quia verbū est,opus nō est, multifariā locutus est K pater,multos ergo genauit filios, si nō operatus est, sed locutus est verbū. Amētes hoīes, quasi nō intelligāt quid intersit inter prolatiuū sermonē, & in æternū pmanēs dei Verbū ex patre natū vtiq;, nō platū, i quo nō cōpositā syllaba, sed plenitudo diuinitatis æternæ est,& vita sine fine. Subtexunt aliā impietatē, proponentes vtrum volens an inuitus genauerit pater: vt si dixerimus volentē, antiquiorē generatione volūtatē videamur fateri, & referant quod nō sit filius coæternus patri,quem aliquid antecesserit, aut quòd & ipse sit creatura,quia scriptū est: Omnia quæ voluit ipse fecit,cum hoc ipsum nō de patre & filio,sed de ijs quas filius fecit,dictū sit creaturis. Sin autē inuitū patrem genarasse respōderimus,inualidū patrē dixisse videamur. Sed nihil in sempiterna generatione pręcedit, nec velle, nec nolle,ergo nec inuitū dixerim,nec volētem, quia generatio nō est volūtatis possibilitate est, sed in iure quodā & ꝓprietate paterni videtur esse secreti. Nā sicut bonus pater nō aut ex volūtate est, aut necessitate, sed p̄ naturā: ita nō generat ex volūtate aut necessitate pater. Esto tamē, sit generatio in volūtate generantis, quādo hāc volūtatē fuisse dicūt? Si in principio: vtiq; si sempiterna volūtas, sempiternus & filius. Si cœpit voluntas, displicuit igitur sibi quod erat deus pater, vt mutaret statū. Displicuit ergo sibi sine fine, placere cœ L pit in filio. Iā illa cōsequētia, vt dicamus: Si studiū generādi nostro more assumpsit, ergo & cætera quæ generationē pręcedere solent, nostro more assūpsit, nostro autē vsu generatiōis votū est, nō volūtas. Prodūt igitur impietatē suā qui volūt generationem cœpisse Christi, vt videatur nō generatio illa verbi manentis, sed prolatio fluētis esse sermonis. Deinde multos inducēdo filios, negēt in Christo diuinæ ꝓprietatē naturę, vt nec vnigenitus nec primogenitus ęstimetur. Postremo vt si principiū esse credatur accepisse, etiā finē videatur habiturꝰ. Sed neq; principiū assumpsit aliquā do dei filiꝰ, qui erat in principio: neq; finē, qui est principiū, vniuersitatis, & finis. Nā cū fit principiū, quomodo quod habeat accepit? Aut qūo sui finē habebit, cū omniū ipse sit finis, vt in illo fine, sine fine maneamus? Dei enim generatio cū tēporalis nō sit, nec ante se nec in se tēpus inuenit. Frigida igitur eorum & vana quæstio,& in creaturis ipsis nō habet locū. Ipsa eteni quæ M tēporalia sunt,discretionē in quibusdā habere tēporis nō vidētur. Lux nēpe splendorē generat,nec cōprehēdi potest quod splendor luce posterior sit,aut lux splēdore ātiquior,quia vbi lumē,& splēdor est? & vbi splēdor,& lumē est. Itaq; nec sine splēdore lumē, nec splēdor potest esse sine lumine: quia in splendore lumen, Heb.1. & splēdor in lumine est. Vnde & Apostolus splēdorē paternæ gloriæ filiū dicit,quia splendor paternæ lucis est filius: coæternus,propter virtutis æternitatē: inseparabilis,propter claritudinis vnitatē. Ergo si tēporalia hæc & aeria hic cōprehēdere & separare nō possumus quæ videmus: deū quē non videmus, qui super omnē est creaturā, in ipso suę generationis arcano possumus comprehēdere,possumus eū à filio tēpore separare,cum omne tempus opus filij sit? Desināt ergo dicere: & anteq̄ generaretur,non erat. Ante enim temporis est,generatio ante tempora: & ideo quod posterius est,prius nō est: nec opus ante autorē potest esse,cū opera principiū de operatione sua sumāt. Nā quomodo ante operationē suam vsus operis æstimatur, cū omne tempus opus sit ei,omne opus de operatore suo vt esset accepit? Experiri igitur adhuc istos volo qui sibi videntur astuti,vt de nostris respondeāt qui calūniātur diuinis,lōgeq; refugiunt ab inscrutabili supernæ generationis exemplo. De filio dei dicunt quod antequam generaretur non erat, hoc est de dei sapiētia, de virtu

A te dei,de dei verbo,cui9 generatio nihil ante se nouit: quia si aliquãdo,vt volũt, non fuit (qđ nefas dictu est) nõ fuit ergo in deo perfectiõis aliquãdo plenitudo diuinę,si postea ꝓcessũ generationis accepit. Tamen vt sciãt q̃ vana sit & solubilis eorũ quęstio licet nihil in eo humanis diuinisve cõmune, tamẽ docebo hoies ante q̃ nascerẽtur fuisse. Aut negẽt Iacob sanctum fuisse priusq̃ nasceretur,qui fratrem supplãtauit in materni adhuc vteri posit9 arcano. Negẽt Hieremiã antequam
Hiere.1. nasceretur sanctũ fuisse,cui dicitur: Priusq̃ te formarẽ in vtero matris tuæ,noui te:& priusq̃ exires de vulua,sanctificaui te:& ꝓphetã in gentibus posui te. Quid hoc euidentius tanti exẽplo ꝓphetæ, qui sanctificatus est anteq̃ nat9:& anteq̃ formaretur,est cognit9? Quid etiã de Ioanne loquar, de quo mater religiosa testatur qđ intra materna situs adhuc viscera pręlentiã domini spiritu cognouit,exultatiõe signauit, sicut scriptum
Luc.1. meminimus matre dicẽte:Ecce enĩ vt facta est in auribus meis vox salutationis tuę, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Erat igitur qui ꝓphetabat, an non erat? At certe erat. Erat enim qui venerabatur autorẽ,
B erat qui loquebatur in matre. Deniq; Helizabeth filij spiritu replebatur, mater filij spiritu sanctificabatur, sic enĩ habes,qđ exultauit infans in vtero ei9,& repleta est spiritu sancto. Vide singulorũ verborũ ꝓprietates. Vocẽ quidem Marię prior Helizabeth audiuit, sed Ioãnes prior domini gratiã sensit. Pulchre sibi conueniũt oracula oraculis, fœmina mulieri, & pignus pignori. Istæ gratiã loquũtur,illi intus operantur,pietatisq; mysteriũ maternis odoriũtur ꝓfectibus, duplicique miraculo,licet honore diuerso, ꝓphetant matres spiritu paruulorum. Quis igitur autor huius miraculi? nõne dei filius,qui fecit esse nõ natos? De rebus humanis quęstio nostra nõ potest cõuenire. Potest ne de diuinis cõuenire secretis,vt qui anteq̃ generaretur, non erat? Nũquid pater aliqua tẽpora cõceptionis accepit, vt filiũ tẽpora præuenirẽt? Aut fœmineæ more naturæ generationis suæ molitus est partũ, vt molitio ipsa filio esset antiquior? Quid est hoc? cur diuina scriptura discutimus ꝓprietatẽ legi diuinæ generatiõis, nõ qualitatẽ? Facinus indignũ, vt ex se quidã cælestia metiantur,qui tanq̃ vnũ de spadonibus putãt Christũ nõ nasci potuisse,sed fieri: aut tãq̃ vnũ de spadonib9 patrẽ, qui filiũ quẽ generare non potuerit,adoptauerit.

¶ De solutione quæstionis quã plerisq; faciunt ex eo qđ scriptum est:Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem:& qui manducat me, & ipse viuit propter me. CAP. V.

C

Ioan.6. PLERIQVE etiã hinc faciunt quæstionẽ. quia scriptum est:Sicut misit me viuus pater,& ego viuo propter patrẽ: & qui manducat me,ipse viuit propter me, dicentes: Quomodo ęqualis est patri filius qui dixit quod propter patrem viuit? Qui hoc proponunt, primũ respondeant cuiusmodi vita sit filij,vtrum ea quam pater largitus sit non habenti? Sed quomodo vitam aliquando
Ioan. 14. potuit non habere,cum ipse sit vita,sicut ait:Ego sum via,veritas,& vita? Vita vtiq; sempiterna, sicut virt9 est sapientiæ. Aliquando ergo,vt sic loquar, si vitam non habuit,cõsiderate quid lectum sit hodie de domino Ie
1. Thes.5. su,quod mortuus est pro nobis,vt siue vigilemus, siue dormiamus, simul cũ illo viuamus. Cuius mors, vita est: huius diuinitas, vita non est: cum diuinitas vita sit sempiterna? An vero vita eius in patris potestate? Sed nec corporis quidem sui vitã in alterius fuisse potesta-
Ioan. 10. te memorauit,sicut scriptũ est:Ego pono animã meã, & iterũ sumam illam? Nemo tollit illam à me, sed ego pono eam a meipso: Potestatẽ habeo ponendi animeã meã,& iterũ potestatẽ habeo sumendi eã:hoc mã D datum accepi à Patre meo. Eius ergo vita secũdũ diuinitatẽ in alterius potestate iudicatur, cuius vita secũdũ corpus alienæ nõ erat subdita potestati? Aliena enim potestas erit,si nõ erat vnitas potestatis. Sed sicut potestatis suę esse significat ponere animã,& liberę volũtatis:ita etiã qđ secũdũ mãdatũ deposuit patris, suæ ac paternę volũtatis significat vnitatẽ. Ergo si vitã filiꝰ neq; aliquo accepit ex tẽpore,neq; alienæ habet potestati subditã,videam9 qua ratione dixerit: Sicut misit me viuus pater,& ego viuo ꝓpter patrem: ita & qui mãducat me,ipse viuit ꝓpter me. Si primã eligũt, hoc significat q; sicut missus sum à patre, & descendi à patre,ita viuo ꝓpter patrẽ. Quis aũt missus est atque descẽdit,nisi filius hominis,sicut ipse supra sapientia dixit: Nemo ascẽdit in cælũ nisi qui de cælo descendit filius hois? Ergo si quasi filius hois missus est, atque descendit: ita quasi filius hominis viuit propter patrem: deniq; & qui manducat quasi filium hominis. Actum ergo incarnationis suæ aduentui comparauit. Quod si secũda complacuit,nõne & æqualitatem filij cum patrẽ,& similitudinẽ eius cum homine manifesta distinctione colligim9? Nam quid est: Sicut ipse viuit propter patrẽ,& nos viuimus propter ipsum: nisi quod viuificat filius hominis,sicut pater in filio carnem viuificauit humanã? Sicut enim pater suscitat mortuos, & viuificat: sic & filius quos vult viuificat, vt ipse dominus supra dixit, Aequalitas ergo filij ad patrẽ, per vnitatem quoq; viuificationis astruitur, quando sic viuificat filius vt pater. Agnosce ergo eius vitam & potentiam sempiternam. Similitudo etiam nostra ad filium & quædam secundum carnẽ vnitas declaratur,quoniã E quemadmodum filius à patre sicut homo est, viuificatur in carne. Sic enim scriptũ est, quod sicut dominus Iesum Christũ à mortuis suscitauit,ita etiam nos quasi homines viuificamur à deo. Secundũ hanc ergo expositionem humanam nõ solum ad conditionẽ humanam deriuatur gratia largitatis, sed etiam diuinitatis ęternitas prædicatur. Diuinitatis, q; ipsa viuificat: humanæ autem cõditionis, q; viuificata est & in Christo. Quod si quis vtrunq; ad Christi refert diuinitatẽ,ergo filius dei hominibus cõparatur, vt ita filius propter patrem viuat,sicut nos propter filium dei viuim9. Sed filius dei vitam largitur æternã, nos autẽ largiri nequimus: ergo nostri comparatiõe nec ille largitur. Habẽt igitur Arriani fidei suę præmiũ, ne vitam ęternã adipiscantur à filio. Libet iam vlterius progredi. Nam si illis placet hũc locum ad diuinæ perpetuitatem referre substantiæ,accipiant tertiã expositionẽ. Nõne euidenter videtur dicere quod sicut viuus pater est,ita viF uit & filius? Quod vtiq; quis nõ aduertat ad vnitatem vitæ,quod eadem patris & filij vita sit, esse referendũ? Sicut enim pater vitam habet in semetipso, sic dedit filio vitã habere in semetipso. Dedit per vnitatẽ, dedit non vt auferat,sed vt clarificetur in filio. Dedit vt cõplaceat. Dedit non vt pater custodiret,sed vt filius possideret. Sed obijciendũ putant qđ dixit: Ego viuo propter patrem. Vtiq; si ad diuinitatem referunt: propter patrem viuit filius,quod ex patre filius est: ꝓpter patrem,quod vnius substantię cum patre: propter patrẽ, q; eructuatum est verbum ex patris corde, quod à patre processit,quod ex paterno generat9 est vtero, qđ fons pater filij est,quod radix pater filij est. Sed dicũt fortasse:si vnitatem putas patris ac filij vitæ esse, cum filius dixerit, Et ego viuo propter patrem: nunquid vnitas est filij vitæ atque hominum,cum dixerit filius: Qui manducat me,& ipse viuit ꝓpter me? Imò plane, sicut vniuersitatem fateor esse vitæ cælestis in patre & filio per diuinæ vnitatem substantiæ, ita vel diuinę naturæ vel dominicæ incarnatiouis, excepto priuilegio,

G ſocietatē nobiſcū vitæ ſpiritalis in filio eſſe ꝓfiteor ꝙ humanę vnitatē naturę. Qualis enim cæleſtis, tales &
1.Cor. 15. cęleſtes. Deniq; ſicut in illo ſedem⁹ ad dexterā patris, nō ꝙ cū ipſo ſedemus, ſed qđ ſedemus in Chriſti corpore, de quo poſtea dicemus plenius: ſicut, inquā, ſedemus in Chriſto per corporis vnitatē, ita & in Chriſto viuimus per corporis vnitatē. Non ſolum autem non vereor quod ſcriptum eſt? Et ego viuo propter patrē: ſed etiam ſi per patrem dixiſſet, non vererer.

¶De ſolutione obiectionis quam Arriani ſumunt ex hoc quod dominus dixit: Hęc infirmitas non eſt ad mortem. CAP. VI.

SOLENT enim etiā illud obijcere qđ hæc dixit: Hæc infirmitas nō eſt ad mortē, ſed
Ioan.11. ꝓ claritate dei, vt clarificetur filius eius ꝙ ipſum. Non ſolum enim per patrē, & à patre filius clarificatur, quod ſcriptum eſt. Clarifica me
Ioan. 17. pater: & alibi: Nunc clarificatus eſt filius hominis, &
Ioan.13. deus clarificatus eſt in eo, & deus clarificauit eum: ſed etiā per filium & à filio clarificatur pater, quia veritas dixit: Ego te clarificaui ſuper terrā. Sicut ergo clarificatur per patrē, ita etiā propter patrem viuit. Vnde & quidam opinionem magis putauerunt eſse q̄ gloriā, & ideo ſic interpretati ſūt: Ego te clarificaui ſuper terrā, opus cōſummaui qđ dediſti mihi, & nunc clarifica me pater, hoc eſt, δόξασόν με vt ſit hic ſenſus, opinionē de te hominibus huiuſmodi infudi, vt cognoſcant te verum
H deum: & tu hanc de me cōfirma illis opinionē, vt credāt me tuū filiū, & deum verum. Iam illud ridiculum eſt, quod quidam ex illo apoſtolico diſcretionē inter patrem & filiū faciunt poteſtatis, quod ſcriptū eſt: No
1. Cor. 8. bis tamen vnus deus pater, deus ex quo omnia, & nos in ipſum: & vnus dominus Ieſus, per quem omnia, & nos per ipſum. Aiunt enim nō mediocrem diuinæ maieſtatis eſse diſtantiam quod dictū eſt, ex illo omnia, & per hunc omnia. Nihil autē expreſsius q̄ quod hoc loco omnipotens filius euidenti ratione ſignatur. Nā vt ex illo omnia, ita per hūc omnia. Inter oīa pater non eſt, cui dictū eſt: Quoniam vniuerſa ſeruiunt tibi. Inter
Pſal. 118. omnia filius nō eſt, quia omnia per ipſum facta ſunt, & omnia in ipſo cōſtant: & ipſe eſt ſuper oēs cælos. Non
I ergo inter omnia filius, ſed ſuper omnia, quod ſecūdū carnem quidem eſt ex familia Iudæorū, idem tamē ſuper omnia deus benedictus in ſecula, cuius eſt nomen
Pſal.8. ſuper omne nomen, & de quo dicitur: Omnia ſubiecit ſub pedibus eius. Subijciendo autem omnia, nihil reliquit ei non ſubiectum, ſicut Apoſtolus dixit. Quod ſi hoc etiam ſecundū incarnationis locutus eſt ſacramentum, quemadmodū poſſumus de ſupernæ generationis incōparabili maieſtate dubitare? Nihil igitur poteſtatis inter patrem & filiū certum eſt intereſse. Deniq; couſq; nihil intereſt poteſtatis, vt idē Apoſtolus ex eo
Roma.11. dixerit eſse oīa, per quē omnia, ſicut habes: Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Si igitur pater (ſicut putant) tantūmodo ſignatur, nō poteſt idem omnipotens eſse, quia ex ipſo omnia: & omnipotēs nō eſse, quia per ipſum omnia. Aut igitur inualidum nec omnipotentē patrem ſua aſſertione memorabunt, aut certe omnipotentē etiā filiū inuiti voce propria fatebuntur. Eligant tamen vtrū hic patrē declaratū putēt. Si patrem, ergo & per ipſum omnia. Si filiū, ergo & ex ipſo omnia. Si autem & per patrē omnia, nihil vtiq; filio derogādū. Et ſi ex filio omnia, ſimiliter & filio deferendum. At ne inſidiari nos vnius arbitrentur obreptione verſiculi, totum capitulū recenſeamus. O altitudo, inquit, diuitiarū ſapientiæ & ſciētię dei, q̄ inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles vię eius. Quis enī cognouit ſenſum domini? aut quis cōſiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniā K ex ipſo, & ꝓ ipſū, & ī ipſo ſūt oīa, ipſi gloria in ſecula. De quo igitur dictū putāt, de patre, an de filio? Si de patre: ſed nō eſt ſapiētia dei pater, quia ſapiētia dei filius eſt. Quid eſt autē qđ nō poſsit ſapiētia, de qua ſcriptū eſt: Cū ſit vna, oīpotēs, & pmanēs, in ſe oīa innouat? Nō Sap.7. ergo accedētē legim⁹, ſed pmanentē. Habes ergo iuxta Salomonē, oīpotētē & pmanētē ſapiētiā. Habes ergo etiā bonā, quia ſcriptū eſt: Sapiētiā aūt nō vincit malitia. Sed ad ꝓpoſitū reuertamur. Quàm inſcrutabilia ibidem. ſūt, inquit, iudicia ei⁹. Si igitur omne iudiciū pater dedit filio, fili⁹ videtur declarare qui iudicat. Deniq; vt ſcias quod nō de patre, ſed de filio dicit, addidit: Quis prior, inquit, dedit illi? Dedit etiā pater filio, ſed dedit iure generatiōis, nō munere largitatis. Et ideo licet negari nō poteſt à patre accepiſse filiū, ſecūdū qđ ſcriptū eſt: Oīa mihi tradita ſunt à patre meo: dicendo tamen. Mat. 11. Quis prior dedit illi? nō accepiſse ꝙ naturā à patre filiū denegauit, ſed priorē nō poſse dici inter patrē & filiū declarauit: quia etſi pater dedit filio, nō tamē quaſi poſteriori dedit, quia increata & inæſtimabilis trinitas, quę vnius eſt æternitatis & gloriæ, nec tēpus nec gradū vel poſterioris recipit vel prioris. Quod ſi græcos L magis codices ſequendos putamus, quia habent τίς προ ἔδωκεν αὐτῷ vides quoniam cui nihil addi poteſt, nō diſpar á pleno eſt. Ergo ſi filio magis conuenit hoc Sic habet totū apoſtolicū capitulū, videmus & de filio eſse credendū quia ex ipſo omnia, ſicut ſcriptū eſt: Quoniā ex cus apud ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Eſto tamē de Iſaiā cap. patre dictū putēt. Itaq; meminerimus qđ ſicut ex ipſo 40. & itē legimus omnia, ita etiā per ipſum omnia, in vniuerſi- apud Pau tatem quippe totius creaturę patris & filij ꝓfutura au- lū Ambro toritas. At licet ſuperius omnipotentē filium paterno ſius tamē probauerim⁹ exēplo, tamē quod illis derogare ſtudiū legiſse vi eſt, cōſiderent quod & patri derogēt. Si enim infirmus videtur filius, quia per ipſum omnia: nūquid & infirm⁹ pater, προσλήψεως quia & per patrē omnia? Sed vt agnoſcant nullā diſcre ὑπο ſiue tionē inter hæc eſse, verū demōſtrabo, eiuſdē eſse ex προσλήψεως quo aliquid, & per quē aliquid, & oſtendā vtrūq; de pa ὑπο. quū tre lectū. Sic enim habem⁹: Fidelis deus, per quē vocadicit, cui ti eſtis in cōmunionem filij eius. Quid Apoſtoli dixenihil adrint, cōſiderēt. Per patrē vocamur, & nihil eſt quæſtio dipūt. Et nis. Per filiū creamur, & hoc vilius æſtimabimus? Paeādē leter in cōmunionem filij vocauit, & religioſe hoc, ſicut ctionē idebemus, accipimus: filius omnia creauit, & putāt non dicabant liberę eſse poteſtatis arbitriū, ſed coactę atq; ſeruilis o qualiacūperationis obſequiū. Vt autem agnoſcas plenius nihil q̄veſtigia diſtare inter patris & filij poteſtatem: cū ꝙ patrem in grę corū communionē filij eius vocemur, ex filio ipſa eſt cōmu elemētonio, ſicut ſcriptū eſt: Quoniā de plenitudine eius nos rū: q̄ quā omnes accepimus, licet ſecundū græcū euāgelium, ex qđ nobis plenitudine eius intelligere debeam⁹. Ecce & per patrē cōmunio, & ex filio cōmunio, ſed nō diſcrepās, ſed ēditio alvna cōmunio, ſicut idem Ioannes in epiſtola ſua dixit: dina, nec Et communicatio ſit cum patre & cum filio eius Ieſu ſētit cū eo Chriſto. Accipite etiam quod non ſolum ex patre & fi quod ver lio, ſed etiam ex ſpiritu ſācto vnam nobis cōmunionē tit ıiero. ſcriptura memorauit. Gratia, inquit, domini noſtri Ie nec cū eo ſu Chriſti, & charitas dei, & cōmunicatio ſancti ſpirit⁹ qđ ēditū cum omnibus vobis. Quæro autem in quo minor vi- eſt noīe deatur is per quem omnia, q̄ is ex quo oīa? an quod o- sept. Latiperator aſſeritur? Sed operatur & pater, quia verus eſt ne. qui dixit: Pater meus vſq; modo operatur, & ego ope- M ror. Sicut igitur pater operatur, operatur & filius. Nō ergo operator infirm⁹ aut vilis eſt, quoniam operatur & pater: & ideo quod commune eſt filio cū patre, vel propter patrē, inferiore loco accipi nō oportet, ne patri poti⁹ in filio ab hæretitis derogetur. Nec mediocre illud quod alibi etiā idem ſanctus Ioannes ad refellendas Arrianę perfidię quæſtiones ait: ſcitis quoniam iu- 1. Ioan. 3.

A ſtus eſt,ſcitote quoniã qui fecit iuſtitiam,ex ipſo natus eſt. Iuſtus autẽ quis niſi dominus, qui iuſtitias dilexit: aut quẽ (ſicut ſuperiora indicãt) repromiſſorẽ vitæ habemus? Si igitur filius dei vitam nobis promiſit æternã: & ipſe iuſtus eſt,& ex ipſo vtique nati ſumus. Aut ſi ex filio nos per gratiam natos negãt, nec iuſtũ filiũ cõfitẽtur. Credas igitur neceſse eſt etiam ex dei filio omnia, quia omniũ ſicut deus pater, ita & filius & autor eſt & creator. Videmus ergo inanẽ eſse hãc quæſtionẽ,cũ & de filio credi cõueniat quoniã ex ipſo, & per ipſum, & Roma.11. in ipſo ſunt omnia. Dixim⁹ quoq; ex ipſo, quomõ etiã per ipſum. In ipſo autẽ omnia eſse quis dubitet,cũ alibi ſcriptũ ſit: Quoniã in ipſo cõdita ſunt omnia in cęlis,& in ipſo creata ſunt,& ipſe eſt ante omnes,& omnia in ipſo conſtant. Habes ergo ex ipſo gratiam, ipſum operatorem,in ipſo omnium firmamentum.

¶De diſſolutione obiectionis quã ex hoc faciũt quod à nomine dictum legitur, Ego ſum vitis vera, & pater meus agricola eſt. CAPVT VII.

Ioan.15. ILLVD quoque ad ſeparandã patris & filij diuinitatem obijcere conſueuerũt, quod dominus dixit in euãgelio: Ego ſum vitis vera,& pater meus agricola eſt: agricolã & vitẽ diuerſæ dicẽtes eſse naturę, & vitẽ eſse in agricolę poteſtate. Sic ergo vultis eſse filiũ ſecundũ diuinitatem ſicut vitis eſt,vt ſine cultore nihil valeat,q; poſ-
B ſit deſeri vel recidi: & ex litera calũniam comparatis q; dominus vitem ſe eſse dixit, incarnationis ſuæ ſignificans ſacramẽtum. Tamẽ ſi placet vt ex litera argumẽtemur,fateor & ego,imò profiteor q; vitẽ ſe filius nominauit. Væ enim mihi ſi ſacramentũ ſalutis publicæ derogauero. Quomodo ergo vultis accipere q; ſe vitẽ dei filius nominauit? Si ſecundũ diuinã ſubſtãtiam dictum accipitis,& ſicut iter agricolã & vitẽ, ita etiã inter patrem & filiũ diuinitatis creditis eſse diſtantiã: geminam filio,geminã patri facitis iniuriã. Filio, quia ſi ſecũdũ diuinitatẽ inferior eſt q̃ agricola,inferior etiã Paulo apoſtolo veſtra aſſertiõe neceſſe eſt æſtimetur, quia Paulus agricolã ſe eſse dixit, ſicut habes: Ego plãtaui, Apollo rigauit, deus autẽ incrementũ dedit. Nõ ergo vultis vt Paulus melior ſit dei filio? Habetis vnam iniuriam. Alterã, quia ſi ſecũdũ ſubſtantiam generationis æternæ vitis eſt filius: cũ dixerit, Ego ſum vitis, vos palmites eſtis: vnius nobiſcũ etiam illa diuina ge-
Pſal.88. neratio videbitur eſse ſubſtãtiæ. Sed quis ſimilis tui in dijs domine? ſicut ſcriptũ eſt. Et rurſus in pſalmo: Quo-
C niã quis in nubibus æquabitur domino? aut quis ſimilis erit domino inter filios dei? Nec tamẽ ſoli filio derogatis,ſed etiã patri. Nã ſi in agricolæ noie ois paternæ prærogatiua eſt poteſtatis: cum etiam Paulus agricola
I.Cor.3. ſit,patri vtiq; (cui filiũ negatis ęqualẽ) Apoſtolum comparatis. Deniq; cum ſcriptũ ſit: Sed neq; qui plantat eſt quicq̃, neq; qui rigat,ſed qui dat incremẽtũ deus: in eo noie vos ſũmã paternæ maieſtatis locabitis, qđ videtis ĩfirmũ. Si enim qui plãtat & qui rigat nihil eſt, ſed qui dat incrementũ deus: videte quid veſtra aſſerere moliatur impietas, vt & pater noie ſit contẽnẽdus agricolæ,& deus incremẽtũ paterno operi qui tribuat requirẽdus. Impie igitur ex noie agricolæ dei patris præferẽdã æſtimãt poteſtatẽ, in quo ſit patri deo cũ hoie appellationis cõmune conſortiũ. Quid aũt egregiũ ſi ei, vt vultis hęretici, filio præferatur, cuius diuina ſubſtantia ab humana cõditione non ãdiſcrepet? Nã ſi vitẽ filiũ ſecundũ diuinã ſubſtãtiã appellatũ putatis: non ſolum corruptelę incertiſq; elemẽtorũ obnoxiũ iudicatis, ſed etiã humanæ tantũmõ conſortem naturæ, ſicut vites & palmites: vt nõ incarnationis ſacramẽtum dei filius aſſumpſiſse videatur, ſed principiũ ſumpſiſse de carne.

Ego aũt dicã plane carnem ei⁹ licet nouo generatiõis D myſterio, vni⁹ tamẽ naturæ fuiſse nobiſcũ, & hoc ſalutis ſacramentũ eſse, nõ diuinę generationis exordium. Vitis enĩ eſt qui meas ſuſtinet paſsiões, quãdoquidẽ in illo nixa fragilis prius humana cõditio fœcũdis rediuiuæ fructib⁹ pietatis adoleuit. Verũtamẽ ſi te pompa delectat agricolæ, dicas velim quis ille ſit qui locutus ſit ĩ ꝓpheta: Domine notũ mihi fac vt ſciã, tũc vidi cogitatiões eorũ. Ego vt agn⁹ duct⁹ ſũ innocẽs ad immo Hiere. 11. lãdũ,& neſciebã, aduerſũ me cogitauerũt cõſiliũ, dicẽtes: Venite mittam⁹ lignũ in panẽ eius. Si enĩ filiꝰ incarnatiõis futurę loquitur ſacramentũ, qđ impiũ eſt vt de patre credas, filiꝰ eſt vtiq; qui dixit: Ego plãtaui te vitẽ fructiferã, quomõ conuerſa es in amaritudinẽ vitis alienę? itaque & filiũ vides eſse agricolã, vnius nominis cũ patre, vnius operis, vnius dignitatis atque ſubſtãtiæ. Ergo ſi agricola & vitis eſt filius, vitẽ vtiq; ſecũdũ Nũe. 15. incarnationis accipimus ſacramentũ. Sed nõ ſolũ ſe eſſe vitẽ dixit, ſed etiã botrionẽ voce prophetica nũcupauit, tunc quando ad vallem botrionis exploratores Moyſes iuſſu domini direxit. Quæ eſt illa vallis, niſi humilitas incarnationis,& fœcunditas paſsionis? Et puto botrionẽ ideo dictũ, quia ex vinea illa tranſlata ex E Aegypto, hoc eſt, ex familia iudeorũ, vtilis mũdo fructus emicuit. Nemo certe botrionẽ poteſt ad generationem referre diuinã: aut qui refert, aliud nihil relinquit, niſi vt botrionẽ illũ hatũ ex vite credam⁹. Itaq; adſcribit inſipiẽs patri quod reprehẽdit in filio. Verũ ſi iam dubitari non poteſt q; vitis ſecũdũ incarnationẽ dei filius nominatus ſit, videtis ſecundum quod ſacramentum dominus ſit locutus, quoniam pater maior eſt me. Nam cũ hoc in ſuperioribus dixerit, cõtinuo ſubiecit: Ego ſum vitis vera,& pater meus agricola eſt, vt Ioan. 14. agnoſceres ſecũdũ id patrẽ eſse maiorẽ, quia ſicut agricola vitis, ita pater dominicæ carnis eſt cultor, quæ & augeri potuit per pietatẽ, & per paſsionẽ recidi, vt omne gen⁹ ab æſtu ſeculariũ noxio voluptatũ, diffuſæ ſalutaribus brachijs crucis vmbra velaret.

CAPITA LIBRI QVINTI.

De intentione autoris, & trãſitu ad hũc quintũ librũ. Et qua ratione quinq; libros de patris ac filij & ſpiritus ſãcti inſeparabili diuinitate digeſserit. De poſtulatione quoq; venię ſi quos ꝓlixitas huiuſce ſermonis offenderit cũ excuſatione ſui, & miniſtrorũ dei inæqualitate atque cõmendatione. Caput I.

De ampla ac diſerta cõfutatione impiorũ Arrianorũ dicẽtiũ Chriſtũ à ſolo & vero deo ſeparatũ, per rationes & teſtimonia ſcripturarũ, quibus euidenter cõprobatur quod cum de deo ſolus legitur, nequa- F quam à patre filius ſeparetur. Caput II.

De ſolutione obiectionis qua argui poteſt inæqualitas patris & filij ex hoc qđ filiꝰ deũ patrẽ adorare legitur. De ſolutiõe quoq; atq; cõfutatiõe obiectiõis Arrianorũ qua ꝓbare conantur diſsimilitudinẽ patris & filij ex reſpõſione eiuſdem filij data ad ea quę mater filiorum Zebedęi poſtulabat. Caput III.

De redargutione eorũ qui vnitatẽ in diuinitate negare cupientes, extenuare ſtudent patris & filij charitatẽ, ex hoc quod ſcriptũ eſt: Et dilexiſti eos, ſicut & me dilexiſti. Quomõ etiã intelligẽdum ſit quod filius miſsus dicitur, & quemadmodũ dominum dicat, quem patrẽ nouit: cũ diuerſorum hæreticorum condemnatione qui ex falſa ſuperiorũ intelligentia errauerunt. Caput IIII.

De cõfutatiõe Arrianorũ qui ideo aliã patris, aliã filij, aliã ſpirituſsancti dicunt eſse poteſtatẽ, quia ſcriptũ ſit: Ite, docete omnes gẽtes, baptizantes eos in noie patris & filij & ſpirituſsancti, ex verborum ordina

G differẽtiam diuinæ poteſtatis faciẽtes. Qui prætereа idcireo negant in Chriſtum eſse credendum qđ ſcriptũ ſit: Qui credit in me, non credit in me, ſed in eum qui me miſit. Caput v.
Qđ nõ debeam⁹ deducere filiũ in hãc humilitatem, vt niſi quæ audierit, facere aut loqui neſciat, cũ Arrianorũ cõfutatiõe. Et vnde maxime vnitatem diuinæ maieſtatis intelligere poſsimus. Quibus etiã rationib⁹ dei filius creatura dici nõ poſsit. Cap. vi.
Quẽadmodũ intelligere debeam⁹ filiũ eſse ſubiectum patri, cũ hęreticorũ cõdemnatiõe. Quomõ etiã nõ ſolus deus pater filio, ſed & filius ipſe ſibi ſubiecerit omnia. Et qua de cauſsa filius ſubiectus ſit in nobis. Quodq; eadẽ ſit charitas dei patris & Chriſti. Quod pręterea nihil ſit quod diuinitas ſempiterna nõ poſsit, nihil quod lateat veritatẽ, fallat iuſtitiã, prætereat ſapientiam. Caput vii.
De condẽnatione execrabiliũ Arrianorum, dicentiũ quod dei filius neſciat tempora & annos, argumẽtorumq; ſuorum deſtructione, cum finali & concluſiua confutatione erroris eorundem quo aſserũt filium eſse minorem patre. Cap. viii.
De humili ac deuota autoris ad deũ patrẽ conuerſione, rectęq; fidei cõfeſsione, cum diſertiſsima huius operis concluſione, ad laudem & gloriam ineſtimabilis, inenarrabilis, incircũſcriptę & immẽſæ ac ſanctiſsimæ trinitatis, perfidiſsimorumq; Arrianorum confuſionem & damnationem. Caput ix.

Diui Ambroſij

SII MEDIOLAN. EPISCOPI
DE FIDE AD GRATIANVM
Auguſtum Liber v.

¶De intentione autoris, & tranſitu ad hunc quintũ librum. Et qua ratione quinq; libros de patris & filij & ſpirituſancti inſeparabili diuinitate digeſserit. De poſtulatiõe quoq; venię ſi quos ꝓlixitas huiuſce ſermonis offenderit, cũ excuſatiõe ſui, & miniſtrorum dei inæqualitate atque cõmendatiõe. CAP. 1.

Mat.24. QVIS NAM eſt fidelis ſeruus & prudẽs quẽ cõſtituit domin⁹ ſuper familiã ſuã, vt det illis in tẽpore cibũ? Beat⁹ ille ſeruus, quẽ veniẽs domin⁹ eius inuenerit ſic faciẽtẽ. Nõ vilis hic ſeru⁹ eſt. Magnus aliquis eſse debet. Quis ſit iſte cõſiderem⁹. Eſt Petrus, ipſius domini ad paſcẽdũ gregẽ elect⁹ iudicio, qui tertio meretur audire: Paſce agniculos meos, paſce agnos, paſce
Ioan.21. ouiculas meas. Itaq; paſcendo bene cibo fidei gregem Chriſti, culpam lapſus prioris aboleuit. Et ideo tertio admonetur vt paſcat, tertio vtrũ dominum diligat interrogatur: vt quem tertio ante crucẽ negauerat, tertio fateretur. Beat⁹ & ille ſeru⁹ qui poteſt dicere: Lac
1.Cor.3. vobis potum dedi, nõ eſcam, nondum enim poteratis. Nouit enim quos quẽadmodũ paſcat. Quis enim noſtrum hoc facere poteſt? Quis noſtrũ poteſt vere dicere: Factus ſum infirmis infirm⁹, vt infirmos lucrifaciã?
1. Cor. 9. Et tamen ille tantus ad curam gregis elect⁹ â Chriſto, qui ſanaret infirmos, curaret inualidos, hęreticũ â cõmiſso ſibi ouili ſtatim poſt vnã correptionẽ repellit, ne vnius erraticæ ouis ſcabies ſerpenti vlcere totũ gregem cõtaminet. Iubet pręterea ſtultas quęſtiões & cõtentiones eſse vitandas. Quid igitur nos agemus inter meſsis antiquæ noua zizania imprudentes accolæ conſtituti? Si taceamus, crẽdere videbimur. Si contendamus, verẽdum eſt ne nos quoq; iudicemur eſse carnales. Scriptũ eſt enim de huiuſmodi quęſtionibus, quod generãt lites. Seruum autem domini non oportet liti- 2. Tim. 1.
gare, ſed mãſuetum eſse ad omnes, docibilem, patientem, cum modeſtia docentẽ eos qui reſiſtunt. Et alibi:
Si quis contentioſus eſt, nos talem cõſuetudinem non 1.Cor. 11.
habemus, neque eccleſia dei. Eoque ſcribere aliquid ſententiæ fuit, vt ſine ſtrepitu aliquo impietati hæreticorum per noſtra ſcripta reſpondeamus. Quintũ itaque imperator Auguſte hunc librum paramus ordiri. Nã & quartũ librum oportuit in illa vitis diſputatione finiri, ne coaceruaſse magis librum eundem quodã videremur quęſtionum tumultu, q̃ fructu ſpiritalis vineæ repleuiſse, nec inconſummatã fidei vindemiã tantis adhuc ſuperfluentibus diſputationibus decuit derelinqui. Quinq; igitur libros de patris ac filij & ſpũſſancti inſeparabili diuinitate digerim⁹, ſequeſtrata interim pleniore diſputatione de ſpirituſancto, ꝓuocati magiſterio euãgelicæ lectiõis, vt credita nobis quinq; fidei talenta quaſi quadam horum quinq; ſorte librorũ humanis fœneremur affectibus, ne forte cũ venerit domin⁹, & inuenerit in terram abſcõditã pecuniã ſuã, L
dicat mihi: Serue male & piger, ſciebas qđ meto vbi Mat.25.
non ſemino, & cõgrego vbi non ſparſi: oportuit ergo te cõmittere pecuniã meã nummulatijs, & veniens ego recepiſsem quod meũ eſt. Aut quemadmodum in alio libro eſt: Et ego, inquit, veniens cum vſuris vtiq; exe- Lucæ.19.
giſsẽ. Date ergo veniã ſi quos prolixioris huiuſce ſermonis offendit audacia. Officij contẽplatio cogit credere quod accepimus. Diſpẽſatores ſumus myſteriorũ cęleſtiũ. Miniſtri ſumus, non ex æquo omnes, ſed vnicuiq;, inquit, ſicut dominus dedit. Ego plantaui, Apol- 1.Co.3.
lo rigauit, ſed dominus incrementũ dedit. Vnuſquiſq; igitur enitatur vt mercedẽ poſsit accipere ſecundum ſuum laborem. Dei enim ſumus, vt Apoſtolus ait, cooperatij, dei cultura, dei ędificatio. Beatus itaq; ille qui tales fœnoris ſui cernit vſuras. Beat⁹ & ille qui fructus ſui operis intuetur. Beatus quoq; qui ſuperædificat ſupra fundamẽtũ fidei aurũ, argentũ, lapides precioſos. Vos nobis eſtis oĩa qui hæc auditis & legitis. Vos fœneratores vſuræ, verbi vſurę, nõ pecuniæ. Vos agricolę reddit⁹. Vos ędificatores, aurũ, argentum, lapideſq; precioſos ſuperædificantes. In veſtris meritis ſacerdotalis ſumma laboris eſt. In veſtris animis fruct⁹ epiſcopalis operis eniteſcit. In veſtris profectibus aurũ domi M
ni refulget, multiplicatur argẽtum, ſi eloquia diuina teneamus. Eloquia enim domini, eloquia caſta, argentũ Pſal.11.
igne examinatum, ꝓbatum terrę, purgatũ ſeptuplũ. Vos ergo facietis fœneratorẽ diuitẽ, agricolã fructuoſum. Vos peritum ꝓbabitis architectum. Non arrogãter dico quod tam mea ſunt q̃ veſtra quæ voueo. O ſi mihi liceat ſecure de vobis tũc temporis dicere: Domi Mat.25.
ne, quinq; talẽta mihi dediſti, ecce alia quinq; lucratus ſum: & oſtẽdere veſtrarum talenta pręcioſa virtutum. Habemus enim theſaurum in vaſis fictilibus. Hęc ſunt 2.Cor.4.
talenta quę habet dominus ſpiritaliter fœnerari, aut Luc.10.
duo æra noui & veteris teſtamẽti, quæ ſpoliato illi â latronibus Samaritanus ille euangelicus ad curãda vulnera dereliquit. Neq; ergo fratres voti auar⁹ ideo optohæc, vt ſuper multa cõſtituar. Satis eſt mihi pręmium de veſtro prouentu. Vtinam nõ indignus eo inueniar quod accepi, ea quę ſunt me maiora, meliorib⁹ tribuẽ
do, non exigo: licet ſoleas domine dicere: Volo au- Mat.20.
tẽ & huic nouiſsimo dare ſicut & tibi. Accipiat poteſtatem ſupra decem ciuitates qui meretur. Sit ille talis qualis Moyſes, qui legis decem verba conſumpſit. Sit ille ieſus Naue, qui ſubegit quinq; reges, & ciuitates in
deditionem accepit, vt eſset typus venturum eius no- Ioſue.10.
minis virum, cuius imperio corporales deliciæ vince-

A rentur,cõuerterentur gentes, vt fidẽ Iesu Christi magis q̃ pristina studia sua & vota sequerentur. Sit ille Dauid, cui occurrerũt psallentes inuẽculæ dicentes: Saul
1.Reg.18 triumphauit in milibus,Dauid in decẽ milibus. Mihi satis est si nõ in exteriores tenebras extrudar,quẽadmodũ ille qui cõmissũ sibi talentũ in terra quadã sue carnis abscõdit,sicut principes synagogæ,cæteriq; principes Iudæorũ,qui credita sibi eloquia dei,humo quadã sui corporis occuparunt, delicijsq; carnis intenti quasi in quandã exaltati cordis foueã fœn⁹ cœleste merserũt. Nos igitur nõ intra latibula carnis absconditã domini teneamus pecuniã vel mnã illã,sed tanq̃ boni in sudario reponamus nũmularij,cũ sudore quodã mentis & corporis æquo & parato semp librem⁹ affectu, vt ꝑpe sit verbũ in ore tuo,& i corde tuo. Hoc verbũ dei precios̃um est talentũ,quo redimeris.Hæc est pecunia, ꝑ mensis animarũ sæpe cernenda, vt frequenter agitãdo in omnẽ terrã, bonorũ sonus fact⁹ sit exire nummorũ per quam vita partitur æterna. Hęc est aũt vita æterna, quã largiris omnipotens pater,vt cognoscam⁹ te solũ verum deum,& quem misisti Iesum Christum.

¶De ampla ac diserta cõfutatione impiorũ Arrianorum: qui entiũ Christum à solo & vero deo separatũ, per rationes & testimonia scripturarũ,quib⁹ euidenter cõprobatur,quod cum de deo solus legitur, nequaquã à patre filius separetur. CAPVT II.

B VNDE aduertãt Arriani,q̃ impij sint,qui de spe nostra & voto nobis faciũt quęstiões. Et quoniã hic præ cęteris vociferari solẽt dicentes separatũ à solo &vero deo Christum:intellectus impios pro nostris viribus cõfutem⁹. Hoc enim loco magis intelligere debẽt quod hęc vtilitas,hæc merces est perfectæ virtutis, hoc diuinum & incõparabile munus,vt cognoscamus cum patre Christum,nec separemus à patre filium,sicut scriptura non separat. Nanq; hoc magis ad vnitatem,q̃ ad distantiam diuinæ proficit potestatis,quod idem præmium,vnum honorem nobis dat patris filijq; cognitio: quoniã mercedem habere nõ poterit,nisi qui & patrẽ cognouerit & filium. Sicut enim patris,ita filij cognitio vitã acquirit æternam. Itaq; sicut in principio statim verbũ cum deo patre pia confessione iunxit Euãgelista, dicẽs. Et verbũ erat apud deũ,ita & hic scribendo verba domi-
Ioan.1. ni:Vt cognoscant te solum verum deum,& quẽ misisti
Ioan.17. Iesum Christũ:coniunctione illa patrẽ vtiq; copulauit & filiũ,vt Christũ verũ deum à maiestate patris nemo secernat. Nunq̃ enĩ cõiunctio separat. Et deo dicẽdo: Vt cognoscant te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christũ:&Sabellianos interfecit, & Iudęos exclusit,eos vtiq; qui audirent loquẽtem: ne aut illi eundem patrem putarẽt esse quem filium,si nõ addidisset,
C & Christum:aut isti in patre filium separarent.Quæro autem cur nõ sic putent subaudiendum,& ex superioribus colligendum, vt quod præmisit, solũ verũ deum patrem, subaudiamus etiã Iesum Christum solum verum deũ.Exprimendũ enim alterum nõ fuit, ne duos deos dicere videretur. Naq; neq; duos dicimus deos, & eiusdem cũ patre diuinitatis filium confitemur.Itaq; quęramus qua ratiõe diuinitatis hic putent factam esse distantiam,vtrũ deum negent Christũ? Sed negare nõ possunt. An verũ deum negent Christum? Sed dicant, si verũ negãt,vtrũ falsum, an nũcupatiuũ deũ iudicẽt. Nã secũdm scripturas aut ver⁹ deus est, aut tantũmodo, nũcupatiu⁹,aut falsus.Verus vt pater, nũcupatiuus, vt sancti,falsus vt dæmones atq; simulacra. Dicãt igtur q filiũ dei cõfessiõe designẽt, vtrũ falso præreptũ dei nomẽ,an vero quasi nuncupatiuo inspiratione tantũ diuinitatis nomẽ esse arbitremur? Falsõ pręreptum nomen nõ puto q; dicãt, vt apertiore se crimine impietatis in- D
uoluãt,ne vt dæmonijs &simulacris,ita etiã Christo falso dei inditũ nomẽ insinuando se ꝓbant.Sinautẽ ideo dictũ putãt deũ,q; inspirationẽ diuinitatis habuit,sicut & sancti dei multi viri(eos eos scriptura deos dixit, ad quos sermo fiebat dei)ergo non vltra hoies deũ prętulerũt,sed cõparandũ hoibus arbitrãtur, vt hoc eũ putẽt esse qd̃ hominib⁹ ipse donauit,dicens ad Moysen: Po Exodi.7.
sui te in deũ Pharaoni. Vnde & i psalmo dictũ est:Ego Psal.81.
dixi,dij estis. Et hãc tamẽ sacrilegorũ opinionẽ Paul⁹
excludit,qui ait:Nã etsi sunt qui dicãtur dij, siue in cœlo,siue in terra.Nõ dixit,sunt dij,sed sunt qui dicãtur. 1.Cor.8.
Christus aũt,sicut scriptũ est,heri & hodie ipse est.Est inquit, nõ solum nomine, hoc est,sed etiã veritate. Et Hebrę.13.
bene scriptũ est:heri & hodie ipse est,vt Arrij impietas aftruendi sacrilegij locũ inuenire nõ posset,qui cũ legeret in psalmo secundo dicentẽ filio patrem: Filius meus es tu, ego hodie genui te:adnotauit hodie nõ heri,ad ęternitatem diuinæ generationis referens, qd de carnis assumptione memoratum est.Sancto igitur spiritu repletus Apostolus, vt illã elideret sæuitatem, ait: Heri & hodie ipse est,& in sæcula. Heri ꝓpter æternitatem,hodie propter corporis susceptionem.Est ergo Christus,& est semp.Qui enĩ semper est, est. Christus autẽ semper est,de quo dicit Moyses:Qui est,misit me. Exodi.3
Erat vtiq; Gabriel,erat Raphael,erant angeli,sed semper esse qui aliquãdo non fuerint,nequaq̃ pari ratione dicuntur. In Christo autem,sicut legimus,nõ fuit est& non,sed est in illo fuit. vnde vere dei filius est esse, qui E
semper est. Ergo & si nuncupatiuũ deũ nõ audẽt dicere, & falsum eũ dicere maioris est impietatis: restat vt deus verus sit,veri patris nõ dissimilis,sed ęqualis.Qui cum &iustificet & sanctificet quos velit,non foris assumens,sed in se habẽs sanctificandi potestatẽ,quomodo nõ est verus deus?Nã & Apostol⁹ eũ vtiq; verũ deũ dixit,qui naturaliter ver⁹ deus esset,sicut habes:Quia tunc,inq̃t,nescientes deũ,seruistis ijs qui natura nõ erãt Gala.4
dij,hoc est, qui veri dij esse nõ poterant,quib⁹ hoc naturaliter minime suppetebat.Verum copiose iã verum deum Christum in superiorib⁹ libris scripturarum lectionibus approbauimus.Ergo si Christus,vt edoctum est,deus verus est, quæramus qua ratione, cum solum verum deum patrem legunt,à patre filium cupiunt separare?Si dicunt, quod verus solus deus pater est, negare nõ possunt, quod & filius solus deus veritas est,& quod Christus veritas est. Nũquid veritas vero minor est,cum secundũ appellationẽ nominum ver⁹ plerũq; à veritate dicatur, sapiens à sapientia, iustus à iustitia? Hoc nos inter patrẽ nõ sentimus & filium, quodq; patri nihil deest,quod pater est verax,& filius quod veritas est,æqualis est vero.Vt sciãt autem cum solũ legũt, nequaq̃ esse à patre filium separandum,meminerint in F
prophetis à deo dictum: Ego extendi cœlum solus.Et vtiq; nõ extendit sine filio pater.Ipse enim filius qui sapientia dei est, dicit: Quando parabat cœlum,cũ ipso Prouer.8
aderam. Et Paulus de filio dictum esse cõfirmat: Ini- Hebrę.1
tio terram tu fundasti domine,& opera manuum tuarum sunt cœli.Siue ergo filius cœlũ fecit,sicut & Apostolus voluit intelligi,& ipse vtiq; non sine patre cœlũ solus extendit: siue vt in Prouerbijs habes: Deus in sa- Prouer.3.
pientia fundauit terrã,parauit autẽ cælos in intellectu: ostẽditur qd̃ nec pater solus sine filio cœlos fecit,nec sine patre filius,&tamen qui cœlum extẽdit,sol⁹ deus est. Qd̃ vero & de filio aperte intelligendum sit qd̃ solus appelletur, etsi nunquã insćio patre aliquid fecisse credatur,etiã alibi habes,vbi scriptum est: Extendens cœlum solus,&ambulans quasi in pauimento sup mare. Iob.9.
Nanq; euangelium domini docuit nos qd̃ in mari non pater,sed filius ambulauit, quãdo Petrus rogauit eum,dicens:Domine iube me venire ad te. Sed etiam Matth.14

G prophetia ipſa documento eſt. Sanctus enī Iob aduentū domini prophetabat, de quo vere dixit qđ magnum cetū erat debellaturus, & factū eſt. Nā feralē illū cetū zabulū ſcilicet vltimis tēporibus venerabilis corporis ſui paſsione proſtratū perculit & afflixit. Eſt ergo ſol⁹ & vere dei filius, Hæc enī & filio prę̄rogatiua defertur. De nullo enim qui creatus eſt, ꝓprie dici poteſt qđ ſolus. Nā cui ineſt cōmunitas creaturæ, quemadmodum quaſi ſol⁹ poteſt ā cæteris ſeparari? Itaq; homo rationabilis videtur inter omnia terrena animantia, ſed tamē nō eſt ſol⁹ rationabilis. Scimus enī rationabilia eſse & cœleſtia opera dei, angelos & archāgelos rationabiles cōfitemur. Si ergo angeli rationabiles, nō vtiq; ſol⁹ rationabilis homo dicitur. Sed dicunt ſolū dici poſse ſolē, quia ſol alter non eſt. Sed & ipſe ſol habet cōmunia multa cū ſtellis, qđ percurrit cœlū, qđ ętherea illi⁹ cę leſtiſq; ſubſtantiæ eſt, qđ creatura eſt, qđ in oia dei opera cōputatur, qđ cū omnib⁹ deo ſeruit, cū omnib⁹ benedicit deū, cū omnibus laudat. Nō ergo ſolus proprie dicitur, qđ nec à cęteris ſeparatur. Itaq; cū patris & filij ſpirituſq; ſancti diuinitati, quæ ſola non inter omnia, ſed ſup omnia eſt, nulla poſsit creatura conferri (vt de ſpiritu interim aſsertio reſeruetur) ſicut pater dicitur ſolus deus verus, cui nihil cōmune cū cęteris, ita etiā ſolus eſt filius imago veri dei, ſolus dextra patris, ſol⁹ virtus dei atq; ſapientia. Solus ergo filius facit, ſicut & pater, quia ſcriptū eſt: Quæcūq; facio, ipſe facit. Cū enim vnū opus ſit patris & filij, bene de patre & filio dicitur, H quod deus ſolus operatus eſt, vnde etiā cū creatorē dicimus, & patrē & filium cōfitemur. Nam vtiq; cū Paulus diceret: Qui ſeruierunt creaturæ potius q̄ creatori. nec patrē creatorē negauit, ex quo omnia: nec filium, per quem omnia. A quo alienum vtiq; nō videtur qđ ſcriptum eſt, quod ſolus habet immortalitatē: Quomodo enī immortalitatē nō habet, qui vitā habet in ſemet ipſo? Habet vtiq; in natura, habet in ſubſtātia, & habet nō per gratiam temporalem, ſed per ſempiternā diuinitatem, habet nō ex dono quaſi ſeruus, ſed ex generationis proprietate quaſi filius coæternus. Et habet ſicut pater. Sicut enim pater habet vitam in ſemetipſo, ita & filio dedit vitam habere in ſemetipſo. ſicut habet, inqt ſic dedit. Didiciſti ſupra quemadmodū dederit, ne putares eſse gratię largitatem, vbi generationis arcanum eſt. Cum ergo inter patrem & filium vita nulla diſtantia ſit: quemadmodum quod immortalitatem ſol⁹ habeat pater, filius nō habeat, æſtimari poteſt? Vnde intelligāt nec hoc loco à vero dei patre filium ſeparādū, quia probare nō poſsunt, q, ſolus & verus dei filius nō ſit, cum præſertim & hic aut ſubaudiatur, vt diximus, & Chriſtum ſolum verum deū eſse: aut certe aliud ad diuinitatē patris & filij, aliud ad incarnationem Chriſti relatū intelligēdum ſit, quia nō eſt perfecta cognitio, niſi eius qui & ſecundum æternitatē vnigenitū deū 1 verum dei filium Ieſum Chriſtum, & ſecundū carnem generatum ex virgine confitetur. Quod alibi hic ipſe Euangeliſta nos docuit, dicens: Omnis ſpiritus qui cō 1. Ioan. 4. fitetur Ieſum Chriſtū in carne veniſse, de deo eſt. Deniq; q̄ nō alienū ſit etiā incarnationis hoc loco intelligere ſacramentum, docet nos ipſius ſeries lectionis. Sic Ioan. 17 enim habes: Pater, venit hora, clarifica filiū tuum, vtiq; cū & horā veniſse cōmemoret, & clarificari petat, quo modo niſi ſecundū carnis aſsumptionē locutum eum conuenit æſtimari? Nam nec vlla ſibi tēporum præſcripta momenta diuinitas habet, nec clarificatione indiget lumen æternū. Ergo in ſolo vero de patre & filiū dei ſolum verum ſecundū diuinitatis inielligim⁹ vnitatem: & in Ieſu Chriſti nomine, quod ex virgine natus accepit, incarnationis agnoſcimus ſacramentū. Quod ſi cū ſolū deum legunt patrem, filiū cupiunt ſeparare: ergo eū de filij incarnatione legūt: Hic eſt lapis qui reprobatus eſt à vobis ędificantibus, qui factus eſt in ca- K put anguli, & infra: Nō eſt aliud nomē ſub cœlo datū hominibus, in quo oporteat vos ſaluos fieri, patrē æſtimant ab impertiendæ vobis ſalutis beneficio ſeparandum. Sed neq; ſine patre ſalus, neq; vita æterna ſine filio. Sed aſſerunt Arriani, ſolū verum deum ſicut patrē ita & filiū dicitis, & vnius ſubſtantiæ patrē & filiū cōfitemini. nō vnū deum, ſed duos deos inducitis, quia qui vnius ſubſtātię ſunt, nō vnus deus ſed duo dij vidētur, ſicut duo hoies, aut duæ oues pluréſve dicūtur, homo aūt & ouis nec duo hoies dicuntur, nec duæ oues, ſed vnus homo, & vna ouis. Hæc Arriani dicūt, & hac diſputatione verſuta ſimpliciores capere nitūtur. Tamen ſi legimus ſcripturas diuinas, inueniemus pluralitatem in ea cadere quę diuerſæ diſcretæq; ſubſtātiæ ſunt, hoc eſt, ἑτερούσιαι. Idq; in Salomonis libris habem⁹ expreſſum, eo loco ſcilicet in quo dicit: Tria ſunt impoſsibilia intelligere, & quartū nō agnoſco: Veſtigia aquilæ volātis, & viā ſerpētis ſupra petrā, & ſemitas nauis na- Prou. 30 uigantis, & vias viri in iuuentute. Vtiq; aquila & nauis & ſerpēs vnius nō ſunt generis atq; naturæ, ſed differētis diſcretæq; ſubſtantiæ, & tamē tria ſunt. Cōtra ſe igitur ſua eſse intelligant argumenta teſtimonijs ſcripturarū, Itaq; dicendo patris & filij diſcretā eſse ſubſtantiam, differētemq; deitatē, duos vtiq; ipſi deos aſserūt. Nos autem cum patrem confitemur & filium, aſserēdo tamen vnius eſse diuinitatis, non duos deos: ſed vnum deū dicimus. Et hoc dominicis eloquijs approbamus, quia ibi plures ſunt, vbi aut naturæ aut voluntatum & L operationum eſt differentia. Deniq; vt ſuis ſibi teſtimonijs reuincantur, duo homines dicūtur, quia licet vni⁹ naturæ ſint iure naſcendi, tamen & tempore, & cogitatione, & opere, & loco diſtant, & ideo nō poteſt vnus homo dici in ſignificatiōe & numero dierum, quia nō eſt vnitas vbi eſt diuerſitas, vnus autem deus dicitur, & patris & filij ac ſpirituſsancti, & gloria, & plenitudo ſignatur. Deniq; tanta veritas vnitatis eſt, vt etiā quando natura generationis aut carnis ſignificatur humanę & vnus homo de multis dicitur, ſic habes: Dominus Pſal. 117. mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo, id eſt, non vna perſona hominis, ſed vna caro & vna fragilitas generationis humanæ. Et addidit: Bonum eſt ſperare in domino, quàm ſperare in homine Nec hic vtiq; ſpecialem hominem, ſed generalem conditionē M deſignauit. Deniq; ſtatim ſubiecit de pluribus: Bonum eſt cōfidere in domino, q̄ cōfidere in principibus. Sed vbi homo dicitur, naturæ interdum, vt ſupra dixim⁹, cōmunis inter omnes vnitas ſignificatur, vbi principes variarum quædam differētia poteſtatum eſt: ſed inter homines aut in hominib⁹ vnius alicuius rei vnitas eſt, aut charitatis, aut cupiditatis, aut carnis, aut deuotiōis & fidei. Generalis autem vnitas, & quę in ſe ſecundum diuinitatis gloriā complectatur omnia, ſoli⁹ eſt patris M & filij & ſpirituſsancti. Vnde & dominus cum diuerſitatē inter ſe hominū deſignaret, quod nihil habēt interſe, quod poſsit ad vnitatē indiuiduæ ſubſtātiæ pertinere. In lege veſtra, inquit, ſcriptum eſt, quod duo- Ioan. 8 rum hominum teſtimoniū verū eſt. Et cū præmiſiſſet, duorum teſtimonium verum eſt: vbi venit ad ſuum & patris teſtimonium, nō dixit, verū eſt teſtimoniū noſtrum, quod duorum deorum teſtimoniū eſt, ſed ego, inquit, ſum qui teſtimoniū phibeo de meipſo, & teſtimoniū phibet de me qui miſit me pater. Supra quoq; ſimiliter ait: Et ſi iudico ego, iudicium meū iuſtum eſt, quia ſolus non ſum, ſed ego, & qui miſit me pater. Itaq; & infra & ſupra patrem ſignauit & filiū, & pluralitatē non admiſcuit, nec diuinæ vnitatem ſubſtantiæ ſeparauit. Euidens igitur, quia quod vnius ſubſtātię, ſeparari non poteſt, etſi non ſit ſingularitatis, ſed vnitatis. Singularitatem hanc dico, quæ Græce μονότης dici-

A tur. Singularitas ad perſonam pertinet, vnitas ad naturam. Ea vero quæ diuerſæ ſubſtantiæ ſunt, non ſolum vnum, ſed etiam per plura dici ſolere etiã ex propheti
co clarũerit teſtimonio, expreſsius tamẽ ipſe Apoſto-
1. Cor. 8. lus declarauit, dicẽs: Nã etſi ſunt qui dicãtur dij, ſiue in cœlo, ſiue in terra. Vides igitur quod ij qui ex diuerſis ſubſtãtijs ſunt, & nõ ex vnius veritate naturæ, dij appellantur. Pater aũt & filius, quia vniꝰ ſubſtantiæ ſunt, non duo dij, ſed vnus deus. Pater ex quo oĩa, & vnꝰ dominꝰ Ieſus Chriſtus per quẽ oĩa. Vnus, inquit, deus, pater, & vnus dominus Ieſus. Et ſupra: Vnus deus, nõ duo. Et infra: Vnus dominus, & nõ duo. Pluralitas ergo excluditur, nõ vnitas ſequeſtratur. Sed quemadmodũ cũ legimus dominũ Ieſum, nec patrẽ (vt ſupra diximus) à dominationis iure ſecernimus, qđ ei cõmune cũ filio eſt, ita dũ legimus ſolũ verũ deum patrem, nec filiũ à ſolius veri dei poſſumus ſeparare, qđ ei cõmune cũ patre eſt. Aut dicant quid aliud ſentiant, quid ve arbitrẽtur, cũ legimꝰ: Dominũ deum tuum adorabis, & illi ſoMat. 4 li ſeruies: vtrũ Chriſtum non adorãdum, & Chriſto nõ æſtimant ſeruiendum? Qđ ſi illa quæ adorauit cũ Chananæa, impetrare meruit qđ popoſcit, & Paulus Apoſtolus, qui ſeruum ſe Chriſti prima ſcriptorũ ſuorum præfatione profitetur: apoſtolus eſse meruit, nõ ab ho
B minibus, neq; per hominem, ſed per Ieſum Chriſtũ: dicant quid arbitrentur ſequendum, vtrũ cum Arrio malint ſibi ſocietatem eſſe perfidiæ, vt ſolum & verũ deũ Chriſtum negando oſtendant, quod nec adorandũ eũ nec ſeruiendum ei iudicent: an vero conſortium malint habere cum Paulo, qui ſeruiẽdo atq; adorãdo etiã Chriſtum, vtiq; ſolum verum deum voce affectuq; non diffitebatur, quem pio ſeruitio fatebatur.

¶ De ſolutione obiectionis, qua argui poteſt inæqualitas patris & filij, ex hoc qđ filius deum patrem adorare legitur. De ſolutiõe quoq; atq; cõfutatione obiectionis Arrianorum, qua ꝓbare conãtur diſſimilitudinẽ patris & filij ex reſpõſione eiuſdẽ filij data ad ea quę mater filiorũ Zebedæi poſtulabat. CAP. III.

QVOD ſi quis dicat quoniã deum patrẽ adoret & filius, quia ſcriptum eſt: Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus: cõſideret quando, & apđ quẽ, & cuiꝰ
Ioan. 4. ſuſcepto loquatur affectu. Deniq; & in ſuperioribus nõ immerito præmiſſum eſt, quod Ieſus fatigatus ex itinere ſedebat, & à Samaritana bibere poſtulabat: qđ ſecũ
C dum carnem hominis loquebatur. Nam ſecundum diuinitatẽ nec fatigari poterat, nec ſitire. Deinde cũ Samaritana quaſi Iudæum appellaret, & prophetam putaret: quaſi Iudæꝰ qui ſpiritaliter myſteria legis doceret reſpõdit, dicens: Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus. Et vt oſtenderet quod ſecundum incarnationem reſponderat, addidit quod ſalus ex Iudæis eſt. Sed ſtatim poſt hoc ſequeſtrauit hominis affectum, dicens: Veniet, inquit, hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt patrem. Non dixit, adorabimus. Quod vtiq; dixiſſet ſi cõſortium noſtri ſubiret obſequij. Verũ cũ legerimus quod Maria adorauit eũ, intelligere debemus quod nõ poteſt per eandem naturam & adorare quaſi ſeruus, & adorari quaſi dominus ſed potius quod vt homo inter homines adorare dicitur, & quaſi dominus & filius adoratur. Multa ergo ſecundum incarnationis legimus & credimus ſacramentum. Sed in ipſa naturæ humanę affectione maieſtatem licet ſpectare diuinam. Fatigatur ex itinere Ieſus, vt reficiat fatigatos. Petit bibere, ſitientibus potum ſpiritalem daturus. Eſurit, cibos eſurientibus ſalutis traditurus. Moritur, viuificaturus: ſepelitur, reſurrectur. Tremulo pendet in ligno, cõfirmaturus trementes. Cœlũ caligine obducit, vt illuminet. Terras tremefacit, vt ſolidet. Maria cõturbat, vt mitiget. Reſerat tumulos mortuorũ, vt oſtẽdat domicilia eſse viuorũ. Creatur ex virgine, vt ex deo natꝰ eſse credatur. Neſcire ſe ſimulat, vt ſcire faciat neſciẽtes. Adorare quaſi rudæus dicitur, vt quaſi verꝰ dei filiꝰ adoretur. Quomodo, inquiũt, filius dei ſolus verus deus poteſt eſse ſimilis patri, cum ipſe dixerit filijs Zebedęi: Calicẽ quidem meũ bibetis, Mat. 20.
ſedere aũt ad dexterã meã, vel ad ſiniſtrã, nõ eſt meũ dare vobis, ſed quibus paratũ eſt à patre meo? Hoc igitur veſtræ differentiæ, vt vultis, nõ æqualitatis eſt argumentũ: cũ in eo magis venerari domini clemẽtiã, adorare gratiã deberetis, ſi tamẽ virtutis atq; ſapientię dei profunda ſecreta poſſetis aduertere. Cõſiderate enim quæ cũ filijs petat, mater eſt vtiq;, cui ꝓ filiorũ honore ſolicitæ immoderatior quidẽ, ſed tamẽ ignoſcenda menſura votorũ eſt. Atq; mater ætate lõgęua, ſtudio religioſa, ſolatio deſtituta, quę tunc tẽporis quãdo vel iuuãda, vel alenda foret validæ prolis auxilio, abeſſe ſibi liberos patiebatur, & voluptati ſuæ mercedẽ ſequentiũ Chriſtum prætulerat filiorũ. Qui prima voce vocati à domino, vt legimꝰ, relictis retibꝰ & patre ſequuti ſunt eum. Hæc igitur ſtudio maternæ ſedulitatis indulgen- Mat. 4.
tior, obſecrabat ſaluatorẽ, dicẽs: Vt ſedeãt hi duo filij Mat. 20.
mei, vnus ad dexteram tuã, & alius ad ſiniſtram tuam in regno tuo. Et ſi error, pietatis tamen error eſt. Neſciũt enim materna viſcera patientiã, etſi voti auara, ta E
men venerabilis cupiditas, quæ non pecuniæ eſt auida, ſed gratiæ. Nec inuerecũda petitio, quæ non ſibi, ſed liberis cõſulebat. Matrem cõſiderate, matrem cogitate. Sed nihil mirum ſi vilis vobis videtur circa filios affectus parentum, quia etiam omnipotentis patris vilem putatis eſse circa vnigenitum filium charitatem. Dominus cœli atq; terrarum verecundabatur (vt ſecundum aſsumptionem carnis & virtutes animæ loquar) verecundabatur inquam, & vt ipſius verbo vtar, confundebatur matri pro filijs poſtulanti etiam ſuæ ſedis conſortium denegare. Vos ęterni dei filium proprium interdum pro miniſterio ſtare cõtenditis, interdũ famulatoriũ, hoc eſt, nõ ex maieſtatis vnitate, ſed ex patris præceptione vultis eius eſse conceſsum, & negatis hoc deo vero dei filio, quod ille hominibus aperte noluit denegare. Cõſiderabat enim matris dilectionem, quæ filiorum mercede grandæuã ſolabatur ſenectã, & deſiderijs feſsa maternis, chariſsimorum pignorũ tolerabat abſentiã. Cõſiderate etiã fœminã, hoc eũ ſexũ fragiliorem, quem dominus propria nondum cõfirmauerat paſsione. Conſiderate inquam Euæ illius primæ mulieris hæreditatem transfuſam, in omnes immoderatæ cupiditatis ſucceſsionem labentem, quã dominus F
adhuc proprio ſanguine nõ redemerat, nondum inolitam affectibus ommẽ immodici cõtra fas honoris appetentiam, ſuo Chriſtus cruore diluerat. Hæreditario igitur mulier delinquebat errore. Et quid mirũ ſi mater pro filiorũ ſuorum (qđ eſt tolerabiliꝰ q̃ ſi ipſi) quãdo etiã apoſtoli ipſi inter ſe, ſicut legimus, de ſui prę- Lucę. 22.
latione certabant? Non debuit igitur medicus omnium deſtitutam matrem, & ægram adhuc mentem, pudoris conuitio ſauciare, ne poſtulatio ſibi ſuperius denegato quaſi immoderatæ petitionis damnata mœreret. Deniq; dominus qui honorandam ſciret eſse pietatẽ, non mulieri, ſed filijs eius reſpondit, dicẽs: Poteſtis bibere cãlicem quẽ ego bibiturus ſum? Dicentibus autẽ illis: Poſsumus, ait illis Ieſus: Calicem quidem meum bibetis, ſedere aũt ad dexteram meã vel ad ſiniſtrã, nõ eſt meũ dare vobis, ſed quibꝰ paratũ eſt ã patre meo. Quã patiens & clemẽs dominꝰ, q̃ alta ſapiẽtia, & bona charitas. Volẽs enim oſtẽdere qđ nõ perfunctoriam rẽ aliquã diſcipuli poſtularent, ſed etiam quã impetrare nõ poſsẽt, prærogatiuã eius paternę honorificẽtię referr-

Guit,non metuens ne quid iuri proprio derogaret, qui
Philip.2 rapinã arbitratus est esse se æqualem deo:simul diligẽs
Ioan.13. discipulos,quod sic habes: Vicꝫ in finẽ dilexit eos. no-
luit ijs quos diligeret,videri qđ peterẽt denegasse san
ctus & bonus dominus,quod mallet aliquid dissimula
re de iure,q̃ de charitate deponere. Charitas enĩ patiẽs
est,benigna est,nõ æmulatur,nõ inflatur,nõ quærit quę
sua sunt. Deniqꝫ vt agnoscatis non infirmitatis,sed in-
dulgentiæ esse qđ dixit: Nõ est meũ dare vobis:vbi si-
ne matre filij Zebedæi rogãt, nihil de patre dixit. Sic
Mat.10. enim habes:Nõ est meũ dare vobis,sed quibus paratũ
est. Ita Marcus Euangelista posuit. Vbi vero mater pro
Mar.20 filijs rogat,hoc est secundũ Matthæũ: Non est,inquit,
meũ dare vobis,sed quibus paratũ est à patre meo. Hic
addidit,à patre meo,quia maiorẽ indulgentiã mater-
nus poscebat affectus. Qđ si putãt,dicendo: Quibus pa
ratum est à patre meo,qđ aut patri plus tribuit,aut sibi
aliquid derogauit,dicant vtrũ & illic putent patri ali-
quid derogatum, quia dixit in Euangelio filius de pa-
tre: Pater nõ iudicat quenq̃. Qđ si sacrilegũ putam⁹ di
cere qđ pater ita iudicium detulit filio,vt ipse non ha-
beat(habet enim,nec potest amittere quod habet natu
raliter diuina maiestas)sacrilegũ vticꝫ æstimare debe-
mus qđ nõ potest filius dare quicq̃ qđ aut homines me
H reri possũt,aut quæuis accipere creatura,præsertim cũ
ipse dixerit: Ego ad patrẽ vado,& quodcũcꝫ ab eo pe-
tieritis in nomine meo,hoc faciã. Si enim qđ pater fa-
cere potest, fili⁹ nõ potest,mẽtita est ergo veritas. Nõ
enim potest facere quicq̃ in nomine eius pater fuerit
obsecratus. Nec enim ideo dixit: Quibus paratũ est à
patre meo,vt tantũmodo à patre poscant. Nam omnia
quæcunqꝫ à patre fuerint postulata, se donare memo-
rauit. Deniqꝫ nõ dixit: Quodcunqꝫ à mepetieritis,hoc
faciã: sed quodcunqꝫ ab eo petieritis in noie meo, hoc
faciã. Quæro nunc vtrũ possibile aliquid humanæ cõ-
ditioni,aut alicui creaturæ, aut impossibile putẽt à Ze
bedæi coniuge & filijs postulatũ? Si possibile,quomo-
do ad sinistram suã vel ad dexteram impertiendę apo
stolis sedis nõ habuit potestatẽ,qui omnia fecit esse cũ
nõ erant? Aut quomodo nõ poterat iudicare de meri-
tis hominũ, cui pater dedit omne iudiciũ? Notum est
quemadmodũ dederit. Nam quomodo quasi indigens
accepit filius, qui omnia creauit ex nihilo? Quorũ igi-
tur naturas fecerat, eorum iudicium nõ habeat? Dedit
autem filio pater omne iudicium, vt omnes,inquit: ho
norificent filium,sicut honorificant patrem. Non igi-
tur potentia filij,sed cognitio nostra proficit. Neqꝫ ali
quid ad substantiã eius accedit, sed ad nostrã vtilitatẽ
quod à nobis cognoscitur, vt cognoscendo dei filium
vitam habeamus æternam. Cum aũt in cognitione fi-
I lij dei honor illius, noster non illius sit profectus: si qs
putat quod dei virtus illo honore cumulatur, necesse
etiam deum patrẽ credat posse cumulari, qđ & ipse p
cognitionẽ nostram clarificatur sicut filius, iuxta qđ
Ioan .17. scriptum est,dicente filio: Ego te clarificaui sup terrã.
Ergo si possibile alquid erat quod petebatur, in pote-
state vticꝫ filij sui fuit: sed nõ ostendãt qui possibile pu
tãt,quid de hoibus,aut cæteris creaturis,aut ad dexte-
rã,aut ad sinistrã dei sedeat. Pater enim dicit filio: Se-
de ad dexterã meã. itaqꝫ si quis ad dexterã filio sedet,
inter ipsum vticꝫ & patrem, vt humano vsu loquamur,
filius medius reperitur. Non ergo possibile homini ali
quid petebatur, sed noluit dicere, cũ homines sedere
secũ nõ possent. Siquidẽ diuinam suam gloriam cela-
re priusquam resurgeret,nõ diuulgare cupiebat. Nam
cum supra inter famulos suos Moysen & Heliam appa-
ruisset in gloria, monuerat discipulos ne cui dicerent
quod vidissent. itaqꝫ si possibile nõ hominibus erat vel
creaturis cæteris hoc mereri, nõ debet videri fili⁹ mi-
nus posse quod nõ dedit apostolis: quod nõ pater ho-
minib⁹ vel creaturis dedit,aut dicant cui horum dede K
rat pater? Nõ vticꝫ angelis,de quibus scriptura dicit,q Apoc.7
omnes angeli stabãt in circuitu sedis. Deniqꝫ & Gabriel
se stare dixit,sicut habes: Ego sum Gabriel qui asto an
te deũ. Nõ ergo angelis,nõ senioribus qui adorant se- Luc.1.
dentẽ. Illi enim nõ supra sedẽ maiestatis sedent,sed vt
dicit scriptura,in circuitu sedis. Sedes enim aliæ vigin
ti & quatuor sunt,vt habes in Apocalypsi ioãnis: Et su
pra sedem viginti quatuor seniores sedentes. in Euan- Apoc.4.
gelio quoqꝫ ipse dominus dicit: Cũ sederit filius homi Mat.19.
nis in sede maiestatis suæ, sedebitis & ipsi super sedes
duodecim,iudicantes duodecim tribus israel. Nõ er-
go sedes suæ dixit apostolus dari posse consortiũ, sed
alias illas sedes esse duodecim: quas tamẽ nõ corpora-
li cõcessu,sed ꝑ successu spiritalis gratię æstimare de-
bemus. Deniqꝫ in libro Regnorũ dixit Micheas ꝓpheta: Vidi dominũ iesum israel sedentẽ sup thronũ suũ
& omnis militia cœli stabat circa eũ ad dexterã eius, 3. Reg.22
& ad sinistrã. Quomodo igitur stãtibus angelis ad dex
terã vel ad sinistrã domini dei, stante omni militia cœ
li, sedebunt homines ad dexteram dei vel ad sinistrã,
quibus pro virtutibus præmia angelorũ similitudo ꝓ-
mittitur,sicut dominus dicit: Eritis sicut angeli in cœ-
lo? Sicut angeli,inqt, nõ pl⁹ q̃ angeli. Si ergo nihil pl⁹
dedit pater q̃ filius,nihil vticꝫ minus dedit filius q̃ pa-
ter,nihil igitur minus filius potest q̃ pater. Posito tamẽ Mat.22.
possibili impetratu hominibus quod posceretur, quid
quid est qđ ait: Sedere autem ad dexteram meã vel ad L
sinistram,non est meum dare vobis? Quid est meum? Mat.20.
Supra dixit: Calicẽ quidem meũ bibetis, & infra po-
suit: nõ est meũ dare vobis,& supra meũ, & infra meũ
dixit,nõ immutauit. Ergo superiora docẽt ꝓpter qđ
dixerit. Rogatus enim à muliere quasi homo,vt ad dex
terã vel ad sinistrã suam filios ei⁹ sedere pateretur: qa
illa quasi hominẽ rogauerat,& domin⁹ quasi tantũmõ
homo de sua passione respõdit: Potestis bibere calicẽ
quẽ ego bibitur⁹ sum? itaqꝫ qđ secundũ carnẽ de pas-
sione sui corporis loquebatur, demonstrare voluit qđ
secundũ carnẽ subeundæ passionis nobis exemplũ ac
similitudinẽ derelinqueret, secundum humanã aũt cõ
ditionẽ sedis supernæ cõsortia nõ donaret. Hoc enĩ est
quod dixit non est meũ,sicut alibi: Mea doctrina non
est mea,non est enim,inquit,secundũ carnẽ meã,quia Ioan.7.
quæ diuina sunt,nõ sicut carnis eloquia. Indulgentiam
aũt suã circa discipulos quos diligeret,quam expressit
reuelauit,præmittẽs: Calicẽ quidẽ meũ bibetis. Etenim
quod nõ debebat id dare quod petierãt,aliud ꝓposuit
vt prius cõmemoraret quid his tribueret, q̃ quid nega
ret, quo magis æquitatem sibi petitionis q̃ studiũ do-
minicæ libertatis intelligerẽt defuisse. Calicẽ quidem M
meũ bibetis,hoc est,passionẽ quidem quæ carnis meæ
est,nõ negabo. Quod enim humanæ assumptionis ha-
beo,potestis imitari,donaui vobis victoriã passiõis,hę
reditatẽ crucis. Sedere aũt ad dexterã meã vel ad sini-
strã,nõ est meũ dare vobis. Nõ dixit,nõ est meũ dare:
sed,Non est meũ dare vobis: hoc est, nõ sibi potestatẽ
deesse asserẽs,sed meritũ creatoris. Accipe aliter: Nõ
est meũ dare vobis. Quid est,non est meũ? qui veni hu
militatẽ docere, nõ est meũ, q veni nõ ministrari, sed
ministrare,nõ est meũ,qui iustitiã seruo,nõ gratiã. De
niqꝫ ad patrẽ referens,addidit: Quibus paratum est,vt
ostenderet patrem quoqꝫ nõ petitionib⁹ deferre sole-
re,nõ meritis, quia deus personarum acceptor nõ est.
Vnde & Apostolus ait: Quos præsciuit, & prædesti-
nauit. Iure igitur reprehenditur mulier,quę & impos- Actu.10
sibilia,& speciali quodã priuilegio ab eo domino po- Roma.8
stulauit, quia ea quæ sanctis iudicauit esse donanda,
non duobus apostolis,sed omnibus discipulis etiã sine
cuiusquã precatione voluntaria sui largitate cõtulerit
sicut scriptum est: Duodecim vos sedebitis super sedes Ma..19.

A iudicantes duodecim tribus Israel. Ergo etiã si posſibi
le putemus postulatũ, fuisse, calumniæ locus nõ est: ta-
men cũ legerim seraphim stare, quomodo posſum qđ
hoĩes ad dexterã vel siniſtrã filio dei sedeãt arbitrari?
Supra Cherubim domin⁹ sedet, sicut habes: Qui sedes
Psal.79 sup Cherubi, appare. Quomõ apostoli sup Cherubim
sedebunt? Et hoc tamen colligo nõ ex meo igenio, sed
ex dominicæ vocis oraculo. Ipse enim dominus i po-
steriorib⁹ apostolos cõmendãs, patri ait: Pater, quos
Ioan.17 dediſti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum.
Vtiq; si iudicasset qđ diuinã sedẽ pater hoĩbus daret,
dixisset: Volo vbi ego sedeo, & illi sedeãt mecum. Sed
volo, inquit, vt sint mecũ, nõ sedeãt mecũ: & vbi ego,
nõ quomõ ego. Deinde sequitur: Vt videãt claritatem
meã, nõ vt habeãt, sed vt videãt. Seruus enĩ videt, do-
minus posſidet, sicut & Dauid docuit, dicens: Vt videã
Psal.26. voluntatem domini. Et ipse domin⁹ in Euãgelio reue-
Mat.5. lauit, dicens: Beati mundo corde, ipsi enĩ deũ videbũt.
Videbunt, inquit, nõ sup Cherubim cũ deo sedebunt.
Desinãt ergo viliora sed'm diuinitatẽ ęstimare de dei
filio, ne viliora quoq; de patre æstiment. Qui enĩ male
crediderit de dei filio, nõ potest bene sentire de patre.
De patre qui male crediderit & de spiritu, non potest
bene sentire de filio. Eorũ enĩ vna dignitas, vna gloria
vna charitas, vna maiestas est. In cõmune derogaturq;
quid in aliquo putaueris derogandũ. Iã enĩ nõ erit ple
nitudo, quã discernas & diuidas in aliquas portiones.

¶ De redargutione eorũ qui vnitatẽ in diuinitate ne-
B gare cupientes, extenuare studẽt patris & filij charita-
tem, ex hoc qđ scriptũ est: Et dilexisti eos, sicut &
me dilexisti. Quomodo etiã intelligendũ sit qđ filiꝰ
missus dicitur, & quemadmodũ dominũ dicat, quẽ
patrẽ nouit, cũ diuersorũ hæreticorũ cõdemnatiõe
qui ex falsa intelligentia errauerunt. CAP. IIII.

EXISTVNT tamen Imperator Auguste qui
in hac diuinitate vnitatem substãtiæ nega-
re cupientes, extenuare studeant patris &
Ioan.17 filij charitatẽ, quia scriptũ est: Et dilexisti
eos, sicut & me dilexisti. Quod cum dicunt, quid aliud
agunt, nisi inter dei filium & homines æqualitatem quã
dã cõparationis inducunt? Nunquid sic diligi posſunt
à deo homines quemadmodũ filius in quo cõplacuit
pater? Ille per se cõplacet, nos per ipsum. In quib⁹ enĩ
deus filium suum ad imaginem suam cernit, eos per fi-
lium suum asciscit in gratiã filiorum: vt quemadmodũ
per imaginẽ ad imaginem sumus, sic per generationem
filij in adoptionem vocemur. Alius igitur naturę amor
sempiternus, alius gratiæ, Aut si ex verbis faciunt quæ-
C stionem, quia scriptum est: Et dilexisti eos, sicut me di
lexisti: & cõparationem factã putãt: ergo & illud in cõ
paratione dictũ putãt: Estote ergo misericordes, sicut
Lucæ.6 & pater vester qui in cœlis est. Et alibi: Estote perfecti
Mat.5, sicut & pater meus qui in cœlis est, pfectus est: quia ille
secundum plenitudinem maiestatis suæ perfectus est,
nos autem perfecti secundum virtutis accidentis pfe-
ctum. Sic etiã filius diligitur à patre secundũ semp ma
nentis plenitudinẽ charitatis, in nobis autẽ charitatem
dei, virtutis emeretur profectus. Vides igitur quã gra-
tiam deus dederit hominibus, & tu patris & filij vis dis
soluere naturalem & indiuiduã charitatẽ: & tu verba
adhuc discutis, vbi vnitatem maiestatis aduertis. Video
totũ hũc locũ ex cuius affectu loquatur. Habes enĩ di-
Ioan. 17 centẽ ipsum: Clarifica me pater claritate ea quẽ habui
priusquã mũdus esset apud me, & tamen vt scires ma-
gnum deum, & salutarem, & omnipotẽtem dei filium,
iudiciũ suæ maiestatis admiscuit dicendo: Et mea om-
nia tua sunt, & tua mea. Omnia habet, & tu missum esse
ad iniuriam deriuas, qui secundum carnem nõ accipis
missum? Apostolus dixit, & ex verbo simplici pręiudi- D
ciũ struis, quo dicas inferiores à superioribus mitti so-
lere. Quid ad illa respõdes, qđ filius ad homines mis-
sus est? Num minorem putas eum qui mittitur, eò vide
licet à quo mittitur? Dilce quod & minor maiorẽ misit
& maiores ad minores missi sunt. Nam & Tobias Ra- Tobię.9
phael angelum misit. Et angelus ad Balaã missus est, & Nume.22
dei filius ad Iudæos. Nunquid ergo minor etiã iudæis
dei filius, ad quos mittebatur? De ipso enim scriptũ est: Mat.21
Nouissimè aũt misit eius filiũ suũ vnicũ. Et vide quod
ante seruos, postea filiũ nominauit: vt scias qđ dei fili⁹
vnigenitus secundũ diuinitatis potentiã nec nomẽ ha-
bet, nec cõsortium cõmune cũ seruis. Reuerend⁹ mit-
titur, nõ cũ famulis reuerendus. Et bene addidit, meũ:
vt nõ vnus de multis, nec de generis naturæ, aut mino-
ris alicuius potestatis, sed verus à vero, paternę imago
venisse substãtię crederetur. Esto tamen, minor sit qui
mittitur, eo à quo mittitur: ergo & Pilato minor Chri-
stus, quoniã Pilatus misit eũ ad Herodem. Sed præiudi
cat potestati scriptura, quę missum à patre dicit, missũ
dicit a præside. Vnde si sobrie de dei filio quæ digna
sunt opinemur, ideo missum intelligere debemus, qđ
ex illo incõprehensibili inenarrabiliq; secreto maiesta
tis profundæ dedit se cõprehendendum pro captu no E
stro mentib⁹ nostris dei verbum, nõ solũ cũ se exina-
niret, sed etiã cũ habitaret in nobis, sicut scriptum est:
Quoniã inhabitabo in illis. Deniq; & alibi habes quod
deus dixit: Venite descendamus, & cõfundam⁹ linguas Leuit. 26
eorũ. Nõ enim deus de loco aliquãdo decidit, qui ait: 2.Cor.6
Ego cœlum & terrã cõpleo, sed dico descendere vide Gene. 11.
tur, si nostros dei verbũ penetret affectus, sicut dixit p Hiere. 23.
pheta: Parate viã domino, rectas facite semitas eius, vt
quemadmodũ ipse promisit, veniens cũ patre, apđ nos Esaiæ. 40
faciat mãsionem. Euidens est igitur quomodo veniat.
Vnde & euidens est quomodo dominum dicat, quẽ pa
trem nouit. Ait enim: Cõfiteor tibi pater domine cœli Mat.11
& terrę. Ante patrem dixit sapientia suum, postea crea
turę dominũ nuncupauit. Itaq; dominatum nõ esse vbi
vera progenies est, ipse dominus ostendit in Euange-
lio suo, dicens: Quid vobis videtur de Christo? cuius fi Mat.22
lius est? Dicunt ei: Dauid. Ait illis: Iesus: Quomodo er
go Dauid in spiritu vocat eum dominũ, dicens: Dixit
domin⁹ domino meo, sede à dextris meis? Et addidit: Psal.109
Si ergo Dauid in spiritu vocat eũ dominũ, quomodo
fili⁹ eius est? Et nemo poterat ei respõdere verbum. O
q̃ cautè propter Arrianos etiã in hoc testimonio domi
nus fidei prospexit. Non enim dixit: Vocat eum spiri-
tus dominum, sed quod Dauid dixit in spiritu: vt cuius
secundum carnem filius est, Dauid scilicet, eius etiã se-
cundũ diuinitatẽ & dominus & deus crederetur. Vides
igitur quod nomen pietatis & domini secretum est. Et
bene dominus suum quidem patrem, cœli autẽ & terrę F
dominũ prędicauit, vt cum tu legis & patrem & domi-
nũ, intelligas patrem filij, & dominũ creaturæ. In alio
prærogatiua naturę est, in alio autoritas potestatis. For
mã enim serui accipiẽs, eo vtiq; dominũ vocat, quo ser
uientẽ susceperit: æqualis in dei forma, seruus in corpo-
ris, seruitus enim carnis, dominatus autem diuinitatis
est. Vnde & Apostolus ait: Deus domini nostri Iesu
Christi pater gloriæ, hoc est, deum assumptiõis huma-
næ asserens, patrem aũt gloriæ. Num enim duos filios
habuit deus, Christum, & gloriã? Minime. Ergo si vnus
dei filius Christus, vtiq; Christus est gloria. Quid au-
tem ei derogas qui patris gloria est? Si ergo & filius
gloria est, & pater gloria: quia pater glorię non potest
aliud esse q̃ gloria: nõ diuisio gloriarũ, sed vna est glo
ria. Itaq; ad pprietatẽ naturę gloria refertur, dominat⁹
ad susceptι corporis seruitutẽ. Si enĩ caro etiã iusti ani
mæ subdita est (sicut scriptũ est) Castigo corpus meũ, 1.Cor.9
& seruituti redigo: quanto magis subiecta est diuinita- Psal.118

ti,de qua dicitur:Quoniã vniuersa seruiunt ei? Vna au
G tem quæstiõe & Sabellianos & Fotinianos & Arrianos
dominus exclusit. Nã cũ dominum cũ domino dicit,
Sabellius excluditur, qui eundẽ patrem vult esse quẽ
filiũ. Excluditur Fotinus,qui secundũ carnẽ iudicat q̃
dominus Dauid regis nõ poterat esse nisi qui deus est.
Mat.4 Scriptũ est enim: Dominũ deum tuũ adorabis, & illi
soli seruies. Nũquid cõtra legem ꝓpheta sentiret, qui
sub lege regnaret? Excluditur Arrius,qd filium sedere
audit ad dexterã patris, vt si ex vsu argumentetur hu-
mano,ipse se perimat,& venenũ sacrilegę disputatiõis
suæ in se refundat, vt dũ inæqualitatẽ patris & filij ex
cõsuetudine homiuũ intepretatur:in vtroq; à vero de-
uius eũ præferat cui derogat,cõsessurũ priorem quem
audit ad dexterã. Excluditur etiã Manichæus. Nõ enĩ
negat esse se Dauid filiũ secundũ carnẽ,vtpote qui cla
Math.20. mãtibus cæcis:Iesu fili Dauid miserere nobis, & dele-
ctatus est fide,& stetit,& curauit eos,sed negat nos es-
se æternitatis, si Dauid solius filius à perfidis nomine-
tur. Nã filius est cõtra Hebionẽ. Filius Dauid est cõtra
Manichęos. Filius dei est cõtra Fotinũ. Filius Dauid est
cõtra Marcionem. Filius dei est cõtra Paulũ Samosate
nũ. Filius Dauid est cõtra Valentinum. Filius dei est cõ
tra Arriũ atq; Sabelliũ gentilis erroris hæredes. Domi
nus Dauid est cõtra Iudæos,qui dei filium in carne cer
nentes,hominem tãtummodo impio furore credebãt.
Sed ecclesiastica fide & dei patris & Dauid idem vnus
atq; idẽ filius. Qđ incarnationis dei mysterium vniuer
Heb.2 sæ salus est creaturæ,secundum qđ scriptum est: Vt si-
H ne deo pro omnibus gustaret mortẽ: Id est,qđ creatu
ra omnis sine passione aliqua diuinitatis,dominici san
Roma.8 guinis redimenda sit precio,sicut habes: Omnis creatu
ra liberabitur à seruitute corruptionis. Aliud est igitur
secundũ diuinã substantiã, aliud secundũ susceptionẽ
carnis filium nominari. Nam & secundum generatio-
nem diuinã deo patri æqualis est filius, & secundũ su-
sceptionem corporis deo patri seruꝰ est. Quod formã
serui,inquit,accepit,vnus tamẽ atq; idem est filius. Cõ-
tra aũt sancto patriarchæ Dauid secundum gloriã suã
dominus est,secundum corporalis successionis seriem
filius est,nõ deficiẽs à se,sed nostrę sibi adoptionis gra
tia acquirens. Non solum ex genere Dauid seruus est,
Psal.88. sed etiam ex nomine, sicut habes: Inueni Dauid seruũ
meum. Seruus est,in quo vnctus est. Seruus est, in quo
sanctificatus est. Seruus est,in quo creatus est. Et vt de
cõpendio dicam,seruꝰ est,in quo matrem habet,sicut
Psal.115. scriptum est: O domine,ego seruus tuus,& filius ancil-
læ tuę. Nam secundum diuinam generationem nõ ma-
trem habet,sed patrẽ,nec corporalis est ventris fructꝰ
sed sempiterna dei virtus. Ergo etiam cũ legimus qđ
Ioan.7. dixit dominus: Tempus meum nondum impletum est
Ibidem. &, Adhuc modicũ tempus vobiscum sum:&, Vado ad
Ioan.13. eum qui me misit:&, Clarificatus est filius hominis:ad
I incarnationis sacramentum referre debemus. Cũ autẽ
legimus: Et deus clarificatus est in eo, & deus clarifica
uit eum:quid ibi est quæstionis, vbi & filius clarifica-
tur à patre,& pater clarificatur ã filio? Deniq; vt fidem
vnitatis aperiret,etiam spiritu clarificãdum esse dixit:
Ioan.16 sicut habes:Ille de meo accipiet. & clarificabit me. Cla
rificat ergo dei filium etiam spirituſsanctus. Quomo-
Ioan.8. do igitur ipse dixit:Si ego clarificauero meipsum, cla
ritas mea nihil est? Ergo nihil claritas filij. Sacrilegum
est dicere, nisi referas ad carnẽ, quod ex pſona homi
nis filius loquebatur, eo quod cõparatione diuinitatis
nulla est carnis claritas. Desinant igitur impie obijce-
re,quod in suam perfidiam retorquetur. Scriptum est
enim,non nego: Nunc clarificatus est filius hominis.
Sed videant quid subiectum sit: Clarificatus est filius
hominis. Videãt etiã quid sequatur: Et deus clarifica-
tus est in eo. Ego excusationem habeo de filio homi-

nis,ille de patre non habet:quia pater nõ suscepit car-
nẽ,excusationẽ habeo,nõ vtor:ille nõ habet, & calum K
niatur. Aut simpliciter me patiatur intelligere, aut ad
carnem referre quæ carnis sunt. Pia mens,quæ legũtur
secundum carnẽ diuinitatemq; distinguit,sacrilega cõ
fundit,& ad diuinitatis retorquet iniuriã, quicquid se-
cundum humilitatem carnis est dictum.

¶ De cõfutatione Arrianorũ, qui ideo aliã patris,aliã
filij,aliam spirituſsancti dicunt esse potestatem,quia
scriptum sit: Ite docete omnes gentes baptizãtes eos
in nomine patris,& filij, & spirituſsancti: ex verbo-
rum ordine differentiam diuinæ potestatis faciẽtes.
Qui præterea idcirco negant in Christum esse crẽ-
dendũ quod scriptũ sit: Qui credit in me, nõ credit
in me,sed in eum qui me misit. CAPVT V.

QVID quod etiã more Iudaico falsi & impu-
dẽtes interpretes Arriani verborũ sunt di
uinorũ, dicẽtes vsq; adeo aliã patris, aliam
filij,aliã spirituſsancti esse potestatẽ,vt scri
ptum sit: Ite,docete omnes gẽtes,baptizantes eos in no Mat.28.
mine patris,& filij,& spirituſsancti, & ex verborũ or-
dine differentiam diuinæ faciunt potestatis? Ego aũt li
cet hoc ipsum testimoniũ in superioribus libris ꝓ vni-
tate aſseruerim maiestatis ac nominis, tamen si hic fa-
ciunt quæstionẽ, possum testimonijs aſserere scriptu-
rarũ in pleriſq; locis prius filiũ nominatũ, postea patrẽ
dictũ. Nunquid igitur filij sanctificatio ante præmissa
est,verborũ,vt Arriani volunt,præiudicio,pater secũ-
dus à filio est? Absit inquã absit. Nescit hunc ordinẽ fi L
des,nescit discretũ patris & filij honorẽ. Nõ legi,non
audiui,nec aliquẽ in deo inuenio gradũ. Nusquã secũ-
dum,nusquã tertiũ deum legi,primũ legi,primũ ac so
lũ audiui. Si ordinis exigimꝰ superstitionẽ,nec ad dex
terã patris sedere filius debet, nec primũ se & princi-
piũ debuit dicere. Male ergo euãgelista qđ priꝰ à ver-
bo q̃ á deo cœpit,dicens: In principio erat verbum, & Ioan.1
verbũ erat aput deũ. Etenim iuxta humani ritus ordi-
nem, prius patrẽ debuit nominare. Nesciuit etiã Apo
stolus ordinem,qui ait: Paulus seruus Christi Iesu vo- Roma.1
catus Apostolus,segregatꝰ in Euangeliũ dei. Et alibi: 2.Cor.13.
Gratia domini nostri Iesu Christi, & chariras dei, &
cõmunicatio spirituſsancti. Si verborũ sequamur ordi
nẽ,in primo filium posuit,in secundo patrem. Sed ver
borũ ordo sæpe mutatur,& ideo nõ debes vel de ordi
ne, vel de gradu patri deo & filio eius facere quæstio-
nẽ,cũ secundũ diuinitatẽ diuisio nulla sit vnitatis. Ad
extremũ,vt Christianos se non esse manifestẽt, negãt
in Christũ esse credendum,dicentes scriptũ esse: Qui
in me credit,nõ credit in me,sed in eum qui me misit. Ioan.12
Hãc ergo expectabã confessionem. Quid me quibus-
dam ambagibus ludebatis? Sciam mihi aduersum gen
tiles esse cõtentionem,sed cõuertuntur,vos non con-
uertimini. Illi si credãt, saluum esse sacramentũ: vos ꝓ
didistis acceptum,& nec ceptum fortasse, sed factum. M
Scriptum est inquiũt: Qui in me credit, non in me cre
stit,sed in eum qui me misit. Sed videte quid sequatur
& videte sic quemadmodũ se dei filius vult videri. se-
quitur enĩ: Et qui me videt, videt eũ qui me misit,hoc
est,quod pater videtur in filio. Expositit igitur id qđ
ante præmisit:quia credit in filium,qui cõfitetur & pa-
trem. Nam qui filium nescit,nec patrem nouit. Omnis
enim qui negat filium,nec patrẽ habet. Qui cõfitetur
filium,& filium & patrem habet. Quid est ergo: Non
credit in me? Non in id quod corporaliter cernitis,nõ
in hominẽ tantũmodo quem videtis. Non enim in ho
minẽ tãtummodo credẽdum aſseruit,vt credas quia Ie
sus Christus ipse est & dei filius & homo. Propter qđ Ioan.8
& vtrunque ait: A meipso non veni. Et alibi: Ego sum

A principiũ,qui & loquor vobis. Quasi homo á se nõ venit? Quasi dei filius nõ ex homine principiũ habet,sed sum,inquit,ipse principiũ,qui loquor vobis. Neq; humana,sed diuina sunt quæ locutus sum. Neq; enim fas est credere q; negauerit in se esse credendũ, cũ ipse dixerit: Vt omnis qui credit ĩ me,in tenebris nõ maneat.
Ioan.11 Et alibi:Hæc est enĩ volũtas patris mei qui me misit, vt
Ioan.6. omnis qui videt filiũ, & credit in eũ,habeat vitã æternã. Et alibi:Credite in deũ,& in me credite. Nemo er-
Ioan.14 go filium sine patre accipiat,qđ filium legimus. Habet patrẽ filius,sed nõ temporalẽ, nõ ex passione, non ex cõceptione,nõ ex gratia. Generationẽ legi,nõ legi cõceptionẽ. Et pater dicit:Genui,nõ dicit creaui. Et filiꝰ nõ creatorẽ suum deum secundũ æternitatẽ diuinæ geninæ generationis,sed patrẽ nominat. Se quoq; nũc ex persona hois,nũc in dei maiestate significat: nũc vnitatẽ sibi diuinitatis cũ deo patre vendicãs,nunc fragilitatẽ humanę carnis assumẽs: nũc doctrinã suã nõ habere nunc voluntatẽ suã se nõ quærere, nunc testimonium suũ verum nõ esse,nunc verũ esse significans. Nã ipse
Ioan.5. dixit:Si ego testimoniũ perhibeo de meipso,testimoniũ meũ non est verũ. Et ipse in posterioribus ait:Et si
Ioan.8. ego testimoniũ perhibeo de me,verũ est testimonium meũ. Quomodo igitur nõ est verum testimoniũ tuum
B domine Iesu,cui qui credidit,in cruce licet positus, & inter cõfessi sceleris supplicia cõstitutus,merita latronis exuit,præmia innocẽtis meruit? Deceptus est ergo
Actu.9. Paulꝰ,qui ideo recepit oculos,quia credidit,quos amisserat anteq; crederet? Errauit ne etiã Iesus Naue,qui du
Iosue.5. cẽ militiæ cœlestis agnouit,sed posteaq; credidit, statim vicit,dignus qui fidei prælio triũpharet? Denique non æratas acies in bella produxit,nec ariete cæteriſq; tormentorũ machinis,sed tubarũ septẽ sacerdotalium
Iosue.2. sono murorũ hostilium septa deposuit. Ita bellum immane cõfecit tubæ clangor, & infula sacerdotis. Vidit hoc meretrix,& quæ in excidio ciuitatis remedia desperaret salutis,quod fides vicerat,signa fidei atq; vexilla dominicæ passionis attollẽs, coccũ in fenestra ligauit, vt species cruoris mystici quæ foret mundũ redemptura,vernaret. Ita foris Iesus nomen fuit præliantibus ad victoriã,intus species dominicę passionis periclitãtibus ad salutem. Vnde quod intellexit Raab cœleste mysterium,dicit dominꝰ in psalmo:Memor ero Raab
Psal.86 &Babylonis scientibus me. Quomodo ergo nõ est ve-
Psal.115. rum testimonium tuum domine,nisi secundũ fragilitatem hominum? Omnis enim homo mẽdax. Denique vt secundũ hominẽ dixisse se demõstraret,ait: Qui misit me pater,ipse testimonium perhibet de me. Verũ autẽ est testimonium secundum diuinitatẽ, sicut ipse ait: Et verum est testimoniũ meum, quia scio vnde venio,aut quo vado,vos autem nescitis vnde venio,& quo vado:
C vos secundum carnem iudicatis. Non ergo secundum diuinitatem,sed secundum hominẽ iudicãt qui putant Christo testificãdi scientiam defuisse. Ergo cũ andis: Qui credit in me,nõ credit in me: Et qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit: didicisti quo id putes ipse referẽdum. Deniq; mandatum quod esset ostẽdit,
Ioan.10. dicens:Pono animã meam,& iterum sumo eam. Nemo tollit eam à me,sed ego pono eã a meipso. Vides ideo dictum,vt ostenderet sibi ponendæ ac resumendę animæ potestatem,sicut ipse dixit: Potestatem habeo ponendi animã meã,& potestatem habeo iterum sumendi eam. Hoc mãdatum accepi à patre meo. Siue igitur mandatum,siue,vt aliqui latini habent,prẽceptum:nõ vtiq; secundum diuinitatem, sed secundum incarnationem datur,ad subeundæ victoriam passionis.

¶ Quod nõ debeamus deducere filium in hãc humilitatem,vt nisi quæ audierit,facere aut loqui nesciat, cũ Arrianorũ confutatione. Et vnde maxime vnitatẽ diuinę maiestatis ĩtelligere possimꝰ. Quibꝰ etiã rationibus dei filius creatura dici nõ possit. CAP. VI. D

IAVD vero in hanc humilitatem dei filium deducemus,vt nisi quæ audierit,facere aut loq; nesciat, & præscriptã agẽdi loquẽdiq; ei putemꝰ esse mensurã,quia scriptum est: Ex meipso non sum locutus. Et infra: Sicut dixit mihi Ioan.12. pater,ita loquor: sed ad obedientiã carnis,vt ad fidem vnitatis ista referantur. Pleriq; etiam doctiores & audire filiũ,& dicere aliquid filio,patrẽ accipiunt per vnitatẽ naturę. Qđ enim per vnitatẽ volũtatis nouit filius patrẽ velle videtur audisse. Vnde nõ officium corporale,sed arbitriũ indissociabile cooperationis declaratur. Neq; enim verborum hic aliquẽ significat auditũ, sed vnitatẽ voluntatis atq; virtutis, quæ & in patre est, & in filio. Quã etiã & in spiritu sancto esse memorauit alio loco,dicens:Nõ enĩ loquetur a semetipso,sed quę Ioan.16. audit, loquetur. vt aduerteremus qđ quicquid spiritus loquitur,loquitur & filius: & quicquid loquitur filius, loquitur & pater,quia vna sentẽtia & operatio trinitatis. Sicut enĩ pater videtur in filio, nõ vtiq; specie corporali,sed vnitate diuinitatis: ita etiã pater loquitur in filio,nõ tẽporali voce,nec corporali sono, sed operis vnitate. Deniq; cum dixisset: Et pater qui in me manet ipse loqtur,& opera quę ego facio, ipse facit, addidit: Ioan.14. Credite mihi,quia ego ĩ patre, & pater in me est. Alioquin ꝓpter opera ipla credite. Hic intellectꝰ esse videtur secundum diuinarũ seriẽ scripturarũ. Arriani aũt qui nolunt de deo æstimare quæ digna sunt, vel aptos suis meritis cõfutentur exẽplo, nec totũ carnaliter credãt, cũ ipsi patris sui diaboli opera incorporaliter videãt, sicut de eorũ cõsortibus iudęis dominus declarauit,dicẽs: Vos qđ vidistis patrẽ vestrũ facientẽ facitis. cum vtiq; nõ qđ diabolum operantẽ viderit, sed quod arbitraria eius fecerint arguãtur,inuisibiliter in his secundũ iniquitatẽ suã diabolo operãte peccatum. Hoc secundum Apostolũ ꝓpter insipientiã posuimꝰ perfidorum,Cæterũ satis probatũ est scripturarũ exẽplis ad vnitatẽ maiestatis pertinere diuinæ, quod & pater maneat in filio,& ea quæ loquitur filius,á patre videatur audisse. Vnitatẽ aũt maiestatis quibꝰ alijs possumꝰ intelligere,q̃ quod eadẽ patri &filio deferuntur? Nam quid præcellẽtius potest dici, q̃ quod Apostolus dixit dominum maiestatis crucifixũ? Filius ergo est, & deus maiestatis,& dominus maiestatis. Sed nõ creaturis subiecta maiestas: Non ergo creatura filius. Filius paternæ est imago substantiæ: Non ergo creatura filius. Omnis autem creatura dissimilis supernæ substantiæ, sed non F dissimilis dei patris filius: Non ergo creatura filius. Filius non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed nulla creatura æqualis deo, æqualis autem filius: Non ergo creatura dei filius. Omnis creatura mutabilis, sed nõ mutabilis dei filiꝰ. Nõ ergo creatura dei filius. Oĩs creatura accidentia boni & mali recipit suę capacitate naturę,eandemq; decessionem sentit: Dei autem filio nihil potest ex eius diuinitate vel decedere, Eccle.12. vel accedere: Nõ ergo creatura dei filiꝰ. Omne opꝰ suũ adducet deꝰ in iudiciũ, sed dei filiꝰ nõ adducitur in iudiciũ,qđ ipse iudicat: Nõ ergo creatura dei filiꝰ. Postremo vt vnitatẽ intelligas, de ouibus dicẽs saluator: Nullus,inquit,rapit eas de manu mea. Pater quod dedit mihi,maius omnibus est, & nemo potest rapere de manu patris mei. Ego & pater vnum sumus. Sic viuificat filius vt pater. Sicut enim pater suscitat mortuos & viuificat,sic & filius quos vult viuificat. Sic suscitat filius vt pater. Sic cõseruat filius vt pater. Qui nõ impar est gratia,quomodo impar est potestate? Sic etiam nõ perdit filius vt pater. Et ideo ne quis vel duos deos crederet, vel discretionẽ potestatis induceret, vnũ se

G esse cũ patre dixit. Id quẽadmodũ potest dicere creatura? Non ergo creatura dei filius est. Non idem est regnare & seruire: Christus aũt & rex est, & filius regis. Non ergo seruus est dei filius. Omnis aũt creatura seruit, sed nõ seruit dei filius, qui ex seruis filios dei facit.

Luc.19. Nõ ergo creatura dei filius. Diuine vtiq; illã parabolã induxit diuitis qui in regionẽ longinquã profectus est accipere regnũ, & reuerti, seipsum secundũ substantiã diuinitatis incorporationisq; describens. Ipse enim dives secundũ plenitudinẽ diuinitatis, qui pro nobis pauper factus est, cũ esset dives. Et rex æternus, & ẽterno rege progenitus, peregre profectus secundum corporis susceptionẽ, quia vias hominis tanq̃ iter ingressus alienũ, in hunc mundũ venit, vt regnũ sibi pararet ex nobis. Venit ergo Iesus i hũc mundũ regnũ accipe

Lucę.17 re de nobis, quib⁹ ait: Regnũ dei intra vos est. Hoc est regnum dei quod Christus accepit, hoc est quod patri tradidit. Nã quomodo regnũ accepit, qui rex erat sempiternus? Venit ergo filius hominis accipere regnũ, &

Lucę.19 reuerti. Noluerunt eũ suscipere Iudæi, de quibus ait: Illi qui noluerunt me regnare super se, adducite & interficite eos. Sequamur scripturarũ ordinẽ. Ille qui venit

1.Cor.15 regnũ deo patri tradet, & cũ tradiderit regnũ, tũc & ipse subiectus erit ei qui sibi subiecit omnia, vt sit deus omnia in omnibus. Sicut filius hominis, regnũ accepit dei filius: vt fili⁹ vtiq; hominis etiã traditurus est quod accepit. sicut filius hominis tradit ergo, & vt filius ho-

H minis subiectionem vtiq; per conditionem carnis, non per maiestatem diuinitatis agnosceret. Et tu ad contumeliã obijcis, quod ei subiecerit omnia deus, cum audias quod regnum filius hominis deo tradat, & vt in superioribus diximus libris, legeris: Nemo venit ad me nisi pater attraxerit eũ, & ego resuscitabo eũ in nouissimo die. Si literam sequamur, vide magis atq; aduerte vnitatẽ honorificentiæ, & pater subiecit filio, & filius patri tradet. Dic quid sit amplius, trahere, an resuscitare? Nõne secundũ morẽ hominũ, ministeriũ trahentis potestas est resuscitãtis? Sed & filius ad patrẽ trahit, & pater ad filiũ trahit, & filius suscitat, & pater suscitat. Facessant sacrilegæ commenta discretionis, vbi vnitas potestatis est. Tradat igitur patri regnum suum filius,

Lucę.17 non deperit Christo quod tradit, sed proficit. Nos sumus regnum, & nobis dictum est: Regnũ dei intra vos

Ioan.14 est. Et sum⁹ regnũ Christi ante, postea patris, quia scriptum est: Nemo venit ad patrẽ nisi per me. Cum in via sum, Christi sum: cũ peruenero, patris sum, sed vbiq; per Christum, & vbiq; sub Christo. Bonum est in re-

Mat.28. gno Christi esse, vt Christus nobiscũ sit, sicut ipse ait: Ecce ego vobiscum sum vsq; ad consummationem mũ-

Philip.1 di, sed melius est esse cum Christo. Dissolui enim, & cũ christo esse multo melius, cũ in hoc mũdo sub pec-

Roma.5 cato simus. christus nobiscum est, vt per vnius obediẽ-

I tiam iusti constituantur multi. Et si peccatũ huius mũ-

Ioan.14 di euasero, incipiam esse cum christo. Deniq; ait: Ve-

Ioan.17 niam iterum, & assumam vos ad me. Et infra: Volo vt vbi ego sum, & isti sint mecum. Ergo nunc sub regno christi sumus, dum in corpore versamur, & nondum forma exuimur serui, quam ille cum se exinaniuisset, accepit. cum vero gloriam eius viderimus, quam habuit priusquam mundus esset, ferimus in regno dei, in

Lucę.13 quo patriarchæ sunt & prophetæ, de quibus scriptum est: cum videritis Abraham, Isaac, & Iacob, & omnes prophetas in regno dei, vt iã pleniore cognitione potiamur. Sed in filij regno & pater regnat, & in regno patris filius regnat, quia pater in filio, & in patre filius:

Ioan.14 & in quo habitat pater, habitat filius, sicut ipse ait: Ego & pater veniemus, & apud eum mansionem faciemus. Ergo sicut vna domus, ita & vnum regnum. Eousq; autem vnum patris & filij regnum est, vt quod filius tradit, pater accipiat: & quod pater accipit, filius nõ amittat. Ergo in vno regno vnitas potestatis est. Nemo igi- K tur diuinitatem inter patrem filiumq; secernat.

¶ Quemadmodũ intelligere debeamus filiũ esse subiectum patri, cũ hęreticorũ condẽnatione. Quomodo etiam nõ solum deus pater filio, sed & filius ipse sibi subiecerit omnia. Et qua de causa filius subiectus sit in nobis. Quodq; eadem sit charitas dei patris & Christi. Quod præterea nihil sit quod diuinitas sempiterna non possit, nihil quod lateat veritatem, fallat iustitiam, prætereat sapientiam. CAPVT VII.

QVOD si patri & filio vnum dei nomẽ & ius est, cũ deus verus & sempiternus sit etiã dei filius: subiectum itaq; imperator Auguste quẽadmodũ debeamus accipere, cõsidere mus. Quomodo enim subiectus dei filius? vt creatura vanitati. Sed impiũ est de diuinitatis substãtia tale aliquid æstimare. An quemadmodũ creatura omnis dei filio, quod æque scriptũ est: Omnia subiecisti sub pedi- Psal.8. bus eius? Sed nõ christus ipse sibi subiectus est. An quẽ- Ephe.5. admodũ mulier viro, sicut legimus: Mulieres viris suis 1.Timo.2 subiectę sint, & alibi: Mulier in silẽtio discat cum omni 1.Pet.2. subiectione? Sed sacrilegũ est vel patri virũ, vel dei filio mulierẽ cõparare. An quẽadmodum Petrus dixit: Subiecti estote omni humanæ creaturæ? Nec sic itaque christus. Vel quemadmodũ Paul⁹ scripsit: Patri & deo subiecti inuicẽ, in timore christi? Sed neq; in suo, neq; in alterius christi timore subiectus est filius, quia vnus L est christus. Quorũ verborũ vim considerate, quia patri subiecti sumus dum etiam Christũ veremur. Quomodo ergo subiectum intelligimus? Totum Apostolicum capitulum recenseamus, vt nihil videatur fraude subtractum, aut obreptione præstrictum. Si in hac vita tantum in christo sperantes sumus, miserabiliores 1. Cor.15. sumus omnibus hominibus. Nunc autem christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormientiũ. Videtis quoniã de resurrectione christi tracta est disputatio, quoniam sicut per vnum hominem, inquit, mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriũtur, ita & in christo omnes viuificabuntur, vnusquisq; autem in suo ordine, primitiæ christus, deinde qui sunt christi, qui in aduentum eius crediderunt, deinde finis, cum tradiderit regnum deo & patri, cum euacuauerit omnem principatum & potestatem & virtutem. Oportet enim illum regnare donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Nouissime autẽ ini- M mica destruetur mors. Omnia enim subiecit sub pedibus eius. cum autem dicat: Omnia subiecta sunt ei: sine dubio præter eum qui subiecit ei omnia. Cum autem subiecta illi fuerint omnia, tunc & ipse filius subiectus erit illi qui sibi subiecit omnia, vt sit deus omnia in omnibus. Quod etiã ad Hebræos Apostolus dixit: Nũc aũt nondum videmus omnia illi esse subiecta. Accipimus apostolicæ seriẽ lectionis. Quomodo igitur subiectum dicemus? Sabelliani & Marcionitæ dicunt quod hæc futura sit Christi ad deum patrem subiectio, vt in patrẽ filius refundatur. Si ergo ea erit verbi subiectio, vt resoluatur in patre deus verbum, ergo & quæcunq; patri filioq; subiecta sunt, in patrem & filium resoluẽtur, vt sit deus omnia, & in omnibus creaturis. Sed absurdum est dicere. Nõ igitur per refusionẽ subiectio. Alia sunt enim quę subijciũtur, ea vtiq; quę creata sunt & alius cui fit obiectio. conticescãt itaq; sæuæ refusionis interpretes, atq; vtinã & illi tacerẽt, qui quoniã resolubile dei verbũ, deiq; sapientiã probare non possunt, infirmitatem diuinitatis subiectioni abscribũt, dicentes quod scriptum est': cum autem subiecta illi fuerint omnia, tunc & ipse subiectus erit. Videm⁹ igitur quod nõdum subiectum, sed subijciendũ esse scriptura cõ-

A memorat. Ergo nunc nō eſt ſubiectus deo patri filius? In quo igitur filium ſubiectū fore dicitis? Si in diuinitate: nec inobediēs eſt, quia non eſt patri diſcors. Nec ſubiect⁹, quia nō eſt ſeruus, ſed vnicus proprio patri fili⁹. Deniq; cū cælū crearet, & terrā cōderet: & poteſtatē exercebat & charitatem. Nulla igitur ſeruulis in Chriſti diuinitate ſubiectio. Si autē nulla ſubiectio, volūtas libera eſt. Qđ ſi etiā ſubiectionē putant filij, quia cū ei⁹ volūtate oīa faciat, diſcāt hoc ipſū eſſe īdiuiduæ poteſtatis argumētū, qđ vnitas volūtatis eſt, quæ nō cœpit ex tēpore, ſed erat ſemp. Vbi aūt vnitas ꝑpetuę volūtatis, nō vtiq; tēporalis ſubiectionis infirmitas. Si enī per naturā ſubijceretur. ſemp ſubiectus maneret. Cum vero ſubijciēdus dicatur in tēpore diſpēſationis, ergo ſuſceptæ nō ꝑpetuę infirmitatis erit illa ſubiectio, maxime cū ſēpiterna dei virtus nō poſsit ſtatū mutare ꝑ tēpore, nec deo patri ex tempore ijs poteſtatis accedere. Nā ſi fili⁹ aliquādo mutabitur, vt ſecūdū diuinitatē ſubijciatur: ergo & de⁹ pater aliquādo plus poterit, vt ſecūdū diuinitatē habeat filiū: nūc interim minus poſſe ſecūdū iterpretationē veſtrā neceſse eſt æſtimetur. Quid aūt culpę cōmeruit fili⁹, vt poſtea ſecūdū diuinitatē ſubijci poſſe credatur? Nunquid ſecundum diuinitatē ad dexterā patris ſedere prę̄ripuit, & inuito patre ſibi prærogatiuam paterni ſolij vēdicauit? Sed ipſe ait: Omnia quæ placita ſunt ei, facio ſemper. Ergo ſi in omnibus patri cōplaceat filius, cur ſubijcietur qui ante ſubiectus nō erat? Videamus itaq; ne non diuinitatis illa, ſed noſtra fiat in Chriſti timore ſubiectio, plena gratię, & plena myſterij. Itaque rurſus apoſtolica verba pandamus. Cum autem ſubiecta, inquit, illi fuerint omnia, tunc & ipſe ſubiect⁹ erit ei qui ſibi ſubiecit oīa, vt ſit deus omnia in oībus. Ergo quid dicis? Nunc ſubiecta nō ſunt ei omnia? Non ſubiecti ſanctorum chori, nō angeli, qui in terris poſito miniſtrabant: nō archangeli, qui etiam ad Mariam aduentus dominici prænuncij mittebantur: non omnis militia cæleſtis: non Cherubin & Seraphin: non throni & dominationes & poteſtates, quæ venererantur & laudant? Quomodo ergo ſubiecta erunt? Sic vtiq; quemadmodum ipſe dominus dixit: Tollite iugū meū ſuper vos. Nō enim indomiti iugum portant, ſed humiles atque māſueti. Nec eſt plane angelis nec ipſis hominib⁹ vilis, ſed glorioſa ſubiectio, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium, & infernorū, & omnis lingua confiteatur quia domin⁹ Ieſ⁹ ī gloria eſt dei patris. Ideo autē ante ſubiecta nō erant omnia, quia nondum receperant ſapientiam dei, nondum habile iugum verbi mētis quadā ceruice portabāt. Quotquot autem, ſicut ſcriptum

B Mat.11. Ioan.1.

C eſt, receperūt eum, dedit eis poteſtatem filios dei fieri. Dicet aliquis: Ergo iā ſubiectus eſt Chriſtus, quia plurimi crediderunt? Minime: quia nō in paucis eſt Chriſti ſubiectio, ſed in omnibus. Sicut enim ſi in me concupiſcat adhuc caro aduerſ⁹ ſpiritū, ſpirit⁹ autē aduerſus carnem, nec videor eſſe ſubiectus, etſi ex parte ſim ſubditus: ita quia omnis ecclefia vnū corpus eſt Chriſti: quādiu genus diſſentit humanū, Chriſtum diuidimus. Nōdū ergo ſubiectus eſt Chriſtus, cuius non ſunt adhuc mēbra ſubiecta. Cum autē fuerimus non multa mēbra, ſed vnus ſpiritus: tūc & ipſe ſubiectus erit, vt ꝑ ipſius ſubiectionem ſit deus omnia in omnibus. Sicut autem nondum ſubiectus eſt Chriſtus, ita nondū perfectum eſt opus patris, quia dei filius dixit: Meus cibus eſt vt faciam voluntatē patris mei qui me miſit, & perficiam opus eius. Quid igitur quęſtionis eſt quod in me erit filij ſubiectio, in quo perfectū eſt opus patris, quia nō ſum ipſe ꝑfectus? Ergo qui imperfectū opus facio patris, ipſe filiū facio eſſe ſubiectū? Sed nō eſt iniuria iſta, ſed gratia, quia in eo qđ ſubijcimur, noſter vtiq; non diuinitatis eſt profectus, vt ſubijciamur legi, ſubijciamur gratię: quoniam ante, ſicut ipſe dixit Apoſtolus, ſapientia erat carnis inimica in deum. Legi enī nō erat ſubiecta. Nūc aūt iam per Chriſti eſt ſubdita paſſionē. Et tamē ne quis calūnietur, videte quid diuinitus ſpirās ſcriptura præcauerit. Oſtēdit enim nobis in quo ſubiect⁹ erit deo Chriſt⁹, dū docet in quo ſibi vniuerſa ſubijceret. Ideoque dicit: Nūc autē nō videmus oīa ei ſubiecta. Nā paulo minus q̄ angelos minoratum vidimus Ieſum propter paſsionē mortis. Oſtendit itaq; minorem factū ꝑpter incarnationē. Quid igitur impedit quin etiā ſubiectionē i carnis ſuſceptiōe ſignificet, per quā ſubijciet ſibi oīa, dū in ipſa patri deo eſt ſubiect⁹? Conſideremus itaq; eius ſubiectionem. Pater, inquit, meus, ſi vis tranſfer calicem hunc à me, verum nō mea voluntas ſed tua fiat. Ergo ſecundum humanæ naturæ aſsumptionē erit illa ſubiectio: quia ſicut legimus, ſpecie inuētus vt homo, humiliauit ſemetipſum fact⁹ obediens vſq; ad mortē. Subiectio vtiq; obediētię eſt, obedientia mortis, mors aſsumptionis humanæ. Aſsumptionis ergo humanę erit illa ſubiectio. Nequaq̄ igitur diuinitatis infirmitas, ſed diſpenſatio iſta pietatis eſt. Vide q̄ nō timeā eorum paſsiones. Illi obijciūt ſubijciendum patri deo. Ego lego Mariæ ſubditum matri, quia ſcriptum eſt de Ioſeph & Maria: Et erat ſubditus illis. Aut ſi hoc putant, dicant qđ hominibus erat ſubiecta diuinitas. Non igitur præiudicet quod ſubiectus dicitur: cui non prę̄iudicat quod ſeruus legitur, qđ crucifixus aſseritur, mortuus prędicatur. Qui cum moreretur viuebat, cum ſubijceretur regnabat, cum ſepeliretur reſuſcitabat, ac ſubiectum ſe poteſtati prębebat humanæ, alias ſe dominū maieſtatis declarabat æternæ. Erat ſub iudice, & ad dexterā dei ſoli⁹, vbi iudex perpetuus iudicabat. Scriptum eſt deniq;: Amodo videbitis filium hominis ſedētem ad dexteram virtutis. Vapulabat à iudæis, imperabat angelis. Nat⁹ ex Maria ſub lege erat, ante Abrahā ſupra legē erat, in cruce venerādus naturæ. Deniq; ſol refugit, terra cōtremuit, cō ticuerūt angeli. Cuius igitur paſsionē eleme̅ta videre timuerūt, huius generationē videre potuerūt. Et in quo ſubiectionē corporis nō tulerūt, ī eo ſubiectionē naturę veuerabilis ſuſtinebūt? Sed cū vni⁹ naturę ſint pater & fili⁹ & ſpūſsāct⁹, vtiq; nō erit pater ſibi ipſe subiect⁹. Et ideo nō erit in eo ſubiect⁹ filius, ī quo cū patre vnū eſt, ne ꝑ vnitatē diuinitatis videatur & pater filio eſſe ſubiectus. Ergo ſicut in illa cruce non diuinitatis plenitudo, ſed noſtra fragilitas erat ſubdita, ita etiā poſtea ſubditus erit filius patri, in noſtræ vtiq; ꝑticipatione naturę, vt ſubiectis carnis illecebris, nō cupiditas dominetur cordi, nō ambitio, nō voluptas, ſed oīa nobis de⁹ ſit, & oīno q̄tū capere poſsum⁹, ad ei⁹ imaginē ſimilitudinēq; viuam⁹. Ad cōmunitatē igitur beneficiū trā ſiuit à ſpecie, quia in ſua carne naturā toti⁹ hūanę carnis edomuit. Et ideo iuxta apoſtolū, Sicut portauimus imaginē hui⁹ terreni, portemus & imaginem cæleſtis. Qđ vtique niſi per interiorē hominē nō pōt euenire. Deponentes igitur vniuerſa, hoc eſt, illa quę legimus, irā, aīoſitatē, blaſphemiā, turpiloquiū: & ſicut infra dicitur, Expoliātes nos veterē hominē cum actibus ſuis, induamur nouū qui renouatur in agnitionē ſecūdum imaginē eius q̄ creauit nos. Et vt ſcires qđ cū dicit: Vt ſit deus oīa in oībus: à deo patre nō ſeparet Chriſtum, ipſe ad Coloſsēſ. dixit: Vbi nō maſculus, inq̄t, & fœmina, Iudæus & Gręcus, Barbarus & Scytha, ſeruus & liber, ſed oīa & in oībus Chriſtus. Ergo etiā ad Corinthios dicēs, Vt ſit deus oīa in oībus: & vnitatē & æqualitatē cū deo patre cōplexus eſt Chriſti, quia nec à patre filius ſeparatur. Et ſimiliter ſicut pater oīa in oībus, ita oīa in oībus etiā Chriſtus operatur. Si ergo chriſt⁹ quoq; in oībus oīa operatur, nō vtiq; in diuinitatis maieſtate ſubiectus eſt, ſed in nobis. Qūo autē ſubiectus

D Roma. 8.

E

F 1.Cor.15.

Coloſ. 3.

Luc.2.

Mat.26.

1.Cor.15.

n

BIBLIOTECA PUBLICA CUENCA

G in nobis,nisi eo mō quo minor angelis fact⁹ est, in corporis.ſ.ſacramēto?In eo enī nōdū ſubiecta ei oīa videbātur,quæ creatori ſuo à principio ſui vtiq; ſeruiebāt. Quā ſi quæſieris quēadmodū ſit ſubiectus in nobis,ipſe oſtēdit dicēs.In carcere erā,& veniſtis ad me.Infirm⁹ erā,& viſitaſtis me,qđ enī vni eorū minimorū feciſtis, mihi feciſtis.Infirmū audis,& nō moueris : ſubiectum audis,& moueris:cū in eo infirmus,ī quo ſubiectus , in quo peccatū atq; maledictū ꝓ nobis fact⁹ eſt.Sic igitur nō ꝓpter ſe,ſed ꝓ nobis erit ſubiectus in nobis,non in natura ſubiectus,æterna, neq; enī in natura maledictus æterna.Maledictus autē oīs qui pēdet in ligno. Maledictus,quia noſtra maleſticta ſubiecit.Subiectus ergo,qa ſubiectionē noſtrā ipſe ſubiecit.ſ. in ſeruilis formę aſſūptiōe in dei maieſtatē, vt dū ille noſtræ fragilitatis ſe prēberet in carne cōſortē, nos in virtute ſua diuinæ faceret cōſortes naturę. Nō quo aut hoc nobiſcū ſupna Chriſti generatiōe naturale cnoſortiū, aut diuinitatis in Chriſto ſit illa ſubiectio,ſed ſicut in illa ꝓ carnē illā quæ eſt pignus noſtræ ſalutis , ſedere nos in cæleſtibus apoſtolus dixit,vtiq; nō ſedētes : ſic & ille ꝓ noſtræ aſſūptionē naturę dicitur ſubiectus in nobis. Quis enī tā demens qui putet, vt ſupra diximus,qđ ad dexterā dei patris ſedes ſibi venerabilis nō debeatur, cū.ſ. etiā ſecundū carnē Chriſto ea à patre , generatiōis tamē ſupnę & æqualitatis potētia deferatur?Angeli adorāt: & tu tibi præſumptione ſacrilega ſoliū dei ſternis? Scriptū eſt,inquiūt,qđ cū mortui eſsetis peccatis , cōuiuifi cauit vos in Chriſto,cuius gratia eſtis ſalui facti , & ſimul ſuſcitauit,ſimulq; facit ſedere in cæleſtibus ī Chriſto Ieſu. Agnoſco ſcriptum. Sed nō vt hoies ſedere ad dexterā ſibi patiatur deus,ſed vt ī Chriſto ſedere,quia ipſe eſt oīm fundamētū,& ipſe eſt caput ecclę ſię,ī quo cōmunis ſecūdū carnē natura prērogatiuā ſedis cæleſtis emeruit. In chriſto enī deo caro. In carne autē humani natura generis oīm hoīm ꝓticeps honoratur.Sicut nos ergo in illo ſedemus ꝓ corporeæ cōmunę naturæ,ita & ille qui ꝓ ſuſceptionē noſtræ carnis maledictū filiū dei nō credit,ita & inquā ille ꝓ obediētiā oīm erit ſubiectus in nobis,cū gētilis crediderit, cū iudęus agnouerit quē crucifixit,cū Manichę⁹ adorauerit quē in carne veniſſe nō credidit, cū Arrianus omnipotentē cōfeſsus fuerit quē negauit , cū poſtremo in omnibus fuerit ſapiētia dei,iuſtitia, pax , charitas , reſurrectio. Per ſua igitur opera chriſtus & genera diuerſa virtutū erit in nobis patri ſubdit⁹,cū vitijs abdicatis,& feriāte delicto,vnus in oībus deo cœperit in vno ſenſu populorū omniū ſpūs adhęrere,tūc erit deus oīa & in omnibus.Cōcluſionē igitur totius abſolutionis breuiter colligamus:Vnitas poteſtatis opinionem iniurioſæ ſubiectiōis excludit:euacuatio poteſtatis,& victoria de morte quæſita,triūphatoris vtiq; nō minuit poteſtatē. I Subiectionē operatur obediētia,obediētiam Chriſtus aſsūpſit,obediētia vſq; ad mortē,crux ad ſalutem.Ergo vbi opus,ibi & autor eſt operis.Cū igitur, oīa Chriſto ſubiecta fuerint per obedientiam chriſti vt in nomine eius genu flectāt,tunc erit ipſe omnia in omnib⁹. Nūc enim quia nō omnes credūt,nō vidētur oēs ſubiecti.Cū oēs ergo crediderint , & dei fecerint volūtatē, erit ommia & in omnibus chriſtus . Cū chriſtus fuerit omnia & in oībus, erit oīa & in oībus deus , quia pater manet ſemp in filio . Quō ergo infirmitatis arguitur, qui redemit infirmos? At ne forte & illud ad infirmitatē filij referas qđ ſcriptū eſt,qđ ſubiecit ei deus oīa : diſce qđ omnia ſibi etiā ipſe ſubiecerit.Scriptū eſt enim: Noſtra autē conuerſatio in cælis eſt: vnde & ſaluatorē expectamus dominū ieſum,qui trāſſigurauit corp⁹ humilitatis noſtræ,cōforme vt fiat corpori glorię ſuę ſecūdū operationē qua poſsit etiā ſibi ſubijcere omnia. Didiciſti ergo qđ omnia poſsit ſibi ſubijcere,ſecundū operationē vtique diuinitatis . Diſce nunc ſecundum K carnē omnia ſubiecta accipiat, ſecūdum quod ſcriptū eſt:Qui operatus eſt in chriſto , ſuſcitans eum à mortuis,& conſtituens eum ad dexteram ſuā in cæleſtibus ſupra ominē principatum,& poteſtatem, & virtutē , & dominationem,& omne nomē quod nominatur non ſolū in hoc ſeculo,ſed etiam in futuro : & omnia ſubiecitiſub pedibus eius.Secundū igitur carnē ei omnia ſubiecta tradentur,ſecundū qđ & à mortuis ſuſcitatus eſt,& ſecundum animā humanam,ac rationabilē ſubiectionē diuine pleriq; interpretantur quod ſcriptum eſt:Nō ne deo ſubiecta erit anima mea? Animā dixit, nō diuinitatem:animā,non maieſtatem . Et vt ſcirem⁹ qđ dominus per prophetam de ſuſceptione naturæ eſt locutus humanæ,addidit: Vſquequo adijcietis ſup hominem?ſecūdum illud quod ait in euāgelio : Quid me quæritis interficere hominē?Et addidit : Veruntamen precium voluerunt repellere,cucurrerūt in ſitim, ore ſuo benedicebāt,& corde ſuo maledicebāt . Iudæi enī reportante Iuda preciū,recipere noluerunt , currētes in ſitim amentiæ,quia ſpiritalis potus gratiam recuſarunt.Hæc eſt piæ ſubiectionis interpretatio . Eteni dū dominicæ paſsionis hoc munus ſit : vtiq; in quo paſsus eſt,in hoc erit ſubiectus in nobis. Quærimus, qua cauſa?Vt neq; angeli,neq; virtutes,neq; altitudo,neq; profundū,neq; præſentia,neq; futura, neq; creatura alia ſeparare nos poſsit à charitate dei,quę eſt in Chriſto Ieſu.Videmus itaq; ex ijs quæ diximus, nullam exceptam eſse creaturam:ſed iſtis quas ſupra dixit , omnē , ſi qua eſt,annumeratam eſse. Simul etiam illud eſt conſiderā dū,qđ cum in ſuperioribus dixerit : Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti?ſubter poſuit:Neq; mors,neq; L vita,nec alia creatura ſeparare nos poterit à charitate dei,quæ eſt in chriſto Ieſu,Videmus ergo eādē charitatem dei eſse,quę chriſti eſt. Denique nō ocioſe poſuit charitatem dei quæ eſt in chriſto Ieſu , ne ſeparatam dei & chriſti intelligeres charitatem . Nihil autem eſt quod charitas diuidat.Nihil quod diuinitas ſempiterna non poſsit.Nihil quod lateat veritatem,fallat iuſtitiam,prętereat ſapientiam.

¶De cōdēnatione execrabilium Arrianorum dicentium quod dei filius neſciat tempora & annos,argumentorūq; ſuorū deſtructione, cū finali & cōcluſiua confutatione erroris eorundem quo aſserunt filium eſse minorem parre. CAPVT VIII.

VNDE execrabiles eos qui iſta cōmemorāt, & à ſpiritu ſancto eſse dānatos ſcire debemus.Quos enī alios niſi ſpecialiter Arrianos ꝓpheta cōdēnat,qui dicūt qđ dei filiꝰ neſciat tēpora & annos? Nō enī eſt aliquid quod ignoret deus.Si autē deus:& chriſt⁹,& altiſsimus chriſtus. ipſe eſt enim ſuper omnia deus . Videte quēadmodum ſanctus Dauid huiuſcemodi qui dei filio ſcientiam derogēt perhorreſcat.Sic eim habes: In laboribus homi M num nō ſunt,& cū hominibus nō flagellabuntur. Ideo obtinuit eos ſuperbia eorū,cooperti ſunt iniquitate et impietate ſua,prodijt quaſi ex adipe iniquitas eorum, trāſierunt in diſpoſitionē cordis. Vtiq; cōdēnat qui ex diſpoſitione cordis æſtimāda quę diuina ſunt arbitrantur.Nā deus nec diſpoſitioni eſt ſubiectus, nec ordini, quando etiā ipſa quę ſunt in vſu hominū, & ſucceſsione generis humani, nō ſemper aliqua ſolēnis diſpoſitione rationis,ſed plerūq; ſecretis latētibusq; decurſa myſterijs,euenire cernamus.Cogitauerūt,inquit,& locuti ſunt nequitiā,iniquitatē in excelſo locuti ſunt.Poſuerunt in cęlum os ſuum. Videmus itaque quod impij ſacrilegij reos damnet,qui ex ſimilitudine humanę naturæ,diſpoſitionem ſibi arrogēt cæleſtis arcani. Et di-

A xerunt: Quomõ ſcit deus? & ſi eſt ſciẽtia oĩs in altiſſimo? Nõne hæc cotidie perſtrepũt Arriani, ſcientiã omnẽ in Chriſto eſse nõ poſſe: quia ipſe, inquiũt, diei & horæ ſe profeſsus eſt esse ignarũ? Nõne dicũt, quomõ ſciuit: qui eũ nõ potuiſse ſcire cõmemorãt niſi quæ audierit & viderit: & ea quę ſpectãt ad diuinæ vnitatem naturę, ad infirmitatẽ quoq; ſacrilega interpretatione
Marc. 13. deriuãt? Scriptũ eſt, inquiũt? De die autem illa & hora nemo ſcit, neq; angeli cælorũ, nec filiꝰ, niſi ſolus pater. Primũ veteres nõ habẽt codices græci, quòd nec filius ſcit. Sed nõ mirũ ſi & hoc falſarũt, quia ſcripturas interpolauere diuinas. Qua ratione autẽ videatur adiectũ, proditur, dũ ad interpretationẽ tãti ſacrilegij deriuatur. Pone tamẽ ab euãgeliſtis ſcriptũ. Mediũ itaq; nomen eſt filij. Nã & filius hominis dicitur, vt ſecũdũ imprudentiam aſsumptionis noſtræ diẽ futuri iudicij neſciſse videatur. Quomõ enim neſciret diẽ dei filius, cũ in ipſo ſint theſauri ſapientiæ & ſciẽtiæ abſconditi? Quæro autem vtrum ex ſubſtantia, an ex accidẽti habuerit ſcientiam? Omnis enim ſcientia aut ex natura, aut ex diſciplina eſt. Ex natura ſuppetit, vt equo currere, piſci natare, hæc enim faciunt anteq; diſcant. Ex diſciplina rurſus ſuppetit natare homini. Nam niſi didicerit, ſcire non poterit. Cum ergo multis animantibus ſuppetant ex natura facere & ſcire quæ nõ didicerint, quid cenſes de dei filio? vtrum ex inſtitutione, an ex na
B tura habeat ſcientiam? Si ex inſtitutione, ergo non eſt natus ſapientia, & ex proceſsu cœpit eſse profectus,
*perfectꝰ & ita mox bis. *nec erat ſemper. Quod ſi naturalem ſcientiam habet, vtiq; profectus in principio erat, profectus ex patre, proceſsit, & ideo præſciẽtia non eguit futurorum. Nõ ergo neſciuit diem. Neq; enim ſapientiæ dei eſt ex parte ſcire, & ex parte neſcire. Nã quomodo poteſt neſcire partem, qui fecit omnia, cum minus ſit ſcire q̃ facere? Multa enim ſcimus quę facere non poſsimus, nec eodem modo omnes ſcimus, ſed ex parte cognoſcimus. Nouit enim ventorum vim, ſtellarumq; curſus, aliter ruſticus, aliter ciuitatis incola, aliter gubernator. Etſi omnes non norunt, omnia tamen noſse dicuntur. Solꝰ autem plane nouit ille qui fecit omnia. Nouit gubernator quota vigilia procedat Arctur⁹, quales ortus præexploret Orionis: nõ tamen colligationes Vergiliarũ, cæterarumq; ſtellarum aut numerum nouit, aut nomina, ſicut ille qui numerat multitudinem ſtellarũ, & omnibus nomina his vocans. Quem vtiq; nõ fallit operis ſui virtus. Quomodo enim vultis hęc feciſse dei filium? Nunquid quaſi annulum, qui nõ ſentit quod exprimit? Quia omnia in ſapientia pater fecit, id eſt, oĩa per filium fecit, qui eſt virtus dei & ſapiẽtia. Sapientiæ autem id conuenit, vt ſuorum operum & virtutes norit & cauſas. Et ideo non potuit creator omnium ignorare qđ fecit, neſcire qđ ille donauit. Nouit ergo diem quem fecit. Sed dicis quod præſentem nouit, neſcit futurũ. Licet inepta ſit propoſitio, tamen vt de ſcripturis ſatiſfaciam tibi, diſce quod non ſolum pręterita fe-
C cit, ſed etiam quæ futura ſunt, ſicut ſcripum eſt: Qui fecit quæ aduẽtura ſunt. Et alibi ait ſcriptura: Per quem
Heb. 1. & facta ſũt ſecula, ſplẽdor eſt gloriæ, & character ſubſtantię eius. Secula enim & pręterita & pręſentia & futura ſunt. Quomodo ergo facta ſunt quæ futura ſunt, niſi quia operatoria virtus eſt, ſcientia comprehendit numerum omnium ſeculorum? Sicut enim vocat quæ non ſunt tanquam quę ſunt, ſic & fecit quæ futura ſunt tanquam quę ſint, quia non contingit vt non ſint, ſed neceſsario ſũt futura quę eſse pręcepit. Ergo qui fecit quę futura ſunt, eo genere quo ſũt futura cognouit. Si hoc de ſeculis, multo magis de iudicij credẽdum die, eo quod cognitionem eius habeat dei filius tanquam à
Pſal. 118. ſe iã factæ, quia ſcriptũ eſt: Diſpoſitione tua pmanebit dies. Non ſolum permanet dixit, ſed etiam permanebit, vt eius diſpoſitione quæ ventura ſunt gubernẽtur. D Quæ diſpoſuit ergo, nõ nouit? Qui plantauit autẽ, non audiat? Qui finxit oculũ, nõ cõſiderat? Videam⁹ tamẽ ne quid forte magnũ qđ creatorẽ ſuũ potuerit prætereire, & negligant vtrũ quaſi magnũ aliquid & pręſtantius putẽt eſse q̃ cætera: an quaſi minimũ atq; ſubiectũ. Si minimũ atq; ſubiectũ, nõ eſt iniuria (vt noſtro vſu loquar) vilia & exigua neſcire. Nã cũ potẽtiæ ſit ſcire quę maxima ſũt, deſpexiſse videtur degeneris operis vilitatẽ. Faſtidio igitur abſolutus eſt, nõ poteſtate fraudatus eſt. Quod ſi magnũ & ſummũ arbitrantur ſcire iudicij diẽ, dicãt quid deo patre mains aut melius ſit. Patrẽ igitur deũ nouit, vt ipſe ait qđ nemo nouit patrẽ niſi filiꝰ, & cui voluerit filiꝰ reuelare. Patrẽ, inquit, nouit, & diẽ neſcit. Sic ergo creditis qđ patrẽ reuelat, & diẽ nõ põt reuelare? Verũ nõ ſolũ ſacrilega iſta, ſed etiã inepta dubitatio. Nunc cõſideremus quibus modis ſciencia colligatur, & oſtendamus ipſum filium demõſtraſse, quod & dicit, ſciret. Quod enim ſcimus: aut tẽpore, aut loco, aut ſignis, aut pſonis declaramus, aut ordine. Quomõ igitur neſciuit iudicij diem, qui horam iudicij & locũ & ſigna expreſsit? Deniq; ſic habes: In illa hora qui fuerit in tecto, nõ deſcendat tollere vaſa: & Marc. 13.
E qui in agro, ſimiliter nõ redeat retro. Eouſq; igitur futurorum norat periculorum euẽtus, vt etiam pręſidia periclitantibus demõſtraret. An poterat dominus diẽ ignorare, qui ipſe dixit quod filius hominis dominus eſt ſabbati? Locum quoque etiam alibi deſignauit, cum ſibi ſtructuras templi oſtendẽtibus diſcipulis diceret: Videtis hęc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur. De ſigno Luc. 6.
quoque interrogatus ab apoſtolis dixit: Videte ne ſeducamini. Multi enim venient in nomine meo dicentes, quia ego ſum Chriſtus. Et infra. Terræmotus, inquit, magni erunt per loca ſingula, & fames, & peſtilentia, terroreſq; de cęlo, & ſigna magna erunt. Itaque & perſonas expreſsit, & ſigna. Quo autem modo vel circundaturos exercitus Hieruſalem dicat, vel implenda tempora gentium, & quo ordine, Euangelicæ vtique lectionis atteſtatiõe reſeratur. Sciuit ergo omnia. Sed quærimus qua ratione deſignare momenta noluerit. Si quæramus: non ignorãtiæ inueniemus eſse, ſed ſapientiæ. Nobis enim ſcire non proderat: vt dum certa futuri iudicij momenta neſcimus, ſemper tanquam in excubijs cõſtituti, & in quadam virtutis ſpecula collocati, peccandi cõſuetudinem declinemus, ne nos inter vitia dies domini deprehendat. Non enim prodeſt ſci
F re, ſed metuere quod futurum eſt. Scriptum eſt enim: Noli alta ſapere, ſed time. Nã ſi diem deſignaſset expreſse, vni ætati homiuum quæ proxima erat iudicio Roma. 11.
videretur diſciplinam præſcripſiſse viuẽdi, ſuperioris tẽporis aut iuſtꝰ eſset remiſsior, aut peccator ſecurior. Nã adulter niſi quotidianã pœnam metuat, non poteſt adulterãdi cupiditatem deſinere. Nec latro obſeſsorũ ſaltuum ſecreta deſerere, niſi ſciat ſibi momẽtis omnibus imminere ſupplicium. Plerunque enim quibus incentiuum eſt impunitas, timor tædium eſt. Ideo ergo dixi quod ſcrire non proderat, ſed ignorare, vt ignorãtes timeremus, vt obſeruantes emũdaremur ſicut ipſe dixit: Eſtote parati, quia neſcitis qua hora filius homi Mat. 24.
nis venturus eſt. Nanq; miles ſi bellũ in manibus eſse cognoſcat, portendere nõ nouit in caſtris. Vnde alibi quoque ipſe dominus interrogatꝰ, ab apoſtolis inquã, qui vtique non ſicut Arrius intelligebant, ſed filiũ dei futura ſcire credebant: Nam niſi hæc credidiſsent, nũquam interrogaſsent: Interrogatus autem quando reſtitueret regnũ Iſrael, nõ ſe neſcire dixit, ſed ait: Non Actuũ. 1.
eſt veſtrũ ſcire tẽpora & annos quę pater poſuit in ſua poteſtate. Attendite quid dixerit: Nõ eſt veſtrum ſcire. Lege iterum, Non eſt veſtrum. Veſtrum dixit, non

meum. Iam enim non ſecundum perfectionē, ſed ſecū
dum profectum humani corporis ac noſtrę animę lo-
quebatur. Veſtrum ergo dixit, non meum. Qđ & apo
1. Theſ.5. ſtolus ſecutus, De tēporibus aūt & momentis fratres
nō habetis, inquit, opus vt vobis ſcribamus. Itaque ne
apoſtolus quidē ipſe Chriſti ſeruꝰ dixit ſe neſcire mo
mēta, ſed nō opus eſse edoceri populū, qui ſemp ſpi-
ritalibꝰ munimentis eſse debet armatꝰ, vt virtꝰ Chri-
ſti in vnoquoq; portēdat. Cū aūt dicit dominꝰ, de tē-
poribus quę pater poſuit in ſua poteſtate, vtiq; nō pōt
exors eſse ſcientię paternæ, cuius nequaq; exors eſt po
teſtatis, cuius ptās ex ſapiētia & virtute gignitur, quod
vtrūq; Chriſtus eſt. Sed quæritis, qua cauſa nō ita diſci
pulis negauerit, quaſi ſciret & nollet dicere, ſed neque
angelos, neq; filium ſcire memorauerit? Interrogabo
Gene.18. vos & ego, qua cauſa in Geneſi deus dicat: Deſcendam
itaq; vt videā ſecundū clamorē eorū venientē ad me ſi
cōſummabuntur: ſin autē, vt ſciā? Qua cauſa etiam ſcri
Gene.11. ptura de deo dicat· Et deſcendit dominꝰ videre ciui-
tatē & turrim quā ædificarent filij hominū? Qua cauſa
Pſal.52. etiā dicat propheta in pſalterio: Dominꝰ reſpexit ſup
filios hominū ſi eſt intelligēs aut requirens deū: quaſi
& illic ſi nō deſcenderet deꝰ, & hic ſi nō pſpiceret do
minus, aut opera hominum ignoraret aut merita? Sed
Luc.20. etiam in euangelio habes ſecundū Lucam, quia pater
Mat.21. dicit: Quid faciam? Mittam filiū meum dilectiſsimū,
Mar.12. forſitan hunc verebuntur. Secundū Matthæum autem
H & ſecundū Marcum: Quoniam miſit deus vnicum fi-
lium ſuum dicēs: Verebuntur filium meum. In vno li-
bro dicit: Forſitan verebuntur, & quaſi neſciens dubi-
tat. Nam hic ſermo dubitātis eſt. In duobꝰ autem alijs
libris, Verebuntur, inquit, filium meū. hoc enim cōfir
mat reuerentiā deferendā. Sed neq; dubitare dei eſt,
neq; falli. Dubitat enim qui ignorat quod futurum eſt,
fallitur autem qui aliud prædixit, & aliud eſt ſecutum.
Quid autem euidentius q̄ quod ſcriptura habet aliud
patrem dixiſse de filio, & aliud accidiſse eadē ſcriptu
ra teſtatur? Ille dixit: verebuntur filium meum. filiꝰ au
tem vapulauit, illuſus eſt, crucifixus eſt, mortuus eſt,
multoq; illis ſeruis qui prius fuerant deſtinati, grauio-
ra ſecundū carnem paſsus eſt. Fefellit igitur pater, aut
ignorauit, aut ſibi ſubuenire nō potuit? Sed verus ne-
ſcit fallere. Scriptum eſt enim: Fidelis deus, qui nō mē
titur. Quomodo autem ignorauit, qui nouit oīa? Aut
quid non potuit, qui omnia poteſt? Tamen ſi aut igno-
rauit, aut non potuit, (facilius enim acq̄eſcitis vt dica-
tis patrem ignoraſse, q̄ cōfiteamini ſciſse) videtis quia
ex hoc ipſo quod vniꝰ ſubſtantię eſt filius cū patre, ſic
quēadmodū pater, ita & filius (vt ſecundum veſtrā inſi
pientiam loquar) aut non omnia nouit, aut non omnia
poteſt. Non ſum enim auarꝰ aut præceps circa filij lau
des, vt plus audeā dicere filium poſſe q̄ patrē, & inter
I patrem & filium diſcretionem faciam poteſtatis. Sed
fortaſse dicetis non ita dixiſse patrem, ſed de patre fi-
liū nos fefelliſse. Iam ergo nō ſolū infirmitatis filium,
ſed etiam ſacrilegij & mendacij coarguitis. Verūtamē
ſi nō creditis de patre filio, nec de ſe credetis. Si enim
fallere nos voluit qui dixit dubitaſse patrē, quia neſci
ret quod eſset futurum: fallere ergo etiā de ſe nos vo-
luit, quia futura neſcire ſe dixit: multoq; tolerabiliꝰ ad
pudorem, ſi ignorantiam ante portendit, quod de ſe fe
cit, q̄ ſi cōtrario præmiſsis luſus videatur affectu, quod
de patre prædicauit. Sed neq; fallitur pater, neq; fallit
filius: verū ea eſt in ſcripturis cōſuetudo diuinis, ſicut
& ſuperiora & multa alia exempla teſtātur, vt deus diſ
ſimulet ſe ſcire quod nouit. Et in hoc ergo vnitas diui
nitatis, & vnitas diſpoſitiōis in patre probatur & filio,
ſi quēadmodū deus pater cognita diſsimulat, ita filius
etiā in hoc imago dei, quę ſibi ſūt nota diſsimulet. Edo
ctū eſt igitur nō ignoraſse dei filium quæ futura ſunt.

Quod ſi fatentur: & ego, vt iam reſpōdeā qua ratione
neq; angelos neq; filium, ſed patrē ſcire memorauit, ſo
lēnem eius circa diſcipulos charitatē etiā in hoc loco,
& gratiam recognoſco, quod ex frequentia ipſa debet
oībus eſse iā cognitū. Mauult enī dominꝰ nimio in di-
ſcipulos amore ꝓpēſus, pendentibus ijs quæ cognitu
inutilia iudicaret, videri ignorare qđ nouerat, q̄ nega-
re plusq; amat noſtrā vtilitatem inſtruere, q̄ ſuā poten
tiā demonſtrare. Sunt tamen plæriq; nō ita timidiores
vt ego. Malo enim alta timere, q̄ ſapere. Sunt tamē plæ
riq; eo fieri qđ ſcriptū eſt: Et Ieſus proficiebat ætate & Luc.2.
ſapiētia & gratia apud deū & hoies: qui dicunt cōfidē
ter quod ſecundū diuinitatē quidem ea quę futura ſūt,
ignorare nō potuit, ſed ſecundum noſtræ conditionis
aſsumptionem ignorare ſe quaſi filiū hois ante crucē
dixit. Etenim cū filiū dicit, non quaſi de alio dicit. Nā
ipſe eſt & dominus noſter dei filius, & filius virginis.
Sed medio verbo noſtrū informat affectū, vt quaſi ho
minis filius ſecundū ſuſceptionē noſtræ imprudentiæ
tibi ꝓfectus, nō plene adhuc ſciſse oīa crederetur. Nō Actuū.1.
eſt veſtrū ſcire quæ futura ſunt. Eadem igitur videtur
ignorare cōditione, qua ꝓficit. Nā qūo ſecundū diui-
nitatē ꝓficit, in quo habitat plenitudo diuinitatis? Aut Col.2.
quid eſt quod neſciat dei filius, qui dicebat: Quid co- Mat.9.
gitatis mala in cordibus veſtris? Qūo neſciat de quo di Luc.6.
cit ſcriptura: Ieſus autem norat cogitationes eorū? Hęc
tamen alij dicāt: Ego aūt vt ad ſuperiora redeā, qui ꝓ-
poſuerim ſcriptum quod pater dixit: Fortaſse reuere- Luc.90.
buntur filiū: quod vtiq; ideo arbitror propoſitū, vt qđ
de hoibus loquebatur pater, humano locuꝰ videatur
affectu: multo magis arbitror quod filius qui cū hoibꝰ
cōuerſatus eſt, & hominē egit, & carnem ſuſcepit, no-
ſtrum aſsumpſit affectū, vt noſtra ignorantia neſcire ſe
diceret, nō quod aliquid ipſe neſciret. Nā etſi homo in
veritate ſui corporis videbatur, erat tamē vita, erat lux
& virtus exibat de eo, quæ vulnera ſauciorum maieſta
tis ſui authoritate ſanabat. Aduertitis ergo quæſtionē
nobis eſse ſublatā, cū & filij dictū ad ſuſceptionem in-
tegræ conditionis referatur humanæ, & de patre ideo
ſcriptū ſit, vt vel ſic calūniari filio deſinatis. Nihil er-
go fuit quod ignorauerit dei filius. Nihil enim fuit qđ M
ignorauerit pater. Quod ſi nihil filius ignorauit, vt iā
cōcludamus, dicant in quo eum minorem velint vide-
ri. Si minorem generauit deus filium, minus cōtulit. Si
minus contulit, aut deus minus voluit, aut minꝰ potuit.
Sed nec infirmus, nec inuidus pater: quia nec voluntas
ante filium, nec poteſtas. In quo minor, qui omnia ha
bet quæ pater habet? Nam & omnia à patre iure gene-
rationis accepit, & totū patrē gloria ſuę maieſtatis ex-
preſsit. Scriptum eſt, inquiunt: Quoniam pater maior Ioan.14
me eſt. sed ſcriptum eſt: Non rapinam arbitratus eſt ſe Phil.2.
eſse æqualem deo. scriptum eſt quod propterea vole- Ioan.5.
bāt illū Iudæi occidere, quia filiū ſe dicebat dei æqua
lem ſe faciens deo. scriptum eſt: Ego & pater vnum ſu Ioan.10
mus. Vnum legūt, multa non legunt. Nunquid ergo &
minor & æqualis ꝑ naturā eandē poteſt eſse? sed aliud
ad diuinitatem refertur, aliud ad carnem. Minorē di-
cunt: Quæro, qui mēſus ſit, qui tam exaltati cordis, qui
velut ante tribunal patrē deū & filium cōſtituat, vt de
prælatione dijudicet? Nō eſt exaltatum cor meum, ne Pſal.130
que inuanū elati ſunt oculi mei: Dauid dicit. Rex Da-
uid exaltare cor metuit in rebus humanis, nos e xalta-
mus aduerſus diuīa ſecreta? Quis igitur iudicat de dei
filio? Throni, dominationes, angeli, poteſtates? ſed fa-
mulantur & ſeruiunt. Archangeli? ſed miniſtrāt. Che-
rubim & seraphim? ſed laudant. Quis igiiur iudicat de
dei filio, cū legeris quod ipſe pater nouerit filiū, nō iu Mat.11.
dicat? Nemoꝰ enim nouit filiū niſi pater. Nouit, inquit,
nō iudicat. Aliud eſt noſse, aliud iudicare. Habet pa-
ter i ſe ſciētiā, filiꝰ ſupra ſe nō habet poteſtatē. Et rur

A fus:Nemo nouit patrem nisi filiꝰ,& ipse nouit,sicut eũ pater nouit.Sed dicis quod minorem se dixit,dixit & lapidem.Plus dicis,& impie calumniaris:minus dico, & plus astruo.Minorem dicis,& supra angelos confiteris.Ego minorem angelis dico,& non derogo, quia non diuinitatẽ arguo,sed misericordiam prędico.

¶De humili ac deuota autoris ad deum patrẽ cõuersione,rectæq; fidei confessione,cum disertissima huius operis conclusione,ad laudem & gloriam inęstimabilis,inenarrabilis,incircũscriptæ & immensæ ac sanctissimæ trinitatis,perfidissimorũq; Arrianorum cõfusionem & damnationem. CAPVT IX.

AD TE nunc oĩpotẽs pater cũ lachrymis verba cõuerto.Ego te quidẽ inaccessibilẽ,incõprehensibilẽ, inæstimabilẽ prõpte dixerim, sed filiũ tuum minorẽ nõ ausim dicere. Nã cum illũ splendorẽ gloriæ,& imaginẽ substãtiæ tuæ legerim.vereor ne minorẽ imaginem tuæ dicẽdo substãtiæ,minorẽ substãtiam tuã dicere videar, cuius imago sit filius,cũ plenitudo tuæ diuinitatis omnis in filio sit.
B Immensum te filiũq; tuum & spiritum sanctũ,incircũscriptum,inæstimabilẽ,inenarrabilẽ legi libẽter,credo libẽter.Et ideo æstimare nõ possum,vt examinare possi.Esto tamẽ, spiritu ausuq; temerario metiri te velim.Vnde quęso te metiar?Funiculũ agrimensoriũ vidit ꝓpheta quo metiebatur angelus Hierusalẽ.Metiebatur tamen angelus,non Arrius.Metiebatur angelus Hierusalẽ,non deũ:& fortasse non Hierusalem metiri
Ezec.40. poterat angelꝰ.Vir enim erat.Deniq; sic habes:Et alleuaui oculos & vidi,& ecce,vir,& in manu eius funiculus agrimensoris.Vir erat,quod typum susciꝑiẽdi corporis declarabat.Vir erat ille de quo est dictum:Post
Ioan.1. me venit vir cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamenti eius.Ergo Iesus in typo Hierusalem me-
2.Cor.11. titur,nõ Arrius deum.Et satanas trãsfigurat se in angelum lucis.Quid mirum si Arrius suũ imitatur autorẽ, vt vsurpet illicita?licet quod pater suus Zabulus per se metipsum non fecit,intolerabiliore iste sacrilegio diuinorum sibi scientiam secretorum, & supernę generationis arcana pręsumat. Zabulus enim verũ dei filiũ fatebatur,Arrius negat. Si ergo metiri te oĩpotens pa-
C ter non queo,possum ne sine sacrilegio de tuæ generatiõis disputare secreto?possum ne dicere quod aliquid inter te & filium tuũ plus minusve sit,cum ipse qui na-
Ioan.16. tus est dixerit:Omnia quæ pater habet,mea sunt? Quis
Luc.12. me constituit iudicem aut diuisorẽ de rebus humanis? Hoc filius dicit, & nos inter patrẽ & filium diuisionẽ nobis & iudicium vendicamus?Bona pietas arbitror refugit etiã in diuisore patrimonij. Nos ergo erimus arbitri vt inter te & filium tuum increatæ maiestatẽ sub-
Luc.11. stantiæ diuidamus? Generatio, inquit,hæc,generatio nequam est:signum quærit:& signũ nõ dabitur ei, nisi signũ Ionæ ꝓphetæ. Signũ vtiq; datur non diuinitatis, sed incarnationis. Deniq; de incarnatione dicturꝰ ait:
Esa.7. Pete tibi signũ. Et cũ ille dixisset,Nõ petã, neq; tẽtabo dominũ,respõsum est:Ecce virgo in vtero &c.Ergo signũ diuinitatis videre non possumus,mensurã quærimus?Vę misero mihi,impie discutere audemꝰ,quẽ digne rogare nõ possumus?Videro tamẽ quid faciãt Arriani.Ego te pater si maiorẽ omnibus dixero,iniuriose te tuis operibus cõparaui. Si maiorẽ filio, vt Arrius asserit,impie iudicaui:de te prius erit illa sententia. Nã neq; vlla fieri potest nisi ex cõparatione prędatio, neq; prędferri quisquã nisi prius de quo fuerit iudicatũ. Iurare nobis per cęlũ nõ licet,iudicare de Dei filio li-
Mat.3. cet?Sed filio tuo soli iudiciũ de oĩbus detulisti. Ioannes carnẽ domini baptizare metuebat.Ioãnes prohibebat dicẽs:Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me? & ego Christum iudicio meo subdam?Moyses excusat, D
Petrus imperatũ in ministerio declinat obsequiũ, Arrius scrutatur etiam alta dei?Sed nõ Arrius spiritꝰ sanctus.Sed Arrio & hominibus dictum est: Altiora te ne
Eccle.3. quæsieris.Moyses vultum domini prohibetur videre, Arrius meruit videre secretũ? Moyses & Aaron in sa-
Psal.68. cerdotibus eius.Moyses qui cũ domino apparet in gloria.Moyses ergo illa posteriora tantũmodo dei in typo vidit,Arrius totum deũ facie ad faciem comprehẽdit?Sed nemo,inquit,videre potest faciem meam,& vi
Exo.33. uit.Paulꝰ etiã de inferioribus dicit:Ex parte cognoscimus,& ex parte prophetamꝰ.Arriꝰ dicit:Ex toto deũ
1.Co.13. non ex parte cognoui.Inferior ergo Paulus q̃ Arrius? Et vas electionis ex parte scit,vas perditiõis totũ scit? Scio,inquit,hominem:siue in corpore siue extra cor-
2.Co.12. pus nescio,deus scit,quia raptꝰ est in paradisum, & audiuit ineffabilia.Paulus raptus vsque ad tertiũ cælum, seipsum nesciuit:Arrius in stercore volutatus deũ sciuit?Paulus dicit de seipso,deus scit. Arrius de deo dicit,Ego noui.Sed nõ Arrius raptus in cælum, quamuis eum secutus sit qui iactatione damnabili diuina præsumeret dicens:Ponam thronum meum super nubes, & ero similis altissimo. Sicut enim ille dixit: Ero similis
Esa.14. altissimo,sic Arrius altissimum dei filium similem sui vult videri,quem non diuinitatis æternæ maiestate veneratur,sed ex carnis infirmitate metitur.

FINIS.

Diui Ambrosij E

MEDIOLAN. EPISCOPI IN LIBRVM PRIMVM DE spiritu sancto,ad Gratianũ Augustum..

PROLOGVS.

IEROBOAL sub arbore, vt legimꝰ,quercus, tritici messẽ cũ virga cederet, accepit oraculum,vt à potestate alienigenarũ in libertatẽ dei populũ vindicaret.Nec mirũ si est electus ad gratiã, cũ sub vmbratiã tum sacrę crucis & venerabilis sapiẽtię prędestinato in- F
carnationis futuræ mysterio cõstitutus,feracis segetis sensibilia de latibulis frumenta ꝓduceret, electionẽq; sanctorũ à purgamẽtis inanis paleæ sequestraret,q̃ tãq̃ virga veritatis exerciti,supflua veteris hoĩs cũ eiꝰ actibus deponẽtes,quasi in torculari ita in ecclesia cõgregãtur.Ecclesia enĩ torcular est fontis æterni,in qua cælestis vitis fructꝰ exundat.Quo motꝰ oraculo Gedeõ, cũ audisset quod deficiẽtibꝰ licet populorũ milibꝰ,in vno viro dominus plebẽ suã ab hostibꝰ liberaret, obtulit hœdũ caprarũ,cuius carnẽ secundũ præceptũ angeli,& azyma supra petram posuit, & ea iure ꝓfudit, quæ simul vt virgæ cacumine quã gerebat angelus dei cõtigit,de petra ignis erupit,atq; ita sacrificiũ qđ offerebatur absumptũ est.Quo iudicio declaratũ videtur quod petra illa typũ habuerit corporis christi,q̃ scriptũ est:Bibebãt de cõsequẽti eos petra,petra autẽ erat 1.Cor.10
Christꝰ.Qđ vtiq; nõ ad diuinitatẽ eiꝰ,sed ad carnẽ relatũ est,quæ sitientiũ corda populorũ perẽni riuo sui sanguinis inundauit.Iã tunc igitur in mysterio declaratũ est,quia dominꝰ Iesus in carne sua totius mundi peccata crucifixus aboleret.Nec solũ delicta factorũ, sed etiã cupiditates animorũ. Caro enĩ hœdi ad culpã facti refertur,ius ad illecebras cupiditatum,sicut scriptũ est: Quia cõcupiuit populꝰ cupiditatẽ pessimã, &

G dixerunt: Quis nos cibabit carne? Quod igitur extēdit angel⁹ virgā, & tetigit petrā de qua ignis exiuit, ostēdit qđ caro domini ſpiritu repleta diuino, peccata oīa humanæ conditiōis exureret. Vnde & dominus ait: Ignē veni mittere in terrā. Aduertit igitur vir doctus & prę ſagus futuri ſuperna myſteria, & ideo ſecūdū oracula occidit vitulū à patre ſuo idolis deputatum, & ipſe ſeptennē aliū vitulū immolauit deo. Quo facta manifeſtiſsime reuelauit poſt aduentū domini oīa gentilitatis abolēda ſacrificia, ſolūq; ſacrificiū deo dominicæ paſſionis pro redēptiōe populi deferēdū. Etenim vitulus ille erat in typo Chriſtus, in quo ſeptē ſpiritaliū pleni tudo virtutū, ſicut Eſaias dixit, habitabat. Hūc vitulū & Abrahā obtulit, quādo diē domini vidit, & gauiſus eſt. Hic eſt qui nūc in hœdi typo, nūc in ouis, nūc in vituli offerebatur. Hœdi, quod ſacrificiū pro delictis ſit: ouis, quod voluntaria hoſtia: vituli, quod immaculata ſit victima. Præuidit ergo myſterium ſanctus Gedeon. Deniq; trecētos elegit ad prœliū, vt oſtēderet nō in numero multitudinis, ſed in ſacramēto crucis mundū ab incurſu grauiorū hoſtiū liberandū. Et tamē licet fortis & fidus, pleniora adhuc de domino futuræ victoriæ documēta quęrebat, dicēs: Si ſaluas i manu mea iſrael, quēadmodum locutus es domine, ecce ego pono lanæ vellus in area: & ſi ros factus fuerit ſup vellus, & ſuper omnē terrā ſiccitas, cognoſcā quia in manu mea ſecundum ꝓmiſſa tua populū liberabis. Et ita factū eſt. Sed adiecit poſtea vt rurſum ros ꝓflueret ſup totā terram, & ſiccitas eſset in vellere. Quęrit fortaſse aliquis vtrū nam quaſi incredulus eſse videatur, qui frequētib⁹ informatus indicijs adhuc plura poſcebat. Sed quemadmodū poterat videri quaſi ambigu⁹ incertusq; tētaſsē qui myſteria loquebatur? Nō ergo ille ambigu⁹ ſed ꝓuidus, ne nos ambigerēmus. Nā qūo ille ambiguus, cuius precatio habebat effectū? Vnde aūt ſecur⁹ adorſus eſset prœliū, niſi intellexiſset oraculū? Ros enī in vellere, fides erat in iudęa: quia ſicut ros dei verba deſcēdunt. Ergo quādo totus orbis infructuoſo æſtu gētilis ſupſtitionis arebat, tunc erat ros ille cæleſtis viſitatiōis in vellere. Poſtea vero q̄ oues quę perierunt dom⁹ Iſrael, (vnde puto figurā iudaici velleris adūbratā) oues inquam illę fortem aquæ viuæ negarūt, ros fidei humētis exaruit in pectoribus Iudęorū, meatusq; ſuos fons ille diuinus in corda gentiū deriuauit. Inde eſt qđ nunc fidei rore totus orbis humeſcit. At vero Iudæi prophetas ſuos & conſiliarios perdidērūt. Nec mirū ſi ꝓphidiæ I ſubeant ſiccitatē, quos dominus deus ꝓphetici imbris vbertate priuauit, dicens. Mandabo nubibus meis ne pluant ſup vineā iſtā. Eſt enim propheticæ nubis pluuia ſalutaris, ſicut & Dauid dixit: Deſcendit ſicut pluuia in vellus, & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſup terrā. Hāc nobis ſcripturæ diuinæ totius mundi pluuiā pollicebātur, quæ rigaret orbē ſub domini ſalutaris aduentu ſpiritus rore diuini. Venit ergo iā dominus, venit & pluuia, venit dominus ſtillicidia ſecū cæleſtia deferens: & ideo iā nos bibimus qui ante ſitiebamus, & diuinū illū ſpiritū hauſtu interiore potamus. Hoc ergo præuidit ſanctus Gedeon, quia verū & ſpiritalē rorē etiā gentes nationesq; erant fidei perceptione bibituræ, & ideo diligentius explorauit. Eſt enim neceſsaria cautela ſanctorū. Siquidē etiā Ieſus Naue cū vidiſset ducē militię cæleſtis, interrogauit: Noſter es, an aduerſariorum? ne forte aliquibus aduerſarij pręſtigijs falleretur. Non tamen ocioſe vellus non in cāpo poſuit vel in prato, ſed poſuit in area, vbi meſsis eſt tritici. Meſsis enim multa, operarij autem pauci. Eo quod per fidē domini futura eſset meſsis fœcūda virtutū. Nec illud ocioſum quod exiccauit vellus Iudaicū, & rorē eius miſit in peluē vt repleretur aqua, nō tamē ipſe eo rore pedes lauit. Alij debebatur tanti prærogatiua myſterij, expectabatur ille qui ſordes omniū ſol⁹ poſset abluere. Non erat tāt⁹ K Gedeon, qui hoc ſibi myſteriū vēdicaret. Nō enim Gedeon, ſed filius hoīs venit nō miniſtrari, ſed miniſtrare. Itaq; cognoſcam⁹ in quo hęc myſteria videātur eſse cōpleta. Non in ſancto Hieroboal. Adhuc eni erāt illa principia. Ideo gētes victæ, quia ſiccitas erat adhuc in gētibus. Ideo Iſral vicit, quia ros tunc manebat in vellere. Veniamus ad euangeliū. Inuenio dominū ſpoliātē ſe veſtimemta, & ꝓcingentē ſe linteo, mittentem aquā in peluem, lauantē pedes diſcipulorū. Hæc erat aqua, ros ille cæleſtis, hoc prophetabatur quod illo rore cæleſti diſcipulorū ſuorum domin⁹ ieſus pedes lauaret. Et nūc extendātur pedes animorū noſtrorum, vult domin⁹ Ieſus & noſtros lauare pedes. Nō eni Petro ſoli, ſed vnicuiq; dicit fideli: Niſi lauero tibi pedes nō habebis mecū partē. Veni ergo domine ieſu, exuete veſtimēta quę ꝓpter me induiſti: eſto nudus, & nos miſericordia tuas veſtias. Præcinge te propter nos linteo, vt nos tui muneris immortalitate ꝓcingas. Mitte aquā in peluē, laua non ſolū pedes, ſed etiā caput. Nec ſolū corporis noſtri, ſed etiā mētis veſtigia volo exuere, oēs noſtræ ſordes fragilitatis, vt & ego dicā: Nocte Cant.5. exui tunicā meā, qūo induā eā? Laui pedes meos, qūo inquinabo illos? Quanta iſta maieſtas eſt? Quaſi miniſter pedes famulorum tuorū lauas, quaſi deus rorē mittis è cælo. Nec ſolū pedes lauas, ſed etiā vt tecū recumbamus inuitas, & exēplo nos tuæ dignationis hortaris, L dicens: Vocatis me dominum & magiſtrum, & benefa Ioan.13. citis, ſum enim. Si ergo ego laui pedes veſtros domin⁹ & magiſter, & vos inuicem lauate pedes veſtros. Volo ergo & ego pedes lauare fratrum meorū, volo domini implere mandatum. Voluit me non verecūdari, nō dedignari quod ipſe prius fecit. Bonū myſterium humilitatis, quia dū alienas ſordes lauo, meas abluo. Sed non hoc omnes haurire poterant myſterium. Lauare voluit quidē & Abrahā pedes, ſed hoſpitalitatis affectu. Volebat & Gedeon lauare pedes angelo domini q̄ apparuit ſibi, ſed volebat vni, volebat quaſi is qui deferret obſequiū, nō qui donaret conſortiū. Hoc myſteriū magnū eſt, quod nemo cognouit. Deniq; Petro dixit: Qđ ego facio, tu neſcis, cognoſces poſtea. Hoc inq̄ diuinum myſteriū eſt, quod etiā qui lauerūt requirūt. Nō eſt ergo ſimplex aqua cęleſtis myſterij, per quā cōſequimur vt partē cū Chriſto habere mereamur. Eſt & quædā aqua quā mittamus in peluim animæ noſtræ, aqua de vellere in libro iudicum, aqua de libro pſalmorum. Aqua eſt ros cęleſtis oraculi. Veniat igitur do M mine ieſu hæc aqua in meam animam, in meā carnem, vt hui⁹ humore pluuiæ noſtrarū cōualles mentiū atq; intimi cordis arua virideſcant. Veniant in me ſtillicidia tua gratiā immortalitatēq; rorantia. Dilue greſsus mentis meæ, ne iterū peccem. Ablue animi mei calcaneum, vt poſsim abolere maledictum, ne morſum ſerpētis interiore pede ſentiā, ſed ſicut ipſe iuſsiſti ſequētib⁹ te, vt ſerpētes & ſcorpiones illæſo poſsim calcare veſtigio. Redemiſti mundū, redime vni⁹ animā peccatoris. Hæc eſt ſpecialis tuæ prærogatiua pietatis, quatum mundū in ſingulis redemiſti. Helias ad vnam miſſus eſt viduā, Heliſęus mūdauit vnū, tu nobis domine ieſu hodie mille mūdaſti. Quātos in vrbe Roma, quātos Alexandriæ, quātos Antiochiæ, quātos etiam Conſtantinopoli. Nam etiā Conſtantinopolis iam dei verbum recepit, & euidētia meruit tui documēta iudicij. Etenim quādiu venena Arrianorū ſuis fouebat incluſa viſcerib⁹, bellis finitimis inquieta, murus armis circūſonabat hoſtilib⁹. Poſtea vero q̄ fidei exules abdicauit, hoſtē ipſum iudicē regum, quē ſemper timere cō ſueuerat, deditum vidit, ſupplicem recepit, moriētem obruit, ſepultum poſsidet. Quantos ergo & Conſtantinopoli, quātos poſtremo toto hodie in orbe mūda-

Iudi.6.

Eſa.5.

Pſal.71.

Ioſuę.5.

Luc.10.

A ſti: Non mundauit Petrus, non mundauit Ambroſius non mundauit Gregorius. Noſtra enim ſeruitia, ſed tua ſunt ſacramenta. Neque enim humani operis eſt diuina conferre, tuum domine munus & patris eſt, qui
Iohel. 2, locutus eſt per prophetas dicens: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabūt filij & filię eorum. Hic eſt in typo ros ille cęleſtis. Hęc pluuia
Pſal. 67. voluntaria ſicut legimus: Pluuiam voluntariam ſegregans deus hęreditati ſuę.

CAPITA LIBRI PRIMI. DE SPIRITV SANCTO.

Nō eſse inter creaturas ſpiritum ſanctum, nec inter onia, ſed ſuper omnia. Caput i.
Nō poſse ad ſpiritum deriuari dei quia ſcriptum eſt de dei filio: Oīa per ipſum facta ſunt, quia ſpiritus dei ſuper omnia, non inter omnia eſt. Caput ii.
Nō videri ſpiritū dei à patris & filij maieſtate ſecerni, quia ſcriptū eſt: Nobis autē vnus deus pater ex quo omnia, & nos in ipſum: & vnus dominus Ieſus, per quē oīa, de ſpiritu autē nihil dixit, pleriſque locis de ſpiritu dixit ſcriptura & filio, & de deo patre eo loco nihil dixit, aut de deo patre dixit & ſpiritu, & de filio nihil dixit. Caput iii.
Quoniam ipſe eſt ſpiritus ſanctus, qui eſt ſpiritus dei, & ſpiritus Chriſti. Ipſe eſt ſpiritus patris, ipſe paracletus, ipſe ſpiritus veritatis, ipſe ſpiritus vitæ. Caput iiii.
Quia ſicut pater ſanctus, ita filius, ita & ſpiritus dicitur ſanctus, Caput v.
Quia in ſpiritu ſignamur. Caput vi.
Quia replet omnia ſpiritus dei. Caput vii.
Quia ſempiternus dei filius. Caput viii,
Quia ſpiritus peccata condonat. Caput ix.
Non de loco ad locum tranſire ſpiritū dei, de quo ſcriptū eſt: Qui à patre ꝓcedit, & de quo dicit filiꝰ dei: Quem ego mittam vobis. Caput x.
Quia vna pax, vna gratia patris & filij & ſpiritus ſancti. Caput xi.
Quia vna charitas patris & filij & ſpūs ſancti, & operatio trinitatis, vt paſsionem corporis dominus Ieſus ſubiret. Caput xii.
Quia vna cōicatio patris & filij & ſpūs ſācti. Ca. xiii.
Quia vnū nomē patris & filij & ſpūs ſancti. Ca. xiiii.
Quia & filiꝰ paracletꝰ dicitur ſicut & ſpūs, & qa bene ficij & gratiæ hoc nomē nō iniuriæ eſt. Cap. xv.
Quia ſicut pater lumē, ita & filius lumen, & ſpūs lumē eſt. Et ſicut patrem ignem legimus, ita & filium & ſpiritum ſanctum. Caput xvi.
Quia lumē vultꝰ dei ſpūs, & ſpūs lumē. Cap. xvii.
Quia ſicut pater vita, & filius vita, & ſpiritus ſanctus vita. Caput xviii.
Quia ſicut pater fons vitæ eſt, ita etiā filius, ita & ſpiritus ſanctus. Caput xix.
Quia ſicut pater flumen, ita & filius & ſpiritus ſanctus. Caput xx.

Diui Ambroſij

EPISCOPI MEDIOLAN.

De ſpiritu ſancto, ad Gratianū Auguſtum..

Liber. I.

¶Non eſse inter creaturas ſpiritum ſanctū, nec inter omnia, ſed ſuper omnia. CAPVT. I

NON enim ſpiritꝰ ſanctꝰ aut po D teſtati alienæ eſt ſubiectus aut iuri, ſed ſuę libertatis arbiter, omnia pro autoritate proprię voluntatis diuidens, ſicut legimus, ſingulis prout vult. Nō ergo inter oia, ſed ſuper om- 1:Co.11. nia ſpiritus ſanctus eſt. Iā enī de eo qđ nō ita plene de dei filio, clemētiſsime Imperator, inſtructus, es vt ipſe iā doceas: cupiētē te & exigētē audire aliquid expreſsiꝰ, nō morabor, præſertim cū ita te aſsertione iſtiuſmodi teſtificatus ſis proxime delectatum, vt baſilicam ecclesiæ ſine vllo monitore præceperis reformari. Fidei itaque tuę gratię, noſtræ premium iam tenemus. Neq; enim aliud poſsumus dicere, niſi ſancti ſpiritus hanc fuiſse gratiam, quod ignorantibus omnibus ſubito baſilicam reddidiſti. Spiritus inquā ſancti hoc munus, hoc opus eſt, qui à nobis quidē tunc prędicabatur, ſed in te operabatur. Nec ſuperioris tēporis damna deploro, quādo quidē ſequeſtratio illa baſilicæ cuiuſdam fœnoris traxit vſuras. Etenim baſilicā ſequeſtraſti, vt fidē ꝓbares. Impleuit igitur propoſitū ſuū pietas tua, quę ſic ſequeſtrauerat, vt ꝓbaret, ſic probauit vt redderet. Nec fructum amiſi, ſed iudicium teneo. Patuitque omnibus in quadam facti diſcretione, diſcretam tibi nunquam fuiſse ſententiā. Patuit inquā omnibus & tuū nō fuiſse cum ſequeſtrares, & tuum eſse cum redderes. Primum igitur ab inferioribus inchoemus, vt quaſi per gradus quoſdam tractatus noſter aſcendat, quo facilius ij qui fidē nō deferunt, vel ratione flectantur. Poſsunt enim E dicere in principio: Nec nos dicimꝰ ſeruire ſpiritum. Sed cū dicāt ſeruire Chriſtum, qūo poſsent negare de ſpiritu? Quod ſi ſecundū carnē in ſerui forma conſentiunt Chriſtū fuiſse, conſtat & conuenit. Ergo ſi ſecundū diuinitatem ſuā Chriſtus non ſeruit, non ſeruit etiā ſpiritus. Quod ſi nō ſeruit ſpiritus, omnia aūt ſeruiūt, ſuꝑ oia igitur ſpūs eſt, qui non ſeruit ſicut omnia. Nō eſse ergo inter creaturas ſpiritū ſanctum, nec inter oīa ſed ſuper oīa. Nō enī alienæ aut poteſtati aut iuri ſubiectus eſt, ſed ſuæ libertatis eſt arbiter. Si quidē omnia pro autoritate proprię voluntatis diuidens, ſicut ſcriptū eſt, ſingulis ꝓut vult. Nūc idipſum quod diximus, teſtimonijs aſtruamus. Principiū diſputatiōis eſt, quia ſeruiūt oīa. Seruire aūt omnia licet, quoniā ſcriptū eſt: Pſal. 118. Vniuerſa ſeruiunt tibi. Dixit hoc ſpiritus per prophetam, non dixit ſeruimus, ſed ſeruiunt tibi, vt crederes quod ipſe à ſeruitio ſit exceptus. Ergo cū vniuerſa ſeruiant, nō ſeruiat ſpūs, vtiq; inter vniuerſa non eſt ſpiritus ſanctus. Nā ſi inter omnia dicimus eſse ſpiritū ſanctum, vtiq; cū legerimus quia alta dei ſcrutātur ſpiritꝰ F dei patrē eſse ſuper oīa denegamꝰ. Et enim cū ex deo ſpūs ſit, & ſpūs oris eius, qūo poſsumus inter oia dicere ſpiritū ſanctum, cū ſuper oīa deus ſit, cuius eſt ſpiritus, plenę vtiq; perfectæq; virtutis? Ac ne apoſtolū arbitrētur erraſse, accipiāt quē fiduciæ huius ſit ſecutus Ioan.15. autorē. Dominꝰ enī in euangelio dixit: Cū venerit paracletus quē ego mittā vobis à patre meo ſpiritū veritatis qui à patre ꝓcedit, ille teſtimoniū perhibebit de me. Ergo & à patre procedit ſpūs ſanctus, & teſtificatur de filio. Teſtificatur etiam de patre teſtis fidelis & verus, quo nihil ad expreſsionē diuinæ maieſtatis eſt plenius, nihil ad vnitatē diuinæ ptātis euidētius, cū idē nouerit ſpūs quod & filius, qui paternorū teſtis & conſors indiuiduus ſecretorū eſt. Excluſit itaq; à cognitione dei ſocietatē & multitudinē creaturæ, nō excludendo aūt ſpiritum ſanctū, oſtendit nō eſse ſocium creaturæ. Vnde & illud quod lectum eſt in Euangelio: Quia deum nemo vidit vnquam niſi vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit: ad exceptionem pertinet Ioan.1.

G spiritus sancti. Quomodo enim deū nō videt, qui seruitutem etiam alta dei? Qui deum non videt, qui cognouit quia dei sunt? Quomodo deum nō videt, qui cognouit quia ex deo est? Ergo cū ita positū sit, quod deū nemo vidit vnquā, videt aūt spūs veritatis excepto eo qui filius est spūs. Super omnia igitur est, qui est excepto ex omnibus.

¶ Non posse ad spiritū derivari dei, quia scriptum est de dei filio, Oia per ipsum facta sunt, quia spūs dei super omnia, non inter omnia est.

CAPVT II.

VIDETVR sancte imperator plena ratio esse pietatis, sed impijs nō videtur. Denique quid moliūtur aduerte. Solet enim dicere hereticis, ideo inter oia spiritū sanctū esse numerandū, quia scriptū est de dei filio: Oia p ipsum facta sunt. Quam male cōfunditur actio, quæ nō tenet veritatem, & præposttero ordine assertiōis inuoluitur. Hoc enī tunc valeret, vt inter omnia diceremus esse spiritū sanctū, si factū probaremus. Nūc omnia per filiū scriptura dicit esse quæ facta sunt. Cū aūt factus nō docetur spūs sanctus, vtrūq; nec inter oia pbari potest, q̄ nec factus est sicut oia, nec creatus. Mihi igitur ad vtrūque hoc proficit testimoniū, vt & sup omnia pbetur esse qui factus non est: & quia sup oia est, nō videatur factus esse, nec inter ea quæ sunt facta numerādus. Qđ si quis quia oia facta per verbū euangelista posuit, nō excipit spiritū sanctū, quūq; in Ioāne locutus spūs dei, omnia per ipsum facta sunt dixerit, nō oia facta fatemur, cum vtrūq; loqui in euāgelistis spiritum de ipse dominus ostenderit dicens: Non enim vos estis loquētes, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Tamen si quis, vt dixi, hoc loco nō excipit spiritum sanctum, sed inter omnia numerat: nec ibi ergo excipit dei filium, vbi apostol⁹ dixit: Nobis tamē vn⁹ de⁹ pater, ex quo oia, & nos in illum. Sed vt sciat quia inter omnia nō est filius, legat sequentia. Nam cum dicit: Et vnus dominus Iesus, per quē omnia: ab omnibus vtiq; excepit dei filium, quia excepit & patrem. Euidē aūt impietatis est vel patri vel filio vel spiritui sancto derogare. Non enī credit in patrē, qui non credit in filium: nec credit in dei filiū, qui nō credit in spiritū: nec potest fides stare. Nā qui negare coperit vnitatē potestatis in patre & filio & in spiritu sancto, nō potest vti que ibi nulla diuisio est, fidē pbare diuisā. Ergo quia pietatis vnitas est bene credere, etiā vnitas impietatis est male credere. Itaq; qm patēt spiritū inter oia debere numerari, quia oia legūt facta p filiū: etiā filiū vtiq; inter oia annumerādū puta, quia legūt ex deo oia. Cō sequenter aūt nec patrē secernūt ab oib⁹, qui á creaturis oibus filiū nō secernūt: quoniā sicut ex patre oia, ita etiam per filiū oia. Hoc ipsum supra euidēter apostolus dixit, ne inter omnia posuisse filiū vel impius videretur, qui audierat dixisse filium: Pater quod dedit mihi, maius omnibus est.

Ioan. 1. *ratio.

Mat. 10.

1. Cor. 8.

¶ Nō videri spiritū dei á patris & filij maiestate secernī, quia scriptū est: Nobis aūt vn⁹ de⁹ pater ex quo oia, & nos in ipsum: & vnus dominus Iesus, per quē omnia: de spiritu aūt nihil dixit: plerūq; locis & de spiritu dixit scriptura, & de filio & de deo patre eo loco nihil dixit: aut de deo patre dixit & spiritu, & de dei filio nihil dixit.

CAPVT III.

SI forte sic aliquis dicat, qua ratione cum dixerit hic ex patre omnia, & per filiū omnia, de spiritu sancto tacuerit: & hinc cuiusquam præiudicium comparare. Quod si sic caperit malitiose interpretari, q̄ multis inueniet locis

H

I

K

L

M

prædicatam sancti spiritus potestatem, in quib⁹ vel de patre vel de filio nihil scriptura expressērit, sed intelligendum reliquerit. Nunquid ergo cum gratia spiritus prædicatur, dei patris aut vnigeniti filij denegatur? Nō ita, quia sicut pater in filio, & filius in patre, ita etiā dilectio est charitas dei in cordibus nostris per spiritū sanctū qui datus est nobis. Et sicut qui benedicitur in Christo, benedicitur in nomine patris & filij & spiritus sancti, quia vnum nomē est, potestas vna: ita etiam vbi operatio aliqua diuina aut patris, aut filij, aut spiritus designatur, nō solum ad sanctū spiritum, sed etiam ad patrē refertur & filiū: nec solū ad patrē, sed etiā ad filiū refertur & spiritū. Denique & ethiops eunuchus Candacis reginæ baptizatus in Christo, plenum mysterium consecutus est. Et illi qui negauerunt se scire spiritum, quibus baptizatos se dicerēt in Ioannis baptismo, baptizati sunt postea: quia Ioānes in remissionē peccatorum, in aduentū Iesū, non in suo baptizauit nomine. Et ideo spiritum nesciebant, quia nec baptismum in Christi nomine, sicut Ioānes baptizare solebat, acceperāt. Ioānes enī licet nō baptizaret in spū, tamē & Christū prædicabat in spū. Denique cū interrogaretur ne forte ipse esset Christus, respōdit: Ego vos aqua baptizo, Mat. 3. veniet aūt fortior me, cuius nō sum dignus calceamēta portare, ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni. Ergo illi, quia neq̄ Christi nomine, nec cum fide spiritus sancti baptizati fuerant, non poterant accipere baptismatis sacramentum. Baptizati sunt itaque in nomine Iesu Christi, nec iteratum est in his baptisma, sed notatum. Vnum enim baptisma. Vbi autē non est plenum baptismatis sacramentum, nec principium vel species aliqua baptismatis æstimatur. Plenum autem est, si patrem & filium spiritumque fatearis. Si vnum neges, totum subrues. Et quemadmodum si vnum in sermone comprehendas, aut patrem, aut filium, aut spiritū sanctum, fide autem nec patrem nec filium nec spiritum abneges, plenum est fidei sacramentum: ita etiam quāuis & patrem & filium & spiritum dicas, & aut patris aut filij aut spiritus sancti minuas potestatem, vacuum est omne mysterium. Denique & illi qui dixerant: Nec Actuū. 19 si spiritus sanctus sit, audiuimus: baptizati sunt postea in nomine domini nostri Iesu Christi. Et hoc abunda uit ad gratiā, qui iam spiritum sanctū Paulo prædicante cognouerant. Nec contrarium debet videri, quia quanuis etiam postea tacitum sit de spiritu, tamen creditum est: & quod verbo tacitum fuerat, expressum est fide. Cum enim dicitur: In nomine domini Iesu Christi, per vnitatem nominis impletū mysterium est: nec à Christi baptismate spiritus separatur, quia Ioannes in pœnitentiam baptizauit, christus in spiritu. Nunc considerēmus vtrum quemadmodum in christi nomine plenum esse legimus baptismatis sacramentum, ita etiam sancto tantum spiritu nuncupato, nihil desit ad mysterij plenitudinem. Rationem sequamur. Qui vnū dixerit, trinitatem signauit. Si christum dicas: & deū patrem á quo vnctus est filius, & ipsum qui vnctus est filium, & spiritum quo vnctus est, designasti. Scriptum est enim: Hunc Iesum á Nazareth, quem vnxit deus spiritu sancto. Et si patrem dicas, & filium eius & spiritum oris eius pariter indicasti, si tamen id etiam corde comprehendas. Et si spiritum dicas, & deum patrem á quo procedit spiritus, & filium, quia filij quoque est spiritus, nuncupasti. Vnde vt rationi copuletur autoritas, in spiritu quoque recte baptizare nos posse scriptura indicat, dicēte domino: Vos autem baptizabimini in spiritu sancto. Et alibi apostolus ait: Oēs enim in ipso corpore in vno spiritu baptizati sumus. Vnum opus, quia vnum mysterium. Vnum baptisma, quia mors vna pro mundo. Vnitas ergo operationis: vnitas prædicationis, quæ non potest separa-

Actuū. 1.

A ri. Quod ſi hoc loco ſeparatur ſpiritus ab operatione patris &filij,quia dictum eſt:Ex deo omnia,&per filiũ omnia:ergo &ibi quia apoſtolus de Chriſto dixit:Qui
Roma.8 eſt ſuper omnia deus benedictus in ſæcula:non ſolũ eũ creaturis omnibus,ſed etiã patri(quod dictu nefas eſt) prętulit.Sed abſit.Nõ enim inter omnia pater,nõ inter plebem quandã creaturarum ſuarum.Subter creatura omnis,ſupra diuinitas patris & filij & ſpiritus ſancti.Illa ſeruit,hæc regnat.Illa ſubiacet,iſta dominatur.Illa opus, hæc autor eſt operis.Illa adorat omnis, hæc adoratur ab omnibus. Deniq; de filio ſcriptum eſt: Et adorent eum omnes angeli eius.Non habes,adoret ſpirit9 ſanctus.Et infra:Ad quem autem angelorum dixit aliquando:Sede ad dexteram meã, donec ponam inimicos tuos ſcabellũ pedũ tuorũ?Nõne omnes ſunt,inquit miniſtri ſpiritus in miniſteriũ qui mittũtur? Cum dicit omnes,nũquid &ſpiritum ſanctũ comprehendit?Non vtiq;,quia angeli &cæteræ poteſtates in miniſterium & obſequium dei filio vt ſeruiant deſtinãtur. At vero ſpi
B ritus ſanctus non miniſter,ſed teſtis eſt filij, quemadmodum de ipſo filius dixit:Ille teſtimoniũ perhibet de
Ioan.15. me.Teſtis eſt ergo filij ſpiritus.Qui teſtis eſt,nouit omnia:ſicut deus pater teſtis eſt. Sic enim habes in poſterioribus, quia cõfirmata eſt ſalus noſtra teſtificãte deo
Heb.2 ſignis quoq; &prodigijs & varijs virtutibus, & ſpiritus ſancti diuiſionibus.Qui diuidit,vtiq; ſupra omnia non inter omnia eſt.Diuidere enim operatoris gratia, non operis eſt materia.Si ſupra omnia filius, per quem initium ſalus noſtra vt prędicaretur accepit,vtiq; &pater deus qui teſtificatur &aſſeuerat ſignis &prodigijs de ſalute noſtra,exceptus à cunctis eſt.Similiter aũt & ſpiritus qui diuiſionibus ſuis noſtræ teſtimonium fert ſaluti,non eſt creaturarum plebe numerandus,ſed cum patre eſtimandus & filio,qui non per inciſiones ſui diuiditur ipſe cum diuidit. Indiuiduus enim cum ſit,nihil amittit cum omnibus largitur,ſicut & filius regnum patre accipiente nihil perdit, nec pater filio cum ſua tradit,amittit. Nullũ itaq; damnum eſſe in diuiſione gratiæ ſpiritalis,domino atteſtãte cognouimus.Qui enim vbi vult ſpirat,vbiq; ſine damno eſt.De quo infra dicemus plenius.Interim nunc quoniam propoſitum eſt or
C dine ſuo aſſerere non eſſe inter omnia ſpiritum cõputandum,ipſum apoſtolum,de cuius verbis faciunt quæſtionem,aſſertionis huius adhibeamus autorem. Quæ enim eſsẽt illa omnia, ſiue viſibilia, ſiue inuiſibilia,ip-
Col.1 ſe ſignauit,dicens:Quoniam in ipſo condita ſunt omnia in cœlis & in terra. Vides omnia de his dicta quæ vel in cœlis ſunt,vel in terra? Sunt enim in cœlis etiam inuiſibilia quæ facta ſunt. Tamen ne cui eſſet incognitum,addidit de quibus diceret? Siue ſedes, inquit, ſiue dominationes,ſiue principatus,ſiue poteſtates, omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo cõſtant. Nunquid ergo hic inter creaturas ſpiritum ſanctum comprehendit? Aut cum dicit ante omnes dei filiũ,nunquid ante patrem dixiſſe æſtimandus eſt?Non vtiq;, nam ſicut hic per filiũ dicit omnia creata eſſe, & in ipſo omnia conſtare cœleſtia, ita etiam in ſpiritu ſancto vires habere vniuerſa cœle-
Pſal.32. ſtia dubitari non poteſt,quando lectum eſt: Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. ſuper omnia eſt igitur de quo eſt omnis cœleſtium &terreſtrium virtus. Qui igitur ſuper omnia eſt vtiq; non ſeruit, qui non ſeruit, liber eſt.qui liber eſt, habet iura dominatus. Hoc ſi à principio dicerem,ne-
Mat.3. garetur.ſed quemadmodũ illi minora negant,ne maiora credantur, ita & nos minora præmittamus, vt aut perfidiam ſuam etiam in minoribus prodant: aut ſi vel minoribus conſentiunt,maiora de minoribus colligamus.Arbitror, clemẽtiſsime imperator, pleniſsime cõſufos eos qui audẽt inter omnia ſpiritum ſanctum cõputare. ſed tamen vt ſciant ſe non tantum apoſtolicis D teſtimonijs,ſed etiam dominicis perurgeri: quomodo audent inter omnia numerare ſpiritum ſanctum, quando ipſe dominus dixerit: Qui blaſphemauerit in filiũ Mat.12. hominis,remittetur ei: qui autẽ blaſphemauerit in ſpiritum ſanctũ,nec hic nec in futurũ remittetur ei?Quomodo igitur inter creaturas audet quiſquã ſpiritum cõputare. Aut quis ſic ſe obligat, vt ſi creaturæ derogauerit,non putet ſibi hoc aliqua venia relaxandũ? Nã ſi iudæi,qui adorauerunt militiã cœli,diuino præſidio deſtituti ſunt:qui autem adorat & confitetur ſpiritũ ſanctum,acceptus eſt deo,qui non cõfitetur,ſacrilegij re9 ſine venia damnatur: vtiq; hinc æſtimari poteſt nõ inter omnia,ſed ſuper omnia eſſe ſpiritum ſanctum, cuius iniuria ęternis ſupplicijs expiatur.Cur autem dixerit dominus: Qui blaſphemauerit in filiũ hominis,remittetur ei, qui autem blaſphemauerit in ſpiritum ſanctum,nec hic nec in futurũ remittetur ei,diligẽter aduerte. Nũquid alia eſt offenſa filij, alia ſpiritus ſancti? Sicut enim vna diuinitas,ſic vna iniuria. Sed ſi qui corporis ſpecie deceptus humani, remiſsius aliquid ſentit de Chriſti carne q̃ dignũ eſt(neq; enim vilis nobis debet videri,quæ aula virtutis, fructus eſt virginis)habet culpam, non eſt tamen excluſus à venia,quam fide poſſit aſsciſcere. Si qui vero ſancti ſpiritus dignitatẽ,maieſtatem & poteſtatem abneget ſempiternam, & putet E
non in ſpiritu dei eijci dæmonia, ſed in Beelzebub,nõ poteſt ibi exoratio eſſe veniæ,vbi ſacrilegij plenitudo eſt:quia qui ſpiritum negauit, & deum patrem negauit &filium,quoniam idẽ eſt ſpiritus dei:qui ſpirit9 Chriſti eſt. Vnum autem eſſe ſpiritũ nemo dubitauerit,etſi de vno deo pleriq; dubitauerint. Alium enim dixerũt pleriq; hæretici deum veteris,alij noui teſtamenti. Sed ſicut vnus pater,qui &olim locutus eſt,vt legimus,patribus in Prophetis,& in nouiſsimis diebus nobis locu
Heb.1. tus eſt in filio,& ſicut vnus filius qui iuxta veteris ſeriẽ teſtamenti ab Adam offenſus,ab Abraham viſus,à Iacob adoratus eſt:ita etiam ſpiritus ſanctus vnus eſt,qui efferbuit in Prophetis,inſufflatus eſt apoſtolis, copulatus eſt patri &filio in baptiſmatis ſacramẽto.De ipſo enĩ dicit Dauid: Et ſpiritũ ſanctũ tuũ ne auferas à me. Pſal.50
De ipſo etiam alibi dicit:Quo ibo à ſpiritu tuo? Pſal.138

¶Quoniam ipſe eſt ſpiritus ſanctus,qui eſt ſpiritus dei & ſpiritns Chriſti,ipſe paracletus, ipſe ſpirirus veritatis,ipſe ſpiritus vitæ. CAPVT IIII.

Et ſcias quia idem ſpiritus dei,qui eſt ſpiritus ſanct9,ſicut & in apoſtolo legimus: Nemo in ſpiritu dei loquens dicit anathema 1.Cor.12.
Ieſu. Et nemo dicit dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto.Ipſum apoſtolus ſpiritũ dei dixit.Ipſum etiam ſpiritum Chriſti appellauit,ſicut habes:Vos F
autem in carne non eſtis,ſed in ſpiritu, ſi tamen ſpiritus dei habitat in vobis. Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet,hic non eſt eius.Et infra: Quod ſi ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat ĩ vobis. Roma.8
Ipſe eſt ergo ſpiritus dei qui ſpiritus Chriſti. Ipſe eſt ſpiritus vitæ,ſicut ait apoſtolus: Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis. Quem ergo ſpiritum vitæ apoſtolus dixit, ipſum dominus in Euãgelio paracletum nominat,ipſum ſpiritum veritatis,ſicut habes:Et rogabo patrem,&alium
paracletũ dabit vobis,vt vobiſcum ſit in æternum,ſpi- Ioan.14
ritum veritatis,quem hic mundus non poteſt accipere quia non vidit eum,nec cognoſcit eum.Habes ergo & paracletum ſpiritum,eundem & ſpiritum veritatis, & ſpiritum inuiſibilem deſignatum. Quomodo igitur ſecundum diuinitatem quidam filium viſibilem putant, cum etiam ſpiritum mundus videre non poſsit? Acci-

G pe nunc eiusdē voce domini quod ipse sit spiritus sanctus,qui & spiritus veritatis. Habes enim in vltimo libri huius. Accipite spiritum sanctum. Ipsum quoq; esse spiritū sanctū,qui est spiritus domini. Petrus docet
Actuū.5 dicēs:Anania, quid tibi visum est mentiri spiritui sancto? Et statim ad vxorem Ananiæ idem ait:Quid vobis visum est tentare spiritū domini? Cū dicit,vobis,ostēdit de eo dictū spiritu de quo Ananiæ dixerat: Ipse est ergo spiritus domini,qui spiritus sanctus. Ipsum etiam spiritum sanctum qui spiritus patris est,declarauit dominus dicens secundum Matthæum in persecutiōe non
Mat.10 esse cogitandum quid loquamur. Non enim vos estis
Lucæ.12 qui loquimini,sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Idem autem secundum Lucam ait:Nolite solliciti esse qualiter respondeatis aut dicatis, Spiritus enim sanctus dei docebit vos in ipsa hora quæ oporteat dice
Psal.130 re. Ergo quāuis multi dicātur spiritus,quia lectum est: Qui facit angelos suos spiritus,vnus tamen est dei spiritus. Ipsum igitur vnum spiritum & Apostoli & Prophetæ sunt secuti:sicut etiam vas electionis, doctor gētium dicit:quia vnum spiritum potauimus,quasi eū qui non queat scindi, sed infunditur animis,& sensibus illabitur,vt secularis sitis restinguat ardorem. Nō ergo sanctus spiritus de substantia corporalium. Hic enim corporalibus incorporeum infundit gratiam, sed nec de substantia inuisibilinm creaturarum est, nam & illi
H sanctificationem huius accipiunt, & per hunc reliquis mūdi operibus antecellunt,siue angelos dicas,siue dominatiōes,siue potestates, omnis creatura expectat sancti spiritus gratiam. Sicut enim nos per spiritum liberi quia misit deus spiritum filij sui in corda nostra,clamātem,abba pater:itaq; iam non est seruus, sed filius, ita
Gal.4 etiam omnis creatura reuelationem filiorum dei expectat,quos vtiq; sancti spiritus gratia filios dei fecit. Ergo & creatura ipsa spiritalis gratiæ reuelatione mutatur, & liberabitur à seruitute corruptionis in libertatē glorię filiorū dei. Omnis ergo creatura mutabilis, non solum ea quæ iam peccato aliquo aut elementorū conditione mutata est, verū etiā quæ corruptelæ potest esse noxia vitio naturę,etsi nōdum est studio disciplinæ. Nam vt in superioribus libris docuimus,& angelorum naturam liquet potuisse mutari. Vtiq; ęstimare conuenit,qualis vnius natura,talis & cæterorum. Mutabilis ergo & reliquorum natura,sed melior disciplina.

¶ Quod sicut pater sanctus,ita filius ,ita & spiritus dicitur sanctus. CAPVT V.

I ERGO omnis mutabilis creatura, sed nō mutabilis spiritus sanctus. Neq; enim aliquo vitio mutari potest,qui omnium abolet vitia,peccata cōdonat. Quomodo ergo mutabilis,qui sanctificādo alios mutat ad gratiā, non ipse mutatur? Quomodo mutabilis, qui bonus semper est? Neq; vnquā malus spiritus sanctus, per quē nobis quæ bona sunt ministrantur: Vnde Euangelistæ duo in vno eodemq; loco diuersis quidem inter se verbis,sed eadē designarunt. Habes enim in Matthęo: Si vos cum sitis
Mat.7. mali,nostis bona data dare filijs vestris,quanto magis pater vester qui in cœlis est, dabit bona petentibus se? Secundum Lucam autem inuenies ita scriptum: Quanto magis pater vester de cœlo dabit spiritū bonū petē-
Lucę.11 tibus se? Aduertimus ergo bonū esse spiritum sanctum domini iudicio,Euangelistarū testimonio,quādo aliq; p sancto spiritu bona,alius p bonis sanctū spiritū nominauit. Si igitur qd bonū est, hoc est spiritus sanctus, qūo bonus nō est? Nec fallit qd nōnulli codices habēt etiam secundum Lucā : Quanto magis pater vester de cœlo dabit bonum datū petentibus se? Hoc bonum datū gratia spiritalis est, qd dominus Iesus effudit de cœlo postq̄ patibulo crucifixus triūphales reuehens eua K
cuatæ mortis exuuias,victor mortis à mortuis resurrexit,sicut habes: Ascendēs in altū,captiuā duxit captiui Psal.97
tatē,dedit dona hominibus. Et bene ait,data. Sicut enī filius datus,de quo scriptū est: Puer natus est nobis,fi- Esa.9.
lius datus est nobis:data est & gratia spiritalis. Quid au tē dubitē dicere quia datus est & spiritus sanct9,cū scriptū sit:Gratia dei effusa est in cordibus nostris,p spūm sanctū,qui datus est nobis? Quē vtiq; quoniā pectora recipere captiua nō poterant, prius dominus Iesus captiuā duxit captiuitatē,vt liberis affectibus gratię diuinæ munus infunderet. Pulchre aūt duxit captiuā captiuitatē. Christi enim victoria,victoria libertatis est,quę omnes gratiæ vēdicauit,nullū adstrinxit iniuriæ. Ergo in omniū absolutione,nemo captiuus est. Et quia domini cę tēpore passionis sola feriabatur iniuria, quę captiuos omnes amiserat quos tenebat,in se recurrēs captiua facta est ipsa captiuitas,iā nō Belial addicta,sed Christo,cui seruire libertas est. Qui enim in domino vocatus est seruus,libertus est domini. Sed vt ad pposita re- 1.Cor.7
uertamur. Oēs inquit,declinauerūt, simul inutiles facti Psal.13
sunt,nō est qui faciat bonū,nō est vsq; ad vnū. Si excipiunt spiritū sanctū,etiā ipsi eū nō esse inter oia confitentur. Si nō excipiunt, ergo & ipsum inter oia declinasse fateātur. Sed videamus, vtrū bonitatē habeat,cū fons sit,principiumq; bonitatis. Nā sicut pater bonitatē habet,& filius habet, ita etiā bonitatem habet spiritus sanctus. Quod etiam Apostolus docuit,dicens: Fructus Gal.5.
aūt spiritus,pax,charitas,gaudium,patientia,bonitas. Quis aūt dubitet qd bonus sit,cuius fruct9 est bonitas? Arbor enim bona,bonos fructus facit. Itaq; si bon9 de9 Mat.7
qūo nō bon9 qui oris eius est spirit9,qui scrutatur etiā L
alta dei? An in alta dei cōtagio mali possit intrare? Vnde &illud intelligitur q̄ amētes sint qui bonū filiū dei abnegant, cū bonū spiritū Christi negare nō possunt, de quo ait dei filius:Propterea dixi, de meo accipiet. Ioan.16
An non bonus spiritus,qui bonos de pessimis facit,peccatum abluit,malum delet,crimen excludit, bonū munus infundit,de persecutoribus apostolos facit,de peccatoribus sacerdotes? Eratis,inquit,aliquando tenebræ Ephe.5
nunc autem lux in domino. Sed quid differimus eos? Nam si verba exigunt,cum facta nō abnuant, accipiāt bonum scriptum. Dixit enim Dauid: spiritus tuus bo- Psal.142.
nus deducet me in viam rectam. Quid est enim spirit9 nisi plenus bonitatis? qui cum sit inaccessibilis natura, receptabilis tamē propter bonitatem suā nobis est, cōplens virtute oia, sed qui solis participatur iustis,simplex substantia, opulens virtutibus, vnicuiq; præsens, diuidens de suo singulis,& vbiq; totus. Meritoq; filius dixit: ite,baptizate gētes in nomine patris & filij & spiritus sancti,nō dedignatus spiritus sancti societatē. Cur Mat.28.
igitur quod dominus non dedignatus est in baptismatis sacramento, molestę ferunt aliqui filio vel patri spiritum nostra deuotione coniungi? Bonus ergo spirit9. Bonus autem nō quasi acquirens,sed quasi impertiens, M
bonus est. Nō enī accipit à creaturis,sed accipitur spiritus sanct9,sicut non sanctificatur,sed ipse sanctificat. Creatura enim sanctificatur, sanctificat autem spiritus sanctus,in quo licet verbi cōmunio, discretio tamē naturæ est. sanctus enim dicitur homo qui accipit,& deus Leui.16
qui tribuit sanctitatē,quia legimus: Estote sancti,quoniam ego sanctus sum. Non ergo potest sanctificatio & corruptela vnius esse naturę. Et ideo non potest gratia sancti spiritus & creatura vnius esse substantiæ. itaq; cum omnis inuisibilis præter trinitatē reliqua natura, cuius rationabilem & incorpoream iure quidā substātiam putant,nō impertiat spiritalem gratiā,sed acquirat,nec participet,sed assumat, speranda vtiq; est à societate spiritus sancti communitas creaturæ. Credant igitur quia creatura nō est spiritus sanctus. Aut si crea-

turam putant,cur associant patri? Si creaturam,cur filio dei iungunt? Quod si à patre & filio dei non existimant separãdum,non æstimẽt creaturam,quia vbi vna sanctificatio,vna natura est.

¶Quia in spiritu signamur. CAPVT VI.

SVNT tamen plerique qui eo quod in aqua baptizamur & spiritu,non putent aquæ & spiritus distare naturã. Nec aduertunt quia in illo aquarum sepelimur elemẽto, vt renouati per spiritũ resurgamus. In aqua enim imago mortis,in spiritu pignus est vitæ, vt per aquã moriatur corpus peccati, quæ quasi quodã tumulo corpus includit & per virtutem spiritus renouemur à morte peccati. Eo ideo hi tres testes vnũ sunt, sicut Ioannes dixit, aquat
1.Ioan.5 sanguis,& spiritus. Vnũ in mysterio,non in natura. Aqua igitur testis est sepulturæ,sanguis testis est mortis, spiritus testis est vitę. Si qua ergo in aqua gratia, non ex natura aquæ,sed ex præsentia est spiritus sancti. Nũquid in aqua viuimus,sicut in spiritu? Nũquid in aqua signamur,sicut in spiritu? In ipso enim viuim9,& ipse est
Ephe.1. pignus hæreditatis nostræ,sicut & Apostolus scribẽs ad Ephesios ait: in quo credẽtes signati estis spũ promissionis sancto. Sãcto igitur spiritu signati sum9, nõ natura,
B sed à deo,qđ scriptũ est: Qui vnxit nos deus, & qui signauit nos, & dedit pignus spũs in cordibus nostris. Si-
2.Cor.1 gnati ergo spiritu à deo sumus. Sicut enim in Christo morimur & renascamur, ita etiam spiritu signamur vt splendorẽ atq; imaginem eius & gratiam tenere possimus,quod est vtiq; spirituale signaculũ. Nã etsi spiritu signemur in corpore, veritatẽ tamẽ in corde signamur, vt spiritus sanctus exprimat in nobis imaginis cœlestis effigiẽ. Quis igitur audeat dicere discretũ à deo patre & Christo esse spiritũ sanctũ,cũ p ipsum ad imaginẽ & similitudinẽ dei esse mereamur,& p ipsum fiat,quẽadmodũ Petr9 Apostol9 dixit,vt diuinæ sim9 cõsortes na
2.Petri.1 turæ? in quo vtiq; nõ carnalis successiõis hæreditas,sed adoptionis gratiæ spirituale cõmerciũ est. Atq; vt sciamus cordis nostri magis hoc q̃ corporis signaculũ,do-
Psal.4 cet propheta qui dicit: Signatũ est in nobis lumen vultus tui domine,dedisti lætitiam in corde meo.

¶Quia replet omnia spiritus dei. CAPVT VII.

CVM igitur omnis creatura certis naturæ suę sit circunscripta limitibus,siquidem & illa inuisibilia opera quæ non queunt locis & finibus comprehendi,substantiæ suæ tamen
C proprietate clauduntur,quomodo quis audeat creaturam appellare spiritum sanctum,qui non habeat circũscriptam determinatamq; virtutem? Quia & in omni-
Psal.23 bus & vbiq; semper est: quod vtiq; diuinitatis & dominationis est proprium. Domini enim est terra,& plenitudo eius. Et ideo cũ domin9 seruulos suos Apostolos destinaret: vt agnoscceremus aliud creaturã esse, aliud gratiã spiritalẽ: alios alio destinabat,quia omnes simul vbiq; esse nõ poterãt. Dedit aũt omnibus spiritum sanctũ: qui licet separatis Apostolis, sic inseparabilis gratiæ munus infunderet. Erant igitur diuersę personæ, sed vnus in omnibus operationis effectus,quia vnus est
Actuũ.1 spiritus sanctus, de quo ait: Accipietis virtutem venientes spiritu sancto in vos,& eritis mihi testes in Hierusalẽ & in omni iudæa & Samaria vsq; in fines terræ. Incircunscriptus igitur & infinitus spiritus sanctus,qui se discipulorum sensibus per separatarum diuortia discreta regionũ semotosq; fines totius orbis infudit,quẽ nihil potest præterire vel fallere. Et ideo sanct9 ait: Quo
Psal. 138 ibo à spiritu tuo,aut quo à facie tua fugiã? De quo hoc angelo scriptura dicit? De qua dominatione? de qua potestate? Cuius inuenimus angeli virtutem per plurimos D esse diffusam? Angeli enim ad paucos mittebãtur, spiritus autem sanctus populis infundebatur. Quis igitur dubitet,quin diuinum sit quod infunditur simul pluribus,nec videtur: corporeũ autem, quod videtur,à singulis & tenetur? Sed quemadmodum sanctificãs Apostolos spiritus non est humanæ consors naturæ: ita etiã sanctificans angelos dominationes & potestates,nõ habeat consortiũ creaturæ. Si qui aũt putant non esse spiritalẽ in angelis sanctitatem,sed aliam quandã gratiam suæ proprietate naturæ, hi inferiores profecto angelos hominibus iudicabunt. Cũ enim & ipsi fateantur quod spiritui sancto angelos cõferre nõ audeant,nec possent vetare qđ hominibus infundatur spiritus sanctus (sanctificatio enim spiritus, donum munusq; diuinum sit) inueniẽtur vtiq; homines qui meliorem sanctificationem habent,angelis præferendi. Sed cum angeli hominibus in adiumẽtum descendãt,intelligendũ est qđ creatura quidẽ superior angelorũ sit, quæ plus recipit gratiæ spiritalis,eiusdẽ tamẽ & erga nos & illos munus autoris sit. Quanta aũt gratia, quæ præmijs angelorum etiam inferiorem creaturam humanæ cõditionis exæquet? sicut dominus ipse promisit,dicẽs: Eritis sicut an-
Mat.22. geli in cælo. Nec difficile. Qui enim illos angelos fecit in spiritu, homines quoq; per eãdem gratiã similes faciet angelorum. De qua autẽ creatura dici potest,quia
E replet omnia spiritus? quod scriptum de spiritu sancto: Effundam de spiritu meo super omnem carnem: nõ de
Iohel.2 angelo dici potest. Deniq; Gabriel ipse missus ad Mariam: Aue,inquit,gratia plena. Spiritalem vtique in ea
Lucę.1. declarans gratiam, quod in eam spiritus sanctus superueniret, & plenum gratiæ vterum verbo esset habitura cœlestis. Domini enim est omnia complere,qui dicit: Ego cœlum & terram cõpleo. Si ergo dominus est
Hiere.23. qui cœlum complet & terram, quis potest spiritũ sanctum iudicare dominationis & diuinæ potestatis exortem,qui repleuit orbem, & quod vltra totum orbẽ est repleuit Iesum mundi totius redemptorem? scriptum est enim: Iesus autẽ plenus spiritu sancto, regressus est
Lucę.4. ab Iordane. Quis igitur alius, nisi qui eiusdem plenitudinis complentem omnia posset implere? sed ne hoc secũdum carnem dictum obijciant,quanquam plus vnus ille quàm omnes,de cuius carne exibat virtus,vt vsq; sanaret omnes,tamen sicut dominus complet omnia,ita etiam de spiritu lectum est, quoniam spiritus domini
F repleuit orbem terrarum. Habes etiã de omnibus qui
Act.4. conuenerãt cũ Apostolis dictum, quia repleti sancto spiritu loquebantur verbum dei cum fiducia. Vides qa & plenitudinẽ & fiduciam dat spiritus,cuius operationem archangelus nunciat Mariæ, dicens: spiritus sanctus superueniet in te. Habes etiam in Euangelio,quia
Lucę.1 Ioan.5 angelus secundum tempus descẽdebat in natatoria, & mouebatur aqua,& qui prior descẽdisset in natatoria, sanus fiebat. Quid in hoc typo angelus, nisi descensionem sancti spiritus nunciabat, quæ nostris futura temporibus aquas sacerdotalibus inuocata precibus consecraret? Ille ergo angelus sancti spiritus erat nuncius, eo qđ per gratiam spiritalẽ medicina nostris esset animi ac mentis languoribus deferenda. Eosdem ergo & spiritus habet, quos deus pater & Christus ministros. sic omnia possidet,sic omnia operatur in oĩbus, quemadmodum & deus pater operatur & filius. Quid igitur sancti spiritus operatione diuinius,cum etiam benedictionum suarum præsulem spiritum deus ipse testetur, dicens: Ponam spiritum meum supra semen tuum, & benedictiones meas super filios tuos? Nulla enim po-
Esa.44. test esse plena benedictio,nisi per infusionẽ spiritus sãcti. Vnde & Apostolus nihil melius hoc nobis qđ optaret inuenit, sicut ipse dixit: Non deficimus pro vobis orantes & obsecrantes,vt repleamini cognitione volũ
Coloss.1

G tatis eius, in omni ſapiẽtia & intellectu ſpiritali ambulantes digne deo. Hãc igitur dei eſse docuit voluntatẽ vt magis in bonis operibus & ſermonibus & ſenſib⁹ ambulãtes repleamur voluntate dei, qui ponit in cordib⁹ noſtris ſpiritũ ſanctũ. Ergo ſi is qui habet ſpiritũ ſanctũ, dei repletus eſt voluntate, vtiq; inter patrẽ & ſpiritum nulla diſtantia voluntatis eſt. Simul illud aduerte quia deus dat ſpiritum ſanctũ. Nõ enim humanum hoc opus, neq; ab homine datur, ſed inuocatus á ſacerdote, á deo traditur, in quo dei munus, miniſteriũ ſacerdotis eſt. Nã ſi Paulus Apoſtolus indicauit qđ ipſe donare ſpiritũ ſanctum ſua autoritate nõ poſsit, & intãtum ſe huic officio imparẽ credidit, vt á deo nos ſpiritu optaret impleri, quis tãtus eſt, qui huius traditionẽ muneris ſibi audeat arrogare? Itaq; Apoſtolus votũ precatione detulit, non ius autoritate aliqua vẽdicauit. Impetrare optauit, nõ imperare præſumpſit. Petr⁹ quoq; ait, quia non erat idoneus qui poſset ſpiritum ſanctum
Actu.11 vel cogere vel arcere. Sic enĩ dixit: Ergo ſi eandẽ gratiam conceſsit illis deus ſicut & nobis, ego quis erã qui poſsem prohibere deum? Sed fortaſse apoſtolicis non moueãtur exẽplis: & ideo diuinis vtamur oraculis. Scriptum eſt enim: Iacob puer meus, ſuſcipiã eũ. Iſrael dilectus meus, ſuſcepit eum anima mea, dedi ſpiritũ meũ
Eſa.61. in ipſum. Dominus quoq; per Eſaiam dixit: Spiritus domini ſuper me, propter quod vnxit me. Quis ergo au-
H deat dicere creaturam ſpiritus ſancti eſse ſubſtantiam, qui cũ illuxerit in cordibus noſtris, diuinæ cernimus pulchritudinẽ veritatis, & diſtantiã creaturæ diuinitatiſq; cognoſcimus, vt opus ſegregetur ab autore? Aut de qua creatura deus ita locutus eſt quod aut dominationes aut poteſtates effundat aut angelos? Sed de ſpiritu, inquit, meo effundam. Non ſpiritum ait, ſed de ſpiritu. Neq; enim nos capere poſsumus plenitudinẽ ſpiritus ſancti, ſed tantum accipimus quantum de ſuo arbiter noſtri pro ſua voluntate diuiſerit. Sicut enim dei
Phil.2 filius non rapinam arbitratus eſt eſse ſe æqualem deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, vt nos eum noſtris animis percipere poſsemus (exinaniuit autem nõ quod ipſe eſſet vacuus ſuæ plenitudinis, ſed quo mihi qui plenitudinem eius ſuſtinere nõ poſsem, pro eo quod capere poſ
1 ſem infunderetur) ita etiã de ſpiritu ſancto pater ſe dicit effundere ſuper omnem carnem. Non enim totũ effudit, ſed quod effudit, omnibus abundauit. ſupra nos ergo effuſum eſt de ſpiritu. At vero ſupra dominum Ieſum cum in forma eſset hominis, manebat ſpiritus, ſi-
Ioan. 1. cut ſcriptum eſt: ſuper quem videris ſpiritum deſcendentem de cœlo, & manentẽ ſuper eum, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Circa nos ex affluenti commodo liberalitas largientis eſt, in illo toti⁹ manet in æternũ ſpiritus plenitudo. Qđ igitur nobis ſatis eſse iudicauit effudit, & qđ effuſum eſt, nõ ſeparatum eſt, nec inciſum, ſecundum quod vnitatem habebat plenitudinis, quæ aciem noſtri cordis illuminet pro noſtræ poſsibilitate virtutis. Deniq; tantũ capim⁹, quantũ ꝓfectus noſtrę mẽtis acqrit. Inſeparabilis eſt enĩ plenitudo gratię ſpiritalis, ſed nobis ꝓ noſtræ particıpatur facultate naturæ. Effudit ergo deus de ſpiritu. Effunditur etiã charitas dei ꝓ ſpiritũ, quo loco vnitatẽ debem⁹ agnoſcere
Roma.5 operationis & gratiæ. ſicut enim de ſpiritu ſancto deus effudit, ita etiã charitas dei effuſa eſt in cordib⁹ noſtris per ſpiritum ſanctũ, vt intelligamus non eſse opus ſanctum ſpiritum, qui diuinæ arbiter & fons profluus cha
Philip. 3. ritatis eſt. ſimiliter autem vt credas id qđ effunditur, cum creaturis non poſe eſse cõmune, ſed ſpeciale diui
Gant.1 nitatis, etiam & filij nomen effunditur, ſicut habes: Vnguentum effuſum eſt nomen tuum. Cuius virtute ſermonis nihil poteſt eſse præſtãtius. Nam ſicut incluſum in vaſe aliquo vnguentum cohibet odorem ſuum, qui odor quãdiu vaſis illius angũſtijs coercetur, etſi ad plures non poteſt peruenire, tamen vim ſuam ſeruat: cum K vero de vaſe illo quo claudebatur vnguentum fuerit effuſum, longe lateq; diffuſum ducitur, ita & Chriſti nomen ante eius aduentum in Iſrael populo quaſi in vaſe aliquo Iudæorum mentibus claudebatur. Notus enim Pſal.75. in Iudæa deus, in iſrael magnum nomẽ eius. Hoc vtiq; nomen quod vaſa iudæorum anguſtijs ſuis coercitum continebant. Magnũ quidem & tunc nomen, cũ infirmorum atq; paucorum hæreret anguſtijs, ſed magnitudinẽ ſui nondũ per corda gentiũ & in fines totius orbis effuderat. Poſtea vero q̃ per omnẽ mundũ ſuo illuxit aduẽtu, ꝓ omnẽ vtiq; creaturã diuinũ illud ſuũ nomen extẽdit, nõ repletũ exceſsione aliqua) plenitudo enim neſcit augmentũ) ſed replens vacua, vt eſset admirabile nomẽ eius in vniuerſa terra. Huius igitur effuſio nominis abundantem quandã exuberantiã gratiarũ, bonorũq; cœleſtiũ ſignificat largitatẽ. Ex abundãti enim ſuperfluit quicquid effunditur. itaq; ſicut creatura non poteſt dici ſapiẽtia, quæ ex ore dei procedit, nec verbũ qđ eructatur ex corde, nec virtus in qua plenitudo maieſtatis æternæ eſt: ita etiã creatus nõ poteſt ſpiritus æſtimari qui ex ore dei funditur, cũ ipſe de⁹ tantã oſtẽderit vnitatẽ, vt effundere ſe de ſpiritu ſuo dicat. Quo intelligamus quia etiã dei patris eadẽ gratia ſit, quæ ſpiritus ſancti eſt, & quod ſine inciſione ac detrimẽto aliquo diuidatur mentibus ſingulorũ. Quod ergo de ſpiritu effunditur, nec inciditur: nec partibus aliquib⁹ corporalibus comprehenditur aut ſecatur.

¶Quia ſempiternus dei ſpiritus. CAPVT VIII.

QVOMODO enim credibile eſt, quod ſpiritus ſectilibus aliquibus diuidatur? Dicit enim
1.Ioan.3 Ioãnes de deo: Ex hoc cognoſcimus quia manet in nobis de ſpiritu quem dedit nobis. Quod autem manet, ſemper vtiq; eſt, nec mutatur. Ergo ſi mutationem non habet, æternitatem habet. Et ideo ſpiritus ſanctus ſempiternus eſt, creatuta autem obnoxia vitio, ideoq; mutabilis. Quod autem mutabile eſt, eſse non poteſt ſempiternum, & ideo non poteſt conſortium eſse creaturæ ſpiritus ſanctus, quia ſempiternus eſt ſpiritus, creatura autem omnis in tẽpore eſt. Sempiternum autem ſpiritum etiã apoſtolus oſtendit: ſi enim ſanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad carnẽ emundãdam Heb.8 quanto magis ſanguis Chriſti qui per ſpiritum ſempiternum ſe obtulit immaculatum deo? Pleriq; arbitrati ſunt vnguentum Chriſti eſse ſpiritum ſanctum. Et be- M ne vnguentum, quia oleum lætitiæ nũcupatum eſt, quo plurimarum redolent epulæ gratiarũ. Verum illum deus omnipotens pater vnxit principem ſacerdotum, qui non vt alij in typo vnctus ex lege, ſed & ſecundum legem vnctus in corpore, & in veritate ſupra legem, virtute ſancti ſpiritus ex patre plenus eſt. Hoc eſt oleũ lætitiæ, de quo dicit Propheta: Vnxit te deus deus tuus Pſal.44 oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Denique Petrus vnctum ſpiritu dicit Chriſtum, ſicut habes: Vos ſcitis qđ Actu.10 factum eſt verbum per totam iudæam, incipiens á Galilæa poſt baptiſmum quod prædicauit Ioannes, Ieſum á Nazareth, quomodo vnxit eum deus ſpiritu ſancto. Oleũ igitur lætitię, ſpiritus ſanctus eſt. Et pulchre oleũ lætitiæ dixit, ne creaturam putaresȝ. Olei enim huiuſmodi natura eſt, vt nequaq̃ naturæ alterius humidę miſceatur. Lętitia quoq; nõ corpus vngit, ſed intima cordis illuminat, ſicut Propheta dixit: Dediſti lætitiam in Pſal.4. corde meo. Ergo cum ludat operam qui oleũ velit cũ creatura humidiore cõfundere, quia cum oleũ leuior natura ſit cæteris, reſidentibus alijs eleuatũ ſecernitur: qũo putãt iſti deterrimi caupones, oleum lætitiæ cum cęteris creaturis ſua poſse fraude cõfundi, cũ vtiq; nõ

A queant incorporeis corporea, increatis creata miſceri? Et bene oleum lætitiæ dicitur, quo vnctus eſt Chriſtꝰ. Neq; enim vſitatum fuit ei oleum & cõmune quęrendũ quo aut vulnera curãtur, aut æſtus leuatur, cũ fomentũ vulnerũ ſuorũ ſalus mũdana nõ quæreret, nec refectionẽ corporis fatigati virtꝰ ſempiterna depoſceret. Nec mirũ ſi habet oleũ lætitiæ, qui facit exultare morituros triſtitia mundũ exuit, maieſtate fœtorẽ mortis abole-
2. Cor. 2. uit. Et ideo Apoſtolus ait: Chriſti enĩ bonus odor ſumus deo, vtiq; de ſpiritalibus ſignificans ſe locutũ. Sed
Luc. 4. & cũ ipſe filius dei dicit: Spiritus domini ſuper me, propter quod vnxit me, ſpiritale ſignificat vnguentum. Ergo vnguentũ Chriſti eſt ſpiritus. Aut ſi qđ vnguentũ exinanitũ eſt in nomine domini Ieſu Chriſti, ipſum intelligere volunt vnguẽti expreſsum nomine, nõ ſpiritũ Chriſti, vtiq; cũ vnctũ ſpiritu ſancto dominum Ieſum Petrus Apoſtolus dixerit, liquet ſine dubio qđ vnguentũ dicatur & ſpiritus. Sed quid mirũ, cũ & pater & filius ſpiritus eſſe dicatur? De quo quidẽ dicemus plenius cũ de vnitate nominis dicere cœperimus. Tamen quia hic quoq; incidit pulcherrimus locus, ne ſine corollario eũ præterire videamur. accipiant, quia & pater dicitur ſpiritus, ſicut in Euangelio dominus locutꝰ
Ioan. 4. eſt. Quoniã ſpiritus eſt deus, & Chriſtus ſpiritꝰ dicitur
Thren. 4 quia Hieremias dixit: Spiritus ante faciẽ noſtrã Chriſtus dominꝰ. Et pater ergo ſpiritus, & filiꝰ ſpiritus. Qđ nõ eſt creaturæ corpꝰ, hoc ſpiritus eſt. Sed nõ cõfuſus cũ patre & filio ſpiritus ſanctus, verũ & à patre diſtinctus & filio. Nõ enim ſpiritꝰ ſanctus eſt mortuꝰ, q̃ mori nõ potuit, qui carnẽ nõ ſuſcepit, nec mortis capax eſſe potuit ſempiterna diuinitas, ſed mortuus ſecundũ carnẽ Chriſtus. In eo vtiq; mortuus, qđ ſuſcepit ex virgi-
B ne, nõ in eo qđ habebat ex patre. In eo enim mortuus in quo crucifixus eſt Chriſtus. Spiritus aũt ſanctus non potuit crucifigi, qui carnẽ & oſſa nõ habuit, ſed crucifixus eſt dei filius, qui carnẽ & oſſa ſuſcepit, vt ĩ illa cruce noſtrę carnis tentamẽta morerentur. Suſcepit enim qđ nõ erat, vt celaret qđ erat. Celauit quod erat, vt tentaretur in eo, & redimeretur qđ nõ erat, vt ad id quod erat, per id qđ nõ erat, nos vocaret. O diuinũ crucis illius ſacramentũ, in qua hæret infirmitas, virtꝰ libera eſt affiguntur vitia, eriguntur trophęa. Vnde quidã ſanctꝰ
Pſal. 118 ait: Cõfige clauis à timore tuo carnes meas, non ferreis clauis, ſed timoris & fidei. Vehementior eſt enim virtutis ſtrictura q̃ pœnæ. Deniq; Petrus cũ vſq; in atrium principis ſacerdotum dominũ ſequeretur, quẽ nemo
C ligauerat, fides vinxerat, & quẽ fides vinxit, pœna non ſoluit. Rurſus cũ ligaretur à Iudæis, deuotio ſoluit, pœna nõ tenuit, quia nõ ſeceſſit à Chriſto. Ergo & tu crucifige peccatũ, vt moriare peccato. Qui enĩ peccato moritur, deo viuit. Viuamus ei qui filio proprio non pepercit, vt in illius corpore noſtras crucifigeret paſſiones. Pro nobis enim mortuus eſt Chriſtus, vt nos in il-
1. Pet. 2. lius rediuiuo corpore viueremus. Mortua eſt ergo ĩ illo nõ vita noſtra, ſed culpa. Qui peccata, inquit, noſtra pertulit corpore ſuo ſuper lignũ, vt à peccatis noſtris ſeparati cũ iuſtitia viuamus, cuius vulnere plagarũ ſanati ſumus. Lignũ igitur illud crucis velut quædã noſtræ nauis ſalutis vectura, nõ pœna eſt. Alia enim ſalus nõ eſt niſi vectura ſalutis æternæ, dũ mortẽ expetendo nõ ſentio, dũ pœnã contẽnendo nõ patior, dũ metum neſcio negligẽdo. Quis eſt igitur cuius vulnere plagarũ ſanati ſumus, niſi Chriſtus dominus? De quo idẽ ꝓphetauit Eſaias, quia plaga eius noſtra medicina eſt. Et de quo Paulus Apoſtolus in epiſtolis ſuis ſcripſit: Qui
2. Cor. 5 peccatum non cognouit, ſed pro nobis peccatum factus eſt. Hoc quippe diuinum in eo, quia caro peccatũ non fecit, nec in eo ſuſcepti corporis natura peccauit. Nã quid mirum ſi nõ peccauit ſola diuinitas, cum peccandi incentiua non habeat? Si autem ſolus exors peccati deus, omnis vtiq; creatura per naturam ſui, vt diximus, obnoxia poteſt eſſe peccato. D

¶Quia ſpiritus peccata condonat. CAPVT IX.

Dic igitur quicũq; ſpiritus ſancti diuinitatẽ negas. Spiritus aũt obnoxiꝰ nõ potuit eſſe peccato, qui magis peccata cõdonat. Nũquid angelus donat? Nũquid archãgelus? Nõ vtiq; ſed donat ſolus pater, ſolus filiꝰ, ſolꝰ ſpiritꝰ ſanctꝰ. Nemo aũt qđ nõ poteſt donare, nõ poteſt vitare. ſed fortaſſe dicit aliquis, quia & ſeraphim dixit Eſaię: Ecce tetigit hoc labia tua, & abſtulit iniquitates tuas, & peccata tua Eſa. 6.
circũpurgauit. Abſtulit, inqt, & circũpurgauit. Nõ ego abſtuli, ſed ignis de altari dei, hoc eſt, gratia ſpiritalis. Quid enim aliud ꝓpie intelligere poſsumꝰ in altari dei eſſe, niſi ſpiritus gratiã? Non vtiq; lignũ ſyluarum, nec fuliginẽ atq; carbonẽ. Aut quid tam pium q̃ vt ſecundũ myſteriũ intelligamꝰ, quia reuelabatur i ore Eſaiæ, oẽs hoies ꝑ paſsionẽ Chriſti eſſe purgãdos? Quia velut carbo ſcđm carnẽ exuſsit noſtra peccata, ſicut ĩ Zacha-
Zacha. 3 ria habes: Nõne hic titio eiectus ab igni? Et ille erat Ieſus indutus veſtimẽta ſordida. Deniq; vt ſciamus cõmunis hoc redẽptionis myſteriũ ꝑ ꝓphetas euidẽtiſsime reuelatũ, etiã hoc loco habes ab illo dictũ: Ecce abſtuli peccata tua: nõ quo Chriſtus peccata ſua deponeret, q̃ peccatũ nõ fecit, ſed qđ in carne Chriſti, omne à peccatis ſuis genꝰ abſolueretur humanum. ſed etiã ſi ſeraphim abſtuliſſet peccatũ: quaſi vnũ vtiq; de miniſtris dei ad hoc eſſet miniſteriũ deſtinatum. Sic enim dixit Eſaias: Quia miſsum eſt ad me vnum de ſeraphim. E

¶Non de loco ad locum tranſire ſpiritum dei, de quo ſcriptum eſt. Qui à patre procedit, & de quo dicit filius dei: Quem ego mittam vobis. CAPVT X.

ET ſpiritus quidẽ miſsus dicitur, ſed ſeraphĩ ad vnũ, ſpiritꝰ ad oẽs. ſeraphĩ mittitur in miniſteriũ, ſpiritus operatur myſteriũ. ſeraphim quod iubetur exequitur, ſpiritus qđ vult diuidit. ſeraphim de loco ad locũ tranſit, non enim cõplet omnia, ſed ipſum repletur ab ſpiritu. ſeraphim deſcẽdit cum aliquo ſecundũ naturã ſuã trãſitu. At vero de ſpiritu ſancto hoc non poſsumus æſtimare de quo dicit filius dei: Cum venerit, inquit, paracletus, ſpiritus veritatis, quẽ ego mitto vobis, qui à patre ꝓce- Ioan. 15.
dit. Etenim ſi de loco ꝓcedit ſpiritus, & ad locũ tranſit: & ipſe pater in loco inuenitur, & filius. ſi de loco exit, quẽ pater mittit, aut filius, vtiq; de loco tranſiẽs ſpiritus atq; progrediẽs, & patrẽ ſicut corpus ſecundũ impias interpretatiões relinquere videtur & filiũ. Hoc ſe- F
cundũ eos loquor, qui putãt quod habeat ſpiritus deſcenſoriũ motũ. ſed neq; i loco aliquo pater circũſcribitur, qui eſt ſuper omnia, nõ ſolum corporeę naturæ, ſed etiã inuiſibilis creaturæ. Neq; filius ſuorũ operũ locis tẽporibusq; cõcluditur, qui ſuper omnẽ eſt creaturam, totius opifex creaturæ, neque ſpiritus veritatis: vtpote dei ſpiritus, circunſcribitur aliquibus finibus corporalibus, qui creaturæ inenarrabili diuinitatis plenitudine ſupercminet, ſpirãdi vbi velit, & inſpirandi quomodo velit, habens ſuper omnia poteſtatem. Non ergo quaſi ex loco mittitur ſpiritꝰ, aut quaſi ex loco ꝓcedit quãdo procedit ex filio, ſicut ipſe filius cũ dicit: De patre proceſsi & veni, omnes interficit opiniones, Ioan. 10
quæ ex loco ad locum poſsunt ſicut in aliquibus corporalibus æſtimari. ſimiliter cum aut intus aut foris legimus deum eſſe, non vtique deum, aut intra aliquod corpus includimus, aut ab aliquo corpore ſeparamus: ſed alta hoc & inenarrabili æſtimatiõe pẽſantes, diuinę naturæ intelligimus arcanum. Deniq; ita ſapiẽtia ex ore

G altissimi prodisse se dicit, vt nõ extra patrẽ sit, sed apd patrẽ, quia verbũ erat apud deũ. Nec solũ apud patrẽ sed etiã in patre. Dicit enim: Ego in patre, & pater i me est, Sed neq; cũ de patre exit, de loco recedit, aut quasi corpus à corpore seperatur. Neq; dũ cũ patre est, quasi in corpore tanq̃ corpus includitur. Spiritus quoq; sanctus cũ ꝓcedit à patre & filio, nõ seperatur à patre, non seperatur à filio. Quemadmodũ enim seperari potest à patre, qui spiritus oris eius est? Quod vtiq; & æternitatis indiciũ, & diuinitatis exprimit vnitatem. Est ergo & manet semper, qui oris est spiritus. Sed descendere videtur etiã cũ illũ recipimus vt habitet in nobis, ne nos simus à gratia eius alieni. Nobis descẽdere videtur, nõ quo ille descendat, sed quo ad illũ animus noster ascẽdat. De quo pleni ꝰ diceremus, nisi meminissemus in libris iã superioribus positum qd & pater dixerit: Descẽdamus & cõfundamus linguas eorum. Et filius dixerit: Qui diligit me, sermonem meũ seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eũ faciemus. Sic igitur venit spiritus, quemadmodũ venit pater: quia vbi pater est, ibi est & filius, & vbi filius est, ibi est & spiritus sanctus. Non ergo discrete venire æstimandus est spiritus sanctus. Venit autem non de loco ad locũ, sed à dispositione constitutionis ad salutẽ redemptionis, à gratia viuificationis ad gratiam sanctificationis, vt de terris ad cœlum, de iniuria ad gloriam
H de seruitio ad regnum transferat. Sic ergo venit spiritus, quemadmodum venit pater. Dixit enim filius: Ego & pater veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Nunquid corporaliter pater venit? Sic ergo spiritus venit, in quo, cum venit, & patris & filij plena præsentia est. Quis autem potest à patre & filio spiritum sanctũ separare, cum vel appellare patrem & filium sine spiri
1.Cor.12. tu non queamus? Nemo enim dicit dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Ergo si appellare dominum Iesum sine spiritu non possumus, sine spiritu prædicare non possumus. Si autem & angeli prædicant dominum Iesum, quẽ nemo potest sine spiritu prædicare, & in ipsis ergo spiritus sanctus operatur. Probauimus igitur vnã prẽsentiam esse, vnam gratiam esse patris, & filij, & spiritus sancti, quæ tam cœlestis atq; diuina est, vt pro ea
Mat.11 agat gratias patri filius, dicens: Confiteor tibi domine pater cœli & terræ, quod abscondisti hęc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ergo cum vna vocatio sit, vna etiam gratia est.

¶ Quia vna pax, vna gratia patris & filij & spiritus sancti. CAPVT XI.

I Gala.1 DENIQVE scriptũ est: Gratia vobis & pax à deo patre nostro & domino Iesu Christo. Ecce habemus quia patris & filij vna est gratia, & patris & filij vna est pax, sed & gratia pax fructꝰ est spiritus, sicut ipse Apostolus docuit, dicens: Fructus
Gala.5 autem spiritus, charitas, gaudium, pax, patientia. Et bona pax & necessaria, vt nemo à disputationum turbetur incertis, neq; passionum corporalium tempestate quatiatur, sed in simplicitate fidei & tranquillitate mẽtis quietus circa dei cultum perseueret affectus. De pace probauimus. De gratia autem propheta Zacharias dicit: Quia promisit deus effundere in Hierusalem spiritum gratiæ & misericordiæ. Et Apostolus Petrus di-
Actu.2 cit: Pœnitẽtiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrũ in nomine domini nostri Christi in remissionem peccatorum, & accipietis gratiam spiritus sancti. Ergo sicut patris & filij, ita & spiritus sancti gratia est. Quomodo enim sine spiritu potest esse gratia, cũ gratia diuina ois in spiritu sit? Nec solũ pacẽ & gratiã legimꝰ patris & filij & spiritus sancti, sed etiã charitatẽ & cõmunionẽ, fidelis Auguste. De charitate enim dictum est: Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas dei, K

¶ Quia vna charitas patris & filij & spiritus sancti, & operatio trinitatis, vt passionem corporis dominus Iesus subiret. CAPVT XII.

ACCIPIAMVS charitatem patris. Eadem charitas quæ patris, etiam filij est. Ipse enim dixit: Qui me diligit, diligetur à patre meo, & Ioan.14. ego diligam eum. Quæ est enim charitas filij, nisi qui ꝓ se pro nobis obtulit, & suo sanguine nos redemit? Eadem autem charitas & in patre est, quia scriptum est: Sic enim dilexit deus mundum, vt filiũ pro- Ioan.3 priũ daret. Tradidit ergo pater filiũ, & filius ipse se tradidit. Seruatur charitas, nec læditur pietas. Nulla est enim pietatis iniuria, vbi nulla est traditionis ærumna. Tradidit volentem, tradidit offerentem, non vtiq; ad pœnam pater filium, sed ad gratiã. Si discutis facti meritum, interroga pietatis vocabulũ. Vas electionis vnitatem hanc diuinæ charitatis euidenter ostendit, quia & pater tradidit filiũ, & filius ipse se tradidit. Pater tradidit, quia filio ꝓprio nõ pepercit, sed ꝓ nobis oĩbus Roma.8 tradidit illum. De filio quoq; dicit: Qui se tradidit pro Galat.2 me. Tradidit inquit. Si gratiæ, quid arguo? Si iniuriæ, plus debeo. Sed sicut pater tradidit filium, & filius ipse se tradidit, accipe qa & spiritus eũ tradidit. Scriptum est enim: Tunc Iesus ductus est in desertum ab spiritu, Mat.4 vt tentaretur à diabolo. Ergo & spiritus diligens tradidit dei filium. Sicut enim vna est charitas patris & filij, ita hanc charitatem dei supra effundi per spiritum sanctum, & fructum esse sancti spiritus declarauimus: quia L
fructus est spiritus, charitas, gaudium, pax, patientia. Gal.5.

¶ Quia vna communicatio patris & filij & spiritus sancti. CAPVT XIIII.

COMMVNICATIONEM autem & patris & filij esse manifestum est, quia scriptum est: Et communicatio nostra cum patre & cũ filio eius Iesu Christo. Et alibi: Communicatio spiritus sancti cum omnibus vobis. Si igitur vna pax, vna gratia, vna charitas, vna communicatio est patris & filij & spiritus sancti: vna certe operatio est. Et vbi vna operatio est, vtiq; non potest virtus esse diuisa, & discreta substantia. Nam quomodo operationis eiusdem gratia conueniret?

¶ Quia vnum nomen patris & filij & spiritus sancti. CAPVT XIIII.

QVIS igitur vnitatem separare audeat nominis M
cum operationis videat vnitatẽ? sed quid ego vnitatem nominis argumẽtis astruo, cum diuinæ vocis euidẽs testimonium sit, vnum nomen esse patris & filij & spiritus sancti? Scriptum est enim: ite baptizate gentes in nomine patris & filij & Mat.28.
spiritus sancti. in nomine dixit, non in nominibus. Nõ ergo aliud nomen patris, aliud nomen filij, aliud nomen spiritus sancti, quia vnus deus: non plura nomina, quia non duo dij, non tres dij. Et vt aperiret, quia vna diuinitas, vna maiestas est, quia vnum nomen patris & filij & spiritus sancti, non in alio nomine venerit filius, in alio noĩe spiritus sanctus, ait ipse dominus: Ego veni in noĩe patris mei, & nõ accepistis me, si aliꝰ venerit in noĩe suo, illum accipietis. Quod aũt nomen Ioan.5.
patris est, hoc idẽ filij scriptura declarat, qa in Exodo dixit dominꝰ: Ego antecedo in noĩe meo, & vocabo te noĩe meo dominũ in conspectu tuo. Dominus ergo dixit, quia in noĩe suo vocauit dominum. Dominus ergo & patris est & nomen filij. Cũ autem vnum nomen sit

A patris & filij, accipe qđ & ſpiritus ſancti idē nomen ſit, quoniā & ſpiritus ſanctus in nomine filij venit: ſicut ſcri
Ioan.14 piū eſt: Paracletus aūt ille ſpiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. Qui aūt venit in nomine filij, vtiq; etiā in nomine patris venit, qa vnū nomen patris & filij eſt. Sic fit vt vnū & patris
Actu:4. & filij nomē ſit & ſpiritus ſācti. Nec eni eſt aliud nomē ſub cœlo vllū in quo oporteat ſaluos fieri. Simul docuit vnitatem diuini nominis eſſe credendam, non diſparilitatem, quoniā in vnitate nois venit Chriſtus. In ſuo aūt noie vēturus antichriſtus eſt, ſicut ſcriptū eſt:
Ioan.5. Ego veni in noie patris mei, & nō accepiſtis me, ſi alius venerit in noie ſuo, illū accipietis. Edoctū eſt igitur ex his nō eſſe in patre & filio & ſpiritu paracleto nois diuerſitatē. Et qđ nomē eſt patris, id eſſe etiā filij nomē: ſimiliter qđ nomē eſt filij, eſſe id etiā ſpiritus ſācti. Quā doq; etiam paracletus filius dicitur, ſicut & ſpiritus ſanctus. Et ideo ait in Euangelio dominus Ieſus: Rogabo patrē meum, & aliū paracletum dabit vobis, qui vobiſcum ſit in æternum, ſpiritū veritatis. Et benedixit aliū, ne ipſum filium ipſum ſpiritū itelligeres. Vnitas enim nois eſt, nō filij ſpiritus, quæ eſt Sabelliana confuſio.

¶ Quia & filius paracletus dicitur ſicut & ſpiritus, & quia beneficij & gratiæ hoc nomen, non iniuriæ eſt.

CAPVT XV.

B TAQVE alius paracletus eſt filius, alius paracletus ſpiritus ſanctus. Filium enim paracletum dixit etiam Ioānes, ſicut habes: Si quis
1.Ioan.2 peccauerit, paracletum habemus apud patrem Iesum Chriſtum. itaq; quemadmodum vnitas nominis, ita etiam vnitas poteſtatis eſt. Vbi enim paracletus ſpiritus, ibi etiam filius. Nam ſicut hic in æternū dominus futurum cū fidelibꝰ ſpiritū dicit, ita etiam de ſe alibi oſtendit, quod inæternum cum Apoſtolis ſit futu
Mat.28. rus, dicens Ecce ego vobiſcū ſum omnibus diebus vſq; ad conſummationem mundi. Vnum ſunt ergo filius & ſpiritus, vnum nomen eſt trinitatis, & vna inſeparabiliſq; præſentia. Sicut autem oſtēdimus paracletum filium nominatum, ita etiam oſtendimus veritatem ſpiritum nuncupatum. Veritas Chriſtus, veritas ſpiritus. Habes enim in epiſtola Ioannis: Quoniam ſpiritus eſt veritas. Non ſolum ergo veritatis, ſed etiam veritas dicitur ſpiritus, ſicut & veritas filius prædicatur, qui ait:
Ioan.14 Ego ſum via, veritas & vita.

¶ Quia ſicut pater lumen, ita & filius lumen, & ſpiritus lumen eſt. Et ſicut patrem ignem legimus, ita & filium & ſpiritum ſanctum. CAPAT XVI.

C QVID autem aſtruam, quod ſicut pater lumen, ita etiā filius lumen, & ſpiritus ſanctus lumē eſt? Qđ vtiq; diuinæ potētię eſt. Deus
1.Ioan.1 enim lux eſt, ſicut dixit Ioānes: qa deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt, lux aūt & filius, quia vita
Ioan.1 erat lux hominum. Et vt oſtenderet ſe de dei filio Euāgeliſta dixiſſe, ait de Ioāne Baptiſta. Non erat ille lux, ſed vt teſtimoniū phiberet de lumine. Erat lux vera, quæ illuminat omnē hominē venientē in hūc mundū. Ergo quia deus lux eſt, lux autem vera eſt dei filius: ſine dubio deus verus eſt dei filius. Habes & alibi, quia fi
Eſa.9. lius dei lux eſt. Populus qui ſedebat in tenebris & ī vmbra mortis, lucē viderunt magnā. Quid aūt hoc euidētius qđ ait: Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine
Pſal.35. tuo videbimus lumen? hoc eſt, quod apud te deus omnipotens pater, qui fons vitæ es, in lumine tuo lumē vi-
Ioan.20 debimus ſpiritus ſancti, ſicut ipſe dominus oſtendit, di-
Lucę.6 cens: Accipite ſpiritum ſanctum. Et alibi: Et virtus exibat de eo. Ipſum autem patrem quis dubitet lucē eſſe cū lectū ſit de filio eius, quia ſplendor ſit lucis æternæ? D
Cuius enim niſi patris ſplēdor eſt filius, qui & cū patre Heb.1.
ſemper eſt, nec diſsimilis, ſed eadē claritate ſemp fulget? Et Eſaias ſignificat nō ſolū lucē, ſed etiā ignē ſpiritum ſanctū, dicens: Et erit lux Iſrael in igne. Itaq; pro- Eſa.10
phetat eū ignem ardentē, quia in tribus iſtis generibus ꝑpenſius maieſtatē diuinitatis aduertimus: quoniā & ſanctificare diuinitatis eſſe aduertimus, & illuminare ignis & lucis eſt ꝑprium, & ſpecie ignis exprimi vel videri, diuinæ eſt cōſuetudinis. Deus enī eſt ignis conſu- Deute.4
mens, ſicut Moyſes dicit: Vidit enim ipſe in rubo ignē, & audierat deū tunc quādo vox facta eſt de flāma ignis ad eū, dicens: Ego ſum deus Abraham, & deus Iſaac, & Exod.3
deus Iacob. Vox ergo de flāma, & in rubo flāma, & flamma nō noxia. Vrebatur enī rubꝰ, & nō exurebatur, eo ꝙ illo myſterio dominus figuraret, quia illuminaturꝰ ſpinas noſtri corporis aduenīret, nec cōſumpturus ęrūnoſos, ſed mitigaturus ærumnas, qui baptizaret in ſpiritu ſancto & igni, vt gratiā tribueret, peccata conſumeret. Ergo in ſpecie ignis deus, ſeruato propoſito. In actibus quoq; apoſtolorū cū ſupra fideles ſpiritus ſanctꝰ deſcēdiſſet, ignis ſpecies videbatur. Sic enim habes: Et factꝰ eſt ſubito de cœlo ſolus, tanq̄ vi magna ſpiritus ferre- Actu.2
tur, & repleuit totam domum vbi erāt ſedentes, & viſæ ſunt illis diſperſæ linguæ tanq̄ ignis. Vnde & illud, quā
do Gedeon ſuperaturus Madian, trecentos viros iuſsit Iudic.7
hydrias ſumere, & in hydrijs faces accenſas habere, & in dextris tenere tubas. Ita noſtri acceptū ab apoſtolis ſeruauere maiores, quod hydriæ ſint corpora noſtra figurata de limo, quæ timere nō norunt ſi feruore gratiæ ſpiritalis igneſcant. & Ieſu domini paſsionem cano E
ræ vocis confeſsione teſtentur. Quis igitur de diuinitate ſancti ſpiritus dubitet, cum vbi ſpiritus gratia ſit, ibi ſpecies diuinitatis appareat? Quo teſtimonio nō diuerſitatē, ſed vnitatem diuinæ colligimus poteſtatis. Nam quemadmodū poteſt eſſe diſcretio poteſtatis, vbi vniꝰ in omnibus operationis affectus eſt? Neq; vero poteſt eſſe gratia ſacramentorum, niſi vbi fuerit venia peccatorum. Quis eſt igitur iſte ignis? Non vtiq; virgultis vilibus cōcretus, aut ſtipula ſyluarum fragoſus incēdijs, ſed ignis ille qui vt aurum bona facta meliorat, & vt ſtipulam peccata conſumit. Hic eſt vtiq; ſpiritus ſanctus, qui dominici vultus & ignis appellatur & lumen.

¶ Quia lumen vultus dei ſpiritus, & ſpiritus lumen.

CAPVT XVII.

SICVT ſupra diximus: Signatum eſt in nobis Pſal.4
lumē vultus tui domine. Quod eſt ergo lumen ſignatum, niſi illius ſignaculi ſpiritalis in quo credentes ſignati ſunt? Signati, in- Ephe.1.
quit, eſtis ſpiritu promiſsionis ſancto. Et ſicut lumē eſt vultus diuini, ita etiam ignis emicat ex dei vultu, quia ſcriptum eſt: Ignis in conſpectu eius ardebit. Præfulget Pſal.49
enim gratia diei iudicij, vt ſequatur abſolutio quæ ſanctorum remuneratur obſequium. O magna abundātia F
ſcripturarum, quam nemo poſsit humano ingenio cō prehendere. O maximum diuinæ vnitatis indiciū. His enim duobus verſiculis q̄ multa ſignantur.

¶ Quia ſicut pater vita, & filius vita, & ſpiritus ſanctus vita.

CAPVT XVIII.

DIXIMVS quia lux eſt pater, lux filius, lux ſpiritus ſanctus, accipiamus etiā quia vita eſt pater, vita filius, vita ſpiritus ſanctus. Et quia ſicut pater vita, ita & filius vita, & ſpiritus ſanctus eſt vita. Dixit enim Ioannes: Quod erat ab initio, 1. Ioan.1.
quod audiuimus, & qđ vidimus, & oculis noſtris ſpexiimus, & manus noſtrę ſcrutatę ſunt de verbo vitæ, &

G vita apparuit,&vidimus,&teſtamur &annũciamus vobis de vita quæ erat apud patrem. Et verbum vitę dixit &vitã,vt & patrẽ vitã ſignificaret & filiũ. Quid enĩ eſt vitæ verbũ niſi dei verbũ?Ac p hoc &deus verbum dei vita eſt.Et ſicut verbũ vitæ dicitur,ita & ſpirit9 vi-
Ezech.1 tæ.Scriptũ eſt enim:Et ſpiritus vitæ erat in rotis. Itaq; ſicut verbum vitæ vita eſt,ita & vitæ ſpiritus,vita eſt:

¶Quia ſicut pater fons vitæ eſt, ita etiam filius, ita & ſpiritus ſanctus. CAPVT XIX.

ACCIPE nunc quia ſicut pater fons vitæ eſt, ita etiam filium pleriq; fontem vitæ memorarunt ſignificatũ, eo quod apud te,inquit deus omnipotens, filius tuus fons vitæ ſit, hoc eſt,fons ſpiritus ſancti,quia ſpiritus vita eſt, ſicut
Ioan.6. dominus ait:Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt, quia vbi ſpiritus,& vita,& vbi vita etiã ſpiritus ſanctus. Pleriq; tamen hoc loco patrẽ volũt tãtummodo fontem ſignificatum, quanq; videant quod ſcriptura memorauerit,quia ſicut pater fons vitæ,ita & filius vita & ſpiritus:& ſicut pater flumen,ita &filius & ſpiritus ſanctus.Apud te,inquit,fons vitę,hoc eſt apud
Pſal.35. patrem filius,quoniam verbum apud deum,quod erat in principio,& erat apud deum. Sed ſiue patrem quis
H hoc loco,ſiue filium intelligat fontẽ,fontẽ vtiq; intelligimus,non aquæ iſtius quæ creata eſt,ſed diuinæ illi9 gratiæ,hoc eſt ſpiritus ſancti.Ipſe eſt enĩ aqua viua,p-
Ioan.4. pterea dominus dicit:Si ſcires donũ dei,&quis eſt qui dicit tibi:da mihi bibere,tu petiſſes ab eo,&dediſſet tibi aquam viuam.Hanc aqnam ſitiuit anima Dauid. Harum fontem aquarum deſiderat ceruus,non ſitiens venena ſerpentum. Viua eſt enim gratia ſpiritalis, eo qđ mentis interna purificet,& omne animi peccatum abluat,occultorumq; mundet errorem.

¶Quia ſicut pater flumen,ita & filius,ita &ſpiritus ſanctus. CAPVT XX.

SED ne quis forte tanquam puſillitatem ſpiritus redarguat,& hinc velit quandam facere diſtantiam magnitudinis, quod aqua portio videatur eſse fontis exigua, quanq; creaturarum exempla minime diuinitati aptãda videãtur,tamen ne quid ex hac quoq; creaturæ cõparatione præiudicent,diſcant non ſolum aquam, ſed etiã flumẽ dictum ſpiritum ſanctũ,ſecundum qđ lectũ eſt:Flumi-
Ioan.7. na de vẽtre eius fluẽt aquæ viuæ.Hoc aũt dicebat de ſpiritu ſancto, quem accepturi erãt qui crediturierant in eo.Ergo flumen eſt ſpiritus ſanctus,&flumẽ maximum quod ſecundũ Hebræos de Ieſu fluxit in terris, vt ore
I ſæpe accepimus prophetarum.Magnum hoc flumẽ,qđ fluit ſemper,& nunq; deficit.Nec ſolum flumẽ,ſed etiã profuſi impetus,& magnitudinis redundãtis, ſicut etiã
Pſal.45. Dauid dixit, quia fluminis impetus lætificat ciuitatem dei.Neq; enim ciuitas dei illa Hieruſalem meatu alicuius fluuij terreſtris abluitur, ſed ille ex vitæ fonte procedens ſpiritus ſanctus,cuius nos ſatiamur hauſtu,in illis cœleſtibus thronis,dominationibus & poteſtatibus angelis & archangelis redundantius videtur effluere pleno ſeptem virtutum ſpiritalium feruens meatu. Si enim fluuius riparum editis ſuperfuſus exundat, quãto magis ſpiritus omnem ſupereminẽs creaturam cũ reliqua tanq; inferiora noſtrę mẽtis arua perſtringat,cœleſtẽ illã creaturarũ naturã effuſiore quadã ſanctificatiõis vbertate lętificat? Nec moueat qđ vel hic dixit flumina,vel alibi ſeptẽ ſpiritus, his enĩ ſanctificationibus
Eſa.11 ſeptẽ ſpiritaliũ,ſicut Eſaias dixit,ſignificatur plenitudo virtutũ,ſpũs ſapiẽtiæ &intellect9,ſpirit9 cõſilij atq; virtutis,ſpiritus cognitionis atq; pietatis,ſpirit9 timoris dei.Vnum ergo flumen,ſed multi ſpiritalium donorũ K meat9.Hoc igitur flumẽ exit ex fonte vitæ.Nec hic tur ſus ſenſum tuũ ad inferiora detorqueas,quia quædã diuerſitas videtur eſse fontis &fluminis: & tamen ad oia proſpexit ſcriptura diuina,nec infirmitas humani caperetur ingenij vilitate ſermonũ. Proponas tibi licet quoduis flumẽ,è fonte eſt,vni9 tamẽ naturę, vni9 ſplẽdoris &gratię.Dic ſane &tu ſpiritũ ſanctũ vni9cũ filio dei &deo patre eſse ſubſtãtiæ,vni9 claritatis & gloriæ. Capiã fidele cõpendium de vnitate virtutis, nec verebor aliquã de diuerſitate magnitudinis quæſtionẽ. Nã etiã in hoc nobis ſcriptura prpexit.Dicit etiã dei fili9: Qui biberit de aqua quã dabo ei,fiet in eo fons aquę ſa Ioan.4.
lientis in vitã ęternã?Hic fons vtiq; gratia ſpiritalis eſt, fluuius ex viuo fonte procedẽs. Fons igitur vitæ etiam ſpiritus ſanctus eſt.Aduertis etiã ex verbis ipſis diuinæ ſignificari magnitudinis vnitatem,nec poſse Chriſtum etiam à perfidis fontẽ negari,cum fons dicatur & ſpiritus. Et ſicut flumen dicitur ſpiritus, ita & pater dixit: Ecce ego decurrã in vos ſicut fluuius pacis,& ſicut tor- Eſa.66.
rens inundans gloriã gẽtium. Quis autẽ dubitet flumẽ eſse dei filiũ? de quo æternæ vitæ flumina profluebant? Bona ergo aqua ſpiritalis gratia. Quis hunc fontẽ dabit pectori meo?In me ſaliat, in me fluat vitæ largitor æternæ.Superfluat in nobis fons iſte,non effluat. Dicit enim ſapiẽtia:Bibe aquã de tuis vaſis, & de puteorum Prouer.5.
tuorum fontibus, inq; plateis tuis ſuperfluãt aquæ tuæ. L Quomodo hanc aquam tenebo ne effluat, ne labatur? Quomodo vas meũ cõſeruabo, ne qua penetrãs rima peccati,æternæ vitæ diſtillet humorem?Doce nos domine Ieſu, doce ſicut docuiſti Apoſtolos tuos dicens, Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra,vbi ærugo &tinea exterminat,& vbi fures effodiũt & furãtur. Mat.6.
Furẽ videlicet immundũ ſpiritũ eſse ſignificat,qui i bonorũ operũ luce gradiẽtibus non poſſet obrepere. In tenebris aũt ſeculariũ cupiditatum,&inter oblectamẽta terreſtriũ ſi quẽ ceperit voluptatũ,oĩs virtutis æternę flore diſpoliat.Et ideo domin9 dicit: Theſaurizate vobis theſaurũ in cœlo, vbi neq; ærugo,neq; tinea exterminat,&vbi fures nõ effodiũt &furãtur,Vbi enĩ fuerit theſaur9,ibi erit &cor tuũ. Aerugo noſtra,laſciuia eſt. Aerugo noſtra,libido eſt.Aerugo noſtra, luxuria eſt,quæ flagitiorũ ſordib9 aciẽ mẽtis obducũt. Tinea rurſus noſtra,Arri9 eſt.Tinea noſtra, Fotinus eſt, qui ſanctũ eccleſię veſtimentũ impietate ſua ſcindũt,&vnitatẽ diuinę poteſtatis indiuiduã ſeparare cupiẽtes, ſacrilego morſu precioſum dei velamẽ obrodũt. Fundi tur aqua ſi Arrius dentẽ impreſſerit. Effluit ſi aculeum ſuũ in alicuius vas Fotinus infixerit. Vile figmentũ ſumus,cito vitia ſentimus. Sed nemo dicit figulo,qd me feciſti ſic:Nã & ſi vile vas noſtrũ, aliud tamẽ i honore M
aliud i cõtumelia eſt. Noli ergo aperire lacũ tuũ, noli fodere vitijs atq; criminib9,nequis dicat:Lacũ aperuit Pſal.7.
& effodit eũ,& incidit in foueã quã operat9 eſt.Si leſum queritis,cõtritos lacus deſerite.Chriſtus enim nõ ad lacũ,ſed ad puteum ſedere cõſueuit. Ibi eũ Samaritana illa quę credidit, illa quę aquã haurire cupiebat, inuenit. Quãuis mane venire debueris,tamẽ etiã ſi ſerius veneris, etiam ſexta hora ieſum fatigatum ex itinere inuenies. Fatigatus eſt, ſed in te, quia diu te quæſiuit,tua illum tãdiu incredulitas fatigauit. Nõ offendi tur tamẽ,ſi modo venias:petit bibere datur9.Bibit aũt nõ aquã prętermeãtis riuuli,ſed ſalutẽ tuã,bibit affectũ tuum,bibit calicẽ,hoc eſt,paſsionẽ illã tuorũ criminũ redẽptricẽ,vt tu ſitĩ iſti9 mũdi ſacri pot9 cruore reſtinguas. Sic Abrahã deum poſteaq; puteũ fodit emeruit. Sic iſaac dũ ad puteũ deãbulat,veniẽtẽ illã in typo eccleſiæ accepit vxorẽ.Fidelis ad puteũ,ifidelis ad lacũ. Deniq; & Rebecca,ſicut legim9 petitorẽ iuenit ad fontem, & meretrices in lacu Iezabel ſe cruore lauerunt.

Diui Ambrosij

EPISCOPI MEDIOLAN.

IN LIBRVM SECVNDVM De spiritu sancto, ad Gratianū Augustum..

PROLOGVS.

ATSI in lib. I. veteris historiæ lectiōe patefactū sit & in ipsis iudicib⁹ Iudæorū veterū spiritalē gratiā refulsisse, & per spiritū sanctū cælestiū sacramētorum reuelata mysteria: quē Moyses nō ignorauit æternū. Deniq; statim in principio mūdi, imò ante principiū eū deo iūxit, quē ante mūdi principiū sēpiternum esse cognouit. Nāq; si quis diligēter aduertat, & patrē in principio & filiū cognoscet & spiritū. De patre enī scriptū est: In principio fecit de⁹ cælū & terrā. De spū dictū est, Spūs superferabatur super aquas. Et bene in exordio creaturę baptismi figura signatur, p qđ habuit creatura mūdari. Lectū etiā de filio qđ ipse est qui discreuit inter mediū lucis & tenebras. Vn⁹ est enim de⁹ pater qui dicit, & vnus dominus Iesus qui facit. Sed ne rursus aut arrogās putes dicētis imperiū, aut vile faciē tis obsequiū: ęqualē sibi pater filiū cōfitetur operis vnitate, dicēs: Faciam⁹ hominē ad imaginē & similitudinē nostrā. Et imago enim & operatio & similitudo cōmunis, quid aliud nisi maiestatis eiusdē significat vnitatē? Tamē vt ęqualitatē pleni⁹ patris filijq; cognoscas, sicut dixit pater & fili⁹ fecit: ita & pater operatur, & fili⁹ dicit. Pater operatur, sicut scriptū est: Pater me⁹ vsq; mō operatur: Fili⁹ dicit, sicut habes dictū ad filiū: Dic verbo, & sanabitur. Et fili⁹ dicit patri: Volo vt vbi ego sū, & isti sint mecū. Fecit pater qđ fili⁹ dixit. Sed nec Abrahā ignorauit spiritū sāctū. Deniq; tres vidit, & vnū adorauit quia vnus deus, vnus dominus, & vnus spiritus. Et ideo vnitas honoris, quia vnitas potestatis. Et quid de singulis loquar? Sāpsō diuina ꝓmissiōe generat⁹, spiritū comitantē habebat. Sic enī legim⁹: Quia benedixit eū domin⁹, & cœpit spūs domini comitari cū eo in castra. Et ideo futurū prævidēs sacramētū ex alienigenis poscebat vxorē: qđ pater ei⁹ ac mater, vt scriptū est, ignorabāt quoniā à domino est. Meritoq; fortior cæteris habebatur, quia eum spirit⁹ domini dirigebat, quo duce sol⁹ nūc alienigenarū fugabat populos nūc leonē morsu inuiolabilis, fortitudine insuperabilis discerptū manibus diuidebat. Vtinā tā cautus ad seruādā gratiā, q̄ fortis ad superādā bestiā. Et fortasse hoc nō solū virtutis miraculū, sed etiā sapientiæ mysteriū, ꝓphetiæ oraculū fuit. Neq; enī ociosū videtur qđ cū tēderet ad mysteriū nuptiarū, leo occurrit ei, quē manib⁹ ille discerpsit, in cuius corpora cōnubia petiturus optata, cō gregationē apum reperit, & mel sustulit de ore ei⁹, qđ patri tribuit edēdū & matri. Habebat gentiū populus mella. qui credidit, qui corp⁹ feritatis erat ante, nunc Christi est. Nec ipsa quæstio vacat à sacramētis quam ꝓposuit sodalib⁹ suis dicēs: De edēte exiuit esca, & de potēte exiuit dulce. Denique eo vsq; mystica, vt tribus dieb⁹ ei⁹ reuelatio quęreretur, quæ nō potuit nisi ꝑ fidē ecclesiæ die septima cōpleto legis tēpore post passionē domini reuelari. Sic enim habes, quia & apostoli ideo nō intelligebāt quia Iesus nōdū fuerat glorificatus. Quid, inquit, dulcius melle, quid fortius leone? Ad quæ ille respōdit: Si nō domuissetis vitulā meā, nō inuenissetis quæstionē meā. O diuinū mysteriū. O euidēs sacramentū, euasimus interēptorē, potētē vicimus. Ibi nunc cibus vitæ est, vbi erant antea miseriæ, fames, mortes. In salutē pericula, in suauitatē amaritudo cōuertitur. Gratia ex offensiōe ꝓcessit, potentia ex infirmitate, vita de morte, Sūt tamē qui ecōtrario putāt fundari nō potuisse cōiugiū nisi occiso leone de tribu Iudę: & ideo in corpore ei⁹, hoc est, ecclesia apes repertas quę cōdūt mella sapiētiæ, quia post domini passionē magis apostoli crediderūt. Nūc igitur leonē Sāpson quasi Iudęus occiderit, & in eo mel in figura redimēde hęreditatis inuenerit, vt reliquiæ saluæ fierēt secūdū electionē gratiæ. Et decidit, inquit, sup eū spiritus domini, & descendit in Ascalonē & percussit inde triginta viros. Neq; enī potuerat victoriā nō tenere qui sacraměta cernebat. Accipiāt itaq; in stolis pręmiū sapiētiæ, cōuersatiōis insigne, qui absoluūt & renūciāt quęstionē. Rursus hic alia oboriūtur mysteria, qđ vxor eius aufertur, ideo vulpes incēdūt manipulos alienigenarū. Eos enī qui aduersus diuina sacraměta contēdāt, decipere sua cōsueuit astutia. Vnde iterū cū dicit in Canticis cāticorū: Prēdite nobis vulpes pusillas exterminātes vineas, vt vineæ nostræ floreāt: bene pusillas vulpes dixit, quia maiores vineas exterminare nō poterāt, licet fortibus & diabolus sit pusillus. Ergo ille (vt cōpendiū faciam⁹ historię, suo enim tēpori totius lectionis digestio reseruanda est) inuictus, quādiu habuit gratiā spiritalē, sicut dei populus ille electus a domino, ille Nazareus in lege. Inuictus ergo Sāpson atq; ita insuperabilis, vt in maxilla asinæ viros mille percuteret: ita plenus gratiæ cęlestis, vt etiā aquam in maxilla asini sitiēs reperiret, siue hoc ad miraculū conferas, siue ad mysterium vertas quod in populi foret humilitate gentilis & requies & triūphus: iuxta quod scriptū est: Qui te percusserit in maxillā, præbe ei & alterā. Per hanc enim iniuriarū patientiā quā erudiunt sacraměta baptismatis, de quibus dam stimulis iracūdiæ triūphamus, vt morte obita resurrectionis requiē consequamur. Ille ne ergo Sāpson qui funes intextos neruis, qui nouas restes sicut mollia fila dissoluit? Ille ne Sāpson qui crinium suorū palo cō iuncta defixo vincla nō sensit quādiu habuit gratiam spiritalē. Is inquā postea q̄ spiritus dei discessit ab eo, lōge mutatus ab illo Sāpson qui redit Allophylorum indutus exuuias, in mulieris genib⁹ virtutis palpatusq; captus sacro crine tondetur. Tantum ne ergo momēti crines habuere capitis, vt manētibus his virtus inuicta duraret, tonso autē capite fortitudo omnis viri subito solueretur, Non ita est vt tantā vim corporalium capillorum putemus. Sunt quidam crines religionis & fidei, crines Nazarei in lege præfecti, in parsimonia & abstinentia consecrati, quibus illa in typo ecclesiæ quę domini pedes oleo perfuderat, verbi cælestis vestigia detergebat. Tunc enim & secundum carnē noueram⁹ Christum. Illi videlicet crines de quibus dicitur: Capillatura tua vt greges caprarū. ex illo capite pullulantes de quo dictum est: Caput autē viri Christus. Et alibi: caput eius aurum cephas, & crines eius abietes nigræ. Et bonæ abietes, naues Tharsis, quæ fluctibus supernatant mundi, & tutum remigium salutis exhibeāt. Vnde & in Euāgelio dominus noster visibiles capitis & intelligibiles capillos quosdam esse significās, ait: Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt, spiritaliū videlicet significans facta virtutum. Neq; enim de capillis nostris cura est deo. Quanquā & illud non absurdū sit æstimare, quia ꝓ maiestate diuina eum latere nihil possit. Sed quid mihi prodest si deus ipse oēs meos nouit capillos? illud mihi redundat & proficit, si bonorum operum peruigil testis, remunerationem gloriæ donet æternæ. Deniq; & ipse Sāpson non corporales sed intelligibiles hos capillos esse declarās, ait: Si tonsus fuero, discedet a me virtus mea. Hoc de mysterio.

Gene. 1. Gene. 1. Ioānis. 5. Ioan. 17. Iudicū. 13 iudi. 14. Ioānis. 7. Iudic. 14. Canti. 2. Canti. 4. Canti. 5.

CAPITA SECVNDI LIBRI DE SPIRITV SANCTO.

Quia dominus ſpiritus, quia virtus ſpiritus, ſicut pater virtus, & filius virtus. Caput I.
Quia vnum conſilium eſt patris & filij & ſpiritus ſancti. Caput II.
Quia ſicut vita eſt cognoſcere patrem & filium, ita vita eſt cognoſcere ſpiritum dei. Caput III.
Quia ſicut pater viuificat, ita filius, ita & ſpiritus ſanctus. Caput IIII.
Quia ſicut pater creator eſt omnium, ita & filius, ita & ſpiritus ſanctus. Caput V.
Quia ſicut patri & filio, ita etiam ſpiritui ſancto ſeruiẽdum eſt. Caput VI.
De eo quod ſcriptum eſt: Ecce ego firmãs tonitrua, & creans ſpiritum. Caput VII.
Creat pater dominicę incarnatiõis ſacramentũ, creat & ſpũs, creat & filius. Caput VIII.
Quia ſicut pater & filius, ita & ſpiritus ſanctus regenerat. Caput IX.
Qui eadem verba quibus ſpiritum inferiorem videri volũt, præeminentiã oſtẽdũt patris & filij. Cap. X.
Quia vna voluntas, vna vocatio patris & filij & ſpiritus ſancti. Caput XI.
Quia ſicut pater nouit filiũ, & filius patrem, ſic ſpiritꝰ patrem & filium. Et ſicut præter reuelat nobis quæ ſua ſunt, ſic & filius, ſic & ſpiritus ſanctus reuelat nobis. Caput XII.

Diui Ambroſij

EPISCOPI MEDIOLANEN.

DE SPIRITV SANCTO AD GRAtianum Auguſtum

Liber II.

¶Quia dominus ſpiritus, quia virtꝰ ſpiritus, ſicut pater virtus, & filius virtus. Caput I.

NVNC lectionis ſeriẽ cõſidere mus. Supra habes quia benedixit eũ dominus, & cœpit ſpũs comitari cũ eo. Infra ait: Et dixit ſuper eũ ſpũs domini. Itẽ ait: Si tonſus fuero, diſcedet à me virtus mea. Poſtea q̃ tõſus eſt, vide ſcripturã, quid dicat: Dominꝰ, īquit, diſceſsit ab eo. Vides ergo quia ille qui comitatur, ipſe diſceſsit. Idem eſt ergo dominꝰ, qui ſpũs domini, hoc eſt, ipſũ ſpiritũ dei, dominũ nuncupauit, ſicut & apoſtolꝰ ait: Dominꝰ aũt ſpũs eſt, vbi autẽ ſpũs domini, ibi libertas. Habes ergo dominũ dictũ etiã ſpiritũ ſãctũ. Nõ enī vnꝰ ſed vnũ ſunt ſpiritꝰ ſanctꝰ & filiꝰ. Hoc quoq; loco virtutẽ dixit, & ſpiritum ſignificauit. Sicut enī pater virtus, ita & filius virtus, & ſpiritus ſanctꝰ eſt virtus. De filio legiſti Chriſtum dei virtutẽ eſse atq; ſapiẽtiã. Legimus etiam quia virtus eſt pater, ſicut ſcriptum eſt: Videbitis filiũ hominis ad dexterã virtutis. Hic vtiq; virtutẽ patrem dixit, cuius ad dexteram filius ſedet, ſicut habes. Dixit dominus domino meo, ſede ad dexteram meã. Virtutẽ etiã ſpiritum ſanctum ipſe dominus nuncupauit dicens: Accipietis virtutẽ aduenientẽ in vos ſpiritus ſancti. Ipſe enim ſpiritus virtus eſt.

Iudicũ. 13
Iudic. 14.
1. Cor. 1.
Mat. 26.
Pſal. 109.
Actu. 1.

¶Quia vnum conſilium eſt patris & filij & ſpiritus ſancti. CAPVT. II.

QVIA legiſti, Spiritus cõſilij atq; fortitudinis: & ſicut filius magni conſilij angelꝰ, ita etiam ſpiritus cõſilij eſt, vt vnum ſcias patris & filij & ſpiritus ſancti eſse cõſiliũ. Cõſilium nõ de rebus incertis aliquibꝰ, ſed pręcognitis & ſtatutis. Arbitrum autẽ diuini cõſilij, ſpiritum etiã inde cognoſce. Nã cum ſupra docuerimus arbitrum baptiſmatis eſse ſpiritum ſanctum, baptiſmum autẽ dei eſſe cõſilium legerimꝰ, ſicut habes: Phariſæi autẽ cõſiliũ dei ſpreuerunt, nõ baptizati ab eo: liquido claret quod ſine ſpiritu baptiſma eſse nõ poſsit, ſine ſpiritu quoque nõ eſse cõſilium dei. Et vt ſciamꝰ pleniꝰ virtutem eſse ſpiritum, ſcire debemus ipſum eſse promiſsum, quãdo dixit dominꝰ: Effundã de ſpiritu meo ſuper omnẽ carnẽ. Ille enim qui promiſsus eſt nobis, ipſe eſt virtus: ſicut etiã in euãgelio idẽ dei filius declarauit dicens: Et ego mittã promiſsa patris mei in vos, vos autẽ ſedete in ciuitate quoadusq; impleamini virtute ex alto. Eouſq; autem virtutẽ eſse ſpiritum ſanctum euangeliſta ſignificat, vt & eum vi magna etiã ſanctus Lucas deſcẽdiſſe memoraret, dicens. Et factus eſt ſubito de cælo ſonus tanq̃ vi magna ſpiritus ferretur. Sed ne rurſus putes ad ſenſibilia & corporalia hoc eſse vertendum, accipe quia ſic deſcẽdit & ſpiritus quẽadmodum deſcenſurꝰ eſt Chriſtus. Nam & ipſe cum virtute deſcendet, ſicut habes: Et videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli in virtute maxima & maieſtate. Quomodo enim nõ eſt vna virtus atque eadem poteſtas, cum vnum opus, vnum iudicium, vnum tẽplum, vna viuificatio, vna ſanctificatio, vnum etiã regnum ſit patris & filij & ſpiritus ſancti?

Iohel. 2.
Lucę. 24
Actu. 2.
Mat. 24.

¶Quia ſicut vita eſt cognoſcere patrẽ & filium, ita vita eſt cognoſcere ſpiritum dei. CAPVT III.

DICANT enim in quo diſsimilitudinẽ diuini operis arbitrentur, quã doquidẽ ſicut vita eſt cognoſcere patrẽ & filium, quẽadmodum ipſe dominus declarauit dicens: Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum deum, & quẽ miſiſti ieſum Chriſtum: ita etiã vita eſt cognoſcere ſpiritum ſanctum. Dicit enim dominus: Si diligitis me, mãdata mea ſeruate, & ego rogabo patrẽ, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis, quem mundus nõ poteſt accipere, quia nõ videt eum, nec cognoſcit eum: vos autẽ ſcitis eum, quia apud vos manet, & in vobis eſt. Ergo mundꝰ nõ habebat vitã æternã, quia nõ acceperat ſpiritum. Vbi autẽ ſpiritus, ibi vita æterna. Ipſe eſt enim ſpiritus vitæ operator æternę. Vnde miror cur de ſolo & vero deo Arriani moueant quæſtionem. Sicut enim vita ęterna eſt cognoſcere ieſum Chriſtum, ita vita ęterna eſt cognoſcere ſpiritum ſanctum: quem ſic nõ videt mundus, quẽadmodum patrem: ſic non ſcit, quẽadmodum filium. Qui autẽ de hoc mundo nõ eſt, habet vitã ęternã, & cum ipſo manet ſpiritus in ęternum, qui eſt lumen vitæ æternæ. Ergo ſi hoc confert cognitio ſoli veri dei, quod confert filij ſpiritusq; cognitio, cur filium & ſpiritum à veri dei honore ſecernis, cum à magnitudine beneficij nõ ſecernas? Aut enim credas neceſse eſt ſolius verę diuinitatis eſse hoc maximum munus: & ſolã & veram diuinitatem, ſicut patris, ita & filij & ſpiritus confitebere, aut ſi deus ex æquo vitam poteſt æternam conferre, qui verus deus non ſit: incides vt patri magis derogare videaris, cuius opus nõ poteſt ſolius verę diuinitatis eſse præcipuum, ſed creaturę operibus conferendum.

Ioan. 17.

¶Quia ſicut pater viuificat, ita filius, ita & ſpiritus ſanctus. CAPVT IIII.

A QVID autem mirũ si ſpiritus operator eſt vitæ, qui viuificat ſicut pater, viuificat ſicut filius? Viuificare autẽ quis abnuat eſse maieſtatis æternæ? Scriptum eſt enĩ: Viuifica ſeruum tuũ. Pſal. 118. Viuificatur ergo qui ſeruus eſt, hoc eſt hõ, qui vitã ante non habuit, ſed vt haberet accepit. Videamus igitur vtrũ viuificetur ſpũs, an ipſe viuificet. Sed ſcriptũ eſt: 2. Cor. 3. Litera occidit, ſpũs aũt viuificat. Ergo viuificat ſpũs. Sed vt itelligas patris & filij & ſpiritus ſancti viuificationẽ nõ eſse diuiſã, accipe quia viuificatiõis quoq; vnitas ſit, quãdo ipſe p ſpiritũ viuificat de⁹. Dixit enĩ Paulus: Qui ſuſcitauit Chriſtum ex mortuis, viuificabit & Roma. 8. mortalia corpora veſtra propter inhabitantem ſpiritũ eius in vobis.

¶ Quia ſicut pater creator eſt omnium, ita & filius, ita & ſpiritus ſanctus. CAPVT V.

QVIS vero dubitare poteſt quia viuificet omnia ſpirit⁹ ſãctus? quãdo & ipſe, ſicut pater & fili⁹, creator eſt omnium: nec quicq; niſi cũ ſpiritu ſancto deus oĩpotens pater intelligatur operatus. Quandoquidem & in principio creaturæ ſpiritus ſuperferebatur ſuper aquam. Itaque cum ſuperfertur ſpiritus, nulla erat gratia creaturæ. Poſtea vero q̃ operationem ſpiritus etiã creatura mundi iſtius ſuſcepit, omnem hanc gratiæ meruit venuſtatem qua mundus illuxit. Deniq; ſine ſpiritu ſancto vniuerſitatis gratiã manere non poſſe propheta declarauit dicens: Auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in Pſal. 103. puluerẽ ſuum conuertentur. Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur, & innouabis omnẽ faciem terræ. Non ſo- B lum igitur ſine ſpiritu docuit omnẽ creaturã ſtare non poſſe, ſed etiã creatorẽ totius eſse ſpiritum creaturæ. Et quis neget opus eſse ſpiritus ſancti quod creata eſt terra, cuius opus eſt quod nouatur? Nam ſi negare cupiant qđ per ſpiritum ſit creata, cum per ſpiritum nouandam negare non poſſint, meliorem ergo operationem ſpiritus ſancti q̃ patris & filij qui cupiũt ſeparare defendent, quod abhorret à vero. Neq; enim dubium eſt quod nouata terra melior q̃ creata ſit, aut ſi primo ſine operatiõe ſpirit⁹ ſancti terram pater fecit & fili⁹, poſtea vero ſpiritus ſancti operatio copulabitur, videbitur id quod factum eſt, eius qđ acceſsit eguiſse præſidio. Sed abſit vt hoc quiſquã æſtimet, vt operatio diuina varietatem creatoris quam Manichęus inducit habere credatur. An vero ſine opere ſpũs ſancti ſubſtantiam putamus eſse terrarũ, ſine cuius opere nec cæli cõ Pſal. 32. uexa ſubſiſtunt? Scriptũ eſt enĩ: Verbo domini cęli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorũ. Aduerte quid dicat. Omnẽ inquit virtutem cælorum ad ſpiritum eſse referẽdã. Qui enim ſuperferebatur antequã C terra fieret, quomõ cum terra fieret non ferebatur? Gẽtiles homines per vmbrã quãdam noſtros ſecuti, quia Virgil. li. veritatem ſpiritus haurire non poterant, quod cælum 6. ęneid. ac terras lunæ quoq; ſtellarumq; micantiũ globos ſpiritus intus alat, ſuis verſibus indiderunt. Ergo illi per ſpiritum non negant virtutẽ ſubſiſtere creaturæ: nos qui legimus, denegamus? Sed flatilẽ putatis ab illis ſpiritum deſignatũ. Sed illi autorẽ oĩm flatilem ſpiritum declararũt, nos dubitamus ſpiritũ dei eſse omniũ creatorem? Sed quid alienis immoror? Accipiant documẽtum euidens, nihil poſſe eſse quod ſpiritus negetur operatus, nec de angelis, nec de archãgelis, nec de thronis, nec de dominationibus poſſe dubitari qđ eius operatione ſubſiſtant: quandoquidem ipſe ſecundum carnem dominus cui angeli ſeruiebant, ſpiritu in virgine ſuperueniente generatus ſit: ſicut & ſecundum Matthæum ad Ioſeph angelus dixit: Ioſeph fili Dauid noli Matth. 1. timere accipere Mariam coniugem tuã, qđ enim ex ea naſcetur, de ſpiritu ſancto eſt. Et ſecũdũ Lucã dixit ad Mariam: Spiritus ſanctus veniet in te. Opus ergo ſpiri- Lucæ. 1. tus, virginis partus eſt. Opus ſpiritus, fructus eſt vẽtris. D ſecundum quod ſcriptum eſt: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Opus ſpũs, flos radicis eſt. Ille inquã flos: de quo bene eſt ꝓphetatum: Exiet virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcen- Eſaiæ. 11. det. Radix Ieſſe patriarchæ familia Iudeorũ: virga Maria, flos Mariæ Chriſtus, qui bonum odorem fidei toto ſparſur⁹ orbe virginali ex vtero germinauit, ſicut ipſe dixit: Ego flos campi, & lilium cõuallium. Flos odorẽ Canti. 2. ſuum ſucciſus reſeruat, & cõtritus accumulat: nec auulſus amittit. Ita domin⁹ Ieſus in illo patibulo crucis nec contritus emarcuit, nec auulſus euanuit, ſed illa lanceę punctione ſucciſus, ſacro ſpecioſior fuſi coloris cruore vernauit, mori ipſe neſcius, & mortuis æternæ vitæ munus exhalans. In hoc igitur ſpirituſ ſanctus virgæ regalis flore requieuit. Bona virga, vt quidam putant, & caro domini, quæ de radice terrena ad ſupna ſe ſub rigẽs, odoriferos ſacræ fructus religiõis circũtulit mũdo, myſteria diuinæ reuelationis, & gratiam cęleſtibus altaribus ſupereffundens. Dubitare ergo nõ poſſumus ſpiritũ creatorẽ, quẽ dominicæ cognoſcim⁹ incarnatiõis autorẽ. Quis enĩ dubitet, cũ in principio euãgelij habeas qũia Chriſti generatio ſic erat: Cũ deſponſata Matth. 1. eſset Maria Ioſeph: antequã conuenirent, inuẽta eſt in vtero habens de ſpiritu ſancto. Nam licet plerique habeant, de ſpiritu, Gręcus tamẽ vnde trãſtulerũt latini, ἐκ πνεύματος ἁγίου dixit, hoc eſt, ex ſpũſancto. Quod E ergo ex aliquo eſt, aut ex ſubſtãtia eſt, aut ex poteſtate Eccle. 24 eius. Ex ſubſtantia, ſicut filius, qui ait: Ex ore altiſsimi ꝓdiui: ſicut ſpũs qui à patre ꝓcedit, de quo dicit filius? Ioan. 16. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Ex poteſtate autem, ſicut illud eſt: Vnus deus pater, ex quo omnia. 1. Cor. 8. Quomodo ergo in vtero habuit Maria ex ſpirituſancto? Si quaſi ex ſubſtãtia: ergo ſpiritus in carnẽ & oſſa conuerſus eſt? Nõ vtiq; si quaſi ex operatione & poteſtate eius virgo concepit, quis neget ſpiritũ creatorẽ? Quid quod etiã iob creatorẽ ſuũ euidenter oſtendit, dicens: ſpiritus diuinus, qui fecit me? Et diuinum vtiq; & creatorem vno verſiculo demonſtrauit.

¶ Quia ſicut patri & filio, ita etiam ſpiritui ſancto ſeruiendum eſt. CAPVT VI.

SI igitur creator eſt ſpirit⁹, nõ ẽ vtiq; creatura. Creaturã enim apoſtol⁹ creatoremq; diu iſit, dicẽs: ſeruierunt creaturæ potius q̃ creatori. simul creatori admonet ſeruien- Roma. 1. dum, damnando eos qui ſeruiunt creaturæ, cũ creatori ſeruitiũ debeamus. Et quoniam creatorem ſpiritũ nouerat, docet eidem ſeruiendum, dicens: Videte canes, videte malos operarios, videte concisionẽ. Nos enim Philip. 3. ſumus circunciſio, qui ſpiritui deo ſeruimus. Quod ſi quis de latinorũ codicũ varietate contendit, quorũ aliquos perfidi falſauerunt, Græcos inſpiciat codices, & aduertet quia ſcriptum eſt, οἱ πνεύματι θεῷ λατρεύοντες F quod interpretatur, qui ſpiritu deo ſeruimus. Ergo ſi ſeruiendum dicat ſpiritui idem apoſtolus qui nõ creaturæ ſed creatori aſſerit ſeruiendũ: euidenter vtiq; ipſe ſanctũ oſtendit ſpiritũ creatorem, & in ętern ę diuinitatis honore venerãdũ, quia ſcriptũ eſt: Dominũ deũ tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Mat. 4.

¶ Dẽ eo quod ſcriptum eſt: Ecce ego firmans tonitrua & creans ſpiritum. CAPVT VII.

NEc præterit hęreticos obiectare conſueſse, ideo videri creatum ſpiritum ſanctum, quia plerique eorũ ad argumenta aſtruenda ſuę impietatis aſſciſcunt illud quod Amos de flatu ventorũ locutus eſt. vt ipſe propheticus ſermo declarat. sic enĩ ha-

G bes: Ecce ego firmãs tonitrua, & creãs ſpiritũ, & nunciãs in hoies Chriſtũ ſuũ, faciẽs lucẽ & nebulã, & aſcẽdẽs ſup excelſa, domin⁹ de⁹ oipotẽs nomẽ eſt ei. Si hic faciũt quæſtionẽ de eo qđ ſcriptũ eſt: Ecce ego firmãs tonitruũ, & creãs ſpiritũ, qđ creatũ ſpiritũ dixit: quia creatur ſpũs, Heſdras nos docuit, dicẽs in tertio libro: Et in die ſecũdo iterũ creaſti ſpũm firmaméti. Tamen vt ꝓpoſitis inhæreamus, his videlicet quę Amos dixit nõne euidẽter dictorũ teſtificatur ſeries de iſtius creatura mũdi locutũ ꝓphetã? Deniq; ita cœpit: Ego dominus firmãs tonitruũ, & creãs ſpũm. Ipſe ordo nos doceat. Nã ſi de ſpiritu ſancto dicere voluiſſet, nõ de tonitruo vtiq; præmiſiſſet. Neq; enĩ ãtiquiora tonitrua ſũt, q̃ ſpũs ſctũs. Quãuis impij ſint, tamen id nõ audeãt dicere. Deinde cũ ſubiectũ videamus eſse de luce & nebula, nõne manifeſtũ eſtqđ de creatura mũdi dictũ intelligẽdũ ſit? Cũ enĩ ſint aliquæ tẽpeſtates iſtius mũdi, prę cedere tonitrua, ſequi vẽtorũ flatus, cælum nebulis caligari, lucẽ fundi ex tenebris, ipſo vſu quotidiano exẽploq; cognoſcimus. Nam etiam flatus ventorum ſpiritus dicitur, ſicut ſcriptum eſt: Ignis & ſulphur & ſpiritus procellæ. Et vt ſcires quia hunc ſpiritum dixit, ait: Pſal. 10.

H Firmans tonitrua, & creãs ſpiritũ: quia frequẽter creãtur iſta cũ fiunt. Spiritus autẽ ſanctus æternus eſt, quem ſi quis audet dicere creatum, non poteſt tamen dicere quod quotidie creatur, ſicut flabra vẽtorũ. Deniq; ipſa ſapientia ſecundum ſuſcepti locuta corporis ſacramẽtum, ait: Domin⁹ creauit me. Quãuis ventura prophetaret, tamen quia prędeſtinatus erat domini ſaluatoris aduentus, non dixit creat me, ſed creauit me, ne frequẽter ſed ſemel crederent ex virgine Maria Ieſu corpus eſse generandum. Ex hoc igitur quod velut quotidianam operationẽ dei in tonitrui firmamento, & in ſpũs creatiõe propheta declarauit, itelligere nefas eſt vt de ſpiritu ſancto tale aliquid æſtimem⁹, quẽ ipſi impij ante ſecula eſse negare nõ poſsũt: vnde & ſemp eũ eſse, & ſemp manere, pia aſsertiõe teſtamur. Neq; enim qui ante mundum ſuperferebatur ſuper aquas, poteſt videri creari poſse poſt mũdum: aut multos ſpirituſsanctos æſtimari fas eſt, qui veluti quotidiana generatione generentur. Abſit vt ſe quiſquã tali impietate cõtaminet, vt dicat frequenter creari, aut vnquã creari ſpiritum ſanctum. Cur enim frequẽter creari videatur, nõ intelligo, niſi forte & mori eum credãt frequẽter, & frequẽter recreari. Sed quẽadmodum mori poteſt ſpiritus vi

I tæ? Ergo ſi mori nõ poteſt, cauſsam non habet cur ſæpius fit creandus, Aut qui aliter putant, in illud ſacrilegium incidunt, vt nõ diſtinguant ſpiritumſanctum, qui prolatiuũ verbũ putant in patrem redire prolatiuum ſpiritum in deum refundi, vt vnius refuſio ſit & quędam viciſſitudo in varias formas ſeſe permutantis, cũ patris & filij & ſpirituſancti manens ſemper immutabilisq; diſtinctio vnitatem ſuæ teneat poteſtatis. Si quis tamen propheticum dictum ideo deriuandum putat ad interpretationem ſpirituſancti, quia habet, Annuncians in homines Chriſtum ſuum: is ad incarnationis dominicæ myſteria dictum dixit, & ideo hoc non putas deriuandum ad myſteria aſsũptionis humanæ: proſequere ſcripturas, & inuenies optime congruere de Chriſto, de quo bene conuenit ęſtimari quia firmauit tonitrua aduẽtu ſuo, vim videlicet & ſonum cæleſtiũ ſcripturarum, quarum velut quodam tonitruo mentes noſtræ redduntur attonitæ vt timere diſcamus, & reuerentiam cęleſtibus deferamus oraculis. Deniq; in euangelio fratres domini, filij tonitrui dicebantur. Et cum vox patris facta eſset dicentis ad filium: Et honorifica-
Marci. 3. ui, & iterum honorificabo: Iudęi dicebãt. Tonitruum
Ioãnis. 12 factum eſt illi. Nam licet gratiam veritatis haurire nõ poſsent, tamẽ confitebantur inuiti, & ignari myſteriũ loquebantur, eo quod magnũ patris de filio teſtimonium reſultabat. In Iob quoque libro ſcriptura dicit: K
Firmamentũ quoque tonitrui ſui quis ſcit quando fiet? Iob. 26.
Vtiq; ſi ad hæc cõmotionũ cæleſtium tonitrua pertinerent. non futura eorũ firmaméta, ſed facta dixiſset. Ergo tonitrua ad ſermones domini retulit, quorũ in omnẽ terrã exiuit ſonus. Spiritũ autẽ hoc loco animã quã ſuſcepit rationabilẽ atque perfectã intelligimus, quia Pſal. 18.
ſcriptura frequẽter & animã hominis ſpiritus vocabulo deſignauit, ſicut habes: Qui creauit ſpiritũ hominis in ipſo. Vnde & dominus animã ſuã ſpiritus appellatione ſignificans, ait: In manus tuas cõmendo ſpiritum meũ. Et vt ſcires quia ieſu domini deſcenſionẽ memorauit, addidit quod nunciaret in homines Chriſtũ ſuũ. Annunciauit enim in baptiſmate, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene complacui. Annunciauit in monte, dicens) Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. Annũciauit in paſsiõe, cũ ſol receſsit, maria terręq; tremuerunt. Annunciauit in centurione: qui ait: Vere dei filius erat iſte. Totum igitur hunc locũ aut ad ſimplicem intellectũ iſtius flatus qui viuẽdo hauritur, aut ad myſteriũ dominici corporis referre debemus. Nã ſi hic creatum dixiſset ſpiritũ ſanctũ, vtiq; & alibi idẽ L
ſcriptura declarare potuiſset, ſicut de filio dei frequẽter legimus quia ſecũdũ carnẽ & factus eſt, & creatus. Cuius tamẽ maieſtatem in eo ipſo qđ carnem pro nobis ſuſcepit, cõſiderare nos cõuenit, vt diuinã potẽtiã in ipſa corporis aſsumptione videamus.

¶ Creat pater dominicæ incarnationis ſacramentum, creat & ſpiritus, creat & filius. CAPVT VIII.

ETENIN ſicut legimus quia creauit pater dominicæ incarnatiõis ſacramẽtũ, creauit & ſpirit⁹: ita etiam legimus quod & ſuum corpus Chriſt⁹ creauit. Creauit enĩ pater, ſecundum quod ſcriptum eſt: Dominus creauit me. Et alibi: Miſit deus filium ſuũ factũ ex muliere, factũ ſub Gala. 4
lege. Creauit & ſpiritus, & illud omne myſteriũ, ſecũdum quod legimus quia inuenta eſt Maria in vtero ha- Mat. 1
bens de ſpiritu ſancto. Habes quia creauit pater, creauit & ſpiritus ſanctus. Accipe qui creauit & filius dei, dicente Salomone: Sapientia fecit ſibi domũ. Ergo ſpiri Prouer. 9
tus ſanctus qui creauit dominicæ incarnationis ſacramentum, quod ſuper omnes eſt creaturas, quomodo eſ M
ſe poterat creatura? De generalitate autem ſupra oſtẽdimus quia ſecũdum carnem creator eſt noſter ſpirit⁹ ſanctus in homine exteriore. Nunc oſtendamus quia creator eſt noſter etiã ſecũdũ gratiæ ſacramentum. Et ſicut creat pater, ita creat & filius, ita creat & ſpirit⁹ ſãctus, ſicut legimus dicẽte Paulo: Dei enim donum eſt Ephe. 2.
non ex operibus, ne quis glorietur. ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto in operibus bonis.

¶ Quia ſicut pater & filius, ita & ſpiritus ſanctus regenerat. CAPVT IX.

ERGO creat pater in operibus bonis, creat & filiꝰ, quia ſcriptũ eſt: Quotquot aũt eũ receperũt, dedit eis poteſtatem filios dei fieri iis qui Ioan. 1.
credũt in noĩe eius, qui nõ ex ſanguinib⁹, neq; ex voluntate carnis, ueq; ex volũtate viri, ſed ex deo nati ſunt. Similiter ex ſpiritu ſecundũ gratiã nos renaſci dominus ipſe teſtatur, dicẽs: Qđ natũ eſt ex carne, caro eſt, quia de carne natũ eſt. Et quod natũ eſt de ſpiritu, ſpũs eſt, quia deus ſpũs eſt. Nolite mirari quia dixi, oportet vos naſci denuo. Spiritus vbi vult ſpirat, & vocẽ eiꝰ audis, ſed neſcis vnde veniat, aut quo vadat, ſic eſt oĩs qui natus eſt de ſpiritu. Claret igitur ſpiritalis quoq; generatiõ is autorẽ eſse ſpũm ſanctũ, qua ſecũ

A dū deū creamur, vt filij dei ſimus. Ergo cum ille nos í regnū ſuū ꝑ adoptionē ſacrę regeneratiōis aſsūpſerit, nos ei qđ ſuū eſt denegam⁹? Ille nos ſupernæ regenera tionis fecit hæredes, nos hæreditatē vēdicamus, refuta mus autorē? Sed nō poteſt manere beneficiū, cum au- tor excluditur. Nec autor ſine munere, nec munus ſine autore. Mun⁹ ſi vēdicas gratiæ, crede potētiā. Si refutas potētiā, gratiā ne requiras. Qui Chriſtū negauit, ſta- tim amiſit & nomē. Nā ſi autor vilis, quomō dona prę cioſa? Cur noſtris ipſi munerib⁹ inuidem⁹, ſpē immi- nuimus, dignitatē repudiam⁹, cōſolatorē negam⁹? Sed illū negare nō poſsum⁹. Sed abſit vt negemus qđ maxi mū eſt, cū apoſtolus dicat: Vos autē fratres ſecundum Iſaac ꝓmiſsiōis filij eſtis: ſed ſicut tūc qui ſecundū car nē natus eſt, ꝑſequebatur eū qui ſecūdū ſpūm. ıterum vtiq; ſubauditur de ſuperiorib⁹, qui ſecūdū ſpiritū na tus eſt. Qui ergo ſecūdū ſpiritū naſcitur, ſecūdū deū naſcitur. Renaſcimur autē quādo in interiore renoua-
Ephe. 4. mur affectu, & exterioris hoīs vetuſtatē deponim⁹. Et ideo ait iterū apoſtol⁹: Renouamini ſpiritu mentis ve ſtrę, & induite nouum hominē qui ſecūdum deū crea- tus eſt in veritate & iuſtitia & ſanctitate. Audiāt quē- admodum vnitatē diuinæ operationis ſcriptura ſigna-
B uerit. Qui renouatur ſpiritu mentis, induit nouum ho minē qui ſecundū deum creatus eſt. Sancti igitur ſpiri tus opus eſt regeneratio iſta prę ſtantior: & noui huius hominis qui creat⁹ eſt ad imaginē dei, autor eſt ſpūs. Quē vtiq; meliorē hoc exteriore eſse noſtro homine
1. Cor. 15. nemo dubitauerit. Si quidē cæleſtem alterū, terrenum alterū apoſtolus ſignificauit, dicens: Qualis cæleſtis, tales & cęleſtes. Ergo cū cęleſtē faciat gratia ſpiritalis, quid terrenū creare poſsit, etia ſenſu debem⁹ aduerte
Iob. 27. re licet credamus exēplis. Dicit enī alibi ſanctus Iob: Viuit domin⁹ qui ſic me iudicat, & oīpotēs qui ad ama ritudinem perduxit animā meā, ſpiritus autē diuinus qui eſt in naribus meis. Nō vtiq; ſpiritū hic auram vi- talem hanc & ſpiramentū corporeū deſignauit, ſed na res hic interioris ſui hominis ſignificat, quib⁹ vitę odo rem carpebat æternæ, & gratiā cæleſtis vnguenti gemi nis quibuſdam ſenſibus hauriebat. Sunt enim nares ſpi
Canti. 7. ritales, vt legim⁹, quas habet ſponſa verbi, cui dicitur:
Gene. 8. Et odor naris tuæ. Et alibi: Odoratus eſt dominus deus odorem ſuauitatis. Sunt enim quædam interioris mē- bra hominis, cuius manus in actu, aures in auditu, pe- des in proceſsu quodam boni operis ęſtimantur. Itaq; ex officijs veluti quaſdam colligimus mēbrorum figu
C ras. Neq; enim in interiore homine ſecundum carnalia aliquid nos conuenit opinari.

¶ Quia eadē verba quib⁹ ſpūm īferiorē vidēri volūt, prę eminētiam oſtendunt patris & filij. CAP. X.

ET ſunt quidam qni corporaliter deum pu tant eſse form andum, cum legunt aut ma- num eius, aut digitum. Nec aduertūt quod hæc nō propter formā ſcripta ſint corpo- ris, quia in diuinitate nec mēbra nec partes ſunt, ſed ꝓ pter vnitatem dininitatis expreſsam, vt credamus quia impoſsibile eſt à patre deo vel filium vel ſpiritum ſan ctum ſeperari, cum plenitudo diuinitatis velut corpo-
Pſal. 117. raliter habitet in ſubſtantia trinitatis. ıdeo igitur & fi lius, patris dextera nūcupatur, ſicut lectum eſt: Dexte ra domini fecit virtutē, dextera domini exaltauit me. Sed quid mirū ſi de verbis amētes hoīes faciūt quæſtio nem, cū faciāt & de ſyllabis? Sunt enim qui hinc putēt faciendam eſse diſtantiam, quo dicant in ſpiritu deū, non cum ſpiritu prædicādum: & ex vna ſyllaba vel vſu quodam diuinitatis ęſtimandum putent eſse momen- tum, argumentātes, quod ſi in ſpiritu deum prędican- dum putent, miſterium ſancti ſpiritus ſignare videan-

tur. Si vero cū ſpiritu dicant dei vel virtutem eſse vel D gloriam, ſocietatem quādam & cōmunionem patris & filij & ſpiritus ſancti deſignare videātur. Sed quis ſepa ret quod non poteſt ſeparari? Quis diuidat ſocietatem quam indiuiduam Chriſtus oſtendit? ite, inquit, bapti- Mat. 28. zate omnes gentes in nomine patris & filij & ſpiritus- ſancti. Nunquid hic circa patrē vel filium vel ſpiritū- ſanctum aut verbum mutauit, aut ſyllabam? Nō vtique. ſed in nomine, inquit, patris & filij & ſpiritus ſancti, idē de ſpiritu quod de patre & de ſe ſonat. Vnde nullū ſpi ritus ſancti miniſteriū, ſed conſortium magis honoris aut operis, cum in ſpiritu dicatur, æſtimatur. Cōſidera & hic quia ad patrem & filium hoc opinionis veſtræ præiudicium deriuatur, quia hic non dixit, cū patris & filij & ſpiritus ſācti nomine, ſed in nomine: & tamē nō miniſteriū aliquod trinitatis hac ſyllaba exprimitur, ſed poteſtas, Deniq; vt ſcias quia fidei non præiudicat ſyllaba, ſed conuincat fides ſyllabam, & Paulus loqui- tur in Chriſto. Nec ideo minor Chriſtus eſt, quia Pau- lus locutus in Chriſto eſt, ſicut habes: Coram deo in 2. Cor. 2. Chriſto loquimur. Quēadmodū igitur Apoſtolus di- cit quia in Chriſto loquimur, ita illud eſt, quia loqui- mur ſpiritu: ſicut ipſe Apoſtolus dixit: Quia nemo di- 1. Cor. 12. cit dominū ıeſum niſi in ſpiritu ſancto. Non ſubiectio ita q; hoc loco ſpiritus ſancti, ſed grariæ copula deſigna tur. Et vt ſcias diſcretionē nō eſse de ſyllaba, alibi quo q; ait: Et hæc quidē fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctifi- 1. Cor. 6. cati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine ıeſu Chriſti, & in ſpiritu dei noſtri. Quā multa poſsum hinc exempla E proferre. Scriptum eſt enim: Omnes vos vnū eſtis in Chriſto ıeſu. Et alibi: Sanctificatos in Chriſto ıeſu. Et iterum: Vt nos eſsemus iuſtitia dei in ipſo. Et alio lo- Gala. 3. co: Vt excidant à fide quæ eſt in Chriſto ıeſu. Verum qd ago? Dū enī ſimiliter dico ſcriptū eſse de filio, quē- admodum de ſpiritu ſcriptū eſt: magis illud ıcurro, vt nō quia de filio ſcriptum eſt, religioſe dictum videatur eſse de ſpiritu, ſed quia idem de ſpiritu ſcriptum eſt, e- tiā de filio ꝓpter ſpiritū obijciant derogatum. Dicunt enim: Nunquid de deo patre ſcriptum eſt? Sed acci- piant etiam de deo patre dictum? ın deo laudabo ſer- Pſal. 55. mones, in deo laudabo verbum. Et alibi: ın deo facie- Pſal. 59. mus virtutē: &, ın te cōmemoratio mea ſemper: &, ın tuo nomine exultabimus. Et iterum alibi: Vt manife- ſtentur opera eius, quia in deo ſunt facta. Et Paulus: ın deo qui omnia creauit. Et iterū: Paulus & Syluanus & Timotheus eccleſię Theſsalonicēſium in deo patre & F domino ıeſu Chriſto. Et in euāgelio: Ego in patre, & Ioan. 14 pater ī me, & pater in me manet. ſcriptum eſt etiā. Qui 2. Cor. 10 gloriatur, ī domino glorietur. Et alibi: Vita aūt noſtra Coloſ. 3. abſcōdita eſt cū Chriſto ī deo. Nūquid hic plus filio q̄ patri detulit, vt in deo nos diceret eſse cū Chriſto? aut nunquid plus noſtra conditio q̄ ſpiritus gratia ſibi ven dicat, vt nos poſsumus eſse cum Chriſto, ſpiritus ſanctus eſse nō poſsit? Aut cum chriſtus velit eſse nobiſcum, ſicut ipſe dixit: Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi e- Ioan. 17 go ſū, & iſti ſint mecū: dedignetur eſse cū ſpiritu? ſcri- ptum eſt etiam: Conuenientibus vobis & meo ſpiritu cum virtute domini ıeſu. Ergo nos cū virtute domini cōuenimus, & audemus dicere quod nolit dominus ıe ſus cum ſpiritu cōuenire, qui nō dedignatur cōuenire nobiſcum? Nullam igitur diſtantiam putat Apoſtolus hac an illa ſyllaba vtaris. syllaba enim coniunctionis eſt, coniunctio autem ſeiunctionem non facit. Neq; enī ſi diuideret, coniunctio diceretur. Quid igitur te mo- uet vt dicas quia gloria eſt deo patri vel Chriſto eius, vita, virtus, magnificentia, poteſtas in ſpiritu ſancto, & nolis dicere cū ſpiritu ſancto? An quia times ne ſpiritū cū patre & filio ſociare videaris? sed audi & de ſpiritu ſcriptū: Lex enim ſpiritus vitæ in chriſto ıeſu. Et alibi Roma. 8. deus pater dicit: Et adorabūt te, & in te deprecabūtur.

G In christo orare nos debere deus pater dicit, & tu putas ſpiritui derogari ſi in eo gloria chriſti eſse dicatur? Audi qđ times de ſpũ cõfiteri,nõ timuiſse de ſe ſibi Apoſtolũ vẽdicare. Ait enĩ:Cupio diſſolui,& cũ chriſto eſse multo meli9. Cũ quo igitur eſt Apoſtolus,cum eo negas eſse ſpũm, p quẽ Apoſtol9 meruit eſse cũ chriſto?Quæ igitur ratio eſt vt in ſpiritu mauis dicere q̃ cũ ſpiritu gloriã dei eſse vel Chriſti? An quia ſi dicas i ſpiritu,Minor Chriſtus ſpiritu declaretur?Quãuis hoc refutabile ſit,vt maiorẽ dominũ facias & minorẽ:tamen cũ lectũ ſit quia p nobis peccatũ factus eſt Chriſtus,vt nos eſsemus iuſtitia dei in ipſo : ille inuenitur potiſsimus,in quo ſumus nos infimi. Sic & alibi habes : Quia oĩa in ipſo cõſtãt,hoc eſt,in eius virtute. Nec cõparari poſsunt illi quæ in eo cõſtãt, quia ex virtute eius vt conſtẽt ſubſtãtiã cõſequũtur. Nũquid igitur ſic deũ regnare vultis in ſpũ, vt virtus ſpũs regnandi deo principiũ quaſi fons quidã ſubſtantiæ largiatur?Sed hoc impium eſt Et ideo vt vnã patris & filij & ſpũs ſancti maiores noſtri dicerent ptãtem,cũ ſpũ gloriã Chriſti eſse memorabant,quo indiuiduã copulã declarẽt. Qũo enim ſeparatur ſpus ſanctus á filio,cũ ipſe ſpũs teſtimonium reddat ſpiritui noſtro quod ſumus filij dei?Si autem filij & hæredes:hæredes quidem dei, cohæredes autem chriſti. Quis igitur tam amens qui coniunctionem ſpiritus & chriſti diſsociet ſempiternã, cũ ſpiritus etiam diſiuncta connectat,per quem chriſti efficimur cohæredes,ſi tamẽ,inquit, compatimur vt glorificemur? Si H nos ergo conglorificabimur cũ chriſto per ſpiritum, qũo & ipſum cõglorificare chriſto ſpiritũ recuſam9, diſsociamus vitam chriſti & ſpũs ſancti,cum ſpirit9 dicat quod ſimul victuri ſumus cum dei filio?Dicit enim Apoſtolus:Si autem mortui ſumus cum chriſto,credimus quod etiam ſimul viuemus cum illo. Deinde alibi.Si enim compatimur,inquit,& conuiuemus:nec ſolum conuiuemus,ſed etiam conglorificabimur:nec ſolum conglorificabimur,ſed etiã conregnabimus. Non eſt igitur in ſyllabis iſtis vlla diſcretio, vtraq; enĩ ſyllaba coniunctionis eſt. Deniq; ſæpe reperi in9 in ſcripturis interpoſitam,& alterã intellectam, ſicut ſcriptum eſt:Introibo in domum tuũ in holocauſtis,hoc eſt cũ holocauſtis. Et alibi:Eduxit eos in argẽto & auro,hoc eſt,cũ argento & auro. Et alibi quoq; ait:Non egredieris in virtutibus nobiſcum,quod eſt,cũ virtutibus. Ergo cũ & in vſu ſermonis calumnia eſse nõ poſsit,& ex ſermone calumnia diuinitati nõ debeat excitari,opus eſt vt ad iuſtitiã corde credatur,& ex fide cordis fiat ad ſalutem in ore cõfeſsio. Sed qui corde non credũt, calumnias ſtruunt verbis. Deniq; ſimile illud eſt quod aiunt diſcretionem eſse,quia ſcriptum eſt: Nobis autẽ I vnus deus pater,ex quo oĩa,& nos in illũ:& vn9 dominus Ieſus chriſt9,per quẽ oĩa:& nos per ipſum. Volũt enĩ cũ dicitur,ex illo,materiã deſignari . cũ dicitur p illum,quoddam vel inſtrumentum operis,vel miniſteriũ declarari. cũ dicitur autẽ,in illo,quod aut locus ſignificetur,aut tẽpus,in quo oĩa facta videãtur. Ita igitur diſtãtiam quandam ſubſtãtiæ probare deſiderant, tanq̃ inſtrumentum ab autore , & tanq̃ tẽpus aut locũ ab inſtrumento dirigere geſtientes. Nunquid ergo alienus ſecundũ naturam filius à patre,quia alienũ inſtrumẽtum ab imperatore ꝓprio vel authore?Aut nunqd alienus filius ab ſpiritu,quia ab inſtrumẽti genere aut locus ſeparatur,aut tẽpus?cõpara nunc aſsertiones noſtras. Illi volũt ex deo tanq̃ ex natura dei eſse materiã vt ſi dicas ex ligno arcam eſse factã , ex lapide ſtatuã: ita ex deo materiã ꝓceſsiſse,& eandẽ materiã tanq̃ per inſtrumentũ aliquod factam eſse per filium : vt non tã operatorẽ filiũ q̃ inſtrumentum operis eſse declarẽt, & omnia ita facta in ſpiritu,tanquã in aliquo loco facti vel tẽpore. ſingula ſingulis tribuunt,in cõmune oĩa negant. Verum nos oſtendimus ita ex deo patre eſse K oĩa,vt nec amiſerit deus pater quod vel p ipſum & in ipſo oĩa ſint,nec tanquã ex materia ex ipſo oĩa ſint,ita quoq; per dominũ filiũ eſse omnia,vt nõ priuat9 ſit eo quod ex filio ſint oĩa. Ita omnia eſse in ſpiritu , vt doceamus oĩa eſse p ſpiritũ, & omnia eſse de ſpiritu . Nã iſtæ ſyllabæ,ſicut illæ de quibus ſuperius diximus,ſe inuicẽ ſignãt. Nõ enĩ ita dixit apoſtolus,ex deo oĩa , & p filiũ oĩa,vt ſeparabilẽ ſubſtantiã patris filijq; ſignaret, ſed vt incõfuſibili diſtinctiõe,quod alius ſit pater,ali9 ſit filius,doceret. Nõ igitur tãq̃ compugnantes ſyllabæ iſtæ,ſed tanq̃ ſociæ atq; cõcordes ſunt,vt etiã vni ſæpe cõueniãt,ſicut ſcriptũ eſt : Quia ex ipſo,& per ipſum, Roma.11. & in ipſo oĩa ſunt. Quod ſi vere cõſideres,vnde trãſlatũ ſit de filio dictũ eſse nõ ambiges . Dicit enĩ apoſtol9 Ibidem. ſecundũ ꝓphetiã Eſaiæ:Quis cognouit ſenſum domini,aut quis cõſiliarius ei9 fuit?Et addidit:Quia ex ipſo & p ipſum,& in ipſo omnia Quod Eſaias de operatore omniũ dixit,ſicut habes·Quis mẽſus eſt manu aquã Eſa. 40. & cælũ palmo,& vniuerſam terram clauſa manu?Quis ſtatuit mõtes in libra.& rupes in ſtatera?Quis cognouit ſenſum domini,aut quis cõſiliarius ei9 fuit?Et addidit Apoſtolus:Quoniã ex ipſo,& p ipſum. & in ipſo oĩa. Quid eſt exipſo?quod ex ipſius volũtate natura ſit omniũ,& ipſe ſit autor omniũ quæ eſse cœperunt. Per ipſum quid eſt?quia per ipſum cõſtitutio & perſeuerãtia omnibus impertita videatur. In ipſo quid eſt? quia omnia admirabili quodam deſiderio & inenarrabili amore autorem vitæ & miniſtratorẽ gratiæ ſuæ, ac mu L neris intuẽtur,ſecundum quod ſcriptũ eſt? Oculi om- Pſal. 144 nium in te ſperãt,& aperies manum tuam, & implebis omnẽ animam bona volũtate. De patre quoq; ſi dicas: Ideo ex ipſo,quia ex ipſo operatrix ſapientia , quæ & oĩb9 ex ſua & patris volũtate dedit eſse quæ nõ erant. Per ipſum,quia p ſapientiam eius facta ſunt omnia. In ipſo,quia i ipſo eſt viuificatoriæ fons ſubſtãtiæ, in quo Actu.17 viuimus & ſumus & mouemur. Ex ſpũ quoq; p ipſum formati,in ipſo roborati vitæ capimus munus æternæ. cũ hæc igitur vel patri vel filio vel ſpiritui ſancto conuenire videãtur,nihil vtiq; humile in his certũ eſt declarari, cũ & ex filio dicam9 eſse pleraq;,& multa per patrẽ,ſicut habes de filio dictũ: Vt augeamur in ipſo p Ephe.4 oĩa,q̃ eſt caput chriſtus:ex quo totũ,inquit,corp9 cõpactũ & cõnexũ per omnẽ iũcturam miniſtrationis in mẽſurã vnuſcuiuſq; partis augmẽtũ corporis facit in ædificationẽ ſui in charitate. Et iterũ ad coloſsẽſes de coloſ.2. ijs qui nõ haberent cognitionẽ vnigeniti filij dei:quia nõ tenent,inquit,caput ex quo omne corpus per cõpaginationes & colligationes ſubminiſtratum & copulatum creſcit in incrementum dei. caput enim chriſtum M eſse eccleſiæ ſupra diximus. Et alibi habes:quiã de ple- Ioan.1. nitudine ei9 nos oẽs accepimus. Et ipſe domin9 dixit: Ioan.16 De meo accipiet,& annunciabit vobis. ET ſupra ait:co- Luc.8. gnoui virtutẽ exiſse ex me. Similiter vt cognoſcas vnitatẽ,etiã de ſpũ dicitur:quia qui ſeminat in ſpũ,de ſpũ Gala.6. metet vitã æternã. ET Ioãnes ait:EX hoc cognoſcim9 qa 1.Ioan.4. in nobis eſt, quoniã de ſpũ ſuo dedit nobis. ET angelus Luc.1. dicit:quod enĩ ex ea naſcetur,de ſpũ ſancto eſt. ET do- Ioan.3 minus ait:quia qđ natũ eſt de ſpũ,ſpus eſt . ERGO ſicut ex patre legimus eſse omnia.ita ex filio poſse dici oĩa per quẽ omnia ſunt:& ex ſpiritu eſe oĩa,in quo omnia ſunt,teſtimonijs edocetur. Nunc conſideremusvtrum p patrẽ eſse aliquid docere poſsumus. Sed ſcriptũ eſt: PAULUS ſeruus chriſti per voluntatẽ dei. ET alibi:iã non ſeruus ſed filius. ſi autẽ fili9,& hæres per deum. ET alibi 3.cor.1. Sicut reſurrexit chriſtus per gloriã patris. ET alibi deus Gala.4. pater ad filium dixit:ECCE proſelyti veniunt ad te per me. Multa reperies alia,ſi quæras,per patrẽ facta. Nunquid ideo minor pater,quia ex filio pleraque eſse legimus,& per patrẽ facta vel dicta plurima in ſcripturis

A cœlestibus reperimus? Sed etiã similiter legimus facta pleraque per ſpiritũ, ſicut habes: Nobis autem reuelauit deus p ſpiritũ ſuũ. Et alibi: Bonũ depoſitũ cuſtodi
Roma. 8. p ſpiritũ ſanctũ. Et ad Epheſios: Cõfortari p ſpiritum eius. Et ad Corinthios: Alij enim datur p ſpiritũ ſermo ſapiẽtiæ. Et alibi: Si aũt p ſpiritũ facta carnis mortificaueritis, viuetis. Et ſupra: Qui ſuſcitauit Chriſtum ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra propter inhabitantem ſpiritũ eius in vobis. Sed fortaſſe dicat: Oſtende mihi ſpecialiter lectũ quia ex filio oĩa, vel ex ſpiritu oĩa. At ego refero vt & illi mihi lectũ eſſe oſtendãt quia per patrẽ omnia. Sed cũ hæc vel patri probauerimus ve filio vel ſpiritu ſancto conuenire, nec vllã ex huiuſmodi ſyllabis naſci poſſe diuinæ diſtantiã poteſtatis: nõ eſt dubiũ quia per quẽ omnia, ex eo omnia. & ex quo omnia, per eũ omnia: & in quo omnia, per eum vel ex omnia eſſe intelligere debemus.

¶ Quia vna voluntas, vna vocatio patris & filii & ſpiritus ſancti. Caput XI.

B Gene. 1. Pſal. 22. OMNIS enim creatura & ex voluntate & p operationem & in virtute eſt trinitatis, ſicut ſcriptũ eſt: Faciam⁹ hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtrã. Et alibi: Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpũ oris eius oĩs virtus eorũ. Nec ſolũ vna operatio eſt vbiq; patris & filij & ſpũſancti, ſed etiã vna atq; eadẽ volũtas, vna vocatio, vna præceptio, quod liquet in illo magno ac ſalutari eccleſiæ ſpectare myſterio. Sicut enim pater vocauit gẽtes ad eccleſiã dicẽs: Vocabo nõ plebẽ meã: & nõ dilectã, dilectã: & alibi: Domus mea, domus oratiõis vocabitur oĩbus gẽtibus: ita etiã domin⁹ Ieſus ad vocandã & congregandã eccleſiã Paulũ à ſe dicit electũ, ſicut habes ad Ananiã dictũ à domino Ieſu: Vade quoniã vas electiõis eſt mihi hic ad ſufferendũ nomẽ meũ corã gẽtibus. Sicut ergo pater deus vocauit eccleſiã, ita vocauit & Chriſtus. Et quẽadmodũ Chriſt⁹ vocauit, ita vocauit & ſpirit⁹, dicẽs: Separate mihi Paulũ & Barnabã in opus quo vocaui eos. Tũc ieiunantes, inquit, & orãtes impoſuerũt eis manus, & dimiſerũt eos. Ipſi aũt pręmiſſi ab ſpirituſancto deuenerũt in Seleu-
C ciã. Ergo non ſolũ Chriſti ſed etiã ſpirituſancti imperio apoſtolatũ Paulus accepit, & ad cõgregationẽ gẽtiũ feſtinauit. Nec ſolus Paulus, ſed etiã Petrus, ſicut legimus in Actibus Apoſtolorũ. Nã cũ i oratiõe vidiſſet cœlum apertũ, & quatuor initijs ligatũ vas quoddã tãquã linteamẽ in quo erant omnia genera quadrupedũ & ferarũ & volucrũ cœli, facta eſt vox ad eũ: surge occide & manduca. Et Petrus dixit: Abſit domine, nunq; mãducaui cõmune & immundũ. Et vox rurſus ad eũ: Quę deus mundauit, tu cõmune ne dixeris. Hoc autem factũ eſt p ter, & receptũ eſt vas in cœlo. Ergo cũ hoc ſecũ Petrus tacite cogitaret, & veniſſent ad eũ Cornelij ſeruuli ab angelo deſtinati, ait illi ſpiritus, Ecce viri quęrũt te. ſurge itaq; & deſcẽde, & vade cũ eis ne dubitaueris, quoniã ego miſi illos: Quàm euidẽter expreſsit ſuã ſanctus ſpiritus poteſtatẽ. Primo omnium, quia aſpirauit orãti, affuit deprecãti. Deide quoniã vocatus Petrus reſpondit, domine. & ideo ſecũdo euidẽtius meruit oraculũ, quia cõfeſsus eſt dominũ. ſed quis iſte ſit dominus, ſcriptura declarat. Reſpõdẽti enim is vtiq; cui reſpõderat loquebatur. ſpiritũ aũt oſtẽdunt ſequẽtia declaratũ: quia ipſe q myſteriũ figurabat myſteriũ reuelabat. ſimul illud aduerte, quia tertio repetita figura myſteri:, operationem trinitatis expreſsit. Et ideo in myſterijs interrogatio trina defertur, & cõfirmatio trina celebratur. Nec poteſt quis niſi trina cõfeſsiõe purgari. Vnde ipſe Petrus in euãgelio tertio interrogatus vtrũ diligat dominũ, vt trina teſpõſiõe vincula quę dominũ negãdo ligauit, abſolueret. Tũc dei- D
de quia ad Corneliũ angel⁹ mittitur, Petrũ ſpũſsãctus alloquitur. Oculi enĩ domini ſupfideles terræ. Nec illud ocioſũ, vt cũ in ſuperiorib⁹ premiſſiſſet, Qđ deus mũdauit, tu ne cõmune dixeris: ſubito decidit ſup gẽtes vt mũdaret eos ſpũſsãct⁹. Vnde oſtẽditur operatio nẽ ſpũs, operationẽ eſſe diuinã. Petr⁹ aũt miſs⁹ ab ſpũ nõ expectauit imperiũ dei patris, ſed ipſi⁹ quoq; ſpũs illud cõfeſs⁹ oraculũ, ipſius ſpiritus gratiã eſſe teſtatur, Actu. 11,
dicẽs: Si ergo eãdẽ gratiã illis cõceſsit deus, ſicut & nobis: ego quis erã qui phiberẽ deũ? ſpũs ergo ſanct⁹ eſt qui nos ab illa gẽtili colluuione mũdauit. In illis enim generib⁹ quadrupedum & ferarũ & volucrũ figura erat cõditiõis humanæ, quæ ferarũ mõ beſtiali videtur induta ſæuitia, niſi ſpũs ſanctificatione miteſcat. Bona ergo gratia, quæ ferinam rabiem ſpiritali ſimplicitate Ephe. 2.
commutat. Eramus enim & nos aliquãdo inſipientes, increduli, errantes, ſeruiẽtes deſiderijs & voluptatib⁹ varijs. Nunc autem per renouationẽ ſpiritus hęredes chriſti, angelorũ cœpimus eſſe cohæredes. Itaq; ſpiritu videns Dauid ſanctus propheta ex feris nos ſimiles Pſal. 67.
futuros eſſe cæleſtiũ, ait: Increpa feras ſyluæ, ſyluam vi E
delicet ſignificans non ferarũ fragoſam curſibus, nec beſtiarum gemitibus inhorrẽtem, ſed illam ſyluam de qua ſcriptum eſt: Inuenimus eã in cãpis ſyluę. In qua ſicut dixit pphetia: iuſtus vt palma florebit, & velut cedrus quæ in Libano eſt, multiplicabitur. illa ſylua quę verbi cæleſtis alimoniã propheticarum virtutibus arborum concuſsa defluit. illa ſylua ad quam Paulus lu- Matth. 7.
pus quidem raptor itroiuit, ſed paſtor exiuit. in omnẽ enim terram exiuit ſonus eorum. Eramus ergo feræ, & ideo dicit dominus: Attendite vobis à falſis prophetis qui veniunt in veſtitu ouium, intus autem ſunt lupi rapaces. sed per ſpiritum ſanctum iam leonum ſæuitia, pardorum varietas, tigrium aſtutia, luporum rapacitas de noſtris exoleuit affectibus. Magna igitur gratia, quæ cælo terras mutauit, vt conuerſatio noſtra, ſicut Apoſtolus dixit, in cælis ſit, qui ante ſicut ferę errabamus in ſyluis. sed nec hoc loco tantum Petrus apoſtolus, ſed etiã alibi in eodẽ libro à ſpiritu ſancto ædificatã eccleſiã demõſtrauit. Habes enim dixiſſe eum: Deus Actu. 15.
qui nouit corda hominum, teſtimoniũ perhibuit dans his ſpiritũſanctum ſicut & nobis, & nihil diſcreuit inter nos & illos, mũdans per fidem corda eorũ. In quo illud eſt contuendũ, quia ſicut chriſtus lapis eſt angu- F
laris, qui vnitatem plebis vtriuſq; connexuit, ita etiã ſpirituſsanctus non diſcreuit vtriuſque populi corda, ſed iunxit. Non ergo tanquã iudęus contemnas filium, quẽ annunciauerunt prophetæ, cõtẽnas etiam ſpiritum ſanctum, contemnas Hieremiam, quẽ de lacu iudaicæ domus ille aſſumptus à domino pannis & funibus eleuauit. Verbum enim propheticum deſpiciens in lacum demerſerat populus iudæorum. Nec quiſquam inuentus eſt de iudæis qui leuaret prophetam, ſed vnus æthiops Abdemelech, ſicut ſcriptura teſtatur. In quo nomine figura pulcherrima eſt, quia ſermonẽ prophe ticum quem iudæi velut in cœnum ſuæ mentis carniſq; detruſerant, nos videlicet ex gẽtibus peccatores, nigri ante delictis & quondã infructuoſi eleuauimus de pro- Pſal. 67.
fundo. ſcriptum eſt enim: Aethiopia præleuabit manus ſuas deo. in quo ſãctæ eccleſiæ ſpecies ſignificatur, Canti. 1,
quę ait in canticis canticorũ: Nigra ſum & decora filia Hieruſalem. Nigra per culpam, decora per gratiã: nigra p conditionẽ, decora per redẽptionẽ. Aut certe nigra exercitij ſui puluere, Nigra ergo dum pręliatur, decora dum victoriæ ſuę inſignibus coronatur. Et be- Pſal. 15.
ne funibus leuatur propheta. Fidelis enim dixit: Funes ceciderũt mihi in præclaris. Bene pannis, quia ipſe domin⁹ excuſantib⁹ ijs qui primo ad nuptias vocati fuerãt, ad exit⁹ viarũ miſit, vt quotquot inuenirẽtur & bo

G ni & mali ad nuptias vocarentur. His itaq; pannis propheticum verbum leuauit è cœno.

¶Quia sicut pater nouit filiũ, & filius patrẽ: sic spirit⁹ patrẽ & filiũ. Et sicut pater reuelat nobis quę sua sũt, sic & filius, sic & spũs reuelat nobis. CAPVT XII.

ERis ergo & tu Abdemelech, hoc est assũpt⁹ à domino, si de pfundo gẽtilis imprudẽtiæ leuaueris dei verbum, si credideris quia nõ fallitur, nõ præteritur dei fili⁹ nõ ignorat quæ futura sũt, nõ fallitur etiã spũs sanctus, de quo dicit domin⁹: Cũ venerit autẽ ille spũs veritatis, deducet vos in omnẽ veritatẽ. Qui dicit omnẽ, nihil prẽterit, non diẽ, nõ horã, nõ præterita, non futura. Et vt scias quia oĩa nouit, & futura annunciat, & vnius est sciẽtiæ cũ patre & filio: audi qd dicat de eo dei veritas: Non enim loquitur à semetipso, sed quę audit, loquitur: & quæ euenient, annunciabit vobis. itaq; vt aduertas quia nouit omnia: cũ diceret fili⁹, De die autem illa & hora nemo nouit, neq; angeli cælorũ: excepit spiritũ sanctũ. Si aũt exceptus est spiritus sanctus ab ignorãtia quomõ nõ excep⁹ est dei filius? Sed dicis: Quia cum angelis annumerauit & dei filium. Annumerauit quidẽ filiũ, sed nõ annumerauit spiritũ. Aut fatere igitur potiorẽ esse spiritũ dei filio, vt iam nõ quasi solum Arrianus, sed etiã quasi Fotinianus loquaris: aut agnosce quo referre debeas quod nescire filiũ dixit. Etenĩ quasi hõ annumerari creaturis potuit, qui creator est? Quod si vis dicere, quia nouit oĩa, & prẽscientiã habet omniũ dei filius futurorũ: quę filio incognita putas, ea de filio spũsanctus accepit. Accepit autẽ p vnitatẽ substãtię, sicut accepit à patre filius. Ille, inquit, me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Oĩa quęcũq; habet pater, mea sũt, ppterea dixi, de meo accipiet, & annunciabit vobis. Quid igitur hac euidẽti⁹ vnitate? Quæ habet pater, filij sunt, quæ habet fili⁹, accepit & spũs. Accipe tamen quia nouit iudicij diẽ dei filius. Lectum est in Zacharia: Et veniet dominus deus meus, & omnes sancti cum eo. In illa die nõ erit lumen sed frigus & gelu: & erit dies vna, & dies illa nota domino. Hæc igitur dies nota domino, qua venit cũ sanctis suis secundo nos illuminaturus aduentu. Sed quod orsi sumus de spũ, psequamur. Habes enim in eo quod prætulimus exẽplo, quia filius dicit de spũ: Ille me clarificabit. Clarificat ergo & spiritus filiũ, sicut clarificat pater, sed etiã spiritũ clarificat dei filius, sicut supra diximus. Nõ est ergo infirmus qui redimit claritatem p vnitatem lucis æternæ. Nec inferior sancto spiritu, cuius hoc ipsum est quod clarificatur ab spũ. Assumeris ergo & tu si credas, quia hoc locutus est spirit⁹, qđ locutus est pater, qđ locut⁹ est & filius. Deniq; Paul⁹ ideo assũpt⁹ est, quia sic credidit, sic docuit, quia quod oculus non vidit, nec auris audiuit quę prẽparauit deus diligẽtibus se, nobis reuelauit p spiritũ suũ, sicut scriptũ est. Et ideo reuelationis spũs dicitur, sicut habes: Dat enĩ deus sic prẽparantibus se spiritum sapientię & reuelatiõis in cognitione eius. Vnitas igitur est sciẽtię, quãdo sicut pater reuelat qui dat spiritũ reuelationis, sic reuelat & filius, quia scriptũ est: Nemo nouit filium nisi pater, neq; patrẽ quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Plus dixit de filio, nõ quod plus habeat q̃ pater, sed ne minus habere credatur. Nec immerito sic reuelat patrẽ qui sic nouit patrẽ, quẽadmodũ filiũ pater nouit. Accipe nũc quia deũ patrẽ nouit & spirit⁹. Scriptũ est enĩ: Quia sicut ea quæ hoĩs sunt, nemo nouit nisi spũs qui in ipso est: sic & quæ dei sunt, nemo cognouit nisi spũs dei. Nemo, inquit, cognouit nisi spiritus dei. Nũquid excluſus est dei fili⁹? Nõ vtiq;, quia nec spiritusanct⁹ excluſus est, cũ dicitur: Neq; patrẽ quis nouit nisi filius. Ergo vnius & pater & filius & spiritus sanctus & naturę sunt & sciẽtiæ. Neq; cũ omnibus quæ per filium facta sunt, sanctus annunmerãd⁹ est spirit⁹, cũ deũ patrẽ nouerit: quẽ, sicut scriptũ est, quis nõ pẽt nosse nisi fili⁹? sed & spũsanctus nouit. Quid ergo? Cũ dicitur vniuersitas creaturarũ, nõ spũsanctus cõprehẽditur? Nũc velim respondeãt, quid est in homine quod cognoscat quæ sunt hoĩs? Vtiq; rationabile quod cæteris animæ virtutibus supereminet, quod prẽcipue natura hoĩs æstimatur. Quid est igitur spũs qui alta dei nouit, per quẽ deus oĩpotẽs reuelatur? Nũquid plenitudine diuinitatis inferior est, qui eiusdẽ cũ patre substãtię etiã hoc exẽplo probatur? Aut aliquid ignorat qui nouit consilia dei, & mysteria eius ab initio abscondita? Quid est quod nesciat, qui nouit omnia quę dei sunt? Spiritus enĩ etiã alta dei scrutatur. Ac ne putes qđ scrutetur incognita, & ideo scrutetur vt discat id qđ ignorat: ante prẽmisit, quia reuelauit nobis deus p spiritum suum, simul vt disceres quia nouit spiritus quę nobis p ipsum spiritum reuelantur, in posterioribus ait: Quis enim scit hominum quę hoĩs sunt, nisi spũs qui in ipso est? Sic & quæ dei sunt, nemo cognouit nisi spirit⁹ dei. Ergo si hominis spũs nouit quę hominis sunt, & anteq̃ scrutetur nouit, potest ne aliquid dei esse qđ spũs dei nesciat? De quo nõ ociose apostol⁹ dixit: Quę dei sũt, nemo cognouit nisi spiritus dei: vt nõ scrutãdo cognouerit, sed nouerit per naturã. Nõ q; accidens in eo sciẽtia diuinorũ, sed cognitio naturalis sit. Verum si te mouet quia dixit, scrutatur: accipe qa id quoq; de deo scriptum est, eo q; sit scrutator cordis & renum. Ipse enim dixit: Ego sum scrutans corda & renes. Etiam de filio dei habes ad Hebræos: Qui scrutator est animi & cogitationis. Vnde liquet quia nemo inferior supioris scrutatur interna. Diuinę enim soli⁹ est potestatis, occulta nouisse. Similiter ergo scrutatur spirituſsanctus vt pater, similiter vt filius scrutatur, cui⁹ proprietate sermonis id exprimitur, vt videatur nihil esse qđ nesciat quẽ nihil prẽterit. Deniq; ille electus à Christo, instructus ab spiritu est. Nam sicut ipse testatur, per spiritũ diuini cognitionẽ consecutus arcani, ostẽdit quia & nouit spiritus domini, & ea nobis quę dei sunt spirit⁹ reuelauit, sicut reuelauit & filius. Et addidit: Nos autẽ nõ spiritũ huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex deo est, vt sciamus quę à deo donata sunt nobis, quę & loquimur, non in suasorijs humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus, & virtute dei. Probatum est igitur quia sicut deus nouit quę sua sunt, ita & filius quæ dei sunt, ita etiã spirit⁹ reuelauit. Etsi vno enim spiritu per vnũ filium in vnũ patrẽ cognitio nostra procedit. Ex vno patre per vnum filiũ in vnũ spũm sanctũ bonitas & sanctificatio & imperiale ius æternæ traditur potestatis. Vbi ergo ostensio spiritus, ibi dei virtus: nec potest esse discretio, vbi op⁹ vnum est. Et ideo quod loquitur fili⁹, loquitur & pater: & qđ pater loquitur, loquitur & filius. Vnde & de spũ filius dei dixit: Nõ enĩ loquitur â se, hoc est nõ sine mea & patris cõmunione. Neq; enĩ diuisus ac separtitus est spirit⁹, sed quę audit loquitur: audit videlicet per vnitatem substantię, & proprietatẽ scientię. Neq; enĩ foraminibus aliquibus corporalibus recipit auditũ, & quibusdã diuina modulis carnalibus vox resultat, vel audit id quod ignorat, quoniã in reb⁹ humanis sciẽtiã plerũq; auditus operatur, & tamẽ nec i ipsis hominib⁹ semper colloquiũ corporale aut carnalis auditus est. Qui enĩ loquitur linguis: nõ hominibus inquit, loquitur, sed deo. Nemo enĩ audit, spũ enim loquitur. Ergo si in hominib⁹ nõ semper auditus est corporalis, in deo tu infirmitatis humanæ sonit⁹, & quædã organa exigis carnalis auditus, cũ ideo audire dicatur vt scire credatur? Nos enĩ id scimus quod audierimus, & ante audimus, vt scire possim⁹. In deo autẽ, quia no-

A uit omnia, anteq̃ fiant, ſcientia præcedit auditum. Itaq; vt qđ velit pater, filiũ nõ ignorare dicam⁹, audiſſe memoramus. Sed in deo nõ ſonus neq; ſyllaba quę ſignificare ſolẽt iudiciũ voluntatũ, ſed volũtatis vnitas diuinis quidẽ intelligitur arcanis, noſtris autẽ ſignificatur indicijs. Quid eſt ergo, Nõ enim à ſe loquitur? hoc eſt, nõ ſine me loquitur, quia loquitur veritatẽ, ſapientiam aſpirat. Nõ ſine patre loquitur, quia dei ſpiritus eſt. Nõ à ſe audit, quoniã ex deo omnia. Omnia accepit à patre filius, quia ipſe dixit: Oĩa mihi tradita ſunt à patre meo. Omnia patris habet filius, quia iterũ ait: Oĩa quæ pater habet, mea ſunt. Et quæ accepit ipſe per vnitatẽ naturæ, ex ipſo per eandẽ vnitatẽ accepit ſpiritus, ſicut ipſe dominus Ieſus declarat de ſpiritu ſuo, dicẽs: Propterea dixi, de meo accipiet, & annunciabit vobis. Qđ ergo loquitur ſpiritus, filij eſt: qđ dedit filio, patris eſt. Ita nihil à ſe aut filio loquitur aut ſpiritus, quia nihil extra ſe trinitas loquitur. Qđ ſi ad infirmitatẽ ſpirituſsãcti, & quandã corporeæ ſimilitudinẽ vilitatis id deriuare contendas, etiã ad filij iniuriã deriuabis, quia & de ſe filius dixit: Sicut audio, iudico. Et nõ poteſt aliquid facere filius, niſi quod viderit facientem patrem. Si enim verum eſt, verum eſt qđ dixit filius: Omnia quæ pater habet, mea ſunt, & ſecundũ diuinitatẽ vnũ eſt cũ patre filius, vnum per ſubſtantiã naturalẽ, nõ vnus ſecũdum Sabellianam ſuperbiam. Quod vnũ itaq; eſt per ſubſtã
B tiæ proprietatem, non poteſt ſeparari: & ideo nõ poteſt filius niſi quod audierit à patre, quia in æternũ eſt permanens dei verbum, nec vnq̃ pater à filij operatione diuiditur, & quod operatur filius, ſcit patrem velle: & qđ vult pater, filius nouit operari. Deniq; ne vel in tempore vel in ordine aliquam inter patrem & filium putares operis diſtantiam, ſed eiuſdẽ operationis crederes vnitatem. Et opera, inquit, quæ ego facio, ipſe facit. Et rurſus ne diſcretionem aliquam in operis diſtinctione ſentires, ſed idem velle, idem facere, idẽ poſſe patrẽ & filium iudicares, dicit tibi ſapientia de patre: Quæcunq; enim ille fecerit, eadẽ & filius facit ſimiliter. Non ergo alicui prior vel ſecundus eſt actus, ſed idẽ vnius operationis affectus eſt. Et ideo nihil à ſe poſſe facere filio⁹ dicitur, quia à patre non poteſt eius operatio ſeparari. Similiter & ſpirituſsancti operatio non ſecernitur. Vnde etiã ea quę loquitur, audire à patre dicitur. Quid ſi doceo qa & pater audit filiũ, ſicut & filius audit patrẽ? Habes enim ſcriptum in euangelio quia dicit filius: Pater gratias tibi ago, quia audiſti me. Quomodo audiuit pa
C ter filium, cũ filius nihil ad patrẽ in ſuperiorib⁹ de Lazaro ſit locutus? Ac ne putares quia ſemel à patre auditus eſt filius, addidit: Et ego ſciebam, quia ſemper me audis. Ergo nõ ſubiectæ obedientiæ, ſed vnitatis audit⁹ eſt ſempiternæ. Similiter igitur & audire à patre ſpiritus, & clarificare filiũ dicitur. Clarificare ideo, quia docuit nos ſpirituſsanctus filium dei imaginẽ eſſe inuiſibilis dei, & ſplendorem gloriæ, & characterẽ ſubſtãtiæ eius. Spiritus enim & in patriarchis & in prophetis locutus eſt & apoſtolis. Deniq; tunc perfectiores eſſe cœperunt poſteaq̃ ſpiritũ acceperunt. Nulla ergo diſtantia diuinæ virtutis & gratiæ. Nam licet diuiſiones gratiarum ſint, idem tamen ſpiritus, & diuiſiones miniſteriorum ſint, idem tamen dominus: & diuiſiones operationum ſint, idem tamẽ de⁹, qui operatur omnia in omnibus. Diuiſiones aũt ſunt munerũ, nõ ſeparationes trinitatis. Deniq; idem eſt deus, qui operatur omnia in omnibus, vt ſcias quia nõ eſt diſcretio operatiõis inter deũ patrem & ſpiritum ſanctum, quãdo ea quæ operatur ſpiritus, operetur & pater deus, qui operatur omnia in omnibus. Nã cũ operatur omnia in omnibus, alij tamẽ datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſciẽtiæ ſecundum eundem ſpiritum, alteri fides in eodẽ ſpiritu, alij gratia curationum in vno ſpiritu, alij operatio virtutũ, alij ꝓphetia, alij diſcretio ſpirituũ, alij genera D
linguarũ, alij interpretatio ſermonũ. Hæc omnia operatur vnus atq; idẽ ſpiritus, diuidẽs ſingulis prout vult. Nõ eſt ergo dubiũ, quin ea quę operatur pater, operetur & ſpũs: nec ex præcepto, ſicut q corporaliter audit vt operetur, ſed ex volũtate, q ſui eſt liber arbitrij, nõ alienæ famulus poteſtatis. Nõ enim quaſi iuſſus obtẽperat, ſed quaſi largitor ſuę moderator eſt largitatis. Vide nunc interim vtrũ oĩa operari dicas ſpiritũ, quæ operatur & pater. Negare tamẽ non potes, quia operatur pater quæ ſpirituſsanctus operatur: alioquin nõ oĩa operatur pater, ſi nõ operatur quæ operatur & ſpiritus. Qđ ſi quæ operatur ſpiritus, operatur & pater, cũ ſpũs operationes ſuas ꝓ volũtate ſua diuidat, neceſſe eſt id qđ diuidit ſpiritus, aut inuito patre deo, dicas eum ex voluntate diuidere: aut ſi idẽ velle dixeris patrẽ quod vult ſpirituſsãctus, neceſſe eſt vt vnitatẽ volũtatis operationiſq; diuinæ vel inuitus, vel ſi non corde, ſaltẽ ore fatearis. Qđ ſi & vnius voluntatis & operationis eſt cũ patre deo ſpirituſsanctus, vnius etiã ſubſtãtiæ eſt: quoniã ex operibus ſuis creator agnoſcitur. Idẽ igitur ſpũs idẽ inquit dominus, idem inquit deus. Et ſpiritum ſi dicas ſanctum, & dominũ ſi dicas, idem eſt: & ſi deum di- E
cas, idẽ eſt. Nõ idem vt ipſe pater, ipſe filius, ipſe ſpirituſsãctus, ſed quia & pater & filius eiuſdẽ eſt poteſtatis. Idem ergo eſt per ſubſtantiam atq; virtutẽ, quia nõ eſt in diuinitate vel Sabelliana cõfuſio, vel Arriana diſcretio, vel terrena corporaliſq; mutatio. Accipe aliud ſancte imperator, in cauſa validũ, ſed tibi notum. Multifarie inquit, & multis modis etiã deus locutus eſt patri- Heb.1.
bus in prophetis. Et ſapientia dei dixit: Mittã prophetas & Apoſtolos. Et alij datur, ſicut ſcriptum eſt, ꝑ ſpiritum ſermo ſapiẽtiæ, alij ſermo ſciẽtiæ, ſecundũ eundem ſpiritum, alij fides in eodem ſpiritu, alij gratia curationũ, alij operatio virtutis, alij prophetia. Ergo ſecundum Apoſtolum nõ ſolum per patrẽ & filium, ſed etiã per ſpiritum ſanctum prophetia & diuinũ munus vna eſt gratia. Habes ergo quia etiam ſpiritus autor eſt prophetarum. Apoſtoli quoq; dixerunt: Viſum eſt ſpi- Actu.15.
rituſancto & nobis. Et cum dicunt, viſum, nõ ſolũ ope F
ratorem gratię, ſed etiam autorẽ imperatæ executionis oſtendunt. Sicut enim de deo legimus, placuit deo: ita etiam cum dicitur quia viſum eſt ſpirituiſancto, arbiter ſuæ exprimitur poteſtatis. Et quomodo non arbiter, quia ea quæ vult, loquitur: quæ vult, mandat? Sicut mãdat pater, mãdat & filius. Sicut enim audiuit Paulus vocem dicentem ſibi: Ego ſum, inquit, Ieſus, quem tu perſequeris: ita etiam ſpiritus Paulum & Sylam vetuit ire in Bithyniam, Et ſicut pater locutus eſt per prophe Actu.5
tas, ita etiam de ſpiritu Agabus dicit: Hæc dicit ſpirituſsanctus, virum cuius eſt zona hæc, ſic alligabũt eum in Hieruſalem: Et ſicut miſit ſapiẽtia apoſtolos, dicens: Ite in orbem vniuerſum, & prædicate euangelium, ſic & ſpirituſsanctus dicit: Separate mihi Paulum & Barnabam in opus quo vocaui eos, itaq; permiſſi à ſpiritu Actu.13.
ſancto, quod infra ſcriptura indicat, nullã diſcretionẽ inter cæteros habuerunt apoſtolos, quaſi alter à patre deo, alter à ſpiritu mitterẽtur. Deniq; cũ Paulus miſſus eſſet à ſpiritu, & vas electionis erat Chriſti, & deum in ſe operatum eſſe cõmemorat, dicens: Qui enim operatus eſt Petro in apoſtolatum circũciſionis, operatus Gala.2.
eſt & mihi ad gentes. Cum igitur idem ſit operatus in Paulo qui eſt operatus in Petro, hoc vtiq; oſtẽditur qđ ſpiritus ſit operatus in Paulo quod etiam in Petro ſpirituſsanctus operatus ſit. Sed & deum patrẽ in ſe operatum Petrus ipſe teſtatur, ſicut eſt in Actibus Apoſto- Actu.15.
lorum, quia ſurgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres, vos ſcitis quia à diebus antiquis in nobis deus elegit ex ore meo audire nationes verbũ euangelij. Ecce igitur in Petro deus gratiam prædicationis operatus eſt. In

Mat.12 Ioan.16 Ibidem. Ioan.5 Ioan.11 1.Cor.12.

G quo vtiq; cũ per Christum electus sit, & assumptus ad operationẽ Christi, quis audeat diffiteri, cũ ipse dominus dicat: Pasce agniculos meos? Vna igitur operatio patris & filij & spiritus sancti. Nisi forte hoc putetis, qui negatis eiusdẽ erga apostolos operis vnitatẽ, ideo operatũ patrẽ, ideo operatũ spũm sctũm in Petro, in quo filius operatus fuerat, quasi & filij operatio minime redundaret ad gratiã. Et ideo velut adiunctis atq; collatis viribus patris & filij & spiritus sancti operationẽ fuisse multiplicẽ, ne ad confirmandũ Petrum Christi solius operatio vacillaret. Nec solum vna operatio in Petro patris & filij & spiritus sancti, sed etiã in oĩbus Apostolis diuinæ operationis vnitas reuelatur, & quædã supernæ cõstitutionis autoritas. Operatio enim diuina habet imperiũ, nõ habet ministeriũ. Neq; enim cũ operatur deus: aut labore aliquo extẽditur, aut arte: sed dixit, & facta sunt. Dixit: Fiat lux, & facta est lux. In prẽcepto enim dei operationis effectus est. Hãc igitur regalẽ quandã etiã sancto spiritui potestatẽ scripturarũ testificatione delatam si velimus aduertere, facile posum⁹ reperire oẽs Apostolos, non solũ christi fuisse discipulos, sed etiã patris & filij & spiritus sancti ministros, sicut etiã doctor gentiũ docet, dicens: Quosdã quidem posuit deus in ecclesia, primo Apostolos, secũdo Prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, gratiã curationũ, opitulationes, gubernatores, genera linguarũ, &c. Ecce deus posuit Apostolos, posuit Prophetas atq; doctores, dedit curationum gratiã, quam supra habes dari per spiritum sanctũ: dedit genera linguarũ, sed tamẽ non omnes Apostoli, nõ omnes Prophetæ, non omnes doctores. Non omnes, inquit, habent gratiam curationum, neq; omnes, inquit, linguis loquuntur. In singulis enim hoibus vniuersa dona diuina esse nõ possunt, ꝓ captu vnusquisq; id accipit quod antdesiderat, aut meretur. Sed nõ huius infirmitatis similis potentia trinitatis, quæ omnium munifica gratiarum est. Deniq; posuit Apostolos deus. Hos quos deus posuit in ecclesia, christus elegit, & Apostolos ordinauit, & in orbẽ direxit dicens: Ite in orbem vniuersum, & prædicate Euãgelium omni creaturæ & qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui vero non crediderit, damnabitur. Signa autem credentes ista sequentur: In nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent: & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit, super ægros manus imponent, & bene habebunt. Ecce doctores posuit pater, posuit etiam christus in ecclesijs. Et sicut pater dat gratiam curationum, ita dat & filius. Sicut pater dat dona linguarum, ita largitur & filius. Similiter de sancto spiritu supra accepimus, quia eadem gratiarum genera largiatur. Datur enim, inquit, per spiritum alij gratia curationum, alij gratia linguarum, alij prophetię. Ergo eadem dat spiritus, quæ dat pater, dat etiam filius. Accipiamus nũc expressius quod superius prælibauimus, quia idem quod pater & filius, etiam spiritus sanctus mandet officium, eosdẽq; cõstituat. Dicit enim Paulus: Attendite vobis & omni gregi in quo posuit vos spiritus sanctus episcopos regere ecclesiã dei. Vnitas igitur imperij, vnitas constitutionis, vnitas largitatis. Nã si constitutionem separes & potestatem, quæ erat causa vt quos posuerat Apostolos christ⁹, poneret deus pater, poneret & spiritus sãctus, nisi forte vt hoĩes tanq; in cõfortio possessionis aut iuris præiudiciũ verebãtur: & ideo diuidebatur operatio, destruebatur imperiũ. Hęc inter ipsos homines angusta sunt & minuta, qui plerunq; tamen etiam si operatione nõ congruunt, congruũt voluntate. Vnde quidam interrogatus quid amicus esset, alter inquit, ego. Si ergo homo amicũ ita definiuit, vt alterũ se esse diceret, per vnitatẽ videlicet amoris & gratiæ: quanto magis in patre & filio & spiritu sancto vnitatem maiestatis æstimare debemus, cum per eãdem operationem ac diuinitatem vel vnitas, vel certe id quod amplius est, ταυτότης, sicut græce dicitur, exprimatur. ταυτὸν enim idem significat, eo quod idẽ habeat & pater & filius. & spiritus sanctus, vt idẽ velle & idẽ posse nõ ex affectione sit, sed volũtatis, sed in substantia trinitatis. Hæc est apostolicæ fidei & deuotionis hæreditas, quam liquet ex ipsorum Apostolorum cõsiderare actibus. Paruerũt ergo Paulus & Barnabas sancto spiritui imperãti. Paruerũt & oẽs Apostoli, statimq; eos quos separari iusserat spiritus, ordinauerunt. Separate, inquit, mihi Paulum & Barnabã. Videtis iubẽtis imperium, spectare merita seruientiũ. credidit Paulus, & quia credidit, studia persecutoris abiecit, coronam iustitiæ reportauit. Credidit ille qui ecclesias deuastabat: sed cõuersus ad fidem, prædicabat in spiritu qd' spiritus imperabat. Vngebat athletam suũ spiritus, & puluere impietatis cõcusso, de bellatore infideliũ in eluctatorẽ varijs imperiorũ cõgressionibus efferebat, atq; ad brauiũ supernæ remunerationis in Christo Iesu diuersis passionib⁹ erudiebat. Barnabas quoq; credidit & qa credidit, paruit. Itaq; sancti spũs electus imperio, L qđ ei ad omne redũdat insigne meritorũ, nõ fuit tãto indignus collegio. Vna enim gratia fulgebat in ijs quos spiritus vnus elegerat. Nec Paulus inferior Petro, q̃us ille ecclesiæ fundamentum, & hic sapiens architectus sciẽs vestigia credentium fundare populorũ. Nec Paulus inquam indignus Apostolorum collegio, cum primo quoq; facile conferendus, & nulli secundus. Nam qui se imparem nescit, facit æqualem.

Genẽ.1.

1.cor.12

H

Mat.16.

I

Actu.20

K

L

FINIS.

Diui Ambrosij

EPISCOPI MEDIOLAN.

IN LIBRVM TERTIVM DE spiritu sancto, ad Gratianum.

PRAEFATIO.

SVPERIORE libro euidentibus testimonijs scripturarum docuimus, Apostolos & prophetas: illos ad prophetandũ hos ad euangelizandũ à sctõ spiritu, sicut à patre & filio destinatos. Nũc adijcimus quod oẽs iure mirẽtur, & dubitare nõ possit, q̃ spũs sup Christũ & qđ sicut ille spũm misit, ita & filiũ dei spũs misit. Dicit enim filius dei: Spũs domini super me, ꝓpter qđ' vnxit me, euãgelizare pauperib⁹ misit me, prędicare captiuis remissionẽ, & cæcis visũ. qđ' cũ de libro Esaię legeret, ait in Euãgelio: Hodie cõpleta est hæc scriptura in auribus vestris, vt de se dictum esse signaret. Ergo mirari possumus, si ꝓphetas & apostolos spũs misit, cũ christ⁹ dixerit: Spiritus domini super me. Et bene, sup me dixit, quia quasi filius hominis loquebatur. Quasi filius enim hoĩs & vnctus & missus est ad euangelium prędicandum. Sed si non creditur filio, audiant etiam patrem loquentẽ, quia spiritus domini super Christum. Dicit enim Ioãni: Super quẽ videris spiritum descendentem de cœlo, & manentem super eũ, hic est qui baptizat in spũ sancto, Dixit hoc de⁹ pater Ioãni: Ioannes & audiuit, & vidit, & credidit. Audiuit à deo, vidit in domino, credidit quia spiritus erat qui descendebat de cœlo. Non enim colũba descendit, sed sicut columba descendit. Sic enim scriptũ est: Et vidi spiritum dei descendentẽ de cœlo sicut columbam. Sicut ioãnes vidisse se dicit, ita scripsit & Marcus. Lucas autem addidit quod corporali specie descẽdit spiritus sanctus si

Luc.4

M

Ioan.1 Mar.1. Luc.3.

cut columba,ne incarnationē illā putes fuisse,sed speciem. Ideo aūt speciē prętendit,vt per speciē crederet qui spiritū nō videbat,&per specié declararet vnī⁹honoris in imperio,vnius operationis in mysterio, vnius muneris in lauacro cū patre &filio sibi esse cōsortium: nisi forte imaginalidū credimus, vt in eo baptizetur seruus,in quo baptizatus est dominus. Pulchre autē dixit, manentē super eū:quia ad prophetas quotiens volebat spiritus vel inspirabat,vel verbū fiebat,semper manebat in Christo. Nec rursum moueat,quod super eū dixit: De filio enim hominis loquebatur, qd' sicut filius hominis baptizabatur. Nā secundū diuinitatē non sup Christū est spiritus,sed in Christo:quia sicut scriptum est,pater in filio,& filius in patre:ita dei spiritus & spiritus Christi &in patre est &in filio:quia oris eius spūs.
1.Cor.2 Manet aūt in deo qui ex deo est, sicut scriptū est: Nos aūt non spiritum huius mundi accepimus,sed spiritum qui ex deo est. Et manet in Christo,quia à Christo accepit: & in Christo est,quia iterū scriptum est: Ille de
Ioan.16 meo accipiet. Et alibi: Lex enim spiritus vitæ in Chri-
Roma.8 sto Iesu,liberauit me à lege peccati & mortis. Nō ergo
B secundum diuinitatē Christi super Christū est,qa non super se est trinitas,sed super omnia. Supra se aūt non est,sed in se est. Quis ergo dubitet,quia ꝓphetas &apostolos spiritus misit,cū dicat dei filius:Spiritus domini
Luc.4. super me? Et alibi:Ego sum primus,& ego in ętternum,
Esa.48. & manus mea fundauit terrā,& dextera mea solidauit cœlum,vocabo eos,& stabunt:simul cōgregabūtur omnes,& audient. Quis illis hæc nunciauit:Diligens te, fecit voluntatē tuā aduersus Babylonē, vt tollatur semen Chaldæorū. Ego locutus sum,&ego vocaui,adduxi eū,&prosperū iter eius feci. Accedite ad me,& audite hæc:Nōne ab initio locutus sum? Cū fierēt,illic erā, & nunc dominus misit me,&spiritus eius.

CAPITA TERTII LIBRI DE SPIRITV SANCTO.

Quia spiritus super Christū,&sicut filius spiritum misit,ita &spiritus filium dei misit. Caput i.
Quia datus est spiritus sicut & filius. Caput ii.
Quia digitus dei lectus est spiritus,quo significeatur vnitas diuinitatis,nō inæqualitas trinitatis. Caput iii.
Quia sicut cooperatus est patri & filio spiritusanctus in nube & in mari cum liberaretur populus iudæorum,ita & cooperatur in mysterio baptismatis. Caput iiii.
Quia sanctificat pater,sanctificat filius,sanctificat &spiritusanctus. Caput v.
Quia eadem sunt opera manuum, quæ sunt opera digitorum. Caput vi.
Quia sicut arguit pater,ita arguit filius,ita arguit & spiritus,&quia iudicat spiritus. Caput vii.
Sicut lectum est quod verbi gladius spiritus sit, ita lectum est quod spirituſsancti gladius verbum dei sit. Caput viii.
Quia similiter vt pater & filius, ita etiam spiritus contristatus & exasperatus & tentatus à iudæis legitur. Caput ix.
Quia de⁹ spiritus secundum Petri sententiam in Actibus Apostolorum. caput x.
Quia deus est spiritus secundū Euangeliū. caput xi.
Quia adoratur spiritusanctus sicut pater & filius,&cū patre &filio adoratur in maiestate dei. caput xii.
Quia deus spiritusanctus est secundum Apostolum,& quia templū sumus spiritusancti,sicut & dei patris, &domini Iesu christi. caput xiii.
Qnia non tres dij,sed vnus deus. caput xiiii.
Quia dominus spūsāctus,sicut pater &filiꝰ. cap. xv.
Quia bonus spūs dei,&spiritus veritatis,& omnē infirmitatem veritatem caput xvi.
Quia nō tres domini,sed vnus dominꝰ. cap. xvii.
Quia sicut pater sanctus,ita filius sanctus,ita & spiritus dei sanctus. caput xviii.
Collectio,quia spiritus deus,quoniā &sine peccato est peccata donat,&creator est,&seruimus ei,& adoratur. Hęc enim omnia dei sunt,&quia à morte suscitat. caput xix.
Quia sicut pater & filius, ita & spirttusanctus suscitat mortuos. caput xx.
Quia spiritus in dei sede,&vnū regnū patris & filij, & spirituſsancti indiuisum. caput xxi.
Quia dominus sabaoth etiā spirituſsanctus. cap.xxii.
Quia omnipotens etiam spiritus dei. caput xxiii.

Diui Ambrosij

EPISCOPI MEDIOLANEN. DE SPIRITV SANCTO AD GRAtianum Augustum Liber III.

¶Quia spiritus super Christum,& sicut filius spiritum misit,ita & spiritum filium dei misit. CAPVT I.

QVIS EST qui dicit: Misit me dominus,& spiritus eius: nisi qui venit à patre vt saluos faceret peccatores? Quem cum audis,& spiritus misit:ne cum legis quia filius spiritum mittit,inferioris esse spiritū crederes potestatis. Ergo & pater filium misit,& spiritus:spiritum quoq; & pater misit,& filius. Pater misit,quia scriptum est: Paracletus autem ille spirituſsanctus, quem Ioan.14
mittet pater in nomine meo. Filius misit, qui dixit: Cū Ioan.15
venerit autem paracletus quem ego mittam vobis à patre meo spiritum veritatis. Si ergo se inuicem filius & spiritus mittunt,sicut pater mittit:non subiectionis iniuria,sed communitas potestatis est.

¶Quia datus est spiritus,sicut & filius. CAPVT II.

Nec solum misit pater filium, sed etiam dedit, sicut ipse filius se dedit. Lectum est enim nobis: Gratia vobis à deo patre nostro,&domino Iesu Christo, qui se dedit pro peccatis nostris. Si subiectum in eo putant fuisse, quia missus est: gratię esse negare nō possunt,quod datus est. Datus est F
autem à patre,vt Esaias dixit: Puer natus est nobis, filius datus est nobis. Datus est autē, audeo dicere, &ab Esa.9
spiritu,qui missus ab spiritu est. Cum enim non definitum fuerit à quo datus sit,ostendit datum gratia trinitatis. cum aūt ipse se filius dederit, vtiq; non potuit ipse sibi secundum diuinitatem esse subiectus. Ergo non potuit diuinæ subiectionis esse quod datus est. Datus est autem &spirituſsanctus, quia lectū est: Rogabo pa- Ioan.14.
trem,&alium paracletum dabit vobis. Et apostolꝰ ait: Quapropter qui hæc spernit, non hominem spernit, sed deum,qui dedit spiritum suū in nobis. Esaias quo- 1. Thes 4
que &spiritum datum ostendit &filiū. Sic, inquit, dicit dominus qui fecit cœlū,&finxit illud,qui solidauit Esa.42.
terram,& quæ in ea sunt,& dat populo qui est super eā spiritū,& spiritum calcantibus eam. Et ad filium: Ego dominus deus vocaui te in æquitate,&tenebo manum tuam,& cōfortabo te,& dedi te in testamentū generis mei in lucem gentium,aperire oculos cæcorum,educere de vinculis: alligatos cū ergo & filius missus & datus sit, spiritus quoq; missus & datus sit, habent vtique

G vnitatem diuinitatis,qui habent operis vnitatem. Vnde etiam & digitus dei appellatus est spiritus, eo quod sit patri & filio & spiritui sancto indiuidua inseparabilisq; cōmunio. Nā sicut filium dei scriptura dexterā dei
Exod.15 dixit,sicut lectum est Dextera tua domine glorificata est in virtute, dextera manus tua domine cōfregit inimicos:ita spiritus sanctus appellatus est digitus dei,si-
Lucæ.11 cut ipse dominus dixit: Quod in digito dei eijcio dæmonia.Hunc enim digitum in alio libro euangelij eodem loco dei spiritum nominauit.Sic enim habes:Qđ
Mat.12 si in digito dei eijcio dæmonia.Quid igitur expressius ad significandam diuinitatis vel operationis dici potuit vnitatem,quæ secundum diuinitatem est patris vel filij vel spiritussancti,q̄ vt intelligamus multo magis q̄ corpus hoc nostrum æternæ plenitudinem diuinitatis scindi videri,si quis vnitatem substantiæ separet,multiplicet potestates,cum vna sit eiusdem diuinitatis æternitas? Plerunq; enim ex nostris sermonibus ea quæ supra nos sunt,conuenit æstimari. Et quia illa videre nō posumus:ex iis quæ videre posumus,colligamus.In-
Roma.1 uisibilia enī eius à creatura mūdi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciūtur.Et subdidit: Sempiterna quoque virtus eius & diuinitas.Quorū aliud de filio,aliud de spiritu sancto dictum vide:vt quemadmodum sempiterna virtus patris dicitur filius,ita etiam spiritusqui diuinus est,sempiterna diuinitas esse credatur.Nam &
H filius quia semp viuit, vita sempiterna est. Hic ergo digitus dei & sempiternus est,& diuinus. Quid enim dei proprium,quod non sempiternum sit & diuinum?Hoc
2.Cor.3 digito , sicut legimus , tabulas illas lapideas inscripsit, quas Moyses accepit. Non enim carnali digito deus harum literarum quas legimus apices & elementa formauit,sed spiritu suo dedit legem. Et ideo apostolus dixit:Lex enim spiritalis est, quę vtiq; non atramēto inscripta est,sed spiritu dei viui , non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Nam si apostoli epistola scribitur in spiritu , quid obstat quo minus etiam legem dei non atramento sed spiritu dei descriptā credere debeamus, quæ vtiq; cordis nostri mentisq; secreta non maculat,sed illuminat? Scripta est autem in tabulis lapideis,quia in typo scripta est. Sed tabulæ fractæ primo sunt,& abiectæ de Moysi manibus , quia Iudæi à propheticis operibus exciderunt.Et bene tabulæ fractæ sunt,non scriptura deleta.Et tu vide ne frangatur tabula tua,ne mens tua & animus tuus diuidatur.
I Nunquid diuisus est Christus? Non diuisus est,sed vnū est cū patre,&nemo te ab eo separet. Si fides deficiat, tabula cordis tui frangitur. Cōminuitur animi firmitudo,si vnitatem diuinitatis in trinitate non credas.Scri-
Hiere.17 pta est fides tua,scripta est & culpa tua,sicut Hieremias dixit:Scripta est Iuda culpa tua grapheo ferreo & vngue adamantino.Et scripta est,inquit, in pectore & in corde tuo.Ibi igitur culpa est vbi gratia.Sed culpa graphio scribitur,gratia spū designatur.Hoc digito mysti
Ioan.8 ce etiā dominus Iesus inclinato capite scribebat in terra,cū à Iudæis adultera esset oblata,significans p figurā,qnādo de peccatis alterius indicamus,nostri nos debere meminisse peccati. At ne rursus,quia legē de? spiritu sancto scripsit,inferius aliquid tanq̄ de ministerio spiritus crederemus, vel ex corporis nostri ęstimatiōe quandā portionē exiguā dei spiritū putaremus', ait alibi Apostolus nō se humanæ scientiæ verbis loqui , sed doctis spiritus, &spiritalibus spiritalia cōparare , animalem aūt nō percipere qnæ sunt spiritus dei. Sciebat enim quod is qui diuina carnalibus compararet , inter animalia esse, non inter spiritales homines cōparandus.stultitia inquit,illi est:Et ideo quia has futuras esse animalium hominū quæstiones, præsagus futuri ait: Quis enim cognouit sensum domini,qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus.

¶Quia digitus dei lectus est spiritus , quo significatur K vnitas diuinitatis,nō inæqualitas trinitatis. CA. III.

Sed si quis adhuc carnalibus inhæret ambiguis,& corporalibus vacillat exemplis,cō sideret,quia nō potest bene sentire de filio qui potest male sentire de spū . Nā si ideo portionē quandā exiguā putāt esse spiritū dei,quia digit? dei dicitur: ijdēvtiq; & portionē exiguā dicūt esse in filio dei,quia dextera dei dicitur,sed filius & dextera &virtus dicitur.itaq; si verba nostra pendamus, nulla potest sine virtute esse perfectio,&ideo caueāt ne pu
tent,qđ nefas dictu est , semiperfectū in sua substantia patrē perfectionē accipere per filiū,& desināt coæternū filiū patri negare. Quādo enim non fuit dei virtus? Qđ si aliquādo putāt non fuisse dei virtutē,aliquando plenitudinē in deo patre negabūt fuisse, cui putēt aliquando defuisse virtutē.Sed hæc, vt dixi, scripta sunt, vt ad vnitatē diuinitatis ista referamus,& credam? qđ apostolus dixit: Quia plenitudo diuinitatis coporaliter habitat in Christo,& habitat in patre , & habitat in Col.2.
spiritu sancto.

¶Quia sicut cooperat? est patri & filio spiritussanctus in nube & mari cū liberaretur populus iudæorū, ita cooperatur in mysterio baptismatis. CAP. IIII.

Ir quod sicut vnitas diuinitatis,ita vnitas operationis sit. Qđ etiam ex cāntico Moysi colligi L
potest:ipse enim cū per maria traduxisset populū iudæorū,&dei patris operationē,& filij est confessus,&spiritus,dicens: Dextera manus tua do Exo.15.
mine glorificata est in virtute, dextera manus tua confregit inimicos.Habes quia & filiū sit cōfessus &patrē, cuius est dextera. Et infra ait, ne sanctū spiritū præteriret.Et per spiritū iracundiæ tuæ diffusa est aqua. Quo significatur vnitas diuinitatis,nō inæqualitas trinitatis. Vides igitur quia spiritussanctus cooperatus patri & filio sit,& tanq̄ cōgelascentibus fluctibus in medio mari aquarū quidā murus insurgeret ad transitū iudæorum & rursus Aegyptiorū populū p spiritū refusus obrueret.inde &columnā nubis plericq; præcessisse in die populo Iudęorū,&colūnā ignis in nocte arbitrātur,quo protegeret plebem suam gratia spiritalis. Hanc autem operationē dei quam totus orbis iure miratur, sine sancti spiritus opere non fuisse etiam Apostolus declarauit,dicēs in figura illa præcessisse spiritalis mysterij ve M
ritatem,sic enim habes : Quoniā patres nostri oēs sub nube fuerunt,&oēs mare trāsierunt,&omnes in Moy- 1.Cor.10.
se baptizati sunt in nube & in mari , & omnes eandem escam spiritalem manducauerūt, & omnes eundē potum spiritalem biberūt. Nam quemadmodū typus sacramenti potuit esse sine operatione spiritussancti , cu 1.Cor.6
ius veritas omnis in spiritu est?Quod & Apostolus docuit,dicēs:Sed abluti estis,sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi , & in spiritu dei nostri, Vides igitur quia &pater operatur in filio,&filius operatur in spiritu?Et ideo secundū seriem scripturarum noli dubitare in figura fuisse qđ in veritate esse ipsa etiā veritas declarauit. Quis enim operationem eius abnuat in baptismo,in quo operationem eius sentimus & gratiam?

¶Quia sanctificat pater,sanctificat filiꝰ, sanctificat spiritus sanctus. CAPVT V.

Nam sicut sanctificat pater,ita sanctificat filius,sanctificat &spiritus. Sanctificat pater secundum quod scriptū est:Deus pacis sanctificet vos,vt integer spiritus vester & ani 1.Thes.5

A mā & corpus sine querela ī die domini nostri Iesu Chri
Ioan.17 sti seruetur. Et alibi filius dicit: Pater sanctifica eos in
1.Cor.1. veritate. De filio autem idē apostolus dixit. Qui factꝰ est nobis sapientia à deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Vides quia factus est sanctificatio? Sed factus est nobis, non vt ille mutaret qđ erat, sed vt nos sanctificaret in carne. Spiritum quoq; sanctū sanctificare A-
2.Thes.2 postolus docet. Sic enim dicit. Gratias agere debemus deo semper pro vobis fratres dilectissimi à deo, quia elegit nos deus primitias in salutē, in sanctificatiōe spiritus & fide veritatis. Ergo sanctificat pater, sanctificat filius, sanctificat spiritꝰ: sed vna sanctificatio, quia vnū est baptisma, & vna est gratia sacramenti.

¶ Quia eadem sunt opera manuum, quæ sunt opera digitorum. CAP. VI.

HOC EST eadem opera filij, quæ spiritus dei. Sed quid mirum si sanctificat singulos ipse sanctificatione nō indigēs, sed redundans, quādo tantā (vt dixi) maiestatē eius accepimus, vt tanq̄ digitus à corpore, ita à deo patre inseparabilis videatur spiritus sanctus? Qđ si quis ad diminutionē nō ad vnitatē potestatis putet esse referendū, is profecto in eā amentiā cadet, vt tanq̄ in vnā velut corporis formā patrē & filiū & spiritum sanctū videatur tres
B fingere, & tanq̄ distinctiōes quasdā figurare mēbrorū. Sed accipiat, vt sæpius dixi, nō inæqualitatē, sed vnitatē potestatis hac testificatione signari, quandoquidem quæ opera dei sunt, eadē sint opera manuū: eadē etiam legimus opera esse digitorū. Scriptum est enim: Cœli
Psal.18. enarrāt gloriā dei, & opera mannū eius annūciat firma
Psal.101 mētū. Et alibi: Initio terrā tu fundasti domine, & opa manuū tuarū sunt cœli. Eadē igitur sunt opera manuū quæ sunt opera dei. Nō ergo aliqua ꝑ mēbrorum corporaliū qualitate discretio operationis, sed vnitas po-
Psal.8 testatis est. Quæ aūt opera sunt manuū, eadē opera digitorū, quia æque scriptum est: Quoniā videbo cœlos tuos, opera digitorū tuorū, lunā & stellas, quę tu fundasti. Quid hic igitur digiti minus q̄ manus fecisse ꝓdun tur, cum idē fecerint digiti qđ manus? Sicut scriptum
Psal.91 est: Quoniā delectasti me domine ī factura tua, & in operibus manum tuarū delectabor. Et tamē quia manū legimus filium, scriptum est enim: Nōne manus mea fecit hæc omnia: & alibi: Posui manum meā sub tegumēto petræ (qđ ad incarnationis mysterium spectat, quia integumentum corporis virtus dei sempiterna suscepit) vtiq; liquet manꝰ & de filio dei & spiritu sancto scriptūrā locutam. Et rursus quia digitum dei spiritū legi
C nus, ideo appellatos digitos æstimamus, vt filiū & spi-
Iob.10 ritum designaret. Deniq; vt filij & spiritus sanctificationem se habere memoraret, ait quidam sanctus: Manus tuæ fecerunt me, & psalmauerunt me.

¶ Quia sicut arguit pater, ita arguit filius, ita arguit & spiritus, & quia iudicat spiritus. CAPVT VII.

CVR enim verborum similitudinem recusamus, vbi vnitatem potestatis asserimus, cū eousq; vnitas potestatis est, vt & arguat spiritus, sicut arguit pater, & arguit filiꝰ? Sicut
Psal.6 enim scriptū est: Domine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me: deinde in.xlix.psal. sicut dicit dominus: Arguam te, & statuā ante faciē tuā peccata tua: ita etiam de spiritu sancto filius dixit: Cum autē abiero, mittā paracletum ad vos, & ille veniens arguet mundū de peccato, & de iustitia, & de iudicio. sed quo nos perfidorum hominū deducit amentia, vt quæ sunt quasi de ambiguo qđ spiritus sanctus arguat, videamur astruere, cū iudices ipsi nō queāt nisi per spiritū iudica re? Deniq; nobile illud salomonis iudicium, qđ inter D
dubia certantiū, cū vna oppresso paruulo quē ipsa sus- 3.Reg.3.
ceperat, vēdicare sibi vellet alienū, altera propriū filiū defensaret, & fraudē in ipsis cogitationibus occultis, & pietatē in maternis visceribus deprehendit, vtiq; per spiritus sancti munus emicuit. Neq; enim latentem conscientiā fœminarum alia aliqua nisi spiritus sancti machæra penetrasset, de qua ait dominus: Nō veni pacē mittere, sed machærā, quia nō ferro, sed spiritu mēs Mat.10.
interna penetratur. Penetrabilis est enim spiritus intelligētiæ, spiritus vnicus, multiplex, subtilis, mobilis. Et intra: Oia prospicies. Vides Propheta quid dicat, quia omnia ꝓspicit. Et ideo etiā Salomō ꝓspexit, vt machærā illā iuberet afferri, qua simulato qđ diuidere vellet infantē, cōsiderauit qđ vera mater plus cōsuleret filio q̄ solatio, & gratiā iuri, nō gratiæ iura præferret. At vero illa quæ matris simularat affectū, vincēdi studio cęca parui duceret eius exitiū, in quo nesciret pietatis dispendiū. Itaq; vir ille spiritalis, vt dijudicaret oia (spiritalis enim dijudicat omnia) naturam in affectibus quęsiuit, quia latebat in vocibus, & pietatem interrogauit, vt proderet veritatem. Vicit itaq; mater charitatis affectu, quæ fructus est spiritus. Dijudicauit in propheta, quia per spiritum datur sermo sapiētiæ. Quomodo ergo negatur qđ arguere possit spiritus sanctus mūdum E
de iudicio, qui iudicij tollit ambiguum, largitur euentū? Daniel quoq; nisi accepisset dei spiritū, nunq̄ potuisset deprehēdere adulteriū libidinis, mēdaciū fraudis. Nā cum Susanna presbyterorum cōiurationibus appetita, inflexam populi mentem videret, cōtemplatione seniorum, & omnibus destituta subsidijs, sola inter hostes pudicitiæ suę cōscientia deum arbitrū precaretur: Exaudiuit, inquit, dominus vocē eius cū duceretur vt
Daniel.13 periret, & excitauit dominus spiritū sanctū pueri adolescētis, cui nomē Daniel. Itaq; secundum accepti spiritus gratiam, vacillantia perfidorum testimonia deprehendit. Deniq; non alia nisi diuinæ fuit operatio potestatis, vt eos vox sua proderet, quorū latebat affectus. Percipite igitur spiritus sancti sacrum & cœleste miraculum, Illa quę maluit sibi casta esse q̄ populo, illa quę maluit innocētiæ subire periculū q̄ pudoris, quæ cū accusaretur, tacebat: cum dānaretur, silebat: conscientiæ suæ contenta iudicio, quæ reuerentiā pudoris etiam in periculis reseruabat, ne extorsisse petulantiam videre-
tur, qui exrorquere nō poterant castitatē: vbi dominū inuocauit, spiritum meruit: qui latentem presbyterorū conscientiam reuelauit. Discant pudicæ calumniam F
nō timere. Nanq; castimoniā vitæ prætulit, nec vitæ dispendium pertulit, & gloriam retulit castitatis. Sic & Abrahā iussus adire peregrinā terrā, nec vxoris periculo pudicitiæ, nec mortis ꝓpositæ terrore auocatus & vitam suam, & castimoniā seruauit vxoris. Nullū itaq; deo credidisse pœnituit, & castitas deuotionem cumulauit in Sarra, & deuotio castitatē. Ac ne quis forte ęstimet quia dicendo scriptura: Excitauit deus spiritū sanctum pueri adolescentis, spiritum in eo putet fuisse hominis, non spiritum sanctum, legat in posterioribus, & inueniet quia spiritū sanctū accepit Daniel, & ideo ꝓphetauit. Deniq; & rex eū prætulit, quia habebat gratiā spiritalē. Sic enim dicit: Tu aūt Daniel potes, quia spiritus sanctꝰ dei in te est. Et infra scriptura dicit: Et fuit Daniel præpositus illius, quoniā spiritus erat superans in eo. sed etiā Moysi spiritus iudicaturis diuisus est. sed quid de cæteris loquamur? Ipsum dominū Iesum in spiritu non solum iudicare accepimus, sed etiam vindicare. Neq; enim vindicaret in Antichristum, nisi ante de eius meritis iudicaret: quem, sicut legimus, dominus Iesus interfecit spiritu oris sui. 2.Thes.

¶ Sicut lectum est quod verbi gladius spiritus sit, ita le

Gctum est qđ' spūs sancti gladius verbū dei sit. CAP. VIII.

SED hic non acquisita gratia est, sed indiuidua manet vnitas, quia neq; Christus sine spū, neq; spiritus potest esse sine Christo. Nō enim potest diuinę naturę vnitas separari. Et qđ i medium interuenit exēplum qđ' dominus Iesus interfecit spiritu oris sui, gladius quidam verbi spiritus intelligitur. Deniq; in Euangelio dicit ipse dominus iesus: Nō veni pacēm mittere, sed gladium. Venit enim vt spiritum daret, ideo de ore eius gladius bis acutus, vtiq; gratia spiritalis. Spiritus ergo verbi gladius est. Et vt scias inæqualitatem non esse, sed vnitatem naturæ: verbum
Ephe. 6 quoq; gladius est spiritusſancti. Scriptum est enim: Accipientes scutum fidei, in quo posſitis omnia tela maligni ignita extinguere, & galeam salutis assumite, & gladium spiritus, quod est verbum dei. Cum igitur verbi gladius spiritus sanctus sit, & spiritus sancti gladius verbum dei sit, vtiq; vnitas est potentiæ Quam vnitatem licet alijs scripturarum locis considerare.

¶ Quia similiter vt pater & filius, ita etiā spiritus & cōtristatus, & exasperatus, & tentatus à iudæis legitur.

CAPVT IX.

H NAM cum dicat Ezechiel ad populū iudęorum:
Ephe. 4 Et contristatis me in oībus his dicit dominus: Paulus nouo populo in epistola sua dicit: Nolite cōtristare spiritū sanctū dei, in quo signati estis. Rursus cum Esaias dicat de ipsis iudæis: Ipsi autē non crediderunt, sed exacerbauerunt spiritum.
1. Cor. 10. Dauid autem de deo dicit: Et exaccerbauerunt altissimum in siccitate, & tētauerunt deum in cordibus suis. Accipite etiam quia cū alibi dixerit scriptura tētatum spiritū, tentatū etiā deum, tandē dicat & Christum esse tētatum. Habes enim ad Corinthios apostolū: Neq; tētemus Christū, sicut quidā eorū tētauerunt, & à serpen
Galat. 9. tibus perierūt. Iusta vindicta, vt aduersarij venena sentirent, qui nō venerabātur autorem. Et bene dominus æreo serpēte suspēso iussit curari vulnera sauciorum.
I Imago enim crucis, ęreus serpens est: quoniā etsi in carne sua suspēsus est Christus, tamē & ipse crucifixus est mundo, & ipsi crucifixus est mūdus, Mihi enim mūdus crucifixus est, & ego mundo. Crucifix⁹ est ergo in suis mūdus illecebris, & ideo nō verus sed æreus suspensus est serpens, quia in veritate quidē corporis, sed sine veritate peccati susceperit dominus speciē peccatoris, vt p lubricū infirmitatis humanæ, simulādo serpentē, depositis carnis exuuijs, veri destrueret serpentis astutiam. Per crucē itaq; domini quæ in tentationis vltione subuenit, offensam in perfidis trinitatis agnosco, qui medicinā trinitatis accipio. Ergo cū habeas in libro Moysi, quia dominus tentatus serpentes immiserit populo iudæorū, necesse est aut vnitatē in maiestate diuina fatearis patris & filij & spiritus sancti: aut certe cū spiritū dicat apostolica scriptura tentatum, domini nomine spiritum vtiq; designauit. Tentatum aūt spiritum sanctum ad Hebræos scribens Apostolus dicit. Sic enim habes:
Heb. 3 Quia hæc dicit spiritus sanctus: Hodie si vocē eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in irritatione secundum diem tētationis in deserto, vbi tētauerūt me patres vestri, probauerunt & viderunt opera mea. Quadraginta annis proximus fui generationi huic, & dixi, semper isti errāt, & isti nō cognouerūt vias meas, sicut iurauī in ira mea, si introibunt in requiem meam. Ergo secundū apostolū tentatus est spiritus, sic & ipse tentatus est, & ipse vtiq; in terrā repromissionis iudæorū populum dirigebat, sicut scriptū est: Quia adduxit eos per abyssum sicut in ęquum per desertum, & nō laborauerunt, & sicut pecora per cāpū, descēdit spiritus à domino, & direxit eos. Et ipse vtiq; serenam cœlestis K
alimonię pluuiam ministrabat, ipse quotidianā messem quā terra nō parturierat, agricola nō seuerat, imbre fertili fœcūdabat. Nūc spectemus singula. Requiē iudęis ꝓmiserat deus, eā requiē spiritus suā dicit. Tentatū se à perfidis deus pater memorat, & tentatū ab ijsdē se dicit & spiritus, quia vna tentatio est, qua tentata est à sacrilegis vna diuinitas trinitatis. Cōdemnat deus populū iudæorū, vt in terrā fluentē lac & mel, hoc est resurrectionis requiē peruenire nō possit, eadē sententia cōdemnat & spiritus, dicens: Si introibūt in requiem meā. Vnius ergo sententia volūtatis, vnius excellentia potestatis est. Fortasse tamen aliquis diceret hoc exemplū nō posse ad ꝓprietatem sancti spiritus deriuari, ni
Actu. 5 si alio loco etiā Petrus apostol⁹ nos docuisset peccatis nostris etiā spiritum posse tentari. Sic enim habes ad Ananiæ coniugem dictum: Quid vtiq; conuenit vobis tētare spiritum domini? Etenim spiritus domini ipse est dei spiritus, quia vnus sanctus est spiritus, vt etiam
Roma. 8 Paulus apostolus docuit, dicens: Vos autem in carne non estis, sed in spiritu, si tamen spiritus dei habitat in vobis. Si quis aūt spiritum Christi nō habet, hic nō est eius: præmisit spiritū dei, & statim subdidit eundē esse spiritum Christi. Et cū dixisset de spiritu, vt intelligeremus quia vbi spiritus sanctus, ibi Christus est, addidit: Si autē christus in vobis. Deinde quomō hic intelligimus quia vbi spiritus, ibi christus: ita etiā alibi ostēdit quia vbi christus, ibi etiam spiritus sanctus sit. Nam
L 2. cor. 13 cum dixisset: Nunquid experimētum eius quæritis, qui
1. cor. 7 in me loquitur christus? Alibi ait: Puto enim qđ' & ego spiritum dei habeo. Inseparabilis ergo vnitas, quia vbi aut pater aut christus aut spiritus scriptura testificante signatur, ibi omnis plenitudo est trinitatis.

¶ Quia deus spiritus secundum Petri sententiā in actibus Apostolorum. CAPVT X.

SED & ipse Petrus in eo quod proposuimus exēplo, præmisit spirirum sanctum, & postea dixit spiritum domini. Sic enī habes:
Actu. 5 Anania, cur impleuit Sathanas cor tuū ad mentiendum spiritui sancto, vt fraudem faceres de precio agri? Nōne manens tibi manebat: & venditum i tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hoc scelus? Nō es hominibus mentitus, sed deo. Subter ad eius vxorem ait: Quid vtiq; cōuenit vobis tentare spiritum domini? Primum intelligimus quia spūm sctūm, spiritum M
domini dixit. Deinde cum præmiserit spiritum, & addiderit: non es hoibus mentitus, sed deo, necesse est in spiritu sancto vt vnitatē diuinitatis esse intelligas: quoniā cum spiritus tentatur, deus fallitur. Aut si vnitatem diuinitatis conaris excludere scd'm scripturę verba, ipse vtiq; spiritum domini credis. Si enim & de spiritu expresum intelligimus & de patre, in deo vtiq; & de patre & spiritu sancto veritatis & scientię aduertimus vnitatē, quia similiter à sctō spiritu sicut à deo patre mendacium deprehenditur. Quod si vtrunq; de spiritu accipimus, cur qđ' legis, perfide negare conaris? Aut igitur vnitatem diuinitatis patris & filij & spiritusſancti, aut diuinitatem sancti spiritus in patre & filio confitere. Vtrum dixeris in deo, vtrunque dixisti, quia & vnitas diuinitatem astruit, & diuinitas vnitatem.

¶ Quia deus spiritus est scd'm euāgelium. CAP. XI.

NEC solum hoc loco euidēter sancti spiritus θεότητα, hoc est, diuinitatē scriptura testatur, sed etiam ipse dominus dixit in euāgelio: Quaniam deus spiritus est. Quem locū
ata expresse Arriani testificamini esse de spiritu, vt enī

de vestris codicibus auferatis,atq; vtinam de vestris & nō etiā de ecclesiæ codicibus tolleretis. Eo enī tēpore quo impiæ infidelitatis Auxētius Mediolanēsem eccle siā armis exercituq; occupauerat,vel à Valente atq; Vr satio nutātibus sacerdotibus suis incursabatur ecclesia Sirmiēsis,falsum hoc &sacrilegū simulacrū tamē in ec clesiasticis codicibus deprehēsum est. Et fortasse hoc etiā in oriente feciſtis,& literas quidē potuiſtis abole re,sed fidē nō potuiſtis auferre. Plus vos illa litura p- debat,plus vos illa litura dānabat. Neq; enim vos pote ratis oblinire veritatē,sed illa litura de libro vitæ noia vestra delebat. Cur auferebatur quoniā deus spirit⁹ est ſi nō ptinebat ad spiritū? Si enī de deo patre vultis ex- pressum,ergo &deū patrē negatis,qui putatis esse de- lendū? Vtrū vultis eligite, in vtroq; vos laqueus vestræ impietatis astringit, ſi gētiles vos esse fateamini vel pa trē deū negādo vel spiritū. Tenetur igitur vestra cōfes sio,quia deles tis oraculū,dū formidatis exēplum. De- les tis quidē in pectoribus animisq; vestris. Cæterū diui nū nō deletur oraculū, nō deletur spūs sanctus, sed a- uersatur impias mētes,nō deletur gratia,sed iniquitas, quia scriptū est: Ego sum, ego sum qui deleo iniqtates Esa.43 Exod.32 tuas. Deniq; Moyses populo petēs: Dele,inquit,me,de libro tuo,ſi nō parce huic populo. Nec tamē delet⁹ est B quia nō habebat iniquitatē,sed gratiā p fluebat. Vestra igitur estis cōfessiōe cōuicti,qđ sapienter factū nō pos sum dicere,sed astute. Astute enī cognouiſtis loci illi⁹ vos attestatione conuinci, nec argumenta vestra ad- uersus id testimoniū posse cōuenire. Quo enim possit alio intellectus loci iltius deriuari, cū series lectiōis to ta de spiritu sit? Nicodemus quærit de generatione,re- spōdet dominus: Amē amē dico tibi, niſi quis renatus Ioan 3. fuerit p aquā &spiritū, nō potest introire i regnū dei. Et vt ostenderet aliā generationē scđm carnē esse,aliā scđm spūm,addidit: Qđ natum est de carne, caro est: quia de carne natū est. Et qđ natū est de spiritu,spirit⁹ est,quia deus spiritus est. Prosequere ergo totā serie lē ctionis, inuenies qđ dominus impietatē vestrā plenitu dine assertionis excluserit. Noli inquit mirari,qa dixi: Oportet vos nasci denuo. Spiritus vbi vult spirat,& vo cē eius audis,sed nescis vnde veniat, aut quo vadat, sic est oīs qui natus est de spiritu. Quis est qui nascitur de spiritu,&qui efficitur spirit⁹,niſi qui renouatur spiritu mentis suæ: Hic est vtiq; qui p aquā regeneratur & spiri tū sanctum,quoniā p lauacrū regenerationis & renoua Actu.11. tionis spiritus sācti,spē vitæ capimus æternę. Et alibi: Pe C trus apostolus ait: Vos aūt spiritu sancto baptizabimi- ni. Quis est aūt qui baptizatur spiritu sancto,niſi qui re Ioan.3 nascitur p aquā &spiritū sanctū? Ergo de sancto spiritu dominus dixit: Amē amē dico tibi, niſi quis renat⁹ fue rit p aquā &spiritū,nō potest introire in regnū dei. Et ideo de ipso nasci nos in posterioribus definiuit,p quē renasci nos in superioribus est locutus. Hac dominica sententia &scripto nitor,nō argumento. Quęro tamē cur ſi nō dubitatur per spiritū sanctū nos renasci,dubi tetur de spiritu sctō nos nasci,cū ipse domin⁹ Iesus de spiritu sancto &natus sit &renatus? Quē ſi natū de spū sancto confitemini,quia nō potestis negare,renatū aūt negatis: magna insipientia,vt qđ singulare dei,cōfitea- mini: qđ cōmune est hoīm,denegetis. Et ideo bene vo bis dicitur qđ' iudæis dictum est: Si terrena vobis dixi, & non creditis,qūo ſi dixero vobis cœlestia,credetis? Sed tamē vtrunq; locū ita scriptum inuenim⁹ in greco vt nō p spiritū dixerit,sed de spiritu. Deniq; sic habet: ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι,ἐαν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύ ματος,hoc est,de aqua & spiritu. Ergo cum dubitari nō debeat de sancto scriptū esse spiritu, qđ' natum est de spiritu,nō est dubium quia deus & sanctus spirit⁹ se cundum qđ scriptū est,quia deus spiritus. Alibi quoq; vt hoc de sancto spiritu scripsisse se idē Euāgelista rese raret,per aquā,inquit,&spiritum venit Christus Iesus. D Nō solum in aquā,sed per aquā & sanguinē,& spiritus testimoniū, quoniā spiritus est veritatis: quia tres sunt testes,spiritus,aqua,& sanguis, & hi tres vnum sunt in Christo Iesu. Audi quomodo testis spiritus mentē re- nouat,aqua proficit ad lauacrū, sanguis spectat ad pre 1.Ioan.5 cium. Spiritus enim nos per adoptionē filios dei fecit, sacri fontis vnda nos abluit,sanguis domini nos rede- mit. Alterū igitur inuisibile,alterū visibile testimoniū sacramento cōsequimur spiritali,quia spiritus testimo niū reddidit spiritui nostro,Etsi in vtroq; plenitudo sit sacramēti. distinctio tamē muneris est. Ergo vbi distin ctio muneris,nō est vtiq; testificationis æqualitas.

¶Quia adoratur spiritus sanctus sicut pater & filius,& cū patre & filio adoratur in maiestate dei. CAP. XII.

Sed fortasse referatur quia in posterioribus istius libri iterū dominus deū spūm dixit, &de patre deo sensit. Sic enī habes in Euā- lio: Nūc est quādo veri adoratores adora- Ioan.4. bunt patrē in spiritu &veritate. Nā &pater tales quærit, qui adorēt eū. Spūs aūt est deus,&eos qui adorāt eū,in spiritu &veritate oportet adorare. Non solum enī hoc exēplo diuinitatē sancti spūs vultis negare, sed etiā in spiritu adorare deū,tanq; ad subiectionē spiritus deri- uatis. cui loco respōdebo breuiter,qa spūs plerūq; po- E nitur p gratia spiritali,sicut &apostolus dixit: Quia i- pse spūs postulat p nobis gemitib⁹ ineffabilib⁹,hoc Roma.8 est gratia spiritalis. niſi forte gemitus vos sancti spiritus audire potuiſtis. Ergo & hic adoratur deus, nō in mali tia cordis,sed in gratia spiritali. In animā enim male- Sapien.1 uolam nō intrat sapientia,quia nemo potest dicere do minū Iesum niſi in spū sctō. Statimq; subdidit: Diuisio nes vero gratiarū sunt. Non igitur hoc ad plenitudinē 1.Cor.12 nec ad portionē spiritus potest ptinere, quia neq; hu- mana mēs eius plenitudinē capit, neq; ī vllas sui diuidi tur sectiones,sed donū gratiæ spiritalis infundit, ī quo adoratur deus,sicut adoratur etiā in veritate. Nō enim adorat niſi qui veritatē diuinitatis eius pio hauriat affe ctu. Nec vtiq; velut psonaliter christū, aut sctūm pso- naliter spūm cōprehēdit,aut putat qđ velut psonaliter dictū de spū videatur &de christo. Ergo deus similiter adoratur in veritate,sicut adoratur in spū. Aut similis F igitur subiectio,quod absit vt credas,& nec filius ado- ratur: aut qđ' verum est, similis vnitatis gratia & spirit⁹ adoratur. colligamus hinc ergo &cōcludamus Arria- norū īpias quęstiōes. Si enī ideo negāt adorandū spūm quia deus adoratur in spiritu, negēt ergo adorandā ve ritatē,quia deus adoratur,in veritate. Nā licet plurimæ Psal.11. veritates sint,qa scriptū est: Diminutæ sunt veritates à filijs hoīm: donatę tamē sunt à veritate diuina,quod est 1oan.14 christ⁹, qui ait: Ego sum via,veritas,& vita. Ergo ſi hoc loco veritatē ex vsu intelligunt,intelligāt etiā gratiam spiritalē,& nihil est offensiōis: aut ſi veritatē christum accipiunt,adorandum negēt. Sed refelluntur factis pio rum,serie scripturarū. Adorauit enī christū Maria, & ideo prænuncia resurrectiōis ad apostolos destinatur, soluēs hęreditariū nexū,&fœminei generis īmane de- lictū. Hoc enī operat⁹ est ī mysterio dominus,vt vbi su perabundauerat delictū,supabundaret &gratia. Meri- toq; ad viros fœia destinatur, vt quę culpā viro prima nūciauerat,pria domini gratiā nūciaret. Adorauerunt &apostoli:&ideo qa detulerūt fidei testimoniū,acce- perūt fidei magisteriū. Adorauerūt & angeli,de quib⁹ scriptū est: Et adorēt eū oēs angeli eius. Adorāt aūt nō solum diuinitatē eius,sed etiā scabellum pedū eius: qa scriptū est: Et adorate scabellū pedū ei⁹,quoniā sctūm est. Aut ſi negāt quia in Christo etiā incarnationis ad- oranda mysteria sint, in quibus velut vestigia quædam

G diuinitatis expreſsa,&vias quaſdã verbi cœleſtis aduer timus,legãt quia &apoſtoli adorabãt eũ in carnis glo ria reſurgentẽ.Ergo ſi nihil derogat qđ deus adoratur in Chriſto,qa adoratur & Chriſtꝰ: nihil vtiq; derogat etiã ſpiritui,quia deꝰadoratur in ſpiritu,quia adoratur &ſpiritꝰ,ſicut apoſtolꝰdixit:Spiritui dei ſeruum⁹.Qui eni ſeruit,& adorat,ſicut ſupra dictũ eſt: Dominũ deũ
Mat.4 tuũ adorabis,&illi ſoli ſeruies.¶Sed ne forte propoſitũ aliquos prætergugere videatur exemplũ:qua ratiõe ad incarnationis dominicæ ſacramentũ ſpectare videatur qđ ait ꝓpheta:Adorate ſcabellũ pedũ eiꝰ:cõſideremꝰ. Nõ enĩ ex vſu hominũ æſtimare debemus ſcabellum. Neq; enĩ corporalis deus,aut nõ immẽſus,vt tanq̃ fulcrũ pedibus eius ſcabellũ ſubiectũ putemus. Neq; adorandũ quicq̃ prætꝛ deũ legimus,quia ſcriptũ eſt:Dominũ deũ tuũ adorabis,&illi ſoli ſeruies.Quo ergo aduerſus legẽ ꝓpheta præciperet ſub lege nutritꝰ &eruditus in lege?Nõ mediocris igitur quęſtio,&ideo diligẽtius cõſideremus quid ſit ſcabellũ. Legimus enĩ alibi:Cœlũ mihi thronus,terra aũt ſcabellũ pedũ meorũ Sed nec terra adorãda nobis,quia creatura eſt dei.Videamus tamẽ ne terrã illã dicat adorãdã ꝓpheta, quã
H domiꝰ Ieſus in carnis aſsũptione ſuſcepit. Itaq; p ſcabellũ terra intelligatur,p terra aũt caro Chriſti,quam hodie quoq; in myſterijs adoramus, & quã apoſtoli in domino Ieſu,vt ſupra diximꝰ,adorarũt. Neq; enĩ diuiſus Chriſtus,ſed vnus.Neq; cũ adoraretur tanq̃ dei filius,natus ex virgine negabatur.Cũ igitur incarnationis adorandũ ſit ſacramentũ,incarnatio aũt opꝰſpiritꝰ
Luc.1. ſit,ſicut ſcriptũ eſt:Spiritus ſanctus ſuperueniet inte,& virtus altiſsimi obũbrabit tibi: & quod naſcetur ex te ſanctum,vocabitur filius dei:haud dubie etiam ſanctus ſpiritus adorãdus eſt,quãdo adoratur ille qui ſecũdũ cãrnẽ natꝰ ex ſpiritu eſt. Ac ne quis hoc deriuet ad virginẽ Mariã:erat templũ dei,nõ deus tẽpli. Et ideo ille ſolus adorãdus qui operabatur in tẽplo. Nihil ergo officit qđ deus adoratur in ſpũ,qa &ſpũs adoratur,q̃q̃ ſi ipſa verba conſideremus,quid aliud in patre & filio & ſpiritu ſancto,niſi eiuſdẽ poteſtatis vnitatẽ intelligere debemus?Quid eſt enim,in ſpiritu & veritate adorare oportet:niſi vt hoc nũq̃ ad gratiã ſpiritalẽ referas,nec ad veræ cõſcientiæ fidẽ,ſed(vt diximꝰ)ꝓſonaliter(ſi tamẽ dignũ hoc verbũ eſt maieſtatis expreſsiõe diuinæ) de Chriſto accipias &de ſpũ.Quid eſt ergo,Adoratur in Chriſto pater,niſi qđ eſt in Chriſto pater,&loqtur in Chriſto pater,& manet in Chriſto pater? Non vtiq; quaſi corpus in corpore(nõ enĩ deus corpus) nec quaſi
I cõfuſus i cõfuſo,ſed quaſi verus i vero,deꝰ i deo,lumẽ in lumine,quaſi pater ſempiternus i filio coæterno. Nõ ergo iſertio corporalis intelligitur, ſed vnitas poteſtatis. Ergo ꝓ vnitatẽ ptãtis coadoratur in patre Chriſtꝰ cũ deus pater adoratur i Chriſto. Similiter ita & ꝓ vnitatẽ poteſtatis eiuſdẽ coadoratur in deo ſpiritus, dum deus adoratur in ſpiritu. Adhuc verbi iſtius vi atq; ſermonis diligẽtius ꝓtractemus, & ꝓprietatẽ eius ex alijs
Pſal.103 colligamus.Omnia,inquit,in ſapiẽtia feciſti. Quid igitur intelligimus exortẽ factorũ eſse ſapientiã? Sed oĩa per ipſum facta ſunt:Et Dauid ait:Verbo domini cœli firmati ſunt.Ergo ipſe quidẽ filiũ etiã cœleſtium dicit autorẽ.Ita vtiq; dixit:In filio facta ſunt oĩa,vt in operũ
Col.1. inſtauratione filiũ à patre minime ſepararet: ſed patri iũgeret.Paulus quoq; ait:Quoniam in ipſo cõdita ſunt oĩa in cœlis &in terra,viſibilia &inuiſibilia.Nũquid cũ dicit,in ipſo,negauit ꝓ ipſum?Nõ negauit vtiq;,ſed aſſeruit.Deniq; & alibi dixit:Vnus dominus Ieſus,ꝓ quẽ oĩa. Ergo cũ dicit ꝓ ipſum, negauit in ipſo cõdita eſse omnia,per quẽ dicit eſse omnia? Hãc vim habẽt verba hæc,in ipſo,&cũ ipſo,vt vnũ in his atq; cõſimile nõ cõtrariũ intelligatur. Quod etiã in inferioribus manifeſtauit,dicens: Omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt.

Hæc enim tria in Chriſto vnũ eſse,cũ ipſo, & ꝓ ipſum K &in ipſo,ſicut ſupra diximus,ſcriptura teſtatur.Habes enim ꝓ ipſum & in ipſo cõdita eſse omnia. Accipe etiã quia cũ ipſo pater,& ipſe cũ patre,cũ oĩa conderẽtur. Sapientia dicit:cũ pararet cœlũ,cũ ipſo erã,cũ faceret fontes aquarũ.Et in veteri teſtamento dicẽdo pater,faciamus,oſtẽdit filiũ ſecũ adorandũ quaſi omniũ cõditorẽ.Sicut ergo in filio creatura diſcutitur,quorũ hiꝰ creator accipitur,ita etiã cũ in veritate adorari deus dicitur, verbi ipſius ꝓprietate in eundẽ modũ frequẽter expreſsa debet intelligi,qđ &filius adoretur. Similiter itaq; adoratur &ſpiritus,quia deus adoratur in ſpũ. Ergo pater &cũ filio adoratur,&cũ ſpiritu, quia trinitas adoratur. An vero negat aliquis adorandã diuinitatẽ trinitatis xcripturæ diuinę inexplicabilẽ maieſtatẽ exprimat trinitati ſicut alibi ipſe apoſtolus dicit:Quoniã deus qui dixit de tenebris lumẽ ſplẽdeſcere,illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem ſciẽtiæ claritatis dei in faciẽ chriſti Ieſu. Nẽpe hãc claritatẽ viderũt apoſtoli,cũ dominꝰ Ieſus diuinitatis ſuę L luce in mõte fulgeret,viderũt,inquit,apoſtoli, & in faciẽ ꝓdiderunt.Putas ne illos vel cũ ꝓciderẽt,adoraſſe, cũ fulgorẽ diuini luminis corporalibus oculis ſuſtinere nõ poſsent,&ſplẽdor lucis æternæ aciẽ viſus mortalis obduceret? Aut qd aliud tũc tpis dixerũt illi vidẽtes gloriã eiꝰ,niſi,venite adoremꝰ & ꝓcidamꝰante eũ?

¶Quia deus ſpirituſsanctus eſt ſecundum apoſtolum, &quia templum ſumus ſpirituſsancti,ſicut & dei patris,&domini Ieſu Chriſti. CAPVT XIII.

ILLVXIT enim deus in cordibus noſtris ad illuminationẽ ſcientię claritatis dei i faciẽ chriſti Ieſu.Quis eſt ergo qui illuxit,vt cognoſcamus deũ in faciẽ chriſti Ieſu? Dixit enim,illuxit deus, vt cognoſcatur claritas dei in faciẽ chriſti,quẽ putamus alium prætꝛ ſpiritũ declaratum? Aut quis eſt alius prætꝛ ſpiritũ ſanctũ, cui diuinitatis potẽtia deferatur?Qui enĩ ſpiritum excludunt,neceſse M eſt inducant aliũ,qui cũ patre &filio gloriã diuinitatis accipiat.Eadẽ igitur verba repetamus:Deus eſt qui illuxit ad illuminationẽ claritatis dei in faciẽ chriſti Ieſu.Habes chriſtũ euidẽter expreſsum, cuius ergo claritas illuminare dicitur niſi ſpiritus?ipſum ergo deũex preſsit,qui claritatẽ dei dixit. Si patris ſupeſt vt q dixit de tenebris lumẽ ſplẽdeſcere,&illuxit i cordibꝰnoſtris, ſpirituſsanctns intelligatur.Aliũ enim nõ poſsumus cũ patre filioq; venerari.Si igitur ſpiritũ intelligis hũc apoſtolꝰ deũ dixit,Neceſse eſt igitur deitatẽ ſpũs etiã vos fateamini q negatis. Sed q̃ impudẽter negatis, cũ legeritis,quia templũ habet ſpiritus? Scriptũ eſt enĩ Tẽplum dei vos eſtis,&ſpirituſsãctus habitat in vobis. 1.Cor.3 Deus ergo tẽplum habet,creatura tẽplum nõ habet verum , ſpiritus autẽ habet templũ qui habitat in nobis. Nã ſcriptũ eſt:Quia mẽbra veſtra tẽplum eſt ſpũſsãcti. 1.Cor.6 in tẽplo autẽ nõ quaſi ſacerdos, nec quaſi miniſter,ſed quaſi deus inhabitat,quoniã ipſe dominꝰ Ieſus dixit:in habitabo ĩ illis,&inter eos ambulabo,&ero illorũ deꝰ & ipſi erũt mihi populus.Et Dauid dicit:Dominꝰ ĩ tẽplo ſctõ ſuo. Ergo ſpũs habitat in tẽplo ſctõ ſuo, ſicut Pſal.10. habitat pater,habitat & filius,qui ait: Ego & pater veniemus,&manſionẽ apđ eũ faciemus. Manet aũt in nobis pater ꝓ ſpiritũ,quẽ dedit nobis. Quo igitur poteſt ſimul diſpar manere natura? Vtiq; nõ poteſt.Manet autẽ cum patre &filio ſpũs ſanctus.Vnde & apoſtolus cũ gratia Ieſu Chriſti & charitate dei communicationem ſancti ſpiritus copulauit,dicẽs:Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti,&charitas dei,&cõmunicatio ſpirituſsancti cum omnibus vobis. Aduertimus igitur quod pater & filius & ſpiritus ſanctus in vno eodẽq; per naturę eiuſ-

A dem maneant vnitatem. Ergo diuinæ est potestatis qui habitat in templo: Sicut enim patris & filij, ita & spiritus sancti sumus templum: non multa templa, sed vnū templum, quia vnius templum est potestatis.

¶ Quia nō tres dij, sed vnus deus: CAPVT XIIII.

SED quid veremini? an illud quod oblatrare cōsuestis, ne tres faciatis deos? Absit. vbi enī vna deitas ītelligitur, vn⁹ de⁹ dicitur. Neq; enī cū filiū deū dicim⁹, duos deos dicim⁹. Nā si cū deitatē spūs cōfitemur, putatis nos tres deos dicere: ergo & cū deitatē filij dicitis, quia non potestis eā negare, duos inducitis deos. Necesse est igitur iuxta sentētiā vestrā si deū psonæ vni⁹, nō vni⁹ naturæ nomē putatis, aut duos deos dicatis, aut deū filiū denegetis. Sed excusemus vos ab insciētia, etsi nō excusam⁹ a culpa. Eteni secūdū nostrā sententiā, quia vnus deus, vna diuinitas, & vnitas ītelligitur potestatis. Sicut vnū deū dicim⁹. & patrē verū deitatis noīe cōfitētes, nec filiū denegātes: ita etiā spiritū sanctū à deitatis nō exclu
B dimus vnitate, & tres deos nō asserim⁹, sed negamus, quia pluralitatē nō vnitas facit, sed diuisio potestatis. Quō enī pluralitatē recipit vnitas diuinitatis, cū plura litas numeri sit, numerū aūt nō recipiat diuina natura?

¶ Quia domin⁹ spūs sctūs, sicut pater & fili⁹. CAP. XV.

VNVS ergo deus, salua maiestate trinitatis ęternę, sicut proposito declaratur exēplo. Nec eo tamē solo loco trinitatē videmus noīe diuinitatis expressā, sed cū plerisque locis, sicut & supra dixim⁹, tū maxime in his epistolis quas ad Thessalonicēses Apostolus scripsit, diuinitatē atq; dominatū patris & filij & spiritus sancti euidētissime declarauit. Sic enim habes: Vos autē dominus multiplicet & abūdare faciat charitate in inuicē & in oēs, sicut & nos in vobis ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctificatione corā deo & patre nostro in aduētu domini iesu, Quis est igitur dominus, q multiplicet nos & abūdare faciat corā deo & patre nostro in aduētu domini iesu? Patrē dixit, filiū dixit: quē ergo cū patre & filio præter spiritū iunxit? quis est domin⁹ qui corda nostra in sctificatiōe cōfirmet? Sctificatio e-
C nī gratia spiritalis est, sicut & īfra dixit: in sāctificatiōe spūs, & fide veritatis. Quē putatis ergo hic dominum præter spūm nūcupatū? Hoc de⁹ pater docere vos potuit, qui ait: Sup quē videris spūm descēdētē & manētē sup eū, hic est q baptizat ī spū sācto. Descēdit enī spūs in specie colūbæ, vt & sapiētiæ testimoniū ferret, & sacramētū lauacri spiritalis īpleret, & vnius se cū patre & filio operatiōis ostēderet. Ac ne p imprudētiā aliquid excidisse Apostolo iudicetis, sed sciētē prudētēq; & sācto infusū spū significasse deū quē dominū sentiebat, etiam ī secūda ad Thessalonicēses epistola hoc idē repetiuit dicēs: Domin⁹ aūt dirigat corda vestra ī dilectiōe dei, & patiētia Christi. Qđ si dilectio dei est, domin⁹ qui dirigat debet ostēdi, si directionem sancti spūs denegam⁹. Sed negare nō possum⁹, quoniā de ipso domin⁹ dixit: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo. Cum enī venerit spiritus ille veritatis, deducet vos in omnem veritatem.

3. Thes. 3.

Ioan. 1.

Ioan. 16.

¶ Quia bonus spiritus dei, & spiritus veritatis, & omnem insinuat veritatem. CAPVT XVI.

Psal. 142.

ET Dauid de ipso dicit: Spiritus tuus bon⁹ deducet me in viā rectā. Vide quid de spū sancto vox dominica resultet. Filius dei venit: & quia nōdū infuderat spūm, paruulos quosdā nos degere sine spiritu declarauit. Spiritū dixit esse vē D turū, qui faceret ex paruulis fortiores, incremento videlicet spiritalis ętatis. Quod ideo posuit, nō quo virtutem spiritus anteferret, sed vt incognitione trinitatis ostēderet plenitudinem esse virtutis. Necesse est igitur aut quartū aliquē dicatis quē sentire præter spiritū de beatis, aut certe nō aliū dominū iudicetis nisi spūm designatū. Quod si euidentē conceptionē verborū exigitis quibus dominū spiritū scriptura memorauerit: nec id latere vos potuit quia scriptū est: Dominus autē spiritus est, qđ vtiq; dictū esse de spiritu sancto, totius seriei lectiōis ostendit. Et ideo apostolica considerem⁹ eloquia. Quotiens legitur Moyses, inquit, velamē po- 2. Cor. 3.
sitū est supra cor eorū. Cū vero cōuersi fuerint ad dominū, auferetur velamē. Dominus autem spiritus est. Vbi autem spiritus domini, ibi libertas. Non solū itaq; spiritum dominū dixit, sed etiam addidit: Vbi autem spiritus domini, ibi libertas. Nos itaq; omnes reuelata facie gloriā domini speculātes, ad eandē imaginē reformamur à gloria ī gloriā, sicut à domini spiritu, hoc est qui ad dominū sumus ante cōuersi, vt spiritali intellectu quasi in quodam speculo scripturarū domini gloriā videremus, nunc ab hac gloria quæ nos cōuertit ad dominū, in illam cælestem gloriā reformamur. Ergo cum dominus sit ad quē conuertimur, domini autē spiritus sit à quo reformamur, qui conuersi ad dominū sumus: dominus vtiq; spiritus sanct⁹ est designatus. Ipse enim cōuersos suscepit qui reformat. Nam quomodo E
quos nō susceperat, reformet? Quid expressionē quęrimus vocis, vbi expressionē cernim⁹ vnitatis? Nam etsi dominū spiritumq; distinguas, negare tamen non potes quia vbi dominus, ibi spiritus. Et qui fuerit conuersus ad dominū, erit cōuersus ad spiritum. Si literā calūniaris, vnitatē non inficiaris. Si vnitatem vis secernere, potestatis dominum ipsum spiritum confiteris.

¶ Quia nō tres domini, sed vn⁹ domin⁹. CAP. XVII.

SED fortasis iterū dicas: Si dominū spiritū dixero, tres dominos declarabo. Nūquid cū dominū filium dicis, aut filiū negas, aut duos dominos cōfiteris? Absit. Ipse enī fi- Mar. 6.
li⁹ dixit: Nolite duob⁹ dominis seruire. Sed nō vtique aut se, aut patrē dominū denegauit. Nā & patrē dominū dixit, sicut habes: Confiteor tibi domine, pater cæli Mat. 11.
& terrę. Et se memorauit dominū, sicut, ī Euāgelio le- Ioan. 13.
gimus: Vocatis me dominū & magistrū, & bene facitis: sū eteni. Sed non duos dominos dixit, imò ostendit se nō duos dominos dixisse, cū præmonet: Nolite duob⁹ dominis seruire. Nō sūt enī duo domini vbi dominat⁹ vn⁹ est, quia pater ī filio, fili⁹ ī patre, & ideo dominus vn⁹. Sic & lex docuit: Audi Israel, domin⁹ de⁹ tu⁹ vn⁹ Deu. 6.
est, hoc est, īmutabilis semp, vnitate pmanens potesta- F
tis, semper idem, nulla accessione, nulla diminutione mutatur. Ergo vnum dixit Moyses, & idē tamen dominum à domino pluisse memorauit. Apostolus quoq;, Det, inquit, dominus misericordiā inuenire à domino. Domin⁹ pluit à domino, domin⁹ dat à domino mīam? dominus nec ibi discernitur vbi pluit, nec separatur vbi miseretur à domino, sed vtroq; in loco vnitas dominatiōis exprimitur. In psal. quoq; habes: Dixit dominus domino meo. Nec ideo patrē suū dominum denegauit, qa filiū dominū suū esse memorauit, sed ideo filiū dominū suū dixit, ne crederes filiū pphetæ fuisse, sed dominū: qđ in Enāgelio ipse domin⁹ manifestauit dicēs: Si enim Dauid in spiritu vocat eū dominū, quo- Mat. 22.
momo filius eius est? in spiritu dicit Dauid dominum, non spiritus dicit. Aut si hinc calūniantur, quia dominum spiritus dixit, necesse est pari sacrilegio filiū dei etiā spiritus sancti filiū videātur asserere. Ergo quēad

G modũ duos nõ dicimus dominos cũ & patrẽ & filium
designam⁹, ita nec tres dominos dicim⁹ cũ dominum
ſpiritũ cõfitemur. Sicut enĩ tres ſacrilegũ eſt dominos
aut deos dicere, ita etiã hoc plenũ ſacrilegij eſt, duos
dominos aut deos dicere: quia vn⁹ deus, vn⁹ eſt domi-
nus, vn⁹ eſt ſpirit⁹ ſanct⁹: & qui de⁹, domin⁹: & qui do
minus, deus: quia & in dominatiõe diuinitas, & in diui-
nitate dominat⁹ eſt. Deniq; & dominũ & deũ legiſti pa
trẽ: Domine de⁹ me⁹, clamabo ad te, exaudi me. Et do
minũ & deũ habes filiũ, ſicut ĩ euãgelio legiſti quia cũ
Ioan. 20. tetigiſſet Thomas lat⁹ chriſti, ait: Domin⁹ me⁹, & de⁹
me⁹. Ergo ſicut pater de⁹, & fili⁹ dominus: ita & filius
deus, & pater dominus. Alternatur pia ſignificatio, nõ
alternatur diuina natura, ſed immutabilis manet gra-
tia. Non enim largitatis collatiua, ſed naturalis placita
charitatis ſunt, quia & vnitas ꝓprietatem habet, & ꝓ-
prietas vnitatem.

¶ Quia ſicut pater ſanctus, ita filius ſanctus, ita & ſpiri
tus dei ſanctus. CAPVT XVIII.

ERGO ſanct⁹ pater, ſãct⁹ filius, ſãctus & ſpirit⁹,
ſed nõ tres ſãcti, quia vnus eſt deus ſãctus, vn⁹
eſt dominus. Vna eſt ergo vera ſãctitas, ſicut
vna vera eſt diuinitas, vna illa ſãctitas natura-
lis. Ideo oĩa hæc quę ſãcta nos credimus, illã ſolã prę-
dicãt ſãctitatẽ: Cherubim & Seraphim indefeſsis voci-
bus laudãt, & dicũt: Sctũs, ſctũs, ſctũs domin⁹ deus ſa-
H baoth. Nõ ſemel dicũt, ne ſingularitatẽ credas. Nõ bis
dicũt, ne ſpiritũ excludas. Nõ ſãctos dicũt, ne pluralita-
tẽ, æſtimes. Sed ter repetũt, & idẽ dicũt, vt etiã ĩ vnũ
diſtinctionẽ trinitatis, & diuinitatis intelligas vnitatẽ,
hoc cũ dicũt, deũ prædicãt. Nos quoq; nihil preciofi⁹
inuenimus quo deũ prędicare poſsimus, niſi vt ſanctũ
appellemus. Quodlibet aliud inferius deo, inferius eſt
domino. Ergo hinc quoq; cõſiderate vtrũ aliquid ſan-
cto ſpiritui derogãdũ ſit, cui⁹ nomẽ dei laus eſt. Sic e-
nĩ laudatur pater, ſic laudatur & filius, quẽadmodũ ſpi
ritus noiatur. Et laudat Seraphim, laudat oĩs beatorũ
chorus, vt ſanctũ deũ dicat, ſãctũ filiũ, ſanctũ ſpiritũ.
Quomõ igitur nõ oĩa habet quæ dei ſunt, qui cum pa-
tre & filio à ſacerdotibus in baptiſmate nominatur, &
in oblatiõibus inuocatur, cũ patre & filio à Seraphim
in cæleſtibus prędicatur, cũ patre & filio habitat ĩ ſan-
ctis, infũditur iuſtis, inſpiratur prophetis? Vnde & ſcri
ptura diuina θεοπνεύστῳ dicitur, quod deũ inſpiret,
quã locutus eſt ſpiritus. Aut ſi nolũt omnia habere quę
dei ſunt, & poſse omnia ſpiritum ſanctum, dicant quid
I non habeat, quidve nõ poſsit. Nã ſicut oĩa habet filius,
nec inuidet pater quin minus oĩa naturaliter daret fi-
lio qui dedit qđ maius eſt oĩbus, quẽadmodũ ſcriptura
teſtatur dicẽs: Pater qđ dedit mihi, maius eſt oĩbus, ita
etiã ſpũs Chriſti habet qđ maius eſt oĩbus, quia iuſtitia
neſcit inuidiã. Itaq; ſi diligẽter aduertamus, etiã hic di
Ioan. 10. uinę poteſtatis cõprehendimus vnitatẽ: Pater, inquit,
dedit mihi qđ maius oĩbus eſt, & nemo poteſt rapere
ea de manu patris mei. Ego & pater vnum ſumus. Nam
ſi recte ſupra oſtẽdimus manũ eſse dei ſpũm ſanctum:
eadem vtiq; manus patris eſt quæ filij eſt manus, quo-
niam idẽ ſpiritus patris qui ſpiritus filij eſt. Ideo ſicut
non rapitur patri, ita non rapitur filio, ita nõ rapitur &
ſpiritui. Quicũq; de nobis in hoc nomine trinitatis vi-
tã accipit æternã: ex ipſo vtiq; quod & dediſse filio pa
Ioan. 16. ter, & accepiſse à filio ſpiritus dicitur, quia ſcriptũ eſt:
Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annũcia-
bit vobis. Qđ de munere magis diſpẽſatiõis videtur q̃
de poteſtatis diuinæ iuræ dixiſse: quia quos filius redi-
mit, ſpũs quoq; ſãctificaturus accipit. Ex iſtis ipſis iquã
verbis de quibus calumniam ſtruunt, vnitas diuinitatis
aduertitur, nõ indigẽtia largitatis. Dedit pater per ge-
nerationem, nõ per adoptionem, dedit quaſi id qđ eſ- K
ſet in ipſo diuinæ iure naturæ, nõ quaſi liberalitatis gra
tia qđ deeſset. Et ideo quia ſic acquirit filius populos
vt pater, ſic viui ficat filius vt pater: æqualitatem ſuam
ad patrẽ vnitatẽ poteſtatis expreſsit dicens: Ego & pa
ter vnũ ſumus. Cum enim dicit, ego & pater, revelatur
æqualitas. Cum dicit, vnum ſumus: vnitas declaratur.
Aequalitas cõfuſionẽ excludit, vnitas ſeparationẽ: æ-
qualitas patrem filiũq; diſtinguit, vnitas patrem filiũq;
non ſeparat. Ergo cũ dicit, Ego & pater: Sabellianum
repellit, quia aliũ ſe, aliũ patrẽ dixit. Repellit Fotinia-
nũ, quia ſe cũ deo patre iũxit. Illos ſuperioribus repel
lit, quia dixit: ego & pater. Inferioribus Arrianos, quia
dicit: vnũ ſum⁹, tamẽ & in ſuperiorib⁹ & in iferiorib⁹
hæreticã iugulat ſęuitatẽ. Sabellianorũ, quia vnũ dixit
ſumus, nõ vnus ſumus: Arrianorũ, quia ego & pater, nõ
pater & ego dixit, Quod vtique nõ cõtumaciæ, ſed pie
tatis & præſcientiæ fuit, ne nos errorẽ in ordine puta-
remus. Neſcit enĩ vnitas ordinẽ. Gradũ neſcit ęqua-
litas, nec cadit in dei filiũ vt per cõtumaciam, pietatem L
læderet magiſter ipſe pietatis. Refert itaque aduertere
quo loci hæc dominus diſputauerit. Frequenter enim
eius oracula ex locorũ in quibus diuerſatus eſt qualita
tibus æſtimamus. Ieiunaturus, ab ſpiritu, ſicut legimus,
ducitur in deſertũ, vt euacuaret diaboli tentamẽta. Nã
etſi in abundantia copiarũ cõtinẽter vixiſse laudandũ
eſt, tamen in diuitijs & amœnitatibus frequentior ten-
tationis illecebra eſt. Deniq; tentator vt tentet, copias
pollicetur. Et dominus vt vincat, famẽ nutrit. Nec ego
diffiteor in diuitijs eſse poſse cõtinẽtiã. Sed & qui ma
re nauigat, frequẽter euadit, magis tamẽ obnoxius eſt
periculo q̃ qui nauigare noluerit. Videamus cætera.
Promiſsurus regnũ cœlorũ Ieſus mõtem aſcẽdit. Ali-
bi p̃ ſata ducit diſcipulos, ſeminaturus in eorũ affecti-
bus cæleſtium ſegetem præceptorũ, vt meſsis animorũ
fœcũda flaueſceret. Conſummaturus ſuſceptæ carnis
officia, cum perfectionem in diſcipulis iã videret, quos
verborũ ſuorũ radice fundauerat, ortum ingreditur,
vt olearũ nouellas in domo domini plãtaret, & iuſtũ
palmæ florentẽ modo, vitẽq; fœcũdam riuo ſui ſangui
nis irrigaret. Hoc quoq; loco in porticu Salomonis de
ambulat, dedicationis (vt legimus) die, hoc eſt in pecto
re ſapientis atq; pacifici deãbulat Chriſtus, eius ſibi de
dicaturus affectũ. Quæ iſta porticus ſit, docet prophe- Pſal. 100.
ta dicẽs: Deambulabã in innocentia cordis mei in me-
dio domus meæ. Habemus ergo in nobis domum dei.
Habemus atria, habemus & porticus, qui habemus & Prouer. 5
plateas, quia ſcriptũ eſt: Inq; plateis tuis ſuperfluant a-
quæ tuæ. Dilata ergo hanc porticum tui cordis dei ver Pſal. 80.
bo, qui dicit: Dilata os tuũ, & adimplebo illud. Ergo
deambulans in corde ſapiẽtis atq; pacifici dei verbũ au Ioan. 10.
diamus quid loquatur: Ego & pater vnũ ſumus. Nõ di 1. Cor. 2.
cit hoc in pectore perturbatoris & ſtulti, quia anima-
lis homo non ꝓcipit quæ ſunt ſpũs dei, ſtultitia enĩ illi
eſt. Nõ capiũt fidei magnitudinẽ anguſta impiorũ pe- M
ctora. Deniq; iudęi audiẽtes, Ego & pater vnũ ſumus:
tulerũt lapides, vt lapidarẽt eũ. Qui hoc audire nõ po
teſt, iudæus eſt: qui hoc audire nõ poteſt, lapidat chri-
ſtũ aſperioribus omni caute pfidiæ ſuæ ſaxis: & ſi mihi
creditis, vulnerat Chriſtũ. Nã etſi ille iã vulnus ſentire
nõ poſsit, (nunc enim ſecundũ carnẽ iam nõ nouimus
Chriſtũ) tamẽ Arrianorũ impietate lapidatur, qui ec-
cleſiæ pietate lætatur. Bonum mihi eſt domine lex oris
tui, ſeruo pręceptũ tuũ. Vnũ te eſse cũ patre ipſe dixi-
ſti, quia hoc credidit Petrus, claues regni cælorũ acce-
pit, & ſui ſecurus pctã donauit. Quia hoc non credidit
Iudas, ĩpietatis ſuæ ſe laqueo ſtrãgulauit. O dura infide
litũ ſaxa verborũ. O informẽ laqueũ ꝓditoris, ſed de-
formi⁹ precium iudęorũ, argẽtũ improbum, quo aut
emitur ad necem iuſtus, aut venditur. Ioſeph vẽditus,

Empt⁹ Christ⁹:alter ad seruitutē,alter ad mortē. Detestabilis hęreditas,feralis auctio, quę aut fratrē vēdit iniurię,aut dominū licitatur exitio, salutis oim redemptorē. Duo igitur quę pręstātiora sūt oīb⁹,iudęa violauit,fidē atq; pietatē: sed in vtroq; Christū fidei & pietatis autorem. Nā & i patriarcha ioseph typus Christi fuit,& in veritate sui corporis Christus: qui nō rapinā arbitrat⁹ est esse se æqualē deo, sed formā serui accepit. Propter lapsus videlicet nostros suscipiēs seruitutē,nec refugiēs passionē,alibi viginti aureis emitur,alibi triginta. Quō enī poterat verū ei⁹ preciū cōprehēdi,cui⁹ nō potest meritum definiri? Erratur in precio, quia erratur in studio. Viginti aureis in veteri testamē to vēditur,triginta in Euāgelio,Preciosior enim typo veritas,largior gratia q̄ disciplina. Opimior lege prę-
sentia,quia lex promisit aduētū, legē aduent⁹ ipleuit. Viginti aureis emūt Hismaelitę,trigita Iudæi. Nec hic figura mediocris. Ad sacrilegium pfidi largiores q̄ ad salutē fideles sunt. Tamē vtriusq; cōtractus cōsiderari cōuenit qualitatē. Viginti aurei preciū seruitutis, trigita aurei crucis sūt. Quāuis enī simili mō assumptiōis & passionis sint admirāda mysteria, plenitudo tamen fidei in sacramento est passiōis. Nō minoris quidē æstimo sanctæ virginis partū, sed gratius benedicti corporis sacramētū. Quid clemēti⁹ q̄ qđ mihi suas donauit
B iniurias? Pleni⁹ tamen est,qđ tātū cōtulit nobis, vt qui moriturus nō erat,quia de⁹ erat, nostra ille morte moreretur,vt nos eius spū viueremus. Deniq; nō ociose & Iudas Scarioth vnguētū illud trecētis denarijs estimauit,qđ vtiq; ipsi⁹ precij definitiōe crucē videretur domini declarare. Vnde & dominus ait: Hæc enim mittēs hoc vnguentū in corpus meū ad sepeliendū me fecit. Cur igitur Iudas hoc carius æstimauit? Quia peccatoribus pluris cōstat remissio peccatorū, & indulgētia videtur esse preciosior. Denique habes scriptū quia cui multū dimittitur, plus diligit. Ergo & ipsi peccatores dominicæ passionis quā perdiderūt gratiā confitētur: & testimoniū ferunt Christo,qui Christū sunt persecuti. Aut quia in maleuolā animā nō intrat sapientia, etiā hoc loquebatur proditoris affectu,cari⁹ æstimabat dominici corporis passionē,vt oēs à fide præcij enormitate reuocaret. Ideoq; domin⁹ gratis se obtulit,ne quē reuocaret à christo paupertatis necessitas. Patriarchæ eū vili vendiderūt,vt oēs emerēt. Esaias dixit: Quicūq; nō habetis argentum,venite,emite,& bibite. Et māducauerunt,& satiati sunt in deserto, vt eū acquireret
C qui non habebat argentum. O Iuda proditor, vnguentum passionis eius trecentis denarijs ęstimas,& passionē eius triginta denarijs vēdis? Diues in æstimatione,vilis in scelere. Ergo nō omnes eodē precio emunt christū. Alio emit Fotinus,qui ad mortem emit: alio Arrianus,qui emit ad iniuriā: alio Catholic⁹, qui emit ad gloriā. Sed emit sine precio secundum quod scriptum est: Qui nō habet pecuniam,emat sine precio. Nō omnes, inquit,qui dicūt mihi domine domine, intrabunt in regnū cælorū. Et si multi se nominēt christianos: nomē vsurpant,non omnes mercedem habent. Et Cain obtulit sacrificiū,& Iudas accepit osculū,sed audiuit: Iuda,osculo filiū hominis tradis? hoc est, amoris pignore scelus imples,& pacis instrumento odia seris,& charitatis officio mortē irrogas? Ergo nęc Arriani sibi vsurpato nomine blandiantur,quia Christianos se esse dicunt. Respōdebit eis dominus: Nomen meum prętenditis,& substantiam denegatis, sed nō agnosco nomen meū vbi non est mea sempiterna diuinitas. Nō est nomen meū quod à patre diuiditur, ab spiritu separatur. Non agnosco nomē meū vbi non agnosco doctrinam meam. Nō agnosco nomen meū, vbi non agnosco spiritum meum. Nescit enim se spiritus patris comparare seruitijs quæ creauit,de quo multa diximus.

¶ Collectio,quia spiritus deus, quoniā & sine peccato D est,& peccata donat, & creator est, & seruimus ei, & adoratur. Hęc enim omnia dei sūt, & quia à morte suscitat.

CAPVT XIX.

ADSVMMAM tamē,vt in fine quę dispersę dicta sūt,expressius colligamus,cū ex cęteris, tū ex quatuor istis prę cæteris manifesta diuinitatis gloria cōprobatur. De⁹ enī ex eo cognoscitur,aut quia sine peccato est,aut quia pctā cōdonat, aut quia creatura nō est,sed creator est,aut quia nō adorat, sed adoratur. Sine peccato itaq; nemo est, quia nemo sine peccato nisi vnus de⁹. Peccata quoq; nemo cōdonat nisi vn⁹ deus,quia ęque scriptū est: Quis potest peccata dona Luc.5.
re nisi solus deus? Creator quoq; omniū nō potest esse nisi qui creatura nō est, qui creatura autem nō est,sine dubio deus est,quia scriptū est: Seruierūt creaturę po Roma.1.
tius q̄ creatori,qui est deus benedictus in secula. Deus quoq; nō adorat,sed adoratur,quia scriptū est: Dominū deū tuū adorabis: & illi soli seruies. Consideremus ergo vtrū horū aliquid habeat spiritussanctus,quæ testimoniū afferant diuinitatis. Primū igitur de eo tractemus quia nemo sine peccato nisi vnus deus. Exigamus vt doceāt qđ peccatum habeat spiritussanctus. Sed E
docere nō possūt: & autoritatē requirūt, vt lectiōe doceamus quia non peccauit spiritus sanctus, sicut de filio lectū est quia peccatū nō fecit. Et hoc accipiāt scripturarū autoritate nos docere. Scriptū est enim: Quia in sapiētia est spiritus intelligentiæ,spiritus vnic⁹,mul Sapien.7.
tiplex,subtilis,bene mobilis,disertus,immaculatus. Immaculatus dicit scriptura, Nunquid mētita est de filio, vt de spiritu credas esse mentitā? Dixit enim Propheta in eodē loco de sapientia, quia nihil maculosum in illā incurrit. Ipsa immaculata est,& immaculatus ei⁹ est spūs. Ergo si peccatū nō habet spūs,deus est. Sed quomodo reus potest esse peccati qui donat ipsa peccata, & peccatum nō fecit? Et quia sine peccato est,creatura nō est. Oīs enim creatura peccatorū capacitati obnoxia est,sola aūt est à peccato immunis & immaculata sēpiterna diuinitas. Nūc videamus vtrū peccata donet F
spūs sed hinc dubitari nō potest, cū ipse domin⁹ dixerit: Accipite spiritū sanctū: quorū remiseritis peccata remissa erunt. Ecce quia per spiritum sanctum peccata Ioan.20.
donantur. Homines autem in remissionē peccatorum ministerium suum exhibent,nō ius alicuius potestatis exercent. Neq; enim in suo,sed in patris & filij & spiritus sancti nomine peccata dimittūtur. Isti rogāt,diuinitas donat,humanū enim obsequiū, sed munificentia supernæ est potestatis. In baptismo quoq; peccata donari non est ambiguū. In baptismo autem operatio patris & filij & spiritus sancti est. Ergo si peccatum nō habet spūs,cū scriptū sit: Quis potest dimittere peccata Mar.2.
nisi vnus deus? vtique qui nō potest ab vnitate naturalis nominis separari, nō potest etiam à dei potestate secerni. si autē à dei nō secernitur potestate, quomodo à dei appellatiōe secernitur? Videam⁹ nūc vtrū creatura sit,an creator. Sed cū supra creatorē euidētissime probauerimus,quia scriptum est: spūs diuinus qui fecit me: & innouari faciem terræ per spiritū, & sine spiritu facescere oīa declaratū sit: apparet spiritū esse creatorem. sed quis hoc dubitet,quando (sicut supra ostendimus) ne domini quidem ex virgine assumpta generatio,quę pręstātior omnibus creaturis est, operationis exors sit spiritalis? Non ergo creatura spiritus,sed creator est,qui autē creator,non vtique creatura. Et quia creatura nō est, sine dubio creator est omniū qui patri & filio cooperator est in omnib⁹. si autē creator,vtiq; dicendo Apostolus in condēnationē gentilitatis quia seruierūt creaturæ potius q̄ creatori,qui est deus benedictus in secula: suadēdo quoq;,vt supra docuimus,ser

Guiēdū esse spūi sācto,& creatorē ostēdit:& quia creator est,deū appellari debere mōstrauit. Qđ etiā in epistola quę ad Hebrēos scripta est,cōprehēdit dicēs quo

Heb.3. niā qui oia creauit,de⁹ est. Aut dicāt igitur quid sit qd sine patre & filio & spū sit creatū, aut spiritū quoq; vnius cū patre & filio deitatis esse fateantur. Adorandū quoq; docuit,quē dominū & deum dixit. Qui enī deus

Mat.4. enī scriptū est:Dominū deū tuum adorabis,& ipsi soli seruies. Aut dicāt vbi legerit quia adorat spūs. Dictum

Heb.1. est enī de dei filio: Adorent eū oēs angeli eius. Nō lectū est,adoret spūs. Quō enī potest adorare,qui nō inter famulos & ministros est,sed cū patre & filio seruitia habet subiecta iustorū,quia scriptū est: Spiritui dei

Philip. 3. seruimus? Adorādus igitur est nobis, cui seruiēdū à nobis Apostol⁹ docuit. Cui autē seruimus,hūc & adoramus,iuxta qd scriptū est,vt eadē sępe repetamus: Dominū deū tuū adorabis,& illi soli seruies,q̄q̄ & hoc nō prætermiserit apostolus, quin & spiritū diceret adorā dū. Cū enim docuerimus quia spūs in ꝓphetis est,nec hoc quisq̄ possit ambigere quia p spiritū ꝓphetia datur: vtiq; cū adoratur qui in prophetis est, idē spiritus adoratur. Itaq; sic habes:Si conueniat vniuersa ecclesia

1.Cor. 14 H in vnū,& oēs linguis loquantur, intret autē idiota aut infidelis,nonne dicēt qđ insanitis? Sin autē prophetent omnes,intret autē quis idiota aut infidelis, cōuincitur ab omnibus,dijudicatur ab omnib⁹. Occulta etiā cordis eius manifesta fiunt:& ita cadēs in faciem adorabit deū,pronuncians quod vere deus sit in vobis. Deus est ergo qui adoratur,deus qui manet & qui loquitur in ꝓphetis,manet autem & loquitur spiritus. Ergo & spiritus adoratur. Itaq; sicut pater & filius vnū sunt,quia filius omnia habet que pater habet, ita & spiritus vnum est cum patre & filio,quia & ipse omnia dei nouit. Nō enim extorsit,ne sit amittētis iniuria:nō rapuit, ne damnum sit eius cui videtur ereptum. Neq; enim aut per indigētiā rapuit, aut per excellentiā virtutis validioris extorsit,sed per vnitatē possidet potestatis. Ergo si hęc omnia operatur, quia oīa operatur vnus atq; idem

I spiritus:quomodo nō deus, quia omnia habet quæ deus habet? Aut consideremus quid habeat deus quod non habeat spiritus sanctus. Habet deus pater diuinitatem, habet & filius,in quo habitat plenitudo diuinitatis, ha

Iob.27. bet spiritus,quia scriptū est:Spiriritus diuinus qui est ī naribus meis. Habet deus vt scrutetur corda & renes, habet & filius qui dicebat: Quid cogitatis in cordibus

Matt.9. vestris mala? Sciebat enim Iesus cogitationes eorum. Habet & spirit⁹,qui etiā prophetis alieni cordis occulta manifestat,sicut supra diximus quia occulta cordis manifesta fiant. Et quid miramur si hominū scrutatur occulta,qui scrutatur etiam alta dei? Habet deus vt verax sit,quia scriptū est:Sit autē deus verax, omnis autē

Roma.3. homo mēdax. Et alibi scriptū est: Fidelis deus, qui nō mentitur. Nunquid mētitur spiritus, qui est spiritus veritatis,imō quem docuimus veritatem dictum, quia & ipsum Ioānes veritatē sicut filiū nūcupauit? Et in psalmo ait Dauid: Emitte lucē tuam & veritatem tuam, ip

Psal.42. sa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum,& in tabernacula tua. Si lucē hic filiū putas,ergo spiritus veritas est. Aut si filiū putas veritatē,ergo spiritus lux est. Habet deus nomen super omne nomē, &

Philip. 2. dedit filio nomen, sicut legimus, vt omnes in nomine Iesu genu flectant. Hoc nomē vtrū habeat spiritus,cōsideremus. Sed scriptum est: ite, baptizate gētes in nomine patris,& filij,& spiritus sancti. Habet ergo nomē super omne nomē. Quod ergo habet pater & filius,habet & spiritus per naturalis nominis vnitatem.

¶ Quia sicut pater & filius, ita & spiritus sanctus suscitat mortuos. CAPVT XX.

HABES quod suscitat mortuos. Sicut enim K pater suscitat mortuos,& viuificat: sic & filius quos vult viuificat. Suscitat autem etiā spiritus,per quē deus suscitat, quia scriptū est: Viuificabit & mortalia corpora vestra ꝓpter inha Roma.8. bitantē spiritū eius in vobis. Tamen ne infirmam gratiam putes,audi quia & spiritus suscitat. Dicit enī prophęta Ezechiel: Veni spiritus, & insufflа in mortuos Ezech.37 istos,& viuēt,& prophetaui sicut mādauit mihi, & intrauit in eos spūs vitę, & vixerūt, & steterūt in pedib⁹ suis cōgregatio nimis multa. Et infra de⁹ dicit: Scietis qđ ego sū domin⁹,cū aperiā sepulchra vestra, & educā de sepulchris populū meū,& dabo spiritum meū in vos,& viuetis. Vtiq; cū spūm suū dixerit, nūquid aliū prēter spūm sanctū nūcupauit? Neq; enim flatilē spūm suū diceret,nec hic spūs à quatuor mūdi posset venire cardinibus,quia vētorū flatus hic quē videmus, partis nō vniuersitatis est. Et hic spūs quo viuimus,singulorū nō vniuersorū est. Spūs aūt sanctus est,vt & super omnes,& in oīb⁹ sit. Itaq; ex verbis ꝓpheticis spectare licet quēadmodū ossa dudū resolutorū mēbrorū cōpage dispersa in formā rediuiui corporis viuificante spū reuertātur,& in suos artus fauilla cōcrescat, sensu pri⁹ aīata coeūdi,q̄ specie reformata viuendi. Nonne in sancti similitudine vnitatē diuinæ recognoscimus potesta L tis? sic suscitat spūs sicut & dominus in passione ꝓpria suscitauit,cū subito in momento oculi defunctorū sepulchra patuerunt, & rediuiua corpora surrexere de tumulis mortis,quę fœtore detersо, ac vitæ odore reparato expirātiū fauillæ spirantiū faciem receperunt. Habet ergo spiritus quod habet Christus. Habet igitur qđ habet deus. Omnia quæ habet pater, habet filius, Ioan.16. ideoque dixit: Omnia quæ habet pater, mea sunt.

¶ Quia spiritus in dei sede,& vnum regnū patris & filij & spiritus sancti indiuisum. CAP. XXI.

NEC illud mediocre,qđ de throno dei exire fluuium legimus. sic enim habes dicēte M Ioanne Euangelista: Et ostēdit mihi flumē Apoc.22 aquæ viuę,splendidū tanq̄ crystallū,procedēs de sede dei & agni,in medio plateæ ei⁹, & ex vtra que parte lignū vitę,faciēs fruct⁹ duodecim, p singulos menses reddens fructū suū, & folia ligni ad medicinam omniū gētium. Hic est vtiq; fluuius de dei sede procedēs,hoc est spiritus sanctus: quē bibit qui credit Ioan.7. in christū,sicut ipse ait: Qui sitit, veniat ad me, & bibat. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de vētre ei⁹ fluent aquæ viuæ. Hoc aūt dicebat de spiritu. Ergo flumen est spiritus. Hic igitur est in dei sede. Neque enim aqua abluit dei sedem. Denicq; Dauid nō supra sedē dei dixit,sed supra cęlos esse quālibet illā intelligas aquā:quia scriptū est: Et aquę quæ super cælos Psal.148. sunt,laudent nomē domini. Laudent dixit, nō laudet. Nam si aquę elementū voluisset intelligi, laudet vtiq; dixisset. Dicēdo autem pluraliter,virtutes voluit æstimari. Et quid mirū si in sede dei spiritus sanctus est, cū ipsum regnū dei,operatio spiritus sit, sicut scriptū est: Rom.14. Quia non est regnum dei esca & potus, sed iustitia, & pax,& gaudiū in spiritu sancto? Et ipse cū dicit saluator: Luc.11. Omne regnū in seipsum diuisum, destruetur: deinde subijciendo,Quod si in spiritu dei eijcio dæmonia, profecto peruenit in vos regnum dei: ostendit regnum sibi indiuisum esse cū spiritu. Quid autem dementius q̄ vt neget vt quisquam Christo conregnare spiritū sanctum, cum etiam nos in christi regno conregnaturos 2.Tim.2. Christo apostolus dicat? si enim commortui sumus, & conuiuemus: si sustinemus, & conregnabimus. sed nos per adoptionem, ille per potestatem: nos gratia, ille natura. Habet igitur consortium regni cum patre &

A filio etiam ſpiritus ſanctus, qui vnius naturæ, vnius dominationis, vnius etiam poteſtatis eſt.

¶ Quia dominus ſabaoth etiã ſpũſsanctus. CA. XXII.

ITAQVE cum habeat cõſortium regni, quid obſtat quo minus ſpiritumſanctũ intelligamus á quo Eſaias miſsus eſt? Neq; eni Paulo poſsumus autore dubitare, cuius ſententiã in Actibus Apoſtolorum Lucas Euãgeliſta ſic ꝓbauit, vt ſcriberet. Deniq; ſic habes dicẽte Paulo: Bene locut⁹ eſt ſpirit⁹ p Eſaiã ad patres noſtros, dicẽs: Vade ad plebẽ iſtã, & dic: Aure audietis, & nõ intelligetis: & videntes videbitis, & nõ aſpicietis. Spiritus ergo eſt qui miſit Eſaiã. Si ſpiritus miſit, ſpirit⁹ eſt vtiq; quẽ mortuo Ozia rege vidit Eſaias quãdo dixit: Vidi dominũ ſedentem ſup̃ thronũ excelſum & eleuatum, & plena erat domus maieſtatis eius, & ſeraphim ſtabãt in circuitu eius, ſex alæ vni, & ſex alæ alteri: & duabus velabãt pedes, & duabus velabãt faciẽ, & duabus volabãt. & clamabant alter ad alterum, & dicebãt: Sanctus, ſanctus, ſanctus domin⁹ deus ſabaoth, plena eſt vniuerſa terra maieſtate eius. Si ſtabãt seraphim, quomõ volabãt? Si volabant, qũo ſtabãt? si hoc nõ poſsumus cõprehendere, qũo deum cõprehẽdere volumus, quẽ nõ videmus? ſed ſicut rotã intra
B tra rotã vidit ꝓpheta currentẽ, qđ vtiq; nõ ad corporalis refertur ſpeciẽ viſiõis, ſed ad vtriuſq; gratiã teſtamẽti, eo q; teres vitaſctõrum ſit, & ita ſibi cõcinens, vt ſuperioribus poſteriora reſpõdeant. Rota igitur intra rotã eſt vita ſub lege, vita ſub gratia, eo qđ Iudæa intra eccleſiã ſit, lex intra gratiã. Nã intra eccleſiã eſt, qui Iudæus eſt in occulto, & circũciſio cordis intra eccleſię ſacramentum eſt. ſed illa iudæa intra eccleſiã, de qua ſcriptum eſt: Notus in Iudæa deus. Ergo ſicut rota intra rotã currit, ſimliter alæ ſtabant, & alæ volabãt. ſimiliter & seraphim duabus alis faciẽ, & duabus alis pedes velabant, & duabus volabãt. Nã hic quoq; ſpiritalis ſapiẽtię ſacramentum eſt. stabant tempora, volabant tempora. stant præterita, volant futura, & quaſi alæ seraphim, ita faciẽ dei vel pedes velant, eo quod in deo, qui nec principij nec finem habet, omnis ab hac cognitione principium eius & finis curſus temporum feratur. stãt ergo præterita vel futura, præſentia volant. Ne quęre principij eius vel finis arcana, quæ non ſunt. Habes præſentia, ſed laudato, nõ diſcute. seraphim indefeſsis vocib⁹ laudãt, & tu diſcutis? Qđ vtiq; cum faciunt, oſtẽdunt nobis nõ aliquãdo diſcutiendum deum, ſed ſemper eſse laudandum. Ergo dominus ſabaoth & ſpirituſsanctus eſt.
C

Actu.28

Eſa.6.

Pſal.75

¶ Quia omnipotens etiam ſpiritus dei. CAP. XXIII.

NIſi forte diſplicet impijs doctor quẽ Chriſtus elegit, aut dominum virtutum negare poſsũt ſpiritum ſanctũ, qui donet quas voluerit ipſe virtutes. Nunc vnitatẽ maieſtatis licet in patre filioq; & ſancto ſpiritu cognoſcere. Nã plericq; dicũt patrẽ deum ab Eſaia hoc tẽpore viſum, Paulus ſpiritũ dixit, Lucas probauit, Ioannes Euangeliſta ad filiũ retulit. Sic enim ſcriptum eſt de filio: Hæc locutus eſt ieſus, & abijt, & abſcõdit ſe ab his. Cum autem tãta ſigna feciſset coram eis, nõ credebãt in eum: vt ſermo Eſaiæ impleretur, quẽ dixit: Domine, qs credidit auditui noſtro? & brachiũ domini cui reuelatũ eſt? Propterea non poterãt credere, quia iterũ dixit Eſaias: Excęcauit oculos eorũ, & indurauit cor eorũ, vt nõ videant oculis, & corde intelligãt, & conuertantur, & ſanem eos. Hæc dixit Eſaias, quando vidit maieſtatem eius, & locutus eſt de eo. Ipſa verba dixit Ioannes dixiſse Eſaiam, & maieſtatẽ ei filij apparuiſse euidentiſſime reuelauit. Paulus autẽ ſpiritum hæc dixiſse memorauit. Vnde igitur iſta

Ioan.12.

Eſa.53

diuerſitas? Diuerſitas quidẽ verborũ, nõ ſenſuũ eſt. Nã D
licet diuerſa dixerint, null⁹ errauit: quia & pater videtur in filio, qui dixit: Qui me videt, videt & patrẽ. Et filius videtur in ſpũ, quia ſicut nemo dicit dominũ Ieſũ nisi in ſpũ ſãcto: ita nõ carnali oculo, ſed ſpiritali gratia Chriſtus videtur. Vnde & ſcriptura ait: Surge qui dormis, & exurge á mortuis, & illuceſcet tibi Chriſt⁹. Et Paul⁹ cũ oculos ꝓdidiſset, qũo niſi in ſpũ Chriſtũ videbat? Vnde & domin⁹ ait: Ad hoc eni tibi viſus ſũ, vt cõſtituer ẽ te miniſtrũ & teſtẽ quib⁹ vidiſti me, & in quib⁹ viſurus es. Nã & prophetæ ſpiritũ accipiebant, & Chriſtum videbãt. Vna igitur viſio, vna præceptio, vna maieſtas. An negas etiã dominũ maieſtatis eſse ſpiritũ ſanctũ, cũ domin⁹ maieſtatis ſit crucifixus, quia natus eſt de ſpiritu ſancto, & virgine Maria, quia nõ alter Chriſt⁹, ſed vn⁹ eſt, & ante ſecula ex patre vt dei filius ſit natus, in ſeculũ vt hõ carnis aſsũptione generatus? Quid autẽ dicã quia ſicut pater & fili⁹, ita etiã ſpũs immaculat⁹ eſt & oĩpotẽs? quia oĩpotẽs ſpũs dei, quia græce παντοκράτωρ, παρ' ὑπόσκοπος Salomõ dixit, eo quod omnipotẽs & ſpeculator ſit omniũ, ſicut lectũ eſt in libro Sapientiæ, vt ſupra eſt demonſtratũ. Ergo & ſpiritus in honore eſt, & in maieſtate. Intuere nunc ne quid eũ forte nõ deceat: aut ſi tibi diſplicet Arriane, detrahe eũ de patris filijq; cõſortio. Sed ſi detrahere volueris, cælum ſupra te verti videbis, quia virtus eorum omnis ab ſpiritu eſt. Si detrahere volueris, in deum tibi prius mittẽda eſt manus, quia deus ſpiritus. Sed quomodo detrahes eum, qui alta ſcrutatur dei?

1.Cor.

Sapien.7.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE FIDE ORTHODOXA CONTRA ARRIANOS.

Qđ nihil periculoſius ijs hæreticis eſse poſsit, quibus multa nobiſcũ paria ſunt: qui cũ integre per oia decurrere videãtur, vno tamẽ verbo meram ac ſimplicem fidẽ inficiũt. Quodq; ſublato nomine ſubſtantiæ, quod iſti de Euãgelica & Apoſtolica fide patrũ q; traditione auferre volũt, ſubtiliter Arriana hæreſis intromittatur. Et qua ratione iſtud nomẽ tollere laborauerint. Caput I.

De cõfutatiõe hęreſis Arrionorũ per firmiſsimas rationes, & euidẽtia ſacrę ſcripturæ teſtimonia, eo quod ita deũ filiũ de deo ponant, vt ex deo factus ſit, non ex deo natus, & quod homouſion, id eſt vnius ſubſtantiæ vocabulũ auferant, illãq; ſapientiũ quæ dei filius eſt, creaturam intelligant. Caput II.

De deſtructioue rationũ quib⁹ Arriani errorem ſuum defendere conantur, pręcipue dicẽtes ideo homouſion nominari nõ oportere, quia in ſcripturis diuinis non contineatur. Caput III.

Quo argumẽto Arriani deũ nõ eſse ſubſtãtiã probare cõtẽdãt, & de ſubtili illi⁹ diſsolutiõe. Cap. IIII.

Qđ cũ vnitas ſubſtantiæ in patre & filio non ſolum ꝓphetica, ſed & euãgelica autoritate cõprobetur, nõ poſsit dici in ſcripturis diuinis homouſion nõ inueniri. Et quæ ſit ratio nominis. Quod præterea ſi ad aliquam ſimilitudinẽ velit Arrianus in deo comparationem facere, nõ poſsit expreſsius cõparatum definire, niſi cum dicat lumen ex lumine. Cap. V.

Quid ſit deus, & vtrum ei aliquid poſsit comparari.

Quemadmodũ etiam ratio quædã ſit quę apud græcos logos nominatur, quæ inter patrẽ & filiũ perſonas vel vocabula diſtinguit. Et quod illa ratio multis nominibus appelletur, ac qua de cauſa ſingula de filio dicantur. Caput VI.

De remotiõe occaſionis erroris quã hæretic⁹ Arrian⁹

ex hoc capere posset, qnod duo nomina vel duæ p-
G sonæ, id est patris & filij statuuntur, quasi duo dij di
cantur. Caput VII.

De apertione totius mysterij hæresis Arrianę cur no-
luerit filiũ de substãtia patris credi, & de respõsiõe
ad motiua arrianorũ, quodq; multum interfit inter
ea quę facta sunt, & eũ qui omnia fecit. Et quẽadmo
dum in multis ac varijs figuris deus se patrib⁹ prę-
ostenderit, qui tamen secũdum deitatem videri nõ
potuit. Caput VIII.

Diui Ambrosij

EPISCOPI MEDIOLAN.
de fide orthodoxa contra Arrianos Lib. I.

¶ Quod nihil periculosius ijs hæreticis esse possit, qui-
bus multa nobiscũ paria sũt, qui cũ integre p oia de-
currere videãtur, vno tamẽ verbo merã ac simplicẽ
fidẽ inficiũt. Qđq; sublato noie substantiæ, quod isti
de euãgelica & apostolica fide patrũq; traditione au
ferre volũt, subtiliter Arriana hæresis ĩtromittatur.
Et qua ratiõe istud nomẽ tollere laborauerit. Cap. I.

HVLTAS quidẽ & graues hære
ses nouim⁹ à plurimis ebullire, & veneni vice ad intimum
pectus canceris sui virus infũ
dere. Sed vinci illi vel facile
possũt, vel facile vitari, quo-
rũ prima ꝓpositiõe omne cõ
silium pectoris ꝓditur. At ve
ro ij quib⁹ multa nobiscũ pa-
ria sũt, facile possũt innoxias mẽtes & soli deo deditas
frauduleta societate percutere, cũ malorũ suorũ virus
per bona nostra defendũt. Nihil enim periculosius ijs
hæreticis esse potest, q̃ qui cũ integre ꝓ oĩa decurrant,
vno tamẽ verbo, ac si veneni gutta, merã illã ac simpli
cem fidem dominicæ & exinde apostolicæ traditionis
inficiant. Vnde vehemẽter nobis cauendũ est ne se vel
sensibus vel auribus nostris huiusmodi aliquid latẽter
insinuet, quia nihil tã cogit in mortẽ q̃ sub obtẽtu fidei
fidẽ violare. Vt enĩ gypsum aqua permixtũ, lac colo-
re mẽtitur: ita hic ꝓ verisimilẽ cõfessionẽ traditio ini-
mica suggeritur. Qua de re nõ similitudo cõfessionis,
I sed sensus mẽtis est põderandus quo cõfessio ipsa fir-
matur. Deniq; si diligentius & accuratius attẽdatis cur
voluerint de euãgelica & apostolica fide & de patrum
traditiõe substãtię nomẽ auferri, proculdubio proba-
tis hęresim Arrianã subtili cõpẽdio breuiatã, sublato
hoc nomine intromissã. Nec hoc quidẽ ego suspicio-
ne aut opinione collectũ affirmo. Nec, vti ipsi putant,
Academic⁹ disputator assisto, vt simplices sensus ver-
borũ subtilitate contorqueã, sed vt contortos & pra-
uos tenui argumento compositos, in lucem cognitio-
nis exponã, quo facili⁹ possit cognita & comperta ini
quitas ab hominibus euitari. Quæ etenim caussa, quæ
ve ratio extitit vt quod docẽdũ & quod credendum
cunctis ecclesijs fuerat traditũ, quodque patres nostri
apostolici viri cõtra vniuersas hæreses, & maxime AR-
rianam, quasi quendam obicẽ veritatis, quo omnes adi
tus pestiferæ doctrinæ obstruerẽt, sancto spiritu mun-
dati catholica ratione posuerunt, nõ sine magno nisu
ab ijs qui tũc elogio Arrianę labis addicti sunt, labore
tur auferri, nisi vt filiũ dei mutabilẽ & cõuertibilẽ, vt-
pote nõ de ꝓpria patris substãtia cõstitisse confingãt:
cui & initiũ ex tempore, & ortum ex nihilo, nomen ex
altero, vt semper, docuerũt, propter quod & sæpe dã-
nati sunt, nũc iam libere & secure incũctanterq; eccle- K
sijs tradere & insinuare possint.

¶ De confutatione hęresis Arrianorũ per firmissimas
ratiões, & euidẽtia sacræ scripturę testimonia, eo qđ
ita deum filiũ de deo ponant, vt ex deo factus sit, nõ
ex deo nat⁹. Et qđ homousion, id est vnius substãtiæ
vocabulũ auferant, illãq; sapiẽtiam quæ dei filius est
creaturam intelligant. CAPVT II.

VIDETIS ergo omnia eos in tractatu ipsorum
nõ euãgelica fide, sed subdola malignitate ad
seducẽdos simplices quosq; posuisse. Nõ iam
tã suspectum q̃ manifestũ oib⁹ esse debet ita
eos deũ de deo posuisse, vt Arrius tradere solebat, vt
deo factus sit, non ex deo natus. Qui si natus est, vnius
substantię est. Si fact⁹ est, verus filius nõ est. Et si verus
filius nõ est, nec verus deus est. Aut si verus deus est, &
de patre nõ est, duo sunt habentes singuli & volũtates
ꝓprias, & imperia diuersa. Vel si cõcordia tantũ & so-
cietate vnũ sunt, nõ tamen substãtia: verus, vt iã dixi,
deus nõ est. sic erit deus vt Moyses Pharaoni, potesta-
te, nõ genere. Filius quoq; ita credẽdus erit, vt ꝓ Esaiã
populo dictũ est: Filios genui, & exaltaui. Et alibi: Dij Esa. 1.
estis, & filij altissimi oẽs. Sed & primogenitus ita habe Psal. 81.
bitur, quomodo & Israel à deo primogenitus filius ap
pellatus est. Necnon & primogenitus totius creaturæ.
quasi in ordine factorũ primogenitus habeatur, vt ex
eo seriem quandã creandis mundi rebus assignẽt. De-
niq; sublato homousion, id est vnius substãtiæ vocabu
lo, similem gestori suo posuerũt, cum aliud sit similitu L
do, aliud veritas. Nã & homo ad imaginẽ & similitudi
nem dei factus est, nec tamen deus est. Nec quod deus
est, homo extitisse credendus est. Ita & filium dei simi
lem volunt, vt eum aliunde similẽ, nõ de ipsa vna san-
cta & beata patris substantia dicant, Qui si de patris
substãtia nõ est, ec ouc onton est, id est de nullis extã
tibus, vt idem Arrius tradidit. Sublato enĩ vel id quod
pater est, vndecunq; fuerit filius, necesse est vt & initiũ
ex nihilo, & ortum ex tempore habeat. Nihil enim si-
ne initio nisi solus deus. Vnde & filius siue ipse domi-
nus ait: Ego & pater vnum sumus. Quod ideo dixit, vt Ioan. 10.
duarũ personarum vocabula in vnius deitatis maiesta
te monstraret: sicut & Propheta ex voce dei: Eructa-
uit, inquit, cor meum verbum bonum, dico ego opera Psal. 44.
mea regi. Vides ergo hoc verbum bonũ, filium dei es-
se, quem non aliunde nisi de paterno pectore, & (vt ita
dixerim) de vtero cordis dei credimus natũ. Et proin
de eũ regẽ appellat, quia ipse est rex regũ. Deum do- 1. Tim. 6.
minum, cui omnia diuina opera succumbũt, qui dixit:
Omnia quæ pater habet, mea sunt. De hoc & Euange- Ioan. 16.
lista: In principio, inquit, erat verbum, & verbum erat Ioan. 1.
apud deum, & deus erat verbum. Omnia per ipsum fa- M
cta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Igitur quod in prin
cipio erat, semp fuisse credendũ est. Sed nec aliũde es
se q̃ ex eo qui principium nõ habet, id est de corde pa
tris, qui eructauit, inquit, cor meum verbum bonum.
Nõ enim dixit: In principio factum est verbum, sed in
principio, inquit, erat verbum. Quodcunq; principiũ
verbi assignare volueris, prę iudicatum habebis, quia
in principio, inquit, erat. Nõ quod duo principia ex re
rum diuersitate dicamus, sed quia sermo filius semper
cũ patre est, & de patre natus est. Ac proinde cuius ori
go principium nõ habet, sempitern⁹ cum patre credẽ
dus est, quia nec pater potest vnquã sine filio nomina-
ri, nec filius sine patre vocari, ac per hoc semper fili⁹,
quia semper pater. Et deus, inquit, erat verbum. quod
deus est, semper est: ne si semper non fuerit, verus de⁹
semper esse nõ possit: sicuti & in sophiæ nomine, quia
secũdum Apostolum ipse est sapientia patris. Ego, in- Eccl. 24.
quit, ex ore altissimi prodiui. Non ergo aliũde q̃ de pa

A tre,qa ſemp cũ patre. Et ideo ſapiẽtia dei appellatur, vt nũq̃ pater ſine ſapientia, hoc eſt ſine filio ſuo fuiſſe credatur. Hæc eſt illa ſapiẽtia ineffabilis, quæ iitio viarũ dei apud Salomonẽ vel cõdita, vel genita, vel creata deſcribitur: quã tamẽ ſic cõditã dicit, vt ſemp eã cũ deo fuiſſe oſtẽdat. Quid enĩ deo dabis vt initiũ poſsis ſapiẽtiæ ipſi9 cõſignare? Nõ enĩ ita de9 ſapientiã ſuã cõdidit, quaſi aliquãdo ſine ſapientia fuerit. Sed cũ initio viarũ ſuarũ dicat, initiũ motus operis alicuius oſtendit, vt hoc initiũ habeat ſapiẽtia dei, qđ de deo proceſſit ad creanda oĩa tam cæleſtia q̃ terreſtria, nõ quo cœperit eſſe in deo. Creata eſt ergo ſapiẽtia, imõ genita, nõ ſibi, quæ ſemper erat, ſed ijs quę ab ea fieri oportebat, vt quia qnanta & qualis eſset ſciri nõ poterat, de effectu operũ ſuorũ virtus eius & potẽtia noſceretur, vt quod de conditis eſtimamus, tũc magis timeremus cũ facta miramur. Cæterũ ſi tu ita creatã ſapiẽtiã dicas, vt filiũ dei creaturã intelligas, occurrit tibi apoſtol9 cõ-
Roma. 1. dẽnans eos qui creaturã colũt, dicẽs: Propter quod tradidit illos deus in deſideriũ cordis eorũ, in immunditiã, vt cõtumelijs afficiãt corpora ſua in ſemetipſis: qui cõmutauerũt veritatẽ dei in mẽdacium, & coluerũt & ſeruierũt creaturæ potius q̃ creatori, qui eſt benedict9
Eccle. 24 B deus in ſecula. Hæc eſt inquã illa ſapiẽtia dei, quæ dicit: Ego ex ore altiſsimi ꝓdiui, vniuerſitatis conditrix
Coloſ. 1. & effectrix, id eſt filius dei, per quẽ oĩa, & in quo oĩa: quia vt apoſtol9 dixit: In ipſo cõſtituta ſunt vniuerſa ĩ cælis & in terra, viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominatiões, ſiue virtutes, ſiue principatus, ſiue poteſtates,
Sapien. 7 oĩa per ipſum & in ipſo condita ſunt, & ipſe eſt ante omnia, & oĩa in ipſo cõſtãt. Hinc & Salomon: Cũ ſit, inquit, vna, oĩa potẽs, & ꝑmanẽs in ſe: oĩa innouat, & per nationes in animas ſanctas ſe tranſfert. Quod cõ firmãs apoſtolus ait in interiore hoĩe habitare Chriſtum, vt per quẽ à principio omnia facta ſunt, per ipſum & in fine cuncta ſaluentur.

¶ De deſtructione rationum quibus Arriani errorem ſuũ defendere conantur, præcipue dicentes ideo homouſion nominari non oportere, quia in ſcripturis diuinis non contineatur. CAPVT III.

Philip. 2. Sed dicis mihi, homouſion vnius ſubſtãtiæ nomẽ ob hoc potius adorent q̃ creatorẽ ſeruiẽtes. Eadẽ vtiq; apoſtol9, qui dixit: Vt in noĩe Ieſu oẽs genu flectãt, cæleſtiũ, terreſtrium, &
Pſal. 71. infernorũ, & oĩs lingua cõfiteatur. Et Moyſes: Adorẽt, inquit, eũ oẽs angeli dei. Et Dauid: Oẽs reges adorabũt eũ. Qđ quidẽ in ſcripturis nõ diceretur, ſed quia
C ipſe eſt ſermo fili9 omniũ opifex. Sed dicis homouſiõ noĩari nõ oportere, quia in ſcripturis diuinis nõ cõtineatur. Quęro & ego, homo qui hoc prohibes, ſi ideo noĩari nõ debet, quia ſcriptum nõ eſt, an quia ita credi nõ liceat? Qđ ſi ita credẽdũ eſt, cur nõ ita profitendũ?
Rom. 10. Corde enĩ, inquit apoſtolus, creditur ad iuſtitiã, ore aũt cõfeſsio fit ad ſalutẽ. Aut ſi ideo noĩandũ nõ eſt, qa nec ita credendũ: obtinuit arrianę labis aſsertio, quæ ideo patrem & filiũ vnius ſubſtãtiæ denegauit, quia filiũ dei mõ ex nihilo, modo ex patre, ſed ab alia ſubſtãtia quãdo voluit, & quomõ voluit, & vnde voluit factũ inducit, dũmodo aliũde eũ, & nõ de eo quod pater eſt extitiſſe cõfingat. Quẽ & ſi natũ dicit, ſed hoc dicto genus: quia rurſum omne qđ natũ eſt, factum intelligit, eo quod & nos a deo geniti appellemur, quos conſtat eſſe facturã. Vel ſi Arrianus nõ es, & verũ filiũ de vero patre natũ nõ factũ agnoſcis, cur nõ eũ cum patre vnã ſubſtantiã dicis? Fruſtra times homo ꝓfiteri quod credis, & fruſtra credis ſi ita nõ credis, & merito hæretic9 denotaris. Et q̃q̃ immutaueris dictũ quo putaris prohibuiſse dei filiũ nũcupari facturã, ſed cũ ſubiũgis, ſicuti aliquid horũ quod factum eſt, exaperto oſtẽdis nõ ob D hoc facturã dici noluiſse, quaſi nõ debeat factus intelligi, ſed nõ ita factũ vis ſicut aliquid horum quod factũ eſt, ſed tamẽ factũ. Aliter enim dicis factũ, vtpote perfectam creaturã, per quẽ facta ſunt omnia, dũmodo & ipſum factũ intelligas, licet non ita vt cætera. Sed vt ad id reuertar quod dicis, in ſcripturis diuinis homouſiõ, id eſt, vnius ſubſtãtiæ vocabulũ nõ inueniri: finge hoc interim ſic ſit, eo quod vbicunq; ſubſtantia legitur, res dei, nõ de9 accipiatur: q̃q̃ & aliud quod ſcriptũ nõ eſt, pariter profitearis, id eſt deũ ex deo, lumẽ ex lumine: quid ad hęc dicis? Aut totũ mecũ tene, aut totũ omitte. Si enim vnius ſubſtantiæ vocabulũ inde times dicere, quia ſcriptũ nõ eſt: timere idẽtidem debes deũ ex deo, & lumen ex lumine profiteri. Sed ego probo deum de deo, & lumen de lumine, & vnius ſubſtantiæ vocabulũ in diuinis ſcripturis cõtineri. Cum enim ipſe dei filius
Ioan. 16. qui deus eſt, in Euãgelio ſuo dicat: Ego de patre exiui: iure & merito deũ de deo profitemur, quia de deo patre filium dei, deũ verum de deo vero natũ eſſe cogno
Ioan. 1. ſcimus, ſed nõ eo genere vt nos dij ſumus appellati, vel vt Moyſes Pharaonis deus eſt dictus. Sed quia verus eſt filius, de vero patre natus eſt: vere & cõfidenter deus de deo dicẽdus eſt. ſic & lumen ex lumine. Quod ſcriptum nõ eſt, mecũ quidẽ dicis, ſed mecum omnino nõ ſentis, vt quia ſcriptum eſt de patre: Deus lux eſt, quę illuminat omnẽ hominem venientem in hunc mundũ, &
Ioan. 8. lux lucet in tenebris, id eſt Chriſtus in cælo, & tenebrę E eam nõ ſunt aſsecutæ. Hi ſcilicet homines quorum cor ignorãtiæ tenebris obcæcatũ eſt, Chriſtũ verum deũ, & verum dei filium nõ agnouerunt, ſed ipſe dominus: Ego ſum, inquit, lux mundi. qui me ſecutus fuerit, non ibit in tenebris, ſed habebit lumen vitæ. Ergo quia lumen pater, & lux filius, recte lumen de lumine. Sed lumen ex lumine ita aſseris, quaſi a patre, qui verũ lumẽ eſt, aliud lumẽ ſit factum quod de ipſa patris ſubſtãtia nõ ſit, ſed ſicuti aliud quodlibet lumen, quanq̃ a deo ſit factum, lõge tamen aliud ſit ab eo qui fecerit: & ideo lumẽ ex lumine, nõ de lumine dicis. Cum ergo hæc prælocutus ſum, licet mecũ nõ intelligas, tamẽ quomodocunq; ipſa pronuncias, cum ſcripta non ſint: an non & vuius ſubſtantiæ vocabulũ, quod in ſcripturis nõ putas cõtineri, mecum pariter profiteris, niſi quia illic habuiſti quomodo malignos ſenſus tuos occulta fraude in vtroq; cõtegeres, ſed mecum hoc ipſum ſono vocis exprimeres, ſed tamẽ longe dicti intelligentiã ſeparares: ſicuti & illi hæretici qui reſurrectionẽ carnis negãt, ad decipiendas animas ſimpliciũ dicunt his quia in carne nõ reſurgãt. Sed ſi diſcutias eos cur hoc dixerint, cum ſcias illos carnis reſurrectionẽ omnino negare, dicent F tibi: Vtiq; ille erit qui in carne baptizatus nõ fuerit, vt anima ipſius dum in corpore eſt, de morte delictorum ſuorũ, & de ſepulchro criminium per baptiſma in eadẽ reſurgat. Solus enim animæ per lauacri vitalis gratiam reſurrectionẽ in carne defendẽt. nam & ipſius carnis ſalutem excludũt. Et hi per veriſimilem confeſsionem innocentiũ mentes occulta fraude ſeducunt. Et vt ſolet letale poculũ mellis dulcedine tẽperatum ſuauitate fallente perimere, ſic & hoc malum per blandimẽtum aurium audiẽtium ſenſus quadam labe contaminans, contagione vitij adhærentis inficit.

¶ Quo argumento Arriani deum non eſse ſubſtãtiam probare cõtendant, & de ſubtili illius diſsolutione. CAPVT. IIII.

DENIQVE & nunc poſsent homouſion ſicuti & cętera verboten9 nominare, ſi haberẽt quomodo illud ad aliã intelligẽtiã ſęuo ſenſu peruerterẽt. Sed cũ viderint ſe in hoc verbo cõ-

G cludi: nullã omnino mentionẽ huius fieri voluerũt, ne aut profitẽdo hoc crederẽt, aut credẽtes profesi viderentur, subtili ingenio excusantes quod aut scriptũ nõ esset, aut deũ in substãtia dici non oportere, ne corporeus videretur. Deus etenim, inquiũt, efficit vt sit substãtia, nõ tamẽ vt ipse de⁹ in substãtia deputetur, quippe, aiũt, cũ omnis substãtia cõtraria recipiat: de⁹ vero, qui nihil diuersum admittere potest, in substantia dici nõ debet. Ignoscerem tibi si hoc simpliciter diceres, si rationẽ rei velles scire, si rudis ad hãc quæstionẽ accederes, si nõ ipse esses qui semp vel de alia substãtia vel de nullis extãtib⁹ dei filiũ asserebas. At cũ idẽ ipse sis, qui hinc sæpe cõuictus, sæpe cõfessus, sæpe negasti, sæpe aliter immutãdo dãnatus es, qui etiã nũc in ambitione exagitãs turbas oia: quomodo putas me ignoscere tibi posse frequẽtius eadẽ retractanti? Sed ne videatur hæc peruersitas præiudicata magis q̃ examinata dãnari, breuiter tibi de hac oppositione respõdeã. Prohibes itaq; ideo substantiã nominari, quia omne quod substãtia dicitur, res ipsa vnius generis habeatur. An ignoras aliter cælestia, aliter terrena cõstare, sed & in ipsis cælestibus rebus atq; mũdanis magnã differẽtiã interesse? Aliter enim angeli, aliter singulæ virtutes cõstitutionũ sua
1. Cor. 15. rum substãtias acceperũt, sicuti Apostolus ait: Alia claritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarũ. Sic & in hoc mũdo vt diuersa genera rerũ, ita & diuersa corpora animantiũ, & omnib⁹ sui cuiusq; generis substantia, sicut Apostolus dicit: Nõ omnis caro eadẽ caro. Si
H ergo ea quæ a deo facta sunt, diuersas qualitates substãtiarũ suarũ habẽt, tu putas in deo talẽ esse substantiam, qualẽ habet aliquid horũ quod factũ est, vt possit contraria recipere? Absit. Quæ est enim substãtia dei? Ipsũ quod deus est, simplex, singulare, purũ, nulla cõcretione permixtũ, lympidũ, bonũ, perfectũ, beatũ, integrũ, sanctum, totũ. An tu putas inane aliquid esse & vacuũ quod est deus? Hoc enim dici blasphemia est, vt inane putetur per quẽ cũcta cõstiterũt, qui omnia verbo edidit, ratione cõposuit, virtute perfecit, cuius nutu & imExo. 3. perio vniuersa regũtur, cũcta deseruiũt. Et bene quod
Ioan. 17. de deo legis scriptũ: Ego sum qui sum. &, Qui est, misit me. Et ipse Saluator domin⁹: Hæc est, iquit, vita æterna, vt cognoscãt te solũ verũ deũ, & quẽ misisti Iesum Christum. Est ergo in substãtia essentia sua deus, cuius cognitio vita æterna est, qui & tantus est, quantum dici nõ potest. Qui tũc digne æstimatur, cum inæstimabilis dicitur, vtiq; velis an nolis. Ergo ipsũ quod est, hoc est
I substantiæ huius rei quæ esse defenditur: quod tamẽ iã dictũ est, quantũ & quale sit, nec mente cõcipi, nec sensu æstimari, nec animo definiri potest, dũmodo cõstet esse quod esse creditur, vt de eo ipso quod de⁹ est, inde sit filius, vt verus sit filius, & verus sit pater in filio, & filius in patre. Hoc erit homousion, id est, vnius substanIoan. 14. tiæ cum patre, sicut ipse domin⁹ ait: Ego in patre, & pa
Ioan. 10. ter in me. Ego & pater vnũ sumus. &, Ego de patre exiui. &, Qui me videt, videt & patrẽ. Nõ immerito, quia filius dei de deo patre natus est, & ideo de vnitate substantiæ, & de maiestate deitatis vnum sunt: sicuti & Hieremias prophetauit: Quis stabit in substantia domini, & videbit verbum domini? Et iterũ: Si stetissent in substãtia mea, & si audissent verba mea, auertissem eos ab studijs eorum pessimis. Et apud Salomonem: Substantia mea, dulcedo mea est.

¶ Quod cũ vnitas substãtię in patre & filio non solum prophetica, sed & euãgelica autoritate cõprobetur, nõ possit dici in scripturis diuinis homousion nõ inueniri. Et quæ sit ratio nominis. Quod præterea si ad aliquã similitudinẽ venit Arrianus in deo cõparationem facere, nõ possit expressius cõparatũ definire, nisi cũ dicat, lumen ex lumine. Caput. V.

CVM ergo hanc vnitatẽ substãtiæ in patre & K
filio nõ solũ prophetica, sed & euangelica autoritate cognoscas: quomodo dicis in scripturis diuinis homousion nõ inueniri, quasi aliud sit homousiõ q̃ quod dicit: Ego de patre exiui: &, Ego & pater vnũ sumus: vel quod prophetæ ex aperto substãtiã dei intimabũt? Hæc est autem nominis ratio, vt in patre & in filio vnitatem substãtiæ credas, licet rẽ ipsam (quæ est inenarrabilis) definire nõ possis, vt siue lumẽ de lumine dicas, siue verbũ de verbo, siue spiritũ de spiritu, siue dominũ de domino: quodcunq; de eo dixeris, vni⁹ tamẽ essentiæ patrẽ & filiũ credas, & de eo ipso quod pater est, filiũ intelligas. Nam si aliquã cõparationẽ de rebus ijs quæ videtur, in eo facias, ipsa dissimilitudine rerũ nõ rationẽ ostẽdes, sed alterationẽ disputationis induces, vt cuius voce descriptũ est, Cui me cõparabitis? ac proinde deus, cui assimilari nihil potest: sufficiat credi quod ipse sentitur, quẽ ipse credi se voluit, nõ indicari. Deniq; si de hoc ipso quod mecũ ꝓfiteris, ad aliquã similitudinẽ velis in deo conferre, nescio an quod cõparaueris possis expressius definire: vtputa cũ dicis lumẽ ex lumine, si ad explanãdũ illud scrupulosa narratione cogaris, quæro quomodo lumẽ ex lumine credas? Vtrũ quasi lucernã ex lucerna, vel quasi solẽ ex sole, vt aut duas lucernas, aut duos soles quasi duos deos sub hoc exẽplo inducas. Aut splendorẽ luminis eiusdẽ lucernæ, vel claritatẽ solis de eo- L
dẽ sole fulgẽte, lumẽ de lumine cõfignes, vt in matricẽ luminis patris figurã assimiles, filiũ vero in splendorẽ claritatis ostẽdas, quod de eo propheta dixit: Apud te Psal. 35.
est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumẽ. Vel Sa- Sapien. 7
lomon cũ dicit: Cãdor est lucis æternæ, & speculũ sine macula dei maiestatis, & imago bonitatis illi⁹. Vel Apo Col. 1.
stolus hic prædicauerit saluatorẽ nostrũ imaginẽ esse inuisibilis dei, eo quod imago lux sua sit, quæ de eodẽ sole ꝓcedit. Sed quanta ad hæc respõderi possunt, quæ lites generãt (qđ Apostolus prohibet) longũ est dicere: Quippe cũ cõstet lumen illud quod deus est, æstimari, cõprehẽdi & definiri nõ posse, nec vere aliquid ex ijs quæ in hoc mũdo sunt, maiestati diuinæ cõparari, quia nihil de omnibus istis quæ videtur aut dicũtur, secũdũ id quod deus est cõdigna similitudine æstimari potest, quippe cũ ipsis intellectibus & sensib⁹ maior sit. Idem præmonuit vt diuinitatẽ substãtiæ crederes, & verũ filium de vero patre cognosceres. De qualitate autẽ rei requirere nõ deberes, quia quale aut quãtũ sit, scire nõ M
possis. Hoc enim prophetæ, hoc apostoli prędicarunt.

¶ Quid sit deus, & vtrum ei aliquid possit comparari. Quemadmodum etiam ratio quædã sit quæ apud grę cos logos nominatur, quæ inter patrem & filium personas vel vocabula distinguit. Et quod illa ratio multis nominibus appelletur, ac qua de causa singula de filio dicantur. Caput VI.

DENIQVE pro captu, pro viribus, pro fide nostra intueamur deus quid sit, & videamus an si aliquid possit comparari. Certe hic est de quo & cum dicitur, non potest dici. Cum æstimatur, non potest æstimari. Cum comparatur, non potest comparari. Cum definitur, ipsa sua definitione crescit. Qui cælum manu sua operit, pugno omnem ambitum mũdi claudit. Quem totum omnia nesciũt, & metuendo sciunt. Cuius nomini & virtuti famulatur hic orbis. Et ipsa elementorum sibi succedentiũ momẽta nea vicissitudo testatur. Vide ergo si potest aliquid esse quo possit pater cõparari & filius, quia talis est fili⁹, qualis & pater. Non enim ipse se vnum cum patre diceret, nisi talem se qualis est pater, sciret. Ratio quædam est quę apud græcos logos nuncupatur, quæ inter patrẽ

A & filium personas vel vocabula distinguit, quia & ipse filius ratio dicitur. Quæ tamen ratio multis nominibus appellatur, modo verbū, modo virtus, modo sapiētia, modo dextera, modo brachium, modo margarita, modo thesaurus, modo retia, modo aratrum, modo fons, modo petra, modo agnus, modo homo, modo vitulus, modo aqla, modo leo, modo via, modo veritas: & ita, cū sit deus omnia in omnib⁹, vt per hæc vocabula diuinarū dispositionū mysteria cognoscātur, nō vt ipsa maiestas filij dei proprie definita mōstretur. Quid est enī filius de eo quod pater est? Alius idē. Nam & hoc verbum nūcupatur, quia ex proprio diuino ore processit, & nihil pater sine eo aut iussit aut fecit. Virtus dicitur, quia vere de deo, & semper cū deo est, & omnis potestas patris in eo consistit. Sapientia appellatur, quia de corde patris adueniēs, arcana cælestia credētibus reserauit. Dextera nūcupatur, quia per eū omnia opera diuina perfecta sunt. Brachiū dicitur, quia ab ipso omnia cōtinentur. Margarita appellatur, vt nihil illo preciosius habeatur. Thesaur⁹ dicitur, vt in ipso omnes opes & diuitiæ regnorū cælestiū conditæ agnoscātur. Retia dicitur, quia per ipsum & in ipso de mari seculi diuersa gētiū multitudo sicut piscium per aquā baptismatis in ecclesia cōgregatur, vbi bonorū malorumq; discrimē agnoscitur. Aratrū nūcupatur, quia signo crucis suę dura pectora subijciūtur, vt necessariora in ipsa prępārētur. Fons aquæ viuæ appellatur, quia ex eo sitiētia corda cęlestis aquæ gratia irrigātur. Petra dicitur, quia credentibus fortitudinē, incredulis duritiā præstat. Lapis angularis dicitur, quia vtrosq; parietes noui & veteris testaměti vnus & mediator in semetipso cōtinēs copu
B lauit. Agnus dicitur, vt innocētia Christi & passio demōstretur. Homo dicitur, quia secundū carnē propter nos homines nasci dignatus est. Vitulus dicitur, quia ꝓpter nostram salutē pati sustinuit. Aquila dicitur, quia post venerabilē resurrectionē vt rex altā ad patris peruolat sedē. Leo dictus est, quia ipse est rex regum, qui mortē ac Zabulū virtutis suæ potestate cōminuit. Via est, quia p ipsum ascēsus est. Veritas, quia mendaciū nescit. Vita est, quia ipse vniuersa viuificat. Vides ergo ꝙ hæc vocabula significationes dispositionū & operū diuinorū præostētās, nō tamē ipsum deū ꝓprie definitū. Est ergo pater de⁹ immēsus, æternus, incōprehēsibilis, inæstimabilis. Est & filius ei⁹ deus & dominus noster,
Ioan.16. tantus quātus est & pater, sed nō aliunde q̄ de patre: qa ego, inquit, de patre exiui: hoc est, lumen de lumine.

¶ De remotione occasionis erroris quam hæreticus ex hoc capere posset, quod duo nomina vel duę personæ, id est patris & filij statuuntur, quasi duo dij dicantur. Caput VII.

C SED ne ex eo occasionē aliquā hæreticus capiat, cū duo nomina, vel duas personas, id est patris & filij statuo, quasi duos deos dicā, vt illi duos ex diuersitate cōfingūt. Nos autē patrē & filiū ita nominamus vnū deum, vt in his ꝓsonis & nominib⁹ cōsignemus. Viderint philosophi, viderint hæretici discipuli eorū qui potestatū diuersitate variātur. Nobis tamē vnus de⁹ est pater, vt Apostolus dixit, ex quo omnia, & nos ex ipso: & vnus dominus Iesus Christus de⁹, dei fili⁹, per quē oīa, & nos per
1. Cor. 8. ipsum. Nā duo, quid aliud intelligatur, q̄ duorū ꝑ partes diuisa substātia, & cum oībus ipsi dissociata natura agēdi ac iubendi tā volūtas q̄ imperia diuisa? Porro pater ac fili⁹ etsi duæ personæ creduntur, ratione tamen & substantia vni⁹ sunt. Nā inæqualiū societas, melioris offensa est: & in iniūriā eius qui verus de⁹ est, nō verus alius cōparatur. Cum autē ego patrē & filiū statuo, vnitatem generis assigno. Et si illā in personis diuido, discretiones tamē personarū rursus eadē nomina in vnitate sui naturali legis fœdere cōsignāt. Vnde & tantus est filius quātus videbitur pater, totus de toto, integer de integro, ꝑfectus de perfecta cōsummataq; virtute, sicut Apostolus dicit: In quo omnis plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Nā & Hieremias receptissim⁹ ꝓphetarū hāc vnitatē diuinitatis in patre & filio sciēs ait: Hic est de⁹ noster, & nō deputabitur alius absq; illo, qui inuenit omnem viā prudentiæ, & dedit eā Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus Baruch. 3
est, & cū hominib⁹ cōuersatus est. Et Esaias hoc ipsum Esa. 45.
prędicat dicēs: Hęc dicit domin⁹ de⁹: Fatigata est Egyptus, & negociatio Ethiopum, & Sabain viri excelsi ad te trāsient, tui erunt serui, & post te ambulabunt vincti cōpedib⁹, & te deprecabuntur, quoniā in te de⁹ est, & nō est alius de⁹ præter te. tu es enim deus. Quod ne putes me eo supcilio dixisse quo Sabelli⁹ fertur, q̄ ipsum patrē ipsum filium ꝓfitetur: nō ita nos totū in vnā sententiā cogim⁹, vt aliorū hæreticorū fraude capiamur. Sed quia in ipso noie ꝓsonarū autoritas indiscreta cognoscitur, & filius nō genere sed ꝓsonaliter à patre nominatur, ꝓinde totum patri adscribim⁹ quod est fili⁹, & totū filio qđ pater est. Nihil nō videbitur patris qđ iudicabitur filij, nec filij quod defenditur patri qa vnitas maiestatis nō sinit deos plurali vocabulo appellari, quippe cū cōstet patrē & filium vnius esse substātię, vnde vterq; vnus deus est dictus. Illud ante cūcta metuentes, quod vbi pater & filius vnum nō sint, inuidia recurrat autoris interpolata natiuitas. Hoc enī placuit hęreticis, vt de⁹ ille omnipotēs inuisibilis immēsus degeneraret in filio. Nō modo pōt esse de cōditione mutata, quasi nō potuerit pater de semetipso talē habere qua- E
lis & ipse est. Proinde nos verū filiū de vero patre, qui semper fuit & est vnius substātiæ cū patre, defendim⁹. Et hoc est quod græci homousion appellāt, id est, cum vno aliud ipsum, vt personæ audientis nominatim fierent, non vt substantiam vocabula separarent.

¶ De apertione totius mysterij hęresis Arrianę, cur noluerit filium de substantia patris credi, & de responsione ad motiua Arrianorum, quodque multum interfit inter ea quæ facta sunt, & eum qui omnia fecit. Et quemadmodum in multis ac varijs figuris deus se patribus præostenderit, qui tamen secundum deitatē videri non potuit. Caput VIII.

SED vt omne mysterium hęresis Arrianę tra
ducā: cur nolint filium de patris substantia credi, breuiter intimabo. Aiūt enim: Cum sit deus pater omnipotens, inuisibilis, incōuertibilis, immutabilis, ꝑfectus, semper idē, æternus: filius vero visibilis, quia sæpe patrib⁹ visus, & cōuertibilis atq; mutabilis, quia in varijs figuris quibusq; sese mō F
strauit. Qui si de patris, inquiunt, esset substātia, nunq̄ fieri posset vt ante carnis assumptionē aut visibilis aut mutabilis cerneretur, quin potius in ęqualitate qua pater est, permāsisset, ex cui⁹ substātia erat: quia quod de patre est, nec videri, nec mutari, nec cōuerti posse credendum est. Accedit ad causam, cum illapsus est in Mariā, cum virginis vterum oppleuit, aliud vtiq; ex illa q̄ quod venerat, natum est. Vnde iā, inquiunt, corrupta substātia statim vertit ordinem, perdit cōtinuo immutationem: ipsa formādo de deo in hominem, de spiritu in carnem. Et vtiq; trāslatio omnis interemptio est prioris. Ac per hoc aiunt, si filius de patris substātia esset, iā & patrem minorē videri substātiæ suæ vel traditiōe vel fine. & ꝓinde filium ex alia substātia credere maluerunt, quod conuerti, & mutari, & videri possit, quia hoc de patris substātia credi nō liceat. Hęc est causa erroris, hæc origo hæresis Arrianæ, dum nō intelligunt

G virtutem dei, neq; tãti ſacramenti diſpoſitionem agno
ſcunt, cur deũ humanis cõditionibus cõparent. Quib⁹
primo reſpõdendũ, In loco filium dei nõ ita viſum vt
deus erat, ſed vt homo capere poterat de deo. Deinde
varijs figuris nõ immutabilẽ & cõuertibilẽ ipſum eſſe,
ſed hoc eſſe ꝓ potẽtiæ dei, vt cũ ſe ſingulis prout vult re-
uelare dignatur, habitũ mutet, nõ ſubſtãtiã vertat, nec
ꝓprietatẽ qualitatis amittat, ſed iuxta meritũ videntis
tẽperamentũ maieſtatis adhibeat, ipſe tamẽ idẽ vt ſem
per eſt, in ſubſtãtiæ ſuæ ꝓprietate permaneat, ſicut ſcri
Pſal. 101. ptum eſt: Mutabis eos, & mutabũtur: tu autẽ idem ipſe
es, & anni tui nõ deficient. Nã etſi multa ſunt ex ijs quæ
in hoc mũdo videtur, quæ ex alio cõuertãtur in aliud,
vt deſinãt eſſe quod erãt, & hoc ſint quod retro nõ fue
rãt: vt limus cũ in hominẽ figuratur, limus eſſe iã deſi-
nit: aut piſces aut aues cũ de aqua ꝓcedunt, ex eo iã nõ
aqua, quia aliud: vt lutũ figuli cum ſolidatur in teſtã: vt
lapis cũ diſſoluitur decoctus in calcẽ: vt arena cũ mu-
tatur in vitrũ: & cætera, quę lõgũ eſt recẽſere: ſed mul
tũ intereſt ſtulte hæretice inter ea quæ facta ſunt, & eũ
qui oĩa quẽadmodũ voluit fecit. Quæ facta ſunt, aſcri-
ptæ cõditioni deſeruiunt: qui vero fecit, ſuæ volũtatis
& ꝓpri) iuris eſt. Neq; poteſt i aliud q̃ quod eſt, aliquo
cogente mutari, ſed ꝓut vult, & cui vult ſe demõſtrat.
Nã ſi angeli in figura hominũ ſæpe ſunt viſi, & tamen
aliud nõ ſunt q̃ quod ſe eſſe norunt, neq; ſubſtãtiã mu-
tãt cum formã humani corporis ſumũt: q̃to magis ipſe
H domin⁹ noſter qui oĩa fecit, q ipſis angelis vt hoc poſ-
ſent, ſua inſtitutione cõceſſit? Huc accedit qđ ſic filium
dei, vt iã dictum eſt, viſum à patrib⁹ approbam⁹, vt nõ
totum in illo quod deus eſt, videretur: ſed diſpoſitiões
rerum futurarũ, quæ ſuis quibuſq; tẽporibus cõplenda
erãt, in illo ꝑ imaginẽ cernerentur. Nã quis filiũ dei vi
dere potuit anteq̃ cõſpicabilẽ materiã ſicut ei placuit
aſſumpſit, vel ipſum hominẽ induere dignat⁹ eſt? Qui
etſi Abrahæ viſus eſt, ſed in forma humani corporis vi
ſus eſt, quo ſcilicet poſtremis tẽporibus in hoĩe ventu
rus eſſe demõſtraretur. Iacob etiã alibi in angelo, alibi
æque videtur in homine. Qui ideo ſe in angelo demõ-
ſtrauit, vt nunciũ ſe magni cõſilij indicaret. In homĩe
vero, cũ quo & colluctatus fuiſſe deſcribitur, vt imagi
nem futuræ colluctatiõis quã cum Iſrael habitur⁹ erat
cum ſecundũ hominẽ adueniſſet, indicaret. Sed vt do
minũ crederet, cum quo tãto certamine ſub figura ho
minis luctabatur: Iſrael, id eſt homo vidẽs deũ, nomen
Gen.32. accepit. Vidi, inquit, deũ facie ad faciem, & ſalua facta
eſt aĩa mea. Et vt qui figurã hominis viderat quã deus
I dei filius induerat, Moyſi in rubo in flãma ignis appa-
ruit vt lumen credẽtibus, incredulis iudiciũ demõſtra
ret, quia Chriſtus credẽtibus ſalus eſt, nõ credentibus
2. Col.2. pœna, vt Apoſtolus ait: Alijs odor ei⁹ vitæ in vitã, alijs
Exo.13. odor mortis in mortẽ. Populum Iſrael in colũna nubis
per diẽ, & ꝑ noctem in colũna ignis quaſi dux itineris
præcedebat, vt baptiſmi gratiã per nubẽ, & donum ſan
cti ſpiritus ꝑ ignem oſtenderet: quia Apoſtolus Paulus
in nube patres baptizatos ſcribit. Et ſpiritũ ſicut ignẽ
eſſe, apoſtolorum acta declarãt. Vides ergo per omnia
hæretice characteres diuinarũ ſcripturarum in hono-
re dei patrib⁹ præoſtenſos, nõ tamen ipſum deũ vt eſt,
ꝓprie reuelatũ. Deniq; dum Moyſes oraret vt faciẽ dei
pure videret, quid ad illũ cõtinuo de⁹? Nõ poteris, in-
Exo.33. quit, videre faciem meã. Nõ enim videbit homo faciẽ
meã, & viuet. Hoc ipſum quod negatur aſpectus, clari-
tas aſſignatur, quæ ſcilicet tanta eſt quãta credenda eſt
quæ inuiſibilis indicatur. Cũ ergo Moyſes & ſitum cæ-
li, & ordines mundi, & elementorũ vices, totius deniq;
orbis ornamenta digeſſerit, indicarit, expreſſerit, cui
ipſe dominus teſtimoniũ perhibuit dicens: Nemo erit
Nume.12 ex Prophetis vt ſeruus me⁹ Moyſes, cui facie ad faciẽ,
ore ad os locutus ſum: Deum tamen pure videre nõ po
tuit, merito quidem prophetia * omniũ dignus, ſed nõ * ꝓplicti
vſq; adeo vt intueri deũ valeret, quia homo tãtummo- K
do eſſet. Et vtiq; hæc omnia filij verba defendim⁹, quẽ
in mõte Syna cũ Moyſe locutum eſſe ſcimus, qui agen-
dis explicãdiſq; rebus à patre aduenerat, quia omnia à
principio ꝑ ipſum & ordinari, & explicari, & manere
cõuenerat, vt habẽdi filij hæc prẽcipua ratio cõſtaret.
Et tamen ſic viſus accipitur, vt alicuius cõſpicabilis (vt
dixi) materiæ diſpoſitiõe aſſumpta videretur, ſalua ſci
licet inuiſibilitate eius, quã à cõſpectu omniũ maieſtas
interfuſa ſepoſuit. Nõ enim ſic humanis aſpectibus re-
uelatus eſt, vt tota in illo deitas appareret, ſed ad vicẽ
ſpeculi cum cõceptos intra lucẽ ſuã vultus quaſi ad ple
nã effigiem hominis includit, ita maieſtas eius præcũte
fulgore intra id viſum eſſet, quod imaginẽ veritatis, nõ
ipſum deũ proprie demõſtraret. Sic & cum hominem
induere dignatus eſt, nõ labẽ æternitati intulit, vt ſpiri
tum in carnẽ mutaret, ſed vt ſuſcepto homini immor-
talitatem atq; æternitatẽ cæleſtis vitę præſtaret. Nã etſi
Apoſtolus ſemetipſum exinaniſſe dicit, formã ſerui ſu-
ſcipiendo: nõ vtiq; ſic exinanitum accipim⁹, vt aliud q̃
fuerat idem ſpiritus fieret, ſed vt ſepoſito interim maie
ſtatis ſuę honore, humanũ corpus indueret, quo ſuſce-
pto ſalus gentiũ fieret. Vt enim ſol cũ nube tegitur, cla
ritas eius cõprimitur, nõ cęcatur, & lumẽ illud quod to
to orbe diffuſum claro ſplendore cũcta perfundit, par L
uo admodũ obſtaculo nubis includitur, non aufertur:
ſic & homo ille quem domin⁹ Ieſus ſaluatorq; noſter,
id eſt deus deiq; filius induit, deũ tamẽ in illo nõ inter-
cepit, ſed abſcõdit. Deniq; cum ſe in mõte paululũ ex-
tra ipſum hominẽ extuliſſet, fulgore luminis eius pene
obcęcati Apoſtoli, in terram (quippe homines) cecide-
runt, periclitati vitã niſi eis dominus cõpreſſo rurſum
maieſtatis ſuę honore vt miſericors ſubueniſſet, ſecun
dum illã ſententiã: Nemo vidit deum, & vixit. Vt ergo Ioan.1.
claritas ſolis cũ vſq; ad noſtros emicat viſus, ſibi ſalua
eſt, quia quod nõ videtur, infirmitatis eſt noſtrę, quo-
rum oculos nubiũ texit obſcuritas: ita probat ſe nõ ſuo
detrimẽto proprij latuiſſe fulgoris, ſed carnis (vt dixi)
beneficio: cui⁹ cauſa filius dei, filius hominis eſſe ſuſti
nuit. Nẽpe enim de ſpiritu dei virgo concepit: & quod
cõcepit, hoc peperit, id eſt deũ homini ſuo (vt iã dixi)
ſociatũ, ſicut ipſe dixit: Quod naſcitur de carne, caro Ioan.3.
eſt: & quod naſcitur de ſpiritu, ſpirit⁹ eſt: quia deus ſpi
ritus eſt, & de deo natus eſt: ſicut & angelus ad Mariam
virginẽ dixit: Spiritus dei veniet in te, & virt⁹ altiſsimi
obumbrabit te. Propterea quod naſcetur ex te ſanctũ, Luc.1.
vocabitur filius dei. Vides ergo ipſum ſpiritũ, id eſt fi-
lium dei veniſſe ad virginẽ, & inde dei & hominis filiũ M
proceſsiſſe. Nec tamen ipſo indumento carnis dei filiũ
eſſe mutatũ, ſed eundem ipſum eſſe in homine, qui fue
rat ante mundũ cum patre, per quẽ facta ſunt omnia, &
ſine quo factũ eſt nihil, ſicut euangeliſta ait: Mũdus per Ioan.1.
ipſum factus eſt, & mũdus eum nõ cognouit. Cæterum
amentis eſt credere ab eo poſſe liberari, qui vt libera-
ret, amiſsus eſt: vt naſceretur, oppreſsus eſt: vt immor-
talitatem redigeret, * tranſiuit ad mortẽ. Sed abſit hæ- * recipe-
retice, vt ſenſus tuæ iniquitatis à catholicis admittatur. ret.
Nos enim credim⁹ immutabilem & inconuertibilem,
verbum & ſpiritum, id eſt filium dei: qui cũ hominem
induit, non ſtatum vertit, nõ ordinem perdidit, nõ ſub
ſtantiã immutauit, ſed illuuias eiuſdem corporis æter-
no claritatis ſuę lumine illuſtrauit, vt ad nos per trami
tem corporis eius lux ſancti ſpirit⁹, & æternę vitę gra-
tia redũdaret. Quẽ etſi paſsum credimus & ſepultum,
ſed homo ille paſsus eſt quem filius dei ſuſcepit, quem
induit, quẽ portauit. Sed quia totũ ad autorẽ refereba
tur quicquid homo ille patiebatur, ideo mors & paſsio
domini iudicatur: Nã conſtat immortale eſſe quod dei
eſt, hominis qđ caducum. Tertia quoq; die reſurrexit,

A nō deus in hominē,ſed homo potius in deum. Aſcēdit in cœlos,obtulit patri ſuo hoiem illum gratiſsimū munus,conſedit ad dexterā patris,ſcd'm qđ ſcriptum eſt:
Pſal.109 Dixit dominus domino meo,ſede ad dexterā meā. Mi ſit nobis ſpūm ſanctū de ꝓpria ſua &'ipſa vna ſubſtātia ſua protectorē,ſanctificatorē,&deductorē in vitā ęternā,ſicut ſcriptū eſt ex voce dei:
Iohel. 2 effundā de ſpiritu meo ſup ſeruos meos,& ancillas meas. Et iterum:Spiritꝰ ex me ꝓdijt. Et ipſe dominus ſaluatorq; noſter:De meo inquit,accipiet:&ex eo vtiq; qđ eſt filius, qa & filiꝰ de eo quod pater eſt. Exinde præfinito tpe vēturus viuos mortuoſq; iudicaturus,vt reddat credentibus præmia, non credentibus vero ſupplicia. Cuius regnum æternum,immortale,nec initium habet nec terminum,cui eſt honor &gloria in ſæcula ſæculorum.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE INCARNATIONIS DOMINICAE SACRAMENTO.

De introductione oblationis Cain & Abel ad hęreticorum cōfutationem. Et quod ſententia qua ad Cain dictum eſt:Si recte offeras,non autem recte diuidas peccaſti,quieſce: generaliter in omnes extra eccleſiam conſtitutos ſit lata. Caput i.

De enumeratiōe hęreticorū in quos ſupior generalis ſentētia cōprobatur eſse lata,cū admonitiōe vt nos caueamꝰ ne &alicui noſtrū dicatur:Si recte offeras recte autē nō diuidas,peccaſti,quieſce. Caput ii.

De cōprobatione veritatis in ſuperiori capitulo aſsertæ,ꝑ teſtimonium Ioannis piſcatoris,& de reprehēſione eorum qui recuſant audire quæ dicūtur,&intelligere quæ legūtur. Quidq; cauēdum,&quid credendum ſit circa incarnati verbi naturā. Cap. iii.

De confutatione diuerſorum hęreticorum nō diſtinguentium naturam diuinitatis & corporis Chriſti, quos ſuperius commemorata ſententia comprehendit,cum confirmatione ex confeſsione Petri,ac teſtimonio Moyſi &Heliæ. Caput iiii.

Quod cōfeſsio Petri nō vnam tantum,ſed oēs hęreſes excluſerit. Et de myſterijs incarnationis,paſsionis, mortis,ſepulturæ &reſurrectiōe chriſti,cū redargutione hæreticorum ærumnas,&cætera quę corporis vel animæ ſunt,diuinitati attribuētium. Cap. v.

De illorum qui Chriſtū in phātaſmate veniſse & paſsū eſse prædicāt, diuerſorūq; aliorū hæreticorū cōdēnatiōe, ampliori tamē atq; grauiori eorum q diuinitatē &carnē domini vnius eſse naturę aſserunt,cum argumentorum ſuorum diſsolutione. Cap. vi.

De autoris excuſatione,ac reſpōſione ad obiectionem qua ſibi dici poſset quod de patris & filij diuinitate quinq; illis libris quos ſcripſerat,cōcluſorem ſe eſſe ꝑmiſerit,cum cōfutatione erroris eorum qui animā putant á domino Ieſu nō eſse ſuſceptā,pulcherrimaq; declaratione aſsumptionis humanæ naturæ, &quomodo intelligēdum ſit quod ſcriptum eſt,Ieſus proficiebat ætate &ſapientia. Caput vii.

De ampliori redargutiōe eorū q autorē dicūt ea vſurpare quę ſcripta non ſint, & dei eſse ſubſtantiā atq; naturam,ſcriptum nō eſse affirmant. Cap. viii.

De cōfutatione &deſtructione obiectionis præmemoratorum hęreticorum qua arguunt quod nō poſsint ingenitus &genitus vnius eſse naturæ atq; ſubſtātię, & de exemplari approbatiōe,cum dicitur voce geniti,nō proprietatem naturę,ſed ſignificationē generationis exprimi. Quodq; in appellatione ingeniti ſpecies videatur eſse diuerſa,ſed tamen indiſtincta diuinitas. caput ix.

De diſputatione cōtra quoſdā ſuperiorē ſectā ſequentes,diſputationis tamen genere diſcordare ſe putantes,qui filium ſimilem dicunt,ſed non vnius ſubſtātię cum patre,&quod cum ſit vnius naturę filiꝰ cum patre,etiāvnius ſit potentiæ,& ita omnipotens ſicut & pater,quēadmodum etiam ſpiritum ſanctum omnipotentem ſcriptura teſtatur. Caput x.

Diui Ambroſij

EPISCOPI MEDIOLANEN.

LIBER DE INCARNATIONIS dominicæ Sacramento.

¶De introductione oblationis Cain & Abel ad hęreticorum confutationem. Et quod ſententia qua ad Cain dictum eſt:Si recte offeras,nō autem recte diuidas,peccaſti, quieſce:generaliter in omnes extra eccleſiam conſtitutos ſit lata. CAPVT I.

DEBITVM fratres cupio ſoluē dum,ſed heſternos meos non inuenio creditores, niſi forte improuiſo conuentu putauerint nos eſse turbādos:ſed nū quā fides vera turbatur. Itaq; dum illi forſitan veniunt, ad iſtos qui propoſiti ſunt, deflectamus agricolas, quorum alter, hoc eſt Cain,á fructibus terræ, alter autem,Abel videlicet, ex primitiuis ouium ſuarum hoſtiam in domino obtulit. Nihil inuenio quod in ſpecie numerum reprehendam,niſi quod & cain munera ſua diſpliciſse cognouit,&dominus dixit:Si recte offeras,recte autem non diuidas,peccaſti. Vbi igitur eſt crimen,vbi culpa?Non in oblatione muneris,ſed in oblationis affectu. Sunt quidem qui recte arbitrentur,quia aliꝰ quæ offerret elegerat,aliꝰ quæ viliora habuit offerebat:ſed non eſt ita inops ſpiritalium ſenſus in nobis,vt putemꝰ quia dominus corporale ſacrificium,non ſpiritale quę rebat,& ideo addidit:Quieſce,tolerabilius ſignificans abſtinere á muneribus deferendis,q̄ infideli ſtudio munus offerre. Qui enim neſcit diuidere,neſcit dijudicare. Spiritalis autem dijudicat omnia. Et ideo Abraham ſacrificium quod offerebat diuiſit. Sciuit etiā Abel diuidere,qui ex primitiuis ouium obtulit ſacrificium,docens non terræ munera placitura deo,quæ degenerauerant in peccatores:ſed ea in quibus diuini gratia myſterij refulgeret. Prophetauit itaq; nos per paſsionem domini á culpa eſse redimēdos,de quo ſcriptum eſt: Ecce agnus dei,ecce qui tollit peccatum mundi. Vnde & de primitiuis obtulit,vt primogenitū deſignaret. Oſtēdit ergo verum dei ſacrificium nos futuros, de quibus Propheta ait:Afferte domino filios arietum. Meritoq; dei iudicio comprobatur, quā puto generalem in omnes extra eccleſiam conſtitutos latam eſse ſententiam. Multorum enim hic figuram cerno populorum, quos diuina ſententia comprehendit, quorum in illo Cain iam tunc munera refutauit.

E

F

1. Cor.2

Ioan.1.

¶De enumeratiōe hęreticorū in quos ſupior generalis ſentētia cōprobatur eſse lata, cū admonitione vt nos caueamꝰ ne &alicui noſtrū dicatur:Si recte offeras,recte aūt nō diuidas,peccaſti,quieſce. CAP. II.

GENERALIS enim hæc in impios homines ſentētia eſt. Itaq; ſi Iudæus offerat,qui filiū virginis Marię á patre deo ſeparat, dicitur ei:si recte offeras, nō autem recte diuidas, peccaſti,quieſce. si offerat Eunomianus,qui ex impie-

G tatis Arrianæ fonte progrediens, redundanti perfidiæ
ſuę labitur cœno, generationē tamē chriſti, quę ſup oia
eſt aſſerēs ex philoſophiæ traditionibus colligēdā, cū
vtiq; alia creaturarū ſit ratio, alia ſecretorū potētia di-
Gene.4 uinorū: & ipſi dicitur: Si recte offeras, nō recte aūt diui
das: peccaſti, quieſce. Dicitur hoc Sabelliano, q patrē
filiūq; cōfundit. Dicitur hoc Marcionitę, q alium putat
deū noui, aliū veteris teſtamēti. Dicitur hoc Manichęo
& Valētino, qui nō putauerūt veritatē carnis humanę à
Chriſto eſse ſuſceptā. Paul⁹ qnoq; Samoſatenus & Baſi
lides in eadē ſentētiæ ſorte numerātur. Similiter quoq;
eiuſdē ſententiæ authoritate dānantur, qui diuinitatē
ſancti ſpiritus negauerunt. Alij enim quidā vel Arria-
norū Iudæi, vel Arriani ſunt Iudæorū: quia ſicut illi fi-
liū à patre, ita & iſti ſpiritū à deo patre & filio dei ſepa
rāt. Nouato quoq; & Donato & oibus qui ſcindere cor-
pus eccleſiæ geſtierunt, viritim dicitur: Si recte offeras
recte autē nō diuidas, peccaſti. Eccleſię enim ſacrificiū
Roma. 12 eſt qđ offertur deo, ad quā Paulus dixit: Obſecro autē
vos fratres p miſericordiā dei, exhibere corpora ve-
ſtra hoſtiā viuā, ſanctā, deo placentē. Male ergo ſacrifi
ciū diuiſerunt, eccleſię mēbra lacerādo. Illos quoq; p-
cellit iſta ſentētia, qui aiam rationalē ab incarnationis
dominicæ ſegregāt ſacramento, naturā hois ab hoīe ſe
parare cupientes. Et iſti fortaſse recte offerūt trinitati,
H ſed rationē neſciunt naturæ humanæ diuinęq; diſtigue
re. Dei enī ſimplex natura eſt, homo ex anima ratione
li cōſtat & corpore. Si alterū tollas, totā naturā hois ſu
ſtuliſti. Aduerſus oēs igitur hæreſes iſta ſententia eſt,
quæ fraterno noīe, nō fraterne eccleſiā pſequuntur. Si
quidē ſub optiōe nois Chriſtiani, & quadā nuncupatiua fidei germanitate, parricidalib⁹ gladijs nos cupiunt
vulnerare, qa cōuerſio noſtra à deo eſt, & dominātur
nobis in ſęculo peccatores. Peccator enī dominatur in
ſęculo, iuſtus in dei regno. Caueamus igitur ne qs nos
à cubiculo regis ęterni, & à ſecreto matris eccleſię ſepa
rare conetur, ad qđ illa aia in Cāticis cāticorum verbū
dei ſe introduxiſſe ſignificat. Caueam⁹ ne à ſinu patris
& quodā vtero paterno arcanęq; naturæ, ſubſtātiā vnigeniti filij ſeparemus, verbiſq; ijs qbus veritas ſuſceptæ
incarnatiōis aſtruitur, diuinæ generatiōi pręiudicia inferre meditemur, ne & noſtrū alicui dicatur: Si recte o-
feras, recte autē nō diuidas, peccaſti, quieſce. Hoc eſt, ſi
neſciam⁹ quæ ꝓpria ſunt diuinitatis æternæ incarnatio
niſq; diſtinguere, ſi creatorē cū ſuis opib⁹ cōferam⁹, ſi
autorem tpm dicamus cœpiſse poſt tpa. Neq; enim po
teſt fieri vt per quem ſunt omnia, ſit vnus ex omnibus.

I ¶ De cōprobatione veritatis in ſuperiori capitulo aſſertę, p teſtimonium Ioannis piſcatoris, & de reprehēſiōe eorum qui recuſant audire quæ dicūtur, & intelligere quæ leguntur. Quidq; cauendū, & quid credendum ſit circa incarnati verbi naturā. CAP. III.

Ioan.1 NOLO nobis credatur, ſcriptura recitetur. Nō ego dico à me, quia in principio erat verbum ſed audio: nō ego effingo, ſed lego, qđ oēs legimus, ſed nō oēs intelligimus. Et cū legitur, audimus oēs, & nō audiunt oēs. Incraſſatū eſt enim cor quorundā, & aures eorum grauiter audierunt, aures ſcilicet interioris affectus. Nō enim caro peccat, quæ ſuū ſeruat officiū, & recipit auditum, ſed animus puri auditus prauus interpres, qui recuſat audire quæ dicuntur, intelligere quæ leguntur. Quid aures tanq̄ cera & plūbo clauditis, & tamen dominica beneficia, & officia naturę nō poteſtis excludere? Auditis inuiti, auditis faſtidientes, auditis, ne qđ audieritis, excuſare poſsitis. Auditis ergo cum legitur: In principio erat verbū. Quis hoc dicit? Ioannes vtiq; ille piſcator, ſed nō quaſi piſcator hoc dicit, ſed quaſi humani piſcator affectus, qui iā nō piſces caperet, ſed hoīes viuificaret. Non ſuū eſt qđ K
dicit, ſed eius qui viuificādi ei tribuit poteſtatē. Piſcator enim ipſis quos ante capiebat piſcibus, taciturnior erat, & circa diuina myſteria magis mut⁹, qui vocis ſuę neſciebat autorē: ſed viuificatus à Chriſto vocem audiuit in Ioāne, verbū agnouit in Chriſto: & ideo plenus ſpiritu ſancto, qui ſciret principiū nō tpis eſse, ſed ſupra tēpora, reliquit ſęcula, & aſcēdēs ſpiritu ſup omne principiū ait: In principio erat verbū, hoc eſt, remane at cœlū. Nōdum enim erat quādo in principio erat verbū. Nā etſi cœlū habet principiū, de⁹ nō habet. Deniq; in prīcipio fecit de⁹ cœlū & terrā. Aliud eſt fecit, aliud eſt erat. Qđ fit, incipit: qđ erat, principiū non accepit, ſed pręuenit. Remaneāt etiam tēpora, quia poſt cœlū tempora. Remaneāt etiā angeli & archāgeli, etſi principiū eorum nō inuenio, erat tamē quādo nō erāt. Non erāt enim qui aliquādo cœperunt. Si ergo principium eorū inuenire nō poſsum⁹, quos certū eſt habere principiū, qūo poſsū verbi inuenire principiū, à quo omne principiū nō ſolū creaturarū, ſed etiā cogitationū noſtrarū oīm pręuenitur? Aperte itaq; ſempiternā diuini
tatē eius expreſſerat. Sed tamē ne quis à patre diuide- Ioan.1
ret verbi æternitatē: vt eādē crederem⁹ verbi eſse quæ
patris eſt, bon⁹ ille piſcator adiūxit: Et verbū erat apđ
deū, hoc eſt, qđ dixerat, ſic æſtimandū eſt. Erat verbū
qūo erat pater, quoniā cū patre erat, & in patre erat, & L
apud patrē erat ſemp. Nēpe qūo de patre legimus erat
ita & de verbo legimus erat. Quid diſcernis intellectū,
qui nō diſcernis auditū? Vbi eſse apđ patrem eſt, patris
eſse cū verbo eſt. Legimus enim quia verbum erat apđ
deū. Itaq; ſi ſcd'm tuā opinionē aliquādo nō erat, ergo
ſcđm tuā opinionē & is i pricipio nō erat, apđ quē erat
verbū. Per verbū enim audio, p verbum intelligo, quia
deus erat. Nā ſi ſempiternum verbū eſse credidero, qđ
credo: nō poſsum de patris æternitate dubitare, cui⁹ ę-
ternus eſt filius. Si tēporalem generationem eius exiſti
mo, incipit cōmunitatem habere nobiſcū, vt videatur
pater eſse cœpiſse. Sed ſi de patre nō ambigis, qa incipere eſse dei nō eſt, quia dei eſt ſempiternā habere pfectionē: ne forte vſu ſermōis labaretis humani dū ver
bū dicis & filiū, ideo addidit: Et deus erat verbū, habes
vtiq; qđ pater, quia deus erat. Qūo huius negas ęternitatē, cui vnū cū patre dei nomen eſt? Nō te ſonus capiat
ſimilitudoq; ſermonis. Aliud verbū eſt qđ tpa habet,
qđ ſyllabis colligitur, literiſq; cōponitur: nō tale verbū filius, quia nō talis eſt pater verbi. Cauendū ergone
tibi quęſtionē vocis corporalis videamur ingerere, in
corporeus eſt deus. Vocē vtiq; incorporeus corporalē
nō habet. si vox corporalis nō eſt in patre, nec fili⁹ verbum eſt corporale. si corpus in patre nō eſt, nec temp⁹ M
in patre eſt. si tps in patre nō eſt, vtiq; nec in verbo eſt.
Qđ ſi nullum principij tempus in verbo, nec numerus
vtiq; nec gradus verbi eſt: quia ſi numerus in verbo, ergo multa verba. si multa verba, multi & filij. sed vnum
verbum eſt, quod & gradum excludit & numerum, vnū
ſcđm naturam. Ne quęrite huiuſmodi naturam, neſcio
multo melius hoc q̄ ſcio. Hoc ſolum bene ſcio, qđ neſcio quæ ſcire nō poſsum. Quod vidimus, inquit, & qđ 1.Ioan.1
audiuimus: Ioannes dicit, hoc ſolum bene ſcire ſe dixit quod audiuit, & quod vidit, qui in Chriſti pectore recūbebat. Ergo illi ſatis eſt audiſse, mihi non eſt ſatis? ſed qđ ille audiuit, hoc mihi dixit: & quod audiuit à Chriſto, hoccine ego poſsū negare verū eſse de Chriſto? Ergo quod audiuit audiui, & quod vidit audiui. Ille enim vidit quod vidit, nō vtiq; diuinitatē quę ſcđm naturā ſuam videri nō poteſt. sed quia ſecundum naturam ſuā videre non poterat, ſuſcepit quod erat præter naturā diuinitatis, vt ſcđm naturā corporis videretur. Deniq; ſpūs ſanct⁹ in ſpecie viſus eſt ſicut coluba: quia Lucæ.9
videri diuinitas in ſuæ claritatis veritate non poterat.

A ¶De confutatione diuerſorum hæreticorũ nõ diſtin guẽtium naturã diuinitatis,& corporis Chriſti,quos ſuperius commemorata ſententia comprehendit,cũ confirmatione ex confeſsione Petri, ac teſtimonio Moyſi &Heliæ. CAPAT IIII.

NOLI igitur &tu ſcd'm naturã interpretari,qđ præter diuinitatis naturã eſt.Nã & ſi credas á Chriſto carnẽ eſse ſuſceptã, & offeras trãſfigurandũ corpus altarib9,nõ diſtinguas tamẽ naturã diuinitatis &corporis,&tibi dicitur: Si recte offeras,nõ recte aũt diuidas,peccaſti:quieſce.Diuide enĩ qđ' meũ,diuide qđ' ſuũ verbi eſt,ego qđ' erat illius,nõ habebã:&ille qđ' meũ nõ eſt,habebat. Suſcepit quod meũ eſt,vt impartiret qđ' ſuũ eſt. Suſcepit nõ vt cõfun deret,ſed vt repleret.Si credas ſuſceptionẽ,affingas cõ fuſionẽ:Manichęus eſse deſiſti,nec tamen eccleſię filiꝰ eſse cœpiſti.Si credas ſuſceptionẽ corporis, adiungas diuinitatis cõpaſsionem:portionẽ vtiq; pfidiæ,nõ pfidiã declinaſti. Credis enim qđ' tibi ꝓdeſse præſumis, nõ credis qđ deo dignũ eſt.Rurſus ſi credas quia idem deus,&noui & veteris teſtamenti eſt, tẽpora aũt verbo eius,&momento præmittas,tolerabilior Valentinꝰ eſt qui nõ ſæcula ante deũ,ſed deos putat eſse quod ſęcula ſunt. Minoris enim ſacrilegij eſt copulari diuinitati ſæcula, q̃ præferri. Si credas iterũ quia Chriſtus principiũ nõ ſumpſit ex virgine,ſed tamẽ aliquod ante Chri
B ſtũ ęſtimes eſse principium:in tẽpore diſtantia,de impietate cõtẽtio eſt.Virginis enĩ ſupparẽ negaſti,eſse nõ tẽporis.Ego aũt & ſupparẽ virginis ſecundũ ſuſceptionẽ corporis non negabo, & creatorem temporis confitebor. Quid enim ꝓficis ſi dicas quia Chriſtus hæc an illa ſit creatura? Creatura mutatur,diuinitas adoratur. Noluit ſe ſic Chriſtus agnoſci,nec his tãtum quę ſupra hominẽ ſunt meritis æſtimari.Deniq; cũ interrogaſset
Mat.16 Quem me dicunt eſse hoies? cũ alij dicerent Heliã,alij Hieremiã, aut vnum ex prophetis:nullius ſententiam prædicauit. Cum Petrus dixiſset: Tu es filius dei viui: hunc ſolum nõ immerito laudauit. Ergo Ioãnes dicit, Petrus dicit, Chriſtus ꝓbauit,& tu nõ probas Arriane Nec Ioanni &Petro putas eſse credendum,quos vel ſolos pro teſtimonio gloriæ ſuę dominus noſter Ieſus Chriſtus ad omnium fidem credidit abundare? Deniq; quaſi ad teſtimonium veteris & noui teſtamẽti Moyſes cũ Helia aſsciſcitur:cũ Ioanne Petrus frequenter adhibetur.Petrus dicit: Tu es,nõ dicit,tu eſse cœpiſti. Petrus dicit: Tu es filius dei,nõ dicit,tu es creatura. Dixit hoc ioãnes.Si adhuc nõ credidiſti,quia nõ intellexiſti myſterium ſupra ſapiẽtiã recumbẽtis, repetiuit Petrꝰ. Cõmendauit vtrũq; Chriſtus,alterũ iudicio,alterũ myſterio:id eſse addidit, vt legeres qđ in Chriſti pectore
C recumbebat,& intelligeres q; eius caput,in quo principale omniũ ſenſuum eſt,arcano quodã ſapientiæ repleBatur.Sed ſi nõ putas intelligendũ eſse myſteriũ, ſaltẽ noli impugnare iudiciũ. Laudatur Petrus, quia dei filiũ credidit quẽ videbat,quia ſe ab imperitę plebis rudibus adhuc opinionibus ſeparabat. Deniq; cũ interrogaſset dominus quid hoies de filio hominis ęſtimarẽt,cũ diceretur vulgi ſententia,Petrus tacebat. Taces ergo Simõ, & reſpõdentibꝰ alijs adhuc taces,cum ipſe ſis primus,qui etiã nõ interrogatus interrogas, nec times ne reprehendaris à domino, quia nõ reſpõdes interrogãti.Ideo,inqt,nõ reſpõdeo, quia nõ interrogor
Pſal.16 meã,ſed alienã ſententiã.Legi enim: Vt nõ loquatur os meũ opera hominũ.Opus aũt eſt pfidorũ,ꝓfidias prędicare. Ergo taceo adhuc, quia nondum id qđ' ſentio interrogor,nõ proferã labijs quod animus nõ ꝓbauit. Erit tẽpus quãdo reſpondeã,interrogabor &ipſe quid ſentiã,tunc demum reſpõdebo quod meũ eſt. Meũ eſt enim fidẽ loqui,pietatẽ aſserere,gratiã prędicare. Nõ igitur quaſi pigrior ſenſu,voce tardior tacet:nec quaſi D faſtidioſius differt vocis obſequiũ,ſed quaſi cautus periculũ vulgaris opinionis euitat,qui periculũ nõ euitabat ſalutis. Deniq; in poſterioribus habes quia exiluit è naui vt occurreret domĩo, nõ glorię cupidꝰ,ſed obedięntiæ præmaturus.Hic ergo qui ante reticebat,vt doceret nos q; impiorũ nec verbũ debeamus iterare. Hic inquã,vbi audiuit,Vos autẽ quid me dicitis?ſtatim loci nõ immemor ſui primatũ egit.Primatũ cõfeſsiõis vtiq; nõ honoris:primatũ fidei,non ordinis:hoc eſt dicere: Nemo me vincat,nunc meæ partes ſunt, debeo cõpẽſare qđ tacui,debet ꝓdeſse qđ ſilui. Lingua mea nõ habet ſpinas,ſine impedimẽto fides debet exire. Dũ alij cœnũ,alienæ licet,ꝓlatæ tamen impietatis euacuãt, qa aut Heliã,aut Hieremiã, aut vnum ex ꝓphetis Chriſtũ eſse dixerunt,habuit iſta vox cœnũ,habuit iſta vox ſpinas.Dũ alij in hoc labãt cœnũ,dũ in alijs enodãtur ſpinæ,vox noſtra filiũ dei Chriſtũ reſultet.Mihi puruseſt ſermo,cui nullas ſpinas expreſsa relinquit pietas. Hic eſt ergo Petrus q; reſpõdit præ cæteris apoſtolis,imo ꝓ cęteris:& ideo fundamentũ dicitur,qa nouit nõ ſolũ ꝓ priũ,ſed etiã cõmune ſeruare.Huic aſtipulatꝰ eſt Chriſtus,reuelauit pater.Nã qui verã generationem loqui- E
tur patris,à patre aſsumpſit,ex carne non ſumpſit.

¶Quod cõfeſsio Petri nõ vnã tantum ſed oẽs hæreſes excluſerit. Et de myſterijs incarnationis, paſsionis, mortis,ſepulturæ &reſurrectiõis Chriſti,cum redargutiõe hæreticorũ ærũnas &cætera quæ corporis vel animę ſunt,diuinitati attribuentium. CAPVT V.

IDES ergo eſt eccleſiæ fundamentum. Non enĩ de carne Petri,ſed de fide dictũ eſt, quia portæ mortis ei nõ prævalebunt, ſed cõfeſsio vicit infernum.Et hæc confeſsio non vnã hęreſim excludit. Nam cum eccleſia multis tanquã bona nauis fluctibus ſæpe tundatur, aduerſus omnes hæreſes debet valere eccleſię fundamẽtum.Dies enim me citiꝰ defecerit,q̃ nomina hęreticorum diuerſarũq; ſectarũ. Aduerſus oẽs tamen generalis eſt iſta fides,quia Chriſtus eſt dei filius, & ſempiternus ex patre, & natus ex virgine. Quem quaſi gigantem ſanctus Dauid prophe
ta deſcribit,eò quod biformis geminæq; naturæ vnꝰ ſit conſors diuinitatis &corporis,qui tanq̃ ſpõſus procedens de thalamo ſuo,exultauit tanq̃ gigas ad currendã Pſal.18.
viam. Sponſus animę ſecundum verbum,gigas terræ, quia vſus noſtri officia percurrens, cũ deus ſemper eſſet ęternus,incarnatiõis ſacramẽta ſuſcepit,nõ diuiduꝰ ſed vnus,quia vtrũq; vnus,& vnus in vtroq;,hoc eſt vel diuinitate vel corpore. Nõ enĩ alter ex patre,alter ex virgine, ſed idẽ aliter ex patre,aliter ex virgine.Gene
ratio generatiõi nõ prędiudicat,nec caro diuinitati, qa E
nec pignus patri, nec volũtas paſsioni,nec paſsio volũtati. Idem enim patiebatur & nõ patiebatur,moriebatur,&non moriebatur, ſepeliebatur & non ſepeliebatur,reſurgebat &non reſurgebat,quia corpus propriũ ſuſcitabat:quia quod cecidit,hoc reſurgit:quod nõ cecidit,nõ reſurgit.Reſurgebat igitur ſecundum carnẽ, quę mortua reſurrexit.Non reſurgebat ſecundum verbum,quod nod reſolutum fuerat in terram, ſed apud deum ſemper manebat.Ergo &moriebatur ſecundum noſtræ ſuſceptionem naturæ,& non moriebatur ſecundum ętęrnę ſubſtantiam vitę : & patiebatur ſecundum corporis ſuſceptionẽ,vt ſuſcepti corporis veritas crederetur:&non patiebatur ſecundum verbi impaſsibilem diuinitatẽ,quo totiꝰ exors doloris eſt. Deniq; idẽ dicebat:Deus deus meus reſpice in me, quare me dereliquiſtiꝰquia ſecundum carnẽ relictus eſt, qui ſecundũ Pſal.21.
diuinitatẽ nec deſeri potuit nec relinqui. Idem etiã dicit: Longe à ſalute mea verba delictorum meorũ: hoc

G est,nō capiatūr qui audit quare me dereliquisti, sed intelligat qd scd'm carnē ista dicātur,quæ lōge à plenitudine diuinitatis aliena sunt. Alia sunt enim à deo verba delictorū,quia aliena sunt & delicta verborū. Sed quoniā delicta aliena suscepi, etiā delictorū alienorū verba suscepi,vt derelictū me á patre deo esse dicā,qaapđ deum semp sum. Erat igitur immortalis in morte, impassibilis in passione. Eteni quasi deū nō accepit mortis ærūna,& eundē quasi hoiem inferna viderunt. Deniq; emisit spiritū,& tamē quasi arbiter exuēdi suscipiē diq; corporis,emisit spiritū,nō amisit:pēdebat in cruce,& oīa cōmouebat. Tremebat in ligno,quē totus tremebat hic mūdus. Erat inter supplicia, excipiebat vulnera,& regnū cœleste donabat. Peccatum oīm factus, peccata generis abluebat humani. Postremo mortuus est. Et secundo & tertio exultās atq; ouās dico,mortuus est,vt illius mors vita fieret mortuorū. Sed nec sepulchrum eius miraculo caret. Nā cū esset vnctus à Ioseph & in eius monumēto sepultus, nouo opere quodā ipse defunctus defunctorū sepulchra referabat. Et corpus quidē eius iacebat in tumulo, ipse autē inter mortuos liber,remissionē in inferno positis soluta mortis lege donabat. Erat enim caro eius in monumento,sed virtꝰ eius operabatur è cœlo. Ostendebatur omnibus p corporis veritatē,quia nō caro erat verbum,sed caro erat
H verbi. Caro quidē gustauit mortē,sed impassibilis dei virtus etsi exuit corpus,nullū tamē de corpore deo dānum. Cur diuinitati attribuis ærumnas corporis, & infirmum doloris humani diuinæ cōnectis naturæ? Nunc anima,inquit, mea turbrta est,nō sapiētia. Immutabilis enim manebat sapientia, etsi circundaretur amictu carnis. Nā in illa serui forma erat veri luminis plenitudo:& cum se exinauit,lumen erat. Deniq; dicebat: Ambulate dum lumē habetis. Et quādo in morte fuit,i vmbra nō erat. Deniq; etiā in iferno positis vitæ lumē fundebat æternæ. Radiabat etiā illic lux vera sapientiæ,illuminabat infernum, sed in inferno non claudebatur. Quis enim locꝰ est sapientię? Deniq; dicit iustus: Sapiē tia autē vnde inuenta est? Quis aūt locus est disciplinę? Nescit homo viā eius,nec inuenta est inter hoies. Ergo nec in tēpore,nec in loco sapientia est:vnde & tempus esse significat. Sed qūo in tēpore,quę in principio erat? Quomodo in loco quæ apud deum erat? Vnigenitus filius si quæritur,in sinu patris euāgelico spiritu reperitur. Nunquid sinū patris locum putatis? Et queritis quomodo nata sit,cū dicat propheticus vir: Nescit homo viā eius? Et scd'm homines ortum eius æstimatis,cū
I Iob dicat,quod inter homines nō sit inuenta? Et mortē tribuitis sapientiæ,de qua abysus dicit: Nō est ī me mare dicit:Nō est mecum? Nō dicit cœlum, non est in me:sed abysus dicit,Nō est in me. Nō enī abyso,sed patri dixit:In manus tuas cōmendo spiritum meū. Ipsa anima etsi fuit in abysso, iā non est, quia scriptum est: Quoniā nō relinques animā meā in inferno, nec dabis sanctū tuum videre corruptionē. Mare ergo dicit:Non est mecū:hoc est,vita nostra dicit fluctibꝰ sęculi inquieta. Nō est enim inter homines caro eius,quia scd'm carnē iā nō nouimus Christum. Terra dicit,non est mecū quia resurrexit. Deniq; angelus ait:Quid quæritis viuētem cum mortuis? Et bene mare dixit,non est mecum: quia super mare erat. Deniq; in mari & corpore in vestigijs ambulabat, quando & subiectum marī super mare Petrum ambulare pręcepit,qui licet titubauerit, titubauit tamen non per imbecillitatē iubentis,sed p infirmitatē obedientis. Ergo splēdori gloriæ nō pmisceas nostræ atramētum naturę,nō luci nebulā humanę carnis infundas. Rursus passionē prædicans,si nequaq̄ id qđ est passibile recognoscas,pietatē domini refellisti, salutē tuā negasti. Vnde amentes eos ęstimare debemꝰ qui audiētes dicentē dei filiū:Quid me cædis? secundū naturam diuinitatis subiectū iniuriæ putauerunt. Dixit enim:Quid me cędis? sed cędē diuina natura nō sensit. Dixit:Dorsum meū dedi ī flagella,& maxillas meas in palmas: vultum autē meū nō auerti à confusione sputorum. Sed dorsum & maxillas dixit & vultū,hoc est humani corporis portiones. Quod enim caro verbi patiebatur,vel manēs in carne dei verbū patiebatur carne, sicut scriptū est:Christo ī carne passo, in se vtiq; p corporis assuūptione referebat, vt quæ nostra sunt, ipse susciperet,& suis circūueuiret hūana. Recte igitur scd'm naturā suam & caro passa est,nec ea corporis passione verbi natura mutata est. In veritate enim nostra est resurrectio,& ideo in veritate Christi passio prædicatur. K Esaiæ.50. 1.Pet.4

¶ De illorū qui Christū in phātasmate venisse & passum esse prędicāt,diuersorumq; aliorum hęreticorū cōdemnatione,ampliori tamen atq; grauiori eorum qui diuinitatē & carnē domini vnius esse naturę asserūt,cū argumentorū suorū dissolutione. CAP. VI.

Nsqv enim,quod quidā dicūt, in phātasmate passus est, quia nec in phātasmate super mare ambulauit,quod discipuli in euāgelio opinati esse prodūtur, sed excusantur,quia nondū erat spiritus datus:nondū enī Iesus fuerat honorificatus. Nobis iā crucifixus est Christus, & L resurrexit,nobis iā spiritus datꝰ est,qui assertor est veritatis. Et discipuli quidē aliquādo errauerunt, ne nos postea errare posemus. Ergo illorū error nobis profecit. Quasi homines errarunt, quasi discipuli crediderunt. Et hos igitur q̄ in phantasmate venisse Iesum prędicant, & illos condēnare debemus qui aduersa erroris linea,non vnum eundemq; filiū dei dicunt,sed aliū esse qui ex deo patre natus sit, alium qui sit generatus ex virgine, cum Euangelista dicat, quia verbum caro factum est,vt vnum dominum Iesum,non duos crederes. Nonnulli etiā aliud dei verbum,aliū verū dei filiū crediderunt,cū ipsum qui in principio erat verbū apđ deum patrem, in sua propria venisse euangelista testetur. Sunt autē qui tanq̄ ad vnū prophetarū,ita ad Christum factū esse verbū arbitrati sunt, nō ipsum esse dei verbum. Sed de nullo prophetarum dictū est,quia verbum caro factum est:nullus prophetarū abstulit peccata mundi. De nullo alio dictum est: Hic est filius meus dilectꝰ,in quo cōplacui. De nullo prophetarū legimꝰ qđ sit dominus maiestatis,qđ de Christo Apostolus dixit:Quia Iudæi dominum maiestatis crucifixerūt. Sed M dū hos redarguimus,emergūt alij qui carnē domini dicāt & diuinitatē vnius esse naturę. Quæ tātū sacrilegiū inferna vomuerunt. Iam tolerabiliores sunt Arriani, quorū per istos perfidiæ robur adolescit,vt maiore cōtētione asserāt patrē & filium & spiritum sanctū vnius nō esse substantiæ,quia isti diuinitatem domini & carnem substantiæ vnius dicere tētauerunt. Deinde cum isti dicant quia verbum in carnē,capillos,sanguinē,& ossa cōuersum est,& à natura mutatū est: pprie datur illis locꝰ,vt infirmitatē carnis ad ifirmitatē diuinitatis quadā facta diuinæ naturę mutatione detorqueāt. Sunt etiā q in tātū ipietatis pdierint, vt putēt quia diuinitas domini circūcisa est, & imperfecta de pfecta facta est, & ī ligno nō caro, sed illa operatrix oīm substātia diuina in carnis specie coagulata pendebat. Quis autē non horrescat? Quis audiat quia non ex Maria virgine,sed ex diuina substātia passibilem sibi carnē fecerit deus verbum? Quod asserēdo eo prolabuntur,vt nō ex tēpore corpus domini esse susceptū, sed coęternū dei verbo semper fuisse cōtendant. Horū omniū autores sunt qui diuinitatem & carnem domini vnius naturæ fuisse dixerūt. Legi enim, quod nō crederē nisi ipse legissem. Legi inquā in cuiusdam libris sic positū,& organū,& Mat.14 Ioan.7. Ioan.1 Matth 3 1.Cor.2

Mat.14. Lucæ.24 Ioan.18. Psal.15. Iob.28 Ibidem. Lucæ.23 Ioan.12

A cum à quo mouebatur organū, vnius in Christo fuisse naturæ. Qđ ideo posui, vt ex scripturis nomē deprehē datur autoris, & aduertāt, q̄uis exquisitissimis argumē tis, & phaleratis sermonibus, nō posse vim veritatis ob duci. Et hic mihi frequenter Niceni cōcilij tractatū se tenere cōmemoret. Sed ī illo tractatu patres nostri, nō carnē, sed dei verbū vuius substantiæ cū patre esse dixerūt. Et verbum quidē ex paterna processisse substā tia, carnē autē ex virgine esse cōfessi sunt. Quomō igitur Niceni cōcilij nomē obtēditur, & noua inducuntur quæ nunq̄ nostri sensere maiores? Cū vtiq; scripturæ dicāt, quia Christus scd'm carnē passus est, nō secūdum
Esa.7 diuinitatē. Scripturæ dicāt quia virgo in vtero concipiet, & pariet filiū? Accepit enī virtutē, & peperit filiū, quē & ipsa suscepit. Deniq; hoc etiā Gabriel ꝓprio ser
Luce,1. mone declarat, dicēs: Et qđ nascetur ex te sanctum, vocabitur dei filius. Ex te, inquit, vt scd'm hominē qđ ex ipsa nasceretur aduerteres. EX se enim generauit Maria vt qđ' generatur ex ipsa, in eo salua generationis dominicæ prærogatiua, corporis esset vera natura. Sed &
Roma.1 Paulus dicit se prędestinatū esse in EUāgelium dei, qđ' ante, inquit, ꝓmiserat per ꝓphetas de filio suo, qui factus est semine Dauid secundum carnē. ET ad Galatas:
Galat.4 Postq̄ aūt venit plenitudo tēporis, misit deus filiū suū
2.Tim.2. factū ex muliere. ET ad Timotheum dixit: Memor esto Iesum Christum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid. ERgo ex nobis accepit, qđ' ꝓprium offerret ꝓ nobis, vt nos redimeret ex nostro, & qđ' nostrum nō erat
B ex suo nobis diuina sua largitate cōferret. Scd'm naturā igitur se obtulit nostrā, vt vltra nostram operaretur naturam. De nostro sacrificiū, de suo præmiū est. Multaq; in eodē & secundum naturam inuenies, & vltra naturā. Scd'm cōditionem etenim corporis in vtero fuit, natus est, lactatus est, in pręsepi est collocatus. sed supra cōditionē virgo cōcepit, virgo generauit, vt crederes quia deus erat qui innouabat naturā, & homo erat qui scd'm naturam nascebatur ex homine. Neq; enim vt quidam interpretati sunt, natura ipsa mutata verbi
Malac.3 Hebrę.2 est, quæ immutabilis semper est, sicut ipse dixit: Videte videte me, quia ego sum, & nō sum mutatus. sed etiā Paulus dixit, quia Iesus Christus heri & hodie, ipse est, & in sęcula, hoc est, quia non secundum naturam mutatus est carnis, sed immutabilis etiam in ipsa mutabili conditionis humanę qualitate permansit. Didicistis igitur, quia sacrificium de nostro obtulit. NĀ quę erat causa incarnationis, nisi vt caro quæ peccauerat, per se redimeretur? Qđ' peccauerat igitur, hoc redēptū est. Non est ergo immolata diuinitas verbi, quia non peccauerat diuinitas verbi: & ideo non est verbi natura in
C carnis cōuersa naturam, quia immunis peccati diuinitas, pro peccato quod non fecerat, se non debebat offerre. Hoc enim se obtulit Christus, qđ' induit. Induit quod ante non habuit. NON igitur diuinitatis suæ diuinitatem induit, in quo erat plenitudo diuinitatis æternæ: sed carnem assumpsit, vt spolium carnis exueret, atque in semetipso & manubias diaboli crucifigeret, & trophæa virtutis erigeret. ERgo si caro omni & in Christo subiacuit iniuriæ, quomodo vnius illam cum diuinitate dicitis esse substātiæ verbū? si enim vnius substantiæ verbū & caro quæ de terra habet naturā: cur vnius substantię asseratur verbū, atq; anima quā perfectā naturę susceperit humanę? Vnius autē substautiæ est verbum cū deo secundum paternam professionē, & ipsius domini assertionem, qui ait: Ego & pater vnum sumus. Vnius ergo substantiæ pater cum terreno corpore prædicatur? Et adhuc indignamini Arrianis, quia hi dicunt filium dei creaturam esse, cum ipsi dicatis patrem vnius cum creaturis esse substantiæ? Quid autem aliud agitis ista dicendo, nisi vt aut limum Adæ terramq; nostram diuinæ substantię comparetis, aut certe diuinitatem in terrenæ corruptelæ iniurā transferatis? Dicendo enim D quod verbum caro & ossa factum est, in terram vtique dicitis esse conuersum, qnoniam caro & ossa de terra sunt. scriptum est, in quiunt, quia verbum caro factum est: scriptum est, non nego, sed considera quid sequatur. sequitur enim: ET habitauit in nobis, hoc est, illud verbum, quod carnem suscepit, hoc habitauit in nobis hoc est, in carne habitauit humana, & ideo emanuel dictus est, hoc est, nobiscum deus. Hoc ergo verbū caro factū est, pro eo quod est, homo factus est: sicut etiā Iohel dixit: EFfundam de spiritu meo super omnē carnem. Nō enim super irrationabilē carnē, sed in homines futura promittitur gratię spiritalis effusio. Quod si secundum literā vos tenetis, vt putetis ex eo quod scriptum est, quod verbū caro factum est, verbū dei in carnem esse cōuersum: nunquid negatis scriptum esse de domino quia peccatum nō fecit, sed peccatū factū est? ERgo in peccatum conuersus est dominus? Non ita, sed quia peccata nostra suscepit, peccatum dictus est. NAm & maledictum dictus est dominus, non quia in maledictum conuersus est dominus, sed quia nostrum suscepit ipse maledictum. Maledictus enim, inquit, qui pendet in ligno. Miraris ergo quia scriptum est: Verbū caro factum est, cū caro assumpta sit à dei verbo, quando de peccato qđ' nō habuit, scriptum est, quia peccatum factus est? Hoc est, nō naturā operationēq; peccati, vtpote in similitudinē carnis peccati factus, sed vt peccatū nostrū in sua carne crucifigeret, susceptionē ꝓ nobis, infirmitatē obnoxij iā corporis peccati carnalis assumpsit. E Desinant ergo dicere naturā verbi in corporis naturā esse mutatā, ne pari interpretatiōe videatur natura verbi in contagiū mutata peccati. Aliud est enī qđ' assumpsit, & aliud qđ' assumptū est. Virtus venit in virginē, sicut & angelus ad eā dixit: Quia virtus altissimi obūbrabit te. sed natū est corpus ex virgine, & ideo cœlestis quidē descēsio, sed humana cōceptio est. NON ergo eadem carnis potuit esse diuinitatisq; natura.

Deute. 21
Ioan,1
Lucę.1.

¶ De autoris excusatione, ac respōsione ad obiectionē qua sibi dici posset, qđ' de patris & filij diuinitate quinq; illis libris quos scripserat, cōclusorem se esse promiserit, cū confutatione erroris eorū, qui animā putant à domino Iesu non esse susceptā, pulcherrimaq; declaratione assumptionis humanæ naturę. Et quomodo intelligendum sit quod scriptnm est: Iesus proficiebat ętate & sapientia. CAPVT VII.

ROssem latius prosequi, sed vereor ne hæc ipsa aliquibus aut superflua aut prolixa videantur. Fortasis enim dicat aliquis: NŌne de patris & filij diuinitate quinque illis quos scripsisti libris, cōclusorem te esse ꝓmiseras? sed F quid facia, cū quotidie nouas seminēt quęstiones? NON pręterit responsio, sed astringit obiectio. Nā quēadmodum potest finis esse respōsi, si mod' nullus obiecti sit? Et tamen de patris & filij diuinitate consummaturum responsionē in superioribus me spoponderā. Hoc aūt libro de incarnationis dominicæ sacramento plenior sicut debuit facta digestio est. Nam cum illud quod ait dominus: Tristis est anima mea vsqae ad mortem, & Mat.26 infra: Pater meus, si possibile est, transfer à me calicem hūc, sed tamē nō sicut ego volo, sed sicut tu vis: non ad spūs sancti cōpassionē, sed ad rationabilis assumptionē animę, & naturę humanę refertur affectū, cōsequens est vt per assertionem dominici sacramenti, & plenitudinem naturę humanę fuisse astruamus in Christo, & ab infirmitatis prędiudicio spiritū sanctum separemus. Non est enim obnoxius infirmitati, qui non est obnoxius passioni. Quęro igitur qua ratione animā putent quidam à domino Iesu nō esse susceptam: an quia me-

G tus est ne sensu Christus laberetur humano. Dicunt qp pe quia concupiscētia carnis legi mētis repugnet. Sed qui hoc ait, tantum abest vt Christū putauerit lege carnis in peccati vincula fuisse deducēdum, vt ipse in ęstu positus fragilitatis humanæ, per Christū sibi subueniri posse crediderit, dicens: Infelix ego homo, quis me liRoma.7 berabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominū nostrum. Qui ergo alios à carnis lubrico vindicabat, nūquid formidare poterat? Nec etiā ipse dominatu quodā carnis istius (sicut volunt) formidabat illecebras. Ergo & carnis susceptionē declinare debuerat, ne ad lubricū traheretur erroris. Sed qūo lubricum poterat timere peccati, qui peccatū remissurus aduenerat? Et ideo cum susceperit carnē hominis, cōsequēs est vt perfectionē incarnationis plenitudinemq; susceperit, nihil enim in Christo imperfectum. Suscepit itaq; carnē, vt resuscitaret. Assumpsit animā, sed animā perfectā, rationabilē, humanā assumpsit atq; suscepit. Nā quis potest negare qđ' susceperit animā, cū ipse Ioan.10 dicat: Animā meā pono pro ouibus meis? Et iterū: Propterea me pater diligit, quia ego pono animā meam, vt iterum sumā illā. Nō per parabolā hoc dicitur, nec per Esaiæ.1. functoria significatione, in qua aliud dicitur, & aliud intelligitur, sicut illud: Neomenias & sabbata vestra odit anima mea. Licet illud etiā ad Christi animā posit referri, quæ ideo posita est vt aboleret Iudaicæ superstitionis errorē, & vnius sacrificij institueret veritatem. Sed H de hoc dubitēt prophetico, euāgelicum hoc refutare nō possunt de animę ꝓprietate dictū, cū de morte domini & resurrectione sit dictum. Deniq; addit: Nemo tollit eā à me, sed ego pono eā á meipso, potestatē habeo ponēdi animā meā, & potestatē habeo iterum sumendi eā. Eandē igitur ponit quā susceperit. Suscepit dico. Non enim verbum ipsum dei viuū in sua carne ad nostrę animę vicē factum est, sed sicut carnē nostrā, ita & animā nostrā perfectā naturæ humanæ assumptione susceperit. Assumpsit inquā animā, vt incarnationis suæ benediceret sacramēto susceptо, susceperit affectū meū, vt emēdaret. Quid aūt opus fuit carnem suscipere sine anima, cū vtiq; insensibilis caro & irrationabilis anima nec peccato sit obnoxia, nec digna pręmio? Illud ergo ꝓ nobis susceperit, qđ' in nobis amplius periclitabatur. Quid autē mihi prodest, si totū me nō redemit? Sed totū me redemit, qui ait: Mihi indignamini, qui totū homIoon.7 inē sanū feci ī sabbato? Totū redemit, quia in virum ꝓfectum fidelis nō ex parte sed totus resurgit. Desināt ergo isti misericordes timere ne Christus carnē suam vel animā perfectā sensumq; hominis non potuerit gubernare, qui etiā illum asinæ pullū quē ante nemo sederat, gubernauit. Qui plātauit aurē, nō audiet? Qui alios PSal.93. regebat, se regere ipse nō poterat? Qui peccata donabat, peccatū ipse faciebat? Desināt nimium soliciti isti I tanquā pædagogi Christi vereri, ne etiam in ipso cōcupiscentia carnis legem mentis oppresserit, quæ nō oppresit in Paulo, sed tantummodo repugnauit. Athleta Christi victorias mentis numerat suæ. Hi trepidant, ne caro titubauerit in domino, quæ vicit in seruulo. Non vult pro se timere nos Christus. Non vult pro se Lucæ.23 flere nos dominus. Deniq; dicit: Filiæ Hierusalem nolite me flere, vos ipsas flete. Et istis dicit: Nolite mihi timere, vobis timete. An non audistis dicentem Dauid? PSal.26 Dominus illuminatio mea & salus mea, quem timebo? Dominus defensor vitæ meæ, à quo trepidabo? Et alibi: Non timebo quid faciat mihi homo. Et alibi: Non PSal.55 timebo quid faciat mihi caro. Ergo lapsum naturæ humanæ timere potuit, quem homo ipse nō timuit? Deus igitur ante carnem, deus in carne, perfectionē naturæ assumpsi humanæ, suscepi sensum hominis, sed nō sensu carnis inflatus. Sensu hominis animam meam dixi esse turbatam, sensu hominis esuriui, sensu hominis rogaui, quia rogantes exaudire cōsueui. Sensu hominis K profeci, sicut scriptum est: Et Iesus proficiebat ætate & Lucæ.2. sapientia & gratia apud deum & homines. Quomodo proficiebat sapientia dei? Doceat te ordo verborum. Profectus ætatis, & profectus sapiētię, sed humanæ est. Ideo ætatem ante præmisit, vt secundum homines crederes dictum. Aetas enim non diuinitatis, sed corporis est. Ergo si proficiebat ætate hominis, proficiebat sapientia hominis. Sapientia autem sensu proficit, quia à sensu sapientia. Iesus autem proficiebat ætate & sapiētia. Quis sensus proficiebat? Si humanus, ergo ipse susceptus est. Si diuinus, ergo mutabilis per profectum. Quod enim proficit, vtique mutatur in melius. Sed qđ' diuinum est, non mutatur. Quod ergo mutatur, non vtiq; diuinum. sensus igitur proficiebat humanus, sensum ergo susceperit humanum. Et vt sciamus quia secundum hominem loquebatur, præmisit, dicens: Puer autem confortabatur & crescebat, & implebatur sapientia, & gratia dei erat cum illo. Et puer nostræ nomen ætatis est, nec confortari virtus poterat dei, nec crescere deus, nec al itudo sapientiæ dei, nec plenitudo diuinitatis impleri. Quæ igitur implebatur, erat non dei, sed nostra sapientia. Nam quomodo implebatur, qui vt omnia impleret descendit? Per quem autem sensum Esaias dixit? Patrem puer nesciebat aut matrem? scriptum est enim: Priusquam sciat puer patrem aut ma- Esaiæ.8. trem, accipiet virtutem Damasci, & spolia Samariæ. Sapientia enim dei futura & occulta non fallunt. Expers L autem agnitiōis infantia per humanam vtiq; imprudētiam quod adhuc non didicit ignorat. sed verendum est inquam, ne si duos principales sensus aut geminam sapientiam Christo tribuimus, Christum diuidamus. Nunquid cum & diuinitatem eius adoramus & carnem Christum diuidimus? Nunquid cum in eo imaginē dei crucemq; veneramur, diuidimus eum? Apostolus certe quid de eo dixit? Quoniam etsi crucifixus est, inquit, ex infirmitate nostra, viuit tamen ex virtute dei. Ipse 2.Cor.13. dixit quia non diuisus est Christus. Nunquid etiam cū dicimus, quia animam rationabilem & intellectus no- 1.Cor.1 stri susceperit capacem, diuidimus eum? Non enim ipse deus verbum pro anima rationabili & intellectuscapaci in carne sua fuit, sed animam rationabelem & intellectus capacem, & ipsam humanam, & eiusdem substātię cuius nostræ sunt animæ, & carnē nostrę similem, eiusdemq; cuius caro est nostra substantiæ suscipiens deus verbum, perfectus etiam homo fuit, sine vlla tamen labe peccati, quia peccatum ipse non fecit, sed pro nobis peccatū factus est, vtnos essemus iustitia dei in ipso. Ca 2.Cor.5 ro ergo ipsius & anima, eiusdem cuius animæ nostræ carnesq; substantiæ. Nec timeo ne tetrada videar inducere. Nos enim vere solam qui hoc asserimus, colimus trinitatem. Non enim Christum diuido, cū carnis eius M diuitatisq; distinguo substantiam, sed vnum Christum cum patre & spiritu dei prędico, & illos magis qui carnem Christi vnius cum diuinitate eius dicunt esse substantię, tetrada inducere demonstrabo. Non enim qđ' eiusdem substantię est: vnus, sed vnum est. Nam vtiq; filium eiusdem cum patre substantię confitentes in tractatu concilij Niceni, non vnam personam, sed vnam diuinitatem in patre & filio crediderunt. Ergo cum dicunt eiusdem carnem, cuius & filius dei erat, fuisse substantię: ipsi quod nobis obijciunt ineptius vanę assertionis incurrunt, vt diuidant Christum. Itaq; quartum increatum quod adoremus inducunt, cum sola increata sit diuinitas trinitatis.

¶ De ampliori redargutione eorum qui autorem dicunt ea vsurpare quæ scripta nō sint, & dei esse substantiam atq; naturam, scriptum non esse affirmāt.

CAPVT VIII.

A CONCLVSERAM librum, sed religiōis fuit ne prætergredi videremur qđ soluere nequiremus. Nā cum dudū audierint quidā dicētibus nobis: Filiū dei qui generatus sit patri qui genera uit, inæqualē esse nō posse, q̄uis ille generatus sit, iste generauerit, qa generatio nō potestatis est, sed naturæ: aduersus illā quidē quæstionē vocē sibi arbitrātur occlusam, sed tergiuersatione damnabili in eodē loco vestigiū vertūt, vt putēt mutationē fieri quę stionis mutatione sermonis, dicētes: Quomodo posſūt ingenitus & genitus esse vnius naturæ atq; substantiæ? Ergo vt respondeā, clemētissime Imperator parce mihi, propositæ quæstioni: primum omniū ingenitum in scripturis diuinis nusq̄ inuenio. Nō legi, nō audiui. Cuius igitur mutabilitatis sint homines istiusmodi, vt nos dicant ea vsurpare quæ nō sunt scripta, cū ea quæ sunt scripta dicamus, & ipsi obijciāt qđ scriptum non sit: nō ne ipsi sibi aduersantur, & autoritati calumniæ suæ derogant? Dicunt enim nō esse scriptum dei esse substantiā atq; naturā, cum vtiq; filium dei patris esse splendorē gloriæ, & characterē substātię eius scriptura testetur & multos alios de diuina dixisse substātia, in alio libro plenissime ostēderimus. Naturā quoq; diuinā quis abnuat, cum Petrus Apostolus in epistola sua scripserit, id operatā domini misericordiā per passionē crucis, vt nos, inquit, faceret diuinę cōsortes naturę. Sed etiā alibi Paulus scripsit: Sed tunc quidē ignorantes deum, ijs B qui natura non sunt dij, seruistis. Ita enim & in Græcis codicibus inuenimus, quorū potior autoritas est. Quid igitur agant, qui negant naturā esse diuinā, nisi vt iam non solum filio calumnientur, sed etiā patri? Si enim negatur natura deꝰ esse, ergo per gratiā est, vt homines: aut certe falsō creditur, vt dæmones, quorum simulacra dei appellatione donantur. Sed Apostolicam autoritatem sequamur, vt dicamus in simulacris naturā nō esse diuinam. Si ergo in simulacris non est, nō est in dæmonijs: supereſt vt in deo diuina sit natura, atq; substātia. Docuimꝰ igitur Apostolica autoritate recte de deo patre dici, quod natura sit deus. Accipiant nunc quod eadem dei patris sit natura quę filij est, eadem sit & spiritus sancti, ne forte idem dicant. Natura quidem legimus esse diuinam, naturę aūt diuinę non legimus vnitatem. Sed cum ipse filius dixerit: Ego & pater vnum su-
Ioan.10 mus: vnitatem diuinitatis probauit. Cum dixerit: Om-
Ioan.16 nia quæ pater habet, mea sunt, & ifra: Pater, omnia mea
Ioan.17 tua sunt, & tua mea: asseruit vnitatem. Cum dixerit: Pa-
Ioan.14 ter qui in me manet, ipse loquitur, & opera quæ ego facio, ipse facit: vnitatem euidentissime declarauit. Deinde Petrus vnam naturam ostendit esse diuinam. Po-
C tuit enim sic dicere, si aliter æstimasset, potuit inquā sic dicere: Vt nos faceret diuinarum cōsortes naturarum, maxime cum per filium in naturę diuinæ consortium transeamus. Nunquid potest donare quod non habet? Ergo non est dubium, quia de eo quod habet donat, & ideo habet naturā diuinam, qui cōsortia diuinæ donat naturę. Apostolus quoq; Paulus dicēdo: Qui natura nō
Galat.4 sunt dij: ostendit vnā veri dei esse naturā. Nanq; & ipse potuit dicere: Qui naturis non sunt dij, si sciret pluralitatem diuinæ esse naturæ, vt alia esset in patre, alia in filio, alia in spiritu sancto. Dicendo ergo: Natura non sunt dij: vnitatem naturę expresit diuinæ. Quid est autem natura deum esse, nisi verum deum esse? Sicut ad
1.Thes.1 Thessalonicenses dicit: Quomodo cōuersi estis ad deū à simulacris seruire deo viuo & vero? Illi enim dij esse simulantur, natura autem deus viuus & verus est. Nam & in ipso vsu nostro est adoptiuus filius, & verus filius. Adoptiuum filium non dicimus filium esse natura, sed eū dicimus natura esse qui verus est filius. Ergo & naturam & substantiam esse diuinam probauimus lectione. Vnitatem quoq; non pluralitatem diuinæ esse naturæ, Apostolica autoritas demonstrauit. D

¶ De confutatione & destructione obiectionis pręmoratorum hęreticorum, qua arguunt qđ non possint ingenitus & genitus vnius esse naturę atq; substātię, & de exemplari approbatione cum dicitur voce geniti non proprietatem naturę, sed significationem generationis exprimi. Quodq; in appellatione ingeniti & geniti species videatur esse diuersa, sed tamen indistincta diuinitas. CAPVT IX.

NVNC illi asserant vbi ingenitum patrem legerint. Sed si dialectico more concedi sibi id postulant, vt quod lectum nō sit, pro lecto vsurpent: produnt se cōtentionis studio differre, nō cognitionem quęrere veritatis. Nanq; in ipsa dialectica si nō cōcedatur quod concedi sibi postulant qui aditum cōtentionis inuenire desiderant: principiū inuenire non queunt disputādi, & hoc ibi, vbi cōtentio est magis de disputationis argutijs, q̄ de examine veritatis. Hęc est enim dialecticorū gloria, si videātur expugnare verbis & refellere veritatem. Cōtra definitio fidei est, vt veritas non verba pandantur. Deniq; verba philosophorum excludit simplex veritas piscatorum. Quę igitur ista asſertio est, vbi si nō donauero eis verbū ingeniti, asſertionis principiū inuenire nō posſunt? Vbi ergo legerint, demōstrent. Exciderat animo. Nūc redeo in memoriā. Lectum est, inquiunt. Nam Arrius E dixit ingenitum patrē, & genitum & creatum filium. Quo autore contra Apostolica scripta cōtendant? Cō tendant tamen, si modo Arrij se discipulos esse fatean tur. Nam quomodo negant magistrū, cuius inuentum sequūtur? Sed si illi hoc dicūt quod Arrius, iustius ego debeo dicere quod Apostolus dixit: Patrem enim dixit, non ingenitum nominauit: filium dixit, & genitum filium nominauit. Quod legi, non lego, imo libenter vsurpo: quod non legi, vsurpare non debeo. Sed tamō quod in dialectica non faceremus, vsurpēt, ne forte dicant: Quia genitū non legimus patrē sicut filium, ideo ingenitū ęstimare debemus. Intelligitur hoc, ergo nō legitur. Sed si intelligitur, nec spiritum sanctum genitū legi. Ergo & spiritus quia genitus non est, ingenitus vtiq; secundum vestrā alibi sententiā nominandus est. Si igitur ingenitum dicitis, & genitum non posse vnius esse substātię, supereſt vt de patre & spiritu sancto, quia nec patrē genitū legimꝰ, nec spiritū sanctū, vnitatē diuinæ naturę & substātię nō negetis. Si enim in eo est vis omnis vestræ disputationis, quod ingenitus & genitus nō posſūt esse vnius naturæ: ergo qui nō est genitus, cū F eo qui nō sit genitus, vniꝰ naturæ atq; substātiæ est. Et si ideo putatis patrē maiorē esse, quia genitus nō est, nūquid & spiritus sanctus maior est filio? Multa posſunt &, innumera exempla suppetere, vt de eo quod genitū nō sit, dicatur ingenitum. Nam & mundum pleriq; ingenitum esse dixerunt, & materiā rerum omnium, quā græci ὕλην dicunt, quasi syluā materialem ingenitam esse memorarunt. Videtur igitur in hoc verbo prærogatiuā quandam potestatis esse nō posse, nisi forte hoc verbo sibi honorare deū videātur, quo philosophi mūdum putauerunt esse donādum. Nūquid ergo sic ingenitus pater sicut mundus? Absit. Aut hic solus deum decet sermo, cū deus vltra sermonum omnium sit ambitum? Nihil igitur precioſum deo in eo sermone, qui cōmunis posſit esse cū cæteris. Sed tamen quemadmodū vultis, inæstimabilis sit huius prærogatiua sermonis, quæ non autoritate aliqua designatur, sed vestro æstimatur arbitrio. Quo igitur hoc proficit, vt ex verbo velitis facere inter patrem & filium distantiam naturæ, distantiam potestatis? Ingenitus inquit, & genitus nō posſunt vnius esse naturę atq; substantiæ, vt quēad-

G modum interdum dicunt, inoperatus & factus nō sunt vnius naturæ. Neq; enim discretionē faciūt ingeniti & inoperati, neq; distantiā volunt esse inter genitum vel creatū, modo vt creaturā filium dicant. Ergo quia pater omnē causam, hoc est, αὐτάρκη (sicut græci dicūt) supergressus, cū ex alio creatus nō sit filius, vtiq; substātia sit, nō aliunde principium habens & causam ex qua sit, & ideo, inquiunt, alia talis substātia esse nō potest, qa omnia ex patre deo habēt subsistēdi causam. Inde non est verisimile dicunt, vt filius, qui ex patre est, & ex se causam nō habet vt sit, sed ex patre, similis sit patri: cū pater ex alio causam nō habeat, filius aūt (vt ipsi allegant) esse non potuerit nisi hoc ipsum ex patre vt esset acceperit. Ideoq; ingenitū & genitū dicunt esse dissimilem: quasi vero quod alibi sæpe iā dixi, generatio potestatis sit, nō naturę. Cū enim dico genitū, non proprietatem naturę, sed significationem generatiōis expressi. Hoc exēplis euidētioribus approbabo. Nā si generaliter dicā filiū, nec addam cuius, potest intelligi & filius hominis, & filius iniquitatis, & filius pestilentiæ, & filius diaboli, sicut de Iudæis scriptura testatur, & qđ in vsu est, & fœtus pecudis, & pulli columbarū. Et ideo in appellatiōe filiorū nō est expressio significatata naturę. At vero si naturam designare desidero, aut hominem nuncupabo, aut equum nominabo, aut auem dicam, vt natura possit intelligi. Ita ergo si naturam cupio de-
H signare diuinam, deum vero debeo nominare. Cum aūt filium dico, generatum significo. Cum patrem quoque dico, generasse declaro. Non ergo hinc naturæ discretionem facias, cum sit hoc significatorium generantis & geniti. Significatoria autem huiusmodi exprimunt substantiæ qualitatem. Multi enim, vt dixi, filij, sed diuersitas filiorum. Alius per naturam, alius per gratiam Multæ creaturæ inuisibiles & visibiles. Inuisibiles, vt principatus & potestates, throni & dominationes. Visibiles, vt sol, luna, stellæ, homo, terra. Ergo diuersæ species & diuersæ creaturarum substantiæ sunt. Itaq; si velis propritatē creaturæ alicuius exprimere, aut solē aut lunā nominabis aut stellas. Et sic intelligitur quid sit quod significandum putaueris. Cæterum si factum dicas aut creatum (quod interdum filium dicunt) quia multa facta & creata sunt, non propritatem substantiæ videris significasse, sed speciem qualitatis. Aliud enim substantia, aliud qualitas est. Deniq; diximus & alibi vsian interpretatos latinos, vt substantiam dicerent. Vsia autem dei cum dicatur, quid aliud significatur nisi deum semper esse? Quod literæ ipsæ exprimunt: quamuis di-
I uina vsai, hoc est, cum sit semper, vsia dicitur, vnius literæ mutatio ordine propter sonum & compendiū decoremq; sermonis. Ergo vsia quod semper sit deus significat. Ingeniti autem, vt tu vis, vel geniti appellatio quid sit declarat, hoc est, qđ nō ex alio sit pater, nec ex se filius. Species hic videtur esse diuersa. Species vtiq; distincta sed indistincta diuinitas, quæris quō hoc pbari possit? Etiam in creaturis ostēdam diuersam speciē, diuersa initia in pleriscq; & vnam esse substantiam, & de scripturis exempla proferam. Itaq; si in ijs quæ mortalia sunt, hoc potest conuenire, quemadmodum patris & filij & spiritus diuinitati legem cuiusdam necessitatis imponunt? Omnia nempe volatilia quę eiusdem generis videntur, eiusdem vtiq; & naturæ sunt, vt aquilarum vnum genus & vna natura est, vulturum similiter, & cæterorum, secundum genus suum volatilium. Quemadmodum autē cœperint esse volatilia, tres spe-
Gene.1. cies reperimus, & ortus eorum causas legimus esse diuersas. Scriptum est enim dixisse deū: Producāt aquæ repentia animarum viuentium, & volatilia volantium. Et paulo post cum paradisum fecisset deus, & posuisset
Gene.2. in eo hominem, scriptū est quia figurauit deus de terra bestias agri, & volatilia cœli. Significantur ergo volatilia hoc loco figurata de terra. Supra quoq; legisti K quia deus dixit auibus: Crescite & multiplicamini, vtiq; ex coitu maris & fœminæ generationis incrementa prę cipiens. Itaq; aduertimus etiam quę vnius generis sunt, diuerso modo esse cœpisse, alia de aquis, alia de terra, alia de maris ac fœminæ generatione, & vnius tamen hæc esse naturę, dissimilitudinemq; substantiæ non habere. Quid vero tam vnius naturæ q̄ caro nostra cum dominici corporis veritate? Diuersis tamen vtraq; ducta caussis, orta principijs est. Caro ēnī domini spiritu in virginem superueniente generata, nō expectauit virilis fœmineiq; coitus solēne commercium. Caro vero nostra, nisi virilis iuxta fœmineusq; sexus genitalia sulcis naturalibus obducat semina, intra viscera nescit materna formari, & tamen cum generationis fuerit causa diuersa, carnis tamen in Christo cum hominibus omnibus vna natura est. Partus enim virginis non naturā mutauit, sed generandi vsum nouauit. Deniq; caro de carne nata est. Habuit ergo de suo virgo qđ traderet. Non enim alienum dedit mater, sed proprium è visceribus suis contulit, inusitato modo, sed vsitato munere. Habuit igitur carnem virgo, quam naturę solennis iure transcripsit in fœtum. Eadē igitur secundum carnē generantis Mariæ, genitiq; natura, nec dissimilis fratribus, quia dicit scriptura: Vt per omnia similis fratribus fieret. Similis vtiq; dei filius nostri, non secundum diui Hebre.2
uitatis plenitudinem, sed secundū animæ rationalis, & (vt expressius dicamus) humanæ nostriq; corporis veritatē. Quid aūt de ipso loquamur Adam, qui cū sit formatus è limo terræ, generauit vtiq; filios suæ consortes L naturæ, participes generis, successionis hæredes? Diuersa quidē in filijs & parēte principia, sed humanæ cōditionis vna natura. Nec tamē dissimilitudo ortus, similitudine substātiæ prę iudicauit. Similis ergo filius patri etiā in ijs quę ꝓpter humanæ cōditionis fragilitatē similitudinis plenitudinē habere nō possunt. Quomodo ergo dei patris dissimilis filius verus?

¶ De disputatione contra quosdam superiorē sectā sequentes, disputationis tamē genere discordare se putantes, qui filium similē dicunt, sed nō vnius substantię cum patre, & quod cū sit vnius naturæ filius cū patre, etiā vnius sit potentiæ, & ita omnipotens sicut & pater, quemadmodum etiam spiritum sanctum omnipotentem scriptura testatur. CAPVT X.

SED plericq; eandem sectam sequentes, disputationis genere discordare se putant ab ijs qui M dissimilem patri per omnia filiū dicūt. Ideo horum quoq; qui similem dicunt filium, sed non vnius substantiæ cum patre, ineptias discutiamus. Quæ non vnius naturæ sunt, diuersæ sunt vtique, atque distantis, & quę distantis naturę, consequens est vt similia esse non possint, nisi forte secundum speciem similia dicas, dissimilia secundum veritatē. Nā & lactis & niuis, & cygni albētis concolor species est, sed discrepantiam seruat distantis naturę, nec differentia naturarum, specierū similitudine coloratur. Quomodo ergo isti similem dicunt patrem & filium, qui vnitatem substantię negant? An secundum formam & figuram colorem similē putant? Sed hęc corporis sunt, hæc cōpositionem quandam indicant. Quomodo aūt inuisibili similitudinem secundum colorem aptamus aut formā? Aut quomodo creatura potest esse similis increato? Quomodo splendor gloriæ, & character substantię eius, si diuersa gloria, vt illi dicūt, diuersa substātia est? Secundum gloriam, inquiunt, & operationem similis est, & ꝓpterea imago dei dicitur filius. Ergo si per aliqua nō per omnia similis, ꝑ parte similis, ꝑ parte dissimilis. Huic autē propositioni consequens est vt si ex

A parte ſimilis,pro parte diſsimilis,nō in toto eſt:p parte ſit dei imago cōpoſita,ac per hoc ſequitur vt & ipſe compoſitus videatur,cuius ſit imago compoſita. Compoſita aūt ſi ex parte ſimilitudinē ſeruet,imago eius ex parte ſimilis eſse nō poſsit. Sed qui ſimilem ſecundum vnitatem naturæ negant, ſimilem cæteris arbitrantur. Solent enim dicere,Cur putatis quia multū dedit ſcriptura filio quia imaginem dixit, cum ipſe deus dixerit hominibus:Eſtote ſancti,quoniam ego ſanctus ſum: & Leuit.19 filius dixerit: Eſtote perfecti, ſicut pater veſter qui in Mat.5. cœlis eſt, perfectus eſt? Nec intelligunt eo ipſo aſtrui, quia non ſecundum partem, ſed ſecundum plenitudinē diuinitatis & perfectionem ſimilis ſit filius patri. Denique ſi multi ſimiles, cur ſolus filij imago inuiſibilis dei dicitur,& character ſubſtantiæ eius,niſi quia in eo naturæ eiuſdem vnitas,& eius maieſtatis expreſsio eſt? Alia enim ſecundū imitationē ſimilitudo, alia ſecundū naturam:quod propoſitorum exēplorum etiā verba indicant. Dicit enim ſcriptura: Eſtote ſancti,vt fiant id per imitationē homines. ergo dicitur, eſtote,quia nō ſunt. De ſe autē dicit deus,quia ſanctus ſum,nō vtiq; pficiēte proceſsu,ſed manente natura. Deinde ait ſapientia: Eſtote perfecti,vt incipiāt habere qđ nō habent. De patre autē dicit:Sicut pater veſter qui in cœlis eſt,perfectus eſt. Eſt ergo pfectus pater,qui eſt,ſemper eſt. Ideo B vel vſia Græce,quod ſit ſemper, vel latine: qđ in ſuo maneat,nec ope ſubſiſtat aliena,appellatur ſubſtantia. Sanctus ergo pater,& perfectus pater. Sanctus etiā & pfectus filius,quaſi imago dei. Imago aūt dei,quia omnia quæ ſunt dei,vidētur in filio, id eſt ſempiterna diuinitas,omnipotentia atq; maieſtas. Talis ergo qualis eſt deus,ſua videtur imagine. Vnde oportet vt imaginem eius talē credas,qualis eſt deus. Nā ſi imagini detrahas,& vtiq; ei cuius imago eſt,videtur eſse detractū. Si minorē imaginē credas, minor deus apparebit imagine. Qualem enim æſtimaueris imaginem,talis tibi vidēbitur hic,cuius inuiſibilis eſt imago. Dixit enī ima- Ioan.14 go:Qui me videt,videt & patrem. At qualē eſtimaueris eū cuius imaginem eſse filium credis, talis tibi neceſsario filius eſtimandus eſt. Vnde quia increatus pater,increatus & filius,quia nō minor pater,non minor filius, quia omnipotens pater,omnipotēs & filius. Dictum eſt igitur,etiā ſi vſurpent quod non legunt, vt ingenitum dicant, verbo tamen nihil impediri, quo minus vnius naturæ atq; ſubſtantiæ Chriſtum cum patre eſse credamus. Quod ſi vnius naturæ,vtiq; vnius potētiæ. Qui quidem locus haud difficilior eſt ad refellenda ſtudia pfidorum. Quomodo enim negant omnipotentem Chri C ſtum,quod ſcriptum eſt qui volunt vſurpare,quod nō docent ſcriptum? Omnipotentem etenim Chriſtum ſupra docuimus & in Ioannis Euangeliſtæ Apocalypſi,& in Zachariæ prophetia, & in Euangelio ſignificatum. Quæ ſi quis recēſenda putat, ſuperiora reuoluat & repetat. Tamen quod ibi propter congeſtionem teſtimoniorum pene prętirij,dicant de quo putent dictum quod Amos prophetauit? Sic enim ſcriptū eſt: Domi- Amos.9 nus qui attigit terram,& mouet eam, & lugebūt omnes cōmorantes in ea,& aſcendet ſicut flumē Aegypti. Qui ædificat ſuper cœlum aſcenſionem ſuam,& repromiſſionem ſuam ſuper terram cōfirmat,qui aduocat aquā maris,& effundit eam ſuper faciem terræ,dominus omnipotens nomen eſt ei. Nonne hęc omnia in filium intelligant conuenire? Qui terram deſcendens tetigit, in paſſionē cōmouit,de terris aſcendit in cœlum,& ſuper terram aſcēdit è cœlo,ſicut ipſe promiſerat. Sed quid de filio laboro, cum etiam ſpiritum omnipotentē ſcriptura teſtetur? Scriptum eſt enim: Verbo domini cœli Pſal.32. firmati ſunt,& ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Et de ſapientia ſcriptum eſt qui habeat in ſe omnipoten- Sapien.7 tem ſpiritum. Dicit enim Salomon, qui omnium artifex docuit me ſapientia. Eſt enim in ea ſpiritus intelli- D gentiæ ſanctus,vnicus,multiplex,ſubtilis,bonus,mobilis,diſertus,immaculatus,manifeſtus,inuiolabilis,bonum amans,acutus,prouidens,poſsibilis,munificus,benignū,ſtabilis,integer,ſine ſolicitudine, qui omnia poteſt, omnia ſpectat, & per omnia penetrans ſpirituum intelligibilium.

FINIS.

Diui Ambroſij

EPISCOPI MEDIOLANEN.

DE MYSTERIO PASCHAE

Liber vnus.

¶ Vnde ſacrum nomen Paſchæ deſcenderit,& qua ratione Chriſtus ſe in paſsionem Paſchæ myſterio cō ſecrauerit. CAPVT I.

PASCHAE myſterium de fide omnibus credētibus in Chriſto renatis, recidiuatum fidei annuæ felicitatis gaudium, & gloriā ſubminiſtrat. Qđ quidem ſacrū nomen ab ipſi⁹ domini paſsione deſcendit. Paſcha enim paſsio eſt ſaluatoris ſicuti beatus Apoſtolus dicit: Paſcha enim noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Ad hoc enim humanum corpus Chriſtus accipiēs,ſe in paſsionem paſchæ myſterio cōſecrauit,vt quiſquis huius muneris per fidem participationem eſset indeptus, cōſortio dominicæ felicitatis dignus merito cenſeretur. E 1.Cor.5.

¶ De cōmendatione paſchalis temporis ab ijs quę eo tempore facta commemorantur. CAPVT II.

EST enim Paſcha vere anni principium,primi menſis exordiū,nouella germinum reparatio,ac tetræ hyemis nocte diſcuſsa,primi veris reſtituta iucunditas. Hoc inquam tempore viſibilium & inuiſibilium conditor deus defixa humo cœli machinam ſuſpendens, diem ſolis ardore radiauit, ſplendorem lunæ ſolatio noctis attribuit, pendentē cœli camerā ſplendentium ſyderum decorauit ornatu,mare certis littorum finibus coercēs, cō cauæ aſtridentis,vnde æſtum metas ſtatuti limitis haud iuſsit excedere. Et vt plana mundi facies oculorū eminus ſubtraheretur aſpectui, ad hoc in ornatū mundialis fabricæ, nemoroſi colles atq; excelſi conſtituti ſunt F montes, vt iterum mortalibus campeſtris ornatus iucundior adueniret. CAPVT III.

¶ Qua ratione homo terreſtris creaturę factus ſit dominus,& quomodo gratiā creatoris amiſerit,ac mortis ſentētiam incurrerit. Quodq; ita diabolus mortis ſortitus ſit imperium,& omnes a deo deuiantes Tartari clauſos ergaſtulo poſsederit.

IPSEQVE homo diuini opificij dignatione formatus,ad hoc terreſtris creaturę effectus eſt dominus, vt diuiuis inſtitutionibus parēs, eius tantum & voluntatem ſeruaret, qui ſe in tātis rebus dominū prępeciſset ex nihilo. Qui in ipſo exordio,non neſcius,deprauatus inuidia, dum ſuper indultum dei opificum cupit fieri, quod natura non dederat,amiſit gratiam,quā creatoris pietas attribuerat: continuo ob cōcupiſcentiam diabolicę dece-

Gptionis ſententiam mortis præuaricator incurrens,etiã adfuturæ ex ſe ſtirpis originem propagauit, vt diuina
Sapien.2 hoc loco recte ſententia compleretur. Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Ita per occaſionem delicti in vniuerſis peccatoribus diabolus mortis eſt fortitus imperium,atq; omnes adeo deuiantes,peccati vinculo obſtrictos, ſqualentis tartari clauſos ergaſtulo poſsidebat.

¶Quomodo deus humanam carnem aſsumẽs,& corpus conditioni mortis addicens, ad tartara deſcenderit,&ſeras inferni ianuaſq; cõfringens,vinctos è diaboli faucibus reuocauerit. CAPVT IIII.

QVORVM interitum dolens diuina cenſura,non per ſeruum vatem, nec per angelũ inuiſibilem, ſed ad hoc per ſubſtantiã humanæ carnis, in homine deus veniens habitauit, vt honeſtam viuendi formam mortalibus daret,&temporarijs æternam in ſe credẽtibus vitam,exẽ
H plo ſuæ mortis ac reſurrectionis apetiret. Vt enim incredulitas &ſimulacrorum cultus cœli aditum clauſerat, ita inferni barathrum præuaricatoribus perfidia procurarat. In quorum ſupplicijs vſq; ad aduentũ ſaluatoris domini Ieſu Chriſti,diabolus per mortem regnauit,donec humanæ carnis ad deum attẽperata ſubſtantia,immaculatum corpus conditioni mortis addixit. Expers peccati Chriſtus, dum ad tartari ima deſcẽderet,ſeras inferni ianuaſq; confringens, vinctas peccato animas mortis dominatione deſtructa, è diaboli faucibus reuocauit ad vitam,atque ita diuinum triumphum æternis characteribus eſt conſcriptum, dum di-
1.Cor.15. cit:Vbi eſt mors acule⁹ tuus?Vbi eſt mors victoria tua? Quam felicitatem reparatæ ſalutis Paulus recolens clamat:Sicuti per Adam mors intrauit in hunc mundum, ita & per Chriſtum ſalus reſtituta eſt mundo. Et iterũ: Primus homo de terra terrenus,ſecũdus homo de cœ-
I lo cœleſtis. Et adijciens ait: Sicut portauimus imaginẽ terreni,id eſt vetuſti hominis in crimine,ſic portemus imaginem cœleſtis,id eſt ſuſcepti,redempti, reparati, ac purificati hominis ſalutẽ teneamus in Chriſto : quia idem ipſe Apoſtolus ait: Initium Chriſtus,id eſt autor reſurrectionis & vitæ, deinde ij qui ſunt Chriſti, id eſt qui in forma puritatis eius viuentes, de ſpe reſurrectionis eius ſecuri erunt,cum ipſo cœleſtis promiſsi gloriã poſſeſsuri,ſicut ipſe dominus in Euangelio ait: Qui,in
Ioan.5 quit,me ſecutus fuerit,non periet , ſed tranſiet de morte ad vitam . Ita ſaluatoris paſſio , vitæ humanæ ſalus eſt. Ad hoc enim nobis non voluit , vt nos in eum cre- K
dentes perpetuo viueremus. Voluit pro tempore fieri quod nos ſumus, vt nos æternitatis eius promiſſionem indepti,cum eodem perpetuo viueremus.

¶De ingentibus paſchalis myſterij dieq; illius præconijs. CAPVT V.

HAEC inquam illa eſt cœleſtium myſteriorum gratia,hoc paſchæ donum,hæc optabilis anni feſtiuitas , hæc exordia gignentium rerum. Hinc vitalis lauacri ſacræ eccleſiæ æditi puerperio infantes paruulorum ſimplicitate renati, barathro innocentis perſtrepunt conſciẽtię. Hinc caſti patres,pudicæ etiam matres , nouellam perfidem ſtirpem proſequuntur innumeram. Hinc ſub fidei arbore ab vtero fontis innocui cereorum ſplendet ornatus. Hinc cœleſtis meriti ſanctificantur munere, & ſacramenti ſpiritalis celebri myſterio ſaginantur. Hinc vnius plebis gremio beatæ eccleſię nutrita fraternitas,vnicæ diuinitatis ſubſtantiam , ac virtutis trinum nomen adorantes,pſalmum annuæ feſtiuitatis cũ propheta concelebrant. Hic eſt dies quem fecit dominus, L
exultemus &lætemur in eo. Quis inquam dies? Nempe Pſal.117
ille qui attribuit viuendi principium, lucis exordium, autor luminis, id eſt ipſe dominus Ieſus Chriſtus , qui de ſemetipſo ait: Ego ſum,inquit,dies,qui per diẽ ambulat , nõ offendit:id eſt qui Chriſtum in omnibus ſe- Ioan.11
quitur,per eius veſtigia vſq; ad æternæ lucis ſoliũ trãſmeabit , ſicut ipſe patrem pro nobis adhuc in corpore conſtitutus orat,dicens:Pater,volo vt vbi ego ſum,ibi ſint & ij qui in me crediderunt:vt ſicut tu in me,& ego Ioan.17
in te, ita & illi maneant in nobis. Hic inquam exultationis &lætitiæ dies eſt,in quo promiſsum perfectę gloriæ conſecuti , recte plebs ſancta ad inſtar angelorum futuræ laudis myſterium,adhuc in hoc ſæculo conſtituti domino cum propheta cantamus : Hic eſt dies quẽ fecit dominus,exultemus &lætemur in eo,id eſt autor M
inſtitutionis, redemptionis & vitæ perpetuæ, dominus Ieſus Chriſtus,qui eſt rex regum, & dominus dominorum,abſq; initio,ſine fine in patre regnans cum ſpiritu ſancto,nunc &ſemper,&in ſæcula ſæculorum. Amen.

OPERVM DIVI AMBROSII SECVNDI TOMI FINIS.

OPERVM DIVI AMbrosij Episcopi Mediolanensis Tomus Tertius, continens orationes, epistolas, & sermones ad populum habitos.

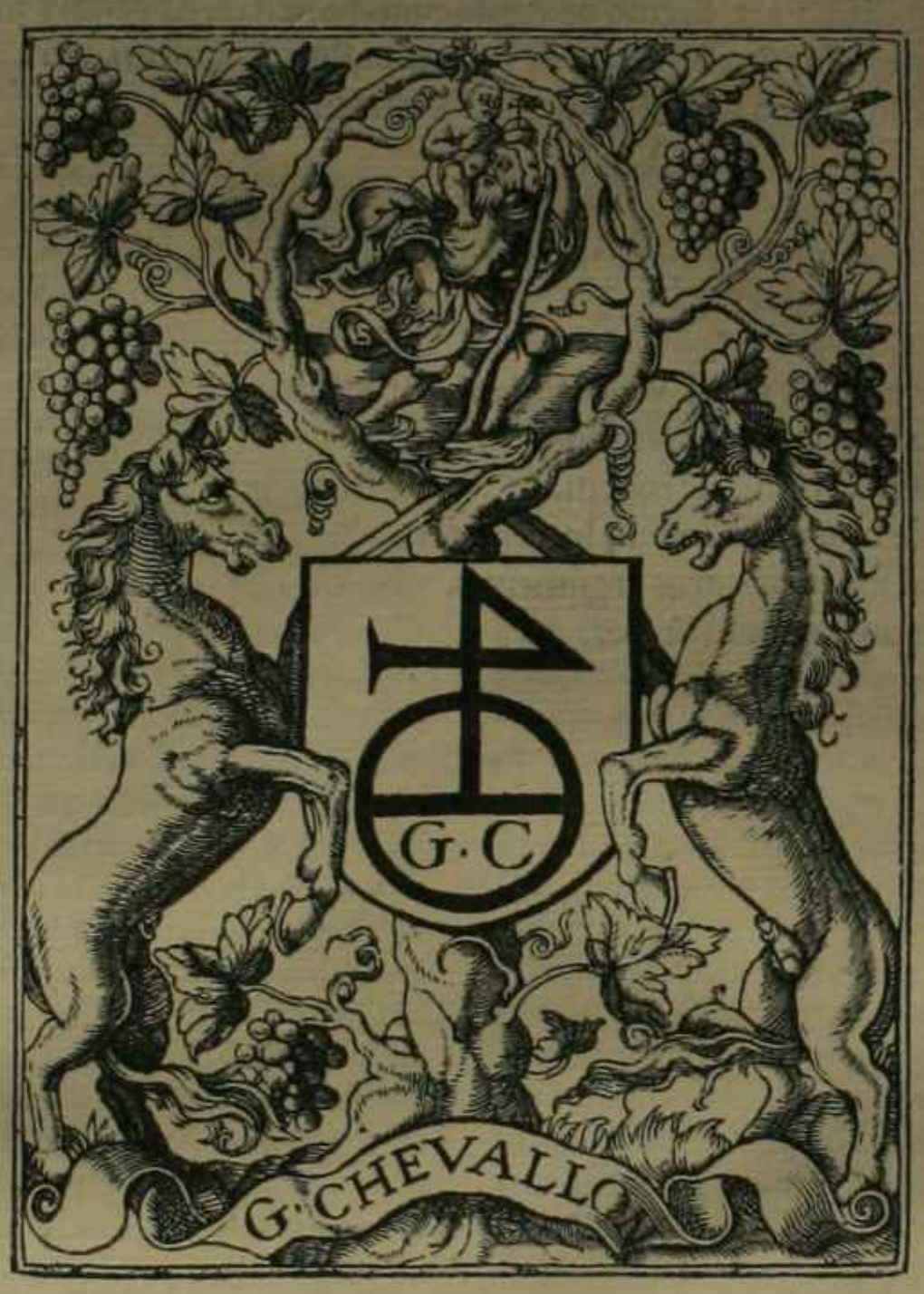

PARISIIS.
Apud Gervasium Chevallonium.
1539.

Erasmus Roterod.

PIO LECTORI S. D.

TERTIVS hic Tomus exhibebit orationes, epistolas, & conciones ad populum breues: quas suppositititias esse nihil addubito, nihil enim in his Ambrosianæ venæ. Videntur eiusdem cuius multos habemus sermones Augustini titulo, ad fratres Eremitas, de tempore &c. Quin hic non pauci sunt quos videmus inter eos qui Augustino tribuũtur, veluti qui hic est nonus Ambrobrosij, illic est. 25. Augustini de verbis Apostoli. Rursum qui hic est. 37. illic est inter sermones de tempore. 78. & qui hic 69. illic est de sanctis. 26. & qui hic. 72. illic de sanctis est. 31. Rursus idem sermo bis habebatur in hoc volumine sub numero. 9. &. 59. & idem habebatur inter Augustinianos. Sermo de Agne cuius sit nescio. Appendix in fine indicat artificem: Hæc ego Ambrosius &c. Vltimus de baptismo, diui Augustini, citra cõtrouersiã impostoris est ac blateronis, adeo nihil est illic Ambrosianum.

CATALOGVS.

Oratio funebris de obitu Valentiniani Imperatoris.
De excessu fratris sui Satyri, funebris.
De fide resurrectionis, de eodem.
Funebris de morte Theodosij Imperatoris.
Epistolæ ad diuersos, varijs argumentis.
Conciones ad populum breues.

Diui Ambrosii

EPISCOPI MEDIOLANEN.

ORATIO FVNEBRIS DE OBI tu valentiniani imperatoris.

A

Etsi incrementum doloris sit, id quod doleas scribere: quoniã tamẽ plerunq; in eius quẽ amissum dolemus, commemoratione requiescim9, eo quod in scribendo, dum in eũ mentem dirigimus, intentionemq; defigim9, videtur nobis in sermone reuiuiscere: signare aliquid de Valentiniani iunioris vltimis cordi fuit, ne aut obliterasse silentio bene meriti de nobis pignoris memoriã videremur, atq; inhonoratã reliquisse, aut refugisse incentiuũ dolẽdi, cum doluisse plerũq; solatiũ sit dolentis: simul vt cũ de ipso aut ad ipsum loquor, tanquã de præsente sermo sit. Quid igitur primũ defleam? Quid primum amara cõquestione deplorẽ? Conuersi sunt dies nobis votorũ nostrorum in lachrymas. Siquidem Valentinianus nobis, sed non talis qualis speraba

B tur, aduenit. Et iste quidẽ vel morte sua voluit implere promissum, sed nobis acerbissima est facta eius, quę exoptabatur, præsentia. Vtinã adhuc nobis abesset, vt sibi viueret. Sed ille non passus cũ audiret alpes Italiæ hoste infestari Barbaro, maluit periclitari se si Gallias derelinqueret, q̃ nostro deesse periculo. Magnum discrimẽ agnoscimus imperatoris, quod Romano subuenire voluit imperio. Hæc causa mortis, quæ plena laudis. Soluamus bono principi stipendiarias lachrymas, quia ille nobis soluit etiã mortis suæ stipẽdium. Nec tamen flendi admonitio necessaria. Flent omnes, flent & ignoti, flent & timentes, flent & inuiti, flent & Barbari, flent & qui videbãtur inimici. Quantos iste de Gallijs vsq; huc totius tractu itineris populorum egit gemitus? Omnes enim nõ tanquam imperatorẽ sibi, sed tãquam parentem publicũ obisse domestico fletu doloris illachrymant, suaq; omnes funera dolent. Amisimus enim imperatorẽ in quo duo pariter acerbãt dolorẽ, annorum immaturitas, & consiliorum senectus. In his ergo

Thre.1. flẽt, sicut dixit ꝓpheta: Oculi mei caligauerunt à fletu. quia elõgauit à me qui cõsolabatur me. Oculi mei non solũ corporis, sed etiã mẽtis hebetati sunt, & quadã celeritate omnis sensus obductus est, quoniã ereptus est mihi qui cõuertit animam meã, & ad spem maximam de summa rerũ desperatione reuocauit. Audite omnes po

C puli & videte dolorem meũ. Virgines meæ & iuuenes mei abierunt in captiuitatẽ: sed cognito quod de Valẽtiniani essent partibus, liberi reuerterunt. Militauit hostis Barbarus imperatori adolescenti, & suę oblitus victoriæ, memor fuit imperialis reuerentiæ. Laxauit spõte quos ceperat, excusans quod ignorasset Italos. Nos adhuc murũ Alpibus addere parabamus. Valentiniani gratia non expectauit Alpium vallum, fluẽta amnium, aggeres niuium, sed Alpes & fluuios supergressa, muro nos sui imperij protexit. Vnde prophetici Threni mihi vtẽdum exordio videtur. Quomodo mœret Italia,

Thre.1. quæ abundabat gaudijs? Plorans plorauit in nocte, & lachrymæ illius in maxillis eius. Non est qui eã consoletur ab omnibus qui diligunt eam. Omnes qui amãt illã, despexerunt eam. Omnis populus eius ingemiscens. Et quia de Hierusulem, id est, ecclesia, plorauit in nocte, quoniã qui eã splendidiorem fide sua & deuotione faciebat, occubuit: merito ergo plorãs plorauit, & adhuc lachrymæ eius in maxillis eius. Vbertatem quidem fletuum solet vultus humescentis declarare infusio, cũ lachrymis genæ rorant. Sed quia scriptũ est, Genæ eius sicut phialæ aromatis gignentes vnguẽtaria, labia eius sicut lilia distillantia myrrham plenã: mystice ecclesiæ gratia deflentis accipitur, quæ in obitu Valentiniani boni doloris sui effudit vnguẽtum, & vitam eius prædicando cõcelebrat. Cui mors obesse nõ potuit, eo quod odor prædicationis vniuersorũ ore celebrabilis, fœtorem omnẽ mortis aboleuit. Flet igitur ecclesia pignus suum, & lachrymæ eius in maxillis eius. Quid sit maxil Lucę.6. la, audi. Qui te percusserit in maxillam, prębe ei & alteram: eo quod in dolore sit patiẽs vt pœniteat verberantem. Percussa eras ecclesia in maxilla tua cum amitteres Gratianum, præbuisti & alterã quãdo tibi Valentinianus ereptus est. Merito tibi nõ in vna maxilla, sed in vtraq; sunt lachrymæ, quia pie germanum vtrũq; deploras. Ploras igitur ecclesia, & fletum genæ tuæ velut fluentibus quibusdã stillicidijs pietatis exundant. Quæ sunt istæ genæ ecclesię de quibus & alibi ait scriptura:

D Vt corium malorũ granatorũ genæ tuæ? Istæ sunt genę Cant.5. Canti.6. in quibus solet nitere verecũdia, pulchritudo fulgere, in quibus aut flos iuuẽtę, aut perfectæ ætatis insigne est. In obitu igitur fideliũ imperatorum quidam fidei pudor, quædã ecclesię verecũdia est, & in tam immatura morte piorũ principũ omnis ecclesiæ mæstior pulchritudo est. Plorat ecclesia in sapiẽtibus suis qui velut caput ecclesiæ sunt. Oculi enim sapiẽtis in capite ei9. Plo Eccle. 2.

E rat in oculis, hoc est in suis fidelib9, quia scriptum est: Canti. 4. Oculi tui sicut columbę, extra taciturnitatem tuam. eo quod & videant spiritualiter, & nouerint ea quæ viderint tacere mysteria. Plorat in sacerdotibus suis, q̃ sunt sicut genæ ecclesiæ, in quibus est barba Aaron, hoc est Psal. 132. barba sacerdotalis, in quã de capite descendit vnguentum. Isti sunt in quibus est pulchritudo ecclesiæ, in quibus flos eius gratior, in quibus ętas perfectior, qui velut cortices malorum punicorũ decorem floris præferant abstinẽtia corporali, intus autẽ cõmissam sibi plebem diuersæ ætatis & sexus foueant sapientia spirituali, obiecti quidẽ seculo ad iniurias, sed interna mysteria diuidentes. Plorat in virginibus suis, quæ sunt sicut lilia myrrha plena, candorẽ integritatis, & mortificatæ corporalis illecebræ gloriã præferentes. In his ergo flet, si Thren. 1. cut scriptum est: Viæ Sion lugent, sacerdotes eius ingemiscunt, virgines eius abductę, & ipsa indignatur intra se. Et intra se quidem indignatur, ad Valentinianũ au- Canti.8. tem dicit: Assumãte & inducã te in domũ matris mee, & in secretum eius quæ concepit me. Potum tibi dabo à vino operosi vnguẽti, hoc est multi operis, multi odoris vnguenti, à fluxu malorũ granatorum meorũ: vt bibat vinum quod lætificat cor hominis, & defluat in eũ malorum granatorũ fluxus, in quibus multus & diuersus est fructus. Sermo enim multorũ sensuum, & de di

F uersis scripturis abundans, sermo angelorũ, sermo apostolorum ac prophetarũ, quos vno velut corio ecclesia sancta cõplectitur, malorum fluxus est granatorum, Videns hæc Valentinianus integrę plena gratiæ respõ- Thre.3. det: Misericordiæ domini quod nõ defecimus, quia nõ sunt consummatæ miserationes eius. Renouabit illa sicut lux matutina. Multi sunt gemitus mei, & cor meum defecit. Sors mea dominus, dixit. Ideo susciabo eum. Bonus est dominus sustinẽtibus eum, animæ quę quęrit eum. Bonum est sperare in salutare domini. Bonum est viro cum portauerit iugum graue in iuuentute sua: sedebit singulariter, & silebit, quia tulit iugum graue. Et ille quidem se suarũ virtutum remuneratione solatur, eo quod in iuuentute sua labores absorbuit, pericula multorum tolerauit. Iugum maluit graue emendatioris propositi, q̃ molle illud ac plenum deliciarũ inuidia mẽtis ceruice portare. Bene beatus plane qui vel in senectute correxit errorẽ, beatus qui vel sub ictu mor-

G tis animum conuertit à vitijs. Beati enim quorum tecta
Psal.13. sunt peccata,quia scriptũ est,Desine à malo,& fac bonum,& inhabita in secula seculorũ. Quicunq; ergo de fierit à peccatis,& fuerit ad meliora in quacunq; cõuersus ætate,habet superiorum indulgentiã peccatorum, quæ fuerit vel patienti cõfessus affectu, vel corrigenti auersatus ingenio. Sed huic cum plurimis venię societas emerendæ. Plurimi enim sunt qui se à peccatis iuuẽtutis in senectute reuocare potuerũt. Rarus autem qui in iuuentute graue iugum seria sobrietate portauerit. Hoc est illud iugum de quo dominus in euangelio ait:
Mat.11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. tollite iugũ meum super vos. Si quis ergo antequã graui oneretur peccatorũ sarcina,tulerit iugum in iuuẽtute,singulariter sedebit, non cum plurimis conferendus,sed cum illo potest dicere,Quoniã tu
Psal.4. singulariter in spe cõstituisti me. Sed forte dicas,quomodo iugum graue dicit Hieremias,cum in euangelio dominus dixerit: Iugum enim meũ suaue,& onus meũ leue est? Ac primum disce quia Græcus iugum tantummodo posuit, non addidit graue. Tamẽ & illud aduerte,quia etsi ita esset in Threnis, in euangelio iugũ suaue dixerit,& onus leue,non iugũ leue. Potest enim graue iugum verbi esse,sed suaue. Graue adolescenti, graue iuueni,cuius ætas est florulentior, vt nolit iugo verbi subijciendam animi præbere ceruicẽ. Potest & graue verbi iugum videri præ pondere disciplinæ,austeri
H tate correctionis,põdere abstinentiæ, restrictioneq; lasciuiæ,suaue tamen esse fructu gratię,spe remunerationis ęternę,purioris cõscientię suauitate. Tamen iugum verbi suaue dixit,onus obediẽtiæ leue: quoniam ei qui iugum verbi patiẽti ceruice susceperit,disciplinę onus graue esse non poterit. Qui ergo tulerit à iuuentute iugũ,singulariter sedebit & silebit,reuelata sibi gaudens diuinæ remunerationis æterna mysteria. Aut certe silebit,non opus habens excusatione peccati,quod matura confessione præuenit,& propera correctione deposuit. Non enim dicetur huic,Quæ in iuuẽtute nõ cõgregasti,quomodo inuenies in senectute? Potest autẽ & sic intelligi: Quoniã qui cito portauerit iugum verbi,hoc est à iuuentute non se miscebit cum iuuenibus, sedebit seorsum & silebit, donec plena se perfectione virtutis erudiat,& magnã induat animo patiẽtiam, dabitq; percutienti maxillam suam, etiã cædis cõtentus iniuria, vt mandatis obsequatur cæleſtibus. Magnum est enim vel abstinere à vitijs iuuentutis, vel ea in ipso iuuentutis vestibulo derelinquere,atq; ad saniora cõuerti. Lubricæ enim & perplexæ viæ sunt iuuentutis. Denicq; Salomon
Prou.3. ait: Tria mihi impossibilia sunt intelligere,& quartum quod nõ cognosco. Vestigia aquilæ volantis,& vias serI pentis in petra,& semitas nauis nauigantis, & vias viri
Psal.24. in iuuentute. Dauid autẽ ait: Delicta iuuentutis meæ & ignorantias meas ne memineris. Iuuenis enim non solum fragilitate lubricæ ætatis prolabitur,verumetiam ignorantia cæleſtium mandatorũ plerunq; delinquit. Cito autem meretur veniam qui prætendit ignorantiã. Propheta itaq; dicit: Delicta iuuentutis meæ & ignorãtias meas ne memineris. Non dicit, delicta senectutis meę & scientię meæ ne memineris, sed quasi propheta qui cito correxit & emendauerit vitia iuuentutis,ætatẽ ignorantiamq; prætendit. Valentinianus quoq; in delicto prophetæ simul ait: Delicta adolescentię & ignorãtiæ meę ne memineris. Non solum dixit,sed etiam ante correxit errorem, q̃ disceret esse lapsum alicuius erroris. Itaq; dicit, Correctionem iuuentutis meę ne memineris. Error in pluribus est, in paucis correctio. Et quid iam de alijs dicam, qui etiam ludo iuuentutis putauerit abstinendum,resecandam ætatis licentiam, seueritatis publicę duritiam molliendam, lenitatem senectutis in alienis annis deferendam ei qui in periculum cõuicti criminis vocaretur? Terebatur primo ludis Circensibus delectari. sic istud absterſit, vt ne solennibus quidẽ principum natalibus,vel imperialis honoris gratia Circenses putaret esse celebrandos. Aiebant aliqui ferarum eum venationibus occupari, atque ab actibus publicis intẽtionem eius abduci. Omnes feras vno momento iussit interfici. Audire in consistorio negocia, & Danielis spiritu in quibus dubitarent senes,vel persone alicuius contuitu ducerentur,congruam vero adolescentem videres senilem ferre sententiam. Iactabant inuidi,qui pręmature prandium peteret. cœpit ita frequentare ieiunium, vt plerunq; ipse impransus conuiuium solenne suis comitibus exhiberet, quo & religioni sacræ satisfaceret, & principis humanitati. Scenicæ cuiusdam forma ac decore deperire Romæ adolescentes nobiles nũciabatur: Iussit eã ad comitatum venire. Missus precio deprauatus fine mãdati effectu redijt. Alterum misit,ne voluisse emendare vitia adolescentum & non potuisse videretur. Datus est obtrectandi aliquibus locus,deductam tamen nunquam aut spectauit aut vidit,Postea redire præcepit,vt & omnes agnoscerent irritum eius non esse mandatum, & adolescentes doceret ab amore mulieris temperare,quam ipse qui potuit habere in potestate,despexerat. Et hæc fecit cũ adhuc non haberet vxorem,& tamen exhiberet sui tanquam vinctus cõiugio castitatem. Quis tam dominus serui q̃ L
ille sui corporis fuit? Quis tam aliorũ arbiter,q̃ ille suæ censor ętatis? Quid de pietate eius loquor? qui cum homines nobili ortos genere, & locupleti prosapia, quæ cito mouere inuidiã solet regię cupiditatis, accusator vrgeret,prefectus insisteret, respõdit vt nihil cruẽtum sanctis præsertim diebus statueretur. Et cũ post aliquot dies accusatoris legeretur libellus, calumniam pronunciaturus, accusatum libere donec prefectus cognosceret,obseruare iussit. Neq; ante aut postea quisquam tanti criminis sub adolescente imperatore formidauit inuidiam. Risit adolescens quod robusti metuunt imperatores. Miserat propter recuperanda tẽplorum iura, sacerdotiorũ prophana priuilegia,cultus sacrorũ suorum Roma legatos,& quod est grauius, senatus nomine nitebantur. Et cũ vniuersi qui in consistorio aderãt christiani pariter atq; gentiles dicerent esse reddenda, solus velut Daniel excitato in se dei spiritu arguebat perfidię christianos, gentilibus obuiabat dicẽs, Quod pius frater eripuit, quomodo à me putatis esse reddendum,cũ in eo & religio lædatur & frater,à quo se nollet pietate superari? Et cum paterno conueniretur exemplo,quod sub patre suo ea nullus abstulerat,respondit, Patrem meum laudatis quia non abstulit, nec ego M
abstuli. Nũquid pater meus reddidit,vt me debere reddere postuletis? Postremo & si pater reddidisset,frater abstulerat. Imitatorem in ea parte fratris esse me mallem. Aut nunquid meus pater Augustus fuit, & frater non fuit? Par vtriq; debetur reuerentia, & par vtriusq; est circa rempublicam gratia. Vtrunq; imitabor, vt & nõ reddam,quod & pater reddere nõ potuit, quia nullus abstulerat: & seruem quod a fratre est cõstitutum. Postulet parens Roma alia quæcunq; desiderat. Debeo affectũ parenti, sed magis obsequiũ debeo salutis autori. Quid de amore prouincialiũ loquar, vel quo eos ipse cõplectebatur,vel qui ab ijs cõsultori suo rependebatur,quibus nihil vnquã indicti passus est? Præterita, inquit,non queũt soluere, noua poterunt sustinere? Hoc laudant prouincię Iulianum: & ille quidem in robusta ætate,iste in processu adolescentiæ. Ille plurima reperit,& exhausit omnia: iste nihil inuenit,& omnib⁹ abũdauit. Audiuit in transalpinis partib⁹ positus ad Italiæ fines Barbaros appropinquasse. solicit⁹ ne alieno hoste suum regnũ attentaretur,venire properabat cupiẽs dimittere Gallicana ocia,& pericula nostra suscipere.

A Hæc mihi cum alijs communia, illa priuata quod ſæpe me appellabat abſentem, & à me initiatũ ſe ſacris myſterijs prę ferebat. Quinetiam cũ rumor quidã ad Viẽnẽſem pertuliſſet vrbem quod inuitandi eius ad Italiã gratia eo pergerẽ, q̃ gaudebat, q̃ gratulabatur me ſibi optato aſſore. mora ei aduentus mei prolixior videbatur. atq; vtinã aduẽtũ ipſius nullus præueniſſet nũcius. Iam promiſerã me profecturum, reſpõdens vel honoratis petẽtibus, vel profecto vt trãquillitati Italię cõſu leretur, me ſicut ſuperfluo ingerere non poſsem propter verecũdiam, ita neceſsitatibus nõ defuturũ. Cõfirmatũ hoc erat. Ecce poſtridie literæ de inſtruẽdis mãſionibus, inuectio ornamentorũ regaliũ, aliaq; eiuſmodi quæ ingreſurũ iter imperatorẽ ſignificarent. Quib⁹ rebus ab ipſis quibus fuerat poſtulata, intermiſsa legatio eſt. Reus mihi videbar ſperatæ meę præſentiæ, nec implete: ſed vtinã viuenti tibi hunc deberẽ reatũ. Excuſarem quod nulla tua audiſsem pericula, nullas tuas accepiſsem literas, quod nõ potuiſsem proprijs animalibus occurrere, etiã ſi iter ingreſsus eſsem. Itaq; ſecurus veniæ, dum dies ſubduco, aduentũ tuũ intelligo. Ecce reſcriptũ accipio, vt ſine mora pergendũ putarem, eo quod vadem fidei tuę haberẽ caput, comitẽ tuũ velles. Num reſtiti? Num moratus ſum? Additur eo vt properarem ocyus, nec arbitrarer cauſam itineris mei Synodum Gallorum eſse epiſcoporũ, propter quorum frequentes diſsenſiones crebro me excuſauerã, ſed vt ipſe
B baptizaretur in ipſo egreſsu. Geſtarum iam rerũ indicia potui cognoſcere, ſed ꝓperãdi ſtudio nihil aduertere poterã. Iam ſuperabã Alpium iuga, & ecce nũcius amarus mihi & omnibus de tanti morte imperatoris. Reflexi, iter fletibus mei laui. Quibus ego votis omniũ proficiſcebar? Quo gemitu omnium reuertebar? Non enim imperatorẽ ſibi, ſed ſalutem ereptã putabãt. Quã to ipſe angebar dolore? Primum quod tãtus princeps, quod dulce pignus meũ, quod ita mei cupidiſsimus occidiſset. Quos ego ęſtus eius illo biduo fuiſse comperi, quo literis quas ad me miſerat ſuperuixit. Veſperi profectus eſt ſilentiarius, tertia die mane quęrebat iam ne remeaſset, iam venirem? Ita ſibi ſalutẽ quãdam venturam arbitrabatur. O iuuenis optime, vtinam te viuentẽ inuenire potuiſsem, vtinã te dilatio aliqua meo reſeruaſset aduentui. Nihil de aliqua mei virtute polliceor, nihil de ingenio atq; prudentia: ſed quanta ego cura in te & comitẽ tuum, quãta ſedulitate cõcordiam & gratiam refudiſsem. Quam meipſum pro tua obtuliſſem fide, q̃ in meipſum eos recepiſsem quibus ille ſe timere dicebat. Certe ſi comes nõ eſset inflexus, tecũ remanſiſsem. Pręſumebam de te quod ipſe me audires. ſi pro te nõ eſse auditum videres, multa habuerã quæ tenerem. Nũc nihil habeo præter lachrymas & fletus. Quotidie mihi maior ad dolorẽ es, creſcis ad gemitum, Omnes
C quãti me feceris proteſtãtur. Omnes abſentiam meam cauſam tuæ mortis appellãt. Sed nõ ſum propheta, quo potuerim futura cognoſcere, ſed ſum vox clamãtis in gemitu, quo poſsim deflere præterita. Quid enim habeo quod melius faciã, quam vt tibi lachrymas pro tanto tuo in me affectu repẽdam? Ego te ſuſcepi paruulũ, cum legatus ad hoſtẽ tuum pergerem. Ego Iuſtinę maternis traditum manibus amplexus ſum. Ego tuus iterũ legatus repetiui Gallias, & mihi dulce illud officiũ fuit pro ſalute tua primo, deinde pro pace atq; pietate qua fraternas reliquias poſtulabas, nondũ pro te ſecurus, & iam pro fraternæ ſepulturę honore ſolicit⁹. Sed reuertamur ad Threnos, & ipſa doloris ingrediamur
Thre. 2. viſcera. Quid teſtabor, inquit, tibi, aut quid aſsimilabo tibi filia Hieruſalem? quis ſaluã faciet te? & quis conſolabitur te virgo filia Sion? Quia magna facta eſt ſuper te contritio tua, quis ſanabit te? Quis autem me conſolabitur, à quo alij petunt conſolationis officiũ? Imple-

uit me amaritudine, inebriauit in felle. Vẽtrem meum D
doleo, vt prophetico vtar eloquio, quoniam quem in Hiere. 4.
euangelio eram generaturus, amiſi. Sed ille non amiſit gratiã quam popoſcit, qui mihi in ſermone quo vtebar ad plebem, hodie ſurrexit. Nam cũ in tractatũ incidiſſem propoſitę lectionis, quod populus pauper benediceret deum: quærere cœpi quis eſset hic populus, & diſtinguere quod eſset populus alter diues, alter pauper: diues Iudęorũ, pauper eccleſię. Diues ille eloquijs ſibi crẽditis, iſte paup aliena eloquia mutuatus. Merito pauper, quia congregatus à paupere eſt, illo videlicet qui 2. Cor. 8.
pauper factus eſt cũ diues eſset, vt nos eius inopia ditaremur. Exinaniuit enim ſe vt omnes repleret. Sed quo modo pauper, qui habebat æternitatis diuitias, & plenitudinem diuinitatis? Denique in carne erat, & dicebat: Amodo videbitis filiũ hominis ſedẽtem ad dexteram virtutis. Et alibi ad Petrũ dicit: Tibi dabo claues regni Mat. 16.
cælorum. Hic ergo pauper qui regnũ cæleſte donabat? Sed audi quomodo pauper. Tollite, inquit, iugũ meũ ſuper vos, quia mitis ſum, & humilis corde. Ideo & populus eius pauper eſt, nõ indigentia, quẽ diuite illo populo video ditiorẽ. Non ſolum enim oracula prophetarũ, ſed etiã apoſtolorũ meruit diuino fuſa ſpiritu habere præcepta. Nõ ergo inopia pauper, ſed ſpiritu, cui dictũ eſt, Beati pauperes ſpiritu, ipſorũ eſt enim regnũ Mat. 5.
cælorum. Vere beati pauperes, qui acceperũt quod diuites non habebant. Ex hoc numero eſt ille propheticus pauper de quo ſcriptũ eſt: Iſte pauper clamauit, &
dominus exaudiuit eũ. Ex hoc populo ille qui ait: Ar- E
gentum & aurũ non habeo, ſed quod habeo, hoc do tibi. In nomine Ieſu Nazareni ſurge & ambula. Ille ergo pauper autor populi pauperis dicit: De⁹ laudẽ meã Pſal. 108.
ne tacueris, quia os peccatoris & os doloſi ſup me apertum eſt. Locuti ſunt ſuper me lingua doloſa, & ſermonibus odij circũdederunt me, & expugnauerũt me gratis. Pro eo vt me diligerẽt, detrahebant mihi, ego autẽ orabã. ~~Bonũ ſcutum oratio, quo omnia aduerſarij ignita ſpicula repellantur.~~ Orabat ergo dominus Ieſus, & eius imitator Valentinianus orabat. Sed forte dicatur, quid ei profuit ſua oratio? Ecce in primo vitæ occidit curſu, de celeritate mortis non de genere loquor. Non enim accuſationis voce vtor, ſed doloris. Sed etiam do min⁹ orabat, vt crucifixus eſt. Hoc enim orabat, vt peccatum mũdi tolleret. Audiamus ergo quid oret Chriſti diſcipulus. Vtiq; quod magiſter docuit. Docuit autẽ vt vigilemus, ne intremus in tentationẽ, hoc eſt, ne incidamus in peccatũ. Hæc eſt enim tentatio Chriſtiani, ſi in ſuę animæ periculũ prolabatur: mortẽ aute timere non eſt perfectionis. Rogare autẽ quis debeat & pro inimicis ſuis. orare etiam pro perſequẽtibus, ſicut dominus orabat dicẽs: Pater dimitte illis, non enim ſciũt Lucę. 23.
quid faciunt. Vide clemẽtiam magnã. illi ſuũ perſequebantur autorẽ, ipſe aduerſarijs etiam grauia peccata do F
nabat, quin etiam ignorantiæ velamine excuſabat admiſsum, dicens, quia neſciũt quid faciũt. Nam ſi ſcirẽt, dominum non perſequerẽtur ſuum, in cuius poteſtate ac iure ſalutem eſse ſuam arbitrarẽtur. Et quia non ſola Chriſti perſecutores eius erant morte contẽti, addebant maledicta atq; conuitia, vt ait ipſe: Maledicẽt ipſi, Pſal. 108.
& tu benedices. Docuit nos quod timere maledicta perſequẽtium minime debeamus, cum habeamus benedictionis autorem. Nec mouere nos conuitia debeãt, vbi præſul eſt q̃ poſsit auferre maledicta. Quid illud quod mori non timuit? Immo pro omnibus ſe obtulit dicẽs quod fruſtra innoxij in inuidiam vocarẽtur, quod fruſtra propter ſe alij periclitarentur: Sibiq; potius mortem optabat, ne ipſe alijs cauſa mortis eſset. Hoc eſt illud euangelicũ domini in ipſa ſui captione dicentis: Si
me quæritis, ſinite hos abire. Occidit itaque pro omni- Ioan. 18.
bus quos diligebat. Pro quo amici ſui parum putabant

G si omnes perirẽt. Aduertamus quem circa amicos suos habuerit animum. Cõsideremus quem erga germanas suas habuerit affectum. In ipsis requiescebat, in ipsis se consolabatur, in ipsis relaxabat animum, & fessa curis corda mulcebat. Rogabat eas vt si quo pueritiæ suæ lapsu, si sermone aliquo offensæ à fratre viderentur, ignoscerent, veniam sibi à domino deprecarentur. Manus, caput fororibus osculabatur, immemor imperij, memor germanitatis: & quo magis alijs potestatis iure præstaret, hoc se magis fororibus exhibebat. Rogabat vt non meminissent iniuriæ, meminissent gratiæ: vt quod acciderat de earum possessione, audiret negociũ. Tantus enim erat, vt etiam in causa sororũ æquus fore arbiter à prouincialibus existimaretur, quod etsi circa sanctas necessitudines suas charitate propenderet, tamen pietatem suam iustitia tẽperaret. Audiuit negociũ non de iure, sed possessione prædij. Hinc pietas pro sororibus, inde misericordiæ pro orphano causa certabat, vt pro eo apud ipsas interueniret sorores. Remisit ad iudicẽ publicæ negociũ, ne aut ius aut pietatem lederet. Priuatim tamen, quantũ ex proposito nobiliũ puellarum aduertimus, pium sanctis fororibus impressit affectum, vt concedẽdi prædij volũtatem haberẽt, iudiciũ darent. Vere dignæ tanto fratre germanæ, quę ei quod mater sibi reliquerat mallent de suo potius iure laxare, quam fratrẽ in sua causa verecũdiam sustinere. Hęc est vobis sanctæ animæ hæreditas precioſior fraternæ
H laudis & glorię, his vos pius frater nobiliores & ditiores reddidit, qui caput vestrũ non gemmis onerabat,
* ornabat * sed osculis. Manus vestras non tã regalibus ambiebat insignibus, q̃ imperatorio ore lãbebat. In vestrę fructu prętentiæ omne ponebat solatium, vt nec ipsam nimie desideraret vxorem. Ideo nuptias differebat, quia pius eũ vestrę gratiæ pascebat affectus. Hæc vobis desiderio amplio q̃ dolori sint, vt fraterna gloria plus reficiat mẽtem, q̃ dolor torqueat: pascũt frequẽter & lachrymæ, & mentẽ alleuant: fletus refrigerant pectus, & mœstum solantur affectũ. Durum quidem funus videtis, sed stabat & sancta Maria iuxta crucem filij, & spectabat virgo sui vnigeniti passionẽ. Stantem illam lego, flentem nõ lego. Vnde dixit ei filius, Mulier, ecce filius tuus, & discipulo dixit. Ecce mater tua. hæreditatem illis charitatis suæ & gratiæ derelinquens. In quo vobis pia pignora, quoniã fratrẽ vestrum propter mea peccata nõ meruĩ, affectum paternũ exhibere desidero. Illum intueor in vobis, illũ teneo, illũ puto esse mihi præsentẽ. immo vtrunq; germanũ, quos velut oculos mihi effossos doleo. Felicius episcopos persequantur imperatores q̃ diligant. Quanto mihi beatius Maximus minaba
I tur? In illius odio laus erat, in horũ amore supplicij feralis hæreditas. Vtinã filij pro vobis licuisset hunc spiritum fundere: cõpendium doloris inuenerã, & gloriosius mihi fuerat pro tantis obire pignoribus. Sed ad vestram sanctę filiæ cõsolationẽ reuertar, quãuis rerũ gestarũ acerbitas vim omnẽ cõsolationis absorbeat. Quę si breuis sit, nihil aufferet quo mœstum affectũ demulceat. sin prolixior, longioré afferat admonitionẽ doloris. Quo enim prolixior fueris, hoc magis in cõsolando afficies eum quẽ consolari velis, & diutius mœrorẽ eius tenebis. Non igitur velut penicillo quodã sermonis mei vestras abstergam lachrymas. Neq; enim id facere vellem, etiã si possem. Est enim pijs affectibus quędam etiã flẽdi voluptas, & plerunq; grauis euaporat dolor. Sed id postulo, ne vel infixum pectori vestro fratrem duris gemitibus releuetis, vel auertatis plãctibus, vel requiescentẽ excitetis. Ille vobis maneat in corde, ille viuat in pectore, ille amplexibus pijs hæreat vt solebat. Ille fraterna oscula premat, ille semper in oculis sit, semper in osculis, semper i alloquijs, semper in mẽtibus: ille iam talis, vt ei nihil timeatis sicut ante. Obliui scamini eius erũnam, teneatis gratiã. Ille vobis auxilia K
turus speretur, ille noctibus præsul assistat, illũ à vobis iã nec somnus excludat. Propter ipsum delectet quies, vt vobis gratior reuertatur. In vobis est filiæ vt fratrẽ vobis iam nemo possit auferre. Sed corpus eius tenere desideratis, tumulũ circũfusæ tenetis. Ille tumulus fratris vobis habitatio sit. Ille sit aula palatij, in quo chara mẽbra requiescũt. Quod si me ad illum reuocatis dolorem, quod cito excessit è vita: nec ego abnuo immatura obisse ætate, quẽ nostræ vitę tẽporibus fulcire cuperemus, vt de nostris annis viueret, qui fungi nõ potuit suis. Sed quæro vtrũ aliquis sit post mortem sensus, an nullus? Si est, viuit: immo quia est, vita iam fruitur æterna. Quomodo enim nõ habet sensum, cuius anima & viuit & viget, & remeabit ad corpus, & faciet illud cũ resusa fuerit, reuiuiscere? Clamat Apostolus, Nolumus 1. Thes. 4
vos ignorare fratres de dormiẽtibus, vt non contristemini, sicut & cęteri qui spem non habẽt. Nam si credimus quod Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & deus illos qui dormierũt per Iesum, adducet cũ eo. Manet ergo eorũ vita, quos manet resurrectio. Quod si gẽtes qui spem resurrectionis non habẽt, hoc vno se consolãtur quo dicant quod nullus post mortẽ sensus sit defunctorum, ac per hoc nullus remaneat sensus doloris: quãto magis nos consolationẽ recipere debemus, quia mors metuenda non sit, eo quod finis sit peccatorũ: vita autẽ desperanda non sit, quæ resurrectione reparatur? Iob quoq; docet nec mortẽ timẽdam, & potius optandam pijs, dicẽs: Vtinam in inferno me custodires & abscon Iob. 14.
deres me donec mitigetur ira tua, & constituas mihi tẽ L
pus in quo memor sis mei. Si enim mortuus fuerit homo, viuet. Consummans dies vitæ meæ sustinebo donec iterũ fiam. Tũc vocabis, & ego tibi obediam. Opera autẽ manuum tuarũ ne despicias. Istud tamen dolendum sit quod primeua obierit ætate. Gratulandũ autem quod virtutum stipẽdijs veteranus decesserit. Tãta enim fuit emẽdatio vitæ eius in illo omnibus lubrico adolescẽtiæ tẽpore, tanta laus morũ eius, vt omnem memoriã doloris obducat. Quod enim obijt, fragilitatis est: quod talis fuit, admirationis. Quam beata fuisset respublica si eũ diutius seruare potuisset. Sed quia vita sanctorũ nõ hic in terris est, sed in cęlo (Iustis enim vi- Philip. 1.
uere Christus, & mori lucrum, quia & dissolui & cum Christo esse, multo melius) dolẽdum est quod nobis cito raptus sit, consolandum quod ad meliora transierit. 2. Re. 12.
Deniq; Dauid moriturũ filium flebat, mortuũ non dolebat. flebat ne sibi eriperetur, sed flere desiuit ereptũ, quẽ sciebat esse cũ Christo. Sed vt scias verũ esse quod
asserо, incestum Ammon filiũ fleuit occisum, parrici- M
dam Absalon doluit interẽptũ, dicẽs: Filius meus Absalon, filius meus Absalon. Innocẽtem filium nõ putauit esse lugẽdum, quia illos sibi perisse pro scelere, hũc pro innocẽtia credidit esse victurum. Nihil ergo habetis quod grauissime doleatis in fratre. homo natus est, humanæ fuit obnoxius fragilitati. Nemo se redimit à morte, non diues, nõ ipsi reges, immo ipsi grauioribus subiacent. Iob dixit: Numerati anni dati sunt potẽti, ti- Iob. 15.
mor autẽ eius in auribus eius. quando videtur habere pacẽ, tunc veniet ei euersio. Vobis quoque ipsis tã acerba incidisse patienter ferre debetis, quæ videtis vobis cõmunia esse cum sanctis. Etiam Dauid amissis filijs destitutus est. Optasset illos tales obire, qualis vobis frater ereptus est. Ille crimina doluit, nõ exitum filiorũ. Quæ luctus tẽpora protrahũtur, duorũ mensium curricula i fraterni funeris quotidiano clausistis amplexu.
Sola in scripturis Iepte filia flet9 sui tẽpora postulauit Iudic. 11.
cognito quod pater eius profecturus ad prælium vouerat quia id rerum potius offerret domino quod sibi primum occurreret. Post victoriam reuertẽti occurrerat filia ignara pietatis, ignara promissi. Vidit eam, & in-

A gemuit pater dicens: Heu me filia, impediſti me, in ſtimulum doloris facta es mihi. Ego vero aperui os meũ de te ad dominum, & nõ potero auertere. Illa dixit ad eũ: Pater, ſi in me aperuiſti os tuũ, fac mihi vt exijt de ore tuo. Et iterum dixit: Sine mẽſibus duobus, & vadẽs flebo in montibus ſuper virginitatẽ meã ego & compares amicæ meæ. Itaq; duobus exactis regreſsa mẽſibus, ſacrificij munus impleuit. Quæ decreto populi iſrael quaternis in anno diebus ab eiuſdẽ plebis fœminis deploratur. Ad deflendum igitur ſuæ virginitatis florem duos ſat eſse menſes Iepte filia iudicauit, & adhuc non venerat reſurrectio, & hoc ſpatio tẽporis ſatis putauit paucis ſe eſse defletam. Vobiſcũ omnes populi defleuerunt, omnes ingemuerũt prouinciæ, & adhuc parua putatis veſtri hæc eſse ſupplicia? Si fratrẽ veſtrũ redimere poſsetis exitio, nollet tamẽ ille veſtra afflictione reſuſcitari: qui ſe meli⁹ viuere credidit in vobis, qui optauit potius ſeipſum mori cũ veſtram videret iniuriam, qui pro vobis ſe libẽter fuit paratus offerre, qui ipſo veſtri doloris die dicitur hanc ſolã emiſiſse vocẽ. Væ miſeris ſororib⁹ meis. Itaq; magis veſtrã deſtitutionem q̃ ſuam mortẽ dolebat. Sed audiui vos dolere quod non acceperit ſacramenta baptiſmatis. Dicite mihi, quid aliud in nobis eſt niſi voluntas, niſi petitio? Atqui etiam dudũ hoc votum habuit, vt antequam in italiam veniſſet, initiaretur, & proxime baptizari ſe à me velle ſignificauit. Et ideo præ cæteris cauſis me accipiendum putauit. Non habet ergo gratiam quam deſiderauit? Non habet quam popoſcit? Et quia popoſcit, accepit. Et vbi illud eſt: Iuſtus quacunq; morte præuẽtus fuerit, anima eius in refrigerio erit? Solue igitur pater ſancte munus ſeruo tuo, quod Moyſes dum in ſpiritu vidit accepit: Quod Dauid quia ex reuelatiõe cognouit emeruit. Solue inquã ſeruo tuo Valentiniano munus quod concupiuit, munus quod popoſcit ſanus, robuſtus, incolumis. Si affectus ægritudine diſtuliſſet, tamen non penitus à tua miſericordia eſſet alienus, qui celeritate tẽporis eſſet non voluntate fraudatus. Solue ergo ſeruo tuo munus tuæ gratiæ, quã ille nunquam negauit, qui ante diẽ mortis templorũ priuilegia negauit inſurgentibus quos reuereri poſſet. Aſtabat virorum caterua gentilium, ſupplicabat ſenatus. Non metuebat hominibus diſplicere in Chriſto. Qui habuit ſpiritum tuũ, quomodo non accepit gratiam tuã? Aut ſi quia ſolenniter non ſunt celebrata myſteria, hoc mouet: ergo nec martyres ſi catechumeni fuerint, coronantur? Non enim coronantur ſi non initiantur? Quod ſi ſuo abluũtur ſanguine, & hũc
B ſua pietas abluit & voluntas. Ne quæſo eũ domine à fratre ſeiungas, ne iugum hoc piæ germanitatis patiaris abrumpi. Hic tuus iam, & tuo iudicio vindicatus, periclitatur amplius Gratianus, ſi ſeparetur à fratre, ſi non mereatur eſse cum eo, per quẽ meruit vindicari. Quas ille nunc manus ad te pater erigit, quas pro fratre preces fundit? quo ei inhæret amplexu? quemadmodũ ſibi eum non patitur auelli? Adeſt etiam pater qui militiam
C ſub Iuliano & tribunatus honores fidei amore contempſit. Dona patri filium, fratri germanũ, quorũ vtrunq; imitatus eſt, alterũ fide, alterum deuotione pariter atq; pietate in tẽplorum priuilegijs denegandis. Quod patri defuerat, adiunxit: quod frater conſtituit, cuſtodiuit. Et huic adhuc interceſſionẽ aſciſco, cui remunerationẽ præſumo? Date manibus ſancta myſteria. Pio requiem eius poſcamus affectu. Date ſacramenta cæleſtia myſteria. Animã piam matris oblationibus proſequamur. Extollite populi mecũ manus in ſancta, vt eo ſaltẽ munere vicẽ eius meritis repẽdamus. Nec ego floribus tumulũ eius aſpergã, ſed ſpiritũ eius Chriſto odore perfundã. Spargant alij plenis lilia calathis, nobis lilium eſt Chriſtus. Hoc reliquias eius ſacrabo, hoc eius gratiã cõmẽdabo. Nunq; ego piorũ fratrũ ſeparabo numerũ, merita diſcernã. Scio q; dominũ cõmemoratio D iſta cõciliet, copula iſta delectet. Nec putet aliquis meritis eorũ obit⁹ celeritate detractũ. Raptus eſt Enoch, ne malitia mutaret cor ei⁹. Et ioſias decimooctauo anno regni ſui ita domini paſcha celebrauit, vt oẽs retro principes deuotione ſuperaret, nec diuti⁹ fidei ſuæ meritis ſuperuixit, immo quia plebi iudææ graue immine bat exitiũ, rex iuſtus ante ſublat⁹ eſt. Metuo ne & tu nobis aliqua noſtri offenſione ſis raptus, vt octauodecimo regni tui anno imminentis mali acerbitatẽ quaſi iuſtus euaderes. Sed iã chara mihi cõplectar viſcera, & debita quondã ſepulchro prius tamẽ ſingula mẽbra perſpiciã. Valẽtinianus meus, iuuenis meus cãdidus & ruber, habẽs in ſe imaginẽ Chriſti. Talibus enim proſequitur eccleſia in Cãticis Chriſtũ. Nec iniuriã putes, charactere domini inſcribũtur & ſeruuli, & nomine imperatoris ſignãtur milites. Deniq; & ipſe dominus dixit: Noli te tãgere chriſtos meos. Et: Vos eſtis lux mundi. Et iacob dixit: iuda, te laudabũt fratres tui. Ad filiũ loquebatur, & dominũ reuelabat. Et de ioſeph dixit: Filius meus ampliatus, filius meus ampliatus ioſeph. & Chriſtũ ſignificabat. Licet ergo & mihi charactere domini ſchema: Iuuenis meus candidus & ruber decẽ milibus. Electus eſt filius me⁹, cum poſt mortẽ patris paruulus aſciſceretur imperio. Caput eius aurũ cephas, oculi ei⁹ ſicut columbe ſuper abundantiã aquarũ. Ibi enim ſedimus & fleuimus, dixerũt qui inde venerunt. Vẽter eius E pyxis eburnea, qui reciperet oracula ſcripturarum, vt poſset dicere, Ventrẽ meũ doleo, ſicut dixit propheta. Hiere. 4.
Sapiẽ. 4. Dicit enim hæc qui imitator eſt Chriſti. Genæ ei⁹ phialæ aromatis, quib⁹ Chriſtus influebat vnguentũ. Labia eius lilia diſtillantia myrrha plena. Manus eius tornatæ aureæ, plenæ tarſis, eo quod in verbis eius iuſtitia refulgeret, in factis & operib⁹ reniteret gratia, in quo & plenum virtutis & autoritatis regalis eſſet alloquium, nec inflexa aliquo mortis terrore cõſtantia, & factorũ pretioſa emẽdata correctio. Omnis enim bonus operari⁹, manus Chriſti eſt, fauces eius dulcedines, & totum deſiderijũ. Quã dulcia enim omnia iudicia eius vniuerſorũ faucibus adhæſerunt? Quãta gratia ſermones ipſius ſinguli recẽſentur? Quemadmodum fili deſideraris à populis? mihi certe impreſſiſti quę pectore teneo, verba illa poſtrema, quibus me vadẽ tuũ fieri poſtulabas. Reliquiſti ipſe de me teſtimoniũ iudicij glorioſi. Ego tibi fidem meã exhibere nõ potui quã parabã. Dixit tamen abſens, & dicentẽ me fidẽ pro te Chriſtus audiuit. Tenetur in cęlo ſpõſio mea, etſi nõ tenetur in terris. Obligatus ſũ deo, etſi nõ potui hoĩb⁹ obligari. Locut⁹ ſum de corpore tuo. Nũc alloquar animã tuã dignã ꝓpheticis ornamentis. Iiſdẽ igitur vtar exordijs. Quænã eſt F hæc proſpiciens ſicut diluculũ, ſpecioſa ſicut luna, electa ſicut ſol? Videor mihi te videre fulgentẽ, videor audire dicẽtẽ: Diluculũ mihi eſt pater. Nox terrena prę ceſſit, dies cęleſtis appropiquauit. Proſpicis nos igitur ſãcta aĩa, de loco ſuperiore tãq; iferiora reſpiciẽs. Exiſti de tenebris iſti⁹ ſeculi, & vt luna reſplẽdes, vt ſol refulges. Bene vt luna, quia & ante ĩ vmbra licet iſti⁹ corporis refulgebas, & terrarum tenebras illuminabas, & nunc lumen à ſole iuſtitię mutuata clarũ diem ducis. Videre igitur videor te tanquã de corpore recedẽtẽ, & repulſa noctis caligine ſurgẽtẽ diluculo ſicut ſolẽ, appropinquãtẽ deo, & rapido volatu ſicut aquilã quę terrena ſunt relinquentẽ. Conuertere Sunamitis cõuertere. Cõuertere, & videbimus in te. Cõuertere ad nos pacifica, vt gloriã tuã ſororibus tuis mõſtres, & incipient ſe tuæ quietis & gratiæ ſecuritate ſolari. Semel tantũ ad nos conuertere, vt te videamus. Et rurſus conuertere, atq; ad Hieruſalem illã ciuitatem ſanctorũ tota intentione feſtina. Aut certe ad animam piam Chriſtus hoc dicit, iubet illã pauliſper cõuerti, vt nobis gloria ei⁹ ap

G pareat,& requies futura cũ ſanctis. Et poſtea præcipit eã ad illud ſupernũ ſanctorũ feſtinare cõſortiũ. Quid videbitis,inquit, in Sunamite, de qua venit ſicut chori caſtrorũ?Hoc eſt i ea quę multũ & aduerſus plurimos in corpore pręliata eſt? Etenī pugnauit aduerſus extra neos hoſtes,pugnauit aduerſus lubricas ſeculi mutationes,pugnauit aduerſus corporis fragilitates, aduerſus multiplices paſsiones. Audiuit á domino, Conuertere Sunamitis. Cõuerſa eſt ad pacẽ ſemel in ſeculo, conuerſa eſt iterata cõmunione ad gratiã Chriſti. Et ideo pulchre cõuerſio eius in ſeculo, pulcherrimus inceſsus eius,volatus iu cęlũ. Vnde meretur audire: Speciosi facti ſunt greſsus tui in calceamẽtis filia Aminadab, hoc eſt filia principis. Specioſa es enim in proceſsu, habita ſti in corpore,tanquam calceamento eo vſa, non vt in uoluero,vt quia ſuperior & eminẽtior eo vt velles tuũ circunferres ſine vlla offenſione veſtigium. Vel certe ſicut calceamẽtũ illud exoluere,ſicut Moyſes fecit, cui dictũ eſt:Solue calceamentũ pedũ tuorũ. Dicit igitur
Exo.3. tibi nũc Pater Aminadab ille populi princeps: Audi fi
Pſal.44. lia & vide,qnoniam concupiuit rex ſpeciem tuam, Speciosi ergo facti ſunt greſsus tui in calceamentis filia Aminadab. Moduli femorũ tuorũ ſimiles torquibus,hoc eſt,conſonãs ſibi in omnib⁹ factis tuis gratia atque moderatio magnorum æquauit inſignia triumphorũ. Denique moderatione tua ex tranquillitate pacifica nec Gallia hoſtem ſenſit,& Italia hoſtem repulit, qui eius
H finibus imminebat. Torques autem inſignia eſse victo rię dubitari non poteſt,cum ij qui in bello fortiter fecerint,torquibus honorentur. Vmbilicus tuus crater tornatilis non deficiens mixto. Vẽter tuus aceruus tritici muniti inter lilia. Ceruix tua ſicut turris eburnea. Oculi tui ſtagna in Eſebõ. Bonus vmbilicus animæ virtutum omnium capax, ſicut crater ab ipſo fidei autore tornatus. Sapientia enim in cratere miſcuit vinum ſuũ
Prouer.9 dicens,Venite edite panes meos, & bibite vinum quod miſcui vobis. Vmbilicus ergo iſte tornatus omni decore virtutum nõ deficit mixto. Vẽter quoque eius non ſolum iuſtitiæ velut frumentario cibo replebatur, ſed etiã gratiæ ſuauitate quę florebat lilium. Ceruix quoque eius candida & pura iugo Chriſti ſponte ſubiecta, cogitationes rationabiles,fidei odor, circũciſionis attentio,ornatus capitis glorioſus, quod nõ regalia diademata,ſed domini ſanguinis inſignia coronarẽt. Me-
Cántic.7. rito tanquam rex peccati victor,& cæleſti corona redi
I mitus aſcendit. Cuius animæ dicit deus verbum, Quam pulchra & ſuauis facta eſt charitas in delicijs tuis? Pulchra per virtutis decorem,ſuauis per gratiam. Procera ſicut palma,quæ vincentis eſt præmium. Tuæ aſcendẽti animæ Gratianus frater occurrit, & complexus eam dicit. Ego fratri meo, & ſuper me conuerſio eius: vel quod ſibi eam cupiat inhærere,vel quod pietate frater na quaſi aduocatus aſsiſtat dicens conuerſionẽ eius etiam ſuæ gratię præferendam. Veni,inquit,frater me⁹, exeamus in agrum,requieſcamus in caſtellis,,diluculo ſurgamus in vineas. Hoc eſt, veniſti eo, vbi diuerſarũ virtutum fructus pro ſingulorum meritis deferuntur, vbi abundant meritorum prędmia. Exeamus ergo in agrum in quo nõ vacuus labor, ſed fœcundus prouent⁹ eſt gratiarum, quod in terris ſeminaſti,hic mete,quod ibi ſparſiſti,hic collige. Aut certe veni in illũ agrũ qui eſt odor Iacob,hoc eſt veni in gremiũ Iacob, vt ſicut
Luc.16. Lazarus pauper in Abrahæ ſinu, ita etiam tu in Iacob patriarchæ tranquillitate requieſcas. Sinus enī patriarcharum receſsus quidã eſt quietis æternæ. Merito ergo Iacob eſt fructuoſus,ſicut Iſaac patriarcha teſtatus eſt
Gene.27. dicẽs. Ecce odor filij mei tãquã odor agripleni quẽ benedixit domin⁹. Requieſcam,,inquit, in caſtellis:oſtendens illic eſse requiẽ tutiorẽ,quæ ſepto cæleſtis refugij munita atq; vallata nõ exagitetur ſeculariũ incurſibus beſtiarũ. In forib⁹,inquit,noſtris oẽs fœtus arborum, K
noua & vetera frater meus ſeruaui tibi. Quis dabit te Cant.7. frater fratrem mihi lactẽtẽ Vbera matris meæ? Inuenies te foris,obſculabor te,aſsumã te & inducã te in domũ matris meæ, & in ſecretum eius quæ concepit me. Potũ dabo tibi á vino operoſi vnguenti, á fluxu malorũ granatorũ meorũ. Læua eius ſub caput meũ, & dextera eius cõplectetur me. Promittit fratri auguſtæ memoriæ Gratianus præſto ſibi fructus diuerſarũ eſse virtutũ. Fuit enī & ipſe fidelis in domino,pius atq; manſuetus puro corde. Fuit etiã caſtus corpore,qui pręter coniugiũ neſcierit fœminę alterius cõſuetudinem. Ideo in foribus ſedis ſuæ habet fructus paratos, nec longe petẽdos offert,qui ſeruauerit fratri noua & vetera, hoc eſt,& teſtamẽti veteris & euangelij ſacramenta, & dicit:Quis dabit te frater fratrẽ mihi lactentẽ vbera matris meæ?hoc eſt,nõ quicũq; te, ſed chriſtus illuminabit gratia ſpirituali. Ille te baptizauit, quia humana tibi officia defuerũt. Plus adeptus es qui minora te amiſiſse credebas. Quæ ſunt vbera eccleſiæ,niſi ſacramenta baptiſmatis?Et bene ait lactẽtẽ, quaſi qui baptizatus lactis niuei ſuccum requirat. Inueniens,inquit,te foris, oſculabor te:hoc eſt extra corpus te reperiens, oſculo myſticæ pacis ãplectar. Nemo te ſpernet,nullus excludet,in penetralia te arcana eccleſię matris inducã, & i oia ſecreta myſterij,vt bibas poculũ gratię ſpiritualis. Amplexatus igitur fratrẽ ducere cœpit ad propriam manſionẽ:& quia pio officio ad vlteriora proceſserat, L
cũ fratre cœpit aſcẽdere,petens vt ſibi & fratri maior illic charitas augeatur,eo quod vitia humana defecerãt,iuidia atq; iactãtia, quæ i pleriſq; ſolẽt fraternę pietatis iura vacuare. Videntes eos vel angeli vel aliæ animæ quærũt ab ijs,quæ veluti comitatu ſuo fratres hos & officio deducebant:dicẽtes: Quæ eſt hæc quæ aſcendit cãdida inniteus ſuper fratrem ſuum?Nec nos quidẽ du Cantic.8.
bitabamus de meritis Valentiniani, ſed iam credamus vel teſtimonijs angelorũ qđ deterſa labe peccati ablutus aſcẽdit,quẽ ſua fides lauit,& petitio cõſecrauit. credam⁹ quia aſcẽdit á deſerto,hoc eſt ex hoc arido & iculto loco ad illas florulentas delectationes,vbi cũ fratre coniunctus æternæ vitæ fruitur voluptate. Beati ambo,ſi quid meę orationes valebunt. Nulla dies vos ſilentio prędteribit:Nulla inhonoratos vos mea tranſibit oratio. Nulla nox nõ donatos aliqua precum mearum cõtextione tranſcurret. Omnibus oblationibus frequentabo. Quis prohibebit innoxios nominare? Quis vetabit cõmendationis proſecutionem complecti? Si M
oblitus fuero te ſancta Hieruſalem,hoc eſt,ſancta ani- Pſal.136
ma,pia & pacifica germanitas, obliuiſcatur me dextera mea,adhæreat lingua mea faucibus meis, ſi non meminero tui,ſi nõ meminero Hieruſalẽ i principio meæ lętitiæ. Ipſe me citius q̃ vos obliuiſcar. Et ſi vnquã ſermo tacebit, loquetur affeſtus. Et ſi vox deficiet, non deficiet gratia,quæ meis eſt infixa prędcordijs. Quomodo ceciderunt potentes? Quomodo vterque ſuper illa Babylonis ceciderunt flumina? Quomodo rapidiora vtriuſq; vitę fuere curricula,q̃ ipſius Rhodani ſũt fluẽta?O mihi Gratiane & Valentiniane ſpecioſi & chariſſimi,quãm anguſto vitã fine clauſiſtis,q̃ proxima vobis mortis fuere cõfinia,q̃ ſepulchra vicina. Gratiane inq̃ & valẽtiniane in veſtris nominibus adhærere iuuat atque delectari,in veſtri cõmemoratiõe requieſcere. Omnibus Gratiane & valentiniane ſpecioſi & chariſsimi,inſeparabiles in vita, & in morte nõ eſtis ſeparati. Nõ vos diſcreuit tumulus,quosnõ diſcernebat affect⁹. Nõ cauſsa mortis ſeparauit, quos pietas vna iungebat. Nõ virtutũ diſtãtia diſpares fecit,ſuper colũbas ſimpliciores,ſup aquilas leuiores,ſuper agnos clementiores, ſuper vitulos innocẽtiores. Gratiani ſagitta nõ eſt reuerſa retro,& Valẽtiniani iuſtitia non fuit vacua, nec

A inanis autoritas. Quomodo ſine pugna ceciderunt potẽtes? Doleo in te fili Gratiane, ſuauis mihi valde. Pluri ma dediſti tuæ pietatis inſignia. Tu me inter tua pericula requirebas, tu in tuis extremis me appellabas, meũ de te plus dolebas dolorem. Doleo etiã in te fili Valẽtiniane, ſpecioſius mihi valde. Ceciderat amor tuus in me, ſicut amor pignoris. Tu per me putabas eripi te periculis, tu me nõ ſolũ vt parentẽ diligebas, ſed vt redẽptorẽ tui & liberatorẽ ſperabas. Tu dicebas, putas ne videbo patrem meũ? Specioſa de me voluntas tua, ſed non efficax prẽſumptio. Hei mihi vanæ ſpes in homine ſed tu in ſacerdote. Hei mihi quod voluntatem tuã nõ ante cognoui. Hei mihi quod non clanculo ante miſiſti. Hei mihi qualia amiſi pignora. Quomodo ceciderunt potentes, & perierunt arma concupiſcentia deũ? Et quia nemo habet quod alij plus deferat, q̃ quod ſibi optat: nõ me ab illis poſt mortẽ ſepares, quos in hac vita chariſsimos ſẽſi domine. Peto, vt vbi ego fuero, ſint & illi mecũ: vt illic eorũ perpetua copula fruar, qa hic vti eorũ diuturniore cõiunctione non potui. Te quæſo ſumme deus, vt chariſsimos iuuenes matura reſurrectione ſuſcites & reſuſcites, vt immaturũ hũc vitæ iſti? ourſum matura reſurrectione compenſes.

B

Diui Ambroſij

MEDIOLANEN. EPISCOPI ORATIO FVNEBRIS DE EXCESſu fratris ſui Satyri:

DEDVXIMVS fratres dilectiſſimi hoſtiam meam, hoſtiam incontaminatam, hoſtiã deo placentem, dominũ & fratrẽ meum Satyrum. Memineram quippe eum eſse mortalẽ, nec fefellit opinio, ſed ſuperabũdauit gratia. Itaq; nihil habeo quod querar, ſed habeo ĩ quo deo gratias agam, quia ſemper optaui vt ſi quæ perturC bationes vel eccleſiam vel me manerent, in me potius ac meã recíderent domum. Deo igitur gratias, quia in hoc omnium metu, cum omnia motibus ſint ſuſpecta barbaricis, cõmunem mœrorem priuato dolore tranſegi, & in me conuerſum eſt quicquid timebamus omnes: itaq; vtinam hic conſummatum ſit, vt dolor meus publici doloris redemptio ſit. Nihil quidem habui fratres chariſsimi in rebus humanis tanto fratre ſpecioſi? nihil amabilius, nihil charius. Sed prẽſtant priuatis publica. Ipſius quoq; ſi quis ſententiam ſciſcitaretur, mallet occidi pro alijs, q̃ ſibi viuere. Propterea enim ꝓ omnibus ſecundũ carnẽ Chriſtus eſt mortuus, vt non nobis ſolis viuere diſceremus. Accedit illud, quod ingratus diuinitati eſse non poſsum. Lætandum eſt enim magis quod talem fratrem habuerim, q̃ dolendum quod fratrem amiſerim. Illud enim munus, hoc debitum eſt. itaq; perfunctus ſum quãdiu licuit cõmiſso mihi fœnore, qui depoſuit pignus recepit. Nihil intereſt vtrũ abiures depoſitum, an doleas reſtitutum. In vtroq; enim fidei ambiguum, vitæ periculum eſt. An ſi pecuniã neges, culpa eſt: ſi hoſtiam neges, impietas non eſt: cũ pecuniæ fœnerator illudi poſsit, naturæ autor, & neceſsitudinis creditor fraudari non queat? itaq; quãto vberior fœnoris ſumma, tanto gratior vſura ſortis. Vnde ingrati de fratris morte eſse non poſsumus, quia quod naturæ cõmunis fuit reddidit, quod gratię ſingularis eſt meruit. Quis enim cõmunem conditionem recuſet? Quis doleat ſibi proprium pignus ereptũ, cum ad ſolatiũ noſtri filium vnicum pro nobis patet tradiderit ad mor- D tem? Quis exceptum ſe putet eſse debere à conditione moriendi, qui non ſit exceptus à conditione naſcendi? Magnum pietatis myſterium, vt mors corporis nec in Chriſto eſset excepta: ac licet naturæ dominus, carnis tamen quã ſuſceperat legem non recuſaret. Et mihi neceſse eſt mori, illi neceſse non fuit. An qui de ſeruo dicit: Si eum volo ſic manere donec venio, quid ad te? nõ Ioan. 21 potuit ipſe ſic manere ſi vellet? Sed perpetuitate vitę huius ſibi precium, mihi ſacrificiũ perdidiſset. Quod igitur maius eſt ſolatiũ noſtri, q̃quod ſecundũ carnẽ & Chriſtus eſt mortuus? Aut cur ego vehementius fleam fratrem, cũ ſciam illã mori non potuiſse pietatem? Cur ſolus præ cęteris fleã, quẽ fletis omnes? Priuatum dolorẽ cõmuni dolore digeſsi, præſertim cũ meæ lachrymæ nihil proſint, veſtræ autem lachrymæ fidẽ aſtruãt, conſolationem afferant. Fletis diuites, & flendo probatis nihil opitulari repoſitas diuitias ad ſalutem, cum pecunię precio mors differri non queat, & pari vſu diuitẽ inopemq; dies ſupremus eripiat. Fletis ſenes, quod in hoc liberorum ſortem pauetis: & ideo quia vitam corporis producere non poteſtis, inſtituite liberos non ad vſum corporis, ſed ad virtutis officiũ. Fletis & iuuenes, quod naturę non ſit maturitas ſenectutis. Fleuerunt & pauperes, quod multo eſt precioſius, multoq; vberius, lachrymis ſuis eius delicta lauerunt. Illæ ſunt lachrymæ redẽptrices, illi gemitus qui dolorem mortis abſcõdunt. Ille dolor qui perpetuæ vbertate lætitiæ veteris ſenſum doloris obducat. Itaq; licet priuatum funus, tamen fletus eſt publicus, & ideo nõ poteſt fletus eſse diuturnus, qui vniuerſorum eſt affectibus conſecratus. Nã quid te mi frater amantiſsime fleam, qui mihi ſic ereptus es, vt eſses ſomnium? Non enim perdidi vſum tui, ſed commutaui, ante corpore inſeparabilis, nunc indiuiduus affectu. Manes enim mecũ, ac ſemper manebis. Et quidem cum viueres nobiſcum, nunquam te patria eripuit mihi, nec ipſe mihi vnquã patriam prętuliſti, & nunc alteram præſtitiſti. Cœpi enim hic iam non eſse, peregrinus vbi melior mei portio eſt. Nunquam enim totus in me fui, ſed in altero noſtri pars maior amborum: vterq; autem eramus in Chriſto, in quo & ſumma vniuerſitatis, & portio ſingulorum eſt. Hic mihi tumulus genitali ſolo gratior, in quo non naturæ, ſed gratiæ meæ fructus eſt. In iſto corpore enim quod nunc exanimatum iacet, prẽſtãtior vitę meę functio, quia in hoc quoq; quod gero corpore, vberior tui portio. Atq; vti nã vt memoriæ, vt gratię, ita etiã vitę tuę hoc quicquid eſt quod ſpiramus, ſpirare poſsemus, dimidiumq; meorum decideret temporum, quod ad tuorum proficeret vſum. Par enim erat vt quibus indiuiſum ſemper fuit patrimonium facultatum, non eſset vitæ diuiſum tempus: vel certe qui indiſtincta ſemper habuimus viuendi conſortia, non haberemus diſtincta moriendi. Nunc vero frater, quo progrediar, quove conuertar? Bos bo F uem requirit, ſeq; non totum putat, & frequenti mugitu pium teſtatur affectum, ſi forte defecerit cũ quo ducere collo aratra conſueuit: ego te frater non requirã? Aut poſsum vnquam obliuiſci tui, cum quo vitæ huius ſemp aratra ſuſtinui? Labore enĩ inferior ſui, ſed amore coniunctior: non tam mea virtute habilis, q̃ tua patientia tolerabilis: qui pio ſemper ſolicitus affectu latẽ meum tuo latere ſepiebas, charitate vt frater, cura vt pater, ſolicitudine vt ſenior, reuerẽtia vt iunior. Ita in vnius neceſsitudinis gradu complurimũ mihi neceſsitudinum officia impẽdebas, vt in te non vnũ, ſed plures amiſsos requirã, in quo vno ignorata adulatio eſt, expreſsa pietas. Neque enim habebas quod ſimulatione adderes, qui totum pietate comprehenderas, vt nec incrementa reciperes, nec vicem expectares. Sed quo immemor officij, memor gratiæ, immodico dolore

G progredior: Reuocat Apostolus, & tanq̃ frenos morro
1. Thes. 4 rem mouet dicto, sicut super audistis: Nolum⁹ vos igno
rare fratres de dormientibus, vt nõ tristes sitis, sicut &
ceteri qui spẽ non habent. Date veniã fratres charissi-
1. Cor. 4 mi. Neq; enim omnes possumus dicere: Imitatores mei
estote, sicut & ego Christi: sed ad imitãdum si autorem
quæritis, habetis quẽ positis imitari. Nõ omnes ad do
cendum idonei, vtinam omnes ad discendum habiles.
Non grauem lachrymis contraximus culpam. Nõ om
nis infidelitatis aut infirmitatis est fletus. Aliud est natu
ræ dolor, alia est tristitia diffidentiæ, & plurimũ refert
desiderare quod habueris, & lugere quod amiseris. Nõ
solus dolor lachrymas habet, habet & lætitia lachrymas suas. Et pietas fletum excitat, & oratio strato rigat,
& precatio nuncupatiuum dictum lectulum lauat.
Fecerunt & fletum magnum sui, cũ patriarchæ sepelirẽ
tur, Lachrymæ ergo pietatis indices, nõ illices sunt do
loris. Lachrymatus fuit ergo fateor etiam ego, sed la-
chrymatus est & dominus. Ille alienum, ego fratrẽ. Ille
in vno lachrymatus est omnes, ego in omnibus lachry
mabor te frater. Ille nostro nõ suo lachrymatus est af-
H fectu. Neq; enim diuinitas lachrymas habet, sed lachry
matus eo quo crucifixus est, quo mortuus, quo sepult⁹
Psal. 86 est. Lachrymatus est de eo quo hodie nobis insinuauit
Propheta, dicẽs: Mater Siõ dicet homo, & hõ fact⁹ est in
ea, & ipse fundauit eã altissimus. Eõ lachrymat⁹ est quo
matrem Sion dixit, gemitus in Iudæa, susceptus ex vir-
gine. Matrem autem secundum diuinitatẽ habere non
potuit, qui autor est matris. Ille factus est nõ diuina ge
Esaiæ 9 neratione, sed humana, quia homo factus est, deus na-
tus est: sicut & alibi habes: Puer natus est nobis, filius
datus est nobis. In puero enim nomẽ ætatis, in filio ple
nitudo diuinitatis est, factus ex matre, natus ex patre,
idem tamẽ & natus & datus, non diuersum, sed vnũ pu-
tes. Vnus enim dei filius, & nat⁹ ex patre, & ortus ex vir
gine distanti ordine, sed in vnum concurrente nomi-
Psal. 96 ne, sicut & præsens lectio docet, quia & homo factus est
in ea, & ipse fundauit eam altissimus, homo vtiq; corpo
re, altissimus potestate. Et si deus & homo diuersitate
naturæ, idẽ tamẽ nõ alter in vtroq;. Aliud ergo spécia-
I le naturæ suæ, aliud cõmune nobiscũ, sed in vtroq; vn⁹
& in vtroq; perfectus. Non igitur mirandũ est quia &
dominũ eum & Christum fecit deus. Fecit ergo Iesum
eum vtiq; qui ex corpore nomen accepit, fecit eum de
quo etiam Patriarcha scribit Dauid, quia mater Sion
dicet homo, & homo factus est in ea. Quasi homo ergo
factus dissimilis, vtiq; non diuinitate, sed corpore: nec
discretus à patre, sed exceptus in munere: manẽs in con
sortio potestatis, segregatus in mysterio passionis. Plu
ra loci huius tractatus exposcit, quibus possimus osten
dere autoritatem patris, proprietatẽ filij, trinitatis to
tius vnitatẽ: sed consolandi hodie nõ tractandi partes
recepi: q̃q̃ abducere à mœrore animum intẽtione tra-
ctandi, cõsolationis visus sit. Sed temperãdus mihi mœ-
ror, q̃ alienandus affectus est, vt mulceantur magis de-
sideria q̃ sopiãtur. Nõ libet enim abire à fratre lõgius
& occupatione subduci, cum velut comitãdi eius gra-
tia hic sermo susceptus sit, vt diutius sensu prosequor
proficiscentẽ, & quem oculis teneo, mente cõplectar.
In illo enim totam oculorum aciem figere libet, cũ il-
lo totis animorum officijs immorari, illum toto blãdi-
tiarum amb ire obsequio, dum stupet animus. Nec amis
sum credo, quem adhuc cerno præsentem: nec mortuũ
puto, cuius adhuc officia non requiro, quibus ego vitæ
meq; vsum & spirandi omne munus addixeram. Quid
enim referam tantæ gratiæ, tanto labori? Ego te fra-
ter hæredem feceram, tu me hæredem reliquisti. Ego
te superstitem optabam, tu me superstitem dimisisti:
Ego pro muneribus tuis vt compensare beneficia, vo-
ta referebam, nunc & vota perdidi, sed tamen tua be-
neficia non amisi. Quid agam mei successor hæredis? K
Quid agam meæ vitæ superstes? Quid agam exors bo-
nus quod cupio luminis? Quas grates, quæ munera refe-
ram tibi? Nihil à me præter lachrymas habes. Aut for-
tasse secretus meriti tui, quas solas superstites habeo la
chrymas non requires. Nam etiam cum adhuc viueres,
fiere prohibebas, mœrorem̃q; magis nostrum q̃ tuum
mortem tibi esse testabaris dolori. Prohibent viterius
prodire lachrymæ, fletusq; reuocant. Prohibet etiã tui
gratia, ne dum nostra deflemus, de tuis meritis despera
re videamur. Aut certe vt nobis etiam mœroris iitus
minuas acerbitatem, non habeo quod timeã qui time-
bam tibi, non habeo quod mihi iam mũdus eripiat. Et
si sancta superfit soror Marcelliana, integritate venera
bilis, æqualis moribus, non impar officijs: tibi tamẽ am
bo plus timebamus, in te vitæ huius iocũditatem repo-
sitam putabamus. Propter te viuere delectabat, propter
te non piget mori. Te enim ambo superstitem pre-
cabamur, tibi nos superuiuere non iuuabat. Quãdo nõ
cohorruit animus cũ metus huiusmodi titillaret? Quo
modo consternata mens erat ægritudinis tuæ nuncio?
Va miserę opinioni, putabamus redditum, quem vide
mus dilatum. Tuis enim votis apud sanctum martyrem
Laurentium impetratum esse nunc cognoscimus cõ-
meatũ, atq; vtinam non solum commeatum, sed etiam
prolixum vitę tempus rogasses. Potuisti annos pluri- L
mos impetrare viuendi, qui potuisti commeatum im-
petrare veniendi. Et quidem tibi omnipotens æterne
deus gratias ago, quod vel hæc nobis suprema solatia
non negasti, quod amãtissimi fratris ex Siculis Aphri-
canisve regionibus exoptatum nobis reditum contuli-
sti. Ita enim mature postquam venit ereptus est, qua-
si propter hoc solum videretur esse dilatus, vt ad fra-
tres rediret. Habeo plane pignus meum quod nulla mi
hi peregrinatio iam possit auellere. Habeo quas cõple
ctar reliquias. Habeo tumulum quem corpore tegam.
Habeo sepulchrum super quod iaceam, & commenda
bilior deo futurum esse me credam, quod supra san
cti corporis ossa requiescam. Vtinã sic potuissem ad-
uersus mortem quoque tuam meum corpus obijcere.
Si gladijs petitus esses, me pro te potius suffodiendum
dedissem. Si exeuntem potuissem reuocare animam,
meam potius obtulissem. Nihil mihi profuit vltimos
hausisse anhelitus, nihil flatus meos inspirasse morien-
ti, Putabam enim quod aut tuam mortem ipse susci-
perem, aut meã vitã in te ipse transfunderem. O infelicia
illa, sed tamen dulcia suprema osculorum pignora. O
amplexus miseri, inter quos exanimum corpus obri-
guit, halitus supremus euanuit. Stringebam quidem M
brachia, sed iam perdideram quem tenebam, & extre-
mum spiritum ore relegebam, vt consortium mortis
hauirem. Sed nescio quomodo vitalis ille mihi halit⁹
factus est, vt maiorem gratiã in ipsa morte redolebat.
Atque vtinam si tuam in equiui meo spiritu vitam pro-
ducere, vel vltimi anhelitus tui vigor trãsfundi potuis
set in meam mentem, & illam tui animi puritatem at-
que innocentiã noster spirasset affectus. Hanc mihi hę-
reditatẽ frater charissime reliquisses, quę non lachry-
mabili dolore percuteret aspectũ, sed memorabili gra
tia commendaret hæredem. Quid igitur nunc agam,
cum omnes vitę istius suauitates, cuncta solatia, cun-
cta denique ornamenta amiserim? Tu enim mihi vnus
eras domi solatio, foris decori, tu inquã consilijs arbi-
ter, curæ particeps, deprecator solicitudinis, depulsor
mœroris: tu meorũ assertor actuũ, cogitationũq; defen
sor: tu postremo vnus in quo domestica solicitudo resi
deret, publica cura requiesceret. Testor sanctã animã
tuam, me in publicis ecclesiæ id sæpe veritum esse, ne
displicerem tibi. Denique vbi redisti, obiurgasti morã.
ita domi foriscq; eruditor quidam & arbiter sacerdotis,

A vt domestica cogitare non sineres, publica curare cẽse seres. Vt vereor, ne videar arrogãter dicere. Hæc enim laudis tuæ portio est, quia sine offensione vlla & gubernasti fratris domum, & cõmendasti sacerdotiũ. Sentio equidem quod repetendis officijs tuis, recẽsendisq; virtutibus afficiatur animus, sed tamen in ipsa mei affectione requiesco, atq; hæ mihi recordationes etsi dolorẽ renouant, tamen voluptatẽ afferunt. An ego possum aut non cogitare de te, aut vnq̃ sine lachrymis cogitare? Et potero vnquã aut tanti nõ meminisse fratris, aut sine lachrymabli quadã meminisse gratia? Quid enim mihi vnquã iucundũ quod non esset ex te profectum? Quid inquam mihi sine te, aut tibi vnqnam sine me voluptati fuit? Quis non vsus nobis, & prope visus ipse somnusq; cõmunis? Quæ discteta vnquã voluntas, quod nõ commune vestigium? fere vt cum gradum tollerem, vel tu meũ, vel ego tuũ corpus videremur attollere. Quod si quãdo sine altero prodeundũ fuit, intectũ latus putares, affectum vultum cerneres, mœstũ animum iudicares, nõ asueta gratia, nõ vigor solitus prẽnitebat, suspecta omnibus solitudo metũ alicuius ægritudinis afferebat. Ita nouũ videbatur omnibus nos diuidi. Ego certe fraternæ absentiæ impatiens, vel non immemor, quasi præsentem reflexa sæpius ceruice quærebam, & coram alloqui atq; aspicere videbar mihi. Sed tanquã suspensum collo iugum, vbi speratis excideram, trahere me
B putabam, difficilis progredi, verecundus videri, & redire deproperans, quod sine te procedere nõ liberet. At vero vbi ambobus prodeundum fuit, non plura in itinere vestigia q̃ verba, nec incessus q̃ sermo crebrior, nec ambulandi cura, sed colloquẽdi gratia. Vterq; enĩ nostrũ ex alterius ore pẽdebat, nõ intento aspectu legere iter, sed mutuo solicitos excipere sermones, haurire oculorũ gratiã, spirare fraternæ imaginis voluptatẽ. Quas virtutes tuas tacitus mecũ ipse mirabar, q̃ plaudebã mihi quod tali me dominus fratre donauerat, tã pudico, tam efficaci, tam innocenti, tam simplici, vt cũ tuam innocẽtiam cogitarẽ, efficaciã desperarem: cum efficaciam cernerem, innocentiam non putarem: sed vtrunq; mira quadam virtute iungebas. Deniq; ea quæ ambo nequiueramus concludere, solus implesti. Plaudebat sibi, vt audio, Prosper quod sacerdotij mei occasione redditurum se quæ abstulerat non putabat, sed vehementiorem tuam vnius efficaciam expertus est q̃ duorum. Itaq; soluit omnia, nec moderationi ingratus tuæ, nec illudens pudori, sed & modestiæ gratus, nec insolens efficaciæ. Sed cui frater illa quæsisti? Nos enim idem volebamus laborum tuorũ esse præmium, quod documentum erat. Peregisti omnia, & vbi perfunctus omnibus reuertisti, tu solus nobis qui omnibus es præ-
C ferendus eriperis, quasi ideo mortem distuleris, vt consummares pietatis officium, palmam efficaciæ reportares. Quãm nec ipsi nos frater charissime sæculi huius delectabant honores, quos nos à nobis inuicem diuidebant, quos ideo adepti sumus, non quia fuit eorũ expetenda pceptio, sed ne vilis dissimulatio videretur. Aut fortasse ideo sunt tributi, vt quia immaturo tui obitu nostræ futurus erat voluptatis occasus, sine nobis iam viuere disceremus. Equidem præsagę mentis agnosco formidinem, dum repeto sæpe quæ scripserim. Reuocabam te frater, ne ipse Aphricam peteres, ac potius aliquem destinares, timebam te committere viæ. Sed & peregrinationem explicuisti, & rem ordinasti, & veteri & sentinoso, vt audio, nauigio iterũ te fluctibus credidisti. Nãq; dũ celeritatẽ aucuparis, cautelã prętermisisti, auidus nostræ gratię, dissimulãlq; periculi tui. O fallax lętitia, ò incerta humanarũ rerum curricula. Ex Aphrica redditũ, ex mari restitutum, ex naufragio seruatum putabamus iã nobis non posse eripi, sed grauiora naufragia in terris positi sustinemus. Nã quẽ nõ potuerunt naufragia ad mortẽ deducere strenuis natatibus D
euitata, eius mors cœpit nobis esse naufragio. Quid enĩ supersit suauitatis, quibus tam prædulce decus, tã charum in his mundi tenebris lumen extinctum est, in quo non nostræ solum familiæ, sed totius patriæ decus occidit? Habeo sane vobis fratres dilectissimi, plebs sancta, maximam gratiã, quod non alium dolorem meũ q̃ vestrũ putatis, quod vobis accidisse hanc nostri ereditis solitudinẽ, quod fletũ totius ciuitatis, ætatũ omniũ ordinũ oĩm, vota noua quadam pietate defertis. Nõ enim misericordiæ priuatę dolor, sed quoddam publicę officium & munus est gratiæ. Aut si qua vos mei tangit misericordia qd' talem fratrem amiserim', habeo fructũ vberẽ, habeo vestri pignus affectus. Mallẽ fratrẽ viuere, sed tamẽ publicũ officiũ in secũdis rebus iucũdius est, in aduersis gratius. Neq; vero mihi mediocre meritũ tanti videtur officij. Neq; enim ociose vel in actibus Apostolorũ Thabitam mortuã flentes viduæ describũ Actu. 9
tur, vel in Euangelio mota lachrymis viduæ prosequẽs turba funus adolescentis inducitur, cui resurrectio de- Lucę. 7.
bebatur: illã tamẽ Thabitã viduæ, hũc tota ciuitas fleuit. Non ergo dubiũ est vestris lachrymis Apostolorũ patrociniũ cõparari, non inq̃ dubiũ est Christum misericordia motũ cũ flentes videret. Etsi nũc non tetigit loculũ, suscepit tamẽ commendatum spiritũ. Et si non appellauit corporis voce defunctũ, diuinę tamẽ poteE
statis autoritate à cruciatibus mortis, & nequitię spiritalis incursionibus eius animã liberauit. Et si nõ redidit in loculo qui erat mortuus, tamẽ requieuit in Christo. Et si non locutus est nobis, tamẽ ea quę supra nos sunt cernit, & quę potiora sunt nobis iam se videre lętatur. Per ea enim quę in Euangelio legimus, qnæ futura sunt intelligimus, & præsentium species futurorum est. Nõ opus fuit ei resurrectio temporalis, cui æterna debetur. Quid enim in hanc miseram & ærumnosam recideret labem, atq; in hanc flebilem vitam rediret, quem raptum magis esse ex tam imminẽtibus malis, vrgentibusq; periculis gaudere debemus? Nam si pacato sæculo belliscq; cessãtibus raptum Enoch nemo defleuit, sed magis Propheta laudauit, sicut de illo scriptura dixit: Raptus est ne malitia mutaret cor eius: quanto ma- Sapiẽ. 4
gis nunc iure dicẽdum est, cum ad sęculi lubricum vitæ accedat ambiguum: Raptus est, ne manus incideret Barbarorũ. Raptus est ne totius mũdia incidia, mũdi finẽ, propinquorũ funera, ciuium mortes, ne postremo sanctarum virginum atq; viduarum, quod omni morte acerbiꝰ est, colluuionem videret. Ego enim te frater tũ
F vitæ tuæ flore, tum mortis commoditate beatum arbitror. Non enim nobis ereptus es, sed periculis: non vitam amisisti, sed ingruentium acerbitatum formidine caruisti. Nam quæ eras sanctæ mentis misericordia in tuos, si nunc vrgeri Italiã tam propinquo hoste cognosceres, quãtum ingemisceres, q̃ doleres in Alpium vallo summam nostrę salutis consistere, lignorumq; congędibus constrŭi murum pudoris: qua afflictione mœreres in tanto teueri discrimine tuos ab hoste impuro atq; crudeli, qui nec pudicitiæ parceret nec saluti? Quonam inquam hęc modo ferres, quę nos perpeti, & fortasse (quod grauius est) spectare cogemur, rapi virgines, & aulos à cõplexu parentũ paruos liberos supra tela iactari, incestari sacrata deo corpora, & senilẽ viduæ maturioris vterum in vsus desuetos onerum redire non pignorum. Quonã inquam modo ista tolerares qui etiã vltimo spiritu, tui iam fortasis oblitus, & adhuc nostri non immemor, de cauenda incursione barbarorum nos sępius admonebas, cõmemorans nõ frustra te dixisse fugiendũ, fortasse ideo qd' nos destitui tua morte cernebas: qd' nõ infirmitate animi, sed pietate faciebas, & si infirmus pro nobis, tamen firmus tibi. Qui cum à viro nobili reuocareris Symmacho tuo

G parẽte,quod ardere bello Italia diceretur, quod in pe
riculum tenderes,quod in hostẽ incurreres,respõdisti
hãc ipsam tibi causam esse veniendi ne nostro deesses
periculo,vt cõsortẽ te fraterni discriminis exhiberes.
Felix igitur tũ opportuno obitu,quia nõ es in hũc ser-
uatus dolorẽ,certe felicior q̃ sancta soror,quæ tuo sola
tio destituta,de suo pudore solicita,duobus nup̃ beata
germanis,nunc ex duobus fratribus ẽrũnosa,neq; alte-
rũ sequi potest,neq; alterũ dereliquere,cui tumul⁹ho-
spitiũ tuus,&corporis tui sepulchrũ est domus,atq; vti
nã vel hoc tutũ diuersoriũ,cibus in fletibus,potus in la
chrymis. Cibũ etenim dedisti nobis panẽ lachrymarũ
&potũ dedisti nobis in lachrymis in mensurã,aut for-
tasse vltra mẽsurã. Nã qd de me loquor, cui neq; mori
licet,ne sororẽ relinquã,neq; viuere libet,ne â te reuel
lar? Quid eni mihi sine te potest esse iucũdũ,in quo om
nis semper fuit nostra iucunditas? Aut quid diutius in
hac vita degere iuuat,atq; in terris morari,in quibus tã
diu iucũde vixim⁹ quãdiu simul viximus? Et si esset qd'
hic delectare nos posset,sine te delectare nõ posset. Et
si quãdo voluissemus impẽse vitã producere,iã tamẽ si
ne te esse nolemus. Hæc intolerabilia. Quid enim tole-
rabile sine te tãto vitæ comite,tãto laborũ meorũ offi-
ciorumq; cõsorte? Cuius ego casum, quo esset tolerabi
lior,nec præmeditari potui:ita pauebat animus de illo
tale aliquid cogitare, non quo conditionẽ ignorarem,
H sed quidam votorum vsus sensum cõmunis fragilitatis
obduxerat,vt de illo nisi secunda omnia cogitare ne-
scirem. Deniq; proxime cum graui quodã atq; vtinã su
premo vrgeret occasu, hoc solũ dolebã quod nõ ipse
assideres lectulo,ac votiuũ mihi cũ sancta sorore parti
tus officiũ,moriẽtis oculos digitis tuis clauderes. Quid
optaueram? Quid repẽdo? Quæ vota deficiũt? Quæ mi-
nisteria succedunt? Aliud præparabam,aliud exhibere
compellor,non iam ipse ministerium funeris, sed mi-
nister. O dura oculorum lumina,quę potuistis fratrem
videre morientẽ. O immites & asperæ manus,quæ clau
sistis oculos in quibus plus videbam. O durior ceruix,
quæ tã lugubre onus consolabili licet obsequio gesta-
re potuisti. Hæc tu frater mihi iustius exhiberes. Hæc
ego â te expectabam,hæc ego officia desiderabã. Nunc
vero ipse meę vitæ superstes,quod sine te solatium ca-
piam,qui solus mœrentem solari solebas,excitare læti
tiam,mœstitiam propulsare? Qualem te nunc ego fra-
ter aspicio,iam nulla mihi verba referentem,iam nulla
I offerentem oscula? quanquam ita mutuus semper vtriq;
nostrum insederit amor, vt interiore potius foueretur
affectu,q̃ forensi blanditia diuulgaretur. Neque enim
aliorum quærebamus testimonium, qui tantam nostri
gratiam tenebamus. Ita virilis se vtriq; nostrum germa
nitatis succus infuderat,vt non blãditijs probare amo-
rem,sed conscientia teste pietatis interno amore con-
tentu,succũ blanditiarũ nõ requirere videremur, quos
& ipsa in amorem mutuũ imago formaret. Nescio qua
enim expressione mentis,qua corporis similitudine al
ter in altero videbamur. Quis te aspexit,qui nõ me vi-
sum putaret? Quotiens aliquos salutaui, qui quoniam
te prius consalutauerant, se â me iam dicerent salута-
tos? Quãti tibi dixerunt aliquid qui se mihi dixisse me
morarẽt? Quæ mihi hinc gaudia,quãta frequẽter obor
ta lætitia, qd' eos errare in nobis cernerẽ? Quàm grat⁹
error,q̃ iucũda prolapsio,q̃ religiosa fallacia,q̃ suauis
calumnia. Neq; enim de tuis erat aliquid aut factis aut
sermonibus quod timerem,qui mihi tua lætabar ascri-
bi. Tamen si vehemẽtius cõtenderent quod se mihi ali
quid intimasse memorarent,respondebã ridens & gau
dẽs: Videte ne fratri dixeritis. Nã cum omnia nobis e-
sent nostra cõmunia,indiuiduus spirit⁹,indiuiduus af-
fectus,solum tamen cõmune nõ erat secretũ amicorũ,
non quo cõferendi periculũ vereremur,sed tenẽdi ser
uaremus fidem. Sane si cõsilio pendenda res esset, erat K
semper cõmune consiliũ, nõ semper cõmune secretũ.
Nã & si amici ita alteri nostrum dicerẽt,vt dicta sua ad
alterutrũ peruenirent, tamen scio plerũq; cõplacitum
ita fidem secreti esse seruatam, vt nec fratri cõmittere
tur. Erat enim fidele indicium,& extraneo nõ esse pro
ditum,quod nõ esset cũ fratre collatum. His igitur tã-
tis ac talibus bonis,in excessum quẽdam fateor mentis
elatus,superstitem me timere desiderarem,quod illum
vita crederem digniorẽ,&ideo excepi plagam quã fer
re non possum. Tolerabiliora enim tanti doloris prę-
meditata q̃ inexplorata vulnera. Quis iam mœstũ sola
bitur? Quis afflictũ leuabit? Cum quo participabo cu-
ras? Quis me ab istius mũdi vindicabit vsu? Tu enim au
tor negociorũ,censor seruulorũ, arbiter fratrũ,nõ li-
tis sed pietatis arbiter. Nã si quando aliquid cũ sancta
sorore mihi cõferendũ fuit, vtra melior videretur sen
tentia,te iudicẽ sumebamus,qui nullius læderes os,atq;
vtriq; satisfacere gestiens & amãdi affectũ tenebas, &
censendi modũ,vt & vtrunq; gratũ dimitteres,& vtri-
usq; tibi gratiã vẽdicares. Aut si ipse aliquid disceptan
dũ deferres,q̃ grata cõtentio tua, q̃ sine felle ipsa indi-
gnatio,q̃ seruilis ipsis coercio nõ amara, cũ te fratrib⁹
magis deferre,q̃ ex affectu diceres vindicare. Nobis
enim ꝓfessio repressit studia coercendi, imo tu frater L
ab omni nos abducebas coercitionis affectu,vindicare
pollicens,& lenire desiderãs. Nõ mediocris igitur pru
dentiæ testimoniũ,quæ ita â sapientibus definitur: bo-
norũ primum esse deũ scire,&verum illud atq; diuinũ
pia mente venerari,illam amabilem & concupiscendã
ẽternæ pulchritudinẽ veritatis tota mẽtis charitate di-
ligere. Secundũ autem,in proximos â diuino illo fon-
te atq; cœlesti naturæ deriuare pietatem: quod etiã mũ
di sapientes nostris hausere de legibus. Neq; enim de-
rinare ista in hominũ disciplinas,nisi de cœlesti illo di
uinæ legis fonte potuissent. Quid igitur obseruantiam
eius erga dei cultũ prædicem? qui priuqsuam perfectio
ribus esset initiatus mysterijs,in naufragio constitutus,
cum ea quæ veheretur nauis scopulosо illisa vado,&vr
gentibus hinc atq; inde fluctibus solueretur, nõ mortẽ
metuens,sed ne vacuus mysterij exiret è vita,quos ini-
tiatos esse cognouerat,ab his diuinum illud fideliũ sa-
cramentum poposcit,non vt curiosos oculos insereret
arcanis,sed vt fidei suę consequeretur auxiliũ. Etenim
ligari fecit in orario. &orarium inuoluit in collo, atq; M
ita se deiecit in mare,non requirens de nauis compage
resolutam tabulam cui supernatans iuuaretur, quoniã
fidei solius arma quæsierat. Itaq; se rectũ atq; munitum
satis credens,alia auxilia nõ desiderauit. Simul fortitu
dinem eius spectare licet,qui fatiscẽte remigio nõ qua-
si naufragus tabulam sumpserit,sed quasi fortis ex sei-
pso adminiculũ suæ virtutis assumpserit. Nec deseruit
spes,nec fefellit opinio. Deniq; primus seruatus ex vn-
dis,&in portũ terrenę stationis euectus, pręsulẽ suum
cui se crediderat recognouit, statimq; vbi etiam cæte-
ros seruulos suos vel ipse liberauit, vel liberatos cõpe
rit,negligẽs facultatũ, nec amissa desiderãs dei eccle-
siam requisiuit, vt ageret gratias liberatus, & mysteria
æterna cognosceret,pronũcians nullũ referendæ gra
tiæ maius esse officiũ. Quod si homini non referre, si-
mile homicidio iudicatum est: quantum crimẽ est nõ
referre deo? Est ergo prudentis agnoscere seipsum, &
quemadmodum â sapientibus definitum est, secũdum
naturam viuere. Quid enim est tam secundum natu-
ram,q̃ referre autori gratiam? Aspice cœlum hoc,nõ-
ne autori refert gratiã cũ videtur? Cœli enim enarrant
gloriam dei, & opera manuum eius annũciat firmamẽ Psal. 18
tum. Mare ipsum cum sedatum atq; tranquillũ est, di-
uinæ serenitatis testatur indicium: cum mouetur,indi-
gnatio superna terrori est. Nonne omnes dei gratiam

A iure miramur, cum aduertimus quod insensibilis natura quadã sensibili ratione suos fluctus coerceat,& fines suos vnda cognoscat? Nam de terris quid loquar,quæ diuino obedientes præcepto, omnibus sponte animantibus pabulũ subministrant,atq; id qđ acceperint agri, velut crescentibus vsuris multiplicatũ cumulatumq; restituunt?Ergo ille qui natura duce diuini rationẽ operis igneo mẽtis vigore perceperat,sciuit primo omniũ seruatori suo gratiam esse referendam.Sed quia referre poterat, habere poterat. Est enim huiuscemodi gratiæ vis,vt &cũ refertur habeatur,& habẽdo referatur. Referebat igitur gratiam,deferebat fidem. Nã qui tantum mysterij cœlestis inuoluti in orario p̃sidiũ fuisset expertus,quantum arbitrabatur si ore sumeret,&toto pectoris hauriret arcano : q̃ maius putabat fusum in viscera,quod tantũ sibi tectum orario profuisset? Sed non ita auidus fuit,vt esset incautus. Scimus enim plerosq; auiditate studij prætermittere cautionem.Aduocaut ad se episcopum, nec vllã veram putauit nisi veræ fidei gratiam,percontatusq; ex eo est vtrum nã cum episcopis catholicis , hoc est cum Romana ecclesia cõueniret,&forte &ad id locorum in schismate regionis illius ecclesia erat. Lucifer enim se â nostra tunc tẽporis communione diuiserat,& quãquam prouide exulasset,&fidei sue reliquisset hæredes , non putauit tamẽ fidem esse in schismate. Nam etsi fidem erga deum tenerent,tamen erga dei ecclesiam non tenerent, cuius patiebantur velut quosdam artus diuidi,&membra lacerari. Etenim cum ꝓpter ecclesiam Christus passus sit, &Christi corpus ecclesia sit,non videtur ab his exhiberi Christo fides,â quib9 euacuatur eius passio,corpusq; distrahitur.Itaq; q̃uis gratię fœnus teneret,&metueret tanti nominis debitor nauigare,tamen eo transire maluit,vbi tuto posset exoluere . Iudicabat enim diuinæ solutionẽ gratiæ in affectu ac fide esse, quam quidẽ statim vbi primũ copia liberior ecclesiæ fuit , implere nõ distulit.Dei gratiam & accepit desideratam,&seruauit acceptam.Nihil igitur ea prudentia sapientius,quę diuina &humana secernit.Nam quid spectatam in stipẽdijs forensibus eius facundiam loquar, quæ incredibili admiratione in auditorio emicuit?Sed malo illa laudare,quæ perceptis mysterijs dei duxit humanis esse potiora. Fortitudinem quoq; eius si quis plenius spectare volet, consideret quotiens post naufragiũ inuicto quodã cõtemptu vitæ huius maria trãsfretauerit , diffusasq; regiones obeundo peragrarit: postremo q; hoc ipso tẽpore periculum non refugerit,sed ad periculũ venerit patiens iniuriæ, negligens frigoris , atq; vtinã solicitus cautionis:sed hoc ipso beatus, quod dum licuit vigore vti corporis,inoffenso ad exequenda quę vellet functi9 iuuentutis officio , vitam vixit, debilitatem ignorauit. Qua vero prosecutione simplicitatẽ eius ediserã? Ea est enim quędã morum temperantia,mẽtisq; sobrietas. Date quæso veniam,& permittite dolori meo,vt de eo mihi paulo vberius liceat loqui , cũ quo iã nõ cõceditur colloqui. Certe & vobis proficit vt aduertatis non fragilitate quadam vos hoc officiũ,sed iudicio detulisse,nec misericordia mortis impulsos,sed virtutum honorificẽtia prouocatos. Anima enim benedicta omnis simplex. Tantę autẽ simplicitatis erat,vt conuersus in puerum,simplicitatẽ illius ætatis innoxiæ,perfectę virtutis effigie,&quodã innocentium morum speculo reluceret.Intrauit igitur in regnum cœlorũ,quoniã credidit dei verbo,quoniã sicut puer artem repulit adulã di,iniuriæ dolorem clementer absorbuit,quã clementius vindicauit,querelæ q̃ dolo promptior,satisfactiõi facilis,difficilis ambitioni,sanctus pudori,vt frequẽter in eo superfluam magis verecũdiam prædicares, q̃ necessariam quæreres . Sed nunq̃ superflua fundamenta virtutis.Pudor enim nõ reuocat, sed cõmendat officiũ B C Itaq; velut quadam virginali verecũdia suffusus ora,cũ vultu affectum proderet,si forte aliquam subito venięs offendisset parentẽ , velut depressus & quasi demersus in terram,licet in ipso nequaquã dissimilis cœtu virorum,rarus attollere eos,eleuare oculos,referre sermonem,quod pudico quodã mentis pudore faciebat,cum quo castimonia quoq; corporis cõgruebat. Etenim intemerata sacri baptismatis dona seruauit,mundo corpore,purior corde, nõ minus adulterini sermonis opprobrium q̃ corporis perhorrescens , nõ minorẽ ratus pudicitiæ reuerentiam deferendã integritate verborũ, q̃ corporis castitate . Deniq; in tantũ castimoniã dilexit,vt nec vxorem expeteret, licet in eo non solum castitatis appetentia fuerit,sed etiam pietatis gratia.Miro autem modo &coniugiũ dissimulabat,&iactantiã declinabat,tantaq; erat dissimulatio, vt nobis quoq; vrgẽtibus differre magis consortiũ q̃ refugere videretur. Hoc vnum itaq; fuit, quod nec fratribus crederet, non aliqua cunctationis hæsitantia, sed virtutis verecũdia. Quis igitur nõ miretur vnum inter fratres duos, alterã virginem,alterũ sacerdotem,ætate mediũ,magnanimitate non imparem, ita inter duo maxima munera præstitisse,vt alterius minoris castitatem,alterius sanctitatem referret,nõ professionis vinculo,sed virtutis officio?Ergo si libido atq; iracũdia, reliquorũ vitiorũ educatrices sunt,iure castitatẽ atq; clemẽtiã dixerim quasdã virtutũ parentes:quanq̃ pietas quoq; vt omniũ principatus bonorum,ita etiã seminarium virtutum est cęterarum. Nã de parsimonia quid loquar,&quadã habẽdi castitate? Is enim nõ quærit aliena qui sua seruat,nec inflatur in modico qui contentus est proprio. Nihil ergo aliud nisi propriũ recuperare voluit,magis ne fraudaretur,q̃ vt ditaretur. Nam eos qui aliena quærũt,recte accipitres pecuniæ nominabat.Quod si radix malorum omnium auaritia est', vtiq; vitia exuit qui pecuniã non requirit. Non vnq̃ accuratioribus epulis aut cõgestis ferculis delectatus est,nisi cum amicos ad epulas rogaret,quantum naturæ satis esset , non quantum voluptati superesset requirens. Et certe erat nõ pauper opibus,sed tamen pauper spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. De istius beatitudine nequaquã vtiq; dubitare debemus,qui neq; vt opulens exultauit in diuitijs, neq; vt pauper exiguum quod habuit iudicauit. Supereſt vt ad conclusionem cardinalium virtutum, etiã iustitię partes in eo debeamus aduertere.Nam etsi cognatæ sint inter se concretęq; virtutes, tamen singularum quædã forma expressior desideratur,maximeq; iustitię.Ea enim sibi parcior foris tota est, & quicquid habet quadã inclementia sui, dum rapitur amore communi,transfundit in ꝓximos. Sed huius multiplex spe cies. Alia erga propinquos,alia erga vniuersos,alia erga dei cultum vel adiumentum inopum. Itaq; qualis in vniuersos fuerit , prouincialium quibus prę̃fuit studia docent,qui parentem magis fuisse proprium q̃ iudicẽ loquebantur, gratum piæ necessitudinis arbitrum cõstantem æqui iuris disceptatorem. Inter fratres autem qualis fuerit , licet omne hominum genus beneuolẽtia cõplecteretur,indiuisum patrimoniũ docet, nec distributa aut delibata,sed reseruata hęreditas. Etenim pietatem sibi causam esse negauit testãdi. Nam hoc quoq; vltimo sermone signauit , cum quos dilexerat cõmendaret,sibi nec vxoris arbitriũ fuisse ducendę, ne â fratribus diuelleretur : nec testamenti faciẽdi voluntatẽ, ne nostrum in aliquo arbitrium lęderetur.Denique & oratus & obsecratus à nobis,nihil tamen condendũ putauit,non oblitus pauperum,sed tantum obsecrans esse tribuendum,quantum nobis iustum videretur.Quo vno satis & diuini timoris expressit iudicium,& humanę edidit relgionis exemplum . Nam quod pauperibus contulit , deo detulit : quoniam qui largitur pau- D E F

G peri,fœneratur deo:&poſtulando quod iuſtum eſt,nõ exiguum ſed totum reliquit.Hæc enim eſt ſumma iuſtitiæ,vendere quæ habeas,&conferre pauperibus. Qui enim diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in æternum. Ergo diſpenſatores nos nõ hæredes reliquit. Nam hæreditas ſucceſsori quæritur,diſpenſatio pauperibus obligatur. Vnde non immerito quãtus fuerit, hodie quoq; per vocem lectoris paruuli ſpiritusſanctus expreſsit:Innocens manibus,& mundo corde,qui nõ accepit invanum animã ſuam,nec fecit proximo ſuo dolum,hęc eſt generatio requirẽtium deum.Hic ergo & in montem domini aſcendet,&in tabernaculo habitabit dei,quia ingreſsus ſine macula operatus eſt iuſtitiã, locutus eſt veritatem,non decepit proximum,nec pecuniã fœneratus eſt ſuã, qui ſemper voluit recuperare hæreditariã. Agnoſco oraculũ,quod enim nulla ordinauit diſpoſitio,ſpiritus reuelauit.Quid vero illud reputem,quod ſupra ipſam iuſtitiã pietate progreſsus, cũ quædã incubatori cõmunium fructuum mei contẽplatione muneris putaſset eſse tribuenda,largitatis me iactabat autorẽ, portionis ſuæ lucrũ ad cõmune cõſortium cõferebat? Hæc &alia quę mihi tunc erãt voluptati maximæ,nũc recordatione doloris exaſperaui. Manent tamẽ,eruntq; ſemper, nec tanq̃ vmbra ,præterierunt, neq; virtutis gratia cũ corpore occidit,nec idem naturæ meritorumq; finis,licet ipſius naturæ vſus, non in æternum occidat,ſed tẽporali quadam vacatione requieſcat. Talibus igitur perfunctum virtutibus, ereptũ
H periculis, deſiderio magis q̃ amiſsione flebo . Suadet enim ipſa opportunitas mortis vt proſequẽdum magis gratia q̃ dolendum putemus.Scriptum eſt enim,in cõmuni dolore proprium vacare debere. Neq; enim prophetico ſermone,vni illi mulieri quæ figuratur,ſed ſingulis dicitur,cum eccleſiæ dictum videtur.Dicitur ergo & ad me,&dicit ſcriptura cœleſtis:Hoccine doces, ſic inſtituis dei plebem?An neſcis quia exemplum tuũ, periculum cæterorum eſt?Niſi forte exauditum nõ eſse te quereris.Primum iſtud arrogãtis eſt impudẽtię,mereri ſolum velle,quod multis etiam ſanctis negatũ noueris,cum ſcias quia non eſt perſonarũ acceptor deus. Nã & miſericors deus, tamen ſi ſemper exaudiret omnes,non iam ex voluntate libera,ſed ex quadam velut neceſsitate facere videretur.Deinde cum omnes rogẽt ſi exaudiret omnes,nemo ergo moreretur. Pro quãtis quotidie rogas?Nunquid conſtitutio dei contemplatione ſoluenda eſt tui?Cur ergo non impetratum aliquãdo doles, quod nõ ſemper impetrabile eſse cognoſcis?
4.Eſd.10 Stulta,inquit,ſuper omnes mulieres:nonne vides luctũ
I noſtrũ,&quæ nobis contigerunt,quoniam Sion mater noſtra omniũ in triſtitia contriſtatur,& humilitate humiliata eſt? Lugete validiſsime & nũc,quoniam omnes lugemus:&triſtes eſtote,quoniã omnes contriſtati ſumus. Tu enim cõtriſtaris in fratrẽ.Interroga terram,& dicet tibi,quoniã hæc eſt quę debebat lugere tantorũ ſuperſtes germinũ,& ex ipſa,inquit,initio oẽs nati, & alij veniẽt,&ecce penes omnes in perditionẽ ambulãt, & in exterminiũ fit multitudo eorũ . Et quis ergo debet lugere magis, niſi quæ tam magnam multitudinem perdidit,q̃ tu qui pro vno doles? Abſorbeat igitur noſtrum dolorem communis dolor,& acerbitatem proprij mœroris excludat.Nõ enim dolere debemus eos, quos cernimus liberatos, neq; enim ocioſe tã ſctãs hoc tẽpore animas corporeis vinculis reminiſcimur abſolutas. Nãq; velut diuino iudicio tam graues viduas ita vno tẽpore defunctas videm⁹, vt profectionis quidã videatur exceſsus,nõ mortis occaſus,ne veterana emeritis ſtipẽdijs pudicitia dubium diu ſeruati pudoris incideret.Quos gemitus mihi,quos dolores tã acerba excitat recordatio? Etſi mœroribus non vacabam,tamen in ipſo dolore priuato,in ipſo tantorũ amiſso flore meritorũ,communis quędã naturæ me cõditio ſolabatur, K defixuſq; i vno dolor acerbitatẽ publici funeris domeſticę ſpecie pietatis obduxerat. Repete ergo ſacra ſcriptura ſolatia tua.Iuuat enim tuis præceptis,tuis ſententijs immorari.Quã facilius eſt cœlũ &terrã præterire, q̃ de lege vnũ apicẽ cadere? Sed iã audiamus quæ ſcripta ſunt.Nunc,inquit, retine apud temetipſum dolorẽ tuũ,&fortiter fer qui tibi cõtigerunt caſus.Si enim iuſtificaueris terminũ dei, & filiũ tuũ recipies in tẽpore, & in mulieribus collaudaberis.Si hoc ad mulierẽ,quãto magis ad ſacerdotem?Si de filio,nõ vtiq; abſurdum etiã de fratrũ amiſſione talia nemorari: quanq̃ ſi mihi fuiſſet filius,nunq̃ eũ amplius dilexiſsem.Nam ſicut in obitu liberorũ effuſi labores , ſuſcepti fruſtra dolores mœrorẽ videntur augere,ita etiã in fratribus cõſuetudinis vſus atq; collegij,acerbitatẽ doloris accendunt. Sed ecce dicentẽ ſcripturam audio: Noli facere hunc ſermonem,ſed cõſenti perſuaderi. Qui enim fles caſus Sion,& cõſolare propter dolorẽ Hieruſalẽ.Vides enĩ quia ſancta noſtra cõtaminata ſunt,&nomẽ qđ nominatũ eſt ſuper nos,pene prophanatũ eſt, & iuuenes noſtri cõtumeliam paſsi ſunt,& ſacerdotes noſtri ſuccẽſi ſunt,&Leuitæ noſtri in captiuitate fuerunt,&mulieres noſtræ cõtaminatę ſunt , & virgines noſtræ vim paſsæ ſunt,&iuſti noſtri rapti ſunt , & paruuli noſtri proditi ſunt,&iuuenes noſtri ſeruierunt,&fortes noſtri inualidi ſunt.Et quod omniũ maius,ſignaculũ Sion , quoniã reſignata eſt de gloria ſua nunc, & tradita eſt in manibus eorum,qui nos oderunt. Tu ergo excute tuã multã triſtitiã,& depone abs te multitudinẽ dolorum,vt tibi repropitietur fortis,&requiem faciat tibi altiſsimus requietione dolorum.Ceſsabunt igitur lachrymę, parẽ- L
dum eſt enim remedijs ſalutaribus, quia debet aliquid inter fidos &perfidos intereſse. Fleant ergo qui ſpẽ reſurrectionis habere non poſsunt , quã ſentẽtiã dei eripit,ſed fidei inclementia. Interſit inter Chriſti ſeruulos,idolorumq; cultores,vt illi fleant ſuos quos in perpetuum exiſtimant interiſse,illi nullas habeant lachrymarũ ferias,nullã triſtitię requiẽ cõſequãtur,qui nullã pũtãt requiẽ mortuorũ: nobis vero quibus mors nõ naturæ,ſed vitæ iſtius finis eſt, quoniam in melius ipſa natura reparatur:flet⁹ omnes caſus mortis abſtergat. Certe ſi illi ſibi aliqua ſolatia repererunt,qui finem ſenſus M
defunctumq; naturæ mortem arbitrati ſunt:quãto magis nos, quibus meliora poſt mortem prẽmia bonorũ factorum conſcientia pollicetur? Habẽt gẽtiles ſolatia ſua,quia requiem malorum omniũ mortem exiſtimãt. Et vt vitæ fructu carẽt,ita etiam cari iſse ſe putant omni ſenſu &dolore pœnarum, quas in hac vita graues & aſsiduas ſuſtinemus . Nos vero vt erectiores præmio, ita etiam patientiores ſolatio eſse debemus.Non enim amitti , ſed prẽmitti videntur , quos non aſsumptura mors,ſed ęternitas receptura eſt Ceſsabũt ergo lachrymæ:aut ſi ceſsare nõ poterunt, in cõmunibus lamentis flebo te frater,&ſub dolore pudico domeſticos gemitus tegã.Nam ceſsare nõ poterunt, cum ad omnẽ ſonũ nominis tui lachrymæ ſurrepãt , vel cum vſus ipſe recordationem excitat,vel cum affectus imaginẽ repręſentat,vel cũ recordatio dolorẽ renouat.Quãdoenim dees qui tantis officijs repręſentaris?Ades inq̃,&ſemp oſtẽderis, & toto te aĩo ac mẽte cõplector, aſpicio,alloquor,oſculor,cõprehendo vel in ipſa quiete noctur na,vel in luce clara cũ reuiſere & ſolari dignaris mœrentẽ.Deniq; ipſæ iam noctes,quę quaſi moleſtiores vi uente te videbantur,qđ mutui conſpectus copiam denegarẽ, ipſe iam ſomnus colloquiorũ noſtrorũ dudũ interruptor inamabilis,dulcis eſse iã cœpit, quia te mihi reddidit.Nõ igitur miſeri,ſed beati, quorũ nec præſentia defecit,nec cura minuitur,& augetur gratia.Et enim ſomni ſimilis imago mortis . Quod ſi in quiete

nocturna vinculis adhuc corporeis inhærentes,&quasi inter carceraria religatæ clauſtra membrorum poſsũt tamen animæ altiora & diſcreta perſpicere,quãto magis ſpectant hęc cũ iam puro ęthereoq; ſenſu nulla corporeæ labis impedimenta patiuntur? Meritoq; mihi eõ querenti vergẽte iã in occaſum die, quòd nõ reuiſeres quieſcentẽ,totus omni tempore indiuiduus affuiſti,ita vt illo perfuſus ſopore mẽbrorum,cum ego vigilarẽ tibi,tu viueres mihi, dicerem: Quid eſt mors frater? Ná certe nullis à me ſeparare momentis. Ita enim vbique præſto eras,vt quam in iſtius vitæ vſu habere copiã nequibamus,nunc nobis ſemper & vbiq; præſto ſit. Nam tunc vtiq; omnia prẹſto eſse nõ poterant,nec enim cõplexiones noſtræ conſpectuſq; & oſculorum corporalium ſuauitates locis omnibus & omnibus temporibus ſuppetebant. Animorum imagines ſemper nobiſcum erant,etiam quando non eramus vna, quæ ne nũc quidem occiderunt,aſsidueq; aduolant,quo maiore deſiderio,eo maiore copia. Teneo igitur te frater,nec mihi te aut mors aut tempus auellet. Ipſę dulces lachrymæ ſunt,ipſi fletus iucundi, quibus reſtinguitur ardor animi,& quaſi relaxatus euaporat affectus. Neque enim ſine te eſse poſsum, aut tui non meminiſse vnquam, aut meminiſse ſine lachrymis. O amari dies,qui interruptã copulam proditis. O flebiles noctes,quæ tã bonum cõ-
B ſortem quietis & iudiuiduum mihi comitẽ perdidiſtis. Quas ederetis cruces niſi ſe offunderet imago præſentis,niſi viſiones animi repręſentarent,quẽ ſpecies corporis denegaret? Iam iam frater animo meo chariſsime, quanquam immaturo deceſseris obitu, beatus tamen qui iſta non ſuſtines,nec amiſsum fratrem mœrere compelleris,quem abſentem diu ferre non poteras, ſed recurſu celeri reuiſebas. Quod ſi tunc ſolitudinis meæ tædia repellere,mœſtitiam fraternæ mentis ableuare properabas, quanto nunc crebrius afflictum animũ debes reuiſere,& ex te conceptũ,per te lenire mœrorẽ? At mihi tamen dat aliquas officij vſus inducias, & obſequij ſacerdotalis intentio abducit animum. De ſancta vero ſorore quid fiet, quæ licet diuino metu pietatem temperet, rurſus tamen ipſum pietatis dolorem ſtudio religionis accendit: ſtrata humi, & totum gremio ſui complexa tumulum, laborioſo teſsa inceſsu, triſtis affectu,dies noctęq; mœrorem integrat. Nam licet fletum plerunq; ſermone ſuſpendat,in oratione renouat. Et quamvis ſcripturarum memoria conſolationes ſerentibus prẹcurrat, flendi tamen deſiderium pre
C candi aſsiduitate compenſat,lachrymarum vbertatem tunc præcipue quando nemo interrumpere poſsit,inſtaurans. Ita quod miſererís habes, quod reprehẽdas non habes. Flere enim in oratione virtutis eſt: & quanq; iſtud familiare virginibus,quibus mollior ſexus,tenerior affectus contuitu communis fragilitatis, in lachrymas etiam ſine domeſtici ſenſu doloris exuberat,tamẽ cum maior cauſa mœrendi eſt,finis mœroris excluditur. Deeſt igitur cõſolandi via, quia ſuppetit excuſandi gratia. Neq; enim poſsis ꝓhibere quod doceas,præſertim cum religionis aſtruat lachrymas,non doloris, & communis ſeriem deplorationis in metu pudoris obtexat. Conſolare ergo qui potes adire animum, penetrare mentem. Cernat te eſse prẹſentem,ſentiat non eſſe defunctũ,vt cuius ſecura de merito,eius functa ſolatio,diſcat pro eo non grauiter dolere,qui ſe admonuerit nõ dolendũ. Sed quid ego demoror frater,quid expectẽ vt noſtra tecũ cõmoriatur,& quaſi conſepeliatur oratio? Licet ipſa ſpecies & exanimis corporis forma ſoletur,oculoſq; manens gratia & permanens figura demulceat,nihil inquam moror. procedamus ad tumulũ ſed prius vltimum coram populo vale dico,pacẽ prędico,oſculũ ſoluo,prẹcede ad illã cõmunem omnibus & debitã, ſed iam mihi præ cæteris deſiderabilem domum. Para hoſpiti conſortium,& quemadmodum hic D
omnia nobis fuere cõmunia, ita illic quoq; ius diuiduũ neſciamus. Ne quæſo cupientem tui diu deſeras,properantem expecta,feſtinantem adiuua,& ſi diutius morari tibi videbor,accerſi. Neq; enim vnquã prolixius abfuimus nobis, tu tamen ſolebas reuiſere. Nunc quoniã tu redire iam nõ potes,nos ad te ibimus, æquum eſt vt officium rependamus,ſubeamus vicem. Nunq; nobis fuit vitæ cõditio diſcretio, ſemper aut ſanitas aut ęgritudo communis,vt cum alter ægreſceret,alter incurreret: cum alter reualeſceret, vterq; cõſurgeret. Quomodo ius noſtrum amiſimus? Et nunc conſortium ægritudinis fuit,quomodo mortis conſortium non fuit? Tibi nunc omnipotens deus innoxiam commendo animã, tibi hoſtiam meã offero,cape propitius ac ſerenus fraternum munus,ſacrificium ſacerdotis,hæc mei iam liba præmitto. In hoc ad te pignore venio,non pecunię ſed vitę pignore,ne me diutius reſidere facias tanti fœnoris debitorẽ. Nõ mediocris eſt fraterni amoris vſura,nec vilis naturæ ſors quam cumulauit incremẽtum virtutis. Poſsum ferre,ſi cito cogar exoluere.

Diui Ambroſij

EPISCOPI MEDIOLANEN.

DE FIDE RESVRRE-ctionis oratio.

SVPERIORE libro aliquid in E
dulſimus deſiderio,ne tanquã feruẽti plagę auſteriora adhibita medicamenta exaſperarẽt magis q̃ lenirent dolorẽ: ſimul quia fatrem ſæpius allocuti ſumus, & oculis tenebamus, abſurdum nõ fuerit relaxare pauliſper affectũ naturæ, quia lachrymis magis paſcitur, fletibus delinitur, ſtupore defigitur. Mollis enim & tenera ſpecies eſt forma pietatis,nihil inſolens amat,nil immite,nil durum, ferendo autẽ probatur patientia q̃ reſiſtendo. Ergo qa dudũ dies mortis inter lachrymabiles aſpectus debuit animum inclinare fraternum qui totum tenebat, nunc quoniam die ſeptimo ad ſepulchrum redimus,qui dies F
ſymbolum futuræ quietis eſt,à fratre paululum ad cõmunem humani generis cohortationem iuuat deriua re mentem,intentionemq; transfundere,ita vt neq; totis ſenſibus defigamur in fratre,ne obrepat affectꝰ: neque tantæ exules pietatis & gratiæ, eum quem diligimꝰ deſeramus,& vere ipſi nobis tanti doloris augeamu sin iuriam,ſi hodie nobis & in ſermõe moriatur. Vnde ꝓpoſuimus fratres chariſsimi, ſolari nos communi vſu, nec durum putare quicquid vniuerſos manet, & ideo mortem non eſse lugendam. Primum,quia communis ſit,& cunctis debita. Deinde, quia nos ſæculi huius abſoluit ærũnis. Poſtremo, quia ſomni ſpecie vbi ab iſtiꝰ mundi labore requietum ſit, vigor nobis viuacior refundatur. Quẽ dolorẽ nõ ſoletur reſurrectiõis gratia? quẽ non excludat mœrorem, ſi credas nil perire morte,imo ipſius celeritate fieri mortis plus perire ne poſſit? Erit ergo fratres chariſsimi,vt in adhortatione cõmuni etiam fratri noſtro pẽdamus affectum, nec ab eo longius deuiaſse videamur,ſi per reſurrectionis ſpẽ,& futuræ gloriæ ſuauitatem etiam in ſermone nobis hodie reuiuiſcat. Ordiamur igitur ab eo,vt lugendum nobis noſtrorum obitum non eſse doceamus. Quid enim abſurdius,q̃ vt id quod ſcias omnibus eſse præſcriptũ, quaſi ſpeciale deplores? Hoc eſt animum ſupra condi-

G tionem extollere,legem non accipere,commune naturæ consortium recusare,mente carnis inflari, & carnis ipsius nescire mensuram. Quid absurdius q̄ nescire qui sis,affectare qđ non sis? Aut quid imprudentius, quod futurum scias,id cum acciderit,ferre non posse? Natura ipsa nos reuocat, & huiuscemodi mœroribus quadā sui collatione subducit. Quis est autem tam grauis luctus,aut tam acerbus dolor,in quo non interdum relaxetur animus? Habet hoc natura,vt q̄uis homines in tristibus rebus sint,tamen,si modo homines sunt, à mœrore mentem paulisper abducant. Fuisse etiam quidam feruntur populi,qui ortus hominum lugerēt, obitusq; celebrarent. Nec imprudenter. Eos enim qui in hoc vitæ salum venissent,mœrendos putabant: eos vero qui ex istius mūdi procellis & fluctibus emersissent, nō iniusto gaudio prosequendos arbitrabantur. Nos quoq; ipsi natales dies defunctorum obliuiscimur, & eū quo obierint diem celebri solennitate renouamus. Non est grauis subeūdus mœror secundum naturam,ne aut excellentiorem aliquam naturæ exceptationem nobis arrogare videamur, aut communem recusare. Etenim mors æqualis est omnibus,indiscepta pauperibus, indiscepta diuitibus. Et ideo licet per vnius peccatū,in omnes tamen pertransiuit: vt quem generis non refugimus autorem,nō refugiamus & mortis: & sit nobis sicut per vnum mors,ita per vnum etiam resurrectio, nec recu
H semus ęrumnam,vt perueniamus ad gratiā. Venit enim
Lucę.19 vt legimus,Christus saluum facere quod perierat, sed vt non solum viuorum,sed etiam mortuorum domine tur. Lapsus sum in Adam,de paradiso eiectus in adam, mortuus in Adam: quem reuocaret nisi me in Adā inuenerit,vt in illo culpæ obnoxium,morti debitum, ita in Christo iustificatum? Si ergo debitum mortis est, solutio debet esse tolerabilis. Sed hic locus posterioribus partibus reseruandus. Nunc propositum est asserere mortem grauiori non debere esse mœrori, quod eū natura ipsa respuat. Deniq; Lyciorum feruntur esse præcepta, quæ viros iubeant muliebrem vestem induere,si mœrori indulgeant,eò quòd mollem & effœminatum iudicauerint in viro luctū. Deforme est enim eos qui pro fide,pro religione,pro patria,pro æquitate iudicij, atq; intentione virtutis obuium morti debēt pectus offerre,mœrere in alio grauius,qđ in se si causa exegerit,expetendum est. Nam quemadmodum potes in te non refugere, quod impatientius alijs doleas accidisse? Depone mœrorem si potes, includ si non po-
I tes. Aut absorbendus omnis,aut premendus est dolor. Cur enim mœstitiam tuam non ratio potius q̄ dies leniat? Nam quod obliteratura est temporis series,meliꝰ prudētia mitigabit. Quin etiam hoc ipsum irreligiosum puto erga ipsorum memoriā quos dolemus amissos,vt obliuisci eorum malimus, q̄ consolatione mulceri: aut cum horrore reminisci, q̄ meminisse cum gratia: recordationem timere, quorum imago debeat esse voluptati,diffidere potius quàm sperare de meritis defunctorum,& pœnæ addictos, q̄ immortalitati debito quos dilexeris ęstimare. Sed dicis: Quos diligebamus, amisimus. Nonne hæc nobis cum ipso mundo elemētis quæ communia sunt,quia ad tempus credita in perpetuum tenere non possumus? Gemit terra sub aratris, imbribus cæditur, tempestate cōcutitur,stringitur frigore,sole torretur,vt fructus annuos fœta parturiat: & cum se vario flore vestierit,exuitur proprio,& spoliatur ornatu. Quantos hæc raptores habet, nec fructum suū queritur amissum, quem ideo generauit vt amitteret,nec in posterum negat,quem sibi meminit auferendum. Cœlum ipsum non semper stellarum micantium globis fulget, & quasi quibusdam insignitur coronis. Nō semper ortu lucis albescit,radijs solis irrutilat, sed assiduis vicibus ille quidam mundi vultus gratissimus humenti noctium caligat horrore. Quid gratius lu- K ce? Qui sole iucundius,qui quotidie occidit? Decessisse tamen hæc nobis nō molestę ferimus,quia repręsumimus. Doceris in his quā in tuis debeas exhibere patientiā. Si superiora tibi occidūt,nec dolori sunt: cur si occiderint humana,doleātur? Sit tamen patiēs dolor, sit in tristib⁹ mod⁹ qui exigitur in secūdis. An si immoderate gaudere nō cōuenit,lugere cōuenit? Nō enim mediocre malū est immoderatio doloris, aut metus mortis. Quātos ad laqueum impulit, armauit ad gladium, vt in eo ipso amentiā suā proderēt, mortē nō ferentes, & mortē appetētes,& quod pro malo fugerēt, pro re medio ascisserent: qui quoniam consentaneum naturę suę ferre ac perpeti nequeunt, contrarium voti incidunt,vt ab his in perpetuū separentur quos sequi desiderauerunt. Sed hęc rara, quoniā natura ipsa reuocat, etsi prępcipitet amentia. Illud vero frequens in mulieribus,vt clamores publicos ferant, quasi metuant ne earū ignoretur erumna,vt illuuiē vestis affectēt, quasi in ea sit sensus dolendi,vt impexū sordibus immadident caput,vt postremo (quod plerisq; i locis vulgo fieri solet) discisso amictu, diloricata veste secreti pudoris nuda prostituant,quasi ipsum lenocinentur pudorē,quia L pudoris sui præmia perdiderunt. Sic procaces oculi prouocātur vt concupiscant, vt amare incipiant membra nudata, quæ si non aspicerent, non amarent. Atque vtinā sordidata illa tegumenta corporis non speciem,sed mentem obnuberent. Latet plerunque sub tristi amictu mentis lasciuia, & deformis horror vestis obtexitur, vt secreta petulantium tegantur animorum. Satis pie virum luget quæ seruat pudorem, non deserit fidem. Hæc bene defunctis officia impenduntur,vt viuant in mentibus, in affectibus perseuerent. Non amisit virum quæ exibet castitatem: non est viduata coniugio, quę non mutauit nomen mariti. Nec tu perdidisti hæredem quæ adiuuas cohæredem, sed pro successore corruptibilium mutasti consortem immortalium. Habes qui tibi repręsentet hæredem,solue pauperi quod debetur hæredi, vt non solum matrę aut paternæ senectutis, sed etiam vitæ propriæ sit superstes. Plus successori tuo relinques, si portio eius non ad luxum præsentium proficiat, sed ad precium futurorum. Sed desideramus amissos. Duo sunt M enim quę maxime angunt,aut desiderium eorum quos amiserimus,sicut meo exēplo metior: aut quod eos vitæ suauitate priuatos, ereptos laboris sui fructibus arbitramur. Tenera enim amoris est titillatio, quę ex improuiso affectum excitat, vt sedandi magis quā excludēdi doloris facultas relinquatur: simul quia pium videtur desiderare quod amiseris, & specie virtutis adolescit infirmitas. sed cur tu putes patientiorem illam esse debere quę dilectum ad peregrina dimiserit, & militiæ gratia, vel susceptæ administrationis officio, vel negociandi vsu transfretasse compererit, quā te qui non fortuito arbitrio derelinqueris, aut studio pecuniæ,sed lege naturæ: Sed recuperandi tibi intercluſa spes quasi cuidam certa redeundi. Et plerunque dubia plus fatigant, vbi periculi metus integer: grauiusque est timere ne acciderit, quam tolerare qđ iam noueris accidisse. Aliud enim summam formidinis coaceruat, aliud finem expectat doloris. An dominis ius est quo decreuerint trāsferre mancipia, deo non est? Sed non suppetit expectare remeantem, suppetit tamen præcedentem sequi. Et certe breuis vitæ vsus nec illi multum videtur eripuisse qui ante præcesit, nec te differre diutius qui remanseris. Quod si desiderium tuum mitigare non possis,nonne tamen videtur indignum pro desiderij tui studio rerum ordinē velle conuerti? Amantiū ardētiora vtiq; desideria sunt, & tamen necessitatis contuitu

A tẽperãtur. Etsi dolẽt deseri, lugere tamẽ nõ solẽt. Destituti amare impatientius erubescunt. Ita patiẽtia desiderij plus ꝓbatur. Quid autẽ de his loquar qui defunctos putãt vitæ suauitate priuari? Nulla potest esse iucũditas inter has vitæ nostræ amaritudines aut dolores, quæ vel ex corporis ipsius infirmitate, vel extrinsecus accidentiũ incõmoditate generãtur. Anxij enim semper, & ad ipsa lætitiæ vota suspensi quodam fluctuamus incerto, sperantes dubia pro certis, incõmoda pro secũdis, caduca pro solidis, nihil habẽtes potestatis in arbitrio, firmitatis in voto. At si aliquid cõtra voluntatẽ acciderit, perditos nos putam⁹: plusq; aduersorũ dolore frangimur, q̃ secũdorum fructu potimur. Quib⁹ igitur carẽt bonis qui maioribus eripiũtur incommodis? Valetudo credo bona plus adiuuat q̃ affligit mala, aut opulẽtia plus delectat q̃ egestas afficit, aut filiorum magis amabilis gratia, q̃ lugubris amissio, aut adolescẽtia iucũdior, q̃ senectus tristior, quã plerũq; suorum tædet votorũ, & optati pœnitet, vt doleat impetratũ qđ non impetrare metuebat. Exilia vero, & cæterarũ pœnarũ acerbitates quæ potest compẽsare patria, quæ voluptates, quæ etiã cũ sunt debilitantur tamen aut non intendẽdi affectu, aut amittẽdi metu? Esto tamen maneat inoffensus, immunis à doloribus, perpes in voluptatibus vitæ cursus humanę: quid tamẽ cõmodi cõsequi potest anima in istiusmodi corporis inclusa compaginibus, &
B quibusdã membrorũ angustijs coartata? Si caro nostra carcerem fugit, si detestatur omne quicquid euagandi facultatem negat, quæ vtiq; paruis vltra se audiendi videndiq; excurrere videtur sensibus, quanto magis anima nostra corporeũ istud euadere gestit ergastulum, quæ motu aereo libera nescimus quo vadat, aut vnde veniat? Scimus tamen quod corpori superuiuat, & ea iam depositis proprij sensus repagulis expedita libero cernat obtutu quę ante sita in corpore non videbat. Quod exemplo dormientiũ possumus æstimare, quorum animi velut sepulto quiete corpore, ad altiora se subrigunt, & renunciant corpori rerum absentium vel etiam cęlestium visiones. Ergo si mors carnis & seculi nos absoluat erumnis, vtiq; malum nõ est, quę libertatem reflituit, & excludit dolorem. Hinc igitur nobis adoriendus disputandi locus, mortem malum non esse, quia erumnarum omnium malorumq; perfugium est, & fida statio securitatis, ac portus quietis. Nunquid in hac vita non experimur aduersa? Quas non procellas tempestatesq; perpetimur? Quibus nõ exagitamur incommodis? Cuius parcitur meritis? Sanctus patriarcha Israel profugus patria. fratre, parentibus, domum mutauit exilio, stuprum filiæ, generi necem fleuit, famem
C pertulit, sepulturam defunctus amisit, transferri enim ossa sua, ne vel mortuus requiesceret, obsecrauit. Sanctus Ioseph odia fratrũ, insidias inuidorũ, seruulorũ obsequia, mercatorũ, imperia, dominę petulãtiam, mariti insciti ã, carceris quoq; est expertus erũnam. Sanct⁹ Dauid filios amisit duos, vnum incestum, alterũ parricidam. Hos habuisse pudoris est, doloris est perdidisse. Amisit & tertiũ quẽ amabat paruulũ, hunc viuentẽ adhuc fleuit, mortuũ non desiderauit. Sic enim legim⁹ quod ægrotante puero deprecabatur Dauid dominum
2. Reg. 12 pro puero, & ieiunauit, & in cilicio iacuit, & astantibus maioribus natu vt excitarent eũ de terra, nec surgendũ sibi, nec cœnãdum putauit. Vbi vero defunctũ puerũ cõperit, surrexit de terra, lauit illico, vnctus est, vestimenta mutauit, adorauit dominũ, cibũ sumpsit. Cũ hæc miranda suis pueris viderẽtur, infante viuẽte eum ieiunasse, plorasse, quia iure arbitrabatur dominũ posse misereri, nec dubitandũ qđ vitã posset seruare viuẽtis, qui posset viuificare defunctos: iam vero obita morte quid ieiunaret, qui iam nõ posset reducere mortuũ, exanimẽq; reuocare? Ego, inquit, ibo ad eũ, ipse autem non reuertetur ad me, O maximũ solatiũ desiderantis. D
O verũ sapiẽtis iudiciũ. O mirã patientiã seruientis, vt nemo sibi aduersi aliquid accidisse indigne ferat, & cõtra meritũ suũ se queratur afflictũ. Quis enim tu es qui de tuo merito ante pronũcies? Cur pręcueuire desideras cognitorẽ? Cur eripis sententiã iudicaturo? Nec sanctis istud permissũ est, nec à sanctis impune vnquã est vsurpatũ. Dauid se ꝓpterea flagellatũ suo carmine cõfitetur: Ecce ipsi peccatores & abũdantes in seculo, obtinuerũt diuitias. Ergo fine causa iustificaui cor meum, Psal. 72.
& laui inter innocẽtes manus meas, & fui flagellatus tota die, & vindex meus in matutinũ. Petr⁹ quoq; quãuis plenus fide deuotionis, tamẽ quia nondũ conscius nostræ infirmitatis præsumptiue dixerat domino. Animã meã pro te ponã: tẽtationẽ præsumptionis antequã ter Ioan. 13.
tio gallus cãtaret incurrit: licet ipsa tentatio documentũ fuerit ad salutẽ, vt discamus nõ cõtẽnere carnis infirmitatem, ne cõtẽnendo tẽtemur. Si Petrus tentatus est, quis pręsumat, quis astruat se nõ posse tentari? Atq; haud dubie ꝓ nobis tentatus est Petrus, vt in fortiore nõ esset tentamenti periculum, sed ab illo disceremus quẽadmodũ in persecutionibus resistentes etsi vitæ studio tẽtaremur, tẽtationis tamẽ aculeũ patiẽtiæ lachrymis vinceremus. Idẽ tamen Dauid, ne quẽ fortasis scripturarũ tenacẽ moueat factorũ diuersitas, idem inquã Dauid parricidam mortuũ fleuit, qui nõ fleuerat innoE
centẽ. Deniq; cũ ploraret & lugeret, dixit: Filius meus 2. Reg. 18
Absalon, filius meus Absalon. Quis dabit mihi mortẽ pro te? Non solum ergo fletur Absalon, fletur parricida: non fletur incestus, sed etiam vindicatur, alter conẽptu regni, alter fratris exilio, fletur sceleratus, nõ fletur dilectus. Quæ causa, quæ ratio? Non mediocris igitur in prudentibus deliberatio, sapiẽtibus cõfirmatio. Magna enim prudentię in tanta factorum diuersitate cõstantia. Vna est fides: & illos mortuos fleuit, & flendum infantem mortuum non putauit. Illos enim sibi perisse credebat, hũc resurrecturum sperabat. Sed de resurrectione posterius, nũc ad proposita reuertamur. Pręmisimus enim etiam sanctos viros grauia in hoc mũdo & multa perpessos, sine suffragatione meritorum, cum erumna laborũ. Vnde regress⁹ ad se Dauid in po Psal. 102.
sterioribus dicit: Memento domine quia puluis sumus, Psal. 143.
homo tanquam fœnum dies eius. Et alibi: Homo vanitati similis factus est, dies eius sicut vmbra prætereunt. Quid enim nobis miserius, qui tanquam spoliati & nudi proijcimur in hãc vitã, corpore fragili, corde lubrico, imbecillo aĩo, anxij ad solicitudinẽ, desidiosi ad laborem, proni ad voluptates? Nõ nasci igitur longe optimũ, secundum sancti Salomonis sententiam. Ipsum enim etiã qui sibi visi sunt in philosophia excellere, se F
cuti sunt. Nã ipse illis anterior, nostris posterior, ita in Eccle. 4.
Ecclesiaste locutus est: Et laudaui ego omnes defunctos qui iam mortui sunt, magis q̃ viuentes quicunque viuunt vsq; ad huc: & optimus super hos duos, qui nondum natus est, & qui non vidit hoc opus malum quod factum est sub sole. Et vidi ego vniuersum laborẽ eorum, & omnem virtutem operis huius, quia æmulatio viro ab altero. Equidem hoc vanitas, & præsumptio spiritus. Et quis hoc dixit, nisi ille qui sapiẽtiam popos cit & impetrauit, vt sciret dispositiones orbis terrarum, & virtutem elementorũ anni cursus, & stellarum dispositiones, non ignoraret naturas animaliũ, & iras colligeret bestiarũ, vim ventorũ, & cogitationes hominũ deprehenderet? Quem igitur nõ latuerunt cælestia, quẽadmodũ laterent mortalia? Qui cogitationem mulieris inuestigauit infantem vendicantis alienum, qui naturas animalium quas nõ acceperat, diuina tamen gratia aspirãte cognouit: hic de suę cõditione naturæ quã in se expertus est, errare aut mentiri potuit? Sed nõ solus hoc sensit, etsi solus expressit. Legerat sanctum di-

Iob.3. xisse Iob:Pereat dies illa qua natus sum, & cognoue-
G rat,nasci,malorum omniũ esse principiũ: & ideo diẽ
qua natus est,perire optauit,vt tolleretur origo icõmo
dorum:& optauit perire diem generatiõis suę,vt diem
resurrectionis acciperet. Audierat etiã Salomõ dixisse
Psal.38. patrem suum:Notum fac mihi domine finem meum,
& numerum dierum meorũ qui est,vt sciam quid desit
mihi.Nouerat enim Dauid non posse id quod perfe-
ctum est,hic comprehendi,& ideo ad ea quæ sunt futu
1.Cor.10 ra properabat.Nunc enim ex parte scimus,& ex parte
cognoscim9:tũc aũt id qđ perfectũ est, poterit cõpre-
hendi,cũ reuelata facie nobis speculãdę maiestatis æ-
ternitatisq; diuinæ cœperit relucere nõ vmbra,sed ve-
ritas. Nemo tamẽ festinaret ad finem, nisi vitæ istius fu
geret incõmoditatẽ,Et ideo etiã Dauid quare ad finẽ
festinet,exposuit dicẽs:Ecce veteres posuisti dies meo-
os,& habitudo mea tãquã nihil ante te: verũtamẽ vni-
uersa vanitas oĩs hõ viuẽs. Quid igitur videmur fuge-
re?Vanitatẽ. Aut quid nos delectat iu hoc seculo vane
conturbari,thesaurũ pecuniarum cõdere, & ignorare
cui cõgregemus hæredi?Petamus amoueri à nobis pla-
gas,eripi nos,& insipiẽti seculo carere, de peregrina-
H tione diuturna ad illam redire patriam & naturalẽ do
mũ. In hac enĩ terra aduenæ sumus atq; peregrini: re-
migrãdũ eo vnde descendimus,ambiendũ & obsecrã-
dũ nõ perfunctorie,sed obnixe,vt à dolis & ab iniqui-
tate loquaciũ liberemur. Et ille qui remediũ nouerat,
prolongatũ tamen suũ ingemuit incolatũ,]& cum pec-
catorib9 & iniquis se habitare deplorat. Quid ergo fa
ciam qui & peccatum habeo,& ignoro remediũ? Hie-
remias quoq; quod generat9 sit & ipse deplorat his ver
Hiere. 15. bis dicẽs:Heu me mater,vt quid me peperisti virũ cau
sam dicentem iudicij?In omni terra nõ profui, neque
profuit mihi quisquã:virtus mea defecit. Si igitur sanc-
ti viri vitam fugiunt,quorum vita etsi nobis vtilis, sibi
tamen inutilis æstimatur: quid nos facere oportet,qui
nec alijs prodesse possumus, & nobis vitam hanc quasi
fœnebrem pecuniam vsurario quodã cumulo graue-
scentem onerari in dies peccatorum cupimus?Quoti-
I die morior, Apostolus dicit, melius quam illi qui me-
ditationem mortis philosophiã esse dixerũt. Illi enim
studium prædicarunt,hic vsum ipsum mortis exercuit
Et illi quidem propter se.Paulus autem ipse perfectus
moriebatur,non propter suam,sed propter nostrã in-
firmitatem. Quid autem est mortis,meditatio, nisi quę
dam corporis & animæ segregatio?Qua mors ipsa non
aliud quam corporis atq; animę secessio definitur. Sed
hoc secundum communem opinionem. Secundũ scri
pturas autem triplicem esse mortem accipimus. Vna
est cum morimur peccato, deo viuimus. Beata igitur
mors quæ culpæ refuga,domino dedita, à mortali nos
separat,immortali nos cõsecrat. Alia mors est vitæ ex-
cessus,qua mortuus est patriarcha Abraham, patriar-
cha Dauid,& sepulti sunt cum patribus suis, cum ani-
ma nexu corporis liberatur. Tertia mors est de qua di
Mat.8. ctum est:Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Ea
morte non solum caro, sed etiã anima moritur. Anima
enim quæ peccat,ipsa morietur. Moritur enim domi-
no non naturæ infirmitate,sed culpæ. Sed hæc mors nõ
perfunctio huius est vitæ,sed lapsus erroris. Vna ergo
est mors spiritalis,alia naturalis,tertia pœnalis.Sed nõ
quę naturalis,eadem pœnalis.Nõ enim pro pœna, sed
pro remedio dedit mortem.Deniq; Adæ peccanti præ-
Gene. 3. scriptum est aliud pro pœna, aliud pro remedio. Pro
pœna dicitur:Quoniam audisti vocem vxoris tuæ, &
manducasti de ligno de quo præceperam tibi ab hoc
solo ne manducares, maledicta terra in operibus tuis,
manducabis fructum eius omnibus diebus vitæ tuæ. Spi
nas & tribulos germinabit tibi, & edes pabulum agri
tui. Cum sudore vultus tui mãducabis panem tuum,do
nec reuertaris in terrã de qua assumptus es. Habes pœ- K
narũ ferias,quia aduersus spinas seculi huius,& solici-
tudines mundi, voluptatesq; diuitiarũ quæ verbũ ex-
cludunt,pœnã includunt, mors pro remedio data est,
quasi finis malorum. Non enim dixit, Quoniã audisti
vocẽ mulieris,reuerteris in terrã. Hæc enim esset pœ-
nalis sentẽtia,qnẽadmodum est illa: Maledicta terra,
spinas & tribulos germinabit tibi:sed dixit: Manduca-
bis panem tuũ in sudore,donec reuertaris in terrã. Vi-
des mortẽ magis metã esse nostrarũ pœnarũ, qua cur-
sus huius vitæ inciditur. Ergo mors nõ solum malũ nõ
est,sed etiã bonum est. Deniq; pro bono quęritur,sicut
scriptũ est:Quęrũt hoĩes mortẽ,& nõ inueniẽt eã. Quę Apoc.9.
rũt enĩ illi qui dicturi sunt mõtibus. Cadite super nos:
& collibus,operite nos. Quæret etiã aĩa illa quæ pec-
cat. Quærit diues ille posit9 in inferno, qui vult digito
Lazari refrigerari linguã suam. Videmus itaque quod
& mors hæc lucrũ est,& vita pœna est. Vnde & Paulus
ait: Mihi enim viuere Christus est, & mori lucrum. Philip.1.
Quid est Christus,nisi mors corporis,spiritus vitæ? Et
ideo cõmoriamur cũ eo,vt viuamus cũ eo. Sit quidam
quotidianus vsus in nobis affectusq; moriendi, vt per il
lam quam diximus segregationẽ à corporeis cupidita
tibus anima nostra se discat extrahere, & tanquam in L
sublimi locata quo terrenæ adire libidines, & eam sibi
glutinare non possint,suscipiat mortis imaginem, ne
pœnam mortis incurrat. Repugnat enim lex carnis le-
gi mẽtis, & eam legi erroris addicit, sicut Apostol9 re
uelauit dicens:Video enim legẽ carnis meæ repugnan Rom.7.
tem legi mentis meæ, & captiuantẽ me in lege peccati.
Omnes impugnamur,omnes sentimus,sed non omnes
liberamur. Et ideo infœlix ego hõ, nisi remediũ quæ-
ram. Sed quod remedium? Quis me liberabit de cor-
pore mortis? Gratia dei per Iesum Christum dominũ
nostrum. Habemus medicum,sequamur remediũ. Re-
mediũ nostrum,Christi gratia:& corpus mortis, cor-
pus est nostrũ. Ergo peregrinemur à corpore, ne pere
grinemur à Christo:etsi in corpore sumus, tamen quæ
sunt corporis non sequamur, nẽo deseramus iura natu
rę,sed dona gratiæ pręoptemus. Dissolui enim,& cum
Christo esse,multo melius:permanere autem in carne
magis necessariũ propter vos:sed nõ omnibus necessa
rium:Domine Iesu,nõ mihi,qui nulli vtilis sum. Nam
mihi lucrum est mori,ne plura peccem. Lucrum mihi
est mori,q ipso libro quo alios cõsolor, quasi vehemẽ
tiori monitore ad desiderium amissi fratris impellor,
quoniã me ei9 nõ finit obliuisci,nũc magis amo, & ve-
hemẽtius desidero. Desidero cũ loquor, desidero cum
relego:& ideo hoc potius scribendũ arbitror,ne quã- M
do ab eius recordatione diuellar. Quod nõ contra scri
pturas facio,sed cum scripturis sentio,vt patiẽtius do-
leam,impatientius desiderẽ. Pręstitisti mihi frater ne
mortẽ timerẽ,atq; vtinam moriatur anima mea in ani-
ma tua. Hoc enim sibi Balaã pro maximo bono optat
donatus spiritu prophetandi. Moriatur, inquit, anima
mea in animis iustorũ, & fiat semen meum sicut semen
iustorum. Et vere hoc secũdum prophetiã optat. Qui
enim viderat ortũ Christi, vidit eius triũphalem mor
tem,vidit in eo perennem hominũ resurrectionem, &
ideo mori non timet resurrecturus. Non moriatur er-
go anima mea in peccato, ne peccatum in se recipiat:
sed moriatur in anima iusti,vt eius recipiat æquitatem.
Deniq; qui moritur in Christo,fit eius gratiæ particeps
in lauacro. Non ergo formidabilis mors:nec amara e-
gentibus:nec gratiosa diuitibus:nec iniusta seniorib9:
nec ignaua fortibus:nec perpetua fidelibus:nec impro
uisa sapiẽtibus. Quã multi enĩ vitã solo mortis stimulo
cõsecrarunt,quãtos viuere puduit,mori profuit? Mor-
te vnius plerũq; accepimus maximos populos libera-
tos. Morte Imperatoris fugatos exercitus hostiũ, quos

A vinus vincere nequiuisset. Morte martyrũ religio defẽsa,cumulata fides,ecclesia roborata est, vicerũt mortui,victi persecutores sunt. Itaq; quorum vitam nescimus,horũ mortẽ celebramus. Vnde & Dauid prophe
Psal.115. tice gloriatus in suæ mẽtis excessu, Preciosa, inquit,in cõspectu domini mors sanctorũ ei9. Mortẽ maluit præferre q̃ vitã. Ipsa mors martyrũ,præmiũ vitæ est. Morte etiã inimicorũ odia soluũtur. Quid plura? Vni9 morte mundus redẽptus est. Potuit enim Christus nõ mori si voluisset. Sed neq; refugiendã mortẽ quasi ignauam putauit,neq; meli9 nos q̃ moriẽdo seruasset. Itaq; mors eius vita est omniũ. morte eius signamur, mortem eius orantes annunciamus,mortẽ eius offerentes prædicamus,mors eius victoria eius,mors eius sacramentũ est, mors eius annua solennitas mũdi est. Quid pręterea de eius morte dicamus, cũ diuino probemus exẽplo quia immortalitatẽ mors sola quæsiuit,atq; ipsa se mors redemit? Non igitur mœrẽda mors, quę causa salutis est publicæ,nõ fugiẽda mors, quã dei filius nõ dedignatus est. Nõ refugit,nõ resoluendus est ordo naturę. Quod enim cõmune est omnibus, exceptũ singulis esse nõ potest. Et mors quidẽ in natura non fuit, sed conuersa in naturã est. Nõ enim à principio deus mortem instituit, sed pro remedio dedit. Et cõsideremus ne videatur esse contrariũ. Nam si bonum est mors, cur scriptum est quia deus mortẽ non fecit,sed malitia hominum mors introiuit in orbẽ terrarum. Reuera enim mors diuino
B operi necessaria nõ fuit,cũ in paradiso positis bonorũ omniũ iugis successus affluueret, sed præuaricatione dã nata in labore diurno gemituq; intolerando vita homi nũ cœpit esse miserabilis,debuit dari finis malorũ, vt mors restitueret qd̃ vita amiserat. Immortalis enim oneri poti9 q̃ vsui est,nisi aspiret gratia. Et si bene discutias,nõ naturæ mors ista est,sed malitiæ. Manet enim natura,malitia moritur. Resurgit quod fuit: atque vtinã vt peccãdi liberum,ita vacuum culpæ prioris. Sed hoc ipsum iudicio est mortẽ nõ esse naturæ,quia idem erimus qui fuimus. Itaq; aut peccatorũ nostrorum suppli cia pendemus,aut bene gestorũ gratiã consequemur. Resurget enim natura eadẽ,iam stipendijs mortis ho-
1. Thes.4 noratior. Deniq; mortui qui in Christo sunt, resurgũt primi,deinde & nos qui viuimus, inquit, simul cũ illis
C rapiemur in nubibus obuiã Christo in aera,& ita semper cũ domino erim9. Illi primi, viuentes aũt secundi. Illi cum Iesu,viuẽtes per Iesum. Illis dulcior vita post requiem viuentibus,etsi grata compendia,tamẽ ignorata remedia. Nihil est igitur quod in morte timeam9, nihil quod debeamus dolere, si aut naturę repetẽti vita quæ acceptã est rependatur,aut petenti impendatur officio,in quo religionis cultus, aut virtutis vsus est. Neq; enim quisq̃ sibi vt sic maneret optauit. Ioãni promissum æstimatũ est,sed nõ est creditum. Verba tenemus sentẽtiã deriuamus. Ipso in libro negat sibi quod nõ moreretur esse promissũ, ne quẽ vana spes exẽplo inceseret. Quod si id velle,spes insolẽs est: quãto insolẽti9 est,qd̃ nõ præter modũ acciderit, vltra modũ dolere? Gẽtiles plerũq; se cõsolãtur viri vel de cõmoditate erũnæ,vel de iuræ naturæ, vel de immortalitate animæ: quibus vtinã sermo constaret, ac nõ miserã animã in varia portentorũ ludibria formasq; transfunderẽt. Quid igitur nos facere oportet,quorũ stipendium resurrectio est,cuius gratiã quoniã negare plericq; nõ possunt,fidem abnuunt? Et ideo nõ vno argumento aliquo sed pluribus modis vt possumus astruamus. Equidem omnia aut vsu,aut ratione,aut exẽplo, aut eo quia decorũ sit ea esse,ideo creduntur,& ad finem singula suffragantur. Vsus,quia mouemur. Ratio,quia quod monet,virtutis alterius cõueuit æstimari. Exemplum quia generauit ager fruges, & ideo generaturũ esse præsumimus. De quorũ gratia vbi fructũ nõ putamus, decere tamẽ credim9 vt virtutis opera minime deseramus. D
Singula igitur singulis astruũtur. Tribus tamẽ euidẽti9 colligitur resurrectiõis fides,quib9 oia cõprehẽdũtur: ratiõe, vniuersitatis exẽplo, testimonio rei gestæ,quia plurimi surrexerũt. Ratio euidens est, quia cũ oĩs vitæ nostrę vsus in corporis aĩæq; consortio sit, resurrectio aũt aut boni act9 præmiũ habeat,aut pœnam improbi, necesse sit corp9 resurgere cui9 act9 expẽditur. Quomodo enĩ in iudiciũ vocabitur aĩa sine corpore, cũ de suo & corporis cõtubernio ratio præstanda sit? Resurrectio oĩb9 erit,sed ideo difficile creditur, quia nõ nostrũ meritũ,sed dei mun9 est. Prima igitur resurrectionis fides vsus est mũdi,rerũq; status omniũ,generationũ series,successionũ vices, obitus ortusq; signorum, diei & noctis occasus,eorumq; quotidie tanq̃ rediuiua successio. Tẽperamẽti qnoq; genitalis huius aliter ratio subesse nõ posset,nisi humoris ipsius quo oĩa terrena generãtur,quãtũ diurni solis æstus extorrerẽt, tãtũ rore nocturno dispositio diuina repararet. Nã quid de fructib9 loquar? Nõne tibi vidẽtur occidere cũ decidũt,resurgere cũ reuiescũt? Qd̃ satũ ẽ resurgit, resurgit qd̃ mortuũ ẽ, & in eadẽ genera,ĩ easdẽ species reformatur. Hos terra primũ reddidit fruct9, ĩ his primũ natura nostræ speciẽ resurrectiõis imitata est. Quid dubitas de corpore corpus resurgere? Granũ seritur, granũ resurgit: pomũ decidit, pomũ resurgit. Sed flore granũ induitur, folliculoq; vestitur. Et hoc mortale opor 1.Cor.15.
tet induere ĩmortalitatẽ, & hoc corruptibile induere incorruptionẽ. Flos resurrectiõis ĩmortalitas est. Flos resurrectiõis incorruptio est. Quid enĩ vberius quiete ꝑpetua? Quid locupletius securitate diuturna? Hic est multiplex fruct9, cui9 ꝓuẽtus pullulat fœcũdior homi E
nũ naturã post mortẽ. Sed miraris quẽadmodũ putre facta solidẽtur, dispersa coeãt, absumpta reparẽtur: nõ miraris quẽadmodũ semina vapore & cõpressu terræ soluta viridescãt. Nã vtiq; etiã ipsa terreno cohalitu putrefacta soluũtur,& cũ occata soli genitalis succus anima uerit,quodã calore vitali spiritũ quendã herbæ viridãtis exhalãt. Deinde paulatim tenerã spicę adolescentis ætatẽ culmo erigit, & vaginis quibusdã natura tãq̃ sedula mater includit,ne pubescẽtem glacies adurat aspera,atq; à nimio solis defendat ardore. Frugem quoq; ipsam adhuc quasi primis erũpentẽ cunabulis, mox adultam,ne pluuia decutiat,ne aura dispergat, ne auiũ minorũ morsus interimat, vallo aristarum sepire consueuit. Quid igitur miraris si hoies quos acceperit terra restituat,cũ seminũ corpora quæ cũ vi susceperit,viuificet,erigat,vestiat,muniat,atq; defendat? Desine ergo dubitare qd̃ depositũ generis humani terræ fides reddat,quæ cõmẽdata sibi semina vsurario quodã fœnore multiplicata restituat. Nã quid de generib9 arborũ loquar,quæ posito surgũt de semine, fructusq; resolutos rediuiua fœcũditate resuscitãt,& formæ veteri atq; imagini suæ reddũt, multasq; ætates quædã arborũ F
corpora reparata trãsmittũt,vt ipsa durãdo vincãt secula? Putrescere videm9 acinũ,vitẽ resurgere: surculus inseritur,arbor renascitur. An de reparãdis arboribus diuina est ꝓuidẽtia,de hoĩb9 nulla cura? Et qui ea quæ ad vsus hoĩm dedit,perire nõ passus est, hoiem perire patietur,quẽ ad imaginẽ sui fecit? Sed incredibile tibi videtur vt mortui reuiuiscant. Insipiens tu, ipse qd̃ seminas,nõne pri9 moritur,vt viuificetur? Sere quẽlibet fructũ arẽtẽ,resuscitatur. Sed habet succũ: & nostrum corp9 habet sanguinẽ suũ,habet humorẽ suũ, hic nostri succ9 est corporis. Vnde illud quoq; explosũ arbitror,qd̃ arẽtẽ surculũ quidã reuiuiscere negãt, idq; ad prẽiudiciũ carnis deriuare nitũtur. Nõ enĩ caro arida, cũ caro oĩs e limo sit,limus in humore,humor e terris. Deniq; multa gignẽtia quãuis iugi serenitate, humo arida arenosaq; nascũtur, quoniã ipsa sibi terra ad hu-

G morē ſufficit. Num igitur i hoīb⁹ térra degenerat,quę oia regenerare cōſueuit? Vnde claret nō eſse dubitādū qđ ſecūdū naturā magis q̄ cōtra naturā eſt iterire. Sequitur illud qđ gētiles plerūq; pturbat, quō fieri poſsit vt quos mare abſorbuerit,ferę dilacerauerint, beſtię deuorauerint,terra reſtituat? Quo ita demū veniatur neceſse eſt,vt nō de fide reſurrectiōis, ſed de parte dubitetur. Eſto eni vt laceratorū corpora nō reſurgāt,reſurgunt cæteri. Nec reſurrectio deſtruitur ſi cōditio excipitur. Miror tamē cur vel de his dubitādū putēt, quaſi nō oia quæ ex terris ſūt,i terrā redeāt,& i terrā reſoluātur. Mare quoq; ipſū quæcūq; corpora hūana demerſerit,vicinis expuit vnda plerūq; littorib⁹. Qđ ni ita eſſet,difficile credo deo foret diſperſa cōnectere, diſsipata ſociare,cui mūd⁹ obtēperat, muta obſequūtur elemēta,ſeruit natura:quaſi non maioris miraculi ſit limū aīare q̄ iūgere? Auis i regiōe Arabię, cui nomē eſt Phœnix,rediuiuo ſuæ carnis humore reparabilis,cum mortua fuerit reuiuiſcit. Solos non credim⁹ hoīes reſuſcitari? Atqui hoc relatiōe crebra,& ſcripturarū autoritate cognouim⁹,memoratā auē quingētorū annorū ſpatia vitali vſui habere præſcripta, eāq; cū ſibi finē vitæ adeſse præſaga quadā naturæ ſuæ æſtimatione cognouerit,thecā ſibi de thure & myrrha & cæteris odoribus adornare,cōpletoq; opere pariter ac tēpore itrare illā,atq; emori,ex cui⁹ humore oriri vermē, paulatiq; eū in auis eiuſdē figurā cōcreſcere,vſūq; formari,ſubH nixā quoq; remigio pēnarū renouatę vitę officia munere pietatis ordiri. Nā thecā illā vel tumulum corporis, vel incunabulū reſurgētis,i qua deficiēs occidit,& occidēs reſurrexit,ex Aethiopia i Lycaoniā vehit, atq; ita reſurrectiōe auis huius locorū incolę cōpletū quingētorū annorū tēp⁹ intelligūt. Ergo iſti aui quingenteſimus reſurrectiōis ann⁹ eſt,nobis milleſimus. Illi i hoc ſeculo,nobis in cōſummatiōe mūdi. Plericq; etiā opinātur qđ auis hæc rogū ſibi ipſa ſuccēdat, & rurſus de ſa uillis ſuis & cineribus reuiuiſcat. Sed fortaſse natura diſcretior,fidei quoq; diſcretionē videatur afferre. In originē principiūq; hoīs ꝓcreandi mens noſtra redeat. Viri eſtis,fœminæ eſtis:quæ humana ſunt, nō ignoratis:& ſi qui ignoratis,ex nihilo putatis eſse quod naſcimur,q̄ ex paruo quāti exurgimus? Etſi nō exprimim⁹, intelligimus tamen quid velimus, vel potius quid nolimus dicere. Vnde hoc caput,& vultus iſte mirabilis, cuius artificē nō videmus,opus videmus, in varia officia vſuſque formatur? Vnde forma erectior, ſtatus excelſior,faciēdi vis,ſētiēdi viuacitas, gradiēdi facultas? Ignota certe nobis ſūt naturæ organa,ſed nota miniſteI ria. Et tu ſemē fuiſti, & tuū corp⁹ ſemē ē reſurrecturi.
1. Cor. 15. Audi Paulū,& diſce quia ſemē es. Seminatur in corruptiōe,ſurgit i incorruptiōe. Seminatur in ignobilitate,ſurgit in gloria. Seminatur in infirmitate, ſurgit in virtute. Seminatur corpus aīale, ſurgit corpus ſpirituale. Et tu ergo ſeminaris vt cætera,quid miraris ſi reſurgis vt cætera? Sed illa credis quia vides, iſta non credis quia nō vides. Beatiores qui nō viderūt, & crediderūt. Tamen anteq̄ tēpus veniat,nec illa creduntur, non enī omne tēpus accōmodum ad reſuſcitanda ſemina. Alio triticū ſeminatur,alio naſcitur:alio vitis inſeritur,alio gēmantia ſarmenta pubeſcūt, luxuriat pampinus, vua formatur,alio plantatur olea,alio velut aluo grauis & onuſta ꝓle baccarū fruct⁹ ſui vbertate curueſcit. Ante vero q̄ ſuum cuiq; tempus adueniat,fœtura reſtrictior eſt:nec generatiōis ætatē habet in poteſtate generandi ipſa quæ generat. Nunc informē ſitu, nūc fœtuum nudum,nunc virentē floribus nunc carentē ipſam omniū cernas parentē:quæ vtiq; vellet oībus ſe veſtire tēporibus, nec vnq̄ aurea ſegetum aut viridantia pratorum indumenta deponere,ipſa ſui egens, & prouentuū ſuorum quæ in alios transfuderit,indotate cōpendijs. Ergo & noſtrā reſurrectionē etſi nō credis fide,non credis exēplo:vſu es creditur⁹. Et alijs quidē fructib⁹, vt viti oleę pomiſq; diuerſis,anni ętas extrema habilis maturādis:nobis quoq; mūdi cōſummatio tanq̄ extremus anni finis accōmodā reſurgēdi præſcribit ætatē. Et bene in cōſummatiōe mūdi reſurrectio mortuorū eſt, ne poſt reſurrectionē in hoc malū nobis eſset ſeculū recidēdū. Ideo eni Chriſt⁹ eſt paſs⁹,vt nos ex hoc malo ſeculo liberaret, ne iterū nos hui⁹ ſeculi tētamēta ſubrueret,& obeſset renaſci,ſi renaſceremur ad culpā. Et rationē igitur reſurrectiōis,& tēp⁹ tenemus. Rationē,qa in oībus ſibi fœtibus æque natura reſpōdet: nec in ſola hominū ſucceſſiōe degenerat tēp⁹, quia oia in anni fine generātur. Mūdi tēpora,annus vnus eſt. Et quid mirū ſi annus vnus eſt,quādo dies vna eſt? Vna enim die domin⁹ operarios cōduxit ad vineā,dicens. Quid hic ſtatis tota die ocioſi? Cauſę originū ſeminā ſunt. Semē eſse corp⁹ humanum, gentiū doctor aſſeruit. Eſt ergo ſubſtātia reſurgēdi,quādo eſt ſeries ſeminādi. Quod ſi ſubſtātia aut cauſsa non eſset,arduū quiſq̄ putaret deo vnde vellet,vel quomō vellet hoīes regenerare, q mūdum ex nulla materia,nulla ſubſtantia eſse iuſsit, & fa & eſt? Cęlū aſpice,terrā ituere. Vnde ſtellarum ignes? Vnde orbis ſolis & radius,globus lunæ? Vnde montiū vertices,dura ſaxorū,nemoroſa ſyluarū? Vnde vel diffuſus aer,vel infuſæ vel ſuperfuſę aquæ? Sed ſi hæc oia deus fecit ex nihilo,Ipſe enim dixit, & facta ſunt: ipſe Pſal. 148. mandauit,& creata ſunt:cur miremur renaſci poſse qđ fuerit,cū videam⁹ natum eſse quod nō fuit? Illud mi- L rum,quod cū reſurrectionē nō credāt,tamen ne genus pereat hominū,clementi quadam benignitate proſpiciunt,& ideo tranſire ac demigrare in corpora dicunt animas,ne mūdus intereat. Sed quid fit difficilius, ipſi aſserant,tranſire animas,an redire: ſua repetere,an noua quærere. Sed illi dubitēt qui nō didicerūt, nos vero q legim⁹ legē, ꝓphetas, apoſtolos, euāgeliū, dubitare fas nō eſt. Quis enim dubitet cū legit, Et in tēpore illo Danie. 12 ſaluabitur oīs plebs tua quæ ſcripta eſt in libro, & multi dormiētiū in terræ foſsu vna apertiōe exurgēt, hi in vitam æternā, & hi in opprobriū & in confuſionē ꝑpetuam: & intelligētes ſplendebūt vt ſplendor firmamēti,& ex iuſtis multi ſicut ſtellæ in ſecula? Bene itaq; dormientiū dixit quietem,vt intelligas mortē nō eſse ꝑpetuā, quæ ſomni vice inititur ad tēpus,& ad tēpus excluditur. Meliorēq; profectū vitæ eius oſtēdit quę futura poſt mortē eſt,q̄ eius quę ante mortē mœrore ac dolore tranſigitur. Siquidē illa ſtellis cōparatur,hæc erūnę addicitur. Nā quid illa cōtexam quę alio loco ſcripta ſunt,Suſcitabis me,& cōfitebor tibi? Quid etiam illud qđ Iob ſanctus vitæ iſtius expertus iniurias, & aduerſa oia patientia virtutis exuperās,cōpenſationē ſibi malorum pręſentiū de reſurrectione ꝓmiſit dicens, Suſcitabis corp⁹ meum hoc,qđ multa mala paſsum eſt? Eſaias quoq; reſurrectionē populis annūciās, dominici ſe nū M ciū dixit eſse reſpōſi. Sic eni habes,Os eni domini locutū eſt. Et dicēt die illa. Quid igitur os domini locutū Eſaię. 26. ſit populos eſse dicturos,i poſteriorib⁹ declaratur,vbi ſcriptū eſt. Propter timorē tuū i vtero accepim⁹ & ꝑturiuimus ſpiritū ſalutis tuæ, quē effudiſti ſuper terrā: cadent qui inhabitant terrā, reſurgent qui in monumētis ſunt. Ros enim qui abs te eſt,ſanitas eſt illis:terra vero impiorū peribit. Ambulate populus meus, & intra in receſsus tuos. Abſconde te aliquātulū donec trāſeat ira dei. Quā bene receſsus eſse ſignauit tumulos mortuorū,quib⁹ pauxillulū abſcōdimur, vt in iudiciū dei qđ ꝓ noſtris ſcelerib⁹ ius debitæ īdignatiōis aſsumet, tolerabilius trāſire poſsim⁹. Viuit igitur q abſcōditur, & quieſcit quaſi e medio ſe ſubtrahēs & recedēs,ne eū arctioribus laqueis mūdi huius inuoluat erūna, quibus repoſitam reſurrectionis eſse letitiā,ſanitatemq; corpo

A rum ſolutorũ diuino rore reparabilẽ,cæleſtia oracula ꝓpheticis vocib9 pollicẽtur. Et bene ros ſignificatur. quo genitalia oſa terrarũ ſemina ſuſcitãtur. Quid igitur mirũ ſi fatiſcẽtis quoq; corpis noſtri cineres ac fauillæ pinguedine cæleſtis roris exuberãt,& accepto humore vitali in cõpagem ſuã mẽbrorũ noſtrorũ habitus reformãtur? Dicit etiã ſanctus Ezechiel ꝓpheta & plena expoſitiõe deſcribit quẽadmodũ arẽtib9 vigor oſsibus refundatur,ſenſus redeat, motus accedat, neruiſq; redeuntibus corporis cõpago rigeſcat humani: quẽadmodũ nimis arida renatis oſsa viſcerib9 veſtiantur,venarũq; hiatus & ſanguinis riuulos extẽtæ cutis velamẽ obducat. In ipſis,dũ legimus,ꝓpheticis ſermonib9,humanorũ videtur ſeges corporũ rediuiua cõſurgere, at q; ipſa ſpatia diffuſa cãporũ nouis videas pullulare ſeminib9? Qd ſi veteres ſapientes ſatis Hyriæ denibus in regiõe Thebana inhorruiſſe armatorũ ſegetẽ credide runt,cũ vtiq; alterius naturæ ſemina certũ ſit in naturã verti alterã nequiuiſſe,nec partũ ſuis diſcordẽ fudiſſe ſeminibus,vt ex ſerpẽte hoies naſcerentur, vt caro ex dẽtibus gigneretur: q̃to magis vtiq; credendũ eſt,quæcũq; ſunt ſeminata,in ſuã naturã reſurgere,nec à ſatiõe ſua ſegetes diſcrepare,nec duris mollia, nec mollibus dura viuiſcere: nec i ſãguinẽ venena cõuerti,ſed carnẽ de carne,os de oſsib9,ſãguinẽ de ſãguine, humorẽ de hũore reparí? Poteſtis ergo gentiles reformationẽ negare naturæ,q̃ mutationẽ poteſtis aſſerere? Poteſtis nõ credere oraculis, nõ euãgelijs, nõ ꝓphetis, qui fabulis inanib9 creditis? Sed iã ipſũ audiamus ꝓphetã. Sic enĩ
Ezech.37 ait. Et facta eſt ſup me man9 domini,& eduxit me i ſpũ
B domin9,& poſuit me i medio cãpo, & hic erat plenus oſsib9 hũanis,& circũduxit me p̃ gyrũ eorum, & ecce multa valde i facie cãpi,arida nimis. Et ait ad me. Fili hois,ſi viuẽt oſsa iſta? Et dixi: Domine tu ſcis. Et ait ad me,Sta,& dices illis, Oſsa arida audite verbũ domini. Hæc dicit domin9 oſsibus iſtis: Ecce ego induco in vos ſpũm vitę,& dabo i vos neruos,& adducã ſup vos viſcera,& extendã ſup vos cutẽ,& dabo ſpũm meũ i vos, & viuetis,& ſcietis qd ego ſũ dominus. Et ꝓphetaui ſicut mãdauit mihi. Et factũ eſt cũ ꝓphetarẽ hæc oia,& ecce fact9 eſt terræmot9 magn9. Vide nunc quẽadmodũ & auditũ i oſsib9 & motũ prius oſtendat eſse, q̃ vitæ ſpũs refundatur. Nã & ſupra oſsa arida iubẽtur audire, qua ſi ſenſũ habeãt audiẽdi,& hic acceſsiſse eorũ vnũ qdq; ad ſuã cõpaginẽ ꝓphetico ſermõe ſignatur: Sic enĩ habes. Et accedebãt oſsa vnũqdq; ad ſuã cõpaginẽ. Et vidi,& ecce ſup illa nerui & viſcera naſcebãtur, & aſcen
C debat ſup ea cutis deſup,& ſpirit9 i his nõ erat. Magna domini gratia qd futuræ reſurrectiõis ꝓpheta teſtis adhibetur,vt nos quoq; ea illius oculis videremus. Neq; enĩ omnes teſtes adhiberi poterãt,ſed in vno oẽs teſtes ſumus,quia nec in virum ſanctum cadit mendaciũ,nec in tãtum error ꝓphetã. Nec minus veriſimile debet videri quia iubente deo oſsa in ſuã cõpaginem reformãtur,cum vtiq; innumera habeamus exẽpla quibus naturæ rerum cæleſtibus eſt obſecuta præceptis, vt terra pabulum gignere iuberetur & gigneret,vt ad virgę tactũ ſitientibus populis petra vomeret aquã,atq; æſtu torridis miſeratiõe diuina vndarent fluenta dura ſaxorum. Virga i ſerpentẽ verſa quid aliud ĩdicauit, niſi volente deo ex inſenſibilibus ſenſibilia poſſe generari? An vero incredibilius putas quod oſsa cum iubentur accedũt,q̃ qd retrorſum fluenta vertuntur,maria fugiunt? Sic enĩ
Pſal. 109. ꝓpheta teſtatur: Mare vidit & fugit, Iordanis cõuerſus eſt retrorſum. Nec ſup hoc ãbigi poteſt qd duorũ populorũ alteri9 ſalute, alteri9 obitu cõprobatũ eſt aquarũ curſus ſtetiſſe frenatos,eoſdẽq; alijs circũfuſos, alijs ad mortẽ refuſos,vt alios mergerent, alios reſeruarẽt. Quid in ipſo euãgelio? nõne ibi ꝓbauit dominus quod verbo vnda miteſcat, fugẽtur cæli nubila, cedãt flabra vẽtorũ,placidiſq; littoribus muta deo famulentur elementa? Sed pſequamur cætera, vt quẽadmodũ ſpũ vitæ animẽtur defuncti,ſurgãt iacentes,ſepulchra referentur,poſsimus aduertere. Et ait ad me. Prophetiza fili hois,& dic ſpũi. Hæc dicit dominus: A quatuor ventis cæli veni ſpũs,& inſuffla in mortuos iſtos, & viuãt. Et ꝓphetaui ſicut mãdauit mihi,& intrauit in eos ſpũs vitæ,& vixerũt,& ſteterũt in pedibus ſuis cõgregatio nimis multa. Et locutũ eſt domin9 ad me dicẽs: Fili hois, oſsa hęc oĩs domus Iſrael eſt. Ipſi enĩ dicũt, Arida facta ſunt oſsa noſtra,perijt ſpes noſtra,iteriuimus. Propter ea ꝓphetiza & dic,Hæc dicit dominus, Ecce ego aperiã vobis monumẽta veſtra,& educã vos de monumentis veſtris i terrã Iſrael, & ſcietis qd ego ſum dominus, cũ aperiã ſepulchra veſtra, & educã de ſepulchris populũ meũ,& dabo ſpũm meũ in vobis,& viuetis,& ponã vos ſuper terrã veſtrã,& ſcietis qd ego dominus locut9 ſũ,& faciã,dicit domin9. Aduertim9 quẽadmodũ vitalis ſpũs i art9 reſumatur,cognouimus quẽadmodũ dehiſcẽtib9 tumulis mortui ſuſcitẽtur. An vero mirãdũ eſt iuſſu domini mortuorũ ſepulchra referari, cum tota ſuis terminis vno tonitruo terra quatiatur, mare ſuis exũdet finibus,itẽq; ſuarũ curſus refrenetur vnda rũ? Deniq; ille qui crediderit quia in momẽto oculi, in nouiſsima tuba mortui reſurgẽt,cũ primis rapietur in nubib9 obuiã Chriſto in aera,q nõ crediderit, relinquetur: & p̃fidię ſuæ ſubdet ſe ipſe ſentẽtię,Oſtẽdit tibi do E
min9 etiã i euãgelio,vt iã ad exẽpla veniam9,quemadmodũ reſurgas. Nõ enĩ vnũ Lazarũ,ſed fidẽ omniũ ſuſcitauit. Qd tu ſi credas cũ legis,mẽs quoq; tua quę mortua fuerat,i illo Lazaro reuiuiſcit. Quid enim ſibi vult qd domin9 ad monumẽtũ acceſsit,magna voce clamauit. Lazare exi foras: niſi vt futuræ reſurrectiõis ſpecimẽ præſtaret,exẽplũ ederet? Cur voce clamauit, quaſi ſpũ nõ ſoleat operari,quaſi tacitus nõ ſoleat imperare? Sed vt illud oſtẽderet qd ſcriptũ eſt. Quoniã i momento oculi,i nouiſsima tuba & mortui reſurgẽt ĩcorrupti. Tubarũ enĩ crepit9,vocis metitur elatio. Et clamauit, Lazare exi foras. Cur etiã nomẽ additur, niſi forte nec ali9 reſuſcitat9 ꝓ alio videretur,aut fortuita magis reſurrectio q̃ impata? Audiuit ergo defunct9, & exiuit foras de monumẽto,ligatus pedes & manus inſtitis, & facies eius oratio colligata erat. Cõprehẽde ſi potes quẽ admodũ clauſis oculis iter carpat,victis pedib9 gradũ dirigat,i ſeparabili greſsu,ſeparabiliq; ꝓgreſsu. Manebãt vincula, nec tenebãt tegebãtur oculi ſed videbãt. Videbat deniq; q̃ reſurgebat,qui ãbulabat, qui deſerebat ſepulchrũ. Virtute enĩ diuinæ præceptiõis operãte,natura ſuũ nõ requirebat officiũ,& tãq; in exceſsu poſita, F
nõ iã ſuo ordini,ſed diuino nutui ſeruiebat. Rũpebantur pri9 mortis q̃ ſepulturę vincula,agebatur prius q̃ parabatur inceſsus. Si miraris hæc,diſce qui impauerit,tũ mirari deſines. Ieſus Chriſtus dei virtus,vita,lux,reſurrectio mortuorũ,virtus erexit iacẽtẽ,vita greſsum extulit,lux fugauit tenebras, repauit obtutũ, reſurrectio viuendi gratiã reformauit. Fortaſse moueat qd Iudæi lapidẽ tollunt, Iudæi inſtita ſoluũt,ne forte & tu ſolicitus ſis qui lapidẽ de monumẽto tuo tollant,quaſi vero qui ſpũm refũdere poterat,lapidẽ mouere nõ poterat, aut vincula rũpere,qui vinctũ fecerat ambulare,aut deo perire faciẽ qui opertis oculis lumen infuderat, aut fin dere petrã q̃ poterat reformare naturã. Sed vt vel ocu lis ſuis crederent,qui credere mente nolebãt,remouẽt lapidem, videt cadauer,fœtorẽ ſentiunt,inſtita rumpunt. Non poſſunt negare defunctum quẽ aſpiciũt reſurgentẽ,vident ſigna mortis,& vitæ munera. Quid ſi dum conantur,labore ipſo emendantur? Quid ſi dum audiunt,vel auribus ſuis credũt? Quid ſi dum intuẽtur? vel oculis ſuis corrigũtur? Quid ſi dũ rũpunt vincula, mentes ſuas ſoluunt? Quid ſi dũ Lazarus exuitur, popu

G lus liberatur: dū Lazarū abire ꝓmittūt, ipſi ad dominū
reuertūtur? Deniq; multi qui venerāt ad Mariā: vidētes
quæ facta ſūt, crediderūt. Nec hoc ſolū exēplū edidit
domin⁹ noſter Ieſus Chriſt⁹, ſed alios quoq; reſuſcita
uit, vt nos vel exēplis vberiorib⁹ crederemus. Reſuſci
tauit adoleſcētē fletu viduæ matris inflexus, quādo ac-
ceſsit & tetigit loculum dicēs: Adoleſcēs, tibi dico ſur
Lucæ.6. ge, & reſedit qui erat mortu⁹, & cœpit loqui. Statim vt
audiuit: ſtati reſedit, ſtati lotutus eſt. Alia enim virtutis
gratia, alius ordo naturę. Nā quid de archiſynagogæ fi
Mat.9. lia loquar, i cuius obitu flebāt turbæ, tibicines ꝑſonabāt? Eteni ad finē mortis pōpa funeris exhibetur. Quā
cito ad vocē domini cōuertitur ſpūs, rediuiuū corpus
erigitur, cibus ſumitur, vt vitæ teſtimoniū crederetur?
Et quid miremur ad vocē dei refūdi animā, redire oſsi
bus viſcera, cum meminerim⁹ ꝓphetici tactu corporis
3.Reg.17. mortuū ſuſcitatū? Helias orauit, & defunctū ſuſcitauit
iſātē. Petr⁹ in noīe Chriſti Thabitā ſurgere atq; ābula
re præcepit: & redditā ſibi pauperes gratulati credide-
rūt ꝑ alimētis, & nos adhuc ꝑ ſalute nō credimus? Illi
reſurrectionē alienā ſuis lachrymis redemerūt, nos no
ſtrā nec Chriſti redimim⁹ paſsiōe, q cū emitteret ſpiri
tū, vt oſtēderet ꝑ noſtra reſurrectiōe ſe mortuū, ſeriē
ipſā reſurrectiōis exercuit. Simul enim vt clamās iterū
Mat.27. voce magna emiſit ſpūm, terra mota eſt, & petrę ſciſsæ
H ſunt, & monumenta apta ſunt, & multa corpa ſctōrum
dormientiū reſurrexeruut, & exeuntes de monumēto
poſt reſurrectionē eius venerunt in ſanctā ciuitatē, &
multis apparuerunt. Si hæc lecta ſunt cū emitteret ſpiritū, cur incredibilia putamus cū redire cœperit ad iudiciū, præſertim cū hæc reſurrectio documētū illius re
ſurrectiōis, & futuræ veritatis ſit exēplū? Minus aūt exē
plum eſt q veritas. Quis igitur in domini paſsione mo
numēta aperuit, manū reſurgētibus dedit, viam qua ci
uitatē ſāctā peterē, demōſtrauit? Si nemo fuit, fuit itaq;
vis diuina quæ operaretur in corporibus mortuorum.
Hoīs tu quæris auxilium, vbi opus dei cernis? Nō egent
humanis diuina myſteria. Cælum deus fieri iuſsit, & fa-
ctum eſt. Terrā creari ſtatuit, & creata eſt. Quis hume
ris ſaxa cōuexit? quis cōgeſsit impenſas? quis laboranti
I deo ſuā operā miniſtrauit? In momento hæc facta ſunt.
Vis ſcire q breui? Dixit, & facta ſunt. Si dicto elementa
cōſurgūt, cur dicto mortui nō reſurgāt? Qui licet mor
tui ſint, tamen aliquādo vixerunt, habuerunt ſpiritum
ſentiendi, habuerunt vires agendi, plurimnmq; refert,
capax animi nō fuiſse, & exanimum remāſiſse. Diabo-
Mat.4. lus dixit, Dic lapidi huic vt fiat panis. Cōfitetur iuben
te deo cōuerti poſse naturā, Tu non credis iubēte deo
reformari poſse naturam? De ſolis curſu cælique ratio
ne philoſophi diſputāt, & ſunt qui putāt his eſse credē
dum, cū quid loquātur ignorent. Neq; enim cælū aſcen
derunt, axem dimenſi, mundum oculis ꝑſcrutati ſunt,
quia nullus eorum cum deo in principio fuit, nullus eo
rum de deo dixit, Cum pararet cælum, cum ipſo eram,
& erā cum eo cōponens, ego erā cui aggaudebat. Si er-
Eſaiæ. 66 go illis creditur, nō creditur deo qui ait, Quemadmo-
dum cælum nouum, & terra noua quæ ego facio mane
re corā me, ſic ſtabit nomē veſtrum & ſemen veſtrū, &
erit menſis ex menſe, & ſabbatum ex ſabbato, & veniet
omuis caro in cōſpectu meo, vt adorent in Hieruſalem
dixit domin⁹ de⁹, & exibunt, & videbunt mēbra hoīm
qui præuaricati ſunt in me. Nā vermis eorū nō morie-
tur, & ignis eorū nō extinguetur, & erunt in aſpectum
vniuerſæ carnis. Si terra renouatur & cælum, cur dubi
temus hominē poſse renouari, ꝓpter quem terra facta
& cęlum eſt? Si pręuaricator ſeruatur ad pœnā, cur iu-
ſtus nō ꝑpetuatur ad gloriā? Si vermis nō moritur pec-
catorum quemadmodum interibit caro iuſtorum? hęc
eſt enim reſurrectio, ſicut verbi ipſi⁹ ſono exprimitur,
vt qđ cecidit, hoc reſurgat: qđ mortuum fuerit, reui-
uiſcat. Et hæc eſt ſeries & cauſa iuſtitię, vt quoniā cor- K
poris animiq; cōmunis eſt actus, quæ anim⁹ cogitauit,
corp⁹ efficit: vtrūq; in iudiciū veniat, vtrūq; aut pœnę
dedatur, aut gloriæ reſeruetur. Nā ꝓpemodū abſurdū
videtur, vt cū animi legē lex carnis impugnet, & mens
plerūq; qđ odit hoc faciat, quādo inhabitās i hoie pec
catū carnis operatur: animus ſubdatur iniuriæ, alienæ
reus culpæ: caro quiete potiatur autor erūnæ: & ſolus
atteratur q nō ſolus errauit: aut ſolus gloriā referat, q
nō ſolus glorię militauit. Plena, ni fallor, & iuſta ratio.
Sed ego rationē à Chriſto nō exigo. Si ratiōe conuin-
cor, fidē abnuo. Credidit Abrahā deo, & nos credam⁹?
vt qui ſumus generis, etiā fidei ſimus hæredes. Credidit
& Dauid, ꝓpter qđ locutus eſt: & nos credamus, vt poſ
ſimus loqui, ſcientes quoniā qui ſuſcitauit dominū Ie-
ſum Chriſtū, & nos cū Ieſu ſuſcitabit. Hoc enī ꝓmiſit
qui nunquā mētitur deus. Hoc ꝓmiſit veritas in Euāge
lio ſuo dicēs, Hæc eſt autē volūtas eius qui miſit me, vt
omne qđ dedit mihi, non ꝑdā ex eo, ſed reſuſcitē illud Ioānis. 6.
in nouiſsimo die. Nec ſatis putauit ſemel dixiſse, ſed
etiā repetijt, expreſsione firmauit. Sic enī ſequitur, hęc
eſt enim voluntas patris mei qui miſit me, vt omnis qui
videt filiū, & credit in eum, habeat vitā æternā, & reſu
ſcitabo eum in nouiſsimo die. Quis hoc dicit? Vtiq; is
qui mortuus plurima defunctorū corpora ſuſcitauit.
Si deo nō credimus: nec exemplo credimus. Nō credi-
mus qđ ꝓmiſit, quādo etiā qđ nō ꝓmiſit effecit? Ipſe au
tē quā cauſam moriendi habuiſset, niſi habuiſset cauſā L
reſurgendi? Etenim quoniā dei mori nō poterat ſapiē
tia, reſurgere autem nō poterat quod mortuum nō e-
rat: aſsumitur caro quę mori poſset, vt dū moritur qđ
ſolet: qđ mortuū fuerat, hoc reſurgeret. Neq; enī pote
rat eſse niſi per hominem reſurrectio: quoniā ſicut per
hominem mors, ita per hominem reſurrectio mortuo
rū. Ergo reſurrexit hō, quoniā hō mortuus, & reſuſci-
tatus hō, ſed reſuſcitās deus: tunc ſecundum carnē hō,
nunc per omnia deus. Nunc enim ſecundum carnem
iam nō nouimus Chriſtum, ſed carnē per gratiā tene- 2. Cor. 5.
mus, vt ipſum primitias quieſcentium, ipſum primoge
nitū ex mortuis nouerimus. Primitiæ vtiq; eiuſdē ſunt
generis atq; naturę, cuius & reliqui fructus, quorū pro
lætiore prouentu primitiua deo munera deferuntur,
ſacrum munus pro omnibus, & quaſi reparatę quædam
liba naturæ. Primitię ergo quieſcentium Chriſtus. Sed
vtrū ſuorum quieſcentiū, qui quaſi mortis exortes dul
ci quodā ſopore tenentur, an omniū mortuorū? Sed ſi-
cut in Adā oēs moriuntur, ita in Chriſto oēs viuifica- 1.Cor.15.
buntur. Itaq; ſicut primitiæ mortis in Adā, ita etiā pri- M
mitię reſurrectiōis in Chriſto oēs reſurgūt. Sed nemo
deſperet, neq; iuſtus doleat cōmune conſortium reſur
gēdi, cū præcipuū fructum virtutis expectet. Oēs qui-
dē reſurgēt, ſed vnuſquiſq;, vt ait apoſtolus, in ſuo or-
dine. Cōmunis eſt diuinę fructus clementia, ſed diſtin
ctus ordo meritorū, Dies omnibus lucet, ſol omnes po
pulos fouet, pluuia poſſeſsiones omnium vberiore im
bre fœcundat. Omnes naſcimur, oēs reſurgemus, ſed i
vtroq; vel viuendi, vel reuiuiſcendi gratia diſpar diuer
ſaq; cōditio. In momēto enim, in ictu oculi, in nouiſsi-
ma tuba & mortui reſurgent incorrupti, & nos immu-
tabimur. Quinetiā in ipſa morte quieſcunt alij, viuunt
alij. Bona quies, ſed vita melior. Deniq; Paulus ad vitā
excitat quieſcentem dicens, Surge qui dormis, & exur
ge à mortuis, & illuminabit tibi Chriſtus. Ergo hic ex- Ephe.5.
citatur vt viuat, vt ſimilis Pauli ſit, vt poſsit dicere, Qua
nos qui viuimus, nō præueniemus eos qui dormierunt.
Non enim cōmunē hunc viuendi loquitur vſum, ſpi-
rādiq; cōmerciū, ſed meritū reſurgēdi. Nā cū dixiſset:
Et mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgēt primi: ſubiecit
deinde, Et nos qui viuimus, ſimul cū illis rapiemur in
nubib⁹ obuiā Chriſto i aera. Vtiq; mortuus eſt Paulus,

A & paſsiõe venerabili vitã corporis cum immortali glo
ria cõmutauit. Nũ fefellit ergo qui ſe viuẽtẽ ſcripſit in
nubibus obuiã Chriſto eſse rapiendum? Hoc enĩ de E-
noch legim9 aut Helia, ſed & tu rapieris ĩ ſpũ. Ecce cur
rus Heliæ: ecce ignes etſi nõ vidẽtur, parantur vt iuſtus
aſcẽdat, innocẽs trãferatur, & tua vita mori neſcit. De
niq; Apoſtoli mori neſcierũt. Vnde dictũ eſt, Amẽ a-
Mat.16. men dico vobis, multi ex his aſtãtibus non guſtabunt
mortẽ donec videãt filiũ hoĩs veniẽtẽ in regno ſuo. Vi
uit enĩ qui nõ habet qđ moriatur ĩ eo, qui nõ habet ex
Aegypto calciamentũ aliquod vt vinculũ, ſed exuit il
lud priuſq; corporis huius deponat officiũ. Non ſolus
itaq; Enoch viuit, quia nõ ſolus eſt: rapietur & Paulus
obuiã Chriſto. Viuunt etiã patriarchæ, neq; enĩ aliter
Lucæ.20. deus Abrahã, de9 Iſaac, & deus Iacob, niſi mortui viue
rẽt, diceretur. Deus enim mortuorũ nõ eſt, ſed viuen-
tiũ. Viuemus & nos, ſi geſta moresq; maiorũ voluerim9
imitari. Miramur patriarcharũ præmia, imitemur ob-
ſequia, prædicemus gratiã. Nõ eſcis inducti, ſeculi la-
queos incidamus, arripiam9 opportunitatẽ temporis,
preſcriptũ legis, clementiã vocatiõis, deſideriũ paſsio
nis. Exierunt de terra ſua Patriarchæ, & nos exeamus,
ꝓpoſito de corporis poteſtate nos exeam9, illi exilio:
ſed exiliũ nõ putarũt qđ deuotio obiret, nõ neceſsitas
imperaret. Illi terrã ſolo mutarũt, nos cęlo terrã mute
mus. Illi habitatiõe, nos ſpũ. Illis illuminatũ ſtellis cæ
lũ oſtenderit, ſapientia noſtri cordis oculos illuminet.
Sic typus veritati, & veritas cõcurrit typo. Abrahã pa-
ratus hoſpitib9, fidelis deo, impiger miniſterio, prom
B pt9 officio, trinitatẽ in typo vidit, hoſpitalitatẽ religio
ne cumulauit, tres ſuſcipiẽs, vnũ adorãs, & ꝓſonarũ di
ſtinctiõe ſeruata, vnũ tamẽ dominũ noĩabat, tribus ho
norificentiã muneris deferẽs, & vnã ſignificãs poteſta
tẽ. Loquebatur enĩ in eo nõ doctrina, ſed gratia: & me
lius credebat ille qđ nõ didicerat, q̃ nos qui diſcimus.
Nemo enĩ typũ fallauerat veritatis, & ideo tres vidit,
ſed vnitatẽ veneratur. Tres mẽſuras ſimilaginis ꝓmit,
vnũ immolat vitulũ, ſatis credẽs vnũ eſse ſacrificium,
triũ munus: vna hoſtia, triũ gratia. Nã in quatuor regi
bus quis nõ itelligat qđ materialis elemẽta naturę prę-
figurato dominicę paſsionis indicio, & oĩa ſibi mũda-
na ſubiecerit, fidelis in bello, abſtinens in triũpho, qui
donis nõ hoĩm diteſcere, ſed dei mallet. Generare ſe
poſse filiũ ſenex credidit, immolare poſse ſe filiũ pa-
ter iudicauit: nec patrius trepidauit affectus, cum ſenis
dexterã pietas adiuuaret. Sciebat enĩ acceptiorem deo
filiũ immolatũ eſse q̃ ſanũ. Ergo adducit ad ſacrificiũ
filiũ dilectiſsimũ: & quẽ ſero ſuſceperat, cito obtulit:
C nec paterni noĩs appellatiõe reuocatur, cũ ille patrem
vocaret, hic filiũ. Chara quidẽ noĩm pignora, ſed ama
biliora pręcepta. Itaque licet cõpaterẽtur corda, vota
durabant. Diſtrinxit ſup filiũ gladiũ paterna manu, &
patrio pcuſsit affectu. Ne periret pœna trepidauit, ne
id9 erraret, dextera deficeret, ſẽſit pietatis affectũ, ſed
nõ omiſit deuotiõis negociũ, & ꝓperabat obſequiũ e-
tiã cũ audiret oraculũ. Vnde nos quoq; deũ oĩbus quos
diligim9 præferam9, patri, fratrib9, matri, vt poſsit nos
ſeruare dilectos, ſicut in Abrahã vberiorẽ remunereto
rẽ q̃ miniſtrũ videm9. Obtulit quidẽ filium pater, ſed
deus nõ ſanguine ſed pietate placatur. Ouẽ ꝓ hoĩe de-
mõſtrauit in ligno, vt & filiũ patri redderet, nec peri-
ret hoſtia ſacerdoti. Itaq; nec Abrahã parricidio cruẽ
tat9, nec deus ſacrificio defraudatus eſt. Vidit ꝓpheta,
nec affectauit iactãtiã, nec tenuit pertinaciã, ouẽ ꝓ hoĩe
mutauit: quo magis oſtẽditur q̃ religioſe obtulerit, quẽ
tã libẽter receperit. Et tu ſi deo mun9 tuũ offeras, non
amittes. Sed auari ſum9, de9 vnicũ filiũ morti ꝓ nobis
obtulit, nos noſtros negamus. Vidit hoc Abraham, &
agnouit myſteriũ, ſalutẽ nobis ĩ ligno futurã: nec latuit
ĩ vno eodẽq; ſacrificio aliud eſse qđ videretur offer-
ri, aliud qđ poſset occidi. Imitemur ergo Abrahę deuo D
tiõem, imitemur Iſaac bonitatẽ, imitemur caſtimoniã,
Bon9 plane & pudic9 vir, deuot9 deo, caſtus vxori, qui
iniuriã nõ reddidit, excludẽtib9 ceſsit, pœnitẽtes eoſ-
dẽ recepit, nec ꝓteru9 cõtumaciæ, nec dur9 gratiæ, li-
tiũ fugitãs cũ recederet, facilis veniæ cũ reciperet, ꝓfu
ſior bonitate cũ ignoſceret, petebat ſocietatis conſor-
tiũ, adiũxit cõuiuiũ voluptatis. Imitemur etiã in Iacob
typũ chriſti, ſit ei9 ĩ nobis aliqua ſimilitudo factorũ, e-
rimus cõſortes ſi fuerimus imitatores. Matri obediuit,
fratri ceſsit, ſocero ſeruiuit, mercedẽ de lucris non de
gregis diuiſiõe quæſiuit. Nõ auara diuiſio, vbi lucratiua
portio. Nec illa ocioſa ſignificatio, ſcala de cælo, qđ ꝓ
crucẽ chriſti ãgelorũ atq; hoĩm futura cõſortia viderẽ
tur: cui obſtupefactũ eſset femur, vt ĩ femore ſuo agno
ſceret generationis hæredẽ, & obſtupefactio femoris,
paſsionẽ ꝓphetaret hæredis. Videm9 igitur cælũ pate
re virtuti: nec hoc eſse paucorũ. Multi enĩ veniẽt ab o-
riente, & ab occidẽte, & aquilone, & auſtro, & recum- Matth. 8
bẽt ĩ regno dei, delectationẽ ꝓ petuæ quietis ſepultis a-
nimorũ motib9 exprimentes. Sequamur Abrahã mori
bus, vt nos eripiat ĩ gremiũ ſuũ, & tãq; Lazarũ ſuæ hu-
militatis hęredẽ ꝓprijs circũfuſũ virtutib9 pio foueat
ãplexu. Nõ enĩ nos in gremio corporali, ſed in quodã
bonorũ factorũ amictu ſãcti patriarchę ꝓbata deo ſuc
ceſsio fouet. Nolite, inq̃t, ſeduci, de9 nõ irridetur. Ad- E
uertim9 q̃ graue ſit ſacrilegiũ reſurrectionẽ nõ crede-
re. Si enim nõ reſurgem9, ergo chriſt9 gratis mortuus
eſt, ergo chriſt9 nõ reſurrexit. Si enĩ nobis nõ reſurre
xit, vtiq; nõ reſurrexit, qui ſibi cur reſurgeret, rationẽ
uõ habebat. Reſurrexit ĩ eo mũd9, reſurrexit ĩ eo cælũ,
reſurrexit ĩ eo terra. Erit enĩ cælũ nouũ, & terra noua.
Sibi autẽ nõ erat neceſsaria reſurrectio, quẽ mortis vin
cula nõ tenebãt. Nã etſi ſecũdũ hominẽ mortuus, in ip
ſis tamen erat liber infernis. Vis ſcire q̃ liber? Factus ſũ
ſicut hõ ſine adiutorio inter mortuos liber. Et bene li- Pſal.87.
ber, qui ſe poterat ſuſcitare, iuxta qđ ſcriptũ eſt. Solui
te hoc tẽplum, & in triduo reſuſcitabo illud. Et bene Ioãnis. 2.
liber, qui alios deſcẽdebat redẽpturus. Factus eſt autẽ
ſicut hõ, non ſpecie vtiq;, ſed veritate formatus, quia &
hõ eſt, & quis cognoſcet eũ? Et enĩ ſimilitudine homi-
num factus, & ſpecie inuentus vt hõ, humiliauit ſemet-
ipſum factus obediens vſq; ad mortẽ, vt per illã ſcilicet
obedientiã eius gloriã viderem9, gloriã quaſi vnigeni
ti ſecundum ſanctum Ioannẽ. Ita enim ſcripturę figura
ſeruatur, vt & vnigeniti gloria, & perfecti hominis na
tura ſeruetur in chriſto. Itaq; adiutore nõ eguit. Neque
enĩ eguit cũ faceret mundum, vt egeret cum redime-
ret: nõ legatus, nõ nuncius, ſed ipſe dominus ſaluum fe F
cit eũ. Ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe domiuus ſaluum fe-
cit eum: vbiq; ipſe, quia per ipſum oĩa. Quis autẽ adiu-
uaret eũ in quo creata ſunt oĩa, & oĩa in ipſo conſtant.
Quis adiuuaret eũ qui oĩa in momẽto facit, & in nouiſ-
ſima tuba mortuos ſuſcitat? Nõ quia prima aut ſecunda
nõ poſsit aut tertia, ſed ordo ſeruatur, nõ quo difficul-
tas ſero vincenda, ſed legitimus numerus explicandus
ſit. Tẽpus autẽ arbitror de tubarũ ſpecie dicere, quo-
niã ſeruo ꝓpinquat ad finem, vt noſtri quaq; cõſum-
mãdi eloquij tuba ſignũ ſit. Septẽ tubas legim9 in Apo
calypſi Ioannis, quas ſeptẽ ſumpſere angeli, vbi habes
quoniã ſeptimus angelus tuba cecinit, & facta eſt vox
magna de cælo dicẽs: Factum eſt regnum hui9 mundi
dei & Chriſti ei9, & regnabit in ſecula ſeculorũ. Tuba
quidẽ & ꝓ voce accipitur, quia habes: Quoniã ecce o- Apoc. 4
ſtium apertum in cælo, & vox prima quã audiui, ſicut
tubæ loquentis mecum, & dicentis: Aſcende huc, & o-
ſtẽdã tibi quæ oportet fieri. Legim9 etiã: Canite initio
menſis tuba. Sed etiã alibi: Laudate eum in ſono tubæ.
Ergo quid ſibi vult tubarum ſignificatio, omni virtute
debem9 aduertere, ne quaſi fabulã aniliter accipiẽtes

G periclitemur,si indigna dogmate ſpiritali,nec cõueniẽ
tia ſcripturarũ eminentiæ ſentiamus.Ná cũ legim⁹ bel
Ephe. 6. lũ nobis eſse nõ aduerſus carnẽ & ſanguinẽ, ſed aduer
ſus ſpiritalia nequitiæ quæ ſunt in cæleſtibus : nõ carna
lia vtiq; arma,ſed fortia deo æſtimare debem⁹. Non e-
nim ſatis eſt tubã videre nec ſonũ ei⁹ audire, niſi pro-
prietatẽ ſonit⁹ intelligas. Eteni ſi incertã vocẽ det tu-
ba,quis parabit ſe ad bellum? Vnde oportet vocis tubæ
nos ſcire virtutẽ,ne videamur barbari cũ tubas huiuſ-
modi aut audim⁹ aut loquimur . Et ideo cũ loquimur,
orem⁹ vt eas nobis ſpũſsãt⁹ interpretetur. Requiram⁹
igitur in ſcripturis veterib⁹ quid de tubarũ genere le-
gerim⁹,ſciẽtes eas ſolẽnitates quę Iudęis lege præſcri-
ptæ ſunt,ſuperiorũ eſse vmbrã celebritatũ , cæleſtiũq;
feſtorũ. Hic eni vmbra,illic veritas. Per vmbrã ad ve-
ritatẽ puenire nitamur. Cui⁹ figura etiã alibi expreſsa
Leuit.10. eſt. Habes eni quia locut⁹ eſt domin⁹ ad Moyſen . Lo-
quere filijs iſrael,dicẽs:Mẽſe ſeptimo , vna menſis erit
vobis requies in memoriale tubarũ vocata , ſancta erit
vobis. Omne opus ſeruile nõ facietis, accendetis holo-
cauſtũ domino. In Numeris autẽ locutus eſt dominus
Nume.10 ad Moyſen dicẽs:Fac tibi duas tubas ductiles , argẽteas
H facies eas,& erunt tibi ad euocãdam ſynagogã, & pro-
mouenda caſtra,& tuba canes in illis, & colligetur oĩs
turba ad oſtium tabernaculi teſtimonij. Si autẽ in vna
tuba cecineris,ad te venient omnes principes & duces
iſrael:& tuba canetis ſignificationẽ primã, & ꝓmouebunt caſtra,& cõſtituentur ad Orientẽ. Et tuba canetis ſignificationẽ ſecũdam,& ꝓmouebunt caſtra, & conſtituentur ad Liba . Et tuba canetis ſignificationẽ tertiã , & promouebũt caſtra,quæ cõſtituentur ad Boreã. Et tuba canetis ſignificationẽ quartã , & ꝓmouebũt caſtra quæ conſtituentur ad Aquilonẽ . Significationẽ tuba canẽt in ꝓmotu eorũ,& cõgregabitis ſynagogã. Tuba canite & nõ ſignificatione,& filij Aaron ſacerdotes tubis canẽt,& erit vobis legitimũ ſempiternũ in progenies veſtras. Si autẽ exieritis in bellũ in terrã veſtrã:ad
I uerſarios qui reſiſtunt vobis,ſignabitis tubis , & remini ſcimini corã deo,& liberationẽ habebitis à mortuis veſtris. Et in diebus lætitiæ veſtræ , & in diebus feſtis veſtris,& in neomenijs veſtris concinite tubis, & in holocauſtis & ſacrificijs ſalutaribus veſtris , & erit vobis in cõmemoratiõe veſtra corã domino,ait domin⁹. Quid igitur dies feſtos in potu & in epulis æſtimabimus? Sed nemo nos in manducando dijudicet. Nouim⁹ enĩ quia lex ſpiritalis eſt. Nemo ergo nos iudicet in eſcis aliquibus,aut in potu , aut in parte diei feſti,aut neomenijs, aut ſabbato,quæ ſunt vmbra futurorum, corpus autem Chriſti. Corpus itaq; Chriſti requiramus , quod nobis quaſi nouiſsima tuba vox de cælo paterna monſtrauit, tunc cũ dicebant Iudæi quia tonitruum factum eſt illi. Corpus Cæriſti qđ iterũ tuba nobis nouiſsima reuelabit quoniã ipſe dominus in iuſsu archangeli, & in tuba domini deſcendet de cælo , & mortui qui in Chriſto ſunt reſurgẽt. Vbi corpus,illic aquilę, vbi Chriſti corpus,ibi veritas . Septima igitur tuba hebdomadis requiẽ videtur ſignificare,quæ nõ ſolũ in diebus & annis & periodis eſtimatur (vnde & iubileus ſacratus eſt numerus) ſed etiam annum ſeptuageſimũ cõprehẽdit, quãdo in Hieruſalẽ regreſsus eſt populus , qui ſeptuaginta annis ĩ captiuitate durauit, in cẽteſimis quoq; e-
1.Reg.19. tiã & ĩ milleſimis ſacri obſeruatio minime præteritur. Neq; enim ocioſe dixit: Reliqui mihi ſeptem milia virorum qui nõ flexerũt genna Baal. Ergo vmbra futuræ quietis in diebus,mẽſibus,annis, mundi ipſius tempore figuratur:& ideo per Moyſen mandatur filijs Iſrael vt ſeptimo mẽſe vna mẽſis ſingulis fiat requies ĩ memoriale tubarũ,nec ſeruile aliquod opus , ſed deo ſacrificiũ offeratur,eo qđ in ipſo fine hebdomadis quaſi mundi ſabbato ſpiritalia á nobis nõ carnalia opera flagitẽtur.

Qđ enim carnale,ſeruile:quiá animo caro ſeruit, libe- K
rũ innocentia fecit culpa vernaculũ. Oportuit igitur ꝓ 1.Cor.13.
ſpeculũ & in ænigmata fieri ſpiritalia . Nunc enim per
ſpeculum videmus,tunc facie ad faciem . Nunc ſecũdũ
carnem militamus,tunc ſpiritu videmus diuina myſte
ria. Et ideo verę legis character in noſtris moribus ex-
primatur,qui in dei ambulamus imagine,quoniam iam
legis vmbra tranſiuit,vmbra Iudæis carnalibus, imago
nobis,veritas reſurrecturis. Tria enĩ hæc ſecundum le-
gẽ eſse cognouimus,vmbrã,imaginẽ, veritatẽ. Vmbrã
in lege,imaginem in Euangelio , veritatem in iudicio.
Sed chriſti omnia,& in chriſto omnia, quem nunc ſe-
cundum veritatem videre non poſsumus, ſed videmus
quaſi in quadam imagine , futurorum vmbram in lege
perſpeximus. Ergo chriſtus nõ vmbra, ſed imago dei,
nõ vacua imago,ſed veritas. Et ideo per Moyſen lex:
quia vmbra per hominẽ, figura per legem , per ieſum
veritas . Neq; enim veritas aliunde , niſi per veritatem
ꝓcederet. Si quis ergo hanc imaginẽ dei videre deſide
rat,debet diligere deũ,vt diligatur à deo , & ſit iã non
ſeruus,ſed amicus,qui mandata dei fecerit, vt poſsit in
troire in nubem , vbi eſt deus. Ipſe fariet ſibi rationa-
biles tubas duas ductiles argento probato, hoc eſt pre
cioſo verbo cõpoſitas & ornatas , quibus non raucum
increpans terribili ſonitu murmur interſtrepat, ſed ſu L
blimes gratiæ deo cõtinua iubilatione fundantur . Ta-
lium enim tubarum ſonitu mortui ſuſcitantur, nõ cre- *alias ze-
pitu vtiq; aeris, *ſed verbo veritatis animatu . Et fortaſ ris.
ſe duæ iſtæ tubę ſunt,per quas diuino ſpiritu Paul⁹ in- 1. Cor.14
crepuit dicens: Orabo ſpiritu, orabo & mẽte : pſallam
ſpiritu,pſallam & mente . Altera enim ſine altera ne-
quaq̃ videtur vocationẽ habere perfectã. Nec tamẽ o-
mnium eſt vtraq; canere tuba,nec eſt omnium vniuer-
ſam colligere ſynagogam,ſed ſolis ſacerdotibus & mi
niſtris dei canentibus iſta prærogatiua defertur , vt qui
cũq; audierit & ſecut⁹ eò fuerit vbi eſt dei gloria,& ad
tabernaculum teſtimonij præmatura intentione conue
nerit,opera poſsit ſpectare diuina , & legitimum illud
æternumq; domiciliũ in ſuæ poſteritatis ſeriem prome
reri. Tunc enim bellum cõficitur,hoſtis fugatur, quan
do ſpiritus gratia concinit , & mentis induſtria. Sũt & Rom. 10.
illę ſalutares tubę,ſi corde credas,& ore cõfitearis. cor
de enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſsio fit
ad ſalutem. Hac igitur gemina tuba ad illam ſanctam
terrã,reſurrectiõis ſcilicet gratiam peruenitur:& ideo
ſemper tibi concinat,vt ſemper audias dei voces : ſem
per te angelorum prophetarumq; oracula excitẽt atq; M
commoueant,vt ad ſuperiora feſtines in locum taber-
naculi admirabilis vſq; ad domum dei , in voce exulta
tionis & confeſsionis ſonitus epulantis. Non enim ſoli
hoſtes harum tubarum ſonitu vincuntur , ſed & dele-
ctationes:& dies feſti,& neomeniæ ſine his eſse nõ poſ
ſunt. Nemo enim poteſt niſi diuini hauriat ꝓmiſsa ſer-
monis,& reſultãtibus credet oraculis,exultare dies fe-
ſtos lętitię,aut neomenias agere,quib⁹ ſe corporali gra
tia & ſeculari occupatione vacuatũ,Chriſti repleri lu-
ce deſideret. Sacrificia quoq; ipſa deo probata eſse nõ
poſsũt,niſi cõfeſsio vocis aſpiret,quæ ſacerdotali obla
tione ad obſecrandam dei gratiam populos excitare
conſueuit. Itaq; ſimus prædicatores domini , & laude-
mus eum in voce tubę,nõ exigua de virtute eius & vi-
lia ſentientes,ſed ea quæ poſsint aurem mentis imple-
re,& intimæ conſcientię penetrare ſecretum,& ea quæ
corpori cõueniant,diuinitati nõ putemus aptãda . Nec
diuinę magnitudinẽ poteſtatis humanis virib⁹ metia-
mur,vt quæramus quõ quis reſurgat,aut quali corpore
veniat,aut quẽadmodũ ſoluta coeant,lapſa reparẽtur.
Hęc enim arbitrio dei ſimul vt ſtatuũtur iplẽtur,nec ſẽ
ſibilis tubarũ expectatur audit⁹, ſed inuiſibilis potẽtia
magnificẽtiæ cæleſtis operatur . Deo enĩ velle ꝑ facto

A est,nec resurrectionis requirendus nisus,sed fructus nobis est expetendus. Quæ ꝓcliue celebrabitur,si exinaniti vitijs plenitudinē spiritalis mysterij consequamur gratiāq; renouatā caro sumat à spiritu,& fulgorē lucis æternæ anima mereatur à Christo. Sed nō solū singulorū,verum etiā vniuersitatis ista mysteria sunt. Aduerte enim iuxta typum legis ordinē gratiæ. Cū tuba prima cecinerit,oriētales cōgregat quasi prēcipuos &electos. Cum secunda,suppares meritis qui scd'm Libanum siti dereliquerint ludibria nationū. Cū tertia,eos qui tanq̄ in mari exagitati istius flatu mundi sæculi huius fluctibus vacillarint. Cum quarta,illos qui dura mentiū nequaq̄ satis pouerit eloquij spiritalis mollire præcepto, & ideo scd'm Boreā vocati sunt. Boreas enim scdm Salomonem durus est ventus. Itaq; licet in momēto resuscitentur oēs,omnes tamen meritorum ordine suscitātur. Et ideo primi resurgent,qui maturo deuotionis occursu, & quodā antelucano fidei exortu prodeuntis solis æterni radios receperunt. Qd vel de patriarchis iuxta veteris seriem testamenti, vel de Apostolis iuxta euāgelium iure memorauerim. Secundi aūt qui ritū gentium relinquētes, ab errore sacrilego trāsierunt in ecclesiæ disciplinā. Et ideo illi primi ex patrib9,isti secūdi ex gētibus. Ab illis enim lux fidei cœpit,in istis vsq; ad mundi occasum suscepta durauit. Tertij suscitantur &qui ab Austro,& qui ab Aquilone sunt. His quatuor terra distinguitur,his quatuor annus icluditur, his quatuor ecclesia cōgregatur. Oēs enim qui sacrosanctę ecclesiæ copulati, diuini nois appellatiōe cēsentur, prērogatiuā resurrectionis,& delectationis ęternę gratiam cōsequentur: quoniā venient ab oriente &occidente,& ab aquilone &austro,&recūbent in regno dei. Nō enī exigua mundū suū Christus luce cōplectitur : quando quidē á summo cœlo egressio eius,&occursus eius vsq; ad summum eius: nec est qui se abscōdat á calore eius. Oēs enim benign9 illustrat,nec refutare leuē,sed emē dare vult : nec excludere durum ecclesia, sed mollire desiderat. Et ideo eos in Cāticis cāticorum ecclesia, in euāgelio Christus inuitat,dicens: Venite ad me oēs qui laboratis &onerati estis,& ego reficiā vos. tollite iugū meum sup vos,& discite quia mitis sum,&humilis corde. Ecclesiæ quoq; vocē inuitātis agnosce. Dicit enim: Exurge aquilo,&veni auster,perfla ortum meū,& defluant vnguenta mea. Descendat frater meus in ortum suum,&edat fructum pomiferarū suarum. Sciens enim iam tunc etiam ortum tibi fore opera fructuosa, Christo tuo fructum de talibus pollicebare,quę primo te in cubiculū dixisti regis introductā,diligens vbera super vinum,cū diligentem amares,lactantem quæreres,pericula pro religione cōtemneres,deinde à Libano ipō sa rogaris vt venias, iudicio domini adhuc tota formosa,tota irreprehensibilis. Sic enim scriptum est: Totaes formosa proxima mea,&reprehensio nō est in te. ades huc à Libano. Postea ipsa iam nullos ęque lapsus,iam nullos impetus descendentes à Libano pertimescens, Aquilonem & Austrum aduocas,perflari cupiens ortū tuum, vt in alijs vnguenta tua defluant, in alijs multiplices fœcūditatis tuę fructus offeras Christo. Et ideo beatus qui custodit verba prophetiæ huius, quæ nobis resurrectionem euidentioribus testimonijs reuelauit dicens: Et vidi mortuos magnos & pusillos stātes ante sedem,&libros aperuerunt,&alius liber apertus est, qui est vitæ,&iudicati sunt mortui de scriptis in libris secūdum facta sua,&dedit mare mortuos qui in ipso erant, &inferi dederunt mortuos qui penes se erant. Ne ergo dubites quemadmodum resurgāt quos īferi reuomūt, mare reddit. Accipe etiā quādo promittatur gratia futura iustorum. Et audiui,inquit, vocem magnā de cœlo dicētem: Ecce tabernaculum dei cū hoibus,&habitabit cū illis,&ipsi populus eius erunt,& ipse deus cum illis erit illorū deus, & delebit omnē lachrymā ab oculis eorum,&mors nō erit amplius,neq; luctus,neq; clamor,neq; dolor vltra erit. Cōpara nūc si placet atq; cōtende vitā hāc cū illa vita. Elige si potes perpetuā corporis vitā in labore ærumnaq; miserabili tantarū cōmutationum,votorūq; tædio,fastidio voluptatū. Nōne si deus ista ꝓpetuare velit,illa diligeres? Nā si ꝓ se ipsa fugienda est,vt sit molestiarū fuga,requies ęrūnarum: quāto magis ea requies est expetenda, cui futurę resurrectionis voluptas ꝓpetua succedet,vbi nulla criminū series,nulla illecebra delictorum? Quis in dolore tam patiens,qui nō mortē oret? Quis in infirmitate tam cōstans,vt non optet mori se potius q̄ debilē viuere? Quis in mœrore tā fortis,vt nō desideret eo se vel moriēdo defungi? Qd si ipsi nobis dum viuimus displicem9,cum viuendi finem prēstitū esse nouerimus : quāto amplius vitæ nos tæderet istius si sine fine futuros nobis labores huius corporis cerneremus? Quis est igitur qui se velit mortis exortē? Aut quid grauius immortalitate miserabili? Si in hac vita,inquit,in Christo tātum sperantes sumus,miserabiliores sumus oibus hominibus : non quo in Christo sperare sit miserum, sed quia Christus sperātibus in se,vitā alterā præparauerit. Hæc enim peccato obnoxia est,illa prēmio reseruata. Ipsos cursus breues nostrarum ætatum quātū videmus nobis afferre fastidium? Puer adolescentiā desiderat, adolescēs annos sibi maioris metitur ætatis, iuuenis beneficio æui florētis ingratus,senilē honorificentiā concupiscit. ita omnibus ex natura venit velle mutari,contra sectas philosophorum, qui vel animā solā durare dicant post corporis mortem, vel μεταψύχωσιν credāt, quia eius nos quod sumus,pœnitet. Denicq; etiā ipsa postremum vota fastidio sunt:&quæ mereri optauimus, cum meruerimus,abdicamus. Vnde non immerito etiam sancti viri prolōgatum incolatum suū sępe doluerunt. Doluit Dauid,doluit Hieremias,doluit Helias. Si sapientibus creditur:& hi in qbus diuinus spiritus loquebatur,ad meliora properabāt. Si reliquorum iudicia scisscitamur,vt oēs in vnā conueniant sententiā, quanti mortem mœrori,quanti mortem formidini prætulerunt, iudicātes videlicet grauiorē metum mœroris esse q̄ mortē. adeo suis malis mors non timetur,sed vitæ miserijs antefertur,cum expetitur morientis exitus, & euitatur formido viuentis. Sed esto,huic vitæ resurrectio prēferatur. Quid? philophi ipsi gen9 post mortē aliqd repererūt, quo nos vti magis q̄ resurgere delectabit? Et illi quidē qui dicunt animas immortales esse, non satis mulcere me possunt cū ꝓ parte me redimunt. Nam quæ potest esse gratia,vbi non totus euasi? Quæ vita si in me opus dei occidat? Quæ iustitia,si naturæ finis mors sit,errāti &iusto vitæ cōmunis? Quę veritas, vt quia ipsa se moueat,&semper moueatur anima,immortalis esse creda tur,quod nobis in corpore commune cum bestijs: ante corpus qd geratur incertū, nec ex cōtrarijs colligatur veritas,sed destruatur? An vero illorū sententia placet qui nostras animas, vbi ex hoc corpore emigrauerint, in corpora ferarū variarumq; animātium trāsire cōmorant? Aut certe hæc Circeis medicamētorum illecebris cōpositā esse ludibria pœnarū ipsi philosophi dissere re solent, nec tā illos qui perpessi ista simulētur,q̄ seusus eorū qui ista cōfinxerint, velut Circeos populos ferunt in varia bestiarū monstra cōuersos? Quid enim tā simile ꝓdigij q̄ homines credere in habitū ferarum posse mutari? Quāto maioris est prodigij gubernatricem hominis animam, aduersam humano generi bestiarum suscipere naturā, capacēq; rationis ad irrationabile animal posse trāsire,q̄ corporis effigies esse mutatas? Vos ipsi hæc destruitis qui docetis. Nam magicis incantata carminibus portento huius conuersionis genera tradidistis. Ludūt hæc poetæ,reprehēdūt phi-

B

C

D

E

F

Luc.13

Psal.18.

Mat.11.

Canti.4

Apoc.20

Apoc.21.

1.Co.15.

Gloſophi,&quæ putant ficta de viuentibus,hæc arbitran
tur vera de mortuis. Illi autem qui iſta finxerũt,nõ ſuá
probare fabulã,ſed philoſophorũ errores irridere vo
luerunt,qui putant qđ illa anima quæ miti humiliq; ꝓ-
poſito iracundiã vincere, patientiã aſsumere, cruore
abſtinere cõſueuerat, eadẽ frequenti motu leonis incẽ
ſa:irę impatiens,effrena rabie,ſitire ſanguinẽ,cędemq;
poſsit expetere Et illa quæ populorum fremitus varios
regali quodã cõſilio tẽperabat,& rationabili voce mul
cebat,eadẽ ſe inter deuia atq; deſerta ritu luporum pa
tiatur vlulare. Aut quæ iniuſto ſub onere gemẽs duros
aratri labores quęſtu miſerabili mugiebat,eadẽ poſtea
in figurã hominis cõmutata, leui cornu quærat in frõ-
te. Vel illa quã prępetes prius pennæ vſq; ad alta cœli ꝓ
ſublime aeris alarũ remigijs euehebãt, eadẽ poſtea vo
latus iã nõ ſuos requirat, & ſe humani doleat corporis
grauitate pigreſcere. Hinc fortaſse &illũ Icarum ꝓdi-
diſtis, qđ perſuaſionibus veſtris inductus adoleſcens,
prius auẽ ſe fuiſse fortaſse crediderat. Hinc etiã ſenes
pleriq; decepti ſunt, vt graui immorentur dolori,cy-
gneis male creduli fabulis, dũ putant modulis ſe mul-
cendo flebilibus,albentẽ molli pluma mutare caniciẽ.
Hæc q̃ incredibilia,q̃ deformia? Quãto illud eſt cõue-
nientius,vt credas ſecundũ naturã, credas ſcđm vſum
fructuũ cęterorũ, credas ſecundũ geſtorum exempla,
oracula prophetarũ,Chriſti cœleſte ꝓmiſsum. Quid
vero pręſtantius q̃ vt opus dei radices nõ perire,& ſe-
H cundum imaginẽ &ſimilitudinẽ dei factos trãsferri nõ
poſse in effigies beſtiarũ,cũ vtiq; ad ſimilitudinem dei
nõ corporis ſit imago,ſed ſpiritus? Nã quẽadmodum
homo cui ſubiecta ſunt animãtium genera cæterorum,
in ſubiectũ ſibi animal meliore ſui parte demigret? Nõ
patitur hoc natura,& ſi pateretur natura, nõ pateretur
gratia. Sed videro quid vos de vobis gentes opinionis
habeatis. Neq; enim mirũ dedit videri qđ creditis vos
in beſtias poſse mutari,qui beſtias adoratis. Ego tamẽ
malim de veſtro merito melius iudicetis, vt non inter
fœtus ferarum,ſed inter angelorũ cõſortia vos creda-
tis futuros, & animos ex hoc iã vitę anfractu & terreni
corporis colluuione diſcedere,& ad illa cõcilia ſuper
na cõtendere. Et ſic ſanctorũ ſit peruenire, laudẽ dice-
re deo,quã citharizãtes illos dicere prophetica lectio-
ne cõperimus,quia magna & mirabilia opera tua domi
ne deus omnipotens,iuſtæ & veræ vitę tuæ rex gentium
quis nõ timebit & magnificabit nomen tuũ? quia ſolus
ſanctus es, quia omnes gentes venient & adorabunt an
te te. Videre quoq; tuas Ieſu nuptias, in quibus de terre
I nis ad cœleſtia cõcinentibus omniũ gaudijs ſponſa de
ducitur. Ad te enim omnis caro veniet,iã non ſæculo
Pſal.64 obnoxij,ſed ſpiritui copulata. Videre thalamos ornatos byſsino,roſis,lilijs,& coronis. Sic enim cuius alte-
rius ornãtur nuptiæ,cõfeſsorum liuore,martyrum ſan
guine,lilijs virginum,coronis etiã ſacerdotũ? Hoc ſibi
Pſal.26 prę cęteris Dauid ſanct⁹ optauit,vt hæc ſpectaret &cer
neret. Deniq; ait: Vnã petij à domino,hãc requiram, vt
inhabitẽ in domo domini,oẽs diesvitæ meæ,&videam
voluntatẽ domini. Iuuat hoc credere,ſperare delectat.
Certe non credidiſse pœna eſt,ſperaſse gratia. Qđ ſi in
hoc erro,qa angelis me poſt mortẽ ſociari malo q̃ be-
ſtijs,libẽter in hoc erro:neq; vnq̃ hac me opinione dũ
viuo,fraudari patiar. Quid enim mihi ſuperſt ſolatij, q̃
qđ me citius ad te frater ſpero venturũ, nec digreſsus
tui inter nos lõga diuortia fore,tuis interceſsionib⁹ mi
hi hoc poſse cõferri, vt citi⁹ deſiderãtem tui aduoces?
Quis ẽnĩ eſt q nõ ſibi debeat iſtud optare prę cęteris,vt
corruptibile hoc iduat incorruptelã,&mortale hoc in
1.Cor.15 duat immortalitatem,vt qui nunc morti corporis fra-
gilitate ſuccumbimus, ſupra naturam ſiti mortem iam
timere nequeamus.

FINIS.

Diui Ambroſij

K

ORATIO DE EXITV. VITA, AC VIRTVTIBVS THEODOSII IMPERATORIS, habita in celebritate quadrageſimi diei obitus ſui, Honorio principe filio eius aſsiſtente.

HOC NOBIS motus terrarum graues, hoc iuges pluuię minabãtur,&vltra ſolitũ caligo tenebroſior denuntiabat, qđ clemẽtiſsim⁹ Imperator Theodoſius receſsur⁹ eſset ẽ terris. Ipſa igitur exceſsũ eius elementa mœrebãt. Cœlũ tenebris obductũ,aer perpetihorrens caligine. Terra quatiebatur motibus, replebatur aquarũ alluuionibus. Quid ni mundus ipſe defleret eũ principẽ cõtinuo eſse rapiendũ,per quem dura mundi iſtius tẽperari ſolerẽt, cũ criminũ pœnas indulgentia præueniret? Et ille quidẽ abijt ſibi in regnũ qđ nõ depoſuit, ſed mutauit in tabernacula Chriſti iure pietatis aſcitus,in illã Hieruſalẽ ſupernã,vbi nũc poſitus dicit: Sicut audiuimus, ita & videmus in ciuitate domini virtutum,in ciuitate dei noſtri, quam deus fundauit in L æternum. Sed plurimos tanq̃ paterno deſtitutos præſidio dereliquit,ac potiſsimũ filios. Sed non ſunt deſtituti quos pietatis ſuę reliquit hęredes. Non ſunt deſtituti quibus Chriſti acquiſiuit gratiã, & exercitus fidẽ,cui documento fuit deum fauere pietati,vltorẽq; eſse perfidiæ. Eius ergo principis & proxime conclamauimus obitum,& nunc quadrageſimũ celebramus aſsiſtẽte ſacris altaribus Honorio principe: quia ſicut ſanctus Ioſeph patri ſuo Iacob quadraginta diebus humatiõis officia detulit, ita & hic Theodoſio patri iuſta perſoluit. Et quia alij tertiũ diem &trigeſimum, alij ſeptimum & quadrageſimum obſeruare cõſuerunt, quid doceat lectio, cõſideremus. Defuncto, inquit, Iacob præcepit Ioſeph pueris ſepultoribus, vt ſepelirẽt eũ. Et ſepelierũt Gene.50 ſepultores Iſrael,& repleti ſunt ei quadraginta dies, ſic enim dinumerãtur dies ſepulturæ. Et luxit eum Aegyptus ſeptuaginta diebus. Hæc ergo ſequenda ſolẽnitas, quã præſcribit lectio. Sed etiã in Deuteronomio ſcriptum eſt: Quia planxerunt filij Iſrael Moyſen diebus Deut.34 triginta,& conſummati ſunt dies luctus. Vtraque ergo obſeruatio habet autoritatẽ, qua neceſsariũ pietatis impletur officiũ. Bonus itaq; Ioſeph, qui formam pio muneri dedit, quẽ amabat pater, cui dixit: Adiuuet te de⁹ M meus,& benedicat te benedictiõe terræ! habẽtis omnia Gen.49 propter benedictionẽ mamillarũ & vuluæ, benedictionis matris tuæ,&propter benedictionem patris tui. Pij patris ſoboles bona. Celebrat ergo & iſte quadrageſimam patris Iacob ſupplantatoris illius,&nos celebramus Theodoſij quadrageſimã, qui imitatus Iacob ſupplantauit perfidiã tyrannorũ, qui abſcondit ſimulacra gentium. Omnis enim cultus idolorũ fides eius abſcõdit. Omnes enim ceremoias obliterauit, qui etiam iis qui in ſe peccauerãt, doluit quã dederat perijſse indulgentiam,& veniam denegatam. Sed non negabunt filij quod donauit pater, nõ negabunt etiamſi quidã interturbare conatus ſit Neq; enim poterũt negare quod in cõmune donauit, qui ſoluũt quod ſingulis dedit. Nihil glorioſius exitus tanti principis habuit, qui omnia iam filijs tradidiſset, regnũ, poteſtatẽ, nomen Auguſti. Nihil inquam ſpecioſius ei in morte ſeruatum eſt, q̃ quod immane quantis promiſsa annonarũ exigendarũ relaxatio dũ moratur, facta eſt ſucceſsio ei⁹ indulgentiarũ hęreditas, vt ille qui voluit impedire, ſibi odiũ fecerit,

A Theodosio tamen tantæ cumulus gratiæ nō adeptꝰ sit. Nec immerito. Si enim priuatorū vltimæ voluntates & deficientiū testamēta habent perpetē firmitatē: qūo potest tāti principis esse irritū testamentū? Glorioſiꝰ quoque in eo Theodosius, qui nō cōmuni iure testatus est. De filijs enim nihil habebat nouū qđ conderet, quibus totū dederat, nisi vt eos præsenti cōmendaret parenti. De subditis sibi & cōmissis restari debuit, vt legata dimitteret, fidei cōmissa signaret. Præcepit dare legē indulgentiæ, quā scriptā reliquit. Quid dignius, q̄ vt testamentū imperatoris lex sit? Ergo tantus imperator recessit à nobis, sed nō totus recessit. Reliquit enim nobis liberos suos, in quibus eū debemꝰ agnoscere, & in qbus eū & cernimus & tenemꝰ. Nec moueat ętas: fides militū, imperatoris pfecta ætas est. Est enī perfecta ætas, vbi pfecta est virtus. Reciproca hæc, quia & fides imperatoris, militū virtus est. Recognoscitis nempe quos vobis Theodosij fides triūphos acquisiuerit: cū locorū angustijs & impedimentis calonū agmen paulo seriꝰ in aciē descenderet, & inequitare hostis mora belli videretur desiliuit equo princeps, & ante aciē solus progrediens ait: Vbi est Theodosij deus? Iā hoc Christo proximus loquebatur. Quis enim posset hoc dicere, nisi qui Christo se adhærere cognosceret? Quo dicto excitauit oēs, & exēplo oēs armauit, & iā certe senior ætate, sed validus fide. Theodosij ergo fides fuit vestra victoria, ve-
B stra fides, filiorū eius fortitudo sit. Fides ergo auget ætatē. Deniq; nec Abrahā vt in senectute generaret filium, cōsiderauit ætatē, nec Sara vt pareret. Nec mirū si auget ętatē fides, cū repręsentet futura. Quid enī est fides, nisi rerum earū quæ sperantur substantia? Sic nos scripturę docent. Ergo si substantia eorum quę sperantur, fides est: quanto magis eorū quæ videntur? Bona fides, de qua scriptū est: Iustus aūt ex fide viuit, quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Nos autē non subtrahamus nos ad dispēdiū animæ, sed inhęreamꝰ fidei ad nostrę animę acquisitionem, quoniā in hac fidei militia testimoniū cōsecuti sunt seniores nostri Abrahā, Isaac, Iacob. Et ideo hæreditatē nobis fidei reliquerunt. Fidelis Abrahā, qui nō ex operibus, sed ex fide iustificatus est, quoniā deo credidit. Isaac per fidem nec gladium feriturī parentis expauit. Iacob paternæ fidei vestigijs intentus dū iter agit, angelorū vidit exercitū, & vocauit cōcilium dei. Alibi quoq;, id est in libris regnorū, Heliſæus erat intra Samariā, & subito eū circūfusus Syrorū obsedit exercitꝰ. Vidit eos Giezi, & ait ad
C dominū suū: O domine quid faciemus? Et dixit Heliſęꝰ propheta: Noli timere: quoniā nobiscū plures sunt quā cū illis. Et rogauit vt aperiret deus oculos Giezi. Et apti sunt oculi eius, & vidit plenū montem equis & curribus in circuitu Heliſæi, & rogauit Heliſæus vt percuteret eos deus cęcitate, & percussi sunt, & introierunt in ciuitatē, quo ingrederentur nequaq̄ videntes. Audistis certe milites qui circūfusi estis, quia vbi perfidia, ibi cæcitas est. Merito ergo cæcus erat exercitus infidelium. Vbi autem fides, ibi exercitus angelorū est. Bona itaq; fides, quæ frequenter operatur in mortuis. Deniq; aduersarius & legiones suæ quotidiana martyrum virtute torquentūr. Vnde arbitror qđ fila chordarū citharæ ideo fides dicantur, quoniam & mortua sonum reddāt. Quo magis ac magis enitendū est, ne ī hoc viuēdi munere siti simus ingrati, sed pij pignoribꝰ principis sedulum ac patriū impendamus affectum. Soluite filijs eius quod debetis patri. Plus debetis defuncto, q̄ debuistis viuenti. Etenim si in liberis priuatorū nō sine graui scelere minorū iura temerātur, quanto magis in filijs imperatoris? Addatur, & cuius imperatoris? Imperatoris pij, imperatoris misericordis, īperatoris fidelis, de quo
Prou.20. non mediocre locuta est scriptura, dicens. Magnum & honorabile est homo misericors. Inuenire aūt virum fidelem difficile est. Si magnum est misericordem aut D fidelē quēcunq; hominem inuenire, quāto magis imperatorē, quē potestas ad vlciscendū impellat, sed reuocet tamen ab vltione miseratio? Quid pręstantius fide Imperatoris, quē non extollat potentia, superbia nō erigat, sed pietas inclinet? De quo Salomon pręclare ait: Iniqui regis imitatio similis rugitui leonis, sicut autem ros in herba, sic & hilaritas eius. Quantū igitur est deponere terrorē potentię, præferre suauitatem gratiæ? Beneficiū se putabat accepisse Augustę memorię Theodosius cum rogaretur ignoscere. Et tunc ꝓpior erat venię, cum fuisset commotio maior iracundiæ. Prærogatiua ignoscendi erat, indignatum fuisse. Et optabatur in eo qđ in alijs timebatur, vt irascceretur. Hoc erat remedium reorum, quoniam cū haberet supra omnes potestatē, quasi parens expostulari malebat, q̄ quasi iudex punire. Sępe trementes vidimus quos obiurgabat, & cōuictos sceleris, cum desperassent, solutos crimine. Vincere enim volebat, nō plectere: ęquitatis iudex nō pœnę arbiter, qui nunq̄ veniā cōfitenti negaret. Aut si quid esset quod occulta cōscientia inuolueret, deo seruabat. Hanc vocē eius homines magis q̄ pœnam timebant, quod tanta imperatorē ageret verecundia, vt mallet sibi homines religione q̄ timore astringere. Maximum philosophorū impunitatē ferunt dedisse ijs faci
E noribus, quę per iram cōmissa forēt: sed scriptura diuina melius ait: Irascimini, & nolite peccare. Maluit peccatum recidere q̄ excusare. Satius est indignatione lau Psal.4
dem clementię reperire, q̄ ira in vltionē excitari. Quis ergo dubitabit filijs eius maximū præsidiū fore apud deum? Domino fauente Arcadius imperator iam validus inuentus est. Honorius cōtinuo pulsat adolescētiæ 4.Re.22.
fores, puectior ætate q̄ Iosias. Ille enim destitutus pa- &.23.
tre orsus imperiū vsq; ad tricesimū & primum annū re 3.Reg.15
gni sui perduxit ætatē, & placuit domino quod prę cę- 2.Para.16
teris regibus Israel domini pascha celebrauit, & ceremoniarū aboleuit errores. Asa quoq; adhuc inualidus corporis robore, cū regnādi curricula recepisset, quadraginta annis regnauit in Hierusalem: quoniam cum Aethiopū infinita vrgeretur atq; innumerabili multitudine, sperauit à domino, & ī paucis se posse saluari. Vtinā tā fidelis processu q̄ exordio. Nā seruatus in paucis & victor, postea à Syrijs auxilia relicto domino postulauit, & medicos adhibuit ad pedū dolorem. Accepto enim tanto indicio diuini fauoris, auxiliatorem suū nō derelinquere debuit, sed tenere. Ideo ei nec medici ꝓfuerunt, & quasi incredulus mortē impleuit. Sed illorū patres Abias & Amos ambo infideles. Theodosius vero plenus timoris dei, plenus misericordiæ, speramus quod liberis suis apđ Christū præsul assistat, si dominus propitius sit rebus humanis. Bonum est misericors homo, qui dū alijs subuenit, sibi cōsulit, & in alieno re medio vulnera sua curat. Agnoscit enim se esse hominem qui nouit ignoscere, & vias Christi sequitur, q̄ carne susceptā maluit in hūc mundū redēptor venire q̄ iu
dex. Vnde pulchre Psalmista dixit: Dilexi, quoniā au- Psal.114
diet dominus vocē orationis meæ. In quo psalmo dum
F legitur, velut ipsum Theodosium loquētem audimus. Dilexi, inquit. Agnosco vocem piā, cuius testimonia vocis agnosco. Et vere dilexit, qui officia diligētis impleuit, qui seruauit hostes, qui dilexit inimicos, qui ijs à quibus est appetitus ignouit, qui regni affectatores perire non passus est. Non mediocris sed perfecti in lege vox ista est dicere, dilexi. Plenitudo enī legis, dilectio Rom.13
est. Sed quid dilexerit, audiamꝰ. Cū tacet, vrget nos dilectio, vtiq; diuinæ charitatis gratia sanctificatur: quia diligimus illud quod est super omnia desiderabilia de Deut.6.
siderabile: de quo scriptū est: Diliges dominū deū tuū Ergo decedēs è terris pia anima, & sancto repleta spiritu, quasi interrogātibus ijs qui sibi occurrerēt cū sese

G ad ſublimia & ſuperna ſubrigeret, dicebat: dilexi. nihil hoc plenius, nihil expreſsius. Interrogabãt angeli vel archãgeli: Quid egiſti in terris? (occultorũ eni ſol⁹ cognitor deus) dicebat: dilexi. Hoc eſt dicere: Legẽ iple ui, Euãgelium nõ præteriui. Hoc eſt dicere, morte me obtuli, & tota die exiſtimat⁹ ſum ſicut ouis occiſiõis. Et ideo cõfido, quia neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; virtutes, neq; altitudo, neq; ꝓfundũ, neq; creatura alia poterit nos ſeparare à charitate dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Hoc mandatum legis etiã in Euã
gelio dominus Ieſus docet eſse ſeruãdum, cũ dicit ad
Ioan.21 Petrũ: Simõ Ioãnis diligis me? Et ille reſpõdit: Tu ſcis domine quia diligo te. Et iterũ dixit: Simõ Ioãnis diligis me? Et iterũ reſpõdit, Etiã domine tu ſcis, qa diligo te. Et tertio interrogatus ait: Oia tu ſcis, tu ſcis qa amo te. Cõfirmauit itaq; charitatẽ trina reſpõſio, vel abole uit trinę negatiõis errorem. Et hic trinã reſponſionẽ ſi
Pſal.114 quęrim⁹, inuenim⁹. Dilexi, quoniã audiet domin⁹ vocẽ orationis meæ. Dilexi, quoniã inclinauit aurẽ ſuã mihi vt in diebus meis inuocarẽ eum. Dilexi, quia tribulationẽ & dolorẽ inueni, & pro nomine dei mei pericula
H inferni nõ refugi, ſed expectaui vt cõprehendere & inuenire me poſsent. Et pulchre ait: Dilexi: quia iam cur ſum vitæ huius impleuerat. Vnde & Apoſtolus in paſ-
2. Tim.4 ſione iã poſitus ait: Certamẽ bonum certaui, curſum cõ ſummaui, fidẽ ſeruaui. Quod reliquum eſt, repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ. Magnus dominus, qui nobis dedit certamina, quibus mereatur qui vicerit coronari. Dilexi, inquit, cõfidens, quoniã audiet domin⁹ vocem orationis mee. Dilexi, & ideo inclinauit aurem ſuã mihi, vt iacentem erigeret, mortuum ſuſcitaret. Nõ enim deus inclinat aurem ſuã vt audiat corporaliter, ſed vt cõdeſcendat nobis quo nos audire dignetur, & infirmitates noſtræ releuare ſubſtantiæ. Inclinat ſe nobis, vt noſtra ad deum aſcendat oratio. Voce nõ indiget, qui miſericordiam defert. Neq; enim voce indiguit, q Moyſen tacentẽ audiuit, & nõ loquentẽ, ſed interpellantem
I gemitibus ineffabilibus ad ſe clamare dicebat. Nouit de⁹ & ſanguinẽ audire, cui nulla vox ſubeſt, lingua nõ ſuppetit, ſed accepit vocẽ ſacræ titulo paſsionis. Clamauit in martyrio, clamauit in parricidio qđ pertulit pro ſacrificio. Dilexi, inquit, & ideo diligens feci volũtatẽ domini, & innocaui eum nõ in paucis, ſed in omnibus diebus vitæ meæ. Nã certis diebus inuocare, nõ omnibus, faſtidientis eſt, nõ ſperantis, & pro vſu affluentiũ
1. Theſ.5. cõmodorum mercedem gratiarum referre, non ꝓ deuotionis affectu Et ideo Paulus in omnibus, inquit, gratias agite. Quando enim nõ habes qđ deo debeas, aut quando ſine dei munere es, cui quotidie viuendi vſus à
1. Cor.4 domino eſt? Quid enim habes quod non accepiſti? Ergo quia ſemper accipis, ſemper inuoca. Et quia qđ habes, à domino eſt, debitorẽ te ſemp eſse cognoſce. Malo tamen vt quaſi diligens q̃ coactus debitum tuum ſoluas. Audis dicentẽ: Circundederunt me dolores mortis. Ego tamen & in mortis dolore dominum dilexi. Pericula inferni inuenerunt me, non timentẽ vtiq;, ſed amãtem, ſed ſperantẽ. qđ nullæ me anguſtiæ, nulla pſe-
Roma.5 cutio, nulla pericula, nullus gladius ſeparat à Chriſto. Deniq; volens inuenit tribulationem & dolorẽ, ſciens quia tribulatio patientiã operatur, patientia ꝓbationẽ probatio ſpẽ. Etenim quaſi bonus athleta quęſiuit certamina, vt coronã inueniret: quã tamẽ nõ ſuis viribus, ſed domini auxilio nouit ſibi eſse donatã. Non enĩ potuiſset vincere, niſi eũ qui certãtes adiuuat inuocaſset. Miſer homo cõgreditur vt vincat, & ipſe in periculum ruit, niſi domini nomẽ affuerit, ſi cum veretur orauerit dicens: O domine libera animã meã. Hinc illud Apoſto
Roma.7 licũ: Video legẽ carnis meæ repugnantem legi mentis meę, & captiuantem me in lege peccati, qđ eſt in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia dei ꝑ Ieſum Chriſtũ dominũ K noſtrũ. Ille vincit, qui gratiã dei ſperat, non qui de ſua virtute pręſumit. Cur ergo nõ præſumas gratiã, cũ habeas pręſulẽ certaminis miſericordiã? Miſericors enim Pſal.114 & iuſtus dominus, & deus noſter miſeretur. Bis miſericordiã poſuit, ſemel iuſtitiã. In medio iuſtitia eſt, gemino ſepto incluſa miſericordiæ. Superabundãt eni peccata, ſuperabundet ergo miſericordia. Apud dominũ omniũ virtutum abundãtia eſt, quia dominus virtutum eſt. Neq; tamen iuſtitia ſine miſericordia eſt, neq; ſine miſeratione iuſtitia, quia ſcriptũ eſt: Noli eſse nimium Eccle.7 iuſtus. Quod ſupra menſuram eſt, etſi bonum eſt, tamen tu non ſuſtines. Menſuram ſerua, vt ſcđm menſuram recipias. Nõ impedit tamen iuſtitia miſericordiã, quia miſericordia ipſa iuſtitia eſt. Diſperſit dedit pau- Pſal.111. peribus, iuſtitia eius manet in ęternum. Nouit enim iuſtus debere ſe infirmis atq; inopibus ſubuenire. Vnde dominus veniens ad baptiſmũ, vt nobis infirmantibus peccata donaret, ait ad Ioannem: Sine modo. Sic enim Mat.3. decet nos implere omnem iuſtitiã. Liquet igitur iuſtitiam eſse miſericordiã, & miſericordiam eſse iuſtitiã. Etenim ſi dei nos miſericordia non ſuſtentaret, quomodo in ipſo exordio paruuli viueremus, cũ effuſi vtero de calidis in frigida, de humidis in arida piſciũ more iactemur, quos naufragos in hanc vitã quidã naturæ L fluctus expuerit? Ratio deeſt, ſed gratia diuina nõ deficit. Ipſe ergo cuſtodit paruulos, aut certe eos q ſe paruulos humili cõfitentur affectu. Bona igitur humilitas, quæ liberat periclitantes, iacentes erigit. Nouit eam ille qui dixit: Ecce ſum ego, peccaui, & ego paſtor male- 2.Reg.2
feci, & iſti in hoc grege quid fecerũt? Fiat manus tua in me. Bene hoc dicit qui regnum ſuũ deo ſubiecit, & pœnitentiã geſsit, & peccatum ſuum confeſsus veniam poſtulauit, ipſe per humilitatẽ peruenit ad ſalutem. Humiliauit ſe Chriſtus, vt omnes eleuaret. Ipſe ad Chriſti peruenit requiem, qui humilitatem Chriſti fuerat ſecutus. Et ideo quia humilẽ ſe præbuit Theodoſius imperator, & vbi peccatum obrepſit, veniam poſtulauit: cõuerſa eſt anima eius in requiem ſuam, ſicut habet ſcriptura quæ dicit: Conuertere, anima mea in requiẽ tuam Pſal.114
quia dominus benefecit mihi. Pulchre dicit animę cõuertere, quaſi diuturno cuiuſq; operis ſudore exercitæ, vt à labore conuertatur ad requiẽ. Cõuertitur equ⁹ ad ſtabulũ vbi curſum impleuerit: nauis ad portũ, vbi ad ſtationẽ fidam à fluctuũ mole ſubducitur. Sed quid eſt qđ ait: Ad requiem meam, niſi ſecundũ illud intelligas qđ ait dominus Ieſus: Venite benedicti patris mei, Math.2
hæreditate poſsidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi? Tanq̃ enim poſſeſsionem hæreditariã, M
de qua recipimus quæ promiſsa ſunt nobis. Fidelis de⁹ quæ ſemel ſeruis ſuis præparat, non ſubtrahit. Si fides noſtra maneat, manet & ſponſio. Vide ò homo circate gratiam Chriſti adhuc iu terris quas teris, & in cœlo poſsides. Ibi ergo ſit cor tuum, vbi eſt poſſeſsio tua. Hæc eſt requies quæ iuſtis debetur, negatur indignis. Pſal.94
Vnde ait dominus: Sicut iuraui in ira mea, ſi introibũt in requiem meã. Qui enim non cognouerunt vias domini, non ingrediuntur in requiẽ domini. Qui autẽ bonum certamen certauit, & curſum cõſummauit, ipſi dicitur: Conuertere in requiem tuam. Bona requies pręterire quę mũdi ſunt, & in illis quæ ſupra mundũ ſunt cœleſtium cõſortijs requieſcere ſecretorũ. Hęc eſt re- Pſal.54.
quies ad quã properauit, dicens: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo & requieſcam? Hanc ſanctus requiem ſuam nouit, ad hanc requiem conuertendum animę ſuæ dicit. Erat ergo anima in requie ſua, ad quã dicit eſse redeundum. Hæc eſt requies ſabbati magni, vt vnuſquiſq; ſanctorum ſupra mũdi ſenſibilia ſit in illo itelligibili ſecreto totus intẽtus atq; adherẽs deo. Hęc eſt requies illa ſabbati quo requieuit deus ab

A omnibus operibus mundi iſtius. Feriatus his ſæculi curis Theodoſius ſe ereptum gaudet,&eleuat animã ſuã atq; ad illã perpetuã dirigit requiẽ,pulchre ſibi cõſultum aſſerẽs,qd' eripuerit animã ei⁹deus,de morte quã mortẽ frequenter in hoc ſęculi iſtius lubrico ſuſtinebat,inquietus fluctibus peccatorũ:eripuerit etiã oculos eius à lachrymis. Fugit enim dolor,&triſtitia,&gemitus. Et alibi habemus : Deleuit omnẽ lachrymã ab oculis eorũ,&mors nõ erit amplius,neq; luct⁹,neq; clamor neq; dolor. Si ergo mors nõ erit,lapſum ſentire nõ poterit in illa requie cõſtitutus,ſed placebit deo i regione viuorũ. Nõ enim vt hic homo inuolutus eſt mortis corpore obnoxio lapſib⁹atq; delictis,ita &illic. Ideoq; regio illa viuorũ eſt,vbi anima eſt,quæ ad imaginẽ &ſimilitudinẽ dei facta eſt,nõ caro figurata de limo:ideo in terrã reuertitur,anima ad requiẽ feſtinat ſupernam, cui dicitur: Cõuertere anima mea in requiẽ tuã, in quã feſtinauit intrare Theodoſius,atq; ingredi ciuitatẽ Hieruſalẽ,de qua dictũ eſt: Et reges terrę ferent gloriã ſuã in illã. Illa eſt vero gloria quæ ibi ſumitur,illud regnũ beatiſsimũ qd' ibi poſsidetur, ad qd' feſtinabat apoſtolus,dicẽs: Audemus ergo, & cõſentimus magis peregrinari de corpore,&adeſse ad dominũ: & ideo connitimur ſiue abſentes ſiue preſentes placere illi. Abſolutus igitur dubio certamine fruitur nunc auguſtæ memorię Theodoſius luce perpetua,trãquillitate diuturna,& ꝓ ijs quæ in hoc geſsit corpore, munerationis diuinę fructibus gratulatur. Ergo quia dilexit Auguſtæ memoriæ
B Theodoſius dominũ deum ſuum,meruit ſanctorũ cõſortia. Et ego vt quidẽ ſermonẽ meum per orationem cõcludam,dilexi virum ꝓmiſericordẽ , humilẽ ĩperio, corde puro & corpore mãſueto prædituꝫ , qualẽ dominus amare cõſueuit,dicẽs:Supra quẽ requieſcã , niſi ſupra humilẽ &mãſuetum? Dilexi virum,qui magis arguentẽ q̃ adulantẽ probaret. Strauit omne quo vtebatur inſigne regium, defleuit in eccleſia publice peccatum ſuum,qd ei aliorũ fraude obrepſerat. Gemitu & lachrymis orauit veniã. Quod priuati erubeſcunt, non erubuit imperator publice agere pœnitentiã,neq; vll⁹ poſtea dies fuit,quo non illũ doleret errorẽ. Quid qd' preclaram adeptus victoriam, tamẽ quia hoſtes in acie ꝓſtrati ſunt, ſuſtinuit à cõſortio ſacramentorũ,donec domini circa ſe gratia filiorum exprimeretur aduẽtu? Dilexi virũ,qui me in ſupnis ſuis vltimo ſpiritu requirebat. Dilexi virũ,qui cum iã corpore ſolueretur,magis de ſtatu eccleſiarũ q̃ de ſuis periculis angebatur. Dilexi ergo fateor,&ideo dolorẽ meũ intimo viſcere do
C lui,& prolixiore ſermonis proſecutione ſolandũ putaui. Dilexi,&preſumo de domino,quod ſuſcipiat vocẽ orationis meę,qua proſequor animã piã . Circundiderunt me dolores mortis , pericula inferni inuenerunt me. Multorũ enim pericula ſunt , ſed remedia paucorum. In omnibus ſacerdos periclitatur, in omnib⁹ reis angitur. Quod enim alij patiuntur,ipſe ſuſtinet: &iterum liberatur cũ alij qui tenentur periculis,liberãtur. Conteror corde, quia ereptus eſt vir quẽ vix poſsum⁹ inuenire. Sed tamen tu ſolus domine inuocandus es,tu rogandus,vt eum in filijs repræſentes. Tu domine cuſtodiens etiam paruulos in hac humilitate,ſaluos facito ſperantes in te. Da requiẽ perfecto ſeruo tuo Theodoſio,requiem quã preparaſti ſanctis tuis. Illo cõuertatur anima eius,vnde deſcẽdit,vbi mortis aculeũ ſentire nõ poſsit , vbi cognoſcat mortẽ hãc nõ hominis finem eſse, ſed culpę. Quod enim mortuus eſt,peccato mortuus eſt,vt iã peccato locus eſse nõ poſsit. Reſurget autem,vt perfectior renouato munere vita repararetur. Dilexi,&ideo ꝓſequor eũ vſq; ad regionem viuorum,nec deſeram,donec fletu precibus inducã virũ quo ſua merita vocant,in montẽ domini ſanctum, vbi perennis vita,vbi corruptelæ nulla cõtagio,nullus gemitus,nullus dolor, nulla cõſortia mortuorũ,vera regio viuentiũ,vbi mortale hoc induat immortalitatẽ,& corruptibile hoc induat incorruptionẽ. Magna reqes, quę votũ impleat diligẽtis,pulcherrima ꝓmiſsio. Ideo centeſimus quartusdecimus pſalmus inſcribitnr. Denicq; ſupra in quartodecimo pſalmo perfectionẽ hominis accepimus, ſed illic formatus pfectus licet vir , ſed adhuc peccato obnoxius,quia viuit in ſęculo. Hic vera perfectio eſt,vbi iã culpa ceſsauit, gratia ꝓpetuæ quietis affulſit. Ideo cẽteſimus quartuſdecimus pſalmus, qa remuneratio charitatis eſt,vnde domini paſcha quartadecima luna formã celebritatis accepit:quoniã q paſcha celebrat, debet eſse pfectus , debet amare dominũ Ieſum,qui diligẽs populũ ſuũ pfecta charitate, ſeſe obtulit paſsioni. Et ſic diligamus nos quoq;,vt ſi neceſse fuerit,ꝓ domini nomine mortẽ nõ fugiamus,nullũ exiſtimemus dolorẽ,nihil metuamus. Perfecta enim charitas timorẽ expellit foras. Grãde numeri myſterium, quãdo pater filiũ vnicũ ꝓ nobis omnibus tradidit , cũ pleno luminis ſui orbe luna fulgeret. Ita eſt enĩ eccleſia,quæ pie paſcha celebrat domini noſtri ieſu Chriſti ſicut luna pfecta in ęternum manet. Quiſquis bene hic domini paſcha celebrat,in lumine ꝓpetuo erit. Quis ſplẽdidius celebrauit , q̃ qui ſacrilegos remouit errores,clauſit templa,ſimulachra deſtruxit? In hoc ioſias
E rex ſuperiorib⁹ antelat⁹ eſt. Manet ergo i lumie Theodoſius,&ſanctorũ cœtibus gloriatur. Illic nũc cõplecti tur Gratianũ iã ſua vulnera nõ mœrentẽ , quia inuenit vltorẽ. Qui licet indigna morte pręuent⁹ ac prępt us ſit,requiẽ animę ſuæ poſsidet. Ille bonus vterq; & pietatis interpres,largius miſericordię ſuæ cõſortio delecta tur. De quibus bene dicitur: Dies diei eructat verbum. Cõtra aũt Maximus & Eugeni⁹ in inferno quaſi nox nocti indicat ſcientiã , docẽtes exẽplo miſerabili q̃ durũ ſit arma ſuis principib⁹ irrogare. De quibus pulchre dicitur : Vidi impiũ ſuperexaltatũ & eleuatũ ſup cedros Libani,&tranſiui,&ecce nõ erat. Trãſiuit enim pius de caligine ſæculari ad lumẽ æternũ,& nõ erat impius qui eſse deſiuit iniquus . Nunc ſe Auguſtæ memorię Theodoſius regnaræ cognoſcit, quando in rego domini ieſu Chriſti,&cõſiderat tẽplum ei⁹. Nũc ſibi rex eſt,quãdo recipit etiã filiũ Gratianũ, & pulchra iã dulciſsima ſibi pignora quæ hic amiſerat,quando eius flaccilla adhæret fidelis anima deo,quando patrem ſibi redditum gratulatur,quando Coſtantino adhæret. Cui licet bapti ſmatis gratia in vltimis cõſtituto omnia peccata dimiſerit,tamen qd' primus imperatorũ credidit,&poſt
F ſe hæreditatem fidei principibus dereliquit,magni meriti locũ reperit, cuius temporibus cõpletum eſt illud propheticũ:in illo die erit qd ſuper frenũ equi eſt,ſanctum domino omnipotenti. Quod illa ſanctæ memoriæ Helena mater eius infuſo ſibi ſancto ſpiritu reuelauit. Beatus Conſtantinus tali parente , quæ imperanti filio diuini muneris quęſiuit auxiliũ , quo inter prælia quoq; tutus aſsiſteret,&periculum nõ timeret. Magna fœmina,quæ multo amplius inuenit qd imperatori cõferret,q̃ qd ab imperatore acciperet. Anxia mater ꝓ filio cui regnũ orbis Romani ceſserat,feſtinauit Hieroſolymã,&ſcrutata eſt locũ dominicę paſsionis. Stabulariam hanc primo fuiſse aſserunt,ſic cognitã Conſtãtio ſeniori, qui poſtea regnum adeptus eſt. Bona ſtabularia,quæ tã diligenter præſepe domini requiſiuit. Bona ſtabularia, quæ ſtabularium nõ ignorauit illum qui vulnera curauit à latronibus vulnerati. Bona ſtabularia,quæ maluit exiſtimari ſtercora,vt Chriſtũ lucrifaceret. Ideo illũ Chriſt⁹ de ſtercore leuauit ad regnũ,ſecundum quod ſcriptũ eſt:Quia ſuſcitat de terra inopẽ & de ſtercore erigit pauperem . Venit ergo Helena, cœpit reuiſere loca ſancta,infudit ei ſpiritus vt lignum crucis requireret,accędit ad Golgothã,& ait:Ecce lo-

Apoc.21.

2.Cor.5

Eſa.66.

Pſal.114

1.Cor.15

1.Ioan.4

Pſal.18.

Pſal.36

Pſal.2

G cus pugnæ, vbi est victoria? Quæro vel vexillū salutis, & non inuenio. Ego, inquit, in regnis, & crux domini in puluere? ego in aulis, & in ruinis Christi triūphus? Ille adhuc latet, & latet palma vitæ æternæ? Quomodo me redemptā arbitror, si redēptio ipsa nō cernitur? Video quid egeris diabole, vt gladius quo peremptus es, obstrueretur. Sed Isaac obstructos ab alienigenis puteos eruderauit, nec latere aquā passus est. Tollatur igitur ruina, vt vita appareat. Promatur gladius, quo veri Goliæ caput est amputatum. Aperiatur humus, vt sal⁹ fulgeat. Quid egisti diabole, vt abscōderes lignum, nisi vt iterū vinceres? Vicit te Maria, quæ genuit triūphatorē quæ sine imminutione virginitatis edidit eū qui cruci fixus vinceret te, & mortuus subiugaret. Vinceris & hodie, vt mulier tuas insidias deprehēdat. Illa quasi sancta dominū gestauit, ego crucem eius inuestigabo. Illa generatū decuit, ego resuscitatū. Illa fecit vt deus inter homines videretur, ego ad remediū peccatorū diuinū de ruinis eleuabo vexillū. Aperit itaq; humum, decutit puluerē, tria patibula cōfusa reperit, quæ ruina contexerat, inimicus abscōderat. Sed non potuit obliterari Christi triūphus. Incerto hæret vt mulier, sed certā in
H dagine sanctus spiritus inspirat, eo q; duos latrones cū domino crucifixi fuerint. Quærit ergo mediū lignum, sed poterat fieri vt patibula inter se ruina cōfunderet, casus mutaret, & inuerteret. Redit ad euangelij lectionē, inuenit quia in medio patibulo prælatus titul⁹ erat
Ioan.19. Iesus Nazarenus rex Iudæorū. Hinc collecta est series veritatis, titulo crux patuit salutaris. Hoc est quod petentibus Iudæis Pilatus resōpdit: Quod scripsi, scripsi. id est, non ea scripsi quæ vobis placerent, sed quæ ætas futura cognosceret, nō vobis scripsi, sed posteritati, ppemodū dicens: Habeat Helena quæ legat vnde crucē domini recognoscat. inuenit ergo titulū, regē adorauit, nō lignū vtiq; quia hic Gentilis est error, & vanitas impiorū. Sed adorauit illū qui pepēdit in ligno, scriptus in titulo, Illū qui sicut scarabeus clamauit, vt persecutoribus suis peccata donaret. Auida mulier festinabat tangere remediū immortalitatis, metuebat calcare sacramentū salutis. Læto corde, & trepidanti vestigio
I quid facæret nesciebat. Pertendit tamē ad cubile, veritatis lignū refulsit, & gratia micuit, vt quia iam fœminam visitauerat Christus in Maria, spiritus in Helena visitaret: docuit etiam quod mulier ignorabat, & deduxit in viam quam mortalis scire non poterat. Quæsiuit clauos, quibus crucifix⁹ est dominus, & inuenit. De vno clauo frēnos fieri præcepit, de altero diadema intexuit vnū ad decorē, alterū ad deuotionē vertit. Visitata est Maria vt ruā liberaret, visitata est Helena vt imperatores redimerentur. Misit itaq; filio suo Constantino diadema gemmis insignitū, quas preciosior ferro innexas crucis redemptionis diuinæ gemma connecteret. Misit & frænum, vtroq; vsus est Constantinus, & fidem transmisit ad posteros reges. Principiū itaq; credentiū imperatorum, sanctum est quod super frenum: ex illo fides vt persecutio cessaret, deuotio succederet. Sapiēter Helena egit, quæ crucē in capite regū leuauit & locauit, vt crux Christi in regibus adoretur. Nō insolētia ista, sed pietas est, cum defertur sacrę redēptioni. Bonus itaque clauus Romani imperatoris, qui totū regit orbem, ac vestit principū frontem, vt sint prædicatores qui persecutores esse cōsueuerunt. Recte in capite clauus, vt vbi sensus est, ibi præsidiū. in vertice corona, in manib⁹ habena. corona de cruce, vt fides luceat, habena quoq; de cruce, vt potestas regat, sitq; iusta moderatio, nō iniusta præceptio. Habeant hoc etiam principes Christi sibi liberalitate concessum, vt ad imitationē domini dicatur
Psal.20. de imperatore Romano: Posuisti in capite eius coronā de lapide precioso. Ex illo gratulatur ecclesia, erubescit Iudęus, non solū erubescit, sed etiam torquetur, quod ipse sibi autor cōfusionis est. Dū insultat Christo K cōfessus est eū regem, dū regem Iudæorū appellauit, sacrilegiū suū qui nō credidit, cōfitetur. Ecce inquiūt: ET crucifixim⁹ Iesum, vt Christiani & post mortē resurgāt, & mortui regnēt. Nos crucifiximus quē reges adorāt. Quē nō adoramus, ipsi adorāt. ECCE & clau⁹ in honore est: & quē ad mortē impresimus, remediū salutis est, atq; inuisibili quadā potestate dęmones torquet. Putabamus nos vicisse, sed victos fatemur. Iterū Christus resurrexit, & resurrexisse eū principes agnouerūt. Iterū viuit, qui nō videtur. Nunc maior nobis contentio, nūc pugna nobis vehemētior aduersus eū cui regna famulātur, cui seruit potestas, illū contēpsimus, quo regibus resistemus? Ferro pedū eius reges inclinātur. Reges adorāt, & Fotiniani diuinitatē eius negāt? Clauum crucis eius diademati suo prędferūt imperatores, & Arriani eius imminuunt? Sed quęro, quare sanctū sup frenum, nisi vt imperatorū insolentiā refrenaret, comprimeret licentiam tyrannorum, qui quasi equi in libidines adhinnirent, quod liceret illis adulteria impunecō mittere? Quæ Neronū, quæ Caligarū cæterorūq; ꝓbra cōperimus, quibus nō fuit sanctū super frenū. Quid ergo aliud egit Helenę operatio, vt frena dirigeret, nisi vt omnibus imperatoribus sancto dicere spiritu videretur: Nolite fieri sicut equus & mulus, sed in freno & Psal.31.
chamo maxillas eorū cōstringeret, qui se nō agnoscerēt reges, vt regerēt sibi subditos? Prona enim potestas
L in vitiū ferebatur, & more pecudū vaga sese libidine polluebant. Ignorabāt deū, restrinxit eos crux domini, & reuocauit à lapsu impietatis. Leuauit oculos eorū vt Christū in cœlo quærerēt. EXUERŪT se chamo ꝓfidię, susceperūt frena deuotiōis & fidei, secuti dicentē: Tolite iugū meū super vos. Iugū eni meū suaue est, & on⁹ Matth.11.
meū leue est. Inde reliqui principes Christiani, præter vnū Iulianū, qui salutis suæ autorē reliquit, dū philosophiæ se dedidit errori, inde Gratian⁹ & Theodosi⁹. Nō ergo mentita est prophetia, dicēs: Ambulabunt reges Esa.60.
in lumine tuo, Ambulabūt plane, ac maxime Gratian⁹ & Theodosius præcętaris principes no iā armis militū sed meritis suis tecti, nō purpureū habitū, sed amictum induti gloriæ. Qui cū hic delectarētur absolutiōe multorū, quāto magis illic pepercisse se plurib⁹ recēsendo pietatis suę recordatione mulcētur, qui nūc luce fruuntur cādida, lōge meliora illic, q̄ hic possidebāt, habitacula consecuti, dicentes: O Israel, q̄ magna est domus Baruch.3
domini, & q̄ ingens locus professionis eius: magnus, & nō habēs finē. ET perfuncti maximis laboribus inter se cōferunt: Bonū est viro cū portauerit iugū graue à iuuentute, sedebit singulariter, & silebit, quia portauit iugū graue. Qui enim iugum graue portauit à iuuentute M
requiescit: postea remotus à turba prędpuū locū quietis suę possidet, dicens: Quoniam tu singulariter in spe Psal.4.
cōstituisti me. Portauit iugū graue à iuuentute sua Lazarus pauper, ideo singulariter in sinu Abrahæ requie- Luc.16
scit diuinæ testimonio lectionis. Portauit iugum graue Theodosius à iuuentute, quando insidiabantur eius saluti qui patrem eius triumphatorē occiderant. Portauit iugū graue, quādo subijt pietatis exiliū, quando infusis Romano imperio barbaris suscepit imperiū. Portauit iugū graue, vt tyrannos Romano imperio demoueret. Sed quia hic in labore, ibi in requie. Sed iā veniamus ad Augusti corporis transmissionem. Fles Honori germen Augustū, & lachrymis piū testificaris affectū qđ inhonorū adhuc honore tumuli patris corp⁹ ꝑ spatia multa trāsmittis. Sed & patriarcha Iacob ꝓpter populū liberandū quē tetra fames graui vrgebat periculo, relicta domo senex ad peregrina contendit, atq; ibi defunctus, ad sepulchrū patriū ꝑ aliquot dies filio ꝓse quēte deduct⁹ est. Nec derogatū est aliqd meritis eius, sed magis accessit ad laudē, qđ ꝑ suis carēs dedita do-

A mus ſorte,quodã ſupremi funeris peregrinatus eſt exi lio. Fles etiã imperator Auguſte,quod non vſq; Conſtã tinopolim reuerendas reliquias ipſe proſequeris. Eadẽ tibi cauſa nobiſcũ eſt,omnes iuſto dolore ꝓſequimur: omnes,ſi fieri poſſet, deductores tecũ eſſe cuperem⁹. Sed Ioſeph ad finitimã acceſsit prouinciam. Hic multa interiacent regionũ diuortia,hic maria tranſtretanda ſunt. Nec hoc quidem tibi laborioſum, niſi te teneret reſpublica,quam boni imperatores & parentibus & filijs prætulerunt. Deniq; ideo te imperatorẽ pater fecit, dominus cõfirmauit,vt nõ ſolũ militares patri,ſed oibus imperares. Nec vereare ne inhonorę videãtur quo cũq; acceſserint reliquię triũphales. Nõ hoc ſẽtit Italia quę charos ſpectauit triũphos, quę à tyrãnis iterũ liberata cõcelebrat ſuæ libertatis autorẽ. Nõ hoc Conſtãtinopolis,quæ ſcẽo ad victoriã principẽ miſit, quẽ cum veſſet tenere,nõ potuit. Expectabat quidẽ in reditu ei⁹ triũphales ſolẽnitates,& titulos victoriarũ. Expectabat totius orbis imperatorẽ ſtipatũ exercitu Gallicano,& totius orbis ſubnixũ viribus. Sed nũc illud Theodoſi⁹ potẽtior,nũc glorioſior redit,quem angelorũ caterua deducit,quẽ ſanctorũ turba ꝓſequitur: Beata plane quę paradiſi incolã ſuſcipis,& habitatorẽ ſupernæ illi⁹ ciuitatis auguſto ſepulti corporis tenebis hoſpitio.

FINIS.

INDEX EPISTOLARVM DIVI AMBROSII MEDIOLAN. EPISCOPI.

EPISTOLAE LIBRI PRIMI.

Ambroſius Iuſto, exponẽs ꝙd ſignificet illud didrachmum, cuius dimidiũ Hebræus præcipitur offerre ꝓ redemptione animæ ſuæ. Epiſtola I.

Ambroſius Simpliciano,explanãs quid ſibi velit quod Moyſes poſt oblatum ſacrificium, & immolatas domino ſalutares hoſtias, dimidiam partem ſanguinis in crateras miſerit, dimidiam autem ad altare fuderit. Epiſtola II.

Ambroſius Simpliciano, cauſam reddens cur Moyſes propheta maximus inueniatur magis Aaron fratris conſilium ꝙ ſuum probaſſe. Cur etiam tam difficile tamq; rarum ſit pœnitentiam peccati gerere in hac vita homini. Epiſtola III.

Ambroſius Irenæo, declarans quomodo intelligendũ ſit quod in Exodo legitur: Abominanda apud Aegyptios immolemus deo? Qualibus præterea ductoribus,& qua via ad eccleſiã Chriſti perueniatur. Qui illam ingrediantur,& quid eis in ipſa ſit agendum. Epiſtola IIII.

Ambroſius Felici Comenſi epiſcopo, aſſerens ſe & lectione ſermonis illius,& ſpe futuri aduentus refocillatum,ſimulq; vt venire non negligat adhortans. Epiſtola V.

Ambroſius Irenæo, Pythagoricũ mandatũ cõmemorãs, quo ille diſcipulos ſuos cõmunem atq; vſitatam populo viã ingredi ꝓhibuit, & vt idẽ à ſacerdotib⁹ obſeruetur,multiplici ratione ꝓſuadens. Epiſt. VI.

EPISTOLAE LIBRI SECVNDI.

Ambroſius Simpliciano,elegãter de vera libertate ac etiam ſeruitute diſputans,fortiſsimiſq; argumẽtis ſolum ſapientem vera libertate gaudere, & omnẽ inſipiẽtem ſeruum eſse comprobans, atq; ad illam amplectendam plurimum cohortans. Epiſtola VII.

Ambroſius Fauſtino,eundẽ propter obitum germanæ acerbo dolore mœrentẽ,cõſolans. Epiſt. VIII.

Ambroſius Bellicio graui ægritudine priuſq; in dominum Ieſum crederet iactato, poſtea vero reualeſcẽte,illum ex diuinę viſitationis pietate in fide Chriſti confortans,& ad aliorum ſacramẽtorũ perceptionem exhortans. Epiſtola IX.

EPISTOLAE LIBRI TERTII.

Ambroſius ſimpliciano,pulchre de veris diuitijs,ac cõtraria paupertate diſſerens, & ꝙ omnis ſoluſq; ſapiens vere diues, atq; inſipiens pauper ſit, demonſtrans. Epiſtola X.

Ambroſius Irenæo,verſiculum illum,ſpecioſus forma &c. græco ſermoine annotatum voluens, pluribuſq; rationibus & exemplis nos prouocans vt illi ſummo bono quod eſt dominus Ieſus, quo nihil eſt ſpecioſus,animo intendamus,illud quæramus,illud intueamur,illud teneamus,in illo verſemur, illi adhæreamus,& in eo paſcamur. Epiſtola XI.

Ambroſius Irenæo,proſequens illud verbum Aggæi ꝓphetæ: Si tempus vobis eſt vt habitetis in domibus cælatis? multo ex hoc nos ſermone commonens vt in ſuperioribus domibus,& non in valleſtribus & ſubterraneis habitemus,taleſq; domos noſmetipſos domino ędificemus. Epiſtola XII.

EPISTOLAE LIBRI QVARTI.

Ambroſius Irenæo,hanc quæſtionem: Vtrũ ſit aliqua apud deũ differentia charitatis eorũ qui à pueritia &eorum qui iuuentutis aut poſterioris ætatis proceſſu crediderunt,diſſoluens. Epiſtola XIII.

Ambroſius Irenęo,errorem remouens,ne quis eum de quo in ſuperiori epiſtola dictum eſt, ꝙ duas habebat vxores,duas aſciuiſſe ſibi animas intelligat. Epiſtola XIIII.

Ambroſius Irenæo,cauſam reddens cur lex prohibuerit mulieres vti veſte virili, atq; viros idui ſtola muliebri. Epiſtola XV.

Ambroſius Irenæo, epiſtolã ad Epheſios ſummaria ac breui explanatione perſtringens. Epiſt. XVI.

Ambroſius clericos quoſdam qui propter leuẽ aliquã offenſionẽ ab officio deſiſtunt,redarguit,& ad conſtantiam hortatur. Epiſtola XVII.

EPISTOLAE LIBRI QVINTI.

Ambroſius Horontiano, eum docens ex Michæa propheta quomodo anima vetus & infirma à recto itinere deuians lapſa ſit: quoue proceſſu conuertatur, gradumq; reparet ac reformet, & vt in ꝓpoſito ſuo perſeueret admonens. Epiſtola XVIII.

Ambroſius Horontiano, diſſerens quẽadmodum animam euangelicã quę eſt eccleſiæ filia, dominus Ieſus primo ſuſceperit,erudierit,atq; conſummauerit Epiſtola XIX.

Ambroſius Horontiano,quæ ſit diuina hæreditas definiens,& cur tanti æſtimetur, vt propter eam plerique morti ſe offerant. Epiſtola XX.

Ambroſius Horontiano,quęſtionẽ de natura & ſubſtãtia animæ ſubtili reſpõſione diſſoluẽs. Epi. XXI.

Ambroſius Horõtiano,ſuperioris quęſtionis reſpõſionẽ latius explanãs atq; cõplens. Epiſt. XXII.

Ambroſius Horõtiano, dubitationẽ rollẽs de quo ſpiritu dictum ſit, quia poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Epiſtola XXIII.

Ambroſius Marcello, narrãs ſe cauſam veternoſi iurgij inter illum & fratrem ac ſororem componendi tanq; arbitrum ſuſcepiſſe,rationemq; huiuſcemodi compoſitionis exponens. Epiſto. XXIIII.

Gratianus Auguſtus beato Ambroſio, vt ad ſe docendum venire feſtinet poſtulans, & vt ſcripturis atq; argumentis ſpiritum ſanctum deum eſſe cõuincat, rogans. Epiſtola XXV.

Ambroſius Gratiano Auguſto, epiſtolam ipſius plurimum commendans, ſuæq; voluntati ſe ſatisfacturum pollicens. Epiſtola XXVI.

Ambroſius Valẽtiniano imperatorij, legationis ſuæ expoſitionem inſinuans. Epiſtola. XXVII.

Ambrosius Theodosio imperatori, seipsum excusans, & vt ille facinoris sui pœnitentiam agat, rationibus atq; exemplis suadens, rogans, hortãs, & admonẽs, Epistola xxviii.

Ambrosius Theodosio imperatori vindicari iubẽti in episcopum & Christianos qui synagogam incenderunt, vehementer eum ob hoc arguẽs, atq; vt aliam epistolam dictare iubeat, & quod prius iussum fuerat emendet, exhortans. Epistola xxix.

Ambrosius Valentiniano, eundem rogans atq; conueniens ne ad petitionem gentilium aras eorum imperatorio decreto instaurari iubeat, ostendensq; ex tali decreto, primum deo, deinde patri & fratri iniurias irrogari. Epistola xxx.

Symmachi vrbis præfecti persuadẽtis ritus veteres circa cultũ deorũ esse seruãdos, ad iperatores relatio.

Ambrosius Valentiniano imperatori, relationi Symmachi respondens, aptissimisq; confutationibus eã refellens. Epistola xxxi.

Ambrosius Valentiniano imperatori, recusans certare cum Auxentio Arriano in consistorio imperatore iudicaturo, ex eo qđ in causa fidei episcopi de laicis in ecclesia, & non laici de episcopis in consistorio debeant iudicare. Epistola xxxii.

Sancti Ambrosij in Auxentiam de Basilicis tradendis inuehentis, suosq; ad constantiam atq; tolerantiam exhortantis, Oratio.

Ambrosius Marcellinæ sorori suę, refellens illi quid in causa de basilicis tradendis factum sit, & in quo statu res ipsa nunc consistat. Epistola xxxiii.

Ambrosius Theodosio imperatori, decessum Valentiniani Augusti vehementer se dolere, aptissimũq; pro sepultura eius locum præparatum esse insinuãs. Epistola xxxiiii.

Ambrosius Eusebio episcopo, apparitori præfecturę offensam quam contraxerat esse remissam, Faustinumq; paruulum tussi laborantem ad sororem venisse referens. Epistola xxxv.

EPISTOLAE LIBRI SEXTI.

Ambrosius Sabino episcopo, eos qui indignum duxerint q; Paulinus venditis facultatibus, & sæculo relicto, secretum quoddã elegerit, confutans & cõprobans, quod non ignominiosum aut turpe, sed gloriosum sit, opprobriosum, vilem & nudum fieri pro Christo. Quid etiam denudatio ipsius Dauid figurauerit, exponens. Epistola. xxxvi.

Ambrosius Chromatio, ex illo quod in libro Numerorum à Balaam dictum esse legitur, quia non mentitur deus, nec est augurator in Israel: discutiens vnde habuerit iste qui augur erat, vt oraculum dei loqueretur, & figura manifestaret. Epist. xxxvii.

Ambrosius Horontiano, rationẽ huic quęstioni reddens, cur prius oĩa vel volatilia, vel terrestria, vel quæ in aqs sunt, ꝓducta fuerint, q̃ homo ꝓpter quẽ cũcta illa creata sunt, formaretur. Epi. xxxviii.

Ambrosius Horotiano, de diuisione ꝓphetica quæ operatorem atq; opera distinxit, ratione quoq; sex dierũ quibus factus est mũdus, & mysterio septimi atq; octaui numeri subtiliter disserens. Epist. xxxix.

Ambrosius Sabino, libellos illi mittens, atq; rogans vt scrutanter discutiat, & quæ corrigenda decreuerit, arbitrij sui iudicio corrigat. Epistola xl.

Ambrosius Sabino, ex eo quod illi cõplacuit vsus epistolarũ, spondens se frequẽtius eũ scriptis suis, præsertim cũ solus sit, velle alloqui, solitudinẽq; plurimũ cõmendans atq; suadens. Epistola xli.

Ambrosius Sabino, de paradiso quid alij senserint referens, & quæ sua de mystico paradiso sit sentẽtia, pulchra expositione declarans. Epist. xlii.

Ambrosius Sisynnio, pietatem illius commendans qđ filio ignouerit, qui eo inconsulto vxorem acceperat. Epistola xliii.

EPISTOLAE LIBRI SEPTIMI.

Ambrosius Constantio, in suscepto ecclesiæ gubernamine illum confortans, ac diligenti cõmonitione instituens qualẽ se debeat coram plebe domini exhibere loquẽdo, docendo, admonendo, hortãdo, ꝓsuadendo, obsecrando, vt vitijs & terrenis cupiditatibus renũcient, virtutes sectentur, bonorũq; operũ diuitias quęrant, & domino in sobrietate & gratia & tota mentis sedulitate seruiant. Demũ idẽ aliã quãdam ecclesiam commendans. Episto. xliiii.

Ambrosius Sabino, causam reddens cur post scripturã prius directã codicem apertius scriptũ trãsmiserit. Cur etiam propriam manum stylo suo affixerit, ad epistolarem inde ludum eum inuitãs, & vsum illius exponens, Epistola xlv.

Ambrosius Eusebio, iucunditatẽ illius in filijs & filiorũ benedictionem recensens. Epistola xlvi.

Ambrosius Irenæo, confutans errorẽ cuiusdam maledici Apollinaristæ, qui non potest audire quod dominus noster Iesus Christus pro nobis seruitutẽ susceperit. Epistola xlvii.

Ambrosius Irenæo, ꝓsequens illud qđ in Hieremia scriptũ est: Clamauit perdix, cõgregauit quæ nõ peperit: naturã istius auis describẽdo, & eam diabolo ac membris suis adoptando. Epistola xlviii.

Ambrosius Syricio, narrãs illũ Prisco adueniẽti literas dedisse, & se eidẽ reuertẽti alias reddidisse. Et quia vtrũq; eorũ officio remuneratus sit, etiã eius officij preciũ incremẽta debere adipisci gratiæ. Epi. xlix.

Ambrosius Attico, scribens literas suas Priscũ sibi, & se illi alias reddidisse, Priscũ dilectiõi suæ amplius cõmendans. Epistola. l.

Ambrosius Felici, significans tuberũ sibi missorũ partem amicis direxisse. Et illum quod se tamdiu nequaq̃ reuiserit, arguens. Epistola li.

Ambrosius Romulo, quæstioni illius, cur videlicet deꝰ dixerit: Ponam cœlũ æreum, & terram ferream, satisfaciens. Epistola lii.

Ambrosius Titiano, illi congaudens quod à Rufino liberatus sit, quem sibi grauiorem iudicẽ in negocio cum nepte sua arbitrabatur. Epistola. liii.

Ambrosius Syricio, gratum sibi asserens cũ & ab ipso literas accipiat, & ille aliquos de cõseruitio suo diligat, eosq; se diligere contestans, qui non patiũtur se à suo munere diutius abesse, & ad sequendum dominum Iesum suadens. Epistola liiii.

Ambrosius Fœgadio & Delphino episcopis, insinuans Polybiũ vt vtriq; eorũ scriberet poposcisse, ac post datam epistolam vtriusq; nomine conscriptam, alteram exegisse, & ei se illam dedisse. Epist. lv.

Ambrosius Romulo, de eo quod Aaron populo poscẽti sibi deos fieri aurũ detraxerit, & q̃ eo auro figuratum sit vituli caput, & quod Moyses tã dure indignatus sit vt iuberet quemq; insurgere in necẽ proximi sui, quid ipse sentiat exprimens. Epist. lvi.

Ambrosius Seuero episcopo, scribens cõpresbyterum suum Iacobum Campaniæ sibi ad requiescendũ littora, vbi orationi vacet, & deo seruiat, elegisse, se vero in medio omnium molestiarum freto versari cõquerens. Epistola lvii.

Ambrosius studio, pia illi persuasione respõdens quid in causa cuiusdam criminosi potius agere debeat. Epistola lviii.

Ambrosius sacerdotibus quibusdam & omni clero plebis Thessalonicensium, de obitu, vita, virtutibus, & conuersatione sancti viri Acholij. Epist. lix.

Ambrosius Anysio sancti Acholij successori, de successione eius congaudens, vitamq; sancti Acholij com-

mendans, & illius adolescentiam, iuuentutem atque senectutem benedicens. Epistola IX.
Ambrosius Candidiano, splendorem sermonis, & fulgorem affectus eius commendans, illiq; benedictionem optans. Epistola XI.

EPISTOLAE LIBRI OCTAVI.

Ambrosius Irenæo, quæstionem cur dominus deus ma na pluerit populo patrum, & nunc non pluat, dissoluens. Epistola XII.
Ambrosius Iusto, differens quod veteres quos plerisq; secundum artem scripsisse negant, secundum gratiã quæ super omnem artem est, scripserint: de quorum tamen scriptis ij qui de arte scripserunt, artem inuenerunt. Epist. XIII.
Ambrosius Syagrio Veronensis ecclesiæ episcopo, literis illius respondens, eumq; vehementer arguẽs de iudicio attentato in causa cuiusdam virginis per turpes quasdam personas accusatæ, & cur causam illam ad se reuocauerit, & qualem in ea sententiam pronũciauerit, exponens. Epist. XIIII.
Ambrosius Syagrio, pro castitatis contumelia dolentem querelam faciens, atq; ex scripturis sanctis ostendens quantum maiores nostri reuerentiæ detulerint castimoniæ, quantumve vltionis studium aduersum temeratores pudicitiæ foerit. Epist. XV.
Ambrosius Paterno, eũdem quia filio neptem, ex filia copulare voluit, redarguens, & vt ab ea discedat intẽtione, commonens. Epist. XVI.
Ambrosius Quinegio, illum de consultatione sua cõmendans. Epist. XVII.
Ambrosius Antonio, amorem eius in se, & sui animum in illum commemorans. Epist. XVIII.
Ambrosius Alypio, literas illius sibi esse redditas, & se suis respondisse literis significans. Epist. XIX.

EPISTOLAE LIBRI NONI.

Ambrosiꝰ Vipilio, instituẽs eũ qũo plebẽ docere debeat, ac inter cætera vt coniugia ex alienigenis refugiat, Sampsonisq; exemplo comprobans q̃ pnicioſũ sit alienigenę mulieris copulã asciuisse. Epist. XX.
Ambrosius Irenæo, occasione eius quod in Apostolo scriptum est: Lex enim iram operatur, &c. quęstionem cur lata sit lex, absoluens. Epist. XXI.
Ambrosius Irenæo, causam reddens cur pleraq; in lege præcepta sint quæ per euangelium vacuata videntur, vt est circuncisio corporalis, & obseruatio sabbati, aliaq; plura huiusmodi, Cur etiam lex pædagogus dicatur. Epist. XXII.
Ambrosius Clementiano, vim apostolicæ disputationis in superiori epistola notatæ aperiens, simũlque ostendens iudæum non esse secundum adoptionem hæredem. Epist. XXIII.
Ambrosius Horontiano, ex eo quod ab apostolo commemoratum est, Abraham credidit deo, & reputatũ est ei ad iustitiam, &c. colligens quod ij magis Abrahę filij sunt qui ex fide hæredes sunt, ipsam quoque fidem plurimum commendans. Epi. XXIIII.
Ambrosius Bellicio, exponens quid sibi velit illud q̃ dominus Iesus videns à generatione cæcum, exspuit, & fecit lutum, & superunxit oculos cæci, &c. Epistola. XXV.
Ambrosius Studio, quæstionẽ ab eo propositam quam in quadam epistola superius ad eundem scripta absoluit, latius ac plenius pertractans & absoluens. Epistola XXVI.
Ambrosius Constantio, causam reddens cur circuncisio veteris testamenti autoritate quasi vtilis imperetur, & noui testamẽti magisterio quasi inutilis repudietur, aduersantiumq; obiectiones arguta responsione dissoluens. Epist. XXVII.

EPISTOLAE LIBRI DECIMI.

Ambrosius Theophilo, dolenter conquerens de statu causę discordiarũ inter Eugrium & Flauianũ, & quid eũ in hac re agere velit, exposẽs. Epi. XXVIII.
Ambrosius Theophilo & anysio, excusans se de iudicio ferendo inter Bonosum episcopũ & accusatores eius, illiſq; causam istam cõmittens. soldẽ præterea approbans merito abhorruisse blesphemiã quorundam qui inuiolatam virginem Mariam plures peperisse filios mentiuntur. Epist. XXIX.
Syricius papa Mediolanensi ecclesiæ, narrãs quid actũ sit contra hæreticos qui sub velamento pij nominis serpentino sermone catholicam veritatem corrumpere, ac fideles Christianos sauciare moliti sunt, admonensq; vt ab illis se custodiant. Epi. XXX.
Ambrosius, Bassianus & cæteri Syricio papæ, pastoralem illius solicitudinẽ circa ouile Christi custodiendum, & lupos arcendos cõmendantes, virginitatẽq; contra illoꝝ dementiam coniugio præferentes, immaculatam præterea Christi genitricẽ Mariam, ratione, testimonijs, figuris, & exemplis astruentes in partu virginem permansisse, Præconia deniq; viduitatis attexentes, ac tandem Iouinianum & reliquos hæreticos esse dãnatos insinuantes. Epist. XXXI.
Ambrosius Vercellensi ecclesiæ, & eis qui inuocãt nomen domini nostri Iesu Christi, dolenter conquerẽs quod ipsa sola adhuc sacerdotem non habeat, illosq; admonens vt parentũ exempla sequantur ad postulandum sacerdotem. notans praterea errorem qui nullum dicunt esse abstinẽtiæ meritum, vel virginitatis fructum, rationibus scripturis & exemplis cõfutans, voluptatem quoq; condemnans, & ieiunium, abstinentiam, temperantiam ac virginitatem excellenter commendans, Vercellenses deinceps ad constantiam & alias virtutes exhortãs. Quodque maxime in episcopi petitione abesse debeat malignitas. ac tandem qualis in episcopum eligendus, qualesve & ipsi esse debeant, exponens. Epi. XXXII.
Ambrosius episcopis per æmiliã constitutis eos de celebritate paschali instruens. Epi. XXXIII.
Ambrosius sacræ virgini Demetriadi, magnis præconijs veram humilitatem exaltãs, aduersantemq; illi superbiam digna vituperatione confundens. ac per hoc ipsam ad elationẽ cauẽdam, & præsidio syncerę humilitatis armãdã psuadẽs. Epist. XXXIIII.

FINIS INDICIS.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI EPISTOLARVM LIBER I.

DIVI AMBROSII ad iustum, exponentis quid significet illud didrachmum cuius dimidium Hebræus præcipitur offerre pro redemptione animæ suæ. Epist. I.

AMBROSIVS iusto. Pulchre admones frater vt epistolares fabulas, & sermonem absentium ad interpretationẽ absentium ad interpretationem conferamus oraculi cęlestis, interrogãs me quid significet illud didrachmum cuius dimidium Hębręus præcipitur offerre p redẽptione animę suę. Quid enim tam cõsociabile, q̃ de diuinis rebus sermonẽ cõtexere? aut dã

G midiũ didrachmi drachma. Redẽptio aũt animę fides. Fides ergo drachma,quã illa mulier in euangelio,vt le
Luc. 15. gimus,amissam diligẽter requirit, lucernã accendens, & mundus domum suam:& si inuenerit,conuocat amicas & vicinas,petens cõgratulari eas secũ,qđ inuenerit drachmam quã perdiderat. Magnũ enim damnũ animę si quis fidẽ amiserit,vel gratiã, quã fidei precio acquisiuit sibi. Et tu ergo accẽde lucernã tuã. Lucerna tua oculus tuus est,ille interior oculus scilicet mẽtis. istam lucernã accẽde,quæ accipit oleum spiritale, & lucet in tota domo sua. Quęre drachmam, redẽptionem animæ tuæ:quã qui amiserit,turbatur:qui inuenerit, exultat. Est & redẽptio animæ misericordia. Redẽptio enim animę hominis,diuitiæ eiꝰ sunt,quibus vtiq; fit misericordia,quę sumptu pauperes iuuat. Fides igitur gratia,gratia misericordia,misericordia redẽptio est animę,quæ drachma,hoc est integro precio summę plenioris expẽditur. Sic enim scriptũ est dicẽte domino
exo. 30. ad Moysẽ:Qđ si acceperis cõputationẽ filiorũ israel in visitatiõe ipsorũ,& dabũt singuli redẽptionem aiæ suæ domino,& non erit in his ruina in visitatione eorũ . at hoc est quod dabũt quotquot perambulãt visitationẽ, didrachmi dimidiã partẽ, qđ est secũdũ didrachmum sanctũ. Viginti oboli didrachmũ. Dimidia autẽ pars didrachmi illatio domino. Omnis qui intrauerit visitare à viginti annis & supra,dabũt illationẽ domino . Qui diues est,non adijciet:& qui pauper est , nõ minorabitur à dimidia parte didrachmi,cũ cœperint dare oblationẽ domino,& exorare ꝓ animabus suis. Et accipies
H pecuniã illationis à filijs israel, & dabis illã in opus tabernaculi testimonij,& erit filijs israel legitimum memoriale in cõspectu domini,& orare pro animabus vestris. ita ergo deerat vel diues qui plus offerret,vel pauper qui minus haberet,si in pecunia dimidiũ didrachmũ istud nõ in virtute esset. Vnde aduertẽdũ quod nõ materialis ista sed intelligibilis drachma sit,quæ ex æquo ab omnibus conferenda existimabatur . Denique etiam de illa cælesti esca(Esca autem & delectatio alimenti cælestis sapiẽtia est , qua vescebãtur in paradiso locati,qui erat indeficiẽs animæ cibus,quẽ vocauit mãna diuinus sermo)ita legimus distributionem factã per
ibidẽ. 16. singulas animas,vt æqualis fieret diuisio . Et collegerunt secũdum dispositionem Moysi, is qui plurimũ , & qui minimũ,& mensurã fecerunt Gomor, & nõ abundauit & superfuit ei qui multũ:& ei qui minus , nõ defuit. Vnusquisq; enim pro numero animarũ qui apud se erat in tabernaculis,collegerũt ꝓ singula capita Go
Eccle. 7. mor,id est mensurã vini,sicut habet interpretatio. Est autem mensura sapientię: quæ si supra mensuram sit, nocet,quia scriptum est:Noli esse multum sapiens . Et Paulus docuit secundũ mensuram dari diuisionẽ gra-
1. Cor. 12. tiarum,cũ dicit:Quia vnicuiq; datur manifestatio spi-
I ritus ad vtilitatẽ,alij sermo sapientiæ , alij sermo scientię secundũ eũdem spiritum,alteri fides in eodẽ spiritu,alij gratia sanitatũ in vno spiritu , & diuidi eam gratiam secundũ voluntatẽ spiritus. Quod diuidit , æquitatis est, quod autem secundũ voluntatem suã diuidit, potestatis. Vel quia id velit vnicuiq; conferre qđ profuturum nouerit. Gomor ergo mensura est, & mensura vini,quod lætificat cor hominis. Quid autem nisi sapientiæ potus,iucunditas cordis est? Hoc est illud vinum quod miscuit in cratere sapientia , & offert bibendum,vt sumamus nobis sobrietatem & prudentiam, quod ea æqualitate trãsfundi oportet sensibus & cogitationibus nostris,& omnibus motibus, quia intra hãc nostram sunt domũ,vt sciamus posse abundare omnibus,deficere nulli. Plenius autem de sanguine Christi intelligitur,cuius ad gratiam nil minuitur,nihil adaugetur. Et si parum sumas, & si plurimum haurias , eadem perfecta est omnibus mensura redemptionis. Pas-

cha quoq; domini,hoc est,agnum ita patres epulari iu K
bentur,vt secundũ numerum animarũ epulentur suarum,neq; plures,neq; pauciores,neq; alijs plus dari, alijs minus,sed secundũ animas singulorum:ne aut fortiores amplius sumant , aut infirmiores minus . Gratia enim æqualis singulis diuiditur,redẽptio diuiditur,domũ diuiditur. Neq; plures oportet esse, ne quis vacuus spei & redẽptionis recedat. Plures sunt quando aliqui extra numerũ sunt,sancti numerati sũt omnes, & capilli eorũ. Cognouit enim dominus qui sunt ipsius . Neq; 2. Tim. 2.
pauciores,ne magnitudine gratiæ sit ad recipiendũ infirmior. Et ideo omnes æqualitatẽ deuotionis & fidei deferre pręcepit ad pascha domini,id est, ad trãsitum. Pascha autem est quãdo anima irrationabilem deponit passionem,sumit autem bonam compassionem, vt compatiatur Christo,& transitũ eius in se suscipiat, vt inhabitet in ea,& deambulet, & fiat eius deus . Gratia itaq; ęqualis per omnes,virtus autẽ diuersa in singulis. Vnusquisq; ergo portionẽ competententẽ suis viribus
sumat,ne aut fortior indigeat,aut oneretur infirmior. Mat. 20.
Habes hoc in euangelio,quia merces æqualis omnibus soluitur in vinea laborantibus, sed pauci ad brauium, 2. Tim. 4
pauci ad coronam perueniunt, pauci dicunt : reposita est mihi corona iustitiæ. Alia est enĩ merces liberalitatis & gratię,aliud virtutis stipendum,laboris remuneratio. Ergo didrachmum redemptio est, imo dimidiũ didrachmi Redimit autẽ nos à morte,redimit à seruitute,ne subiecti simus mundo,cui renunciamus . Vnde
dominus in euangelio dicit ad Petrum vt vadat ad ma Matt. 17.
re,& mittat hamum , in ore piscis inuentum staterem sumat. & det ꝓ domino & pro se,exigentibus didrach- L
ma. Hoc est igitur didrachma quod exigebatur secundum legem,sed non debebat illud filius regis , sed alienus. Quid enim se Christus redimeret ab hoc mundo, qui venerat vt tolleret peccatum mundi? Quid se à peccato redimeret,qui descenderat vt omnibus peccatum dimitteret ? Quid se redimeret à seruitute , qui se exinaniuerat, vt vniuersis libertatem daret? Quid se redimeret à morte,qui carnẽ susceperat,vt morte sua omnibus resurrectionem acquireret? Non vtique opus habuit redemptione redemptor vniuersorum , sed sicut circuncisionem accepit vt legẽ impleret, & ad baptismum venit vt impleret iustitiã,ita etiã didrachma exigentibus solutionem non recusauit , statim staterem ꝓ didrachma iussit pro se & Petro dari. Maluit enim supra legẽ soluere,q̃ id quod erat legis negare. Ostendit autẽ contra legẽ iudęos facere,qui ab vno didrachmũ exigerent,cũ dimidiũ didrachmi exigendum Moyses pręscripserit. Et ideo & pro se & ꝓ Petro tãq̃ singulas drachmas in statere solui mãdauit . Bonus autẽ census Christi,qui statere soluitur,quia statera iustitia est, iu- Roma. 10
stitia autem supra legẽ. Denicq; finis legis Christus est, ad iustitiã omni credẽti. Hic stater in ore piscis inueni M
tur,illius piscis quem capiunt piscatores hominũ,illiꝰ piscis qui põderat sermones suos , vt igne examinatos proferat. Hũc staterem nescierũt iudæi, quẽ proditori dederunt. Lex autẽ dimidiũ didrachmi pro redẽptiõe animæ exigit,quã drachmã deo deputat, quia totũ didrachmũ vẽdicare nõ poterat. Vix enim in iudęo vel portio deuotionis poterat inuestigari . Qui autem verus est liber,verus Hebræus,totus est dei:totũ quod habet,libertatis est. Nihil habet illius qui libertatẽ recu- Exo. 21.
sat,dicẽs:Dilexi dominũ meũ,& vxorẽ,& infantes:nõ adibo liber. Quod nõ solum ad dominũ , sed etiam ad eius refertur infirmitatẽ qui se subiecerit mũdo quod diligat mundũ,vel mentẽ suã,id est, nõ huius autorem volũtatis. Nec solũ ad vxorẽ,sed etiã ad delectationẽ refertur,quæ domesticã non illam æternã curam suscipit. Huic ergo ad limen & ostium suum dominus suus aurem pertũdit,vt meminerit sermonis sui quo serui-

A tutem ẽlegit. Et ideo tu Christiane istum ne imiteris, quia tibi scriptũ est, nõ vt didrachmi dimidiũ (si tamẽ vis pfectus esse) deo offeras, sed vt omnia tua vẽdas, & Mat.19. des pauperibus. Nec vt portionẽ seruitutis mũdo reser ues, sed vt totũ te abneges, & domini crucem tollas, & sequaris eũ. Cognouim⁹ itaq; ideo dimidiũ didrachmi lege postulari, quia dimidiũ generi hui⁹ mundi ser uabatur, id est, cõuersationi secularis, & vsui domestico & posteritati reseruabatur, quib⁹ necesse erat & sortẽ ex sorte, id est, transmissionis deputari. Vnde & domi nus tẽtãtibus se Pharisæis subdola interrogatione vtrũ suaderet cẽsum dari Cæsari, respõdit: Quid me tenta- tis hypocritæ? ostendite mihi numisma census. At illi obtulerũt ei denarium, in quo erat imago Cæsaris. Ait illis: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt dei deo. ostendens illos ita esse imperfectos, qui sibi pfecti viderẽtur, vt prius Cæsari q̃ deo soluerẽt. Quib⁹ enim prior esset cura mundi, ab ijs prius soluendũ foret qđ erat mũdi. Vnde & ait: Reddite, id est, vos reddite quę sunt Cęsaris, apud quos figura & imago inuenitur Cęsa ris. Illi ergo Hebręi pueri Ananias, Azarias, Misael, il- Danie.1. le Daniel sapiẽtior, q nõ adorauerũt imaginem regis, q nõ receperũt eã, qui nihil de illa mẽsa regis accipie- bãt, nõ tenebantur ad solutionẽ tributi. Nihil enim eo rum quæ sub rege terreno erant, possidebant. Ergo eo B rũ imitatores nõ soluũt tributũ, qubi⁹ portio deus est. Ideo dominus ait: Reddite, id est, vos reddite qui pro- tulistis imaginẽ Cęsaris, apud quos inuenitur. ego autẽ nihil debeo Cæsari, quia nihil huius mundi habeo. Ve nit enim huius mundi princeps, & in me inueniet ni- Ioan.14. hil. Nihil debet Petrus, nihil apostoli mei, quia nõ sũt de hoc mundo. Et si in hoc mundo sunt, ego misi eos in hunc mundum. Sed iam nõ sunt de hoc mũdo, quia mecum sunt supra mundum. Ergo quod diuinæ legis est, solui iubetur, non quod Cęsaris. Et tamen & ipsum perfectus, id est, prędicator euangelij iam nõ debebat, qui plus prædicabat. Non debebat filius dei, non debe bat & Petrus in adoptionem a patre ascitus per gratiã. sed ne scandalizẽtur, inquit, vade ad mare, & mitte ha Mat.14. mum, & eum piscem qui primus ascenderit, tolle, & a- perto ore eius inuenies ibi stateren, illum sumens da iis p me & te. O magna mysteria, dat dimidiũ didrac- mi qđ lex iubebat, & non negat quod legis est, quasi fa ctus ex muliere, sub lege factus secundũ incarnationẽ locutus sum. Ex muliere secundum sexum. mulier se- xus est, virgo species. sexus generis, virgo integritatis. C in quo ergo venit sub lege, in eo factus est ex muliere, id est, in corpore. Et ideo didrachma solui iubet p se & Petro, quia vterq; sub lege generati. iubet ergo secũ dũ legẽ solui, vt eos qui sub lege erãt, redimeret. Et ta- men stateren dari iubet, quo vectes imponerent ori suo, ne ex multiloquio peccatum admitterent. Et iubet dari in ore piscis repertum, vt agnoscerent verbũ. Qui enim quod legis est, exigebãt: cur quod legis est, nesciebant? Verbũ enim dei ignorare nõ debebant: quia scri ptum est: Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo. Deut.30. Totum igitur didrachmũ deo soluit, qui seculo nihil reseruauit. Deo enim iustitia soluitur, quæ est mentis sobrietas. Deo soluitur sermonis custodia, quæ est ser- monis sobrietas. Corde enim creditur ad iustitiam, ore aũt cõfessio fit ad salutẽ. Potest autem, & drachma pro veteri testamento accipi, didrachmũ pro vtriusq; Roma.10 testamenti precio, quia secundum legem vnusquisque pe legem redimebatur. Qui autem secundum euãgeliũ redimitur, soluit drachmam secundum legem, sangui ne redimitur Christi secundum gratiam, geminam ha bens redemptionem, & deuotionis, & sanguinis. Nec enim fides sola ad perfectionem satis est, nisi etiã bapti smatis adipiscatur gratiam, & sanguinem Christi redẽ ptus accipiat. Bona ergo drachma quæ deo soluitur. Non est drachma denarius, sed diuersum est. Denique D in denario imago Cæsaris est, in drachma imago dei: Quia vnius est dei, ad imitationem ipsius, ab vno incei- pit, & infinitum diffunditur. Et iterũ de infinito nu- mero in vnum quasi in finem omnia reuertuntur: quia deus & principium & finis omnium est. Vnde nec nu- merũ monadi, sed elemẽtum numeri quib⁹ ea cura est appellauerunt. Et hoc propterea diximus, quia scriptũ Apoc.1. est: Ego sum α & ω primus, & nouissimus, &, Audi is- rael Dominꝰ deus tuꝰ deus vnus est. Et tu ergo ad si- militudinẽ domini vnus esto atq; idem. Non hodie so brius, cras ebriosus: hodie pacific⁹, crastina die litigio sus: hodie frugi, crastina die incontinens. Mutatur eni vnusquisq; morum varietate, & fit alter, in quo non a- gnoscitur quod fuit, & incipit esse quod nõ fuit, sui de gener. Graue est eni mutari in peius, sed esto sicut ima go in drachma, immutabilis, eũdem habitum seruans. Quotidie videns drachmam, attende imaginem: hoc est, videns legem, attende in lege imaginem dei Chri- stum. Quia ipse imago dei inuisibilis & incorruptibi- lis, luceat tibi velut in speculo legis. Cõfitere eum in le ge, vt eum in euangelio recognoscas. Si cognouisti in mãdatis, recognosces in operibus. Vale, & si non infru ctuose didrachmum istud cõmissum mihi arbitraris, iterum si quid habes, committere ne dubitaueris.

¶ Sancti Ambrosij ad Simplicianũ, explicantis quid si bi velit quod Moyses post oblatum sacrificiũ, & im- E molatas dominuo salutares hostias, dimidiam partẽ sanguinis in crateras miserit, dimidiam autẽ ad alta- re fuderit. Epistola II.

AMBROSIVS Simpliciano. Motum te cum legeres significatti mihi, quid sibi velit qđ Moyses post oblatũ sacrificiũ, & immola- tas domino salutares hostias, dimidiã par- tẽ sãguinis in crateras miserit, dimidiã aũt ad altare ef fuderit. Sed quid est qđ ipse dubites, & á nobis requi- ras, cum fidei & acquirendę cognitionis diuinæ gratia totũ orbẽ peragraueris, & quotidianæ lectioni noctur nis ac diurnis vicib⁹ omne vitę hui⁹ tẽp⁹ deputaueris, acri pręsertim ingenio etiã intelligibilia cõplectens? Vtpote qui etiam philosophiæ libros q̃ á vero sint de- nij demõstrare soleas, & plerosq; tá inanes esse, vt pri⁹ scribẽtũ in suis scriptis sermo quã vita eorũ defecerũt. Tamen quia collatio sermonis, vt pecunię, magno est vsui atq; ea maximus in cõmune emolumẽtũ negocia- tionis pfect⁹ paratur: qđ mirabilis sit ista sanguinis di F uisio, reticere nõ queo. Pars enim eius moralem sapiẽ- tiæ disciplinam videtur significare, pars mysticam. Il- la quę in crateras mittitur, moralis est: hęc quę ad alta- re effunditur, mystica: eo quod diuino munere & aspi ratione quadam humanis infundatur mentibus, vt con uenientia & fidei plena de deo sentiant. Deniq; qui lo- cuti sunt de eius maiestate, & de cęlestib⁹, vel apostoli, vel sancti prophetæ, non nisi ex reuelatione demon 2.Cor.12 strata sibi loqui ausi sunt. Vnde Paulus & raptum se in prradisum, & audisse se verba quę non licet homini lo Actu.7. qui, in epistola sua test ficatus est. Stephanus quoq; vi dit cęlos apertos, & Iesum ad dexteram dei stantem. Esa.6. Et Esaias propheta vidit sedentem. Nam de Moyse quid loquar, de quo dicit scriptura qđ nõ surrexit am Deut.34. plius propheta in Israel sicut Moyses, qui vidit domi- num facie ad faciem in omnibus signis & prodigijs quę fecit in terra Aegypti? Mystica ergo deo libantur, qui splendore diuinæ sapientiæ, cuius pater & genitor est, inflammat animæ vigorem, ac mentem illuminat. Sa- pientia autem dei Christus, in cuius pectore recumbe- bat Ioannes, vt de principali illo secretoq; sapiẽtię hau sisse diuina proderetur mysteria. Deniq; ipse conscius

G muneris hoc ſcripſit, qui ſibi quod acceperat vendicare, & ſua aſsignare igenio reformidabat. Sed & ipſe do
Ioan. 20. minus dicebat apoſtolis os ſuũ aperiens: Accipite ſpiritum ſanctũ, quo declarauit ſe eſse qui Moyſi dixerat:
Exo. 4. Ego aperiã os tuũ, & inſtruãte quid debeas loqui. Ergo hæc ſapiẽtia diuina inenarrabilis, impermixta atq; incorrupta ſanctorũ animis ſui infundit gratiam, & cognitionẽ reuelat, vt ſpeculẽtur ei⁹ gloriã. Illa autẽ moralis ſapientię diſciplina eſt, quę mittitur in crateras, & ex illis percipitur atq; hauritur. Crateres igitur ſenſuũ receptacula. Crateres oculi ſunt duo, aures ſunt, nares ſunt, os quoq; & aliæ partes cõuenientes muneri. Oculi enim viſum recipiũt & miniſtrãt, auditũ aures, odorẽ nares, ora guſtatũ, & cætera. In iſtos crateres verbũ illud in quo eſt principatus ſacerdotij vel ꝓphetiæ, effundit ſanguinis ſui partes, vt viuificet atque animet irrationabiles portiones, & faciat rationabiles. Deniq; vbi legis diuinę pręcepta numerauit atq; annũciauit populo, Theoriam poſtea intelligibilis illi⁹ arcæ teſtimonij vel cãdelabri vel thymiamatis locuturus immolauit hoſtias & libauit, ſanguinis partẽ infundens altaribus ſacris, partẽ autem infudit crateribus. Fit ergo diuiſio myſticę illius, hoc eſt, diuinę moraliſq; ſapientiæ.
H λόγος enim diuiſor eſt animarũ atq; virtutũ. λόγος autẽ verbũ dei validũ & acutũ, qđ pertrãſit & penetrat vſq; ad diuiſionem animæ, virtutes quoq; diſtinguit & diuidit, cui⁹ miniſter Moyſes diuiſiõe ſanguinis virtutũ genera diſtinxit. Et qa nihil præ cęteris in lege, niſi Chriſti aduẽt⁹ annũciatur, atq; eius præfiguratur paſsio, vide ne iſta ſit hoſtia ſalutaris, quã verbũ deus in ſemetipſo obtulit, atq; in ſuo immolauit corpore. Qđ primo moralẽ i euãgelio, ſed etiã in lege docuit diſciplinam, & in ſua patiẽtia atq; in ipſo actu & opere monſtrauit, tãq; in crateras ita in mores noſtros ſenſuſq; trãsfũdẽs velut ſubſtantiã quãdã & vitalia ipſa ſapientiæ, quibus mentes hominũ viuificauit ad virtutis ſeminariũ, & inſtituta pietatis. deinde accedẽs ad altare effudit hoſtię ſuæ ſanguinem. Itaque ſiue ita hęc accipias, pius vt arbitror ſenſus eſt: ſiue ſecũdũ Salomonẽ velis, concurrit eque, vt quia ſanguinẽ miſit in crateras Moyſes pro-
Prouer. 9 pheta, cognoſcas ipſũ eſse ſanguinẽ de quo ſcriptũ eſt quia ſapiẽtia miſcuit in cratere vinũ ſuũ dicẽs vt relinquerẽt inſipientiã, & quęrerẽt ſapẽtiã. Hauritur ergo de cratere ſapientia, hauritur diſciplina, hauritur intellectus, hauritur correctio, hauritur vitæ emẽdatio, hauritur morũ & cõſiliorũ tẽperatio, pietatis gratia, virtutis incrementum, fons vbertatis. Quod vero ad altare effundit ſanguinẽ, intelligere licet ablutionẽ mũdi, remiſsionẽ omniũ peccatorũ. Eteni ſanguinẽ illũ ad altare quaſi hoſtiam effundit ad multorũ exhauriẽda pec
I cata. Agnus enim hoſtia eſt, ſed agnus nõ irrationabilis naturæ, ſed diuinę potẽtiæ, de quo dictũ eſt: Ecce agn⁹ dei, ecce qui tollit peccatũ mũdi. Nõ ſolũ eni mũdauit ſãguine delicta vniuerſorũ, ſed etiã diuina potestate donauit. An nõ tibi videtur effudiſse ſãguinẽ ſuũ, de cui⁹ latere ſupra ipſũ paſsionis altare aqua cucurrit & ſãguis? Vale, & nos parẽtis affectu dilige, vt facis.
Ioan. 1.

¶ Diui Ambroſij ad Simplicianũ, cauſsã reddẽtis cur Moyſes ꝓpheta maximus inueniatur magis Aaron fratris cõſiliũ q̃ ſuum probaſse, Cur etiam tam difficile tamq; rarum ſit pœnitẽtiã peccati gerere in hac vita homini. Epiſtola. III.

Deu. 34. AMBROSIVS Simpliciano. Quãtus ſit vnuſquiſque i ſuo munere, exẽplo debet esse lectio, quę iure te mouit, qđ Moyſes ille quo nemo præſentius deũ vidit, neq; ſurrexit ãplius in Iſrael ꝓpheta qui deũ facie ad faciẽ ſicut Moyſes videret, ille qui quadra
Exo. 34. ginta dieb⁹ cũ deo iugiter & noctib⁹ fuit cũ legẽ acci-

peret in mõte, ille inquã cui de⁹ dabat quos loquẽretur ſermões, inuenitur magis Aarõ fratris cõſiliũ q̃ ſuũ ꝓbaſse. Fuit ergo quiſq̃ hominũ Moyſe prudentior & inſtructior? Atq; ipſũ Aarõ poſtea cũ Maria circa Aethiopiſsæ ꝓſonã legim⁹ erraſse, ſed hoc ipſũ diligẽter diſcute, vbi Moyſes ſcientia præponderet, vbi Aaron cõſilio. Moyſes magnus ꝓpheta, qui de Chriſto dixit: Sicut me, ipſum audietis, & de quo ipſe domin⁹ ait: Si Moyſen & ꝓphetas nõ audiunt: nec ſi quis ex mortuis ad illos abierit, credẽt. Ergo in cauſsa ꝓphetiæ præfertur Moyſes ſicut ꝓpheta. Vbi autẽ cauſsa & munus & officium ſacerdotij eſt, prẽfertur Aarõ ſicut ſacerdos. Tractem⁹ ergo ipſum locũ. Immolatus erat hircus ꝓ peccato, & oblatus in holocauſtũ. Quẽſiuit eũ poſtea Moyſes, & cõbuſtus erat. Et iratus eſt Moyſes ad filios Aaron Eleazar & Ithamar, qui ſuperfuerant, dicens: Quare nõ manducaſtis quod oblatũ eſt pro peccato in loco ſancto? Quoniã quidẽ ſancta ſanctorũ ſunt hæc vobis manducare, vt auferatis peccatum ſynagogæ, & intus mãducandũ eſse, ſicut mihi pręceptũ eſt, ait. Cũ ergo iratũ eũ vidiſset Aarõ, placide reſpõdit ei: Si hodie obtulerint pro peccato ſuo holocauſta ſua contra dominũ, & acciderint mihi talia, mãducabo quod ꝓ peccato obtulerũt hodie? nũquid placebit domino? Et audiuit Moyſes, & placuit illi. Quid iſta ſignificent, conſiderem⁹. Nihil peccare, ſolius eſt dei: emẽdare ſapiẽtis eſt, & corrigere erratũ, & pœnitẽtiã gerere peccati. L
Id tamẽ eſt difficile in hac vita hominũ. Quid enim tãrarũ q̃ vt inuenias virũ qui ſeipſum coarguat, & factũ condẽnet ſuũ? Rara itaq; confeſsio de peccato, rara pœnitentia, rara in hominibus verbi eius aſsertio. Repugnat enim natura, repugnat verecundia. Natura, quia omnes ſub peccato: & qui carnẽ gerit, culpę obnoxius eſt. Ergo repugnat natura carnis, & illecebra ſeculi in nocẽtiæ integritatiq;. Repugnat etiã verecundia, quia erubeſcit vnuſquiſq; propriã culpã fateri, dũ præſentia magis q̃ futura cogitat. Studebat autẽ Moyſes peccati vacuã reperire animam, vt exuuias erroris deponeret, & nuda culpæ ſine vllo ſui pudore diſcederet. Sed non inuenit, quia cito impet⁹ irrationabilis prẽuenit, & flãma quędã celerrimi motus animam depaſcitur, atque exurit eius innocentiã. Præponderãt enim futuris præſentia, & violẽta moderatis, & plura paucioribus, & iucunda ſerijs, & aſperis mollia, & triſtibus læta, & illecebroſa rigidioribus, & prẽpropera tardioribus. Velox eni eſt iniquitas, quę ad nocendũ occaſiones ſuggerit, quia veloces pedes eius ad effundendũ ſanguinẽ. Lẽta autẽ virtus omnis & diuturna cunctatrix ante iudicat, & adorienda incipit. Ita mens boni, ſpeculatrix cõſiliorum ſuorũ eſt, priuſq; examinat quid decorũ atq; honeſtum: iniquitas vero opere cogitationẽ anteuertit. Pi-
M gra igitur & verecũda eſt pœnitentia, qa prẽmitur & reuocatur prẽſentiũ pudore. Solis eni intendit futuris, quorũ ſpes ſera, tardior fructus, & ideo petitio ipſa tardior. Inter hęc ſpei & virtutis molimina præcurrit impudẽtia, & ſpẽ præſentiũ pœnitẽtia excluditur, & tãq; exuritur affect⁹ ei⁹, & huiuſmodi aboletur i vitijs. Quę rit eã lex, & nõ inuenit. Ambuſta eſt eni feruore & fumo iniquitatis. & indignatio quędã legis mouetur. Dicit Moyſes deuorandã fuiſse pœnitentiã in ſanctiſsanctorum, ſacerdotes quaſi ſegniores increpat. Reſpõdit Aarõ, ꝓuidũ debere eſse iudicium ſacerdotale, nec facile male ſanæ cõſciẽtię cõmittẽdũ id muneris, ne fiat error deterior priore. Vaſe eni fœtido vel oleũ vel vinũ facile corrũpitur ac deterioratur. Qũo aũt poterat vbi ignis alien⁹ erat, peccatũ exuri, & hoc ſub cõſpectu domini, cui & occulta ſũt cognita? Nũquid poteſt placere domino ſi quis cũ adhuc verſetur in iniquitatib⁹, & iuſticiã corde incluſã teneat, dicat ſe agere pœnitentiã: Simile eſt ac ſi quis æger ſe ſanũ ſimulet, magis æ-

A nihil ei ꝓdesse pōt simulatio sanitatis, cū verbo adum
bretur, nō vllo fulciatur subsidio virtutis. Ignis itaq; a-
lienus est libido. Ignis alien⁹ est oē iniustitiæ incēdiū
cupiditatis. Ignis est alien⁹ omnis ardor auaritiæ. Hoc
igni nemo mūdatur, sed exuritur. Nā vbi iste ignis alie
nus est, si quis i cōspectu se offerat domini, ignis eū cę-
Leuit.10. lestis absumit, sicut Abiud & Nadab quos exusit ignis
cælestis pariter cū ijs quę ꝓ peccato sacris fuerāt obla
ta altaribus. Qui ergo vult mūdare peccatū suū, ignem
á se remoueat alienū. illi soli igitur se offerat qui cul-
pā nō hominē exurit. Qui sit iste ignis, audi dicentem:
Quia iesus baptizat in spūsancto & igni. Hic est ignis
qui siccauit hæmorrhousę ꝓ duodecim annos sangui-
nē ꝓfluētē. Hic est qui peccatū Zachęi abstulit dicētis
Lu.19. qđ dimidiū bonorū suorū daret pauperibus, & si cui
quicq̄ abstulit, redderet quadruplum. Hic est ignis qui
absterſit culpā latronis. ignis enim cōsumēs est, qui di-
xit ei: Hodie mecū eris in paradiso. illos itaq; sanauit,
quib⁹ simplicē & putā reperit cōfessionē, nihil mali-
gnū, nihil fraudulētū. Deniq; iudas ad remediū pue-
nire nō potuit, cum diceret: Peccaui quod tradiderim
sanguinem iustum: qui alienū ignē voluebat in pecto-
re suo, qui eum inflammauit ad laqueū. indignus enim
remedio fuit, quia non intimo mentis conuersus inge-
muit, & sedulo gessit pœnitentiā. Tantæ enim pietatis
est dominus iesus, vt & ipsi donaret veniam si Christi
B expectasset misericordiam. Hāc ergo culpā sacerdotes
non auferunt, neq; peccatū eius qui in dolo se offert, &
adhuc in studio delinquēdi est. Nō enim possunt epu-
lari in eo quod plenum fraudis, & serpentis interius ci
catricis est. Cibus enim sacerdotis est in peccatorū re-
missione. Vnde ait princeps sacerdotum: Meus cibus
ioan. 4. est vt faciam voluntatē patris mei qui in cælo est. Quæ
est voluntas dei, nisi ea, cū conuersus ingemueris, tunc
saluus eris? in illo erga subdolo cib⁹ nullus est. Deniq;
nec ipse epulādi suauitatē capere potest in quo nō syn
cera & pura conscientia est. Amaritudo enim fraudis
epulandi suauitatē obducit: nec permittit mala cōsciē-
tia vt reficiat & pascat obnoxium animum pœnitētia.
Ideo ergo talis affectus, talis petitio, talis pœnitentia
non est vsui aut voluptati sacerdotibus. Meritoq; hir-
cus ille qui pro peccato oblatus est in holocaustū, quia
nō fuit syncera hostia, exust⁹ est, quia in eius sacrificio
ignis alienus repertus est. Non est itaq; complacitū &
acceptum sacrificium deo. Nō est enim acceptum nisi
quod fuerit in diuitijs synceritatis & veritatis probatū.
Leuit.10. Ideo & alibi legis duos hircos, vnum in quo sors domi
Mat.24. ni, alterum transmissionis. illum in quo sors domini,
offerri atque immolari pro peccato: illum vero i quo
sors transmissionis, dimitti in desertum: vt accipiat po
puli iniquitates vel alicuius peccatoris. Sicut enim duo
sunt in agro, & vnus eorū assumitur, alius derelinqui-
tur: ita sunt duo hirci, vnus q ad sacrificiū est vtilis, a-
C lius qui in desertū dimittitur. Hic nulli vsui neq; eden-
dus neq; epulandus á sacerdotū filijs. Sicut enim ex ijs
quę alimentorum sunt qđ bonum est editur, q̄ inuti-
le aut malū, proijcitur: ita & bona opera epulatoria di
cimus, quæ sunt esui. Non placebit ergo domino si mā
ducet sacerdos sacrificiū in quo fraus sit oblationis, nō
sedulæ cōfessionis synceritas. Et ideo hircus iste in de-
sertū dimittēd⁹ est, vbi errauerūt patres nostri, erraue
runt in eo, & nō potuerūt ad resurrectiōis terrā pueni
re, sed iterijt á terra memoria eorū. Deniq; quæ sūt epu
latoria opera, audi. Et erūt sabbata terræ nobis escæ. E
pulatoria enim & refectoria requies i deo, quæ facit aī
trāquillitatē. Vnde & nos etiā in sermone reqescam⁹.
Vale, & nos, vt diligis, dilige: quia nos te diligimus.

¶ Diui Ambrosij ad ireneum, declarantis quomodo
intelligendū sit qđ in Exodo legitur, Abominanda

apud Aegyptios immolem⁹ deo. Qualib⁹ prꝛterea D
ductorib⁹, & qua via ad ecclesiam Christi perueniā-
tur, Qui illam ingrediantur, & quid eis in ipsa sit a-
gendum.

Epistola IIII.

Ambrosius ireneo. Moueri te significasti mihi
eo qđ legeris, Abominada apud Aegyptios im-
molemus deo. Sed habuisti quo istud ioluere̅s, Exo.8.
quia in Genesi scriptū est qđ Aegyptij pastorē
pecorū abominabātur. Nō vtiq; ꝓpter hominē, sed ꝓ-
pter pecora. illi enī aratro terrā inuertebāt. Abraham
autē & iacob, & postea Moyses, Dauid, pastores fue-
rūt, regalē quādā in hoc munere disciplinā induētes.
Oderāt ergo Aegyptij īmolata sacrificia. i. pfecta stu-
dia virtutū, & plena disciplinæ. Qđ ergo vitiosi ode-
rūt, hoc apud bonos syncerū ac piū est. Opus virtutis
detestatur luxuriosus helluo, refugit Aegypti⁹, ita cor
pus quod illecebras diligit, auersatur animæ virtutes,
abominatur iperiū, refugit virtutum disciplinas, & oia
opera quæ huiusmodi sunt. Quę ergo Aegypti⁹ refu-
git, Aegypti⁹ ille & nō hō, hæc tu āplectere, qui habes
humanitatis scientiā. illa autē declina quę illi requūtur
atq; eligunt, quoniā duo sibi istā cōgruere nō possunt,
prudētia, & insipiētia. itaq; sicut iis quæ in quodā censu
imprudentiæ atq; intemperantiæ sunt, abdicat se pru-
dentia, abdicat cōtinentia, ita eorum omnis exors insi-
piens est atq; incontinens, quæ in bonis atq; in hæredi-
tate sapientis viri sunt & continētis. Deniq; sanctę illę E
tali cōiugio Lia & Rachel, vna laborioſa, altera aspi-
ratio fortis, refugiētes nō generis necessitudinem, sed
morum discrepātiā, cum viri exerciti iacob sermone
edoctæ essēt quod vellet discedere, vt Laban & filiorū
eius inuidiam declinaret atq; ignauiam, respōderunt:
Nunquid est nobis portio aut hæreditas i domo patris
nostri, & nō sicut alienæ existimamur ei? Vēdidit enī Genē. 31.
nos, & deuorauit prętium nostrum. Ecce primū, quia
ignauus & inuidus laborioſam & disciplinæ tenacem
alienat á se ac defugit, seseque cupit separare: quoniam
eas oneri esse cernit sibi, & putat se lucrum fecisse qđ
alienauit eas, & hoc esse suum precium iudicat, eumq;
fructū voluptatis suæ. Nunc audiamus quomodo quæ
habet virtus, non habeat ignauia. Aiunt enim omnes di
uitiæ & gloria, quā tulit deus patri nostro, nobis erit &
filijs nostris. Merito deo arbitro dicunt esse sublata,
quia ipse est autor bonorū, cuius gratia ignaui exuū-
tur, quia decorem hæreditatis diuinæ capere improbi
atq; infirmi non queunt, succedit autem intentus, & spi
ritum in se fortis habens. Quis autem fortis nisi solus
deus, qui omnia coercet & regit? His ergo debetur hæ
reditas dei. Vnde & Esaias dicit: Est hęreditas creden-
tibus in domino. Et pulchrè ait: Est hæreditas, ipsa enī
sola hæreditas est, alia nō est. Neq; enim cæcus thesau-
rus hęreditas est, neq; caduca omnia hæreditatis habēt
cōmodum. Sola est illa hęreditas, in quibus est portio F
deus. Vnde sanctus domini dicit: Portio mea domin⁹.
Et alibi: Hęres factus sum testimoniorum tuorum. Vi-
deas quę possideat iustus, mandata dei, oracula eius,
prꝛcepta eius. in his diues est, his pascitur, in his dele-
ctatur quasi in omnibus diuitijs. Hęc ergo possidentes
Lia & Rachel, opes patrias non requirebant, in quibus
erat pecunia adultera, irrationabilis species, & spiritua
lis expers vigoris. Deniq; quasi diuites & liberę non eū
diuitem sed egentē arbitrabātur. Omnis enim bonarū
& liberalium cōsors disciplinarū neminem insipiētiū
diuitem putat, sed inopem atq; egenum, abiectū quoq;,
& si regalibus diuitijs affluat, & superbus auro suā ia-
ctet potētiā. Fugiēda est igitur talium societas, & si ali-
qua generis copulentur necessitudine. Noxiæ sunt e-
nim cōuersationes cum insipientibus, & inficiunt so-
briū mētē ac decolorāt: quia sicut adhærēs sancto san-

Gtus eris:ita cū peruerſo peruerſus eris. Frequēter enī accidit vt quis cōtra ꝓpoſitū ſuum intēperātē audiēs, cū velit ipſe cōtinētię diſciplinā tenere, fuco inſipientiæ coloretur,meritoq; cōtrariæ ſibi ſunt & repugnantes diſciplina atq; inſolētia. Vnde cum vir exercitatus earū ſententiā quæreret,vocē emittunt probatæ iā diu turno exercitio virtutis. Nunquid eſt nobis portio aut hęreditas in domo patris noſtri? Id eſt,cōſulis nos vtrū velim⁹ ab eo recedere? Quaſi vero nō cognoueris qđ nullā habeam⁹ cupiditatē eius ſocietatis, neq; nos dulcis pluribus ſeculariū diuitiarū cupiditas teneat,aut lætitia luxuriæ.Hęc ſunt quę nos miſeria aliena nobis duxim⁹.Hęc ſunt quæ plena inopiæ atq; egeſtatis arbitramur. Adijciūt etiā cauſsā ſucceſsiōis,quia verā gloriā, & boni theſauri copias amiſit Labā, in quib⁹ maximus vigor datus eſt mētis, & bona moneta imaginis dei & ſimilitudinis,quia ſpiritualē monetā amiſit, quia ſplendida magis ſeculi elegit,q̄ vera & vtilia vitæ ſuę,quorū decor expertē diuinorū bonorū prēterit: quoniā ille quæ putat pulchra,in ijs ſe fallit ipſum & decipit. Vnde audi eius verba & iudicia.Secutus ſāctum Iacob, & filias ſuas,ne forte apud eas ſuorū vitiorū reperiret aliquid,& reuocādi ad ſe haberet auctoritatē, coarguens iuſtū,cū ratiōe eſset redargutus,& nihil reſpondere ac referre poſset,quo eū deberet tenere: Si annunciaſses,inquit,mihi,emiſiſsē te. In quo ꝓdidit quid iu-
H ſtus fugerit,ne eū proſequeretur,ne deduceret, ne tali comitatu ſtipatus ꝓcederet.Primū qđ multorum dominorū mācipio ſe ſubijcere non debuit, vt ab eo tāq; ſeruulus dimitteretur.Deinde quia vir exercitio intentus,& quærens verā viā ad virtutē perſequi,nō hominē deductorē,ſed oracula quęſiuit cęleſtia. Quę me, inquit,hinc pręceperunt abire, & nūc comitātur viantē. Sed qūo me dimiſiſses? An cū lętitia tua, quę plena eſt mœſtitudinis,cū typanis ſcilicet atq; organis immoderata modulātib⁹,& ſonis tibiarū ſuauibus inſuauia reſultātib⁹ ſonis diſſonis,crepitib⁹ diſcrepātibus, vocibus mutis,cymbalis animā feriētibus.His me delectari poſſe credidiſti?his reuocari? Hæc ſunt quæ ego fugi: nec vereor verborum tuorū inuidiā. Fugi, ne me talia ſequerētur,ne quid de tuis accipiens abirē, Nō enī talib⁹ deductorib⁹ ad eccleſiā Chriſti ꝓuenitur, ad quā tēdebat Iacob,vt eo deduceret populorū copias, inueheret nationū diuitias,poſteritatē infunderet, fugiens vmbrā inaniū rerū,præferēs iſenſibilis ſimulachris virtutum ſpirantem decorē,plauſibilibus pręponēs ſeria. Vides enim quēadmodū conuiuia gentiles adornent, feſta annuncient,ſed ea pijs mentibus infeſtiora ſunt:
I quia ijs pleriq; decipiuntur, dulcib⁹ capiūtur epulis,capiuntur ſaltantium choris,dū ieiunia noſtra fugiūt,dū ea ſibi aſpera putant,dū corpori noxia & moleſta arbitrātur.An opinatus es quia aurū tuū deſiderarē? Sed nō habes aurum igne examinatū,quo iuſti probantur. An quia argentum cuperē? Sed non habes argentum, qui nō habes ſplēdorem alloquij cęleſtis. Sed fortaſse ſperaui quod adijceres mihi ad obſequium ſeruulos tuos. Ego vero liberos quęro,fugio ſeruos peccati. Sed forte comites itineris & duces viarū neceſsarij fuerūt. Vti nā ſequi poſsent,ego illis monſtrarē domini vias. Sed qui deum neſcitis,vias ei⁹ quomodo nouiſtis? Vias eius ingrediūtur electi à domino. Non quicūq; intrant eas, ſed tamen nemo excluditur. Sequatur qui paratus eſt, ingrediatur viam quæ ducit ad Meſopotamiam, vt qui eā petit,per aquas tranſeat, aquas Tigris atq; Euphratæ,fortitudinis atq; iuſtitię, per lachrymas pœnitētiæ, baptiſmū gratię. In ea eſt virtus exercit⁹ dei. Omnes enim qui ſunt in ecclefia,deo militant. In ea eſt grex ille inſignis diuerſarū virtutum, quem Iacob ſibi elegit. Omnis enim ſine ſigno anima,indocta & inerudita eſt, diſciplinarū neſcia, quę autē inſignita, eadē diues operum,& gratiarum opima. Ad eā qui venit, iratum fra- K
trem reconciliet prius: Ad eam qui venit, Sichimā prę cioſam illam & actuoſam inhabitet virtutum officinam,vbi læſæ caſtitatis grauis vltio. Ad eam qui venit, luctetur cum deo,vt ad imitationem eius ſe exerceat, ad humilitatem Chriſti & paſsiones eius cōgrediatur. Tollat crucē ſuā,& Chriſtum ſequatur. Deniq; bonus cōgreſſor non æmulatur,non inflatur,imò etiam bene dicit congredientem ſibi tali munere. Sequamur ergo ſanctū Iacob,& vias eius, vt perueniam⁹ ad eas paſsiones,ad eas cōgreſsiones,perueniamus ad murū, peruemiamus ad patientiam matrem fidelium, & ad patrem Iſaac,id eſt iucunditatis capacem, lætitiæ redundantē, Vbi iā patientia,ibi lętitia:quia poſt tribulationes patientia,patiētia autem probatione operatur, in qua eſt ſpes,de qua non cōfundimur, quoniam qui non fuerit cōfuſus crucem Chriſti,nec Chriſtus cōfundetur i eo. Vale fili,& nō erubeſcas patrem interrogare, qui non erubeſcis in paſsionibus Chriſti gloriari.

¶ Diui Ambroſij ad Fœlicem Comenſem epiſcopum, ſe & lectiōe ſermonis illius, & ſpe futuri aduētus reſocillatū aſserentis, ſimulq; vt venire non negligat adhortantis. Epiſtola v.

L

Ambrosivs Fœlici Comenſi epiſcopo. Etſi habitu corporis minus valebam, tamen vbi ſermonē vnanimis mihi pectoris tui legi, nō mediocrem ſumpſi ad cōualeſcēdum gratiā, quaſi quodā tui alloquij pulegio refotus, ſimul quia celebrē vtrique noſtrum annunciaſti diē affore,quo ſuſcepiſti gubernacula ſummi ſacerdotij,de quo ante momentū cū fratre noſtro Baſsiano loquebar. Ortus enim ſermo de Baſilicę,quam condidit apoſtolorum nomine,dedicatione,dedit huic ſermoni viā,ſiquidē ſignificabat qđ ſedulo tuæ quęreret ſanctitatis pręſentiā. Tum ego noſtris fabulis intexui diē natalis tui,qui foret in exordio ipſo calēdarum nouēbrium,eumq;(ſi nō fallerer) appropinquaſse,& craſtina celebrandum die, vnde poſthac non excuſaturum promiſi ego de te, quoniā & tibi id de me licet.Promiſi illi, exegi mihi. Præſumptum enī habeo quod affuturus ſis,quia debes adeſse.Nō ergo te magis meum ꝓmiſsum tenebit,q̄ tuum inſtitutum, qui id in animum induxeris,vt quod oportet facias. Aduertis itaq; quia nō tam promiſsi audax, q̄ tui conſcius fratri ſpopondi. Veni igitur,ne duos ſacerdotes redarguas,te qui nō affueris,& me qui tā facile promiſerim. Natalem autē tuum proſequemur noſtris orationibus, & tu noſtri in tuis votis nō obliuiſcaris. Te noſter ſpiritus comitabitur,tu quoq; cum ingredieris ſecundum tabernaculū qđ dicitur ſancta ſanctorū, facito noſtro more,vt nos quoq; tecum inducas cū ſpiritu. Adolens aureum illud thymiamaterion,nos ne intermiſeris. Ipſum eſt enim quod in ſecūdo tabernaculo eſt, de quo plena ſapientiæ oratio tua ſicut incenſum dirigitur ad cęleſtia. Ibi arca teſtamēti vndiq; auro tecta,id eſt, doctrina Chriſti,doctrina ſapiētiæ dei. Ibi dolium aureū habens māna,receptaculū ſcilicet ſpiritalis alimonię, & diuinæ promptuarium cognitionis. Ibi virga Aaron inſigne ſacerdotalis gratię aruerat ante, ſed in Chriſto refloruit. Ibi cherubim ſup tabulas teſtamēti lectionis cognitio ſacræ. Ibi propitiatoriū,ſupra quod i excelſis de⁹ verbū eſt,imago inuiſibilis dei,quod tibi dicit: Loquar tecū deſuper ꝓpitiatoriū de medio duorū Cherubin. Sic enim loquitur nobiſcū, vt nos eius ſermonem intelligamus:vel quia nō mūdana, ſed intelligibilia loquitur,ſicut ait: Aperiā in parobalis os meū. Vbi enim Chriſtus,ibi omnia,ibi doctrina eius, ibi peccatorū remiſsio,ibi gratia,ibi ſeparatio mortuorū ac viuētium. Et Aaron quidē ſemel ſtetit in medio eorū obijciēs ſe M

Pſal.78.

A ne mors trāsiret ad viuentiū agmina à funeribus mortuorū. Hic autē quasi verbū semper stat ī singulis, quē nos nō videmus intra nos, separans rationabiles virtutes à cadaueribus passionū letaliū, & pestilentiū cogitationū. Hic stat quasi qui in hūc mūdū venerit vt aculeū mortis hebetaret, deuoratoriū ei⁹ obstrueret, viuētib⁹ ęternitatē gratię daret, defunctis resurrectionē cōcederet. Huic tu militas; bonā militiā, huius depositū custo
Deut. 15. dis, hui⁹ pecuniā fœneras, secūdū quod scriptū est: Fœnerabis gētibus. Bonū fœnus spiritalis gratiæ, quod veniens domin⁹ cū vsuris exiget, & cū te bene dispēsasse inenerit, dabit tibi plura ꝑ pauciorib⁹, eritq; mihi fructus dulcissim⁹, qđ meū in te iudiciū cōprobabitur, ordinatio nō reprehēdetur, quā accepisti per impositionē manuū mearū, & benedictionē in noīe domini Iesu. Fac ergo bonum opus, vt in illo die mercedē inuenias, & ego in te, & tu in me requiescamus. Multa messis Christi, sed pauci operarij, & difficile reperiūtur q̄ adiuuēt. Verū hoc vet⁹, sed potēs est domin⁹ q̄ mittat operarios ī messem suā. Certe in illo ordine Comēsiū iā plerię cœperūt credere magisterio tuo, & doctrina tua verbū dei receperūt, sed q̄ dedit credētes, & adiu-
B tores dabit, quo & tibi excusandi auferatur necessitas, quod serius nos inuiseris: & mihi crebrior tuę præsētię refundatur gratia. Vale, & nos dilige, vt facis.

¶Diui Ambrosij ad irenæum, pythagoricum mandatum cōmemorantis, quo ille discipulos suos cōmunē atq; vsitatā populo viā ingredi prohibuit: & vt idem á sacerdotibus obseruetur, multiplici ratione ꝑsuadentis. Epistola. VI.

AMBROSIVS Irenæo. Pythagoricū mandatū in aliquorū scriptis prædicari inuenimus, quo ille discipulos suos cōmunē atq; vsitatā populo ꝑhibuerit ingredi viā. Sed hoc vnde assūpserit, non est incognitū. Nā cū ex populo iudæorū (vt plerię arbitrātur) genus duxerit, ex ei⁹ disciplina deriuauit etiā magisterij præcepta. meritoq; magnus apud philosophos habitus, æqualē (vt aiūt) vix reperit. Legerat itaq; in Exodo Moysi diuino præceptū esse oraculo: Solue
Exo. 3. calciamētū pedū tuorū. Id etiā pręceptū iesu Naue, videlicet vt detritæ & popularis vię deponerēt pulueręq; viā domini ambulare desiderarēt. Legerat pręceptū eidē Moysi, vt mōtē cū sacerdotib⁹ ascēderet, popul⁹ aūt deorsū staret. Separauit igitur sacerdotes à populo, & postea ipsum Moysen introire intra nubē præcepit. Vides diuisiones? Nihil in sacerdotibus plebeiū requiri, nihil populare, nihil cōmune cum studio atq; vsu & morib⁹ incōditę multitudinis? Sobriam à turbis
C grauitatē, seriā vitā, singulare pōdus dignitas sibi vendicat sacerdotalis. Quō enī potest obseruari à populo qui nihil habet secretū à populo, dispar a multitudine? Quid enim in te miretur si sua in te recognoscat, si nihil ī te aspiciat quod vltra se inueniat, si quę in se erubescit, in te quē reuerēdum arbitratur offendat? Super egrediamur igitur plebeias opiniones, & strata quędā gregalis cōuersationis, ac detritæ vię orbitas declinemus, ac vulgaris semitæ solū, quā currit ille cuius vita leuior cursore, de quo dicitur. Trāsiuit, & nō vidit, sed quæramus nobis viā inaccessam sermonibus insolētiū, inuiā operibus imperitotū, quā nullus maculosus dete rat, maculosus scilicet ignauię suę sordib⁹, & fumo iniquitatis oblitus, tenebrisq; & parietinis quibusdam animæ ruinosus, qui nullā virtutis suauitatem gustauerit, aut certe limis eam spectandā magis q̄ directo affectu, & aperto sinu mētis susciendā arbitratus sit: & quod plerię amāt, qui sibi faceti atq; vrbani vidētur, pulchritudinem sapiētię in dedecus versutiæ transfigurantes, veram nō intuens gratiā, tanq̄ in nocte positus nō credit in die viuētibus: quia de numero Themanorum & D Sabęorū est deficientiū & auertentium se à veritate, de quibus dicit Iob: Videte vias Themanorum, & semitas Sabęorū: quia cōfusionem incidēt qui in ciuitatibus & diuitijs spem habent. ita & vos insurrexistis in me sine Iob. 6. misericordia: vnde viso vulnere meo timete. Has igitur deuias semitas declinātiū, & illū deficientiū pulue rē, qui ꝑpter suā appetentiā ceciderūt sępe in deserto, derelinquamus. Cōuertamur autē, & sequamur sapientię viā quā nō calcauerūt filij glorificātium se & iactantiū, q̄ interi⁹ ignorat, mors nescit, quia de⁹ direxit eā. Abyssus dixit, nō est in me, mare dixit, nō est mecum. Iob. 28. Sed si quęris viā sapientię & disciplinæ, colere deū atq; ei subditū esse, sapiētia est: abstinere autē à peccatis, disciplina est. Quid igitur nobis cū isti⁹ seculi via, in qua est tētatio, imō ipsa vita hois tētatio est, & exilior q̄ sermo fabularū, habitare in luteis domib⁹, dies & noctes in lucris ponere, & de lucris semper cogitare, & sicut mercenarius diurnā mercedē quærere, atq;, vt cicadas aiunt, aura quadā pasci cupiditatū? Vere sicut cidadas, quia de die in diē viuunt, questuq; rūpuntur suo. Quid enim aliud sunt homines nullius pōderis, nullius disciplinæ, nisi vt videātur sicut cicadæ, ad mortē nati diurnā, strepētes magis q̄ loquētes? Qui sub ardore feruentiū cupiditatū se mulceāt cātu sibi noxio, statimq; occidāt, nullū fructū ferētes, nihil habētes gratiæ. Horā igitur viæ noxiæ, tortuosæq; serpētiū, qui venenato lapsu corporis sese trahūt, atq; ī spirā nequitię sese colligūt, & erigere non queunt ad cęlestia. Ingrediamur autem portas domini, portas iustitię, quas iustus q̄ fuerit ingressus, confitetur domino. Sed hęc paucorū ingressio, Vn
de domin⁹ ait: Quia angusta porta, & arcta est via quę Mat. 7.
E ducit ad vitā, & pauci sunt qui inueniūt eam. Lata autem porta & spatiosa via quā multi gradiūtur, ad mortem dirigit, & viatores suos eo ducit. Sit ergo via nostra angustior, virtus exuberantior, trames presior, fides sublimior, callis arctior, vigor mētis exūdās, semitæ rectę, quia inflexibilia sunt virtutū vestigia. Vnde Salomon: O qui dereliquerūt semitas rectas, sit gress⁹ ad superiora, quia meli⁹ est ascēdere q̄ descēdere. Deniq; Esa. 31.
sicut lectū est hodie: Væ ijs qui descēdunt in Aegyptū. Nō vtiq; trāsire ī Aegyptū, criminosū est, sed trāsire in mores Aegyptiorū, trāsire ī eorū ꝑfidiā, escæ cupiditatē, luxuriæ deformitatē, qui eo trāsit, descēdit: qui descēdit, cadit. Declinemus itaq; Aegyptium hoiem, & nō deū. Vitijs enim suis etiā ipse rex Aegyptiorū ī potestatem est datus, cuius cōparatione Moyses deus existimatus est, imperās regnis, subijciens sibi potestates. Vnde ei dictum legimus: Faciam te in deum regi Pha- Exo. 7.
raoni. Vale, & nos, vt facis, quasi filius dilige.

LIBER SECVNDVS.

DIVI AMBROSII ad Simplicianū, eleganter de vera libertate ac etiā seruitute disputātis, fortissimisq; argumētis solū sapiētē vera libertate gaudere, & omnē ĩsipiētē seruū esse cōprobātis, atq; ad illā amplectendā plurimū cohortātis, Epist. VII. F

AMBROSIVS Simpliciano. Proximo cum veteris amoris vsu familiaris inter nos sermo cederetur, delectari te insinuasti mihi cū aliquid de Pauli apostoli scriptis coram populo ad disputādū assumerē, qđ ei⁹ ꝑfundū in consilijs vix cōprehēdatur, sublime ī sentētijs audientē erigat, disputantē accendat, tū quia ī

G plerisq; ita se ipse suis exponat sermonib9, vt is qui tractat, nihil inueniat quod adijciat suũ, ac si velit aliquid dicere, Grãmatici magis q̃ disputationis fungatur munere. In eo etamẽ, tum quoniam & veteris affectũ amicitiæ, & qđ plus est, paternę gratiæ amorem recognosco: (nã vetustas habet aliquid cũ plurib9 cõsociabile, patrius amor non habet:) tũ quia non iciune me fecisse iam quod postulas arbitrat9 es, parebo volũtati tuæ: admonitus præsertim & prouocat9 exẽplo meo, quod mihi nõ difficilimum, quia nõ magnum aliquẽ sed me ipsum imitabor, cũ in meos non magnos aliquos vsus reuertor. Et de cõsilijs quidem, cum beatæ vitę imago atque effigies nostro sermone exprimeretur, putamus eam factã complexionem, vt plurib9 fortasse alijs, tibi certe amanti nostri nõ improbemur, licet difficilius sit tuo iudicio q̃ plurium non displicere. Sed iudicij pondus affectu ableuas, eoq; mihi blandior. Hæc autẽ epistola quoniã te absentẽ offendit, de sententijs Pauli est apostoli, qui nos à seruitute in libertatem vocat, dicẽs: Precio empti estis, nolite fieri serui hominũ, ostendẽs libertatem nostram *in Christi esse sapientia. Quę sẽtia magno à philosophis fluctuata atq; iactata est disputationis molimine, dicẽtibus quia omnis sapiens liber, omnis autẽ insipiens seruiat. Sed multo hoc prius Dauid filius dixit, qui ait: Stultus sicut luna mutatur. Sapiens enim non metu frangitur, non potestate mutatur, non attollitur prosperis, non testibus mergitur.

*alias in cognitiõe esse sapiẽtię.

Vbi enim sapientia, ibi virtus animi, ibi cõstantia & fortitudo. Sapiens ergo idem est animo, non minuitur, nõ

H augetur rerum mutationibus: nec vt paruulus fluctuat, vt circunferatur omni vento doctrinæ, sed manet perfectus in Christo, fundat9 charitate, radicatus fide. Sapiens ergo defectus rerum ignorat, & varium animum nescit, sed fulgebit sicut sol iustitiæ, qui in regno patris sui fulget. Vnde tamen hoc plenius hauserit philosophia, de qua patrum disciplina & prudentia, considere mus. Nonne primus Noe cũ aduertisset quia insipienter filius suus Cham riserat nudatũ patrem, maledixit ei dicens: Maledictus Chã, seruus domesticus erit fratribus suis, & præposuit ei fratres eius dominos, qui sapienter patris senectutem honorandã putarunt. Nõne etiam fons ille disciplinarum omniũ Iacob vbertatem disputationis huius omnium pectoribus infudit, qui sapientiæ merito prælatus est fratri seniori? Deniq; pater pius qui inter duos filios affectu certaret paterno, sed disceptaret iudicio (Affectus enim necessitudine fertur, meritis autem iudicia formantur) cum diuideret alteri

Gẽne.9.

I gratiam, alteri misericordiam, sapienti gratiam, insipienti misericordiam, quia ad virtutem se proprijs viribus erigere nõ poterat, nec spontaneũ gressum attollere, benedixit eum vt seruiret fratri suo, & esset ipsius seruus: ostendens ita deteriorẽ esse seruitute insipiẽtiã, vt remedio ei seruitus sit, quia stultus regere se non potest: & nisi moderatorẽ habeat, pręcipitatur ꝓprijs voluntatibus. Diligẽs ergo pater & consulens seruum eũ fratris sui fecit, vt eius regeretur cõsilio. Ideo incõsultis populis sapientes quiq; adhibẽtur rectores, qui plebeiã insipientiam vigore proprio regant, vt potentię specie dominẽtur, quo vel inuitos auctoritate potestatis subijciant ad obediendũ prudẽtioribus, & obsequẽdũ legibus. Imposuit igitur insipiẽti velut in domino iugũ, & cui in gladio suo viuẽdũ dixerat, libertatẽ negauit, ne temeritate laberetur: præfecit ei fratrẽ, cui9 auctoritate & moderatione subiectus proficeret ad conuersionem. Et quia seruit9 habet discretionẽ (Est enim necessitatis infirmior, voluntatis fortior, quia pulchrius est bonũ qđ nõ ex necessitate fit, sed ex volũtate) ideo ei primo iugũ iposuit necessitatis, postea benedictionem ei voluntariæ subiectionis impartiuit. Non igitur natura seruũ facit, sed insipientia: nec manumissio liberũ, sed disciplina. Deniq; Esau liber natus est, & seruus factus est. Ioseph vendit9 in seruitutẽ est, & electus & ad potestatẽ, vt suis emptoribus imperaret. Nõ dedignabatur tamen obsequiũ sedulitatis, sed tenebat virtutis fastigiũ, cõseruabat libertatẽ innocẽtię, integritatis auctoritatẽ. Vnde pulchrè Psalmista ait: In seruum venũ datus est Ioseph, humiliauerunt in cõpedibus pedes eius. In seruũ, inquit, venũ datus est. nõ seruus factus. Humiliauerũt pedes eius, non animam eius. Quo enim humiliata est anima, de qua dicit: Ferrũ pertrãsiuit anima eius? Nã cũ aliorũ aĩas peccatum trãseat (Ferrũ eni peccatũ est, qđ est penetrabile) Ioseph sancti anima ita nõ patuit peccato, vt magis peccatũ ipsa penetraret. Deniq; nec herilis illecebræ flexus est delinimẽto, nec immerito flãmas nõ sẽsit libidinis, quia maiorẽ diuinæ flagrabat ardorẽ gratię. Vnde & hoc pulchre de eo dictũ est: Quia eloquiũ domini vsit eũ, quo restinxit ignitas diaboli faggittas. Quomodo hic seruus, qui erudiuit principes populi in illa frumentaria dispẽsatiõe, vt futuræ inopiæ consulerẽt, & declinando prouiderent? Aut quomodo seruus, qui totã terrã acquisiuit, & vniuersum populum Aegyptiorũ in seruitutem redegit? Non vt cõditionem seruitij ignobilis irrogaret, sed vt tributũ constitueret, prẽter possessionẽ tamẽ sacerdotalẽ, quã à tributis immunẽ reseruauit, vt apud Aegyptios quoq; inuiolabilis haberetur religio sacerdotalis. Nõ fecit igitur eũ seruum venditio. Nam vtiq; negociatoribus erat vẽditus. Verũ si preciũ spectes, multos inuenies qui emerunt sibi puellas formæ elegantioris

L quarũ amore capti turpi seruitio sese dederũt. Videba 3.Esd.4. tur Apeme cõcubina Darij regis sedẽs ad dexterã ei9 auferens de capite eius diadema, & suo imponẽs vertici, palmis faciem eius sinistra manu verberãs, quam rex aperto ore intuebatur, gaudẽs siquãdo arrideret ei mulier: quod si ea indignaretur, miserũ se atq; afflictum putabat, vt potestate submissa blanditias obtexeret, & cõciliari sibi eã deprecaretur. Sed quid iste magno allegamus ambitu: Non videmns plerũq; in potestatẽ piraticã vel immanium Barbarorũ redactos parentes à filijs redimi? Nunquid leges pecuniæ potiores q̃ leges naturę? Nunquid in seruitute accrescit pietas? Plerique emptores leonũ sunt, & tamẽ nõ dominãtur leonibus, sed ita subijciũtur versa vice, vt si exasperatos eos excutere ceruice toros viderint, fugiãt & delitescãt. Nihil ergo præiudicat pecunia, quæ plerũq; sibi dominos emit: nihil tabulæ auctionales, quibus emptor frequẽter adiudicatur atq; addicitur. Cõtractus nõ mutat gen9, nec sapientiæ libertatem adimit. Deniq; famulo sapiẽti multi (vt scriptũ est) seruiunt liberi, & est seruus intelligẽs qui regat dominos stultos. Quem ergo magis liberum censes? Sola est sapientia libera, quæ diuitibus pauperes prędicit, & quæ seruos ꝓprijs fœnerare dominis fa- M cit, fœnerare nõ pecuniam, sed intellectũ, fœnerare talentum illius dominici æterniq; thesauri qui nunq̃ corrũpitur, cuius & vsura præciosa est, fœnerare illud intelligibile eloquiorũ argentum cęlestiũ, de quo lex dicit? Fœnerabis gentibus, tu autem non mutaberis. Qđ Hębræus fœnerauit gentibus, ipse autem non accepit à Deu.15. populis doctrinam, sed tradidit, cui aperuit dominus thesaurum suum, vt gentes pluuia sermonis sui faceret humescere, & fieret princeps gẽtium, ipse autem supra se principẽ nullum haberet. Liber est ergo qui sapiẽs est, precio emptus oraculorum cœlestium, illo auro, illo argento emptus sermonis diuini, precioq; emptus sanguinis (nõ enim minimum est emptorem agnoscere) precio emptus gratiæ, qui audiuit & intellexit dicentem: Qui sitis, ite ad aquã: & quicũq; non habetis ar- Esa.55. gentum, ite, emite, & bibite, & mãducate. Liber est ille qui progrediens in bellum, si viderit mulierem bonam aspectu, & deprędat9 opes inimicorũ suorum, repertã

A illic concupierit eam, demptis superfluis, & indumẽto captiuitatis detracto, in vxorẽ eã sibi copulauerit, iam nõ seruã, sed liberã. intelligit enim famulatui prudentiam & disciplinã non subiacere. Ideoq; lex dicit: Non venundabitur pecunia. Omne enim pretiosum nõ est
Iob.28 dignum. Et Iob dicit: Attrahe sapientiam in interiora. Non illi cõparabitur Aethiopiæ topazion, qđ' auro habetur argentoq; pretiosius. Sed nõ ille solũ liber q̃ dominũ licitatorẽ nõ pertulit, aut tollentẽ digitũ non vidit, sed ille magis liber, qui intra se liber est, qui legib⁹ naturæ liber est, legẽ sciens naturę præscriptã esse moribus, nõ conditionibus, & mensurã officiorũ consenta neũ nõ hominis arbitrio, sed naturæ disciplinis. Vtrũ igitur iste liber tibi tantũmodo, an quidã censor videtur, & præfectus moribus? Vnde vere ait scriptura, quia pauperes diuitum præpositi erunt, & priuati vtiq; administrãtium. An tibi liber videtur qui pecunia suffragiũ sibi emit? Qui plausum populi magis q̃ iudiciũ requirit prudẽtium? Ille ergo liber est qui popularibus auris mouetur? Ille qui reformidat sibilum vulgi? Sed nõ ista libertas, quã manumissus accipit, & palma lictoris donatus acquirit. Nõ enim munificentiã, sed virtutẽ libertatẽ esse arbitror, quæ non suffragijs defertur alie-
B nis, sed magnanimitate propria vendicatur ac possidetur. Sapiens enim semper liber, semper honoratus, sem-
1. Timo.1 per is qui præsit legibus. Deniq; iusto nõ est posita lex, sed iniusto. Iustus enim ipse sibi lex est, nõ habens necesse lõgius sibi arcessere formã virtutis, quã corde inclusam gerat, scriptũ habens opus legis in tabulis cor-
Prouer.5 dis sui, cui dictũ sit: Bibe aquã de tuis vasis, & de puteorũ tuorũ fontibus. Quid enim nobis tã proximũ q̃ dei verbũ? Hoc est verbũ in corde nostro, & in ore nostro, qđ nõ videmus & tenemus. Sapiẽs ergo liber, quoniam qui ea facit quę vult, liber est. Sed nõ ois bona volũtas sed sapiẽtis est omnia quæ bona sunt velle. Odit enim malum, quia qđ bonũ est elegit. Ergo si quod bonum est elegit, arbiter electionis, & eligens operatiõis liber est, quia quod vult facit. Liber ergo sapiens. Sapiẽs oia quæ facit, bene facit. Qui autẽ bene facit omnia, recte facit omnia. Qui vero recte facit omnia, vtiq; inoffense & irreprehensibiliter, & sine damno, & cõmotione sui facit omnia. Cui igitur hoc subest, vt inoffense faciat, faciat irreprehensibiliter, faciat sine cõmotione sui, sine dãno: nihil insipiẽter facit, sed sapiẽter omnia. Qui autem sapienter facit, nihil habet quod metuat. Metus enim in peccato est. Vbi autẽ nulla formido, ibi libertas: vbi libertas, ibi potestas faciendi quod vult. Solus ergo sapiens liber est. Etenim qui neq; cogi potest, neq;
C prohiberi, is nequaq̃ seruus. Sapientis autem est neque cogi, neq; prohiberi. Non est igitur seruus sapiẽs. Prohibetur enim qui non fungitur ijs quę desiderat. Quæ autem desiderat sapiens, nisi ea quæ virtutis & disciplinæ sunt, sine quibus esse non potest? In ipso enim sunt, nec diuelluntur ab eo. Quod si diuelluntur, iam non sapiens, qui sit sine virtutis vsu ac disciplina, quib⁹ ipse se fraudet si non sit voluntarius virtutis interpres. Quod si cogitur, manifestum est quod inuitus faciat. In omnibus aũt factis aut à virtute correctiones sunt, aut à malitia prolapsiones, aut media ac indifferentia. Virtutis non coactus, sed voluntarius executor est sapiens, quoniã oia quę placẽt agit: malitiã fugitans, nec somnium eius admittit. Indifferentibus ita nõ mouetur, vt nullis momẽtis sicut vulgus hominũ huc atq; illuc inclinetur sed tanquã in statera mens eius ęqua lance pendeat, vt neq; ad voluptaria propendat, neq; omnino ad ea quæ sunt auersanda, vel leuiter studium inclinet suum, sed immobilis maneat affectu. Vnde liquet quia nihil inuitus facit sapiens, neq; cogitur: quia si seruus esset, cogeretur, liber igitur est sapiens. Apostolus quoq; sic defi-
1.Cor.9. nit dicens: Nõ sum ergo liber, non sum Apostolus. Sed adeo liber, vt cũ subintrassent quidã tentare libertatẽ D eius, nec ad horam ipse (vt ipse ait) cederet subiectioni, vt veritas euãgelij prędicaretur. Qui ergo nõ cessit, volens prædicauit. Vbi volũtas, ibi merces volũtatis. Vbi necessitas, ibi obsequiũ necessitatis. Melior ergo volũtas q̃ necessitas. Velle ergo sapientis est, parere & seruire insipiẽtis. Hęc etiã Apostoli definitio dicentis: Si enim volens hoc ago, mercedẽ habeo, si aũt inuitus, dispẽsatio mihi credita est. Sapiẽti igitur merces defertur, sapiens aũt ex volũtate facit. Liber itaq; secundũ Apostolũ sapiẽs. Vnde & ipse clamat: Vos enim in libertatẽ vo- Galat.5.
cati estis, tantũ ne libertatẽ in occasionem carnis detis. Sequestrata lege Christianum inuitus videatur legi succũbere, vocat in Euangeliũ, qđ voluntas & prædicat, & operatur. Iudæus sub lege, Christianus per Euangeliũ. In lege seruitus, in Euangelio libertas, vbi cognitio sapientiæ. Ois ergo qui Christũ recipit, sapiẽs: qui aũt sapiens, liber. omnis igitur Christianus & liber & sapiẽs. Docuit me tamẽ Apostolus qđ' vltra ipsam libertatem sit, vt & seruire libertas sit. Cũ liber, inquit, essẽ, omniũ 1.Cor.9
me seruum feci, vt plures lucrifacerem. Quid est vltra libertatem nisi habere spiritũ gratię, habere charitatẽ? Libertas enim liberũ facit hominibus, charitas amicũ
E deo. Vnde ait Christus: Vos autem dixi amicos. Bona charitas, de qua dicitur: Per charitatẽ spirit⁹ seruite inuicem. Seruiunt & Christus, vt omnes liberos faceret. Manus eius in cophino seruierũt, qui non rapinam arbitratus esse se æqualem deo, formã serui accepit, & omnia omnibus factus est, vt omnibus salutem afferret. Cuius imitator Paulus & quasi sub lege erat, & quasi sine lege viuebat pro eorum vtilitrte quos cupiebat lucrari, & infirmis volens fiebat infirmus, vt eos cõfirmaret, & currebat vt cõprehenderet, & corp⁹ suũ castigabat, vt potestates aereas in Christo triũpharet. Est ergo sapienti & seruire libertas. Vnde colligitur quia stulto & imperare seruitus est: & quod peius est, cum paucioribus præsit, pluribus dominis & grauiorib⁹ seruit. Seruit enim proprijs passionib⁹, seruit cupiditatibus suis, quarũ dominatũ nec nocte potest fugere, nec die, quia intra se dominos habet, intra se seruitiũ patitur intolerabile. Gemina enim seruitus est, altera corporis, animarũ altera. Domini autem corporis quidẽ homines, animarum autem malitiæ & passiones, à quibus sola animi libertas sapientem vindicat, vt seruitio ei liceat exire. Quæramus igitur illum vere sapiẽtem, vere liberum, qui quãuis sub pluriũ hominũ dominatu degat, libere dicit: Quis est qui mecum iudicio contendat? Tu solus manum tuam à me abstine, à cuius con- Hiere.2
spectu non potero me abscondere, & timor tuus nõ me F
percellat. Quem secutus Dauid rex ait: Tibi soli pec- Psal.50.
caui. Regali enim subnix⁹ fastigio, quasi legũ domin⁹ legibus reus non erat, soli deo obnoxius tenebatur, qui dominus est potestatum. Alium audi liberum: Mihi 1.Cor.4
autem pro minimo est vt à vobis dijudicer, vt ab humano die, sed neq; meipsum dijudico. Nihil enim mihi sum conscius, qui autem dijudicat me, dominus est. Vera libertas hominis spiritualis, qa dijudicat omnia, ipse autẽ à nemine dijudicatur, nec à quacunq; creatura participe, sed soli deo se subditũ nouit, qui sol⁹ sine peccato est, de quo dicit Iob: Viuit dominus, qui sic me iudicat. Solus enim ille potest iudicare istum, cuius in conspectu cœlũ non est mundũ, nec stellarum pura & clara lumina. Quis est qui Sophoclea in medium ferat carmina dicentia: Iupiter mihi præest, nullus autẽ hominum? Quanto antiquior Iob, quanto vetustior Dauid? Agnoscãt ergo de nostris se habere quęcunque præstantiora locuti sunt. Quis igitur sapiens, nisi qui ad ipsa peruenit diuinitatis secreta, & manifestata sibi cognouit occulta sapientiæ? Solus igitur sapiens, qui duce deo vsus est ad cognoscenda veritatis cubilia, &

G mortalis homo immortalis dei hæres, & ſucceſſor eſt
factus p̄ gratiã, & quidã iucũditatis particeps, ſicut ſcri
Pſal.44 ptũ eſt: Propterea vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ,
præ cõſortibus tuis. Si quis igitur propius ipſa introſpi
ciat rerũ negocia, cognoſcet quãta ſapiẽti adiumenta,
& quãta in ipſis inſipienti naufragia ſint, quid huic ad
iumẽto libertas, illi impedimento ſeruitus ſit. Inſurgit
enim ſapiẽs quaſi victor debellatis à ſe ac triũphatis li-
bidinis, timoris, ignauiæ, mœſtitudinis, cæteriſq; vitijs,
donec ea de poſſeſsiõe ſuæ mẽtis eliminet, & oĩbus ter
minis finibuſq; ſuis ꝓpulſet atq; arceat: quoniã dux cau
tior nouit excurſus cauere latrocinantiũ, & quædã fur-
ta belli, quæ iniquiſsimi animæ noſtræ aduerſarij igni-
tis ſæpe pertentant ſpiculis. Sunt enim nobis quædã &
1.Cor.7. in pace prælia, & in bello pax. Vnde & ille ait: Foris pu
gnę, intus timores. Sed in his omnibus ſuperamus pro-
pter eũ qui dilexit nos. Dicit quia neq; anguſtijs, neq;
perſecutionibus, neq; fame, neq; periculo mortis terre
tur. Qui vero hęc timet, qui mortẽ reformidat, qũonõ
ſeruus? Seruit profecto, & miſerã quidẽ ſeruitutẽ. Nihil
enim ſic animã ad omnẽ ſeruitutem deijcit, quomodo
formido mortis. Quomodo enim ſe erigat abiectus &
vilis ſenſus atq; ignobilis, demerſus in omnẽ infirmita
tis voraginẽ vitæ huius cupiditate? Vide q̄ ſeruus: Ab-
Gene.4 ſcondã me, inquit, & ero gemens & tremens ſuper terrã
& erit, omnis qui inuenerit me, occidet me. Itaq; quaſi
ſeruus ſignum accepit, nec ſic tamen necem potuit eua
H dere. Seruit igitur peccator formidini, ſeruit etiã cupi
ditati, ſeruit auaritię, ſeruit libidini, ſeruit malitię, ſer-
uit iracundiæ: & videtur huiuſmodi ſibi liber? Sed ma-
gis ſeruit q̄ ſi ſub tyrannis poſitus. Illi autẽ liberi ſunt,
qui legibus viuunt. Lex autem vera ſermo rectus, lex
vero non inſculpta tabulis, nec ære inciſa, ſed impreſ-
ſa mẽtibus, atq; infixa ſenſibus, quãdo ſapiens non ſub
lege, ſed ipſe ſibi lex eſt, opus legis in corde ſuo cõti-
nẽs, naturali ſibi ſtylo & quadã inſcriptione formatũ.
Tantum ne igitur cæcitatis eſt, vt nõ videamus mani-
feſtas rerum expreſsiones, & virtutum imagines? Et q̄
indignũ, vt populi integri obediant humanis legibus,
quo ſint libertatis participes: ſapientes autem veram le
gem naturæ expreſsam ad imaginem dei, veramq; ra-
tionem ſigniferam libertatis negligant & derelinquãt,
cum in ea tanta libertas ſit, vt paruuli ſeruire vitijs ne-
ſciamus, alieni ab ira, exortes auaritiæ, ignari libidinis.
Quã miſerũ igitur, vt qui naſcimur in libertate, moria
mur in ſeruitute. Sed hoc fit leuitate animi, atq; infir-
mitate morum, quia curas inanes voluimus, & opera-
mur ſuperuacua. Sapientius autem cor actumq; & opus
radicatum eſse decet atq; immobile. Hoc docuit Moy-
ſes quando manus ei grauiores fiebant, ita vt vix ſuſti-
neret eas Ieſus Naue. Ideoq; vincebat populus quando
Exod.17. non perfunctoria gerebantur opera, ſed plena põderis
atq; virtutis, non nutantis animi, nec titubantis affectu,
I ſed fundatæ mentis ſtabilitate. Ergo ſapiens extendit
manus ſuas, ſtultus autem contrahit, ſicut ſcriptum eſt:
Quia ſtultus cõplexus eſt manus ſuas, & vorauit viſce-
Eccle.4 ra ſua, carnalia magis cogitans q̄ ſpiritualia. At non fi-
lia Iudæ, quæ expandens manus clamauit ad dominũ:
Tu ſcis qui falſum teſtimonium aduerſum me dicunt.
Danie.13, Melius eſt arbitrata nõ peccare, & incidere in calũnias
accuſantium, q̄ peccatũ ſubire ſub impunitatis velami
ne. Ergo contẽptu mortis ſeruauit innocentiam. Sed
nec filia Iepte, quæ votum patris de immolatione ſua
proprio atq; hortatorio firmauit aſsẽſu. Nõ enim ego
iudicũ. 11 de cõtẽptu mortis libros philoſophorũ depromo, aut
Gymnoſophiſtas Indorũ, quorum præ cæteris Calani
laudatur reſponſum Alexãdro, cum eũ iuberet ſequi.
Qua me, inquit, laude dignũ Græciam petere poſcis,
ſi poſsum cogi facere quod nolo? Et vere plenus au-
toritatis ſermo, ſed magis mẽs libertatis. Deniq; & epi

ſtolam ſcripſit. Calanus Alexandro: Amici perſuadent K
tibi manus & neceſsitatẽ inferre Indorũ philoſopho,
nec in ſomnijs videntes noſtra opera. Corpora enim
tranſferres de loco ad locũ, animas nõ coges facere qđ
nolunt, nõ magis q̄ ſaxa & ligna vocẽ emittere. Maxi-
mus ignis viuentibus corporibus dolorẽ inurit, & gi-
gnit corruptionẽ, ſuper hunc nos ſumus, viuẽtes enim
exurimur. Nõ eſt rex neq; princeps qui extorqueat no
bis facere quod nõ ꝓpoſuimus. Nec ſimiles ſumus Græ
ciæ philoſophorũ, qui verba ꝓ rebus meditati ſunt ad
opinionis celebritatẽ. Nobis res ſocię verbis, & ver-
ba rebus: res celeres, & ſermones breues, in virtute no-
bis libertas beata eſt. Præclara verba, ſed verba: pręcla
ra cõſtantia, ſed viri: pręclara epiſtola, ſed philoſophi.
Apud nos aũt & puellæ de mortis appetentia ſublimes
vſq; ad cœlũ erexere virtutũ gradus. Quid Theclam,
quid Agnen, qđ Pelagiã loquar, quæ tanq̄ nobilia vitu-
lamina pullulãtes, ad mortẽ quaſi ad immortalitatẽ ſe
ſtinauerũt? Inter leones virgo exultauit, & prodeuntes
beſtias expectauit intrepida. Et vt noſtra cũ Indorum
Gymnoſophiſtis cõferamus: quod ille verbis gloriatus
eſt, ſanctus Laurentius factis probauit, vt viuus exure-
retur, & flãmis ſuperſtes diceret: Verſa, manduca. Haud
degener Abrahamidarũ & Maccabæorum concertatus L
puerorũ, quorũ alij ſuperflãmas canebant, alij cũ exu-
rerentur non rogabant vt parceretur, ſed inuehebãtur
vt amplius perſecutor inflãmaretur. Liber igitur ſa-
piens. Quid aũt ſublimius ſancta Pelagia, quæ vallata à
perſecutoribus priuſq; tamen in eorũ conſpectũ veni-
ret, aiebat: Volens morior, nemo me continget manu,
nemo oculo proteruo violabit virginẽ. Mecũ ferã pu-
dorem, mecum incolumẽ verecundiã. Nullũ prædo-
nes lucrum ſuę capient inſolentiæ. Pelagia Chriſtũ ſe-
quetur, libertatem nemo auferet, nemo captiuam vide
bit liberam fidem, inſignemq; pudicitiã, & proſapiam
prudentiæ. Quod ſeruũ eſt, hic manebit nullos in vſus
debitum. Magna igitur piæ virginitatis libertatis, quæ
ſepta agminibus perſecutorũ, inter maxima pericula
integritatis & vitæ nequaquam inclinata eſt. At non ille
cui dominatur ira, ſubijcitur enim iugo peccati. Homo Ioan.8
enim iracũdus peccatum effodit. Qui autem peccatum
facit, ſeruus eſt peccati. At nõ ille liber qui ſeruit auari
tiæ. Non poteſt enim poſsidere vas ſuum. Non ille li-
ber qui ſeruiens deſiderijs & voluptatibus vago fluitat
errore. Nõ ille liber qui curuatur ambitu: ſeruit enim
alieno imperio: ſed ille liber qui poteſt dicere: Omnia
mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate. Eſca 1.Cor.6
ventri, & venter eſcis. Ille liber qui ait: Quid enim li-
bertas noſtra iudicatur ab infideli cõſcientia? Libertas ibidem.
igitur ſapienti nõ inſipienti conuenit: quoniã qui deli- Proue.26
gat lapidem in fundibulo, ſimilis eſt ei qui dat impru-
denti claritatẽ, ſeipſum vulnerat, atq; ſibi potius dum
intorquet iaculum, affert periculũ. Certe ſicut tormẽ-
to acerbatur, & geminatur malũ ſaxi ruina, ſic inſipiẽ- M
tis in libertate ruina vehemẽtior eſt. Recidenda igitur
inſipienti poteſtas, nõ adijcienda libertas eſt. Seruitus
enim ei conuenit. Ideoq; addidit: ſpinę naſcũtur in ma
nu ebrioſi, ſeruitus autem in manu imprudentis: quia
ſicut ille vulneratur ſuis poculis, ita inſipiẽs ſuis factis.
Ille bibẽdo ſe peccato inſerit, iſte operãdo ſe culpę ad
iudicat, & factis ſuis trahitur in ſeruitutem. Videbat ſe
Paulus in captiuitatẽ trahi à lege peccati, & ideo vt li- Roma.7
beraretur, confugit ad libertatis gratiam. Non ſunt igi
tur liberi inſipientes, quibus dicitur: Nolite fieri ſicut Pſal.31
equus & mulus, quibus non eſt intellectus. In freno &
chamo maxillas eorũ cõſtringe, qui nõ appropinquãt
tibi. Multa flagella peccatorum: quia multis flagellis
opus eſt vt eorum imprudẽtia coerceatur. Diſciplina
hoc exigit, nõ inclemẽtia. Deniq; q̄ parcit baculo ſuo
odit filium ſuũ, ſimul quia vnuſquiſq; graui⁹ ſuis pec-

A catis flagellatur. Grauia enim delictorū pōdera, grauia criminū verbera, ſicut onus grauantur graue, & infligunt animæ cicatrices, & putreſcere faciunt mētis vlcera. Deponamus igitur tā grauē ſeruitutis ſarcinā, renū ciemus luxuriæ ac delicijs, quæ nos quibuſdam aſtringunt nexibus cupiditatū, & vinculis ligant. Nihil enim proſunt deliciæ ſtulto. Et quicūq; à pueritia dederit ſe delicijs, manebit in ſeruitute, vt viuens mortuus ſit. Recidatur ergo luxuries, deliciæ reſecentur. Etſi quis fuit luxurioſus, valedicat ſuperioribus. Reciſa enī vinea fructum affert, ſemiputata frondeſcit, neglecta luxuriat. Ideoq; ſcriptū eſt: Tanq̄ agricultura homo imprudens & tanq̄ vinea homo egēs ſenſu, ſi reliqueris eū, deſert⁹ erit. Colamus ergo corpus hoc noſtrū, caſtigem⁹ illud redigamus ad ſeruitutē, nō illud deſpiciamus. Sūt enim mēbra noſtra arma iuſtitiæ, ſunt arma peccati. Si eleuētur, arma iuſtitię, ſunt, vt peccatū in his nō dominetur, ſi mortuū fuerit peccato, nō regnabit in eo culpa, & erunt mēbra noſtra à peccato libera. Nō obediam⁹ igitur cupiditatibus eius, neq; exhibeamus membra noſtra arma iniquitatis peccato. Si videris mulierē ad cō
Roma.6 cupiſcēdum eā, mēbra tua arma peccati ſunt. Si locut⁹ es ad ſolicitandā eā, lingua tua & os tuū mēbra peccati ſunt. Si abſtuliſti terminos à patribus poſitos, membra
B tua arma peccati ſunt. Si feſtinaſti velocioribus pedib⁹ ad effundēdum innocētium ſanguinem, mēbra tua arma iniquitatis ſunt. Cōtra ſi vidiſti egenum, & induxiſti in domum tuā, mēbra tua arma iuſtitiæ ſunt. Si eripuiſti iniuriā accipientē, vel eū qui ducebatur ad mortē, ſi ſcidiſti chirographum debitoris, mēbra tua arma iuſtitiæ ſunt. Si cōfeſſus es Chriſtum (Arma enim intellectus labia ſapiētiæ) labia tua mēbra iuſtitię ſunt: Qui
Iob.29. poteſt dicere: Oculus erā cæcorum, pedes claudorum, pater infirmorū: mēbra eius mēbra iuſtitiæ ſunt. Ergo liberati à peccato, quaſi precio empti ſanguinis Chriſti nō ſubijciamur ſeruituti hominum vel paſſionū. Non erubeſcamus peccatum noſtrum fateri. Vide q̄ liber q̄ poterat dicere: Nō reueritus ſum multitudinem populi, vt non annunciarē in conſpectu omnium peccatum meū. Qui enim cōfitetur domio, exuitur à ſeruitute. iuProuer.8 ſtus enim accuſator eſt ſui in principio ſermōis. Nō ſolum liber, ſed etiā iuſtus: ſed iuſtitia in libertate eſt, & libertas in cōfeſsione. Simul enim ac cōfeſsus quis fuerit, abſoluitur. Deniq;: Dixi, pnunciabo aduerſum me iniuſtitiā meā domino, & tu remiſiſti impietatē cordis
Pſal.31 mei. Mora ergo abſolutionis in confitendo eſt, confeſſionem ſequitur peccatorū remiſsio. Sapiens eſt igitur
C qui confitetur. Liber cui peccatum dimiſsum eſt, nulla iam trahens æra peccati. Vale, & nos dilige, vt facis, quia & ego te diligo.

¶ Diui Ambroſij ad Fauſtinum, eundem propter obitum germanæ acerbo dolore mœrentem conſolantis. Epiſtola VIII.

AMBROSIVS Fauſtino. Acerbo te dolitū dolore obitum germanæ tuæ nō ignorabā, non tamē vt à nobis te ablegares, ſed vt nobis redderes. Nā etſi minus iucūda ſolatia mœrentibus, tamen nonnunq̄ neceſsaria ſunt. Tu aūt abiſti in ſecreta montiū, & inter ferarū diuerſaris ſpelęa, omni humanæ conuerſationis vſu abdicatus, & quod grauius eſt, iudicio tuo. Tantum ne de te cōmeruit germana tua, vt propter quā excellere apud te debuit cōditio humana, quæ tam egregiā fœminam tulit, propter eam apud te minoris prærogatiuæ ſit? Illa certe vita excedens hoc ſe mulcebat ſolatio, quod te ſibi ſuperſtitem derelinqueret, parentem nepotibus, præſulem paruulis, auxiliatorem deſtitutis. Tu ita te & nepotibus & nobis abnegas, vt cōſolationis illius fructum

non ſentiamus. Illa te chara pignora vocāt nō ad do- D
lendū, ſed ad conſolandū, vt cū te vidēt, matrē ſibi nō credāt obiiſſe. In te eā recognoſcāt, in te eius præſentiā teneāt. in te vitā eius ſibi manere arbitrētur. Sed doles qd' dudū florētiſſima repente occiderit. Verū hoc nobis cōmune nō ſolū eſt hominibus, ſed etiā cū ciuitatibus terriſq; ipſis eſt. Nēpe de Bononienſi veniens vrbe à tergo Claternā, ipſam Bononiā, Mutinā, Regiū derelinquebas, in dextera erat Brixillum, à fronte occurrebat Placentia, veterē nobilitatē ipſo adhuc nomine ſonans, ad lęuā Apœnini inculta miſeratus, & florentiſſimorū quondā populorū caſtella cōſiderabas, atq; affectu relegebas dolenti. Tot igitur ſemirutarū vrbiū cadauera, terrarūq; ſub eodem cōſpectu expoſita funera nō te admonēt vnius, ſanctæ licet & admirabilis, fœminę deceſsionē conſolabiliorē habendā, præſertim cum illa in perpetuū proſtrata ac diuruta ſint, hæc autē ad tēpus quidē erepta nobis meliorē illic vitā exigat: itaq; nō tam deplorandā q̄ proſequendā orationibus reor. Nec mœſtificandā lachrymis tuis, ſed magis oblationibus animā eius domino cōmendandam arbitror. Verum forte aſseras ſecurum te de meritis ei⁹ ac fide, nequire tamē ferre deſiderium, quod eam iam nō videas ſecundū carnem, idq; tibi ſummo dolori ſit. Nec illud te mouet Apoſtolicū quod ait: Quia neminem nouimus ex hoc ſecundum carnem: & ſi cognouimus ſecun- E
2.Cor.5 dum carnem Chriſtum, ſed nunc iā nō nouimus. Caro enim noſtra ppetua eſse ac diuturna nō poteſt, neceſse eſt occidat vt reſurgat, neceſse eſt reſoluatur vt requieſcat, vt fiat quidā finis peccati. Et ideo multos cognouimus ſecundum carnem, ſed nunc iam non nouimus. Ipſum dominū Ieſum cognouimus (inquit Apoſtolus) ſecundum carnem, ſed nunc iam nō nouimus. Iā enim carnis depoſuerat exuuias, iam ſpecie hominis non videbatur, iam pro omnibus mortuus erat, & omnes in illo mortui, ſed vt per ipſum renouati, & viuificati ſpiritu iam non ſibi, ſed Chriſto viuerent. Vnde & alibi ait idem Apoſtolus: Viuo aūt iam non ego, viuit autem in Galat.2. me Chriſtus. Meritoq; qui ante cognouerat ſecundum carnem Chriſtū, iā operationes eius inuiſibiliter agnoſcens, iam non carnem eius ſed potētiam ſcrutans, qui ante perſecutor diſcipulos hominis, & pediſequos carnis inteſtis odijs vrgebat, poſtea doctor gentium tāq⁹ veneratores maieſtatis eius ad prædicationem euāgelij inſtruere atq; informare cœperat. Et ideo addidit: Si quis in Chriſto noua creatura, id eſt, q̄ pfectus in Chri- 2.Cor.5
ſto noua creatura eſt, quoniā qui caro eſt, imperfectus F
eſt. Deniq; ipſe dominus ait: Non permanebit ſpiritus Geneſis.7 meus in iſtis hominibus, quoniā carnes ſunt. Carnalis itaq; non eſt in Chriſto, ſed ſi quis in Chriſto eſt, noua creatura eſt, non naturæ nouitate formatus, ſed gratiæ. Vetera itaq; quę ſecundum carnem erant, tranſierunt, facta ſunt noua omnia. Quæ illa? niſi quæ criba doctus in regno cœlorū nouit, ſimilis illius patriſfamilias qui Mat.13 profert de theſauro ſuo noua, & vetera: neq; vetera ſine nouis, neque noua ſine veteribus. Ideo & eccleſia dicit: Quia noua & vetera ſeruaui tibi. Sed tranſierunt vete- Cant.7 ra, id eſt, legis myſteria abſcōdita: in Chriſto facta ſunt omnia noua. Hæc eſt noua creatura, de qua Apoſtolus ad Galatas, ait: in Chriſto enim Ieſu neq; circūciſio ali- Galat.5 quid valet, neq; præputium, ſed noua creatura. Per quā iam renouata caro floret, & fructū inuenit gratiæ, quæ ante inueterati flagitij ſpinas habebat. Quid ergo eſt quod mœreamus, ſi iam ad animā dicitur: Renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua? Quid eſt quod ingemiſcamus pro mortuis, cum iam reconciliatio mundi apud Pſal.102 deum patrē facta ſit per dominū Ieſum? Quoniam ergo Chriſti beneficia tenemus, cū apud omnes, cū apud te p Chriſto legatione fungimur, vt noueris irrenocabilia eius eſse dona, vt credas quo ſemp credidiſti, nec

G nimio mœrore tuã in dubiũ adducas ſententiam, quia ideo peccatum factus eſt dominus Ieſus, vt tolleret peccatum mundi, & eſsemus in illo omnes iuſtitia dei, iam non culpæ obnoxij, ſed iuſtitiæ remuneratione ſecuri. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

¶ Diui Ambroſij ad Belliciũ, graui ægritudine priuſq; in dominum Ieſum crederet iactatum, poſtea autẽ reualeſcere incipientẽ, illum ex diuinæ viſitationis pietate in fide Chriſti confortantis, & ad aliorum ſacramentorum perceptionem exhortantis. Epiſto. IX.

AMBROSIVS Bellicio. iactatũ te graui ęgritudine ſignificaſti mihi credidiſse in dominũ Ieſum, & iã cœpiſse reualeſcere. Ad ſalutẽ igitur ea infirmitas fuit, pl⁹aculei q̃ periculi terẽs, ęa diu ꝓmiſsũ remordebas. Hoc eſt qđ Deut. 32 ait: Percutiã, & ſanabo. Percuſsit infirmitate, ſanauit hide. Vidit enĩ interiorẽ affectũ tuum nõ vacuũ piæ cupiditatis, ſed executi dilationibus. Et ideo admonere maluit, ita vt ſalutẽ nõ lęderet, deuotionẽ excitaret. Qũo enim ſaluti noceret qui ſolet dicere, vt legimus in euã gelio: Ego veniã, & curabo eũ? Ergo & cũ à tuis inuitaretur vt inſeret domum tuam, ſine dubio dixit: Ego ve Mat. 8. niã, & curabo eũ. Et ſi nõ audiſti eũ, ille tamẽ quaſi de⁹ inſenſibiliter locutus eſt. Etſi nõ vidiſti eũ, ille tamen qđ' te incorporaliter inuiſerit, dubitari nõ poteſt. Sed H vidiſti eũ, qui credidiſti ei: vidiſti eũ, qui recepiſti eum hoſpitio tuæ mentis, vidiſti eũ ſpiritu, vidiſti eũ oculis interioribus. Tene ergo hoſpitẽ nouum diu expectatũ ſed ſero ſuſceptũ, in quo & viuimus, & ſumus, & mouemur. Guſtaſti igitur fidei prima exordia, non fiat verbum occultum in corde tuo. Hæc omnis gratia eſt, hoc omne munus. Nemo enim penetralia domus de ingreſſu æſtimat. Siquidẽ oĩs fructus in interioribus eſt. Neq; enim ſapiẽtia eſt à feneſtra reſpicere in domũ, & ſtultitia hoĩs audire ꝓ oſtium. Alia ſunt ſacramẽtorum ꝓ- 1. Cor. 2 fectorũ myſteria, quę oculus nõ vidit, nec auris audiuit quæ præparauit deus diligentibus eum, vt dixit ſcriptura. Alia ſunt illa quæ de gloria futura annũciarunt Prophetę, quibus reuelatum eſt, & euãgelizarunt ſancti, ſpiritu dei miſso de cœlo, in quæ cõcupiſcunt & angeli videre, vt ait Apoſtolus Petrus. Alia ſunt illa in quibus eſt 1. Pet. 1 mundi redẽptio, peccatorũ remiſsio, gratiarũ diuiſio, ſacramẽtorum participatio: quæ cum acceperis, tũc mirabere tãtum donatum eſse homini, vt illud mãna qđ' I miramur fluxiſse de cœlo Iudæis, nec tantæ operatiõis iudices ad ſalutem fuiſse. Illud enim quicunq; acceperunt, in deſerto mortui ſunt, præter Ieſum Naue, & Ca Nume. 32 leph. Hoc ſacramentum quicunq; guſtauerit, non morietur in æternum. Sanet te dominus Ieſus, Vale.

LIBER TERTIVS.

DIVI AMBROSII ad Simplicianum, pulchre de veris diuitijs, ac contraria paupertate diſserẽtis, & quod omnis ſoluſq; ſapiens vere diues, atq; inſipiens pauper ſit, demonſtrantis Epiſtola X.

AMBROSIVS Simpliciano. Videbamur proxime in diſceptationes incidiſse philoſophię, cum de Apoſtoli Pauli epiſtola ſumentes exordium, 1. Pet. 3. tractaremus, q; omnis ſapiens liber. Verum poſtea cũ Petri apoſtoli epiſtolam legerẽ aduerti q; omnis ſapiens etiã dines. Nec ſexum exceperit, qui fœminas ornatum omnem nõ in precioſis monilibus, ſed in bonis morib⁹ ha K bere ſcripſit. Nõ enim, inquit, ſit exirinſecus capillorũ implicatio, aut auri circumpoſitio, aut habitus veſtimẽtorũ ornamẽtũ, ſed ille; abſcõditus cordis homo. Duo ſunt igitur, & eſse hominem in homine, & illum eſs diuitẽ, qui ſibi nullarũ diuitiarũ vſum requirat. Pulchre autẽ cordis hominẽ dixit, eo q; totus ſapiẽtiæ ſit abſcõditus, ſicut ipſa ſapientia quæ nõ videtur, ſed intelligitur. Nemo ante Petrum tali expreſsione vſus eſt, vt diceret cordis hominẽ. Exterior enim homo plurima in ſe mẽbra habet. Interior aũt cordis homo totus ſapientię eſt, plenus gratiæ, plenus decoris. In incorruptiõe, inquit, quieti & modeſti ſpiritus, qui eſt ante deũ diues. Et vere diues, qui in cõſpectu dei poteſt diues videri, in cuius cõſpectu terra exigua, mundus ipſe angu ſtus eſt. Sed ſolum illum deus diuitẽ nouit, qui ſit diues ętternitati, qui non opũ, ſed virtutum fructus recondat. Quis autẽ ante deum diues, niſi quietus & modeſtus ſpiritus, qui nunquã corrumpitur? Nonne tibi videtur diues qui habet pacem animi, tranquillitatem quietis, vt nihil cõcupiſcat, nullis exagitetur cupiditatũ procellis, nec vetera faſtidiat, & noua quærat, & ſemper deſiderãdo fiat in ſummis diuitijs inops? Ea eſt pax vere diues, quæ ſuperat omnẽ mentẽ. Diues pax, diues modeſtia, diues fides. Fideli enim totus mũdus poſſeſsio eſt. Diues ſimplicitas. Sũt enim & diuitię ſimplicitatis, quę nihil diſcutit, nihil contractũ, nihil ſuſpectũ aut fraudulentum putat, ſed puro ſe fundit affectu. Diues bo- L nitas, quã ſi quis ſeruauerit, paſcitur in diuitijs cœleſtis hęreditatis, & vt antiquioribus exẽplis ſcripturæ vtamur, beatus, inquit, vir quẽ arguit dominus. Admonitionem autẽ dei ne reculaueris. In fame liberabit te à morte, in prælio de manu ferri liberabit te, & à flagello linguæ te abſcondet. Ferę beſtiæ pacificę erũt tibi, & ſcies quod in pace erit domus tua. Mitigatis enim carnis huius paſsionibus, quæ militare aduerſum animam ſolent, tabernacula tua ſine perturbatione erũt, dom⁹ ſine offenſione, ſemẽ ſine defectu poſteritas ſicut odor agri pleni, ſepultura ſicut meſsis. Siquidem quãdo alij ſuum defectum arbitrãtur, tunc aceruus tritici ſui ſupnis maturus infertur apothecis. Merito iuſtus ſemper fœnerat, iniquus indiget. Ille iuſtitias fœnerat mandato dei pauperibus & egenis. At vero inſipiens & quod putat ſe habere, nequaq; poſsidet. An putas illũ poſsidere, qui theſauro ſuo die ac nocte incubans, auara & miſera torquetur ſolicitudine? Ille vero eget, & ſi alij dines videtur, ſibi pauper eſt, qui non vtitur eo quod habet, qui adhuc alia rapit, alia deſiderat. Vbi enim nullus cupiditati modus, qui fructus diuitiarũ? Nemo eſt M diues, qui quod habet ſecum hinc auferre non poteſt. Quod enim hic relinquitur, nõ noſtrũ, ſed alienũ eſt. Diues Enoch, qui quod habuit ſecũ tranſtulit, & omnẽ Geneſis. 5 illum bonitatis ſuæ cenſum cœleſtibus intulit receptaculis: qui ideo raptus eſt, ne cor eius malitia mutaret. Diues Helias, qui virtutũ ſuarũ theſauros curru igneo 4. Reg. 2, ſublimis ſedibus æthereis inuexit. Et tamen iſte nõ mediocres diuitias hęredi reliquit, quas ipſe non amitteret. Quis hunc pauperem vel tunc dixerit, cum victus 3. Reg. 17 quotidiani indigens alimonia mitteretur ad viduam, vt paſceretur ab ea, quando ad eius vocem cœlũ claudebatur & aperiebatur, quando ad eius verbum hydria farinę & vas olei nõ deficiebat per triennium: ſed abundabat, nec minuebatur vſu, ſed replebatur? Quis illum pauperem dixerit, ad cuius voluntatem deſcendebat ignis, quem in via flumina nõ cõcludebãt, ſed in ſuum fontem recurrebant, vt ficco propheta tranſiret pede? Duos finitimos vetus hiſtoria deſcribit, regẽ Achab, & pauperem Nabutham: quẽ horũ pauperiorẽ, quem 3. Reg. 21 ditiorem credimus? Alter regali fulcro diuitiarũ prędituſ, inexplebilis inſatiabiliſq; opib⁹ ſuis, exiguã pau

peris vineam desiderauit. Alter despiciens animo, βασιλέως τὰς πολυχρύσους τοχας imperialesq; gazas, suo erat contentus palmite. Nonne videtur hic magis diues, hic magis rex, q̄ sibi abūdabat, suas regebat cupiditates, vt nihil alienū cōcupisceret: ille aūt egētissimus, cui aurū suū vile, alien⁹ palmes preciosissim⁹ existimabatur? Sed qua ratione egētissimus, cognosce: Quia diuitiæ iniustæ cōgregatæ euomūtur, radix aūt iustorum manet, & vt palma floret. An nō egētior paupere is q̄ tā quā vmbra præterijt? Hodie impius exaltatur, cras non erit, nec inuenietur aliquis locus eius. Quid est itaq; diuitē esse, nisi abundare? Quis aūt abundat qui sit animo cōtractior? Qui aūt animo cōtractior, vtiq; angustior. Quæ igitur in angustijs abundātia? Nō ergo diues q̄ nō abundat. Vnde pulchre Dauid: Diuites, inquit, eguerūt & esurierūt: Quoniā cū haberēt scripturarū thesauros cœlestiū, eguerunt qui nō intellexerūt, & esurierūt qui nullū spiritualis gratiæ gustarunt cibū. Nihil igitur affectu sapientis ditius, nihil insipientis egentius. Nā cum regnū dei pauperū sit, quid esse locupletius potest? Et ideo pręclare Apostolus: O altitudo, inquit, diuitiarum sapientię & scientiæ dei. Præclare etiā Dauid, qui in via testimoniorū cœlestiū quasi in omnibus diuitijs delectabatur. Expresse Moyses qui ait: Neptalim satietas accipientiū. Neptalim, abundantia significatur latina interpretatione, vel dilatatio. Ibi ergo abundātia, vbi satietas. Vbi aūt fames cupiditatū, vbi inexplebilis appetentia, ibi vtiq; paupertas. Sed quia vix vlla rei pecuniariæ vel mūdi huius cupiditas satietatē habet, ideo addidit: Et replebitur benedictione. Secundum hæc Petrus Apostolus definiuit non in auro & argento, & indumētis fœminarum esse ornamētum, sed in occulto cordis homine atq; abscondito: vnde nulla se exuat cultū pietatis, ornatum gratiæ, vitæ æternę hæreditatem. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Pſal.33 Rom.11 Pſal.118 Deut.33 B 1.Pet.3

¶ Diui Ambrosij ad Irenæū, versiculum illū: Speciosus forma, & cætera, gręco sermone annotatū voluentis, pluribusq; rationibus & exemplis nos prouocātis, vt illi summo bono quod est dominus Iesus, quo nihil est speciosius, animo intendamus, illud quæramus, illud intueamur, illud teneamus, in illo versemur, illi adhæreamus, & in eo pascamur. Epistola XI.

AMBROSIVS Irenæo. Inter legēdum cum paululum requisiuissem animo, quia lucubratione destiteram, versiculum illū cœpi mecū voluere, quo vesperi in vigilijs vsi fueramus, ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων ἀγαθά. Et vere nihil speciosius illo summo bono, cuius etiam prędicatio speciosa est nimis, & maxime perseuerātis sermonis processus, & quædā Apostolicæ prædicationis vestigia. Sed illa qui possunt? Quibus donauit deus non solum vt Christum annunciarent, sed etiam pro illo paterentur. Nos quantū possumus intēdamus illo animum, & in illo simus, illud animo teneamus, qđ est pulchrū, decorum, bonum, vt fiat illuminatione eius & fulgore speciosa anima nostra, & mens dilucida. Nam si oculi nostri cū aliqua obducūtur caligine, pascūtur agrorū viriditate, & specie nemoris vel collis herbosi omnem inæqualitatem ægrescentis obtutus repellunt, & quadā salubri specie pupillæ ipsæ atq; orbes colorari vidētur: quāto magis hic mentis oculos cū illud summū intuetur bonū, & in eo versatur, atq; eo pascitur, splēdescit atq; enitet, vt fiat illud quod scriptū est: Tanq̄ adipe & pinguedine repleatur anima mea. Deniq; qui scienter agnoscit animas gregis sui, curam adhibet herbis campestrib⁹, vt sint ei pascua plurima. Herbis enim suauioribus & agni pinguiores fiunt, & succus lactis salubrior quibus pascuis vsi sunt diuites illi qui manducauerunt & adorauerunt. Sunt enim bona fidei pascua, in quibus collocatur sanctus dei. Est ergo & fœnum quo aluntur greges ouium, qui emittūt vellera sapientiæ, & dāt amictum prudentiæ. Et fortasse hoc est fœnum montanū, in qđ verba descēdunt prophetę sicut nix super fœnū & qđ diligenter colligit sapiēs, vt sint ei oues ad vestitū spiritalis vtiq; velaminis. Habet ergo cibū suū & amictum anima quæ illi summo bono adhęret, qđ est diuinū, quod Apostolus Petrus suadet quærendū, vt p̄ eius cognitionis acquisitionē diuinæ simus cōsortes naturę. 2.Pet.1. Huius cognitionē aperit sanctuis suis deus bonus, & donat hoc de thesauro suo bono, sicut testificatur lex sacra dicens. Quia iurauit dominus patribus tuis dare tibi & aperire thesaurū suū bonum, de quo thesauro cœlesti dat pluuiā terræ suæ, benedicere omnia opera manuū tuarū. Hæc est pluuia eloquiū legis qđ irrorat animā illā fœcundā & fertilē bonorū operū, vt habeat humorē gratię. Huius boni cognitionē quærebat Dauid sicut ipse significat dicens: Vnam petij à domino, hanc requirā, vt inhabitem in domo domini omnes dies vitæ meæ, vt delectationes domini, & considerē tēplum eius. Deniq; hoc esse summum bonum subtexuit statim in eodem psalmo: Credo videre bona domini in terra viuentiū. Hic enim quæritur, illic facie ad faciē plene videtur. Hoc bonum in domo dei est, in illo secreto ei⁹ E ac recessu. Vnde iterum ait: Replebimur in bonis domus tuæ. Alibi quoq; hanc summam esse benedictionis expressit, dicens: Benedicat te dominus ex Sion, & videas quæ bona sunt Hierusalem. Ideo beatus qui illic habitat in ingressu fidei, hospitioq; mentis, deuotionis habitaculo, cōuersatione virtutis. In illo igitur simus, atq; in eo maneamus, de quo & Esaias dicit: Quā speciosi pedes euangelizantiū pacem, euangelizantiū bona. Pſal.52. Qui sunt qui euangelizant, nisi Petrus, nisi Paulus, nisi oēs Apostoli? Quid euangelizant nobis, nisi dominum Iesum? Hic est pax nostra, hic est bonum illud summū quia ipse bonus ex bono: Ex arbore enim bona bonus fructus legitur. Deniq; & spiritus eius bonus qui ex ipso accipit, & deducit dei seruulos in viā rectam. Quis autē habens spiritū dei in se, neget bonū, cū ipse dicat: An oculus tuus nequā est, quia ego bonus sum? Hoc bonū Mat.20. veniat in animā nostrā, in nostræ mentis viscera, quod propitius deus dat petentibus se. Hic est thesaurus noster, hic est vita nostra, hic est sapientia nostra, iustitia nostra, pastor noster, & pastor bon⁹, hic est via nostra. Vides quāta bona in vno bono. Hæc bona nobis prædicant Euangelistæ. Hæc bona requirens Dauid, ait: Quis ostendit nobis bona? Et ostendit ipsum esse bo- Pſal.4 nū, subijciens: Signatum est in nobis lumen vultus tui. Quis autē lumen vultus patris, nisi splendor gloriæ, & imago inuisibilis dei, in quo & videtur & clarificatur pater, sicut ipse clarificat filiū suum? Ipse est ergo dominus Iesus summū bonum quod nobis annuntiatū à prophetis, prędicatū ab angelis, promissum à patre, euangelizatum est ab Apostolis. Qui nobis tanquā maturitas aduenit. Nec solum tanq̄ maturitas, sed tanquā maturitas in montibus adest, vt nihil acerbum, nihil immaturū in nostris consilijs sit, nihil immite, nihil asperum in operibus ac moribus, qui primus euangelizans bona affuit. Vnde & ait: Ipse qui loquebar: adsum, id Esaię.52 est, qui loquebar in Prophetis, adsum in corpore quod suscepi ex virgine, adsum iterior imago dei, character substantiæ, & adsum vt homo, sed quis cognoscit me? Hominē enim viderunt, sed operibus supra hominem crediderunt. An non vt homo cū Lazarū fleret, & rursus supra hominē cum eū resuscitaret? An nō vt homo cum vapularet, rursus supra hominē cum totius mūdi peccatū tolleret? Ad illum igitur properemus, in quo summū est bonū, quoniā ipse est bonitas, ipse patientia

Pſal.62

G israel,qui ad pœnitentiã te vocat,ne venias in iudiciũ, sed accepias remissionẽ peccatorũ. Agite,inquit,pœnitentiã ipse est de quo clamat Amos ꝓpheta: Inquirite
Amos 5 bonũ..ipse est summũ bonũ,qui nullius indiget,& abũ
Colos 2 dat oĩbus. Facile abundat in quo plenitudo diuinitatis habitat corporaliter. Facile abundat de cuius plenitu-
Ioan.1. dine oẽs accepimus,& in illo repleti sumus,vt dicit suã geliſta. Hoc igitur verum & summũ bonũ si illo cõcupiscibili suo & delectabili aia gustauerit,& duabus his hauserit affectionibus,excludens dolorẽ & formidinẽ incredibiliter exæstuat. Osculata enim verbũ dei modũ nõ capit,nec expletur,dicẽs: Suauis es domine,& in
Psal.118. iocunditate tua doce me iustificationes tuas. Osculata dei verbũ,cõcupiscit super omnẽ decorẽ,diligit super omnẽ lętitiã,delectatur sup oĩa aromata,cupit frequẽter videre,sæpe intẽdere,cupit attrahi, vt sequi possit.
Canti.1. Vnguentũ,inquit,exinanitum est nomen tuũ: ꝓpterea te diligimus adolescentulæ, ꝓpterea certamus,sed cõprehendere te nõ possumus. Attrahe nos, vt possimus currere,vt odore vnguentorũ tuorũ accipiamus virtutẽ sequẽdi. Festinat etiã interna mysteria videre,ipsam requiẽ verbi,ipsam boni illius summi habitationem & lucẽ eius,& claritatẽ. In illo sinu ac recessu primo festinat audire sermones eius: & cũ audierit, super omnem
Psal.18 suauitatẽ accipit. Doceat te ꝓpheta qui gustauit & ait: Quã dulcia faucibus meis verba tua,sup mel & fauũ ori meo. Quid enim aliud desiderat anima quę semel suauitatẽ verbi gustauerit, quę semel claritatẽ eiꝰ viderit?
Exod. 34 Moyses in mõte positus quadraginta diebus legem accipiens,cibũ corporis nõ requirebat. Helias ad illã festi-
3.Reg.19 nãs requiẽ rogabat vt acciperetur anima sua à se Petrꝰ aspiciens & ipse in mõte dominicæ resurrectionis glo-
Mat.17 riã,nolebat descendere, dicens: Domine,bonũ est nos hic esse. Quãta igitur illa diuinę substãtiæ gloria,quãta verbi bona,in quę cõcupiscunt & angeli prospicere? Anima igitur quæ illud videt, corpus hoc nõ requirit, minimãq; sibi familiaritatẽ cũ eo esse debere intelligit renũciat sæculo,abducit se à vinculis carnis,exuit om-
Actu.7. nibus voluptatũ istarũ nexibus. Deniq; Stephanus iesum videbat,& lapidari nõ formidabat: imo cũ lapida-
2. Cor.12 retur,nõ pro se, sed pro illis á quibus perimebatur rogabat. Paulus quoq; raptus vsq; ad tertiũ cœlũ,cũ corpore esset an sine corpore,nesciebat. Raptus inq; in paradisum,vsum propriũ nõ sentiebat corporis, & audiens verba dei,quomodo ad corporis infirmitates descenderet erubescebat. Itaq; sciẽs quid vidisset in paradiso vel quid audisset,clamababat, dicẽs: Quid adhuc velut viuentes de hoc mũdo decernitis? Ne tetigeritis, ne attaminaueritis, ne gustaueritis quæ sunt oĩa ad corruptelã ipso vsu. Volebat enim nos in figura esse istius
I mũdi nõ in possessione atq; vsu, vt ita vtamur hoc mũdo tanq; nõ vtamur,tanq; prætereuntes, nõ tanq; residẽtes,ambulãtes tanq; in imagine sęculi,nõ in cupiditate vt velocissima dispositione ipsam imaginẽ huius mundi trãseamus. Deniq; ipse fide ambulans nõ specie peregrinabatur à corpore,sed aderat domino: & cũ esset in terris,nõ in terrenis,sed in cœlestibus conuersabatur. Ergo anima nostra quæ deo vult appropiquare,eleuet se à corpore,semper illi summo adhęreat,illi bono qd est diuinum,quod est semper,& quod erat ab initio,& quod erat apud deum, hoc est dei verbũ. ipsum est illud diuinũ in quo viuimus,& sumꝰ,& mouemur. ipsum est quod erat in principio,ipsum est quod est. Dei enim
Actu.17 filius iesus Christus in nobis, inquit, est: in quo non fuit est & nõ,sed est in illo,fuit. ipse dixit Moysi vt di-
Exod.3. ceret: Qui est,misit me. Cum hoc igitur anima nostra sit,& sit (si fieri potest) semper,vt nostrum possit quis dicere: Anima nostra in manibus tuis semper. Erit aũt,si
Psal.118. non in carne sit,sed in spiritu. Erit,si se terrenis nõ misceat. Cũ enim ad carnalia reflectitur,tũc illi illecebra

obrepit corporis,tũc ira & indignatione exęstuat,tũc K
mœstitia afficitur, tunc supinatur per arrogantiã, tunc dolore affligitur. Hę sunt ęgritudines animę graues,quibus plerunq; ad mortẽ cogitur,dũ oculi eius cæcantur, vt nõ videant veræ lumẽ gloriæ,& diuitias æternæ hæreditatis. Qd' si eos ad deu semper intendat, accipiet à Christo fulgorẽ sapientiæ,vt illuminatum in agnitione dei habeat obtutũ, vt videat illã spẽ nostræ vocationis,aspiciat illud qd est bonũ,& placitũ,& perfectum. Qd' enim bonũ,cõplacitum patri: qd' cõplacitum,perfectum: sicut habes in euãgelio, vbi dicit dominus: Diligite inimicos vestros, vt sitis filii patrẽ qui pluit super iu- Luc.6
stos & iniustos,qd' est vtiq; bonitatis. Et postea concludit dicẽs: Estote perfecti sicut pater vester qui in cœlis est,perfectus est. Charitas enim perfecta est, denique plenitudo legis est. Quid aũt tã bonũ q̃ charitas,quæ malũ nõ cogitat? Et ideo terras fugito,in quibus inuidia est, vbi ambitio, vbi contentio. Boni ergo illius capacẽ se anima tua præbeat,vt supra nubes volet,sicut aquila renouetur,sicut aquila pennas emittat,vt renouatis alarũ remigijs alta petere nõ reformidet,hanc dubitationẽ relinquat. Terrenũ enim habitaculũ grauat animã. Exuat vetera,abijciat erroris desideria,abluat oculos suos, vt videat illum fontẽ veræ sapiẽtię,illũ fontem vitæ ęternæ,qui affluit atq; exundat omnibus, nullius indigens.
Quis enim dedit illi, cum ex ipso, & per ipsum, & in Rom.11
ipso omnia sint? Vitæ igitur fons est summũ illud bonũ L
ex quo viuendi substantia ministratur omnibus. ipsum autem in se habet vitam manentem,á nullo quasi inops accipit. Largitur bona alijs,nõ aliũde assumit sibi. Neque enim nostri indiget. Vnde & ait ex ꝑsona hominis: Quoniam bonorum meorum non indiges. Quid ergo Psal.15
pulchrius q̃ ei appropinquare,ei adhęrere? Quę maior voluptas sit,q̃ quod is qui viderit,& de fonte aquę viuę gratis gustauerit? Quid potest aliud desiderare? quæ regna? quas potestates? quam pecuniã? cum aduertat q̃ miseræ etiam hic regum conditiones sint, q̃ mutabiles imperij status,q̃ exigua vitæ huius spatia, quanta in ipso imperio seruitia,cũ ad alterius nõ ad suũ viuãt arbitriũ? Quis autẽ peculiaris ad vitam ęternã transit, nisi virtutum fultus peculio,quod receptũ omnibus, solis diuitibus impossibile pronunciatur? Non ergo his vti beatũ est, sed illud videre quo ista despicias,& vana veris refellas,atq; inania & falsa iudices,illam nudę veritatis pulchritudinẽ diligas,quę has sęculi fucosissimas vanitates redarguat. Erige igitur oculos anima tuos, illos
de quibus tibi verbũ dei dicit: Corde nos cepisti soror Canti.4
mea sponsa,corde nos cepisti vno ab oculis tuis. Ascẽ M
de in palmam,vince sęculũ,vt teneas verbi altitudinẽ. imaginem istam mũdi foris relinque, foris malitiam, introduc autẽ bonitatẽ mentis, quæ habet gratiã in ligno vitæ,si lauerit stolam suam,& ingrediatur in ciuitatem,quæ vera est patria sanctorũ, in qua dei est tabernaculum,circa quod scribæ domini prætẽdunt,vbi nõ dies,aut sol,aut luna lumen ministrãt,sed ipse dominꝰ lumẽ est totã illam ciuitatẽ illuminãs. Est enim lux mũ Ioan.8
di. Non vtiq; lux visibilis,sed animarũ quæ in hoc mũdo sunt,intelligibilis claritudo quibus se splendenti lumine rationabilis infundit prudentię,& vt prædicatur in euangelio, incorporeæ virtutis inflammans vapore secreta mentiũ,animorũq; penetralia. Si quis igitur incola esse cœperit illius ciuitatis supernæ, incola videlicet cõuersatiõe ac moribꝰ, nõ discedat ab ea, nõ exeat non reflectat vestigium, non corporis dico, sed mentis vestigium. Non reuertatur retro. Retro luxuria, retro impuritas est. Deniq; ascendens ad montem Loth, retro reliquit Sodomitana flagitia. Quæ autem respexit retro, non potuit ad superiora euadere. Non ergo pedes tui retro, sed mores reuertantur. Non fiant manus tuæ remisę, & deuotionis tuę ac fidei genua dissolu-

A ta. Non fiat voluntatis tuæ recidiua infirmitas, nō vllus intercursus criminū. Si ingressus es? mane. peruenisti? cōsiste, saluās salua aiam tuā. Ascēdens directū attolle gradū, nullus inde tuto redit. Hinc via, inde ruina est. Hinc ascensus, inde precipitiū. Ascendēdi quidē labor sed descendendi periculū. Sed potens est dominus, qui te fundatum illic custodiat, septū propheticis muris, & apostolicis turribus. Ideo tibi dicit dominus: Intrate, calcate, quia assistit vindemia. Intus nō foris simus. Et Mat. 24 in euāgelio dei filiꝰ dicit: Qui est in tecto, nō descēdat vasa sua tollere. Non vtiq; de hoc tecto dicit, sed dicit de illo. Extendit cœlum sicut camerā. Intus ergo esto intra Hierusalē, intra animā tuā pacificā, mitē atq; trā-quillā. Nō exeas de ea, neq; descendas vas tuū istud aut honoribus aut diuitijs aut arrogantia attollere. Intus esto, vt per te alienigenæ nō transeant, peccata animam tuā non transeant, vanę operatiōes & cogitationes inanes, non transibunt aūt si susciteueris bellum pro deuotionis & fidei certamine, pro veritatis studio aduersus passionum illecebras, & sumpseris arma dei aduersum spirituales nequitias, & astutiam diaboli, qui pertentat sensus nostros fraude ac dolo, quem mansuetus bellator facile poterit, qui non ferat iurgia, sed sicut decet seruum domini, cum modestia fidem doceat, & eos qui
B aduersātur, redarguat. De hoc dicit scriptura: Qui mā
Philip. 4. suetus est, bellator exurgat, & infirmꝰ dicat: Omnia possum in eo qui me confortat. Hac fide fretus etiam qui infirmus est prævalebit, & erit sancta anima eius, & stillabunt ei montes prophetici vel apostplici dulcedinem, & colles fluent lac, qualis ille collis qui lactis potum Corinthijs dabat, & fluent ei aquæ de iuis vasis, & de puteorum suorum fontibus, vel de ventre eius aquæ viuæ, spirituales videlicet, quas fidelibus suis spiritusā ctus ministrat, qui etiam animam tuam dignetur rigare, vt abundet in te fons aquæ salientis in vitam æternā. Vale, & nos vt filius dilige, quia nos te vt parentes diligimus.

¶ Diui Ambrosij ad irenæū, prosequentis illud verbū Aggæi prophetę: Si tēpus vobis est vt habitetis in domibus cęlatis? multo ex hoc nos sermone commonē tis vt in superioribus domibus, & non in vallestribus & subterraneis habitemꝰ, talesq; domos nosmetipsos domino ędificemus. Epistola XII.

AMBROSIVS IRENĘO. Vbi superiorem absolui epistolam, & perferendam tibi tradi di, venit in mentem illud quod dominꝰ in manu Aggęi prophetæ locutus est, dicens:
Aggęi. 1. Si tēpus vobis est vt habitetis in domibus cęlatis? Quid
C ergo istud est, nisi in superioribus habitandum, non in vallestribus & subterraneis habitaculis? Qui enim infra terram habitant, non possunt ædificare templum dei, & dicunt: Non venit tempus vt ędificetur domus domini: simul quia luxuriosum est hypogæa quęrere, captantium frigus æstiuum, eo quod resoluti delicijs ęstus aliter ferre ac tolerare nequeant, & ideo requirāt vmbrosa penetralia: vel quod desidiosi ignaua sub terris agāt ocia: deinde quod tenebrosa illos & opaca delectent magis, quibus operiri flagitia sua credant, secundum illud: Tenebræ circundant me & parietes, quem vereor? Ecclę. 23. Sed frustra hoc sperant, cum profunda abyssi & abscōdita deus cernat, & omnia deprehendat antequā fiant. An non Helias in hypogęis, non Helisęus habitabant? 3. Reg. 17. Deniq; alter mortuum viduæ filium tulit ad superiora in quibus consueuerat sedere, & ibi eum resuscitauit. 4. Reg. 4. Alteri quoq; Sunanimitis illa magna mulier (vt scriptura testificatur) in superioribus hospitium parauit, & ibi concipiendę sobolis, quia non habebat, meruit prę rogatiuam, eiusdemq; resuscitati pignoris vidit mira-

cula. Quid de Petro dicam, qui ad horam sextam ascē D dens in superiora, baptizandarū gentiū cognouit mysteria? At vero parricida Absalon in valle sibi regis titu Actu. 10. lum statuit, & in fossam proiectus est, cum esset perem 2. Reg. 18 ptus. Ergo sancti ascendunt ad dominum, flagitiosi ad vitia descendunt. Sancti in montibus, criminosi in vallibus. Deus enim montium est, & non deus valliū. Qui ergo illic, id est in domibus habitabant vallestribus, in quibus non habitat deus, dominum dei in se habere nō poterant. Hanc enim dominus quęrebat ab illis domū, vt semetipsos ædificarent, atq; intra se dei templum viuis fidei lapidibus attollerent. Neq; enim terrenorum parietum cōstructiōes, & siluestrium ligna culminum desiderabat, quæ cum fuisset, manus diruerat hostilis: sed illud templum quærebat quod in hominū conderetur mētibus, quibus dicendū foret: Vos estis tēplum 2. Cor. 6 dei, in quo habitaret dominus iesus, & vnde ad redemptionem vniuersorum ꝓcederet: vt in vtero virginis sacra reperiretur aulæ, in qua rex habitaret cœlestium & corpus humanum dei templum fieret, quod etiā cum solutum esset, in triduo resuscitaretur. Sed hanc domū non luxuriosi ædificant, qui cælatas inhabitant domos & cęlato argento delectantur. Sordet enim illis purum argentum, ita & istis sordet simplicis habitationis locꝰ. Sinuant spatia domorū, & adijciendo adijciunt, cōiungentes domum ad domū, & villam ad villam, effodiūt terram, vt elementū quoq; eorum cedat habitaculis, & E quasi terræ filij intra eius recondantur vterū, & abscondantur aluo. Isti plane sunt de quibus dicit Hieremias: Hiere. 22 Vę qui ædificant domū suā nō cū iustitia. Qui enim cū iustitia ædificat, non in terrenis ædificat, sed in cœlestibus. Aedificasti, inquit, domū, metire superiora eius, perflatilia distincta fenestris, & contignata cedro, & illita minio. Metitur autem superiora, cui contemplatus iudicium dei, iudicat iudicium humilis, & iudiciū pau- Canti. 4 peris. Qui autem in auaritiā intendit, & in sanguinem innocentis, non ędificat superiora cū iudicio: nec mēsuram tenet, quia non habet Christum: nec aspirare sibi diuinæ flatus explorat gratię, nec pleni luminis splē dorē requirit, nec illita minio habet cœnacula: cui nō potest dici: Sicut resticula coccinea labia tua. Nō sępe lictur, inquit, huiusmodi. Qui enim viuum se sub ter- F ram infodit, & tanq; in sepulchro sepeliuit, eripuit sibi mortuo requiē sepulturæ. Depositus itaq; in valle corporaliū delectationū, nō inuenit sepulchrū de quo possit resurgere. Huiusmodi ergo vir nec tēplum deo ędificat, quia nō nouit tempus correctionis suæ. Quomodo enim possūt tales homines templum ædificare, qui 1. Tim. 5 Psal. 41 quasi ferę ac bestię in spelæa ferarum & bestiarum latibula sese receptant, atque in foueas se serpentiū more demergunt, & consuetudine fraudulentę vulpis infodiunt? Sed nec sepulchrum sibi condit qui ante tempus moritur. Viuens enim mortuus est, nec audit vocem Aggæi, id est epulantis, vt interpretatio declarat: quoniam non ingreditur tabernaculum dei in voce exultationis & confessionis sonus epulantis. Quomodo enim vocem eius audit, qui opera eius non videt? Nam si videret, audiret verbum quod in eius manu factū est, delectatus eius actibus quibus pulsauit & apertum est ei, & descendit in eius animā, vt epuletur in eo syncerita-tis & veritatis cibus. Ergo quia non audiuit, fit iterum in manu Aggæi verbū, & dicit: Surgite de cælatis & de- Aggęi. 1. pressis malitia domibus, & ascēdite in montem scriptu rarum cœlestiū, & cædite lignū sapientię, lignum vitę, lignum cognitionis, & dirigite vias vestras, ordinate actus vestros vt habeāt ordinem suum debitū, qui necessarius & vtilis est ad ędificandum domini domum. Nam si nō feceritis: nec cœlū dabit rorē suū, id est, sermo cœlestis, qui sicut ros descēdit super fœnū, nō tēperabit feruidos corporaliū motꝰ passionū: nec ignita re

G flinguet diuersarum spicula cupiditatū, nec terra ei⁹id
cū anima fructus dabit, eo qđ arescat, nisi repleatur ir-
rigon verbi dei, & perfundatur à rore cælesti, spiritua-
lis vbertate gratiæ. Et quia sciebat desides esse habitan
tes in hypocœris, & voluptatū gurgustiis. Excitabo, inqt
illis spiritū Zorobabel de tribu Iudę, & Iosedec sacer-
dotē magnum, vt excitētur ad ædificationē diuinę do-
Psal.126 mus. Nisi cū dominus ædificauerit sibi domū, inuanum
laborauerunt qui ædificāt eā. Ipse est Zorobabel ingis
redundātia, vtpote fons vitæ, & verbū dei, p qđ omnia
& ex quo ola, & ola in ipso. Hæc dicit redundātia: Si qs
Ioan.7. sitit, veniat ad me, & bibat. Hoc est profluuium indefi-
cientis meatus. Profluuiū quoq; nocturnū legimus qđ
est Zabulon, id est ppheticum, sed etiā & iplum huius
fluenti infusione resplenduit, per qđ euanuit illud pro
fluuiū vanitatis in Iezabel, quæ inimica veritati, & ad-
4.Reg.2. uersaria prophetarum eloquijs, ita dilacerata est canū
morsib⁹, vt nullū eius supereſset vestigiū, sed toto cor
pore suo cum oibus posteritatis suæ insignibus extin-
gueretur. Ipse igitur Zorobabel ex tribu Iudæ, ipse Ie
sus magn⁹ sacerdos, & tribu designatus & nomine, duo
significari vidētur, & vn⁹ exprimitur. Qui idē quasi po
tens natus ex potente quasi redēptor ortus ex virgine,
in vtriusq; idem naturæ diuersitate diuiduæ, vnius filij
H dei veritatē gigas impleuit. Excitaturus itaq; à mortuis
Zorobabel sanctum ait: Adhuc ego mouebo semel cæ
Aggęi.2 lum & terrā. Et maria & desertum mouerat ante hęc, cū
de Aegypto liberaret populum suum, quando in cœlo
Exod. 14 colūna erat ignis, terra inter fluctus, murus in mari, via
Ibidē.16 in aqua, in deserto messis quotidiana frugum cœlestiū
&.17 multiplicabatur, petra soluebatur in fontes aquarum.
Sed mouit & postea in passione domini Iesu, quādo cœ
Mat.27 lum tenebris obductū, sol refugit, petræ scissæ, tumuli
aperti, mortui resuscitati, draco victus in fluctibus suis
vidit piscatores hominum nō solum nauigātes in mari
sed etiā ambulantes sine periculo. Desertum quoq; mo
tum, quando infructuosius nationum populus in messē
cœpit deuotionis & fidei flauescere, & eousq; deserti &
gentium cōmotio facta est, vt apostolorū quos direxit
ad gentes vocandas, tanta esset & tam vehemens prędi
Psal.18. catio, vt in omnē terram exiret sonus eorum, & in fines
orbis terræ verba eorum. Tanta inq; cōmotio deserti,
Esaię.54 vt plures filij fierent desertæ, q̄ eius quæ habebat virū.
Et floreret desertum vt lilium, introirēt electa gētium
ad residuos populi, quo reliquię saluæ fierent per ele-
Aggęi.2. ctionem gratiæ. Et repleb⁹, inquit, domum hanc argē
to meo & auro, eloquijs cœlestibus, quę sicut argentum
I igne examinatū, & veri claritate luminis, sicut auro spi
rituali in sanctorū occultis mētibus refulgente. Has di
uitias cōfert ecclesię suæ, quibus intelligibiles thesauri
replentur, & gloria augetur domus sup priorē gloriam
Philip.4. quā populus habuit electus. Pax enim & tranquillitas
animæ super omnē domus gloriā est, quia pax superat
omnē sensum, Hæc est pax sup pacē, quę dabitur post
tertiā cōmotionem cœli, maris, terræ, deserti, quando
Mat.24 destruet oēs potestates & principatus. Cœlum enim &
terra transibunt, & omnis istius mundi figura, & vnus-
quisq; in rōphæa insurget ad fratrem suū, id est, verbo
penetrante medullas animę, vt destruatur quicquid est
contrariū, currus ex Ephren, & equus ex Hierusalē, vt
Zacha.9. Zacharias dixit. Et sic erit pax per omnia, vt nullis ob
sistentibus corporis passionibus, aut incredulæ mentis
impedimētis, fiat in oibus Christus, subdita patri exhi-
bens corda vniuersorū. Vnde & ad ipsum solū mystice
Aggęi.2 dicitur: Sumā te Zorobabel, & ponam te sicut signacu-
lum, quia te elegi. Etenim cū fuerit anima nostra paci-
Canti.6 fica, vt dicatur ei: Cōuertere cōuertere Sunamitis, qđ
pacificā significat, & vt tuo nomine vtar, Ἰησοῦ καὶ ῥ, tunc
accipiet in se sicut signaculum Christū, id est imaginē
1.Cor.15 dei, vt sit ad imaginem: quoniā qualis cœlestis, tales &

cœlestes. Et oportet nos portare imaginē cœlestis, id K
est pacem. Atq; vt sciamus verum esse, habes in Can-
ticis, in vltimo, iam perfectæ animæ dici, qđ & tibi dicat
dominus Iesus: Pone me vt signaculum brachium tuū, Cantic.8.
vt hæceat pax in corde tuo, & in operibus tuis Christus
& formetur in te sapientia, & iustitia, & redemptio. Va-
le fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

LIBER QVARTVS.

DIVI AMBROSII ad Irenæū hanc quæstionem
Vtrum sit aliqua apud deum differentia charita-
tis eorum qui à pueritia, & eorum qui iu-
uentutis aut posterioris ætatis pro-
cessu crediderint, dissoluentis,
Epistola XIII.

AMBROSIVS Irenæo. Diffe-
rētia charitatis vtrum sit ali-
qua apud deū, eorū qui à pue
ritia crediderint, & eorū qui
iuuētutis aut posterioris æta-
tis processu, prudēter requi-
rendū putasti. Nā hoc quoque
scriptura diuina nō prætermi L
sit, neq; intactū reliquit. Siqui
dē dominus deus noster ad Iohel prophetā nō ocioſe Iohel.1.
ait: Lamentare ad me super spōsam pręcinctā sacco in
virum eius virginalē, dolens synagogā quæ antea virgi
nitate sua desponsata dei verbo foret, vel animā certe
quę bonis meritis decidisset, vita offendiculū incidisse
peccatorū flagitijs, vt odia contraheret, & inquinamē
to impietatis, ac perfidiæ obsoleta sordibus, miserabili
esset despectui, lōge mutata ab illius sponsæ gratia quæ
ante meruerat audire: Sponsabo te mihi in fide, & iusti Oseę.2.
tia, & misericordia. Nec immerito lamētabilis pronū-
ciatur, quę tantorū munerū amiserat preciū, & virtutū
dotaliū tā graue subierat dispendium, vt ei virginalis
spōsus eriperetur. Nostris enim meritis verbū dei no-
bis aut viuit, aut moritur. Ná si bona studia atq; opera
nostra sint, viuit atq; operatur in nobis dei verbū, si te-
nebrosæ cogitatiōes operationesq; nostrę sint, occidit
nobis sol iustitiæ. Et ideo lamentandū pręcipit pro ea
anima. Ná sicut illis gratulandū & epulandū est, cū qui
bus spōsus est, ita illi animæ lugendū cui spōsus fuerit
ereptus, sicut de apostolis scriptū est in ευάγελio: Quo
niā cū auferetur ab eis spōsus, tūc ieiunabūt in illis die Matth.9
bus. Ergo & hæc anima habebat ante lętitiā & exultatio
nē, cū haberet πνευματικὸν λόγον. Et ideo non ieiunabat,
quia dies erāt epularū & refectionis, cū adesset sponsus M
inuehēs quibus aderat, vbertatis affluentiā cœlestis ali-
mēti, copia vini rigatus, qđ corda hominū lętificātur.
sed posteaq̄ spōsum factis amisit suis, iubetur in cilicio
agere pœnitentiā peccatorū suorū, & deflere semeti-
psam, quia mortuus est ei crucifixus pro ea Christus,
qui est πνευματικὸς λόγος. Si à prima ętate conuenit, nec
alterius anima hæc videtur experta copulā, sed à prin-
cipio virginalē fidei suę florē Christo dicauit, atq; ipsi
primis fœderata pietatis mysterijs sacros iuuēcula cul
tus recepit, ipsa est israelitica anima veteris, psapiæ ex
genere patriarcharū: quę si inoffensum fidei seruasset
curriculū, magni meriti foret sponsa verbi virginalis
tanq̄ illa quę apprehendit iustitiā, & obuiauit illi quasi
mater, & quasi mulier à virginitate suscepit illā. Alte-
ra quoq; est acquisita ex gētibus, & vtraq; sponsa vnius
verbi, qđ est magnū mysterium. Idq; tibi demōstratur
in libro regnorū. Siquidem Dauid duas vxores habuit 1.Reg.25.
Achinaā Iezrahelitē, & Abigeam acquisitā sibi postea.
illam rigidiorem, istam misericordiæ plenam & gra-
tiæ, spiritalem ac liberalem animā, quæ reuelata facie

A patrẽ vidit ſpeculata eius gloriã,quę ſuſcepit diuinum illum paternæ gratiæ rorẽ,vt habet nois interpretatio. Quid autẽ ros patris,niſi dei verbum,qđ humore fidei atq; iuſtitię infudit corda vniuerſorum? Pulchrè igitur huic aĩæ verus Dicit dauid,qđ illi Abigeæ dictũ eſt,Benedict9 domin9 deus iſrael,qui miſit te hodie huc obuiã mihi,& benedicti mores tui. Et iterũ dicit ei,Aſcẽde in pace in domũ tuã,vide,audiui vocẽ tuã,& reueritus ſum faciẽ tuã. Deniq; in Cãticis etiã hæc verba ſunt
Cant.2. ſpõſi ad ſpõſã,Oſtẽde mihi faciẽ tuã, & ĩſinua mihi vocẽ tuã. Et tũc quidẽ dimiſſa eſt,quoniã alterũ habebat virũ,qui dicebatur Hebraice Nabal, latine inſipiens, durus,inhoſpitalis,inhumanus.ingrat9, qui officia neſciret referre:ſed poſtea q̃ defunctus eſt vir ei9, ſolutã à lege viri accepit eã ſibi in vxorẽ ꝓpheta Dauid. Per cuius copulã ecclęſię credituræ ex gentibus ſignificantur myſteria,quæ amiſſo viro cui ante iũcta fuerat,trã ſiuit ad Chriſtum,cẽſu pio diues humilitatis & fidei, miſericordiæ quoq; dotata patrimonio. Sed hoc loco nõ iſta deploratur,ſed illa Achinaã quæ fuit male fortis in fratrẽ. Et ideo ille frater fact9 eſt in cõmotionẽ.
Pſal.43. Vnde ex perſona corũ dictũ eſt,Poſuiſti nos in parabolã in gẽtibus,cõmotionẽ capitis in populis. Quam nu-
B tantẽ inueniens diabolus,ſicut leo diruit,& iucunditatẽ eius abſtulit. Vineã eius & ficũ euertit,ſub quibus ſolebat ãte requieſcere,& areſcere fecit fruct9 ei9. Quos aridos miſeratus atq; albentes ſiccitate nimia dicit ad
Iohel.1. prophetã deus,Lamentare ad me ſuper ſponſam pręcinctam cilicio,& ſuper virum eius virginalẽ, id eſt ſuper aĩę huiuſmodi vel ſynagogę virũ mortuũ. Cui loco alio expoſtulãs dicit, Eo qđ oblita ꝓpoſiti ſui, oblita charitatis,immemor gratię,de via diſciplinæ,ſuperiorẽ vxoris affectũ amiſerit. Meritoq; ſuis eã ſermonibus redarguit,memorãs & retexens eiuſdẽ blãditias,& pietatis vocacula. Nõ ſicut domeſticũ me vocabas, & patrẽ & initiatorẽ virginitatis tuę. Ergo huic aĩæ cui per intemperãtiã eius mortuũ eſt dei verbũ, & ille παρθενικος λόγος occidit, luctũ indicit, interceſſorẽ adhibet,vt vocetur ad pœnitentiã,quo poſsit mereri miſericordiã. Illi autẽ quæ bona intellectu,& decora aſpectu valde,ſicut Abigea acquiſita ſibi erat in prælio,deuictis aduerſarijs,& mortuo viro qui vallatus nequitijs ſpiritualibus repugnabat ac reſiſtebat ne ſibi ſpecioſa vxor adimeretur,quaſi victor & diligens ſponſus iucũ
C ditatem confert & gratiam, emundans eam ab omnibus pulchritudinis eius impedimentis, & exuens veſtimentis captiuitatis:vt depoſitis omnib9 capitis ſui capillis, id eſt peccatorũ criniculis,qui quaſi ſuperflui noſtro in corpore videntur,quoniam ſi vir comã nutriat, ignominia eſt illi:in vnitate fidei,in virum perfectum, in menſurã ętatis plenitudinis Chriſti ſtudeat occurrere,vt omnem deponat animi perturbationẽ,& charitate fundata augeatur in domino Ieſu,& vniuerſo acquirat incrementa corpori. Hæc eſt anima illa quã lex demonſtrat tibi in ſpecie mulieris bonę, quã ſi videris in prędam,& concupieris accipere in vxorem tibi:in-
Deut.21. duces,inquit, eam in domum tuam, vt tota ei committas interiora domus tuę omnium tuorum viſcerũ poſſeſsionem,auferas ei9 ſuperflua,tondeas lapſus,& noua cula non ſatis acuta,ne faciat dolum, tuarum exuuias paſsionum,atque inanes ſenſus recidas. Ideo ait,Rades eius caput,quo nulla obſtacula patiantur oculi ſapientis,qui ſunt in capite eius. Et ſedebit,inqt,triginta diebus in domo tua,peccata propriæ deplorans natiuitatis,& commẽta nequiſsimi patris diaboli, qui vult congregare quæ nõ generauit:vt huius myſtici numeri purificatione mundata,cõiugij claues adipiſcatur. Et pulchrè ait,Poſtea intrabis ad eam,vt totus ingrediaris in animã tuã,atq; intra ipſam te colligas, & in ea habites: apud eã commorare,in ipſa tibi ſit ois cõuerſatio,vt ſis nõ in carne,ſed in ſpiritu,& proponas adiungere eam D
tibi ad conſortium vitę,ſciens quoniã cõmunicabit te- Sapien.8.
cum de bonis, & perfunctus eius gratia, dicas puer autem erã ingenioſus,& ſortitus ſuam animã bonã. Et illa Cantic.8.
tibi reſpõdeat, Aſsumã te, & inducã te in domum matris meę,& in ſecretum eius quæ me concepit. Bona mater animarum Hieruſalem illa quę ĩ cælo eſt. Erit ergo vxor tua,& inueniens te oſculabitur te. Et ſi poſtea diſplicuerit tibi quod caſtiget corpus ſuum, & ſeruituti redigat,nõ patieris eam ſeruire,id eſt voluptatibus corporis,nec ſubijcies eam carni, ſed liberam permanere patieris:nec alienabis eam,hoc eſt enim vendere: nec contemnes eam,ſed permittes ſeruire eam deo ſuo in caſtitate fidei,& bonorum operum ſobrietate. Vale,& nos dilige,quia nos te diligimus.

¶Diui Ambroſij ad Irenęum,errorem remouentis ne quis ęum de quo in ſuperiori epiſtola dictum eſt qđ duas habebat vxores, duas aſciuiſſe ſibi animas intelligat.

Epiſtola XIIII.

AMBROSIVS Irenæo, Supiore epiſtola ſcripſimus liberãdã ab aduerſarijs animã noſtrã,& cum ea indiſsociabilis vitæ ſubeundum conſortium. Et quia ſermo iſte nobis Deut.21.
de Deuteronomio exemplum aſsumpſit aſsertiõis ſuę,
quo loci ſubiectum eſt de viro qui duas vxores habe- E
bat,vnam odibilem,alteram amabilem? non perfunctorie motus videris ne forte duas animas iſtum ſibi aſciuiſſe aliquis intelligat:quod fieri nequaquam poteſt. Verum ipſe nõ ignoras quod interdum ſcriptura cum allegoriam dicit:alia ad ſpeciem ſynagogæ,alia ad ecclęſiam refert:alia ad animam, alia ad verbi myſteriũ: alia ad diuerſas ſpecies & qualitates animarum: quę diſcernit qui dijudicat ſpiritu. Vnde ſequenti capitulo legis non duas animas,ſed diuerſas qualitates vnius animę comprehenſas arbitror. Eſt enim amabilis animæ ſpecies,quę concupiſcit voluptaria,quæ laborem fugit, copunctiones declinat,iudicium dei negligit. Ideo amabilis, quia dulcis & ſuauis ad tẽpus videtur, quæ mẽtem nõ afficiat,ſed oblectet. At illa altera triſtior, quæ zelo dei conficiatur,ſicut vxor ſeuera ſcortari comparem ſuum nolit,non patiatur,nõ ſinat, nihil indulgeat corpori,nihil voluptati & delectationi relaxet, abdicet occulta dedecoris,dura laborum ſequatur, grauia periculorũ. Si igitur pepererint ei ambę, non poterit, inquit,primitiuũ filiũ amabilis in hęreditatis inſtitutio F
ne præponere primitiuo filio odibilis, cum ſciat odibilis filium primitiuum eſse. In quo non tam prælationem ſimpliciter ſignificari puto quaſi inter primitiuos duos,q̃ expreſsionẽ ſolũ odibilis filium primitiui habere prærogatiuam. Primitiuus enim primogenit9 eſt, Exod.13.
ſancti autem primogeniti ſunt, quia omnis maſculus adaperiens vuluam ſanctus domino vocabitur. Non tamen omnis primogenitus ſanctus. Non enim ſanctus Eſau,qui vtique primogenitus,ſancti autem primoge- Numer.3.
niti ſunt. Denique habes in Numeris, Ecce tuli Leuitas de medio filiorum iſrael pro omni primogenito qui aperit vuluam,à filijs iſrael. Mihi enim in quo die percuſsi omne primitiuum Aegypti, ſanctificaui omne primogenitum Iſrael. Ergo Leuitas pro primogenitis accepit,quaſi ſanctos eni primogenitos eſse cognoſcimus ex epiſtola ad Hebręos ſcripta, in qua habem9: Sed appropinquaſtis Sion monti, & ciuitati Hieruſa- Heb.12.
tem,& decem milibus angelorum, & ecclęſię primitiuorum. Ergo ſicut primogeniti ecclęſię ſancti,ſic & Leuitę,quoniam ipſi quoque primogeniti. Non enim naſcendi ordine ſancti,ſed ſanctificationis munere. Leui enim tertius filius fuit Liæ,non primus vtique. Qui autem ſanctificatus, ipſe aperit vuluam. Quam vuluam?

Psal. 57. Audi dicentem. Errauerunt peccatores ab vtero. Quia
G intellexisti primogenitum qui aperit vuluam, intellige
vterum bonę matris, quo non errant sancti, sed pecca
tores. Leuitæ autem auferuntur de medio israel, quia
nihil habent commune cum populo, cuius primogeni
ta secularia destruunt. Primogenita enim seculi alte-
Gala.1. rius matris sunt, à cuius vtero segregatus Paulus est cũ
ad gratiam vocaretur dei. Et ideo de medio populi
segregatus, verbum recepit, quod est medium in cor-
Ioan.1. de nostro. Vnde & illud dictum ast, Medius autem ve-
strum stat, quem vos non videtis. Non ociosus itaque
nobis à lege in legem excursus fuit, vt primogenitum
nõ esse amabilis illius, id est remissioris & voluptariæ
filium diceremur, quanuis prępositi capituli verba hęc
Deut. 21. exprimant, dicente scriptura, Non poterit filium ama
bilis primitiuum pręponere, cum sciat filium odibilis
primitiuum esse. Ille est vere primitiuus, qui sanctę ma
tris sanctus est partus. sicut illa vera mater, à cuius vte-
ro non errant veri filij, sed peccatores. Ergo ille nõ ve
ræ matris filius, nõ primitiuus verus, sed quasi primiti-
uus iuuatur sumptu ne egeat. non vt diues sit honora-
tur. Hic autem dupla ex omnibus accipit, vt abundet:
Gene. 45. sicut etiam in Genesi habes patriarchas à fratre suo Io
seph geminę singulos stolæ donatos munere cum re-
mitterentur ad patrem, vt significarent fratrem reper
tum Ioseph, quẽ defunctum esse crediderat pater. Pri
mogenitus itaq; hæreditatis accepit prærogatiuam, di-
Deut. 21. cente scriptura, Hic est initiũ filiorum eius, & huic de-
bentur primogenitalia. A primogenito igitur dei filio
primogeniti sancti, & ab illo initio (quia ipse est initiũ
H & finis) initium sanctus nuncupatur, initium filius, cui
debetur primitiarum prærogatiua, secundum illud ad
Gene. 21. Abraham dictum, Eijce ancillam, & filium eius. Non
enim hæres erit filius ancillę cum filio meo Isaac. Qđ
magis ad hęreditatẽ virtutum q̃ pecuniæ spectare diui
Ibidem. no oraculo docetur, dicente deo, Omnia quæcunque
tibi dixerit Sara, audi vocem eius, quoniam in Isaac vo
cabitur tibi semen. Quæ erat alia in Isaac, nisi sanctita-
tis hæreditas, quę nobilitaret patrem?. Et filium quidẽ
ancillæ super nationes prępecit, quasi simpla conferens
patrimonij: filio autem Saræ dupla dedit, cui non solũ
temporalia, sed etiã superna & perpetua collata sunt.
Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

¶ Diui Ambrosij ad Irenæum, causam reddentis cur
lex phibuerit mulieres vti veste virili, atq; viros in-
dui stola muliebri. Epist. xv.

AMBROSIVS Irenæo. Pertulisti ad me qua
si filius quęsiuisse aliquos de te quid sibi ve
lit quod tam seuere lex immundos eos di-
xerit qui alieni sexus vterenturvestib⁹, vel
viros scilicet vel mulieres. Sic enim scriptum est, Non
Deut. 22. erit res viri super mulierem, neq; induetur vir stolam
muliebrem, quai immundus est domino omnis qui fe-
cerit hoc. Et si vere discutias, incongruum est quod ip
I sa abhorret natura. Cur eni homo nõ vis videri esse qđ
natus es? Cur alienam tibi assumis speciem? Cur men-
tiris fœminam. vel tu fœmina virum? Suis vnũquemq;
sexum induit natura indumẽtis. Deniq; diuersus vsus,
diuersus color, motus, incessus, diuersę vires, diuersa
vox est in viro & fœmina. Sed etiam in reliqui generis
animãtibus alia species leonis, alia leenę, alia vis, alius
sonus: alia tauri, alia vitulæ. In ceruis quoque quantum
distat sexus, tantum discrepat species, vt eos etiam emi
nus possis discernere. In auibus vero etiam propria ad
vestitum est inter eos & homines comparatio. In illis
enim sexum naturalia ipsa indumenta discernunt. Pa-
ui mares speciosi, fœminæ non item pennarum vario
pinguntur decore. Fasianis quoq; diuers⁹ color, qui di

stinguat sex⁹ discretionem. Quid in pullis? quã canora K
vox galli? nocturnisq; vicibus solenne munus ad exci-
tandum & canendum? Nunquid illa mutãt speciẽ suã?
Cur nos mutare desideramus? Et quidem Græco more
influxit vt fœminę virilibus quasi succinctioribus tuni-
cis vtantur. Esto tamen vt illæ imitari videantur melio
ris sexus naturam. Quid uiri qui inferioris sexus men-
tiri speciem volunt? Mẽdacium & id verbo turpe est,
nedum in habitu. Deniq; in templis vbi mendacium fi
dei, ibi mẽdacium naturæ. Illic assumere viros muliebrem vestem, gestũq; fœmineum, sacrũ putatur. Vnde
lex dicit quia immund⁹ erit domino omnis vir qui sto
lam muliebrem induerit. Arbitror autem quod nõ tã
de veste, q̃ de moribus dixerit vel de vsib⁹ nostris atq;
actibus, quod alius virum, alius fœminã deceat actus.
Vnde & apostolus ait, quasi interpres legis: Mulieres
nostrę in ecclesia taceant. Nõ enim permittitur eis lo-
qui, sed subditas esse, sicut lex dicit, Si quid. utẽ volũt
discere, domi viros suos interrogent. Et ad Timotheũ:
1. Tim. 2. Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Doce
re autem mulieri non permitto, neq; dominari in virũ.
Quã deforme autẽ virum facere opera muliebria. Er-
go & pariant, ergo parturiant qui crispãt comam sicut
fœminę. Et tamen illæ velantur, isti belligerantur. Ve-
rum habeant excusationem qui patrios vsus sequũtur.
sed tamen Barbaros, vt Persę, vt Gotthi, vt Armenij. L
Maior quidem est natura q̃ patria. Quid de alijs dici-
mus, qui hoc ad luxuriam deriuandum putant, vt cala-
mistratos & torquatos habeant in ministerio, ipsi pro-
missa barba, illos remissa coma? Merito illic seruatur
castimonia, vbi nõ tenetur sexus distinctio. In quo eui
1. Cor. 11. dẽtia naturę magisteria sunt, dicente Apostolo, Decet
mulierem non velatam orare deum? Nec ipsa natura
docet vos. Quod vir quidem si comam habeat, igno-
minia est illi: mulier vero si capillos habeat, gloria est
illi, quoniam quidem capilli pro velamine ei sunt, Hęc
sunt quæ referas requirentibus. Vale, & nos vt filius di
lige, quia nos te vt parentes diligimus.

¶ Diui Ambrosij ad irenęũ, epistolã ad Ephesios sum
maria ac breui explanatione perstringentis.
Epistola. xvi.

AMBROSIVS irenęo. Poposcisti vt summam e
pistolæ quæ ad Ephesios scripta est, inculcare
mus tibi, quę obscurior videretur, nisi eius di-
stinctiones colligas, quibus persuadendum putauit a-
postolus de dei regno nobis non desperandum. Pro-
posuit itaque primum, quod bonis maximum solet esse
ad studia virtutis incitamentum, præmiorum spem, &
promissorum cęlestium hæreditatem, quę in passione
Christi & resurrectione appropinquauerint. Deinde M
subiecit non solum in paradisum reditum nobis refor
matum esse per Christum, sed etiam cęlestis soli hono
rem per consortium Christi corporis carni huic esse
impartitum, vt de ascendendi possibilitate iam non du
bites, qui cõsortia tua ĩ carne Christi regno cælesti ad-
hærere recognoscas, per sanguinẽ eius recõciliationẽ
factã omniũ quæ vel in terra vel in cælo sunt. Qui ideo
descẽdit, vt captiuitatẽ nostrã auerteret. Ideo ascẽdit,
vt ipleret oĩa p̃ apostolos, prophetas, sacerdotes, con-
firmationẽ vniuersorũ, & cõgregationẽ gentium. Finẽ
autem spei esse nostrę charitatem ipsius, vt augeamur
in ipso per oĩa, quia ipse est caput vniuersorũ, ad quem
omnes secundum mensuram operationis in vnum cor
pus ędificatione charitatis assurgimus. Non ergo de-
sperandum quod capiti suo membra adhæreant, præ-
sertim cum in adoptionem filiorum dei ab initio sim⁹
prędestinati per iesum Christum in ipso: quam præde
stinationem probauit, asserẽs illud quod ab initio prę

A nunciatum est, Quia relinquet homo patrem & matrẽ, & adhærebit vxori suæ, & erunt ambo in carne vna, sacramentũ esse Christi & ecclesiæ. Si ergo Adæ & Euæ copula sacramentum magnum est in Christo & in ecclesia, certum est quòd sicut Eua os de ossibus viri fuit, & caro de carne eius, & nos membra simus corporis Christi, os de ossibus Christi, & caro de carne eius. Nulla autem epistola tantum benedictionis increpuit in plebem dei quantum ista, in qua non solũ benedictos nos à deo, sed in omni benedictione benedictos & spirituali & in cælestibus significauit diuinæ locuples gratiæ testis, & prædestinatos nos in adoptionem filiorum, in filio quoque dei nos cumulatos gratia, abundasse ea ad cognoscendum mysterium æternę voluntatis, tum præterea in plenitudine temporum, cum pacificarentur omnia in Christo, & quæ in terra sunt, & quæ in cælo, sorte nos in ipso constitutos, vt quæ legis sunt implerentur in nobis, & quæ gratiæ: cum etiam secundum legem electi videremur in iuuentutis ætate, quę est vita immaculata, nihil habentes lasciuiæ puerilis, & senilis infirmitatis. Docti quoque prælium non solum aduersus carnem & sanguinem, sed etiam aduersus omnem militiam spiri-
Ephe. 6. tualis nequitiæ, quæ est in cælestibus, viuidis gerere virtutibus. Itaq; sicut illis sortito obtigit capta ex hoste ter-
B rarum possessio, ita nobis cecidit sors gratiæ, vt simus possessio dei, qui renes possidet nostros, id est seminarium castitatis & temperantiæ. Quæris hanc sortem agno-
Actuũ. 1. scere? recordare illam quæ cecidit super Mathiam, vt in
Psal. 67. duodecimum apostolorum numerũ subrogaretur. Sed etiã propheta Dauid ait, Si dormiatis inter medias sortes. eò quòd is qui medius inter veteris sortem & noui testamenti est recumbens in vtroque, ad regni cælestis trã-
Nume. 27 quillitatem asciscitur. Hãc sortem filiæ Salphe petebãt hæreditatis paternæ, & earum petitio diuino iudicio probata est. Sed illæ petebãt in vmbra. Salphe enim vmbra oris significatur. In vmbra ergo sermonis petebant, loquebantur quod non reuelabatur. Paternæ itaque hæreditatis petitio Salphe filiab⁹ in vmbra sermonis erat, nobis autem est in euangelij splendore, & reuelatione gratiæ. Simus itaque nos possessio dei, & ille nobis portio, in quo sunt diuitiæ glorię & hęreditatis eius. Quis enim diues nisi solus deus, qui omnia creauit? Sed multo magis diues misericordia, qui omnes redemit, & nos se-
Ephe. 2. cundum carnis naturam iræ filios & morti obnoxios mutauit quasi auctor naturæ, vt simus filij pacis & charitatis. Quis enim naturam mutare potest nisi qui creauit naturam? Itaq; suscitauit mortuos, & viuificatos in Chri-
C sto sedere fecit in cælestibus in ipso domino Iesu. Non quo quisquã hominum prærogatiuam sedendi meruerit in illa sede dei, de qua pater soli filio dixit, Sede à dex-
Psal. 109. tris meis: sed quia in illa carne Christi per consortium eiusdem naturæ cardo omnis humani generis honorata est. Nam sicut ille in nostra carne subditus legitur per vnitatem carnis, & obedientiã corporis, in quo fuit obediens vsque ad mortem, sic & nos in illius carne confidemus in cælestibus. Non ergo sedemus, sed in Christo sedemus, qui solus sedet ad dexteram dei filij⁹ hominis,
Mat. 26. sicut ipse dixit, A modo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram dei. In eo enim abundauit gratia eius & bonitas super nos in Christo Iesu, vt operibus mortuos, per fidem redemptos, saluatos gratia tantæ donaret liberalitatis munere, in quo velut resuscitata etiam ipsa natura nouæ sensit creaturæ gratiam, vt in bonis operibus ambulemus creati in Christo, qui ante obnoxiæ hæreditatis vitio degenerauimus. Etenim sublatis inimicitijs quæ erant in carne ante, pax facta est vniuersitatis in cælo, vt essent homines sicut angeli in terra, vt essent gentes vnum atque Israelitæ, vt in homine vno & nouus homo & vetus sublato pariete maceriæ, qui vtrunque dissidioso obice diuidebat, inter se cõuenirent. Nã cum huius natura carnis iras discordias ac dissensiones excitauisset, lex nos damnatorum nexuisset vinculis, D Christus Iesus insolentiam atque intemperantiam carnis mortificatione compressit, legem mandatorum in decretis euacuauit, in quibus ostendit non secundum literam interpretanda legis spiritualis dogmata, cum & sabbati ignaua ocia & corporalis superflua destrueret circuncilionis, atque omnibus accessum ad patrem in vno referaret spiritu. Quomodo enim potest discordia esse, vbi vna vocatio, vnum corpus, & vnus spiritus est? Quid enim aliud descendens operatus est dominus Iesus, nisi vt de captiuitate nos in libertatem vendicaret, & illam captiuitatem vinctam perfidiæ vinculis sibi captiuam faceret alligatam sapientiæ compedibus, mittente vnoquoque prudente pedes suos in compedes eius, sicut scriptum est, Et cum descendisset, ascenderet, vt impleret omnia, & nos omnes de plenitudine eius acciperemus? Ideóque primũ repletos spiritu suo posuit in ec-
Ephe. 4. clesia apostolos, prophetas alios, alios euangelistas, alios autem pastores & doctores, vt eorum adhortationibus consummaretur profectus credentium, & ministerij fidelis opus creasceret, ædificaretur vnusquisque ædificatione virtutum in mensurã ætatis interioris, quæ mensura perfectior vitæ immaculatæ, id est perfecti viri, accipiens de plenitudine Christi recipit gratiæ plenitudinem. Quis autem vir perfectus est nisi ille qui absolutus infantia puerilis ingenij, atque adolescentiæ incerto ac lubrico, & immoderato iuuentutis calore, in viri per-
E fecti firmitatem successerit, atque ad illam morum maturitatem adoleuerit, vt non facile deuij disputatoris alloquio flectatur, & quasi quadam doctrinæ irrationabilis turbidiore in scopulos iactetur procella, ad erroris remedia se conferens, & qui veritatem non solum in sermone, sed etiam in operibus sequatur suis, & ædificationem charitatis in se suscipiat, vt in vnitate fidei & agnitionis occurrat, & quasi membrum nõ desit capiti suo, id est Christo, qui est caput omnium, ex quo totum corpus fidelium & sapientium per harmoniam rationabilem verbi: hoc est enim συναρμολογουμένην ἁρμονίαν τοῦ λόγου δεδεμένον, id est harmonia verbi compaginatum & compactum atque cõnexum: per omnem iuncturam ministrationis, in mẽsuram vniuscuiusque partis augmentum corporis facit, in ædificationem sui in charitate, vt assurgat vnum templum dei in omnibus, & vnum domicilij cælestis habitaculum in spiritu vniuersorum. In quo non solum sanctorum hominum, sed omniũ credẽtium, omnium etiam superiorum rationabilium virtutum ac potestatum, connexionem fidei spiritúsq; acci-
F piendam arbitror, vt per harmoniam quandam virtutũ ac ministeriorum corpus vnum ex omnibus rationabilis naturæ spiritualibus adhæreat capiti suo Christo, ita ædificationis compage connexa, vt ne tactu quidem iunctura singulorum adhærentiũ discrepare videatur. Hoc est enim quod dixit Græc⁹ ἀφὴ τῆς χορηγίας κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ: quod non difficile erit tanto architecto secundum mensuram vniuscuiusque meritorum, ac fidei conuenientem sibi connectere, cum ædificatio charitatis ruinam offensionis excludat atque obstruat. Nõ est ergo dubitãdum cælestium potestatum adhæsura ad hoc templum ædificandum consortia, incongruũ quippe intelligi quod ita assurgat humanę charitatis ædificatio in templum dei, vt fiat in nobis habitatio dei in spiritu, non sic autẽ in cælestibus potestatibus. Cuius rei gratia, vt maturius in nobis ædificatio huiusmodi procederet, hortatur nos Apostolus aperire oculos cordis, eleuare ad superiora, agnitionem dei impense quærere, veritatem discutere, abscondere in corde mãdata dei, deponere erroris desideria, dedecoris occulta, renouari per gratiam sacramentorum, temperare iracundiam, commotionẽ ante occasum solis relaxare, cauere ne supiora tua occupet aduersarius, spiritus ille habens potestatem, qui se immersit in cor Iudę, & cõminuit animæ eius

G ianuas,ne posset resistere,furem excludere,mendacem auertere,exurgere à mortuis,sobrietatē assumere,vxorem viro vt ecclesiam Christo debere esse subditam, virum pro vxore animam suam offerre, sicut se pro ecclesia tradidit Christus. Postremo quasi bonum bellatorē sumere arma dei ac prætendere semper, non solum aduersus carnem & sanguinem,sed etiam aduersum spirituales nequitias,ne à suis emolliri,ab extraneis capi possit. Hæc breuiter comprehensa vt potui perstrinxi. Vale fili,& nos dilige,quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad clericos quosdam qui propter leuē aliquam offensionem ab officio desistunt, redarguentis,& ad constantiam exhortantis.

Epistola. XVII.

AMBROSIVS clericis. Plerūque humanis obrepit mentibus, vt aliqua leui perstricti offensione,si non illis cedant pro studio volūtaria, officio desistant. Quod in alio genere hominum tolerabile:in ijs vero qui rei diuinę intendūt, plenum doloris. Sunt enim aliqui in clericorum mune re,quibus inimicus obrepere studet,si alias eos non potuerit circunuenire,vt læsis huiusmodi ferat cogitationes:Quid mihi prodest in clero manere, subire iniurias,labores perpeti,quasi non possit ager meus me pasce re,aut si ager desit,quasi aliter exercere sumptū nequeam? Itaque huiusmodi cogitationibus etiam boni mores ab officio retrahuntur: quasi vero hoc solū sit in clerico,vt sumptum expediat suum, & nō vt diuinum sibi post mortem potius subsidium locet:quāquam ille post mortem abundet, qui tutus hic potuerit decernere aduersum tot inimicorum insidias. Vnde Ecclesiastes ait: Optimi duo super vnum,quibus est merces bona in labore ipsorum:quia si ceciderit vnus,alter erigit socium suum Vbi sunt duo optimi super vnū nisi vbi Christus est,& is quem Christ⁹ tuetur? Quia si ceciderit qui cum domino est Iesu,erigit eum Iesus. Sed qua ratione dixit: In labore ipsorum? Ergo & Christus laborat? Vtiq; laborat,qui ait: Laboraui clamans. Laborat,sed in nobis. Denique ad puteum fatigatus sedebat. Sed quomodo laboret, docuit nos Apostolus minore exemplo dicēs: Quis infirmatur,& ego non infirmor? Docuit & ipse domin⁹ sua voce: Aeger eram,& non visitastis me. nudus erā,& non operuistis me. Laborat vt me iacentem erigat, Vnde in Helisæo figura domini præcesserit,qui proiecit se vt mortuū erigeret, in quo symbolū est quod nobis Christus commortuus sit,vt nobis resurgeret. Proiecit itaq; se vsque ad nostram Christus fragilitatem, vt nos erigeret. Proiecit se,non cecidit, sed erexit consortem. Ipse enim consortes nos sibi fecit,vt scriptum est: Quia vnctus est oleo iustitiæ prę consortibus suis. Vnde pulchre ait Ecclesiastes: Quoniam qui ceciderit,alter erigit socium suum,non ipse erigitur. Christus enim non alterius auxilio atque ope erectus est,sed ipse se resuscitauit. Denique soluite,inquit,hoc templum,& in triduo illud resuscitabo. Hoc autem dixit de templo corporis sui. Nec immerito erectus non est ab alio qui nō cecidit. Nam & ille qui à secūdo erigitur,cecidit:& qui cecidit, indiget auxilio vt erigatur. Quod & subiecta docent, dicente scriptura: væ illi vni cum ceciderit, & non est secundus qui eum erigat, quia & si dormiant duo, est calor illis. Commortui enim sumus Christo, & ideo conuiuimus. Christus nobis commortuus est,vt nos calefaceret, qui ait: Ignem veni mittere in terram. Mortuus erā,sed quia in baptismate commortuus Christo sum,accepi lumen vitæ à Christo. Et qui in Christo moritur,per Christum calefactus vitæ & resurrectionis vaporem accipit. Frigidus erat puer,calefecit eum Helisæus spiritu suo, dedit ei vitæ calorem. Condormiuit ei, vt eum calor quietis eius qui in simbolo consepultus ei fuerat,excitaret. Frigidus itaque est qui nō moritur in Christo. Calefieri nō potest cui ignis ardens non appropinquat. Inualescere

H

Eccles.4.

Psal.68.
Ioan.4.
2.Cor.11.
Mat.25.
4.Reg.4.
I
Psal.44.
Ioānis.2.
Lucæ.12.
4.Reg.4.

non potest alteri qui secum non habet Christum. Et vt K cognoscas secundum mysterium dictum,non secundū numerum,quia optimi duo quàm vnus,subiecit mysticum, Et spartum triplex non corrumpitur. Tria enim quæ non sunt composita,non rumpuntur. Trinitas itaq; incompositæ naturæ rumpi non potest,quia deus vnum & simplex & incompositum est quicquid est. Quod autem est:permanet,non subijcitur. Bonum est itaque adhærere alteri,& inserere collum in torques eius,& subij cere humerum,& portare illum, nec tædiare ad vincula,quia de domo alligatorum exiuit qui regnet,puer ille qui super regem seniorem & stultum est. Ideoq; qui eum sequuntur,alligati vinculis sunt. Denique Paulus vinctus Iesu Christi. Vnde & ipse Iesus captiuam duxit captiuitatem. Non satis visum est ei soluere captiuitatē, quam diabolus imposuerat, ne iterum liberos vacantes que inuaderet,sed perfecta absolutio existimata est sub Christo degere,& inijcere pedes in compedes sapientię ipsius,captiuum esse vt sis liber ab aduersario. Recte puer,quoniam puer natus est nobis. & vere optimus puer, cui dictum est à patre deo:Magnum tibi est vocari puerum meum. Sapiens quoque,vt Euāgelium docet. Quia proficiebat ætate & sapientia. Conuenienter etiam pauper,quia cum diues esset,pauper fact⁹ est,vt nos sua inopia ditaret. Et ideo non fastidit in regno suo pauperē, sed exaudit eum,& liberat ex omnibus angustijs & molestijs. Sub hoc ergo viuamus, vt rex ille senior & stultus nullam habeat potestatem supra nos. Qui dum vult regnare quasi voluntatis suæ dominus,nec sub vinculis esse domini Iesu,inueteratus in peccatis, stultitiæ incidit deformitatem. Quid enim stultius quàm relictis cælestibus ad terrena intendisse, & posthabitis perpetuis elegisse ea quæ caduca sunt & fragilia? Nemo ergo dicat: Non est nobis portio in Iacob, neq; hæreditas in Israel. Nemo dicat, non sum in clero, quia scriptum est: Date Leui cleros eius. Et iterum Dauid ait: Quia is qui inter cleros duos medius requiescit,ipse ad superna alis euolat spiritualibus. Non dicas de deo tuo, grauis mihi est:nec de loco tuo, inutilis mihi est, quia scriptum est: Locum tuum noli relinquere. Vult enim auferre eum aduersarius,vult te abducere,quia inuidet spei tuæ, inuidet muneri. Sed tu quicunque in clero es domini,portio eius & possessio,noli recedere de domini possessione, vt dicas domino: Possedisti renes meos, suscepisti me ex vtero matris meæ. Et ille tibi quasi bono seruo dicat: Transi, recumbe. Valete filij, & seruite domino, quia bonus dominus.

Eccles.4.
Ephe.3.
Esa.9.
Lucæ.2.
2.Cor.8.
L
Psal.138.

LIBER QVINTVS.

Diui Ambrosij ad Horontianum, eum docentis ex M Michea propheta quomodo anima vetus & infirma à recto itinere deuians lapsa sit: quóve processu conuertatur,gradūmque reparet ac reformet, & vt in proposito suo perseueret admonentis.

Epistola. XVIII.

AMBROSIVS Horontiano. Prophetæ quidem congregationem gentium, atque ecclesiæ annunciarunt ædificationem futuram, sed tamen quia in ecclesia nō solum fortium animarum iugis,profectus, verumetiam infirmorum lapsus, & rursus conuersio est, ideo possumus ex propheticis libris colligere quemadmodum,aut præclara illa, & fortis anima sine vlla gradiatur offensione, aut infirmior labatur, aut lapsa reparet, ac reformet gradum. Itaque sicut in Canticis canticorum beatæ illius animæ continuos processus legimus,ita in Michea,de quo nobis propheta sermo ex-

A ortus est,considerem⁹ lapsæ cõuersionem. Non enim ocioſe te mouit: Et tu Bethleem domus Ephrata, quod dictum est ab hoc propheta. Quomodo enim potest domus furoris esse,vbi Christus natus est? Hoc enim exprimunt locorum vocabula, sed illustrant operationum mysteria. Ac primum considerem⁹ quid interpretationis in latino habeat Micheas. Significat autẽ,quis à deo: vel,vt alibi inuenimus,quis iste,Morathi filius,id est hęredis. Quis autem hæres nisi filius dei,qui ait: Omnia mihi tradita sunt à patre? Et cum ipse esset hæres, nos esse voluit cohæredes. Merito quis iste, non è populo vnus, sed electus ad gratiam dei,in quo loquitur spiritus sanctus,qui prophetare cœpit in diebus Ioathan & Achaz, & Ezechiæ regum. Quo ordine significatur visionis profectus. A malis enim regibus ad boni regis peruenit tempora. Et ideo quoniam anima afflicta sub malis ante laborabat regibus,quem processum conuersionis suæ habeat, considerandum videtur. Destructa erat quasi infirmior, & omnis munitio eius facta erat via transeuntium, & incursus passionum, luxuriæ delicijs resoluta ac contrita erat, ac relegata à facie domini. Turris eius squalida erat, quæ posita est (vt in Esaiæ cantico legimus) in medio florentis vineæ. Squalet etenim, quando vitis aresc it,& ouis sua errat. Regrediente autem vi-

B tis viriditate, vel oue, splendet. Nihil enim squalidius iniquitate, nihil splendidius iustitia. Ad hanc turrim reuocatur ouis, quando anima reuocatur à lapsu, & in illa oue Christi regnum redit, quod est initium,quia ipse est initium & finis, vel initium salutis, sed tamen corripitur prius, eò quòd tam grauiter errauerit, & dicitur ei: Vt quid cognouisti mala, nunquid rex non erat tibi? Hoc est, habebas regem qui te regeret & tueretur, deuiare à iustitię tramite non debuisti, relinquere vias domini qui tibi rationabiles sensus impartiuit. Vbi erant cogitationes tuæ, vbi consilia, quibus præuidere iniustitiam,propulsare iniquitates insito tibi vigore potuisti? Cur comprehenderunt te dolores parturientis,vt parturires iniquitates, & pareres iniustitias? Nullus enim maior est dolor,quàm is qui peccati mucrone vulnerat cõscientiam, neque vllum grauius est onus quàm peccatorum sarcina, & pondus flagitiorum. Deprimit animam, curuat vsque ad terram ne se erigere possit. Grauia fili grauia nimis delictorum pondera. Denique

Lucæ. 13. illa in Euangelio mulier quæ curuata erat, speciem prætendens animæ laborantis, à Christo potuit solo erigi. Huic ergo animæ dicitur: Viriliter age, & appropinqua filia Sion vt parturias. Dolores enim parturientis tribulationem operantur,tribulatio patientiam,patientia

Roma. 5. probationem,probatio spem, spes autem non confundit in æternum. Simul egeritur atque excluditur omne

C quod aduersum est bonis moribus, ne residentia eius fructescant semina, atque in nouos iterum germinent partus. Nec ocioſe dantur ei cornua & vngulæ, vt conterat omnes manipulos areæ, sicut vitulus Libani. Nisi enim manipuli contriti fuerint,paleæ ventilatæ,fructus apparere interiores & absolui nequeunt. Cõminuit igitur atque excutit prius anima proficiens passionum superflua,vt fructus suos demonstrare possit in ipsa segete. Quanta aduersa sunt quæ partus impediant bonos, hæc prius extirpanda sunt,ne his fructifera internecentur animę fata. Tunc etiam illud prospicit prouidus animæ consultor, vt concludat eam in voluptatibus suis, atque intercludat eius cupiditates, ne in ijs delectetur.

Psal. 88. Vtiles enim sunt correptiones parentis, qui non parcit, vt obedientem præceptis salutaribus præstet animam filij sui. Virga enim visitat,sicut legimus: Visitabo in virga iniquitates eorum. Itaque qui virga maxillam percutit Israeliticæ animæ,erudit eam ad disciplinam patientiæ dominica correptione. Nemo enim desperare debet quicunque corripitur atque arguitur. Qui enim diligit filiũ, corripit. Nemo de remedio diffidat. Ecce tibi vbi D domus furorem videntis erat, ibi domus panis est: vbi crudelitas,ibi pietas: vbi pœna innocentium,ibi vniuersorum redemptio,sicut scriptum est: Et tu Bethleem do Mich. 5. mus Ephrata non es minima inter principes Iudæ. Ex te enim exibit princeps in Israel. Bethleem domus panis est,Ephrata domus furorem videntis. Hoc habet interpretatio istorum nominum. In Bethleem natus est de Maria Christus, eadem autem Bethleem quæ Ephrata. In domo igitur furoris generatus est Christus, & ideo iam non domus furoris, sed domus panis, quia panem recepit eum qui descendit de cælo. Domus autem panis furorem videntis Ephrata, quia illic Herodes dum Christum requirit,perimi statuit infantulos, vnde vox Hiere. 31. in Rama audita est Rachel plorantis filios suos. Sed iam Mat. 2. nemo timeat, quia requies illa quam quærebat Dauid, Psal. 131. audita est in Ephrata,inuenta est in campis syluæ. Tunc adhuc sylua erat nationum congregatio, sed posteaquam in Christum credidit,fructuosa facta est,quia benedicti ventris fructum recepit. Mortua est ergo Rachel parturiens, quia iam tunc quasi patriarchæ vxor furorem Herodis videbat, qui nec minusculæ ætati pepercit. Simul quia in Ephrata & peperit Beniamin specie superiorem,mysterio posteriorem,Paulum scilicet, qui antequam generaretur, non minimos dolores matri præstitit, cuius filios persequebatur. Et illic mortua & sepulta est,vt nos commortui & cõsepulti cum Christo in ecclesia resurgamus. Inde enim alia interpretatio E ne,vel fœcundata,vel repleta fructibus, Ephrata significatur. Hic tamen, id est in libro prophetico inuenim⁹ ὀλιγοστὸς εἶ, id est, in paucioribus es. In Matthæo autem: Mat. 2. Et tu Bethleem domus Iudæ non es in paucioribus. Ibi domus Iudæ, hic domus Ephrata, in quo verborum discrepantia, non sensuum est. Nam & Iudæ interior vidit furorem,& exterior pertulit. Et in paucioribus est, quia pauci sunt qui intrant in domum panis per angustam viam. Et non est in paucioribus,id est de proficientibus,quæ Christum non agnouit. Nec minima est, quæ est domus benedictionis, & diuinæ gratiæ receptaculũ, & in eo minima cui is qui aliquid confert Christo, videtur deferre. Et qui appetit ecclesiam, Christum appetit. In quouis minimo enim Christus aut læditur aut honoratur,secundum quod ipse ait: Quod enim vni horum Mat. 25. minimorum feciſtis,mihi feciſtis. Ipsam autẽ Bethleem esse quæ est Ephrata,docet lectio Geneſis, vbi ait: Mor- Gene. 35. tua est autem Rachel,& sepulta est in via Ephrata, ipsa est Bethleem. In via sepulta est sancta Rachel,quę typus fuit ecclesiæ,vt transeuntes dicãt: Benedictio domini super vos,& venientes veniant in exultatione. Omnis itaq; anima quæ recipit panem illum descendentem è cœlo, domus panis est,hoc est panis Christi,quæ habitantis in se panis cælestis firmamento alitur,& corde confirmatur. Vnde & Paulus ait: Omnis enim vnus panis sumus. F Omnis anima fidelis Bethleẽ est, sicut Hierusalem dici- 1. Cor. 10. tur,quæ pacem & tranquillitatem habet superioris Hierusalem quæ in cælo est. Verus panis est qui fractus & cõminutus satiauit vniuersos. Quinta autem traditio hoc habet: Dom⁹ panis. beth domus est, leem panis dicitur. De aliorum traditionib⁹ propter perfidiam Iudaicam, ne ipsi se redarguerent, vel ab ipsis præteritum putam⁹, vel sublatum ab alijs. De Iudæ quoque tribu esse Beth- Iudic. 19. leem docet lectio in Iudicum libro, quia vir ille Leuita accepit sibi concubinam de Bethleem Iude, & irata est ei cõcubina eius, & redijt in domum patris sui in Bethleem Iudæ. Egressus itaque Christus à diebus seculi (tũc enim nobis incipit seculũ,quando dies salutis)& egressus ad currendã viam,dedit Israel vsque ad tempus parientis,cui aduenit Christus,aduenit fœcunditas,aduenit part⁹,sicut euenit ecclesiæ,quæ peperit plures quàm quæ filios habebat,& peperit septẽ,id est legitimos,tranquillos,pacificos. Incipit ergo concipere anima,& formari in ea Christus,quę receperit aduentum eius,& pa-

G scitur in diuitijs eius vt nihil ei desit, vt vidētes etiam eā
aliæ animæ reuertātur ad viam salutis, & erit ei pax, sed
non potest probari nisi tentationibus. Tunc enim pax
eius existimabitur & trāquillitas, cum excluserit vanas
cogitationes vel compresserit, cum motus omnes edo-
muerit passionum insurgentium, cum increbuerint an
gustiæ, persecutio, fames, periculum, gladius. Tunc erit,
inquit, pax, quia in his omnib⁹ superamus propter eum
qui nos dilexit, quoniam confidimus in eo, quia neque
mors neque quiduis tentationū nos ab eius diuellat cha
ritate & separet. Tunc ergo dabit tentationes eius vt iu
sti probentur. Et dominus quidem dat tētationes ea vo-
Roma. 8. luntate, vt neminem decipi velit. Sed quia plerique vin-
cuntur infirmi tentationibus, qui fortes sunt probātur.
Tunc illis erit ros à domino, tunc requies, tunc erit ani-
ma iusti sicut catulus leonis in ouilibus. Quod euangeli
co exemplo ad Christum referre nō dubitauerim, quia
ipse dixit: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris
Mat. 13. sui. Comprimentur enim quadrigæ eius, irrationabiles
scilicet impetus & mot⁹ istius corporis: sedabitur illud:
2. Cor. 7. Foris pugnæ, intus timores: sed vbique, id est intus & fo
ris tranquillitas erit, & non erit qui respondeat & resi-
stat bonæ voluntati, quia obedientia carnis sublato pa-
riete maceriæ, cum fuerint vtraque vnum, omnes abole
bit discordias. Siqua autem anima infirma, sicut ille se-
cundum carnē Israel, titubauerit, & ab illa Christi cha-
ritate persecutionibus turbata se aliquantulum separa
H uerit, corripitur atque arguitur quasi infida, quasi ingra
ta, quasi incredula, quæ liberata à vanitatibus seculi in
eas respiciendo reciderit, à qua non munera, non tauro
rum sacrificia, sed tātummodo vt bonum cognosceret,
Mich. 6. iustitiam faceret, postulatum est. Renunciatū est, inquit,
tibi homo quid sit bonum, aut quid dominus exquirit à
te, nisi vt facias iudicium & iustitiam, & diligas miseri-
cordiam, & paratus sis ire cū domino tuo. Sed quia non
seruauit hæc illa infirmior anima, ideo domin⁹ ait: Heu
me quia factus sum sicut qui colligit stipulam in messe,
& sicut racemum in vindemia. Audiens ergo hæc pro-
pheta in quo loquebatur deus, ait ad illam animā: Heu
me anima quòd nō est plenus timoris à terra. Vel si ipse
dominus dicit, miseratus futuras pro peccatis vltiones,
atque pro nostris erroribus ingemiscens. Audiens hæc
anima, quia seminum suorum fructus non colliget, nul
lum messe amissa firmamentū inueniet sui, premet oli-
uam, & vnctionem lætitiæ non habebit, neque bibet vi-
I num iucunditatis. Cognoscens etiam in operibus car-
nis omnia plena sanguinis, plena circūscriptionis, frau
dum, fallaciæ, ficta officia pietatis, compositas simulatio
nes, & inimicos sibi omnes qui in domo sunt, ideóque
proximi sibi corporis motus cauendos, qui sunt graues
animæ nostræ aduersarij, conuertitur, & de deo sperare
incipit, & intelligens vere inimicam sibi carnem existe-
re, ait ad eā: Noli supergaudere mihi inimica mea, quia
cecidi, sed resurgam, quia si sedero in tenebris, domin⁹
illuminabit me. Considerans etiam insultare sibi aliquā
potestatem quæ resistebat sibi ne meliorem sequeretur
viam, & inequitare quod tradita esset in interitum car-
nis, vt diuersis attereretur malis, quæ vel à domino pro-
pter peccatorum solutionem decernerentur, vel ab ini
quo propter inuidiam conuersionis, vt ad se reuocaret
afflictam, dicit: Adhuc iram domini sustinebo, qui vel
lapsam castigat, vel tibi potestatem affligēdi dedit, quia
peccaui, sustinebo tamen donec iustificet causam me-
am. Nisi enim cōfessa fuero, & exoluero precia iniquita
tum mearum, non potero iustificari. Cum autem fuero
iustificata, soluēs duplicia peccata, educet iudicium me
um deponens indignationem, quia satisfactum senten-
tiæ est. Educet me ad lumen, vt videam iustitiam eius, &
aspiciam delectationem eius. Videbit hoc lumen recon
ciliationis meæ inimica mea, id est diaboli nequitia, &
operietur confusione, quæ nunc dicit: Vbi est deus tuus?
Videbit in me misericordiam eius, videbit pietatem. Et K
ideo non audiamus eum quandoque in aduersis aliqui-
bus seculi, cum aut dolor corporis est, aut filiorū amis-
sio, vel cæterarum necessitudinum, non audiamus in-
quam dicentem: Vbi est deus tuus? Tunc eius tentatio-
nes cauendæ sunt, cum grauis vrget dolor, tūc animam
ægram auertere studet. Ergo anima quæ illum nō audie
rit insidiantē sibi, videns postea mirabilia dei, videns se
in cælo, diabolum autem sicut colubrum reptantem in
terrestribus, gratulabitur dicens: Quis deus sicut tu, au-
ferens peccata, & transferens impietates? Qui non fuisti
memor indignationis tuæ, sed sicut in mari mersisti ini-
quitates nostras sicut Aegyptiū plumbum, & redisti ad
misericordiam voluntarius, quā gemino contulisti mu
nere, dimittens peccata, atque abscondens, secundum
quod scriptum est: Beati quorum remissæ sunt iniquita
tes, & quorum tecta sunt peccata. Alia enim sanguine fi Psal. 31.
lij tui abluis, alia donas nobis, vt bonis operibus & con
fessionib⁹ nostros errores tegamus. Quod ergo ait: Au
ferēs peccata, ad remissionem pertinet, quia penitus ea
tollit, ita vt non sint, quorum memor nō erit. Quod ve-
ro ait: Transferens iniquitates, eò quòd cōfitentibus no
bis lapsus nostros, & obumbrantibus eos bonæ opera-
tionis fructu, referantur in authorem culpæ, & peccati
incentorem. Quid enim aliud agit qui culpam fatetur, L
nisi vt aduersantis nequitiæ spiritualis dolo se & mali-
tia trāsductū probet? In eo itaq; gratias agit anima ista,
quia & aufert dominus peccata, & transfert iniquitates,
& demergit in profundum maris. Quod potest & ad ba
ptismum referri, quo Aegyptius mergitur, Hebræus re-
surgit, & quo altitudine sapientiæ & bonorum operum
abundantia tegantur peccata superiora, per diuitias mi
sericordiæ dei nostri, qui memor promissionis suæ quā
dederat Abrahæ, hæredem eius animam non est passus
perire. Et illa quidem anima hoc reuocatur modo. Tu
autē fili qui à primo flore pueritiæ es hæres ecclesiæ quæ
te susceptit & tenet, perseuerato in ꝓposito, memor gra-
tiæ dei & muneris quod per impositionē susceptisti ma-
nuum mearum, vt & in hoc gradu sicut in ministerio sa
cro fidem tuam demonstres atque industriam, & expe-
ctes remunerationem domini Iesu. Vale, & nos vt fili
us dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Horontianum, disserentis quem-
admodum animam euangelicam, quæ est ecclesiæ filia,
dominus Iesus primo susceperit, erudierit, atque con-
summauerit.

Epistola. XIX.

M AMBROSIVS Horontiano. Superiore epi-
stola de ea anima sermonem contulimus,
quæ itineris sui deuios aliquos habuerit
anfractus, vt vetus Israel secundum carnē
fluctuans, quia & ipse liberabitur per do-
mini nostri Iesu Christi gratiam, cum intrauerit pleni-
tudo gentium, licet ista leuiore errore conuersione sese
reformauerit. Hac vero epistola de ecclesiæ filia nobis
sermo sit, quā dominus Iesus quēadmodū primo susce-
perit, erudierit, cōsummauerit in suo euāgelio, cōsidere
mus. Susceptit itaq; eam primo tuendā in cōfusione posi
tā, (Exul enī paradisi vbi nisi in cōfusione degeret ani-
ma vniuscuiusq; hois?) deduxitq; eam in Bethleem. Iam
profectus susceptæ animæ significatur, quòd ascēdit ad
domū panis, in qua famē fidei & sterilitatem nesciat. De
nostrarū animarū genere & ordine loquor, quibus nos
viuimus & mouemur, nō de aliqua specialiter. Non enī
de proprietate & specie alicuius, sed de genere, vt dixi,
animarum disputandum putamus. Descendit in Aegy-
ptum Christus, patrociniū & ductum nostræ animæ fe-
rens, inde redijt in Iudæam. Fuit in deserto, fuit in Ca-
pharnaū, fuit iuxta fines Zabulon circa maritima, tran-
siuit ꝑ sata, fuit in Bethphage, fuit in Ephren, in Betha-
nia, inde trāsiuit in paradisum, vbi se capiēdū dedit, pas

A ſus eſt in Golgotha. Omnes iſti proceſsus animæ noſtræ ſunt, per quos exercitata gratiam piæ inſtitutionis inuenit. Nam poſteaquam excluſa de paradiſo conditio humana in Adam & Eua in caſtellum relegata eſt, vagari cœpit huc atque illuc, errabunda circunferens veſtigia ſine vllo delectu. Tempore complacito ſibi exinaniuit ſe domin⁹ Ieſus, vt exulem in ſe ſuſciperet, & veteri reformaret gratiæ. Itaque inuentã recurſo anfractu erroris reuocauit ad paradiſum, vt euãgelij docet lectio. Per ſata eam duxit, vt ieiunam paſceret, primum in deſerto, deinde in Capharnaum agri non vrbis incolatu, deinde iuxta fides Zabulon, circa nocturna profluuia, id eſt prophetarum obſcuriora ænigmata, vt diſceret prętendere ad fines gentium, quo omnes conuenirent, nec timeret fluctus vitæ huius & procellas, quia habet Chriſtus naues Tarſis, intelligibiles ſcilicet, quæ percurrant mare, & ad templi cõſtructionem pias merces deuehãt. In huiuſmodi nauibus nauigat Chriſtus, & in puppe tãquam bonus gubernator trãquillo quieſcit mari. Commotio excitatur, & increpat ventos, vt ſuis tranquillitatem refundat. Tranſiens quoque ad gentes hanc animã liberat, quæ legis vinculis tenebatur, ne tranſiret ad nationum conſortia. Venit in Bethaniam in locum obe-

B ditionis, ideo ibi mortuus ſuſcitatur. Cum enim caro ſubdita fuerit animæ, tunc iam non quaſi mortua iacet in ſepulchro ſuo conditio humana, ſed reſuſcitatur per gratiam Chriſti. Ibi etiam ſe pro dei nomine paſsioni diſcit offerre. De loco obeditionis, vt Ioannes docet, in Ephren ducitur, id eſt ad bonorum fructuum fœcunditatem. inde in Bethaniam reducitur, id eſt obediẽtiam. Semel enim quę piæ ſubiectionis fructum guſtauerit, ſeruare eam, & in ea probari ſæpius nequaquam recuſat. Vnde iam probata Hieroſolymam venit, digna quæ ſit templum dei, in qua Chriſtus habitaret. Denique ſedens ſuper pullum aſinæ dominus Ieſus cum gratulatione & gaudio innocentis ſuſcipitur ætatis. Poſtea in paradiſo verba vitæ æternæ docentur. Vnde etiam dominus ſe permiſit capi, ſicut Ioannes ſcribit euangeliſta, ſignificans animam noſtram vel potius conditionem humanam ſolutis erroris vinculis eo vnde eiecta erat in Adam, per Chriſtum regreſsam. Vnde & latroni illi cõ

Lucæ. 23. fitenti dicitur: Amen amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. Ille dixerat: Memento mei cum veneris in regnum tuum. Chriſtus non de regno reſpondit, ſed ad cauſam: Hodie mecum eris in paradiſo. id eſt, reformandum eſt ante quod amiſsum eſt, poſtea conferendum id quod augendum eſt, vt per paradiſum ad regnũ perueniatur, non per regnum ad paradiſum. Seruatur diſcipulis quod plus conferatur pro laboribus, ideóque incolatum promiſit, regnum diſtulit. Itaque is qui ſub

C ictu mortis conuertitur, & confitetur dominum Ieſum, mereatur incolatum paradiſi. Qui vero multo ante ſe exercuit, & Chriſto militauit, acquiſiuit populorum animas, pro Chriſto ſe obtulit, habeat paratum ſtipendijs ſuis dei regnum, cuius ſe remuneratione donatum gaudeat. Ideoque Petro dicitur: Tibi dabo claues regni cæ-

Mat. 16. lorum. Ex latrocinio conuerſus requiem habet, in apoſtolatum probatus accepit poteſtatem. Hæc eſt anima euangelica, hæc eſt de gentibus, hæc filia eccleſiæ, longe meliore curſu quàm illa ex Iudæa proiecta, ad dominũ Ieſum & ad ſuperiora ſe bonis conſilijs & operibus attollens, quam ſuſcepit in Golgotha Chriſtus, vbi Adæ ſepulchrum, vt illum mortuum in ſua cruce reſuſcitaret. Vbi ergo in Adam mors omnium, ibi in Chriſto om-

1. Cor. 15. nium reſurrectio. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambroſij ad Horontianum, quæ ſit diuina hæreditas definientis, & cur tanto æſtimetur, vt propter eã plerique morti ſe offerant.

Epiſtola. xx.

AMBROSIVS Horõtiano. Non ocioſe quę- D rendum putaſti quæ ſit rei diuinæ hæreditas, & cur tanto æſtimetur, vt propter eam plerique etiam mortem ſuam offerãt. Verũ ſi conſideres quia & vſu humano hæreditatis pecuniariæ gratia facit vt venerabiliora fiãt iura pietatis, quia hoc quoque plus defertur parentibus, ne læſa pietas patris vlciſcatur ſe exhæredatione vel abdicatione cõtumacis pignoris, mirari ꝓfecto deſines quæ ſit tanta diuinæ hæreditatis appetentia. Eſt autem hæreditas propoſita Chriſtianis omnibus. Sic enim dicit Eſaias: Eſt hæreditas credentibus in dominum. Quæ ſperatur ex repromiſsione, non ex lege. Quod veteris teſtamenti exemplo probatur, dicente Sara: Expelle ancil- Gene. 21. lam, & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cũ filio meo Iſaac. Filius Saræ Iſaac, filius ancillæ Iſmael. hi ante legem ſunt. Ergo antiquior repromiſsio quàm lex. Nos ſecundum Iſaac filij per repromiſsionem, Iudæi ſecundum carnem filij ancillæ. Nobis mater libera, quæ non parturiebat, & poſtea ex repromiſsione effudit peperitq; maſculum: illis mater Agar, generans in ſeruitutem. Liber eſt cui gratia promittitur, ſeruus cui iugũ legis imponitur. Prius ergo nobis repromiſsio quàm illis lex, & ſecundũ naturam antiquior libertas quàm ſeruitus. Libertas igitur ex repromiſsione, ex lege ſeruit⁹. Sed licet repromiſsio ipſa ante legem ſit, vt diximus, ex repromiſsione autem libertas, in libertate charitas, ſecũdum legem tamen eſt charitas, quæ maior libertate eſt. Non ergo ſerui. Et quomodo ſcriptum eſt: Laudate ſer- Pſal. 124. ui dominum? Quomodo ipſe Apoſtolus ait: Sed vt ſerui Ephe. 6. Chriſti facientes volũtatem dei ex animo cum bona voluntate? Verum eſt & ſeruitus libera, quæ eſt volũtaria, E de qua Apoſtolus ait: Qui liber vocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti. Hæc eſt ſeruitus ex animo, non ex neceſsitate. Itaque nos ſerui quidem ſumus creatoris noſtri, ſed libertatẽ habemus, quam per gratiam Chriſti accepimus generati ex repromiſsione ſecũdum fidem. Vnde quaſi ex libera geniti, libertatis ſacrificium deferamus ſignati in fronte, ſicut liberos decet, vt non cõfundamur, ſed gloriemur ſignati ſpiritu, non carne. Quibus recte dici Gala. 5. tur: State, & nolite iterum iugo ſeruitutis cõtineri. Non dixit, nolite ſeruire, ſed nolite iugo ſeruitutis contineri. Eſt enim grauius iugum ſeruitutis q̃ ſeruitus. Deniq; Iſaac filio ſuo Eſau petenti benedictionem ait: Ecce ab Gene. 27. vbertate terræ erit tibi benedictio, & à rore cæli à ſummo, & ſuper gladiũ tuũ viues, & ſeruies fratri tuo. Erit autẽ, cũ depoſueris & ſolueris iugum illius à collo tuo. Quomodo iſtud cõuenit, vt ſeruiat cũ ſoluerit iugũ fratris à collo ſuo, niſi diſtantiã eſſe intelligamus ſeruitutis? Quæ igitur ſit differentia, ipſa nobis exponat lectio. Bonus Iſaac, & bonus nobis, qui ſecũdũ ipſum in libertatem naſcimur: & bonus pater vtriq; filio. Deniq; quòd F vtrunq; diligeret, circa alterũ affectu ꝓbauit, circa alterum benedictione. Seniori enim filio dixerat, vt cibum deferret ſibi, & acciperet benedictionẽ: ſed dum ille moram facit, & cibum agreſtẽ & forenſem requirit, frater iunior domeſticum detulit ex ouium grege. Bonus cib⁹ omnium Chriſtus eſt, bonus cibus eſt fides, ſuauis cibus miſericordia, iucundus cibus gratia. Hos cibos epulatur populus eccleſiæ. Bonus cibus ſpiritus dei, bonus cibus peccatorum remiſsio. At vero ille prædurus cibus rigor legis, terrorq; pœnarũ. Agreſtis cibus obſeruãtia literæ potius q̃ gratia indulgentiæ. Deniq; ille populus ſub maledicto, nos in benedictione. Velox cibus fides, Roma. 10 Prope eſt enim verbũ in ore tuo, & in corde tuo: tardior cibus legis. Deniq; dum lex expectatur, populus errauit. Contulit igitur benedictionem pater impigro & fideli filio: ſed quia bonus pater erat, ſeruauit & ſeniori filio benedictionẽ, vt eũ ſeruũ faceret fratris ſui, non quo familiã ſuã degeneri vellet ſeruituti addicere, ſed quia is qui regere ſe non poteſt & gubernare, ſeruire debet,

G & subditus esse prudentiori, vt eius regatur consilio, ne
sua stultitia præcipitetur, & labatur temeritate. Pro be-
nedictione igitur huiusmodi confertur seruitus. Denique inter bona annumeratur, inter collatam terræ vbertatem, & rorem cæli à summo. Sed quia dixerat, Super gladium tuum vives: ne ei fortitudinis aut potestatis noceret præsumptio, addidit: Seruies fratri tuo, vt carnis fructus veheres, & diuinæ rorem adipiscaris gratiæ, & eũ sequaris qui te suo gubernaculo regat. Sed tunc erit istud, Cum deposueris iugum eius à collo tuo, vt voluntariæ seruitutis mercedem habeas, non iniuriam subeas necessitatis. In honora huiuscemodi seruitus, quæ necessitate cogitur. Honorata autẽ quæ pietate defertur. Vnde apostolus: Si volens hoc ago, mercedem habeo. si inuitus, dispensatio mihi credita est. Melius vtique merces dis præmium quàm dispensationis obsequium est. Nos igitur non contineamur seruitutis iugo, sed charitate spiritus seruiamus, quia dicit apostolus: Per charitatem spiritus seruite inuicem. Timor legis est, charitas euangelij. Denique initium sapientiæ timor domini. Plenitudo autẽ legis charitas. Tamen & ipsa lex dicit, Et in hoc
H verbo omne mandatum instauratur, & in isto vno, inquit, sermone impletur: Diliges proximum tuum. Hoc est igitur quod proposuimus: quia etsi ex lege seruitus, tamen secundum legem libertas. Charitas enim libertatis, timor seruitutis est. Est igitur & charitas legis, & seruitus charitatis, sed lex charitatis prænuncia est, charitas euangelij piæ seruitutis arbitra est. Non superflua itaque lex, quæ tanquam pædagogus prosequitur infirmiores. Infirmitatem dico morum, non corporum. Infantes enim sunt qui fari verbum dei nesciunt, qui eius opera non recipiunt. Nam si ætas senectutis vita immaculata, vtique ætas adolescentiæ est vita maculosa. Lex
Gala.3. ergo pædagogus fuit, id est, nomos, donec fides veniret. Et quasi infirmi, inquit, custodiebamur à lege, concluſi in eam fidem quæ reuelanda foret. Postquam autem fides aduenit, non dicit euãgelium, sed fidem. Ea est enim sola fides, quæ est in euangelio. Nam licet iustitia dei in eo reuelatur, quæ est ex fide in fidem, tamen sic illa legis est fides, si ei accedat fidei plenitudo. Merito ergo fides ista quasi sola dicitur, quia illa sine hac fides non est, sed in hac confirmatur. Deniq; vbi hęc fides venit, plenitudo aduenit, aduenit filiorũ adoptio, cessauit infirmitas, abiit infantia, in virum perfectũ assurgim⁹, Christũ induimus. Quomodo igitur infirmus & paruulus esse potest, in quo Christus est dei virt⁹? Ergo ad perfectionem venimus, perfectionis præcepta accepimus. Audisti hodie
Ioan.5. lectum: Non possum ego à me facere quicquam. sicut audio, & iudico. Audisti lectum: Ego nõ accuso vos,
Ibidem. ego non iudico. Ego non accuso, Moyses vos accusat,
I in quem speratis. Audisti lectum: Si ego testimoniũ perhibuero de meipso, testimonium meum non est verum. Didici qualis iudex, qualis testis esse debeam. Nõ enim quasi infirmus dicit, Non possum ego à me facere quicquam, sed infirmus ille qui sic intelligit. Nihil quidem sine patre facit filius, quia communis operatio, & vnitas potestatis est. Sed hoc loco quasi iudex loquitur, vt cognoscamus homines in iudicando quòd non ex voluntate nostra & potestate, sed ex æquitate debeamus formare sententiam. Constitue aliquẽ reum coargutum & cõuictum criminis, non astruẽtem defensionis genera, sed deprecantem, ac voluentem se ad genua iudicis. respondet ei iudex: Non possum à me facere quicquam. Iustitia in iudicando, non potentia est in iudicando. Ego nõ iudico, sed facta tua de te iudicãt. Ipsa te accusant, & ipsa te condemnant. Leges te adiudicant, quas iudex non cõuerto, sed custodio. Nihil ex me ego profero, sed ex te forma iudicij in te procedit. Secundum quod audio, iudico, non secũdum quod volo, & ideo iudicium meum verum est, quia non volũtati indulgeo, sed æquitati. Cõsideremus itaque quæ sit iudicandi religio. Dominus cæli atq; terrarum iudex omnium dicit: Non possum à me K
facere quicquã sicut audio, & iudico. Et homo dicit do- Ioan. 19.
mino suo: Nescis quoniam potestatem habeo dimittere Ioan. 5.
te, & potestatem habeo crucifigere te? Quare dominus non potest? Quia iudicium, inquit, meum verum est. Nõ enim quæro voluntatẽ meam, sed volũtatem eius qui misit me, id est, non voluntatem hominis quem videtis: non arbitrium hominis, quem vos hominem tãtummodo iudicatis: non voluntatẽ carnis, quia spiritus promptus, caro autẽ infirma: sed voluntatem diuinam, quę author legis, arbitraq; iudicij est. Similiter & testis verus Mat.26. Prou.27.
est, qui non sibi, sed alij fert testimonium. Scriptum est enim: Laudet te proximus tuus, & nõ os tuum. Pulchre autem dicitur Iudæis mystice: Ego vos nõ iudico, id est, ego vniuersorum redemptio, ego peccatorum remissio vos non iudico, quia me non recepistis. Non iudico, qui libenter indulgeo. Ego non iudico, qui sanguine meo redimo peccatores. Ego non iudico, qui deleo iniquitates, & memor non ero. Ego non iudico, qui malo vitam quàm mortem peccatoris. Ego non iudico, quia non dã no, sed iustifico cõfitentes. Moyses vos accusat. ille vos arguit, in quem speratis: ille accusat vos, quia iudicandi non habet potestatem, quę eius debetur authori. Ille ergo in quem speratis, accusat: iste in quem sperare nolui itis, absoluit. Magna, Iudæi, imprudentia. Merito accusantur in criminibus suis, quia accusatorem elegerunt, & bonum iudicem refutarunt. Ideoq; deest illis absolutio, pœna non deest. Recte ergo fili à lege cœpisti, in euãgelio confirmatus es, à fide in fidem, sicut scriptum est: Abac.2.
Iustus enim ex fide viuit. Vale, & nos dilige, quia nos L
te diligimus.

Diui Ambrosij ad Horontianũ, quæstionẽ de natura & substantia animæ, subtili responsione dissoluentis.

Epistola. XXI.

AMBROSIVS Horontiano, Quæsisti à me vtrum anima cælestis esse videatur substantiæ. Non enim aut sanguinem, aut ignem, aut neruorum harmoniam animam putas, vt vulgus philosophorum interpretatur, aut vt illa patricia quædam eorum prosapia Platonis disputat, quod ipsum se moueat, & non mouetur ab alio, ipsa tibi anima videtur: vel certe vt Aristoteles acri ingenio quintum quoddam elementi genus induxit, probasti, id est, entelechian, ex quo cõponeres & velut fingeres animæ substantiam. De quo tibi Esdræ librum legendum suadeo, qui & illas philosophorum nugas despexerit, & abditiore prudentia, quam collegerat ex reuelatione, perstrinxerit eas substantiæ esse superioris. Apostolus quoque etsi non expresit, tamen intelligendum nobis reliquit quasi bonus magister, & spiritualis agricola occultis doctrinæ seminibus ẽxcitans discipulorum ingenia, quòd animæ nostræ potioris creaturæ sint, & cuiusdam M
præstantissimæ naturæ. Cum enim dicit quia vanitati Rom.8.
creatura subiecta est, non sponte, sed propter eum qui subiecit in spe, quoniam & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorũ dei, ostendit non mediocrem animarum esse gratiam, quarum vigore & virtute in adoptionem filiorũ dei assurgit humanum genus, habens in se quod ad similitudinẽ & imaginem dei tributum est sibi. Animæ enim neque tactu aliquo comprehenduntur, neq; visu corporeo videntur, & ideo præferunt illius incorporeæ & inuisibilis naturæ similitudinem, & supergrediuntur substantia sua corpoream & sensibilem qualitatem. Quæ enim videntur, temporalia sunt, temporalia significãt, temporalibus agglutinantur. Illa autem quæ non videntur, æterno illi & summo adhærent bono, atque in ipso viuunt, & sunt & mouentur, nec ab eo, si boni cõsulunt, se patiuntur separari ac diuidi. Vnaquæq; ergo anima vidẽs se corporeo isto clausam gurgustio, quę tamen terrenę huius habitationis cõsortio nõ degenerauerit, ingemiscit

Sapiē.9. grauata corporis huius coniunctione: quia corruptibile corpus grauat animam, & inclinat terrenum habitaculum mentē multarum cogitationum. simulq; cognoscens quia per fidem ambulat, non per speciem, peregrinari vult de corpore, & adesse ad dominum. Aduertimus igitur quomodo vanitati creatura subiecta sit, nō ex volūtate sua, sed ex diuino arbitrio, quo dispositum est animas corporibus cōiungi oportere propter spem earum, vt dum sperant bona, dignas se præstent cælesti remuneratione. Omnes enim nos oportet adesse ad tribunal Christi. Ideo vnius cuiusq; anima præuideat repēdenda sibi merita conuersationis suæ. Et pulchre ait:
Propria corporis, id est, quod suscepit regēdum, vt si bene rexit, primū referat, propter quod in spe subiecta est. si male, supplicium, quia nō sperauit in deum, nec ad illam adoptionem filiorum, & ad veræ libertatem affecta
Rom.8. uit gloriæ. Docuit igitur Apostolus quòd humani generis creatura subiecta vanitati sit. Quid enim tam subiectum vanitati q̄ homo & q̄ anima eius? De consortibus
2.Cor.5. eius dicit: Cum sum⁹ in corpore isto, ingemiscimus gra
Psal.143. uati. Sed & Dauid dicit: Homo vanitati similis factus est
Psal.38. Et: Vniuersa vanitas omnis homo viuens. Vita itaq; homines in hoc seculo vanitas est. Huic vanitati subiecta est anima. Itaq; sanctus cū facit quæ sunt corporis, non sponte facit, non volēs, sed propter eum qui subiecit in spe, facit, vt ei pareat. Ab hoc igitur exēplo animæ progrediamur ad creaturas reliquas, Propone tibi solē, lu-
B nam, & stellas, quæ cæli lumina etsi præclaro fulgent nitore, creaturæ sunt tamen, & ad quotidianum ministeriū vel surgunt vel occidunt, seruientes dispositioni creatoris æterni, ministrantes splendorem quo vestiuntur, atque die noctéque emicant. Quotiens sol iste obtexitur nubibus, quotiens obiectum afferunt terræ, cum è regione eius luminis sui radius fuerit repercussus: orinntur ipsi? sed vt ait scriptura, Luna nouit occasus suos. Nouit quando pleno orbe suo luceat, quando exinanito. Stellæ quoq; nebulis obductæ vanescunt, quæ sustinent ministerium huius mundani vsus, non sponte vtiq;, sed in spe, quia sperant etiam huius labores gratiam ab eo qui subiecit eas. Ideoq; propter eum sustinēt, id est, propter eius voluntatem. Nec mirum si patienter sustinent, cum sciant dominum suum, & creatorem omnium siue quæ in cælo, siue quæ in terra sunt, suscepisse nostri corporis fragilitatem, nostræ conditionis seruitutem. Cur ergo illa seruitutem corruptionis suæ non patienter sustineant, cum dominus omnium pro toto mundo se humiliauerit vsq; ad mortem, serui formam susceperit, pecca-
Phil.2. tum mundi, maledictum etiam pro nobis factus sit? Illi-
C us ergo imitantes bonitatem cælestes creaturæ, licet ingemiscant quod mundi huius vanitati subiectæ sint, cō solantur se tamen quod liberabuntur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ, cum filiorum dei adoptio venerit, quæ est vniuersorum redemptio. Cum enim intrauerit plenitudo gentiū, tunc omnis Israel saluus erit Cui enim nō ignoscit populo, qui ignoscit etiā illi per-
Mat.27. secutori suo qui dixit, Crucifige crucifige: Sanguis eius super nos & super filios nostros? Sed quia vanitati etiam cælestis subiecta creatura est, licet istud in spe, etiam horum perfidiam & temulentiam vanitate huius mundi lapsam pertinere ad veniam patietur veritatis pietas, & redemptio vniuersitatis. Ergo vt concludamus, & ille tantus ac talis sol, & illa luna quā noctis tenebræ nō operiunt, & illæ stellæ quæ sunt ornamenta cæli, seruitutem corruptionis nunc sustinent, quia corruptibile omne corpus. Siquidem & cæli peribunt, & cælum & terra præteribit. Postea autem & sol & luna & cætera stellarum lumina requiescent in gloria filiorum dei, quan-
1.Cor.15. do erit deus omnia in omnibus: qui & i te & in nobis sit per suam plenitudinem & misericordiā. An ipsos quoq; angelos qui in istius mundi laboribus diuersa sustinent ministeria, sicut in Apocalypsi legimus Ioannis, non in gemiscere credimus cum adhibentur pœnarum & exci D diorum ministri? Qui habentes vitam beatam mallent vtiq; eam in illo superiore tranquillitatis suę statu currere, quàm nostrorum peccatorum pœnis vltricibus interpolari. Etenim qui gaudent vnius peccatoris redemptione, vtiq; tantorū peccatorum erumnis ingemiscunt Si igitur etiam cęlestes creaturę & potestates seruitutem corruptionis sustinēt, sed in spe, vt pro nobis postea & nobiscum lætentur, etiam nos passionis huius temporis futuræ spe & expectatione consolemur gloriæ. Vale fili & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosii ad Horontianum, superioris quæstionis responsionem latius explanantis atq; complentis,

Epistola. XXII.

AMBROSIVS Horontiano. Superior epistola tuæ inquisitioni respondit. Hæc meæ responsionis portio est, quę non soluat, sed impleat superiorem. Nam dum vlteriora recenseo, mouit me fateor quia addidit: Scimus enim quòd omnis creatura congemiscit: cum in priori capitulo fine ad Rom.8.
iectione dixerit quia creatura vanitati subiecta est. Non enim omnem creaturam, sed creaturam subiectā dixit. Et iterū ait: Quoniam & ipsa creatura liberabitur à seE ruitute corruptionis. Tertio autem addidit quòd omnis creatura cōgemiscat. Quid sibi igitur vult ista adiectio Nisi forte quia non omnis creatura subiecta vanitati est & quia non omnis vanitati subiecta est, non omnis à seruitute corruptionis liberabitur. Quid enim liberetur a seruitute quæ vanitatis & corruptionis eius expers atq; immunis sit? Omnis autem congemiscat, non in suo, sed in nostro labore, & comparturiat illum fortasse spiritum salutis, spiritum iucunditatis, expectans adoptionem filiorum dei, vt communem de redēptione humani generis consequatur lætitiam & exultationem. Aut propter charitatem igitur suam omnis ingemiscit nostrum laborem, aut propter membrum sui corporis, cuius caput Christus est. Sed siue ita vt diximus, siue simpliciter subiectam creaturam omnē dixerit congemiscere & comparturire, vt voles intellige. Nunc illud consideremus quod adiecit: Non solum autem illa, sed etiam
F nos primitias spiritus habentes ipsi intra nos ingemiscimus, adoptionem filiorum expectantes. redemptionem corporis nostri. Quid sit adoptio filiorum, superior pagina docet. Et ideo exponendi sensus gratia ad superiorem recurrendum est paginam. Qui spiritu, inquit, facta carnis mortificat, viuet. Nec mirum si viuat, cum filius dei fiat qui habet spiritum dei. Adeo filius dei, vt nō accipiat spiritum seruitutis, sed spiritum adoptionis filiorum, eousque vt testimonium spiritui nostro sanctus spiritus reddat quòd sumus filii dei. Testimonium autem hoc est spiritus sancti, quòd ipse est qui clamat in cordibus nostris, Abba pater: sicut ad Galatas scriptum Gal.4.
est. Sed & illud grande testimonium quòd filii sumus dei, quia sumus hæredes dei, cohæredes autem Christi. Cohæres autem est eius qui conglorificatur ei. Conglorificatur vero ille qui patiendo pro ipso, compatitur ei. Et vt nos hortetur ad passionem: adiungit: quia omnia quæ patimur, minora sunt & indigna quorum pro labo Rom.8.
ribus tanta rependatur futurorum merces bonorum, quæ reuelabitur in nobis, cum ad dei imaginem reformati gloriam eius facie ad faciem aspicere meruerimus. Et vt magnitudinem reuelationis futuræ extolleret, addidit quod & creatura hanc reuelationem expectet filiorum dei, quæ nunc vanitati subiecta est, non sponte, sed in spe, quia sperat de Christo gratiam ministerii sui, vel quia & ipsa liberabitur à seruitute corruptionis, vt assumatur in libertatem glorię filiorum dei, vt sit vna libertas creaturæ, & filiorum dei, cum reuelata fuerit eorum gloria. Verum nunc dum reuelatio procra-

G stinatur,congemiscit omnis creatura expectãs adoptio
nis & redemptionis nostræ gloriam, parturiens iam illum spiritum salutis,& volens liberari à vanitatis seruitio. Cui coniunxit Apostolus etiam sanctorum gemitum,qui habent primitias spiritus, nam & ipsi ingemiscunt. Quanuis enim de suo merito securi sint,tamen quia futura est adhuc redemptio totius corporis ecclesiæ,compatiuntur. Cum enim adhuc membra patiuntur corporis sui,quomodo alia membra licet superiora non compatiuntur mẽbris vnius corporis laboran-
1.Co.15. tibus? Vnde puto dixisse Apostolũ quia tunc & ipse filius subiect⁹ erit,qui ei subiecit omnia. Qui enim adhuc laborant,nondum subiecti sunt,in quibus fortasse adhuc sitit Christus,adhuc esurit,in quibus nudus est, eò quòd non impleant verbũ dei, non induant Christum, qui est indumentum credentium,amictus fidelium. Sed & illi i quibus æger est,adhuc medicina indigẽt, & ideo nondum subditi. Subiectio enim ista virtutis est,non infirmitatis. Deniq; in fortibus & facientibus mandatum dei,subiectus est dei filius. Nunc autem magis in iis labo
rat qui non subueniunt laborantibus, quàm in illis qui sibi postulant subueniri. Hæc est pia interpretatio & ve
H ra subiectionis domini Iesu, qui ideo se subiiciet, vt sit deus omnia in omnibus. Sensum Apostolicum percurrimus,nunc consideremus qui sunt primitias spiritus habentes. Et ideo legem interrogemus quid sit quod primitiarum vel initii nomine declarauerit. Initia,iquit, areæ
Exod.34. & lacus tui non fraudabis. Et infra? Initia primitiarum tuarum inferes in domum domini dei tui. Aliæ sunt primitiæ,aliæ decimæ. Primitię maioris gratię,sanctificationis obseruantissimæ. Ideo placuit Abel, quia non est suum munus moratus, qui de primitiuis ouium obtulit. Licet aliqui distantiam velint esse inter primitias & primogenita,id est quę primo nascũtur,eò quòd collectis seminibus quasi ex omnibus initia offerantur? areę tamen de messe quod primum tollitur,id offertur domino. sed de hoc alias. Sanctificari autem videtur primitia rum munere tota areæ messis, sed ipsæ sanctiores primitiæ sunt. similiter sancti primitiæ sunt domini,præcipue Apostoli. Primum enim deus posuit in ecclesia Apostolos,qui & pleraq; prophetarunt, & euangelizarunt do-
I minum Iesum,quia primi receperũt eum. Recepit eum Symeon propheta. Zacharias propheta Ioannes filius eius,Nathanael,in quo dolus non erat,& ideo sub ficu requiescebat. Ioseph qui dicebatur iustus, qui sepeliuit eum. Isti sunt primitiæ fidei nostræ,sed tamen eadem cæterorum natura seminum,quæ primitiarum,licet in aliquibus minor gratia. Potens est enim deus ex lapidibus filios Abrahæ excitare. En tibi exemplum de ipso domino Iesu. In resurrectione mortuorum primogenitus ex mortuis dicitur. Eundem ipse Apostolus primitias signi
Col.1. ficauit dicens: In Christo omnes viuificantur,vnusquis
1.Cor.15. que autem in suo ordine, primitiæ Christus, deinde ii qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt. Eadem in illo corporis veritas quæ in nobis, sed tamen & primogenitus ex mortuis dicitur,quia primus resurrexit: & primitiæ, quia sanctior omnibus fructus, qui etiam cæteros consortii sui fructus sanctificauit. Ipse etiam initium eorum qui ad imaginem,quasi imago inuisibilis dei, in quo secundum diuinitatem nihil corporeum, nihil temporale, quia splendor est gloriæ pa-
Heb.1. ternæ, & imago substantiæ eius. Produximus sermonem epistolarem,dum volumus quid sint primitiæ significare. Primitiæ ergo nostri apostoli electi ex omnibus
Ioan.14. præsentis temporis fructibus, quibus dictum est: Et maiora his facietis. Fudit enim se in eos gratia dei. Isti inquam ingemiscebant expectantes redemptionem totius corporis,& adhuc ingemiscunt,quia multorum est labor qui adhuc fluctuant. Et si aliquis ad superiora se littoris subsistat, & adhuc medio corpore cædatur fluctibus, ingemiscit & comparturit,donec totus cuadat. In
gemiscit vtiq; qui adhuc nobis dicit: Quis infirmatur,& 2.Cor.11
ego non infirmor? Non ergo nos moueat quod ita seriK
ptum est: Qui primitias spiritus habentes,ipsi intra nos Rom.8.
ingemiscimus adoptionem filiorum, expectantes redẽptionem corporis nostri. Sẽsus enim apert⁹ est, eo quod primitias spiritus habentes ingemiscunt,adoptionem filiorum expectantes. Quæ adoptio filiorum, redemptio totius corporis est, quando facie ad faciem quasi dei filius per adoptionem videbit illud diuinum & ęternũ bonum. Est enim adoptio filiorum in ecclesia domini,quãdo clamat spiritus: Abba pater: sicut habes ad Galatas. Sed illa erit perfecta,quando resurgent omnes in incorruptione,honore,gloria,qui merentur dei faciem videre. Tunc enim vere redemptam se humana iudicabit cõditio. Vnde Apostolus gloriatur dicens: Quia spe salui Rom.8.
facti sumus. Saluat enim spes,sicut & fides, de qua dicitur: Fides tua te saluum fecit. Ergo creatura quæ nõ spõ Luc.18.
te,sed in spe vanitati subiecta est, spe saluatur, sicut & Paulus cum sciret lucrum sibi esse mori, vt cum Christo esset solutus corpore,permanebat in carne propter eos quos Christo acquireret. Spes autem quid est nisi futurorum expectatio? Vnde ait: Spes autem quæ videtur, non est spes. Non enim quæ videntur,sed quæ non videntur,æterna sunt,Nam quod videt quis,quid sperat? Videmur enim tenere ea quę videm⁹. Quomodo ergo quę tenemus speramus? Nihil igitur eorum quæ sperantur videtur. Oculus enim non vidit, nec auris audiuit quæ præparauit deus diligentibus eum. Ergo si sperari non
L potest quodvidetur,non bene habent aliqui,Nam quod videt quis,quid & sperat? Nisi & forte si intelligas, nam quod videt quis,quid & sperat,vel quid expectat? Quia illud verum est quia id speramus quod non videmus: & ideo quanuis abesse videatur à nobis expectamus illud per patientiam. Expectans enim expectaui dominum,& Psal.39.
respexit me. Ideo ergo expectamus patienter, quia bonus est dominus sustinentibus eum. Et videtur conuenire,quia reddidit patientiam. Expectamus quæ speramus,& non videmus. Multum enim facit qui sperat & ea expectat quæ non videntur,& propterea quod intendat mentem ad illud, omne quod est sustinet. Pulchre
Rom.8. autem dicitur: Spes autem quæ videtur, non est spes, de potestatibus istius seculi, de dignitatibus,de diuitiis. Vides nescio quem fascibus præminentem & curribus, nihil habet spei in curribus qui videntur. Nec in ipso cęli elemento spes est,sed in domino cæli. Nec Chaldæus in stellis spem habet quas obseruat,nec diues in possessionibus,auarus in vsuris, sed ille spem habet qui in eũ spem suam ponit quem non videt,id est in domino Iesu qui medius nostrum stat,& non videtur. Deniq; oculus 1.Cor.2.
non vidit,nec auris audiuit quæ præparauit dominus diligentibus eum. M

Diui Ambrosii ad Horontianum, dubitationem tollentis de quo spiritu dictum sit quia postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, Epistola XXIII.

AMBROSIVS Horontiano. Concatenantur sibi epistolę nostrę,vt tanquam inter præsentes videamur sermonem cedere. Ita ego ex tua interrogatione, tuque ex mea explanatione epistolis scribendis materiam damus. Moueri enim te indicasti de quo spiritu dictum sit quia postulat Rom.8.
pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Superiora igitur repetamus,vt lectio manifestet quod quærimus. Similiter,inquit, & spiritus adiuuat infirmitatem nostræ orationis. Nonne tibi videtur spiritus sanctus, qui adiutor nobis est,sicut ille cui dicitur: Adiutor meus es tu,ne de- Psal.29.
relinquas me, neque despicias me deus salutaris meus? Quis enim alius spiritus qui possit docere Paulũ quid oraret? Docet autem spiritus Christi, sicut & Christus,orare discipulos suos. Quis autem post Christum

A doceret nisi spiritus eius,quem ipse misit vt doceret, & 1.Cor .14 dirigeret nostras orationes?Oramus enim spiritu, oramus & mente. Vt bene mens possit orare, præcedit spiritus,& deducit eam in viam rectam, ne obrepant carnalia,ne minora, ne etiam maiora viribus. Vnicuique enim datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Denicq; scriptum est:Petite magna, & parua adiicientur vobis. Petite cęlestia,& terrena adiicientur.Ergo vult nos maiora petere,non in terrenis morari.Ille autem scit quid tribuat,diuidens singulis prout vult. Dicit enim interdum,sciens mensuram quam nos ignoramus,Non potestis hæc modo accipere. Peto mihi passionem martyrii. spiritus promptus est, sed videns infirmum carnis meæ,ne dum maiora cupio, minora amittam, dicit: Nō potest hæc accipere. Quales occasiones habui, & de ipso propè fine reuocatus sum. Nouit enim bonus medicus quæ esca cui apta sit infirmitati,& cui tēpori ad profectum valetudinis. Interdum oportunitas escæ sanitatem reddit. quòd si importune aliquis accipiat,aut non conuenienter,implicatur periculo . Ergo quia nos nescim⁹ quid orem⁹, & quomodo oporteat,postulat pro nobis spiritus sanctus,est enim aduocati nostri Iesu,& Hiere. 4. postulat gemitibus ineffabilibus. Dolet enim pro nobis & Christus.Et deus pater dicit:Ventrem meum do-
B leo.Et frequenter indignantem eum legimus & dolentem, Gemit autē vt auferat peccata nostra, doceat nos Psal.37. agere pœnitentiam.Est enim pius gemitus,& plenus authoritatis, de quo dicit Propheta: Et gemitus meus nō 1.Par . 21. est absconditus à te.Non enim latebat vt Adam,sed dicebat: Ecce ego pastor, & grex iste quid deliquit? Ego peccaui,in me vindica. Ex hoc igitur gemitus spiritus 2.Cor.12. dei,& ille prophetæ gemitus, bene ineffabilis, quia cælestis.Ea enim quæ in cælo audiuit Paul⁹,ineffabilia audiuit, vt fari ea homines non debeant: sed quæ occulta hominibus, deo nota sunt.Nouit enim omnia qui scrutator est cordis,sed illa scrutatur quæ mundauit spiritus.Nouit ergo deus quid postulet spiritus, & quæ spiritus sapientia sit,quia interpellat pro sanctis , sicut habes : quia & spiritus interpellat pro nobis . Pro quibus enim Christus passus est , & quos sanguine mundauit suo, pro iis interpellat & spiritus . Vale, & nos vt filius dilige,quia nos te diligimus.

C Diui Ambrosii ad Marcellū narrantis se causam veternosi iurgii inter illum & fratrem ac sororem componendi tanquam arbitrum suscepisse , rationēmque huiuscemodi compositionis exponentis,

Epistola. XXIIII.

AMBROSIVS Marcello.Apud me decursus ē tui textus negocii quod non intulisti, sed recepisti,quia,erat & pietatis necessitas,& probandæ in pauperes liberalitatis voluntas. Cognoui autem secundum sacræ formam præceptionis in qua me iduit & beatissimi Apostoli authoritas & tuæ doctrinæ ac vitæ forma & disciplina. Nam cum ipse arguerem quod adhuc inter vos maneret veternosum iurgium,cognoscendi mihi necessitatem partes imposuerunt.Erubui recusare,fateor,cum præsertim rogati vtriusq; partis inuicem se lacessérent dicentes , vt meo sub examine liqueret cui parti maiora iuris vel iustitiæ suffragia forent. Quid plura? Cum iam concluſi essent dies,& paucarum horarum superesse spatium,quibus tamen alia audiret præfectus negocia, petierunt causę patroni prorogari paucorum dierum tempora,vt ego resi derē cognitor. Tātus ardor erat Christianis viris ne prę fectus de episcopi iudicaret negocio . Aiebant præterea nescio quæ gesta indecora,& pro suo quisq; studio iactabat,quę episcopo potius iudice quā præfecto examinari oporteret.His cōfusus,simul admonitus apostolicę prę ceptionis quę arguit dicens· Nonne de iis qui intus sunt vos iudicatis?Et iterū: Secularia igitur iudicia si habue- D ritis contemptibiles qui sunt in ecclesia, illos constitui te ad iudicandum. Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiēs quisquā qui possit iudicare inter fratrem suum?sed frater cum fratre iudicio contendit,& hoc apud infideles. Recepi cognitionem, ita tamen,vt compositionis esem arbiter. Videbā enim qđ si pro tuis iudicarem partibus, poset ille non acquiescere.si pro illo ferretur sentētia, obediret tua & sanctæ sororis defensio. Erat ergo iniqua decernēdi conditio. Poset etiā illis videri suspecta necessitudinis sacerdotalis gratia. Quando enim victus quemuis alium quàm se æquiorem putat?Et quod verum est, erant vetusti iurgii intolerabilia vtrique parti dispendia,si finis eius aut fructu careret,aut liberalitatis solatio. Cum igitur anceps iudicium,ius controuersum, multiplices abvtraq; parte actiones cernerem,inuidiæ plenas supplicationes rescriptorum quoque obreptiones obtexerent,aduerterem etiam graui conditione illum si vicisset, acturū de duplis fructibus,& de sumptib⁹ annosæ litis,tuo autem officio non conuenire,vt expensas iurgii poscerem, nec competere vt quicquam de fructib⁹ possessor ageres quos percepisses,malui iurgium compositione sedare, quàm pronuntiatione acerbare. Alia enim habebant ex E citari iurgia. Tum,quod est grauissimum,& si iurgia sublata forent, erant tamen odia mansura quæ apud bonos mores dispendii sunt. inter hos æstus positus, cum me persona sacerdotis, fœminei sexus viduæ grauitas, amici quoque contemplatio, trino quodam non perfūctorio conueniret nomine,illud sequendum putaui, vt neminē vinci vellem,& omnes vincere. nec fefellit sententia. Vicistis enim omnes germanitati, vicistis naturę vicisti scripturæ dicenti: Quare nō magis iniuriam accipitis?Quare non magis fraudem patimini? Sed putas te grauatum iactura iuris,damno pecunię. Meliora vtique sacerdotibus damna quàm lucra seculi sunt. Beati Actu. 26. us est enim dare quàm accipere.Sed forte dicas , fraudē nō debui,pati iniuriā nō debui perpeti,damnum subire. Quid ergo?Inferre velles? Sed & sitū nō inferres, il- 1.Cori. 6. le se passum diceret.Itaque vide quid dicat Apostolus: Quare non magis fraudem patimini? vt prope videatur qui non patitur feciſse. Tolerare enim debet qui fortior est.Verum quid ego ita tecum ego,quasi hoc meum & non tuum sit? Tu enim obtulisti quasi arbiter litis vt soror in diem vitę suę possideret partem prędii,post- F obitum eius fratri cederet omnis possessio.Neque quisquam eum vel tuo vel ecclesiæ conueniret nomine, sed sibi haberet, si ita mallet,vt nihil dispensaret ecclesię. Hoc cum ego prædicarem,& præferrem tantam animo tuo infusam liberalitatis gratiam, respondit germanus tuus placere sibi oblationem si metus deteriorandę possessionis decederet. Quemadmodum enim fœmina, & quod est ampli⁹,vidua, possessionem regeret tributariam? Quid sibi profuturum quod sibi iura possessionis cederes, si maiora ex icultu agri subeūda sibi dāna arbitraretur? Mouebat hoc vtriusque partis togatos. Itaque omnium consPirante assensu placuit vt Lætus agrum susciperet & certum numerū frumēti,vini, olei, sorori quotānis pēsitaret. Ergo sanctę germanæ tuæ nō ius,sed solicitudo decesit, nō fruct⁹ sed culturæ labor,nō reddit⁹, sed incerti euentus quædā (vt dicitur vulgo) alea. Si tempestates ventorum graues prouentū impedierint sorori tamen tuæ sua vbertas manebit.Si nimia siccitate aruerint locorum gignentia, sorori tamen tuæ stata non minuetur fœcunditas. Sibi ascribit Lætus conditionem oblationis suæ.si necessitates temporum & extraordinariæ incubuerint exactiones,germana tua beneficio tuo & dispendio Læti immunis erit. Lætus autē se proprietate locorum solabitur.Vicistis ergo omnes, Lætus, quia ius loci adeptus est quod non tenebat soror,quia annuis potietur fructib⁹,iam sine lite,sine iur

G g'o. nemo tamen plenius, nemo glorioſius q̄ tu viciſti, qui dum erga ſororem confirmari vis liberalitatem tu am, in vtrunque eam fraternæ conſortem neceſſitudinis contuliſti. Nam & fratri conceſsiſti proprietatem, & ſorori vſusfructum. Nihil autem adimitur eccleſiæ, quod pietati acquiritur. Charitas enī nō damnū, ſed lucrum Chriſti eſt. Denique charitas, fructus ſpirituſsancti eſt. Apoſtolico igitur caractere cognitio decurſa eſt

Gala. 5. Dolebamus ante quòd litem haberes. Profuit iurgium vt formam indueres apoſtolicæ vitæ & præceptionis. Illud ſacerdotio non congruebat, hæc tranſactio & apoſtolicam decet normam. Nec vereare ne immunis ſit atque exors eccleſia liberalitatis tuæ. Habet & illa fructus tuos, & quidem vberiores, habet fructus doctrinæ tuæ, habet tuæ vitæ ſtipendium, habet fœcunditatem quam tuis inſtitutis rigaſti. His diues redditibus non quærit temporalia, quia æterna poſsidet. Addidiſti autem ei non ſolum apoſtolicos, ſed etiam euāgelicos fru

Lucæ. 16. ctus. domin⁹ enim dixit: Facite vobis amicos de iniquo mammona. Feciſti & tu amicos, & quod mirabile eſt, ex diſsidentibus. Feciſti in ius germanitatis redire fratres. feciſti eos hac charitate, hac gratia ſecuros qđ ſuſpiciantur in ęterna tabernacula. Chriſto igitur authore, & duobus arbitris ſacerdotibus, te qui formam prior dediſti, me qui ſentētiam prompſi, facta pax nō clau

H dicabit, quando tanta fidei conuenerūt ſuffragia, vt perfidia non poſsit eſse ſine pœna. Arabit Lætus ſorori, cui antea alienos inuidebat labores: meſsē Lętus ſorori colliget, in qua ante ferre non poterat alienas donationes: deferet fructus ad ſororis horrea, & hoc lætus faciet, recepta iam etiam nominis ſui proprietate. Tu interea cō format⁹ in Apoſtolum Chriſti aſsumens propheticam

Pſal. 138. authoritatem dices ad dominū: Poſsediſti renes meos. Hæc melius Chriſtum poſseſsio decet, vt virtutes ſacerdotis poſsideat ſui, hos fructus capiat, qui ſunt integritatis & cōtinentiæ, & quod eſt amplius, charitatis & trā quillitatis. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Gratiani Auguſti ad beatum Ambroſium, vt ad ſe docendum venire feſtinet poſtulantis, & vt ſcripturis atq; argumentis ſpiritum ſanctum deum eſse conuincat rogantis,

Epiſtola. XXV.

AMBROSIO religioſo ſacerdoti omnipotentis dei Gratianus Auguſtus. Cupio valde vt quem recordor abſentem, & cum quo mente ſum, cum eodem corpore ſim præſenti.

I Feſtina igitur ad me religioſe ſacerdos, vt doceas doctrinam vere credentem, non quo contentioni ſtudeā, aut velim magis deum verbis q̄ mente complecti, ſed vt magis aperto pectori reuelatio diuinitatis inſideat. Docebit enim me ille quem non nego, quem fateor deū ac dominum eſse meum, non ei obuciens quam in me video creaturam, qui Chriſto nihil me addere poſse cō fiteor. Veruntamen vt etiam patri me commendem filium prædicando, non ego in deum verebor inuidiam, non me talem laudatorem putabo, qui diuinitatem verbis augeam. Ego infirmus & fragilis, quantum poſsum prædico, non quantum eſt ipſa diuinitas. Rogo te vt mihi de ipſo tractatu quem dederas, augendo illic de ſpiritu ſancto fidelem diſputationem, ſcripturis atq; argumentis deum eſse cōuincas. Diuinitas te ſeruet per multos annos, & cultor dei ęterni quē colim⁹ Ieſum Chriſtum.

Diui Ambroſii ad gratianum Auguſtum, epiſtolā ipſius plurimum commendantis, ſuæq; voluntati ſe ſatisfacturum pollicentis. Epiſtola XXVI.

BEATISSIMO Auguſto Gratiano, & Chriſtianiſsimo principi Ambroſius epiſcopus. Non mihi affectus defuit Chriſtianiſsime principum. Nihil enim habeo quod hoc verius & glorioſius dicā. Non inquā mihi affectus defuit, ſed affectum verecundia retardauit quo minus clementiæ tuæ occurrerem. Reuertenti tamē ſi nō occurri veſtigio, occurri animo, occurri voto, in quo maiora ſunt officia ſacerdotis. Occurri dico. Quando enim abfui, quem toto ſequebar affectu, cui ſenſu ac mentibus inhærebam? Et certe maior animorū præſentia eſt. tuum quotidianum iter legebam, nocte ac die in tuis caſtris cura & ſenſu locatus, orationū excubias prętendebam, & ſi inualidus merito, ſed affectu ſedulus. Et hæc quidem cum pro tua ſalute deferebamus, pro nobis faciebam⁹. Nihil hic adulationis eſt, quā tu nō requiris, ego alienā noſtro duco officio; ſed plurimū gratiæ quā dediſti. Scit ipſe noſtri arbiter quem fateris, & in quem pie credis, refici viſcera mea tua fide, tua ſalute, tua gloria, méq; nō ſolum officio publico debitas pendere preces, ſed etiam amore priuato. Reddidiſti enim mihi quietem eccleſiæ, perfidorum ora, atq; (quod vtinam) & corda clauſiſti, & hoc non minore fidei quàm poteſtatis authoritate feciſti. Nā quid de literis recētib⁹ loquar? Scri

L pſiſti tua totam epiſtolam manu, vt ipſi apices fidem tuam pietatemq; loquerentur. Sic Abraham ſua manu quondam vitulum occidit, vt hoſpitibus epulantibus miniſtraret, nec in miniſterio religioſo aliorum adiumenta quæſiuit. Sed ille priuatus aut domino & angelis aut domino in angelis deferebat, tu Imperator dignatione regali honoras infimū ſacerdotem. Sed domino defertur cum ſeruulus honoratur. Ipſe enim dixit: Quod vni horum minimorum feciſtis, mihi feciſtis. At ego humilitatem tantummodo prædico in imperatore ſublimem, ac non amplius fidem, quam vere conſcia meriti tui mente dixiſti, quam docet te ille quem non negas. Quis enim alius docere te potuit, vt ei non obiicias quā in te vides creaturam? Nihil moralius, nihil expreſsius dici potuit. Creaturam enim Chriſtum dicere, pro obiectu contumeliæ eſt, non pro confeſsione reuerentiæ. Deinde quid tam inſolens, quàm id eū exiſtimare quod nos ſum⁹? Docuiſti igitur me, à quo te diſcere velle profiteris, nihil tale adhuc legi, nihil tale audiui. q̄ pium autem illud, q̄ admirabile, quòd in deo non vereris inuidiam, de patre remunerationem pro filii amore præſumis & laudando filium, non ei te poſse aliquid addere confiteris, ſed velle vt etiam patri te filii prædicatione com-

M mēdes. Quod vtiq; ſolus te docuit ille qui dixit, Qui me diligit, diligetur à patre meo. Addidiſti ad hæc, quia tu Ioan. 14. infirmus & fragilis non te talē laudatorem putabis, vt diuinitatem verbis augeas, ſed quantum poſsis prædices, non quantum eſt ipſa diuinitas, Hæc infirmitas in Chriſto fortior eſt, ſicut & apoſtolus dixit: Cum infirmor tunc potens ſum. hæc humilitas excludit fragilitatem. 2. Cor. 12. Veniam plane, & feſtinabo vt iubes, vt hæc præſens audiam, vt hæc præſens legā, cum ex tuo ore procedunt Miſi autem duos libellos, quorum iam quia tuæ clementiæ ſunt probati periculum nō verebor. De ſpiritu vero interim veniam ſcriptioni peto, quoniam quē iudicem mei ſim ſermonis habiturus agnoui. Interim tamen ſententia & fides tua de domino & ſaluatore deprompta de dei filio, redūdat ad aſsertionem vberrimam, per quam ſancti quoque ſpiritus diuinitas ſempiterna credatur, vt non ei obiicias quam in te vides creaturam, nec deum patrem domini noſtri Ieſu Chriſti ſpiritui ſuo exiſtimes inuidere. Quod enim creaturæ caret communione, diuinum eſt. Si dominus fauerit, huic etiam clementiæ tuæ ſatisfaciam voluntati, vt cuius accepiſti gratiam, eum plane in dei gloria præminentem ſuo nomine exiſtimes honorandum. Beatiſsimum te & florentiſsimum deus omnipotens pater domini noſtri Ieſu Chri

A stitueri ætate prolixa, & regnum tuum in summa gloria & pace perpetua confirmare dignetur, domine imperator Auguste, diuino electe iudicio. principum gloriosissime.

Diui Ambrosii ad Valentinianum imperatorem, legationis suæ expositionem insinuantis, Epi. XXVII.

AMBROSIVS Valētiniano imperatori. Etsi superioris legationis meæ fides ita approbata sit tibi, vt ratio ei⁹ à me non quæreretur. Satis enim claruit eoipso quòd aliquot dies retentus sum intra Gallias, me violentiam à Maximo non recepisse, neq; iis astipulatum quæ ad voluntatem eius magis quàm ad pacem propenderent. Deniq; non commisisses secundam legationem, nisi primam probasses. Sed quia regredienti mihi decernendi secum imposuit necessitatem, ideo hac epistola expositionem legationis meæ insinuandam putaui, ne cuiusquam sermo viri prius vana intexeret, quàm reditus meus integra & syncere veritatis expressa signaculo manifestaret, Cū peruenissem Treuiros, postridie processi ad palatium. Egressus est ad me vir gallicanus, præpositus cubiculi eunu-
B chus regius. Poposci adeundi copiam, quæsiuit num rescriptum haberem clementiæ tuæ. Respondi habere. Retulit non posse me nisi in consistorio videri. Dixi nō esse hunc morem sacerdotalem, certe esse aliqua de quibus serio deberem cum suo principe cōfabulari. Quid plura? Consuluit eum, sed eadem referenda credidit, vt liqueret etiā priora ex illius arbitrio deprompta. Dixi tamē alienum id quidem â nostro munere, sed me recepto officio non defuturum, gratiam mihi esse humilitatem in tuo præsertim, & quod verum est, fraternæ pietatis negocio. Vbi sedit in consistorio, ingressus sum, assurrexit vt osculum daret. Ego inter consistorianos steti, hortari cœperunt alii vt ascenderē, vocauit ille. Respondi ego: Quid oscularis eum quem non agnoueris? Si enī me agnouisses, nō hoc loco videres. Cōmotus es inquit, episcope? Non inquam iniuria, sed verecundia, quòd alieno consisto loco. Et prima, inquit, legatione ingressus es consistorium. Nec illud inquam mei erroris fuit, vocantis non ingredientis vitium est. Cur, inquit, ingressus es? Quia inquam tunc vt inferiori pacem
C petebam, nunc vt æquali. Cuius, inquit, beneficio æquali Respondi. omnipotentis dei, qui Valentiniano regnum quod dederat reseruauit. Ad postremum erupit dicens: Quoniam me lusisti, & ille Bauto qui sibi regnum sub specie pueri vendicare voluit: qui etiam Barbaros mihi immisit, quasi ego non habeam quos possim adducere, cum mihi tot milia Barbarorum militent, & annonas à me accipiant: Quod si ego tunc quando venisti non esse retent⁹. quis mihi obstitisset & virtuti meæ: Ad hęc ego leniter: Non opus est inquam vt commouearis, cum causa nulla sit commotionis. sed patienter audias quæ referātur istis. Propterea & ego veni, quia prima legatio ne dum mihi credis, per me deceptum te esse asserebas, Gloriosum mihi est hoc pro salute pupilli imperatoris. Quos enim episcopi magis quàm pupillos debemus tueri? Scriptum est enim: Iudicate pupillo, & iustificate vi-
Esa.1. duam, & eruite iniuriam accipientem. Et alibi: Iudices viduarum, & patres orphanorum. Tamen non expro-
Psal.67. brabo beneficium meum Valentiniano, vt verum eloquar. Vbi ego tuis legionibus obstiti quo minus influeres in Italiam? Quibus rupibus? qua acie? quibus numeris? An vero corpore meo clausi tibi Alpes? Vtinam hoc meum esset, obiectionem non timerem, non vererer criminationes tuas. Quibus promissis lusi te vt paci acquiescerem? Nonne intra Gallias iuxta vrbem Mogontiacum comes Victor occurrit mihi quem direxisti vt pacem rogaret? In quo ergo te fefellit Valentinianus, qui prius pacem à te rogatus est quàm postularet? In quo fefellit Bauto qui deuotionem Imperatori exhibuit suo? An quia principem suum non prodidit? In quo ego te circumscripsi? Qui vbi primum veni, cum diceres quòd Valentinianus ad te quasi filius ad patrem venire deberet, responderim non esse æquum vt aspero hyemis tempore puer cum matre vidua penetraret Alpes. Sine matre autem tanto itineri dubiis rebus committeretur. De pace nobis legationem commissam, non de aduentu eius promissionem: spondere nos id non potuisse: certum est, quod mandatum non erat, me certe nihil spopondisse, adeo vt diceres, Expectemus quid Victor respōsi referat. Illum autem liquet me retento peruenisse Mediolanum, negatumq; ei quod postulabat De pace tantum conspirare studia, non de aduentu Imperatoris, quem moueri non oporteret. Præsens eram vbi Victor rediit. Quomodo ergo reuocaui Valentinianum? Legati iterum missi ad Gallias, qui eius aduentum negarent, apud Valentiam Gallorum me repererunt: milites vtriusque partis qui custodirent iuga montium, offendi reuertens. Quos ego tuos reuocaui exercitus? quas de Italia reflexi aquilas? quos immisit Barbaros Bauto comes? Et quid mirum si hoc Bauto fecisset, transeamus genere, cum tu miniteris imperio Romano Barbarorum auxilia, &
E turmas transalpinas, quibus commeatus prouinciarium tributa soluebant? Vide autem quid interfit inter tuas minitationes, & Valentiniani Augusti pueri mansuetudinem. Tu flagitabas quod Barbarorum stipatus agminibus Italiæ te infunderes. Valentinianus Hūc nos atque Alanos appropinquātes Galliæ per Alemanniæ terras reflexit. Quid habet inuidiæ si Bauto Barbaros cum Barbaris fecit decernere? Quoniam dum tu militem Romanum occupas, dum is aduersum se vtrinque prætendit, in medio Romani imperii sinu Iuthungi populabantur Rhetias. Et ideo aduersus Iugum hunc Hunnus accitus est. Idem tamen quia de finitimo proterebat Alemanniam, & iam vicinia mali urgebat Gallias, coactus est triumphos suos deserere, ne tu timeres. Confer vtriusque factum. Tu fecisti incursari Rhetias, Valentinianus suo tibi auro pacem redemit. Aspice illum, quoque qui tibi ad dexteram assistit, quem valentinianus cum posset suum dolorem vlciscī, honoratum ad te redire fecit. Tenebat eum in su
F is terris, atque in ipso nuncio necis fraternæ frenauit impetus: nec tibi vicem etsi non parilis dignitatis, eiusdem tamen necessitudinis retulit. Confer ergo te iudice vtriusque factum. Ille tibi fratrem tuum viuentem remisit, tu illi vel mortuum redde. Quid illi reliquias germani abnegas, qui tibi aduersum se auxilia non negauit? Sed vereris ne exuuiarum reditu renouetur militibus dolor? Hoc enim allegas. Quem viuentem deseruerunt eum defendent peremptum? Quid eum mortuum times, quem occidisti cum posses reseruare? Hostem inquis meum peremi. Non ille tuus hostis, sed tu illius. Ille iam non sentit defensionem. Tuam causam confidera. Si quis aduersum te hodie imperium in his partibus vsurpandum putet, quæro te, vtrum te hostem illius dicas, an illum tibi? Nisi fallor, vsurpator bellum infert, Imperator ius suum tuetur. Ergo quem non debueris occidere, eius reliquias negas? Habet Valentinianus Imperator vel fratris exuuias, pacis tuæ obsides. Et quomodo allegabas quòd eū nō mādaueris occidi, quē prohibes sepeliri? Poterit igitur credi quod ei non inuideris vitam, cui etiam sepulturam inuides? Sed ad me reuertar. Audio te queri quòd se ad Theodosium Imperatorem potius contulerint qui sunt cum Valentiniano Imperatore. Quid igitur futurum sperabas, cum tu refugientes eos ad pœnam posceres, captos necares, Theodosius autem muneribus ditaret, donaret honoribus? Quos inquit, occidi? Respondi ei, Balionem. At quem virum? qualem bellatorem? Hæcci-

G ne fuit iusta causa exitii, quòd Imperatori suo fidem ser uauit: Non ego, inquit, cùm iussi occidi. Respondi: Hoc audiuimus quòd occidi iussus sit. Sed inquit, si ipse sibi vim non intulisset, iusseram eum deduci Cabillonum, & ibi vnum exuri. Respõdi, Ergo propterea & illud cre ditum est quòd eum occideris. Quis autem sibi parcen dum putaret, cum occisus sit bellator strenuus, miles fi delis, comes vtilis? Ita tum discessi, vt se tractaturum di ceret. Postea cũ videret me abstinere ab episcopis qui cõ municabant ei, vel qui aliquos deuios licet à fide ad ne cem petebant, commotus eis iussit me sine mora regre di. Ego vero libenter, etsi me plerique insidias euasurum non crederent, ingressus sum iter, hoc solo dolore per citus, quôd Hyginum episcopum senem in exilium du ci comperi, cui nihil iam nisi extremus superesset spiri tus. Cum de eo conuenirem comites eius, ne sine veste, sine plumatio paterentur extrudi senem, extrusus ipse sum. Hæc est expositio legationis meæ. Vale Imperator, & esto tutior aduersus hominem pacis inuolucro bel lum tegentem. Vale.

Diui Ambrosii ad Theodosium imperatorem, se ipsum excusantis, & vt ille facinoris sui pœnitentiã agat H rationibus atq; exemplis suadentis, rogantis, hortantis, & admonentis, Epistola XXVIII.

AVGVSTISSIMO Imperatori Theodosio Am brosius. Et veteris amicitiæ dulcis mihi re cordatio est, & beneficiorũ quæ crebris me is intercessionibus summa gratia in alios cõ tulisti, gratiæ memini. Vnde colligi potest quòd non in grato aliquo affectu aduentum tuum semper mihi ante hac exoptatissimum declinare potuerim. Sed qua cau sa hoc fecerim, breuiter expediam. Soli mihi in tuo co mitatu ius naturæ ereptum videbam audiendi, vt & lo quendi priuarer munere. Motus eni frequenter es quòd ad me peruenissent aliqua quæ in cõsistorio tuo statuta Lucæ.8. forent. Ego ergo expers communis vsus sum, cum dicat dominus Iesus nihil esse occultum quod non manife stetur? Verecundia igitur qua potui satisfeci imperiali arbitrio, & prospexi ne aut ipse causam cõmotionis ha beas, cum id egerim, ne quid ad me de imperialibus de feratur statutis: aut ego cum fuero præsens, aut non au diam per metum omnium, & quasi conniuentis famam subibo: aut ita audiam vt mihi aures pateant, vox inter cludatur, vt audita non possim eloqui, ne eos qui in su I spicionem proditionis venerint, lædam in periculo. Quid igitur facerem? Non audirem? Sed aures non pos sem cæra veterum fabularum claudere. Proderem? Sed quod in tuis iussis timerem, in meis verbis deberem ca uere, ne quid cruentum committeretur. Tacerem? Sed quod miserrimum forte omnium, alligaretur conscien tia, vox eriperetur. Et vbi illud, Sed si sacerdos non di Ezech. 3. xerit erranti: is qui errauerit, in sua culpa morietur, & sacerdos reus erit pœnæ, quia non admonuit errantem. Accipe illud Imperator Auguste, quòd habeas fidei stu dium, non possum negare: quòd dei timorem, non diffi teor. Sed habes naturæ impetum, quem si quis lenire ve lit, cito vertes ad misericordiam: si quis stimulet in ma ius exsuscitas, vt eum reuocare vix possis. Vtinam si nemo mitigat, nullus accendat: libenter eum committo tibi: ipse te reuocas, & pietatis studio vinclis impetum naturæ. Hunc ego impetum malui cogitationibus tuis secreto committere, quàm meis factis publice fortasis mouere. Itaque malui officio meo aliquid deesse quàm humilitati, & requiri in me ab aliis sacerdotis authorita tem, quàm à te desiderari in me amantissime honorifi centiam, vt represso impetu integra esset consilii eli gendi facultas. Prætendi ægritudinem corporis reuera grauem, & nisi à viris mitioribus vix leuandam: vel emo ri tamen maluissem quàm aduentum tuum biduo aut

triduo non expectarem. Sed quid facerem, non erat. Fa- K ctum est in vrbe Thessalonicẽsium quod nulla memo ria habet, quod reuocare non potui ne fieret. Immo quod ante atrocissimum fore dixi, cum totiens roga rem: & quod ipse sero reuocando graue factum putasti, hoc factum extenuare non poteram. Quando primum auditum est, propter aduentum Gallorum episcopo rum synodus conuenerat, nemo non ingemuit, nullus mediocriter accepit, non erat facti tui absolutio in Am brosii communione. In me etiam amplius commissi ex aggeraretur inuidia, si nemo diceret dei nostri reconci liationem fore necessariam. an pudet te Imperator hoc facere quod rex propheta author Christi secũdum car nem prosapiæ fecit Dauid? Illi dictum est quia diues qui haberet plurimos greges, vnam pauperis ouem propter 2.Reg.12 aduentum hospitis eripuit & occidit: & cognitio quod in hoc ipse argueretur, quia ipse fecisset, ait: Peccaui domino. Noli ergo impatienter ferre Imperator si dicatur tibi: Tu fecisti istud quod Dauid regi dictum est à propheta. Si enim hoc sedulo audieris, & dixe ris: Peccaui domino. Si dixeris regale illud prophe ticum: Venite adoremus, & procidamus ante eum, Psal.64. & ploremus ante dominum nostrum qui fecit nos: di cetur & tibi. Quoniam pœnitet te, dimittit tibi domi nus peccatum tuum, & non morieris. Iterum cum plebem numerari iussisset Dauid, percussus est corde, L & dixit ad dominum: Peccaui vehementer quod fece- 2.Re.24. rim hoc verbum. & nunc domine aufer iniquitatem ser ui tui quòd deliqui vehementer. Et missus est iterum ad eum Nathan propheta, qui ei trium optionem condi tionum offerret, & quam vellet eligeret, famem tribus annis in terra, aut tribus mensibus fugeret à facie ini micorum suorum, aut triduo mortem i terra. Et respon dit Dauid: Angustiæ sunt tria hæc vehementer, verun tamen incidam in manũ domini, quoniam multæ mise ricordiæ eius nimis, & in manus hominis non incidam. Culpa autem erat, quoniam voluit scire numerum toti us plebis quæ secum erat: quod scire deo soli debuit re seruare. Et cum, inquit, mors fieret in plebe ipso primo die ad horam prandi, cum vidisset Dauid percutien tem angelum in plebem, ait Dauid: Ego peccaui, & ego M pastor malignum feci, & hic grex quid fecit? Fiat manus tua in me, & in domum patris mei. Itaque pœni tuit do minum, & iussit angelo vt parceret plebi, sacrificium autem offerret Dauid. Erant enim tunc sacrificia pro delictis, hæc nunc sunt sacrificia pœnitentiæ. Itaque ea humilitate acceptior deo factus est. Non enim miran dum peccare hominem, sed illud reprehensibile, si non se cognoscat errasse, non humiliet deo. Iob sanctus & ipse potens in seculo, ait: Peccatum meum non absco Iob.31. di, sed coram plebe omni annunciaui. Ipsi immani re gi Saul dixit Ionathas filius suus: Noli peccare in ser- 1.Reg.18. uum tuum Dauid, & vt quid peccas in sanguinem in nocentem, occidere Dauid sine causa? Quia etsi rex e rat, peccabat tamen si occideret innocentem. Denique etiam Dauid cum iam regno potiretur, & audisset Ab ner innocentem occisum à Ioab duce militiæ suæ, ait: Innocens sum ego & regnum meum amodo & vsq; in 2.Reg.3. æternum à sanguine Abner filii Ner. & ieiunauit in do lore. Hæc ideo scripsi, non vt te confundam, sed vt re gum exempla prouocent vt tollas hoc peccatum de re gno tuo. Tolles autem humiliando deo animam tuam. Homo es, & tibi venit tentatio, vince eam. Peccatum non tollitur nisi lachrymis & pœnitentia. Nec angelus potest, nec archangelus: dominus ipse, qui solus potest dicere, Ego vobiscum sum. si peccauerimus, nisi pœni- Mat.28. tentiam deferentibus nõ relaxat. Suadeo, rogo, hortor, admoneo, quia dolori est mihi, vt tu qui pietatis inaudi tæ exemplum eras, qui apicem clementiæ tenebas, qui singulos nocentes non patiebaris periclitari, tot perii sse non doleas innocentes, Etsi in prelis felicissime ege-

A ris,& si in alijs quoq; laudabilis,tamen apex tuorũ ope
rũ pietas semper fuit. Id tibi inuidit diabolus qđ habe
bas præstantissimũ. Vince eũ dũ habes adhuc vnde pos
sis vincere. Noli pecato tuo aliud peccatum addere, vt
vsurpes quod vsurpasse multis officit. Ego certe in om
nibus alijs licet debitor pietati tuæ,cui ingratus esse nõ
possum,quã pietatẽ multis Imperatorib⁹ præferebam,
vni adęquabam. Ego inq̃ causam in te cõtumacię nullã
habeo,sed habeo timoris,offerre non audeo sacrificiũ
si volueris assistere. An quod in vnius innocentis san-
guine non licet,in multorũ licet? Non puto. Postremo
scribo manu mea quod solus legas. Ita me dominus ab
omnibus tribulationibus liberet,quia non ab homine,
neq; per hominem,sed aperte mihi interdictum aduer
ti. Cũ enim essem solicitus,ipsa nocte qua proficisci pa
rabã,venisse quidem visus es ad ecclesiam, sed mihi sa
crificiũ offerre non licuit. Alia prętereo,vt potui caue
re. Sed pertuli amore tuo,vt arbitror. Dominus faciat
vt oia cũ tranquillitate cedant. Multifarie deus noster
admonet,signis cœlestibus, prophetarũ pręceptis,vi-
sionibus etiam peccatorem vult nos intelligere,quo ro
B gemus eũ vt perturbationes auferat,pacẽ vobis impe-
rantibus seruet, fides ecclesiæ & tranquillitas perseue-
ret, cui prodest Christianos & pios esse Imperatores.
Certe vis probari deo: omnis rei tempns,vt scriptũ est:
Tempus,inquit,faciendi domine. Et tempus benepla-
Psal.118 citi deus. Tunc offeres,cum sacrificandi acceperis fa-
Psal.68. cultatem,quando hostia tua accepta sit deo. Nõne me
delectaret habere gratiam Imperatoris,vt secundũ vo
luntatẽ tuã agerem,si causa peteretur? Et simplex ora-
tio sacrificium est, hæc veniã refert, illa offensionem:
quia hæc habet humilitatẽ, illa contẽptum. Dei enim
vox est q̃ malit vt fiat mandatũ eius,q̃ deferatur sacri-
ficiũ. Clamat istud deus,ad populũ Moyses annunciat,
ad populos Paulus prædicat. Id facito qđ intelligis in
tempore plus placere. Misericordiã,inquit, malo q̃ sa-
Oseę.6. crificium. Quare non illi magis sint Christiani qui pec
Matth. 9. &.12. catum cõdemnant suum,q̃ qui defendere putant? iust⁹
enim in exordio sermonis accusator est sui. Qui se ac-
Proue.18. cusat cũ peccauerit,iustus est,nõ ille qui se laudauerit.
Vtinã imperator etiã ante mihi potius credidisse,q̃ cõ
suetudini tuæ: dũ puto q̃ cito ignoscis,cito reuocas, vt
sępe feceris: & tu pręuentus es,& ego nõ declinaui qđ ca
uere nõ debuerã. Sed gratias domino,q̃ vult seruulos
suos castigare,ne p̃dat. Istud mihi cõmune est cũ pro-
phetis,& tibi erit cõmune cũ sanctis. An ego Gratiani
patrẽ non oculis meis pręferam? Debent veniam sancta
alia pignora tua. Dulce mihi nomẽ antetuli,quib⁹ amo
rẽ cõmuniter detuli. Amo,diligo,orationibus prose-
C quor. Si credis sequere. si inq̃ credis,agnosce qđ dico.
Si non credis, ignosce quod facio in quo deũ prefero.
Beatissimus & florẽtissimus cũ sanctis pignoribus frua-
ris tranquillitate perpetua imperator Auguste.

¶ Diui Ambrosij ad Theodosium imperatorem vin-
dicari iubentem in episcopum & Christianos qui sy
nagogam incenderunt,vehementer eum ob hoc ar
guentis,atq; vt aliam epistolam dictari iubeat,& qđ
prius iussum fuerat emendet,exhortantis.

Epistola xxix.

CLEMENTISSIMO principi ac beatissi-
mo imperatori Theodosio Augusto Am-
brosius Episcopus. Exercit⁹ semper iugi-
bus fere curis sum imperator beatissime,
sed nunquam tanto in æstu fui,quanto nunc, cum video
cauendum ne quid sit quod ascribatur mihi etiam de
sacrilegij periculo. itaq; peto vt patienter sermonem
meum audias. Nam si indignus sum qui à te audiar,in-
dignus sum qui pro te offeram, cui tua vota,cui tuas cõ
mittas preces. Ipse ergo nõ audies eum quem pro te au D
diri velis? Non audies pro se agentẽ, quem pro alijs au
disti? Nec veteris iudicium tuum,ne cum indignum pu
taris quem audias, indignum feceris qui pro te audia-
tur. Sed neq; imperiale est libertatem dicendi negare,
neq; sacerdotale quod sentiat nõ dicere. Nihil enim in
vobis Imperatoribus tam populare & tã amabile est, q̃
libertatẽ etiam in eis diligere qui obsequio militiæ vo-
bis subditi sunt. Siquidẽ hoc interest inter bonos & ma
los principes,quod boni libertatẽ amant, seruitutẽ im
probi. Nihil etiam in sacerdote tam periculũ apd deũ,
tam turpe apud homines,q̃ quod sentiat non libere de
nunciare. Siquidem scriptũ est: Et loquebar de testimo Psal. 118
nijs tuis in cõspectu regum,& non cõfundebar. Et ali-
bi: Fili hominis,speculatorẽ te posui domui Israel, in Ezech..
ce,inquit,vt si auertatur iustus à iustitijs suis, & fecerit
delictũ quia non distinxisti ei,hoc est, nõ dixisti quid
sit cauendum,non retinebitur memoria iustitiæ eius,&
sanguinem eius de manu tua exquiram. Tu autem si di-
stinxeris iusto vt nõ peccet,& ipse nõ peccauerit,iustus
vita viuet,quia dixisti ei: & tu animã tuam liberabis. Ma
lo igitur imperator bonorum mihi esse tecum q̃ malo
rum consortium, & ideo clementiæ tuæ displicere de-
bet sacerdotis silentium,libertas placere. Nam silentij
mei periculo inuolueris,libertatis bono iuuaris. Nõ er
go importunus indebitis me interfero, alienis ingero,
sed debitis obtempero, mandatis dei nostri obedio. E
Quod facio primum tui amore, tui gratia, tui studio.
conseruandæ salutis. Si id mihi vel nõ creditur,vel in-
terdicitur,dico sanæ diuinæ offensæ metu. Nam si meũ
periculum te exueret,patienter me pro te offerrẽ, sed
non libenter. Malo enim te sine meo acceptum deo es-
se & glorioſum periculo. Sin autẽ silentij mei dissimu-
lationiq̃ culpa & me ingrauat,nec te liberat,malo im
portuniorem me q̃ inutiliorẽ aut turpiorẽ iudices. Si-
quidem scriptum est,dicẽte sancto Apostolo Paulo,cu
ius nõ potes doctrinã refellere: instа opportune,impor 2. Tim.4
tune,argue,obsecra,increpa in omni patiẽtia & doctri
na. Habemus ergo & nos cui displicere plus periculi sit
præsertim cũ etiam Imperatoribus non displiceat suo
quemq̃ fungi munere, & patienter audiatis vnumquẽq̃
pro suo suggerentẽ officio, imo corripiatis si non vta-
tur malitiæ suę ordine. Quod ergo in ijs libenter acci-
pitis qui vobis militant,num hoc in sacerdotib⁹ potest
molestum videri, cũ id loquamur non quod volumus
sed quod iubemur? Scis enim lectum: Cum stabitis an-
te reges & prędes,nolite cogitare quid loquamini,da Mat.10.
bitur enim vobis in illa hora quid loquamini. nõ enim F
vos estis qui loquimini, sed spũs patris vestri qui loqui
tur in vobis. Et tamẽ si in causis reipublicę loquar,q̃is
etiã illic iustitia seruãda sit, nõ tanto astringar metu si
nõ audiar. In causa vero dei quẽ audies si sacerdotem
nõ audies,cuius maiore peccatur periculo? Quis tibi ve
rũ audebit dicere si sacerdos nõ audeat? Noui te pium,
clementẽ,mitem atq; tranquillum,fidem ac timorẽ do
mini cordi habentem: sed plerunq; aliqua nos fallunt.
Habent aliqui zelũ dei,sed non secundum scientiã. Ne Roma.10
igitur hoc etiam fidelibus animis obrepat,cauendũ ar
bitror. Non pietatem tuã erga deum, lenitatẽ in homi
nes,obligatus sum beneficijs tuarum indugentiarũ. Et
ideo pl⁹ metuo,ampli⁹ solicitor,ne etiam ipse tuo me
postea iudicio condẽnes, quod mea aut dissimulatiõe
aut adulatione prolaptionem non euitaueris. Si in me
peccari viderem,non deberẽ tacere. Scriptũ est enim:
Si frater tuus in te peccauerit,corripe illũ primo, dein Matth.18.
de increpa duobus & tribus testibus,si te non audierit,
dic ecclesiæ. Causam ergo dei tacebo? Quid igitur sit
quod metuã,consideremus. Relatum est à comite O-
rientis militarium partium incensam esse synagogam,
idq́ue autore factũ episcopo. Iussisti vindicari in cæte-

G ros,ſynagogam ab ipſo ædificari epiſcopo. Nō aſtruo expectandā fuiſſe aſſertionē epiſcopi. Sacerdotes enim turbarū moderatores ſunt,ſtudioſi pacis,niſi cū & ipſi mouēntur iniuria dei,aut eccleſiæ cōtumelia. Sit aliquis iſte epiſcopus feruentior in exuſtione ſynagogæ,timidior in iudicio: Non vereris Imperator ne acquieſcat ſententiæ tuæ,ne prævaricaretur non times? Non etiam vereris quod futurum eſt ne verbis reſiſtat comiti tuo? Neceſse erit igitur vt aut prævaricatorē aut martyrem faciat. Vtrunq; alienum temporibus tuis,vtrunq; perſecutionis inſtar, ſi aut prævaricari cogatur, aut ſubire martyriū. Vides quo inclinet cauſæ exitus, ſi fortē epiſcopum putas,caueto martyriū fortioris,ſi inconſtantē declina lapſum fragilioris. Plus enim aſtringitur qui labi infirmum coegerit. Hac propoſita conditione puto dicturum epiſcopū quod ipſe ignes ſparſerit,turbas cōpulerit,populos conclauſerit,ne amittat occaſionē martyrij,&pro inualidis ſubijciat validiorem. O beatū mē dacium,quo acquiritur ſibi aliorū abſolutio,ſui gratia. Hoc eſt Imperator quod poposci ego, vt in me magis vindicares,& hoc ſi crimen putares, mihi aſcriberes. Quid mandas in abſentes iudicium? Habes præſentem, habes confitentem reum. Proclamo quod ego ſynagogam incenderim,certe quod ego illis mandauerim, ne eſſet locus in quo Chriſtus negaretur. Si obijciatur mihi,cur hic non incenderim? Diuino iam cremari cœH pit iudicio,meum ceſsauit opus. Et ſi verum quæritur, ideo ſegnior fui,quia non putabam hoc vindicādum. Quid facerē,quod nullo vltore ſine præmio foret? Tāgunt hęc verecundiam,ſed non reuocant gratiā,ne fiat opus quod dei ſummi contrahatur offenſio. Eſto tamē nemo epiſcoporum ad hoc munus conueniat. Rogaui enim clemētiam tuam:& licet ipſe hoc reuocatum adhuc non legerim,reuocatū tamen conſtituamus. Quid ſi alij timidiores dū mortē reformidant, offerāt vt de ſuis facultatib⁹ reparetur ſynogoga,aut comes vbi hoc compererit primo conſtitutum, ipſe de Chriſtianorū cenſu exædificari iubeat: Habebis Imperator comitem pręuaricatorem,&huic vexilla cōmittes victricia,huic labarum,hoc eſt Chriſti ſacratum nomine, qui ſynagogam inſtauret,quæ Chriſtum neſciat? Iube labarum ſynagogæ inferri,videamus ſi non reſiſtunt. Erit igitur locus iudæorum perfidiæ,factus de exuuijs eccleſiæ:& patrimonium quod fauore Chriſti acquiſitum eſt Chriſtianis,hoc transferetur ad donaria perfidorum? Legimus tēpla idolis antiquitus condita,de manubijs Cimbrorum,de ſpolijs reliquorum hoſtium. Hunc titulum Iudæi in fronte ſynagogæ ſuæ ſcribent: Templum imI pietatis factum de manubijs Chriſtianorum. Sed diſciplinæ te ratio Imperator mouet. Quid igitur eſt amplius diſciplinæ ſpecies,an cauſa religiōis? Cedat oportet cenſura deuotioni. Non audiſti Imperator, quia cū iuſſiſſet iulianus reparari tēplum Hieroſolymis, quod diuino,qui faciebant repagulum,igne flagrarunt? Non caues ne etiam nunc faciat? Adeo à te non fuit iubendū vt iulianus hoc iuſſerit. Quid tamen mouet? Vtrū quia quodcunque ædificium publicum exuſtum eſt,an quia ſynagogæ locus? Si ædificio incenſo moueris viliſſimo (quid enim in tam ignobili caſtro eſſe potuit) non recordaris imperator quantorum Romæ domus præfectorū incenſæ ſunt,&nemo vindicauit? imo ſi quis imperatorium voluit factum ſeuerius reprehendere, eius magis qui tanto eſt perculſus diſpendio, cauſam grauet. Quid igitur dignius vt Calinici caſtri in parte aliqua ædificiorum incendium, an vrbis Romæ vindicandum exiſtimaretur ſi oporteret? Tamen Conſtantinopoli dudum domus epiſcopi incenſa eſt,& filius demētiæ tuæ interceſsit apud patrem,vt & ſuam, hoc eſt filij imperatoris iniuriam,& domus ſacerdotalis incendiū non vindicares. Non conſideras Imperator ne & hoc cum vindicari iuſseris, ipſe iterum interueniat ne vindicetur? Sed bene illud acquiſitum eſt à patre filio. Dignum erat enim vt ſuā iniuriā prius ipſe donaret. Bene illud cum gratiæ diſtinctione diuiſum eſt,vt & filius p ſua,& pater pro filij iniuria rogaretur. Hic nihil eſt qđ filio reſerues,&vide ne quid deo deroges. Non eſt ergo cauſa tantæ commotioni idonea,vt propter ędificij exuſtionem in populum tam ſeuere vindicetur. Multo autem minus quia ſynagoga incēſa eſt, perfidiæ locus, impietatis domus,amentiæ receptaculum, quod deus damnauit ipſe. Sic enim legimus per os Hieremiæ dicente domino deo noſtro: Et faciam domui vbi inuocatum eſt nomen meum ſuper ipſam, in qua confiditis vos,&loco quem dedi vobis & patribus veſtris,ſicut feci Sylo:& proijciam vos à facie mea,ſicut proieci fratres veſtros omne ſemen Ephren. Et tu noli orare pro populo iſto,&noli poſtulare illis miſericordiā,&; neq; acceſseris ad me pro illis,quia non exaudiam te. An nō vides quid iſti faciunt in ciuitatibus iudæ? Deus ſe pro illis prohibet rogari quos tu vindicados putas. At certe ſi iure gentium agerem,dicerem quantas eccleſiæ baſilicas iudæi tempore imperij iuliani incenderint,duas Damaſci,quarum vna vix reparata eſt, ſed eccleſiæ nō ſynagogæ impendijs. Altera baſilica informibus horret ruinis. incenſæ ſunt baſilicæ Gaſis,Aſcalone,Berito,& illis fere locis omnibus,& vindictam nemo quæſiL uit. incenſa eſt baſilica & Alexādriæ à gentibus & iudæis,quæ ſola præſtabat cæteris. Eccleſia non vindicata eſt,vindicabitur ſynagoga? Vindicabitur etiam Valentinianorū phanū incenſum? Quid eſt enim niſi phanum,in quo eſt cōuentus gentiliū? Licet getiles duodecim deos appellent, iſti triginta & duos æonas colant, quos appellāt deos. Nā & de ipſis cōperi relatū & præceptū vt in monachos vindicaretur,qui prohibentibus iter Valētinianis quo pſalmos canentes ex cōſuetudine vſuq; veteri pergebant ad celebritatē Maccabæorū martyrū,moti inſolentia incenderunt phanum eorum in quodā rurali vico tumultuarie conditū. Quod ſe offerre habent tali optioni,cum meminerint tēpore Iuliani illum qui aram deiecit,&turbauit ſacrificium,dā natum à iudice feciſſe martyrium? itaq; nunq; alias ille iudex qui audiuit eū,niſi perſecutor habitus eſt,nemo illū cōgreſsu, nemo illum vnq; oſculo dignū putauit. Qui niſi iam eſset defunctus,timerem imperator ne in eum tu vindicares, quanq; vindictā cœleſtem nō euaſerit ſuo ſuperſtes hæredi. Sed refertur cognitionē mā datam iudicij,ſcriptumq; eo q; nō referre debuerit,ſed vindicare. Requirenda quoq; ſublata donaria,vt omittam alia. Incenſæ ſunt à iudæis eccleſiarum baſilicæ, & nihil redditum eſt,nihil repetitū,nihil quæſitū, Quid autem habere potuit ſynagoga in caſtro vltimo,cū toM tum quicquid illic eſt,nō multum ſit, nihil precioſum, nihil copioſum? Quid deinde de incendio potuit rapi iudęis inſidiātib⁹? Artes iſtę ſunt iudęorū volentiū calūniari,vt dū iſta quęrūtur,mādetur extra ordinē militaris cēſura iudicij,mittatur miles fortaſſe dictur⁹ qđ hic aliquādo ante tuū Imperator dixit aduētū. qūo poterit nos Chriſt⁹ iuuare,qui ꝑ iudęis aduerſus Chriſtū militam⁹? Qui mittūtur ad vindictā iudęorū,ſuos ꝑdiderūt exercit⁹,noſtros volūt ꝑdere. In quas ꝑterea nō proſiliāt calūnias,qui etiā Chriſto falſis teſtimonijs calūniati ſunt? In quas non proſiliant calumnias hoies & circa diuina mendaces? Quos non autores ſeditiōis fuiſſe dicant? Quos nō appetant,etiā quos nō recognoſcāt,vt catenatorū ordines innumeros ſpectēt de Chriſtiano populo,vt captiua videāt colla plebis fidelis, vt condātur in tenebras dei ſeruuli, vt feriātur ſecurib⁹, dētur ignibus,tradātur metallis, ne pœna cito trāſeat? Hūc dabis triūphū iudęis de eccleſia dei? Hoc trophęū de Chriſti populo? Hæc gaudia Imperator perfidis?

A Hanc celebritatem ſynagogæ? Hos luctus eccleſiæ? Referet Iudæorum populus hãc ſolennitatem in dies feſtos ſuos, & inter illos profecto numerabit, quibus aut de Amorræis, aut de Chananæis triũphauit, aut de Pharaone rege Aegypti, aut de Nabuchodonoſor rege Babyloniæ manu liberari potuit. Addet hanc celebritatem ſignificans ſe de Chriſti populo triumphum egiſſe. Et cùm ipſi Romanis legibus teneri ſe negent, ita vt crimina leges putent, nunc velut Romanis legibus ſe vindicandos putent? Vbi erant iſtæ leges cum incenderent ipſi ſacratarum baſilicarum culmina? Si Iulianus non eſt vltus eccleſiam, quia præuaricator erat, tu Imperator vlciſceris ſynagogę iniuriam quia Chriſtianus es? Et quid tecum poſthac Chriſtus loquetur? Non re-
2.Reg.7. cordaris quid Dauid ſancto per Nathan pphetam mandauerit? Ego te de fratribus tuis minorem elegi, & de priuato Imperatorem feci, Ego de fructu ſeminis tui in ſede Imperiali locaui. Ego tibi ſubieci nationes barbaras, ego tibi pacem dedi, ego tibi inimicum tuum in poteſtatem tuam captiuum deduxi. Frumentum non habebas ad exercitus alimoniam, ipſorum hoſtium manu patefeci tibi portas, aperui horrea, dederunt tibi hoſtes tui commeatus ſuos quos ſibi parauerãt. Ego perturbaui hoſtis tui cõſilia, vt ſe ipſe nudaret. Ego ipſum
B vſurpatorem imperij ita vinxi, ac mentem eius ligaui, vt cum haberet adhuc fugiendi copiam, tamen cũ omnibus ſuis tanquam metuẽs ne quis tibi periret, ipſe ſe clauderet. Ego comitem eius atque exercitum ex altera parte naturæ, quos ante diſperſeram, ne ad belli ſocietatem coirent, ad ſupplementum tibi victoriæ congregaui. Ego exercitum tuum ex multis indomitis conuenam nationibus quaſi vnius gentis fidem & tranquillitatem & concordiam ſeruare præcepi. Ego cùm periculum ſummum eſſet ne Alpes infida Barbarorum penetrarent conſilia, intra ipſum Alpium vallum victoriam tibi contuli, vt ſine damno vinceres. Ego te triumphare feci de inimico tuo, & tu de plebe mea das meis inimicis triumphum? Nonne propterea Maximus deſtitutus eſt, quia ante ipſos expeditionis dies cũ audiſſet Romæ ſynagogam incẽſam, edictum Romã miſerat quaſi vindex diſciplinæ publicæ? Vnde populus Chriſtianus ait: Nihil boni huic immineret. Rex iſte Iudæus factus eſt, defenſorem iſtũ diſciplinæ audiuimus. Quem mox Chriſtus probauit, qui pro peccatoribus mortuus eſt. Si de ſermone hoc dictum eſt, quid de vltione dicetur? Ille igitur ſtatim à Francis, & à Saxonum gente, in Sicilia, Siciæ, Petauione, vbiq; denique terrarum victus eſt.
C Quid pio cõmune cũ perfido? Abolẽda cũ impio ſunt etiã impietatis exẽpla. Quod illi nocuit, & quo victus offendit, hoc non ſequi debet, ſed dãnare qui vicit. itaq; illa tibi nõ quaſi ingrato recenſui, ſed quaſi iure collata enumeraui, vt his admonitus cui plus collatum eſt, plus diligas. Deniq; hoc reſpondenti Simoni dixit do-
Lucæ.7. minus Ieſus: Recte iudicaſti. ſtatimq; conuerſus ad mulierem quæ pedes eius vnguento vnxit typum eccleſiæ gerẽs, ait Simoni: Propter quod dico tibi: Remiſſa ſunt peccata eius multa, quoniam dilexit multum. Cui autẽ minus dimittitur, minus diligit. Hæc eſt mulier quæ in domum Phariſæi intrauit, & eiecit Iudæum, Chriſtum autem acquiſiuit. Eccleſia enim ſynagogam excluſit. cur iterum tentatur vt apud Chriſti famulum, hoc eſt de pectore fidei, de domo Chriſti ſynagoga excludat eccleſiam? Hæc ego Imperator amore & ſtudio tui in hũc ſermonem contuli. Debeo enim beneficiis tuis quibus me petente liberaſti plurimos de exiliis, de carceribus, de vltimæ necis pœnis, vt malle debeam pro ſalute tua etiam offenſionem tui animi non timere. (Nemo maiore fiducia vtitur, quàm qui ex affectu diligit. Nemo certe debet lædere qui ſibi conſulit) ne tot annorum conceptam cuiuſcunq; ſacerdotij gratiam vno momento amittam. Et tamen nõ damnũ gratiæ deprecor, ſed ſalutis periculum. Quanquam quantum eſt imperator, vt D
quærendum aut vindicandum non putes quod in hunc diem nemo quæſiuit, nemo vnquam vindicauit? Graue eſt fidem tuam pro Iudæis periclitari. Gedeon cum occidiſſet ſacratum vitulum, dixerunt gentiles, Dij ipſi Iudicũ.6.
iniuriam ſuam vindicent? Quis habet ſynagogam vindicare? Chriſtus quem occiderunt, quem negauerunt? An deus pater vindicabit eos qui nec patrẽ recipiunt, qui filium non receperunt? Quis habet Valentinianorum hæreſim vindicare? quam pietas tua, quomodo vindicat, cum eos excludi iuſſerit, nec conueniendi vſurpare copiam? Si Ioſiam tibi obijciam regem deo probatum, hoc in iſtis damnabis quod in illo probatum eſt. Certe ſi mihi parum fidei defertur, iube adeſſe quos putaueris epiſcopos, tractetur Imperator quid ſalua fide agi debeat. Si de cauſis pecuniarijs comites tuos conſulis, quanto magis in cauſa religionis ſacerdotes domini æquum eſt conſulas? Conſideret clementia tua quantos inſidiatores habeat eccleſia, quantos exploratores: leuem rimam ſi offenderint, figent aculeum. Secũdum homines loquor. Cæterum plus hominibus deus timetur, qui etiam imperatoribus iure præfertur. Si amico ſuo aliquis, ſi parenti aut propinquo deferendum exiſtimat, recte ego & deferendum deo, & cum præferendum omnibus iudicaui. Cõſule tibi Imperator, aut patere me conſulere mihi. Quid reſpõdebo poſtea ſi cõ- E
pertum fuerit data hinc autoritate aliquos Chriſtianorũ aut gladio, aut fuſtibus, aut plumbis necatos? Quomodo hoc purgabo factũ? Quomodo excuſabo apud epiſcopos? Qui nunc quia per triginta & innumeros annos presbyterii quidam gradu functi, vel miniſtri eccleſiæ retrahuntur à munere ſacro, & curiæ deputãtur, grauiter gemunt. Nam cum ij qui vobis militant, certo militiæ tempore ſeruentur, quanto magis etiam eos cõſiderare debetis qui deo militant? Quomodo inquam hoc excuſabo apud epiſcopos qui queruntur de clericis, & impreſsione graui vaſtari ſcribũt eccleſias? Hoc tamen in notitiã clemẽtiæ tuæ peruenire volui, de hoc vt placet, arbitrio tuo conſulere, & temperare dignaberis. Illud autẽ quod me angit, & iure angit, exclude atq; eijce: Ipſe facis quicquid fieri iuſſiſti. Aut ſi ille facturus non eſt, malo te magis eſſe clementem, quàm illum nõ feciſſe quod iuſſus eſt. Habes in quibus domini adhuc debes circa imperium Romanum inuitare clemẽtiam. Habes quibus amplius quàm tibi ſperes. Illorum gratia, illorum ſalus te in hoc ſermone conueniat meo: ne cauſam tuam alieno committas iudicio. Integra adhuc tibi ſunt omnia. In hoc me ego deo noſtro pro te obli- F
go, nec verearis ſacramentum. Nunquid deo diſplicere poterit quod pro eius emendatur honorificentia? Nihil mutaueris certe in illa epiſtola, ſiue miſsa, ſiue nondum miſsa eſt, dictari iube aliam, quæ plena fidei, plena pietatis ſit. Tibi integrum ſit emendare, mihi nõ eſt integrum diſsimulare. Antiochenis tuam donaſti iniuriam, inimici tui filias reuocaſti, nutriendas apud affinem dediſti matri hoſtis tui, miſiſti de ærario tuo ſumptus. Hæc tanta pietas, tanta erga deum fides hoc facto obfuſcabitur? Tu igitur qui armatis pepercisti hoſtib9, & ſeruaſti inimicos tuos, ne quęſo tãto ſtudio putes vindicandum in Chriſtianos. Nunc Imperator rogo vt nõ aſpernanter acceperis me & pro te & pro me timẽtem. Sancti enim vox eſt, Vt quid factus ſum videre contritionem populi mei, vt offenſam incurrã dei? Ego certe quod honorificẽtius fieri potuit feci, vt me magis audires in regia, ne ſi neceſse eſſet, audires in eccleſia.

Diui Ambroſij ad Valentinianum, eundem rogantis atque conuenientis ne ad petitionem gẽtilium aras eorum imperatorio decreto inſtaurari iubeat, oſtendẽtiſque ex tali decreto, primum deo, deinde patri & fratri iniurias irrogari.

G AMBROSIVS episcopus beatissimo principi & Christianissimo Imperatori Valentiniano. Cũ omnes hoies qui sub ditione Romana sunt, vobis militẽt Impatoribus terrarũ atq; principibus, tũ ipsi vos oipotenti deo & sacrę fidei militatis. Aliter enim salus tuta esse nõ poterit, nisi vnusquisq; deũ verũ, hoc est deum Christianorũ, à quo cũcta regũtur, veraciter colat. Ipse enĩ solus verus est deus, qui intima mẽte veneretur. Dii enĩ gẽtiũ dęmonia, sicut scriptura dicit. Huic igitur deo vero quisquis militat, & qui intimo colẽdũ recipit affectu, nõ dissimulationẽ, nõ cõniuẽtiã, sed fidei studiũ & deuotionis ipendit. Postremo si nõ ista, cõsensum saltẽ aliquẽ nõ debet colẽdis idolis & prophanis ęremonia rũ cultibus exhibere. Nemo enĩ deũ fallit, cui oĩa etiam cordis occulta manifesta sunt. Ergo cum à te Impator Christianissime fides deo vero sit exhibẽda, cũ ipsius fi dei studiũ cautio atq; deuotio, miror quomodo aliquibus ĩ spem venerit quod debeas aras dijs gẽtiũ tuo ĩstau rare præcepto, ad vsus quoq; sacrificiorum ꝓphanorũ prębere sumptũ. Qđ enĩ iãdudũ vel fisco vel arcę est vẽ dicatũ, de tuo magis cõferre videbere, quàm de suo red dere. Et de dispẽdiis querũtur qui nũquã nostro sãguini pepcerũt, qui ipsa ecclesiarũ ædificia subruerũt. Petunt etiã vt illis priuilegia deferas, qui loquẽdi & docẽ di nostris cõmunem vsum Iuliani lege ꝓxima denegarũt, & priuilegia illa quibus sępe decepti sunt etiã Chri stiani. Nõnullos enĩ illis priuilegijs partim per imprudentiã, partim propter publicarum necessitatũ molestias declinandas irretire voluerunt, & quia nõ omnes fortes inueniũtur, etiã sub principibus Christianis pleriq; sunt lapsi. Sed hæc si iam sublata nõ essent, auferenda tuo imperio cõprobarem. At cum per totum fere orbem à pluribus retro principibus inhibita interdictaq; sint, Romæ autẽ à fratre clementiæ tuæ augustæ memoriæ Gratiano fidei veræ ratione sublata sint, & datis antiquata rescriptis: ne quæso vel fideliter statuta cõuellas, vel fraterna præcepta rescindas. De negocijs ciuilibus si quid statuitur, nemo putat esse temerandũ, & prę ceptũ de religiõe calcatur? Nullus obrepat iuniori ætati tuæ. siue ille gẽtilis est qui ista deposcit, nõ debet mẽtem tuã vinculis suæ superstitionis innectere, sed proprio studio docere & admonere te debet quemadmodũ veræ fidei studere debeas, quando ille tanto motu veri vana defendit. Deferẽdum meritis clarorũ virorum & ego suadeo, sed deum certum est omnibus præferendũ. Si de re militari est consulendũ, debet exercitati in prę lijs viri expectari sententia, consilium cõprobari. Quã do de religiõe tractatus est, deum cogita. Nullius iniuria est, cui deus omnipotens antefertur. Habet ille sententiã suam. Inuitum nõ cogitis colere quod nolit, hoc idem vobis liceat Imperator, & vnusquisq; patienter ferat si nõ extorqueatur Imperatori quod molestę ferret si ei extorquere cuperet Imperator. Ipsis gẽtilibus displicere consueuit præuaricantis affectus. Libere enim debet defendere vnusquisque fidele mentis suæ & seruare propositum. Quod si aliqui nomine Christiani tale aliquid decernendum putant, mentem tuam vocabula nuda non capiant, nomina cassa non fallant. Quisquis hoc suadet, sacrificat, & quisquis hoc statuit. Tolerabilius tamen est vnius sacrificium, q̃ lapsus omnium. Totus hic Christianorũ periclitatur senatus. Si hodie gentilis aliquis Imperator, quod absit, aram statueret simulacris, & eo cõuenire cogeret Christianos, vt sacrificantibus interessent, vt oppleret anhelitus & ora fidelium cinis ex ara, fauilla de sacrilegio, fumus ex busto, & in ea curia sententiã diceret vbi iurati ad arã simulacri in sententiam cogerẽtur: (ꝓpterea enim interpretãtur aram locatam, vt eius sacramento, vt ipsi putant, vnusquisq; cõuentus consuleret in medium, cum curia maiore iam Christianorũ numero sit referta) ꝓsecutio

H

I

nem esse crederet Christianus qui cogeretur tali optio K
ne ad senatum venire: quod fit plerunq;. nam etiã iniurijs conuenire coguntur. Te ergo Imperatore Christiani in arã iurare cogentur? Quid est iurare nisi eius quẽ testare fidei tuæ præsulem, diuinam potentiã confiteri? Te Imperatore hoc petitur & postulatur, vt aram iubeas eleuari, sumptum sacrificijs prophanis dari. Sed hoc non potest sine sacrilegio decerni. Vnde rogo te ne id decernas, statuas, vel in eiusmodi decreta subscribas. Conuenio fidem tuam Christi sacerdos. Omnes conueniremus episcopi, nisi incredibile hoc & repentinũ ad aures peruenisset hominũ, quod tale aliquid esset vel i cõsistorio suggestum tuo, vel à senatu petitũ: sed absit vt hoc senatus petisse dicatur. Pauci gentiles cõmuni vtuntur nomine. Nam & ante biẽnium ferme cum hoc petere tentarent, misit ad me sanctus Damasus Romanæ ecclesiæ sacerdos, iudicio dei electus, libellum quẽ Christiani senatores dederũt, & quidem innumeri, postulantes nihil se tale mandasse, non congruere gentilium istiusmodi petitionibus, nõ præbere consensum, quęsti etiam publice priuatimq; se non cõuenturos ad curiam si tale aliquid decerneretur. Dignum est tẽporibus vestris, hoc est Christianis temporibus, vt dignitas Christianis senatoribus abrogetur, quo gentilibus senatorib9 prophanę deferatur volũtatis effectus? Hũc L
libellum ego fratri clementiæ vestræ direxi. Vnde constitit non senatum aliquid de superstitionis impensis mandasse legatis. Sed fortasse dicatur: Cur dudum nõ interfuerint senatui, cum ista peterentur? Satis loquuntur quid velint qui non interfuerunt, satis locuti sunt qui apud Imperatorem locuti sunt. Et miramur tamen si priuatis resistendi Romæ eripiunt libertatem qui nolũt esse liberum tibi non iubere quod non probas, nõ seruare quod non sentis. Et ideo memor legationis ꝓxime mandatæ mihi, conuenio iterum fidem tuam, cõuenio mentem tuam, ne vel respondendum secundum huiusmodi petitionem gentilium censeas, vel in eiusmodi responsa sacrilegiũ subscriptionis adiungas. Certo refer ad parentem pietatis tuę principem Theodosium, quem super omnibus fere maioribus causis consulere consuesti. Nihil maius est religione, nihil sublimius fide. Si ciuilis causa esset, diuersæ parti responsio seruaretur. causa religionis est, episcopus cõuenio. Detur mihi exẽplũ missę relatiõis, vt & ego plenius respõdeã, & sic de oĩbus cõsultus clemẽtię tuę parẽs respõdere dignetur. Certe si aliud statuitur, episcopi hoc æquo animo pati & dissimulare nõ possumus, licebit tibi ad ec- M
clesiã cõuenire, sed illic nõ inuenies sacerdotẽ, aut inuenies resistentẽ. Quid respondebis sacerdoti dicẽti tibi: Munera tua nõ quęrit ecclesia, quia tẽpla gentiliũ munerib9 adornasti? Ara Christi dona tua respuit, quoniã arã simulacris fecisti. Vox enĩ tua, man9 tua, & subscriptio tua, op9 est tuũ. Obsequiũ tuũ domin9 Ies9 recusat & respuit, quoniã idolis obsecutus es. Dixit enĩ tibi: Nõ Mat.6.
potestis duobus dominis seruire. Priuilegia tua sacratę deo virgines non habent, & vendicant virgines Vestæ? Cur sacerdotes dei requiris, quibus petitiões ꝓphanas gentiliũ prętulisti? Alieni erroris societatẽ susçipe non possumus. Quid respõdebis his verbis, puerum esse te lapsum? Omnis ætas perfecta Christo est. Omnis deo plena pueritia fidei comprobatur. Paruuli etiam Christũ intrepido aduersus persecutores ore cõfessi sũt. Quid respondebis germano tuo? Nonne tibi dicet: Victum me esse non credidi, quia te Imperatorem reliqui. Mori non dolui, quia te hæredem habebam. Imperio me decedere non ingemui, quia imperia mea, præsertim de religione diuina, omnibus seculis mansura credebam. Hos ego titulos piæ virtutis erexeram, has de seculo manubias, hæc spolia de diabolo, has ego de aduersario omnium exuuias offerebam, in quibus æterna victoria est. Quid mihi plus potuit meus hostis auferre?

A Abrogasti decreta mea: quod adhuc ille qui contra me leuauit arma, non fecit. Nunc grauius telum corpore recipio, quòd à fratre mea statuta damnantur. Meliore parte mei apud te periclitor. Illa enim mors corporis, ista virtutis est. Nunc mihi abrogatur imperium, & qd est grauius, abrogatur à tuis, abrogatur à meis, & id abrogatur quod in me etiam mei aduersarij prædicarunt. Si volens acquieuisti, damnasti fidem meam. si inuitus cessisti, prodidisti tuam. Ergo, quod grauius est, & in te periclitor. Quid respondebis etiam patri? qui te maiore dolore conueniet dicens: De me fili pessime iudicasti, qui putasti quòd ego gentilibus conniuẽtiam præstitissem. Nemo ad me detulit aram esse in illa Romana curia, nunquam tantum nefas credidi, quod in communi illo Christianorum gentiliúmque concilio sacrificarent gentiles, hoc est insultarent gentiles præsentibus Christianis, & inuiti Christiani interesse sacrificijs cogerentur. Multa & diuersa crimina me imperante cõmissa sunt, vltus sum quæcunque sunt deprehensa. si quis tunc latuit, debet ergo dicere me probasse quod ad me nemo detulerat? De me pessime iudicasti, si mihi superstitio aliena, non fides mea seruauit imperium. Vnde cum aduertas Imperator, deo primum, deinde patri & fratri iniurias irrogari si quid tale decernas, peto
B vt id facias quod saluti tuæ apud Deum intelligis profuturum.

Symmachi vrbis præfecti persuadentis ritus veteres circa cultũ deorũ esse seruãdos, ad Impatores relatio.

VBI primum senatus amplissimus, semperque vester, subiecta legibus vitia cognouit, & à principibus pijs vidit purgari famam temporum proximorum, boni seculi authoritatẽ secutus, euomuit diu pressum dolorem, atque iterum me querelarum suarũ iussit esse legatum. Cui ideo diui principis denegata est ab improbis audientia, quia non erat iustitia defutura, domini Imperatores Valẽtiniane, Theodosi & Arcadi inclyti victores, ac triumphatores semper Augusti. Gemino igitur functus officio, & vt præfectus vester gesta publica prosequor, & vt legatus ciuium mandata cõmendo. Nulla est hic dissensio voluntatum, quia iam credere homines desierunt, aliquorum ministri regũ cogun
C tur se studio præstare si discrepent. Amari, coli, diligi, maius imperio est. Quis ferat obfuisse reipublicæ priuata certamina? Merito illos senatus insequitur, qui potentiam suam famæ principis prætulerunt. Noster autẽ labor pro clementia vestra ducit excubias. Cui enim magis cõmodat quòd instituta maiorum, quòd patriæ iura & fata defendimus, q̃ temporum gloriæ? Quæ tum maior est, cum vobis contra morem parentum intelligitis nil licere. Repetimus igitur religionũ statum qui reipublicę diu ꝓfuit. Certè numerentur principes vtri usque sectæ, vtriusque sententiæ, proximus eorum cęremonias patrum coluit, recentior non remouit. Si exemplum non facit religio veterum, faciat dissimulatio ꝓximorum. Quis ita familiaris est barbaris, vt arã victoriæ non requirat? Cauti in posterum sumus, & talium rerum ostenta vitamus. Reddatur tamen saltem nomini honor qui numini denegatus est. Multa victoriæ debet æternitas vestra, & adhuc plura debebit. Auersentur hanc potestatem quibus nihil profuit, vos amicum triumphis patrocinij nolite deserere. Cunctis potẽtia ista votiua est, nemo colendam neget quam profitetur optandam. Quod si huius omnis non est etiã iusta vitatio, ornamentis saltem curiæ decuit abstineri. Præstate oro vos vt ea quę pueri suscepimus, senes posteris relinquamus. Consuetudinis amor magnus est. Merito diui Constantij factum diu non stetit. Omnia vobis exempla vitanda sunt, quæ mox remota didicistis. Aeternitatem curamus famæ & nominis vestri, ne quid futura ætas inueniat corrigendum. Vbi in leges vestras & ver-
D ba iurabimus, qua religione mẽs falsa terrebitur, ne in testimonijs mentiatur? Omnia quidem deo plena sunt, nec vllus perfidis tut⁹ est locus: sed plurimum valet ad metum delinquendi etiam præsentia religionis vrgeri. Illa ara concordiam tenet omnium, illa ara fidem conuenit singulorũ, neq; alid magis authoritatẽ facit sentẽtijs nostris, q̃ quod oia quasi iuratus ordo decernit. Patebit ergo sedes prophana periurijs, & hoc inclyti principes mei probabile iudicabunt, qui sacramẽto publico tuti sunt? Sed diuus Cõstantius idẽ fecisse dicitur, cætera potius illius principis æmulemur, qui nihil tale esset aggressus, si quis ante se alius nõ deuiasset. Corrigit enim sequentẽ lapsus prioris, & de reprehẽsione antecedẽtis exempli nascitur emẽdatio. Fas fuit vt parẽs ille clemẽtiæ vestræ in re adhuc noua nõ caueret inuidiam. Num potest etiã nobis eadem defensio cõuenire si imitemur quod meminimus improbatum? Accipiat æternitas vestra alia eiusdem principis facta, quæ in vsum dignius trahat. Nil ille decerpsit sacrarũ virginum priuilegijs, repleuit nobilibus sacerdotia, Romanis cęremonijs nõ negauit impensas, & per omnes vias æternæ vrbis lætũ secutus senatũ, vidit placido ore delubra, legit inscripta fastigijs deũm nomina, percontatus est templorum origines, miratus est cõditores. Cumq; alias religiones
E ipse sequeretur, has seruauit imperio. Suus enim cuique mos, suus cuiq; ritus est. Varios custodes vrbibus & cultus mens diuina distribuit. Vt animæ nascẽtibus, ita populis fatales genij diuidũtur. Accedit vtilitas, quæ maxime homini deos asserit. Nam cũ ratio oĩs in operto sit, vñde rectius q̃ de memoria atq; documentis rerũ secundarum cognitio venit numinũ? Iam si longa ætas auctoritatem religionibus faciat, seruanda est tot seculis fides, & sequendi sunt nobis parẽtes, qui secuti sunt fœliciter suos. Romã nũc putemus assistere, atq; his vobiscũ agere sermonibus: Optimi principes patres patriæ reuemini annos meos, in quos me pius ritus adduxit, vt vtar cęremonijs auitis. Neque enim me pœnitet viuere meo more, quia libera sum. Hic cultus in leges meas orbem redegit: hæc sacra Hannibalem à mœnibus, à capitolio Senonas repulerunt. Ad hoc ergo seruata sum, vt longæua reprehendar? Videam quod instituendum putatur? Sera tamen & contumelioſa est emendatio senectutis. Ergo diis patrijs, dijs Indigetibus pacẽ rogamus. Aequum est, quicquid omnes colunt, vnum putari. Eadem spectamus astra, commune cælum est, idem nos mundus inuoluit. Quid interest qua quisque prudẽtia verum requirat? Vno itinere non potest peruenirí ad
F tam grande secretum. sed hæc ociosorũ disputatio est. Nunc pręces nõ certamina offerimus. Quanto commodo sacri ærarij vestri Vestalium virginum prærogatiua detracta est? Sub largissimis imperatoribus denegatur quod parcissimi præstiterunt? Honor solus est in illo velut stipendio castitatis. Vt vittæ earum capiti decus faciunt, ita insigne ducitur sacrificij, vacare munerib⁹. Nudum quodammodo nomen immunitatis requirunt, quoniam paupertate ac dispendio tutæ sunt. Itaque amplius laudi earum tribuunt, qui aliquid rei detrahunt. Siquidẽ saluti publicæ dicata virginitas crescit merito, cum caret præmio. Absint ab ærarij vestri puritate ista compẽdia, fiscus bonorũ principũ nõ sacerdotũ dãnis sed hostium spolijs augeatur. Vllum ne lucrum compensat inuidia? Et quia auaritia in mores vestros non cadit, hoc miseriores sunt quibus subsidia vetera decerpta sunt. Etenim sub impatoribus qui alieno abstinẽt, qui resistunt cupiditati, ad solam detrahitur amittentis iniuriã, quod desideriũ nõ mouet auferẽtis. Agros etiã virginibus & ministris deficientium voluntate legatos fiscus retentat. Oro vos iust. Pæ sacerdotes, vt vrbis vestræ sacris reddatur priuata successio. Dictent testamẽta securi, & sciant sub principibus non auaris stabile esse quod scripserit. Delectet vos ista fœlicitas generis

G humani.cœpit cauſæ huius exẽplum ſolicitare moriẽtes.Ergo Romanę religiones ſub Romana iura nõ ptinent? Quod nomen accipiet ablatio facultatum , quas nulla lex,nullus caſus fecit caducas?Capiunt legata liberti,ſeruis teſtamentorum iuſta cõmoda non negantur,tantum nobiles virgines,& fatalium ſacrorũ miniſtri excludũtur prædijs hæreditate quæſitis. Quid iuuat ſaluti publicæ caſtum corpus dicare,& imperij æternitatem cæleſtibus fulcire præſidijs,armis veſtris , aquilis veſtris amicas applicare virtutes,ꝓ oĩbus efficacia vota ſuſcipere,& ius cũ oĩbus non habere?Itaq; melior eſt ſeruitus quæ hominibus impenditur.Rẽpublicam lædimus,cui nunq̃ expedit vt ingrata ſit.Nemo me putet ſolam cauſam religionũ tueri. ex huiuſmodi facinoribus orta ſunt cũcta Romani generis incõmoda . Honorauerat lex parentũ Veſtales virgines , ac miniſtros deorũ, victu modico, iuſtiſq; priuilegijs . Stetit muneris huius integritas vſq; ad degeneres trapezitas,qui ad mercedẽ vilium baiulorũ ſacræ caſtitatis alimẽta verterũt. Secuta eſt hoc factũ fames publica, & ſpem ꝓuinciarũ oĩm meſsis ægra decepit.Nõ ſunt hęc vitia terrarũ,nihil imputamus aſtris.Nec rubigo ſegetibus obfuit,nec auena fruges necauit,ſacrilegio annus exaruit.Neceſse enim fuit perire oĩbus quod religionibus negabatur.Certe ſi eſt huius mali aliquod exemplũ,imputemus tantam famẽ vicibus annorũ.Grauis hãc ſterilitatẽ aura cõſtrinH xit, ſylueſtribus arbuſtis vita producitur , & rurſus ad Dodonæas arbores plebis ruſticæ inopia conuolauit. Quid tale ꝓuinciæ ꝓtulerũt cũ religionũ miniſtros honor publicus paſceret? Quãdo in vſum hominũ cõcuſſa quęrcus,quãdo nullæ ſunt hęrbarũ radices,quãdo alternos regionũ defectus deſeruit fœcũditas mutua,cum populo & virginibus ſacris cõmunis eſset annona? Cõmẽdabat enim terrarũ prouẽtus victus antiſtitũ , & remediũ magis q̃ largitas erat . An dubium eſt ſemper ꝓ copia omniũ datum, quod nunc inopia omnium vendicauit? Dicet aliquis ſumptum publicum denegatum alienæ religionis impendijs . Abſit à bonis principibus iſta ſententia, vt quod olim de cõmuni quibuſdã tributum eſt,in iure fiſci eſse videatur.Nam cũm reſpublica de ſingulis conſtet: quod ab ea proficiſcitur, fit rurſus proprium ſingulorum . Omnia regitis, ſed ſuum cuiq; ſeruatis,pluſq; apud vos iuſtitia q̃ licentia valet.Conſulite certe munificentiã veſtrã, an hæc publica velit exiſtimari quæ in alios trãſtuliſtis?Semel honori vrbis delata cõpendia deſinũt eſse tribuentiũ:& quod à principio beneficiũ fuit,vſu atq; ætate fit debitũ. Inanẽ igitur I metum diuino animo veſtro tentat incutere ſi quis aſſerit cõſcientiam vos habere præbentiũ,niſi detrahentiũ ſubieritis inuidiã.Faueãt clementiæ veſtræ ſectarum omniũ arcana præfidia:& hæc maxime quæ maiores veſtros aliquãdo iuuerunt,vos defendãt, à nobis colãtur. Eum religionũ ſtatũ petimus, qui diuo parẽti culminis veſtri ſeruauit imperiũ,qui fortunato pricipi legitimos ſuffecit hæredes.Spectat ſenior ille diuus ex arce ſydera lachrymas ſacerdotũ,& ſe culpatũ putat more violato,quẽ libenter ipſe ſeruabat . Præſtate etiã diuo fratri veſtro alieni cõſilij correctionẽ, tegite factũ quod ſe natui diſplicuiſse neſciuit.Siquidẽ conſtat ideo excluſam legationẽ, ne ad cũ iudiciũ publicũ pueniret . Præſtimatione eſt tẽporũ ſuperiorũ,vt nõ dubitetis abolere quod probandum eſt principis non fuiſse.

Diui Ambroſij ad Valentinianum Imperatorem,relationi Symmachi reſpondentis,aptiſsimiſque confutationibus eam refellentis. Epiſtola. XXXI.

AMBROSIVS epiſcopus beatiſsimo principi,& clementiſsimo Imperatori Valentiniano Auguſto.Cum vir clariſsimus præfectus vrbis Symmachus ad clementiam tuam retuliſset,vt ara quę de vrbis Romę curia ſublata fuerat,redderetur loco,& tu Imperator licet adhuc in minoris æui tyrocinio florentibus nõnus K annis, fidei tamen virtute veteranus obſecrata gentilium non probares, eodem quo comperi puncto libellũ obtuli,quo licet cõprehenderim quæ ſuggeſtioni neceſsaria viderentur,popoſci tamen exemplum mihi relationis dari.Itaque non fidei tuæ ambiguus,ſed prouidus cautionis,& pij certus examinis hoc ſermone relationis aſsertioni reſpondeo,hoc vnum petens , vt non verborum elegantiam,ſed vim rerum expectandam putes.Aurea enim (ſicut ſcriptura diuina docet)eſt lingua ſapientium literatorum, quæ phaleratis dotata ſermonibus,& quodam ſplendentis eloquij velut coloris precioſi coruſco reſultans, capit animorum oculos ſpecie formoſi,viſuq; perſtringit.Sed aurum ſi diligentius manu tractes,foris precium,intus metallũ eſt.Volue quæſo atque excute ſectam gentilium ,precioſa & grandia ſonant,veri effœta defendunt.Deum loquuntur,ſimulacrum adorant.Tria igitur in relatione ſua vir clariſsimus præfectus vrbis propoſuit quæ valida putauit. Quòd Roma veteres, vt ait, ſuos cultus requirat . Et quòd ſacerdotibus ſuis virginibúſque Veſtalibus emolumenta tribuenda ſint.Et quòd emolumentis ſacerdotum negatis fames ſecuta publica ſit.In prima propoſitione,flebili Roma queſtu ſermonis illachrymat,veteres,vt ait,cultus cęremoniarum requirens. Hæc ſacra, L inquit,Hannibalem à mœnibus,à capitolio Senones repulerunt . Itaque dum ſacrorum potentia prædicatur, infirmitas proditur.Ergo Hannibal diu ſacris inſultauit Romanis,& dijs cõtra ſe dimicantibus vſque ad muros vrbis vincẽdo peruenit.Cur ſe obſideri paſsi ſunt, pro quibus deorum ſuorum arma pugnabant?Nam de Senonibus quid loquar,quos capitolij ſecreta penetrantes Romanæ reliquiæ non tuliſsent,niſi eos pauido anſer ſtrepitu prodidiſset?En quales templa Romana prę ſules habent . Vbi tunc erat Iupiter ? An in anſere loquebatur? Verum quid negem ſacrorum ritus militaſſe Romanis?Sed etiam Hannibal eoſdem deos colebat. Vtrum volunt igitur eligant . Si in Romanis vicerunt ſacra,in Carthaginẽſibus ergo ſuperata ſunt. ſi in Carthaginenſibus triumphata , nec Romanis vtique profuerunt . Faceſsat igitur inuidioſa illa populi Romani querela . Non hæc Roma mandauit . Alijs illa eos interpellat vocibus . Quid me caſso quotidie gregis innoxij ſanguine cruentatis ? Non in fibris pecudum,ſed in viribus bellatorum trophea victoriæ ſunt. Alijs ego diſciplinis orbem ſubegi.Militabat Camillus qui ſublata capitolio ſigna,cæſis Tarpeiæ rupis triumphatoribus reportauit, ſtrauit virtus quos religio nõ remouit. M Quid de Attilio loquar,qui militiam etiam mortis impendit?Africanus non inter capitolij aras, ſed inter Hãnibalis acies triumphum inuenit . Quid mihi veterum exempla profertis ? Odi ritus Neronum . Quid dicam bimeſtres Imperatores , & terminos regum cum exordijs copulatos?Aut forte illud eſt nouum,Barbaros ſuis exceſsiſſe finibus?Nunquid etiam illi Chriſtiani fuerunt,quorum miſerabili nouóque exemplo alter captiuus Imperator,ſub altero captiuus orbis, fefelliſse quæ victoriam promittebant,ſuas cęremonias prodiderũt? Nunquid & tunc nõ erat ara Victoriæ? Pœnitet lapſus, & vetuſta canicies pudendi ſanguinis traxit ruborem. Non erubeſco cum toto orbe longæua cõuerti, verum certe eſt quia nulla ætas ad perdiſcendum ſera eſt.Erubeſcat ſenectus quæ emendare ſe non poteſt . Non annorum canicies eſt laudãda,ſed morum, nullus pudor eſt ad meliora tranſire. Hoc ſolum habebam commune cum barbaris,quia deum antea neſciebam.Sacrificium veſtrum ritus eſt beſtiarum cruore reſpergi. Quid in mortuis pecudibus quæritis dei voces ? Venite & diſcite in terris cæleſtem militiam . Hic viuimus , & illic militamus.Cæli myſterium doceat me deus ipſe qui cõdidit , non homo qui ſeipſum ignorauit . Cui magis

A de deo q̄ deo credã? Quomodo posſum vobis credere qui fatemini vos ignorare quod colitis? Vno, inquit. iti nere non poteſt peruenire ad tam grãde ſecretũ. Quod vos ignoratis, id nos dei voce cognouimus. Et quod vos ſuſpicionibus quæritis, nos ex ipſa ſapientia dei & veritate compertum habemus. Non cõgruũt igitur veſtra nobiſcum. Vos pacem dijs veſtris ab Imperatorib? obſecratis, nos ipſis Imperatoribus à Chriſto pacem rogamus. Vos manuum veſtrarum adoratis opera, nos iniuriam ducimus, omne quod fieri poteſt, deum putari. Non vult ſe deus in lapidibus coli. Deniq; etiã ipſi philoſophi veſtri iſta riſerunt. Quod ſi vos ideo Chriſtum deum negatis. quia illum mortuum eſse non creditis: (neſcitis enim quod mors illa carnis fuerit, non diuinitatis. quæ fecit vt credentium iam nemo moriatur) quid vobis imprudentius, qui contumelioſè colitis, & honorificè derogatis? Veſtrum enim deum lignum putatis. O contumelioſa reuerentia, Chriſtũ mori potuiſse non creditis? O honorifica peruicacia. Sed vetera, inquit, reddenda ſunt altaria ſimulacris, ornamenta delubris. Repoſcantur hæc à cõſorte ſuperſtitionis. Chriſtianus Imperator aram ſolius Chriſti didicit honorare. Quid manus pias & ora fidelia miniſteriũ ſuis cogũt ſacrilegijs exhibere? Vox Imperatoris noſtri Chriſtũ reſultet, & illum ſolum quem ſentit loquatur, quia cor regis in manu dei. Nunquid Imperator gentilis aram Chriſto leuauit? Dum ea quæ fuerunt repoſcunt, exemplo ſui admo
B nent quãtum Chriſtiani Imperatores religioni quã ſequuntur debeant deferre reuerẽtiæ, quãdo gẽtiles ſuperſtitionibus ſuis omnia detulerunt. Dũ cœpimus, etiã ſequamur. Nos ſanguine gloriamur, illos diſpendiũ mouet. Nos hęc victoriæ loco ducimus, illi iniuriam putãt. Nũquam nobis amplius contulerunt q̄ cum verberari Chriſtianos atque proſcribi ac necari iuberẽt. Præmiũ fecit religio quod perfidia putabat eſse ſupplicium. Videte magnanimos: per iniurias, per inopiã, per ſupplicium nos credimus, illi cęremonias ſuas ſine quæſtu manere poſſe non credunt. Habeant, inquit, Veſtales virgines immunitatem ſuam. Dicant hoc qui neſciunt credere quod poſſet eſse gratuita virginitas, prouocent lucris qui diffidunt virtutibus. Quot tamen illis virgines præmia promiſſa fecerũt? Vix ſeptẽ Veſtales capiuntur puellæ. En totus numerus quem inſulæ vittati capitis, purpuratarum veſtiũ murices, pompa lecticę miniſtrorum circunfuſa comitatu, priuilegia maxima, lucra ingentia, præſcripta denique pudicitię tẽpora coegerunt. Attollant mentis & corporis oculos, videant plebẽ pudoris, populum integritatis, conciliũ virginitatis. Non
C vittæ capiti decus, ſed ignobile velamen, vſui nobile caſtitatis: nõ exquiſita ſed abdicata lenocinia pulchritudinis: non illa purpurarũ inſignia, nõ luxus deliciarũ, ſed vſus ieiuniorũ: nõ priuilegia, nõ lucra: õnia poſtremo talia, vt reuocari ſtudia putes, dum exercentur officia. Sed dum exercetur officium, ſtudium prouocatur, ſuis caſtitas cumulatur diſpendijs. Non eſt virginitas quæ precio emitur, non virtutis ſtudio poſſidetur. Non eſt integritas quæcunque tanq̄ in auctione nummario ad tempus ſolicitatur compendio. Prima caſtitatis victoria eſt facultatum cupiditates vincere, quia lucri ſtudium tentamentũ pudoris eſt. Ponamus tamen ſubſidia largitatum conferenda virginibus, quæ Chriſtianis munera redundabunt, quòd tantas opes ſufficiet ærarium? Aut ſi arbitrantur ſolis Veſtalibus cõferẽdum, nõ pudet vt qui totum ſibi ſub Imperatoribus gentilibus vendicarunt, ijdem ſub principibus Chriſtianis nõ putent nobis ſortem debere eſse communem? Sacerdotibus quoque ſuis & miniſtris queruntur alimenta publica nõ præberi. Quãtus hinc verborũ tumultus increpuit? At cõtra nobis etiã priuatæ ſucceſsionis emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo cõqueritur. Non enim putamus iniuriã, quia diſpendium non dole
D mus. Si priuilegium quærat ſacerdos, vt onus curiale declinet, patria atq; auita & omniũ facultatũ poſſeſsione cedendum eſt. Quomodo hanc gentiles ſi haberent ingrauarent querelã, quod ſacerdos ferias miniſterij ſui emat totius patrimonij ſui damno, & priuatus vniuerſæ commoditatis diſpẽdio vſum publici mereatur obſequij, prætendens communis ſalutis excubias, domeſti cæ inopiæ ſe mercede ſolatur, quia miniſteriũ non vendidit, ſed gratiam cõparauit. Cõferte cauſas. Vos excuſare vultis decurionem, cũ eccleſiæ excuſare non liceat ſacerdotem. Scribuntur teſtamenta tẽplorũ miniſtris, nullus excipitur prophanus, nullus vltimæ cõditionis, nullus prodigus verecũdiæ: ſoli ex omnibus clerico cõmune ius clauditur, à quo ſolo pro omnibus votum cõmune ſuſcipitur, officium cõmune defertur: nulla legata vel grauium viduarũ, nulla donatio. Et vbi in moribus culpa nõ deprehenditur, tamen officio mulcta præſcribitur. Quod ſacerdotibus phani legauerit Chriſtiana vidua, valet: quod miniſtris dei, nõ valet. Quod ego non vt querar, ſed vt ſciãt quid nõ querar, cõprehẽdi. Malo enim vos pecunia minores eſse q̄ gratia. Sed refe
E rũt ea quæ vel donata vel relicta ſunt eccleſiæ, non eſse temerata. Dicant & ipſi quis templis dona detraxerit, quod factum eſt Chriſtianis. Quæ ſi facta eſsent gentilibus, redderetur potius q̄ inferretur iniuria. Nunccine demum iuſtitia prætẽditur, æquitas poſtulatur? Vbi tũc erat iſta ſententia, cùm direptis Chriſtianorum omnium facultatibus, ipſos vitales anhelitus ſpiritus inuiderent. & nullis vſquã negata defunctis inhiberent ſupremæ commercia ſepulturæ? Quos gentiles præcipitarũt, maria reddiderunt. Fidei iſta victoria eſt. quod & ipſi iam facta maiorum carpunt ſuorum: ſed quæ melioratio, vt eorum munera petant, quorũ geſta condemnãt? Nemo tamẽ donaria delubris, & legata aruſpicibus denegauit: ſola ſublata ſunt prædia, quia non religioſe vtebantur ijs quæ religionis iure defenderent. Qui noſtro vtuntur exemplo, cur non vtebãtur officio. Nihil eccleſia ſibi niſi fidẽ poſſidet. Hos redditus præbet, hos fructus. Poſſeſsio eccleſiæ ſumptus eſt egenorum. Numerent quos redemerint tẽpla captiuos, quæ contulerit alimenta pauperibus, quibus exulibus viuẽdi ſubſidia miniſtrauerint. Prædia igitur intercepta, nõ iura ſunt.
F En quod factũ, quod triſte piare nefas: fames, vt aiunt, publica vindicauit, quia vſui omnium proficere cœpit quod pficiebat cõmodis ſacerdotũ. Propterea ergo detractis, vt aiunt, arbuſta exuta corticibus ſucco miſerabili deficiẽtiũ ora lambebãt. Propterea Chaoniã frugẽ glande mutãtes rurſus in pecudũ paſtus, & ad infœlicis victus alimenta reuocati, cõcuſsa quærcu famem in ſiluis miſerã ſolabãtur. Noua videlicet prodigia terrarũ quæ nunq̄ ante acciderãt, cùm ſuperſtitio gentilis toto orbe ferueret. Reuera quando ante vacuis auenis ſeges fallax auari vota luſit agricolæ, & ſpem ruſticæ plebis quęſita ſulcis frugis hęrba deſtituit. Et vnde Græcis oracula habitæ ſuæ quærcus, niſi quia remedium ſilueſtris alimoniæ cæleſtis religionis donũ putarũt? Talia enim ſuorũ munera credũt deorũ. Quis Dodonæas arbores niſi gẽtiũ populus adorauit, cùm pabulũ triſte ſacri nemoris honore donaret? Non eſt veriſimile quod indignantes eorũ dij id ꝑ pœna intulerũt, quod ſolebãt placati cõferre pro munere. Quæ autem æquitas, vt paucis ſacerdotibus dolentes victum negatũ, ipſi omnibus denegarẽt, cũ inclementior eſset vindicta q̄ culpa? Nõ eſt igitur idonea quę tantam ægritudinem mundi fallentis cauſa conſtrinxerit, vt virẽtibus ſegetibus ſubita ſpes anni adulta moreretur. Et certe ante plurimos annos tẽplorum iura toto orbe ſublata ſunt. Modo ne demum dijs gentilium venit in mentem ſuas iniurias vltum ire? Propterea nec aſsueto curſu Nilus intumuit, vt vrbicorum ſacerdotum diſpendia vindicaret, qui nõ vindicauit ſuorũ? Eſto tamen ſi ſuperiore anno deorũ ſuorum

G iniurias vindicatas putant, cur præsenti anno cõtẽptui fuere? Iam enim nec herbarũ vulsis radicibus rusticana plebs pascitur, nec baccæ syluestris explorat solatia, nec cibum de sentibus rapit, sed operum læta fœlicium dum messes suas & ipsa miratur, expleuit voti satietate ieiuniũ, vsurarios nobis reddidit terra prouẽtus. Quis ergo tam nouus humanis vsibus, vt vices stupeat anno rum? & tamen etiam superiore anno pleraſque nouim⁹ prouincias redundasse frugibus. De Gallijs quid loquar solito ditioribus? Frumentum Pannoniæ quod nõ seuerant vendiderunt, & fœcunda Rhetia fertilitatis suæ nouit inuidiam. Nam quæ solebat tutior esse ieiunio, fœcunditate hostem in se excitauit. Liguriam Venetiasque autumni frumẽta pauerunt. Ergo nec ille sacrilegio annus exaruit, & iste fidei fructibus ãnus efflo-
ruit. Negent etiam quod largo fœtu vineæ redundauerint. Itaque & messem fœneratã recepimus, & liberalioris vindemię beneficia possidemus. Postremus superest & maximus locus, vtrũ ea quæ vobis profuerint Imperatores restituere subsidia debeatis. Ait enim, Vos defendant, à nobis colantur. Hoc est fidelissimi principes quod ferre non possumus, quia exprobrãt nobis vestro se nomine dijs suis supplicare, & vobis nõ mãdantibus sacrilegium immane cõmittunt, dissimulationẽ pro cõ sensu interpretantes, Sibi habeant præsidia sua, suos si possunt, illa defendant. Nam si ijs à quibus colũtur, auxilio esse nõ possunt, quomodo possunt vos defende-
H re, à quibus nõ colũtur? Sed maiorum, inquit, seruãdus est ritus. Quid quòd omnia postea in melius profecerunt? Mundus ipse qui vel primũ coactis elementorum per inane seminibus tenero orbe concreuerat, vel cõfuso adhuc indigesti operis caligabat horrore, nõne post ea distincto cœli, maris, terrarumq; discrimine, rerũ formas quibus speciosus videtur, accepit? Exutę humentibus tenebris nouum terræ stupuere solem. Dies in exordio non refulget, sed in processu tẽporis incremẽto luminis micat, & caloris exæstuat. Luna ipsa quæ prophe ticis oraculis species ecclesiæ figuratur, cũ primũ resurgens in mẽstruas reparatur ætates, tenebris noctis absconditur, paulatimq; cornua sua complens, vel è regio ne solis absoluens, clari splẽdore fulgoris irrutilat. Exerceri in fructus terrę ante nesciebãt, post vbi imperare aruis solicitus cœpit agricola, & informe solũ vestire vinetis, syluestres animos domesticis mollitæ cultibus exuerunt. Anni ipsius ætas prima, quæ nos vsu parili colorauit, nutu gignentiũ: sed in processu lapsuris floribus vernat, postremis adolescit fructibus. Nos quoque æui rudes sensus habemus infantiæ, sed mutati in ãnos ingenij rudimenta deponimus. Dicãt igitur in suis omnia manere debuisse principijs, mundum tenebris ob-
I ductum, quia splendore solis illuxerit, displicere. Et q̃to gratius est animi tenebras depulisse q̃ corporis, fideiq; iubar emicuisse q̃ solis? Ergo & mũdi sicut omniũ rerum, primæua viam mutarunt, vt venerabilis canæ fidei sequeretur senectus. Quos hoc mouet, reprehendãt messem, quia sera fœcunditas est. reprehendant vindemiam, quia in occasu anni est. reprehendant oliuam, quia postremus est fructus. Ergo & messis nostra fides animarũ est, ecclesiæ gratia, meritorũ vindemia est, quę ab ortu mundi virebat in sanctis, sed postrema ætate se diffudit in populos, vt aduerterent omnes non rudibus animis irrepsisse fidem Christi. Nulla enim sine aduersario corona victoriæ: sed exposa ea opinione quæ ãte conualuit, id quod erat verum, iure prælatum. Si ritus veteres delectabant, cur in alienos ritus eadem Roma successit? Omitto absconditam precio humum, & pastorales casas auro degeneri renitentes. Quid (vt de ipso respondeam quod queruntur) captarum simulacra vrbium, victòsque deos, & peregrinos ritus sacrorum, alienæ superstitionis æmuli receperunt? Vnde igitur exemplum quod currus suos simulato Almonis in flumi-

ne lauat Cybele? Vnde Phrygũ vates, & semper inuisa K
Romanis nõ æquæ Carthaginis numina? Quid cælestem Aphri mitrã, Persæ plerique Venerem colunt, p diuersitate nominis, nõ p numinis varietate. Sic deam esse & Victoriã crediderũt, quæ vtique munus est, nõ potestas. donatur, nõ dominatur, legionũ gratia, nõ religionum potẽtia. Magna igitur dea, quã militũ multitudo sibi vẽdicat, vel præliorũ donat cuẽtus. Huius arã strui in vrbis Romæ curia petunt, hoc est, quo plures cõueniunt Christiani. Oibus in tẽplis aræ, ara etiã in tẽplo victoriarũ, quãdo numero delectãtur, sacrificia sua vbique con celebrant. Quid est nisi insultare fidei, vnius aræ sacrificiũ vendicare? Ferendũ ne istud, vt gentilis sacrificet, & Christianus intersit? Hauriãt oẽs, inquit, hauriãt vel inuiti fumũ oculis, symphoniã auribus, cinerẽ faucibus, thus naribus, & auersantiũ licet ora excitata focis nostris fauilla respgat. Nõ satis illis sunt lauacra, nõ porticus, nõ plateæ occupatæ simulacris. Etiã ne in cõi illo cõcilio nõ erit cõmunis cõditio? Obstringetur pia senatus portio obtestãtiũ vocibus, adiurantiũ sacramẽtis? Si refutet, videbitur mẽdaciũ prodere. si acquiescat, sacrilegiũ cõfiteri Vbi, inquit, in leges vestras & verba iurabimus? Ergo mensurã quæ legibus tenetur inclusa, cæremonijs gentium suffragiũ colligit, fidem stringit iam non solum præsentium, sed absentium etiã? Et quod est amplius, Imperatores, fides vestra pulsatur. Vos enim cogitis si iubetis. Cõstãtius Augustę memoriæ nõdum sacris initiatus mysterijs cõtaminari se putauit si aram illã videret. Iussit auferri, nõ iussit reponi. Illud auctoritatẽ facti habet, hoc prẽcepti nõ habet. Nemo sibi de absentia blandiatur, præsentior est qui se animis inserit q̃ qui oculis, ptestatur. Plus enim est mente connecti, q̃ corpore copulari. Vos senatus cogendi cõsilij præsules habet, vobis coit, vobis cõscientiã suã, nõ dijs gentium præstat, vos liberis suis nõ tamen fidei suæ perfert. Hæc est charitas expetẽda, hæc est charitas maior imperio, si fides tuta sit quæ seruat Imperiũ. Sed fortasse aliquẽ moueat ita fidelissimum principem destitutũ: proinde quæ si meritorum precium caducis æstimetur præsentium. Quis enim sapiens non in orbe quodam atque circuitu locata humanarum rerum nouit negocia, quia non eosdem semper successus habent, sed variant status, & mutant vices? Quem beatiorem Cneo Pompeio Romana templa miserunt? At is cum tribus triumphis terrarum cinxisset orbẽ, pulsus acie, bello profugus, & sui terminis exul Imperij. Canopei manu spadonis occubuit. Quem nobiliorem Cyro Persarum totius Orientis terræ regem dederũt? Is quoque cũ principes potẽtissimos aduersantes vicisset, victos reseruasset, muliebri
M bus armis fusus interijt. Et ille rex qui superatos etiam cõsessus honore donauerat, execto capite, & intra vtrẽ plenũ cruoris satiari insus incluso, fœmineis imperijs ludibrio fuit. Adeo in istius vitæ curriculo nõ paria paribus, sed longè diuersa referũtur. Quẽ etiã magis sacrificijs deditum q̃ Carthaginensium ducem Hamilcarem reperimus? qui cũ toto prælij tẽpore inter acies positus dimicãtes sacrificiũ faceret, vbi partẽ suorũ victam esse cognouit, in ipsos quos adolebat se præcipitauit ignes, vt eos vel cruore suo restringueret, quos sibi nihil profuisse cognouerat. Nã de Iuliano * quid loquar? qui cũ *Iulio.
responsis aruspicũ male credulus esset, ademit sibi subsidia reuertendi. Ergo in cõmuni casu non est cõmunis offensa. Neminẽ etenim promissa nostra luserunt. Respõdi lacessẽtibus tanq̃ nõ lacessitus. Refellendæ etenī relationis, nõ exponẽdæ supstitionis mihi studiũ fuit. Te tamen Imperator ipsa eorũ relatio faciat cautiorẽ. Nam cũ de supioribus principib⁹ texuisset, quia prior eorũ numerus cęremonias patrũ coluit, recẽtior nõ remouit, addidisset etiã, si exẽplũ religio veterũ nõ facit, faciat dissimulatio, pximorũ: euidẽter docuit quod & fidei tuæ debeas, vt gẽtilitij ritus nõ sequaris exẽplũ: &

A pietati,vt fratris ſtatuta non violes.Si enim pro ſuis dũ taxat partibus eorum diſsimulationem principũ præ-dicarunt,qui cum eſsent Chriſtiani,decreta tamen gentilium minimè remouerunt, quãto magis amori debẽt deferre fraterno,vt qui diſsimulare deberes,etiã ſi quid forſitan non probares, ne fraternis derogares ſtatutis, & nunc teneas quod & fidei tuæ,& germanitatis neceſsitudini iudicas conuenire.

Diui Ambroſij ad Valentinianum Imperatorem, recuſantis certare cum Auxentio Arriano in conſiſtorio Imperatore iudicaturo, ex eo quòd in cauſa fidei Epiſcopi de laicis in eccleſia,& nõ laici de epiſcopis in cõſiſtorio debeant iudicare. Epiſtola XXXII.

CLEMENTISSIMO Imperatori & beatiſsimo Auguſto Valẽtiniano Ambroſius Epiſcopus. Dalmatius me tribunus & notarius mandato,vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, poſtulans vt & ipſe iudices eligerem,ſicut elegiſset Auxentius. Nec tamen expreſsit eorum nomina qui fuerant poſtulati, ſed id addidit qđ in conſiſtorio eſset futura certatio arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui rei reſpondeo,vt arbitror,cõpetenter. Nec
B quiſquam cõtumacem iudicare me debet,cum hoc aſſeram quod Auguſtæ memoriæ pater tuus non ſolũ ſermone reſpondit, ſed etiam legibus ſuis ſanxit, in cauſa fidei vel eccleſiaſtici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar ſit, nec iure diſsimilis. Hæc enim verba reſcripti ſunt: hoc eſt, ſacerdotes de ſacerdotibus voluit iudicare. Quinetiam ſi alias quoque argueretur epiſcopus, & morum eſset examinanda cauſa. etiam hanc voluit ad epiſcopale iudicium pertinere. Quis igitur cõtumaciter reſpondet clementiæ tuæ? Ille qui te patri ſimilem eſse deſiderat, an qui vult eſse diſsimilem? Niſi forte vilis quibuſdã tanti Imperatoris exiſtimatur ſententia,cuius & fides confeſsionis conſtantia comprobata eſt, & ſapientia melioratæ reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audiſti clemẽtiſsime Imperator in cauſa fidei laicos de epiſcopo iudicaſse? Ita ergo quadam adulatione curuamur,vt ſacerdotalis iuris ſimus immemores,& quod deus donauit mihi,hoc ipſe alijs putem eſse credendum? Si docendus eſt epiſcopus à laico quid ſequatur,laicus ergo diſputet,& epiſcopus audiat,epiſcopus diſcat à laico. At certe ſi vel ſcripturarum ſeriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus,quis eſt qui abnuat in cauſa fidei,
C in cauſa inquam fidei epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de epiſcopis iudicare? Eris deo fauente etiam ſenectutis maturitate prouectior,& tunc de hoc cẽſebis qualis ille epiſcopus ſit qui laicis ius ſacerdotale ſubſternit. Pater tuus deo fauente vir maturioris æui dicebat,Non eſt meũ iudicare inter epiſcopos. Tua nunc dicit clementia,Ego debeo iudicare? Et ille baptizatus in Chriſto inhabilem ſe ponderi tãti putabat eſse iudicij: clemẽtia tua, cui adhuc emerenda baptiſmatis ſacramenta ſeruãtur, arrogat de fide iudicium, cum fidei ipſius ſacramenta nõ nouerit? Quales autem elegerit iudices,poſsumus exiſtimationi relinquere,quando eorum nomina timet prodere. Veniant plane ſi qui ſunt ad eccleſiam,audiant cum populo,non vt quiſquam iudex reſideat,ſed vnuſquiſque de ſuo affectu habeat examen,eligat quem ſequatur. Agitur de iſtius eccleſiæ ſacerdote. ſi audierit illum populus,& putauerit melius diſputare, ſequatur fidem eius. non inuidebo. Omitto quia iam ipſe populus iudicauit: taceo quia eum quem habet,de patre tuæ clementiæ poſtulauit: taceo quia pater pietatis tuæ quietem futuram ſpopondit ſi electus ſuſciperet ſacerdotium. Hanc fidẽ ſecutus ſum promiſsorum. Quod ſi de aliquorum peregrinorum aſsentatione ſe iactat,ibi ſit epiſcopus, vnde ſunt ij qui eum epiſcopatus putant nomine eſse donandum. Nam ego nec epiſcopum noui, nec vnde ſit ſcio. Vbi illud cõſtituimus Imperator, quod iam ipſe tuum D iudicium declaraſti,immo etiam dediſti leges,ne cui eſſet liberum aliud iudicare? Quod cũ præſcripſiſti alijs, præſcripſiſti & tibi. Leges enim Impator fert,quas primus ipſe cuſtodiat. Viſne igitur experiar, vt incipiãt ij qui iudices eliguntur,aut aduerſus tuam venire ſententiam, aut certe excuſare quod Imperatoris tam ſeuero, & tã diſtricto imperio non potuerint obuiare? Sed hoc contumacis non modeſti eſt ſacerdotis. Ecce Imperator legem tuam iam ex parte reſcindis,ſed vtinam non ex parte,ſed invniuerſum. Legem enim tuam nollẽ eſſe ſupra dei legem. Dei lex nos docuit quid ſequamur, humanæ leges hoc docere non poſsunt. Extorquere ſolent timidis commutationem,fidem inſpirare non poſſunt. Quis erit igitur ille qui cũ legat per tot ꝓuincias vno momẽto eſse mandatũ vt quicũq; obuiauerit Imperatori,feriatur gladio: quicunq; dei tẽplum non tradiderit,protinus occidatur: Quis inquã eſt qui poſsit vel vnus,vel inter paucos dicere Imperatori, lex tua mihi non probatur? Non permittitur hoc dicere ſacerdotibus,permittitur laicis? Et iudicabit de fide,qui aut gratiam ſperat, aut metuit offenſam? Deinde ipſe cõmittã vt eligam iudices laicos, qui cùm tenuerint fidei veritatem,aut proſcribantur,aut necentur, quod lex de fide lata decernit? Ego igitur aut præuaricationi offeram homines,aut pœnæ? Non tanti eſt Ambroſius, vt propter ſe deijciat ſacerdotium. Non tanti eſt vnius vita,quanti eſt dignitas omniũ ſacerdotũ,quorum de cõſilio iſta dictaui, intimantibus ne forte etiã gentilis eſset aliquis E aut Iudæus qui ab Auxentio eſset electus,quibus traderemus de Chriſto triumphum, ſi de Chriſto iudicium committeremus. Quid illos aliud niſi Chriſti iniuriam audire delectat? Quid illis aliud poteſt placere,niſi (qđ abſit) vt Chriſti diuinitas denegetur? Cum ijs plane bene cõuenit Arriano,qui creaturã Chriſtum dicit,quod etiam Gentiles ac Iudæi promptiſsimè cõfitentur. Hoc ſcriptum eſt in Ariminenſi ſynodo: meritóque concilium illud exhorreo,ſequens tractatum concilij Niceni, à quo me nec mors nec gladius poterit ſeparare. Quam fidem etiam parens clementiæ tuæ Theodoſius beatiſsimus Imperator & ſequitur,& probauit. Hanc fidẽ Galliæ tenent,hanc Hiſpaniæ, & cum pia diuini ſpiritus cõfeſsione cuſtodiunt. Si tractandum eſt,tractare in eccleſia didici: quod maiores fecerunt mei. Si conferendum de fide, ſacerdotum debet eſse iſta collatio, ſicut factũ eſt ſub Conſtantino Auguſtæ memoriæ principe, qui nullas leges ante præmiſit, ſed liberum dedit iudicium ſacerdotibus. Factum eſt etiam ſub Conſtantio Auguſtæ memorię Imperatore paternę dignitatis hęrede. Sed
F quod bene cœpit,aliter cõſummatum eſt. Nam epiſcopi ſynceram primo ſcripſerãt fidẽ: ſed dum volunt quidam de fide intra palatiũ iudicare,id egerũt,vt circunſcriptionibus illa epiſcoporũ iudicia mutarentur. Qui tamen inflexam ſtatim reuocauere ſententiam. Et certe maior numerus Arimini Niceni cõcilij fidem ꝓbauit, Arriana decreta damnauit. Si ad ſynodũ prouocat Auxentius,vt de fide diſputet: licet non ſit neceſse propter vnum tot epiſcopos fatigari, qui etiam ſi angelus de cælo eſset,paci eccleſiarum non deberet præferri: cum audiero ſynodum congregari,& ipſe nõ deero. Tolle igitur legem,ſi vis eſse certamen. Veniſsem Imperator ad conſiſtoriũ clementiæ tuæ vt hæc coram ſuggererem,ſi me vel epiſcopi vel populus permiſiſsent, dicentes de fide in eccleſia coram populo debere tractari. Atq; vtinam Imperator nõ denunciaſses vt quo vellem pergerem. Quotidie prodibã,nemo me aſseruabat. Debuiſti me quo volueras deſtinare,quem ipſe omnibus offerebam. Nunc mihi à ſacerdotibus dicitur,Non multũ intereſt vtrũ volẽs relinquas,an tradas altare Chriſti. Cũ enĩ reliqueris,trades. Atq; vtinã liquido mihi pateret qđ Arrianis eccleſia minime traderetur: ſponte me offerrẽ

G tuę pietatis arbitrio. Sed si ego solus interstrepo, cur eti
am de alijs omnibus inuadendis ecclesijs est præceptū?
Vtinā cōfirmetur vt ecclesijs nullus molestus sit, opto-
vt de me, qualis videtur, sententia proferatur. Dignan-
ter igitur Imperator accipe quod ad consistorium ve-
nire non potui. Ego in consistorio nisi pro te stare non
didici, & intra palatium certare non possum, qui pala-
tij secreta nec quæro, nec noui. Ego Ambrosius epi-
scopus hunc libellum obtuli clementissimo Imperato
ri, & beatissimo Augusto Valentiniano.

Diui Ambrosij in Auxentium de basilicis tradendis inuchentis, suósque ad constantiam atque tolerantiam exhortantis, oratio.

VIDEO vos præter solitum subitò esse turbatos, atque aseruantes mei. Miror quid hoc sit, nisi forte quia per tribunos me vi
distis aut audistis Impiali mādato esse cō uētū vt quo vellē abirē hinc, & si qui vel-
lent, sequēdi potestatē haberēt. Metuistis ergo ne eccle siam desererē, & dū saluti meæ timeo, vos relinquerē? Sed quid & ipse mādauerim, potuistis aduertere, deserē dæ ecclesiæ mihi voluntatē subesse nō posse, quia plus dominū mundi q̄ seculi huius Imperatorē timerē. Sane
H si me vis aliqua abduceret ab ecclesia, carnem meā ex-
turbari posse, nō mentē. Paratum me esse vt si ille face
ret quod solet esse regiæ potestatis, ego subirem quod sacerdotis esse consueuit. Quid ergo turbamini? Vo-
lens nunquā ius deseram, coactus repugnare non noui. Dolere potero, potero flere, potero gemere. aduersus ar
ma, milites, Gotthos quoq;, lachrymæ meæ arma sunt. Talia enim munimenta sunt sacerdotis. Aliter nec de-
beo nec possum resistere. Fugere autem, & relinquere ecclesiam non soleo, ne quis grauioris pœnæ metu fa-
ctum interpretetur. Scitis & vos ipsi quòd imperatori-
bus soleā deferre, non cedere, supplicijs me libenter of
ferre, nec metuere quæ parātur. Vtinā essem securus qđ ecclesia hæreticis minimè traderetur: ad palatium Im-
peratoris irem libenter, si hoc congrueret sacerdotis of
ficio, vt in palatio magis certarē q̄ in ecclesia. Sed in cō
sistorio nō reus solet Christus esse, sed Iudex. Causam fidei in ecclesia agendam quis abnuat? Si quis confidit, huc veniat. inclinatum iam vel imperatoris iudiciū, qđ lata lege patefecit, quo impugnat fidem: vel sperata am
bientium quorundam studia non requirat. Non cōmit
to vt quisquā vendat iniuriam Christi. Circunfusi mili
tes, armorū crepitus, quibus vallata est ecclesia, fidē nō terrēt meā, sed mentē exagitāt, ne dum me tenetis, per-
niciosum aliquid vestræ oboriatur saluti. Ego enim iā
I didici nō timere, sed vobis timere plus cœpi. Sinite quę
so vestrū sacerdotē congredi, habemus aduersariū qui
1.Pet.5. lacessit. Aduersarius enim noster diabolus sicut leo ru
giens circuit quærens quē deuoret, vt Apostolus dixit. Accepit sine dubio, accepit (non fallimur, sed admone
mur) tentādi huiusmodi potestatem, ne forte corporis mei vulneribus possimā fidei intentione reuocari. Le-
gitis & vos quia multis alijs tētauit sanctum Iob diabo-
Iob.1.&.2 lus: ad postremum potestatem huiusmodi petijt, & acce
pit, vt tentaret corpus eius: quod perfudit vlceribus. Cū esset propositum vt ecclesiæ vasa iam traderemus, hoc
responsi reddidi, Me, si de meis aliquid posceretur, aut fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum, id quod mei iuris esset, libenter offerre: templo dei nihil posse decerpere: nec tradere illud quod custodiēdum nō tra-
dendum acceperim. Deinde consulere me etiam Impe-
ratoris saluti, quia nec mihi expediret tradere, nec illi accipere. Accipiat enim vocem liberi sacerdotis, si vult sibi esse cōsultū, recedat à Christi iniuria. Hęc plena hu
militatis sunt, &, vt arbitror, plena affectus eius quem Imperatori debet sacerdos. Sed quia lucta nobis est nō

solum aduersus carnem & sanguinem, sed etiam (quod E
grauius est) aduersus spiritualia nequitiæ, quæ sunt in ℔
cælestibus, tentator ille diabolus per ministros suos cer
tamen auget, vulneribus corporis mei experiendum ar
bitratur. Scio fratres vulnera hæc quæ pro Christo exci
pimus, nō esse vulnera quibus vita amittitur, sed propa
gatur. Sinite quæso esse certamen, spectatores vos esse decet. Considerate quia si quē habet ciuitas vel athletā, vel alterius nobilis artis peritū, optat offerre certami-
ni. Cur in maioribus rebus repudiatis, quod vel in mi-
noribus velle consuestis? Non metuit arma, non barba
ros, qui mortē nō timet, qui nulla carnis voluptate reti
netur. Certe si dominus huic nos certamini deputauit, frustra peruigiles tot noctibus & diebus custodias exhi
betis. Implebitur Christi voluntas. Omnipotens enim noster est domin⁹ Iesus. hęc est fides nostra. Et ideo qđ fieri mandat, implebitur, nec cōuenit vos diuinæ obuia
re sententiæ. Audistis quod hodie lectum sit, Pullum si- Luce.19.
bi asinæ saluator per apostolos iussit adduci, mādauit-
que vt si quis resisteret, diceretur, Dominus operam ei?
desiderat. Quid si & nunc pullum istum asinæ, hoc est animalis quod grauem sarcinam portare consuevit, si-
cut est humana conditio, cui dicitur, Venite ad me oēs Mat.11.
qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam, tolli-
te iugū meū, quia leue est: Quid si inquā pullum istum
ad se modo iussit adduci missis apostolis, illis qui iam L
exuti corpore incōprehensibilem oculis nostris ange-
lorū speciem gerunt? Nonne si ab aliquo resistatur, di-
cent, Dominus operam eius desiderat? Si resistat vel vi-
tæ huius cupiditas, si resistat caro & sanguis, si resistat
conuersatio corporalis, quia aliquibus forsitan grati vi
demur? sed qui nos hic diligit, multo amplius diliget si
sinat fieri hostiam Christi. quia dissolui, & cū Christo Philip.1.
esse, multo melius: etsi manere in carne, magis neces-
sarium propter vos. Nihil est ergo quod vereamini fra-
tres dilectissimi. Scio enim quia quicquid passus fuero,
pro Christo patiar. Et legi quod eos timere nō debeam
qui possunt carnē occidere. Et audiui dicentē: Qui per Matt.10.
diderit animā suam propter me, inueniet eam. Ergo si
vult dominus, certū est quod nullus obsistat. Quod si
adhuc nostra differt certamina, quid veremini? Seruū
Christi non custodia corporalis, sed domini prouiden
tia sepire cōsuevit. Turbati estis quia apertas reperistis
geminas fores, quas captus oculis quidam dum hospiti
um propriū repetit, patefecisse memoratur. In quo co-
gnoscite quòd nihil suffragetur humana custodia. Ec-
ce vnus qui videndi munus amisit, soluit vestra vniuer
sa munimina, & custodias lusit. Dominus autē suę mise
ricordiæ custodiā nō amisit. Nōne ante biduū, vt memi
nistis, etiam illud repertū est, quod à parte læua basili- M
cæ ingressus quidā peruius fuit, quē putabatis clausum
esse atq; munitum? Sepserunt nempe armati basilicam,
explorabant hos atq; illos aditus. cæcitate perfusi sunt,
vt quod apertū erat, videre nō possent. Itaq; per pluri-
mas noctes qđ apertū fuerit, non ignoratis. Desinite er-
go solicitari: quia hoc erit quod Christus iubet, & hoc
esse expedit. Denicq; exēpla vobis legis, pferā. Helisæus
quærebatur à rege Syriæ. missus erat exercitus qui eum 4.Reg.6.
caperet. circūuallatus erat vndiq; cœpit timere eius ser
uulus, quia seruulus erat, hoc est, nō erat liberæ mentis,
& liberæ potestatis. Petiuit aperiri eius oculos sanct⁹ p
pheta, & ait, Respice, & vide quāto plures sint pro no-
bis, q̄ contra nos. Et respexit, & vidit angelorum milia.
Aduertitis igitur quod seruulos Christi ij magis custo-
diant qui non videntur, quàm qui videntur. Sed & illi si
custodiunt, vestris custodiūt orationibus aduocati. Le-
gistis nēpe eosipsos qui Helisæum quęrebant, ingressos
esse Samariā ad eumipsum quem capere gestiebant, cui
nō solum nō potuerunt nocere, sed ipsius aduersus quē
venerāt, intercessione seruati sunt. Petrus quoq; aposto
lus vtriusque rei vobis edat exemplum. Nam vbi eum

Actu.12. Herodes quæsiuit & cepit, recepit in carcerē. Nō enim
A receſserat dei ſeruulus, ſed ſteterat timoris ignarus. Orabat pro eo eccleſia, ſed apoſtolus in carcere quieſcebat, quod eſt indicium non timentis. Miſsus eſt angelus qui dormientem excitaret, per quē Petrus productus è carcere, mortē ad tempus euaſit. Idem Petrus poſtea victo Simone cum prēcepta dei populo ſeminaret, doceret caſtimoniam, excitauit animos gentiliū: quibus cū quærētibus Chriſtianæ animæ deprecatæ ſunt vt pauliſper cederet. Et quāuis eſset cupidus paſsionis, tamē contemplatione populi precantis inflexus eſt. Rogabatur enim vt ad inſtituendum & confirmandū populum ſe reſeruaret. Quid multa? Nocte muro egredi cœpit, & videns ſibi in porta Chriſtum occurrere, vrbemq; ingredi, ait: Domine, quo venis? Reſpōdit Chriſtus: Venio iterum crucifigi. Intellexit Petrus ad ſuam crucem diuinū pertinere reſponſum. Chriſtus enim nō poterat iterum crucifigi, qui carnem paſsione ſuſceptæ mortis exuerat. Quòd enim mortuus eſt, mortuus eſt ſemel: quòd autē viuit, viuit deo. Intellexit ergo Petrus quòd iterum Chriſtus crucifigendus eſset in ſeruulo. Itaque ſponte remeauit, interrogantibus Chriſtianis reſponſum reddidit, ſtatimq; correptus, per crucē ſuam honorificauit dominū Ieſum. Videtis igitur quod in ſeruulis ſuis pati velit Chriſtus. Quid ſi & huic ſeruulo dicit:
B Illum volo ſic manere, tu autem me ſequere: & de hac arbore guſtare vult fructum? Nam ſi illius cibus erat vt faceret voluntatem patris, idem cibus illius eſt vt noſtris paſsionib⁹ epuletur. Nōne, vt de ipſo domino ſumamus exemplum, quando voluit, paſsus eſt: & cum quæreretur, inuentus eſt? Quando autem hora nō venerat paſsionis, per medium quærentium tranſibat, & videntes eum tenere non poterant. Quo vtique euidēter oſtendit quia quādo dominus vult, vnuſquiſq; inuenitur & capitur. Quando autem differt, etiam ſi quærentium manibus occurrat & oculis, nō tenetur. Ego ipſe non quotidie vel viſitandi gratia prodibam, vel pergebam ad martyres? Non regiam palatii prętexebā eundo atq; redeundo? Et tamē nemo me tenuit, cum exturbādi me haberent, vt prodiderunt poſtea, voluntatem dicentes, Exi de ciuitate, & vade quo vis. Expectabam fateor magnum aliquid, aut gladium pro Chriſti nomine, aut incendium. At illi delicias mihi pro paſsionibus obtulerunt, ſed athleta Chriſti nō delicias ſed paſsiōes ſuas exigit. Nemo ergo vos turbet quòd aut carrū prāparauerāt, aut dura, vt videbatur ſibi, Auxētii ipſius qui
C ſe dicit Epiſcopū, ore iactata. Pleriq; narrabant percuſſores præmiſsos, pœnam mortis eſse decretā: nec illa timeo, & iſta nō deſero. Quo enim abibo, vbi nō omnia plena gemitus ſint atq; lachrymarum, quādo per eccleſias iubentur eiici catholici ſacerdotes, reſiſtētes gladio feriri, curiales proſcribi omnes niſi mandatū impleuerint? Et hæc epiſcopi manu ſcripta, & ore dictata, qui ſe vt probaret doctiſsimum, vetus nō omiſit exemplum. Legimus enim in propheta quod viderit falcē volantem. Hanc imitatus Auxentius gladium volantem per
2.Cor.11. omnes vrbes direxit. Et Satanas transfigurat ſe in angelum lucis, & in malū imitatur eius potentiam. Tu domine Ieſu vno momento mundum redemiſti. Auxentius vno momento tot populos, quod in ipſo eſt, trucidabit, alios gladio, alios ſacrilegio. Meā baſilicam petit cruento ore, ſanguinolentis manibus. Cui bene præ
Pſal.49. ſens reſpondit lectio. Peccatori autē dixit deus: Quare tu enarras iuſtitias meas? id eſt, non cōuenit paci & furori, non conuenit Chriſto & Belial. Meminiſtis etiam
3.Reg.21. quod lectū eſt hodie, Nabuthe ſanctū virum poſſeſſorē vineæ ſuæ interpellatū petitione regia vt vineam ſuam daret, vbi rex ſuceiſis vitibus olus vile fereret, eumq; reſpondiſse, Abſit vt ego patrum meorū tradam hæreditatem. Regem cōtriſtatum eſse quòd ſibi eſset alienū ius relatione iuſta negatum, ſed muliebri conſilio decep-
tum. Nabuthe vites ſuas vel proprio cruore defendit. D
Si ille vineam non tradidit ſuam, nos trademus eccleſiā Chriſti? Quid igitur à me reſponſum eſt cōtumaciter? Dixi enim conuentus: Abſit à me vt tradā Chriſti hæreditatem. Si ille patrum hæreditatem non tradidit, ego tradam Chriſti hæreditatē? Sed & hoc addidi. Abſit vt tradam hæreditatem patrum, hoc eſt hereditatem Dionyſi qui in exilio in cauſa fidei defunctus eſt, hæreditatem Euſtorgii confeſſoris, hæreditatem Myroclis, atq; omnium retro fideliū epiſcoporum. Reſpōdi ego quod ſacerdotis eſt: quod imperatoris eſt, faciat imperator. Prius eſt vt animam mihi quàm fidem auferat. Ac cui tradam, preſens lectio euangelii docere nos debet, quid petatur, à quib⁹ petatur. Audiſtis nēpe legi quòd cùm Chriſtus ſuper pullū aſinæ ſederet, clamabant pueruli, & moleſtè ferebant Iudæi. Deniq; interpellauerunt do- Lucæ.19.
minum Ieſum dicētes vt faceret eos tacere. reſpōdit: Si hi tacebunt, lapides clamabunt. Deinde ingreſsus templum, eiecit nūmularios, & cathedras, & columbas vendētes in templo dei. Lectio nempe iſta nulla noſtra diſpoſitione recitata eſt, ſed caſu, quæ præſentibus bene aptatur temporibus. Semper ergo Chriſti laudes verbera perfidorum ſunt. Et nunc cùm laudatur Chriſtus, dicunt hæretici quia ſeditio commouetur, dicūt hæretici quia his mors paratur. & verè mortē habet in laudibus E
Chriſti. Quomodo enim laudes eius ferre poſsūt, cuius infirmitatē prædicant? Itaq; & hodie cū laudatur Chriſtus, Arrianorū amentia verberatur. Geraſeni præſentiam Chriſti ferre non poterant, iſti peiores Geraſenis nec laudationem Chriſti ſuſtinere poſsunt. Vidēt pueros Chriſti gloriam concinētes, quia ſcriptū eſt: Ex ore Pſal.8.
infantium & lactentiū perfeciſti laudem. irrident iſtam ætatulam fidei plenam, cùm dicunt: Ecce quid clamant? Luc.19.
Sed reſpondit iis Chriſtus: Si hi tacuerint, lapides clamabunt. hoc eſt, fortiores clamabunt, clamabunt & iuuenes, clambunt & maturiores, clamabunt & ſenes, iſti lapides ad illum iam ſolidati lapidem de quo ſcriptum
eſt: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic fa- Pſal.117.
ctus eſt in caput anguli. His igitur laudationibus inuitatus templum ſuum Chriſtus ingreditur, & flagellum prehendit, & eiicit de templo nūmularios. Non patitur enim in ſuo tēplo pecuniæ eſse vernaculos, non patitur in ſuo tēplo eſse eos qui vendant cathedras. Quid ſunt cathedræ, niſi honores? Quid ſunt columbæ niſi ſimplices mentes vel animæ fidem candidam & puram ſequentes? Ego ergo inducam in templum quem Chriſtus exF
cludit? Iubetur enim exire qui dignitates vendit & honores. Iubetur enim exire qui vēdere vult ſimplices mētes fideliū. Ergo Auxētius eiicitur, Mercurinus excluditur. Vnum portentum eſt, & duo nomina. Etenim ne cognoſceretur quis eſset, mutauit ſibi vocabulum: vt quia hic fuerat Auxentius epiſcopus Arrianus, ad decipiendam plebem quā ille tenuerat, ſe vocaret Mercurium. Mutauit ergo vocabulum, ſed perfidiam nō mutauit. Exuit lupū, & induit lupum. Nihil prodeſt quod mutauit nomen, quid ſit agnoſcitur. Alius in Scythiæ partib⁹ dicebatur, alius hic vocatur. nomina pro regionibus habet. Habet ergo iam duo nomina: & ſi hinc alio perrexerit, habebit & tertiū. Quomodo enim patietur vt maneat ei vocabulum ad tanti ſceleris iudicium? Minora fecit in Scythia, & ita erubuit vt mutaret vocabulum, ſceleratiora hic auſus eſt, & volet, quocunque perrexerit, nomine ſuo prodi tantorū populorū ſanguinem? Manu ſua ſcribet, & poterit conſiſtere animo? Paucos excludebat dominus Ieſus de templo ſuo, Auxentius nullum reliquit. De templo ſuo Ieſus flagello eiicit, Auxentius gladio. Ieſus flagello, Mercurinus ſecuri. Pius dominus flagello exturbat ſacrilegos, nequā perſequitur pios ferro. De quo bene dixiſtis hodie: Leges ſuas ſecum ferat. Feret etiam ſi nolit, feret conſcientiam ſuam. Et ſi non fert chartulam, feret ſanguine in-

G scriptam animã suam, etsi atramento inscriptã epistolam nõ feret. Scripta est Iuda culpa tua graphio ferreo
Hiere.17. & vngue adamantino, & scripta in pectore tuo, hoc est ibi scripta vnde processit. Is mihi etiam audet mentionem facere tractãdi, plenus sanguinis, plenus cruoris? Qui quos non potuerit sermone decipere, eos gladio putat esse feriẽdos, cruentas leges ore dictãs, manu scribens, & putans quod lex fidem possit hominibus impe
Galat.2. rare. Nõ audiuit & id quod hodie dictũ est: Quoniam non iustificatur homo ex operibus legis? Aut, Per legẽ legi mortuus sum, vt deo viuam? id est, per legem spiritualẽ interpretatione legis est mortuus corporali. Et nos p̃ legẽ domini nostri Iesu Christi moriamur huic legi, quæ sancit decreta perfidiæ. Nõ lex ecclesiam con
Roma.1. gregauit, sed fides Christi. Lex enim non est ex fide, iustus autem ex fide viuit. Iustũ ergo fides non lex facit, quia nõ est per legẽ iustitia, sed per fidem Christi. Qui autem fidem repudiat, & legis iura præscribit, ipse se testatur iniustum, quia iustus ex fide viuit. Hanc ergo legem quisq̃ sequatur qua firmatur Ariminẽse concilium,
Galat:4. in qua creatura dictus est Christus? Sed aiunt: Misit deus filium suum factũ ex muliere, factum sub lege. Ergo factum legunt, hoc est creatum. Nõne hoc ipsum cõsiderãt quod proposuerunt, quia factus dicitur Christ9, sed ex muliere, hoc est, secundũ partum virginis fact9 est, qui secundum diuinam generationẽ ex patre natus
Galat.3. est? Legerunt & hodie quia Christus nos redemit de
H maledicto legis, factus pro nobis maledictũ. Nunquid maledictũ Christus secundũ diuinitatẽ est? Sed quare maledictũ dicatur, Apostolus te docet dicens, quia scri
Deut. 21. ptum est: Maledictus omnis qui pendet in ligno. Hoc est, qui in carne sua nostrã carnẽ, in suo corpe nostras infirmitates & nostra maledicta susceptit, vt crucifigeret. Nõ enim ille maledictus, sed in te maledictus. De-
2.Cor.5. nique habes alibi: Qui peccatũ non cognouit, sed pro nobis peccatũ factus est: quia nostra peccata susceptit, vt sacramento suæ passionis aboleret. Hæc ego fratres coram ipso apud vos plenius disputarẽ, sed certus nõ ignaros vos esse fidei, vestrum refugit examen, & gentiles quosdã quatuor aut quinque ferme hoies eligit cognitores sibi, si tamen aliquos elegit, quos vellẽ adesse in cœtu omniũ, non vt de Christo iudicẽt, sed vt maiestatem audiant Christi. Tamen illi iam de Auxentio p̃ nunciauerunt, cui tractanti quotidie non crediderunt. Quæ maior eius condemnatio, q̃ quod sine aduersario apud iudices suos victus est? Ergo & ipsorum sententiam contra Auxentium iam tenemus: & quod gentes
1.Cor.6. elegit, iure damnandus est, quia Apostoli præcepta di-
I misit, cum Apostolus dicat: Audet aliquis vestrum aduersus alterũ habẽs negocium, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? Aut nescitis quoniã sancti de hoc mundo iudicabunt? Et infra ait: Sic nõ est inter vos sapiens quisq̃ qui possit iudicare iter fratres, sed frater cũ fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles? Vides quia quod ille obtulit, contra auctoritatẽ apostoli fit? Vos eligite vtrum Auxentium, an Paulum sequi debeamus magistrum. Sed quid diçam de Apostolo, cùm ipse
Esa.31. dominus clamet per prophetã: Audite me popul9 meus qui scitis iudiciũ, quorũ i corde lex mea est. De9 dicit, Audite me popul9 meus, qui scitis iudiciũ: Auxentius dicit, Nescitis iudiciũ. Videtis quia iã deũ contemnit in vobis, qui sententiã cælestis refutat oraculi. Audite me, inquit, populus me9, dicit dominus. Nõ dicit audite gẽtes, nõ dicit audite Iudei. Iam enim non populus dei qui fuerat, populus erroris est factus. Et qui populus erroris erat, populus dei esse cœpit, quia in Christum credi
2.Cor.3. dit. Iste ergo populus iudicat, cuius in corde lex diuina est, non humana, lex nõ atramento scripta, sed spiritu dei viui non in charta exarata, sed in corde signata: lex gratiæ, non cruoris. Quis igitur vobis iniuriam facit, qui recusat vestram, an qui eligit audientiam? Conclu-

sus vndiq; ad versutiam patrũ suorũ confugit, de impe K
ratore vult inuidiam cõmouere, dicẽs iudicare debere adolescẽtem catechumenum sacræ lectionis ignarũ, & in cõsistorio iudicare. Quasi vero superiore ãno quando ad palatium suum petitus, cum præsentibus primatibus ante consistorium tractaretur, cũ imperator basilicam vellet eripere, ego tũc aulæ tontẽplatione regalis infractus sim, constantiam nõ tenuerim sacerdotis, aut iminuto iure discesserim. Nonne meminerũt quod vbi me cognouit populos palatium petisse, ita irruit, vt vim eius ferre nõ possent, quãdo comiti militari cũ expeditis ad fugandam multitudinem egresso obtulerunt omnes se neci pro fide Christi? Non tunc rogatus sum vt populum multo sermone mulcerem? Sponderem fidem quòd basilicam ecclesiæ nullus inuaderet? Et cùm pro beneficio meum sit officium postulatũ, tamen quòd populus ad palatium venisset, mihi inuidia commota est. In hãc igitur inuidiam me redire desiderant: reuocaui populum, & tamen inuidiam non euasi: quam quidem inuidiam ego temperãdam arbitror, nõ timendam. Quid enim timeamus pro Christi nomine? nisi forte illud mouere me debet quod aiunt, Ergo nõ debet imperator vnam basilicã accipere ad quam procedat: & plus vult Ambrosi9 posse q̃ imperator, vt imperatori prodeundi facultatem neget? Quod cũ dicũt,
apprehẽdere sermones nostros gestiũt, sicut Iudæi qui L
Christũ versuto sermone tentabãt dicentes: Magister Mat.22.
licet tributum dare Cæsari, aut non? Semper ne de Cæsare seruulis dei inuidia commouetur? Et hoc ad calũniam sibi arcessit impietas, vt imperiale nomen obtendat? Et isti possunt dicere quòd eorũ nõ habeãt sacrilegium, quorum imitantur magisterium? Et tamen videte quanto peiores Arriani sunt q̃ Iudæi. Illi querebant vtrum soluendũ putarent Cæsari ius tributi, isti imperatori volunt dare ius ecclesiæ. Sed vt perfidi suum sequũtur authorem, ita & nos quæ nos domin9 & author noster docuit, respondeamus. Considerans enim Iesus dolum Iudæorum dixit ad eos: Quid me tentatis? ostendite mihi denarium. Et cum dedissent, dixit: Cuius imaIbidem.
ginẽ habet & inscriptionẽ? Respõdentes dixerunt Cæsaris. Et ait illis Iesus: Reddite que sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt dei deo. Ergo & ego dico illis qui mihi obiiciunt, Ostendite mihi denarium. Iesus Cæsaris denarium vidit, & ait: Reddite Cæsari quæ Cæsaris sunt, & quæ dei sunt deo. Nunquid de ecclesiæ basilicis occupandis possunt denarium offerre Cæsari? Sed in ecclesia vnã imaM
ginem noui, hoc est, imaginem dei inuisibilis, de qua di Gen.1.
xit deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Illam imaginem de qua scriptum est: Heb.1.
Quia Christus splendor gloriæ, & imago substantiæ eius. In ista imagine patrem cerno, sicut dixit ipse domi Iohã.14.
nus Iesus: Qui me videt, videt & patrem. Non enim hęc imago à patre est separata, quæ vnitatem me docuit tri- Ibidẽ.10.
nitatis, dicens: Ego & pater vnum sumus. Et infra: Om- Ibidẽ.16.
nia quæcunq; habet pater, mea sunt. Et de spiritu sancto dicens quia spiritus Christi sit, & de Christo accepit, sicut scriptum est: Ille de meo accipiet, & annuncia- Ibidem.
bit vobis. Quid igitur non humiliter responsum à nobis est? Si tributum petit, non negamus. Agri ecclesiæ soluunt tributum. Si agros desiderat imperator, potestatem habet vendicandorum, nemo nostrum interuenit. Potest pauperibus collatio populi redundare. Non faciant de agris inuidiam, tollant eos si libitum est. Imperatori non dono, sed non nego. Aurum quærunt, possum dicere: Argẽtum & aurũ non quæro. Sed inuidiam faciunt quia aurũ erogatur, nec ego hanc inuidiam perhorresco. Habeo ærarios. Aerarii mei pauperes Christi sunt. Hunc noui congregare thesaurum. Vtinam hoc mihi semper crimen adscribant, quia aurũ pauperibus erogatur. Quòd si obiiciunt quòd defensionẽ ab iis requiram, non nego, sed etiam ambio. habeo defensionẽ,

A ſed in orationibus pauperum. Cæci illi,& claudi,debiles &ſenes,robuſtis bellatoribus fortiores ſunt. Deniq; munera pauperum deum obligant, quia ſcriptum eſt:
Prou. 19. Qui largitur pauperi deo fœnerat. Præſidia bellatorũ diuinam ſæpe gratiam non merentur. Hymnorũ quoq; meorũ carminibus deceptũ populum ferũt. Plane nec hoc abnuo. Grãde carmẽ iſtud eſt, quo nihil potentius Quid enim potentius q̃ confeſsio trinitatis,quæ quotidie totius populi ore celebratur? Certatim omnes ſtudent fidem fateri, patrẽ & filiũ & ſpiritũ ſanctũ norũt verſibus prædicare, Facti ſunt igitur omnes magiſtri, qui vix poterant eſse diſcipuli. Quid igitur obaudientius poteſt eſse q̃ vt Chriſti ſequamur exẽplũ,qui ſpecie
Philip. 2. inuentus vt homo humiliauit ſemetipſum factus obediens vſq; ad mortem? Deniq; omnes per obedientiam
Roma. 5. liberauit. Sicut enim per inobedientiã vnius hominis peccatores conſtituti ſunt plurimi,ita & per vnius obedientiã iuſti conſtituentur multi. Si ergo ille obediens, accipiant obedientiæ magiſteriũ, cui nos inhæremus, dicentes iis qui nobis de imperatore inuidiam faciunt: Soluimus quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt dei deo Tributũ Cæſaris eſt,non negatur. Eccleſia dei eſt, Cæſari vtiq; non debet addici, quia ius Cæſaris eſse nõ poteſt dei templum. Quod cũ honorificẽtia imperatoris
B nemo dictũ poteſt negare. Quid enim honorificentius q̃ vt imperator eccleſiæ filius eſse dicatur? Quod cũ dicitur ſine peccato dicitur,cũ gratia dicitur. Imperator enim bonus intra eccleſiam,non ſupra eccleſiã eſt. Bonus enim imperator quærit auxiliũ eccleſiæ nõ refutat. Hæc vt humiliter dicimus, ita conſtanter exponimus. Sed incendia aliqui,gladiũ,deportationem minantur.
Pſalm. 63 Didicimus Chriſti ſeruuli nõ timere. Non timentibus nunq̃ eſt grauis terror. Deniq; ſcriptũ eſt: Sagittæ infantium factæ ſunt plagæ eorum. Satis igitur propoſitis reſponſum videtur. Nunc illos interrogo quod Saluator
Lucæ.20. interrogauit: Baptiſmũ Ioannis de cælo eſt, an ex hominibus? Et non potuerunt reſpondere ei Iudæi. Si baptiſmum Ioannis non ſoluerũt Iudæi, Auxentius ſoluit baptiſmum Chriſti? Non enim iſtud ex hominibus eſt baptiſmũ, ſed de cælo, quod detulit nobis conſilii magni angelus,vt iuſtificemur deo. Cur igitur rebaptizandos Auxentius fideles populos putat baptizatos in nomine trinitatis,cum Apoſtolus dicat: Vna fides,vnũ baptiſma? Et ſe hominum dicit aduerſarium eſse, non
Ephe. 4. Chriſti,cum conſilium dei ſpernat, & condemnet baptiſmum,& quod Chriſtus nobis ad redimenda noſtra
C peccata donauit.

Diui Ambroſii ad Marcellinam ſororẽ ſuam, referentis illi quid in cauſa de Baſilicis tradendis actũ ſit,& in quo ſtatu res ipſa nunc conſiſtat,

Epiſtola. XXXIII.

QVONIAM omnibus epiſtolis ferè ſolicite quæris de eccleſia, accipe quid agatur. Poſtridie q̃ accepi literas tuas quib9 ſigni ficaueras qd'te exagitarẽt ſomnia tua,moles inquietudinum grauiũ cœpit moueri. Nec iã portiana,hoc eſt,extramurana Baſilica petebatur,ſed Baſilica noua, hoc eſt intramurana,quæ maior eſt. Cõuenerũt me primo principes virtutũ,viri comites cõſiſtoriani, vt & Baſilicã traderẽ, & procurarẽ ne quid populus turbarũ moueret. Reſpõdi quod erat ordinis,templũ dei tradi à ſacerdote non poſse. Acclamatum eſt ſequẽti die in eccleſia,etiam præfectus eo venit cœpit ſuadere vt Baſilica portiana cederem9. Populus reclamauit. Ita tunc diſceſsum eſt, vt intimaturũ ſe imperatori diceret. Sequẽti die, erat autẽ dominica, poſt lectiones atque tractatũ dimiſsis catechumenis ſymbolũ aliquibus cõpetentibus in baptiſteriis tradebam Baſilicæ. Illic nunciatũ eſt mihi cõperto, quod ad portianam Baſilicã de palatio decanos miſiſsent, & vela ſuſpenderẽt,populi partem eo pergere. Ego tamen manſi D in munere,miſsam facere cœpi. Dum officio,raptũ cognoui à populo Caſtulum quendam quem preſbyterũ dicerent Arriani. Hunc autem in platea offenderant tranſeuntes. Amariſsime flere, & orare in ipſa oblatione deum cœpi,vt ſubueniret,nec huius ſanguis in cauſa eccleſiæ fieret,certe vt meus ſanguis pro ſalute nõ ſolum populi ſed etiã pro ipſis impiis effunderetur. Quid multa? Miſsis preſbyteris & diaconibus eripui iniuriæ virum. Condẽnationes illico grauiſsimæ decernũtur, primo in corpus omne mercatorũ. Itaq; ſanctis diebus hebdomadis vltimæ quibus ſolebãt debitorum laxari vinculo ſtridũt catenæ,imponuntur collo innocentiũ, exigũtur ducẽta pondo auri intra totum triduũ. Reſpõdent aliqui ſe tantum aut duplũ ſi peterentur daturos, dummodo ſeruarent fidem. Erant pleni carceres negociatoribus. Palatina omnia officia, hoc eſt memoriales agentes in rebus,apparitores diuerſorũ comitum temperare à proceſsu iubẽtur ſpecie qua ſeditioni intereſſe prohibebantur,honoratis multa minabantur grauiſsima niſi Baſilicam traderent. Feruebat perſecutio: ac ſi aperuiſsẽt portã,prorupturi in omne facinus videbantur. Conuenior ipſe à comitibus & tribunis vt Baſilicæ fieret matura traditio,dicẽtibus imperatorem iure ſuo vti, eò quòd in poteſtate eius eſsent omnia. Reſpondi, E
ſi à me peteret quod meũ eſset, id eſt fundũ meũ,argentum meum,ius huiuſmodi meum me non refragaturũ quàmq̃ omnia quæ mea ſunt,eſsent pauperum. Verũ ea quæ diuina,imperatoriæ poteſtati non eſse ſubiecta. Si patrimonium petitur,inuadite: ſi corpus,occurram. Vultis in vincula rapere? vultis in mortẽ? voluptati eſt mihi. Non ego me vallabo circunfuſione populorum, nec altaria tenebo vitã obſecrãs,ſed pro altaribus gratius immolabor. Horrebam quippe animo cum armatos ad Baſilicam eccleſiæ occupandam miſsos cognoſcerem,ne dum Baſilicam vẽdicãt,aliqua ſtrages fieret quæ in perniciem totius vergeret ciuitatis. Orabam ne tantę vrbis vel totius Italiæ buſto ſuperuiuerem. Deteſtabar inuidiam fundendi cruoris,offerebam iugulum meum. Aderant Gotthi tribuni, adoriebar eos dicens: Propterea vos poſseſsio Romana ſuſcepit,vt perturbationis publicæ vos præbeatis miniſtros? Quo tranſibitis ſi hæc deleta fuerint? Exigebatur à me vt compeſcerem populum. Referebam in meo iure eſse vt nõ excitarem,in dei manu vt mitigaret. Poſtremo ſi me incentorem putarẽt,iam in me vindicari oportere, vel abduci me in quas vellent terarũ ſolitudines. His dictis illi F
abierunt,ego in baſilica veteri totum exegi diem,inde, domum cubitũ me recepi,vt ſi quis abducere vellet,inueniret paratum. Ante lucem vbi pedem limine extuli, circũfuſo milite occupatur baſilica. Idq; à militibus imperatori mãdatũ dicitur,vt ſi prodire vellet,haberet copiam,ſe tamen præſto futuros ſi viderent eum cum catholicis conuenire. Alioquin ſe ad eum cœtũ quẽ Ambroſius cogeret,tranſituros. Prodire de Arrianis nullus audebat,quia nec quiſq̃ de ciuib9 erat,pauci de familia regia,nonnulli etiam Gotthi. Quibus vt olim plauſtro ſedes erat,ita nunc plauſtrum eccleſia eſt. Quocunque fœmina iſta proceſserit ſecũ ſuos omnes cœtus vehit. Circunfuſam baſilicã eſse gemitu populi intellexi, ſed dum legũtur lectiones intimatur mihi plenã populi eſſe baſilicam etiam nouã, maiorem videri plebem q̃ omnes cum eſsent liberi: lectorem efflagitari. Quid plura? Milites ipſi qui videbantur occupaſse baſilicam,cognito quòd præcepiſsem vt abſtinerẽtur à cõmunionis cõſortio,ad conuẽtum hunc noſtrũ venire cœperunt. Quibus viſis turbantur mulierũ animi proripit ſeꝛna. Ipſi tamẽ milites ſe ad orationẽ veniſse,nõ ad præliũ loquebantur. Clamauit aliqua populus. q̃ moderate,q̃ cõſtanter,q̃ fideliter poſcebat vt ad illam pergeremus baſilicã. In illa quoq; baſilica fertur quod popul9 præſen

G tiam flagitabat meam. Tunc ego hũc adorsus sermonem sum: Audistis filii librũ legi Iob, qui solẽni & munere est decursus, & tempore. Sciuit & vsu hunc librũ etiam diabolus intimandum, quo virtus omnis suæ tẽtationis aperitur & ꝓditur. Et ideo se hodie motu maiore cõcussit. Sed gratias deo nostro, qui nos ita firmauit fide atq; patientia. Vnum Iob miraturus ascenderam, omnes Iob quos mirarer inueni. In singulis vobis Iob reuixit, in singulis sancti illius patiẽtia & virtus refulsit. Quid enim præsentius dici potuit à Christianis viris, q̃ id quod hodie in vobis spiritus sanctus est locutus? Rogamus Auguste, non pugnamus. Non timem⁹, sed rogamus. Hoc Christianos decet, vt & tranquillitas pacis optetur & fidei, veritatisq; cõstantia, nec mortis reuocetur periculo. Est enim præsul domin⁹, qui saluos faciet sperantes in se. Sed veniamus ad propositas lectiones. Videtis diabolo tentandi licẽtiam dari, vt boni probentur. Inuidet inimicus bonis profectibus, tẽtat diuersis modis. Tentauit sanctum Iob in patrimonio, tentauit in filiis, tẽtauit in dolore corporis. Fortior in suo corpore tẽtatur, infirmior in alieno. Et mihi meas diuitias quas in vobis habeo, volebat auferre, & hoc tranquillitatis vestræ patrimonium dissipare cupiebat.

H Vos quoq; ipsos mihi bonos filios gestiebat eripere, ꝑ quibus ego quotidie instauro sacrificium. Vos ruinis quibusdã publicę perturbationis conabatur inuoluere. Duo igitur iam genera tentationis excepi. Et fortasse quia infirmiorem me dominus deus nouit, adhuc in corpus meum non dedit potestatem. Et si ipse cupiam & si offeram, adhuc me fortasse huic certamini imparẽ iudicat, & diuersis exercet laborib⁹. Nec Iob ab isto cœpit certamine, sed in hoc cõsummauit. Tẽtatus est autẽ Iob nũciis coaceruatis malorum, tentatus est etiam per
Iob. 2. mulierem, quæ ait: Dic aliquod verbũ in deum, & morere. Videtis quãta subito moueãtur. Gotthi, arma, gentiles, mulcta mercatorum, pœna sanctorum. Aduertitis quid iubeatur cùm mandatur: Trade basilicã, hoc est, dic aliquod verbũ in deum, & morere. Nec solũ dic aduersum deum, sed etiam fac aduersus deum. Mandatur, Trade altaria dei. Vrgemur igitur præceptis regalibus, sed confirmamur scripturæ sermonibus: quæ respondit: Tanq̃ vna ex insipientibus locuta es. Non mediocris igitur ista tentatio. Nanque asperiores tẽtationes has esse cognouimus, quæ fiunt per mulieres. Denique per Euam etiã Adam supplantatus est: eoq; factũ est vt à mandatis cælestibus deuiare. Quo errore cognito, præuaricatricis conscientiæ reus latere cupiebat,
Gene. 3 sed latere nõ poterat, & ideo ait ei deus: Adam, vbi es?
I Hoc est, quid eras ante? vbi nunc esse cœpisti? vbi te cõstitueram? quo ipse transgressus es? Agnoscis esse te nudum, quia bonæ indumenta fidei perdidisti. Folia sunt ista quibus nunc velare te quæris. Repudiasti fructum, sub foliis legis latere cupis, sed proderis. Recedere à domino deo tuo propter vnã mulierẽ desiderasti, propter ea fugis quem videre quærebas. Cũ vna muliere te abscondere maluisti, relinquere speculum mundi incolatum paradisi, gratiam Christi. Quid dicã quòd etiam
3. Re. 19. Heliam Iezabel cruenta persecuta est? quòd Ioannẽ Ba
Matt. 14. ptistã Herodias fecit occidi? Singulæ tamen singulos. Mihi quo minora longe merita, eo tentamenta grauiora. Virtus infirmior, sed plus periculi. Succedunt sibi mulierum vices, alternantur odia, commenta variãtur, seniores conueniuntur, prætexitur regis iniuria. Quæ ratio igitur est aduersus hunc vermiculum moliri graiores tentationes, nisi quia non me, sed ecclesiã persequuntur? Mandatur denique: Trade basilicam. Respõdeo: Nec mihi fas est tradere, nec tibi accipere Imperator expedit. Domũ priuati nullo potes iure temerare, domũ dei existimas auferẽdam? Allegatur, imperatori licere omnia, ipsius esse vniuersa. Respõdeo: Noli te grauare impator, vt putes te in ea quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere, sed si vis K diutius imperare, esto deo subditus. scriptum est: Quæ dei deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotẽ ecclesiæ. Publicorũ tibi mœniũ ius commissum est, nõ sacrorum. Iterum dicitur mandasse, Debeo & ego vnam basilicam habere. Respõdi: Non tibi licet illã habere. Quid tibi cũ adultera? Adultera enim quæ nõ est legitimo Christi coniugio copulata. Dum hæc tracto, suggestum est mihi cortinas regias esse collectas: refertam autem populo basilicam presentiam mei poscere: statimq; eo conuerti sermonem meum, dicens: Quàm alta & profunda oracula sunt spũs sancti. Matutinis horis lectũ est, vt meministis fratres,
Psal. 78. quod summo animi dolore respondemus: Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam. Et reuera venerunt gentes, & plus etiam q̃ gentes venerũt. Venerunt enim Gotthi, & diuersarũ nationum viri, venerũt cũ armis, & circunfusi occupauerũt basilicã. Hoc nos ignari tuæ altitudinis dolebamus, sed nostra imprudentia aliud opinabatur. Venerunt gentes, sed verè in hæreditatem tuam venerunt. Qui enim gentes venerunt, facti sunt Christiani. Qui ad inuadendã hæreditatem venerunt, facti sunt cohæredes dei. Defensores habeo quos hostes putabam: socios teneo, quos aduersarios exstimabã. Cõpletũ est illud quod de domino Iesu Dauid propheta cecinit: Quia factus est in pace locus eius, & con L
Psal. 75. fregit cornua arcuũ, scutum, & gladiũ, & bellũ, Cuius enim hoc munus, cuius opus, nisi tuum domine Iesu? Videbas ad templum tuum armatos venire, hinc gemere populum, & frequentem adesse, ne basilica dei traderetur: inde vim militibus, imperatori: mortem ante oculos mihi: ne quid inter hæc furori liceret, inseruisti te domine mediũ, & fecisti vtraq; vnum. Compescuisti armatos dicens profecto: Si ad arma concurritur, si in templo meo lis commouetur, quæ vtilitas in sanguine
Psal. 29. meo? Gratias itaq; tibi Christe: non legatus, neq; nuncius, sed tu domine saluum fecisti populũ tuũ, cõscidisti saccum meum, & præcinxisti me lætitia. Hæc ergo dicebam miratus imperatoris animũ studio militum, obsecratione comitũ, precatu populi posse mitescere. Interea nunciatur mihi missum notariũ qui mandata deferret. Concessi paululum, mandatũ intimat. Quid tibi visum est, inquit, vt contra placitũ faceres? Respondi: Quid placitũ sit ignoro, quidve temere factum dicatur, incertum habeo. Ait: Cur presbyteros ad Basilicã destinasti? Si tyrannus es, scire volo, vt sciam quemadmodum me aduersum te præparem. Retuli dicens me nihil in præiudiciũ fecisse ecclesiæ: eo tempore quo au M dieram occupatam esse à militibus basilicam, gemitũ tantummodo liberiorem habuisse: multisq; adhortãtibus vt eo pergerem, dixisse, Tradere basilicam nõ possum, sed pugnare nõ debeo. Postea vero q̃ cognouerim cortinas regias inde esse sublatas, cũ me populus eo ire deposceret, direxisse presbyteros, me tamẽ noluisse ire sed dixisse, Credo ĩ Christo quod ipse nobis cũ faciet imperator. Si hæc tyrãnis videtur, habeo arma, sed ĩ Christi nomine, habeo offerendi mei corporis potestatem. Quid moraretur ferire si tyrannũ putaret? Veteri iure à sacerdotib⁹ donata imperia, nõ vsurpata? Et vulgo dici quòd imperatores sacerdotiũ magis optauerint q̃ im
Ioan. 6. perium sacerdotes. Christus fugit, ne rex fieret. Habemus tyrannidem nostram. Tyrannis sacerdotis, infirmitas est. Cùm infirmor, inquit, tunc potens sum. Ca-
2. Cor. 12 uere tamen ne ipse sibi tyrannũ faceret, cui deus aduersarium nõ excitauit. Non hoc maximum dicere, quod tyrannus ego sim Valentiniani, qui se meæ legationis obiectu queritur ad Italiã nõ potuisse transire. Addidi quia nunq̃ sacerdotes tyranni fuerunt, sed tyrãnos sæpe sunt passi. Exactus est totus ille dies in mœrore nostro scissæ tamen ab illudẽtibus pueris cortinæ regiæ. Ego domum redire nõ potui, quia circunfusi erant milites,

A qui basilicam custodiebant. Cum fratribus psalmos in ecclesiæ basilica minore diximus. Sequēti die lectus est de more liber Ionæ, quo cōpleto hunc sermonem ador sus sum. Liber lectus est fratres quo prophetatur, quòd peccatores in pœnitentiā reuertantur. Acceptū est ita vt speraretur in præsenti futurū, Addidi quòd vir iust⁹ etiam offensam contrahere voluisset, ne vel spectaret vel denūciaret excidium ciuitati. Et quod lugubre esset illud dictū. Contristatus quoq; sit quòd aruisset cucurbita. Deum quoq; dixisse ad Prophetam: Si tristis es pro cucurbita? Respōdisse Ionam: tristis. Dixisse dominum, si illud doleret quòd exusta esset cucurbita, quāto magis sibi curæ esse oportere tantæ plebis salutem? Et ideo excidiū quod paratum toti vrbi fuerat, remouisse. Nec mora, nunciatur imperatorē iussisse vt recederent milites de basilica, negociatoribus quoq; quod exacti de condemnatione fuerant redderetur. Quæ tūc plebis totius lætitia fuit? qui totius populi plausus? quæ gratia? Erat autem dies quo sese dominus pro nobis tradidit, quo in ecclesia pœnitentia relaxatur. Certatim hoc nunciare milites, irruentes in altaria osculis significare pacis insigne. Tunc agnoui quòd deus vermē antelucanū percussserat, vt tota ciuitas seruaretur. Hæc gesta sunt, atq; vtinā iam finita, sed grauiores motu futu-

B ros plena commotionis imperialia verba indicāt. Ego tyrānus appellor, & plus etiā quām tyrannus. Nā cū imperatorē comites obsecrarent vti prodiret ad ecclesiā idq; petitu militū facere se dicerēt. respōdit: Si vobis iusserit Ambrosius, vinctum me tradetis. Quid post hāc vocē superfit, cōsidera. Quam vocē omnes cohorruerunt, sed habet à quibus exasperetur. Denicq; etiam speciali expressione Calligonus præpositus cubiculi mandare mihi ausus est: Me viuo tu contemnis Valentinianum? Caput tibi tollo. Respondi: Deus permittat tibi vt impleas quod minaris. Ego enim patiar quod episcopi tu facies quod spadones. At vtinam dominus auertat eos ab ecclesia, & in meo omnia sua tela conuertant, meo sanguine sitim suam expleant.

Diui Ambrosii ad Theodosium imperatorē decessum Valentiniani Augusti vehemēter se dolere, aptissimumq; pro sepultura eius locum præparatū esse insinuantis, Epistola. XXXIIII.

C AMBROSIVS Theodosio Imperatori. Silentium meū rupit sermo clementiæ tuæ. Nihil enim in tam tristibus rebus melius facere in animum induxerā, q̄ si fieri posset meipsum abdere. Sed quia in secessu aliquo delitescere, & sacerdotio exire nō poterā, vel silentio intra me latebā. Doleo enim fateor dolore acerbo, non solū quòd immatura ætatæ Valētinianus Augustus decesserit, sed etiā quòd informatus fide, ac tuis institutis tantā deuotionē erga deū nostrū induerat, atq; tanto in me incubuerat affectu, vt quē ātè persequebatur, nūc diligeret: quem ante vt aduersariū repellebat, nunc vt parentē putaret. Quod ego nō pro recordatiōe iniuriæ veteris exprompsi, sed pro testimonio conuersionis. Illud enim alienum, hoc suum, quod à te infusum sibi ita tenuit, vt matris persuasionem excluderet. Ille se à me nutritum præferebat, ille vt sedulum patrem desiderabat. Ille simulato à quibusdam aduentus mei nuncio, impatienter præstolabatur. Quinetiam illis ipsis publici doloris diebus cū sanctos & summos sacerdotes domini intra Gallias haberet, vt à me tamen sacramentis baptismatis initiaretur, scribendum arbitratus est. Quod etiam si non rationabiliter, amabiliter tamen erga me suum studium testificatus est. Hunc ergo nō intimo anhelem spiritu, secretisq; mētis atq; animi visceribus amplectar? Hunc mihi mortuum putē? Immo mihi magis viuum. Quas ego domino deferebam gratias, quod ita in me conuersus esset, quod ita emenda- D tus, quasi senioris cuiusdam ætatis mores iduisset: quasi clementię tuę quod eum non solum regno reddidisses sed etiam quod est amplius, instituisses fidei & pietatis tuæ disciplinis. Hunc ergo non doleam tui integrum, antequām sacramentorum quæ desiderauit adipiscere tur gratiā repentina obisse morte? Refrigerasti animū quod etiam ipse dignatus es ferre testimonium dolori. Te imperator arbitrum teneo affectus mei, te mex mentis interpretem. Sed flendi tempora alias non deerunt. Nunc de sepultura eius, quoniam scripsit clementia tua ita hic procurandum. Sed exors recessit baptismatis. quid cognouerim, non repressi. Est hic porphyreticum labrum pulcherrimum, & in vsus huiusmodi aptissimum. Nam & Maximianus Diocletiani socius ita humatus est. Sunt tabulæ porphyreticæ præciosissimæ, quibus vestiebatur operculum quo regales exuviæ claudantur. Hoc fuerat præparatum, sed expectabatur rescriptum clementiæ tuæ, cuius perceptione recreatæ sunt sanctæ filiæ tuæ, filii tui. Valentiniani sorores, quæ se grauibus afficiunt modis, & amplius exagitabātur quòd diu nihil scriberetur sibi. Vnde iis nō parum accessit solatii, sed dū inhumatæ sunt reliquiæ, nequaq̄ sibi parcūt. Videntur enī sibi germani sui quotidianum funus tenere. Et reuera cū sine fletu magno E ac sine dolore graui nūquām sint, tamen quotiescunq; eò accedunt, exangues reuertuntur. Et ipsis igitur consuletur, & charissimis exuuiis, si acceleretur sepultura. ne æstiuo penitus soluantur calore. Vix enim superiorem æstatem transegimus. Mandatum tuum seruo, & commendo domino. Diligat te dominus, quia tu domini seruos diligis.

Diui Ambrosii ad Eusebium episcopum, apparitori præfecturæ offensam quam contraxerat esse remissam, Faustinumq; paruulum tussi laborantem ad sororem venisse referentis,

Epistola. XXXV.

AMBROSIVS Eusebio episcopo. Apparitor præfecturæ qui propter operas portuenses offensam contraxerat, iam in portu natigat, opportunè autem aduenit. Nam simul vt accepi literas tuas vidi præfectū, rogaui pro eo, ignouit illicò, iussi retrahi epistolam quam de facultatibus eius publicandis dictauerat. Quòd si tardius venisset, F nemo magis probasset inexplicabile illud opus esse portus reformandi, quàm iste qui illic naufragium fecerat, nisi te habuisset gubernatorem, vt aliter non posset inde nisi nudus exire. Faustinus paruulus tussi laborat, ad sanctam sororem curatū venit. & venit sponte. Expertus enim est melius sibi ventrem curari. Denique & me medicum putat, expectat prandium. Itaq; hic bis ad diē curatur, & cœperat pulchrè valere, sed dum eum nimio amore abstinere gestiunt, tussire deventre plus cœpit, & laborabit adhuc, nisi ad medicamenta sua reuertatur. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

LIBER SEXTVS.

DIVI AMBROSII ad Sabinū episcopum eos qui indignum duxerint quòd Paulinus venditis facultatibus, & seculo relicto, secretum quoddam elegerit, confutantis & comprobantis quod non ignominiosum aut turpe, sed glorioſum sit, opprobrioſum, vilem & nudum fieri pro Christo. Quid etiam denudatio ipsius Dauid figurauerit, exponentis. Epistola XXXVI.

G AMBROSIVS Sabino Episcopo. Paulinum splendore generis in partibus Aquitanię nulli secūdū vēditis facultatibus tā suis q̄ etiā cōiugalibus, i hos se induisse cultus ad fidē cōperi, vt ea in paupe res cōferat quę redegit in pecuniam, & ipse pauper ex diuite fact⁹ tanquam deo neratus graui sarcina, domui, patrię cognationi quoque valedicat, quo impensius deo seruiat. Elegisse autem secretum affirmatur Nolanę vrbis, vbi tumultum fugitans ęuum exigat. Matrona quoq; virtuti & studio eius proxime accedit, neq; à proposito viri discrepat. Denique transcriptis in aliorum iura suis prędiis, virum sequitur, & exiguo illic coniugis contenta cespite solabitur se religionis & charitatis diuitiis. Soboles eis nulla, & ideo meritorum posteritas desiderata. Hęc vbi audierint proceres viri, quæ loquentur? Ex illa familia, illa prosapia, illa indole, tanta præditum eloquentia migrasse à senatu, interceptam familiæ nobilis succesionem? ferri hoc non posse. Et cum ipsi capita & supercilia sua radant si quando Isidis suscipiunt sacra, si forte Christianus vir attentior
H sacrosanctæ religionis vestē mutauerit, indignum facinus appellant. Equidem doleo tantam esse in mendacio obseruantiam, in veritate negligentiam, vt confundantur plerique attentiores ad sacrosanctam religionem videri, non considerantes vocem dicentis:
Lucæ. 9. Qui me confusus fuerit coram hominibus, confundar & ego eum coram patre meo qui est in cælis. Sed non confusus est Moyses, qui cum esset ascitus in do-
Exo. 2. mum regiam, thesauris Aegypti opprobrium Christi præferendum putauit. Non confusus est Dauid qui an-
2. Reg. 6 te arcam testimonii coram omni populo saltauit.
Esa. 20. Non cōfusus est Esaias, qui nudus & discalciatus ibat per populos oracula clamās cælestia. Quid vtiq; tā deforme visibili spectaculo q̄ histrionicos sinuare gestus, & fœmineo vsu mollire membra? Deliciarū comes & luxurię ludibriū est lasciua saltatio. Quid illud quod
Psal. 46. ipse cecinit dicēs: Omnes gentes plaudite manibus? Nē pe si corporalia cōsideremus, tanquā muliebrib⁹ inter mixtum choreis putamus eū cōcrepare manibus, & tur
Ezech. 21 pi sono plaudere. Nam & de Ezechiel dictū est: Plaude manu, & percute pede. Sed hæc quæ corporeo aspectu fiunt turpia, sacrosanctæ religionis contemplatione reuerenda sunt, vt qui ista reprehēdunt, ipsi i laqueos re-
2. Reg. 6. prehensionis animas suas induant. Deniq; reprehendit
I Michol saltantem Dauid, & ait ad eū: Quid honorificatus est hodie rex Israel, quia denudatus est hodie ante oculos puellarū suarum? Et respondit ei Dauid: Coram domino ludā qui elegit me pro patre tuo, & pro vniuersa domo eius, vt constitueret me regē super populum suum Israel. Et ludam corā domino, & denudabor adhuc sic, & ero nugax ante oculos tuos, & cū puellis quibus dixisti me denudatū, honorificabor. Non erubuit igitur Dauid fœmineas opiniones, nec opprobria apud mulieres subire pro religionis obsequio, verecundatus est. Ludebat enim domino puer suus, & ideo amplius placuit: quia ita se humiliauit deo, vt regale posthaberet fastigiū & vltimū exhiberet deo quasi seruulus ministerium. Deniq; illa quæ saltationē huiusmodi reprehendit, sterilitatis damnata non dedit sobolem regiam ne superbos crearet: & quod verū est, nullā est adepta posteritatis suæ meritorūq; succesionē. Quod si quis adhuc dubitat, accipiat euāgelicū testimonium. Dixit
Mat. 11. enim dei filius: Cantauimus vobis, & non saltastis. Derelicti sunt itaq; Iudæi qui nō saltauerunt, qui nescierūt manibus suis plaudere. Ascitæ sunt gentes quæ spiri-
Eccle. 4. tualē deo plausum dederunt. Stultus enim cōplexus est manus suas, & deuorauit viscera sua, id est, corporalib⁹ se implicauit negociis, & deuorauit viscera sua sicut mors prævalens, & ideo non inueniet vitam æternam. K
Sapiens autem attollens opera sua, vt lucerent coram patre suo qui in cęlis est, non assumpsit sed eleuauit viscera sua vsq; ad resurrectionis gratiā. Hæc gloriosa sapiētis saltatio, quam saltauit Dauid, & ideo vsq; ad sedem Christi sublimitate spiritualis saltationis ascēdit vt videret atq; audiret dicentē dominum domino suo: Sede à dextris meis, Ergo si nō absurde cecidisse nobis
Psal. 109 hanc de saltatione interpretationē iudicas, nō supersedeas adhuc lectionis laborē, vt etiam de Esaia mecum recenseas, quod bene tibi cognitū est, illū nō ludibriose sed glorioſissime denudatū esse in cōspectu populorum occursantiū, vt pote qui oracula domini ore proprio resultabat. Sed forte aliquis dicat: Non igitur erat turpe vt vir nudus omnino iret per populos, cum ei & virilis sexus & muliebris occurreret? Nō ipsa species offendebat oculos omnium, & maxime mulierū? Nōne ipsi nos inspicere nudos plerūq; reueremur. Deniq; idcirco indumētis operiuntur genitalia hominum, ne deformi visu obtutū aciemq; perstringant oculorum intuentium. Acquiesco & ego, sed considera quæ figura sit facti huius, quid ve prætēdat species huiusmodi. Eò quòd ita nudi ambulabunt pueri Iudæorū & virgines in captiuitatem deducti, sicut puer, inquit, meus Esaias vadit nudus & excalciatus. Potuit quidem hoc & sermone exprimere, sed exemplo acerbare maluit, vt species ipsa L
plus incuteret horroris, & quod in prophetæ corpore auersabātur, in se pertimescerent. In quo igitur horror grauior turpitudinis, in corpore prophetæ, an in perfidorum peccato quod tantā meritis suis ærumnā incidit captiuitatis? Quid si in ꝓphetico corpore nihil opprobrii? Ille enim corporalibus nō intendebat, sed spiritualibus. Nanq; in excesu mentis non dicit: Audiam quid Psal. 84.
loquar, sed quid loquatur in me deus. Neq; attēdit vtrū nudus, an vestitus sit. Deniq; Adam ante peccatū nudus erat, sed nudū se nesciebat, quia erat indutus virtutibus Gen. 3.
Posteaquam vero peccatū commisit, nudū se esse vidit & texit. Noe nudatus erat, sed nō erubescebat, quia erat plenus iucunditatis, & spiritualis lætitiæ. Deniq; qui eū risit vt nudum, ipse mansit perpetuę obnoxius opprobrio turpitudinis. At vero Ioseph ne turpiter nudaretur vestē reliquit, & nudus aufugit. Quis igitur turpis, ille qui vestē alienā tenuit, an is qui suam exuit? Sed vt Actu. 7.
plenius liqueat quia nō se, neq; ea quę iuxta pedes sunt prophetæ aspiciunt, sed cælestia: Lapidabatur Stephanus, & videbat cœlos apertos, & Iesum ad dexteram dei stantem. Et ideo lapidum ictus non sentiebat corpori, M
non considerabat vulnera, sed oculis erat Christo affi- Esa. 20.
xus, illi adhærebat. Ergo & Esaias nudū se non conspicabatur, sed diuinæ vocis organum se præbebat, vt promeret quod in eo loquebatur deus. Sed esto vt se videret, poterat nō facere quod iubebatur? Poterat turpe arbitrari quod imperabat deus? Sara quia risit, incredulitatis coarguta est. Abrahā laudatus, quia in verbo dei Gen. 18.
nō hęsitauit. Et donatus remuneratione maxima, quia iubente deo piè posse fieri credidit etiā parricidiū. Hic igitur quid verecūdiæ esset prophetæ, vbi aliud gerebatur, & aliud figurabatur? Iudæi propter flagitia sua destitui a domino deo, cœperant vinci ab aduersariis suis cōferre se volebāt ad Aegyptios, vt sibi essent præsidio aduersum Assyrios, qui redire magis ad fidē, si bonos consulerent, debuissent. Iratus dominus significat vanam illos spem gerere, qui offensam domini putarunt maiore peccato leuandam, cum illi ipsi vincēdi forent in quorum auxiliis populus Iudæorum confideret. Hoc secundum historiam. Figura autem illa, quia in Aegyptiis confidit qui luxuriis deditus est, mancipatus lasciuiæ. Nemo autē se luxui cōmittit, nisi qui recedit à prę-
ceptis dei veri. Vbi autem cœperit quis luxuriari, incipit deuiare à fide vera. Ita duo cōmittit maxima crimina, opprobria carnis, & mentis sacrilegia. Ergo qui nō

A sequitur dominum deum suum, ingurgitat se luxuriæ ac libidini, pestiferis corporis passionibus. Qui autem se ingurgitauerit atq; immerserit huiusmodi volutabris, Exod. 32 perfidię laqueos incurrit. Sedit enim populus manducare & bibere, & fieri sibi deos popposcit. Vnde docet dominus quoniã qui duobus istis flagitiorum generibus dederit animam suam, exuitur indumento non vestis laneæ, sed viuidæ virtutis, cuius amictus non temporalis, sed æternus est. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosii ad Chromatiũ, ex illo quod in libro Numerorum à Balaam dictum esse legitur: Quia non mentitur deus, nec est augurator in Israel: discutientis vnde habuerit iste qui augur erat, vt, oraculũ dei loqueretur, & futura manifestaret, Epi. XXXVII.

AMBROSIVS Chromatio. Nunquid nam mentitur deus? Sed non mentitur, quia impossibile est mẽtiri deũ. Impossibile quoq; istud, nunquid nã infirmitatis est? Nõ vtiq;, Nam quomodo omnia potest, si aliquid efficere nõ potest? Quid ergo ei impossibile? Nõ quod virtuti arduũ, sed quod naturę eius contrariũ. Impossibile, inquit, est B ei mentiri. Impossibile istud nõ infirmitatis est, sed virtutis & maiestatis: quia veritas non recipit mẽdacium, nec dei virtus leuitatis errorẽ. Ideoq; sit deus verax, omnis autem homo mendax. Veritas itaq; semper in eo est, fidelis manet, mutare se & negare nõ potest. Si enim verum se negat, mentitur. Mentiri autem non virtutis sed infirmitatis est. Nec mutare se potest, quia natura eius nõ recipit infirmitatẽ. Hoc igitur impossibile eius plenitudinis est, quæ minuere se & augere non potest. nõ infirmitatis, quę in eo quod se auget, imbecilla est. Ex quo colligitur impossibile dei potentissimum esse. Quid enĩ potẽtius q̃ nescire quicquid infirmitatis est? 1.Cor.1. Est tamen & aliud infirmũ dei, quod fortius est hominibus: & stultum dei, quod sapiẽtius est hominibus: sed hoc crucis, illud diuinitatis. Si ergo quod ifirmũ eius, potentia est: quod potentiæ, quomodo infirmum est? Sit igitur nobis positum, quia non mentitur deus. Sed nec Nũc. 23. augurator augurii in Israel, secũdum legẽ dei. Quomodo ergo Balaã prohibitũ se oraculo dei dicit vt vadat ad maledicendũ populo Israel, & iuit, & occurrit ei angelus domini qui eũ prohiberet pergere, ita vt obsisteret asinæ eius quæ vehebat eum, & nihilominus & ipse dixit ei vt iret, sed hoc diceret quod sibi infunderetur? C Si augurator nõ est in Israel, vnde istioraculũ dei quod futura manifestauit, qui augur erat? Si oraculum dei loquebatur, vnde meritum diuinæ aspirationis assumpserat? Sed nõ mireris infusum auguri à domino quod loqueretur, quando infusum legis in euangelio etiã principi sygnagogæ vni ex persequentibus Christũ: Quia Ioan.11. oportet vnũ hominẽ mori pro populo. In quo nõ prophetiæ meritũ, sed assertio veritatis est, vt aduersariorũ testimonio manifestaretur, quo perfidia non credẽtium, vocibus suorum augurũ redargueretur. Ideo Balaam ille Chaldæus accitur ad fidem, vt Chaldæorũ superstitio conticesceret. Non igitur cõfitentis meritum, sed vocãtis oraculũ est reuelãte dei gratia. Quid igitur contraxit offensionis, nisi quia aliud loquebatur, aliud machinabatur? Deus enim vas mundũ requirit, nõ immunditia inquinatum & sordibus. Tentabatur igitur Balaam, non probabatur. Erat enim plenus fallaciæ ac doli. Deniq; cũ primo consuluisset vtrũ ad illũ vanitatis populũ deberet pergere, & prohibitus esset, excusauit: postea missis legatis honorationibus, promissis vberioribus, muneribus cumulationibus illectus, qui renũciare debuerat, iterum consulẽdum putauit, quasi deus precio aut muneribus inflecteretur. Respõsum est quasi auaro, nõ quasi ei qui verũ quęreret, vt illuderetur potius quam informaretur. Cœpit ire, occurrit ei angelus D in angusto, domonstrauit se asinę, non demõstrauit auguri. Illi se reuelauit, istũ obtriuit: tamen vt aliquando & ipse cognosceret, aperuit oculos eius: vidit, & adhuc tamen nõ credidit euidẽti oracuio: & qui vel oculis crere Iudicũ.6. dere debuisset, inuoluta & ambigua respondit. Tũc indignatus dominus, per angelũ dixit: Vade, & quęcunq; tibi inspirauero, hęc dices, id est, nõ quę vis, sed quę cogeris loqui. Quasi organum inane sonum meis præbebis sermonibus. Ego sum qui loquar, non tu: qui ea quę audieris resultabis, & quæ non intelliges. Nihil profici es eũdo qui sine mercede remeabis pecuniæ, & sine profectu gratiæ. Deniq; ea prima vox eius est: Quid maledicam cui nõ maledicit deus? Vt ostenderet non in sua volũtate esse benedictionem Hebræi populi, sed in dei gratia. A summis, inquit, montibus conspiciam eũ, quoniam non oculis cõprehendere possum hunc populũ qui habitabit solus fines suos, non locorum possessione disterminans, sed virtutis incolatu, & morum singularium proprietate, in æterna diffundens secula. Quis enim annumerabitur ei de nationibus aliis, qui finitimorum populorum excedit consortia iustitiæ sublimitate? quis cõstitutionẽ generationis eius colliget? Corpora quidem eorum humanis seminibus concreta & figurata aduertimus, sed de superioribus & mirabilibus semi nariis animæ eorum pullulauerunt. Moriatur anima E mea in animis eorum, moriatur hanc corporalem vitam, vt in animis iustorum illius æternæ vitæ adipiscatur gratiam. In quo iam tunc sacramenti huius cælestis & sacri baptismatis reuelata est magnificẽtia, per cuius operationem moriũtur homines culpę veteri, & iniquorum operibus, vt nouitate vitæ in cõsortia iustorũ trãsfigurati, in eorũ mores resurgãt. Et quid mirum de hominibus, cũ moriantur peccato, vt deo viuant? Hæc audiens Balach, indignatus est dicens: Ad maledicendũ te adduxi, & tu benedicis? Respondit ille: Calumniã patior de eo quod nescio. Ego enim nihil meum loquor, sed quasi cymbalum tinniens sonum reddo. Iterũ alio atq; alio transductus, cũ vellet maledicere, benedicebat Non est labor in Iacob neq; dolor, deus illum protegit Et ifra iubet parari aras septẽ & sacrificia. Vtiq; debuit discedere, sed per infirmitatem mẽtis, & mutabilitatem sententię putabat quod auertere posset dei voluntatem Ipse autem per excessum mẽtis aliud cupiebat, & aliud loquebatur. Quam speciosa, inquit, habitacula tua ô Hebræorum militia. Tabernacula tua sicut nemora obumbrãtia, sicut paradisus supra fluuiũ, & sicut cędrus F secus aquas. Exibit homo ex Iacob, & obtinebit multas gentes, & attolletur regnum eius in altũ, in terris quoq; extendet principatum suum in Egyptum. Qui benedicent eum, benedicẽtur: & qui maledixerint ei, maledicti erunt. Quem igitur nisi Christi populum significat & benedicit deus? In cuius medullas verbum dei descẽdit vsq; ad diuisiouem animę, artuum quoq; & medullarũ: in quo habuisset Balaam gratiam domini, si id ex sen Heb.4. tentia & affectus sui proposito fecisset. Sed quia reuincitur mala mens consiliis suis, & occulta animi produntur exitu, ideo sequentibus insidiis animus eius aperitur. Vnde & dignã mercedem suæ inuenit maleuolentiæ. Nam cum aduerteret quod nõ posset in excessu mẽtis positus maledicere, dat consilium regi dicens: Illa fint oraculorum quæ deus præcepit, accipe consiliũ aduersus oracula dei. Populus iste iustus est, habet protectionem dei, quia nõ diuinationibus & auguriis sese dedit, sed soli æterno deo: ideo cæteris fide præstat. Interdum tamen & fideles mentes corporis labũtur illecebra, & formæ lenocinio. Sunt tibi mulieres plurimæ, & plereq; nõ indecores pulchritudine. Virilis autẽ sexus nullo magis lubricus quam muliebri decore cito capitur, & maxime si ardor mentiũ alloquiis inflammetur frequẽtibus, & quasi facibus inardescat, si spem potier-

G di hauriat,affectū deferat. Iaciāt igitur mulieres tuæ vo cibus ſuis hamos,nec difficiles primos congreſsus ſuos præbeāt, ſed & viſu faciles,& dictu affabiles circum errent,& toto ſe circunfundant exercitui, atque hos ar te tractent viros, vt concubitu non indulgeant,niſi amoris mutui fidem conſortio ſacrilegii comprobauerint. Sic enim poterūt cæleſti protectione deſtitui, ſi ipſi a domino deo ſuo ſacrilegiis deuiauerint. Non igitur iuſtus Balaam vt pote conſiliarius fornicationis & ſacrilegii, ſicut euidenter etiam in Apocalypſi ſcriptum eſt Ioannis euangeliſtę,dicente domino Ieſu ad angelū
Apoca. 2 eccleſię Pergami: Habes illic tenētes doctrinā Balaam, qui docebat Balach mittere ſcandalū corā filiis Iſrael, manducare immolata, & fornicari. Ita habes & tu tenē tes doctrinā Nicolaitarū. Quo apparet indeManichęo rum ſacrilegia manaſse,qui miſcent atq; adiungunt ſacrilegium turpitudini. Ergo nec deus iniuſtus, nec mutabilis eius ſententia. Deprehendit enim mentem eius, & occulta cordis, & ideo tentauit eum quaſi diuinum, non elegit quaſi prophetam. Et vtiq; vel tantorum oraculorum gratia, & reuelationum ſublimitate conuerti debuit,ſed animus nequitię plenus verba prompſit, nō
H fidem detulit, conſiliis infirmare cupiens quod annunciabat futurum. Et quia oracula fraudare non poterat, conſilia fraudulenta ſubminiſtrabat, quibus leues populi Iudęorum tentati quidem ſunt,ſed non expugnati Vnius enim viri ſacerdotis iuſtitia, ſolutū eſt omne facinoroſi hominis cōſilium:multoq; mirabilius pervnū hominem potuiſse liberari exercitum patrum,quā potuiſse decipi. Hoc munuſculum ſanctę menti tuæ tranſmiſi,quia vis me aliquid de veterum ſcriptorum interpretationibus paginare Ego autem aſsumpſi epiſtolas familiari ſermone attexere redolentes aliquid de patrū moribus,quarum guſtum ſi probaueris,poſt hęc huiuſmodi mittere non verecundabor. Malo enim ſenilibus verbis de ſupernis rebus hallucinari tecū, quod græce dicūt ἀφολεσχίαις γηραλέαις περὶ τῶν ἄνω ἀφολεσχεῖσθαι, vt enitente Rebecca futuræ eccleſiæ animo videns myſteria,malo inquam hallucinari tecumverbis ſenilibus ne videar artem deſiſse,quam cōcitatioribus deflare aliquid iam nec ſtudiis noſtris aptum necviribus. Vale,& nos dilige,quia nos te diligimus.

Diui Ambroſii ad Horontianum,rationē huic quæ
I ſtioni reddentis,cur prius omnia vel volatilia vel terreſtria,vel quæ in aquis ſunt,producta fuerint,quàm homo,propter quem cuncta illa creata ſunt, formaretur:

Epiſtola XXXVIII.

AMBROSIVS Horontiano. Moueri te inſinuaſti mihi lecto hexaemro quod ipſe ſcripſi,quia cū tantū diuinæ ſcripturæ ſerie vel ſtylo ſermōis mei collatū aduerteres homini, quātū nulli in hac terra animantium,prius oia vel volatilia,uel terreſtria, vel quę in aquis ſunt, produxerit terra uel aqua, quàm homo propter quem illa creata ſunt generaretur: eiuſq; rei rationem de me requirere,quam & Moyſes ſiluerit, & ego non auſim attingere. Et forte ille oraculi interpres diuini conſilio conticuerit,ne cæleſtis diſpoſitionis arbitrum ſe & conſiliarium præſtarevideretur. Aliud eſt enim loqui quod infundebatur a dei ſpiritu, aliud voluntatem dei interpretari. Nos autem non quaſi interpretes dei,ſed quaſi ex vſu humano rationis ſeminaria colligentes, exiſtimamus poſse nos ex eo quod humano vſui in cæteris rebus ipſe dominus infuderit,opinari quoniam decuit hominem poſtremum creari. Et e-
Mat. 22. nim qui conuiuium adornat,vt ille euangelicus diues (oportet enim diuina diuinis conferamus,quo melius colligere poſsimus)vtiq; omnia prius præparat,tauros & ſaginata occidit, & tunc amicos ad cœnam inuitat. Prius ergo quæ leuiora ſunt parantur, & tunc rogatur

honoratior. Vnde & dominus homini ante animalium K
caterorum præparauit epulas, tunc ipſum quaſi amicum ad ſuum vocauit cōuiuium. Et vere amicum quaſi charitatis diuinę participem,&hęredem glorię. Deniq; ipſe dicit: Amice,quomodo huc veniſti ad nuptias? Præcedentia ergo miniſteria ſunt,amicuſq; poſtremus rogatur. Accipe aliud. Quid eſt mūdus niſi quidam agon plenus certaminū? Vnde & in Apocalypſi dominus ait: Apoc. 2.
Vincenti dabo coronam vitę. Et Paulus ait: Certamen 2. Tim. 4
bonū certaui. Et alibi: Nemo niſi qui legitime certauerit,coronatur. Huius agonis inſtauratorvtiq; omnipotens deus eſt. Qui igitur agonē ſuſcipit in hoc ſeculo, nonne oia præparat quę agoni ſunt neceſsaria, & tūc Athletas vocat paratis præmiorū infulis certaturos ad coronā,ne moram patiatur qui vicerit,ſed pręmio donatus recedat? Præmia ergo hominis, terrarum fructus ſunt,& cæli lumina. Illa ad vitæ præſentis vſum, hęc ad ſpem vitæ æternæ. Quaſi athleta igitur poſtremus ingreditur in agonem, erigit ad cęlum oculos,videt quia & cæleſtis creatura vanitati ſubiecta eſt non ſponte,ſed propter eum qui ſubiecit in ſpe. Videt quia omnis crea Rom. 2.
tura congemiſcit expectans redemptionem. Videt quia omnis manet labor,erigit oculos, videt coronas luminum,lunæ & ſtellarum globos cōſiderat. Quoniā iuſti qui vicerint,erūt ſicut ſtellę in cælo. Et caſtigat corpus L
ſuum,ne ſibi aduerſetur in certamine, vngit oleo miſericordiæ,exercet diurna virtutis paleſtra,puluere ſe oblinit ſtadii,currit nō quaſi in incertū,ictus dirigit,lacertos excutit,ſed nō inuacuū, percutit aduerſariū quem non videt, quia illum ſolum attendit,cui cedūt omnes etiam qui nō vidētur, in cuius nomine poteſtates aereæ diuerberātur. Ille ergo ictū librat,& Chriſtus percutit. Ille calcem leuat,& Chriſtus in vulnus dirigit. Deniq; etſi non videbat Paulus quos cæderet,nō quaſi aera tamen cædebat, quia in Chriſti prædicatione omnes ſpirituales nequitias quæ ſibi aduerſabantur conuulnerabat. Non immerito ergo poſtremus homo ingreſsus eſt ſtadium,cui parabatur corona, vt eum præcederet cælum,quaſi ſui premium. Sed non ſolū aduerſus nequi- Ephe. 6.
tiæ ſpiritualia quæ ſunt in cæleſtibus, ſed etiam aduerſus carnem & ſanguinem lucta nobis,lucta aduerſus ſatietatem,lucta cū ipſis frugibus terræ,lucta cūvino quo etiam iuſtus inebriatus eſt, quo etiam integer Iudæorum exercitus ſupplantatus eſt: lucta cum feris beſtiis, lucta cūvolatilibus cęli,quibus caro ſaginata non redigitur in ſeruitutem:lucta cū periculis itinerum,pericu I. Cor. 11
lis fluminum, vt ait Paulus: lucta cum virgultis arborum,quibus cædebātur Apoſtoli. Vides quanta certa- M
mina. Terra ergo exercitiū eſt hominis,cælum corona. Aut quaſi amicum igitur pręcedere debuerunt miniſteria, aut quaſi athleta corona & præmia. Specta aliud. In omnibus rebus præſtantiora ſunt principia & finis. Si domum conſideres, potiora omnibus fundamenta & culmina. ſi agrum,ſatio & meſsis,plantatio & vindemia. Quàm iucūda inſitiua arborū,q̄ fructus votiui. Ita ergo & cælum primo eſt conditum, nouiſsimus homo quaſi quędam cęleſtis in terris creatura. Nam etſi corpore cum beſtiis confertur,animo tamen cęleſtibus annumeratur. Sicut enim portauimus imaginem terreni, I. Cor. 15
ita portemus & imaginem cęleſtis. Quomodo non cęleſtis,qui ad imaginem & ſimilitudinem factus eſt dei? Recte ergo in conſtitutione mundi primum cęlum, & nouiſsimum cęlū,in quo quod vltra cęlū eſt,deus cęli eſt. Deniq; de eo magis accipitur: Cęlū mihi thronus. Non enim deus ſupra elementū ſedet,ſed in corde hominis Vnde & dominus ait: Veniemus ad eum,& manſionem Ioan. 14.
apud eū faciemus. Principium ergo operis mūdani cælum,finis homo. Cęlum de mundo,homo ſupra mundum. Illud enim mūdi portio,iſte paradiſi incola,Chriſti poſſeſsio. Cęlum incorruptibile putatur,& pręterit: homo corruptibilis habetur, & icorruptionem induit.

A Illius figura perit, iſte quaſi immortalis reſurgit. Vtrũque tamen manus domini fecerunt ſecundum ſcripturæ authoritatem. Sicut enim de cælis legimus: Et opera manuum tuarum ſunt cęli: ita & homo dicit: Manus tuę fecerunt me, & plaſmauerunt me. Similiter quoq; enarrant dei gloriam: & vt cælum ſtellarum fulget ſplendoribus, ita & homines meritorum luminibus micãt, quorum opera coram patre ſuo lucent, qui eſt in cælis. Firmamentum cæli ſupernum illud, hoc quoque non diſſimile firmamentum, de quo dictum eſt: Super hanc petram ędificabo eccleſiam meam. Illud firmamentũ elementorum, hoc virtutum. Iam illud præſtantius ſuxerunt oleũ de firma petra. Petra enim caro Chriſti, quæ cælum & totum mundum redemit. Quid illa attexam, & quaſi toto ſtadio te vrgeam, quòd hominem deus diuinæ fecit conſortem naturæ, ſicut in epiſtola Petri legimus? Vnde non immerito quidam ait: Cuius & genus ſumus. Dedit enim nobis de cognatione ſua, rationabilis ſcilicet naturæ, vt quæramus illud diuinum quod nõ longe eſt ab vnoquoque noſtrum, in quo & viuimus & ſumus & mouemur. Cùm itaque cõtuliſſet homini qđ eſt gratiarum maximum, quaſi chariſſimo & domeſtico animanti conceſſit ea quæ in hoc mundo ſunt omnia, vt nullius indigeret quod eſſet neceſſarium vel ad vitam, vel ad bonam vitam. Quorum alia miniſtraret abundantia copiarum terreſtrium ad voluntatis perfunctionem, alia cognitio ſecretorum cæleſtium, quæ mentem inflammaret hominis amore, & deſiderio di-

B ſciplinarum, per quas ad ſublime illud diuinorum penetralium poſſimus peruenire. Vtrunque igitur præſtãtiſſimum, vt & ſubiectas haberet omnes mundi opes, omnia volatilia, terreſtria, etiam piſces, & vſum maris, tanquam rex elementorum, ac ſine labore, ſine indigẽtia, ad imitationem & ſimilitudinem venerandi authoris abũdaret omnibus, atque in ſumma degeret copia, & vias ſibi aperiret, gradúſque admoueret, per quos ad cæli aſcendat regiam. Cuius difficilis itineris viatorem non facile reperies, illũ virum qui ita ſit animi inductione formatus ac voluntate, vt minima ſibi cum ſuo cor-

C pore ſit familiaritas, neq; in vllũ ingrediatur vitiorũ cõtubernium, nullis aſſentantiũ pumicetur ſermonibus, neq; in rotis ſecundorum temporũ poſitus humiles faſtidiat, mœſta fugiat, ſanctorũ laudes excutiat atq; eleuet. Neque gloriæ ardore aut pecuniæ præſumptæ ſpei omnem exurat cupiditatẽ. Cuius animum nõ inflectat mœſtitia, nõ frangat iniuria, nulla ſolicitet ſuſpicio, libido nõ exagitet, nõ expugnẽt paſsiones corporis, non inequitet vanitatũ appetẽtia, voluptatum gratia. Iam ſi adiungas ei virtutes, caſtimoniam, ſobrietatẽ, ac tẽperãtiam, facile refrenare potens ſit immoderatos impetus leuium paſsionum, menſurámque imponat delectationibus ſuis & cupiditatibus. A equitate ambigua diſtinguat, tranquillitate mentis dubia componat. Et velut compoſitis omnibus corporis & mẽtis iurgijs, quaſi bonus arbiter inoffenſam teneat exterioris hominis atque interioris concordiam, placidans eos in ſemetipſo, ac ſi cauſa exigat, nullus eum malus cõſiliarius reuocet metus paſsionis corona. Is plane non ſolum quaſi amicus, ſed etiam quaſi filius aſsumetur à patre, vt diuitias gloriæ & hæreditatis eius adipiſcatur. Merito ergo poſtremus quaſi finis naturæ formatus ad iuſtitiam inter cætera animantia iuſti arbiter. Et ſi licet exemplum arceſſere, ſicut inter homines finis legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti, & nos tanq̃ iumenta contẽplatione domini: ſic enim propheta ait, ἐτὴνώσθην γενόμην πρὸς σοί, id eſt, iumentum exiſtimatus ſum apud te: & quę tamen cõparatio, cùm ille pereuntes redemerit, nos immolemus: ille ſeruos ad libertatem vocauerit, nos liberis irrogemus captiuitatem? Sed quis ſimilis deo proceſsit? Tamẽ poſtremus creaturarum omnium homo, ſpecie gratus, mente ſublimis, vt omni eſset creaturæ miraculo. In quo ad ſimilitudinem æterni dei νοῦς eſset inuiſibilis, D humana ſpecie amictus. Hinc eſt νοῦς animæ vigor, principatum animæ & corporis ſibi quaſi rectos vendicans. Quem etiam ſi non vident animalia cætera, tamen reformidant, ſicut nos Deum, quem quia non videmus, timemus, & eo plus metuimus, quia non videmus. Nanque vt ad imaginem eius & ſimilitudinem, ſicut ſcriptum eſt, præſumamus dicere, cùm ille ſe fundat maieſtatis ſuæ plenitudine, & videat omnia, cælum, aerem, terram, mare, complectens vniuerſa, & penetrans per ſingula, vt eum nihil prætereat, & nihil ſit quod non conſiſtat in eo, atq; ex ipſo pendeat, & ipſius plenum ſit, ſicut ipſe ait: Cælum & terram ego compleo, dicit dominus: Hiere. 23. ita νοῦς hominis videt omnia, & non videtur, habẽs ſui inuiſibilem ſubſtantiam, diſciplinis & conſilijs ac ſenſibus comprehendit latentia. penetrat occulta maris, atque omniũ diffuſa terrarũ latibula vtriuſq; ſcrutator naturæ, ad ſimilitudinem dei ſummi, quẽ imitatur & ſequitur, cuius imago pro exiguis portionibus in ſingulis figuratur. Eleuans quoque ſe in aerẽ, & eius nubiloſa prętergrediẽs, ad cæli alta ſe dirigit, ſtudio cognitiõis, & ardore ſapiẽtiæ, vbi pauliſper ſtupefactus admiratione ſtellarũ cæleſtiũ, & luminum delectatus claritate, P ſpiciens deſuper mundana iſta, conferẽs quoque ſe ad heſperũ atque arcturum & cæteros illos ἀπλανεῖς πλανήτας, & vidẽs quòd inoffenſus ille ſit error, quem ſine errore, quo magis omnia obeant, intexere atque oberrare videãtur, maiore ſe cupiditate attollit ad ipſũ gremium patris, in quo eſt vnigenitus dei filius enarrans ſe E creta dei, & facie ad faciem poſtea reuelanda. Hunc tamen quibus dignatur, ex parte demõſtrat, atque in ænigmate, ſimulq; de ſpiritu & vultu ſuo ſplendorẽ luminis more torrentis effundit, vt eo illuminatus dicat: Et erat ignis flammigerans in oſsibus meis, & diſsolutus ſum vndiq;, & ferre non poſsum. Et Dauid ait: De vultu tuo iudiciũ meũ prodeat. Hoc igitur mentis vigore, vt reuertar vnde digreſsus ſum, quo & externa ſubigit, & ſeparata & diſtantia videt, & validiora viribus animalia ſubijcit, tantam cæteris venerationem ſui infundit, vt certatim quaſi regi obediãt, voci eius obſecũdẽt. Et cũ ſint irrationabilia, rationẽ agnoſcãt, & diſciplinã eam imprimat, quã natura nõ tribuit. Denique videtes feræ eius manſuetudinem, eius imperio manſueſcunt. Sæpe ſuſpenderũt morſus ſuos reuocãte ſono vocis humanæ. Videmus innoxio canũ dente lepores ſine vulnere capi. Leones quoque ipſos, ſi vox hominis reſultauerit, prædam dimittere. Pardos atque vrſos incitari ac re F uocari vocibus: equos plauſu hominũ fremere, ſilentio mollire curſũ. Deniq; ſæpe ſine verbere prętereũt verberatos. Ita vehemẽtius illos incitat linguæ flagellum. Quid vero de muneribus loquar? Nutrit aries vellera, vt placeat homini, atque in fluuio merſatur. vt nitorem augeat. Oues quoque meliora pabulo legũt, vt ſuauiore ſucco lactis fœta diſtẽdãt vbera, ſubeũt partus dolores, vt homini ſua munera ferãt. Tauri depreſſo ſulcis p totum diẽ aratro gemunt. Cameli præter ſubeundi oneris obſequia tondẽdos ſe exhibent vt arietes, quo velut regi diuerſa animalia tributũ ſuũ conferant, pendantq; vectigal annuum. Equus tanto ſe iactans equite, glomerat greſsus ſuperbos, atque ad domini aſcenſum dorſa ſinuat9 herili terga ſubſternit ſedili. Sed ne forte adhuc moueat quòd nouiſsimus homo factus ſit, idem equus nos doceat non ad contemptionem referendũ eſse, ſed honorem. Portat poſteriorẽ ſuum, nec deſpicit, ſed reformidat, & per diuerſa eum ſuo circũfert labore. Vno momento homo longinqua obit, circumerrat diſtantia, tum equis ſingularibus, tum quadrigis triumphalibus. Et quoniam triumphales memoraui quadrigas, neceſse eſt attexam ijs currus Heliæ, quibus per aera vectus eſt. Currus elephantorum, quibus homo victor aſſiſtens, cùm ſit poſtremus, priores regit. Sic quoque gu-

Aet. 17.

Pſal. 101.

Pſal. 118.

Mat. 16.

2. Pet. 1.

Rom. 10.

Pſal. 72.

Pſal. 16.

G bernator nauis in puppi ſedet, & totam nauem gubernat. Vnde puto illud non ocioſum eſse in euangelio qđ dominus Ieſus in puppi dormiebat, denique excitatus imperauit vento & mari,& ſedauit tempeſtatem, oſtendens ideo ſe nouiſsimum veniſse, quia gubernator ve-
1.Cor. 15. niret. Vnde Apoſtolus ait:Factus eſt primus homo Adã in animam viuentem,nouiſsimus Adam in ſpiritum viuificantem. Sed non prius quod ſpirituale eſt,ſed quod animale,deinde quod ſpirituale. Et addidit:Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cælo cæleſtis. Recte ergo nouiſsimus quaſi totius ſumma operis,quaſi cauſa mundi,propter quem facta omnia,quaſi omnium habitator elementorum inter feras viuit,cum piſcibus natat,ſuper aues volat,conuerſatur cũ angelis,terrã inhabitat,& cælo militat,ſulcat mare, aere paſcitur, cultor ſoli,viator profundi,piſcator in fluctibus,in aere auceps,in cælo hæres,Chriſti cohæres. Hæc ſecundũ induſtriam. Accipe etiam quod ſupra hominis ſubſtantiam. Moyſes in imo ambulauit mari, in ſummo Apoſtoli. Abacuch ſine pennis volauit. Helias in terris vicit,& in cælo triumphauit. Vale fili,& nos dilige,quia nos te diligimus.

Diui Ambroſij ad Horontianũ,de diuiſione prophetica quæ operatorẽ atque opera diſtinxit. Ratione quoque ſex dierum quibus factus eſt mundus, & myſterio
H ſeptimi atque octaui numeri ſubtiliter diſſerentis.

Epiſtola. XXXIX.

AMBROSIVS Horontiano. Diuiſionem egregiè aduertiſti propheticam, vel potius diuinam. Non enim ſua Moyſes, ſed infuſa & reuelata ſibi ſcripſit, ea præcipuè quæ ſunt de conſtitutione mundi,quæ diuiſio operatorẽ atq; opera diſtinxit. Nam cũ aliud impaſsibile eſset, aliud paſſionis receptabile:quod erat impaſsibile,ad deũ opatorem retulit. quod autem paſsibile, ſine anima,ſine motu proprio, motũ & animã & figurã à creatore accipiẽs ſuo,deputauit huic mundo. Quem factum nõ oportuit ſine gubernatore & quodã patre indefenſum relinqui. Et ideo inuiſibilem deũ viſibilis huius mundi rectorem eſse,& quaſi tutorem, apertiſsimè deſcribit. Quod ergo inuiſibile,ſempiternũ:quod autem videtur,tẽporale. Sex itaq; diebus factũ mundũ exprimit,non qđ Deus tempore indiguerit ad conſtitutionẽ eius,cui intra momentum ſuppetit facere quæ velit, (dixit enim, & facta ſunt) ſed quia ea quæ fiunt,ordinẽ quærunt. Ordo autẽ
I tempus & numerum plerunque exigit. Illud quoq; præcipuè, quoniam nobis ad operãdum formam daturus, numerum dierum ſeruauit & tempora. Nos enim tempore indigemus vt aliquid maturius agamus,ne præcipitemus conſilia atque opera noſtra, ne ordinem prætermittamus. Cùm enim dominum legimus, vt ſcriptura oſtendit, cum ſapientia & quodam conſilio & diſpoſitione feciſse & ordine,vt primo cælũ faceret quod eſt pulcherrimum, oportet vt eo primũ oculos erigamus, illo nobis contendendũ eſse arbitremur,illam ſedẽ terrenis omnibus præferendã putemus. Sex itaque diebus mundũ creauit,ſeptimo die requieuit ab operibus ſuis. Bonus ſeptimus numerus, quẽ non Pythagorico & cæterorum philoſophorũ more tractamus,ſed ſecundum formam & diuiſiones gratiæ ſpiritualis. Septẽ enim virtutes principales ſancti ſpiritus propheta Eſaias cõplexus eſt. Hæc hebdomas ſicut ipſa patris & filij & ſpiritus ſãcti venerabilis trinitas, ſine tempore, ſine ordine, author numeri,nõ ſub numeri lege deuincta. Itaque ſicut ad æternæ trinitatis gratiã cælũ,terrã,maria formata,ſicut ſol,luna,& ſtellæ:ita etiam ad illum ſeptenariũ virtutũ ſpiritualiũ circuitũ atque orbẽ operationis diuinæ vigore præſtantẽ,ſeptenariũ quoddam miniſteriũ planetarum creatum aduertimus, quo hic mundus illu-

minatur. Quarũ concurrere fertur militia ad earũ numerum quas inerrabiles ferũt ſtellas,& vt græci dicunt ἀπλανῆ. Septentrio quoque inde latinè nomen accepit quòd ſeptẽ in eo fulgor ſtellarũ irradiet,in quem maxime gubernatores quaſi ducẽ feruntur intendere. Deſcẽdit hæc de cælo in terras prerogatiua. Nam vt tranſeam ſeptiformẽ capitis noſtri gratiã in oculis duobus,auribus & naribus binis,ore quoque per qđ magnã ſuauitatẽ percipimus:quantũ iſtud miraculi quod ſeptimo mẽſe in pleriſq; origo legitima formatur,& qui fuerit editus,vitalis generationis curricula ſortitur:octauo autẽ mẽſe interdicta naturali lege pariẽdi cernimus tẽpora, ac ſi forte letalis neceſsitas partus clauſtra laxauerit,periculũ pariter generãtis properetur & pignoris. Sed tamen ille ſeptimanus, etſi bene naſcatur,ad labores naſcitur:qui autem octaua die regenerationis ſortitur myſteria,cõſecratur per gratiã,& ad hæreditatem regni cęleſtis vocatur. Magna in virtutibus ſpirituſsancti hebdomadis gratia,eadẽ tamen hebdomade ſonat,ogdoen conſecrat. in illa ſonus,in iſta fructus eſt:ideoq; octauo die ſoluta paradiſo reddidit ſpiritus gratia,quos extores ſua fecerat culpa. Nouit ogdoen iſtã,quã octauã latinẽ dicimus, vetus teſtamẽtum ſiquidẽ ait Eccleſiaſtes:
Da partẽ illis ſeptem, & illis quidem octo. Hebdomas Eccles.11.
veteris teſtamenti eſt,octaua noui, quando Chriſtus reſurrexit,& dies omnibus nouæ ſalutis illuxit. Ille dies,
de quo ait Propheta:Hic dies quẽ fecit dominus,exulte Pſal. 117.
mus & lætemur in eo. quo die ſe fulgor plenæ atq; perL
fectæ circunciſionis humanis pectoribus infudit. Propterea & vetus teſtamentũ dedit partẽ octauæ in circunciſionis ſolẽnitate. Sed illa adhuc in vmbra latebat. Venit ſol iuſtitiæ, & cõſummatione paſsionis propriæ reuelauit ſui luminis radios,quos retexit omnibus,& vitæ claritatẽ aperuit æternæ. Iſti ergo ſunt ſeptẽ & octo, de quibus & Oſee dicit quòd eo numero cõduxerit ſibi,& acquiſierit fidei plenitudinem. Sic enim habes:Et Oſee.3.
abij,& cõduxi mihi quindecim argẽteis, & choro hordei,& ſemichoro hordei,& neuel vini. Cõducendã autẽ ei meretricẽ dominus prẽceperat. In ſupioribus itaq; manifeſtũ eſt quòd cõduxit eã,qui etiam mercedis quãtitatem expreſsit. Quindecim autem argentei ex ſeptẽ, & octo conſtant. hebdomadam itaque & octauam ſignificant. Duorum igitur teſtamentorum, id eſt plenæ fidei precio prophetia conſummationẽ accepit fidei,eccleſia plenitudinem. Primo enim teſtamento Iſrael acquiſitus eſt populus,ſecundo nationum & gentium. Fide ergo plena conducitur meretrix, vel ex gentibus copulam ſui quærens,vel ex adultero Iudæorum populo,
qui dominum ſuum & authorem virginalis fidei dereliquerat, conuentus ſuos totius orbis ſpatio diffundens. Quod autem dixit,in choro & in ſemichoro hor M
dei:in choro menſuræ plenitudo eſt, in ſemichoro ſemiplena menſura. Plenitudo in euangelio, ſemiperfectio in lege:ſicut legimus dicente domino:Non veni le Mat.5.
gem ſoluere,ſed implere. Et alibi habemus dicẽte domino per Michæã prophetã: Quia tũc pax erit in terra Mich.5.
Iſrael,cũ venerit Aſsyrius in terrã eius,& inſurrexerint in eũ ſeptẽ paſtores,& octo morſus hominũ. Tũc enim plena pax eſt fideli populo ab omnibus tẽtationibus& vanitatibus abſoluto,cùm mundi huius vanitatem excluſerint de cordib⁹ noſtris pax & gratia. Pax veteris, gratia noui teſtamenti. Septem paſtores,præcepta legis ſunt, quibus grex adhuc quaſi irrationabilis in virga Moyſi per deſertũ ductus & gubernatus eſt. Octo morſus hominum,mandata euangelij,& dominici oris allo quia. Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore cõfeſsio fit ad ſalutem. Boni morſus, per quos vitæ æternæ munus guſtauimus, peccatorum remiſsionem in Chriſti corpore deuorantes. In veteri teſtamento amarus morſus eſt mortis. propterea dictum eſt: Deuorauit mors prævalens. In nouo teſtamento ſuauis morſus eſt vitæ,quæ

A mortem absorbuit. Propterea Apostolus ait: Deuorata
1.Cor.15. est mors in victoria sua. Vbi est mors victoria tua? vbi
est mors aculeus tuus? Atque vt apostolicis vtamur te-
Heb.4. stimonijs, vbi hominem fecit deus, requieuit ab omni-
bus operibus suis in die septima. Sed quia populus Iu-
dæorum per contumaciam contempsit mãdata dei sui,
ait dominus: Si introibunt in requiem meam. Et ideo
aliam deus præfiniuit diem, de qua dicit: Hodie si vocẽ
meam audieritis. Duos enim dies comprehendit scri-
Ibidẽ.13. ptura generales, Heri, & hodie. De quibus dicit: Imita-
mini fidem Iesu Christi, heri & hodie, ipse est in secu-
la. In superiore die promissio est, in consequenti solu-
tio. Sed quia hesterna die neque Moyses neq; Iesus Na-
ue populũ induxit in requiẽ, hodierna die Christus in-
Psal.2. duxit, cui dixit pater: Ego hodie genui te. Per suam enĩ
resurrectionem Iesus populo requiem comparauit. Re
quies enim in cælo, non in terra est. Requies nostra, do-
Lucæ. 23. minus est Iesus, qui ait: Hodie mecum eris in paradiso.
Quid igitur opus est, vt explorem ortus signorum atq;
obitus, quorum ad exortũ duris inarata vomeribus fin
dantur noualia, vel ad occasum læta messis recumbat?
Vna mihi stella abundat pro omnibus, stella splendida
& matutina, cuius ad exortum seminata est non frugũ,
sed martyrum seges, quando Rachil plorauit filios suo-
os, vt lachrymis ablutos suis pro Christo offerret infan
tulos: cuius stellæ obitus non cremiorum insensibiliũ,
sed spirantium defunctorũ triumphales manipulos de
tumulis resuscitauit. Celebretur itaq; hebdomas, eò qđ
per septem ætatum cursus vita hominum vsque ad se-
nectutẽ transcurritur, sicut Hippocrates medicinę ma-
gister scriptis explicuit suis. Prima ætas infantia est, se-
B cunda pueritia, tertia adolescẽtia, quarta iuuentus, quin
ta virilis ætas, sexta æui maturitas, septima senectus. Est
ergo infans, puer, adolescens, iuuenis, vir, veteranus, se
nex. Solon autem decem fecit ætatum ordines per an-
nos septenos, ita vt prima ætas infantiæ vsque ad emis-
sionem sit dentium, quibus conficiat cibũ, sermonémq;
distinguat, vt possit effabilis videri. Pueritia quoq; vsq;
ad annos pubertatis procedit, & genitalia tentamenta.
Adolescentia vsque ad barbæ lanuginem. Iuuenta vsq;
ad perfectæ virtutis processum. Quinta ætas virilis est,
apta copulis coniugalibus per totam hebdomadam. Se
xta quoq; hebdomas virili deputatur ætati, & ad prudẽ
tiæ processum habili, & ad agendum strenuæ. Septima
quoq; hebdomas & Octaua æui maturum, & sensum vi
gentem, & sermonem non insuauis alloquij gratia prę-
ditum produnt. Nona hebdomas reliquias adhuc ha-
bet aliquas virium, lingua ac sapiẽtia mollior. Decima
vero hebdomas mensuram implet, ad quam is qui per-
uenire potuerit, non immaturo temporum cursu pulsa
bit mortis sera vestibula. Ergo Hippocrates & Solon
vel septem ætates vel hebdomadas ætatum norunt, in il
C lis se hebdomas præferat. Octaua autem vnam & perpe
tuam ætatem inuehit, qua excrescimus in virum perfe-
ctum in agnitione dei fidei plenitudine, in qua legitimę
ætatis mẽsura impletur. Est etiam in visceribus nostris
hebdomadis explorata gratia. Ferunt enim septẽ quoq;
esse in nobis interiora viscera, stomachum, cor, pulmo
nem, lien, hepar, renes duos. Septẽ quoq; exteriora, ca-
put, posteriora, ventrem, binas manus, & binos pedes.
Præstantissima hęc, sed obnoxia dolori. Quis autem du
bitet maius esse octauæ munus quę totum renouauit ho
minem, vt iam nihil possit dolere? Itaque septima mun
di ætas concluſa est, octaua illuxit gratia, quæ fecit ho-
minem iam non huius mundi esse, sed supra mundum.
Iam enim non vitam nostram, sed Christum viuimus.
Philip.1. Nobis enim viuere Christus & mori lucrũ. Itaque iam
non in carne, sed in fide viuimus Christi. Vnde colligi-
mus, quia concluſus est mundi dies. Denique nouissi-
ma hora venit domin9 Iesus, & pro nobis mortuus est,
& omnes in illo mortui sumus, vt viuamus deo. Non
ergo nos qui eramus viuimus, sed viuit Christus in no- D
bis. Abijt ergo hebdomas, venit octaua. Abijt heri,
venit hodie, illud hodie quod promissum est, quo ad-
moniti sumus vocem dei audiendam & sequendam.
Abijt ergo ille dies testamenti veteris, venit dies no-
uus, quo testamentum consummatum est nouum, de
quo dicit: Ecce dies veniunt, dicit dominus, & confir- Hiere.31.
mabo domui Israel, & domui Iudæ testamentum no- Hebr.8.
uum, non secundum testamentum quod feci patribus
illorum in die qua apprehendi manus ipsorum educe-
re illos de terra Aegypti. Et qua ratione mutatum sit te
stamentum, adijcit: Quoniam ipsi non manserunt, in-
quit, in testamento meo, & ego neglexi eos, dicit domi-
nus. Abierunt sacerdotes legis, legis tribunalia. Acce-
damus ad sacerdotem nouum, ad sedem gratiæ, visita-
torem animarum nostrarum, sacerdotem non secun-
dum legem mandati carnalis creatum, sed secundum
virtutem infatigabilem electum. Non enim ipse sibi ho
norem pręripuit, sed electus à patre est, sicut ipse pater
ait: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Psal. 109.
Melchisedech. Nouus ergo sacerdos videmus quid ob-
tulerit? Alij sacerdotes pro se offerebant, & pro populo
suo, hic quia non habuit peccatum, vt pro se offerret,
pro vniuerso mundo se obtulit, & per sanguinem su- Heb.9.
uum intrauit in sancta sanctorum. Hic est ergo sacer-
dos nouus, & noua hostia, non ex lege, sed supra le-
gem: aduocatus mundi, lux seculi: qui dixit: Ecce ve-
nio. & venit. Ad quem accedamus in abundantia fidei,
adorantes, & obsecrantes, & sperantes in eum, quem
non videmus oculis, sed affectu tenemus, cui est omnis
honor semper & gloria. Vale fili, & nos dilige, quia E
nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Sabinum, libellos illi mittentis, at
que rogantis vt scrutanter discutiat, & quæ corrigenda
decreuerit, arbitrij sui iudicio corrigat. Epist. XL.

AMBROSIVS Sabino. Remisisti mihi libel
los, quos tuo iudicio probatiores habe-
bo. Ideo misi alios non iudicij fauore de-
lectatus, sed promissa à te, & petita à me
veritate illectus. Malo enim tuo corriga-
tur iudicio si quid mouet, priusquã foras prodeat, vn-
de iam reuocandi nulla facultas sit, q̃ laudari à te quod
ab alijs reprehẽdatur. Itaq; arbitrũ te eorũ quę postulas
rogaui. Neq; enĩ legi à te mea quæ nõnunq̃ tribuo ĩ vul
gus, sed in tuæ calculũ venire sentẽtiæ desideraui. Non
erit lõgi subsellij ista iudicatio & mora, vt dictũ est an-
tiquit9. Facile est tibi de nostris iudicare. Ego certe huc
inuitatu tuo prodeũdum putaui, tuũ est liquido decer-
nere, & scrutanter discutere quę corrigas, ne tibi vitio
vertãt ea quæ nobis potuerũt obrepere. Nescio quo enĩ
modo præter imprudẽtiæ caliginẽ quæ me circunfun- F
dit, vnũquẽque fallunt sua scripta, & aurem prætereũt,
atque vt filij etiam deformes delectãt, sic etiam scripto-
rem indecores sermones sui palpant. Incautius plerun
que aliquid promitur, aliquid accipitur maleuolenti9,
aliquid exit ambiguum, tuum quia alieno examinanda
iudicio, non pro nostra debemus magis quàm p aliena
opinione trutinare, & discutere omnes scrupulos male
uolentiæ. Assume igitur beneuolo animo aurem versu
tiæ, & pertracta omnia, sermones ventila, si in ijs nõ fo-
renses blanditiæ, & suasoria verba, sed fidei synceritas
est, & cõfessionis sobrietas. Notam appone ad verbum
dubij põderis, & fallacis stateræ, ne quid pro se esse ad-
uersarius interpretetur. Esto vt reuincatur si congredi
cœperit. Male se habet liber qui sine assertore nõ defen
ditur. Ipse igitur pro se loquatur, qui ꝓcedit sine inter-
prete. Habetur hic tamen, non egredietur à nobis, nisi à
te acceperit authoritatẽ. Itaque cũ eũ fide tua ꝓdire ius
seris, committetur sibi. Tamen quoniam non in sermo 1. Cor. 4.

G ne eſt regnum dei, ſed in virtute: verbum ſi offenderit, virtutem profeſsionis interrogato. Profeſsio autem fidei ſententia eſt, quam aduerſum Sabellianos & Arrianos ita à maioribus traditam tenemus, vt patrem Deum, & filium eius vnigenitum, & ſpiritum ſanctum veneremur, hanc trinitatem vnius eſse ſubſtantiæ, maieſtatis, diuinitatis. In hoc nomine patris & filij & ſpiritusſancti baptizare nos, quemadmodum ſcriptum eſt: Filium itaque coæternum patris ſuſcepiſse carnem, natum de ſpiritu ſancto & virgine Maria, æqualem patri ſecundum diuinitatem in Dei forma, id eſt, in omni plenitudine diuinitatis, quæ in illo habitat, vt dixit Apoſtolus, corporaliter, qui in perſona hominis formam
Col. 2. Philip. 2. ſerui accepit, & ſe humiliauit vſque ad mortem. Ergo & aduerſus Photinum hæc nobis ſententia eſt: aduerſus Apollinarem autem legitima circunſpectio, vt confiteamur ſicut in dei forma nihil ei defuit diuinæ naturæ & plenitudinis, ſic in illa forma hominis nihil ei defuiſſe quo imperfectus homo iudicaretur, qui ideo ve-
H nit, vt totum hominem ſaluum faceret. Neque enim decebat vt qui perfectum opus in alijs conſummauerat, hoc imperfectum in ſe eſse pateretur. Si enim aliquid ei defuit, non totum redemit. Si non totum redemit, fefellit igitur qui dixit ideo ſe veniſse, vt totum hominē ſaluum faceret. Sed quia impoſsibile eſt mētiri deo, nō fefellit ergo: quia ita venit, vt totum redimeret, & ſaluū faceret. totum vtique ſuſcepit quod erat humanæ perfectionis. Noſtra ſententia huiuſmodi eſt, vt meminiſti. Si verba alicubi mouent, non præiudicāt fidei. Etenim ſermonem dubium mens non dubia obumbrat, & defendit à lapſu. Hæc tecum præluſimus, quæ in libros noſtrarum epiſtolarum referam ſi placet, atque in numerum reponam, vt tuo cōmendentur nomine, & tuis ad nos, & noſtris ad vos literis augeatur mutuus amor per dominum, vt ita legas quo iudices, & quod monerit, ſcribas ad me. Amor enim verus conſtantia probatur. Placet iam quod ſenibus vſu facilius eſt, quotidiano & familiari ſermone epiſtolas texere, & ſi quid de ſcripturis diuinis obuium inciderit, attexere Vale frater, &
I dilige amantem tui, quia plurimum te diligo.

Diui Ambroſij ad Sabinum, ex eo quòd illi complacuit vſus epiſtolarum, ſpondentis ſe frequentius eū ſcriptis ſuis, præſertim cum ſolus ſit, velle alloqui, ſolitudinemq; plurimum commendantis atque ſuadentis.

Epiſtola. XLI.

AMBROSIVS Sabino. Quoniam tibi quoque complacuit noſtrarum vſus epiſtolarum, in quibus quidam inter abſentes præſentiū ſermo eſt, pergam frequentius te in meis ſcriptis & cum ſolus ſum alloqui. Nunquam enim minus ſolus ſum, q̄ cum ſolus eſse videor, nec minus ocioſus q̄ cū ocioſus. Certe pro arbitrio arceſso quos volo, atque adiungo mihi quos magis diligo, aut quos aptiores arbitror, nemo interpellat, nemo interpolat. Tūc ergo te magis teneo, & de ſcripturis confero, & prolixiorem ſimul ſermonem cedimus. Sola erat Maria, & loquebatur cum angelo. Sola erat quando ſuperuenit in eā ſpiritusſanctus, & virtus altiſsimi obumbrauit eam. Sola erat, & operata eſt mundi ſalutem, & concepit redēptionem vniuerſorum. Solus erat Petrus, & totum per orbem conſecrandarum gentium cognouit myſteria. Solus erat Adam, & non eſt præuaricatus, quia mens eius adhærebat deo. Poſtquam vero ei mulier adiuncta eſt, non potuit inhærere mandatis cæleſtibus, & ideo ſe abſcondebat quando deus deambulabat in paradiſo. Et nunc deambulat in paradiſo deus, quando diuinas ſcripturas lego. Paradiſus eſt Geneſis liber, in quo virtutes pullulant patriarcharum. Paradiſus Deuteronomium, in quo germinant legis præcepta. Paradiſus euangelium, in quo arbor vitę bonos fructus facit, & æternę ſpei
K mandata diffundit per vniuerſos populos. Audiens itaque, Diligite inimicos: Audiens, Dimitte omnia tua & Matt. 5.
ſequere me: Audiens, Qui te percutit in maxilla, præbe Luc. 6.
ei alteram: & hæc non faciens, & vix diligens eum qui me diligat, non dimittens quæ habeo, iniuriam acceptā vlciſci volens, & ſublatum mihi extorquere, cùm ſcriptura dicat etiam aliud, id eſt, plus quàm petitū aut ereptum eſt, concedendum: video me contra mandata dei facere. Et aperiens oculos conſcientiæ deambulare mihi deum præſentem recognoſco, cupio me abdere, cupio velare, ſed nudus ſum deo, apud quem nuda & intecta ſunt omnia. Erubeſcens itaque tegere pudenda faciora deſidero, quaſi membra mei corporis: ſed quia deus omnia videt, foliis obumbratus, latebris tectus apparco. Puto me abſcondi, quia corpore amictus ſum. Ipſa eſt tunica pellicea cum qua Adam de paradiſo iectus eſt, nec à frigore tutus, nec tectus ab opprobrio, ſed & iniuriæ & culpæ patens. Liquet igitur ex his quia ſoli cū
L ſumus, tunc nos offerimus deo, tunc mentem ei noſtrā aperimus, tunc amictū fraudis exuimus. Solus erat Adā quando in paradiſo conſtitutus eſt, ſolus erat & quando ad imaginem dei factus eſt, ſed non erat ſolus quando de paradiſo eiectus eſt. Sol⁹ erat dominus Ieſus quā do mundū redemit. Non enim legatus neque nuncius, ſed ipſe dominus ſolus ſaluum fecit populū ſuum: etſi nūquam ſolus eſt ille, in quo pater eſt ſemper. Vnde & nos ſoli ſimus, vt dominus nobiſcum ſit. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambroſij ad Sabinū, de paradiſo quid alij ſenſerint referentis, & quæ ſua de myſtico paradiſo ſit ſententia, pulchra expoſitione declarantis. Epiſto. XLII.

AMBROSIVS Sabino. Lecto hexaemero vtrū paradiſum ſubtexuerim, requirendum putaſti, & quam de eo haberem ſententiam ſignificandum, idq; velle te ſtudioſē cognoſcere. Ego autem iam dudum de eo ſcripſi, nondum veteranus ſacerdos. Sententias autem de eo diuerſas eſse plurimorum comperi. Nam Ioſephus, vtpote hiſtoriographus, locum dicit refertum arboribus virgultiſque plurimis, irrigari etiam flumine qui diuidatur in quatuor fluuios. Collecta etenim in vnum congregatione aquarum, non ſe penitus exinaniuit terra, & fraudauit irriguis ſuis, ſed hodieq; in fontes prorumpit, & deducit meatus fluminum, quibus pignora ſua quaſi pia mater plenis lactat vberibus. Alij alias. Omnes tamen con M
gruunt in paradiſo & lignum vitæ radicatum, & lignū ſcientiæ, quę diſcernat bonum & malum, cętera quoque ligna plena vigoris, plena viuificationis, ſpirantia, & rationabilia. Ex quibus colligitur paradiſum ipſum non terrenum videri poſse, nō in ſolo aliquo, ſed in noſtro principali, quod animatur & viuificatur animæ virtutibus, & infuſiōe ſpiritus dei. Denique Salomon in ſpiritu paradiſum in homine eſse euidenter declarauit. Et quia myſteria exprimit vel animæ & verbi, vel Chriſti & eccleſiæ, ideo ait de virgine anima, vel eccleſia quam volebat virginē caſtā aſsignare Chriſto, Paradiſus con Can. 4.
cluſus ſoror mea ſpōſa, paradiſus cōcluſus, fons ſignatus. Paradiſus græcè, latinè ortus dicitur. Denique Su- Dan. 13.
ſanna in paradiſo erat, & ſic legitur latinè. Et Adam in Gene. 2.
paradiſo erat, & ſic legimus. Ergo non te moueat quòd alij codices latini ortum habent, alij paradiſum. Ibi ergo eſt caſta vxor, vbi virgo. Licet virgo excepta habeat clauſtra & ſignacula ſua, ſed vtraque in paradiſo, vt aduerſum æſtus corporis & carnis flagrantiam refrigeretur virtutū vmbraculis. Ergo paradiſus in principali noſtro eſt, ſylueſcens plurimarū opinionum plātarijs, in quo principaliter lignum vitæ conſtituit deus, id eſt pietatis radicem. Ea eſt enim vitæ noſtræ ſubſtantia, ſi

Act. 10.

Gene. 2. & 3.

A domino & deo noſtro debitos cultus deferamus. Conſtituit etiam ſcientiæ boni & mali ſeminarium. Homo enim ſolus in cæteris animantibus terrenis habet ſcientiam boni & mali. Alia quoque illic plantaria diuerſa, quorum fructus virtutes ſunt. Sed quia ſcientiæ capax hominis affectus cognitus eſt deo quòd citius ad aſtutiam inclinaretur, quàm ad ſummum prudentiæ, (Neque enim iudicem qui fines certos in anima noſtra conſtituit, operis ſui qualitas latere poterat) eliminare voluit aſtutiam de paradiſo, quaſi prouidus author noſtræ ſalutis, & vitæ ſtudium, & diſciplinam pietatis infundere. Ideoq; præcepit homini ab omni ligno quod eſt in paradiſo, guſtandum, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali non eſſe guſtandum: ſed quia creatura omnis paſſioni obnoxia, ideo delectatio ſicut ſerpentino illapſu humanis irrepſit affectibus. Itaque non immerito ſanctus Moyſes delectationem ſerpentis figurauit ſimilitudini. Prona eſt enim in ventrem ſicut ſerpens, non pedibus incedens, aut vllis eleuata cruribus, ſed ſinuoſo flexu totius velut corporis ſui lubrica. Ei terra cibus eſt ſicut ſerpenti, quoniam eſcam neſcit cæleſtem. Corporalibus enim paſcitur, atque in varias mutatur ſpecies cupiditatum, & tortuoſis angulatur anfractibus. Vene-
B num in dentibus habet, quibus vnuſquiſque ſe euiſcerat luxurioſus, helluo internecat, abliguritor perimit. Quantos ruperunt vina, diſſoluit ebrietas, diſtẽdit cruditas? Nunc intelligo qua cauſa dominus deus inſuffla-uit in faciem hominis. Ibi enim ſenſus omnis, ibi ſedes atque illecebra delectationis, in oculis, auribus, naribus, atque in ore, vt ſenſus noſtros aduerſus delectationem fortiores faceret. Hæc ergo nobis, ſicut ſerpẽs aſtutiam, infudit. Non enim delectatio, ſed labor & diuturna meditatio cum Dei gratia dat perfectam prudentiam. Tamen quia ſerpentis fraudibus inuoluta eſt humani generis hæreditas, in eo aſtutiam ſerpentis ſequamur, vt caput noſtrum non proijciamus in pericula, ſed præ cæteris integrum cuſtodiamus. Caput autẽ noſtrum Chriſtus eſt. Hoc maneat incolume, vt ſerpentis venena nobis non poſsint nocere. Bona eſt enim ſapientia cum hæreditate, id eſt cum fide, quoniam eſt hæreditas credentibus in dominum. Quod ſi primus ille homo qui cum deo loquebatur in paradiſo poſitus, labi tam facile potuit, ex terra creatus virgine, quę ad verbum dei formata & creata recenti fuerat exortu, nondum ea parricidali cædiumq; concreta ſanguine, flagitijs & dedecore polluta, nondum carne noſtra damnata maledicto obnoxiæ hęreditatis· quanto facilius poſtea lubrica ad peccandum via maius aduexit humano
C generi præcipitium, cùm deterior tolerabiliori per vices generationis ſucceſſerit? Etenim ſi Magnetis lapis tantam naturæ vim habet, vt ferrum ad ſe trahat, & trãſfundat ſe in illius ſpeciem, ita vt pleriſque experiri volentibus cum plures annulos ferreos ad eum lapidẽ admouerint, omnes pari teneat modo, deinde ſi ei annulo cui adhæſerit lapis, alium admoueas annulum, & rurſus per ordinem ſingulis ſubſtituas, licet in omnes penetret per ordinem ex illo lapide vis naturæ, tamẽ priores nexu vehementiore conſtringit, poſteriores remiſſiore: quanto magis humani generis conditio atque natura ex puriore ſtatu in deteriorem lapſa eſt, quando nequiorem attigit? Nam ſi per eas ſpecies minuitur natura quæ non ſunt culpæ capaces, quanto magis per animos atque artus labe pollutos ſcelerum virtus eius hebetatur? Vnde quia excreuerat malitia, abolita innocentia fuerat, non erat qui faceret bonitatem, non erat vſq; ad vnum: venit dominus, qui reformaret naturæ gratiam, immo augeret, vt vbi ſuperabundauit peccatum, ſuperabundaret gratia. Ergo liquet & quia author hominis deus, & quòd deus vnus, non multi dij, ſed vnus qui mundum operatus eſt, & vnum non multos mundos, vt dicunt philoſophi. Primum igitur mũdum creauit,

Rom. 5.

deinde habitatorem mundi, cui totus mundus patria fo D ret. Nam ſi hodie quocunque acceſſerit ſapiens, vbique ciuis eſt, vbique ſua omnia intelligit, nuſquam ſe peregrinum, nuſquam hoſpitem iudicat, quanto magis ille primus homo totius erat mundi incola, & vt græci dicunt, κοσμοποίητος, opus dei recens, confabulator aſsiduus, ciuis ſanctorum, complantatus virtutibus, præpoſitus omnibus terrenis animantibus, marinis, volatilibus, totum mundum ſuam poſſeſsionem putabat, quẽ dominus tuebatur vt opus ſuum, neque vt bonus parẽs atque author deſerebat? Denique eouſque creatum fouit, vt abdicatum redimeret, eliminatũ reciperet, mortuum paſsione filij ſui vnigeniti reſuſcitaret. Eſt ergo hominis author deus, & diligit opus ſuum operator bonus, nec derelinquit bonus pater, quem etiam ſicut dives paterfamilias cẽſu propriæ hæreditatis redemit. Caueamus ergo ne hominem iſtum, id eſt νοῦν, mulier illa, id eſt paſsio ſenſuum noſtrorum, delectatione & ipſa decepta atque illuſa effœminet, & circunſcriptum in leges ſuas & ſententiam trahat. Fugiamus delectationẽ ſicut ſerpentem. multas artes habet, & maxime in hominem. Nam alia animantia cibi auiditate capiuntur, homo quanto plures ſenſus oculorum auriũmque habet, tanto maiora pericula. Vale, & nos dilige, vt facis, quia nos te diligimus.

Diui Ambroſij ad Siſynniũ, pietatẽ illius cõmendãtis, quòd filio ignouerit qui eo incõſulto vxorẽ accepe
E rat. Epiſtola. XLIII.

AMBROSIVS Siſynnio. Quod filio noſtro remiſiſti meo rogatu, quia te inconſulto vxorẽ acceperat, pietati magis tribuo quàm noſtro amori. Plus eſt enim pietatẽ ipſam dete impetrauiſſe, quàm cuiuſquam petitionem. Certe ſacerdos tunc magis impetrat, cum virtus præualet. Sacerdotis enim petitio, doctrina pietatis eſt. Impetrauit igitur natura, impetrauit filius, eo plenius, quia poſtulati contemplatio temporalis ſolet eſſe, virtutis autem diuturnus habitus, & iugis animarũ inductio. Pulchrè itaque geſtum, vt te patrem recognoſceres: ſimul quia iuſta indignatio fuit. Malo enim culpã fateri, vt plus laudetur paterna indulgentia. ſed & ipſa paterna offenſio fuit, quoniam venturam in locum filiæ tuæ debuiſti eligere iudicio, cui fieres pater. Nanque aut natura filios ſuſcipimus, aut electione. In natura caſus eſt, in electione iudicium: magiſque in adoptatis offendimus quàm in genitalibus filijs: quia genitales filios eſſe degeneres, ad naturam refertur: aſcitos vel adoptione vel copula dedecores eſſe, nõ niſi errori adſcribitur. Fuit ergo qđ ſuccenſeres filio, ſed fuit etiam quod remitteres, quia ſi F bi vxorem elegit. Acquiſiſti filiam ſine electionis periculo. Si bonam duxit, tibi acquiſiuit gratiam. ſi errauit, recipiendo meliores facies, refutando deteriores. Maturiore quidem cõſilio puella filio à patre traditur, ſed maiore obſequij ꝓpoſito à filio ad patrẽ ducitur, & à viro lecta ingreditur ſoceri domũ, dũ metuit & filius diſplicere iudiciũ ſuũ, & nurus miniſteriũ. Illum paternæ electionis prærogatiua attollit atq; erigit, iſtã offenſionis humiliat metus, inclinat verecundia. Non habebit filius quod in vxorem referat quaſi exors culpæ ſi quid fortaſse offenſum ſit, quod habet vſus: immo amplius elaborabit vt in vtroq; ſuum poſsit probari & in vxore iudicium. & in ſe obſequium. Feciſti igitur quod boni parentes, vt cito ignoſceres, ſed obſecratus. Nam anteq̃ rogareris, non erat ignoſcere, ſed factũ probare. Deinde diutius differre veniã, & tibi acerbũ, & illis inutile. Neq; enim paterna viſcera diutius tolerare poſſent. Summæ deuotionis propoſito Abrahã filiũ ſuum ſecundum oraculũ dei offerebat in holocauſtũ, & quaſi exors naturæ exerebat gladium, ne mora ſacrificiũ de-

Gene. 21.

G coloraret:tamẽ vbi abſtinere à filio iuſsus eſt,gladium libenter recõdit: & qui immolare vnigenitum fidei intentione properabat, maiore pietatis ſtudio feſtinauit ouem ſubrogare ſacrificio. Ioſeph quoque vt fratrem iuniorem teneret, ſimulabat iracundiam fratribus, & compoſitam à ſe furti fraudem indignatꝰ eſt: tamen cũ aduolueretur ad genua eius vnus ex fratribus Iudas,flerent alij,fraterno victus & compaſsus affectu,diutius tenere non potuit ſimulationem ſeueritatis,remotiſq; arbitris aperuit fratribus quod germani ſui eſsent,& ipſe eſset Ioſeph quẽ vendidiſsent:nec ſe memorem ſuę eſſe iniuriæ, & non fraternæ venditionis acerbitatem fraternè excuſare,atque id quod poſset arguere, ad altiores cauſas referre,eò quòd ita oportuiſset fieri procurãte deo,vt tranſiret in Aegyptum qui gentem ſuam frugis externæ egentem paſceret,vt ſterilitatis tempore alẽdis patri & filijs ſubſidio foret. Quid autem de ſancto
2.Reg.14 Dauid loquar,qui degenerem filium, & fraterno oblitum ſanguine,ad vnius mulieris petitionem paternis viſceribus mentem emollitus domo recepit? Ipſe ille euã
Lucæ.15. gelicus pater adoleſcentiorem filium qui prodegerat omnem ſubſtantiam à patre acceptam viuẽdo luxurioſe,regredientem tamen vnius ſermonis inflexus humilitate, quod in patrẽ peccaſse ſe fatebatur, occurſu pio fouit,ſupra collum eius cecidit, primam illi ſtolam,annulum & calceamenta deferri iuſsit,atque honoratum oſculo,donatum munere,admirabili ſuſcepit cõuiuio.

H Horum te imitatorem præbuiſti pietate patria,qua proxime ad deum accedimus: & ideo ego prompte filiã noſtram adhortatus ſum vt etiam hyemali tempore vię laborem exciperet,commodius hybernatura non ſolum in hoſpitio,ſed etiam in affectu paterno, cum iam ſucceſserit indignationi gratia: quãdo quidem vt plenè te ad ſimilitudinem atque imitationem ſanctorum referres, eos accuſauiſti qui compoſitis mendacijs animum tuum aduerſum filios excitandum arbitrati ſunt. Vale,& nos dilige,quia nos te diligimus.

LIBER SEPTIMVS.

DIVI AMBROSII AD CONSTANTIVM,IN ſuſcepto eccleſiæ gubernamine illum confortantis, ac diligenti commonitione inſtituentis qualem ſe debeat
I coram plebe domini exhibere loquendo,docendo,admonendo,hortando,perſuadendo,obſecrando, vt vitijs & terrenis cupiditatibus renuncient,virtutes ſectentur,bonorumq; operum diuitias quęrant,& domino in ſobrietate, & gratia, & tota mentis ſedulitate ſeruiant, Demum eidem aliam quandam eccleſiam cõmendãtis.

Epiſtola. XLIIII.

AMBROSIVS CONSTANTIO. Suſcepiſti munus ſacerdotij, & in puppe eccleſiæ ſedens nauim aduerſus fluctus gubernas. Tene clauum fidei, vt te graues huius ſeculi turbare non poſsint procellæ. Mare quidem magnũ & ſpatioſum, ſed noli vereri, quia ipſe ſuper maria fundauit eã,& ſuper flumina præparauit eam. Itaque non immerito inter tot mundi fre-
Pſal.23. ta eccleſia domini tanquam ſupra apoſtolicam ædificata petrã immobilis manet, & inconcuſso aduerſum impetus ſæuientis ſali perſeuerat fundamine. Alluitur vndis,non quatitur,& licet frequenter elementa mũdi huius magno in iſta reſultent fragore,habet tamen quo laborantes excipiat, tutiſsimum portum ſalutis. Sed tamen & ſi in mari fluctuat, currit in fluminibus, & videne in illis fluminibus magis,de quibus dictum eſt, Ele-
Pſal.92. uauerunt flumina vocem ſuam. Sunt enim flumina quę

de ventre eius fluunt,qui potum à Chriſto acceperit,& K de ſpiritu dei ſumpſerit. Hæc ergo flumina cum redundant ſpirituali gratia,eleuant vocem ſuam. Eſt & fluuius qui decurrit in ſanctos ſuos ſicut torrens. Eſt & fluminis impetus,qui lætificat animam pacificam atq; tranquillam. Ex huius fluminis plenitudine quicunque acceperit,ſicut Ioannes euangeliſta,ſicut Petrus, Paulus, eleuat vocem ſuam,& ſicut apoſtoli euangelicæ prædicationis vocem vſque in totos fines orbis terrarum canoro diffuderunt prędconio,ita & iſte incipit euãgelizare dominum Ieſum. Accipe ergo à Chriſto, vt tuus ſonus exeat. Mare eſt ſcriptura diuina, habẽs in ſe ſenſus profundos,altitudinẽ propheticorũ ænigmatũ,in quod mare plurima introierunt flumina. Sunt ergo & fluuij dulces atque perſpicui,ſunt & fontes niuei qui ſaliãt in vitam æternam,ſunt & ſermones boni ſicut faui mellis, & gratæ ſententiæ quæ animos audientiũ ſpirituali quodam potu irrigent, & præceptorũ moralium ſuauitate mulceant. Diuerſa igitur ſcripturarũ diuinarũ fluenta. Habes quod primũ bibas,habes quod ſecundum,habes quod poſtremũ. Collige aquam Chriſti,illam quæ laudat dominũ. Collige aquã de pluribus locis quã effundunt nubes propheticæ. Quicunq; colligit de mõtibus L aquam,atq; ad ſe trahit,vel haurit è fontibus,& ipſe rigat ſicut nubes. Imple ergo gremium mẽtis tuæ,vt terra tua humeſcat,& domeſticis irrigetur fõtibus. Ergo qui multa legit & intelligit, impletur: qui fuerit impletus, alios rigat. Ideoq; ſcriptura dicit: Si impletæ fuerint nu Eccles.11 bes,pluuiã in terram effundẽt. Sint ergo ſermones tui pfluui,ſint puri & dilucidi,vt morali diſputatione ſuauitatem infundas populorum auribus, & gratia verborũ tuorũ plebem demulceas, vt volẽs quo ducis ſequatur. Quòd ſi aliqua vel in populo vel in aliquibus cõtumacia vel culpa eſt,ſint ſermones tui huiuſmodi vt audiẽtem ſtimulent,compungant male conſcium. Sermones enim ſapientum tanq; ſtimuli. Stimulauit & dominus Ieſus Saulum,cũ eſset perſecutor. Quãm ſalutaris fuerit ſtimulus,conſidera,qui ex perſecutore apoſtolũ fecit dicẽdo: Durũ tibi eſt vt aduerſus ſtimulũ calces. Sũt etiam ſermones ſicut lac, quos infudit Paulus Corin- Act.9 thijs. Qui enim fortiorẽ cibum epulari nõ queunt,ſucco lactis ingenij ſui exercẽt infantiam. Eloquia tua plena intellectus ſint. Vnde & Salomon ait: Arma intellectus labia ſapientis. Et alibi: Labia tua alligata ſint ſenſu,id eſt,fulgeat ſermonũ tuorũ manifeſtatio,ſitellectus M coruſcet,& alloquiũ tuum atq; tractatus aliena nõ indigeat aſsertione,ſed ſermo tuus velut armis ſuis ſeſe ipſe tueatur,nec vllũ verbũ tuũ inuanũ exeat,& ſine ſenſu prodeat. Eſt enim alligatura quæ conſtringere ſolet animorum vulnera: quam ſi quis reijcit,deſperatam ſui prodit ſalutẽ. Et ideo circa eos qui graui vlcere vexantur,vtere oleo ſermonis quo foueas mẽtis duritiã. Appone malagma, adiunge alligaturã ſalutaris præcepti, vt vagos & fluctuãtes circa fidẽ,vel erga diſciplinæ obſeruantiam,nequaq; ſaluto animo & remiſso vigore patiaris perire. Admone igitur plebẽ domini atq; obſecra vt abundet in operibus bonis,renũciet flagitijs,nõ accẽdat flammarum incẽdia. Non dicã in ſabbato, ſed in oi tempore,ne comburat corpus ſuũ, fornicatio & immũditia non ſit in dei ſeruulis,quia immaculato ſeruimus dei filio. Nouerit vnuſquiſq; ſe,& vas poſsideat ſuũ, vt ſubacto quodã ſui corporis ſolo,fructus expectet debitos. Nec ſpinas & tribulos ei terra ſua germinet,ſed dicat & ipſe, terra dedit fructus ſuos, atq; in hac dumoſa quondam paſsionũ fragilitate, inſitiua virtutum effloreant. Edoce etiã atq; inſtitue vt faciant quod bonũ eſt, & vnuſquiſq; nõ intermittat opus probabile,ſiue à pluribus videatur,ſiue ſine arbitro ſit. Abundat enim ſibi locuples teſtis conſciẽtia. Fugiat etiã mala opprobria, etiam ſi ſe credat non poſse conuinci. Nam etſi clauſus parietibus ſit,& opertus tenebris,ſine teſte,ſine cõſcio,

habet tamen facti arbitrum quem nihil fallat, ad quem facta clamant omnia. Denique clamauit & vox sanguinis. Sibi ipsum vnusquisque animum suum seuerum iudicem sui, vltorẽ sceleris, & vindicem criminis habet. Denique timens & tremens oberrabat Cain parricidalis facinoris luẽs pœnas, vt ei remedio sua mors fuerit, quem vagum exulem formidato per omnia momenta terrore mortis per mortem exuit. Nemo igitur vel solus vel cum altero aliquid turpe aut improbũ faxit. Et si quis solus est, seipsum prę cęteris erubescat, quem maxime debet vereri. Nec cõcupiscat plurima, quia & pauca ei plurima sunt. Paupertas & opes, inopiæ & satietatis vocabula sunt. Nec diues est qui indiget aliquo, nec pauper qui non indiget. Nec quisquam viduam spernat, circunscribat pupillum, fraudet proximum suum. Væ enim illi qui congregatam dolo habet substantiam, & in sanguine ædificat ciuitatem, id est animam suam. Hæc est enim quæ ædificatur sicut ciuitas. Hanc ciuitatem non ædificat auaritia, sed destruit: non ædificat libido, sed exurit atque incendit. Vis bene ædificare ciuitatem? Melius est exiguum cum dei timore, quàm thesauri magni sine timore. Prou.15. Diuitiæ hominis ad redemptionem animæ debent proficere, non ad destructionem. Et thesaurus redemptio est, si quis eo bene vtatur: & iterũ laqueus est, si quis vti nesciat. Quid enim homini pecunia sua, nisi quoddam viaticum est? Multa oneri, moderata vsui. Viatores sumus vitæ huius. Multi ambulant, sed opus est vt quis bene transeat. Cum illo enim dominus Iesus, qui bene transit. Ideóque legis: Esa.43. Si transeas per aquam, tecum sum, flumina te non concludent: nec ignis exuret vestimenta tua, si trãseas. Qui autem ignem alligat in corpore suo, ignem libidinis, ignem immodicæ cupiditatis, nõ transit, sed exurit in- Prou.22. uolucrum istud animæ suæ. Præclarior est bona existimatio quàm pecunia, & super omnes argẽti aceruos bona est gratia. Fides ipsa abundat sibi, satis superq; censu suo diues. Sapiẽti quoque nihil alienũ nisi quod virtuti incongruum Quocunque accesserit, sua omnia, totus mũdus possessio est, quoniam toto eo quasi suo vtitur. Quid igitur circunscribitur frater? quid fraudatur mercenarius? Non magna, inquit, lucra de mercede meretricis, id est lubricæ istius fragilitatis. Meretrix ista nõ specialis, sed publica est. Non vna mulier, sed vaga omnis cupiditas meretrix est. Omnis perfidia, omnis fallacia meretrix, non illa sola quæ corpus prostituit suum, sed omnis anima quæ spem suam vendit, quæ deformes quæstus & degenerem stipem quærit. Et nos mercenarij sumus, qui ad mercedem laboramus, & huius operis nostri mercedẽ speramus à domino nostro & deo. Si quis Lucæ.15. cognoscere vult quàm mercenarij sumus, audi dicentem: Quantis panibus mercenarij patris mei abundant, ego autem hic fame pereo. Et infra: Fac me, inquit, sicut vnum mercenariorum tuorum. Omnes mercenarij, omnes operarij. Qui tamen fructum expectat laboris, consideret quòd is qui alium mercede fraudauerit debita, & ipse fraudabitur sua. Fœneratum istud offendit, & postea cumulatione mensura exoluet. Ergo qui non vult amittere quod est perpetuum, non eripiat alij quod temporale est. Nemo etiam in dolo loquatur ad proximum suum. Laqueus est in labijs nostris, & sępe vnusquisque sermonibus suis non explicatur, sed inuoluitur. Fouea alta est os maleuoli, grande innocentiæ præcipitium, sed maius maleuolentiæ. Innocens dum credit facile, cito labitur, sed tamen iste lapsus resurgit: maledicus autem suis artibus præcipitatur, vnde nũquam exiliat atque euadat. Põderet ergo vnusquisque sermones suos non cum fraude & dolo. Statera fallax improProu.11. babilis apud deum. non illam stateram dico quæ merce dem appendit alienam. & in vilibus quidem rebus raro constat fallacia, sed statera verborum ipsa apud deũ est execrabilis, quæ prætendit pondus grauitatis sobrię, & subnectit versutias fraudulentiæ. Hoc maxime condemnat deus, si decipiat aliquis proximum suum promissorum benignitate, & subdola in iniquitate defœneratum opprimat, nihil sibi profuturus astutiæ suæ artibus. Quid enim prodest homini si totius mundi capiat Matt.16. opes, animam autem suam vitæ æternæ defraudet stipendio? Alia pijs mentibus consideranda statera, qua singulorum facta trutinantur, in qua plerunque ad iudicium peccata propendunt, aut bene gesta peccatis præponderant. Væ mihi si præcedant flagitia, & ad mortis præiudicium letali vergant pondere, tolerabilius si subsequantur. Omnia tamen manifesta domino & ante iudicium: nec bona possunt latere: nec ea quæ plena sunt offensionis, abscondi. Quàm beatus qui radicẽ vitiorum resecare potuerit auaritiam. Is profecto stateram hanc non reformidabit. Auaritia enim plerunque sensus hebetat humanos, & peruertit opiniones, vt quæ stum pietatem putẽt, & pecuniam quasi mercedem prudentiæ. Merces autem magna pietatis est: & quæstus sobrietatis, habere quod vsui est satis. Quid enim in hoc mundo prosunt diuitiarum superflua, cum in ijs & nulla adiumenta nascendi sint, nec impedimenta moriendi? Nam & sine integmento in hoc mundo nascimur, & sine viatico discedimus, sine hæreditate sepelimur. Pendet per singulos nostrorum statera meritorum: atque exiguis vel boni operis, vel degeneris flagitij momentis huc atque illuc sępe inclinatur: si mala vergant, heu me: si bona, præsto est venia. Nemo enim à peccato immunis: sed vbi propendunt bona, eleuantur peccata, obumbrantur, teguntur. Ergo die iudicij aut nostra opitulabuntur nobis opera, aut ipsa nos in profundum tanquam molari depressos lapide mergent. Grauis est enim vtpote talento plumbeo suffulta iniquitas, intolerabilis auaritia, atque omnis superbia, tetra fraudulentia. Et ideo hortare plebem domini sperare magis in domino, abundare in diuitijs simplicitatis, in quibus ambulet sine laqueo, sine impediměto, Bona etiam puri sermonis synceritas, & locuples apud deum, etiam si inter laqueos ambulet. Tamen quia alij nescit insidias aut vincula innectere, nõ alligatur. Illud quoque prę cipuum, si persuadeas vt nouerint humiliari, sciant verum humilitatis colorem, naturam nouerint. Multi habent humilitatis speciem, sed virtutem non habent: multi eam foris prætendunt, & intus impugnant. Ad fu Eccle.19. cum præferunt, ad veritatem abiurant, ad gratiam negant. Est enim qui nequiter humiliat se, & interiora ei9 plena sunt doli. Et est qui se nimium submittit ab humilitate multa. Non est ergo humilitas nisi sine fuco, si- Rom.5. ne fraude. Ipsa est vera quæ habet piam mentis synceritatem. Magna virtus eius. Denique per inobedientiam vnius hominis mors introiuit, & per obedientiam vnius domini Iesu Christi facta est vniuersorum redemptio. Sciuit humiliari sanctus Ioseph, qui cum esset à fratribus in seruitutem venditus, vel à negociatoribus co- Psal.104. emptus, humiliatus in compedibus, vt scriptura dicit, virtutem humilitatis didicit, infirmitatem repudiauit. Itaque emptus in Aegypti partibus à seruo regio coquorum præposito, non prosapiæ nobilis conscientia, quasi germen Abrahamidarum, dedignatus obsequia vernacula, fastidiuit degenerem conditionem, sed magis gnauum se & fidelem herili imperio præbuit, alto intendens consilio nihil interesse in quo statu quis probabilem se præstaret, sed illum esse finem bonorum, vt in quocunque statu probarentur: illudq; præcipuum, si magis mores commendarent statum, quàm status mores. Etenim quo status inferior, eo virtus eminentior. Talem itaque se exhibebat, tam sedulum, vt ei dominus suus totam domum suam crederet, ipsi omnia committeret. Vnde & vxor eius oculos iniecit in eum capta formæ venustate. Nihil enim ad nos si petulantibus oculis aut ætas expetitur, aut pulchritudo. Ars desit, nullum

G est crimen decoris: illecebra facessat, inoffensa est species, & formæ gratia. Itaque percita atque animi furens interpellat iuuenem, & cogente libidine victa passionũ sti nullis crimen fatetur. Verum ille abiurat flagitium, dicens nec moribus Hebræorum conuenire nec legibus vt alienum violent thorum quibus cura est tuendi pudoris, vt integri nuptiarum integris socientur virginibus, nec vlli conueniant fœminæ quæ legitimi vsu thori nesciat: religionemq; sibi esse ne ebrius turpis intemperantiæ, ingratus herilis indulgentiæ, cui obsequium deberet, ei grauem inferret contumeliam. Nunquid erubescebat illum vilem dominum tamen dicere, & se seruum fateri? Quinetiam cũ ambiret mulier, obsecraret etiã metu proditionis, vel amoris sui lachrymas funderet ad extorquendi necessitatẽ, nec misericordia flexus ad flagitij consensum, nec coactus metu, & precib⁹ restitit, nec minus cessit, præponẽs præmijs periculosam honestatem, quàm turpem remunerationem casto pudori. Iterum quoque mulier maioribus adorsa tentamẽtis, cum inflexibilem aduerteret, etiam secundo immobilem passione, effera impudentia vires ministrante, iuuenem aggreditur, veste apprehensa ad cubile trahens, complexum offerens, & pene ceperat, nisi exuisset Ioseph vestem qua tenebatur, ne exueret amictum humilitatis, indumẽtum pudoris. Sciuit igitur humiliari, qui
H humiliatus est vsque ad carcerem: & cum sustineret calumniam, maluit crimen falsum subire, q̃ verum referre. Sciuit inquam humiliari, qui humiliabatur pro virtute. Humiliabatur in typo eius qui se erat humiliatur⁹ vsque ad mortem, mortem autem crucis: qui venturus erat vt vitam hanc de somno resuscitaret, & somnium esse hunc viuendi vsum doceret, in quo diuersæ cõmutationum vices tanquam ebriæ, & nihil solidũ, nihil firmũ, tanq̃ dormientis somnium videntes non videmus, & audiẽtes nõ audimus, & mãducãtes nõ satiamur, gratulãtes nõ gratulamur, currẽtes nõ peruenimus. Vanæ spes hominũ in hoc seculo, qui ea quæ nõ sunt, tanquã
I quæ sint sequenda arbitrẽtur. Itaq; inanes & vacuæ rerum species tanquã in somno venerũt, abierunt, astiterunt, euanuerunt. Circũfusæ & dispersæ sunt, teneri videntur, & non tenentur. Denique vbi quis audiuit dicẽtem, Surge qui dormis, & de seculi istius somno exurrexit: falsa hæc intellexit omnia: euigilauit, & fugit somnium, fugit potestas, abijt cura patrimonij, formæ venustas, honorũ studiũ. Hæc enim somnia sunt, quibus non mouẽtur qui vigilãt corde, sed dormiẽtes exagitantur. Vadatur hunc sermonẽ meum sanctus vir Ioseph, non esse perpetua nec diuturna quæ sunt hui⁹ seculi, qui ab initio nobilis genere, censu diues, subito ignobilis seruulus, & (quod ipsam seruitij vilitatẽ acerbat) degeneris domini ære emptum mancipiũ. Minus enim vile putatur seruire libero. geminatur autem seruitus, vbi seruitur vernaculis. Seruus igitur ex genere præclaro, pauper ex patre diuite, de amore ad odiũ, de gratia ad supplicium, rursus de carcere ad aulam, de reatu ad iudicium traductus, neq; aduersis fractus est, neq; elenatus secundis. Astipulatur etiam momentarias esse vices rerũ etiam sancti Dauid frequenter variatus status, qui despectus patri, preciosus deo, triumpho nobilis, inuidia vilis, accitus ad ministerium regium, electus ad affinitatem, postremo faciẽ & ora mutatus, exul regni, fugitans parricidij, nũc sua offẽdicula deplorabat, & rursus alie
Psal.118. na remouebat, cõciliato hęrede nobilior q̃ decolorato. Expertus igitur oĩa, pulchrè dixit: Bonũ mihi quòd humiliatus sum. Quanq̃ hoc & ad eum possit referri, qui cum esset in dei forma, facilis inclinare cęlos, descẽdit tamen, & formam serui accipiẽs nostras portauit infirmitates: qui præuidens sanctos suos, non quasi rapinam sibi proprium honorẽ assumere, sed subijcere se æqualibus, & alios sibi anteferre, dixit: Bonũ mihi est qđ humiliatus sum. Bonũ mihi est quod me subiecit, vt sub-
1.Cor.15. iecta mihi sint omnia, & sit deus omnia in omnib⁹. Hãc K infunde humilitatem singulorum animis, & te ipsum formam præbe omnibus, dicens: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Discant bonorum operum diuitias quærere, & morum esse locupletes. Pulchritudo diuitiarum non in sacculis diuitum, sed in alimentis pauperum est. In illis infirmis & egenis melius opes lucent. Discant itaque pecuniosi non sua sed ea quæ sunt Christi quærere, vt illos & Christus requirat, vt illis sua largiatur. Impendit pro illis sanguinem suum, effudit illis spiritum suum, offert illis regnum suum. Quid amplius dabat qui seipsum obtulit? Aut quid est quod non sit daturus pater, qui pro nobis vnicum filiũ tradidit morti? Admone igitur illos seruire domino in sobrietate & gratia, & tota mentis sedulitate, erigere oculos ad cælestia, nihil ponere in lucro nisi quod vitę æterne sit. Nam iste omnis huius quæstus seculi, animarum dispendium est. Denique omnium detrimentum passus est qui volebat Christum lucrari: quod etsi mirabiliter dixerit, minus tamen expressit q̃ acceperat. Hic enim de alienis locutus est, Christus autem dixit: Qui vult post me veni- L
re, abneget seipsum sibi, vt ipse suum detrimentum sit, quo fiat lucrum Christi. Caduca hæc omnia, cum damno, sine lucro: illud solum est lucrum, vbi fructus perpetuus, vbi æternæ merces quietis. Commendo tibi L
fili ecclesiam quæ est ad forum Cornelij, quo eam de proximo interuisas frequentius, donec ei ordinetur episcopus. Occupatus diebus ingruentibus quadragesimę, tam longè non possum excurrere. Habes illic Illyrios de mala doctrina Arrianorum, caue eorum zizania, nõ appropinquent fidelibus, non serpant adulterina semina. aduertunt quid propter suam perfidiam acciderit sibi, quiescant, aut veram fidem sequantur. Difficile quidem imbuti animi infidelitatis venenis abolere possũt impietatis suæ glutinum, si tamen in ijs virus infaustum inoleuerit: nec facile ijs credendum putes. Nerui enim sunt, & quidam artus sapientiæ, non temere credere, maxime in causa fidei: quæ raro perfecta est in hominibus. Tamen si quis est qui licet suspectæ sit infirmitatis, & annunciantis affectus, purgare habitam de se opinionem venit, permitte, vt satisfeciſse se putet: indulge aliquantulum. Cuius enim excluditur satisfactio, auertitur animus. Nam etiam medendi periti cum vident no-
[illegible]egritudines, vt ipsi appellant, medicinam quidem non adhibent, sed tamen medicinæ tempus expectant, M
nec deserunt inualidum, sed lenioribus verbis, aut quibus possunt palpant delinimentis, ne aut intermissa ægritudo desperatione animi graueſcat, aut crudior medicinam respuat, eò quòd ad maturitatem peruenire nequeat si indigestæ insolens rerũ huiusmodi medicus adhibeat manus. Siquidem & pomum cum immaturum exagitatur, cito deperit. Et quia de agro exẽplum sumpsimus, præcipe illis inuiolata confinij seruare iura, paternos custodire terminos quos lex tuetur. Supra fraternam charitatem frequẽter est vicini gratia. Ille enim sæpe longe, hic in proximo est, vitæ omnis testis, cõuersationis arbiter. Delectet eum per finitima spatia laxare liberum pecus, & in herba viridi proiectũ secura captare ocia. Seruos quoque dominus iure seruitij subditos habeat pro moderamine coertionis quasi animæ cõsortes. Paterfamilias enim dicitur, vt quasi filios regat, quoniam & ipse dei seruus est, & patrem appellat dominum cæli, moderatorem potestatum omnium.
Vale, & nos dilige, vt facis, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Sabinum, causam reddentis cur post scripturam prius directam codicem apertius scriptum transmiserit. Cur etiam propriam manum stylo suo affixerit, ad epistolarem inde ludum eum inuitantis, & vsum illius exponentis.

Epistola, XLV.

AMBROSIVS Sabino. Transmisi petitum co
dicem scriptum apertius atq; enodatius q̄
ea scriptura est quam dudum direxi, vt le-
gendi facilitate nullum iudicio tuo affera-
tur impedimētum. Nam exēplaris liber nō ad speciem
sed ad necessitatē scriptus est. Non enim dictamus oia
& maxime noctibus, quibus nolumus aliis graues esse
ac molesti: tum quia ea quæ dictantur, impetu quodam
proruunt, & profluo cursu ferūtur. Nobis autē quibus
cura est senilem sermonē familiari vsu ad vnguem di-
stinguere, & lento quodam figere gradu, aptius videtur
propriam manum nostro affigere stylo, vt nō tam defla
re aliquid videamur q̄ abscondere, neq; alterum scribē
tem erubescamus, sed ipsi nobis conscii sine vllo arbi
tro, non solum auribus, sed etiam oculis ea ponderē-
mus quæ scribimus. Velocior est enim lingua q̄ manus,
Psal. 44. dicente scriptura: Lingua mea calamus scribę veloci-
ter scribentis. Sed forte dicas quia velocitatē ad scribē-
tem retulit. Non te fallit tamen id significari, quòd scri
bæ velociter scribentis celeritas sola possit linguę pro-
pheticæ excipere sermōes. Apostolus quoq; Paulus sua
scribebat manu, sicut ipse ait, Mea manu scripsi vobis.
ille propter honorificentiam, nos propter verecundiā.
Tamen dum adhuc habes de libris iudicium, interluda
mus epistolis: quarum eiusmodi vsus est, vt disiuncti lo
corum interuallis, affectu adhæreamus: in quibus inter
absentes imago refulget præsentiæ, & collocutio scri-
pta separatos copulat: in quibus etiam cum amico mi-
B scemus animum, & mentem ei nostram infundimus.
Iam si, vt hortaris, aliquid & de veteribus scriptis redo-
leat in epistolis, non solum animi conglutinari viden-
tur per veræ doctrinæ profectum, sed etiam plenioris
colloquii species & forma exprimi, vt inter quærendi
& respondendi mutuas vices assumpta concertatio in
vnum conducere, & coram videatur amicos locare, qui
tali se lacessunt & complectuntur munere. Quid autē
maiorum nostrorum exempla proferam, qui epistolis
suis fidem infuderunt populorum mentibus, atq; ad in-
tegros & cōfertos scripserunt populos, & præsentes se
esse cum absentes scriberent significarunt, dicente san
cto Apostolo quia absens erat corpore, sed præsens spi
ritu, nō solum cum scriberet, sed etiam cum iudicaret?
Denique absens per epistolam cōdēnabat, & idem ab-
soluebat per epistolā. Epistola enim Pauli quædā effigi
es erat eius præsentiæ, & forma operis. Nō enim vt alio-
rum epistolæ graues, inquit, & fortes, præsentia autem
corporis infirma, & sermo contēptibilis, talis & aposto
li, sed talis huius epistola, vt talis esset forma præcepti,
C qualis esset operationis substantia, quia quales sumus
inquit, verbo per epistolas absentes, tales & præsentes
sumus in opere. Imaginem præsentię suæ in epistolis ex
pressit, fructum testimonii in opere significauit. Vale,
& nos dilige, vt facis.

Diui Ambrosii ad Eusebium, iucunditatem illius in filiis, & filiorum benedictionem recensentis,

Epistola XLVI.

AMBROSIVS Eusebio. Faustinus vterque tibi
redditus est, nobis vtrunq; ambrosium pi-
gnus resedit. Ipse habes quod primū in pa-
tre, & quod iucūdissimū est in filio minore,
quia & virtutis apicem tenes, & humilitatis exhibes gra
tiam: nos quod medium inter patrem & iuniorē filium.
Tecū summa totius domus, & perpetuati vocabuli iu-
gis successio. Apud nos parca mediocritas, quæ & de
summo pendeat, & in posteriore subsistat. Tecū igitur
requies vtriusq; nostrū, quæ cū inuicem nobis refundi-
tur, omnē animi abstergit solicitudinē. Tecum is qui &
moribus & operibus suis & sobole tali inuenit gratiam
apud dominū nostrū. Tecum is qui inter mundi huius
procellas spiritalem nutriuit columbam, quę ei fructus
afferat pacis vncta oliua integritatis. Tecum is qui ædi- D
ficauit aram deo, quem benedixit deus & filios eius di-
cens, Crescite, & multiplicamini. Cum quo testamentū Gene. 9.
pacis statuit suæ, vt sit ei & filiis eius in progeniem æter
nam. Habes igitur hæredem diuinæ benedictionis, con
sortem gratiæ, participem iustitiæ. Sed vide quæso ne
iste noster Noe agricola, bonus plantator feracis vineę
cū fuerit amoris & gratię tuę iebriatus poculo, tāquam
crapulatus à vino, diutius quieti indulgeat: ac si forte in
dormierit, excitet eum Sem nostri desideriū. Est & ibi
Iaphet iunior ex fratribus, qui pietatis reuerentia pa-
trem induat, quem pater & dormiēs videat, nec vnquā
de pectore dimittat suo, quin semper oculis & cōplexu
teneat, atq; euigilans intelligat quæ ei fecerit filius suus
iunior, qui latitudo latinè dicitur, eò quòd ī labiis eius
diffusa gratia, & sit in moribus propter quod benedixit
eum dominus, quia ipse tanq̄ bonus retrorsum rediēs
patrem texit pio charitatis velamine, & detulit pietati
honorem, de quo & pater ait, Lętificet deus Iaphet in do
mibus Sem. Vnde & in enumeratione generationū præ
fertur seniori fratri, in benedictione substituitur. Præ-
fertur propter honorem nominis, substituitur propter
prærogatiuam senioris ætatis, & honorificentiam natu
ræ debitam. Sem autem dicitur latinè nomen. Et bene
hic noster Ambrosius bonum nomen, in cuius domi- Prou. 22.
bus lętetur Iaphet, quia potius est nomen bonum super E
multas diuitiarum copias. Sit ergo & iste benedictus, &
gratia eius super aurum & argentum, sit in portione e-
ius semen Abrahæ, sint benedictiones in posteritate, &
omni familia iusti viri: Sed maledictus nemo, benedicti
omnes. Benedictus enim Saræ fructus. Salutāt te Ambro
sii, salutat Parthenius dulcissimus, salutat Valentinia
nus paratus ad humilitatem, quod hebraicè Chanaan
dicitur, quasi puer fratris sui, cui & nomine suo cessit.
Et ideo tanquàm Nemroth gemini gigas nominis, vena
tor egregius super terram, de quo dictum est, Tanquàm Genes. 10
Nemroth gigas venator ante dominum. Nanq; ingenio
subrusticus, viribus valibus, quos ingenio æquare non
potest, viribus superat, vt Comacinas rupes gestare se-
cum, & faciē tauro propior vultu videatur exprimere,
post habitum se indignatus, & paterno exutū vocabulo
metropolitanū virū Bononiensi subditū, quia infantiæ
nescit blanditias, & de nutricis gremio se illæsus excus
sit. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosii ad Irenęū, confutantis errorē cuiusdam maledici Apollinaristæ, qui nō potest audire quòd F
dominus noster Iesus Christus pro nobis seruitutem
susceperit, Epistola XLVII.

AMBROSIVS Irenæo. Quem scripsisti male-
dici sermonis seminatorem, leuissimus est,
qui iam veneni sui mercedē recepit. Siquidē
respōsum est ei publice? & quod priuatū se-
uerat, palam mesuit. Ego autem vanū ante & inuisorē
tantum habebam. At vbi iste sermo ad aures peruenit
meas, statim respondi quòd eum virus infecerit Apolli-
nare, qui non potest audire quòd dominus noster Iesus
pro nobis seruitutem susceperit in istius corporis susce
ptione, cū apostolus clamet quod formā serui acceperit Philip'. 2.
Hoc munimentum, hæc sepes est fidei nostræ. qui hanc
destruit, destruetur ipse, sicut scriptū est. Quia destruē- Eccle. 10
tem sepem mordebit serpens. Equidē primo leniter mā
daui ei, qua ratione bonam rem malo animo facis? Ego
enim beneficio annumero si quis mea legens scripta di
cat mihi quod videatur moueri. Primum quia & in iis
quæ scio, falli possum. Multa aurem prætereunt, multa
quibusdam aliter sonant. Pulchrū est, si fieri potest, ca-
uere omnia. Deinde quia non debeo molestè ferre si cū
de apostolicis & ipsis euāgelicis dominicisq; verbis ple
risq; multas quæstiones serant, etiam in meis scriptis re-

G periant de quo diſputandũ putent. Plericq; enim ſtudio indulgent ſuo, vt iſte qui propterea orbẽ circuiuit vt quẽ reret quem reprehenderet, non quem ſibi imitandum arbitraretur. Hic igitur vt arroderet aliquid de meis ſcriptis, cauſam ſibi amplam reperit, quoniam eo loci vbi dixit dominus Ieſus: Confiteor tibi domine pater
Mat.11. cæli & terræ: diximus ideo dictum, vt nos intelligamus patrem filii eſse, & dominum creaturæ. Quanquam in pſalmo euidenter dominũ dixerit patrem filius. Viderunt me, & mouerunt capita ſua: adiuua me domie deus meus. Etenim ſecũdum formam ſerui locutus dominũ
Pſal.108. vocauit quem patrem nouerat, æqualis in dei forma ſeruum ſecundum carnis ſubſtantiam ſe prædicans. Serui tus enim carnis, dominatus autem diuinitatis eſt. Aduertis igitur primum pro tua admirabili prudentia ea quæ in euangelio dicuntur, ad euangelii tempus referri, quo dominus Ieſus inter homines humana ſpecie conuerſa
2.Cor.5. batur. Nunc ergo ſecundum hominẽ iam nõ nouimus Chriſtũ. ſit ita viſus & cognitus veteribus, iam tranſierunt vetera, & omnia noua facta ſunt. Omnia tamen ex deo, qui nos ſibi per Chriſtũ recõciliauit. Eramus enim mortui, & ideo vnus pro omnibus mortuus, & vnus pro omnibus ſeruus factus eſt. Quid dicã, ſeruus factus eſt? Peccatum, opprobrium, maledictum factus eſt. Dixit enim apoſtolus, Quia pro nobis peccatũ factus eſt, quia
H maledictum factus eſt dominus Ieſus. Dixit quia cum ſibi ſubiecerit omnia, tunc & ipſe ſubiectus erit. Dixit &
Actuũ.3. Petrus, In nomine Ieſu Nazareni ſurge, & ambula. Dixit quia glorificauit puerum ſuum Ieſum, & nemo calumniatur de tempore. In Apocalypſi autem & agnus
Apoca.5. Pſal.21. dictus eſt à Ioanne, dictus eſt in pſalmo vermis, & non homo. Hæc omnia factus eſt, vt noſtræ obtunderet mortis aculeum, noſtrã ſeruitutem tolleret, maledicta peccata, opprobria deleret. Hæc & alia quæ conſulenti cuidam, & multo plura à te ſcripſiſti relata, cum ſcriptura diuina habeat, quemadmodum quiſq; dubitabit dicere quæ pie ſcripta ſunt, quoniã ad gloriam Chriſti ſpectãt non ad imminutionem? Nam cum de dono eius, hoc eſt manna dictum ſit, quia & qui minus collegit, non diminuit: & qui plurimũ, nõ ampliauit: vnde potuit ipſe velminui vel augeri? Quid enim in eo imminutũ eſt quod noſtrã ſeruitutẽ noſtras infirmitates ſuſcepit? Erat humiliatus, erat in ſerui forma, ſed idem in gloria dei patris. Erat vermis in cruce, ſed idem dimittebat peccata etiam perſecutorũ ſuorũ. Erat opprobriũ, ſed idem ma
Eſaię. 40 ieſtas domini, ſicut ſcriptum eſt: Et videbitur maieſtas domini, & videbit omnis caro ſalutare dei. Quid amiſit cui nihil minus eſt? Nõ habebat quidem ſpeciem ne-
I que decorem, ſed habebat plenitudinẽ diuinitatis. Infirmus exiſtimabatur, ſed non deſtiterat eſse dei virtus: vi
Philip. 2. debatur vt homo, ſed fulgebat in terris maieſtas diuina & patris gloria. Vnde pulchrè Apoſtolus eiuſdem verbi repetitione vſus eſt, dicens de domo Ieſu: Quia cum in forma dei eſset, non rapinam arbitratus eſt eſse ſe æqualem deo, ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſeruiaccipiẽs. Quid eſt in dei forma, niſi in plenitudine diuinitatis, in illa perfectionis diuinæ expreſsione? Ergo cũ eſset in plenitudine diuinitatis, exinaniuit ſe, & accepit plenitudinem naturę & perfectionis humanæ. ſicut deo nihil deerat, ita nec hominis conſummationi, vt eſset
Pſal. 44. perfectus in vtraq; forma. Vnde & Dauid dicit: Speciosus forma præ filiis hominum. Concluditur Apollinariſta, nec quo ſe vertat habet, ſuis clauditur retibus. Ipſe enim dixerat, Formam ſerui accepit nõ ſeruus lectus eſt. Iterum ergo interrogo, quid eſt in forma dei? In natura dei. Sunt enim, ait Apoſtolus, qui non ſunt natura
Gala.4. dii. Quæro quid ſit formam ſerui accipiens? Sine dubio perfectionem naturæ & conditionis (vt dixi) humanæ, vt eſset in hominum ſimilitudine. Et pulchrè non carnis, ſed hominũ dixit ſimilitudinẽ, quia in carne eadem Sed quia ſine peccato erat ſolus, omnis autem homo in peccato, in ſpecie hominis videbatur. Vnde & prophe- K
ta ait: Et homo eſt, & quis cognoſcit eum? Homo ſecundum carnem, ſed vltra hominem ſecundum diuinã operationẽ. Deniq; cũ leproſum tãgeret, homo videbatur, Matth.8.
ſed vltra hominem cũ emũdaret. Et cum Lazarũ fleret Iohan.11.
mortuum, quaſi homo flebat: ſed ſupra hominẽ erat cũ mortuum iuberet vinctis pedibus exire. Homo videba
tur cum penderet in cruce, ſed ſupra hominẽ cũ reſera
tis tumulis mortuos reſuſcitaret. Nec ſibi blandiatur
virus Apollinare, quia ita legitur, Et ſpecie inuentus vt Phlip.2.
homo. Non enim negatus eſt homo Ieſus, cum alibi ipſe Paulus de eo dicat, Mediator dei & hominum homo 1.Tim.2.
Chriſtus Ieſus, ſed confirmatus eſt. Id enim eſt vſus & moris ſcripturæ ſic ſignificare. Sic & in euangelio legimus: Et vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Ioannis.
patre. Sicut ergo quaſi vnigenitus dicitur, & non abnuitur vnigẽitus dei filius, ita vt homo dicitur, & perfectio fuiſse in eo hominis non negatur. Cum eſset igitur in forma ſerui humiliatus vſq; ad mortem, erat tamen in dei gloria. Quid ei igitur obfuit ſeruitus? Seruus autem factus legitur, quia, legitur factus ex virgine, & creatus in carne. Omnis enim creatura ſeruit, dicẽte propheta, Pſal.118.
Quia vniuerſa ſeruiunt tibi. Vnde & deus pater ait, Inueni Dauid ſeruum meum, oleo ſancto vnxi eum. Ipſe vocabit me, pater meus es tu, deus ſalutis meæ: & ego primogenitum ponam eum. Et in alio pſalmo Cuſtodi
animã meã, quoniam ſanctus ſum, ſaluum fac ſeruum L
tuum. Et infra in eodem pſalmo: Da poteſtatem puero tuo, & ſaluum fac filium ancillæ tuæ. Cõgeſsi enim patris & filii voces, vt ei non argumenta humana, ſed diuina reſponderẽt oracula. Alibi inquit, In manus tuas Pſalm.3.
cõmendo ſpiritũ meũ. Statuiſti in loco ſpatioſo pedes meos, ſuper omnes inimicos meos factus ſum opprobrium. Et in eodem pſalmo: Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruum tuũ. Per Eſaiam quoq; dicit ipſe filius dei, Ex vte- Eſaię.49.
ro matris vocauit dominus nomen meum, & poſuit os meum vt gladium acutum, & ſub tegmento manus ſuæ protexit me. Poſuit me ſicut ſagittam electam, & phare
tra ſua texit me, & dixit mihi, Seruus meus es Iſrael. Di
citur enim dei filius, & Iſrael, ſicut alibi, Iacob puer me
us, Iſrael dilectus meus. Solus enim vere deum patrem non ſolum vidit, ſed etiam enarrauit. Et ſequitur, In te glorificabor. Et ego dixi, in vacuum laboraui, & in nihilum dedi vires meas, ideo iudicium meum ante domi
num, & dolor meus ante deum meũ. Et nunc ſic dicit do
minus: Qui finxit me ſeruũ ex vtero ſibi ad congregan
dum Iacob & Iſrael. Quis congregauit dei populũ niſi Chriſtus? Quis glorificatus eſt ante dominum? Quis
eſt dei virtus? Cui dixit pater, Magnum tibi eſt vocari te
puerum meũ? Et cui dicit, Ecce poſui te in teſtamentum M
generis mei, in lucem gentium, vt ſis in ſalutem vſq; ad extremum terræ? De quo etiam per os Ezechiel locutus eſt dicens: Suſcitabo ſuper eos paſtorem vnum, & reget Ezech.34
eos ſeruus meus Dauid, & erit eorum paſtor, & ego dominus ero illis in deum, & Dauid in medio eorum princeps. Dauid vtiq; rex iam defunctus erat, & ideo verus Dauid, verus humilis, verus mãſuetus, verus manu fortis dei filius hoc annunciatur nomine: qui etiam in Za- Zacha.3.
chariæ prophetæ libro ſignificatur, dicente deo patre: Ecce ego mittam ſeruum meum, oriens nomen eſt ei. Nunquid quia habeat veſtimenta ſordida, ideo fulgorem diuinitatis ſuę ſol iuſtitię non habebat? Et quid plura? An infirmius putamus ſeruitium eſse quàm peccatũ, quàm maledictũ, quàm opprobriũ, q̃ infirmitates, quas pro nobis ſuſcepit, vt à nobis auerterentur? Factus eſt enim hæc omnia, vt vniuerſa vacuaret. Sed hęc ideo non recipiunt quod ſeruus, opprobrium: peccatum, maledictum factus ſit, quia verbum & carnem vnius aſserũt eſſe ſubſtantiæ, & dicunt, ergo qui nos redemit, ſeruus dictus eſt, & peccatum debuit dici. Nec aduerterunt quòd hæc. Chriſti gloria ſit, quia ſeruitutẽ ſuſcepit. ĩ corpore

A ſuo,vt libertatẽ omnibus redderet: peccata noſtra portauit,vt mundi peccatũ tolleret. Seruus, peccatũ,maledictum factus eſt,vt tu peccati ſeruus eſse deſiſteres, te diuinæ ſententiæ maledicto abſolueret. Ille ergo maledictum ſuſcepit tuum. Maledictus enim omnis qui pen
Deut. 21. det in ligno. Ille maledictũ in cruce factus eſt, vt tu benedictus eſses in dei regno. Ille dehoneſtatus & depreciatus eſt,nec aliquid exiſtimatus. Ille dicebat,Inuacuũ laboraui. per quem meruit Paulus dicere: Nõ inuacuũ
Philip. 2. laboraui,vt boni operis fructum, & euangelicæ prædicationis gloriam ſuis conferret ſeruulis, per quam vniuerſi ſarcina laboris abſoluerentur. His igitur auditis derelictus eſt in dimidio dierum ſuorũ perdix, qui clamauit vt congregaret quæ non peperit,& oppreſsus eſt voce domini Ieſu. Denique adornat fugã. Vale, & nos dilige,quia nos te diligimus.

Diui Ambroſii ad Irenæũ proſequẽtis illud quod in Hieremia ſcriptũ eſt, Clamauit perdix,cõgregauit quæ nõ peperit: naturã iſtius auis deſcribendo,& eã diabolo ac membris ſuis adaptando, Epiſt. XLVIII.

Hiere.17. AMBROSIVS Irenæo. Clamauit perdix, cõgregauit quæ nõ peperit. Licet enim mihi de ſuperioris fine epiſtolæ ſequentis mutuari exordium. Celeberrima quæſtio,& ideo vt poſsimus eã abſoluere,quid de na
B tura auis iſtius habeat hiſtoria, cõſideremus. Nã & hoc conſiderare nõ mediocris prudentię eſt,ſiquidem & Salomon cognouit naturas animaliũ, & locutus eſt de pecoribus, & volatilibus, & de reptilibus, & de piſcibus. Dicitur itaq; auis iſta plena eſse doli,fraudis, fallaciæ, decipiendi venatoris vias calleat, atq; artes nouerit, vt eũ à pullis auertat ſuis omniaq; tentamenta verſutiæ nõ prætermittere,quo poſsit venantem abducere à nido & cubilibus ſuis. Certè ſi inſiſtere aduerterit, tandiu illudit, quãdiu ſoboli fugiendi ſignum tribuat & poteſtatem. Quã vbi euaſiſse ſenſerit, tũc ſe & ipſa ſubtrahit, & lubrica arte deceptum inſidiantem relinquit. Fertur etiam promiſcuæ eſse permixtionis,vt in fœminas cum ſummo certamine mares irruant,& vaga caleſcant libidine. Vnde impurũ & maleuolum & fraudulentũ animal aduerſario & circũſcriptori generis humani, fallaciſsimoq;,& impuritatis authori conferẽdum putatur, Clamauit ergo perdix,qui à perdendo nomen accepit, Satanas ille,qui latine contrarius dicitur. Clamauit in Eua primum,clamauit in Cain, clamauit in Pharaone, Dathan, Abiron, Chore, Clamauit in Iudæis, quando
C petierũt ſibi fieri deos cũ Moyſes legẽ acciperet. Clamauit iterũ,quãdo de ſaluatore dixerũt: Crucifigatur, cru
Mat.27 cifigatur,Sãguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Clamauit quando ſibi regem fieri poſtulauerunt,vt recederẽt à domino deo rege. Clamauit in omni vano & perfido. His vocibus congregauit ſibi populos quos nõ creauerat. Deus enim hominẽ ad imaginem ſuam fecit,& diabolus ſibi hominem vocis ſuæ fraude ſociauerat. Congregauit ſibi nationum populos faciens diuiti as nõ cũ iudicio. Vnde in prouerbio eſt de diuite auaro: Quia perdix iſte cõgregat diuitias nõ cum iudicio. At vero meus Ieſus quaſi iudex bonus cum iudicio omnia agit,qui venit,ſicut ſcriptum eſt,dicẽs: Ego loquor iuſtitiam,& iudicium ſalutis. Ea igitur gratia depræda-
tus eſt perdicem illum diabolum, abſtulit ei malecongregatas diuitias multitudinis reuocauit ab errore animas gentium,menteſq; nationum deuiantium. Et quia diaboli voce deceptos ſciebat,& ipſe vt vincula nexúſque veteris erroris ſolueret,clamauit primum in Abel, cuius clamauit vox ſanguinis, Clamauit in Moyſe, cui dixit: Quid clamas ad me? Clamauit in Ieſu. Naue. Clamauit in Dauid, qui ait: Clamaui ad te, ſalua me. Clamauit in omnibus prophetis. Vnde & ad Eſaiam di
cit: Clama. & ille ait: Quid clamabo? Clamauit in Salo- D
mone conuocans cum altiſsima prædicatione ad ſapiẽtiam: Venite,edite de meis panibus,& bibite vinũ quod miſcui vobis. Clamauit etiam in corpore ſuo,ſicut ſcaExo.32. rabæus in ligno. Clamauit vt inſidiatorem falleret & circunueniret,dicens: Deus deus meus quare me dereliquiſti? Clamauit vt deſpoliaret reſpondẽs latroni: Amẽ amen dico tibi,hodie mecum eris in paradiſo. Itaq; vbi clamauit Ieſus,continuo perdix ille à congregatis in dimidio dierum ſuorum derelictus eſt. Vnde & quidam naturę perdicis etiam iſtud aptandum putarũt,eò quòd aliena diripiat oua, & foueat ſuo corpore, atq; hac ſua fraude partus alienos ſtudeat acquirere. Sed (quod aiunt, cornicis oculum, habent enim & volatilia ſuas artes) vbi iſtud aduerterit cuius aut ſingula oua directa aut cubile fuerit inuaſum, ſolicitata ſoboles errore ſimilitudinis,ſpeciei ſimulatione decepta,& ſi infirmior viribus,induit ſe atq; armat verſutia,& cum labor omnis impenſus nutrimentorum educantem ex hauſerit, atq; adoleſcere pulli cœperint, tunc vocem emittit, & quadam pietatis tuba prolem aduocat. Quæ naturali quodam auditu excitata agnoſcit parentem, & ſimulantem deſerit. Ita cum vult congregare quæ non peperit amittit quos nutriendos putauit. Non ſuperfluo igitur & Ieſus clamauit,vt quia totius mũdi populus voce perdicis,blanditiis,arte,ſpecie deceptus ab autore proprio deuiauerat lubricas artes ſecutus, veri parentis voce re E
uocatus fallacem relinqueret, atq; in dimidio dierum eius fraudulentum deſereret, id eſt ante huius finem ſeculi,cui nos eripuit dominus Ieſus,& ad vitam ęternam vocauit. Itaq; nunc mortui mundo, viuimus deo. Cum igitur perdix iſte penitus à falſis filiis derelictus fuerit, tunc erit ſtultus ille quem elegit deus. & ſapientem con
fudit,ſaluus: quoniam quæ ſtulta ſunt mundi,elegit de- 1.Cor.1.
us. Ideo ſi quis videtur ſapiens eſse in hoc ſeculo, ſtultus fiat,vt ſit ſapiens. Vale fili, & nos dilige vt facis quoniam nos te diligimus.

Diui Ambroſii ad Syricium,narrantis illum Priſco aduenienti literas dediſse, & ſe eidem reuertenti alias reddidiſse. Et quia vtrunq; eorum officio remuneratus ſit,etiam eius officii precium incrementa debere adipiſci gratiæ, Epiſtola XLIX.

AMBROSIVS Syricio. Priſco amico & ęquęuo meo dediſti aduenienti literas. Ego quoq; reuertenti reddidi,quas & pro officio. & pro amore debui. Vtrunq; igitur noſtrum ſuo officio remuneratus eſt,quo & mihi tuas,& meas tibi reſtituit. Ideo eius officii precium incrementa debet adipſci F
gratiæ. Vale,& nos frater dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambroſii ad Atticum, ſcribentis literas ſuas Priſcum ſibi,& ſe illi alias reddidiſse, Priſcũ dilectioni ſuæ amplius cõmendantis, Epiſtola. L.

AMBROSIVS Attico. Priſco meo dediſti literas, Priſcus meus mihi reddidit, & ego Priſco. Tu Priſcum vt ſoles dilige,& plus etiam quàm ſoles,quod eo ſuadeo,quia & ipſe Priſcum meum facio plurimi. Eſt enim erga eũ priſcus hic noſter amor,qui à pueritia iam inde nobis cum ætate accreuit ſimul, ſed eum multo poſt vidi tempore, vt vere mihi non ſolum nomine,ſed etiam tanti interuallo temporis priſcus aduenerit. Vale,& amantes tui dilige,quia nos te diligimus.

Diui Ambroſii ad Felicẽ, ſignificantis tuberum ſibi miſsorum partem amicis direxiſse,& illum quòd ſe tam diu nequaquam reuiſerit arguentis,
Epiſtola. LI.

G AMBROSIVS Felici. Misisti mihi tubera, & quidem miræ magnitudinis, vt stupori forent ea tam grandia. Nolui in sinu, vt aiunt, abscondere, sed aliis quoq; demonstrare malui. Itaq; partem direxi amicis, partem mihi reseruaui. Suaue munus, non tamen ita præpotens vt comprimeret querelam meã iure excitatam, quòd nos tandiu amãtes tui nequaquam reuisas. Et caue post hac ne maiora inuehas tubera. Nam huius nominis diuersa ratio. Vt enim grata in munere, ita in corpore atq; in affectu molesta sunt. De te impetra quo minus te abesse doleam. Nam causa commotionis meę desiderium est tui. Effice si potes, vt minus gratus sis. Rem exposui, causam probaui. Intorquẽda est amentata illa nõ manipularis sententia. metuisti certe, sed vide quàm mouear, vt delectet iocari, postea tamẽ ne excusaueris. Etenim quanuis tua hæc vectigalis mihi sit excusatio, malè de te iudica, nec de me melius, si aut tuam absentiam muneribus compensandam, aut me muneribus redimendum putes. Vale, & nos amantes tui dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosii ad Romulum, quæstioni illius, cur vi delicet deus dixerit: Ponam cælum ęreum, & terram ferream, satisfacientis, Epistola LII.

H AMBROSIVS Romulo. Cum sis in agro, mirror qua ratione de me quærendum putaueris cur dixerit deus: Ponam cælum ęreum, & terram ferream. Nam species ipsa agri & præsens fertilitas docere nos põt quanta clementia sit aeris, & cæli indulgentia, quando dignatur deus vbertatem dare: quando autem sterilitas quemadmodum clausa omnia, spissus aer, vt in rigorem ęris solidatus putetur. Vnde alibi habes quia in diebus Heliæ clausum est cælum annis tribus, & mensibus sex. Significatur igitur clausum cęlũ ęreum esse, vsum sui terris negare. Terra quoq; ferrea est: cũ puentus abnuit, & iacta sibi semina tanquam hostili duritia genitali excludit aluo, quæ gremio solet blandæ matris fouere. Quando enim ferrum fructificat? Quando æs imbres relaxat? His igitur miserandam famen minatur impius, vt qui pietatem filiorum communium domino & patri exhibere nesciunt, careant nutrimento paterne indulgentiæ, sit illis cælum æreum concreto aere, & solidato in metalli rigorem, sit illis terra ferrea partus suos I nesciens, & quod plerunq; inopia habet, discordias serens. Rapto enim vtuntur qui victu indigent, vt alienis dispendiis famem suam ableuent. Iam si & offensa inhabitantium huiusmodi sit, vt diuina commotione iis inferantur prælia, verè terra est ferrea, telorum segetibus inhorrens, & suis nuda fructibus fœcunda ad pœnam sterilis ad alimoniam. Vbi autem abundantia? Ecce ego pluo vobis panes, dicit dominꝰ. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Leuit. 26
Deut. 28.

Lucæ. 4.

Diui Ambrosii ad Titianum, illi congaudentis quòd à Rufino liberatus sit, quem sibi grauiorem iudicem in negocio cum nepte sua arbitrabatur, Episto LIII.

AMBROSIVS Titiano. Venit tibi innocens victoria, vt sine voti amaritudine potiaris victorię securitate. Rufinus enim ex magistro officiorum factus est in consulatu prefectus prætectorio, ac per hoc plus posse cœpit, sed tibi iam nihil obesse. Est enim aliarum prefectus partium. Quàm gaudeo vel illi vt amico, quia honore auctus inuidia leuatus est, vel tibi vt filio, quia liberatus es ab eo quem tibi grauiorẽ iudicem arbitrabare, vt si de negocio desiniueris cum tua nepte, pietatis tuæ sit, non formidinis. Ideoq; promptior esto decisioni, cuius & spes potior, & fructus est. Spes, quia pater neptis tuæ, qui de illius sententia sibi plurimum blandiebatur, iam quod de eo spe-

ret non habet. Ille enim alia curat, præterita negligit, K vel cum illo quod tunc gerebat, deposuit officio: iste negocii sui meritum, non sententiæ patronum considerat. Et fructus iucundior est, vt tibi referatur decisionis gratia, qui potueris iam spernere, & non spreueris, pietatem spectans necessitudinis, non stimulum offensionis. Vale, & nos dilige vt filius, quia nos te vt parentes diligimus.

Diui Ambrosii ad Syricium, gratum sibi asserentis cum & ab ipso literas accipiat, & ille aliquos de cõseruitio suo dirigat: eosq; se diligere cõtestantis qui nõ patiuntur se à suo munere diutius abesse, & ad sequẽdum dominum Iesum suadentis: Epistola LIIII.

AMBROSIVS Syricio. Gratũ est mihi cùm literas accipio tuas. At cum de conseruitio nostro aliquos dirigis, vt fratrem nostrum, & conpresbyterum Syrum tuis es prosecutus literis, geminatur lętitia. Sed vtinam fructus fuisset iste diuturnior. Nam statim vt venit, recurrẽdum putauit: quod quidem ad desiderium meum plurimum minuit, ad sui gratiam multum addidit. Nam ego diligo eos vel presbyteros vel diaconos qui cum aliquo processerint nequaquàm se patiuntur à suo diutius abesse munere. Dicit enim propheta: Non laboraui sequens post te. Quis autem potest laborare sequens Iesum, cũ ipse di- L cat: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, Mat. 11.
& ego vos reficiam? Sequamur ergo Iesum semper, nec desinamus, Quòd si semper sequamur, nunquã deficimus. Dat enim vires sequentibus se. Itaq; quo propior virtuti fueris, eo fortior eris. Plerunque cum sequimur, dicitur nobis ab aduersariis: Vbi est verbum domini? veniat. Sed nos non fatigemur sequendo, nõ auertamur subdolæ interrogationis impedimento. Dicebatur hoc prophetæ cum mitteretur in carcerẽ cũ demergeretur in voraginẽ luti: Vbi est verbum domini? veniat. Sed ille multo magis secutus est, & ideo ad brauium peruenit, ideo accepit coronam, quia non laborauit qui sequebatur Iesum. Non est enim labor in Iacob, nec dolor videbitur in Israel. Vale, & nos dilige, quia & nos amantem nostri vt parentem diligimus.

Diui Ambrosii ad Fœgadium & Delphinum episcopos, insinuantis Polybium vt vtriq; eorum scriberet poposcisse, ac post datã epistolã vtriusq; noie cõscriptam alteram exegisse, & ei se illam dedisse, Epistola. LV.

AMBROSIVS Fœgadio & Delphino episcopis. Polybius filius noster cũ de Africanis regressus partibus, in quibus proconsula N rem iurisdictionem egregiè repræsentauit aliquantulos nobiscum exegisset dies, summa gratia se meis visceribus infudit. Deinde cũ abire hinc & demeare vellet, popposcit vt vtriq; vestrum scriberem. Promisi futurum. Itaq; dictaui epistolam, & vtriusq; cõscriptam nomine dedi. Postulauit alterã. Dixi ad vtrũq; vestrum datam more vsuq; nostro, eò quòd sancta mens vestra non epistolarũ numero, sed coniunctione nominũ delectaretur. Nec perpeti posset vt fieret vocabulorũ separatio, quorũ affectus conueniret. Ideoq; præscriptũ nostro muneri vt vteremur charitatis cõpẽdio. Quid plura? Exegit alterã, dedi, vt neq; illi negarem quod posceret, nec mihi immutarẽ quod in vsum venerat, Ita & ille habet quod vtriq; reddat: quia id solum prætendit, ne cũ alteri reddidisset, alteri vacuus foret. Et ego vobis indiuisæ gratiæ munus sine vllo dependam offensionis periculo, & diuisionis scrupulo: cum præsertim etiam hæc forma scriptionis apostolicæ sit, vt & vnus ad plures, vt Paulus ad Galatas: & duo ad vnum possint scribere, sicut scriptum est, Paulus vinctus Iesu Christi, &

A Timotheus frater, Philemoni. Salutem vobis dico, dili gite nos, & orate pro nobis, quia ego vos diligo.

Diui Ambrosii ad Romulum, de eo quòd Aaron po pulo poscenti sibi deos fieri, aurum detraxerit, & quòd eo auro figuratũ sit vituli caput, & quòd Moyses tã dure indignatus sit, vt iuberet quẽq; insurgere in necem proximi sui, quid ipse sentiat exprimentis, Epi. LVI.

AMBROSIVS Romulo. Epistolarum genus propterea repertum, vt quidam nobis cum absentibus sermo sit, in dubiũ nõ venit. Sed fit hoc vsu exemploq; pulchrius, si interpa rentẽ ac filios crebra & iucunda alloquia cedantur, vt verè inter disiunctos corpe quædá imago referatur præ sẽtiæ. His enim adolescit officiis amor, sicut tuis ad me, aut meis ad te augetur literis. Sed hoc multo locuplẽtius proximis tuæ dilectionis experiri cœpi affatibus, quibus me consulendum putasti quid sibi vellẽt quòd Exo.32. Aaron aurũ detraxerit populo poscenti sibi fieri deos, & quòd ex auro figuratũ sit vituli caput, & quòd Moyses tam dure indignatus sit, vt iuberet proximũ quẽque insurgere gladiis in necem proximi sui. Magnum est enim nullum pati absentibus damnũ irrepere nõ solũ suanitatis, sed etiã collationis & liberalis sciẽtiæ. Quid igitur de eo sentiam quoniam exposcis, cõferẽdi magis B q̃ exponẽdi studio loquar. Cũ Moyses in monte Syna legem acciperet, populus erat cũ Aaron sacerdote. Et quãuis frequenter ad culpam lubricus, tamẽ quãdiu lex dabatur, sacrilegio errasse nõ proditur. Verum vbi di uinum conticuit oraculum: peccatũ irrepsit, vt peterẽt sibi fieri deos. Coactus Aaron petit annulos eorum, & inaures mulierũ, quæ tradita in ignem misit, & conflatum est vituli caput. Neque excusare tantum sacerdotẽ possumus, neq; cõdemnare audemus. Non imprudens tamen qui annulos Iudæis & inaures abstulit. Etenim qui sacrilegium moliebantur, nec fidei signaculum ha bere poterant, nec ornamenta aurium. Deniq; & patriarcha Iacob abscondit inaures cũ simulacris gentium, quando in Sichimis abscondit, vt nullus audiret superstitiones gentiliũ. Pulchrè autẽ dixit: Deponite annulos & inaures aureas, quæ sunt inaures mulierũ vestrarum. Non quo virorũ inaures relinqueret, sed quod viros nõ habere manifestaret. Congruè quoq; inaures auferuntur mulieribus, ne iterum Eua vocem serpẽtis audiret. Et ideo quia sacrilegium audierant, conflatis earum inauribus conflata est imago sacrilegii. Qui enim 3.Reg.12. male audit, conflare sacrilegiũ solet. Cur autem caput vituli exierit, sequentia docent: quia significabatur fu C turum quod Hieroboam posteriore tẽpore hoc genus sacrilegii induceret, vt populus Hebræorum adoraret vitulos aureos, siue quòd omnis perfidia similis immanitatis atque insipientiæ bestialis sit. Cuius rei indignitate percitus fregit tabulas Moyses, & cõminuit vituli caput, atq; in puluerẽ redegit, vt omnia impietatis aboleret vestigia. Fractæ sunt enim primæ tabulæ, vt reparentur secũdæ, quibus per euangelii prædicationem perfidia comminuta euanuit. Sic Moyses typum illum dissipauit Aegyptiũ, & altitudinẽ extollentem se com- Psal.28. pressit æternæ legis authoritate. Vnde & Dauid ait: Et confringet dominus cedros Libani, & comminuet eas tanquã vitulũ Libani. Itaque absorbuit populus omnẽ perfidiam ac superbiã, ne eũ absorberet impietas & arrogãtia. Melius est enim vt vnusquisq; prævaleat carni & vitiis ei9, ne dicatur de eo quia deuorauit eũ mors prę 1.Cor.15. ualẽs, sed dicatur magis: Deuorata est mors in victoria sua. Vbi est mors victoria tua? Vbi ẽ mors acule9 tuus? Psal.109. Et de domino dictũ: De torrẽte in via bibet. Quia acetũ accepit, vt absorberet vniuersorũ tẽtationes. Quod autem occidi fecit à proximis proximos, filios à parentibus, à fratribus fratres, præceptum euidens quia præfe- renda est religio necessitudini, pietas proq; inquitati. D Ea est enim vera pietas quæ præponit diuina humanis, perpetua temporalibus. Vnde & ipse Moyses ad filios Leui dixit: Qui paratus est à domino, veniat ad me. Et Exo.32. dixit illis: Hæc dicit dominus de9 Israel: Imponite vnus quisq; gladium suum in femore suo, & pertransite, vt contemplatione atq; amore reuerentiæ diuinę perimeretur omnis affectus necessitudinis. Et occisa quidem scribuntur tria milia hominũ. Nec numeri inuidia mouemur, quia melius est paucorum supplicio vniuersos exui, q̃ in omnes vindicari. Neq; vero aliquid durum videtur pro vindicta iniuriæ cæleſtis. Deniq; sanctiora cæteris ad hoc munus eliguntur ministeria Leuitarũ, quorum portio deus. Nesciunt enim suis parcere, qui nihil suum norũt: quoniam sanctis omnia deus est. Et etiam ille Leuita verus vltor & vindex qui carnem interimit, vt seruet spiritũ, qualis erat ille qui ait: Castigo corpus meum, & seruituti redigo. Quid autem tam proxi- 1.Cor.9. mum quàm caro animæ? Quid tam proximũ quàm sunt passiones corporis? Eas i se Leuita bonus interimit spiritali gladio, qui est verbum dei bis acutum & validum. Est & gladius spiritus, qui pertransit animam, sicut ad Mariam dictum est: Tuam ipsius animam pertransibit Lucæ.2. gladius, vt reuelẽtur multorum cordium cogitationes. Nonne caro animæ fraterno quodam copulatur cõsortio? Nonne etiã menti nostræ affinis & propinquus sermo est? Cum igitur cõprimimus sermonem ne multiloquio peccatum incidamus, ius germanitatis abrumpimus, & fraternæ vinculum propiquitatis dissoluimus. E Irrationabile quoq; suum anima tanquã cognatum ratiõabili vigore dissociat. Sic ergo Moyses docuit populum insurgere in proximos suos, per quos fides reuocaretur, virtus impediretur, vt desecaretur in nobis quicquid à virtute deuium foret, confusum erroribus, vitiis innexum. Hac institutione populi meruit vt non solum deliniret indignationem diuinam, atq; offensam auerteret, verũ etiam conciliaret gratiã. Pro captu itaq; nostro quid sentiremus, quoniam cõsuluisti expressimus. Ipse si quid melius habes, nobis comparticipato, vt ex te & ex nobis discamus quid potius eligẽdum & sequendum sit. Vale, & vt filius nos dilige, quoniam & nos te diligimus.

Diui Ambrosii ad Seuerum episcopũ, scribentis cõpresbyterum suum Iacobum Campaniæ sibi ad requiescendum littora vbi orationi vacet, & deo seruiat, elegisse, se vero in medio omnium molestiarum freto versari conquerentis, Epistola. LVII.

AMBROSIVS Seuero episcopo. Exvltimo Per F sidis profectus sinu Iacobus frater & cõpresbyter noster Campaniæ sibi ad requiescendum littora, & vestras elegit amœnitates. Advertis quibus in locis quasi ab huius mundi vacuam tẽpestatibus suppetere sibi posse præsumpserit securitatem vbi post diuturnos labores reliquum vitæ exigat. Remota enim vestri ora littoris non solum à periculis, sed etiam ab omni strepitu trãquillitatem infundit sensibus, & traducit animos à terribilibus, & sæuis curarum æstibus ad honestam quietem, vt illud commune omnium specialiter vobis videatur congruere & conuenire quod ait Dauid de sancta ecclesia: Ipse super ma Psal,23. ria fundauit eam, & super flumina præparauit eam. Etenim liber animus à Barbarorum incursibus, & præliorum acerbitatibus, vacat orationibus, inseruit deo, curat ea quæ sunt domini, fouet illa quæ pacis sunt & tranquillitatis. Nos autem obiecti Barbaricis motibus & bellorum procellis in medio versamur omnium molestiarum freto, & pro his laborib9 & periculis grauiora colligimus futuræ vitæ pericula. Vnde de nobis propheticum illud concinere videtur pro laboribus: Vidita-

G bernacula Aethiopum. Etenim in istius mũdi tenebris quibus obumbratur veritas futurę perfectionis,cũm an num tertium & quinquagesimum iam perduxerim in hoc corpore situs,in quo tam graues iam dudum sustinemus gemitus, quomodo nõ in tabernaculis Aethiopum tendimus,& habitamus cũ habitantibus Madian? Qui propter tenebrosi operis cõscientiã diiudicari etiã
1. Cor. 2. ab homine mortali reformidant. Spiritualis enim diiudicat omnia, ipse autem à nemine diiudicatur. Vale frater,& nos dilige,vt facis,quia nos te diligimus.

Diui Ambrosii ad Studium, pia illi persuasione respondentis quid in causa cuiusdã criminosi potius agere debeat, Epistola LVIII.

AMBROSIVS Studio. Recognosco puræ affectum mentis, & fidei studium, & domini nostri Iesu Christi timorem. De quo etiam ego vererer responsum referre,cõstrictus altero quod est cõmissum vobis propter custodiã legum, altero autem propter misericodiam & gratiam, nisi de hoc apostolicã haberes authoritatẽ, quia nõ sine causa
H gladium portat qui iudicat, dei enim vindex est in eos qui male agunt. Quod tamen etsi cognitum tibi foret, non ociosẽ scisci tandum putasti. Nam nõ sunt extra ecclesiam tamen qui in aliquos capitalem sententiam ferendam existimauerunt. Pleriq; etiam sponte se abstinent,& laudantur quidem, nec ipsi eos possumus non prædicare,quia authoritatem apostoli eatenus obseruamus,vt iis communionẽ non audeamus negare. Vides igitur quid authoritas tribuat, quid studeat misericordia. Excusationem habebis si feceris: laudem si non feceris. Sed si non potueris facere nec tamen innocentes atterere squalore carceris& absoluere,plus quasi sacerdos probabo. Potest enim fieri vt causa cognita recipiatur ad sententiam reus, qui postea aut indulgentiam sibi petat,aut certe sine graui seueritate(quod quidã ait) habitet in carcere. Scio tamen plerosq; gentilium gloriari solitos quòd incruentam de administratione prouinciali securim reuexerit. Si hoc gẽtiles,quid Christiani facere debent? Ad omnia tamen accipe responsum
Iohãnis. 8 saluatoris. Nam cũ adulteram reperissent Iudęi,obtulerunt eam saluatori captantes,vt si absolueret eam, videretur legem soluere, qui dixerat: Nõ veni legem soluere,sed implere. si damnaret,videretur aduersum finẽ venisse propositi sui. Hoc igitur prævidens dominus Iesus,inclinato capite scribebat in terra. Quid scribebat
Hiere. 22. nisi illud propheticũ: Terra terra scribe hos viros abdicatos? quod de Iechonia lectũ est in Hieremia prophe
I ta. Cùm Iudæi interpellant, in terra scribuntur nomina Iudæorum. Cùm adeunt Christiani,non scribuntur in terra fidelium nomina,sed in cælo. In terra autẽ scribuntur abdicati à patre proprio,qui patrem tentant,& contumelias irrogant authori salutis. Cùm interpellãt Iudæi,inclinat caput Iesus,& quia non habet vbi reclinet caput suum,iterum erigit quasi dicturus sentẽtiam, & ait: Qui sine peccato est,prior lapidet eam. Et iterum inclinato capite scribebat in terra. Audientes illi exire cœperunt singuli incipientes à senioribus: vel quòd ipsi plura haberent crimina qui diu vixerant,vel quia priores vim intellexerunt sententiæ,quasi prudentiores:& cœperunt sua magis peccata deflere,qui alieni criminis venerant accusatores. Recedentibus ergo illis remansit solus Iesus,& eleuans caput ad mulierẽ ait: Vbi sunt qui te accusabant? nemo te lapidauit? Et illa respondit, nemo. Dicit ei Iesus: Nec ego te dãnabo, vade. & ammodo vide ne pecces. Non damnat quasi redemptio, corrigit quasi vita, quasi fons abluit. Et quia quando se inclinat Iesus,ideo inclinat vt iacentes eleuet,ideo ait remissio peccatorum: Nec ego te damnabo. Habes quod sequaris. Potest enim fieri vt ille criminosus possit habere spem correctionis: si sine baptismo est. vt possit ac K
cipere remissionem: si baptizatus, vt pœnitentiã gerat, & corpus suum pro Christo offerat. Quantę sunt ad salutem viæ? Et ideo maiores maluerunt indulgentiores esse circa iudices,vt dum gladius eorũ timeretur,& reprimeretur scelerũ furor,nõ incitaretur. Quòd si negaretur cõmunio,videretur criminosorũ vindicata pœna. Maluerunt igitur priores nostri vt id in voluntate magis abstinentis,quàm in necessitate sit legis. Vale,& nos dilige,quia nos quoq; te diligimus.

Diui Ambrosii ad sacerdotes quosdam, & omnem clerum plebis Thessalonicensium,de obitu, vita, virtutibus & conuersatione sancti viri Acholii. Epistola LIX.

AMBROSIVS Anatolio, Numerio,Seuero, Philippo,Macedonio,Ammiano,Theodosio,Eutropio,Claro,Eusebio,& Timotheo dominis sacerdotibus, & omni clero plebis Thessalonicensium dilectis salutem. Dum semper affixum tenere animo desidero virũ sanctum,atq; omnes actus eius quasi in specula positus exploro, hausi nimia indagine solicitudinis amaritudinem nuncii celeL
rioris, & quod adhuc mallem nescire,cognoui in cælestibus iam requiescere virum sanctum Acholium, quẽ in terris requirebamus. Quæritis quis hoc annunciauerit,cũ vestræ sanctitatis nondum venissent literæ? Non teneo authorem nũcii, & vsu quidem venit vt non libẽter teneamus nuncium mœstitudinis sed tamen clauso mari,occupatis terrarum Barbarica infestatione regionibus,cum deesset qui aduenire potuerit,nõ defuit qui nunciaret,vt mihi videatur ipse sanctus annunciasse se nobis,eò quòd iam perpetuo laboris sui potiretur stipẽdio,& solutis vinculis corporis inter angelorũ ministeria Christo adhæreret, cupiens amantis sui errorem absoluere, ne illi longæuitatẽ vitæ huius deprecaremur, cui vitæ æternæ iam præmia deferebantur. Abiit ergo, non obiit, & emigrauit à nobis veteranus Christi Iesu cælo,terrąq; istius solum mutans, & plaudens alis atq; rem gũs spiritualibus dicit: Ecce elongaui fugiens. Cu Psal. 54.
piebat enim apostolico spiritu iam dudum terras relinquere,sed tenebatur votis vniuersorum, sicut de Apostolo legimus, quia remorari eum diutius in carne erat Phlip. 1.
ecclesiæ necessarium. Viuebat enim non sibi, sed omnibus, & populis erat vitæ æternæ minister, vt prius eius fructum etiam in aliis quàm ĩ se adipsceretur. Est igitur iam superiorũ incola, possessor ciuitatis æternæ illius Hierusalem quæ in cælo est. Videt illic vrbis eius mensuram immensam,purum aurum, lapidem preciosum, lumen sine sole perpetuum, & hæc omnia iam dudum M
quidem sibi comperta,sed nunc facie ad faciem manifesta videns dicit: Sicut audiuimus, ita & videmus in ciui Psal. 47.
tate domini virtutum,in ciuitate dei nostri. Ibi ergo positus appellat populum dei dicẽs: O Israel q̃ magna est Baruch. 3
domus dei,& q̃ ingens locus possessionis eius,magnus & non habens finẽ. Sed quid hoc est? Dum merita viri considero,& quasi discedentẽ spiritu sequor,& sanctorum choris deducentibus intermisceor,nõ merito vllo sed affectu penè sum oblitus mei. Ita ne ergo raptus est nobis murus fidei,gratiæ,& sanctitatis, quem totiens ingruentibus Gotthorũ cateruis nequaquàm tamẽ potuerunt Barbarica penetrare tela,expugnare multarũ gentium bellicus furor? Denicq; in cæteris populatores locis,illic pacem rogabãt: mirantibusq; quid sibi sine milite vllo obsisteret, à prudentioribus intimabatur Helisæi intus imitatorem degere,ætate supparem,non imparem spiritu: cauerent ne exemplo Syriaci agminis sibi quoq; cæcitas offunderetur. Et tamen circa discipulos suos diuersa dona Christi sunt. Helisæus quidem in Samariam captiuas acies induxit Syrorũ. Sanctus autem

Actu. 12. Acholius precibus ſuis fecit vt de partibus Macedoniæ
A victores fugaret. Nonne & hoc intelligimus virtutis ſu perioris fuiſse, vt vbi miles nullus aderat, illic pellerẽ-tur ſine milite? Nonne & hoc cæcitatis eſt vt fugerent, quos nullus vrgebat, ſed vrgebat & præliabatur ſanctus Acholius, nõ gladiis, ſed orationibus: nõ telis, ſed meritis? An incognitum nobis eſt dimicare ſanctos etiã cum ferientur? Nonne ocioſus erat Heliſæus? Ocioſus ſcilicet corpe, ſed vibrabat ſpiritu, & orationibus præ liabatur, quãdo in caſtris Syriæ vox equitum & vox vir tutis magnæ audiebatur, adeo vt putarent Syri aliorũ regum aduerſus ſe venire exercitus, qui populo Iſrael adiumento forent, vnde perculſi magno fugerunt pa-uore, ita vt leproſi quatuor qui mortis egreſsi fuerant deſiderio, caſtra hoſtiũ deprædarentur. Nonne in Ma-cedonia ſimilia dominus per orationes ſancti Acholii fecit miracula, aut prope maiora? Non enim inani me-tu nec ſuperflua ſuſpicione, ſed ſæuiente lue, & ardenti peſtilentia perturbati Gotthi ac territi ſunt. Denique tunc, fugerunt vt euaderent, regreſsi poſtea pacẽ roga-runt vt viuerẽt. Vidimus itaq; in tanti viri meritis ſupe riora ſecula, & opera ꝓphetarũ quæ legebamus aſpexi mus. Quaſi Heliſæus inter arma, inter acies, dum vixit
B verſatus eſt, meritis ſuis cõponens prælia. Deniq; vbi ſe curitas cohabitãtibus reddita eſt, quod ipſo fuit durius bello ſanctũ exhalauit ſpiritum, & quaſi Helias vſq; ad cælũ eleuat⁹ eſt, nõ curru quidẽ igneo, nec equis igneis, niſi forte illa nõ vidimus, nec in cõmotione aeris, ſed in volũtate & placiditate dei noſtri, & ſanctorũ angelo rum lætitia, qui ad ſe tantũ virũ tranſiſse gratulaban-tur. Certe dubitare illa nequaq; poſsumus, quãdoquidẽ reliqua cõgruerũt. Siquidẽ eodem momẽto quo ille ad huc eleuabatur, velut quodã melotidis ſuæ demiſso a-mictu ſanctũ Anyſiũ diſcipulũ ſuum induit, & ſui ve-ſtiuit infulis ſacerdotii, cuius meritũ & gratiã non nũc primũ audio, nec in veſtris epiſtolis didici, ſed i veſtris literis recognoui. Nã quaſi prẽſcius ſucceſsurũ ſibi, etſi ꝓmiſsis tegebat, tamẽ iudiciis deſignabat, adiutũ ſe ei⁹ cura, labore, officio mẽorãs, vt iã declarare cõſortẽ vi deretur, qui nõ quaſi nou⁹ ad ſummũ ſacerdotiũ veni-ret, ſed quaſi vetus ſacerdotii executor accederet. Cui
Mat.15. pulchre cõuenit dictũ illud euangelicũ: Euge bone ſer ue & fidelis, quoniã ſuper pauca fidelis fuiſti, ſuper mul ta te cõſtituã. Hæc mihi de ſancto Acholio vobiſcũ cõ-munia. Illud tamẽ ſpeciale, quo deuinct⁹ ſum beatæ me moriæ viro, quia tribuit mihi vt eũ non ignorarẽ. Nam cum eo veniẽte ad Italiã ægritudine cõfectus tenerer, vt nõ poſsem occurrere, ipſe ad me venit, & viſitauit. Quo ſtudio, quo affectu ipſe in me, & ego in eum irruimus?
C Quo gemitu mala iſtius ſeculi, & ea quæ hic acciderẽt, deplorauimus, ita vt lachrymarũ profluuio veſtem in-funderemus, dum ſalutatione exoptatiſsima, mutuo deſiderio & expetito diu fruimur, adhæremus ample-xu. Itaque quod voti mei erat, illius beneficii fuit, quia potui illum videre. Nam etſi maior portio, & plenior cognitio ſit in ſpiritu videre quos diligimus, tamen etiã in figura corporis videre deſideramus. Sic aliquando reges terræ quærebant faciem Salomonis videre, & au-dire eius ſapientiam. Diſceſsit igitur à nobis, & nos in hoc reliquit ſalo: ſed quod illi vtile, id multis ipſo Bar barico furore eſt grauius: quia illum iſte depellebat, hunc nobis quis poterit repræſentare? Sed repræſentat dominus & ſeipſum in diſcipulo repræſentat. Repræ-ſentant iudicia veſtra, quibus dictum eſt: Date Leui ma niſeſtos eius, & veritatem ſuam: Viro ſancto dediſtis manifeſtũ eius, vtpote eius inſtitutione fundatũ, dedi-ſtis imitatorẽ viri eius qui dixit patri ſuo, & matri ſuæ, nõ vidi te, & fratres ſuos nõ ſciuit, & filios nõ recogno uit, & cuſtodiuit verbũ domini, & teſtamentũ eius ob-ſeruauit. Narrabunt populi iuſtitiam eius. Talis viri vita, talis hęreditas eſt, talis cõuerſatio, talis ſucceſsio,

Ille ſe monaſteriis puer dedidit, & intra Achaiam an- D
guſto cluſus tugurio, gratia tamen multarũ terrarum peragrauit diuortia, ad ſummum ſacerdotium à Mace-donicis obſecratus populis, electus à ſacerdotibus, vt vbi ante fides per ſacerdotẽ claudebatur, ibi poſtea per ſacerdotem muralia fundamenta fidei confirmarẽtur, Non aliter etiam eius diſcipulus imitatione, qui & ipſe dixit patri ſuo & matri ſuæ, nõ vidi te. Non vidit enim ſtudio, non vidit affectu, & fratres ſuos non ſciuit, quia deum ſcire deſiderauit. Et hic recognouit verbum do-mini, & cuſtodiuit teſtamentum eius, & imponit hono-rem in ara eius ſemper. Benedic domine fidem eius, ſan ctitatem, ſedulitatem. Benedictio tua veniat ſuper ca-put eius, & ſuper verticem ipſius. Sit honorificus inter fratres ſuos, ſit in eo tauri ſpecies, vt ventilet corda ini micorum & ſanctorum mentes demulceat, & iudicium ſacerdotum tuorum i eo ſicut lilium floreat. Valete fra tres, & diligite me, quia ego vos diligo.

Diui Ambroſii ad Anyſium ſancti Acholii ſucceſ-ſorẽ, de ſucceſsione eius cõgaudẽtis, vitãq; ſancti Acho lii cõmendantis, & illius adoleſcentiam, iuuentutẽ atq; ſenectutem benedicentis. Epiſtola LX.

AMBROSIVS epiſcopus Anyſio fratri. Iãdu-dum te teneo, & ſi nunc primum lego, meri-tiſq; compertum habeo quem oculis nõ vi-deram. Doleo quidẽ illud accidiſse, ſed hoc ſucceſsiſse gaudeo: quia licet ſuperſtite me non opta- E
uerim illud contingere, ſperaui tamen poſt illius ſancti viri exitum hoc ſolum poſse merito ſuccedere. Tene-mus ergo te ſanctæ memoriæ Acholii dudum diſcipu-lum, nunc ſucceſsorem hæredẽq; eius vel honoris vel gratiæ. Magnum meritũ frater gaudeo tibi, ne vno qui-dem momento de ſucceſsore tanti dubitatum viri: & magnum onus frater tanti nominis pondus ſubiſse, tan tæ libræ, tantiq; examinis. Quæritur in te Acholius, & ſi cut erat in affectu tuo, ita in officiis deſideratur illius virtutis, illius diſciplinæ effigies, illius fortitudo animi in tam ſenili corpore. Vidi fateor virum, nam & hoc meritis illius debeo quòd illum viderim. Vidi ita illum eſse in corpore, vt extra corpus putarem. Vidi imagi-nem illius qui ſe ſiue in corpore ſiue extra corpus ne-ſciens, raptum ad paradiſum viderat. Ita enim percur-rebat omnia excurſu frequenti, Conſtantinopolim, Achaiam. Epirum, Italiam, vt iuniores eum non poſ-ſent conſequi. Cedebant fortiores corpore, quia eum ſi ne impedimento eſse corporis nouerant, vt eo tantum pro velamine vteretur, nõ pro officio, certe ad ſeruitiũ, non ad ſubſidium. Ita enim affecerat corpus ſuum, vt F
in eo mũdum crucifigeret, & mundo ſemetipſum. Be-nedictus dominus, & benedicta adoleſcẽtia eius quam exegit in tabernaculis dei Iacob, poſitus in monaſte-riis, in quibus cũ quæreretur à parentibus vel proximis Mat.12.
dicebat: Qui ſunt fratres mei, aut quæ mater mea? Non noui patrem vel matrem, vel fratres meos, ſed eos qui audiunt verbum dei, & faciunt. Benedictus etiam pro-ceſsus iuuentutis ipſius, in qua ad ſummum electus eſt ſacerdotium, maturo iam probatus virtutum ſtipendio Venit enim tanquam Dauid ad pacem populi reformã-dam. Venit tanquam illa nauis aurum ſecum intelligi-bile vehens, & ligna cedrina, & lapides precioſos, vt il-las columbæ pennas deargentatas, quibus medias inter ſortes ſomno pacis & tranquillitatis ſopore dormiuit. Eſt enim ſanctorum etiam ſomnus operarius, ſecun- Canti.5.
dum quod ſcriptum eſt: Ego dormio, & cor meum vigi Genæ.28.
lat. Et ſecundum quod Iacob ſanctus diuina dormiens videbat myſteria, quæ vigilans non viderat, de cœlo ad terras aerem peruium ſanctis, reſpicientem dominũ, & pollicentem terræ eius poſſeſsionẽ. Itaq; breui ſumno dormiens ipetrauit quod magno labore poſtea acquiſi uit. Hęreditas eius eſt enim ſomnus ſanctorum, feriatus

G ab oĩbus corporis voluptatibus, ab omni animi pertur
batione,'tranquilitatem menti inuehens, placiditatem
animæ,tanquã ſoluta nexu corporis ſe ableuet, & Chri
ſto adhæreat. Hic eſt ſomnus vita ſanctorũ,quam viue-
bat ſanctus Acholius,cuius benedicta etiã ſenectus ipſa
eſt. Verè ſenectus illa venerabilis,quæ nõ canis,ſed me
ritis albeſcit. Ea eſt enim reuerẽda canicies,quę eſt cani
cies animæ in canis cogitatiõibus & operibus effulgẽs.
Quæ eſt enim verè ætas ſenectutis, niſi vita imaculata,
quæ nõ diebus aut mẽſibus, ſed ſeculis propagatur, cu
ius ſine fine eſt diuturnitas,ſine debilitate longeuitas?
Quo enim diuturnior,eo fortior(eò quòd diutius eã vi
tam vixerit)in virũ perfectũ excreſcit. Huius igitur ſuc
ceſſorẽ te domin⁹ nõ ſolũ honore,ſed etiã morib⁹ pro
bet, & ſumnia fũdare dignetur gratia,vt ad te quoq; po
puli cõcurrãt,de quib⁹ dicas:Qui ſunt iſti qui ſicut ne-
bulæ volãt,&ſicut columbę cũ pullis ſuis?Veniãt quoq;
ſicut naues Tarſis quæ accipiant frumentum quod Sa-
lomon verus impartiuit viginti menſuras tritici,Acci-
piant oleum & ſapientiã Salomonis, & ſit pax inter te,
& populum,& teſtamentũ pacis cuſtodias. Vale frater,
& nos dilige,quia nos te diligimus.

Diui Ambroſii ad Candidianum, ſplendorem ſer-
monis,& fulgorem affectus eius commẽdantis, illiq; be
nedictionem optantis, Epiſtola. LXI.

H AMBROSIVS Candidiano fratri. Sũmus quĩ-
dem ſplendor in ſermone eſt tuo,ſed magis
in affectu elucet mihi. Nam in epiſtolis men
tis tuæ aſpicio fulgorẽ dilectiſsime frater ac
beatiſsime. Dominus te benedicat,& det tibi ſui gratiã
Nã & ipſe in epiſtolis tuis vota magis quàm mea merita
recognoſco. Quæ enĩ merita mea tãtis tuis æquẽtur ſer
monibus? Dilige nos frater,quia nos te diligimus.

LIBER OCTAVVS.

DIVI AMBROSII ad Irenæum,quæſtionem,
Cur dominus deus manna pluerit populo patrum,
& nunc non pluat,diſſoluentis.
Epiſtola. LXII.

I AMBROSIVS Irenęo. Queris à me
cur dominus deus manna pluerit populo patrum, & nunc non
pluat. Si cognoſcis,pluit, & quo
tidie pluit de cælo manna ſeruientibus ſibi. Et corporeum quidem illud manna hodie pleriſq; in locis inuenitur,ſed nunc non eſt tanti res miraculi:quia venit quod perfectum eſt. Perfectum autem panis de cælo, corpus ex virgine, de quo ſatis euangelium te docet. Quanto præſtantiora hæc ſuperioribus? Illud enim manna,hoc eſt panem illum qui manducauerunt,mortui ſunt:hunc autem panem qui manducauerit, viuet in æternum. Sed eſt ſpirituale manna,hoc eſt pluuia ſpiritualis ſapientiæ, quæ ingenioſis & quærentibus de cælo infunditur, & irro-
Matth 4. rat mentis piorum,& obdulcat fauces eorum. Qui igitur intellexerit infuſionem diuinæ ſapientiæ, delectatur, nec alium cibum requirit, nec in ſolo pane viuit, ſed in omni verbo dei. Qui curioſior fuerit quęrit quid ſit iſtud quid melle dulcius ſit, Reſpondet illi miniſter dei:Hic eſt panis quem dedit tibi deus manducare. Qui ſit iſte panis, audi. Sermo,inquit, quem ordinauit deus. Hęc ergo ordinatio dei,hęc alimonia alit animã ſapientis,& illuminat atq; obdulcat, reſplendens veritatis coruſco, & mulcens tanquam fauo quodam diuerſarum virtutum ſuauitate,& ſermone ſapientiæ. Fa ui enim mellis ſermones ſunt boni, ſicut ſcriptũ eſt in

Prouerbiis. Cur autem minutũ ſit,cauſam accipe: quia Pro.16.
& granum ſinapis minutũ eſt,quod comparatur regno K
cælorum, & fides quæ ſicut granum eſt ſinapis, poteſt Luc.13.
montes tollere, & iactare in mare. Et fermento ſimile
eſt regnum cælorum quod abſcondit mulier in farinæ Ibidem.
menſuris tribus donec fermentetur totum. Et Moyſes
caput vituli aurei comminuit ſicut puluerem, & miſit Exo.23.
in aquam,& dedit populo bibere. Incraſsatum enim e-
rat cor eorum perfidiæ immanitate,vt emolliretur,& fi
dei ſumeret ſubtilitatem. Deniq; illa mulier quæ bene
emoluerit aſsumetur, ea autem quæ male emoluerit de Mat.24.
relinquetur. Emole ergo & tu fidem tuam, vt ſis ſicut il
la anima quæ Chriſti in ſe charitatem excitat,quam mi
rantur aſcendentem virtutes cælorum quod ſine offen
ſione aſcendat, & ex hoc mundo aſcendat cum lætitia
& iucunditate, ſicut vitis propago, & ſicut fumus ſe ad
ſuperna ſubrigat fragrans odorem reſurrectionis piæ,
& ſuauitatem fidei, ſicut habes ſcriptum: Quæ eſt hæc Canti.3.
quæ aſcendit à deſerto ſicut vitis propago, fumo incen
ſa,odorificata myrrha &thure ab omnibus pulueribus
vnguenti? Pulchre ſubtilitatem eius expreſsit puluerís
comparatione, & vnguenti cõmemoratione, quia in
Exodo ſubtile legimus, & ex multis compoſitum thy- Exod.30.
miama illud eſse incenſum propheticum quod eſt ſan
ctorum oratio, vt dirigatur in conſpectu domini, ſicut
& Dauid dicit:Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in Pſal.140.
conſpectu tuo. Deniq; græcus κατευθυνθήτω ἡ προσευχή L
μου ὡς ϑυμίαμα ἐνώπιόν σου dixit. Et in Apocalypſi Iohã- Apoca.8.
nis legimus quia ſtetit angelus ante altare habens thuri
bulum aureum, & data ſunt ei thymiamata multa de
orationibus ſanctorum omnium. Et aſcendit,inquit,fu
mus thymiamatum orationum ſanctorum de manu an
geli in cõſpectu dei. Et vmbilicus animæ ac venter ſub
tilis eſt illius quæ aſcendit ad Chriſtum. Ideoq; lauda-
tur voce ſponſi dicentis: Vmbilicus tuus crater torna- Canti.7.
tilis non deficiens muſto, vẽter tuus aceruus tritici mi
nuti inter lilia. Eſt enim in omni doctrina tornatus, &
potus ſpiritualis non deficiens plenitudine, & cæleſti-
um ſecretorum cognitione. Venter quoq; animæ myſti
cus ſicut vmbilicus, quo venter non ſolum fortem ci-
bum ſumit quo corda firmantur,ſed etiam ſuauẽ ac flo
rulentum quo delectantur. Et fortaſse hoc docuit Moy Exo.23.
ſes multis orationibus & piis illud mitigandum ſacri-
legium. In libro quoq; regnorum cũ ſe dominus ſancto 3.Reg.19.
reuelaret Heliæ, vox auræ tenuis præceſsit, & ſtatim ſe
ei dominus reuelauit, vt cognoſcamus ea quæ corpo-
rea ſunt,craſsa eſse & pinguia:& quæ ſpiritalia,mollia
& ſubtilia,vt nõ poſsint comprehẽdi oculis. Deniq; &
ſpiritus ſapientiæ ſubtilis & mobilis legitur i libro Sa- M
pientiæ:quia eſt in illa ſpiritus intelligẽtię ſanctus', vni Sapiẽ.7.
cus,multiplex, ſubtilis & mobilis, qui ſermones ſuos
molat prius ne quid offendat vel in ſenſu, vel in allo-
quio. Deniq; illi Babyloni cũ deſtruetur,dicitur:Et vox
molæ nõ audietur in te amplius, Hoc igitur manna ſub Exo.16.
tile erat,& ad diem colligebatur, in diem alterum non
ſeruabatur,eò quòd inuenta ſapiẽtiæ in tẽpore ſint gra
tiora,nec tam miranda quæ ſpatio temporis reperiun-
tur, q̃ illa quæ præſentis funduntur ingenii viuacitate:
ſiue quia futura reuelãtur myſteria, eò quòd ſeruatum
manna vſq; ad ſolis exortum,eſui iam eſse non poſset,
id eſt vſq; ad Chriſti aduentum habere gratiã. Oriente
autem iuſtitię ſole,& ſplendidioribus Chriſti corporis
& ſanguinis ſacramentis refulgẽtibus ceſsarẽt inferio-
ra,perfecta illa ſumenda populo forent. Vale, & nos di
lige,quia nos quoq; te diligimus.

Diui Ambroſii ad Iuſtum, [illegible]ſerentis quòd veteres
quos plerisq; ſecundũ artem ſcripſiſse negant,ſecũdum
gratiam quæ ſuper omnẽ artem eſt ſcripſerint,de quo-
rum tamen ſcriptis ii qui de arte ſcripſerunt,artem in-
uenerunt, Epiſtola LXIII.

AMBROSIVS Iusto. Negant plerique nostros secundum artem scripsisse. Nec nos obniti mur. non enim secũdum artem scripserũt, sed secundum gratiam, quæ super omnem artem est. Scripserũt enim quæ spiritus ijs loqui dabat. Sed tamen ij qui de arte scripserunt, de eorum scriptis artem inuenerunt, & condiderunt commenta artis, & magisteria. Denique in arte requirũtur præcipue, vt sit αἴτιον, ὕλη, ἀποτέλεσμα. Cum igitur legamus sanctum
Gene. 22. Isaac patri dicere, Ecce ignis, & ligna, vbi hostia? quid horũ deest? Nã qui quærit, dubitat: qui respondet quærẽti, pronunciat, & dubitationẽ absoluit. Ecce ignis, id est αἴτιον: & ligna, id est ὕλη, quæ Latine materia dicitur. Tertium quid supereſt nisi ἀποτέλεσμα, qđ filius quęsiuit, pater retulit dicenti, vbi hostia? Deus, inquit, prouidebit sacrificiũ fili. Differamus paulisper mysterium. Ostendit deus pendentem arietem cornibus. Aries autẽ est verbum plenum tranquillitatis, & moderationis, atque patientiæ, quo ostenditur bonum sacrificium iustitiæ etiam sapientiam, & prudenter emerendi ac propiti
Psal. 4. andi rationẽ cognoscere. Vnde & propheta ait, Sacrificate sacrificium iustitiæ. Itaq; iustitiæ, ita vt sapiẽtiæ sacrificium est. Ecce ergo mens calida & feruens vt ignis quæ operatur. Ecce & intelligibilia, id est materia, vbi est tertium intelligere. Ecce color, vbi est videre. Ecce sensibilia, vbi est sentire. Materia enim nõ ab oĩbus videtur, ideóque deus dat munus intelligẽdi, & sentiẽdi, & vidẽdi. Verbũ ergo dei ἀποτέλεσμα est, id est definitio & cõsummatio disputationis, quod infunditur prudẽtioribus, & dubia cõfirmat. Pulchrè autẽ etiã ij qui in
B aduentũ Christi non crediderunt, seipsos reuincunt, vt confiteantur quod negandum putant. Dicũt enim arietem verbũ dei, & non crediderũt passionis mysteriũ, cũ in illo mysterio verbũ dei sit, in quo impletum est sacrificium. Ergo primum accendamus in nobis ignem mẽtis, vt operetur in nobis. Quæramus subijcientes materiam quid sit quod nutriat animam, tanquam in tenebris requiramus eam. Neque enim vel patres sciebant quid esset manna. Inuenerunt, inquit, manna, dicentes ipsum esse sermonem & verbum dei, vnde omnes disciplinæ fonte iugi ac perpetuo fluunt ac deriuantur. Hæc est esca cælestis. Significatur autem ex persona dicẽtis,
Exod. 16. Ecce ego pluam vobis panes de cælo. αἴτιον ergo, eô qđ operatur deus, qui irrigat mentes rore sapientiæ. ὕλη, quia videntes animæ & gustantes delectantur, & requirunt vnde sit illud splendidius luce, dulcius melle. Respondetur eis scripturæ serie, Hic est panis quem dedit vobis mãducare dominus, & hoc est verbum dei quod disposuit deus vel ordinauit, quo pascitur anima prudentium & delectatur. Est candidum & suaue, veritatis splendore illuminans, & virtutum suauitate demulcens audientium animas. In se enim didicerat prophe-
C ta quid esset consummandæ rei αἴτιον. Nam cum mitteretur ad populum dei liberandum, ad regem Aegypti, ait: Quis sum ego vt vadam, & educam populum à regis potestate? Respõdit dominus, Ego ero tecum. Interrogabat Moyses, Quid dicam illis si requirãt iterũ, quis est dominus qui misit te? & qđ nomen est illi? Dixit dominꝰ, Ego sum qui sum. Dices: qui est, misit me. Hoc est verũ nomen dei, esse semp. Vnde & apostolus de Chri-
2. Cor. 1. sto, Dei enim filius Iesus Christus, qui in nobis est, qui per nos prædicatus est, per me & Syluanũ & Timotheũ. nõ fuit in illo, inquit, est & nõ, sed est in illo fuit. Respõ-
Exod. 4. dit Moyses, Si nõ crediderint mihi, neq; obedierint voci meæ, dicẽtes, quia nõ apparuit tibi deus, quid dicã illis? Dedit illi signa facere, vt crederetur quia à domino missus est. Tertio ait Moyses. Non sum dignus, & graci li voce sum, & tardiori lingua, quomodo me audiet Pharao? Respõsum est ei, Vade, & ego aperiã os tuum, & instruã te quid debeas loqui. Interrogationes ergo illæ in medio & respõsiones habent sapiẽtiæ semina & theoriD an. Gratũ tamen ἀποτέλεσμα est, quia ait. Ego ero tecũ. Et quãuis dederit ei signa facere, tamen dub. tãti iterum (vt scias quia signa no credẽtibus, pmissum autẽ credẽtibus) respõdit ad infirmitatẽ vel meriti, vel voti, Ego aperiam os tuum, & instruãte quid debeas loqui. Perfectũ ergo ἀποτέλεσμα seruatũ est. Habes hoc & in euangelio, Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pul- Matth. 7.
sate, & aperietur vobis. Pete ἀπὸ τοῦ αἰτίου, id est, ab authore quære. Habes ὕλην, intelligibilia quibus quæras. pulsa, & aperit tibi deus verbum. Quæ petit, mens est, quæ operatur sicut ignis intelligibilia, in quibus mentis ardor operatur sicut ignis in lignis. aperit verbum tibi deus, quod est ἀποτέλεσμα. Habemus & alibi in euangelio dicente domino, Cum autẽ tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos eritis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Habes hoc & in Genesi dicente Isaac, Quid est quod tã cito inuenisti fili? Qui dixit, Quod tradidit dominus de Gene. 27.
us tuus in manus meas. ἀποτέλεσμα dominus est. qui ꝑ dominũ quærit, inuenit. Laban deniq; qui per dominũ Gene. 31.
nõ quæsiuit, quia quærebat idola, non inuenit. Pulchre autẽ quod dicũt, horos seruauit. Primus est horos, Va- E
de affer mihi de venatione tua vt manducẽ. Excitat atq; adolet velut igni quodã adhortationis suæ mẽtem eius, vt operetur & quærat. Secũdus horos, Quid est quod tã cito inuenisti? Hic in interrogatione est. Tertius horos in respõsione. Quod tradidit dominus deus tuus in manus meas. ἀποτέλεσμα deus est, qui cõcludit & consummat oĩa: de quo dubitandum nõ est. Est & ille horos de spontaneis, Si non seminaueritis, non metetis. Nam etsi cultura prouocet semina, tamen natura spontaneo quodam vt surgãt in ijs operatur ingenio. Vnde Apostolus, 1. Cor. 3.
Ego plantaui, inquit, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Itaq; neq; qui plantat est quicquam, neq; qui rigat, sed qui dat incrementũ deus. Dat tibi deus in spiritu, & in corde tuo seminat dominus. Age ergo vt inspiret, & seminet vt metas. si nõ seminaueris, nõ metes, quasi admoneris vt semines. nõ seminasti, nõ metes: sententia est. Principio finis cõuenit. principiũ semen est, finis messis. Disce, inquit, ex me. natura adiuuat discentẽ, deus autẽ author naturæ est. Dei quoq;, vt benedicemus, quia hoc naturę est, perdiscere. Duri eni corde nõ discũt. Incremẽta per naturã quę diuini habet gratiam muneris, consummationẽ & perfectionẽ deus dat, id est illa præstantissima & diuina trinitatis natura & substãtia. Vale, & nos dilige, vt facis, quia nos te diligimus.
F

Diui Ambrosij ad Syagriũ Veronẽsis ecclesiæ episcopũ, literis illius respõdentis, eumq; vehemẽter arguẽtis de iudicio attẽtato in causa cuiusdã virginis per turpes quasdã personas accusatæ, & cur causam istã ad se reuocauerit, & qualẽ in ea sentẽtiã ꝓnunciauerit exponẽtis.

Epistola. LXIIII.

AMBROSIVS Syario Veronẽsis ecclesiæ episcopo. Prospiciendum esse ne de nostro obloquãtur iudicio charissimi nostri Veronẽses, proprijs texuisti literis. Non arbitror fore, certe nõ solẽt. Aut si obloquãtur, de quo obloqui soleant, haud dubiè liquet, cũ exasperati huc veniãt, pacifici ad te reuertãtur, præsertim cum hoc iudiciũ nostrũ cum fratribus & cõsacerdotibus nostris participatũ ꝓcesserit. Tu autẽ sine alicuius fratris cõsilio hoc iudiciũ tibi solus iudicandum putaris, in quo tamen ante iudicium præiudicium feceris, vt puellã Zenonis sanctæ memoriæ iudicio probatam, eiusq; sanctificatã benedictione, post tot annos sine authore criminationis, sine accusatore, sine professore delationis, in periculũ reatus deducendã arbitrarere. Cui inuidia esset à vanis, ab hæreticis, vt ipsi volunt, à turpibus personis cõflata ꝑ scelus,

G per auaritiam, per intemperantiam, quærentibus pro-
prij libertatem flagitij, ab ijs postremo qui domo eius
electi atque eliminati forent, quòd discolora opera sub
texerent, quàm prima fronte suæ professionis prætende
rant. Huiusmodi accusatores, huiusmodi testes in tuo
constituebas iudicio, qui neque accusare audebãt, neq;
delationis se nexu obligare, atque ita inspectioni adiu-
dicandã constituebas virginem, quam nullius argueret,
nullus deferret. Vbi hęc cognitionis solẽnitas? Vbi talis
iudicandi formula? Si leges publicas interrogemus, ac-
Deut.17. cusatorem exigunt: si ecclesiæ, duobus, inquit, & tribus
testibus stat omne verbum? sed illis testibus qui ante he
sternũ & nudiustertius non fuerint inimici, ne irati no
cere cupiant, ne lęsi vlcisci sese velint. Inoffensus igitur
affectus testium quæritur, ita tamẽ vt accusator prius in
medium procedat. Ipsi illi presbyteri Iudæorum man9
Danie.13. suas prius supra caput imposuerunt Susannæ, & accusa
tionem professi sunt, & pariter addiderunt testimonij
authoritatem quã imprudenter populus sub errore po
situs acceperat. Sed diuino iudicio per prophetã retexit
& redarguit omnipotens deus, vt liqueret omnibus eos
velle inuidiã præseminare aduersum innocẽtis pericu-
lum, qui deficerẽtur accusatiõis argumẽto, & firmamẽ-
to probationis, conijciẽtes videlicet qđ si præoccupatis
H vulgi auribus inuidia mentẽ incesseret, præiudiciũ exa
minãdæ veritatis inferret. Etenim cũ audita præueniũt,
aurẽ obstruũt, animũ occupãt, ne probatio desideretur,
vt rumor pro conuicto teneatur crimine. Nos igitur ac
cusatorẽ exegimus, & authorẽ totius scenæ Maximum
perurgendum arbitrati sumus. Verum ille accusationẽ
quam studio informauerat, verbo detulerat, deseruit ꝓ
fessione, & tamen affectu vrgebat, arte exequebatur, sed
refugiebat nomine, quod diffideret probationi. Deniq;
sparsis rumoribus, sed etiam epistolis compositis & de-
stinatis quæsiuit acerbare inuidiã delationis, sed nequa
quam opprimi potuit integritas & circunueniri. Nam si
habuisset probationes, nunquam inspectionem tua sen
tentia flagitauisset. Quid igitur sibi velit, & quo spectet
quòd obstetricem adhibendam credideris, nõ possum
aduertere. Itáne ergo liberum erit accusare omnibus, &
cum probatione destiterint. patebit vt genitalium secre
torum petãt inspectionem, & addicentur semper sacræ
virgines ad huiusmodi ludibria, quæ & visu & auditu
horrori & pudori sunt? Denique nõ minima etiã in tuis
literis tentatę expressionis verecũdia est. Quæ ergo sine
I dãno pudoris in alienis auribus resonari nõ queunt, ea
possunt in virgine sine eius tentari verecundia? Inueni-
sti tibi vile mancipium, procacem vernulã, cur nõ abu-
taris pudibũdo ministerio, & exponas eius modestiã, cũ
præsertim nihil sanctius in virgine sit q̃ verecundia? Nõ
enim sacra virgo vt corpore tantũmodo integra sit quę
ritur, & non vt in oĩbus eius inoffensus maneat pudor.
Virgo domini suis est nexa fulcris ad sui probationem,
nec alienis dotibus eget vt se virginem probet, nec abdi
torum occultorumq; inspectio, sed obuia omnibus mo
destia astipulatur integritati. Nõ placet deo quã nõ suo
rum grauitas morũ probat. Non probatur domino quę
vnius obstetricis indiget testimonio, qđ plerunq; quæri
tur precio. Ea ergo tibi locuples videtur ad fidẽ, quæ &
redimi & falli potest, vt excuset ream, & crimen tegat,
aut nesciat, & nõ possit flagitiũ deprehẽdere? Neque ve
ro illud iustum arbitror quod tuis cõprehẽdisti literis,
quia nisi inspecta fuerit, integritas periclitetur, & incer-
to sui fluctuet. Ergo oẽs quæ inspectæ nõ sunt, periculũ
subierũt pudoris? Ergo & quæ nupturæ sunt, prius inspi
ciãtur vt nubãt? Probatiores ergo, & quæ velandæ sunt,
prius subijciẽdæ sunt huiusmodi attrectationi. Non enĩ
visitantur, sed attrectantur, & rectius secundum tuã sen
tentiam inspicitur non probata q̃ consecrata. Quid qđ
etiã ipsi archiatri dicunt nõ satis liquido cõprehẽdi in-
spectionis fidẽ, & ipsis medicinæ vetustis doctoribus id
sententiæ fuisse? Nos quoq; vsu hoc cognouimus, sæpe K
inter obstetrices obortam varietatẽ, & quæstionẽ exci-
tatam, vt plus dubitatum sit de ea quæ inspiciendam se
præbuerit, q̃ de ea quæ nõ fuerit inspecta. Siquidem & ꝓ
ximo id comperimus exemplo. Nam quædam conditio
nis seruilis Altini inspecta & refutata, postea Mediola-
ni, nõ meo quidẽ iussu, sed Nicenti ex tribuni & notarij
domini vel patroni sui voluntate visitata est à peritissi
ma & locupleti fœmina huiusmodi artis: & cum simul
ista suppeterent, vt neque paupertas obstetricis suspectã
faceret fidẽ, neque indocilitas imperitiam, tamẽ adhuc
manet quæstio. Quid profuit igitur eã inspici, cũ dãna-
tio maneat? Nam vt quisque voluerit, aut iperitã medi-
cam aut redemptã asseret, ita sine effectu vllo iniuria in
spectionis est. Quid deinde fiet? Quotienscunque emer
serit qui nõ credat, totiẽs virgo attrectabitur? Nam si vn
quam se visitandã abnuerit, secũdum assertionẽ tuã de
crimine cõfitebitur. Et facilius est vt refutet quod nunq̃
fecerit, q̃ qđ fecerit. Variabũtur igitur obstetrices, ne su
spectæ aliqua repetatur gratiæ. Erit itaque inter plures,
quanq̃ paucorũ etiã in magnis vrbibus hic vsus meden
di sit, Erit inquã vel maleuola vel imperita, quã pudoris
claustra prætereant, & per imperitiam integro notam
affigat pudori. Vides in quod periculum inducas virgi- L
nalem professionem dum obstetricem adhibendam pu
tas, vt iam non solum verecundiæ suæ dispẽdio, sed etiã
obstetricis incerto periclitetur. Nunc consideremus qđ
obstetricis officium sit. Legimus etiã in veteri testamen
to obstetrices, sed non inspectrices. Denique ad parturi
entes ingrediebãtur, nõ ad virgines, vt part9 susciperẽt,
nõ vt pudorẽ examinarẽt. Vnde & obstetrices dictæ, eò
quòd obsistant dolori vel certe pignori, ne laxatis vteri
genitalibus claustris in terrã defluat. Secundo & tertio
loco in scripturis inuenimus obstetrices adhibitas, sed
vbique partui, nusquam inspectioni. Primo vbi Rachel
parturit, deinde vbi Thamar parit, tertio vbi necandos Gene.35.
mares Pharao mãdat Hebræorũ obstetricibus: quãdo re Ibidẽ.38.
spõderũt illæ, nõ eo more Hebræas fœminas parere quo Exodi.1.
pariunt Aegyptiæ, sed Hebræas prius parere q̃ introeãt
obstetrices ad eas. Qui locus vt superiori vtilis ad He-
breorũ salutẽ, ita reliquo cõfragosus ad obstetricũ fidẽ,
quæ didicerũt mentiri pro salute, & fallere ꝓ excusatio
ne. Quid igitur suspecta & dubia captamus, cũ maiora
sint alia examinandæ veritatis documẽta & testimonia,
in quib9 expressiora insignia vel temerati pudoris sint?
Quid enĩ est qđ magis publicũ sit, q̃ offensa pudoris, & M
defloratio virginitatis? Nil profecto qđ magis se probet
q̃ castitatis dispendiũ. Tumescit aluus, & incedentẽ fœ-
tus sui onera grauant, vt prætermittamus alia quibus se
vel tacita ꝓdit cõsciẽtia. Ac forte sterilitatis obtẽtu ab-
scõdi in aliquib9 possit flagitiũ. Hic vero cũ edit9 part9
& exposit9 vel necat9 (dũ inuidiæ magis q̃ ꝓbationi cõ
sulitur) dissipatus sit ꝑ aures vniuersorũ, strãgulata est
libertas calũniarũ. si peperit, nẽpe Veronæ fuit, viseba-
tur frequẽter à virginibus & mulieribus. In honore enĩ
semꝑ erat. Visebatur & à sacerdotibus ꝓpter pudicitiæ
reuerentiã, & grauitatis speculũ. Quõ ergo potuit occu
lere crimẽ qđ se vel specie sui ꝓderet? Quõ texit vterũ?
quõ nõ refugit aspectũ mulierũ, oculos salutantiũ? quõ
ꝓturiẽs vocẽ repressit? Sed hoc nõ patitur dolor. Deni-
que scriptura hos maximos dicit dolores qui sunt ꝓturi-
ẽtis. Sic enĩ inquit, Dies domini subito venit, & ĩproui
sus adest, vt dolor part9 qui intercludit oĩa effugia deli
tescẽdi. Hęc est verior documẽtorũ fides, quã erubescũt
& mulieres. Denique Helisabeth occultabat se mẽsib9
quique, eò quòd sterilis conceperat in senectute. His si-
gnis & ipsa Mariæ virginitas apud ignaros mysterij, ꝓ-
bri suspectabatur. Vnde & Ioseph cui desponsata erat
virgo, suspectum habebat vitium, dum adhuc nesciret
dominicæ incarnationis sacramentum. Quid ergo? ne-
gamus inspiciendas virgines interim, Qđ nusquã lege-

A rim. non aſtruo, nec verũ arbitror. Sed quia pleraq; ad ſpeciem facimus, non ad veritatem, & erroris gratia cõ pluria frequenter prætendimus, ſunt enim qui neſciant rectè facere niſi metu pœnæ: relinquamus hoc illis quas non verecundia reuocat à lapſu, ſed ſolus iniuriæ deter ret met⁹, apud quas nulla cura pudoris, & caſtitatis gra tia, ſed pœnę timor eſt. Relinquamus vernaculis quib⁹ formido eſt deprehẽdi magis q̃ peccaſſe. Abſit à virgi- ne ſacra vt obſtetricẽ nouerit. partus putatur, & reme- diũ doloris ducitur, nõ examẽ pudoris. Relinquam⁹ eti am illis ſi quę grauibus appetitę calũnijs, oppreſsę teſti- monijs, ſtrãgulatę argumẽtis, ad id confugiãt, vt ſe offe- rãt inſpectioni, quo vel corporis ꝓbẽtur cuſtodia, ſi ta- men deprehẽdi põt: in quib⁹ nutat pudoris gratia, & di ſciplina integritatis. Malè tamẽ ſe habet cauſa vbi poti or eſt carnis q̃ mẽtis prærogatiua. Malo morũ ſignacu- lo, q̃ corporis clauſtro virginitatem exprimi. Iam illud pręclarũ, qđ ſcripſiſti inſinuatũ tibi à quibuſdã qđ ne- quaq̃ tibi cõmunicarẽt ſi eã ſine viſitatione ſuſcipiendã crederes. Ergo iudicandi accepiſti formulam. Quales il li qui volũt præſcribere ſacerdotibus quid ſequi debea mus? Liberauimus itaque te à cognitiõis grauiſsimæ ne ceſsitate, ne neceſse haberes formulam mandatam exe qui. Quid nobis futurum eſt qui eorum ſtudijs non ob- temperauimus? ſed tamẽ ſcio illic pleroſque eſse qui ti- meant dominũ. Nam & hic vidimus dudum, & illic eſ- ſe comperimus qui compoſitam hanc querantur calũ- niam, quos aiunt eò offenſos fauiſse Maximo, quòd iſta virgo non circumeat domos, nec eorum matronas ſalu tet atque ambiat. Quid igitur fiet quo tanto eam exue- mus crimine? Quomodo perſuadebimus vt cultus aſsu B mat nouos, ſuos exuat? Graue flagitium virginem intra ſecreta domus degere, claudi penetralibus ſuis. Sic cer- te lectio docet Mariam domi repertam cum ad eam Ga briel archãgelus veniſset. Suſanna fugiens turbarũ in- ducitur. Denique cũ ſe lauaret, paradiſum claudi iube- bat. Quid aũt pręſertim in virgine, cui⁹ pręcipuũ opus verecũdia, quę ſecreta eſt, tutius ſecreto, ad oẽs actus ex peditius? Munia enim pudoris induit, non concurſatio- nis. Sed de alijs videro, tuæ nunc mihi reſpondendũ epi ſtolæ eſt. Te miror frater, qui tantopere defendas Maxi mum non fuiſse accuſatorem, ſed parentis dolore dolu iſse inuidiam ſparſi rumoris, cum ille ſe inimicũ & ad- uerſarium litigatorem propoſito iam iurgio negare nõ potuerit aduerſus ſacram virginem iudicia attentauiſ- ſe, muroq; interiecto diſcretas ædes vxoris ſuæ ac virgi- nis, diuiſam germanitatis inter ſorores ſocietatem, aliã que proh dolor, & quòd virgo in agro affinitatis ſuę re fugiſset conſortium. Quomodo ergo non accuſator, qui affectum accuſatoris iamdudum exercuit? qui ſer- mone ſuo accuſationẽ detulit? aures tuas impleuit cla- more? & teſtes auditionis deduxit? cognitionem popo- ſcit? Quamlibet argumẽtatus negare nõ potuiſti quod ad Indiciam ſcripſeris quoniam Maximus ſeu impulſu C aliorum, ſeu dolore proprio, crimẽ graue detulerit. So- la hæc epiſtola ſatis eſt ad excuſationis teſtimoniũ. Ne- que enim te ego tuis ad me datis literis vrgendum puta- ui, ſed ijs lectis quas ad virginem dederas, aduerti diuer ſum eſse quod ad me ſcripſeras, & tamen cum epiſtolæ tuæ ſibi non conuenirent, conſulendum te non arguẽ- dũ putaui. Quid igitur ſibi vult illa argumentatio, quia illud detulerit quod ad me ſcripſeras, delatam videli- cet eam in turpi crimine, ita vt editum & obrutum par tum dici aſserat? Quaſi vero iſtud ad Indiciam non ad me ſcripſeris. Illa vbi audiuit literis tuis Maximũ ſub- duci accuſationi, literas tuas protulit, quibus eũ crimi- nis delatorẽ probauit: ad me datas nõ legerat, nec quid haberẽt ſciebat. Ego autem exhorrui à primo calumni am, quia aduertebã nõ crimẽ intẽdi, ſed iniuriam virgi nis deſiderari, cuius inſpectio & viſitatio poſtulabatur, nõ aliquod flagitiũ deferebatur. Quis enĩ iſtud à princi- pio fraude cõpoſitũ nequaq̃ ſibi cõgruere & conuenire D nõ arbitraretur? Cucuriſse mulieres viles ad monaſteri um, iactaſse partũ virginis, & necẽ pignoris, de mona- ſterio rumorẽ per populos ſparſum, eumq; affluxiſse in aures noui affinis Maximi, ab ipſo interpellatũ epiſco- pum, dimiſsas eas quæ dixiſse ferebantur, atque in fugã coactas, vt apud nos patuit eos qui audiſse ſe diceret, ad eccleſiam vocatos prodiſse, Renatum & Leontium du- os illos iniquitatis viros quos appoſuit Iezabel, redar- guit Daniel, ſubornauit Iudæorum populus, vt author- rem vitæ ſuæ falſo appeterent teſtimonio. Qui tamẽ cũ ſimul compoſuiſsent flagitium, ſimul ingreſsi eſsent vi am, & ne quid præteream, adiuncti Maximo, comitanti bus (vt dixit Leontius) ijs qui illũ rumorem ſparſerãt, tamen vbi in meo aſtiterunt iudicio, cũ primo de origi- ne cauſæ quærerem, diuerſa & diſtantia prompſere, nõ locorũ ſeparati, ſed mendaciorũ diuortio. Cũ igitur ſi- bijpſi nõ conuenirent, Mercuriũ & Leam viliſsimæ con ditionis & deteſtabilioris nequitiæ perſonas amanda- uiſsent, aufugiſset Theudule non ignara obijciendi ſi- bi facinoris, quod ante lectum Renati ſola cubitauiſset, ancilla præſto eſset alia quæ ſtupro eiuſdem Renati ſe diceret coinquinatã: die ipſo qui dictus erat cognitioni, E ſubtraxerunt ſe epiſcoporum conuentui, licet etiã pri- die ſubito ſe profecturos idem Renatus clamauerit. Vn de ego iudicio præſcripſi diem, & tamen nullo accuſan te, nullis teſtimonijs perurgentibus inſinuaui ſanctæ ſo rori quod peteres coram ipſa inſpici & viſitari memo- ratam virginem. At illa ſanctè inſpectionem quidem re cuſauit, ſed teſtimonium non declinauit, dicẽs nihil ſe in Indicia comprehendiſse niſi quod eſset virginalis pu doris & ſanctitatis. Habitaſse eam Romæ in domo no- ſtra nobis abſentibus, nulli eam ſe virorum familiarita ti dediſse, optare cum ea ſibi à domino Ieſu partem re- ſeruari in regno dei. Paternam quoque filiam noſtram interrogaui, qđ ab ea nunq̃ ſoleat diſcedere, cuius cha- ritas vitæ huius teſtimoniũ eſt. Itaque etſi quod iniurata diceret, fidei ſacramento cõferendũ foret, ſub obteſta- tione tamẽ ꝓfeſsa eſt alienã criminis quo appetebatur, nec quicq̃ in ea ſcire ſe bonę vacuũ cõuerſationis. Nu- tricẽ quoq; liberę cõditionis interrogauimus, cui & ſta tus haudquaq̃ degeneri ſeruitio obnoxius libertatẽ ve- ra fatẽdi daret, & fides atq; ętas adveritatẽ aſtipularetur, & officiũ nutricis ad cognitionẽ ſecreti. Ea quoq; nihil ſe indecorũ vidiſse, nihil ſibi quaſi parẽti cõmiſsũ à vir gine aliqua dignũ reprehẽſiõe. His moti Indiciã inoffẽſi virginẽ muneris ꝓnũciauimus. Maximũ aũt & Renatũ, & Leontiũ ita inuoluit ſentẽtia, vt Maxio ſi errorẽ emẽ F daret, ſpes reditus reſeruaretur, Renat⁹ aũt & Leontius excõmunicati manerẽt, niſi forte ꝓbata ſui pœnitẽtia, & huius facti diuturna deploratiõe, dignos ſe prębereẽt mia. Vale frater, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambroſij ad Syagriũ, ꝓ caſtitatis cõtumelia do lentem querelam facientis, atque ex ſcripturis ſanctis oſtendentis quantum maiores noſtri reuerentiæ detule rint caſtimoniæ, quantùmve vltionis ſtudiũ aduerſum temeratores pudicitiæ fuerit, Epiſtola. LXV.

AMBROSIVS Syagrio. Quæ ſint ĩ noſtro iu dicio decurſa, cõperta retines, & ideo nũc quaſi aię portionem cõuenio meę, habens apud te ꝓ caſtitatis cõtumelia familiarẽ & dolẽtẽ querelã. Ita ne oportuit inhonora- tã atque inauditã virginitatis cauſam adiudicari, vt non poſsit abſolui? Hoc eſt niſi ſua iniuria, niſi ab honeſto pudore traducatur ad indecorẽ ſui corporis oblationẽ, grãde videlicet relatura ſui teſtimoniũ, vt exponatur lu dibrio, & ꝓcacitatis notetur. Hãc igitur pręrogatiuã de tuliſti integritati, huiuſmodi honorificẽtiã, qua ſe laceſ ſi aut ĩuitari gaudeãt quę hoc munus recipiẽdũ pũtãt, vt

G amittãt libertatẽ cõmunis aſsertionis, nec ſe iure tueantur vel ſanctæ legis, vel publico, vt non accuſatorẽ exigat, nõ accerſitorẽ vrgeat, ſed impudentiã ſolã induat, ac ſeſe proijciat ad iniuriã? Non ita maiores noſtri deſpicabilẽ habebãt caſtimoniã, cui tantũ deferebant reuerentiæ, vt bellum aduerſum temeratores pudicitiæ ſuſcipiendum putarent. Denique tantum fuit vltionis ſtudium, vt omnes tribules de Beniamin tribu extinguerẽtur, niſi ſexcentos qui bello reliqui forent, natura editioris loci defendiſſet. Sic enim ſectiõis diuinę ſerie exIudic.19. preſſum tenetur, cuius tenorem recenſere congruit. Leuites vir animo maior q̃ opibus, habitabat in partibus montis Ephren. Ei quippe tribui ſortito obtigerat locꝰ in poſſeſſionem terræ datus pro funiculo hæreditatis. Is ſibi accepit iugalem de Iudæ Bethleem. Et vt ſe habẽt prima copularum exordia, ardebat iuuencula immodica animi cupiditate: ſimul quia ſimilibus eius non funcgebatur, exardeſcebat magis, atque immane exæſtuabat. Vnde quia nihil referebatur ex parte adoleſcentulæ, vel leuitate amoris, vel vi doloris, quod haudquaquã mercede pari ſecum decerneret, cum eadem expoſtulabat, hinc frequens iurgium, quo mulier offenſa claues remiſit, domum reuertit. At ille amore victus, qui quod H ſperaret nõ habebat aliud, cum quartum iam menſem fluere cerneret, eo contendit, fretus quod conſilio parentum emolliretur animus adoleſcentulæ. Occurrit, proforibus ſocer, generum introduxit, filiam reconciliauit, & vt lætiores dimitteret, triduo tenuit, quaſi repararet nuptias, ac volenti abire, quartum quoque diem cõperendinauit, prætenta humanitatis ſpecie moras innectendo. Pari modo cum etiam quintum diem vellet adiungere ſuperioribus, & iam nouæ deeſſent cauſæ morandi, paterno tamen affectu retinendę filiæ deſiderium non deforet, promiſſam profectiõis copiam diſtulit in meridiem, vt viam cibo curati adorirentur. Poſt epulas quoque volẽs dilationem attexere, eò quòd iam veſper appropinquaret, generi precibus, ægre licet, tamen acquieuit. Ille iter ſuum perrexit lætus animi, quod dilectam ſibi recuperauiſſet, qui vno comitati ſeruulo cum iam declinaret dies, feſtino viam celerabant gradu. Mulier vehebatur iumento, viro nullus ſenſus laboris, qui fructu deſiderij ſimul & vario mulieris ac vernaculi ſermone viam leuaret. Denique vbi Hieroſolymam appropinquarunt, quæ triginta ſtadijs aberat, quam Iebuſæi te I nebant, ſuggeſsit puer deflectendum in ciuitatem, quia ſub noctem ſuſpecta eſsent etiam illa quæ tutiora ſunt, cauendáque tenebrarum ambigua, maxime quia locorum incolæ non eſsent de filijs Iſrael. Et ideo præuertẽdum ne quid aduerſa ſtudia gerentes inſidiarum inferrent, vt obſcuro noctis dolum quærentibus ad perpetrãdũ facinus ſatis opportuno. Sed domino eius haud quaquam placuit ſentẽtia, vt inter alienigenas hoſpitio ſuccederent, cum Gaba & Rama non longe abeſsent ciuitates Beniamin. Itaque prævalens ſententia poſthabuit ſeruuli ſuggeſtionem, quaſi ex conditione conſiliũ æſtimaretur, & non conſilio quãuis infima conditio ableuaretur. Et iam ſol in occaſu erat, deniquevix occurrit, cũ iam vrgeretur veſpere, in ciuitatem ſuccedere. Gabaonitæ incolebãt locum, inhoſpitales, immites, intolerabiles, omnia tamen tolerabiliora q̃ ſi aliquẽ hoſpitio recepiſsent. Deniq; cõmodius huic viro Leuitę ceſserat ſi in Gabaa hoſpitium non recepiſset. Verũ ne quid deeſset offenſionis, primo ingreſsu diuerſorium nõ reperit: & cum in publico ſitus alienam miſericordiam imploraret, offendit aduenientẽ ex agro ſenẽ, quẽ veſper ex opere agreſti cõpulit nocti decedere. Et cũ eſset ei cõſpicuus, rogatꝰ quo iret, & vnde aduẽtaret, reſpõdit, de Bethleem Iudæ reuertor, cõtendo ad montẽ Ephren, & mulier eſt mecũ, ſed ecce huc diuerti, & nemo eſt qui hoſpitio recipiat, & requieſcẽdi vſum miniſtret. Non quo cibi aut potꝰ ſibi, aut pecori pabulorũ eſset indigẽtia, ſed tecti hoſpitio, phiberentur: pręſto eſse illa, nudum tecti K hoſpitiũ deſiderari. Ad ea ſenior benigne ſatis & placide, Pax, ĩquit, tibi, & ſuccede hoſpes pariter & ciuis. Nã & mihi origo de mõtis Ephrẽ partibus, & hic hoſpitalis habitatio, ſed tẽpore diuturno incolatus ſedes fundauit. Itaque receptos domicilio, miniſterio ſui & ſubſidijs hoſpitalibus iuxta fouit. Hortabatur ad lætitiã ſenior, & frequẽtioribus ꝓuocabat poculis, vt vino adoleret curarũ obliuio, cũ ſubito circũſiſtunt eos Gabaonitæ Iuuenes ad omnẽ proiecti libidinem, nihil pẽſum ac moderatum habentes, quos forma mulieris illexerat, & in omnem amentiã præcipitabat. Capti enim eius decore, & per ſenectutem hoſpitis, atque infirmitatẽ ſubſidij accepta ſpe potiendi poſcunt mulierẽ, & pulſant ianuam. Itaq; egreſsus ſenior rogabat eos ne hoſpitales menſas turpi flagitio fœdarent, & reuerendum ius etiam indomitis Barbararum gentium nationibus violandũ arbitrarentur: contribulem illum ſibi, Iſraelitem virũ legitimi thori ſubnixum copula nõ ſine indignatione cæleſtis arbitri tanta affici contumelia. Quod vbi parum procedere aduertit, eſse ſibi filiam virginem adiecit, illam ſe offerre maiore parentis dolore, ſed minore gratiæ hoſpitalis diſpendio, publicum flagitiũ priuato de- L decore tolerabilius habere. At illi exagitati æſtu furoris, & inflammati incentiuo libidinis, eò amplius ardebant formam iuuenculæ, quo magis negabatur. Et iuſtitiæ exortes ridebant verba æquitatis, filiam ſenis, quia minore inuidia ſceleris offerebatur, deſpectui habentes. Itaque cum piæ nihil proficerent preces, & ſeniles fruſtra hoſpes manus tenderet, deſperato præſidio rapitur mulier, & per totam noctẽ iniuriæ impletur. At vbi lux finem intemperantiæ dedit, ianuam hoſpitalem repetit, non quo viri conſpectum expoſceret, quem magis declinandum putaret contumeliæ pudore miſerabilis, ſed vt affectum viro referret, quæ caſtitatem amiſerat, & contumeliæ ſuæ funus lamentabili ſpecie ante ianuam hoſpitalem exponeret. Egreſsus itaq; Leuita cũ iacentem inueniſset, arbitratus quod verecundia vultũ nequaquam attollere auderet, conſolari cœpit, quia nõ voluntate, ſed inuita tantæ iniuriæ ſuccubuiſset, hortari aſsurgere, & ſecum repetere domum. Sed vbi nullũ reſponſum referebatur, quaſi quieſcentem maiore voce è ſomno excitare. Verum vbi mortis ſupremæ patuit fides, impoſitas iumento reliquias domum pertulit, & diuiſos artus mulieris in partes duodecim miſit per ſin- M gulas tribus Iſrael. Quo commotus vniuerſus populus conuenit in Maſphat, atque ibi querela per Leuitam cognita, omnes in bellum exarſere, ſtatuentes neminẽ virorum fas eſse in tabernaculũ ſuccedere prius q̃ de tanti ſceleris authoribus vltio capeſseretur: animiſq; ruebant in prælium. Sed conſilium prudentiorum prẽuertit ſententiam, non temere confligendum bello cum ciuibus, ſed prius verbis experiendum de flagitio, & decernendum conditionibus pro delictis. Neque iuſtum videri vt paucorum ſceleris precium ad omnes peruenirẽt, & priuata adoleſcentium peccata ſtatum ſalutis publicæ labefactarent. Itaque miſerunt viros qui denũciarent Gabaonitis vt tanti reos flagitij offerrent. Sin autem, cognoſcerent non minoris eſse criminis tantũ facinus defendiſse, q̃ exercuiſse. Verum illis ſuperba referẽtibus, conſilia pacis bello mutata: neque primo aut ſecundo conflictu, cum plurimi à paucis afflictarentur, cedendum Iſraelitæ aduerſis prælijs exiſtimauerunt. Quadringenta enim milia virorum bellantium, aduerſum vigintiquinque milia Beniamin tribus & ſeptingentos Gabaonitas expertos belli Iuuenes decertabãt. Et cum ſiniſtra ſorte duo ſibi iam cecidiſsẽt prælia, animi tamẽ promptus haudquaq̃ depoſuit Iſrael vincendi fiduciã, & vlciſcendi præſumptam ſpem. Sed quia cauſa numeroq; præſtantiores, inferiores pugnæ euentu pedẽ retulerant, diuinam offenſam rati, ieiunio & fletu maximo

A reconciliationem gratiæ cælestis affectauere. Itaq; orata domini pace actiores in bellum reuertũtur, vtpote quibus oraculũ animos dederat, ſpem accumulauerat. Et ſimulato à fronte quod cederetur, ac diſpoſitis per noctẽ inſidijs à tergo vrbis, in qua locata erat manus hoſtium, dum hi cedunt, & illi inſectantur, inuadendi vrbem vacuam facta copia, & mox admoto ſtatimq; adulto incẽdio, flãmarum fragor atque æſtus furens captæ vrbis ſpeciem manifeſtarũt. Quo & ſuis fracti animi, & erecti hoſtium. Nam & Beniamin viri clauſos ſe & circunuẽtos rati prius q̃ à tergo inuadẽrẽtur, diſpergere ſeſe, atq; in deſertũ fugere cœperũt, & contra Iſrael gemino agmine vrgere eos, ac palantes perſequi. Cęſa itaque viginti quinque milia, id eſt omnes fere de viris Beniamin, præter ſexcẽtos, qui arrepto ſcrupeæ rupis munimẽto, partim loci ingenio & ſubſidio naturę, partim deſperatione victoribus terrori fuere. Nam ſecundæ res cautionis admonent, in aduerſis vltio pro victoria habetur. Nec fœminarum numerus tanti diſcriminis exors fuit, ſed omnis tribus Beniamin muliebris ſexus cum pueris & puellis omniq; ætate gladio aut igne extinctus, ſacramẽtumq; additum ne quis tribus illius viro filiam ſuam in vxorem daret, quo reparandi nominis omnis aboleretur ſucceſsio. Belli finis ſimul atque iræ factꝰ, & furor in pœnitentiam vertit, armiſq; poſitis in vnum conuenientes viri Iſrael fleuerunt fletum magnum, & celebrarunt ieiunium, dolentes vnam tribũ periſſe ex fratribus, atq; extinctam populi ſui validam manum: iure quidem prodelicti precio bellatum aduerſum propugnatores flagi
B tiorum, ſed miſere in ſua populum cõuerſum viſcera, & bello ciuili vtrunque afflictum. Lachrymarum effuſio mouit paſsionem animi, & affectum perculit, ſæuitię
Iudic. 21. ratio ſucceſsit. Miſsiq; legati ad ſexcentos illos Beniamin viros, qui per quatuor menſes edito ſe præruptarũ tuebantur rupium, aut deſerti indigentia, quæ multitudini obſidentium periculoſa foret, deplorauerunt communem illam eſse erũnam, quod illi contribules, iſti cognatos & ſocios amiſiſsent, ſed tamen non penitus interceptam reparandæ tribus ſucceſsionem: cõſulere ſe in medium quomodo & ſacramenti fides ſibi cõſtet, & tribus vna nequaquam à corpore auulſa intercidat. Altari itaque poſito reconciliationis, & pacis oblatum ſacrificium. Et quia Iabis Galaad populus erat pœnæ & maledicto obnoxius, Obſtrinxerat enim ſe omnis Iſrael magno ſacramento, vt ſi quis non aſcẽdiſset cum eo ad puniendum flagitium, morte moreretur: duodecim milia bellatorũ directa, vt & viri omnes & mulieres ferro extinguerẽtur, ſolas virilis thori exortes reſeruarẽt adoleſcentulas. Interfectis itaq; omnibus Iabis Galaad, ſolæ virgines quadringentæ exitio cæterorum ſuperfuerunt. Quas accipiens Iſrael ſtatuit viros Beniamin belli metum deponere, & in coniugium ſibi ſumere integras æui ac pudoris puellas: quibus & cauſa eſset apud viros integra, quòd nemo ſuorum aduerſum eos bellũ
C ſuſceperat, & charitatis gratia, quia ꝓpter eos ſupremo ſupplicio ereptæ forẽt. Hoc igitur modo quadringẽtis iuuenibus quæſita copularum conſortia ſunt. Sed quia ducenti numero ſupererant, quibus iugales deerant, ijs quoque ſine fraude ſacramentorum conſultum accepimus. Dies feſtus in Sylo quotannis celebratur. Ibi exultare ſolitæ virgines, & choreas ducere in honorem religionis, aliæ præire matribus, & totum iter agmine viantum repleri. Dixit vnus ex ſenioribus, Si ducenti illi tribus Beniamin viri intra vineas ſiti excubias tenderent, donec ſe omnis fœminea turba effunderet, & ſurgentes ex vineis vnuſquiſque quam occurſus dederat, vxorem ſibi vendicaret, fraudi id nequaquam futurum: populũ etenim fauere reparandæ tribus ſucceſsioni, propter ſacramentum impartire nõ poſſe filiarum ſuarum ſocietatem, neque tamen contra ſacramentum videri ſi prohibendum non putaret, quia ſacramento neque cogendi neque prohibẽdi neceſsitas impoſita videretur, illos D ſibi ſine metu conſulere oportere. Sane ſi puellarum parentes vindictam efflagitarent, partim prece, partim etiam retorquẽdo in ipſos inuitę culpã cuſtodię, ſeſe reuocaturos: quia cũ ſcirẽt Beniamin viros exortes eſse iugalium, cũ filiabus ꝓceſserint: dignã ſane tribum iam nõ pœna, ſed miſericordia: ſatis durè ſęuitum in eos? & debellatã corporis ſui partẽ: immoderatius exarſiſse plebem, vt ſucceſsionẽ domeſticam extingueret, atq; exſuis necaret: placere deo nõ perire populo tribũ, neq; pro vna muliere tam acerbe cõſuli. Probauerũt conſilium Iſraelitę, executi ſunt viri Beniamin, & diſpoſiti in vineis loco opportuno & tempore, plenas fœminei agminis vias occupauerũt. Præbuit illis feſtũ nuptiarum religionis ſolẽnitas. Auulſę de cõplexu patrũ filiæ tanquam in manum ab ipſis parẽtibus tradebãtur, & velut pactam è gremio matris non abduci, ſed prodire arbitrareris. Ita tribus Beniamin pene intercepta atque extincta breui floruit, documentũ exhibens quod magno exitio ſit inſolẽtibus vindicta pudicitiæ, & læſæ caſtitatis vltio. Nec hoc ſolo loco, ſed pleriſq; ſcriptura hoc docet. Nam & in Geneſi legimus exercitum quæſtionibus regẽ Aegypti Pharaonem quod Saram attentauiſſet, & tamen alienam eſse vxorem neſciebat. Eſt igitur domino caſtitatis tuendæ voluntas, quanto magis eſt defenſandæ integritatis? Vnde nulla debet virginibus ſacris irrogari iniuria. Quæ enim non nubunt, & qui vxores non ducũt, habentur ſicut angeli in cælo. Et ideo cæleſti gratiæ nõ inferamus corporalem contumeliam, quoniam potens eſt deus, quem nec præuaricatio prætereat, & moueat accepti ſibi muneris & cõſecratæ virginitatis acerba & grauis contumelia. Vale frater, & nos dilige, quia nos te diligimus. Gene. 12. E

Diui Ambroſij ad Paternum, eũdẽ quia filio neptẽ ex filia copulare voluit redarguentis, & vt ab ea diſcedat intentione, commonentis. Epiſtola. LXVI.

AMBROSIVS Paterno. Paterni quidem vnanimis mei ſalutationem legi, ſed conſultationem haudquaquam paternam, vt velis filio neptem copulare ex filia, ſed nec auo tenec patre dignam. Itaque quid conſulueris, conſidera. Omne enim quod agere volumus, prius nomen facti eiꝰ interrogemus, & tunc vtrum laude an vituperatione dignum ſit, exiſtimabimus. Verbi gratia, miſceri mulieri quibuſdam voluptas eſt, medicorum etiam pueri corporibus vtile ferunt. Sed conſiderandum vtrum coniugi, an extraneæ, deinde nuptæ, an innuptæ. Si quis deſponſata ſibi & tradita vtatur, coniugium vocat. Qui alienæ expugnat pudorem, adulterium facit, cuius vel ſolo nomine reprimitur plerunque tentandi audacia. Hoſtẽ ferire victoria eſt, reum æquitas, innocentem homicidiũ. Quod ſi quis percipiat animo, reuocat manum. Ergo etiam tu quid conſulas, quæſo tecum retractes. Coniugium vis inter filios noſtros componere. Quæro vtrum F pares copulandi, an impares ſint. Sed niſi fallor, compares appellari ſolent. Boues qui iungit ad aratrum, equos ad currum, pares eligit, & vt ætas conueniat & forma: nec natura diſcrepet, nec decoloret diuerſitas. Tu copulare paras filium tuum, & neptem ex filia, hoc eſt vt accipiat ſororis ſuæ filiam, diuerſa licet matre quàm ſocrus editus. Interroga nominũ religionẽ. nempe auunculus iſte illius, illa huius neptis vocatur. Nec ipſe te reuocat ſonus nominum, cum hic auum reſonet, illa hoc nomen ad auunculum quod ad auum referat? Quanta deinde etiam reliquorum confuſio vocabulorum. Idẽ auus & ſocer vocabere, ea quoque tibi neptis & nurus diuerſo nomine nuncupabitur. Mutuabuntur etiã fratres diuerſa vocabula, vt illa ſocrus fratri ſit, iſte gener ſorori. Nubat auunculo ſuo neptis, & immaculatorum pignorum charitas illecebroſo amore mutetur? Super hoc igitur meam à ſancto viro epiſcopo veſtro expecta

G ri ſententiam non opinor neque arbitror. Nam ſi ita eſ ſet,& ipſe ſcribendum putaſset. Non ſcribendo autem ſignificauit quod nequaquam hinc dubitandũ arbitretur. Quid enim eſt quod dubitari queat,cum lex diuina etiam patrueles fratres prohibeat conuenire in coniugalem copulam qui ſibi quarto ſociãtur gradu? Hic autem gradus tertius eſt, qui etiam ciuili iure à conſortio coniugij exceptus videtur. Sed prius ſacræ legis ſcita interrogemus. Prætendis enim in tuis literis quod permiſſum hoc diuino iure connubium huiuſmodi pignoribus exiſtimetur,eò quòd non ſit prohibitum. Ego autẽ & prohibitum aſsero : quia cum leuiora interdicta ſint de patruelibus fratribus,multo magis hoc quod artioris eſt plenum neceſsitudinis, interdictũ arbitror. Qui enim leuiora aſtringit,grauiora non ſoluit,ſed alligat. Quod ſi ideo permiſsum putas,quia ſpecialiter non eſt prohibitum,nec illud prohibitum ſermone legis reperies,ne pater filiam ſuam accipiat vxorẽ.Nunquid ideo licet,quia nõ eſt prohibitum? Minime. Interdictum eſt enim naturæ iure,interdictum eſt lege quæ eſt in cordibus ſingulorum. Interdictũ eſt inuiolabili præſcriptione pietatis,titulo neceſsitudinis. Quanta huiuſmodi inuenies non eſse interdicta lege per Moyſen edita, & tamen interdicta ſunt quadam voce naturæ. Multaq; ſunt
1.Cor.6. quæ licet facere,ſed non expedit. Omnia enim licẽt,ſed
H non expediunt:omnia licent,ſed non ædificant. Si ergo etiam ab ijs nos reuocat Apoſtolus quæ non ædificant, quomodo faciendum putamus quod & non licet legis oraculo,& non ædificat diſcrepante pietatis ordine? Et tamen illa ipſa vetera quæ fuerant duriora , temperata
1.Corin.5 ſunt per euangelium domini Ieſu Tranſierunt vetera, ecce facta ſunt noua. Quid tam ſolenne quàm oſculum inter auunculum & neptem,quod iſte quaſi filiæ debet, hæc quaſi parenti? Hoc igitur inoffenſæ pietatis oſculũ ſuſpectum facies de talibus cogitãdo nuptijs,& religioſiſsimum ſacramentum charis pignoribus eripies . Sed ſi diuina te prætereunt,ſaltem imperatorum præcepta, à quib⁹ ampliſsimum accepiſti honorem, haudquaquã prætierire te debuerunt.Nam Theodoſius Imperator etiam patrueles fratres & conſobrinos vetuit inter ſe coniugij cõuenire nomine,& ſeueriſsimam pœnam ſtatuit ſi quis temerare auſus eſset fratrum pia pignora , & tamen illi inuicem ſibi æquales ſunt: tantũmodo quia ꝓpinquitatis neceſsitudine , & fraternæ ſocietatis ligãtur vinculo , pietati eos voluit debere quod nati ſunt . Sed dicis alicui relaxatum:Verum,hoc legi non prẽiudicat. Quod enim in commune ſtatuitur , ei tantum proficit, cui relaxatum videtur.Longe diuerſa iniuria. Illud tamen licet in veteri teſtamento legimus,vt aliquis vxorẽ ſuam ſororem diceret , iſtud inauditum , vt quiſquam neptem ſuam in vxorem accipiat , & coniugem dicat.
I Iam illud pulcherrimum quod negaſti neptem tuam auunculo ſuo tuo filio propinquo ſemine conuenire, quia non agnationis ei legitimo iure , ſed cognationis copuletur neceſsitudine. Quaſi vero & vterini fratres, id eſt diuerſo patre,ſed eadem matre geniti poſsint diuerſo ſexu inter ſe coniugio conuenire , cum & ipſi agnationis ius habere non queant , ſed cognationis tantum ſibi titulo connexi ſint . Vnde oportet ab ea diſcedas intentione,quæ etiam ſi liceret,tamen tuam familiam non propagaret. Debet enim tibi filius noſter nepotes , debet etiam neptis chariſsima pronepotes. Vale cum tuis omnibus.

Diui Ambroſij ad Quinegium,illum de conſultatione ſua commendantis. Epiſtola. LXVII.

AMBROSIVS Quinegio. Quàm ingenuote commendaſti pudore,quia de eo conſulere quod non probares,ſed morem gereres parenti,vt pietatem non læderes,ſecurus quòd non aliud à me poſset referri,niſi quod ſanctas deceret neceſsitudines. Ego vero liben-
ter tua in me onera ſuſcepi, & auo neptem , vt opinor refudi. Quam neſcio plane qua opinione nurũ ſibi ri deſiderabat,vt auum ſocero mutaret. Plura non opus eſt, ne hoc quoque accedat ad verecundiam. Vale fili, & nos dilige,quia nos quoque te diligimus.

Diui Ambroſij ad Antonium, amorem eius in ſe, & ſui animùm in illum commemorantis.

Epiſtola. LXVIII.

AMBROSIVS Antonio . Nunquam es tacitus mihi, nec vnquam tuo me tranſmiſsum ſilẽtio querar,qui ſciam quòd tuo nõ deſim pectori . Nam cum id pendas quod pluris eſt, qui potes id negare quod ſæpe etiã in multos defluit nõ tam amoris vſu,quàm officij viciſsitudine? Ego vero etiam ex meo animo tuam vicem æſtimo,vt nunquam me tibi,& te mihi abſentem putem , quoniam ſemper animis hæremus. Nũquam tuas literas mihi deeſse opiner, aut meas tibi,cum te quotidie coram alloquar,in te oculos,ſtudia,atque omnia officia mea dirigam. His tecum delectat congredi. Nam literæ tuæ (vt aperte cum indiuiduo pectoris mei loquar)verecundari me faciunt. Vnde peto vt ſuperſedeas gratiarũ relatu . Mihi enim mei in vos officij ſumma merces eſt , ſi me debito erga vos L
muneri non defuiſse arbitrarer. Vale , & nos dilige, quia ego quoque te diligo.

Diui Ambroſij ad Alypium,literas illius ſibi eſse redditas,& ſe ſuis reſpondiſse literis ſignificantis.

Epiſtola LXIX.

AMBROSIVS Alypio. Antiochus vir conſularis reddidit mihi eximietatis tuæ literas, nec ſuperſedi reſpõdẽdi munere . Nam per meos homines dedi literas,& ni fallor,alia oborta copia geminaui epiſtolam. Sed quia non tam remetienda amicitiæ munia,quàm contumeliam non cumulandam arbitror , oportuit ipſo præſertim regrediente qui me tanto literarum tuarum affecit nomine , referri aliquod officium ſermonis mei,vt ego vtrique veſtrum & ille tibi abſolueretur qui debebat referre quod acceperat. Vale,& diligentes te dilige.

LIBER NONVS.

DIVI AMBROSII AD VIGILIVM,INSTITVENtis eum quomodo plebem docere debeat,ac inter cætera,vt coniugia ex alienigenis refugiãt,Sampſoniſq; exemplo comprobantis quàm perniciosum ſit alienigenę mulieris copulam aſciuiſse. M

Epiſtola LXX.

AMBROSIVS VIGILIO. POPOſciſti à me inſtitutionis tuæ inſignia , quoniam nouus accitus es ad ſacerdotium. Et quoniam teipſum ædificaſti,vt oportuit,qui dignus habitus es tanto munere: quomodo & alios ædifices, ſignificandum videtur. Primum omnium cognoſce eccleſiam tibi domini cõmiſsam,ideoque vitãdum ſemper ne quid obrepat offenſionis,& fiat velut cõmune corpus eius gentilium admixtione. Vnde ſcriptura tibi dicit, Ne accipias vxorẽ de filiab⁹ Chana Genę. 28.
nxorũ,ſed vade in Meſopotamiam in domum Bathuelis,id eſt,domum ſapiẽtiæ,& eius tibi acquire copulam. Meſopotamia autem regio eſt in partibus orientis, quæ duobus maximis per ea locorum Euphrate & Tigri fluminibus circunuenitur , quibus origo eſt in Armeniæ locis. Influunt autem diuerſo meatu in mare rubrum,&

A ideo Mesopotamię nomine signatur figura ecclesię,quę maximis fluentorum prudentiæ irriguis atque iustitiæ fœcundat mẽtes fidelium,quibus sacri baptismatis,cuius typus præcessit in rubro mari,infundit gratiam,cul pamq; abluit.Doce ergo plebem vt non ex alienigenis, sed ex domibus Christianis coniugij quæratur copula. Nemo fraudet mercenarium merce debita, quia & nos mercenarij sumus dei nostri, & ab eo mercedem laboris nostri expectamus. Et tu quidem ô quicunque es negociator, mercenario tuo mercedem pecuniariam negas,id est vilem,caducam:tibi autem negabitur merces promissorum cælestium.Non fraudabis ergo,vt lex di-
Deut.24. cit,mercenarium mercede sua.Non dabis pecuniam tuam ad vsuram,quoniam scriptum est,quòd is qui pecu-
Psal,14. niam suã non dedit ad vsurã, habitabit in tabernaculo dei.Nam ille est supplantator,qui vsurarũ captat emolumenta.Itaq; vir Christianus si habet,det pecuniã qua si nõ recepturus,aut certe sortem quam dedit,recepturus.Habet in ea nõ mediocrẽ vsuram gratiæ. Alioquin decipere istud est,non subuenire. Quid enim durius q̃ vt des pecuniam tuam non habenti, & ipse duplum exigas?Qui simplum non habuit vnde solueret, quemadmodum duplum soluet? Exẽplo nobis sit Thobias, qui
Thobi. 4 nũquam requisiuit pecuniam quam dederat,nisi extremo vitæ suæ tempore,magis ne fraudaret hæredẽ,quàm
B vt depositam pecuniam cogeret ac recuperaret.Populi sæpe conciderunt fœnore,& ea publici exitij causa exti tit.Vnde nobis sacerdotibus id præcipue curæ sit, vt ea vitia resecemus,quæ in plurimos videntur serpere.Hospitem dote voluntarium magis quàm ex necessitate es se oportere,ne in hospitio deferendo inhospitalem affectum animi sui prodat,& in ipsa hospitis susceptione per iniuriam violetur gratia, sed magis excolatur officiorum vsu,& aliquo humanitatis ministerio. Non enim âte munera exiguntur ditia,sed officia voluntaria,plena pacis,& conuenientis concordiæ.Meliora sunt enim
Prou. 15. olera cum amicitia & gratia, q̃ si exquisitis dapibus adornetur conuiuium,si desit affectus gratiæ.Legimus p-
Iudic.20. emptos graui populos excidio propter violata iura hospitij Leuitis de Ephren. Propter libidinem quoq; commissa bella atrocia.Sed prope nihil grauius q̃ copulari alienigenæ,vbi & libidinis & discordiæ incentiua,& sacrilegij flagitia conflantur.Nam cum ipsum coniugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oporteat,quomodo potest coniugium dici, vbi non est fidei concordia?Cum oratio communis esse debeat, quomodo inter dispares deuotione potest esse coniugij communis charitas?Sæpe plerique capti amore fœminarum
Num. 25. fidem suam prodiderunt, vt patrum populus in Beelphegor.Vnde Phinees arrepto gladio interfecit Hebræ
C um & Madianitem fœminam, & mitigauit indignationem diuinam,ne totus populus extingueretur.Quid de pluribus exemplis loquar? Ex multis vnum proferam, vt eius commemoratione liqueat quàm pernicioſum sit alienigenæ mulieris asciuisse copulam.Quis fortior,& ab incunabulis suis munitior dei spiritu quàm Nazaræus Sampson? Et ipse proditus est, & ipse per mulierem non potuit suam tenere gratiam.Cuius generationis & vitæ totius seriem historico digestam stylo enarrabim⁹ secundum sacri libri continentiam,quæ in hũc est modum,non verborum serie,sed sensu. Multos per annos Hebræorum populum subditum Palæstini ac subiectũ habebant, quoniam fidei prærogatiuam amiserat, qua victoriam patres adepti fuere.Non penitus tamen intercciderat insigne electionis apud authorem suum,& funiculus hæreditatis.Sed quia rerum secundarum insolentia sæpe extollebantur,dabat eos plerunque in potestatem hostium,vt more ingenij humani remedium malorum de cælo sibi quærerent.Tunc enim deo subditi sumus,cum aduersis aliquibus vrgemur. Secundæ res mẽ
tẽm extollunt. Quod cum alias vsu probatum sit,maxi D
me in ea rerum cõuersione qua rursus ad Hebræos à Palæstinis versa vice res mutatæ.Nanque cum diuturna iniuria longæ subiectionis ita essent depressa Hebræorũ pectora, vt nullus virili ingenio ad libertatem animos tollere auderet, ortus est illis Sampson diuino oraculo prędestinatus,magnus vir,nec in pluribus numerãdus, sed in paucis præstantissimus,& quod sine vlla controuersia sit,viribus corporis omnium facile primus, eoq; ingenti admiratione nobis spectandus à principio,non illa quæ temperantiæ & sobrietatis iam inde à pueritia vini abstinens præclara insignia dedit, nec illa quæ intonso capite Nazaræus sacra diu seruauit custodia: sed ab adolescentia, quæ in alijs ætas mollior, in hoc egregia,atque supra humanum modũ perfectæ virtutis stupenda facinora effecit, quibus diuini oraculi mox aperuit fidem, quòd non perfunctorie tanta eum anteisset gratia, vt descenderet angelus per quem ortus eius præter spem parentibus annunciaretur, futuri regimen & præsidium suis. Nam grauibus iam diu Palæstinorum imperijs afflictabantur. Pater illi erat de tribu Dan timens deum,haud ignobili genitus loco, præstans cæteris:mater vtero sterilis,sed animi virtutibus haud infœcunda: quæ propriæ hospitio mentis recipere meruit visionem angeli, mandatum tenuit, oraculum impleuit. Nec tamen passa sine viro scire vel diuinitatis secretũ, insinuauit marito visum sibi hominem dei prędara spe E
cie futuræ sobolis ferentem oracula: qua pollicitatione sese fidentem cum coniuge fidem promissorum cælesti um participare.Quod vbi comperit,pie deum precatus orauit,vt sibi quoque visionis eius gratia tribueretur,dicens:In me domine angelus veniat tuus.Vnde ego arbi
Iudic. 13. tror,non zelo mulieris quæ esset spectabilis pulchritudinis,aliquid eum suspectum habuisse,vt quidam existimauit,sed magis diuinæ zelo gratiæ prouocatum,conspectus sacri voluisse participari munere. Neque enim vitijs animi praue affectus tantam apud deum inuenisset gratiam,vt angel⁹ in eius domum reuerteretur,qui monitis ijs quæ vsus oraculi postulauisset,subito flammæ vehementis eleuatus specie,sese recepit.Id formidolosum viro mulier salubrius interpretata, in gaudium vertit,atque ademit solicitudinem, eò quòd prosperorum indicium non aduersantium sit visere deum. Talibus è cælo commendatus insignibus,vbi primum adoleuit,coniugio mentem intẽdit,siue quòd vagam ac familiarem adolescentulis abhorreret animo lubricæ libidinis consuetudinem, siue quia iam causa quærebatur quemadmodum à ceruicibus plebis suæ auerteret Palæstinorum potentiam duráque imperia.Pergens itaque in Thanata (vrbi hoc nomen est in illis positæ locis,quæ tunc Palæstinorum incolis frequentabatur) vir F
Ibidẽ.14. ginem aspexit grata specie,& vultu decoro,& parentes proprios quorum comitatu fultus gradiebatur, orauit vt eam in coniugium sibi poscerent.Verum illi ignorãtes quòd eò intentio vergeret,vt Palæstinis aut negantibus infestior foret, aut acquiescentibus affectus inferendæ in subditos iniuriæ demeretur, cum ex coniunctione æqualitas,par & gratia consortij iure accresceret,aut si quid offensum esset,longius vltionis studia procederent, quasi alienigenam declinandam arbitrabantur. Sed vbi flectere animum pignoris legitimorum obiectu frustra experti, in arbitrium eius volentes concesere. Recepta itaque petitiõe,Sampson cum sibi promissam reuiseret diuertit,& paulisper de aggere deflexit,continuóque occurrit ei leo ferus de sylua, agresti libertate sæuior.Comes nullus,telum in manib⁹ haudquaquam suppeditabat.cedere pudor,& conscia virtus fiduciam dare,irruentem in se brachijs amplexus necat,& lacertorum nodo exanimatum, præter aggerem supra sylue stria germina proiecit ac dereliquit. Locus erat læt⁹ pa

G buli hærboſo gramine,vinetis conſitus. Itaque apud di lectiſsimam ſibi ſponſam exuuias feræ credidit ſine mo mento futuras,cum talium rerum tempora non terribi libus ſpolijs,ſed mitibus gaudijs & feſta fronde fiant ve nuſtiora. Deniq; poſt eadem regrediens via fauũ in vte ro leonis offendit,atque abſtulit, donum parentibus ac puellæ futurum. Talia enim ſpõſam munera decent. ac deguſtato melle fauum prædictis edendũ dedit,cauſam repreſsit. Sed forte quadã die nuptialis feſti celebraba- tur conuiuium, læta in epulis iuuentus mutuis ſe ad lu- dum inuitabat ſermonibus,cum alius alium ſalſiore di cacitate perſtringeret, ſicut ſe huiuſmodi vſus habet, certamen lętitię accẽdebatur. Ibi tũ quæſtionẽ huiuſmo di propoſuit Sãpſon iuuenibus coepulãtibus: De mãdu cante exiuit eſca,& de forti proceſsit dulce. Abſoluẽti- bus pollicẽs prẽmiũ quaſi mercedẽ ſapiẽtiæ triginta ſin dones, & totidẽ ſtolas ſecũdũ numerũ virorũ comeſsã tium,aut mulctã ignorãtibus. Qui cũ enodare implexa, & diſtinguere ambigua nequirent, mulierẽ eius partim minis exagitando,partim fatigãdo precibus, eo impule re,vt à viro poſceret quæſtionis eius abſolutionem,inſi gne futurã coniugalis gratiæ in mercedẽ amoris. Atque H ea ſeu animi territa,ſeu muliebri ingenio inflexa,velu- ti pio quæſtu maritalis odij dolorẽ prætexere cœpit qđ ſecretum viri conſors totius vitę & conſocia nõ compe riſset,ſimiliſq; cæteris habita foret,cui arcanũ viri pro- prium non crederetur. Odiſti me,inquit,& non amaſti, Iudic.14. quam celaſti vſq; adhuc. His atq; cæteris talib9 inuictus certe animus,muliebribus emollitus blanditijs,aperuit dilectæ propoſitã quęſtionẽ,& illa ciuib9. A quibus vix tãdem ſeptimo die qui præſcriptus abſoluendæ parabo lę fuerat,ante occaſum ſolis comperta ſoluta ſunt, atq; in hunc modum relata. Quid fortius leone? quid dulci- us melle? Et ille reſpõdit: Nec muliere aliquid perfidio- ſius. Nam ſi non domuiſsetis vitulam meam,nunquam intelligeretis parabolam meam. Et ſtatim deſcendit in Aſcalonam,& triginta viros peremit, quorum exuuias auferens,eos qui propoſitam quęſtionem ſoluerãt,pro- miſso munere donauit. Abſtinuit autem coniugio puel lę cuius perfidiam deprehenderat,atque in patriam do- mum ſeſe recepit. Turbataq; animi iuuencula quę indi- gnationẽ læſi, ferociam fortiſsimi fraudi ſibi futurã iu- ſta formidine perhorreſceret, in alterius viri conceſsit nuptias, quẽ tamen paranymphum ſibi Sampſon quaſi fidum ſodalẽ,cũ duceret eam vxorẽ,aſciuerat,nec ſic ta men prætento licet cõiugio offenſionis periculũ auer- tit. Nanq; vbi res prodita, volentiq; ad coniugẽ redire, intercluſa copia, quod pater eã alij viro nupſiſse dice- ret,ſororẽ ſane eius ſi vellet,ducere liceret: ſtimulo in- I iuriæ exulceratus,publicã excogitauit vltionẽ capeſse- re domeſticæ cõtumelię indignatione: correptiſq; vulpi bus adulta æſtate,cũ iam matura eſsent in agris frumen ta,binas ſibi inuicẽ cauda ad caudã ligauit,atq; in medi um earũ ardentẽ inſeruit facẽ,nodoq; aſtrinxit inexolu bili,& vltor iniurię ſuper manipulos meſsis dimiſit fru mentarię,quã ſecuerãt incolæ Palęſtinorũ. At illę igitur exterritæ quacunq; præcipites cõuoluebãtur, ſpargebãt incendiũ,& exurebat ſpicas eorum. Quo diſpendio cõ moti,quod omnes ſibi locorum fructus interierant,fa- ctum principibus ſuis intimauerunt. Et illi miſerunt vi ros in Thannatam qui mulierem quæ variato fidẽ con- iugio mutauerat,ac totam eius domum parẽtéſque igni inuolueret,quòd ea cauſa ſuæ vaſtitatis & iniuriæ foret, nec oportuiſse lædi virum pronunciãtes qui poſset ma lo ſe publico vlciſci. Nec tamen Sampſon populis Palę ſtinorum delicti gratiam fecit,atque eo vidictæ fine con tentus fuit, ſed concidit eos ſtrage maxima, plurimiq; eorum ferro interiere. Ipſe autem cõceſsit in Ethan ad torrentem in deſerto. Petra illic erat munitio tribus Iu dæ. Palæſtini vero qui eum non auderent laceſsere,nec munitionis prẽrupta arduaq; ſuperare,tribum Iudę de- K nunciato adorſi vrſere prælio: quod ſubditos ſibi & tri butarios perditum iri nequaquam iuſtum & æquum at- que ex vſu videretur publico,pro alieno præſertim faci nore: conſulentes in mediũ,tradi ſibi deſignatorẽ tanti flagitij poſtulauerũt, atq; ita illis quod ab eo cõmiſsum eſset,futurum ſine noxa. Qua præſcripta ſibi conditio- ne viri de tribu Iudæ tria milia ex ſuis congregãtes aſcẽ derunt ad eum,& præfato quod eſsent ſubditiţ Palęſti norum,quibus ſibi neceſsitas obediendi nõ ex arbitrio, ſed ex periculi formidine maneret, facti ſui inuidiã re- torquebãt in eos qui ius cogendi habebant. Tum ille,Et quæ, inquit, iuſtitiæ forma eſt genus Abrahamidarum, vt circunſcriptæ primo coniugis, deinde abductæ per- nicioſa mihi vindicta ſit,& ſine periculo domeſticã in- iuriam non licuerit vlciſci? Tantũ ne inclinatis animos ad turpe vernularũ obſequiũ, vt executores vos alienæ præbeatis inſolẽtiæ, atq; in voſmetipſos vertatis man9? Si pereundũ eſt quia dolorem habui liberum,iuuat peri re manibus Palæſtinorũ. Tẽtata domus,ſolicitata vxor. Si nõ licuit mihi viuere ſine eorum fraude, ſaltem lice- at mori ſine ſcelere veſtro. Retuli ego acceptam iniuri- am,non intuli. Vos exiſtimate an digna viciſsitudo fue L rit. Illi de damno fructuum queruntur,ego de coniugis amiſsione. Conferte manipulos meſsis, & ſociam tho- ri. Dolorem meum ipſi probauerunt,cuius iniurias vin dicauerunt. Videte quo vos miniſterio dignos putant. A vobis eum morte affici volunt, quem ipſi vltione di- gnum de ijs qui me læſerant iudicauerunt,& qui vindi- ctæ præbuere miniſterium. Sed ſi adeo ſubdita ſuperbis corda geritis,tradite me hoſtiũ manibus,vos nolite oc- cidere. Non mortem abnuo,ſed verum fugio contagiũ. Verum ſi formidine ceditis inſolentibus, alligate vin- culis manus: inermes licet,inuenient ſibi arma nodis ſo lutæ. Certe conditioni impoſitæ ſatis futurum arbitrati ſunt,ſi viuentem in poteſtatem daretis. Quibus illi au- ditis,quanuis tria milia virorum aſcenderant, ſacramẽ tum dederunt quod à ſe vitæ eius vis nulla irrogaretur, tantummodo patiens vinculorum eſset, vt deditionem eius patrarẽt,quo vacui fierẽt eius cuius arguebantur fa cinoris. Accepta itaque fide ſpelæo egreſsus deſeruit pe træ munitionẽ: ac duobus innexus funibus, vbi appro- pinquare accitos ad ſuſcipiendum Palæſtinorum vali- dos videt,infremuit ſpiritu, & vniuerſa dirupit vincula, atq; arripiẽs maxillã aſini iacentẽ percuſsit mille viros, fugauit alios grãdi virtutis ſpectaculo,cũ inermo & vni cederent armatorũ agmina. Et qui cõminus auſi fuerãt M congredi,facili negocio nullo labore obtruncati: alijs fuga exitium dempſit. Vnde hodieq; Agon loco nomen eſt,quod ibi Sampſon glorioſum certamẽ virtute egre- gia conſummauerit. Sed vtinam q̃ fortis in hoſtem,tam moderatus in victoria fuiſset. Verũ quod facile vſu ve- nit,inſolens rerum ſecundarũ animus, qui debuit euen tum pugnæ diuino fauori & præſidio deferre,ſibi arro- gauit,dicẽs: In maxilla aſini deleui mille viros. Nec arã Iudic.15. ſtatuit deo,nec hoſtiã immolauit, ſed negligens ſacrifi cij,aſsumptor gloriæ,vt triumphum ſuum perpetuo cõ ſecraret nomine,vocauit locum maxillæ interfectionẽ. Et mox ſiti grauiter cœpit inardeſcere,& potus deerat, nec iam ferre ac tolerare poterat. Vnde intelligẽs quod nihil tam facile eſset humanæ opis quod ſine diuino ad iumento non difficile foret, exclamauit atque obſecra- uit ne ſibi deus omnipotens in offenſam verteret,quod imprudenter incauto ſermone ſibi aliquid aſsignauiſ- ſet. Quinetiam illam victoriã deo deputabat dicens: Tu dediſti in manu ſerui tui ſalutem magnam hanc,& nũc ſubueni, quia ecce morior ſiti, & in poteſtatem eorum de quibus tantum donaſti triumphum, ſitis neceſsitate adiudicor. Quomodo dei miſericordia, cũ proieciſset ille maxillã,aperuit ſciſsurã eius,& fons erupit ex ea, &

A bibit Sampſon, & reſumpſit ſpiritum, & vocauit locũ inuocationem fontis, eò quòd victoriæ iactantiam inuocationis precibus emendauiſset. ita diuerſa iudicia mature edita, quod & arrogantia cito offenſam incurreret, & humilitas ſine vlla offenſione ſeſe recõciliaret. Verum vbi decurſa ſerie bellum Palæſtinorum cõpoſuit, & ſuorum declinans ignauiam, & hoſtilem deſpiciens manum, Gazam ſeſe cõtulit (ea ciuitas erat in locis Palæſtinorũ) & habitabat illic in diuerſorio. Quod cognitum Gazæi haud quaquam diſſimulatione præterierunt, ſed feſtinantes circundederunt diuerſoriũ eius & obſederunt vniuerſos aditus domus, ne fugam in noctem componeret. Itaq; Sampſon cognito quid pararetur, compoſitas inſidias noctis medio præuertens, colũna domus manibus amplexus, materiem totam & culminis molem ceruice valida ſuſtentans, in verticem mõtis altiſsimi tranſportauit, qui imminebat vrbi Hebron quæ populis Hebræis incolebatur. Cum libero & vago motu tranſgrederetur, non ſolum regionis paternæ terminos, ſed etiam morum limites, & maiorum obſeruatione præſcriptos, eam ſibi futuræ mox cladis peſtem inuenit. Namque parum fida expertus alienigenæ vxoris prima connubia, qui debuiſset cauere vel poſtea, rurſus Dalilæ mulieris fornicariæ copulam non declinauit, & cum eam diligeret impenſè, tentandi ſe cauſam
B dolis hoſtilibus præſtitit. Aſcendentes enim Palæſtini ad eam, polliciti ſunt pecuniam viritim daturos mille & centum denarios, ſi proderet eis in quo ille fiduciam virtutis ſuę conſtitutam haberet, quo cognito circunueniri & capi poſſet. At illa quæ ſemel ſe pæcuniæ proſtituerat, aſtute ſatis & callide inter epulas & illecebras amoris quaſi admirans fortitudinis eius eminẽtiam, quærere cœpit quo tandem genere tantum præſtaret reliquorũ virtutibus, ſimul & quaſi pauida atq; ſolicita orare, vt dilectę ſuæ cõmitteret qui nexus aſtrictũ alienæ poteſtati ſubſterneret. Ille autem adhuc ſobrius & fortis animi aduerſus delinimenta meretricia dolum dolo retulit, dicens: quia ſi vitibus virentibus adhuc & non aridis alligaretur, infirmitate corporis adæquaret aliorum
Iudic. 16. ſimilitudinem. Quo Palæſtini per Dalilam ſibi comperto, cum vitea ſoporanti circundediſſent vincula, quaſi de improuiſo excitum, haud degenerem offendere notæ & ſolitæ fortitudinis, cum ſolutis nexibus virtus libera multis licet reſiſteret ac repugnaret. Sed vbi id parum proceſsit, rurſus Dalila quaſi deriſa & conquerens repetere artes ſuas, & fidem amoris poſcere non prætermittebat. Cui Sampſon validus adhuc conſilii,
C dolum ridens, ſignificauit ligatum ſe ſeptem funibus qui adhuc ſine vſu forent, venturum ſe in poteſtatem hoſtium. ſed & hoc fruſtra fuit. Tertio quoq; tanquam de myſterio deprompſit, iam lapſuro propior, ſi diſſoluti eſsent crines ſeptem capitis ſui, & quaſi in cubitum intexti, diſcederet ab eo virtus ſua. Et hoc quoque luſit inſidiarum fabricatores. Ad poſtremum cum illuſum ſibi totiens procax mulier deplorauiſset, indignam ſe habitam dolens cui committeretur arcanum, dilectique id quod pro remedio quæreret, ad proditionem ſuſpectari videret, lachrymis fidem coegit: ſimul quia debebatur inuictæ ad id tẽpus fortitudinis viro, vt incideret erumnam, ſancius animi ſecretum aperit, prætendere in ſe virtutem dei, & eſse domino ſanctificatum, ſe cundum eius præceptum comam paſcere, quæ ſi attonderetur, deſinere Nazaræus eſse, & propriæ virtutis vſum amitteret. Palæſtini per mulierem comperta infirmitate viri, ſceleris mercedem afferunt, vt precio obnoxia dolum patraret. At illa meretriciis delinimentis feſsum amoris in ſoporem compulit, & tonſore adhibito ſeptem crines capitis eius admota nouacula abſcidit Continuóque interdicti præuaricatione vires minutæ. Denique ex ſomno experrectus: faciam, inquit, ſicut ſoleo, & excutiã me ſuper aduerſarios. ſed nec animi ſui

alacritatem nec virtutem agnouit, nec vigor erat nec D
gratia manebat. Itaq; reputans ſecum improuidè ſe mulieri aduerſariorum credidiſse, vt caluatus tentare vltrius aliquid damnatus infirmitatis nequiret, cęcatus oculos vinculis manus præbuit, & compedibus innexus carcerem intrauit multis ſibi incognitum tempeſtatibus. Et iam proceſsu temporis creſcere ei coma cœperat. Itaq; cum eſset celebre conuiuium, Palæſtinorum conuentui producitur de carcere Sampſon, ac ſtatuitur in populi conſpectu. Erant tria milia ferme hominum virilis ac muliebris ſexus, & grauibus in eum inſultabant conuitiis, circunagebant ludibriis, quod durius & vltra ipſam captiuitatis ſpeciem viro ingenitæ virtutis conſcio tolerabatur. Nam viuere & mori, naturæ functio: ludibrio eſse, probro ducitur. Cupiens igitur tantam contumeliam vel vltione ſolari, vel morte in reliquum pręuertere, ſimulato quòd infirmitate corporis & nodis compedũ ſuſtentare ſeſe nequiret, popoſcit à puero qui dirigebat vias eius, vt admoueret eum ad columnas proximas quibus domus omnis ſuffulciebatur. Et admotus, vtraq; manu fulcra totius comprehendit ædificii, atq; intentis ad feſta ſacrificii Palæſtinis, quod Dagoni deo ſuo deferebant, per quem ſibi aduerſariũ ſuũ datum in poteſtatem arbitrabantur, muliebris perfidiæ dolos beneficiis annumerantes cæleſtibus, exclamauit ad dominum dicens: Domine adhuc ſemel memor
pueri tui eſto, vt pro duobus oculis meis vindictam tri- E
buas de nationibus, ne dent gloriã ſuis diis, quod ipſis iuuantibus me in poteſtate acceperint, nec vitam meã pluris facio, moriatur anima mea cũ Palęſtinis, vt agnoſcant ſibi infirmitatem meam non minus quàm virtutẽ exitialem fuiſse. Concuſsit itaq; columnas magna vi, ac diſsoluit & comminuit eas, quas ſecuta ruina ſuperioris culminis & ipſum inuoluit, & vniuerſos qui deſuper aſpectabant præcipitauit. Ibi magna vis marium fœminarumq; promiſcue exanimata, & triumphus quæſitus perempto ſupra omnes ſuperiores victorias haud quaquam degenere & decolore exitu. Nam etſi inuiolabilis ad id locorum & deinceps, atq; incomparabilis in hac vita expertis belli fuerit viris, tamen in morte ſeipſum vicit, & inſuperabilem geſsit animum, vt contemneret & quaſi nihilo haberet vitæ finem omnibus formidoloſum. Virtutis igitur fuit quod victoriam numero diem clauſit, nec captiuum exitum ſed triumphalem inuenit. Circunſcriptum autem fuiſse à muliere, naturæ potius quàm perſonæ aſcribendũ: quia humana conditio maior, quàm culpa inferior. Premitur enim & cedit illece- F
bris flagitiorum. Itaque cũ ſcriptura ei teſtificetur quòd plures in morte quàm in lumine vitę iſtius poſitus occiderit, videtur ad aduerſariorum magis exitium captus quàm quo ipſe deiectior fieret. aut minor eſset. Non eſt enim ſe expertus inferiorem, cuius ſepultura præſtãtior quàm potentia fuit. Denique non telis, ſed cadaueribus hoſtium preſsus humatus eſt, proprio tectus triumpho, clarum inſigne relinquens poſteris, eò quòd populum ſuum quem captiuum inuenerat, viginti annis in libertate iudicio ſuo rexit, & ſepultus in patrio ſolo libertatis hęredem dimiſit. Hoc ergo exemplo liquet alienigenarum conſortia refugienda, ne pro charitate coniugii proditionis inſidiæ ſuccedant. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambroſii ad Irenæum, occaſione eius quod in Apoſtolo ſcriptum eſt: Lex enim iram operatur, &c. quæſtionem cur lata ſit lex, abſoluentis,

Epiſtola LXXI.

AMBROSIVS Irenæo. Decurſa lectione Apoſtoli, non perfunctorie motus es quia audiſti hodie lectum: Lex enim iram operatur. Vbi autem non eſt lex, nec præuaricatio. Vnde & conſulendum arbitratus es cur lata ſit Rom. 4.

G lex si nihil proderat,immo oberat,quæ operaretur iracundiam, & præuaricationem introduceret. Equidem secundum interrogationem tuam certum est non fuisse legem necessariã quæ per Moysen data est. Nã si naturalem legem, quam deus creator infudit singulorum pectoribus,homines seruare potuissent,nõ fuerat opus ea lege quæ in tabulis scripta lapideis implicauit atque innodauit magis humani generis infirmitatem, q̃ elaqueauit atq; absoluit. Esse autem legem naturalem in cordibus nostris etiã apostolus docet,qui scribit: Quia plerunq; & gentes naturaliter ea quę legis sunt faciunt, & cum legem non legerint, opus tamen legis scriptum habẽt in cordibus suis. Ea igitur lex non scribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione, sed profluo quodam naturæ fonte in singulis exprimitur, & humanis ingeniis hauritur. Quam debuimus vel futuri iudicii metu seruare, cuius testis conscientia nostra tacitis cogitationibus apud deum ipsa se prodit, quibus vel redarguitur improbitas,vel defenditur innocentia. Itaq; cum semper pateat domino,tum maxime in die iudicii manifestabitur, quando occulta cordis in examen venient quæ putabantur latere. Quorum tamẽ proditio, occultorum scilicet, nequaquã noceret si lex naturalis inesset pectoribus humanis. Est enim sancta,sine versutia,sine fraude cõsors iustitiæ,expers iniquitatis. Denique interrogemus infantiam, videamus si in ea crimen reperitur,si auaritia, ambitio, dolus, ſquitia, insolẽtia. Nihil suum nouit, nullos honores sibi arrogat,præfer-
H re se alteri ignorat,fraudẽ nescit, vindicare sese nec vult nec potest. Insolentia quid sit, puro ac simplici nequit animo comprehendere. Soluit hanc legem Adam, qui voluit sibi arrogare quod non acceperat, vt esset sicut creator & conditor suus,& diuinum honorẽ affectaret. Itaq; per inobedientiam offensum traxit, & culpam incidit ex insolentia. Qui si non rupisset imperiũ,& obediens fuisset mandatis cælestibus,prærogatiuam naturę atq; ingenitæ sibi innocentiæ hæredibus propriis reseruasset. Ergo quia per inobedientiam prærogatiua naturalis legis corrupta atq; interdicta est,ideo scriptum legis existimatum est necessarium, vt vel partem haberet,qui vniuersum amiserat,Et cui perierat quod nascẽdo assumpserat, discẽdo saltem cognosceret & custodiret. Simul quia causa deiectionis eius superbia fuit: superbia autem orta est ex prærogatiua innocentiæ: debuit ea lex ferri quæ subditum deo & subiectum redde-
Ioan.15. ret. Nam sine lege peccatum nesciebatur,& minor erat culpa,vbi erat culpæ ignorãtia. Vnde & dominus ait:
I Si nõ venissem,& locutus fuissem iis,peccatum nõ haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato. Lata est ergo lex,Primum vt excusationem tolleret ne quis diceret, peccatum nesciui, quia præscriptũ non erat quid cauerem. Deinde vt omnes subditos faceret deo agnitione peccati. Omnes autem subditos fecit,quia nõ solũ Iudæis data est, sed etiam gentes vocauit. Proselyti enim ex gentibus sociabantur. Neq; vero exceptus videri potest qui vocat⁹ defuit. Lex enim quos vocauit,& alligauit. Vniuersorum itaque culpa operata est subiectionem, subiectio humilitatem, humilitas obedientiã generauit. Itaq; quia superbia culpã contraxerat,econtrario culpa obedientiam generauit. Vnde lex scripta quæ videbatur superflua,facta est necessaria vt peccatum peccato solueret. Sed ne rursus aliquis deterreatur,& dicat incremẽtum peccati factum esse per legem,& legem nõ solum non profuisse, sed etiam obfuisse arbitretur,habet quo solari suam possit solicitu
Roma.3. dinem, quia & si per legem superabundauit peccatum superabundauit & gratia. Quid sit hoc,intelligamus. Superabundauit peccatum per legem, quia per legem agnitio peccati,& cœpit mihi obesse scire id quod per infirmitatem vitare nõ possem. Ad cauendũ enim prodest præscire: sed si cauere nõ queã, obfuit nosse. Versa ergo lex in contrarium tamen ipso peccati incremento K facta est mihi vtilis,quia humiliatus sum. Vnde & dixit Pſal.118. Dauid: Bonum mihi quòd humiliatus sum. Humiliãdo autem me,solui vinculum erroris superioris, quo Adã & Eua exuerant omnẽ propriæ seriem successionis. Vnde & dominus quasi obediens venit, vt inobedientiæ & præuaricationis humanę laqueus solueretur. Itaq; sicut per inobedientiã peccatũ intrauit, ita per obedientiam peccatum solutũ est. Vnde & Apostolus ait: Quia sicut per inobedientiã vnius hominis peccatores constituti Roma.5. sunt plurimi,ita & per obediẽtiã vnius hois iusti constituentur multi. Habes igitur vnum,quia lex & superflua fuit,& facta est nõ supflua. Superflua in eo, quia nõ fuisset necessaria si illam legem naturalem seruare potuissemus. Sed quia non seruauimus,ista lex per Moysen necessaria facta est,vt doceret me obedientiam, & laqueum illum solueret præuaricationis Adæ, qui laqueus tam astrinxit hæreditatem. Creuit quidem culpa per legẽ,sed & culpæ author superbia,soluta est: idque mihi profuit. Superbia enim culpam inuenit, culpa autẽ gratiam fecit. Accipe aliud. Nõ fuit necessaria lex per Moysen. Denique subintrauit,quod vtique non ordinarium sed velut fortuitum significare videtur introitum, eò L quòd in locum naturalis legis intrauerit. Itaq; si illã suum seruasset locum hæc lex scripta nequaquam esset ingressa. Sed quia illam legem excluserat præuaricatio ac propemodum aboleuerat, pectoribus humanis regnabat superbia,inobedientiáque sese diffuderat: ideo successit ista,vt nos scripto conueniret, & omne os obstrueret,vt totum mundum faceret deo subditum. Subditus autem mundus eò per legem factus est,quia ex prę scripto legis omnes conueniuntur,& ex operibus legis nemo iustificatur, id est quia per legem peccatum cognoscitur,sed culpa nõ relaxatur: videbatur lex nocuisse,quæ omnes fecerat peccatores: sed veniens dominus Iesus peccatum omnibus, quod nemo poterat euitare, donauit,& chirographum nostrum sui sanguinis effusione deleuit. Hoc est quod ait: Superabundauit peccatum per legem: superabundauit autẽ gratia per Iesum: quia postquàm totus mundus subditus factus est, totius mundi peccatum abstulit: sicut testificatus est Ioannes dicens: Ecce agnus dei,ecce qui tollit peccatum mundi Ioan.1. Et ideo nemo glorietur in operibus, quia nemo factis suis iustificatur,sed qui iustus est,donatum habet, quia post lauacrum iustificatus est. Fides ergo est quæ liberat per sanguinem Christi, quia beatus ille cui peccatũ
M remittitur,& venia donatur. Vale fili,& nos dilige,quia nos te diligimus.

Diui Ambrosii ad Irenæum, causam reddentis cur pleraque in lege præcepta sint quæ per euangelium vacuata videntur,vt est circuncisio corporalis,& obseruatio sabbati,aliaq; plura huiusmodi. Cur etiam lex pædagogus dicatur. Epistola. LXXII.

AMBROSIVS Irenæo. Audisti fili hodie lectũ in apostolo: Quia lex pędagogus noster fuit Gala.3. in Christo,vt ex fide iustificemur. Quo vno absolutas arbitror quæstiones quæ plerosque mouere consuerunt. Sunt enim qui dicunt: Cum legem deus Moysi dederit, quid causæ est vt pleraque in lege sint quæ per euangelium iam vacuata videantur? Et quomodo vnus vtriusque conditor testamenti,cum quod licebat in lege,per euangelium cœperit non licere: vt est circuncisio corporalis, quæ licet etiam tunc signo data sit,vt circuncisionis spiritualis veritas teneretur,tamen qua ratione vel in ipso signo fuit? Cur ista diuersitas existimatur, vt tunc circuncidi pietas crederetur,nunc impietas iudicetur? Deinde sabbati diẽ feriatum esse debere obseruabatur ex lege, ita vt si quis onus aliqđ lignorũ portasset, mortis fieret reus: nũc au-

A tem diem ipsum & oneribus subeundis & negotiis obeundis sine pœna aduertimus deputari. Et pleraq; præcepta sunt legis, quæ præsenti tempore cessare videantur. Quid ergo causæ sit consideremus. Non enim ocio sè dixit apostolus quia lex pædagogus noster fuit in Christo. Pædagogus cuius est, maturioris, an adolescentis aut pueri, hoc est, ætatis infirmæ? Pædagogus ergo, sicut etiam interpretatio latina habet, doctor est pueri. qui vtique imperfectæ ætati non potest perfecta adhibere præcepta, quæ sustinere non queat. Deniq; per prophetam deus legis ait: Dabo vobis præcepta non bona,
Ezec. 20. hoc est non perfecta. Quod enim bonum, vtiq; perfectum. Idem autem deus euangelio perfectiora seruauit Siquidem ait: Nō veni legem soluere, sed implere. Quæ igitur istius causa distantiæ, nisi humana varietas? Sciebat duræ ceruicis populum Iudæorum, lapsum humilem, perfidiæ promptiorem, qui aure audiret & non audiret, oculis videret & non videret, lubrico quodam infantiæ leuem, & immemorem præceptorum, & ideo legem tanquam pædagogum mobili plebis ingenio & mē ti adhibuit infirmæ, ipsaque legis præcepta moderatus, aliud legi voluit, aliud intelligi: vt insipiēs saltem quod legeret custodiret, & à præscripto literæ non recederet, sapiens intelligeret diuinæ mentis sententiam, quam li
B tera non resonaret: imprudens seruare legis imperium prudens mysterium. Ideo lex seueritatem gladii habet tanquam pædagogus baculum, vt imperfectæ plebis infirmitatem pœnæ saltē denunciatione deterreat. Euangelium autem indulgentiam habet, quòd peccata donantur. Iure ergo ait Paulus quia litera occidit, spiritus
2. Cori. 3. autem viuificat. Litera igitur occidit exiguam corporis portionem: spiritus intelligens circunciſionem totius animæ corporis quæ custodit, vt superfluis amputatis (quid enim tam superfluum, quàm auaritiæ vitia, libidiniſq; peccata, quæ natura non habuit, culpa quæsiuit?) castimonia teneatur, frugalitas diligatur. Signum igitur circunciſio corporalis, veritas autem circunciſio spiritualis est. Illa membrum amputat, ista peccatum. Nihil imperfectum in homine natura generauit, nec tanquam superfluū iubebatur auferri: sed vt aduerterent qui partem sui corporis amputabant, multo magis amputanda peccata, recidendos eos qui delicta suadent, etiam si quadam vnitate corporis connecterentur
Mat. 5. sicut habes scriptum: Si dextera manus tua scandalizate, abscinde eam, & proiice abs te. Expedit enim tibi vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum cor-
C pus tuum eat in gehennam. Ergo sicut pueris, ita Iudæis mandata sunt non plena præcepta. sed ex parte: & velut vnam membri sui partem mundam seruare præcepti sunt, qui totum corpus suum mundum seruare non poterant. Sabbati quoq; ferias vno die in hebdomada celebrare iussi sunt, vt nulli oneri subderentur, quia à mundanis operibus absoluti vtinam sic abiissent, vt in illud perpetuum futurorum sabbatum seculorum nulla secum grauium veherent onera delictorum.

Sed quia lubricum populum deus nouerat, partem infirmioribus diei vnius obseruatione præscripsit, plenitudinem fortioribus reseruauit. synagoga diem obseruat, ecclesia immortalitatem. In lege igitur portio, in euangelio perfectio est. Populus Iudæorum ligna portare prohibetur, hoc est illa quæ consumuntur incendio. Vmbram tenet qui solem refugit. Tibi sol iustitiæ, vmbram impedimento esse non passus, apertum gratię suę lumen infundens ait: Vade, & amodo vide ne pecces.
Ioan. 8. Tibi æterni illius solis imitator ait: Si quis autem super
1. Cor. 3. ædificauerit super fundamentum aurum, argentum, lapides precioſos. ligna, fœnum, stipulā: vniuscuiusq; opus manifestum erit. Dies enim domini manifestabit, quoniam in igne reuelabitur. Et vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Et ideo illud superædificemus supra Christū, Christus enim nostrum est fundamētum quod non exuratur, sed melioretur. Aurum melioratur D igitur melioratur argentum. Audisti aurum & argentum, putas hoc materiale, congregare desideras, sed ludis operam. Hoc aurum & argentum onus habet, fructum non habet. Onus quærentis est, sumptus hæredis. Hoc aurum sicut lignum exuritur, nō perpetuatur. Hoc argentum in die illo detrimentum vitæ tuæ, nō lucrum affert. Aliud aurum, aliud argentum à te queritur, hoc est sensus bonus, verbū optimum, de quibus dicit deus, quia dat vasa aurea & argentea. Hæc sunt munera dei, P eloquia domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplo. Gratia sensus tui, nitor casti sermonis exigitur: splendor fidei, nō tinnitus argenti. Hoc manet, illud perit: hoc mercedem habet, & migrat nobiscū: illud detrimentū habet, quod hic relinquitur. Si quis diuitum putat quod illud argentum repositum & reconditum ei suffragari possit ad vitam, onus inane portat, quod iudicii ignis absumat, Hic relinquite ligna vestra diuites, vt onus vestrum futuro incendio incrementum non addat. Si erogaueris, minuetur onus: & quod remanserit, onus nō erit. Noli aurare recondere, ne fias nudo quidem nomine Christianus opere Iudęus, cum aduerteris onera tua tibi esse supplicio. Dictum est enim tibi non per vmbram, sed in sole, Cuius opus manserit, mercedem accipiet: si cuius arserit, detrimentum patietur. Et ideo tāquam perfectus eru E ditus in lege, confirmatus in euangelio, vtriusq; fidem
Esa. 23. suscipe testamenti. Beatus enim qui seminat super omnem aquam, vbi bos & asinus calcat, sicut hodie lectum est: hoc est qui seminat super populos, qui sequuntur testamenti vtriusq; doctrinam. Bos est ille aratorius, legis
Deut. 25. iugum portans, de quo lex dicit: Boui trituranti os nō
1. Cor. 9. alligabis. qui habet scripturarum cornua diuinarum.
Lucæ. 19. Pullum autem asinę dominus in euangelio in figura populi gentilis ascendit. Puto autem (quoniam diues est verbū dei) quòd etiam illud intelligere debeamus, quia bos habet cornua plena terroris, taurus ferociā habet, asinus mansuetudinem, quod bene ad præsentia deriuatur, quia beatus qui & seueritatem & mansuetudinem tenet, vt altero disciplina seruetur, altero innocētia nō opprimatur. Nimia enim seueritas extorquet plerunq; terrore mendacium. Deus diligi maluit quàm timeri. Dominus ergo charitatem exigit, seruus timorem, cum perpetuus in homine terror esse non possit, quia scriptum, sicut hodie lectum est: Ecce in timore vestro ipsi timebunt quos temebatis. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosii ad Clementianum, vim apostolicę disputationis in superiori epistola notatæ aperientis, si- F mulq; ostendentis Iudæum non esse secundum adoptionem hæredem, Epistola LXXIII.

AMBROSIVS Clementiano. Etsi sciam quòd nihil difficilius sit quàm de apostoli lectione disserere, cū ipse Origenes longe minor sit in nouo q̄ in veteri testamēto, tamē quoniam superiore epistola visus tibi sum cur pædagogus lex diceretur, nō absurde explicauisse hodierno quoq; sermone vim ipsam apostolicę disputationis meditabor aperire. Superiora enī lectiōis eius hoc habēt. Eò quòd ex operibus legis nemo iustificetur, sed ex fide? quoniā qui ex operib9 legis sunt, sub maledicto sunt: Christus autē redemit nos de maledicto legis, fact9 ꝓ nobis ma- Gala. 3.
ledictū. Non ex lege igitur hæreditas data est, sed ex repromissione. Etenī Abrahæ dictæ sunt repromissiones & semini eius quod est Christus. Lex itaq; prævaricationum gratia posita est, donec veniret semē cui repromissum est, & ideo conclusa sunt oia sub peccato, vt repromissio ex fide Iesu Christi daretur credētibus, Postquā venit autē fides, iam nō sub lege, hoc est sub pædagogo

G ſumus,quia ſumus filii dei, & omnes ſumus in Chriſto Ieſu.Si autem omnes ſumus in Chriſto Ieſu, ergo Abrahæ ſemen ſumus ſecundum promiſsionem hæredes. Hæc eſt apoſtolicæ cõcluſio ſententiæ.Sed occurrit adhuc ei quod poterat etiam Iudæus dicere, Et ego hæres ſum,quoniam ſub lege ſum.Lex autem,vetus dicitur teſtamentum.Vbi autẽ teſtamentum, ibi hæreditas.Et licet ad Hebræos ipſe dixerit quia teſtamentum nõ valet niſi mors intercedat teſtatoris, id eſt,quoniã teſtamentum nõ valet q̃diu viuit teſtator, ſed eius morte firmatur:tamen quia in Hieremia dominus locutus eſt de Iudæis& ait:Facta eſt hæreditas mihi ſicut leo: hęredes eos negare noluit. Sed ſunt hæredes ſine re,ſunt & cum re. Et dicuntur hæredes teſtatore viuente, qui ſcripti ſunt, ſed ſine re. Sunt etiam hæredes paruuli, qui nihil differunt à ſeruulo, quoniam ſub curatoribus ſunt & actoribus.Ita,inquit,& nos eramus Iudæi ſub elementis mũdi huius ſeruientes.Poſtq̃ vero venit plenitudo temporis,& Chriſtus aduenit,iam nõ ſumus ſerui, ſed liberi, ſi credamus in Chriſtum. Ergo dedit illis ſpeciem hæreditatis,poſſeſsionem negauit. Habent nomen hæredis, vſum nõ habent:quia ſicut paruuli hæredes nomen nudum hæreditatis nõ authoritatẽ vſurpant, iubẽdi ius & vtendi nõ habent,quia plenitudinẽ ſuæ ætatis expectãt, vt à curatoribus liberentur. Sicut ergo paruuli,ita & Iudæi ſub pædagogo ſunt. Lex pædagogus eſt. Pædagogus ad magiſtrum ducit. magiſter noſter ſolus eſt Chriſtus.Nolite dicere vobis dominum & magiſtrum, quia dominus & magiſter veſter vnus eſt Chriſtꝰ.Pædagogꝰ timetur, magiſter viam ſalutis oſtendit. Timor ergo ad libertatem perducit,libertas ad fidem,fides ad charitatem,charitas acquirit adoptionem,adoptio hæreditatẽ.

H Ergo vbi fides,ibi libertas. ſeruus enim ſub metu,liber ex fide. Ille ſub litera, iſte ſub gratia: ille in ſeruitute, iſte in ſpiritu.Vbi aũt ſpiritꝰ domini, ibi libertas.Si igitur vbi fides,ibi libertas:vbi libertas,ibi gratia: vbi gratia,ibi hæreditas. Iudæus autẽ litera nõ ſpiritu in ſeruitute eſt: qui non habet fidem,non habet ſpiritus libertatem.Vbi autem nulla libertas,nulla gratia.Vbi nulla gratia,nulla adoptio.vbi nulla adoptio, nulla ſucceſſio. Tanquam clauſis ergo tabulis cernit hæreditatem, non poſsidet, authoritatem non habet lectionis. Nam qũo dicit, Pater noſter, qui verum dei filium negat, per quem adoptiuus acquiritur? Quomodo teſtamentum nuncupat,qui mortem teſtatoris negat? Quãdo libertatem vſurpat qui negat ſanguinem quo redemptus eſt? Hic enim eſt noſtræ præcium libertatis, ſicut Petrus dicit: Sanguine precioſo redempti eſtis,non agni vtique, ſed eius qui manſuetudine & humilitate tãquam agnus

I aduenit,& totum mundum vna ſui corporis hoſtia liberauit,ſicut ipſe ait:Sicut agnus ductus ſum ad immolandum. Vnde & Ioannes ait:Ecce agnus dei,ecce qui tollit peccatum mundi. Ergo Iudæus hæres in litera, non ſpiritu, tanquã paruulus eſt ſub curatoribus & actoribus. Chriſtianus autem qui plenitudinem temporis agnouit, qua Chriſtus aduenit factus ex muliere, factus ſub lege,vt omnes qui ſub lege erant redimeret, Chriſtianꝰ inquã per vnitatẽ fidei & agnitionẽ filii dei in virum perfectum,in mẽſuram ætatis exurgit plenitudinis Chriſti. Vale fili,& nos dilige,quia nos te diligimus.

Diui Ambroſii ad Horontianum, ex eo q̃d ab Apoſtolo commemoratum eſt: Abrahã credidit deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiã &c. colligentis quòd ii magis Abrahæ filii qui ex fide hæredes ſunt, ipſam quoq; fidẽ plurimum commendantis, Epiſtola LXXIIII.

AMBROSIVS Horontiano. Si Abraham credidit deo,& reputatũ eſt ei ad iuſtitiã: quod autẽ reputatur ad iuſtitiam,ex incredulitate ad fidem eſt: vtiq; ex fide iuſtificamur,nõ ex

operibus legis. Abrahæ autem ipſi duo filii Iſmael & K
Iſaac,vnus de ancilla,alter de libera.Et reſponſum huiuſmodi,vt expelleret ancillã, & filiũ ancillę. nõ enim hæredem fore ancillæ filium.Et ideo non ancillæ nos filios eſse,ſed liberæ, qua libertate nos Chriſtꝰ liberauit Vnde colligitur quòd ii magis Abrahæ filii,qui ex fide. Præſtant enim fidei q̃ generationis hæredes. Lex pædagogus eſt,fides libera. Abiiciamus ergo opera ſeruitutis,teneamus gratiam libertatis. Deſeramus vmbram, ſolem ſecuti,ritus Iudaicos deſeramus. Circũciſio mẽbri vnius nihil prodeſt. Deniq; ait Apoſtolus:Ecce ego Paulus dico vobis quoniam ſi circũcidamini, Chriſtus Gala.5.
vobis nihil proderit.Non quia non poſsit, ſed quia indignos beneficiis ſuis iudicet,qui vias eius deſerant. Et quidem ante Sephora circuncidit filium ſuum,& peri- Exod.4.
culum depulit quod imminebat. Sed tunc profuit cum Chriſtus adhuc perfecta differret,cũ paruulus eſset populus credentium.Venit non paruulus,ſed perfectus in omnibus dominus Ieſus.Circunciſus eſt primo ſecundum legem,ne legem ſolueret:poſtea per crucem, vt le
gem impleret.Ceſsauit ergo quod ex parte eſt, quia ve- L
nit quod perfectum eſt.Crux enim in Chriſto nõ vnum mẽbrum,ſed totius circuncidit ſuperfluas voluptates Fortaſse adhuc quæritur qua ratione circũcidi ex parte voluerit,qui venerat perfectam circunciſionem demonſtraturus.De quo non puto eſse diutius deliberandum. Nam ſi peccatum factus eſt, vt noſtra peccata mundaret:ſi maledictũ pro nobis factꝰ eſt,vt legis maledicta vacuaret:ea ratiõe & circũciſus p nobis eſt, vt circũciſionem legis auferret,daturus ſalutẽ crucis. Spũ igitur ex fide ſpẽ iuſtitiæ expectãdam nobis aſserit Apoſtolꝰ, & in libertatem vocatos, libertatem noſtram in occaſionem carnis non debere conferre.Siquidem neq; circunciſio aliquid valet,neq; præputiũ,ſed fides quæ per charitatem operatur.Et ideo ſcriptum eſt: Diliges dominũ Deuter.6
deum tuum. Qui autem diligit,vtiq; credit:& credendo vnuſquiſq; diligere incipit. Deniq; Abraham credidit, & ſic diligere cœpit:& credidit nõ ex parte, ſed per omnia.Aliter enim habere plenam non poterat charitatẽ, M
quia ſcriptum eſt:Charitas credit omnia. Si non credit 1.Cor.13.
omnia,non videtur charitas eſse perfecta. Ergo perfecta charitas omnem fidem habet. Nõ tamen facile dixerim quòd continuo omnis fides perfectam charitatem habeat,quia Apoſtolus dixit:Si habeam omnem fidem ita vt montes transferam,charitatem autem non habeam,nihil mihi prodeſt. Etenim cum tria ſint maxime in viro Chriſtiano,ſpes,fides,charitas:maior his charitas. Sed arbitror propoſiti gratia hoc dixiſse Apoſtolum. Neq; enim videtur mihi qui habeat omnem fidẽ, ita vt montes transferat,charitatem nõ habere: quomodo & illud,Si habeat aliquis omnia myſteria, & omnem ſcientiam, quomodo non habeat charitatem, cum dicat Ioannes,quia omnis qui credit quia Ieſus Chriſtus eſt, de deo natus eſt:Et ſupra ipſe dixerit: Quoniam qui de 1.Ioan.4.
deo natꝰ eſt nõ peccat? Vnde colligitur, Si is qui credit quia Ieſus Chriſtꝰ eſt,de deo natus eſt. & qui de deo natus eſt,nõ peccat:vtiq; is q credit,quia Ieſus Chriſtꝰ eſt, non peccat.Si quis autẽ peccat,nõ credit. Qui aũt non credit,nõ diligit. Qui autẽ non diligit,peccato obnoxius eſt.Ergo non diligit qui peccat.Charitas enim mul- 1.Pet.4.
titudinem operit peccatorũ. Quòd ſi charitas peccandi excludit affectum,quando quidẽ etiam timorem excludit foras, plena eſt vtiq; perfectæ fidei charitas. Deniq; apoſtoli qui futuri erant amici, dixerunt: Adauge no- Luc.17.
bis fidem.petentes à bono medico vt infirmantem in ſe fidem ſanaret.Infirmabatur adhuc fides in iis, cum audiret etiam Petrus.Minimæ fidei,quare dubitaſti? Ergo Matt.14.
fides velut præuia charitatis occupat animam,& præparat ſemitas venturæ dilectioni. Sic omnis fides eſt, vbi perfectio charitatis. Ideo puto dici quia charitas credit omnia, hoc eſt facit fidem omnia credere, &

A habere hmõi animam oẽm fidem. Ac ꝑ hoc vbi perfecta charitas, ibi omnis fides: ſicut vbi perfecta charitas, ſpes omnis. Deniq; ſicut omnia credit, ita ſcriptum eſt quia ſperat omnia. Ideo maior, quia ſpem fidemq; complectitur. Hanc charitatem habens nihil timet, quia charitas timorem excludit foras, & ideo ablegato & exuto
1.Cor.13. timore omnia ſuffert, omnia ſuſtinet. Qui ergo per charitatem omnia ſuſtinet, non poteſt timere martyrium. Et ideo quaſi victor alibi in fine ait: Mihi enim mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambroſii ad Bellicium, exponẽtis quid ſibi velit illud quod dominus Ieſus vidẽs à generatione cæcũ, expuit, & fecit lutum, & ſuperunxit oculos cæci, &c.

Epiſtola LXXV.

AMBROSIVS Bellicio. Audiſti frater lectionẽ Euangelii, in qua decurſum eſt quòd prætereuntem dominus Ieſus vidit à generatione cæcum. Ergo nec nos quidem præterire debemus quem prętereundum dominus non putauit, preſertim cum à generatione cæcus fuerit, quod nõ ocioſe eſt poſitum. Eſt enim cæcitas quæ plerunq; vi ægritudinis
B aciem obducit oculorum, eademq; temporis ſpatio mitigatur. Eſt cæcitas quæ humorum infuſione generatur Ea quoq; vitio plerunq; ſublato, medicinæ arte depellitur: vt cognoſcas quia quod iſte ſanatur qui à generatione ſua cæcus eſt, nõ artis eſt, ſed poteſtatis. Donauit enim dominus ſanitatem, nõ medicinam exercuit. Eos enim ſanauit dominus Ieſus quos nemo curaret. Quàm ſtoli di autem Iudæi qui interrogant: Hic peccauit, an parentes eius? debilitates corporum referentes ad merita delictorum. Et ideo dominus ait: Neq; hic peccauit, neq; parentes eius: ſed vt manifeſtarentur opera dei in illo. Quod enim naturæ defuit, creatori competit reformare, qui autor naturæ eſt. Vnde addidit: Cum in hoc mundo ſum, lux ſum huius mundi. Hoc eſt, omnes poſſunt videre quia cæci ſunt, ſi me lumen requirant. Accedite
Pſal.33. & vos, & illuminamini, vt videre poſſitis. Deinde quid ſibi vult quod is qui vitam refundebat imperio ſalutem præcepto dabat, dicẽs mortuo: Exi foras, & egreſſus eſt Lazarus de ſepulchro, dicẽs paralytico: Surge, tolle gra
Ioan.11. batum tuum: & ſurrexit paralyticus, & cœpit grabatum
Mar.2. ipſe portare, in quo ſolutus mẽbris omnibus portabatur? Quid inquam ſibi vult quod expuit & fecit lutum,
C & ſuperunxit oculos cæci, & dixit ei: Vade & laua in
Ioan.9. Syloa, quod interpretatur miſſus, & abiit & lauit & videre cœpit? Quæ iſta ratio eſt? Magna ni fallor, Plus enĩ videt quem Ieſus tangit. Simul & diuinitatem & ſanctificationem eius aduerte. Quaſi lux tetigit, & lumen infudit. Quaſi ſacerdos per figuram baptiſmatis myſteria gratiæ ſpiritualis impleuit. Expuit, vt aduerteres quia interiora Chriſti lumen ſunt. Et vere videt qui Chriſti
Ibidẽ. 15. mundatur internis. Lauat ſaliua eius, lauat ſermo eius, ſicut habes: Iam vos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis. Quod autem lutum fecit, & ſuperunxit oculos cæci, quid aliud ſignificat, niſi vt intelligeres quia ipſe hominem luto illito reddidit ſanitati, qui de luto hominem figurauit, & quod hæc caro luti noſtri per baptiſmatis ſacramenta æternæ vitæ lumen accipiat? Accede & tu ad Syloam, hoc eſt ad eum qui miſſus eſt à patre, ſicut habes: Mea doctrina non eſt
Ioan.7. mea, ſed eius qui me miſit. Diluatte Chriſtus, vt videas. Veni ad baptiſmum, tempus ipſum adeſt. veni feſtinus, vt & tu dicas: Abii & laui, & videre cœpi. Vt & tu dicas: Cæcus eram, & videre cœpi. Vt & tu dicas: ſicut iſte refuſo lumine ait: Nox præceſſit, dies appropinquauit Nox erat cæcitas. Nox erat cum Iudas accepit buc-
Rom.13. cellam à Ieſu, & tunc introiuit in eum ſatanas. Iudæ
Ioan.13. nox erat, in quo diabolus erat. Ioanni dies erat, qui in

Chriſti pectore recumbebat, Petro quoq; dies erat cum D
lumen Chriſti videret in morte. Nox erat aliis, ſed Petro dies erat. At vero ipſi Petro nox erat quando Chriſtum negabat. Deniq; gallus cantauit, & flere cœpit vt emendaret errorem. Iam enim dies appropinquabat. Interrogabant Iudęi cęcum Quomodo vidiſti? Grandis amentia. Interrogabant quod videbant, interrogabant cauſam, cum factum viderent. Et maledixerunt ei dicẽtes: Tu fis diſcipulus eius. Maledictio eorum benedictio eſt, quia benedictio eorum maledictio eſt. Tu ſis inquiunt diſcipul9 eius. Tũc proſunt quũdo nocere ſe credũt. Vale fili, & nos dilige, vt facis, quia nos te diligim9.

Diui Ambroſii ad Studium, quæſtionem ab eo propoſitam quam in quadam epiſtola ſuperius ad eundem ſcripta abſoluit, latius ac plenius pertractantis & abſoluentis,

Epiſtola. LXXVI.

AMBROSIVS Studio, Etſi ſuperiore epiſtola hanc quam propoſuiſti quęſtiunculam abſoluerim, tamen aliquid plenius requirenti tibi vt filio efferre atq; exculpere non ſuperſederim. Ac ſemper quidem decantata quæſtio, & celebris abſolutio fuit mulieris eius quæ in libro euangelii quod ſecundum Ioannem ſcribitur, adulterii rea oblata Chriſto eſt. Id enim Iudæorum commenta eſt tergiuerſatio, vt ſi contra legẽ abſolueretur, contra legẽ prolata domini Ieſu ſententia teneretur. Si autem damna- E
ta eſſet ex lege, vacare Chriſti videretur gratia. Sed vehementior facta eſt poſteaquàm epiſcopi reos criminum grauiſsimorum in publicis iudiciis accuſare, alii & vrgere vſq; ad gladium ſupremãque mortem, alii accuſationes huiuſmodi & cruentos ſacerdotum triumphos probare cœperunt. Quid enim aliud iſti dicunt quàm dicebant Iudæi reos criminum legibus eſſe publicis puniendos, & ideo accuſari eos etiam à ſacerdotibus in publicis iudiciis oportuiſſe, quos aſſerunt ſecundum leges oportuiſſe puniri? Eadem cauſa eſt, ſed numerus minor, hoc eſt non diſpar iudicii quæſtio, ſed pene diſpar inuidia. Vnam Chriſtus puniri ex lege nõ paſſus eſt, iſti minorẽ numerũ aſſerunt eſſe punitũ. At quo loco hoc iudicat Chriſtus? Nam plerunq; ſecundũ qualitates locorum in quibus docebat famulos ſuos, diſputationes ſuas formare dignatus eſt, vt in porticu Salo- Ioan.10.
monis, hoc eſt ſapientis deambulans loquebatur: Ego & pater vnum ſumus: vt in templo dei dicebat: Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui me miſit. Hoc quoq; iudicium in templo poſitus exercet, ſicut ſcriptum eſt in poſterioribus. Sic enim habes: Hæc verba locutus eſt Ie- Ioan.8.
ſus in gazophylacio docens templo, & nemo apprehendit eum. Quid eſt gazophylacium? Collatio fidelium, ſumptus pauperum, requies egenorum, iuxta quod ſedens Chriſtus, vt habes ſecundum Lucam, duo æra mu- Lucæ.12.
lieris viduæ diuitum muneribus cenſuit præferẽda, di- F
uino videlicet teſtimonio præferens opimæ præmiis largitatis ſedulę liberalitatis affectum. Qui tale habebat iudicium, videam9 quid ipſe iuxta gazophylaciũ poſitus conferebat. Non enim ocioſe viduã prætulit duo æra mittentẽ. Precioſa iſta paupertas eſt, fidei opulenta myſterio. Iſta ſunt duo æra quę Samaritanus ille euangelicus ad eius curanda vulnera qui incidit in latrones, ſtabulario dereliquit. Ergo & iſta ſpecie vidua in typo eccleſiæ hoc gazophylacio ſacro conferendum putauit, quo pauperum ſanarentur vulnera, peregrinorum ieiunia ſedarentur. Vnde & nunc quid Chriſtus conferat ſpiritualiter te oportet expendere. Diuidebat enim populis argentum igne examinatum eloquiorum cæleſtium, & imaginis regiæ pecuniam populorum annumerabat affectibus. Nemo plus miſit quàm qui totum donauit, ſatiabat eſurientes, replebat inopes, illuminabat cæcos, redimebat captiuos, paralyticos erigebat,

G mortuos resuscitabat,& quod est amplius, conferebat absolutiones reorum, peccata donabat. Hæc sunt duo æra quæ misit ecclesia posteaq̃ accepit à Christo. Quid enim sunt duo æra nisi precium noui & veteris testamẽti? Precium scripturæ, fides nostra est. Nam quod legitur, pro intelligentis æstimatur arbitrio. Remissio igitur peccatorum vtriusq; precium testaměti est, quæ per agnum in typo annũciata est, in veritate completa per Christum. Ideo habes neq; septem dierum purgationẽ sine trium dierum esse purgatione. Septem dierũ purgatio secundum legem, quæ in specie præsentis sabbati, spirituale sabbatum annunciauit: trium dierum purgatio secundum gratiam, quæ euangelii testificatione signatur, quia tertio die dominus resurrexit. Vbi pœna præscribitur, debet esse pœnitentia peccatorum: vbi remissio donatur, gratia est. Præcedit pœnitentia, sequitur gratia. Neq; pœnitentia ergo sine gratia, neq; gratia sine pœnitentia. Debet enim pœnitẽtia prius damnare peccatũ, vt gratia possit abolere. Ideo typum legis accipiens Ioãnes baptizauit in pœnitentia, Christus ad gratiam. Septimus ergo dies legis mysteriũ signat, Octauus resurrectionis: sicut habes in Ecclesiaste: Da partem illis septem, & illis octo. Nam & in propheta Osee legisti

Osee.3. dictum ad eũ, Conduc tibi fornicariam quindecim denariis. eò quòd gemino ære veteris & noui testamenti, hoc est integro fidei precio, mulier illa vago quodã &

H meretricio gentium conuenarũ comitatu fulta cõduci tur. Et conduxit, inquit, eam gomor hordei, & semigomor. Per hordeum significat quia imperfectos vocaret ad fidem, vt perfectos redderet. Per gomor intelligitur plena mensura, per semigomor semiplena mẽsura. Plena mensura in Euangelio est, semiplena in lege, cuius plenitudo nouum est testamentum. Siquidẽ ipse dominus ait: Nõ veni legem soluere, sed implere. Nec ocio-

Mat.5. se quindecim anabathmorum psalmos Dauidicos legimus, & quindecim gradibus ascendisse solẽ cum Ezechias iustus rex vitæ huius acciperet cõmeatum. Significabatur enim esse venturus sol iustitiæ, qui gradus quindecim veteris & noui testamenti illuminaturus esset præsentiæ suæ lumine, quibus nostra fides ad vitam ascendit æternam. Vnde & hoc quod hodie in Apostolo lectum est, mysticum reor, eò quòd quindecim dieb⁹ apud Petrum manserit. Videtur enim mihi quòd Apostolis sanctis scripturæ diuinæ interpretationem sermone secum vario conferentibus pleni luminis refulserit

I claritudo, ignorantię vmbra decesserit. Sed iam veniamus ad mulieris huius adulteræ absolutionem. Oblata

Ioan.8. erat à scribis & pharisæis domino Iesu adulterii rea, & hac oblata fraude, vt si eam absolueret, legem soluere videretur: sin vero damnaret, propositum sui mutaret aduentus, quia peccata omnium remissurus aduenit. Denique supra ait? Ego non iudico quenq̃. Offerentes ergo eam dixerunt: Hanc mulierem inuenimus publicè mœchantẽ. Scriptũ est enim in lege Moysi omnem mœchã lapidari. Tu vero quid dicis de ea? Quæ cum dicerent: Iesus inclinato capite digito scribebat in terra. Et cũ expectarẽt vt audirent eũ, erigẽs caput dixit? Qui sine peccato est, prior lapidet eã. Quid tã diuinũ q̃ ista sententia, vt is peccata puniat qui exors ipse peccati sit? Quomodo enim feras alieni vltorem, & proprii criminis defensorem? Nonne se magis ipse condemnat, qui in alio damnat quod ipse committit? Hoc autem dixit:

Mat.7. Et scribebat in terra. Quid? Vtiq; dicens, Festucã quæ in oculo est fratris tui vides, trabem autem quæ in oculo tuo est non vides. Libido enim velut festuca est, cito accenditur, propère consumitur. sacrilegium perfidiæ, quo Iudæi negabant propriæ salutis authorem, sceleris magnitudinem personabat. Scribebat autẽ in terra digito quo legem scripserat. Peccatores in terra scri

Lucæ.10. buntur, iusti in cælo, sicut habes dictum ad discipulos: Gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cælis. Se-

cundo autem scripsit, vt gemino testamento Iudæos sci K
as esse damnatos. Audientes autem hoc verbum exierunt foras vnus post vnum, incipientes à senioribus, & sedebant cogitãtes de se. Et remãsit solus Iesus, & mulier in medio stans. Bene ait quod exierunt foras qui nolebãt esse cũ Christo. Foris litera est, intus mysteria. Sequebantur enim diuinarum lectionum quædam velut arborum folia, non fructum, qui viuebant in vmbra legis, & solem iustitiæ videre non poterant. Deniq; discedentibus illis remansit solus Iesus, & mulier in medio stans. Donaturus peccatum, solus remanet Iesus, sicut ipse ait: Ecce venit hora, & iam venit, vt dispergamini vnusquisq; in sua, & me solum relinquatis. Non enim le- Ioan.16.
gatus neq; nuncius, sed ipse dominus saluum fecit populum suum. Solus remanet, quia non potest hoc cuiq̃ hominum cum Christo esse cõmune vt peccata condonet. Solius hoc mundus est Christi, qui tulit peccatũ mũdi. Meruit & mulier absolui, quæ recedentibus Iudæis remansit sola cũ Christo. Eleuãns autem caput Iesus dixit mulieri: Vbi sunt qui te accusabant? Nemo te lapidauit? Et illa respondit: Nemo domine. Et ait ad illam Iesus: Nec ego te dãnabo, vade & amodo vide ne pecces. Vide lector diuina mysteria, & clementiã Christi. Cum accusatur mulier, caput Christus inclinat, eleuat autem
vbi defecit accusator. Ita nullum damnari vult, absolui L
omnes. Breuiter autem omnes hæreticorum interimit quæstiones dicendo, Nemo te lapidauit: qui dicũt Christum diem nescire iudicii, vel qui ait: Sedere autem ad dexteram meam vel ad sinistram nõ est meum dare vo- Mat.20.
bis: ecce & hic ait? Nemo te lapidauit? Quomodo vtiq; interrogat quod videbat? Sed interrogat nobis, vt nosceremus non esse lapidatam. Est etiam humani affectus hæc cõsuetudo, vt interrogemus sæpissime quod videmus. Et ideo mulier respõdit: Nemo domine Hoc est dicere: Quis potest lapidare quam ipse non damnas? Quis potest alium sub tali sententiæ cõditione punire? Cui respondit dominus: Nec ego te damnabo. Aduerte quomodo propriam sententiam temperauit, vt Iudęi de absolutione mulieris calumniari nihil posset, sed in se magis calumniam retorquerent si queri vellent. Dimittitur enim mulier, non absoluitur, quia deerat accusator, non quia innocens approbatur. Quid ergo quererentur qui priores à persecutione criminis, & ab executione supplicii destiterunt? Addidit autem deuiæ: Vade, & amodo vide ne pecces. Emendauit ream, non crimen absoluit. Etenim seueriore sententia culpa dãnatur si vnusquisq; crimẽ suum oderit, & in se incipiat condemnare delictum. Etenim cum reus occiditur persona magis quàm culpa punitur. Vbi vero culpa deponitur, absolutio personæ est, pœna peccati. Quid est ergo: Vade, & amodo vide ne pecces? Hoc est, Ex quo te Christus re M
demit, corrigat gratia quam pœna non emendaret, sed plecteret. Vale fili, & nos dilige vt filius, quia nos te vt parentes diligimus.

Diui Ambrosii ad Constantium, causam reddentis cur circuncisio veteris testamenti autoritate quasi vtilis imperetur, & noui testamenti magisterio quasi inutilis repudietur, aduersantiumq; obiectiones arguta responsione dissoluentis, Epistola. LXXVII.

AMBROSIVS Constantio. Nõ mediocris plerosq; mouet quæstio, qua causa circuncisio & veteris testamenti authoritate quasi vtilis imperetur, & noui testaměti magisterio quasi inutilis repudietur, cum præsertim Abraham primus oraculum circuncisionis celebrandæ acceperit, qui diem domini Iesu vidit & gauisus est. Quod vtique in euidenti est, quia non corporalibus, sed spiritualibus legis diuinæ intenderit: & ideo veram dominici corporis passionem in ãgni conspexerit immolatione.

A Quid ergo dicemus ſecutum patrem Abrahã vt id primus inſtitueret quod eius nõ ſequeretur hæreditas? Aut qua ratione circunciduntur infantulorum corpora, & in ipſo ortu ſubiiciuntur periculis, & hoc imperari oraculo, vt diſcrimen ſalutis fiat de myſterio religionis? Quid hoc ſignificat? Latet enim cauſa veri, & oportuit aut aperto aliquid myſterio ſignificari, aut non periculoſo myſteriorum iudicio mandari. Cur vero ſignũ teſtamenti diuini in ea datur parte membrorum quę viſu inhoneſtior exiſtimatur? Aut qua gratia ipſe operator corporis noſtri in ipſo noſtræ generationis exordio circuncidi opus voluit ſuum & vulnerari, & cruentari & abſcindi partem quam velut neceſſariam (quia omnia diſpoſuit ordinatè) cum cæteris membris faciendam putauit? Aut enim præter naturam eſt hæc portio corporis noſtri, & non oportuit habere omnes homines quod eſſet præter naturam: aut ſecundum naturam eſt, & non decuit amputari quod ſecundum naturæ perfectionem creatum foret, cum præſertim alieni à portione domini dei noſtri id præcipuè irridere ſoliti ſint. Deinde cum propoſitum ſit deo, vt frequẽter ipſe teſtificatus eſt, plures ad ſacræ obſeruantiam prouocare religionis, quanto magis inuitarentur ſi non aliqui circunciſionis ipſius aut periculo aut opprobrio reuocarentur? Ergo vt ad prima redeamus, & propoſitum proſequamur ordinem, de ipſa circunciſionis qualitate dicendum videtur

B Cuius gemina debet eſse defenſio, quia duplex eſt accuſatio. Vna quæ irrogatur à gentilibus, altera quæ ab iis qui de populo dei ſunt exiſtimatur. Vehementior autem gentilium, qui viros circunciſione ſignatos etiam opprobrio & illuſione dignos arbitrãtur. Sed etiam ipſorum ſapientiſsimi quiq; ita circunciſionem approbant, vt electos ſuos erga cognoſcenda & celebranda myſteria circũcidendos putent. Deniq; Aegyptii, qui & geometriæ & colligendis ſyderum curſibus operã intẽdũt ſuã, impiũ iudicãt ſacerdotẽ qui nequaq̃ habeat circunciſionis inſigne. Nam neq; magici carminis ſapientiã, nec gæometriã nec aſtronomiã iudicãt viã ſuam obtinere ſine circunciſionis ſignaculo. Et ideo vt impetrã di vim operationi adhibeant ſuæ, purgationem quandam vatum ſuorum circunciſionis arcano celebrãdam exiſtimant. Reperimus autem in hiſtoria veterum non ſolos Aegyptios, ſed etiã Aethiopum & Arabũ & Phœnicum aliquos circunciſione erga ſuos vſos. Et hãc putant ſe adhuc probandæ viam ſeruare rationis, eò quòd ſui corporis primitiis & ſanguinis initiati inſidias dæ-

C monum quas illi generi noſtro moliũtur, exiguæ partis arbitrentur conſecrationibus deſtruendas: vt qui totius hominis ſaluti nituntur nocere, infirmari operationem ſuam putent circunciſionis ſacræ vel lege vel ſpecie. Arbitror enim quod in præteritum ipſe dæmonum princeps ceſsare ſuas artes erga noxiæ operationis effectum exiſtimauerit, ſi ei nocere conaretur quem ſignaculo circũciſionis ſacrę initiatum aduerteret, aut ei qui videretur in hoc ſaltem munere legi diuinę obtemperare. Iam qui ſingulorum membrorum officia diligenter expendit, nõ ocioſam cauſam in hac mẽbri huius portiuncula exiſtimare poterit, qua ratione non ſolum circuncidatur puer, verumetiam octauo circũcidatur die: quando incipit mater pignoris nati in ſanguine eſse puro, quæ ante octauum diem fertur in ſanguine immundo ſedere. Hæc aduerſum eos dicta ſint qui nulla nobis vnitate fidei ſociantur, & ideo tanquam aduerſum diſſidentes, difficilior diſputandi locus. Reſponſum autem ſibi huiſmodi habeant qui credunt in dominũ Ieſum,

1.Petri.1. quod nudare noluimus cũ aduerſum opiniones gentilium diſputaremus. Nam ſi redempti ſumus non corruptibilib⁹ argẽto & auro, ſed precioſo ſanguine domini noſtri Ieſu Chriſti, (quo vtiq; vẽdẽte, niſi eo qui noſtrũ iam peccatricis ſucceſsionis ære quæſitum ſeruitiũ poſſidebat?) ſine dubio ipſe flagitabat precium, vt ſeruitio exueret quos tenebat obſtrictos. Preciũ autem noſtræ liberationis erat ſanguis domini Ieſu, quod neceſsario ſoluendum erat ei cui peccatis noſtris venditi eramus. Donec igitur hoc precium pro omnibus ſolueretur hominibus, quod dominici ſanguinis effuſione pro omnium fuit ſoluendum abſolutione, opus fuit ſingulorum ſanguine, qui lege & conſuetudinis ritu ſacræ præcepta ſequerentur religionis. Sed quia precium pro omnibus ſolutũ eſt, poſteaq̃ paſsus eſt Chriſtus dominus, iam nõ opus eſt vt viritim ſanguis ſingulorũ circunciſione fundatur, cum in ſanguine Chriſti circunciſio vniuerſorũ celebrata ſit, & in illius cruce omnes ſimul crucifixi ſimus cum eo, & conſepulti in eius ſepulchro, complantati ſimilitudini mortis eius, vt vltra nõ ſeruiamus peccato. Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato. Quod ſi quis, vt Marcion & Manichæus, reprehendendum dei putat eſse iudicium, quia vel oraculum de circunciſione celebranda edẽdum putauit eſse, vel legem qua ſanguinis effuſio mandatur, neceſse eſt vt is etiam dominum Ieſum reprehendẽdũ arbitretur, qui non exiguum, ſed multũ ſanguinẽ pro huius mũdi effudit redẽptione, & hodie quoq; nos fundere iubet ſanguinem noſtrum pro tãto religionis certamine, dicẽs: Qui vult me ſequi, tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Si autem ne- Mat.16.
quaquam iuſta eſt accuſatio cum aliquis totũ ſe pro pietate offerat, & multi ſanguinis ſe mundet effuſione, quo modo legem poſsumus reprehendere exigui ſtillam exigentem ſanguinis, cum prædicemus dominum Ieſum E
multi effuſionem ſanguinis, & totius corporis mortem imperantem? Nec ipſum circũciſionis ſignaculũ & ſpecies feriabatur, quo populus dei velut quodã ſigillo ſignatus corporis diſcernebatur à cæteris nationibus.

Nunc autẽ Chriſti donatus nomine ſignũ corporis nequaquã requirit, qui prærogatiuã diuinæ meruit numcupationis. Quid autẽ abſurdum ſi propter pietatem aliquid doloris vel laboris inferri videbatur, quo plus deuotio per hæc certamina probaretur? Pulchrũ etiam vt ab ipſis vitæ incunabulis ſigne religionis adoleſceret, & puderet vnũquenq; ætatis prouectioris vel labori vel dolori cedere, quorum vtrunq; tenera infantia viciſset. Sed iam leui circunciſionis dolore non opus eſt Chriſtiano populo, qui mortem domini circunferẽs, per momenta ſingula fronti propriæ mortis contẽptum inſcribit, vtpote qui ſciat ſine cruce domini ſalutẽ ſe habere non poſse. Quis enim acu vtatur ad præliandum, cum telis inſtructus ſit validioribus? Iam illud quiuis facile refellendum aduertit, quia propoſitum eſt pleroſq; potuiſse ad ſacræ religionis prouocari obſequium, niſi eſ- F
ſent doloris timore vel laboris contuitu reuocati. Et potuit hoc terrere maiorem quod infantuli pleriq; ſuſtinebãt ſine periculo? Eſto tamen aliquos infantulos Iudæorum cum dolorem circunciſi corporis plagæq; feruẽtis ſuſtinere nõ potuerint, defunctos fuiſse: ſed hoc nec cæteros deterrebat prouectiori ætate robuſtos, & laudabiliorem faciebat eum qui præceptis obediſset cæleſtibus. Quod ſi hoc in exiguo dolore arbitrãtur confeſsionis fuiſse obſtaculũ, quid de martyrio dicũt? Nam ſi reprehendunt circunciſionis dolorẽ, reprehendant & martyrum mortem, per quos cumulata nõ minuta religio eſt. In tantum autem abeſt nocuiſse fidei circunciſionis dolorem, vt probabiliorem fidem faciat dolor. Maior enĩ fidei gratia, ſi quis pro religione contẽnat dolorem. Et hic magis habet præmium q̃ ille qui ideo dolorem voluit circũciſione ſubire, vt gloriaretur in lege, & laudẽ ex hominibus magis q̃ ex deo quæreret. Oportuit igitur circunciſionem ex parte fieri ante eius aduentum, qui totum circũcideret hominem. Ex parte enim debuit aſſueſcere humana cõditio quẽadmodũ in id quod perfectum eſt crederetur. Si autẽ oportuit circuncidi, in qua magi parte mẽbrorum oportuit circunciſionẽ fieri q̃ in ea quæ quibuſdam videretur inhoneſtior, vt iis quæ pu

G tarentur ignobiliora esse membra corporis nostri,honestatē abundantiorē circundarent: & quæ inhonesta sunt nostra,honestatē abūdantiorē haberēt? Vbi enim magis vir sanguinis sui admoneri debuit,q̄ in ea parte quæ ministerium errori exhibet? Nunc tempus est vt & illis respondeamus qui dicūt:Si ea pars corporis nostri secundum naturā est,nequaquam eam amputari oportuisse:si non est secundum naturam,nō debuisse simul nasci. Qui quoniam tam arguti sunt, & ipsi mihi respōdeant vtrum secundum naturam successio humana sit quæ generationibus adolescit,an cōtra naturā. Si enim secundum naturam, nunq̄ igitur intermittenda est. Et quōmodo integritas virorum, virginitas puellarū, abstinētia viduarum,continentia coniugum prædicatur? Nullum ergo studiū quærendæ successionis feriari debuit.Sed ipse author naturæ nō vtiq; generationi obsecutus est,qui de se cum esset in corpore cōstitutus,præbuit magisterium,& hortatus est discipulos ad integritatem dicens:Sunt spadones qui se castrauerūt propter regnum cælorum.qui potest capere,capiat,Cum sit autem homo cōpositus ex corpore &anima(Satis est enim interim hoc dicere,& silere de spiritu)non est in vtroq; idem secundum naturam:sed quod est secundum corporis naturam,id cōtra naturam est animę.Et quod secundum naturam est animæ,id contra naturam est corporis:vt si dicam, quod secundum naturam est visibili id contra naturā est ei quod non videtur.Et quod secūdum naturā est ei quod non videtur,id cōtra naturā est visibili.Nihil ergo incongruū in hominibus dei si fiant aliqua cōtra naturam corporis, quæ sint secundum animæ naturam.Qui autem dicunt quoniā plures credidissent si circūcisio nō fuisset,ii sibi respōsum hoc habeāt quoniā plures crederēt si martyria nō essēt: sed præstātior est fortitudo paucorum,q̄ remissio plurimorū. Sicut autē plurima baptismatū genera præmissa sunt qa secuturum erat verū illud vnū in spiritu & aqua sacramentū baptismatis,quo totus redimitur homo:ita plurimorum circumcisio præmittenda fuit, quia secutura erat circumcisio dominicæ passionis, quā pertulit Iesus quasi agnus dei vt tolleret peccatum mundi. Hæc ideo scripsimus,vt ostenderemus quia & debuit præmitti circumcisio quæ foris est,& ea iam post aduentum domini iure videatur exclusa.Nunc autē circūcisio est necessaria quæ in occulto est,sicut Iudæus præstātior qui in occulto in spiritu non litera:quoniā cum sint in vno homine duo homines de quibus dictum est: Et si qui foris est homo noster, corrumpitur secundū desideria erroris,sed qui intus est,renouatur de die in diem. Et alibi: Cōdelector enim legi dei secūdū interiorē hoiem. Interior est homo noster qui est ad imaginē & similitudinē dei factus,exterior qui figurat9 è limo.Sic deniq; & ī Genesi duas tibi creaturas hoīs ostēdit, secūdo creatū hominē significās. Sicut ergo duo hoies,ita & gemina cōuersatio est,vna interioris hominis,altera exterioris.

Et quidē pleriq; actus interioris hoīs perueniūt ad exteriorē hoiem,quēadmodū castimonia interioris hoīs trā sit etiā ad castitatē corporis. Qui enī adulterium cordis ignorat,idē vtiq; nescit corporis adulteriū.Nō tamē etiam illud est cōsequēs,vt qui nō adulterauit corpe,non adulterauerit etiā corde,secūdū illud:Quoniāq viderit mulierē ad cōcupiscendū eā, iā adulterauit eā in corde suo.Nā etsi adhuc nō sit adulter corpe, tamē iā affectu adulter est. Ergo est interioris hominis circumcisio. Nā qui circunciditur,totius carnis illecebras tanq̄ præputium exuit,vt sit in spiritu,non in carne, & spiritu morticet corporis sui actus. Et hæc est quæ in occulto est circūcisio,sicut Abraham ante in pręputio erat, postea factus est in circūcisione. Sic interior homo noster quādo est in carne, tanquam in præputio est: quādo autem iam nō est in carne,sed in spiritu,incipit esse in circumcisione,non in præputio.Sicut autem qui circūciditur, non totam carnem exuit, sed solum præputiū,vbi corruptela frequentior:ita qui in occulto circūciditur, carnem illam exuit de qua scriptum est: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius vt flos fœni. aruit fœnum,& flos eius decidit. verbum autem domini manet in æternū.Et remanet caro,quæ videbit salutare dei,sicut scriptum est:Et videbit omnis caro salutare dei. Quę sit ista caro,munda aures,vt intelligas. Talis ergo debet esse in occulto circumcisio, vt nullam habeat comparationem cum ea quæ foris est circūcisione. Et ideo qui in occulto Iudæus est,ipse præstat,qui est à Iuda cuius manus supra ceruicem inimicorum eius,qui recubans requieuit vt leo,& vt catulus leonis,quem laudant fratres eius Ab hoc Iuda non deficit princeps,quia sermo eius principes facit,qui non subiiciantur illecebris secularibus, & captiuentur voluptatibus istius mundi: Et quia ipse Iudas in hanc generationem venit, ideo plurimi qui postea generati sunt,proficiunt vt virtutū principatu gaudeant.Habeamus itaq; circūcisionem in occulto,& occulto Iudæum,qui est spiritualis.Spiritualis autem, vtpote princeps,diiudicat omnia, ipse autem à nemine diiudicatur.Debuit ergo legis mandato præscripta circūcisio quæ ex parte erat, cessare posteaq̄ venit qui circūcisionem faceret totius hominis,&impleret circumcisionem legis. Quis autem est iste nisi qui dixit:Non veni legē soluere, sed implere? Quanq̄ si diligenter intendas & illa sit ratio qua iā cessare debuerit præputii circumcisio,quia plenitudo gentium venit.Non enim Gētibus circumcisio mādata est, sed semini Abraham. Sic enim habes in primo oraculo:Et dixit deus ad Abraham:Tu autem testamentum meum obseruabis,tu & semen tuū post te in progenies eorum. Et hoc est testamentū meū quod obseruabis inter me & vos, & semē tuum post te in progenies eorum: Circuncidetur vestrum omne masculinū,& cricuncidetis carnem præputii vestri, & erit in signo testamenti inter me & vos.Infans octo dierum circuncidetur vobis,omne masculinū in progenies vestras. Vernaculus domus tuæ & pecunia emptus ab omni filio alterius qui nō est ex semine tuo, circūcisione circuncidetur,& erit testamentum meū in carne vestra in testamentum æternum.Et incircūcisus masculus qui non circunciderit carnem præputii sui octaua die, exterminabitur anima illa de generatione illa,quia testamentum meū trāsgressus est. Hebræus quidem negatur habere de octaua die,sicut Aquila significat.Sed non in Aquila omnis authoritas,qui quasi Iudæus in litera præteriit nec posuit octauū diē.Interim & octauum diem & in signo datā circūcisionem audisti.Signū autem rei maioris indicium est,indicium veritatis futuræ,& datum testamentum Abrahæ & semini eius,cui dictū est:In Isaac erit semen tuum.Ergo circuncidi licuit Iudæum vel domi eius natum,vel pecunia eius emptum.Nō possumus deriuare hoc ad alienigenā aut proselytū, nisi fuerit in domo Abrahæ nati aut pecunia eius empti, vel seminis eius.Deniq; nihil dixit de proselytis,de quibus quando voluit dicere noiauit eos,sicut habes:Et locutus est dominus ad Moysen dicēs:Loquere ad Aaron, & ad filios eius,& ad oēs filios Israel,& dices ad eos:Homo homo à filiis Israel,& à ꝓselytis qui sūt appositi vobis quicūq; fecerit holocaustū.Vbi ergo cōprehēdit eos, ibi lex eos tenet.Vbi oraculo nō significātur,quomodo astringi videntur?Sic habes deniq;:Dic filiis Aarō,quādo de sacerdotibus dicit.Habes quādo & de Leuitis dicit.Ergo omnifariam claret etiam secundum literā legis, quanq̄ lex spiritualis sit,& secundum ipsam tamen literam ad circumcisionem teneri nō potuisse nationum populos,sed ipsam circūcisionē in signo fuisse donec plenitudo gētium intraret,& sic omnis Israel saluus fieret,circumcisus corde,non exigua mēbri vnius parte. Ergo satis & excusata à nobis & exclusa est Iudęorū manēs hodieq; circumcisio. Quod autē reprehēsioni eam dicunt fuisse

Mat.19.

2.Cor.4.

Roma.7.

Matt.5.

Esa.40.

Gene.49.

1.Cor.2.

Matt.5.

Heb.11.

Gene.17.

Rom.11.

A vel esse gentilibus, primum non habent reprehendere ipsi vel irridere quod alij consortes faciunt sui. Esto tamen fuerit quod irriderent. Quid hoc nos mouere debet, cum ipsa crux domini Iudæis scandalũ, Græcis stultitia, nobis autem virtus dei sit atque sapientia? Et ipse dominus dixerit, Qui me confusus fuerit coram hominibus, cõfundar & ego eum corã patre meo qui est in cęlis. Docẽs nos ijs quę ridẽtur ab hominibus, non cõmouendos, si qua pro religionis obsequio deferuntur. Lucæ. 9.

LIBER DECIMVS.

DIVI AMBROSII AD THEOPHILVM, DOLENTER conquerentis de statu causę discordiarum inter Euagrium & Flauianum, & quid eum in hac re agere velit exponentis. Epistola. LXXVIII.

B AMBROSIVS THEOPHILO. NON habet quod vrgeat Euagrius, & habet quod metuat Flauianus, ideoq; refugit examen. Dent fratres veniam dolori iusto, quia ꝓpter ipsos vniuersus orbis concutitur. Et illi tamen nostro nõ compatiuntur dolori, perstringi saltem se æquanimiter ferant ab ijs quos vident sua per tantorum curricula temporum vexari intentione. Inter hos etenim duos nihil quod ad Christi pacem pertineat, eligentes, grauis toto orbe stabat discordia. Cui bonæ pacis naufragio sancta synodus Capuensis tandem obtulerat portum trãquillitatis, vt omnibus per totum orientem daretur communio catholicam cõfitentibus fidem, & duobus istis tuę sanctitatis examen impartiretur, fratribus & consacerdotibus nostris Aegyptijs pariter confidentibus: quia hoc verum iudicium futurum arbitrati sumus, quod neutri parti sociata communione aliquo fauore protenderet. Cum ex his igitur æquissimæ synodi constitutis speraremus iam remedium datum finemq; oblatum discordiæ, scribit sanctitas tua iterum fratrem nostrum Flauianum ad precum auxilia, & imperialium rescriptorũ suffragia remeauisse. Frustra ergo tantorum sacerdotum fusus labor, iterum ad huiꝰ seculi iudicia reuertendum, iterum ad rescripta, iterum vexabuntur sacerdotes senes, transfretabunt maria, iterum inualidi corpore patriam peregrino mutabunt solo, iterum sacrosancta altaria deserentur, vt in longinqua proficiscamur, iterum pauperũ turbæ episcoporũ, quibus ante onerosa paupertas non erat, externæ opis egentes compellentur inopiam gerere, aut certe victum inopum itineris vsurpare. Interea solus ex lex Flauia-
C nus (vt illi videtur) non venit quando omnes conueni mus. Fœnerator & debitor inuicem sibi occurrunt, isti sibi nõ posſũt occurrere, solus exors Flauianus (vt ipse vult) sacerdotalis cõsortij, qui nec imperialibus decretis nec sacerdotum cõuentui præsentiam faciat sui. Nec tamen etiam hoc moti dolore, fratri Euagrio donamus speciẽ bonæ causę, qui eò defensabilior sibi videtur, qđ eum refugit Flauianus, aut quòd habere se alterum arbitratur æqualem, vterq; alienæ magis ordinationis vitijs q̃ suis fretus. Quos tamen nos in meliorem vocamꝰ viam, vt malimus eos suis potiꝰ bonis q̃ alieno vitio defendi. Qua de re quoniam proprijs texuisti literis posse typum reperiri aliquem quo possit auferri fratrum discordia, cum sancta synodus cognitionis ius vnanimitati tuæ cæteriſq; ex Aegypto consacerdotibus nostris cõmiserit, iterum oportet fratrem nostrum Flauianum cõuenias, vt si in eo perseuerauerit quo veniendum nõ putet, saluis cõcilij Niceni, sed etiam synodi Capuensis statutis, illibata pace vniuersorum ita consulas, vt non videamur destruere quod ædificatũ est. Si enim quæ ædificaui destruo, præuaricatorẽ me ipse constituo: ac si quæ destruxi, iterum ædificem. Seruetur ergo impartitæ pa- D cis gratia inter vniuersos, & nihilominꝰ declinatio partis alterius frustrandi effectum habere non possit. Sane referendum arbitramur ad sanctum fratrem nostrũ Romanæ sacerdotem ecclesiæ, quoniam præsumimus ea te iudicaturum quæ etiam illi displicere nequeãt. Ita enim vtile erit consultum sententiæ, ita pacis & quietis securitas, si id vestro statuatur consilio quod cõmunioni nostræ dissensionem nõ afferat, vt nos quoque accepta nostrorũ serie statutorũ, cum id gestũ esse cognouerimus quod ecclesia Romana haud dubie comprobauerit, lęti fructum huiusmodi examinis adipiscamur.

Diui Ambrosij ad Theophilum & Anysiũ, excusantis se de iudicio ferẽdo inter Bonosum Episcopũ & accusatores eius, illisq; causam cõmittentis. Eosdem præterea approbãtis meritò abhorruisse blasphemiã quorundam qui inuiolatam virginem Mariam plures peperisse filios mentiuntur. Epistola. LXXIX.

E AMBROSIVS Theophilo & Anysio. Accepi literas vestras quibus vel pro veritate, vel pro modestia nostram sententiam scisciari voluistis. Sed cum huiusmodi fuerit cõ- E cilij Capuensis iudicium, vt finitimi Bonoso atque eius accusatoribus iudices tribuerentur, & præcipue Macedones qui cum Episcopo Thessalonicẽsi de eius factis vel cognoscerent, aduertimus quod nobis iudicãdi forma competere non posset. Nam si integra esset hodie synodus, recte de ijs quę comprehendit vestrorum scriptorum series, decerneremus. Vestrum est igitur qui hoc recepistis iudicium, sententiam ferre de omnibus, nec refugiendi, vel elabendi, vel accusatoribus vel accusato copiam dare. Vicem enim synodi recepistis, quos ad examinandum synodus elegit. Denique cũ Bonosus episcopus post iudiciũ vestrum misisset ad fratrem nostrum Ambrosium qui eius sententiam consuleret, interdictam sibi ecclesiam irrumpere atque ingredi, responsum est ei quod nihil temerandum foret, sed omnia modeste patienter ordine gerenda. Neque cõtra sententiam vestram tentandum aliquid, vt quod videretur vobis iustitiæ conuenire, statueretis, quibus hanc synodus dederat authoritatem. Ideo primum est vt ij iudicent quibus iudicandi facultas est data. Vos enim totius (vt scripsimus) synodi vice decernitis. Nos quasi ex synodi authoritate iudicare non conuenit. Sane non possumus negare de Mariæ filijs iure reprehensum, meritó que vestram sanctitatem abhorruisse, quòd ex eodẽ vtero virginali ex quo secundum carnem Christus natus F est, alius partus effusus sit. Neque enim elegisset dominus Iesus nasci per virginem, si eam iudicasset tam incontinentem fore, vt illud genitale dominici corporis, illam aulam regis ęterni concubitus humani semine coinquinaret. Qui enim hoc astruit, nihil aliud nisi perfidiam Iudæorum astruit, qui dicunt eum nõ potuisse nasci ex virgine. Nam si hanc accipiant à sacerdotibus authoritatem, & videatur Maria partus fudisse plurimos maiore studio veritatem fidei expugnare contendent. Et vbi est illud quod scriptũ est, dicente domino ad matrem de Ioanne euangelista: Mulier ecce filius tuus, & Ioan. 19. rursus ad Ioannem de Maria: Ecce mater tua? Quid sibi istud vult quod cum in cruce dominus positus peccatũ mundi tolleret, pronunciauit etiam de integritate materna? Aut quid aliud dicitur nisi vt claudat sua ora perfidia, obmutescat, ne matrem domini aliquo audeat temerare conuitio? Testis est ergo idem arbiter, idem materni pudoris asſertor quod desponsata fuerit viro tantummodo Ioseph, nulla tamen coniugalis coitus consuetudine thori iura cognouerit. Neque enim eam susceptura ex Ioseph filios, à viri cõsortio separare voluisset. Sed si hoc parum est, addidit testimonium euangelista dicens, quod susceperit eam discipulus in suam. Nunquid ergo diuortium fecit? nunquid à viro abdu-

Gxit atque abstulit? Ergo qui hoc legit in euangelio, quomodo quasi naufragus titubat & fluctuat? Hoc ergo testamentum filij est de matris integritate, hæc Mariæ locuples integri pudoris hæreditas, hic totius finis cõsummationis. Denique hoc dixit, & emisit spiritum, cõsummans omne mysterium bono fine pietatis. Legimus etiam & omnia percurrimus vel de eo quod fratri nostro, & Coepiscopo Basso in consortium regẽdæ ecclesiæ datus est Senecio, vel de cæteris, vnde vestræ normam expectamus sententiæ.

Syricij Papæ ad Mediolanensem ecclesiam, narrantis quid actum sit contra hæreticos qui sub velamento pij nominis serpentino sermone catholicam veritatem corrumpere, ac fideles Christianos sauciare moliti sũt, admonentisque, vt ab illis se custodiat.

Epistola LXXX.

SYRICIVS Mediolanensi ecclesiæ. Optarẽ semper fratres charissimi dilectionis & pacis vestræ synceritatis gaudia nunciari, ita vt vicissim discurrentibus literis sospitatis indicio iuuaremur vestro, quia non patitur nos quietos ab incursione sua vacare hostis antiquus ab initio mendax, inimicus veritatis, æmulus hominis, quem vt deciperet, se ante decepit. Pudicitiæ aduersarius, luxuriæ magister, crudelitatibus pascitur, abstinentia puniẽdus odit ieiunia, ministris suis prędicantibus dum dicit esse superflua, spem non habens de futuris, Apostoli sententia repercussus dicentis, Manducemus & bibam⁹, cras enim moriemur. O infœlix audacia, ô desperatæ mentis astutia. Tam incognitus sermo hęreticorum intra ecclesias cancri more serpebat, vt occupans pectus, totum hominem præcipitaret in mortẽ. Et nisi dominus sabaoth laqueum quem parauerat dirupisset, scena tanti mali & hypocrisis publicata multorum simplicium corda traxerat in ruinam: quia facile ad deteriorem partem mens humana traducitur, malẽs per spatiosa volare, q̃ arctæ viæ iter per laborem transire. Qua de re necessarium satis fuit mihi quæ hic gesta sunt, ad vestram conscientiam cognoscenda mandare, ne ignorãtia sacerdotis quispiam pessimorum eccle siam irrumpẽtium sub religioso nomine contagio violaret: sicut scriptum est domino dicente, Multi venient ad vos in vestimẽtis ouium, intus autem sunt lupi rapaces, à fructibus eorum cognoscetis eos. Ii videlicet qui quasi vtilitate Christi nosse se iactent, vt sub velamento pij nominis gradientes domum orationis ingressi, sermonem serpentinæ disputationis effundant, vt sagittẽt in obscuro rectos corde, atque veritatẽ catholicam vertendo ad suæ doctrinæ rabiem diabolico more traducant, atque ouium simplicitatem defraudẽt. Et quidem multarum hæresium malignitatẽ ab apostolis nunc vsque didicimus, & experti abrogauimus: sed nunquã tales canes ecclesiæ mysteriũ latratibus fatigauerunt, quales nunc subito hostes fidei erumpentes doctrina perfidię polluta, cuius sint discipuli, verborum fructibus ꝓdiderũt. Nam cum alij hæretici singula sibi genera quęstionum male intelligendo proposuerint conuellere atque concerpere de diuinis institutionibus: isti non habentes vestem nuptialem, sauciantes catholicos, noui & veteris testamenti (vt dixi) continentiam peruertentes, illecebroso atque ficto sermõe aliquot Christianos cœperunt iam vastare, atque suæ dementiæ sociare, intra se continẽtes nequitiæ suæ virus. Verum illecti blasphemias suas conscriptione temeraria publice prodiderunt, & desperatæ mentis furore conciti passim in furorem gentilium publice à fidelibus Christianis viris genere optimis, religione præclaris, ad meam humilitatẽ subito scriptura honorifica videntur esse delati, vt sacerdotali indicio detecta diuinæ legi contraria spirituali sententia deleantur. Nos sane nuptias non aspernanter accipimus quibus velamine intersumus, Sed virginum nuptias deo deuotas maiore honorificentia veneramur. Facto igitur presbytero constitit doctrinæ nostræ, id est Christianæ legi esse contraria. Vnde apostoli secuti præceptum, quia aliter quàm quod accepimus annunciabant, omnium nostrum tam presbyterorum & diaconorum quàm totius etiam cleri vna suscitata fuit sententia, vt Iouinianus, Auxentius, Genialis, Germinator, Felix, Prontinus, Martianus, Ianuarius & ingeniosus, qui authores nouæ hæresis & blasphemiæ inuenti sunt, diuina sententia & nostro iudicio in perpetuum damnati extra ecclesiam remanerent. Quod custoditu ram sanctitatem vestram non ambigens, hæc scripta direxi per fratres & presbyteros meos Crescentem, Leopardum, & Alexãdrum, qui religiosi officium fidei possint spiritu adimplere feruentes.

Diui Ambrosij, Bassiani, & cæterorum ad Syricium Papam, pastoralem illius solicitudinẽ circa ouile Christi custodiendum, & lupos arcendos commendantium, virginitatémque contra istorum dementiam coniugio præferentium. Immaculatam præterea Christi genitricem Mariam, ratione, testimonijs, figuris & exemplis astruentium in partu virginem permansisse. Præconia denique viduitatis attexentium, ac tandem Iouinianum & reliquos hæreticos esse damnatos insinuantium.

Epistola LXXXI.

DOMINO dilectissimo fratri Syricio Papæ Ambrosius Episcopus, Bassianus Episcopus, & cæteri. Recognouimus literis sanctitatis tuæ boni pastoris excubias, qui fideliter commissam tibi ianuam serues, & pia solicitudine Christi ouile custodias, dignus quem oues domini audiant & sequãtur: & ideo quia nosti ouiculas Christi, lupos facile deprehendes, & occurres quasi prouidus pastor, ne isti morsibus perfidiæ suæ feraliq; vlulatu dominicum ouile dispergãt. Laudamus hoc domine frater nobis dilectissime, & toto concelebramus affectu. Nec miramur si luporũ rabie grex domini perhorruit, in quibus Christi vocem nõ recognouit. Agrestis enim vlulatus est, nullam virginitatis gratiam, nullum castitatis ordinem seruare, promiscue omnia velle confundere, diuersorum gradus abrogare meritorum, & paupertatem quandam cælestium remunerationum inducere, quasi Christiana sit palma quã tribuit. (Hinc enim plurimi abundant tituli præmiorum) simul se isti condemnare coniugio. Sed quæ potest laus esse coniugij, si nulla virginitatis est gloria? Neque vero nos negamus sanctificatum à Christo esse coniugium, diuina voce dicente: Erunt ambo in carne vna, & in vno spiritu. Sed prius est quod nati sumus, quàm quod affecti, multoq; præstantius diuini operis mysterium, quàm humanæ fragilitatis remedium. Iure laudatur bona vxor, sed melius pia virgo præfertur, dicente Apostolo, Qui iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Hæc enim cogitat quæ dei sunt, illa quę mundi. Illa coniugalibus vinculis colligata est, hæc libera vinculorum: illa sub lege, ista sub gratia. Bonum coniugium, per quod est inuenta posteritas successionis humanæ: sed melior virginitas, per quam regni cęlestis hęreditas acquisita, & cælestium meritorũ reperta successio. Per mulierem cura successit, per virginem salus euenit. Denique speciale donum virginitatis Christus elegit, & integritatis munus exhibuit, atque ipse repræsentauit qđ elegit in matre. Quanta dementia funestorum latratum, vt ijdem dicerent Christum ex virgine non potuisse generari. Quidam ferunt ex muliere, sed ex his humanorum pignorum patrib⁹ virgines permanere. Alijs ergo præstat Christus quod sibi (vt dicunt) præstare non potuit? Ille vero qui carnem suã suscepit, etsi homo factus est, vt hominem redimeret, atque à morte reuocaret, inuitatus tamen quasi deus munere venit in terras, vt quẽadmodum dixerat: Ecce facio omnia noua: partu

K

L

M

Mat. 7.

I

H

1. Cor. 15.

Gene. 2.

1. Cor. 7.

Esaię. 49.

Apoc. 21.

A etiam immaculatæ virginis naſceretur, & ſicut ſcriptū eſt, vt crederetur nobiſcum deus. Sed de via peruerſitatis produntur dicere: Virgo concepit, ſed non virgo generauit. Quæ potuit ergo virgo concipere, potuit virgo generare: cum ſemper cōceptus pręcedat, partus ſequatur. Sed ſi doctrinis non creditur ſacerdotum, credatur oraculis Chriſti, credatur monitis angelorum dicentiū, Quia non eſt impoſsibile deo omne verbum. Credatur ſymbolo Apoſtolorum quod eccleſia Romana iteratū ſemper cuſtodit & ſeruat. Audiuit Maria vocem angeli, & quæ ante dixerat, Quomodo fiet iſtud? non de fide generationis interrogans, reſpondit poſtea: Ecce ancilla domini, contingat mihi ſecundū verbum tuum. Hæc eſt virgo quæ in vtero concepit, virgo quæ peperit filiū. Sic enim ſcriptum eſt, Ecce virgo in vtero accipiet & pariet filium. Non enim concepturam tantummodo virginem, ſed & parituram virginem dixit. Quæ autem eſt illa porta ſanctorum, illa exterior ad orientem, quæ manet clauſa, & nemo, inquit, pertranſibit per eam niſi ſolus deus Iſrael? Nonne eſt hæc porta Maria, per quam in hunc mundum redemptor intrauit? Hæc porta iuſtitiæ, ſicut ipſe dixit, Sine nos implere omnem iuſtitiam. Hæc porta eſt beata Maria: de qua ſcriptum eſt, quia dominꝰ pertrāſibit per eam, & erit clauſa poſt partum, quia virgo concepit & genuit. Quid autem incredibile ſi contra vſum originis naturalis peperit Maria & virgo ꝓmanet, quando contra vſum naturæ mare vidit & fugit, atque in fontem ſuum Iordanis fluenta remearunt? Non ergo excedit fidem quod virgo peperit, quando legimꝰ
B quòd petra vomuit aquas, & in mōtis ſpeciem maris vnda ſolidata eſt. Non ergo excedit fidem quòd homo exiuit de virgine, quando petra profluxit, ſcaturiuit ferrū ſuper aquas. ambulauit homo ſuper aquas. Ergo ſi hominem vnda portauit, nō potuit hominem virgo generare: atque hominem de quo legimus: Et mittet illis dominus hominem qui ſaluos faciet eos, & notus erit dominus Aegyptijs? In veteri itaque teſtamento virgo Hebræorum per mare duxit exercitum: in nouo teſtamento virgo generis aula cæleſtis electa eſt ad ſalutē. Quid autem etiam viduitatis attexamus præconia, cum in euāgelio poſt virginis celeberrimum partum Anna vidua ſubrogetur, quæ vixerat cum viro ſuo annis ſeptē à virginitate ſua, & hæc vidua annorum octogintaquatuor, quæ non diſcedebat de templo, ieiunijs & obſecrationibus ſeruiens die ac nocte? Et merito habilis viduitas. Denique ſi Adam ſic exegiſset ieiunium, non fuiſset nudus effectus. Niniuen amor ieiunij liberauit. Et ipſe dominus ait: Non eijcietur niſi per orationē & ieiunium. Sed quid plura apud magiſtrum atque doctorem? cum iam dignum præmiū retulerunt illi perfidiæ ſuæ, qui ideoq; huc venerunt, ne ſupereſſet locus in quo non dominarentur, qui vere ſe Manichæos probauerunt, non credētes quia ex virgine vtiq; veniſset. Quænā hæc eſt ſuppar
C nouorum Iudęorum amentia? Si veniſse non creditur, nec carnem creditur ſuſcepiſſe. Ergo in phātaſmate viſus eſt, in phantaſmate crucifixus eſt. Sed nobis in veritate crucifixus eſt, in veritate redemptor noſter. Manichæus eſt qui abnegat veritatem, qui carnem Chriſti negat, & ideo non eſt illis remiſsio peccatorum. Sed eſt impietas Manichæorum, quam & clementiſsimus execratus eſt Imperator, & omnes qui illos viderunt, quaſi quędam contagia refugerunt, ſicut teſtes ſunt fratres & cōpreſbyteri mei Creſcens, Leopardus, Alexander, ſancto feruentes ſpiritu, qui eos omnium execratione damnatos, Mediolanenſi ex vrbe quaſi profugos repulerūt. Ita Iouinianum, Auxentium, Germinatorem, Felicem, Protinum, Genialem, Martianum, Ianuarium, & Ingenioſum, quos ſanctitas tua dānauit, ſcias apud nos quoque ſecundum iudicium tuum eſse damnatos. Incolumem te & florentiſsimum deus noſter tueatur omnipotens, domine dilectiſsime frater. Item ſubſcriptio. Ego Euētius Epiſcopus ſaluto ſanctitatem tuam in domino, D & huic Epiſtolæ ſubſcripſi. Maximus Epiſcopus, Felix Epiſcopus, Baſsianus Epiſcopus, Theodulus Epiſcopꝰ, ex iuſsu domini Epiſcopi Geminiani, ipſo prætente Aper preſbyter ſubſcripſi. Euſtaſius Epiſcopus, Conſtantius Epiſcopus, Euſtaſius Epiſcopus, & omnes ordines ſubſcripſerunt.

Diui Ambroſij ad Vercellēſem eccleſiam, & eos qui inuocant nomen domini noſtri Ieſu Chriſti, dolenter conquerentis quòd ipſa ſola adhuc ſacerdotem nō habeat, illoſq; admonentis vt parentum exempla ſequantur ad poſtulandū ſacerdotē. Eorumq; præterea errorē qui nullū dicūt eſse abſtinētiæ meritum, vel virginitatis fructum, rationibus, ſcripturis & exemplis cōfutātis, voluptatem quoq; condēnantis, & ieiuniū, abſtinentiā, tēperantiā ac virginitatē excellenter cōmendātis. Vercellenſes deinceps ad conſtantiā & alias virtutes exhortantis. Quodq; maxime in epiſcopi petitione abeſse deberet malignitas. Ac tandem qualis in epiſcopum eligendus, qualēſve & ipſi eſse debeant exponentis.

Epiſtola LXXXII.

AMBROSIVS ſeruus Chriſti vocatus epiſcopus, Vercellenſi eccleſiæ, & ijs qui inuocant nomen domini noſtri Ieſu Chriſti. Gratia vobis à deo patre & vnigenito filio eius adimpleatur in ſpiritu ſancto. Confligor dolore, quia ec- E
cleſia domini quæ eſt in vobis, ſacerdotē adhuc nō habet, ac ſola nūc ex omnibus Ligugiæ atque Aemilię Venetiarúmq; vel cęteris finitimis Italiæ partibus huiuſmodi eget officio quod ex ea aliæ ſibi eccleſiæ petere ſolebant, & (quod verecundius eſt) mihi adſcribitur veſtra intentio, quæ affert impedimētum. Nam cum ſint in vobis diſsēſiones, quomodo poſsumus aliquid aut nos decernere, aut vos eligere, aut quiſquā acquieſcere, vt inter diſsidētes ſuſcipiat hoc munus, quod inter cōueniētes vix ſuſtineatur? Hęc eſt illa cōfeſsoris inſtitutio, hæc iuſtorum ſoboles patrum, qui ſanctū Euſebium quem nunquam ante cognouerant, poſthabitis ciuibus ſimul vt viderunt, & probauerunt: tantumq; interfuit vt probaretur, quantum vt videretur? Merito vir tantus euaſit quem omnis elegit eccleſia, merito creditum quod diuino eſset electus iudicio, quē omnes poſtulauiſsent. Conueniit igitur vt ſequamini exemplum parentum, præſertim cum à ſancto confeſsore inſtitutos meliores patribus eſse oporteat, quādo vos melior doctor inſtituit atque erudiuit, modeſtiæq; veſtræ & concordiæ inſigne edere, vt congruatis aſsenſu ad poſtulandum ſacerdotem. Etenim ſi iuxta dominicam ſententiam, quod duobus conuenerit ſuper terram, de omni re quamcunque petierint, fiet inquit à patre meo, qui in cælis eſt: vbi enī ſunt duo vel tres cōgregati in nomine meo, ibi ego ſum in medio eorum: quanto magis vbi plena eſt in nomine domini congregatio? Vbi vniuerſorum poſtulatio con- F
gruit, dubitare vos nequaquam oportet ibi dominum Ieſum & voluntatis authorem, & petitionis arbitrum fore, & ordinationis præſulem, vel largitorem gratiæ. Facite ergo vos dignos videri quorum in medio Chriſtus ſit. Vbi enim pax, ibi Chriſtus: quia pax Chriſtus. Vbi iuſtitia, ibi Chriſtus: quia Chriſtus eſt iuſtitia. Sit in medio veſtrum, vt videatis eum, ne dicatur & vobis: Medius autem veſtrum ſtat, quem vos non videtis. Non illū viderunt Iudæi, in quem non crediderunt: nos illum deuotione conſpicimus, fide cernimus. Stet igitur in medio veſtrum, vt aperiantur vobis cæli qui enarrant gloriam dei, vt voluntatem eius faciatis, & operemini opꝰ eius. Qui videt Ieſum, cæli ei aperiuntur, ſicut aperti ſunt Stephano dicenti: Ecce video cælos apertos, & Ieſum ſtantem ad dexteram dei. Stabat Ieſus quaſi aduocatus: ſtabat quaſi ſolicitus, vt Stephanum athletam ſuum certantem iuuaret: ſtabat quaſi paratus vt coronaret ſuum martyrem. Stet igitur & vobis, vt eum non ti-

Mat. 17. Lucæ. 1. Eſaiæ. 7. Ezechie. 44. Matth. 3. Pſal. 113. Eſaiæ. 19. Lucæ. 2. Ione. 3. Mat. 18. Ioānis. 1. Actuū. 7.

G meatis ſedentem. Sedens enim iudicat, ſicut Daniel di-
Danie.7. cit: Throni poſiti ſunt, & libri aperti ſunt: & antiquus
dierum ſedit. In octogeſimo autem primo Pſalmo ſcri
Pſal.81. ptum eſt: Deus ſtetit in congregatione deorum, in me-
dio autem deos diiudicat. Stet vobis. Sedēs igitur iudi-
cat, ſtans iudicat, & iudicat imperfectis, inter deos autē
diiudicat. Stet vobis vt defenſor, vt bon⁹ paſtor, ne vos
lupi incurſent graues. Quo non ocioſe noſtra admoni
tio deflectit. Audio enim homines qui dicunt nullum eſ
ſe abſtinentiæ meritum. nullum frugalitatis, nullam vir
ginitatis gratiam, pari omnes æſtimari precio, delyrare
eos qui ieiunijs caſtigent carnem ſuam, vt menti ſubdi-
tam faciant. Quod nunquam feciſset, nunquam ſcrip-
1. Cori.9. ſiſset ad inſtruendum alios Paulus apoſtolus, ſi delyra-
mentum putaſset. Gloriatur itaque dicens: Sed caſtigo
corpus meum, & ſeruituti redigo, ne alijs prædicās ipſe
reprobus inueniar. Ergo qui non caſtigant corpus ſuū,
& volunt prædicare alijs, ipſi reprobi habētur. An quic
quam tam reprobum, quàm qđ ad luxuriam, ad corru-
ptelam, ad laſciuiam prouocat, quàm incitamentum li-
bidinis, incontinentiæ fomes, incendium cupiditatis?
Quæ iſtos Epicureos noua ſchola miſit, non philoſo-
phorum, vt ipſi aiūt, ſed imperitorum, qui voluptatem
prædicent, delicias ſuadeant, caſtimoniam nullius eſse
1. Ioan. 2. dicant vtilitatis? Fuerunt nobiſcum, ſed non fuerunt ex
H nobis. Neque enim pudet dicere quod dicit Euangeliſta
Ioannes. Sed hic poſiti primo ieiunabāt, intra monaſte-
rium continebantur, nullus erat luxuriæ locus, interdi
ćta ludibrioſæ diſputationis licentia. Hoc delicati non
potuerunt ferre. Abierunt, deinde volentes redire non
ſunt recepti. Pleraque enim audieram quæ deberent ca
uere. Monueram, nihil profeceram. Efferueſcentes ita-
que diſſeminare talia cœperunt, quibus incentores eſ-
ſent vitiorum omnium. Miſerabiles, perdiderūt vtique
quod ieiunauerunt. Perdiderunt quod ſe aliquo conti-
nuerunt tempore. Nūc itaque diabolico ſtudio inuidēt
aliorum operibus bonis, quorum ipſi fructu exciderūt.
Quæ virgo audiat nullum præmium eſse integritatis, &
nō ingemiſcat. (Abſit enim vt facile credat) certe vt nō
ſtudia deponat, & intentionem ſuæ mētis inflectat? Que
vidua quum cōceperit nullum eſse fructum viduitatis,
malit ſeruare fidem cōiugij, & in triſtib⁹ degere, quàm
lætioribus ſe credere? Quæ coniugij diſtricta vinculo, ſi
audiat quod nullus honos caſtitatis ſit, non poſsit incu
rioſa tentari corporis aut mentis facilitate? Et ideo ec-
cleſia quotidie in lectionibus ſacris, in ſacerdotum tra-
ćtatibus laudem pudicitiæ, gloriam integritatis perſo-
1. Cor.5. nat. Fruſtra ergo dicit Apoſtolus, Scripſi vobis in epi-
ſtola, ne commiſceamini fornicarijs. Et ne forte dicant,
I Non de omnibus mundi nos dicimus fornicarijs, ſed di
cimus quòd qui fuerit in Chriſto baptizatus, haberi iam
non debeat fornicarius, ſed qualiſcunque vita eius ac-
cepta ſit deo: ideo addidit Apoſtolus: Non vtique for-
nicarijs huius mundi. Et infra: Si quis frater nominatur
fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiēs, aut maledicus,
aut ebrioſus, aut rapax, cum eiuſmodi nec cibum qui-
dem ſumere. Quo enim mihi de ijs qui foris ſunt iudica
Ephe.5. re? Et ad Epheſios. Fornicatio & omnis immunditia &
auaritia nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos. Et
infra. Hoc enim ſcitote quòd omnis impudicus, aut im-
mūdus, aut auarus, qđ eſt idololatra, nō habet hæredita
tem in regno Chriſti & dei. De baptizatis vtiq; dictum
liquet. Ipſi enim accipiūt hæreditatē, qui baptizantur in
morte Chriſti, & cōſepeliuntur cum Chriſto, vt cū ipſo
reſurgāt. Ideo hæredes dei, cohæredes Chriſti. Sūt hære
des dei, quia tranſcribitur in eos dei gratia: cohæredes
Chriſti, quia renouātur in vitā ipſius. Hæredes quoque
Chriſti, quia datur illis per mortē ipſius tanq̄ teſtatoris
hereditas. Iſti igitur magis ſibi debēt attēdere qui habēt
quod poſsint amittere, q̄ qui nō habēt. Iſti maiore agere
cuſtodia, iſti cauere vitiorum illecebras, erroris incita-
menta, quæ maxime cibo potuq; oriuntur. Deniq; ſedit Exo.32.
popul⁹ māducare & bibere, & ſurrexit ludere. Ipſe quo K
que Epicurus, quem iſti ſibi magis ſequēdum q̄ Apoſto
los putant, aſsertor voluptatis, etſi neget inuectricē ma
li eſse voluptatem, non negat tamen ex ea fieri quædam
ex quibus generētur mala. Denique nec luxurioſorum
vitam reprehenſibilem videri, quæ repletur delectatio-
nibus, niſi vel doloris vel mortis quatiatur metu. At-
que hic quàm alienus à vero ſit, etiam hic deprehendi-
tur, quod voluptatem in homine deo authore creatam
aſserit principaliter: ſicut Philuminaris eius ſectator in
Epitomis ſuis diſputat, & huius allegat hiſtoricos eſse
authores ſententiæ. Sed hoc diuina ſcriptura redargui-
t, quæ ſerpentis inſidijs atque illecebris infuſam Adæ at
que Euæ voluptatem docet. Siquidem ipſe ſerpens volu
ptas ſit, & ideo variæ ac lubricæ & velut veneno quodā
corruptelarum infectæ paſsiones voluptatis ſint. Appe-
tentia igitur voluptatis cōſtat acceptum Adam excidiſ-
ſe mandato dei, & fructu gratiæ. Quomodo igitur volu
ptas ad paradiſum reuocare nos poteſt, quæ ſola nos pa
radiſo exuit? Vnde & dominus Ieſus volens nos aduer-
ſus diaboli tentamenta fortiores reddere, certaturus ie-
iunauit, vt ſciremus quia aliter illecebras mali non poſ
ſemus vincere. Denique ipſe diabolus primum tētamē- L
torum ſuorum ſpiculum de voluptate intorſit dicēs. Si Mat. 4.
filius dei es, dic vt lapides iſti panes fiant. Vnde ait domi
nus: Non in pane ſolo viuit homo, ſed in omni verbo
dei. & noluit facere, cum poſset, vt magis lectionis ſtu-
dio q̄ voluptatis intendere nos ſalutari præcepto doce-
ret. Et quia iſti ieiunandum negant, qua cauſa Chriſtus
ieiunauerit aſtruant, niſi vt nobis exēplo eſset eius ieiu
niū. Deniq; in poſterioribus docuit nō facile malū poſ-
ſe niſi noſtro vinci ieiunio, dicēs, Hoc genus nō eījcitur Ibidē. 17.
niſi in oratione & ieiunio. Quid etiā ſibi vult ſcriptura
quæ docet ieiunaſse Petrū, & ieiunāti atq; oranti de ba- Actuū. 10
ptizandis gentibus reuelatū myſteriū, niſi vt oſtenderet
etiā ipſos ſanctos cum ieiunant, tunc fieri præſtātiores? Exod.34.
Deniq; Moyſes cū ieiunaret, legē accepit. Et ideo Petrus
cū ieiunaret, edoctus eſt noui teſtamenti gratiā. Daniel Danie.14
quoq; ieiunij merito ora clauſit leonū, futurorūq; tēpo-
rū vidit negocia. Aut quæ nabis ſalus eſse pōt niſi ieiu-
nio eluerimus peccata noſtra: cū ſcriptura dicat: Ieiuni
um & eleemoſyna à pctō liberat? Qui ſunt ergo hi præ- Tobię. 4.
ceptores noui qui meritū excludāt ieiunij? Nōne gētiliū &.12.
vox iſta eſt dicentiū: Māducemus & bibamus? Quos be
ne irridet Apoſtolus dicēs: Si ſecundū hominē pugnaui 1.Cor.15.
Epheſi ad beſtias, quid mihi prodeſt, ſi mortui nō reſur
gūt? Māducemus & bibamus: cras enim moriemur. Hoc
eſt: Quid mihi ꝓfuit vſq; ad mortē cōtētio, niſi vt homi
nē redimerem meum? Qui fruſtra redimitur ſi nulla eſt M
ſpes reſurrectionis. Ac ꝑ hoc ſpe oī redēptionis amiſsa
māducemus & bibam⁹: ne amittamus fructū præſentiū,
qui futurorū nullū tenemus. Illorū ergo eſt cibis & poti
bus indulgere, qui nihil poſt mortē ſuā ſperāt. Denique
Epicurei dicūt aſsertores voluptatis, quia mors nihil ad
nos. Quo demōſtrāt corpore ſe tātū nō mēteviuere: nec
animæ fungi, ſed carnis ſolius munere, qui ſeceſsione
animæ corporiſq; diſsolui munus ſuæ vitæ omne exiſti-
ment, perire merita virtutū, atq; animæ omnē vigorē, to
tos ſe deficere cū corporis ſenſu, nihil reliquiarū ſupeſ
ſe animæ, cum ipſum corp⁹ nō ſtatim reſoluatur. Prius
ergo diſsoluitur anima q̄ corpus: cū ſecūdū ſuā opinio-
nem vel carnē & oſsa cōſiderare debeāt, quę poſt mortē
ſuperſunt, ſecūdū verā autē aſsertionē negare nō debe-
ant reſurrectionis gratiam. Merito ergo hos redarguēs
Apoſtolus monet nos ne talibus labamur opinionibus, Ibidem.
dicēs. Nolite ſeduci, corrūpunt mores bonos colloquia
mala. Sobrij eſtote iuſte, & nolite peccare. Ignorantiam
enī dei quidā habēt. Bonū ergo ſobrietas, quia peccatū
ebrietas eſt. Quid quod ille Epicurus defenſor volupta
tis, cuius ideo frequentem facimus mentionē, vt hos aut

A gentilium discipulos, & Epicuræã ꝓbemus sectã sequi, aut illũ ipsum quẽ ipsi philosophi à suo excludũt cõsortio tanꝙ patronũ luxuriæ, tolerabiliorẽ his esse doceamus? Clamat ergo ille (vt Demarchus asserit) quia non potationes, neꝙ comessationes, nec filiorũ soboles, nec fœminarũ copulę, nec piscium copia, aliorumꝙ huiusmodi, quę splẽdido vsui patrãtur cõuiuij, suauẽ vitã faciant, sed sobria disputatio. Deniꝙ addidit quòd copijs cõuiuij moderate vtãtur, qui nõ immoderate eas quęrũt. Succo solo & pane vel aqua qui libẽter vtitur, despuit deliciarũ epulas, quia multæ ex his generãtur molestiæ, Etiã alibi dicũt: Non immoderatę epulæ, nõ potationes, voluptatis suauitatẽ generãt, sed cõtinẽs vita. Cũ igitur illos abdicauerit philosophia, hos non excludit ecclesia? Siquidẽ & illi, qđ malã causam habẽt, se assertionib⁹ suis impugnãt frequẽter. Nam etsi principalis eorũ sentẽtia sit quòd nullã suauitatẽ voluptatis putent nisi quæ cibo potuꝙ percipiatur, tamẽ intelligẽtes in tã reprehẽsibili definitiõe versari se sine summo dedecore nõ posse, ac deseri ab oĩbus, fuco quodã probabiliũ disputationũ ea colorare voluerũt, adeo vt diceret quidã ex ijs: Dum stu demus delectationi per epulas & cantus, amisimus eam quę per verbi, quo solo salui esse possumus, infunditur perceptionẽ. Nõne isti dispares, discolores in hac multi
B formi disputatione nobis vidẽtur, quos adeo scriptura cõdẽnat, vt nõ pręterierit eos quos Apostolus redarguebat. dicẽte Luca in actibus apostolorũ, qui eum librũ hi
Actu.17. storico stylo scripsit: Quidã autẽ Epicuræi & Stoici philosophi disputabãt cũ eo, & quidam dicebãt, Quid vult hic seminiuerbius? Alij autẽ, Nouorũ dęmoniorũ videtur ꝓnũciator esse. Ex hoc tamen numero nõ immunis gratiæ abijt Apostolus. Siquidẽ etiã Dionysius Ariopagites cũ Damari vxore sua alijsꝙ multis credidit. Itaꝙ illi doctissimorũ & eloquentiũ cœtus simplici disputatione victos se esse credẽtiũ exẽplo manifestarũt. Quid igitur sibi isti volũt qui tentãt eos ꝓuertere quos acquisiuit Apostolus, quos redemit Christus sanguine suo? Quid est qđ asserũt baptizatos intẽdere nõ debere virtutũ disciplinis, nihil illis obesse comessatiões, nihil voluptatũ affluẽtiã, insipiẽtes esse eos qui ijs careãt: virgines oportere nubere, filios facere, similiter & viduas iterare qđ semel male virili admixtione expertę sint, etiã si se cõtinere possint, errare eas quæ nolũt iterare copulã? Quid ergo? Placet vt hominẽ exuẽtes, induamus pecudẽ: & expoliãtes Christũ, vestiamur aut superuestiamur amictus diaboli? Sed quũ ipsi doctores gentiũ ne honestatẽ quidẽ cum voluptate copulandam putauerint, eò quòd pecudem viderentur cũ homine induere: nos beluinos vsus humano infundamus pectori, & rationabili menti inscribamus irrationabiles ritus ferarum? Quanquam multa genera sint animantiũ quæ amisso pari cõ-
C cubitui indulgere nesciant, & tanꝙ solicitariæ vitæ æuũ exigant: plurima quoque hærbis vescãtur simplicibus, nec alio nisi fonte puro sitim restinguere nouerint: canesque videamus frequẽter interdicto cibo tẽperare solitas, vt ieiuna fame ora suspendãt si imperetur abstinẽtia. Ab hoc igitur reuocãtur homines, qđ didicerũt per hominẽ etiã mutæ nõ prævaricari bestiæ? Quid autẽ pulchrius abstinentia, quæ facit etiã iuuentutis annos senescere, vt fiat morũ senectus? Nanque vt redũdantia ciborum ac temulentia etiã maturior ætas calescit, ita mitigatur iuuentutis ferocitas epularum parsimonia, irriguóque fontis: & exterior ignis aquæ infusione extinguitur: non mirum si etiam interiora æstus corporis fluuiali potu refrigerãtur. Cibo enim flãma alitur ac deficit. Siquidem fœnũ, stipulam, lignum, oleum, aliaꝙ huiusmodi alimẽta ignis sunt, quibus pascitur: ea si detrahas, vel nõ suggeras, etiã ignis sopitur. Similiter ergo vapor corporis cibo alitur aut minuitur: cibo excitatur, cibo soluitur. Luxuria igitur mater libidinis est. Quid quòd naturæ cõueniẽs tẽperantia est, atque illi diuinæ legi quæ in ipso rerum ortu omnes fontes potui, fructꝰ arborũ esui D dedit? Vinum post diluuiũ iustus ad tentationem sui reperit. Vtamur ergo tẽperãtiæ naturali cibo, vtinãꝙ possimus. Sed quia nõ omnes fortes, ideo Apostolus ait: Vino modico vtere, ꝓpter frequentes tuas infirmitates. 1. Tim.5.
Nõ ergo propter voluptatem bibendũ est, sed ꝓpter infirmitatẽ. Pro remedio igitur parcius, pro delicijs redundantius. Denique Helias quẽ dominus ad virtutis erudiebat profectionẽ, ad caput suũ collyridã & vas aquæ 3.Reg.19.
reperit, & ideo in virtute escæ illius quadraginta diebꝰ ieiunauit. Patres nostri quum mare transirent pedibus, aquam non vinũ bibebant. Daniel & Hebræi pueri patrio cibo, & aquæ potu, ille furorem leonũ repressit, isti Danie.1.
ardentem ignem innoxio videre tactu circa mẽbra sua pasci. Et quid de viris loquar? Iudith luxurioso Holopherni haud quaquã inflexit cõuiuio, solo titulo sobrietatis desperatũ lacertis virilibus reportauit triumphũ, Iudith. 12
patriam obsidione exuit, ducem militiæ suis manibus occidit. Exemplum euidens quod & illum terribilẽ populis bellatorem virum luxuria sua emolliuit, & hanc fœminam tẽperãtia cibi fortiorẽ viris fecit. Non hic in sexu suo victa est natura, sed in cibo suo victa est, & regem superbum suis inclinauit ieiunijs. Anna octoginta quatuor annos in viduitate sua ieiunijs & obsecrationibus in templo die ac nocte seruiẽs, Christum agnouit. E
Quem Ioannes abstinentiæ magister quidam nouus terrarum angelus annunciauit. O stultũ Heliseum qui syluestribꝰ ramis & amaris pascebat prophetas, Immemorem scripturarum Esdram, qui memoria scripturas reddidit, Insipiẽtem Paulum, qui gloriatur ieiunijs, si nihil prosunt ieiunia. Sed quomodo non prosunt, quibus vitia purgantur? Quæ si deferas cum humilitate, cum misericordia, vt Esaias spiritu diuino locutus est, ossa tua Esaię. 58.
pinguescent, & eris sicut ortus ebrius. Pinguescit igitur anima tua, virtuteꝙ eius spirituali adipe ieiunij, & fructus tui multiplicantur vbertate mentis tuæ, vt sit in te sobria ebrietas, sicut illud est poculum de quo ait propheta, Et poculum tuum inebrians q̃ præclarũ est. Sed Psal.22.
nõ illa solum laudabilis quæ parca est ciborũ tẽperãtia, sed etiã illa quæ concupiscentiæ. Denique scriptum est, Post concupiscẽtias tuas ne eas, & à voluptate tua vetare. Si dederis animæ tuæ concupiscentiã, gaudio eris inimicis tuis. Et infra, Vinũ & mulieres apostatare faciunt etiam sapientes. Vnde Paulus etiam in ipsis coniugijs tẽperantiam docet. Est enim velut quidam adulter incontinens in matrimonio, qui legem apostolicam prævaricatur. Quid autem loquar quãta sit virginitatis gloria, quæ meruit à Christo eligi vt esset etiã corporale dei tẽplum, in qua corporaliter (vt legimus) habitauit plenitudo diuinitatis? Virgo genuit mundi salutem, virgo peperit vitam vniuersorum. Sola ergo non debet esse vir- F
ginitas, quæ omnibus in Christo profuit? Virgo portauit quẽ mundus iste capere aut sustinere nõ potest. Qui cum ex Mariæ nasceretur vtero, genitale tamen septum pudoris, & intemerata virginitatis conseruauit signacula. Itaque in virgine Christus reperit quod suũ esse vellet, quod sibi omniũ dominus assumeret. Per virũ aũt & mulierem caro eiecta de paradiso, per viginem iũcta est deo. Quid de altera Moysi Maria loquar, quæ fœminei dux agminis pede transmisit pelagi freta? Quo munere autem venerabilis Thecla etiam leonibus fuit, vt ad pedes prædæ suæ stratæ impastæ bestiæ sacrum deferrẽt ieiunium, nec procaci oculo virginẽ nec vngue violarẽt aspero, quoniã & ipso aspectu virginitatis violatur sanctitas? Denique qua reuerentia virginitatis locutus est sanctus Apostolus, De virginibus præceptũ domini nõ 1. Cor. 7.
habeo, consiliũ autẽ do tanꝙ misericordiã consecutus à domino? Pręceptũ nõ habet, consiliũ habet. Non enim pręcipitur quod supra legẽ ęst, sed magis dato suadetur consilio. Nec authoritas pręsumitur, sed demonstratur gratia: nec à quocunque demõstratur, sed ab eo qui mi-

G sericordiam dei meruit. Horũ ergo meliora q̃ apostolo
rum cõsilia? Apostolus dicit, Cõsiliũ do. isti dissuadẽdũ
putant. ne qua studeat virginitati. Cuius quãtam laudẽ
breui versiculo ꝓpheta expresserit, vel potius Christus
Canti. 4. in propheta, debemus cognoscere. Ortus, inquit, clau-
sus soror mea, ortꝰ clausus, fons signatus. Christus hoc
dicit ad ecclesiam, quam vult esse virginem sine macu-
la, sine ruga. Bonus ortus virginitas, quæ plurimos boni
ferat fructus odoris. Ortus clausus, quia vndique vallata
est muro castitatis. Fõs signatus, eò quòd virginitatis sit
fons & origo pudicitiæ, quæ inuiolata custodiat integri
tatis signacula, in quo fonte imago dei luceat: quia cum
mũditia corporis cõgruit etiã puritas simplicitatis. Non
potest dubitare quisquã quòd ecclesia virgo sit, quã etiã
in Corinthijs despondit Apostolus Paulus virginem ca
stam assignare Christo. In superiore igitur epistola dat
consilium, & existimat bonum esse munus virginitatis,
vt nullis instantis seculi turbetur necessitatibus, nulla
illuuie coinquinetur, nullis exagitetur procellis. In po-
steriore spõsor est Christo quòd virginitatẽ ecclesiæ in
illius plebis cõsignare possit integritate. Responde mi-
hi nunc Paule qua ratione propter instantem necessita
tem des consilium: quoniã qui sine vxore est: solicitus,
inquit, est quæ domini sunt, quomodo placeat deo. Et
1. Cor. 7. addidit: Et mulier innupta & virgo cogitat quæ sunt do
mini, vt sit sancta corpore & spiritu. Habet igitur murũ
suum aduersus mũdi huius turbines, & ideo septo diui-
næ munita protectiõis nullis seculi flabris inquietatur,
H Bonum ergo consilium, quia in cõsilio vtilitas est, & in
præcepto laqueus. Consilium inuitat voluntarios, præ-
ceptũ astringit inuitos. Siqua ergo secuta fuerit consili
um, & eam non pœnituerit, acquisiuit vtilitatem. Si quã
vero pœnituerit, nõ habet quod accuset Apostolũ. Ipsa
enim de infirmitate sua iudicare debuit, & ideo sibi vo-
luntatis suæ rea est, cuius grauiore q̃ ferre posset laqueo
se ac nodo ligauit. Itaque tanquam bonus medicus qui
& fortioribus stabilitatem virtutis cõseruare cupiat, &
infirmis salubritatem dare, alijs dat cõsiliũ, alijs demon
Roma. 14 strat remediũ. Qui infirmus est, olera manducet, accipi
at vxorẽ: qui validior est, fortiorẽ virtutis cibum expe-
1. Cor. 7. ctet. Meritoq; adiunxit: Nam qui statuit in corde suo fir
mus nõ habẽs necessitatẽ, potestatẽ autẽ habens suæ vo
luntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem
suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Mulier
vincta est legi quãto tẽpore vir eius viuit. Quod si dor-
mierit vir eius, libera est: cui vult nubat, tantũ in domi-
no. Beatior autẽ erit si sic permãserit, secundũ meũ cõsi
I liũ. Puto enim qđ & ego spiritũ dei habeo. Hoc est cõsi-
lium dei habere, explorare diligẽter omnia, & quæ me-
liora sunt suadere, & quæ tutiora demonstrare. Prouí-
dus doctor multas ostendit vias, vt qua vult vnusquisq;
quã sibi accõmodam arbitratur incedat, dũmodo occur
rat quo possit incaptꝰ prætẽdere. Bona virginitatis via,
sed sublimis & ardua validiores requirit. Bona etiam vi
duitatis, non tam difficilis vt superior, sed cõfragosa &
aspera cautiores exigit. Bona etiam matrimonij, plena
& directa lõgiore circuitu ad castra sanctorũ peruenit.
ea plurimos recipit. Sunt ergo virginitatis præmia, sunt
merita viduitatis, est etiam coniugali pudicitiæ locus.
Gradus singularũ sunt & incrementa virtutũ. State igi-
tur in corde vestro, ne quis vos subruat, ne quis possit
subuertere. Docuit nos Apostolus quid sit stare, hoc est
Exodi. 3. quod Moysi dictũ est: Locus enim in quo stas, terra san-
cta est. Nemo enim stat nisi qui fide stat, nisi qui fixꝰ stat
Deute. 5. sui cordis sentẽtia. Alibi quoq; legimus, Tu autẽ hic sta
mecũ. Vtrũque ad Moysen à domino dictum est, Vbi tu
stas, terra sancta est: & hic sta mecũ. hoc est, mecũ stas, si
stes in ecclesia. Ipse enim locus est sanctus, ipsa terra fœ
cunda sanctitatis, & opima virtutũ messibꝰ. Sta ergo in
ecclesia, sta vbi tibi apparuit, ibi ego tecũ sum. Vbi est
ecclesia, ibi firmissima statio tuæ mentis est: ibi funda-

mentum animi tui, vbi tibi de rubo apparui. Tu rubus, K
ego ignis in rubo, ego in carne propterea ignis, vt tibi
luceam, vt tuas spinas & tua peccata consumã, & meam
tibi demonstrẽ gratiam. Stantes ergo in corde vestro lu
pos fugate ab ecclesia quærẽtes prædam tollere. Non sit
in vobis desidia, non sit prauum os, lingua amarior. No
lite in concilio vanitatis sedere. Scriptum est enim: Nõ
sedi in concilio vanitatis. Nolite audire detrahentes ꝓ- Psal. 25.
ximis, ne dum auditis alios, prouocemini vt & ipsi dero
getis proximis, & dicatur vnicuique vestrum, Sedens ad
uersus fratrem tuum detrahebas. Sedentes detrahunt, Psal. 49.
stantes autem dominum benedicunt, quibus dicitur: Ec
ce nunc benedicite dominum omnes serui domini, qui Psal. 133.
statis in domo domini. Qui sedit (vt de corporeo vsu lo
quar) quasi ocio, & resoluitur corpore, atque intentio-
nẽ mentis relaxat. Stat autẽ speculator, puidus, & explo
rator impiger, peruigil custos, qui prætendit in castris.
Bellator quoq; strenuus ante expectatũ stat in agmine,
qui vult aduersarij cõsilia præuenire. Qui stat, videat ne 1. Cor. 10.
cadat. Qui stat, obtrectare nescit. Ociosorũ etenim fa-
bulæ sunt, quibus obtrectatio seritur, malignitas prodi
tur. Vnde ait ꝓpheta: Odio habui cõgregationem mali- Psal. 15.
gnorũ, & cũ impijs nõ sedebo. Et in trigesimo sexto psal
mo, quẽ præceptis referfit moralibus, in principio stati Psal. 36.
posuit. Noli æmulari inter malignãtes, neque æmulatus
fueris facientes iniquitatẽ. Malignitas plus nocet q̃ ma-
litia, quia malignitas nec purã simplicitatem habet, nec
apertã malitiã, sed absconditam maleuolentiam. Diffi-
cilius autem cauentur occulta, q̃ quæ sunt cognita. Vn- L
de & saluator noster à spiritibus malignis cauendũ ad-
monet, quod nos blandarum specie voluptatum capi-
ant, cęterarumq; rerum simulatione, cum ambitionem,
honorem, auaritiam, diuitias, ad superbiã potentię leno
cinia prætendunt. Itaque cũ in omni actu, tum maxime
in episcopi petitione abesse debet malignitas, in quo vi
ta formatur omniũ, vt placido & pacifico iudicio præfe
ratur vir omnibus, qui eligatur ex omnibus, & qui me-
deatur omnibus. Etenim mansuetus homo, cordis me-
dicus est. Huius se medicũ etiã dominus in euãgelio lo-
cutus est dicens: Non opus est sanis medicus, sed ijs qui Mat. 9.
male habẽt. Bonus medicus, qui infirmitates nostras ac
cepit, sanauit ægritudines: & tamẽ iste (sicut est scriptũ)
non se honorificauit fieri summũ sacerdotẽ, sed qui lo-
cutus est ad eum, pater dixit, Filius meus es tu, ego ho- Hebræ. 5.
die genui te. Sicut & alibi dicit, Tu es sacerdos in æter-
num secundũ ordinẽ Melchisedech. Qui quoniã typus
futurus erat sacerdotũ omniũ, ideo carnẽ susscepit, vt in
diebus carnis suæ preces & supplicationes deo patri cũ
magna voce & lachrymis offerret, & ex ijs quæ passus
est, quãuis esset filius dei, discere videretur obedientiã,
quã nos doceret, vt nobis fieret author salutis. Denique M
cõsummatis passionibus tanq̃ cõsummatus ipse sanita-
tẽ dedit omnibꝰ, peccatũ tulit omniũ. Ideo & Aaron sa
cerdotẽ ipse elegit, vt nõ humana cupiditas in eligendo
sacerdote pręponderaret, sed gratia dei: nõ voluntaria
oblatio, nec ꝓpria assumptio, sed cælestis vocatio: vt is
offerat munera ꝓ peccatis, qui possit affici ꝓ peccãtibꝰ:
quia & ipse, inquit, gestat infirmitatẽ. Non sibi quis ho-
norẽ debet sumere, sed vocari à deo. sicut & Aaron, ita
& Christus nõ ex se sibi accepit sacerdotiũ. Deniq; cum
ab Aaron per genus ducta successio, generis magis tene
ret hæredes, q̃ iustitiæ cõsortes, ꝓpterea ad typum illius
Melchisedech quem in veteri testamẽto legimus, verus
Melchisedech, verus rex pacis venit, verꝰ iustitiæ rex ve
nit. Hoc enim habet nominis interpretatio, sine patre, si-
ne matre, sine generationis enumeratione, neque initiũ
dierũ, neque finẽ vitę habens, qđ & ad filiũ dei refertur,
qui matrẽ in illa diuina generatione nescisuit, patrem in
hoc virginis Mariæ partu ignorauit, ex patre solo natus
ante secula, ex virgine sola ortus in hoc seculo. Initium
dierũ habere vtiq; nõ potuit, qui erat in pricipio. Quo-

A modo vitæ finem haberet,qui vitæ auctor omnibus est? Ipse principium & finis omnium. Sed refertur ad exemplum,vt tanquam sine patre & sine matre sacerdos esse debeat,in quo non generis nobilitas,sed morum eligatur gratia,& virtutū prærogatiua. Sit in eo fides,& morum maturitas,non alterum sine altero,sed vtrūque in vno cum bonis operibus conueniat & factis. Vnde nos apostolus Paulus eorum vult esse imitatores,qui per fidem,inquit, & patientiā possidēt repromissiones Abrahæ,qui per patientiam promissæ sibi benedictionis meruit accipere & possidere gratiam. Imitatores nos sancti Aaron Dauid propheta debere esse admonet,qui eū inter sanctos domini ad imitandum nobis constituit,dicens, Moyses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter inuocantes nomen eius. Dignus plane vir qui sequendus proponatur omnibus. Nam cum dira mors,ꝓpter cōtumaces in plebem serperet,medium se inter viuentes morientesq; obiecit,vt mortem sisteret, ne plures perirent. Vere vir mentis & animi sacerdotalis, qui se pro domini grege quasi pastor bonꝰ pio obijceret affectu. Itaque infregit aculeum, mortis impetum tenuit, transitum negauit. Pietas meritum adiuuit,quia pro ipsis se obtulit qui resistebant. Discant igitur dissidētes timere domini cōmotionem, sacerdotes placare. Quid? B Dathan & Abiron & Chore nōne propter dissensionē hiatus terræ absorbuit? Nam cum instigassent Chore & Dathan & Abiron ducentos quinquaginta viros aduersus Moysen & Aaron,vt separarent se ab ijs,insurrexerunt illi dicentes,Satis sit vobis quod tota synagoga sanctorum est,& in ipsis est dominus. Vnde iratus dominꝰ locutus est ad omnem synagogam,Considerauit & nouit dominus qui sunt eius, & sanctos adduxit ad se: & quos non elegit, non adduxit ad se. Et iussit dominus, vt eligerent sibi arulas,& incensum ponerent Chore & omnes qui cum eo insurrexerant aduersum Moysen & Aaron sacerdotes domini, vt qui electus esset à domino,ipse sanctus confirmaretur inter leuitas domini. Et dixit Moyses ad Chore, Audite me filij Leui, Nunquid hoc pusillum est vobis quod separauit vos deus à synagogis Israel? Et infra, Quæritis sacerdotio fungi? Sic tu & omnis synagoga tua congregare ad deum? Et Aaron quis est,quia murmuratis de eo? Cōsideratis igitur quæ offensionis causæ extiterint, quòd sacerdotio fungi indigni vellent,& propterea dissiderent,quod immurmurarent improbantes in sacerdotis sui electione iudicium dei. Propterea totum populum metus ingens corripuit,pœnæ terror inuoluit vniuersos. Obsecrantibus tamen omnibus ne paucorum insolētia omnes perirent, C designantur sceleris rei,& à totius populi corpore ducēti quinquaginta cum auctoribus suis separantur. immugiēs terra in medio plebis scinditur, aperitur in profundum sinus,abripiuntur noxij, & ita ab omnibus mundi huius ablegantur elementis, vt nec aerem haustu, nec cælum visu,nec mare tactu, nec terram contaminarent sepulchro. Cessauit pœna,non cessauit malitia. ex hoc ipso immurmuratio exorta populi, quòd per sacerdotes periret populus. Qua indignatione dominus perdidisset omnes,nisi Moysi & Aaron primo precibus inflexus, post etiam obiectu sacerdotis sui Aaron maluisset ingratos maiore veniæ pudore donare ijs quorū abnuebant gratiam. Ipsa prophetissa Maria,quæ cum fratribꝰ pede trāsierat freta maris, quia Aethiopissæ mysterium adhuc nescіens immurmurauerat aduersus fratrē Moysen,lepræ maculis inhorruit,vt vix tanto absoluta esset contagio,nisi Moysen rogasset. Quanuis ad typum synagogæ illa refertur admurmuratio, quæ Aethiopissæ, id est ecclesiæ ex gentibus sacramentum ignorans quotidiano immurmurat conuitio,& inuidet ei plebi cuius fide etiam ipsa exuetur à perfidiæ suæ lepra, secundum quod legimus quia cæcitas ex parte Israel contigit donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel salD uus fieret. Et vt aduertamus, quia in sacerdotibus diuina magis q̄ humana operatur gratia, vna ex multis quā Moyses per tribus acceperat & recōderat, virga Aaron floruit,atque ita diuini indicij munus spectādū in sacerte populꝰ aduertit, ac destitit parē sibi humano iudicio vendicare gratiā,qui ante parē sibi prærogatiuā cōpetere arbitrabatur. Virga autē illa quid aliud ostendit,nisi qđ nunq̄ sacerdotalis marcescat gratia, & sūma humilitate habeat in suo munere cōmissæ sibi florē potestatis, vel quia id quoq; ad mysteriū referatur? Nec ociose ꝓpe exitū vitæ Aaron sacerdotis hoc factū putamus. Declarari videtur populus senior, sacerdotalis lōgeuæ infidelitatis vetustate carіosus,qđ vltimus tēporibus imitatione ecclesiæ reformatus in studia fidei & deuotiōis,emortuum iam tot seculis rediuiua gratia florē emittat. Quid autē aliud significatur quod post defunctum Aaron nō vniuerso populo,sed soli Moysi qui est in sacerdotibus domini, imperauit deus vt exuuis Aaron sacerdotis filium eius indueret Eleazarum,nisi vt cognosceremus qđ sacerdos cōsecrare sacerdotē debeat, & ipse eū induere vestimentis,hoc est virtutibus sacerdotalibus,ac tunc si nihil ei deesse indumētorum aduerterit sacerdotaliū,& apte quadrare omnia,sacris eū adhibeat altaribus? Supplicaturus enim ꝓ populo,eligi à domino,ꝓbari debet E à sacerdotibus, ne quid sit quod in ipso grauiter offendat, cuius officiū est ꝓ aliorū offensa interuenire. Neq; enim mediocris virtus sacerdotalis est,cui cauendū non solum ne grauioribus flagitijs sit affinis,sed ne minimis quidē: vt sit prōptus ad misericordiā,promissum nō remordeat,lapsum reuocet,cōpatiatur dolori,mansuetudinē teneat,pietatē diligat, iram repellat vel decoquat, sit quidā lituus plebis excitandæ ad deuotionē,mitificādæ ad tranquillitatem. Vetus dictum est, assuesce vnus esse: vt vita tua quandam picturam exprimat, eandem seruans semper imaginem quam acceperit. Quomodo potest vnus esse,qui nunc iracundia inflammatur,nunc indignatione graui exæstuat, nunc vultu excandescit, nunc pallore immutatur, per momenta varius & discolor? Sed esto sit naturæ irascі, aut plerunque causæ, hoīs est tamen tēperare iracundiā, non leonino raptari furore. nō norit assuescere clamori, nō ferere nec acerbare familiare iurgiū. Scriptū est enim: Vir iracundus effodit peccatum. Non est vnus duplici corde,non est vnus qui se cohibere nescit in iracundia: de quo pulchre Dauid ait: Irascimini,& nolite peccare. Non iram imperat,sed Psal.4. indulget naturæ,quam homo præuenire non potest, mitigare potest. Ergo etsi irascimur, affectus noster motū recipiat secundum naturam. Quis enim ferat si ipse se F gubernare nequeat, qui alios gubernandos receperit? Ideoq; Apostolus formā dedit, quia & episcopum esse oportet irreprehensibilē. Et alibi ait: Oportet enim epi- 1. Timo.3 scopum sine crimine esse sicut dei dispensatorem,non superbum,non iracundum,nō vinolentū, nō percussorem,non turpis lucri cupidum. Nam quomodo conueniunt sibi dispensantis misericordia, & cupiditatis auaritia? Hæc posui quę cauenda acceperim. Virtutū autem magister Apostolus est, qui cū patientia redarguendos doceat cōtradicētes,qui vnius vxoris virū præcipiat esse: nō quo exortē excludat cōiugij, nā hoc supra legem præcepti est: sed vt coniugali castimonia seruet ablutionis suę gratiā. Neq; iterum vt filios in sacerdotio creare Apostolica inuitetur authoritate. Habentē enī dixit filios,nō facientē,neq; cōiugiū iterare. Quod ideo nō prętermisi,quia pleriq; ita argumētantur,vnius vxoris virū dici post baptismū habitę, eò quòd baptismo vitium sit ablutum,quo afferebatur impedimentū. Et vitia quidē atque peccata diluuntur omnia,vt si quis contaminauerit suum corpus cum plurimis quas nulla coniugij lege sociauerit,remittantur ei omnia: sed coniugia non resoluuntur si quis iterauerit. Culpa enim lauacro nō lex soluitur. Nulla enim culpa coniugij, sed lex est. Quod

G legis est igitur, non remittitur quasi culpa, sed tenetur quasi lex. Ideo Apostolus legem posuit dicens: Si quis sine crimine est vnius vxoris vir. Ergo quia sine crimine est vnius vxoris vir, teneatur ad legem sacerdotij suscipiendi. Qui autē iterauerit coniugiū, culpā quidem nō habet coinquinati, sed prærogatiua exuitur sacerdotis. Diximus quid legis est, dicamus etiā quid rationis. Sed prius cognoscamus nō solū hoc Apostolū de episcopo & presbytero statuisse, sed etiā patres in cōcilio Niceni tractatus addidisse, neque clericum quemquam debere esse qui secunda coniugia sortitus sit. Quomodo enim potest consolari viduam, honorare, cohortari ad custodiendam viduitatem, seruandam marito fidem, quam ipse priori coniugio non reseruauerit? Aut quid interest inter populum & sacerdotem si ijsdem astringerentur legibus? Debet præponderare vita sacerdotis, sicut præponderat gratia. Nam qui alios præceptis suis ligat, debet ipse legitima præcepta in se custodire. Quàm resistebam ne ordinarer: postremo cum cogerer, saltem ordinatio protelaretur. Sed non valuit præscriptio, præualuit impressio. Tamen ordinationem meam occidentales episcopi iudicio, orientales etiam exemplo probarunt. Et tamen neophytus prohibetur ordinari, ne extollatur superbia. Si dilatio ordinationi defuit, ius cogē
H tis est. Si non deest humilitas competēs sacerdotio: vbi causa non hæret, vitium nō imputatur. Quod si in alijs ecclesijs tanta suppetit ordinandi sacerdotis consideratio, quāta cura expetitur in Vercellēsi ecclesia, vbi duo pariter exigi videntur ab episcopo, monasterij continē tia, & disciplina ecclesiæ? Hæc enim primus in occidentis partibus diuersa inter se Eusebius sanctæ memoriæ coniunxit, vt & in ciuitate positus instituta monachorū teneret, & ecclesiam regeret ieiunij sobrietate. Multum enim adiumenti accedit ad sacerdotis gratiam, si ad studium abstinentiæ, & normam integritatis iuuentutem astringat, & versantes intra vrbem abdicet vsu vrbis & conuersatione. Hinc illi processerunt viri, Helias, Helisæus, Ioānes, Elizabeth, qui pelliceis tunicis & caprinis exuuijs induti, inopes atque egentes, angustijs & doloribus afflicti, in solitudinibus errabant, inter alta & condensa montium, inuia rupium, speluncarum horrida, fouearum vadosa, quorū cōuersatione dignus orbis terrarū nō erat. Hinc illi Daniel, Ananias, Azarias, Misael, qui in aula regia pascebātur, ieiunio alebātur tanq̄ in desertis cibo aspero, potuq; obuio. Meritoq; regij seruuli regis prævaluerūt, & captiuitatē decusso iugo cōtempserunt, potestates subegerūt, elemēta vicerūt, naturam ignis extinxerūt, euitauerūt flāmas, obtuderūt aciē gladij, strinxerūt leonum ora: & vbi infirmiores fieri existi
I mabātur, ibi fortiores reperiebātur. nō refugiebāt ludibria humana, qui cęlestia sperabāt præmia. nō horrebāt tenebras carceris, quibus æterni luminis gratia refulgebat. Hos secutus Eusebius sanctus exiuit de terra sua, & de cognatione sua, & domestico ocio peregrinationem prætulit. Pro fide quoque exilij dura præoptauit atque elegit, cōiūcto sibi sanctæ memoriæ Dionysio, qui posthabuit imperatoris amicitiā exilio volūtario. Itaque memorabiles viri circūdati armis, vallati exercitu cū raperētur de ecclesia, maiore triūphabāt de imperio, quia cō tumelia terrestri mercabātur mētis fortitudinem, regni potentiā: quibus militaris armorū strepitus extorquere nō potuit fidē: subegerūt bestialis animi feritatē, quę nocere sanctis nequiuit. Ira enim regis, ira leonis vt in prouerbijs habes. Confessus est victū se esse, qui rogabat vt mutarēt sententiā. Sed illi validiorē calamum suū ferreis gladijs arbitrabātur. Denique vulnerata est perfidia vt occideret, nō est vulnerata sanctorū fides, nō desiderārūt patriū sepulchrū quibus reseruabatur cæleste domicilium. Errauerūt toto orbe, vt nihil habētes, & possidentes omnia. Quocūque missi essent, locus deliciarū putabatur. Neque enim illis quicq̄ deerat, quibus fides locupleS abūdabat. Deniq; locupletabāt alios ipsi inopes ad K sumptū, opimi ad gratiā: tentabātur, sed nō mortificabātur, in ieiunijs, in laboribus, in custodijs, in vigilijs. Euaserūt de infirmitate fortes, nō expectabāt deliciarū illecebras quos saginabat fames, non adurebāt eos torrida æstatis, quos refrigerabat æternæ spes gratiæ. Non frangebat glacialis plagæ frigiditas, quibus feruenti spiritu vernabat deuotio. Non verebantur vincula hominum, quos Iesus soluerat. Non desiderabant redimi à morte, qui præsumebāt à Christo resuscitari. Denique sanctus Dionysius exegit votis vt in exilio vitam poneret, ne regressus cōfusa institutis & vsu infidelium studia plebis aut cleri inueniret. Meruitq; hanc gratiam vt pacem domini tranquillo affectu secū referret. Itaque vt Eusebiꝰ sanctus prior leuauit vexillū cōfessionis, ita beatꝰ Dionysius in exilij locis ꝓpiore martyribꝰ titulo exhalauit. Hæc igitur patientia in sancto Eusebio monasterij coaluit vsu, & durioris obseruationis consuetudine hausit laborū tolerantiā. Nāque hæc duo in attētiore Christianorū deuotione pręstātiora esse quis ambigat, clericorū officia, & monachorū instituta? Ista ad comitatem & moralitatē disciplina, illa ad abstinentiā assuefacta atq; patientiā. Hæc velut in quodam theatro, illa in secreto. Spectatur ista, illa absconditur. Ideo bonus Athleta ait, L Spectaculum facti sumus huic mundo. Dignus sane qui spectaretur ab angelis cū luctaretur: vt ad Christi braium perueniret, cum certaret vt in terris vitam angelorū institueret, in cælo nequitiā angelorū refelleret. Colluctabatur enim nequitijs spiritualibus. Merito mundus eum spectabat, vt mundus imitaretur. Hæc ergo vita in stadio, illa in spelunca. Hęc aduersum cōfusionē seculi, illa aduersus carnis appetentiā. Hæc subijciēs, illa refugiens corporis voluptates. Hæc gratior: illa tutior. Hæc se ipsam regens, illa semetipsam coercens. Vtraque tamen se abnegans, vt fiat Christi, quia perfectis dictū est: Mat. 16. Qui vult post me venire, abneget seipsum sibi, & tollat Gala. 2. crucem suam, & sequatur me. Sequitur ergo Christum qui potest dicere: Viuo autem iam non ego, viuit vero in me Christus. Negabat se Paulus, cum sciens, quia vincula & tribulationes eum manerent, in Hierusalem voluntarius se offerret periculis dicēs: Nec facio animam Actuū. 20 cariorem mihi, dummodo consummem cursum meū, & ministerium verbi quod accepi à domino Iesu. Denique circunstantibus plurimis plorantibus & obsecrantibus, non reflexit animum. ita fides prompta dura sui censor est. Hæc ergo dimicat, illa se remouet. Hæc illecebras vincit, illa refugit. Huic mundus triumphatur, illi exultat. Huic mundus crucifigitur, vel ipsa mundo, illi ignoratur. Huic plura tentamenta, & ideo maior victoria: illi infrequentior lapsus, facilior custodia. Denique ipse Helias, vt confirmaretur verbum oris eius, miM sus est à domino, vt se ad torrentem absconderet Charith. Minabatur Achab, minabatur Iezabel, timuit Helias, & exurrexit, & iterum in virtute escæ intelligibilis quadraginta diebus ambulauit, & quadraginta noctibus vsque ad montem Oreb, & introiuit in speluncam, & requieuit ibi, & sic postea missus est vt vngeret reges. 3. Reg. 17. & 19. Duratus igitur ad patientiam est solitudinum incolatu, & tanquam pastus ad virtutis adipalem agresti alimento processit fortior. Ioannes quoque in deserto adoleuit, & dominum baptizauit, & conscientiam illic prius exercuit, vt postea regem increparet. Et quia de sancti Luc. 3. Heliæ habitatione deserti, nomina locorum non ociosa quasi feriati prætermittimus, quid significet repetendum videtur. Missus est Helias ad torrentem Charith, ibi cum corui alebant, mane panem afferebant, ad vesperam carnes. Non immerito mane panis afferebatur, qui cōfirmat cor hominis. Quo enim cibo nisi mystico aleretur ꝓpheta? Ad vesperā caro ministrabatur. Intelligę quę legis, quia Charith intellectꝰ est. Oreb omne cor quasi cor dicitur. Bersabe quoq; puteus septimi, aut iu-

A ramenti latina interpretatio est. Primum Helias in Bersabe est, cōcessit ad sanctæ legis mysteria, diuiniq; iuris sacramenta. Postea ad torrentē mittitur, ad illum flumi nis impetum qui lætificat ciuitatem dei. Vtrunq; aduertis vnius auctoris testamētum. vetus scriptura quasi puteus profunda atq; obscurior: vnde cū labore haurias, non plenam, quia adhuc qui impleret eam, nō venerat. Mat.5. Deniq; postea ait: Nō veni legem soluere, sed implere. Ideo ad fluuium trāsire sanctus à Christo iubetur, quoniam qui de nouo testamento biberit, non solū flumen est, sed flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. flumina intellectus, flumina cogitationis, flumina spiritualia, quæ tamen perfidiæ aruerūt tempore ne sacrilegi biberent, potarent perfidi. Ibi prophetā domini agnoscebāt corui quem nō agnoscebāt Iudei. Pascebāt corui, quem genus regale illud & nobile persequebatur. Quæ est Iezabel quæ persequebatur, nisi synagoga vane fluēs, vane abūdās scripturis, quas neq; custodit, neq; intelligit? Psal.146. Qui corui pascebant, nisi quorū pulli eum inuocāt, qui inmentis dat escam, vt legimus, pullis coruorum inuocantibus eum? Sciebant illi corui quē pascerent, qui iuxta intellectum erant, & ad illum cognitionis sacræ fluuium escam vehebant. Pascit prophetam, qui intelligit, qui custodit quæ scripta sunt. Date ipsum ei cibū, fides nostra ei alimentū, nō erit profectus, mētes ille nostras B sensusq; pascitur, in nostro sermo eius intellectu epulatur. Damus ei panem qui in lumine Euangelii positi cōferimus ei nostri firmamenta cordis. His alitur, his viget, his ieiuna diu replet ora, quibus Iudæorum perfidia nullum fidei cibū subministrat. Ieiunus est illis omnis sermo propheticus, cuius adipem interiorē non vident exesus & tenuis qui impinguare eorū fauces nō potest. Fortasse ideo deferebāt ad vesperā carnes, quasi fortiores cibos, quos infirmi ingenio Corinthii non poterant sumere, & ideo lacte potabantur Apostolico. Esca ergo fortior ad vesperam mundi huius deferebatur, mane panis. Et ideo quia dominus hanc ministrari mandauit alimoniam, bene illud propheticū dici ei hoc loco cōue- Psal.64. nit, Exitu matutino & vespere delectabis. Et infra: Parasti cibum illorum, quia ita est præparatio eius. Sed satis de magistro dictū puto, nunc discipulorum vitam prosequamur: quia in illam se laudē induerūt, hymnis dies ac noctes personant. Hęc nempe angelorum militia est, semper esse in dei laudibus, orationibus conciliare crebris, atq; exorare dominū studēt, lectione vel operibus continuis mentem occupant, separati à cœtu mulierū, sibiipsi inuicem vitam præbent, custodiam. Qualis hæc vita, in qua nihil sit quod timeas, & quod imiteris plurimum adest: ieiunii labor compēsatur mentis placiditate, leuatur vsu, sustentatur ocio, aut fallitur negocio, non oneratur mūdi solicitudine, non occupatur alienis C molestiis, nō vrgetur vrbanis discursibus. Huic vel seruando vel edocendo muneri aduertitis qualis adhibendus magister sit, quem reperire possumus si vestra humanitas aspiret, si vos donetis inuicem vobis, si quis ab altero se læsum nō putat. Non enim hæc sola est forma iustitiæ, vt non lædas eum qui te non læserit, sed etiam illa, vt etiā ei remittas qui te læserit. Lædimur plerumq; fraude alterius, dolo proximi. Nūquid hoc virtutis putamus, vt dolū vlciscamur dolo, fraudē referamus fraudibus? Etenim si iustitia virtus est, crimine debet vacare nec improbitatem improbitate refellere. Quæ enim virtus, hoc à te fieri, quod in altero ipse punias? Contagio ista improbitatis, non vltio est. Nihil autem interest cui malefacias, vtrum iusto, an iniusto, cum te malefacere non oporteat. Neq; distat quomodo malignus sis, vtrū vindicandi studio, an voto nocendi, cum malignitas in vtroq; genere non careat reprehēsione. Nam malignū Psal.36. esse, ab iniusto nihil distat: ideoque dictum est: Noli malignus esse inter malignantes, neque æmulatus fueris facientes iniquitatem. Et supra idem: Odio habui congregationem malignātium, Omnesq; complexus est, nul D lum excepit: malignitatem tenuit, r.ō caulam interroga uit. Quæ autē melior forma quàm iustitiæ diuinæ? Dicit enim dei filius: Diligite inimicos vestros. Et iterum di- Mat.5. cit: Orate pro calumniantibus & persequentibus vos. Eousq; perfectis studium adimit vltionis, vt lædentium charitatem imperet. Et quoniam in veteri scriptura dixit: Mihi vindictam, & ego retribuam. Et in Euangelio Deut.32. ait orandum pro iis qui læserint, ne in eos vindicet qui vindicandum promisit. Vult enim ex tua dimittere voluntate, in quo ex sua conuenitur promissione. Quod si vindictam requiris, habes quia iniustus amplius suis punitur opinionibus quàm iudiciariis seueritatib9. Et quoniam nemo potest esse sine aliquibus aduersis, id agamus, ne nobis nostro iudicio aduersa accidant. Nemo enim grauius alieno cōdēnari potest iudicio, q̄ infipiēs suo, qui sibi est auctor malorum. Vnde molesta & plena contētionis declinemus negocia, quæ neque fructum habent, & impedimentū afferunt. Quanquam id agere debemus, ne nos arbitrii nostri pœniteat, aut facti. Prudentis est enim prospicere ne frequēter eum pœniteat sui. Nunq̄ autem pœnitere, solius est dei. Quis vero iustitiæ fructus, nisi mentis tranquillitas? Aut quid est iuste viuere, nisi cum trāquilitate viuere? Qualis forma fuerit domini, talis totius domus est status. Quod si domi quæruntur ista, quanto magis in ecclesia, vbi & diues & pau E per, seruus & liber, Græcus & Scytha, honoratus & plebeius omnes in Christo vnum sumus? Nemo pręsumat, quia diues est, plus sibi deferendum. Ille est dines in ecclesia, qui pauperi non sibi diues est. In ecclesia quidem fidelis diues est. Fideli enim totus mundus diuitiarum est. Quid enim mirum si mundū fidelis possidet? Christi hæreditatem possidet, quę preciosior est mundo. Sanguine precioso redempti estis: omnibus vtique non solis pecuniosis dictum est. Sed vultis diuites esse? Sequimini dicentem: Sancti in omni conuersatione estote. Non diuitibus dicit, sed omnibus, quia sine discrimine personarum iudicat, vt bonus testis eius Apostolus dicit: Et ideo nō in remissione, non in fastidio, non in exaltatione cordis, sed in timore, inquit, hoc incolatus vestri tempus conuersamini. Tempus accepistis hac in terra, non perpetuitatem. quasi tempore vtamini, qui sciatis vos migraturos. Nolite in diuitiis confidere. quia omnia illa hic relinquūtur. Sola vos comitabitur fides. Erit sane etiam iustitia comes, si fides præuia sit. Quid vos palpāt diuitiæ? Non auro vel argento, non possessionibus, non sericis vestibus de vana vestra conuersatione redempti estis, sed precioso sanguine Christi Iesu. Ille ergo diues F est qui fuerit hæres dei, Christi cohæres. Noli pauperem contemnere, ille te diuitem facit. Noli egentem fastidire. Iste pauper clamauit ad dominum, & dominus exau- Psal.33. diuit eum. Noli inopem refutare, & Christus pauper fac- 2.Cor.8. tus est, vt te inopia sua diuitem faceret. Noli quasi diues te attollere: Sine pecunia misit apostolos suos. Mat.10. Denique primus eorum dixit: Argentum & aurum non Actu.3. habeo, sed fidem habeo. Gloriatur in paupertate quasi refugiat contaminationem. Argentum, inquit, & aurum non habeo, sed fidem habeo. Satis diues sum in nomine Iesu, quod super omnem hominem est. Argentum non habeo, sed nec requiro. Aurum non habeo, sed nec desidero, sed habeo quod vos diuites non habetis. Habeo quod pluris esse etiam vos arbitremini. Dono pauperibus, vt in nomine Iesu dicam: Conualescite manus remissæ, & genua dissoluta. Sed vultis diuites esse? estote pauperes. Tunc eritis per omnia diuites, si fueritis pauperes spiritu. Non census diuitem, sed animus facit. Sunt enim qui se humiliant in multis diuitiis & recte ac prudenter. Satis enim diues omnibus naturæ lex est, cui cito inuenias quod abundet. Cupiditatibus autem omnis diuitiarum abundantia, inopia est. Deniq; nemo pauper nascitur, sed fit. Non ergo naturæ

G paupertas,ſed opinionis eſt:ideoq; cito inuenitur diues naturæ,difficile cupiditatis. Etenim quo plus vnuſquiſque acquiſierit,plus ſitit,& quaſi quadã inardeſcit ebrietate cupiditatũ ſuarũ. Quid quaſi neceſsariũ quęritis cumulum diuitiarũ?Nihil tam neceſsarium, q̃ cognoſcere quid non ſit neceſsariũ. Quid in carnem retorquetis excuſationẽ?Non corporis venter inſatiabilẽ, ſed mentis auaritia facit. Nunquid caro ſpem futuri abſtulit? Nũquid caro ſpiritualis gratiæ ſuauitatẽ ademit? Nunquid caro fidem impediuit?Nunquid caro aliquid furoris dominis vanis opinionibus adiudicauit? Plus amat caro moderatam frugalitatẽ, qua exuitur onere,induitur ſalubritate,qua ſolicitudinem deponit,aſsumit trãquillitatem. Sed nec ipſæ diuitiæ vituperabiles. Denicq; Prou. 13. redemptio animæ viri,diuitiæ eius:quoniam qui pauperi donat,redimit animam ſuã. Eſt ergo & his materialibus diuitiis virtuti locus. Quaſi gubernatores eſtis in magno mari. Si bene quis gubernat ſuum nauigium, cito tranſit fretum,vt perueniat ad portum. Qui autẽ neſcit regere ſuũ cenſum, onere ſuo mergitur. Ideo ſcriptum eſt: Poſſeſsio diuitum,ciuitas firmiſsima. Quæ eſt Prou. 10. iſta niſi Hieruſalem quæ in cælo eſt,in qua regnum dei? Bona hæc poſſeſsio,quæ fructus perpetuos facit. Bona poſſeſsio,quæ nõ hic reliquitur, ſed illic poſsidetur. In hac poſſeſsione qui fuerit dicit: Portio mea dominus. Nõ dicit,portio mea ab illis vſq; ad illos porrecta & diffuſa terminos. Nõ dicit, portio mea inter illos vicinos, niſi forte inter apoſtolos, inter ꝓphetas,inter ſanctos
H dei. hæc eſt enim iuſti portio. Non dicit, portio mea in pratis,nõ in ſyluis,non in campis,niſi forte in cãpis ſyl
Pſal. 131. uæ,in quibus inuenitur eccleſia,de qua ſcriptũ eſt:Inuenimus eã in cãpis ſyluæ. Nõ dicit, portio mea greges e-
Pſal. 32. quorũ. Mendax enim equus ad ſalutẽ. Nõ dicit, portio mea armẽta boum,aſini, oues, niſi forte inter illa enumerat armenta quę agnoſcũt poſſeſſorẽ ſuum,& in illa aſina vult conſortium habere quæ non refugit præſepe Chriſti. Et illa ouis ſibi portio eſt, quæ ad immolandũ ducta eſt,& ille agnus coram tondente ſine voce qui nõ aperuit os ſuum,cuius in humilitate iudicium exaltatũ eſt. Bene ait Coram tondente, qui ſuperflua nõ propria in illa depoſuit cruce,qui corpus exuit,nõ diuinitatem amiſit. Non quicunq; ergo dicit, Portio mea dominus. Nõ auarus dicit,quia venit auaritia,& dicit: Mea portio es,ego te ſubditũ habui,mihi ſeruiſti,mihi te in illo auro vendidiſti,mihi te in illa poſſeſsione adiudicaſti. Nõ dicit luxurioſus portio mea Chriſtus: quia venit luxuria,& dicit: Mea portio es, ego te in illo mihi mancipaui conuiuio,in illis epularum reatibus,ego te addictum
I teneo gulæ & vuæ chirographo. An ignoras quia cari? tibi fuit menſæ tuæ q̃ vitæ præciũ? Tuo te iudicio reuinco,nega ſi potes,ſed non negare potes. Denique nihil ad vitam reſeruaſti,totum ad menſam expendiſti. Non poteſt dicere adulter, portio mea dominus: quia venit libido,& dicit: Ego ſum tibi portio,mihi te in illius adolescentulæ addixiſti amore, in illius nocte meretricis in meas leges in mea iura migraſti. Non dicit proditor, portio mea Chriſtus:quia ſtatim irruit in eum nequitia
Ioan. 13. mali,& dicit: Fallit te domine Ieſu meus iſte. Habemus exemplum, quia cũ Iudas panem à Chriſto accepiſset, immiſit ſe in cor eius diabolus quaſi poſſeſsionem ſuã vendicans,quaſi portionis ſuæ ius retinens,quaſi dicẽs: Non eſt tuus iſte,ſed meus, meus certe miniſter,tuus ꝓditor. meus plane iſte eſt: denique tecum recumbit, & mihi ſeruit: tecum epulatur, & mecum paſcitur. A te panẽ accepit,à me pecuniam. Tecũ bibit, & mihi tuum ſanguinem vendit. Quam vera diceret, probauit. Denicq; Chriſtus receſsit ab eo, ipſe quoque Iudas reliquit Ieſum,ſequitur diabolum. Quam multos dominos habet qui vnum refugerit. Sed nos non refugiamus. Quis refugiat eum quem ſequuntur alligati vinculis,ſed vinculis voluntariis quæ ſoluunt non alligant, quibus vincti vinculis gloriantur dicentes: Paulus vinctus Ieſu Ab Philemone. Chriſti,& Timotheus? Glorioſius ab hoc ſtringimur, q̃ ab aliis abſoluimur & relaxamur. Quis igitur fugiat pacem? quis fugiat ſalutem? quis fugiat miſericordiã? quis K fugiat redemptionem? Videtis filii quales euaſerint qui hæc ſecuti ſunt,quomodo operẽtur defuncti. Quarum virtutum laudem miramur, earum ſtudeamus adipiſci induſtriam: & quas prædicamus in aliis,eas in nobis taciti recognoſcamus. Nihil molliculum,nihil infractum ad laudem peruenit. Regnum cælorum cogitur, & co- Mat. 11. gentes diripiunt illud. Feſtinantes patres agnum manducabant. Feſtina eſt fides,ſalutis deuotio,ſpes impigra contradictiones animi non amat, ſed traductionem ab infructuoſo ocio ad fructum laborum. Quid in craſtinum differs? Potes & hodiernum diem lucrari. Cauendum eſt enim ne & illum non teneas,& hunc amittas. Non exiguum detrimentum eſt vel horæ vnius, & vna hora totius vitæ portio eſt. Sunt iuuenes qui cito volunt ad ſenectutem peruenire, ne ſubiaceant diutius ſeniorum arbitrio. Sunt etiam ſenes qui velint ſi poſsint ad iuuentutem redire. Quorum ſtudium neutrum probo,quia iuuenes faſtidioſi præſentium quaſi ingrati mutationem viuendi requirunt,ſenes dilationem,cum poſſit & iuuenta ſeneſcere moribus,& ſenectus virere operibus. Neque enim emendationem morum magis ætas affert q̃ diſciplina. Quanto ergo magis nos oportet ſpẽ attollere ad regnũ dei, vitæ vbi nouitas, vbi gratiæ erit L non ætatis commutatio. Non ocio,non ſomno merces paratur. Nullum opus dormiẽtis eſt,nullus fructus ocii immo magis diſpendium. Ocioſus Eſau amiſit primatus benedictionem, quia maluit cibum accipere quàm quærere. Laborioſus Iacob apud vtrunq; parentem inuenit gratiam. Et tamen cum ſuperior eſset Iacob virtute & gratia,ceſsit fratris indignationi, qui ſibi prælatum fratrem iuniorem dolebat. Ideo ſcriptum eſt,Date locum iræ, ne alterius indignatio te quoq; in peccatum trahat,dum vis reſiſtere,dum vis vindicari. Potes & ab illo & à te remouere culpam,ſi cedendum putes. Imitare patriarcham,qui de conſilio matris lõginqua petiit. Et matris cuius? Rebeccæ vtiq;,hoc eſt patientiæ. Cuius enim niſi patientiæ hoc conſilium eſse poterat? Amabat mater contra affectum pii amoris dimitti filium. Maluit enim ſibi eum exulare q̃ deo. Et quia bona mater,vtriq; detulit,iuniori filio benedictionẽ quam conſeruare poterat. Non enim filium filio,ſed impigrum ocioſo prætulit,fidelem infido. Sed etiam filio ipſi ſeniori non parum contulit amãdo minorẽ filium,ne parricidiũ faceret. Itaq; quoniam ob pietatẽ non propter improbitatẽ exulabat à parẽtibus,loquebatur cũ deo,angebatur cen M ſu,liberis,gratia. Neq; his tamen elatus eſt cũ fratri occurreret,ſed humiliatus adorauit,nõ vtiq; illum immitem,illum furibundum,illũ degenerem, ſed eum quem in fratre conſiderabat,ideoq; adorauit ſepties, numero ſcilicet remiſsionis,quia nõ hominẽ adorabat,ſed deũ, quem in carne hominis eſse venturũ præuidebat ſpiritu,vt tolleret peccata mundi. Quod tibi ex Petri reſpõſione aperitur myſterium, dicente eo: Si peccauerit in me frater meus,quotiens remittam ei? Vſque ſepties? Vides quoniam peccatorum remiſsio,typus erat illius ma Mat. 18. gni ſabbati,illius quietis perpetuæ gratiæ, & ideo contẽplatione donatur. Sed quid ſibi vult quòd & vxores, & filios,& oẽs diſpoſuit ſuos, & præcepit vt & ipſi adorarent ſuper terram? Non vtiq; vt elemẽtum quod pleriq; repletur ſanguine, in quo officina eſt ſcelerũ, aut vaſtis plerunq; horret cautibus, aut præruptis rupibus, aut ſterili & ieiuno ſolo,ſed,vt carnẽ præſidio nobis futuram. Et fortaſse hoc illud eſt myſteriũ quod edocuit dominus dicens: Non ſolum ſepties,ſed & ſeptuagies ſepties. Et vos igitur donate iniurias veſtras,vt ſitis filii Iacob. Nolite exaſperari ſicut Eſau. Imitamini ſanctum Dauid,qui tãquam bonus magiſter reliquit nobis

Psal. 108. quod imitaremur,dicens:Pro eo vt diligerent me,detrā
A hebant mihi,ego autem orabam.& cum malediceretur orabat. Bonum scutum oratio,qua contumelia excludi tur,maledictū repellitur , & in ipsos qui maledixerunt, frequenter retorquetur,vt suo telo vulnerentur . Male dicent,inquit,& tu benedices,Ambiēda hominum maledictio,quæ acquirit dominicam benedictionē. Quod
Heb.13. superest charissimi,cōsiderate quia Iesus extra portam pas⁹ est,& vos egredimini de hac terrena ciuitate,quia
Philp.3. ciuitas vestra superior est Hierusalem:ibi conuersamini,vt dicatis:Nostra autem cōuersatio in cælis est. Ideo Iesus exiuit de ciuitate, vt vos exeuntes de hoc mundo supra mundum sitis . Moyses solus qui deum videbat, extra castra habebat tabernaculum quando loquebatur cum deo:& hostiarum quæ pro peccato fiebant, sanguis quidē altaribus inferebatur,quia nemo intra mundi huius vitia positus peccatū deponit, nec sanguis eius acceptus est deo , nisi de corporis huius exeat inquinamento. Hospitalitatem diligite,per quam sanctus Abraham inuenit gratiā. Hospitio suscipere filiam Sara meruit effœta iam senectute. Loth quoq; Sodomitani excidii euasit ignem. & tu potes suscipere angelos , si aduenientibus officium tuum offeras . Quid de Raab dicam quæ hoc munere inuenit salutem ? Compatimini iis qui alligati tenentur vinculis.tanq̄ simul alligati. Consola-
Eccle.7. mini in luctu positos. Melius est enim ire in domum lu-
B ctus,q̄ in domū gaudii. Illinc officii meritū,boni,hic vitium lapsus refertur. Postremo illuc mercedem speras, hic recepisti. Sentite laborantibus tanq̄ simul laborantes,Mulier viro deferat nō seruiat:regēdam se præbeat, nō coercendā. Indigna est coniugio , quę digna est iurgio. Vir quoq; vxorē tanq̄ gubernator dirigat,tanq̄ cōsortem vitæ honoret,participet vt cohæredi gratiæ. Matres ablactate filios,diligite eos , & orate pro iis vt longæui super terrā sint:non in terra,sed super terram. Nihil enim longæuum in hac terra , & quod est diu,breue est,& magis lubricum. Monete eos vt magis crucem domini tollant,quàm hanc vitā diligant. Maria mater domini ante crucem filii stabat. Nullus me hoc docuit,nisi sanctus Ioannes euangelista . Mundum alii concussum in passione domini conscripserunt,cælum tenebris obductum,refugisse solem,in paradisum latronē,sed post piam confessionem,receptum. Ioannes docuit,quod alii non docuerūt, quemadmodū in cruce positus matrē appellauerit. Pluris putatur quòd victor suppliciorū pietatis officia matri exhibebat , q̄ quòd regnū cæleste donabat vitæ ęternę. Nā si religiosum est quòd latroni donatur venia,multo vberioris pietatis est quòd à filio ma
C ter tanto affectu honoratur. Ecce,inquit,fili⁹ tuus,Ecce mater tua. Testabatur de cruce Christus, & inter matrē atq; discipulum diuidebat pietatis officia. Cōdebat dominus non solum pubicū,sed etiam domesticum testamentum,& hoc eius testamētū signabat Ioānes, dignus tanto testatore testis. Bonū testamentū non pecunię,sed
Psal. 44. vitæ æternæ,quod non atramēto scriptum est,sed spiritu dei viui,qui ait:Lingua mea calamus scribę velociter scribentis . Sed Maria nec minor q̄ matrē Christi decebat,fugiētibus apostolis ante crucem stabat,& piis spectabat oculis filii vulnera , quia expectabat nō pignoris mortem,sed mundi salutem . Aut fortasse quia cognouerat per filii mortem mundi redemptionem aula regalis,etiam sua morte putabat se aliquid publico addituram muneri. Sed Iesus non egebat adiutore ad redem-
Psal.87. ptionem omnū qui omnes sine adiutore seruauit . Unde & dicit: Factus sum sicut homo sine adiutorio , inter mortuos liber. Suscepit quidē affectū parentis, sed non quæsiuit alterius auxiliū. Hanc imitamini matres sanctæ quæ in vnico filio dilectissimo tātum maternæ virtutis exemplū edidit. Neq; enim vos dulciores liberos habe-
1.Pet.2. tis,neq; illud virgo quærebat solatium,quòd alium posset generare filium. Domini seruis imperate quasi cōdi tione subditis,sed ita vt naturæ eiusdem cuius vos estis, D cōsortes esse eos memineritis . Serui quoq; dominis seruite cum volūtate . Etenim vnusquisq; quod natus est, patienter debet suscipere . Nec solū bonis,sed etiam asperioribus obedite dominis. Nam quę est vestræ seruitutis gratia si bonis seruiatis sedulo ? Sed etiam asperos promereamini . Nam liberi quoq; nullam habent mercedem si peccantes puniantur à iudicibus, sed illa merces est si etiam nō peccantes . Et vos ergo contemplatione domini Iesu etiam si difficilibus seruiatis dominis cum patientia,mercedem habebitis. Siquidem ipse dominus iustus ab iniustis passus est , & patientia mirabili peccata nostra suæ affixit cruci, vt qui illū imitatus fuerit,peccata sua sanguine suo diluat . Ad summam conuertimini omnes ad dominum Iesum . Sit in vobis vitæ huius delectatio in bona conscientia , patientia mortis cum spe immortalitatis , confirmatio resurrectionis cū Christi gratia,veritas cū simplicitate, fides cū confidentia,abstinentia cū sanctitate, industria cū sobrietate, cō uersatio cum modestia,eruditio sine vanitate,sobrietas doctrinæ fidelis sine hæresis temulentia.

Diui Ambrosii ad Episcopos per AEmiliam constitutos,eos de celebritate paschali instruentis,

Epistola. LXXXIII.

DOMINIS Fratribus dilectissimis episcopis E
per AEmiliā cōstitutis,Ambrosius episcopus. Non mediocris esse sapientiæ diem celebritatis definire paschalis , & scriptura diuina nos instruit, & traditio maiorū qui conuenientes ad synodū Nicenā , inter illa fidei vt vera ita admirāda decreta,etiam super celebritate memorata congregatis peritissimis calculādi, decem & nouem annorum collegere rationem,& quasi quendam constituere circulū ex quo exemplum in annos reliquos gignere tur. Hunc circulū Enneadecaterida nuncupauerunt,sequentes illud,quòd non debeamus vana quadā opinione super celebritate huiusmodi fluctuare,sed vera ratione cōperta ita omniū cōcurrat affectio,vt vna nocte vbique sacrificium pro resurrectione domini deferatur. Domini fratres dilectissimi eò vsq; à vero nos deuiare non conuenit,nec vago ingenio discrepare,vt quædam necessitas celebritatis hui⁹ omnibus sit imposita Christianis:quando quidē ipse dominus eū elegit diem quo pascha celebraret , qui cū obseruātię veræ ratione concurrit. Scriptum est enim:Venit autē dies in qua neces- Lucæ. 22.
se erat pascha immolari,& misit Petrum & Ioannem dicens:Euntes ite parate nobis pascha,vt manducemus. F
At illi dixerunt:Vbi vis paremus? Et dixit ad illos: Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem occurret homo amphoram aquę portans.sequimini eum in domū in quam intrat,& dicetis patrifamilias · Dicit tibi magister , Vbi est diuersorium vbi pascha cū discipulis māducē ? Ipse vobis ostendet in superioribus locū magnum ibi parate. Aduertimus igitur quod non ad terrena descēdere, sed in superioribus locum magnū stratum quærere debeamus,vt domini pascha celebremus . Abluere etiam sensus nostros quadam spirituali aqua fontis æterni , & deuotæ celebritatis tenere mensuram,nec opinione vulgari dies quosdam explorare lunares,cū Apostolus dicat:Dies obseruatis,& menses,& tempora, & annos.ti- Gal.4.
meo ne sine causa laborauerim in vobis. Nā incipit esse cōtrarium , Sed aliud est obseruare gentilitio more, vt qua luna quid adoriendū sit iudices, vtputa quintam esse fugiendam,nihilq; ea inchoandū. Varios quoq; cursus lunę obeūdis negociis cōmendare,vel cauere quosdam dies, quemadmodū pleriq; posteros dies vel AEgyptiacos declinare consuerunt. Aliud est enim obseruantiam religiosæ menti intendere in eū diem de quo scri- Psal.117.
ptum est:Hic est dies quem fecit dominus. Nam etsi scriptum sit quòd pascha domini quartodecimo die mensis Exo.12.

G primi celebrari debeat, & vere quartamdecimam lunã ad celebrandum dominicæ ſeriem paſsionis inquirere debeamus, tamẽ ex hoc poſsumus intelligere quòd ad huiuſmodi ſolẽnitatem vel eccleſiæ perfectio, vel claræ fidei plenitudo quæratur, ſicut dixit propheta cum lo-
Pſal.88. queretur de filio dei, Quia ſedes eius ſicut ſol in cõſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternũ manebit. Inde eſt quod ipſe dominus cùm opera in terris miranda feciſset, quaſi iam fundata humanarũ mentium fide, tem-
Ioan. 17. pus paſsionis eſse memorauit dicens: Pater venit hora, clarifica filiũ tuũ, vt filius tuus clarificet te. Hanc enim celebrandæ paſsionis claritudinẽ quæſitam alibi docet
Lucæ.13. dicens: Ite, dicite illi vulpi: Ecce eiicio dæmonia hodie, & cras ſanitates perficio, & ſequẽti cõſummor die. His vtiq; conſummatur Ieſus qui incipiunt eſse perfecti, vt plenitudinẽ diuinitatis & redẽptionis eius fide ſua credant. Ergo & diem & horã exquirimus, vt ſcriptura nos inſtruit. Propheta etiam Dauid dicit: Tempus faciendi domine petens accipere ſenſum ad cognoſcenda domi-
Hiere.8. ni teſtimonia. Eccleſiaſtes ait: Omni rei tempus. Hieremias clamat: Turtur & hirundo, agri paſseres agnouerunt tempora introitus ſui. Quid autem euidentius q̃
Eſa.1. de paſsione domini dictum videri, Agnouit bps poſſeſſorem ſuũ, & aſinus præſepe domini ſui? Agnoſcamus ergo hoc præſepe domini, in quo alimur, paſcimur & reficimur. Hoc igitur tempus præcipue ſcire debemus, quo per vniuerſum orbẽ conſona ſacræ noctis fundatur oratio, quia & tẽpore cõmendãtur preces, ſicut ſcriptum eſt: Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis
2.Cor.6. adiuui te. Hoc eſt tempus de quo Apoſtolus dixit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. Vnde neceſse fuit, quia etiã poſt Aegyptiorũ ſupputationes,
H & Alexandrinæ eccleſiæ definitionem, Epiſcopi quoq; Romanæ eccleſiæ per literas plerisq; meã adhuc expectãt ſententiam, quid exiſtimem ſcribere de die paſchæ. Nã licet futuri diei paſchæ inciderit quæſtio, tamen etiam in reliquum quid tenendum videatur aperimus, ſiqua quæſtio talis incurrerit. Duo autem ſunt obſeruãda in ſolennitate paſchæ, quartadecima luna, & primus menſis, qui dicitur nouorum. Itaque ne à veteri teſtamento
Exo.12. videamur diſcedere, ipſum de paſchæ celebrandæ die capitulũ recenſeamus. Monet Moyſes populum dicẽs cuſtodiendũ menſem nouorum, eum primum eſse menſem prædicans. Ait enim: Hic menſis vobis principium menſium, primus in menſibus anni, & facies paſcha do-
Ioan.1. mino deo tuo quartadecima die menſis primi. Lex nempe per Moyſen data eſt, gratia autem & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Ipſe ergo qui legem locutus eſt, poſtea veniẽs per virginem nouiſſimis temporibus ple-
Mat.5. nitudinem legis conſummauit, quia venit non legem ſoluere, ſed implere, & celebrauit paſcha hebdomadæ
I in qua fuit quartadecima luna, quinta feria. Deniq; ipſa die (ſicut ſuperiora docent) paſcha cum diſcipulis manducauit. Sequẽti autem die, hoc eſt ſexta feria, crucifixus eſt, luna quintadecima. Sabbato quoq; magno illo ſextadecima fuit. Ac per hoc ſeptimadecima luna reſurrexit à mortuis. Vnde hæc lex paſchæ nobis ſeruãda eſt, vt non quartamdecimã obſeruemus in die reſurrectionis, ſed in die magis paſsionis, aut certe aliis proximis ſuperioribus diebus. Quia reſurrectionis celebritas die dominica celebratur, dominica autem ieiunare non poſsumus, quia Manichæos etiam ob iſtius diei ieiunia iure damnamus. Hoc eſt enim in reſurrectionem Chriſti non credere, ſi legem quis ieiunii die reſurrectionis indicat, cum lex dicat paſcha edendũ cum amaritudine, hoc eſt cum dolore, quod tanto ſacrilegio ho-
Pſal.117. minum auctor ſalutis ſit interemptus. Die autem dominica exultandũ propheta docet dicens: Hic eſt dies quẽ fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. Ergo non ſolum paſsionis diem, ſed etiam reſurrectionis obſeruari oportet à nobis, vt habeamus & amaritudinis & lætitiæ diem. illa ieiunemus, iſto reficiamur. Vnde ſi inci-
K derit, ſicut futurum eſt pxime, quartadecima luna mẽſis primi die dominica, quia neq; dominica ieiunare debemus, neque tertiadecima luna die ſabbati incidente ieiunium ſoluere, quod maxime die paſsionis eſt exhibendum, in altera hebdomada celebritas paſchæ eſt differenda. Siquidem ſequitur quintadecima luna qua paſſus eſt Chriſtus, & erit ſecunda feria: tertia quoq; feria erit ſextadecima luna, qua domini caro in ſepulchro quieuit, cum quarta etiam feria ſeptimadecima luna futura ſit, qua dominus reſurrexit. Cum igitur triduũ illud ſacrũ in hebdomadam proxime concurrat vltimã, intra quod triduũ & paſsus eſt, & quieuit, & reſurrexit, de quo triduo ait: Soluite hoc templum, & in triduo reſuſcitabo illud: quid nobis poteſt moleſtiam dubitatio-
Ioan.2. nis afferre? Nam ſi ea res ſcrupulum mouet, quia quartadecima luna non celebramus ipſum diem vel paſsionis, vel reſurrectiõis, ipſe dominus nõ quartadecima luna paſsus ẽ, ſed quintadecima, & ſeptimadecima reſurrexit. Quod ſi mouet quia quartãdecimam lunam tranſeuntes, quæ die dominica incidit, hoc eſt quartodecimo calendas Maii, ſequenti dominica inſtaurãdam celebritatem ſuademus, authoritas extat huiuſmodi. Nã temporibus paulo ſuperioribus cũ incidiſset quartade-
L cima luna menſis primi in dominicam diẽ, ſequenti altera dominica celebrata ſolennitas eſt. Octogeſimo autem anno & nonageſimo tertio, ex die imperii Diocletiani, cum quartadecima luna eſſet nono kalendas Aprilis, nos celebrauimus paſcha pridie kalendas Aprilis. Alexãdrini quoq; & Aegyptii, vt ipſi ſcripſerũt, cum incidiſset quartadecima luna & vigeſimo & octauo die Pharmutii mẽſis celebrauerũt paſcha quinta die Pharmutii menſis, quæ eſt pridie kalendas Aprilis, ac ſic cõuenere nobiſcum. Rurſus nonageſimo & tertio anno à die imperii Diocletiani, cum incidiſset quartadecima luna in quartumdecimum diem Pharmutii menſis, quæ eſt quinto idus Aprilis, quæ erat dominica die, celebratum eſt paſcha dominica Pharmutii vigeſimo & primo die, qui fuit ſecũdum nos quintodecimo kalendas Maii. Vnde cum & ratio ſit & exemplum, nihil ſuper hoc mouere nos debet. Nunc illud eſt, quod enodandum videtur, quia plerisq; putant ſecundo menſe nos celebraturos paſcha, cum ſcriptum ſit: Cuſtodi primum menſem
M nouorum. quod non poteſt incidere vt præter menſem nouorum paſcha celebrẽt, niſi qui quartãdecimam ita obſeruant ſecundum literam, vt non alio niſi ipſo celebrent die. Deniq; in futurũ Iudęi duodecimo, nõ primo menſe celebraturi ſunt paſcha, hoc eſt tertio kalendas Aprilis ſecundũ nos: ſecundũ AEgyptios autem vigeſimoquarto die Phamenoth menſis, qui eſt non primus menſis, ſed duodecimus, & incipit ſexto kalendas Aprilis, & finitur ſeptimo kalẽdas Maii. Ergo ſecũdũ AEgyptios primo menſe celebraturi ſumus dominicam paſchæ, hoc eſt ſeptimo kalendas Maii, qui eſt dies trigeſimus Pharmutii menſis. Nec abſurdum arbitror vt inde obſeruandi menſis trahamus exemplum, vbi primum paſcha celebratum eſt. Vnde & maiores noſtri in tractatu concilii Niceni eũ diẽ endecateride, ſi quis diligẽter intendat, ſtatuendum putarũt, & ipſum menſem nouorum recte cuſtodierũt, quia i AEgypto hoc primo mẽſe noua ſecantur frumenta. Hic autem mẽſis & primus eſt ſecundum AEgyptiorum prouentus, & primus ſecundum legem, & octauus eſt ſecundum conſuetudinẽ noſtram. Indictio enim Septembri menſe incipit. Octauo igitur menſe kalendæ Aprilis ſunt. Incipit autem menſis non ſecundum vulgarem vſum, ſed ſecũdum cõſuetudinem peritorum ab æquinoctio, qui dies eſt duodecimo kalendas Aprilis, & finitur vndecimo kalendas Maii. Inde maxime intra hos triginta & vnum dies ſæpe celebrati paſchæ dies. Sed cum ante biẽniũ celebrauerimus paſchæ dominicam vndecimo kalendas Maii,

A hoc est trigesimo die mensis, secundum nostrā scilicet calculationem, moueri non debemus si & proxime trigesimo die Pharmutii mēsis celebraturi sumus paschæ dominicam. Verum si quis mensem secundū inde existimat, quia post triduum cōpleti mensis qui compleri videtur vndecimo kalendas Maii, paschæ dominica erit illud consideret, quia quartadecima luna quæ quæritur quartodecimo kalendas Maii erit, hoc est intra præscriptum mensis numerum. Lex autem diem passionis exigit intra primū nouorum debere celebrari. Satis factū est igitur secundum plenitudinem lunæ, cui ad complē dum mensem superstunt tres alii dies. Non ergo in alterum mensem recidit, quando intra eundem mēsem qui primus est, pascha celebrabitur. Ad literam autem nos teneri non oportere (licet consuetudo celebrandi paschæ ipsa nos instruat) tamē & Apostolus docet, qui ait: Pascha nostrum immolatus est Christus: Sed & propo-
1.Cor.4. sita lectio docet literam non consequendā. Sic enim habes, Et facies pascha domino deo tuo quartodecimo die mensis primi. Diē pro luna dicit. Vnde peritissimi quoque secundum legem lunari cursu computant mensem & ideo cum à pluribus nonis lunæ cursus incipiat, hoc
B est, dies primus, vides nonas Maii adhuc ad mensem primum nouorum computari posse. Ergo & iuxta legis sententiam primus hic mensis est. Deniq; μήνην lunam vocant Græci, vnde μῆνας Græce dicunt menses, & naturalis vsus nationum exterarum lunam pro diebus appellet. Alium autem diem passionis, alium resurrectionis celebrandum, veteris quoq; testamenti series ostendit, Sic enim habes: Agnus sine macula mūdus consummatus anniculus masculus erit vobis, ab ouibus & hœdis sumetis, & erit vobis in obseruatione vsque in quartamdecimam mensis huius, & occidetis illum tota multitudo synagogæ filiorum Israel ad vesperum, & sumēt de sanguine eius, & ponent super duos postes, & super limen ostii domus, in quibus manducabunt eum inter semetipsos. manducabunt carnem hanc nocte igni assam. Et infra: Et edetis illum cum solicitudine paschæ. Pascha est enim domini, & pertransibo in terram Aegyptiorum in nocte illa, & percutiam omne primitiuum in Aegypto ab homine vsq; ad pecus, & in omni terra Aegypti faciā vindictam ego dominus, Et erit vobis sanguis in signo in domibus, in quibus eritis ibi, & videbo sanguinem, & protegam vos, & non erit in vobis plaga exterminii. Et conteram terrā AEgypti, & erit dies hic vobis memorabilis & solennis, & diem festū agetis eum
C domino in progenies vestras, legitimum sempiternum, diem festum agetis illum. Aduertimus & passionis diem descriptum in ieiunio, quia ad vesperum occidendus est agnus, licet vltimum tempus pro vespere possimus accipere, secundum Ioannem qui ait: Pueri, nouissima hora est. Sed & iuxta mysterium vespere diei constat occisum, quando tenebræ statim factæ sunt. & ieiunium
1.Ioan.2. deferendum eo die verum est, quia ita edetis illum cum solicitudine. Ieiunantibus enim solicitudo adhęret. Resurrectionis autem die exultatio refectionis est atq; lętitiæ, quo die videtur exisse populus ex AEgypto primitiuis AEgyptiorū necatis, quod posteriora euidentius docent, quibus ait scriptura: Quia postquàm fecerunt Iudæi pascha, sicut præcepit Moyses, factum est circa me-
Exo.12. diam noctem, & dominus percussit omnem primitiuū in terra Aegypti à primitiuo Pharaonis. Et vocauit Pharao Moysen & Aaron nocte, & dixit illis: Surgite & exite de populo meo, & vos & filii Israel ite & seruite domino deo vestro. Et vrgebant Aegyptii populum festinantes quàm celerrime expellere. Denique sic profecti sunt Israelitæ, vt non occurreret sibi azyma fermentare. Ieiecerunt enim eos Aegyptii, & nō potuerūt sustinere, apparatum sibi fecerant in via. Seratum est igitur diem resurrectionis obseruādum post dies passionis. Qui dies resurrectionis non quartadecima luna debet esse, sed posteà, vt vetus loquitur testamentum, quia dies resur- D
rectionis is, cum egrediens populus de Aegypto in mari & in nube baptizatus, vt Apostolus dicit, mortem vicit panem spiritualem accipiēs, & potum de petra hauriēs spiritualem. Nec passionem domini die dominica posse celebrari, etiā si quartadecima luna in dominicā inciderit, adiungendam hebdomadē alterā, sicut, & septuagesimo sexto anno die imperii Diocletiani factum est. Nam tunc vigesimo octauo die Pharmutii mensis, qui est septimo kalendas Maii, dominicam paschæ celebrauimus sine vlla dubitatione maiorum. Simul etiam lunæ cursus & ratio suffragatur, quoniam vigesimaprima Psal.140.
luna proximum pascha celebrandum est. Nam vsq; ad vigesimamprimam lunam cōsueuit extendi. Ergo cum tot veritatis indicia concurrant, iuxta maiorū exempla festum publicæ salutis læti exultātesq; celebremus, postes nostros vbi est ostium verbi quod sibi Apostolus optat aperiri, fide passionis dominicæ colorantes. De hoc ostio dicit etiam Dauid: Pone domine custodiam ori meo, & ostium circuitus labiis meis, vt nihil aliud nisi sanguinē Christi loquamur, quo mortem vicimus, quo redempti sumus. Fragret in nobis odor Christi. Ipsum audiamus, in illum & mentis & corporis oculos dirigamus, opera eius mirātes, beneficia prædicātes super limen ostii nostri sacræ redēptionis cōfessio resplendeat. Sumamus feruenti spiritu sacramentū in azymis syn E
ceritatis & veritatis, pia doctrina gloriam patris & filii & spiritus maiestatem inuiduam concinentes.

Diui Ambrosii ad sacram virginem Demetriadem, magnis præconiis veram humilitatem exaltantis, aduersantémque illi superbiam digna vituperatione confundentis, ac per hoc ipsam ad elationem cauendam, & præsidio synceræ humilitatis armandam, persuadentis,

Epistola LXXXIIII.

AMBROSIVS Episcopus sacræ virgini Demetriadi. Cum splendissimæ sanctimoniæ tuæ sublime propositum super humilitatis fundamenta consistere pie & sapienter intelligis, in hoc vsque ô sacra virgo Demetrias dignationem tuæ dignitatis inclinas, vt prouectiones tuas etiam meo stylo exigas adiuuari. Quod ego, ad tenuitatem facultatis meæ respiciens, omnibus modis recusarem, neq; tam
maturo & erudito animo cohortatiunculas meas adhi- F
bere præsumerem, nisi fiduciam efficiendi id quod iubetur, à iubente concipere, & tuis meritis atq; orationibus confiderem esse præstādum vt oriatur in deserto aqua, & fient in sicca terra flumina. Vnde collaborandū tibi mecum est, vt qui sapientiam præstat paruulis, & linguas mutorū facit disertas, iubeat de cordis mei aridita te profluere quod sitis tua digne possit haurire. Quæ ergo materia stylo dabitur, & vnde loquendi tecum causa sumetur? Si laudes tuas scribere aggrediar, & maiorum seriem quæ per te multū illustratur, euoluam, onerosum me forte & impudentē videri posse arbitror, qui vel humanæ tibi gloriæ tentationē adulando ingeram, vel tuis ac tuorum prædicationibus ingeniū meum par esse præsumam. Si vero de commendando virginitatis bono diserā, superflua erit eius nunc propositi insinuatio, quod tu à primo ætatis tuæ flore sine humanis cohortationibus elegisti, & de quo iter ipsa principia multi qui tunc in ecclesia præminebant, merito nō siluerūt. Valde enim mirabile erat, & inter præcipua diuinæ gratiæ exempla numerandum, quòd virgo Anicia super omnes fastigium trahēs beatæ nobilitatis euecta, de cuius fœcunditate auis atq; atauis respondura posteritas, & familiæ votis expectabatur & patriæ. conuerso repente animo, desiderio cælestium nuptiarū declinasti mortale coniugium. Et vt omnem prosapiam tuam etiam huius virtutis titulo consecrares, primam stirpis tuæ perpe-

G tuam & virginem filio virginis ſpopõdiſti. Illam ergo ætatem tuam,& illa principia rationabiliter doctiſsimi viri ſuis adhortationibus incitarũt. Et licet plantationi ſuæ ſummus agricola valida ad profectum tuum incrementa præberet, cooperatores tamẽ gratiæ dei opportunæ piam adhibuere culturam, vt germen tenerũ fortitudinis robur acciperet, & dignos generoſitate ſua fructus propoſiti tui arbor afferret. Noſtris autem paginis quid erit loci,& poſt ornatiſsima ſcripta excellentium magiſtrorũ quid vtilitatis in eo quem indicere dignata es ſermone reperies, niſi forte quia & illorum in doctrinis & tuis ſtudiis ad ſublimiores gradus virtutũ conſuetudo proficit,cauẽdam te elationis admoneam, & humilitatis tibi ſynceritatem fida ſuggeſtione commendem, vt in omnibus actionibus in quibus tibi es bene conſcia,nunq̃ audeas eſse ſecura. De hoc igitur cõgruentiſsimo tibi & ſaluberrimo bono quod dominus donauerit,diſseramus,vt inſpectioni noſtræ non tantũ viſibilia eius, ſed etiam occulta referẽtur. Eſt enim multiplex virtutis iſtius qualitas,& licet in exteriorib⁹ quoque pulchra ſit,in intimis tamen ſuis multo eſt ſpecioſior,multoq; luculentior,vbi nihil obſcurum,nihil turH bidum,nihil eſt inquietũ:quia pax multa diligẽtibus legem dei,& nõ eſt illis ſcãdalum. Acceſsuri autẽ ad beatæ humilitatis intuitum, omnẽ illam obiectionem quæ ignauos & inconſtantes animos deprimit, repellamus. Nec generale nomen ita nos à iudicio diſcretionis excludat, vt omnes quoquo modo humiles putemus eſse laudabiles. Imitatur quidem plerũq; neceſsitas volũtatem,& ab imagine modeſtiæ parum differt forma ſegnitiæ. ſed aliud eſt quod grauat, aliud quod exercet, nec in eundem finem venit labor indeclinabilis miſeriæ,& expetitæ fortitudo patientiæ. Vnũ eſt paupertatis vocabulum, ſed non vna mens pauperum: quia nõ idem eſt gaudere bene expenſis diuitiis, quod aut gemere dẽ nõ acquiſitis, aut dolere de perditis. Timoris etiam quo deus metuitur, nulla eſt in appellatione diſtinctio. Sed aliud eſt timere quia peccaueris,aliud timere ne pecces Et ibi eſt formido de ſupplicio, hic ſolicitudo de præmio. Ob hoc enim de illo ſeruili metu dicitur quia per- 1.Ioan.4.
fecta charitas foras mittit timorẽ. De hoc vero liberali: Pſal.18.
Timor domini ſanctus manẽs in ſeculũ ſeculi. Remota itaq; illa ſpecie humilitatis, quæ tota ſine fructu eſt, voluntarios tantũ pendamus affectus. Qui etiã ſi in gradibus meritorũ inueniuntur impares, non ſunt tamen ab ipſa virtute diſcordes. Prima ergo humilitatis ratio in cõmunis vitæ verſatur officiis,quibus & diuina clemẽtia cõciliatur,& ſocietas humana cõnectitur. Multum
I enim ad roborandũ dilectionem valet cum ſecundum doctrinã Apoſtolicam inuicem ſe homines honore preueniunt,& alter alterũ ſuperiorẽ exiſtimantes, amant ſeruire ſubiecti,& neſciunt tumere prælati: cum & pauper diuitem non ſibi dubitat anteferre, & diues pauperem ſibi gaudeat æquare, cũ & ſublimes non ſuperbiũt de claritate proſapiæ, & pauperes nõ extolluntur de cõmunione naturæ. Cũ denicq; non plus tribuitur magnis opibus,q̃ bonis moribus, nec maior ducitur phalerata iniquorũ potentia,q̃ rectorũ inhonora iuſtitia. Ab hoc æquo & modeſto iure cõcordiæ,in quo nullũ eſt de gradu ſuperiore certamẽ, nec fœlicitas aut inflat propria, aut vrit aliena. Pulchre & mirabiliter à pleriſq; proficitur ad illam humilitatis fortitudinem, quæ & ſe extra omnem conſtituit dignitatem, & mauult apta eſse iniuriis accipiendis,q̃ idonea repellẽdis:vt impleatur quod Mat.5.
ait dominus: Qui vult tecũ iudicio contẽdere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et quicunq; te angariauerit mille paſsus,vade cum illo & alia duo. Il- 1.Cor.6:
lud quod Apoſtolus docet dicẽs: Quare nõ magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? Tales enim multũ ad imitationem ipſius domini noſtri & 2.Cor.8.
ſaluatoris accedunt,qui cum diues eſset, pauper factus eſt:& cum malediceretur,non maledicebat,& percuti- K
enti ſe non comminabatur. Et quoniam dixerat, Diligite inimicos veſtros,benefacite iis qui vos oderũt: vt huiuſmodi beneuolẽtiam confirmaret exemplo, ipſe pro iis à quib⁹ crucifigebatur orabat. Qui ergo fideliter & ſcienter intelligũt quo opere ſaluati, & quo precio ſint redempti,nolunt de mundi huius ſapientibus, nolũt eſse de fortibus,quoniam ſicut ait Apoſtolus: Quæ ſtulta 1.Cor.1.
ſunt mundi,elegit deus,vt confundat ſapientes: & infirma mundi elegit deus,vt confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit deus: & quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt,deſtrueret: vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius', id eſt vt nemo ſe placere deo per mũdi ſapientiã putet,quæ tota carnalis eſt,& à vera ſapientia cum omni ſua vanitate deſtruitur. Dominus enim nouit cogitationes ſapientiũ,quoniam vanæ ſunt. Cum Pſal.93.
itaq; diſcipuli veritatis humanam gloriam fugiunt, & à temporalium amore deſciſcunt,vt quæ dei ſunt ſapiãt, non quę hominũ:proficiunt ſenſibus,nõ deficiunt,neq; vigorem cordis amittunt, ſed excellẽtiſsimæ intelligentiæ lumen accipiunt, viuentes quidẽ in hoc mundo ſed omnes mundi ſtrepitus relinquentes,vt redimant tempus,quia dies mali ſunt. Quo autem precio quies huius temporis aptius comparatur,q̃ vt ipſi mundo omnes diuitiæ, omnes dignitates, & vniuerſarum cupiditatum materiæ refundãtur, & ſancto beatoq; commercio emaL
tur Chriſtiana libertas,fiantq; filii dei de paupertate diuites,de patientia fortes, de humilitate ſublimes? Non enim,vt dilectores huius ſeculi putant parui cordis aut ſegnis eſt animi terrenas opes ſpernere, honores occiduos faſtidire,nec ibi gloriã quærere,vbi laudatur peccator in deſideriis animę ſuę,& qui iniqua gerit,benedicitur. Vnde ſi vere intelligatur, contemptus iſte rerum præſentium ad quæ tendat,& qualia concupiſcat, nihil huiuſmodi mentibus rectius, nihil inuenietur electius, quæ ſacratiſsimis deſideriis vniuerſa tranſcendũt, neq; ad vllam creaturam q̃uis potẽtem atque mirabilem,ſed ad ipſum omniũ viſibiliũ & inuiſibilium ambiũt creatorem, cui appropinquare clareſcere eſt, quem timere gaudere eſt, cui ſeruire regnare eſt. Sed hæc virtus quæ temporalis copiæ & patientiæ negligens ad vitam æternam anguſta & ardua mittitur,non debet voluntarios pauperes in conſortium Chriſtianæ humilitatis admittere,eos autẽ à ſocietate boni huius excludere qui amM
pla prædia,magnificat patrimonia,& multas in hoc ſeculo poſsidẽt facultates,cũ in populo dei multi ſemper qui diuitiis bene vterẽtur extiterint, nec vllo modo vel dici vel cogitari liceat quod Abraam & Iſaac & Iacob quorum ſe eſse deum dominus proteſtatus eſt, ideo vera humilitate caruerint,quia pauperes nõ fuerunt. Aut quod vir ſacratiſsim⁹ Melchiſedech,domini & ſaluatoris noſtri præferens formam,non fuerit perfecte humilis,quia & ſacerdotio eminebat & regno. Vel quòd beato Iob,de quo deus pronunciat dicẽs: Nunquid conſide Iob.2.
raſti ſeruum meũ Iob,quòd nõ ſit ei ſimilis in terra,homo ſimplex & rectus,& timẽs deum. & recedens à malo ideo virtus iſta defuerit, quia erant (ſicut ſcriptum eſt) in poſſeſsione eius ſeptẽ milia ouiũ,& tria milia camelorum,quingenta quoque iuga boum, & quingentæ aſinæ,ac familia multa nimis. Eratque vir ille magnus inter omnes oriẽtales. Quaſi tunc iſtius gratiæ particeps factus eſt,quando omnibus facultatibus perditis, vniuerſa quoq; familia filiiſq; priuatus, & percuſsus vulnere peſsimo à plãta pedis vſque ad verticem capitis, teſta ſaniem radebat,ſedẽs in ſtercore, ad imaginem elationis poſtmodum reuocatus eſt,quando corporis incolumitate renouata,ſeptem rurſus filiorũ triũmque filiarũ factus eſt pater,& duplo in vniuerſam ſubſtantiam eſt ditatus augmẽto. Abſit autem ab animis fidelium tam irreligioſa perſuaſio,vt cuiquã ſanctorũ quibus deus & diuitias eſt largitus & honores,ad capiendum veræ hu-

militatis meritum credatur vel opulentia obfuisse vel dignitas, cū eis ad huius virtutis prouectum vtraq; profuerint. Quanuis enim tota vita hominis tentatio sit super terrā, & tam abūdantia quàm inopia materia soleāt esse peccati, cum vel diues extollitur ad superbiam, vel pauper prosilit ad querelam, extiterunt tamen in omni tempore, & in nostra quoq; ætate nō desunt sicut & boni pauperes, ita & boni diuites. Nec frustra beatus Apostolus Paulus Timotheum admonet dicens: Diuitibus huius seculi præcipe non superbè sapere, neq; sperare in incerto diuitiarum, sed in deo qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum, bene agere, diuites fieri in operibus bonis. facile tribuere, cōmunicare, thesaurizare sibi fundamentum bonū in futurū, vt apprehendant veram vitam. Quod vtiq; fieri in vniuersa ecclesia quæ per totum mundū est diffusa, nō dubiū est, & pauperes Christi non eorum tantū facultatibus sustineri, qui vt expeditiores dominum sequerentur, simul se omnibus suis opibus exuerunt, sed eidem operi etiam illorū substantias deseruire, qui possessionibus suis non aliter q̄ rebus pauperū præsint, vt ecclesiasticæ vtilitati sub quadam procuratione famulētur, elaborantes singuli pro suarum virium portione vt ad victum atq; vestitum familiæ dei necessaria conferātur, & simul prospicientes vt in domibus ipsorum sub iusto sanctoq; moderamine omnes & benignitas foueat, & disciplina contineat, dicente Apostolo: Si quis autē suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Cum itaq; ecclesia dei, quæ est corpus Christi, ita sit multimoda varietate contexta, vt in vnum decorem etiam quæ non sunt paria, concurrant, & de omni genere hominum, & de omni gradu officiorum, de omni mensura operum, de omni qualitate virtutū fiat totius ædificationis inseparabilis connexio, & indifferens pulchritudo, nec desit soliditati quod non defuerit portioni, tantaq; ibi sit pax, tantaq; cōcordia, vt nō possit esse nisi omniū quod est etiam singulorū, indubitanter apparet copulatricem quandā esse virtutem, qua sibi confœderatur & concinit multiplex sanctorū vnitas & speciosa diuersitas. Hæc autem virtus vera humilitas est, quæ inter quoslibet meritorum gradus nunq̄ sui potest esse dissimilis. Nam & in officiorum vicissitudine, & in mansuetudinis lenitate, & in voluntariæ paupertatis electione, inuenitur multa distantia, & alter altero in propositi sui deuotione aut maior aut minor est. In vera autem humilitate nihil diuisum, nihilq; non solidū est, & ideo omnes participes suos vnum facit, quia inæqualitatem ipsa nō recipit. Huius igitur boni proprietas in confessione est gratiæ dei, quæ tota repellitur nisi tota suscipitur. Sicut enim alienus est à numero fideliū & à sorte sanctorū, qui ī aliquo à catholica veritate dissentit: ita extra gratiam efficitur qui aliquid de eius plenitudine diffitetur, quasi homo auxilio dei in quadam actionum suarū parte egeat, in quadā autem parte non egeat, sitq; vllum tēpus, vllúmve momentū quo perniciosum illi esse nō possit si ab eo spiritus sanctus defuerit. Qui vtiq; secundū veræ deitatis essentiam vbiq; totus est, & omnia cōprehēdit, sed ab illis modo quodam intelligitur recedere, quos destiterit gubernare. Cessatio quippe auxilii eius pro absentia accipitur, quam sibi insanissime vtilem putat, qui in iis quæ recte gesserit, se magis q̄ deum gaudet operatum. Plene ergo & veraciter confitenda est gratia dei, de cuius hoc primum munere est, vt auxilium ipsius sentiatur. Propter quod dicit Apostolus: Nos autem non spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui ex deo est, vt sciamus quæ à deo donata sunt nobis. Vnde si quis est qui aliqua se habere existimat bona quorum nō deus largitor sit, sed ipse sibi author existat, manifestū est hunc nō dei spiritū habere sed mundi, & de illa seculari sapientię tumere doctrina, de qua dicit dominus: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiā prudentiū reprobabo. Vbi sapiens? vbi scriba? vbi conquisitor huius seculi? nonne stultam fecit deus sapientiam huius mundi? secundum quam (sicut ait Apostolus) quidam cum cognouissent deū, nō sicut deū glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis. & obscuratum est cor insipiens eorum. dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Vides ne qualis superbis retributio debeatur, & quali mercede repleantur, qui si quo modo ad cognitionem veritatis accesserint, suæ hoc sapientiæ tribuunt, & de naturali ingenio gloriantur, tanq̄ deū non dei munere, sed proprii intellectus facultate cognouerint? Omnia quidem elementa mundi, & vniuersæ creaturarum naturæ, hoc ipsa sui exigūt specie, vt inuisibilia dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciantur: & in pulchritudine cæli & terræ quædam sunt paginæ ad omnium oculos semper patētes, & authorē suum nunq̄ tacentes, quarum protestatio doctrinam imitatur magistrorum, & eloquia scripturarum. Sed quid illud est quo corporeorū sensuum exteriora pullantur in agro cordis cui impēditur ista cultura, nec radicē potest figere, nec germen emittere, nisi ille summus & verus agricola potentiam sui operis adhibuerit, & ad vitalē profectū ea quæ sunt plantata perduxerit? Siue enim contēplatio creaturarum, siue sacrorū series voluminū, siue scientia disserentium syncero & assiduo testimonio prædicet veritatem, neq; qui plātat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Inter omnes igitur lapsus hominum, inter omnia cōmissa peccātium, nulla est grauior q̄ superborum ruina, maxime cū ipsa elatio in dei tēdit iniuriam. Nam aliter inflantur qui cupiditate extollentiæ singularis omnibus appetunt anteferri, aliter vero intumescunt qui dei auxilium refutantes, quæ fieri sine ipsius opere nō possunt, ex sua perfici virtute cōtēdunt & spem suam à domino auferunt, atq; ad se transferūt, vt adimpleatur in eis quod scriptum est: Maledictus homo qui spem habet in homine, & firmat carnē brachii sui, & à domino discedit cor eius. Hæc superbia à diabolo sumpsit exordium, qui quoniam sua (quam à creatore acceperat) potētia & dignitate sibi placuit, seq; authoris sui gloriæ comparauit, cum iis angelis quos in cōsensum impietatis suæ traxerat, à cælesti sublimitate deiectus est. Et ideo primis hominibus nocere potuit, quia illis male credulis per mendacia venenata persuasit vt meliores se futuros putarēt si in libertatē sui arbitrii, p̄silirēt, q̄ si in legis datæ custodia permanerēt. Siue itaq; in lapsu diaboli, siue in præuaricatione hominis, initiū peccati superbia est: quæ congruenter & auaritia nominatur, quia vtraq; appellatio eū significat appetitum qui & suam mensuram cōcupiscat excedere, & non dignetur diues esse nisi propriis, tanq̄ habeat hoc simile deo, vt bonorum suorū ipse sibi fons, ipse sibi sit copia. Hæc autem elatio de peruerso vsu donorum dei nascitur. Nā si cōditor naturarū nulla pulchra, nulla sublimia naturis rationabilibus cōtulisset, vnde se extollerent nō haberent. Nemo enim de iis quæ non accepit superbit, nec inflari quisq̄ de eo potest quod à participatione ei? alienum est. Nunq̄ gloriatur de sobrietate temulētia, neq; de benenolētia inuidus, aut de lenitate sæuus, vel de castitate extollitur impudicus. Ipsa se à virtutibus vitia secernunt, & cum in peccatis agitur, non insita per naturam, sed ex mala voluntate concepta & propria diligūtur, quia sicut scriptū est: Mendax de proprio loquitur. Cum autē in bonis & rectis actibus laudabilis vita dicitur, dei est quod geritur, dei est quod amatur. Omne enim datū optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminū. Vnde quia inter vitia aut nulla est aut rara iactātia, & facile spernitur qui de opprobrio gloriatur: malum superbiæ maximè virtutibus est cauendū, quia nullis opportunius insidiatur q̄ quibus laus iusta debetur. Cum ergo per ineffabilem

A
B
C
D
E
F

1. Tim. 6.
Rom. 1.
1. Cor. 3.
Hiere. 17.
1. Cor. 2.
Iacobi. 1.

G misericordiã dei captiuis libertas, peditis salus, mortuis vita reparatur, cum in sacramẽto crucis & resurrectionis Christi ad nouitatẽ redit vetustas, & ad innocẽtiam regeneratur impietas, antiquus hostis malignus fremit, & acrius inardescit: & cum innumeris nocendi artibus humanũ genus nitatur euertere, serens discordias, incitans iras, acuens cupiditates, suadens turpia, falsa commentans, & errorum laqueos per opinionum commenta multiplicans, plus vritur de virtute stantiũ q̃ lætetur de fragilitate labentium. Multi enim seruientes deo, & in lege eius die ac nocte meditãtes, crucifixerunt carnem suam cũ desideriis & concupiscentiis, omniumq; illecebrarum incentiua domuerunt: non damnis victi, non persecutionibus fracti, non prosperitatibus deprauati, mundũ istum nec dilexere obsequentẽ, nec timuere terrentẽ. Tantã itaq; firmitatẽ, & tã sublime propositũ qua impugnatione diabolus posset adoriri, nisi vt quibus nõ potuerat persuadere vitiorũ amorem, immitteret laudis cupiditatem, & inde nouissima instrueretur tentatio, vnde nocuit prima deceptio? Nõ itaq; desidiosis & tepidis, neq; inertibus & incultis, sed magis quibusdã animis sedulis & bonorũ actuum probitate luculentis. per gloriam irrepsit humanã: & quos impulsione non monit, elatione deiecit. Quanto enim clariores erant meritis, tanto eos 'aptiores suis inuenit
H insidiis. In paradiso namq; ecclesiæ constitutos, & virtutum deliciis abundantes ad confidentiã liberi incitauit arbitrii, vt profectus suos in se cõstituerent, & ad arborem propriæ voluntatis manum præsumptionis extenderent. Restiterunt quidem huic impietati recta innumerabilia corda sanctorũ, & nõ solum docti quiq; pontifices, verumetiãvniuersales ecclesię plebes, apostolicę sedis exemplo insaniam noui dogmatis horruerũt: sed inuenerunt quosdã viperina cõsilia quibus doctrinę suę virus infunderent, quorum linguam per dolos falsæ rationis armarent, Hinc illa erat naturæ humanæ fraudulenta laudatio, & illæsæ per omnes homines originalis defensio dignitatis. Hinc Adæ peccatum exemplo posteris asserebatur nocuisse, nõ transitu: & q̃ illi possibile fuerat non violare mandatũ, tam liberũ esse vnicuiq; declinare delictum. Hinc euacuatio baptismatis parulorum, qui sola adoptione donari, nullo autem reatu dicerentur absolui. Hinc postremo diuinæ gratiæ simulata & insyncera cõfessio, quæ secundũ merita daretur, non ex qua merita nascerẽtur: quam patrem superbæ prædicationis quidam sibi cũ cætera abnuerent, seruauerunt. Sed hoc eos aut nimis imperite aut valde nequiter fecisse non dubium est, vt omnium hominum generalem ruinam meritorum priuilegio subleuarent, &
I cum inter nostros originalis peccati vulnera faterẽtur, inter suos tamen hoc tenere ostenderent, quod primorum hominũ pręuaricatio solis imitatoribus obfuisset. Naturalem autem facultatem nihil sui in alieno amisisse peccato, cui possibile esset & liberum pervoluntariã deuotionem promereri gratię largitatem. Verum istam damnati dogmatis portionẽ catholicæ mẽtes facile intelligunt, & merito detestantur. Dicente enim domino

Mat.9. Iesu: Non est opus sanis medicus, sed male habentibus Non enim veni vocare iustos, sed peccatores: conuincũtur isti in superbia etiam sine voce clamare, Sani sumus, opus medico non habemus, Quæ nobis expectanda sunt præsidia de ope gratiæ, quibus suppetunt vires de incolumitate naturæ? Nõ autem frustra Ioannes pro

Ioan.1. testatur, & dicit: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Nec frustra scriptum est: Nemo mundus à

Iob.15. sorde, nec infans cuius vnius diei vita est super terram.

Iob.14. &, Quis poterit facere mundũ de immũdo conceptum semine? nonne tu qui solus es? Propter quod sicut nunc

Ioan.3. in ecclesia manet constitutio saluatoris dicentis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorũ: ita sacratissime erat in lege præ-

cautum vt natus puer nisi die circumcideretur octauo, K exterminaretur anima eius de populo suo, nullũ in hæreditate Israel habitura consortiũ. Quæ omnia & multo plura documenta non tanta cura sacris paginis spiritus sanctus inseruisset, si talis esset natura in filiis Adã, qualis in ipso est principaliter instituta. Sed quia filius dei venit vt solueret opera diaboli, & vt quæreret ac saluaret quod perierat: manifestũ est omnes in Adam damnationi obnoxios esse nascendo, nisi in Christo liberati fuerint renascendo. Vnde vigilanter nobis cõsiderandũ est, in ipso regenerationis munere quid geratur. Quanuis enim ad vnum concurrant omnes eiusdẽ mysterii portiones, aliud tamen est quod visibiliter agitur, aliud quod inuisibiliter celebratur. Nec idẽ est in sacramento forma quod virtus, cum forma cũ humani ministerii adhibeatur obsequio, virtus autem per diuini operis præstetur effectum. Ad cuius vtique potentiam referendum est quod dum homo exterior abluitur, mutatur interior, & fit noua creatura de veteri, vasa iræ in vasa misericordiæ transferuntur. & in corpus Christi conuertitur caro peccati. De impiis iusti, de captiuis liberi, Ioan.1. de filiis hominũ fiunt filii dei: qui non ex sanguinibus neq; ex volũtate viri, neq; ex volũtate carnis, sed ex deo nati sunt. Quod quia indubitanter accipimus, verissi- Rom.8. mum est quod Apostolus docet dicens: Quicunq; enim spiritu dei aguntur, ii filii sunt dei. Vnde videant cuius se haberi filios velint qui definierint omnes homines voluntate propria regi, cum idem Apostolus protesteL tur & dicat: Qui spiritum Christi non habet, hic nõ est eius. Refutata igitur superborum impia vanitate, quibus in peccatum etiam illa quæ in eis videntur laudanda, vertuntur: nos illam humilitatem cui virtus & gloria dei est eligamus, scientes prophetam Dauid cecinisse de sanctis: Domine in lumine vultus tui ambulabũt, Psal.88. & in nomine tuo exultabunt tota die, & in tua iustitia exaltabuntur, quoniam gloria virtutis eorũ tu es. Qui & alibi piissime cõfitetur dominum in sanctis suis esse laudandum dicẽs? Mirabilis deus ĩ sanctis suis, deus Israel ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ. Huic Psal.67. etiam Hieremias cõcordat, & dicit: Hæc dicit dominus: Hiere.9. Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur dives in diuitiis suis: sed in hoc glorietur qui gloriatur, intelligere & scire quia ego sum dominus. Ipse vero intellectus & scientia vnde habeantur, pandunt Prouerbia Salomo- Prou.2. nis, & dicunt: Quoniam dominus dat sapientiã, & à facie eius scientia & intellectus. Vnde in Ecclesiastæ libro ipsius legimus quòd & corda & opera iustorum in manu dei sint, & tantum in studiis suis proficiant, quãtum eos ille prouexerit. Quãtũcunq;, inquit, laborauerit homo vt quærat, non inueniet. Et quodcunq; dilexerit sa- M piens vt sciat, non potest inuenire, quia vniuersum hoc vidit cor meum, quia iusti & sapiẽtes & operationes eorum in manu dei. Tale est quod Apostolus prædicat di- 1.Cor.12. cens: Omne verbum bonum, & omne opus sanctum, donum est spiritus sancti, sine quo nihil recte agatur. Ideo, inquit, notum vobis facio quòd nemo in spiritu dei loquens dicit anathema Iesu. Et nemo potest dicere dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Diuisiones vero sunt gratiarum, idem autem spiritus: & diuisiones ministrationum sunt, idem autem dominus: & diuisiones operationum sunt, idem vero deus qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Alii quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ secundum eundẽ spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alteri operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. hæc autem omnia operatur vnus atq; idem spiritus diuidẽs singulis prout vult. Sunt & alia innumerabilia testimonia quæ ex paginis & noui & veteris testamenti quadam

A conclamatione confirment hanc esse veræ humilitatis excellentissimam dignitatem, vt omnia quæ hominem faciunt Christianum, ad diuinæ gratiæ donum referantur. Sed tantam multitudinem sententiarum in vnum congerere, immodicum, præsertim cum mihi sermo esset ad sanctimoniam tuam, cui ex formula eorum quæ commemorauimus, omnia se aut recordanti offerent, aut legenti, licet quędã etiam breuissima tantæ sint plenitudinis, tantæq; virtutis, vt nullo aduersantis ingenio possint in sensum alium detorqueri. Nam quæ contradictio admitti potest in eò quòd ipsa veritas discipulis
Ioan.15. suis per Euangelium Ioannis dixisse narratur? Sicut palmes, inquit, non potest facere fructum nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum, quia sine me nihil potestis facere. Nonne conuincitur palmes elatus quod omni fertilitate vacuatur si vitis vbertate non alitur? Quis enim sine auxilio gratiæ fructum potest afferre iustitiæ? Aut quis audet dicere se à Christo non diuidi, qui Christum in se diffitetur operari? An forte verendum est ne liberum tollere videamur arbitrium, cum omnia per quæ propitiatur deus, ad ipsum dicimus esse referenda? Quod nequaquam
B esse consequens veritatis ostenditur. Operãte enim spiritu dei iuuatur arbitrium, nõ aufertur, & hoc agit gratia, vt voluntas peccato corrupta, vanitatibus ebria, seductionibus circunsepta, difficultatibus impedita, non remaneat in languoribus suis, sed per opem miserentis medici curata reualescat, & gaudeat se non interrogantem edoctam, & non quærentem esse quæsitam: quia im
Esa.52. pletur quotidie quod Esaias propheta prędixit: Quibus non est annunciatum de eo, videbunt: & qui non audierũt, intelligẽt. Quomodo autẽ hoc fiat, Ioãnes apostol⁹
1.Ioan.5. docet dicens: Scimus quia ex deo sumus, & mundus totus in maligno positus est. Et scimus quoniam filius dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verum deum, & simus in vero filio eius. Quod vtique nunc eadem potentia dominus indesinenter operatur, qui ait:
Mat.28. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Vt ergo misericordiam dei quæramus, dei misericordia est qui ait: Miserebor cui misertus ero, & misericordiam præstabo cui misericordiam
Exo.33. præstitero. Vnde mire per Hieremiam idem dominus
Roma.9. manifestat quòd dei gratiam nemo præueniat merito suo, sed propter dilectionem qua deus diligit, etiã auersos ad misericordiam trahi. Dilectione, inquit, æterna
Hiere.31. dilexi te, propterea traxi te ad miserationem, quia ædificabo te, & ædificaberis virgo Israel. Cui sententiæ Ioannes quoque apostolus cõgruit dicens: Non quasi nos
1.Ioan.4. dilexerimus deum, sed quoniam ipse dilexit nos. Et infra: Nos ergo diligamus, quoniã deus prior dilexit nos. Paulus quoque apostolus in eadem est sententia, dicens
2.Tim.1. in epistola ad Timotheum secunda: Collabora euangelio secundum virtutem dei, qui nos liberauit, & vocauit
C vocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secũdum propositum suum, & gratiam quæ data est nobis
Ad Tit.2. ante tempora æterna. Ad Titum etiam scribens docet nullo bono hominis merito dei gratiam præueniri. Eramus, inquit, & nos insipientes aliquando, increduli, errantes, seruientes desideriis & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odiẽtes inuicem. Cum autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri: non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrũ regenerationis spiritus sancti, quem effudit abunde in nos per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternę. Omnis igitur illuminatarum mentium pius mot⁹ alienari quidem non potest à propria hominis voluntate: siquidem nihil recte faciet nisi quod volẽs egerit: sed vt ad id quod æquum & vtile est, animi tendat intentio, de illius æternæ & incõmutabilis voluntatis inspiratione concipitur. Et sicut arte medici fit in oculis caligantibus, vt possint videre quod nõ vident, nec tamen non ipsorum est visio quam medicina contulerit: ita in cordibus tardis & hebetibus per spiritũ sanctum acies obducta tergitur, & de vero lumine tenebrosæ iam & deficientes lucernæ lumen accipiunt, nec tamen nisi ipsarũ
Luc.12. erit, quicquid fulgoris acceperint. Vnde dicit dominus Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat? Et idẽ iubet, lucernæ nostræ sint semper ardentes, vt scilicet superno igne accensus animus nõ tepescat, sed studeat semper ardere: ac si vigorem eius aliqua turbarit aduersitas, vnde cœpit inflammari, inde poscat igniri. Proinde quia manifestissime & prophetica & euangelica & apostolica doctrina nec superbos nos vult esse, nec desides: cooperatores nos esse oportet gratię dei, vt illam excitantem, iuuantem, locupletantem, & quotidie prouehentem vigilanter & sobrie subsequamur, nũquam cessantes ab actione gratiarum, quia inter secunda vitæ istius & aduersa, quibus gemina semper tentatione pulsamur, si proficimus, inde alimur: si stamus, inde subsistimus: si recidimus, inde reparamur. Dicit enim spiritus per prophetã Dauid: A domino gressus hominis
Psal.36. dirigẽtur, & viam eius volet. Cum ceciderit, nõ collidetur: quia dominus supponit manum suam. Non itaque frustra præcipitur vt boni simus, cum dicitur: Declina à
Ibidem. malo, & fac bonum. Sed nec frustra per Hieremiã dicit
Hiere.32. dominꝰ: Timorẽ meũ dabo in cor eorũ, & visitabo eos,
E vt bonos eos faciam. Nec superflua erat præceptio Pauli apostoli ad Romanos dicẽtis: Noli vinci à malo, sed vin
Roma.12 ce in bono malum. Cum Corinthijs dicat: Oramus au-
2.Cor.15. tem ad deũ vt nihil mali faciatis. In omnibus enim monitis dei atque mandatis vna eademq; ratio est & diuinę gratiæ, & humanæ obedientiæ. Nec ob aliud vnquam datur præceptum, nisi vt quæratur præcipientis auxilium. Voces enim docentium, & literę paginarum quæ ad erudition em audientium vel legentium deo seruiunt, non carent eius virtute cui seruiunt: & quando id quod iubetur, ab obediente perficitur, tunc effectus diuini operis declaratur. Vigilant autem tentatoris insidię, vt vbi proficit deuotio, subrepat elatio, & vt homo de bono opere in se potius quàm in domino glorietur. Sed solicitudo nos Apostoli contra hoc periculum monet dicentis:
Phil.2. Cum timore & tremore vestram salutẽ operamini. Deꝰ est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quanto ergo excellentius in mãdatis dei quique proficiunt, tanto maiores habent causas formidinis & tremoris, ne de ipsis probitatis augmentis mens sibi bene conscia, & laudis auida, in superbiæ rapiatur excessus, & fiat immũda vanitate, dum sibi videtur clara virtute. Sed cõtra hoc periculum quid beatus Petrus in prima epistola prædicet, audiamus. Si quis, inquit, lo-
1.Petri.4. quitur, tanq; sermones dei: si quis ministrat, tãquam ex
F virtute quam administrat deus, vt in omnibus honorificetur deus per Iesum Christum, cui est gloria & imperium in secula. Item idem in epistola secunda: Gratia,
1.Petri.1. inquit, vobis adimpleatur in recognitione domini nostri Iesu Christi, qui nunc omnia nobis diuina virtute sua quæ ad vitam & pietatẽ pertinent, donauit per agnitionem suã, qui vocauit nos propria gloriæ virtute, per quam maxima nobis & preciosa promissa donauit, vt per hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ, fugientes eius quæ in mundo est cõcupiscentiæ corruptionem. Si ergo omnia quæ ad vitam & pietatem pertinẽt, deus nobis diuina sua virtute donauit, nihil magis fugiendum est quàm appetitus huius concupiscentiæ, quæ virtutem negat diuini operis, amore proprię dignitatis. Et cũ alię cupiditatis ea tantum bona quibus aduersantur imminuant, hæc dũ omnia ad se trahit, simul vniuersa corrũpit. Cum itaq; totius superbiæ generale nomẽ odiosum sit, siue illa de honore suo, seu de nobilitate, vel de im-

G ſoleant. Hos ego acquiſiui tibi plebs ſancta, qui proſint omnibus, nemini noceant. Tales ego ambio defenſores, tales milites habeo. Quorum quo maiora, eo tutiora patrocinia ſunt. Horum etiã illis ipſis qui mihi inuidենt, opto præſidia. Veniant ergo & videant ſtipatores meos, talibus me armis ambiri non nego. Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine domini dei noſtri magnificabimur. Heliſæum ſcripturæ diuinæ ſeries refert, cum ab exercitu Syrorum eſset obſeſsus, dixiſse timenti ſeruulo, ne timeret, quia plures inquit pro nobis ſunt quàm contra nos. Et vt hoc probaret, petiſse vt oculi Giezi aperirentur, quibus innumeros adeſse vidit prophetæ exercitus angelorum. Nos etſi eos videre non poſsumus, ſentimus tamen. Erant clauſi iſti oculi quàm diu obruta ſanctorum corpora deliteſcebant. Aperuit oculos noſtros dominus, videmus auxilia quibus ſumꝰ ſæpe defenſi. non videbamus hęc, ſed habebamus tamẽ. Itaque trepidantibus nobis quaſi dixerit dominus: Aſpicite quantos vobis martyres dederim: ita reſeratis oculis gloriam domini ſpeculamur, quę eſt martyrum paſſione præterita, & operatiõe præſens. Euaſimus fratres. nõ mediocrem pudoris ſarcinã. patronos habebamus, & neſciebamus. Inuenimus vnũ hoc quo videamur præ
H ſtare maioribus. Sanctorum martyrum cognitionẽ quã illi amiſerunt, nos adepti ſumus. Eruuntur nobiles reliquiæ ſepulchro ignobili, oſtenduntur cælo trophęa. Sãguine tumulus madet, apparẽt cruores triumphales, notæ inuiolatæ, reliquiæ loco ſuo & ordinatæ repertę, auulſum humeris caput. Nunc ſenes repetunt audiſſe ſe aliquando horum martyrum nomina, titulũmque legiſſe perdiderat ciuitas ſuos martyres, quæ rapuit alienos. Etſi hoc dei munus eſt, tamen gratiam quam temporibus ſacerdotij mei domin⁹ Ieſus tribuit, negare nõ poſſumus: quia ipſe martyr eſse nequeo, hos vobis martyres acquiſiui. Succedant victimæ triumphales in locum vbi Chriſtus hoſtia eſt. Sed ille ſuper altare, qui pro omnibus paſsus eſt: iſti ſub altari, qui illius redempti ſunt paſsione. Hunc ego locum prædeſtinaueram mihi. Dignum eſt enim vt ibi requieſcat ſacerdos, vbi offerre cõ ſueuit. Sed cedo ſacris victimis dexteram portionem, locus iſte martyribus debebatur. Condamus ergo reliquias ſacroſanctas, & dignis ædibus inuehamus, totũmque diem fida deuotione celebremus. Acclamauit populus vt in dominicum differretur diem martyrũ depoſitio, ſed tandem obtentum, vt ſequenti fieret die, Sequenti die talis mihi ad populum iterum ſermo fuit.

Pſal. 19.

4. Reg. 6.

Sermonum diui AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI, IVXTA ORDINEM TEMPORVM QVIbus cogruunt.

INDEX.

De grano ſinapis. Sermo I.
Item de grano ſinapis. II.
De pſalmo vigeſimo primo. III.
De camelo. IIII.
Quòd ſimile ſit regnum dei fermento. V.
De margarita. VI.
De eo quod ſcriptum eſt: Reddite quæ ſunt dei deo, & de militantibus. VII.
De ſabbato quo dominus manũ aridam curauit. VIII.
De vnitate charitatis. IX.
De eo quod ſcriptum eſt: Quis maior eſt in regno cælorum. X.
De mirabilibus. XI.
De natali domini. XII.
Item de natali domini. XIII.
Item de natali domini. XIIII.
Item de natali domini. XV.
Item de natali domini. XVI.
Increpatio de kalendis Ianuarijs. XVII.
De ſancta Epiphania. XVIII.
Item de ſancta Epiphania. XIX.
Item de eodem. XX.
Item de die ſancto Epiphaniæ. XXI.
Poſt Epiphaniam. XXII.
De quadrageſima. XXIII.
Item de quadrageſima. XXIIII.
Item de quadrageſima. XXV.
Item de quadrageſima. XXVI.
De ieiunijs. XXVII.
Exhortatio ad plebem, & de eo quod ſcriptũ eſt in Euãgelio: Sicut fulgur coruſcans de cælo, ita erit aduentꝰ filij hominis, & de duobus in lecto vno. XXVIII.
Item de eodem. XXIX.
De eleemoſyna. XXX
Item de eleemoſyna. XXXI.
De hoſpitalitate in Euangelio. XXXII.
In tempore ieiunij non luxuriandum eſse. XXXIII.
De quadrageſima. XXXIIII.
De ieiunio domini in deſerto, & quomodo non ſolo pane viuit homo. XXXV.
Item de quadrageſima XXXVI.
Item de eodem. XXXVII.
Item de ieiunijs & quadrageſima. XXXVIII.
De ieiunijs & eleemoſynis. XXXIX.
De ieiunijs Niniuitarum. XL.
De gratia baptiſmi. XLI.
De hoſtibus carnalibus non metuendis, & poſt cibum gratias deo referri debere. XLII.
Item de eodem. XLIII.
De ſancto Latrone. XLIIII
Item de eodem. XLV.
De pœnitentia Petri apoſtoli. XLVI.
De fide Petri apoſtoli. XLVII.
De ſepultura domini. XLVIII.
De accuſato domino apud Pilatũ, & de Suſanna. XLIX.
Item de eodem. L.
De Iuda Scarioth. LI.
De die ſancto paſchæ. LII.
De innouatione fidelium. LIII.
Item de eodem. LIIII.
De cruce Chriſti. LV.
Item de cruce Chriſti. LVI.
De ſepulchro domini noſtri Ieſu Chriſti. LVII.
De Maria Magdalene. LVIII.
De auaritia & Anania. LIX.
De feſto Pentecoſtes, & de pſalmo centeſimonono. Sermo. LX.
Item de pentecoſte. LXI.
Item de pentecoſte. LXII.
De natali ſancti Ioannis baptiſtæ. LXIII.
Item de eodem. LXIIII.
Item de Ioanne Baptiſta. LXV.
De natali ſanctorum apoſtolorum Petri & Pauli. LXVI.
Item de eodem. LXVII.
Item de eodem. LXVIII.
De natali ſancti Euſebij, Vercellenſis epiſcopi. LXIX.
Item de depoſitione ſancti Euſebij. LXX.
De natali ſancti Laurentij leuitæ & martyris. LXXI.
De natali ſancti Cypriani. LXXII.
Item de ſancto Cypriano. LXXIII.
De natali martyrum. LXXIIII.
In natali ſanctorum Canti, Cantiani, & Cantianillæ. LXXV.
De natali ſanctorum martyrum. LXXVI.
De natali ſanctorum Octauij, Aduentitij, & Solutoris Tauricorum. LXXVII.
De eo quod propheta ait ad filios Iſrael, Caupones vẽ

A ſtri miſcent aquam vino. LXXVIII.
De eo quod dicit dominus in euangelio, Vulpes foueas habent. LXXIX.
Increpatio ad plebem, & de eo quod ait dominus, Qui habet, dabitur ei: & cantauimus vobis, & non ſaltaſtis. LXXX.
De eo quod ſcriptum eſt in euangelio, Hominis cuiuſdam diuitis vberes fructus ager attulit. LXXXI.
De defectione lunæ. LXXXII.
Increpatio ad populum de abſentia ſua. LXXXIII.
Poſt increpationē cōſolatio ad populum. LXXXIIII.
De Barbaris non timendis. LXXXV.
Item de eodem. LXXXVI.
De ſancto propheta Heliſæo. LXXXVII.
De bellico tumultu. LXXXVIII.
De dedicatione baſilicæ. LXXXIX.
De paſsione beatæ Agnetis. XC.
De inuentione ſanctorum Geruaſij & Prothaſij. XCI.
De baptiſmo ſancti Auguſtini. XCII.

FINIS.

Diui Ambroſij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI SERMONES.

De grano ſinapis. Sermo. I.

B LIBENTER NOS PRAEDICAre,& gratāter opus dei facere, manifeſtum eſt. Sed cū videmus plures è fratribus pigrius ad eccleſiā cōuenire, & dominicis præcipue diebus minime cæleſtib⁹ intereſſe myſterijs, prædicam⁹ inuiti: nō quo nos pigeat loqui, ſed quia negligentiores prædicatio noſtra grauet potius, nō emendet. Ideo inuiti loquimur, & tacere non poſsumus. Prędicatio enim noſtra in plebe aut regnum operatur, aut pœnam: regnū credulis, perfidis pœnā. Quiſquis enim frater dominicis non intereſt ſacramentis, neceſsariò apud deum caſtrorum deſertor eſt diuinorū. Nam quo modo ſe excuſare poteſt qui ſacramentorum die prandium ſibi domi præparans, prandium cæleſte cōtemnit, & ventris curam faciens, animæ ſuæ negligit medicinā? Dicit dominus in ſancto euangelio, ſicut lectio decurſa teſtatur: Cui ſimile eſt regnum dei, & cui ſimile illud exiſtimabo? Simile eſt grano ſinapis, quod acceptum homo miſit in ortum ſuum, & creuit, & facta eſt arbor, & volucres cæli quieuerunt in ramis eius. Lucæ.13.

C Mouet fortaſse ſenſus veſtros cur regnū dei tam prę-
clarum atque tam magnificum grano ſinapis exiguo cō
paretur, & ſpei noſtræ tam grande ſolatium, rei viliſsimæ ſimile eſse dicatur, præſertim cum alibi idem dominus diſcipulis ſuis dicat: Si habueritis fidem ſicut granū ſinapis, dicetis huic monti, tollere & iactare in mare. Igitur ſi fides mira eſt, quę poteſt ab ipſis ſedibus montium fundamenta transferre, neceſsario ergo & granum ſinapis magnum eſt, ad cuius ſimilitudinem fidem habere compellimur. Magnum autem dixerim non ſpecie, ſed virtute, & fidei qualitate, non oleri comparandum, ſed vigore acrimoniæ coæquandum. Nam ſi diligenter intendamus, inuenimus recte à domino hanc ſimilitudinem comparatam. Sicut enim granū ſinapis prima fronte ſpecie ſui eſt paruum, vile, deſpectum, non ſaporem præſtans, non odorem circunferens, non indicans ſuauitatem: at vbi teri cœperit, ſtatim odorem ſuum acrimonia exhibet, cibum flammei ſaporis exhalat, & tanto feruoris calore ſuccenditur, vt mirum ſit in tam friuolis granis tantum ignem fuiſse concluſum: cuius etiā ſeminis cibum homines hyemis præcipuè tempore magna pro ſuauitate percipiūt, quatenus repellāt frigora, humores egerant, viſcerum interna calefaciāt: ſæpe etiā ex hoc capiti adhibent medicinam, vtſi quid inualidū, ſi quid ægrotum fuerit, ſinapis igne curetur: Ita ergo & fides Chriſtiana prima fronte videtur eſse parua, vilis & tenuis, non potentiam ſuam oſtendens, non ſuperbiam prę ferens, non gratiam ſubminiſtrans. At vbi diuerſis tentationibus teri cœperit, ſtatim vigorem ſuum prodit, acrimoniam indicat, calorem dominicæ credulitatis aſpirat, & tanto diuini ignis ardore iactatur, vt & ipſa ferueat, & participantem ſibi ardere compellat: ſicut in ſancto Euangelio Amaon & Cleophas dixerūt, dum cum ipſis poſt paſsionem dominus loqueretur: Nonne cor noſtrum erat ardens in nobis in via, dum aperiret nobis dominus Ieſus ſcripturas? Ergo granum ſinapis membrorum viſcera calefacit, fidei autem vigor cordium peccata comburit. Et illud quidem aſperum algorem frigoris remouet, hæc autem delictorum diabolicum frigus expellit. Sinapis iniquos humores decoquit corporum, fides autem libidinum fluenta conſumit. Et per illud medicina capiti procuratur, per fidem autem ſpirituale caput noſtrum, quod eſt Chriſtus dominus, ſæpius refouetur. Sed & fidei iuxta comparationem ſinapis ſancto odore perfruimur, ſicut ait beatus Apoſtolus: Quoniam Chriſti bonus odor ſumus deo. Igitur ſanctum martyrem Laurentium grano ſinapis poſsumus comparare, qui diuerſis attritus paſsionibus, per totum orbem gratiam meruit ſui fragrare martyrij, qui antea conſtitutus in corpore erat humilis, ignotus & vilis. poſteaquam vexatus, laceratus, exuſtus eſt, vniuerſis per totum mundum eccleſijs odorem ſuæ nobilitatis infudit. Recte igitur huic comparatio copulatur. Siquidem granum ſinapis cum teritur, accenditur: Laurentius cum patitur, inflammatur. Illud feruorem attritionis ſuæ euomit, hic ignem plurima vexatione ſuſpirat. Sinapis inquam vaſculo calidi vapore decoquitur. Laurentius in craticula flammarum igne torretur. Ardebat itaque extrinſecus beatus martyr tyranni ſæuientis incendijs, ſed maior illum intrinſecus Chriſti amoris flamma torrebat. Et quanuis rex improbus ligna ſubijceret, incendia maiora ſupponeret, tamen ſanctus Laurentius has flammas fidei calore non ſentit, & dum Chriſti præcepta cogitat, frigidum eſt illi omne quod patitur. Nec enim poteſt viſceribus ignium tormenta ſentire, qui ſenſibus paradiſi refrigeria poſsidebat. Iacet licet ante pedes tyranni exuſta caro, corpus exanime, nihil tamen detrimenti patitur in terris, cuius animus demoratur in cælis. Extenditur ergo ſuper flammarum ignitos globos, & ſæpius verſatur in latera, ſed quanto plus pœnarum patitur, tanto amplius Chriſtum dominum pertimeſcit: nouo admirationis genere alius illum torquet, & alij ſæuientes tormenta proficiunt. deuotiorem Laurentium ſaluatori ſupplicia atrociora fecerunt. Mat.17. D E F Lucæ.24. 2.Cor.2.

Item de grano ſinapis. Sermo II.

SVPERIORE dominica parabolam domini diſserentes in qua ait: Cui ſimile eſt regnum cælorum, & cui ſimile illud exiſtimabo: Simile eſt grano ſinapis, & cætera, multa perſtrinximus quibus probaremus regnum dei grano ſinapis non immerito comparari, & inſtantiam in ſola eſse exiſtimatione verborum, non in collatione virtutum. Siquidem fides Chriſtiana, quæ regnum eſt, eundem vigorem obtineat quem ſinapis natura depromit. Nam ſicut cum ſinapis ſuccum ſumimus, vultu contriſtamur, fronte contrahimur, ad la-

Gchrymas promouemur, & ipſam ſalubritatem corporis noſtri cum quodam fletu auſteritatis accipimus. Illinc eni nos amaritudo exaſperat, acrimonia penetrat, hinc calor igni ſaporis accendit,& toto perturbati corpore tunc magis ſani efficimur, cum amplius deploramus. Ita ergo & cum fidei Chriſtianæ mandata percipimus, cõtriſtamur animo, affligimur corpore, ad lachrymas promouemur, & ipſam noſtram ſalutem cum quodam fletu ac mœrore conſequimur. Inde enim ieiunia nos exaſperant, illinc peccatorum conſcientia macerat, hinc patrimonij iactura cõturbat,& toto contriſtati habitu magis ſalutem conſequimur, ſi amplius deflea
Mat.16. mus, ſecũdum quod ait dominus: Vos plorabitis & plãgetis, ſeculum autem gaudebit. Sicut autem cum ſinapi caput forte curãdum eſt, iubemur abraſos capillos demere, vt nudo corpori perfectius medicina proueniat: ita & cum anima per fidem curãda eſt, præcipimur ſubſtantiam à nobis ſeculi auferre, impedimenta auri argẽtiq; deponere, vt nudæ & ſoli animæ congruentius ſpiritualis medicina proueniat. Quiſquis enim rebus mundi & diuitijs ſeculi obuolutus eſt, huic fidei medicina nõ proderit. Ergo quod ſuccus ſinapis in corpore, hoc fides Chriſtiana operatur in anima. Sed quoniam in eadem dominica ſententia ſcriptum eſt. Quod acceptum homo miſit in ortum ſuum,& creuit, & facta eſt arbor,
H & volucres requieuerunt in ramis eius: diligentius requiramus quis iſte ſit cui hæc cuncta conueniant. Diximus ſuperius, ſanctis martyribus, quia diuerſis attriti ſunt paſsionibus, naturam ſinapis poſſe congruere. Sed quoniam dicit ſcriptura: Et excreuit, & facta eſt arbor, & volucres requieuerũt in ramis eius: arbitror hoc ipſi Chriſto domino rectius comparari, qui naſcendo in hominem humiliatus vt granum eſt, aſcẽdendo ad cælum exaltatus vt arbor eſt. Granum plane Chriſtus eſt dum patitur, arbor eſt cum reſurgit. Granum inquam eſt cũ famem eſuriens ſuſtinet. Arbor eſt cum quinque panibus ſaturat quinque milia virorum. Ibi ſterilitatem humana conditione patitur, hic ſatietatem propria diuinitate largitur. Granum autem dixerim dominum cũ cæditur, contemnitur, increpatur: arborem autem cum cæcos illuminat, mortuos reſuſcitat, peccata condonat.
Ioãnis.12. Quod autem granũ ſit, ipſe dicens in euangelio ait: Niſi granum tritici cadens in terram mortuũ fuerit, ipſum ſolum manet. Huius igitur grani, hoc eſt domini ſaluatoris velut ſinapis acrimoniam atque amaritudinẽ Iudæi minime ſuſtinentes, contempſerunt ſuccum cæleſtis diſciplinæ accipere, dicẽtes illuminato illi cæco: Tu
I es diſcipul⁹ eius, nos autem Moyſi diſcipuli ſumus. Ipſi quoque Moyſi mandata penitus ignorantes, qui præcepit illis ſpecialiter hanc amaritudinem comedẽdam: cũ paſchæ illis celebrandæ ſacramenta diſponeret, ait: Mã
Exodi.12. ducabitis illud cum amaritudine. paſcha enim domini eſt. Non enim, ſicut illi putant, iuſsit hærbarum vilium acerrimos ſuccos cum aſsis agni carnibus manducari, ſed mandatorum Chriſti vtiliter amaros ſermones præcepit cum ipſo ſacramento paſsionis dominicæ deuorari. Nonne enim amari videntur ſermones domini, cum dicit: Si vis perfect⁹ eſse, relinque omnia tua, & veni ſequere me? & cum dicit non habendas duas tunicas, neq; peram, neq; calceamenta? Amaritudo iſta ſermonũ, medicina eſt animarum. Quod autẽ ait Euãgelium, Quod acceptum homo miſit in ortum ſuum: quem eſse hominem hũc putamus qui acceptum granum velut ſinapis granũ in ſuo orto ſeminauit? Ego illũ eſse arbitror, de quo euangeliſta refert: Ecce autem Ioſeph qui erat decurio ab Arimathia, acceſsit ad Pilatum, petens vt depoſitum corpus domini ſepeliret: quod acceptum tradidit ſepulturæ, quæ in orto fuerat præparata. atque ideo ait ſcriptura: Quod acceptum homo miſit in ortum ſuum. Ergo Ioſeph ortus floſculorum erat diuerſis odoribus plenus. ſed necdum in eo tale germen inſeuerat. Fragrabat quidẽ ſpecialis animæ eius ortus varia ſuauitate virK tutum, ſed necdum Chriſtum cum aromatibus in cordis ſui ſecreto poſuerat. Ita dum ſaluatorẽ in ortuli ſui monumento ſepelit, magis illum in animæ ſuæ intimis collocauit. Ramos autem huius arboris requiramus. Inuenies quia ramus eſt Petrus, ramus eſt Paulus, rami ſũt omnes Apoſtoli vel martyres, ad quos ſi quis ſe fortiter tenere voluerit, fluctibus ſeculi minime ſubmergetur, quin potius ſub vmbra illorum latitans, gehennæ non patietur ardorem, ſecurus à diabolicæ tempeſtatis procella.

De pſalmo vigeſimoprimo. Sermo. III.

PSALMI qui lectus eſt ſeriem decurſuri, diligenter prius debemus intẽdere quid in ſuperſcriptione cõtineat, vt cognita eius origine, intelligentiam ipſius facilius cõſequamur, & manifeſtato capite poſsit rectius membra diſtribui. Scribitur enim ita: In fine p ſuſceptione matutina pſalmus ipſi Dauid. Niſi fallor, ſuſceptio matutina ſolis ortum ſemper anteuenit, & prius quam orbem radiorum clarus ſplendor illuminet, matutinum noctiũ tenebris terminũ ponit, ac reſoluta ſenſim caliginum cæcitate, rebus cunctis facies quædam ac lumen infunditur. Et cum veluti ſub vna materia tenebrarũ mundus in confuſione iacuerit, interueniẽte matutino diuerſa ſpecierũ varietate diſtinguitur, hoc eſt, cum omnia cæca fuerint, oculi omnium reparãtur. nox enim quodammodo aufert oculos mundo, aurora reſtituit, atque ita ante matutina ſuſceptione perfruimur, vt glorioſius poſtmodum ſolis ſplendorem patiamur. Sed quoniam ſic dicit Apoſtolus: Lex ſpiritualis eſt, & ſpiritualia comparanda ſunt: ſolem hic iuſtitiæ arbitror deſignari, hoc eſt Chriſtum dominum, qui nobis ignorantiæ tenebris, & peccatorum cæcitate ſubmerſis cæleſtis doctrinæ ſuæ lumen infudit, & quos nõ habebamus, oculos cordis inſeruit, & velut radios quoſdam Apoſtolos ſuos miſit, qui nos de morte teterrima delinquentes liberarent, & paulatim reſolutis in nobis tenebris peccatorum, matutina ſuſceptione conueſtirent, vt perfecti facilius poſsimus tolerare ſolis ardorem, hoc eſt, primum nos præceptis facilioribus erudirent, quo capaciores efficerent cæleſtium ſecretorum. Huius itaque ſolis iuſtitiæ matutino peccatorum caligo tota perimitur, ſicut ipſe propheta ait ex perſona domini: In matutinis Pſal.100
interficiebam omnes peccatores terræ. Hoc eſt, oriente in nobis ſole iuſtitiæ, qui habitaculum domini ſumus, omnis cogitatio iniqua ſubuertitur. Cuius ſolis etiam beatus Salomon meminit ex perſona reputantium M
ſibi ac dicentium peccatorum: Sol non ortus nobis, & Sapien.5.
iuſtitiæ lumen non luxit nobis. Hanc quoque matutinã ſuſceptionem in euangelio ſancto poſsumus adſcribere Mariæ Magdalenæ, quæ maturè ac diluculo ad monumentum vigilans, ſaluatoris reſurrectionẽ domini prima ſuſcepit. Et clareſcente mundi ſole, ſolis iuſtitiæ ortum præ omnibus ſola cognouit, ac ſuſceptione quidẽ matutina gauiſa eſt diẽ redditũ, ſed magis gauiſa Chriſtum à mortuis ſuſcitatũ: atque in ipſa cõpleta eſt prophetia: Ad veſperũ demorabitur fletus, & ad matutinũ Pſal.29.
lætitia. Totus autem hic pſalmus digeſtus eſt ex perſona domini ſaluatoris. Quippe cum plura de eo in nouo ſint poſita teſtamento. Dicit itaque: Deus deus meus reſpice in me. & reliqua. Quare aſsũpti hominis agit cauſam, & interrogare quodammodo videtur, dicens: Deus omnium, qui es omniũ deus meus, cur me dereliquiſti? nihil enim conſcius ſum. Secundum prophetã enim Eſa.53.
neſciebat peccatũ, nec erat dolus in ore eius. Hęc autem dicit vt manifeſtaret propter nos ſe eſse derelictũ, quorum peccata portabat, ac videntes diſceremus pro ipſo ſancto & iuſto mori, cũ p peccatoribus ille moreretur. Denicq; hac voce in paſsione vſus eſt, ſicut in euangelio legimus: Ely ely lammazabathani? hoc eſt: Deus deus

A meus,quare me dereliquisti?Hac inquam voce vsus est, quod prophetia annunciauerat, vt rei exitus approbaret.Et quoniam sequentia penè manifestata sunt, illum
Psal.21. inspiciamus versiculum,in quo ait:Ego autem sum vermis,& non homo.Cur totius dominus creaturæ vermiculo se voluerit comparari.Possumus hoc quidem humilitati primitùs assignare, quæ sanctorum virtus est maxima, sicut sanctus Moyses ante deum animal se irrationabile profitetur: Dauid pulicem se sæpe commemorat. Sed magis illud accipiendum puto, quoniam vermis nulla extrinsecus admixtione alieni corporis, sed de sola & pura terra procreatur, ideo illum compa ratum domino,quoniam & ipse Saluator de sola & pu-
Exodi.16. ra Maria generatur. Legimus etiam in libris Moysi de manna vermiculos procreatos. Digna plane & iusta cõparatio. Siquidem de manna vermiculus gignitur, & dominus Christus de virgine procreatur. Quin potius ipsam Mariam manna dixerim·quia est subtilis & splendida: suauis & virgo, quæ velut cœlitùs ve niens cunctis ecclesiarum populis cibum dulciorem melle defluxit: quem qui edere aut manducare neglexerit, vi-
Ioannis.6 tam in semetipso habere non poterit, sicut ipse dominus ait:Nisi quis manducauerit meam carnem,& biberit meum sanguinem, non habebit vitam in semetipso,
1.Cor. 11. sed potius ipse cibus in iudicium cõuertetur, sicut Apostolus dicit:Qui manducat & bibit indigne,iudicium si bi manducat. Filijs Israel subtiliter prophetatum est in veteri testamento.Manna enim illis contra diuina præ-
B cepta tractantibus,vermes effecti sunt, id est contumaciæ vltores & iudices. Quæ similitudo Christum indicat dominum, quem qui suauem cibum & dulcem po-
Ioan.5. tum haurire neglexerit,iudicem patietur, sicut ipse ait: Neque enim ipse pater iudicat quemquam,sed omne iu dicium dedit filio. Nam quod idem sit vermis & iudex,
Esa.66. alibi propheta testatur de peccatoribus,dicens:Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur
Psal.12. vsque in hodiernum diem. Quod autem ait: Diuiserũt sibi vestimenta mea,& super vestimentum meum miserunt sortem:hoc factum in euangelio reperimus, quod milites quatuor qui crucifixerunt saluatorem, in quatu or partes eius sibi diuiserunt vestimenta. Vestimentum vero eius quod assutum non erat, sed erat de superiori contextum,sorte perceperunt. Quæ igitur ista vestimẽta sint, videamus, qui milites, quodve etiam vestimentum. Vestimenta esse puto prophetias vnum canentes, & vnum per omnia nunciantes. Aduersarij saluatoris, hoc est peruersi hæretici, qui quotidie in illum tãquam milites manus impias iniecerunt, hoc est pro sua diui-
C dunt sibi voluntate, & vnum corporis vestimẽtum per varia membra distribuunt,atque spoliantes dominum, sua falsa dogmata vestierunt. Vestimentum autem eius quod non erat consutum,sapientiam eius cælestem possumus approbare,quia ait, sed erat de superiori contex tum. Nostra enim sapientia hoc est humana consuitur. Assuitur enim cum liberos damus ad studia grammaticis,tradimus philosophis,erudimus, vt sapientia in illis quæ non erat,acquiratur. Domini autem sapiẽtia nõ assuta est,non quæsita.Non enim didicit à magistro, si-
Ioan.7. cut ipsi Iudæi dicunt:Quomodo hic literas nouit, cum non didicerit?Et ipse dicat:Mea autem doctrina non est de hoc mundo,sed eius qui me misit,hoc quod ait de superiori contextum,quo vestitu vel quibus omnibus vestimentis ecclesia catholica semper amicta est,sicut propheta ait: Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato.

De camelo. Sermo. IIII.

Mat.19. DICIT in euangelio dominus Iesus Christus: Amen dico vobis: Facilius est enim transire camelum per foramẽ acus, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Que sententia vereor ne forte vobis conueni-
at,qui diuitias seculi huius aut habetis,aut quæritis. Si- D
cut enim cameli, animal quod est tortuosum atque deforme, peruersitas ipsa corporis per angustissimam acus cauernam prætereire non patitur, ita & diuites oneratos auaritia,& cupiditate fœdatos, ipsa vitæ deformitas per arctã viam regni minime introire permittit. Ait Mat.7.
enim idem dominus: Arcta & angusta via est quæ ducit ad vitam. Igitur in camelo difficultatem quæstus præstat habitudo membrorum.In diuite autem impedimẽtum magnitudo efficit peccatorum. Gibbus enim quidam est animæ,turpe quid vel cogitare vel facere ac mẽtis quædam tortuosa deformitas,immundis rebus semper intendere,& ab ecclesiæ sancto limine curis secularibus auocari. Vnde mihi videtur hanc deformitatem corporis propheta spiritualiter elocutus, fœditatẽ morum potius indicasse,cum dicit: Non glorietur gibberosus sicut rectus. Quasi si diceret: Non glorietur peccator vitiorum suorum prauitate distortus,sicut gloriatur iustus conscientię bonæ simplicitate directus. Quanuis enim ô peccator proceritate corporis gaudeas,quanuis scapularum tuarum æqualitate læteris,anima tamen tua morum prauitate deformis est. Recte ergo camelo comparatus est diues. Siquidem illum à trãsitu acus corporis crassitudo reuocat,hunc ab ingressu ecclesiæ patrimonij solicitudo detentat. Et sicut illum paruum foramen non capit oneratum mole membrorum, ita & E
hunc introitus sanctus non suscipit grauatum cumulo delictorum. Vterque habet propriam sarcinam suam. ille oneratus est carnibus,iste peccatis: & sicut ille inhabilis est angustissimæ acus cauernæ, ita & hic inconueniens est beatissimo dei regno: nisi quod camelum corpore compositum natura,hunc autem prauum voluntas efficit. Hæc autem dico fratres de ijs qui festiuissimã diem sanctæ epiphaniæ ne in ecclesia procurarent, patrimoniorum suorum compedibus sunt detenti,& terreno quodam obligati sunt vinculo,vt venire eis ad domum domini non liceret.Non quòd eos quippiam detinet,sed quòd ita propriis sint actibus implicati,vt iam arbitrium viuendi suæ potestatis amiserint: & dum soli citudinem patrimonijs exhibẽt,animarum medicinam penitus nõ requirunt. Quid mihi ô diues difficultatem temporis obijcis? Quid necessitatem ingeris repentinã? Si cor habes, intellige quia omni necessitate maior necessitas est salutis:& vtilior est causa, prius curare vitã, tunc peculij damna sarcire,ne dum augmentum patrimonij quærimus, sentiamus animæ detrimentum. Sed forte iudicem metuis,quem in secretario reliquisti. Mihi crede quod magis deum iudicẽ metuere debebis,qui F
de ipso tuo iudice iudicabit. Illũ ergo metuis qui mox accipiet successorem:dominum non metuis, cui nemo aliquando succedit?Consydera itaque iudicij imminentem diem,& inextinguibiles gehennæ flammas, stridorem horrendum dentium,tenebrarum vltimum cruciatum. Et si potes,relicta ecclesia secularibus solicitudinibus implicare. Vereor enim ne dum mũdi diuitias quęritis, inueniatis potius diuitias peccatorum: & repertis thesauris seculi,cælestes thesauros amittatis.

Quòd simile sit regnum dei fermento. Sermo. V.

IPSI scitis fratres quòd ex qua die vobiscum esse cœpi, non cessaui omnibus vos dominicis admonere mãdatis,& partim hortando,partim increpando præcepta vobis ingerere,ita vt pleriſq; pius pater fuerim· nonnullis autem durus magister extiterim. Patrem enim me sibi gratulatus est quisquis sermonem meum libenter amplexus est: durum autem magistrum sensit qui conscientiam suam prædicatione mea percussam esse condoluit. Sed nihil mea interest, dummodo siue pietate, siue cẽsura Christus annuncietur in vobis,

G quanuis & ipſa cenſura ſit pietas, quæ ideo circa negligentiores filios adhibetur, vt timore diſcant quod amore neglexerant. Non quòd omnes filios non æqualiter diligat pater, ſed quòd indulgentia patris ſit, pro diuerſitate morum exhibere pietatis affectum, vt blandum filium exhortatione prouocet, contumacem vero auſteritate cõueniat, de vtriuſque tamen correctione ſecurus, quoniam hunc amore verberat, illum ſeueritate caſtigat, ſicut ait beatus Apoſtolus: Omnis quidem diſciplina in præſenti nõ videtur eſse gaudij, ſed mœroris, poſt ea vero fructum pacificum exercitatis per eam reddet iuſtitiæ. Igitur quoniam tot tractatibus meis profeciſſe vos credo, libet quædam vobis diuinarum diſſerere literarum, vt intelligam quòd id quod dixerim, fidei viua citate capiatis. Ait dominus in ſancto euangelio: Cui ſimile exiſtimabo regnum dei? Simile eſt fermento quod acceptum mulier abſcondit in farina, donec fermentatum eſt totum. Fermenti vim atq; virtutem omnibus notam eſse non dubium eſt. Nam cũ ſit magnitudine paruum, ſpecie ſimplex, naturâ commune, tantam fortitudinem intrinſecus gerit, vt cum reconditum fuerit in farina, ſuccus hoc totã maſſam faciat eſse quod ipſe eſt,
H & ita ſemper vniuerſum cumulũ aſperſionis ſuæ vigore diffundit, vt omnem ipſam magnitudinẽ pollinis faciat fermẽtum, ac ſi res ipſa fortitudine ſua molem ſibi proprij vigoris acquirit. Hoc autem faciunt mulieres vt viris ſuis ſalubriorem panem, & cibum vtilem diligenter exhibeant. Sed quoniam lex ſpiritualis eſt, & euãgelium ſpecialiter parabolarum ratione ſubſiſtit, videamus quid ſit fermentum, quæ mulier, quid farina. Legimus in ſancto euangelio, dicente domino Chriſto de ſe ipſo: Niſi granum tritici cadens in terram mortuũ fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, multũ fructum affert. Ergo ſi triticũ dominus, & dominus eſt fermentum, quia non niſi de tritico fieri ſolet: recte ergo fermento dominus comparatur, qui cum eſset ſpecie homo, humilitate paruus, imbecillitate deiectus, tanta intrinſecus ſapientiæ virtute pollebat, vt doctrinam ipſius mundus ipſe vix caperet, qui cum ſe cœpit per totum orbem diuinitatis vigore diffundere, ſtatim omne hominum genus in ſubſtantiam ſuam ſui poteſtate protraxit, vt & iugum ſpiritus ſui ſancti infunderet omnibus, hoc eſt Chriſtianos cunctos faceret eſse qđ Chriſtus eſt. Nam quòd homo dominus Ieſus vnus & ſolus eſset in mundo, tanquam fermentum in maſſa recondi
I tum, vniuerſos homines præſtitit eſse quod ipſe eſt. Quiſquis igitur illi fermento Chriſti adhæſerit, efficitur & ipſe fermẽtum, tam ſibi vtilis, quàm idoneus vniuerſis, & de ſua certus ſalute, & de aliorum acquiſitione ſecurus. Sicut igitur fermentum cum in cumulum conſpergendum eſt farinarum, cõfringitur, comminuitur, diſſipatur, & ipſum omne diſſoluitur, vt diſperſam illam farinæ multitudinem in vnum vigorem conſtringat, atque in ſolidum corpus redigat, quod in pulueris modum ipſa diminutione languebat, faciatq; coniunctione ſui vtilem maſſam, quod propria diſſolutione vi debatur inutile: ſic ergo & dominus Ieſus Chriſtus cum eſset totius mundi fermentum, diuerſis paſſionibus cõfractus, laceratus, & diſſolutus eſt, & ſuccus eius pro ſalute noſtra, qui eſt precioſus ſanguis, effuſus eſt, vt admixtione ſui omne genꝰ humanum ſolidaret quod per diuerſa antra reſolutum iacebat. Sic enim velut fermentum quoddam nos qui farina ex gentibus videbamur eſſe, adhæſimus. Nos inquam qui per totum orbem diſperſi & diminuti penitus iacebamus, vigore paſſionis Chriſti in ipſius corpus redacti ſumus, ſicut beatus Apoſtolus ait: Quoniam ſumus corpus Chriſti, & membra. Nos igitur qui ex nationibus in pulueris modum è terræ facie iactabamur, aſperſione ſanguinis domini in maſſam ſoliditatis eius aggregamur. Mulier autem quæ dicitur abſcondere in farina fermentum, quæ eſt niſi ſancta eccleſia, quæ quotidie doctrinam Chriſti in K cordibus noſtris conatur abſcondere? Ipſa inquam eſt mulier quæ in alio loco etiam molere dicitur, ſicut ait dominus: Erunt duæ molentes, vna aſſumetur, & vna Mat. 24. relinquetur. Molit enim ſancta eccleſia per legem, per Apoſtolos, per prophetas, cum catechumenos facit, & aſperitatem gentilitatis diſſipat atque comminuit, vt emolitos eos in farinæ modum aptos faciat fermento dominici ſanguinis adhærere. Fermentum enim dixerim totam domini paſſionem. Fermentum enim ſalutis noſtræ eſt ſymbolum, ſine quo fermento vel ſymbolo nemo poteſt vitæ æternæ ſubſtantiam promereri. Et quia duas Euangelium deſcribit molentes, atque vnam eccleſiam diximus ſalubriter molere, alteram quam niſi ſynagogam accipere debemus? Molit enim & ipſa per Moyſen & prophetas, ſed inutiliter molit, ſicut dicit Apoſtolus de Iudæis: Aemulationem dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam. Inutiliter inquam Rom. 10. molit ſynagoga, quia maſſam ſuam Chriſti doctrina non temperat. Atque ideo euitandum præcepit ſynagogæ dominus eſse fermentum, dicens: Cauete vos à fermento Phariſæorum. Temperatum eſt enim ſanguinibus & crudelitatibus Iudæorum dicentium de domino: L Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Vnde ait Euangelium: Erunt duæ molentes, vna aſſumetur, & vna relinquetur. Aſſumetur enim in requiem æternam ſancta eccleſia, quæ domino cibum ſanctitatis emoluit. Relinquetur ad molas cruenta ſynagoga gyrum ſemper paſſura ſuæ perfidiæ.

Mat. 16.

De Margarita. Sermo VI.

SATIS ad correctionem veſtram arbitror poſse ſufficere fratres dilecti, quòd anteriore dominica, pfecturus nulla vobis ſacrarum literarum ſpiritualia dona largitus ſum, ſed tantum vos increpãs & arguens pro peccato, ſine aliqua prędicationis conſolatione dimiſerim. Volui enim vos hoc ipſum intelligere quàm grauiter peccaueritis, quòd diuina eloquia audire minime meruiſtis. Hæc enim ſacerdotum vehemẽs & copioſa vindicta eſt, indignis quibuſq; literarũ cæleſtiũ ſacra M menta non credere, nec (ſicut ait dominus) dare ſanctũ canibus, neq; margaritas proĩcere porcorũ pedibus in Mat. 7. culcandas. Perdit enim cæleſtis margaritæ gratiam quiſquis eam fœdiſſimo peccatori circundare conatur. Gẽma enim, ſicut ipſi ſcitis, niſi auro non conuenit, margarita niſi precioſis monilibus nõ aptatur. Eſtote ergo aurum optimum, eſtote monile precioſum, vt poſsit in vobis margarita ſpiritualis includi. Margarita enim Chriſtus eſt dominus, quam negociator ille diues in Euangelio venditis omnibus rebus ſuis emere feſtinauit, & maluit omnes quas habebat ſeculi gẽmas amittere, tantum vt vnam Chriſti emeret margaritam. Vnde & ego fratres ꝓ magnitudine quod admiſeratis delicti, nolui vobis pandere euãgelicæ refectionis eloquia, ſed magis ingerere animoſæ indignationis iniuriam, & prius vos verberibus ſpiritualibus emendare, ac ſic margaritæ ditare muneribus. Malui inquam peccatum veſtrum incuſando acriter increpare, q̃ leniter diſſimulando nutrire. Quiſquis enim fratrem non arguit peccantem, quodammodo hortatur vt peccet. Nolo autem putetis quod non de amore faciam vos ſæpius verberando. Filius enim qui caſtigatione dignus eſt, plus amatur, ſicut ait ſcriptura ſancta: Quem enim diligit dominus, corripit: caſtigat autem omnem filium quem recipit. Dicite mihi ſi non dolendum fuerit hoc peccatum, ſic vos ſalutis immemores tunc fuiſse, vt beatiſsimis apoſtolis Petro & Paulo honorificentiam minime reddideritis, cum ipſos eſse ſciatis doctores gentium, authores martyrũ, principes ſacerdotum, nec volueritis eorũ natalem nobiſcum

Prouer. 3.

Ephe. 5.

Ioan. 12.

Lucæ. 13.

Heb. 12.

A festiuissimum celebrare, atq; illi cælesti interesse conuiuio, in quo pro martyrum tanta lætitia substantiam vitę ipse nobis dominus ministrauit: Vultis autē scire quantis bonis fraudati fueritis? Interrogate fratres qui tunc mecum pariter affuerunt, quàm refecti à dominica mensa discesserint, vel quales secum domum spirituales diuitias reportauerint. Vnum scio, quòd si quis illa die honoratus aut diues ob natalem filii sui ad decimum vsq; miliarium ad prandium rogauisset, propter accuratas epulas, & inęquales mēsuras, absq; dubio vos ituros fuisse. Igitur fratres quotienscunq; martyrū memoriā celebramus, prætermissis omnibus seculi actibus sine aliqua dubitatione concurrere debemus, reddere illis honorificentiam qui nobis salutem profusione sui sanguinis pepererunt, qui tam sacrata hostia pro nostra propitiatione domino sunt oblati, præsertim cū dicat ad sanctos suos omnipotens deus: Qui vos honorat, me honorat: & qui vos spernit, me spernit. Quisquis ergo honorat martyres, honorat & Christum: & qui spernit sanctos, spernit & dominum.

De eo quod scriptū est: Reddite quæ dei sunt deo, & de militantibus, Sermo VII.

B NONNVLLI Fratres qui aut militis cingulo detinentur, aut in actu sunt publico constituti, cū peccāt grauiter, hac solent à peccati sui pœna se voce excusare, quod militant: & ne bene aliquādo faciāt, occupatos se malis actibus conquerūtur perinde quasi militia hominum nō & volūtas in culpa sit. Ita quod ipsi gerunt, officiis suis adscribūt. Non enim militare delictum est, sed propter prędā militare peccatū est. Nec rēpublicam gerere criminosum est, sed ideo agere rēpublicā, vt rem familiarem potius augeas, videtur esse damnabile. Propterea enim prouidentia quadam militantibus sunt stipendia cōstituta, ne dum sumptus quæritur, præda grassetur. Illud autē quale est quod cū ob errorē aliquem à senioribus arguūtur, & reputatur alicui de illis cur ebrius fuerit, cur res alienas peruaserit, cædem cur turbulētus admiserit, statim respondeat: Quid habebam facere homo secularis aut miles? nunquid monachus sum, professus aut clericus? Quasi omnis qui clericus non est aut monachus, possit ei licere quod non licet. Prędscribitur norma viuēdi, omnis ad bene agendum prouocatur sexus, ætas & dignitas. Igitur nemo se publicis excuset actibus, nemo occupatione militiæ conqueratur. Apud omnem Christianū prima honestatis debet esse militia.

C Nā vt id quod dicimus, authoritate euāgelica comprobemus, videamus lectionem quæ paulo ante decursa est. Ait enim euangelium: Venerunt autem & publicani ad Ioannem, vt baptizarentur ab eo, & dixerunt ad eū: Magister, quid faciemus? At ille dixit: Nihil amplius exigatis quàm quod cōstitutū est vobis. Honesta plane publicanorū interrogatio, ac sancti prophetę iusta responsio. Illi enim solicite interrogant, ne aut ignorātes plus exigendo peccatum incidant, aut cessantes publicani decipiant functionem. Hic autem moderate præcipit, vt & iniquitas locum non habeat, & constitutum habet victigal effectum. Non enim dixit: Nihil exigatis, sed nihil amplius exigatis. Vnde intelligimus quod apud deum nō tam exactio q̄ exactio iniqua damnetur. Dicit enim ipse dominus: Reddite quæ dei sunt deo, & quæ cesaris cæsari. Igitur quod cæsar præcipit, ferendum est: quod imperator indicit, tolerandum est. Sed fit intolerabile dum illud præda exactionis accumulat. Hoc autē quale est quod iidē ipsi qui huiusmodi necessitates procurāt, fraudes ac rapinas suas cōmodum vocant, cū ipsa præda inferatur incōmodum? Illud autem addunt sceleribus suis, vt quos indefensos viderint, ipsos potius perse quantur: & putāt se necessitates decepisse publicas, nisi domos deceperint orphanorū: ita vt quorum pater ante biduū forsitan fuerit amicus, collega vel frater interueniente morte eiusdē liberi habeantur tanq̄ ignoti, viles & miseri. Vidua autem siqua fuerit, aut sic iniuriis exagitatur vt nubat, aut si voluerit in castitatis permanere proposito, dando munera sua facultates vix permanēt. Cum his ergo fraudibus repleuerit sacculos suos, videbis illos latos & accuratos ad ecclesiam properare, & deo gratias agere quasi ab ipso illis hæc pecunia conferatur, illud quoq; peccantes, quod rapinarū suarū deū volunt esse participem. Dicit autem sanctum Euangelium: Interrogauerunt illum & milites, Quid faciemus & nos? Ait illis Ioannes: Neminem concutiatis, sed contenti estote stipendiis vestris. Hic iam cognoscere se debet omnis homo qui militat. Nō enim tantum de iis militātibus scriptura loquitur, qui armata militia detinentur, sed quisquis militiæ suæ cingulo vtitur, dignitatis suæ miles adscribitur. Atq; ideo hæc sententia potest dici, verbi gratia. militibus, protectoribus, cunctisq; rectoribus, & cuicunq; qui stipendia sibi decreta consequitur. Si amplius quærit, tanquàm calumniator & concussor Ioannis sententia condēnatur. Vsq; adeo autem hoc inoleuit malum, vt iam quasi ex consuetudine vendantur leges, corrūpantur iura, sententia ipsa venalis sit, & nulla iam causa possit esse sine causa. Hæc autē diuina sententia quæ ad milites loquitur, potest etiam ad clericos retorqueri, qui etiam si non militare vidētur seculo tamen domino & deo militamus, sicut ait Apostolus: Nemo militans deo, obligat se negociis secularibus. Videmur inquam non militare remissis ac fluentibus tunicis, sed habemus militiæ nostræ cingulum, quo castimoniæ interiora constringūtur: de quo cingulo dominus ait ad Apostolos suos: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Milites igitur Christi sumus, & stipendia ab ipso donatiuumq; percipimus, sicut dicit beatus Apostolus: Qui dedit nobis pignus spiritus, hoc est, qui spiritus sancti nos remuneratione ditauit. Si quis ergo Christianorū hoc donatiuo contentus forte nō fuerit, & querit amplius, incipit hoc ipso carere quod meruit. Quod specialiter cōtingit hæreticis Arrianis: Dum enim nescio quid amplius quærunt, inuenientes erroris spiritum, gratiæ Christi spiritum perdiderunt. Nam & catholicus clericus hac sentētia retinetur. Si enim nō contentus stipendiis fuerit quæ de altario domino iubente cōsequitur, sed exercet mercimonium, intercessiones vendit, viduarum munera libenter amplectitur, hic negociator magis potest videri q̄ clericus. Nam licet dicere possum⁹, nemo nos inuasoris arguit violentiæ. nullus accusat, quasi non interdum maiorem prædam à viduis blandimenta eliciant quàm tormenta: non interest apud deum vtrum vi an circunuentione quis res alienas occupet, dummodo quoquo pacto teneat alienum.

Lucæ. 3.

Mat. 22.

De sabbato quo dominus manum aridam curauit. Sermo VIII.

D ILIGENTER VOS audisse credo fratres Euāgelicam lectionē quæ nuper lecta est, vbi dominus Iesus Christus ingressus sabbato synagogam, hominis ibi habentis manum aridam spirituali medicina curauit, non appositis hærbarū succis, nō pigmentorū medicaminibus colligatis, sed verbo iubens, & in ira præcipiēs refudit corpori sanitatē. Ira inquā, sicut ait Euāgelista, restituit vigorē dexteræ. Vnde intelligimus qualis dominicæ benignitatis sit sanitas, cuius indignatiōis talis est medicina: at quēadmodū placat⁹ prodest, qui ita miseretur iratus. Verbo igitur iubet vt arenti dexteræ venarum succos infunderet. Non mirum est si is arentem reparauit dexteram, qui totum corpus de arēti puluere

Lucæ. 6.

G procreauit,& id verbi imperio reſtituit, quod in princi
pio factura operationis inſtituit:velut authorem ſuum
plaſma cognoſcẽs obſequitur ei portiũcula, cui totum
ſe deberet in maſsa. Sed videamus quæ ſit in ſynagoga
manus arida, quæ nihil corpori prodeſt,quando operi-
bus ſiccauit,quando etiam primũ arida eſse cœperit, re
quiramus. Non enim vnius hominis tantum per ſaluа-
torẽ cauſa geritur,nec vnius hominis imbecillitas pro
curatur, ſed totius generis humani ſanatur infirmitas.
Nulli autem dubium eſt dexteram vel totius corporis
præclariorẽ portionem hoc officii gerere, vt diurna ali
menta ſuo corporis ſubminiſtret,&prouidẽtia quadam
ad fruendam vitam membra cætera paſcat ac nutriat.
Hanc igitur dexterã in Iudaico populo ſcribas eſse di-
xerim vel doctores,qui velut præclarior portio in pha-
riſæorũ corpore a domino conſtituti,neglexerunt & in
cætera mẽbra ſua prophetarũ oracula velut eſcam vitæ
æternæ porrigere,atq; ideo doctrina eorum tanquã ma-
nus aruit imbecillis,quia fontem perennis ſapiẽtiæ non
quæſiuit,Propterea deniq; factum eſt vt quaſi contracta
dextera clauem ſcientiæ tenere nõ poſset,ſicut ait domi
Lucæ. 11. nus: Væ vobis ſcribæ & phariſæi qui abſcõditis clauem
ſcientiæ,& reliqua. Hæc autẽ clauis Chriſtus eſt domi-
H nus,quo ad credulitatẽ fidei pectorũ arcana referantur
Mat.16. Iſta clauis,ſicut ait dominus Petro: Tibi dabo clauem re
gni cælorum. Ergo aruit dextera ſynagogæ manus, re-
linquens Chriſtum,quę prius erat in principibus Iudę o
rum,& deteriorauit. Quiſquis enim Chriſti fontem de-
ſerit,& debilitatur protinus,& areſcit. Sed inuenio ip-
ſam manum quondam cæteris mẽbris fuiſse meliorem
Sanctus enim Moyſes dux Iudaici populi, velut clarior
corporis ſui dextera fuit cum legem porrigendam me-
ruit à diuinitate percipere. Dextera inquã erat ſanctus
Moyſes, qui filios Iſrael velut manu prouida cæleſti mã
na nutriit.Hæc plane eſt dextera quæ Iamnem & Mam-
brem magos niuei ſplẽdoris nitore conuicit. Ita enim
ſcriptum habes. Atq; ideo magorum diſtinctæ ſunt tene
bræ,quia Moyſi meritis lucens dextera coruſcabat. Sed
videamus,manus iſta quando primùm arida cœperit eſ
ſe vel mortua. Ego illam primùm in Adam aruiſse con
firmo, cum contra vetitum domini interdictæ arboris
poma decerpſit, ac tunc ſuccum immortalitatis amiſit.
Et ſiccata quodãmodo eſt,quando hominẽ ad imaginẽ
dei factum peccato ſuo ſolui facit in puluerẽ. Atq; vtinã
ſola manus in peccato teneretur obnoxia:quod eſt grа-
uius,omne corpus morte damnatũ eſt,cũ dextera prima
I peccauerit. Nec mireris ſi membrum dexteræ in Adam
non manſit intregrum.vigor enim in illa æternitatis ex
aruit.Nam ſicut Moyſi dextera cuſtodiẽtis mandata do
mini niueo fulgore reſplenduit, ita & Adæ dextera præ
uaricantis præcepta mortifero pallore cõtracta eſt. Hãc
igitur Adæ manũ ſaluator curat in ſynagoga, hoc eſt to
tius generis humani imbecillitatẽ ſanare feſtinat. Dicit
etiam illi:Extende manũ tuã, qui eam idolis immolan-
do contraxit. Dicit illi: Extende manum tuam, qui per
eam res orphanorum viduarũq; geſtit inuadere. Sed &
tu qui putas te manũ habere,& ſanam, caue ne auaritia
contrahatur. Quin potius extende eam pro miſericor-
dia frequenter ad pauperẽ, pro hoſpitalitate ſæpius ad
peregrinũ. Extende eã pro peccatis ſemper ad dominũ.
Eccli.4. Eſto miſericors,eſto largus. Obſerua quod ait prophe
ta: Ne ſit manus tua ad accipiendum porrecta, ad ero-
gandum contracta. Sic enim manus tua ſana eſse pote-
rit:bonis vero operibus extendatur.

De vnitate charitatis. Sermo IX.

LEGIMVS In libro qui Apoſtolorum actibus adſcribitur,tãtam ſub memoratis viris deuotionẽ plebis fuiſse,ita populi Chri
ſtiani floruiſse primitias,vt poſt acceptam
fidem nemo domum propriam ſibi defen

deret,& nemo ſuum aliquid vendicaret,ſed iure frater- K
nitatis eſsent illis cuncta communia, ſcilicet vt qui eo-
dem conſortio religionis tenebantur, eodem cõſortio
fruerentur & vita,hoc eſt. vt quibus erat vna fides, eſset
& vna ſubſtantia: & quibus erat communis Chriſtus,
communis eſset & ſumptus. Nephas etenim putabant
religioſi viri ſibi participem non aſciſcere in ſubſtan-
tia,qui particeps eſset in gratia:atque ideo in fraternita-
te omnibus communiter vtebantur,niſi quod maior eſt
fraternitas Chriſti quàm ſanguinis. Sanguinis enim fra
ternitas ſimilitudinem tantummodo corporis refert,
Chriſti autem fraternitas vnanimitatem cordis animæ-
que demonſtrat,ſicut ſcriptum eſt: Erat autem creden- Actuũ.4.
tium cor vnum,atque anima vna. Vere ergo ille frater
eſt,qui non tam corpore quàm vnanimitate germanus
eſt. Verus inquam frater eſt cuius idem ſpiritus & volun
tas in fratre eſt. Melior igitur eſt(ſicut dixi) Chriſti fra-
ternitas quàm ſanguinis. Sanguinis fraternitas inter-
dum ſibi inimica eſt, Chriſti autem fraternitas ſine iter
miſsione pacifica eſt. Illa inter ſe communia cum æmu-
latione diuidit,hæc etiam propria cum gratulatione cõ
municat. Illa in cõſortio deſpicit ſæpe germanum, hæc
aſsumit frequenter alienum. Tanta ergo,ſicut dixit,illo
tempore Chriſtianæ plebis deuotio fuit,vt nemo domũ L
ſuam,diceret,nemo proprium aliquid vendicaret,ſicut
ait ſanctus Lucasdicens:Et nemo quicquam ex eo quod
poſsidebat,ſuum eſse dicebat,ſed erant illis omnia cõ-
munia. Nemo enim inquam erat quiſquam egens inter
ipſos. Beata igitur plebs, quæ dum plures diuites habet
in Chriſto, nullum in ſeculo habuit indigẽtem: & quæ
dum æternas cogitat diuitias,à fratribus temporalem re
pulit paupertatem. Vendebant enim, ſicut ait ſcriptu-
ra,prædia & domos ſuas & precia venditorum ante pe-
des Apoſtolorũ ponebãt, vt erogarẽt prout cuiq; opus
eſset. Videte ſanctorũ virorũ fidem, quẽadmodum pro
pter Chriſtũ toto ſpoliabantur patrimonio,& nihil ſibi
reliqui faciebant. Non enim verebantur ne eſurirẽt ipſi
dum timebant ne alius eſuriret. Hæc igitur ſub Apo-
ſtolis fuit ĩ plebe deuotio:modo quid ſimile reperimus?
Et certe idem Chriſtus in nobis. Idem quidem Chriſtus
in nobis,ſed non idem animus eſt in nobis. Eadẽ in ple
be fides,ſed non in plebe eſt ipſa largitio. Ita alter de al
terius inopia non cogitat,vt illud fit quod dicit Apoſto
lus: Alius quidem eſurit, alius ebrius eſt. Nam plerique 1.Cor.11.
Chriſtiani non ſolum propria nõ diſtribuũt, ſed etiam
diripiunt aliena. Non ſolum inquã colligẽtes pecunias M
ſuas,ad pedes Apoſtolorũ nõ deferunt, ſed etiam con-
fugientes fratres ſuos protrahunt à pedibus ſacerdotũ.
Nunc eſt illud tempus quod deſcribit beatus Apoſto-
lus dicens:In nouiſsimis diebus abũdabit iniquitas mul
torum,& refrigeſcet charitas. Modo enim abundat aua
ritiæ iniquitas, quæ ante largitatis bonitate ceſsabat: &
refrigeſcit fraternitatis charitas, quæ prius Chriſti amo
re feruebat. Tunc enim ſub Apoſtolis fraternitatis di-
lectio fuit,vt tunc in conuentu ſuo non aduenerit indi-
gentia: tanta autem modo Chriſtianitatis diſsimulatio
eſt,vt in cœtu noſtro vix inuenias locupletem. Locuple
tem autem vix inueniri dico non tam facultatibus, ſed
operibus. Ait enim apoſtolus: Diuites ſint in operibus 1.Tim.6.
bonis. Locupletem autem illum in eccleſia intelligi vo
luit,qui diues eſt ĩ Chriſto. Nam & ibi quod ait ſub apo
ſtolis neminem indigentem fuiſse, oſtendi vtique tan-
ta eos gratia fidei fuiſse præditos,vt omnes cæleſtium di
uitiarum abundauerint largitate. Raro igitur hoc tem-
pore inuenimus in Chriſtiano populo locupletem. Etſi
pleriq; in domibus auro ſint diuites, tamẽ in eccleſia iu
ſtitia ſunt mendici. Dum enim circa pauperes non pro
eo quod præualent,operãtur, nec hoc eſt gratum quod
offerunt,nec illud eſt ſatiabile quod reſeruãt. Dixit do-
minus ad Cain cũ offerret munera, Si autẽ recte offeras Geneſ.4.
recte autem nõ diuidas,peccaſti, quieſce. Sic & tu Chri

A ſtiane non recte diuidis qui de tanto auro tuo maiorem partem mammonæ reſeruas,quã domino largiaris.. Sic nãq; Ananias in actibus Apoſtolorum dum putat ſe recte offerre & non recte diuidit pecuniã quã obtulit, perdidit:& quam domi reſeruauit,amiſit.Pecuniam inquã pariter perdidit & ſalutem. Dum enim ex eo quod promiſerat,partem ſubtrahit, ſacrilegii ſimul condẽnatur & fraudis.Sacrilegii,quod deum in pollicitatione fefellerit.Fraudis,quod de integris munerib9 portionẽ quã
Actuũ. 5. dam putauerit ſubtrahendã.Ait enim apoſtolus Petrus Non es mentitus hominib9,ſed deo.Si ergo, fratres,Ananias cõdemnatur cum non totũ dederit quod de ſuo ipſe promiſerat,quid cenſemus de eo qui non vult reddere qđ alius repromiſit?Videte ergo &vos fratres quid promiſeritis deo cũ primum gratiã fidei percepiſtis. Ecce abundant in ciuitate noſtra hoſpites ſiue peregrini, facite quod polliciti eſtis,ne dicatur &vobis quod Ananiæ dictum eſt,Non mentiti eſtis hominibus,ſed deo.

De eo quod ſcriptum eſt, Quis maior eſt in regno cælorum, Sermo X.

B SI diligenter audiſtis euangelicam lectionem,intelligere poteſtis quæ miniſtris ac ſacerdotibus dei reuerentia debeatur,vel qua ipſos clericos inuicẽ humilitatis ſedulitate oporteat præuenire.Ait enĩ domin9
Mat.18. percõtãtib9 diſcipulis quis eorũ in regno cęlorũ maior eſset futurus,ſtatuto corã omnib9 puerulo, Quicũque humiliauerit ſe ſicut puer iſte, hic maior erit in regno cælorũ. Vnde itelligimus quôd humilitate ꝑuenitur ad regnũ, ſimplicitate penetratur ad cælũ. Quiſquis ergo cupit diuinitatis tenere faſtigia,humilitatis ima ſectetur
Rom. 12. Quicunq; vult fraternitatem obtinere: præueniat obſequendo,ſicut ait Apoſtolus:Honore inuicem præueniẽtes.Vincat eã officiis,vt poſsit vincere ſanctitate. Si enĩ te non lęſit frater,obſequium meretur vt diligas. Quod ſi forſitan læſit,magis obſequium meretur vt vincas. Hæc enim noſtra Chriſtianitatis ſumma eſt.vt amantibus viciſsitudinem.ledentibus patientiam rependam9. Qui enim fuerit patientior ad iniuriam, potentior conſtituetur in regno.Non enim ad imperium cælorũ peruenitur ſuꝑbia, diuitiis, pręfectura,ſed humilitate,pauperie,lenitate. Arcta autem & anguſta via eſt quæ ducit ad regnum. Quiſquis ergo honoribus inflatus fuerit,& auri theſauris dilatatus,tanquam onuſtum & impeditũ animal per anguſtum regni iter tranſire non poterit.Simul etiam vt ſe exiſtimat peruenisse, ſarcinam eius exigua porta non capiens, repercuſsam limine retrorſum
C redire cogit. Tam enim anguſta eſt diuiti porta cæleſtis quàm eſt camelo acus foramen exiguum. Vnde ait do-
Mat.19. minus:Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire quã diuitem in regnum cælorum.Sicut enim cameli animal tortuoſum atque deforme exigua acus cauerna prætereire non patitur,ita & diuitem auarum atque mendacẽ arcta cæli ianua minime ĩtrare permittit. Nãideo nudi in ſeculo naſcimur,nudi etiam accedim9 ad laua crum,vt nudi quoque & expediti ad cæli ianuam propere remus. Quàm autẽ incongruum & abſurdũ eſt vt quẽ nudum mater genuit,nudum ſuſcipit eccleſia, diues intrare velit in cælum:Propterea adoleſcenti illi diuiti in Euangelio à ſaluatore dicitur, qui ſibi iuſtus videbatur & ſanctus,& omnia legis mandata compleſse:Si vis perfectus eſse vende omnia tua, & da pauperibus. Vſque adeo enim nuda virtus apta cælo eſt ,vt quanuis iuſtus, quanuis ſanctus,aurum vel diuitias poſsidens, non poſſit eſse perfectus.Talem enim voluit adoleſcentem illũ dominus ad paradiſum redire,qualis Adam fuerat de paradiſi ſublimitate deiectus. Nudus enim Adam inco la paradiſi fuit.Deniq; poſt peccatum nuditatẽ ſuam videns,folio pudẽda cõtexit.Prius enĩ quàm peccaret,ho neſtatis erat colore veſtitus.atq; ideo nuditatẽ in hone- D
ſtam non natura inſtituit,ſed delicti reatus inuenit. Nã & ſancti angeli in ſplendidiſsimo habitu cõſtituti, non quòd tunicis operiuntur & palliis, ſed cũ ſit in illis natiuitatis ſuæ nuda ſubſtantia , veſtiti videntur eſse quod ſancti ſunt.Sic igitur & Adam cuſtodiens honeſtatis angelicæ dignitatem ,erat quidem nudus mundanis veſtibus,ſed immortalitatis erat ſplendore veſtitus . Nihil prauum reſpiciebant eius oculi,non cor eius turpe aliquid cogitabat ,erat apud honeſtas mentes nuditas ipſa veſtita. Sicut enim apud nequam homines turpis cogitatio concupiſcens veſtibus non arcetur , ita apud ſanctos viros honeſta ſimplicitas ad concupiſcendum nuditate non trahitur:ſed ſicut vitioſis ad corruptelam nuda ſunt omnia , ita religioſis ad caſtimoniã operta ſunt vniuerſa. Quod autem ait Euangelica lectio: Qui ſcan- Mat.18.
dalizauerit vnum de puſillis iſtis qui in me credunt, expedit ei vt ſuſpẽdatur mola aſinaria in collo eius,& mergatur in profundum maris : Puſillos hic non ætate pueros,ſed malitia paruulos dicit,ſicut Apoſtolus ait: Malitia paruuli eſtote,vt ſenſibus perfecti ſitis. Qui ſunt iſti 1.Cor.14
niſi clerici idonei,& monachi religioſi vel laici? Quiſquis igitur irreuerens aut contumelioſus extiterit , hac velut pœna plectetur, vt iformi ſaxo religato illi ad col E
lum, præcipitetur in mare. Sed videamus cur ſcandalizantibus Chriſtianis iſta pœna data ſit,aut quid ſibi velit ipſa ſententia.Puto enim illa aliquod myſterium contineri. Quaſi vero non ſufficeret in mare homini demergendo ſaxum qualecunque non magnum aut enorme, ſed molæ aſinariæ lapis ei religetur ad collum , vt cum perituro homine pereat res vſui neceſsaria . Sed puto hoc magis eſse quod in ſcripturis aſini figura populus gentilium nuncupatur,qui clauſis oculis circa ignorantiæ molam erroris ſui gyro pertrahitur,& in illa curſus directione veſtigiis ſępe redeuntibus inuitus vſui laborat alieno . Nonne enim tibi videtur molam aſinariam voluere gentilis populus quandiu imperitiæ ſuæ labore verſatur? Naturæ quidem vinculis alligatus vt verbum dei molat,deum cæli quęrat,ſed opertæ mentis cæcitate ſuffuſus,vt vultus animi erigere ad deum,cordis oculos leuare non poſsit ad cælum.Sed quoniam molam aſinariam ſaxum eſse conſtat , videamus ſi & paganorũ talis eſt mola.Talis plane eſt.Saxi enim mola eſt paganorum Iupiter Herculeſq; lapideus,circa quos cæcis oculis frequenti errore circumeunt.Cæcos inquã dixerim eorum oculos qui putant ſe videre quod nõ vident . Aſpiciẽtes enim ſaxum deum ſe videre confingunt . Attamen qui molam voluit,cõſummãdi aliquãdo finem operis habet exeundi ſpem gerit laboris . Cui vero mola aſinaria ad F
collum ſuſpenditu, portat lapidem qui portare iugum domini recuſauit.Aſinus ergo ad molam , cæcus ad lapidem,gentilis ad ſaxum,qui adorat eum quem non videt nec agnoſcit. Deus enim non in manufactis habitat, nec in metallo aut ſaxo cognoſcitur . Hic ergo gentilis populus cum perſecutionem Chriſtiano intulerit , hac pœna plectetur,vt cum ſua ſacrilega mola iudicandi ſe culi fluctibus demergatur.

De mirabilIibus, Sermo XI.

QVANTORVM Mirabilium operator ſit dominus Ieſus Chriſtus,ĩtelligere poſsumus ex hac euãgelica lectione ,qua deſcribitur tãta ꝑ eũ beneficia ĩ popũlũ fuiſse collata vt prouocatæ hominũ turbæ ad audiẽdũ illum magis irruerent q̃ rogarẽt,& medicinã ſalutis nõ ſperarẽt per humilitatis gratiã , ſed per importunitatis iniuriam,ita vt irruentes(ſicut ait euangelium)turbas à domino Ieſu non deſertum ſepararet, non ſynagoga repelleret,non reuerentia diuinitatis perarceret . Hæc eſt enim conſuetudo infirmantium,vt dũ ſperant ſuis ęgri

Gtudinibus medicinam,ab importuna petitione nō loco prohibeantur,non tēpore:ſed quanto plus medetur ille qui ſanat,tanto amplius ille importunus eſt qui laborat.Ergo cum dominus illis ab irruentibus turbis ſemotus in terra eſse non poſset,aſpiciens in mari duas nauiculas,vnam nauem Petri omni feſtinatione conſcendit vt importunitatis iniuriam vel aquarum natura depelleret,quia eam doctoris reuerētia minime coercebat,atq; exinde cœpit de nauicula Petri ad homines doctrinæ ſuæ verba profundere. Videte miſericordiā ſaluatoris ſeparatur quidem ab hominibus corpore, doctrinæ tamen iis vtilitate cōiungitur. Vbique miſeretur, vbique prodeſt. In terra poſitus per tactum languores corporum ſanat,in mari conſtitutus per doctrinam vulnera curat animarum. Sed videamus quæ ſit iſta nauicula Simonis Petri,quā adducendam de duabus magis opportunam dominus iudicauit,quæ & tutum ſaluatorē præſtat ab iniuria,& credulitatis hominibus largiatur eloquia. Inuenimus enim iam dominum nauigaſse in alia naui,& grauibus iniuriis laceſsitum. Nauigauit enī cū Moyſe in mari rubro, quando populum Iſrael per vndarum fluenta tranſuexit.Sed grauibus eſt affectus iniuriis, ſicut ipſe ait in euangelio ad Iudæos, Si crederetis Moyſi, & mihi crederetis. Iniuria autem ſaluatoris eſt
Ioan. 5. incredulitas ſynagogæ.Ergo Petri nauem elegit,Moyſi deſerit, hoc eſt,ſpernit ſynagogam perfidam, fidelem
H aſsumit eccleſiam.Duæ enim quaſi nauiculæ adeo deſtinatæ ſunt,quæ in hoc, tanquam in mari, mundo ſalutē
Mat.4. hominibus piſcarentur,ſicut ait dominus apoſtolis:Venite faciāvos piſcatores hominū.Ex his ergo duabus nauiculis vna relinquitur ad terram inanis & vacua, altera producitur in altum onuſta vel plena. Vacua enim ſynagoga relinquitur in littore,quia Chriſtū cum prophetarum amiſit oraculis. Onuſta autem eccleſia in altum aſsumitur , quia dominum cū apoſtolorū doctrina ſuſcipit.Synagoga,inquam,remanet ad terras quaſi terrenis inhærens operationibus:eccleſia autem in altitudinem reuocatur,tanquā cælorum profunda ſacramenta diſcutiens , in illam ſcilicet altitudinē de qua Apoſto-
Rom. 11. lus ait: O altitudo diuitiarum ſapietiæ & ſcientiæ dei. Propterea dicitur Petro: Duc in altum, hoc eſt in profundum diſputationum generationis diuinæ. Quid enī
Mat. 16. tam profundum quā quod ait Petrus ad dominum: Tu es Chriſtus filius dei viui? Quid tam terrenū quā quod
Lucæ. 4. de domino dixerunt Iudæi: Nonne hic eſt filius Ioſeph fabri?Ille altiore conſilio natiuitatem Chriſti diuinitus approbauit,hi mente viperea generationem cæleſtem
I carnaliter exiſtimant.Vnde ait ſaluator Petro:Quia nō caro & ſanguis tibi hoc reuelauit,ſed pater meus qui in cælis eſt.Phariſæis autem dicit: Quomodo poteſtis bona loqui,cum ſitis nequā?Hanc igitur ſolam eccleſię nauem aſcendit dominus,in qua Petrus magiſter eſt conſtitutus dicente domino:Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam.Quę nauis in altum ſeculi iſtius ita natat,vt pereunte mūdo,omnes quos ſuſcipit,ſeruet illeſos. Cuius figuram iam in veteri videmus teſtamento. Sicut enim Noe arca naufragante mundo cunctos quos ſuſceperat, incolumes reſeruauit,ita & Petri eccleſia conflagrante ſeculo omnes quos amplectitur,repræſentabit illæſos . Et ſicut tunc tranſacto diluuio ad arcam Noe columba ſignum pacis detulit,ita & tranſacto iudicio ad eccleſiam Petri Chriſtus gaudium pacis referet quia ipſe columba vel pax eſt, ſicut promiſit dicens: Ite
Ioan. 16. rum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum. Sed quoniam hanc eandem nauiculam Petri de qua nunc dominus cælestis doctrinæ ſuę ſacramenta depromit,le
Mat.8. gimus in Matthæo dormiente in eadem domino ventis inſurgentibus perturbatam,ita vt cuncti Apoſtoli mortis periculum formidarent: videamus quæ cauſa eſt quòd vna eadēmque nauicula hic tranquillitate doctrinam populis tribuit, ibi in tempeſtate diſcipulis metū mortis inducit,præſertim cum ibi etiam cū ceteris Apo K
ſtolis Simon Petrus eſset.Hęc autem eſt cauſa periculi. Erat ibi Simon Petrus, ſed erat pariter & proditor Iudas. Quanuis illius fides fundaret nauiculam,huius tamen eam perfidia conturbabat. Tranquillitas eſt vbi ſolus Petrus nauigat,tempeſtas vbi Iudas adiungitur. Licet eſset Petrus firmus ſuis meritis, perturbatur tamen criminibus proditoris.Metuētibus igitur diſcipulis,anxiante Petro dormiebat dominus. Durū forte videatur quod anxiante Petro dormiebat.dormiebat Petro,nauigabat Iudę.Vnius igitur delicto cūctorum merita quatiuntur.Obdormit Chriſtus, ventorum ſpiramina cōcitantur. Quiſquis enim peccatum admittit,ſtatim & dormire ſibi facit dominum, & procellam ſibi ſpirituū ſuſcitat immundorum. Neceſse eſt autē diabolica inſurgat tempeſtas,cum dominica ſerenitas conquieſcit. Igitur ſi vnius Iudæ peccato cuncti periclitantur Apoſtoli hoc exemplo caueamus perfidum,caueamus proditorē ne per vnum plures fluctuemus. Qinetiam huiuſmodi abiiciamus de noſtra nauicula, vt non obdormiat, ſed vigilet in nobis dominus, atque eo vigilante nulla nos ſpiritualis nequitiæ procella concutiat. Vbi enim fides integra eſt,ibi ſaluator docet, vigilat, & exultat:ibi requies,ibi tranquillitas, ibi cūctorum eſt medicina. Vbi autē fidei eſt admixta perfidia,ibi Chriſtus torpet,dormit,& peior eſt ibi metus,ibi tempeſtas,ibi omnium eſt
L diſcrimen.Pro actibus enim noſtris dominus nobis ob dormit aut vigilat.

De Natali Domini, Sermo XII.

VERVM eſt quod ait ſanctus Ioannes baptiſta de domino ſaluatore dicens: Illum oportet creſcere,ne autem minui. Siquidem hoc primum etiam ipſis temporibus approbetur.Ecce enim in natiuitate Chriſti dies creſcit,& Ioannis natiuitate decreſcit.Illo oriente lux proficit,hoc naſcēte minuitur.Ipſa enim quodāmodo tēpora famulātia partibus ſuis, cū detrimētū faciunt,ſeruus gignitur.cū autē dominus naſcitur cōſequitur augmētū.Profectū plane facit dies cū mūdi ſaluator oritur : defectū patitur cū vltimus propheta genera Scriptū eſt enim:Lex & prophetę vſq; ad Ioannē.Atque ideo neceſse erat vt obſcuraretur legis obſeruatio , vbi euocatio,vbi euāgelii gratia refulgebat:& ceſsaret prophetia veteris teſtamēti,cū noui teſtamēti gratia ſuccedebat.Ergo in natiuitate domini proficit dies. Nō mirū M
ſi proficit dies,quā ſplendidiſsima lux veritatis illuminat.Ait enim euāgeliſta de Chriſto domio: Erat lux vera,quæ illuminat omnē hominem. Cur nō illuminaret mundum?Atq; ideo dies quæ lucē humano geueri peperit,prius ipſa eiuſdē lucis fulgore reſplēduit,& cōcluſa iam ſpatia ſua noctium tenebras dominicę lucis nitore diſcuſsit.Occupauerat enim totam diem noctium longitudo,niſi in ipſa dierū breuitate Chriſti refulſiſset aduentus. Qui ſicut ortu ſuo humani generis peccatorum tenebras diſcuſsit,ita & die natiuitatis ſuæ caliginum tenebras amputauit , & vno eodemq; ortu lucem pariter intulit & hominibus & diebus . Vnde non eſt mirum ſi creſcit dies,quæ gemino fulgoris ſplendore veſtitur.
Ioānis.3. Luce. 1. Ioānis. 1.
Sed videamus adhuc quomodo dominus ſaluator creſcat,Ioannes baptiſta decreſcat. Diximus in ſuperioribus quòd Ioannes quidem figuram legis prophetarūq; geſtauerit : neceſse erat ergo vt deficeret lex euangelio coruſcante , & minueretur Iudaicus populus populo Chriſtiano ſurgente . Quis enim dubitat de natiuitate domini ſynagogæ eſse cōuenticula vacuata,plebes multiplicatas eccleſiæ,& mirū in modum quotidie Chriſtū per Chriſtianos ſuos creſcere , Ioannem minui per Iudæos?Hos diei dominici ſplendore fulgere,illos obſcuritate noctium laborare.Nox enī, ſuper Iudæos quodā-

A modo maior incubuit, ex quo dixerũt de nece ſaluatoris: Mat.27. Sanguis huius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Maioribus plane ſunt noctium tenebris obſcurati, ex quo conati ſunt diem veritatis occidere. Hoc autẽ quod dicimus, vt verius approbare poſsimus, vtriuſq; natiuitatem breuiter exponamus. Ecce enim cũ naſcitur Chriſtus, exultant angeli, paſtores peruigilant, magi adueniunt, ſtella prẽcedit, & cuncta quæ ſunt in cælis terriſq; pulcherrima, ipſi domino deferũtur. Deferuntur enim illi, gloria per angelos, claritas per ſtellam, religio per magos, ſimplicitas per paſtores. Et quòd apud ipſum ſolum futura eſsent hæc omnia, naſcenti illi vniuerſa famulantur. Cum autẽ Ioannes concipitur. Zacharias obmuteſcit, ſolennis conceditur ſacerdos, Helizabeth mater abſconditur, ſignificãs poſt ortum ſuum legis ſilentium, amiſsionem ſacerdotii, latebras ſynagogæ. Dubium autem nõ eſt quòd Ioannes natus phariſeis iuſtitiam legis abſtulerit, quod cõceptus patri abſtuli vocis obſequium. Creſcit igitur dominus ſemper, Ioannes baptiſta minuitur. Non ideo minuitur, quod meritis aliquid derogetur, ſed quoniam ſaluatoris quotidie accumulatur gloria, illius minor fieri videtur. Lucerna deniq; vocatur Ioannes, dicente domino: Ille erat lucerna ardens Lucernæ igitur obſcuratur lumen cũ radius ſolis effulget, & defectionem quandam lampadæ ſuę patitur, cum clarioris lucis ſplendore ſuperatur. Quis enim ſapiens
B lucernam requirat in ſole? Nõ quidem extinguitur, ſed neceſsaria non habetur, hoc eſt, quis ad Ioannis pœnitentiæ baptiſmum veniat, cum poſsit ſaluatoris baptiſmo ſaluari? Non quidem illud reprehenditur, ſed hoc magis vtile & neceſsarium iudicatur, quia in eo remiſſio peccatorum tribuitur.

Item de Natali Domini, Sermo XIII.

QVA gratia vel quibus laudibus hunc diem Natalis domini prædicemus, pro ſus ignoro. In tãta enim feſtiuitate ad magnificãdũ deum humana loquela nõ ſufficit. Nam ſi tunc cum naſcebatur Chriſtus, angelorũ voce laudatus eſt, nunc humana laudandus eſt voce cũ regnat. Supergreditur enim illius tẽporis feſtiuitatẽ noſtra ſolennitas. Siquidem tunc ſtupuerunt illi tantũ naſcentem dominũ, nos illum ſuſcipimus naſcentem, reſurgẽtem pariter & regnantem. Tanto igitur facundior laudatio eſse debet humani tẽporis, quanto ſunt maiora miracula. Sed quoniã dignam prædicationẽ exhibere non poteſt humana fragilitas, ad angelorũ nos præconia conferamus. Et quia merito eos æquiparare nõ poſſumus, deuotione comitemur, hoc eſt in ea feſtiuitate eadem qua illi lætitia, nos ſententia perſultemus dicentes:
C Lucæ.2. Gloria in excelſis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Digna plane & iuſta ſententia quæ in natiuitate Chriſti & deo honorem repræſentat in cælis, & hominibus pacẽ præſentat in terris. Ante ſaluatoris enim ortum nec cæleſtia reuerentiam deferebãt, nec terrena requiem poſsidebant. Sed videte quid dicat ipſa ſententia: Pax in hominibus bonæ voluntatis. Non in quibuſcunque hominibus, ſed bonæ voluntatis hominibus, vt intelligas pacem Chriſti nõ debiti eſse, ſed meriti. Non enim eam meriti angeli in ea nocte qua paſtores naſcentem dominum ſuper gregem ſuum vigilias obſeruantes primi præ omnibus didicerunt. Ipſi enim primi ortum ſaluatoris ante omnes homines intimantibus angelis cognouerũt. Vnde mirum eſt quòd prius redemptionem ſeculi potuerint ſcire q̃ principes. Nõ enim angeli annunciauerunt regibus, non iudicibus, ſed hominibus ruſticanis. Non ergo iam mirandum eſt ſi Chriſti gratiam ante ſcire meruerit innocentia quàm poteſtas, & prius cognoſcere veritatem ſimplex ruſticatio quàm ſuperba dominatio. Quod enim cognouerũt paſtores, principes cognoſcere nequiuerunt. Vnde & btũs Apo- D
ſtolus ait: Quã nemo principum ſeculi huius cognouit, 1. Cor. 2. & reliqua. Ergo in natiuitate domini angeli pariter cũ paſtoribus ſunt lætati, excelſam vero dicentes gloriam. Nam vicinis quodãmodo & iunctis choris dei gloriam prędicauerunt. Vnde & credo eoſdem angelos in eiuſdem domini eadẽ feſtiuitate ſimili nobiſcum lætitiæ vicinitate gaudere. Nam qui ſolẽt propter Chriſti ortum alloqui paſtores, non poſsunt propter eiuſdem Chriſti gaudium non inquirere ſacerdotes. Siquidem & quod tunc ad illos ſuper gregem ſuum vigilias obſeruantes nocte intempeſta locuti ſunt, huius tẽporis myſterium deſignabant. Nam illo facto hoc vtique monſtrabatur, gregem populum, noctem ſeculum, ſacerdotes eſse paſtores, qui iugi ſuper plebẽ ſolicitudine vigilantes propter Chriſtum ab angelis minime deſeruntur. Hodierna igitur die ſecundum carnem natus eſt dominus, ita ſecreto, ita ſilentio, vt ortũ eius ſeculum penitus ignoraret. Ignorauit enim ſeculum, quia & extra conſcientiam patris natus, & extra ordinẽ naturę cõceptus. Nam Ioſeph cõceptũ ſuſcepit filium quem nõ genuit: Maria partum edidit quẽ ſexus conſuetudine non creauit. Sic igitur natus eſt dominus, vt ortum eius nemo futurum ſuſpicaretur, nemo crederet, nemo ſentiret. Quẽadmodum crederent hoc futurũ, quod poſtea quàm factũ eſt, factum eſse vix credunt? Nam quòd ita latenter & ſecreto ſaluator deſcenſurus eſset in virginem, iam ante Da- E
uid propheta teſtatus eſt dicens: Deſcendet ſicut pluuia Pſal.71. in vellus. Quid enĩ tam ſilenter & ſine ſtrepitu fit, q̃ cũ imber in lanę vellus infunditur? Nullius aures ſono verberat, nullius corpus humore repercuſsionis aſpergit: ſed ſine inquietudine hominũ totum imbrem per multiplices effuſum partes toto corpore in ſe trahit, vnius meatus ſciſsuram neſciẽs, ſolida mollitie plures prębẽs meatus: & quod clauſum videtur per denſitatem, eſt patulum per tenuitatẽ. Recte ergo Maria velleri comparatur, quæ ita concepit dominũ, vt toto eum hauriret corpore, nec eius diſciſsuram corporis pateretur: ſed eſset mollis ad obſequium, ſolida ad ſanctimoniã. Recte inquã Maria velleri comparatur, de cuius fructu ſalutaria populis veſtimenta texuntur. Vellus plane Maria eſt, ſiquidẽ de molli ſinu eius agnus egreſsus eſt, qui & ipſe matris laniciũ, hoc eſt carnẽ geſtãs, molli vellere cũctorum operit vulnera populorũ. Omne enim peccati vulnus Chriſti lana ſuffunditur, Chriſti fouetur ſanguine, & vt ſanitatem recipiat indumento veſtitur.

Item de Natali domini. Sermo XIIII.

LAETITIA quanta ſit, quantuſque concurſus cum imperatoris mundi iſtius natalis celebrandus eſt, bene noſtris: quemadmodum duces & principes, omnes etiam militantes accurate ſericis veſtibus accincti, operoſis cingulis auro fulgente precioſis ambiunt ſolito nitidius in conſpectu regis incedere. Credunt enim maius eſse imperatoris gaudium, ſi viderit maiorem ſuę apparationis ornatum, tantoque illum lætum futurum, quanto ipſi fuerint in eius feſtiuitate deuoti, vt quia Imperator tanquàm homo corda non conſpicit, affectum eorum circa ſe probet vel habitum contuendo: ita fit vt ſplendidius ſe accuret quiſquis regem fidelius diligit. Deinde quia in die Natalis ſui ſciunt eum largum futurum, ac donaturũ plurima vel miniſtris ſuis, vel iis qui in domo eius abiecti putantur & viles, tanta prius theſauros eius replere diuitiarum varietate feſtinant, vt in quantũ prorogare voluerit, intantũ prorogatio copioſa nõ deſiit, & ante volũtas donãdi deficiat, q̃ ſubſtãtia largiendi. Hæc autẽ ideo ſolicite faciunt, quia maiorem ſibi remunerationẽ pro hac ſolicitudine ſperant futurã Si ergo fratres ſeculi iſtius homines propter præſentis honoris gloriam terreni regis ſui natalis diem tãta ap-

G paratione ſuſcipiunt,qua nos accuratione æterni regis noſtri Ieſu Chriſti natalem ſuſcipere debemus?qui pro deuotione noſtra nō nobis tēporalem largietur gloriā, ſed æternā,nec terreni honoris adminiſtratione dabit quæ ſucceſsore finitur.ſed cæleſtis imperii dignitatem, quæ nō habet ſucceſsorem. Qualis autem noſtra remuneratio ſit futura,dicit propheta,Quæ oculꝰ nō vidit, nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcendit,quæ præparauit dominus diligentibus ſe. Quibus indumentis nos exornari oportet?Quod autē diximus nos,hoc eſt animas noſtras,quia rex noſter Chriſtus nō tam nitorem veſtiū q̄ animarū requirit affectum,nec inſpicit ornamēta corporū,ſed cōſiderat corda meritorū,nec fragilis ſinguli præcingētis lumbos operoſitatem miratur ſed fortis caſtimoniæ reſtringentis libidinē ad pudicitiam plus miratur. Ambiamꝰ ergo inueniri ante ipſum probati fide,compti miſericordia,moribus accurati:& qui fidelius Chriſtum diligit, nitidius ſe mandatorum eius obſeruatione cōponat, vt vere nos in ſe credere videat , cum ita in eius ſolennitate fulgemus , & lætus ſit quo nos perſpexerit puriores. Atq; ideo ante complures dies caſtificemus corda noſtra, mundemus cōſcientiam,purificemus ſpiritū,ac nitidi & ſine macula immaculati domini ſuſcipiamus aduētum, vt cuius natiuitas per immaculatā virginem conſtitit eius natalis per im-

H maculatos ſeruulos procuretur . Quiſquis enim in illa die ſordidus fuerit ac pollutus , natalem Chriſti ortūq; nō curat,interſit licet dominicæ feſtiuitati corpore, mē te tamen longius a ſaluatore ſeparatur,nec ſocietatem habere potuerunt immūdus & ſanctus, auarus & miſericors,corruptus &virgo, niſi quod magis ingerēdo ſe indignus offenſionē cōtrahit.cū minime ſe cognoſcit. Dum enim vult officioſus eſse, iniurioſus exiſtit :ſicut ille in Euangelio,qui in cœtu ſanctorū inuitatus ad nuptias venire auſus eſt veſtem nō habēs nuptialem.&cū alius niteret iuſtitia,alius luceret fide,alius caſtitate fulgeret, ille ſolus cōſcientiæ fœditate pollutus , cunctis ſplendentibus deformi horrore ſordebat.Et quāto plus ſimul diſcūbentiū beatorū cādebat ſanctitas,tanto magis peccatorū illius apparebat improbitas,qui potuerat minus diſplicuiſse forſitan ſi in cōſortium iuſtorū minime ſe dediſset . Propterea ergo ſublatus manibus & pedibus in tenebras exteriores expellitur,nō ſolū quòd peccator erat,ſed quia cū peccator eſset ,ſanctitatis ſibi meritum vendicabat. Igitur fratres ſuſcepturi natalem domini,ab omni nos delictorū fęce purgemus , repleamus theſauros eius diuerſorum munerum donis , vt in die ſancta ſit vnde peregrini accipiant,reficiātur viduæ pauperes veſtiantur.Nam quale erit ſi in vna eadémque

I domo inter ſeruulos vnius domini,alter exultet in holoſericis,alter conſumat in pannis:alius æſtuet cibo.alius famem friguſq; ſuſtineat : ille eructet heſternam indigeſtionis crapulam ,hic heſternā ieiunii inediam nō reſoluat?Aut quis erit noſtræ orationis effectus, ſi petimus vt liberemur ab inimico, qui non ſumus liberales in fratres?Simus imitatores domini noſtri.Si enim ille pauperes in cæleſti gratia voluit nobis eſse cōſortes , cur nobis nō ſint in ſubſtantia terrena cōſortes ? Nec extranei ſint alimoniis qui fratres ſunt ſacramētis ,niſi quòd rectius apud dominū per ipſos agimus cauſam noſtram, vt noſtris eos alamus ſumptibus qui illi gratias agant. Quicquid autē pauper dominū benedicit , illi proficit, quod faciente dominus benedicitur :& ſicut ſcriptū eſt de illo,Væ illi homini per quē nomen domini blaſphematur:ita & de iſto ſcriptum eſt, Pax huic homini , per quem nomē domini benedicitur ſaluatoris. Quale autem eſt meritū largientis,vt ſolus quis operetur in domo,& per multos eccleſia dominū deprecetur?Et quod ille fortaſsis petere de diuinitate nō audeat , plurimorū interpellantiū ratiōibus, etiā quod deſperabat accipiat Quod adiutoriū noſtrū cōmemorās beatus Apoſtolus

XV.

ait:Vt per multos gratiatūactio referatur pro nobis. Et K iterum:Vt fiat accepta ſanctificata in ſpiritu ſancto.

Item de Natali domini. Sermo XV.

SATIS abūdeq; dixiſse me credo ſuperiore dominica quēadmodum cōpti vel nitidi natalē domini ſuſcipere debeamus, & ſuperuenientem feſtiuitatē eius ambitiōe retinere. Retinere inquam,vt ſi dies ſolēnitatis trāſeat , apud nos ſanctificationis eius beatitudo permaneat.Hæc enī gratia natalis eſt domini ſaluatoris, vt in futurū ad prędeſtinatos trāſeat,in pręteritū remaneat ad deuotos. Oportet ergo eſse nos ſanctitate puros, mūdos pudicitia,nitidos honeſtate,vt quo diem feſtum aduenire propinquius cernimus, hoc accuratius incedamus.Si enī mulierculæ ſolēt aliquas ſuſcepturæ maculas veſtiū ſuarū aqua diluere,cur nō magis nos accepturi natalem domini maculas animarū noſtrarum fletibus abluamus?Et illæ quidem ſi à deo infectæ obſcuræ ſordibus fuerint,vt maculas ſola aqua nō purget,adducunt mollitiem olei,ſaponis etiam acrimoniam: nos quoq; ſi tam graue peccatū fuerit,vt minime ſolis fletibus aluatur,addamus miſericordię oleum,acrimoniāq; ieiunii. Nullum enim tam graue delictum eſt quod nō L purgetur abſtinentia,eleemoſynis extinguatur. Ait enī ſanctus propheta:Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum. Magna ergo eſt eleemoſyna quæ ardentium criminum globos beneuolentiæ ſuæ fonte refrigerat, & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum,vt quānuis offenſus deus,quāuis criminibꝰ prouocatus cogatur liberare eleemoſynis, quē diſpoſuerat punire peccatis.Cogitur enim à nobis quodammodo,dum compellitur pro actibus noſtris mutare ſententiam,& in vno eodemq; homine nunc ſeueritate iudicis permoueri,nunc patris pietate blandiri. Pater enim nobis deus eſt cum bene agimus: iudex noſter eſt cū peccamus. Cōpellitur ergo operibus noſtris dominus vt nobis ſuam miſericordiā largiatur: atq; ideo ipſe in euangelio ſancto dicit, A diebus Ioānis baptiſtæ Mat.xj regnum cælorū cogitur.Regnū cælorum non niſi Chriſtus eſt dominus,qui regnat in cælis.Cogi autē verbum tunc ſolet dici,cum res aliqua rarior aſsidua operatione denſatur.Ex quo ergo Ioānes baptiſta ſaluatoris annunciauit aduentum,ex eo regnum cælorum quod prius fluidum & remiſsum apud Iudæos iacebat, credētiū populorum cœpit aſsiduitate denſari, & omnis illa regni raritas prædicationū frequentatione ſolidari. Tam enim rarum fuit apud Iudæos regnū,vt tranſiret ad gentes,tam fluidum vt emanaret ad populos. Nunc autē tā M ta credentium cogitur denſitate,vt fixum & ſolidū maneat ſine fine,ſicut ſcriptura dicit: Et regni eius nō erit finis.Cogimus ergo regnum cælorū, & vim quodāmodo facimus,ſicut ait euangelica lectio: Et vim facientes diripiunt illud.Vim inquam facimus domino nō cōpellendo,ſed flēdo:nō prouocādo iniuriis, ſed lachrymis exorando:nō blaſphemando per ſuperbiā, ſed per humilitatē mœrendo.O beata violentia, quæ nō indignatione percutitur, ſed miſericordia condonatur. Beata inquā violentia quæ vim patienti bonitatē elicit, & vtilitatē tribuit inferenti.Mala res admittitur,&de iniuria nemo cauſatur:vis admittitur, & religio propagatur. Quiſquis enī violētior Chriſto fuerit, religioſior habebitur à Chriſto.Aggredimur ergo in itinere dominū,ſi quidē ipſe eſt via,& more latronū ſuis eū ſpoliare nitimur,cupimus illi auferre regnū,theſauros,& vitā:ſed ille tā diues & largus eſt vt nō abnuat,nō reſiſtat, & cum omnia dederit,nihilo minus omnia ipſe poſsideat.Aggredimur inquā illum nō ferro, non fuſte,nō ſaxo,ſed manſuetudine,bonis operibus, caſtitate. Hæc ſunt arma fidei noſtræ,quibus in congreſsione certamus. Vt

A autem his armis vt in vi inferenda posimus, ante corporibus nostris vim quodammodo faciamus, expugnemus mẽbrorũ vitia, vt virtutum præmia consequamur. Prius enim ipsi regnare debemus in nobis, vt regnum posimus diripere saluatoris. Ait ergo euangelium: Et vim facientes diripiunt illud. Raptores igitur sumus. raptores autem non nisi diripiunt aliena. Agnosco veram esse sententiam. Christũ enim ecclesia rapuit synagogæ & alienæ gẽtis regnũ vim faciendo posedit. Nam saluator missus sub lege, natus in lege, nutritus iuxta legem, dum à Iudæis negligitur, à gentibus occupatur: & dum à sacerdotibus perditur, à peccatoribus inuenitur, sicut
Mat. 21. ipse ait, Publicani & peccatores præcedũt vos in regno cælorũ. Raptores igitur sumus. mirandum nõ est, quippe qui à tali authore descẽdimus. Scriptũ est enim de pa
Gene. 49 triarcha nostro Beniamin: Lupus rapax. Rapit enĩ quod suum nõ est. ita & nos velut filii rapacis lupi alienarum pastorem ouium nostra intentione præripimus. sicut ip
Mat. 25. se dicit: Non sum missus nisi ad oues perditas domus Israel. Rapitur itaq; Christus cum à Iudæis dimittitur, & ab aliis prædicatur. Rapitur Christus cum occiditur à Iudæis, & sepelitur à nobis. Rapitur Christus à vigilantibus discipulis, à dormientibus perditur pharisæis: sicut
Mat. 28. mentiendo ipsi confessi sunt, dum custodias ponerent sepulturæ, post resurrectionem domini dicentes: Quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum nobis
Ephe. 5. dormientibus. Vnde spiritualiter intelligim9 quia Christum omnes dormientes perdunt, vigilantes inueniũt:
B Atque ideo apostolus dicit: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Vides ergo mortuum esse qui ita dormit, vt non custodiat saluatorem. Et ideo illi pharisæi velut mortui non potuerunt seruare viuentem. Propterea fratres non dormiamus, sed vigilemus circa ipsum dominũ nostrum saluatorẽ, vt appositis iugiter custodiis nemo illum auferat de sepultura pectoris nostri, nec dicamus aliquando: Venerunt, & dormiẽtibus nobis furati sunt eum. Habemus enim inimicos, qui Christum de cordibus nostris si obdormieri mus auferre nitãtur. Vnde peruigili cura seruemus eum in sepulchro animarũ nostrarũ. ibi perquiescat, ibi dormiat, ibi cum voluerit & resurgat.

Item de Natali domini. Sermo. XVII.

BENE quodãmodo sanctam hanc diem natalis domini solem nouũ vulgus appellat, & tãta sui authoritate id cõfirmat, vt Iudęi etiam atq; gentiles in hac voce consentiãt Quod libẽter amplectẽdũ nobis est, quia oriente saluatore non solum humani generis salus, sed etiam solis ipsius claritas innouatur: sicut ait Apostolus Vt per ipsum restauret oĩa siue quæ in cælis, siue quæ in terra sunt, Si enĩ obscuratur sol cũ Christus patitur, necesse est illum splendidius solito lucere cũ nascitur. Et
C si Iudęis mortẽ operantibus offundit tenebras, cur non Mariæ parturienti vitã exhibeat claritatẽ? Aut quare nõ credamus quod nascẽte Christo sol ad obsequiũ lucidior aduenerit, cũ magos ad ĩdiciũ clarior stella pręcesserit? Et si stella per diẽ alieni tẽporis officiũ ministrauit, cur nõ credamus quòd sol quoq; nocturnis horis aliquã tulũ aduẽtu maturiore decerpserit? Ex eò deniq; factum puto vt nox decresceret, dũ sol festinus ob dominicę natiuitatis obsequiũ ante mũdo lucem protulit, q̃ nox cursum sui tẽporis cõsummaret. Quin potius, ipsam noctẽ fuisse nõ dico, nec aliquid obscuritatis habuisse, in qua pastores peruigilant, exultant angeli, astra deseruiunt. Nec mirari debemus quôd in natiuitate Christi noua omnia facta sunt, cũ nouũ hoc ipsum fuerit quod virgo peperit. Si autem præter solitũ natiuitas extitit, & præter solitum obsequia sunt delata. Ergo oriente domino pastores peruigilant, exultãt angeli, sol obsequitur, stella famulatur. Et quidem angeli vel pastores gaudia sua D voce vel sermonibus prosequuntur: elementa autẽ ista gaudia sua, quia voce nõ poterant, officio protestantur Sol igitur præter consuetudinem in hac festiuitate matutinus illuxit. Nec mirum. Si enim ad Iesu Naue oratio
nem defixus stetit in die, cur non ad Iesu Christi natiui Iosue. 10.
tatem festinus promoueret in noctem? Solem igitur nouum hanc diem vulgus appellat: & cum dicit nouum, vtiq; & veterem esse demonstrat. Veterem autem dixerim huius mundi solem, qui defectionem patitur, qui parietibus excluditur, qui nubibus obscuratur. Veterem dixerim solem, qui vanitati subiacet, qui corruptionem metuit, qui iudicium pertimescit. Scriptũ est enim: Sol Iohelis. 2.
conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem. Veterem inquam dixerim, qui sceleribus interest hominum, adulteria nõ refugit, homicidiũ nõ declinat. Et cũ omne genus hominũ nolit esse medium cũ aliquod crimẽ admittitur, hic solus in cũctis facinoribus stat. Ergo quia hũc veterẽ esse manifestũ est, nouum quem nisi Christũ dominũ reperimus? de quo scriptum est: Orietur vobis sol Malach.
iustitię. de quo etiam ex persona peccatorũ dicit prophe 4.
ta. Sol non est ortus nobis, & iustitiæ lumen nõ luxit no Sapien. 5
bis. Hic enim sol, cũ diaboli tenebris vniuersus mũdus esset oppressus, & caligo referta criminibus seculorum possideret, dignatus est vltimo tẽpore, hoc est incũbẽte iam nocte, ortum suæ natiuitatis infundere. Primo quidem ante lucem, hoc est anteq̃ illuminaret iustitiæ sol, velut matutinũ quoddam prophetarũ misit oraculum, E
sicut scriptum est, Mittebam prophetas meos ante lucem. Postea vero ipse cum suis radiis, hoc est cum apostolorum suorum fulgore splẽduit, ac tanta mundum veritatis luce discussit, vt diaboli tenebra nullos offenderet. Hic est igitur sol nouus qui claustra penetrat, inferna referat, corda rimatur. Hic nouus est sol, qui spiritu suo viuificat mortua, corrupta reparat, suscitat iam defuncta: vel qui calore suo purgat sordida, exurit fluida, decoquit vitiosa. Ipse inquã est qui in cunctis actibus nostris perspicit oĩa opera nostra, & nõ tam condẽnat crimina q̃ emendat. Hic plane est sol iustus & sapiens, qui non sine discretione sicut istius sol mundi bonis ac malis similiter circunfertur, sed quodam iudicio veritatis, sancto lucet, occidit peccatori. Hoc autẽ inter vtrunque interest solem, quòd ille iudicium metuit, hic iudicium comminatur: quòd ille corruptionis minister est hic æternitatis est dominus: quòd ille creatura est, hic creator. Tamẽ istum mũdi solem, priusquàm oritur, ad huc ante lucẽ propter necessarios vsus hominũ solet lucerna præcedere. Habet autẽ & Christus sol lucernam Psal. 131.
suam quæ eius ortũ præcessit sicut dicit propheta: Paraui lucernã Christo meo, Quæ autẽ ista lucerna sit, ostendit dominus dicens de Ioanne Baptista: Ille erat lucer- Ioan. 5.
na ardens. Ipse autem Ioannes, vt præcedens lucernæ lu F
men exiguum, ait: Ecce venit post me, cuius non sum di Ibidem. 1
gnus soluere corrigiam calceamentorum eius ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni. Simul etiam intelligens lumen suum solis radiis offuscandum, ante prædicit: Illum oportet crescere, me autem minui. Sicut enim Ioãnis. 3.
lucernæ claritas destruitur solis aduentu, ita & Ioannis pœnitentię baptismum superueniente Christi gratia vacuatum est. Videamus igitur, hic sol noster nouus quo fonte nascatur: sicut est verũ, deo oritur authore. Diuinitatis ergo est filius. Diuinitatis inquàm incorruptæ, integrę, illibatæ, intelligo plane mysteriũ. Ideo enim secũda natiuitas per immaculatam Mariam, quia prior per diuinitatem constiterat illibata, vt cui prior natiuitas glorioſa extitit eius secũda contumelioſa nõ fieret, hoc est, vt quemadmodum virgo diuinitas ędiderat, ita eum & virgo Maria generaret. Habere etiam apud homines patrem scribitur, sicut legimus in euangelio dicenti- Mat. 13.
bus pharisæis, Nonne hic est filius Ioseph fabri, & mater eius Maria est? In hoc quoque aduerte myste-

G rium. Faber pater dicitur Christi. Et plane pater faber deus, qui totius mundi opera fabricatus est. Et planè faber, sed qui in diluuio Noe arcam fabricare dispposuit. Faber inquam est qui ordinauit Moysi tabernaculum, arcam testamenti instituit, templum Salomonis erexit. Fabrum dixerim, qui mentes rigidas expolit, cogitationes superbas recidit, humilia facta sublimat. Hic autem faber circa arbores curuo vtitur ferramẽto: sicut in euã gelio legimus, dicẽte Ioanne: Iam securis ad radices ar-
Mat.3. borum posita est. Omnis arbor nõ faciẽs fructũ excidetur, & in ignẽ mittetur. Hoc enim agit totũ, vt vtiles cælestis fabricæ arbores in futuro componat, infructuosas vero euulsas radicitus flammarum cõsumat incendio.

Increpatio de kalendis Ianuariis. Sermo. XVII.

Dest Mihi aduersus perosq; de vestris fratres querela non modica, de his loquor qui no biscum natalẽ domini celebrãtes, gentiliũ se feriis dederũt & post illud cęleste cõuiuiũ superstitiosis sibi prãdiũ parauerũt, vt qui ante lætificati fuerãt sanctitate, inebriarẽtur postea vanitate, ignorãtes quod qui vult regnare cũ Christo nõ possit gaudere cũ seculo: & qui vult inuenire iustitiam,
H debeat declinare luxuriã. Alia enĩ ratio est vitæ æternæ alia desperatio lasciuiæ temporalis. Ad illam virtute ascenditur, ad istam perditione descẽditur. Atq; ideo qui vult esse diuinorum particeps, nõ debet esse socius idolorum. Idoli enim portio est inebriare vino mentẽ, ventrem cibo distendere, saltationibus membra torquere, & ita prauis actibus occupari, vt cogaris ignorare quod deus est. Vnde sanctus apostolus hæc præuidens dicit.
2.Cor. 6. Quæ portio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci cum tenebris, aut quæ pars fideli cum infideli, qui autem cõsensus templo dei cum idolis? Ergo si nos sumus templum dei, cur in templo dei colitur festiuitas idolorum? Cur vbi Christus habitat, qui est abstinentia, temperantia, castitas, inducitur comessatio, ebrietas atq; la
Mat.6. sciuia? Dicit saluator, Nemo potest duobus dominis seruire, hoc est deo, & mammonæ. Quomodo igitur potestis religiose epiphaniam domini procurare, qui iam kalendas, quantum in vobis est, deuotissime celebrastis? Ianus enim homo fuit vnius conditor ciuitatis, quæ Ianiculum nũcupatur, in cuius honorẽ à gentibus kalẽdæ sunt Ianuariæ nuncupatæ. vnde qui kalendas Ianuarias
Gala.4. colit, peccat, quoniam homini mortuo defert diuinitatis obsequium. Inde est quod ait apostolus, Dies obseruatis, & menses & tẽpora, & annos. timeo ne sine causa
I laborauerim in vobis. Obseruauit enĩ diem & mẽsem, qui his diebus aut non ieiunauit, aut ad ecclesiam non processit. Obseruauit diẽ qui hesterna die nõ processit ad ecclesiam, processit ad campum. Ergo fratres omni studio gentilium festiuitatem & ferias declinemus, vt quando illi epulantur & lęti sunt, tunc nos simus sobrii atque ieiuni, quo intelligant lætitiam suam nostra abstinentia condemnari. Non solum autem gentiliũ, sed &, Iudæorum consortia vitare debemus, quorum etiam confabulatio est magna pollutio. Hi etenim arte insinuant se hominibus, domos penetrant, ingrediuntur prætoria, aures iudicum & publica inquietant, & ideo magis præualent, quo magis sunt impudentes. Hoc autem nõ recens in ipsis, sed inueteratum & originarium malum est. Nam olim iam & dominum saluatorem intra prætoriũ persecuti sunt, & præsidis eum iudicio condemnarunt. In prætorio ergo à Iudęis innocentia opprimitur secretum proditur, religio condemnatur. Cum enim Christus occiditur, omnis in eo veritas & iustitia condemnatur, quoniam ipse est innocentia, religio sanctitatis, atque mysterium.

De sancta. Epiphania. Sermo. XVIII.

EVANGELICA Scriptura refert, sicut lectũ K nuper audiuimus: dominum ad Iordanẽ baptismi causa venisse, & in eodẽ flumine mysteriis se cęlestibus cõsecrari voluisse. Quod mirari nõ debemus, cur hoc baptismatis ipsius dominus & magister fecerit, quia ipsa ait, Qui fecerit sic & docuerit, maximus vocabitur i regno Mat.5. cælorum. Facere igitur prius voluit quod faciendũ omnibus imperabat, vt bonus magister doctrinã suam nõ tam verbis insinuaret, q̃ actibus exerceret, & ad finem nos gestu pariter confirmaret & sensu. Hoc autem totũ hodierna die gestum esse manifestum est. Quod ita verum esse ipsa possumus colligere ratione. Ratio enim exigit vt post diẽ natalis dominici, licet interpositis annis, eodem autẽ tẽpore hæc festiuitas sequeretur, quam & ipsam festiuitatem natalem appellandam puto, Tunc enim natus hominibus, hodie renatus est sacramentis, tunc per virginem editus, hodie per mysterium generatus. Ita enim dispposuit dominus non longe inter se hominum vota distare, vt in vno tempore quem genitum gratulabantur in terra, sanctificatum lætarentur in cælis: vt qui partum virginis angelis annunciantibus possidebant, dei filium cælis testantibus retinerent, certiq; essent homines quia ipse esset filius dei, quem virgo pepererat, diuinitas agnoscebat. Noui enim partus noua
M merentur obsequia. Ibi cum secundum hominem nascitur, mater eum Maria sinu circunfouet. Hic cum secundum mysterium gignitur, pater eum deus voce completur. Ait enim, Hic est enim filius meus, ĩ quo bene cõ- Mat.9. placui. ipsum audite. Mater ergo partui molli blãditur gremio, pater filio pio testimonio famulatur. Mater inquam eum adorandum magis ingerit, pater colendum gentibus manifestat. Sinu igitur retinetur à matre cum nascitur sed pater ei sinus sui fotũ iugitur subministrat. Legimus enim eum sine intermissione in patris gremio Ioãnis.1. quiescentem, dicente euãgelista: Deum nemo vidit vnquam nisi vnigenitus filius, qui est in sinu patris. Libenter ergo ĩ sinu sanctorũ quiescit dominus. vnde & Ioannis euangelistæ sinum, vt in eo accumberet, libẽter elegit. Sinus ergo in quo Christus requiescit, non corporis gremio præparatur, non vestimentorum ambitione cõponitur, sed cælestium virtutum operatione colligitur. Nam Christi sinus erat in Ioanne euangelista fides, in deo patre diuinitas, in Maria matre virginitas. Ibi sinus Christi est vbi habitaculum est virtutum. Ibi reclinat caput suum, vbi domicilium cælestium inuenit præceptorum. Nam ideo peccatoribus & infidelibus dicit, Vul- Mat.8. pes foueas habent, & volucres cęli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Igitur dominus Iesus hodie venit ad baptismum, & corpus suum sanctum voluit aqua dilui. Dicat fortasse aliquis, Qui sanctus est quare voluit baptizari? Audi ergo. Ideo baptizatur Christus, non vt sanctificetur ab aquis, sed vt ipse aquas sanctificet, & purificatione sui purificet fluenta illa quę tangit. Consecratio enim Christi, consecratio maior est elementi. Cum enim saluator abluitur, iam tunc in nostrũ baptismũ tota aqua mundatur, & purificatur fons, vt sequturis postmodũ populis lauacri gratia ministretur. Prędecedit ergo Christus per baptismũ, vt Christiani post eum cõfidenter populi subsequãtur. Intelligo ergo mysteriũ. Ita enim & columna ignis præcessit per mare rubrũ, vt intrepidũ iter Israel filii sequerẽtur, & ipsa prius per aquas gressa est vt venientibus post se viandi semitam præpararet. Quod factũ, sicut apostolus dicit, mysteriũ baptismi fuit. Baptismũ plane quodãmodo fuit, vbi homines nubes operibat, venda portabat. Sed hæc omnia operatus est Christus dominus idem qui & modo, qui sicut tũc p mare filios Israel in ignis colũna præcessit, ita nũc per baptismũ Christianos populos in corporis sui colũna præcedit. Ipsa inquã est colũna quę tũc sequẽtium oculis præstitit, modo lucem credentiũ cor-

A dibus ſubminiſtrat. Tunc in fluentis vndarum ſolidauit ſemitam, modo in lauacro fidei veſtigia corroborat: per quam fidem, ſicut filij Iſrael, qui intrepidus ambulauerit, perſecutorem Aegyptium non timebit.

Item de ſancta Epiphania. Sermo XIX.

EXVLTANDVM eſt nobis fratres chariſsimi quòd votis noſtris vota ſuccedunt, qđ gaudijs gaudia cumulãtur. Ecce enim adhuc natalis dominici ſolemnitate corda noſtra perſultant, & iam feſtiuitate ſanctę Epiphaniæ gloriamur. Gratias igitur agere debemus domino, qui nos frequenter viſitat vt ſæpe lætificet, & iam copioſius requirit vt numeroſius benedicat. Quanuis igitur gentilis (licet vane) numerus ad ſolemnitatem lętetur propter diuerſitatem dominorum ſuorum, tamen plures nobis feſtiuitates præſtat vnius dei viſitatio, quàm illis multorum dęmoniorum ſuperſtitioſa pręſumptio. Nam ſicut eos veritate religionis vincimus, ita votorum numero ſuperamus. Epiphaniæ ergo hodie procuramus gaudia. Quærat aliquis quid interpretetur hoc verbum, ſcilicet quia Epiphania Græcè, Latinè dicitur apparitio. Ergo quia tunc primum apparuit ſaluator in mundo, ipſa dies eodem vocabulo Epiphania nuncupata eſt. Quomodo autem apparuerit requiramus, non qđ
B in mundo ante non fuerit, cum mundus per ipſum factus ſit, ſed quòd tunc primum ſignis atque miraculis credentium cordibus deus Chriſtus illuxerit, & in tenebroſas conſcientias hominum fidei ſplendor aduenerit. Cum igitur deus vbique ſit, & vniuerſa poſsideat, tã quam non viſus antea apparuiſse dicitur. Apparuit autem non tam oculis hominũ, quàm ſaluti. Nam etſi prius natus ex virgine oculis carnalibus videbatur, tamen non apparebat, quoniam virtutem eius adhuc fidei acies ignorabat. Vnde Iudæis per prophetam dicitur, Videntes videbitis, & non videbitis. Hoc eſt ſaluatorem quem cernerent oculis corporalibus, ſpirituali lumine non viderent. Poſtea enim quàm diuinitatem ſuam mirabilibus declarauit, humanis mẽtibus tanquam nouus & inopinatus apparẽs, oculos quoſdam cordis infudit, vt cognoſceret ſenſus quem nõ cognouit aſpectus. Vnde fit vt nos Chriſtum dominum per fidem, quem nunquam vidimus, contemplemur: Iudæi quẽ perſpexerunt oculis, palpauerunt manibus, hodieq; non videant. Requiramus igitur quod ſignũ operatus ſit vt diuinitatem ſuã populis declararet. Dicitur hoc primũ feciſse miraculũ, vt aquam mutaret in vinũ. Magnum plane ſignũ, et ad dei credendũ ſufficiens maieſtatẽ. Quis enim non
C miretur in aliud quàm erant elementa eſse tranſlata? Nemo enim poteſt mutare naturã, niſi qui dominus eſt naturæ. Credendum eſt iam ex hoc mortalem hominẽ in immortalitatem poſse conuerti, quando vilis ſubſtãtia in precioſam eſt conuerſa ſubſtantiam. Nolo enim auditor nomina tantum perſpicias vini & aquæ: ſed ſi vis potentiam comprobare, virtutem rerum aſpice. Facto enim hoc altius neſcio quid demonſtratur. Nam cũ dominus aquam vertit in vinum, nõ tam hoc operatur ne diſcumbentibus deſit ebrietas, ſed vt credentibus ſit æternitas. Siquidem propterea in mundum venerit Chriſtus, non vt conuiuarum cellaria procuraret, ſed vt ſaluti hominum prouideret: nec vt hydrias ſubſtantia boni odoris impleret, ſed vt animas gratia ſancti ſpiritus irrigaret. Ergo cum ex illa vili aqua vini optimi ſaporẽ voluit guſtare conuiuas, magis voluit ex hac vili carne reſurrectionis cæleſtis ſapientiam guſtare credẽtes. Nã hoc ſignũ totum vtique reſurrectionis myſterium continet. Aqua enim vilis, pallens & frigida, in vinum verſa, ſcilicet precioſum rubrum vel ignitũ, hoc ſignificat, hominis ſubſtantiã conditione vilem, imbecillitate pallentem, morte in reſurrectione in gloriam commutandam, quæ eſt æternitate precioſa, gratia colorata, ſpiritu D
immortalitatis ignita. Hoc igitur dignũ eſt credere dominũ operari voluiſse, vt per hoc terrenũ ſignũ, futurũ iam tunc à ſapientibus cæleſte myſteriũ videretur. Nam ſi mirabile eſt vtique quæ defecerant conuiuijs vina ſupleſse, quãto eſt mirabilius vitã quæ eſt exhauſta, hominibus reparaſse? Et ſi glorioſum eſt aquã in vinũ mutare, quãto eſt glorioſius peccata in iuſtiam cõmutare, & mores potius tẽperare q̃ pocula? Audeo dicere illas hydrias non ſolũ illi conuiuio, ſed vniuerſo mũdo precioſam illam miniſtrare ſubſtantiã, niſi quod nobis melius adminiſtrant. Cõſtat enim ex ipſis vaſculis illos hauſiſse ebrietatem, nos haurire iuſtitiã. Illos percepiſse vini poculũ, nos calicem ſalutis accipere: & ſi dici fas eſt, apud illos pertranſiſse quod biberant, apud nos vero permanere quod ſumpſimus.

Item de eodem. Sermo XX.

MEMINIT ſanctitas veſtra fratres ſuperioris prædicationis noſtræ, qua deſcripſim⁹ beatos apoſtolos vno viſo miraculo, hoc eſt aqua in vinum à ſaluatore cõuerſa, in eum protinus credidiſſe. Ita enim ait euãgeliſta de domino: Et manifeſtauit gloriã ſuã, & crediderunt in eũ diſcipuli eius. Quod factũ nõ ideo tantũ ſcriptũ eſt, vt illorũ ſub quibus factũ eſt fidei gloria mõſtraretur, ſed & propter nos, qui eodem deuotionis exẽplo credulitatis gloria, puocamur. Chriſtus enim quod operatus eſt, non illis tantũ operatus eſt quos habebat tunc præſentes, ſed & nobis poſtea ſecuturis: vt licet maiores noſtri tempore nos præcederent, tamen ſignorũ gratia non præirent. Quæ enim illis exhibita eſt præſentia rerum in mirabilibus virtus, eadem virtus nobis literarũ theſauro cõſeruata: vt nobis præſtaret pagina, quod illis gerebat hiſtoria: immo in nobis geritur quicquid nobis ingeritur, quicquid nobis inſinuatur, vt ſcripturarum ſpeculo dictaretur; & potentiã domini quam illi carnalibus oculis cernerẽt, nos ſpirituali lumine videremus. Et crediderunt in eũ, & manifeſtauit gloriã ſuã diſcipulis ſuis. Quàm bene potentiã domini ſubſequitur deuotio ſeruulorũ: & quod magiſter docet opere, diſcipuli in corde deſcribũt. Ecce cui manifeſtatur virtus operantis, & fides prædicatur manifeſta credentiũ. Prędicãda plane Apoſtolorũ fides, quæ viſo vno ſigno credidit in omnipotentiã ſaluatoris: & Apoſtoli dũ miran tur aquã in vinũ verſam, ipſi ex omni fęce peccatorũ ſimiliter ſunt conuerſi, & inſtar facti miraculi ex vili ſupſtitione gẽtiliũ in precioſam deuotionẽ credentiũ ſunt tranſlati. Et vt aqua in vinum verſa, ſapore, rubore, ca-
F lore conditur: ita ſcientiæ, quod erat in his inſulſum, accepit ſaporẽ: quod pallens, gratiæ ſumpſit colorẽ: quod frigidum, incaluit immortalitatis ardore. Magnificãda igitur apoſtolorum fides, quæ ideo Euangelico ſermone deſcripta eſt, vt & illis eſſet ad laudẽ, & nobis pficeret ad exemplũ. Sed quod peius eſt, his illis laus ſua permanet, nos exempla nõ permouẽt. Nam quãto poſteriores ſumus tẽpore, tãto & inferiores merito. Illi enim viſo vno ſigno ſtatim domino crediderũt, nos acceptis adhuc tot beneficiorũ mirabilibus dubitamus. Dubitam⁹ inquã, quia præſentia diligimus, dũ futura nõ credimus: diuitias amamus in ſeculo, dũ eas accipere cunctamur à Chriſto. Iracundia immoderate extollimur, dũ retributionis iudiciũ nõ timemus. Cæterũ qui nouit ſcriptũ eſſe: Quo iudicio iudicaueritis, eodem iudicabitur de vobis: abſq; dubio lenis moderatus & mitis eſt, & plus bonitate cogit, q̃ ſeueritate cõpellit: amicus indulgẽtię, familiaris eſt veniæ: vt dũ eã frequẽter impartit, à domino ſemp accipiat. Siquidẽ prudẽtis ſit rectoris ita terrenos honores agere, vt honorificẽtiã cæleſtis dignitatis acquirat. Et ſi interdũ vigorẽ dicẽdi in nobis corporis obtũ- Mat. 7.

G dat infirmitas, tamen ſtudio deuotionis veſtræ fortiores efficimur. Nam quo vos ſtudioſius auditis, eo nos libentius prædicamus, & virtus nobis loquendi additur cum vos intelligendi accommodatis auditum. Quis nō conetur illic verbi cæleſtis ſemen iacere, vbi illud puri cordis fœcunda terra ſuſcipit? Quis inquam non illic verbum ſaluatoris collocare velit, vbi illud non ſecularium ſolicitudo præfocet, ſed diſciplinarum ſpiritualium virtus enutriat? Ergo fratres quia in ſancta Epiphania exultauimus videntes miracula ſaluatoris, debem⁹ facere qđ illius temporis diſcipuli tunc fecerunt. Quod autem dixi vidiſſe nos modo quod olim geſtum eſt, videmus plane, videmúſque quotidie. Ea enim ſunt Chriſti miracula, vt non iniquitate prætereant, ſed gratia cō ſti miracula, vt non iniquitate prætereant, ſed gratia cō ſti miracula, vt non iniquitate prætereant, ſed gratia cō

A demonſtrauit corpora hominum per lauacrū ſpirituſ-
ſancti replenda eſse ſubſtātia. Quod alibi ipſe domin⁹
Mat.9. manifeſtius declarauit dicēs in vtres nouos vinū nouū
eſse condēdū. In nouitate enim vtrū lauacri putitas, ſpi
rituſsācti gratia ſignificatur in vino. Igitur vos catechu
menos diligentius oportuit hoc audiſse, quibus magis
eſt neceſsarium, vt ſenſus veſter, qui ignorantia trinita-
tis vt aqua nunc friget, agnitione myſterij incaleſcat vt
vinum, & animarum veſtrarum liquor vilis & tenuis in
precioſam & fortem gratiam transfundatur, vt vini vi-
ce ſapiamus quod bonum eſt, redoleamus quod ſuaue
2. Cor .2. eſt, & poſsimus dicere illud apoſtoli: Quoniam Chriſti
bonus odor ſumus deo. Catechumenus enim priuſquā
baptizetur, ſicut aqua iacet, riget & pallet. Fidelis autem
ſicut vinum fortis & ruber eſt. Catechumenus inquam
ſicut aqua nullius ſaporis, nulli⁹ odoris, nullius eſt præ
cij, nec ſufficiens ad vſum, nec delectabilis ad reficien-
dum, nec tolerabilis ad ſeruandum. Nam ſicut aqua cū
ſeruatur diutius, in deterius verſa intra ſemet putreſcit
& fœtet, ita & catechumenus cum diutius catechume-
nus permanet, in deterius conuerſus intra ſemet vile-
ſcit & deperit. Ait enim dominus, Niſi quis renatus fue-
Ioānis .3. rit ex aqua & ſpirituſancto, non intrabit in regnum cæ-
lorum. Qui autem non intrat regnum, neceſsario rema
net in inferno. Recte autem vino comparatur fidelis. Si
cut enim ex cunctarum creaturarum ſubſtantia omnis
res vetuſtate deperit, ſolum vinum proficit vetuſtate: ita
ex omni genere hominum cunctis antiquitate pereun-
B tibus, ſolus Chriſtianus proficit vetuſtate. Et ſicut vi-
num in dies ſingulos aſperitatem ſuam decoquens, ſa-
poris dulcedinem, ſuauitatem odoris acquirit, ita &
Chriſtianus ſucceſsu temporis delictorum ſuorū aſpe-
ritatem decoquens, ſapientiam ſibi diuinitatis beneuo-
lentia trinitatis aſsumit. Ergo in hac ſancta die baptiza
tus eſt dominus. Videte quam bene ordinauerit vt & in
natali ſuo natus ſit, & in Epiphania ſit renatus, vt nec
longe à ſe ſalutis humanæ vota diſtarent, & æternas ſal
uatori iugiter gratias ageremus: tunc & vota noſtra ce-
lebrata ſunt, quo Chriſto eccleſia copulata eſt, ſicut ait
Ioannes, Qui habet ſponſam, ſponſus eſt. Propter has
ergo nuptias ſaltare nos conuenit. Siquidem & Dauid
rex pariter & propheta cùm multa cecinerit, & ante ar-
cam ſaltaſse dicatur. Elatus enim gaudio in ſaltatio-
nem prorupit. Præuidebat enim in ſpiritu per Mariam
de germine ſuo eccleſiam Chriſti thalamo ſociandam,
Pſal.18. de quo ait: Et ipſe tanquam ſponſus procedens de tha-
lamo ſuo. Atque ideo præ cæteris prophetarum autho-
ribus plus cantauit, qua lętior cunctis per hęc gaudia ſu
os poſteros coniungebat, & ad propria vota omnes gen
tes ſolito dulcius inuitabat: nos quoque docuit quid ip-
ſis facere deberemus in nuptijs, cum ille ante nuptias to
ta exultatione lætatus ſit.

C De quadrageſima. Sermo. XXIII.

SANCTAE quadrageſimæ rationem, cuius hodie initium celebramus, frequenter edi
dimus, & cur tot dierum numero ieiune-
mus, ſępe docuimus. Diximus enim quòd
dominus Ieſus Chriſtus hūc eundem nu-
merum ieiunij conſecrauit, & continuatis diebus nocti
buſq; nō capiens cibum, vnum ieiunij corpus effecerit.
hoc eſt, licet diei ordo noctis interrumperetur aduētu,
nō tamen interruptus eſt ordo ieiunij. Vnde erāt apud
eum plura temporū curricula, ſed abſtinentię dies vna,
oſtendens nobis ita nos hunc numerum integrum ieiu-
nare debere, vt quia totam quadrageſimam complecti
non poſsumus ſopito & vno ieiunio, vel quotidianis eā
dem ſine intermiſsione ieiunijs celebremus, vt ſi quiſ-
quam vnam diem abſtinendo prætermiſerit, totam qua
drageſimam violarit, & propter modici temporis cibū
magni fructum laboris amiſerit. Sed dicit aliquis, Qua D
drageſimę aliquotiēs accepimus rationē, & eā conſecra
tā à domino frequēter audiuimus: ſed cur eadē quadra-
geſima quadraginta & duos dies habeat, audire geſti-
mus. Legimus in veteri teſtamento cū ſanctus Moyſes fi
lios Iſrael de iugo Aegyptiæ captiuitatis erueret, vt i ter
rā eos repromiſsionis induceret, quadraginta & duorū
dierū eum ad memoratā terrā manſionibus peruenisse,
tātoq; illū temporū numero potitū eſse promiſsis, quan
to & nos promiſsis nobis à ſaluatore perfrui gratula-
mur. Eodē inquā numero Moyſes per māſiones perue-
nit ad requiē, quo & nos p ieiunia properamus ad cęlū.
Ieiunia enim noſtra manſiones quædā ſunt, per quę iter
ſpiritualiter facientes animæ virtutibus ambulamus, &
diurno profectu repromiſsæ nobis terræ vicinioris effi-
cimur, ita vt citius perueniat qui deuotius ieiunarit. Pe-
des enim quidā animæ pernices ſunt fides atq; ieiuniū,
qui citò de humilibus ad altiora cōſcendūt, citò de ter-
renis ad cæleſtia gradiūtur. De his pedibus dicit apoſto
lus: Quàm ſpecioſi pedes euangelizantiū bona. Hos pe Rom. 10.
des lauari præcepit dominus, ſicut apoſtolus ait de vi-
dua, Si ſanctorū pedes lauit. Digni enim honore euāge-
lizantiū pacē pedes ſunt, qui ſpirituales ac nitidi doctri 1. Tim. 5.
na ſuper hominū corda gradiūtur. Quadraginta etiam
& duorū dierū numero Iſrael populus peruenit ad fluē
ta Iordanis: Eodemq; dierū circulo Chriſtianus popul⁹
peruenit ad fluenta baptiſmatis. Et ſicut ait pphēta, Ior E
danis conuerſus eſt retrorſum, illic introeunte Iſraeli- Pſal.113.
ta in aquā fluminis, vnda ſuperfugit, hic deſcendente in
fontem Chriſtiano criminū peccata diffugiunt. Et mi-
rum in modum illic retrorſum conuerſus fluuius in ori
ginem ſuam reuertitur, hic in poſterum reuocatus ho-
mo in originis ſuæ infantiam reparatur. Ibi fontem ſuū
de quo egreſsa fuerat vnda perquirit, hic hominem ſuū
à quo exierat innocentia recognoſcit. Ibi exinanitur al
ueus fluctibus, hic euacuantur corda criminibus. Ibi vt
ſeruos dei illic aqua cœnoſa non madidet, hic famulos
dei conſcientia tetra non polluat. Iordanis enim quidā
eſt fons lauacri per quē qui tranſiuerit, relictis ſordibus
paradiſum repromiſsionis ingreditur. In hoc ergo qua
dragenario & duali numero Iſrael populus relinquens
Aegyptū rubri maris fluēta tranſcēdit: & nos quoque in
ipſo numero relinquētes mundi Aegyptū, gehēnæ ardē
tis ſtagna trāſimus. Illos in fluctibus vnda ſuſtentat, nos
ignis flāma non vrit. Illis ſolidatur aqua, nobis refrige-
ſcit incēdiū. Et cōtra naturæ vſum per æſtū ſiccatur ma
re, per fontē baptiſmi gehēna miteſcit. In hoc inquam
myſtico numero filij Iſrael peruenientes ad myrrhā, cū
præ amaritudine aquā haurire nō poſsent, (habebat enī F
fons aquā, ſed dulcedinem nō habebat: erat delectabilis
ad viſionē, ſed ſyncerus nō erat ad ſaporē) iniecto in eā
per Moyſen ligno, dulcedinē ſuauiter potarūt: auſterita
tem quā noxia vnda geſtabat, ligni abſtulit ſacramētū.
Quod quidē in figura factū puto. Aquam enim amarā
myrrha, legem eſse arbitror veteris teſtamenti, quæ lex Leui. 24.
prius quàm cruce tēperaretur domini, erat immitis. Iu-
bebat enim oculum pro oculo, dentem pro dente dari,
& velut auſteris nullum miſericordię refrigerium por-
rigebat. At vero vbi ligno euangelicæ paſsionis eſt tem
perata, ſtatim amaritudinem ſuam ſuauitate cōmutās, Pſal. 118.
dulcem ſe cunctis præſtitit ad potandum, ſicut ait pro- Mat.5.
pheta: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua ſup mel
& fauum ori meo. Dulcia enim ſunt eloquia quæ iubēt,
Si quis te percuſserit in maxillam, præbe ei & alteram.
Si quis tibi aufert tunicam, relinque illi & pallium, Hæc
eſt ergo illa amaritudo quæ dulcedine commutata eſt,
id eſt auſteritas legis euangelij gratia temperata eſt. A-
mara enim eſt legis litera ſine crucis myſterio, de qua
ait apoſtolus: Litera occidit. At vbi paſsionis illi ſacra- 2. Cor. 3.
mēta iunguntur, omnis eius ſpiritualiter amaritudo cō
ditur. Et de ea dicit apoſtolus: Spiritus autem viuificat. Ibidem.

G Item de quadrageſima. Sermo. XXIIII.

RETINENT adhuc ſẽſus veſtri fratres, nos hoc ſuperiore dominica prædicaſſe quod huius quadrageſimæ noſtræ figuram illæ quadraginta & duæ mãſiones habuerint, per quas populus Iſrael exiens de Aegypto, diurno profectu terram repromiſſionis intrauit, & quaſi quibuſdam ſalutis gradibus poſt iugum ſeruitutis aſcendit ad regnum. Figura inquam fuit in illis manſionibus ieiuniorum noſtrorum, non ſolum in quantitate numeri, ſed etiam in obſeruatione virtutum. Non enim tantum filij Iſrael in itinere deſerti corporeis greſſibus ambularunt, quantũ in via domini religioſis actibus profecerunt. In via plane ambulauerũt domini quę illos potauit in fluctibus, & pauit è cælo. Eſuriẽtibus enĩ in eremo manna non defuit, periclitantibus in mari terra non fugit. Ibi mare in ſemitam ſternitur, hic cælũ ad pabulum reſeratur. Propter gratiam famulorũ dei Iordanis fluenta ſua retinet, aquam ſuam myrrha commutat. Illic retrorſum conuerſa, quæ ſequebatur vnda præcedit. Hic in melius temperata quæ amarum ſtillabat vena dulceſcit. Et mirum in modum fluuius curſum perdit, fons ſaporem. Sed quoniam diximus filios Iſrael veniẽtes ad myrrham, aquæ amaritudine laboraſſe, eamq; nõ niſi ligni iniectione potare potuiſſe, typum quoq; in
H illa fuiſſe veteris teſtamenti, videamus quo exinde proficiſcẽs populus ipſe peruenerit. Peruenit in locum qui dicitur Elim, in quo erãt duodecim fontes puriſsimi, & ſeptuaginta virentiũ multitudo palmarum. Videte myſterium dei quemadmodũ poſt amaritudinem legis, fluenta euangelicæ pietatis exuberent. Ibi fons vnus auſterus eſt ad bibendũ, hic plures, omnes dulces ſunt ad potandum. Ibi poſt fatigationem nulla refectio, hic poſt laborem refrigerium atque victoria. Sitientibus enim fontes miniſtrantur, palmæ vincentibus offeruntur. Palmæ inquam offeruntur vincẽtibus, quia poſt legis duritiam ad euangelij gratiam perueniſſe, viciſſe eſt. Præmium enim quoddam victoris eſt os viuo fonte diluere, dexteram triumphali palma munire. Per fontẽ enim lingua confeſſoris purificatur, per palmam dextera martyris honoratur. Illa quia Chriſti exaltauit gloriam, hęc quia aram ſacrilegij recuſauit. Præmium enim quoddam eſt palma martyrij, quæ confitenti linguæ dulcem fructum tribuit, & victrici dexteræ glorioſum præſtat ornatum. Eſt plane palma martyribus ſuauis ad cibum, vmbroſa ad requiem, honorabilis ad triumphum, ſemper virẽs, ſemper veſtita folijs, ſemper parata victorię. Atque ideo non marceſcit palma, quia martyrum victoria non mar
I ceſcit. Ipſæ denique palmæ ſedenti ſuper aſinam & venienti ad templũ domino à populis offerũtur. Cum enim diſcipuli veſtimenta ſua ſternerent, & iter Chriſto ſuis amictibus communirent, non habuit maius præmium niſi palmas quod ei deuotio plebis offerret, ſignificans ſtratis in itinere veſtibus impollutam viam eſſe in mundo, oblatis palmis ipſum mundi eſſe victorem. Ipſe in-
Apoc 5. quam victor eſt, de quo ait ſcriptura, Vicit leo de tribu Iudæ. Ipſe plane victor, qui deſtruxit diabolicam mortem, vitam illuminauit æternam. Palmæ igitur aduenięti erigũtur Chriſto. Scriptum eſt,
Pſal. 91. Iuſtus ſicut palma florebit. Recte ergo aduenienti iuſto erigũtur vexilla iuſtitiæ, & authori ſuorum obſequuntur tituli triumphorum. Prius autẽ quàm tollantur palmæ, iter domini vſq; ad templum diſcipulorum veſtibus operitur, & vt impolluta ſit ſemita ſaluatoris, apoſtolorũ amictibus communitur. Quod quidẽ in myſteriũ factũ puto. Via enim Chriſti quæ ducit ad templum, fides eius eſt atq; doctrina. Hanc igitur viã diſcipuli, vt nos ſine offenſione gradiamur, amictus proprij corporis exuentes ſuo ſtrauere martyrio, vt inter diuerſarum gentium turbas iuſtitiæ ſemitam membrorum ſuorum veſtimenta ſubſternãt, & cœnoſam myrrhaginem mundi operiant, & impollutam viam ſaluatoris oſtendant. Ad duodecim ergo fon K
tes poſt myrrham venit populus Iſrael. Legimus in propheta: Benedicite domino de fontibus Iſrael. Dominus Chriſtus eſt qui non niſi per apoſtolorũ ora diſcitur diſcipulorumq; doctrinam. Apoſtoli dicendi ſunt fontes, qua velut oẽs puriſsimi gratia prędicationis exuberãt, & poſt amaritudinem legis, venarum ſuarum larga ſapientia ſacramenta poculi dulcedinem ſtillant. Nec mirum ſi potus dulcis eſt fontium, in quorum ſinu cibus dulcior eſt palmarũ. Apoſtoli ergo ſunt fontes, qui totius terræ faciem doctrinæ ſuæ flumine rigauerunt, & fatigatis gentium populis potum diuini myſterij propinarunt. Septuaginta autẽ palmas iuxta fontes apoſtolicos generatas, ſeptuagita illos diſcipulos dixerim, qui ſecũdo ab apoſtolis gradu, ppter ſalutẽ hominũ à domino dirigũtur, quos Lucas euãgeliſta deſcribẽs binos & bi- Lucæ 10.
nos aſſerit deſtinatos. Qui vere velut palmæ poſt curas hoim cũ exultatione redeũtes gloriantur apud dominũ ſibi & demonia eſſe ſubiecta. Recte igitur cõparãtur palmis, qui palmarum præmio diaboli extitere victores.

Item de quadrageſima. Sermo XXV.

INTELLEXISSE vos credo fratres cur hic noſtra ieiunia illis manſionib⁹ compara uerim, in quibus populus Iſrael tanquam in procinctu quodam poſit⁹ Pharaonem regem quotidiano labore ſuperauit, & ab L
inimicis ſuis quaſi quibuſdam caſtris manſionum ſeſe ſtatione defenderit, ita vt quicunque ex illo comitantiũ numero diurnæ ſtationis ſpatia nõ confecit, aut Pharao illũ occupauit, aut ſolitudo peruaſit. Sic ergo & nos ꝓpoſitũ nobis quadraginta dierũ iter debemus omni labore conficere, & quibuſdã quaſi caſtris nos ieiuniorũ: deuotione munire. Caſtra enim nobis ſunt noſtra ieiunia, quæ nos à diabolica oppugnatione defendũt. Denique ſtationes vocantur, quòd ſtantes & cõmorantes in eis inimicos inſidiantes repellamus. Caſtra plane ſunt ieiunia Chriſtianis, à quibus ſi quis aberrauerit, à ſpirituali Pharaone inuaditur, aut peccatorũ ſolitudine deuoratur. Peccatorum autem ſolitudinẽ patitur qui deſeritur ſocietate ſanctorum. Murus igitur quidam eſt Chriſtiano ieiunium inexpugnabilis diabolo, intranſgreſsibilis inimico. Quis enim vnquam Chriſtianorũ ieiunauit, & captus eſt? Quis ſobrius manſit, & victus eſt? Temulentum aggreditur diabolus, luxurioſum oppugnat inimicus. Vbi autem ieiunum viderit, fugit, metuit, pertimeſcit, terretur pallore eius, debilitatur inedia, infirmitate proſternitur. Proſternitur inquam infirmitate, quia Chriſtiana infirmitas fortitudo eſt. Vnde
ait apoſtolus, Cum infirmor, tunc fortior ſum. Sed re- 2. Cor 12
quirit aliquis, quemadmodum fortis infirmitas? Tunc M
eſt fortis infirmitas, quãdo caro tabeſcit ieiunijs, anima puritate pingueſcit. Quantum enim illi ciborum ſuccus ſubtrahitur, tantũ huic iuſtitiæ virtus augetur. Tũc igitur homo imbecillis quidem eſt ad ſecularia, ſed fortis eſt ad diuina opera. Tũc enim magis de deo cogitat, tunc iudicium metuit, tunc vincit inimicum. Ait enim ſaluator de diabolo, Hoc genus non eĩcitur niſi in ieiu Mat. 17.
nio & orationibus. Dicit vtiq; à diabolo energumenum non niſi ieiunijs poſſe purgari. Videte ergo quæ ieiunij virtus ſit, quantam homini ſuo præſtet gratiam, quòd tantam præſtet alteri medicinam: quemadmodum proprium ſanctificet hominem, quod ita purificet alienũ. Mira enim res eſt, alter ieiunat, & alteri prodeſt ieiunantis vtilitas. Ergo fratres abſtinentiæ arma minime deponamus, & quadraginta dierum ieiunia ſine intermiſſione curemus. Hic eſt enim perfectus numerus ad vincendum. Dominus enim diabolũ poſtea quàm quadraginta dies ieiunauit, euicit, non quòd non & ante ieiunia eũ vincere potuiſſet, ſed vt oſtenderet nobis tunc nos diaboli poſſe eſſe victores, cũ per quadragita dies victores ieiunando deſideriorum carnalium fuiſſemus. Eum au

A tem qui hunc numerum consecratum gulæ intemperã-
tia violasset,tanquam imbecillem & miserum facile eũ
ab inimico posse superari. Quam enim potest in altero
diaboli improbitatem vincere, qui gulæ intemperanti-
am in seipso nõ vincit?Prius ergo homo tui victor esto,
vt possis esse victor alterius. Sunt enim intra te proprij
tibi hostes,qui quotidie te oppugnant. Ecce enim ava-
ritia te diuitiarum ambitione circunuenit, luxuria epu
larum suauitate captiuat, hæresis scientiæ peruersitate
peruertit. Vince ergo inimicos proprios,vt vincere pos
sis alienos. Non enim fratres leue peccatum est,fidelib9
indictam quadragesimam à domino ieiunare,& ieiunia
consecrata ventris voracitate dissoluere. Scriptum est,
Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambula
uit,& ipse ambulare. Si vis ergo Christianus esse, debes
quod Christus, facere. Ille qui peccatum non habebat,
quadragesimam ieiunauit,tu nõ vis quadragesimam ie-
iunare qui peccas?Ille inquam peccatum non habebat,
sed pro nostris ieiunauit peccatis. Qualis ergo apud cõ
scientiam tuam Christianus es,cum Christo pro te esu-
riente tu prandes?Cum saluatore pro te ieiunante tu re
B ficeris?Non igitur,sicut dixi,leue peccatum est, indictũ
violare ieiunium. Nam vt hoc exemplis breuiter ap-
1.Reg.14 probemus,legimus in libris regum,cum Saul rex Israel
bellum contra Allophylos gereret,vniuerso eum exer-
citui indixisse ieiunium,& abstinentibus cunctis eũ cõ-
tra aduersarios pugnare cœpisse. Bonus plane rex, qui
hostes suos nõ tam armis quàm deuotione vincebat, &
plus dimicabat religione quàm telis. Cum ergo Saul ab
stinentiam diei suis omnibus indixisset,& Ionathas ei9
filius prẽcepti nescius inter medias hostium acies victor
incedens fauum mellis intincta sceptri summitate gu-
stasset,tanta indignatio repente commota est,vt & dif-
ferretur victoria,& diuinitas læderetur. Deniq; nec bel
lo finis imponitur,nec regi responsum propheticũ da-
tur. Vnde intelligimus quòd Saul hostes non tam virtu
te militum, quàm militum abstinentia superabat. Deni
que vnius culpa cunctis confertur ignauia,& vnius deli
cto omnib9 generatur infirmitas. Deficit enim virtus in
exercitu,vbi deficit in obseruatiõe ieiunium. Quod vt
peccatum Saul ex ipsa diuinitatis offensione cognouit,
C statim Ionathæ dixit non esse parcendum, sed peccatũ
admissum effusione eius sanguinis expiandum. Videte
quanta apud Saul regem fuerit religionis obseruantia,
qui offensum deum optauit etiam parricidio mitigare.
Et quanta sit resoluti culpa ieiunij,quæ non nisi sangui
nis effusione punitur. Et si ignorans Ionathas indictum
à patre ieiuniũ quia resoluerit,morti addicitur:qui sci-
ens indictũ à Christo resoluit ieiuniũ,quid meretur?Er-
go fratres statutum nobis custodiamus obseruatione ie
iunium, vt hostes nostros spirituales carnalésq; vinca-
mus. Habemus enim,sicut nostis,carnales hostes. Ieiu-
nemus igitur vt eos & exercitus noster & Saul superet
& obtineat. Nec in abstinentia positi declinemus ad fa-
uum. Fauus enim quidam mundi est voluptas seu vitia,
quæ sicut scriptum est, ad tempus quidem impinguant
Pro,5. fauces,nouissima amariora sunt felle.

Item de quadragesima. Sermo XXVI.

NON vsque adeo contristari debemus fra-
tres,quod in his quadragesimæ diebus tẽ-
tatio nobis tribulationis aduenit, quoniã
& saluatorem nostrũ propter ipsam qua-
dragesimam videmus esse tentatum. Mi-
nus ergo dolere debemus seruuli,quia domini habem9
exemplum. Vbi enim est similis cum Christo deuotio,si
milis est & cum Christo tentatio. Conditionẽ enim no-
bis tolerandi imponit conditio ieiunãdi. Credimus au-
tem, sicut saluator noster diabolum cum tentaretur ob
tinuit,ita & nos hostes nostros cũ tribulamur posse de-
uincere. Ieiunia enim Christi tentari possunt,non pos- D
sunt superari. Angustias quidem in obseruatiõe habẽt,
sed prosperitatem tribuũt & salutem. Videamus igitur
inter cæteras tentationes qua dominũ diabolus arte la-
cessat. Cum enim super pinnam staret templi saluator, Matt. 4.
ait diabolus,Si fili9 dei es,mitte te deorsum. & reliqua.
Verè diabolicæ fraudis astutia cõsuetudinis suæ nititur
argumẽto. Semper enim religiosos de superiorib9 deij-
cere ad inferiora conatur,& de sanctis ac venerãdis acti
bus deducere ad terrena & cœnosa festinat, vt qui stat
puritate mentis in summitate templi,proijciat se in pro
fundũ infernum contagiõe peccati. Nam cum dominũ
de pinna templi deijcere nititur, vtique de perfecto reli
gionis cultu eũ remouere conatur. Pinna enim loci san
cti,perfectio cælestis est sacramẽti. Recte autẽ dominus
super pinnam templi stare dicitur, quia de ipso scriptũ
est,Qui ambulat super pennas ventorum. Super pẽnas Psal. 103.
enim ventorum quodammodo ambulat dominus,cum
super morum nostrorum alacri conuersatione volatu
incedit. Pennæ enim nobis sunt boni mores,qui nos al-
leuatos à terræ humilibus in cæli altiora tollunt, & vo-
latu quodam mentis de Tartari tenebris educunt, & ad
paradisi amœna perducunt. Quorum morũ pennas ha
bere propheta desiderans ait, Quis dabit mihi pẽnas co Psal. 54.
lumbæ,& volabo & requiescam? Super hanc ergo pin-
nam templi saluator stare dicitur,hoc est quasi in quo-
dam templo fidei nostræ consistere. Vnde ait apostol9, 1. Cor. 3.
Vos estis templum dei,& spirit9 dei habitat in vobis. In
hoc igitur tẽplo stãs dominus nec recedẽs increpat dia-
bolum dicens: Scriptum est,Non tentabis dominũ deũ Deut. 6.
tuum. Hoc est, non tentabis eum quẽ putas tanq̃ homi- Mat. 4.
nem ad inferiora pellendum,sed magis tanquam deum
& dominũ ipsum noueris adorandum. In his ergo ieiu-
niorum diebus tentamur ad similitudinem saluatoris. E
Similiter enim &nos hostes nostri de pinna templi,hoc
est de obseruatione quadragesimæ turbare conãtur. Dũ
enim terrores ingerũt,dum insidias parant, cupiũt nos
de arce religiõis abducere. Dicitur autem ei à domino,
Non tentabis sanctos viros & famulos dei. Quos enim
tanquam humiles conculcandos putatis, sentietis tanq̃
strenuos honorãdos. Sunt enim,sicut dixi,plerique fra-
tres quos hostes nostri de perfectione religionis abdu-
cunt: qui dum præsens malum metuunt, putant deum
nostræ salutis immemorem, nescientes quòd deus nul-
lius est immemor,sed immemorem illũ nostri tunc nos
facimus,cum peccamus. Cum enim mala operamur,a-
uertit faciem:cum nephanda loquimur, aurem obstru-
it: & ideo bonitatem suam à nobis deus non tam ipse re
trahit,quàm nostra illum delicta reijciunt. Ait enim idẽ F
dominus per prophetam ad eos qui erant in tribulatio-
nibus constituti, Nunquid non valet manus dei eruere
vos? & reliqua. Vides ergo quoniam inter deum & ho-
minem peccata separãt. Tolle igitur peccata de medio,
& deum tibi proximum tu feci sti. Quomodo enim po-
test fratres obliuisci nostri deus,qui etiam capillos capi
tis nostri in euangelio apud se dicit esse numeratos? Si Luæ. 12.
enim capillorum nostrorum meminit,multo magis no
strarum animarum meminit. Per numerum enim curã
circa nos solicitudinẽmque cognoscimus. Nemo enim
numerat nisi quod vult diligentius custodire,nemo nu
merat nisi qui veretur ne fraudem absque numero pa-
tiatur. Pastor vt saluum gregem habeat, eum frequẽter
annumerat. Denique dominus qui est bonus pastor, cũ
vna ouicula de centum ouibus aberrasset,recurrens ad
numerum proprijs eam ad gregem humeris reportauit.
Vsque adeo ergo habetur sub tutela qui habetur in nu-
mero, vt errans proprijs apportetur humeris, ne quid
de numero minuatur. Nolite ergo putare fratres quòd
vel minimi cuiusquam obliuiscatur. Deus enim omniũ
meminit,omnium recordatur,tãtum vt non nostris in-
teruenientibus peccatis ei inferatur obliuio.

G De ieiunijs. Sermo. XXVII.

2.Cor.6. TESTIMONIVM perhibet ſanctus apoſtolus de prophetis dicens, Tempore, inquit, acceptabili exaudiui te, & ī die ſalutis adiuui te. Et ſubſequitur ipſe, Ecce nunc tẽpus acceptabile, ecce nũc dies ſalutis. Vnde & ego teſtificor vobis hos eſse dies redemptiõis, hoc eſse tempus cæleſtis quodammodo medicinæ, in quo tẽpore omnium vitiorum noſtrorum labem & vniuerſa vulnera peccatorum ſanare poterimus, ſi medicum animarum noſtrarum fideliter exoremus vt præcepta eius tanquam ſuſcepti idonei minime diſpernamus. Tunc enim languidus ægritudinis ſuæ inuenit medicinam, ſi omni ſolicitudine medici mandata ſeruauerit. quòd ſi aliud faciat cum aliud iubetur, increſcẽte morbo non medicus, ſed præuaricator in culpa eſt. Medicus autem
Deute.32 eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ait, Ego occidã, & viuificabo: percutiam, & ſanabo. Occidit enim quodammodo antequam viuificet dominus. Occidit enim primũ in nobis homicidia, adulteria, ſcelera, furta, per baptiſmum, & ſic nos tanquam nouos homines æternitatis immortalitate viuificat. Morimur ergo peccatis, videlicet per lauacrum: regeneramur autem vitæ per ſpi-
Roma.6. ritum, ſicut ait ſanctus apoſtolus, Quoniam mortui eſtis delictis veſtris, et vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto. Conſepulti enim eſtis cum illo per baptiſmum in mortem. Occidimur enim quodammodo cum deſinimus eſse quod fuimus. Nouo enim pietatis genere in vno eodẽmque homine mors operatur & vita. Moritur enim concupiſcentia peccatorum, viuificatur ordo virtutum. In vno nanque eodem homine impius &
H adulter occiditur, vt miſericors renaſcatur & caſtus. Interimitur idololatria, vt religio propagetur. Fornicator & ebrioſus extinguitur, vt continens & ſobrius procreetur. Sic ergo mortificat dominus, vt viuificare faciat: ſic occidit, vt proſit: ſic verberat, vt emendet. Hæc eſt igitur circa homines ſuos eius tota ſeueritas, vt in his peccata puniantur, anima conſeruetur: auferantur deteſtanda vitia, virtutes optimæ nutriantur. Vſqueadeo autem hac pia occaſione domini cernimus pleroſque conuerſos in tantũ ad melius ꝓfeciſſe, ſic de peſsimis optimos factos, vt cũ videas eos credas renatos hoies, cũ nõ videas mutatas eſse perſonas. In tantũ enim in nobis id qđ prius eramus interimitur, aufertur, extinguitur, vt id quod poſtea ſumus, denuo natũ eſse credamus: vnde natiuitas hæc ſecũda, prioris vitę finẽ iam fuiſse ſignificat. Quod autẽ ait, Ego percutiã, & ſanabo: Percutit plane præceptis ſuis peccatores vt ſanet, mandatis verberat vt emendet, ieiunia præcipit, indicit cõtinentiã, iudiciũ cõminatur, & triſtẽ gehẽnę metũ excutiens adhibet medicinã, vt dum futura pertimeſcimus, præſentia corrigamus. Sic nanq; Paulũ apoſtolũ percutiendo ſanũ reddi
Actuũ.9. dit. Cũ enim eſset ꝓſecutor, impius & blaſphem9, & qui
I dẽ ad deuaſtãdas eccleſias Damaſcũ properaret, ſubito fulgoris cęleſtis eũ terrore percuſsit, vt euãgelici ſplẽdoris eũ luce perfunderet, Et carnaliũ luminũ orbem mutauit, vt ſpiritualiũ oculorũ illuminaret aſpectũ. Corporis eũ debilitate perterruit, vt fidei deuotione ſaluaret. Surgẽs ergo à terra Paulus, exteriorib9 quidẽ oculis nõ videbat homines, nõ aerẽ, ſed mẽtis luminibus Chriſtũ videbat de cælo. Deniq; in tantũ profuit domini iſta pcuſsio, vt de Iudæo Chriſtianus, de blaſphemo apoſtolus, de Saulo Paulus exiſteret, & eouſq; mutauit veterẽ cum moribus hominẽ, vt etiã mutaret & nomen. Habẽtes igitur huiuſmodi medicum qui percutiendo ſanat, mortificando viuificat, ſubdamur ei cũ omni patientia ad curandũ, vt quicquid vlceribus fœtidum eſse perſpexerit, incidat, amputet, execet, vt reſectis omnibus diaboli vulneribus, hoc ſolũ in nobis faciat remanere qđ dei eſt. Iſtud autẽ præceptũ eius eſt primum, vt his quadraginta diebus ieiunijs, orationibus, vigilijs opera cõmodemus. Ieiunijs enim laſciuia corporis caſtigatur, K orationibus deuota ſaginatur anima: vigilijs diaboli inſidiæ depellũtur. Deinde cũ iſtis mãdatorũ obſeruationibus fuerit hoc tẽpus impletũ, tunc purgata & fatigata tot obſeruationibus aia, ad baptiſmũ veniẽs ſpũs ſancti inũdatiõe reficitur, & quicquid in ea diuerſarũ ægritudinũ ardor exiccauerat, cæleſtis gratiæ rore perfũditur, vnde ponẽs veteris hois corruptelam, nouę indolem iuuentutis acquirat. Et mirum in modum in vno eodemq; homine delictis ſãctitas, iniquitati iuſtitia, ſenectuti ſuccedit infantia, nouoq; natiuitatis genere alter eſt qui renaſcitur, cũ ipſe ſit qui peccauit. Sic nãq; Helias quadraginta dierũ ac noctium curriculo cõtinuato ieiunio, to 3.Reg.9. tius mundi longam ac nimiam ſiccitatem meruit imbrium rore reſtinguere, & ardentẽ terrarum ſitim cæleſtis pluuiæ largitate perfundere. Quod quidem in figuram noſtri factum eſse cognoſcimus, vt nos quoq; horũ quadraginta curriculo dierũ ieiunãtes, ſpiritualem baptiſmatis pluuiam tribubus noſtris iam diu aridam terram cęleſtis deſuper imber infundat, & longam gentiliũ ſiccitatem lauacri inundatio ſalutaris irroret. Siccitatem enim & ardorem animæ ſuæ patitur, quiſquis baptiſmi gratia non rigatur. Horum ergo dierum noctiumq; ieiunio Moyſes ſanctus meruit cum deo loqui, ſtare & conſiſtere, & de manu eius legis præcepta ſuſcipere. Quanuis enim illum ab obtutibus dei conditio humana ſubtraheret, ieiuniorum tamen gratia proximum illum diuinitatis conſortio faciebat. Hæc enim in nobis virtutũ
L portio dei eſt, vt ieiunemus frequenter, quoniam ſemper deus ipſe ieiunat. In quocunque igitur plus operum ſuorum ineſse perſpexerit, ipſi magis familiaris intim9
Exodi.33. & amicus eſt, ſicut ſcriptura dicit, Et Moyſes loquebatur cum deo facie ad faciem, ſicut quis loquitur cũ amico ſuo. Vnde & dominus Ieſus Chriſtus reſurrectionis gloriam præcepturus, virtutes ſuas quadragĩta dierum noctiũmque ieiunio dedicauit, vt oſtẽderet non panem eſse vitam hominum, His itaque dierum quadraginta ieiunijs reconciliatur deus, aperiuntur cæli, inferna reſerãtur. Igitur & nos fratres dilectiſsimi ieiunemus continue & deuote hoc ſpatio tẽporis, vt ꝓpitietur nobis dominus, pateãt nobis cęli, inferna contra nos nõ valeant.

Exhortatio ad plebem, & de eo quod ſcriptum eſt in euangelio, Sicut fulgur coruſcans de cælo, ita erit aduentus filij hominis. & de duobus in lecto vno.

Sermo. XXVIII.

PAVCORVM admodum dierũ occupatiõe detẽtus cœtui veſtro videor defuiſse, & alterius eccleſiæ neceſsitatibus euocat9, minime vobis ſtudiũ ſolitũ dependiſse. Sed quãuis vobis nõ affuerim corpore, tamẽ à
M vobis amore nõ defui: & peregrinat9 ſum licet cõuerſatione mẽbrorũ, tamẽ veſtri ſpũs non fui peregrinus, niſi qđ maiore intra me deſiderio vos tenebã, vt quos aſpectus mihi ſubtraheret, dilectio præſentaret: vel quos obtutibus nõ videbã, corde cõplecterer. Erã enim ſolicit9 in dies ſingulos quẽadmodũ feſtinanter quotidie ad eccleſiã veniretis: & quanq; eſsem de veſtra deuotione ſecurus, trepidabã tamen, quia hoc ipſum qđ in vobis nouerã, non videbã. Hic enim affectus paternæ pietatis eſt, vt de abſentibus liberis nõ tam certa ſpe gaudeat, q; ſolicita cogitatiõe deſperet, & ſimul ac eos videre deſierit, amare plus nouerit: ac per hoc intelligimus qđ amor inter prſentes gratus ſit, inter abſentes moleſtus. Erã ergo de vobis anxius, mœſtus & trepidus, ne quis me abſẽte per negligentiã caderet, ne quis diaboli inſidijs laberetur. Meminerã enim luporũ rabiem abſentibus plus prævalere paſtoribus. Sed domino gratias, quòd & vos illæſos cuſtodiuit, & paruitatem meam reuocauit incolumem. Igitur quoniam poſt tẽpus ſpiritualibus epulis

A reficere nos debemus, videamus quid euangelica lectio
prosequatur. Ait enim dominus, sicut nuper audiuim⁹,
Lucæ. 17. de aduentus sui tempore: Sicut fulgur coruscans de cælo, ita erit aduentus filij hominis. Et addidit in consequentibus, In illa nocte erunt duo in lecto vno, vnus assumetur, & vnus relinquetur. duæ molentes in pistrino, vna assumetur, & vna relinquetur. Mouet fortasse vos fratres, cur dominus aduentum suum indicans, noctis se tempore ostenderet aduenturum. Vtique eius aduentum magna cum claritate diei, magno cum nitore & timore suscipi debere à cunctis, frequenter audiuimus sacris literis prædicatum: priusquã dominus Christus adueniat, Antichristum regnaturum, qui ita tenebras humano generi suæ prauitatis infundet, vt lucem veritatis nemo pene respiciat, & caligine propria opetiens mentes hominũ, cæcitatem quandam spiritualibus oculis exhibebit. Nec mirum si diabolus emittat iniquitatis tenebras, cum ipse nox sit omnium peccatorum. Ad huius igitur terræ caliginem depellendam velut fulgur quoddam Christus adueniet. Et sicut lucescente die nox subuertitur, ita coruscante saluatore Antichristus effugatur, nec vlterius poterit disseminare iniquitatis suę tenebras, cum lumen veritatis effulserit. Quod ait autem: Illa nocte erũt duo in lecto vno, vnus assumetur, &
B vnus relinquetur: hic iam resurrectionis meritum demõstratur, quod pro qualitate viuendi, sit gratia resurgendi: ac tanta in singulis quibusq; resurrectionis esse distantia, vt duobus etiam pariter dormientibus, & in vna sede quiescentibus, æqualis non possit esse assumptio. Quãuis enim eodem consortij lectulo teneantur, pro meritis tamen alter eorum rapietur ad cælum, alter relinquetur in terris. Lectus enim quidam noster communis est terræ huius amplissimum solum, in quo corpora nostra deposita tutissima sede requiescunt. In hoc autem lectulo ille mollius dormit, quisquis duri⁹ in vita se gesserit. Possumus enim ipsa membra nostra lectulos nostros, p prios nuncupare, in quibus animæ nostræ veluti in quodam strato suauissimę demorantur. Quod quidem sanPsal. 40. ctum prophetam sensisse arbitror cũ dicit, Vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius. Beatus enim est ille cuius stratum dominus in ipsius infirmitate conuertit, vt qui fuerit paulo ante adulter, iracũdus & petulãs, & cunctorũ scelerũ infirmitatib⁹ plenus, fiat castus, humilis & modestus. De quo strato spiritualiter ad paraly
Marci. 2. ticum dictum est à domino: Surge, tolle grabatũ tuũ, & ambula. Non enim tam in eo admirationis aliquid erat vt cõfracti lectuli lignei cratem portaret paralyticus, q̃
C vt resoluti corporis membra & debilitate cõfracti velut animæ suæ necessariũ lectulũ paralyticus ipse gestaret, & corã positis Iudæis proprijs abiret pedibus, qui manibus allatus fuerat alienis. In hoc plane, sicut dixi, cõpleta est prophetica illa sentẽtia, Versasti stratũ eius in infirmitate eius. vt versa vice portaret lectũ, in quo fuerat paulo ante portatus: vt anima illius quæ prius vasculo corporis ferebatur, postea corpus suum ipsa vtilius circunferret. Potest etiam accipi quod ait: Erunt duo in le
Luce. 17. cto vno, vnus assumetur, & vnus relinquetur: Christianorũ plebs, & populus Iudæorum, qui velut vno lectulo, hoc est vna mandatorum lege tenentur, & velut simili resurrectionis spe gloriantur. Tunc igitur Christianorum beatus populus assumetur in gloriam, Iudæorum autem execrabilis conuentus relinquetur in terra.

Item de eodem. Sermo. XXIX.

SVPERIORE dominica capitulum euangelicum diserentes, partem quandam ex illo perstrinximus, superest vt sequẽtia decurramus. Descripsimus enim quid esset quod ait dominus, In illa nocte erunt duo in lecto vno, & reliqua. Nunc ergo videamus quod reliquum est. Dicit enim eadem diuina sententia: Erũt duæ D molẽtes in pistrino, vna assumetur, & vna relinquetur. Primum igitur considerandũ est quomodo constet molentis officium. Deinde quæ sint duæ quæ molere dicuntur. Tertio quod pistrinũ sit, qui ve molitionis effectus. Nulli dubium est quod molere aliter non constat nisi duobus lapidibus apparatis & conuenientibus sibi, vt alteri ex ijs magnitudo alterius imponatur, & illum quidẽ lapidem qui prior solo sternitur, esse pigrum & tardũ, & pene, vt ita dixerim, ociosum, ac nisi superioris participatione lapidis ornaretur, forsitan necessarius nõ videretur. Ita dum ille operatur, etiã iste vtilis inuenitur. Ille autem, id est superior lapis, tanta velocitate operis circũfertur, vt fallens oculos in ipsa celeritate stare credatur, & putetur immobilis esse dum currat, qui quanto violentius actus fuerit, tanto opus perfectius consummatur. Ita ergo prior lapis stat, iacet, & pene nihil prodest: ille vero alter quæ inferuntur, cuncta suscipit quæ veniunt, vniuersa complectitur, & per cauernulas quasdam vterq; quod operatur acquirit. Qui molit autẽ, hoc habere videtur officij, vt peruigili cura granorum asperitate confracta, ex intimis eorum occultisque visceribus similaginem medullamq; producat, & sordium leE uitate discussa, in apertum proferat omne quod purum est, ex quo mundissimum panem cõficiens gratiam domini cõsequatur. Hos igitur duos molares lapides, duo esse arbitror testamenta, hoc est legem Moysi, & euangelium domini, quæ ita sunt dispositа vel parata, vt sibi testamentum vtrunq; conueniat, sicut ait saluator: Non Matt. 5. veni legem soluere, sed adimplere. Et ad vicem molarũ aliud prius solo positum, aliud insuper collocatũ. Hoc est legem primum hominibus constitutã, deinde ad pfectum euangelium. Quæ lex velut inferioris molæ saxũ ita erat tarda, pigra, & penitus ociosa, vt quicquid operando acceperat, id omne perdiderit, dicente de Iudæis propheta: Omnes declinauerũt, simul inutiles facti sũt. Psal. 13. non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Ergo nisi euangelium superpositum fuisset, adhuc lex veluti tarda & grauis iaceret in terra Iudaica, & vnius prouinciæ cooperiretur angustijs. Nisi euãgelium inquam datum esset, lex necessaria omnino non esset. Hoc autem lex operabatur sine euangelio, quod vno saxo fieri potest. confringere poterat, non prodesse, sicut ait beatus apostolus: Lex autem iram operatur, gratiam vero Roma. 4. non præstat. Stante ergo lege euangelium datum est, quod veteri superpositum testamento vtrunque conderet, ac tanta velocitate operis circunfertur, vt volubilitate sui seculum omne circumeat, hoc est inferna visitet, cælestia penetret, terrena collustret. Quod euangeF lium tanquam superior cunctos credentes suscipit, omnes aduenientes accipit, & veluti per quasdam cauernulas præceptorum ad interiora transmittit, vt ibi hinc inde duorum testamentorum salutaribus mandatis asperitate molita, perducat omne quod purum. Quam similitudinem testamentorum Ezechielem prophetam Ezech'. 1. arbitror perstrinxisse cum dicit rotam in medio rotæ esse connexam. Harum igitur molarum operatione, id est noui ac veteris testamenti, hoc agit sancta ecclesia cura peruigili, vt peccatorum asperitate discussa, ex occultis cogitationibus medullam mundi cordis eliciat, & cælestibus mandatis mandata ex intimis spiritualia alimenta producat. De quibus alimentis Paulus apostolus ait: Lac vobis potum dedi, non escam. Et iterum: 1. Cor. 3. Perfectorum autem est solida esca, qui propter habitum sensus exercitatos habent, & reliqua. Ac spiritum Hebre. 5. nostrum omni humanitate purificans, velut similaginem deo offerre contendit, sicut Dauid sanctus ait: Sacrificium deo spiritus contribulatus. Tanta autem ve- Psal. 5. locitate circunfertur euangelium, vt non nisi sapientes cursum eius intelligant, quem beatus Paulus intelligẽs ait: Vt sermo dei currat & clarificetur in nobis. Insipi- 2. Thes. 3.

Gentium autem oculis videtur euangelium ſtare cum nō vident. Stare inquam illud putant, cum mandata eius negligunt, cum non credunt euentura eſse quæ ſcripta ſunt. Molit autem & ſynagoga, ſed inutiliter molit, quippe quæ vno ſaxo, hoc eſt ſolo veteri teſtamento nititur laborare, atque ideo non tam molit illa quàm diſſipat & confringit. Propterea enim opus eius diſplicet, & ad Iudæos dicitur per prophetam: Et ſi offeratis ſimilaginem, vanum eſt.

De eleemoſyna. Sermo. XXX.

Ecclē.3. DICIT ſcriptura diuina, Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum. Magna plane & cunctis ambienda ſententia, quæ hominibus pene iam mortuis & peccatorum ſuorum incendio arefactis rediuiuū quoddam beneficium pollicetur, vt interueniente eleemoſyna, ſicut aqua intermortuis, ſuccus refrigeriū arescentibus infundatur, hoc eſt vt miſeri hoīes qui in mortē peccatis aruerāt, ad vitā eleemoſynis reuiuiſcāt, ſitq; illis miſericordia fōs ſalutis, quib⁹ auaritia fuerat mortis incendiū, vt flāmas quas ſibi peccando incenderant, largiendo reſtinguant, atq; vtiliore commercio qui pecuniam quondā dederat vt adulteriū perpetraret, nunc pecuniam eroget vt adulter eſse iam deſinat, & emat ſibi quodāmodo innocentiam, qui ſibi emerat aliquando peccatum. Dicit enim dominus ad diſcipulos ſuos: Date eleemoſynam, & ecce omnia mūda ſunt vobis. Quanuis ergo pollutus, quanuis multis criminibus circunſeptus, ſi eleemoſynas feceris, innocens eſse cœpiſti. Abſtergit enim eleemoſyna qđ auaritia polluebat, & maculam quam res alienas diripiendo contraxeras, tuas erogando purificas. Vide ergo quæ ſit miſericordiæ gratia, quæ vna & ſola virtus cunctorum eſt redemptio peccatorum. Videamus nanque interpretationem ipſius diuinæ ſententiæ, vt intelligamus cui rei eleemoſyna comparetur. Ait enim: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit delictū. Aqua ergo miſericordiæ cōparatur, ſed aquam inuenio de fonte procedere, neceſſe mihi eſt miſericordiæ fontem quærere. Inuenio plane fontē miſericordiæ, fons de quo dicit propheta: Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Ipſe inquam eſt fons qui in euāgelio à Samarita na muliere, ſicut lectum: nuper audiuimus, aquam poſtulat, ſed peccata condonat: aquam putei reprobat, ſed fontem vitæ perennis indulget. Ait enim: Omnis qui biberit ex hac aqua, ſitiet iterum. qui autē biberit ex aqua quam ego dabo illi, non ſitiet in æternum. Aquam ergo ſaluator à muliere poſtulat, & ſitire ſe ſimulat, vt ſitientibus æternam gratiam largiatur. Neque enim poterat fons ſitire, neq; in quo eſt aqua viua, poterat vndam terrenæ fęcis haurire. Sitiebat ergo Chriſtus? Sitiebat plane, nō potum hominum, ſed ſalutē ſitiebat, non aquam mundi, ſed redemptionem generis humani. Mirum igitur in modum fons ſuper puteum ſedens miſericordiæ ibidem fluenta producit, & mulierem ſexto iam non viro ſed adultero fornicantem viui meatus vnda purificat, nouoq; admirationis genere mulier quæ ad puteum Samarię meretrix aduenerat, à Chriſti fonte caſta regreditur, & quæ aquam petere venerat, pudicitiam reportauit. Statim etiam indicante domino ſua peccata recognoſcens, confitetur Chriſtum, annunciat ſaluatorē, & relinquēs aquæ vaſculum ad ciuitatem non fert hydriam, ſed refert gratiam. Vacua quidē videtur reuertione re, ſed plena reuertitur ſanctitate Plena inquam redit, quia quæ peccatrix aduenerat, reuertitur prædicatrix. Et quæ hydriæ vaſculum amiſerat, Chriſti plenitudinē reportabat, in nullo ciuitati ſuæ inferens detrimentum. Etenim ſi aquam ciuibus non intulit, tamen fontem ſalutis inuexit. Sanctificata ergo per fidem Chriſti mulier domum rediit. De hac igitur dixiſſe prophetam puto, Prou. 30. Eiuſmodi eſt iniqua via mulieris meretricis, quæ cū ſe K abluerit, nihil ſe dicit feciſſe prauū. De hac plane dictū eſt, quæ poſtea q̄ eſt fonte abluta ſaluatoris, delictorū vitia non meminit, virtutē prædicationis aſsumit, & viua aqua abſtergēs maculas ſuas ad euangelizandū nō conſciētia peccati retrahitur, ſed fidei calore cōpellitur. Nihil enim ſe dicit feciſſe prauitatis, dū ſit nuncia veritatis: & obliuione abnegat impudicitiā, dū deuotione prędicat caſtitatem. Hæc enim virtus Chriſti eſt domini, vt quanuis peccator qui eius vnda ſe lauerit, denuo in virginē reparatus non meminerit ante quod fecerit, & rediuiua natiuitate infantiæ innocentiam præferat, iuuentutis ſcelera non agnoſcat, ſitq; virgo fide Chriſti, qui fuerat adulter corruptione peccati.

Item de eleemoſyna, & de muliere Samaritana. Sermo XXXI.

RETINET veſtra dilectio ante dies cum ſermonē ad vos de eleemoſynis faceremus primitus, nos originē miſericordiarū quę rere voluiſſe, & reperto earū fonte virtutū oſtēdiſſe, qđ mulieris Samaritanæ ſordes melius Chriſti vnda diluerit, q̄ Samariæ aqua purgarit, & quòd mundius miſericordia deterſerit peccata q̄ puteus. Mundius plane miſericordia quàm puteus detergit maculas, quia putei aqua tantum corporis cutem L abluit, miſericordiæ autem bonitas animæ interna purificat. Hoc etiam demonſtraſse quod huic euangelicæ mulieri illa prophetica meretrix conueniret, quæ poſtea quàm viua aqua ſe lauit, obliuione poſſeſſa prauitatis, nitore puritatis exultat. Neq; enim de meretrice huius mundi talem ſentētiam propheta diceret, cuius pollutio non ſolum aqua non diluitur, ſed etiā polluit ipſa quod tangit, dicente apoſtolo, Qui autem ſe iungit meretrici, vnum corpus eſt. Quod ſi vnū corpus tactu ſuo 1.Cor.6. efficit, & in cohærentem ſibi ignominiæ ſuæ membra transfundit, quomodo poteſt purificari ipſa, cum polluat? Quę ergo ſit iſta meretrix. quę iſta Samaritana mulier, cuius adulteriį ſordes fons Chriſti deterſerit, ſolicitius requiramus. Ego hanc mulierem eccleſiam eſse puto de gentibus congregatā, quæ & tranſactis annis quinque milibus, cum in ſexto milleſimo anno idolorū fornicationibus ſubiaceret, omnem ignominiam ſuā aduenientē Chriſti fonte purgauit, & maculas quas adulteri nis ſacrilegiis cōtraxerat, fide ſaluatoris abſterſit, ac relinquens ſicut inanem hydriā priorem patrium curſum vniuerſo orbi domini annunciauit aduentum. Hæc in- M quam illa eſt meretrix quæ poſteaquam lota eſt, nihil ſe dicit feciſse prauum. Poſtea quàm enim eccleſia baptiſmi nitore purgata eſt, diabolicæ impietatis non meminit, religione veritatis exultat, factaq; de meretrice virgo non recordatur priorum, ſed gloriatur in integritate. Ait ergo propheta, Sicut aqua extinguit ignē, ita elee Eccle.3. moſyna extinguit peccatum. Sępe quidem videmus hoc fieri, vt aqua effuſa flammarum reſtinguat incendia, ſed & econtrario interdum videmus quòd immenſi ignium globi aquarum fluenta conſumant, & veluti ab aquis accepta eſca vehementius rediuiuis ardoribus conualeſcant, ita vt videatur aqua non extinxiſse incendia, ſed auxiſse. Quænam eſt illa aqua quæ conſumit flammas, nec ipſa conſumitur à peccatoribus, ſed gehennæ conſumit incendia? Quæ dum per baptiſmum infunditur, & ipſa in hominibus & Tartari reſtinguit ardorem. Viuit plane in hominibus, ſicut ait dominus: Aqua au- Ioan.4. tem quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis, & reliqua. Mirum ergo in modum aqua Chriſtus vna eadēmque operatione & viuificat & extinguit. Viuificat enim animas, delicta reſtinguit, has lauacri ſui refrigerio reparat, illas gurgitis ſui vnda conſumit. Et quod ad maiorem baptiſmatis pertinet gratiā, apud ſuperos

A mysterium celebratur,& apud inferos gehenna restinguitur. hic fluunt aquæ, & illic tepescit incendium, hic in fonte hō mergitur, & illic de tartaro liberatur. Sed nec mirum si in baptismi sacramento aperiatur infernum,cum tunc quoque referetur & cælum. Aperiuntur enim hæc elementa, vt ad lauacrum Christi conueniat libertas & gratia. Libertas enim resurrecturis tribuitur gratia regnaturis. Illi eruuntur de pœna, hi assumuntur in gloria. Illi qui erant serui peccati, liberi fiunt iustitiæ. Hi qui angustiis seculi tenebantur, paradisi amœna percipiunt. In baptismo ergo Christi aperiuntur cęli, aperiuntur & tartara. Inde vt spiritus sanctus adueniat, illuc vt misericordia saluatoris accedat: deferatur de cælo vita, mors à tartaro destruatur. Ita igitur eleemosyna extinguit peccata, sicut aqua baptismi gehennę extinguit incendium. Ergo eleemosyna quodammodo animarum aliud est lauacrum, vt si quis forte post baptismum humana fragilitate deliquerit, superstit ei vt iterū
Lucæ. 11. elemosynis emundetur, sicut ait dominus: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Nisi, quod salua fide dixerim, indulgentior est eleemosyna quàm lauacrum. Lauacrum enim semel datur, & semel veniam pollicetur. Eleemosynam autem quotiens feceris, totiens veniā promereris? Hi ergo duo misericordiarū fontes sunt qui & vitam tribuunt, & peccata condonant. Qui vtrunque custodierit, regni cælestis honore ditabi
B tur. Qui autem maculato fonte viuo, ad misericordiæ se fluenta contulerit, & ipse misericordiam cōsequetur

De hospitalitate in Euangelio, Sermo XXXII.

ADVERTIT sanctitas vestra fratres euangelicam lectionem, quemadmodum dominus discipulis suis inter cętera exequēdas virtutes etiam hospitalitatis iura præscripserit.
Mat.10. Ait enim: In quancunque ciuitatem introieritis, interrogate quis in ea dignus est, & ibi manete, donec exeatis: & reliqua. Sancta plane & diuina sententia, quæ & discipulis eligendi optionem primitus detulit, & facilitatē penitus amputauit. Prouidit enim modum statuendo, ne vir sanctus aut citus esset in iudicando, aut leuis in hospite commutando. Sicut enim nobis permisit arbitrium, ita & voluit nos tenere cōstantiam. Quàm enim reprehensibile est vt vir qui euangelium annunciat, & docet errandum non esse, ipse per diuersos incipiat oberrare, & domum cui pacem dixerat, deserere: hospitem cui benedictionem intulerat, cōtristare? Magna enī hospitalitatis est gratia, nec facile violanda, omnibus aperta est, omnibus parata est, & sanctos libēter suscipit, & peccatores tolerat patienter. Sed repetamus sanctam ipsam diuinámque sententiam. Si enim in litera placet, & in mysterio forsitan plus placebit. Ait igitur, vt cum intramus in ciuitatem, interogemus quis in ea vel hos-
C pes dignus, vel idonea domus sit, & ibi maneamus donec dies profectionis adueniat. Quę sententia altiorem nobis tribuit intellectum. Nō enim mihi videtur de huius seculi hospite vel domo iussisse, nec tam diligenter inquirere, sed de illo magis qui nos vsque ad diem exitus nostri possit inoffensos, sospites, illæsosq; seruare. Nā huius seculi hospitē cito lædimus, cito offendimus, interdum ei & post triduum displicemus. Fidelis igitur domus, & hospes dignus inquiri iussus est. Quæ dom⁹ fidelior ecclesia? quis hospes dignior saluatore? Iste peregrinos vt filios suscipit, illa susceptos refouet vt infantes. Iste hospitibus, sicut experti sumus, pedes lauare gestit, illa mensam parare festinat. Quos enim saluator viua aqua refrigerat, hos reficit cælestibus cibis ecclesia Hunc igitur hospitem Euangelista inquiri iussit, & vsque ad diem exitus nostri cū hoc habitare præcepit, ne aliqua leuitate medio tempore aliorsum forsitan emigremus, hoc est, qui semel in Christum credidim⁹, nō iterum velut transgressores ad idola recurramus. Scri- D
Mat.6. ptum est enim: Nemo potest duobus dominis seruire, Dum enim vni placere gestit, alterum sentit iratum. Christum igitur hospitem deserere nō debemus, quemadmodum & Petrus Apostolus cum suis similibus, deserentibus aliis dominum non reliquit. Sed dicamus quod ille ad saluatorem dixit: Domine, ad quem ibimus Verba vitæ æternæ tu habes, & nos credimus. Ecce exe-
Ioan.6. cutor cælestiū præceptorum, qui quoniam Christi non mutauit hospitium, meruit cum Christo regni cælestis habere consortium.

In tempore ieiunii non luxuriandum esse, Sermo XXXIII.

DIXIMVS Superiore dominica hoc esse fidei nostræ opus primum, vt horum quadraginta dierum curriculo deuotissime ieiunemus, & istam esse causam salutis nostræ, si hoc tempore abstinentiæ operam commodemus. Atque ideo fratres dilectissimi inspicere debemus quæ sit huius forma ieiunii, vt respicianmus quanta sit eius vtilitas. Est enim interdum inutile & inane ieiunium, quod licet ventrem & omnia viscera succo saturitatis exhaurit, non tamen acceptum est deo, quia mentem & intimos sensus minime vinculo iniquitatis euacuat. Quid enim prodest ieiunare viscеribus, & E
luxuriare venatibus? abstinere cibis, errare peccatis? castigare corpus inedia, mentem exercere nequitia? vinū forte non bibere, & ebrium cogitatione malignitatis incedere? nisi quod facilior causa est saturi siue temulenti, quàm iniqui pariter & ieiuni. Ille enim peccare aliquando desinet qui ebrius aliquando obdormit, hic autem errarę non cessat qui exercitatus malis ieiuniis semper inuigilat. Vnde inutile & inane est tale ieiunium quod inedia membra debilitat, & animam à perditione non liberat. De quo ieiunio dicit sanctus propheta ex
Esa.58. persona domini: Vt quid mihi ieiunastis? non tale ieiunium elegi, dicit dominus. An putatis illum ieiunare fratres qui primo diluculo non ad ecclesiam vigilat, non beatorum martyrum loca sancta perquirit, sed surgens congregat seruulos, disponit retia, carnes producit, saltus syluásque perlustrat? Seruulos inquam secum pertrahit, fortasse magis ad ecclesiam festinantes: & voluptatibus suis peccata accumulat aliena, nescіens reum se futurum tam de suo delicto, quàm de perditione seruorum. Tota igitur die venatibus immoratur, nunc clamorem immoderatum effert, nunc silentium latenter indicit, lætus si aliquid ceperit, iratus si id quod non F
habebat amiserit, & tanto studio gerit, quasi ideo indictum ieiunium fuerit vt venetur. In his ergo luxuriis fratres dicite quis cultus sit dei, quæ mentis possit esse deuotio, qui propterea ieiunat, non vt deo atque orationibus vacet, sed vt tota die ociosus & liber proprias exerceat voluptates? Quanuis igitur qui eiusmodi es frater vespere ad domum redeas, quanuis declinante iam sole manduces, potes videri tardius te refecisse, non tamen domino ieiunasse. non enim potes videri voluptatem tuam exercens, fecisse domini voluntatem. Hæc enim voluntas est domini, vt ieiunemus à cibis pariter & à peccatis. Abstinentiam indicamus corpori, vt à vitiis magis animam abstinere possimus. Frenum enim quoddam est luxuriantis animæ corpus exhaustum. Quisquis enim ieiunat & peccat, lucrum escarum fecisse videtur, non salutis, & parcendo copiis, replesse cellarium, non mentem saginasse virtutibus. Nonnulli autem diuinorum immemores præceptorum ita circa seruos suos & subditos sibi potestatem dominationis exercent, vt in his diebus non dubitent flagris eos cædere, pœnis afficere, compedibus præpedire. Et si forte cum ad reficiendum venitur, tar-

G dius miniſter affuerit,ſtatim eum verberibus laniare,& prius ſe ſatiare ſeruuli ſanguine,q̃ conuiuii voluptate. Horum tale ieiunium eſt,quod ideo ieiunatum eſt,non vt diuinitatis miſericordiam prouocaret, ſed vt clamo rem familiæ ingemiſcentis effunderet. Quiſquis autem cupit de deo miſericordiam promereri, ipſe debet prior eſse miſericors. Scriptum eſt enim: Qua mẽſura mẽſi fueritis, eadem menſura remetietur vobis. Et quòd magis dolendum eſt,Chriſtianus dominus Chriſtiano in his diebus ſeruo non parcit, minime reſpiciẽs quod etſi ſeruus eſt conditione,gratia tamen frater eſt. Eteni ſimiliter Chriſtum induit,iiſdem participat ſacramentis,eodem quo & tu,vtitur deo patre: cur te non vtatur vt fratre? Sunt enim plerique qui de venatibus redeuntes,magis canum quàm ſeruorum curam gerunt,& faciunt eos iuxta ſe vel recumbere vel dormire, quotidianum illis cibum ſui preſentia miniſtrantes: qui vtrum ſerui eius fame moriantur ignorant, & quod eſt grauius,niſi diligenter his præparatum fuerit, pro cane ſeruus afficitur. Vides enim in nonnullorum domibus nitidos & craſsos canes diſcurrere,homines autem pallẽtes & titubantes incedere. Iſti ergo miſerebũtur aliquã-
H do pauperibus, qui minime ſuis famulis & domibus miſerentur? Scire igitur debem? fratres hoc acceptum deo eſse ieiunium,non ſolum vt abſtinentia caſtigemus corpora,ſed etiam humilitate animas induamus. Simus ad ſeruulos mites,blãdi ad extraneos,miſericordes ad pauperes. Surgentes primo diluculo ad eccleſiam feſtinemus, referamus deo gratias, peccatis veniam poſtulemus,rogantes præteritis delictis indulgentiam, cautelã futuris. Tota die ſit nobis vel oratio vel lectio. Qui literas neſcit,ſanctum virum perquirens eius confabulatione paſcatur, nulli actus ſeculi actus diuinitatis impediant,non ludus tabulæ mentem auocet, non voluptas canum ſenſus abducat,non negotiũ cõpendium animã auiditate peruertat. Quicquid enim aliud præter mãdata tũ dei feceris,quanuis abſtineas, nõ ieiunas. Hoc eſt enim ſalutare ieiunium,vt ſicut abſtinetur corpus ab epulis, ita & anima refrenetur à vitiis. Illud etiam fratres ad pfectionem ieiunii tacendum non eſt, vt qui abſtinemus & minime prandemus,hoc tẽpore prandia noſtra pauperibus prærogemus. Hæc enim eſt vera iuſtitia,ſi te eſuri
I ente de cibo tuo alius ſatietur,& tu prædictis tui ieiuniis dominum roges,& ille pro te ſatiatus exoret. Vtrunq; tibi proficiens, & tua fames,& ſaturitas mẽdicorum. Cæterum qui ſic abſtinet,vt nihil pauperibus de ſuis epulis largiatur,videtur quæſtum ſibi ſuum feciſse ieiuniũ & negociationem parcẽdo. Ad hoc enim abſtinuit, nõ vt placeret deo,ſed ne amplius erogaret. Atque ideo bona eleemoſyna cum ieiunio, quaſi non quoddam negociationis genus,vt tam parce viuat, vt abſtinentia ſua monachos clericósque præcedat,Niſi hoc itereſt,quod illi hoc quæſtus cauſa faciunt, nos ſalutis: illi pecuniæ compendio animas macerant, nos propter animarum lucrum noſtra corpora caſtigamus.

De quadrageſima,

Sermo XXXIIII.

NONNVLLI Chriſtianorum fratres exiſtimantes ſe diuinitatis præcepta religioſius obſeruare, prætermiſsa deuotione quadrageſimæ, cuius hodie curamus exordiũ quinquageſimã ſe facere mẽtiuntur, cum id neque diuinis literis iubeatur,neque traditum ſit authoritate maiorũ. Sola igitur hoc faciũt animi præſumptione: & dum putant ſe deuotius agere, ſuperſtitioſius conuerſantur. Dicit ſe obſeruare quinquageſimã qui forte quadrageſimã implerevix poſsit. Bonũ eſt quidem cunctis temporibus ieiunare, ſed melius quadrageſimã ieiunare cum Chriſto. Hanc enim quadrageſimam no- K
bis dominus ſuo ieiunio cõſecrauit. Quo dixi ieiunio, non ieiuniis. Vnum enim ieiunium domini fuit, quia continuatis quadraginta diebus & noctibus cibum omnino non ſumpſit. Quiſquis ergo Chriſtianus conſecratam ieiunando non impleuerit quadrageſimam,præuaricationis & contumaciæ reus tenebitur,quòd legem diuinitus pro ſalute ſua datam prandendo ipſe reſcindit. Reſcindis enim legem, qui exemplum ieiunii domini non cuſtodis. Qualis autem Chriſtianus es, cum domino ieiunante tu prandes? Qualis Chriſtianus es, cum Chriſto eſuriente tu reficeris? Ille pro ſalute tua famem ſuſtinet,tu pro peccatis tuis ieiunare formidas? Dicite enim mihi, interrogo vos qui in quadrageſima prandetis, ſi non in conſcientiis veſtris rei eſtis, quod abſtinente toto populo vos ſoli contra præceptum domini deuoratis: ſi non vobis rubor eſt cum exitis in publicum,ne quis vobis ieiunus occurrat: aut ſi non cogitatis cum ad eccleſiam proceditis, quemadmodum pacem epiſcopo porrigatis, ne forte ipſo ſpiritu oſculi veſtri vos reprobet? Quod ſi hæc non cogitatis forſitan, vehementer erratis. Scire enim debetis,cum in quadrageſimæ diebus ieiuno pranſus occurrit, non bene de illo iudicat qui ieiunat. Hoc enim ideo dico, quia audio complures,quod grauius eſt, fideles, alternis in quadra L
geſima hebdomadis abſtinere,& cõſecratum illum dierum numerum gula intemperanti violare, hoc eſt prandere ſeptem dierum curriculo,& ſeptem dierum ſpatio ieiunare. Quibus hoc dico, cur etiam per illos ſeptem dies fraudem ſibi faciant ieiunãdo,cum illis ieiunium tale non proſit? Quanuis enim abſtineat quis certis diebus, quanuis ciborum dulciora alimenta non ſumat, non tamen illi accepto fertur quadrageſimæ ieiunium, quod non diebus quadraginta ieiunat. Pudet dicere,ſenes & aniculæ quadrageſimam faciunt, iuuenes & iuuenculæ non faciunt. Omni igitur ſolicitudine tempus ſacratiſsimum celebremus,non prætereat nos dies abſque ieiunio, non nos tranſeat vna hebdomada abſque vigiliis. Ille enim facit quadrageſimam, qui ieiunando & vigilando aſcendit ad paſcha. Nam ſicut reliquo anno ieiunare præmium eſt, ita in quadrageſima non ieiunare peccatum eſt. Illa enim voluntaria ſunt ieiunia, iſta neceſsaria. illa de arbitrio veniunt, iſta de lege. ad illa inuitamur, ad iſta compellimur. Sed videamus iſte quadraginta dierum ſacratiſsimus numerus vnde habere cœpit exordium. Legimus primum in veteri teſta- M
mento Noe temporibus, cum omne genus humanum Gene 7.
ſcelerata iniquitas occupaſset, tot dierum numero patefactis cataractis cæli aquarum pluuias defluxiſe,& myſterio quodam quadrageſimæ inundatione orbi terrarum facta,non tam diluuium quàm baptiſmum contigiſse. Baptiſmum plane fuit per quod in peccatoribus iniquitas ſublata eſt,Noe iuſtitia conſeruata. Ita ergo & modo nobis dominus illius temporis quadrageſimam dedit,vt conſtituto dierum numero,patefactis cælis pluuia nos miſericordiæ cæleſtis irroret,& inundatione facta per baptiſmum lauacri ſalutaris nos imber illuminet,& ſicut tunc factum eſt,aquarum fluctibus extinguatur in nobis delictorum iniquitas, virtutum iuſtitia conſeruetur. Ipſa enim quæ ſub Noe, & modo vertitur ratio. Baptiſmum enim peccatori diluuium eſt,conſecratio eſt fideli. Per lauacrum enim domini ſaluatur iuſtitia, necatur iniuſtitia. Quod in vno eodémque factum
videmus Apoſtolo Paulo, qui priuſquam præceptis ſpi Actuũ. 9.
ritualibus lauaretur, erat blaſphemus, perſecutor, & Saulus. At vbi pluuia ſuper eum lauacri cæleſtis influxit,necatur blaſphemus, necatur perſecutor, necatur & Saulus, viuificatur Apoſtolus, viuificatur iuſtus, viuificatur & Paulus. Vſque adeo autem perdidit veterem cum actibus hominem, vt cum moribus mutaret & nomen. Quiſquis ergo in hac deuotione quadra-

A geſimæ dominicā mandata ſeruauerit, necabitur in eo diabolica impietas apoſtolica autem reſeruabitur gratia, & ſuccedens quodāmodo ſibi moritur ea parte qua peccator eſt, viuificatur ex illa parte qua iuſtus eſt. Videamus etiam ſi álibi in ſcripturis hunc myſticum quadrageſimę numerum poſsim⁹ inuenire. Legimus quòd
Exod.16. ſanctus Moyſes in eremo quadraginta annorum curriculo filios Iſrael cæleſti manna nutrierit. Bonus ergo numerus, qui ſemper cælum aperit. Bonus inquam numerus, per quem iuſtitia Noe ſaluatur, & Iſrael filii ſaginantur. Vnde & nos obſeruemus hunc numerum vt aperiantur nobis cæli, quatenus & pluuia nos gratiæ ſpiritualis irroret, & ſpiritualium ſacramentorum manna reficiat. Inſtar enim patrum noſtrorum hac obſeruatione quadrageſimæ & iuſtificamur & paſcimur. Iuſtificamur lauacro, paſcimur ſacramentis. Sed dicet aliquis, filios Iſrael in eremo quando manna ſaturati ſunt, minime ieiunaſse. Ego autem dico illos non niſi abſtinentiæ tunc vocaſse, atque ideo cæleſtis alimoniæ gratiam meruiſse. Primum quia deſertum omne ieiunium eſt, quia anxietas ſolitudinis concupiſcentiam repellit eſcarum deinde in eremo vnde accuratę epulę? vnde vina precio ſa? vnde quadraginta annorum tempore qualiſcunque ſubſtātia? Intelligimus ergo ieiunaſse filios Iſrael, quia cognoſcimus illis eſcarum copiam defuiſse, & tunc ſumpſiſse cibum, quādo largienti domino placuiſset. Satis
B autem diu ieiunat qui cum Chriſti voluntate ſe reficit. Vſque adeo vero abſtinentia filiorum Iſrael in eremo placuit ſaluatori, vt quorundam etiam inter ipſos intēperātia notaretur, ita vt quiſquis auidior duplum mannæ cibum ſibi collegerat, hic hac iniuria feriretur, vt nō tam cibum ſibi inueniretur ſeruaſse quàm vermes, ſcilicet vt quia ſupra moderatam refectionem concupierat, velut ſtimulis quibuſdam conſcientiæ in morem vermium vrgeretur. Igitur & nos fratres obſeruantes quadrageſimæ quotidiana & moderata ieiunia, & tanquam in eremo conſtituti, nihil deliciarum ſecularium cogitemus. nulla nos cupiditatum corporalium dulcedo ſollicitet. Simus ſobrii, ſimus caſti. habentes quidem conuerſationem vrbibus, poſsideamus mente deſertum.
Si ita abſtinētes egerimus, erit vt cæleſtis mannę reficiamur alimonia, & nullis vermium ſtimulis cōpūgamur.

De ieiunio domini in deſerto, & quomodo non in ſolo pane viuit homo,

Sermo XXXV.

C MEMINISSE Debet veſtra dilectio, hoc me anteriore dominica prędicaſse, & dediſse rationem cur dominus quadrageſimam ieiunauerit, vel cur ipſa ieiunia in deſerto tranſegerit. Diximus enim hæc omnia obſeruaſse eum nō iuſtificationis ſuæ cauſa, qui erat virgo per omnia, ſed noſtræ ſalutis gratia: vt quorum generatio per intemperantiam peccauerat, per abſtinentiam ſanaretur. Videamus igitur quid illo in tempore vel in ipſa ſolitudine geſtum ſit, Dicit enim euangeliſta affuiſ
Mat.4. ſe ibi diabolum, & ſaluatorem eius verſutia fuiſse tentatum. Ait nanque ſacra lectio, eſuriſse dominum, & dixiſse illi diabolum: Si filius dei es, dic lapidi huic vt fiat panis. Videte artem domini qua aduerſarium fraude circumuenit. Poſt multa ieiunia eſurire ſe ſimulat, vt diabolum quem ieiunando iam vicerat, iterum eſuriendo ſolicitet. Spem enim illi congrediendi ex infirmitate famis quodammodo tribuit, vt dum veluti contra imbecillem congreditur, glorioſius ſuperetur. Hæc enim eſt vera victoria, vt quia Adam immortalem glorioſum & epulantem ſubuerterat, nunc ab homine mortali humili atque eſuriente vincatur. Cernens enim eſurientem diabolus dominum, hominem putat, dubitat ſaluatorem, & ideo ait: Si filius dei es, dic lapidi huic D vt fiat panis. O miſera ſatanæ & extrema congreſsio. diabolus in deſerto tentationis ſolida arma non inuenit, deeſt illi de paradiſo amœnitas arborum: deeſt illi conſiliatrix Eua, deeſt illi pomorum ſpecioſa deceptio, & quia non inuenit cibum quem offerret eſurienti, poſtulat in cibum ſaxa mutari. Vndique excluſus, vndique defraudatus, ad pauimenta ſe confert. Satis enim manifeſte oſtendit vaſtitatem ſibi eremi reſtitiſse, cum putat propter inopiam rerum etiam elementa poſse conuerti. Poſtulat igitur in panem lapides commutari.
Verſutus & callidus ſcit quid petat, nouit factum eſse quod dicit. Meminit enim in veteri teſtamento ſitientibus aquam de lapide profluxiſse, vult etiam hic eſurienti cibum de lapide miniſtrare. Retinet enim duritiam petræ in liquorem fontium reſolutam. Cupit etiam hic aſperitatem ſaxi in panis dulcedinem transformari. Suſpicatur enim ipſum eſse Chriſtum, qui hæc operari ſoleat de natura ſaxorum, ſicut ait apoſtolus Paulus, Bibebant de ſpirituali conſequenti petra.
Petra autem erat Chriſtus. Suſpicabatur inquam ipſum eſse Chriſtum cum poſtulabat vt de lapide panem face 1.Cor.10.
ret, ſed putabat tantummodo ſolum hominem cum eſurientem videbat. Saluator autem verſutiam eius mira reſponſione condemnat. Nec facit quod dicit diabolus, ne videatur pro arbitrio aduerſarii virtutis ſuæ gloriam declarare. Nec tamē reſpondit nō poſse fieri, qui negare nō poterat quod ſæpe iam fecerat. Igitur nec aquieſcit petenti, nec denegat exploranti, ac per hoc & potentiam virtutis ſuæ ſuo reſeruat arbitrio, & verſutiam ad
Mat.4. uerſarii diuino confutat eloquio. Reſpondit ergo illi: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo dei.
In quo ſunt vitæ alimenta cæleſtis. Verbum autem dei
Ioan.1. Chriſtus eſt dominus, ſicut euangeliſta dicit, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum. Quiſquis ergo verbo Chriſti paſcitur, terrenum pabulum non requirit. Nec enim poteſt ſeculi panem cupere, qui pane reficitur ſaluatoris. Habet enim dominus ſuum panem immo panis ipſe ſaluator eſt, ſicut docuit dicens: Ego
Pſal.103. ſum panis qui de cælo deſcendi. De quo pane dicit propheta, Et panis cor hominis confirmat. Quo ergo mihi panem quem offert diabolus, cum habeam panē quem Chriſtus impartit? Quo mihi cibum per quem protoplaſtum deiectum memini, Eſau primitiuis fraudatum vidi
Gene.3. Iudam Scarioth proditionis ſcelere denotatum? Adam enim per eſcam paradiſum perdidit, Eſau per lentem honorem primatus amiſit, Iudas per buccellam apoſtolatus ſublime depoſuit. ex quo enim buccellam ſumpſit, non iam apoſtolus cœpit eſse, ſed proditor. Sic enī
Ioan.13. ſcriptum habes, dicente domino: Cui intinctum panem dedero, ipſe me tradet. Et continuo poſt buccellam introiuit in illum ſatanas. Non bonus cibus poſt quem
F negatur dominus, poſt quem ingreditur inimicus. Non bonus cibus poſt quem Chriſtus reſpuitur, deuoratur Antichriſtus. Non bonus cibus qui benedictione caret, maledictione completur. Illa ergo eſca nobis neceſsaria eſt quæ vitam præſtat, quæ animam paſcit, poſt quam ſequitur Chriſtus, inimicus excluditur. Illam eſcam accipere debemus quam ſaluator nō diabolus ſubſequatur, quæ perceptione ſui confeſsorem faciat, non proditorem. Quàm bene autem ieiuniorum tempore verbum dei dixit, eò quòd reficit, vt oſtenderet ieiunia noſtra non debere ſeculi actibus occupari, ſed ſacris literis exerceri. Negligit enim famem corporis qui pabula lectionis intendit, nec ventris curam habere poterit, qui alimentum verbi cæleſtis acquirit.
Ipſa eſt enim refectio quæ ſaginat animam, quæ impinguat viſcera, cum de diuinis ſcripturis cibum eloquii perennis accipimus. Ipſa eſt eſca quæ vitam æternā tribuit, & inſidias à nobis diabolicæ tentationis excludit.
Quòd autē ſacrarū literarum lectio vita ſit, dominus te

Ioan.6. G statur dicens: Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita est.

Item de quadragesima. Sermo XXXVI.

ANTE dies deuotionem sanctæ quadragesimæ prædicantes, sacrarum literarum exempla protulimus, quibus approbaremus hūc quadragenarium numerum non esse ab hominibus constitutum, sed diuinitus consecratum, nec terrena cogitatione inuentum, sed cælesti maiestate præceptum. Atque ideo qui cōstitutū numerum vna die manducando præterit, non vt vnius diei violator accusatur, sed vt totius quadragesimę transgressor arguitur. Vnde bonum est homini vt dictum numerum sine labore ieiunet, & totius quadragesimæ consequatur pariter sanctitatem. Hæc autem non tam sacerdotum præcepta quàm dei sunt. Atque ideo qui spernit, non sacerdotem spernit, sed Christum qui in suo loquitur sacerdote. Videamus igitur quo tempore hanc obseruantiam nobis indixerit dominus, si nō veluti per istam deuotionem cuncta elementa voluerit habere profectum. Ecce enim in- H dicta quadragesima, constricta hyemali gelu terra resoluitur, & aquarum fluenta meatus suos glacie liquefacta recipiunt. sic quoque corporum nostrorum hoc eodem tempore contracta sceleribus peccata soluuntur, & vitæ nostræ purior cursus liquefacto rigore diaboli meatum suum pristinum recognoscit. Terra inquam indicta quadragesima asperitatem deponit hyemis, ego indicta quadragesima asperitatem reiicio delictorum. Illa terra aratris scinditur, vt mundanis sit congrua frugibus: mea terra ieiuniis exaratur, vt cælestibus sit apta seminibus. Sicut enim redditum vberiorem capit qui frequentius vexando exercet campum, ita maiorem gratiam percipit qui exercet corporis sui campum sæpius ieiunando. Ecce enim abstinentiæ tempore hærba segetum reuiuiscit in messem, surculus arboris conatur in fruticem, palmes vineæ pubescit in gemmam, & omnia de inferioribus ad altiora se subrigunt. ita hoc eodemque tempore hominum spes intermortua reuiuiscit in posterum, fides perdita reparatur in gloriam, temporalis vita proficit in æternum, & omne genus humanum ad cælestia se subrigens, ab inferis ad altiora consurgit. Modo ferrum gestans argicola sarmenta deputat vinearum. Ita & nunc euangelium tractans epi- I scopus sordes amputat populorum, & isto quadragenario curriculo vniuersæ hoc agunt creaturę, quatenus depositis superfluis ornatæ vel comptæ in pascha procedant. Modo omnia sunt in partu, vt tunc reperiantur in fructu. Tunc enim contra naturæ speciem spina profert rosam, calamus fragrat lilium, suauitatem arida virgulta depromunt, & ita cuncta floribus adornantur, vt festiuitatem diei magni creatura ipsa nitore sui celebrare credatur. Igitur & nos hoc eodem ieiuniorum tempore producamus de spinis nostris rosas, hoc est de peccatis iustitiam, de seueritate misericordiam, de auaritia largitatem. Istæ enim spinæ sunt corporis nostri, quæ præfocant animam, de quibus ait scriptura: Spinas & tribulos tibi germinabit terra. Germinat enim mihi terra mea spinas, si me corporalis libidinis titillatione cōpungit. Generat mihi tribulos, cum me diuitiarum secularium cupiditate discruciat. Spina enim Christiano, auaritiæ suæ radix est. Spina viro bono honoris ambi-
Gene.3. tio est. Videntur enim specie apud suos grata esse, sed lædunt. His ergo nisi vigilando & ieiunando carere non possumus, quin potius per abstinentiam ipsæ spinæ vertentur in rosam. Producit enim ieiunando libido castimoniam, superbia humilitatem, sobrietas parcitatem. Hi enim sunt flores vitæ nostræ, qui suaue Christo redolent, qui odorem bonum deo spirant. Vnde ait
2.Cor.2. Apostolus: Quoniam Christi bonus odor sumus deo. Hanc ergo quadragesimam largitus est nobis dominus K vt huius tēporis spatio in morem totius creaturæ nunc concupiscamus virtutum germina, vt in die paschæ fructum iustitiæ proferamus. Hoc autem quadragenario numero se ipse dominus Christus exercuit, non vt profectū ipse caperet, sed vt profectū salutis nobis ostēderet. Hæc enim erat in illo spina peccati, quæ verteretur in florem. Ipse enim erat flos natus non de spina sed
Esa.11. de virga, sicut ait propheta: Exibit virga de radice Iesse & flos de radice eius ascendet. Virga enim erat Maria, nitida, subtilis & virgo, quæ Christū velut florē integritate sui corporis germinauit. Cōtinuatis ergo quadraginta diebus hæc ieiunia non esuriens dominus procurauit, sed dicit illum euangelista esurisse postea. Quo modo ergo potes fieri vt qui tot dierum numero famē sitimque non senserit, postea esurierit? Esuriebat plane, nec negare possumus quòd esurierit. Esuriit enim non cibum hominum, sed salutem, nec escarum secularium epulas concupiuit, sed animarum desiderauit cælestium sanctitatem. Cibus enim Christi est redemptio populorum, cibus Christi est paternæ voluntatis effectus, sicut ipse ait: Meus autem cibus est vt faciā voluntatem patris qui me misit. Vnde & nos esuriamus ci- L
Ioan.4. bum non qui terrenis epulis apparatur, sed qui diuinarum scripturarum lectione colligitur. Ille enim corpus ad tempus nutrit, hic autem animam reficit in æternum.

Item de quadragesima, Sermo XXXVII.

SI BENE retinet fratres vestra dilectio, hac superiore dominica prædicauimus quid sanctam quadragesimam abstinendo ipse dominus consecrauerit, & tot dierum noctiumque curricula cibum omnino non capiens, vnum ac solidum ieiunii corpus effecerit, quod in totum non obseruare, sacrilegū est: ex parte violare peccatū est. Hoc enim fecit causa salutis nostræ, vt rem vtilem non solum doceret verbis, sed etiam exēplis instrueret, vt iisdem vestigiis quibus ad fidē currimus, ad abstinentiam graderemur. Sed videamus quæ causa sterit vt ieiunia saluator indiceret, & ipse sibi primum vt bonus humani generis medicus ieiunaret. Bonus enim medicus poculum quod ægro daturus est, prior gustat, vt peritiam artis suæ ante in se ipse demonstret, & experimentum æger accipiens securus sit de poculo, securior de salute. Deinde quo loci hoc ipsum tempus ieiunii procurarit. Dicit enim euangelista abstinuisse domi M
Mat.4. num quadraginta diebus & noctibus in deserto. Arbitror itaque causam hanc esse ieiunii, vt quia primus Adam in paradiso constitutus per intemperantiam gulæ gloriam immortalitatis amiserat, eandem immortalitatem secundus Adam Christus per abstinentiam repararet. Et quia contra mandatum dei gustans de interdicta arbore peccatum mortis inciderat, nunc secundum mandatum domini ieiunans, vitæ iustitiam mereretur. Hoc enim agit saluator, vt iisdem vestigiis quibus admissa fuerint delicta, purgentur, hoc est vt quia homo manducando deliquerat, corrigat abstinendo: vel quia epulando mulierem cognouerat, nunc eandem ieiunando despiciat. Adam enim Euam non nisi intemperantia prouocante cognouit. Quandiu autem mansit in illis intemerata parcitas, mansit & impolluta virginitas: quandiu ieiunauerunt ab interdictis epulis, tandiu & à pudendis ieiunauere peccatis. Fames enim amica virginitatis est, inimica lasciuiæ. Saturitas vero castitatem prodigit, nutrit illecebram. Igitur, sicut dixi, hoc agit dominus, vt iis præiudiciis quibus homo obnoxius peccato fuerat, liberetur. Propterea nanque per omnia secundum similitudinem Adæ

A nasci voluit, vt secundum similitudinem omnia hominis peccata dissolueret. Adam enim de terra virgine natus est, & Christus de Maria virgine procreatus. Illius maternum solum necdum scissum fuerat, istius maternum secretum nunquam concupiscentia violatum.
Adam dei manibus plasmatur ò imo, Christus dei spiritu formatur in vtero. Vterq; ergo oritur cum patre, vterque virgine vtitur matre, vterque, sicut Euangelista dicit, filius dei est, sed Adam creatura est filius, Christus
Lucæ 3. vero substantia. Hoc ergo agit dominus sicut Adam secundus, vt quod prior homo manducando perdiderat, hoc alter ieiunando recipit, ac legem in paradiso abstinentiæ datam in deserto custodit. Sciebat enim præceptum dei nõ vnius loci legẽ esse, sed mundi. Non enim interest, diuinitatis mandatum vtrum domi: an in agro custodias, cũ vbiq; sit qui præcepit. In deserto itaque saluator implet mandatum dei, vt ibi Adam saluaret errantem, vbi fuerat de paradisi possessione proiectus. Adam enim expulsus de paradiso, inculti mundi deserta sustinuit. In deserto ergo primum homini salus refunditur, vbi non sunt epulæ, vbi desunt deliciæ, vbi (quod est omnium malorum causa) deest & mulier. Potuerat enim Adam inter illas paradisi inconcussus stare delicias, si Eua ibidem cum diabolicis illecebris non fuisset. Conueniens ergo est desertum saluti, vbi nõ est Eua quæ per
B suadet, nõ est mulier quę blanditur. Videte rem miram, in paradiso cum Adam diabolus dimicat, vbique insidiatur homini, vbique congreditur: sed vbi mulierem inuenit, vincit: vbi mulierem non inuenit, victus abscedit. Formam igitur dedit nobis deus in hoc facto, vt ieiuniorum tempore tanquam desertum habitantes abstineamus epulis, voluptate, muliere, nec coniungatur nobis Eua, ne nos à casta obseruatione illecebrosa persuasione subuertat. In deserto enim quodammodo videtur habitare qui quadragesimæ tempore ieiunus & castus est. Desertũ plane quoddã ipsum corp⁹ est Christiani cum non repletur cibis, nõ poculis irrigatur, sed arẽtis inediæ squalore negligitur. Desertum iquam est corpus nostrum cũm abstinentia marcescit caro, siti pallor obducitur, & contemptu rerum totius hominis species inculta sordescit. Tunc Christus dominus habitat desertum pectoris nostri, cum nostram terram fame squalidam ac siti aridam esse reperit, secundum quod ait pro-
Psal. 62. pheta Dauid: Sicut in terra deserta & inuia & inaquosa, sic in sancto apparui tibi. Aliter enim sicut in sancto ei apparere non possumus, nisi terra corporis nostri fuerit deserta mundanis deliciis, inuia diabolicis concupiscentiis, & inaquosa libidinosis illecebris. Tunc habitans saluator hoc desertum corporis nostri, omnes
C ibi diaboli factiões exuperat, & secretũ ac securũ à cogitationibus seculi esse suũ facit habitaculũ, vt deinceps nos intra nosmetipsos veluti in solitudine constituti, non nisi cælum respiciamus & terram, hoc est non cogitemus alium nisi cælestis regni dominum, & terrenæ resurrectionis authorem.

Item de ieiuniis, & quadragesima.

Sermo. XXXVIII.

PROPITIA Diuinitate ecce iam penè transegimus quadragesimæ indicta ieiunia, & præcepta Christi domini abstinentiæ deuotione compleuimus. Supereſt nunc vt quemadmodum famuli eius Moyses & Helias hunc sacratissimum numero obseruando, gratiam meruerunt, ita & nos hoc ipsum tempus custodiẽdo mereamur, sitque similis remuneratio in perceptione præmii, quorum similis labor est in obseruatione ieiunii.
3. Reg. 18. Helias enim cum esset clausum humanis iniquitatibus cælum, & nulla mundanis rebus desuper pluuiarum stil laret vbertas, atque omnia longę siccitatis squalore languerent, & esset fames magna vniuerso generi humano (quoniam enim cœlum pluuiam non dabat, nec terra pabulum germinabat) tunc Helias sanctus referauit ieiuniis suis cælum, terram orationibus fœcundauit. Illius enim siccitatem conuertit in pluuiam, huius sterilitatem resoluit in partum. Tãta enim eius precibus orbem terrarum imbrium largitas irrigauit, vt arida reuiuiscerent, mortua resurgerent, languentia sanarentur. Et ita rebus cunctis fontium quidam meatus infusus est, vt purificatione facta per pluuiam, omnia creaturarum vitia lauarentur, atq; inũdationis illius beneficio totius mundi species innouata consurgeret. Igitur & nos eadẽ quæ Helias obseruantes ieiunia, adhibitis precibus clausum cęlum nostris competentibus referemus, quatenus illos lauacri salutaris imber illuminet. Clausum enim illis est cælum, quandiu nondum de cælo spiritus sanctus aduenies eorum corda viuificat. siccitatem quodammodo patiuntur, quia nondum gratia baptismatis irrigantur. Laborant etiam fame magna, quoniam velut esurientes cælestia sacramenta desiderant. Referemus ergo illis cælum, vt aduenientę desuper spirituali pluuia, eorum terra lauacri irriguo satietur, & delictorum sterilitate depositа incipiant fructus germinare virtutum.
Etenim cælestis imber vitia peccatorum diluit, iustitiæ incrementa producit, discutit aridum concupiscentiæ puluerem, lætificat vtilem castimoniæ puritatem, obruit auaritiæ sordidam fęcem, nutrit æternam misericordiæ largitatem. Sicut enim superueniente Heliæ pluuia omne pabulum terra produxit, ita & superueniente Christi lauacro omnem iustitiam anima germinauit.
Et sicut illic pluuiarum fontes irrigauerunt orbem, vt viuificarentur hærbarum mortificata iam semina, ita & fons baptismatis irrigat genus hominum vt animarum mortificata corda viuificet. Hoc ergo obseruantium ista ieiunia est meritum, vt orationibus eorum aut innouetur mundus, aut fratres denuo renascantur.
Referandum igitur competentibus nostris est cælum, quoniam adhuc clausum est apud illos. Clausum est enim cælum, quoniam mysterium nondum peruident trinitatis. Clauso enim sibi cælo, super cælum quid agitur ignorant, nec scire possunt quæ sit filii patrisq; substantia, nisi prius mundi elementa transcẽderint. Tunc enim poterit quis trinitatis aspicere diuina mysteria, cum cælos sua virtute habuerit apertos sicut beatus Stephanus martyr referauit sibi martirio suo cælos, & stantem vidit ad patris dexteram saluatorem, secundum quod ipse ait: Ecce video cælos apertos, & stantem Actuũ. 7.
Iesum ad dexteram dei. Ergo cui clausi sunt cæli, agendum est vt aperiantur illi, quatenus super cælos Chri-
F stum possit aspicere. Nam quandiu clausi sunt homini, Christum non potest videre regnantem. Quemadmodum autem clausi cæli aperiendi sunt, inquirere nos oportet. Puto autem aliter eos aperiri non posse nisi claues Petri apostoli sumpserimus, quas domino largiente
Mat. 16. susceperit, sicut ipse dixit: Tibi dabo claues regni cælorum. Immo rogemus Petrum vt ipse nobis tanquam bonus ianitor regiæ cælestis aperiat. Quæ autem ista clauis sit, diligentius requiramus. Clauem Petri fidem esse dixerim Petri, per quam cęlos aperuit, penetrauit inferna securus, maria calcauit intrepidus. Tanta enim apostolicæ fidei virtus est. vt cuncta illi elementa pateant, hoc est non illi angelicæ claudantur ianuæ, non portæ præualeant Tartari, non aquarum fluenta subsidant. Ista autem ipsa clauis quam fidem dicimus, videamus, quemadmodum constet, quemadmodum solida sit. Arbitror illam duodecim artificum operatione conflatam. Duodecim enim apostolorũ symbolo fides sancta cõcepta est, qui velut periti artifices in vnum cõueniẽtes, clauẽ suo cõsilio cõflauerũt. Clauẽ enim quandã ipsum symbolũ dixerim, per quod referãtur diaboli tenebræ, vt lux Chri

G sti aduenia: aperiuntur conſcientiæ clauſa peccata, vt iuſtitiæ fulgeant opera manifeſta. Igitur hæc clauis oſtẽ denda eſt fratribus noſtris, vt & ipſi tanquam diſcipuli Petri inferna ſibi reſerare, cælos aperire conſueſcant.

De ieiuniis, & eleemoſynis. Sermo XXXIX.

NON dubio fratres contriſtari vos quotienſ cunque abſentem me à vobis neceſsitas fa cit. Dum enim quem diligitis non videtis, tanquam boni filii pietatis ſtimulis labo ratis. Sed ego quanuis corpore vos inter dum deſeram, tamen vos ſpiritu non relinquo. Quo cunque enim iero, dilectio veſtra me ſequitur. vbicun que fuero, ibi mecum veſtra fraternitas commoratur. Quiſquis enim in Chriſti mandatis permanet, neceſse eſt vt Chriſti adhæreat ſacerdoti: & licet longe poſitus videatur, ſit tamen proximus dum illum vnius fidei gra tia repræſentat. Ille ſe ſane ſeparatum à ſacerdotibus putet, qui actibus malis ſeparatus à Chriſto eſt. Atque ideo fratres vos qui mandatum ſaluatoris facitis, quanuis abſentes à me fueritis corpore dilectione tamẽ mihi minime defuiſtis. Ita quos ſeparabat longitudo terra-
H rum, Chriſti gratia connectebat. Sunt autem nonnulli inter vos fratres, quorum licet vultus in eccleſia videamus, cor tamen in agris eſse cognoſcimus: & præſentiam quidem eorum conſideramus in plebe, ſed conuerſationem eorum inuenimus in rure. De terra enim ſem
Gene. 3. per cogitant, de terra tractant, quæ terrena ſunt ſapiunt His conuenit diuina illa ſententia: Quia terra es, & in terram ibis. Qui ideo aliquando ad eccleſiam veniunt nõ quia ex fide Chriſtiani ſunt, ſed ne Chriſtiani ab hominibus non putentur. Quibus cum ieiunium indicitur, de intemperie ſe temporis ſemper excuſant. Dicũt enim æſtiuis menſibus, dies longa eſt, torrentior ſol eſt, ſitim ferre non poſsumus, poculis nos refrigerare debe mus. Hyemis vero tẽpore graue frigus eſt, rigores ſunt peſsimi, algorem tolerare nequimus, eſcis calefieri nos oportet. Ita homines quorum animus ſemper eſt in prã dio, prãdendi ſibi cauſas inquirunt: & dum ſe à ieiuniis excuſant, tempora creatoris accuſant. Dic mihi ô delicate Chriſtiane, qui æſtum ſolis ieiunando ferre non po
Matth. 8. tes, nunquid æſtus quem ſuſtentaturus es, torrentior eſt gehẽna? Nũquid hyems cui retrudẽdus es, horridior eſt tenebris? In exteriores enim tenebras abiicientur pecca tores. ibi erit fletus, & ſtridor dentium: ſicut ait dominus Stridor inquam dentium inſtar hyberni temporis erit in illis tenebris. Ergo ſicut penetrante algore hyemis,
I toto homines corpore contremiſcunt, ita & interueniente conſcientia frigida delictorum, graui peccatores dentium ſtridore quatientur. Ita miſer peccator dum hic hyberni rigorem meruit, ibi tenebrarum frigus incurrit. Dum hic æſtum ſolis euitat, ibi gehennæ ſuſtinebit ardorem. His autem ipſis hominibus cum dixeris vt aliquid pauperibus largiantur, ſtatim tibi obiiciunt, ne ceſsitates infinitæ ſunt, tributa ſunt grauia, fiſcalia explicare non poſsumus. Et tanta tibi ingerunt, vt quaſi reum te ſtatuant cur hoc ipſum illos volueris commonere. Non intelligentes quòd omnibus neceſsitatibus, ſalutis ſit neceſsitas præferenda, & quòd tributum reddere, alii prodeſt: eleemoſynam facere, ipſi proficiat qui largitur. Tributi enim redditio illi præſtat beneficium qui accipit, eleemoſynę autem operatio ſibi confert meritum qui miniſtrat. Tributi inquam redditio detrimentum infert ſoluenti, eleemoſynæ erogatio lucrum tribuit eroganti. Ditior enim fit vir miſericors poſtea quàm minus habere incipit pauperibus largiendo. Beata igitur eſt eleemoſyna, quæ & accipientem reficit, & lę
2. Cor. 9. tificat erogantem. Hilarem enim datorem diligit deus. Atque ideo melius eſt illi prius dare. Lętus ergo & hilaris eſt qui pauperib9 ſubminiſtrat. Recte plane lętus eſt quia per numulos paucos, æternos theſauros ſibi cæle- K ſtes acquirit. Et contra ſemper triſtis eſt & mœſtus qui tributa diſſoluit. Nec immerito triſtis eſt, qui ad ſolutio nem non dilectione adducitur, ſed terrore conſtringitur. Chriſti enim debitor lætus, cæſaris triſtis eſt, quia hunc ad ſoluendum amor cogit, illum pœna compellit Hic præmiis, puocatur, ille ſuppliciis coarctatur. Dicit ſanctus Apoſtolus: Diuitibus huius ſeculi præcipe non ſublime ſapere, & neque in incerto diuitiarum ſperare 1. Tim. 6. Vides ergo ô dives quia ſunt tuæ incertæ diuitiæ. quid ergo aurum congregas, in quo nulla certa fiducia eſt? Auri tui auaritia ceſset, & terra eſt: ſolidi tui cupiditas auferatur, & ſordes ſunt. Aurum enim & argentum vilis eſt & abiecta materies. vbi aurum increuit humana concupiſcentia, tunc & his ſpeciebus accreuit ambitio. Aurum enim & argentum non precioſum [illegible] ſed hominum voluntas effecit.

De ieiuniis Niniuitarum, Sermo XL.

LEGIMVS In prophetis cum [illegible] ciuitati ſubuerſio diuinitus immineret, & iuxta ſẽ Ione 3. tẽtiam dei deſtruẽdi illam tempus ingrue ret, conſiſtentes in ea aliud non habuiſse præſidiũ, niſi vt abiectis crapuloſis epulis, ieiunia continuata ſuſciperent, & diuitiarũ ambitione L ſepoſita, humilitate ſe paupertatis induerent, ſcilicet vt exinde remedium perciperent, vnde his perditio cõtingebat, hoc eſt vt iram diuinitatis quam luxuriando pro uocauerant, abſtinendo lenirent· & offenſam quam in eos ſuperbia contraxerat, humilitas mitigaret. Dicitur enim i illa tribulatione ipſe rex depoſita imperiali purpura, regali ambitione ſubmota, mẽbra ſua ciliciõ præcinxiſse, atq; i ſacco ſe diebus ac noctibus volutaſse. Sapiens ergo rex, qui ſciret quẽadmodum aduerſa ſibi ſuperare deberet. hoſtes enim virtute ſuperabat, deum autem humilitate vincebat. Sapiẽs plane rex, qui intelligeret quibus armis vteretur pro temporis qualitate. Cum enim inſidiantur illi homines, apprehendit arma bellica: cum iraſcitur ei deus, corripit arma iuſtitiæ. Sapiens inquam rex, qui pro ſalute ciuium peccatorẽ ſe magis confitetur eſse q̃ regem. Obliuiſcitur enim ſe regem eſſe, vbi deum regem omnium pertimeſcit: nec potentiæ ſuæ meminit, vbi potentiam diuinitatis agnoſcit. Obliuiſcitur ergo ſe regem eſse dum proiicit purpurã, dum diadema deponit, cilicio autẽ veſtitur & ſacco, ieiuniis perſeuerat, orationibus immoratur. Mira res, dum ſe regem hominum eſse non meminit, rex incipit eſse iuſtitiæ. Religioſus igitur princeps non perdidit imperium, M ſed mutauit. Principatum enim ante militaris diſciplinæ tenuit, nunc cæleſtium diſciplinarum obtinet principatum. Non inquam perdidit imperium, quia ſiue ferro ſiue iuſtitia pro ciuium ſalute primus inuigilat. Primus plane inuigilat, quia vt tota ciuitas ieiunaret, famem ſibi rex primus indixit, & ſolus omnium cauſa prior cœpit eſurire quàm miles. Neceſse enim erat vt qui potentior cunctis fuerat, deuotior fieret vniuerſis. Exemplo igitur ſuo præparat religionis exercitum, non armis ſed ſola deuotione munitum, iubet omnem ſexum, omnem ætatem à diurnis epulis abſtinere. Additur religioſo exercitui numerus, cum in tali deuotione etiam infantia militare compellitur. Pietas enim eſse creditur in tali cauſa, paruulis quoque cibi ſubſtantiam denegare. Non enim ſufficiebat ad placandum deum peccantium ſatisfactio, niſi ſeniorũ quoquo peccata, paruulorum innocẽtia deploraret, & fletibus alienis delicta ſua iuuentus ablueret. Iſta autem fratres omnia in commonitionem noſtri facta eſse nemo eſt qui neſciat, vt quotienſcunque tribulationibus perurgemur, ad hæc præſidia concurramus, vt puta aduerſarius imminet, inimicus in promptu eſt: ieiunemus, & vincamus. Solent

A quidam homines quotienſcunq; neceſsitatem arduam nimis patiuntur, ad proximas gentes auxilii cauſa deſtinare legatos. Nos, quod eſt melius, legationem ad deum per ieiunia deſtinemus, ab ipſo imploremus auxilia, ad ipſum nos corde & orationibus cõferamus. Auxilium enim illi non aliunde rogando petiuerũt, ſed de ſuis ieiunãdo viſceribus exegerunt. Cur enim petat ab altero qui intra ſe poteſt inuenire quod quærit? Quanto enim deo viciniores fuerimus, tanto aduerſarii noſtri ànobis longius repellentur. Oportet igitur proximos nos fieri Pſal. deo, quoniam dicit propheta: Ecce qui elongant ſe à te, peribunt. Quòd ſi à deo qui longe ſunt, peribũt: vtique qui ſunt proximi, ſaluabũtur. Aliter ergo proximi deo eſse non poſsumus, niſi ad eum orationibus & eleemoſynis propinquemus, deus enim ipſe miſericors, ieiunus & ſanctus eſt: Atque ideo qui vult proximus deo eſſe, debet imitari hoc eſse quod eſt deus. Tota igitur in tribulatione Niniuitarum ciuitas ieiunauit. Bene dixi, tota. Non ſolum enim ſenes, iuuenes & infantes, ſed etiam pecudes legimus ieiunaſse. Mira res, ieiunat pro ciuitatis peccato, quem peccati conditio non conſtringit. Vnde & nos fratres temporum anguſtias ſuſtinẽtes, omnes pariter ieiunare debemus, & miſericordiam dei cunctorum abſtinentia deplorare. Nam quale ſit, hoc Chriſtianum pro ſalute ſua non facere, quod pecudes hominum ſalute fecerunt? niſi quòd ſtolidior pecude eſt qui indicto pro ſe à ſacerdote ieiunio nõ ieiunat. Non enim
B pecus eſt qui nõn intelligit quid illi immineat. quid incumbat? Et pecus quidem videns declinat foueam, cauet præcipitia, tu autem non vis ieiunando periculum declinare quod cernis: Deſperationis enim genus eſt, tunc te manducare cum abſtinere debeas: tunc gaudere cum debeas deplorare. Deſperatione Apoſtolus dicit, quod à nobis auertat deus: Manducemus & bibamus,
1.Cor.15. cras enim moriemur. Ieiunemus ergo fratres ſine intermiſsione, vt hoſtes noſtros orationibus & abſtinẽtia ſuperare poſsimus per dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum

De gratia baptiſmi, Sermo XII.

VIA Conſtat, ſicut ante dies profecuti ſumus, Ieſum Chriſtum non ſui cauſa baptizatum eſse, ſed noſtri: debemus fratres dilectiſsimi (vobis catechumenis loquor) gratiam baptiſmatis eius omni feſtinatione ſuſcipere, & de fonte Iordanis quem ille benedixit, benedictionem conſecrationis haurire, vt in eum gurgitẽ in quẽ ſe illius ſanctitas merſit, noſtra peccata mergantur, ſcilicet vt eadẽ aqua quæ dominũ circundedit, & ſeruulos circumpurget, quatenus ex venerabili Chriſti lauacro nobis vnda ſancta proficiat, & iiſdem veſtigiis atque myſteriis quibus benedictionem à ſaluatore eſt mutuata, nos fœtu beatiore purificet, gratiámque
C quam à Chriſto ſuſcepit, in Chriſtianos refundat.
Ergo fratres tingi debemus eodem fonte quo Chriſtus, vt poſsimus eſse quod Chriſtus. Nam, quid ſalua fide dixerim, licet baptiſmum vtrunque ſit domini, tamen gratius puto hoc baptiſmum eſse quo nos abluimur. quàm illud quo ſaluator baptizatur. Hoc enim celebratur per Chriſtum, illud celebratum eſt per Ioannem. In illo ſe magiſter excuſat, in iſto nos ſaluator inuitat. In illo iuſtitia ſemiplena, in iſto trinitas eſt perfecta. Ad illud ſanctus venit, ſanctus egreſsus: ad iſtud peccator venit, & ſanctus abſcedit. In illo benedictio confertur myſteriis in iſto myſteriis delicta donantur. Baptizari ergo fratres debemus eodem gurgite quo ſaluator. ſed vt eodem fonte mergamur, non nobis orientalis petenda eſt regio, non fluuius terræ Iudaicæ. Vbi enim nunc Chriſtus, ibi quoque Iordanis eſt.
Eadem conſecratio quæ orientis flumina benedixit, occidentis fluenta ſanctificat. Vnde & ſi nomen forte fluuio aliud ſit de ſeculo, ineſt tamen illi myſterium de D Iordane. Deniq; iiſdem ſacramentis res agitur quibus & tunc geſta eſt, niſi quòd gratia pleniore. Tunc enim trinitatem carnalibus oculis vidimus, modo eandẽ trinitatem fidei oculis contemplamur. Tunc Chriſtũ vix humanus vultus aſpexit, nunc eundem mens humana complectitur. Tunc ſpiritus ſanctus velut columbæ ſpecie hominẽ circunfudit, modo ſe in interiora hominis ipſa virtute diuinitatis infundit. Tunc pater à domino propter filium longo auditu vocis aduenit, modo autẽ deſcendit ad nos pariter ipſe cũ filio. Plenior ergo gratia eſt vbi deus non aſsumpta ſpecie deſcendit ad homines, ſed propria ſubſtantiâ deſcendere dignatur ad filios. Ibi enĩ tanquam incredulis fidem vult ſignis corporalibus perſuadere, hic tanquam fidelibus gratiam ſpirituali virtute conferre. Plenioris ergo gratiæ eſt deum videre ſicut eſt deus, q̃ videre eũ ſic vt requiras eum. Hic eſt perfecta trinitas, ibi adhuc ſcrutanda diuinitas. Plenior igitur eſt gratia deum propria virtute cognoſcere, q̃ in aſsumpta ſpecie ſuſpicari. Faciamus ergo ipſi pro nobis quod deum videmus feciſse pro nobis, faciamus circa nos quod fieri circa ſe Iohannes optauit. Quanto magis peccatores nos humiles & ignari gratiã hanc debemus ambire. Videte miſericordiã ſaluatoris. hoc nobis ſponte defertur, quod propheta poſtulans nõ meretur accipere. Quid autem cauſę ſit quòd Ioannes petierit Chriſti baptiſmum, & non acceperit, debemus ad- E
uertere. Ait enim illi dominus poſtulãti: Sine modo. ſic Matt.3.
enim decet nos implere omnem iuſtitiam. Scimus autẽ quòd Ioannes baptiſta typum legis gerebat. iuſtum ergo erat vt ipſe baptizaret dominum, ſcilicet vt quemadmodum ſecundum carnem de Iudæis ſaluator eſt genitus, ita & ſecundum ſpiritum de lege euangelium naſceretur, vt vnde ſucceſsionem ducebat originis, exinde & traditionem conſecrationis acciperet. Hoc eſt igitur quod ait: Sic enim decet nos implere omnem iuſtitiam. Iuſtum enim erat vt mandata legis quæ ipſe condiderat, ipſe compleret, ſicut alibi dicit: Nõ veni legẽ ſoluere, ſed adimplere.

De hoſtibus carnalibus non metuendis, & poſt cibum gratias deo referri debere, Sermo XLII.

FREQVENTER admonui vos fratres, vt dũ licet, dum tempus in ſpatio eſt, ſaluti veſtrę omnibus modis conſuleretis, & in hac vita breui vitam vobis prouideretis æternam. Sapiens enim quiſque itelligit quòd hæc vita homini non ad quietem data ſit, ſed ad laborẽ hoc eſt vt hic laboret, & in poſterum requieſcat. Hic autem requies nulla eſt. Tantis enim malis hæc vita repleta eſt, vt comparatione eius mors remedio putetur eſ- F
ſe, non pœna. Nam ideo breuem illã deus fecit, vt moleſtiæ eius, quia proſperitate non poterant, temporis exiguitate finirentur. Deniq; ſanctus Iob dicit: Piraterium eſt vita hominis ſuper terram, hoc eſt ſiue qũòd homines in hac vita omnia experiantur mala. Piraterium enim latine experimentũ dici poteſt. Seu certe pirateriũ, quod in hac vita circa homines diabolus tanquam pirata deſæuiat. Piraterium enim habitaculum piratarum eſt. Tandiu ergo in piraterio ſumus, quandiu in hac carne poſiti prædonum ſpiritualium tentationibus ſubiacemus. quanuis in hac ipſa vita etiã carnales nobis, qui ſunt barbari, piratæ non deſunt, minus tamẽ eos timeo qui & ſi auferunt patrimonia, non poſsunt auferre iuſtitiam: ſi aurum tollunt, Chriſtum tollere certe non poſſunt: ſi diripiunt argentum, non poſsunt diripere ſaluatorem. Quis igitur non feſtinet habere ſibi Chriſtũ quẽ non poſsit ab eo nec prædo diripere, nec hoſtis auferre, nec captiuitas ſeparare? Qui enĩ habet Chriſtum hominem non veretur inimicum. Quid enim facturus ſa

G pienti? Pecora eius abducet: hoc etiam morbi lues facere consueuit. Armenta diripiet? istud damnum abacto
res tolerando iam didicit. Ipsum fortasis nō illi admo
uet tædia, sed remouet. hoc enim illi intulit, quod maio
re cum molestia febris afferret, præsertim cum dicat do
minus Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam
Mat.10. autem non possunt occidere. Illi igitur spirituales plus
metuendi piratæ sunt, qui non solum corpora hominū
sed & animas spoliare consueuerunt: qui non tam au-
rum mundi, quā aurum fidei auferre nituntur: qui non
tam seculi substantiam, quā Christi sapientiam deprædantur. Nam ipsi nobis spirituales hostes hos carnales
immittūt, vt probemur in tribulatione positi, q̄ sim⁹ cō
fidentes in deo, q̄ de solo ipso remedium postulemus
Sunt enim quidam qui in tribulatione positi dicant ma
lis artibus hostes vincere, iisdē eos artib⁹ debere supera
ri, desperantes de deo, à dæmonibus victoriam flagitan
tes. Miseri homines, nesciunt quid faciunt, quid loquā
tur. Dum enim rebus suis metuunt, obliti sunt religio-
nis ac fidei. Qui res quidem suas forte non perdent, sed
quod est amplius, suas animas perdiderunt. Dicit san-
Iob.2. ctus Iob: Si bona excipimus de manu domini, quare nō
mala tolerabimus? Hoc est, si bonis superuenientibus
iucundamur, quare non & aduersis accidentibus con-
fortemur? Aduersa tolerare, sapienti virtutis exercitiū
insipienti præuaricationis est occasio. Dixi ergo frequē
H ter vt in hac vita breui, vitam vobis prouideatis æternā:
quod doleo cur hoc facere contemnatis. Cum enim ie
iunandum dicimus, præter paucos nemo ieiunat. Cum
eleemosynas faciendum, maior auaritia vos constrin-
git. Orare autem, & gratias deo agere quid sit, plerosq;
de vobis etiam arbitror ignorare, qui surgentes primo
diluculo non nisi de prandio cogitent: cum pranderint
somno se tradent, nunquam diuinitati gratias referentes, quæ illis & prandium ad refectionem, & somnum
dederit ad quietem. Vtique tu Christiane si es vtilis, me
minisse debes cuius panem comedis, & ei laudem dicere. Dic mihi, num si aliquid de tuo cuicunque largiris,
expectas vt tibi gratias agat, vt benedicat domū de qua
ei humanitas sit tributa? Qui si forte gratias non agit,
quemadmodum à te denotatur ingratus? Ita ergo & à
nobis expectat qui nos pascit deus, vt pro præstitis ab
eo escis illi gratias referam⁹, & saturati donis ipsius lau
des ei dicamus. Hæc enim beneficiorum est retributio
diuinorum, vt cum refecti fuerimus, bene nos confitea-
mur acceptos. Cæterum si accipientes diuina munera,
taciti & immemores fuerimus: tanquam ingrati & indi
gni eorum subministratione fraudabimur: vt deū quē
I beneficiis non cognouimus, malis ingruentibus requi-
ramus, & aduersis stimulemur ad rogandum, qui pro-
speris gratias non egimus ad fruendum: sicut nunc con
tingit vt qui in pace pigri fuimus ad laudes referendas,
modo in tribulatione trepidi existimus ad pericula de-
ploranda.

Item de eodem, Sermo XLIIII.

SATIS abundeq; dixisse me credo superio
re dominica ad correptionem eorum qui
diuinis muneribus perfruētes gratias nō
referunt creatori, & vtentes beneficiis cæ
lestibus tanquam ingrati & indigni bene
ficiorū nō remunerātur auctorē. Ingrati inq̄, qui deū
nec quasi serui metuunt dominum, nec quasi filii hono
Malac.1. rificaut vt parentem. Dicit per prophetam deus: Si domin⁹ sum. vbi timor meus? si pater, vbi amor me⁹? Hoc
est, si seruus es, redde domino timoris obsequium: si fi-
lius, exibe patri pietatis affectum. Tu autem cum gra-
tias non agis, deum nec diligis nec vereris. Vnde aut
contumax seruus, aut superbus es filius. Qui est igitur
vtilis Christian⁹ semper debet patri ac domino suo lau
des dicere, & in eius gloriam omnia procurare, sicut ait K
beatus Apostolus dicens: Siue manducatis, siue bibitis, 1.Cor.10
siue aliquid facitis, omnia in gloriam dei. Videte quale
viri Christiani Apostolus voluit esse conuiuium vt ma
gis fides Christi, quàm prandii fagina comedatur, &
plus reficiat hominem dominici nominis frequens in-
uocatio, quàm epularum multiplex & copiosa collatio,
meliusque pascat esurientē religio q̄ fagina. Omnia, in
quit, in gloriam dei. Omnes ergo actus nostros Christo
vult socio vel teste compleri, hac scilicet ratione, vt bo-
na ipso authore faciamus, mala propter ipsius cōtuber-
nium declinemus. Erubescit enim mala facere qui scit
Christum se habere participem. Christus autem in bo-
nis adiutor est, in malis noster est conseruator. Ergo cū
diluculo surgimus, debemus priusquam procedamus
è cubiculo, gratias agere saluatori, & ante omnes actus
seculi, actus habere pietatis, qui nos quiescentes & dor-
mientes in lectulis custodiuit. Quis enim nisi deus dor-
mientem custodit hominem? qui ita resolutus in som-
num, & oblitus sui vigoris humani, à se alienus efficitur
vt nesciat quid ipse sit, vbinam demoretur, adesse sibi
certe ipse non possit Necessarius igitur deus adest dor-
mientibus, quia dormientes sibi adesse non possunt: &
à nocturnis insidiis genus hominū ipse custodiat, quia
id temporis ad custodiēdum alter nemo peruigilat. De L
beo ergo illi gratiam qui vt ego securus dormiam, ille
peruigilat. Ipse enim nos deus ituros cubitum quodam
gremio quietis suscipit, & thesauro pacis recondito ser-
uat, & caliginum quadam tuitione in lucem defendit,
vt malitia inimicorum hominum repellatur tenebris,
quæ non potest benignitate depelli, & pacem fessis præ-
stet obscuritas, quam nō præstabat humanitas. Dū enī
nescit homo vbi suū aduersariū persequatur, pacē quā
volens præstare noluit, præstat inuitus. Debemus ergo
surgentes gratias Christo agere, & omne diei opus in-
signo facere saluatoris. Nonne cum adhuc gentilis es-
ses, solebas signa perquirere: quæ signa quibus rebus es
sent prospera, magna inquisitione colligere? Iam nunc
nolo erres in numero, scito quia in vno signo Christi o
mnium rerum est tuta prosperitas. Qui in hoc signo se-
minare cœperit, vitæ fructum consequetur æternæ.
Qui in hoc signo iter facere aggreditur, ad cælum vsq;
perueniet: In hoc igitur nomine omnes actus nostri di-
rigendi sunt, & ad ipsum totius vitæ nostræ commotio Actu.17.
referenda, quia sicut ait Apostolus. In ipso viuimus &
mouemur & sumus. Sed & cum vespera diem claudit,
ipsi debemus per psalterium laudem dicere, & gloriam
eius modulata suauitate concinere, quo operum nostro
rum consummato certamine, veluti victores requiem
mereamur, & laboris quædam palma sit soporis obliuio M
Hoc autem vt faciamus fratres, non solum docemur ra
tione, sed etiam admonemur exemplis.
Nonne enim videmus minutissimas aues cum illuce-
scentem diem aurora producit, in quibusdam nido-
rum cubiculis varia dulcedine personare, & id studio-
se agere priusquam procedant, vt creatorē suum, quia
loquela non possunt, suauitate demulceant: & quem-
admodum vnaquæque earum quoniam confessione ne
quit, modulis prodat obsequium, ita vt videatur sibi
deuotius gratias agere, quæ dulcius personauit: hoc eti
am peracto diei cursu similiter facere? Quid ergo si-
bi vult ista certis temporibus dispositа cantilena, & iu-
gis intentio, nisi gratiarum quędam sit immoderata con
fessio? Pastori enim suo auis innoxia, quia sermone
non potest, suauitate blanditur. Habent enim & aues
pastorem suum, sicut ait dominus: Respicite volatilia Mat.6.
cæli, quoniam non nent, neque metunt, & pater vester
qui est in cælis, pascit illa⁹. At quibus tandem cibis pa-
scuntur aues? vilissimis scilicet & terrenis. Aues er-
go propter viles escas gratias agunt: tu preciosissimis e-
pulis pasceris, & ingratus es? Quis igitur non erubescat

A ſenſum hominis habens, ſine pſalmorum celebritate diem claudere, cum ipſę aues ad gratificandum pſalterii ſuauitate perſultẽt, & eius gloriam nõ verſuum dulcedine perſonare, cuius laudem volucres modulata cãtilena pronũciãt? Imitare ergo frater minutiſsmas aues mane & veſpere creatori gratias referendo. Et ſi es deuotior, imitare luſciniam, cui quoniã ad dicendas laudes dies ſola non ſufficit, nocturna ſpatia peruigili cantilena decurrit. Et tu igitur laudibus tuis diem vincens operi tuo adde nocturna curricula, & inſomnem ſuſcepti laboris induſtriam pſalterii ſerie conſolare. Et quia de his auibus mentionem feci quæ noctibus vigilãt, nolo te imitatorem eſse noctuæ, quæ licet per noctem vigilet, per diem tamen pigra vel cæca eſt, quæ grãdibus oculis tenebrarum caligines diligit, ſplendorẽ ſolis horreſcit. Mirum enim in modum illuminatur obſcuritate luce cæcatur. Iſtud animal hæreticorum figura eſt atq; gentilium, qui tenebras amplectuntur diaboli, lucem Saluatoris horreſcunt, & grandibus diſputationum oculis cernunt vana, non reſpiciunt ſempiterna. De his ait dominus: Oculos habent, & non videbunt: in tenebris ambulant. Sunt enim acuti ad ſuperſtitioſa, hebetes ad diuina: qui dum ſe putant ſubtilibus euolare ſermonibus, tanquam noctuæ veri luminis ſplendore turbantur.

De ſancto latrone, Sermo XLIIII.

B QVONIAM heſterno die de Latrõe fecim⁹ mentionẽ videamus quis ipſe latro ſit qui in cruce domino conſtituto non ſolũ peccatorum ſuorum veniam cõſequitur, ſed etiam paradiſi amœnitate donatur, vt qui propter ſcelera dãnatus fuerat ad pœnam, ꝓpter fidem tranſferetur ad gloriã, fueritq; illi crux quã pertulit, nõ tam ſupplicii dãnatio, q̃ ſalutis occaſio. In cruce enim poſitus Chriſtũ dominũ noſtrũ credidit crucifixum. Et ideo qui cõſortio paſsionis vtitur, cõſortio paradiſi cõdonatur. Beatus enĩ latro dũ ſuppliciũ patitur, regnũ cę leſte conſequitur. Ecce reus dicitur, ſicut cui dãnari ad tẽpus expediuit. Nõ enĩ ꝓueniret ad gloriã, ſi nõ contradit⁹ eſset ad pœnã. Videam⁹ inquã cur tãtorũ criminũ reus tam cito à ſaluatore paradiſum ꝓmeretur, cũ alii multorum temporũ lachrymis frequẽtibuſque ieiuniis vix delictorum ſuorum veniam conſequantur. Magna fratres & multiplex cauſa eſt. Primum quod iſte latro deuotione fidei tam repente mutatus eſt, vt præſentem pœnam deſpiceret, ac de futura veniam precaretur, & magis crederet vtile ſibi eſse de æterno iudicio petere, q̃ de temporali ſupplicio poſtulare. Reminiſcens enim

C ſcelerum ſuorum, & pœnitudinem gerens, plus incipit dolere quod ſperat, quàm ſentire quod patitur. potuit enim niſi de futuris amplius cogitaſset, qui in Chriſtũ ſemel crediderat, de præſenti magis ſupplicio deprecari. Deinde illud ad gratiã eius maioris eſt meriti, quòd Chriſtum in cruce poſitum credidit: & paſsio quæ aliis ſcandalum fecit, illi ad fidem profecit. Crucis enim paſ

1. Cor. 1 ſio multis ſcandalum fuit, ſicut dicit Apoſtol⁹: Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixũ: Iudæis quidẽ ſcãdalum, gentibus autem ſtultitiam. Recte ergo meretur paradiſum qui crucem Chriſti non putauit eſse ſcandalum, ſed virtutem. Dicit enim idem apoſtolus, Ipſis vocatis Iudæis Chriſtum dei virtutem, & dei ſapientiã. Recte plane & dominus huic donat paradiſum, quia quẽ Iudas Scarioth in ortulo paradiſi diſtraxerat, hic in crucis patibulo confitetur. Mira res, cõfitetur latro quem diſcipulus abnegauit. Mira inquam res, latro honorificat patientem, quem Iudas prodidit oſculantẽ. Ab hoc pacis blandimenta venduntur, ab illo crucis vulnera

Luc. 23. prædicantur. Ait enim, Memento mei domine cum veneris in regno tuo. Hæc eſt fidei plena deuotio, vt cũ de vulnerib⁹ domini profluẽs ſanguis cernitur, tũc de poteſtate eius venia poſtuletur: cum videtur eius humil- D tas, tunc magis timeatur eius diuinitas: cum morti addictus putatur tunc regis illi honorificẽtia deferatur. Iſte enim fidelis latro non credidit moriturum quem annũciat regnaturum: non putat ſubdendum inferis, quem dominaturum confitetur in cælo: non arbitratur eum apud Tartarum detineri, à quo ſe etiam poſtulat liberari. Cernat licet eius hiantia vulnera, ſpectet ipſius ſanguinem profluentem, deum tamen credit quem reũ neſcit, iuſtum fatetur quem non meminit peccatorẽ. Ait enim illi alteri exprobranti latroni, Nos quidem recte digna factis recipimus, hic autem nihil mali geſsit. Intellexit enim quòd pro alienis peccatis has plagas ſuſciperet, pro alienis ſceleribus hæc vulnera ſuſtineret: & ſciuit quòd illa in corpore Chriſti vulnera non eſsent Chriſti vulnera, ſed latronis: atq; ideo plus amare cœpit poſtq̃ in corpore ei⁹ ſua vulnera recognouit. Ait enĩ propheta, Quoniam ipſe infirmitates noſtras portat & pro nobis dolet. Nos autẽ exiſtimabamus eum eſ Eſaię. 53. ſe in dolore, liuore eius nos ſanati ſumus. Plus ergo in cruce poſitus, liuorem eius cernens latro diligit deum. Mira res, plus in cruce latro Chriſtum dilexit, quàm Iudas dilexit in cœna. Ille per cibũ ſupplantat magiſtrũ, hic tradidit dominum per dolorem, ſicut ait propheta, Qui edebat panes meos, adampliauit aduerſum me ſup Pſal. 40. plantationem. Cognouit igitur hic latro omnẽ dei paſſionem ex ipſius fieri voluntate, & in poteſtate ei⁹ eſse vel morti animam tradere, vel ad vitam iterum remeare, ſicut ipſe ait, Poteſtatem habeo ponendi animã meã E & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Vſque adeo Ioan. 10. autem illum liberum ab inferni legib⁹ iudicauit, vt etiam ſe ab his poſceret liberari.

Item de eodem ſancto latrone. Sermo. XLV.

MEMINIT fratres veſtra dilectio me dediſſe rationem cur tantorum criminum inueteratus latro, & ſcelerum ſuorum cõfeſsione damnat⁹, paradiſum in ipſo ſupplicii patibulo potuerit promereri, & tãta fuerit celeritate ſaluatus, vt peccata eius gratia præuenerit antequam pœna, & prius in malis ſuis gloriari cœperit, quàm puniri. Non enim patitur ſuppliciũ, dũ paradiſum promeretur. Petro dicitur à Chriſto, Non potes me modo ſequi, ſequêris poſtea. Et huic dicitur: Hodie mecum eris in paradiſo. Tanquam diſcipulus ille differtur, & hic tanquam ſocius inuitatur. Ille adhuc reſeruatur ad præmium, etiam ad conſortium iſte diligitur. Non poteſt, inquit, me modo ſequi. Impoſsibile eſt Petro ſequi dominum, etiam facile latroni eſt eſse cum domino. Hodie mecum eris in paradiſo. Non Luc. 23. in aliud differtur tempus, non in diem alteram reſeruatur. Ipſa hora qua paradiſus deum ſuſcepit, ſuſcepit & F latronem. vnus paſsus eſt pro ſalute cunctorum, & duobus pariter immortalitatis ianua reſeratur. Sed hanc tantam gloriam latroni fides præſtitit. Fides enim eſt quæ peccata cooperit, quæ vincit crimina, quæ facit de latronibus innocentes. quanuis enim delinquentium grandis culpa ſit, fidei tamen maior eſt gratia. Plus enĩ credidiſse Chriſto, quàm ſeculo deliquiſse, & plenioris eſt meriti veniã ſperaſse de domino, quàm culpam contraxiſse de mũdo. Sicut enim perfidia criminoſum fecit: ita fides perfecit innocentem. Deniq; Iudas poſteaq̃ fidẽ perdidit, innocẽtiã apoſtolat⁹ amiſit, omniũ enim criminum reus factus eſt poſteaq̃ virtutum omnium dominum denegauit. Sicut ergo ſufficit iſti ad ſcelera deſeruiſse Chriſtum: ita illi ſufficit ad innocentiam domino credidiſse. Facit igitur & fides innocentes latrones, & perfidia apoſtolos criminoſos. Magna igitur & perfecta fides in illo latrone fuit. Magna plane eſt & admirabilis fides quæ Chriſtum crucifixum glorificari magis credidit quàm puniri. In hoc enim totius formã ſalutis eſt. Saluatorem tũc maieſtatis dominũ reco-

G gnoſcit,cum videtur humilitatis patientia cruciari. Vn
de ait Apoſtolus:Si cognouiſsent,nunquam dominum
maieſtatis crucifixiſsent. Hæc inquam perfecta fides eſt
Chriſtum in cruce deum non reum credere. Vnde ille
latro iuſtificatus eſt,quia Saluatore in patibulo conſti-
tuto Iudæis inſultantibus,& vel criminoſa dicentibus,
Math. 27. Libera teipſum ſi poteſt:ille certus de diuinitate ei⁹, &
ſecurus de volũtate,ſe magis poſtulat liberari. Magna
inquã fides in illo latrone fuit, & ſanctis apoſtolis com
paranda,niſi quòd & forte præceſserit:præceſsit etenim
deuotione,qui præceſsit & præmio. Prior enim latro ad
paradiſum quàm apoſtoli peruenerunt. Deniq; Petrus
dominum ſequitur,& iſte comitatur. Dominus autem
ſecundum fidem & meritum tribuit & remunerationis
Zach. 13. obſequium. Omnes enim,ſicut legimus,in paſsione Sal
Matt. 26. uatoris diſcipuli trepidarũt,omnes eum pene cum tra-
deretur reliquerunt,factum eſt ſicut ſcriptum eſt: Per-
cutiam paſtorem,& diſpergentur oues gregis. Deniq; fi
dem Petrus nec admonitus potuit cuſtodire. totiens la
pſus eſt,quotiens ne laberetur admonitus. Et niſi mo-
dum quẽdam tertio denegãdi ei domin⁹ ſtatuiſset, for
ſitan ſæpius interrogatus, ſæpius abnegaſset. Tantam
enim trepidationẽ diſcipulis intulit paſsio Saluatoris,
vt qđ apoſtolo Chriſtus ante p̃dixerat, ancilla deſtrue
ret,& magis præualeret oſtiaria ad perfidiã, quàm apo-
ſtolus ad cautelam. Non bona oſtiaria,quæ Petrũ ideo
H in domum ſacerdotis includit, vt à fide Saluatoris ex-
cludat. Male Adam induxit Eua,male Petrum introdu
xit ancilla. Illa excluſit à paradiſo,hæc excluſit à Chri-
ſto. Illa perſuaſione ſua virum decepit,hæc interroga-
tione ſua apoſtolum circumſcripſit. Illa ad præuari-
candum Adam impulit,hæc Petrum cõpulit ad negan
dum. Et idem ſexus in vtraque oſtiarię officium gerens
aut excludit à vita,aut includit ad mortem.

De pœnitentia Petri apoſtoli, Sermo. XLVI.

IXIMVS fratres quòd ad ſimilitudinẽ Euę
D Petrum oſtiaria mulier quoque deceperit
& ſicut Adam fœmina circumſcripſit, ita
& apoſtolum fœmina circumuenerit. Vſi
tatus enim ab decipiendũ ſexus eſt,fraudis ſuæ vaſculũ
in oſtiaria diabolus recognouit. Fides vero nõ niſi per
mulierẽ oppugnari cõſueuit. Ibi Adã per Euã ſuperat,
hic Petrũ vincit per oſtiariam. Fuit enim,ſicut legimus
in paradiſo delitiarum diabolus:nec defuit,ſicut intel
I ligimus,in prætorio Iudæorum Ibi imminebat Satanas
ſerpens,hic Iudas coluber purgebat. Eſt ergo eadem ſi
militudo deceptionis in Petro quæ in Adam fuit,quoni
am eadem eſt & ſimilitudo mandati. Accepit enĩ à do-
mino vterq; mandatum,Adam ne tangeret,apoſtol⁹ ne
negaret. Ille ne lignum ſcientiæ præſumeret,hic ne cru
cem ſapientiæ præteriret. Sed tranſgrediens vterq; præ
ceptũ pari modo delinquũt. Guſtat ille quod non licet,
loquitur iſte quod non decet, & tamen facilior nega-
tio Petri,q̃ Adæ præuaricatio. Citius enĩ apoſtolo quàm
protoplaſto ſubuenitur. Hunc etenim deus ad veſperũ
Geneſis. 3. requirit errantem,illum dominus pullorum cantu de-
* Delicti. negantẽ. Adam reus facti nudus erubuit,Petrus conſci
us dicti * correctus ingemuit. Ille tanquàm deprehẽſus
feſtinat ad latebras,hic tanq̃ emendatus prorũpit ad la
chrymas. Velut latẽti enim & celanti à diuinitate Adę
dicitur,Adam vbi es:Non quòd Adã cõſpectũ domini
latere potuerit,ſed quòd peccatrici conſcientiæ nullus
locus tutus vel certus ſit dum metuit deprehendi. Reſ-
pexit dominus,& apertis oculis eius emendauit errorẽ
Pſal. 33. Recte oculis emendat,quia ſcriptum eſt, Oculi domini
ſuper iuſtos,& aures eius in preces eorum. Ergo Petrus
prorupit ad lachrymas,nihil voce precat⁹. Inuenio enĩ
quod fleuerit,non inuenio quiã ãxerit. Lachrymas ei⁹
lego,ſatisfactionem nõ lego. Recte plane Petrus fleuit
& tacuit,quia quod defleri ſolet, non ſolet excuſari: &
quod defendi non poteſt,ablui poteſt. Lauat enim la-
chryma delictũ quod voce pudor eſt confiteri. Lachry K
mæ ergo verecundiæ conſulunt pariter & ſaluti nec e-
rubeſcunt in petẽdo,& impetrant in rogando. Lachry
mæ inquam tacitæ quodammodo preces ſunt. veniam
non poſtulant,& merentur:cauſam non dicunt,& mi-
ſericordiam conſequuntur. niſi quòd vtiliores lachry-
marum præces ſunt quàm ſermonũ, quia ſermo in pre
cãdo forte fallit,lachryma oĩno nõ fallit. Sermo enim
interdum non totum profert negotium,lachryma ſem
per totum prodit affectum. Et ideo Petrus iam non vti
tur ſermone quo fefellerat, quo peccauerat, quo fidem
amiſerat,ne per id ei non credatur ad confitendũ quo
vſus fuerat ad negãdũ,ac per hoc mauult cauſam ſuam
flere q̃ dicere,& quod voce negauerat,lachrymis con-
fiteri. Inuenio autem& aliud cur tacuerit Petr⁹,ne tam
cito veniæ poſtulatio per impudẽtiam plus offenderet
quàm impetraret. Solet enim citius mereri indulgentiã
qui verecundius deprecatur. In omni igitur culpa ante
fiendum eſt,ſic precandum. Scimus iam hoc exemplo
quemadmodum noſtra peccata curem⁹. Ecce nihil no
bis apoſtolus nocuit quod negauit, & plurimũ profuit
quòd emendauit. Deniq; imitemur eum dicentem alibi Ioan. 21.
Cum enim tertio interrogaretur à domino,Simõ amas
me?Reſpõdit tertio, Domine tu ſcis quia diligo te. Ait
dominus,Paſce oues meas. Et hoc tertio, quod quidem
dictum ad cõpenſationẽ prioris profecit erroris. Qui
enim dominũ tertio negauerat,tertio cõfitetur:& quo-
tiens culpam delinquendo contraxerat, totiens gratiã
diligendo conquirit. Videte ergo quantum fletus pro- L
fuerit Petro:antequàm fleret, lapſus eſt: poſteaq̃ fleuit,
erectus eſt: & qui ante lachrymas præuaricator extitit,
poſt lachrymas paſtor aſsumptus eſt: & alios regendos
accepit,qui prius ſe ipſe non rexit.

De fide Petri Apoſtoli, Sermo XLVII.

ASTRVXIMVS ſuperiore dominica ſanctũ
Petrum in Saluatoris paſsione ſine erroribus profeciſse, & poſteaquã negauit domi-
um deum, fuiſse meliorem. Fidelior enim
factus eſt poſtq̃ fidem ſe perdidiſse defleuit, atque ideo
maiorẽ gratiam reperit quã amiſit. Tãquã bonus enim
paſtor tuendum gregẽ accepit,vt qui ſibi ante infirmus
fuerat,fieret omnibus firmamentum:& qui ipſe interro
gationis tentatione nutauerat,cæteros fidei ſtabilitate
fundaret. Deniq; pro ſoliditate deuotionis eccleſiarum Matth. 16.
petra dicitur,ſicut ait domin⁹:Tu es Petr⁹,& ſuper hãc
petram ædificabo eccleſiam meam. Petra enim dicitur,
eò quòd primus in nationibus fidei fundamenta poſue
rit,& tanquã ſaxum immobile totius operis Chriſtiani
compagem molemq; contineat. Petra ergo pro deuoti
one Petrus dicitur,& pro virtute domin⁹ nuncupatur,
ſicut ait Apoſtolus: Bibebant autem de ſpirituali con- M
ſequenti eos petra. Petra autem erat Chriſtus. Recte cõ 1. Cor. 10.
ſortium meretur nominis, qui conſortium meretur &
operis. In eadem enim domo Petrus fundamentum po
ſuit,Petrus plantat,dominus incrementum dat,domi-
nus irriguũ ſubminiſtrat. Petrus enim tentationib⁹ ſu
is proficit,fletib⁹ ſuis gaudet, periculis ſuis creſcit. Sic
nanq; in mari dũ ſuper vndas temerarius viator ingre-
ditur,nutat inceſsu,ſed cõualeſcit affectu. periclitatur
corpore,ſed deuotiõe nõ labitur. mergitur pedib⁹,ſed
Chriſti dextera ſuſtẽtatur, ſuſtẽtat fides quẽ vnda met
gebat:& quẽ fluctuũ procella turbabat,ſaluatoris dile
ctio cõfirmabat. Ambulauit enĩ in mari Petr⁹ magis di
lectiõe q̃ pedib⁹. Nõ enĩ videbat vbi pedũ veſtigiũ po-
neret,videbat aũt vbi figeret veſtigiũ charitatis. In naui
enĩ poſit⁹ cõſiderat dominũ,& amore ei⁹ duct⁹ deſcen
dit in mare:nõ cogitat labentes aquas,nõ fluenta currẽ
tia:& dũ Chriſtũ reſpicit,non reſpicit elementum. Cre
dit fide etiam inter vndas ſolidum inuenire veſtigium.
iactetur licet fluctib⁹ mare,ventis pelagus cõturbetur.
nõ tamen turbatur Petri ſemita,quę ducit ad dominũ.

A Ambulat igitur ſuper aquas Petrus,& ſub pedibus eius
Exo.14. mollis vnda non cedit. Legimus in veteri teſtamento filios Iſrael per mare rubrum ſiccis in itineribus ambulaſſe, & ad ſecuritatem gradientium, ne laberetur vnda,in ſoliditatē quandā eam fuiſſe mutatam. Quanto hoc melius vbi ambulante Petro nec mutatur vnda, nec labitur,nec ſolidatur aqua,nec refugit? Meli⁹ iquā eſt,vbi eadem vnda quæ fluctuat,& ſuſtentat: vbi idem gurges qui mergitur,& famulatur. Illic vt portaretur per mare populus Iſrael, meatum ſuū natura perdiderat:hic portatur in aquis Petrus, & curſum ſuū fluenta nō perdūt. Temerarius ergo viator Apoſtolus noui itineris viam carpit,modo curuati gurgitis molem aſcendit,modo ſubſidentis ſinus vndam deſcendit, & inter marinos fluctus aſcenſus illi itineris deſcenſusq; non deeſt:ſed vbi turbatus ventis,exagitatus procellis incipit timere quod credidit,ſtatim ei gurges ſubtrahitur, vnda ſubducitur,mox defatiſcente fide fatiſcit ſemita, tunc exclamans dominū Ieſum,ſaluū ſe fieri deprecatur:quem apprehenſum manu ſaluator liberat, & ob-
Matth. 14 iurgat dicens: Modicæ fidei,quare dubitaſti? Hoc eſt, cur tam paruæ fidei es,vt qui credendo mare ambulare cœperas, non id perſeuerando tranſires? Scriptum eſt enim? Qui perſeuerauerit vſque in finē,hic ſaluus erit. Sed dum cunctaris & dubitas,iter quod ingreſſus fueras,perdidiſti. Cur inquam tam modicæ fidei es,vt non
B ea fide qua venire cœperas,peruenires? Intellige ergo quia in mari credulitas te portabat, perfidia ſummergebat. Igitur fratres ſanctus Petrus dum fluctuat, dum mergitur,dum periclitatur, ſic peruenit ad dominum, oſtendens nobis quod nō niſi per pericula properatur ad Chriſtum. Multi enim diabolici fluctus ſunt in hoc mundo,tentationum multa naufragia, à quibus ita liberari poſsumus,ſi clamantibus manum ſuam Saluator extenderit. Nos ergo clamare ad dominum non ceſſemus,ille auxilium ſolitum non negabit.

De ſepultura Domini, Sermo XLVIII.

HEſterna die ſatis accepiſſe vos credo fratres dilecti tractatibus domini & fratris noſtri præſentis epiſcopi,qui tanta facundia res diuinas diſſeruit, vt prædicatio eius plena fuerit ſacerdotij gratia,oratoris eloquentia, inſtitutione doctoris. Nec mirum ſi is qui in pontificio primatus honorem obtinet, obtineat etiā in prædicādo primatus eloquiū,& virtutes dei quas ſancti pectoris arcano depromit, fœcundi ſermonis oratione commendet,atq; ideo paruitatē meā ſcio auribus veſtris minus ſolito placituram. Quis enim contentus
C ſit potare de riuulo,cum poſsit haurire de fonte? Terra enim aquarum tenuem rorem omnino non ſuſcipit poſteaquam eam largus pluuiarū imber infuderit. Sic igitur veſtra dilectio inūdata ſancti ſacerdotis eloquio, ſermonis mei patietur,vile faſtidiū. Quāuis enim doctus vir,quāuis diſertus orator,elinguis videbitur ſi cœperit loqui præſente meliore. ſed tamē habet ſolatium ſuū iſta cōfuſiō. Nihil enim ruboris eſt comparatione ſummi ſacerdotis diſplicere minimū ſacerdotē,præſertim cū iuuare me poſsit beatorū inſigne conſortiū. Si
Pſal.17. enim Dauid vnius ſocietate ſancti alterū ſanctum fieri poſse promat dicens:Cum ſancto ſanctus eris: cur ego me,quāuis imperitū,quamuis peccatorem, non putem fieri poſse predicatorē virtutū domini tantorū cōſortio magiſtrorū? Igitur quoniā beatiſsimus frater noſter ſanctorū apoſtolorū laudes magno eſt ꝓſecutus eloquio,debemus & nos ipſius ſepulturā domini prædicare:vt quia vnius corpis mēbra videmus ſimilib⁹ obſequiis procurata,ſimilibus quoq; integrū corpus prædicationibus exornetur. Videamus ergo de domini corpore poſtea q̄ de cruce deponitur,quid geratur. Acce-
Lucæ.23. pit illud Ioſeph ab Arimathia vir iuſtus, ſicut ait Euangeliſta,& in nouo ſuo ſepeliuit monumēto, in quo nō-
dum quiſq̄ poſitus erat. Beatū ergo corp⁹ domini Chri D
ſti,quod cū naſcitur,vtero virginis gignitur: cum recedit,iuſti tumulo cōmēdatur. Beatū plane corpus, quod virginitas peperit,& iuſtitia cuſtodiuit. Cuſtodiuit illud Ioſeph tumulus incorruptū,ſicut ſeruauit illud Mariæ vterus illibatū. Hic enim viri pollutione nō tangitur,ibi mortis corruptione nō lædit. Vbiq; beato corpori defertur ſanctitas,vbiq; virginitas. purus illud vēter cōcipit,nouus tumulus includit. Dominica ergo & virgo vulua,& virgo eſt ſepultura. Quin potius ipſam ſepulturā vuluā dixerim. eſt enim ſimilitudo non parua. Sicut enim dominus de matris vulua viuus exiuit, & de Ioſeph viuus ſepultura ſurrexit: & ſicut tunc de vtero ad prædicandū natus eſt, ita & nūc ad euangelizandū renatus eſt de ſepulchro: niſi quod glorioſior iſta eſt q̄ illa natiuitas. Illa enim corp⁹ mortale genuit, hęc edidit imortale. Poſt illā natiuitatē ad inferos deſcenditur,poſt hanc remeatur ad cęlos. Religioſior plane iſta eſt quàm illa natiuitas. Illa enim totius mūdi dominū nouē menſibus in vtero clauſum tenuit,hæc autem triduo tantum tumuli gremio cuſtodiuit. Illa cunctorum ſpem tardius protulit,hæc omnium ſalutem citius ſuſcitauit.

De accuſato domino apud Pilatū, & de Suſanna.

Sermo XLIX.

MIRVM forſitā videatur vobis fratres, cur dominus apud præſidem Pilatū â principibus ſacerdotū accuſetur,& taceat, nec E
nequitiā eorū ſua reſponſione cōuincat, cum vtiq; ingeſtā accuſationē nō niſi refellere ſoleat ſubſecuta defenſio. Mirū inquā ſit fratres, quod arguatur Saluator,& taceat. Taciturnitas enim interdum pro conſenſu habetur. Videtur enim confirmare quod obiicitur, cum non vult reſpondere quod quæritur. Accuſationem ergo ſuam dominus tacendo confirmat? Non plane accuſationē ſuam tacendo confirmat,ſed deſpicit non refellēdo. Bene enim tacet, qui defenſione non indiget. Ambiat defendi qui metuit ſuperari:feſtinet loqui qui timet vinci. Chriſtus autē cum condemnatur,& ſuperat:cum iudicatur,& vincit:ſicut ait propheta: Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis,& vincas cū iudicaris. Quid ergo opus erat ei loqui ante iudicium,cui ipſum iudicium erat plena victoria? Vincit enim cum iudicatur Chriſtus,quia ſic innocens approbatur. Vnde ait Pilatus:Innocens ego ſum à ſanguine huius iuſti. Melior eſt igitur cauſa quę non defenditur, Pſal.50.
& probatur:plenior iuſtitia eſt quæ non verbis aſtruitur,ſed verirate fulcitur. Taceat lingua neceſse eſt, vbi ipſa æquitas ſibi adeſt. Taceat lingua in bono negocio, quia & malas cauſas obtinere cōſueuit. Nolo ſic defendi iuſtitiam,ſicut ſolet iniquitas excuſari. Quod vincit Chriſtus,non orationis eſt ſed virtutis. Scit enim Saluator, qui eſt ſapientia, quomodo tacendo vinceret, quo Matth. 27
modo non reſpondendo ſuperaret, atq; ideo cauſam F
ſuam mauult comprobare q̄ dicere. Quæ enim res illū compelleret ad loquendum,cum ſilentium ſatis ſufficeret ad vincendum? Sed fortaſse metus eum cogeret, ne ſalutem perderet, niſi quòd ipſa erat tota cauſa victoriæ. Suam enim ſalutem perdidit, vt ſalutem omnium lucraretur. In ſe vinci maluit, vt victor eſset in cunctis. Sed quid de Chriſto loquar? Suſanna mulier inimicos ſuos tacuit,& vicit. Non enim apud Danielē iudicem verborum ſe ratione defendit, non patrocinij ſermone tutata eſt, ſed in ſancta fœmina tacente lingua pro ea caſtitas loquebatur. Caſtitas enim Suſannæ affuit in iudicio,quæ eam defendit & in paradiſo. Ibi enim pudori ei⁹ cōſuluit,hic ſaluti. ibi ne macularetur pudicitia,hic ne innocentia damnaretur. Caſtitas ergo Suſannæ & preſbyteros & impudicos conuicit in paradiſo, & in iudicio falſos accuſatores obtinuit. Biſque victrix reos facit teſtimonij, quos reos fecerat

G adulterii,atque tandem iudicem meretur caſtitas. Danielem puerum iuniorem necdum pubeſcentis ætatis. Multum igitur de deo pudicitia conſequitur,cum iudicem virginem promeretur.Secura enim eſt de victoria caſtitas,cui eſt iudicatura virginitas. Pudicitiæ autem cauſam niſi vir pudicus audire non debuit.talem enim arbitrum meretur caſtimonia,apud quem non periclitetur verecundia. Cognito igitur Daniel Suſannæ negocio,cum eam falſis accuſationibus vellet plebs imperita damnare,ait idem:Mundus ego ſum à ſanguine hu
Danie.13. ius. Quo dicto peccãtis populi reuocauit errorem. Hac ergo voce circa Suſannam Daniel vtitur,qua circa dominum vſus eſt & Pilatus.Ait enim Pilatus: Mundus ego ſum à ſanguine huius iuſti. Eadem igitur ſententia ſoluitur pudicitia,qua eſt abſoluta iuſtitia. ſed Daniel melius quàm Pilatus.Ille enim pudicum ſanguinẽ non condemnat,ſed liberat:hic autem iuſtum ſanguinẽ & cõfitetur,& tradit. Quid enim profuit teſtimoniũ perhibuiſſe innocentiæ, & velut reum addixiſſe nequitię, niſi quod grauius peccatum eſt, vnum eundemq; & ꝓnunciare iuſtum,& tradere criminoſum? Ipſe enim iniquitatis ſuæ teſtis eſt,qui ore abſoluit, & corde condemnat. Lauerit licet manus ſuas Pilatus,tamen ſua facta non diluit.Et quamuis abſtergere ſe putauerit iuſti ſanguinem de ſuis membris,eo tamen ſanguine mens eius tenetur infecta.Ipſe enim occidit Chriſtũ qui eum tradidit occidendum. Iudex enim conſtans & bonus, ne ſanguinem innocẽtis addiceret,nec inuidiæ cedere debuit,nec timori. Daniel ergo melius quàm Pilatus. Ille
H peccantis populi reuocauit errorem, hic autem furentis ſynagogæ ſacrilegium confirmauit.

Item de eodem. Sermo L.

ANTE dies proſecuti ſumus ſanctæ Suſannæ iudicium ſimile admodum fuiſſe iudicio ſaluatoris,& iiſdem criminationibus laboraſſe memoratæ caſtitatem fœminæ, quibus Chriſti laborauit integritas.Similiter enim perſecutores in Suſanna paſsa eſt pudicitia, ſicut & in Chriſto paſsa eſt iuſtitia.Illa enim dũ in adulterio conuincit preſbyteros,ipſa tanquam adultera retinetur.hic dum in ſacrilegio arguit Phariſeos,ipſe tanquam ſacrilegus accuſatur. Quod quidẽ ſacrilegium in Phariſæis maius adulterium vocari poteſt. Grauius eſt enim religionis adulterum eſse quàm corporis, & plus eſt integritatem diuinitatis lædere, quàm integritatem hominis violare. Condemnatur ergo Suſanna,cõdemnatur & dominus.Illa quia caſtitatẽ corporis tuebatur,hic quia religionis caſtimoniam defendebat. Si-
I milis igitur erat in vtroque cauſa iudicii,niſi quòd meliore vſa eſt iudice Suſanna quàm dominus. Hũc enim præſes iudicat,hanc propheta. Hunc audit vir qui Phariſæorum ſeditionibus terrebatur, hanc audit puer qui ſancto ſpiritu replebatur.Iſte quod ſentit,cõſtanter ꝓnunciat,non defendit. Suſannæ enim iudex quam abſoluit,& liberat:domini cognitor quem abſoluit, damnat & tradit. Simile ergo fuit pene per omnia Suſannæ dominiq; iudicium. Siquidem nec accuſatio in iis fuerit ipſa diſsimilis.Suſannam enim ſeniores deferũt,dominum Iudas accuſat.Illam doctores ſui,hunc diſcipulus proprius criminatur.Suſannam inquam pſeudopreſbyteri arguunt, prodit pſeudoepiſcopus ſaluatorem.
Pſal. 108. Epiſcopus enim & Iudas fuit,ſicut ait propheta de eodẽ dicens,Fiant dies eius pauci, & epiſcopatum eius accipiat alter. Sed nec locus fratres in vtraque cauſa videtur eſse diſsimilis.Suſanna enim in paradiſo ab accuſatoribus circumuenitur, dominus in ortuli paradiſo à traditoribus circundatur. Illa ibi inſidiatores patitur, iſte hic ſuſtinet proditorem. Videamus autem exitum vtriuſque iudicii. Suſannæ accuſatores tanquam falſi teſtes prophetica ſententia feriuntur, & eiuſdem criminis puniuntur rei,cuius damnare innocẽtis ſanguinem geſtiebant.Domini autem traditorem non inuenio à iu K
dice eſse damnatum. Non enim damnat eum Pilatus, non damnat populus,ſed quod eſt grauius,ſe ipſe condemnat,& ceſsante iuſtitia iudicatur. Quẽ enim alter iudicat,poteſt vtcũq; eſse excuſabilis: reus autem ſine excuſatione eſt qui conſcientiæ ſuæ iudicio condemnatur. Quem alter iudicat, poteſt quandoq; à ſuo iudice ſperare indulgentiam: qui ſe ipſe iudicat,à quo indulgentiam poſtulabit?Referens enim Iudas dominici ſanguinis preciũ ait Iudæis,Peccaui quòd tradiderim ſanguinem innocentem.Magnum igitur dominicæ inno- Matt. 27.
centiæ teſtimonium eſt,dum accuſator eius & cõfitetur de ſcelere,& reus eſt de mercede. Dum enim miſer refudit venditionis precium,putat ſe facinoris ſui ſoluere poſse contractum. Sed nec iſte abſoluitur. Dũ enim author venditionis ſuæ reus eſt,cõſtat iſtos ſceleratum cum ſacrilego iniiſse contractum. Sua ergo ſentẽtia Iudas proditor cõdemnatur. Mirum forte ſit vobis quòd non eum populus iudicauerit,nõ præſes addixerit.Hoc ſacrilegi ſolet eſse iudicium, vt impietatem ſuam ipſe dum recordatur,& puniat:ſcelus ſuum dum recognoſcit,& vindicet.Omnium enim ſupergreditur ſentẽtias qui à ſua conſcientia,ſua ſententia condemnatur. Hoc inquam ſacrilegi ſolet eſse iudicium, vt conſcius facti ipſe ſe damnet,ſicut ait apoſtolus Paulus de hęretico di
cens, Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundã correptionem deuita,ſciens quia ſubuerſus eſt qui eiuſmo L
di eſt,& delinquit proprio iudicio condemnatus. Ipſe ad Titũ.3.
enim ſe damnat hæreticus,cum de eccleſia ipſe ſe proiicit,& de cœtu ſanctorum nullo cõpellente procedit. Ipſe enim oſtendit quid mereatur à cunctis,qui ſuo iudicio ſeparatur à cunctis.Ipſe inquam ſe damnat hæreticus,quia cũ omnes criminoſi,epiſcopi ſententia proiiciantur de cõſortio Chriſtiano,hæreticus cuncta præueniens ſententia ſuæ volũtatis abiicitur.Tali ergo hæreticus quali & Iudas pœna dãnatur.vt idem ſui & reus ſit ſceleris,& iudex ſit vltionis. Tali inquam hæreticus quali & iudas pœna damnatur,nec immerito, quia dominum quem ille vendidit,iſte blaſphemat: quem ille perſecutoribus tradidit,quotidie iſte perſequitur. Perſequitur enim hæreticus dominum, cum diuinitatẽ ei derogat,& aſserit creaturam.

De Iuda Scarioth. Sermo LI.

RETINET dilectio veſtra nos hoc proxima dominica prædicaſse, quòd Iudas Scarioth propria ſententia condemnatus,ad Phariſęos dominici mercedem ſanguinis reportarit, & actus pœnitentia refuderit venditionis precium,ſed conſcientiæ ſuæ non reſoluerit ſcelus.Deniq; poſt redditum precium laqueo ſe ſuſpendit,vt qui ſe mulctauerat pecunia, mulctaret & vita. Intelligens enim quantum ſcelus admiſerit,non ſuf
fecit ei ſacrilegii carere mercede,niſi careret & ſalute. M
Dignum enim ſe morte iudicauit quòd Chriſtum vitã omnium tradidiſset. Seueriſsimus igitur iudex ſui Iudas vel in vlciſcendo confitetur quem negauerat in tradendo. Reſtituit ergo pecuniam Phariſæis,ſed nec phariſæi eam libenter accipiunt. Dicunt enim inhibitum ſibi eſse in ſuis eã habere theſauris. Videte igitur quanta vis dominicæ ſit pecuniæ, quàm inde Iudas reiicit, hinc phariſæi in loculos non recludunt. Iuſti enim ſanguinis precium pertimeſcit iniquitas poſsidere. conſilium tamen ineunt phariſæi,vt ex ea ager figuli comparetur,in quo peregrinorũ corpora collocentur. Quod quidem prouidentia factum puto,vt precium Saluatoris non peccatoribus ſumptum præbeat,ſed peregrinis requiem ſubminiſtret:non ſacrilegis ſit ad luſum, ſed defũctis ſit ad ſepulchrũ,vt iã exinde Chriſtus & viuos ſanguinis ſui paſsiõe redimat, & mortuos precioſa paſsione ſuſcipiat.Precio ergo dominici ſanguinis ager figuli cõparatur. Legimus in ſcripturis quod totius ge-

A neris humani salus redempta sit sanguine Saluatoris,
1. Petri. 1. sicut ait apostolus Petrus: Non enim redēpti estis corruptibilibus auro vel argēto, sed precioso sanguine agni incōtaminati & immaculati Iesu Christi. Igitur si precium vitæ nostræ sanguis est domini, vide ergo quia illa non tam redempta sit agri terrena fragilitas, quàm totius mundi incolumitas sempiterna. Ait enim euangelista, Non enim venit Christus vt iudicet mundum, sed
Ioānis. 3. vt saluetur mundus per ipsum. Vide inquam ne pecunia illa non tam comparati sit agri parua portio, quàm totius mundi copiosa possessio, sicut ait Dauid prophe ta: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam,
Psal. 2. & possessionem tuā terminos terræ. Ager ergo iste mūdus hic totus est, in quo nos dispersi & disseminati domino fructū boni operis germinam⁹. Sed fortasse perquiras à me, si ager mundus est, quisnam sit figulus qui mundi possit habere dominatū? Nisi fallor, ipse est figul⁹ qui vascula corporis nostri fecit è limo, de quo dicit scriptura, Et fecit deus hominem de limo terræ. Ipse
Genes. 2. est figulus qui carnium nostrarum cœnosum lutum vapore sui spiritus animauit, & materiem fluidam atq; terrenam ignito calore decoxit. Ipse inquā est figulus qui nos per manus suas formauit ad vitam, per Christum suum reformauit ad gloriā, sicut ait apostolus, Ad eandem imaginem reformamur de gloria in gloriam, scili
2. Cor. 3. cet vt qui à priore factura propriis vitiis corruimus, in
B secūda natiuitate figuli huius misericordia reparemur, hoc est qui per Adæ transgressionē morte cōcidimus, per saluatoris gratiam denuo resurgam⁹. Ipse plane est
Esaiæ. 45. figulus, de quo dicit beatus apostolus: Nunquid dicit
Roma. 9. figmentum ei qui se finxit, cur me fecisti hic? Et iterum: Nunquid non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidē vas in honorē, aliud vero in contumeliam? Ex eodē enim luto corporis nostri deus pro meritis singulorum alios reseruat ad pœnam, alios ad gloriam. Istius itaq; figuli ager Christi sanguine emptus est peregrinis. Peregrinis inquā qui erant sine domo, sine patria, & toto orbe exules iactabantur, requies Christi sanguine prouidetur, vt quibus non est in mundo possessio, iis in Christo sit sepultura. Istos autē peregrinos quos esse dicim⁹ nisi deuotissimos Christianos, qui renunciantes seculo, & nihil possidentes in mūdo, in Christi sanguine requiescunt? Christianus enim qui mundum nō possidet, hic totum possidet saluatorem. Ideo autē peregrinis Christi sepultura promittitur, vt qui se à carnalibus vitiis tanquam peregrinum & alienum custodierit, is Christi requiem mereatur. Sepultura enim Christi quid est aliud, nisi requies Christiani? Nos ergo peregrini in hoc mūdo sumus, & tanq̄ hospi-
C tes in hac luce versamur, sicut ait apostolus dicens: Etenim dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à domi
2. Cor. 5. no. Peregrini inquam sum⁹, & nobis saluatoris sanguinis precio empta est sepultura. Cōsepulti enim sumus,
Colos. 2. sicut ait Apostolus, cum illo per baptismum in mortē. Baptismū igitur Christi nobis est sepultura, in quo peccatis morimur, criminibus sepelimur, & veteris hominis conscientia resoluta, in alterā natiuitatem rediuiua infantia raparamur. Baptismum inquam saluatoris nobis est sepultura, qui & ibi perdimus ante quod vximus, & ibi denuo accipimus vt viuamus. Magna igitur sepulturæ huius est gratia, in qua nobis & vtilis mors infertur, & vita vtilior cōdonatur. Magna inquam huius gratia sepulturæ, quæ & purificat peccatorem, & viuificat morientem.

De die sancto Paschæ, Sermo LII.

NON immerito fratres hodierna die psalmus hic legitur, in quo propheta exultandum præcipit & lætandum. Omnes enim creaturas ad huius diei festiuitatem Dauid sanctus inuitat. Nam in hac die per resurrectionē Christi aperitur Tartarus, per Neophytos ecclesiæ innouatur terra, cælum per spiritum sanctum reseratur. Apertus enim Tarta- D
rus reddit mortuos, innouata terra germinat resurgentes, cælum reseratum suscipit ascendentes. Deniq; ascē dit latro in paradisum, sanctorum corpora ingrediuntur in sanctam ciuitatem, ad viuos mortui reuertuntur, & profectu quodam in resurrectione Christi ad altiora cuncta elementa se tollunt. Tartarus quos habet reddit ad superos, terra quos sepelit, mittit ad cælum, cælum quos suscipit, repræsentat ad dominum. Et vna eadēq; operatione saluatoris passio eleuat de imis, suscitat de terrenis, collocat in excelsis. Resurrectio enim Christi defunctis est vita, peccatoribus venia, sanctis est gloria. Omnem ergo creaturam ad festiuitatem resurrectionis Christi Dauid sanctus inuitat. Ait enim exultandum in hac die quam fecit dominus, & lætandum. Sed dicit aliquis, si in die gratulandum est, iis vtiq; gratulādum est quos dies ipsa complectitur. Cælum autem & Tartarus extra huius mundi diem sunt cōstituta. Quomodo igitur possunt ea elementa ad festiuitatem huius diei vocari, cuius diei ambitu non tenentur? Sed hic dies quē fecit dominus, penetrat omnia, vniuersa continet, cælum & terram Tartarumq; cōplectitur. Lux enim Christus non parietibus obstruitur, non elementis diuiditur, non tenebris obscuratur. Lux inquam Christi dies est sine nocte, dies sine fine, vbique splendet, vbique radiat, vbique non deficit. Quod autem iste dies Christus sit, Apostolus dicit, Nox præcessit, dies autem appro
E pinquabit. Præcessit, inquit, nox, non sequitur: vt intel
Rom. 13. ligas superueniente Christi lumine, & diaboli tenebras effugari, & peccatorum obscura non subsequi, & iugi splendore præteritas caligines depelli, surrepentia delicta prohiberi. Nam quia hic dies Christus, cœlum, terrā, Tartarūq; collustret, scriptura testatur. Quod enim
Ioan. 1. super terram fulgeat, dicit Ioannes: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Quod in inferno luceat, ait propheta, Qui sede-
Esaię. 9. bant in regione vmbræ mortis, lux orta est illis. Quod in cælis iste permaneat, refert Dauid dicens: Ponam in seculum seculi semen eius, & sedem eius sicut dies cæ-
Psal. 18. li. Quis autem est dies cæli nisi Christus dominus: de quo dicitur per prophetam, Dies diei eructat verbum? Ipse est enim dies filius, cui pater dies diuinitatis suæ eructat arcanum. Ipse inquam est dies qui ait per Salo-
Eccli. 24. monem, Ego feci vt oriretur in cælo lumen indeficiēs. Sicut ergo diem cæli nox omnino non sequitur, ita & Christi iustitiam peccatorum tenebræ non sequuntur. Semper enim dies cæli splendet, lucet & fulget, neque aliqua potest obscuritate concludi. ita & lumen Christi semper micat, radiat, corruscat, nec aliqua potest delictorum caligine comprehendi: Vnde ait euange-
F lista Ioannes: Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam
Ioannis 1. non comprehenderunt. In resurrectione ergo Christi elementa omnia gloriantur. Nam & solem ipsum arbitror esse in hac die solito clariorē. Necesse est enim vt sol in eius resurrectione gaudeat, in cuius passione condoluit: & cuius mortem lugubri quadam caligine prosecutus est, eiusdem vitam nitidioris lucis splendore susciptat: & tanquam bonus minister, sicut tunc obscuratus est ad exequias sepulturæ, modo coruscet in resurrectionis obsequium. In passione enim Christi caliginum se nocte circundedit, & Iudæorū facinus mundo teste congemuit. Indicium enim quoddam doloris in sole est, tanto sceleri officium luminis denegasse, & vltione quadā Iudæorum oculis tenebras infudisse: vt quorum mentem cæcitas inuaserat, eorum oculos cæcitas occuparet, nec luceret eis mundi lumen, à quibus fuerat lumē salutis extinctum. Damnatio igitur quædā ingeritur Phariſæis, vt tenebras in die iudicii peccatoribus repromissas iam apud superos patiantur. Aut superos ergo crucifixo immorantur tenebræ. Quid mirum si apud superos sunt tenebræ, cum lux descendit

G ad inferos? Igitur fratres omnes in hac die ſancta exultare debemus, nullus ſe à communi lætitia peccatorum conſcientia ſubtrahat, nullus à publicis votis delictorum ſarcina reuocetur. Quãuis enim peccator, in hac die de indulgentia non debet deſperare, eſt enim prærogatiua non parua. Si enim latro paradiſum meruit, cur non mereatur veniam Chriſtianus. Et ſi illi dominus cum crucifigitur miſeretur, multo magis huic miſerebitur cum reſurgit. Et ſi paſsionis humilitas tantũ præſtitit confitenti, reſurrectionis gloria quantum tribuit deprecanti? Largior enim ad præſtandum ſolet eſſe, ſicut ipſi ſcitis, læta victoria, q̃ addicta captiuitas.

De innouatione fidelium. Sermo LIII.

MAGNVM fratres & mirabile donum conceſsit nobis deus hunc paſchæ ſalutarem diem, in quo reſurgens dominus reſurrectionem præſtitit vniuerſis, & de imis ad altiora conſcendens, nos quoq; ad ſuperiora de inferioribꝰ in ſuo corpore ſubleuauit. Sumus enim ſecundũ Apoſtolũ omnes Chriſtiani corpꝰ Chriſti & membra. Reſurgente igitur Chriſto omnia neceſſario cum eo ſua viſcera ſurrexerunt. Dũ enim ille ab
H inferis tranſi tad ſuperos, nos de morte tranſire fecit ad vitam. Paſcha enim Hebraice, tranſitus dicitur vel ꝓfectus, ſcilicet quia per hoc myſterium de peioribus ad meliora trãſitur. Bonus tranſitus eſt trãſire de peccatis ad iuſtitiã, de vitiis ad virtutes, ad infantiã è ſenectute. Infantiam autẽ dixerim non ætatis, ſed ſimplicitatis. habent enim & merita ætates ſuas. In occiduis enim prius conſtituti eramus ſenio peccatorum, reſurgente Chriſto renouati ſumus innocentia paruulorum. Habet & Chriſtiana ſimplicitas infantiam ſuam. Sicut enim infans neſcit iraſci, fraudare non nouit, referre nõ audet, ita & Chriſtianitatis infantia lædentibus non iraſcitur, ſpoliãtibus non reſiſtit, cædentibus non repugnat. De-
Matth. 5. nique, ſicut iuſsit dominus, etiã orat pro inimicis, aufe renti tunicam relinquit & pallium, verberãti maxillã, præbet & alteram: niſi quod in hoc melior eſt Chriſti infantia q̃ naturæ. Illa enim peccare neſcit, iſta contemnit. illa per infirmitatem innoxia eſt, iſta eſt innocens per virtutem. Atque ideo laudi magis ſcribẽdum eſt non tam malefacere nõ poſse q̃ nolle. Ergo ſicut diximus, ætates quædam ſunt meritorum. nam & ſenectus morum inuenitur in pueris, & innocentia infantum reperitur in ſenibus. Denique quod in iunioribus ſenectus quædam ſit honeſtatis, dicit propheta, Senectus e-
Sapiẽ. 4. nim venerabilis non diuturna, nec numero annorum computata. cani ſunt enim ſenſus hominis. Ad Apoſtolos autem iam ſeniores & maiores natu dicit domi-
I nus, Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut puer iſte,
Matth. 18. non introibitis in regnum cælorum. Reuocat igitur eos ad originis ſuæ fontem, & retrorſum ad infantiam redire compellit, ſcilicet vt qui corpore fragili ſenuerant, innocentiæ moribus renaſcantur, ſicut ait Saluator: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, nõ
Ioannis 3. intrabit in regnum dei. Dicitur ergo apoſtolis: Niſi cõ-
Matth. 18. uerſi fueritis, & efficiamini ſicut puer iſte. non dicit, ſicut pueri iſti, ſed ſicut puer iſte. vnum elegit, vnum proponit. Videamus igitur quis ille tantus ſit qui diſcipulis proponitur imitandus. Non hunc arbitror eſse de plebe, non de publico, non de multitudine cæterorum, præcipue qui per apoſtolos vniuerſo mũdo tribuit ſanctitatis exemplum. Non inquam hunc de publico eſse arbitror, ſed de cælo. ipſe eſt enim de cælo puer, de quo
Eſaiæ. 9. dicit Eſaias propheta: Puer natus eſt nobis, filius datus
1. Pet. 2. eſt nobis. Ipſe plane puer eſt, qui ſicut innocens cũ maledicereture non remaledixit, cum percuteretur nõ repercuſsit, quin potius in ipſa paſsione pro ſuis orauit inimicis dicens: Pater dimitte eis, neſciunt enim quid faciunt. Ita ſimplicitatem quam infantibus natura tribuit, dominus miſericordiæ bonitate cumulabat. Iſte K
Lucæ. 23. ergo puer eſt, qui imitandus paruulus proponitur & ſequendus. Nam ipſe dicit, Tolle crucem tuam, & ſequere me.
Matth. 16.

Item de innouatione fidelium. Sermo LIIII.

RETINET ſanctitas veſtra fratres me hoc nuperrime prædicaſse, quòd homo in iuniorem ætatem per iuſtitiam reformetur, & quamuis feſsus ſenio, rurſus in puerũ innocentiæ moribꝰ renaſcatur, ita vt interueniente myſterio ex vetulis iterum videamus infantes. Innouatio enim quædam eſt, deſinere quod eras, aſſumere quod ante non fueras. Innouatio inquam eſt, vnde & Neophyti nuncupantur, quòd nouitate quadã maculas vetuſtatis abiecerint, gratiam ſimplicitatis aſſumpſerint, dicente apoſtolo: Deponentes veterem ho
minem cum actibus eius, induite nouum qui ſecundum Coloſ. 3.
deum creatus eſt. Vnde & Dauid ſanctus ait, Renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua. Intelligens per gratiam Pſal. 102.
baptiſmi occidua vitæ noſtræ poſse reuiuiſcere, & iuuentute quadam renouari poſse id quod in nobis fuerat delictorum vetuſtate collapſum. Vt autem intelligas quia de gratia baptiſmatis propheta loquitur, innouationem ipſam aquilæ cõparauit, quæ auis aſsidua cõmutatione habitus ſui longam ducere fertur ætatem, & L
vetuſtis iam fatiſcentibus plumis noua pennarum ſucceſsione iuueneſcere, ita vt depoſitis antiquitatis exuuiis, rediuiua indumentorum natiuitate ſe veſtiat. Vnde intelligimus quòd ſenectutem aquilæ non ſentiunt membra, ſed plumæ. De nouo ergo ſe veſtit, & pullulantibus pennis vetuſta mater iterum renouatur in pullum. Pullis enim tunc comparanda eſt, quando radiantibus plumis neceſse eſt illi rurſum meditari rudem volatum, & alarum olim exercitata remigia, tanquam nouella volucris, intra nidum pigra compeſcere. quãuis illi ſit volandi notitia de conſuetudine, deeſt tamen illi de pennarum raritate fiducia. De baptiſmatis igitur gratia hoc ſpiritus pſalmographus prophetauit. nam vtiq; Neophyti noſtri nuper baptizati, tanquam aquilæ depoſitis vetuſtatis exuuiis, noua ſanctitatis indumenta ſumpſerunt, & fatiſcentibus antiquis maculis ſicut plumis leuibus, rediuiua gratia immortalitatis ornantur, ita vt in his ſenectutis occidua peccata ſenuerint, vita non ſenuerit. Tanquã aquila in pullum, ſic illi in infantiam reuocati. Eſt eis ſeculi de cõuerſatione notitia, ſed adeſt illis iuſtitiæ de reparatione ſecuritas. Quid igitur ſanctus Dauid dicat, adhuc diligentius videamus. Non enim ait, Renouabitur ſicut aquilarum, ſed ſicut aquilæ iuuentus tua. Vnius ergo aquilę renouandam in M
nobis aſserit iuuentutem, quam vnam & ſolam aquilã recte Chriſtum dominum dixerim, cuius iuuentus renouata eſt tunc, cum à mortuis reſurrexit. Depoſitis enim corruptelæ corporalis exuuiis, rediuiua carnis aſſumptione refloruit, ſicut ipſe ait per prophetam, Et
refloruit caro mea, & ex volũtate mea cõfitebor illi. Re- Pſal. 27.
floruit, inquit, caro mea. Videte quo verbo vſus eſt. nõ ait floruit, ſed refloruit. Non enim refloreſcit niſi quod ante floruerit. Floruit autem caro domini, cum primũ
de Mariæ virginis illibata vulua proceſsit, ſicut ait Eſa- Eſaiæ. 11.
ias dicens: Exibit virga de radice Ieſse, & flos de radice eius aſcendet. Refloruit autem cum ſucciſo per Iudęos corporis flore, rediuiua de ſepulchro reſurrectiõis gloria germinauit, & in floris modũ odorẽ pariter & nitorem cũctis hominibus immortalitatis afflauit odorem, bonorum operum ſuauitatẽ, circũferens nitorẽ, incorruptelam perpetuæ diuinitatis oſtendens.

De cruce Chriſti. Sermo LV.

A SECVLI ferunt fabulæ Vlyſsem illum qui decennio marinis iactatus erroribus ad patriam peruenire nō poterat, cum in locum quendam curſus illum nauigii detuliſset,in quo Sirenarum dulci cantus crudelis varietate reſonabat,& aduenientes ſic blanda modulatione mulcebat,vt non tam ſpectaculum voluptatis caperent,q̄ naufragium ſalutis incurrerent. Talis enim erat illis oblectatio cantilenæ, vt quiſquis audiſset vocis ſonitum,quaſi quadam captus illecebra non iam tenderet ad eum quem volebat portum,ſed pergeret ad exitium quod nolebat. Igitur cū Vlyſses incidiſset hoc dulce naufragiū,& ſuauitatis illius vellet declinare periculum,dicitur inſerta cera auribus ſociorū ſeipſum ad arborē nauigii religaſse, quo & illi carerent perniciosa auditus illecebra,& ſe de periculo nauigii curſus auferret.Si ergo de Vlyſse illo refert fabula quod eum arboris religatio de periculo liberarit,quāto magis prędicandum eſt quod vere factum eſt,hoc eſt quod hodie omne genus hominū de mortis periculo crucis arbore eripuit?Ex quo enim Chriſtus domin⁹ religatus in cruce eſt,ex eo nos mūdi illecebroſa diſcrimina velut clauſa aure tranſimus.Nec pernicioſo enim ſeculi detinemur auditu, nec curſum melioris vitæ deflectimus in ſcopulos voluptatis. Crucis enim arbor non ſolū religatum ſibi hominē patriæ repræſentat,ſed etiam ſocios
B circa ſe poſitos virtutis ſuæ vmbra cuſtodit. Quod autē crux ad patriā poſt multos errores redire nos faciat,do
Lucæ.23. minus declarat dicens latroni in cruce poſito: Hodie mecum eris in paradiſo. Qui vtiq; latro diu oberrās ac naufragus aliter ad patriā paradiſi, de qua primus homo exierat,redire nō poterat,niſi fuiſset arbori religatus. Arbor enim quædā in naui,eſt crux in eccleſia,quæ inter totius ſeculi blanda & pernicioſa naufragia incolumis ſola ſeruatur.In hac ergo naui quiſquis aut arbori crucis ſe religauerit,aut aures ſuas ſcripturis diuinis clauſerit,dulcem procellā luxurię non timebit.Sirenarum enim quædā ſuauis figura eſt mollis cōcupiſcētia voluptatū, quæ noxiis blandimentis conſtantiā captæ mentis effœminat.Ergo dominus Chriſtus pependit in cruce,vt omne genus hominū de mundi naufragio liberaret.Sed vt omittamus Vlyſsis fabulā,quæ ficta non facta eſt,videamus ſi qđ in ſcripturis diuinis exēplū ſimile poſsumus inuenire, quod dominus per ſemetipſum
Nume.21. poſtea completurus,per prophetas ſuos ante promiſerit.Legimus in veteri teſtamento cū Moyſes ſanctus filios Iſrael de captiuitate Aegypti produxiſset, atq; idē populus in deſerto graui à ſerpētibus incurſione laboraret,nec aliqua illis armorū defenſio poſset obſiſtere, tunc ſanctū Moyſen diuino repletum ſpiritu, ſerpentē æreum affixum ligno inter medias morientiū erexiſse turbas,& mandaſse populo vt de illo ſigno ſpem gererent ſanitatis,atq; hac re tantā medicinam contra morſum aſpidum proueniſse, vt quiſquis vulneratus in il-
C lam ſerpētis crucem aut reſpiceret,aut ſperaret, ſtatim remedium ſalutis acciperet. Cuius ſancti etiam dominus in euangelio meminit dicens,Sicut Moyſes exalta-
Ioannis 3. uit ſerpentem in deſerto,ita exaltari oportet filium hominis. Vnde ſi affixus ſerpens ligno filiis Iſrael contulit ſanitatem,quanto magis ſalutem præſtat populis dominus in patibulo crucifixus? Et ſi figura tantum profuit, quantum prodeſse credimus veritatem? Serpens igitur primus crucifigitur. Recte plane, vt quia primus apud deum peccauerat diabolus,primus crucis ſententia feriretur.In ligno enim crucifigitur, rationabiliter factum,vt quia homo in paradiſo per arborem concupiſcentiæ deceptus fuerat, nunc idem per ligni arborem ſaluaretur, atque eadem materia quæ cauſa mortis fuerat,eſset remedium ſanitatis. Deinde poſt ſerpentem in ſaluatore homo ipſe crucifigitur,ſcilicet vt poſt authorem puniatur & facinus. Per primā enim crucem vindicatum eſt in ſerpentē,per ſecundā in venena ſerpentis:hoc eſt,primū author ipſe punitur, deinde eius malignitas cōdemnatur. Virus enim quod perſuaſione ſua in hominem tranſfuderat,nūc reiicitur, nūc curatur.Nā cū homo paſsioni addicitur, nō morti traditur, ſed mortis in eo facinus emendatur.Hoc enim egit dominus per hominem quem ſuſcepit, vt dum innocens patitur, præuaricationis illius diabolicæ in eo inobedientia corrigatur, & deinceps liber à culpa fieret, ac liber eſset à morte.Habētes igitur dominum Ieſum, qui nos paſsione ſua liberauit,in ipſum aſpiciam⁹ ſemper, & de ipſius ſigno ſperemus noſtris vulneribus medicinam,hoc eſt,Si forte nobis venenū auaritiæ ſe diffūdit, ipſum conſideremus,& ſanat.Si ſcorpionis nos libido cōpungit,ipſum rogemus,& curat. Si terrenarū cogitationum nos morſus lacerāt,eundem precemur, & viuimus.Hi enim ſunt ſpirituales ſerpētes animarū noſtrarum,propter quos cōculcādos dominus crucifixus eſt, de quibus ipſe ait:Super ſerpentes & ſcorpiones ambu Lucæ. 10.
labitis,& nihil vobis nocebunt.

Item de cruce Chiſti. Sermo LVI.

DIXIMVS heſterna die quòd crux domini ſalutem generi contulerit humano, & verum eſt. Paſsio enim illius noſtra redemptio eſt, mors eius vita noſtra eſt. Ideo autem mala hæc cuncta ſuſtinuit,vt nos bona omnia ſentiremus. Ideo crudelitatem in ſe exerceri maluit, vt nobis miſericordiā largiretur.Bon⁹ ideo in nos ita eſse voluit,vt ante in ſe eſset immitis. Auferēs enim per crucē humani generis iniurias,omnes eas in ſua paſsione conſumpſit,vt vlte- E
rius non eſset homini quod noceret. Grande ergo crucis eſt ſacramentum:& ſi intelligamus,per hoc ſignum etiam mundus ipſe ſaluatur.Nam cum à nautis ſcinditur mare,prius ab ipſis arbor erigitur, velum diſtenditur,vt cruce domini facta, aquarum fluenta rumpātur, & hoc dominico ſecuri ſigno portū ſalutis petunt, periculum mortis euadunt.Figura enim ſacramenti quædam eſt velū ſuſpēſum,in arbore,quaſi Chriſtus ſit exaltatus in cruce,atq; ideo cōfidentia de myſterio venīēte homines ventorū procellas negligunt,peregrinationis vota ſuſcipiunt.Sicut autē eccleſia ſine cruce ſtare non poteſt, ita & ſine arbore nauis infirma eſt.Statim enim diabolus inquietat, & illā ventus allidit.at vbi ſignum crucis erigitur,ſtatim & diaboli iniquitas repellitur,& vētorū procella ſopitur. Sed & bonus agricola cū parat terræ ſolū vertere,& vitæ aliměta perquirere, non niſi per ſignū crucis id facere conatur. Dum enim aratro dentale ſubiicit,affigit aures, ſtiuam inſerit,figuram crucis imitatur. Compactio enim ipſa ſimilitudo quædā eſt dominicæ paſsionis.Cælū quoq; ipſum huius F
ſigni figura diſpoſitū eſt.Nā cū quatuor partib⁹,hoc eſt oriente & occidente, ac meridiano & ſeptentrione diſtinguitur,quatuor quaſi crucis angulis continetur.Ipſius etiā inceſsus hominis cū manus leuauerit, crucem pingit,atq; ideo eleuatis manibus orare præcipimur, vt ipſo quoq; mēbrorū geſtu paſsionē domini fateamur. Tunc enim citius noſtra exauditur oratio,cū Chriſtum quem mens loquitur,etiā corpus imitatur. Hoc etiā exēplo Moyſes ſanctus cū contra Amalech bellū gereret, non armis,non ferro,ſed eleuatis eum ad deum manibus ſuperauit.ſic enim habes ſcriptum: Cum eleuaſset
manus ſuas Moyſes vincebat Iſrael: cum autem depo- Exodi 17.
ſuiſset manus ſuas,cōualeſcebat Amalech. Hoc igitur dominico ſigno ſcinditur mare,terra colitur, cælū regitur,homines cōſeruantur. Hoc iquā dominico ſigno etiā reſerantur inferna.Nam ex quo homo dominus Ieſus qui ipſam crucem geſtabat,ſepultus in terra eſt,veluti dirupta ab eo exarata terra omnes quos retinebat mortuos germinauit.Sed videamus de hoc ipſo domi-

G ni corpore posteaquam de cruce deponitur quid geratur. Accepit illud Ioseph ab Arimathia vir iustus, sicut
Lucæ. 23. ait Euangelista, & in novo suo sepeliuit monumento, in quo nõdum quisq̃ positus erat. Beatum ergo corpus domini Christi, quod cũ nascitur, vtero virginis gignitur: cũ recedit, iusti tumulo cõmendatur. Beatum plane corpus, quod virginitas peperit, & iustitia custodiuit. Custodiuit illud Ioseph tumulus incorruptũ, sicut seruauit illud Mariæ virginis vterus illibatum. Hic enim viri pollutione nõ tangitur, ibi mortis corruptione nõ læditur. Vbiq; beato corpori defertur sanctitas, vbique virginitas. Nouus illud venter cõcipit, nouus tumulus includit. Dominica ergo & virgo vulua, & virgo est sepultura. Quin potius ipsam sepulturã vuluã dixerim. est enim similitudo non parua. Sicut enim dominus de matris vulua viuus exiuit, ita de Ioseph sepultura viuus surrexit: & sicut tũc de vtero ad prædicãdum natus est, ita & nunc ad euangelizandũ renatus est de sepulchro, nisi quòd gloriosior ista est q̃ illa natiuitas. Illa enim corpus mortale genuit, hæc edidit immortale. Post illã natiuitatẽ ad inferos descenditur, post hanc remeatur ad cælos. Religiosior plane est ista q̃ illa natiuitas. Illa enim totius mundi dominũ nouẽ mẽsibus in vtero clausum tenuit, hæc autem triduo tantum tumuli gremio
H custodiuit. Illa cunctorum spem tardius protulit, hæc omnium salutem citius suscitauit.

De sepulchro domini nostri Iesu Christi.
Sermo LVII.

EXORTASSE quis dicat de prioris dominicæ prædicatione, in qua prędicauim⁹ non minorem esse gloriam quòd tumulus Ioseph suscitauerit dominũ, q̃ quòd eũ sanctæ Mariæ vterus procrearit: quæ cõparatio ventris & tumuli, cũ illa ex intimis visceribus edidit filium, hic autem solummodo locũ præstiterit sepulturæ? At ego dico non minorẽ Ioseph affectum fuisse q̃ Mariæ. Siquidem illa vtero dominũ, hic corde concepe rit. Illa saluatori mẽbrorum suorum secretum præstitit, hic secretũ sui corporis nõ negauit. Illa dominũ pannis inuoluit cum natus est, hic linteis cum recessit. Illa perunxit beatum corpus oleo, hic aromatibus honorauit. Conueniunt ergo sibi obsequia, cõuenit & affectus. Vnde necesse est & meritum conuenire: nisi quod angelus Mariam ad obsequium admonuit, Ioseph autem sola iustitia persuasit. Ioseph in suo sepulchro posuit dominum. Legimus in propheta: Sepulchrum patens est
Psal.5. guttur eorum. Si ergo sepulchrũ patens est guttur hominum, vide ne forte secundum hanc similitudinem
I dominum Ioseph non tam in sepultura terrena posuerit, q̃ in monumento sui pectoris collocarit, & custodiẽ dum illum susceperit non tam memoria fragili elemen torum, q̃ memoria sancta virtutum. Hæc enim virtutum fidelis est memoria, quæ intra se continens Christum, lædi eum hæreticorum corruptione non patitur. De qua memoria in sacris dicit dominus. Quotiẽscũq; hoc facietis, in memoriam mei facietis, donec veniam. Quotienscũq; enim Christum loquimur, totiens eum sacri oris memoria commendamus. Sepulchrum ergo patens est guttur eorum. Recte plane dicit propheta. Sepulchrum enim Christi patens est euangelistarũ beatum guttur, per quod illud æterno literarum thesauro condiderunt. Patens autem sepulchrum ideo dicitur, quia qui vult ad Christi peruenire mysterium, non ingreditur ad illud nisi per euangelicæ scripturæ secretũ. In literarũ enim sacrarum quasi quodã nouo vasculo commendandus est dominus. Quisquis igitur illum videre desiderat, ibi & passionis eius sacramentum inuenit, & resurrectionis gloriam recognoscit. Patens ergo guttur sanctorũ est. Vnde Apostolus ad Corinthios
2.Cor. 6. ait: Os nostrum patet ad vos ô Corinthii. inuitans eos vt per prædicationis suæ semper apertã ianuam ingrediamur Christi secreta mysteria. In hac igitur pectoris memoria collocatur domin⁹ à Ioseph, vt in iustitiæ se- K
de requiescat, & habeat filius hominis vbi caput reclinet. Videamus igitur quare saluator in aliena sepultura ponatur, ac suam non habeat sepulturã. Ideo in aliena sepultura ponitur, quia pro aliorũ moriebatur salute. Mors enim ista non illi illata est, sed nobis delata. Mors ista non illi accidit, sed nobis proficit. Vt quid ergo ei propria sepultura, qui in se mortẽ propriã non habebat? Vt quid illi tumulus in terris, cuius sedes manebat in cælis? Vt quid illi sepultura, qui tridui tantũ temporis spatio non tam in sepulchro mortuus iacuit, q̃ velut in lectulo dormiens conquieuit? Ipsa enim temporis breuitas declarat somnum potius fuisse q̃ mortem. Sepulchrum autem, mortis est habitaculũ necessariũ. Necessarium ergo non erat mortis habitaculum Christo, qui vita est: nec opus habebat semper viuens domicilio defunctorũ. Recte autem hanc vitã nos in nostro sepulchro condidimus, vt cũ ipso viuificante mortem nostram à mortuis surgerem⁹. Vnde & illa Maria Magdalene quæ dominum inter cæteros defunctos in sepulchro quærebat, arguitur, & dicitur illi, Quid quæris: viuentem cum mortuis? Hoc est, Quid quæris apud inferos, quem rediisse iam constat ad superos? Quem illa adhuc nõ intelligens, nec cognoscens, respõdit illi, Do
Ioan. 20. mine si tu tulisti eũ, dicito mihi vbi posuisti eum, & ego illũ tollam. Existimabat enim illum, sicut dicit scriptura, hortulanũ esse. Sancta ergo & simplex fœmina Christum requirebat à Christo, ac deuotione mentis prophetat & nescit. Ait enim domino de semetipso: Si tu tulisti eũ dicito mihi. Recte interrogat, si tu tulisti eũ. Ipse enim tulit corpus suum, qui suscitauit. ipse tulit corp⁹, qui illud iacens & dormiens sua aspiratione collegit. ipse tulit corpus, qui diuinitatis illud virtute gestãs por- L
tat ad cælos. Atque ideo mulier sapienter interrogat & requirit: Si tu tulisti eum, dicito mihi, vbi posuisti eũ? Hoc est, si illud auferẽs de sepulchro ad paradisum trãstulisti. Audierat enim illum dicentem latroni, Hodie
Lucæ. 23. mecum eris in paradiso. Aut certe de infernis in patris dextera collocasti, sicut ait apostol⁹, Quæ sursum sunt
Colos. 3. quærite, vbi Christus est ad dexteram dei. Beatus ergo qui ita quærit Christum dominum, vt credat eum & in paradiso constitutũ, & in cælestibus collocatum. Nam qui eum aut in infernis requirit, aut tumulis, dicitur ei, Quid quæris? viuentem cum mortuis.

De Maria Magdalene, Sermo LVIII.

HAERET adhuc sensib⁹ vestris fratres, hoc nos ante dies paucissimos prædicasse, quòd Maria Magdalene non leuiter fuerit obiurgata, cur post resurrectionẽ dominum quæreret in sepulchro, quòd non
reminiscẽs verborũ eius, quibus ab inferis tertia die rediturum esse dixerat, putaret eum inferni legibus detineri. Arguitur enim non leuiter cur nõ memoraretur M
resurrectionis promissum, ac mortis scrutaretur iudicium. Fides enim humilis & ignara quærit quod nescit, obliuiscitur quod docetur. Festina quidem est ad obsequiũ, sed nõ perfecta est ad credendũ. anxia enim est de dominicæ carnis iniuria, sed incerta est de resurrectionis gloria. plorat quidẽ amore Christi, sed mœret desperatione corporis nõ reperti. periisse putat quẽ iam regnare cõstabat. scrutatur enim in tumulo quẽ vocare
poti⁹ deberet è cælo. Increpatur igitur sãcta Maria tãq̃ pigrior ad credendũ, & cum, sera licet, dominũ cognouisset, dicitur ei à saluatore: Noli me tãgere, quia nõdũ ascẽdi ad patrẽ. Noli me tãgere, increpãtiõis verbũ est, hoc est, noli me tangere manib⁹, quoniã resurrectionẽ
meam mentis obliuione nõ retines. Non potes me cor- Ioan. 20.

A poris tenere complexibus,quoniam fidei perfectiõe nõ tangis. Prohibetur tactu quæ amisit auditum. Noli me,inquit,tangere,quia nondum ascendi ad patrẽ. Videamus quomodo nondum ad patrem ascenderit Christus,cum ipse dicat,quia pater in me, & ego in patre, a quo per indiscretam diuinitatis substantiam nunq̃ est separatus. Dum enim vnus in vno manet,semper patrẽ
Ioan.3. filiũq; simul esse significat. Aut nunquid illuc ascẽdere se dicit filius,vbi ante habitat q̃ ascẽdat? Dixit enim idẽ dominus: Nemo ascendit in cælum nisi qui descẽdit de cælo,filius hominis qui est in cælo. Si ergo cũ descendit Saluator,in cælo est,multo magis etiam priusquã ascendat,in cęlo est. Sed vide ne forte ad obiurgationem Mariæ vox ista ptineat,cui pauloante inter sepulchra quęrenti dominum dicitur, Quid quæris? viuentẽ cum mortuis? Nunc addatur,noli me tangere,quia nondũ ascẽdi ad patrem. hoc est,quid me cõtingere cupis, quę me dũ inter tumulos quæris,adhuc ad patrẽ ascendisse nõ credis: quæ dum me inter inferna scrutaris, ad cælestia rediisse diffidis: dum inter mortuos quæris, viuere cũ deo patre meo non speras. Nondum,inquit, ascendi ad patrem. hoc est,tibi nondũ ascendi ad patrem, quia apud fidem tuam adhuc detineor in sepulchro. Quantũ in te est enim,adhuc humilibus immoror,adhuc ihæreo terrenis,quia nondũ me fides tua eleuauit ad cælum. Quid ergo me festinas contingere vt dei filium,quẽ redeuntẽ ad patrem mentis deuotione nõ sequeris. Quisquis igitur vult cõtingere dominũ saluatorẽ,prius illum debet fide sua ad dexteram diuinitatis imponere, & credulitate cordis collocare in cælestibus potius quàm inter defunctos inquirere. Illi autẽ ascendit dominus in patrẽ, qui eum semper esse credit in patre. Ascẽdit beatis apo
Ioan.14. stolis ad patrẽ,quibus ait: Qui me videt, videt & patrẽ. Ascendit Ioanni euangelistę,qui apud patrẽ eum quæsiuit & reperit,atq; ideo ait: Et verbũ erat apud deũ, & deus erat verbũ. Ascendit etiã beato Paulo, qui nõ contentus solum se scire quod nouerat, nos quoq; docuit quemadmodum saluatorem in cælestibus quæreremus,
Col.3. dicẽs: Quæ sursum sunt quærite: vbi Christus est in dextera dei sedens. Et vt nos ab hac humili vel terrena inquisitione Mariæ penitus submoueret, addidit dicens: Quæ sursum sunt,sapite,non quæ super terram. Ergo iam non super terram,nec in terra,nec secundum carnem debemus quærere saluatorem si volumus eum in-
2.Cor.5. uenire atq; contingere,sed secũdum diuinæ maiestatis gloriam,vt dicamus cum apostolo Paulo: Nunc autem secundum carnem non nouimus Christũ. Igitur & Stephanus beatus fide sua non super terram quæsiuit Christum,sed stãtem illum ad dei dexteram recognouit. ibi illum reperit,vbi mentis deuotione quæsiuit. Nõ solum autem Stephanus in cælo videt Christum,sed eũ & martyrio suo tangit. Tangit enim dominum,cum pro inimicis suis orans velut fide sua tenens illum dicit: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Intelligite ergo quãta deuotionis est gloria: Maria iuxta dominũ cõstituta eum tangere non meretur,Stephanus in terris positus Christum tangit in cælo. Illa inter angelos præsentẽ nõ videt saluatorẽ,Stephanꝰ intra cęlos dominũ cernit absentẽ,

De Auaritia & Anania. Sermo LIX.

C RETINET dilectio vestra fratres ante dies cũ plebis eius quæ sub beatissimis Apostolis fuit,vnanimitatẽ largitatẽq; prædicare mus,vsq; ad Ananię nos auaritiã pueniſse qui illo tẽpore in totius generis purissima vita tanquã ouis morbida solus inuentus est. Tãta enim infectus erat auaritiæ pestilentia,vt sanctus eum Petrus
Prou.22. non tam emendare voluerit quàm damnare. Legerat enim. Eiice de concilio pestilentem,& exibit cũ eo omnis contentio. Solus ergo in cœtu sancto pestilens fuit, qui cunctis contemptu pecuniæ. lucrum vitæ requirentibus,ipse tantum lucrum magis pecuniæ mercatus est quàm salutis,& dum precii sperat compendium,animę D reperit detrimentũ. Ab apostolis igitur Ananias auarus inuentus est,iã nostra excusatur humilitas. Minus enim mirandum est abundare sub nobis hoc vitium, cũ sub apostolis cœperit pullulare: & si illorũ authoritas hæc in Anania emẽdare nõ potuit,nobis quid imputabitur si eadem in plerisq; fratribus corrigerre nõ valemus? In Anania enim Petrus auaritiã si potuisset corrigere,non punisset: sed dũ illum punit,alios corrigit. Voluit enim vt pœna ad vnũ,metus autem ad plurimos perueniret. Exemplum ergo auaris omnibus in Anania propositũ est,vt qui eiusdem criminis reus fuerit,eiusdẽ supplicii in iudicii die sententia feriatur. Grande igitur malũ est auaritia,immo malorum omniũ est origo,sicut ait Apo
1.Tim.6. stolus, Radix autem omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes, errauerunt à fide. Vides ergo quia qui pecuniam appetit,fidem perdit: qui aurũ redigit,gratiam prodigit. Auaritia enim cæcitas est, errorem religiõis inducit. Cæca inquam est auaritia, sed diuersis fraudum occulta ingeniis,nõ videt quæ diuinitatis sunt,sed cogitat quæ cupiditatis sunt. Semper enim quanuis diues sit, cogitat vnde vel ex malo adquirere. totam vitam negocium putat,cõpendiorum etiam omnia supprimens,inanis præstatiõis suæ fœnus imponit. Erubescit vsuræ nomen,& lucrum nõ erubescit vsuræ. Semper ergo auarus alieno vtitur,alieno se pascit damno,& illi præda egestas alterius est,illi lætitia fletus alienus,sicut nuper factum vidimus. Quot amissa deplorant,super quæ inuasa pleriq; gratulantur? Ecce senex pater captum deflet filium,& tu iam super eũ velut seruulum gloriaris. Innocens rusticus perditum ingemiscit iuuencum,& tu eo rus tuum excolere disponis, & fructus te putas posse capere gemitibus alienis. Ecce religiosa vidua tota supellectile dispoliatã domum suam dolet,& tu eadem supellectile domum tuam ornatam esse lætaris. Dic mihi o Christiane, non compungeris, non cõstringeris cum vides in hospitio tuo lachrymas E alienas? Dicit scriptura sancta ad filios Israel: A bestia Exo.22. captum ne tetigeritis. pollutum enim & contaminatum est quicquid fera cruenta cõtigerit. Et per hoc deterior bestia est quisquis sumit quod bestia superauit. Dic igitur mihi tu Christiane,cur prædam relictam a prædonibus præsumpsisti? Cur laceratum & contaminatum, sicut ipse putas,tuis ædibus importastis? Cur quod hostilis superauit bestia,tu sæuior bestia deuorasti? Aiũt plerique lupos leonum subsequi solere vestigia,& non lõge ab eorum venatibus aberrare, scilicet vt rabiem suam rapina satient aliena: & quod leonum saturitati remanet,id luporum rapacitate consummatur. Sic & isti auaritię lupi prędonum vestigia subsecuti sunt,& quod illorum rapacitati superauit,horum cederet feritati. Sed forsitan emisse te dicis, & ideo auaritię crimen euadis. Non ita solet constare emptio atq; venditio. Bonum est emere,sed in pace,quod propria volũtate venditur, nõ in deprędatione. Respice contractus originem, venditionis authorẽ,precii quantitatẽ,& intelligis prędę magis,non venditiõis emptorem. Vnde enim barbaro auri gemmarumq; monilia? Vnde pellito serica vestimenta? Vnde rogo Romana mancipia sumis? Scimus ea com prouincialium nostrorum esse vel ciuium. Facit ergo vt Christianus & ciuis,qui ideo emit vt reddat. F

De festo Pentecostes,& de psalmo centesimonono. Sermo LX.

NOS SE credo vos fratres quę sit ratio quòd venerabilem hanc pentecostes diem nõ minore lętitia celebremus,q̃ sanctum pascha curauimus,& quod eadem deuotione huius solẽnitatis obseruantiã decurrimus,sicut illius obsequia festiui tatis impleuimus. Tũc enim,sicut modo fecimus, ieiunauimus sabbato, vigilias celebrauimus, orationibus pernoctanter instituimus: vnde necesse est similis obser-

G uantia ſimilem lætitiam ſubſequatur. Eſt lætitia plane conſimilis. tunc enim ab inferis reſurgentem ſuſcepimus ſaluatorem, modo autem ſpiritum ſanctum expectamus è cælis. tunc anxii vel ſoliciti Chriſti prædicabamus aduentum, modo trepidi vel ieiuni Paracleti deſideramus aduentum. In omnibus enim deus ſaluti proui dit humanæ. Tunc enim nobis ad reſurgendū. Tartara ſaluator aperuit, modo nobis ad regnandū Paracletus cæleſtia reſerauit. Et quibuſdam quaſi profectuū gradibus tunc de morte ad vitam didicimus remeare, modo autem de terris ad cælos meditamur aſcendere. Hæc autem omnia operatur in nobis Chriſtus dominus, qui priuſquam rediret ad cælos, promiſit diſcipulis ſuis dicens, Cum autem aſcendero, rogabo patrē meū, & mittet vobis alium Paracletū qui vobiſcum ſit in æternum, ſpiritum veritatis. Vnde credendum eſt ad patrē peruenisse Chriſtū, cum videmus ad apoſtolos deſcendiſſe Paracletū. Credendum inquā eſt, ſicut ait de Saluatore Dauid, in dei dextera conſidere, quia cernimus ſpiritū ſanctū, ſicut promiſit dominus, in diſcipulis exultare.
Pſal. 109. Ait ergo ꝓpheticus pſalmorū: Dixit dominus domino meo, ſede a dextris meis. Secundū conſuetudinē noſtrā illi confeſsus offertur, qui aliquo opere perfecto victor adueniēs honoris gratia promeretur vt ſedeat. Ita ergo & homo Ieſus Chriſtus paſsione ſua diabolū ſuperans, reſurrectiōe ſua inferna reſerās, tanquā perfecto ope ad cælos victor adueniēs audit a deo patre, ſede ad dexterā
H meam. Nec mirum ſi vnius ſedis offertur filio cōſeſsus a patre, qui vnius eſt ſubſtantiæ & naturæ cū patre. Cur autem ad dexteram filius eſse dicatur, moueat aliquem fortaſse. Licet enim dignitatis gradus non ſit vbi plenitudo diuinitatis eſt, tamen ideo ad dexterā ſedet filius, non quo proferatur patri, ſed ne inferior eſse credatur. Et ideo ad dexterā filius, quia ſecūdum Euangeliſtā ad dexterā oues, ad ſiniſtrā vero cōſtituētur hœdi. Neceſse eſt ergo patrē ouium primus agnus obtineat, & ſecuturo immaculato gregi locū dux immaculatus anticipet,
Apoca. 17 ſicut ait Ioānes in Apocalypſi dicēs: Hi ſunt qui ſequuntur agnū quocunq; vadit, qui ſe cū mulieribus nō coinquinauerūt. Refert ergo ꝓpheta Dauid: Dixit dominus domino meo, Sede ad dexterā meā. hoc eſt, dominus pater domino deo Chriſto filio throni ſui offert ſublimē cōſeſsum, & honoris gratia ad dexterā ſuā illū aterna
Actuū. 7. ſede cōſtituit. Legimus aūt in Actibus Apoſtolorū, dicēte btō Stephano cū lapidaretur a Iudæis: Ecce video cælos apertos, & ſtantem dominū Ieſum ad dexterā dei. Videamus ergo quę ſit ratio quod idē dominus a Dauid ſedens prophetatur, ſtans vero a Stephano prædicatur. Primo omnium deus qui incorporalis eſt & inuiſibilis,
Ioan. 4. Eſt enim ſpūs, ſicut ait dominus: Deus aūt ſpiritus eſt: ſe
I dere aut ſtare quomodo poteſt: deinde autem quali ſub ſellio ſedeat deus, qui infinitus eſt & immēſus, & intra ſe ipſe magis creaturā cunctam cōtineat. Hæc autē propterea a ſanctis viris dicta arbitror eſse de domino, nō quo ſint cōtraria ſibi, ſed vt modo eius omnipotentia, modo miſericordia deſcribatur. Nā vtiq; pro poteſtate regis ſedere dicitur, pro bonitate interceſsoris ſtare ſug
1. Ioan. 2: geritur. Ait enim btūs Apoſtolus: Quia aduocatū habemus apud patrē Ieſum Chriſtum. Iudex ergo eſt Chriſtus cū reſidet, aduocatus eſt cū aſsurgit. Iudex plane Iudęis, aduocatus Chriſtianis. Hic enim ſtās apud patrem, Chriſtianorū licet peccantiū cauſas exorat, ibi reſidet cū patre Phariſæorū perſequentiū peccata cōdēnans. Illis indignans vehemēter vlciſcitur, his interueniēs leniter miſeretur. Hic ſtat vt ſuſcipiat Stephani martyris ſpiritū, ibi reſidet vt cōdēnet Iudæ ꝓditoris admiſsum.

Item de Pentecoſte, Sermo LXI.

SCRE debet ſanctitas veſtra fratres hanc ſanctam Pentecoſtes diem qua ratione curemus, vel cur iſtorū quinquaginta dierum numero ſit nobis iugis & continuata feſtiuitas, ita vt hoc omni tempore neq; ad obſeruandū indicamus ie- K
iunia, neq; ad exorandum deū genibus ſuccidamus, ſed ſicut dominica ſolemus facere, erecti & feriati reſurrectionē domini celebramus. Dominica enim nobis ideo venerabilis eſt atq; ſolēnis, quia in ea Saluator velut ſol oriens diſcuſsis infernorum tenebris luce reſurrectionis emicuit, ac propterea ipſa dies ab hominibus ſeculi dies ſolis vocatur, quòd ortus eam ſol iuſtitiæ Chriſtus illuminet. Inſtar ergo dominicæ tota quinquaginta dierum curricula celebrantur, & omnes iſti dies velut dominici deputantur. Reſurrectio enim dominica eſt. Nā in dominica reſurgens Saluator reuerſus ad homines eſt, & poſt reſurrectionem tota quinquageſima cum hominibus commemoratus eſt. Aequalis ergo eorum neceſsarium vt eſset feſtiuitas, quorum æqualis eſset & ſic quātitas. Sic enim diſpoſuit dominus, vt ſicut eius paſſione in quadrageſimæ ieiuniis contriſtaremur, ita eius reſurrectione in quinquageſimæ feriis lætaremur. Non igitur ieiunamus in quinquageſima, quia in his diebus nobiſcum dominus commoratur. Non inquam ieiunamus præſente domino, quia ipſe ait: Nunquid poſsunt
Luc. 5. filii ſponſi ieiunare quandiu cum illis eſt ſponſus? Cur enim abſtineat corpus à cibo, cum anima præſentia domini ſaginatur? Non poteſt enim eſse ieiunus qui reficitur gratia ſaluatoris. Societas enim Chriſti quodāmodo eſca eſt Chriſtiani. Reficimur ergo in quinquageſima nobiſcum domino conuerſante. Cum autem poſt hos dies aſcendit ad cælum, iterum ieiunamus, ſicut ait idem Saluator, dicens: Venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt in illis diebus. Cū enim Chriſtus aſcendit ad cælum, noſtris aufertur obtutibus, famem patimur non corporis, ſed amoris, & non tam cibi ieiunio q̄ deſiderio laboram⁹. Deſideria enim quædam noſtri ſuſtinent oculi dum non perſpiciūt quē
Pſal. 68. requirunt, ſicut ait propheta: Deferunt oculi mei dum ſpero in deo meo. Defecerunt enim prophetæ oculi, quia nondum videbat quem ſperabat ſe eſse viſurū. Sic nanq; apoſtolorū defecerunt oculi cū eūtem ad cælum dominū nequeunt intueri, ſecundū quod ait Lucas di-
Actuū. 1. cens: Et videntibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Stabant enim beati apoſtoli toto ſuſpenſi corpore, & aſcēdentē ad cælum dominū, quia inceſsu pedū non poterant, oculis ſequebantur: & licet ad deducēdū ſaluatorē viſio humana deficeret, fidei tamen deuotio nō deficit. Vſq; ad nubē enim Chriſtū deducunt, vſq; ad cælos autē cum Chriſto fidei deuotione
Philip. 3. comitantur. Vnde ait Apoſtolus, ſciens fidē noſtram in cælis eſse cū domino: Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt. Nubes ergo ab oculis apoſtolorū ſuſcepit ſaluatorem. Videamus ergo quę iſta nubes ſit, q̄ ſplendida, q̄ præclara, quę lucem mundi Chriſtū ſuſcipere meretur. Neq; enim poterat obſcura eſse ac tetra vel tenebroſa, quia ſcriptū eſt, Et tenebræ eam non cōprehenderunt.
Ioan. 1. Tenebræ enim lucē geſtare nō poterāt. Illa enim eſt nubes quæ aſcendentē ſuſcipit Chriſtū, quę & teſtimoniū M
Matt. 17. Chriſto etiam in mōte perhibuit, de qua ait Euangeliſta: Vox in nube audita eſt dicens: Hic eſt filius meus dilectus: ipſum audite. Non igitur nubes ſuſcepit Chriſtum, ſed deus pater recepit filiū, & occurſu quodā pietatis aſcendētē illum gremio molliore cōplectitur. Nā ideo pater dicitur ſuſcipere filiū nubis vmbraculo, vt oſtendatur refrigerio quodā fouere eius vulnera paſsionis. Poſt crucē enim, poſt iniurias, poſt inferos non eſt maius Chriſto refrigeriū, niſi quod virtute diuinitatis obūbraretur, ſicut in natiuitate eius ad Mariam dicitur:
Luc. 1. Et virtus altiſsimi obumbrabit tibi. Altiſsimus ergo pater, qui naſcente Chriſto obumbrauit in virtute Marię, aſcēdentē eū ſuſcepit in nube. Semper enim deus quos poſt iniurias perducit ad requiē, protegit eos nubis vmbraculo, ſicut filios Iſrael liberatos de Aegypto nubis colūna protexit, & vt poſt multū laborē eos in terram

A repromiſsiõis induceret. refrigerii fouit vmbraculo, ſi-
Pſal.104. cut ait Propheta: Expandit nubẽ ad protegendum eos. Expandit enim nubem, ne ſiccitate eremi fatigarentur, etiam ſolis ardore. Lætemur ergo in hac ſancta die, ſicut in paſcha lætati ſumus. Eſt enim in vtraq; die ſimilis, eadẽq; ſolẽnitas. In paſcha enim omnes gẽtes baptizari ſolent. In pẽtecoſte autem apoſtoli baptizati ſunt,
Actnũ.1. ſicut ait dominus diſcipulis ſuis aſcenſurus ad cælũ: Ioã nes baptizauit aqua, vos autẽ ſpiritu ſancto baptizabimini, quem accepturi eſtis non poſt multos hos dies. Et ideo dicit Lucas: Cum autem complerentur dies pentecoſtes, factus eſt ſubito ſonus de cælo tanquam aduenientis ſpiritus validi, ſeditq; ſuper ſingulos eorum.

Item de Pentecoſte, Sermo LXII.

NON incõmode ante dies cõplures, ſicut retinetis fratres, prędicatio noſtra proceſsit, in qua deſcripſimus quòd caro domini rediuiua velut in nitore floris de tumulo germinauerit, quẽ tumulũ ſitũ in ortulo euangeliſta teſtatus eſt, vnde nõ incõgrue ꝓſecuti ſumꝰ. Cõueniens enim erat vt flos precioſior in ortulo gigneretur, & bonæ frugis cõmendatũ ſolo ſemen, intra ſepta
B domeſtica tamen virẽtia ſalutem omnium pullularet, Chriſti enim reſurrectio cunctorũ eſt redẽptio populorum. Ergo in ortulo Saluator rediuiuum corpus aſsumit, & inter florẽtes arbores & candẽtia lilia carne iam mortua refloreſcit, & ita germinat de ſepulchro, vt germinãtia & nitẽtia cuncta reperiat. Sic enĩ poſt hyemalis rigoris frigidam quodãmodo ſepulturã pullulare elemẽta omnia feſtinarũt, vt reſurgente domino & ipſa cõſurgerent. Nam vtiq; ex reſurrectione Chriſti aer ſalubrior eſt, ſol cãdidior, terra fœcũdior, ex eo ſerculus in fruticẽ, hærba creſcit in ſegetẽ, vinea pubeſcit in palmitẽ. Si igitur cũ refloreſcit Chriſti caro, omnia floribus veſtiuntur, neceſse eſt vt cũ idem fructũ affert, etiã vniIoan.12. uerſa fructificent, ſicut ait idẽ dominus: Niſi granũ triti ci cadens in terrã mortuũ fuerit, ipſum ſolũ manet. cũ aũt mortuũ fuerit, multum fructum affert. Refloruit igitur dominus cũ reſurrexit è tumulo: fructificat, cũ aſcẽdit ad cælũ. Flos eſt cũ de inferioribus terræ gignitur, fructus eſt cũ altiſsima ſede reconditur. Granũ eſt, ſicut ipſe ait, cũ ſolus crucem patitur. fructus eſt, cũ plurima apoſtolorũ crudelitate circundatur. His enim poſt reſurrectionẽ quadraginta diebus cum diſcipulis cõuerſatus, tota illos ſapientia maturitatis edocuit, & ad bonam frugẽ eos omni diſciplinarũ fœcũditate cõuertit. Deinde aſcendit ad cælũ, ad patrem ſcilicet, fructũ carnis præferens, in diſcipulis iuſtitiæ ſemina derelinquẽs. Aſcẽdit ergo ad patrẽ dominus. Meminit ſanctitas veſtra quòd aquilæ illi de pſalterio, cuiꝰ innouatã iuuẽtutem legimus, cõparauerim ſaluatorẽ. Eſt enim ſimilitudo nõ parua. Sicut enim aquila humilia deſerit, alta petit, cælorũ vicina cõſcendit: ita & Saluator humilia inferni deſeruit, paradiſi altiora petiit, cælorũ faſtigia penetrauit. Et ſicut aquila relictis terrenis ſordibus ſublime volans prioris aeris ſalubritate ꝓfruitur, ita & do-
C minus terrenorũ fęcem deſerens peccatorũ, in ſanctis ſuis volitans, purioris vitæ ſimplicitate lętatur. Per omnia igitur aquilæ comparatio conuenit Saluatori. Sed quid facimꝰ quòd aquila prędã facit frequẽter ĩ alienũ? Nec in hoc tamen diſsimilis eſt Saluator. Prædã enim quodãmodo ſuſtulit, cũ hominẽ quẽ ſuſcepit, iferni raptum faucibus portauit ad cælũ, & alienæ dominatiõis, id eſt diabolicæ poteſtatis ſeruum de captiuitate erutũ duxit ad altiora captiuum, ſicut ſcriptum eſt in prophe
Pſal.67. ta: Aſcendẽs in altũ captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quæ ſentẽtia vtiq; ſic intelligitur, eo quòd captiuitatẽ hois, quẽ ſibi diabolus captiuauerat, illi eruẽdo ſibi dominꝰ captiuarit, & ipſam (ſicut ait) captiuitatem captam ad cælorum alta ſuſtulerit. Vtraque D igitur captiuitas vno vocabulo nuncupatur, ſed nõ æqualis vtraque eſt. Diaboli enĩ captiuitas ſeruituti ſubiicit: Chriſti autem captiuitas reſtituit libertati. Aſcẽdit, inquit, in altum, captiuam duxit captiuitatẽ. Quam bene triumphum domini propheta deſcribit. Solebat, ſicut dicunt, regum triumphantium currus, captiuorum pompa præcedere. Ecce dominum eundẽ ad cælos non præcedit, ſed comitatur glorioſa captiuitas. non ante vehiculum ducitur, ſed ipſa euehit ſaluatorem. Quodam enim myſterio dum filius dei filium hominis ſuſtulit ad cęlum, ipſa captiuitas portatur, & portat. Quod autem ait, Dedit dona hominibus: hoc victoris ĩſigne eſt. Poſt triumphum enim victor ſemper dona largitur, & ꝓprio regno reſidens ſeruulorũ gaudia muneratur. Sic Chriſtus dominus victor diabolicum poſt triumphum reſidens ad dexteram patris, hodierna die diſcipulis dona largitus eſt, non auri talenta, non argenti metalla, ſed ſpirituſsancti cæleſtia munera, vt inter cætera apoſtoli etiam linguis variis loquerentur, hoc eſt, vt Hebræę nationis homo, Chriſti gloriam Romanæ facundiæ, eloquentia pertonaret, & redemptionem generis humani peregrinæ aures, quia Iudæa prædicante lingua non caperent, propria loquela cognoſcerent. Omnis lingua in prædicatioue Chriſti reſoluitur, vt maieſtatem eius omnis loquela fateatur, ſicut ait ſanctus Dauid: Non ſunt Pſal. 18.
E loquelæ neque ſermones, quorum non audiãtur voces eorum. Ne miremini autem quod ad dexteram patris reſidere dixi filium. Ad dexteram enim reſidet, non quia maior patre, ſed ne minor patre eſse credatur, ſicut hæretici blaſphemare conſueuerunt. Sicut enim diuinitas honorificentiæ, gradum neſcit, ita ſcriptura ſancta nouit obuiare blaſphemiis.

De natali ſancti Ioannis Baptiſtæ, Sermo. LXIII.

IN ſancti ac beatiſsimi Ioannis Baptiſtæ laudibus, cuius natalẽ hodie celebramus, quid po-
I tiſsimũ prædicẽ neſcio, vtrũ quòd mirabiliter natus ſit, an quòd mirabilius ſit occiſus? Natꝰ enim eſt in ꝓphetia, in veritate perẽptus eſt: naſcendo nũciauit Saluatoris aduentũ, moriendo condemnauit Herodis inceſtũ. Vir enim ſanctus & iuſtus, & qui prẽter communem hominũ natiuitatẽ ex repromiſsióe generatus fuerat, hoc de deo meruit ne cõmuni cũ cæteris de ſeculo morte diſcederet, ſed corpus quod domio donãte ſuſceperat, dominũ cõfitẽdo deponeret. Ergo Ioannes per oĩa voluntatẽ domini fecit, quia propter opꝰ domini & natus eſt & defunctus. Nã vt natiuitatis eius ſeriem breuiter repetamus, cũ eſsent pater eiꝰ Zacharias & mater eius Helizabeth ætatis ſenectute defeſsi, & nulla filiorum prole gauderent, procrãdi etiam illis liberos tẽpus florẽtiſsimũ præteriſset, ita vt de ſuſcipiẽda iam ſobole ipſa etiam eos vota deficerẽt, ſubita per angelũ repromiſsione donãtur, & naſci Ioannẽ Gabriel ſanctus annũciat dicens: Ne timeas Zacharia, ecce Lucæ.1.
exaudita eſt deprecatio tua, & vxor tua Helizabeth cõcipiet & pariet filium. Exaudita eſt, inquit, oratio tua. vnde intelligimus quòd Ioannem Zacharię iuſtitia magis orando genuerit, q̃ Helizabeth ſenectus procurãdo ſuſceperit. Hinc inquam intelligimꝰ quod Ioannẽ obſecratio creauerit, nõ voluptas. Cum enim materni vteri viſcera ætatis ſenectute frigeſcerẽt, & feſsi corporis mẽ F
bra fœcũditatis gratiã perdidiſsent, cõtra impoſsibilitatem corporis, cõtra ſterilitatẽ viſcerũ, Zacharię precibus Helizabeth vterus intumeſcit, & cõcipit Ioannem, nõ natura, ſed gratia. Vnde neceſse erat ſanctũ naſci filium, qui non tã cõplexibus q̃ orationibus gigneretur. Minus autem mirari debemus quod tantã Ioannes gratiã in naſcẽdo meruerit. debuit enim præcurſor & præuius Chriſti aliquid ſimile habere natiuitati domini ſaluatoris. Siquidem dominus de virgine gignitur, Ioannes de ſterili procreatur. Ille adoleſcentula, iſte de iam

G fesa generatur. Habet ergo & huius natiuitas aliquid gloriæ atq; miraculi. Quãuis enim vilior partus mulieris videatur esse quã virginis, tamẽ sicut Mariam suspiricimus quod virgo peperit, ita in Helizabeth miramur quod anicula procreauerit. Quod quidem factũ, mysterium aliquod arbitror cõtinere, vt Ioannes qui veteris testamenti figuram gerebat, senis mulierculæ frigido sanguine nasceretur. Dominus autem qui regni cælestis euangelium prædicaret, feruentis iuuenculæ flore progrederetur. Maria enim conscia virginitatis miratur fœtum visceribus inuolutum. Helizabeth autẽ conscia senectutis erubescit partum vtero prægrauato. Dicit enim Euangelista: Occultabat se mensibus quinque. Illud autem quàm mirandum, quòd idem Gabriel archangelus vtriusq; natiuitatis officium repræsentat, Zachariam solatur incredulum, confidentem Mariam cohortatur. Ille cur dubitauerit, vocem perdidit: hæc quia statim credidit, verbum salutare concepit. Hoc etiam in laudibus Ioannis minime tacendum videtur, quod nõdum natus etiam prophetat, & adhuc in materni vteri finibus constitutus, aduentum Christi, quia voce non poterat, gaudiis confitetur. Dicit enim Helizabeth ad sanctam Mariam. Simul vt facta est vox salutatiõis tuæ, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Exultat enim Ioannes antequã nascatur, & priusquam mundi oculis
H habitum recognoscat, iam spiritu mundi dominum recognoscit. In quo arbitror propheticã conuenire sententiam, quæ dicit: Priusq; te formarẽ in vtero, noui te: & priusq; exires de vulua, sanctificaui te. Vnde mirari nõ debem⁹ quod ab Herode missus in carcerẽ, clausus Christũ semper suis discipulis intimaret, cũ etiam clausus in vtero eundem dominum gestibus prędicauit.

Lucæ. 1.

Hiere. 1.

Item de natali sancti Ioannis Baptistę,
Sermo LXIIII.

SANCTI Ioannis Baptistę natalem hodie prosecuturus tacere vellem, & laborẽ atque imperitiam meam silentio coercere. sed enim ipsa vis nominis minime me silere permittit. Nam nuncupatio vocabuli ipsius, pectoris nostri vrget secreta, silentii nostri resoluit arcana, & quod dissimulatione reticetur, admiratione compellitur. Si enim pater Zacharias cum eum nominanit, vocem recepit: quanto magis nos cum laudemus illum, eloquiũ promeremur: & si illius os cum in seculo nasceretur aperuit, quanto magis cum pro Christo patitur, ora nostra fœcũdat. Cũ enim Zacharias pater eius ꝓpter incredulitatẽ natiuitatis illius ab angelo
I Gabriele silentii essettaciturnitate mulctatus, etiam diu mutus verborũ dispendio mẽtis secreta velaret, subito nato Ioanne filio, cũ apud proximos esset cõtentio quo noie vocaretur, offerũtur patri tabulę, vt vocabulũ eius pro sui arbitrio ipse describeret, & quod sermone non poterat, literis loqueretur. tunc mirũ in modũ acceptis pugillaribus vt stylũ figeret, linguã resoluit, ac literas sermone præuenit, & Ioannem non testatus est, sed locutus. Videte igitur sancti Baptistę meritũ, vocem patri reddidit, sacerdoti eloquentiã reparauit. Videte inquã meritũ. os quod angelus alligauerat, Ioannes absoluit: quod Gabriel obstruxerat, paruulus reserauit, quãquã & ipse sit angelus, sicut scriptũ est de eo: Ecce mitto angelũ meũ ante faciẽ tuã. Respicite igitur Ioannẽ, quanta vis sit eius vocabuli, cuius nũcupatio reddidit muto vocem, patri pietatẽ, populo sacerdotem. Prius enim erat tacẽs lingua, sterilis filio, priuatus officio: at vbi Ioannes nascitur, fit repente pater propheta vel pontifex, loquela vsum recipit, prolẽ affectio suscipit, sacerdotẽ fũctio recognoscit. Cũ ergo tanta vis sit eius vocabuli, dicturi de eo, & si tacere volumus, silere nõ posum⁹. Ipse enim Ioãnes vox clamãtis dicitur. Quis igitur qui vocẽ laudet & taceat? clamorem admiretur & mutus sit? Ait enim ipse de se: Ego sum vox clamantis in deserto. Videte quid dixerit, Non enim ait tantũ: Ego sum vox, sed K
& clamantis vox, scilicet vt ad fidem consequendã, vox aures penetret, clamor corda concutiat, vox regnũ prædicet, clamor iudicium comminetur. Magnus igitur Ioannes, cuius magnitudini etiam saluator testimonium perhibet, dicens: Inter natos mulierum maior non est Ioanne baptista. Præcellit cunctis, eminet vniuersis, antecedit prophetas, supgreditur patriarchas, & quisquis de muliere, inferior est Ioanne. Sed debemus diligẽter inquirere cur ita dominus dixerit, hoc est, inter natos mulierum, & non potius dixerit, Inter filios virorũ non est maior Ioanne, cum vtique mulieres natos sine viris habere non possint. Hoc autem dixit quia numerosior est proles mulierum quam virorum. Est enim mulieris filius, qui viri filius non est. Deniq; sancta Maria genuit filium, qui patrem hominẽ nõ haberet. Dominus enim est mulieris filius, & viri filius non est, sicut dicit Apostolus: Natum de muliere, factum sub lege. Vt qui matrẽ in terris habet, patrem haberet in cęlis. Ergo in laudem Ioannis fœcũdioris sex⁹ generatio ponitur, vt nullius ab eo natiuitas separetur. Dicit forte aliquis, si iter natos mulierum maior est Ioannes, nunquid etiam maior est Saluatore? Absit. Ioannes enim natus mulieris, L
Christus autem virginis natus est. Ille corruptibilis vteri finibus effusus est, iste impollutæ vuluæ flore progenitus. Ideo autem cum Ioannis natiuitate domini generatio deputatur, ne dominus extra veritatem videretur esse conditionis humanæ.

De sancto Ioanne Baptista, Sermo LXV.

DIXIMVS superiore dominica cum silentii nostri veniam peteremus, quòd pro salute communi sacerdotibus etiam tacentibus doctrina euangelica non taceat, & quòd silentiũ eorum suppleret diuina sententia. Semper enim diuina scriptura loquitur & clamat, sicut scriptum est de Ioanne: Ego sum vox clamantis in deserto. Non enim tantum in illo tempore clamauit Ioannes, quo Pharisæis annũcians dominum saluatorem, dixit: Parate viã domini, rectas facite semitas domini dei nostri, sed & hodie clamat in nobis, & vocis suæ tonitruo deserta nostrorum concutit peccatorum. Ac licet sancta martyrio morte dormierit, vox tamen eius viuit. dicit enim & nobis hodie: Parate viam domini, rectas facite semitas eius. Semper enim scriptura diuina clamat & loquitur. Vnde & ad Cain dicit de⁹: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Nulla vtique sanguini vox est, sed clamare dicitur san- M
guis qui innocens effusus est, nõ tam vere quam causa, & interpellare dominum non prosecutiõe eloquii, sed indignatione commissi, ac reatum suum non tam verborum accusare sermonibus, quàm conscientię ipsius criminatione constringere. Quãuis enim malũ factum si in verba producatur, excusationem fortasse recipit, Matth. 3.
nisi conscientia reuocetur, non potest excusari. Conscientia enim reatum suum semper tacita sine cõtradictione cõuincit & iudicat. Hodiéq; ergo Ioãnes clamat & dicit: Parate viã domini, rectas facite semitas eius. Parare ergo iubemur viam domini, scilicet non aggerem itineris, sed fidei puritatẽ. Dominus enim nõ terrenã semitã carpit, sed per secreta mẽtis ĩcedit. Siquid igitur in hac via fuerit morib⁹ asperũ, crudelitate durũ, cõuersatiõe pollutũ, iubemur mũdare, exæquare, cõponere, vt superueniẽs dominus non offendat in nobis, sed magis Psal. 67.
reperiat viã castitate purã, ꝓcliuẽ fide, eleemosynis eminentẽ. Quòd autẽ tali itinere incedere soleat dominus, propheta describit dicẽs: Iter facite ei qui ascẽdit super occasum, dominus nomẽ est ei. Sed videamus ipse Ioannes qui parare viã domino iubet, quam ipse viam parauerit Saluatori. Per omnia plane adueniẽte Christo tramitẽ viæ suæ composuit & direxit. Nam fuit vtique ieiunus, humilis, parcus, & virgo, Omnes enim has virtutes eius euangelista describens ait: Ipse autem Ioannes

A vestitū habebat de pilis camelorū,& zona pellicea circa lumbos eius. Esca autem eius erant locustæ, & mel syluestre. Quæ igitur maior causa humilitatis in ꝓpheta,quam cōtēptis mollibus vestimētis,pilorū asperitate vestiri? Quæ deuotior fides,quā præcinctum zona paratum esse semper ad omne seruitutis obsequium? Quæ præclarior abstinētia,quā spretis vitę huius deliciis,stridulis vesci locustis ac melle syluestri? Quæ omnia hæc quoniā prophetæ vsui erant,arbitror in his ipsis ꝓphetiam fuisse.Nā vtiq; cū prænūcius Christi vestimentum habebat camelorū asperitate contextum,quid aliud significat,nisi quod ipse Christ⁹ adueniēs vsurus esset in dumēto humani corporis,quod erat peccatorū asperitate densatum,& quod velut immūdissimæ bestiæ, hoc est gētilis populi circūdatus exuuiis deformitatem eius ipse gestaret?zona vero pellicea quid aliud demōstrat, nisi hanc fragilē carnem nostrā,quæ ante aduētū Christi dominabatur ad vitia, post aduentū eius restrictam esse ad virtutem:& quæ ante luxuriando dilatabatur in pinguedinē,nunc abstinēdo attenuaretur in pellē? Exi tū vero eius q̄ beatū legimus, scilicet quod psaltria re-

B gis filia post illam inimicā voluptatē caput eius petierit. Quid mirū psaltria occidit ꝓphetā,quia luxuria semper est inimica iustitiæ:& quod iniquitas sine cessatione persequitur veritatē?In quo facto grande mysterium continetur. Nam vtiq; ipsa psaltria synagogæ est cōparāda,quę Christū dū luxuriatur,occidit. Quod aūt

Matth.11. ista psaltria synagoga sit, dicit dominus ad Iudæos : Cā tauimus vobis,& nō saltastis.Cur aūt a Ioannis corpore caput ablatum sit,manifesta res est.Ioānes (sicut scri

1.Cor.11. pturis astruitur)typum legis gerebat. De domino autem legimus,quia viri caput Christus est . Ergo cū à Ioannis corpore caput eius aufertur , Christus quodammodo à Iudæis legis cultoribus separatur . Remansit enim illis sine saluatore lex exanimis & truncata . Nam ex eo vtiq; Iudæi diuina nō sapiunt , ex quo sine capite esse cœperūt.Iter igitur facit domino qui inter cæteras continētiæ virtutes matrimonii limitem non excedit, nec cōiugii præscriptū terminū adulterina permixtiōe cōmaculat.Sunt enim nonnulli qui cū legibus vxores duxerint,cōtra diuinitatis legē sibi sociant cōcubinas, non intelligētes quid contrahendo matrimonia ꝓpriis vinculis cōstrinxerunt. Qui enim legibus ducit vxorē,

Gene.21. profitetur se contra legē nō esse facturū. Reū ergo ipse se statuit,qui adhibēdo sibi adulterā ius pollicitationis excedit.Sed dicit aliquis,vxorem nō habeo , ideo mihi ancillā sociaui. Audi quid dicat scriptura ad Abraham: Eiice ancillā,& filiū eius:non enim hęres erit filius ācillæ cū filio libere.Si igitur ancillæ filius hæres non est, ergo nec filius est.Cur autem quæritur tale coniugium de quo susceptus filius nec successiōis possit hęres esse nec sanguinis?Nec enim habere potest hæreditatis consortium,qui nō habet originis priuilegium . Cur inquā quæritur tale contuberniū, de quo nati,nō filii sint matrimonii,sed testes sint adulterii?Cur huiusmodi suscipiuntur adulteri,qui patri pudori sint,non honori?Dicit scriptura,Adulterorū filii in cōsummatiōe erunt,& ab iniquo thoro semen exterminabitur . Mulier igitur

Sapien. 3. C tua si talibus moribus prædita est,vt mereatur consortiū,mereatur & nomen vxoris,præsta concubinæ tuæ libertatē & nomē vxoris,ne tu adulter sis potius quā maritus.Sed & ille iter facit domino Christianus qui professionis suæ exhibet ei fidele seruitiū,& castitatē quam promisit,custodit tam mēte q̄ corpore.Sunt enim pleriq; qui singularē vitam proponētes,singuli esse nō possunt,sed quærūt sibi cōtubernia,atq; vtinā fratrū.Inuenisti Christianū monachū,cui cum fratre nō conuenit, & libētius ei cōuenit cū sorore,qui nō sequitur seniorē vtilia cōmonentē,& sequitur adolescētulū incōgrua cachinnantem.eius & si syncere corpus sit,anima nō potest esse synceris.Sed & ille clericus iter domino facit, qui secundum euangelium viuit,& per omnia obtem- D perat sacerdoti. Aliqui enim cū sint minus subditi,molestę ferūt cum à senioribus arguuntur. Dicunt, grauiter irascitur episcopus,patientior esse deberet. Audi ergo optime clerice,sacerdotis exigis patientiam , & tui non exigis disciplinam?Nescis quia mihi salutis causa arguere aliquando permissum est,tibi nunquam pecca 2.Timo.4 re concessum est?Dicit enim Apostolus:Increpa oppor tune,importune argue. Esto ergo in omnibus subditus sacerdoti,si vis eum esse mansuetum.

De natali sanctorum apostolorum Petri & Pauli,

Sermo LXVI.

CVM omnes beati apostoli patem gratiam apud dominum sanctitatis obtineant, ne scio quo tamen pacto Petrus & Paulus videntur præ cæteris peculiari quadam in saluatorē fidei virtute pręcellere. Quod quidem ex ipsius domini iudicio possumus approbare. Nam Petro sicut bono dispensatori clauem regni cælestis dedit.Paulo tanquam idoneo doctori magisterium ecclesiasticæ institutionis iniunxit, scilicet vt quos iste erudierit ad salutem,ille suscipiat ad quietem : & quorum corda Paulus patefecerit doctrina verborum , eorum animabus Petrus aperiat regna cælorum . Clauem enim quodammodo à Christo scientiæ & Paulus accepit . Clauis enim dicenda est qua ad fidem peccatorū dura reserantur,mentium secreta panduntur , & quicquid intrinsecus clausum tenetur , in palam rationali manifestatione producitur. Clauis inquam est quæ & conscientiam ad confessionem peccati aperit , & gra- E tiam ad æternitatem mysterii salutaris includit . Ambo igitur claues à domino perceperunt , scientiæ iste , ille potentiæ.diuitias immortalitatis ille dispensat,scientię thesauros iste largitur.Sunt enim scientiæ thesauri , sicut scriptum est,In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi.Ergo beatus Petrus & Paulus emi

Colo.2. nent inter vniuersos apostolos,& peculiari quadā prærogatiua præcellunt.Verum inter ipsos quis cui prępo natur,incertum est.puto enim illos æquales esse meritis , qui æquales sunt passione,& simili eos fidei deuotione vixisse,quos simul videmus ad martyrii gloriam peruenisse.Non enim sine causa factum putamus quod vna die,vno in loco,vnius tyranni tolerauere sententiam.Vna die passi sunt,vt ad Christum pariter peruenirent.Vno in loco,ne alteri Roma deesset . Sub vno persecutore,vt æqualis crudelitas vtrunq; constringeret.Dies ergo pro merito,locus pro gloria , persecutor decretus est pro virtute.Et in quo tandē loco martyriū pertulerūt?In vrbe Roma,quę principatū & caput obtinet nationum,scilicet vt vbi caput superstitiōis erat, illic caput quiescceret sanctitatis:& vbi gētiliū principes habitabant,illic ecclesiarū principes morarētur. Cuius autē meriti sint beatissimi Petrus & Paulus, hinc possu F mus intelligere,quod cum dominus Orientis regionem propria illustrauerit passione, Occidentis plagam , ne quid minus esset,vice sui,apostolorum sanguine illuminasse dignatus est.Et licet illius passio nobis sufficiat ad salutem,tamen etiam horum martyrium nobis contulit ad exemplum.Hodierna igitur die beati apostoli sanguinē profuderūt.Sed videamus causam quare ista perpessi sunt , scilicet quod inter cętera mirabilia etiā magū illum Simonem orationibus suis de aeris vacuo pręcipiti ruina prostrauerunt.Cum enim idem Simō se Christū diceret & tanq̄ filiū ad patrem assereret volando se posse cōscēdere, atq; elatus subito magicis artibus volare cœpisset,tūc Petrus fixis genibus precatus est dominū,& precatione sancta vicit magicam leuitatem.Prior enim ascēdit ad dominum oratio q̄ volatus,& ante peruenit iusta petitio q̄ iniqua pręsumptio. Ante Petrus in terris positus obtinuit quod petebat , q̄ Simon peruenire in cęlestia quo tendebat . Tunc igi-

G tur Petrus velut vinctum illum de sublimi aere depo-
suit,& quodam præcipitio in saxum illidens eius crura
confregit. Et hoc in opprobrium facti illius,vt qui pau
lo ante volare tentauerat,subito ambulare non posset:
& qui pẽnas assumpserat,plantas amitteret. Sed ne for
te hos mirum videatur,quod magus iste præsente apo-
stolo per aerem aliquandiu volitauerit: hoc patientia
Petri fecit. Permisit enim illum sublimius ascendere,
vt altius caderet. Voluit enim in excelsum leuari ad cõ
spectum omnium, vt ruentem illum de excelso oculi
omnium peruiderent. Hæc igitur est iniquitatis elatio,
vt in altum se ferat,in sublime se erigat. Sed sancta ora
tio oẽm humiliat superbiã,vniuersam deijcit vanitatẽ.

Item de natali sanctorum apostolorum Petri & Pauli. Sermo LXVII.

NATALEM beatissimorum apostolorũ Petri & Pauli hodie celebrãtes,diuersis epulis nos reficere debemus,& tantam festiui tatem magna cum lætitia celebrare. Quis enim talium virorũ solennitatẽ nõ magna cũ lætitia debet celæbrare? Quis enim taliũ virorũ solẽ
A nitate nõ magnos sibi exhibeat apparatus, vt quo plus expẽderit,plus se apostolos cõfirmet amare? Verũtamẽ nõ opus est proprio sumptu ad refectionẽ nostrã,nã na tali suo sanctus Petrus ipse nos reficit. Est enim omnibus copijs refertũ vas ei,quod illi de cælo esuriẽti dela tũ est. Igitur qui esurit sicut Petrus,reficitur ipse cũ Petro. Vt quid ergo præparemus nobis propriũ prãdiũ,cũ apostolico ferculo saginemur? Cur nobis inquiramus terrenas epulas,cum cælestes copias habeamus? Dicit
Actu.10. enim sanctus Lucas in Actibus Apostolorũ, post orationem esuriẽti Petro circa horam sextam aperto cælo vas quoddã splendidũ velut linteum fuisse delatum, in quo erant quadrupedia & repentia terræ,& volatilia cæli,& dixisse dominũ ad eũ:Petre surge, immola & manduca. Ecce Petrus qui dicit alibi,Aurum & argentũ nõ est mihi:nunc conuiuij eius vasculum splendidius est argento. Et qui propter Christũ argenti speciẽ refutasset,per Christum argenti nitore dicatur. Prãsuro igitur Petro desunt cocorũ apparatus,desunt obsequia famulorũ,sed quod est melius,ministeria diuina nõ desunt,
3.Reg.17. & vtili commutatione sancto viro quod deest in terris, abundat in cælis. Vt reficiatur enim Petrus, non cellarium sollicite referatur,sed cælum ipsum protinus aperitur. Legimus in scripturis sanctum Heliam in deserto
I coruis ministrantibus pastũ:quanto melius Petrus, cui non paruam escam tetra auis porrigit,sed integrũ cõuiuium multitudo angelica sumministrat? Post orationẽ ergo esurijt Petrus. Mirandum cur sanctum virum post orationẽ fames sequatur,cũ soleat fames oratione depelli,esuriens anima nõ nisi obsecrationibus saginari? Sed puto Petrũ post orationem non cibũ esurisse hominum,sed salutẽ,nec inedia vexatũ esse corporis,sed inopia credentiũ laborasse. Cum enim Iudaicus populus perfidus & ingratus,illo prædicante Christo nõ crederet,famem quodammodo Petrus sui officij sustinebat. Famẽ enim patitur qui minime fructum sui laboris assequitur. In cœnaculũ igitur ad orationẽ festinus ascendit. Bene ait ĩ cœnaculũ ad orationẽ ascẽdisse Petrum, quia omnis sanctus quando orat,relinquẽs humilia vel terrena in altũ mentis extollitur,& in sublime suspẽsus rapitur,& cogitatiõe sancta cælo vicinus efficitur. Atq; ibi esuriẽti illi,hoc est cogitãti in cordis sui sublimiori loco pro salute Iudaici populi, offertur vas diuersorũ generũ animalibus plenũ,velut diuinitate dicente illi: Tu in Iudæos solos esuris,ecce famẽ fidei tuæ cunctarũ gentium diuersitate reficio. Nam vtiq; diuersa animalia collecta in vno vasculo,diuersarũ gẽtiũ cõgregatio collecta in vna ecclesia demõstratur,quæ ecclesia in illius vasculo splendido dum non habet maculam neque ru K
gam,lintei nitore resplendet. In qua primum animal deo ex gentibus Centurio Cornelius est imolatus. De hoc ergo vasculo suo hodie nos reficit petrus. Cũ enĩ videmus gentilium turbas ad fidem Christianitatis accurrere,simul cũ apostolis gratulamur. Non enim mortui sunt quorum curamus natalem hodie,sed renati viuunt pane,quia participes effecti sunt Christi, qui vita est omnium. Quamuis enim corpora passiõe cæsa sint, interruptus tamen non est ordo viuentium. Iugiter enĩ & deo gratias agunt,& laudes saluatori referunt, nisi quòd resoluta membrorũ sarcina magis adhærẽt Christo,sicut ait Paulus:Dissolui,& cum Christo esse,quanto melius? Non ergo dicenda est mors qua interueniẽte
Philip.1. caremus persecutoribus, & Christo mortuum socians lucrum efficit morientis,sicut ait beatus Apostolus:Mihi enim viuere Christus est,& mori lucrum. Illa autem vera est mors,quæ etiam viuentem hominem peccatorum morte constringit: qui quamuis viuere videatur, sceleribus tamen suis morti iam videtur addictus, sicut ait Apostolus de illa delicioſa vidua:Hæc autẽ viuens, mortua est.

Item de eodem, Sermo LXVIII. L

NOTVM omnibus vobis est fratres, & vniuerso mundo notissimum,quòd beatissimorum Petri & Pauli natalis est hodie, nec aliquam partem orbis latere potest tanta deuotio. Siquidẽ
Psal.18. de ijs dicat Dauid propheta:In omnẽ terram exiuit sonus eorum,& in fines orbis terræ verba eorum. In omnem terram mirabilium Petri virtus diffusa est,& in fines orbis terræ epistolarum Pauli verba penetrarunt. Quis enim non audiuit quod primum Petrus sedẽti ad portam spaciosam claudo,& ex matris suæ olim ventre iam debili pedum restituerit firmitatem,vt quod natura minus contulerat,apostolica gratia repararet? Cum enim idem claudus stipem rogans, aliquid pecuniæ se
Actu.3. ab apostolis crederet accepturum,ait illi Petrus,Argentum & aurum non habeo,sed quod habeo, hoc do tibi. In nomine domini nostri Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Beata plane largitas,quæ petenti argẽtum quidem non contulit,sed contulit sanitatem. Beata largitas,quæ de thesauris suis aurum non protulit, sed protulit medicinam. Beatus & ille claudus,qui dum stipem quærit pecuniæ,diuitias incolumitatis accepit. Hoc enĩ ab Apostolis donatum meruit, quod nullis thesauris à medicis redimere potuisset. Primum ergo signum mirabilium suorum Petrus fecit claudo pedum restituendo vestigia. Diximus frequenter ipsum Petrũ à domino nũcupatum,sicut ait: Tu es Petrus & super hanc petram
Matth.16. ædificabo ecclesiam meam. Si ergo Petrus petra est su- M
per quam ædificatur ecclesia,recte prius pedes sanat: vt sicut in ecclesia fidei fundamentum continet, ita & in homine membrorum fundamenta confirmet. Recte inquam primum in Christiano pedes curat,vt iam nõ intrepidus nec imbecillis possit super petram ecclesie,sed robustus & fortis incedere. Vbi autem verba Pauli apostoli non leguntur? Quis locus ea non literis inscribit, corde retinet,conuersatione custodit, quia Paulus à domino vas electionis est nominatus, Bonum vas in quo præciosa mandatorum Christi præcepta conduntur. Bonum vas de cuius plenitudine substantia vitæ populis semper erogatur,& plenum est. Optima apostolorum nomina,petra,& vasculum,necessaria domui saluatoris. Domus enim fortitudinis petra cõstruitur,vtilitate vasis ornatur. Petra ad firmitatẽ ne labãtur sustentat populos,vas ad custodiam ne tentẽtur operit Christianos. Exitus vero eorũ de hoc seculo quã beatus fuerit,nemo est qui nesciat. Nam prima hæc in illis beatitudo est,quod ambo vna die passi esse nascuntur,scilicet vt quos vna fides seruitio deuinxerat, vna dies marty-

A rio coronaret. Deinde ipſa paſsio licet diuerſa in ſingulis fuerit, tamen quãta referta eſt gratiæ ſanctitate? Nam Petrus crucis, ſicut Saluator, exitũ tulit, & à dominicæ deuotionis ſimilitudine nec morte diſcretꝰ eſt, ſcilicet vt quẽ imitabatur fide, imitaretur & paſsione. De Pauli vero ceruice, cũ eam perſecutor gladio percuſsiſſet, dicitur fluxiſſe lactis magis vnda quã ſanguinis, & mirum in modũ ſanctum apoſtolum baptiſsimi gratia in ipſa cæde extitiſſe ſplendidum potius quàm cruentum. Quæ quidẽ res in ſancto Paulo ſtupenda non eſt. Quid
1. Cor. 3. enim mirum ſi abundat lacte nutritor eccleſiæ, ſicut ipſe ad Corinthios ait: Lac vobis potum dedi, non eſcam. Hæc eſt plane repromiſsionis illa terra quam patribus noſtris deus promiſit dicendo: Dabo vobis terram fluentem lac & mel. Nõ enim de hac terra locutus eſt quæ manantibus aquis cœnum inuoluit, lutumq; permiſcet ſed de illa terra Pauli, & ſimilium Pauli, quæ iugiter purum ſuauæq; diſtillat. Quæ enim Pauli epiſtola nõ mel le dulcior eſt, lacte cãdidior? Quæ epiſtolæ tanquã vbera eccleſiarum populos enutriunt ad ſalutem. De ceruice ergo apoſtoli pro ſanguine lac manauit. Legimus in ipſo quoniam caro & ſanguis regnum dei non poſsi
1. Cor. 1. debunt. Igitur iam Paulus poſsidet regnũ, quoniam ca
B ret & ſanguine, qui impedire dicitur regnaturũ. Adhuc ergo Paulus in terris poſitus etiam in regni cęleſtis ſubſtantiam tranſformatur.

De natali ſancti Euſebij Vercellenſis epiſcopi,
Sermo. LXIX.

AD ſancti martyris Euſebij laudem aliquid addere velle, decerpere eſt. Tam ineffabilium enim doctrinarum magiſter extitit, vt merita eius facilius operibꝰ cognoſci poſſint, quàm ſermonibus explicari. Tantum autem de eo conſcientia retinet, quantum oratio & narratio nõ præualet. Igitur geſta illius non verbis adornãda ſunt, ſed perſtringenda ſentẽtiis, præſertim qui ſcimus eam rem comere nos nõ debere ſermonibus, quam videmus iam
1. Cor. 4. comptam eſse virtutibus, cum dicat Apoſtolus, Regnũ dei non in ſermone eſt, ſed in virtute. Ergo ad merita eiꝰ aliquid addere velle, decerpere eſt, me præcipue, qui & ignarus rerum geſtarum ſim, & literarum imperitus ſacrarum, & rudis ſacerdotalium functionum. Potuiſſent autem prædicare ſancti hæc præceſsores mei vſu facilius, experimento probatius, doctrina præclarius do
C minũ & patrem ſpecialiter beatum Exuperantium loquor, qui fuit eius miniſter in ſacerdotio, comes in martyrio, particeps in labore. In cuius vultibus ſanctum quoque Euſebiũ videre nos credimus, & quaſi in quodam ſpeculo bonitatis illius imaginem contuemur. Facile enim cognoſcimus qualis magiſter fuerit, cuius talem videmus eſse diſcipulum. Sed quoniã confeſsionis illius ſimilis hũc gloria comitatur, mauult reticere laudes paternas, ne ꝓprias pariter iactare videatur. Quid ergo de martyris Euſebij gloria prædicem, cuius tota plebs iſta ſit gloria? Et cum dicat ſcriptura, Gloria patris eſt filius ſapiens: quantæ huius ſunt gloriæ, qui tantorum filiorum ſapientia & deuotione lætatur? In Chriſto enim Ieſu per euangeliũ ipſe vos genuit. Quicquid ergo in hac ſancta plebe poteſt eſse virtutũ & gratiæ, in ſancti Euſebij magiſterio reperitur. Ex hoc autẽ quaſi quodam virtutum fonte lucidiſsimo riuulorũ hæc putas emanauit. Nam quia caſtitatis vigore pollebat, propoſitũ virginitatis inſtituit, Quia abſtinentiæ gloriabatur anguſtiis, monachorũ introduxit forte ſeruitium. Quia blandimentis erat prædituς lenitatis, cunctorum ciuiũ in deũ prouocauit affectũ. Quia põtificii adminiſtratiõe fulgebat, plures è diſcipulis ſacerdotii ſui elegit hæredes. Quamuis igitur nonnulli liberis ſuis relinquãt auri argẽtiq; theſauros, nemo tamẽ ſãcto Euſebio ditiores reliquit. Siqdẽ oẽs extiterũt aut ſacerdotes, aut martyres. Nã vt cætera taceã, illud quã admirabile eſt, quod in hac ſancta eccleſia eoſdẽ monachos inſtituit, D quos clericos, atq; iiſdem penetralibus ſacerdotalia officia contineri, quibus & ſingularis caſtimonia conſeruatur, vt eſset in ipſis viris contemptus rerum, & accuratio leuitarum: vt ſi videris monaſterij lectulos, inſtar orientalis propoſiti iudices. ſi deuotiones cleri perſpexeris, angelici ordinis obſeruationes gaudeas. Illud autem tacendum omnino non arbitror, quòd cum Arrianorum deteſtanda perfidia, totam cum vniuerſo mundo Italiam perturbaſset, atq; eiuſdem peſtilentiæ ſacerdotes ſimplicitatem ſancti Dionyſij martyris captiuaſſent, ita vt ſubſcriptionis eius vinculum retinerent, qua illum è manibus eorum ſapientia liberauit? Sicut enim ait ſanctus Paulus, Factus ſum Iudæis tanq; Iudæus, vt Iu 1. Corin. 9
dæos lucrifacerem, ita Euſebius hæreticis hæreticum ſe eſse mentitus eſt, vt de hæreſi filiũ liberaret. Dixit enim ſe eorum conſentire perfidiæ, hoc ſibi placere quod illis, ſed quod ſibi filium Dionyſiũ in ſubſcribendo præponerent, grauiter ſe moueri. Vos enim, inquit, qui dicitis filium dei patri deo æqualẽ eſse nõ poſse, cur mihi filium prætuliſtis? Qua illi ratione permoti, ſtatim ſancti Dionyſij chirographum deleuerunt, priorem locum ſubſcribendi beato Euſebio deferẽtes. Quos ille increpans & irridens ait, Neq; ego me veſtris ſceleribus polluo, neq; filiũ meum vobiſcũ participare permitto. Vn- Lucæ. 16.
de cũ dicat euangeliũ in hac generatione prudentiores filios tenebrarũ eſse q̃ lucis, ecce hic ipſis tenebris prudentior filius lucis inuentus eſt. Tunc illi grauiter indignantes ita nequitiam ſuã fuiſse deluſam, nouis eũ per Conſtantiũ principem paſsionibus vexauerunt. Nam poſt multas iniurias Orientis plagæ illum in exiliũ rele- E
garunt, in quo tãta paſsus eſt, vt martirij inuictã gloriã reportaret. Dicitur enim inter cætera paſsionũ genera hoc pœnale paſsionis ſuppliciũ pertuliſse, vt dum interrogaretur ab Arrianis, & ſe eorũ cõmunicare perfidiæ denegaſset, ſcalarũ procliui tractu ſupinis pedibus ad imum vſq; pertraheretur, & iterũ reuocatus ad ſummum, interrogatus denuo cũ eadem reſpondiſset, eadẽ pateretur, ac ſic frequentem interrogationem frequenter huiuſmodi ſuppliciũ fuerit ſubſecutum. In qua paſſione ſancti Euſebij martyris licet fuerit quaſsatum caput, eliſum corpus, membra confracta, animus tamen fidei manſit inuictus. Nam quanto plus illũ Arriana perfidia corporaliter lacerabat, tanto magis eum catholica integritas ſpiritualiter refouebat. Quem quidem ſcalarum aſcenſum atq; deſcenſum poſsumus dicere quẽ Iacob ſomnians prophetarit: & ſicut ille vidit etiã iſtas ſcalas ab imo ad cęleſtia vſq; ꝑtingere, ſic quidẽ per has & Euſebius aſcendit ad cælũ, & Arriani ad inferos deſcenderunt. Vnde fratres ſanctum Euſebium Macabæorum martyrum choro annumerandum puto. Siquidem illi ſingulis membris martyrium pertulerunt, hic autẽ totius corporis paſsione dominum ſit confeſsus, nec di F
ſparem eorum eſse gratiam quos etiam dies vna in martyrio copulauit.

Item depoſitio ſancti Euſebii. Sermo. LXX.

DEPOSITIONVM ſancti Euſebii hodie celebramus. Quid eſt depoſitio? Nõ illa vtiq; quæ ſepeliendis in terra membrorum reliquiis clericorum manibus procuratur, ſed illa qua homo vinculis carnalibus abſolutꝰ, liber iturus ad cælũ terrenũ corpus exponit. Ipſa plane eſt depoſitio, in qua cõcupiſcere abiicimus, ceſsamus delinquere peccare deſinimus, & totũ quicqd ſaluti eſt graue, quaſi abiecta ſarcina oneris, exponimus. Nã ideo hæc dies pro celebritate maxima procuratur, quia vere eſt ſumma feſtiuitas, mortuũ eſse vitiis, ſoli vigere iuſtitiæ. Vnde & depoſitiõis ipſa dies natalis dicitur, quòd delictorũ carcere liberati, libertati naſcimur Saluatoris. Sed videamus, ſanctus Euſebius cũ qua gloria ad hanc diẽ depoſitionis aduenerit. Dicitur enim ante aliquantũ

G temporis exitus ſui manifeſta reuelatione vidiſſe ſe kalendis Auguſti de monte ad mõtem volare,& prophetia quadam hoc interpretatus eſt hac die exiturũ ſe eſſe de corpore. In quo facto neſcio quid primum ſit admirandum,vtrum quod meruit exit⁹ ſui finem noſſe, an quod ſcire potuerit quæ illum poſt exitũ gratia permaneret. Dicit ſanctus Dauid:Notum fac mihi domine finem meum, & numerum dierum meorum. & reliqua. Pſal.38. Ecce quod propheta optauerat, martyr accepit. notiã quã ille exorat,iſte cõſequitur,niſi qđ ſalua fide dixerim,amplius promereatur. Ille enim finẽ poſtulat noſſe, iſte etiam vltra finem quid futurum eſſet agnoſcit. Ille vſque ad exitũ quid deſit ignorat,iſte poſt exitũ qđ ſuperſit edixit. Volare ergo ſe in hac die vidit martyr Euſebius,ſicut ſcimus. Volare non poteſt niſi quod purum,leue atque ſubtile eſt,cuius nec ſynceritas intẽperantia retardatur,nec alacritas nec velocitas mole grauatur. Grauari autẽ volatum dico nõ tam mole mẽbrorum q̃ delictorũ. Vnde puto etiam in ipſis auibus ideo velocius columbam pene præ omnibus volitare, quòd alacritatẽ & innocentiam comitetur. Denique ſanctus Dauid cum puritate mentis volare concupiſceret,non alterius animantis niſi columbæ optauit alas, dicens: Pſal.54. Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ. & volabo & re
H quieſcam? Intelligebat enim quòd altiora facilius penetrantur ſimplicitate mentis quàm leuitate pennarũ. Volauit ergo hac die ſanctus Euſebi⁹. Feſtiuemus iam eius innocentiam de volatu,& puritatem eius de ipſa elatione iudicemus. tanquam columba enim in domo dei degens aſsumpſit ſpirituales pẽnas, & requieuit in mõte. Et licet ipſe de monte ad montem volare ſe dixerit,tamen in ipſa tranſlatione maiorem requiem fuiſſe ſignifico. Quid enim aliud eſt de monte ad montem volare niſi de ſaluatoris gratia ad patris gloriã properare? Ipſi enim ſunt montes,ſicut dicit Propheta:Mons de mon- Dani.2. te ſine manibus concidentiũ, hoc eſt filius de patre abſque vllius creationis acceſsu.

De natali ſancti Laurentii leuitæ & martyris.

Sermo LXXI.

BEATISSIMI Laurentii martyris,cuius natalem hodie celebramus,paſsionem noſſe vos credo. & quãta in perſecutione pertulerit,dilectionẽ veſtram ſcire poſſe nõ dubito. Tanta enim martyrio eius gloria extitit,vt paſsione ſua mundum illuminauerit vniuerſum. Illuminauit mũdũ planè Laurẽti⁹ eo lumine quo ipſe ſuccenſus eſt,& flammis quas ipſe pertulit omniũ Chriſtianorum corda calefecit. Quis enim hoc exem-
I plo nolit pro Chriſto ardere cũ Laurentio, vt poſſit à Chriſto cum Laurentio coronari? Quis nolit ad horã ſuſtinere Laurentii ignem, vt æternum gehennæ nõ patiatur incendium? Beati igitur Laurentii prouocamur exemplo ad martyrium,accendimur ad fidem,incaleſcimus ad deuotionem. Et ſi nobis perſecutoris flamma deeſt,fidei tamen flamma non deeſt. Non ardemus quidem corpore pro Chriſto,ſed ardemus affectu. Nõ ſubiicit mihi perſecutor ignem,ſed ſuggerit mihi ignẽ deſiderium ſaluatoris. Luc.12. Eſſe autem ſaluatoris ignem legimus in euangelio,dicẽte eodem domino: Neſcitis quia ignem veni mittere ſuper terrã,& quid volo niſi vt accendatur? Quo igne ſuccenſi Amaus & Cleophas dixe- Luc.24. runt:Nonne cor noſtrum ardẽs erat in nobis in via cũ aperiret nobis Ieſus ſcripturas? Hoc igitur etiã ſanctus Laurentius igne ſuccenſus, flammarum non ſenſit incendium:& dum Chriſti ardet deſyderio, perſecutoris pœna non ardet. Inquantum enim in illo fidei ardor feruet,in tantum ſupplicii flamma frigeſcit. Corporali enim beatus Laurentius dum laborat incendio,hinc amore Chriſti ſuccenditur,inde perſecutoris flãma torquetur,ſed diuinus ſaluatoris ardor materialẽ tyranni reſtinguit ardorẽ. Quanuis enim in fauillam membra ſoluantur,fidei tamen fortitudo non ſoluitur. Corporis detrimentum ſuſtinet, ſed lucrum ſalutis adquirit. & Non enĩ fratres beatus Laurenti⁹ cita vel ſimplici paſſione perimitur. Nam qui gladio percutitur, ſemel moritur: hic autem longa & multiplici pœna cruciatur,vt mors differatur,& non deſit ad ſupplicium, & deſit ad finem. Dicitur enĩ ab illo ſæuiſsimo pſecutore hæc illi conſtituta pœna,vt ardentium expoſita mole carbonũ inſuper eum ferrea crate diſtentum lenta flamma conſumeret,vt nõ tã inflãmando cito interimeret hominẽ q̃ diu exurẽdo torqueret. ita cum vnum latus exuſtum perſecutor cerneret,aliud latus ignibus obiiceret exu- Dani.3. rendum. Legimus Ananiam,Azariam & Miſael beatiſſimos pueros á rege in camino ignis incluſos,in pœnarum ſuarum deambulaſſe flãmis,& igneos globos pedibus cõculcaſſe. Vnde & beatus Laurentius non minori eſt gloria pręferendus. Siquidem illi in pœnarum ſuarum flãmis ambulãt,hic in ipſo ſupplicii ſui igne diſcumbit. Illi veſtigiis pedum conculcant incendia, hic laterum ſuorum deuotione reſtinguit. illi inquam ſtantes in pœnis eleuatis manibus orabant dominũ,hic autem proſtratus in ſua pœna toto corpore deum deprecatur. Iterum ergo beatus Laurentius exuſtis lateribus in dorſum ſupinus vertitur,& renes eius ignib⁹ exurũtur. vt impleretur pſalmi ꝓphetia, quę dicit ex perſo- Pſal.138.
L na Laurentii:Proba me domine, & tenta me, vre renes meos & cor meum. Duplici ſe vtique poſtulat igne cõburi. nam ſi de vno & ſolo mundi igne loqueretur, ſufficeret renes tantũ exurendos incendiis obtuliſſe,cor autem niſi Chriſti flãma non vrit, ſicut Amaus & Cleophas dixerunt:Nonne cor noſtrum erat ardens in via, cum aperiret nobis domin⁹ ſcripturas? Atq; ideo ad cõprobandum deuotionem ſuam geminum ſibi ignẽ poſtulat. vt luctamine habito oſtendat in ſe plus poſſe amorẽ Chriſti q̃ pœnã tyrãni. Honoremus igitur fratres beatum Laurentium,qui dum fide ſua perſecutoris flãmas vicit,oſtẽdit nobis per ignem fidei gehennæ incendia ſuperare,& amore Chriſti diẽ iudicii non timere.

De natali ſancti Cypriani, Sermo LXXII.

SANCTI Cypriani feſtiuitatẽ, ſicut omnibus notum eſt,hodie celebram⁹, & natali, ſicut dicunt,imminẽte vindemia,natalem eius martyrii procuramus. Conueniunt igitur vota noſtra, & mũdi. Mundus vindemiarum vbertate lætatur:nos ſanctorum paſſione gaudemus. Quæ quidem paſsio vindemiis cõparanda eſt. Sicut enim vuarum expreſsione vinum funditur ita & ſanctorum martyrio vini vice ſanguis effunditur niſi quòd vua temporales fructus præſtat, paſsio ſempi- M
ternos. Recte ergo martyrium vindemiis comparatur. Habet enim & ebrietatem ſuam, habet & calicẽ ſuum, de quo dicit propheta Dauid: Et calix tuus inebrians quàm preclarus eſt. Et ipſe domin⁹ in paſsionis ſuæ ex- Pſal.22.
itu conſtitutus ait, Pater ſi poſsibile eſt,tranſeat à me calix iſte. Et iterum propheta:Calicem ſalutaris accipi- Matth.26
am, & nomen domini inuocabo. Recte inquam calix Pſal.115.
martyrio comparatur, quia ſicut calix cũ bibitur, omnis humor noxius vini calore decoquitur:ita & martyrii poculũ cum hauritur,oẽs peccatores feces paſsionis gloria temperantur. Vinũ ergo quoddã ſalutare martyrii eſt,quod cordi lætitiã præſtat,calore fidei animę puritatẽ. Vinũ plane eſt ſpirituale de illa vua quæ pro ſalute omnium pependit in ligno. Sicut enim botrus redditurus vinum prius in vinea quadã naturę arte ſuſpẽditur:ita & Chriſtus redditurus vinũ ſpirituale martyrii in cruce quadã prouidentia diuinitatis aptatur. Ipſe plane botr⁹ quẽ duo exploratores illi,hoc eſt Ieſus Na- Nume.13
ue & caleb filius Iephone in phalanga ad filios Iſrael propriis humeris detulerunt. Quod quidem factũ iam tunc præfigurabat aduẽtum domini ſaluatoris. Nã botrus in phalanga ſuſpẽſus,in cruce Chriſtus appenſus

A ostenditur. Duo autem in phalanga portantes vuam, duo populi demonstrantur, Christianus vtique, & Iudæus. Et sicut mos est portantium, vnus præcedens, alter subsequẽs: ita prior Iudæorũ designatur populus, Christianorum secundus. Et sicut antecedẽs quod portat nõ videt, & retrorsum idem semper habens quadam dorsi auersione contemnit: qui autem sequitur, semper id oculis perspicit, semper custodit obtutibus, semper corporis vicinitate potitur: ita ergo Iudæus, & Christianus populus. Iudęus enim prior est, Christum in lege portat, & retrorsum eum ponens quadam dorsi auersione contẽnit: vnde ait propheta: Obscurentur eorum oculi ne videant, & dorsum ipsorum semper incurua. Christianus vero sequens populus Christum semper oculis aspicit, semper custodit obtutibus, & quadam graduum suorũ vicinitate complectitur. Et quãto eum ille populus prauo itinere post se relinquit, tanto eum iste directo cursu festinat attingere.

Psal. 68.

Item de sancto Cypriano. Sermo. LXXIII.

Hic sermo adscribitur Maximo episcopo Mediolanensi.

ANTE dies, cum beatissimi martyris Cypriani celebraremus natalẽ, suauissime in eius festiuitate iucũdati sumus. quia enim hoc vindemiarum in tempore passus est, tãquam & nos de vindemia dulces & varios fructus ex eius passione collegimus. Impinguauit enim nos & refecit musto martyrij sui. Est enim mustum quod reficit & inebriat Christianum, sed ebrietas illa magis sobriũ facit. Qui enim inebriatur cælesti gratia, exobriatur sarcina peccatorum. Hoc nanque musto repleti sancti Apostoli, sicut ait scriptura, alienis linguis dei magnalia loquebãtur. In quo facto pariter ebrij esse videbantur, & sobrij. Ebrij enim putabantur, quod in ijs loquela præter naturam altera personabat. Sobrij erant, quod iuxta consuetudinem mentis deum deuotione laudabant. Quod quidem non elatione aliqua aut impudentia contigit, vt viri sancti peregrino sermone loquerentur, sed prouidentia diuinitatis factum est, vt quia ad magnificandum deum vna loquela non sufficit, per plures linguas mentis deuotio solueretur. Iucundati enim sumus, quia de vinea domini sabaoth, sicut dicit propheta, domus Israel est, quæ domus nos sumus. Secundum fidem enim Israelitæ nos sumus. Vnde dicit Apostol⁹: Quia si ex fide sũt ij, filij sunt Abrahæ. Quoniam igitur nos sumus Israel, vinea domini sumus, videamus diligenter ne ex palmite operis nostri non nascatur dulcedinis vua, sed fellis, ne dicatur nobis quod Iudæis dictum est per prophetã: Sustinui vt faceret vuam, fecit autem spinas: & non iustitiam, sed clamorem. Quãm dura conditio, vt possessio quę domino suo suauitatis fructus afferre debuit, spinarum illum asperitate compunxerit. Hoc est, cum Iudæi saluatorem debuerint tota fidei deuotione suscipere, spinarum eum coronauerunt passione. Quæ corona quidem, quantum in Iudæis est. erat iniuriarũ contumelia: quantum in domino, erat corona virtutum. Cõpungunt ergo Iudæi dominum dum coronant, compungũt dum crucifigunt. Vnde ait scriptura sancta: Videbũt in quem compunxerunt. Igitur fratres videte ne & nobis dicatur: Sustinui vt faceret vuam, fecit autẽ spinas. Hoc est, ne spinas quas domino Iudæi cruentis imposuerunt manibus, nos iniquis sensibus apponamus, & compungamus eum non asperitate sentium, sed operum prauitate. Sunt enim spinæ cordis, quæ verbum dei etiam vulnerare consueuerunt, de quibus meminit in euangelio Saluator, dicens seminãtis semen cecidisse inter spinas, & creuisse eas, ac suffocasse quod satum est. Quæ autẽ spinæ sint, ipse prosequitur dicens vtiq; solicitudines essę mundanas, quæ cum crescunt in corde hominis, mandata in eo saluatoris suffocant. Quis enim vnq̃ solicit⁹ de mũdo, potuit bene solicitus esse de Christo? Quis dũ lucris domus suæ prouidet, vtilitatibus ecclesiæ potuit prouidere? Vnde ait Apostolus: Qui sine vxore est, solicitus est quæ sunt domini, quomodo placeat deo: qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mũdi, quomodo placeat vxori. Ergo fratres videte ne vinea vestra nõ vuas, sed spinas faciat, ne vindemia vestra non vinum afferat, sed acetum. Quisquis enim vindemiam legit, & pauperibus non largitur: ille acetum colligit, non vinum. Quisquis messes recondit, & indigentibus nõ ministrat, ille non alimoniæ fructus reposuit, sed tribulos auaritiæ congregauit. Nam propterea ait scriptura de terra vestra: Spinas & tribulos germinabit tibi.

B

Actuũ. 2.

Esaię. 5.

Gala. 5.

C

Esaię. 9.

Ioan. 19.

Mat. 13.

1. Cor. 7.

D

Gene. 3.

De natali martyrum. Sermo. LXXIIII.

DIGNVM & congruũ est fratres vt post lætitiam paschæ quam in ecclesia celebrauimus, gaudia nostra cum sanctis martyribus cõferamus, & ijs annũciemus dominicæ resurrectionis gloriam, qui consortes sunt dominicæ passionis. Qui enim socij sunt contumeliæ, debent & participes esse lætitiæ. Ita enim dicit beat⁹ Apostolus: Sicut socij passionum estis, & resurrectionis eritis. si tolerabimus, inquit, & conregnabimus. Qui ergo tolerauerunt mala propter Christum, debent & gloriam habere cum Christo. Annunciemus inquam sanctis martyribus dominicę paschę gratiam, vt dum sepulturæ illius prædicamus relerata clausura, & horũ sepulchra referentur. Dum corpus illius mortuum dicimus tepẽtibus venis subito viguisse, horum quoq; membra, iam frigida immortalitatis calore foueãtur. Eadẽ enim ratio martyrem suscitat, quæ & dominũ suscitauit. Nã sicut viam passionis eius experti sunt: ita experientur & vitæ. Scriptum est enim in psalmo: Notas mihi fecisti vias vitæ. Hoc vtique in resurrectione ex persona dicitur saluatoris, qui dum post mortem ab inferis redit ad superos, incipiat notam habere viam vitæ quæ ante habebatur ignota. Ignota enim erat ante Christum via vitæ, quę nullius adhuc resurgentis fuerat temerata vestigio. At vbi domin⁹ resurrexit, nota facta solo attrita est plurimorum. De quibus sanctus euãgelista ait: Multorum corpora sanctorum surrexerunt cum eo, & introierunt in sanctam ciuitatem. Vnde cum dominus in resurrectione sua dixerit, Notas mihi fecisti vias vitæ, possum⁹ & nos iam dicere domino: Notas fecisti nobis vias vitę. Ipse enim nobis notas fecit vias vitę, qui nobis semitam manifestauit ad vitam. Notas enim mihi fecit vias vitæ, cum me docuit fidem, misericordiam, iustitiam, castitatem. His enim peruenitur itineribus ad salutem: & licet nos in resolutione corporis mortis vmbra circundet, tamen gressus suos vita non deserit, sed inter ipsas medias inferni leges incunctanter Christi virtutibus ambulamus. Vnde ait sanctus propheta: Nam & si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Quod manifestius dominus ait, de fideli dicens: Qui autem credit in me, non morietur. Et licet moriatur, viuet. Ergo fratres cum sanctis martyribus paschæ domini gloriam conferamus. Conferamus inquam: & licet melius nouerint omnia, tamen nos illis prædicemus quemadmodum de sepulchri gremio resurrexit ad superos. Illi nobis reuelent quo pacto de inferni profundo remeauerit ad sepulchrum. Notum inquam nobis faciant quemadmodum in exanime iam corpus & frigidum sese calor insinuauerit, spiritus ingesserit, sanguis infuderit, & gelatas humore venas pristini vigoris pulsus agitauerit. Notum inquam nobis faciant quẽadmodũ organũ corporis disipatum in priorem statum neruorum rursus coaptauerit resoluta cõpago, & harmoniam viscerum iam silentem in veterem concentum spiritus viuificans animauerit. Sacerdotes ergo prædicent quæ saluator post resurrectionem mirabilia gesit ad superos, martyres reuelent quãta in ipsa morte refrigeria operatus sit in defunctos.

2. Cor. 2.

2. Timo. 2

E

Psal. 15.

F

Psal. 22.

Ioan. 11.

In natali sanctorum Canti, Cantiani, & Cantianillæ. Sermo. LXXV.

HODIE beatissimorum Canti, Cantiani, & Cantianillæ natalis est. Quàm bene & iucunde tres martyres vno pene vocabulo nuncupantur. Nec mirum si similes sunt nomine, qui sunt similes passione, si vna est illis apud homines appellatio, quibus apud deum est vna vocatio. Vniter enim vocati sunt à domino, non interposito tempore aliter & aliter passi, sed omnes eodẽ ictu pariter martyrium pertulerunt. Quod quidem illis parentiua quadam à Christo affectione cõcessum est, vt congruerent meritis qui vocabulis concordabãt: & qui erant consanguinitate fratres, fierent etiam sanctitate germani: & quorum membra vnius corporis substãtia vegetabat, eorum animas eiusdem fidei confessio coronaret. Refert autem de beatis supradictis historia, quòd tempore passionis cum eos persecutor inquireret, ascẽso vehiculo iunctis mulabus eos secedere voluisse: & cũ non longe ab vrbis mœnibus iter agerẽt, vnum animal de subiunctis subito corruisse, atque ita illos à persecutoribus comprehẽsos tentos ad pœnam. Quod factum quàm glorioſum sit, & à diuinitate dispositum, debem⁹ aduertere. Semper enim deus quos elegit, hos victores subuectione sublimi in aulam regni cęlestis inducit. Nã
4. Reg. 2. sicut Helias curru applicito quasi ascendit ad cęlum: ita
H & isti vehiculo admoto ad martyrium peruenerunt, & quadriga sicut illum euexit ad requiem, ita hos portauit ad gloriam. Et quãuis illa ignea quadriga fuerit, hæc tamen inferior non habenda est, quia illa vnum gestauit prophetam, hæc tres martyres sustentauit. Sed dicit aliquis: Glorioſius est gestari quadriga ignea quam terrena. Nec hoc plane defuit sanctis viris. Nam sicut Heliã ignea quadriga portabat, ita & martyres fides ignea iã ferebat. Ferebat inquam illos Christus, qui lumẽ est, qui
Deute. 4. ignis est, de quo scriptum est: Dominus noster ignis cõsumens est. Ergo cum beatos de quib⁹ loquimur, persecutor vrgeret, vehiculum conscenderũt. Qua causa? vt
Hebre. 12 fugerent? Absit. Non vt fugerent, sed vt ad martyriũ citius peruenirent: non vt latitarent, sed vt Christianos secunctis transeuntibus manifestius approbarent. Cæterum occultius inter plures in ciuitate latere potuerant, tutius per diuersa singuli fugæ præsidium commendare. At vero vbi quis congregatione habita stratis vehiculis apparatu dispositio per aggerem publicum egredi tur, illic non fuga dicenda est, sed profectus est. Sancti enim viri hoc facto velut in triumphali curru positi cõtestabãtur dicẽtes: Ecce persecutor, ecce proficiscimur, ecce præcedimus, quid resides? quid moraris? Subsequere nostra vestigia. Nolumus enim videri inuiti ducti ad
I pœnam, qui præcedere nos profitemur ad gloriam.

De natali sanctorum martyrum. Sermo. LXXVI.

SI quantum me necesse est dicere, & vos oportet audire, tantum prosequi corporis mei posset infirmitas: profecto omnes excusati essemus: sed ego insinuando præceptum, vos exequendo mandatũ. Sed quoniam imbecillitate percellimur, quo minus quantum oportet dicere valeamus, excusẽt nos mentis deuotio, quos non excusat prædicationis oratio. Hoc est, etsi à laudibus domini lingua cessam⁹, mirabilia tamen eius fidei operibus approbemus, si nõ loquimur verbis eius gloriam, factis exequamur eius gloriam, quoniam dictis facta priora sunt. Nam dominus in euangelio ita dicit:
Mat. 5. Qui fecerit sic, & docuerit sic, magnus vocabitur in regno cælorum. Audis ergo quoniam præcedit factum, subsequitur doctrina. Siquidem bene facere, prima doctrina est. Cessantibus enim verbis hoc ipsum docet hominem opus optimum, dum videtur: quod etsi voce aures non excitet, virtute corda tamen compungat. Quis enim bonum factum videns non gaudeat, miretur, imi- K
tetur, ac veluti tacito magistro vtens eius exemplo doceatur? Dictis igitur facta præcedunt. Immo sine factis dicta nihil prosunt. Nam ideo & dominus fieri voluit, sic doceri, ne sine bono opere, verborum inutilis esset & superstitiosa iactatio. Melius ergo docemur facto quàm voce. Denicq; sancti martyres etsi voce tacent, factorum virtute nos edocent: etsi lingua silent, martyrij passione persuadent. Vnde quanuis disertus orator facundia sua me doceat, id tamen quod vtile est mihi, melius disco exemplo sanctorum, quàm assertione verborũ. Citius mihi persuadent oculi quod cernunt, quàm auris potest insinuare quod præterit. Auditui enim cito irrepit obliuio. Oculorum autem historia semper inspicitur. Quis enim non omnibus horis momentisque conspiciat quemadmodum tunc beati martyres propter nomen Christi diuersis subiacuere supplicijs, & de ipsis pœnis quodammodo triumphabant? Quanto enim plura patiebantur, tanto se victoriosissimos credebant. Victoria enim est martyris, Iudicium persequentis, sicut scriptum est. Et vincas cum iudicaris. Cum iudicatur enim martyr, & condemnatur, tunc vincit atque prosterPsal. 50.
nit. Tali enim iudicio non est addictus ad mortem, sed absolutus ad requiem. Ac per hoc, manifestissima ratione vicisse est, non perisse. Constat igitur sanctos martyres plus passione docere quàm voce, quãquam ipsa met L
passio sine voce non sit. Legimus enim animas eorum Apoc. 6.
sub ara dei clamare vel dicere: Quousque sanctus & verus non vindicas sanguinem nostrum? Nam & deus dicit de sanguine Abel ad Cain: Vox sanguinis fratris tui Gene. 4.
clamat. Clamare igitur dicitur sanguis qui innocens effusus est, non tam voce, q̃ causa. Sic & sanctorum martyrum animæ clamant, dum fidem atq; innocẽtiam suam sensibus nostris ipsa passione commendant.

De natali sanctorum Octauij, Aduentitij, & Solutoris Tauricorum. Sermo. LXXVII.

QVM omnium sanctorũ martyrũ fratres deuotissime natalem celebrare debemus, tũ præcipue eorũ solẽnitas tota nobis veneratione curãda est, qui in nostris domicilijs propriũ sanguinẽ profuderũt. Nam licet vniuersi sancti vbiq; sint, & omnibus ,psint, speciali ter illi tamen ,p nobis interueniũt qui & supplicia ptulere ,p nobis. Martyr enim cũ patitur, nõ sibi tantũ patitur, sed & ciuibus. Sibi enim patitur ad præmiũ, ciuibus ad exẽplum. Sibi patitur ad requiẽ, ciuibus ad salutem. Exẽplo enim eorum didicimus Christo credere, didicimus cõtumelijs vitã æternã quærere, mortẽ didicim⁹ nõ timere. Videte ergo quid martyribus debeamus, in quo alter tortus est, vt alius saluaretur. Alter carnificem pertulit, vt Christum alter agnosceret. Alter morti addict⁹ M
est, vt alius vitã potiretur æterna: & ad postremum sanctus occisus est, vt peccator euaderet. Beati igitur martyres nec sibi vixerũt, nec sibi sunt mortui. Exemplum enim nobis reliquerunt bene viuendo conuersationis, tolerãdo fortiter passionis. Nam ideo dominus per totũ mundũ diuersis in locis pati martyres voluit, vt tanquã idonei testes nos præsenti quodã fidei exẽplo suæ cõfessionis vrgerent, vt humana fragilitas quæ prædicationi dominicæ aditu lõgiore vix credit, vel præsenti oculorũ testimonio martyrio crederet beatorum. Cuncti igitur martyres deuotissime percolendi sunt, sed specialiter ij venerãdi sunt à nobis, quorũ reliquias possidemus. Illi enim nos orationib⁹ adiuuãt, isti etiã adiuuãt passione. Cũ his autẽ nobis familiaritas est. Sẽper enim nobiscũ sunt, nobiscũ morantur, hoc est, & in corpore nos viuẽtes custodiũt, & de corpore recedẽtes excipiunt. Hic ne peccatorũ nos labes absumat, ibi ne inferni horror inuadat. Nã ideo hoc à maioribus ,psum est vt sanctorũ ossibus nostra corpora sociemus, vt dũ illos Tartarus metuit, nos pœna nõ tangat: dum illis Christus illumi-

A nat,nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum ſanctis ergo martyribus quieſcentes euadimus inferi tenebras eorum proprijs meritis, attamen conſocij ſanctitate. Ait
Mat.16. enim dominus Petro: Tu es Petrus, & ſuper hanc petrã ædificabo eccleſiam meam,& portæ inferi non præualebunt ei. Si ergo apoſtolo & martyri Petro inferni porta non præualet: quiſquis ſociatur martyri, tartaro non tenetur. Martyres enim inferni porta non poſsidet,quoniam eos paradiſi regna ſuſcipiunt. Nam videmus eos vtique iam regnare. Cernimus enim ab ijs frequẽter obſeſſos immundiſsimis dæmonibus homines liberari,ita vt cæleſti medicina & captiua anima de diaboli laqueis eruatur,& ipſe diabolus vinculis igneis alligatus producatur de ſua captiuitate captiuus, vt qui prædam paulo ante ceperat,ipſe ſubdatur in prędam. Hęc & alia potiora mirabilia per ſanctos fieri omnibus notũ eſt. Et ideo fratres veneremur eos in ſeculo,quos defenſores habere poſsumus in futuro. Et ſicut eis oſsibus parentum noſtrorum iungimur: ita & eis fidei imitatione iungamur. In nullo enim ab ipſis ſeparari poterimus, ſi ſociemur illis tam religione quàm corpore.

De eo quod propheta ait ad filios Iſrael, Caupones veſtri miſcent aquam vino. Sermo. LXXVIII.

B NON incõmode ante dies paucos proſecuti ſumus functionem hanc ſacerdotalem vicem quandam negocij retinere, & quæſtũ eſse non modicum hoc clericatus officiũ. Eſt quęſtus plane non modicus, vbi lucrũ non pecuniarum, ſed adquiritur animarum, Eſt magna negociatio, vbi redemptio hominis conſtat non annunciatione precij, ſed annuciatione præcepti. Præceptum enim Chriſti talentum quoddam eſt precioſum, quo ſalus comparatur, quo vita redimitur: & magna eſt redemptio; cum & precium datur, & pecunia non videtur. Talentum ergo magnum præceptum eſt ſaluatoris, quod cõmodati vice apud idoneos proficere poteſt, apud negligentes non poteſt deperire. Alijs enim cum multipli ci gratia reſtituitur, ab alijs cum pœnarum vſura depoſcitur. Chriſtus enim talentum quod cõmendat, neceſſe eſt vt requirat, & ſoluẽti gratiam referat, non ſoluentem ſubdat iniurijs Subdit plane iniurijs more mũdi, vt debitor qui redhibitione ſubſtantiæ ſatisfacere non poteſt, ſatisfaciat vel corporis vltione. Hoc ergo talentum fratres nos prædicatione noſtra veſtris pectoribus commẽdamus, vt lucrum aliquod ſalutis veſtrę domino deſignemus. Rationem daturi ſumus qualiter aut prædicatio noſtra proficiat, aut obedientia veſtra fructificet. Nõ enim ſine cauſa euangelium annunciat, apoſtolus clamat, ſacerdotes loquuntur: in cuiuſcunq; aures vox ſancta peruenerit, aut beatus erit deuotione, aut reus de cõteſtatione. Loquimur enim beatitudinem credentibus, cõteſtamur iudicium criminoſis. Mercimonium igitur
C eſt adminiſtratio ſacerdotũ. Vnde & propheta dicit ad filios Iſrael: Caupones veſtri miſcent aquam vino. Non enim de ijs cauponibus Eſaias ſanctus loquitur qui publicis miniſterijs ſeruientes, meram vini ſpeciem fraudulenta aquæ colluuione permiſcent (nec enim hoc ad beatũ virũ more iudicis ſeculi pertinere poterat, cũ corruptis tabernarũ vaſculis minus ebrioſo potu populus vteretur) ſed de illis vtique cauponib9 loquitur qui prę ſunt eccleſijs, non tabernis: qui ſitientibus populis non concupiſcentiæ calicem porrigũt, ſed virtutis: nõ ebrietatis miniſtrant poculum, ſed poculum ſaluatoris. Iſtos ergo caupones propheta arguit & obiurgat, & queritur eos vino aquæ ſpeciem permiſcere. Hoc increpat in eis: cum functionum diuinarum eſsent præſules, ſectatores rerum facti ſunt humanarum, ſicut ipſe ait propheta: Sectamini vnuſquiſque domum ſuam. Quiſquis enim ſacerdos relicto pontificatus officio, mundi oblectationibus delectatur, hic aquam vino permiſcet, hoc eſt, reb9 ſanctis & feruidis inſerit res viles & frigidas. Sed & ſic poſsumus accipere, quòd ijdem Iudæorum ſacerdotes D
aquam vino miſcuerint, cum dominum ſaluatorem nõ ſicut deum ſuſciperent, ſed ſicut hominem iudicarent, & ſynceræ ac meræ eius diuinitati turbidũ quiddam ac Ioan.10.
ſordidum inferre voluerint, dicẽtes ad eum: Quia cum Ibidem. 8
ſis homo, facis teipſum deum. Et iterum, Nos ex proſtitutione non ſumus nati. Dum enim ſe ab adulterio proſtitutionis excuſant, illum in diuinitate natiuitatis ſuæ adulterare nitũtur. Sed adhuc diligẽtius videamus quid
ſit quod ait, Permiſcẽt aquam vino. Legimus vinum in Lucæ.5.
eccleſia ſpecialiter abundare, ſicut in euangelio dictum eſt vinum nouum in vtres nouos eſse condendum. Hoc eſt, in nouos homines neophytos ſpiritu ſãcti gratiam conferendam. Si igitur precioſa & ſpiritualis vini gratia abundat in eccleſia, aqua vilis & fœtida nõ niſi in ſynagoga eſt referenda. Fœtida enim ſynagogæ aqua eſt, quæ baptiſmate ſuo peccata nõ diluit, ſed adquirit: quæ hominem non purificat proprio lauacro, ſed polluit. Denique ſicut in vini vtribus eccleſia honoratur, ita & cum aquæ vtre ſynagoga proijcitur. Nam illa Agar quæ typum ſynagogæ geſtabat, de qua ad Abraham dicitur, Gene.21.
Eijce ancillam,& filium eius: vtique cum eijceretur, nõ cum vini ſed cum vtre aquæ de tabernaculis effugatur. Certe domus Abrahæ erat diues, locuples, abundans: at tamen non vinum, non oleum, non panem accepit, quę ſunt vitæ alimẽta firmiſsima. Et rectè vitæ ſynagoga alimenta nõ accepit, quia vitam quæ eſt Chriſtus, ignorat: aqua ſola æger protrahitur, languidus ſuſtentatur. Conueniẽs enim erat vt quæ viuentis non merebatur alimo E
niam, vel ſolatiũ morientis acciperet. Arguuntur enim ſacerdotes Iudæorũ cur eccleſiaſtico vino precioſo aquam ſynagogę abiectam iam & reprobatam voluerint permiſcere. Aqua enim in eccleſia miſceri nõ ſolet, ſed mutari, ſicut dominus inuitatus ad nuptias hydrias plenas aqua nõ vino miſcuit, ſed mutauit in vinũ. Ne quid Ioan.2.
enim in ſancto conuiuio vilitatis Iudaicæ reſideret, maluit naturam vertere, q̃ adulterare ſubſtantiam.

De eo quod dominus dicit in Euangelio, Vulpes foueas habent. Sermo. LXXIX.

SI diligenter animaduertat euãgelicum capitulum quod lectum eſt, veſtra dilectio: ſenſus veſtros id ipſum capitulum potuit
penetrare cur dominus (ſicut ſcriptura refert) cum ab altero interpellatus fuerit, vt Mat.8.
eum quocunque ijſset, cauſa religioſi ſeruitij ſequeretur: alteri magis dixerit, Sequere me: & illo ſpreto atque deſpecto, aliũ potius tacentẽ nec opinãtem q; delegerit. Lucæ. 9.
Et cũ vtiq; acceptius volũtarium obſequiũ eſse ſoleat q̃ coactũ, & ſeruitiũ plus placeat non quod imperio exigitur, ſed quod ſpõte defertur: cur ergo iſte reſpuitur, cur velut indignus etiam recuſatur? Ait enim ad eum dominus: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius F
hominis non habet vbi caput reclinet. Primum itaque hoc conſiderare debemus, quod non eſt acceptor dominus perſonarum. Eſt enim æquus iudex & iuſtus: ſed pro qualitate horum rependat dilectionis affectum, & cum eligat nõ qui verbis promptus, deuotione piger, ſed qui fuerit lingua tacitus, mente deuotus, de quo dicit pphe
ta: Tacitum te faciens, ſapiẽs videberis. De illo autẽ qui Prou.17.
petulanter loquitur, refert ſcriptura: Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cælorum: Mat.7.
ſed qui fecerit voluntatem meam. Hinc ergo diſcimus quòd ad dominum non tam ore quàm corde clamandũ eſt. Igitur Saluator noſter, qui cogitationes hominũ ſenſuſq; prouideat, audiens quidem vocis obſequium, mentis autem verſutiam recognoſcẽs, tali illum animali cõparat, quod aliud voce indicet, aliud moribus operetur. Vulpes latratu canis reſonat, dolo rapinam fraudis exercet. Tacentem ergo nec opinantem aſsumit. Tacebat quidẽ lingua, ſed ſpiritu loquebatur. Intelligimus enim

G quàm deuotus fuerit,qui ſicut ipſe aſcruit,patrem reli-
Lucæ.9. quit mortuũ,vt vitę dominũ reperiret. Ait enim,Permit
te mihi prius ire,& ſepelire patrẽ meũ. Mortuũ ergo il-
lum reliquerat,quem vt reuertẽs ſepeliret exorat. Non
eum dolor retinuerat,non mors retardauerat,quia feſti
nabat ad vitã. Necdum moriẽtis clauſerat oculos, nec-
dum rigentia membra condiderat: ſtatim vt cõperit ad-
ueniſſe dominum,oblitus paternæ pietatis,affectũ maio
rem pietate credidit plus Chriſtum diligere,q̃ parẽtem.
Pſal. 44. Legerat enim fortaſſe propheticam lectionẽ quæ dicit:
Obliuiſcere populum tuum,& domum patris tui. Pro-
pterea oblitus eſt patrem,dum memor eſt in ſaluatorẽ.
Mat.10. Audierat enim euangelium domini: Qui plus dilexerit
patrem aut matrem,non eſt me dignus. Ita cum Tobias
iuſtificetur cur ſepulturę cauſa prandium dereliquerit,
hic probatur cum cauſa Chriſti,patris reliquerit ſepul
turam. Ille enim non veretur ne interueniẽte opere ter
reni prandij epulas prætermitteret,hic metuit ne inter-
ueniente mora refectionem panis cęleſtis amittat. Vnde
cum Chriſti contemplatione ſepulturam omnibus de-
beamus, hic amore Chriſti patris deſeruit ſepulturam.
Diſcutiamus itaque primo illius interpellationẽ, reſpõ
Lucæ. 9. ſionemq̃ domini ſaluatoris. Ait enĩ ille,Sequar te quo-
cunque ieris. Prompta quidem,ſed ſuperba reſponſio.
Iturus enim ad paſsionem erat dominus,deſcẽſurus ad
inferos,aſcenſurus ad cælũ: nunquid in omnibus illum
poteſt fragilitas humana comitari? Stulta magis eſt iſta
præſumptio,q̃ religioſa cõfeſsio. Siquidẽ & Petro Apo
ſtolo dicitur à domino, cũ exiſtimaret ſe ſequi per om-
Ioan.13. nia ſaluatorem, Quo vado,nõ potes me modo ſequi. Et
H cum pertinaciter inſiſteret, ac ſe ab eo nec morte dice-
ret ſeparandũ,tanq̃ iactãtię cõdẽnatus audit qđ eſset do
minũ tertio negaturus. Ita qui promittebat à confeſsio-
ne Chriſti nec morte diuelli,ab eius ſocietate interroga
tione ancillulæ ſeparatur: & niſi modũ quendam ſtatu-
ens,tertio eũ dixiſset dominũ negaturũ, forſitan ſæpius
interrogatus,frequentius denegaſset. Quid ergo reſpõ
detur illi petulanti? Vulpes foueas habẽt, & volucres cæ
li nidos,& filius hominis non habet vbi caput reclinet.
Videte cui rei ſubtiliter comparetur. Eſt enim hoc ge-
nus animalis fallax,& inſidijs ſemper intentum, rapina
fraudes exercens,quod nihil tutum, nihil ocioſum, ni-
hil patitur eſse ſecurum,quod inter ipſa quoq; hominũ
domicilia prædã requirat. Quam cõparationem non ſo
lum propter illũ ſcriptam puto, ſed ꝓpter pleroſq; etiã
Chriſtianos,qui ore quidẽ dominum cõfitentur, mori-
bus autẽ vulpiũ fallacia diuerſantur. Omnis enim Chri
ſtianus qui ſua vult peccata celare,hic ſpiritualiter vul-
pes eſt. Sicut vulpes propter fraudes ſuas latibulis de-
moratur, ita & peccator tacẽs propter cõſcientiã ſuam
peccatorũ foueis deliteſcit. Et ſicut illa non audet inter
medias hominũ turbas morum ſuorũ oſtendere fallaci
am,ita & hic erubeſcit in media eccleſia conuerſationis
I ſuæ nequitiã confiteri. Vulpem plane dixerim omnem
Chriſtianum qui ſuo inſidiatur vicino,qui quotidie ni-
titur fines alienos arrodere,fructus inuadere, animalia
deuorare,& quod eſt familiare huic tẽpori,nõ iam vul-
piũ more pullos,ſed luporũ more rapere porcos: qui dũ
ſuo labore poſsit ſe iuuare,ferarũ rabie prędam captat
alienã. Hæreticos etiam oẽs arbitror vulpibus cõparan
dos,qui cũ in domo domini habitare nõ poſsint,cõuen
ticula ſibi quædã velut foueas præparant tenebroſas, in
quibus pertinaciter latẽtes inſidiantur eccleſiæ,vt ſiqua
innocens anima forte præceſserit,velut pullum gallinæ
matris abſorbeant. Inſidiantur inquam vulpes eccleſię,
hoc eſt hęretici euangelicæ illi gallinæ de qua ait domi-
Mat.23. nus: Quotiens volui congregare filios tuos ſicut galli-
na colligit pullos ſuos ſub alas ſuas: ſed ipſa ſicut Sam-
ſon ardentes faces vulpibus religauit.

Increpatio ad plebem, & de eo quod ait dominus: Qui habet,dabitur ei: & cãtauim⁹ vobis,& nõ ſaltaſtis.

Sermo LXXX. K

FREQVENTER ſtudueram apd̃ me ipſum fratres ſubtrahere vobis dominicæ prædi cationis eloquia, ac nõ elargiri ſæpius ſer monum cæleſtium ſacramenta. Siquidem nihil proſit offerre pabula recuſãti, & po tum porrigere minime ſitienti: cum id quod offeras, nõ tam libenter hauriat,q̃ faſtidioſe velut turbulentũ red-dat: atq; ita fit vt & poculi ſynceritas vitietur, & cauſas delicti faſtidioſus peccator inueniat. Sic ergo & charita ti veſtræ ingerere dominici poculi prædicationem for-te ſuperfluũ eſt, cum id anima veſtra clauſis viſceribus non tam ſitienter hauriat,q̃ diſsimulãter infundat. Fun dit enim mãdatum domini qui illud aure ſua percipit, corde non continet. In ſuperficie enim quadam corpo ris illud geſtans,ac minime ad interiora tranſmittẽs qđ audiuit,dũ obliuiſcitur, ſeriẽ prædicationis effundit,& ita domũ vacuus repedat,qui de eccleſia onuſt⁹ exierat. Dicite eni mihi,quis de vobis cũ ad hoſpitiũ redierit,di cit,hodie audiuimus epiſcopũ de eleemoſynis diſputan tem,rem vtilẽ prædicauit,debemus pauperibus miſere-ri? Proſecutus etiã eſt de idolorum execrãda cultura,re-quiramus ne ignorantibus nobis in poſſeſsione noſtra ſit idolũ. Admonuit etiã feſtinare debere catechumenũ ad gratiã fidei, offeramus familiolæ noſtræ fidẽ vt quiſ-quis eſt fidelis accipiat,ne forte ratio ſalutis eorum quæ ratur à nobis,quia vita eorũ noſtro pendet arbitrio. Ne
mo de dei rebus cogitat, nemo de die iudicij loquitur, L
quaſi aut per oĩa victuri,aut per omnia morituri. Mihi credite, ita viuimus in hoc ſeculo, vt corpore moria-mur. ita morimur,vt rationi reddendæ viuamus. Mori-tur interim homo,ſed actuum cauſa non moritur: viuẽ te autẽ cauſa neceſse eſt, vt cauſæ ſuæ perſona nõ deſit, ſicut ait propheta: Ecce homo,& opera eius. Volueram ergo ſubtrahere vobis dominicæ prædicatiõis eloquia, non quòd iratus hoc facerẽ, ſed vt euangelicã ſententiã cuſtodirẽ. Ait enim dominus: Qui habet, dabitur ei: & qui nõ habet,id qđ habet auferetur ab eo. Habenti ergo dari iuſsit,& nõ habẽti nõ ſolũ nõ dari,ſed & id qđ ha-bet auferri. Quæ ſentẽtia ſuperflua vobis forſitan vide-tur: ego autẽ dico recte ac ſapiẽter dominũ præcepiſse. Habẽti ergo iubetur dari. Meretur plane accipe qui ità laborauit vt ꝓpria ſolicitudine animę ſuę diuitias ſpũa les adquireret: vtputa quis cõtinẽtię forti,ꝓpoſito cœpit caſtimonię cuſtodire virtutẽ: meretur audire quæ caſti-tatis remuneratio ſit futura, vt ad virtutis obſeruãtiam audiẽs remunerationis gloriã facilius poſsit pugnã quã cœpit atterere. Alius ad miſericordiã prõptus debet au dire quia ipſi miſerebitur deus. & qui hãc terrenã ſubſtã M
tiã cæleſtibus diuitijs repẽſauit,neceſse eſt vt auſcultans viciſsitudinẽ cęleſtiũ pręmiorũ promptior ac libentior opus domini proſequatur,& ad miſericordiæ quod ha-bet bonũ,largitatis addat augmentũ. ideo ait dominus. Qui habet,dabitur ei. hoc eſt,qui diues fuerit bonis opi bus,hic magis euãgelica prædicatione ditetur. Cæterũ ſi fornicatori prędices,& dicas quòd virgo debeat ꝑmane re,& auaro quòd oĩa ſua diſtrahere debeat atq; donare, ſtultitia illi eſt. Hanc autẽ prædicationẽ ridiculã putat, ſicut ait Apoſtol⁹: Animalis autẽ homo nõ percipit quę ſunt ſpiritus. ſtultitia enim eſt illi. Tale enim eſt ijs præ-dicare quod perfectũ eſt,quale ſi mendicũ pãnis obrutũ holoſerica velis induere, & eſurientẽ ruſticum placen-to delectare. neceſse eſt vt ab vtroq; recuſetur oblatio. Illi eni diſplicet holoſerica,qui neceſsaria magis frigo-ri veſtimenta deſiderat. huic placentũ amarũ,dum eſcã magis ſaturitatis exquirit. Iſtis ergo perſonis auferenda potius ſunt quæ ſua ſunt,ſicut ait euangelium,Etiam id quod habet auferetur ab eo. hoc eſt,cogẽdus eſt fornica tor pannos ſuæ corruptionis abijcere, cõpellendus aua rus eſt panẽ ſuæ cupiditatis exponere. Vereor autẽ fra-tres ne hæc euangelica lectio pleriſq; de vobis cõgruat,

A quæ ait: Cantauimus vobis,& non ſaltaſtis. lamentauimus, & non ploraſtis. Annunciamus ergo vobis regni cæleſtis gaudium, & minime corda veſtra motu quodã alacritatis exultant. Prædicamus triſte iudicium, & ſenſus veſtri ad pœnitentiam in lachrymas nõ prorũpunt. Infidelitatis enim genus eſt,in diuinis rebus nec gaudere proſperis,nec flere contrarijs. Saltationem ergo à nobis requirit dominus,non vtique ſinuoſi volubilitatem corporis,ſed extollentis ſe fidei ſanctitatem. Sicut enim qui corporaliter ſaltat,nunc in aere ſuſpenditur, nunc ad altiora iactatur, nunc alternis ſaltibus loca diuerſa colluſtrat,ita & qui ſpiritualiter ſaltat interueniente fide,modo in aeris ſublimitatẽ erigitur, modo ad ſyderũ altiora tollitur, modo diuerſis cogitationũ ſaltib9 paradiſum cælumq; colluſtrat. Et ſicut qui corporaliter ſaltat, volubilitate membrorum ſe exercẽs gyrum ſibi ſaltationis adquirit, ita & qui ſpiritualiter ſaltat fidei alacritate ſemper mouẽs, gyrum ſibi totius orbis aſsumit. Solẽt autem homines ſicut mos eſt,in ſuis votis, hoc eſt nuptijs, præcipue ſaltare vel canere: vnde & nos habemus votiuas nuptias,in quibus ſaltare vel canere debeamus. Vota enim noſtra celebrantur quando Chriſto eccleſia copulatur,ſicut Ioannes: Qui habet ſponſam,ſpõſus eſt. Propter has ergo nuptias ſaltare nos conuenit,
B Siquidem Dauid rex pariter & propheta dum multa cecinerit, ante arcam teſtamenti etiam ſaltaſse dicatur. Elatus enim gaudio,in ſaltationem prorupit. Præuidebat enim in ſpiritu Mariam de germine ſuo Chriſti thalamo ſociandam. Vnde ait: Et ipſe tanquam ſpõſus procedens de thalamo ſuo. Ideo ipſe præ cæteris prophetiarum authoribus plus cantauit, quia lætior cunctis per hæc gaudia ſuos poſteros coniugabat, & ad propria vota ſolito dulcius inuitans, docuit nos quid in ipſis nuptijs facere deberemus,cum ille ante nuptias tanta exultatione ſaltauerit ante arcam. Ergo ſaltauit propheta Dauid ante arcam. Arcam autem quid niſi ſanctam Mariam dixerimus? Siquidẽ arca intrinſecus portabat teſtamenti tabulas, Maria autem ipſius teſtamenti geſtabat hæredem. Illa intra ſemet legem,hæc euãgelium retinebat. Illa dei vocem habebat,hæc verbum: veruntamen arca intus foriſq; auri nitore radiabat, ſed & ſancta Maria intus foriſq; virginitatis ſplendore fulgebat. Illa terreno ornabatur auro,iſta cæleſti.

De eo quod ſcriptum eſt in Euangelio: Hominis cuiuſdam diuitis vberes fructus ager attulit.

Sermo. LXXXI.

C DVPLEX eſt tentationum ſpecies. aut enim tribulatio cor vexat humanũ,& ſicut aurum in camino per patientiam probatur vnuſquiſque & agnoſcitur,aut interdum etiam ipſa vitæ proſperitas ad tentationẽ cedit hominibus. Similis nanque eiuſdem ignauiæ eſt, in aduerſis humilem ac miſerabilem fieri,& in proſperis inſolenter efferri. Exemplum plane quod non debemus animo deijci in aduerſis, habem9 magnificum Iob indignari in triſtibus penitus neſcientem,qui omnẽ diaboli violentiam velut torrentis cuiuſdam aduerſus ſe turbinem venientẽ immobili corde & inconcuſsa mentis viuacitate ſuſcipiens, tanto clarior ex tentationibus factus eſt,quanto difficiliora & periculoſiora ei ſunt ab inimico intentata certamina. Exempla vero eorum qui per ſecundos vitæ ſucceſsus proſperitateſq; tentantur, multa quidem habemus & alia, non minus tamen eius qui nunc de Euãgelio recitatus eſt,diuitis,qui alias quidem recõditas premebat diuitias, alias vana ſpe inaniter præſumebat,dum benignitas dei auiditatis eius intẽperantiam non ſtatim ab initio nec continuo,vt publicare cœperit punit. Quinimmo & reconditas diuitias nouis nihilominus & aduentitijs cumulat, ſi forte eum aliquando nimietate ipſa ſatiatum,ad ſenſum & intelligentiam humanitatis adduceret,animamq; per abundãtiæ nimietatem ſuaderet aliquid de indigentibus cogita D re. Sed videamus quid de eo dicit ſermo diuinus. Hominis,inquit,cuiuſdam diuitis,fructus vberes ager attulit, & cogitabat intra ſemetipſum dicens: Quid faciam? Deſtruam horrea mea,& maiora ędificabo. Dicis fortaſse, cur ager hominis nihil boni operaturi, vberes attulit fructus? Vt magis magiſq; dei patientia noſceretur,dum ad huiuſmodi homines beneficia ſuæ benignitatis extẽdit. Pluit enim ſuper iuſtos & iniuſtos, & ſolem ſuũ oriri iubet ſuper bonos & malos. Verum talis iſta benignitas dei ſicut per nimiam patientiam, facultatem cõuerſionis & emendationis indulget: ita maiora & grauiora ſupplicia coaceruat,vt conuertat ingratos. Largitus ergo eſt deus imbres vberes agris hominis auari, ſolẽ præſtitit ad nutriendas ſegetes, multiplicandáſque fruges, vt aceruos diuitis augeret in omnibus moderata temperies. Igitur quæ à deo præbẽtur etiam ingratis,iſta ſunt, terræ fœcunditas,aeris temperies,fructuũ lætitia,& boũ ſubſidia,& omnia quibus anni prouentus fœcundis ſucceſsibus adimpletur. Quæ vero ab homine procedunt, qualia quæſo ſint videamus. Auguſt9 animus,& parum putans omne quod naſcitur, cuiuis abundantiæ deeſſe ſemper aliquid cõputans,tum deinde inhumanum propoſitũ impertiendi cuiquam cauſam nullam idoneã putat. Vide beneficijs diuinis diues q̃ ingratus exiſtit. Communis hominũ naturæ non meminit,æquum non putat E ſaltem ex ſuperfluis aliquid egẽtibus impertiri, ſcriptũ non legit, nec recordatur præceptũ eſse vt fides & miſericordia nõ deſerant ſe,& confringe eſuriẽti panẽ tuũ. Et quęcunque vel à propheticis vel à cæteris doctoribus quotidie prędicantur,diues nec audit,nec videt,nec intelligit. Si horrea quidem diruit, & maiora reædificata fructibus largioribus replet,auaritia tamen diuitis cor, & propoſitum non repletur. ſemper enim ſtudet cumulare noua veteribus, & augmentis præſentibus ſuperare præterita: & dũ cumulis ſemper creſcentibus ſolidos cupit vincere numeros conditorũ,ad iſtos inextricabiles cogitationũ exitus deuolutus eſt,vt nec veteribus cederet,nec ſufficeret nouellis. Propterea ergo caſsæ quidẽ cogitationes eius, ſolicitudo vero inutilis & inanis. Quid,inquit,faciam? Quis nõ talẽ miſereatur? Quis nõ infœlicitatem eius doleat? Anguſtatur ex abũdantia,cõſtringitur & coarctatur ex opulentia. Infœlix in pręſentibus bonis,infœlicior in futuris: & vt video,ager ei nõ tam redditus largiores quàm gemitus attulit graviores. Terra ei nõ fructuum copiam, ſed curarum moleſtiam germinauit: ita vt curis ac mœroribus ſtimulatus, egentibus & eſurientibus ſimiles perferat cruciatus. Denicq; & egeni vox iſta eſt: Quid faciam? vnde cib9? vnde veſtitus? Eadem conqueritur & diues, Quid faciam? vbi recondam? Iiſdem cruciatibus pro ſolicitudine facultatũ F quibus pauper pro egeſtate torquetur. Vides diuitem, nec opimis copijs poſſe lætari, ſed mentem eius abſumit ac ſoluit affluentia,dum nullo intellectu humanitatis admonitus ſentire non poteſt id ſibi abundare quod alijs deeſt. Non enim apoſtolicis commonitionibus accommodat aurem ſuam,vt diſcat ab eo abundantię ſuę rationem,cum dicit: Vt veſtra abũdantia fiat,id eſt proficiat ad aliorum inopiam. Et quidem mihi videtur talis hæc paſsio animæ ſimilis eſse ijs qui tantum gulæ indulgent,vt dirumpi magis nimio cibo eligant, quàm alicui indulgere reliquias. Sed recordare ô homo,quis eſt qui largitus eſt tibi teipſum: qui ſis, in memoriam reuoca. Seruus es Dei,& diſpenſatio tibi commiſsa eſt dominicæ facultatis. Recordare ergo quis eſt qui tibi iniunxit officium diſpenſandi familiam ſuam. Quid eſt quod multis prælatus es? non eſt vtique ſine cauſa quod tibi à bono & iuſto deo officium tribuitur largiendi,alijs neceſsitas imponitur indigendi. Diſpenſatorem igitur cõ ſeruorũ tuorũ te ex dominicis facultatibus eſse cognoſce. Nec exiſtimes quòd omnia vẽtri & delicijs tuis ter-

G ra ꝓducat. Que in manibus habes,cõmissa tibi magis q̃ concessa cognosce. Paruo tẽpore aliquantulũ super ijs lætaris,& abuti eis voluptuosius delectaris. cũ vero hæc pariter cũ vita nostra defluxerint,rationẽ dispensatiõis nostræ vocamur domino reddituri. Hic mihi te paulisp indulge ô qui es qui diuitiarũ dispẽsationẽ in hoc mun do sortitus es, & te in illo terribili dei iudicis tribunali astãte paululum quid vacans, si tamen vacare potes à di uitiarum solicitudinibus,intuere. Cum interrogari cœ peris,Commissas tibi opes cum quibus egentibus diui sisti,quibus necessitatem patiẽtibus subuenisti,quos de carceribus,de vinculis, de gladio profusa pecunia libe rasti,quibus pupillis pater,cui viduæ vir castis prouisio nibus extitisti, pecunia mea, fructus mei quid apud te operis,quid vtilitatis habuere? Tu ad hæc sine dubio re spondebis, Omnia simul cõposita ac recõdita claustris validissimis & signaculis tutissimis communiui, nulli quicq̃ tribui,quinimmo & ad custodiẽda ea vigilias me as addidi,curas impendi,solicitudines tribui. Sed stulto cõsiliario vsus es temetipso. deliberans enim ait, Quid faciã? Cõsequens vtiq; erat te de talibus liberũ ante dice re, Aperiam horrea mea, & replebo esurientes animas pauperum,patefaciam quæ recondita sunt, & inuitabo indigẽtes,ac releuabo afflictos, imitabor beatũ Ioseph, & humanitatis voce ꝓclamabo: Si quis indiget panib⁹, veniat ad me,& gratiã quam dominus indulgentiori li-
H beralitate mihi largitus est, communem cum omnibus faciã. Velut ex cõmunibus ergo fontibus hauriat vnus- quisque quod sufficit. Sed tu nihil tale non solum pro loqueris,verum nec cogitas quidem, quinimmo homi nibus quidem diuina inuides beneficia,tuam vero ipsi us animam malignis consilijs affligis,& cogitas abundã tiam dei humanam facere penuriam. Aderant qui ani mam repeterent,qui pignus huius vitæ reuocarent,& il le adhuc ad animam de opulẽtia loquebatur, hac nocte auferendæ à se animæ dicebat: Anima, habes bona mul ta in annos multos, manduca,bibe,& epulare. Sed vide dispẽsationẽ iusti iudicij dei. indulget ei prodere ac ꝓ- ferre omnia consilia sua,publicare sententiam suam,vt & ipse dignam tali mente ac voto condẽnationis sentẽ tiam ferat. Quod vtiq; propterea scriptum est,non tan tum vt quid ille passus sit noscerem⁹,sed quomodo nos effugere debeamus ne similiter cõdemnemur. Quòd si difficile tibi putas ô homo magnificentiam diuinæ lar gitionis imitari,imitare terram. si leuare sursum oculos non potes,saltem ea quæ deorsum sunt,& in pedibus tu is,intuere. Affer tu fructum sicut terra,noli esse deteri- or insensibili elemẽto. Illa enim fructus quos affert,nõ suis vsibus vendicat,sed tuis ministrat obsequijs. Tu ve-
I ro fructus illi⁹ solus inuadis,& tibi soli cõcludis. Quod si tantum auiditatis te morbus astringit,vt tua velis face re omnia,accipe & ad hoc salutare remedium. Benefici um largientis præbenti magis permanet quàm suscipiẽ ti. Nam misericordia quidem ad indigentem peruenit, gratia autem multiplicatæ mercedis permanet tribuen- ti. Esurienti dedisti panem. ille quidem pastus est & re fectus,sed ad te redit quod dedisti,cũ fructib⁹ & vsuris. Quod si difficile putas,considera frumentũ quod semi- natur in terra,si nõ ad seminantis potius q̃ ad suscipien tis lucra cedit. ita etiã dum cibus tribuitur indigẽtibus, cum multo fœnore diuinæ gratiæ restituetur in poste- rum. Sit ergo tibi finis agriculturæ huius, initium cæle- stium sationũ. Seminate enim, inquit, vobis ad iustitiã. Quid ergo afflictaris, quid temetipsum excrucias luto
Prou. 22. & lateribus concludens humanæ vitæ subsidia? Scriptũ non legis: Melius est nomen bonum super diuitias mul tas? Si ergo & tu gloriã ex diuitijs quæris, cognosce quia melius est mille filiorum quos per misericordiam filios adquisieris,patrem vocari,quàm mille aureorum domi num dici. Facultates nanq; relinquẽtur hic etiã si nolu- mus,bonorũ vero operũ cõscictia nobiscũ pariter per- git ad deum. Et cõsidera quanta tibi dum erit gloria, cũ K te omnis ille populus qui ex promptuarijs tuis pastus est & refectus,pro tribunali magni illius & iustissimi iudi- cis caterua constipãte circundabit,pastorẽ te suũ,ac tu- torem piũ,& misericordẽ patrem omni gratiarum voce testabitur. Quòd si magistrat⁹ in theatris mimis & ath- letis & gladiatoribus, aliisq; huiusmodi generibus ho- minũ totũ pene patrimoniũ suũ largitur ac prodigit,vt vnius horæ fauorẽ vulgi adquirat,nihil sibi vlterius ꝓ- futurum: tu dubitas & cunctaris munificus esse in hu- iusmodi largitionibus,in quibus iudex residet deus,fa- uentium & acclamãtium vulgus est angeli: Vbi omnes qui à seculo fuerũt sancti,laudatores & prẽdicatores tui sunt: Vbi laus & fauor nõ simul cũ die cessat, sed cũ se- culis permanet: Vbi corona tibi nõ auri,sed iustitiæ da- bitur: Vbi non honores vnius vrbis,sed cælorum regna mereberis? Et hæc omnia conquiruntur per misericor- dias pauperũ,per dispensationes indigẽtium, in quibus cibi corruptibilis precio incorruptibilẽ regni cælorum gloriã æternamq; mercaris. Veni ergo,si videtur,si horũ quæ dicimus,apud te fides vera est,& diuitias nostras cõ sulte & vtiliter disponamus, præparemus noua & præ- clarissima munera, edamus primam cãdidam in vesti- L tu & indumentis nudorum, secundam vero non minus nobilẽ,fessas & pereuntes fame animas reparemus,ter- tiam nihilominus editionẽ famosissimam præparemus, circumeamus vrbem,& requiramus eos qui ne ad mise ricordiam quidem poscendam per debilitatẽ venire po tuerunt,præstemus sumptũ,quæcũq; sunt necessaria lar giamur: nec te pigeat visitare ægrũ,requirere clinicum. Memento quoniam & nos cũ decumberemus in grabato nostro,cum essemus debiles,& nõ possemus ipsi per nos ire ad dominũ,deus ipse venit ad nos. Misit enim fi lium in similitudine carnis peccati,qui nobis attulit ci- bum seipsum. ipse enim panis vitæ,qui de cælo descen- dit,& vitã dat huic mũdo. Et quo ore quæso, qua impu- dentia panẽ de cælo accipientes nos, panẽ de terra non damus fratribus? Quod si adhuc nobis sufficit copia pa trimonij,edamus etiam illam nouissimam,sed non mi- nus fauorabilem editionem. Eamus ad carceres, requi- ramus vinctos,humanis miserijs & angoribus cõdolea- mus. In his enim omnibus tibi occurrit Christus,qui cũ sit incõprehẽsibilis secundũ deitatis naturã, inuenietur tamen abs te per opera misericordiæ. Ipse enim dixit:
Quia esuriui,& dedistis mihi manducare: sitiui, & pota Matth. 25.
stis me: nudus, & operuistis me. Vides qualia munera præparat sermo diuinus. Ibi histriones accipiunt & gla diatores, & perit omne quod perditis datur, hic in istis M esurientibus ac sitiẽtibus & nudis,ægris ac vinctis, Chri stus se suscipere ꝓfitetur. Quid ergo agis ô diues? quid cogitas? quid deliberas? Christo esuriente tu horrea tua claudis? Immo nõ claudis,sed minora destruis,& maio- ra reædificas? Christo indigente vestitu,tuæ vestes tineis consumuntur? Christo egente tu aurum quæris, aurum desideras,aurũ recondis,omnia aurũ vides,aurũ tibi vi gilanti cogitatio est,& somnia dormienti? Sicut enim ij qui per insaniam mente translati sunt,nõ iam res ipsas, sed passionis suæ phantasias vident: ita etiã mens auari auri semel vinculis cupiditatis astricta,semp aurũ,sem per argentũ videt,semper redditus cõputat. Gratius au- rũ intuetur q̃ solẽ videt. Ipsa eius oratio & supplicatio ad dominũ, aurũ quẽrit, & vellet atq; optaret vt omnia ei in aurũ cõuerterẽtur. Deniq;, quod potest, frumentũ in aurũ conuertere conatur,vinũ in aurũ mutat,lana ei aurũ efficitur,omnes fructus eius,omne negotiũ, omne quod mouetur,in aurum vertitur. Interdum etiam vsu- ræ arte nequissima ex ipso auro aurũ nascitur. Sed quid agis? Nec satietas vnquã nec finis aderit cupiditati. Nam interdum pueris gulæ nimium deditis indulgemus desi deratos cibos auidius sumere, vt nimietate ipsa satiati horrescãt, & auertãt se de reliquo ab huiuscemodi cupi

A ditate. Auaritia tamen nihil tale patitur, sed quãto plus
inuenerit, tanto amplius quærit. Sed quid dicit scriptu-
Psal. 61. ra diuina? Diuitiæ si affluãt, nolite cor apponere. Tu ve-
ro fluentes diuitias obstruis & concludis, vt intra locos
tuos stagnantes etiam irruptiones operentur. Inde de-
nique est quod etiam horrea tua rũpunt & deijciunt, pa
ternis non contentæ claustris, & auitos terminos exce-
dẽtes. Sed quid dicis? Maiora inquit reædificabo. At hoc
satis incertum est, quis tibi reædificandi tempus indul-
get? Velocius enim tu deijceris, q̃ illa erigantur. Verum
ille diues habebat & malignę cogitationis finẽ dignũ, &
terminum competentem. Vos autem fratres si mihi au-
scultatis, referate aditus promptuariorum vestrorũ, &
largior diuitijs vestris atque fluẽtior exitus procuretur
quam dudum fuerat quæsitus ingressus, tanquam affluẽ
tissimus fluuius ad segetes rigandas multis deriuationi-
bus trahitur per omnem terram misericordię affluẽtia.
An nescitis, quia puteorũ aqua si frequentius hauriatur,
& salubrior efficitur, & abundantior: quòd si ociosa re
manserit & immobilis, inutilior & corruptior fit: si mo
ueatur & operetur, cõmunẽ omnibus & vtilẽ proferet
fructum? Mete ergo vberes pecuniæ tuæ fructus, oratiões
dico pauperũ, intercessionemq; sanctorũ, qui pro te, of
ficiorũ tuorũ memores apud iustũ iudicẽ deum dignis
operũ tuorũ allegationibus postulẽt. Caueamus exem-
plum diuitis istius, qui dũ præsentes diuitias cõcludit, &
de futuris solicitudinẽ gerit, diuitijs pariter abreptus &
vita, ptrahitur ad tribunal horrificũ, in quo accusatrix
B quidẽ hui⁹ assistit ipsa illa quæ & toti⁹ vitæ eius comes
extitit auaritia, defensor vero & intercessor nusquã vl-
lus apparet. Circũspectat nanq; sanctorũ multitudinem
diuinis tribunalibus assistentẽ, & intẽtis ac solicitis ocu
lis circunlustrat si quẽ forte videat charũ sibi ac familia
rẽ in hac vita obsequio suo factũ, nec vsquã tamen vllũ
inuenit. Null⁹ est qui dicat: Domine, dign⁹ est cui igno
scas, dilexit enim gentẽ nostram, & ecclesiam ipse ædifi
cauit. Nullæ viduæ quæ procedẽtes & flentes rogent Pe-
trum, ostendentes vestimenta sua quę eis largitus est di-
Mat. 5. ues. Nullus ergo miserebitur ei qui nõ est misertus. Scri
Lucæ. 6. ptum est enim: Beati misericordes, quoniam ipsi miseri
Ibidem. cordiam consequentur. Et iterum: Date, & dabitur vo-
bis. Et qua mensura mẽsi fueritis, eadem remetietur vo-
bis. Sed ne hæc fortasis aduersus eũ temere & immeri-
to coaceruare videamur, sermones ipsius percõtemur,
& videamus cũ ei fruct⁹ ager vberes attulisset, quid sen
tit. Facit saltem hoc quod vtique etiam auaro facere cõ
petebat? Orat deum & deprecatur vt fructus ad maturi-
tatem sine læsione perueniant, ne grando verberet, ne
turbo vastet, ne procella subuertat. Solent enim & hæc
frugibus sæpe iam maturis incidere. Nihil horũ, sed de-
struere parat horrea, maiora ædificare. Et ipse quidem
C in corde suo loquitur, sed qui videt in occulto, intra se
loquentem audit in cælis, propterea ei & inde respon sa
Lucæ. 12. redduntur. Quæ autẽ sunt quæ loquitur? Anima, inquit,
habes multa bona, manduca, bibe, & epulare. Nonne, si
dici ita potest, muti animalis vox ista est? Si enim porci-
nam animam habuisset, quid ei aliud quàm manducan
di & bibendi bona nunciare debuerat? Nunc autem ita
totus animalis homo est, & totus carneus, vt animã suã
carnalibus & corruptibilibus escis existimet esse pascẽ
dam, & ea quæ in secessum egeruntur, animæ præparat
ad vtendum. Cuius vtiq; natura talis est, vt virtutib⁹ ala
tur, vt verbo dei saginetur, vt intellectibus pijs & reli-
giosis disciplinis atq; exercitijs excolatur. Sed quid tale
habes bonum? Hæc bona ad animam defer. Verum tibi
quoniam deus vẽter est, & totus seruus es carnis, audi di
gnam appellationem qua te nõ hominũ quisquam, sed
Ibidem. ipse dominus appellat. Ait enim: Stulte, hac nocte aufe-
retur abs te anima tua, & quæ præparasti, cui⁹ erũt? Ipsis
illis æternis cruciatibus maior est stultitiæ nota. Qui e-
nim paulo post erat rapiendus à vita, quæ cogitat? De-
struam inquit horrea mea. Cui ego respondeo, & recte D
quidem facis. nam vere destruere debes horrea iniquita
tis, & ea quæ male ædificaueras, manibus tuis ipse sub-
uertere: destruere promptuaria, ex quibus nullus mise-
ricordiam consecutus est: deijcere ac subuertere mãmo
næ obscura & tetra domicilia. Destruam inquit horrea
mea, & maiora ædificabo. Quod si & ista repleueris,
quid quæso facturus es? Et iterum sine dubio destrues, &
iterum reædificabis. Et quis finis stulti huius laboris &
vani, & instãter ædificare, & instantius destruere? Si vis
ergo ostendam tibi horrea iam parata, esurientium pau
perum ventres, in ipsis tuos conclude thesauros. Tales Mat. 6.
enim tibi thesauri seruabuntur in cælis, in quibus neq;
tinea comedit, neq; fures effodiunt & furãtur. Sed dicis,
Cum secunda horrea repleuero, tunc dabo pauperib⁹.
Longos tibi promittis annos, & satis lata vitæ spatia pol
liceris. Talis ista promissio non futuram continet hu-
manitatem, sed præsentis misericordiæ dilationẽ. Quid
enim nunc misericordiã fieri vetat? Frumenti copia est,
tempus anni prosperum, esurientes præsto sunt flentes,
nudi circunstant gementes, vincti de carceribus, & ægri
de lectulis miserabiliter & flebili lamentatione circun-
strepunt, tu misericordiam quid in crastinum differs,
cum hodie crudelis & immisericors fias? Audi saltẽ sa-
pientissimi cõsiliũ Salomonis. Ne dicas inquit, abi nũc,
& redi crastino, & dabo tibi. Non enim scis quid pariat Prouer. 3.
superuentura dies. Sed ne huiusmodi mandata suscipi-
as, aures tibi obstruit auaritia. Non te oportebat gratias
agere deo, exultare & lætari quod non ipse mendicans Ibidẽ. 27.
alienas circuis fores, sed alij ante tuas ianuas sedent à te
misericordiam postulantes? Tu vero difficilis es ad pre- E
bendum, cõtristaris ac declinas ne quis tibi paulo mole
stior cogente necessitate paupertatis existat, quasi non
potuisset fieri vt esses vnus ex ijs qui ante ianuam tuam
fame perditi iacent. & tu quidem satis digne, nam voto,
mente, ac proposito pauperes, & totius boni egenus. Cũ
enim non habeas charitatẽ, cũ tibi desit humanitas, de-
sit fides, desit spes in deo, cũ tibi desit misericordia, quid
te egestuosius, quidve mẽdicius? Pars tua cũ tineis & mu
ribus horreorũ tuorũ rosorib⁹ erit. Qui vtiq; si talia nõ
videres, si non corrũpi ea cerneres & consumi, quis tibi
suadere posset aliquid inde largiri? Sed ais: Quid iniu-
stum est si cũ aliena nõ inuadam, propria diligẽtius ser
uo? O impudẽs dictũ, propria dicis? quæ? ex quibus recõ-
ditis in hũc mundũ detulisti? Quãdo in hanc ingressus
es lucẽ, quando de ventre matris existi, quibus quæso fa
cultatibus, quibusq; subsidijs stipatus ingressus es? Ad-
uentum tuum in hunc mũdum disce ab Apostolo Pau-
lo dicente: Nihil enim intulimus in hunc mundum, sed 1. Timo. 6
nec auferre quidem quid possumus. habentes autem vi
ctum & vestitum, his contẽti simus. Terra communiter
omnibus hominibus data est, proprium nemo dicat qđ F
è communi plus q̃ sufficeret sumptũ, & violenter obten
tum est. Veruntamen nudus ex ventre matris existi, nu-
dus nihilominus & reuerteris in terram. Et si quidẽ ter-
ræ elementum putas fortuito substitisse, impius es qui
ignoras conditorem deum. si vero agnoscis beneficium
largitoris, grat⁹ esto creatori, & require apud temetipsũ
rationem cur plus tibi q̃ cæteris præstitit. Nunquid ini-
quus est deus, vt nobis non æqualiter distribuat vitę sub
sidia, vt tu quidem esses affluens & abundans, alijs vero
deesset, & egerent? An idcirco magis quia & tibi voluit
benignitatis suæ experimenta conferre, & alium per vir
tutem patientiæ coronare: tu vero susceptis dei muneri
bus etsi in sinum tuum redactis, nihil te putas agere ini-
quũ, si tam multorũ vitæ subsidia solus obtineas? Quis
enim tam iniustus, tam auidus, tam auarus, q̃ qui multo-
rum alimenta, suum non vsum, sed abundantiã & deli-
cias facit? Neq; enim minus est criminis habenti tollere,
q̃ cum possis & abundas, indigentibus denegare. Esuri-
entium panis est quẽ tu detines: nudorum indumentum

G est quod tu recludis: miserorum redemptio est & absolutio, pecunia quam tu in terrā defodis. Tot te ergo scilicet inuadere bona, quot possis præstare quod velis. Bona quidem ais sunt verba, sed melius est aurum. Nihil mirum. nam & siquis cum impudicis de pudicitia loquatur, & scorta vituperet & exprobret, ij animi quibus libido dominatur, & ex ipsa cōmonitione ad impudicitiam multo acrius accenduntur. Sed tibi iterum ante faciem adducā ipsas futuri iudicij dei formas, vt intelligas quales tibi gemitus recōdas. O quàm multi precij vbi in die iudicij sermo ille videbitur de quo superi⁹ diximus, qui
Mat.25. ait: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis præparauit pater meus à constitutione mūdi. Esurriui enim, & dedistis mihi manducare. Qualis tibi rursum horror, qualisq; sudor, quales tenebrę superueniēt
Ibidem. audiēti condēnationis illius sententiā, qua dicitur: Discedite à me maledicti: Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare. Neq; enim in his verbis qui alia inuasit arguitur, sed is qui non cōmuniter vsus est ijs quæ habuit, condēnatur. Nos quidem quod vtile credidimus, cōmonuimus. Si quis autē obedire vult diuinis præceptis, non ignorat quæ sit repromissionum merces. Qui vero obedire non vult & negligit, manifesta est ignis æterni cōminatio, cuius opto vos expertes effici & alienos, & effugere pœnas impijs repromissas, faciētes illud quod scriptum est, vt redemptio animæ vestræ sint diuitiæ vestræ, & ad præparata pergatis regna cælestia, per eū qui
H vos vocauit, Christum Iesum, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

De defectione lunæ. Sermo. LXXXII.

ET ipsi videtis fratres qđ mea non cessat humilitas omni circa vos solicitudine laborare & ad frugem bonam vos tota festinatiōe cōuertere: sed quāto plus laboro vobiscū, tanto amplius cōfundor in vobis. Cum enim video tot commonitionibus meis nullum vos habere profectum, labor meus iam non gratulationi est, sed rubori. Dicit beatus Apostolus: Quis plantat vineam, & de fructu ei⁹ non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non percipit? Ecce ego pasco gregem Christi, & gregis fructum extorquere non valeo. pasco gregē domini, & nulla ex eo religiositatis alimenta percipio. Nulla enim me fidei eius dulcedo lætificat, sed quicquid ex eo profluit, asperum & amarum est. Tūc enim pastor Christiani gregis lacte reficitur, quando bonorum operum eius candore lætatur. Quis enim fratres in vobis nō grauiter ferat? nō tamen de omnibus dico. Sunt enim inter vos quos ad religionis cultum debeatis habere exemplo. Quis inquā nō molestе ferat sic vos esse vestræ salutis immemores, vt etiam cælo teste peccetis? Nam cum ante dies plerosq;
I que de vestræ auaritiæ cupiditate pulsauerim, ipsa die circa vesperum tanta vociferatio populi extitit, vt irreligiositas eius penetraret ad cælum. Quod cum requirerem quid sibi clamor hic velit, dixerūt mihi quod laboranti lunæ vestra vociferatio subueniret, & defectū eius suis clamorib⁹ adiuuaret. Risi equidem, & miratus sum vanitatē, quod quasi deuoti Christiani deo ferebatis auxilium. Clamabatis enim, ne tacentibus vobis perderet elementum tāquam infirmus enim & imbecillis, nisi vestris adiuuaretur vocibus, non posset luminaria defendere quæ creauit. Bene igitur facitis, qui diuinitati exhibetis solatium, vt vobis iuuantibus possit cælum regere. Sed si vultis hoc plenius facere, cunctis & totis noctibus peruigilare debetis. Nam quotiēs putatis vobis dormientibus luna vim passa est, & tamen de cælo non corruit? Aut nunquid semper circa vesperum defectum patitur, non aliquando & circa lucem laborat? Sed apud vos vespertinis tantum horis laborare consueuit, quando copiosa cœna venter distenditur, quādo maioribus poculis caput mouetur. Tūc igitur apud vos laborat luna, quando laborat & vinum. Tunc inquā apud vos turbatur carminibus globus lunæ, quando calicibus turbā K
tur & oculi. Quomodo igitur ebrius videre potes circa lunam quid agatur in cœlo, qui circa te non vides quid agatur in terra? Hoc est plane quod ait sanct⁹ Salomon Eccle.27.
dicēs: Stultus sicut luna mutatur. Mutaris enim sicut luna, dum stultus & insipiens ad motum eius, qui Christianus fueras, incipis esse sacrilegus. Sacrilegiū enim creatori committitur, dum imbecillitas adscribitur creaturæ. Mutaris ergo sicut luna, vt qui paulo ante fidei deuotione fulgebas, postea perfidiæ infirmitate deficias. Mutaris sicut luna, dum cerebrum tuum ita exinanitur sapientia, sicut lunæ obscuritas: te vero teterrimæ tenebrę mentis inuadunt: atque vtinam ô stulte sicut luna mutaris. Illa enim cito ad plenitudinem suam redit, tu ad sapientiam nec sero cōuerteris. Illa velociter colligit qđ amiserat lumen, tu nec tarde fidem recipis quam negasti. Grauior ergo tua quàm lunæ mutatio est. Luna defectum luminis patitur, tu salutis. Quàm bene igitur scriptum est de sapiente: Et permanebit cum sole. Perma- Psal.71.
net enim sapiens cum sole, cum constantia fidei permanet cum Saluatore. Sed dicit aliquis: Luna igitur non laborat? Laborat plane, negare non possumus, sed laborat cum cæteris creaturis, sicut ait Apostol⁹ dicēs: Quia omnis creatura ingemiscit & parturit vsque adhuc. Et
infra: Quoniam & ipsa creatura liberabitur à seruitute Roma.8.
corruptionis, & reliqua. Liberabitur inquit à seruitute. Vides ergo quoniam luna non laborat carminibus, sed laborat obsequijs: non laborat periculis, sed laborat of- L
ficijs: non laborat vt pereat, sed laborat vt seruiat Vanitati enim creatura subiecta est non sponte, & reliqua. Ergo luna à statu suo non sponte mutatur, tu de sensu Ibidem.
tuo sponte mutaris. Illa in diminutionem sui conditione deducitur, tu in detrimentum tui voluntate pertrahe ris. Nolo igitur frater ita sis sicut luna cum deficit, sed esto sicut quando est plena atque perfecta. Scriptum est
enim de iusto: Sicut luna perfecta in æternum, & testis Psal.88.
in cælo fidelis.

Increpatio ad populum de absentia sua. Sermo. LXXXIII.

DEBEREM fratres post hos complures dies aliquid vberius prædicare, & reuertens à tanto examine sacerdotū, dulci vos sermone reficere. Bene dixi examine sacerdotū, quia sicut apes de diuinarū scripturarū flosculis suauia mella cōficiūt, & quicquid ad medicinā pertinet animarū, oris sui arte cōponūt. Recte cō parātur apibus sacerdotes, quia sicut apes castitatē corporis præferūt, cibū vitæ cælestis exhibēt, aculeum legis exercēt. Puri enim ad sanctificationem, suaues ad refectionem, seueri sunt ad vltionē. Apibus plane sunt com parādi, qui velut alueario quodā gratiā matris ecclesiæ M
continent, in qua diuersorū meritorū cellulas dulcissimis prędicationib⁹ cōponētes, de vno saluatoris examine christianorū examina multa ꝓducūt. Cū sēp fratres nō cessauerim vos paterna pietate corripere, miror nihil vos tot meis cōmonitionib⁹ ꝓfecisse, & doleo qđ frequēs prædicatio mea nō vos ꝓfectu aliquo salutis corrigat, sed quadā cōtestationis pœna cōstringat. Prædicatio enim sacerdotis in plebe saluādis est correctio, cōtestatio iudicādis. Contestamur enim illis ante iudicium quod illos maneat in ipso iudicio, vt tunc omni excusatione submota, & rei sint de peccatis, & obnoxij cōtemptu. Vnde & ego interdum parcēs vobis tacere vellem, sed malo vos contumaciæ causas reddere, quàm me negligentiæ sustinere iudicium. Comperi enim fratres qđ per absentiā meam ita rari quiq; ad ecclesiam veniatis, ita pauci admodum procedatis, quasi me proficiscente mecū pariter veneritis, & quasi cum necessitatibus ego pertrahor, vos mecū traxerit ipsa necessitas. Pariter ergo à domo dei absentes sumus: Sed hoc interest, quòd me absentem necessitas efficit, vos voluntas. Nesci-

A tis quia etsi ego ab ecclesia desum, Christus ab ecclesia sua, qui est vbiq; non deest? Venis frater ad ecclesiā, non inuenis ibi episcopum: sed si fideliter venis, inuenies ibi episcoporum episcopū Saluatorem. Nā Christianus qui tunc tantū procedit ad ecclesiā quando episcopus præsens est, nō tam dei causa videtur processisse q̄ hominis nec implesse Christiani timētis officium, sed amici deferentis obsequium. Quid autē ego vos arguo, cū possitis me vno sermone cōuincere? Conuincor enim cū in hac parte clericos vobis magis video negligētes. Quomodo enim possum corrigere filios, cum fratres emendare nō possim? Aut qua fiducia succēscam laicis, cum à consortibus pudoris verecundia cōticescam? Ego autem fratres non de omnibus loquor, Sunt certe quidam deuoti, sunt & alii negligentes. ego neminem nomino, conscientia sua vnumquemq; conueniat.

Post increpationem consolatio ad populum.

Sermo LXXXIIII.

AMARIOR Fortasse fuerit increpatio mea superiore dominica, quòd plerosq; de vobis acrius magisterii seueritate conuenerimus, & sim prosecutus quæ aliquot nō blandimē ta deferrent, sed tristitiam irrogarent. Verū nihil mea interest. ego enim gaudio, sciens discipuli tristitiam magistri esse lætitiam. Tunc enim auditor proficit, quādo
B austeriora annūciat prędicator, ei salus gignitur quādo tristitia emēdationis ingeritur. Dicit enim beatus apo-
2.Cor.7. stolus, Nam quæ secundum deum est tristitia, salutem stabilem operatur. Recte ergo lætor, quia salutem operor cum obiurgo: mœreat licet filius mei asperitate sermonis, me tamen delectat, qui proficere illum intelligo per mœrorem. Ait sanctus apostolus, Quis est enim fi-
Hebræ.12 lius quē non verberat pater? Non enim osculatur semper pater filium, sed & aliquando castigat. Ergo quando castigatur qui diligitur, tunc circa eum pietas exercetur Habet enim & amor plagas suas quæ dulciores sunt, cū amarius iferūtur. Dulcior enim est religiosa castigatio, q̄ blanda remissio. Vnde ait propheta: Dulciora sunt
Prou. 27. vulnera amici, q̄ volūtaria oscula inimici. Igitur fratres quia post increpationis meæ vtilia verba credo vos benignitate sensuum profecisse, de sacris literis aliqua cō feramus. Sicut enim fons qui non solito humore distillat, exagitatur furculis, & ita largior inuenitur, ac primum ex eo turbida aqua producitur, vt vnda purior subsequatur: sic ergo & sanctitas vestra asperata quidē fuerat austeritate sermonis, sed deuotior facta est dulcedine pietatis. Turbulentū enī quiddā vestri animi forsitan retinebant, sed iam ex vestris moribus profluit om
C ne quod purum est. Videamus ergo quid sit quod ait ad
Mat.16. discipulos suos dominus, Vos autem quem me dicitis? Non igitur tanquam ignarus interrogat dominus quid de eo populi discipuliq; sentirent, sed tanquam sciens vniuersorum mentes, fidem manifestare voluit singulorum, vt quod corde credebant ore narrarent. Alii enim Heliam esse credebant dominum, alii Hieremiam, alii Ioannem baptistam, Petrus solus Christum dei filium cōfitetur. Gradus quidam sunt fidei: & qui deuotius credit, religiosius confitetur. Pro hac deuotione dicitur Pe-
Ibidem. tro: Beatus es tu Simon Bariona, quoniam caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cælis, Et ego dico tibi: Tu es Petus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Cum vocaretur ergo Simon, per hanc deuotionem vocatus est Petrus Legimus di-
1.Cor.10. cente Apostolo de ipso domino: Bibebant de spirituali petra, Petra autem erat Christus. Recte igitur quia petra Christus, Simon nuncupatus est Petrus, vt qui cum domino fidei societatem habebat, cum domino haberet & nominis dominici vnitatem, vt sicut à Christo Christianus dicitur, ita & à petra Christo Petrus apostolus vocaretur. Sed nec populorū opinionem

possumus reprobare, qui vnum de prophetis dominū D
existimabant. Nam ideo nonnulli velut Heliam saluatorem forsitan putauerunt, quia ad cælos Helias sicut Saluator ascendit, sed non sicut Helias Christus est. Ille enim ad cælos rapitur, iste regreditur. Ille tanquam infirmus ignea quadriga subuehitur, hic tanquam deus propria virtute portatur. Ille sicut homo dicitur, hic sicut Saluator ascendit. Ille ducētes sequitur angelos, comitantes sibi angelos iste præcedit. Denique iidem angeli remeantes in terram à domino Saluatore dixerunt ad apostolos: Viri Galilæi quid statis aspicientes in cælum? Hic Iesus qui receptus est à vobis, sic veniet quem admodum vidistis eum euntem in cælum. Actuū.1.

De Barbaris non timendis, Sermo. LXXXV.

IXIMVS anteriore dominica Niniuitas in tribulatione positos diuinitatis misericor-
D diam per abstinentiam meruisse, & ciuitatē suam de periculo ieiuniis, liberasse, tantęq; eos fuisse sapientię, vt nō alienis se prę sidiis defenderent, sed propria deuotione saluarēt. Nā non statim desperauerunt de salute sua, quia audierūt à propheta cum ciuitatis se mœnibus subuertendos: sed quanto proximum annūciabatur excidiū, tanto magis religiosis actibus armabantur, nec reliquerunt euertendam ciuitatem suam, sed in ea potius permanserunt sapientes scilicet, vt quæ ciuium vexabatur peccatis, ci-
E uium orationibus saluaretur: & cui perditionem mala conuersatio intulerat, ei salutem deuotio religiosa conferret. Iustū enim erat vt quos fuerat passa peccatores, cosdem haberet proprios defensores. Ciuitati enim nō nisi propter ciuium peccata infertur excidium. Define ergo peccare, & ciuitas non peribit. Quid fugis patriā? Si vis saluus esse, tua potiꝰ peccata subterfuge. Si tu peccare desieris, victus est inimicus. Dicit ad Abrahā scri- Gene.18.
ptura diuina per decem iustos patriā posse saluari. Igitur si iusti sunt qui saluam faciunt patriam, vtiq; iniusti sunt qui relinquunt. Et si illi propter præsentiam suam consequuntur gratiam, necesse est vt ii propter desolationem mereātur offensam. Iniustus plane & impius est filius qui periclitantem desrit matrē. Mater enim quodammodo dulcis est patria, quæ te genuit, quæ nutriuit quæ vt fugere possis diuitem te fecit. Nam si nō tibi suppeteret sumptus copiosa substantia, fugę prędium nō haberes: atq; ideo auaritia ductus, dum metuis diuitias tuas perdere, impius in matrē esse nō dubitas. Vnde intelligimus plus te pecuniæ tuæ consulere quàm saluti. Dic mihi ô bone ciuis, cur fugere disponis, cur patriam derelinquis? Captiuitatem fortasse metuis. Da ve-
niam, non intelligis, nescis quòd hæc est prima capti-
F uitas, patriam non videre, & quòd grauius est omni malo hostili, peregrinationis exilium. Solet qui aliquid sceleris admiserit, huiusmodi pœna damnari, vt pellatur patria, regionis incognitis relegetur. Hoc igitur malum propria tibi prouides voluntate, quod solet supplicii causa damnatus excipere. Sed ponamus te forti esse animo, & equanimiter tolerare posse peregrinationis iniuriam. Dic mihi, qua inter extraneos libertate victurus, nonne cum loqui cœperis, obiicietur tibi, Vnde iste exul, vnde iste fugitiuus aduenit? Nam & nostram ciuitatem opprimere nititur, sicut patriam suam presit. Ita autem aporiaberis, ita cōturbaberis, vt libertati tuæ metuens verearis ne ingenuitatis tuæ ibi non inuenias assertorem. Mihi crede, in aliena patria tanta auditurꝰ es, quanta in tua patria aliis sępe dixisti. Illud autem nolo dicere quod quanuis diuersis in patria tua copiis perfruaris, statim vt exieris de domo tua, mendicus & pauper es. Dici ergo deus ad Abraham per decem iustos ciuitatem posse saluari. Male igitur de te sentis populę Christiane, si in tanto cœtu nostro ad saluandā ciuitatē decem iustos esse non credis. Dum enim deseris patriā

G profiteris non in ea esse dignos quorum meritis libere
tur. At ego vereor ne omnibus in ea iustis relictis, tu so
lus qui deseris inueniaris iniustus. Sed nolo de decē iu-
storum numero te perturbes. legim⁹ etiam quòd de So
domitarum excidio meritis suis Loth solus liberauerit
ciuitatem, quod magis valuerit ad saluādum vnius gra-
tia, quàm ad euertendum peccata multorum. Exeūti e-
nim illi de Sodomis hospitii causa Segor parua conce-
ditur. Quod si iusto hospitii donatur ciuitas, quāto ma
gis iusto patria conceditur?

Item de eodem. Sermo. LXXXVI.

SAEPE dixisse me memini quòd hostiū tu-
multus bellicosos timere minime debea-
m⁹, nec quamlibet copiosam hostiū mul
titudinem formidare, quoniā sicut ait do-
minus, maior est qui in nobis est, q̄ qui in
hoc mundo. Hoc est, potentior est ad protegēdos famu
los suos Christus, q̄ diabolus ad instigandos inimicos.
Quanuis enim idem diabolus colligat sibi turbas, & cru
deli eas armet insania, tamen facile destruūtur, quia me
lioribus populū suum Saluator circundat auxiliis. Ait
enī propheta: Immittet angelum dominus in circuitu
Psal. 33. timentium eum, & eripiet eos. Quod si angelus domini
timentes eum de periculis eripit, non potest timere Bar
H barum qui timuerit saluatorem, nec potest metuere ho
stis impetum qui Christi præcepta seruauerit. Præcepta
enī Christi, arma sunt Christianis, & diuin⁹ timor ter-
rorem à nobis expellit hostilem, Arma autem hæc no-
stra sunt quibus nos Saluator instruxit, oratio, miseri-
cordia, atq; ieiunium. Ieiunium enim melius q̄ murus
tuetur, misericordia facilius liberat quā rapina, oratio
longius vulnerat quàm sagitta. Sagitta enī nō nisi pro-
xime conspectum percutit aduersarium. Oratio autem
longius positum vulnerat inimicum. Sic nanque Heli-
sæus propheta cum eū vellet rex Syriæ captiuare, ac sue
subdere ditioni, multisq; eum armatorum cinxisset ag
minibus, non est territus, non turbatus, sed annūcianti
puero ait: Noli timere, plures enim nobiscū sunt quàm
4. Reg. 6. cum illis. O fides sancti prophetæ, nō timet aduersarios
quos prospicit, quoniā sit angelos secū esse quos credit
Non metuit terrenas insidias, quia cælestia adesse sibi
nouit auxilia. Plures, inquit, nobiscū sunt, q̄ cum illis.
Mira res, plures è cælo defensores meretur sanctitas, q̄
in terris oppugnatores adduxit improbitas. Plures no-
biscum sunt, quàm cum illis. Videte beatitudinis meri-
tum, propheta nunciat etiam de multitudine, cum puer
adhuc incertus sit de salute. Spirituales oculi carnali-
bus quanto plus cernunt? Hic perspicit armatorum nu
merum, & ille non cernit defensionis iudicium. Quan-
I ta est diuina misericordia? defertur hominibus benefi-
cium, nec videtur auxilium: periclitantem cōsequūtur,
& nesciunt. Hæc est enim pietas saluatoris, vt interueni
at saluti, ac non se prodat aspectu. sentiatur beneficiis,
& nō cernatur obtutibus. Vnde errat qui putat cū pro-
sperè aliquid gesserit, propria se fortitudine superasse.
Scire enim debet quòd aduersarii meritis magis q̄ vir-
tute vincūtur, & nō tam virtute q̄ sanctitate superātur,
sicut sanctus Helisæus hostes suos nō armis superabat,
sed oratiōe vincebat. Nā cū idē ministro suo ad depellē
dū ei⁹ timorē plures adesse diceret defensores, nec me-
tus ab illo posset auferri, tunc orauit ad dominū dicēs:
Domine aperi oculos ei⁹ vt videat. & apti sunt oculi ei⁹
& vidit, & ecce mons totus plenus equitatu. & reliqua.
Oratio ergo prophetæ aperuit oculos pueri. nō mirum
si oratio aperuit oculos, ut videret exercitus. Non mirū
inquā si nouos inserit oculos, qui noua promeretur au
xilia. Aut cur nō aciei producat obtutū, qui acies īstru-
xerat angelorū? Cur inquā nō oratione sua hebetudinē
pupillarū detegeret, qui meritis suis caliginē nubiū pe
netrauit? Necessario ergo sanctus Helisæus hoc facto
ministro formidoloso præstitit securitatē cui iā refude- K
rat claritatem, & remouerat visionis cæcitatem, gemi-
noq; eum remunerans beneficio, absoluit eius metum,
absoluit obtutum, minus timere cœpit postq̄ plus vide
re promeruit. Nam & pacem pariter promeruit, & vi-
sum. In montibus ergo cernuntur armati, apparet eos
vere descendisse de cælo, quorū aduētus primū in mon
tibus reperitur. Ipsa enim locorum proximitas hoc de-
monstrat, quòd descendentes de cælo nō nisi iuga col-
lium sibi vicina calcauerint. Tunc igitur orauit Helise
us, & omnem hostilem exercitū cæcitate percussit. Nō
mirum si aduersariis cæcitatē intulit qui famulo largit⁹
est claritatē, & si hostib⁹ aufert visum qui ministro præ
stat aspectū. Vbi sunt qui dicunt plus q̄ præces sanctorū
hominum arma posse? Ecce vna oratio Hælisæi totum
exercitum vulnerauit, & vnius prophetæ meritis omnis
est hostiū numer⁹ captiuatus. Quæ caterue regū, que tur
ba militum talem victoriā perpetrarūt. vt ita hostes pro
sternerent, vnde illis nullus occumberet? Hæc est vera,
hæc incruenta victoria, vbi sic aduersarius vincitur, vt
de vincentibus nemo lædatur.

De sancto propheta Helisæo, Sermo. LXXXVII.

MIRVM Forsitan videatur quòd āte dies san L
cti Helisei gratiā describentes diximus in
defensionem ipsius de cælis auxilia descen
disse, & armatos equites siue quadrigas ei
diuinitus affuisse, astitisse etiā circa ipsum
quadrigā igneā. Magna quidē res, sed in viro sancto mi
randa nō est. Quid enim mirū si is auxilia meretur è cæ
lo, cuius animus semper in cælo est? sicut ait Apostolus:
Nostra autem cōuersatio in cælis est, Ergo si nostra con Philip. 3.
uersatio in cælis est, & cælestium cōuersatio potest esse
nobiscum: hoc est, vt qui vita viuim⁹, angelorū recte cō
sortium mereamur. Est ergo sancte viuentibus quędam
inter se cognatio, cōiunctio atque societas: nec interest
vtrum in cælis maneant, an in terris: angelici sint habi-
tus, vel humani, dummodo in iis sit eadem vita vel san-
ctitas. Conuersatio enim connecti quos separat elemē-
tum, & diuersis licet corporibus diuidantur, iisdem ta-
men actibus coniunguntur. Atque ideo fit vt sancti sibi
quodam consortio cohærentes a se inuicem non discē-
dant, & modo angeli ad terras veniat, modo homines
ad cælestia transferantur, ac profectu meliore quibus vi
ta communis est, incipiunt illis viuendi etiam elementa
esse communia. Sed dicit aliquis: Frequenter audiuimus
angelos ad homines descendisse, audire etiam cupimus
quando homines ad cælestia transmigrarint. Manifesta
res est, & in promptu posita. Helias magister Helisæi nō
ne angelis ducentibus raptus ad cælum est, & quadriga 4. Reg. 2.
ignea impositus quasi in quodam triumpho victor ascē M
dit: Victor enim extiterat non gentium Barbararū, sed
secularium voluptatū. Siquidē grauiores inimici sunt
praui mores q̄ hostes infesti, vt facilius itelligamus hoc
tempore malignitatē hostium vinci posse q̄ morū. Ergo
Heliā angeli ad cælum perferunt. Helisæum angeli qui
magistrum portauerunt, discipulum tuebantur, & noti
tia quadam obsequia quæ patri exhibuerant, etiam filio
deferebāt. Ipse enim Heliæ spiritualis est filius, ipse eius
hæres est sanctitatis. Recte autem Helisęus Helię spiritu
alis filius dicitur, qui ascendens ad cælum, spiritum du-
plicem ei suæ gratiæ dereliquit. Cum enim data esset
facultas Helisæo vt peteret quid vellet prius q̄ ab eo re-
ciperetur Helias, petiuit vt duplex spiritus Heliæ fieret
in ipso. Tunc dixit Helias, dure petisti, sed fiet tibi. O hę
reditas preciosa, in qua plus hæredi relinquitur q̄ habe-
tur, plus cōsequitur qui accipit, q̄ possideret qui largi
tur. Preciosa plane hæreditas, quæ dum à patre transfer
tur ad filium, meritorum quodam fœnore duplicatur.
Igitur Helias cum simplicē sanctitatis ipse haberet spi-

A ritum,Heliſæo duplicem dereliquit:Mirum ergo in modum plus Helias gratiæ dimiſit ī terris,quàm ſecum portauit ad cælos : & licet ipſe ad altiora totus transfertur corpore,apud filium tamen maiore manet ſanctitate.
De Heliſæi autem meritis quid dicamus, cuius hæc prima laus eſt quòd patrem voluit gratia ſuperare,dum dari ſibi amplius poſtulat,quàm ſcit apud eū eſse qui poſſidet?Auarus quidem eſt in petendo ,ſed idoneus in promerendo:Dum enim à patre plus exigit q̄ habebat,facit eum meritis ſuis plus præſtare q̄ poterat. Nam cum idē Heliſæus poſt aſcenſum ſui magiſtri veniſset Hiericho, & rogaretur à ciuibus vt in eadem conſiſteret ciuitate, dixerunt:Commoratio oppidi bona eſt, ſed aquæ malæ & ſteriles ſunt Tunc præcepit ſibi dari vas fictile , & recondito in eo ſale veniens ad exitus aquarum proiecit in aquas,dicens:Hæc dicit dominus , ſanaui aquas iſtas, non erit ex eis moriens neq; ſterilis. & ſanatæ ſunt aquæ vſq; in hunc diem. Videte ergo Hæliſæi quanta ſint merita,cuius prima in ciuitate hoſpitalitas,filiorum eſt magna fœcunditas . Dum enim ſterilitatem auertit aquarum, ſucceſsionem largitur hæredum . Non enim hoc facto vnum Heliſæus ſanauit hominem , aut vnius domus præſtitit medicinam , ſed totius ciuitatis populum reparauit.Si enim tardius hoc feciſset,interueniente ſterilitate ſeneſcentibus cunctis ciuitas ſine habitatore remanſerat.Igitur Heliſęus dum curauit aquam , curauit
B & plebem :& dum fontem benedixit vndarum, fontem quendam idulſit animarum . Nam ſicut ſanctificatione eius de occultis terræ venis aqua ſana prodiuit,ita de occultis vuluę viſceribus ſoboles ſana proceſsit.Nō enim ſola tātum fluenta benedixit Heliſæus quæ fontium iam gremio tenebātur,ſed & illa quæ humido terrę ſolo adhuc indiſcreta paulatim erāt in poſterum defluxura.
Vnde ait ſcriptura ad exitus aquarum benedixiſse Heli
1.Cor.10. ſæum,vt ſtillantē aquam prius ſanctificatio ſuſciperet q̄ ſinus fontis includeret. Igitur quoniam dicit Apoſtolus Paulus,Hęc in figura contingebant illis:videamus ergo ipſa figura quam habebat veritatē,hoc eſt , requiramus quæ ſit iſta ciuitas quæ ſterilitate laborabat,vel quid ſibi velit vas fictile,quid etiam vt aſperſi ſales afferant ſuauitatem.Legimus in eodē Apoſtolo dictum eſse de eccle-
Gala.4. ſia. Lætare ſterilis quæ nō paris,erumpe & exclama quæ non parturis.Ergo eccleſia eſt illa ſterilis ciuitas quæ ante aduentum Chriſti aquarum vitio , hoc eſt ſacrilegio gentilium populorum ſterilitatem ſuſtinens , deo filios procreare non potuit . at vbi venit Chriſtus , velut vas fictile aſsumens corpus humanum , ſanauit aquarum vitia , hoc eſt reſecauit ſacrilegia populorum : & ſtatim eccleſia quæ erat ſterilis , cœpit eſse fœcunda.Vnde & Apoſtolus dicit:Lætare ſterilis quæ non paris , erumpe & clama quæ nō parturis,quia multi filii deſertæ ma-
C gis quàm eius quæ habet virum. Plures enim filios ex ea eccleſia quæ erat ſterilis, procreauit,q̄ ſynagoga,quæ erat fœcunda,ſuſceperit . Aſperſi autē ſales qui ſunt qui attulerunt medicinam,facile cognoſcemus . dicit dominus ad Apoſtolos ſuos:Vos eſtis ſal terræ. Ergo ſi Apo-
Mat.5. ſtoli ſalibus comparati ſunt,recte figura completur.Sicut tunc effuſi de vaſculo ſales condierunt aquas , ita & nunc miſsi à Saluatore Apoſtoli populos condiunt vniuerſos,vt ablata ſterilitate vitiorum , prolem incipiant germinare virtutum.

De bellico tumultu. Sermo. LXXXVIII.

MOVET Fortaſse vos fratres,quòd tumultus bellorum , & incurſiones præliorum fieri audiuimus aſsidue:& cur noſtris temporibus fiāt,dilectionē veſtrā fortaſse plus moueat. Sed hæc cauſa eſt,quia quanto magis proximi ſumus mūdi excidio , tāto magis regno ſumus
Lucæ.21. proximi Saluatoris.Ipſe enim dominus ait: In nouiſsimis diebus exurget gens aduerſus gentem , & regnum D aduerſus regnum:cum autē videritis bella,& terræ motus,& fames,ſcitote quoniā in proximo eſt regnum dei. Ergo vicinitas iſta bellorū vicinū magis nobis Chriſtū eſse demonſtrat . Atq; ideo venientē aduerſariū timere non debeo,quia per hæc ſigna venire potius itelligo Saluatorē . Quāuis enim iſte metū incutiat temporalē , ille tamē deſerit ſempiternum. Potens eſt idem dominus vt & hoſtilem à nobis repellat pauorē,& ſuam nobis prę-ſentiam largiatur . Per hos igitur bellorum tumultus, mundi quoddam ſignificatur excidium . Futurum enim iudicium dei hæc inquietudo præcedit. Eſt autem quoddam commonitionis īdicium dei, videre quod metuis,vt poſsis intelligere plus ſupereſse quod metuas. Dum enim cauti ſumus ad ea quę cernim9,cautiores ad illa efficimur quæ ſperamus. Vir autem ſapiens his actibus terrenis inſtruitur quēadmodū futuri ſeculi debeat declinare iudicium. Dum enim perſpicit in hac communi pertubatione priores viros tuitiones mœnib9 præparare,ipſe admonetur quēadmodū ī futura euerſione mundi defenſionem Chriſtianis præparet animabus . Cernimus armari ciuitatis portas,debemus etiam prius in nobis portas armare iuſtitiæ. Sunt enim portæ iuſtitię de quibus ſanctus propheta dixit : Aperite mihi portas Pſal.117. iuſtitiæ.& reliqua . Tunc autem ciuitatis porta munita eſse poterit, ſi prius in nobis portæ iuſtitiæ muniantur. E Cæterum nihil prodeſt muros munire propugnaculis, & deum prouocare peccatis. Illa enim conſtituitur ferro,ſaxis & ſudibus:hæc armetur miſericordia,innocentia,caſtitate . Illa telorum multitudine cuſtoditur , hæc orationum frequentia defendatur . Et ad plenam tuitionem vrbium portas principum ſolent ſigna præcedere. Animarum autem noſtrarum portas ſignum Saluatoris anticipet. Ergo fratres propter futurū mundi iudicium armis nos cæleſtibus muniamur,accingamur lorica fidei,ſalutis galea protegamur,verbo dei velut ſpirituali gaudio defendamur , qui enim his armis inſtructus fuerit , nec præſentē perturbationē metuit,nec futurū iudicium pertimeſcit. Siquidem ſanctus Dauid hac deuotione protectus,Goliam illum fortiſsimum armatum & inermis occiderit,& virum bellicoſum ſub munitionibus vndiq; circūſeptum ſola fidei virtute proſtrauerit,Cum enim ſanctus Dauid non operietur galea,non prę-cingeretur clypeo,nō lancea vteretur , occidit illum nō telo ferreo,ſed gladio ſpirituali. Quanuis enim iermis oculis hominum videretur, ſatis tamē erat gratia diuinitatis armatus. Verum ipſe ſpiritualis gladius non fuit gladius. Non enim gladio Golias,ſed lapide proſtratus occubuit. Legimus in ſcripturis lapidis vocabulo Chriſtū figuraliter deſignari,ſicut ait propheta· Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput angu
F li , Igitur cum lapide Golias percutitur , Chriſti virtute proſternitur. Et in qua tandem corporis parte percutitur?In fronte ſcilicet.Gentilis enim & ſacrilegus homo ibi percutitur à Chriſto,vbi decrat Chriſtus, & ibi infertur ei mortis exitium,vbi ſignum ſalutis non inuenitur Quanuis enim eſset Golias vndiq; armorū protectione munitus,frons tamē eius patebat ad mortem:quia ſignaculum Saluatoris non geſtabat. Atq; ideo ibi perimitur vbi nudus à dei gratia reperitur. Hæc autem in figura facta eſse nemo eſt qui neſciat , Nam & Dauid armorum indumentis ſeſe āte præcinxerat: ſed cum eſset in iis grauis & impeditus,ita vt ambulare vix poſset , eadem ſine cunctatione proiecit,ſignificans arma illa huius mundi vana & luxurioſa eſse opera , quibus qui ſe permiſcere voluerit,tāquam grauis & gradiendi ad cælum curſum liberum non habebit . Simul & illud nos docuit , quòd non in armis tantum ſperanda victoria eſt, ſed in nomine Saluatoris oranda.

De dedicatione Baſilicæ. Sermo. LXXXIX.

G Legimvs In sancto Euangelio, cum Centu
Lucæ.7. rionis cuiusdam seruus qui erat illi precio
sior, graui paralysis ægritudine laboraret,
& per seniores Iudæorum ille centurio ro
garet Saluatorem vt eius doloribus mede-
retur, Erat enim, vt ait scriptura, moriturus: inter cæte-
ra ad maiorem commendationis gratiam seniores dixis
se domino: quia dignus est vt hoc illi præstes. diligit eni
gentem nostram, & synagogam ipse ædificauit nobis. Si
ergo commendatur domino qui ædificauit synagogam
quanto est commendatior qui ędificauit ecclesiam? Et si
is meretur gratiam qui impietatis receptaculum præsti-
tit, quanto maiorem meretur gratiam qui religioni do-
micilium præparauit? Et si ille cælesti misericordia visi-
tatur qui construxit locum vbi Christus semper nega-
tur, quanto magis visitandus est qui fabricari fecit taber
naculum vbi Christus quotidie prædicatur? In centurio
ne enim dominus non quid operis fecit, sed qua mente
operatus sit cõprobauit. Nam qui tempore quo nõdum
Christiani erãt, solicite synagogam fecit: si fuissent vtiq;
Christiani, intelligitur quòd multo solicitius fecisset ec
clesiam: sed tamen licet synagogam ædificet, Christum
prædicat: in ipso enim opere commonet Pharisæos, de-
bere illos suscipere Saluatorem: & demõstrat propterea
se tabernaculum amplius edidisse, vt multipliciter do-
mini gloriam loquerentur. Si enim credit in Christum
H conditor synagogæ, multo magis credere debet habita
tor ipsius synagogę. Centurio ergo si iustificatus est pro
pter opus fragile vel terrenũ, iustificandus plane est vir
clarissimus & prouidentissimus comes noster propter
opus tam perpetuum vel cæleste: qui comes sicut est cen
turione dignitate potior, ita & fide debet esse deuotior.
Sapiens vir & religiosus comes, qui quãtum in bello Im
peratori militat, tantum & in pace militat Saluatori: &
quantum festinat de hostium manibus captiuos eruere.
tanto magis festinat à diaboli se sacrilegio liberare. Ibi
inimicos terreni regis interficit, hic aduersarios domi-
ni cælestis insequitur. Ibi Barbaros vincit, hic dæmones
Sapiens inquam, qui sicut comes Imperatoris est, ita &
comes Christi esse desiderat. Nam benevtiq; & religiose
agendo dignitatem suam cupit esse perpetuam, secun-
Hiere.26. dum quod scriptum est in propheta: Et vos ô boni reges
bonas facite vias vestras, & studia vestra, & audite vo-
cem domini dei vestri, & pœnitebit dominũ mali quod
locutus est aduersus vos. Ergo cum Centurio rogaret
dominum vt de morte erueret ægrotantem, & vellet do
minus ad domum Centurionis pergere, in qua seruulus
decumbebat, ait Centurio: Domine, non sum dignus vt
Lucæ.7. intres sub tectum meum. Excusat igitur Centurio, & ne
sub tectum eius ingrediatur dominus, indignum se di-
cit. Ecce dignus est comes noster sub cuius tectum ho-
I die Saluator ingreditur. Videamus, ipsa Centurionis ex
cusatio quam habeat gratiam. Ait enim hodie: Non
sum dignus vt intres sub tectum meum, sed dic tantum
verbo, & sanabitur. O fides Christiana, quæ cum humi-
litate totum impetrare consuesti. Ecce religiosus Centu
rio ad accipiendam salutem dignior fit dum se profite-
tur indignum: & dum ædes suas iniuriosas putat, magis
eas honorificas fecit & gratas. Magnæ enim & perfectæ
fidei vir, qui intelligeret Christum cælorum esse, dum
verebatur ne hospitii sui eum angusta non acciperent.
Ergo contradicente Centurione nõ pergit ad domũ do
minus. Non pergit dominus, sed pergit domini medici
na. non visitat ægrum Saluator, sed visitat sanitas Salua
toris. De fratribus vero nostris sanctis viris Vitaliano
& Maiano quid dicam? Scio illos gloriam ab hominibus
non quærere, nisi à solo deo, sed tamen laudem eorum
& si ego taceam, ipsa opera loquuntur. Ad ipsorum e-
nim laudem pertinet quicquid in aliis paulo ante lauda
uimus. Nam hoc tabernaculum etsi plurimi construxe
runt, hi tamen sumptu operati sunt vno assensu. Et quo
tandem sumptu cum sint in seculo mediocres & tenu- K
es? Illo scilicet de quo ait Apostolus: Abundãtia fidei, &
diuitiis simplicitatis. Est enim sanctis viris semper diues
ipsa paupertas. Vnde credo hos beatos hanc ecclesiã nõ
minus orationibus q̃ impẽdiis fabricasse. Sic eni oporte
bat vt opus Christi precibus magis cresceret, q̃ cemen-
tis. Totã enim substantiam in huius facturam operis ex
penderunt, & ipsis certe nihil deest. Ipsa plane est, sicut
diximus, diues locupleso; paupertas, quæ expendit om-
nia. Sed hæc à deo benedicta est, sicut illa vidua de qua
dicit dominus in Euangelio: Mulier hæc vidua pauper
plus quàm omnes misit. nam omnes hi ex abũdanti sibi
miserunt in munera dei. Hæc autem totum victum su-
um quem habuit misit.

De passione beatę Agnetis virginis, Sermo. XC.

Seruvs Christi Ambrosius virginibus sa-
cris. Diem festum sacratissimę virginis ce
lebremus. Hinc psalmi resonent, inde cõ-
crepent lectiones. Hinc populorum turbę
lætentur, inde sustententur pauperes Chri
sti. Omnes ergo gratulemur in domino, & ad ædificatio
nem virginum, qualiter passa sit Agnes beatissima, ad
memoriam reuocemus. Tertiodecimo ætatis suæ anno L
mortem perdidit, & vitam inuenit, quia solum vitæ di-
lexit authorem. Infantia quidẽ computabatur in annis
sed erat senectus mentis immensa. Corpore quidem iu-
uencula, sed animo cana. Pulchra facie, sed pulchrior fi
de. Dũ à scholis reuertitur, à præfecti vrbis filio adama
tur. Cui⁹ parẽtes dũ requisisset, & inuenisset, cœpit of-
ferre plurima, & plura ꝓmittere. Deniq; detulerat secũ
preciosissima ornamẽta, quæ à beata Agne veluti quędã
stercora sunt recusata. Vnde factum est vt iuuenis maio
ri perurgeretur amoris stimulo, & putans eam meliora
velle accipere ornamenta, omnium lapidum precioso-
rum secum detulit gloriam, & per seipsum, & amicos,
& notos, & affines, cœpit aures virginis appellare, diuiti
as, domos, possessiones, familias. atq; omnes huius mun
di diuitias repromittere, si consensum suum eius coniu
gio non negaret. Ad hæc beata Agnes tale fertur iuueni
dedisse responsum: Discede à me fomes peccati, nutri-
mentum facinoris, pabulum mortis: discede à me, quia
iam ab alio amatore præuenta sum, qui mihi satis me-
liora te obtulit ornamenta, & annulo fidei suæ subarra
uit me, longe te nobilior & genere & dignitate. Ornauit
me inæstimabili dextrocherio. Dextram meam & col-
lum meum cinxit lapidibus preciosis. Tradidit auribus
meis inæstimabiles margaritas, & circundedit me ver-
nantibus atque coruscantibus gemmis. Posuit signum
in facie mea, vt nullum præter ipsum amatorem admit-
tam. Induit me cyclade auro texta, & immensis monili-
bus ornauit me. Ostendit mihi thesauros incomparabi- M
les, quos mihi se daturum si ei perseuerauero, repromi-
sit. Non ergo potero ad contumeliam prioris amatoris
vel aspicere alium, & illum derelinquere cum quo sum
charitate deuincta. Cuius generositas celsior, possibili-
tas fortior, aspectus pulchrior, amor suauior, & omni gra
tia elegantior. A quo mihi iam thalamus collocatus est
cuius mihi organa modulatis vocibus cantant. Iam mel
& lac ex ore eius suscepi. Iam amplexibus eius castis a-
stricta sum, iam corpus eius corpori meo sociatum
est, & sanguis eius ornauit genas meas. Cuius mater vir
go est, cuius pater fœminam nescit. Cui angeli seruiunt
cuius pulchritudinem sol & luna mirantur, cuius odo-
re reuiuiscunt mortui, cuius tactu fouentur infirmi, cu-
ius opes nunquam deficiunt, cuiusque diuitiæ non de-
crescunt. Ipsi soli seruo fidem, ipsi me tota deuotione
committo. Quem cum amauero casta sum: cum tetige-
ro, munda sum: cum accepero, virgo sum.

Nec deerũt post nuptias filii, vbi partus sine dolore suc
cedit, & fœcunditas quotidiana cumulatur. Audiens
hæc insanus iuuenis, amore carpitur cæco, & inter an-

A guſtias animi anhelo cruciabatur ſpiritu. Inter hæc lecto proſternitur, & per alta ſuſpiria amor medicis aperitur. Fiunt nota patri quæ fuerunt inuenta à medicis, & eadem paterna voce quæ fuerant iam dicta à filio, ad petitionem virginis reuoluuntur. Abnegat Agnes beatiſsima, & ſe nullo pacto prioris aſserit ſponſi fœdera violare. Cunq; pater diceret in faſcibus prefecturæ ſe agere, & idcirco non ſibi quenuis illuſtriſsimum virum etiam poſse præferri, cœpit tamen vehemẽtiſsime iquirere quis eſset ſponſus de cuius ſe Agnes poteſtate iactaret. Tunc extitit quidã ex paraſitis eius, qui diceret hanc Chriſtianam eſse ab infantia, & magicis artibus ita occupatã, vt dicat Chriſtũ ſuũ ſponſum. Audiens hæc præfectus lætus efficitur, & miſsa apparitione cũ ingẽti ſtrepitu ſuis eam tribunalibus præcipit ſiſti. Et primo quidem blandis eam ſermonibus ſecretius prouocat, deinde terroribus pulſat. Sed virgo Chriſti nec blandimentis ſeducitur, nec terrore cõcutitur, ſed eodẽ vultu, eodẽ animo perſeuerat, & terrentẽ ſimiliter ſicut blandientẽ animo deridebat. Videns itaq; Symphronius præfectus tantam in puella conſtantiam, parentes eius alloquitur. Et quia erãt nobiles, & vim eis inferre nõ poterat, titulũ eis Chriſtianitatis oppoſuit. Sequẽti nãq; die Agnem ſibi præſentari iubet. Et iterũ iterumq; repetẽs, replicare cœpit de iuuenis amore ſermonem. Cũq; omnis ſermo eius caſso labore deficeret, ſiſti eam iterum ſuis tribunalibus iuſsit. Cui & dixit: Superſtitio Chriſtianorum, de

B quorum te magicis artibus iactas, niſi à te fuerit ſegregata, nõ poteris inſanias abiicere pectoris, neq; æquiſsimis conſiliis præbere cõſenſum. Vnde te ad venerandã deam Veſtam properare neceſse eſt, vt ſi perſeuerantia virginitatis placet, eius die noctuq; ſacrificiis reuerendis inſiſtas. Ad hæc beata Agnes dixit: Si filium tuum, quamuis iniquo amore vexatum, tamen viuẽtem hominem recuſaui: hominem vtiq; qui eſt rationis capax, qui & audire, & videre, & palpare, & ambulare poteſt, & flore lucis huius cum bonis frui: ſi ergo hunc cauſa amoris Chriſti nulla poſsum ratione reſpicere, quomodo poſsum idola muta & ſurda, & ſine ſenſu, & ſine anima, colere, & ad iniuiriam ſummi dei ceruicem meã vanis lapidibus inclinare? Audiẽs hæc præfectus Symphronius dixit: Cupio conſultum infantiæ tuæ, & adhuc te deos blaſphemantem idcirco differo, quia annos tuos infra ſenſum aſpicio. Noli ergo temetipſam ita deſpicere, vt motus deorum incurras. Beata Agnes dixit: Noli infantiã corporalem ita in me deſpicere, vt putes me te velle habere propitium. Fides enim non in annis, ſed in ſenſibus inuenitur. Et deus omnipotens mentes magis comprobat quàm ętates. Deos autẽ tuos, quorum motus me incurrere non vis, ipſos iraſci permitte, ipſi loquantur, ipſi hoc mihi præcipiant, ipſi iubeant ſe coli, ipſi iubeant ſe adorari. Verum quoniam ad hoc video te tendere quod im-

C petrare non poteris, quicquid tibi videtur, exerce. Symphronius præfectus dixit: Vnum tibi e duobus elige, aut cum virginibus deæ Veſtę ſacrifica, aut cũ meretricibus ſcortaberis in cõtubernio lupanari. Et longe erunt à te Chriſtiani, qui te ita magicis artibus imbuerunt, vthãc calamitatẽ intrepido animo te poſse perferre confidas. Vnde, vt dixi, aut ſacrifica deæ Veſtæ ad laudem generis tui: aut ad ignominiam natalium tuorum, eris publicæ abiectionis ſcortum. Tunc beata Agnes cum ingenti conſtantia dixit: Si ſcires quis eſt deus meus, non iſta ex ore tuo proferres. Vnde ego quia noui virtutem domini mei Ieſu Chriſti, ſecura contemno minas tuas, credẽs quòd neq; ſacrificem idolis tuis, neq; polluar ſordibus alienis. Mecũ enim habeo cuſtodem corporis mei angelum domini. Nam vnigenit⁹ dei filius quẽ ignoras, murus eſt mihi impenetrabilis, & cuſtos mihi eſt nunquam dormiens, & defenſor mihi eſt nunquã deficiens. Dii autem tui aut ærei ſunt, ex quib⁹ cucumæ melius fiunt ad vſus hominũ: aut lapidei, ex quibus ſternuntur plateæ. Diuinitas ergo nõ in lapidibus vanis habitat, ſed in ex D lis. Non in ære aut aliquo metallo, ſed in regno ſuperno conſiſtit. Tu autem & ſimiles tui niſi ab iſtorum cultu receſseritis, ſimul vos pœnæ concludent. Sicut enim illi igne conflati ſunt vt funderentur, ſic colentes eos perpetuo incendio cõflabuntur: non vt fundantur, ſed vt cõfundantur in æternum, & pereãt. Ad hæc inſanus iudex iuſsit eam expoliari, & nudam ad lupanar duci, ſub voce præconis dicentis Agnem ſacrilegam virginem, diis blaſphemiam inferentem ſcortum lupanaribus datam. Statim autem vt expoliata eſt, crine reſoluto tantam dõ ſitatem capillis eius diuina gratia conceſsit, vt melius vi deretur ſimbriis eorum, quàm veſtibus tecta. Ingreſsa autem turpitudinis locũ, angelum domini ita præparatum inuenit, vt circũdaret eam immenſo lumine, ita vt nullus poſset eam præ ſplendore reſpicere. Fulgebat enim tota cellula illa quaſi radians ſol in virtute ſua: & quanto quis curioſior oculis eſse voluiſset, tanto ſibi viſus aciem obtundebat. Cumq; ſe in orationem domino proſtrauiſset, apparuit ante oculos eius ſtola candidiſsima, & apprehendens eam induit ſe, & dixit: Gratias tibi ago domine Ieſu Chriſte, qui me in numero ancillarum tuarum cõputans, veſtẽ mihi hanc largiri præcepiſti. Ita nanq; ad menſuram corpuſculi eius aptũ erat indumentum, & ita nimio candore cõſpicuũ, vt nullus dubitaret hoc angelicis manibus præparatũ. Interea lupanar efficitur locus orationis, in quo omnis qui fuiſset ingreſsus, adoraret & veneraretur, dans honorẽ immẽſo lumini, & mũdior egrederetur foras, q̃ fuerat intus igreſſus. Cũq; hæc agerẽtur, præfecti filius qui author erat hu E ius ſceleris, venit ad locum cũ ſodalibus ſuis iuuenculis inſultaturus puellæ, cũ quibus libidinis ſuę ſe poſse credebat ludibriũ exercere. Et ingreſsos ãte ſe furẽtes pueros & turpiter ſæuientes, cũ omni veneratione & ingenti admiratione egreſsos cœpit impotentes arguere, atq; vanos & molles ac miſeros iudicare. Et irridens locum in quo virgo orabat, audacter ingreſsus eſt. Et vidẽs tantum lumen circa eam, non dedit honorem deo, ſed irruens in ipſum lumen, priuſquã vel manu eam contingeret, cecidit in faciem ſuã, & præfocatus à diabolo expirauit. Videntes autẽ ſocii eius quod moras intus faceret putabant obſcœnis eũ operibus occupari. Et ingreſsus eſt vnus ex iuuenibus qui ei familiarior erat, vt congra F tularetur inſultationi eius, & mortuum eum inueniens; exclamauit voce magna dicẽs: Piiſsimi Romani ſuccurrite, magicis artibus iſta meretrix præfecti filium interfecit. Fit repente concurſus populorum ad theatrum, & varia furentis populi acclamatio. Alii dicebãt magam, alii innocẽtem, alii ſacrilegam cõclamabant. Præfectus autem audiens filium ſuum interiſse, cũ ingenti tumultu venit ad theatrũ. Et ingreſsus locũ in quo corpus filii eius iacebat exanime, cum ingenti clamore dicebat: Crudeliſsima omniũ fœminarũ, ad filium meũ voluiſti apodixin tuæ artis magicæ demonſtrare? Et cũ talia atq; alia huiuſcemodi verba repeteret, & cauſas mortis eius ab ea vehementer inquireret, ait ad eum beatiſsima Agnes: Ille cuius voluntatem volebat perficere, ipſe in eũ poteſtatem accepit. Quare autem omnes qui ad me ingreſsi ſunt, ſani ſunt? Quia vniuerſi dederunt honorem deo, qui miſit angelum ſuum, & induit me hoc indumẽto miſericordiæ, & cuſtodiuit corpus meum, quod ab ipſis cunabulis Chriſto conſecratum eſt, & oblatum. Videntes ergo ſplendorẽ angelicum adorabant omnes, & abſcedebant illæſi. Hic autem impudẽs ſtatim vt ingreſſus eſt, ſęuire cœpit & fremere. Cumq; manum ſuam ad me contingendum aptaret, dedit eum angelus domini in reprobam quam conſpicis mortẽ. Dicit ei præfectus: In hoc apparebit quia nõ magicis artibus iſta geſſiſti, ſi deprecata fueris ipſum angelum vt reſtituat mihi filium meum ſanum. Cui beata Agnes dixit: Licet fides veſtra hoc impetrare non mereatur à domino, tamen quia

G tempus est vt virtus domini mei Iesu Christi manifestetur,egredimini omnes,vt solitam ei orationem offeram Cunq; vniuersi fuissent egressi, prosternens se in faciem planam, rogare cœpit dominum vt iuuenem suscitaret.Orãte autem illa,apparuit angelus domini,qui eleuauit eam flentem,& cõfortans animum eius, iuuenem suscitauit . Qui egressus foras cœpit voce publica clamare & dicere:Vnus deus in cælo,& in terra,& in mari, qui est deus Christianorum . Nam omnia templa vana sunt.Dii qui coluntur,omnes vani sunt, & penitus nec sibi possunt nec aliis aliqđ auxiliũ exhibere. Ad hãc vocem omnes aruspices,& templorum pontifices conturbabantur,& fit per eos vehementior q̃ fuerat seditio populorum,atque omnes vna voce clamabant: Tolle magam, tolle maleficam, quæ & mentes mutat, & animos alienat.Præfectus autẽ videns tanta mirabilia,obstupuit.Sed veritus proscriptionem si contra templorum põtifices ageret, & Agmen cõtra suã sententiã defensaret, vicariũ ad seditionem populi iudicẽ dereliquit:ipse autem tristis abscessit,quòd eam non potuit post resurrectionem filii sui liberare.Tunc vicarius Aspasius nomine,iussit in conspectu ominum ignem copiosum accendi,& in medium eam præcepit iactari flãmarum. Quod cum fuisset impletum, statim in duas partes diuisæ sunt
H flammæ,& hinc atq; illinc seditiosos populos exurebãt, ipsam autem penitus in nullo contingebat incendium. Eo magis non hoc virtutibus diuinis. sed maleficiis reputantes,dabãt fremitus inter se populi, & infinitos clamores ad cęlos.Tũc beata Agnes expandens manꝰ suas in medio ignis,his verbis orationem fudit ad dominum Omnipotens,adorande,colende,tremende pater domini nostri Iesu Christi benedico te, quia per filium tuum vnigenitum euasi manus hominum impiorum , & spurcitias diaboli impolluto calle transiui. Ecce & nunc rore cælesti perfusus per spiritum sanctum focus iuxta me moritur. flãma diuiditur,& ardor incendii huiꝰ ad eos à quibus in me ministratur, effunditur. Benedico te pater prædicande, qui etiam inter flãmas intrepidã me ad te peruenire permittis. Ecce iã quod credidi video: qđ speraui,iam teneo:quod concupiui,complector,Te cõfiteor labiis & corde,te totis visceribus concupisco. Ecce ad te venio viuum & verum deum,qui cum domino nostro Iesu Christo filio tuo,&cũ spiritu sancto viuis& regnas in cuncta secula seculorum,amen.Cumq; complesset orationem,ita omnis ignis extinctꝰ est, vt nec tepor quidem incendii remaneret. Tunc Aspasius vrbis Romæ vicarius, populi seditionem nõ ferens,in guttur
I eius gladium mergi præcepit. Atq; hoc exitu, roseo sui sanguinis rubore perfusam Christus sibi sponsam & martyrem consecrauit.Parentes vero eius nullam penitus tristitiam habentes, cum omni gaudio abstulerunt corpus eius.& posuerunt illud in prædiolo suo non lõge ab vrbe,in via quæ dicitur Numentana. Vbi cum ois turba Christianorũ concurreret, insidias à Paganis perpessi sunt: & videntes populum infidelium super se venientem armatum,omnes fugerunt. Aliquanti tamen lapidum ictibus læsi euaserunt.Emerẽtiana autem, quæ fuerat collactanea eius,virgo sanctissima,licet catechumena,constanter intrepida stabat immobilis,& his verbis exprobrabat eos.Superflui,miseri,caduci, atq; atrocissimi,deum omnipotentem colentẽ occiditis, & percussione lapidum homines innocentes iugulastis. Hæc & his similia dum turbis furentibus diceret,lapidata est ab eis,& orans iuxta sepulchrũ Agnes beatissimæ emisit spiritum. Nõ dubiũ est quòd in suo sanguine sit baptizata, quæ pro defensione iustitiæ dum cõfiteretur dominum, mortem constanter excepit. Eadem deniq; hora fit terræ motus vehementissimus: & cum nimia esset cæli serenitas,tãtæ coruscationes,tantaq; fulgura & tonitrua extiterũt, vt pars maxima insani populi expiraret.Vnde factum est vt nullus penitus ex eo aduenienti bus ad sepulchra sanctorũ aliquas molestias exciteret. K veniẽtes autẽ parentes beatę Agnes cũ sacerdotibus ecte,abstulerunt corpus sanctæ Emerentianæ virginis,& sepelierunt illud in confinio agelli beatissimæ virginis Agnes . Igitur dum parentes beatæ Agnes assiduis pernoctationibus vigilarent ad tumulum eius, vidẽt in medio noctis silentio exercitum virginum,quæ omnes auro textis cycladibus indutæ.cum ingenti lumine præteribant.Inter quas vident beatissimam Agnem simili veste fulgentem, & ad dexteram eius agnũ niue candidiorem.Hæc itaq; dum viderent parentes eius, & qui simul erant,stuporem mentis incurrunt.Sed beata Agnes rogat sanctas virgines parumper gradum figere . Et stans parentibus suis dixit : Videte ne me quasi mortuam lugeatis,sed congaudete mihi & congratulamini,quia cũ his omnibus lucidas sedes accepi . Et illi sum iuncta in cælis, quem in terris posita tota animi intentione dilexi Et his dictis pertransiit . Hæc visio publice ab omnibus qui viderãt quotidie vulgabatur. Vnde factũ est vt post aliquantos annos ad Constantiam Constantini filiam hoc factum ab his qui viderant, narraretur . Erat enim ipsa Constantia regina virgo prudentissima , sed ita obsessa vulneribus, vt à capite vsq; ad pedes nulla mẽbrorum pars libera remansisset.Accepto autẽ consilio, spe recuperandæ salutis venit ad tumulum martyris nocte, & licet pagana , tamen credula animi intẽtione preces fideliter fundebat.Quod dum faceret,repentina somni
L suauitate corripitur.Et vidit p̃ visum beatissimã Agnẽ talia sibi monita præferentem:Constanter age Constantia , & crede dominũ Iesum Christũ filium dei esse Saluatorem tuum, per quẽ modo consequeris omniũ vulnerum quæ in corpore tuo pateris sanitatem . Ad hanc vocem Constantia euigilat sana,& sic sana,vt nec signũ in eius membris alicuius vulneris remaneret . Reuersa igitur ad palatium sanissima,facit gaudium & patri suo Augusto,& fratribus suis imperatoribus. Coronatur ciuitas tota:fit lætitia militantibus atq; priuatis,& vniuersis audientibus hæc . Infidelitas gentium confundebatur,& fides dominica lætabatur . Interea patrem & fratres Augustos rogat vt basilica beatæ Agnes construeretur , & sibi illic mansoleum collocari præcepit . Currit hæc opinio ad omnes , & quotquot credẽtes ad eius tumulum aduenissent, sanabãtur,quacunq; fuissent infirmitate detenti . Quod facere Christum nullus dubitat vsq; in hodiernũ diem.Perseuerauit autem Constantia Augusti filia in virginitate,per quam multæ virgines & mediocres,& nobiles,& illustres, sacra velamina susceperunt.Et quia fides mortis damna non patitur, vsq; in hodiernum diem multæ virgines Romanæ Agnem bea M tissimam quasi in corpore manentem attendunt,& eius exemplo agentes viriliter,integrę perseuerant,credentes sine dubio quòd perseuerantes perpetuę victorię palmam acquirãt.Hæc ego Ambrosius seruus Christi dum in voluminibus diuinis inuenissem scripta, nõ sum passus infructuoso silentio tegi . Ad honorem igitur tantæ martyris,sicut gesta eius agnoui,conscripsi,& ad ædificationem vestram,o virgines Christi , textum passionis eius credidi destinandum, obsecrans charitatem spiritussancti , vt labor noster in vestra imitatione fructum in conspectu domini valeat inuenire.Amen.

De inuentione corporum sanctorum Geruasii & Prothasii, Sermo. XCI.

HESTERNO Tractaui versiculũ, Dies diei eructat verbũ,prout nostri tulit caput ingenii:hodie mihi nõ solũ superiore tẽpore,sed prẽsenti quoq; prophetalsevidetur scriptura diuina.Nã cũ diebus ac noctibꝰ continuatã videã sanctitatis vestrę celebritatẽ,istos esse dies prophetici carminis, oracula declarare hesternum atq; hodiernũ,de quibus opportunissime dicitur : Dies

A diei eructat verbum, & istas noctes de quibus aptissime disputatur, quia nox nocti indicat scientiam. Qui enim aliud hoc biduo nisi verbum dei intimo eructastis affectu, & scientiam vos habere fidei probauistis? Cui tamē celebritati vestræ, qui solent, inuident. Et quia celebritatem vestram inuidis animis ferre nō possunt, causam celebritatis odere, atq; amentiæ in tantum prodeunt, vt negent martyrum merita, quorum opera etiam dæmones confitentur. Sed hoc non mirum. Siquidem tanta est in credulorum perfidia, vt tolerabilior sit diaboli confes-
Mat.8. sio. Dicebat enim diabolus: Iesu fili dei viui, quid venisti ante tempus torquere nos? Et cum hęc audirent Iudęi ipsi tamen dei filium denegabant. Et nunc audistis clamentes dæmones & confitentes martyribus quòd penas ferre non possint, & dicentes: Quid venistis vt ante tempus nos tam grauiter torqueatis? Et Arriani dicūt? Non sunt isti martyres, nec torquere diabolum possunt, nec aliquem liberare, cum tormenta dæmonum ipsorū voce probentur, & beneficia martyrum remediis cæcorū & absolutorum indiciis declarentur. Negāt cęcū illumi natū, sed ille non negat se sanatum. Ille dicit: Video qui nō videbam. Ille dicit: Cęcus esse desiui. & probat facto Isti beneficiū negant, qui factum negare nō possunt. Notus homo est, publicis cum valeret mācipat9 obsequiis, Seuerus nomine, lanius ministerio. Deposuerat officiū
B postq̄ inciderat impedimentū. Vocat ad testimoniū homines quorū ante sustentabatur obsequiis. Eos iudices suæ visitationis accersit, quos habebat testes & arbitros cæcitatis. Clamat, quia vt contigit fimbriā de veste martyrum, qua sacræ reliquiæ vestiuntur, redditum sibi lumen sit, Nonne simile illud est, atq; illud quod in Euangelio legim9? Vnius enim potentiam laudam9 authoris: nec interest vtrū opus sit, an munus, cum & muneret in opere, & operetur in munere. Quod enim alius faciendū donauerit, hoc in aliorū opere nomē eius operatur.
Ioānis. 9. Legimus ergo in Euangelio, Iudæos cū viderent in illo cæco sanitatis remedium, requisisse parentū testimoniū Interrogabant, Quomodo? videt filius vester? cum ille diceret, Cæcus cū essem, modo video. Hoc & iste dicit: Cæcus fui, & modo video. Interrogate alios si mihi non creditis, interrogate extraneos, ne astipulari mihi parētes putetis. Detestabilior istorum q̄ Iudæorū pertinacia Illi cum dubitarent, vel parentes interrogabant. Isti occulte interrogant, palam negant, iam non operi incredu-
Ioan. 14. li, sed authori. Sed quæro qui nō credant, vtrū à martyribus possint aliqui visitari, hoc est Christo nō credere. Ipse enim dixit: Et maiora his facietis. an ab istis martyribus, quorum merita iamdudum vigent, corpora dudum reperta sunt. Quæro hic, vtrū mihi an sanctis mar
C tyribus inuideant? Si mihi, nunquid à me aliquæ virtutes fiunt? Nunquid meo opere, meo nomine? Cur igitur mihi inuident quod meum non est? Si martyribus, (restat enim vt si mihi non inuident, martyribus inuidere videantur) ostendunt alterius fidei fuisse martyres, quā ipsi credunt. Neque enim aliter eorum operibus inuiderent, nisi fidem in his fuisse eam quam isti non habent, iudicarent. Fidem illam maiorum traditione firmatā, q̄ dæmones ipsi negare non possunt, sed Arriani negant. Audiuimus hodie dicentes eos quibus manus imponebatur neminē posse esse saluum qui patrem & filium, & spiritum sanctum negaret, qui trinitatis omnipotētem virtutem non crederet. Confitetur hoc diabol9, sed Arriani nolunt fateri. Dicit enim diabolus, sic torqueatur quemadmodum ipse à martyribus torquebatur qui spiritusancti deitatem negarit. Nō accipio a diabolo testimonium, sed confessionem. Inuitus dixit diabol9, sed exactus & tortus. Quod nequitia supprimit, extorquet iniuria. Cedit diabolus plagis, & adhuc cedere nesciūt Arriani. Quanta perpessi sunt, & quemadmodum Pharao malis suis indurantur. Dicebat diabolus, vt scriptū legimus, Scio te quis sis. Tu es filius dei viui. Dicebant Iudęi: Nescimus quis sit. Dicebāt hodie, & superiore die D
vel nocte dæmones, Scimus quia martyres estis. Et Arriani dicunt: Nescimus: nolumus intelligere, nolumus credere. Dicunt dæmones martyribus: Venistis perdere nos? Arriani dicunt, Non sunt dæmonum vera tormenta, sed ficta & cōpositа ludibria. Audiui multa componi, hoc nemo vnquam fingere potuit vt dæmoniacum se esse simularet. Quid illud quod ita exagitari eos videmus quibus manus imponitur? vbi hic locus fraudi est? vbi suspicio simulandi? Sed non ego ad suffragium martyrum vsurpo vocem dæmoniorum. Beneficiis sacra passio suis comprobetur. Habet iudices, sed purgatos: habet testes, sed absolutos. Melior vox est quam sanitas loquitur eorū qui debiles aduenerūt. Melior vox est quam sanguis emittit Habet enim sanguis vocē canoram, quæ de terris ad cælum peruenit. Legistis dicente domino: Sanguis fratris tui clamat ad me. Et hic san- Genes. 4.
guis clamat coloris indicio: Sanguis clamat operationis præconio: Sanguis clamat passionis triumpho. Satisfactum est petitioni vestrę, vt condendas hesterno in hodiernum diem differremus reliquias.

De baptismo sancti Augustini, Sermo. XCII.

QVOD his diebus cōtigit, fratres humanissimi vidistis, quib9 domini nostri Iesu Christi summam potestatem & clementiam in E
telligere potuimus, memoriæq; mandare debemus, quod in nulla re magis Christianis gratulari possumus quàm quod hoc tempore, & ætate nostra mirandum oculis nostris vidimus. Diuinæ clementiæ innumeras gratias agere debemus, quòd Augustinus afer Carthaginensis, philosophus acutissimus, contempto gentilium cultu ad veram Christianam religionem diuino nutu tandem peruenit. Hoc resurrectionis tempus duplici lætitia celebrandum est, Christi scilicet victoria potito, ac deleto inferorū imperio, & Augustini conuersione, quæ Christianis plurimum confert. Quis expugnauit animum? quis superauit? Non argumenta, non vis aliqua verborū, sed dei duntaxat virtus & clementia. Nonne rhetor hic habebatur præstantissimus? Nonne eius doctrina accinctus Mediolanum venit, vbi à cunctis ciuib9 honorifice susceptus est? Ad quid tāta liberalium disciplinarum eruditio, tantū philosophiæ acumen? Ad quid illud acre ingenium, illa dialectica, cæteræque artes sine præceptore adeptæ? Ad hoc vt diuina potentia magis eluceat mortalibus. Quo Aristotelica institutio, in disputando simulationes, difficultates tendebant, versutiæ, contentiones & astutiæ, quibus maxime erat instructus, argumentáque cōtra sacrarum literarum scripturas cum vna essemus adducta, in
F quibus diuinū quandoq; implorabam9 auxilium? Quo tanta in dicendo hominis gratia, tanta in dicendo copia atque facundia, vt non temere eius dicta dissolui potuissent? Ad hoc vt fides Christi stabiliretur. Sæpius meum tentasse intelligitis, quo inter dissensiones nostras virtus diuina operaretur. Optabam mirum in modum hominem tantæ doctrinæ illuminari, à quo summa gloria & splendor, vt in merito Christianæ fidei oriri posset. Verum etiam Augustinus tanta interdum pertinacia, & disputationis suæ acrimonia ac vehementia nos vrgebat, vt inter supplicationes nostras quod deus ab eius captionibus nos auerteret, rogare coacti simus. Matris eius Monicæ præcibus & lachrymis pene continuis, nostrisq; orationibus aliquantisper adhærere cœpit, & prædicationibus nostris aliquando interesse cupiebat, in quibus fidei nostræ synceritatem omnibus disciplinis, & omnium artium argumentis antecedere ostendebamus. Diuino tandem auxilio, Christi veram religionem amplexus est, vnde humanū genus, & Christi fideles merito iubilare possunt. Veruntamen Simpliciano nostro probatæ sanctitatis viro non minores gra-

G tiæ agendæ ſunt, à quo Auguſtinus de religione beata, fœliciq; vita inſtructus eſt. A quo idem multa de Chriſti fide tum exempla, tum miracula accepit, quibus ſi qua hæreſis rubigo eſset, penitus animum abſterſit, quibus à ſe omnis dubitationis timor procul propulſatus eſt. Quantis fratres chariſsimi lachrimis errorem confeſsus eſt ſuum? quanto luctu conuerſionis diuturnitatem conqueſtus eſt? quibus verbis & quo dolore ſeram pœnitentiam damnauit? dimidiam enim ferme vitæ ſuæ partem inter gentilium mores ac vanas diſciplinas, mundanóſque errores conſumpſit. Iubilate de tanta victoria, in qua Auguſtinus tánquam dux cum commilitonibus ſuis Adeodato, & Alypio ſocio captiui noſtri ſunt. Hæc quidem captiuitas Auguſtinum beatum faciet, regnum dei parabit. Triumphare tamẽ viſus eſt Auguſtinus illa præſertim hora in qua nouum hominem ſacro baptiſmate induimus, in quo vna nobiſcum diuino quodam inſtinctu hymnum cantauimus de Chriſti fide. Et vt vberius inſtrueretur, & à cæteris gentilium opinionibus & erroribus remoueretur, totum cognitioni animum intendit. Nouum in Chriſti fide militem habemus, accerrimum contra gentiles hoſtem, contra hæreticôs inuictiſsimum Imperatorem. Nouum Chriſtianum nouis veſtimentis, cuculla nigra induimus, cingulo ex corio nos ipſi præcinximus, quod Simplicianus noſter ingenti lætitia donauit. Agamus gratias domino Ieſu Chriſto ingentes, qui religioni noſtræ talem ac tantum principem inſtituit. Gaudeamus omnes in domino, qui omnia virtute ſua continet, & incomprehenſibili maieſtate vniuerſa complectitur. Gaudeant angeli Auguſtini tam celebri conuerſione. Gaudeant cælum & vniuerſa terra, benedicant omnes dominum, quia ad conferendum hominibus ſubſidium creauit & illuminauit Auguſtinum, à quo tanquam religionis exordio Chriſtiani auxilium caperent, & ſuffragium. A quo denique religionis conſtitutiones oriri poterunt. Hanc Auguſtini conuerſionem in futurum homines diuinis proſequentur honoribus. Amen. H

OPERVM DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI, TERTII TOMI FINIS.

D. AMBROSII
Episcopi Mediolanensis operum

Tomus Quartus, continens explanationes, hoc est ea quæ faciunt ad interpretationem diuinarum scripturarum, veteris testamenti, deniq; noui.

D. ERASMVS LECTORI. S.

HIC Quartus Tomus complectitur ſcripturarum explanationes, in quibus eſt libellus de Salomone, argutus & eruditus, ſed nonnihil diſſonans à ſtylo Ambroſiano.

Additæ ſunt duæ precationes præparantes ſacerdotem aditurũ miſſæ munus: quas vt pias nec indoctas fateor, ita iudico non eſſe Ambroſii.

In noui teſtaméti voluminibus nihil admixtũ alienum comperi, niſi quod in ſingulas Pauli epiſtolas adiecit argumenta neſcio quis, Ambroſii titulo: aut certè quæ poſuerat Ambroſius, contaminauit, præſertim in epiſtolas ad Romanos, ad Corinthios, & ad Galathas: & in ipſis commentariis alicubi videntur adiecta quædam, alicubi decurtata.

CATALOGVS.

Hexameron libri	VI.	De Salomone lib.	I
De paradiſo lib.	I.	De iis qui initiantur myſteriis	I
De Cain, & Abel	II.	De ſacramentis Eccleſię	VI
De Noë, & arca	I.	De dignitate ſacerdotali	I
De Abraham Patriarcha	II	Precatio præparans ad miſſam	
De Iſaac, & anima	I	Commẽtarii in. XII. pſalmos Dauidicos, nempe. I. XXXV. XXXVI. XXXVII. XXXVIII. XXXIX. XL. XLIII. XLV. XLVII. XLVIII. & LXI. hactenus nuſquam impreſſi.	
De Iacob & beata vita	II		
De Ioſeph patriarcha	I		
De benedictionibus patriarcharum	I		
De Nabuthe Ieſraëlita	I		
De Helia, & ieiunio	I	Commentarii in pſalmum	CXVIII
De Tobia	I	Scholiorum in Euange. Lucæ	X
De interpellatione	IIII	Commentarii in omnes epiſtolas Pauli,	
Apologia Dauid	I		

A Diui Ambroſii MEDIOLANENSIS EPISCOPI HEXAMERON LIBER PRIMVS.

De opinionibus philoſophorum circa rerum principia, mundique vnitatem ac durationem errantium.

Caput I.

TANTVMNE opinionis aſsumpſiſſe homines, vt aliqui eorum tria principia cõſtituerent omnium, deum,& exemplar,& materiam: ſicut Plato,diſcipuliq; eius: & ea incorrupta & increata,ac ſine initio eſse aſseuerarẽt: deúmque nõ tanquam creatorem materię, ſed taquã artificem ad exemplar, hoc eſt ideam intendentem, feciſse mundum de materia quam vocant hylen, quæ gignendi cauſas rebus omnibus dediſse aſseratur: ipſum quoque mundum incorruptum, nec creatum aut factum exiſtimarent: alii quoque, vt Ariſtoteles cum ſuis diſputandum putauit,duo principia ponerent,materiam,& ſpeciem:& tertium cũ iis quod operatoriũ dicitur,cui ſuppeteret competenter efficere quod adoriũdum putaſset? Quid igitur tam inconueniens, quàm vt æternitatem operis cum dei omnipotentis coniungerent æternitate, vel ipſum opus deum eſse dicerent, vt cælum & terram & mare diuinis proſequerentur honoribus? Ex quo factum eſt vt partes mundi deos eſſe crederent: quanuis de ipſo mundo non mediocris inter eos quæſtio ſit. Nam Pythagoras vnum mundum aſserit,alii innumerabiles dicunt eſse mundos, vt ſcripſit Democritus, cui plurimum de phyſicis authoritatis vetuſtas detulit. Ipſum quoque mundum ſemper fuiſse & fore Ariſtoteles vſurpat dicere. Contra autem Plato nõ ſemper fuiſse,ſed ſemper fore præſumit aſtruere. Plurimi verò nec fuiſse ſemper,nec ſemper fore ſcriptis ſuis teſtificantur. Inter has diſsenſiones eorum quæ poteſt eſse veri æſtimatio, cum alii mundum ipſum deũ eſse dicant,quod ei mens diuina,vt putant,ineſse videatur: alii partes eius,alii vtrũq; in quo nec quæ figura ſit deorum,nec qui numerus, nec qui locus aut vita poſsit aut cura cõprehendi? Si quidem mundi æſtimatione volubilem, rotundum, ardentem, quibuſdam incitatum motibus, ſine ſenſu deum conueniat intelligi,qui alieno non ſuo motu feratur.

De confutatione præmiſsarum opinionum per ſanctum Moyſen docentem in prĩcipio deum feciſse cęlum & terram. Caput II.

VNDE diuino ſpiritu prænidẽs ſanctꝰ Moyſes hos hominũ errores fore, & iam forte cœpiſse,in exordio ſermonis ſui ſic ait: In principio fecit deus cælũ & terrã.) Initium rerum,authorem mũdi,creationẽ materię cõprehendẽs vt deum cognoſceres ante initiũ mũdi eſſe,vel ipſum eſse initium vniuerſorum: ſicut in euangelio dei filius dicentibus ſibi. Tu quis es,reſpondit: Initium, quod & loquor vobis. & ipſum dediſse gignendis rebus initium,& ipſum eſse creatorem mundi,non idea quadã duce imitatorem materiæ,ex qua nõ ad arbitriũ ſuum,ſed ad ſpeciem propoſitam ſua opera formaret. Pulchrè quoque ait: In principio fecit.) vt incomprehenſibilem celeritatem operis exprimeret, cum affectũ prius operationis impletæ, quàm indicium cœptæ expli D cuiſset. Quis hoc dicat, aduertere debemus. Moyſes vtique ille eruditus in omni ſapientia AEgyptiorum, quem de flumine collectum filia Pharaonis vt filium dilexit,& ſubſidiis regalibus fultum, omnibus ſeculari prudentiæ diſciplinis informari atq; iuſtrui deſiderauit. Qui cum de aqua nomen acceperit, non putauit tamen dicendum quod ex aqua cõſtarent omnia, vt Thales dixit. Et cum eſset in aula educatus regia: maluit tamen pro amore iuſtitiæ ſubire exilium voluntarium,quàm in tyrannidis faſtigio peccati perfunctionẽ deliciis acquirere. Denique priuſquàm ad populi liberandi munus vocaretur, naturali æquitatis ſtudio prouocatus, accipientem iniuriam de popularibus ſuis vltus,inuidiæ ſeſe dedit,voluptatiq; eripuit: atque omnes regiæ domus declinans tumultus,in ſecretum AEthiopiæ ſe contulit,ibique à cæteris negociis remotus, totum diuinæ cognitioni animum intendit, vt gloriam dei videret facie ad faciem. Cui teſtificatur ſcriptura qa nemo ſurrexit amplius Propheta in Iſrael ſicut Moyſes qui ſciuit dominum facie ad faciem. Non in viſione, neque in ſomnio, ſed ore ad os cum deo ſummo locutus: neque in ſpecie, neque per ænigmata, ſed clara atque pſpicua præſentiæ diuinæ dignatione donatus. Is itaque Moyſes aperuit os ſuum, & effudit quæ in eo dominus loquebatur, ſecundum quod ei dixerat cũ eum ad Pharaonem regem dirigeret: Vade ergo,& ego aperiam os tuum,& inſtruam te quid debeas loqui. Etenim ſi quod de populo dimittendo diceret, à deo acceperat, quantò magis quod de cælo loqueretur? Denique non in perſuaſione humanæ ſapientiæ, nec in philoſophiæ ſimulatoriis diſputationibus, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis tanquam teſtis diuini operis auſus eſt dicere: In principio fecit deus cælum & terram. Nõ ille vt atomorum concurſione mundus coiret, ſerum atque ocioſum expectauit negocium: neque diſciplinam quandam materiæ, quam contemplando mundum poſsit efficere, ſed authorem deum exprimendum putauit. Aduertit enim vir plenꝰ prudentiæ, quôd viſibiliũ atque inuiſibilium ſubſtantiarum,& cauſas rerum mens ſola diuina contineat, non vt philoſophi diſputant, validiorem atomorum complexionem perſeuerantiæ iugis præſtare cauſam: & iudicauit quôd telam araneæ texerẽt qui ſic minuta & inſubſtãtiua principia cælo ac terris darent, quæ vt fortuito cõiungerentur, ita fortuito ac temere diſsoluerentur, niſi in ſui gubernatoris diuina virtute conſtarent. Nec immerito gubernatorem neſciunt, qui non nouerunt deum per quem omnia reguntur & gubernantur.

Deut.34.

Exod. 4.

Quòd non vanis abduci debeamus opinionibus, ſed ſequi ipſum Moyſen, qui & authorem mundi nouit & gubernatorem. Caput III.

SEQVAMVR ergo eum qui & authorem nouit & gubernatorem, nec vanis abducamur opinionibꝰ. In principio, inquit. Quàm bonus ordo, vt illud primum aſsereret, quod negare conſueuerunt,& cognoſcerent principium eſse mundi, ne ſine principio mundum eſse homines arbitrarentur. Vnde & Dauid cum de cælo & terra & mari loqueretur, ait: Omnia in ſapiẽtia feciſti. Dedit ergo prĩcipium mundo, dedit etiam creaturæ infirmitatem, † ne anarchon, ne increatum, & diuinæ conſortẽ ſubſtantiæ crederemꝰ. Et pulchre addidit de celeritate cõditionis Fecit, ne mora in faciendo fuiſse æſtimaretur: vt vel ſic intelligerent homines quàm incomprehenſibilis operator eſset, qui tantum plus breui exiguóque momento ſuę operationis abſolueret, vt volũtatis effectus ſenſũ tẽporis præueniret. Nemo operantem vidit, ſed agnouit

Pſal.103.

† informẽ materiã.

Psal.148. operatum. Vbi igitur mora, cum legas: Quia ipse dixit,
G & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt? Nec artis igi-
tur vsum nec virtutis expendit, qui momento suæ vo-
luntatis maiestatem tantæ operationis impleuit, vt ea
quæ non erant, esse faceret, tam velociter, vt neque vo-
luntas operationi præcurreret, neque operatio volunta
ti. Miraris opus, quæris operatorem. Quis principium
tanti operis dederit, quis tam cito fecerit, subiecit statim
dicens: Quia deus fecit cælum & terram. Audisti autho
rem, dubitare non debes. Hic est in quo benedixit Mel-
chisedech Abraham patrem multarum gentium dicens
Benedictus Abraham deo summo, qui fecit cęlum & ter
Gene.14. ram. Et credidit Abraham deo, & ait: Extendam ma-
num meam ad deum summum, qui fecit cælum & terrā.
Vides quia hoc non homo inuenit, sed deus annuncia-
uit. Deus est enim Melchisedech, qui est rex pacis & iu-
stitiæ, nec initium dierum neque finem habens. Nū mi-
rum ergo si deus qui est sine initio, initium omnibus de
dit, vt quæ non erant, esse inciperent. Non mirum si de-
us qui omnia virtute sua continet, & incomprehensibili
maiestate vniuersa complectitur, fecit hæc quæ vidētur:
cum etiam illa fecerit quæ non videntur. Inuisibilia au
tem iis quæ videntur potiora esse quis neget, cū ea quæ
videntur, temporalia sint, æterna autem quæ non viden
tur? Quis dubitet quod deus hæc fecerit, qui per pro-
Esaię.40. phetam locutus ait: Quis mensus est manu aquam, & cę
lum palmo, & vniuersam terram clausa manu: Quis sta
tuit montes in libra, & rupes in statera, & nemora in iu
go? Quis cognouit sensum domini, aut quis eius consi-
liarius fuit, vel quis instruxit eum? De quo etiam alibi le
gimus: Quia tenet circuitum terræ, & terram velut ni-
Hiere.51. hilum fecit. Et Hieremias ait: Dii qui non fecerunt cæ-
H lum & terram, peribunt à terra, & de sub cælo isto. Do-
minus qui fecit terram in virtute sua, & correxit in sa-
pientia sua orbem, & in sua prudentia extendit cælum,
& multitudinē aquæ in cælo. Et addidit: Infatuat⁹ est ho
mo à scientia sua. Qui enim corruptibilia mundi sequi-
tur, & ex his putat quod diuinæ possit naturæ compre-
hendere veritatem, quomodo nō infatuatur versutæ dis
putationis astutia? Dum ergo tot oracula audias quibus
testificatur deus quod fecerit mundum, noli eum sine
principio esse credere, quia quasi sphæra mundus esse
dicatur, vt principium eius nullum videatur extare: &
cum intonat, quasi in circuitu omnia commoueantur:
vt vnde incipiat, vbi desinat, nō facile cōprehēdas: quia
circuitus principium sensu colligere impossibile habe-
tur. Neq; enim sphæræ potes initium reperire, vel vnde
cœperit globus lunæ, vel vbi desinat menstrua lunę de-
fectio Neque verò si ipse non comprehēdas, idcirco nō
cœpit, aut nequaquam desinet. Si ipse circuitū vel atra-
I mento vel graphio ducas, vel centro exprimas, vnde cœ
peris, aut vbi desieris, interuallo interposito, non facile
vel oculis colligis, vel mente repetis: & tamen & cœpis-
se & desiuisse ipse tibi testis es. Nam et si sēsum subter-
fugit, veritatem non subruit. Quæ autem initium habēt
& finem habent: & quibus finis datur, initium datum cō
stat. Finem autem mundi futurum ipse saluator docet
in euangelio suo dicens: Præterit enim figura huius mū
di: Et cælum & terra præteribunt: Et infra: Ecce ego vo-
biscum sum vsque ad consummationem mundi. Quo-
modo ergo coæternum deo mundum asserunt, & crea-
tori omnium sociant, atque æqualem esse disputāt crea-
turam, corpúsque materiale mundi inuisibili illi atque
inaccessibili naturæ diuinæ coniungendum putant, cū
præsertim secundum suam sententiam non possint ne-
gare, quoniam cuius partes corruptioni & mutabi-
litati subiacent, huius necesse est vniuersitatem iisdem
passionibus quibus propriæ portiones eius sunt obno-
xiæ, subiacere:

De multiplici relatione & acceptione principii, &

quibus modis intelligi possit in principio deum fecisse K
cælum & terram. Caput IIII.

PRINCIPIVM igitur esse docet qui dicit: In principio fecit deus cęlum & terram.) Principium aut ad tempus refertur, aut ad numerum, aut ad fundamentum, qūo in ædificanda domo initium fundamentum est. Principium quoque peruersionis & deprauatiōis dici posse scripturarum cognoscimus authoritate. Est & principium artis, ars ipsa ex qua artificum diuersorum deinceps cœpit operatio. Est etiam principium bonorum operum finis optimus, vt misericordiæ principium est deo placere quod facias. Etenim ad conferēdū homi nibus subsidiū maximè prouocamur. Et etiam virtus di uina quæ hac exprimitur appellatione. Ad tempus refer tur si velis dicere in quo tempore deus fecit cælū & ter ram, id est in exordio mūdi quando fieri cœpit, sicut ait sapientia: cum pararet cælum, cum illo eram. Ad nume Prouer.8. rum autem si referas, ita conuenit vt accipias: In primis fecit deus cęlum & terram: deinde colles, regiones, fines inhabitabiles. Vel sic: Ante reliquas visibiles creaturas, diem, noctem, ligna fructifera, animantiū genera diuer- L sa, cælum & terram fecit. Si verò ad fundamentum refe-
ras, principium terræ fundamenta esse legisti, dicente sa
pientia: Quando fortia faciebat fundamenta terrę, eram
penes illum cuncta componens. Est etiam bonæ princi-
pium disciplinæ, sicut est illud: Initium sapientiæ est ti- Ibidem.
mor domini: quoniam qui timet dominum, declinat er-
rorem, & ad virtutis semitam vias suas dirigit. Nisi enim Eccl.1.
quis timuerit deū, non potest renūciare peccato. Quod
æque etiam de illo possumus accipere, Mensis hic initi-
um mensiūm erit vobis. quanuis & de tempore istud ac-
cipiatur, quia de Pascha domini loquebatur, quod veris
initio celebratur. In hoc ergo principio mensium cęlū Exodi.12.
& terram fecit, quod inde mundi capi oportebat exor-
diū vbi erat opportuna omnibus verna temperies. Vn-
de & annus mūdi imaginē nascētis expressit, vt post hy
bernas glacies atque hyemales caligines serenior solito
verni tēporis splēdor eluceat. Dedit ergo formā fructus
annorū curriculis mundi primus exortus, vt ea lege āno
rū vices surgerēt, atq; initio cuiusq; anni produceret ter
ra noua seminum germina, quo primum dominus deus
dixerat: Germinet terra herbam fœni, seminans semē se
cundum genus & secūdum similitudinem, & lignū fru-
ctiferum faciens fructum. Et statim produxit terra her-
bam fœni, & lignum fructiferum. in quo nobis & mode
rationis perpetuæ diuina prouidentia, & celeritas terræ
germinātis ad æstimationem vernæ suffragatur ętatis. M
Nā etsi quocunq; tempore & deo iubere promptum fuit
& terrę obedire naturæ, vt inter hybernas glacies & hye
males pruinas, cælestis imperii fotu germinans terra fœ
tum produceret, non erat tamen dispositionis æternę,
rigido stricta gelu in virides subito fructus laxari arua,
atque horrentibus pruinis florulenta misceri. Ergo vt
ostenderet scriptura veris tempora in cōstitutiōe mūdi Exodi.12.
ait: Mensis hic vobis initium mensium: primus est vobis
in mensibus anni. Primum mensem, vernum tempus
appellans. Decebat enim principium anni, principium
esse generationis, & ipsam generationem mollioribus
auris foueri: Neque enim possent tenera rerum exordia
aut asperioris laborem tollerare frigoris, aut torrentis
ęstus iniuriā sustinere. Simul illud aduertere licet, quia
iure concurrit vt eo tempore videatur in hanc genera-
tionem atque in hos vsus ingressus tributus, quo tem-
pore ex hac generatione ī regenerationem legitimus est
trāsit⁹. Si qdē verno tēpore filii Israel Aegyptū reliquerunt, & per mare trāsierunt, baptizati in nube & in ma- 1.Cor.10.
ri, vt Apostol⁹ dixit. Et eo tēpore domini quotannis le
su Christi pascha celebratur, hoc est animarum transi-
tus à vitiis ad virtutem, à passionibus carnis ad gratiam

A sobrietatémque mentis,à malitia nequitięque fermento ad veritatem & synceritatem. Regeneratis itaq; dicitur: Mensis hic vobis initium mensium : primus est vobis in mensibus anni. Derelinquit enim & deserit qui abluitur,intelligibilē illum pharaonem principem istius mū di,dicens:Abrenuncio tibi diabole,& angelis tuis, & operibus tuis,& imperiis tuis . Nec iam seruiat ei vel terrenis huius corporis passionibus,vel deprauatæ mentis erroribus:qui demersa omni malitia vice plumbi,bonis operibus dextera læuaque munitus,inoffenso seculi huius freta studet transire vestigio.In libro quoque qui inscribitur de Numeris,ait scriptura:Initium nationū Amalech,& semen eius peribit.Et vtique nō omnium nationum primus est Amalech, sed quia per interpretationem Amalech rex accipitur iniquorum,iniquæ autem
Num.24. gentes sunt:vide ne principem mundi huius accipere debeamus qui imperat nationibus voluntatem suam facientibus:cuius semen peribit . Semen autem eius impii & infideles sunt, quibus ait dominus: Vos ex patre diabolo estis.Est etiam initium mysticum,vt illud est: Ego
Ioan.1. sum primus & nouissimus , initium & finis. Et illud in euangelio præcipue , quod interrogatus dominus quis esset,respondit:Initium,quod & loquor vobis. Qui vere & secundum diuinitatem est initium omnium, quia nemo ante ipsum:& finis,quia nemo vltra ipsum : & secūdū euangeliū initiū est viarū domini in opera eius:vt per ipsum discceret hominum genus vias domini sequi,
B & operari opa dei.In hoc ergo principio,id est in Christo,fecit deus cęlum & terram:quia per ipsum omnia
Ioan.1. facta sunt,& sine ipso factum est nihil. Quod factū est in ipso,vita erat:quia in ipso cōstant omnia. Et ipse est primogenitus omnis creaturæ , siue quia ante omnē creaturam,siue quia sanctus, quia primogeniti sancti sunt, vt primogenitus Israel:non quia ante omnes ,sed quia sanctior cæteris. Sanctus autem dominus supra omnem creaturam & secundū corporis susceptionem,quia so-
Roma.8. lus sine peccato,solus sine vanitate.Omnis autem creatura subiecta vanitati est . Possumus etiam intelligere, In principio fecit deus cælum & terram, id est ante tempus:sicut initium viæ , nondum via : & initium domus nondū domus.Denique alii dixerunt ἐν κεφαλαίῳ,quasi in capite, quo significatur in breui & in exiguo momento summa operationis impleta. Sunt ergo & qui principium non pro tempore accipiant,sed ante tempus , ἐν κεφαλαίῳ vel caput:vt dicamus latine quasi summam operis ,quia rerum visibilium summa cælum & terra est, quę nō solū ad mundi huius spectare videntur ornatum sed etiam ad iudicium rerum inuisibilium,& quoddam argumentum eorum quæ non videntur,vt est illud Propheticum:Cæli enarrant gloriam dei , & opera manuū
Psal.18. eius annunciat firmamentum. Quod secutus Apostolus aliis verbis in eadem concluśit sententia,dicens: Quia
C inuisibila eius per ea quæ facta sūt intelligūtur.Authorē
Roma.1. enim angelorum & dominationum & potestatū facile intelligimus eum qui momento imperii sui hanc tātam pulchritudinē mūdi ex nihilo fecit esse quę nō erat , & non de extantibus aut rebus aut causis donauit habere substantiam.

Quod hic mundus diuinæ sit specimē operationis, ac diuinę maiestatis insigne. Quodque filius imago sit dei,& splendor paternæ gloriæ.Et quod per ipsum & in ipsum creata sint omnia. Caput V.

EST ergo hic mūdus diuinæ specimen operaE tionis:quia dum opus videtur,præfertur operator . Namque vt istarum artium aliæ sunt actuosæ, quæ sunt in corporis motu,aut sono vocis:cessauit motus aut sonus , nihil superfuit nec remāsit spectantibus vel audientibus:aliæ theoreticæ ,quæ vigorē mentis excerceant, aliæ huiusmodi vt cessante quoque operationis officio,operis munūs appareat , vt D ædificatio atque textura , quæ etiam tacēte artifice peritiā eius ostendant,vt operatori operis sui testimonium suffragetur:Similiter etiā hic mundus diuinæ maiestatis insigne est , vt per ipsum dei sapientia manifestetur. Quem videns Propheta , simul & ad inuisibilia oculos mentis attollens,ait:Quā magnificata sunt opera tua do
Psal.103. mine,omnia in sapientia fecisti. Nec ociose vtique factū legimus: quia gentiles plerique qui coæternum deo mū dum volunt esse, quasi adumbrationem virtutis diuinæ asserunt etiam sua sponte subsistere & quanuis causam eius deum esse fateantur,causam tamen factam volunt non ex voluntate & dispositione sua , sed ita vt causa vmbræ corpus est. Adhęret enim vmbra corpori,& fulgor lumini,naturali magis societate,quàm volūtate arbitra.Pulchre ergo ait Moyses quia fecit deus cælum & terram.Non dixit quia subesse fecit.Non dixit quia causam mundo vt esset præbuit:sed fecit quasi bonus quod foret vtile,quasi sapiens quod optimum iudicabat,quasi omnipotens quod amplissimum præuidebat. Quomodo autem quasi vmbra esse poterat , vbi corpus non erat, cum incorporei dei corporea adumbratio esse nō possit? Quomodo etiā incorporei luminis spendor possit esse corporeus? Sed si quæris splendorē dei,filius est imago dei inuisibilis. Qualis ergo deus est,talis imago. Inuisibilis deus etiam imago inuisibilis.Est enim splendor gloriæ paternæ, atque eius imago substantiæ.In prī cipio,inquit, fecit deus cælum & terrā.Et factus est ergo mundus:& cœpit esse,qui non erat. Verbum autem E dei in principio erat,& erat semper.Sed etiā angeli ,dominationes & potestates etsi aliquādo cœperunt , erant tamen iam quando hic mundus est factus.Omnia nāque creata & condita,sunt visibilia & inuisibilia,siue sedes , siue dominationes,siue principatus,siue potestates.Omnia inquit,per ipsum facta sunt,& in ipsum creata sunt. Quid est,in ipsum creata ? Quia ipse est hæres patris eò quod à patre in ipsum transierit hæreditas,sicut pater dicit:Posce à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Quæ tamen hæreditas â patre transit in filium,& in patrem reuertitur à filio . Egregie itaque apostolus & hoc loco filium dixit authorem omniū , & maiestate sua cō
Psal.2. tinentem omnia.Et ad Romanos de patre ait:Quoniam ex ipso,& per ipsū,& in ipso sunt omnia . Ex ipso principium & origo substantiæ vniuersorum,id est ex volū tate eius & potestate.Omnia enim ex eius voluntate cœperunt,quia vnus deus pater,ex quo omnia.Etenim tanquam ex suo fecit:quia vnde voluit fecit,Per ipsum continuatio,finis in ipsum.Ex ipso ergo materia,per ipsum operatio quæ ligauit atque cōstrinxit vniuersa. In ipsū F quia & quandiu vult omnia eius virtute manent atque consistunt,& finis eorum in dei voluntatem recurrit,& eius arbitrio resoluurntur.

Quod in principio temporis cælū & terrā deum fecisse,ad prętentē sufficiat assertionē,& cur author prolixiorem vitauerit collectionē. Qđq; de qualitate & substātia cæli,terræ quoq; vel qualitate vel positione , satis sit ad sciētiā quod scripturarum diuinarū series cōprehēdit,eò quod nihil prosit ad spem futuræ vitæ discutere vel enumerare ea quæ in disputationibus suis philosophi se mutuo refellentes texuerūt. Caput VI.

IN principio itaq; temporis cælum & terram
I deus fecit.Tempus enim ab hoc mundo, non ante mundum.Dies autem tēporis portio est, non principium.Et quanquam lectionis serie possimus astruere,quod primo die diē fecerit dominus & noctē,quę sunt vices temporum,& secundo die firmamentum fecerit quo discreuit aquam quæ sub cęlo est, & aquam quæ super cęlum : tamen satis est ad præsentem assertionem , quod in principio cęlum fecerit,

G vnde prærogatiua generationis & cauſa : & terram fecerit,in qua eſset generationis ſubſtantia . In his enim quatuor illa elementa creata ſunt,ex quibus generantur omnia iſta quæ mundi ſunt . Elementa autem quatuor, aër,ignis,aqua & terra,quæ in omnibus ſibi mixta ſunt. Siquidem & in terra ignem reperies,qui ex lapidibus & ferro frequenter excutitur:& in cælo, cum ſit ignitus & micans fulgentibus ſtellis polus , aqua eſse poſsit intelligi, quæ vel ſupra cælum eſt,vel de illo ſuperiore loco in terram largo frequenter imbre demittitur. Quæ pluribus colligere poſsemus , ſi quid ad ædificationem eccleſiæ iſta proficere videremus . Sed quia his occupari infructuoſum negotium eſt , ad illa magis intendamus animum,in quibus vitæ ſit profectus æternæ . De qualitate igitur & ſubſtantia cæli ſatis eſt ea promere quæ in Eſaiæ ſcriptis reperimus, qui mediocribus & vſitatis ſermonibus qualitatem naturæ cęleſtis expreſsit, dicēs quod firmauerit cælum ſicut fumum , ſubtilem eius naturam nec ſolidā cupiens declarare. Ad ſpeciē quoque eius abundat,quod ipſe de cæli firmamento locutus eſt quia fecit deꝰ cælum ſicut cameram,quod intra cęli ambitum vniuerſa claudantur quæ vel in mari geruntur,& terris. Quod ſimiliter ſignificatur cum legitur: Quia H cælum dominus extendit . Extenditur enim vel quaſi pellis ad tabernacula habitationeſque ſanctorū,vel quaſi liber,vt plurimorum ſcribantur nomina qui Chriſti gratiam fide & deuotione meruerunt,quibus dicitur: Lucæ.10. Gaudete quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cælo.De terræ quoque vel qualitate vel poſitione tractare , nihil prōſit ad ſpem futuri,cum ſatis ſit ad ſcientiam , quod ſcripturarum diuinarum ſeries comprehendit,quia ſuſpendit terram in nihilo. Quid nobis diſcutere vtrū in aëre pendeat, an ſuper aquam , vt inde naſcatur controuerſia quomodo aëris natura tenuis & mollior molem poſſit ſuſtentare terrenam? Aut quomodo,ſi ſuper aquas, non pondere mergatur in aquam grauis terrarum ruina? Aut quomodo ei maris vnda non cedat,& in latera eius ſeſe loco ſuo mota diffundat? Multi etiam in medio aëris terram eſse dixerunt, & mole ſua immobilem manere , quod æquabili motu hinc atque inde ex omni parte propendeat . De quo ſatis putamus dictum à domino ad Iob ſeruum ſuum,quando locutus per nubem Iob.38. ait: Vbi eras cum fundarem terram? Indica mihi ſi habes ſcientiam. Quis poſuit menſuram eius, ſi noſti? Aut quis eſt q ſuperinduxit menſuras ſuper eam , aut ſuper quid circuli eius confixi ſunt? Et infra:Concluſi mare portis,& dixi:Vſque huc venies,& non tranſibis,ſed in te comminuentur fluctus tui . Nónne euidenter oſtendit deus omnia maieſtate ſua conſiſtere in numero,pondere atque menſura? Neque enim creatura legē tribuit, I ſed accepit,& ſeruat acceptam. Non ergo quod in medio ſit terra,quaſi æqua lance ſuſpenditur.ſed quia maieſtas dei voluntatis ſuæ eam lege conſtringit,vt ſupra inſtabile atque inane ſtabilis perſeueret : ſicut Dauid Pſal.92. quoque propheta teſtatur dicens : Fundauit terram ſuper firmamentum eius non inclinabitur in ſeculum ſeculi.Nō vtiq; hic quaſi tantūmodo artifex deus,ſed quaſi omnipotens prędicatur,qui non centro quodam terram,ſed præcepti ſui ſuſpenderit firmamento nec eam inclinari patiatur . Non ergo menſuram centri,ſed iudicii diuini accipere debemus, quia non artis menſura eſt,ſed poteſtatis . Menſura iuſtitiæ menſura cognitionis,quia omnia non tanquam immenſa prætereant eiꝰ ſcientiam,ſed cognitioni eius tanquam dimenſa ſubiaPſal.74. ceant . Neque enim cum legimus,Ego confirmaui columnas eius : verè colūnis eam ſubnixā poſsumus æſtimare , ſed ea virtute quæ ſuffulciat ſubſtantiam terræ Pſal.103. atque ſuſtineat . Denique quia in poteſtate dei ſit terræ conſtitutio,etiam hinc collige quod ſcriptum eſt : Qui aſpicit terram,& facit eam tremere.Et alibi:Adhuc ego ſemel concutio terram. Non ergo libramentis ſuis immobilis manet,ſed frequenter dei nutu & arbitrio com K mouetur,ſicut & Iob dicit : Quia dominus cōmouet eā Iob.26. à fundamentis:columnæ autem eius exagitantur.Et alibi:Nuda inferna in conſpectu eius , & non eſt morti inuolucrum,extendens boream pro nihilo , ſuſpendens terram in nihilum,alligans aquam in nubibus ſuis.Columnæ cæli auolauerunt, & expauerunt ab increpatione eius,virtute mitigauit mare,diſciplina ſtrauit cetum clauſtra autē celi timent eū. Voluntate igitur dei immobilis manet & ſtat in ſeculum terra . ſecundum Eccleſiaſtæ ſententiam & voluntate dei mouetur,& nutat. Non ergo fundamentis ſuis nixa ſubſiſtit,ne fulcris ſuis ſtabilis perſeuerat,ſed dominus ſtatuit eam,& firmamento voluntatis ſuæ continet : quia in manu eius omnes fines terræ . Et hęc fidei ſimplicitas argumentis omnibus antecellit.Laudēt alii quod ideo nuſquam decidat terra,quia ſecundum naturam in medio regionem poſsideat ſuam , eo quòd neceſse ſit eā manere in regione ſua, nec in partem declinari alteram : quando contra naturam non mouetur,ſed ſecundum naturam, prædicent artificis diuini & operatoris æterni excellentiam. Quis enim artificū nō ab illo accepit? aut quis dedit mulierib⁹ texturæ ſapientiam, aut varietatis diſcipli nam? Ego tamen qui profundum maieſtatis eius, & artis excellentiam non queo comprehendere,non diſputatoriis me libramentis committo , atque menſuris:ſed omnia repoſita in eius exiſtimo poteſtate, quod L voluntas eiꝰ fundamentum ſit vniuerſorum,& propter eum adhuc mundus hic maneat. Quod apoſtolicæ quo que licet aſtruere authoritatis exēplo.Scriptum eſt enī: Roma.8. Quia vanitati creatura ſubiecta eſt,non ſponte, ſed propter eum qui ſubiecit in ſpe . Liberabitur autem & ipſa creatura à ſeruitute corruptionis,cum gratia diuinę remunerationis affulſerit . De natura autem & qualitate ſubſtantię cæli quid enumerem ea quę diſputationibus ſuis philoſophi texuerunt:cum alii compoſitum cęlum ex quatuor elementis aſserant, alii quintā quandam naturam noui corporis ad conſtitutionem eius inducant,atque affingant æthereum eſse corpus, cui neq; ignis admixtus ſit,neque aër , neque aqua,neque terra: quod huiuſmodi elementa ſuum quendam curſum habeant atque vſum & motum naturę,vt grauiora demergant & in pronum ferantur, vacua & leuia in ſuperiora ſe ſubrigant.Eſt enim proprius cuique motus. In ſphærę autem circuitu iſta confundi,& vim ſui curſus amittere , quoniam ſphæra in orbem ſuum voluitur,& ſuperiora inferioribus, ſuperioribus quoque inferiora mutantur . Quorum autem ſecundum naturam motus mutati ſunt , horum neceſsario ferūt mutari ſolere qualitates ſubſtantiarum ſuarum. Quid igitur de- M fendimus ęthereum corpꝰ eſse,ne videatur corruptioni obnoxium ? Quod enim compoſitū ex corruptilibus elementis eſt ,neceſse eſt reſoluatur . Nam hoc ipſo qđ diuerſę eadem ſint elementa naturę , ſimplicem & inuolubilem motum habere non poſsunt, cum ſe diuerſus elementorum motus impugnet. Vnus enim motus omnibus aptus eſse non poteſt,& elementis diſtantibus conuenire.Nam qui leuibus accommodus eſt , fit incommodus grauioribus elementis . Itaque quādo ad ſuperiora motus cęli eſt neceſsarius , terrenis grauatur: quando ad inferiora decurſus expetitur,igneus vigor illę violenter attrahitur.Etenim contra naturę ſuę vſum deorſum cogitur.Omne autem quod in contrariū cogitur,non naturę ſeruiens ſed neceſsitati,cito ſoluitur,& in ea ſcinditur ex quibus videtur eſse cōpoſitū,in ſuam quāq; regionem ſingulis recurrentibus. Hęc igitur alii conſiderantes ſtabilia eſse non poſse, ęthereum corpus cęli ſtellarūq; eſse arbitrati ſunt,quintā quādā naturam corporis introducētes, quo diuturnā cęli putarēt māſuram eſse ſubſtantiā. Sed non iſta opinio Propheticę potuit obuiare ſententiæ,quam diuina quoque domini le-

Asu Christi maiestas dei nostri in Euangelio comproba
uit. Dixit enim Dauid: Principio terram tu fundasti do-
Psal. 101. mine,& opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribũt,
tu autem permanes,& omnia sicut vestimentum veteras
cent,& tanquam amictum mutabis ea,& mutabuntur:
tu verò ipse es,& anni tui non deficient. Quod adeo ꝓ-
bauit in Euangelio dominus, vt diceret: Cælum & terra
Matt. 24. præteribunt, mea autem verba non præteribunt. Nihil
igitur agunt qui propter cæli aserendam perpetuitatẽ,
quintum corpus æthereum introducendum putarunt:
cum æque videant dissimilem cęteris adiunctam mem-
bri vnius portionem labem corpori magis afferre con-
suevisse. Simul illud aduerte, quia Prophęta Dauid cũ
terram priori loco nominauit,& postea cælum, credidit
opus esse domini declarandum. Quando enim dixit,
Et facta sunt: nihil interest quid prius exprimas, cum si
mul vtrunque sit factum: simul ne eo saltem prærogati
ua cælo diuinæ videatur adiudicata substantiæ, vt pri-
mogenitæ creaturæ priuilegio potior æstimetur. Itaque
illos suis relinquamus contentionib⁹, qui mutuis disputationibus se refellunt. Nobis autem satis est ad salutem
non disputationum controuersia, sed præceptorum veritas: nec argumentationis astutia, sed fides mẽtis, vt seruiamus creatori potius quam creaturæ qui est deus benedictus in secula.

B Quomodo quave ratione terra facta in principio fuerit inuisibilis: Et cur deus cum res fecit, non simul ornatus illis congruos donauerit. Caput VII.

TERRA autem erat inuisibilis,& incompo
sita.) Bonus artifex prius fundamentũ ponit: postea fundamẽto posito, ædificatiõis mẽbra distinguit, adiungit ornatũ. Posito igitur fundamento terræ,& cofirmata cæli substantia, duo enim ista sunt velut cardines rerũ sub
texit: Terra autem erat iuisibilis,& incomposita.) Quid est Erat, nisi ne forte in infinitum & sine principio extẽ
dant opinionem suam,& dicant: Ecce quia materia, id est hyle, sicut philosophi dicunt, etiam secundum scri-
C pturam diuinam non habuit initium? Verum hoc dicẽ-
Gene. 4. tibus respondebis quia scriptum est: Erat autem Cain operarius terræ. Et de eo qui Iubal dictus est, habet scriptura: Hic erat pater qui demonstrauit psalterium & ci-
Iob. 1. tharam. Et homo erat in Ausitide regione, cui nomen Iob. Desinant ergo de verbo quæstionem mouere, cum præmiserit Moyses quia fecit deus terram. Erat ergo ex quo facta est. Nam si sine principio eam dicunt esse, iam non solum deum, sed etiam hylen sine prĩcipio dicentes, definiant vbi nam erat. Si in loco, ergo etiam locus sine principio fuisse astruitur, in quo erat materia rerum quæ principium non habebat. Quod si absurdum videtur de loco credere, videte ne forte volatilem terram debeamus æstimare, quæ non habens fundamentum, alarum remigiis suspendebatur. Vnde ergo ei alas sumimus, nisi forte huc deriuemus prophetici sermonis interpretationem: A pennis terræ prodigia audiuimus. Et illud: Væ terræ nauium pennæ? Sed hoc si accipiam⁹, in quo aere volabat terra? Sine aere enim volare non poterat. Sed aer adhuc esse non poterat, quia non erat. Esse non poterat, quia non erat sine rerum materia elementorum facta distinctio, cum ipsa adhuc elementa facta non essent. Vbi ergo erat materia ista alarum fulta remigiis? In aere, quia aer corpus est mundi. Corpus autem esse aerem docet lectio, quia emissa sagitta in locum quem iaculator intendit, incisus aer statim in seipsum resolutus est. Vbi ergo erat hyle, nisi forte dicatur quadam dementi intentione, quia in deo erat? Ergo de⁹ qui est inuisibilis naturæ atque inuiolabilis, qui lucem habitat inaccessibilem, incõprehensibilis & purissim⁹ spiritus, locus erat materiæ mundialis,& erat in deo mũdi portio, cum de hoc mundo non sit nec mens seruo- D
lorum eius, sicut habemus scriptum: De hoc mũdo nõ
sunt, sicut ego non sum de mundo? Quemadmodum er Ioan. 17.
go visibilia inuisibilibus,& ei qui ordinem ac decorem donauit omnibus, incõposita copulabantur, nisi forte quia dixit: Terra autem erat inuisibilis:) & inuisibilem eam per substantiam credant:& ideo quia aquis operta visibilis corporeis oculis esse non poterat, quemadmodum pleraque in profundo aquarum sita visum oculorum aciẽmque prætereunt. Non enim deo aliquid inuisibile, sed creatura mũdi creaturæ vtique æstimatione censetur. Inuisibilis etiam terra, quia nondum lux quæ illuminaret mundum, nondum sol: postea enim luminaria facta sunt cæli. Quod si solis radius plerúmque etiam aquis operta illuminat,& profundo mersa splendore luminis sui prodit, quis dubitet deo ea quę in profũdo sunt, inuisibilia esse nõ posse: nisi forte sic accipiamus inuisibilem terram, quod nondũ verbo dei & protectione visitabatur, quæ hominem non habebat propter quem domin⁹ respiceret in terram, sicut scriptum est: Dominus respexit super filios hominum, si est intelligens, aut requirens deum? Et alibi ait: De cælo iaculatus est iudiciũ: terra tremuit,& quieuit. Et merito inuisi- Psal. 13.
bilis, quia incomposita, quæ figuram & speciem congru Psal. 75.
entem adhuc non acceperat a proprio conditore. Et
fortasse dicant: Cur enim deus, sicut dixit,& facta sunt E
non simul ornatus congruos rebus assurgentibus donauit elementis, quasi non potuerit cælum insignitum stellis subito vt creatum est refulgere,& floribus ac fructibus terra vestiri? Potuit vtique, sed ideo primo facta, postea composita declarantur, ne vere increata, & sine principio crederentur, si species rerũ velut ingeneratæ ab initio, nõ postea additæ viderentur. In cõposita terra legitur,& iisdẽ à philosophis æternitatis quibus de⁹ priuilegiis honoratur. Quid diceret si ab initio ei⁹ pulchritudo vernasset? Demersa aquis describitur, velut cuidam principiorũ suorũ addicta naufragio,& adhuc a nonnullis facta nõ creditur. Quid si decorem primogenitum vendicaret? Accedit illud quod imitatores nos sui deus esse voluit, vt primo faciam⁹ aliqua, postea venustemus: ne dum simul vtrũq; adorimur, neutrum possimus implere. Fides autem nostra quodam gradu crescit. Ideo primum fecit deus, postea venustauit, vt eundẽ credamus ornasse qui fecit, & fecisse qui ornauerit: ne F
alterum putemus ornasse, alterũ creauisse, sed eundẽ vtrunque esse operatum, vt primo faceret, postea componeret, ne alterũ sine altero crederetur. Habes in Euãgelio huius rei euidens testimonium. Nam suscitaturus Ioan. 11.
Lazarum dominus, iussit vt Iudæi remouerent lapidẽ de sepulchro, vt mortuum videntes, postea resuscitatũ crederent. Deinde vocauit Lazarum,& resurrexit,& ligatis manibus & pedibus exiit foras. Nonne poterat remouere lapidẽ, qui poterat mortuum suscitare? Et qui potuit defuncto vitam reddere, non potuit nexus solvere vinculorum? Cui vinctis pedibus gressum dedit, huic non potuit ruptis vinculis incessum reddere? Sed vtiq; aduertimus quod voluit primo demonstrare mortuum vt oculis suis crederent: deinde resuscitare, tertio iubere vt ipsi vincula funeris soluerent, vt inter ista fides infunderetur infidelibus,& per gradus quosdã credulitas nasceretur.

Quomodo & quam ob causam terra fuerit incompo sita,& quod p tenebras quæ erant super faciẽ abyssi, nõ intelligantur malæ potestates, quod earum malitiam deus creauerit. Quod etiam spiritus qui ferebatur super aquas, non pro alio q̃ spiritusancto accipiatur, cũ apetta demonstratione quod malitia ex nobis orta sit,& nõ a deo creatore condita.

Caput VIII.

GFECIT ergo primũ deus cælum & terram, & ea tamen non quasi perpetua, sed quasi corruptibilis creaturæ consummationi voluit subiacere. Vnde Esaiæ. 51. in Esaiæ libro ait: Tollite in cælũ oculos vestros, & aspicite terram deorsum, quia cælum vt fumus solidatum est, terra autem vt vestimentum veteraſcet. Hæc terra est quæ antè erat incõposita. Nondum enim erãt maria suo fine distincta, & ideo vago fluctu, & profundo gurgite terra inundabatur. Considera quia etiam nunc palustri vligine terra inhorrere consueuit, nec patiens est vomeris vbi infusus terris humor exundat. Erat ergo incomposita, vtpote solertis agricolæ inarata culturis, quia adhuc deerat cultor. Erat incomposita, quia nuda gignentium, nec thoris herbosa riparum, nec opaca nemoribus, nec læta segetibus, nec vmbrosa superciliis montium, nec odora floribus, nec grata vinetis. Meritò incomposita, quæ ornatibus indigebat, cui deerant vitium serta gemmantium. Ostendere enim voluit deus quia nec mundus ipse haberet gratiam, nisi eum vario cultu operator ornasset. Cælũ ipsum intextum nubibus, horrorem oculis, mœstitiam animis excitare consueuit. Terra imbribus madefacta, fastidio est, Maria procellis turbata, quos non incutiunt metus? Pulcherrima est rerum species, sed quid esset sine lumine? quid sine temperie? quid sine aquarum
H congregatione, quibus ante dimersa poli huius habebãtur exordia? Tolle Solem terris, tolle cælis stellarũ globos, omnia tenebris inhorrescunt. Sic erant antequam lumen huic mundo dominus infũderet. Et ideo scriptura ait: Quia tenebræ erãt super abyssum.) Tenebræ erant, quia splendor deerat lucis. Tenebræ erant, quia aer ipse tenebrosus est. Aqua ipsa sub nube tenebrosa est, quia tenebrosa aqua in nubibus aeris. Erant ergo tenebræ super abyssos aquarum. Non enim malas intelligendum arbitror potestates, quod dominus earum malitiam creauerit, cùm vtiq; nõ substantialis, sed accidẽs sit malitia, quæ â naturæ bonitate deflexit. Itaq; in constitutione mundi opinio malitiæ interim sequestretur, ne diuinæ operationi, & pulcherrimæ creaturæ, ea quæ decolora sunt, admiscere videamur, maxime cũ sequatur: Et spiritus dei superferebatur super aquas.) Quẽ etsi aliqui pro aere accipiant, aliqui pro spiritu, quẽ spiramus & carpimus aurę huius vitalis spiritum, nos tamen cum sanctorum & fidelium sententia congruẽtes, spiritum sanctum accipimus, vt in constitutione mundi operatio trinitatis eluceat. Prẽmisso enĩ quia in prin
I cipio fecit deus cælum & terram, id est in Christo fecit deus, vel filius dei deus fecit, vel per filiũ deus fecit: quia
Ioan. 1. omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil
Psalm. 32 supererat plenitudo operationis in spiritu sicut scriptum est: Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Itaq; quemadmodum in psalmo docemur operationem verbi, quod est verbum dei, & virtutem quam dedit spiritus sanctus: ita hic prophe ticum resultauit oraculum, quia deus dixit, & de⁹ fecit, spiritus quoque dei superferebatur super aquas. Ornando enim polo cæli, germinaturis terris pulchrè spiritus superferebatur, quia per ipsum habebant nouorũ partuum semina germinare, secundum quod dixit prophe
Psal. 103. ta: Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Denique Syrus, qui vicinus Hebræo est, & sermone consonat in plerisque & congruit, sic habet: Et spirit⁹ dei fouebat aquas.) Id est viuificabat, vt in nouas cogeret creaturas, & fotu suo animaret ad vitam. Nam etiam spiritum sanctum legimus creatorem, dicẽte Iob: Spiritus diuinus qui fecit me. Siue ergo spiritus sanctus superferebatur super aquas, tenebræ contrariarum virtutum super eas esse non poterant, vbi locum sibi tanta gratia vendicabat. Siue, vt quidam volunt, aërem accipiant, respondeant qua ratione spiritum dei dixerit, cum satis fuerit spiritum nuncupare. Hi ergo volunt à domino deo nostro quatuor primum elementa K generata, cælum, terram, mare, aerem, eo quòd causę rerum, ignis & aer, terra & aqua sint, ex quibus mũdi species constat & forma. Vbi igitur tenebræ nequitiarũ spiritualium locum habere potuerunt, cum augustæ hui⁹ decorem figuræ mundus induerit? Nunquid simul malitiam deus creauit? Sed ea ex nobis orta, non à creatore deo condita, morum leuitate generatur, non vllam creaturæ habens prærogatiuã, nec authoritatem substantiæ naturalis, sed mutabilitatis vitium, & errorem prolapsionis. Eradicari hanc deus vult de animis singulorũ. Quomodo eam ipse generaret, cum clamet prophetata: Desinite à malitiis vestris. Et præcipuè sanct⁹ Dauid: Psalm. 36 Desine, inquit, à malo. & fac bonum? Quomodo ergo ei initium à domino damus? Sed hæc opinio feralis eorum qui perturbandam Ecclesiam putauerunt. Hinc Marcionis, hinc Valentini, hinc pestes illæ Manichæorum funesta sanctorum mentibus tentauerũt inferre cõtagia. Quid nobis ipsi in lumine vitę tenebras mortis inquirimus? Scriptura diuina salutem suggerit, vitæ odorem fragrat, vt suauitatem legens capias, non præcipitii discrimen incurras. Simpliciter lege ô homo, non tibi ipse foueam prauus interpres effodias, simplex sermo est. Quia fecit deus cælum & terram. Fecit quod non erat, nõ quod erat. Et terra erat inuisibilis, ex quo facta est, erat: & erat inuisibilis, quia exundabat aqua, & L operiebat eam. Et erant super eam tenebræ superfusæ, quia nondum erat lumen diei, nõdum Solis radius, qui solet & sub aquis latentia declarare. Quid ergo dicunt quod deus creauerit malum, cum ex contrariis & aduersis nequaquam sibi aduersa generentur? Nec enim vita mortem generat, nec lux tenebras. Nõ enim sicut mutabilitates affectuum, ita etiam generationum progressiões sunt. Illæ ex cõtrariis in cõtraria propositi de flexione vertuntur: istæ non ex contrariis in aduersa deflectũtur, sed ex eiusdẽ generis vel authoribus vel causis creatę, in similitudinem sui referũtur authoris. Quid igitur dicemus? Si enim neque sine principio est quasi in creata, neque à deo facta, vnde habet natura malitiam? Nam mala esse in hoc mundo nullus sapiẽs denegauit, cum sit tam frequẽs in hoc seculo lapsus ad mortẽ. Sed ex iis quæ iam diximus, possumus colligere quia nõ est viua substantia, sed mentis atque animi deprauatio, à tramite virtutis deuia, quæ incuriosorum animis quã frequenter obrepit. Non igitur ab extraneis est nobis quàm à nobisipsis maius periculum. Intus est aduersarius, intus autor erroris, intus inquam clausus in nobismetipsis. Propositum tuum speculare, habitum tuę mentis explora, excubias obtende aduersum mentis M tuæ cogitationes, & animi cupiditates. Tuipse tibi es causa improbitatis, tuipse dux flagitiorum tuorum, atque incentor criminum. Quid alienam naturam accersis ad excusationem tuorum lapsuum? Vtinam te ipse non impelleres, vtinã non præcipitares, vtinam non in uolueres aut studiis immoderatioribus, aut indignatione, aut cupiditatibus, quæ nos innexos velut quibusdã retibus tenent. Et certe in nobis est moderari studia, cohibere iracundiam, coërcere cupiditates, in nobis est etiam indulgere luxuriæ: adolere libidines, inflammare iracundiam, vel inflammati aurem accõmodare, eleuari magis superbia, effundi in sæuitiam, quã reprimi humilitate, diligere mansuetudinem. Quid naturam accusas ô homo? Habet illa velut impedimenta quædam senectutem & infirmitatẽ. Sed senectus ipsa in bonis moribus dulcior, in consiliis vtilior, ad constantiam subeundæ mortis paratior, ad reprimẽdas libidines firmior. Infirmitas quoq; corporis, sobrietas mentis est. Vnde 2. Cor. 12. ait Apostolus: Cum infirmor tunc potens sum. Itaque non in virtutibus, sed in infirmitatibus gloriabatur. Responsum quoque diuinum refulsit oraculo salutari: quia virtus in infirmitate consummatur. Illa cauenda

A quæ ex nostra voluntate prodeunt delicta iuuentutis,& irrationabiles passiones corporis. Quorum igitur nos sumus domini,horum principia extrinsecus nō requiramus,nec deriuemus in alios,sed agnoscamus ea quæ ꝓpriæ nostra sunt. Quod enim possumus nō facere si nolumus huiꝰ electionē mali nobis potius debemus quàm aliis adscribere. Ideo etiam in iudiciis istis voluntarios reos,non ex necessitate cōpulsos. culpa stringit, pœna condemnat. Neq; enim si per furorē aliquis innocentē peremerit obnoxius morti est:quinetiā ipsius diuinæ legis oraculo,si quis per imprudētiam intulerit necem,accipit impunitatis spem,refugii facultatē,vt possit euadere. Hoc igitur de eo quod proprie malū videtur,dictum sit. Mala enim nō sunt nisi quæ crimine mentē implicāt, & conscientiam ligant. Cæterum pauperiem,ignobilitatem,ægritudinē,mortē,nemo sapiens mala dixerit,nec in malorū sorte numerauerit:quia nec contraria istis in bonis habentur maximis,quorum alia nobis ex natura, alia ex commoditate accidere vidētur. Nō ocioſe nobis excursus iste processit,vt probaremus tenebras & abyssum simpliciter accipiēda. Erant enim tenebræ de obūbratione cæli:quia omne corpus vmbram facit,qua obūbrat vel finitima vel inferiora,& ea maximè quæ operire atq; includere videtur. Includit autē cæli polos: quia cælum sicut camera extenditur,quēadmodum supra de

B monstrauimus Non ergo principalis erat tenebrosa substantia:sed quasi vmbra secuta est mundi corpus caligo tenebrarum. Itaq; momento diuinæ præceptions mūdus assurgens,intra se inclusit vmbram:vt si quis in campi medio quē sol meridianus illuminet,locum aliquem repente obsepiat,& densis ramorum frondibus tegat:nón ne quò splendidior foris species loci eius effulgeat, hoc horrenti desuper scena gurgustium eius intus obscurius fit? Aut vnde antrum, clausum vndiq; huiusmodi locum vocarunt:nisi quòd atro inhorrescat situ,atq; offusione tenebrarum? Istę ergo tenebræ super aquarū abyssos erant. Nam abyssum multitudinem & profundum aquarum dici,lectio Euangelii docet,vbi rogabant saluatorem dæmonia ne iuberet illis vt in abyssum irent. Sed qui docebat voluntates dæmoniorum non esse faciendas,præcepit illis vt irent in porcos. Porci autem se in stagnum aquarum præcipitarunt, vt quod recusabant dæmonia non euaderent,sed digno præcipitio demergerentur. Erat ergo hæc mundi incomposita speeies & forma.

De creatione lucis,per quam ornata sunt prius condita,& de distinctione inter lucem & tenebras, atq; ita inter diem & noctem. Caput. IX.

C Et spiritus,inquit,dei superferebatur super aquas,& dixit deus? Fiat lux.) Merito præmissus est spiritus dei,vbi diuina incipere habebat operatio. Fiat, inquit, lux. Vnde vox dei in scriptura diuina debuit inchoare,nisi à lumine? Vnde mundi ornatus,nisi à luce exordium sumere? Frustra enim esset si non videretur. Erat quidem deus ipse in lumine,quia lucem habitat inaccessibi-
1.Tim. 6. lem. Et erat lumen verum, quod illuminat omnem ho-
Ioan.1. minem venientem in hunc mundum. Sed etiam lucem fieri voluit, quæ oculis corporalibus comprehenderetur. Qui ædificium aliquod dignum habitaculo patrisfamilias struere desiderat,antequam fundamenta ponat vnde lucem ei infundat explorat: & ea prima est gratia: quæ si desit,tota domus deformi horret incultu. Lux est quæ reliquos domus commendat ornatus. Fiat, inquit, lux.) Plena vox luminis non dispositionis apparatum significat,sed operationis resplendet effectu. Naturæ opifex lucem locutus est,& creauit. Sermo dei voluntas est, opus dei natura est. lucem creauit,tenebras illuminauit. Et dixit deus:Fiat lux,& facta est lux.) Non ideo dixit,vt sequeretur operatio,sed dicto absoluit negocium. Vnde D pulchre Dauidicum illud:Dixit & facta sunt. quia dictū impleuit effectus. Author ergo lucis deus: locus autem & causa tenebrarum mundus est. Sed bonus author ita lucem dilexit,vt mundum ipsum infuso aperiret lumine,atque eius speciem venustaret,Resplenduit igitur subito aer,& expauerunt tenebræ noui luminis claritatē. Represit eas,& quasi in abyssos demersit,repēte per vniuersa mundi fulgor lucis infusus. Pulchre itaque & proprie dixit. Facta est lux.) Sicut enim cito lux cælum,terras,maria illuminat, & momento temporis sine vlla cō prehensione retectis surgentis diei splendore regionibus,nostro se circūfundit aspectui,ita ortus eius cito debuit explicari. Quid miramur si deus locutus est lucem, & caliganti mundo lumen emicuit,quando si quis inter aquas mersus,oleum ore emiserit,clariora faciat ea quæ profundi tegebantur occultis? Dixit deus,non vt per vocis organa quidam sonus sermonis exiret,nec vt linguę motus cæleste formaret alloquium, atque aerem istum quidam verborum strepitus verberaret,sed vt voluntatis suę cognitionem 4proderet operationis effectu. Et discreuit inter lucem & tenebras. Et vidit deus lucem quia bona est.) Dixit,& sonum vocis nullus audiuit:discreuit,& operationis molimina nemo deprehēdit. Vidit, & oculorū eiꝰ itentionē nullꝰ aspexit. Et vidit,inqt,deꝰ lucē,quia bona est,Nec qđ ignorabat vidit,nec id quod nesciebat ante aut non viderat,comprobauit: sed bonorū operum proprium est, vt externo commendatore non egeant,sed gratiam suam cum videntur ipsa testentur. Plꝰ est quod probatur aspectu quàm quod sermone laudatur. Suo enim vtitur testimonio,non alieno suffragio Quod si apud nos oculis iudicium emittitur,quibus simul & gratia venustatis,& rerū mēsura cōprehenditur: quāto magis deus oia quæ ꝓbat videt & quæ videt probat, secūdum quod scriptum est: Quia oculi domini super iustos? Lucis natura huiusmodi est,vt non in numero,non in mensura,nō in pondere,vt alia,sed omnis eius in aspectu gratia sit. Proprtiis itaq; sermonibus naturam lucis expressit, quæ videndo complacet, quoniam ipsa videndi officium subministrat. Nec immerito tātū sibi prædicatorem potuit inuenire,à quo iure prima laudatur,quoniam ipsa fecit vt etiam cætera mundi membra digna sint laudibus. Vidit ergo deus lucem,& vultu suo illuminauit,& vidit quia bona est. Non ex parte dei sed ex generali iudicium est. Itaque non in splendore tā F tummodo,sed in omni vtilitate gratia lucis probatur. Vnde & discretio fit inter lucem & tenebras, vt separata lucis natura atq; tenebrarum, nihil videatur intra se habere confusum. Et vocauit deus diem lucem,& tenebras noctem vocauit.) Vt & nomine ipso diem noctem-que distingueret. Aduertimus itaq; quod lucis ortus ante quàm solis,diē videatur aperire,(principia enim diei, noctis exitum claudunt) finisq; temporis & statutus limes nocti & diei videatur esse præscriptus. Diem sol clarificat,lux facit. Frequenter cælum nubibus texitur, vt sol tegatur,ne vllus radius eius appareat:lux tamē diem demonstrat,& tenebras abscondit.

Quod non diei nox,sed dies nocti secundum scriptu
ram anteferatur,& de vnitate diei in quo cælum & terra cæteraque sunt condita & creata. Caput X.

Et factvm est vespere, & factum est mane dies vnus.) Quærunt aliqui, cum prius vesperum,postea mane scriptura memoraverit,ne forte noctem prius quàm diē significare videatur. Nec aduertunt primo quod præmiserit diem dicendo:Et vocauit deus diem lucem, & tenebras vocauit noctem. Deinde quod vesper finis diei sit, & mane finis noctis. Ergo vt prærogatiuam & primatus na-

4 Alias cogitationem.

E

Pſal.33.

G tiuitatis dei daret, prius finem diei significauit, post quã
secutura nox est, deinde postea finem noctis adiunxit.
Eousq; autem noctem diei scriptura anteferre non po-
tuit, vt & diei & noctis tẽpora, diei appellatione conclu-
serit, & tanquam principalis authoritatem nominis ven
dicauerit. Et hanc scripturæ esse consuetudinem, vt po
tiori apellationem deputet, frequentibus exemplis pro-
Gene. 47 bamus. Siquidem & Iacob dixit: Dies vitę meæ pusilli &
Psal.86. mali. Et iterum: Omnes dies vitæ meæ. Et Dauid posuit:
dies annorum meorũ: non & noctes. Vnde aduertimus
ea quæ nunc in specie historiæ traduntur, vim statuisse
legis in posterũ. Principium ergo diei, vox dei est: Fiat
lux & facta est lux. Finis diei vesper est. Iam sequens di
es ex noctis fine succedit. Sententia autem dei euidens,
quia diem primo vocauit lucem, & secundo vocauit te-
nebras noctem. Præclare etiam vnum, non primum diẽ
dixit. nam secuturo secundo & tertio die, & deinceps re
liquis, primum potuit dicere: & hoc ordinis videbatur:
sed legem statuit vt vigintiquatuor horæ diurnæ atq; no
cturnæ, diei tantum nomine definiantur, vt si diceret, vi
gintiquatuor horarum mensura, vnius diei tempus est.
Sicut enim virorum generatio computatur, & intelligi-
tur etiam fœminarum, quia nectuntur secunda potio
ribus: ita etiam dies numerantur, & noctes æstimantur
adiunctæ. Sicut igitur circuitus vnus, ita dies vnus. Nam
plerique etiam hebdomadam vnam, vnum diem dicunt
quod in se quasi in vnum redeat, diem, & quasi septies in
H se recurrat. Est autem & circuitus figurarum à se incipe
re, & in se reuerti. Vnde & seculum vnum interdum scri
ptura dicit. Nam etsi aliis locis secula appellat, videtur
magis diuersitates statuum publicorum vel negociorũ
significare, quàm seculorum successiones aliquas defini
re, Quia dies domini magnus & præclarus. Et alibi: Vt
quid vobis quærere diem domini? Et hic tenebræ, & non
lux. Manifestum est enim quod male cõsciis & indignis
dies ille tenebrosus sit, quo fulgebit innocentia, & mens
noxia cruciabitur. Cæterum quod sine interpolatione
noctium, & successione tenebrarũ dies perpetuus ille re
munerationis æternæ futurus sit, scriptura nos docet.
Pulchre autem vicem vtranque vnum dicturus diẽ, ma-
tutino eum fine cõclusit, vt & à luce inchoare diem do-
ceret, & in lucem desinere. Non enim est integrum diei
tempus & noctis, nisi fuerit expletũ. Vnde & nos semper
Rom.13. quasi in die honeste ambulemus, & abiiciamus opera te
nebrarum. Noctem enim ad quietẽ corporis datam esse
cognoscim9, nõ ad muneris alicuius & operis functionẽ
quæ somno & obliuione transcurritur. Non sit in nobis
I comessatio, ebrietas, cubile, impudicitia. Non dicamus,
Eccli. 23. Tenebræ & parietes operiunt nos, & quis scit si videbit
altissimus? Sed sit in nobis amor lucis, & cura honesta-
tis, vt tanquam in die ambulantes, opera nostra coram
deo lucere cupiam9. Cui est honor, laus, gloria, potestas
cum domino nostro Iesu Christo, cũ spiritu sancto, à se
culis & nunc & semper, & in omnia secula seculorum.
Amen.

CAPITA SECVNDI LIBRI HEXAMERON.

De transitu authoris per recapitulationem factorũ die primo, ad opera secundi diei, cum deprecatione audi torum, & instructione qualiter dicenda debeant pen-sare. Caput. I.
De creatione firmamenti, & discretione inter aquam & aquam: Et vtrum vnum tantum sit cælum, an plures, ac de confutatione philosophorum aserentium or-bes stellarum motu suo dulcem quendam & plenum suauitatis sonum reddere. Caput II.
De firmamento vtrum sit hoc quod in superioribus cę-
lum apellatum est, an aliud: Et quomodo aqua vera su K
per cælos esse possit, cum reprobatione opinionis eo
rum qui hoc destruere conantur. Caput. III.
Quæ sit inter cælos & firmamentum differentia, & fir-
mamentum vnde nuncupatum sit. Quæ etiam aliorũ
sit sententia de prædictorum distinctione.
Caput. IIII.
De laude ac probatione operis secundi diei, eiusdẽmq;
clausione. Caput. V.

FINIS.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

HEXAMERON LIBER SECVNDVS DE DIE SECVNDO.

De transitu authoris per recapitulationẽ factorũ die primo, ad opera secundi diei, cum deprecatione audito rum, & instructione qualiter dicenda debeant pensare, Caput. I.

DIEM PRIMVM vel potius vnum (maneat enim & Prophetici prærogatiua sermonis) vt potuimus absoluimus: in quo conditum cælum, terram creatam, aquarũ exundantiam, circunfusum aerem, discretionem factam lucis atq; te L
nebrarũ, dei omnipotentis, & domini Iesu Christi, spiritus quoq; sancti operatione cognouimus. Quis ergo non miretur dissimilibus mẽbris disparem mundũ in corpus vnum assurgere, & insolubili concordiæ charitatisq; lege in societatem & connexionem sui tam distantia conuenire, vt quæ discreta natura sunt, in vnitatis & pacis vinculum velut indiuidua compactione nectantur? Aut quis hęc videns possibilitatem rationis infirmo ingenio rimetur? Quæ omnia vis diuina incomprehensibilis humanis mentibus, & ineffabilis sermonibus nostris, voluntatis suæ authoritate cõ nexuit. Fecit igitur deus cælum & terram, & ea quasi au thor esse præcepit, non tanquam figuræ inuentor, sed tã M
quam operator naturæ. Nam quomodo sibi conueniunt operatoria impassibilis dei virtus, & passibilis materiæ natura, tãquam altera ab altera quo indiguerint mutuantes? Nam si increata mareria, videtur ergo deo creandæ potestas materiæ defuisse, & ab ea operationi subiacentia mutuata. Si vero incomposita, mirum admodum coæternam deo materiem decorem sibi non potuisse conferre, quæ substantiam non à creatore acceperit, sed sine tempore ipsa possederit.
Plus ergo inuenit operator omnium, quàm contulit. In uenit materiem, in qua possit operari: contulit autẽ figu ram, quæ decorem inuentis rebus afferret. Vnde excipiendus à cæteris tanquam dies vnus, non conferendus * Alias, cum cæteris tanquam dies primus est, vnde * funda- quo.
menta rerum omnium posita, & causæ esse cœperunt quibus mundi huius atque vniuersæ visibilis creaturæ fulta substantia est. Quare ad secundi diei admiranda opera sermo nobis prodeat, quorum eminentia non secundum tractatus nostri possibilitatem, sed secundum scripturam ad laudem referenda est creatoris. Vos igitur quæso vt naturaliter æstimare, quæ dicimus probabiliter, ac simplici mente & sedulo ingenio pensare dignemini, non secundum philosophiæ traditiones & inanem seductionem suasoria verisimilia colligentes, sed secundum regulam veritatis quæ oraculis diuini ser

A monis exprimitur,& contemplatione tantæ maiestatis
Psal.118. fidelium pectoribus infunditur,quia scriptum est:Confirma me in verbis tuis.Narrauerunt mihi iniusti exercitationes,sed nō sicut lex tua domine,omniapręcepta tua veritas.Non ergo secundum elementorum naturas.sed secundum Christum,qui omnia quæ voluit fecit abundans plenitudine diuinitatis suæ, considerem⁹ quæ facta sunt,& naturæ posibilitatem interrogemus.Neque enim cùm in euangelio leprosum curaret,cæcis visum refunderet,populus qui aderat & spectabat,illum medicinæ ordinem recognouit,sed potestatem domini miratus,dedit(vt scriptum est)deo laudem.Neque secūdum numerum AEgyptiorum,& cursus syderum, mensuras
Exod.15: elementorum,extendit manum suam Moyses vt diuideretur mare rubrum,sed diuinæ imperio potestatis obtē perans.Vnde & ipse ait Dextera manus tua domine glorificata est in virtute,dextera manus tua domine confregit inimicos.Illò igitur sancta plebs eleua mentē tuam, & totum animum tuū confer.Non sic deus videt quemadmodum homo.deus in corde,homo in facie. Nec sic igitur homo videt,quemadmodum deus.Audis quia deus vidit,& laudauit.Noli igitur tuis oculis æstimare quę facta sunt,opinionibúsq; colligere:sed quę vidit & probauit,ea tu retractanda non putes.
B

De creatione firmamenti,& discretione inter aquam & aquam:& vtrum vnum tantum sit cælum, an plures, ac de confutatione philosophorum aserentium orbes stellarum motu suo dulcem quendam & plenum suauitatis sonum reddere. Caput II.

ET DIXIT deus: Fiat firmamentum inter mediam aquam,& sit discernens inter aquā & aquam.Et factū est sic.) Audi verba dei: Fiat,dicit.Iubentis est,non æstimantis. Imperat naturæ,non posibilitati obtemperat:non mensuras colligit,non pondus examinat.Voluntas eius,mensura rerum est.Sermo eius,finis est operis.Fiat,inquit,firmamētum inter mediam aquam) Firmū est omne quod statuit deus.Et satis pulchrè præmisit:Fiat firmamētum, antequam subiiceret, inter mediam aquam: vt tu prius crederes firmamētum ex præcepto dei factum,quàm de aquarum profluа qualitate dubitares.Si naturam elemētorum considereres, quomodo inter aquas solidatum est firmamentum?Illæ profluunt, illud constringitur: illæ currunt,hoc manet.Et sit,inquit,discernēs inter aquā) Sed aqua confundere non discernere solet.Quomodo iubet quod scit secundum elementorum rationem esse contrarium?Sed cum sermo eius ortus naturæ sit, iure
C vsurpat dare legem naturæ qui originem dedit. Sed prius considerem⁹ quid sit firmamētum, vtrum ipsum sit quod in superioribus cælum appellauit, an aliud: & si duo cæli,an plures. Nam sunt qui vnum cælum esse dicant,nec alterius cæli faciendi,cum esset vna hyle, vt ipsi aiunt,potuisse suppetere substantiam, quoniam cum omnis superiori cælo esset expensa, nihil reliqui fuit quod ad ædificationem secundi cæli terti ve proficeret. Alii verò innumeros cælos & mundos esse aserunt, quos irridēt sui.Nō enim nobiscum illis maior quàm cum suis pugna est:qui gęometricis numeris & necessitatibus contendunt probare quod aliud cælum esse nō posit,nec pati naturam vti secundum aut tertium sit, nec operatoris virtutem idoneam vt multos cælos faceret. Et quis non hanc eorum artificem facundiam irrideat,qui cum ex vna atque eadem causa plura eiusdem generis ab hominibus fieri posse non abnuant,de creatore omnium dubitent vtrum plures cælos facere potuerit,de quo scriptum est:Dominus autem cælos fecit: Et alibi:Omnia quæcunque voluit fecit? Quid enim dif-
Psal.113. ficile ei,cui velle fecisse est? Fluitat igitur illis imposibilitatis ratio,cum de deo disputant,cui vere dicitur: D
Quia impossibile tibi nihil est. Itaque nos non solum secundum sed etiam tertium cælum esse negare non possumus,cum apostolus raptum se ad tertium cælum scriptorū suorum testificatione cōfirmet. Dauid etiam cælos cælorum, in illo laudantium dominum constituit choro. Quē imitantes philosophi,septem stellarum,solis & lunæ globorum consonum motum introduxerunt,quorum orbibus vel potius globis connexa memorant omnia,quos sibi innexos & velut insertos versari retro,& contrario cæteris motu ferri arbitrantur, eóque impulsu & motu ipsorum orbium dulcem quendam & plenum suauitatis atque artis & gratissimi modulaminis sonum reddi,quo modo scisus aer tam artifici motu,& acuta cum grauibus temperante, ita varios æquabiliter concentus efficiat, vt omnem supergrediatur musici carminis suauitatem. 2.Cor.12.

Huius rei fidem si requiras atque expetas sensu nobis & auditu probari,hæsitant.Nam si vera forent, quomodo tanto motu orbium concrepante, cum ille cælestis orbis cui affixos ferunt stellarum cursus, qui sine intermissione voluuntur,concitatiorem habeat conuersionem,atque acutum sonum excitet,hic autē lunaris grauissimum,non audiretur à nobis,cum leuiora audire soleamus?Fidem ergo eius disputationis si testimonio nostro & auditus munere exigamus probari,referunt obsurduisse aures nostras,& hebetiorem nobis sensum audiendi factum,propter illam à principio nostræ generationis concepti sonitus consuetudinem. E
Et exemplum afferunt,eò quòd Nilus fluuiorum maximus,eo videlicet loco vbi se ex altissimis montibus in Catadupa illa præcipitat,magnitudine fragoris sui aures accolarum obstruat, vt audiendi munere carere dicantur.Sed facile his ipsa respondet veritas. Nam qui tonitrua audimus nubium collisione generata: tantorum orbium conuersiones,qui maiori vtique sicut motu ferri æstimantur, ita vehemētiores sonitus excitarēt, non audiremus?Addunt præterea ideo sonum hunc nō peruenire ad terras,ne capti homines per suauitatem eius atq; dulcedinem quam celeberrimus ille cælorū efficit motus ab orientalibus partibus vsque in occasum, propria negocia atq; opera derelinquerēt,& omnia hic ociosa remanerent,quodam humanæ ad cælestem sonū mentis excessu.Sed ea quæ sunt aliena ab studio nostro & à diuinæ lectionis serie,iis qui foris sunt relinquamus Nos inhæreamus scripturarum cælestium magisterio.

De firmamento vtrū sit hoc quod in superioribus cælum appellatum est,an aliud.Et quomodo aqua vera super cælos esse posit,cum reprobatione opinionis eorū qui hoc destruere conantur. Caput III.

PROPOSITVM igitur nobis est, quia dixit F deus:Fiat firmamentum in medio aquæ,& sit discernens inter aquam & aquam.) Et hinc tractatus, vtrum hoc firmamentum appellet quod antè iam fecit, de quo scriptum est:In principio fecit deus cælum & terram. Nec fallit quod aliqui ante nos ita acceperint, eò quòd supra creatum authore deo & conditum cælum scriptura expresserit,hic expositionem operis creationisque diffuderit,vt ibi quasi summæ operis breuiter comprehensa sit,hic operationis qualitas per ipsas concurrentium rerum digesta sit species.
Sed mouet nos qa & nomen aliud significatur,& species solidior,& causa discernitur, & persona cooperatoris adiungitur.Sic enim scriptum est:Et discreuit deus inter medium aquæ quæ erat sub firmamento, & inter medium aquæ quæ erat super firmamentum.) Et primo volunt id destruere quod frequenti scripturarū lectione inolitum nostris & impressum est mentibus, quia

G aquæ ſuper cælos eſse non poſsint: dicentes rotundū eſſe orbē illū cęli, cuius in medio terra ſit, & in illo circuitu aquam ſtare non poſse, quod neceſse eſt defluat & labatur, cum de ſuperioribus ad inferiora decurſus eſt. Quomodo enim aqua ſuper orbē, vt aiunt, ſtare poteſt, cum orbis ipſe voluatur? Hæc eſt illa verſutia dialecticæ Da mihi vnde tibi reſpondeā. Quod ſi non detur, nullū verbum refertur. Petunt ſibi concedi, axem cæli torqueri motu concito: orbem autem terræ eſse immobilem, vt aſtruant aquas ſuper cælos eſse non poſse, quod omnes eas voluendo ſe axis effunderet: quaſi vero, vt concedam illis quod poſtulant, & ſecundnm eorum opiniones illis reſpondeam, negare poſsint in illa altitudine & profundo & longitudinem eſse & latitudinē, quam nemo poteſt comprehendere niſi is qui impletur in omnē plenitudinem dei, vt apoſtol⁹ ait. Quis enim poteſt facile eſse diuini operis æſtimator? Eſt ergo latitudo in ipſa cæli altitudine. Sunt etiam, vt de his dicamus quæ ſcire poſsumus pleraq; ædificia foris rotunda, int⁹ quadrata: & foris quadrata, intus rotunda, quibus ſuperiora ſunt plana, in quibus aqua hærere ſoleat. Quæ tamen ideo dicimus, vt aduertant opiniones ſuas opinionibus veri ſimilioribus reuinci poſse, & deſinant tatum opus dei hu
H manæ operationis & noſtræ poſsibilitatis contemplatione metiri. Nos autem ſcripturarū ſeriem atque ordinem quærimus, ſequimur, & opus contemplatione æſtimamus authoris, quid dictum ſit, & quis dixerit & cui dixerit. Fiat, inquit, firmamentum in medio aquæ, & ſit diſcernens inter aquas. Audio firmamentum fieri per præceptum quo diuideretur aqua, & ab inferiore ſuperior diſcerneretur. Quid hoc manifeſtius? Qui iuſsit diſcerni aquam interiecto & medio firmamento, prouidit quē admodum diuiſa atque diſcreta manere poſsit. Sermo dei virtus naturæ eſt, & diuturnitatis ſubſtantia quo ad uſque velit eam manere qui ſtatuit, ſicut ſcriptum eſt:
Pſal.148. Statuit ea in ſeculum ſeculi, præceptum poſuit, & nō prę teribit. Et vt ſcies quia de iſtis aquis hoc dixit quas tu negas poſse in ſuperioribus cæli eſse, audi ſuperiora.
Ibidem. Laudate eum cæli cælorū, & aquæ quæ ſuper cælos ſunt laudent nomen domini. Nonne quaſi aduerſanti tibi dixit: Quoniam ipſe dixit & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Statuit ea in ſeculum ſeculi, præceptum poſuit, & non præteribit? An non videtur tibi author idoI neus qui legem ſuo operi daret? Deus eſt qui dicit, venerabilis naturæ, inæſtimabilis magnitudine, immenſus in remunerationibus, incōprehenſibilis in operibus, cuius altitudinem ſapientiæ quis inueſtigare facilis? Iſte dicit filio, id eſt dicit brachio ſuo, dicit virtuti ſuæ. dicit ſapiētiæ ſuę, dicit iuſtitiæ. Et fecit filius quaſi potēs, fecit quaſi virtus dei, fecit quaſi ſapiētia dei, fecit quaſi iuſtitia diuina. Cum hæc audis, quid miraris ſi ſupra firmamētum cæli potuit tantæ maieſtatis operatione vnda ſuſpendi? De aliis hæc collige, de iis quæ viderunt oculi hominū: quomodo ad Iudæorum tranſitum, ſi rationem quæris, ſe vnda diuiſerit. Non ſolet hoc eſse naturæ, vt aqua ſe diſcernat ab aqua, & in profundo interfuſiones aquarū terræ medio ſeparentur, Gelauerūt, inquit: fluctus, & firmamenti ſpecie curſum ſuum inſolito fine frenarunt. Nonne potuit etiam aliter Hebræum populum liberare Sed tibi voluit oſtendere, vt eo ſpectaculo etiā illa quæ non vidiſti, æſtimares eſse credenda. Iordanis quoq; reflexo amne in ſuum fontem reuertitur. Hærere aquam cum labitur, & ita ſurſum redire in ſuperiora ſine vllo repagulo, impoſsibile habetur. Sed quid impoſsibile ei qui dedit poſse quib⁹ voluit? Dedit poſse infirmitatib⁹,
Phil.4. vt infirmus dicat: Omnia poſsum in eo qui me confortat. Dicāt certe quēadmodum aercogatur in nubē, vtrū pluuia nubib⁹ generetur, an ſinu nubiū colligatur. Videmus plerunq; exire nubes de montibus. Quæro vtrū de terra aſcendat aqua, an ea quæ ſuper cælos eſt, largo imbre deſcendat. Si aſcendit, vtiq; contra naturā eſt vt aſcendat in ſuperiora q̄ grauior eſt, & portetur aere, cū it aer ſubtilior ſit. Aut ſi cōciti orbis totius motu rapitur aqua, ſicut imo orbe rapitur. ita ſummo orbe diffunditur. Si fundi, vt volunt, non deſinit: rapi vtiq; non deſinit: quia ſicut axis cæli ſemper mouetur & aqua mouetur, & aqua ſemper hauritur. Si deſcendit, manet ergo iugiter ſupra cælos quæ habet vnde deſcendat. Deinde quid obſtat ſi confiteatur quia aqua ſupra cælos ſuſpenſa ſit? Nam quo verbo dicunt terram i medio eſse ſuſpēſam, & immobilem manere, cum vtiq; grauior ſit quam aqua, ea ratione poſsunt dicere non præcipitari aquam orbis illius cæleſtis conuerſione, quæ ſuper cælos eſt. Sicut enim terra inani ſuſpenditur, vel pondere librato vndique immobilis perſeuerat, ita & aqua aut grauioribus aut æquis cum terra ponderibus examinatur. Ideoque non facile ſuperfunditur mare terris, niſi cum iubetur exire. Deinde cum ipſi dicant volui orbē cæli ſtellis ardentibus refulgentem, nonne diuina prouidentia neceſsario proſpexit vt intra orbem cæli & ſupra orbē redundaret aqua quæ illa feruentis axis incendia temperaret? Propterea quia exūdat ignis & feruet, etiam aqua exundauit in terris, ne eas ſurgentis ſolis & ſtellarū micantium ardor exureret, & tenera rerum exordia inſolitus vapor læderet. Quanti fontes fluuii, lacus irrigātter ras, quia eas internus quidam ignis vaporat. Vnde enim L
aut arbores germinarent, aut frumēta vel ſata prorumperent, vel orta coquerentur, niſi ea interior quoque ignis animaret? Qui etiam de ſaxis frequenter excutitur, & de ipſo ſepe dū cæditur ligno exilit. Ergo ſicut neceſſaria ignis creatura, vt ordinata & diſpoſita permaneat, cælique clementia temperet aquarum rigorem: ita etiam aquarum redundatia non ſuperflua, ne alterum altero conſumeretur, quia niſi conueniens vtriuſque menſura ſit, ſicut ignis aquam exſiccat, ita & aqua extinguit ignē. Ideoque pondere & menſura examinauit vniIob.38. uerſa. Numerata enim ſunt ei & ſtillicidia pluuiarum, ſicut in libro Iob legimus. Sciēs vel rerum facilem defectum fore, vel ſolutionem vniuerſitatis ſi alterum exuperaretur ab altero, ita vtriuſq; temperauit diſpendia, vt neq; plus ignis excoqueret, neque exuberaret aqua, q̄ imminutio fieret vtriuſque moderata, quę & ſuperfluū detraheret, & neceſsarium reſeruaret. Itaque cū tāta de terris erumpant maximorum fluēta amnium, Nilus effuſo AEgyptū ſtagnans flumine, Danubius de occidentalibus partibus Barbarorum, atque Romanos interſecans populos, donec Ponto ipſe cōdatur, Rhenus de iugo Alpiū vſque in Oceani pfunda curſus ſuos dirigēs, Romani memorandus aduerſus feras gentes murus imperii, Padus maritimorum cōmeatuū Italicis ſubſidiis fidus inuector, Rhodanus rapido concitus curſu Tyrrhe M
ni equoris freta ſcindens, in quo nō mediocre fertur naufragantium periculū, dum inter ſe maris fluctus & amnis fluenta decertāt: itemque de ſeptentrionali parte Phaſis Caucaſeis montibus fuſus, cum plurib⁹ aliis in Euxinū ſe præcipitans mare: prolixum eſt ſingulorum perſequi fluuiorum nomina, qui vel in noſtrum mare deriuātur, vel exinaniuntur Oceano: Cum tanta igitur vbertas aquarum ſit, tamen plerumque terra meridianę plagę torretur ardoribus, atque æſtu ſoluta fatiſcit in puluerem, miſerandi agricolæ labore conſumpto, vt frequenter ad potum ſiccatis puteis, arido gurgite ſubſidium vitale deficiat. Et erit quidem quando dicat abyſso, Deſerta eris,Eſa.6. & omnes fluuios ficcabo: ſicut per Eſaiam futurum annunciauit. Sed etiam antequām ille dies adueniat, diuino præſcitus arbitrio, nō minimum inter ſe ipſa elementorum natura decernit. Crebro itaque aut inundationibus mundus hic quatitur, aut nimio æſtu & ariditate vexatur. Noli igitur incredibilem opinari aquarum multitudinem, ſed reſpice ad vim caloris, & incredulus non eris. Multum eſt quod ignis abſorbet: quod vel ex illo nobis debet eſse manifeſtum, cum medici vaſa quędā

A anguſta ore,pleniora deſuper,intus cõcaua, leui lucer næ concepto lumine affigunt corpori,quemadmodum calor ille omnem in ſe rapiat humorẽ. Quis igitur dubitet quod ignitus æther, & magno feruens vapore in flammaret atque exureret omnia, niſi lege quadam ſui prohiberetur authoris, vt nec flumina,nec lacus, nec ipſa maria vim eius poſsint reſtinguere? Et ideo deſup aqua impetu quodam deſcendens, in tãtos plerunque imbres rumpitur,vt flumina,lacus repente repleantur ipſa maria exundent. Vnde frequenter & ſolem videmadidum atque rorantem. In quo euidens dat indiciũ quòd alimentum ſibi aquarum ad temperiem ſui ſumpſerit. Tantum autem ineſt illis impugnandæ veritatis ſtudium, vt ſolem ipſum negent calidæ naturæ eſse,eo quod albus ſit,non rubicundus aut rutilus in ſpeciem ignis,Et ideo aiũt quod nec ignitus natura ſit,& ſi quid habet caloris,ferunt ex nimio motu conuerſionis accidere. Quod ideo dicendum putant, vt nihil videatur humoris conſumere, quia calorẽ quo humor vel minuitur vel plerunque exhauritur,nõ habeat naturalẽ. Sed nil agunt cum iſta componunt, quia nihil intereſt vtrum ex natura colorem quis habeat, an ex paſsione aliqua atque ex cauſa,quia ignis omnis cõſumptor humoris eſt, vel huiuſmodi materiæ quam flamma conſueuit exuere. Nam ſiue ex lignis haudquaquam ſemiuſtulatis, ſed interſe colliſis ignis excuſsus excipiatur
B foliis,æque flammam adolet,ac ſi de igne accendas faciem:ſiue de flammæ lumine lumen accendas, eadem ſpecies & narura eſt luminis,ac ſi illud non naturalis ignis adoleuerit,ſed quem accidens cauſa generauerit Vel hinc ſaltem contemplentur ſolis calorem quod diuerſa ei deus conſtituit curſus ſui loca & tempora: ne ſi ſemper in iiſdem moraretur locis, quotidiano ea vapore exureret. Mare ipſum ideo ferũt ipſi ſalſam atque amaram aquam habere,quod ea quæ fluuiis in freta influat,calore abſumatur, tantumque vapore diurno cõſumi, quantum quotidie ex diuerſis fluuiorũ curſibus inuehebatur. Quod ex ſolis quadam diiudicatione fieri perhibetur, quid quod purum ac leue eſt, ſibi rapit: quod graue atque terrenum,relinquit,ex quo remanet ſalſum illud atque aridum quod ſine vſu ac ſuauitate potandi ſit.

Quæ ſit inter cælos & firmamentum differentia, & firmamentum vnde nuncupatum ſit: Quæ etiam aliorum ſit ſententia de prædictorum diſtinctione.

Caput. III.

C SED reuertamur ad propoſitũ. Fiat firmamentum inter medium aquç.) Non mouet,ſicuti iam dixi,quia ſupra cælũ ait, hic dicit firmamẽtum,quoniam & Dauid dicit: Cæli enarrant gloriam dei, & opera
Pſal. 18. manuum eius annunciat firmamentum. hoc eſt,mundi opus cũ videtur,ſuũ laudat authorem. Inuiſibilis enim maieſtas eius per ea quæ videntur, agnoſcitur. Et videtur mihi nomen cælorum cõmune eſse, quia plurimos cælos ſcriptura teſtificatur: nomen autem eſse ſpeciale firmamentũ. Siquidẽ & hic ita habetur: Et vocauit deus firmamẽtũ cælũ.) Vt videatur ſupra generaliter dixiſſe in principio cælũ factũ,vt omnẽ cæleſtis creaturæ fabricam cõprehenderet: hic autẽ ſpecialem firmamenti huius exterioris ſoliditatẽ,quod dicitur cæli firmamẽtum,ſicut legimus in hymno Prophetico: Benedictus es in firmameuto cæli: Nam cælum, quod οὐρανὸς Græce dicitur,Latine quia impreſsa ſtellarum lumina velut ſigna habeat,tanquã cælatum appellatur: ſicut ar
Danie. 3. gentum quod ſignis eminentibus refulget, cælatum dicimus. οὐρανὸς autem ἀπὸ τοῦ ὁρᾶν ἄνω dicitur, quod videatur τὴν ὅλην ὁρᾶν ἄνωθεν γὴν. igitur terræ quæ obſcurior eſt, οὐρανὸς nuncupatur, quia lucidus eſt, tanquam viſibilis. Vnde puto & illud dictũ: Volatilia cæli ſemper videt faciem patris mei qui in cælis eſt. Et volan D
tia circa firmamentum cæli,eò quòd poteſtates quæ ſunt in illo viſibili loco,ſpectent hæc omnia,& ſubiecta ſuis habeant conſpectibus, Denique clauſum cęlum dictum 3.Reg.17.
eſt temporibus Heliæ,quãdo Achab & Iezabel perfidia regnabat, cui populus regalis ac religio deſeruirat,eò quòd nemo ad cælum oculos erigebat,nemo eius authorem venerabatur,ſed ligna & lapides adorabant. Vnde hoc colligimus: quia in maledictionibus populi Iſrael Leuit.26.
dixit deus: Erit tibi cælũ ſuper caput tuũ æreum, & terra tua ferrea: quãdo precium perfidię luens populus Iudæorum,intemperie cæli,& terræ infœcunditate multatur. De cælo enim cauſa fertilitatis. Denique & Moyſes Deut.33.
benedictiones tribui Ioſeph à finibus cæli & rore & abyſsis fontium deorſum venientibus,& ſecundum orã à Solis curſu & à conuenientibus menſibus & à vertice montium & collium æternorum dedit,eò quòd moderatione cæleſti terrarum fœcunditas nutriatur. Ferreũ ergo cælum eſt,quod nullum exudat humorem, quando nullis nubibus imber rũpitur. Eſt etiã 4 ferreũ cęlũ,ſub 4 Alias,
obſcurus aer,preſsus atq; nebuloſus colore ferrugineo. enim.
Quãdo rigore frigoris ſtringitur terra, tũc velutiſuper caput noſtrũ humor ſuſpẽſus videtur,& p momẽta imminere. Plerunq; etiam glacialibus ventorum flatibus rigentes aquæ conſolidãtur in niuem, & rupto aere nix funditur. Neq; enim firmamentum hoc poteſt ſine aliquo rumpi fragore aut penetrari. Ideo & firmamentum dicitur,quod non ſit inualidum nec remiſsum. Vnde & de tonitruis, quæ concepto intra ſinũ nubium ſpiritu, cum ſe vehemẽter eruptura eliſerint,magno cõcrepant E
ſonitu,ait ſcriptura: Firmãs tonitrua. A firmitate ergo firmamentum eſt nuncupatum,vel quod diuina virtute firmatum ſit,ſicut ſcriptura nos docet dicens: Laudate eum in firmamento virtutis eius. Nec præterit retuliſse aliquos cælos cælorum ad intelligibiles virtutes, firmamentum ad operatorias,Et ideo laudare cælos vel enarrare gloriam dei,& opera manuum eius annunciare firmamentum. Sed nõ quaſi ſpiritalia,ſed quaſi opera mũdi enarrant,quemadmodum ſupra diximus. Alii quoq; purificatorias virtutes interpretati ſunt aquas quæ ſuper cælos ſunt. Accipimus hęc quaſi ad tractatus decorem: Nobis tamen non alienum videtur atque abſurdum ſi aquas veras propter illam cauſam quam diximus intelligam9. Nã & reos & gelu & frig9 & æſtus ſecũdũ hymnũ Propheticũ benedicunt dominũ, benedicit & terra: & illa nõ ad intelligibiles naturas referimus, ſed ad veritatem, Laudant etiam dracones dominũ, quia natura eorum & ſpecies cum videtur,non minimũ vel decoris offundit,vel in eſse rationis oſtendit.

De laude ac probatione operis ſecundi diei, eiuſdem que clauſione. Caput V.

ET vidit deus quia bonũ eſt.) Facit filiũ quod F
vult pater,laudat pater quod facit filius. Nihil in illo naturæ degeneris inuenitur, cuius opus à paterna non degenerat volũtate Vidit vtiq;,non oculis corporalibus intendit,ſed diuinuit plenitudini gratiæ conuenire, vt mihi eius iudicium cognoſceretur. Nos enim ſolemus etiam de iis quæ diuina ſunt diſputare. Et quid mirum ſi de opere retractare poſsint,qui de ipſius operatoris generatione faciũt quęſtiones? Ipſum in iudicium vocant, ipſum inæqualem atque degenerem aſserere conãtur. Ideo legis: Et dixit deus,& fecit deus. Eodem pater & filius maieſtatis honorantur nomine. Et vidit deus quia bonum.) Dixit tãquã omnia quę pater vellet ſciẽti,& vidit tanquã omnia quæ filius faceret ſcientia tenens,& efficiẽs operatione conſorti. Vidit quia bonum.) Non vtique cognouit quod

G neſciebat,ſed probauit quod placebat,Non quaſi incognitum palcuit opus, quia nec quaſi incognitus pater
Matt.3. qui complacuit in filio,ſicut ſcriptum eſt: Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi complacui.Scit autẽ ſemper filius voluntatem patris,& pater filii,audit patrem filius ſemper,& pater filium per vnitatem naturæ voluntatis atq; ſubſtantiæ.Deniq; teſtatur hoc in Euãgelio ſuo
Ioan.11. filius dicens ad patrem:Sciebam quia ſemper me audis. Imago eſt enim inuiſibilis dei filius:omnia patris quaſi imago exprimit,omnia eius quaſi ſplendor gloriæ illuminat nobis atque manifeſtat. Videt & filius patris opus,ſicut & pater filii,ſicut & ipſe dominus declarauit: Non poteſt filius facere à ſe quicquam,niſi quod viderit facientem patrem.Vidit ergo facientem patrem & vidit
Ioã.5.&.8 per ſecretum iuiſibilis naturæ.Et audit ſimiliter.Deniq; ait Sicut audio,iudico:& iudicium meum verũ eſt,quia non ſum ſolus,ſed ego,& qui miſit me pater. Hoc myſticum eſt,illud morale Vidit mihi,probauit mihi.

Actuũ.10 Quod deus probauit,tu reprehenſibile ne dixeris: quoniam quod deus mundauit,tu commune ne dixeris ſcriptũ tibi eſse meminiſti. Ergo bonum 4 dei nemo blaſphemet.Si firmamentum bonum,quantò magis bonus eius creator, etiam ſi Arriani nolint, Euuomiani reclament,radicis degeneris fructꝰ deterior?Vidit,inquit,deus quia bonum.)Solent artifices ſingula prius facere,& poſtea habili commiſsione connectere:& qui vultus hominum vel corpora excudunt de marmore, vel ære fingunt,vel cæris exprimunt, non tamen ſciunt quemadmodum ſibi poſsint membra ſingula cõuenire,& quid gratiæ adferat futura connexio:& ideo aut laudare non audent,aut pro parte laudant:Deus verò tanquam æſtimator vniuerſitatis præuidẽs quæ futura ſunt, quaſi perfecta iam laudat quæ adhuc ĩ primi operis exordio ſunt, finem operis cognitione præueniens. Nec mirum ſi apud quem rerum perfectio,non in cõſummatione operis,ſed in ſuæ prædeſtinatione eſt volũtatis,laudat ſingula quaſi conuenientia futuris,laudat plenitudinem ſingulorum venuſtate compoſitam. Illa eſt enim vera pulchritudo,& in ſingulis mẽbris eſse quod deceat,& in toto,vt in ſingulis gratia,in omnibus forma conuenientis plenitudo laudetur.Sed iam etiam ſecundus nobis claudatur dies,ne dum opus aſtruimus firmamẽti,infirmiores eos qui audiunt,dicendi prolixitate faciamus, dum in noctẽ ſermo producitur,quæ adhuc carens lunæ ſtellarumq; lumine,(nondum enim luminaria creata ſunt cæli)obſcuritatem poſsit afferre remeantibus: ſimul vt cibo potuque curentur corpora,ne animis epulantibus
I fragilitas carnis de nocturno quoque ieiunio queratur.

4 Alias, bonum nomen dei ne blaſphemes.

H

CAPITA TERTII LIBRI HEXAMERON.

De introductione tertii diei,cum increpatione hominũ quod imperio dei inſenſibilibus elementis parẽtibus, ipſi non obediunt,exhortatione quoq; vt populus in vnam eccleſiam domini congregetur. Caput. I.

De inuiſibilitate & apparitione terræ ꝑ ſcripturæ probationem.Et quomodo aquę congregatę fuerint ĩ vnam collectionem,cum deſtructione opinionum contradicentium. Caput II.

Quomodo aquarum per omnem ferè terram diffuſarũ vna dicatur collectio,cũ & hodie diuerſa ſint maria.

Quomodo etiam congregatio vna potuerit omnes illas aquas recipere,atque exinanire terras, quæ ante fuſo per vniuerſum flumine ſtagnabantur. Caput III.

Quid ſit quod ait dominus,Et appareat arida: & non dixerit,Et appareat terra. Caput IIII.

De eo quod à quibuſdam additum perhibetur:Et congregata eſt aqua in collectiones ſuas.&c.De probatione quoque,& ſingulari ac mira laude maris. Caput. V.

Quomodo conuenerit vt terræ daretur ſpecies & gratia germinãdi,& viriditas agri:ac de virtute & vtilitate huius vocis qua deus dixit:Germinet terra herbam virentem fœni &c.cum redargutione corũ qui hanc prerogatiuam ipſi Soli adſcribunt. Ca. VI.

Cur prius pecori pabulum,quã cibus homini ſit creatus:ſimplexq; victꝰ & naturalis cibus reliquis cibis antelatus ſit.De cõmẽdatione quoq; ipſius,ac de myſterio herbæ virentis,& floris fœni:cum exhortatione noſtri ad imitationem illius herbæ, & confutatione Manichæi,aliorumque hereticorum. Caput. VII.

De germine,ac ſeminaria virtute,& admirabili germinationis & fructificationis modo,terreque vtilitate. De laude quoq; agri pleni,& ſalubritate ſucci herbarũ,virgultorũq; ac foliorũ remediis.Cap. VIII.

De retuſione cauſationis quod cum vtilibꝰ etiam letalia & pernicioſa generentur. Caput IX.

Quomodo terra ſecundum genus ſuum dicatur proferre ſemina, cum plerunque ſemina iacta degenerent.Ac de diuerſitate ſeminis diaboli & ſeminis Chriſti filii hominis,& quando iſte homo verbũ ſuũ ſeminauerit ſuper terram. Caput X.

De ortu arborũ atque roſarũ, & quomodo roſa humanæ vitæ ſpeculũ præferat. Caput XI.

De ſingulari vitis commendatione. & quomodo exemplum eius ad noſtræ vitæ inſtitutionem arceſsendum.ſit. Caput XII.

De arborum varietate,ac diuerſis earum vtilitatibꝰ & ornatibus fructuũque ſuorum atque ſuccorum proprietatibus & medelis. Caput XIII.

De ſimplicium pomorum differentia, foliorumque diuerſitate. Caput XIIII.

Quod inexplicabile ſit ſingularum rerũ exquirere proprietates:& de varia mutatione ipſius aquæ quæ omnium virgultorum nutrix eſt. De diſcrepantia quoque lachrymarum arborum, quæ eiuſdem aquę alluuione generantur:ac tandem de diffuſioris perſcrutationis excuſatione. Caput. XV.

Quemadmodum ad verbum domini,quod omni aquarum curſu eſt redundantius, ſubitò omnis virgultorum creatura efloruerit,& victum atque medelam miniſtrauerit. Quomodo præterea vniuerſa gignentia aut ſemina habeant, aut aliqua quæ cum virtute ſeminum videantur conuenire. Ac de magna dei virtute in ſingulis. Caput XVI.

De reprehenſione ſurditatis humani cordis. Et de incomprehenſibili admirãdaque dei etiã in paruis prouidentia.De primo quoque cultore vitium, & commendatione vini. Caput XVII.

K

L

M

FINIS.

Diui Ambroſii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI HEXAMERON LIBER TERTIVS, DE DIE TERTIO.

De introductione tertii diei,cum increpatione hominum quod imperio dei inſenſibilibus elementis parentibus,ipſi non obediunt:exhortatione quoque vt populus in vnam eccleſiam domini congregetur. Caput I.

A DIESTERTIVS nobis hodie in ſermone naſcatur,qui ortus eſt in lectione:preclarus dies,qui terram à naufragio liberauit,dicẽte Deo Congregetur aqua quæ eſt ſub cælo,in congregationem vnam.) De quo prefationem adoriri placet.Congregetur aqua, dictũ eſt, & congregata eſt:& frequenter dicitur, congregetur populus,& non congregatur . Non mediocris pudor eſt, imperio Dei inſenſibilia elementa parere & homines non obedire,quibus ſenſus ab ipſo tributus eſt authore Et fortaſse hic pudor fecerit vt hodie plures conuenire tis,ne quo die congregata eſt aqua in congregationem vnam,eo die populus nequaquàm congregatus in eccle Pſal.79. ſiam domini videretur.Nec hoc ſolum obedientis aquę exemplum habemus. nam & alibi ſcriptum eſt : Viderunt te aquæ Deus,viderunt te aquæ, & timuerunt . Neque enim veriſimile non videtur de aquis dictum, quando alibi quoque idem Propheta ait : Mare vidit & fugit, Iordanis conuerſus eſt retrorſum . Hoc enim vere factum quis ignorat,quod ad Hebræorum tranſitum mare fugerit,quando ſe vnda diuiſit,tranſiuit populus pul
B uerulento veſtigio,periſſe mare credens,fugiſſe fluctus? Denique credidit hoc AEgyptius,& ingreſus eſt:ſed illi rediit vnda quæ fugerat.Nouit ergo aqua & congregari & timere,& fugere quando Deus præcipit. Hanc imitemur aquam,& vnam congregationem Domini, vnam eccleſiam nouerimus . Congregata eſt quondam aqua ex omni valle,ex omni palude,ex omni lacu . Vallis eſt hæreſis,vallis eſt gentilitas,quia Deus montium eſt,non 3.Re . 20. vallium.Denicę in Eccleſia exultatio eſt,in hæreſi & gẽtilitate fletus & mœror.Vnde ait: Diſpoſuit in conualle Pſal.83. fletus.Ex omni igitur valle congregatus eſt populus catholicus.Iam non multæ congregationes ſunt, ſed vna eſt congregatio,vna eccleſia.Dictum eſt & hic:
Congregetur aqua ex omni valle.& facta eſt congregatio ſpiritalis,& factus eſt vnus populus : ex hæreticis & gentilibus repleta eccleſia eſt. Vallis eſt ſcęna:vallis eſt circus,vbi currit mendax equus ad ſalutem,vbi humilis & abiecta contentio,vbi litium fœda deformitas.Ex his igitur qui circo inhæreret cõſueuerant, fides creuit eccleſiæ,quotidianus cœtus augetur.Palus eſt luxuria ,palus eſt intemperantia,palus eſt incontinentia: in qua vo
C lutabra libidinum ſunt,beſtiarum murmura , latibula paſsionum vbi merſantur quicunq; inciderint , & non emergunt:vbi labuntur pedum veſtigia fluitant ſingulorum inceſsus:vbi fulicæ ſe dum lauant,polluunt : vbi flebiles deſuper gemitus columbarum : vbi pigra teſtudo cœnoſo hæret in gurgite:denique aper in palude,cervus ad fontes.Ex omni igitur palude,vbi quaſi ranæ veterem querelam canebant,congregata eſt fides ,congregata eſt puritas animi,mentisque ſimplicitas.Congregata eſt aqua ex omni lacu,& ex omni fouea , vt nemo fodiat foueam fratri ſuo,in quam ipſe incidat : ſed omnes ſe inuicem diligant,omnes ſe inuicem foueant, & quaſi vnum corpus diuerſa ſe membra ſuſtentent : quos non mortiferi cantus,& acroamata ſcenicorum,quæ mẽtem emolliant ad amores,ſed concentus eccleſiæ , & cõſona circa dei laudes populi vox,& pia vota delectent:quibus nõ purpurea peripetaſmata ,nõ aulea precioſa ſpectare voluptati ſit,ſed hanc pulcherrimam mundi fabricam, hanc diſtantem inter ſe elementorum copulam : cælum ſicut cameram extenſum,vt inhabitantes in hoc mundo tegat,terram ad operandum datam,diffuſum aerem, clauſa maria,populum hunc diuinæ operationis organum,in quo diuini modulamen reſultet oraculi, & Dei ſpiritus intus operetur,templum iſtud ſacrarium trinitatis,ſanctitatis domicilium.eccleſiam ſanctam ,in qua refulgent aulea cæleſtia,de quibus dictum eſt: Dilata locũ tabernaculorum tuorum,& auleorum tuorum:fige, ne Eſai. 54 parcas:longiores fac funiculos tuos,& palos tuos cõfir- D ma:adhuc in dexteram & ſiniſtram extende,& ſemen tuum gentes hæreditate poſsidebit,& ciuitates deſertas inhabitabis.Habet ergo aulea , quibus attollit vitam bonam,peccata tegit,culpam obumbrat . Hæc eſt eccleſia, quæ ſuper maria fundata eſt,& ſuper flumina præparata Supra vos enim confirmata eſt & preparata,qui ſicut flumina puro in eam mundi fonte decurritis,de quibus Pſal.92. dictum eſt:Eleuauerunt flumina domine ,eleuauerunt flumina vocem ſuam à voce aquarum multarum. Et addidit:Mirabiles elationes maris,mirabilis in excelſis Dominus.Bona flumina . hauſiſtis enim ex illo perenni & pleno fonte à quo fluitis quod fluitis, qui ait vobis : Qui Ioan.7. credit in me(ſicut dicit ſcriptura)flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.Hoc autem dicebat de ſpiritu quẽ incipiebãt accipere qui crediturierãt in eum. Sed iam quaſi boni Iordanes reuertimini mecum in originem.

De inuiſibilitate & apparitione terræ per ſcripturæ probationem.Et quomodo aquæ congregatæ fuerint in vnam collectionem:cum deſtructione opinionum contradicentium.

Caput II.

CONGREGETVR,inquit,aqua quæ ſub cælo eſt, E in congregationem vnam,& appareat arida.
C Et factum eſt ſic .) Fortaſse parum [crediderit aliquis ſuperioribus ſermonibus noſtris, quibus tractauimus inuiſibilem ideo fuiſse terram , quod aquis operta tegeretur , vt corporeis oculis videri non poſset.Ad ſe enim Propheta retulit,hoc eſt ad noſtram conditionem,non ad diuinæ maieſtatem naturę,quæ vtique omnia videt.Sed vt aduertatis quia non quaſi noſtri ingenii probandi gratia,ſed veſtræ cauſa inſtructionis ſuſcepimus hunc tractandi laborem : adſtipulante nobis lectiõis ſerie teſtificamur,quę aperte probat,poſt congregationem aquæ quæ erat ſuper terram , & poſt deriuationem eius in maria,apparuiſſe aridam . Deſinant ergo qui nobis,dialecticis diſputationibus moue
† iurgia. re negocia † ſolent,dicentes:Quomodo terra inuiſibilis,cũm omni corpori naturaliter & ſpecies & color inſit:omnis autem color ſit ſubiect9 aſpectui? Clamat Dei vox:Congregetur aqua, & appareat arida .) Et iterum ſcriptura dicit:Congregata eſt aqua in congregationem vnam,& apparuit arida.) Quid opus fuit iterare ,niſi occurrendum quæſtionibus iudicaſset Propheta?
F Nónne videtur dicere:Non dixi inuiſibilem ſecundum naturam.ſed ſecundum ſuperfuſionem aquarum? Deinque addidit ſublato velamine apparuiſſe aridam , quæ antè non videbatur.Iterum quoque quæſtiones alias aferunt,dicentes:Si in congregationibus diuerſis aqua erat,quomodo ſi illæ congregationes in ſuperioribus erant,non defluebat aqua in eum locum ad quem poſtea domini imperio deriuata eſt ? Natura enim aquarum ſponte in inferiora prolabitur. Sin vero in inferioribus erant illæ congregationes,quomodo contra naturã ſuã aqua ad ſuperiora conſcendit?Itaq; aut ſecundũ naturales curſus imperio non eguit:aut cõtra naturã imperio proficere nõ potuit.Cui quæſtioni facile reſpondebo, ſi mihi ipſi antè reſpondeant,ante præceptũ domini hanc aquarum fuiſse naturam vt laberetur & flueret. Non enim ex vſu hoc habet cæterorum elementorum,ſed ſpeciale & proprium:non ex quodam ordine,ſed magis ex voluntate & operatione Dei ſummi . Quid iuſserit Deus,audiunt. Vox autem Dei,efficiens natura eſt . Eam vocem effectus operationis impleuit . Cœpit labi aqua, & in vnam confluere congregationem , quæ antè erat diffuſa per terras,& plurimis receptaculis inhærebat. Curſum eius ante non legi , motum eius ante non di-

G dici:nec oculus meus vidit,nec auris audiuit. Stabat aqua diuersis locis,ad vocem Dei mota est.Nónne videtur quia naturam ei huiusmodi vox Dei fecit, & secuta est creatura præceptum,& vsum fecit ex lege? Primæ enim constitutionis lex formam in posteros dereliquit. Denique semel diem fecit & noctem.Ex illo manet vtri usque successio,& diuturna reparatio. Iussa est etiam a qua currere in congregationem.Ex illo currit,fontes la buntur in fluuios,in freta currunt flumina, lacus deriuantur in maria:ipsa se aqua prȩcedit,vrget,& sequitur Vnus est ductus,vnum corpus.Et cum sit altitudo diuersa,indiscreta tamen dorsi eius æqualitas.Vnde & æquor appellatum arbitror, quod superficies eius æqualis sit. Respondi secundum illorum propositum, illi nunc respondeant mihi,si vnquam viderint fontes ex inferioribus scaturire,de pauimento aquam surgere. Quis eam cogit?Vnde prorumpit?Quemadmodum non deficit? Quomodo fiat vt ima solidiora vndam vomant? Hæc secundumoccultæ secreta naturæ.

Cæterum quis ignorat quod rapido plerunq; impetu in ima descendens,in superiora se subrigat, atq; in supercilium montis attollat:plerunq; etiam canalibus manu artificis deriuatiua,quantum descenderit tantũ rursus
H ascendat?Itaq; si vel impetu suo fertur,vel artificis deriuata ingenio,contra naturam suam ducitur & eleuatur, miramini si diuini operatione præcepti aliquid ad vsũ naturæ eius accesit,quod in vsu ante non fuerit? Dicãt nunc mihi quomodo tanquam in vtrem congregauerit aquas maris,vt scriptũ est:quomodo eduxerit de petra aquam. Qui potuit de petra educere aquam quæ non erat,non potuit aquam educere quæ erat?Percussit petrã & fluxerunt aquæ.clamat Dauid,& torrentes inundauerunt .Et alibi:Super montes stabunt aquæ. Habes in euã gelio quod cum grauis esset procella,& magn9 in mari motus,ita vt trepidarent apostoli naufragii periculum, excitauerunt dormientem in puppi dominum Iesum,& surgens imperauit vento & mari: sedata tempestas est, refusa tranquillitas.

Pſal.77. Pſal.103. Mat.8.

Qui potuit imperio mare totum sedare,nõ potuit aquas imperio mouere?Atqui in diluuio sic accepimus, quod eruperint abysi fontes,& quod induxerit postea spiritum,& siccauerit aquam. si nolunt obedisse naturam, vsumque elementi imperio dei esse conuersum:vel hoc concedãt,potuisse immisso vento aquas curtere, quod quotidie videmus in mari,vt inde aquæ currant, vnde
I flauerit ventus. Si tempore Moysi excitato austro valido siccatum est mare, eodem modo siccari non potuit congregatio aquarum, & in mare profluere aqua, quæ postea diuisa est in profundo?Sed discant naturam posse conuerti, quando petra aquas fluxit, & ferrum aquæ supernatauit,quod vtique Helisæus orando facere meruit,non imperando.Si igitur Helisæus ferrum leuauit contra naturam.Christus aquas mouere non potuit.

Ioan.11. Sed mouit,qui potuit dicere,Lazare veni foras:& mortuum suscitauit.Deus enim quod iubet,facit.

Itaque pari exemplo dictum accipe:Congregetur aqua, & congregata est.Dicendo autem congregetur,non solum mouit eam de loco,sed etiam statuit in loco,vt non præterflueret,sed maneret. Hoc vtique maioris miraculi est,quomodo omnes congregationes in vnam congregationem defluxerint:& vna congregatio non adimpleta sit. Nam & scriptura hoc inter mirabilia con
Eccliſ. 1. stituit dicendo:Omnes torrentes eunt in mare,& mare non adimpletur. Vtrunque igitur ex præcepto dei, vt & fluat aqua, & non superfluat. Circunscripta igitur imposito fine maria clauduntur,ne superfusa terris inundent omnia,& destituto aruorum cultu,munus terrenæ fœcũditatis impediant.Cognoscant igitur diuini esse præcepti,operationisque cælestis. Ait enim dominus per nubem ad Iob inter alia etiam de maris clausstro:
Iob.38. Posui ei fines,apponens clausstra & portas. Dixi autem ei:Vsque huc venies,nec transgredieris ; sed in te ipso K conterentur fluctus tui. Nónne ipsi videmus mare frequenter vndosum,ita vt in altum fluctus eius tanquam mons aquæ præruptus insurgat, vbi impetum suum ad littus illiserit, in spumas resolui, repagulis quibusdam arenæ humilis repercussum,secundum quod scriptum est:Aut non timebitis me,dicit dominus, qui posui are Hiere.5. nam fines mari? Infirmissimo itaq; omnium vilis fabuli puluere vis maris in tempestate cohibetur,& velut habenis quibusdam cælestis imperii à præscripto sibi fine reuocatur,violentique æquoris motus in sese frangitur atque in reductos sinus suos scinditur.Cæterum nisi vis statuti cælestis inhiberet,quid obstaret quin per plana AEgypti,quę maxime humiliorib9 iacẽs vallibus campestris asseritur,mare rubrũ AEgyptio pelago misceritur? Denique docent hoc qui voluerunt hæc duo sibi maria connectere, atque in se transfundere: Sesostris sane AEgyptius,q antiquior fuit,& Darius Medus,qui maioris contuitu potentiæ in effectum voluit adducere quod ab indigena fuerat ante tentatum. Quæ res indicio est,quod superius est mare Indicum, in quo mare rubrũ,quàm æquor AEgyptium,quod inferius alluit. Et fortasse ne latius sẽ mare effunderet, de superiorib9 ad inferiora præcipitans, ideo molimina sua rex vterque reuocauit. L

Quomodo aquarum per omnem fere terram diffusarum vna dicatur collectio, cum & hodie diuersa sint maria. Quomodo etiam congregatio vna potuerit omnes illas aquas recipere,atque exinanire terras,quæ ante fuso per vniuersum flumine stagnabantur.

Caput III

QVAERO nunc,cum dixerit, Colligatur aqua in collectionem vnam:) Quomodo diffusas per lacus, paludes, stagna, aquas, & superfusas vallibus & campis omnibusque planioribus locis, currentibus fontibus atque fluminibus vna potuerit recipere collectio:aut quomodo vna collectio cum hodiéque diuersa sint maria. Nam & Oceanum mare dicimus,& Tyrrhenum,& Adriaticum, & Indicum,& AEgyptiũ,& Pontum,& Propontidẽ, & Hellespontum, & Euxinum, Egæum, Ionium,Atlanticum. Plerique etiam Creticum, & septentrionale Caspium appellant mare.Vnde consideremus scripturæ verba quæ librato sunt trutinata examine. Colligatur, in- M quit,aqua in collectionem vnam.) Vna aquarum iugisque & continua congregatio est,sed diuersi sinus maris,vt quidem de scriptoribus forensibus ait: Nanque portus maris nostri sinus amplissimus.Meritoq; in diuersis locis diuersa sunt nomina, quia vocabula aquis ex regionum vocabulis adhęserunt. Vna autem congregatio aquarum, eò quòd iugis vnda atque continua ab Indico mari vsque ad Gaditani orãlittoris & inde in mare rubrum, extrema circunfuso orbem terrarum includit Oceano, interius quoque Tyrrheno Adrias, Adriæ cætera miscentur, nominibus distincta non fluctibus. Vnde pulchre habes quia deus congregationes aquarum vocauit maria. Ita & vna est generalis collectio,quæ dicitur mare, & multę collectiones quæ maria pro regionibus nuncupãtur. Sicut eni multæ terræ,vt Aphrica,Hispania,Thracia,Macedonia,Syria, AEgyptus,Gallia,atque Italia,pro regionũ appellantur vocabulis,& vna est terra: ita multa dicuntur pro locorum appellationibus maria,& vnum est ma- Pſal.88. re,sicut ait propheta dicens:Tui sunt cæli, & tua est terra,orbem terrarum & plenitudinem eius tu fundasti, aquilonem & mare tu creasti. Et ad Iob ipse dominus Iob 38. ait,Concluſi autem mare portis. Nunc quia de vna collectione diximus,illud occurrit, vtrum cum per omnẽ fere terrã & super terrã fuerint diffusæ aquæ per valle-

A Astria agrorum,concaua mõtium,planiciemque campo
rum,modo æquoris fusa congregatio vna potuerit om
nes illas aquas recipere, atque exinanire terras quæ an-
tẽ fuso per vniuersum flumine stagnabatur. Nam si tũc
operta erant omnia,non diceret, visa est terra,nisi tectã
vellet locis omnibus demonstrare. Si diluuium Noe tẽ
pore abscondit &montes, quando aquarum iam & sup
cælos, &infra firmamẽtũ fuerat facta discretio, quanto
magis dubitari non potest etiam montium vertices illa
superfusione latuisse? Quo igitur illa omnis aquarum
redundantia deriuata est? Quæ receptacula eam tam cõ
tinua atque connexa absorbere potuerunt? De quo mul
tus nobis potest sermo suppetere. Primum quia potuit
creator omnium, & ipsarum terrarum spatia diffũdere
Quod aliqui ante nos confirmantes,propria posuerunt
sententia. Ego, quid facere potuerit nunc prætermitto:
quid fecerit,quod aperte scripturarum authoritate non
didici,quasi secretum prætereo,ne forte etiam hinc ali-
as sibi quæstiones requirant. Assero tamẽ secundũ scri-
pturas, quia potuit locorum humilia, & camporum a-
Esai.49. perta diffundere,sicut ipsa ait: Ante te ambulabo,& mõ
tes planos faciam. Potuit etiam ipsa aquarum vis pro-
B fundiora ea facere quæ insederat,tanto fluctuum motu.
tantoque æstu concitatioris elementi, qui quotidie ima
pelagi torquere,& arenas verrere soleat de profundo.
Quis deinde sciat inquantum se illud magnum & inau-
sum nauigantibus atq; intentatum nautis fundat mare,
quod Britannias frementi includit æquore, atque in vl-
teriora & ipsis fabulis inaccessa secreta se porrigit? Quis
deinde colligat quantum Lucrino & Auerno in Italia,
Tiberiadi quoque in Palęstina, & ei lacui qui inter Palæ
stinam & Aegyptum Arabiæ deserta prætendit, portu-
busque diuersis Augusti,atque Traiani, cæterisque per
vniuersum orbem infusũ addiderit mare? Si sunt etiam
nõ confusi lac9,& stagna quæ non miscẽtur fluctib9, vt
Larius & Benacus. Albanus quoque,aliique plures,quo
modo vna congregatio aquarum? Sed quemadmodum
dicitur,quia fecit deus duo luminaria,id est Solem & Lu
nam,cum sint vtique & stellarum lumina: ita & vna cõ-
gregatio dicitur,cũ sint plurimæ. Neque enim annume-
rantur quæ non conferuntur.

Quid sit quod ait dominus: Et appareat Arida: & nõ
dixerit,& appareat terra Caput IIII.

C Sed vt videtur, quoniam de mari loquebamur,aliquãtulum exundauimus ad propo-
situm reuertamur, & considerem⁹ quid sit
quod ait dominus: Cõgregetur aqua in vnã
congregationem,& appareat Arida: & non dixerit,ter-
ra. Quod præclare positum quis non aduertat? Terra enĩ
potest & luto esse permixta,aquis madida,cuius species
superfusis aquis non appareat. Arida autem non solum
ad genus,sed etiam ad speciem terrarum refertur, vt sit
vtilis,sulcabilis, & apta culturis. Simul prospectum est
ne videatur Sole magis quã dei præcepto esse siccata, qa
Arida facta est antequam Sol crearetur. Vnde & Dauid
discernens mare & terram,ait de domino deo: Quoniã
Psal.94. ipsius est mare,& ipse fecit illud: & Aridam manus eius
fundauerunt. Arida enim expressio naturæ est, terra
appellatio quædam simplex negocii, quæ in se habeat
proprietatem: Sicut enim animal generis significatio
est,cui inest proprium aliquid & excellens, rationabi-
le autem proprium est hominis: ita & terra potest com-
munitur dici vel scatens aquis,vel deserta,& inuia, & si
ne aqua. Ergo & illi quæ scatet aquis,inest vt habeat ari-
ditatem. Remota enim aqua incipit esse Arida,sicut ha-
bes scriptum: Posuit flumina in desertum, & exitus a-
Psal.106. quarum in sitim. hoc est,de terra aquosa aridã fecit. Ha-
bet ergo terra propria qualitatẽ suã, sicut & singula ele
menta habent. Nam & aer humidam qualitatem, &
aqua frigidam,& ignis calidam. Et hoc est pricipale, p- D
priumi elementis singulis,quod ratione colligim9. Com
prehendere autem sensibiliter & corporaliter si velim9
velut connexas & composita reperimus,vt sit terra ari-
da & frigida, aqua frigida & humida, aer calidus &
humidus,ignis calidus & siccus: & sic sibi per has iuga-
les qualitates singula miscentur elementa. Nam terra cũ
sit aridæ & frigidæ qualitatis, connectitur aquę per co-
gnationem qualitatis frigidæ,& aqua aëri, quia humid9
est aer. Ergo aqua tanquã brachiis quibusdã duobus fri-
goris & hũoris, altero terram, altero aërem videtur am
plecti,frigido terrã,aërẽ humido. Aër quoq; medi9 inter
duo cõpugnãtia per naturam,hoc est inter aquã & ignẽ
vtrumq; illud elemẽtũ conciliat sibi,quia & aquis humo
re,& igni calore coniungitur. Ignis quoq; cum sit cali-
dus & siccus natura,calore aeri annectitur, siccitate au-
tem in cõmunionẽ terræ ac societatẽ refunditur,atq; ita
sibi per hunc circuitũ & chorũ quendã concordiæ soci
etatisq; conueniunt. Vnde & græce στοιχεῖα dicuntur,quæ
latine elementa dicimus, quod sibi conueniant & con-
cinant. Huc autem progressi sumus quia scriptura ait
quod deus vocauerit terram aridam, hoc est quia quod
principale est eius,nũcupauit proprietatẽ naturæ. Natu
ralis enim proprietas siccitas est terris hæc ei prærogati
ua seruata est. Principalis ergo siccitas subest etiã vt sit
frigida,sed non præferuntur secunda primis. Vt autem E
humida sit,aquarum affinitati sociatur. Ergo illud suũ,
istud alienum. Suum quod arida,alienum quod humida
Author itaque naturæ quod primo donauit,hoc tenuit:
quia istud ex natura,illud ex causa. De pricipalibus igi-
tur,non ex accidentibus terræ debuit proprietas defini-
ri,vt secundum prærogatiuam qualitatis eius informa-
retur nostra cognitio.

De eo quod à quibusdam additum perhibetur: Et con
gregata est aqua in collectiones suas &c. De probatio
ne quoque,& singulari ac mira laude maris.

Caput V.

Et vidit deus quia bonum.) Non præterimus
quia aliqui nec in Hebræo putant esse, nec
in cæteris interpretationibus, quia Congre
gata est aqua in collectiones suas, & appa-
ruit arida. Et vocauit deus aridam terram, & collectio-
nes aquarum vocauit maria. Cũ enim dixerit deus quia
factum est sic,satis esse putant vocem operatoris ad ce-
lebratæ operationis indicium. Sed quia in aliis quoque F
creaturis habet & definitionem præceptionis, & repe-
titum operationis vel indicium vel effectum: ideo nos
non putamus absurdum id quod perhibetur additum,
etiam si cæteris interpretibus vel veritas doceatur sup-
petere,vel authoritas. Multa enim non ociosè à septua-
ginta viris Hebraicæ lectioni addita & adiuncta com-
perimus. Vidit ergo deus quia bonum mare. Etsi pul-
chra sit species eius elementi, vel cum surgentibus al-
bescit cumulis ac verticibus vndarum, & cantes niuea
rorant aspergine,vel cum æquore crispanti clementio-
ribus auris & blando serenæ tranquillitatis purpurasce
tẽ præfert colorẽ, qui autem emin9 spectantibus frequẽ
ter offunditur, quando nõ violentis fluctibus vicina tũ-
dit littora,sed velut pacificis ambit & salutat amplexib9
quàm dulcis sonus,quã iucundus fragor,q̃ grata & con
sona resultatio: Ego tamen nõ oculis æstimatũ creaturæ
decorem arbitror,sed secundum rationem operationis
iudicio operatoris conuenire & congruere definitum.
Bonum igitur mare: Primum, quia terras necessario
suffulcit humore,quibus per venas quasdã occulte suc-
cũ quendã haud inutilẽ subministrat. Bonum mare tãq̃
hospitium fluuiorum, fons imbrium deriuatio alluuio
num,inuectio commeatuũ,quo sibi distantes populi co
pulantur,quo præliorũ,remouẽtur pericula,quo barba

Gricus furor clauditur, ſubſidium in neceſsitatibus, refu
gium in periculis, gratia in voluptatibus, ſalubritas va
letudinis, ſeparatorum coniunctio, itineris compendiū,
tranſfugium laborantium, ſubſidium vectigalium, ſte
rilitatis alimentum. Ex hoc pluuia in terras trāſſundi
ditur. Si quidem de mari aqua radiis ſolis hauritur, &
quod ſubtile eius eſt rapitur: deinde quanto altius ele
uatur, tanto magis etiam nubium obumbratione frige
ſcit, imber fit, qui non ſolum terrenam temperat ficci
tatem. ſed etiam ieiuna arua fœcundat. Quid enume
rem, inſulas quos velut monilia plerumque prætexit, in
quibus ii qui ſe abdicant intemperantiæ ſecularis illece
bris, fido continentiæ propoſito eligunt mundum late
re? & vitæ huius declinare dubios anfractus? Mare eſt
ergo ſecretum temperātię, exercitium continentiæ, gra
uitatis receſsus, portus ſecuritatis, tranquillitas ſeculi,
mundi huius ſobrietas: tum fidelibus viris atque deuo
tis incentiuum deuotionis, vt cum vndarum leniter al
luentium ſono certent cantus pſallentium, plaudant in
ſulæ tranquillo fluctuum ſanctorum choro, hymnis ſā
ctorum perſonent. Vnde mihi vt omnē pelagi pulchri
tudinem comprehendam quam vidit operator? Et quid
plura? Et quid aliud ille concentus vndarum, niſi qui
dam concentus plebis eſt? Vnde bene mari plerunque
H comparatur eccleſia, quæ primo ingredientis populi a
gmine totis veſtibulis vndas vomit: deinde in oratione
totius plebis tanquam vndis refluentibus ſtridet: tum
reſponſoriis pſalmorum, cantu virorum, mulierum,
virginum, paruulorum, conſonus vndarum, fragor re
ſultat. Nam illud quid dicam, quod vnda peccatum ab
luit, & ſancti ſpiritus aura ſalutaris aſpirat? Det nobis
dominus illa ſucceſsuum flumina proſpero ligno curre
re, tuto portu conſiſtere, nequitiæ ſpiritalis grauiora
quàm ferre poſsumus tentamenta neſcire, fidei ignora
re naufragia, habere pacem profundam: et ſiquando ali
quid ſit quod graues nobis ſeculi huius excitet fluctus,
euigilantem pro nobis habere gubernatorem dominū
Ieſum, qui verbo imperet, & tempeſtatem mitiget, tran
quillitatem maris refundat, cui eſt honor & gloria. laus
perpetuitas à ſeculis, & nunc & ſemper, in omnia ſecula
ſeculorum. Amen.

Quomodo conuenerit vt terræ daretur ſpecies & gra
tia germinandi, & viriditas agri, ac de virtute & vtilitate
huius vocis qua deus dixit: Germinet terra hærbā viren
tem fœni &c. cum redargutione eorum qui hanc prę
rogatiuam ipſi Soli adſcribunt. Caput VI.

I DISCEDENTE aqua conueniebat vt ſpecies ter
ræ daretur & gratia, vt inuiſibilis & incompo
ſita deſineret eſse. Nam plerique etiam hoc di
cunt eſse inuiſibile, quod ſpeciem non habet:
& ideo accipiunt terram inuiſibilem fuiſse, nō quia vi
deri non poſset à ſummo deo vel angelis eius, (nam ad
huc homines creati nō erant, vel etiā pecudes) ſed quia
ſine ſua ſpecie erat. Species autē terræ eſt germinatio, &
viriditas agri. Vnde vt & viſibilem eam & compoſitam
faceret deus, ait: Germinet terra hærbam fœni, ſeminans
ſemen ſecūdum genus ſuum, & lignum fructiferum faci
ens fructum ſecundum genus ſuum, cuius ſemen ſuum
ſit in ipſo. (Audiamus verba veritatis: quorum ſeries ſa
lus eſt audientium. Prima enim illa vox dei ſingulis cre
aturis impertita gignendis, lex naturæ eſt, quæ terris in
omne æuum remāſit futuræ ſucceſsionis datura prę
ſcri
ptum, quemadmodum vel generandi vel fructificādi in
reliquum vſus adoleſceret. Prima itaque germinatio eſt
quando naſcentia videntur erumpere: deinde cū erupe
rit & pfecerit germē, fit hærba: herba quoq; vbi paululū
pceſcerit, fit fœnū. Quàm vtilis, quàm vehemens vox:
Germinet terra hærbā fœni. Hoc eſt, ipſa per ſe germi
net terra, nullū alterius quęrat auxiliū, nō cuiuſquā indi
geat miniſterio. Solent enim plerique dicere: Niſi clemen K
tior ſolis calor tepefecerit terras, & quodāmodo radiis
ſuis fouerit, nō pōt germīare terra: & propterea gētes di
uinū honorem deputāt Soli, quod virtute caloris ſui ter
rarum penetret ſinū, ſparſaque foueat ſemina, vel rigen
tes gelu venas arborum relaxet. Audi ergo deum velut
hanc vocem emittentem: Conticeſcat ineptus ſermo ho
minum qui futurus eſt, faceſsat vana opinio: Antequam
Solis fiat luminare, herba naſcatur: ātiquior eius ſit prę
rogatiua quàm ſolis. Ne error hominum conualeſcat,
germinet prius terra quam fotus Solis accipiat. Sciāt o
mnes Solem authorem non eſse naſcentiū. Dei clemen
tia terram relaxat, dei indulgentia prorumpere facit fru
ctus. Quomodo Sol viuendi vſum miniſtrat oriundis,
quando illa prius diuinæ operationis viuificatione ſunt
edita, quàm Sol in hos viuendi vſus veniret? Iunior eſt
hærbis, iunior fœno.

Cur prius pecori pabulum quàm cibus homini ſit crea
tus, ſimplexque victus & naturalis cibus reliquis cibis
antelatus ſit: de cōmendatione quoque ipſius, ac de my
ſterio hærbæ virentis & floris fœni, cū exhortatione no
ſtri ad imitationem illius hærbæ, & confutatione Mani-
chæi aliorumque hæreticorum: Caput VII.

ET forte mirentur aliqui quod prius pecori
pabulum, q̄ cibus hoi ſit creatus. In quo pri
mū, pfundū dei conſiliū debemus aduerte L
re, quod etiā minima quęq; non negligat, ſi
cut in euāgelio ſapientia dei dicit: Reſpicite volatilia cę
li, quoniam nō ſerunt neq; metunt, neq; congregant in Matth. 6.
horrea, & pater veſter cæleſtis paſcit illa: nōne vos plu
ris eſtis illis? Cum enim illa paſcuntur dei gratia, nemo
ſibi debet de ſua induſtria & virtute blandiri. Deinde
quia ſimplicem victum & naturalem cibum reliquis ci
bis debuit anteferre. Hic enim ſobrietatis eſt cibus, reli
qui deliciarum atque luxuriæ. Hic communis omnibus
animantibus cibus, ille paucorum. Exemplum itaque
frugalitatis, magiſteriū parſimoniæ eſt, hærbæ ſimplicis
victu oleriſq; vilis aut pomi cōtentos eſse oēs oportere,
quē natura obtulit, quē liberalitas dei prima donauit. Il
le ſalubris, ille vtilis cibus, q̄ morbos repellat, q̄ reſecet
cruditates, nullo hoīm paratus labore, ſed diuino effu
ſus munere, ſine ſatione fruges, fructus ſine ſemine, tam
dulcis, tam gratus, vt etiam repletis voluptati atque vſui
ſit. Denique ad primas datus menſas, ad ſecundas remā
ſit. Quid autem creaturæ huius attexam miraculum,
& ſapiētiæ operatricis argumentum exprimam? In hac
enim germinum ſpecie, & in illo virentis hærbæ mune- M
re imago eſt vitæ humanæ, & naturæ conditioniſque no
ſtræ inſigne quoddam ſpectatur, & ſpeculū elucet. Illa
hærba & flos fœni, figura eſt carnis humanæ, ſicut bo
nus diuinitatis interpres organo ſuæ vocis expreſsit, di
cens: Clama. Quid clamabo? Omnes caro fœnū, & om
nis gloria hominis vt flos fœni. Aruit fœnum, & flos de
cidit: verbū autē domini manet in æternū. Dei ſentētia,
vox humana eſt. Dicit deus, Clama: ſed in ipſo Eſaia lo
quitur. Ille reſpondit: Quid clamabo? Et tanquam quid Eſai. 40.
loqueretur audiſset, adiūxit: Oīs caro fœnū. Et vere. Vi
ret enī & gloria hoīs i carne quaſi fœnū: & quæ putatur
eſse ſublimis, exigua quaſi hærba eſt, prēmatura vt flos,
caduca quaſi fœnū: germinat vitæ veriditatē in ſpecie
nō in fructu ſoliditatem: hilarioris vitæ quaſi flos prætē
dens iucunditatē, breuiori ſpacio occaſura, ſicut hærba
fœni, quod priuſquam euellatur areſcit. Quæ enim fir
mitudo in carne, quæ ſalubritas poteſt eſse diuturna?
Hodie videas adoleſcentem validum, pubeſcentis æta
tis virtute florentem, grata ſpecie, ſuaui colore: craſtina
die tibi facie & ore mutatus occurrit: & qui pridie tibi
lautiſsimus decoræ formæ viſus eſt gratia, alio die mi
ſerādus apparet, ægritudinis alicuius infirmitate reſo-

lutus. Pleroſque aut labor frangit, aut inopia macerat, aut cruditas vexat, aut vina corrumpunt, aut ſenectus debilitat, aut cuiratos deliciæ reddunt, luxuria decolorat. Nónne verum eſt quia aruit fœnum, & flos decidit? Alius abauis atauiſque nobilis, & maiorem honeſtatus infulis, proſapiæ veteris clarus inſignibus, amicis abundans, ſtipatus clientibus, & vtrumque latus tectus, ſecum producẽs maximam ac reducens familiam, repente aliqua accidentis periculi mole turbatus, deſtituitur ab omnibus, à ſodalibus derelinquitur, impugnatur à proximis. Ecce verum eſt quia ſicut fœnũ vita hominis, priuſquàm euellatur, areſcit. Eſt etiam qui dudum vbertate affluens copiarum, liberalitatis fama per ora volitãs ſingulorum, clarus honoribus, præminens poteſtatibus, tribunalibus celſus, ſolio ſublimis, beatus populis æſtimatus, dum præconum clamore deducitur, ſubita rerum conuerſione in eum carcecẽ rapitur, quo alios ipſe detruſerat, & inter reos ſuos imminentis pœnæ deflet erumnam. Quantos pridie caterua plaudentium, & inuidioſa fauentis populi frequens domum põpa deduxit, & nox vna glorioſæ illum ſplendorem deductionis aboleuit, ac repentinus lateris dolor effuſis gaudiis luctuoſam grauis ſucceſsionem mœroris admiſcuit. Huiuſmodi igitur eſt gloria hominis, ſicut flos fœni. Quæ etiam cum defertur, nihil operibus adiungit, in qua nullus fructus acquiritur, & cum amit
B titur euaneſcit, omnẽ ſcenam hominis, & quam deſuper obũbrabat repente deſtituens, & quam intus animabat. Atque vtinam imitaremur hanc hærbam, de qua ait dominus: Germinet terra hærbam fœni, ſeminans ſemen ſecundum genus ſuum, & ſecundum ſimilitudinem.) Seminemus igitur ſemen ſecundum genus. Quod ſit genus, audi dicentem oportere nos quærere illud diuinum, ſi quo modo illud tractare poſsimus aut inuenire, quamuis non longe ſit ab vnoquoque noſtrum. In ip
Actu.17. ſo enim viuimus, & ſumus, & mouemur, ſicut quidam veſtrũ, inquit, dixerunt, cuius & genus ſumus. Secundum hoc genus ſeminemus ſemen, nõ in carne, ſed in ſpiritu. Non enim carnalia ſed ſpiritualia ſeminare debemus, qui ad vitam peruenire volumus æternã. Quæ ſit autem ſimilitudo, nõ ignoras, qui ad imaginem & ſimilitudinem dei factus es. Hærba generi reſpondet ſuo tu non reſpondes tuo generi? Tritici granum ſparſum terræ, generis ſui gratiam reddit, & tu degeneras? Fruges non adulterant ſui ſynceritatem ſeminis, tu adulteras puritatem animæ, vigorem mentis, corporis caſtitatem Non agnoſcis opus eſse te Chriſti? Manibus ſuis, vt le-
C gimus, te ille formauit, & tu Manichæe alterum tibi aſſciſcis authorem? Pater deus dicit ad filium: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: & tu Photiniane dicis quia in conſtitutione mundi adhuc non erat Chriſtus? Et tu Eunomiane dicis quia diſsimilis eſt patri filius? Nam ſi imago: non diſsimilis vtique, ſed totum ex toto exprimens patrem, quem pater ſubſtantiæ ſuæ vnitate ſignauit. Pater dicit: Faciamus & tu cooperationem negas? Quod dixit pater, filius fecit: & tu æqualem negas, in quo complacuit pater?

De germine, ac ſeminaria virtute, & admirabili germinationis & fructificationis modo, terræque vtilitate. De laude quoque agri pleni, & ſalubritate ſucci hærbarum, virgultorũmque ac filiorum remediis. Cap. VIII.

GERMINET, inquit, terra hærbam fœni ſecundũ genus. (In omnibus quæ dicuntur naſcẽtia terrę, primũ germẽ eſt: vbi ſe paululũ ſuſtulerit, fit hærba, poſtea fœnũ inde fit fructus. Sũt naſcẽtia quæ radice germinãt, vt arbores quæ non ſũt ſatæ, ex aliarũ arborũ radice naſcuntur. In arundine videmus quomodo in extremo eius velut quidam fit nodus è latere, & inde alia arũ do germinat. Eſt ergo in radice vis quędam ſemina D
rii. Inſitiua quoque in ſuperioribus germinant. Aliis ergo à radice, aliis diuerſo munere ſeries ſucceſsionis acquiritur. Ineſt enim naſcentibus ſingulis aut ſemen, aut virtus aliqua feminaria, & ea ſecundum genus, vt quod naſcitur ex ea, ſimile eorum quæ ſata ſunt, vel quorum de radice ſit, germinet, De tritico triticum, de milio milium, de piro pirus albo flore prorumpit, caſtanea quoque ſurgit de radice caſtaneæ. Germinet, inquit, terra hærbam fœni ſecundum genus. Et continuò parturiens terra nouos ſe fudit in partus, & induit ſe amictũ viriditatis, gratiam fœcunditatis aſsumpſit, diuerſiſque compta germinibus proprios ſuſcepit ornatus. Miramur quòd tam cito generauerit, quanto maiora miracula ſunt, ſi ſpectes ſingula, quemadmodum vel iacta ĩterram ſemina reſoluantur, ac niſi mortua fuerint, nullum fructum afferant: ſi vero fuerint quadam ſui morte reſoluta, in vberiores fructus reſurgant. Suſcipit igitur granum tritici putris gleba, & ſparſum cohibet occatio, ac velut materno terra gremio fouet & cõprimit. Inde cũ ſe granũ illud reſoluerit, hęrbam germinat, grata ipſa iam ſpecies hærbeſcentis viriditatis, quæ ſtatim genus ſatiui ſimilitudine ſui prodit, vt in ipſo ſuæ ſtirpis exordio cuius generis hærba ſit recognoſcas, atq; in hærbis fructus appareat, paulatiq; adoleſcit vt fœnũ culmoq; pubeſcens erigitur & aſsurgit. Aſt vbi ſe genicula E
ta iam ſpica ſuſtulerit, vaginæ quędam futuræ frugi parãtur, in quibus granum formatur interi9, ne tenera ei9 primordia aut frigus lædat, aut ſolis ęſtus exurat, aut ventorum inclementia, vel imbrium vis ſæua decutiat. Succedunt qdã ordines ſpecie mirabili arte formati, vel ad ſpeciem grati, vel ad tutamen nexu quodam inter ſe naturalis colligationis aſtricti, quam prouidentia diuina formauit. Et ne frugis numeroſioris pondere velut quędam cedat fultura culmorũ, vaginis quibuſdam ipſe culmus includitur, vt geminatis viribus frugem poſsit multiplicem ſuſtinere, ne impar oneri curuetur in terrã Tum ſupra ipſam ſpicam vallum ſtruitur ariſtarum, vt quaſi quadam in arce prætendat, ne auium minorum morſibus ſpica ſuis exuatur fructibus, aut veſtigiis proteratur. Quid dicam quemadmodum clementia dei humanæ proſpexerit vtilitati? Fœneratum terra reſtituit quod acceperit, & vſuratũ cumulo multiplicatum. Homines ſæpe decipiunt, & ipſa fœneratorem ſuũ ſorte defraudant: terra fidelis manet. Et ſiquando nõ ſolue
rit, ſi forte aduerſata fuerit frigoris inclementia, aut nimia ſiccitas, aut immenſa vis imbrium, alio anno ſuperioris anni damna compenſat: ita & quando prouentus ſpem deſtituit agricolæ, nihil terra delinquit: & quãdo arridet vbertas, fœcundæ matris ſe partus effundit, vt F
nunquã vllum diſpendium ſuo inferat creditori. Quæ vero ſpecies pleni agri? Qui odor? Quæ ſuauitas? De ſpecie agri pleni
Quæ voluptas agricolarum? Quid digne explicare poſſumus, ſi noſtro vtamur alloquio? Sed habemus ſcripturæ teſtimonia quibus agri ſuauitatem benedictioni & gratiæ ſanctorum aduertimus comparatam, dicente ſancto Iſaac: Odor filii mei ſicut odor agri pleni. Quid tibi deſcribam purpuraſcentes violas, candida Gene.27.
lilia, rutilantes roſas, depicta rura nunc aureis, nunc va De violis liliis, & roſis.
riis, nunc luteis floribus, in quibus neſcias vtrum ſpecies amplius florum, an vis odora delectet? Paſcuntur oculi grato ſpectaculo, lõge lateque odor ſpargitur, cuius ſuauitate complemur. Vnde diuine dominus ait: Et ſpecies agri mecum eſt. Cum ipſa eſt enim, quam ipſe formauit. Quis enim alius artifex poſsit tãtã rerũ ſingularũ exprimere venuſtatẽ? Conſiderate lilia agri: quant9 ſit candor in foliis, quemadmodum ſtipata ipſa folia ab imo ad ſummũ videantur aſsurgere, vt ſcyphi exprimant formam, vt auri quædam ſpecies intus effulgeat, quæ tamen vallo in circuitu floris obſepta nulli pateat iniurię. Si quis hunc florem decerpat, & ſua ſoluat in

G folia,quæ tanti est artificis manus quę possit lilii speciō reformare? Quis tantus imitator naturę,vt florem hunc redintegrare præsumat, cui dominus tantum testimonium dedit vt diceret:Nec Salomon in omni gloria sua sic vestiebatur,sicut vnum ex istis? Rex opulentissimus &sapientissimus inferior iudicatur quàm huius floris pulchritudo est. Quid enumerem succos hærbarum salubres? Quid virgultorum ac foliorum remedia? Cervus æger ramusculos oleæ mandit, & sanus fit. Locustas quoque folia oleæ arrosa liberāt ab ægretudine. Rubi folia superiacta serpenti,interimunt eum. Culices nō tangēt te si absinthii hærbam cum oleo coquas, & eo te perunxeris.

Mat.6.

De remediis virgultorum

De retusione causationis quod cum vtilibus etiam letalia & pernicioſa generentur. Caput. IX.

SED forte dicant aliqui: Quid quod cum vtilibus etiam letalia & pernicioſa generantur? Cum tritico conium, quod inter alimēta vitæ noxium reperitur, & nisi prævisum fuerit,consueuit saluti nocere. Inter alia quoque nutrimenta vitæ helleborum deprehenditur. Aconita quoq; fallunt frequenter,& decipiūt colligentem. Sed hoc ita est, ac si reprehendas terram quia non omnes homines boni. Sed qu od plus estaccipe,quia nō omnes boni an-
H geli in cælo. Sol ipse præ nimio calore spicas torret,adurit autem gignentium prima exordia. Luna quoque viātibus iter demonstrat, latronum prodit insidias. Num igitur dignum est in his quæ vtilia sunt posthabentes cōditoris gratiam confiteri, propter aliqua alimentorum noxia creatoris prospiciētiæ derogemus? quasi vero omnia gulæ causa debuerint procreari,aut exigua sint quæ ventri nostro diuina indulgentia ministrauerit. Definitæ nobis escæ sunt,&notæ omnibus, quæ & voluptatem generent,& corporis salubritatem. Singula autem eorum quæ generantur è terris,specialem quandam rationem habent, quæ pro virili portione complent vniuersæ plenitudinem creaturæ. Alia ergo esui,alia alii nascuntur vsui. Nihil vacat, nihil inane germinat terra. Quod tibi putas inutili,aliis vtile est, immo ipsi tibi frequenter alio est vsu vtile. Quod escam non adiuuat,medicinam suggerit:& sæpe eadē quæ tibi noxia sunt, auib9 aut feris innoxium ministrant pabulum. Denicq; sturni vescuntur conio,nec fraudi est eis, quoniā qualitate sui corporis venenū succi letalis euadunt. Frigida enim vis eius est succi, quā subtilibus poris in cordis sui sedē ducentibus, prȩcoci digestione prævenium prius quā vitalia ipsa pertentet. Helleborum autem periti loquūtur escam esse & alimoniā coturnicum, eò quod naturali quodam temperamento sui corporis vim pabuli nocen-
I tis euitent. Etenim si ratione medicinæ plerumque ad salubritatem humani quoque corporis temperatur,cui videtur esse contrarium:quāto magis proprietati naturæ ad cibum proficit, quod medica manu cōuertitur ad salutem? Per mandragoram quoq; sōnus frequētur accersitur,vbi vigiliarum ęgri afflictantur incōmodo. Nam quid de opio loquar, qđ etiā nobis quotidiano ꝓpe vsu īnotuit,quoniā dolores eo grauissimi internorū sępe viscerū sopiūtur? Nec illud prȩterit,quod conio plerūq; furores libidinū marcuerūt, & helleboro vetustæ passiōes ægri corporis sunt solutę. Nō solū igitur nulla in his reprehensio creatoris, sed etiā incremētū est gratiarū. Siquidem quod ad periculū putabas esse generatum,ad remedia tibi salutis operatur. Nam & id quod periculi est per prouidentiam declinatur: & id quod salutis,per industriam non admittitur. An vero oues & capræ ea quæ sibi noxia sunt declinare didicerunt, & solo odore per quoddam naturæ ministerium,cum sint rationis expertes,rationem tamen euadendi periculi vel tuendæ salutis agnoscūt,noxiáque pariter ac profutura distinguūt, ita vt plerumq; cum armata venenis tela sẽserint, notas K petere hęrbas,atque his remedium vulneri dicātur adhibere? Cibus illis ergo medicina est, vt resilire sagittas videas è vulnere,& fugere venena,non serpere. Denique ceruis cibus venenum est. Coluber ceruum fugit,leonem interficit. Draco elephantē ligat,cuius ruina mors victoris est. Et ideo summe vtrinque certatur, ille vt pedem alliget,in quo casus victi sibi nocere nō possit,iste ne posteriore extremus pede, aut calle capiatur angusto,vbi vel ipse se non queat retorquere,& draconē gravi proterere vestigio, vel sequentis elephanti auxilium non habeat. Ergo si irrationabilia animalia norunt quibus sibi aut medicentur hærbis,aut subsidiis opem afferant:homo nescit, cui rationabilis sensus innascitur? Aut tam alienus à vero est, vt quæ cuique apta sint vsui minime deprehendat: aut ita naturæ ingratus bonis, vt quoniam taurini hausus sanguinis letalis est homini, propterea putet laboriosum animal aut nasci nō debuisse,aut sine sanguine debuisse generari,cuius virtus ad cultum agrorum vtilis,aut ad vsum plaustrorum habilis,ad alimoniam suauis,diuerso munere fulcit agricolas,quibus deus,si bona sua norint,vniuersa donauit dicens: Germinet terra hęrbam fœni,spirans semen secundum genus. Non solum enim spontaneam alimoniam comprehendit quę est in hęrbis & radicibus,atque in arborum reliquisq; fructibus, sed etiā eā quę industria cōparatur,& cultu rustlicani laboris acquiritur. Quā decorum autem quod non statim fūdere terras semen iussit L & fructus,sed primum germinare,deinde hęrbescere cāpos statuit, postea secundum proprietatem sui generis semen adolescere,vt nunquam aruorum vacaret gratia quæ grato primum decore vernarent, postea fructuum suggererent vtilitatem.

Quomodo terra secundum genus suum dicatur proferre semina,cum plerunque semina iacta degenerent. Ac de diuersitate seminis diaboli,& seminis Christi filii hominis, & quando homo verbum suum seminauerit super terram. Caput X.

SED forte quis dicat: Quomodo secundum genus terra profert semina,cum plerumque semina iacta degenerent,& cum bonum triticū fuerit seminatum,decolor eius species, & iferior forma reddatur? Sed hoc siquando accidit,nō ad translationes generis,sed ad ægritudinē quandam & inęqualitatem seminis videtur esse referendum,Non enim desinit esse triticum si aut frigore aduratur, aut imbre madidetur,sed specie magis quā genere, colore quoque & corruptione mutatur. Denique frequēter madidata frumenta in sui generis speciem reuertuntur si aut sole aut M
ignib9 torreantur, aut diligentibus commissa culturis, aēris temperie terrarunque feracium vbertate foueātur. Itaq; reparatur in sobole, quod degenerauerat in parente. Vnde non periclitamur ne præceptum illud dei cuius vsus naturæ inoleuit, in reliquum successionis vitio destitutum sit, cum hodieq; in seminib9 generis sui syncritas reseruetur. Nam lolium,& reliqua adulterina semina quæ frugibus sæpe miscentur, zizania nuncupari euangelii lectione cognouimus:sed ea proprium quoddam genus habent,non ex tritici semine in aliud genus seminis decolori mutatione translata degenerem traxêre naturā. Deniq; hoc docet dominus dicens: Simile est Matt.13.
regnū cælorū homini qui seminauit bonū semē in agro suo:cū autē dormirent hoies,venit inimicus eius,& sup seminauit zizania inter triticum. Aduertim9 vtiq; quòd zizania & triticū,vt noībus,ita & genere videantur esse discreta. Deniq; & serui dixerūt ad patrēfamilias:Domine,nōne bonū semē seminasti ī agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Et ait illis:Inimicus homo hoc fecit. Aliud enī est semē diaboli,aliud semen est Christi, qđ seritur

ad iustitiam. Denique aliud filius hominis, aliud diabo
A lus seminauit. Adeo diuersa natura vtriusque seminis, vt contrarius seminator sit. Quod seminat Christus, regnū est dei: quod seminat diabolus, peccatū est. Quomō igitur potest vnius generis esse regnū atq; peccatum? Sic est, inquit, regnū dei, quēadmodū si homo iactet semen super terrā. Est & homo qui seminat verbū, de quo scri
Marci.4. ptum est: Qui seminat, verbū seminat. Hic homo verbum seminauit super terram, quādo dixit: Germinet terra hærbam: & subito terrarum germina pullularunt, & diuersæ rerum species refulserunt. Hinc pratorū virens gratia abundantiam pabuli ministrauit, inde camporum spica flauescens, imaginem pelagi fluctuantis commotione segetis vberioris expressit. Sponte omnes fructus terra suggessit: etsi arata sine cultore esse non poterat (nondum enim erat formatus agricola) inarata tamen opimis messibus redundabat, & haud dubiū quin maiora prouentu. Siquidem nec cultoris desidia terrarum destituere poterat vbertatem. Nunc enim fœcunditas vnicuique pro merito laboris acquiritur, vbi cultus spectatur agrorum: & negligentia vel offensa aut diluuiis pluuiarum, aut terram ariditatibus, aut grandinis ictu, aut quacunque ex causa soli vberis sterilitate multatur. Tunc autem prouentu spontaneo terra fructus locis omnibus inuehebat, quoniam is præceperat qui vniuersorum est plenitudo. Verbum enim dei fructificaB bat in terris, nec vllo adhuc erat terra damnata maledicto. Antiquiora enim mundi nascentis exordia, quā nostra peccata sunt, & recentior culpa propter quam condemnati sumus in sudore vultus nostri panem manducare, sine dolore alimenta nescire. Denique hodiéque fœcunditas terræ veterem affluentiam spōtaneo vsu fertilitatis operatur. Quā multa sunt enim quæ adhuc spō te generantur. Sed etiam in his ipsis quæ manu quæruntur, magna ex parte manent nobis diuina beneficia, vt frumenta ipsa quiescentibus inferantur. Quod propo-
Marci.4. sitæ docet lectionis exemplum, dicente domino quia sic est regnum dei quemadmodum si homo iactet semen super terram, & obdormiat, inquit, & exurgat nocte & die & semen germinet, & increscat dum nescit ille. Vltro enim terra fructificat, primo hærbam, deinde spicam, deinde plenum triticum in spica. Et cum produxerit fructum, statim mittit falcem, quoniam adest messis. Dormienti igitur tibi ô homo & nescienti fructus suos vltro terra producit. Dormis & surgis, & frumenti per noctē incrementa miraris.

De ortu arborum atque rosarum, & quomodo rosa humanæ vitæ speculum præferat. Caput XI.

C DECIMVS de hærba fœni, nunc dicamus de ligno fructuoso faciente fructum secundum genus, cuius semen eius in ipso sit. Dixit, & facta sunt: & subito vt supra floribus hærbarumque viriditatibus, ita hic nemoribus terra vestita est. Cō currerunt arbores, consurrexēre syluæ, vertices repente montium fronduerunt. Hinc pinus, hinc cupressus in alta se extulerunt cacumina, credi & piceæ conuenerunt. Abies quoque non contenta terrenis radicibus atque aërio vertice, etiam casus marinos tuto subitura remigio, nec solum ventis, sed etiam fluctibus certatura processit. Necnon & laurus assurgēs, odorem suum dedit, nunquam suo exuēda velamine. Vmbrosæ quoque ilices verticem protulerūt, inhorrentem comam hybernis quoque temporibus seruaturæ. Hoc enim in singulis priuilegium natura tenuit in reliquum, quod subiectu mundi surgentis accepit, & inde manet suæ ilicibus prērogatiua, manet cupressib⁹, vt nulli venti eas crinis sui honore despolient. Surrexerat antè floribus īmixta teneris sine spinis rosa, & pulcherrimus flos sine vlla fraude vernabat: postea spina sepsit gratiā floris, tāq; humanę

D speculum præferens vitæ, quæ suauitatem perfunctionis suæ finitimis curarum stimulis sępe compungat. Vallata est enim elegantia vitę nostræ, & quibusdam solicitudinibus obsepta, vt tristitia adiuncta sit gratiæ. Vnde cū vnusquisq; aut suauitate rationis, aut ꝓsperioris cursꝰ successibus gratulatur, meminisse culpæ eum conuenit per quam nobis in paradisi amœnitate florentibus, spinæ mentis, animique sentes iure condēnationis adscripti sunt. Irrutiles igitur ô homo licet aut splendore nobilitatis, aut fastigio potestatis, aut fulgore virtutis, semper tibi spina ꝓxima est. Semper inferiora tua respice, sup spinas germinas, nec prolixa gratia manet. Breui vnusquisque decurso ætatis flore marcescit.

De singulari vitis commendatione, & quomodo exemplum eius ad nostræ vitæ institutionē arcessendū sit. Caput XII.

SANE vt caduca tibi noueris communia esse cum floribus, ita etiam læta cum vitibus, quibus generatur vinum quo cor hominis lætificatur. Atque vtinam ô homo huius generis imiteris terris exemplum, vt ipse tibi lætitiam iucunditatemque fructifices. In teipso suauitatis tuæ gratia est, ex te pullulat, in te manet, in Prouer.5.
tus tibi, id est in teipso quærenda iucunditas tuæ est con- E
scientiæ. Ideo ait: Bibe aquam de tuis vasis, & de puteorum tuorum fontibus. Primum omnium nihil gratius florentis odore vitis. Siquidem de flore earum succꝰ expressus poculi genus conficit, quod & voluptati & saluti sit. Deinde quis non miretur ex acini vinatio vitem vsque in arboris summum cacumē prorumpere, quā velut quodam amplexu fouet, & quibusdam brachiis ligat, & circundat lacertis, pampinis vestit, sertis vuarum coronat? Quæ ad imitationem vitę nostræ primum viuam defigit radicem: deide quia natura flexibilis & caduca est, quasi brachiis quibusdam, ita & clauiculis quicquid cōprehenderit stringit, hisque se erigit & attollit. Huiꝰ est similis plebs ecclesiæ, quæ velut quadam fidei radice plā Psal.79.
tatur, & reprimitur humilitatis ꝓpagine de qua pulchre ait propheta: Vineam ex AEgypto transtulisti, & plantasti radices eius, & arbusta eius, & replesti terram, operuit montes vmbra eius, & arbusta eius cedros dei. Extē distι palmites eius vsque ad mare, & vsque ad flumen propagines eius. Et per Esaiam ipse dominus locutus Esai.5.
est dicens: Vinea facta est dilecto, in cornu, in loco vberi: & maceria circundedi, & circunfodi vineam Soreth, & ædificaui turrim in medio eius. Circundedit enim eā velut vallo quodam cælestium præceptorum, & angelo Psal.33.
rum custodia. Immittit enim angelus domini in circuitu timentium eū. Posuit in ecclesia velut turrim apostoF lorum & prophetarū atq; doctorū, qui solent pro ecclesiæ pace prætendere. Circūfodit eam quando exonerauit terrenarum mole curarū. Nihil enim magis mentem onerat, quā istius mūdi solicitudo, & cupiditas vel pecu Lucæ.13.
niæ vel potētiæ. Quod tibi demōstratur in euāgelio, cū legis, quia illa mulier quæ habebat spiritū infirmitatis, inclinata erat, vt sursum respicere non posset. Curuata enim erat anima eius, quæ inclinabatur ad terrena cōpē dia, & cælestē gratiā non videbat. Respexit eam Iesus, & vocauit, & statim mulier onera terrena deposuit. His cupiditatibus etiam illos oneratos fuisse demonstrat, q Matth.11.
bus ait: Venite ad me ōnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam. Ergo illa anima mulieris quasi circunfossa respirauit, & erecta est. Sed eadē vitis vbi circū fossa fuerit, religatur & erigitur, ne reflectatur iterram. Recidūtur alia sarmēta, alia ꝓpagātur. Reciduntur quæ inani effusione luxuriant, propagantur ea quæ bonus agricola iudicauerit fructuosa. Quid ego adminiculorum ordines, iugationisque describā gratiam, quæ verē atque manifeste æqualitatem docent in ecclesia esse seruandam, vt nemo se diues aut honoratus extollat, nemo

G pauper deiiciat,ignobiliſque deſperet? Omnib9 ſit in ec cleſia par atque vna libertas. Omnibus impertiatur iuſti tia communis,& gratia. Ideo turris in medio eſt,que exemplum de illis ruſticanis, de illis circūferat piſcatoribus,qui virtutum arcem tenere meruerunt. Quorū exēplis noſter erigatur affectus,neque humilis & deſpicabilis iaceat,ſed vniuſcuiuſque mens ad ſuperiora ſe ſubri

Philip.3. gat,vt audeat dicere: Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt. Vnde ne aliquibus procellis ſeculi poſsit reflecti,& tempeſtate deduci,clauiculis illis & circulis quaſi āplexibus charitatis proximos quoſque cōplectitur,& in eorum coniunctione requieſcit. Charitatis eſt igitur quæ

1.Ioan.4. nos ſuperioribus nectit,cælòque inſerit. Qui enim ma-

Ioan. 15. net in charitate,deus in eo manet. Vnde & dominus ait: Manete in me,& ego in vobis. Sicut palmes non poteſt fructum afferre à ſe niſi manſerit in vite,ſic nec vos niſi in me manſeritis. Ego ſum vitis,vos palmites eſtis. Euidenter igitur exēplum vitis ad noſtræ vitæ inſtitutionē accerſendum eſse ſignauit: quæ primum veris tepefacta temperie gemmare perhibetur: deinde ex ipſis ſarmentorum articulis fructum emittere: de quibus oriens vua formatur, paulatimque augeſcens immaturi partus retinet acerbitatem,nec poteſt niſi matura iam & cocta dulceſcere. Veſtitur interea viridantibus pāpinis vinea,qui bus & aduerſum frigus omnemque iniuriam nō exiguo munitur ſubſidio,& à ſolis ardore defenditur. Quid autem eo vel ſpectaculo gratius,vel fructu eius dulcius, videre ſerta pendentia velut quędam ſpecioſi ruris monilia,carpere vuas vel aureo colore,vel purpureo reniten

H tes? Hyacinthos cæteraſque gemmas fulgere exiſtimes, coruſcare īdicos,albarum emicare gratiam gemmarū. Nec aduertis ex his admoneri te homo ne īmaturos fructus tuos dies ſupremus inueniat,aut plenæ tempus ætatis opera imparata dedeceant? Acerb9 enim fruct9 amarior eſse cōſueuit: nec poteſt dulce eſse,niſi quod ad maturitatis perfectionē adoleuerit. Huic viro perfecto nec frigus horridæ mortis,nec ſol iniquitatis nocere cōſueuit,quia obumbrat eū gratia ſpūalis,& omnia mundanę cupiditatis & corporeæ libidinis reſtinguit incendia,defendit ardores. Laudent te quicūque conſpiciunt,& agmina eccleſiæ velut quędā palmitū ſerta mirentur, ſpectent ſinguli fidelium pulchra animarum monilia, delectētur maturitate prudentiæ ſplendore fidei,cōfeſsionis decore, iuſtitiæ pulchritudine, vbertate miſericordię,

Pſal. 127. vt dicatur tibi: Vxor tua ſicut vitis abundans in laterib9 domus tuæ: eò quod redundantiam vitis fructiferæ copioſæ munere liberaliter imiteris.

I De arborum varietate,ac diuerſis earum vtilitatibus & ornatibus,fructuūmque ſuorum atque ſuccorum ꝓprietatibus & medelis. Caput XIII.

SED quid ego in ſola vite immoror,cum omnia genera arborum vtilia ſint, alia ad fructum nata,alia ad vſum data? Nam & quibus non eſt fructus vberior,tamen vſus precioſior eſt. Ce-

De cedro drus ſuſpendendis tectorum apta culminibus eò quod huiuſmodi materies & ꝓcera ſit ſpaciis,nec onerosa parietibus. Lacunaribus quoque comendiſque faſtigiis ha-

De cuꝑſſo. bilis eſt cupreſs9. Vnde & eccleſia dicit in Canticis: Trabes dominū noſtrū cedrinæ, lacunaria noſtra cupreſsina. in his eſse declarans decora ſui ornamēta faſtigii,qui quaſi trabes verticem eccleſiæ ſua virtute ſuſtineat,&

De lauro & palma. faſtigium eius exornent. Laurus & palma ad inſigne victoriæ. Lauro victorum capita coronantur, palma manus victricis ornatus eſt. Vnde & eccleſia ait: Dixi aſcen-

Canti.7. dam in palmam,tenebo altitudines eius. Quæ eminentiam videns verbi, & ſperans quod ad eius altitudinem poſsit aſcendere,& ſcientiæ ſummitatem,dicit: Aſcēdā in palmam,vt omnia inferiora relinquat,& ad ſuperiora contendat,ad brauium Chriſti,vt ſuaues eius fructus carpat,& guſtet. Suauis enim virtutis eſt fructus. Popū K
lus quoque coronis arbor vmbroſa victricibus, & ſalix De popu. & ſalice.
lēta vitibus habilis vinciendis,quid aliud myſtice declarant,niſi bona eſse Chriſti vincula, quæ nocere non ſoleant,vincula gratiæ,vincula charitatis,vt vnuſquiſque ſuis vinculis glorietur, ſicut gloriebatur & Paulus di- ad Philecens, Paulus vinctus Ieſu Chriſti. His ligatus vinculis moneni.
dicebat. Quis nos ſeparabit à charitate. Chriſti? Vincu- Rom.8.
lis abſtinētiæ,vinculis charitatis. His ligatus vinculis etiam Dauid ait: In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus Pſal.136.
organa noſtra. Buxus quoque clemētorū apicibus vtilis De buxo
exprimendis,leui materia vſū manus puerilis informat. Vnde ait ſcriptura: Scribe in buxo. Simul vt admoneat Eſai. 30.
te ipſa materia quæ ſemper viret, nec vnquam foliis exuitur ſuis,ne vnquam ſpei tuæ diſsimulatione nuderis, ſed ſemper tibi per fidem germinet ſpes ſalutis. Quid ego enumerem quanta varietas arborum,quàm diuerſus in ſingulis & pulchrer ornatus,quàm patulæ fagi,quàm proceræ abietes,quàm comantes pinus, quā vmbroſæ illices,q̄ populi bicolores,q̄ nemoroſa & rediuiua caſtanea,quę ſimul vt exciſa fuerit,tāquā ſyluā ex ſe pullulare conſueuit? quēadmodū in arborib9 ipſis ętas aut ſenilis aut nouella deprehēditur. iuniorib9 ei exiliores rami,ātiq̄orib9 validiora & nodoſa ſūt brachia. Illis folia leuigata atque diffuſa,iſtis contractiora & aſpera. Sunt etiā arbores quæ ſenili at ꝑ emortua radice ſucceſsionē ſui,ſi forte cędātur,reparare nō nouerint: aliæ q̄bus aut iuuēt9 viret,aut natura fœcūdior eſt,q̄bus exciſio lucro poti9 quā detrimēto ſit, vt ꝑ plures ſui rediuiua ſucceſsione renouentur heredes. Eſt etiam quod mireris,ipſis ſexus in pomis,eſt diſcretio ſexus in arboribus. Nam vi- L
deas palmam quæ dactylos generat, plerūque inclinan- De palma
tem ramos ſuos,& ſubiacentem, & concupiſcentiæ atq; mare &
amplexus ſpeciem prætendentem ei arbori quam marē fœmina.
palmam appellāt pueri ruſticorum. Illa ergo palma fœminea eſt, & ſexum ſuum ſubiectionis ſpecie cōfitetur. Vnde locorum cultores præiaciunt ramis eius dactylorum vel palmarum ſemina maſculorum, quibus illi fœmineæ arbori velut quidam ſenſus perfunctionis infunditur,& expetiti concubitus gratia repræſentatur. Quo munere donata rurſus erigitur, & eleuat ramos ſuos, & in veterem ſtatum comam ſuam rurſus attollit. De ficu quoque eadem opinio eſt. Ideoque plerique De ficu.
ſecundum domeſticam & fructiferam ficum, agreſtem ficulneam feruntur inſerere, eò quod cito fructus fœcūdæ illius & domeſticæ ficus vel aura tentati aliqua, vel æſtu, defluere ferātur in terram. Vnde gnari huius remedii, groſsis arboris agreſtis alligatis ad illam feracem arborem,medentur eius infirmitati,vt poſsit fructus proprios reſeruare, iam iamque ſi deforent remedia lapſuros. Quo admonemur velut quodam ænigma M
te naturæ nō refugere eos qui à noſtra fide & conſortio ſeparati ſunt, eò quod & gentilis qui fuerit acquiſitus, quo grauior fuerit aſsertor erroris,eo vehementior poſt fit fidei defenſor exiſtere. Et ſi quis de hæreticis conuertatur,velut confirmet eam partem in quam ſe commutata opinione contulerit,maxime ſi habeat aliquid dirę ctum naturæ, vt viuida poſsit eſse eius ſententia, ſi adminiculetur ei attentio ſobrietatis,obſeruantia caſtitatis. Profunde ergo circa eum ſtudium tuum, vt ſimilitudine fructiferæ illius ficus de præſentia & coiunctione agreſtis illius arboris tuam poſsis corroborare virtutem. Ita enim tua nec diſsoluetur intentio,& diligentiæ fructus & gratię reſeruabitur. Quam multa ſunt autem quæ doceant naturalem duritiam poſse deligentiæ ſtudio tēperari,q̄bus affert cult9 ruralis exēplum. Nam plerūque cito florent mala granata,& fructū afferre nō poſsunt, niſi congruis peritorum remediis excolantur plerunque ſuccus vaneſcit interior, & foris ſpecies eius pulchra prætenditur. Quæ non immerito comparatur eccleſiæ, vt habes in Canticis ad eccleſiā dictum: Vt

A cortex mali punici genæ tuæ. Et infra: Si floret vitis, flo-
Canti. 4. ruerunt mala granata. Ecclesia enim bonum fidei fulgo
rem confessionisque prætendit, tot martyrum sãguine
speciosa: &(quod est amplius) Christi cruore dotata, si-
mul plurimos intra se fructus vsu istius pomi sub vna
De amy- munitione conseruans, & virtutum negocia multa com
gdalis. plectens. Sapiens enim spiritu celat negocia. Amygdalis
quoque hoc genere medicari feruntur agricolæ, vt ex a-
maris dulces fiant fructus, vt & terebrent eius radicem
arboris & in mediũ inserant surculum eius arboris quã
Græci πεύκην, nos piceam dicimus. Quo facto succi ama
ritudo deponitur. Ergo si agricultura conuertit stirpiũ
qualitates, nonne studia doctrinæ, & disciplinæ attentio
mitigare possunt quaslibet ægritudines passionum? Ne
mo ergo positus vel in adolescentiæ vel in intemperãtiæ
lubrico, de sui cõuersione desperet. Ligna plerumq; in
meliores vertuntur vsus, & non possunt hominũ corda
mutari? Docuimus nõ solum inter diuersi generis arbo
res esse fructuum diuersitates, sed plerumque ĩ eadẽ spe
cie arborum compugnare sibi fructũ. Alia enim species
masculorum, alia fœmineorũ fructuũ, sicut de dactylis
supra diximus. Quis autem possit comprehendere va-
rietatem, speciem, gratiãque pomorũ, singularum quo
que vtilitatem arborum, fructuũ, succorũq; proprietatẽ
quæ cuique rei apta videantur, quẽadmodũ ægris visce-
ribus hominum amariora poma medicentur, & inflati-
tionem asperitatemq; interiorem temperent, quẽadmo
B dũ rursus humorũ aspera, pomorum dulcibus temperẽ
tur? Deniq; ea medicina antiquior, quę hærbis curare cõ
sueuit & succis, nec vlla firmior sanitas, quàm quæ salu
bribus reformatur alimentis. Vnde secundum naturam
docemur quia sola nobis esca medicina est. Hærbis cer-
te vlcera aperta clauduntur, hærbis curantur interna.
Ideoque medicorum est opus, hærbarum potestates no
scere. Hinc enim medendi vsus inoleuit,

De simplicium pomorum differentia, foliorumque
diuersitate. Caput. XIIII.

SED vt ad simplicia poma reuocemus stylum
alia sunt quæ coquuntur sole, alia quæ testis
aut corticibus clausa complentur. Mala &
pira, vuarum quoq; genera õnia nuda obie-
cta sunt soli: nucis autem & node nucleique fructus, &
testa opertus & cortice alitur, tamen & ipse calore solis
atque nutritur: & quantũ pinea dẽsitate nucleus abscõ-
ditur, tanto solis calore nutritur. Quanto deinde domi
ni prouidentia, vt vbi mollior fructus, ibi folii densitu-
do validius tegumentum tuendo deferat pomo quod vi
demus in fructu ficulneæ. Delicatiora itaque validiori-
bus munienda sunt, vt & ipse quoq; domin⁹ p Hieremi-
ã docet dicẽs: Sicut ficus istas bonas recognoscã trãsla-
Hiere. 24 tos iuda, quos emisi de loco isto in terrã Chaldęorũ in
bona, & confirmabo oculos meos super illos in bona.
C Tãquã delicatos enĩ velut quodã misericordię suę validi-
diori sepsit tegmine, ne teneri fructus maturius interi-
rent. Denique de ipsis etiam in posterioribus dicit: Deli
Baruch. 4 cati mei ambulauerunt vias asperas. Quibus infra ait:
Cõstantes estote filii, & proclamate ad deum. Hoc enim
Ibidem. solum aduersus omnes procellas atque iniurias inuiola
bile tegmen, impenetrabile munimentum est. Vbi ergo
teneri fructus, ibi crassiora tegmina & munimẽta folio-
rũ. Contra aũt, vbi fructꝰ validiores, ibi teneriora folia,
vt malus arbor docet. Fructus enĩ validus nõ multo in-
diget ꝓtectiõis auxilio. nã ꝓtectionis crassioris vmbra
De pi- pomo nocere plꝰ posset. Denique doceat nos pampinꝰ
no. naturæ gratiã, & diuinæ sapientiæ interna mysteria. Vi-
demus enim ita scissum atque diuisum, vt trium foliorũ
speciem videatur ostendere: ita pars media distincta est
vt nisi inferioribus hæreret, separata spectantibus vi-
deretur. Ea autem ratio videtur seruata naturæ, vt &
solem facilius admittat, & vmbram obtexat. Denique
procerius media pars eius extenditur, & in ipsa summi-
tate tenuatur, vt plus pulchritudinis quam tegumenti
prẽferat. Etenim brauii speciem videtur effingere, signi
ficans quod vua inter pendentes cæteros fructus habeat
principatum, cui tacito quodam iudicio naturæ, sed evi
denti indicio innascitur species & prærogatiua victo-
riæ. Secum igitur habet brauium suum, quo & muni
men sibi præbetur aduersum iniurias, atque aeris pari-
ter imbriumque violentiam: & impedimentum non af-
fertur ad recipiendum Solis calorem, quo tepefacta ali- De foliis
tur, coloratur, augetur. Ficulneæ quoque folium æque ficulneæ.
prope vt pampinus quadrifida interscinditur diuisione
quod eò clarius videtur, quo maius est folium: sane non
ita vt pampinus vel ora omni, vel summitate crispanti.
Sicut enim in ficulneæ folio crassitudo validior, ita in
pampino species elegantior. Crassitudo igitur folii pro
ficit ad tempestatis iniuriam repellendam, intercisio ad
fructus gratiam vaporandi. Denique hoc genus pomi-
grandinem non cito, maturitatem cito sentit: quia & la
tere videtur aduersum iniurias, & patere ad gratiam.
Quid ego foliorum describam diuersitates, quemadmo
dum alia rotunda, alia longiora, alia flexibilia, alia ri-
gidiora sit, alia nullis facile ventis labẽtia: alia quę leui-
motu decutiantur aurarum?

Quod inexplicabile sit singularum rerum exquire re
proprietates, & de varia mutatione ipsius aquæ, quæ om E
nium virgultorum nutrix est. De discrepantia quoque
lachrymarum arborum, quæ eiusdem aquæ alluuione
generantur: ac tandem de diffusioris perscrutationis ex
cusatione. Caput XV.

INEXPLICABILE est singularũ rerũ ex-
qrere proprietates, & vel diuersitates earũ
manifesta testificatione distinguere, vel la
tentes occultasq; causas indeficiẽtibꝰ ape
rire documentis. Vna nempe atq; eadẽ est
aqua, & in diuersas plerũq; sese mutat species, aut inter
arenas flaua, aut inter cautes spumea, aut inter nemora
viridantior, aui inter florulenta discolor, aut inter lilia
fulgentior, aut inter roseta rutilantior, aut in gramine li
qdior, aut in palude turbidior, aut in fõte perspicacior,
aut in mari obscurior, assũpto locorũ quibus influit co
lore decurrit. Rigorẽ quoq; pari ratione cõmutat, vt in-
ter vaporantia ferueat, inter vmbrosa frigescat, sole re-
percussa exęstuet, niuibus irrigata glaciali humore ca-
nescat: quemadmodum sapor eius ipse conuertitur, vt
nunc asperior, nunc amarior, nunc vehementior, nunc F
austerior, nunc dulcior pro specierum qualitate quibus
ifusa fuerit aqua, varietur. Asperatur imaturiorib⁹ suc-
cis, tunso cortice nucis, foliisq; contritis, amarior fit ab
sinthio vino vehementior, austerior allio, grauescit
veneno, melle dulcescit. Si vero ei lentiscum, terebinthi
quoq; fructus, vel nucis interior pars misceatur, in olei
mollẽ naturã facile transfũditur. Cũ sit autẽ nutrix õni
um virgultorũ, diuersos singulis vsus ministrat. Si radi
ces alat, vel nubibus fusa descendat, discretas dat oĩbus
vires, radicẽ impinguat, caudicem ꝓpuehit, ramos difiũ-
dit, folia virescere facit, fructum alit semina, pomũ au-
gere consueuit. Ergo cum eadem sit omniũ nutrix, alia
arborum genera tristiores ferunt succos, alia dulciores
alia tardos, alia præmaturos. Ipsæ quoq; inter se discre-
pant suauitates. Alia suauitas vinea, alia in olea, alia
in cerasis, alia in ficu: discreta i malo, dispar in dactylo.
Tactus ipse aquæ alibi suauis, alibi asperior, plerũq; pin
guior est. Pondere quoque distat frequenter, vt specie.
Nam plerisque locis grauior, plerisq; leuior æstimatur,
Non mirum igitur si cum ipsa à se discrepet. discrepant
etiam inter se lachrymæ arborum quæ eiusdem aquæ
alluuione generantur. Et cum vna sit omnium causa
diuersus singulorum vsus, diuersa natura est. Aliam

G vim habet cerasi arboris lachryma, aliam lētisci. Dispa
rē quoq; balsami guttā odorata Orientis ligna sudare, p
duntur, diuersum quoq; lachrymarū gen⁹ virgulta feru
larū in AEgypto ac Libya quadā vi naturæ secretioris il
lachrymāt. Quid autē tibi referā (clemētē licet esse ser-
monē) qđ electrū lachryma virgulti sit, & in tātę mate-
riæ soliditatem lachryma durescat: Nec leuib⁹ id asseri
tur testioniis quādo folia, aut surculorum minutissimæ
portiones, aut exigua quædā animātiū genera in electro
sæpe reperiātur, quæ videtur, cū adhuc gutta esset mol-
lior, recipisse, & solidata tenuisse. Sed quid ego vili ser
mone decerno cū alta atq; ꝑciosa ratiōe naturæ, cū isto
sermone humano alatur ingeniū, naturā autē omnium
prouidētia diuina formauerit? Vnde velut habenis qui-
busdam verborum cohibēda diffusio est, ne quod Salo-
moni specialiter sapientiæ munere diuinitus videtur es
se collatum, vsurpatorie videamur exponere differētias arborum, & virtutes radicū, & quęcūque sunt absco-
Sapien.7. dita & improuisa, sicut scriptū est: quę nec ab ipso tamē
manifesto produntur, vt mihi videatur potuisse eum di
sputare de virgultorum generibus, non potuisse tamen
plenius omne secretum creaturæ explicare ratione.

Quēadmodum ad verbum domini, quod omni aqua
rum cursu est redundantius, subito omnis virgultorum
H creatura efflorueri, & victum atque medelā ministraue
rit. Quomodo præterea vniuersa gignentia aut semina
habēt, aut aliqua quæ cum virtute seminū videantur cō
uenire. Ac de magna Dei virtute in singulis.

Caput XVI.

QVOD si irriguis aquarum plerumque & se
getes latiores sunt & virides fabę, & orto-
rum multiplex suscitatur & resuscitatur
gratia, si viridātibus thoris fluuiorū exun
dantium ripa decoratur: quemadmodum ad verbū do-
mini, quòd omni aquarum cursu est redundantius, su-
bito creatura virgultorum omnis effloruit? Festinarunt
campi non commissam sibi frugem edere, ignorata orti
olerum genera, florum miracula germinare, ripæ flumi
num se vestire myrtetis: properauerūt arbores cito sur
gere, cito se flore induere, victum homnibus, pecori pa
bulum ministrare. Fructus communis est omnibus, vs⁹
quoq; est datus ōnibus. Simul vtrūq; arbores germina-
runt, aliud quo vesceremur, aliud quo refrigerāte vm-
bra defenderemur à Sole. Cibus in fructibus, amœnitas
in foliis: tamē qa præscia erat ꝓuidentia creatoris quòd
fructū sibi maxime humana auiditas vendicaret, reliqs
prouidit animātibus, vt specialē his donaret alimoniā.
Itaque esca his nō mediocris in foliis est, in corticibusq;
siluestribus: ea quoq; quę ad vsum medendi proficerent
I id est succi, lachrymæ, surculi, pariter ministrata sūt. Ita
q; illa quę post experimēto, usu, & exēplo vtilia cogno-
uimus, ea à principio creaturæ vsui apta donauit præsci
entia diuinæ maiestatis, & de sinu terrarum iussit exire.
Et quia iussit dominus vt germinaret terra hærbam fœ
ni, & lignum fructiferum faciens fructum secundum ge
nus suum, cuius semen eius in eo: ne forte quis dicat in
multis arboribus neque fructum neque semen videri, &
putet diuinum in aliquo vacillare præceptum, vt à veri
tate sit dubiū: illud aduertat, quia nequaq̄ fieri pōt vt nō
aut seminibus vtantur vniuersa gignētia, aut habeāt ali
qua que videantur cum virtute seminū cōuenire. Idq;, si
quis diligenter intēdat, manifesta testificatione poterit
cōprehendere. Nihil vidētur seminis habere salices, ha
bēt tamē in foliis granū quoddā quod habeat virtutē se
minis, vt eo cōmisso terris, tanquā posito surgat arbor
de surculo, & tāq̄ de semine se exuscitet grano. De gra
no itaq; illo radix primū coalescit, de radice pullulat
nō solū salicis, sed etiā reliquarū ad similitudinē huius
modi generis arborū silua. Habēt autē & radices virtu-
tē seminis. vndepleriq; ea satiōe ĩcremētū sui nemoris
propagauerunt. Magna dei virtus in singulis. Nec mire K
tur aliquis si in virgultis magnam dei dixi esse virtutem
Si quidem magnam suam virtutem dixit in locustis esse
& brucho, eò quod diuinæ maiestatis offēsa magno mo
deramine sterilitatis Iudaicæ atque inopiæ soluēretur.
Magna enim virtus sapientia, magna virtus prouidētia
Indigni etenim erāt qui vterentur fœcūditate terrena, q
terrarum læserant creatorē. Et vere magnus, qui misera
bili fame nephas tantæ ipietatis vlcisci tur. Itaque si ma-
gna virtute Dei sterilem bruchum terra generauit, quā-
to magis virtute magna quæ fœcunda sunt procreat?
Quis pineam videns non stupeat tantam diuino præce-
pto artem inolitam impressamque naturæ: quemadmo
dum ab ipso centro distantibus licet mensuris pari as-
surgat glutino, quo proprios fouet fructus? Itaque per
circuitum eadem species, & ordo seruatur, & quidā in
singulis plagis nucleorum partus exuberat, atque in or
bem redit fructus gratia, Itaque in pinea ista imaginem
sui natura videtur exprimere, quæ à primo illo diuino
cælestique mandato priuilegia accepta custodit, & par-
tus suos quadam annorum vice & ordine reseruat, do-
nec consummatio tēporis īpleatur. Sed vt in hoc fructu
gratam speciem sui signat, ita etiā in myricis, id est hu- L
milibus virgultis figurā improbæ calliditatis expresit.
Sicut enim duplici corde viri vbique pręsto sunt, & gra
tiam simplicitatēque apud bonos prætendunt, & vitio-
sissimis glutinantur: ita etiā in aquosis & in desertis cō-
trario quodā vsu hæc virgulta nascūtur. Vnde & Hiere
mias dubia morū atque insyncera myricis comparauit.
De reprehensione surditatis humani cordis, & de in
comprehensibili admirandaque dei etiā in paruis pro
uidentia. De primo quoque cultore vitium, & commen Hiere.27.
datione vini.

Caput XVII.

GERMINET, inquit, terra hærbā virētē.) Et
statim omni surgēte germine terra cōple-
ta est. Et homini dicitur: Dilige dominum
deū tuū: & non est charitas dei ōniū infu- Deute.6.
sa viscerib⁹. Surdiora corda hominū sunt
quā dura saxorū. Terra idebitos fruct⁹ nobis ministrat,
dū obsecūdat author: nos debitū mun⁹ negam⁹, dū nō
veneramur authorē. Vide ĩ paruis quę ꝓuidētia sit dei:
& quia cōprehendere nō potes, mirare quō alia sēp flo-
rentia reseruauerit, alia mutatiōes habere voluerit expo
liationis & amict⁹. Inter cana niuium, pruinas frigorū,
viriditatē suā arua conseruant: & cū ipsa tecta sint gelu,
partus sui tamen haud exiguā speciē viriditatis obtexit
In ipsis quoque generibus arborū quæ diuturnis frondi
bus vestiuntur, nō mediocris distantia est. Seruat indu-
mentum suum semp olea vel pinus, sed tamen folia sua
sꝑ cōmutant: nec ea quasi diuturna, sed quasi succeda
nea prætendunt suæ arboris pulchritudini. ꝑpetui inte- M
gritate vestitus vice muneris obūbrantes. Palma autem
virens semp manet, cōseruatione & diuturnitate, nō im
mutatiōe foliorū. Nā quæ primo germinauerit folia, ea
sine vlla substitutionis successione conseruat. Imitare
ergo eam ô homo, vt dicatur & tibi: Statura tua similis
facta est palmæ. Serua viriditatē pueritiæ tuæ, & illius in Canti.7.
nocētiæ naturalis quā à primordio recepisti, vt plātatus
secus decursus aquarū, fructū tuū in tempore tuo habe-
beas præparatū, & foliū tuū nō defluat. Hanc viriditatē
gratię semp florentis in Christo secuta ecclesia dicit: In Canti.2.
vmbra ei⁹ cōfugi, & sedi. Hāc prerogatiuā doni virētis
acceperūt & apostoli, quorū nec folni vnq̄ potuit elabi
vt eorū etiā vmbra curaret ęgrotos. Obūbrabat enī infir
mitati corporis, fides mētis, & florētia merita virtutum.
Mane ergo plantatus in domo domini, vt in atriis eius si
cut palma floreas, & ascendat in te gratia ecclesiæ, vt sit
odor narium tuarum sicut mala, & fauces tuæ sicut vi-
num optimum, vt inebrieris in Christo. Bene admonuit
iste versiculus repetere penē inter missum, quia dix⁹

A præcepto domini vitem etiam pullulasse,quam post diluuium à Noe plantatã esse cognouimus. Sic enim habes,quia Noe agricola erat terræ,& plãtauit vitem, & bibit de vino eius,& obdormiuit. Non ergo Noe author est vitis,sed plantationis. Neq; enim nisi eam reperisset ante generatam,plantare potuisset. Cultor ergo nõ author est vitiũ. Deus autem qui sciret quod vinũ sobrie potatum sanitatem daret,augeret prudentiã:immodice sumptũ ad vitia causas daret:creaturã dedit,abundantiam humano arbitrio reseruauit, vt parsimonia naturæ esset magisterium sobrietatis:abundantiæ noxium, lapsumq; temulentiæ sibi ascriberet humana conditio. Deniq; & ipse inebriatus est Noe,& obdormiuit consopitus à vino. Itaq; per vinũ patuit deformitati, qui per diluuium excreuit ad gloriam:sed dominus & in eo creaturæ gratiam reseruauit,vt eius fructum nobis conuerteret ad salutem ac per eum nobis remissio peccatorum proueniret,Vnde pie Isaac dixit:Odor Iacob,odor agri pleni,id est naturalis odor. Quid enim pleno rure suauius? Quid vitis odore iucũdius? Quid fabæ flore gratius?Vnde quãuis ingeniose quis ante nos dixerit,non vi-
Gen.27. tem aut ficum patriarcha olebat,aut frugem, sed virtutum spirabat gratiam:ego tamen & odorem ipsum terræ simplicẽ atq; syncærũ pro gratia benedictionis accipiam,quam fraus nulla cõposuit,sed veritas indulgẽtiæ cælestis infudit. Deniq; inter benedictiones sacratissimas computatur vt contribuat nobis dominus à rore cæli vim vini,olei,atq; frumenti. Cui est honor,laus,& glo
B ria,perpetuitas à seculis,& nunc,& semper,& in omnia secula seculorum. Amen.

CAPITA QVARTI LIBRI
HEXAMERON.

De pulchrẽ introducta exhortatione, vtcum in lectione exoriendus sit Sol, oculi & aures emundentur, & Sol ipse cautè aspiciatur,ne deus esse credatur, sed ex eius admirabilitate & laude creator ipsius admiretur atq; laudetur,qui terrã fecit etiam sine Sole esse posse fœcundam,vt & ipsa natura voce quadam suorũ munerum testatur. Caput 1.

Qua ratione etiam auris sit emundanda, ac cælestibus oraculis admonenda. Et quam ob causam facta sint luminaria,quodq; non sint fœcunditatis terrarũ authores,sed Deꝰ pater per dominũ Iesũ oĩa liberalitate fertilitatis impertiat. Quomodo præterea intelligẽdum sit propheticum illud:Fecit Solem in potestatem diei,& lunam in potestatem noctis. Caput. II.

De dubitatione quæ occurrere posset circa discretionẽ inter diem & noctem,ac lucem & tenebras: & de solutione eiusdem. Caput III.

C Quomodo luminaria facta sint in signa, & de acuta ac diffusa confutatione quorundam tentantium exprimere natiuitatum qualitates:qualis videlicet futurus sit vnusquisq; qui natus sit. Caput. IIII.

Quemadmodum prætacta luminaria sint & in tempora & in dies,& in annos. Caput V.

Quomodo duo luminaria superius commemorata, magna dici possint,& de magnitudinis eorum probatione,mendaciq; aspectus nostri iudicio. De admirando quoque Solis moderamine ac temperamento. VI. Caput

Quod luna quædam similia habeat cum Sole eius consorte ac fratre:pleraq; etiã ab eo distincta. Ca VII.

De mysterio defectus& minutionis Lunæ De eiusque laude, ac derisione eorum qui eam magicis carminibus deduci posse credunt. Caput. VIII.

De clausione quarti diei,cum redargutione eorum qui numerum quartum cauere consuerunt. Caput. IX.

Diui Ambrosii
MEDIOLANENSIS EPISCOPI HEXAMERON LIBER QVARTVS, DE DIE QVARTO.

De pulchre introducta exhortatione,vt cum in lectione exoriendus sit Sol,oculi & aures emundentur, & sol ipse caute aspiciatur, ne deus esse credatur: sed ex eius admirabilitate & laude creator ipsius admiretur atque laudetur, qui terram fecit etiam sine sole esse posse fœcundam: vt & ipsa natura voce quadam suorum munerum testatur. Caput. 1.

QVI VINDEMIAM colligit, vasa prius quibus vinũ infundatur,mũdare cõsueuit, ne sordes aliqua vini gratiam decoloret. Quid enim prodest ponere vitem ordine, fodere quotannis,aut aratris sulcos ducere,putare,subrigere,adiũgere vlmis,& quodam connubio copulare,si tanto labore vina quęsita, in vase coacescant? Matutinos quoq; Solis ortus si quis spectare desiderat, e
E mundat oculos suos,ne quid pulueris,ne quid purgamẽtorũ oculis eius insideat, quo intuentis hebetetur obtutus,neue aliqua caligo nebulosa corporeos visus spectãtis obducat. Nobis in lectione exoriendus est Sol,qui ante non fuerat. Primum iam diem sine Sole transiuimus: secundum sine sole transegimus:tertium sine sole confecimus:quarto die iubet deus fieri luminaria,Solem,& Lunam,& stellas. Sol incipit emunda oculos mẽtis ô homo,& animiq; interiores obtutus,ne qua festuca peccati ociem tui præstringat ingenii,& puri cordis turbet aspectum. Emunda aurem,vt vase syncero scripturæ diuinæ nitida fluenta suscipias,ne qua ingrediatur contagio Præcedit Sol,magno iubare diem,magno mundum cõplens lumine, vaporans calore. Caue ô homo solĩ eius perpendere magnitudinem,ne nimius fulgor eius visus tuæ mentis obcęcet:& qui è regione in radium eius intẽdit, repercusso lumine omnem subito amittit aspectũ: ac nisi in cæteras partes vultum suum oculosque cõuertat,æstimat se nihil videre,& intuendi munere esse fraudatum. si vero deflectat obtutum, integrum sibi officium perseuerat. Caue igitur ne & tuum radius eius exoriens confundat aspectum. Et ideo prius firmamentum cæli aspice, quod ante Solem factum est: terram aspice, que antequam Sol prodiret,cœpit esse visibilis atque cõposita:germina eius aspice,anteriora Solis lumine. An-
F terior rubus quãm Sol,antiquior herba quam Luna. Noli ergo deum credere,cui vides dei munera esse prælata. Tres dies transacti sunt,& Solem nemo quæsiuit,& luminis claritas abundauit. Habet enim & dies suam lucem:quæ præcursor est Solis. Non igitur te tanto splendori Solis temere committas. Oculus est enim mundi, iucunditas diei,cęli pulchritudo,naturæ gratia, præstantia creaturę. Sed quando hunc vides,authorem eius considera:quando hunc miraris, lauda prius ipsius creatorem. Si tam gratus est Sol, qui consors & particeps est creaturæ:quam bonus est Sol ille iustitiæ? Si tam velox iste,vt rapidis cursibus die ac nocte lustret omnia:quantus ille, qui vbique semper est, & maiestate sua complet omnia? Si admirabilis qui iubetur exire: quãm supra admirationem qui dicit Soli,& non exoritur,vt legimus? Si magnus est qui per horarum vices locis aut accedit,aut decedit quotidie:qualis ille, qui etiam cum se exinaniret,vt nos eum possemus videre,erat lumen verum,quod illuminat omnẽ hominem venientem in hũc mundum? Si præstantissimus qui obiectu terræ patitur

Agg.2. sæpe defectus:quãtæ maiestatis qui ait:Adhuc semel ego
G mouebo terram?Illũ terra abscõdit,istius motũ non po
test sustinere,nisi voluntatis eius substãtia fulciatur. Si
cæco damnũ est huius Solis gratiã non videre, quanto
magis peccatori damnũ veri luminis munere defrauda
tum,perpetuæ noctis tenebras sustinere? Ergo cũ vides
Solem,attende terram,quæ antè fundata est:attẽde hẹr-
bam fœni, quæ præstat ordinis priuilegio:attende ligna
quæ plaudunt quod priora luminibus cæli esse cœperũt
Nunquid merita fœni maiora quàm Solis?aut nunquid
potior ligni prærogatiua?Absit vt insensibilia tanti mu-
neris præferamus ministro.Quid igitur præuidit altitu
do sapientiæ & scientię dei vt prius inciperent ligna es-
se,quàm illa duo mundi luminaria, & quidam cælestis
oculi firmamenti,nisi vt cognoscerent omnes diuinæ te
stimonio lectionis terram sine Sole posse esse fœcundã?
Nam quæ potuit sine Sole prima rerum semina germi-
nare,potest vtiq; semina accepta nutrire, & proprio fo-
tu sine calore Solis partus edere. Hac igitur voce qua-
dam suorum munerum clamat natura : Bonus quidem
Sol, sed ministerio, non imperio : Bonus meæ fœ-
cunditatis adiutor,sed non creator:Bonus meorum al-
tor fructuum:sed non author. Interdum partus meos &
ipse adurit,frequenter mihi & ipse dãno est,plerisq; me
H locis indotatã relinquit.Nõ sum ingrata cõseruo, mihi
est in vsum datus,mecum labori est mãcipatus,mecum
subiectus est vanitati,mecũ corruptionis subditus serui
tuti.Mecum congemiscit & comparturit,vt veniat ado-
ptio filiorum,& humani generis redemptio,qua posși-
mus & nos à seruitio liberari : Mecum assistẽs laudat au
thorem:mecum hymnũ dicit domino deo nostro. Vbi
maior est gratia ibi mecum est ei commune cõsortium.
Vbi Sol benedicit,ibi terra benedicit. Benedicunt ligna
fructifera,benedicunt pecora, benedicunt volucres. In
mari positus illum nauta accusat,me desiderat:in mon-
tibus illum pastor declinat,ad mea germina,ad meas fe
stinat arbores,quibus exæstuans obumbretur, ad meos
fontes sitiens & lassus accurrit.

Qua ratione etiam auris sit emundanda,ac cælesti-
bus oraculis admouẽda. Et quam ob causam facta sint
luminaria. Quodq; nõ sint fœcunditatis terrarũ autho-
res,sed deus pater per dominum Iesum omnia liberali-
tate fertilitatis impertiat. Quomodo præterea intelligẽ-
dum sit propheticũ illud : Fecit Solẽ in potestatem diei,
& lunam in potestatem noctis. Caput. II.

Matt.18. SED ne oculorũ tibi exiguum videatur esse
I testimoniũ,emunda aurem, admoue eam
cęlestibus oraculis. Duob9 enim & tribus
testibus stat omne verbum. Audi dicẽtem:
Fiant luminaria in firmamẽto cęli ad illu-
minationẽ terrę.)Quis hoc dicit?Deus dicit Et cui dicit
nisi filio?Deus ergo pater dicit:Fiat Sol.& filius fecit So
lẽ.Dignũ enim erat vt Solẽ mũdi faceret sol iustitię.Ip-
se ergo eũ in lumen adduxit,ipse eũ illuminauit,ipse ei
Psal. 118. donauit fundendi luminis potestatem. Factus est ergo
Sol:ideo & ipsi seruit,quoniam dictum est:Fundasti ter-
ram,& permanet. Dispositione tua permanet dies,quo-
niam vniuersa seruiunt tibi.Etenim cui dies seruit, quo
modo non seruit Sol,qui factus est in potestatem diei?
Quomodo non seruit Luna,& stellæ, quæ factæ sunt in
potestatem noctis?Etenim quanto maiorem his gratiam
creator donauit, vt aer solito amplius Solis claritate re
splendeat,dies serenus luceat,noctis illuminentur tene-
bræ,per lunæ stellarumque fulgorem cælum velut qui-
busdam floribus coronatũ ita ignitis luminaribus mi-
cet,vt paradiso putes vernante depictum,spirantium ro
sarum viuis monilibus renitere : quanto igitur amplius
his decoris videtur esse collatum,tanto amplius debent
Cui enim plus committitur, plus debet. Et ideo bene à
pleriſq; oramentum cæli est nuncupatum, eô quod sit
stellarum monile preciosum,Atque vt sciamus quia fer
tilitas terrarum non calori solis adscribitur,sed diuinę
indulgẽtiæ deputatur,ait Propheta: omnia à te expectãt Psal. 103.
vt des illis escam in tempore. dante te illis, colligent si
bi:aperiente te manũ tuam,vniuersa implebũtur vber-
tate. Et infra:Emitte spiritum tuum,& creabuntur,& re
nouabis faciem terræ. Et in Euangelio: Considerate vo Matt.9.
latilia cæli,quia neque serunt nec metũt, & pater vester
cælestis pascit illa. Non ergo Sol aut Luna fœcunditatis
authores sunt,sed de9 pater per dominum Iesum omni
bus liberalitatem fertilitatis impertit. Pulchre autẽ ex-
posuit nobis Propheta quid sit quod ipse ait:Quia fecit Psal. 103.
deus Solem in potestatem diei, & Lunam in potestatem
noctis. Nã & in isto Psal. 103. de quo supra diximus, scri
psit: Fecit Lunã in tempora, Sol cognouit occasum suũ
Cum enim dies horas suas complere cœperit, Sol debi-
tum sibi cognoscit occasum. Est ergo in diei potestate
Sol, & Luna in potestate noctis, quæ temporũ vicibus
obedire compellitur,& nunc impletur lumine, atq; va-
cuatur:licet plerique hunc locum mystice de Christo &
ecclesia videantur accipere,quod agnouit Christus pro
prii corporis passionem,qui ait:Pater, venit hora, clari Ioan. 17.
fica filium tuum: vt ille occasu suo omnibus donaret vi
tam æternam, qui perpetuę mortis vrgebantur occasu,
& ecclesia tempora sua habeat, persecutionis videlicet
& pacis. Nam videtur sicut Luna deficere, sed non defi
cit. Obumbrari potest,deficere non potest:quæ aliquo-
rum quidem in persecutionibus discessione minuitur.
vt martyrũ confessionibus impleatur:& effusi pro Chri
sto sanguinis clarificata victoriis, maius deuotionis suæ L
& fidei toto orbe lumen effundat. Nanque luna luminis
imminutionem habet,non corporis, quando per vices
menstruas deponere videtur lumen suum, vt mutuetur
à Sole:quod facile puro aere atq; perspicuo,quãdo nul-
la eam obducta nebula caligantem facit, colligi potest.
Orbis enim lunæ integer manet, & si nõ similiter totus
vt pars eius effulgeat. Et qualis videri solet cũ plenus est
luminis,talis est magnitudine,sed per vmbram quandã
lumine suo vt videatur 4apparet. Inde cornua eius refulgent,quia corpus eius in orbem diffunditur,& velut de + videnr?
ficiente portionis luce sinuatur.

De dubitatione quæ occurrere posset circa discretio
nem inter diem & noctem,ac lucem & tenebras:& de so
lutione eiusdem. Caput. III

MOVERE autem potest quod ait, Vt fiant lu
minaria ad illuminationem super terram
quæ discernãt inter diẽ & noctẽ.)Quia &
supra iam vbi lumen fecit,dixerat:Separa
uit deus inter lucẽ ac tenebras, & factum
est vespere & mane dies vnus. Sed cõsideremus quia ali-
ud est lumẽ diei,aliud lumen Solis,& Lunę,& lumẽ stel M
larũ,eò quod Sol ipse radiis suis fulgorẽ diurno lumini
videatur adiungere,quod vel ortus diei potest prodere,
vel occasus. Nam ante solẽ lucet quidem,sed non resul
get dies,qui amplius quoque meridiano Sole resplẽdet.
Quod ostendit Propheta dicẽs:Et educet sicut lucẽ iusti Psal.36.
tiam tuam,& iudicium tuum sicut meridiem. Non solũ
enim lumini,sed etiam meridiano lumini sancti iustiti
am cõparauit. Deinde non solun vnũ signum,sed etiam
duo voluit esse diurnæ discretionis atque nocturnæ, vt
& lux discretionẽ faciat,& Solis exortus:& iterum lucis
defectus,& stellarũ ort9,inter occasũ dies distinguat, &
noctis exordium. Nam vbi occiderit Sol, manet tamen
adhuc aliquid reliquiarum diei, donec tenebræ terram
operiant:& tunc Luna oritur,& stellę. Et de nocte qui-
dẽ apertè liquet quia Luna & stellarũ illuminatio noctis
spacia testantur. Siquidẽ per diem fulgorem illum luna
rem,stellarũque omniũ,sol exortus abscõdit. De die au

A tem vel ipsa Solis flagrãtia docere nos potest, diuersam diurni luminis & Solis esse naturam, & ipsam esse speciem discolorem. Simplex est enim lucis species, vt lumen præbeat. At vero Sol non solũ virtutem illuminandi habet, sed etiam vaporandi, igneus est enim. Ignis autem & illuminat, & exurit. Vnde dominus volens Moysi ostendere suæ operationis miraculum, quo eum ad obediendi studium prouocaret, atq; ad fidem inflammaret eius affectum: in igne visus est in rubo, & rubus non exurebatur, sed tantum splendere ignis species videbatur. Alterum igitur munus ignis vacabat, alterum operabatur. Vacabat exustionis vis. operabatur illuminationis. Ideo stupebat Moyses, quia contra naturam suam ignis non exurebat rubum, qui etiam vehementiorem materiem consueuit exurere. Sed domini ignis illuminare solet, exurere non solet. At forte dicas, quomodo scriptũ est: Ego sum ignis consumẽs? Bene admonuisti. Non solet consumere, nisi sola peccata. In retributionibus quoque meritorum colligimur diuidi ignis naturam, vt alios illuminet, alios exurat: illuminet iustos, exurat impios. Non eosdem quos illuminat, exurit: & quos exurit, illuminat: sed illuminatio eius inextinguibilis est ad perfunctionem bonorum: exustio vehemens ad supplicia peccatorum. Sed reuertamur ad discretionem diei ac noctis. Oriente diei lumine nox fugatur, decedente die nox

B infunditur. Non est enim luci societas vlla cũ tenebris siquidem naturali lege hoc dominus in prima operatione sua constituit. Etenim quando lumen fecit deus, & discretionem fecit inter lucem ac tenebras. Deniq; in ipso die iam Sole infuso terris, videmus vmbram vel hominis vel virgulti alicuius à lumine separari, vt mane ad occasum dirigatur, vesperi retorqueatur in orientem, meridianis horis ad septentrionẽ inclinetur: lumini tamen nõ confunditur atq; miscetur, sed cædit & refugit. Similiter & nox cedere videtur diei, & se ab eius lumine declinare. Est enim, vt peritiores probarunt qui nobis vel ætate vel munere præcucurrerunt, vmbra terræ. Naturaliter enim vmbra corpori atq; adiungitur, adeo vt etiam pictores vmbras corporũ prius quàm pinxerint, nitantur exprimere: idque artis esse aserant, non intermittere vim naturæ: & quasi naturalis iuris pręuaricator habeatur, cuius pictura non etiam vmbram suam exprimat. Ergo sicut in die, cum è regione Solis aliquod cor-

C pus occurrit ex ea parte qua lumen repercutitur, vmbra subsistit, sic cũ decedẽte die è regione luminis eius aut Solis terræ obiectus occurrit, obumbratur aër. Vnde liquet quod noctem faciat vmbra terrarum.

Quomodo luminaria facta sint in signa, & de acuta ac diffusa confutatione quorundam tentãtium exprimere natiuitatũ qualitates, qualis videlicet futurus si vnusquisq; qui natus sit, Caput IIII.

FECIT ergo Solem, & Lunam, & stellas, & pręsti tuit illis mensuras temporũ Soli diurnas, lunæ stelliscq; nocturnas, vt iste augeat diei gratiam, illæ vmbram tenebrasq; illuminent. Et sint in signa, & in tempora, & in dies, & in annos.)Diuisa tempora habent, paresq; mensuras pro mensiũ vicibus Sol & Luna cum stellis, & sunt in signa. Non possumus ne-

Lucę. 21. gare quod ex Sole & Luna signa aliqua colligãtur. nam

Matt. 24. & dominus dixit: Et erunt signa in Sole, & Luna, & stellis. Et quærentibus apostolis signum aduentus eius, respondit: Sol obscurabitur & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo. Hæc dixit fore signa futuræ comsummationis: sed cõueniens debet curæ nostræ mẽsura seruari. Denique nonnulli natiuitatum tentauerũt exprimere qualitates, qualis futurus sit vnusquisque qui natus sit: cum hoc non solum vanum, sed etiam inutile sit quærentibus, impossibile pollicentibus. Quid enim tam inutile, quàm vt vnusquisq; persuadeat sibi hoc esse quod natus est? Nemo ergo debet vitam suam, statum D moresque mutare, eniti quo melior fiat. Sed i ea persuasione neq; probũ potes laudare, nec cõdẽnare improbũ, q̃ necessitati natiuitatis suæ respõdere videatur. Et quo modo dominus aut præmia proposuit bonis, aut improbis pœnas, si facit necessitas disciplinam, & conuersationem stellarum cursus informat? Et quid est aliud quàm hominem de homine exuere, si nihil moribus, nihil institutioni, nihil studiis derelinquitur? Quàm multos videmus ereptos criminibus atq; peccatis, in meliorẽ statum esse cõuersos? Redempti sunt apostoli, & congregati ex peccatoribus: non vtique natiuitatis suæ hora, sed Christi eos sanctificauit aduentus, & hora dominicæ passionis redemit à morte, Latro ille dãnatus capitis, ille cũ domino crucifixus, non beneficio natiuitatis suæ, sed fi Lucæ. 23. dei confessione ad paradisi æterna transiuit. Ionam in mari non vis natiuitatis, sed dissimulatio diuinæ præceptionis præcipitauit & offensa, eundemque cetus excipiens, ad indicium futuri mysterii post triduum reuomuit & prophetiæ merito gratiæ reseruauit. Petrum de carcere imminenti morte perimendum angelus Christi, non stellarum series liberauit. Paulum cæcitas conuertit ad gratiam, & percussum à vipera, turbatumq; naufragio, non remedia natiuitatis, sed deuotionis merita seruaue E runt. Quid de illis dicimus, qui eorum precibus, cũ fuissent mortui, resurrexerũt? Vtrum illos sua natiuitas, an apostolica gratia resuscitauit? Quid opus fuit vt se ieiuniis periculisque committerent, si ad quod volebant, natiuitatis beneficio poterant peruenire? Quod si credidissent: dum expectant, fatorum necessitatem, nunq; ad tãtam peruenissent gratiam. Inutilis igitur ista persuasio. Quid quod etiam impossibilis? Nam vt de eorũ aliquid disputatione sumamus redarguendi gratia, non probãdi: magnam vim dicunt esse natiuitatis, eamque minutis quibusdam & certis colligi oportere momentis: ac nisi verius colligatur, summam esse distantiam. breui enim atomo, exiguoque momento distare natiuitatem inopis & potentis, egentis & diuitis, innocentis & noxii, & plerunque eadem hora generari longæuitati debitũ, & prima pueritiæ ætate moriturũ, si reliqua disparia sint, & pũcto aliquo discreta. Hoc quemadmodũ possint colligere, respondeant. Constitue partũ fœminæ. Obstetrix vtique eũ primo cognoscit, explorat vagitũ, quo natiuitas colligitur: attendit vtrum masculus sit, an fœmina. Quot vis inter has moras prętterire momenta? Pone mathematicum præparatum. Nunquid potest vir interesse puerperio? Dum mandat obstetrix, audit Chaldæus, po- F nit horoscopum in alterius sortẽ. Iam nati fata migra- De horo runt. de altero quæritur, & alterius genitura proponi- scopo. tur. Pone verã esse eorũ opinionẽ, de natiuitatũ necessitatibus non posse verã esse collectionẽ. Puncta transeunt, fugit tẽpus irreparabile. Non est dubiũ quod tempus in atomo, & in momento, in ictu oculi sit, adducor vt credã, quando omnes in atomo, in momento, in ictu oculi resuscitamur, vt Apostolus protestatur dicẽs: Ec- 1. Cor. 15. ce mysteriũ vobis dico: Omnes quidẽ resurgemus, non omnes autẽ immutabimur, in momento, in ictu oculi, in nouissima tuba. Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Inter effusionẽ & susceptionem depositionemque pignoris, inter fletum eius & nunciũ, quot atomi transierunt? Et hoc vt simpliciter ista texuerim. Nam & ipsi vitalem illũ signorum duodecim circuitum in duodecim partes diuidũt: & quia triginta diebus sol duodecimam partem Sphæræ eius quæ inenarrabilis habetur, regreditur, quo gyrus Solis anni circuitu compleatur, i triginta portiũculas quas μοῖρας Græci vocant, vnamquamque duodecim illarum distribuunt portionem. ipsam quoq; portiũculam in sexagin ta vices conferũt. Rursus vnũquodque de illis sexaginta sexagies secãt. Quàm incõprehẽsibile est, in quo sexagesimo tot sexagesimę portiunculæ natiuitatis momenta

G constituant: & qui singulorum signorum sit aut motus aut species in natiuitate nascentis? Vnde cũ impossibile sit tam subtiles minutias temporis comprehendere, exigua autem minutia inuehat vniuersitatis errorẽ, totũ negocium plenum est vanitatis. Disputatores eorum, quæ sua sunt, nesciunt: quomodo aliena nouerũt? Quid sibi immineat, ignorant: quomodo possunt aliis, quæ sibi futura sunt, denunciare? Ridiculũ est credere, quia si possent, sibi potius prouiderẽt. Iam illud q̃ ineptum, vt si quis signo arietis ortum esse se dicat, ex vsu pecudis ęstimetur præstantissimus consilio, quod in grege huiusmodi emineat pecus: aut locupletior, eo quod vestitũ habeat aries naturalem, & quotannis lucrum capiat indumenti, eoque viro illi familiaria videãtur quæ tuum esse compendia. Similiter & de tauri & de piscium signis argumentantur vt ex natura vilium animantium cæli motus, & signorum interpretandas existimẽt potestates. Cibus ergo noster viuẽdi nobis decreta cõstituit, & alimẽta nostra nobis, id est, aries, taurus, & piscis morũ imprimunt disciplinam? Quomodo igitur de cælo nobis causas rerum, & substantiã vitæ huius accersunt, cũ ipsis cælestibus signis causas motus sui ex qualitatibus escæ vilis impertiant? Liberalẽ aiunt signo ortũ arietis, eò quod lanam suam aries nõ inuitus deponat: & huiusmodi virtutem vilis animantis malunt naturę deputare, quã cælo vnde & serenitas nobis fulget, & pluuia sæpe descendit. Laborioſos & patientes seruitii, quos nascentes taurus aspexerit, quia anima laborioſum & assuetum iugo spontanea seruituti colla submittens. Percussorẽ quoque, cuius natiuitatẽ Scorpius in sua parte cõplexus sit, & malitiæ venena reuomentem, eò quod animal venenatum sit. Quid igitur authoritatẽ viuendi daturum te signorum cælestium dignitate prætendis, & de nugis quibusdam argumẽtum assertionis assumis? Nam si de animalib⁹ assumptæ huiusmodi morum proprietates, cæli motibus imprimũtur: & ipsum videtur bestialis naturæ potestati esse subiectũ ex quo causas vitalis substantiæ quas hominibus impertiret, accepit. Quod si hoc abhorret à vero, multo magis illud ridiculũ, veri eos subsidio destitutos, hinc fidem suæ disputationis accersire. Deinde illud cõsideremus, quod planetas illa signa appellãt, quorum motibus formari asserunt vitæ nostræ necessitates. Siue igitur, vt nomẽ sonat, semper vagentur: siue vt ipsi dicunt, quod concito motu ferantur, & decies milies in die, aut si hoc incredibile videtur multiplicẽ speciem innumera sui conuersione commutent: fide caret quod tam vago sui errore, & tam celeri motu fixam nobis atque immobilem viuendi substantiam sortẽque decernant. Ferunt tamen non esse ęquales omnium motus sed aliorum celeriores, aliorum tardiores esse circuit⁹, vt in eadem hora & videant se frequẽter, & frequenter abscondant, dum aliud ab alio præteritur. Aiunt autem plurimum referre vtrũ ortũ generati benefica signa videãt, an malefica & noxia: & in eo natiuitatis esse distãtiã, quod benefici signi aspectus plurimũ cõferat, malefici & noxii plurimũ noceat. Sic enim eadẽ signa quæ venerantur appellare cõsueuerunt. Necesse enim habeo eorũ vti nominibus, quorũ vtor assertionibus, ne ignorata magis quã vacuefacta atq; destructa sua argumenta cõmemorent. Itaq; cum illũ vagum celeremq; motum non queant cõprehendere, sæpe fit vt per illam pũcti & momenti incomprehensibilis subtilitatem ponant benefici signi aspectũ, vbi grauis atque nocitura incurrat offensio. Et quid mirũ si ibi ludũtur homines, vbi signa innoxia blasphemãtur? Quæ si natura noxia esse credũtur, deus ergo summus arguitur si fecit quod malum est, & fuit improbitatis operator. Si vero ex sua voluntate putantur assumpsisse quod noceat insontib⁹, & nullius adhuc facinoris pessimi sibi cõscius, quibus pœna adscribitur anteq̃ culpa: quid tam irrationabile, quod etiã irrationibilium bestiarum excedat immanitatem, vt vsus fraudis aut gratiæ non meritis hominũ deputetur, sed si K gnorũ motibus deferatur? Nihil inquit ille deliquit, sed noxia eum stella conspexit: Saturni ei sidus occurrit: auertit se paululum, & erumnam ab se abstulit, & crimen aboleuit. Sed hęc eorum sapientia telæ aranęæ comparatur, in quam si culex aut musca inciderit, exuere se non potest: si vero validiorũ animantiũ vllum genus incurrisse visum est, pertrãsiuit, & casses rupit infirmos, atque inanes laqueos dissipauit. Talia sunt retia Chaldæorum vt in his infirmi hæreant, validiores sensu offensionem habere nõ possint. Itaque vos, quia validiores estis, cum videritis mathematicos, dicite: Telam aranęæ texũt, quæ nec vsum aliquem potest habere, nec vincula, si tu non quasi culex aut musca lapsu tuæ infirmitatis incurras, sed quasi passer aut columba casses inualidos præpetis volatus celeritate dissoluas. Etenim quis prudentium credat quod signorum motus, qui ad diẽ sæpe mutantur & multipliciter i se recurrũt, insignia deferãt potestatũ Nam si ita esset, quantæ ad diẽ regalium natiuitatum ex primerẽtur figuræ? Quotidie ergo reges nascerẽtur, nec regalis i filios trãsmitteretur successio, sed sẽp ex diuerso statu, q ius iperialis acq rerẽt potestatis oriẽtur. Quis igitur regum genituram filii sui colligit si ei debeatur imperium, & non proprio successionem regni in suos L transcribit arbitrio? Legimus certe quod Abia genuit Asa, & Asa genuit Iosaphat, & Iosaphat genuit Ioram, & Ioram genuit Oziam: & reliqua omnis vsque ad captiuitatem per reges generis pariter & honoris ducta successio est. Nunquid quia reges fuerunt, signis cælestibus formandos motus suos imperare potuerunt? Quis enim hominum potest habere in his dominatum? Deinde si ad necessitatem genitalem, non ad instituta morum actus nostri factaque referantur, cur leges propositæ sunt, iura etiam promulgata quibus aut pœna improbis decernitur, aut securitas defertur innoxiis? Cur non venia datur eis, cum vtiq;, vt ipsi aiunt non sua voluntate, sed ex necessitate deliquerint? Cur laborat agricola, & non magis expectat vt inelaboratos fruct⁹ priuilegio suæ natiuitatis inuehat receptaculis horreorum? Si ita natus est vt ei diuitiæ atque opes affluant, vt sibi spontaneos redditus sine vllo semine atque opere terra parturiat: non vomerem aruis imprimat, non curuæ manum falci admoueat, non legendę vindemiæ subeat expensam, sed vltro ei in omnes serias vina fundantur fluẽtia, sponte ei oleum nullis inserta caudicibus silueſtris oleę bacca desudet: nec diffusi æquoris trãsfretaturus periculum, propriæ salutis solicitus mercator horrescat, cui ocioso potest, vt aiunt, quadam sorte genitali diuitiarũ thesaurus illabi. Sed non hæc est vniuersorum sententia. Deniq; ĩpiger depresso aratro terrã scindit agricola, nullus arat, nudus serit, nudus Sole feruẽte tostas æstate colligit fruges: & negociator ĩpatiẽs flantibus Euris intuto plerunque nauigio sulcat mare. Vnde importunitatem eorum temeritatemque condemnans propheta ait: Erubesce Sydon, dixit mare. Hoc est, si pericula vos non mouent: vel pudor comprimat, verecundia confundat. Erubesce Sydon, in qua nullus virtuti locus, nulla salutis cura, nulla iuuentus pro excubiis patrię bello dedita armisq; exercitata, sed omnis solicitudo de quæstu, omne studium mercaturæ. Semen, inquit, mercatorum sicut messis. Quæ autẽ merces homini Christiano, si non ex voluntate, sed ex necessitate curas suas & opera componit? Vbi enim directa necessitas, ibi inhonorata industria. Esa.23.

Quemadmodum prætacta luminaria sint & in tempora, & in dies, & in annos.

Caput. v.

MVLTA diximus, plura nolumus, ne quis ea quæ à nobis de illorum assertionibus vsurpantur ad refellẽdũ, ad re cognoscẽdũ as-

A ſumpta arbitretur. Nam quæ pueri riſimus, ea ſenes cõmemorare qui poſsumus? Nunc ad ea quæ ſecundum lectionem ſuperſunt, dirigamus ſtylum. Sint, inquit, luminaria in ſigna, & in tempora, & in dies, & in annos) De ſignis diximus, tempora autẽ quę ſunt, niſi mutationum vices, hyems, ver, æſtas, atq; autumnus? In iſtis igitur temporibus aut velocior eſt trãſitus Solis, aut tardior, Alia enim perſtringit radiis ſuis, alia inflammat caloribus ſuis. Itaq; cum Sol meridianis partib9 immoratur, hyems nobis eſt. Nam cum ſol longius abeſt, terra rigeſcit gelu, ſtringitur frigore, & plurima noctis vmbra terras operit, vt multo prolixiora ſint noctis ſpatia quàm diei. Hinc oritur cauſa vt hybernis flatibus nimia vis niuium pluuiarũmque fundatur. Cum vero ex meridianis decedens partibus ſupra terram redit, noctis ac diei exęquat tempora: & quo magis moras ſuis adiungit curſibus, eò paulatim temperiem aeris huius reducit, & reuocat aurarum clementiam, quæ fouens omnia repetendos cogit in partus, vt terra germinet, ad reſoluta ſulcis ſemina reuiuiſcant, vireſcant arbores, ad perpetuitatem quoque conſeruandi generis eorum quæ vel in terris ſunt, vel aquis gaudent, annuis fœtibus ſucceſsio propagetur. Aſt vbi ad ęſtiuas conuerſiones in ſeptentrionem ſe ſubrigit, ſpatia diurna producit, noctis vero artat & adſtringit. Itaq; quo magis vſu aſsiduo aeri huic copulatur atque miſcetur, eo amplius & ipſum aerem vaporat, & terrarum exiccat humorem, adoleſcere facit ſemina, &
B tanquã in ſuccos viriles matureſcere poma ſiluarũ. Tum quia flagrantior eſt, minores vmbras facit in meridiano quoniam ex alto hunc illuminat locũ. Vnde & Synago-
Canti. 1. ga dicit in Canticis canticorum: Annuncia mihi quem dilexit anima mea, vbi paſcis, vbi manes in meridiano, ne forte fiam circumamicta ſuper greges ſodaliũ tuorũ. Hoc eſt: Annũcia mihi Chriſte, quẽ dilexit anima mea. Cur non potius quem diligit? Sed Synagoga dilexit, eccleſia diligit: nec vnquam circa Chriſtũ ſuum mutat affectum. Vbi inquit paſcis, vbi manes i meridiano? Sequite cupio quaſi alumna, quæ quaſi copulata ante retinebar: & greges tuos q̃rere, quæ amiſi meos. In meridiano paſcis, hoc eſt in eccleſię loco, vbi iuſtitia reſplẽdet, vbi fulget iudicium ſicut meridies, vbi vmbra non cernitur vbi maiores ſunt dies, quod eis Sol iuſtitiæ tanquã æſtiuis menſibus diutius immoretur, Denique dies domini
Ioel. 2. non eſt breuis, ſed magnus: quia ſcriptum eſt: Donec ve-
Gen. 47. niat dies domini magnus. Vnde & Iacob ait: Omnes dies vitæ meæ quos ago, breues & maligni. Etenĩ maligna lux dubia. Ergo dies breues dubiæ lucis ſũt, & vmbroſi: dies magni ſine vmbra ſunt: vt plurimi in aliquibus locis feruentioribus vſu exemploque cognouerunt. Synagoga itaq; diebus breuibus & malignis, cuius typum plerumque Iacob in perſona ſua exprimit, vel populi eius, vmbram habebat plurimam, quæ Solem iuſtitiæ non videbat, & videbat illum non ex alto ſuper caput ſuũ, ſed
Canti. 2. ex meridiano illuminantem, quando hyems erat. Eccleſiæ autẽ dicitur: Hyems abiit, diſceſsit ſibi, flores viſi ſũt in terra, tempus meſsis aduenit. Ante aduentum Chriſti hyems erat, poſt aduentum Chriſti flores ſunt veris, &
C meſsis æſtatis. Ex meridiano ergo & ex gentium conuerſione illuminantem videns obũbrabatur. Popul9 autẽ
Eſa. 9. gentium qui erat confuſionis ac gentilis, qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam? qui ſedebant in regione vmbræ mortis, lux orta eſt illis. Magna lux diuinitatis, quam nulla vmbra mortis interpolat. Ideoque ex alto il-
Luc. 1. luminat, quia & hoc ſcriptum eſt, dicente Zacharia: In quibus viſitauit nos oriens ex alto, illuminare iis qui in tenebris & vmbra mortis ſedent. Eſt ſane & aliqua ſalu-
Pſal. 16. tis vmbra, nõ mortis, vt eſt illud: Sed vmbra alarum tuarum protege me. Vmbra quidem, quia corporis eſt: vmbra, quia crucis: ſed vmbra ſalutis, quia in ea erat peccatorum remiſsio, & reſuſcitatio mortuorum. Exemplum ergo poſsumus accipere, quia hyemales dies breues, vm-

D bras maiores habẽt: æſtiui dies maiores, ſed vmbras minores habẽt, Medio quoque die minor vmbra, quàm in principio eſt diei vel fine: & hoc apud nos in parte Occidentis. Cęterum ſunt qui dicant quod per duos toti9 anni dies ſine vmbra fuerint ĩ partib9 meridianis, eò quod habentes ſuper verticem ſuum ſolem, vndique per circuitum illuminentur: vnde ἄσκιοι dicuntur græce. Plerique etiam fuerunt ſic è regione ex alto ferri Solem, vt p anguſta puteorum aquã quæ ĩ profundo eſt, viderint refulgere. Eſse autem dicũtur in meridiano qui ἄσκιοι vocantur, eò quod vmbram ex vtroq; latere tranſmittant. Vmbra enim è regione Solis ambulantibus poſt tergũ eſt, vtputa ſi contra Orientem pergas matutinis horis: ſi contra meridianam plagam contendas medio die: ſi cõtra Occidentem in occaſu diei. Ex tribus igitur partibus fit tibi Sol obuius, ex Oriente, ex meridiano, ex Occidente. Mane & ſero poſt tergum eſt, meridie quoq; à latere: at vero à ſeptentrione nunquam eſt Sol, & ideo vmbra. Si contra ſeptentrionem dirigas, ſiue mane, ſiue ſero, ſiue meridie, nõ poteſt eſse poſt tergũ Sol. Sũt enĩ in hoc, quẽ nos incolimus, orbe terrarũ, circa meridiẽ poſiti q in Auſtralem plagam videantur vmbram tranſmittere. Hoc autem fieri dicitur ſummo æſtu, cum ad Aquilonẽ Sol dirigit. Poſtea nos Autumnus excipiẽs, infringit qui dem æſtuum magnitudinẽ, ſed pauliſper relaxato ac depoſito calore per tẽperiẽ medii moderaminis, ſine fraude nos atque vlla noxa flatibus tradit hyemalibus. Sint, inquit, etiam in dies.) Non vt faciãt dies, ſed vt in eis habeant principatum, vt ortum diei vberiore Sol illumi-
E net gratia, vt per totum diem deſignandi habeat eius poteſtatem curſus ſui munere. Sic accipiũt nonnulli quod ait Propheta: Solem in poteſtatem diei, Lunam & ſtellas in poteſtatem noctis. Circunferunt enim lumen. In annos quoq; ordinati ſunt Sol & Luna: Luna p trecentos dies duodenis vicibus curſum confieiens, cõſummat annum ſecundum Hebræos, aliquibus diebus adiectis ſecundum Romanos: biſsexto ſemel intra quinquenniũ vnius diei adiectione celebrato. Solſtitialis quoq; annus eſt, cum Sol expleto per omnia ſigna circuitu, in id vnde principium curſus ſui ſumpſit, recurrit. Annua enfertur ei totius ſpatii eſse perfunctio.

De hyeme. De vere. De æſtate. De Autumno. Pſal. 135.

Quomodo duo luminaria ſuperius cõmemorata magna dici poſsint: & de magnitudinis eorum probatione mendaciq; aſpectus noſtri iudicio. De admirando quoque Solis moderamine ac temperamento.

Caput. VI.

EXCITER ergo de9 hęc duo luminaria, quę magna poſsumus accipere, non tam aliorum comparatione magna, quàm ſuo munere: vt eſt cælũ magnum, & mare magnum. Nã & magnus ſol
F qui complet orbem terrarum ſuo calore, vel Luna ſuo lumine: nec ſolum terras, ſed etiam aẽrem hunc & mare cælique faciem. Quæ in quacunque parte fuerint cæli, illuminant omnia, & æque ſpectantur à cunctis, vt ea tanquam ſuis tantum regionibus immorari, & ſibi tantum adeſse atq; lucere ſinguli populi credant, cũ ſimiliter luceant vniuerſis, vt nemo his propiorem alium q̃ ipſe eſt arbitretur. Exemplũ magnitudinis eorũ euidẽs, quod omnibus hominibus orbis Lunæ idem videtur. Nam etſi interdum augeatur lumen eius atq; minuatur, tamen eadem nocte qualis mihi apparet, talis & omnibus. Nam ſi lõge poſitis minor videretur, propius conſtitutis maior refulgeret, & proderet anguſtiarum & exiguitatis indicium. Etenim reliqua alia longe poſiti minora arbitramur, propius contuentes maiora credimus. quo magis finitimus fueris, eò tibi eius rei quam cernis, magnitudo cumulatur. Solis radius nulli ꝓpior, nulli lõginquior eſt: ſimiliter & Lunæ globus æqualis eſt omnibus. Similis Sol & Indis & Britannis eodem momento videtur

G cum oritur. Nec cum vergit in occasum, minor apparet Orientalibus quàm Occidentalibus: nec Occidentalibus cum oritur inferior q̄ Orientalibus ęstimatur. Quantū distat, inquit, Oriēs ab Occidēte. Hæc enim inuicem sibi distant. Sed Sol à nullo distat, nulli præsentior, nulli absentior est. Neq; te moueat quod tanq̄ cubitalis tibi orbis videatur Solis cū oritur, sed cōsidera quantum interfit spatii inter Solem & terras, quod aspectus nostri infirmitas sine magno sui non potest transire dispendio. Caligat aspectus noster, nunquid Sol caligat aut Luna? Angust⁹ noster obtutus nūquid ideo angustiora efficit quæ vidētur? Species minuitur, non magnitudo detrahitur. Neque enim infirmitatis nostræ passiones passioni luminarium debemus adscribere. Mentitur noster aspectus. Noli ergo fidele æstimare eius iudiciū. Fit cælestium minor spectaculis figura, non sui forma. De summo vertice montiū si subiectum oculis tuis campū spectare desideras, atq; illic armēta pascētia, nónne formicarum similia corpora iudicabis? Si mar espectes è specula aliqua littorali, nónne tibi nauiū maximæ interceruleos fluctus & vela candētia refulgentes, velut colū barum volitantium speciem eminus posito videntur obtexere? Quid ipsæ Insulæ, quæ mare diuidunt, terrarum arua diffundunt, quàm angusto æstimantur fine cōcludi: quemadmodum rotunda apparēt de asperis, spissa deratis? Has ergo infirmitates visus tui perpēde: & eorum quæ astruimus fidem, ex te ipso arbiter iustus factus accersi. Si vis magnitudinem Solis non solum oculo mentis, sed etiam corporis æstimare, cōsidera quanti stellarū globi axem cæli videantur obtexere, & innumeris insignire luminibus: non queunt tamen tenebras noctis &
H cæli nubila detergere. Simul vt Sol ortus suis signa præmiserit, omnes stellarum ignes sub vnius luminaris fulgore vanescunt, aperitur aer, cæliq; facies purpurascēti rubore perfunditur. Adhuc spirans exordium, & iā momentanea celeritate pleni luminis micat splēdor, & surgentis Solis pręuia aura dulcis aspirat. Dic mihi quæso, nisi magnus orbis esset, quomodo magnū posset orbem illuminare terrarū? Quid autem loquar de tanto temperamento & moderamine conditoris, qui eam mensurā muneri Solis attribuit, vt neq; vapor eius igneus, vt videtur, terrarum venas, succos, rerumq; species infusus exureret: neq; iterum per tanta mundi spatia refrigeratus, nullum terris semen caloris inoleret, sed ieiunam atque inopem fructuum derelinquens, ad nullam fertilitatis gratiam vaporaret?

Quod Luna quædam similia habeat cum Sole eius cō sorte ac fratre, pleraq; etiam ab eo distincta.

Caput. VII.

I SIMILIA de Lunæ ratione cōueniunt, quæ de consorte eius ac fratre memorauimus. Siquidē in id se induit ministerium, in quod & frater, vt illuminet tenebras, foueat semina, augeat fructus. Habet etiā pleraque à fratre distincta, vt quę toto die calor humorem terræ exiccat, eundem exiguo noctis tempore ros reponat: nam & ipsa Luna larga roris aseritur. Denique cū serenior nox est, & Luna pernox, tunc largior ros fertur arua pfundere. Et plerisq; sub aere quiescentes, quo magis sub lumine fuissent Lunę, eo plus humoris se capite collegisse senserunt. Vnde & in Canticis cāticorum Christus dicit ad Ecclesiam: Quoniam caput meum repletum est rore, & crines mei guttis noctis. Tum deinde minuitur & augetur, vt minor sit cū resurgit nona: & cum sit imminuta, cumuletur. In quo grande mysterium. Nam & defectui eius compatiuntur elementa: & processu eius, quæ fuerint exinanita, cumulantur, vt animantium cerebrum, maritimorum humida. Siquidem pleniores ostreæ reperiri feruntur, multaque alia, cum globus lunaris adolescit. De arborū quoque internis idē allegant, qui hoc vsu proprio compere runt. Videmus ergo ortum eius & defectum, rationis esse, non infirmitatis. Nunquam enim tantam rebus mutationem daret, nisi præstantem virtutem haberet, & gratiam à conditore collatam. Aerē quoque nonnulli etiā docti & Christiani viri allegauerunt Lunæ exortu solere mutari: sed si id mutationis lunaris quadam fieret violentia, ad omnes ortus eius intexeretur nubibus cælum, pluuiæ funderētur. Deniq; cū ante dies paucos esset sermo de pluuia, quæ fore vtilis diceretur, ait quidam: Ecce neomenia dabit eā. Et quamuis cupidi essemus imbriū, tamen eiusmodi assertiones veras esse nolebā. Denique delectatus sum quod nullus imber effusus est donec precibus ecclesiæ datus, manifestaret nō de initiis Lunæ sperandum esse, sed de prouidentia & misericordia creatoris. Sane Euripi cū exundent vndique secundū reliquas species Lunæ, & acceptos fluctus refundāt, vel etiam ipsi magno ferantur impetu: in ortu tamen eius stant placidi, quoadusque luna sine lumine est. At vero vbi eā dierum accessus auxerit, tunc in suos cursus refluos reuertuntur. Ampotis quoque, quę in Oceano esse perhibetur, cum reliquis diebus ordinem suum seruare dicatur lunari exortu euidens mutationis suæ fertur indicium dare: vt mare ipsum occidentale, in quo spectatur Ampotis, solito amplius accedat & recedat, & maiore æstu feratur, tanquam Lunę quibusdam aspirationibus retrorsum trahatur, & iterum iisdem impulsum ac retractum in mensuram propriam refundatur.

K ἀμπωτὶς græce dicta quasi ἀναπωτὶς significat maris reciprocationem æstuariis vicibus accedētis ac recedētis. Erasmus.

De mysterio defectus & minutionis Lunæ. De ei⁹ quoque laude, ac derisione eorum qui eam magicis carminibus deduci posse credunt. Caput VIII.

L VNDE si miraris quomodo defectum Luna patiatur, cū tātam vim mutationis habeat suæ: cōsidera & in eo magnum esse mysterium, quod eius exēplo cognoscis ô homo nihil rerū humanarū esse posse, & mūdanæ totius creaturæ, quod non aliquādo resoluatur. Nā si etiā Luna, cui tantū dominus cōmisit ministeriū, vt illuminet orbē terrarū, & crescit & deficit, quia omnia ex nihilo orta vsq; ad perfectionē venerunt, & iterū pfecta minuuntur: cælum enim & terra præteribunt: cur non id moderationis assumimus, vt neq; in aduersis abiiciamus animum: (qui enim omnia fecit ex nihilo, facile te quoq; potēs est ad summa & perfecta prouehere: & rursum non extollemur in ꝓsperis, neq; in potestate aliqua nos diuitiisq; iactemus, neq; in virib⁹ corporis aut pulchritudine gloriemur, in quo est facilis corruptio, crebra mutatio: sed manentē in futurū animi gratiā persequamur? Nam si te lunę contristat occasus, quæ se semper reparat ac reformat: multo magis contristare te debet si anima profectu virtutis impleta cum fuerit, postea M
per inconstantiam mentis atq; incuriā à suo deflexa proposito, studia sua sæpe commutet. quod est insipiētiæ & insciētię. Vnde & scriptura ait: Stultus vt luna mutatur. Eccle. 27.
Et ideo sapiens non cum luna mutatur, sed permanebit cum Sole. Vnde non luna est particeps stultitiæ, quia nō luna mutatur vt stultus, sed stultus vt Luna. Denique semen iusti sicut luna perfecta in æternum manet, & testis Psal. 88.
in cęlo fidelis. Aliud enim est fungi ministerio, aliud circunferri ingenio, & sensus infirmitate fixam non habere sententiam. Luna pro te laborat, & propter voluntatem dei subdita est. Vanitati enim creatura subiecta est: Roma. 8.
non sponte, sed propter eum qui subiecit in spe. Illa ergo non sponte mutatur, tu sponte mutaris. Illa congemiscit & cōparturit in sua mutatione: tu non intelligis, & gratularis frequēter. Illa tuam redemptionem frequēter expectat, vt à cōmuni totius creaturæ seruitio liberetur: tu & tuæ redemptioni: & illius liberati affers impedimentum. Tuæ ergo non suæ stultitiæ est, quod dum tu expectaris, & nec sero conuerteris, adhuc & illa muta-

A tur. Noli ergo Lunam oculo tui corporis æstimare, sed mentis viuacitate. Minuitur Luna vt elementa repleat. Hoc est vere grande mysterium. Donauit hoc ei qui omnibus donauit gratiam. Exinaniuit eã vt repleat, qui etiam se exinaniuit vt omnes repleret. Exinaniuit enim se vt descenderet nobis: descendit nobis, vt ascẽderet omnibus. Ascendit enim, inquit, super omnes cælos, vt impleret omnia. Itaq; qui exinanitus aduenerat, de plenitudine sua apostolos adimpleuit. Vnde vnus ex his dicit: Nam de plenitudine eius omnes nos accepimus. Ergo annunciauit Luna mysterium Christi: non mediocris, in qua signũ posuit suum: nõ mediocris, quæ typum dilectæ habet ecclesiæ: quod significat Propheta dicens: Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis donec extollatur Luna. Et in Canticis dominus de sua sponsa ait Quænam est hæc prospiciens tanquam diluculum, speciosa sicut Luna, electa vt Sol? Et merito speciosa sicut Luna ecclesia, quę toto mundo refulsit, & tenebras sæculi huius illuminans dicit: Nox præcessit, dies autem appropinquabit. Pulchre ait, prospiciens, quasi suos de superiore prospectans, sicut habes: Dominus de cælo prospexit super filios hominum. Prospiciens ergo ecclesia, sicut Luna defectus habet & ortus frequẽtes: sed defectibus suis creuit, & his meruit ampliari, dum persecutionibus minuitur, & confessorum martyriis coronatur. Hæc est vera Luna, quę de fratris sui luce perpetua lumẽ sibi immortalitatis & gratiæ mutuatur. Fulget enim ecclesia non suo, sed Christi lumine, & splendorem sibi arcessit de Sole iustitiæ, vt dicat: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus. Beata plane, quæ tantum in
B signe meruisti. Vnde te non tuis neomeniis, sed typo ecclesię beatam dixerim. In illis enim seruis, in hoc diligeris. Quàm ridiculum autem quod te plerique credunt homines magicis carminibus posse deduci. Aniles istę fabulæ ac vulgi opiniones. Quis enim opus dei tanto ministerio deputatum arbitretur Chaldæis superstitionibus posse tentari? Lapsus sit ille, qui se trãsfigurat in angelum lucis, & deductus voluntate propria, non carminum potestate. Sane & in hoc quasi ecclesia putaris posse loco tuo & statione deduci: Multi tentant ecclesiam, sed sagæ artis ei carmina nocere non possunt. Nihil incantatores valẽt vbi Christi canticũ quotidie decãtatur. Habet incantatorem suum dominum Iesum per quem magorũ incantantiũ carmina, & serpentiũ venena euacuauit: & ipsa sicut serpens exaltatus, deuorat colubros AEgyptiorum. Ferale licet carmen immurmuret, hebetatur in Christi nomine. Sic & Elymam magũ Paulus non solum magicæ artis infirmitate, sed etiam oculorũ amissione cæcauit. Sic Petrus Simonem alta cęli magico volatur petentem, dissoluta carminum potestate deiecit & strauit.

Virgil. de pharmaceutria. Ouid. in Metamor de Medea

De clausione quarti diei, cum redargutione eorum
C qui numerum quartum cauere consueuerunt.
Caput. IX.

PVLCHRE igitur, vt arbitror, cessit dies quartus. Quomodo ergo quartum plerique consueuerunt cauere, & inutile putant hoc numero aliquid ordiri, quo totus noua luce mundus emicuit? An sinistris Sol cœpit auspiciis? Et quomodo aliis potest bona signa dare, qui sibi eligere diẽ sui nescisset exortus? Aut quomodo signa eius probant, cuius ortũ non probant? Quid etiã de Luna dicimus, quę & quarto die cœpit, & q̃tadecima diẽ signat salutis? An displicet numerꝰ quo celebratur mysteriũ redẽptionis? Ideo dæmones declinã dũ fore persuadẽt numerũ eũ, quo eorũ destructa neqtia est. Ideo gentiles nihil adoriẽdũ asserũt, quia sciũt tunc primum artes suas vacare cœpisse & populos gentiles ad ecclesiam demigrasse. Lunam certe quartam, si pura fuerit, neq; obtusis cornibꝰ, dare reliquis diebus vsq;

ad exactum mensem indiciũ serenitatis existimant. No- D
lunt ergo eisdem exordiis inchoare, quibꝰ serenitas inchoatur. Sed iam cauendum ne nobis in sermone dies quartus occidat, Cadunt enim vmbræ maiores de montibus, lumen minuitur, vmbra cumulatur.

CAPITA QVINTI LIBRI HEXAMERON.

De introductione quinti diei per repetitionẽ superioribus diebus factorum. Ac de obedientia aquarum ad producendum diuersa animantium genera: & increpatione hominis, qui sibi datis nõ contentus interdicta alimenta gustauit. De inenarrabili quoq; eorum multitudine quæ momento paruerunt mandato domini dicentis: Producant aquæ reptilia. &c. Et reptilia quæ dicantur. Caput 1.

De virtute huius sermonis: Producãt aquæ reptilia. &c. Et quod multo plura in mari quàm ĩ terris sint. De singulari quoq; aquarum gratia, quæ ex viuentibus in ipsis declaratur. Caput II.

De multis ac diuersis piscium generibus & vsibus, de pietate, successionis puritate, & pudicitia ipsorum, ac reprehensione hominis cõmixtionem diuersorum seminum in animalibus procurantis. Caput. III. F

De bonitate matris aquæ in pisces suos. atq; exhortatione hominis vt ex hoc discat quæ sit parentis & filiorũ necessitudo. Quodq; ꝓpria natura, specialis vsus, ac separata quædam à cæteris viuendi substantia sit piscium. Caput. IIII.

De dentibus ac violenta piscium auaritia seinuicẽ deuorantium. Et quod in signum facti sint, vt in iis nostrorum morum vitia videamus, exemplaque caueamus. Quod præterea homo fit piscis, ex pulchræ comparationis inductione, & ad pericula cauenda diligenti admonitione. Caput V.

Quod homo sit piscis ex euangelicæ veritatis attestatione. Quod etiã boni & mali pisces sint, cũ exhortatione vt bonus piscis hamum, retia, ac sinum Petri non timeat. Qua ratione præterea Euangeliũ pro mari positum sit. Caput. VI.

De instructiua admonitione hominis, quia piscis est, vt super vndas exiliat, & pericula caueat, astutiam serpentiũ imitando. Quodq; astuti simus circa quærenda & obseruanda coniugia, ex pulcherrimi exempli de vipera adaptatione. Caput. VII. F

De fraudulento ingenio polypi, & astutia cancri ad cibum prædandũ: notatione quoq; hominum qui simili ingenio ac fraude alios circũuenire & decipere nitũtur: cum persuasiua adhortatione vt homo propriis sit cõtentus, alienisq; dãnis nõ pascatur. Caput. VIII.

De præscientia Echini maritimi, futuram tempestatem aut tranquillitatẽ nauigantibus prænunciantis: & vnde tam exiguum animal hoc munus acceperit. Ac de indulgentię dei creatoris ingenti præconio.
Caput IX.

Quod vnũquodq; genꝰ piscium præscripta sibi habeat domicilia, cũ ĩcrepatione humanę auiditatis. Qua ratione etiam quędã genera quandoq; mutent loca, & vnde hoc habeant ingenium. De specialibus quoque aliquorum piscium virtutibus. Caput. X.

De singulari Atlantici maris cõmendatione ex iis quæ in ipso nascuntur aut fiunt, cũ conclusione sermonis de piscibus. Caput XI.

De pulchra introductione sermonis de natura auium habendi. Caput. XII.

De ordine dicendorũ, ac natura auium quæ circa aquas maris fluminũq; versantur. Caput. XIII.

Cur post descriptionẽ piscium de iis auibus quæ assuetæ sunt aquis, sermo successerit, & de diuersis exinde a-

G uium generibus ac differentiis. Caput. XIIII.
A quibus auibus exordiũ ſequentis ſermonis ſumendũ ſit. Ac de gruibus quomodo ſolicitã exerceant cuſtodiam, & volantes ſeruent ordinem, exemplumq; exercendæ politiæ præbuerint hominibus. De commendatione præterea ſtatus antiquæ reipub. Et de cauſa atq; accuſatione humanę incuriæ. Caput. XV.
De ciconiis, quẽadmodum proficiſcantur quo pergẽdũ putant. Qualiter etiã à cornicibus deducantur, atq; adiuuẽtur in bellis. Et de earundem cornicũ cõmendabili hoſpitalitate, humanęq; negligentię increpatione De illarum quoque erga patres ſuos pietate, & noſtræ impietatis notatione. Caput. XVI.
De hirundinis materna ſedulitate, induſtria, ac pietate in filios. De commendatione præterea paupertatis ipſius, & moleſtia atq; improbitate noſtra: cũ pauptas, inopia, vel indigentia nobis occurrerit. Caput. XVII.
Vt ex vſu & pietate cornicũ diſcant homines amare filios, & de fœminarum noſtri generis patrumq; in filios impietate, & hinc de excuſatione accipitrũ & aquilarum, qui duram aduerſus fœtus ſuos feruntur habere inclementiam, de pietate quoq; fulicę, quæ abdicatum aquilæ pullum cum ſua prole cõnectit & nutrit. Caput XVIII.
De turturis viduitate, exhortationęque mulierum vt diſcant quanta ſit viduitatis gratia, quæ etiam in auibus
M prædicatur. Caput. XIX.
De integritate auium, quæ, vt in vulturibus deprehenditur abſq; concubitu, & ſine vllo maſculorum ſemine concipiunt & generant. Ac de confutatione eorũ qui impoſsibile putant quod virgo Maria conſeruata virginitate dei filium peperit. Caput. XX.
De natura & admiranda induſtria ac diligentia apum, quæ velut quandam rempublicam curare videntur. Caput XXI.
De conſideratione eius quod ait Propheta: Producant aquæ reptilia &c. ac de diuerſitate quam inter ſe habent aues. Caput XXII.
De imitatione vermis Indici chamæleontis, leporum, atque phœnicis, vt illorum exemplis ad cõmutationis fidem, quæ in reſurrectione futura eſt, prouocemur. Vnde etiam vultures habeant vt quibuſdã ſignis mortem hominum annuncient. Quod denique vſque ad locuſtam diuina gratia penetrauerit. Caput XXIII.
De natura & proprietatibus auium nocturnarum, videlicet luſciniæ, noctuæ, veſpertilionis, & galli, quarum
I vſu & exemplis admonemur & inſtruimur. Caput XXIIII.
De deuota authoris ad dominum Ieſum Chriſtum deprecatione, cum clauſione quinti diei. Caput. XXV.

FINIS.

Diui Ambroſii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI HEXAMERON LIBER QVINTVS, DE DIE QVINTO.

De introductione quinti diei per repetitionem ſuperioribus diebus factorum. Ac de obedientia aquarum ad producendum diuerſa animantium genera, & increpatione hominis, qui ſibi datis non contentus, interdicta alimenta guſtauit. De inenarrabili quoque eorum multitudine quæ momento paruerunt mandato domini dicentis: Producant aquæ reptilia. &c. Et reptilia quæ dicantur. Caput I.

TERRA DIVERSIS VESTITA K germinibus virebat omnis, cælũ quoq; Sole & Luna geminis vultus ſui luminibus, ſtellarũq; inſignitũ decore fulgebat. Superat elementũ tertium, mare ſcilicet, vt & ipſe gratia viuificationis diuino ꝓueniret munere. A Ethereo enim ſpiritu omnes terrarũ fœtus alũtur. Terra quoque ſemina reſoluẽs, vniuerſa viuificat: & maxime tunc primum verbo dei iuſsa virideſcere, viuificationis munere pullulabat. Vacabat aqua, & à diuinæ operationis feriata beneficio videbatur. Habet adhuc creator quod illi conferat, quo munia terrarum poſsit æquare: reſeruabat ei vt & ipſa propriũ ſibi, & ſpeciale aliquid prærogatiuæ collati ſibi muneris vendicaret. Viuificat prius terra, ſed ea quæ ſpirantem animam non habebãt Aqua iubetur ea producere quæ viuentis animæ vigorẽ dignitatemq; præferrent, & ſenſum tuendæ ſalutis, & fugiendæ mortis acciperent. Dixit itaque deus: Producãt aquæ reptilia animarũ viuentium ſecundum genus ſuũ, & volatilia volãtia ſecus firmamentum cęli.) Venit mãdatum, & ſubitò aqua iuſsos fundebatur in partus: generare fluuii, viuificare lacus: mare ipſũ cœpit diuerſa reptilium genera parturire, & ſecundum genus effundere L quodcunq; formauerat. Non exigui gurgites, nõ cœnoſæ paludes vacabãt, quin omnia datam ſibi creãdi aſsumerent poteſtatem. Piſces exilibant de flumine, delphines prælũdebant in fluctibus, conchæ ſaxis, oſtreæ adhærebãt profundis, adoleſcebant echini. Væ mihi, ante hominem cœpit illecebra abundantia copiarum, noſtræ mater luxuriæ, ante hominem delitię, Prior ergo hominum tentatio quã natura. Sed nihil creatura deliquit: alimenta dedit, non vitia præſcripſit. Hæc tibi communia dedit, ne tibi aliqua velut propria vendicares. Tibi ſuos fructus terra producit, tibi ſcaros & accipẽſeres, & omnes fœtus ſuos generant aquæ: & his non contentus, interdicta tibi alimẽta guſtaſti. Ad inuidiam tuam omnia congeruntur, vt præuaricatio tuæ auiditatis oneretur. Sed neq; quã multæ ſpecies & nomina ſint, poſsumus enarrare, quæ omnia momento diuinæ præceptionis animata ſunt. Simul coibat forma corporis, & operabatur anima, vitalis etiam vigor reliquæ virtutis. Repleta erat terra germinibus, mare impletum animantibus. Ibi inſenſibilia pullulant, hic ſenſibilia verſãtur. Interris quoque aqua ſuas ſibi vendicat portiones. Lambunt terram M piſces aquarũ, & ex ea ſibi prędam requirunt. Culices quoq; & ranunculi circa genitales ſtrepunt paludes, & ipſę audierunt domini mandatũ, dicentis: Producant aquæ reptilia animarum viuentium.) Scimus reptilia dici genera ſerpentum, eò quod ſuper terram repant: ſed multo magis omne quod natat, reptandi habet vel ſpeciem vel naturam. Nam etſi in profundum qui ſe demerſerint, aquam videantur findere: tamẽ cum ſupra innatant, repunt toto corpore, quod trahunt ſuper quędam Pſal. 103. dorſa aquarum. Vnde & Dauid ait: Hoc mare magnum & ſpacioſum, illic reptilia quorũ nõ eſt numerus. Quin etiam cum pleraque pedes habeant, & ambulãdi vſum eò quod ſint amphibia, quæ vel in aquis vel in terris viuant, vt ſunt focæ, crocodili, equi fluuiales, quos hippopotamos vocant, eò quod hi generẽtur Nilo in flumine tamen cum in alto aquarum ſunt, nõ ambulant, ſed natant: nec veſtigio vtuntur pedis ad incedendum, ſed tanquam remo ad reptandum. Siquidem & nauis acta remis labitur, & aquas ſulcat carina.

De virtute huius ſermonis: Producant aquæ reptilia. Et quod multo plura in mari quàm in terra ſint, De ſingulari quoque aquarum gratia, quæ ex viuentibus in ipſis declaratur. Caput II

A PRODVCANT aquæ reptilia, dixit dominus. Breuis sermo, sed vehemẽs, & late patens, cõmunẽ minimis & maximis naturã infudit. Eodẽ momẽto ꝓducitur balena, quo rana: eiusdem vi operatiõis nascitur. Non laborat in maximis deus, non fastidit in minimis. Nec doluit natura parturiens delphinas, sicut non doluit cum exiguos murices cochleasq; produceret. Aduerte ô homo quanto plura in mari quàm in terris sint. Numera si potes omnia piscium genera, vel minutorũ, vel etiam maximorũ: sepias, polypos, lithostracos, carabos, cancros, & in his innumerabilia sui generis. Quid dicam genera serpentium, dracones, murænas, anguillas? Nec prætermittam scorpios, ranas, testudines, mustelas quoque, & canes maritimos, vitulos marinos, cete immania, delphinas, focas, leones. Quid attexam etiam merulas, turdos, pauos quoque, quorum etiam colores in auibus videmus expressos: vt nigri merulæ, paui diuerso colore dorsa & colla depicti sint: turdi aluo varij, & cætera quorum sibi terræ species & nomina vendicarunt? Nam prius in mari ista cœperunt, diuersisq; fluminibus. Siquidem aqua prior animarum viuentium reptilia diuino nutu imperata produxit. Adde hanc gratiam, quòd ea quæ timemus in terris, amam⁹ in aquis. Etenim noxia in terris, in aqua innoxia sunt: atq; ipsi angues sine veneno. Leo terribilis in terris, dulcis in fluctibus. Muræna, quam ferunt aliquid habere noxium, esca precioſior est. Rana horrens in paludibus, decora in aquis, omnibus fere præstat alimẽtis. Plura si quis vult cognoscere, à diuersis locorum piscatorib⁹ quærat. nemo enim potest omnia comprehẽdere. Canes sane & in mari caue, quos & ī ecclesia molestos esse & cauẽdos Apostolus docet, dicens: Cauete canes, cauete malos operarios. Mustelæ grauis in terris odor, in aquis suauis. Terrena se nouit vindicta fœtoris vlcisci: hæc non minorẽ habet gratiam capta, quàm libera. Neque te inhonoratum nostra prosecutione Tymalle † dimittam, cui à flore nomen inoleuit: seu Ticini vnda te fluminis, seu amœni Atesis vnda nutrierit, flos es. Denique sermo testatior, quod de eo qui gratam redolet suauitatem, dictum facete sit, Aut piscem olet, aut florem. ita idem pronunciatus est piscis odor esse qui floris. Quid specie tua gratius? Quid suauitate iucundius? Quid odore fragrantius? Quod mella fragrant, hoc tu corpore tuo spiras. Quid loquar coruorum, † quid etiam luporum teneritudines? Nescit hos lupos agnus timere. Tanta est aquarum gratia, quarum † vituli figurantur & leones, vt his propheticum illud dictum de ecclesię sanctitate iure cõueniat: Tunc lupi & agni simul pascentur, leo & bos simul paleas manducabunt. Nec mirum, quandoquidem etiam in ecclesia aquę illud operantur, vt prædonum abluta nequitia cum innocentibus comparetur. Quid etiam purpuras memorem, quæ ornant regum conuiuia, amictus imbuunt? Aquarum est igitur quod in regibus
C adoratur: aquarum est species illa quæ fulget. Adde porcos maris etiam Iudæis gratos: quia nihil est commune quod non aqua abluat, & ideo cõmunes eos sicut in terra editos æstimare non possunt.

De generibus piscium.

B De leone aquatili. De Muræna. De Rana. De Cane. Philip. 3. De Mustela. De Thymallo. † forte Thymalle. † alias. porcorũ. † alias q̃rum vitulos fugiũt & leones. Esa. 65.

De multis ac diuersis piscium generibus & vsibus: de pietate, successionis puritate, & pudicitia ipsorum, ac reprehẽsione hominis commixtionem diuersorum seminum in animalibus procurantis. Cap. 111.

INNVMERI itaque vsus, innumera genera piscium. Alij oua generant, vt ij quos tructas vocant, & aquis fouenda committũt. Aqua igitur animat & creat, & adhuc mãdati illius primi tanquam legis perpetuæ munus exequitur, blanda quædam mater animantium. Alij viuos fœtus edunt de suo corpore, vt mustelæ, & caniculæ, & cete ingentia: delphines & focæ, aliaq; cætera huiusmodi. Quæ cum ediderint partus, si quid forte insidiarum terroriq; præsenserint circa catulos suos quẽ quam moliri, quo tueantur eos, vel teneræ ætatis pauorem materno affectu comprimant, aperire ora, & innoxio partus suos dente suspendere, interno quoque recipere corpore, & genitali feruntur aluo abscondere. Qui humanus affectus hanc piscium pietatẽ possit imitari? Oscula nobis satietati sunt, illis non satis est aperire viscera, natosq; recipere, ac reuocare integros, atque iterum fotu quodam eos sui caloris animare, & spiritu alere, duósque in corpore vno viuere, donec aut securitatem deferãt, aut corpore suo obiecto natos suis defendant periculis. Quis hæc videns, & si possit obtinere, nõ tantæ piscium pietati cedat? Quis non miretur & stupeat? Seruat natura in piscibus quod non seruat in hominibus. Pleraq; ex suspicione nouercalibus odijs appetitos suos occiderunt filios: aliæ in fame, vt legimus, partus proprios comederunt. Humanis pignoribus mater sepulchrum facta est: piscium proli parentis est vterus sicut murus: vallo quodam internorum viscerũ pignora inoffensa conseruat Diuersa igitur piscium genera diuersos vsus habent: alij oua generãt, alij viuos pariunt atque formatos. Et qui oua generant, non nidos texunt vt aues, non diuturni fotus laborem induunt, non cum molestia sui nutriunt. Cecidit ouũ, quod aqua gremio quodam naturæ suæ quasi nutrix blãda suscepit, & animal cæleri fotu reddidit. Continuo enim tactu parẽtis animatum ouum cecidit, & piscis exiuit. Tum deinde q̃ pura & inuiolata successio? Nullus alteri, sed genero suo miscetur: Thymallus † Thymallo: Lupus Lupo. Scorpena quoq; castitatem immaculati connubij generi suo seruat. Itaq; habet pudicitiam generis sui, sed venenum generis sui non habet. non enim percutit Scorpena, sed reficit. Nesciunt igitur alienigenarum genera piscium adulterina contagia, sicut sunt ea quæ coeũt asinorum equarumq; inter se genera, quæ magna cura hominum perpetrantur: vel rursus cum equus asinæ miscetur: quæ sunt vera adulteria naturæ. Nam vtique maius est quod in naturæ colluuionem cõmittitur, q̃ quod in personæ iniuriã Et homo ista procuras, interpres adulterij iumentalis: & illud animal precioſius putas qđ adulterium, q̃ quod verum est? Ipse genera alia confundis, diuersaq; misces semina, atq; ad vetitos coitus plerunq; cogis inuito: & hoc industriã vocas? Hoc quia de hominibus facere non potes, vt diuersi generis cõmixtio fœtum possit excudere, tollis homini quod natus est, & virum de viro exuis: abscisaq; corporis parte, sexum negas, spadonem efficis: vt quod negauit natura in hominibus, impleret audacia.

† tithymallus. De Scorpena.

De bonitate matris aquæ in pisces suos, atq; exhortatione hominis vt ex hoc discat quæ sit parẽtis & filiorũ necessitudo. Quoq; propria natura, specialis vsus, ac separata quædam à cæteris viuendi substantia sit piscium.

Caput. 1111.

QVAM bona autẽ mater sit aqua, etiã hinc considera. Tu ô homo docuisti abdicationes patrum in filios, separationes, odia, offensas: disce quæ sit parẽtis & filiorum necessitudo. Viuere pisces sine aqua nõ queunt, nec à sui parentis consortio separari, neque à suæ altricis discerni munere: & fit hoc natura quadã, vt separati moriãtur illico. Neq; enim vt oĩa huius aeris viuunt spiramine, quia hauriẽdi spiritus & respirãdi natura his nõ suppetit: alioquin sub aquis semper nõ possent viuere, non capientes spiritus infusionem. Quod est nobis spiritus, illis est aqua Sicut nobis spiritus, ita illis aqua viuendi ministrat substantiam. Nos intercluso cõmeatu spiritus, quia nec breui quidem spatio possumus exortes esse spũs vitalis, statim extinguimur. Pisces quoq; sublati de aqua, sine substantia sui viui esse non possũt.

G Et cauſa manifeſta eſt,quoniam nobis pulmo per thora cis laxiora penetralia recipit ſpiritum: & cũ ſit ipſe pleriſq; penetrabilis, ſpiritus infuſione interiorem calorẽ refrigerat. Thorax enim vt ſuſcipit alimenta, ita ſuperflua ciborum, & ſuccos ſalubres, ſanguinémque diſcernit. Fit pulmo peruius, vnde facilius ad eum poteſt aſpiratio ſpiritus peruenire. Piſces vero branchias habent, quas nunc plicant & colligunt, nunc explicant atque aperiunt. In hãc ergo collectionem & apertionem dum ſuſcipitur aqua,& tranſmittitur ac penetrat,reſpirationis munus videtur implere. Propria igitur natura eſt piſcium,nec communis cum cæteris,ſpecialis vſus,& à cęteris viuendi quædam ſeparata & ſecreta ſubſtãtia. Propterea non nutriuntur, neque vt terrena animalia manus humanæ tactu & alimento & delinimento aliquo delectantur, ſed etiam ſi ſeruantur, in viuarijs ſuis viuunt.

De dentibus ac violenta piſcium auaritia ſe inuicem deuorantium. Et quòd in ſignum facti ſint, vt in ijs noſtrorum morum vitia videamus,exempláque caueam⁹. Quòd præterea homo ſit piſcis,ex pulchræ comparationis inductione, & ad pericula cauenda diligenti admonitione. Caput v.

H QVID autem de denſitate dicam dentium? Non enim vt bos aut ouis ex vna parte dẽtes habent,ſed vtraque pars armata eſt dẽtib⁹,quia in aqua ſunt: etſi diutius cibum verſarent,& non cito tranſmitterẽt,aquarum alluuione de dẽtibus eorum eſca poſſet auferri ac dilui. Ideo denſos & acutos habent,vt cito incidant,cito conficiant, cibum facile & ſine aliqua mora & dilatione tranſmittant. Denique non ruminãt. ſolus tamen Scarus in his ruminare perhibetur:vt ferunt quibus aut euentus aut vſus fuit aut ſtudium talia comprehendere. Sane nec ipſi à ſuis potentiæ euaſere violentiam, & auaritiæ potentiorum ſubiecti vbique inferiores ſunt. Quo quiſque infirmior,eo prædæ patet. Et plerique quidem hærbis paſcuntur,ac minutis vermibus. Sunt tamẽ qui inuicem ſe deuorent,& ſua carne paſcantur. Minor apud illos eſca maioris eſt: rurſus ipſe maior à validiore inuaditur, & fit eſca alterius prædator alieni. Itaque vſu venit vt cum ipſe alium deuorauerit,ab alio deuoretur: & in vnum ventrem vterque veniat cum voratore proprio deuoratus: ſitq; ſimul in vno viſcere prædæ vindictæq; conſortium. Et ipſis poſtea ſponte hæc accreuit iniuria,ſicut in nobis non ex natura cœpit,ſed ex auaritia Aut quia ad vſum hominum dati ſunt,in ſignũ quo

De Scaro

I que facti ſunt,vt in his noſtrorum morum vitia videremus,& caueremus exempla, ne quis potior inferiorem inuaderet, daturus in ſe potentiori exemplum iniuriæ. Itaque qui alterum lædit,ſibi laqueũ parat,in quem ipſe incidat. Et tu piſcis es,qui viſcera inuadis aliena,qui demergis infirmum, qui cedentem perſequeris vſque in profundum. Caue ne dum illum ſequeris, incidas ipſe in validiorem:& deducat te in alienas inſidias, qui tuas vitat,priuſque tuam ſpectet erumnam,qui te perſequentem propriam reformidabat. Quid intereſt inter diuitem improbæ cupiditatis ingluuie abſorbẽtem infirmorum patrimonia,& Silurum de minorum piſcium viſcerib⁹ aluũ replentem? Defunctus eſt diues,& nihil ei ſua ſpolia profuerunt: immo magis eum rapinarum ſuarum deteſtabiliorem fecit infamia. Captus eſt Silurus, & inutilis præda detecta eſt. Quanti in eo reperiũtur qui alios deuorauerunt? Et tu diues habes in ſinu tuo alterius prædatorem. Ille habebat facultates pauperis,quas inuaſerat:tu eum opprimens, duo patrimonia tuis facultatibus addidiſti:& adhuc tanto non ſatiaris augmento: & dicis quòd alios vindicaueris,cum eadem cõmittas quæ vlciſceris:iniuſto iniuſtior,& iniquo iniquior,auaro auarior. Vide ne idem te qui piſcem illum finis inueniat: hamum caue,caue retia. Sed præſumis de potẽtia, quòd

De Siluro

nemo tibi poſsit reſiſtere. præſumebat & Silurus quòd K hamum nemo ſibi iaceret,nemo retia tenderet:& ſi incidiſset, vniuerſa dirumperet:& tamen fuſcinam nõ euaſit, aut nexus vinculi validioris incurrit, quibus ſe non poſſet exuere. Sine dubio & hominũ iniquitas quo grauiora commiſerit,eo magis ſcelere ſuo tuta eſse nõ poterit,quin aliquando diſſoluat quod ſcelerũ precio cõſtat difficile poſse vitari.

Quòd homo ſit piſcis ex euangelicæ veritatis atteſtatione. Quod etiam boni & mali piſces ſint,cum exhortatione vt bonus piſcis hamum,retia,ac ſinum Petri nõ timeat. Qua ratione præterea Euangelium pro mari poſitum ſit. Caput. VI.

PIſcis ergo es ô hõ. Audi quia piſcis es: Simile eſt regnum cælorum reti miſſo in mare,& ex omni genere piſcium congreganti. Cum autem eſset impletum, duxerunt id ad littus, & ſedentes elegerũt optimos in vaſis ſuis,malos autem foras miſerũt. Sic erit in conſummatione ſeculi: Exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis. Sunt ergo boni & mali piſces. boni ſeruantur ad precium,mali ſtatim ardẽt. Bonum piſcem nec retia inuoluunt,ſed eleuant. Nec hamus internecat atque interficit,ſed precioſi vulneris perfundit ſanguine: in cuius L oris confeſsione bonum precium reperitur, quo tributum Apoſtolicũ,& cẽſus Chriſti poſsit exolui. Sic enim ſcriptum eſt, dicente domino: Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel cenſum? A filijs ſuis, an ab alienis? Et reſpondente Petro,Ab alienis,ait dominus:Vade ad mare,& mitte hamum,& eum piſcem qui primus aſcenderit,tolle,& aperto ore eius,inuenies ibi ſtaterem. illũ ſumens,da eis pro me & te. Noli igitur ô bone piſcis Petri hamum timere. nõ occidit, ſed conſecrat. Noli quaſi vilem te comtemnere,quia vides corpus infirmum. habes in ore tuo quod & pro Petro & pro Chriſto offeras. Noli timere Petri retia,cui dicit Ieſus:Duc in altum, & laxate retia. Non enim in ſiniſtram partem mittit, ſed in dexteram,ſicut iuſsus à Chriſto eſt. Noli timere ſinũ eius,quia dictum eſt ei: Ex hoc eris homines viuificans. † Ideo miſit retia, & complexus eſt Stephanum, qui de Euangelio primus aſcendit,habens in ore ſuo ſtaterem iuſtitiæ. Vnde confeſsione conſtanti clamauit dicẽs: Ecce,video cælos apertos, & filium hominis ſtantẽ ad dexteram dei. Pro hoc piſce ſtabat dominus Ieſus. ſciebat enim eſse in ore eius precium ſui cenſus. Denique glorioſo martyrio & Petri iudicium atque doctrinam, & M Chriſti gratiam locuples aſsertor impleuit.

Mat. 13.

Luc. 5.

† capiens.

Actuũ. 7.

De inſtructiua admonitione hominis, quia piſcis eſt, vt ſuper vndas exiliat,& pericula caueat, aſtutiam ſerpentium imitando: Quódque aſtuti ſimus circa quærenda & obſeruanda coniugia, ex pulcherrimi exempli de vipera adaptatione. Caput. VII.

NEc te moueat quòd pro mari Euãgelium poſui. Euãgeliũ eſt, in quo Chriſtus ãbulauit: Euangeliũ eſt,in quo licet titubauerit Petrus,non tamen negauit,quãdo per dexterã Chriſti fidei munimẽtum ſtationis inuenit: Euangelium eſt,de quo martyr aſcendit. Euangelium eſt mare,in quo piſcãtur apoſtoli, in quo mittitur rete quod ſimile eſt regno cælorum: Euangelium eſt mare, in quo Chriſti figurantur myſteria: Euangelium eſt mare,in quo Hebræus euaſit, Aegyptius interempt⁹ eſt: Euangelium eſt mare, in quo eſt ſponſa Chriſti eccleſia, & diuinæ gratiæ plenitudo, quæ ſupra maria fundata eſt,ſicut dixit Propheta: Ipſe ſuper maria fundauit eam. Exili ſuper vndas ô homo, quia piſcis es: non te opprimant ſeculi iſtius fluctus. Si tempeſtas

Pſal. 23

A est,pete altum & profundum:si serenitas,lude in fluctibus:si procella,caue à scopuloso littore,ne te in rupem
Mat.10. furens æstus illidat. Scriptum est enim: Estote astuti sicut serpentes. Et quia de serpẽtibus astutis propositum exemplum est, simus astuti circa quærenda & seruanda coniugia,diligamus tributa nobis consortia. Et si ij qui longinquis fuerant ortus sui tempore regionibus separati,inter se conuenerint,& si vir ad peregrina contenderit: nulla longinquitas, nulla absentia complacitam minuat charitatem. Eadem lex præsentes absentésque connectit,idem naturæ vinculum inter distantes & consistentes coniugalis charitatis iura constringat. Eodem iugo benedictionis vtriusque colla sociãtur,etiam si alter obeat separatarum regionum longa diuortia: quia non corporis ceruice,sed mentis,iugum gratiæ receperunt. Vipera nequissimum genus bestiæ, & super omne quod serpentini est generis astutior, vbi coeundi cupiditatem assumserit, murænæ maritimæ notam sibi requirit copulam,vel nouam prẹparat:progressaq; ad littus,sibilo testificata prẹsentiam sui,ad coniugalem amplexum illam euocat. Muræna autem inuitata non deest,& venenatæ serpenti expetitos vsus suæ impertit coniunctionis. Quid sibi vult sermo huiusmodi,nisi ferendos esse mores coniugum:etsi absens est, eius operiendam præsentiam:sit licet asper,fallax,inconditus,lubricus, temulentus? Quid peius veneno, quod in coniuge
B muræna non refugit? Vocata non deest, & serpentis lubricum sedula charitate complectitur. ille tua mala portat,& leuitatis fœmineæ facilitatem:tu virum tuum non potes ô mulier sustinere? Adam per Euam deceptus est, non Eua per Adam. Quem vocauit ad culpam mulier, iustum est vt eum gubernatorem assumat,ne iterum fœminea facilitate labatur. Sed horridus & incultus est. Semel placuit. Nunquid vir frequenter est eligẽdus? Comparem suum & bos requirit,& equus diligit: & si mutetur alius,trahere iugum nescit compar alterius,& se nõ totum putat. Tu iugalem repudias tuum, & putas sæpe
† alias de serit. mutandum:etsi vno defuerit † die, superducis riualem: & statim incognita causa,quasi cognita,pudoris exequeris iniuriam? Vipera absentẽ requirit, absentem vocat, & blando proclamat sibilo:atque vbi aduentare cõparẽ senserit,venenum euomit,reuerentiam marito deferẽs, verecundata nuptialem gratiam. Tu mulier aduenientẽ de longinquo maritum contumelijs repellis. Vipera mare prospectat,explorat iter coniugis: tu iniurijs viam viro obstruis:tu litium moues venenum, non reijcis:tu cõiugalis amplexus tẽpore dirum virus exæstuas: nec erubescis nuptias,nec reuereris maritum. Sed etiã tu vir,
C (possumus enim etiam sic accipere,) depone tumorem cordis,asperitatem morum,cum tibi sedula vxor occurrit:propelle indignationem,cum blanda coniux ad charitatem prouocat. Non es dominus,sed maritus:non ancillam sortitus es,sed vxorem. Gubernatorẽ te deus voluit esse sexus inferioris,non præpotentem. Redde studio vicem, redde amori gratiam. Vipera venenum suũ fundit:tu non potes duritiam mentis deponere? Sed habes naturalem rigorem:debes temperare eum contem-
† alias reuerẽ. cõiũctionis deponat animi feritatem. Nolite &c. platione coniugij:reuerentia coniunctionis. † Potest & sic:Nolite quærere viri alienum thorum,nolite insidiari alienæ copulæ. Graue est adulterium, & naturæ iniuria. Duos primum deus fecit,Adam & Euam:hoc est, virum & vxorem. Et vxorẽ de viro: hoc est de costa Adã: & iussit ambos esse in vno corpore, & in vno spiritu. Quod vnum separas corpus,vnum diuidis spiritum:naturæ adulterium est. Sed hoc docet murænæ & viperæ, non iure generis, sed ardore libidinis expetitus amplexus. Discite ô viri:qui alienam permolere quẹrit vxorẽ, cuius serpentis sibi asciscere cupiat cõtubernium, cui etiam comparandus ipse serpenti sit. Festinat ad viperã, quæ se in gremium viri nõ directo tramite veritatis, sed lubrico deuij amoris infundit. Festinat ad eam,quẹ venenum suum resumit:vt vipera,quẹ fertur peracto cõiunctionis munere,venenum quod euomuerat, rursus haurire. Adultera enim vipera est. Vnde & Salomon ait qđ Proue.23. is qui fuerit temulentus, cum per vinum libido feruere consueuerit,tanquam à colubri ictu extenditur,& tanq̃ à cornuta diffunditur illi venenum. Et vt scias quòd de adultera dixit,adiecit: Oculi tui cum viderint alienam, os tuum loquitur peruersa. Nec quisquam velut contraria posuisse nos credat,vt & ad bonum, & ad malum viperæ huius exemplo vteremur, cum ad institutionem vtrunque proficiat, si erubescamus aut fidem non exhibere dilecto,cui exhibet serpens: aut reliquentes sancta coniugia, lubrica & nocitura salutaribus præferamus: quod facit qui cum serpente miscetur. D

De viperra.

De fraudulento ingenio polypi, & astutia cancri ad cibum prædandum:notatione quoque hominum qui simili ingenio ac fraude alios circũuenire & decipere nituntur:cum persuasiua adhortatione vt homo proprijs sit contentus,alienisque damnis non pascatur.

Caput VIII.

DE QVIA de astutia cœpimus sermonẽ subtexere, qua vnusquisq; fratrem suum circunuenire & decipere nititur,& in nouas se fraudes componere:vt quem vi obtinere non potest,circunscribat dolo, & fuco quodam artis obducat:fraudulentum illud polypi ingenium non prẹteribo,qui vadoso in littore petrã nactus, affigitur ei:atque eius nebuloso ingenio colorem subit, simili specie terga obductus plurimos piscium sine vlla E suspicione fraudis allapsos, dum natãdo nõ præcauẽt, & saxum opinantur,cassibus furtiuæ artis includit,& sinu quodã suæ carnis intercipit. Sic spontanea venit prẹda, & talibus capitur argumẽtis: qualia sunt eorum qui ingenium suum sæpe commutant, & diuersas nocendi artes mouent,vt singulorum mentes sensusq; pertentẽt, cum continentibus continentiam prædicantes,in coitu intemperantium tanquam deuij ab studio castitatis, & demersi intemperantiæ volutabris:vt qui eos audiũt aut vident,incauta facilitate se credant:eoq; citius labũtur, dum distinguere non norunt, nec cauere quod noceat, dum grauior sit & magis noxia improbitas, benignitatis obumbrata velamine. Et ideo cauẽdi sunt qui crines suæ fraudis,& brachia longe lateq; dispergunt,vel speciem induunt multiformẽ. Et isti enim polypi sunt,nexus plurimos habẽtes,& callidorum ingeniorum vestigia,quib9 irretire possint quicquid in scopulos suę fraudis inciderit. Cancer quoque quas cibi gratia præstigias De cancro. E
struit? nanq; & ipse ostreo delectatur, & carnes eius epulum sibi quærit. Sed quia vt appetens cibi,ita prospiciẽs est periculi:quoniam cum difficilis est venatio, tum periculosa: (difficilis, quia testis validioribus esca interior includitur, nã velut muris quibusdã mollitiẽ carnis præcepti imperialis interpres natura muniuit: quã medio testarũ quodã sinu concauo nutrit ac fouet, & quasi in quadã valle diffundit:& ideo cassa omnia tentamenta sunt cancri,quia aperire clausum ostreũ nulla vi potest:& periculosum est si chelas eius includat) ad argumenta confugit,& insidias noua fraude molitur Itaque quia omnia genera delectatione mulcẽtur, explorat siquando ostreũ remotis in locis ab omni vẽto cõtra Solis radios diptychũ illud suũ aperiat, & referet claustra testarũ,vt libero aere visceris sui voluptatẽ quandã capiat:& tunc clanculo calculũ immitẽs, impedit conclusionem ostrei,ac sic aperta claustra reperiẽs,tuto inserit chelas,viscera q; interna depascitur. Sunt ergo homines qui cancri vsu in alienæ vsum circunscriptionis irrepant,& infirmitatem propriæ virtutis astu quodam suffulciãt,fratri dolũ nectant, & alterius pascantur erũna. Tu autem proprijs esto contentus, & aliena te damna non pascant. Bonus cibus est simplicitas, innocentiæ

G ſuæ bona habens: inſidiari neſcit alienis, nec auaritiæ facibus inardeſcit: cui lucrum omne ad virtutem diſpendium eſt, ad cupiditatem incendium. Et ideo beata eſt, ſi bona ſua nouerit, cum veritate paupertas, & omnibus præferenda theſauris: quia melius eſt exiguum cum dei timore, quàm theſauri magni ſine timore eius. Quantū eſt enim quod hominem alat? Aut ſi quæris quod etiam alijs abundet ad gratiam, id quoque nō multum eſt. Melior enim eſt hoſpitalitas in oleribus cum gratia, quàm vitulorum pinguium præparatio cum diſcordia. Vtamur ergo ingenio ad quærēdam gratiam, & ſalutem tuendam: non ad alienam circunſcribendam innocentiam. Licet nobis vti exemplis maritimis ad profectū noſtræ ſalutis, non ad alienum periculum.

De præſcientia Echini maritimi, futuram tempeſtatem aut tranquillitatem nauigantibus prænunciantis: & vnde tam exiguum animal hoc munus acceperit. Ac de indulgentiæ dei creatoris ingenti præconio.

Caput. IX.

De Echino. ECHINVS animal exiguum, vile ac deſpicabile, maritimum loquar, plerunque index futurę tempeſtatis aut tranquillitatis annuncius ſolet eſſe nauigātibus. Denique cum procellam ventorum præſenſerit, calculum validum arripit: eúmque velut ſaburram vehit, & tāquam anchoram trahit, ne excutiatur fluctibus. Itaque non ſuis ſe librat viribꝰ, H ſed alieno ſtabilit & regit pondere. Quo indicio nautæ velut ſignū futuræ perturbationis capeſſunt, & ſibi prę-cauent, ne eos imparatos turbo improuiſus inueniat. Qui Mathematicus, qui Aſtrologus, quíve Chaldæus ſic poteſt ſiderum curſus, cæli motus & ſigna comprehendere? Quo ingenio iſta collegit? quo doctore percepit? quis ei fuit tanti interpres augurij? Sæpe homines confuſionem aeris vident, & ſæpe falluntur, quod plerunque ea ſine tempeſtate diſcutiatur. Echinus nō fallitur, Echinum ſua nequaquam ſigna prætereunt. Vnde exiguo animali tanta ſcientia, vt futura prænunciet? Quo magis in eo nihil eſt quo tantam habet prudentiam, credo quòd per indulgentiam domini rerum omnium id quoque præſcientiæ huius munus acceperit. Etenim ſi fœnum deus ſic veſtit, vt miremur: ſi paſcit volatilia: ſi parauit coruis eſcam: pulli enim eius ad dominum clamant: ſi mulieribus dedit texturæ ſapientiam: ſi araneam, quę tam ſubtiliter ac docte laxos caſſes ſuſpendit in foribus, ſapientiæ non reliquit immunem? ſi ipſe virtutem equo dedit, & ſoluit de ceruice eius formidinem, vt exultet in campo, & occurrens regibus irrideat, odoretur bellum eminus, excitetur ſono tubæ: ſi hæc irrationabilia pleraq;, & alia inſenſibilia, vt fœnum, vt lilia, re-I pleuit ſuæ diſpoſitione ſapientiæ: quid dubitamus quod etiam Echino contulerit huius gratiam præſcientiæ? Nihil enim inexploratum, nihil diſſimulatū reliquit. Omnia videt, qui paſcit omnia: omnia replet ſapientia, qui omnia in ſapientia fecit, vt ſcriptum eſt. Et ideo ſi Echinum viſitationis ſuæ exortem non prætermiſit, ſi eum conſiderat, & futurorum informat indicijs, tua non cōſiderat? Immo vero conſiderat, ſicut teſtatur eius diuina ſapientia dicens: Si reſpicit volatilia, ſi paſcit illa, nonne vos pluris eſtis illis? Si fœnum agri, quod hodie eſt, & cras in ignem mittitur, deus ſic veſtit, quanto magis vos modicæ fidei? Mat. 6.

Quod vnumquodque genus piſcium præſcripta ſibi habeat domicilia, cum increpatione humanæ auiditatis. Qua ratione etiam quædam genera quandoque mutent loca, & vnde hoc habeant ingenium. De ſpecialibus quoque aliquorum piſcium virtutibus.

Caput. X.

AN VERO ſine quadam dote naturæ manere piſcibꝰ etiam illam putamus gratiam, quod vnumquodque genus piſciū præſcripta ſibi domicilia habet, quæ ſui generis nullus excedat, non in K curſet alienus? Quis gæometra his diuiſit habitacula, nullis rumpenda temporibus? Sed gæometram audiuimus, thalaſſometram nūquam audiuimus, & tamen piſces menſuram ſuam norunt: non muris vrbium, portiſq; præſcriptam, non ædificijs domorum, nō agrorum finibus limitatam, ſed mēſuram eius quod oporteat, vt tantum ſatis ſit vnicuique quantum ad vſum abundet, non quantum auiditas quædam immoderata ſibi vendicet. Lex quædam naturæ eſt, tantum quærere quantum ſufficiat ad victum, & alimentorum modo ſortem cenſere patrimonij. Hoc genus piſcium in illo ſinu maris alitur & gignitur, illud in alio. Denique non reperies confuſa genera piſcium, ſed quod hic abundat, alibi deeſt. Et iterum ille ſinus maris cephalos alit, lupos ille: ille ſaxatiles, locuſtas alius. Non eſt libera vagandi poteſtas, nec tamen intercluſa montibus copia, aut fluuijs interlabentibus tranſitus impeditur, ſed vſus naturæ impreſsus tanquam patriæ finibus vnumquemque ſe retinere, & vltra incolas prodire ſuſpectum. At nobis longe alia ſententia eſt, mutare exilio domos, incolarum faſtidio teneri, aduenarum captare gratiā, transferre terminos perpetuos, quos poſuerunt patres noſtri, agrum ad agrum iungere, domum ad domum. Deficit terra hominibus, ſternuntur & maria. Rurſus pro ſingulorum L libidine inciditur terra, mare infunditur, vt inſulas faciant, vt poſsideant freta, ſpatia maris ſibi vendicant iure mancipij, piſciumq; iura ſicut vernaculorum conditione ſibi ſeruitij ſubiecta commemorant. Iſte inquit ſinus maris meus, ille alterius. Diuidunt elementa ſibi potentes. His oſtreæ in fluctibus nutriuntur, his in viuario piſcis includitur. Luxuriæ nec mare ſufficit, niſi apothecas habeant oſtrearum. Itaque ętates earum numerant, & piſcium receptacula inſtruunt, ne cōuinia diuitis mare non poſsit implere. Nam vicini nomen quibus audiunt auribus? quibus oculis intuentur poſſeſsiones eorum? Quemadmodum dies noctesq; excogitant vt aliquid proximi auferant? Nunquid ſoli habitabitis ſuper terram? clamat Propheta. Cognoſcit hæc dominus, & Eſaiæ. 5. vindictæ reſeruat. Quantum aliena à piſcibus auiditatis rapina? Illi naturalia captant ſecreta, & vltra terminos orbis terrarum mare norunt, quod nullæ interpolant inſulæ, nec terra aliqua interiacet, vel vlterius vlla ſit poſita. Illic igitur vbi diffuſum late mare omnē ſpectandi vſum, vtilitatis gratia nauigandi intercludat audaciam, condere ſe feruntur cete illa immenſa genera piſcium, æqualia montibus corpora, vt tradiderunt nobis qui videre potuerunt: illic quietum æuum exigunt, De Cetis. diſcreta ab inſulis, & ab omnibus maritimarum vrbium contagijs ſeparata. Habent ſuas regiones, & habita M cula diſtributa, manent in his inoffenſo vicinorum limite, nec vago tranſitu mutationes quærunt locorum, ſed tanquam patrium ſolum diligunt, & in his immorari dulce arbitrantur. Quæ ideo elegerunt, vt ſolitariam vitam remota poſsint arbitrorum interpolatione tranſigere. Sunt tamen aliqua genera piſcium qui non ingenij facilitate loca mutent, ſed fouēdi partus neceſſitate, quæ opportuno atque legitimo procurantes tempore, ex plurimis locis à diuerſo ſinu maris innumeri velut communi conſilio cōuenientes, coniuncto agmine Aquilonis flatus petūt: & ad illud ſeptentrionalium mare partium quadam naturæ lege contendunt. Dicas, ſi aſcendentes videas, Rheuma quoddam eſse, ita proruunt, fluctuſq; interſecant, per Propōtidem in Euxinum Pontum violento impetu profluētes. Quis piſcibꝰ hæc annunciat loca, præcepta, tempora? Quis tribuit diſpoſitionem viandi, comitandi ordinem, metas, & tempora reuertendi? Homines ſuum imperatorem habent, cuius expectatur imperium. procedit teſsera, proponuntur edicta prouincialibus, vt conueniant, Tribunis militum literæ diriguntur, dies ſtatuitur, & plerique ad dies

A ſtatutos occurrere non queunt. Quis imperator piſcib⁹ præceptum dedit? Quis doctor hanc tribuit diſciplinã? Qui metatores itinera diſponunt? Qui duces iter dirigunt, vt nullius deſit occurſus? Sed agnoſco quis ille ſit imperator, qui ordinatione diuina ſenſibus vniuerſorũ ſuum infundat imperium, qui tacitus mutis animantibus naturalis diſciplinæ ordinem tribuat: nec ſolũ magna penetret, ſed etiã per minima quęq; ſe fundat. Diuinæ legi piſcis obſequitur, & homines contradicunt. Piſcis ſolenniter obaudit mandata cæleſtia. An contẽptibilis tibi videtur, quia mutus eſt, rationiſq; expers? Sed vide ne tu tibi magis incipias eſse contemptui, ſi irrationabili irrationabilior deprehendaris. Quid autem rationabilius hoc piſcium tranſitu, cuius rationem quidẽ verbis non explicant, ſed factis loquuntur? Pergunt enĩ æſtatis tempore ad fretum Ponti, eò quòd reliquo maris ſinu hic ſinus dulcior ſit. Non enim tandiu Sol eo freto, quandiu cæteris immoratur: eáque fit cauſa vt non omnem aquam exhauriat quæ dulcis atque potabilis eſt. Quis autem ignorat quòd etiam ea quæ maritima ſunt, aquis plerunque dulcibus delectẽtur? Denique dum flumina ſequuntur, & ad ſuperiora aſcendunt, frequenter alieni piſces generis capiuntur in fluuijs. Cum hæc igitur cauſa Pontum illis faciat gratiorem, vel quod æſtus tẽperet ſolennis illic flatus Aquilonis, tum opportunio rem cæteris iudicant in quo generare, & partus poſsint
B proprios enutrire: quòd teneri fœtus laborem alienæ regionis ferre vix poſsint, quos illic fouet aeris blanda clementia. Itaq; peracto munere, omnes ſimul eo quo venerant agmine reuertuntur. Quænam iſta ſit ratio, conſideremus. Obiectus eſt Ponti ſinus Boreæ, cæterorúmque ventorum violentiſsimis flatibus: vnde grauis illic procella furit, & tempeſtates mouentur, ita vt de profundo arena verratur, cui⁹ rei fluctus arenoſus indicio eſt, qui ventorum motu inſurgens altius, tum põdere grauior, haud dubiè non ſolum nauigantibus, ſed etiam maritimis ipſis animantibus intolerabilis habetur. Accedit illud, quod complurima & maxima Ponto flumina miſceantur, cum hyberno tẽpore ſinus ipſe frigidiore torrentium rigeſcat allapſu. Propterea piſces tanquam arbitri fluentorum, æſtate illic aſpirantis auræ clemẽtiam captare conſueuerunt, cuius amœnitate perfruiti, rurſus hyemis aſpera declinare contendunt, & Septentrionalis plagæ ſæua fugientes, in reliquos ſe ſinus conferũt, in quib⁹ aut ventorũ mollior ſit placiditas, aut Solis ſoleat vernare temperies. Nouit igitur piſcis pariendi tempus, quod pro magno myſterio dixit Salomon in Sapientia. Nouit tempus eundi atque redeúndi, nouit tempus perfunctionis & iactationis, & nouit vt nõ queat falli: quia non rationis æſtimatione, & diſputationis argumento vtitur, ſed inſpiratione naturæ, quæ vera eſt ma-
C giſtra pietatis. Denique omnes animantes prę ſcripta habent pariendi tempora, homo ſolus indiſcreta atque cõfuſa. Reliqua genera clementiã temporis quærunt, mulieres ſolæ partus ſuos inclementer effundunt. Vaga enim & intemperans libido generandi, vagam pariendi ætatem exhibet. Piſces tanta maria tranſmittunt, vt vtilitatem aliquam generi ſuo quærant. Nos quoque diffuſa æquora transfretamus. Sed quanto honeſtius quod ſucceſsionis amore, quàm quod pecuniæ auiditate ſuſcipitur? Deniq; illis ad pietatem, nobis ad quęſtum tranſmiſsio deputatur. Illi ſobolem præferunt omnibus mercibus chariorem, nos mercem longe imparem ad periculi vicem miſera lucri cupidine reportamus. Itaque illi patriam repetunt, nos derelinquimus. Illis natando incrementum generis acquiritur, nobis minuitur nauigãdo. Quis igitur neget diuinitus illis infuſum ingenium eſse huiuſmodi atq; virtutem? cum videat iſtos in Aquilonem tam ſolennem obeundæ fœcunditatis peregrinationem viuaci ingenio componere, alios in exiguo corpore tantum validitatis aſsumere, vt maximas nauium plenis currentes velis, in medijs fluctibus ſiſtãt: ſicut bre D uis piſciculus Echeneis tanta facilitate memoratur nauem ingentem ſtatuere, vt quaſi radicatam mari hærere videas, nec moueri. Aliquandiu enim immobilẽ ſeruat. An & huic putas ſine creatoris munere tantum potuiſse ſuppetere virtutis? Quid gladios loquar, aut ſerras, aut canes maritimos, aut balenas, aut zigenas? Quid etiam turturis centrũ, & hoc mortuę? Sicut enim viperę os ſi quis calcauerit, recẽs dũtaxat, graui⁹ q̃ venenũ nocere perhibetur, & immedicabile vuln⁹ ſerpere, ita etiã turtur aculeo ſuo mortua amplius q̃ viua periculi afferre memoratur. Lepuſculus quoq; timidũ animal in terris, in mari formidabile, citam, & quæ non facile poſsit auferri, corruptelam iuehit. Voluit enim te creator nec in mari ſatis ab inſidiantibus eſse ſecurum, vt propter pauca quę noceant, quaſi in excubiis poſitus, arma fidei ſemper & ſcutum deuotionis accinctus, à domino tuo debeas ſalutis ſperare præſidium.

De ſingulari Atlantici maris cõmendatione ex iis quæ in pſo naſcuntur aut fiunt, cum cõcluſione ſermonis de piſcibus. Caput. XI.

VENIAMVS ad Atlanticum mare. Quàm in E
gentia illic & infinitæ magnitudinis cete, quæ ſi quando ſupernatant fluctibus, annatare inſulas putes, montes altiſsimos ſummis ad cælum verticibus eminere. Quæ nõ in acta, nec in litorib⁹, ſed in Atlantici maris ꝓfundo ferruntur videri, vt eorum cõſpectu nautæ à nauigandi in illis locis præſumptione reuocentur, nec ſecreta elemẽtorum adire ſupremæ terrore mortis vſurpent. Sed iam aſsurgamus ipſi deprofundo maris, & aliquantulũ ſermo noſter emergat, ad ſuperiora ſe ſubrigat. ſpectemus ea quæ vſitata multis, & plena ſint gratiæ, quomõ aqua in ſalis vertatur ſoliditatem, vt ferro ſępe cędatur, quod de Britannicis ſalibus nihil mirum, qui in ſpeciem marmoris validi, eiuſdẽ metalli niueo candore reſplẽdent, ſalubres corporis cibo, & potui nimis grati. Quomodo etiam non indecorus lapis coralium in mari hærba ſit: ſi in aerem transferatur, lapidis firmitate ſolidetur. Vnde etiam oſtreis precioſiſsimam margaritam natura infixerit, quomodo eam maris aqua in tam molli carne ſolidauerit. Quæ difficile apud reges inueniuntur, ea in littoribus quaſi vilia iacent vulgo, & in ſaxis aſperis & cautibus colliguntur. Aureum etiam vellus aqua nutrit, & lanam in memorati ſpeciem metalli gignunt littora, cuius colorem nullus adhuc eorum qui fucis diuerſis obducunt vellera, imitari potuit: adeo na F
turæ maritimæ gratiam humana implere neſcit induſtria. Scimus qua ſolicitudine vellera ouium etiam minus precioſa curentur: ſint licet optima, nequaquam tamen his fucus innaſcitur. Hic naturalis color eſt, quem nullus adhuc fucus æquauit. hoc quoque piſcis eſt vellus. Sed & ipſi murices qui inſigne dãt regium, ſunt maritimi. Et quæ pratorum gratia, vel ortorum amœnitas poteſt cerulei maris æquiparare picturam, Aurum licet in pratis flores refulgeant, auri quoque fulgorem in mari lana reſplendet: & illi cito marceſcunt, iſta diu duratura ſeruatur. Lilia in ortis eminus nitent, vela in nauibus. Hic odor, illic ventus aſpirat. Quæ vtilitas in folio? In nauibus quanta commercia? Lilia ſuauitatem narium, vela hominum ſalutem inuehunt. Adde piſces ſalientes, & delphinas ludentes. Adde rauco ſonantes fluctus murmure. Adijce currentes naues ad littora, vel de littoribus exeuntes. Cum è carceribus mittuntur quadrigæ, quanto ſtudio ſpectantium & amore certatur? Equus tamen inuanum currit, non inuanum nauigia. Ille inuanum, quia vacuus: iſta ad vtilitatem, quia plena frumenti. Quid ijs gratius, quæ non verbere aguntur, ſed ventorum ſpiramine: vbi nemo refragatur, ſed om-

G nes fautores sunt: vbi nemo vincitur quicunque peruenerit, sed omnes puppes quæ peruectæ fuerint, coronantur: vbi palma merces salutis, victoria precium regressionis est? Quãtum etiam distat inter directos cursus ac reflexos? Isti perpetuantur, hi resoluuntur. A diũge remigijs contexta littora, quibus vexillum exeundi aura de cælo est. Itaque aurigæ plausum inanem referunt, hi soluunt vota seruati. Quid de Iona dignum loquar, quem cetus excepit ad vitam, reddidit ad prophetandi gratiã? Emẽdauit aqua, quem terrena deflexerant, psallebat in vtero ceti, qui mœrebat in terris. Et vt vtriusque redemptio non prætereatur elementi, terrarum salus in mari ante præcessit, quia signum filij hominis, signum Ionæ. Sicut iste in vtero ceti, sic Iesus in corde terræ. In vtroq; remedium, maius tamen in mari pietatis exẽplum, quoniam exceperunt pisces quem homines refutarunt: & quem homines crucifixerunt, pisces seruauerũt. Petrus quoque in mari titubabat, sed non labebatur: & confessus in fluctibus, negauit in terris. Itaque illic quasi deuotus manu apprehenditur, hic quasi oblitus aspectu censorio cõuenitur. Sed iam rogemus dominum, vt sermo
H noster quasi Ionas eijciatur in terram, ne diutius in salo fluctuet. Et bene iam exiuit cucurbita, quæ obũbret nos à malis nostris, sed & ipsa procedẽte sole arefacta admonet requiescẽdum, ne interæstuare incipiamus ingenio, & nobis etiam verba deficiant. Certe plus nobis quam Niniuitis data est in aquis remissio peccatorum.

De pulchra introductione sermonis de natura auium habendi. Caput. XII.

ET cum paululum conticuissem, iterũ sermonem adorsus aio: Fugerat nos fratres dilectissimi necessaria de natura auiũ disputatio, & sermo huiusmodi nobis cum ipsis auibus euolauerat. Fit enĩ natura quadam, vt hi qui aliquid intuentur, vel dicendo exprimere volunt, eorum qualitatem quæ vel intuentur vel loquuntur assumant, vt & cum pigrioribus immoremur, & cum velocibus celeri rapiamur aspectu, stylo quoque aut tardiore vtamur aut rapidiore. Itaq; cum caueo ne
I mari demersa prætream, & aquis operta me lateant, effugit omne volatile, quia dum inclinat9 imos aquarum gurgites scrutor, aerios non respexi volatus, nec vmbra saltem pennæ me præpetis reclinauit, quæ in aquis relucere potuit. Verum vbi omne negocium expeditũ putaui, & absolutum me credidi, & diem quintum cõsummatum arbitratus sum, venit in mentem auium natura, quæ cum eunt cubitũ, quasi peracto lætæ munere, æthera cantu mulcere consuerunt: quod velut solẽniter surgente & occidente die instaurare consuerunt, vt decursi vel adoriendi nocturni iuxta ac diurni temporis laudes suo referant creatori. Magnum igitur incentiuũ excitandæ nobis deuotionis amiserã. Quis enim sensum hominis gerens non erubescat sine Psalmorum celebritate diem claudere, cum etiam minutissimæ aues solenni deuotione & dulci carmine ort9 dierum ac noctium prosequantur? Redeat igitur nobis volaticus sermo, qui pene fuerat elapsus ex oculis, & aquilę modo alta petẽs, volatus suos subduxerat nubibus, nisi quia oculos abluti aqua dum de gurgite leuamus ad cælum, speculati vacuum aeris volatibus ferri, ad necessitatem styli putauimus esse reuocandum. Eritis vos iudices, qui estis aucupes verbi, vtrum consultius euolasset, an vtiliter in nostra retia sit relapsus. Nec vereor ne fastidium nobis obrepat in volatilibus requirendis, quod non obrepsit in gurgitibus perscrutandis, aut aliquis nobis in disputatione obdormiat, cum possit auium cantibus excitari. Sed profecto qui inter mutos pisces vigilauerat, non dubito quod inter canoras aues somnum sentire non possit, quin tali ad vigilandum gratia pronocetur. Neq; ve-

ro vile putetur quod potuit præterire, cũ sit tertia pars K in animantibus creaturæ. Tria enim genera animantiũ esse nõ dubiũ est, terrenũ, volatile, æquatile. Deniq; sic scriptũ est: Producãt aquæ reptilia animarũ viuentiũ secundũ genus, & volatilia volãtia super terram secus firmamentum cæli secundum genus.) Reuocamur ad superiora sicut obliuiosi viatores, qui cum incõsulto prẽterierint, in sua reuertentes vestigia, incuriæ suæ multã repetito itineris labore suscipiunt. Est tamen etiam bonus viator qui dispendium regressionis, reliqui itineris compendiosa celeritate compenset, vt mihi faciendum arbitror: maxime cum de auibus sermo sit, quæ solent oculos hominũ volatu ꝓperatiore perstringere. Quid enim conuenit ijs immorari, in quibus celeritas placere consueuit? Auius igitur atque inusitatus in tali genere scriptionis sermo noster canoris auibus resonet ac resultet. Sed vnde mihi cygnea carmina, quæ etiã sub graui mortis imminentis terrore delectãt? Vnde mihi illos naturalis modulos cantilenæ, quibus etiam paludes sonoræ cantus edunt dulcissimi suauitatem? Vnde mihi vocem psitaci, dulcedinẽmque merularum? Vtinam saltem luscinia canat, quæ dormientem de somno excitet. Ea enim auis significare solet diei surgentis exortũ, & effusiorem diluculo deferre lætitiam. Tamen si illorum suauitas deest, sunt gementes turtures, & raucæ columbæ, tum etiam cornix plena voce pluuiam vocat. L
Vnde rurale auiarium sermone quo possumus, scientia quam nos rusticani docuerunt, persequamur.

De ordine dicendorum, ac natura auium quæ circa aquas maris fluminúmque versantur. Caput. XIII.

DE aquatilibus reptilibus quoniam diximus, arduum est vt subito ad aues cæli sermo noster ascendat. Et ideo de ijs auibus prius dicamus, quæ circa aquas maris fluminumq; versantur, cum quib9 possum9 De halemergere. Itaq; ab halcyone sermonẽ adoriamur. Ea est cyone. auis maritima, quæ in littoribus fœtus suos edere solet, ita vt in arenis oua deponat medio fere hyemis, Nam id temporis fouendis habet deputatum partubus, quando maxime insurgit mare littoribus, vehementiorq; fluct9 alliditur, quo magis repentinæ placiditatis solennitate auis huius eluceret gratia. Namque vbi vndosum fuerit mare, positis ouis subito mitescit, & omnes cadũt ventorũ procellæ, flatusq; aurarũ quiescũt, ac placidum vẽtis stat mare, donec oua foueat halcyon sua. Septẽ autẽ dies fotus sunt: quibus decursis educit pullos, fœtusq; ab- M
solut: illico alios quoque septem dies adiungit, quibus enutriat partus suos, donec incipiãt adolescere. Nec mireris tam exiguum nutrimenti tempus, cùm absolutio fœtuum tam paucorum dierum sit. Tantam autem gratiam minuscula auis diuinitus indultam habet, vt hos quatuordecim dies nautici præsumptæ serenitatis obseruent, quos & halcyonidas vocant, quibus nullus motus procellosæ tempestatis horrescit. Nónne vos passeribus pluris estis? dominus ait. Si igitur auis minusculæ Luc.12. contemplatione & insurgit mare, & repente comprimitur, atque aspera hyemis inter ingruentes procellas tẽpestatésque ventorum detergit cęli nubila, fluctusq; cõponit elementis omnibus subito infusa tranquillitas: quantum præsumere debeas ô homo ad imaginem dei factus, agnoscis: si tamen auiculæ istius fidem studio deuotionis imiteris. Illa tempestates videns insurgere, sæuire ventos, inter hyberni sæua non reuocatur neq; reflectitur, sed impellitur. Deniq; in littore sua oua cõstituit, vbi ea relabente fluctu madida adhuc arena suscipiat: nec insurgentes fluctus quos immurmurare atq; allabi videt, reformidat. Et ne putes quòd ouorum videatur habere contẽptũ, cõtinuo vbi deposuerit oua, nidificat, & suo partus corpore fouet, nec saluti propriæ alluuio-

A ne littoris pertimescit,sed secura de dei gratia,ventis se committit & fluctibus.Parum est hoc. Adiungit totidē alios ad nutriendum dies, nec interim turbari tot diebus infidi maris tranquillitatem veretur,tentátque meritum suum naturæ iam solennitate fundatum,& teneros fœtus nō latibulis aliquibus abscōdit aut tectis, nec includit cauernis, sed nudo & rigenti committit solo, nec defendit à frigore,sed diuino fotu quo magis cętera despiciat,tutiores fore existimat. Quis nostrū paruulos suos non vestimentis tegat,tectisq; abscondat? Quis nō claudat eos septis cubiculorum ? Quis non ita diligenter vndique fenestras obstruat,ne qua possit aura penetrare? Merito quos tā solicite induimus ac fouemus,exuimus eos clementiæ cælestis inuolucro : halcyon vero quos nudos proijcit,eos diuino vestit indumento . Nec vos præteribo mergi, quibus ab assiduitate mergēdi nomen hoc hæsit, quomodo sæpe mergentes aurarum signa colligitis,& prędentes tempestatem futuram,prope medio reuolatis ex æquore,& ad littorum tuta cū clamore contenditis. Quomodo etiam fulicæ quæ maritimo delectamini profundo,refugiētes posteaquàm præsenseritis commotionem maris,in vado luditis. Ipsa ardea quę paludibus inhęrere consueuit,notas deserit sedes,imbrésque formidans,supra nubes volat, vt procellas nubium sentire non possit . Considerabimus diuersas volucres maris, quemadmodum imminente ventorum motu ad tutiora & tunc temporis dulciora sibi stagna se conferant , atque in absconditio terrarum sinu incognita sibi alimenta rimētur.Nocturnas autem anserum quis non miretur excubias, qui vigilias suas etiam cantus assiduitate testantur?Denique eo etiam Romana capitolia à Gallo hoste seruauerunt.Merito illis debes Roma quod regnas.Dii tui dormiebant,& vigilabant anseres.Ideo illis diebus anseri sacrificas,non Ioui. Cedunt enim dii vestri anseribus , à quibus se sciunt esse defensos,ne & ipsi ab hoste caperentur.

De mergis.

De fulicis

De ardea

De anseribus.

B

Cur post descriptionem piscium , de iis auibus quæ assuetæ sunt aquis,sermo successerit,& de diuersis exinde auium generibus ac differentiis. Caput. XIIII.

PVLCHRE autem post descriptionem piscium , de iis auibus quæ assuetæ sunt aquis , sermo succesit, quia & ipsæ similiter vsu natandi & munere delectantur . Vnde & prima cognatio videtur auib9 istis esse cū piscibus, quoniam natandi communia quædam videntur vtriusque generis esse consortia. Secunda quoq; cognatio omnibus auibus & piscibus est,eò quòd volandi vsus species sit natandi. Sicut enim aquam natando piscis incidit,ita auis aerem volatu celeri secat. Atq; vtrique generi similiter cauda suppetit , alarumq; remigiū, vt pisces ad priora se alis subrigant , atque ad vlteriora
C procedant.Caudæ quoque gubernaculo vel quo velint se facile conuertant , vel impetu quodam è regione iter suum dirigāt . Aues quoque aeri volatibus suis velut aquis innatant,& quasi quædam extendunt brachia.Cauda quoque se vel ad superiora subrigunt,vel ad inferiora demergunt. Vnde quoniam in nōnullis idem vsus & species,ideo de aquis vtriusque generis natiuitas diuina præceptione processit.Dixit enim deus:Producāt aquæ reptilia animarum viuentium secundum genus, & volatilia volantia secus firmamentum cæli secūdum genus.) Non immerito igitur quia de aquis genus vtrunque producitur,natādi proprietas vtrisque suppeditat. Sane cū & coluber lubricus,omnésque serpētes: (ideo enim serpendi nomen est inditum , quia non possint ambulare, sed serpere) dracones quoque simili modo vt pisces plerique sine pedibus sint:nullum auium genus pedum officio caret,quia omnibus victus è terris:& ideo pedū munere fulciuntur, quia huiusmodi ad escam quærendam indigent ministerio. Itaque aliæ volucres vnguibus armantur ad raptum,vt accipitres& aquilæ, quæ rapinam venationis exercent:Aliæ vel ad incedendum , vel ad cibum sibi parandum vsu ministerioq; potiuntur accommodo. Vnum autem nomē auium, sed genera diuersa. Quæ quis possit memoria aut cognitione comprehendere?Sunt itaque aues quæ carne vescuntur.Ideo his vngues asperi, curuatum atque acutum os, velox volatus, quoniam rapto viuunt, vt possint facile corripere prædam quam sequūtur,propere vel ore vel vnguibus euiscerare.Sunt etiam aues quę reperto pascuntur semine, aliæ diuerso & fortuito cibo.Est etiam diuersitas copularum,quarum gratia carent feræ quæ intendūt rapinis. Nam propter auiditatem prædandi,vel propter insidias explorandi,nec ipsis inter se conuenit , & ideo declināt sui copulam. Refugit enim auaritia consortium plurimorum , deinde coniunctio plurimorum facile ipsa se proderet.His ergo auibus nihil est copulatorium, præter iugale consortium . Ergo aquilis accipitribusq; hic vsus est vitæ.Contra vero palumbes,grues,sturni,corui atque cornices,etiam turdi gaudent plurimorum connexione,Alia quoque auium genera enchoria,quę manent in locis semper.Alia aduentitia,quæ obeunt regiones alias.& peracta hyeme reuertūtur.Sunt alię quę hyeme redeunt,æstate peregrinantur à nobis,siue quod alia hyemis tempore ad calidiora se conferant, siue qđ pleraq; rursus æstatem in iis locis exigant , quæ amœniora
E nouerunt.Turdi denique autumni fine,hyemis cōfinio, quasi exacta æstate se referunt . Quibus nos inhospitali immanitate molimur insidias , & diuerso genere nunc infida decipula decipere,nunc visco eos fallere,nunc laqueis captare contendimus . Ciconiæ reditus vexillum veris attollit . Grues qui alta petunt , amant frequenter peregrinari.Aliæ aues ad manum se subijciunt, & mensæ herili assuescunt,tactuq; mulcētur. Aliæ reformidāt. Aliæ iisdem quibus homines domiciliis delectātur.Alię secretam in disertis vitam diligunt,quæ requirendi sibi victus difficultatem libertatis amore compensant.Aliæ vocibus tantum strepunt.Alię canoro delectantur suauiq; modulamine.Quædam ex natura,alię ex institutione diuersarum vocum obloquuntur discrimine,vt hominem putes locutum cum locuta sit auis . Quàm dulcis merularum,quàm expressa vox psitaci est. Sunt etiam aliæ simplices,vt columbæ. Aliæ astutæ,vt perdices, Gallus iactantior,Pauo speciosior.Sunt etiā vitæ in auibus & operum diuersitates , vt aliæ ament in commune
F consulere,& collatis viribus velut quandam curare rēpublicam,& tanquam sub rege viuere.Aliæ sibi quæque prospicere,imperium recusare:& si capiantur,indigno velint exire seruitio.

A quibus auibus exordium sequentis sermonis sumēdum sit. Ac de gruibus quomodo solicitam exerceāt custodiam,& volantes seruant ordinem, exemplumq; exercēdæ politiæ præbuerint hominibus. De cōmendatione præterea status antiquæ reipublicæ.Et de causa atque accusatione humanæ incuriæ. Cap. XV.

AB iis igitur ordiamur, qui nostro vsui imitationē dederunt.In illis enim politia quędam & militia naturalis , in nobis coacta atque seruilis. Quàm iniusi & volūtario vsu grues in nocte solicitam exercent custodiam,disposito vigiles cernas,& cæteris consortib9 generis quiescentibus,alię circumeunt & explorant,ne qua ex parte insidiæ tententur,atq; omnē deferunt impigro sui vigore tutelā.Post vbi vigiliarū fuerit tēpus impletum,perfuncta munere,in somnū se præmisso clangore cōponit,vt excitet dormiētē, cui vicē muneris traditura est.At illa volēs suscipit sortē, nec vsu nostro inuita & pigrior somno renūciat, sed impigre suis excuti

De gruibus.

G tur ſtratis,vicem exequitur,& quam accepit gratiam,pa
ri cura atque officio repræſentat. Ideo nulla deſertio,
quia deuotio naturalis:ideo tuta cuſtodia, quia volũtas
libera. Hunc etiam volantes ordinem ſeruãt, & hac mo
deratione omnem laborẽ alleuãt, vt per vices fungãtur
ductus ſui munere. Præcedit enim vna,& præcurrit cęte
ris præſtituto ſibi tempore,& quaſi ante ſigna præcurrit,
deinde conuertitur, & ſequenti ſortem ducẽdi agminis
cedit. Quid hoc pulchrius,& laborẽ omnibus & hono-
rem eſse communem,nec paucis arrogari potentiã,ſed
quadam in omnes voluntaria ſorte trãſcribi? Antiquæ
hoc reipublicæ munus, & inſtar liberæ ciuitatis eſt. Sic
ab initio acceptam à natura exemplo auium politiã ho-
mines exercere cœperunt,vt communis eſset labor, cõ
munis dignitas, per vices ſinguli partiri curas diſcerẽt,
obſequia imperiaque diuidere, nemo eſset honoris ex-
ors,nullus immunis laboris. Hic erat pulcherrimus re-
rum ſtatus, nec inſoleſcebat quiſquam perpetua pote-
ſtate,nec diuturno ſeruitio frangebatur,quia & ſine inu-
idia erat ordine muneris & tẽporis moderatione dela-
ta promotio,& tolerabilior videbatur quæ cõmuni ca-
debat ſorte cuſtodia. Nemo audebat alium ſeruitio pre
mere,cuius ſibi ſucceſsuri in honorẽ mutua forent ſub
eunda faſtidia. Nemini labor grauis, quem dignitas ſe-
cutura releuaret. Sed poſtquam dominandi libido ven
dicare cœpit indebilitas,& ſuſceptas nolle deponere po
teſtates,poſteaquam militia non ius commune cœpit eſ
ſe,ſed ſeruitus,poſteaquam nõ ordo factus eſt ſuſcipiẽ-
H dæ potentiæ,ſed ſtudium vendicandæ, cœpit etiam ipſa
laboris functio durius ſuſtineri: & quæ non eſt volunta
ria,cito locum relinquit incuriæ. Homines quàm inuiti
ſubeunt vigiliarum munia, quàm ægre vnuſquiſque in
caſtris periculum ſortitus excubat, quod tuendum ſibi
regali præceptione committitur. Proponitur pœna de-
ſidiæ:& tamen plerunq; obrepit incuria, non ſeruantur
excubiæ. Neceſsitas enim quæ inuito imponit obſequi-
um,affert plerunq; faſtidium. Nihil eſt enim tam facile
quin habeat difficultatem quod facias inuitus. Ergo &
iugis labor auertit affectum, & continua & diuturna po
tentia gignit inſolentiam. Quem inuenias hominũ qui
ſpõte deponat imperium, & ducatus ſui cedat inſigne,
fiatq; volens numero poſtremus ex primo? Nos autem
non ſolum de primo, ſed etiam de medio ſæpe conten-
dimus,& primos diſcubitus in conuiuio vẽdicamus: ac
ſi ſemel delatum fuerit, volumus eſse perpetuum. Ideo
inter gruesæquanimitas in laborib9 eſt,humilitas in po
teſtatibus. Admonentur vt exerceant cuſtodiæ vices,nõ
I admonentur vt de poteſtatibus decedant, quia ibi natu
ralis quies ſomni interpellanda, hic voluntariæ ſedulitatis gratia præſtanda eſt.

De ciconiis quemadmodum proficiſcantur quo pergendum putant. Qualiter etiam à cornicibus deducantur,atq; adiuuentur in bellis. Et de earundem cornicum commendabili hoſpitalitate,humanæq; negligentię increpatione. De illarum quoq; erga patres ſuos pietate, & noſtræ impietatis notatione. Caput. XVI.

De ciconiis.

CICONIAS ferũt collecto proficiſci agmine,ſi quo pergendum putant,& ſimul pleriſq; circa orientẽ locis iuchi,& quaſi teſſera militari pariter omnes moueri. Exercitũ credas cũ ſignis ſuis pergere, ſic omnes viandi comitandiq; & præeundi ordinem ſeruant.

De cornicibus.

Cornices autem deducunt eas ac dirigunt,& velut quibuſdam turmis ſtipatricibus proſequuntur,adeo vt adiumẽta quędam bellantibus aduerſus inimicas aues cõferre credantur,& propriis periculis bella aliena ſuſcipere. Cuius rei indicium eſt,quia nullæ per interuallum aliquod temporis reſidere in illis locis reperiuntur. Et quia cum vulneribus reuertẽtes manifeſta quadam ſanguinis ſui voce cæteriſq; loquuntur indiciis,grauium ſe K
certaminum ſubiiſse conflictum. Quis igitur illis pœnã
deſertionis indixit? Quis derelictæ militiæ ſupplicia præ
ſcripſit formidoloſa,vt nulla proſequẽdis hoſpitalibus
turmis ſeſe ſubtrahere nitatur, ſed certatim omnes de-
ductionis munere officioq; fungantur? Diſcant homi-
nes hoſpitalia ſeruare iura,& ex auibus cognoſcãt quid
religionis hoſpitibus ſit deferendum,quod obſequium
deputandum,quibus cornices etiam pericula ſua nega-
re non ſoleant. His igitur nos ianuas claudimus,quibus
aues etiam animas ſuas conferunt? & quos illæ conſor-
tio proſequuntur diſcriminis, eos tecti prohibemus ho
ſpitio? & quorum illæ bella ſuſcipiunt, his nos bella fre
quenter inferimus? Mentior ſi non Sodomitanis hæc fu-
it cauſa ſupplicii,aut Aegyptius furor,genti hoſpitæ dũ
bellum conatur inferre, inhoſpitalitatis pœnas infidæ
naufragio plebis exoluit. Quàm vero rationabilium ex
cedat pietatem ac prudentiam auis huius clementia, cõ
ſiderandum,quam nec poſt exemplum quidem irratio-
nabilium quiſquam noſtrorum imitari poterit. Nam de
poſiti patris artus per lõgæuũ ſenectutis plumarũ tegmi L
ne alarũmque remigio nudatos, circunſtans ſoboles pẽ
nis propriis fouet. Et quid dicam collatitio cibo paſcit,
quando etiam ipſa reparat naturę diſpendia,vt hinc at-
que inde ſubleuantes ſenem fulcro alarum ſuarum ad
volandum exerceãt,& in priſtinos vſus deſueta iam re-
uocent pii patris membra? Quis noſtrum leuare ægrum
non faſtidiat patrem? Quis feſsum ſenem ſuis humeris
imponat, quod in ipſa hiſtoria vix credibile habetur?
Quis,vt pius ſit, non hoc ſeruulis mandat obſequium?
At vero auibus non eſt graue quod pietatis eſt plenum,
non eſt oneroſum quod ſoluitur naturæ debito. Non re
cuſant aues paſcere patrem,quod etiam præſcripta ne-
ceſsitate ſub terrore pœnarum plerique hominum re-
cuſarunt. Aues non ſcripta, ſed nata lex ſtringit. Aues
ad hoc munus nullo præcepto cõueniunt, ſed gratiæ na
turalis officio. Aues non erubeſcunt reuerendi ſenis mẽ
bra portare. Eſt enim victoria pietatis:quod eouſque fre
quenti teſtificatione percrebuit, vt congruæ mercedem
remunerationis inuenerit. Nam Romanorum vſu pia
auis vocatur. Et quod vix vni imperatori cõſulto ſena-
tus delatum dicitur, hoc iſtæ aues in commune meru-
erunt. Habent ergo aues iſtæ decreta patrum ad propriæ
inſigne clementiæ. Pios enim filios,patrum prius opor-
tuit iudicio prædicari. Habent etiam vniuerſorum ſuf- M
fragia. Nam retributio beneficiorum antipelargoſis no
minatur. Pelargos enim ciconia dicitur. Virtus itaque
ab his nomen accepit, cum relatio gratiarum ciconiæ
vocabulo nuncupatur.

De hirundinis materna ſedulitate,induſtria ac pieta
te in filios. De commendatione prętera paupertatis ip-
ſius, & moleſtia atque improbitate noſtra cum paupe-
tas,inopia vel indigentia nobis occurrerit.

Caput XVII.

De hirundine.

HABEMVS auiariæ ſobolis erga cultus patrios pietatis exẽplum. Accipiamus nunc maternæ ſedulitatis in filios grãde documẽtum. Hirũdo minuſcula corpore, ſed egregie pio ſublimis affectu, quæ ĩdiga rerum omnium precioſiores auro nidos ſtruit, quia ſapiẽter nidificat. Nidus enim ſapientiæ precioſior eſt auro, Quid enim ſapientius,q̃ vt & volandi vaga libertate potiatur,& hominũ domiciliis paruulos ſuos & tecta commendet, vbi ſobolem nullus incurſet? Nam & illud eſt pulchrũ,vt à primo ortu pullos ſuos humanæ vſui conuerſationis aſsueſcat,& præſtet ab inimicarũ auium inſidiis tutiores. Tum illud præclarum qua gratia domos ſibi ſine vllo adiutore tanq̃ artis perita componat. Legit enim feſtucas ore,eaſq; luto illinit, vt conglutinare poſſit. Sed quia lutũ pedibus nõ poteſt deferre,ſummitatem pennarum aqua infundit, vt facile his puluis adhæreat,

A & fiat limus,quo paulatim feſtucas vel minutos ſurculos ſibi colligat,atque adhęrere faciat.eo genere nidi totius fabricam ſtruit, vt quaſi pauimenti ſolo pulli eius intra ædes ſuas ſine offenſione verſentur,nec pedem aliquis interſerat per rimulas texturarū aut teneris frigus irrepat.Sed hoc induſtriæ iudicium † prope commune multis auibus:illud vero ſingulare, in quo eſt præclara cura pietatis, & prudentis intellectus & cognitionis inſigne,tum quædam medicæ artis peritia,quod ſi qua pulli eius fuerint cæcitate ſuffuſi oculos ſiue compuncti, habet quoddam medendi genus quo poſsit eorum lumina intercepto vſui reformare. Nemo igitur de inopia queratur, quòd vacuas pecuniæ proprias ædes reliquerit. Pauperior eſt hirundo,quæ vacua æris abūdat induſtria AEdificat,nec impendit:tecta attollit:& nihil aufert proximi,nec indigētia & paupertate ad nocēdum alii compellitur,nec in graui filiorum imbecillitate deſperat. Nos vero & paupertas afficit,& inopiæ neceſsitas vexat & pleroſq; indigentia cogit in flagitiū,impellit in crimē Lucri quoq; ſtudio in fraudes verſamus ingenium,aptamus affectum,atq; ī grauiſsimis paſsionibus ſpem deponimus, fractique animo reſoluimur, improuidi & inertes iacemus, cum de diuina miſeratione tunc ſperandū amplius ſit,cum præſidia humana defecerint.

† alias officium.

Vt ex vſu & pietate cornicum diſcant homines amare filios. Et de fœminarū noſtri generis patrūmq; ī filios impietate. Et hinc de excuſatione accipitrū & aquilarū,
B qui durā aduerſus fœtus ſuos ferūtur habere inclementiam. De pietate quoq; fulicæ quę abdicatū aquilæ pullū cum ſua prole connectit & nutrit. Caput. XVIII.

DISCANT Homines amare filios ex vſu & pietate cornicum, quę etiam volātes filios comitatu ſedulo proſequuntur,& ſolicite ne teneri forte deficiant,cibū ſuggerūt,ac plurimo tēpore nutriendi officia nō relinquunt. At vero fœminę noſtri generis cito ablactāt etiā illos quos diligunt:aut ſi ditiores ſunt,lactare faſtidiunt Pauperiores vero abiiciunt parvulos & exponūt,& deprehenſos abnegāt. Ipſę quoq; diuites,ne per plures ſuum patrimoniū diuidatur,in vtero partus ꝓprios necāt & parricidalibus ſuccis ī ipſo genitali aluo pignora ſui ventris extingunt,priuſq; aufertur vita, quàm traditur. Quis docuit niſi homo filios abdicari? Quis reperit tam immitia patrum iura? Quis inter naturæ fraterna cōſortia fratres impares fecit? Vnius diuitis filii diuerſa ſorte ceduntur. Alius totius paternæ ſortis adſcriptionibus inundatur, alius opulentæ hæreditatis patriæ deplorat exhauſtam atque inopem portionem. Nunquid natura diuiſit merita filiorum? Ex pari omnibus tribuit quod ad naſcendi atque viuendi poſsint habere ſubſtantiam.
C Ipſa vos doceat non diſcernere patrimonio,quos titulo germanitatis æquaſtis. Etenim quibus dediſtis communiter eſse quod nati ſunt,non debetis his vt id communiter habeant in quod à natura ſubſtituti ſunt,inuidere

De accipitribus.

Accipitres ferūtur in eo duram aduerſum proprios fœtus habere inclementiam,quod vbi eos aduerterint tentare volatus primordia nidis eiiciunt ſuis,continuóque eliminant,ac ſi morentur,propulſant pennis atq; præcipitant,verberant alis,ceguntq; audere quod trepidant, nec vllum poſtea deferūt his munus alimoniæ. Quid mirum tamen ſi rapere aſsueti,nutrire faſtidiunt? Conſideremus ad hoc eos eſse generatos,vt etiam aues ad cauendum formido exerceat, ne paſsim curas relaxent, ſed pericula prædonibus declinãda proſpiciant. Deinde cū his natura quoddā prædandi munus inoleuerit,magis à tenero pullos ſuos inſtituere videntur ad prędam,quàm paſtus abdicare compendiis. Cauent ne in tenera ætate pigreſcant,ne ſoluātur deliciis,ne marceſcant ocio, ne diſcant cibum magis expectare q̄ quęrere,ne naturę ſuę deponant vigorem. Intermittunt ſtudia nutriendi, vt in D
vſus rapiendi audere compellant. Aquila quoque pluri De aquila
mo ſermone vſurpatur quòd ſuos abdicet fœtus,ſed nō vtrunque,verū vnum ex pullis duobus. Quod aliqui fieri putauerunt geminandorū alimentorum faſtidio. Sed id nō arbitror facile credendū,præſertim cum Moyſes tantum teſtimoniū pietatis in pullos ſuos huic dederit aui,vt diceret: Sicut aquila protegit nidū ſuum,& ſuper Deut. 32.
pullos ſuos conſidit,& expandit alas ſuas, & aſsumpſit eos,& ſuſcepit ſuper ſcapulas ſuas:dominus ſolus ducebat eos. Quomodo ergo expandit alas ſuas, ſi occiderit alterum? Vnde puto non auaritia nutriendi eum inclementē fieri,ſed examine iudicandi. Semper enim fertur probare quos genuit, ne generis ſui inter omnes aures quoddam regale faſtigium degeneris partus deformitas decoloret. Itaq; aſseritur quòd pullos ſuos radiis Solis obiicat, atque in aeris medio pio paruulos vngue ſuſpēdat: ac ſi quis repercuſsus Solis lumine intrepidam oculorum aciem inoffenſo intuendi vigore ſeruauerit, probatur quòd veritatem naturæ ſynceri obtutus conſtantia demōſtrauerit, Sin vero lumina ſua perſtrict9 radio Solis inflexerit,quaſi degener & tanto indignus parente reiicitur,nec ęſtimatur educatione dignus,qui fuit indignus ſuſceptione. Non ergo cum acerbitate naturæ,ſed iudicii integritate condemnat: nec quaſi ſuum abdicat, ſed quaſi alienum recuſat. Hanc tamen, vt quibuſdam videtur, regalis auis inclementiā, plebeiæ auis excuſat
De fulica
E
clementia. Auis enim cui fulica nomen eſt, quæ græce dicitur Phene, ſuſceptum illum ſiue abdicatum ſiue non agnitum aquilæ pullum cum ſua prole connectit, atque intermiſcens ſuis, eodem quo proprios fœtus maternæ ſedulitatis officio,& pari nutrimentorum ſubminiſtratione paſcit & nutrit. Ergo Phene alienos nutrit, nos vero noſtros immiti crudelitate proiicimus, Aquila vero ſi proiicit,non quaſi ſuum proiicit,ſed quaſi degenerem nō recognoſcit:nos,quod peius eſt,quos noſtros recognoſcimus,abdicamus.

De turturis viduitate, exhortationęque mulierum vt diſcant quanta ſit viduitatis gratia,quæ etiam in auibus prædicatur. Caput XIX.

De turture.

SED veniamus ad turturem, quā lex dei velut caſtæ hoſtiæ munus elegit. Deniq; cū dominus circūcideretur oblata eſt,quia ſcriptum eſt in lege domini vt darent hoſtiā par turturum,aut duos pullos columbarū. Hoc eſt enim verum Chriſti ſacrificiū,pudicitia corporalis,& gratia ſpiritalis. Pudicitia ad turturem refertur. ad columbā gratia. Fertur etenim turtur vbi iugalis proprii fuerit amiſsione viduata,pertæſum thalamos & nomen habere coniugii:eò quòd primus amor fefellerit eam dilecti morte deceptam,quoniam & infidelis ad perpetuitatem fuit,& F
amarus ad gratiam,qui plus doloris ex morte q̄ ſuauitatis ex charitate generauerit. Itaq; iterare coniunctionē recuſat,nec pudoris iura aut cōplaciti viri reſoluit fœdera,illi ſoli ſuam charitatē reſeruat,illi cuſtodit nomē vxoris,Diſcite mulieres quanta ſit viduitatis gratia,quę etiam in auibus prædicatur, Quis igitur has leges turturi dedit? Si hominem quęro, non inuenio. Homo enim nullus eſt auſus,quando nec Paulus auſus eſt leges tenēdæ viduitatis præſcribere. Denique ipſe ait: Volo ergo 1. Tim. 5.
iuniores nubere,filios procreare, matreſfamilias eſse, nullam occaſionē dare aduerſario. Et alibi:Bonū eſt il- 1. Cor. 7.
lis ſi ſic permaneāt. quod ſi ſe nō cōtinēt,nubāt. Melius eſt enim nubere q̄ vri. Optat Paulus ī mulieribus, quòd in turturibus perſeuerat. Et alibi iuniores hortatur vt nubant, quia mulieres noſtræ turturū pudicitiā implere vix poſsunt. Ergo turturibus deus hunc infudit affectum,hanc virtutē cōtinentiæ dedit,qui ſolus poteſt prę ſcribere quod omnes ſequātur, Turtur non vritur flore

G iuuentutis,non tẽtatur occasionis illecebra. Turtur ne scit primam fidem irritam facere, quia nouit castimoni am seruare prima connubii sorte prætermissa.

De integritate auium,quæ,vt in vulturibus deprehenditur, absque cõcubitu,& sine vllo masculorum semine concipiunt & generant. Ac de confutatione eorũ qui impossibile putant quòd virgo Maria cõseruata virginitate dei filium peperit. Caput xx.

DIXIMVS de viduitate auium, eámque ab illis primum exortam esse virtutem:nunc de integritate dicamus, quæ in pluribus quidem auibus ita esse asseueratur,vt possit etiam in vulturibus deprehendi. Negantur enim vultures indulgere concubitu,& coniugali quodam vsu, nuptialisq; copulæ sorte misceri,atq; ita sine vllo masculorum concipere semine, & sine cõiunctione generare,natósque ex his in multã ætatem longæ vitæ procedere, vt vsque ad centum annos vitæ eorum series producatur, nec facile eos angusti æui finis excipiat. Quid aiunt qui solent nostra ridere mysteria cum audiunt quòd virgo generauit & impossibilem innuptæ,cuius pudorem nulla viri cõsuetudo temerasset,existimant partum? Impossibile putatur in dei matre,quod in vulturibus possibile non negatur?Auis sine masculo parit,& nullus refellit: & quia desponsata viro. Maria peperit, pudoris eius faciũt quæstionem?Nonne aduertimus quòd dominus ex ipsa natura plurima exempla ante præmisit,quibus susceptę incarnationis decorem probaret, & astrueret veritatem.

De vulturibus.

H

De natura & admiranda industria ac diligentia apum quæ velut quandam rempublicam curare videntur. Caput. xxi.

NVNC age quæ aues velut quandam rempublicam curare videantur expediã, atq; vitæ huius ætates agere sub legibus. Hic enim reipublicæ vsus est,leges omnibus esse cõmunes, atque obseruari eas deuotione cõmuni. Vno omnes teneri viculo, nõ alteri ius esse quod alius intelligat sibi non licere:sed quod liceat,licere omnibus:& quod non licet omnibus,nõ licere. Esse etiam communem reuerentiam senatorum,quorum consilio respublica gubernetur,commune omnibus vrbis domicilium,communis conuersationis officium,vnum præscriptum,omnibus vnum esse consiliũ. Magna hæc,sed quanto in apibus præstantiora, quæ solæ in omni genere animantium communem omnibus sobolem habent vnam omnes incolunt mansionem,vnius patriæ claudũtur limine,in commune omnibus labor,communis cibus communis operatio, cõmunis vsus & fructus est,cõmunis volatus. Quid plura?Commmunis omnibus generatio,integritas quoq; corporis virginalis omnib9 cõmunis,& partus,quoniã neq; vllo concubitu miscẽtur, nec libidine resoluũtur,nec partus quatiũtur doloribus & subito maximũ filiorũ examẽ emittunt,é foliis & hærbis ore suo prolem legentes. Ipsæ sibi regem ordinant, ipsæ sibi populos creant,& licet positæ sub rege,sunt tamen liberæ. Nam & prærogatiuam iudicii tenent,& fidę deuotionis affectũ:quia & tanq; à se substitutũ diligũt,& tanto honorãt examine. Rex autẽ nõ sorte ducitur,quia in sorte euent9 est,non iudiciũ, & sæpe irratiõabili casu sorte meliorib9 vltimus quisq; præfertur:neq; imperitæ multitudinis vulgari clamore signatur, quæ nõ merita virtutis expendit,nec publicę vtilitatis emolumenta rimatur,sed mobilitatis nutat incerto:neq; priuilegio successionis & generis regalibus thronis insidet. siquidem ignarus publicæ cõuersationis,cautus atq; eruditus esse non poterit. Adde adulationes atq; delicias,quæ teneris inolitæ ætatibus vel acre ingenium eneruare consueuerunt,tum institutiones spadonũ, quorũ pleriq; suo magis quæstui,q̃ vsui publico animũ regis inclinãt. Apibus

De apib9

I

autem rex naturæ clarus formatur insignibus,vt magni K
tudine corporis præstet & specie:tum(quod in rege prę
cipuum est)morum mansuetudine. Nã etsi habet acule
um,tamen eo non vtitur ad vindicandum. Sunt enim le
ges naturæ non scriptæ literis,sed impressæ moribus,vt
leniores sint ad puniendum qui maxima potestate poti-
untur:sed & apes illæ quę non obtemperauerint legibus
regis,pœnitenti se multant condẽnatione,vt immorian
tur aculei suivulneri. Quod Persarum populi hodiéque
seruare dicũtur,vt pro cõmissi precio ipsi in se propriæ
mortis exequantur sententiam. Itaque nulli sicut reges
Persarũ tam grauissimas in subditos habent leges. Non
Indi,non populi Sarmatarũ tantã,quantã apes reueren
tiam deuotionis obseruant,vt nullæ è domibus exire au
deant,nõ in aliquos prodire pastus, nisi rex fuerit egres
sus,& volatus sibi vẽdicauerit principatum. Processus
autem est per rura redolentia,vbi inhalantes orti flori-
bus,vbi fugiẽs riuus per gramina,vbi amœna riparum:
illic ludus alacris iuuẽtutis,illic campestre exercitium,
illic curarum remissio. Opus ipsum suaue:de floribꝰ,de
hærbis dulcibus fundamina castrorum prima ponun-
tur. Quid enim aliud est fauus, nisi quædã castrorũ spe-
cies?Denique ab his præsepibus apũ fucus arcetur. Quæ
castra quadrata tantũ possunt habere artis & gratię,quã
tum habent crates fauorũ, in quibus minutæ ac rotun-
de cellulæ cõnexione sui inuicem fulciũtur?Quis enim
architectus eas docuit hexagonia illa cellarũ indiscreta
laterum æqualitate componere,ac tenues inter domorũ L
septa ceras suspendere,stipare mella, & intexta floribus
horrea,nectare quodam distendere?Cernas omnes cer-
tare de munere,alias inuigilare quærẽdo victualia,alias
solicitam castris adhibere custodiam, alias futuros ex-
plorare imbres & speculari cursus nubium, alias de flo
ribus ceras fingere,alias rorem infusum floribꝰ ore col
ligere:nullam tamẽ alienis insidiari laboribus,& rapto
vitam quærere:atque vtinã raptorũ insidias nõ timerent
Habent tamen spicula sua, & inter mella fundunt vene
num,si fuerint lacessitæ,animásque ponunt in vulnere
ardore vindictę. Ergo mediis castrorũ vallibus humor
ille roris infunditur,paulatimque processu temporis in
mella cogitur, cũ fuerit liquidus ab exordio, & coalitu
cerę florũque odore fragrare mellis incipit suauitatem.
Merito quasi bonam operariã scriptura apem prędicat,
dicens:Vade ad apem,& vide quomodo operaria est.
Operationẽ quoque q̃ venerabilẽ mercatur, cuius labo
rem reges & mediocres ad salutẽ sumũt. Appetibilis eni M
est omnib9 & clara. Audis quid dicat Propheta? Mittit
vtiq; te vt apiculæ illius sequaris exẽplũ, imiteris opera
tionẽ. Vides q̃ laboriosa, q̃ grata sit. Fructus eius ab om
nibus desideratur & quęritur, nec pro personarũ diuer
sitate discernitur,sed indiscreta sui gratia regibus pari-
ter ac mediocribus ęqualisuauitate dulcescit. Nec solũ
voluptati, sed etiam saluti est,fauces obdulcat,& curat
vulnera,internis quoque medicamẽtũ infundit vlceri-
bus. Itaque cum sit infirma robore apis,valida est vigo-
re sapiẽtiæ,& amore virtutis. Denique regem suum sum
ma protectione defendunt, & perire pro eo pulchrum
putant. Incolumi rege nesciunt mutare iudicium,men-
tem inflectere:amisso fidem seruandi muneris derelin-
quunt,atque ipsæ sua mella diripiunt, quod is qui prin-
cipatum habuit muneris,interẽptus est. Itaque cum aues
aliæ vix in anno edant singulos fœtus,apes geminos cre
ant,& duplici cæteris fœcunditate præponderant.

De consideratione eius quod ait propheta:Producant aquæ reptilia &c. ac de diuersitate quã iter se habẽt aues

Caput xxii.

CONSIDEREMVS nũc quid sit quod ait:Pro
ducant aquæ reptilia animarum viuenti-
um,& volatilia volãtia super terrã secũdũ
genus,& secus firmamẽtũ cæli) Cur super

A terram dixerit,certum est,quia victum de terra quærũt. Secus firmamentum autem cæli quomodo, cum aquilæ vltra cæteras aues volent,& tamen ipsæ non secus firmamẽtum cæli? Sed quia Græce οὐρανὸς dicitur quod latine cælũ appellamus: οὐρανὸς autem ὀπὸ τῦ ὁρᾶσθαι, id est à videndo,ideo quòd aer perspicuus sit,& ad videndũ purior,in aere volitantia genera dixit animantium. Et ne moueat quod ait. Secus firmamentum cæli: non proprie firmamentum hic posuit,sed abusiuè,eò quòd comparatione ætherei illius corporis etiam iste aer quem possumus oculis comprehendere,quasi crassior & densior vicem habeat firmamenti. Nunc quia diximus quę volatilia quã naturam habeant & gratiã,& ea pauca de multis neq; enim vacat vniuersa describere,cũ sint similia,atq; eiusdem generis: tamen aues ipsæ quã inter se diuersitatem habeant,consideremus. Inueniemus enim cornicis pedes velut quibusdã digitis distantibus separatos atq; diuisos,Coruorum quoq; atq; pullorũ aliter etiam formatos à natura pedes,Auium quæ carne vescũtur,quasi incuruos atq; sinuatos,velut ad prædam paratos. Ea vero quæ natandi habent vsum & consuetudinẽ,latos habẽt pedes, & membrana quadã illos digitos pedum sibi copulatos atque cõiunctos. In quo admirabilis patet ratio naturæ,vt & illa ad volandum vel ad rapiendum cibum vsu accommodo fulciantur, & ista ad natandum
B adiumenta habeant competentia,quo melius aquis possint supernatare,& quasi remis quibusdam,ita pedibus suis membranæ illius extensione latioribus aquarũ fluẽta propulsent. Cygnus quoq; cur proceriore collo vtatur,in promptu est, vt quia est paululum segnior corpore,nec facile potest aquarum inferiora penetrare,ceruicem extendat ad prædam,quæ quasi prævia reliqui corporis escam quã inuenerit,rapiat atq; eruat de profundo. Adde & illud, quia suauior & magis canorus per procera modulus colla distinguitur,& longiore exercitatiõe purior lõge resultat. q̃ dulcis etiã in exiguo cicadis gutture cantilena,quarũ cantibus medio æstu arbusta rumpũtur,eò quòd magis canoræ meridianis caloribus,quo puriorem aerem id tẽporis attrahunt spiritu, eo cantus resonant clariores. Nec apes ipsæ insuaue quiddã canũt Habent enim gratã in rauco illo vocis suæ murmure suauitatem, quã nos fracto tubarũ sonitu lentius primũ videmur imitari, quo crepitu ad excitandos animos in vigorem nihil aptius æstimatur. Et hæc illis gratia manet: cum pulmonem respirandiq; munus atque vsum nequaq̃ habere prodantur sed aerio vesci spiramine. De-
C nique si quis eas superfundat oleo, propere necãtur, eo quòd obstructis poris aerium spiramẽ illud haurire nõ possint cõtinuóque si quis acetũ his superfundat, illico reuiuiscũt,eò quòd vis aceti cito illos poros qui concretione olei obstruuntur,humore feratur aperire.

De cygno

De imitatione vermis indici Chamęleontis, leporum atque Phœnicis, vt illorum exemplis ad commutationis fidem quæ in resurrectione futura est, prouocemur.

Vnde etiam vultures habeant vt quibusdam signis mortem hominum aununcient. Quod denique vsq; ad locustam diuina gratia penetrauerit. Caput. XXIII.

ET quia de volatilibus dicimus, nõ putamus alienum ea complecti quę de verme indico tradit historia, vel eorũ relatio qui videre potuerunt. Fertur hic corniger vermis cõuerti primum in speciem caulis,atque in eã mutari naturam,inde processu quodã fieri habilius nec eam tamen formã figurãque custodit: sed laxis & latioribus foliis videtur pennas assumere. Ex his foliis mollia illa Seres de-
Mat.11. pectunt vellera, quæ ad vsus sibi proprios diuites vendicarunt. Vnde & dominus ait: Quid existis in desertũ videre? homine mollibus vestimẽtis indutum? Ecce qui mollibus vestiuntur,in domibus regum sunt. Chamæleon quoque diuersas species fertur vario colore mentiri. Lepores certe, quod de proximo facile cognouim9 hyeme albescere,ætate in suum colorem redire nõ dubium est. Hæc ideo libaui, vt ad commutationis fidem quæ in resurrectione futura est, etiam ista exempla nos prouocent,sed ita, vt commutationem illã dicam9 quã Apostolus euidẽter expresit dicens: Omnes quidem resurgemus,nõ omnes autem imutabimur. Et infra ait: Et mortui resurgent incorrupti,& nos imutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelã,& mortale hoc induere immortalitatẽ. Pleriq; enim commutationis genus & formas quas non acceperant interpretati, nequaq̃ præsumptionis indebitæ incongrua vsurpatiõe caruerũt. Phœnix quoq; auis in locis Arabiæ phi De Phœ-
betur degere, atque ea vsque ad annos quingentos lon nice.
gæua ætate procedere. Quæ cum sibi finem vitæ adesse aduerterit,facit sibi thecam de thure & myrrha & cæteris odoribus,in quam impleto vitę suæ tempore intrat, & moritur. De cui9 humore carnis vermis exurgit,paulatimque adolescit, ac processu statuti temporis induit alarũ remigia,atq; in superioris auis speciẽ formãq; reparatur. Doceat igitur nos hæc auis vel exẽplo sui resurrectionẽ credere,quæ & sine exẽplo & sine rõnis perceptione ipsa sibi insignia resurrectiõis instaurat. Et vtiq; aues propter hominem sunt,nõ homo propter aues. Sit igitur exẽplo nobis,quia author & creator auiũ sanctos
E suos in perpetuum perire non patitur, qui auem vnicã perire non passus, resurgenti eã sui semine voluit reparari. Quis igitur huic annunciat diem mortis, vt faciat sibi thecam, & impleat eam bonis odorib9, atque ingrediatur in eam,& moriatur illic vbi odoribus gratis fœtor funeris possit aboleri? Fac & tu ô homo tibi thecam expolians veterem hominem cum actibus suis, nouum indue Theca tua,vagina tua Christi9 est, qui te protegat & abscõdat in die malo. Vis scire quia theca protectio est? Pharetra,inquit,mea protexi eum. Theca ergo tua est fides: imple eam bonis virtutum tuarũ odorib9, hoc est,castitatis,misericordiæ,atque iustitię,& in ipsa penetralia fidei suaui factorum præstantium odore redolentia totus ingredere: ea te amictum fide exitus vitæ huius inueniat,vt possint ossa tua pinguescere,& sint sicut ortus ebrius,cuius cito semina suscitãtur. Cognosce ergo 2.Tim.4.
diem mortis tuæ,sicut cognouit & Paulus,qui ait: Certamen bonum certaui,cursum cõsummaui,fidem seruaui,reposita est mihi corona iustitiæ. Intrauit igitur in thecam suam quasi bon9 Phœnix, quam bono repleuit
F odore martyrii. Interrogabo te: tu autem responde mihi vnde vultures mortem hominum signis quibusdam annunciare consueuerint: quo indicio edocti atque instructi sint,vt cum bellum lachrymabile inter se aduersæ acies instruant, multo prædictæ volucres sequantur agmine, & eo significent quia multitudo hominum casura sit bello futura præda vulturibus? Quod vtique ex specie instructionis humanæ quadam videntur ratione colligere. Vsque ad locustam quoque gratia diuina pe- Locusta.
netrauit,quæ cum agmine conferto regionis cuiuscę occupauerit latitudinem,innoxio primum fertur habitaculo,nec fructus inhospitali incursione depascitur,nisi diuinæ signum præceptionis acceperit. Etenim sicut in Exodo legimus, ea quoque cælestis vltionem offensionis exequitur,piæ ministra vindictæ. Hanc quoque auis deuorat Seleucis: sic enim græco auis hæc nũcupatur nomine,data ad remedium malorum quæ locusta consueuit inferre, cui creator inexplebilem dedit deuorandi naturam,vt insatiabili pastu plagam quam supra diximus possit extinguere.

De natura & proprietatibus auium nocturnarum, videlicet luciniæ,noctuæ,vespertilionis, & galli,quarũ vsu & exemplis admonemur & instruimur.

Caput XXIIII.

G SED quid hoc est? Dum sermonem producimus, ecce iam & nocturnæ aues circũuolãt, & in eo ipso in quo finiendum sermonẽ admonent, sui quoq; assumẽdam commemorationẽ producunt. Repetunt diuersæ aues auiaria sua, quas vesper nocte cogit decedere, & se in latibulis suis abdunt, canoro occasum diei carmine prosequentes ne immunes abeãt gratiarũ actionũ, quib⁹ creatorẽ suũ ois creatura collaudat. Habet etiã nox carmina sua quibus vigilias hoĩm mulcere cõsueuit, habet & noctua suos cãtus. Quid aũt de luscinia dicã, quæ peruigil custos cũ oua quodã sinu corporis & gremio fouet, ĩsomnẽ lõgæ noctis laborẽ cantilenę suauitate solatur, vt mihi videatur hæc summa eius esse intẽtio, quo possit nõ min⁹ dulcib⁹ modulis, q̃ fotu corporis animare in fœtus oua quæ foueat. Hanc imitata tenuis illa mulier, sed pudica in vsum molæ lapidem brachio trahẽs, vt possit alimentum panis suis paruulis non deesse, nocturno cãtu mœstum paupertatis mulcet affectum. Et quanuis suauitate luscinię non possit imitari, imitatur tamen eam seduli tate pietatis. Noctua ipsa quemadmodũ magnis & glaucis oculorum pupillis nocturnarum tenebrarũ caligãtẽ non sentit horrorẽ: & quo fuerit nox obscurior, eo contra vsum auium cæterarum inoffensos exercet volatus.

Dę luscinia.

De noctua.

H Exorto aũt die, & circũfuso splendore Solis, visus eius hebetatur. quasi quibusdam erret in tenebris. Quo indicio sui declarat esse aliquos qui cum oculos habeant ad videndum, videre non soleant, & visus sui officio solis fungantur in tenebris. De cordis oculis loquor quos habent sapientes mũdi & nõ vident, in luce nihil cernunt in tenebris ambulant, dum dæmoniorum tenebrosa rimantur, & cæli alta se videre credũt, describentes radio mundũ, mensurã aeris ipsius colligẽtes. Porro aũt à fide deuii, perpetuæ cęcitatis tenebris ĩplicantur, habẽtes in proximo diẽ Christi, & lumẽ ecclesiæ, & nihil videntes. aperiũt os quasi sciẽtes oĩa, acuti ad vana, hebetes ad æterna, & lõgę disputatiõis anfractu prudẽtes, insciĩ proprię insciti æ. Cęcitatẽ itaq; dũ cupiũt subtilibus euolare sermonibus, quasi noctuæ ĩ lumine euanuerũt. Vesperti lio animal ignobile, à vespere nomẽ accepit. Est aũt volatilis, eadẽq; quadrupes, & dẽtibus vtitur, quos in aliis auibus reperire nõ soleas. Parit vt quadrupedia, nõ oua sed pullos viuentes. Volitat autẽ in aere auiũ more, sed crepusculo vespertino consueuit offundi. Volitat autẽ non aliquo pennarum sed mẽbranæ suæ fulta remigio, quo suspensa velut pennarum volatu circunfertur atq; vegetatur. Habet & illud hoc vile animal, quod sibi inuicem adhærent, & quasi in speciem botri ex aliquo loco pendent: ac si se vltima quęq; laxauerit, omnes resoluuntur. Quod fit quodã munere charitatis, quę difficile in hominibus huiusmodi reperitur. Est etiam galli cantus suauis in noctib⁹, nec solum suauis, sed etiam vtilis, qui quasi bonus cohabitator & dormientem excitat, & solicitum admonet, & viantem solatur, processum noctis canora significatione protestans. Hoc canẽte latro suas relinquit insidias Hoc ipse lucifer excitatus oritur cælumq; illuminat. Hoc canente mœstitiã trepidus nauta deponit, omnisq; crebro vespertinis flatibus excitata tempestas & procella mitescit. Hoc canente deuotus affectus exilit ad precandum, legendi quoque munus instaurat. Hoc postremo canente, ipsa ecclesiæ petra culpam suã diluit, quam priusq̃ gallus cantaret, negãdo cõtraxerat. Istius cantu spes omnibus redit, ægris leuatur incõmodum, minuitur dolor vulnerũ, febrium flagrantia mitigatur, reuertitur fides lapsis, Iesus titubantes respicit, errantes corrigit. Deniq; respexit Petrũ, & statim error abcesit: pulsa est negatio, secuta cõfessio. Quod nõ fortuito accidisse, sed ex sententia domini, lectio docet. Sic enim scriptũ est, quia dixit Iesus ad Simonẽ: Nõ cãtabit gallus priusq̃ me ter abneges. Bene fortis in die Petrus, nocte turbatur, & ante galli cantũ labitur, & labitur etiam tertio, vt scias non inconsulta effusione sermonis esse prolapsum, sed mentis quoq; mutatione turbatum. Idem tamen post galli cantum fit fortior, & iam dignus quem Christus aspiciat. Oculi domini super iustos. Agnouit venisse remedium, post quod iam errare non posset: & in virtutem ab errore mutatus, amarissime fleuit, vt lachrymis suis deleret errorem.

De gallo.

Mat.27.

K

Psal.33.

Deuota authoris ad dominũ Iesum Christũ deprecatio cum clausione quinti diei, Caput XXV.

RESPICE nos quoq; domine Iesu, vt & nos propria recognoscamus errata, soluamus piis fletibus culpam, mereamur indulgentiam peccatorum. Ideo consulto sermonẽ protraximus, vt nobis quoq; gallus cãtaret & loquentibus subueniret, quo si quod delictũ obrepsisset in verbo, culpam Christe donares. Da quæso lachrymas Petri, nolo lætitiã peccatoris. Fleuerunt Hebræi, & per mare sunt dehiscentibus vndis liberati. Lætatus est Pharao quòd Hebræos tenebat inclusos: & mari mersus cum populo suo occidit. Exultauit & Iudas in mercede proditionis suæ, sed ipsius se mercedis laqueo strangulauit. Fleuit errorem suum Petrus, & meruit vt aliorũ aboleret errores. Sed iam tempus est quo finire sermonẽ & claudere debeamus. Tempus est quo melius aut tacetur aut fletur. Tempus est quo celebratur indulgẽtia peccatorum. Nobis quoq; gallus iste mystic⁹ in sacris cantet, quoniam iam Petri gallus in nostro sermone cantauit. Fleat pro nobis Petrus, qui pro se bene fleuit, & ĩ nos pia Christi ora conuertat. Approperet Iesu domini passio, quæ quotidie delicta nostra condonat, & munus remissionis operatur. Bonus dominus dimittere ieiunos non vult, ne quis deficiat in via. Si ille dicit, Misereor huius turbæ, quia triduum est quod perseuerant mecum, & nõ habet escam, & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via: cuius intẽta sermoni Maria apparatus recusabat epularum: quanto magis nos considerare debemus quia non multi sunt qui in verbo dei viuunt, & ideo refectio corporis desideratur? Certe illius triduo nostrum hoc postridie laboriosius est. Et ideo qui cum auib⁹ lusimus cum gallo cantauimus, iam domini canamus mysteria, & ad corpus Iesu conueniant aquilæ peccatorum ablutione renouatæ. Iam enim cetus ille magnus verum nobis Ionam reddidit: & gratulemur quòd factus est nobis vespere diesquintus, fiat nobis mane dies sextus.

Mat.15.

L

CAPITA SEXTI LIBRI HEXAMERON.

M

De introductione sexti dici, cum vrbana auditorum ad coronationem inuitatione. Caput. 1.
De nunc dicendis, & ordine in eis seruando. Quomodo etiam secundum authoris sententiam accipiendæ sint naturæ vniuscuiusque generis. vbi scriptura dicit Producat terra animam viuentem &c. cum arrogantiæ à se repulsione. Caput II.
Quomodo per dei verbum in constitutione mundi animantium generibus præscripta sit lex generationis & successionis. Quod præterea volens ad vsum hominis deriuare quæ genita sunt, nõ debet veritatem propriæ naturæ vnicuiq; generi denegare, cum increpatiua admonitione vt homo more pecudum viuere caueat. De quibusdam quoq; animalibus quorum proprietates vitare debemus. Caput III.
De quadrupedibus quibusdam animalibus in quorũ natura est aliquid quod imitari debemus. Caput IIII.
Qua ratione dominus aliis bestiis ãgustiora, aliis prolixiora colla formauerit. Et de elephãtorũ descriptiõe quantum ad mẽbra, & proprietates eorũ. Caput. V.
De prælibatione commendationis humanæ creaturæ,

A cum exhortatione vt homo seipsum noscat, & sibi attendat. Caput VI.
De nostrę creationis serie. Et quid sit imago dei, cum ite rata adhortatione vt homo sibi attendat, & seipsum sciat. Caput VII.
De elimatiori tractatu quid sit ad imaginē dei: & vtrū de ea dici potuerit, Faciamus hominē ad imaginē nostrā vtrum præterea secundum corpus an secundum animam iustificatio conferri videatur: cum vehementio ri incitatione vt homo seipsum cognoscat, & sibi attendat. Caput. VIII.
De præstantia, decore & gratia humani corporis, ac mē brorum ipsius. Caput IX.
De fine sermonis, & completione sexti diei, cum humili gratiarum actione. Caput. X.

FINIS.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPI SCOPI HEXAMAERON SEXTVS LIBER, DE DIE SEXTO

B

De introductione sexti diei, cum vrbana auditorum ad coronationem inuitatione. Caput I.

SEXTVS iste est dies, quo mundare creaturæ origo concluditur. Et ideo etiā sermonis nostri quē de rerum exordiis assumpsim⁹, finis paratur. Qui etsi per quinq; iam dies non mediocri labore nobis processerit, tamen hodierno die maiore curarū accrescit fœnore, quia in hoc & superiorum dierum periculum est, & totius summa certaminis. Etenim si in fidibus aut cātibus & athletarū contētionibus crebris licet & maximis ludi cris, tamē superiores dies sine vllo coronæ transigun tur dispendio, postremus autem dies habet sortem coronæ, in quo & certandi periculum est, & cedendi opprobrium, & vincendi præmium: quanto magis in hoc tanto agone sapientiæ tanto non paucorum, sed vniuer sorum iudicio, cum hodie nobis velut quædā certaminis corona ꝓcedat, maior solicitudo āgit, ne & superiorum effundamus laborē dierum, & prę sentis subeamus pudorem? Neq; enim eadem dicendi conditio, quæ canē
C di atq; luctandi, cum in illis ludus offensionis, in isto lapsus sit mortis. Illic si pecces, spectantium fastidium est, hic damnum est audientiū. Assistite igitur mihi tāquam coronę iudices, & īgredimini mecum in hoc magnum & admirabile totius visibilis theatrū creaturæ. Etenim si is qui explorās nouorum aduentus hospitum, toto eos circunducit vrbis ambitu, præstantiora quęq; opera demonstrans, non mediocrē locat gratiam: quanto magis sine fastidio accipere debetis quod velut quadam sermo nis manu per hanc commune vos circunduco patriam, & singularum rerū species & genera demonstro, ex om nibus colligere cupiens quanto vobis creator vniuerso rum gratiam vberiorem quàm vniuersis donauerit? Vo bis igitur hæc corona proponitur, vos hodie cupio ve stro iudicio coronare. Non enim nos athletarum modo marcentia serta deposcimus, sed viride vestræ sanctitatis examē, quo decernatis per omnes quidem creaturas prouidētiam penetrare diuinam, sed cum cæteris vobis commune corporeæ fragilitatis esse consortium, pre cæ teris tamen vos animi virtute constare, quę sola nihil ha bet commune cum cæteris.

De nunc dicendis, & ordine in eis seruādo. Quō etiā secūdum authoris sententiam accipiēdę sint naturę vni D uscuiusq; generis vbi scriptura dicit? Producat terra animam viuentem &c. cum arrogantiæ ab se repulsione

Caput II.

NVNC age naturas bestiarum dicamus, & ho minis generationē. Audio enim iamdudū aliquos insusurrare dicētes: Quādiu aliena discimus, & nostra nescim⁹? Quādiu de reliquis animātib⁹ docemur sciētiam, & nos metipsos ignoramus? Illud dicat quod mihi prosit, vnde meipsum nouerim. Et iusta est quæstio, sed ordo seruan dus est quem scriptura cōtexuit, simulq; quia nō possu mus plenius nos cognoscere, nisi prius quæ sit omnium natura animantiū, cognouerimus. Producat, inquit ter ra animā viuentem secūdum genus, quadrupedes & ser pentes, & bestias terræ secundum genus, & pecora secū dum genus, & omnia repētia terræ ad genus. Et fecit de us bestias terræ, & omnia pecora ad genus, & omnia repentia terræ ad genus. Et vidit deus quia bona, & dixit deus: Faciamus hominē.) Hoc loco nō ignoro quosdam bestiarū & pecorū & serpentiū terrę species alio retulis se, vt hæc ad immanitates criminum stultitiam peccato rum, nequitiam cogitationum referrēt. Ego autem simplices naturas vniusc uiusq; generis accipio. Nec vereor ne quis me pauperis conuiuæ præsumptioni conferendum putet, qui studio humanitatis complures roget, nec his quicquàm nisi viles & vsitatos apponat cibos, & tenui mensæ pauperis apparatu plus reprehēsionis incur E rat ex fastidio conuiuarū, q̄ gratiæ referat ex hoc hospi talitatis affectu. Nec enim Helisæum amici quasi malum conuiuam agrestia apponentem olera refutarūt. Simile vanis relationibus exquisitū illud & accuratū opipare conuiuiū est, in quo phasiani aut turturis species apponitur, & in his pullus manducatur: aut pullus infertur, & ostreis est fartus, aut spondylis. aut poculum bibitur quod diuerso colore atq; odore i alienos mutetur sapores: maritima terrenis, terrena maritimis farciuntur. Hoc est reprehendere prouidētiam creatoris, qui nobis ad victum omnia donauit, quod non illa miscuerit. Sed hæc dulcia primo videntur, & postea fiunt amara. Quo enim copiosior fuerit luxuries, eo pernicios ior intēperā tia est. Helisæus autem amara apposuit, sed postea facta sunt dulcia. Deniq; qui āte in illo cibo mortem putabāt postea in eo suauitatis & vitæ gratiam sunt adepti. Neq; rursus formidini est ne plures videar iuitasse, q̄ possum pascere, & vobis panes deficiant verborum meorū: quia & Helisæus etsi merito inimitabilis, nobis imitandus fi de, non considerauit quātos panes haberet, sed quos haberet, diuidere omnibus voluit & sufficere oībus iudicauit. Itaq; decē panes hordeaceos diuidere in plebem F iussit ministro. Et dixit minister: Quid? dabo hoc in cōspectu centum virorum? Et respondit: Da, & manducēt, quoniā hæc dicit domin⁹: Māducabūt, & reliquēt. Fides igitur vestra faciet abūdare pauperis linguæ conuiuiū. Nec vereor ne ieiunia vos edaciores faciant, quo minus repleti & esurientes ac vacui reuertamini, quia scriptum est: Confirmat iustos dominus, & in diebus famis saturabūtur. Multo pulchrius est hordeaceos panes nō Psal. 36. erubescere & apponere quod habeas, q̄ negare. Helisæus qui sibi nihil reliquit, populis abundauit. Helisæus er go hordeaceos panes nō erubuit apponere, nos erubescim⁹ simplices intelligere creaturas, quæ simplicib⁹ & suis declarantur vocabulis? Cælum legimus, cælum accipiamus: terram legimus, terrā intelligamus frugiferā. Quid mihi quærere quæ sit eius mensura circuitus, quā gæometræ centūoctoginta milibus stadiorū æstimauerunt? Libēter fateor me nescire quod nescio, īmo quod scire nihil prodest. Melius est genera terrarum scire q̄ spatia, quæ circūfuso mari, interiectis Barbarorū regionibus, suffusa atq; inuia paludibus humo, quēadmodū possumus cōprehendere? Quod impossibile esse homi

Esaiæ. 40 nibus ſcriptura demonſtrat,dicente deo: Quis menſus
G eſt manu aquam,& cælum palmo, & vniuerſam terram
clauſa manu? Quis ſtatuit mõtes in libra, & rupes in ſta
tera,& nemora in iugo? Et infra: Qui tenet gyrum terræ
& habitantes in ea ſicut locuſtas,qui ſtatuit cęlum vt ca
meram . Quis igitur æqualem ſibi cum deo poteſtatẽ &
ſcientiam audeat vẽdicare,vt quæ deus maieſtatis ſuę eſ
ſe proprio ſignauit oraculo,hæc ſibi homo ad cognitio
nem ſuppetere poſſe præſumat? Certe Moyſes eruditus
erat in omni ſapientia AEgyptiorum:ſed quia ſpiritum
dei accepit, quaſi miniſter dei inanem illã vſurpatoriã
philoſophiæ doctrinam veritatis rationi poſthabuit, &
ea deſcripſit mihi quę noſtræ ſpei accõmoda iudicauit,
quòd terrã fecerit deus,quòd produxerit terra iuxta dei
omnipotentis iperiũ operationẽq; domini Ieſu virgulta
de terris,& oẽm animã viuentẽ ſecundũ genus : An ille
putauit dicendũ quantũ de ſpatio aeris occupet vmbra
terræ cũ Sol recedit à nobis,diẽq; adducit,inferiora axis
illuminãs,& quemadmodũ in regionem mũdi huius in-
cedens lunę globus eclipſim faciat:quando quę nihil ad
nos,quaſi nihil profutura præteriit? Vidit enĩ in ſancto
ſpiritu, non illas marceſcentis iam ſapientiæ vanitates
ſequendas,quæ rebus inexplicabilibus mẽtem noſtram
occupant,ludũntq; operam:ſed ea potius deſcribenda,
quæ ad virtutis ſpectauere profectum.

H Quomodo per dei vẽrbum in conſtitutione mundi
animantium generibus pręſcripta ſit lex generationis
& ſucceſsionis. Quod præterea volens ad vſum homi-
nis deriuare quæ genita,ſunt,non debet veritatem pro-
priæ naturæ vnicuiq; generi denegare, cum increpati-
ua admonitione vt homo more pecudum viuere caueat
De quibuſdam quoque animalibus quorum proprieta
tes vitare debemus. Caput III.

IN HAEREAMVS igitur propheticis dictis,
nec ſpiritus ſancti quaſi vilia deſpectui ha
beamus alloquia. (Producat,inquit,terra
animã viuentem pecorũ & beſtiarũ & re-
ptiliũ.) Quid argumẽta moralia, vbi eui-
denter creaturarum terreſtium natura formatur? Currit
enim in conſtitutione mũdi per omnem creaturam dei
verbum,vt ſubito de terris omnia quæ ſtatuit deus ani-
mantium genera producantur, & in futurum lege præ-
ſcripta,ſecundum genus ſibi ſimilitudinẽmque vniuer
ſa ſuccedant,vt leo leonem generet,tigris tigridem,bos
bouem,cygnus cygnum,aquila aquilam. Semel præce-
ptum,in perpetuum inoleuit naturæ. Et ideo miniſterii
ſui obſequium præbere terra non deſinit,vt priſcæ ani-
mantium ſpecies reparabili generis ſucceſsione in no-
uas reparẽtur ætates. Sed vis ad vſum hominis deriuare
I quæ genita ſunt? Noli veritatem vnicuiq; generi naturæ
propriæ denegare,& multo magis ea ad gratiam aptabis
humanam. Primum quia omnia genera pecorum,beſtia
rum ac piſcium,in aluum natura proſtrauit,vt alia ven
tre repant, alia quæ pedibus ſuſtinentur dimerſa magis
quadrupedo corporis greſsu,& velut affixa terris vide-
as eſse q̃ libera. Siquidẽ erigendi ſe non habent faculta
tem. de terra victum requirunt,& ventris in quem defle
ctuntur,ſolas ſequuntur voluptates. Caue ô homo pecu
dum more curuari. Caue ne in aluum te non tam cor-
pore quàm cupiditate deflectas. Reſpice corporis tui for
mam,& ſpeciem cõgruentem celſi vigoris aſsume. Si ſo
la animalia prona paſcuntur,cur te in edẽdo ſternis ip-
ſe,quem natura nõ ſtrauit? Cur eo delectaris,in quo na-
turæ iniuria eſt? Cur noctes & dies cibo intentus peco-
rum more terrena depaſceris? Cur illecebris corporali
bus deditus,ipſum te inhonoras, dum ventri atque eius
Pſal.31. paſsionibus deſeruis: Cur intellectum tibi adimis,quem
tibi creator attribuit? Cur te iumẽtis comparas, à quib9
te voluit deus ſegregari dicens: Nolite fieri ſicut equus
& mulus, quibus nõ eſt itellectus? Aut ſi te edacitas equi
intemperantiáque delectat,& adhinnire ad fœminas vo K
luptati eſt,delectet in freno maxillas tuas chamóque cõ
ſtringi. Si crudelitate paſceris ferarũ hæc rabies eſt,quæ
propter ſęuitiam trucidantur. Vide ne in te quoque cru
delitatis tuæ vertatur immanitas. Piger aſinus, & expoſi De aſini
tus ad prædam, ſenſuque tardior, quid aliud docet ni pigritia.
ſi nos viuaciores eſse debere, nec deſidia corporis ani-
mique pigreſcere,confugere ad fidem, quæ onera gra-
uia alleuare conſueuerit? Fraudulenta vulpes foueis ſe De vulpis
latibulisque demergens, nonne indicio eſt infructuo- fraudulẽ
ſum eſse animal, odióque dignum propter rapinam,de tia.
ſpectu propter infirmitatem, & ideo ſuæ incautum ſalu
tis dum inſidiatur alienis? Perdicem aſtutam,quæ aliena De perdi
oua diripiat,hoc eſt perdicis alterius,& corpore foueat cis aſtutia
ſuo,ſed fraudis ſuæ fructum habere nõ poſse, quia cum
eduxerit pullos ſuos,amittit eos: quia vbi vocem eius au
dierint quæ oua generauit, relicta ea ad illam ſe natura
li quodam munere & amore conferunt, quam veram ſi
bi matrem ouorum generatione cognouerint, ſignifi-
cantes hanc nutricis fungi officio,illam parentis. Sic ita
que icaſsum proprios fundit labores,ac fraudis ſuæ pre
cio multatur. Vnde & Hieremias ait: Clamauit perdix,
& congreganit quæ non peperit,id eſt oua congregauit Hiere.17.
& clamauit quaſi ouans ſuæ fraudis effectu. Sed ludit
operam,quia impenſo labore alii educat,quos ipſa diu-
turnæ fotu ſedulitatis animauerit. Hui9 imitator eſt dia
bolus,qui generationes creatoris æterni rapere conten L
dit,& ſi quos inſipientes & ſenſus proprii carentes vigo
re potuerit congregare, fouens eos illecebris corpo-
ralibus, vbi primum vox Chriſti paruulis fuerit infuſa,
diſcedunt,atque ad eam ſe conferunt matrem quæ pul-
los ſuos ſicut auis materno amore complectitur. Con-
gregauit enim diabolus gentiles,quos nõ creauerat: ſed
vbi in euangelio ſuo vocem Chriſtus emiſit, ad eum ſe
potiſsimum contulerunt,quos ſub vmbra alarum ſua-
rum ipſe ſuſcepit,& matri dedit eccleſiæ nutriẽdos. Leo
naturæ ſuæ vi ſuperbus, ferocitatem ſui aliarum ferarũ De leonis
generibus miſcere neſcit, ſed quaſi rex quidã plurimo- ſuperbia &
rum dedignatur conſortium. Qui etiam cibum faſtidit ferocitate
heſternũ,etiam ipſas ſuæ eſcæ reliquias auerſatur. Quæ
autem ſe ei ſociare fera audeat. cuius voci tantus natura
liter ineſt terror,vt multa animantium quæ per celerita
tem poſsent impetum eius euadere, rugientis eius ſoni-
tu velut quadam vi attonita atque icta deficiãt? Nam de
pardi ſpecie nec ſcriptura ſiluit, quòd varietate coloris De colo-
motus varios anime ſuæ prodat. Dicit enim Hieremias: ris pardi
Si mutabit AEthiops pellẽ ſuã: & pardus varietatẽ? Nõ varietate.
ſolum enĩ de figura, ſed etiã de mobilitate furoris iſtud Hiere.13.
accipitur,eò quòd tenebroſis & iniquietis ac mobilibus
infidæ mẽtis atque animi mutationibus decoloratus po
pulus Iudæorum,boni propoſiti gratiam iam tenere nõ
poſsit,nec ad emẽdationem vllã correctionemq; remea M
re,qui ſemel ferinam induerit immanitatem.

De quadrupedibus quibuſdam animalibus,in quo-
rum natura eſt aliquid quod imitari debemus.
Caput. IIII.

EST tamẽ etiam in natura quadrupedũ quod
imitari nos ſermo adhortatur propheticus
quo exemplo caueamus deſidiam,exigui-
te vel infirmitate corporis à virtutis ſtudio
non reflectamur, neque reuocemur ab vllius propoſiti
magnitudine. Exigua eſt enim formica, quæ maiora ſu- De formi
is audet viribus: neq; ſeruitio ad operandũ cogitur, ſed cæ. indu-
ſpontaneæ propoſito proſpicientiæ futura alimentorũ ſtriæ.
ſubſidia ſibi præſtruit,Cui9 vt imiteris induſtriam,ſcri
ptura cõmonet te dicens: Confer te ad formicã ô piger, Prouer. 6
& æmulare vias eius,& eſto illa ſapientior. Illa enim nul
lam culturã poſsidet. neq; eam quę ſe cogat habẽs, neq;
ſub domino agens: quẽadmodũ præparat eſcam, quę de
tuis laborib9 ſibi meſsem recõdit: & cũ tu plerũq; egeas

A illa non indiget. Nulla sunt ei clausa horrea, nullæ impenetrabiles custodię, nulli inuiolabiles acerui. Spectat custos, furtáq; prohibere non audet. Aspicit sua damna possessor nec vindicat. Nigro conuectatur agmine prę da per campos, feruent semitæ comitatu viantiũ, & quæ cõprehẽdi angusto ore nõ possũt, humeris grandia frumenta truduntur. Spectat hæc dominus messis, & erubescit tam parca piæ industriæ negare cõpendia. Quid autem de canibus loquar, quibus insitũ est natura quadam referre gratiam, & solicitas excubias pro dominorum salute prætendere? Vnde ad immemores beneficii, & desides atque ignauos clamat scriptura: Canes muti, nescientes latrare. Sunt enim canes qui nouerint latrare pro dominis, nouerit sua tecta defendere. Vnde & tu disce vocem tuam exercere pro Christo, quando ouile ecclesiæ incursant lupi graues. Disce in ore tuo verbũ tenere, ne quasi mutus canis cõmissam tibi fidei custodiam quodã præuaricationis silentio deseruisse videaris. Talis canis viator & comes angeli est, quẽ Raphael in libro prophetico non ociose sibi & Tobiæ filio adiungẽdum putauit, quando perrexit vt Asmodæum fugaret, firmaret copulã coniugalẽ. Memoris enim affectus gratia pellitur dęmonium, strabilitur coniugiũ. Mutæ itaq; specie bestiæ sanctus Raphael angelus Tobiæ iuuenis quem tuendum receperat, ad relationem gratiæ erudiebat affectum. Quis enim non erubescat gratiã bene

B de se merentibus non referre, cum videat etiam bestias refugere crimen ingrati? Et illæ impertitæ alimoniæ seruant memoriam, tu non seruas salutis acceptæ? Vrsa insidians licet, vt scriptura ait, est eni plena fraudis fera, tamen fertur informes vtero partus edere, sed natos lingua fingere, atque in speciẽ sui similitudinemq; formare. Non miraris in fera tam pii oris officia, cuius naturã pietas exprimit? Vrsa igitur partus suos ad sui effingit similitudinem, tu filios tuos instituere similes tui non potes? Quid quod etiam medendi industriam non prætermisit? Siquidem graui affecta cæde, & consauciata vulneribus mederi sibi nouit, herbę cui nomẽ est phlomos vt Græci appellant, vlcera subiiciẽs sua, vt solo curẽtur attactu. Serpens quoque pastu feniculi cæcitatem repellit exceptam. Itaque vbi oculos obduci sibi senserit, nota remedia petit, nec fraudatur affectu. Testudo visceribus pasta serpentis, cũ venenũ aduerterit sibi serpere, origano medicinam suæ salutis exercet. Et cum sit volutabris palustribus mersa, curare se tamen proprio nouit antidoto, certoq; auxilio sanitatis, potestates herbarum etiam ipsa scire se comprobat. Videas etiam vulpẽ lachrymula pinus medentem sibi, & tali remedio immi

C nentis mortis spatia proferentem. Clamat ipse dominus in Hieremiæ libro: Turtur & hirundo, agri passeres custodierunt tempora introitus sui: populus autem meus non cognouit iudicia domini. Nouit hirũdo quãdo veniat, quando etiam reuertatur. Nouit etiam pia auis annunciare aduentus sui testimonio veris iudicium. Nouit etiam formica explorare serenitatis tempora. Nam cum aduerterit madidatos imbre fructus suos humescere, explorato diligentius aere quãdo iugem possit seruare temperiem, aceruos referat suos, & de cauernis foras suis humeris exportat, vt iugi sole propria frumenta siccentur. Denique haudquaq; illis dieb⁹ omnibus rũpi de nubibus imbres videris, nisi cũ fruges suas horreis prius formica reuocauerit. Boues pẽdẽte pluuia ad præcepia se tenere nouerunt. Idem vbi naturali sensu mutationem cæli collegerint, foras spectãt, & vltra præsepia ceruices extendunt suas vna omnes specie, vt prodire se velle testentur. Ouis sub aduentu hyemis inexplebilis ad escam insatiabiliter hærbam rapit, cõ quòd præsentiat asperitatem hyemis futuram, vt se prius hærbæ pabulo farciat, q̃ gelu adurente omnis hærba deficiat. Echinus iste terrenus quem vulgo hericium vocant. si quid insidiarũ præsenserit, spinis suis clauditur, atq;

D in sua se arma colligit, vt quicunq; eum contingendum putauerit, vulneretur, Idémq; echinus futuri prouidens geminas sibi respirandi vias munit, vt quando Boream flaturum collegerit, septẽtrionalẽ obstruat: quando Noto cognouerit detergi aeris nubila, ad septentionalẽ se cõferat, vt flatus declinet obuios, & è regione nocituros Vnde dignam domino laudem propheta detulit dicens Quàm magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti. Oĩa penetrat diuina sapientia, implet oĩa: idéq; locupleti⁹ ex irrationabiliũ sensib⁹, q̃ ex rõnabiliũ disputatione colligitur. Validius est enĩ naturæ testimonium, q̃ doctrinæ argumentum. Cui animanti incognitum est quemadmodum suam tueatur salutem, si virtus suppetit, resistendo: si velocitas, fugiendo: si astutia, præcauendo? Quis eas vsum medendi, hærbarúmq; docuit habere notitiam? Homines sumus, & sæpe specie hærbarum fallimur, & plerumque quas salubres putamus, noxias reperimus. Quoties inter dulces epulas cibus letalis irrepsit, & inter ipsas aulicorum excubias ministrorum, vitalia regum feralis esca penetrauit? Feræ solo norunt odore noxia & profutura discernere. nullo præuio, nullo pręgustatore carpitur hęrba, nec lædit. Melior enim magistra veritatis natura est. Hęc sine vllius magisterio suauitatem sanitatis nostris infundit sensibus, eadem doloris acerbitatem docet esse fugiendam.

Hinc vita dulcior, mors amarior. Hæc commendat leenæ catulos suos, & immitem feram materno mollit affectu. Hæc tigridis interpellat ferocitatem, & imminentem eam prædæ reflectit. Namque vbi vacuum raptæ sobolis cubile reperit, illico vestigiis raptoris insistit. At ille quanuis equo vectus fugaci, videns tamen velocitate feræ se posse præuerti, nec euadendi vllum suppetere sibi posse subsidium, technam huiusmodi fraude molitur: vbi se contiguum viderit, sphæram de vitro proiicit. At illa imagine sui luditur, & sobolem putat, reuocat impetum, colligere fœtum desiderans. Rursus inani specie retenta, totis se ad comprehendendum equitem viribus fundit, & iracũdię stimulo velocior fugienti imminet. Ille iterum sphæræ obiectu sequentem retardat, nec tamen sedulitatem matris memoria fraudis excludit, cassam versat imaginem, & quasi lactatura fœtus resident. Sic pietatis suæ studio decepta, & vindictam amittit, & prolem. Quid nobis scriptura affert quæ dicit? Filii diligite patres vestros, parentes nolite ad iracundiam prouocare filios vestros? Natura hoc bestiis infundit, vt catulos proprius ament, fœtus suos diligant. Nesciunt ille odia nouercalia, nec mutato concubitu parentes à sobole deprauantur, neque nouerunt præferre filios posterioris copulę, superioris autem negligere. norunt pignorà sua, nesciunt charitatis differentiam. odiorum incentiua, offensionum discrimina. Simplex ferarum natura est, nescit veritatis calumnias.

F Sic enim omnia temperauit deus, vt quibus minus rationis daret, plus indulgeret affectus. Quæ fera pro catulis suis non ipsa potissimum se offerat morti? Quæ fera fœtus suos innumeris licet obsessa cuneis armatorum non suis visceribus tegat? Ingruat licet telorum seges, illa tamen paruulos suos muro sui corporis septos immunes præstat periculi. Quid dicit homo qui mandatũ negligit, naturã obliterat: filius patrem despicit, pater abdicat filium, & hoc putant ius esse, vbi damnatur fœcunditas. Se potius pater damnat, qui facit irritũ esse quod genuit. Et hoc putatur authoritatis esse, vbi sterilitate natura multatur. Exortẽ rationis canẽ esse nemo dubitauerit: tamen si sensus eius vigorem consideres, censes eum sentiendi sagacitate vim sibi rationis ascisceре. Denique quòd pauci in gymnasiis constituti, qui totã in discendo vitę lõgęuitatẽ cõtriuerint, vix potuerũt cognoscere, vt syllogismorũ cõiunctiões cõtexerẽt, hoc naturali canes eruditione cõprehẽdere facile poterit ęstimari. Nam vbi vestigiũ leporis ceruive repererit, atque ad

De canũ gratitudine. Esaię. 56.

De vrsæ pietate in part⁹ suos

De medẽdi iduſtria eiusdẽ.

De serpẽtis contra cæcitatẽ remedio per feniculum.

De testudine.

Hiere. 6.

De explorationẽ serenitatis à formica

De prenotitia pluuiæ ac cæli mutationis à bobus.

De Echini terreni cautela.

Pſal. 103.

De naturæ admiranda virtute

De tigridis pietate in prolem, & eius delusione.

Ephe. 6.

De canis sagacite & vigore sensus.

G diuerticulum ſemitæ venerit, & quoddam viarum compitum quod partes in plurimas ſcinditur, obiens ſingularum ſemitarum exordia tacitus ſecum ipſe pertractat velut ſyllogiſticam vocem ſagacitate colligendi odoris emittens: aut in hanc partem inquit, deflexit, aut in illã aut certe in hunc ſe anfractum contulit, ſed nec iſtam, nec illam ingreſsus eſt: ſuper eſt igitur vt in iſtam ſe partem ſine dubitatione contulerit. Quod homines vix ꝑlixa compoſitæ artis meditatione cõponunt, hoc canibus ex natura ſuppetit, vt ante mendacium deprehendant, & poſtea falſitate repudiata inueniant veritatem. Nonne totos dies conterunt philoſophi propoſitiones ſibi in puluerem diuidentes, qui radio ſibi deſcribunt ſingulas, & ex tribus, cum vnam earũ veram eſse neceſſe ſit, duas primo interficiunt tanquam mendatio congruentes, & ſic in ea quæ relicta eſt, vim veritatis inhære re definiũt? Quis tam tenax poteſt eſse beneficii, & memor gratiæ? quandoquidem pro domino etiam in latrones inſilire nouerunt, & extraniorum acceſsus prohibere nocturnos, & mori pro dominis, & commori cum dominis ſint parati? Sæpe etiam necis illatæ euidẽtia canes ad redarguendos reos indicia prodiderunt, vt muto eorum teſtimonio plerũq; ſit creditum. Antiochiæ ferunt in remotiori parte vrbis crepuſculo necatũ virum, qui canem ſibi adiunctum haberet. Miles quidam prædandi ſtudio miniſter cædis extiterat. tectus idem tenebroſo adhuc diei exordio in alias partes conceſserat. iace-

De mẽoria beneficiorũ, & fidelitate canum.

H bat inhumatum cadauer, frequens ſpectantium vulgus aſtabat. canis queſtu lachrymabili domini deflebat erũnam. Forte is qui necẽ intulerat (vt ſe habet verſutia humani ingenii) quo cõuerſandi in medio authoritate præſumpta fidem aſsiſceret innocentiæ, ad illam circunſpectantis populi acceſsit coronam, & velut miſerans appropinquauit ad funus. Tum canis ſequeſtrato pauliſper queſtu doloris, arma vltionis aſsumpſit, atq; apprehenſum tenuit, & velut epilogo quodam miſerabile carmen immurmurans, vniuerſos conuertit in lachrymas fidem probationi detulit, quòd ſolum tenuit ex plurimis, nec dimiſit. Deniq; perturbatus ille, quòd tam manifeſtum rei indicem, neq; odii, neq; iimicitiarum, neq; inuidiæ, aut iniuriæ alicuius poterat obiectione euacuare, crimen diutius nequiuit refellere. Itaq; quod erat difficilius, vltionem perſecutus eſt, quia defenſionem prẽſtare nõ potuit. Quid nos dignũ noſtro referimus creatori, cuius cibo veſcimur, & diſsimulamus iniurias, & ſẽpe inimicis dei eas quas à deo accepimus, epulas exhibemus? Quid agniculis ſimplicius, quos minuſculæ paruulorum comparamus infantiæ? Sæpe ex his in magno

I grege agniculus per ouilia tota vagatus errat à matre, & cum eam reperire non poſsit, balatu frequenti abſentem incitat, vt reſponſuræ vocem excitet, quo ab eius ſono errabunda replicet veſtigia. multis licet verſetur in milibus ouium, recognoſcit vocem parentis, feſtinat ad matrem, lactis quoq; materni notos ſibi fontes requirit. quanuis cibi deſiderio detineatur & potus, tranſcurrit tamen aliena vbera grauida, licet humore lactis exundent. ſolam matrem requirit, ſolius ſibi materni vberis pauperes ſuccos ſignificat abundare. Illa quoq; inter multa agniculorum milia ſolum filium nouit, vnus quanuis plurimorũ balatus, eadẽ ſpecies, ſed illa tamen fœtum ſuum diſcernit à cæteris, & ſolum filium tacito pietatis teſtimonio recognoſcit. Paſtor errat in diſcretione ouium, agniculus in agnitione matris neſcit errare. Paſtor fallitur ſpecie ſed ouis pietate non fallitur. Vnus odor omnibus, ſed tamen habet natura odorem ſuum domeſticum, quẽ ſoboles chara ſpeciali quadam videtur proprietate redolere. Habet ſuos vſus natura, & ſenſus domeſticos. Vix infantulo cœperunt dẽtes prorumpere, & iam nouit ſua arma tentare. Nondũ catulo dentes, & tanquam habeat, ore proprio ſe quẽrit vlciſci. Nondum ceruo cornua, & tamen fronte præludit, atq; ea quæ nondum expertus ſit tela minitatur. K

Lupus ſi prior hominem viderit, vocem eripit, & deſpicit eum tanquam victor vocis ablatæ. Idem ſi ſe præuiſum ſenſerit, deponit ferociam, non poteſt currere. Leo gallum, & maxime album veretur. Caprea vulnera ta dictamum petit, & de vulnere excludit ſagittas. Norunt & beſtiæ remedia ſua. Leo æger ſimiam quærit vt deuoret, quo poſsit ſanari. Leopardus capreæ agreſtis ſanguinem bibit, & vim languoris euitat. Omnis fera ægra canis hauſto curatur ſanguine. Vrſus æger formicas deuorat. Ceruus oleæ ramuſculos mandit. Ergo feræ norunt expetere ea quæ ſibi proſunt, tu ignoras o homo remedia tua? Tu neſcis quomodo virtutum eripias aduerſario, vt te tanquam præuentus lupus effugere non poſsit, vt oculo tuæ mentis eius perfidiam deprehendas, & prior curſum verborum eius impedias impudentiam eius, & acumen diſputationis obtundas. Quod ſi te, ille præuenerit, vocem tibi aufert: & ſi obmutueris, ſolue amictum tuum vt ſermonem reſoluas. Et ſi in te inſurrexerit lupus, petram capis, & fugit. Petra tua Chriſtus eſt. Si ad Chriſtum confugias, fugit lupus nec terrere te poterit. Hanc petram quæſiuit Petrus cum tituba-

De ereptione vocis hominis à lupo.

ret in fluctibus, & inuenit quod quæſiuit quia dexteram amplexus eſt Chriſti. Quid dicã allio homines delectari, & illud ad eſcã ſumere, quod & leopardus fugit? Deniq; ſicubi allium aliquis confricandũ putauerit, leopardus inde exilit, nec reſiſtit. Cuius venenata fera odorem non poteſt ſuſtinere, id tu pro cibo ſumis, & viſceribus infundis internis? Sed medicatur interdum doloribus. Sumatur pro medicamento, non pro cibo ſumatur ab ægrotantibus, non ab epulantibus. Medicamentũ quæris, & ieiunium fugis, quaſi maius aliud remedium reperire poſsis. Ieiuni hominis ſputum ſi ſerpẽs guſtauerit, moritur. Vides quanta vis ieiunii ſit, vt & ſputo ſuo homo terrenum ſerpentem interficiat, & merito ſpiritalẽ. Quantam dominus etiam minuſculis infudit prudentiam? Turtur nido ſuo, ne pullos ſuos incurſet lupus, ſquillæ folia ſuperiacit. Nouit enim quod huiuſmodi folia lupi fugere conſuerint. Nouit vulpecula quomodo poſteritatem foueat ſuam, & tu ignoras, tu negligis quomodo aduerſum lupos nequitiæ ſpiritalis poſteritatem vitæ huius habeas tutiorem?

Quo ratione dominus aliis beſtiis anguſtiora, aliis prolixiora colla formauerit. Et elephantorum deſcriptio quantũ ad membra, & proprietates eorum.

Caput. v.

M SED reuertamur ad ſeriem creaturę, & conſideremus qua ratione dominus aliis beſtiis anguſtiora colla formauerit, vt leonibus atq; tigridibus, vrſis quoq; aliis prolixiora, vt elephantis, & camelis. Nonne cuidens cauſa eſt, quia illis feris quæ carne veſcũtur, nõ erat opus prolixitate ceruicis? Nõ enim in terras paſcẽ di gratia ceruicem atque ora deiiciunt, ſed aut ceruum inuadunt, aut bouem ouemq; diſcerpunt. Camelus vero cũ ſit altior, quomodo hærbis minutiſsimis paſceretur, niſi longiora vſque ad terram colla ad vſum paſtionis extenderet? Itaque camel⁹ ꝓ ratione proceritatis ſuæ prolixiora colla ſortitus eſt. Equus pro ratiõe. bos quoq; ſimili modo. hæc enĩ paſcũtur hærbis. Elephãtus autem etiã prominentem promuſcidẽ habet: quia cum ſit eminentior cunctis, ſe inclinare ad paſcendum non poteſt Itaq; promuſcidis ad colligendum cibum vtitur miniſterio. Ea immani beſtiæ largi potus infundit humorem, ideoq; concaua eſt, quo ad reſtinguendam tantæ beluæ ſitim plenos lacus hauriat, aut collecto flumine poſsit vadare potantẽ. Ceruix ſane minor eſt q̃ poſcit tãti corporis moles, ne ea quoq; oneri magis eſset q̃ vſui. Ideoq; nec genua iflectit, quia rigidiorib⁹ op⁹ fuit

Elephãti promuſcis.

de eiuſdã ceruice

A cruribus,quo velut columnis tãta posſit membrorum machina ſuſtineri. Calcaneum leuiter in curuat, rigent cætera pedũ à ſummo vſq; ad imũ. Nec ſicut nos in ancilas nos ſæpe deponimus,ita ſe etiã beſtia poteſt tanta deflectere,meritoq; nõ voluẽdi ſe,neq; recubãdi vſum cum cæteris animantibus poteſt habere communem.

Cur trabibus fulcia tur.

Fulcitur hincinde trabibus maximus, vt in ſomno aliquantulum ſine periculo reflectatur, quia pes eius nulla artuum coniunctione diſtinguitur. Manſuetis igitur veluti quædam fulcra eorum quibus hic vſus eſt parantur ingenio. Feris autem & agreſtibus quia nemo huiuſmodi quibus ſuſtentari queant fulcra ſubſternit, hinc venit vſus periculi. Nãq; arbori innixi aut coſtas fricant,aut in ſomno ſeſe relaxant. Quæ nonnunquam victa atque inflexa tãto corpore frangitur, atq; ille qui ſeſe in eandẽ refuderat,corruit,nec erigere atq; eleuare ſe poteſt, ibiq; iacens interit, aut gemitu ſuo proditus ſternitur,dũ ventre cæterisq; iuxta mollioribus ad vulnus patet. Nã dorſum eius cæteraq; exteriora nõ vlla facile ſolent tela penetrare. Sunt autem qui propter ebur

De iſidiis quæ elephãtis ꝓpter ebur parantur.

has illis inſidias parent,vt arbores eas quibus ſe applicare conſueuerint, ex alia parte qua infrequẽtior vſus eis ſit,aliquantulũ recidant,vt reflectente ſe elephanto, pondus membrorũ eius ſuſtinere non poſsint, ruinãq; eius arceſsant. Sed ſi quis iſta reprehendit,reprehendat etiã altitudines ædificiorũ,quæ citius grauẽ minãtur ruinam,& difficilius lapſa reparantur. Verũ ſi illa aut propter pulchritudinẽ,aut propter ſpeculã frequẽter attollimus,hæc quoq; elephantis probare debemus,quia ma-

B gnum rebus bellicis vſum miniſtrãt. Inde gens Perſarum ferox bellis,valida ſagittis,omniũq; telorum iactu quia de ſuperioribꝰ ad inferiora validiore niſu tela torquentur,acies eorum velut gradientibus turribus ſepta procedit. In mediis campis tanq; de muro dimicant, & velut in arce quadã & ſpecula collocati ſpectant magis bella q; ſubeunt. Ita alieni à periculo videntur,tuti molibus beſtiarũ. Quis enim eos adire audeat, cum deſuper iaculis facile figatur,inferius elephantorũ conteratur incurſu? Deniq; cedũt illis acies & armatorũ cunei, & caſtra illa quadrata ſoluuntur. Intolerabili nanq; impetu in hoſtes ruunt,vt nullo agmine bellatorũ, nulla conſtipatione militum,nullo clypeorũ retardentur obiectu. velut quidã mobiles montes verſantur in prælijs, & vt colles alto eminent vertice, mugitus fragore omnium perturbant confidentiam. Quid his faciat pedes

C quamuis lacertis validus,& manu promptus, cum ſibi ſeptus armatorũ populis gradiendi motu murus occurrat? Quid faciat eques,cum equus eius perterrefactus tantæ beſtiæ immanitate diſſugiat? Quid faciat ſagittarius,cum deſuper ferrata virorum corpora iaculi ictũ ſentire non poſsint:beſtia quoq; nec nuda facile penetrabilis ferro ſit, & munita loricis obuias ſine ſui periculo acies ſecet,& conterat turmas? Itaque vt immenſa ædificia,ita elephanti fundamentis validioribus ſuſtinentur,alioquin imparibus fulti pedibus intra breuem

De longitudine vitę elephãtorum.

laberentur ætatem. Nunc autem & trecentis & amplius feruntur annis vitã producere,quia omnia ſibi ad magnitudinem membra conueniunt. Ideoq; non diſtincti vt nobis ſed compacti artus ſunt,quo ſint robuſtiores. Quàm cito hominibus,ſi diu ſteterint,aut velocius cucurrerint,vel iugiter ambulauerint,genua vexantur & plantæ. Coniuncta enim & articulata facilius q; cõcreta atq; ſolidata,aut doloris ſenſum,aut caſum offenſionis admittũt. Et quid mtraris ſi veſtiti armis timẽtur,quandoquidẽ dentibus ſuis tanq; naturalibꝰ ſpiculis ſemper

De dentibus quibꝰ armantur elephãti.

armati ſunt? Promuſcide ſua quicquid inuoluerint frãgunt:pede quicquid compreſserint, velut quodã lapſu ruinæ ingentis exanimant. Inuoluunt promuſcide nemora ad ſui eſcam,& quaſi quidam altiſsimi dracones ſerpentinis quos ceperint ſpiris flagellant. Plerũq; eas

De ꝓmuſcidis &

in orbẽ colligunt,maxime cum de terra cibus legitur, aut potus hauritur. Documento itaq; nobis ſunt quòd nihil ſuperfluum ſit creatũ,& tamẽ hæc tantæ molis beſtia ſubiecta nobis imperiis ſeruit humanis. D

pedis viribus.

De prælibatione cõmendationis humanæ creaturæ,cũ exhortatione vt homo ſeipſum noſcat,& ſibi attendat. Cap. VI.

ETENIM quoniam de hominis creatura dicturi ſumus,commẽdationem ei præſtruere & prælibare debemus. Videbatur nihil elephãtis creatura habere robuſtius, nihil tam terribile vel procerũ,nihil tam ferum q; leones vel tigrides ſunt:& hæc ſeruiunt homini,& naturam ſuam humana inſtitutione deponunt, obliuiſcũtur quod nata ſunt,induunt quod iubẽtur. Quid multa? Docentur vt paruuli,ſeruiũt vt infirmi,verberãtur vt timidi,corriguntur vt ſubditi,in mores tranſeunt noſtros,quoniã motus proprios perdiderunt. Mirabilis igitur natura in maximis. Mirabilis enim in excelſis dominus, mirabilis etiã in minimis. Sicut enim non minus plana camporum q; montium alta miramur,nec plus altitudinem cedri ſtupemus,quàm vitis aut oleæ breuis fœcunditatem:ita non amplius miror elephantum quia procerus eſt,quàm murem qui terribilis elephãto eſt. Naturæ igitur hæc potentia eſt,vt terribilia aliis, aliis meticuloſa ſint. Eſt enim donata prærogatiua quædã ſingulis creaturis,vt quibuſdã priuilegijs propriis fulciantur. Formidabilis tauris elephantus,murem timet. Leo quidem rex ferarum, exiguo ſcorpionis aculeo exagitatur, & veneno ſerpentis occiditur. Eximia leonis pulchritudo comantes ceruice thoros excutit,vel ſublato pectore attollit ora. Sed quis non miretur tam breui ſcorpionis aculeo vt incorporeum putes, ingentium corporũ exire mortẽ? Nec hoc quiſq; reprehendat, quòd creator ſerpentes creaturis ſuis,aliaq; vel animantiũ vel herbarum genera venenata miſcuerit. Nata ſunt enim hęc ad correptionẽ noſtrã non ad deformationem. Nam quæ ignauis,aut infirmis,aut impiis plerũq; offenſioni atq; terrori ſunt aliis vſui. Ita ſunt hæc vt pædagogi paruulis,amari videntur,acerbi & moleſti,formidabiles verbere,libertatem laſciuiendi negant, neceſsitatem diſciplinæ exigunt,pueriles animos,ne luxu defluãt, terrore conſtringunt,ideoq; horum auſteritate frugi euadũt,ſobrii,continentes,laudi magis quàm ludo dediti. Vides quid terribilia illa flagella proficiant? Sic & ſerpentes flagella ſunt eorum quibus infirma animi ætas, & quædam puerilis mentis eſt virtus: cæterum fortioribus nocere non poſsunt. Deniq; cõfidẽti in domino dictũ eſt: Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & cõculcabis leonẽ & draconẽ. Paulũ momordit vipera,& putabant eum quaſi peccatorũ vix de naufragio ſeruatũ, veneno eſse moriturũ:ſed poſteaquam inuiolabilis permanſit excuſsa in ignẽ vipera,plus apud intuentes veneratiõis inuenit. Sed & ipſe dominus ad omnes ait: Qui crediderit, & baptizatus fuerit,hic ſaluus erit:qui vero non crediderit,condemnabitur. Signa autem credentium hæc dixit fore,vt ſerpentes manu mulceant,venena his atq; omne mortiferum,etiã ſi biberint, nocere nõ poſsint. Tua igitur tibi magis incredulitas ô homo, quàm venena metuenda ſerpẽtiũ ſunt. Time igitur illa,vt ſaltem dum formidantur illa,ad fidem prouocare te poſsint. Quòd ſi deum non times, vel vltricia perfidię venena formides. Nunc quoniam & elephantes vides tibi ſubditos,& leones eſse ſubiectos, noſce teipſum ô homo,quod non (vt ferunt) Apollinis Pythii,ſed Salomonis ſancti eſt,qui ait:Niſi ſcias te formoſam in mulieribus. quanquam multo antea Moyſes in Deuteronomio ſcripſerit:Attende tibi ô homo:Attende tibi,ait lex. Et propheta ait:Niſi ſcias te. Cui hoc dicit? Formoſa, inquit,in mulieribus. Quæ eſt pulchra in mulieribus, ni-

E

Pſalm. 90. Act. 28.

F

Mar. 16.

H

G si anima,quæ in vtroq; ſexu præſtãtiã poſsidet pulchritudinis? Et merito decora eſt,quæ non terrena ſed cæleſtia,non corruptibilia ſed incorrupta deſiderat,in quibus decus perire nõ ſoleat. Corporalia enim omnia ,proceſsu ætatis, aut ægritudinis inæqualitate marceſcunt. Huic attẽde,dicit Moyſes,in qua tu totus eſt,in qua melior tui portio eſt . Denique interpretatus eſt dominus
Matth. 7. quis ſis tu,dicens: Attendite vobis à falſis prophetis. Iſti enim animam debilitant,mentem ſubruunt. Nõ igitur caro tu es. Quid enim eſt caro ſine animæ gubernaculo,mentis vigore? Caro hodie ſumitur, cras deponitur. Caro tẽporalis,anima diuturna. Caro amictus eſt animæ,quæ ſe induit quodã corporis veſtimento. Non igitur tu veſtimentũ es,ſed qui veſtimento veteris. Ideo tibi dicitur vt expolians veterẽ hominẽ cum actib⁹ eius, nouum induas,qui nõ in corporis qualitate, ſed in ſpiritu mentis & agnitione renouatur. Non,inquam,caro es tu. Neq; enim carni dicitur. Tẽplum enim dei ſanctũ
1.Cor.3. eſt,quod eſtis vos. Et alibi, Tẽplum dei vos eſtis, & ſpiritus ſanctus habitat in vobis . Sed renouatis dicitur & fidelibus,in quibus permanet ſpiritus dei. In carnalib⁹ autem non permanet,quia ſcriptum eſt: Non permanebit ſpiritus meus in iſtis,quoniam carnes ſunt.

H De noſtræ creationis ſerie . Et quid ſit imago dei, cũ iterata adhortatione vt homo ſibi attendat , & ſeipſum ſciat. Caput VII.

SED prius ipſius creationis noſtræ ſeriem conſideremus. Faciamus,inquit,hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtrã.) Quis hoc dicit? Nónne deus qui te fecit? Quid eſt deus? Caro,an ſpiritus? Nõ caro vtiq;, ſed ſpiritus. Cuius ſimilis caro eſse nõ poteſt, quia ipſe incorporeus & inuiſibilis eſt, caro autẽ cõprehenditur & videtur. Cui dicit? Non ſibi vtiq;,quia nõ dicit faciã, ſed faciamus. Nõ angelis, quia miniſtri ſunt: ſerui autẽ cum domino,& opera cũ authore nõ poſsũt operationis habere cõſortiũ: ſed dicit filio,etiam ſi Iudei nolint, etiam ſi Arriani repugnent. Sed & Iudæi conticeſcant, & Arriani cũ ſuis paribus obmuteſcãt , qui dum vnum à conſortio diuinæ operationis excludunt,plures inſerunt,& prærogatiuã quam filio negant, ſeruulis donãt. Sed eſto vt adminiculo ſeruulorũ ad operandum deus vobis indiguiſse videatur. Si operatio communis eſt cũ angelis deo, nunquid deo & angelis imago communis eſt? Nunquid angelis diceret: Faciamus hominẽ ad no-
I ſtram imaginem & ſimilitudinẽ? Sed qui ſit imago dei,
Col.1. audi dicentem: Qui eripuit nos,inquit, de poteſtate tenebrarum, & trãſtulit in regnum filii charitatis ſuę, in quo habemus redemptionem,remiſsionem peccatorũ, qui eſt imago dei inuiſibilis , & primogenitus vniuerſæ creaturæ. Ipſe eſt imago dei patris,qui ſemp eſt , & erat in principio. Deniq; imago eſt qui dicit: Philippe,qui vi
Ioan. 14. det me,videt & patrẽ. Et quo tu cũ imaginẽ vitam patris viuentis videas,dicis: Oſtẽde nobis patrem? Nõ credis quia ego in patre,& pater in me eſt? Imago dei virtus eſt non infirmitas,imago dei ſapientia eſt,& imago dei iuſtitia eſt. Sed ſapientia diuina eſt ſempiterna iuſti
Ioan.10. tia. Imago dei eſt ſolus ille qui dixit: Ego & pater vnum ſumus. Ita habens ſimilitudinem patris,vt diuinitatis & plenitudinis habeat vnitatem. Vbi dicit, Faciamus: quo modo inæqualitas ? Cum iterum dicat, Ad ſimilitudinẽ noſtram: vbi eſt diſsimilitudo? Sic & in euãgelio vbi dicit, Ego & pater, vtiq; non vna perſona eſt . Vbi autem ait, Vnum ſumus: nulla eſt diſcrepantia diuinitatis aut operis. Non igitur in vtroq; vna perſona, ſed vna ſubſtantia eſt. Et bene addidit, Sumus, quia ſemper eſse diuinum eſt, vt coæternum credas, quem putabas diſsimilem eſse. Aeternus eſt enim, de quo dicit Moyſes : Qui
Exod.3. eſt, miſit me . Pulchre etiã illud præmiſit : Ego & pater. Nam ſi patrem præmiſiſset, tu minorem filium iudicares. Sed præmiſit filium , quem non conuenit credi patre ſuperiorem. Adiunxit patrem, vt aduertas deum patrem & filium eius ordinis præiudicio nõ teneri. Attende,inquit,tibi ſoli. Aliud enim ſumus nos, alia ſunt noſtra, alia quæ circa nos ſunt. Nos ſumus, hoc eſt, anima & mens. Noſtra ſunt corporis membra , & ſenſus eius. Circa nos pecunia eſt, ſerui ſunt , & vitæ iſtius apparatus. Tibi ergo attende,& teipſum ſcito, hoc eſt nõ quales lacertos habeas, nõ quantam corporis fortitudinẽ, non quantas poſſeſsiones, quantam potentiã, ſed qualem animam ac mentẽ, vnde omnia cõſilia proficiſcuntur, ad quam operum tuorũ fructus refertur . Illa eſt enim plena ſapientiæ, plena pietatis atque iuſtitiæ , quoniã omnis virtus à deo eſt. Cui dicit deus: Ecce ego Hieruſalem pinxi muros tuos . Illa anima à deo pingitur, quæ habet in ſe virtutũ gratiam renitentẽ , ſplendorẽq; pietatis . Illa anima bene picta eſt, in qua elucet diuinæ operationis effigies. Illa anima bene picta eſt, in qua eſt ſplendor gloriæ,& paternæ imago ſubſtantiæ. Secundũ hanc imaginẽ quæ refulget, pictura preciosa eſt. Secundum hanc imaginẽ Adam ante peccatũ : ſed vbi lapſus eſt, depoſuit imaginem cæleſtis , ſumpſit terreſtris effigiem. Sed fugiamus hanc imaginem quæ intrare ciuitatem dei non poteſt, quia ſcriptum eſt : Domine in ciui- Pſal.72.
tate tua imaginem eorũ ad nihilum rediges. Et non in- L
trat indigna imago , & quę intrauerit excluditur , quia non intrabit, inquit, in eam omne cõmune , & qui facit execrationem & mendaciũ, ſed ille intrabit in eã cuius in fronte agni nomẽ ſcriptum eſt. Anima igitur noſtra ad imaginẽ dei eſt. In hac totus es homo , quia ſine hac nihil es, ſed es terra,& in terram reſolueris. Denique vt ſcias quia ſine anima caro nihil eſt: Nolite, inquit, time- Mat.10.
re eos qui poſsunt corpus occidere , animã autem non poſsũt. Quid igitur in carne preſumis, qui nihil amittis ſi carnem amiſeris? Sed illud time, ne animę tuę defrauderis auxilio . Quam enim dabit homo commutationem pro anima ſua, in qua nõ exigua ſui portio, ſed totius humanę vniuerſitatis ſubſtãtia eſt ? Hæc eſt per quã Mat.16.
cæteris ferarum auiũmq; nominaris animantibus . Hęc eſt ad imaginem dei, corp⁹ autem ad ſpeciem beſtiarũ. In hac pium diuinę imitationis inſigne , in illo cũ feris ac beluis vtile conſortium.

De elimatiori trãctatu quid ſit ad imaginẽ dei. Et de anima quomodo ſit ad imaginem dei . Et vtrũ de ea dici potuerit: Faciam⁹ hominẽ ad imaginẽ noſtram: vtrũ preterea ſecundum corpus, an ſecundum animam iuſtificatio conferri videatur, cum vehementiori incitatione vt homo ſeipſum cognoſcat,& ſibi attendat.
Caput VIII.

SED tractemus elimati⁹ quid ſit ad imaginẽ dei Caro nunquid ad imaginẽ dei eſt? Ergo in deo terra eſt, quia caro terra eſt ? Ergo corporeus M
deus? Ergo infirmus vt caro , paſsionibuſque ſubiectus? Et forte caput tibi videatur ad ſimilitudinẽ dei, quia eminet: aut oculi, quia intuẽtur: vel aures, quia audiũt. Si altitudinẽ ſpectes , nũ proceri videmur, quia paululũ vertice eminemus à terris? Sed id non pudet, eò nos ſimiles dei dici, quia ſerpentibus cęteriſq; reptantibus, aut quia damulis atque ouibus aut lupis celſiores ſumus? Et quãto in hac parte cameli nobis atq; elephãti proceriores ſunt Obtutus eſt quidem preſtans ſpectare elementa mundi, cognoſcere quæ nullus annunciet, ſed tuus deprehendat aſpectus . Verũ hoc ipſum quantum eſt quod videmus , vt eò ad ſimilitudinem dei nos eſse dicamus, qui omnia videt , ſpectat omnia latenter deprehendit affectus, ſcrutatur cordis occulta? Non pudet hoc dicere cum ipſe me totum videre non poſsim? Quod ante pedes eſt video, quod à tergo eſt videre non

A posſum. Ceruicem meam neſcio, nō noui occipitium, renes meos videre non poſsum. Similiter quantum eſt quod audiuimus, cum id quod paululū diſtet, videre & audire non poſsim? Si interiecti parietes ſint, impeditur aſpectus, impeditur audit9. Deinde corpus noſtrū vno in loco hæret, anguſto includitur ſpatio. Omnes feræ latiores ſunt homine, omnes etiā velociores. Nō ergo caro poteſt eſse ad imaginem dei, ſed anima noſtra quę libera eſt, & diffuſis cogitationibus atq; conſiliis huc atq; illuc vagatur, quę conſiderādo ſpectat omniā. Ecce nūc ſumus in Italia, & cogitamus quæ ad orientales aut occidentales partes ſpectare videntur, & cū illis verſari videmur, qui in Perſide ſunt conſtituti, & illos videmus qui degunt in Aphrica ſi quos cognitos nobis ea terra ſuſceperit, ſequimur proficiſcētes, inhæremus peregrinantibus, copulamur abſentibus, alloquimur ſeparatos, defunctos quoq; ad colloquiū reſuſcitamus, eoſque vt viuentes cōplectimur, & tenemus, & vitæ officia his vſumq; deferimus. Ea igitur eſt ad imaginē dei, quæ nō corporeo æſtimatur, ſed mentis vigore, quæ abſentes videt, trāſmarina viſu nouit, percurrit aſpectu, ſcrutatur abdita, huc atq; illuc vno momento ſenſus ſuos per totius orbis fines & mundi ſecreta circūfert, quæ deo iungitur, Chriſto adhæret, deſcendit in infernū, atque aſcēdit, libera verſatur in cælo. Denique audi dicentē: Noſtra autē conuerſatio in cælis eſt. Non eſt ergo ad imaginem dei, in qua deus ſemper eſt? Sed audi quia ad imaginem dei. Dicit enim apoſtolus: Nos itaque oēs reuelata facie gloriā dei ſpeculantes, ad eandē imaginē reformamur à gloria in gloriam ſicut à domini ſpiritu. Quia igitur cognouimus animā eſse ad imaginem dei, nunc conſideremus vtrū de anima potuerit dici. Faciamus hominem ad imaginē. Sed audi & iſtud, quia anima nomine hominis nuncupatur. Scriptum eſt enim in Geneſi: Filii autē Ioſeph qui facti ſunt illi in Aegypto: animæ nouē. Omnes ergo animæ quæ intrauerunt cum Iacob in Aegyptū, ſeptuagintaquinq;. Et multo aptius anima vel homo Latine, vel Græce ἄνθρωπος dicitur, alterū ab humanitate, alterū ab intuēdi habens viuacitate, quę magis animæ q̄ corpori cōuenire non dubiū eſt. Cui rei etiā illud iure concurrit dictū in Threnis Hieremiæ: Bonus eſt dominus ſuſtinentibus eum: animæ quæ quęrit eum. De hominibus dixit, & animā adiiciendam putauit. Melius enim quęrit iſta ſi ſola ſit, abducens ſe à corporis cœno, & à cupiditate carnali. Ipſa eſt ad imaginem dei, conformis domini Ieſu. Qui autem conformes filii dei, ſancti ſunt. Sic enim legimus, dicente Paulo: Scimus autē quoniā diligentibus deū omnia concurrunt in bonū, iis qui ſecundū propoſitū vocati ſunt ſancti, quos præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filii ſui, vt ſit ipſe primogenit9 in multis fratrib9. Quos autem prædeſtinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iuſtificauit. Quos autem iuſtificauit, hos & clarificauit. Vtrum igitur ſecundū corpus, an ſecundū animā iuſtificatio tibi conferri videatur, quæſo reſpondeas. Sed dubitare non potes, cū iuſtitia, vnde iuſtificatio deriuata eſt. mentis tuæ vtique nō corporis ſit. Pict9 es ergo ô homo, & pictus à domino deo tuo. Bonum habes artificem atque pictorē. Noli bonā delere picturā, non fuco ſed veritate fulgentē, nō cera expreſsam, ſed gratia. Deles picturā mulier ſi vultum tuum materiali candore oblinias, ſi acquiſito rubore perfundas. Illa pictura vitii nō decoris eſt. Illa pictura fraudis nō ſimplicitatis eſt. Illa pictura temporalis eſt, aut pluuia aut ſudore tergitur. Illa pictura fallit & decipit, vt neque illi placeas cui placere deſideras, qui intelligit non tuū ſed alienū eſse quod placeas: & tuo diſpliceas authori, qui videt opus ſuum eſse deletū. Dic mihi: Si ſupra artificē aliquem inducas alterum, qui opus illius ſuperioris nouis operibus obducat, nōnne indignatur ille qui opus ſuum adulteratū eſse cognouerit? Noli tollere picturā

B 2.Cor.3.

C Roma.8.

dei, & picturam meretricis aſsumere, quia ſcriptū eſt: Tollam ergo membra Chriſti, & faciam membra meretricis? Abſit. Quòd ſi quis adulterat opus dei, graue crimen admittit. Graue eſt enim crimen, vt putes quod melius te homo q̄ deus pingat. Graue eſt vt dicat de te deus, Non agnoſco colores meos, non agnoſco imaginem meam, non agnoſco vultū quem ipſe formaui, reiicio ego quod meum nō eſt. Illum quære qui te pinxit, cum illo habeto cōſortium, ab illo ſume gratiā cui mercedem dediſti. Quid reſpōdebis? Quòd ſi graue eſt adulterare opus dei, quid de illis dicemus qui interficiūt opus dei, qui humanū ſanguinem fundunt, qui vitam q̄ deus donauit extorquent, qui dicunt: Tollamus iuſtū, quia inutilis eſt nobis? Vnde bene lectū eſt hodie: Vulpes foueas habēt, & volucres cæli nidos, vbi requieſcāt: filius autē hominis nō habet vbi caput ſuum reclinet. Vulpes ergo ſe abſcondit in fouea, auis ſe tuetur in nido: homo non abſconditur in fouea, ſed decipitur. Fouea vero os hominis eſt, fouea alta pectus eſt hominis, vbi ſunt noxia & fraudulenta, conſilia, malæ cogitationes. Tu ambulas, & alius tibi foueā parat. In medio laqueorum ambulas, quos abſconderunt tibi in via inimici tui. Omnia ergo circumſpice, vt effugias ſicut damula de retibus, & ſicut auis de laqueo. Damula retia aſpectus viuacitate declinat: auis deuitat laqueos, ſi ad ſuperiora ſe conferat, & terrena ſuperuolet. In ſuperioribus enim nemo tendit retia, laqueum nullus abſcondit. Ideo cuius cōuerſatio in ſupernis eſt, huius non ſolet in prædam venire captura. Sed quid miraris ſi homo decipitur ab homine, quādo filius hominis vbi requieſceret non habebat? Et ille quidem talem hominē fecit, in quo caput ſuum reclinaret. Sed poſteaq̄ in pectore noſtro non requies proximi cœpit eſse ſed fouea, poſteaq̄ alter alteri nectere cœpit inſidias quem iuuare deberet, caput ſuū Chriſtus auertit à nobis. Sed poſtea tamē maluit illud morti offerre pro nobis. Noli igitur eſse fraudulentus, crudelis, immitis, vt in te Chriſtus caput reclinet. Denique cum feciſset piſciū beluas, cū feciſset ferarum genera & beſtiarū, nō requieuit. Requieuit autem poſteaq̄ hominē ad imaginem ſuam fecit. In quo requieſcat, audi dicentē: Supra quem requieſcā, niſi ſuper humilē & quietum, & trementē verba mea? Eſto ergo humilis & quietus, vt in tuo deus requieſcat affectu. Qui non requieuit in beſtiis, multo magis non requieſcit in pectore beſtiali. Sunt enim animi beſtiales, ſunt feræ forma hominum indutæ, de quibus dicit dominus: Attendite vobis à falſis Prophetis, qui veniūt ad vos in veſtitu ouium, intus autem ſunt lupi rapaces. In his ergo non requieuit deus. Sed requieuit in moribus humanis, quos fecit deus ad imaginem ſuam & ſimilitudinem, quādo fecit virum, qui non debet velare caput ſuum, quoniā imago & gloria eſt dei. Huius viri animæ dicit: Ecce ego Hieruſalē pinxi muros tuos. Non dixit: pinxi ventrem tuum. non dixit: pinxi inferiora tua. ſed dixit: Pinxi muros tuos, valida ſe aſſerens homini murorum dediſse præſidia, vt ſi peruigil ſpeculator in portis ſit, obſidionis poſsit periculū ꝓpulſare. Dicit itaque: Non tibi voluptates dedi, non illecebras cupiditatum, non incentiua luxuriæ, nō alieni decoris cōcupiſcētiā, ſed dedi tibi fundamēta muralia, dedi tibi turriū excelſa faſtigia, in quibus cōſtitutus expugnari ab hoſte nō metuas, nec ingruentiū legionū terribilia licet tentamē ta formides. Deniq; habes in Eſaia, quia iuſti anima dicit vel eccleſia: Ego ciuitas munita, ego ciuitas obſeſsa. Munita per Chriſtū, obſeſsa per diabolū. Sed nō debet obſidionē vereri cui Chriſt9 adiutor eſt. Munitur enim gratia ſpiritali, & ſecularibus periculis obſidetur. Vnde & in canticis habes dictū: Ego murus, & vbera mea turres. Murus eſt eccleſia, turres eius ſunt ſacerdotes, quibus abundat & de naturalibus verbum, & de moralibus diſciplina. Cognoſce ergo te decora anima, quia

D 1.Cor.6.

Matth. 8.

E

Eſaię. 66.

Matth. 7.

F

Cantic.8.

G imago dei es. Cognosce te homo, quia gloria es dei. Audi quomodo gloria. propheta dicit: Mirabilis facta est cognitio tua ex me. hoc est, in meo opere tua mirabilis est facta maiestas. In consilio hominis tua sapientia prædicatur. Dum me intucor, quẽ tu in ipsis cogitationibus occultis & internis affectibus deprehendis, scientiæ tuę agnosco mysteria. Cognosce ergo te ô homo quantus sis, & attende tibi, ne quando laqueis implicatus diabo
1. Pet. 5. li fias præda venantis, ne forte in fauces tetri illius leonis incurras, qui rugit & circuit quærens quẽ deuoret. Attẽde tibi vt cõsideres quid in te intret, quid ex te exeat. Non de cibo dico, qui absorbetur & egeritur, sed de cogitatione dico, de sermone asero. Nõ in te intret alieni thori concupiscentia, non irrepat in tuam mentem, nõ rapiat oculus tuus transeuntis fœminæ pulchritudinem, animus non includat, nõ sermo tuus tẽtamentorum machinas nectat, non in dolo prodat, nõ maledico proximum aspergat opprobrio. Venatorem te fecit
Hiere. 16. deus, non expugnatorem, qui dixit: Ecce ego mitto venatores multos. venatores non criminis sed absolutionis, venatores non culpæ vtiq; sed gratiæ. Piscator Chri
Lucæ. 5. sti es, cui dicit: Amodo eris homines viuificans *. Sic
*capiens. mitte retia tua, sic mitte oculos tuos, sic mitte sermones tuos, vt nullum opprimas, sed alleues fluctuantem. Attende, inquit, tibi. Sic sta ne cadas, sic curre vt ad brauium peruenias, sic certato vt sæpe decernas, quia legitimo debetur corona certamini. Miles es, hostem dili-
H gẽter explora, ne tibi nocturnus irrepat. Athleta es, manibus aduersario propior esto q̃ vultu, ne oculũ feriat tuum, Liber obtutus sit, argutus incessus, vt irruentem effundas, cedentem occupes, vulnus vigilanti aspectu exeas, forti congressu repellas. Quòd si fueris vulneratus, attende tibi, curre ad medicũ, quære remediũ pœnitentiæ. Attende tibi, quia carnem habes quæ cito labitur. veniat tibi bonus animarũ medicus sermo diuinus, aspergat tibi oracula domini tanq̃ medicamenta salubria. Attende tibi, ne fiat verbũ absconditum in corde tuo iniquum. Serpit enim sicut venenũ, quód & letalia
Deut. 8. infert cõtagia. Attende tibi ne obliuiscaris deũ qui fecit te, ne nomen eius inuanum accipias. Attende tibi, lex dicit, ne cum manducaueris, & satiatus fueris, & domos ædificaueris, & habitare cœperis, & pecoribus tuis repletus fueris, & auro & argento abundaueris, & omnibus quæcũq; tibi fuerint, in multitudine exaltes te cor
1. Cor. 4. de, & obliuiscaris dominum deũ tuum. Quid enim habes homo quod non accepisti? Nónne hæc omnia sicut vmbra prætereunt? Nónne domus tua hæc puluis & ruina? Nónne hæc omnia fabula? Nónne seculi thesaurus vanitas est? Nõne tu ipse es cinis? Respice in sepulchra hominũ, & vide quid ex te nisi cinis & ossa remanebũt,
I hoc est ex corpore tuo: Respice, inquã, & dic mihi quis ibi diues, quis pauper sit. Discerne inopes ac potentes. Nudi omnes nascimur, nudi morimur. Nulla discretio inter cadauera mortuorũ, nisi forte quòd grauius fœtent diuitũ corpora distenta luxurie. Quẽ audisti pauperẽ eruditate defunctum? Prodest illi inopia sua, exer
Psal. 36. cet corpus, non opprimit. Nec tamen audiuim⁹ iustum derelictum, & semen eius quærens panem: quoniã qui bene operatur in terra sua, abundat alimentis. Attende ergo tibi diues, quia & tu carnem portas sicut pauper. Attende tibi pauper, quia anima tua preciosa est: & si caro mortalis, diuturna anima: & si tibi deest pecunia, nõ deest gratia: & si non est domus ampla, non diffusa possessio, cælum patet, terra libera est. Omnibus in cõmune elemẽta donata sunt, patent æque diuitibus atq; pauperibus ornamenta mundi. Nunquid pulchriora preciosissimarũ domorum aurata laquearia, q̃ cæli facies stellis insignita fulgentibus? Nunquid latiora diuitum rura, q̃ spatia terrarum? Vnde ad eos qui domum ad do
Esaiæ. 5. mum, & villam ad villam iungunt, dictum est: Nũquid soli habitabitis super terram? Maiorem domum tu habes pauper, in qua clamas, & exaudiris. O Israel, inquit K
Propheta, q̃ magna est domus dei, & ingens locus pos- Baruc. 3.
sessionis eius, magnus, & non habet finem, altus & immensus. Domus dei diuiti est cõmunis & pauperi. Difficile est tamen diuitem intrare in regnum dei. Sed forte doles quòd nullum tibi auratorum lychnorum lumen refulgeat. Sed multo illustrior tibi lumine circunfuso luna resplendet. De hyeme forsitan quereris, quia nulla tibi hypocausta anhelantibus ignibus vaporentur: sed habes solis calorem, qui tibi orbẽ terrarũ tẽperet, & hyberno te defendat à frigore. An illos beatos putas, qui seruorũ sequentium stipantur cateruis? Sed qui alienos pedes requirunt, suis vti nesciunt. Deniq; à paucis præceduntur, à plurimis portantur. Nisi forte illud miraris, quòd abundant auro, argento, pecunia. Quantis abundant vides, quantis egeãt non vides. Sed eburneis lectis accũbere preciosum putas, & non consideras pre
cioſiorem esse terram, quæ pauperi thoros graminum sternit, in quibus dulcis requies, suauis est somnus, quẽ ille aurea compositus sponda tota peruigil nocte quærit, & non capit. O quanto te ille beatiorem iudicat vigilans quiescentem. Illud prætereo, quod multo est prestantius, quoniam iustus vir qui hic eguerit, illic abun- L
dabit: & qui hic laborem toleraverit, illic consolationẽ habebit. Qui autem hic receperit bona, illic mercedẽ eorum sperare non poterit. Paupertas enim mercedem suam reseruat, census absumit. Attende ergo tibi pauper, attende diues, quia in paupertate & diuitiis tentamenta sunt. Ideo quidam sapiens dicit, Diuitias & paupertatem ne dederis mihi. Et qua ratione petierit hoc dicit: Satis est enim homini habere quod sibi sufficit. Quia diuitiæ vt epulis ventrem, ita animum curis solicitudinibusq; distendunt. Ideoq; petit constitui sibi quæ opus sunt & sufficientia. Ne repletus, inquit, mendax fiam, & dicam, Quis me videt? aut factus pauper, furtum faciam, & iurem in nomine domini. Fugienda igitur & cauenda sunt tentamenta mũdi, ne pauper desperet, ne opulens insolescat. Scriptum est enim: Cum expuleris gentes, & cœperis vti terris eorum, ne dicas: Virtus mea & manus mea hanc mihi possessionem parauit. Sic est qui opes suas merito adscribit suo. Et ideo quasi probatus proprium non agnoscit errorẽ, sed longo trahit fune peccatum. Nam si credat quod accessio pecuniæ, aut fortuiti euentus, aut turpis astutiæ sit, non habet locum insolentia, in quibus aut nulla laus, & inanis labor, aut cupiditas inuerecunda sit, modũ nescius ponere voluptati.

De præstantia, decore & gratia humani corporis, ac membrorum ipsius. Caput IX. M

SED iam etiam de ipso aliqua dicenda sunt corpore hominis, quod præstantius cæteris decore & gratia esse quis abnuat? Nam & si vna atque eadem omnium terrenorum corporum videatur esse substãtia, firmitudo & proceritas, quibus dam maior in bestiis: forma tamẽ humani corporis est venustior, status erectus & celsus, vt neq; enormis proceritas sit, neq; vilis & abiecta pauxillitas, tum ipsa habitudo corporis suauis & grata, vt neq; beluina vastitas horrori sit, nec gracilitas tenuis infirmitati. Ac primum omniũ cognoscamus humani corporis fabricam instar esse mundi. Siquidẽ vt cælũ eminet aeri, terris maria, quæ velut quædã membra sunt mundi: ita etiam ca- De prestã
put supra reliquos artus nostri corporis cernimus emi tia capitis
nere, præstantissimumq; esse omnium tanq̃ inter elementa cælum, tanq̃ arcẽ inter reliqua vrbis mœnia. In De laude
arce autem hac regalem quandam habitare sapientiam oculorũ.
secundum Propheticum dictum, Quia oculi sapientis Eccles. 2.
in capite eius: hanc esse cæteris tutiorem, & ex illa omnibus mẽbris vigorem prudentiãq; deferri. Quid enim

A robur & validitas lacertorum proficiat, quid velocitas pedum, nisi capitis velut principis sui imperialis quædam adminiculetur potestas? Ex hoc enim aut destituuntur vniuersa, aut omnia fulciuntur. Quid agat fortitudo, nisi oculo duce vtatur in prælio? Quid fuga, si desit obtutus? Carcer est totū corpus tenebroso inhorrēs situ, nisi oculorū illuminetur aspectu. Quod ergo Sol & Luna in cælo, hoc sunt oculi in homine. Sol & Luna duo mundi lumina: oculi autem quædam in carne sidera fulgent desuper, & inferiora claro illustrant lumine, nec patiuntur noctis quibusdā nos tenebris implicari: speculatores quidā nostri die ac nocte excubāt. Nam & ex sopore membris cæteris citius excitantur, & vigilantes circumspectant omnia. viciniores enim sunt cerebro, vnde omnis manat vsus vigendi. Neque vero præpropere quisquam huc descēdisse me credat, quòd relicto vertice oculos prædicem, cum alienum non sit summam rem in parte laudare. Oculos enim certum est esse capitis portionem. Caput itaq; oculis explorat omnia, auribus occulta rimatur, cognoscit absc̄ōdita, audit quid aliis agatur in terris. Ipse autem vertex capitis q̄ suauis & gratus. Quàm speciosa cæsaries, q̄ reuerē da in senibus, q̄ veneranda in sacerdotibus, q̄ terribilis in bellatoribus, q̄ decora in adolescētibus, q̄ compta in mulieribus, q̄ dulcis in pueris. Aliū sextum crinita non decet, aliū tonsa nō decet. Ex arboribꝰ licet quę humani sit gratia capitis æstimare. In capite arboris omnis est fructus, ibi omnis est pulchritudo, illius coma nos aut à pluuiis tegit, aut defendit à Sole. Tolle arbori comā, tota arbor ingrata est. Quanto igitur maior humani capitis ornatus est, qui cerebrum nostrum, hoc est sedem originemq; nostrorū sensuum capillis capitis munit & vestit, ne aut frigore vexetur aut æstu? Illic enim fons vniuersorum est: & ideo vbi iniuria nocet, ibi gratia præminet. Quid sine capite est homo, cum totus in capite sit? Cum caput videris, hominem agnoscis. Si caput desit, nulla agnitio esse potest, iacet truncus ignobilis sine honore, sine nomine. Sola ære fusa principum capita, & ducti vultus de ære vel de marmore, ab hominibus adorantur. Non immerito igitur huic quasi consultori suo cætera membra famulantur, & circunferunt illud seruili gestamine sicut numē, atq; in sublime locatum vehunt. Vnde censoria potestate quo vult dirigit quorundam obsequia seruulorum, & præcepta singulis obeunda decernit. Videas imperatori suo singula gratuito stipendio militare. Alia portant, alia pascunt, alia defendunt, & ministerium suū exhibent, parent vt principi, ancillantur vt domino. Inde velut quædam procedit tessera, quam debeant pedes obire regionem, quæ militiæ munia manus cōsummandis operibus exequantur, quam venter abstinendi vel edendi formam impositæ teneat disciplinæ. Huic frons libera, nudis aperta temporibus, quę mentis habitum specie sui prodat, nūc læta, nunc tristior, nunc directa ad seueritatem, nūc ad lenitatem remissior, quæ signis forensibus internā exprimat voluntatem. Imago quædam animi loquitur in vultu, fidei basis, in qua quotidie domini nomen inscribitur & tenetur. Eam geminæ sepes *superciliorum sequuntur, quæ oculis munimenta prætendunt, prætexūt gratiam, vt & venustas decoris arrideat, & diligentia protectionis assistat. Si quid enim de capite sordiū decidat, aut arenæ puluis, aut ros nebulæ, aut humescentis verticis sudor, excipitur supercilio, ne teneras offensa acie visiones mollium perturbet oculorum. Adhærent velut quibusdam montium superciliis oculi, vt & protegente montis cacumine tutiores sint, & tanquā in summo locati, de quadam scena superiore vniuersa prospectent. Neq; enim oportebat eos humiles esse, sicut aures, vel os, ipsosq; narium interiores sinus. Specula enim semper in alto est, vt aduenientiū cateruarum hostilium explorari possit aduentus, ne improuiso oc-

De vertice & cęsarie.

De gratia capitis.

B

De frōte.

*alias rupes.

De situ oculorum.

C

cupent ociantem vel vrbis populum, vel imperatoris exercitum. Sic latronū quoq; cauentur incursus, si exploratores in muris, aut turribus, aut montis excelsi supercilio sint locati, vt desuper spectent plana regionū, in quibus insidiæ latronum latere non possint. In mari quoq; positus si quis terræ appropinquare se coniicit, in ipsa mali fastigia, & celsa antennarum cornua voti explorator ascendit, & adhuc inuisibilē reliquis nauigantibus eminus terram salutat. At forte dicas: Si specula editior necessaria fuit, cur non supra summū verticem capitis oculi constituti sunt, sicut cancris vel scarabæis in summo sunt, quibus licet nullū caput appareat, colla ac dorsa tamen cætero corpore celsiora sunt? Sed illis testa valida, nec tam tenuis membrana sicut nobis quæ facile possit offendi, ruboq; & cæteris interscindi sentibus. Aliis quoque animantibus huiusmodi species, vt possint oculos aut ad ceruicem conferre, vt equi ac boues, ac propemodum omnes feræ: aut ad alas suas, vt aues, quo tuta quiete potiantur. Nobis autē & in summa propemodum corporis parte constitui oculos oportuit tanquam in arce, & ab omni vel minima offensione defendi: quæ duo sibi cōpugnantia videbātur. Nam si in humili esset propter tutamen, munus impediretur: si in vertice, paterent ad iniuriā. Itaq; ne vel vsui muneris aliquid detraheretur, vel aliquid ꝓpulsandam iniuriam non prospiceretur, eo loco oculos cōstituit, cui supercilia desuper non minimum protectionis impertiant, subter malæ aliquantulum eleuatæ haud exiguū munitionis adiungant, interiorem partem sepiant nares, exteriorem quoque frontis malarumq; gibbi extuberent: & licet ossium compage connexa, & equata cōfinia circumuallare videātur, inter hæc medii sunt oculorum orbes, & tuti ad cauendum, & ad intuendum liberi, & decori ad gratiam, vtpote in Crystalli speciem refulgentes. In quorum medio pupillæ sunt, quæ videndi munus operantur. Hæ ne qua incidentis iniuriæ offensione lædantur, pilis hincinde consertis velut quodā vallo per circuitum muniuntur. Vnde tutum auxilium postulans Propheta ait: Custodi me domine vt pupillā oculi. vt protectionis diuinæ fieret ei tam solicita & tuta custodia, q̄ pupillam oculi tutissimo quodā naturæ vallo munire dignatus est. Simul quia innocentia & integritas leui sorde aspersa violatur, & gratiæ suæ munus amittit. Et ideo prospiciendum ne quis eam puluis erroris oblimet, aut vlla vexet festuca peccati, quia scriptum est: Eiice primum trabem de oculo tuo, & tūc videbis eiicere festucam de oculo fratris tui. Itaque propter oculos ferunt medendi periti cerebrū hominis in capite locatum: alios autem nostri corporis sensus propter cerebrum finitimo quodam esse domicilio constitutos. Initium enim neruorum & omnium sensuum voluntariæ commotionis cerebrum est, atque inde omnis eorum quæ diximus causa manat. Initium autem arteriarum insiti caloris, quo animantur & tepefiunt vitalia, cor esse plerique arbitrantur. Sensuum autem singulorum velut organum nerui sunt, qui velut chordæ & fides quædam de cerebro oriuntur, & per partes corporis in singula quæq; officia deriuantur. Ideóq; mollius est cæteris cerebrum, quia omnes suscipit sensus, vnde omnes nerui quærunt vniuersa quę vel oculus viderit, vel auris audierit, vel odor inhalauerit, vel lingua increpuerit, vel os saporis acceperit. Quod enim molle, ad compassionem aptius: quod autē durū ex aliquo rigore neruorum, ad agendū efficacius. Prestantissimū quoq; audiendi munus est, & visui suppar gratia. Ideo aures extantiores, vt & ornatus decorā preferant, & excipiāt omne illud quicquid de vertice sordiū humorisve defluxerit, simul vt in earū finibus vos repercussa sine offensione interiores ingrediatur anfractus. Nam nisi ita esset, quis non ad omnē fortioris sonum vocis attonitus redderetur, cum inter ipsa subsidia frequenter im-

D

E

De orbibus oculorum.

De pupillis oculorum.

De pilis pupillarū Psal. 16.

Mat. 7.

De cerebro.

De arteriis, ac corde.

F

De neruis

De auditu & auribꝰ.

G prouiſo ictus clamore nos obſurdeſcere ſentiam⁹? Tū velut quædam propugnacula videas prætendere aduer ſus frigoris aſperitatem,caloriſq; flagrantiã,vt neq; frigus penetret ductus patentes,neq; nimius adurat eſtus. Sinuatio autē interiorū aurium, modulandi quendã numerum præſtat & diſciplinam. Siquidem per anfractus aurium quidam rythmus efficitur, & modulis quibuſdam ingreſsę ſonus vocis exprimitur. Tenaces præterea ſermonis accepti ipſos eſse anfractus aurium, vſus ipſe nos docet. Siquidem velut in concauis montium, vel in receſsu rupium,vel in anfractu fluminū vox auditur dulcior,& reſponſa ſuauia referēs Echo reſultat. Ipſæ quoq; ſordes aurium non inutiles, quæ ligant vocem, vt tenacior eius in nobis & memoria ſit & gratia. De naribus autem quid loquar, quæ biuio & procero foramine antrum quoddam recipiendis odoribus præſtant, vt non perfunctorie odor tranſeat, ſed diutius inhæreat naribus,& earum ductu cerebrum ſenſuſ que depaſcat? Ideo diutius odor fragrat acceptus,quàm ſermo reſonat,aut viſus apparet. Plerūq; quod momento breui fueris odoratus,toto die tibi ſpirat in naribus. Per eas quoq; purgamenta capitis defluunt,& ſine fraude atque offenſione aliqua corporis deriuantur. Eſt etiam non mediocris ſenſus in tactu, atq; in eo voluptas gratiſsima,ſyncerúmque iudiciū. Plerunq; enim tactu probamus quæ oculis probare non poſsumus. Poſtremum quoque officium eſt oris aut linguæ, quòd tamen omnibus vires miniſtrat. Nam neque oculi vigorem vi

H dendi haberent,niſi virtutem ſubſtantiæ corporalis acciperent,quæ cibo defertur & potu: neq; aures audiendi,aut nares odorandi,aut manus tangendi,niſi corpus omne confortetur alimentis. Deficimus enim viribus niſi eas cibi cōpetentis aſsiduitate reparem⁹. Deniq; cōfecti fame nullis oblectantur ſenſuum voluptatib⁹, ſed quaſi exortes eorū delinimenta nō ſentiunt. Quid ego deſcribam dentiū vallū, quo cibus cōficitur, & plenæ fit vocis expreſsio? Quæ ſine dentibus alimonia delectaret? Deniq; æui maturos plerūq; cernimus hoc ipſo citius ſeneſcere,quod amiſsis dentibus nullam poſsint cibi virtutē validioris aſsumere. Ideo muta infãtia,quia nō habet adhuc organū vocis Linguę quoq; nō ſolum in loquendo,ſed etiã in edendo munus precioſiſsimum eſt. Ea enim velut plectrū loquentis, & quædã edentis eſt manus,quę defluentem cibum dentibus ſuggerit & miniſtrat. Vox quoque aeris quodam remigio vehitur, & per inane portatur,eademq; vis quę aerem verberat,

I nunc commouet,nunc demulcet audientis affectū, iratum mitigat,fractum erigit,ſolatur dolentem. Sit igitur nobis canorum cōmune cum auibus. Sed apud quem, quo ſono vocis vtatur,quod eſt rationabile,non poteſt cum omnibus animantibus irrationabilibus ſcilicet eſſe commune. Nam & ipſi ſenſus communes nobis ſunt cum animantibus cæteris:ſed tamen non eadem his cæteris animantes induſtria vtuntur. Erigit bucula ad cælum oculos,ſed quid ſpectet ignorat. Erigunt feræ, erigunt aues:omnibus eſt liber aſpectus,ſed ſoli ineſt homini eorum quæ aſpicit affectus interpres. Spectat ocuIis ortus obitúſq; ſignorum,videt ornamentum cæli, miratur ſtellarum orbes,fulgores quoque diuerſos intelligit ſignorum, quando Heſperus ſurgat, quando Lucifer:cur ille veſpertinus,hic matutin⁹ irradiet, quos motus Orion habeat,quos Luna defectus, quemadmodum Sol ſuos norit occaſus,circuitus quoque curſus ſui ſolennitate cuſtodiat. Audiunt quoq; animantes cæteræ, ſed quis præter hominem audiendo cognoſcit? Secreta ſapientiæ ſolus homo ex omnibus generibus quæ in terris ſunt,auditu & meditatione & prudentia colligit,qui poteſt dicere: Audiam quid loquatur in me dominus deus. Hoc eſt precioſiſsimum, quòd homo diuinę vocis ſit organū, & corporalibus labiis exprimit cæleſte oraculum,ſicut illud eſt:Clama. Quid clamabo? Omnis caro fœnum. Accepit quod diceret, & clamauit. Sibi habeant prudentiã ſuam qui radio cæli ſpatia terrarúmq; deſcribunt,Sibi habeant intellectum ſuum, de quo dicit dominus: Et intellectum prudentium reprobabo. Neque numeros, orationis ac modos, & modulos muſicæ ſapientiæ hoc conſtituam loco, ſed eam ſapiẽtiam definio,de qua dicit Propheta:Incerta & occulta ſapiẽtiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Quid autem loquar de oſculo oris,quod pietatis & charitatis eſt pignus? Oſculantur ſe & columbæ. Sed quid ad humani oſculi venuſtatem,quo amicitiæ inſigne humanitatisq; prefulget, in quo plenæ charitatis fidelis exprimitur affectus? Vnde & dominus velut prodigii genus in proditore condemnans ait:Iuda,oſculo filium hominis tradis? Hoc eſt, Charitatis inſigne conuertis ad ſignum proditionis,& infidelitatis iudicium? pacis hoc pignore vteris ad officium crudelitatis? Beſtiali igitur oris obſequio inferẽtem potius necem, q̃ charitatis fœdera deferentem, diuinæ arguit vocis oraculo. Illud quoq; præcipuũ, quòd ſoli homines ore exprimimus quę corde ſentimus. Itaque cogitationes tacitæ mẽtis, oris ſermone ſignantur. Quid eſt igitur os hominis,niſi quoddã ſermonis adytum,fons diſputationis,aula verborum, prõptuariũ voluntatis? Abſoluimus velut quandam humani corporis regiã, in qua ſit licet quædã quantitas portionis, forma tamen vniuerſitatis eſt. Sequitur guttur,per quod totius corporis vitale commercium,& ſpiritus huius cõmeatus infunditur. Succedunt brachia, validi lacertorum thori, validæ ad operandum manus, & procerioribus digitis habiles ad tenendum. Hinc aptior vſus operãdi, hinc ſcribendi elegantia,& ille calamus ſcribæ velociter ſcribentis, quo diuinæ vocis exprimuntur oracula. Manus eſt quæ cibum ori miniſtrat. Manus eſt quę preclaris enitet factis, quę conciliatrix diuinę gratię ſacris infertur altaribus,per quam offerimus & ſumimus ſacramenta cęleſtia. Manus eſt quę operatur pariter atq; diſpenſat diuina myſteria, cuius vocabulo non dedignatus eſt ſe dei filius declarari,dicente Dauid:Dextera domini fecit virtutem,dextera domini exaltauit me. Manus eſt quę fecit omnia,ſicut dixit deus omnipotẽs: Nonne manus mea fecit hęc? Manus eſt totius corporis propugnaculum,capitis defenſatrix. Quæ cum ſit loco inferior,totum verticem comit, & honeſto venuſtat ornatu. Quis digne explicet pectoris cratem, ventriſque mollitiem. Aliter enim viſcera molliora nō poſsent foueri,& inteſtinorum ſinus duris hauddubie oſsibus lederentur. Quid tam ſalutare quàm vt pulmo cordi finitimo limite iungeretur,vt cum exarſerit cor ira & indignatione,pulmonis ſanguine atque humore citius temperetur? Ideóque mollior pulmo eſt, quia madet ſemper,ſimul vt rigorem indignationis emolliat. Hęc ideo ſtrictim percurrimus, vt tanq̃ indocti obuia perſtringere,non tanquam medici plenius ſcrutari videamur, & perſequi quę naturę latibulis abſcondita ſunt. Lien quoque cum iecore habet viciniam fructuoſam, qui dū aſsumit quo ipſe paſcatur, abſtergit quicquid ſordidū deprehenderit,vt per fibras iecoris minutiores, ciborū poſsint tenues atque ſubtiles reliquię tranſire, quę vertantur in ſanguinem,viribúſque proficiãt, & non cum fimo & ſordibus egerantur. Inteſtinorum vero circũplexi orbes,& ſine aliquo licet nodo, ſibi tamen inuicem nexi,quid aliud niſi diuinam proſpiciẽtiam creatoris oſtendunt,vt non cito eſca pertranſeat,& ſtatim à ſtomacho decurrat? Quòd ſi fieret: iugis fames, & continua vorandi libido hominibus gigneretur. Exinanitis enim viſceribus & exhauſtis dum momentaria effuſione vacuarentur,neceſse erat inexplebilem atque inſatiabilem cibi & potius generari cupiditatem, quam ſine dubio matura mors ſequeretur. Ideóque prouide confici tur primum eſca in vtero ſuperiore, deinde in iecore coquitur,quouſque vapore digeſtus tranſfundi-

De narib⁹ & odoratu.

De tactu. De officio oris, & cibo & potu

De dentibus.

De mune re linguę.

Pſal.84.

Eſa.40.

K

1.Cor.1.

Pſal.50.

De oſculo oris.

Luce.22.

De ſermone oris.

L

De gutture.

De brachiis, manib⁹ ac digitis.

De fingulari precio manuum.

Pſal.117.

De pectore & ventre

De pulmone.

M

De liene & iecore.

De inteſtinis.

De Stomacho.

A tur ſuccus eius in reliquas corporis partes, eáque ſubſtantia artus aluntur humani, quam iuuenes accipiunt ad incrementũ, ſenes ad perſeuerãdũ: reliquum autem velut ſuperfluũ per inteſtina deducitur, & per illud ex
De ano. tranſuerſo oſtium deriuatur. Denique etiam in Geneſi arca Noe ad fabricã humani corporis accipitur, de qua dixit deus: Fac tibi arcam ex lignis quadratis, nidos facies in arca, & bituminabis eam intus & foris bitumine, & ſic facies arcam. Et infra: Oſtiũ vero facies ex trãſuerſo, inferiora autem arcæ bicamerata & tricamerata facies. Hoc ergo ſignificat dominus, quòd oſtium ex poſteriori ſit parte, per quod egerãtur ciborum ſuperflua. Decore enim creator noſter ductus reliquiarum à vultu hominis auertit, ne dum aluum purgamus, inquinaremus aſpectum. Simul illud conſidera, quòd ea quę pu
De pudẽdis. De venis. doris plena ſunt, eo loco conſtituta ſunt, vbi operta veſtibus elucere non poſsint. Venarum pulſus, vel infirmitatis internuncius, vel ſalutis eſt. Eædem tamen cũ toto diffuſæ ſint corpore, neque nudæ atque intectæ ſunt, & ita lenibus operiuntur viſceribus, vt explorandi copia ſit, & celeritas ſentiendi, quando nulla eſt viſcerum craſsitudo quæ pulſum poſsit obducere. Oſſa quoque
De oſsib⁹ omnia tenui operta ſunt viſcere, & reuincta neruis, præcipue tamen capitis leui tecta ſunt corio. Vnde quo poſſint aliquod aduerſum imbres & frigora habere munimen, capillis denſioribus veſtiuntur. Quid de genitali-
De capillis. bus loquar, quæ venis è regione ceruicis per renes lumbóſque deductis, ſuſcipiunt genitale ſemen ad munus
De genitalibus. & ad gratiam procreandi? Quid de officio pedum, qui totum corpus ſine vlla ſuſtinent oneris iniuria? Flexi-
De officio pedum. bile genu, quo prę cęteris domini mitigatur offenſa, ira
De genu. mulcetur, gratia prouocatur. Hic enim patris ſummi erga filium donum eſt, vt in nomine Ieſu omne genu curuetur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & om
Phil.2. nis lingua confiteatur quoniam dominus Ieſus in gloB ria eſt dei patris. Duo enim ſunt quæ præ cęteris deum mulcent, humilitas, & fides. Spes itaque exprimit humilitatis affectum, & ſedulæ ſeruitutis obſequium. Fides æquat filium patri, atque vtriuſque eandem gloriam cõ
Cur duo tantum pedes homini. fitetur. Recte autem nõ plures ſed duo ſunt homini pedes, quaterni enim pedes feris ac beluis ſunt, bini auibus. Et ideo vnus quaſi de volatilibus eſt homo qui alta viſu petat, & quodam remigio volitet ſublimium co
Pſal.102. gitationum. Et ideo de eo dictũ eſt: Renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua. eò quòd propior ſit cæleſtibus, &
Phil.3. ſublimior aquilis, qui poſsit dicere: Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt.

De fine ſermonis, & completione ſexti diei, cum humili gratiarum actione. Caput x.

C SED iam finis ſermoni noſtro ſit, quoniam completus eſt dies ſextus, & mundani operis ſumma concluſa eſt, perfecto videlicet homine, in quo principatus eſt animantium vniuerſorum, & ſumma quædã vniuerſitatis, & omnis mundanæ gratia creaturæ. Certe deferamus ſilentium, quoniam requieuit deus ab omnibus mundi operibus, requieuit autem in receſsu hominis, requieuit in eius mente atque propoſito. Fecerat enim hominem rationis capacem, imitatorem ſui, virtutum æmulatorem, cupidũ cæleſtium gratiarũ. In his
Eſa.66. requieſcit deus, qui ait: Super quẽ requieſcã, niſi ſupra humilem & quietum, & trementem verba mea? Gratias ergo domino deo noſtro, qui huiuſmodi opus fecit in quo requieſceret. Fecit cælum, non lego quòd requieuerit. fecit ſolẽ, lunã & ſtellas, nec ibi lego quod requieuerit, Sed lego quod fecerit hominem, & tunc requieuit, habẽs cui peccata dimitteret. Aut forte tũc iam futuræ dominicæ paſſionis præceſsit myſterium, quo reuelatum eſt quia requieſceret Chriſtus in homine, qui requiem ſibi præ D
ſtinabat in corpore pro hominis redẽptione: ſecundũ quod ipſe dixit: Ego dormiui, & requieui, & exurrexi, Pſal.3.
quoniã dominus ſuſcepit me. Ipſe enim requieuit qui fecit, Cui eſt honor, gloria, perpetuitas à ſeculis, & nũc & ſemper, & in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

FINIS.

LIBER DE DIGNITATE HVMANAE conditionis, notata in eo quod ſcriptum eſt: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, qui ſancto Ambroſio authori à quibuſdam adſcribitur, feliciter incipit.

Qua ratione homini tanta dignitas ſit collata. Cap. I.

FACIAMVS hominem ad imaginẽ & ſimilitudinem noſtram. Tanta itaque dignitas humanæ conditionis eſse cognoſcitur, vt non ſolo iubẽtis ſermone, ſicut alia ſex dierum opera, ſed conſilio ſanctæ trinitatis, & opere maieſtatis diuinæ creatus ſit homo, vt ex primæ conditionis honore intelligeret quantum deberet ſuo conditori, dum tantum in cõditione mox dignitatis priuilegium præſtitit ei conditor, vt tanto ardentius amaret conditorẽ, quãto mirabilius ſe ab eo eſſe conditum intelligeret. Nec ob hoc ſolũ quòd conſi
E lio ſanctæ trinitatis ſic excellenter à conditore cõditus eſt, ſed etiam quòd ad imaginem & ſimilitudinẽ ſuam ipſe creator omnium eum creauit, quod nulli alii ex creaturis donauit.

De dignitate hominis ſumpta ex ratione imaginis. Cap. II.

QVAE imago diligentius ex interioris hominis nobilitate eſt cõſideranda. Primo quidem quòd ſicuti deus vnus ſemper vbique totus eſt, omnia viuificans, mouens & gubernans, ſicut Apoſtolus confirmat, quòd Actuũ.17.
in eo viuimus, mouemur & ſumus: ſic anima in ſuo corpore vbiq; tota viget, viuificãs illud, mouẽs & gubernans. Nec enim i maiorib⁹ corporis ſui mẽbris maior, & in minoribus minor, ſed in minimis tota, & in maximis tota. Et hæc eſt imago vnitatis omnipotẽtis dei quã anima habet in ſe. Quæ quoq; quandam ſanctę trinitatis habet imaginẽ. Primo in eò, quia ſicut deus eſt, viuit & ſapit: ita anima ſecundũ ſuum modum eſt, viuit & ſapit. Eſt quoq; & alia trinitas in ea, qua ad imaginem ſui
F cõditoris perfectę quidẽ & ſummæ trinitatis, quæ ex patre & filio & ſpiritu ſancto, condita eſt. Et licet vnius illa naturæ, tres tamen in ſe dignitates habet, id eſt, intellectum, voluntatem, & memoriam. Quod idẽ, licet aliis
verbis, in Euangelio deſignatur cũ dicitur: Diliges do- Matt.22.
minũ deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. id eſt, ex toto intellectu, & ex tota voluntate, & ex tota memoria. Nam ſicut ex patre generatur filius, & ex patre filióque procedit ſpiritus ſanct⁹, ita ex intellectu generatur voluntas, & ex his item ambobus procedit memoria, ſicut facile à ſapiente quolibet intelligi poteſt. Nec enim anima perfecta poteſt eſſe ſine his tribus, nec horum trium vnũ aliquod, quantum ad ſuam pertinẽt beatitudinẽ, ſine aliis duobus integrum conſtat. Et ſicut deus pater, deus filius, deus ſpiritus ſanctus eſt, non tamen tres dii ſunt, ſed vnus deus tres habens perſonas: ita & anima intellectus, anima voluntas, anima memoria: non tamen tres animæ in vno corpore, ſed vna anima tres habens dignitates: atque in his tribus eius imaginem mirabiliter gerit in ſua natura noſter interior homo, ex quibus quaſi excellentioribus animæ dignitatibus iubemur diligere conditorem,

G vt inquantum intelligitur diligatur, & quãtum diligitur ſemper in memoria habeatur. Nec ſolus ſufficit de eo intellectus, niſi fiat in amore eius volũtas: immo nec hæc duo ſufficiunt niſi memoria addatur, qua ſemper in mente intelligentis & diligẽtis maneat deus, vt ſicut non poteſt eſse momentum quo homo non vtatur vel fruatur dei bonitate & miſericordia, ita nullum debeat eſse momẽtum quo præſentẽ eum nõ habeat memoria. Et ideo dilectiſsime fili, iuſte mihi videtur dictum interiorẽ hominẽ imaginẽ eſse dei. Anima enim nominatur totus interior homo, qua viuificatur, regitur, continetur lutea illa maſsa humectata ſuccis, ne arefacta diſſoluatur. Deus dicitur vis illa ineffabiliter magna, & innumerabiliter ſapiens, vt ſcriptum eſt: Magnus dominus noſter, & magna virtus eius, & ſapientiæ eius nõ eſt numer⁹. & incõparabiliter ſuauis, vt alibi dicit: Suauis dominus vniuerſis, & miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Ex qua, & per quam, & in qua ſunt omnia quæ ſunt, reguntur omnia quæ ſunt, cõtinentur omnia quæ ſunt. Omnia dico ipſam vniuerſitatẽ, quæ eſt totũ, quod aliud eſt q̃ ipſe qui fecit, & non eſt factus, ſed ipſe eſt ex quo, & qui ex eo, & quo. Quod ipſe deus ex quo eſt, pater dicitur à nobis pauperibus ſenſu, pauperioribus verbis: quod qui ex eo, filius dicitur: quod quo, ſpiritus ſanctus. Ideo autẽ dicitur deus pater, quia ipſe eſt ex quo, & ſapientia eſt qua ordinantur omnia, & dilectio qua ſe volunt omnia ita manere vt ordinata ſunt. Ex quo ergo, & qui ex eo, & quo ſe diligũt ipſa duo, tria ſunt, & illa tria ideo vnũ, quia ſic ſunt ex vno illa duo, vt tamẽ ab ipſo non ſint ſeparata, ſed ex ipſo ſunt, quia non à ſe. & in ipſo, quia nõ ſeparata, & ipſum ipſa quod ipſe, & ipſum ipſe quod ipſa, & nõ ipſum ipſa quid ipſe, & nõ ipſa ipſe quæ ipſa Vis iſta deus eſt, & ipſe deus
H tria eſt, & vnũquodq; horũ trium deus eſt, & omnia tria illa non dii, ſed deus eſt. Ad imaginẽ ergo ſuam conditor, vt dictũ eſt, fecit animam hominis, quæ tota dicitur anima. Non autem aliud ſignifico hominis q̃ animam cum mentem dico, ſed propter aliud animã, & propter aliud mentem. Nam totum quod viuit, hominis anima eſt. Cum autem anima in ſe agit ſe, & ex ſe, & per ſe ſola, mens dici ſolet, ſenſus vero ad ſua miniſteria implens cõſuetius anima dicitur. Mens ergo ſcire gignit, & amat ſcire quod ſcit. Non illud ſcire dico, quod repente ſcitur res aliqua, quæ ante neſciri putabatur, ſed illud vnde & aliquid & omne quicquid ſcitur vel neſcitur, ſciri poteſt. Illud ergo ſcire mens gignit, & cum genitũ eſt, ſcientia poteſt dici. Sunt ergo iam duo, mẽs, & quod ipſa mens ſcit: reſtat tertium vtriſque commune. Omnis mens quicquid ſcit, amat ſcire. Amor non minus q̃ inter duos eſt, amantem & quod amatur. Vnus eſt ergo amborum amor, qui & tertius eſt. Non autem poteſt negari hoc totũ vnã eſse animã, & vnam animam hæc tria eſse. Sicut enim hæc tria vere vna ani-
I ma ſunt, ſic non minus vere vna anima eſt hoc vnum, & hoc alterum, & hoc tertium. Comparet igitur ſe hæc creatura tã eminens creatori ſuo ſupereminẽti ſibi, excepto hoc, & multum ſupra ſe amoto, quòd omnis bonitas, & omne bonum, & omnis bonitatis & boni dulcedo creatoris à ſeipſo eſt, Creatura vero nõ ſolũ quod eſt, ſed etiam quod talis eſt, ab alio eſt, non à ſe: & ipſa quod eſt, ſemper eſt, licet & ipſa anima quodam modo ſuo incõmutabilis eſt. Nã ſemper anima eſt poſtquam eſse cœperit, & ſcit, & ſcire vult. Comparet ergo, vt dixi, ſe anima eo modo quo poteſt creatori ſuo, vt dicatur mẽs pater quia gignit ſcire: dicatur ſcire filius, quia ex alio eſt, & nõ eſt aliud q̃ ipſum quod ipſe eſt ex quo eſt: dicatur amor ſpiritus ſanctus, quia amborũ eſt eorum qui ſe amant. Vnde in noſtris ſcripturis ſæpius amor, id eſt charitas, quæ in deo eſt erga nos, & quæ à nobis in deum, ſpiritus ipſe appellatur. Et hæc de imagine ô dilectiſsime fili habeto.

De dignitate hominis ſumpta ex ratione ſimilitudinis. K

Caput III.

NVNC vero de ſimilitudine aliqua intellige, quæ minoribus cernẽda eſt, vt ſicut deus creator qui hominem ad ſimilitudinẽ ſuam creauit, eſt charitas, eſt bonus & iuſtus, patiẽs atq; mitis, mundus & miſericors, & cætera virtutũ ſanctarum inſignia, quæ de eo leguntur: ita homo creatus eſt, vt charitatem haberet, vt bonus eſset & iuſtus, vt patiens atque mitis, mundus & miſericors foret. Quas virtutes quãto plus quiſque in ſeipſo habet, tanto propius eſt deo, & maiorem ſui conditoris gerit ſimilitudinem. Si vero (quod abſit) aliquis per deuia vitiorum, & diuortia criminum ab hac nobiliſsima ſui conditoris ſimilitudine degener oberrat, tũc fiet de eo quod ſcriptũ eſt: Et homo cum in honore eſset, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Qui maior honor potuit homini eſse, q̃ vt ad ſimilitudinem ſui factoris cõderetur, & eiſdẽ virtutum veſtimentis ornaretur, quibus & conditor? De quo legitur: Dominus regnauit, decorem indutus eſt, id eſt omniũ virtutum ſplendore, & totius bonitatis decore ornatus Vel quod maius homini poteſt eſse dedecus, aut infœlicior miſeria, quàm vt hac ſimilitudinis gloria ſui conditoris amiſsa, ad informem & irrationabilem brutorum iumentorum delabatur ſimilitudinem? Quapropter ô dilectiſsime, quiſq; diligentius attendat primæ cõditionis ſuæ excellentiam, & venerandam in ſeipſo ſanctæ trinitatis imaginem agnoſcat, honoremq; ſimilitudinis diuinæ ad quem creatus eſt, nobilitate morum, exercitio virtutum, dignitate meritorum habere contendat, vt quando appareat qualis ſit, tunc ſimilis ei appareat, qui ſe mirabiliter ad ſimilitudinem ſuam in primo Adam condidit, mirabilius que in ſecundo reformauit. L

Pſal. 146. Pſal. 144. Pſal. 48. Pſal. 92.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE PARADISO.

De difficultate inueſtigandi & explanandi quid, vbi, ac qualis ſit paradiſus: quod tamen authorem paradiſi, de quo in Geneſi legitur, inuenire poſsimus, ac de plantatione eiuſdem ſecundum myſticam interpretationem. Qua etiam ratione videatur paradiſus eſse anima, in qua virtus vnaquæq; plantatur. Cap. I.

Quod lignum ſcientiæ boni & mali fuerit in paradiſo. Et qua ratione in ſcripturis diuinis non facile debeamus reprehẽdere aliquid quod intelligere non poſsumus. Cur etiam lignum ſcientiæ boni & mali in paradiſo ſit exortũ, & à deo permiſsum, ſimiliterq; ſerpẽs ac diabolus, quamuis pleriq; velint diabolũ in paradiſo non fuiſse. Præterea quid per ſerpentẽ, mulierẽ atq; virum, quidã intelligi exiſtiment. Caput II.

Quæ ſubſidia in tolerandis periculis habeat anima per paradiſum figurata, ex fonte diuiſo in quatuor initia ſiue flumina, in quibus quatuor virtutes principales exprimuntur, quæ etiam velut mundi iſtius incluſerunt tempora. Caput III. M

De apprehenſione hominis, & poſitione eius in paradiſo vt operaretur & cuſtodiret. Et qua ratiõe extra paradiſum vir factus ſit, mulier vero intra paradiſum. Quid præterea interſit inter operari & cuſtodire, & cur primus homo in paradiſo legitimi laboris ſpeciẽ ſuſceperit. Caput IIII.

De præceptis Adæ in paradiſo datis, & de huius quæſtionis: Cur deus vbi præcepit ex omni ligno edendum, ſingulariter dixerit Edes: vbi autem de ligno ſcientiæ boni & mali, pluraliter Edetis dixerit, abſolutione. Quodq; ei interpretatio Symmachi nõ præiudicet. De reſponſione quoq; ad tres quæſtiones, quas plerique

A quorum author Appelles est,proponunt. Cap. v.
De solutione aliarum quarundam quæstionū,quas circa obeditionē & cognitionē præcepti faciūt. Cap. vi.
De pertractatione quæstiōis vnde mors acciderit Adæ, vtrum videlicet à natura ligni,an à deo. Cap. vii.
De absolutione quæstionū quas quidā circa prescientiā dei de præuaricatione Adæ,& impressionē opiniōnis boni & mali faciunt. Caput viii.
Cur deus cum mandatum daret homini, de manducando & non manducando putauerit esse mandandum. Qua etiam ratiōe dominus deus Adæ dixerit: Morte moriemini:& quid interfit vtrum aliquis dicat moriemini,an addat,morte moriemini. Cap. ix.
De absolutione quæstionum incidentium circa factionem mulieris Adæ. Caput x.
De solutione quæstionum occurrentium circa adductionem bestiarū & volatiliū ad Adā,soporem quoq; ipsius Adæ,atq; existentiam bestiarum & pecorum in paradiso. Caput xi.
De sapientia serpentis, & causa inuidiæ, argumentisq; quibus confidebat se posse hominem vincere. Quo-
B modo etiam aggressus fuerit mulierem. Quòd præterea neq; detrahere aliquid debeamus diuinis mandatis,neq; addere. Vtrum deniq; præter adiectionem quæ mandato per mulierem fuit applicata, quod additum est,obfuisse videatur:& ex quo ligno deus dixerit esse gustandum. Caput xii.
Quomodo tentamenta diaboli plena sint mendacii. Et de deceptione mulieris,& lapsu Adæ. Quemadmodū etiam cognorint se esse nudos,& succinctoria sibi fecerint,& quid significent. Caput xiii.
De voce domini deambulantis ad vesperum,& interrogatione vel potius increpatione Adam: Vbi es? Cur præterea ante increpetur Adam,cum mulier ante gustauerit,& quid mulier pro sua excusatione responderit:ac de mysteriis istorum. Caput xiii.
Qua ratione veniabilis fuerit deceptio mulieris. Et quē admodum serpens typus sit delectationis, & de sententia damnationis in serpentem,ac etiam condemnatione Adæ,& discretione inter istas sententias. Caput xv.

C # Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI de paradiso Liber vnus.

De difficultate inuestigandi & explanandi quid, vbi,ac qualis sit paradisus. Quod tamē authorem pararadisi de quo in Genesi legitur, inuenire possimus, ac de plantatione eiusdem secundum mysticam interpretationē. Qua etiam ratione videatur paradisus esse anima,in qua virtus vnaquæque plantatur. Caput i.

DE PARADISO ADORIENdus sermo non mediocrē æstum nobis videtur incutere, quidnam sit paradisus, & vbi sit, qualisve sit, inuestigare & explanare cupientibus, maxime cum Apostolus siue in corpore,siue extra corpus nesciat, raptum se tamē dicat vsque ad tertium cælum. Et rursus: Scio,inquit,huiusmodi hominem, siue in corpore,siue extra corpus,nescio,deus scit,quoniam raptus est in paradisum,& audiuit verba ineffabilia,quæ non licet homini loqui. Pro huiusmodi gloriabor,pro me autē non gloriabor nisi in infirmitatibus meis. Si enim voluero gloriari,non ero stultus.nam veritatem dico. Ergo si huiusmodi paradisus est,vt eum solus Paulus, aut vix D aliquis Pauli similis,cum in hac vita degeret, videre potuerit:idem tamen siue in corpore,siue extra corpus viderit,meminisse non possit: audierit tamen verba quibus prohibitus sit vulgare quod audierat: quo tandem modo nos paradisi situm poterimus absoluere, quem nec videre potuimus, & si potuissemus videre, tamen prohiberemur aliis intimare? Simul cum Paulus extollere se reuelationum sublimitate sit veritus,quanto magis nobis studendum est id solicitius indicare, cuius etiam reuelatio obnoxia sit periculo? Non hylen igitur hunc paradisum æstimare debemus, & ideo relinquamus Pauli esse secretum. Tamen quoniam legimus in Genesi a deo paradisum esse plantatum secundū orientem,& ibi esse positum hominem quem plasmauit deus:iustius paradisi authorem iam possumus inuenire. Quis est enim qui potuit fingere paradisum,nisi omnipotens deus,qui dixit,& facta sunt? Nunquid indigens eorum quæ generari vellet? Ipse ergo plantauit paradisum,de quo dicit Sapientia, Omnis plantatio quam nō plantauit pater meus, eradicabitur. Bona angelorum plantatio,bona sanctorum. Sancti enim sub ficu & vite ducuntur in illo pacis futuræ tempore,in quibus typus est ãgelorum. Ergo paradisus est plurima ligna habens,sed ligna fructifera,ligna plena succi, atque virtutis,de quibus dictum est: Exultabunt omnia ligna siluarum. Ligna semper florentia viriditate meritorum, sicut illud lignum quod plantatum est secus decursus aquarum,cuius folium non defluet,quia totus in eo fructus exuberat. Hic ergo paradisus est. Locus autem eius in quo est plantatus,voluptas dicitur. Vnde & sanctus Dauid ait: Ex torrente voluptatis tuæ potabis eos. Legisti enim: Quia fons procedit ex Eden qui rigat paradisum. Hæc igitur sanctorum flumina quæ plantata sunt in paradiso, quasi profluo quodam torrentis spiritus irrigantur. De quo alibi ait: Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Est autem ciuitas illa quæ sursum est, Hierusalem libera,in qua diuersa sanctorum merita pullularunt. In hoc ergo paradiso hominem deus posuit quem plasmauit. Intellige etiam quod non eum hominem qui secundum imaginem dei est posuit, sed eum qui secundum corpus. Incorporalis enim in loco non est. Posuit autem eum in paradiso sicut solem in cælo, F expectantem regnum cælorum, quemadmodum creatura expectat reuelationem filiorum dei. Ergo si paradisus est in quo erant exorta virgulta, videtur paradisus anima esse,quæ multiplicat semen acceptū,in qua virtus vnaquaque plantatur. In qua erat etiam lignum vitæ,hoc est sapientia,sicut dixit Salomon:quia sapientia non de terra exorta est,sed de patre. Est enim splendor lucis æternæ,& manatio omnipotentis gloriæ.

Matth. 15.
E
Psal. 95.
Psal. 1.
Psal. 35.
Psal. 35.
Sapien. 7.

Quod lignum scientiæ boni & mali fuerit in paradiso,& qua ratione in scripturis diuinis non facile debeamus reprehendere aliquid quod intelligere non possumus. Cur etiam lignum scientiæ boni & mali in paradiso sit exortum,& à deo permissum, similitérq; serpēs ac diabolus:quanuis plerique velint diabolum in paradiso non fuisse. Quid præterea quidā per serpentem, mulierem atq; virum,intelligi existiment. Caput ii.

ERAT autem lignum scientiæ boni & mali in paradiso. Sic enim habes: Quia produxit deus lignū spectosum ad aspectū, & bonū ad escā,& lignū vitæ in paradiso, & lignū scientiæ boni & mali. Postea videbimus vtrum & hoc lignum speciosum ad aspectum,& bonū ad escā fuerit, sicut cætera. Eo enim locò hoc opportunius disputabitur,quo hominē ex hoc gustantē ligno inuenimus esse deceptum. Interim nihil habemus quod nunc reprehendere debeamus, etsi rationem scire non possimus.

2.Cor.12.

G Neq; enim in hac creatura mundi ſiqua nobis difficilia intellectu videntur,& incõprehenſibilia ingenio noſtro, temerario quodam debemus condemnare iudicio,vt creaturam ſerpentium,venenatiq; alicuius animantis:quippe homines qua ratione ſingula quæq; ſint facta,intelligere adhuc & ſcire non poſsumus. Sic ergo & in ſcripturis diuinis nõ facile reprehendamus aliquid,quod intelligere non poſsumus.Sunt enim plurima quæ non noſtro ingenio metienda ſunt,ſed ex altitudine diſpoſitionis & verbi ſunt æſtimanda . Pone enim, ſine præiudicio tamen aſsertionis futuræ , ideo tibi hoc lignum de ſciẽtia boni aut mali diſplicere , quia poſteaquam guſtauerunt ex eo homines, intellexerunt ſe nudos. Attamẽ ad conſummationem diuinæ operatiõnis dicam tibi & hoc lignum in paradiſo exortũ , & ideo à deo eſse permiſsum,vt poſsimus ſupereminentiã boni ſcire. Quomodo enim ſi nõ eſset ſcientia boni & mali,inter bonum & malum diſcretionẽ aliquam diſceremus?Nam neque quod malum erat,malum iudicaremus eſse,niſi eſset ſcientia boni.Sciẽtia autem boni eſſe non poſset,niſi eſset mali.Neq; rurſus quod bonum erat,ſciremus bonum eſse,niſi eſset ſcientia mali.Cape exemplum de ipſa conditione humani corporis.Nempe habet & amaritudinem quandã fellis:quæ,ſi in commune proſpicias,ad ſalutem hominis vtilis inuenitur.
H Ergo & quod malum putamus,plerunq; nõ per omnia malum eſt,ſed in commune vtile.Nam ſicut fel in parte eſt corporis, & tamen ad totius vtilitatem corporis prodeſt, ita vtilitati omnium profuturam ſciens deus ſcientiam boni & mali,in parte conſtituit,vt in commune prodeſset.Deniq; ſerpentẽ in paradiſo inuenis,vtiq; non ſine dei voluntate generatum.In ſerpentis autẽ fi-
Ezech. 28 gura diabolus eſt.Fuiſse enim diabolũ in paradiſo etiã Ezechiel propheta docet:qui dicit ſuper principẽ Tyri: In voluptate,inquit,paradiſi factus es . Principem Tyri autem in figura accipimus diaboli. Nunquid & hinc accuſabimus deum,quia theſauros eius altitudinis & ſcientię abſconditos in Chriſto & occultos comprehẽdere nõ poſsumus,niſi quos ipſe reuelare dignatus eſt? Reuelauit tamen vt ſciremus etiam diaboli malitiam ad ſalutem prodeſse hominibus,non quòd diabolus p-
I deſse velit,ſed quòd malitiam eius etiam repugnantis conuertit nobis dominus ad ſalutem.Deniq; huius malitia Iob ſancti viri fecit eſse virtutem & patientiam clariorem.Huius malitia iuſtitiam eius exercuit , vt certaret & vinceret,& victoriam corona ſequeretur : Nemo eni niſi qui legitime certauerit coronatur. Ioſeph quo-
2. Tim.2. que caſtimonia nunquam ad noſtri memoriam peruenisſet,niſi mulier domini eius cõtubernalis ignitis diaboli ſpiculis incitata tentaſset eius affectum,niſi poſtremo affectaſset eius interitum,quo clarior eſset caſtimonia viri, qui mortem pro caſtitate contempſerit . Vis ſcire conſiliũ dei?Nempe diabolo authore neces videntur iuſtis hominibus præparari,exerceri quoq; parricidia filiorum . Attamen dominus etiam Abraham hac arte tentauit,vt immolari ſibi filium ab eodem poſtularet. Qua tentatione Abraham fidelis eſt domino comprobatus,quid à deuotiõis obſequio nec dilecti filii miſeratione reuocatus ſit.Ita ergo & lignũ ſcientiæ boni & mali in paradiſo,quod erat ſpecioſum ad viſum , & bonũ ad eſcam ſpecie videbatur . Non enim vſu bonũ ad eſcam erat,quoniã eſca eius videtur hoibus obfuiſse Ergo eſt quod ſingulis noceat, in commune proſit , vt inde nocuit diabolus , ſed præter illum oẽs Apoſtolos coronauit,qui malitiæ eius tentamenta vicerunt.Itaque neq; dubitandum,neq; reprehendendũ quod in paradiſo diabolus erat,quãdoquidẽ occludere ſanctis non potuit iter ne quis aſcẽderet.Neq; enim iuſtis habitationẽ incolatus tanq; poſſeſſor eripuit. Eſto enĩ vt aliquos de fides atq; vitioſos ab incolatu ſupnæ poſseſsiõis auerterit, illud multo ãguſti9,multòq; pulchri9,quod ſãctorũ orationibus excluditur,cũ cõpletum fuerit illud:Vide- K
bam ſatanã ſicut fulgur de cælo cadentẽ.Ergo non me- Luc.10.
tuamus eum,qui eouſq; infirmus eſt, vt & ipſe caſurus ſit in terrã.Accepit quidẽ tentandi licentiã,ſed nõ accepit copiam ſubruendi,niſi ſua ſponte labatur infirmus affectus,qui ſibi auxiliũ nõ norit accerſire. Et ideo qua fraude tentauerit primum hominẽ , quidve in homine putauerit eſse tentandũ,quo ordine,qua arte,cognoſcere opus eſt,vt cauere poſsimus.Pleriq; tamẽ qui volunt in paradiſo diabolum non fuiſe,licet in cęlo aſtantẽ cũ angelis legerimus,ne in iſto ſermone videantur offendi,ſecũdum ſuam accipiunt voluntatem interpretationem iſtius lectionis.Nanque ante nos fuit qui per volũtatem & ſenſum præuaricationẽ ab homine memorauerit eſse cõmiſsam,in ſpecie ſerpentis figurã accipiẽs delectatiõis,in figura mulieris ſenſum animi mentiſq; conſtituens,quã α"ισθησιν vocant Græci. Deceptã autem per ſenſum præuaricatricem ſecũdũ hiſtoriam mẽtem aſseruit,quã Græci νοῦν vocant.Recte igitur in Græco νοῦν viri figũram accipit, α"ισθησιν mulieris.Vnde & quidam Adam νοῦν terrenum interpretati ſunt.Dominus autem virgines illas in Euangelio accenſis facibus vel extinctis expectantes ſponſi aduentum pro ſenſibus vel integris ſapientium,vel corruptis inſipientium poſuit .Nã ſi Eua,hoc eſt ſenſus primæ mulieris, accenſas habuiſſet faces,nunquam præuaricationis ſuæ nos criniculis implicaſset,neq; ex illa virtutis imortalitate cecidiſset.

Quæ ſubſidia in tolerandis periculis habeat anima per paradiſum figurata ex fonte diuiſo in quatuor ini- L
tia ſiue flumina,in quibus quatuor virtutes principales exprimuntur,quæ etiam velut mundi iſtius incluſerunt tempora. Caput III.

IT ergo paradiſus terra quædam fertilis,hoc eſt anima fœcunda,in Edẽ plantata , hoc eſt
E in voluptate quadam,vel exercitata terra in qua animæ ſit delectatio . Eſt etiã vir tãquam Adam,eſt & ſenſus tanquam Eua. Ac ne haberes quod ad infirmũ retoqueres naturę,vel ad obnoxiam in tolerandis periculis conditionem,cõſidera quę habeat anima iſta ſubſidia.Erat fons qui irrigaret paradiſum. Qui fons, niſi dominus Ieſus Chriſtus, fons M
vitæ æternæ, ſicut & pater? quia ſcriptum eſt : Quo- Pſal.35.
niam apud te fons vitæ. Denique flumina de ventre eius Ioan.7.
fluent aquæ viuæ.Et fons legitur,& fluuius legitur, qui irrigat paradiſi lignũ fructuoſum , quod ferat fructum in vitam æternam . Hic ergo fons , ſicut legiſti : Fons enim procedit , inquit , ex Eden , id eſt in anima tua fons eſt. Vnde & Salomon ait: Bibe aquam de tuis vaſis,& de puteorum tuorum fontibus . Hic eſt fons qui Prouer.5.
procedit ex illa exercitata & plena voluptatis anima. Hic fons qui irrigat paradiſum,hoc eſt virtutes animæ eminẽtiſsimo merito pullulantis . Et diuiditur , inquit, hic fons in quatuor initia.Nomen eſt vni Phiſon , hic eſt qui circuit omnem terrã Euilath,vbi eſt aurum.Terræ autem illius aurum bonũ eſt,vbi eſt carbunculus,& lapis praſius.Et nomẽ ſecundi Geon,hic eſt qui circuit omnem Aethiopiam. Et flumen tertium Tigris , hic eſt qui vadit contra Aſsyrios. Et flumen quartum eſt Euphrates.Hæc igitur quatuor ſunt flumina,hoc eſt Phiſon.ſecũdũ Hebræos Phiſon dicitur, Ganges aũt ſecundũ Græcos:qui fluit cõtra In diã.Geon autem Nilus,qui circuit terrã Aegypti vel Aethiopiã.Meſopotamia autẽ dicitur,quòd Tigris & Euphrates incluſerint eam , eò quod inter duo hæc flumina conſtituta ſit , quod etiam longe poſitis nomen ipſum & opinio cõmunis expreſſit.Sed quẽadmodum fons dicitur ſapientia dei? Fons enim eſt ſecundum euangelium dicens:Si quis ſitit, ve- Ioan.7.
niat ad me,& bibat . Fons eſt & ſecundum prophetam qui ait:Venite & edite de meis panibus,& bibite vinum Prouer.9.

A quod miſcui vobis. Sicut ergo fons vitæ eſt ſapientia, fons gratiæ ſpiritalis: ita fons virtutum eſt cæterarum quæ nos ad æternæ curſum dirigunt vitæ. Ex hac igitur anima quæ culta eſt, nō ex ea quæ inculta, fons iſte procedit vt irriget paradiſum, hoc eſt quædam diuerſarum fruteta virtutum, quarum ſunt quatuor initia in quæ ſapientia iſta diuiditur. Quæ ſunt quatuor initia virtutum, niſi vnum prudentiæ, aliud temperantiæ, tertium fortitudinis, quartum iuſtitiæ, quæ etiam ſapientes iſtius mundi ex noſtris aſsumpta, in ſuorum ſcripta librorum tranſtulerunt. Itaque ſicut fons ſapientiæ, ita etiam flumina iſta quatuor quædam ex illo fonte manantia ſunt fluenta virtutum. Phiſon igitur prudentia eſt, & ideo habet bonum aurum, ſplendidum carbunculum, & praſium lapidem. Aurum enim pro inuentis prudentibus frequenter accipimus. Vnde & dominus per prophetam ait: Dedi illis aurum & argentum. Et
Pſal.67. Dauid de prudentibus dicit: Si dormiatis inter medios cleros pennæ columbæ deargentatę, & poſteriora dorſi eius in ſpecie auri: eò quòd veteri & nouo qui inhæſerit teſtamento, in ipſa ſecreta ſapientiæ dei diſputationis poſsit vbertate procedere. Hoc ergo bonum aurum
B dicit, nō monetale, quod corruptibile ac terrenū eſt. Habet etiam ſplendidum, inquit, carbunculum, in quo quidem animæ noſtræ viuit igniculus. Habet & praſium lapidem, qui viride quiddam atque vitale coloris ſui ſpecie oſtentare videatur. Virent enim arbuſta quæ viuūt, areſcunt contra quæcunq; moriuntur. Viret terra dum floret, virent & ſemina dum prorūpunt. Et bene primo
Gene.2. loco hic fluuius poſitus eſt Phiſon, qui ſecundum Hebræos feoiſon dicitur, hoc eſt oris mutatio, qui non vnā gentē circunfluit, ſed etiā per Lydiam fluit. Non enim anguſta quædam, ſed diues vtilitatum prudentia eſt, quæ pluribus proſit. Ideo prima, vt ſi quis de paradiſo fuerit egreſsus, velut quoddam eum prudentiæ flumen excipiat, ne cito poſsit areſcere, ſed per hanc ad paradiſum facile reuertatur. Hic fluuius à multis hominibus frequētatur, pulchritudinēmq; & fertilitatē maximam habere perhibetur. Et ideo prudentia in ſpecie huius accipitur, quæ plurimos fructus attulit in domini ſaluatoris aduentu. Atq; in extrema terrarū fluit, quia per ſa
Pſal.18. pientiam omnes homines ſunt redempti. Vnde & dictum eſt In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines terræ verba eorum. Secundus eſt fluuius Geon, iuxta quā lex data eſt Iſraelitis, cum eſsent in Aegypto cōſtituti, vt ex Aegypto recederēt, & ſuccincti lumbos ederent agnum, quod inſigne eſt temperantiæ. Caſtos enim & ſanctificatos oportet domini paſcha celebrare.
C Et ideo iuxta iſtum fluuium legitima primo obſeruantia conſtituta eſt, quia ſignificat nomen hoc quendam terræ hiatum. Sicut igitur terra quæcunq; vel purgamenta vel frondes in eo ſunt, hiatu abſorbet, ita caſtitas omnes corporis paſsiones abolere conſueuit. Meritoq; ibi primum obſeruantiæ cōſtitutio, quia per legē abſorbetur carnale peccatum. Bene ergo Geon, in quo figura eſt caſtitatis, circumire terram Aethiopiam dicitur, vt abluat corpus abiectum, & carnis viliſsimæ reſtinguat incendium. Aethiopia enim abiecta & vilis latina interpretatione ſignatur. Quid autē abiectius noſtro corpore? Quid tam Aethiopiæ ſimile, quod etiam nigrum eſt quibuſdam tenebris peccatorum? Tertius eſt fluuius Tigris, qui vadit contra Aſsyrios, ad quem præuaricator Iſrael captiuus eſt ductus. Hic fluuius dicitur velocior eſse omnibus, quē incolunt Aſsyrii, hoc eſt dirigentes. hoc enim ſignificat interpretatio. Ergo quicunq; fortitudine animi præuaricantia corporis vitia captiuauerit, dirigens ad ſuperna, iſte huius fluminis ſimilis æſtimatur. Et ideo etiam fortitudo de illo qui eſt in paradiſo dei fonte emanat. Fortitudo autem quodā curſu rapido reſiſtentia quęq; tranſuerberat, nec aliquibus curſus eius impedimētorū hæret obſtaculis.
D Quartus eſt fluuius Euphrates, qui latine fœcunditas atq; abundantia fructuum nuncupatur, præferēs quoddam inſigne iuſtitiæ, quæ omnē paſcit animam. Nulla enim abundantiores videtur habere fructus virtus, q̄ æquitas atq; iuſtitia, quæ magis aliis q̄ ſibi prodeſt, vtilitates ſuas negligit, communia emolumenta præponens. Pleriq; Euphratem ἀπὸ τῶ εὐφραίνεσθαι dictum putant, hoc eſt à lætando, eò quòd hominum genus nullo magis q̄ iuſtitia & æquitate lætetur. Cauſam autem cur cæteri qua cōmeant fluuii, deſcribuntur regiones locorum: qua Euphrates commeat, nō deſcribatur, illā accipimus, quia aqua eius vitalis aſseritur, & quæ foueat atque augeat. Vnde Auxen eum Hebræorum & Aſsyriorum prudentes dixerunt: contra autem fertur eſse aqua aliorum fluminum. Deinde quia vbi prudentia, ibi & malitia: vbi fortitudo, ibi iracūdia: vbi tēperantia, ibi intēperantia plerūq; eſt, aut alia vitia ſunt. Vbi autē iuſtitia, ibi cōcordia virtutū eſt cęterarū. ideo nō ex locis qua fluit. hoc eſt, nō ex parte cognoſcitur. Nō enim pars eſt iuſtitia, ſed quaſi mater eſt omnium. In his ergo fluminibus quatuor, virtutes principales quatuor exprimuntur, quę veluti mundi iſtius incluſerunt tēpora. Primum igitur tempus ex mundi principio vſque ad diluuium prudentię fuit, quo in tēpore iuſti numerantur, Abel à deo iuſtus dictus: & Enos, hoc eſt homo ad
E imaginem dei factus, qui ſuperauit inuocare nomen domini dei: & Enoch, qui dicitur latine dei gratia, raptus ad cęlum: & Noe, qui & ipſe iuſtus, & quędam requietis directio. Secundum tempus eſt Abraham & Iſaac & Iacob, reliquorúmque numerus patriarcharum, in quibus caſta & pura quędam temperantia religionis effulſit. Immaculatus enim Iſaac per repromiſsionem Abrahę datus eſt filius, non tam corporalis partus, q̄ diuinæ munus pręferens indulgentię, in quo vera immacula- Gala.3.
ti figura pręceſsit, vt Apoſtolus docet dicens, Quia Abrahę dictę ſunt repromiſsiones, & ſemini eius. Nō dicit ſeminibus, tanquā multis, ſed ſicut in vno: & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Tertium tempus eſt in Moyſi lege, & cęteris prophetis. Deficiet enim me tempus enarrandi de Gedeon, Barac, Sampſon, Salomone, Dauid & Samuel, & cęteris ꝓphetis: Anadia, Azaria, Miſael, Daniel, Helia, Heliſęo, qui per fidem deuicerūt regna, opa- Heb.11.
ti ſunt iuſtitiā, perceperūt repromiſsiones, obſtruxerūt ora leonū, extinxerunt virtutem ignis, effugerunt aciem gladii, eualuerunt de infirmitate, fortes fuerunt in bello, caſtra ceperunt exterorum. Non immerito igitur in his ſpecies fortitudinis eſt. Secti enim ſunt, ſicut infra habes, tētati, in mactatione gladii mortui. Circumierūt in caprinis pellibus, egentes, anguſtiati, & doloribus afflicti, quorum meritis non erat dignus orbis. In ſolitu-
F dinibus errantes, in montibus, in ſpeluncis, & in foueis terrę. Recte igitur in his ſpeciem fortitudinis collocamus. Secundum autem euangelium digna eſt figura iuſtitię, quia virtus eſt in ſalutem omni credenti. De- Matth.3.
niq; ipſe dominus ait: Sine modo. ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam. Quę quidem parens cęterarum eſt fœcunda virtutum quadam vi. In quo aliqua harū quas diximus principalis eſt virtus, in eo etiam cętere pręſto ſunt, quia ipſę ſibi ſunt connexę concretęq; virtutes. Nam vtiq; Abel iuſtus & fortiſsimus, ac patientiſsimus Abraham, & prudentiſsimi prophetę, & Moyſes eruditus in omni ſapientia Aegyptiorum, maiorem honeſtatem ęſtimauit Aegypti theſauris opprobrium Chriſti. Et quis ſapiētior quàm Daniel? Salomō quoq; ſapientiam popoſcit, & meruit. Dictum eſt ergo de quatuor virtutum fluminibus, quorū potus eſt vtilis. Et quia Phiſon aurum bonum terrę, & carbunculū, & lapidem praſium habere dictus eſt, hoc quoque quale ſit conſideremus. Videtur enim nobis tanquā aurum bonum Enos, qui prudenter dei nomen ſcire deſiderauit. Enoch autem qui tranſlatus eſt, & mortem non vi-

G dit,carbunculus quidam est lapis boni odoris, quē operibus suis sanctus Enoch deo detulit,gratiam quandam factis & moribus spirans.Noe vero tanquā prasius lapis vitalem colorem prætulit . Siquidem diluuii tempore solus velut affuturæ constitutionis vitalis semen in illa arca est reseruat9.Ergo bene paradis9,qui plurib9 fluminibus irrigatur,secundum orientē,non contra oriētem,hoc est secundum illum orientem cui nomen est oriens,id est secundum Christum, qui iubar quoddam æternę lucis effudit,& est in Eden,hoc est in voluptate.

De apprehensione hominis,& positione eius in paradiso vt operaretur & custodiret.Et qua ratione extra paradisum vir factus sit,mulier vero intra paradisum. Quid præterea interfit inter operare & custodire,& cur primus homo in paradiso legitimi laboris speciem susceperit. Caput 1111.

ET apprehendit deus hominem quem fecit , & posuit eum in paradiso operari & custodire.)
E Vides quoniam qui erat apprehenditur . Erat autem in terra plasmationis suæ . Apprehēdit ergo eum virtus dei,inspirans processus & incrementa virtutis.Deniq; in paradiso eum collocauit, vt scias apprehensum quasi afflatum diuina esse virtu-
H te.Quo loci illud aduerte,quia extra paradisum vir factus est,& mulier intra paradisum : vt aduertas quid nō loci,non generis nobilitate,sed virtute vnusquisq; gratiam sibi comparat.Deniq; extra paradisum factus,hoc est in inferiore loco,vir melior inuenitur:& illa quæ in meliore loco,hoc est paradiso facta est,inferior reperi-
1.Pet.3. tur.Mulier enim prior decepta est,& virum ipsa decepit.Vnde Apostolus Petrus subiectas fortiori vasi mu-
1.Tim.2. lieres sanctas viris suis velut dominis obedire memora uit.Et Paulus ait:Quia Adam non est seductus , mulier
Ephe.5. autem seducta in præuaricatioue fuit.Deinde contuendum quia nemo debet sibi facile præsumere . Nam ecce illa quæ in adiumentum facta est viro , præsidio virili indiget,quia vir caput est mulieris . Ille autem quia adiumentum vxoris habiturum se esse credebat , lapsus est propter vxorem.Vnde nemo debet facile alteri se credere,nisi cuius virtutem probarit.Nec arrogare sibi qui se pro auxilio putarit ascitum,sed magis si in
I uenerit fortiorem,cui se putabat esse præsidio ,ab ipso gratiam mutuetur,sicut & viros mulieribus honorem
1.Pet.3. impertire apostolus præcipit Petrus dicēs:Viri similiter cohabitantes secundū scientiā tanq̄ infirmiori vasi mu liebri imptiētes honorē tāquā cohęredi gratiæ vitæ , vt ne impediantur oratiōes vestræ.Ergo positus est in paradiso vir,facta est in padiso mulier.Sed etiā tūc priusq̄ à serpente mulier deciperetur,habuit viri gratiam,quo
Ephe.5. niam de viro sumpta est : licet hoc sacramentum magnum sit,sicut Apostolus dixit . Et ideo causam vitæ ex eo traxit.Ideòque de viro tantum scriptura dixit: Quia posuit eum in paradiso operari & custodire.Non idem est operari & custodire.In opere enim quidam virtutis processus est,in custodia quædam consummatio operis deprehenditur,eo quòd quasi consummata custodiat. Hæc duo ab homine requirūtur,vt & operib9 noua quę rat,& parta custodiat,quod est generale. Philon autem quoniā spiritalia Iudaico nō capiebat affectu, intra moralia se tenuit,vt diceret,hæc duo quæri,opera in agro, custodiam domus.Et quāuis paradisus opibus,inquit, ruralibus non egeret,tamen quia primus homo lex poste
ritatis futurus erat,ideo legitimi etiam in paradiso speciē susceptt laboris,vt nos ad operationē, & custodiam debiti officii,& hæreditariæ successionis munus astrin
Psal.126. geret.Hæc duo ergo à te exiguntur , siue moraliter,siue spiritualiter.Quod etiā psalmus te prophetic9 docet, quia scriptū est:Nisi dominus ædificauerit domū,inuanū laborauerūt qui ædificāt eā.Nisi domin9 custodierit ciuitatē,inuanū laborauerunt qui custodiūt eam.Vides K illos laborare qui in operis sunt ædificationisq; processu, istos vero vigilare qui iam custodiam perfecti operis receperunt.Vnde & dominus apostolis quasi iam perfectioribus,Vigilate,inquit,& orate ne intretis in tentationem.Docens perfecte naturæ munus & plenæ virtutis gratiam esse seruandam,nec quenquam etiam perfectiorem,nisi vigilauerit,sui debere esse securum,

De præceptis Adæ in paradiso datis, & de huius quæstionis:Cur deus vbi præcepit ex omni ligno edendum,singulariter dixerit edes:vbi autem de ligno scientiæ boni & mali , pluraliter edetis dixerit,absolutione. Quòdq; ei interpretatio Symmachi non præiudicet.De responsione quoq; ad tres quæstiones quas pleriq;,quorum author Apelles est,proponunt. Caput v.

ET præcepit dominus deus Adæ dicens: Ex omni ligno quod est in paradiso ad escam , edes:
a de ligno autē quod est scientiæ boni & mali, non edetis . Qua die aūt māducaueritis ex eo, morte moriemini.)Qua ratione vbi præcepit ex omni ligno edendū,singulariter dixerit,Edes:vbi autem de ligno scientiæ boni & mali,pluraliter Edetis dixerit,non ociosa quæstio.Verum si diligenter intendas, scripturarū authoritate absolui potest.Quod enim bonum,hoc est faciendum.Quod autem bonū & faciēdū, consonans & adhærēs.Quod vero turpe,hoc dissonās, incompositum atque discretum est.Et ideo domin9 vni L
tatē semper intendēs,secundū vnitatē præcepit. Deniq; vnitatem operatur,qui fecit vtraque vnum. Nec solum vtraq;,sed etiam omnes vnus fecit . Omnes enim vnum corpus & vnum spiritum esse nos iussit.Per omnia autem primogenitus,cum sit in vnitate cū patre , coniunctissimus patri semper est,quia verbū erat apud deum. Ioan.10.
Deniq; ait:Ego & pater vnū sumus.vt vnitatē sibi maiestatis & diuinitatis cum patre esse monstraret . Sed & nos vnum esse præcepit,& suæ naturæ vnitatis similitudinem in nos gratiæ adoptione transfudit, dicens : Pater,sicut ego & tu vnum sumus,ita & isti in nobis vnum Ioan.17.
sint.Ergo ibi bonū præcipit, tanquam ad vnum præcipit,dicens:Non edes.Vnitas enim præuaricari non potest.Vbi vero de ligno scientiæ boni & mali dicit non esse gustandū,quasi ad plures dicit: Non edetis . Quod enim prohibitorium est,tanq̄ pluribus imperatur. Ego tamen aliud puto,& quid futurum sit,in ipso iā dei ser- M
mone reperio.De omni ligno gustandū Adæ soli præcepit,quem seruaturum sciebat.De ligno autem scientiæ boni & mali non esse gustandum , iam non singulariter sed pluraliter dicit.Sciebat enim pręuarituram mulierem,& ideo per pluralitatem ostendit non seruaturos,quia plurium discreta sententia est . Et quantum ad septuaginta virorum sententiā spectat , solutum est quod mouebat.Sed quia Symmachus vtrumq; singulariter dixit,intelligimus id secutum , quia in lege quoq; cum populum alloquitur deus,singulariter loquitur, si Deute.6.
cut habes,Audi Israel,domin9 deus tuus dominus vnus est,& diliges dominum deum tuum . Nec mihi præiudicat Symmachi interpretatio , qui vnitatem patris & filii videre non potuit,etsi aliquoties in sermone & Aquila & ipse confessi sint.Nec quisquā de eo quòd præuaricaturum populum diuina mandata singulariter al
loquitur,putet superiori nostro obuiū esse sermoni,qa populus Iudæorum etiam singulariter data præscripta violauit.Lex enim spiritualis est:& ideo alterum in sermone,alterum in prędestinatiōe diuino populum deus Exodi.23.
alloquebatur oraculo.Deniq; ait:Non coques ouem in lacte matris suę.Facilis ab hinc pręceptorum cęlestium series videretur,nisi quęstionem plurimi commouerēt. Quibus responderi oportet à nobis,ne simplices mentes malitiosa interpretatione traducant. Plerique enim

A quorū author Apelles,ſicut habes in triceſimo & octauo tomo eius,has quæſtiones proponūt: Quomodo lignum vitæ plus operari videtur ad vitam, q̄ inſufflatio dei? Deinde ſi hominem non perfectū fecit deus: vnuſquiſque autem per induſtriam propriam perfectionem ſibi virtutis aſciſcit: nonne videtur plus ſibi homo acquirere, q̄ ei deus cōtulit? Tertium obiiciunt. Et ſi homo non guſtauerat mortem, vtique quam non guſtauerat: ſcire non poterat. Ergo ſi non guſtauerat, neſciebat: ſi neſciebat, timere non poterat. Fruſtra igitur deus mortem pro terrore obiecit, quā homines non timebāt. Diſcamus igitur quod ibi lignum vitæ, vbi etiam lignum ſciētiæ boni & mali produxerit deus. Habes enim quia produxit lignū vitæ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, hoc eſt in medio paradiſi. Apud nos enim itelligitur quod in medio produxerit. Ergo in medio paradiſo & vita erat, & cauſa mortis. Intellige quia non homo fecit vitam, ſed vel operando, vel cuſtodiendo mandata dei potuit inCol.3. uenire. Erat autem vita, ſicut Apoſtolus dixit, abſcondita cum Chriſto in deo. Homo ergo ſiue in vmbra vitæ erat propter figuram futuram, quia vmbra eſt hæc quæ nunc noſtra vita in terra, ſiue in quodam pignore vitæ erat, quia habebat inſufflationem dei: Habebat er-
B go pignus immortalitatis, ſed in vmbra vitæ poſitus. abſconditam vitam cum Chriſto in deo vulgari quodam tactu & aſpectu videre & capere non poterat. Etſi nondum peccator, nō tamen incorruptæ inuiolabilisq; naturæ, vt pote qui poſtea peccato lapſus eſt, nequaquam autem adhuc peccator. Deniq; in vmbra vitæ erat. Qui autem peccatores ſunt, in vmbra mortis ſunt. Peccato-
Eſa.6. rum autē populus, ſicut Eſaias docet, ſedebat in vmbra mortis, cui lux orta per dei gratiam, non per ſuæ virtutis eſt meritum. Ergo inter inſufflationem dei, & eſcam ligni, vitæ nulla diſcretio, Nec hominem quis poteſt dicere plus ſibi poſſe acquirere, q̄ diuina ei largitate collatum eſt. Vtinam acceptum tenere poſſemus, Labor etenim noſter eò proficit, vt quæ tributa ſunt reſumam⁹. Tertium illud quod propoſitum eſt, quia qui mortem non guſtauerat, mortem timere non poterat, facile ex communis naturæ vſu abſolutionem habet. Eſt enim natura inſitum omnibus, vt etiam quæ nondum ſibi nocere experta ſunt, quaſi noxia reformident. Vnde enim columbæ in ipſo ortus ſui viſu terror accipitris? Vnde lupi ouibus formidabiles? pullis milui? Quod ſi in iis quæ irrationabilia ſunt animātia, quidā de aduerſo genere animantium naturalis eſt terror, vt etiam irrationabilia ſenſum fugiendæ mortis accipiant, quanto magis in primo homine rationis vtiq; pleniſsimo, natura-
C lis quædam opinio mortis debuit eſse vitandæ?

De ſolutione aliarum quarundam quæſtionum quas circa obeditionem & cognitionem præcepti faciunt, Caput VI.

RVRSVS faciunt alias quæſtiones hoc modo: Non ſemper malum eſt non obedire præcepto. Si enim bonum eſt præceptum, honeſta eſt obeditio. Quòd ſi improbū præceptū, nō obedire vtile Ergo nō ſemp malū eſt nō obedire præcepto, ſed bono præcepto nō obedire improbū eſt. Bonum autē eſt operatoriū cognitionis boni & mali lignum, quandoquidem & deus & bonum & malum nouit. Deniq; ait: Ecce Adam factus eſt tanq̄ vnus noſtrum. Si igitur bonum eſt ſciētiam habere boni & mali, bona autem eſt quā etiam deus habet: videtur qui interdicit eā hoībus, nō recte interdicere, idq; proponere. Sed ſi intelligant quid ſit cognoſcere, quā vim habeat hoc verbum, ſi ſic intelligant quemadmodum oportet: cognouit enim dominus qui ſunt ipſius: cognouit vtique eos qui vnum ex pluribus facti ſunt, in quibus in-
2.Tim.2. habitat, & in quibus perambulat: Cognoſcere vtiq; non in ſola & perfunctoria ſcientia eſt, ſed in eorum operatione quæ oporteat fieri. Oportuit autem hominē obedire mandato, nō obediendo autē præuaricatus eſt. Igitur qui non obediuit, errauit, quia prēuaricatio peccatū eſt. Verumetiam ſi extenuare velint vim cognitionis, vt perfunctoriam ſcientiā boni & mali interdictā putent, in eo quoq; præuaricationis culpa eſt, nō obeditum eſse mādato, quia etiam tumultuariam ſcientiā boni & mali domin⁹ de⁹putauit inhibendā. Alia quæſtio: Qui nō cognoſcit bonum & malū, nihil à paruulo diſtat. Paruuli autē apud iuſtum iudicē nulla eſt culpa. Iuſt⁹ autē operator mūdi nunq̄ paruulum vocaſset in culpā propter quod non cognouerat bonū & malum, quia paruulus ſine vllo eſt crimine præuaricationis & culpæ. Verum cum in ſuperioribus dixerimus duplicem eſse intellectum ſcientiæ boni & mali: ſi perfunctoriā ſcientiā accipimus, vtiq; falſum eſt quòd nihil diſtet a paruulo qui nō cognouit bonū & malum. Si autem falſum eſt quòd nihil diſtet a paruulo, ergo non paruulus Adam. Si non paruulus, adſcribitur vtiq; ei quaſi nō paruulo peccatū. Si peccatū aſcribitur, ſequitur pœna peccatū, quia dignus inuenitur pœna qui peccatum vitare non potuit. Poteſt etiam fieri vt etiam qui ſcientiā non habet boni & mali, paruulus nō ſit: quoniam priuſquā ſciuit puer bonum & malum, nō credidit malitiæ. Et iterū habes: E
Quia priuſquā ſciet puer vocare patrem & matrem, ac Eſa.8. cipiet virtutem Damaſci, & ſpolia Samariæ. Perfectus ergo qui operatur bonū etiā ſi boni & mali ſcientiā non adeptus ſit: vt multi priuſquā ſciant legem, ipſi ſibi lex ſunt. Quod Apoſtol⁹ priuſq̄ diſceret, Non cōcupiſces, malum eſse concupiſcentiā neſciebat. Deniq; ipſe ait: Peccatum nō cognoui niſi per legem. Nam concupiſcē Rom.7. tiam neſciebam, niſi lex diceret: Non concupiſces. Ad quam partem etiā puer poteſt eſse perfectus iure naturæ priuſquā ſciat concupiſcentiā crimen eſse, vel cōcupiſcentiæ crimen admittat. Ergo ſecundum perfunctoriam ſcientiam nouit deus hominem ſcire quod malū eſt, ne quaſi imperfectus vitare non poſſet. Nō obediendo autem mandato incurrimus in culpam: ergo culpā fatemur. Rurſus autē ſi altam & profundam ſcientiam dicimus boni & mali, quæ quidē profunda ſcientia perfectū facit, nō ſtatim autē puulus qui ad altā & profundā ſciētiā puenire nō potuit: recte ergo ſicut nō puulus cō dēnatur. Iterum quæſtiones ſerunt. Qui neſcit, inquit, bonum & malum, ne ipſum quidem nouit eſse malum non ſeruare mandatum, nec ipſum bonum nouit quod eſt obedire mandato. Et ideo quia non nouerat, venia, inquit, dignus fuit qui non obediuit, non cōdemnatione. Quæ quidem quæſtio de his abſolutionem habet, B
quæ ante memorauimus. Conſiderare enim potuit homo ex iis quæ deus ante ei contulerat, quòd inſufflationem dei accepit, quod erat in paradiſo voluptatis locatus, ſummam authori obedientiam deferēdam. Et ideo ſi vim neſciebat boni & mali, tamen quia tantorum author dixerat de ligno ſciētiæ boni & mali nō eſse guſtādum, fidem prēceptori ſeruare debuerat. Non enim ab eo peritia, ſed fides exigebatur. Intelligebat vtiq; omnibus præminere, perſonam iubentis ſpectare debuerat. etſi non intelligebat vim qualitatēmque iuſsorum, ſciebat tamen præceptori deferendam eſse reuerētiam. habebat in natura hanc opinionem, etſi non habebat iudicium boni & mali. Denique & mulier ſerpenti dicit: Ex omni ligno paradiſi manducabimus, de fructu autem ligni quod eſt in medio paradiſi, dixit deus, nō mādducabitis ex eo. Ita ergo ſciebat obediendū eſse mandato, vt diceret: Ex omni fructu mādducabimus, quod dominus imperauerat: de ligno autem quod eſt in medio paradiſo, imperatum a deo dicit non eſse guſtandum, ne morte morerentur. Ergo ſciuit deferendum eſse mādato, ſciuit vtique malum eſse præuaricari, & ideo iuſte præuaricata damnatur. Accipe aliud, ſi aſsumptio

G de ligno ſcientiæ boni & mali ita operatoria erat,vt bo
nũ & malũ agnoſceretur,quod videtur ſcriptura oſten
dere dum dicit quia vbi manducauerunt ambo, aperti
ſunt oculi eorum,& cognouerũt quod nudi eſsent,hoc
eſt,aperti ſũt oculi cordis,& cognouerũt turpe eſse nu
dos ſe degere: ſine dubio vbi guſtauit mulier de ligno
ſcientiæ boni & mali,peccauit,& ſe peccaſse cognouit.
Quæ igitur ſe peccaſse cognouerat, vel virum ad pec-
cati cõmunionem inuitare non debuit. Illiciendo autẽ
virum,& dando ei quod ipſa guſtauerat,nõ vitauit, ſed
iterauit peccatum. Nam vtiq; ſi vere rationem ſpectes,
eum quem diligebat,non trahere ad conſortiũ pœne,
ſed magis ab eo quod cognouerat ipſa eſse peccatũ,vel
inſcientẽ reuocare debuerat:quãuis videatur hæc mu-
lier ſciẽs quòd poſt culpam in paradiſo eſse nõ poſset,
metuiſse ne ſola de paradiſo eiiceretur. Deniq; abſcon
derũt ſe ambo poſt culpã. Excludendã igitur ſe eſse co
gnoſcẽs,cõſortio viri quẽ diligebat,noluit defraudari.
Iterum accipe:Non cognitio mali malum eſt, ſed cum
actus implet malitiam,Non enim ſtatim qui nouit ma-
lum,quod malũ eſt facit,ſed qui quod malum eſse no-
uit operatur. Incentiuũ autẽ ad operandum quod ma-
lum eſt,aut iracundia aut cupiditas eſse conſueuit. Nec
ſtatim neceſse eſt vt habẽs ſcientiã mali faciat quid im-
probũ nouit,niſi aut iracũdia aut cupiditate vincatur.
H Vnde quod diximus incẽtiuũ peccãdi,vel ira vel cupidi
tas eſt,vel plerunq; formido,licet ex formidine oriatur
cupiditas,dum vnuſquiſq; vult vitare quod metuit. Et
ideo recte iracundiam & cupiditatẽ duorũ reliquorum
poſuimus incentiua vitiorũ. Cõſideremus igitur vtrum
Eua his ad vitiũ ſtimulis incitata ſit. Sed neq; iraſcebatur marito,neq; cupiditate victa eſt: in ſecundo dũtaxat
errat,vt edendum viro daret quod iam ipſa guſtauerat.
Primo fuerit cupiditas author erroris vt ipſa ederet,ſe-
quentiſq; fuit cauſa peccati. Quod enim iam guſtaue-
rat,deſiderare nõ poterat,& guſtando mali fuerat ſciẽ-
tiam cõſecuta. Malum igitur quod aduerterat,in virum
deriuare non debuit,neque coniugem proprium præ-
uaricatorem diuini facere mandati. Sciens igitur pru-
dẽnſq; peccauit, ſciens virum in ſuum traxit errorem.
Alioquin inuenietur falſus eſse de ligno ſcientiæ boni
& mali ſermo,ſi etiam poſteaquam de ea arbore man-
ducauit,ſcientiam mali habere non potuit. Quod ſi ve
rus eſt ſermo,cupiditatis vtique cauſam habere nõ po-
I tuit:licet plerique ſic excuſandum putent,quod diligẽs
virum ab eo timuerit ſeparari,& hanc cauſam cupidita
tis prætendant,quòd eſse voluerit cum marito.

De pertractatione quæſtionis vnde mors acciderit Adæ,vtrũ videlicet à natura ligni,an à deo. Cap. VII.

ITERVM alia quæſtio ſubrepit, vnde mors acciderit Adæ, vtrum à natura ligni eiuſmodi,an vero à deo. Si naturæ hoc ligni aſſcribimus,videtur ligni huius fructus viuificanti inſufflationi dei præſtare. ſiquidem viuificauerat inſufflatio, fructus huius ligni traxit ad mortem. Aut ſi deum operatorem mortis eſse memora
mus,dicũt quod gemina eũ opinione accuſemus, quòd aut ita immitis vt noluerit ignoſcere,cum poſset ignoſcere:aut ſi ignoſcere non potuit,videatur infirmus. Videamus igitur quomodo diluendũ ſit. Niſi fallor,mortis cauſa inobedientia ſint:& ideo homo ipſe ſibi mortis eſt cauſa, non habens deum ſuæ mortis authorem. Neque enim ſi medicus præſcripſerit ægrotanti a quibus videatur cauendum,atque ille ab interdictis nõ putauerit abſtinendum: cauſa ei mortis eſt medicus: ſed vtique ipſe ſibi reus mortis eſt propriæ. Itaque deus qua ſi bonus medicus prohibuit ne Adam nocitura guſtaret. Iterum accipe:Scire bonum melius eſt quam neſcire:& ei qui bonum ſciat,pulchrum eſt ſcire quod malum eſt, vt ſciat cauere quod malum eſt, vt prudens ſubeat cuſtodiæ cautionem. Rurſus autem non ſatis eſt hoc ſolum ſcire quod malum eſt,ne malum ſciẽs ſcien K
tia boni incipias defraudari. Pulchrius eſt igitur vt vtrũ
que norimus,vt & quia ſcimus bonum, fugiamus quod
malum eſt:& ex eo quod cognoſcimus malum, boni
gratiam præferamus. Sed ita debes vtrunque ſcire, vt
profunde noueris,& quod noueris exequaris, actuſque
ſcientiæ congruat. Alioquin tolerabiliorem ſcriptura
indicat eum qui vtrunque neſciat,quàm qui perfunctorie vtrunque cognouit. Grauat enim ſcire quod vel exe
qui vel vitare non poſsis. Grauat ſcire ſine vſu atq; ope
re cognitionis profundę. Denique obeſt ad exiſtimationem medico ſcire quid proſit & quid noceat ægro,
niſi cognitione ea quemadmodum oportet vtatur: &
ideo non eſt cognitio bona niſi ea vtaris vt oportet.
Item accipe:Non fruſtra lignum ſcientiæ boni & mali
productum eſt in medio paradiſi: & ſi cuicunque ho-
mini productum eſset,ſuperflua interdictio. Sed neque
fruſtra factum eſt,neque alii niſi homini factum eſt, qui
mandatum accepit,vt non ſolo eo, ſed eo cum cæteris
vteretur. Nam ſi multa diſcutias,complura reperies, &
plane innumera,quæ ei qui vti neſciat, poſsint nocere.
Nec ipſas diuitias inuenies fructuoſas ſi habens diues
ſubſidia largitatis,neget alimenta pauperibus,excludat
inopem ſubſidio deſtitutum, aliena extorqueat, quia
prævalet poteſtate. Pulchritudo ipſa,& gratior corpo-
ris forma frequenter in vitiũ quàm deformitas trahit.
Nũquid igitur quiſquã deformiores quàm pulchriores
filios habere deſiderat,& inopes potius liberos ſuos cu
pit eſse quàm diuites? Plura ſunt huiuſmodi quæ nõ ad L
impudentiã largientis referenda ſunt,ſed ad male vten
tis errorẽ. Et ideo vtentẽ accuſandũ potius q̃ donãtem.

De abſolutione quæſtionũ quas quidam circa præſcientiam dei de præuaricatione Adæ, & impreſsionem opinionis boni & mali faciunt. Caput VIII.

ITERVM quæſtio. Sciebat præuaricaturũ deus Adam mandata ſua,an neſciebat? Si neſciebat,non eſt iſta diuinæ poteſtatis aſsertio. Si autem ſciebat,& nihilominus ſciens negligen
da mandauit,nõ eſt dei aliquid ſuperfluum præcipere.
Superfluo aũt præcepit primoplaſto illi Adæ quod eum
nouerat minime ſeruaturũ. Nihil aũt deus ſuperfluo fa
cit. Ergo non eſt ſcriptura ex deo. Hoc enim obiiciunt
qui vetus nõ recipiunt teſtamentum,& has interſerunt
quæſtiones. Verum hi ſua ſententia & opinione vincen
di ſunt. Cum enim noui teſtamenti non refutant fidem, M
exemplo ſunt arguendi vt vetus credant:quoniam cum
ſibi diuina præcepta & facta conueniãt, vnius authoris
teſtamentum vtrunq; liquet eſse credendũ. Diſcant igi
tur non ſuperfluum,nõ iniuſtũ etiã præuaricaturo præ-
ſcriptũ eſse mãdatũ. Nã & ipſe dominus Ieſus elegit Iudam,quẽ proditorẽ ſciebat. Quẽ ſi per imprudentiã electum putãt,diuinæ derogant poteſtati. Sed hoc æſtimare non poſsunt,cum ſcriptura dicat quia ſciebat Ieſus
quis eum proditurus eſset. Conticeſcãt igitur repugna-
tores iſti veteris teſtamenti. Sed quoniam etiam genti- Ioan.13.
libus,ſi forte iſtud obiecerint,reſpondẽdũ videtur, qui
exẽplum non recipiũt,rationẽ exigunt:accipiunt etiam
ipſi qua ratione dei filius vel præuaricaturo mandaue-
rit,vel elegerit proditurũ. Venerat dominus Ieſus oẽs
ſaluos facere peccatores:etiã circa impios oſtẽdere ſuã
debuit voluntatem. Et ideo nec proditurũ debuit præ-
terire,vt aduerterent oẽs quòd in electiõe etiam proditoris ſui,ſeruandorũ omnium inſigne prætẽdit, nec in
eo læſus eſt vel Adam quia mandatũ accepit, vel Iudas
quia electus eſt. Non enim neceſsitatẽ deus vel illi præ-
uaricationis,vel huic proditionis impoſuit, quia vterq;
ſi quod acceperat cuſtodiſset,à peccato potuit abſtine-
re. Deniq; nec Iudæos oẽs credituros ſciebat, & tamen
ait:Non veni niſi ad oues perditas domus Iſrael. Ergo Matth.15

A non in mandante culpa est,sed in prævaricante peccatū est.Et quod in deo fuit,ostēdit omnib⁹ quòd oēs voluit liberare.Nec tamen dico quia prævaricationē nesciebat futurā,immo quia sciebat asserо,sed nō ideo pereū tis proditoris inuidiam in se debuit deriuare,vt adscriberetur deo quod vterq; sit lapsus. Nunc autē vterque redarguitur,atq; reconuincitur,quia & ille mandatū ne laberetur accepit,& hic etiā in apostolat⁹munus assciтus est,vt vel beneficio dei reuocaretur a proditiōis affectu:simul vt dum alii reuincūtur,prodesset omnibus. Non enim consisteret peccatū si interdictio nō fuisset. Non consistēte aūt peccato,non solum malitia sed etiā virtus fortasse nō esset:quę nisi aliqua malitiæ fuissent semina,vel subsistere vel eminere non posset. Quid est enim peccatum,nisi prævaricatio legis diuinæ, & cælestium inobedientia præceptorum? Non enim auribus corporis de mandatis cælestibus iudicamus, sed cū esset dei verbum, opiniones quædam nobis boni & mali pullulauerunt,dum id quod malum est, naturaliter intelligimus esse vitandum:& id quod bonum est, naturaliter nobis intelligimus esse præceptum. In eo igitur vocem domini videmur audire, quod alia interdicat, alia præcipiat.Et ideo si quis nō obedierit illis quæ semel à deo præcepta credimus,pœnæ obnoxius æstimatur:dei autem præceptum non quasi in tabulis lapideis atramento legimus inscriptum,sed cordibus nostris tenemus impressum spiritu dei viui. Ergo opinio nostra sibi legem facit.Si enim gētes quę legē non habent,naturaliter ea quæ legis sunt faciūt:eiusmodi legē non habētes ipsi sibi sunt lex,qui ostēdunt opus legis scriptum in cordibus suis.Opinio igitur humana sibi tanquā dei lex est. Iterum hinc aliam faciunt quæstionem,vt ad vicem mandati eius quod diximus in hominis opinione consistere,hāc ipsam opinionē impressam a deo nobis
B tanquā præscriptū diuinæ legis accusent. Nouerat, inquit,hominem peccaturum qui creauit eum, & has opiniones boni & mali impressit,an non nouerat?Vt si dixeris quia non nouerat,alienum à maiestate dei sentias. Si autem dixeris quia sciens deus peccaturū hominem, communes tamē opiniōes ei boni & mali impressit, vt propter admixtionem malorum vitæ perpetuitatē seruare non posset:sicut in illo non præsagum futuri, ita in hoc nō bonum deum significare videaris. Atq; hinc argumentātur quia non est creatura hominis à deo facta.Nā sicut supra ostēdim⁹ eos dicere quòd nō est mādatum dei,sic & hic dicunt. Non ergo creatura hominis à deo:quia deus malū non fecit. Homo autem opinionem accepit mali,dum à malis præcipitur abstinere,Hoc autē genere alium bonū deum, alium operatorem hominis conātur asserere. Quibus respondendum est illico secundū opinionē suam. Si enim hominē nolunt à deo factum,quia peccator est homo, & hoc refugiunt,ne bonus deus peccatorem fecisse videatur, quia non putant bonum qui fecerit peccatorē:dicant vtrum operatorē hominis à deo factum putent. Si enim à deo factus ille(vt dicūt)operator est hominis,quomodo bonus deus operatorem mali fecit?Vtiq; non bonus. Nam qui peccatorem facit non bonus,cauendum ne grauius sit operatorem peccatoris fecisse. Debuit enim bonus deus prohibere natiuitatem eius qui peccati substantiā
C habebat inducere. Quòd si dicūt non esse genitum operatorem, requirendum vtrum bonus deus potuerit inhibere quoquo modo incipientem malitiam, an non potuerit.Si enim nō potuit,infirmus: si potuit & nō fecit,non bonus.Ergo si sibi ista non congruunt,nec suæ sibi hæreticorum conueniunt opiniones. Requiramus ne forte rationis fuerit,qua causa deus siue geniti siue nō geniti illius operatoris sic velit malitiā introire in hunc mundū,cum possit inhibere.Itaq; seruantes vnū & eundem deum bonū atq; operatorē, id si possimus astruamus,quod gratiæ vtriq; conueniat,nec accusationis eorum declinemus inuidiam,qui ita dicūt:Quomodo bonus deus qui non solum passus est introire in hūc mundum malitiam,sed etiam in tantam confusionem venire permisit?Verum hæc accusatio tunc locum haberet, si ita animæ vim & intimæ secreta mentis inficeret, vt nullo pacto posset aboleri, & immedicabilium vulnerum menti atq; animæ nostræ virus insideret.esset enim aptior huius quærelæ locus,quod cū omnia possit deus, hominem tamen perire sit passus. Verum cum deus nostri misericors respuēdi erroris remedia reseruauerit, abolendiq; omnis contagii non aboleuerit facultatem: quomodo irrationabile vel iniustum est si permisit nostrum materiale tentari quadam trepidatione fragilitatis humanæ,& fœneratior postea gratia per pœnitentiā delictorum in hominis rediret affectum, & fragilitatis suæ conscius,quòd tam facile à diuinorum mādatorum serie deuiando trepidauerit,tāquam clauum animæ fluctuantis mandata cælestia timeret amittere, diuinæ misericordię tribuens quod recepit amissum, & sibi aliquid vsurpans gratię quod reuertit.

Cur deus cum mandatū daret homini,de manducā-
do & non manducando putauerit esse mandādū. Qua etiam ratione dominus deus Adæ dixerit, Morte morie
mini:& quid interfit vtrum aliquis dicat moriemini,an addat,morte moriemini. Caput IX.

NVNC quæ sit illa ratio consideremus, quid sit istud quòd cum mandatum daret homini de illa admirabili beatáq; vita præscribēs,ne cōtra faciens morte moreretur, de manducādo & non manducando putauerit esse mādadū. Sunt enim qui putant nequaquam mandatum istud conuenire cęli & terræ atq; omnium creatori:nequaquam dignum incolis paradisi,eò quòd illa vita similis angelorum sit. Et ideo non terrenum & corruptibilem hunc cibum esui fuisse possumus æstimare,quia qui non bibunt neq; mā E
ducāt,erūt sicut angeli in cælo. Cum igitur in cibo neq; præmiū sit,quia ea nos non commendet deo:neq; magnum periculū sit,quia neq; quod intrat in os, coinquinat hominem,sed quod exit de ore: videtur sine dubio à tanto authore non esse præceptum, nisi hunc cibū ad illud propheticū referas,quod pro magno præmio dominus de sanctis pollicetur suis:Ecce qui seruiūt mihi, Esa.65.
manducabunt,vos autē esurietis. Hic est enim cibus in quo vita definitur æterna,quo quisquis fuerit defraudatus,morte morietur. Quādoquidē panis viuus atq; cælestis ipse dominus est,qui vitā dat huic mundo. Vnde & ipse ait:Nisi manducaueritis carnē meā,& biberitis sanguinem meum,nō habebitis vitam ęternam. Erat ergo Ioan.6.
panis aliquis de quo præscripserat edendum paradisi incolis. Quis ille?Accipe quē dicat:Panem,inquit, angelorum manducauit homo. Est enim bonus panis si facias voluntatē dei. Vis scire qui bonus panis? ipse filius Psal.77.
manducat hunc panem,de quo ait:Meus cibus est vt faciam voluntatē patris mei qui in cælis est. Iterum videamus qua ratiōe domin⁹deus Adæ dixerit:Morte moriemini:quid interfit vtrū aliquis dicat,moriemini: an addat,morte moriemini. Ostēdere enim debemus nihil superfluū in dei esse mādato. Itaq; hoc arbitror,cū duo sibi sint cōtraria,mors & vita: secūdū simplicē sermonē Ioan.4.
à vita viuere dicimus, à morte mori. Si autē geminare
velis vtrūq;,quia vita vitā facit,dicitur, Vita viuit: sicut F
habes in lege. Et quia mors mortē facit, dicitur: Morte morietur. Nō est aūt superflua ista geminatio. est enim vita ad mortē,& est mors ad vitā:quia quis & dum viuit moritur,& dum moritur viuit. Fiūt ergo quatuor distinctiones,vita viuere,morte mori,morti viuere,vitę mori. Cum igitur hęc se ita habeāt, vsus & consuetudinis præiudicium debemus excludere,quia vsus hoc habet, vt communiter dicatur viuere & qui vitæ viuit, & qui morti viuit:& cōiter dicatur mori vel ille qui morti moritur,vel ille qui vitæ. Itaq; ex quatuor illis duo signifi-

G eat,vt dicat viuentem viuere,nec melius deteriusq; distinguat,& dicat morientem mori, nec inter malam & bonã mortẽ videatur esse discretio. Nã indiscreta quædam vita significatur,qualis irrationabilium aut etiam paruulorum,& indiscreta mors æque sequestratio. Igitur vsu communi quid sit vita viuere, & quid sit morte mori,& quid sit viuere morti,& mori vitæ,cõsiderem⁹. Puto enim secundũ scripturas,quia vita viuere admirabilem quandam illam vitam beatamq; significet,& hũc viuendi vsum spirandiq; munus cum beatæ vitæ gratia veluti cõiunctum,& quadã participatione permixtũ demonstrare videatur. Hoc est enim vita viuere, virtute viuere,beatæ vitæ actus habere in istius corporis vita. Contra aũt morte mori quid est aliud nisi cum morte corporis deformitatem significare morientis, cuius & caro cõmuni viuendi munere defraudetur, & anima vitæ æternæ vsum habere non possit? Est etiam qui vita moritur,vt qui viuit corpore,sed actu moritur suo: quales illi sunt quibus ait propheta: Descẽdunt in infernũ viuentes. Et illa de qua Apostolus dicit: Quoniam viuens mortua est. Quartũ supersest, quòd sunt qui etiam morte viuunt,vt martyres sancti, qui vtiq; moriũtur vt viuant. Moritur caro,sed viuit gratia mortuorum. Ergo absit a nobis vt participes mortis viuamus, sed contra participes vitæ moriamur. Sanctus enim nec vitæ istius se vult esse participem,qui ait: Cupio dissolui, & cum Christo esse,multo enim melius. Et alius: Heu me quòd incolatus meus prolongatus est. Dolẽs vtiq; cum cõsortia vitæ speret æternæ,istius vitæ fragilitate se con
H tineri. Et ideo possum econtrario dicere, quia etsi vita viuere bonũ est,vitæ tamen viuere ambiguũ sit. Potest enim dici quis vitæ viuere,hoc est,vitę æternę istius vita corporis militare. Potest etiam dici vitæ viuere, hoc est vel quemcunque vel sanctum istius vitæ habere desiderium corporalis. Vt verbi gratia si quis ideo honeste putet esse viuendum, vt is longæuitatẽ vitæ bonis actibus consequatur,quales plerique infirmiores sunt quos hęc vita delectat. Sicut ergo vitę viuere quid sit accepimus:quid sit morti mori accipiamus, vel morte mori. Possunt enim esse qui moriãtur morti,& qui viuãt vitę. Nam qui nõ ita viuit,vt secundũ mortẽ animæ suæ viuat,is morti moritur,quia non est obnoxius morti, id est nexus eum erũnosę mortis amisit,nõ constringitur vinculis mortis æternę. Mortuus est morti,hoc est mortuus est peccato,mortuus est pœnæ. Cui cõtrarium est pœna viuere,hoc est quando quis viuit ad pœnã, viuit ad mortem. Qui autem moritur ad pœnam,moritur ad mortem. Est etiã qui in hac vita positus moriatur ad vi-
I tam,sicut ille qui ait: Viuo autẽ iam non ego, viuit autẽ in me Christ⁹. Peccato enim mortuus est,deo viuit,hoc est,mors in eo mortua est,sed vita viuit, qui est dominus Iesus. Ergo bona vita eorum qui deo viuunt, mala vita eorum qui peccato viuunt. Est etiam media vita,vt animantium cæterorum,sicut habes scriptum: Producat terra animã viuentẽ secundũ genus. Est vita etiam mortuorũ,vt deus Abrahã,& deus Isaac,& deus Iacob, quia deus mortuorũ nõ est,sed viuorũ. Sunt etiã quibus cõmunitas est quædã mortis & vitæ, de quibus ait apostolus dicẽs: Si cõmortui estis,& cõuiuetis. Si enim complãtati,inquit,sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectiõis erimus: sciẽtes quia vetus homo noster simul confixus est cruci,vt destruatur corpus peccati,vt vltra nõ seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est a peccato. Sicut aũt figuras multas vitæ diximus,ita etiam mortis inuenimus. Dicitur enim mors mala,secũdum illud: Anima quæ peccat,ipsa morietur. Dicitur & mors cõiter,sicut habes verbi gratia quia Adam vixit tot annos,& mortuus est, & appositus est ad patres suos. Dicitur etiã mors per baptismatis sacramẽtum,sicut habes: Cõsepulti sumus cũ illo per baptismũ in morte. Et alibi: Si aũt mortui sumus cũ Christo, credimus etiã quòd simul viuem⁹ cũ illo. Vides quia mors K quidem appellatione dicatur,sed hæc vita sit nostra.

Pſal.54. 1.Timo.5. Philip.1. Pſal.119. Roma.6. Ezec.18. Roma.6.

De absolutione quæstionum incidentium circa factionem mulieris Adæ. Caput x.

ITEM alia quæstio,(quia dixit dominus: Nõ est bonum solum esse hominem.)Primo omnium cognosce quia in superioribus vbi hominem finxit deus de limo terræ, non addidit: Vidit deus quia bonum est, quẽadmodum in singulis operibus suis. Nam si dixisset illic bonum esse quia homo factus est,inueniretur hoc esse contrarium,vt hic bonum non esse diceret, cũ in superioribus bonum esse dixisset. Sed hoc ibi cognosce vbi solum Adam fecit. Cęterum vbi cõmuniter cõprehendit virum & mulierem factos, licet ne ibi quidẽ dixerit,specialiter tamen quia postea habet, Vidit deus omnia quæ fecit,& ecce erant bona valde: euidenter est declaratũ bonũ esse quòd & vir sit factus,& mulier. Sed ex hac quæstione alia quæstio rursus emersit. Quomodo enim quãdo solus factus est Adã, nõ dictum est bonum esse factum Adã: quando aũt & mulier ex eo facta est,tũc esse bona omnia cõprehẽsum est: Licet illic omnẽ laudauerit creaturã,& vniuersitatis creatio fit pbata,quoniã in homine naturæ prædicata cõitas est: tamẽ nõ videtur ociosum qua ratiõe vbi solus factus est Adã, non solũ nequaq; prædicatio boni cõplacito operi adiecta sit,sed etiã dictum sit nõ bonũ esse solũ hominẽ, cũ sciamus quòd antequã fieret mulier, nõ errauerit Adã: postea vero q; mulier facta est,prior diuinũ, præuaricata mãdatũ,etiã virũ suũ traxerit in errorẽ, & icẽtiũ ei⁹ L extiterit. Si igitur viro culpę author est mulier, quẽadmodũ pro bono videtur adiecta? Verũ si cõsideres quia deo vniuersitatis est cura, inuenies plus placere domio debuisse id in quo esset causa vniuersitatis, q; cõdẽnãdũ fuisse illud in quo esset causa peccati. Et ideo quia ex viro solo nõ poterat humani esse generis ꝓpagatio, ꝓnũciauit dominus non esse bonum solũ hominẽ, Maluit enim deus plures esse quos saluos facere posset, & quibus donaret peccatũ, q; vnum solũ Adã qui liber esset a culpa. Deniq; quia idẽ vtriusq; author est opis, venit in hunc mũdũ vt saluos faceret peccatores. Postremo nec Cain parricidii reum priusquã generaret filios, passus est interire. Ergo propter generationẽ successionis humanę debuit mulier adiici viro. Deniq; hoc ipsa verba declarant dicẽtis dei non bonũ solum esse hominẽ. Nã etsi mulier prior peccatura erat,tamẽ redẽptionem sibi paritura nõ debuit ab vsu diuinæ operationis excludi. Quãuis enim Adã non est seductus, mulier aũt seducta 1.Timo.2. & in præuaricatione fuerit: salua tamẽ,inquit,erit per filiorũ generationẽ: inter quos generauit & Christũ. Nec M illud ociosum quòd nõ de eadẽ terra de quã plasmatus est Adã,sed de ipsius Adæ costa facta sit mulier, vt scire mus vnã in viro & muliere corporis esse naturã, vnum fontẽ generis humani. ideo nõ duo à principio facti vir & mulier,neq; viri duo,neque duæ mulieres, sed primũ vir,deinde ex eo mulier. Vnã enim naturam volens hominum constituere deus,ab vno principio creaturæ hujus incipiens,multarũ & disparium naturarum eripuit facultatem. Faciamus,inquit,ei adiutorium simile sibi. Adiutoriũ ad generationẽ cõstitutionis humanę intelligimus. Et vere bonũ adiutoriũ. Nã si ꝑ meliore accipis adiutoriũ,maior quædam in causa generationis operatio mulieris reperitur: sicut isti⁹ terrę, quę semina primo accepta cohibendo paulatim fotu suo adolescere facit,& producit in segetẽ. In eo igitur adiutoriũ bonum mulieris: quanquã etiam inferior dicatur adiutor, vt & in vsu reperimus humano,quia dignitate potiores plerumq; adiutorem meriti inferioris ascisc unt.

De solutiõe quęstionũ occurrẽtiũ circa adductionẽ bestiarũ & volatiliũ ad Adã,soporẽ quoq; ipsi⁹ Adę,atque existẽtiã bestiarũ & pecorũ in paradiso. Cap. xi.

A SPECTA nunc cur deus adhuc finxerit de terra omnes bestias agri, & omnia volatilia cæli,& adduxerit ea ad Adam vt videret quid vocaret ea. Qua ratione hoc factum est, cum tantummodo bestias agri, & volatilia cæli ad Adam adduxerit deus? Erant enim pecora secundum genus suum. Denique habes infra: Quia imposuit Adam nomina omnib⁹ pecoribus, & omnibus bestiis agri. Adæ autem non est inuentus adiutor similis illi. Quæ igitur adsolutio est, ni si quia indomitæ bestiæ,& volatilia cæli diuina potestate ad hominẽ deducãtur? De pecoribus autem domitis congregandis & homo habuit potestatem. Itaque illud diuinæ operationis fuerit, hoc humanæ diligentiæ. Simul accipe qua causa omnia deducta sint ad Adam: vt in omnibus videret ex vtroque sexu substantiam constare naturæ, id est, ex masculo & fœmina,& ipse vsu ex emploq; cognosceret necessarium sibi consortium mulieris adiectum. Et immisit, inquit, deus soporẽ in Adã, & obdormiuit. Quis est iste sopor, nisi quia paulisper ad coniugium copulandum cum intendimus animum, veluti intentos oculos ad dei regnum, inclinare atq; inflectere videmur ad quendam somnum istius mundi, & paulisper obdormire diuinis, dum in secularibus mundanisq; requiescimus? Deniq; posteaq̃ soporem immisit in Adam dormiuit, tunc ædificauit dominus deus costã quã sumpsit de Adam, in mulierẽ. Bene ædificauit dixit, vbi de mulieris creatiõe loquebatur, quia in viro & mu
B liere domus videtur quædam plena esse perfectio. Qui sine vxore est, quasi sine domo sit, sic habetur. Sicut enĩ vir publicis officiis, ita mulier domesticis ministeriis habilior æstimatur. Cõsidera quia ex corpore costam sumpsit, non ex anima portionem, hoc est, nõ anima ex anima, sed os de ossibus meis,& caro de carne mea, hæc vocabitur mulier. Ergo causam humanę generatiõis agnouimus. Sed quia plerosque mouet qui diligentius intuentur, quomodo si vel primo magnum munus dei fuit circa homines, vt in paradiso homines collocarentur, vel postea magnorum remuneratio videretur esse meritorum, vt ad paradisum iustus vnusquisque rapiatur, dicuntur etiam bestiæ,& pecora agri,& volatilia cæli in paradiso fuisse. Vnde plerique paradisum animam hominis esse voluerunt, in qua virtutum quædam germina pullulauerint. Hominem autem & ad operãdum, & ad custodiendum paradisum esse positum, hoc est, mentem hominis, cuius virt⁹ animam videtur excolere, nec solum excolere, sed etiam cum excoluerit custodire. Bestiæ autem agri,& volatilia cæli quæ adducũtur ad Adã, nostri irrationabiles motus sunt, eò quòd bestiæ vel pecora quædam diuersæ sint corporis passiones, vel turbulentiores, vel etiam languidiores. Volatilia autem cæ
C li quid aliud æstimamus, nisi inanes cogitationes, quæ velut volatilium more nostram circunuolant animam, & huc atque illuc vario motu sæpe traducunt? Propterea nullus inuentus est menti nostræ similis adiutor, nisi sensus, hoc est, αἴσθησις. Similem sibi solam νοῦς noster potuit inuenire. Sed forte arguas, quia hæc quoque deus in tali paradiso locauit, hoc est passiones corporis, & vanitatem quandam fluctuantium vel inanium cogitationum, quod ipse nostri fuerit author erroris. Considera quid dicat. Habete, inquit, potestatem piscium maris,& volatilium cæli,& omnium repentium, quæ repũt super terram. Vides quòd ille tibi tribuerit potestatem, vt de omnibus iudicare tu debeas, singulorũ genera iudicii tui sobria definitiõe discernere. Vocauit ad te omnia deus, vt supra omnia mentem tuam esse cognosceres. Cur quæ tibi similia minime reperisti, ascisce re tibi & copulare voluisti? Dedit tibi certe sensum quo vniuersa cognosceres,& de cognitis iudicares: meritoq; de illo fœcundo paradisi agro iectus es, quia non potuisti seruare mandatum. Sciebat enim deus esse te fragilem, sciebat iudicare nõ posse, ideo dixit quasi fragiliorib⁹:
Nolite iudicare vt non iudicemini. Ergo quia sciuit in- Mat.7.
firmum te esse ad iudicandum, voluit obedientem esse D
mandato. ideo præceptum posuit. Quod si non præuaricatus esses, periculum incerti iudicii incidere nequiuisses. Itaque quoniam iudicare voluisti, ideo addidit: Ecce Adam factus est tanquã vnus ex nobis, vt sciat bonum & malum. Voluisti tibi arrogare iudicium, pœna praui iudicii refutare non debes. Posuit tamen te contra paradisum, ne memoriam eius possis abolere. Denique iusti in paradisum sæpe rapiuntur, sicut Paulus raptus est in paradisum,& audiuit verba ineffabilia. Et tu si à primo cælo ad secundum, à secũdo cælo ad tertium mẽtis tuæ vigore rapiaris, hoc est, quod primum vnusquisque homo est corporalis, secundo animalis, tertio spiritalis: Si ita rapiaris ad tertium cælum, vt videas fulgorem gratiæ spiritalis: Animalis enim homo quæ sunt 1.Cor.2.
spiritus dei nescit: & ideo tertii cæli ascensio tibi est necessaria, vt rapiaris in paradisum: rapieris iam sine periculo, vt possis diiudicare omnia, quia spiritalis diiudicat omnia, ipse autem à nemine diiudicatur. Et fortasse quasi adhuc fragilis audies verba ineffabilia quæ non licet homini loqui: & tũc quod acceperis reseruato, & qđ audieris custodito. Paulus apostolus custodiebat ne laberetur, vel alios certe faceret errare. Aut fortasse ideo dixit Paulus quia non licet homini loqui, quia erat adhuc in corpore cõstitutus, hoc est, videbat istius corporis passiones, videbat legem carnis suæ repugnantem legi mẽtis suæ. Hoc enim malo intelligi, ne videamur quẽ
E dam adhuc futuri periculi iactare errorem. Si enim vel propter hanc vitam securitas, vt nullos præuaricationis post hanc futuræ laqueos formidemus: ergo quicunque fuerit in paradiso ascensione virtutis, audiet mysteria dei arcana illa atq; secreta, audiet dicentem dominum tanq̃ latroni illi à scelere ad confessionem,& ad fidei la Lucæ.23.
trocinium reuertenti: Hodie mecum eris in paradiso.

De sapientia serpentis,& causa inuidiæ, argumẽtisq; quibus confidebat se posse hominem vincere. Quomodo etiam aggressus fuerit mulierẽ. Quod præterea neq; detrahere aliquid debeamus diuinis mandatis, neq; addere: Vtrum denique præter adiectionem quæ mandato per mulierem fuit applicata, quod additum est, obfuisse videatur,& ex quo ligno deus dixerit esse gustandum.

Cap. XII.

ERAT autem serpens sapiẽtior omnium bestiarum quæ erant super terram, quas fecit dominus deus. Et dixit serpens mulieri: Quid vtiq; dixit deus ne edatis ab omni ligno quod est in paradiso? Cum dicit sapientiorem serpẽtem, intelligis quẽ loquebatur, id est illũ aduersariũ nostrũ, qui tamen F
habet huius sapientiã mũdi. Sed & voluptas atq; delectatio bene sapiẽs dicitur, quod & carnis appellatur sapiẽtia, sicut habes: Quia sapiẽtia carnis inimica est deo. Et Roma.8.
ad exquirẽda delectationũ genera astuti sunt, qui appetentes sunt voluptatũ. Siue ergo delectationem intelligas, quædã est diuino aduersa mandato, & inimica sensibus nostris. Vnde Apostolus ait: Video aliam legem in Roma.7.
membris meis repugnantem legi mentis meæ,& captiuãtem me in lege peccati. Si autem ad diabolum referas, verus inimicus est generis humani. Quæ autem causa inimicitiarum nisi inuidia? Sicut salomon ait: Quia inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Inuidiæ autem causa, beatitudo hominis in paradiso positi. Et Sapien.2.
ideo quoniam ipse diabolus acceptam tenere non potuit, inuidit homini, eò quòd figuratus è limo, vt incola paradisi esset, electus est. Cõsiderabat enim diabolus quòd ipse qui fuisset superioris naturę, in hæc secularia & mũdana ceciderat, homo autem inferioris creaturæ sperabat æterna. Hoc est ergo quod inuidet dicens: Iste inferior adipiscetur quod ego seruare non potui? Iste de terris migrabit ad cælum, cũ ego de cælo lapsus in terram

G sim? Multas vias habeo quibus hominem decipere possim. De limo factus est, terra ei mater est, corruptibilib9 inuolutus est. Etsi anima superioris naturæ, tamē & ipsa lapsui potest esse obnoxia in corporis carcere constituta, quādo ego lapsum vitare nō potui. Est igitur via prima vt decipiatur dum conditione sua maiora desiderat. Hic enim quidam conatus est industriæ. Deinde carnis est quod nō habeat desiderare. Postremo in quo videor ego omnibus esse sapientior, nisi circunscribam hominem, & versutia & fraude contendam? Itaq; machinatus est vt non primo Adam adoriretur, sed Adam per mulierem circunscribere conaretur. Non adorsus est eum qui coram acceperat cæleste mandatum, sed eam adorsus est quę à viro didicerat, nō à deo quid obseruaret, ac ceperat. Neque enim habes quia mulieri dixit deus, sed quia Adæ dixit: & ideo per Adā cognouisse mulier æstimanda est. Cognoscēs igitur hoc loco tētamenti genus, plurima etiā aliis locis tentamenti genera reperies. Alia sunt per principem istius mundi, qui quædā venena sapientiæ in hunc mundū euomuit, vt vera putarent homines esse quæ falsa sunt, & specie quadam hominū caperetur affectus. Non enim semper quasi apertus hostis ingreditur, sed sunt quędam potestates quę amorē simulent, gratiāmq; prætendant, vt paulatim cogitationibus nostris venenum suæ iniquitatis infundat: à quibus oriuntur illa peccata quæ vel ex delectatione, vel ex quadā mentis facilitate nascuntur. Sunt etiam aliæ potestates

H quæ veluti colluctantur nobiscum. Vnde Apostol9 ait:

Ephe.6. Quia non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes, & potestates, & rectores huius mundi tenebrarum harum: aduersus nequitiam spiritalium, quæ sunt in cælestibus. Volūt enim hac quadam contentione nos frangere, & veluti quoddam animæ nostræ corpus elidere. Vnde & Paulus quasi bonus athleta non solum ictus aduersantium potestatum vitare cognouerat, verumetiam aduersantes ferire. Vn-

1.Cor.9. de & ait: Percutio pugnis, non vt aera cædens. Et ideo quasi bonus athleta ad coronam meruit peruenire. Ergo multiplicia tentamenta sunt diaboli. Et ideo bilinguis serpēs habetur, atque lethalis, eò quòd diaboli minister aliud lingua loquatur, aliud corde meditetur. Sunt & alij ministri, qui & cordis & vocis suæ infectas veneno veluti verborum suorum iactant sagittas, quibus dominus ait: Generatio viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? Et dixit serpens mulieri: Quid vtique dixit deus ne edatis ex omni ligno quod est in medio paradiso? Et dixit mulier serpenti: Ex omni ligno paradisi manducabimus, de fructu autem ligni quod est in medio paradisi, dixit deus: Non manducabitis ex eo, neque tangetis ex eo, ne moriamini. Cum

I audieris sapientiorem bestiis omnibus esse serpentem, hic eius iam quære versutiam. Simulat se verba dei dicere, & proprios intexit dolos. Cum enim dixisset deus: Ex omni ligno quod est in paradiso, edetis ad escam: de ligno autem quod est scientia boni & mali, non edetis: qua die autem manducabitis ex eo, morte moriemini: serpens quasi interrogans mulierem, cum dixisset deus, Ex omni ligno quod est in paradiso, edetis: de ligno autem vno non edetis: inseruit mendacium, vt diceret, Ab omni ligno non edetis: cum de vno tantum ligno scientæ boni & mali præceperit deus non esse gustandum. Qua ratione autem fefellerit, nihil mirum, quia ijs qui aliquem circunscribere conantur, consuetudo est fallere. Non est igitur interrogatio ociosa serpētis. Sed vt scias in mandato nullum vitium esse potuisse, respōdit mulier, & ait: Ex omni ligno paradisi manducabimus, de fructu autem ligni quod est in medio paradisi, dixit deus: Non manducabitis ex eo, neq; tangetis ex eo, ne morte moriamini. In mandato quidem nullum vitiū est, sed in relatione mandati. Etenim quantum præsens lectio docet, discimus nihil vel cautionis gratia iungere nos debere mandato. Si quid enim vel addas vel de- R
trahas, præuaricatio quædam videtur esse mandati. Pura enim & simplex mandati forma seruanda, vel testimonij series intimāda est. Plerūq; testis dum aliquid ad seriem gestorum ex suo adijcit, totam testimonij fidem partis mendacio decolorat. Nihil igitur vel quod bonū videtur, addēdum est. Nanq; hic quid offensionis habet prima specie, quod addidit mulier: Neque tāgetis ex eo quicquā. Tangetis enim deus non dixerat, sed, Non edetis. Sed tamen lapsus incipit esse principium. Nam quæ addidit, vel superfluū addidit: vel addendo de ꝓprio, semiplenū intellexit dei esse mādatum. Docet igitur nos præsentis series lectionis neque detrahere aliquid diuinis debere mādatis, neq; addere. nam si Ioānes hoc indicauit de suis scriptis: Si quis apposuerit, inquit, ad hæc, Apoc.22
adijciet in illū deus plagas quæ scriptæ sūt in libro isto: & qui dēpserit de verbis his ꝓphetiæ huius, delebit de9 partē illius de libro vitæ: quāto nihil diuinis mādatis est detrahēdum? Hinc ergo cœpit præuaricatio prima esse mādati. Et plerique putāt hoc vitiū nō esse mulieris, sed Adæ fuisse: ita Adā dixisse mulieri, dum eā vellet facere cautiorē, vt adderet mādasse deum, Neque tāgetis ex eo quicquam. Habemus enim quia Adam nō Eua mandatum acceperit à Deo. Nondū enim mulier formata fuerat. Ipsa quidem verba Adæ quibus mulieri dicit, formā seriemque mandati non prodit lectio: sed intelligimus per virum ad mulierem seriem transisse mandati. Vi- L
derint tamen alij quid sentiant, mihi tamen videtur à muliere cœpisse vitium, inchoasse mendacium. Nam etsi de duobus videatur incertum, tamen sexus prodit qui prius potuerit errare. Adde quia præiudicio illa constringitur, cuius & postea prior error inuentus est. Viro enim mulier, non mulieri vir author erroris est. Vnde & Paulus ait: Adam, inquit, non est deceptus, mulier 1.Tim.2
autem seducta in præuaricatione fuit. Nunc videamus vtrum præter adiectionem quæ mandato est applicata, quod additum est, obfuisse videatur. Nam reuera si bonum est, neque tangetis ex eo, & ad cautionem proficiebat: cur deus hoc minime interdixerit, immo nō interdicendo permisisse videatur? Itaque vtrunque quærendum, qua ratione nec permiserit, nec interdixerit. Sunt enim qui dicant, qua ratione quod fecit videri, non iussit & tāgi? Verū cū in eo ligno audieris naturā fuisse scientiæ boni & mali, potest æstimari quia noluit te malū tangere. Satis est enim nobis videre Satanā sicut fulgur de Luce.10
cælo cadentē, secundū vocē domini, & dantē escam nō luminis sed noctis & tenebrarū filiis, quia scriptum est: Dedit eum in escam populis Aethiopum. Hoc igitur de Psal.73
eo dictum est, quod non mandauerit tangi. Quod autem non prohibuerit, quid intelligam, accipe. Sunt multa quæ noceant si ante voluerimus haurire, q̄ quæ sint tilla cognoscere. Nam & de cibis & potu pleruque vsu ve- M
nit. Quippe si id quod amarum est, ante cognoscas, indues patientiam. Et si intelligas illa quæ sunt amara, pdesse, & indues tolerantiam, ne offendat amaritudo te repentina, & incipias reuicere profutura. Prodest ergo ante cognoscere, vt ex eo quod cognoueris profuturū, nec amara fastidias. Sed hæc minus nocere possunt: illud quod magis, nisi prouideatur, nocere possit, aduerte. Gentilis quidam est, ad fidem tendit: Catechumenus est, maiorē vult accipere doctrinæ & fidei plenitudinē. caueat ne dum vult discere, male discat, & discat à Fotino, discat ab Arrio, discat à Sabellio: tradat se huiusmodi magistris quorū quædā eū teneat authoritas: & inductus quadā magistrorū præsumptione, teneris sensibus impressa diiudicare nō nouerit. Prius igitur oculis mētis perspiciat quid sequatur, videat vbi vita sit. Tangat deniq; diuinarum vitalia lectionum, vt nullo prauo offendatur interprete. Legit ille Sabellius: Ego in patre, & Ioan.14.
pater in me: & dicit vnam esse personam. Legit Fotinus: 1. Tim.2.
Quia mediator dei & hominū homo Christus Iesus. Et Ioan.7.

A alibi, Quid me vultis occidere hominem? Legit etiã Ar-
Ioan. 14. rius quia dixit, Quoniã pater maior me est. Legitur qui
dem manifestum, sed qua ratione dictum sit, debet ante
pertractare secum, vt rationem dictorum possit aduer-
tere. Ducitur quadam magistrorum authoritate, & ꝓfu
isset ei non quæsisse, quàm talem inuenisse doctorẽ. Sed
Leui. 24. etiam gentilis si quis scripturas accipiat, legit: Oculum
Mat. 5. 1 pro oculo, dentem pro dente. Legit etiam: Si scandaliza
uerit te dextera tua, abscinde illam. non intelligit sen-
sum, nõ aduertit diuini arcana sermonis. peius labitur,
quàm si nõ legisset. Et ideo docuit quemadmodum dei
verbum inuestigare deberent: non perfunctorie, nõ im
1. Ioan. 1. prouide, sed diligẽter atque solicite. Quod erat, inquit,
ab initio, quod audiuimus, & quod vidimus, oculis no-
stris perspeximus, & manus nostræ perscrutatæ sunt de
verbo vitæ: & vidimus, & testamur, & annunciamus vo-
bis. Vides quod ante velut manibus quibusdam perscru
tatus sit dei verbum, & postea annunciauerit: & ideo ni-
hil Adæ & Euæ fortasse nocuisset verbum, si pertractan
tibus diligenter mẽtis quibusdam manibus ante tetigis
sent. Infirmi enim pertractando, & diligentius requiren
do, vniuscuiusque quam non intelligunt possunt inue-
stigare sententiam. Certe illi infirmi id lignũ in quo sci
entiam mali esse cognouerant, ante, quemadmodũ tan-
gerent, debuerant perscrutari. Nam & mali sæpe nobis
potest prodesse cognitio. Et ideo diaboli fraudes vel in
hac legimus lectione, vel in prophetia, vt discamus quẽ
B admodũ artes eius cauere possimus. Cognoscenda sunt
enim tentamenta eius, non vt sequamur, sed vt docti in
structique caueamus. Sunt hoc loco qui dubitationẽ ha
beant vtrum ex omni ligno ita dixerit deus esse gustan-
dum, aut cum de omni ligno, ita de scientię boni & ma-
li ligno gustaretur: an vero de omni ligno gustandum,
de solo ligno scientiæ boni & mali dixerit non esse gu-
standum. Qui ne id quidem putant inutilis esse ratio-
nis, quod quanuis noxia esca huius ligni fuerit, tamen si
cum cæteris ederetur, noxia esse non posit: quandoqui
dem etiam antidotum Theriacum de corpore serpentis
confici solere dicatur, quod vtique virus corpúsque ser
pẽtis cum solum sumitur, nocet: cum admiscetur aliis,
sanitati est & saluti. Sciẽtia quoque boni & mali, si quis
sapientiæ habeat, si quis vitæ semper intendat, si quis cæ
tera virtutum genera consequatur, nequaquam inuti-
lis æstimatur. Hac igitur ratione pleriq; putauerunt pos
se etiam illud intelligi, vt videatur deus id inhibuisse,
ne absque cæteris solum lignũ scientiæ boni & mali gu
staret, non prohibuisse cum cæteris. Et hoc ideo putant
dictum, quia ait deus ad Adam: Quis tibi indicauit quo-
niam nudus es, nisi de ligno à quo præceperam tibi ab
hoc solo ne manducares, manducasti? Quod videretur
C dare aliquem interpretandi locũ, nisi mulier in superio
ribus dicente serpente, Quid vtique dixit deus, Ne eda-
tis ab omni ligno qđ est in paradiso? respõdisset. Quod
est in medio paradisi, dixit deus, Non manducabitis ex
eo. In quo quanuis mulieris præuaricaturæ fides videa-
tur infirmior, tamen non omnibus Adam spoliabo vir
tutibus, vt videatur in paradiso nullam assecutus fuisse
virtutem, nihil de cæteris gustauisse lignis priusquã cul
pam incidisset, quàm fructus esse aliquos consecutum.
Non spoliabo ergo Adam, ne genus humanum omne
dispoliem: quod innocens est antequam sensum accipi-
Mat. 18. at scientiæ boni & mali. Neque enim ociose dictum est:
Nisi conuersi fueritis, & efficamini sicut puer iste, non
intrabitis in regnum cælorum. Puer enim cum maledi-
citur, non remaledicit: cum percutitur, non repercutit:
ambitionum & rapinarum tentamenta non nouit. Er-
go verius puto, quod ne cum aliis quidem fructibus li-
gnum edendũ esse præcepit. Nam etsi bona sciẽtia per-
fecto, imperfecto tamen inutilis est. Imperfectum ause-
rim omnem hominem dicere, quando ipse Paulus qua-
Philip. 3. si imperfectus dicat: Non quod iam acceperim, aut iam
perfectus sim, sequor autem si comprehendam. Et ideo Mat. 7.
imperfectis dicit dominus: Nolite iudicare, vt non iudi- D
cemini. Ergo imperfecto inutilis scientia. Denique pec- Roma. 7.
catum nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Et
infra: Sine lege enim peccatũ mortuum est. Quid enim
mihi ꝓderat scire, quod vitare nõ poteram? Quid mi-
hi ꝓderat scire, quod lex carnis meæ impugnaret? Im-
pugnatur Paulus, & videt legem carnis suæ repugnantẽ
legi mentis suæ, & captiuari se in lege peccati. Nec de cõ
scientia sua præsumpsit, sed per Christi gratiam confi-
dit se à mortis corpore liberandum: Et tu quẽquam opi
naris scientẽ non posse peccare? Paul9 dicit: Non enim
quod volo facio bonum, sed quod nolo malũ, hoc ago:
& tu arbitraris homini prodesse scientiam, quæ delicti
augeat inuidiã? Esto tamen vt perfectus peccare nõ pos-
sit. In Adam deus oẽs homines præuidebat, & ideo ꝓmi
scue generi non cõueniebat humano habere scientiam
boni & mali, quam per carnis vitia, vt oportebat, exer-
cere non poterat.

Quomodo tentamenta diaboli plena sint mendacii. Et de deceptione mulieris, & lapsu Adæ. Quemadmo-
dum etiam cognouerint se esse nudos, & succinctoria si
bi fecerint, & quid significent. Caput. XIII.

DISCAMVS igitur tentamenta diaboli ple
na esse mendacij. Vix enim vnum verum
videtur ex iis quæ pollicit9 est, reliqua fal E
sa composuit. Sic enim habes: Et dixit ser
pens mulieri: Non morte moriemini. Ec-
ce vnum falsum: nam morte mortuus est homo, qui se-
cutus est ꝓmissa serpentis. Deinde addidit: Scit, inquit,
deus, quia quacunq; die comederitis ex eo, adaperiẽtur
oculi vestri. Hoc solũ verũ, quia infra habes, quia mãdu
cauerunt ambo, & aperti sunt oculi eorũ. Sed hoc verũ
quod noceret. Deniq; non omnibus aperire oculos vti-
le, quia scriptum est: Videbunt, & non videbũt. Sed sta-
tim agglutinatum mendaciũ est, quia adiunxit: Et eritis
sicut dii, scientes bonum & malum. In quo licet aduerte
re Idololatriæ authorem esse serpẽtem, eò quòd plures
deos induxisse in hominum videatur errorem, quadam
serpentis astutia. Et hoc fefellit, quia homo sicut dii non
solum enim sicut dii esse homines desierunt, sed etiam
qui quasi dii erant, quibus dictum est: Ego dixi, dii estis: Psal. 81.
sui gratiã perdiderunt. Et vidit mulier quia bonũ est li-
gnũ ad manducandũ, & quia gratũ oculis ad vidẽdũ, &
speciosum est ad intuẽdum. Infirma author iudicii, quæ
de eo quod non gustauerat, iudicabat. Et ideo nõ facile,
nisi si qđ diligentius pertractauerimus, qđ interiore pro
bauerimus affectu, videtur ad opus aliquod esse sumen
dũ. Accipiens, inquit, de fructu eius mãducauit, & dedit F
viro suo simul, & mãducauerũt ambo. Bene prætermis-
sum est vbi decipitur Adã, quia nõ sua culpa, sed vitio la
psus vxoris est. Et aperti sunt, inquit, oculi eorũ, & co-
gnouerunt qđ nudi essent. Et ante quidẽ nudi erant, sed
nõ sine virtutũ integimentis. Nudi erant propter morũ
simplicitatẽ, & qđ amictũ fraudis natura nesciret. Nunc
autem multis simulationum inuolucris mens humana
velatur. Ergo posteaquam spoliatos se illa synceritate,
& simplicitate viderunt integræ incorruptæq; naturæ,
quęrere mundana & manufacta cœperunt, quibus nuda
suæ mentis operirent: delectationes delectationibus, &
mundi huius vmbratiles voluptates velut folia foliis as
suentes, quibus obumbrarent genitale secretum. Nam
quomodo clausos oculos corporis habuit Adã, qui om
nia animãtia ita vidit, vt his & nomen imponeret? Quo-
modo cognouerunt? Id est, interiore & altiore scientia,
non tunicam sibi, sed virtutum deesse velamina. Et as-
suerunt folia ficus, & fecerũt sibi succinctoria. Ficũ hoc
loco pro qua specie debeamus accipere, diuinarum nos
docet series lectionum. Quãdoquidem sanctos esse qui

G ſub vite & ficu requieſcunt, ſcriptura memorauerit, & Salomon dixerit: Quis plãtat ficum, & de fructu eius nõ manducat? Et dominus ad ficum venerit, ſed ideo ſit offenſus, quòd non inuenerit fructum, ſed folia tantũ. Doceat ergo me Adam quid ſint folia, qui poſteaquã peccauit, de foliis ficus fecerit ſibi ſuccíctorium, qui de fructibus magis eius guſtare debuerit. Iuſtus fructũ eligit, folia peccator. Quis eſt fructus? Fructus, inquit, ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, modeſtia,
Gala.5. continentia, dilectio. Non habebat fructum, qui gaudiũ non habebat: Non habebat fidem, qui prẹuaricatus erat mandatum dei: Non habebat continentiã, qui de interdicto ſibi guſtauerat ligno. Ergo quicunq; præuaricatur mandatum dei, ſpoliatur atq; nudatur: & fit ipſe ſibi turpis. vult ſe operire quibuſdam ficus foliis, fortaſſe quibuſdã inanibus vel vmbratilibus ſermonibus, quos cõpoſitis mendaciis aſſuens, & verbum de verbo ſtruens, ad operiendam conſcientiam ſuæ mẽtis, factiq; velamẽ peccator intexit, vt pudenda ſua cõtegat. Iacit enim ſupra ſe folia, qui culpam velare deſiderãs, aut diabolum delicti memorat authorem, aut carnis prætendit illecebras, aut alium quempiam perſuaſorem prodit erroris. Et de ſcripturis diuinis frequenter prómit exempla quibus iuſtos in culpam perhibet incidiſſe, dicẽs, ſi forte in ſtupris fuerit deprehenſus, Et Abraham cum ancilla cõcubuit, & Dauid alienam adamauit, & ſibi aſciuit vxorem. Aſſuit enim ſibi quædam exempla de propheticarum ſerie ſcripturarum, fructum earum nõ putat requi
H rendum. Nonne tibi vidẽtur etiam Iudæi folia aſſuere, dum legis ſpiritalis verba corporaliter interpretantur? Quorum interpretatio fructum omnẽ viriditatis amittit, damnata maledicto ariditatis æternę. Bona igitur interpretatio, hoc eſt, ſpiritalis ficus eſt fructuoſa, ſub qua iuſti ſanctiq; requieſcunt. Quam qui plantauerit in ani-
1.Cor.3. mis ſingulorum, ſicut Paulus ait: Ego plantaui, Apollo rigauit &c. manducabit ex ea fructum. Mala autem interpretatio fructum ferre, viriditatem ſeruare non poterit. Quod igitur grauius eſt, hac ſe Adam interpretatione ſuccinxit eo loco, vbi fructum magis caſtitatis ſe ſuccingere debuiſſet. In lumbis enim quib⁹ præcingimur, quædam ſemina generationis eſse dicuntur. Et ideo male ibi ſuccinctus eſt Adam foliis inutilibus, vbi futuræ generationis non fructum futurum, ſed quędam peccata ſignaret, quæ manſerunt vſque in aduentum domini Saluatoris. Cęterum poſteaquam dominus aduenit, ficũ inuenit incultam: rogatus ne eam iuberet excidi, vt coleretur permiſit. Et ideo iam non foliis, ſed diuino ſuccin
Lucæ. 12. gimur ſermone, quia ipſe domin⁹ ait: Sint lumbi veſtri
Mat.10. præcincti, & lucernæ ardentes &c. Vnde etiam pecuniã
I in zonis noſtris portare prohibet. Non enim ſecularia, ſed æterna debet zona noſtra ſeruare.

De voce domini deambulantis ad veſperam, & interrogatione vel poti⁹ increpatione Adam: Vbi es? Cur præterea ante increpetur Adam, cum mulier ante guſtauerit: & quid mulier pro ſua excuſatione reſpõderit, ac de myſteriis iſtorum. Caput. XIIII.

ET audierunt, inquit, vocem domini deambulantis ad veſperam.) Quæ eſt ambulatio dei, qui vbique ſemper eſt? Sed puto de ambulationem quandam eſse dei per diuinarum ſeriem ſcripturarum: in quibus
Pſal.33. dei quædam verſatur præſentia, cum audimus quia ipſe
Mat.9. aſpicit omnia, & oculi domini ſuper iuſtos: cũ legimus, Quia Ieſus ſciebat cogitationes eorum: cum legimus, Quid cogitatis mala in cordibus veſtris? Ergo dum hæc recenſemus, quaſi deambulantem cognoſcimus deum. Fugerat ergo peccator, non quo dei poſſet latere cõſpectum, ſed intra conſcientiam ſuam latere cupiebat, opera ſua lucerne nolebat. Iuſti eſt enim facie ad faciem videre, quia iuſti mens non ſolũ deo præſens eſt, ſed etiam K
cum deo diſputat, ſicut ſcriptum eſt: Iudicate pupillo, et Eſaiæ.
iuſtificate viduam, & venite diſputemus, dicit dominus. Ergo cũ legit peccator has ſcripturas diuinas, audit vocem dei quaſi ambulantis ad veſperam. Quid eſt ad veſperam, niſi quia culpam ſuã ſero cognoſcit, & ſero venit quædam erroris præteriti verecundia, quæ errorem præuenire debuerat: Nam dũ culpa feruet in corpore, et anima exagitatur corporis paſſionib⁹, non cogitat deũ ſenſus errãtis, hoc eſt, nõ audit deũ ambulantẽ in ſcripturis diuinis, ambulantem in mentibus ſingulorũ. Dicit enim deus: Quoniam inhabitabo in illis, & inter eos ambulabo, & ero illorũ deus. Ergo cũ in animæ ſenſum re Leui.26
dierit poteſtatis formido diuinæ, tũc erubeſcimus, tunc nos geſtimus abſcondere: tũc in peccatorũ noſtrorũ poſiti cogitationibus, in medio ligni paradiſi vbi peccauimus, deprehẽdimur, latere cupientes, & arbitrantes qđ deus non requirat occulta. Sed ſcrutator animorũ & cogitationũ vſq; ad diuiſionẽ animæ penetrans dicit, Adã vbi es? Quomodo loquitur de⁹? nũquid voce corporea? Non vtiq;, ſed virtute quadã præſtantiore, q̃ vox corporis poteſt eſse, fundit oracula. Hanc vocem eius prophetæ audierũt, hanc vocem fideles audiũt, impii non intelligũt. Deniq; in Euangelio habes quod audiuit Euange-
liſta dicẽtem patrem: Et clarificaui, & iterũ clarificabo: Ioan.12.
ſed Iudæi non audierunt. Deniq; dicebãt: Tonitruum fa L
ctũ eſt. Illis ergo ſicut ſupra habes quia ſentiebatur deambulãs deus, qui nõ deãbulabat: ſic audiebatur loquẽs deus, qui nõ loquebatur. Sed quid loquatur, conſideremus: Adam vbi es? Adhuc in his remedium ſanitatis eſt, quia audiunt dei verbum. Denique Iudæi, qui ſibi clauſerunt aures ne audirent: hodieq; non merentur audire. Deinde habent remedium, qui ſe abſcõderunt. Nam qui abſconditur, erubeſcit: qui erubeſcit, conuertitur: ſi
cut ſcriptum eſt: Confundantur & cõuertantur omnes Pſalmo.6
valde velociter. Deinde hoc ipſum quod vocat, indiciũ ſanaturi eſt, quia dominus quib⁹ miſeratur, & vocat. Dicendo autem: Vbi es? non locum quærit qui nouit arcanum. neque enim deus clauſos oculos habebat, vt non videret latentem. Denique ideo dixit, Factus eſt Adam tanquam vnus ex nobis, quia aperuit oculos. Et hic quidem aperuit oculos, vt culpam ſuam videret, quam vitare nõ potuit. Magis enim poſtquam peccauimus, neſcio quo modo, noſtra delicta cognoſcimus: & tunc peccatum eſse intelligimus, quod antequam peccaremus, non putabamus eſse peccatum. Certe non quaſi peccatũ putabamus eſse damnandum. nam ſi damnaremus, nõ admitteremus. Deus autem omnium videt culpas, & omnium delicta cognoſcit: ſuper omnium animam, ſuper
omnium occulta oculos habet. Quid eſt ergo: Adã vbi M
es? Id eſt, non in quo, ſed in quibus es? Non ergo interrogatio eſt, ſed increpatio. De quib⁹, inquit, bonis, de qua beatitudine, de qua gratia in quam miſeriam recidiſti? Dereliquiſti vitam æternam, & attumulatus es morti, cõſepultus errori. Vbi eſt illa tua bene ſibi conſcia confidentia? Timor iſte culpam fatetur, latebra præuaricationem. Vbi ergo es, hoc eſt, non in quo loco quæro, ſed in quo ſtatu. Quo te perduxerunt peccata tua, vt fugias deum tuum quem ante quærebas? Fortaſſe moueat cur ante increpatur Adam, cum mulier ante guſtauerit? Sed à præuaricatione ſexus infirmior cœperit, à verecũdia & excuſatione fortior, vt fœmina erroris cauſa fuerit, vir pudoris. Et dixit mulier: Serpens decepit me, & manducaui. Veniabilis culpa, quam ſequitur profeſsio delicto
rum. Ideo nõ deſperata mulier, quæ nõ reticuit deo, ſed magis cõfeſsa peccatũ eſt, quam medicabilis ſecuta ſententia eſt. Bonum eſt condemnari in peccato, & flagellari in delicto, vt cum hominibus flagellemur. Denique Cain quia voluit crimen negare, indignus iudicatus eſt qui puniretur in pctõ, ſed remiſs⁹ eſt ſine prẹſcripto pœnæ, fortaſſe nõ tã maiori crimine parricidij, illud enim

A commisit in fratrem,q̃ ſacrilegii,quod deo credidit mẽ tiẽdũ,dicẽs: Neſcio,nũquid ego cuſtos fratris mei ſum? Et ideo accuſatori diabolo eius accuſatio reſeruata eſt, vt cũ eius angelis flagelletur, qui cum hominib9 noluit
Pſal.72. flagellari. Denique de talibus dictum eſt: Non eſt declinatio mortis eorum,& cum hominibus nõ flagellabuntur. Alia ergo ratio mulieris,quæ licet culpam præuaricationis inciderat, tamen de paradiſi lignis habebat adhuc virtutis eſcam: & ideo dixit peccatum ſuum, & reputatum eſt ei ad veniam. Iuſtus enim accuſator eſt ſui
Prou.18. in principio ſermonis. Neque enim poteſt quiſquã iuſtificari à peccato, niſi fuerit peccatum ante confeſsus. Vnde dominus ait: Dic iniquitates tuas, vt iuſtificeris. Ergo
Eſaiæ.43. quia Eua ipſa confeſsa delictum eſt, mitior ſequitur & ꝓfutura ſententia, quæ condemnaret errorem, & veniam non negaret, vt ad virum ſuum conuerſa ſeruiret. Primum, ne eã facile delectaret errare: deinde vt ſub fortiore vaſe locata non traduceret virum, ſed magis viri cõſilio & ipſa regeretur. In quo quidẽ myſteriũ Chriſti & Eccleſiæ euidenter agnoſco. Deſignatur enim Eccleſiæ ad Chriſtum futura conuerſio, & religioſa ſeruitus ſubdita dei verbo, quæ multo ſit melior, quàm ſeculi huius
Mat.4. libertas. Denique ſcriptum eſt: Dominum deum tuum adorabis, & ipſi ſoli ſeruies. Hæc igitur ſeruitus dei donum eſt. Denique inter benedictiones numeratur hui9 ſeruitutis obſequium. nam & Iſaac in loco benedictionis eam dedit Eſau filio ſuo, vt ſeruiret fratri ſuo. Denique benedictionem ille poſcebat. etſi vnam ſibi cognouiſset eſse præceptam, tamen aliam poſtulabat dicens:
B Nunquid vna benedictio tibi eſt pater? Per hanc igitur ſeruitutem illam,qui per gulam primitias ſuas antevendiderat, & ſtudio venatiõis agreſtis gratiam benedictionis amiſerat, credidit ſeipſo futurũ eſse meliorem ſi typum Chriſti veneraretur in fratre. Hac enim ſeruitute pollet populus Chriſtianus, ſicut & dominus ad diſcipu
Mat.20. los ſuos ait: Qui vult inter vos primus eſse, ſit omnium ſeruus. Deniq; hanc ſeruitutẽ operatur charitas, quæ & ſpe maior & fide eſt. Vnde ſcriptũ eſt: Per charitatẽ ſeruite inuicem vobis. Hoc eſt ergo myſteriũ quod ait Apo
Gala.5. ſtolus eſse in Chriſto & in eccleſia Hæc enim vere in prę-
Ephe.5. uaricatione ante fuit, ſed ſalua erit per filiorum generationem in fide, & charitate, & ſanctificatione, cum caſti
1.Tim.2. tate. Præuaricata vtique in patribus generatio hominũ, ſalua per filios: vt quod in Iudæis offenderat, in Chriſtiana poſteritate corrigeret.

Qua ratione veniabilis fuerit deceptio mulieris. Et quemadmodum ſerpẽs typus ſit delectationis, & de ſententia damnationis in ſerpentem, ac etiam condemnatione Adæ: & de diſcretione inter iſtas ſententias.

Caput. xv.

C SERPENS, inquit, me ſuaſit.) Et hoc veniabile deo viſum eſt, cò quòd noſset multas ad decipiendum vias eſse ſerpentis: quia
2.Cor.11. transfiguratur in angelum lucis, & miniſtri eius ſicut miniſtri iuſtitiæ ſunt, falſa ponẽtis rebus ſingulis nomina, vt temeritatem dicat eſſe virtutem, & auaritiæ nomen imponat induſtriæ. Serpens enim mulierem decepit, virum mulier ad prę-uaricationem de veritate deduxit. Serpentis typum accepit delectatio corporalis: mulier ſymbolum ſenſus eſt noſtri, vir mentis delectatio. Itaque ſenſum mouet, ſenſus menti transfundit quam acceperit paſsionem. Delectatio igitur prima eſt origo peccati. Ideóq; nõ mireris cur ante ſerpens damnetur iudicio dei, ſecundo mulier, tertio vir. Secundum erroris ordinem, damnationis quoq; ordo ſeruatus eſt. Delectatio enim ſenſum, ſenſus autẽ mentem captiuam facere cõſueuit. Vt ſcias autem quia ſerpens typus eſt delectationis, damnationem eius aduerte. Supra pectus, inquit, tuum, & in vtero tuo ambulabis. Qui ſunt qui in vtero ſuo ambulant, niſi qui ventri & gulæ viuunt, quorum deus venter eſt, & gloria in pudendis eorum, qui terrena ſapiũt, & cibo onerati ad ter- D
Philip.3. rena curuantur? Bene ergo delectationi ait, quæ cibis intenta terram videtur manducare, Supra pectus tuum & in vtero tuo ambulabis, & terram manducabis omnib9 diebus vitæ tuæ. Tollenda eſt omnis excuſatio diaboli, ne forte malitiæ ſuæ aliquid poſsit obtendere, vt dicat iniquitatem ſuam ex cõdemnatione veniſse, & ideo ad nocendum hominibus pertinaciter obniti, quia ideo dã natus eſt vt noceret. Quod videtur eſse proximum opinioni, ſi tanquam damnationis accipimus iſtam ſententiam. Non enim deus ad hoc ſerpentem damnauerat vt noceat, ſed quid futurus eſset, oſtendit. Et quidem tentatio illa quod amplius hominibus profit, ſuperius demonſtrauimus: ſed tamen cum legerimus quod ſcriptũ eſt, dicente deo: Honorificantes me, honorificabo, & cõtemptor mei honore priuabitur: licet nobis ex his verbis aliquid æſtimare. Deus enim operatur quod bonum eſt, non quod malum. Ergo doceant te verba diuina, quia operatur gloriam, pœnam relinquit. Honorificantes me, inquit, honorificabo: honorem bonorum operationis ſuæ eſse declarans. Et contemptores, inquit, mei: non dixit, honore priuabo, ſed honore priuabuntur. Non ſuę operationi deputans eorum iniuriam, ſed quid futurum eſset oſtendens. Ergo hic non dixit, Facio te ſupra pectus tuũ, & in vtero tuo ambulare, & terram manducare omnes dies vitæ tuę: ſed ambulabis, inquit, & mãducabis: vt prædixiſse magis de ſerpẽte quę futura ſunt, videretur, quàm præſcripſiſse quid faceret. Terra, in- E
1.Cor.5. quit, tibi cibus erit, non anima. nam & hoc peccatorib9 prodeſt. Vnde & Apoſtolus tradidit huiuſmodi interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die domini noſtri Ieſu Chriſti. Pectore autem & ventre ait reptare ſerpentem, non tam propter corporis figuram, quàm quòd ꝓpter terrenas cogitationes de illa cæleſti beatitudine ſit lapſus. Pectus enim frequenter receſsus quidam accipitur ſapientiæ. Et ideo Apoſtolus ſupra pectus Chriſti reclinat caput, non in terram deiecit. Ergo ſi ſapiẽtia diaboli feris immaniſsimis comparatur, quib9 intra pedes pectus fit: ſed etiam homines qui terrena ſapiunt, nec interiore affectu eriguntur ad cælum, vtero videntur reptare per terrã: vtiq; ventrẽ animæ noſtræ nõ corruptibilibus ſeculi huius implere, ſed magis dei verbo ſatiare debemus. Bene igitur Dauid perſonã ſuſcipiẽs Adæ dicit: Humiliata eſt in puluere anima mea, adhæſit in terra
Pſal.43. vẽter meus. Adhæſit enim, dũ configuratur ſerpẽti, qui paſcitur iniquitate terrena. Ideóq; nos Apoſtolus configurari dicit oportere Chriſto, vt virtus Chriſti prætendat in nobis. Quæ ſententia non putatur in ſerpentem grauis, cum etiam Adam, qui leuius peccauit, tali cõdẽnatur ſentẽtia. Scriptũ eſt enim: Maledicta terra in operibus tuis. In triſtitia manducabis eam oẽs dies vitæ tuæ. Videtur certe ſimilitudo quædã eſse ſentẽtiæ, ſed tamen F
in ipſa ſimilitudine magna diſcretio. Intereſt enim vtrũ manducet aliquis terrã, ſicut ſerpẽti dictũ eſt quia terrã mãducabit: an vero ſicut homini dictum eſt: In triſtitia manducabis, Adiectio enim iſta, in triſtitia, diſcretionẽ facit. Diſcretio quã vim habeat, cõſidera. Bonũ eſt mihi in triſtitia magis terrã mãducare, q̃ in delectatione, hoc eſt vt in actu quodã & ſenſu corporis cõtriſtari videar, q̃ delectari in peccato. Multi enim ꝓpter nimias iniqui
1.Cor.9. tates nõ ſuſcipiũt peccati cõſcientiã. At vero ille qui ait: Caſtigo corpus meũ, & ſeruituti redigo: contriſtatur in noſtrorũ pœnitẽtia peccatorũ, quia ſua tãta delicta non habuit, vt in his cõtriſtari deberet. Deniq; & nobis ſuadet vtilẽ iſtam eſse triſtitiã, quæ ſecundũ deum, nõ ſecũdum ſeculũ eſt. Oportet, inquit, vos cõtriſtari in pœnitẽ
2.Cor.7. tia ſecundum deum nam ſecundũ deum triſtitia ſalutẽ operatur, ſeculi autem triſtitia mortẽ operatur. Sed & de veteri teſtamẽto accipe illos ad gratiam peruenisse, qui cõtriſtabantur in operibus corporalibus: illos vero in ſupplicio remãſiſse, qui delectabãtur huius mũdi ope

G ribus. Deniq; Hebræi qui ingemiſcebāt in laboribꝰ Aegypti, iuſtorū gratiā cōſecuti ſunt. Et quia panē in triſtitia māducarunt, eſca donati ſunt ſpiritali. Aegyptii vero, qui talia opera cū exultatione celebrabāt, regi deteſtabili ſeruiētes, nullā veniam ſunt adepti. Sed & illa diſtinctio, quod ſerpenti dicitur quia terram māducabit: Adæ autem, In triſtitia, inquit, māducabis, & cum ſudore manducabis. Manducabis fœnū agri: vt quēdam intelligamus in his eſse proceſsum, & quando terrā manducamus, in quadam malitia eſse videamur: quando fœnum, in quodam proceſsu: quando vero panem, cū conſummata fuerit fortitudo. Ergo & nos habeamus ꝓceſſum vitæ huius, ſicut habuit & Paulus qui dicit: Viuo autem iam non ego, hoc eſt, non ego qui terram ante manducabam: non ego qui fœnum, quia omnis caro fœnū: ſed viuit in me Chriſtus, hoc eſt, viuit panis ille viuus, qui venit è cælo, viuit ſapientia, viuit gratia, viuit iuſtitia, viuit reſurrectio. Deinde conſidera quia non eſt maledictus homo, ſed maledictus eſt ſerpens. Nec terra in ſe maledicta eſt, ſed maledicta, inquit, in operibus tuis. Ad animam dictum eſt. Tunc terra maledicta eſt, ſi habeas opera terrena, id eſt opera ſecularia. Et maledicta
H non in vniuerſum, ſed vt ſpinas & tribulos generet, niſi fuerit humanę ſtudio operationis exercitata. Quod ſi eā exercuerimus: in labore quidē & ſudore, ſed tamen panem māducabimus. Repugnat enim lex carnis legi mentis. Et laborandum nobis eſt ac deſudandum vt caſtigemus corpus, & ſeruituti redigamus, & quæ ſunt ſpiritalia ſeminemꝰ. Si enim carnalia ſeminauerimus, quæ carnalia ſunt metemus. ſi vero ſpiritalia ſeminauerimus, metemus ea quæ ſunt ſpiritalia.

Gala.2. Eſa.40. Gala.6.

FINIS.

CAPITA LIBRI PRIMI DE CAIN ET ABEL.

Quid Author in hoc opere proſequi intendat ex continuatione huius libri ad ſuperiorem. Et de generatione Cain & Abel. Quid etiam per iſtos duos fratres, ſimiliterq; per Eſau & Iacob iuxta vnum intellectum myſtice atq; moraliter ſignificetur. Caput. I.

De myſterio in præmemoratis fratribus ſecundū ſcripturam & authoris intelligētiam figurato. Et quid per hoc intelligi detur quod in libris Regum legitur: Et appoſitus eſt ad patres ſuos. De cōparatione præterea Iſaac & Moyſi quantū ad typum & figuram quę in eis præceſſit: & qua ratione de Moyſe non legatur ſicut de cæteris quia deficiens mortuus eſt, ac de ignorantia ſepulturæ ipſius. Caput. II.

I Quid iuxta moralē interpretationem author ſignificari velit per hoc quod ſuperius cōmemoratum eſt: Et adiecit parere Abel. Et de ſtatibus ac officiis Abel. & Cain. Qua ratione etiā, cum ante generatus ſit Cain, in deſcriptione vitæ ſtatus & operis vſus Abel prius commemoretur. Caput III.

Quod non ſolum naturæ exemplis, ſed & fidelibus diuinæ ſcripturæ teſtibus comprobetur malitiam tempore præcedere virtutem. Et quemadmodum ſecundum myſterium latens in literis duæ mulieres vnicuique noſtrum cohabitent, inimicitiis & diſcordiis diſſidentes, quarum vna voluptas, altera vero virtus nominatur. De voluptatis quoque deſcriptione, & retibus ipſius, fallacibuſq; ſuaſionibus quibus mentem hominis capere nititur. Caput. IIII.

De occurſu virtutis ſaucium & cito caſurum miſerātis Ac ne inter moras illecebris demulcētibus mens capiatur, pulcherrimis illā rationibus à fallaci voluptate auertētis, & ad ſe trahētis: cū deteſtatiōe cōmemoratę meretricis, & falſitatis ipſius detectione. Qđ etiā dominus Ieſus docuerit quēadmodū aduerſus huius mūdi tētationes reſiſtatur: & de tribus laqueis quos illi diabolus tetēderat. De vitupatione quoq; gulæ atq; auaritię, & cōtrariarū virtutū cōmēdatiōe. Cap. V.

De rememoratiua ſuperiorū recapitulatione, & tribus nō prætereūdis quibꝰ dominus Ieſus officia humanæ deuotionis definiuit: & quēadmodū mens hæc audiens, ſe à voluptate auertat, & virtuti adiūgat, ſtudiāq; illius eligat, quibus & ſanctus Iacob vir plenus exercitationis mentē intēdit. Quodq; ideo paſtor ouiū inducatur, quia īperitare corpori, & ſenſibꝰ eius, ac voluptatibus, votiq; modū tenere, pręſtātiꝰ æſtimetur, q̄ regere populos, vel vrbibus præeſse. Cap. VI.

De oblatione Cain ex fructibꝰ terræ, & criminatiōe illius: ac de informatione & inſtructione ꝑ legē diuinā quomodo vota ſolui debeant. Caput. VII.

Quod prima voti gratia ſit celeritas ſolutiōis, vt ex ſtudio īmolationis Abrahę, & ſcriptura diuina, & vocatiōe Zacchæi cōprobatur. De ſcitatione quoq; ac admonitiōe vt cito vota noſtra ſoluamus. Cap. VIII.

De reprehēſione Pharaonis, qui vt pro eo rogaretur, in craſtinū diſtulit: & exaltatus mente deū obliuiſcebatur. Quātumq; humilitas orationē cōmendet. Et qđ melior votorū ſit ſolutio laudare deū. Quod prętera ea illa cōmēdanda ſit orationis & voti diſciplina, vt non diuulgemus orationē, ſed abſcondita teneamus L myſteria, ſicut Abrahā & patres tenuerunt, & quēad modum dominus in Euangelio docuit: & quæ in oratione cauere debeamus. Caput. IX.

De tranſitu ad aliud vitium oblationis ipſius Cain, qui obtulit nō de primis fructibus primitias deo, & quid ꝑ primitias intelligatur. Quodq; Abel obtulerit hæc munera, & etiam talia qualia lex probauerit, cū pulchra myſteriorū legis explanatione: & quēadmodū interiora mūdare dębeamus, & ibidem quærere quæ domino ſanctificemus. De ſimilitudine quoq; conceptionis ac parturitionis fœminarum & animæ, partuumq; eiuſdem diſtinctione. Caput. X.

Diui Ambroſij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE CAIN ET ABEL LIBER PRIMVS.

Quid Author in hoc opere proſequi intendat ex cōtinuatione huius libri ad ſuperiorem. Et de generatiōe Cain, & Abel. Quid etiam per iſtos duos fratres, ſimiliterq; per Eſau & Iacob iuxta vnum intellectum myſtice atque moraliter ſignificetur. Caput I.

DE PARADISO IN SVPERIORIBUS pro captu noſtro, vt potuimus, quod dominus infudit, ſenſus inuenit, digeſsimus, in quibus Adæ atque Euę lapſus eſt comprehēſus. Nunc quoniam illa penes authores non ſtetit culpa, ſed qđ peius eſt, deteriorem inuenit hæredem, ſequentem adoriamur hiſtoriam: & ea quæ ſecundum ſcripturas annexa ſunt diuinas, noſtro opere proſequamur. Adam autem cognouit Euam mulierem ſuam, quæ concepit & peperit Cain, & dixit: Acquiſiui hominem per Deum. Quæ acquirimꝰ, ex quo, & à quo, & per quid acquiramus, conſiderari ſolet. Ex quo, tanquam ex materia: à quo, quis author: per quid, tanq; per aliquod inſtrumentū. Nūquid hic ſic dicit: Acquiſiui hominem per Deum, vt Deū intelligas inſtrumētum? Non vtiq;, ſed vt intelligas authorem & operatorē Deū. Vnde magis deo detulit, cū dixit: Acquiſiui hominem per M

A Deum,vt & nos cũ aliquid acquirimus,vel omnes euentus ſecũdos deo magis deferre,q̃ nobis arrogare debeamus.Et adiecit parere Abel.Cũ adiicitur aliquid, quod prius erat,tollitur. Idq; colligitur ex Arithmeticæ proportionibus,aut animæ cogitationibus.addito enim numero,fit alius numerus,aboletur ſuperior: & cogitatio accedens noua excludit ſuperiorem. Ergo cũ adiicitur Abel, aufertur Cain. Quod nominum interpretatione plenius deprehẽditur.Cain etenim dictus eſt acquiſitio, quod omnia ſibi acquireret: Abel, qui omnia referret ad Deum,pia deuotus mentis attentione,nihil ſibi arrogans,vt ſuperior frater, ſed totum tribuens cõditori qđ accepiſset ab eo.Duæ itaque ſectæ ſunt ſub duorum fratrum nomine compugnãtes inuicem, & contrariæ ſibi. Vna quæ totũ mẽti ſuæ deputat tanq̃ principali,& quaſi cuidam cogitationis & ſenſus & motus omnis authori, hoc eſt,quæ omnes inuentiones humano adſcribit ingenio:Altera,quæ tanq̃ operatori & creatori omnium deo defert, & eius tanquam parentis atq; rectoris ſubdit oĩa gubernaculo.Illa prior Cain ſignificatur,hęc poſterior Abel dicitur. Has duas ſectas aĩa vna parturit: & ideo germanæ habentur,quòd vno fundantur vtero. Sed cõtrarię ſunt,quia oportet eas,cùm quodã animę partu editæ fuerint,diuidi ac ſeparari. Compugnãtibus enim hoſpitium eſse vnum perpetuo non poteſt. Deniq; Rebecca cum duas naturas humani ingenij parturiret,vnã mali,alteram boni,eáſq; exilire intra vterũ ſentiret ſuum, (Eſau enim typus erat malitię,Iacob figurã bonitatis gerebat) mirata quid illud eſset quod diſcordiam quandã concepti cerneret fœtus,conſuluit Deum vt paſsionem proderet,medelam daret. Itaque precanti eſt reſpõſum editum:Duæ gentes in vtero tuo ſunt, & duo populi de ventre tuo exibunt. Quod ſi ad animam referas, eandẽ genitricem boni & mali intelliges:quia ex eodem fonte animæ vtrũque demanat. Sed hoc ſobrii ſolet eſse veriq; iudicii, vt repudiato malo enutriat quod bonũ eſt, atque confirmet.Prius ergo quàm pariat,bonum eſt exhibere reuerentiam deo debitam, vt ipſi totum deferat, ſua non præferat. Cum vero genuerit cõfeſsionem qua defertur deo,deponit cordis ſui tumorem.Adiiciens ergo Deus bonum animæ dogma Abel,abſtulit improbũ dogma Cain.

B

Gene.25.

De myſterio in pręmemoratis fratribus ſecũdũ ſcripturam & authoris intelligentiam figurato.Et quid per hoc intelligi detur,quod in libris Regum legitur: Et appoſitus eſt ad patres ſuos. De comparatione præterea Iſaac & Moyſi quantum ad typum & figuram quæ in eis præceſsit.Et qua ratione de Moyſe non legatur ſicut de ceteris quia deficiens mortuus eſt: ac de ignorantia ſepulturæ ipſius. Caput. 11.

C Ego tamen hoc loco ſecũdum ſcripturam myſterium magis duorum populorum intelligo, quod deus adiiciendo eccleſiæ ſuæ fidẽ piæ plebis, abſtulit perfidiam populi præuaricantis, quandoquidem verba ipſa hoc ſignificare videantur,dicente deo: Duæ gentes in vtero tuo ſunt, & duo populi de ventre tuo exibunt.Hæc figura Synagogæ & eccleſię in his duob9 fratribus ante præceſsit,Cain,& Abel. Per Cain patricidalis populus intelligitur Iudæorũ,qui domini authoris ſui, & ſecundum Mariæ virginis partum fratris,vt ita dicam, ſanguinem perſecut9 eſt. Per Abel autem intelligitur populus Chriſtianus adhærens deo, ſicut & Dauid ait:Mihi autem adhęrere deo bonum eſt. Et vt cæleſtib9 ſe attexeret,& à terris ſepararet.Et alibi: Defecit,inquit,anima mea in verbum tuum.eò quòd ordinem viuendi atq; vſum non in terrenis voluptatibus, ſed in verbi agnitione poſuiſset. Ex quo cognoſcitur, nec illud ocioſe ſcriptum eſse, ſed perpenſe atque examinatè,quod legimus in Regnorum libris:Et appoſitus eſt ad patres ſuos.Intelligi enim datur quòd patrum ſimilis fuerit fide.Vnde claret non ad ſepulturam corporis,ſed ad conſortiũ vitæ relatum. Denique de Iſaac nõ perfunctorię ſcriptum putatur quod requirens corporis iſtius ſpeciem quæ animæ ſuæ attexebatur, appoſitus ſit ad genus ſuum,eò quòd patris ſui morib9 adhæſerit. Pulchre autem ad genus ait,non ad populum, ſicut alibi. Nam legimus aliis locis appoſitos fuiſse ad populũ ſuum.Sed iſti non tam præſtantes:præſtantior autẽ, qui paucorum ſimilis fuerit, & non plurimorum. Plures in populo ſuo quàm genere.Et pręſtantius dicitur paucorum ſimilem eſse,q̃ plurimorum. Qui ergo dei erat generatus promiſsione, qui ad ſacrificium probandæ pietatis electus,qui vnius vxoris,hoc eſt ſolius ſapientię ſocietate contentus,ſuperni illius generis,quod eſt vnũ,ſibiq; ſemper conueniens, non plebeiæ vilitatis imitator aſtruẽdus fuit ſcripturæ diuinæ teſtimonio. Etenim vbi labor,doctrinæ meditatio,illic cũ pluribus cõmune collegiũ,& quoddã populare conſortiũ eſt.Audiẽdo enim pleriq; proficiũt,quos nominauit populũ. Vbi autẽ nõ humana traditione, ſed ingenioſa collectione ſine vſu laboris diſciplina percipitur, illic ſublimis generis incorrupta ſynceritas eſt.Et ideo Iſaac tanq̃ dei mun9 ad genus ſuũ magis q̃ ad populum appoſitus legitur,vt diuinorũ potius q̃ humanorũ imitatorẽ eſse ſedulũ recognoſcas. Beata & illa mens, quæ ſpecies & ipſum genus ſupergrediens,meretur audire quod dictum eſt ad Moyſen cũ ſepararetur à populo: Tu aũt ſta mecũ.Nã ſicut i Iſaac dominicæ incarnationis typus humanæ generationis ſupergreſsus cõſuetudinẽ, vicit priores, ita vt in eo non vulgaris populariſq; gratia,ſed ſpecialis prærogatiua præcelleret,ſicut lectio docet:Abrahæ enim dictę ſũt repromiſsiones, & ſemini eius: non dicit & ſeminibus, tanquam in multis, ſed ſicut vni, hoc eſt ſemini tuo,qđ eſt Chriſtus:ita etiam in Moyſe venturi doctoris figura, qui legẽ doceret,Euãgeliũ prędicaret,impleret teſtamẽtum vetus,nouum cõderet,cæleſte populis alimentũ daret,humanæ dignitatẽ cõditionis exceſsit eòuſq;, vt dei donaretur nomine: ſicut habemus ſcriptum dicẽte domino:Poſui te Deum Pharaoni. Etenim victor paſsionum omniũ,nec vllis captus ſeculi illecebris,qui omnẽ iſtã ſecundum corpus habitationẽ cæleſtis puritate conuerſationis obduxerat,mentẽ regens,carnẽ ſubiiciens, & regia quadam authoritate caſtigans, nomine dei vocatus eſt:ad cui9 ſimilitudinẽ ſe perfectæ virtutis vberta te formauerat.Et ideo non legimus de eo,ſicut de cæteris,quia deficiens mortuus eſt,ſed per verbum dei mortuus eſt. Deus enim neque defectionem aut diminutionem patitur,neque adiectionem capit. Vnde & addidit ſcriptura:Quia nemo ſcit ſepulturam eius vſque in hodiernum diem. quod ad tranſlationem magis quàm ad interitum intelligas. Mors enim ſeceſsio quædã eſt animæ & corporis.Mortuus igitur eſt per verbũ dei, vt ait ſcriptura,non ſecundum verbum:vt aduertas non nuncium mortis,ſed gratiæ munus expreſsum, qui tranſlatus magis quàm derelictus eſt, cuius nemo nouit ſepulturã. Quis enim in terrenis reliquias eius potuit deprehendere,quem ſecum eſse dei filius in Euãgelio demonſtrauit? Deniq; & Helias ſimul eſt à quibuſdã viſus, qui tranſlatus curru eſt, non ſepultus nec mortuus legitur. viuit enim,qui cum dei filio eſt.Moyſes autem mortuus quidem legitur,ſed per verbum dei mortuus, per quod facta ſunt omnia.Verbo autem dei cęli firmati ſunt.Per verbum igitur dei non lapſus operis,ſed firmamentum eſt.Non ergo tanquam relapſus in terram deprehenditur corporis ſolutione,ſed tanquam verbi cæleſtis operatione donatus & munere,vt quietem magis caro eius, quàm buſtum acceperit.Bene autem inter dominum & ſeruum ſeruatur diſtantia,vt prærogatiuam domini intelligas,ſerui gratiam.De Moyſe legitur quia ſepulturã eius nemo ſcit:de Chriſto autem,ſepultura eius de terra ſublata eſt:quia ille ſecundum myſterium legis expectabat redemptionem,vt reſurgeret: hic ſecundum Euan-

D

Exod.34.

E

Gala.3.

F

Exodi.7.

Pſal.32.

Pſal.72.

Pſal.118.

G gelij donum redemptionem non expectabat,sed donabat. Et ideo sepultura eius ignorata non est,sed eleuata: quã diutius creatura tenere non potuit, quia per ipsum omnis creatura properauit à corruptionis seruitijs eleuari. Nemo ergo scit sepulturam Moysi,quia vitam eius omnes nouerũt. Christi autem sepulturam vidimus,sed nunc iam non nouimus,qui resurrectionem eius agnouimus. Debuit enim cognosci tumulus eius,vt resurrectio manifestaretur. Et ideo in Euangelio tumulus summa expressione describitur. In lege non quæritur, quia licet resurrectionem eius lex annũciauerit, nobis tamẽ Euangelij series plenissime comprobauit.

Quid iuxta moralem interpretationẽ author significari velit per hoc quod superius cõmemoratum est: Et adiecit parere Abel. Et de statibus ac officijs Abel, & Cain. Qua ratione etiam, cum ante generatus sit Cain, in descriptione vitæ status & operis vsus Abel prius cõmemoretur. Caput. III.

VT ergo quod proposuimus,compleamus, Adiecit,inquit,parere Abel, hoc est, meliorem Eua,quæ grauiter ante peccauerat,ex se generauit sententiã, vt superioris sentẽtiæ aboleret errorẽ. Mẽtior nisi hoc in vniuersis cõprobatur. Ita enim nascimur, vt ante infirmus infantiæ sexus in nobis sit,postea pueritiæ corporis tantummodo curam sciens,nullum cultum,nullam habẽs obseruantiam diuinorum. Vnde & euidenti naturæ nouitate ortum Iesum Christum ex virgine vt probaret ꝓpheta,ait: Ecce virgo in vtero accipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel: butyrum & mel manducabit priusquam sciat malum aut bonum: nõ credet malitiæ,vt eligat quod bonum est. Et infra: Priusquã sciat puer vocare patrem ac matrem, accipiet virtutem Damasci,& spolia Samariæ contra regem Assyriorum. Solus enim fuit qui non est captus seculi huius vanitate,& carnali tumore: vtpote qui se humiliauit factꝰ obediens vsque ad mortem. Longe vnicuique nostrũ dissimilis, quia nos frustra extollimur mente carnis inflati. Vnde & nemo sine peccato,nec vniꝰ diei infans. Ille autem peccatum non fecit. Et ideo in nobis ante nascitur Cain seipsum præferens: postea Abel generatur, in quo sit reuerẽtia diuinitatis. Prius ergo irrepit quod malum est,postea agnoscitur quod bonũ est. Vbi autem bonũ, ibi iustum: vbi iustitia,ibi sanctitas: hoc est, Abel qui adhæret deo. Et factus est,inquit,Abel pastor ouium,Cain autem operabatur terram. Non est ociosum quòd cum antè generatus sit Cain,vt lectio docet, prælatus sit hoc loco Abel: nec idem sit ordo nominum, qui est ordo naturæ. Quid sibi vult mutatio ordinis, vt prius iunioris meminerit,vbi scribitur vitæ status,operisq; vsus? Officiorum interrogemus distãtiam, vt colligamus causam prælationis,Operari terram vsu prius est,gratia inferius quàm oues pascere. Hoc enim instar est cuiusdã doctoris & principis. Meritoq; prior se à vetustioribꝰ inchoauit,iunior recentiora prætulit,quæ nullas spinas,nullos tribulos germinarent, nulli sententiæ essent obnoxia. Deniq; peccati reus Adam de paradiso dimissus est voluptatis, vt operaretur terram. Recte ergo vbi nascuntur hi fratres,seruatur etiam in prædicando ordo naturæ: vbi vero exprimitur disciplina viuendi, seniori iunior antefertur: quia etsi tempore iunior, virtute præstantior est. Innocentia enim tẽpore posterior est quàm malitia,& quadam suppar ætate: sed meritorum nobilitate antiquior. Senectus enim venerabilis est, non annis incana, sed moribus. Et ætas, inquit, senectutis vita immaculata. Vbi ergo generatio exprimitur, præueniat Cain: vbi disciplinarum fit prædicatio,præcurrat Abel. Adolescentiam igitur, & ipsam in exordijs iuuentutem variarum illecebris passionũ feruere quis abnuat? Sed vbi maturior ætas successerit, tanquam pubescentis lasciuiæ tempestate discussa trãquillitatem refundi, & in quosdam portus quietos lassæ animę nauigium subducere. Itaque graues motus nostræ adolescentiæ fida senectutis statione placidantur.

Quòd non solum naturæ exemplis, sed & fidelibus diuinæ scripturæ testibus comprobetur malitiam tempore præcedere virtutem. Et quemadmodum secundũ mysterium latens in literis, duæ mulieres vnicuique nostrum cohabitent, inimicitijs & discordijs dissidentes, quarum vna voluptas, altera vero virtus nominatur. De voluptatis quoque descriptione,& retibus ipsius,fallacibusque suasionibus quibus mentem hominis capere nititur. Caput IIII.

NE ergo dubites talibus naturæ admonitus exemplis,quòd malitia præcedat tempore, sed iuuenescat infirmitate. Habet illa ætatis stipendiũ, virtus autẽ prærogatiuã gloriæ, qua plerũq; iusto iniquus iudici cedit. Cuius rei testis est fidelis diuina scriptura, quæ docet Esau cognomine stultitię virũ cessisse patiẽter primatꝰ suos fratri suo Iacob,ita vt diceret: Vt quid mihi primatus? Sed quos iste posthabuit,hos vir cognomẽto exercitationis præditus quæsiuit mereri. Nonne tibi videtur Esau tanquam in agone victus,& propriæ mentis infirmitate imparem se existimãs cessisse victori coronam, quem videbat nullis passionum illecebris inflecti,quarum ipse puluerem sustinere non poterat? Vt quid mihi,inquit,primatus? Apud ignauos enim nulla sunt insignia virtutis,apud sapientes prima habentur. Studia enim virtutis quædam instrumenta sunt. Itaque sicut bellator sine armis esse non potest, ita nec sine exercitatione virtus. Vnde & dominus in Euangelio ait: A diebus Ioannis Baptistæ regnum cælorum cogitur,& cogentes diripiunt illud. Et alibi: Quærite regnum dei, & ecce omnia prẽsto sunt vobis. Non dormientibus,neque ociantibus,sed vigilantibus & laborantibus pollicentur prẽmia,& labori merces parata est. Qui licet non suauis ad gratiam,tamen fructuosus ad prænium est. Docet hoc sermo legis,sicut scriptum inuenimꝰ: Si fuerint, inquit, vni homini duę vxores,vna earũ dilecta,altera odibilis: & pepererint ei ambę filios,dilecta & odibilis, & fuerit primitiuus filius mulieris odibilis: qua die hæredes reliquerit filios in substãtia sua,nõ poterit primatũ dare filio mulieris dilectæ,omittẽs filiũ odibilis: sed primitiuũ filiũ odibilis cognoscẽs,det illi dotẽ ex oĩbus quæ inueniuntur ei: quia ipse initiũ filiorũ eius est,& ipsi debẽtur primitiæ. Quàm ꝑfunda latẽt mysteriorũ secreta in literis? Recognosce anima partus tuos,& odibilis illius mulieris quære mysterium. Intra te ea inuenies,si requiras. Repete cogitationes,relege sensus tuos, & cui primitiæ debeãtur,agnosces. Duę enim mulieres vnicuiq; nostrũ cohabitãt,inimicitiis ac discordiis dissidẽtes,velut quibusdam zelotypiæ cõtentionibus nostrę replẽtes animę domũ. Vna earum nobis suauitati & amori est, blandæ conciliatrix gratiæ,quæ vocatur voluptas. Hanc nobis opinamur sociam ac domesticam: illã alterã immitem, asperam,feram credimus,cui nomen virtus est. Illa igitur meretricio ꝓcax motu,infracto per delicias incessu, nutãtibus oculis,& ludentibus iaculans palpebris retia, quibus precioſas iuuenũ animas capit,(oculus enim meretricis,laqueus est peccatoris) quẽcunque viderit sensu dubio prætereuntem in angulo transitus domus suę,sermonibus adoritur gratiosis,faciens iuuenũ volare cotda,domi inquieta,in plateis vaga,oculis ꝑdiga,ꝑdore vilis,amictu diues,genas picta. Eteni quia verũ decorem naturę habere non potest,adulterinis fucis affectatæ pulchritudinis lenocinatur speciẽ,non veritatẽ. Vitiorũ succincta comitatu,nequitiarũ choro circunfusa,

A dux criminum talibus verborum machinis murum mẽ
Prou.7. tis aggreditur humanæ: Sacrificiũ pacis est mihi: hodie reddo vota mea: hac ex causa progressa sum obuiã tibi desiderãs faciem tuã inuenire. Institis texui lectum meum, & tapetis ab AEgypto straui. Aspersi lectum meum croco, domum autẽ meam cinnamomo: veni, fruamur amicitia vsq; in diluculum: veni, colluctemur cupidine. Hanc enim per os Salomonis speciem fornicariæ videmus expressam. Nam quid tã meretricium, q̃ secularis voluptas? quæ à fenestra domus suæ intrat, oculis prima tentamenta præludens: & penetrat cito, si tu in plateam prospiciens, id est in publicas transeuntium vias, nõ in legis interna mysteria obtutũ mentis intendas. Ea profecto est quæ validioribus vinculis velut cubile quoddã cõsociatæ nobis cõmunitatis intexit, vt qui reclinauerit se, ligetur. & opprobriosæ fraudis velamine operit corporis sui stratum ad solicitandos iuuenum animos, absentiam viri, hoc est, incuriam legis obtexens. Lex enim absens peccantibus est. Nam si adesset, non delinqueretur. Et ideo ait: Non enim adest vir meus in domo, abiit autem viam longissimam ĩuolucro pecuniæ accepto in manu. Quid hoc esse dicam, nisi forte quia diuites pu
B tant nihil esse quod non cedat suæ pecuniæ, & in gratiã sui legem velint esse venalem? Spargit odores suos voluptas, quia Christi odorem non habet. Thesauros demonstrat, regna promittit, amores spondet continuos, inexploratos cõcubitus pollicetur, sine pædagogo disciplinas, sine monitore sermones, vitam sine solicitudine, mollem somnũ, inexplebilem cupiditatẽ. Seducẽs eum inquit, multo blandimẽto sermonũ, & laqueis labiorũ suorũ alligans, domũ aduscq; attraxit. At ille secutus eã circunuenitur. Nitebat aula regio luxu splendida, cælatis parietibus, & solo humido natabãt pauimenta vino. Fragrabat vnguento humus, spinis cooperta piscium, & marcentibus iam floribus lubrica. Illic comessantiũ tumultus, concertantiũ clamor, litigantium cædes, concentus cœnantiũ, saltantiũ strepitus, ridentium cachinnus, lasciuientiũ plausus, cũfusa omnia, nihil naturæ ordine. Saltarices tonsæ, & crispãtes pueri coma, epulantium cruditas, edentium ructus, ebriorum sitis, hesterna crapula, hodierna temulẽtia, repleta vomitu bibẽtium pocula, maiore odore ebrietatis, q̃ si recẽtia tantum vina fragrarent. Ipsa in medio stans, Bibite, inquit, & ine-
C briamini, vt cadat vnusquisq;, & non resurgat, Ille apud
Hiere.51. me primus, qui omniũ perditissimus. Ille meus est, qui suus nõ est. Ille mihi gratior, qui sibi nequior. Calix aureus Babylonis in manu mea inebrians omnẽ terram, à vino meo biberunt omnes gentes. Qui est ergo insipientior, diuertat ad me, & indigentibus sapientia præcipio dicens: Panibus absconditis suauiter vtimini, & aquam
Esa.22. furtim dulciorẽ bibite. Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Transiet vita nostra tanq̃ vestigia nu-
Sapien.2. bis, & tanq̃ nebula dissipabitur. Venite ergo fruamur bonis quæ sunt, & vtamur creatura tanq̃ in iuuẽtute celeriter. Vino precioso & vnguẽtis nos impleamus, & nõ prætereat nos flos tẽporis. Coronemus nos rosis anteq̃ marcescant. Nullum pratum sit quod non pertranseat luxuria nostra, vbiq; reliquamus signa lætitiæ. Hæc omnia relinquuntur, nihil secũ quis feret, nisi quod corporis voluptate quis perceperit. Denique ipsam ego instituí philosophiam, nec est alia verior nisi ea quę bonũ asserit quod suaue atque iucundum sit. Ergo vel philosophiæ vel sapientiæ Salomonis credite.

De occursu virtutis sauciũ & cito casurũ miserantis. Ac ne inter moras illecebris demulcentibus mens capiatur, pulcherrimis illã rationibus à fallaci voluptate auertẽtis, & ad se trahẽtis, cum detestatione commemoratæ meretricis, & falsitatis ipsius detectione. Quod etiam dominus Iesus docuerit quemadmodum aduersus huius mũdi tenetationes resistatur, & de tribus laqueis

quos illi diabolus tetenderat. De vituperatione quoque D gulæ atq; auaritiæ, & contrariarum virtutum commendatione. Caput v.

His auditis, velut ceruus sagittatus in iecore hæret saucius. Quem miserãs virtus, & casurũ cito videns, improuisa occurrit veritate. ne inter moras illecebris demulcentibus mens capiatur humana. Palã, inquit, apparuit tibi nõ quærenti me. Ne fallat imprudentẽ, & circunueniat te mulier effrenata & luxuriosa, quæ non nouit pudorem: sedet in foribus domus, in sella palam in plateis aduocans prætereuntes. Nunc igitur fili audi Prouer.7
me, & intẽde verbis oris mei: Non declinet in vias eius cor tuum. Multos enim vulnerando adiecit, & sunt innumerabiles quos trucidauit. Viæ inferorum domus eius, deducentes in secessum mortis. Aufer igitur prauũ
os, & iniusta labia lõge à te propelle. Oculi tui recta vide- Prouer. 5
ant, noli intendere fallaci mulieri. Mella enĩ distillabũt à labiis mulieris fornicariæ, quæ ad tempus impinguat fauces tuas, postea vero amariorem felle inuenies. Dies me citius defecerit q̃ vitia eius exponam, quæ tamen in Prouerbiis ore sapientiæ descripta atq; expressa sunt. Nõ te vincat formæ concupiscentia. Adulterina est, fucis illita, nequaq̃ vero ac syncero fulgẽs decore. Neque capiaris oculis. circunfusa enĩ retia sunt. Esto magis si-
milis illius & sequere eum qui salit super mõtes, & tran Canti.2.
silit super colles, prospiciens per fenestras, eminens super retia. Mala sunt voluptatis vincula. Oculos delectat demulcet aures, sed mentem inquinat, multa mentitur, E
falsa adiungit, vera subducit, spõdet pecuniam, aurum offert, sed aufert disciplinam. Tu autẽ accipe potius disciplinã q̃ pecuniã, & scientiã super aurũ probatũ. Melior est enĩ lapidibꝰ preciosis. Non te celabo quæ summa eius ferũtur, ne videar operire quæ displicẽt in voluptate, & obumbrare quæ placeant, Eleuat enim & extollit mentem suasorriis verbis, ostendit omnia regna terræ dicens: Hæc omnia tibi dabo si procidẽs adoraueris me
Ibi tu caue ne capiaris præterlabentibus & non manen Luc.4.
tibus, in quibus magna tẽtatio est. Docuit te certe dominus Iesus quẽadmodũ aduersus huiusmodi tentationes resistas. Tetenderat diabolus primũ laqueũ gulæ dicẽs: Si filius dei es, dic huic lapidi vt panis fiat. Respõdit dominus: Nõ in pane solo viuit homo, sed in omni verbo dei. Laqueum soluit hoc dicto. Posuit iterum diabolus secundũ iactantiæ laqueũ, qui etiã bonã mentẽ prosperis currentem semitis solet strangulare. Et duxit illũ, inquit, in Hierusalẽ, & statuit eum supra pinnaculũ templi, & dixit illi: Si filius dei es, mitte te hinc. Scriptum est enim quod angelis suis mandauit de te vt conser-
uent te, quia in manibus tollent te, ne forte offendas ad F
lapidem pedem tuum. Itaque cum posset sine vllo periculo mittere se dominus Iesus, cui suppeterent spiritales volatꝰ: tamẽ ne iactãtiæ genꝰ esset, respondit diabolo: Nõ tentabis dominum deum tuũ. Simul docuit nos cauere ne faciamus voluntatem diaboli. Si ergo vere iactantia declinanda est, quãto magis nemo debet falsa iactare pro veris? Tertiꝰ supereſt laqueus auaritiæ atq; ambitionis. Ostẽdit in monte posito oĩa regna terrę in momento temporis. Bene in momento, quia diuturna esse nequeunt. Paululum expecta, & cito trãseunt. Itaq; qui sequuntur ea, in monte sibi esse videntur, sed non sunt perpetui, sicut habes scriptũ: Vidi impium superexaltatum & eleuatum super cedros Libani, & trãsiui, & ecce Psal.39.
non erat. Sed qui maxime ea facit, adorare videtur diabolum, cui deus venter est, & in pudendis gloria. Tu autem in deo gloriã quære, qui tibi ait: Dominum deum Philip.3.
tuum adorabis, & illi soli seruies, a quo æterna accipias Luc.4.
nõ temporalia. Tamen si quem etiam ista delectent, ab eo moderatius petũtur, qui verꝰ omniũ fons est. Nã & ipsa peculiaria quę possidere sibi videtur diabolꝰ aliena

G sunt,sicut ipse dixit:Tibi dabo potestatem hanc vniuer
sam & gloriam eorum,quia mihi tradita sunt. Ab eo er
go spera.licet breuis vitæ nō sit longum viaticum requi
rēdum,tamen ab eo spera qui vniuersam creaturā con-
didit,qui diabolo ea ad tēpus tradidit, non vt possideat
sed vt tentet. Nō enim poterat corona esse sine certami
ne.Probandi erant dubii,vt iusti coronarentur . Dedit
itaq; diabolo ea,quia in his ipsis pœna accipientis est si
vti nesciat. Quid est enim thesaur⁹ luxurioso,nisi,sum
ptus luxuriæ?Sed non luxurioſus,sed frugi probatur.
Et ideo vtere quasi frugi iis quæ tibi apponuntur , vt nō
cum manducas multū,odibilis fias.Vigiliæ enim & tor-
Eccli.31. menta viro edaci . Et infra: Si coactus fueris in edendo,
surge & vome,& refrigerabit te , & non adduces corpo
ri tuo infirmitatem.Plurimos itaq; gula sua occidit,nul
lum frugalitas.Innumeris vina nocuerunt , nulli parsi-
monia.Plericq; inter epulas fudere animas, & mēsas pro
prio repleuere sanguine. Aliis cruditas vocem simul ra
puit & sensum: & si aliquibus cruditas noxia nō fuit,his
ruinam fecit ebrietas : alios in crimen egit ebrietas: & si
ipsa crimen non sit,alios ad egestatem redegit . Postre-
Luc.13. mo audi quos Christus excludat.Cum itrauerit,inquit,
pater familias & clauserit ostiū, incipietis foris stare , &
pulsare ostium dicentes:Aperi nobis.& respōdēs dicet:
Nescio vos vnde estis,recedite à me operarii iniquitatis
Tunc incipietis dicere:Manducauimus coram te, & bi-
bimus,& in plateis nostris docuisti.Et dicet vobis : Ne-
scio vnde estis . Audistis quid de manducantibus dixe-
Luc.6. rit.Audi nunc quid de ieiunātibus dicat:Beati qui nunc
esuriunt & sitiunt,quia saturabuntur.Et infra:Væ vobis
H qui saturati estis,quoniam esurietis.Sed vis manducare,
vis bibere?Veni ad cōuiuium sapientiæ, quæ inuitat om
Prouer:9 nes cum magna prædicatione dicens: Venite,& edite pa
nes meos,& bibite vinum quod miscui vobis.Delectant
cantica quæ epulantem demulceant? Audi hortantem
audi cantantem ecclesiam , non solum in canticis sed
Canti.5. etiam in Cāticis Canticorum : Manducate proximi mei
& bibite,& inebriamini patres mei . Sed hæc ebrietas so
brios facit,hęc ebrietas gratiæ, nō temulētiæ est.Lætitiā
generat,non titubantiam . Nec verearis ne in conuiuio
ecclesiæ aut grati odores tibi,aut dulces cibi,aut diuer-
si potus,aut conuiuæ nobiles desint,aut decentes magi-
stri. Quid Christo nobilius , qui in conuiuio ecclesiæ &
ministrat,& ministratur ei?Istius conuiuæ recumbentis
annecte te lateri,at̄ te deo coniunge . Nec fastidias men
sam quam Christus elegit,dicens: Introiui in ortum me
um soror mea sponsa , vindemiaui myrrham cum aro-
matibus meis,manducaui panē meum cum melle meo,
& bibi vinum cum lacte meo.In orto,hoc est in paradi-
so est cōuiūium ecclesiæ vbi erat prius Adam quàm pec
catum cōmitteret . Ibi recūbebat Eua priusquàm culpā
I crearet &pareret.Ibi vindemiabis myrrhā,hoc est Chri
sti sepulturam , vt cōsepultus cū illo per baptismum in
mortem,quemadmodum ille surrexit ex mortuis, & tu
resurgas.Ibi manducabis panē qui confirmat cor homi
nis.Mel gustabis,quo tuarū dulcescat meatus faucium.
Vinum bibes cū lacte, hoc est cum decore & syncerita-
te,siue quòd meri pura simplicitas sit , siue quòd imma-
culata gratia,quæ in remissionem sumitur peccatorum
siue quòd paruulos consolationis suę lactet vberibus,vt
ablactati in deliciis,in plenitudinē perfectæ ætatis adole
scant,Succede ergo in hoc cōuiuiū . An metuis ne angu
stior domus & breuis conuiuii locus te comprimat? O
Baruch. 3 Israel quàm magna est domus dei, & ingēs locus posses
sionis eius,magnus , & nō habet finem,altus & immen-
sus . Ibi fuerunt gigātes illi qui ab initio fuerunt statura
magna,scientes prælium.Non hos elegit deus.Et meri-
to non elegit,quia prælium nō pacem sciebant. Et ideo
tu pacē disce , vt eligaris à deo.Sed ne forte incomptam
domus magnitudinem putes , & diuersoria te colūnata
Sapien .9 delectent:Sapientia ædificauit sibi domū,& sculpsit co-

lumnas septem. Ipse etiam dominus Iesus multas man- K
siones apud patrē suum esse commemorat. In hac ergo
domo epulaberis animæ cibo , potūq; mentis, vt postea
nō esurias neq; sitias vnquam . Qui enim māducat,man
ducat vsq; ad satietatē:& qui bibit, vsq; ad ebrietatē bi-
bit.Sed hæc ebrietas pudicitiæ custos est . Illa vini ebrie
tas fomes libidinis, quo per carnes vaporantur interna
viscera,animus ignescit,anima exurgitur.Seuus crimi-
num stimulus libido est,quę nunq̄ manere quietum pa-
titur affectū Nocte feruet,die anhelat,de somno excitat,
à negocio abducit,à ratione reuocat, aufert consilium,
amantes inquietat,lapsos inclinat,castis insidiatur,po-
tiendo inflāmat,vsuq; accenditur. Nullus peccandi mo
dus ,& inexplebilis scelerū nisi morte amantis extingui
non potest. Et ideo ait Apostolus : Fugite fornicationē. 1.Cor.6.
vt veloci fuga tanq̄ furiosæ dominæ declinare sæuitiā &
tetro seruitio exire possimus . Nā quid de auaritia dicā,
insatiabili pecuniæ cupiditate,& quadam æris libidine,
quæ quo plura abstulerit, eo magis inopem esse se cre-
dit?Omnibus inuida,sibi vilis,in summis diuitiis inops,
affectu extenuat quod censu abundat. Nullus rapiendi
modus, vbi nulla mensura cupiēdi. Sic inflammat ani-
mum,sic igne suo pascit animū,vt hoc solo distet,quod
illa formarū adultera sit, ista terrarū. Elementa cōcutit
mare sulcat,terrā effodit,cælū votis fatigat , nec sereno
grata nec nubilo,condemnat prouētus annuos,fœtusq;
terrarū arguit.Sed hæc ægritudo est animæ , nō sanitas.
Deniq; Ecclesiastes dicit : Est languor malus quem vidi Eccles.
sub sole,diuitias custodiri in malum possidentis eas.Et
supra: Qui diligit argentum , non satiabitur argento, L
nec est finis acquisitionis eorū,Si quæris thesauros, acci
pe inuisibiles & occultos,quos i cælı altissimis, nō quos
in terrarum venis requiras . Esto pauper spiritu, & eris
diues qualicunq; censu ,quia non in abundantia diuitia
rum vita est hominis,sed in virtute ac fide. Istæ te diui-
tiæ verum diuitem facient,si sis in deum diues.

De rememoratiua superiorum recapitulatione, & tri
bus non prætereundis,quibus dominus Iesus officia hu
manæ deuotionis definiuit, & quemadmodum mēs hęc
audiens se à voluptate auertat,& virtuti adiūgat ,studia
que illius eligat,quibus & sanctus Iacob vir plenus exer
citationis mentem intendit. Quodq; ideo pastor ouium
inducatur , quia imperitare corpori & sensibus eius ac
voluptatibus,votique modum tenere , præstantius æsti-
metur,quàm regere populos,vel vrbibus præesse.

Caput. VI.

AVDISTI Voluptatis mysteria , audisti etiam
copiarum nostrarum munera , quas ego nō M
supellectili operiendas , sed scripturæ nudis
sermonibus demonstrandas putaui , vt sua
luce refulgerent,vt ex se ipsæ vocē emitterent sibi inui-
cem.Neq; enim sol & luna interprete indigent,Habent
interpretē fulgorē sui luminis, quo totus repletus orbis
est.Illis illuminatio est fides sine indice,quædā , vt ita di
cam,intestata testis,quæ alieno non indiget testimonio,
& subito se vniuersorū oculis effundit. Non ergo nun-
ciantur opera nostra sed clamāt,& se ipsa nunciant. Sa
ne vt & hoc quod laboriosum in nostris ducitur , non
prætereā,fides exigitur,studiū desideratur,facta quęrun
tur.His enim tribus dominus Iesus deuotionis humanæ Matt.15.
officia diffinit dicens:Petite,& dabitur vobis:quærite,&
inuenietis:pulsate,& aperietur vobis.Et infra:Omnis er
go qui audit verba mea hæc , & facit ea , similis est viro
sapienti . Hæc qui studiose fuerit prosecutus , prima-
tus benedictionis accipiet , sicut patriarcha Iacob , qui
continentia & fide humanarum supplantauit vestigia
passionum . Iste ait : Misericordiam mei habuit deus,
& sunt mihi omnia.Hanc itaq; misericordiam nos fide,
studio,operibusq; mereamur ,quib⁹ disciplinis inuenit
Israel gratiam dei,& per ipsam omnia . Non enim mun

A di huius copias,ſed virtutum diſciplinas ſibi ſuppetere gaudebat. Has nobis ſubſtituamus hæredes, quas ſanctus Abraham in Iſaac filio ſuo ſubſtituit ſibi, omnem operum ſuorum deputans hereditatem ſapienti & iuſto viro, nec vllum ius hæreditarium ancillis vel ancillarum filiis derelinquens,ſed tãtummodo donationis munera. Perfectæ enim virtutes totum accipiunt gloriæ patrimonium,vſitatis & mediocribus vile aliquid aſpergitur. Et ideo Agar,quæ aduena Latine dicitur atque accola, & Cethura quæ odorifera ſignificatur, hæredes non ſunt. Qui enim mediis vtitur diſciplinis, accola non in habitator eſt ſapientiæ. Odore aſperſus, non fructu expletur. Sanitatem autem cibus non odor inuehit, quia odor fructuum nuncius eſt. Principales itaque diſciplinas ſequentibus, & indigenas accolis agnoſcimus præferendas, Hoc ſecundum ingenium, At vero ſecundum myſterium, Abraham pater gentium, ſemini ſuo legitimo,quod eſt Chriſtus, hæreditatem omnem fidei ſuæ detulit,quia in hac terra velut aduena fuit,vt vitæ huius odorem magis quàm fructũ referret. Hæc cũ audit mens auertit ſe à voluptate,virtutiſq; adiũgit, veri decoris admirans gratiam,purum affectum,ſimplicem ſentẽtiam, mediocrem veſtem, hoc eſt non in perſuaſione ſermonis,ſed in oſtẽtatione ſpiritus,qualis eſt Apoſtolicæ for
B ma ſententiæ,amictum ſapientiæ atq; pietatis omni precioſiorem auro refulgens: tamen chorum prudentiæ, tẽperantiæ,fortitudinis, iuſtitiæ ſuſcipens, quæ fragrabat odorem diſciplinarum,incutientes reuerentiã,infundẽtes gratiam. Itaq; talibus mota elegit ſtudia virtutis,quibus Iacob vir plenus exercitationis mentem intẽdit ſuã. Et ideo ouium paſtor inducitur,eò quòd imperitare corpori & ſenſibus eius ac voluptatibus,votiq; modum tenere,ne velut ouis vagetur incerta, præſtantius æſtimatur quàm regere populos,vel præeſſe vrbibus. Difficilius enim quiſpiam ſe quàm alterum regit. Animum vincere,iracundiam cohibere, cõpugnãteſq; leges carni & mentis in vnũ cogere,immortalis cuiuſdã eſt viri,quem
C inferni porta nõ ſuſceperit. Denique ipſe ſibi legiſlator vendicauit hoc munus,vt oues paſceret Iethro, qui dicitur ſuperfluus,& ageret ĩ deſertũ: eò quòd irrationabilem & ſuperflui vulgariſq; ſermonis loquacitatẽ in ſe creta quædam ſobriæ doctrinę coegit myſteria. Ideóque Ægyptiis abominationi erant paſtores ouium. Omnes enim qui corporis dediti paſsionibus huiuſmodi, & voluptatibus indulgent ſuis,diſceptatorẽ verbi doctorẽq; virtutis quadam execratione declinãt. Et ideo per ænigmata hæc docuit Moyſes apta deo eſse ſacrificia,quę refugit omnis inſipiens,hoc eſt opera & pręcepta virtutis. Ideoq; paſtor Abel, Cain autem operator terræ legitur, qui in fratre ſuo vir inſipiens formam ſpeciẽmque virtutis expreſsam ferre non potuit.

De oblatione Cain ex fructibus terræ, & criminatione illius, ac de informatione & inſtructione per legẽ diuinam quomodo vota ſolui debeant. Caput. VII.

ET factũ eſt poſt dies, obtulit Cain ex fructibus terrę munus domino.) Duplex culpa. vna quod poſt dies obtulit,altera quod ex fructibus,nõ ex primis fructib9. Sacrificiũ autem & celeritate cõmandatur & gratia. Vnde pręcepũ eſt: Si voueris votũ,nõ facias morã reddere illud. Melius eſt enim nõ vouere votum, q̃ vouere & non reddere. Cũ enim moram facis,nõ reddis votũ. Eſt autem poſtulatio bonorũ à deo cum ſoluendi muneris promiſsione. Et ideo cũ impetraueris quod petiſti, ĩgrati eſt tardare promiſsum. Sed interdũ aut negligentibus irrepit obliuio impetratorũ, aut tumidis & elatis: arrogare euentus ſibi,hebetis cordis eſt, & bonũ quod agit, vel quod à deo cõſequitur, propriis virtutibus vẽdicare nec authoris deputare gratiæ, ſed ipſe ſe ſuorũ bonorũ autorem ducere. Tertium genus eſt peccati quidem minoris,ſed ſupparis arrogantiæ, eorũ ſcilicet qui datorẽ
D bonorum deũ non negãt,ſed quæ acciderint,ea ſibi propter prudentiam ſuam cęterarũq; merita virtutum iure delata arbitrantur. Propterea etiam diuina dignos habitos gratia,quod nequaquam viderẽtur indigni quibus talia diuinis beneficiis prouenirent. Ne quid ergo huiuſmodi accidat,vnde votũ tuum tibi in peccatũ fiat, lex te informauit atq; inſtruxit, dicẽte domino qui legem dedit: Attẽde tibi ne obliuiſcaris beneficia domini dei tui &,non cuſtodias mãdata & iudicia & iuſtitias illius quæ Deut.8.
ego pręcipio tibi hodie,vt cũ manducaueris,& repletus fueris,& cũ domos bonas ędificaueris,& habitare cœperis in eis,& oues tuæ & boues tui cum repleti fuerint, & cum ære,argẽto & auro completus fueris, & omnia poſſidere cœperis, & plena fuerint horrea tua, exaltes cor tuũ, & obliuiſcaris dominũ deũ tuum. Tunc ergo obliuiſceris dominum cum oblitus fueris tui. Si autem cognoſcas infirmum te eſse,cognoſces deum eſse ſuper omnia, & immemor eſse non poteris vt ei reuerentiã debitam ſoluas. Diſce nunc quemadmodum vnuſquiſque moneatur ne ſe ipſe authorem ſuorum putet bonorum. Ne dicas,inquit,in corde tuo, virtus mea & potentia mea fecit mihi virtutem hanc magnam: ſed in mente tua habebis dominum deum tuum,quoniam ipſe dat vires vt facias virtutes. Vnde bene Apoſtolus quaſi legis interpres nõ gloriabatur in virtute ſua, ſed minimũ 1.Cor.4.
E Apoſtolorum ſe eſse dicebat,& quicquid eſset,gratię diuinæ eſse,non meriti ſui, nihilq; nos habere quod non acceperimus. Quid enim,inquit,habes quod non acceperiſti? Si autem accepiſti,quid gloriaris quaſi non acceperis? Didiciſti ergo humilitatẽ magis ſequi q̃ arrogantiã, ſedulitatẽ affectare quàm poteſtatẽ. Accepiſti ſalutaria præcepta, noli negligere vtilia inſtrumenta medicinæ, quibus fibra omnis letalis vulneris exſecatur. Ille quoq; qui ſe iuſtificat,ne infletur cordis ſui tumore,& ipſe accepit ſalubre mandatũ,in huiuſmodi ſententiã reſultante oraculo: Ne dicas in corde tuo cum conſumere cœpe Deut.9.
rit dominus deus tuus gẽtes illas à cõſpectu tuo, dicens: Propter iuſtitiam meam induxit me dominus poſsidere terram iſtam. Sed propter iniquitates gentiũ iſtarũ extirpauit illos dominus à facie tua. Nõ propter iuſtitiam tuam,non propter bonitatem tuam,nec propter æquitatẽ
F cordis tui intraſti poſsidere terrã iſtam,ſed propter iniquitatem gentium diſperdidit eos dominus à cõſpectu tuo, & reſtituit teſtamentum quod iurauit patribus veſtris. Teſtamẽtum perfecta dei gratia eſt,Nihil enim imperfectum dat deus, perfecta autem virtus eſt, & opera virtutis. Teſtamentum autem dicitur quo defertur bonorum hæreditas. Merito & teſtamentum dicitur,& diuinum, cum ea quæ vere bona ſunt, atteſtatione mandatorum cæleſtium conferũtur. Et teſtamentum dicitur quoniam ſanguine dedicatum eſt, vetus in typo,nouũ in veritate. Quo teſtamento diuinæ gratiæ pignus tenemus,quia ſic dilexit deus hunc mũdum, vt vnigenitum Ioan.3.
filium ſuum pro nobis omnibus daret. Vnde perfectionem gratiæ prædicans Apoſtolus ait: Quomodo nõ etiam cum illo omnia nobis donauit? Roma.8.

Quod prima voti gratia ſit celeritas ſolutionis, vt ex ſtudio immolationis Abrahæ,& ſcriptura diuina,& vocatione Zacchæi cõprobatur. De incitatione quoq; ac admonitione vt cito vota noſtra ſoluamus.

Caput. VIII.

PRIMA igitur voti gratia eſt celeritas ſolutionis. Deniq; Abrahã filium ſuum ad holocauſtũ iuſsus offerre, nõ poſt dies vt Cain obtulit, ſed exurgẽs mane ſtrauit aſinã ſuam,& adhibuit ſecũ duos pueros, & Iſaac filiũ ſuũ,& concidẽs ligna ad holocauſtũ, ſurgẽs abiit,& venit ad locũ quẽ dixerat ei de9, die tertia. Primo ad uerte immolantis ſtudium maturũ atq; feſtinum,vt mo-

Eccli.5.

G ra expectationis non esset,nisi donec audiretur oraculũ Deinde vt sterneret asinam suam, obsequiũ omne ipse susciperet,& sacrificio necessaria prępararat,duabus quo que fide & spe virtutibus comitantibus hostiam suã duceret,de potestate dei cert9,& de bonitate secur9. Quod autem ait:Die tertia:vel quod cõtinua esse debeat & perpetua deuotio. Tripertitum est enim tẽpus, præteritum, præsens,& futurum. Quo admonemur quòd nec præteritorum beneficiorũ dei vel præsentium vel futurorũ irrepere debet vlla obliuio,sed tenax gratæ memoria perseuerare. & obedientia non deesse. Vel quia is qui sacrificat:ni vnũ splendorẽ, in vnam lucẽ debeat credere trinitatis. Eteni qui fideliter sacrificat,dies lucet,nox nulla est. Sic & i Exodo Moyses ait: Viam trium dierum ibi
Exo.3. mus,& immolabimus domino deo nostro,Sed etiam alibi cum visus esset deus Abrahæ ad ilicẽ Mambre Respiciens,inquit,Abraham oculis suis vidit,& ecce tres viri stabãt super eũ. Et videns, occurrit obuiam illis ad ostium tabernaculi sui,& adorauit super terrã,& dixit:Domine,si inueni gratiam ante te. Tres vidit,vnum adorauit. Tres mensuras offert similaginis. Nam etsi immensus deus,tamẽ mensuram omnium tenet,sicut scriptum
Esa.40. est. Quis mensus est manu aquam,& cælũ palmo,& vniuersam terram clausa manu? Perfectæ igitur in personis singulis trinitati,interiore mentis arcano,hoc est,similaginis spiritalis sanctus patriarcha sacrificiũ deferabat
H Hæc est similago quam in Euangelio molit mulier illa
Mat.24. quæ assumetur. Vna enim, inquit, assumetur,altera relinquetur. Assumetur ecclesia, relinquetur synagoga. Vel mens bona assumitur,improba derelinquitur. Vt scias autem quia & Abrahã in Christum credidit:Abra-
Ioan.8. ham,inquit,diem meum vidit,& gauisus est. Et qui credit in Christum,credit & in patrem. Et qui perfecte credit in patrem,credit in filium & spiritum sanctum. Tres ergo mensuræ,vna similago,hoc est,vnum erat sacrificium quod venerabili trinitati pari quadam mensura deuotionis & congrua plenitudine pietatis oblatum est. Adhuc cognosce celeris studia deuotionis. Cucurrit,inquit,& accepit vitulum vnum tenerum & bonum,& dedit puero,& festinauit facere eum. Vbiq; impigra deuotio,& ideo deo fuit munus eius acceptũ. Habes & alibi vt solis ortum oratione præuenias,Occurre, inquit, ad
Luc.19. solis ortũ. Habes in Euãgelio dicẽtem dominum Iesum Zaccheę festinãs descende. Et ille quia ipetrauerat quod volebat,vt Christum videret, & amplius impetrauerat vt videretur & vocaretur à Christo,festinans descendit & accepit illum gaudens. Et ideo probauit dominus eius affectũ,& eum celeri remuneratione donauit,dicẽs Quia hodie salus domui huic facta est. festinauit enim & dominus ad beneficium,& ideo nõ expectauit vt promitteret & impleret omnia,sed ãte fecit,postea declarauit. Dixit enim:Facta est salus: quòd vtiq; præueniẽti seI uit,nõ promittenti. Iustus ergo votum suum celeritate commendat Et ideo patres nostri festinantes manducabant pascha succincti lumbos,& pedes suos calceamentorum exuentes vinculis,& tanq̃ onus corporeũ deponentes,vt essent parati ad transitũ. Pascha enim domini transitus est à possionibus ad exercitia virtutis. Et ideo pascha domini dicitur,quoniam & tunc i typo illo agniveritas dominicæ possionis annũciabatur,& nunc eius celebratur gratia. Cito ergo hoc quere anima,vt cito etiam audias,sicut audiut & Iacob: Quid est hoc quod tã cito inuenisti fili? Et ille secundum dogma respondit,
Psa.148. Quod tradidit dominus deus tuus in manus meas. Cito dat deus:quia dixit,& facta sunt:mandauit, & creata
Ioan.5. sunt. Verbum enim dei(nõ sicut quidã ait)opus est, sed operans:sicut habes scriptum:Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor. Præuenit omnia. Est enim ante omnia sicut pater,& in omnibus sicut idem pater, pene
Heb.3. trans omnia. Validum enim & acutum, & omni gladio acutius est penetrans vsq; ad diuisionem animę & spiritus,artuũmq; & medullarũ. Præueniens omnium cogi- K
tationes:de quo ait pater deus:Iam videbis si comprehẽdit te verbum meũ,aut nõ. Vbi enim deus,& verbum est sicut dixit:Veniemus, & mansionẽ apud eum faciemus. Ioan.14.
Et sicut habes in aliis de deo lectum,Ego steti hic priusquàm tu:ita & verbum dicit:Priusquàm stares sub arbore fici,vidi te. Et de ipso dictum est verbo, hoc est filio dei:Medius autem vestrum stat,quem vos nescitis. Vbicunq; enim sancti,ibi i eorum medio dei verbũ,in singulorum præcordiis complens maria & terras. Et cum hic est,etiam alibi est,non mutato loco, sed repleto vbique sui præsentia. Vbi enim est qui est per omnia,& in omnibus,nullum locum immunem sui relinquens. Et vbi adest erat, & vbi erat adest. Et ideo qui nouit velox esse verbum dei,cito petit,& cito impetrat. Ioan.1.

De reprehensione Pharaonis,qui vt pro eo rogaretur in crastinum distulit,& exaltatus mẽte deum obliuiscebatur. Quantũq; humilitas orationem commendet. Et quòd melior votorũ sit solutio,laudare deũ. Quòd præterea illa cõmendãda sit orationis & voti disciplina, vt non diuulgemus orationẽ, sed absc̃dita teneamus mysteria. sicut Abraham & patres tenuerunt,& quẽadmodum dominus in Euangelio docuit: & quæ in oratione cauere debeamus. Caput IX.

AT vero Pharao qui opinionibus vanis & inanibus studium impẽdebat suũ: ranis repleta L
AEgypto,sonum inanẽ rerum & strepitũ varium reddentibus,dicenti Moysi, Constitue mihi quando pro te orem,& pro famulis tuis,& pro popu- Exo.8.
lo tuo,vt exterminet dominus ranas:cum debuerit in tanta positus necessitate rogare vt iam oraret,nec differret,respondit, Crastina die: ociosus & negligens morę pœnam AEgypti soluturus excidio. Itaq; ille vbi impetrabat,immemor fiebat gratiæ, & exaltatus mente carnis suæ obliuiscebatur deum Humilitas autem cõmendat orationem. Siquidem & Pharisæus ille reprehensus
Luc.18. est, qui ieiunia sua velut beneficia enumerabat & tanq̃ obiectabat deo, & se criminum memorabat exortem. Publicanus autem prædicatus est, qui à longe stans nolebat oculos ad cælũ leuare, sed percutiebat pectus suũ dicens:Domine deus,propitiare mihi peccatori. Et ideo diuina eum sententia prętulit dicẽs:Quia descendit hic Publicanus iustificat9 magis quàm Pharisæus. Ille enim iustificatur qui peccatum proprium cõfitetur,sicut locutus est ipse dominus:Dic iniquitates tuas, vt iustificeris. Esa.43.
Et Dauid ait:Sacrificium deo spiritus contribulatus. Et Psal.50.
iterum:Cor contritum & humiliatum deus non spernit Hieremias quoq; ait:Anima in angustiis, & spiritus an- Baruch.3
xius clamat ad te. Ergo & Pharao,& rex Assyrius qui dicebat: Quis deorum gentium istarum liberabit terram M
suam de manu mea? quomodo liberabit dominus deus tuus Hierusalem de manu mea? exaltatione sua deiecti sunt. Iustus autẽ, sicut Iacob,ad authorem deum refert quæcunque fuerit bona consecutus,dicens de omnibus quæ sibi prosperari cognouerit: Quoniam tradidit ea dominus deus in manus meas. Hæc igitur melior voto- Psal.49.
rum solutio est, sicut & Dauid ait:Immola deo sacrificium laudis,& redde altissimo vota tua. Laudare deum commendare est votũ,& soluere. Vnde & Samaritanus ille aliis antefertur, qui cũ leprosis aliis nouem secũdũ præceptũ domini mundatus à lepra, solus regressus ad Christum amplificabat deum,& agebat gratias. De quo
Luc.17. Iesus ait: Non fuit ex illis qui rediret, & gratias ageret deo, nisi hic alienigena. Et ait illi:Surge, & vade:quia fides tua te saluum fecit. Est etiam illa commendandæ orationis & voti disciplina,vt non diuulgemus orationẽ sed absc̃dita teneamus mysteria,sicut tenuit Abrahã, qui subcinericias fecit. Tenuerunt & patres qui coxere cõspersum quod extulerãt de AEgypto,subcinericia fa

A tientes azyma,quæ Græce ἄζυμα φύρια dicunt,eò quòd abſcondãtur in cinere,ſignificantes fermẽtum illud quod abſcondit mulier illa Euangelica mẽſuris tribus donec fermẽtaretur totum :myſteriorum quoq; innuentes premẽdam eſse doctrinam. Quod apertius dominus in Euãgelio docuit ſic dicens: Tu autẽ cum orabis, intra in cubiculum tuũ, & clauſo oſtio patrem tuũ ora in abſcõdito,& pater tuus qui videt in abſcondito,reddet tibi . Orantes autẽ nolite multum loqui. Et infra:Scit enim pater veſter quid vobis opus ſit ãtequam petatis ab eo. Cubiculum tuũ mentis arcanũ, animiq; ſecretũ eſt. In hoc cubiculum tuũ intra,hoc eſt,intra in alta præcordia,totus ingredere de corporis tui exteriori veſtibulo,& claude oſtium tuũ. Quid ſit oſtium tuũ, diſce:Pone domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circuitus labiis meis . Et Paulus petit orari pro ſe, Vt aperiatur mihi,inquit, oſtium verbi ad loquendũ myſterium Chriſti. Sed ille,vt pote electus ad Euangelii prædicationẽ, recte ſibi oſtiũ verbi optabat aperiri, quia de ore eius exibat ſalus gentium,de ore eius prodibat vita populorum . Nos autem claudamus oſtium ne culpa intret,ne lapſus aliquis ſermonis exeat. Intrat culpa ſi lapſus exierit. Audi quomodo intret culpa. Ex multiloquio,inquit, nõ effugies peccatum. Exiuit multiloquium,peccatum intrauit,quia in multiloquio nequaq; qui exeat ſermo trutinatur,imprudenter labitur : licet ipſum vltra menſuram aliquid loqui grande peccatũ ſit. Et ideo caue ne imprudenter loquaris . Labia enim imprudẽtis inducunt eum ad mala. Caue ne in oratione te extollas. Oratio enim humiliantis ſe nubes penetrabit. Caue ne incaute ſymboli vel dominicæ orationis diuulges myſteria . An neſcis q̃ graue ſit in oratione contrahere peccatum,vbi ſperas remedium? Certe dominus per Prophetam docuit hoc graue eſſe maledictum , dicens : Et oratio eius fiat in peccatum, Niſi forte mediocre id tibi putas eſse. Diffidere eſt enim de potentia dei,æſtimare quod non audiaris niſi clamaueris. Clament opera tua , clamet fides,clamet affectus, clament paſsiones tuæ clamet ſanguis tuus, ſicut ſancti Abel, de quo dixit deus ad Cain : Vox ſanguinis fratris tui ad me clamat. Audit enim in occultis qui mundat in occultis. Nos niſi loquentem aliquem audire nõ poſſumus:apud deũ loquũtur nõ verba,ſed cogitationes . Et vt hoc verũ ſcias,dicebat dominꝰ Ieſus ad Iudęos: Quid cogitatis mala in cordibus veſtris? Nõ ĩterrogantis vox iſta eſt,ſed ſcientis Quod tibi manifeſtat Euangeliſta dicens:Ieſus autem ſciebat cogitationes eorum . Sicut ergo filius nouit,nouit & pater. Filium noſse cognouiſti, patrem noſse audi conſiliarium & teſtem patris dicentem:Scit enim pater veſter quid vobis opus ſit,ãtequam petatis ab eo. Coque ergo ſubcinericiã tuam vapore ſpiritus ſancti. Coque etiã animi paſsiones verbi calore. Et ſi crudiores ſunt paſsiones tuę,nuper fortaſse de AEgypto egrediẽtes,operito eas, ĩ lento calore excoque , ne fortiorem ignem dũ ferre non poſsint , ſemiuſtulentur potius q̃ coquantur. Sunt enim plurima quæ præmaturo ſermone infidis auribus vel infirmis quaſi icocta committas,ad quę auertatur auditor,& cũ horrore faſtidiat: ſi coctiora guſtaret,ſpiritalis cibi perciperet ſuauitatem Diuine autem dominus Ieſus & bonitatem te docuit patris,qui bona nouerit dare,vt quæ bona ſunt,à bono poſcas: & impenſe & frequenter monuit orandum,non vt faſtidioſa continuetur oratio,ſed vt aſsidua frequenter effundatur. Plerunq; inanis gloria longæ precationi, intermiſsæ autem prorſus obrepit incuria: Deinde monet vt cũ ipſe veniam tibi poſcis , tum maxime largiendam aliis noueris quo precẽ tuam operis tui voce commendes. Apoſtolus quoq; docet orandũ ſine ira & diſceptatione. vt nõ turbetur,nõ interpoletur oratio tua. Docet etiam orandũ in omni loco, cũ Saluator dicat:Intra in cubiculũ tuum. Sed intellige cubiculũ nõ incluſum parietibus,quo tua membra claudãtur,ſed cubiculũ quod in te eſt, in quo icludũtur cogitationes tuæ, in quõ verſantur ſenſus tui. Hoc orationis tuæ cubiculũ vbique tecum eſt,& vbique ſecretum eſt, cuius arbiter nullus eſt niſi ſolus deus. Orandum autem præcipue & pro populo doceris, hoc eſt pro toto corpore, pro membris omnibus matris tuæ,in quo mutuæ charitatis eſt inſigne. Si enim pro te roges,tãtummodo pro te rogabis. Et ſi pro ſe tantum ſinguli orẽt,minor peccatoris q̃ intercedentis eſt gratia. Nunc autem quia ſinguli orant pro omnibus,etiam omnes orant pro ſingulis. Ergo vt concludamus,ſi pro te roges:tantum,vt diximus, pro te rogabis. Si autem pro omnibus roges, omnes pro te rogabũt. Si quidem & tu in omnibus es. Ita magna remuneratio eſt vt orationibus ſingulorum acquirantur ſingulis totius plebis ſuffragia. In quo arrogãtia nulla, ſed humilitas maior eſt,& fructus vberior.

Matt.6. Col.4. Prou.10. Pſal.140. Matth.9. Matth.6.

De tranſitu ad aliud vitium oblationis ipſius Cain qui obtulit nõ de primis fructibꝰ primitias deo,& quid per primitias intelligatur Quódq; Abel obtulerit hæc munera, & etiam talia qualia lex probauerit, cum pulchra myſteriorũ legis explanatione: & quẽadmodum interiora mũdare debeamus,& ibidem quærere quæ domino ſanctificemus. De ſimilitudine quoque cõceptionis ac parturitionis fœminarũ & animæ, partuumq; eiuſdem diſtinctione. Caput. X.

E SED iam tẽpus eſt alio tranſire,quoniam de eo quod poſt dies obtulit Cain,plene diximus. Factus eſt indicium reſupini, cum ipſa poſtulatio voti matura eſse debeat, ne videamur de humanis artibus,hoc eſt,medendi peritia,hærbarũmq; ſuccis,ſperaſse magis remedium,q̃ de deo ſubſidiũ popoſciſse. Ad ipſum enĩ prius eſt confugiendum,qui noſtræ curare poſsit animę paſſiones. Verum homines quidam præpoſtero ordine ante ſibi ab hominibus opem arceſſunt. Vbi autem humana ſubſidia defecerint, tunc opinantur diuini poſtulandam fauoris gratiã. Concluſo ergo illo & cõuicto Cain crimine,aliud oblationis vitiũ diſcutiamus. Obtulit, inquit,à fructibꝰ terræ,nõ à primis fructibꝰ,primitias deo Hoc eſt primitias ſibi prius vẽdicare,deo autem ſequentia deferre. Itaque cum vere anima corpori tãquam ſeruo domina ſit præferenda:vtique primitias eius, hoc eſt animæ prius q̃ corporis offerre debemus. Primitiæ animæ,primatꝰ ſunt bonarũ diſciplinarũ. Quæ licet tẽpore poſteriores ſint, q̃ corporis primitiæ, quæ ſunt eſca, incrementũ,viſus,auditus,& tactus,odor,vox:mens autem & ſenſus pars animæ,pars corporis eſt: tamen priores ſunt diſciplinis. Quarũ primitiua eſt puro corde & ſimplici ſermone oblata deo gratiarũ actio. Hæc munera obtulit Abel, & ideo reſpexit deus in munera eius quoniam à primitiuis obtulit. Accedit ergo quia de primitiuis ouium, & de adipibus earum:cõſidera quia nõ de inſenſibilibus, ſed de animantibus obtulit. Plus eſt enim animalis q̃ terrenꝰ. ſiquidẽ animalis proximꝰ ſpiritalis eſt. Non enim prius quod ſpiritale eſt, ſed quod animale,deide quod ſpiritale. Quod animale ſpirat, habet vitalẽ ſpiritũ, non ita quod de terrarum fructibus. Deinde obtulit nõ ſecunda,ſed prima:non exigua, ſed pinguia. Talia enim lex probauit, & iuſsit offerri, ſicut ſcriptũ eſt:Et erit,inquit, cũ inducet te deꝰ in terrã Chananæorum,ſicut iurauit patribus tuis,& dabit tibi, tolles omne quod aperit vuluam maſculinũ domino. Omne quod aperit vuluã de armẽtis & pecoribꝰ tuis,quęcũque nata fuerit tibi maſculina,ſanctifica domĩo. Omne quod aperit vuluam aſinæ,mutabis illud oue: ſi aũt non mutabis,redimes illud. Quid tã profundi myſterii, tam altæ ſecretæq; ſapientiæ, q̃ in quibuſdam innenis verborum ſimplicium? Deprehendas licet atq; hauriasvbertatem gratiæ ſpiritalis. Chananæi etenim mobiles & in

F

1.Cor.15.

Exo.15.

G quieti ſunt, Cum igitur in eorum terram fueris ingreſſus,quos aduertis propter leuitatem,inquietudinem, & inſtabilitatē morū,poſſeſſione deiectos,tu teneto conſtantiam.Non te vilis ratio,non leuis ſermo perturbet, Hoc eſt enim Chananæus,mobilis ſermo,affectus inſtabilis , & inquieta contentio . Sed magis tranquillitatem cordis,& animi ſerenitatem placid⁹ ſeruato. vt tanq̄ in ſalo maris tutam nauibus ſtationem portu quodam tuæ mentis exhibeas. Hanc poſſeſſionem tibi dominus pollicetur, & quodam ſacramēti promttiit vinculo,vt conſtantiam tuam firmet. Neq; enim ideo deus iurat, quòd fide credentis indigeat,aut teſtimoniorum aſtipulationibus deſtitutus,ſuffragium ſacramenti requirat, ſicut homines qui fidē nobis aſciſcimus ſacramēto,& ideo iuramus vt credamur vera dixiſſe.Deus autem & cum loquitur fidelis eſt,cuius ſermo ſacramentum eſt. Non enim propter ſacramentum fidelis omnipotēs deus, ſed propter deum etiam fidele ſacramentum eſt. Qua ratione igitur Moyſes iurātem deum inducit? Quia nos vſu quodam mortalium claudimur, & velut echini cortice quodam nos vulgaris opinionis inuoluimus, aut velut cochleæ quæ niſi intra teſtæ operimentum ſint, ſpirare non poſſunt, nec aerem liberum capere aut ſuſtinere: ſic nos non niſi intra quædam humanæ cōſuetudinis labula terrena verſamur. Vnde quia illud veri⁹ ſolem⁹
H credere,qd iureiurādo firmatur: ne noſtra claudicet fi-
Pſal.109. des,iurare deſcribitur deus. Qui ipſe non iurat, ſed iurantiū iudex,& vltor eſt periurantiū.Deniq; ſcriptū eſt Iurauit dominus, & non pœnitebit eū, tu es ſacerdos in æternū. Seruauit vtiq; quod iurauit, dedit nobis æternū principē ſacerdotū.Vt & tu quod iuraueris, ita noueris eſſe ſeruandum,vt quia per eum iuras qui nō mentitur, ſcias eum futurum ſi mentiaris vltorem.Expulſis igitur inquietis & mobilibus cogitationib⁹, dabit tibi deus vacuam poſſeſſionem cordis & mentis, vt eam cultu quo dā tranquillitatis exerceas, & fructum ex ea capias, nec ſuſtineas in ea Chananæos,hoc eſt turbidos ſenſ⁹ recurrere, eradices gentilium vitiorum omne conſeptū, lucos eorū diruas quibus obumbratur veritas,& quidam liber cæleſtis viſus cogitationis horrore tenebroſæ diſceptationis abſcōditur. Sed hoc niſi diuino donat⁹ munere efficere nō poteſt.ideo ait: Dabit tibi deus, hoc eſt cogitationes optimas,placida conſilia,tranquillas inuētiones. Cum dederit hæc,tolles omne quod operit vluam maſculinum,& ſanctificabis domino. Non totum
I exigit à te de⁹,qui totū donauit. Multa enī ad vſum ſubſtantiæ largitur humanę,& hoc nō poteſt eſſe diuinum ſacrificiū vbi eſt vſus naturę.Edere,bibere,dormire,aliāq; etiā miniſteria corporis dono ſunt tibi collata, nō à te relata deo munera. Quicqd autē ſanctū cogitaueris,hoc dei munus eſt, dei inſpiratio, dei gratia:ſicut econtrario illa quæ cum in vſu naturæ humanę ſint,non coinquinant hominem,ſed quod exit de ore, furta,falſa teſtimonia,ſacrilegia,hæc ſunt quæ coinquinant hominē.Interiora ergo noſtra mūdem⁹, vt poſſit oblatio nō diſplicere.Ibi quęram⁹ omne quod aperit vuluā maſculinū,hoc eſt iuſtū & principale quod ſanctificare domino debeamus. Neq; enim hi nos corporei fœtus atq; conceptus partusq; ſanctificant,quibus vulua fœminea deplorato pudore virginitatis aperitur. Nā etſi mulier ſanctificat virū & vir mulierē,tamē plerūq; cōtingit virginis vuluam etiam ſine coniugii ſanctitate reſerari.Neque rurſus ſola virilis eſt gratia: mulier aūt ſanctificationis aliena eſt,aut vtriusq; ſexus cōfuſa natura eſt, vt vterque corporeos fundatur in partus. Habent ſua munia viri,habēt mulieres ſexus ſui officia diſcreta. Generatio iſta ſucceſsionis humanæ mulierē decet,impoſsibilis eadem viro.Ergo ſi carnis vſui nō quadrat hic ſenſus,officia animæ diſcutiamus. iſtam ſane inuenio quæ nullo diſcreta ſit ſexu:& cū cōcipit,parit.Et ſicut fœminis dedit vuluā natura, in qua vniuſcuiuſque animātis generatio per mēſtruas formatur ætates,ita eſt quædam K
virtus animæ, quæ velut quodam vuluæ genitalis ſecreto cogitationum noſtrarum ſuſcipere ſemina , conceptus fouere,partus ſolet edere . Neq; enim aliter diceret Eſaias, In vtero accepimus & parturiuimus ſpiritum ſa Eſa.26.
lutis:niſi vuluam animæ nouiſset . Harū generationum quædam fœmineæ ſunt,malitia,petulantia,luxuries,intemperantia,impudicitia , aliāq; huiuſmodi vitia,quib⁹ animi noſtri quædam eneruatur virilitas . Maſculinæ ſunt caſtitas,patientia,prudentia,temperantia,fortitudo,iuſtitia,quibus mens noſtra & caro ipſa firmatur,& ad obeunda impigre munia virtutis erigitur. Hos partus aluus ille Propheticus parturiuit.Et ideo ait:In vtero accepimus & parturiuimus ſpiritum ſalutis.Maſculum igitur & parturiuit & peperit qui ſpiritum ſalutis effudit.

CAPITA LIBRI SECVNDI
DE CAIN ET ABEL.

Qua ratione anima noſtra partus in clauſione ſuperioris libri commemoratos parturire ac parere debeat, & de maturiori & latiori iſtorum partuum proſecutione,cumpulchra legis ſuperius inductæ declaratione,latentiumq; myſteriorum apertione. Caput I. L
Quæ ſit vis primitiarum , & vtrum tempore æſtimentur primitiæ in ſanctitate . Et quod ante omnia fides nos debeat commendare deo . Quódque ipſa cum operibus perfectis plenum & perfectum ſit ſacrificium,ſicut & ipſe dominus docet, & verba legis ſignificant. Caput. II.
De aſtructione legis præmemoratæ per exemplū de populo Hebręorum. Ac de myſteriis in lege recognoſcēdis ex verbis domini in Euāgelio laborantes ad ſe vocantis . Quomodo etiam inquinamenta delictorum noſtrorum lauare,& quo precio crimina noſtra redimere debeamus. De redēptoris quoque noſtri per Leuitem ſignificati in nos miſericordia , cum morali & ædificatiua affectus inſtructione. Caput. III.
Qua ratione Moyſes primogenitos & redemptores cæterorum Leuitas appellauerit, ciuitatéſque Leuitarū redemptrices ſignificauerit.Cur etiam non ſit abſurdum quòd facinoroſi cohabitent piis,& maculoſi ſacratis. Quódque non abhorreat à vero, quòd Leuites in ſe manus iniiciat, vt interficiat voluptates ſui corporis.De duob⁹ præterea principalibus in deo generibus virtutum, vno quo remittit , alio quo vindicat: & quomodo cum impius occiditur . Chriſtus infundatur. Quódque ſemper egreſsus malitię virtutis ope M
retur ingreſsum , ſicut & ingreſsus malitiæ virtutem excludit , vt Euangelicæ veritatis exempla comprobant Caput IIII
De adipib⁹ & pinguedine ſacrificiorū & hoſtiarū.Ca.v
Quid ſibi volit quod dominus ait : Si recte offeras, non recte autem diuidas , peccaſti:quieſce . Et de quatuor generibus quibus ſacrificia cōmēdabantur , quorum ſi aliquid deſit,ſacrificium non probatur, cū pulcherrima iſtorū morali interpretatione . Caput. VI.
Quod quia Cain ordinē diuiſionis non ſeruauit , dictū ſit ei:Peccaſti,quieſce . Et quēadmodum deus omnia docuerit,& quid moraliter illud ſignificet.Cap.VII.
Quomodo Cain admonitus vt quieſceret, auxerit inſolentiam , & flagitium accerbauerit . Et quid ſibi velit quod ait: Eamus in campum. Caput. VIII.
Qua ratione interrogauerit de⁹ Cain vbi eſset frater ſuus , & de ipſius redargutione atque condemnatione, cum moralis intellectus explanatione. Caput. IX.
Qua de cauſa dixerit deus: Omnis qui occiderit Cain ſepties vindictam exoluet.Et qua ratione ſignum ſuper eum poſitum fuerit ne occideretur, cum pulchra morali interpretatione atque inſtructione. Caput. X.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPI SCOPI DE CAIN ET ABEL LIBER SECVNDVS.

Qua ratione anima nostra partus in clausione superioris libri commemoratos parturire ac parare debeat, & de maturiori & latiori istorum partuum prosecutione, cum pulchra legis superius inductæ declaratione, latentiumque mysteriorum apertione. Caput. 1.

HOS PARTVS ANIma nostra parturiat, nec solum parturiat, secundum quod legitur, sed etiam pariat, & diebus pariat impletis, ne immaturos partus dies iudicii deprehendat. De his enim partubus dixit dominus Iesus: Væ prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Maturius igitur absoluatur hic partus, & cogitationes nostræ bonorum operum processibus explicentur, vt nihil imperfectum finis noster inueniat nihil inexplicatum terminus vitæ nostræ offendat, nihil tanquàm in incude positum vsus nostri operis relinquat. Festina igitur anima formare partus tuos, properantius absoluere, celerius quos genueris enutrire. Quæ tanti forma sit partus, demonstrat Apostolus dicens: Filioli mei quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis. In hanc formam tota mentis nostræ coalescant viscera, & in illo genitali aluo animæ nostræ Christus refulgeat: Partus noster fides sit, nutrimenta nostra præcepta doctrinæ sint. His quædam cordis nostri imbuatur infantia, instituatur pueritia, iuuenculescat adolescentia, senecta canescat: AEtas enim senectutis vita est immaculata. Itaque ea demum bona est animę senectus, quam nulla perfidiæ inquinamenta maculauerunt. Et ideo partus suos ab hac macula Paulus defendit: Ego vos, inquit, genui in Euangelio. ne cuius sæua insusurratio rudis fidei tentaret infantiam. Masculina igitur generabat, qui in virum perfectum populos quos docebat, fidei gestiebat vnitate concurrere, & in agnitione filii dei perfectam plenitudinis Christi tenere mensuram, Hoc enim sacrificium acceptabile deo nouerat, de quo scriptum est: Omne quod aperit vuluam masculinum, domino. Et quia addidit: Omne quod aperit vuluam de armentis & de pecoribus quę sunt tibi, masculinum sanctifica domino: ne quid obscuritatis habeat, consideremus. Dixerat de principalibus generationibus, hoc est plenis capacibúsque rationis: addidit & de gregalibus. hoc est reliquis velut plebeiis sensibus, qui irrationabilibus comparantur iumentis. Quæ tamen cum à rectore aliquo gubernantur, facile mansuescunt & imperata exequi, & iugum subire, & ad vocem magistri accelerare gradũ aut sistere, aut deflectere, aut aliqua munia sui operis quę iubẽtur, humano quodã famulatu obedire cõsuerũt. Tantũ valet institutio, vt vincat naturã. Itaq; illa quæ cõsortiũ nostrę substantię nõ habẽt, agnoscũt tamẽ nostræ vocis imperiũ: & cũ suę naturæ nullam rationem habeant, nostræ naturę rationem capesunt, & quodam modo trasfusam acquirunt. Equos videmus populari-
bus incitari studiis, gaudere plausibus, blanditiis delectari magistri. Toruos leones cernimus naturalem feritatem imperata mutare mansuetudine, suam rabiem deponere, nostros mores sumere. Et cũ sint ipsi terribiles, discunt timere. Cæditur canis vt pauescat leo: & qui sua iniuria exasperatur, coercetur aliena, alteriúsq; exẽplo frangitur. Quotiẽs parata præda & cibo obuio famem perpeti malunt dum offensam magistri verentur? Quotiens repentino impulsi motu aperta ad morsus ora iusi resoluunt? Ita dum nostræ voluntati obsequuntur, D suæ obliuiscuntur. Non ita illæ feræ vel illa armenta equorum, vel genus omne pecudum quæ sine rectore vagantur vllo, & omni domitoris gubernaculo. destituta exasperãtur. Et ideo apositi sunt armentarii, opiliones, cæteriq; pastores, quidam magistri gregum officia sua singulis animantium commissorum sibi cõditione formantes. Videtur ergo & sensuum nostrorũ quoddam genus aliud domitum & mãsuetum, aliud indomitum, quod armentario quodam motu mẽtis velut deside atque resoluto proruat ad irrationabiles delectatioẽs corporis. Mansuetum autem quod velut duci cuidam moderationi mentis se subiiciat & subdat. Quęcunq; ergo eius naturæ reguntur, ea sunt masculina atque perfecta Quæcunque autem sine duce vllo plebeia præsumptione quadam dominantur, velut ciuitatis alicuius, quæ regis optimatúmq; cõsilio priuata sit, ita corporis sui omnem statum & virilem vigorẽ muliebri quadam dissolutione effœminãt. Ex his illa lex carnis est, quæ legem apostolicæ mentis impugnans, captiuam trahebat eam quadam lege peccati. Et ideo vt de illo mortis corpore liberaretur, spem suam Paulus omnem non in sua virtute, sed in Christi gratia reponebat. Vnde liquet quod hæ commotiones quæ secundum legem mentis sunt, diuino fauore præcedunt, alii autem sensus ex voluntate corporea. Illa igitur quæ sancta sunt, primitiua sunt nostrorum sensuum. Ista velut de quodam grege sunt, & vtilitate plebeia: quod varie videtur Moyses nominib9 E significasse diuersis. Hoc enim declarat etiam illa area legis mystica de qua ait: Initia areæ tuæ & lacus tui non nouissima facies. Primitiua filiorũ tuorum dabis mihi. Sanctæ cõmotiones sensuũ nostrorũ, quæ secundũ virtutes sunt, ipsæ sunt primitiæ areæ spiritalis. Propterea etiam rurali areę cõparantur, in qua ventilantur frumẽta. Sicut enim in hac rurali area excutitur triticum atq; hordeũ, & dum sępius vẽtilatur, separatur à paleis, quia paleæ cæteraq; purgamenta messis in diuersum leuis aurę spiramine dissipantur, illa vero quę solidiora sunt, in locum eundem excusso puluere relabuntur: ita cogitationum nostrarum fruges quæ sunt solidæ atq; optimę, purã atque syncerã exhibẽt virtutis alimoniã, sicut scriptũ est: Quia nõ ĩ solo pane viuit homo, sed ĩ omni Deut.8.
verbo dei. Quæ autẽ inutiles sunt & vacuę, dispergũtur vt fumus ac nebulæ: quia sicut fumus oculis, sic iniqui- Prou.10.
tas vtentibus eam. Et recte fumo iniquitas comparatur, F
quæ velut quadam seculari caligine aciem mentis obducit. Et ideo dominus dicit: Cum intraueritis in terram in quam induco vos, & cũ manducare cœperitis de panibus terrę illius, offeretis oblationem separatam domino, primitias consperfionis vestrę, panem sicut oblationem de area, & sic auferetis primitias confusionum vestrarum, & dabitis domino. Confusio nos sumus, diuersorum elementorũ quadam cõmixtione cõpositi. Siquidem frigidum calido, & humidũ sicco miscetur in nobis. Hæc cõsperfio multas habet carnis illecebras, & plurimas delectationes, sed non sunt hi primitiui hui9 corporis sensus, quia ex anima & corpore cõstamus & spiritu. Hæc est cõsperfio pricipalis, in qua sanctificari nos Apostolus cupit, sicut ait: Ipse autem deus pater sanctifi 1.Thes.5.
cet vos per omnia, vt integer spiritus vester & anima & corp9 sine querela in die domini nostri Iesu Christi seruetur. Cuius cõsperfionis primitiæ spiritales sunt, hoc est inuentiones & generationes sensuum qui ex vigore animę procedunt. Sed non omnes primitiui sensus, nisi qui malitiæ & improbitatis atq; omnis erroris exortes sunt. Sunt etiam necessariæ corporis delectationes, vt dormiendi, edẽdi, bibendi, deambulandi, & cęteri sensus huiusmodi, sed non in his primitiæ. Et ideo non in his sed illis domini sacramentum, vbi castitas, pietas, vbi fides atq; deuotio. Cuius rei manifestum & euidens exemplum est oblatio patriarchæ Isaac, quem sacrificii

Luc.21.

Gal.4.

Sapien.4

1.Cor.4.

Exo.13.

G modo obtulit pater,nullius motu paſsionis inflexus humanæ,mundam offerens deo hoſtiam, vacuámque formidinis,& corporeæ cupiditatis immunẽ,cum ipſa pietas patris deuotioni cederet immolantis.

Quæ ſit vis primitiarũ,& vtrum tẽpore æſtimẽtur primitiæ,an ſanctitate . Et quòd ãte omnia fides nos debeat commendare deo. Quodque ipſa cũ operibus perfectis plenum & perfectũ ſit ſacrificium,ſicut &ipſe dominus docet,& verba legis ſignificant. Caput. II.

NVNC cõſideremus quæ ſit vis primitiarum & vtrũ tẽpore æſtimẽtur primitiæ,an ſanctitate,hoc eſt,vtrum omnia primogenita ſanctificationẽ habeãt primitiarũ. Primitiæ etenim fructuũ ſanctæ ſecundum legẽ, quia in his optimum feſtinæ fidei ſacrificiũ eſt, ſed fiunt ſanctæ deuotione,nõ tẽpore,quas nõ prouẽtus ſanctificat,ſed deuotio. Deniq; vbi celer prouẽtus eſt , ſi deuotio moretur,offenſa contrahitur. Non ergo omnia primogenita ſancta,ſed omnia quæ ſancta ſunt,ſunt etiam primogenita. Deniq; Cain primogenitus , ſed non ſanctus. Sanctus quoq; Iſrael dei popul⁹, ſed nõ primus ætate,& tamẽ primogenitus appellatur , ſicut ſcriptũ eſt in Prophetis:Primogenitus meus Iſrael . Leui ſanctus,ſed non primogenitus. Nam tertius Lyæ filius legitur, & tamen Leuitæ primogeniti nuncupati , quibus ab eo nomen eſt deriuatum. Scriptũ eſt enim i Numeris :Ecce tu
H li Leuitas de medio filiorum Iſrael pro omni primogeni
Nume.3. to qui aperit vuluã à filiis Iſrael,& erunt mei Leuitæ. Mihi enim omne primogenitum,in qua die percuſsi omne primogenitum AEgypti , ſanctificaui omne primogenitum Iſrael. Ergo Leuitæ primogeniti nuncupati,qui ſanctificatione vtiq; cæteris filiis Iſrael antelati ſunt . Qua
Heb.12. ratione primogeniti ſunt,audi Apoſtolum dicentẽ:Sed appropinquaſtis Sion monti,& ciuitati dei viui Hieruſalem quæ in cælo eſt,& decem milibus lętantiũ angelorũ & eccleſiarũ primitiuarũ,quæ ſcripta ſunt in cælo. Quatuor ordines fecit:montis Sion,ciuitatis Hieruſalem, celebritatis angelorũ,& eccleſiarũ primitiuarum. Tulit ergo dominus deus de medio populi Iſrael Leuitas , quia non humanarũ eos cõſortes voluit eſse curarũ,ſed diuinæ religionis miniſtros . Et primogenitos ſibi fecit qui vuluã aperiunt ſpiritalẽ: & ideo non errant ab vtero naturæ,ſicut diuerſorum criminum peccatores,ſed deſtructis cultoribus eliguntur . Vnde non habent cũ plebeia poſſeſsione conſortium,nec in medio populi cõputantur. quia verbũ dei in medio ſui poſsident ,ſicut ſcriptũ
Mat.18. Ioan.1. eſt in euangelio : Vbi ſunt duo vel tres congregati in nomine meo,ibi ego ſum in medio eorum . Et alibi:Medius veſtrum ſtat,quem vos neſcitis. Hinc ergo cognoſcimus quòd ante omnia fides nos cõmendare deo debeat. Cum fidem habuerimus , elaboremus vt opera noſtra perfecta ſint. Siquidem hoc plenum eſt & perfectũ ſacrificium , ſicut ipſe dominus docet dicens de donis & datis tuis : Obſeruabitis offerre mihi in diebus feſtis meis, nihil detrahẽtes, neq; deſpicientes, ſed plena & integra & perfecta offerẽtes. Feſtus autẽ dies domini eſt, vbi perfectarũ virtutũ gratia eſt. Quæ tunc perfectæ ſunt,ſi ſolicitudinum ſeculariũ,& corporalis illecebræ victor animus delinimẽta voluptatis excludat,liber à ſeculo, deo deditus,nihilq; de tramite rectæ intẽtionis imminuens, nec affectus ſui quoq; tẽpora nunc luxuriæ diuidẽs,nũc labori. Solus itaq; ſapiẽs hanc celebrat ſolennitatẽ,nullus alius. Immunẽ enim mihi huiuſmodi paſsionũ animam reperire difficile eſt. Diuide ergo ſecundum rationem animę principalia & obediẽtia,& tunc quid maſculinum,quid ve fœmineũ ſit,deprehẽdes. Nulla enim ſine labore virt⁹,quia labor proceſsus virtutis eſt. Quod
Exo.15. etiam legis ipſius verba ſignificãt,quæ dicit:Omne quod aperit vuluam aſinæ,mutabis oue. Immunda enim animalia lex à ſacrificio ſeparauit,& pro his ad vicem mũnda iuſsit offerri. Aſinæ ergo partum,hoc eſt immũdum, iubet mutari oue,que munda & apta ſacrificio eſt . Hoc eſt ſecundum literam . Cæterũ ſi quis ſenſum ſpiritalis intelligentiæ altius perſequatur, conſiderabit quòd aſina labrioſum ſit animal,ouis fructuoſum . Fructu ergo dicit mutandum laborem , vt finis operis ſui fructus ſit. Vel certe hoc modo omnẽ laborẽ tuum, omnem induſtriam puro & ſimplici commendabis affectu . Si autem non mutabis, inquit, redimes . Iubetur ergo ſecundum literam vt animal aliud pro immũdo animali offeratur, aut preciũ , ne inter decimas fructuũ vel minus aliquid vel immundum videatur offerri. Intellectus autem profundior liberandam animam tuam docet,vt deſiſtat ab iis quæ fructum non habent. Qui enim redimit ſe.liberat & quodã exuit debito. Relinquenda ſunt opera, quæ verũ fructũ bonóſq; proceſsus habere non poſsunt,qualia ſunt iſta mundana,quorũ vſus nõ poteſt eſse diuturnus:In quibus ipſe nudus & veri vacuus effectus eſt:& q̃ uis ſummo quæſitus fuerit labore , animam nihil iuuat. Ea enim quæ ſeruitutẽ animæ inferunt , inutilia ſunt omnia,etſi nõ deſit effectus . Magna videtur præliantium victoria,triũphantium gloria,ſed frequenter ipſos videmus qui vicerint,rurſus bellorum ſubiacere incertis,& transferri ad hoſtẽ euentu prælii,& eo ipſo quo victores ante fuerint,fieri miſeriores. Opus eſt ergo vt opera tua L
ad deum dirigas,& eius tibi aſpiret fauor . Athleta ipſe qui ſuis nõ alienis decertat viribus,quoties cõgreditur, dubios caſus ſubire ſe credit. Et cũ ad coronam peruenerit , intelliget citius hanc mundi gloriã tanq̃ coronæ ipſius folia marceſcere . Gubernator cum in portus nauim duxerit,vix finem impoſitũ labori putat , & ſtatim quærit laboris exordiũ. Soluitur corpore anima,& poſt finem vitæ huius , adhuc tamen futuri iudicii ambiguo ſuſpenditur. Ita finis nullus vbi finis putatur. Vnde votis & pura conſcientia & ſpiritu charitatis adhæreamus deo noſtro,& diuinum nobis conciliemus fauorem præcantes,vt ſecularib⁹ curis tanquam ab imitibus & agreſtibus dominis poſsimus abſolui atq; exui , mundanóq; exire ſeruitio , in libertatem ſupernæ cognitionis , quæ vera & ſola eſt libertas,vocati.

De aſtructione legis præmemoratæ per exemplũ de populo Hebræorũ. Ac de myſteriis in lege recognoſcendis ex verbis domini in Euangelio laborantes ad ſe vocantis. Quomodo etiam inquinamenta delictorum noſtrorum lauare, & quo precio crimina noſtra redimere M
debeamus. De redemptoris quoque noſtri per Leuitem ſignificati in nos miſericordia , cum morali & ædificatiua affectus inſtructione. Caput. III.

ET vt præceptum legis exemplo aſtruamus, cum deprimerent AEgyptii Iudæorũ populum in operibus variis,& luto ac lapide ingemuerũt filii Iſrael, & domini prouocauerunt in ſe miſericordiam, Et dixit ad Moyſen:Ego exaudiui gemitũ filiorũ Iſrael, quomodo AEgyptii in ſeruitutẽ deprimũt eos,& memor fact⁹ ſum teſtamenti mei. Vade & dic filiis Iſrael:Ego dominus,& educã vos de potẽtia AEgyptiorũ,& eruam vos de ſeruitute eorũ,& liberabo vos in brachio excelſo, & iudicio magno:& ſumam vos mihi in plebẽ , & ero veſter deus, & ſcietis quoniam ego ſum dominus deus veſter,qui educam vos de potentia AEyptiorũ, & inducã vos in terram in quã extendi manum meam. Ecce quomodo populus Hebræorũ fructu mutauit laborẽ, vt qui luto operabatur , ſpe regni operaretur æterni . Et ideo dominus in euangelio inanem populorũ gentilium miſeratus laborem , qui lateres conſtruerent lutulentæ ſuperſtitioni,& voluptati corporis dediti, ſolidũ fidei murũ ædificare non poſsent,velut ad quoſdam aſinę fœtus locutus Exo.3.

A ait:Venite ad me omnes qui laboratis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum,& humilis corde,& inuenietis requiem animabus veſtris. Qua vocatione plenius mihi videor verba legis & myſteria recognoſcere, quia aſinā aut cō mutandam oue docuit,aut redimendā pecunia, vt non ſolum aſinæ partū oue, hoc eſt mundis immunda mutemus,ſed etiam redimamus. Quod videtur exprimi ſi prius ſacrificio purificationis, & myſterio baptiſmatis delictorum noſtrorū inquinamenta lauemus, crimina quoq; noſtra bonis operib⁹,fideiq; precio, & miſeratione redimamus. Precium noſtrū ſanguis eſt Chriſti. Vn
1.Pet.1. de & Apoſtolus Petrus ait:Non auro vel argēto redem
1.Cor.7. pti eſtis,ſed precioſo ſanguine. Et Paulus dicit: Precio empti eſtis,nolite effici ſerui hominū. Vnde non ocioſe in ſancto miramur euangelio quod pullum aſinæ ſederit dominus Ieſus, quia populus gentilis cœpit eſse Chriſti hoſtia, qui ſecundū legē habebatur immūdus. Vnde & de Leuitis ſcriptū eſt quòd ſint redēptiones eorum,eò quòd & ſanctitate vitæ ſuæ & oratione peccata plebis leuarent. In quibus figuralis agni præceſsit myſterium,verū venturū Leuiten,qui ꝓprii corporis paſſione tolleret peccatū mūdi. Leuites ſignificatur ſuſceptus pro me,vel ipſe mihi leuis. Ipſe enim perfectæ virtutis habet impertiēdæ populo ſanitatis iudiciū. Ipſe ergo qui pro ſalute vniuerſorū expectatus aduenit, pro me eſt vtero editus virginali,pro me oblatus,ꝓ me guſtauit mortē,pro me reſurrexit. In quo omniū hominū ſuſcepta eſt redēptio,aſsumpta eſt reſurrectio. Ipſe eſt
B verus Leuites,vt nos Leuitas faceret adhærere deo, ipſi continuas preces fundere,de ipſo ſalutē ſperare,fugere terrena negocia,in dei poſſeſsione numerari, ſicut ſcriptum eſt:Domine poſside nos. Ea eſt enim ſola poſſeſſio,quæ nullis obnoxia tempeſtatibus, perpetuæ gratiæ ferat fructus. Redemptor Leuites eſt,quia vir ſapiens redemptio inſipientis eſt. Qui tanq̄ medicus ægrū inſipiētis animū fouet,& quædā aſpergit ſolidiora mēti prudētiæ medicamina, imitatus illū medicū qui de cælo venit vt demonſtraret hominibus prudentiæ vias, & ſapientiæ ſemitas paruulis reuelaret. Videbat enim laborantes nō poſſe ſine remedio ſaluari,& ideo medicinā tribuebat ægris. Ideo omnibus opem ſanitatis detulit, vt quicūq; perierit,mortis ſuæ cauſas ſibi adſcribat,qui curari noluit cū remedium haberet quo poſſet euadere. Chriſti autem manifeſta in omnes prædicetur miſericordia,eo quòd ii qui pereunt,ſua pereant negligentia: qui autē ſaluantur,ſecundum Chriſti ſentētiā liberentur,qui omnes homines vult ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Denique & Sodoma ſi habuiſſet quinquaginta iuſtos, nō eſset euerſa: & ſi decē habuiſſet,eſset redēpta,eo quòd ſermo remiſsionis peccatum animā ſeruitute exuat,& diſciplinæ plenitudo perfectę mentē non ſinat edaci libidinū vapore conſumi. Plu-
C rimū tamen refert,& moralē ædificat affectum, ſi etiam numerū iuſtorum ſimpliciter accipiamus prodeſse populorum ſaluti. Cōprimit & reſecat inuidiā,confundit improbitatem, virtutem incitat, auget gratiam. Nemo enim inuidere debet alteri laudē quę ſibi profit:atq; improbus quiſq; redēptorem ſuū dum ſuſcipit, frequēter imitatur. Certe veneratur,plerūq; etiā diligit. Ipſe etiā ſi ſe aliis profuturū ſciat,ſtudiis augetur,eaq; gratia cōnectit populos,accumulat charitatē ciuiū,vrbium gloriam. Quam beata ciuitas quæ plurimos iuſtos habet, q̄ celebrabilis ore omnium,quomodo benedicitur tota de parte, & beatus atq; perpetuus eius ſtatus exiſtimatur. Quàm gaudeo cū aliquos mites ac ſapiētes diu viuere video,cū virgines caſtas, viduas graues aſpicio longæuas,velut quandā in canā eccleſiæ curiā prætendant ipſo quodā vultu & ſpecie grauitatis, quod reuereātur, quod imitentur,quo ad omnē morū gratiam colorentur. Non enim ipſis gaudeo, cū viuendo multa ſubeant tædia ſeculi huius,ſed quia proſunt pluribus. Similiter cū aliquis huiuſmodi decidit, q̄uis lōga ſenectute depoſitus,afficior,quia deſtituitur grex iuuenū muro ſenili. Deniq; perituræ vrbis aut malorū imminentiū vel futuræ labis hoc primum indicium eſt, ſi decidant viri conſultores,vel etiā grauiores fœminæ. Hinc primū ingruentium porta aperitur malorū. Sicut ergo vrbs tota ſolidatur atq; augetur cœtu ſapientiū, vel obitu labefactatur:ita ſermo grauis,& quidē ſenilis, plenus prudentiæ ſtabilire vniuſcuiuſq; animā,& cōfirmare mentē ſolet. Iam ſi accedat multarū lectionū vſus, plurimorū præceptorū & conſiliorū quidā ſenatus, velut perpetuū vrbis eius quæ in ſingulorū eſt præcordiis,ſtatum efficit. D

Qua ratione Moyſes primogenitos & redemptores cæterorum Leuitas appellauerit, ciuitatesq; Leuitarum redemptrices ſignificauerit. Cur etiā non ſit abſurdum quòd facinoroſi cohabitent piis, & maculoſi ſacratis. Quodq; nō abhorreat à vero quòd Leuites in ſe manus iniiciat,vt interficiat voluptates ſui corporis. De duobus præterea principalibus in deo generibus virtutum, vno quo remittit,alio quo vindicat: & quomodo cū impius occiditur,Chriſtus infundatur. Quodq; ſemper egreſsus malitiæ,virtutis operetur ingreſsum, ſicut & ingreſsus malitiæ virtutem excludit,vt Euangeliæ veritatis exempla comprobant. Caput 1111. E

IDEO ergo primogenitos & redēptores cæterorū Leuitas Moyſes appellauit,quòd maturioris & vtilis ſententiæ viri,altero ſenectutem quandā animæ præferant,altero redemptionē cōferant. Vnde & ciuitates Leuitarū redemptrices ſignificauit Moyſes,quia is qui cōfugit ad eā animam in qua habitat dei verbū, quæ vrbis modo munita atq; vallata ſit,perpetuā libertatē acquirit ſibi. Sicut enim in ciuitatibus Leuitarū erat pœnarū remiſsio, vt ſi quis ad eas confugeret qui nō voluntariā necē hominis admiſerat,nulli eū occidere liceret, intra vrbes dūtaxat poſitū Leuitarū: ita quē peccati proprii pœnitet, quod aut imprudēter aut inuitus admiſit, ſi Leuitarum adhæreat incolatui, & ab his pręceptorib⁹ qui dei mandata diſpenſant,recedēdū non putet, lex ipſa ab omni eum cōmiſsi flagitii pœna ſupplicioq; liberat. Nec abſurdū putes quòd facinoroſi cohabitant piis, maculoſi ſacratis. Opus enim habēt purificari qui aliquo polluti F ſunt delictorum contagio. Et quodammodo diuerſo genere cauſa concurrit. Sicut enim Leuites mundanis voluptatibus abdicatus, exul eſt culpæ:ita ſanguinis reus fugitiuus eſt patriæ. Sed hoc intereſt, quòd iſte neceſsitate ſuos deſerit propter metū legis, miniſter autem dei humanarum conſortiis renunciat paſsionum, & quadam carnalis illecebræ ſe abdicat neceſsitudine ꝓpter ſtudia virtutis. Etiā illud nō abhorret à vero, quòd etiā iſte velut quaſdā in ſe manus iniicit,vt interficiat voluptates ſui corporis,& quendam ſuæ carnis operetur in- Exo.2.
teritum. Interficit nempe Moyſes Aegyptiū, & fugax factus eſt de terra Aegypti,vt declinaret eius terræ tyrannum. Sed non ante illum interfeciſset Aegyptium hominem,niſi in ſe prius Aegyptiū nequitiæ ſpiritalis interemiſset,& abdicaſset regaliū luxum honorū, maius patrimoniū æſtimans theſauris Aegypti opprobrium Chriſti. Quod ſtultis quidē videtur opprobrium, nobis autem illud opprobriū dominicæ crucis virtus dei eſt atque ſapientia. Accedit eo, quòd duo quædā in deo principalia ſunt genera virtutum, vnum quo remittit, aliud quo vindicat. Remittuntur peccata per dei verbum,cuius Leuites interpres & quidā executor eſt. Remittuntur etiam per officium ſacerdotis, ſacrumq; miniſterium. Puniuntur quoque per homines, ſicut per iudices,qui poteſtate ad tempus vtuntur, ſicut Apoſto- Rom.13.
lus docet dicens: Vis autem non timere poteſtatē? Bo-

G num fac,& habebis laudem ex illa . Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Si autem malũ feceris,time. Nõ enim ſine cauſa gladiũ portat . Dei enim miniſter eſt vindex in ira ei qui malum agit. Puniuntur peccata etiam per populos , ſicut legimus quia ſæpe alienigenis dei iuſſu excitatis,propter diuinæ maieſtatis offenſam ſubiectus eſt populus Iudæorũ . Nec is quidẽ qui inuitus aliquod fecerit homicidium,extra miniſterium eſt. Siquidẽ lex ait de eo. Quia deus dedit eum in manus eius. Manus ergo eius inſtrumenti modo diuinæ vltioni miniſterium præbuerũt. Leuites igitur miniſter remiſsionis eſt. Percuſsor autem,,qui tamen non ex diſpoſitione, ſed præter voluntatem fecerit homicidium,diuinæ miniſter eſt vltionis. Illud quoq; ſpecta,quia cũ interficitur impius, Chriſtus infunditur. Et vbi abominatio aboletur , ſanctificatio cõgregatur, quia dominus dixit: In ea die qua interfecero omne primogenitum Aegypti,ſanctificabo mihi omne primogenitum Iſrael. Quod non ad vnum diem afflictionis Aegypti referes,ſed ad omne tempus. Cum enim renunciatur improbitati, ſtatim aſciſcitur virtus. Egreſsus enim malitiæ,virtutis operatur ingreſſum: eodemq; ſtudio quo crimen excluditur, innocẽtia copulatur. Habes hoc in Euãgelio , quia vbi Satanas immiſit ſe in cor Iudæ,Chriſtus receſsit ab eo: momẽtóq; eo quo illum recepit, hũc amiſit. Denique ſic ſcriptum eſt: Et poſt buccellam introiuit in eum Satanas . Dixit ergo illi Ieſus : Quod facis,fac celerius. Quid illud ? Vt quia introierat in illum Satanas , ipſe abiret à Chriſto. Eiicitur itaque & excluditur,eò quòd iam cum domino Ieſu eſse non poſsit,quia cœperat eſse cũ diabolo. Nulla enim communicatio Chriſti ad Belial . Vnde ſtatim imperio expulſus abſceſsit,ſicut legimus dicente Euangeliſta: Qui cum accepiſset buccellam , exiuit cõtinuo:
H Erat enim nox. Non ſolum exiuit,ſed continuo, & nocte exiit. Nec mirũ ſi noctis tenebras habebat,qui Chriſtum deſerebat . Verum ſicut ipſe receptus à diabolo, excluſus à Chriſto eſt: ita Zacchæus renuncians auaritiæ Chriſtum recepit. Meritóque vidẽs ſtudiũ eius quòd in arborem aſcendiſset vt tranſeuntem Ieſum videret, dicit dominus: Zacchæ feſtinans deſcende: quia hodie in domo tua manere me oportet. Et deſcendit feſtinãs, & excepit illum gaudens . Sed excipiẽdo Chriſtum excluſit auaritiam,relegauit perfidiam,renunciauit fraudibus. Aliter enim non ingreditur Chriſtus niſi vt vitia excludat,quia non cohabitat erroribus. Deinde de templo eiiciebat nummularios,quia ipſe volebat habitare. Vnde Zacchæus hoc intelligens,quia Chriſtum vetere ſuo ſuſcipere affectu non poterat,ſuperiora vitia exire ſuo iuſsit hoſpitio,vt Chriſtus intraret . Merito igitur Phariſæis obmurmurantibus quòd dominus Ieſus ad hominem peccatorem diuertiſset manere, dixit ad dominum: Ecce dimidium bonorum meorum omniũ do pauperibus: & ſi cui aliquid fraude abſtuli,reddo quadruplum. In quo illis reſpondit qui dicebant peccatorem Chriſto hoſpitium non debuiſse præbere. Hoc eſt,
I iam non ſum publicanus,non ſum ille Zacchæus, non prædo,non fraudator. Reddo quæ ſuſtuli, reddo qui auferre conſueueram. Iam dono pauperib9 quos ante nudabam,iam mea confero qui aliena rapiebam. Fugerũt crimina poſtquam Chriſtus intrauit . Diſcuſsa eſt omnis carnalium cæcitas paſsionum , vbi æternæ vitæ lumen infuſum eſt.

Numẽ.3.

Ioan.13.

Ioan.13.

Luc.19.

De adipibus & pinguedine ſacrificiorum & hoſtiarum. Caput v.

DIximvs de primogenitis , dicamus etiam de adipibus, de quibus ſatis docet Dauid dicens: Sicut adipe & pinguedine repleatur aĩa mea. Et ſupra ait: Et holocauſtum tuum pingue fiat. hoc docens acceptabile eſse ſacrificium,quod pingue,quod nitidum,& quodam pabulo fidei ac deuotionis,verbique cæleſtis vberiore alimonia ſaginatum eſt . Frequenter pingue opus dicimus quod ſpiſsum & operoſum intelligi velimus : & optima hoſtia prædicatur , quæ non ſit tenuis,non ſit exilis . Vnde & ſacrificium pingue recte nuncupamus quod optimũ cupimus declarare. Sed etiã illud documẽto eſt quod pingues vaccæ prophetica interpretatione annis fertilibus comparatæ ſunt. K

Pſal.62.
Pſal.19.

Quid ſibi velit quod dominus ait: Si recte offeras,nõ recte autẽ diuidas,peccaſti,quieſce. Et de quatuor generibus quibus ſacrificia cõmendabãtur, quorũ ſi aliquid deſit,ſacrificiũ non probatur, cum pulcherrima iſtorũ morali interpretatione.

Caput vi.

CONSIDEREMVS nunc quid ſit quod ait dominus: Si recte offeras, nõ autẽ recte diuidas,peccaſti,quieſce. Quod indiciũ eſt deũ non muneribus oblatis placari , ſed offerentis affectu. Deniq; cõdemnati oblator muneris Cain,quia pro conſcientia inſynceræ oblationis intellexit deo ſacrificiũ ſuũ non probatũ, triſtis eſt factus. Quãdo enim mens ſibi recti eſt conſcia , gratulatur , vel infuſione quadã ſpiritali repletur animus gaudio,cũ alicuius vel ſtudia vel operã à deo probãtur. Triſtitia igitur Cain cõſcientiæ teſtimoniũ , repulſæ indiciũ eſt. Et q̃is obtulit munus, tamẽ quia non recte & iure diuiſit,culpam incidit. Quatuor enim genera ſunt quibus ſacrificia cõmendabãtur. Si aut noua nouorum eſsent,aut frixa , aut diuiſa,aut cõtinua. Noua nouorũ primo tẽpore anni,quæ ſpecie in primogenitis fructib9 æſtimabãtur: nunc autẽ reuelatũ eſt eos ſignificari, qui per baptiſmatis ſacramẽta renouãtur. Hoc eſt enim vere ſacrificiũ primitiuum quando vnuſquiſque ſe offert hoſtiã, & à ſe incipit, vt poſtea munus ſuum poſsit offerre. Noua igitur fides renouatorum,valida,pubeſcẽs, L incrementum virtutis acquirens,non remiſsa, non feſſa,nõ ſenio quodã marcida,& vigore ignaua,apta ſacrificio eſt,quæ pullulet quodã virenti germine ſapientię, & iuuenili diuinæ cognitiõis feruore pubeſcat. Habeat tamen ſuccum doctrinæ veteris. Sicut enim noui, ita & veteris teſtamenti debet doctrina cõcurrere , quia ſcriptũ eſt: Manducate vetera veterum,& vetera à facie noũorũ auferte. Cibus nobis ſit cognitio patriarcharum, epuletur animus in prophetarum oraculis: tali ſagina mens paſcatur interior. Sed illa non ſpecies agni ſit,ſed veritas corporis Chriſti . Non vmbra legis præſtringat oculos,ſed aperte dominicę gratia paſsionis & ſplẽdor reſurrectionis aciem mẽtis illuminet. Si autẽ offeres ſacrificium de primitiuis ouibus,frixum in igne , frixum pingue,offeres ſacrificiũ primitiuorũ, ſicut ſcriptũ eſt, quod ſignificat fidem tuã velut igni probatã eſse debere,& ſancto feruere ſpiritu. Deniq; coxit lentẽ Iacob,& M fratri primatus benedictionis eripuit, quos vtiq; ſolida conſequeretur fides. Hic ergo robuſtus & viuidus augebatur, ille autẽ qui cibũ ſuũ coquere neſciebat, fatigat9 atq; deficiens defluebat. Vtatur igitur verbo domini ſicut igne virtus animæ tuæ. Vide iuſtũ Ioſeph, ſicut ſcriptum eſt: Eloquiũ domini vſsit eũ . Torreatur fides tua ſicut ſpicæ meſsium . Tunc enim maturitatẽ fructuum Pſal.104 præferũt,cũ eas primo ſolis proceſsu tẽpora æſtiua torruerint. Sermo igitur plurimus ſcripturarũ animã confirmat,& quodã ſpiritalis gratię colorat vapore. Rationabilia quoq; inuenta corroborat , diſsoluitq; omnem vim irrationabiliũ paſsionũ. Ideóq; Eſau laxatis virtutis ſuæ nexibus diſsolutus eſt. Illi autẽ qui ſuccincti lũbos non crudũ neq; coctum aqua ſed aſsum igni caput agni edere iubebantur,ſicut habes in Exodo,forti ac fideli animo pedeſtri itinere maria tranſſretauerunt . In Euangelio quoq; aſsos piſces dominus Ieſus manducabat,ſicut ſcriptũ eſt: in quo plenitudo ſancti ſpiritus redundabat . Et fortaſse ideo deficiebat Eſau , quia coctũ in aqua deſiderabat cibũ,quẽ Iacob quaſi inhabilẽ ſibi donauit infirmo. Oblationem autẽ atq; orationẽ opor-

Exo.12.
Luc.24.

A tet non confusam esse,sed competenti diuisione distin
ctã.In omni enim cõfusione melior est distinctio, mul
to magis in oratione atq; oblatione, quæ nisi certas di-
uisiones habeat,fit obscurior.Ideo hostiæ plerũq; mem
bra lex diuidi iubet,& holocausta offerri,vt sine admi-
xtione & operimento aquæ nudũ sacrificiũ sit, eò quòd
nuda atq; omnibus exuta inuolucris debet fides nostra
feruere,ne vanis & fallacibus opinionib9 induatur,sed
pura atq; syncera simplicitas mẽtis appareat: deinde in
partes diuidatur cõgruas.Virtus enim genus est, quæ di
uidꝛtur in plurimas species. Sed principales quatuor
sunt.Prudẽtia, tẽperantia,fortitudo,iustitia. Redoleat
igitur oratio tua prudentiã erga cognitionẽ dei,& veri-
tatem fidei.Redoleat tẽperantiã,quã etiam à coniugib9
exigẽdã putauit Apostolus dicens:Nolite fraudare inui
1.Cor.7. cem,nisi forte ex cõsensu ad tẽpus, vt vacetis orationi.
Et lex castigatos ante hesternũ & nudiustertiũ diẽ ad sa
crificium accedere iubet. Fortitudinẽ teneat oratio, vt
nullo interpoletur metu,nulla lassitudine deficiat.Tũc
enim debet esse intẽtio ad precandũ robustior, cũ vrge
mur aduersis.Iustitiã custodiat precatio,quam si tenuis
set Iudas,nõ in peccatũ facta esset eius oratio. Quando
enim magis ab iniustis operibus ac prauis studiis absti-
nere debemus,q̃ tunc quando dei iustitiã deprecamur?
Matth. 4. Et ideo dominus,vt cordi nobis esset iustitia, Beati,in-
quit,qui persecutionẽ patiuntur propter iustitiã,ipsorũ
est enim regnũ cælorũ.Hæc enim defuit Iudæ. Nã si ad-
B fuisset,nõ tradidisset dominum,non prodidisset magi
strum.Defuit sacrificio etiã Cain istius, qui si tenuisset
iustitiã,domino debuit primitiua munera nõ posterio-
ra deferre.Defuit itaque ei diuisio,ideóque responsum
ait:Si recte offeras,nõ recte autẽ diuidas:peccasti, quie-
sce.Vides quantum sit vitii. Vbi deest diuisio, ibi totũ
sacrificiũ refutatur.Superest vt de continua & iugi ora-
tione dicamus,quod immorari nos & vacare orationi
Luc.6. oportet.Pernoctabat dominus in oratione,non vt sibi-
met prodesset,sed vt nos doceret. Frequens enim ora-
tio quandã operatur disciplinã orãdi, quia ipse vsus do
cibiles dei facit,indocibiles negligẽtia. Bona igitur ex-
ercitatio.Deniq; corporis virtus exercitatione augetur
frequenti,aut inexercitata minuitur & labitur. Plurimi
enim exercitii dissuetudine etiã naturalem dissoluere
virtutẽ.Similiter animæ fortitudo exercitatiõis assidui
tate solidatur,vt labor ipse disciplina sit,nõ oneri futu
rus,sed vsui.Hũc cibũ menti nostræ deferam9, qui mul
ta attritus meditatione ac politus, cor hominis sicut il-
lud cæleste manna cõfirmet.Quod nõ ociose tritum ac
politũ accipimus,eò quòd cælestiũ scripturarũ alloquia
diu terere ac polire debemus,toto animo & corde ver-
santes, vt succus ille spiritalis cibi in oẽs se venas ani-
mę diffũdat. Ergo si tanq̃ pubescẽs adolescat fides quæ
C defectũ senescẽtis deuotiõis ableget, & spiritu ferueat,
& congrua distinctione teneatur mẽsura legitimę diui-
sionis,& assiduitas cõmendet gratiã: tunc fit illud pin-
gue & tanq̃ adipale precationis genus, de quo dicit scri
Psal.22. ptura: Impinguasti in oleo caput meũ. Sicut enim agni
multo lacte pinguescũt, & sicut oues bene pastæ adipe
nitent,ita apostolico succo pasta fideliũ pinguescit ora
tio.Horum si desit aliquid quę supra diximus,sacrificiũ
nõ probatur.Ideóq; dictum est ad Cain:Si recte offeras,
nõ recte autẽ diuidas:peccasti. Nãq; mundus ipse distin
cte legitur fact9, cũ esset ante incõposita pars eius,quia
terra erat inuisibilis & incõposita. Nempe lux primum
facta est,& vocauit deus lucem, & separauit deus inter
lucẽ & tenebras,& vocatæ sunt tenebræ nox.Et per or-
dinem singula quòd facta sint legimus,cælum, terra,li-
gna fructifera,animalia diuersa.Distributa autẽ sunt le
uiora superioribus,vt aer & ignis: & grauiora inferio-
ribus,hoc est terra & aqua. Vtiq; simul omnia fieri iu-
bere potuit deus,sed distinctionẽ seruare maluit,quam
nos in omnibus imitaremur negociis, & maxime in vi-
cissitudinibus gratiarum. In quibus nõ satis est redde- D
re quod acceperis,sed commẽdare quod reddas. Nam
si quis debitum soluat, & in referendo iniuriam faciat
creditori,intolerabilius est vtiq; quàm non reddidisse
quod debebat. Non ergo quantitas solutionis,sed ani-
mus reddentis,& qualitas consideratur,& affectus. Re-
cte igitur Cain obtulit, quia oblatio insigne deuotiõis,
& indicium gratiarum est:sed non recte diuisit, quia an
te omnia deo debuit deferre primitias, vt à gratia in-
choaret authoris.Etenim diuisionis hic ordo est, vt pri
ma secundis,non primis secunda præcurrant, & cæle-
stia terrenis,non terrena cælestibus præferantur.

Quod quia Cain ordinẽ diuisionis nõ seruauit, dictũ
sit ei:Peccasti, quiesce.Et quẽadmodũ deus omnia do-
cuerit,& quid moraliter illud significet. Cap. VII.

SED quia Cain cõfudit hunc ordinẽ, dicitur
ei:Peccasti,quiesce.Omnia docet deus.Pri-
mum ne pecces,vt in Adam monuit. Secun
do si peccaueris,quiescas, vt in Cain docẽ-
ris.Erubescere enim debemus, & cõdemnare peccatũ.
nõ defendere,quoniam pudore culpa minuitur, defen-
sione cumulatur. Et silendo corrigimur, contentione
prolabimur.Sit saltẽ verecundia vbi non est absolutio.
Prou.28. Inde illud: Iust9 in exordio sermonis accusator est sui.
Esa.43. Et iterum ab ipso domino alibi dictum legim9: Dic ini
quitates tuas, vt iustificeris. Quanta pudoris gratia, vt
iustitiam teneat verecundia, quam culpa reatus abstu-
E lerit.Ideo autem ait,Quiesce,quoniam nõ habes quod
excuses.Culpæ ipsius ad te conuersio est. Non enim fra
ter ei adiicitur,sed error adscribitur,cuius, ipse sibi au
thor est.In te,inquit, reuertetur crimẽ quod à te cœpit.
Non habes in quo necessitatẽ magis q̃ mentem tuam ar
guas. In te retorquetur improbitas tua, tu princeps es
illius.Bene ait?Tu princeps illius.Etenim impietas ma-
ter quædã est delictorũ:& qui grauiora peccauerit,in cę
tera facile prolabitur. Quomodo enim potest ab huma
nis temperare qui diuina violauit, & hominibus bonus
esse qui deum læsit? Atrociorem igitur scelerum reatũ
vitia reliqua sequuntur, quoniã quo flagitiosa perpen-
derint,eò inclinant cætera.Tu ergo princeps operis tui,
tu dux criminis.Non te inuitum,nõ imprudentẽ error
attraxit, sed volũtarius reus iudicio nõ lapsu feciſti, do
lum,quo te diuinæ iniuriæ reum ipse conuincis.

Quomodo Cain admonitus vt quiesceret, auxerit
insolentiam, & flagitiũ acerbauerit. Et quid sibi velit
quod ait:Eamus in campum. Caput VIII.

ADMONITVS igitur vt quiesceret, auget in- F
solentiam,acerbat flagitiũ. Quid igitur sibi
vult quod ait,Eamus in cãpum:nisi quia lo-
cus nudus gignẽtiũ eligitur parricidio? Vbi
enim frater habebat occidi,nisi vbi fructus deesset?Tã-
quam præsagiẽs natura tanti sceleris loco germini de-
negauerat,quia non conueniebat,vt idem solũ & con-
tagia parricidalis sanguinis reciperet præter naturam,
& fructus secundum naturam germinaret. Merito ipse
dicit:Eamus in cãpum. Nõ dicit, eamus in paradisum,
vbi poma florent, non in aliquẽ cultum & fructiferum
locum.Ipsi parricidæ indicãt fructum se sceleris habe-
re non posse, nec penes eos fructum manere qui tantæ
impietati præbuerint officium.Nã ipsam refugiunt ele-
mentorum benignitatẽ.vt iste Cain,qui videtur veritus
ne largior boni terra prouentus triste facinus impedi-
ret, & liberalitatis assuetudine genitalis qua facit sibi
fœtus & fructus varios germinascere,in hoc quoq; cri-
minis apparatu vel muta specie sui fraternũ reuocaret
affectũ.Latro diẽ refugit quasi criminis testẽ.Lucẽ adul
ter erubescit,quasi adulterii conscią, parricida terrarũ
fœcũditatẽ fugit. Quomodo enim poterat communis
partus videre consortia,qui consortẽ sui sanguinis tru
cidabat? Ioseph in lacum mittitur siccum,Ammon in-

G tra domum occiditur. Iustum igitur natura est impertita iudicium, ea loca in quibus erat futurū parricidiū, muneris sui dote priuando, vt ex innocentis soli quadā damnatione ostenderet futura supplicia noxiora. Propter scelus igitur hominum & ipsa elementa damnantur. Denique Dauid montibus in quibus Ionatas cum patre interemptus est, perpetuæ pœnam sterilitatis op-
4. Reg. 1. tauit dicens: Montes qui estis in Gelboe, neque ros neque pluuia cadat super vos, montes mortis.

Qua ratione interrogauerit deus Cain vbi esset frater suus, & de ipsius redargutione atque condēnatione, cum moralis intellectus explanatione. Cap. IX.

NVNC cōsideremus qua ratiōe interrogauit de⁹ Cain vbi esset frater suus, quasi nesciret occisum. Sed quod ad scientiam dei spectat, negantem arguit, & inficianti quasi sciens respōdit: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Quod autē ad rationem profundā attinet, peccantes admonet ad pœnitentiam. Confessio enim, pœnarum compendiū est. Inde in iudiciis secularibus impositi equuleo torquentur negantes, & quædam tangit iudicem miseratio confitentis. Est quædam in peccatis verecundia, & pœnitentiæ portio crimen fateri, nec deriuare culpam, sed recognoscere. Mitigat iudicem pudor reorum, excitat autē pertinacia denegantium. Vult te prouocare ad pœnitētiam deus, vult de se sperari indulgentiam, vult demonstrare tua confessione quod nō sit author malitiæ. Nam qui peccatum suum ad quandam referunt, vt gentiles asserunt, decreti aut operis sui necessitatem, diuina arguere videntur, quasi ipsorū vis causa peccati sit. Qui enim necessitate aliqua coactus occiderit, quasi inuitus occidit. Ea vero quæ à nobis sunt, excusationem nō habent: quæ autem præter nos sunt, excusabilia sunt. Sed
H quanto grauius peccato ipso, ad deum referre quod feceris, & reatus tui inuidiam trāsfundere in authorē nō criminis, sed innocentiæ? Perpēde autem parricidę responsionem. Nescio inquit: Nunquid custos fratris mei ego sum? Etsi contumaciam prodat hic sermo, sonat tamen quia si bonū fratrem considerasset, custos debuit esse pietatis. Quem enim magis q̄ fratrem seruare debuerat? Sed quomodo germanitatis seruaret officium, qui necessitudinis non agnouisset affectum? Aut quomodo fieri posset vt naturæ obedientiam deferret, qui deo reuerentiā nō exhiberet? Negat primum quasi apud ignorātē. Recusat fraternæ munus custodię, quasi exors naturæ. Declinat iudicem quasi liber arbitrii. Quid miraris si pietatem non agnouit, qui nō agnouit authorē? Et ideo doceris hac serie scripturarum fidē esse radicē virtutum omnium. Vnde & Apostolus ait: Quia fundamentum nostrum Iesus Christus est: & quicquid supra
1. Cor. 3. hoc fundamentum ædificaueris, hoc solū ad operis tui fructum, & ad virtutis proficere mercedem. Cōgrue igitur respondit dominus tam impudenter neganti dicēs:
I Vox sanguinis fratris tui ad me clamat. Hoc est, cur nescis vbi est frater tuus? Soli eratis cum duobus parentib⁹, inter paucos frater te latere nō debuit. An quia parentes tui accusatores esse non possunt? Nolo enim vt ea necessitudo quæ est author salutis, fiat author periculi. In te solo leges suas natura amiserit. Ideo ergo putas crimen latere, quia parentes accusare nō debent. Sed eo maior est cōdēnatio tua. Nā si chara necessitudinis nomina accusare nō debēt, multo magis nō debent occidere. Sed si me testem abnuis, & refugis arbitrum, vox sanguinis fratis tui testis est, quæ ad me clamat. Illa te maiore authoritate arguit q̄ si frater viueret. Soli eratis: Quis eū potuit alter occidere? Si accusas parētes, parricidā probas. Potuit fratrē occidere, qui non parcit parētibus. Potuit parricida esse, qui de parricidis se ortum ꝓbare desiderat. Et bene ait: Vox sanguinis fratris tui clamat, non frater clamat. Hoc innocētia & gratia germanitatis etiam in ipsa morte seruat. Non accusat frater, ne videatur parricida. Non accusat vox ipsius, non K
anima eius, sed vos sanguinis accusat, quē ipse fudisti. Tuum te ergo facinus, nō frater accusat. Simul querela criminosa adimitur. Non potest de alieno testimonio queri, qui crimē ꝓprio facinore cōfitetur. Minor est sermo q̄ factum. Est tamen etiā terra testis, quæ cœpit sanguinē. Et bene ait: Vox sanguinis fratris tui clamat de terra. non dixit, de fratris clamat corpore, sed de terra clamat. Et si frater parcit, terra non parcit. Si frater tacet, terra cōdemnat. Ipsa est in te & testis, & iudex. Testis acrior, quæ adhuc parricidii tui sanguine madet. Iudex asperior, quę tāto scelere coinquinata est, vt aperiret os suū, & reciperet sanguinē fratris tui de manu tua. Et illa quidē aperuit os suū, quasi exceptura de fratrib⁹ verba pietatis, nihil timēs cū fratres videret, quæ sciret ius germanitatis amoris incentiuum esse, nō odii. Nam quomodo poterat parricidiū suspectare, quæ adhuc nō viderat homicidium? Sed tu effudisti sanguinem, cuius dolens ipsa cōtagiū, Non augebit, inquit, virtutē suam dare tibi. Quàm innocens vltio, vt quæ tā grauiter violata fuerit, satis habēs non prodesse, nō quærat nocere. Non mediocre etiā dogma quod ait: Vox sanguinis fratris tui ad me clamat: quia deus iustos suos audit etiam mortuos, quoniā deo viuunt. Et merito pro viuentibus habētur, quia etiā si corporis gustauerint mortē, vitā tamen incorporeā capiūt, & illuminātur suorū splendore meritorū, luce quoq; fruūtur æterna. Iustorū ergo audit & sanguinē, auertit se autē à precibus impiorū, quoniam etiā si videātur viuere, miseriores tamen sunt omnibus mortuis, carnē suā sicut tumulū circūferētes, cui infęlicē infoderunt animā suam. Quid enim aliud est q̄ L
sepulta quæ intra humū voluitur, & terrenæ auaritiæ cupiditatibus cæterisq; vitiis includitur, vt gratiæ cælestis auram spirare non possit? Huiusmodi peccator à terra maledictus est, quæ est infima & postrema pars mundi. Superius vtique cælum, & quæ in cælo sunt, Sol, Luna, & stellę, throni, dominationes, principatus, & potestates, Cherubim & Seraphim. Non est ergo dubium quod eū & superiora damnauerint quē inferiora dānauerūt. Nam quomodo absoluitur purę illi cælestiq; sententiæ, quē nec terræ potuerunt absoluere? Et ideo gemens & tremēs iubetur esse super terrā. Euidens generalisq; ratio, quia omni improbo mala asunt, & affutura sunt. Quæ asunt, tristitiā operātur: quæ futura, formidinem. Sed improbū plus præsentia q̄ futura solicitant. Vnde & Cain dixit ad deum: Maior causa mea est. Si derelinques me, hodie à facie tua abscōdam me. Nihil enim grauius q̄ errantē à deo deseri, vt se reuocare non possit. Mors peccatoris finē peccandi affert, vita M
autem diuino gubernaculo destituta prępcipitatur, & in grauiora prolabitur, vt si gregē pastor relinquat, incursent bestiæ: ita cum deus deserit hominem, ingruit diabolus. Graue est, præsertim insipiētibus, non habere rectorē. Serpit malitia, vulnus augetur, vbi medicina defuerit. Abscōdit se autem qui velare vult culpam, & tegere peccatū. qui enim male agit: odit lucē, & amat tenebras suorum & latibula delictorū. Iustus autem non abscondere à domino deo suo, sed ipse magis se offerre consueuit, dicens: Ecce sum ego, qui nō habet criminosam conscientiam quī timeat deprehendi. Merito ergo se abscondit male conscius, & ait: Omnis qui inuenerit me, occidet. Angustæ mētis homo prętentē mortem veretur, perpetuam negligit, & diuinum iudicium nō reformidat. Interitum solum corporis deprecatur. Sed à quo timebat occidi qui solos parētes habebat in terris? Potuit quidē & incursus bestiarū timere, qui legis diuinæ iura violauerat, nec præsumere de subiectis animalibus cæteris, qui hominem docuerat occidi. Potuit & parētes parricidas timere, qui docuerat parricidiū posse committi, Potuerunt enim & parentes de filio discere, quod didicerunt posteri de parente. Ioannis j.

Qua de cauſa dixerit deus: Ois qui occiderit Cain, ſepties vindictam exoluet. Et qua ratione ſignum ſuper eum poſitū fuerit ne occideretur, cum pulchra morali interpretatione atq; inſtructione. Cap. x.

CONSIDEREMVS nunc qua cauſa dixerit deus: Omnis qui occiderit Cain, ſepties vindictam exoluet. Et qua ratione ſignū ſuper eū ponitur ne occidatur parricida, cum proſpectum non fuerit ne innocens occideretur. Octauus eſt homo, habet rationabile quo præſtet cæteris, habet & quinq; corporis ſenſus. Habet etiam vocem, habet & generandi gratiam. Hæc ſeptem niſi illo rationabili regātur, ſubiecta morti ſunt, et ideo ſtultus in his habet omne periculum ſui. Qui ergo rationabile illud amiſerit, fruſtra de iſtorum ſibi vſu ſeptem carnaliū munerū blandietur. Diſſoluuntur hæc omnia niſi habenis quibuſdā ratiōis aſtricta ſint. Mors itaq; rationis, mortē operatur irrationabilium paſſionum. Sed illud melius quod ſeptimus numerus quietis & remiſsionis eſt. Ergo qui alii non pepercerit peccatori, & munus ei remiſsionis peccatorum inuiderit, ipſe ſibi ſpem remiſsionis eripiet, & erit in eo pari menſura vindicta de gratia. Quod autem ſignum poſuit ſuper Cain ne quis eum occideret, reflectere voluit errantem, & beneficio ſuo īuitare ad correctionē. Ipſis enim nos facilius cōmittere ſolemus, quorum habemus gratiam. Nec tamen magna cōcedit, ſed in eo ipſo imprudentiā inſipientis vlciſcitur. Qui cū eſset perpetuis ſup
B pliciis obnoxius, non remitti ſibi pœnam popoſcit, ſed vitam corporis huius obſeruādam putauit, in qua plus erumnæ eſt q̄ voluptatis. Mors enim vna eſt in ſeceſsione animæ & corporis, & in fine iſtius vitæ: quæ ſimul vt venit, oēs corporis dolores auferre nō augere cōſueuit. Metus vero qui hāc vitā viuentibus frequēter ingruūt, mœſtitiæ, dolores, gemitus, diuerſiq; cruciatus grauitatum, & ægritudinum vulnera plurimas etiā mortes generi humano inferunt, vt iſta mors remediū eſse videa tur, nō pœna. Non enim perēptoria eſt, per quā nō adimitur vita, ſed ad meliora tranſfertur. Nam ſi nocentes moriūtur, qui gradū à peccatis reuocare noluerint, vel inuiti: tamen finē non naturæ, ſed culpæ adipiſcuntur, ne plura delinquant, quibus vita fœnus eſt delictorum. Si autem bonæ ſpei cōpotes ſunt, migrare magis quàm deficere credēdi ſunt. Inſeritur hoc loco dogma de incorruptiōe animę, quod ipſa vera & beata vita ſit, quam vnuſquiſq; bene conſcius viuit multo purius ac beatius cum huius carnis anima noſtra depoſuerit inuolucrū, & quodam carcere iſto fuerit abſoluta corporeo, in illum ſuperiorem reuolans locum, vnde noſtris infuſa viſceribus compaſsione corporis ingemuit, donec cōmiſsi gubernaculi munus impleret, vt carnis huius irrationabiles motus rationabili ductu regeret & coerce
C ret. Inde eſt quod poſtea prophetæ in captiuitatē cum populo Iudæorum tranſierunt, ne reliqua plebs ſuorū deſtituta præſidio, conſiliōq; viduata, grauiorē ſubiret erumnā, ſed magis frequētibus cōmonita oraculis prophetarum, ad dominum deum ſuum pio rediret affectu, ne aduerſis captiuitatis attrita, prorueret in perfidiæ peccatū, ſalutiſq; perpetuæ remediū deſperaret. Redarguuntur itaq; hoc in loco qui vnicā hanc vitā putāt eſse quæ ſit in hoc ſeculo. Omnia plena lapſus, plena mœroris ſunt, & redarguuntur ſimplici ſerie geſtorū. Ecce enim iuſtus, innocēs, pius, propter gratiā deuotionis odia fratris incurrens, immaturus adhuc æui ſublatus eſt parricidio: & iniquus, ſceleratus, impius, etiā fraterna cæde pollutus longæuā duxit ætatē, duxit vxorē, poſtēritatē reliquit, vrbes cōdidit, & hoc meruit permiſſione diuina. Nónne in his aperte vox dei clamat, Erratis qui putatis hic eſse omnē viuendi gratiā? Non intelligitis non aduertitis ſenectutē hanc miſeriarū eſse veteranā, proceſsionēq; ætatis, ærumnarum ſtipendia, & Scyllæo quodā vſu circūſonari nos quotidianis naufragiis, tundi fluctibus, in ſcopuloſis habitaculis degere, & in his delectari, ſicut illud non tā æternū animal q̄ immortale malū. Ergo & iſti Cain lōgæuitas indulta vindicta eſt, eò quòd vixit in metu, & prolixū ſpatiū multo cucurrit & infructuoſo labore, qua pœna nihil grauius q̄ vt quis ipſe ſibi maiorū cauſa pœnarū ſit. Vide igitur q̄ perpetua vita iuſtorū, & nulla ſit iproborū. Iuſti ſanguis clamat & mortui, vita autē peccatoris abſcōditur. Tertium eſt, quoniam cum parricidium eſset admiſsū, hoc eſt ſcelerū principatus: vbi peccatū obrepſit, ſtatim & lex diuinæ manſuetudinis prorogari debuit: ne ſi cōtinuo vindicatum eſset in reū, homines quoq; in iudicando nullā patientiā moderationemq; ſeruarent, ſed ſtatim reos ſupplicio darēt. Diuinæ autē ſentētiæ prouidētia huiuſmodi eſt, vt magnanimitatē & patientiam doceret iudices, ne quis præpropere raperetur ſtudio vindictæ, & ipſa deliberationis immaturitate puniret innoxiū, aut pœnā acerbaret irati, nec tamē penitus inultum eſse pateretur in eo qui nullam pœnitētiā ſceleris induiſset. Repulit enim eum à facie ſua, & à parētibus abdicatū, ſeparatæ habitationis quodam relegauit exilio, eò quòd ab humana mānſuetudine trānſiſset ad ſæuitiam beſtiarū. Verūtamen homicidio noluit homicidam vindicari, qui mauult peccatoris correctionem q̄ mortem. Vnde in Lamech ſeptuagieſſepties vindicatur, quia grauior culpa eius eſt, qui nec poſt damnationem ſe correxit alterius. Cain impetu quodam improuido ante peccauerat: Lamech vtiq; quod in altero reprehenſum aduerterat, cauere debuerat. ſuo quippe iudici ſentētia debebatur, ne quis paſsim reum eſse feriēdum putaret. Et vt ad myſteriū venias, non debuit interimere eum qui vſq; ad naturalem terminum mortis ſuæ, agendæ habebat ſpatiū pœnitentiæ. Excuſare poſſet quòd ſe redemiſset vel ſera actione pœnitentiæ, niſi eum præmatura pœna rapuiſset. D E

FINIS.

CAPITA LIBRI DE NOE ET ARCA.

Quod dignum ſit vt iuſtus Noe, qui ad renouandū ſemen hominum reſeruatus fuit, ad imitationem omniū deſcribatur, vt & nos requieſcamus ab omni iſti⁹ mundi ſolicitudine, operibuſq; iniquitatis, ac terrenæ couerſationis cura. Caput 1.

De ſignificationibus nominū triū filiorū Noe, & de inſtructiōe aciei, ac munitionibus bonitatis naturæ, quę nos ad huius mundi prælia generauit. Cap. 11. F

Quid ſignificet quòd ſecuturo diluuio nō ſolum Noe, ſed & vniuerſa generatio q̄ maxime abundauerit filiorum procreatione. Et quomodo beneficii gratiā ſequi debet ſobriæ diſciplinæ cenſura. Qua etiam ratione ſpiritus ſanctus hominibus detur, non autem permaneat. Caput 111.

Quod gigantibus qui fuerunt in terra ætate Noe, ſimiles ſunt homines cultui carnis ſuæ ſtudentes. Et qui dicātur filii dei. Et quo pacto deus dicatur iraſci, aut moueri. Quemadmodū etiam irrationabilibus propter hominis peccatū deletis, Noe tamen gratiā apud deum inuenerit. Cap. 1111.

Quomodo omnis terra dicatur fuiſse corrupta, & tempus omnis hominis veniſse ante deum. Cap. v.

De ædificatione arcę, & quemadmodum in ea deſcripta fuerit humani corporis figura. Quódq; nidi eiuſdē, quibus ſingula corporis noſtri membra ſignificātur, bitumine intus & foris linienda ſint, ne facile corrumpantur. Caput v1.

De cōparatione arcæ Noe ad arcā fœderis quo ad materiā ligni, glutini, & cōmotionis. Quo etiā lōgitudo & latitudo arcę ſingulos humani corporis ſenſus denotent ad vſum aliquē eſse cōpoſitos. Cap. v11.

G Quid significet edificatio arce adiectio in arca facta. Et quodammodo qui retro erãt, priores facti sunt. Ca. VIIII.
Quid sit quod inferiora arce bicamerata & tricamerata esse debeant. Et quòd deus per arcã figurã voluerit nos edocere quòdammodò à diluuio imperitiq; rudi eluendos per remedium electionis aquæ. Cap. IX.
De rebus cautis ob quas nauta animantia, quæ precibus fœdus non habent, per diluuii subiecta sint perire, etiã altiori mythica quadam interpretatione. Cap. X.
Quod abrumpens omnibus terrenis diluuio, soluis iustum se & domui suæ seruet Et q̃ pulchre iuxta mysticã interpretationem dominus ad Noe dixerit. Quia vidi te iustum in generatione ista. Cap. XI.
Qua ratione de iumentis mundis septem & septẽ, masculos & fœminas iubeantur in arcam induci, de immundis autem duo & duo, secundũ naturalem atque moralem expositionem. Cap. XII.
Qua de causa postq̃ ingressus est Noe in arcã, post septem dies diluuii factũ fuerit. Quare etiam cũ latis fuisset quadraginta diebus dixisse diluuiũ fuisse, adiecerit & quadraginta noctibus. Et qua ratione quadraginta dieb⁹ duxerit. Quid præterea sibi velit quod inquit dominꝰ: Et diclubo omnẽ resurrectionẽ carnis à facie terræ. Quid postremo quod dicitur, & fecit omnia Noe quæ mãdauit ei dominꝰ deus. Cap. XIII.
Qualiter sit colligendũ quòd sexcentesimo anno Noe, vicesima & septima mensis facti sit diluuiũ. Et quòdammodo omnes fontes rupti dicantur, ac cataractæ cæli apertæ, tam secundum literalem, q̃ etiam altiorẽ intellectum. Cap. XIIII.
Cur dominꝰ à foris arcã clausisse dicatur: Et quomodo exundante aqua arca ferebatur sup flumina aquarũ, quæ xv cubitis sup montes excelsos eminebat, iuxta
H literalẽ & allegoricam interpretationẽ. Cap. XV.
De euidẽti explanatione & allegoria eius quod scribitur: Deleuit deus omne quod erat super faciẽ terræ. Quare cũ scriptura dicat: Memor fuit dominꝰ Noe, & bestiarũ, & iumentorũ, & non fecerit mentionẽ de minoribus quæ post hominem sunt, sed fortioribus. Qualisq; fuerit spiritus quẽ induxit dominus super terram vt cessarent aquæ. Cap. XVI.
Quid sit quod ait scriptura: Clausi sunt fontes aquarũ, & cataractæ cæli. Et de cõprehensione loci illius vbi dicitur: Et sedit arca septimo mense septima & vicesima mensis. Et quid sit olivum arcæ quod iustus aperuit vt emitteret corui non reuersuri. Cap. XVII.
Quid sibi portẽdat quòd post corui nõ reuersi colũba dimissa dicitur, quoq; Noe extẽdẽs manũ suscepe-
rit eã, & ad se introduxerit. Qua septẽ aliis dieb⁹ tenuerit colũbam, & iterũ eã remiserit. Cap. XVIII.
Cur colũba dicatur ad vesperũ esse regressa cũ ramo olivæ in ore: Et vnde cognouerit Noe aquas defecisI se. Et de columba tertio post dies septem emissa, quæ tamen non regrediebatur. Caput XIX.
Quid sibi velit illa adiectio, q̃d scriptura alia die aquã minutam, alia siccatã terram cõmemorat. Quomodo etiam Noe retectum arcæ denudauerit. Et quod ait primum mensem vel secundum. Cap. XX.
Quare Noe nõ sua sponte exiuerit arcam, sed expectauerit oraculũ diuinũ, quo sibi diceretur: Exi de arca, tu, & vxor tua, & filii tui. Et quare in ingressu, ordinis delectus fuerit habitus, vt primo ipse & filii, deinde vxores ingrederẽtur, in egressu autẽ id cõmutatum, vt fœmine cũ viris exirent. Cap. XXI.
Qua ratione Noe circa arcam nihil fecerit nisi iussus à domino, & tamẽ post egressũ ab arca nõ monitus arã deo pẽfecerit. Et quare dicatur deo, & nõ domino. Cur eũ sumpserit à bestiis & volatilibus mundis vt offerret holocaustha. Quidq; sit quod ait dominꝰ: Recognouimus nõ adiecisse maledicere terræ. Cap. XXII.
De explanatione literali & morali eius quod dominus dixit: Semen & messis, hyems & æstas, dies & nox nõ requiescent. Cap. XXIII.
De propagatiua potestate hominibus in carne stabilita tributa per id q̃d dominꝰ benedixit Noe & filiis eius dicẽs: Crescite & multiplicamini, & replete terrã, & dominamini eis. Et quo intelligatur quod subdatur: Omnia reptilia quæ sunt viua, sint vobis in cibũ: sicut olera quondã reptilia sint venenata. Cap. XXIIII.
An sub his verbis quib⁹ ait dominꝰ, Sicut olera pabuli dedi vobis oia, oleribus magis & carnalibus epulis vti debeamus. Et quòdammodò abstinere debeamus à sanguine, in quo est anima: Ac de diuersis philosophorũ opinionibus circa naturã animæ. Cap. XXV.
Quod per hoc quod ait: Etenim vestrũ sanguinẽ & animarum vestrarum exquiram de omnibus bestiis, & de manu hominis fratris, detur intelligi hominẽ grauius peccare qui fratri insidiatur. Et quis dicatur frater. Quare etiam dixerit: Ad imaginem dei fecit hominem, & nõ ad imaginem meam, cum reprobatione opinionis philosophorum qui negant deum habere curam super homines. Cap. XXVI.
Quomodo intelligendum quod inquit dominus: Non erit diluuium vt corrumpat omnem hominem. Et quod subdit: Arcus meus ponam in nube. Et qualis fuerit arcus ille. Cap. XXVII.
Qua ratione cum tres filios Noe, Sem, Cham, Iaphet supra cõputauerit, hoc loco medium filium, id est Cham generationem prius comprehenderit. Et quomodo ille Chanaanæorum author fuerit. Cap. XXVIII.
Quo Noe egressus ab arca, factus sit agricola Et de differentia inter operatorẽ terræ, & agricolã. Quid est I
sit quòd iustus primũ vineã plantauerit, & nõ triticũ aut hordeũ. Et quid velit quod subdit: Bibit de vino, & ebriatus est. Et de duplici specie ebrietatis, et gratia nudationis sapientis. Ac de opimentis animæ. XXIX.
Quare non simpliciter dixerit: Vidit Cham nudat eũ patris, sed vidit Cham pater Chanaan. Et cur Cham nudatum patrem retulerit. Cap. XXX.
De euidẽti pietatis affectu in bonis filiis Sem & Iaphet, qui nudatum amictu patrem videre cauerunt. Et quomodo mens sapiens retrorsum ambulet. Quid etiam significet quòd somno recedente Noe sobrius factus sit a vino. Et quare scriptura Cham, quem primo medium inter filios posuit, postea minorem appellauerit, dicens: Cognouit Noe omnia quæ fecit ei filius iunior. Cap. XXXI.
De benedictione Sem filii, & quare Noe dominum & deum dixerit, & specialiter deum filii sui Sem. Et qua
ratione cum Cham peccauerit, non ipsum, sed filium illius seruituti addixerit. Et de benedictione filii Iaphet, & multiplici dilatatiõe honorũ. Cap. XXXII.
Quid significet quòd post diluuium Noe dicatur vixisse trecẽtis & quinquaginta annis. Et quod de generatiõe Iaphet Rhodus & aliæ insulæ sint nationũ. Ca. XXXIII.
Qua ratione Cham illius improbi filium seniorem scriptura fuisse memorauerit. Et quòd Chrithus Nimroth gigantẽ genuerit, qui erat venator ante deum. Et de interpretatione nominis Nemroth. Quodque idem principiũ fuerit regni Babylonis. Cap. XXXIIII.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI. LIBER DE NOE ET ARCA.

Quod dignum sit vt iustus Noe qui ad renouandum semẽ hominũ reseruatus fuit, ad imitationẽ omnibus describatur, vt & nos requiescam⁹ ab oi ifi⁹ mũdi fallaci rudine, operib⁹q; iniquitatis, ac terrenæ conuersationis cura.

Caput. I.

A NOE SANCTI ADORIMVR vitã,mores,gesta,altitudinẽ quoq; mẽtis explanare, si possumus. Nã cũ ipsa ꝓphetia dixerit nihil difficilius q̃ hominis interiora cõprehendere,quanto magis viri iusti mentem cognoscere? Etenim quem dominus deus ad renouandum semen hominum reseruauit,vt esset iustitię seminarium, dignũ est vt nos quoq; describam⁹ eum ad imitationem omnium, & requiescamus in eo ab omni isti⁹ mundi solicitudine, quam quotidie diuersis exagitationibus sustinemus. Pudet filiis superuenire, tædet cũ tot aduersa audiamus charissimorum, lucem hanc carpere, ipsarum ecclesiarum diuersos fluctus tempestatesq; vel præsentes subire,vel animo recipere. Quis tam fortis vt patienter ferat? Et ideo nobis quoq; affectanda hęc requies fuit, vt dum Noe sanctũ maiore intentione consideramus,reficiamus & nos, sicut omne gen⁹ in illo requieuit ab operibus suis,atque tristitia. Vnde & Noe dicitur,quod latine dicitur iustus,vel requies. Denique & parentes eius dixerunt: Quia hic faciet nos requiescere ab operibus,& à tristitia,& a terra cui maledixit dominus deus. Quod vtique si ad ea quæ facta sunt,referẽdũ putes:cum diluuium sub eo factum sit, non requies hominibus,sed interitus videatur illatus,nec remissio malorum,sed cumulus miseriarum. Verũ si iusti viri mentem consideres, aduertes iustitiam solam esse quæ aliis potius nata est q̃ sibi:non quòd vtile sibi est quærat, sed B quod omnibus. Hæc nos requiescere facit ab operibus iniquitatis:hæc reuocat à tristitia:quia dum ea quæ iusta sunt,gerimus,nihil timemus puræ conscientiæ securitate,non dolemus graui dolore. Nihil est enim quod maioris doloris sit, q̃ culpæ reatus. Requiescamus etiam ab omni cura terrenæ conuersationis, quæ corpus nostrũ atque animã frequentib⁹ vexat doloribus,vitãq; atterit

Genes.5.

De significationibus nominum triũ filiorum Noe & de instructione aciei ac munitionibus bonitatis naturæ,quæ nos ad huius mundi prælia generauit. Cap.111

HIC vero tres filii nati,Sem, Chã, Iaphet. Quæ nomina significant bonum, & malũ & indifferens:vt & naturæ gratia bonitatem habuisse, & malorum tentamenta ei nequaquam defuisse, & indifferentibus, hoc est velut supellectili virtutum abundasse videatur. Qua ratione autem malũ in medio posuerit, ratio euidens est, quia naturæ bonum omnibus inest:nec quasi naufragos in lucem proiicit:sed & sulfulsit virib⁹, vt non apprimantur tentamentis malitiæ, nec tanquam in ualidi succumbant, sed munit & vestit velut quibusdã C tegumentis indifferẽtibus,quæ sunt salus, valetudo bona,pulchritudo, impigritia, diuitiæ, generis claritudo, vt ea dote muniti tueãtur bonitatem naturæ, & malum illud includant ne possit nocere. & quasi clausum strãgulent. Nõne cernimus velut aciem quãdam virtutum ordinatam in præliũ,vt inferiores in medio sint, dextra leuáq; velut in cornibus validiores, per quos tota acies robur accipiat? Vnde & quidã poeta græcus ait: κακοὺς δ' ἐς μέσορ ἔλασσεν, hoc est, malos autem in medium in seruit. Ita ergo& natura quasi bonus dux imperãte deo quæ nos ad huius mundi prælia generare nouerit, quæ bona habet,primo ordine constituit. quę officiant secũdo, quæ adiuuant tertio, vt tanquàm in medio inclusus hostis,geminatis,quocũque se cõtulerit,opprimatur viribus, ne singulæ eorũ velut æquatis fatigentur præliis, & euadẽdi de angustiis naturalib⁹,ac serpendi latius facultatem haberet. Sed quia vbi generantur.hic ordo est vbi autem generant,Iaphet primo loco scribitur,tertio Cham:ideo ne contraria nos posterioribus dixisse quis arbitretur,etiam illius loci explananda ratio est. Bonũ quidem, quod velut in quadam naturæ nobilitate est, D præcedit,malum autem sequitur. Sunt enim cogitationes mentis contrariæ,quæ vtique oriuntur postea. Hæc quandiu velut intus clausa sunt,nec tanquam in herbis germinant,quodam sinu bonę mentis fouentur ne prodeant. Nam quandiu in voluntate est malum,non in entelechia, hoc est in opere atque affectu, bonitas mentis gubernatoris velut aurigæ modo cohibet vel refrenat malitiam tentantem prorumpere. Cũ vero efferbuerit, atque in vlcus eruperit, ne possit latius serpere, & finitima contaminare:tunc iusta succedit prouidẽtia, ne illud indifferẽs,quod secundũ bonũ dicunt,velut loco cedat,cum iam feruenti malo non possit resistere. Itaq; ne latius fundat virus noxiũ, & plurimas inficiat generando corruptiones:illud primum bonum,quod natura bonum est,dum locum mutat,ordinẽ mutat,vt quasi laboranti cornui opem ferat,& eam partem aciei suscipiat quæ plus laborat. Virtus enim bellatoris difficilioribus locis est necessaria: sicut etiam boni custodis presentia ibi frequẽtior,vbi muri fragiliores. At ne qua pars sine defensore sit:dũ illud bonũ inclinatiora sustẽtat,tunc illud indifferẽs locũ superiorẽ suscipit, velut deputante sibi eam partẽ perfectiori bono. Nihil enim virtute perfectius. Indifferẽtia autẽ non habent robur validæ virtutis,sed eius augẽt & diffundũt gratiã. Vnde Iaphet dictus est,quod latitudo significatur latine.

Quid significet quòd secuturo diluuio nõ solũ Noe, E sed & vniuersa generatio q̃ maxime abũdauerit filiorũ ꝓcreatione. Et qũo beneficii gratiã sequi debet sobriæ disciplinæ censura. Qua etiam ratione spiritus sanctus hominibus detur. Non autẽ permaneat. Cap. 111.

DEC solum sanctus Noe abundauit filiorum generatione,sed etiam vniuersa se effudit q̃ maxime eo tempore generatio. Quod non ociosum videtur. Secuturo enim diluuio non debuit ęstimari defuisse gratiam fœcunditatis illi generationi quam diluuia absorbuerũt:vt quod fuit humani generis abũdantia,diuino deputetur gratiæ:quod diluuium secutũ est,nostris ascribatur iniquitatib⁹, qui peccatis nostris auertimus dei misericordiam. Sic & in posterioribus inuenies quod secuturã Aegypti sterilitatem præcesserit totidem annorum fœcunditas. Principale est enim virtutis inchoare à beneficiis,& præseminare gratiam. Vnde & Dauid ait:Misericordiam & iudiciũ cantabo tibi domine. Præcedit beneficii gratia, sequitur cẽsura sobriæ disciplinæ. Diuinũ est igitur quòd bona præmittuntur F nostrum quòd mutantur. Ipse hoc declarat deus,dicẽs: Non permanebit spiritus meus in hominibus, quia caro sunt. Spiritus sanctus,spiritus sapientiæ est, spiritus cognitionis. Habet ergo sapientiam, habet & disciplinam:sicut & de Beseleel, qui sacrum tabernaculum diuino oraculo iussus est facere, ait scriptura: Quia repletus est spiritu prudentiæ & disciplinæ. Hic ergo Exo.31. spiritus datur hominibus,sed non permanet. Qua autem ratione non permanet, causa proditur, quia caro sunt. Carnis enim natura disciplinæ repugnat, quia voluptati obtẽperat. Deniq; de solo domino Iesu scriptũ est:Super quem videris spiritum descendẽtem de cælo, Ioannis 1. & manãtem super eum,hic est qui baptizat spiritu sancto. In eo manebat,quem nulla corruptelæ carnalis impedimenta reuocabant quo minus incorruptæ & im- Actu.2. permixtæ ordinem disciplina teneret, cuius caro non vidit corruptionem.

Quòd gigantibus,qui fuerunt in terra ætate Noe,similes sint homines cultui carnis suæ studentes. Et qui dicantur filii dei: & quo pacto deus dicatur irasci aut moueri. Quemadmodum etiam irrationabilibus propter hominis peccatum deletis, Noe tamen gratiam apud deum inuenerit.

G Caput IIII.

GIGANTES autem erant in terra in diebus illis.) Non poetarum more Gigantes illos terrę filios vult videri diuinæ scripturæ cõditor, sed ex angelis & mulierib⁹ generatos aſserit, quos hoc appellat vocabulo, volens eorum exprimere corporis magnitudinẽ. Et cõſideremus ne forte Gigantũ ſint ſimiles homines cultui ſtudẽtes carnis ſuæ, animæ autem nullam curam habentes: ſicut illi qui de terra ſecundũ poeticam fabulam orti, mole corporis ſui freti ferũtur habuiſſe contẽptum ſuperorum. An diſpares æſtimandi ſunt, qui cũ ex anima cõſtent & corpore, mentis vigori (quo nihil habet anima preciosius) auerſantur, & ſe carnis huius imitatores velut maternæ exhibent ſtoliditatis hæredes? Itaq; inuanũ laborant, cælum votis vſurpantes ſuperbis, & terrenis operibus incubãtes, qui electione inferioris, & contẽptu ſuperioris conſortii, tanq̃ volũtarii obnoxii peccatis gratiori condemnantur ſecuritate. Plerũq; angelos filios dei vocat ſcriptura, quia ex nullo homine generãtur animæ. Itaq; viros fideles filios ſuos dici nõ eſt aſpernatus deus. Sicut ergo viri probabilis vitæ filii dei vocantur: ita quorum carnalia ſunt opera, hos filios dicimus carnis ſcripturarũ authoritate. Dicit enim Ioãnes euan-
Ioannis 1. geliſta: Quia quotquot dominũ Ieſum receperunt, dedit eis poteſtatem filios dei fieri, qui credunt in nomine eius: qui non ex ſanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, ſed ex deo nati ſunt. Ideo poſtea habes quia iratus dominus eſt, quoniã quãuis cogitaret, hoc eſt ſciret, quia homo poſitus in terræ regione, carnem portans, ſine peccato eſſe nõ poſſit (terra enim velut quidam tentationũ locus eſt, caróq; corruptelæ illecebra) tamen cũ haberent mentẽ rationis capacem, virtutemq; animæ infuſam corpori, ſine cõſideratione aliqua in lapſum ruerunt, ex quo reuocare ſe nollẽt. Neq; enim deus cogitat ſicut homines, vt aliqua ei noua ſuc-
H cedat ſententia, neq; iraſcitur quaſi mutabilis: ſed ideo hæc legũtur, vt exprimatur peccatorum noſtrorũ acerbitas, quæ diuinam meruerit offenſam: tanq̃ eouſque increuerit culpa, vt etiam deus, qui naturaliter non mouetur, aut ira, aut odio, aut paſsione vlla prouocat⁹ videatur ad iracundiam. Minitatus eſt præterea quod deleret hominem. Ab homine, inquit, vſque ad pecus, & reptilibus vſque ad volatilia delebo. Quid læſerant irrationabilia? Sed quia propter hominẽ illa facta erãt, eo vtique deleto propter quẽ facta ſunt, cõſequẽs erat vt etiam illa delerentur: quia nõ erat qui his vteretur. Senſu autẽ altiore illud manifeſtatur, quia homo mẽs eſt, quę eſt rationis capax. Homo enim definitur animal viuũ, mortale, rationabile. principali igitur extincto, etiã ſenſus omnis extinguitur, eò quòd nihil reliqui ad ſalutem ſuperſit cũ ſalutis fundamentũ virtus defecerit. Ad condemnationem autẽ cæterorũ, & ad expreſsionẽ pietatis diuinæ, dicitur Noe apud deum gratiam inueniſſe. Si-
I mul oſtenditur quòd hominẽ iuſtũ nõ obumbret aliorum offenſio, quando ipſe ad totius generis reſeruatur ſeminariũ, qui non generationis nobilitate, ſed iuſtitiæ & perfectionis merito laudatur. Probati enim viri genus, virtutis proſapia eſt: quia ſicut hominũ genus homines, ita animarum genus virtutes ſunt. Etenim familiæ hominum ſplendore generis nobilitantur, animarum autem clarificatur gratia ſplendore virtutis.

Quomodo omnis terra dicatur fuiſse corrupta, & tempus omnis hominis veniſse ante deum. Cap. v.

CORRVPTA eſt autem terra corã deo, & impleta eſt, inquit, iniuſtitia. Cauſa terrenæ corruptelæ manifeſtata eſt, eò quòd iniuſtitia hominũ terrã corruperit. Vnde & dominus deus ait: Tẽpus omnis hominis venit ante me, quia impleta eſt terra iniquitatibus ſuis. Tẽpus quidem omniũ hominũ in conſpectu dei, & in eius voluntate eſt. Non enim, vt vulgo aiunt, fatale decretum alligatur. Sed tamẽ ſpecialiter hic dictũ puto, quia in Euan- K
gelio dominus redẽpturus hominũ genus paſsione ſui corporis, & emundaturus ſanguine ſuo, ſacramẽtóque baptiſmatis, ait: Pater venit hora, clarifica filium tuũ, vt & filius tuus clarificet te. Ergo quia in diluuio per arcã Noe ſeruatæ ſunt reliquiæ generis humani ad ſemina- Ioan
rium reparationis & renouationis futuræ, ideo præmiſit hic: Tempus omnis hominis venit, quia repleta eſt terra iniquitatibus ſuis. Hoc in figura. In veritate autẽ ait: Reliquiæ per dilectionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Ideóq; exclamat Apoſtolus dicẽs: Superabundauit peccatum, vt ſuperabundaret gratia. Corrupit, inquit, omnis caro viam ſuam. Carnem hic poſuit pro homine ter Rom
reno, in quo carnis illecebra viã eius corruperit. Qui ſi intellexiſſet quod munus accepiſset à deo, nõ vtique paſsus eſſet vt caro obſtaret animæ virtutibus. Itaq; caro cauſa fuit corrumpẽdæ etiam animæ, quæ velut origo & locus eſt quidam voluptatis: ex qua velut à fonte prorumpunt concupiſcentiarum malarumq; paſsionũ flumina, lateq; exundant. Quibus demergitur animæ quoddam excuſso gubernatore remigium, cum ipſa mens velut quibuſdam tempeſtatibus & procellis victa, loco ſuo cedit. Pulchre autem ait: Quia homo viam naturæ ſuæ corrupit. Nam via ſua in paradiſo erat, in illo beatitudinum tramite, in illo virtutum flore, in illa incorruptibili gratia, quam viam terrenis inquinauit ve- L
ſtigiis. Alii habent: Viam ipſius, hoc eſt dei. Hoc ſolet verbo domini declarari

De ædificatione arcæ, & quemadmodum in ea deſcripta fuerit humani corporis figura. Quódque nidi eiuſdem, quibus ſingula corporis noſtri mẽbra ſignificantur, bitumine intus & foris linienda ſint, ne facile corrumpantur. Cap. VI.

SED iam de ipſa Noe arca dicendum: quã ſi quis velut impenſius conſiderare, inueniet in eius ædificatione deſcriptam humani figuram corporis. Quid eſt enim quod ait deus: Fac tibi arcam de lignis quadratis? Quadratum certe hoc appellamus, quod omnibus bene conſiſtat partibus, & conueniat ſibi. Itaque & deus author noſtri corporis, naturæq; fabricator aſtruitur, & opus ipſum perfectum eſſe iis ſermonibus ſignificatur. Quadrata autem hominis membra eſſe euidens ratio, ſi conſideres pectus hominis, conſideres ventrem pari menſura longitudinis & latitudinis, niſi cũ voluptatibus & epu- M
lis ventre diſtento, menſura naturalis exceditur. Iam pedes & manus, brachia, femora, & crura quadripertita quis non ipſo vſu aduertat? Sunt autem pleraq; eorum etſi non eiuſdem longitudinis aut latitudinis, tamẽ quæ analogiam ita ſeruent, vt in iis quoq; congrua menſura ratióq; concurrat: longitudo prolixior q̃ latitudo ſit, latitudo q̃ altitudo. Et ſicut ligni arcæ trina diſtantia eſt, ſiquidẽ trecentorũ cubitorũ longitudinẽ, & quinquaginta latitudinẽ, & triginta cubitorũ altitudinẽ ſeruandã eſſe præſcripſit: ita & in noſtro corpore ſumma eſt, & media, & minima diſtãtia. Summa ſecundũ longitudinem, media ſecundũ latitudinẽ, minima ſecundũ altitudinẽ: totũ tamen corpus attextũ ex ſingulis mẽbris, quadratum videtur. Nam & in vſu ita eſt, vt eos quadratos dicamus, quos nec enormes proceritate, & validos robuſti qualitate corporis æſtimamus. Quid etiam ſibi vult quod ait: Nidos facies in arca, nequaq̃ ſilendũ videtur. Naturaliter enim dictũ arbitror, eò quòd omne corpus noſtrũ attextũ eſt ſicut nidus, vt ſpiritus vitalis oẽs partes viſcerum penetret, atq; de principali noſtro fundat ſe per artus ſingulos. Nidi quidã ſunt oculi noſtri, quibus ſe viſus inſeruit. Nidi ſunt noſtrarum ſinus auriũ, per quos auditus ſe infundit, & velut in foueam

A altam deiicit. Nidus est narium, qui ad se odorem attrahit. Nidus est quartus maior cæteris, hiatus oris in quo nutritur donec adolescat sapor: & vnde vox euolat, in quo latet lingua, quæ velut organum vocis sonos eiꝰ artifici suauitate modulatur. Et cum sit ipsa irrationabilis rationabilem vocem exprimit. Nidus est hemicraneum Nidus est membrana illa quæ cerebrum fouet, & intra cohibet. Nidi sunt viscera pulmonis & cordis. Spiritus quidem nostri, hoc est eius quem carpimus, & quo alimur in hac vita, nidus est pulmo. Sanguinis autē & spiritus nidus est cor. Duo sunt enim eius vteri. Vnus quo sanguinem velut quodā sinu suscipit, & transfundit in venas: alter quo rigatus ex illo superiori deducit in arterias iugi meatu. Ossa quoque validiora nidos habēt. Sūt enim intus cauata, in quibusdā foraminibus est medulla. In visceribus ipsis molliorib⁹ nidi cupiditatis aut doloris sunt. Et alia si quis consideret, etiam plures nidos inueniet in hac fabrica humani corporis. Vnde puto & illum in psalmo non solum mystice, sed etiam naturaliter dixisse: Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur nidum, vbi reponat pullos suos. Est enim iā in hoc corpore nidꝰ pudicitiæ, in quo erat nidus irrationabilis cō
Psal. 83. cupiscentiæ. Sed vbi ante partus deformes nutriebat libido, vbi nūc decoræ castitatis adolescit hæreditas. Illinies, inquit, eam bitumine. Ex multis ossibꝰ, neruisq;, & cęteris aliis constat humanum corpus. Et foris igitur & intus apta cōpage connexum sibi adhæret, & habitudine propria, quam ἁρμὸν Græci dicunt, tenetur, vt intus
B clausus spiritus qui infunditur, vel spiritalis substantia quæ intus operatur, veluti geminis constricta vinculis non euagetur: sed ad vnitatem aptam & continentem connexionémque validam cohibetur. Ideo bitumine constringi arca iubetur: est enim bitumen vehementis ad constringendum naturæ. Vnde græce dicitur νάφθα παρὰ τὸ συνάπτειν, quod disiuncta connectat, nexúque cōstringat indissolubili, ita vt naturali vnitate sibi credas conuenire. Ob hanc causam intus & foris bitumine arca constringitur, ne connexio illa facile rumpatur.

De comparatione arcæ Noe ad arcam fœderis quo ad materiam ligni, glutini, & commotionis. Quomodo etiam longitudo & altitudo arcæ singulos humani corporis sensus denotent ad vsum aliquem esse compositos.

Caput VII.

C ALIBI autem, hoc est in Exodo, etiam deaurātur foris & intus arca illa, quæ in sanctis est mundi intelligibilis imitatrix imago. Sicut enim preciosius aurum bitumine, ita illa quę in sanctis est arca, q̄ ista præstantior. Denicq; hic simpliciter ligna posuit, ibi autē ligna quidem, sed imputribilia cōprehēdit, declarans merita sanctorū. Addidit etiā illic supportatoria īmobilia esse, quod sanctorū statio stabilis & firma sit: quia vitæ probabilis tramitē virtutis ductu secuti sunt, corruptelæ declinantes cōsortia. Hæc autem arca, vtpote in diluuio huc atque illuc motu impellebatur incerto, eò quòd peccatorum status mobilis sit, & vitæ eorum quodam redūdantiū passionū diluuio corruptioni obnoxię errore incōstāti vagentur. Nec illud prætereundū, quod cū dixisset, Et facies arcam trecentorum cubitorū longitudine, & quinquaginta cubitorum latitudine, & triginta cubitorū altitudine: addidit colligens: Facies arcam, & in cubito consummabis eam à summo: vt reliquo corpori mensuræ sibi conuenientis ad gratiā decore quadret caput hominis, tanquā regale arcæ adiungeret: ex quo cū sensus omnes ad cæteras partes corporis transfunderētur, tū maxime oculi velut spectatores & custodes, naturæ appositi prouidentia, prope totū orbis nostri statum desuper cōtuerētur. Ipsaq; mens illic locata secundū plurimorū sententiā,
Eccle. 2. & maxime Salomonis, qui ait, Oculi sapientis in capite eius: quasi in aula imperiali virtutū consilium sibi con- D
trahat, quo stipata comitatu & ipsa munitior sit, & tanq̄ ex edito quodam tuendi totius corporis regnum impertiat, responsa proferre, per quem possimus nosipsos non solum retro respicere, nec solum quod ante pedes est videre, sed etiā cæli ipsius secreta ꝑfundo obtutu sapientiæ spectare. Ibi igitur summa nostræ salutis, vbi gratia. Inde custodia, inde etiā pulchritudo corꝑi toto acquiritur, quæ primū in vultu vernat. Decet enim præstantiorem esse aulæ regalis nitorem, in qua sicut vsus maior, ita splendor est. Nanq; si spectes, singula quæ in hominis forma ad vsum aliquē composita videntur, vt visus ad videndum, aures ad audiendum, nares ad odorandum, os ad loquendum: ita vsus ministrant, vt præstent decorē. Quām deformes sunt vultus cæcorum? Et quid mirū si vultus hominis absq; oculis deformis est, quando ipsum cælum sine Sole nō habet suū decorem? Tristes sine Sole dies ducimus, noctes sine Luna non placent. ipsi enim sunt quidā mundi oculi. Detrahe stellarum lumina, & quædam est in cælo ipso cæcitatis deformitas. Pili ipsi qui orbem oculorum prætexunt, & velut quandā aciem prætēdunt, ne sordes aliqua vel pulueris caligine pupilla lædatur: & ipsi excipiunt si quid fuerit illatum quod oculū possit lædere: si lippitudine intercidāt, dedecet: si palpebra cōtractior fuerit: si radātur supercilia, quæ præcioſorū monilium specie velut intexta gēmis refulgent. Aurium quoq; vt necessarius E
vsus, ita decora species: quas si quis trūcauerit, toto vultui infert deformitatē. In quibꝰ ita laborant opus suum natura, vt ipsi anfractus cauernarū mira prudētia sinuati, plurimum vtilitatis afferant, ne repente feriat secreta capitis sonus. Deniq; sæpe multos improuiso clangore cōsternari videmus, & attonitos, aut vocis alicuius, aut tumultus sono expaueſcere. Sordes ipsę quæ inter eosdem gignuntur anfractus, velut quodam glutino auditum ligant. Simul si vehementior pulsus fuerit alicuius sonꝰ, ifringitur ac retardatur, vt prę nūciatus potiꝰ mulceat, q̄ improuisus interna cōcutiat. Vermiculi quoq;, si aurē penetrare tētauerint, quodā sordiū visco tenētur. Nares simæ contra naturā videntur. iam si inciſæ fuerit, quomodo potest vita subsistere sublato spirandi meatu? Quē ad modum pecudis magis facies, q̄ vultus hominis ęstimatur. Capilli capitis q̄ grato amictu caput vestiunt, velut quidā aulæ regię stipatores, ne cerebrū aura lædat, aut imber feriat, aut Sol adurat. Quos ita tamē dedit natura, vt pro sexu aut prolixiores placeant, aut reciſi, & pro ætate, aut plerūq; pro temporis & anni qualitate. In senibus grata canicies, in pueris prodigiosa: F
æstate delectat pręsius, hyeme indulgentius: mulierib⁹ 1. Cor. 11.
ornamento est coma, dedecori est viris. Denique Apostolus euidentius expresit hoc dicens: Nam ipsa natura docet vos quod vir quidem si comā nutriat, ignominia est illi: mulier vero si capillos habeat, glia est illi. Quid de ipsa regia loquar, per quā aulici sermones prodeūt, quidā mentis nostræ indices, animiq; internuncii? Quid de ipso dentiū ordine, qui cū suo opere toti quidē corpori vires ministrent, tum etiam modulatores sunt vocis ipsius? De quibꝰ si quid ceciderit, vox claudicat. Hæc de capite ꝑlixius diximus, quia oportuit sensus omnes in summo locari, vnde omnia per reliquas partes officia diuiderētur. Capiti autē nostro à tergo ceruix ꝓxima, dextera leuaq; brachia sunt, quæ arcem imperialem tanquam fida tuentur custodia. Denique hæc in nobis validiora, quæ propiora capiti, hęc pręstantiora. Pectus quoq; velut quoddam sacrariū sapientię, & stomachus velut quidam testis (vt medici aiunt) & conscius secretorum capitis, compassionisq; cōsors, cui sua omnia vel salubria vel aduersa transfundat. Latera, naticę, femora, & crura, mēsurę latitudinem ipsa specie significant, pedūmq; gressus. Qui etsi exiliores videntur, fiunt tamen latiores cum incedimus.

G Quid significet ostium ex aduerso in arca factum. Et quẽadmodũ qui retro erant,priores facti sint. Ca.VIII.

ADdidit autẽ pulchre:Ostium ex aduerso facies.)Eam partem declarans corporis, per quam cibos egerere cõsueuimus,vt quæ putamus ignobiliora esse corporis,his honorẽ abundantiorem circundaret. Quod multo gratius scriptura expresit,q̃ Socrates in libro Platonis dixisse legitur. Nam istud in Moysi scriptis siue ipse Socrates, siue Plato,qui in Aegypto fuit,potuerit vel legere, vel ab aliis percipere qui legerant:decoro motus inuẽto, ostiũ sibi apertum putauit vt operatoris nostri consilium prę dicaret,laudans,eò quòd id potissimum decori conuenerit, vt ductus quosdam vel exitus cuniculorum nostrorum à tergo auerteret,ne in purgationibus ventris cõspectus noster offenderetur. At vero Apostol⁹, Quæ videntur, inquit, membra corporis infirmiora, necessaria sunt:vno ac simplici verbo descriptiones philosophiæ supergressus,& quæ putamus ignobiliora esse mẽbra corporis, his honorem abundantiorem circundamus:& quæ inhonesta sunt nostra,honestatẽ abundantiorem habent. Sobrietatis enim nostræ & temperantiæ indicium præcipue illic cognoscitur. Helluones enim aut distenduntur eruditate vsq; ad periculum,aut plerunq; soluuntur visceribus exinanitis. Quod pulchre etiam ad Ecclesiæ mẽbra Apostolus retulit. Quæ enim
H inhonesta sunt nostra ac superflua,nisi luxuria, nisi lasciuia? Quibus si quis inuentę irretitus tempore,cum ad maturiorem ætatem processerit,veniat ad baptisma, renunciet superioribus,moresq; priores exuat, peccata deponat,consepeliatur cum domino Iesu Christo,crucifigatur ei mundus,& ipse mundo:nonne is peccatorũ remissione donatus,abundantiorem honestatem,q̃ ille catechumenus,cuius vita innocentior, habere æstimatur? Et vt Apostoli ipsius exemplo vtamur, Iudæus erat, persecutor erat:vocatus ad gratiam Christi, cœpit esse Apostolus. Et quia plus ei dimissum est, plus cœpit diligere,abundantius cæteris apostolis laborare,vas electionis factus, doctor Gentium missus. Nõne etiam apostolorum ipsorum plurimis vberiorem & honestiorẽ con
I secutus est gloriam,qui ante & inhonestus & inglorius fuit,cum persequeretur Ecclesiam dei? Pauper iste debilis,in Ecclesia te redemit suis votis. Et vt maiora aperiamus mysteria,quid tam ignobile quàm gentilis populus Pauper,vtpote qui nulla haberet eloquia dei, debilis,& vtroq; pede claudus,qui nec in legẽ nec in Euangelium credidisset:vocatus tamen credidit ei, baptizatus accepit gratiam. Itaq; quia plus ei dimissum est,plus diligit. Remansit Iudæorũ populus,licet vno pede claudus:quãquam & in ipsa lege claudicet. Itaq; ille qui gloriosissimus habebatur,amisit omnia, mirabilem consiliarium,& prudentem architectum,& sapientem auditorem. Iste qui immobilis erat,adeptus omnia,fidei titulo, trophæo martyrum, angelorum gloriatur cõsortio. Ergo Plato quod potuit,sermonis nitorẽ adhibuit:Apostolus autem,qui habebat dei spiritum,reuelauit mysterium. Satis dictum est de ostio,quoniam qui retro erãt, priores facti sunt.

Quid sit quod inferiora arcæ bicamerata, & tricamerata esse debeant. Et quod deus per arcæ figurã voluerit nos edocere quemadmodũ à diluuio intemperantiæ tuti esemus per remedium electionis iusti. Caput IX.

NVNC illud quæramus quid sit quod ait dominus:Inferiora arcæ bicamerata & tricamerata facies. Inferiora quidem dicendo, aduertimus quod pulchre nos sentire voluerit inferiori loco æstimanda ciborum receptacula, hoc est ea viscera quæ acceptũ cõficiunt cibũ. Corruptibilis enim esca est. Quod autem corruptibile,nõ superioribus sed inferioribus comparandum:simul quia cibus deorsum fertur:cuius exigua portio viribus corporis alimoniæq; K proficit. Reliqua vero pars aluo purganda deducitur, quia intestina sunt per quæ descendũt ciborũ superflua. Ita operator noster instituit,vt non extenta à stomacho ad imũ,sed sinuata sint ac reflexa, quo vitæ nostræ vsus propagaretur. Nã si extenderẽtur intestina hominis quę suscipiunt & deducũt cibũ,statim sine vlla pertransiret mora:& necesse esset semper esurire nos,iugiter epulari:aut edificiente alimentorum substãtia,deficere ilico. Nunc autẽ in illa intestinorũ reflexione ac sinuatione bipartita ac tripartita adhęret cibus,& descẽdendo paulatim vires ministrat,succum infundit corpori,tenet satietatẽ,differt edendi appetentiã:nec subita effusio, nec repentina euacuatio est,nec inexplebilis appetentia est, nec insatiabilis epulandi libido. Primũ ergo indigentia est,& fames Deinde ex his sequitur edendi sine intermissione cõtinuatio. Quid autem deformius, q̃ semper ventri studere? Qui cum repletur, vacuandus est: cum vacuatur,replendus. Tertium quid superat, nisi mors inter ipsos cibos epulasq; permixta? Quomodo enim poterant diutius vitam producere simul edentes & esurientes,bibentes sitientesq;:& priusq̃ replerentur,exinanientes omne quod sumpserant, statimq; esurientes? Nunc autem,dum paulatim descendit esca, famem & cruditatem naturalis temperat prouidentia. Primum enim in stomacho,quem plerique vẽtrem appellant superiorem, cibus conficitur:deinde coquitur in iecore, atque eo digeritur vapore. Succus eius diuiditur certis viscerum portionibus, ex quo omne corpus valescit. L Quod satis iuniorum incrementa, senum testificatur perseuerantia. Reliquum cibi in ventrem defluit, quem omnes ventrẽ appellamus sine adiectione. Plerique dicũt ventrem inferiorem, ex quo fimus necesse est (qui plenus iam corruptionis descẽderat)egeratur per illud ex transuerso ostium. Hæc cum ita naturali institutione ad dei præceptionem composita videantur, tamen si non edendi à nobis agendiq; modus seruetur, tanquam exuberantibus passionibus generatur diluuium, & quę dam totius labes corporis. Intẽperantia enim accendit libidinem,cruditatem generat,corruptelam creat. Itaque aut duritia interna tenduntur & quatiuntur doloribus,aut incocto ciborum humore,& indigestiõis aspe ritate inierior quidam intestinorum amictus raditur: quia velut chartæ specie geminus eorum amictus aseritur. Vnus exterior,quem continuum aiunt periti, vel M qui curiosius scrutati sunt,à summo ad imum directus: Alius interior,tanquam lateribus attextus: vnde aiunt non totum solui cum raditur. Nam si continuus esset interior,immedicabilis eius scisura foret illic per moram adiunctionum,adhærere ciborum reliquias. Quæ si adiunctiones soluantur,transire semesos cibos,& potus defluos,hoc est hominis diluuium. Vnde mihi videtur per arcæ huius figuram voluisse deum nos edocere quẽadmodum ab hoc speciali tuti simus diluuio. Corruptela enim diluuii causa est:ea vbi erepserit,aperiuntur aquæ,ebulliunt omnes fontes cupiditatum, vt totum corpus tanto & tam profundo vitiorũ fluuio mergatur. Nihil est enim quod tã miserę seruituti subiiciat hominem, q̃ libido,atq; eiusmodi cupiditates quæ iugo quodam criminum graui deprimunt miseram cõscientiam,vt se nequeat attollere,vtpote quę libertatẽ innocentiæ amiserit. Maximũ ergo in hoc diluuio est remedium,vt iustũ præferas,eũq; mandati cælestis executorem eligas. Quis est iustus in nobis,nisi mẽtis vigor, qui intra istam arcam includat omne animantium genus quod est super terram? Cohibe ergo & tu omnes irrationabiles passiones tuas, omnesq; sensus tuos menti subiice,animiq; imperiis assuesce. Euolare foras non sinas cupiditates tuas,exire in vulgus libidinem:& per rationabilem mentem poteris etiam irrationabilia tua: & immunda peccata ab omni periculo diluuii liberare.

A De tribus cauſis ob quas muta animãtia, quę peccan di ſenſum nõ habent, per diluuiũ ſubiecta ſint pœnæ, cũ altiori myſtica quadam interpretatione. Caput x.

OMNIA, inquit, quæ ſunt in terra, morientur. Quid itaque muta deliquerant animãtia, qua cauſa ſubiecta ſunt pœnæ, quæ peccandi ſenſum non habent? Sed quemadmodum in bello cum imperator ab hoſte occiditur, cõmorituri eius exercitus, atque oĩs comminuitur virtus militaris: ſic non diſcrepare à iuſtitia viſum eſt, cum interiret homo, cui regalem quandã dominus deus in omne animantium genus poteſtatem dedit, vt omnibus volatilibus, feris, beſtiis imperiali præeſſet authoritate, quòd etiam pecudes, & quæcunq; erãt irrationabilia, cõmorerentur animalia. Denique ſi quã do eſt peſtilentia, corrupto cæli tractu, prius ea quę ſunt irrationabilia, lues dira contaminat, & maximè canes, equos, boues: atque ea inficit, quæ cum hominibus conuerſari videntur. Sic morbi vis genus humanum implicat. Hæc igitur prima cauſa, vt arbitror, iuſtæ aſſertionis. Secunda illa, quia nemo accuſat naturam cur reliqua corporis noſtri membra moriãtur ſolo capite ſublato, cum multos videamus amputatis manibus & pedibus ſuperuiuere. Sed non eodem cæterorum membrorum eſt prærogatiua, quæ capitis. Ideóque abſciſſo eo, vnde ſenſus noſtri in reliquum corpus prodeunt, moriuntur etiam omnia membra: nec in eo aut operatoris prouidentia deſeritur, aut ſubſtantiæ humanæ redarB guitur. Similiter ergo nemo nunc arguat, quia caput & principale quoddam cæterorum animalium homo eſt: quo moriente non debet mirum videri ſi cætera moriantur animalia. Tertium illud eſt, quia rationis expertia non propter ſe, ſed propter hominem generata ſunt animalia. hominis enim cauſa, eſſe præcepta ſunt, eorũ ſubiectione humana præſtere conditio. Denique gratiæ hominis attribuit propheta dicens: Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, oues & boues vniuerſas, inſuper & pecora campi, volucres cæli, & piſces maris: quia ꝓpter ipſum illa omnia: alia propter vtilitatẽ, alia delectationis gratia, alia voluptatis. Conſequẽs ergo erat, vt cum deleretur homo à facie terræ, propter quem facta ſunt, etiam ipſa pari delerentur occaſu. Hæc ſecundum ſimplicem lectionis expoſitionem. Altior autem & profundior interpretatio illud attexit, quod vbi anima mole paſsionum curuatur graui, & quaſi diuerſarum cupiditatum mergitur æſtu, terrenæ omnes cogitationes & cõC cupiſcentiæ in præceps ruunt: quia peccator vnuſquiſq; quo grauiora flagitia commiſerit, eo fit inſolentior. Nãque vſu atque exercitatione improbitas augetur, & impunitate nutritur audacia. Recedit itaque ab omni reſpectu honeſtatis, & in eo terrena omnia moriuntur letalis peccati acerbitate, quæ vera perpetua morte peccatorem deleat. Nemo enim grauius moritur, quàm qui peccato viuit. Moriuntur in eo paſsiones ſingulæ, moritur viſus, qui peccatum annunciat: qui mulieri fallaci intendit: qui capitur alieni vultus decore: quẽ oculi meretricis ligauerint: quem aſpectus illaqueauerit fornicariæ. An nõ videtur mori, qui ſibi libidinis telum impreſſerit, qui ſpontaneus in foueam mortis irruerit? Moritur & auditus, cum refert crimina: cum ſolicitantis adulteri ſermonem annunciat: cum inſerit animis verba meretricis, quæ ſeducit iuuenem multo blandimẽto ſermonis, laqueis autem labiorum ſuorum illigat eũ. Moritur ex ſilentio, ſi non confiteatur deo. Moritur multiloquio, quia ſcriptum eſt: Ex multiloquio non effugies peccatum. Moritur per iracundiam: cum prætergreditur menſuram vltionis. Omnis nanque poſtremo ſenſus moritur, ſi miniſter ſit iniquitatis.

Quod abſumptis omnibus terrenis diluuio, ſolus iuſtus ſe & domũ ſuam ſeruet. Et quàm pulchre iuxta myſticam interpretationem dominus ad Noe dixerit: Quia vidi te iuſtum in generatione iſta. Caput xi. D

ET IDEO quia terrena omnia moriuntur diluuio, ſolus autem iuſtus in æternum manet, ad ipſum dicitur: Statuam teſtamẽtum meum ad te: quia ipſe diuinæ eſt hæres gratiæ, ipſe cæleſtis poſſeſſor hęreditatis, beatiſsimorũ conſors bonorum. Et homines quidem cum moriuntur, patrimonium ſuum teſtamento tranſcribere ſolent: nec cedit hæreditas donec viuit teſtator. Deus autem cũ ſit ſempiternus, tranſfundit iuſtis diuinæ hæreditatem ſubſtantiæ: & ipſe nõ indigens, donat ſua ſine vlla donationis diſpendio, quem non grauant ſuorum conſortes bonorum, magiſq; fruitur eo quo nos vtimur. Deniq; dominus Ieſus pauper factus eſt, cum diues eſſet, vt illius inopia ditaremur. Qui teſtamentum vtrunq; ſuo conſummauit ſanguine, vt nos vitæ ſuæ cohæredes, & mortis faceret hæredes, quo & vitæ haberemus conſortium, & mortis beneficium. Multum autem tribuit iuſto dicẽdo: Statuam teſtamentum meum ad te, cò quòd rationabilis ipſe vir ſit teſtamentum dei. Ipſe eſt enim hæreditas, ipſe poſſeſsio, in quo virtus diuini teſtamenti eſt, in quo fructus iudicii, in quo hæreditas promiſsionis, de quo Dauid dicit: Ecce hæreditas domini filii merces fructus ventris. Sed iã ſalua expoſitione profundioris myſterii, ad reliqua pergamus. Intra, inquit, tu, & omnis domus tua in arcam, quia te vidi iuſtũ in generatione iſta. Manifeſte fides propheticæ ſententiæ etiam hoc aſtruiE tur loco: quia ſtultus ſibi ſoli ſtultus eſt, ſapiens autem ſibi & plurimis ſapit. Itaq; Noe iuſti merito etiam domus ei⁹ in diluuio ſeruatur. ſic in mari nauigantes, & in bello exercitus, ſi illis non deſit gubernatoris peritia, iſtis imperatoris prudentia, à periculo tuti ſunt aliena ope. Sed quia boni imperatoris bonus exercitus, ideo etiam laudem iuſti in eo intelligimus non præteriri, qui talem inſtituit domum ſuam, vt virtutis fulgeret cõſortio. Meritoq; inuenit ſalutem cognatio: nec repugnat quia poſtea aut filius aut vxor offendit. Dormiebat iuſtus, cum erraret filius. Fœmina quoq;, vtpote ſexus fragilioris, mole periculi turbata, quæ totum orbem diuino incendio perire crederet, quid miraris ſi virum non potuit ſequi, cũ ipſe iuſtus ab angelis monitus vix euaſerit? Quid autem mirum ſi homini obrepit error, aut ſe relaxat intentio? Argue ergo quia & iuſtus inebriatus eſt Sed hæc loco ſuo reſeruanda arbitror: nunc quod ſupereſt, conſideremus. Pulchre enim dixit: Quia vidi te iuſtum in generatione iſta. Multi hominibus iuſti vidẽtur, pauci deo: aliter hominibus, aliter deo. Hominibus ſecundum vitæ ſpeciem, deo ſecundum puritatem animi, virtutis veritatem. Homines quæ foris ſunt probant: deus quæ intus examinat. Perpenſe autem addidit, In generatione iſta, vt neque ſuperiores condemnaret, neque poſteriores excluderet, rectèq; diluuiũ factũ aſtrueret interitu generationis eius, quæ non haberet conſortium æquitatis. Hæc ſecundum literam. Altior autẽ ſenſus prouocat nos vt hoc putemus vigorem mẽtis in anima eſſe, & animã in corpore, quod paterfamilias in domo ſua. Quod enim in anima mens, hoc anima in corpore. Si mens tuta eſt, tuta eſt domus, tuta eſt anima: ſi anima incolumis, incolumis caro. Mens enim ſobria paſsiones omnes cohibet, ſenſus gubernat, ſermonem regit. Ideóque bene dicit domin⁹ iuſto: Intra tu, hoc eſt intra teipſum, intra tuam mentem, in tuæ animæ principale, ibi ſalus eſt, ibi gubernaculum: foris diluuium, foris periculum. Si autẽ intus fueris, & foris tutus es: quia vbi mens ſui arbitra eſt, bonæ ſunt cogitationes, bonæ ſunt executiones. Si enim nihil vitii mentem obũbret, ſyncerę cogitationes ſunt. Si ſtudio ſit caſtitas cordi, ſi temperantia, nulla inardeſcit flamma libidinis, nulla vlcera proſerpunt ægritudinis. Sobrietas enim mẽtis, medicina eſt corporis.

Qua ratione de iumentis mundis ſeptem & ſeptem,

2. Cori. 8.

Pſal. 126.

Pſal. 8.

BIBLIOTECA PUBLICA CUENCA

G masculus & fœmina iubeantur in arcam induci:de immundis autem duo & duo,secundum naturalem atque moralem expositionem. Caput XII.

NVNC consideremus qua ratione inducí in arcam iubet à iumentis mundis septem & septem,masculum & fœminã:ab immundis autem duo & duo, vt nutriatur semen in omnem terram. Et,vt ego arbitror, inire mundam asserit hebdomadam, quia mundus & sacer septimus numerus. Nulli enim miscetur,nec ab alio generatur. Ideoque virgo dicitur,quia nihil ex se generat. Meritóq; tanquam materni exors, immunisq; partus muliebris copulæ,etsi hebdomadas fœmineo nũcupetur nomine,virilis habet sanctificationis gratiã. Omnis enim masculus adaperiẽs vuluam, sanctus domino vocabitur. Et in propheta habes:Effudit,& peperit masculum,id est sanctum. Secundus autem numerus non est plenus,quia diuisus. Quod autem non est plenum, vacuum habetur. Septimus autẽ numerus plenus, quia hebdomas & decas:& similis illius primi, quia falsa est ad similitudinem illius,qui est semper, à quo profluunt & mouentur quæ sunt in omni genere virtutes. Hæc naturalia. De moralibus autẽ vt dicamus,non est dubium quin rationabile animæ nostræ in quinque sensus diuidatur,& vocem & generatorium, quæ natura videntur esse fœminea,quia sensus nostri in materialia & secularia cito repunt. Vnde claret eos mollioris naturæ habere substantiam. Sed erudito & industrio viro munda omnia,quia sapientia exercitati viri & virtus,firmamẽtum his virili transfundit iudicio. Ergo prudentis & propositum gubernantis est infirmioris sexus qualitatem in fortiorem substantiam transferre. Valida enim sapientis & fixa sententia est:non mutabilis, vt stulti & insipientis,qui consilio nutat incerto: vt improbi, qui non quod verum & iustum sit eligit,sed quod sibi commodũ velit,scindit à vero,secernit à iusto. Iustitia enim singulare est bonum,per seipsam suo tãti spectatur precio, Iniquitas vero velut diuidua parit:nunc odio inflexa,nunc quæstu ea quæ sunt diuidenda confundit. Stultus enim vt luna mutatur:& versicolor, aut humorum varietate difformis, animam suam in leprosi corporis speciem turpi contagione commaculat,salubres cogitationes noxiis sæpe permiscens. Sed fortasse quia munda & immunda induci in arcam præcepit carnis animantia, iure mouere possit,quia dixi honestis disceptationibus indecoras non esse miscendas. Nec ego abnuo irrationabilium quidem, mundorum tamen motuum aliqua esse semina & quasi principia in anima nostra, & eorum qui mundi nõ sint. Natura enim hominis contrariorum capax est,vt & malitiæ in ea sit vis, & virtutis ingressus:meritóque in principio libri huius,qui est Genesis,per arboris speciem in paradisi medio, legisti boni & mali scientiam. De quo ligno scientiæ boni & mali præceptum est non esse gustandum, eò quòd mẽs nostra,in qua est cognitio & disciplina,boni & mali recipit notionem. Itaque naturæ opifex sicut ad propagãdum vel etiam reparandum genus animantia reseruauit,vt vniuersæ terræ animantium semine replerentur: ita etiam corporis nostri terrenam substãtiam vacuam non putauit passionum huiusmodi tanquam immundorum animalium relinquendam, quæ cum deliciis & luxurie tanquam vice diluuii ingurgitatur, memoratis fluctuat passionibus. Vbi autem sobrietate & continentia vnusquisque inundãtium vacuauerit diluuium passionum,& quandam animæ retexerit siccitatem, viuificare incipit suum corpus,& animæ puritatem, cui regnum sapientia est.

Exo.34.

Esaiæ. 66.

H

Eccle.27.

I

Qua de causa postquam ingressus est Noe in arcam, post septẽ dies diluuiũ factum fuerit. Quare etiam cum satis fuisset dixisse diluuium fuisse XL. diebus, adiecerit,& XL. noctibus:& qua ratione XL. diebus durauerit. Quid præterea sibi velit quod inquit dominus: Et delebo omnem resurrectionem carnis à facie terræ. Quid postremo quod dicitur:Et fecit omnia Noe quæ mandauit ei dominus deus. Caput XIII.

K

ILLVD quoq; studio est quærere, quæ causa est cur postquam ingressus est Noe in arcam,& induxit animantia,post septem dies diluuium factum sit. Non enim otiosum videtur quod non aut plures aut pauciores interpositi sint dies,sed tot quot in constitutione mundi fuerunt. Sex enim diebus factus est mundus,septimo die requieuit deus ab operibus suis. Quo declarauit indicio ipsum se esse authorem mundi, atque diluuii. Mundum propter bonitatem suam condidit,diluuium fecit nostrorum merito delictorum. Admoniti sunt igitur homines vel ex numero dierum quibus mundus est conditus,quod conditorem suum non lachrymis solum & precatione,sed correctione morum reconciliare debuerant. Ergo spatium dedit ad pœnitentiam dominus,magis volens ignoscere,quàm punire,vt imminentis diluuii terrore suspensus ad veniam cogeret postulandam: quo dum periculum futuræ mortis horrescunt, impietati atque iniustitiæ renunciarent. Secundum,vt hinc quoque domini supra modum clementiam misericordis colligamus: quia multorum ãnorum offensionem à constitutione mundi,in finem vsq; contractam, paucis dieb9,si penituisset eos,voluit relaxare. Est enim deus peccati immemor, virtutis remunerator, sicut ipse ait in propheta: Ego sum: Ego sum qui deleo iniquitates, L & memor nõ ero:tu autẽ memor esto,& iudicemur:dic Esaiæ 4 iniquitates tuas,vt iustificeris. Cũ enim aduerterit verã animæ refusam esse virtutẽ,tantũ ei honoris attribuit, vt non solum veniam superiorũ indulgeat peccatorũ, verũetiam gratiã & iustificationes impertiat. Expectauit ergo & septimo die ipso quo ab operatione requieuit,vt si venia posceretur,sequeretur correctio,& abindignatiõe requiesceret. Illud quoq; curæ fuit nõ prætermittere,eò quòd diluuium factum dixerit quadraginta diebus,& addiderit,quadraginta noctibus. Scim9 enim diem dici,quẽ Sol terras illuminãs signat: noctem,quã circunfusæ tenebræ a diei claritate diterminant,& plerumq; à nobis ita diẽ significari,vt noctẽ nõ cõprehendamus,plerũq; vt cõplectamur. Significantes enim mẽsem triginta dierum,significamus & noctes. Vnde cum M satis fuisset Moysi dixisse diluuium fuisse quadraginta diebus,cur addiderit quadraginta noctibus, quæritur. Et aliqui ita acceperunt qui ante nos fuerunt,vt & virorum & mulierum factus interitus demõstraretur: diem ad virum referentes,qui sit purior,similis lucis: noctem ad mulierem,quæ viro dormiente creata describitur: si mulq; quia vir prior quasi author, qui virtutẽ moueat mulieris,atq; in partus excitet,actu ille clarior publico, ista obscurior,tanq; domesticis clausa parietibus,& noctis proxima,secũdo orta loco,& creationis suę formata iam costę viri debens gratiam:superiori quoq; potioris obnoxia priuilegio,& pariendi vsu materialibus cõparanda. Consonans in vtroq; numerus periculi,quia peccata etiã cõsonantia:meritóq; nõ distant spatia tẽporũ, quia nõ distant merita delictorũ. Nõ mediocriter etiam scrutantur pleriq; qua ratione quadraginta dies diluuiũ fuerit. Et possumus dicere materialem numerũ tristioribus,hoc est delendę creaturæ deputatũ:hebdomadam autem constitutioni totius mundi, hoc est latioribus. Sed fortasse referatur,quid quod etiã lex XL. diebus lata est, tot dies obseruauit Moyses in monte Sina,& demonstratus est,cum præscripta legis acciperet. Recte ergo eodem numero declinandorũ peccatorũ præcepta tribuuntur,quo pœnæ culpa est persoluta,vt cognoscamus quod de eodem vitæ tempore debeat ex correctione laus comparari,quo potest punienda culpa cõmitti. Vnde nunc iam non pœnæ præscripti sunt dies quadra-

A ginta, ſed vitæ, vt hoc numero ieiuniis & orationibus crebriorib⁹ noſtrorū leuemus ſupplicia peccatorū, atq; ad decreta legis intẽti deuotiõe ac fide noſtrorū corrigamus errorẽ. Itaq; per domini reſurrectionẽ quadrageſimus dies iã nõ habetur nouiſsimus, ſed primus: atque inde vita numeratur, vbi ãte mortis numer⁹ ad cõſummationẽ mundi humani generis excidiũ cõputabatur. Et delebo, inquit dominus, omnẽ reſurrectionẽ carnis à facie terræ. O cæleſtiũ pulchritudo verborũ, ſi quis ſe decoro intellectu pię mẽtis examinet. Indignatur deus peccatis noſtris, ſed non obliuiſcitur pietatis. Minatur ſupplicium, ſed non permittit excidiũ. Moderatur vindictam, reuocat ſeueritatẽ. Deleturũ ſe dicit omnẽ carnẽ, nõ à terra, ſed à facie terræ. Florem decutit, radicem ſeruat, finit vt in profundo ſubſtantiæ virtus maneat humanæ, quæ in ſuperficie laboret, intus paſsibilis perſeueret, immuniſq; noxæ, ad eorũ ſubſtitutionẽ qui nõ ſunt reatu obnoxii, reſeruetur. Pulchre aũt poſuit, Delebo, tanquã literarũ apices, qui delentur ſine fraude librorũ, & ſine imminutiõe tabularũ. Attramentum deletur, ſed lignũ manet. Delentur elementa, vt ſcribantur plerũq; meliora. Atramentũ tollitur, ſubſtantia nõ exterminatur. Delebo, inquit, corruptelã carnis, vt ſcribã incorruptionẽ. Delebo reſurrectionẽ carnis à facie terræ, vt ſcribã in cæleſtibus reſurgẽtes. Delebo de libro terræ, vt ſcribã in libro vitæ. Deleantur domine meus, domine deleãtur cito elemẽta ferri, vt ſcribãtur elemẽta Chriſti. Aboleatur reſurrectio terrena, vt cęleſtis gra
B tia redũdet. Veni Moyſes, præpara gremiũ, legẽ accipe, ſuſcipe apices, quos iã miſericordia diuina non deleat. Suſcipe tabulas quas dominus ſtatuat in æternũ. Vtinã ipſe frãgas. Et ipſas mihi mea culpa ſuſtulerat, niſi dominus reddidiſset. Iure quidẽ Moyſes indignatus eſt, ne haberẽt diuina priuilegia, qui nõ deferrẽt obſequia. Sed puto quòd nõ mihi eas, ſed Iudæis fregeris. Fregiſti Iudæis, recepiſti mihi. Fractæ ſunt priores, vt poſteriores manerẽt. Fregiſti eas in pectoribus Iudæorũ. Quid enim proderat vt tabulas tenerent, quarum ſcripta tenere nõ poſsent? Ecce ſecundas tabulas dicunt ſe tenere, ſed nõ tenent. Dicunt ſe legere diuina elemẽta, ſed nõ legunt.
Deute.9. Digito dei ſcriptas eſse tabulas Moyſes dicit, illi digitũ dei non legunt, ferrum legunt. Atramentum vident, ſpiritum dei non vidẽt. Sed Eccleſia neſcit atramentũ, ſpiritum nouit. Ideoq; Paulus nouit ſcribere, nõ atramento, ſed ſpiritu dei viui. O ſacrilegũ ineptũ populum Iudæorum. Homo ſpiritu dei ſcribit, & homo ſub lege nu
C tritus, & illi volunt deum atramento ſcripſiſse, nõ ſpiritu. Ergo vt ad ſuperiora redeamus, delet deus reſurrectionẽ carnis, tanq; apicum ſcriptionem: quo declaratur quod ſuperfluam hominũ natiuitatẽ propter impietatẽ eius deleuit ſpecie literarum: ſubſtantiam autem & conuerſationẽ generis ſeruare humani voluit perpetuitate tabularũ, vt ex ea ſemẽ reliquum pullularet. Cui ſententię cõuenire etiã illud videtur quod ait: Delebo, inquit, omnẽ reſurrectionẽ carnis. Reſurrectioni autẽ cõmuni vſu naturæ contraria videtur eſse purgatio, qui purgatione reſcinditur & reprimitur reſurrectionis luxuria. Omne tamen quod purgatur, ſpeciem amittit, ſubſtantiã ſuam ſeruat, atq; meliorat. Repreſsit igitur dominus purgatiõe diluuii corporeũ vſum, cõuerſationẽq; generatiõis eius quę degenerauerat à decore naturę, & accepti muneris venuſtate. Hæc ſecundum literã. Quod autem ad altiorem pertinet ſenſum, diluuii ſpecies typus eſt purgationis animæ noſtræ. Itaq; cum mens noſtra ſe à corporalibus mũdi huius illecebris, quibus ãte delectabatur, abluerit: bonis quoq; cogitatiõibus veteris colluuiem cupiditatis abſterget, tanquã purioribus abſorbens aquis turbidorũ prius amaritudinẽ fluẽtorum. Et fecit, inquit, omnia Noe quę mãdauit ei dominus deus. Iuſtus mãdata accipit, ſeruus imperia. Hic amici cenſetur loco, qui fecerit quæcũq; exequenda ſuſceperit. Ille qui nutat obſequiis, oneri ſeruitutis addicitur. Denique D
& dominus Ieſus dicit in Euãgelio: Vos amici mei eſtis, Ioan.15.
ſi feceritis quæ ego præcipio vobis, Iam non dicam vos ſeruos. Mandatur ergo vt amico, mandatur vt ei qui valida charitate, ſobrio conſilio ea quæ mandata ſunt exequatur. Nec fefellit dominum iudicium ſuum, impleuit iuſtus vniuerſa, non partem, ſed vniuerſa quæ mandata ſunt ei: & ideo ſcripturæ diuinæ accepit teſtimonium. Nec ſuperfluum putes quia ſimul poſuit dominum & deum. Nam & deus in domino, & dominus in deo, ſed vt patris & filii intelligas commune prẽceptum. Aliqui tamen ante nos ſic interpretati ſunt, eò quòd dominum & deum dicendo hoc loco, & vindicaturi & ignoſcituri geminam expreſserit poteſtatem. Et quia hic vidicat prius in peccatores, ideo ante dominum dixerit: quoniam vero poſtea, vt iuſti ſeminariũ propagaretur, îdulget, ideo deum poſtea nominauerit. Denique facturus mundum, deus dicitur. In principio fecit deus cælum & terram. Et dixit deus, Fiat lux.

Qualiter ſit conſiderandum quòd ſexcẽteſimo anno Noe, viceſima & ſeptima menſis factum ſit diluuium. Et quemadmodum omnes fontes rupti dicantur, ac cataractæ cæli apertę tam ſecundum literalem quàm etiam altiorem intellectum. Caput XIIII.

EST etiam illa non perfunctoria cõſideratio, ſexcenteſimo anno Noe, viceſima & ſeptima menſis fit diluuium. Secundum mẽſem verni eſse tẽporis nõ ambigitur, quãdo au- E
gẽtur naſcẽtia, ager parturit, terrarũ pariter atq; animãtium fœtura ſe fundit. Tunc ergo fecit diluuium, quãdo dolor eorum maior foret qui in ſua abundantia puniebãtur, tunc vltio terribilior, tanq; dicentis dei: Ecce oĩa ſecũdum liberalitatis diuinæ prouidentiæ gratiã diues natura generauit, omnia in vſum hominũ germinauit terra fœcũdior, ſegetes ſpectantur, tritico & hordeo cãpi replentur, comæ arborũ venturi fructus floribus veſtiuntur; non deeſt terra obſequiis ſuis, non beſtiæ deſunt muneribus ſuis, quæ ſolennes ſoluuntur in partus, vt homini nihil deſit: homo ſolus partubus ſuis deeſt, neſcit authorem ſuum, à quo ei omnia miniſtrãtur, negligit conditorem. Deſpicit homo remuneratorem ſuum, cum deus opus ſuum non deſpexerit. Pereant cũ homine omnia, propter quem nata ſunt omnia. In ſuis diuitiis conſumatur homo, cum ſua dote moriatur. Nihil ante hominẽ terra deliquerat, nullis errauit in fructibus: in homine ſolo ſe degenerasse cognoſcit, ſpinas & tribulos pro fructibus ferẽs. Quod ſolum munus admirabile eſt, principale mentis interiit. Cur igitur omnia illa ſeruantur? Ideo non poſt collectos fructus infun F
ditur aqua, ne beneficium magis, q̃ diluuium terra ſentiret. Deniq; verno apud Aegyptios tempore, ſed menſe diuerſo, Nilus exundat, vt iaciendis ſeminibus terra molleſcat, & blandiore ſinu, clementiore gremio ſemina miſsa ſuſcipiantur. Quod autem ſexcenteſimo Noe anno fit diluuiũ illud, videtur oſtendere quia ſexto die Adam creatus eſt. Idem numerus eſt, par & in authore & in reparatore ſeruatur, quia fons ſexageſimũ & ſexcẽteſimi, ſextus eſt numerus. Idem autem & primus & ſeptimus menſis dicitur. Sed magis primũ obſeruare debemus, quòd poſt diluuiũ verno tẽpore colẽdorũ cura reparetur agrorũ, & placidi atq; vberis ſoli incipiat fœtura procedere. Quo ſignificatur nunq̃ deum eo numero vel tẽpore interitum hominũ fuiſse facturũ, quo fecit exordiũ, niſi immanibus delictis eſset offenſus. Simul veniam tẽporis & numeri ratio promittit, quod etiam iratus admoneatur tam præcedẽtibus cauſis beneficiorum ſuorũ, vt non penitus deleat eorũ ſubſtantiã, quos ipſe donauit. Et rupti ſunt omnes fontes Abyſsi, & cataractæ cęli apertę ſunt. Vim diluuii conuenienter ſcriptura expreſsit, dicens cælum & terrã pariter eſse cõmotæ: è quibus elementis conſtat iſtius mundi omne prin-

G cipiũ. Vndiq; ergo influentibus aquarum molibus concluſum genus hominũ perurgetur. Hæc ſecũdum literam. Quod autẽ ad altiorẽ pertinet ſenſum, cæli ſymbolo mens humana ſignificatur: terræ autẽ appellatione corpus & ſenſus. Magna igitur naufragia, quãdo mẽtis pariter & corporis ſenſuũ mq; omnium turbo & procella miſcẽtur. Diligẽter dicta penſemus. Plerũq; fraus mentis & dolus ſuum exercent venenum: ſed tamen ſobrietas corporis & cõtinentia obũbrant mentis improbitatem. Frequẽter incerto fidei atq; opinionis ſuę mẽs lubrica eſt, ſed tamen caro deliciis & luxuriæ vacat, vt fragilitas errorem mentis excuſet: ſicut multi ſunt hæreticorũ qui prætendere volunt corporis continẽtiam, vt aſſertionis ſuæ fidẽ teſtimonio ſobriæ carnis acquirant: etſi ſenſu lubrici, tamẽ quo minus turpes, aliquãto excuſabiliores habentur. Cum autem venena mẽtis, & cõtagia corporeæ obſcœnitatis, ſenſum omnẽ virorẽq; cõfundunt, atq; animus in certo lubricus motu, malitiæ fœdus atramẽto, crudelitatis furore ſuccẽſus, etiã corporalibus flagitiis incitatur, auarus quoq; affectus impatiens mediocriũ facultatũ, luxurię cupiditate, effundendiq; libidine præcipitatur in facinus appetendæ ſalutis alienæ: tunc magnũ eſt diluuium oĩbus pariter ingruentibus paſſionibus: tunc ſe inſipientia, iniuſtitia, temeritas, improbitas, perfidia, de ſuperiori parte tanquã cataractę mentis videntur effundere. Inde erũpunt de corporis fonte terreni libido, temulẽtia, luxuria, poſtremo diuerſorum criminum prolapſiones, quæ penitus & corporis robur & vigorem mentis efflœminant.

H

Cur dominus à foris arcã clauſiſſe dicatur: Et quomodo exũdãte aqua arca ferebatur ſuper flumina aquarũ, quę. xv. cubitis ſuper mõtes excelſos eminebãt, iuxta literalem & allegoricã interpretationem. Caput. xv.

I

Et clauſit dominus à foris arcã. Sermo manifeſtus eſt ſecundum literã. Claudenda fuit arca, & tuto ſepienda munimine, ne eã vaga diluuii fluẽta penetrarẽt. Altioris quoq; ſenſus non incongrua interpretatio, ſi corpus humanũ (cui arca hæc quæ deſcribitur figuratur) ſeptem corio indicemus à frigore æſtúq; defendi, quod artifex deꝰ ad omniũ mẽbrorũ protectionẽ naturalibus veſtiuit exuuiis, & quodam circũfuſo induit operimẽto, vt neq; frigore cõgelaſcat, nec æſtiuo calore ſoluatur. Exundauit igitur aqua, & leuauit arcã, & ferebatur ſuper ſummum aquarum. Non immerito exundauit aqua, quando cæli catarectę apertę ſunt, & de terra rupti ſunt fontes aquarum & flumina. Quod magna emphaſi dictum eſt. Vbi enĩ eruptio, ibi irreuocabilis effuſio ſit neceſſe eſt. Nec retineri facilis ingentiũ prolapſio fluentorũ. Manifeſtũ eſt igitur quod ſcriptũ eſt. Verũ ſi altius ſpectandum putes, caro noſtra diuerſis agitatur fluctibus, & freti modo fluctuat paſſionibus, quibus huc atque illuc tanq; ſuper vndas moleſtiarũ ſuarũ nunc fame, nunc ſiti, nũc cupiditate, nunc gaudio, nũc dolore iactatur. Illud quoq; nõ prætermittẽdum arbitror, quia ſcriptura non præteriit quãtis numero cubitis aqua ſuper terrã fuerit. Quindecim enim cubitis ſup excelſos montes aquã fuiſſe dixit. Simplex itaq; intellectus patet. Allegoria autẽ quinque ſenſus cõplectitur, qui ſunt in corpore noſtro velut excelſi mõtes, qui hanc carnẽ paſſionũ obumbrant, & plerunq; incurſantur beſtiis, & exagitãtur cõdẽſa & opaca eorũ. Vnde dominus per nationũ credẽtiũ fidẽ veniens ad Eccleſiam ſuam, venit à libano, ſicut habent Cantica canticorũ. Ita enim legimus: Ades huc à Libano ſpõſa, ades huc à Libano. Tranſibis & pertranſibis à principio fidei, à cubilibus leonũ, & mõtibus pardorum. quod gentiles populi, qui velut beſtialiũ paſſionũ graues patiebantur incurſus, nunc altitudine fidei, & ſublimitate deuotionis meant. Per hos igitur montes Chriſtus aduenit, cõprimens Euangelicis diſputationibus feroces K corporis motus, atque illã altitudinẽ cordis, & ſe extol lentẽ ſuperbiam obedientia & humilitate ſui deſtruẽs: meritóque fructus mãſuetudinis ferre cœperũt, quos ante grauiũ diluuia paſſionum ſubruebãt De numero autẽ cubitorum ſic quidam ante nos æſtimauerunt, quòd quinque ſenſus, triplicem collectionẽ habeant, eò quòd viſus viſibile videt, & auditus audibile audit, & odoratꝰ odorabile odoratur, & guſtus guſtabile guſtat, & tactus quod tangẽdi ſubſtantiæ ſubiacet, tangit. Ideo quinque ſenſus tripliciter æſtimati ſunt: vel ſecũdum illud: Scribe tibi tripliciter. Ego tamẽ commodius puto illud, vt Prou
ſenſus terreni hominis atque animalis & ſpiritalis acciꝑiam, quos illa diluuii fluenta tranſcenderint. Merito mortua eſt omnis caro quę mouebatur, Quod & ſecundum literã liquet, & proprie ac naturaliter carnis corruptelam indicio procelloſæ cõmotiõis expreſsit. Cõmotio enim vitioſa non eſt niſi per affectus corruptionem. Mouet enim voluptates caro, & ipſa voluptatibꝰ cõmouetur. Talis autẽ cõmotio corruptelã creat. Cauſa autẽ corruptelę, commotio iſtius mundi eſt, per quã anima vniuſcuiuſque degenerat. Cum enim vitioſæ paſſiones mentẽ mouẽt, corruptela generatur: cũ excitant ſtudia virtutũ, diſciplinæ profectus eſt. Omnis igitur qui erat in arida, mortuus eſt. Nec enim poterãt non mori quos tanti diluuii vnda dimerſerat. Hoc ſecundũ ſcriptũ ſeriẽq; verborum. Cæterũ ſi allegoriam quæras, nõ dubiũ eſt quia exẽplum ligni aridioris, quod ſimul vt lambere cœperit ignis exurit: ita anima niſi diuerſarũ humeſcat rore virtutũ, poculo quodã irrigata ſapientiæ, & fonte L iuſtitiæ, atque irriguo caſtitatis, tanq; arefacta radice vitali, cupiditatũ deflagrata incẽdio, vel profluuio carnis illiſa procũbit. Vnde ſemper epulari debet animus bonorum operũ cogitatiões, vt prudentiæ ſucco inebriata pingueſcat, quo nõ facile diluuii corporalis cedat iniuriæ, atque arida incuriæ ſiti euirata moriatur. Ideóque nos admonet dominus à fonte ſapiẽtiæ nõ recedere, pocula virtutis haurire, ne quis ſole iniquitatis areſcat, & procellam perſecutionis ſuſtinere nõ poſsit. Scriptum Lucæ. xi
eſt enim: Quod ſi humido hoc faciũt, in arido quid fiet? M

De euidenti explanatione & allegoria eius quod ſcribitur: Deleuit deus omne quod erat ſuper faciem terræ. Quare etiam ſcriptura dicat: Memor fuit dominꝰ Noe. & beſtiarum, & iumẽtorum: & non fecerit mentionem de mitioribus quæ poſt hominem ſunt, ſed fortioribus. Qualiſque fuerit ſpiritus quem induxit dominus ſuper terram vt ceſsarent aquæ. Caput xvi.

Deleuit, inquit, deus omne quod erat ſuper faciem terræ. Scripti euidens explanatio. Allegoria autem expoſitam nobis declarat ſuperbiam, quæ ſe extollit in hac terrena fragilique ſubſtãtia, & immemor diuinorum, humana deſpiciẽs, ipſum arrogantis viri habitum inceſsúmque deformat: quales deſcribit Eſaias Iudææ filias oculorum micantes nutibus, & alta ſe ceruice iactantes. Sunt enim huiuſmodi erigentes ſupercilia, inflato corde, elato pectore, ceruice reſupina, qui ſolum quidẽ veſtigiis pedũ perſtringant: toto autem ſe librent corpore, & inani ſuſpẽdant examine, in priora greſsu procedant, ad poſteriora verticem reclinantes, cęlum ſpectent, terram aũt faſtidiant, tanquam ceruicis dolori ſuffixi, vt eam inclinare non poſsint. Hos igitur deleuit de libro vitæ deus dicẽs: Oĩs qui ſe exaltat, humiliabitur: nec iter merita ſanctorũ cõ Lucæ. 14
mentis adhærere facit cæleſtibus. Omnibus igitur qui extra arcam fuerunt interemptis, derelictus eſt Noe ſolus in arca cũ iis qui cũ ipſo erant. Nõ indiget iterpretatione ſermo ſimplicior. Concurrit intellectus cũ litera. Altior autẽ & interior ſignificatio demonſtrat iuſtum virũ amatorẽque ſapiẽtiæ tanquam arborẽ fructuoſam

Canti. 4.

A internecatis quæ eſcam eius ſolebant arrodere, comam obumbrare, coartare proceſsus ramorum, velut exortem irrationabilium paſsionum ſolum remanſiſse cum ſuis. Sui autem ſunt puræ animi diſceptationes quæ virtuti adhæreant. Et bene addidit in arca remanſiſse, quaſi vix credibile amputatis corporalibus paſsionib⁹ videretur eum adhuc verſari in corpore: quod licet iam terrenis careret contagiis, incorruptam licet, corporis tamẽ adhuc ſubſtantiã reſeruabat, & velut incorpore⁹ corpore ſuperferebatur diluuio, nõ abſorbebatur, corpus quidẽ gerens quaſi in arcæ poſitus interno, ſed qui corpus ipſum inſuperabilis paſsionibus quaſi incorporeus in medio tantorum motuum gubernaret. Memor fuit dominus Noe, & beſtiarum, & iumentorum, vt inquit ſcriptura diuina. Mouentur pleriq; qua cauſa non dixerit ſcriptor quod etiam vxoris & filiorũ Noe memor fuit dominus, cum beſtiarum & iumentorũ fuerit memor. Sed cum dixerit quod Noe memor fuerit, in authore & præſule domus neceſsitates eius reliquas cõprehendit. Simul exprimi videtur quidam reliquarum conſenſus neceſsitudinum. Etenim cum omnes inuicem ſibi chari ſunt, vna eſt domus: cum autem diſcrepant, ſeparantur & ſcinduntur in plures domos. Vbi ergo charitas, ibi ſenioris nomine de quo pendent cæteri, domus omnis ſignificatur: vt ſi quis arborem dicat, etiam fructus qui in ea ſunt, pariter vno atq; eodem ſermone complectitur. Nec illud ocioſum quod primo dixit quia memor fuit deus Noe, deinde beſtiarũ, poſtea iumentorum, hoc eſt, cur non animantia quæ mitiora ſunt, poſt hominẽ nominauit, ſed fortiora. In quo videtur illa eſse ratio, vt ea quæ fortiora erant, vtriuſq; partis vicinitate mãſueſcerent. Quod videtur etiam in illo verſu poetico declarari. κα οὐς Δ' ἐς μέσον ἤλασεν. Hinc enim etiã poeta vſurpauit, vt diſpoſitionem dimicaturi ita ordinaret exercit⁹, quo inferiores collocaret in medio, quo magis hincinde à fortioribus iuuarẽtur, & dimicationem vtriuſq; partis aſsumerent. In his ſcriptiſeries manifeſtatur. Altiore autem ſenſu certum eſt quod iuſtus in medio habet, non in parte cogitationes cordis ſui: & quoad carpit hanc vitã, habeat neceſse eſt in corpore tanquã in illa arca beſtias graues. Nulla enĩ mens eſt, nulla anima quæ non recipiat etiam malarum motus agreſtes cogitationũ. Itaq; inſipientis anima ferinos acuit motus, atq; adolet venena ſerpentem, ſapientis aũt vigor mitigat & coercet. Et induxit domin⁹ ſpiritũ ſuper terrã, & ceſsauit aqua. Nõ puto hoc ita dictum, vt ſpiritus nomine ventum accipiamus. Neq; enim ventus poterat ſiccare diluuium. Alioquin cum mare ventis exagitetur quotidie, exinaniretur profecto. Nã quomodo non euacuaretur mare vẽtorum vi, cui ceſsiſset toto diffuſum orbe diluuiũ, vſq; ad Herculis, vt aiunt, columnas, & mare magnum tectis montium exceſſorũ verticibus exęſtuans? Spiritus igitur virtute inuiſibili diluuium illud repreſsum eſse non dubium eſt, cæleſti operatione, non flatu. Vnde ſcriptum eſt: Omnia à te expectant vt des illis cibum in tempore: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Auferes ſpiritum eorũ, & deficient, & in puluerẽ ſuum cõuertentur. Emittes ſpiritũ tuum, & creabũtur, & renouabis faciem terræ. Eſt ergo ſpiritus cuius operatiõi cedere vniuerſa videãtur, in quo cæli ipſius virtus ſit, ſicut ſcriptum eſt: Verbo domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorũ. qui ſpiritus eſt creator vniuerſorũ, ſicut etiam Iob dicit: Spiritus diuinus qui fecit me.

Iliad. Δ.

Pſal. 103.

Pſal. 32.

Quid ſit quod ait ſcriptura: Clauſi ſunt fontes aquarum, & cataractæ cœli. Et de comprehenſiõe loci illius vbi dicitur: Et ſedit arca ſeptimo menſe ſeptima & viceſima menſis. Et quid ſit oſtium arcæ quod iuſtus aperuit vt emitteret coruum non reuerſurum.

Caput XVII.

B C D E F

NVNC conſideremus quid ſit quod ait ſcriptura diuina: Clauſi ſunt fontes aquarum, & cataractæ cæli. Nec obſcurum arbitror. His enim cauſis minuitur diluuium, quibus creuit. Erupti erant fontes aquarum, apertæ fuerant cataractæ cæli, vt vndique influentibus aquis terra inundaretur. Debuerant claudi ea ex quibus diluuii origo manauit, vt eius inciperet eſse defectus. Hoc litera ſonat. Subtilior autem interpretatio exprimit, eò quòd diluuium animæ vitio mentis & luxuriæ corporalis influxerat, vt malitia paſsioni, paſsio malitiæ miſceretur: ingrediente medico dei verbo ad viſitationem animæ quæ diutina ægritudine laborabat, diſceptationum improbitate, & paſsionum acerbitate, prius debuerunt cauſæ ægritudinis amputari. Principium enim medicinæ eſt cauſas languoris incidere, ne diutius ea quæ nocent, ad incrementũ ægritudinis miniſtrentur. Quod nos etiam lex docet. Cum enim ſteterit lepra, vt iam non diffundatur, tunc ait mundam eſse lepræ ſtationem quandam & manſionem. Quicquid enim præter naturam mouetur, immundum eſt. Hæc igitur eſt animæ ſanitas, hæc ſalubritas mentis, vt affluentia ceſset erroris, ſiſtatur culpa ne ſerpat. Ceſsante incentiuo culpæ atq; delicti, ſalus tuta eſt, atq; inoffenſus vigor animæ ſe refundit. Et ſedit, inquit, arca ſeptimo menſe, ſeptima & viceſima menſis. Niſi diligenter intendas, etiã ſecundum literam difficilis loci iſtius comprehenſio. Et primũ omniũ cauendum ne quem ſeptimi menſis repetitio crebra perturbet. Sic enim ſcriptum eſt, ſexcenteſimo anno, ſecũdum Hebraicam veritatem, menſe vero ſeptimo, ſeptima & viceſima menſis cœpiſse diluuium, centum quinquaginta diebus fuiſse infuſionem aquarum, ſediſse arcam in monte ſeptimo menſe, ſeptima & viceſima menſis: poſtea minui cœpiſse aquas, miſericordia dei centũ quinquaginta diebus diminutionem aquarum factam, poſtea apparuiſse capita montium: deinde poſt quadraginta dies aperuiſse oſtium arcæ ſanctũ Noe, dimiſsum coruum nõ reuertiſse, dimiſsam columbam reuertiſse vacuam, iterum dimiſsam reuertiſse cũ ramo oliuæ. tertio poſt ſeptem dies dimiſsam nõ reuertiſse, tunc aduertiſse Noe quòd aqua omnis receſsiſset: ac ſic annus concluſus oſtẽditur ſeptimo mẽſe, ſeptima & viceſima menſis. Ac ſic annus cõcluſus oſtẽditur ſexcenteſimoprimo anno Noe, in ſecundo anno, ſeptima viceſima menſis. Quod igitur ad explanationem apertã pertinet, eodem menſe atq; eodẽ die reſtituitur æqualitas terræ poſt diluuiũ, quo corrupta eſt incipiẽte infuſione diluuii. Veris enim tẽpore oĩs ager viret, & terra parturit fructus. Tũc incipiũt gẽmare arbores, germinare fructus. Diuitẽ ergo reformauit domin⁹ & reſtituit qualitatẽ. Menſe igitur ſecũdo, hoc eſt Aprili, (primus enim mẽſis Martius eſt, quo habet iuſtus natalẽ, quãdo noctiũ dierũq; æqualitas æſtimatur) hoc eſt octauo, vt Romani putãt, vel vt alii quinto kalẽ. April. mẽſe inquã ſecũdo, hoc eſt Aprili, ſeptima & viceſima menſis cœpit diluuium. Ver igitur initium anni æſtimatur non ſecundũ vſum tẽporis, ſed ſecũdum naturæ prærogatiuã, vt quia tunc ſpes ãni inchoat, & incipit ſe fructus oſtẽdere, tunc videatur anni eſse principiũ. Septimus autem menſis ſecundũ numerum is qui ſeptember dicitur computatur: quia etſi à ſeptembri menſe annus videatur incipere, ſicut indictionum præſentiũ vſus oſtendit, tunc enim ſeminum iactus: vere tamen ex quo plenior gratia ſe incipit demonſtrare, ex eo anni origo ſubducitur: & ideo qui alia ratione primus putatur, diuerſa æſtimatione ſeptimus habetur. Tunc ergo ſedit arca, hoc eſt in mẽſe ſeptimo, ſeptima viceſima menſis ſuper montẽ quadrati. Ex illo minui diluuiũ cœpit. Similiter conſidera quia eiſdẽ numeris quibus aliqua incipiunt, reſoluũtur: vt diluuium cœpit ſecundo menſe anni, ſeptima & viceſima menſis: centũ quinquaginta diebus influxit diluuiũ, centũ quin

G quaginta diebus aliis ceſsit diluuiũ: quadraginta dieb⁹ nimia vis cæleſti imbre & fontiũ eruptione exæſtuauit, quadraginta diebus aliis exactis viſa ſunt capita montiũ: vndecimo mẽſe, primo die menſis dimiſit coruum ſanctus Noe. ita conſtat eodem numero quo cumulatum eſt, diluuium eſse imminutum. Vnde docet nos ſcriptura ordinem eſse ſeruãdum. Quod autem oſtium ſit arce quod aperuit iuſtus, ſecundũ corporis rationem ſupra dictum eſt. Secundum altiorem autem interpretationem illud dicendum videtur, quod corporis ſenſus velut oſtiorum ſimiles habentur. Per hos enim tanq̃ per oſtia ingreditur in noſtram mentem velut quædam ſenſibilium comprehenſio. Ergo mens noſtra per hos ſenſus reſpicere videtur, & maxime per viſionem, quæ omnibus ſenſibus præſtabilior æſtimatur, quia domeſtica eſt luminis: & per eam aſpicientes cælũ, terrã, maria, ſolẽ quoq;, lunã, & ſtellas quibus axis ornatur, intelligimus deũ eſse operatorẽ mundi atq; rectorem, nec ſine authore deo tãtorũq; operum cõditore hęc potuiſse fieri credimus, aut poſse conſiſtere. Per hanc igitur feneſtram coruum primũ iuſtus emiſit. Quærenda cauſa, nec tamen latet quantũ ad literam pertinet: quia pleriq; quaſi annũcium futurorũ coruum æſtimant, & voces eius obſeruant, volatoſq; rimantur. Senſus autem altior ſignificat quod omnis iuſtus quãdo mundare ſe
H incipit: quæ tenebroſa ſunt & immũda & temeraria, primo à ſe repellit. Siquidem omnis impudẽtia atq; culpa tenebroſa eſt, & mortuis paſcitur ſicut coruus. Lumini autẽ vicina virtus, quæ mentis puritate & ſimplicitate reſplendet. Et ideo tanquã emittitur & fugatur culpa, & ſeparatur ab innocẽtia, vt nihil remaneat in viri iuſti mente tenebroſum. Deniq; egreſsus coruus nõ reuertitur ad iuſtũ, quia fugitans culpa omnis æquitatis, nec probitati videtur & iuſtitiæ conuenire. Deniq; euaſiſse ſe credit iniuſtus tanquã de vinculis, cũ iuſtus ab eius ſe cõſortio ſeparauerit, diluuii cuiuſdam & corruptelæ familiaris, vt coruus, qui cũ ſiccitatẽ terræ nuſquã inuenerit, nõ reuerſus eſt, ſed remanſit. Cõſiderandum etiã quare nõ regreſsum dixerit coruũ donec ſiccaret aqua à terra, quaſi vero poſtea ſit regreſsus. Sed hæc locutio familiaris eſt ſcripturæ diuinæ. Siquidẽ & in Euangelio
Matth. 1. habes ſcriptum de ſancta Maria quod non cognouerit eã Ioſeph donec peperit filiũ, cũ vtiq; nec poſtea cognouerit. Deinde quæ eſt locutio iſta vt diceret, donec ſiccaret aqua à terra, nõ terra ab aqua. Et quidem vſus loquendi etiã hoc habere conſueuit. Tamẽ nonnulli ante nos æſtimauerũt, eò quòd immoderata quędã videatur vis exprimi paſsionũ hac locutiõe verborũ, quia turbidis paſsionibus ac procelloſis conſumatur anima: deficientibus autem & velut areſcentibus virtutẽ reſumat. Nõ redit igitur culpæ ſpecies in animã iuſti, quaſi ſiccã & mortuam derelinquens, & cui iam nocere nõ poſsit.

Quid ſibi portendat quòd poſt coruum non reuerſum columba dimiſsa dicitur, quòdq; Noe extendens manum ſuſceperit eam, & ad ſe introduxerit. Quòdq; ſeptem aliis diebus tenuerit columbam, & iterum eam emiſerit. Caput XVIII.

NEC illud vacuum, quòd poſtea columba dimittitur. Malitiam etenim ſimplicitas, & culpam virtus reſoluit. Malitia igitur amat diluuium, conſortium iuſtæ mentis refugit, & quaſi deſolata, & ſine aliqua ſtatione remanet, nullam habẽs cum virtute communionem. Virtus autem redit, amans iuſtorum conſortia, & largiẽdæ familiarior vtilitati, quæ conferat ſalutaria, & cauenda ea quæ ſunt nocitura cõmoneat: ſicut columba dimiſsa cum videret ceſsaſse aquam, reuerſa eſt tanquã plena iuſtitiæ, vt ei à quo miſsa fuerat, nunciaret quid adhuc cauere deberet, atque expectando fructu meliore poſtea potiretur. Quod autem columba nõ inueniens requiẽ ſuã regreditur ad eũ, ma- K
nifeſtũ indiciũ dedit pęr huiuſmodi aues, quãtũ interſit inter malitiã & virtutẽ exprimi. Siquidem coruus ante dimiſsus, cũ aliquãto videretur amplius exundare diluuiũ, viſus eſt locũ inueniſse reſidẽdi. Et certe nõ eſt huiuſmodi coruus vt aliæ aues, quæ in aquis conuerſationem habere cõſuerũt. Cum ergo coruus vbi remaneret inueniſse videatur: colũba aũt nõ iuenerit, cuidẽs ratio eſt altiore interpretatione ſignari quia malitia inquietis paſsionibus & cupiditatibus, quibus corrũpitur anima, ſe miſcere cõſueuit, & quaſi cognatis & domeſticis delectatur, ibiq; cõmorationẽ ſuã locat: virtus autẽ prima ſtatim ſpecie viſionis offenſa, regredi feſtinauit ad mẽtẽ animãq; iuſti, quòd illic diuerſoriũ ſibi tutiſsimũ ſit locatũ: eò quòd alibi tanq̃ colũba, ita huiuſmodi virtus ſtationẽ tutiſsimũ inuenire non poſsit. Tarde enim inter aſtutias iſtius mũdi & ſeculariũ fluctus cupiditatũ portum ſolet inuenire ſimplicitas. Itaq; ſicut iuſtitia, velut viſendi gratia progreſsa pauliſper, ad mẽtẽ optimã redire feſtinat, nec lõgius diſcedit à iuſto: ita etiã iuſtus & ſtudioſus virtutis vbi virtutẽ appropinquare nouerit, gremiũ ſuæ mẽtis expãdit. Quid enim ſibi vult quod vir ſtudioſus virtutis Noe extẽdẽs manũ ſuſcepit eam, & introduxit ad ſe? Quod & ſecũdũ literã planum videtur: nõ tamen facile colligas, niſi viri ſapientis tibi nota ſit cõſuetudo, qui velut ſpeculatrice virtute vtitur, & ei explanãdorũ negociorũ gerẽdorũq; prerogatiuã quãdã videtur committere. Ea ergo virtus expẽdit naturas, vt
L ſi qua earũ ſibi videtur cõmittere profectũ, ei poſsit adiungere. Cõmunis enim quędã eſt bonitas ſapientiæ, & liberalis & largæ vtilitatis ita vt quas morigeras ſibi cernit, aſsocier: vbi autem propoſito ſuo viderit aliquorũ recalcitrare naturam, velut ad hoſpitiũ familiare ſibi reuolat & recurrit: quã ſapiẽs & induſtrius tanquã manu quadã mentis feſtinat excipere, omne cor aperiens ſuũ, quo etiã eã abſentẽ tenebat. Nunq̃ enim poteſt ſapiens exors eſse ꝓpriæ virtutis. Quid pręterea ſibi velit quòd tenuit ſeptẽ diebus aliis colũbã, & iterũ emiſit eã, niſi vt aduertas quod bonũ ſapiẽtis optimũq; propoſitũ ſemp ſibi etiã alios adiungere ſtudet, errantes emẽdare, corrigere vagantes? Si quẽ in principio reſilire cõſpexerit, ta
M men cõmutãdi eius & corrigẽdi non deſperet profectũ. Sicut enim bonus medicus etſi tẽpus medicinæ non ſit, tamen viſitationis ſpeculã ante præmittit, deinde nõ negligit iuſtæ expectationis excubias, & pauliſper paſsionibus cedẽs operitur facultatẽ medẽdi quæ fuerit obla ta, ſuũ non intermittit officiũ: ita ergo & ſapiens verbis ac diſputationibus, tanq̃ medicus medicamẽtis, contrarias curare deſiderat paſsiones. Et quia in omnibus remedio diuini fauoris vtendum eſt, ideo ſeptẽ expectauit dies, quibus mundus omnis deſcribitur abſolutus, & opatori requies miniſtrata, vt ex illo authore omnium ſumeretur diſciplina operationis humanæ.

Cur columba dicatur ad veſperum eſse regreſsa cum ramo oliuæ in ore. Et vnde cognouerit Noe aquas deſeciſsè. Et de columba tertio poſt dies ſeptem emiſsa, quæ tamen non regrediebatur, Caput XIX.

REGRESSA eſt igitur columba ad veſperum habens folium oleæ & ramũ in ore ſuo. Nõ ocioſe poſuit & veſperã, & regreſsam, & habẽtẽ foliũ oleæ & ramũ in ore ſuo, vt nõ fugitantẽ virtutẽ abitreris profectus futuri, ſi quos poſsit acquirere, neq; rurſus tanq̃ ſine lumine eã fuiſse cognoſcas, & quibuſdã tenebris occultam, ſed diurno cãdore fulgentẽ expectaſse vſq; ad occaſum diei, & ſic ad eũ regreſsam, apud quẽ etiã veſperi tenebras habere nõ poſſet. Foliũ quoque quod ſecũ detulit etſi breue illud folium detuliſse videatur, ſpem eorũ quos ſui pœniteret erroris, etſi non magnam, aliquam tamen ſignificauit.

A Folium enim ſine virgulto eſse non poterat. Ergo quaſi germinantis corruptionis,licet nō magnum, aliquod tamen vexit inſigne & folium oleæ,in qua arbore oliua generatur,ex qua oleum conficitur, quo materiale hoc lumē fouetur,& tenebrarum fugatur obſcuritas. Quid autem magis quàm lumen familiare virtuti eſt? Folium ergo & ramulus inſigne eſt correptionis, correptio autem quaſi radicem ſui pœnitentiam habet,quæ pœnitētia non poteſt in turbidis, ſed in ijs qui ſpiritalem iam ſermonem acceperint, germinare. In ore quoque non fruſtra ramulus oleæ videtur eſse delatus, eò quòd virtus & ſapiētia in ſermone ſui habeat claritatem, & ipſa ſtatim ſpecie lumen eius effulgeat, maxime cum pacifica loquitur, quoniam hunc quoque ramulum petentes præferre conſueuerunt. Tulit ramulum,eò quòd ſimplicitas puritate ac ſyncetitate ſemina quædam auribꝰ noſtris vtilitatis infundit,& bonæ doctrinam virtutis,& ad iuſtitiam prouocat, & inuitat ad præmium bonæ ſibi cō miſsum diſciplinæ,aut gerendæ pœnitentiæ, & ſequendæ conuerſationis cupiditatem iniicit peccatori. Vnde & præterea cognouerit ſanctus Noe quia defecerit aqua à terra,ſicut ſcriptum eſt,conſiderandum videtur. Primo omnium ſecundum literam, quia potuit intelligere vtrum ſiccum an humidum folium eſset allatum. Deinde quia non eſt huiuſmodi columba,vt poſsit fructus
B latentes ſub aqua eruere. Sed vtrum illud folium ante diluuium fuerit exortum,an tempore diluuii,contuendum eſt tibi. Si ante diluuium,vir iuſtus gauiſus eſt fructum de veteri ſemine aliquem reſeruatum, & inde collegit miſericordiæ inſigne diuinæ, quod iam diluuium remouiſset,quæ fructum demonſtraret, cui non potuiſſent nocere diluuia. Si diluuii tempore natum eſt folium,aduertit itaq; iuſtus noua ſemina miſericordiæ fructificaſse cæleſtis,vt radices arborum viuerent, & quaſi reſumpta anima fœtus germinarent vetuſtos, atque in aſsuetos partus redirent,quorum indicium præmiſsa folia demonſtrarent. Sed hoc alta potius interpretatione collegit, quia dominus deus noſter quanuis acerbis iniquitatis noſtræ offenſus ſit erroribus,tamen antiquæ nobis proſapiæ,patriæq; virtutis ſemen aliquod vel exiguum
C reſeruaret, ne penitus operis & creaturæ ſuæ omne circa humanum genus amputaretur inſigne. Vnde &
Eſaiæ.1. Eſaias ait: Niſi dominus ſabaoth reliquiſset nobis ſemen,ſicut Sodoma facti eſsemus,& ſicut Gomorra ſimiles eſsemus in alterius nomine ciuitatis exprimens cæcitatis indicium, in alterius ſterilitatem. Ita enim lingua patria Chaldæi nūcuparunt Sodomam & Gomorram, cæcitatem & ſterilitatem ſignificantes. Meritóque dominus in huiuſmodi ſpecie ciuitatum amputauit magis humana vitia,quàm puniendos homines indicauit. Tertio dimittitur columba poſt ſeptem dies, atque eadem non regreditur. Vnde conſideremus ne id quod ſupra diximus,inueniatur eſse contrarium. Si verbo quidem columba,opere autem virtus non reuertitur ad iuſtum, ergo deſtitutus eſt iuſtus & defraudatꝰ munere ſuo? Nequaquam. Nunquam enim vir huiuſmodi à virtute diſiungitur, nec cum ex ore emittit iuſtitiam, diſputationémque alterius virtutis inducit,virtute ſe exuit, & imitanda aliis æquitate diſpoliat, ſed vice ſolis alios illuminat,cum radios ſuæ lucis emittit. Ignis nempe calefacit appropinquantes,ita vt calorem naturæ ſuæ ipſe poſsideat. Nunquid deficit lux diei cum totum mundum illuminat claritate? Habet inoffenſum curſum ſuum, illibatámque naturam. Sic & iſta in columbæ ſpecie virtus, cum adhuc ferueret diluuium, ſecundum auem tamen in terris, ſecundum virtutem in hominum paſsionibꝰ: reuertitur ad iuſtum, quia in iniquorum pectoribus virtus vt poſset hærere, non potuerat inuenire. Et ideo in illo ſecundo diuerſorio ſui regrediens, hæret atque requieſcit. At vero vbi deferbuerint diluuia paſsionum, & auditi verbi,compertęq; doctrinę plurimi ſtuduerint eſse conſortes,iam non vnius patrimonium,ſed cōmu- D
ne bonum eſse incipit diſciplina virtutis,& tanquam ſapientiæ poculum hauritur à plurimis, qui ante ſitientes bibere noluerunt: ſicut nunc feruent diluuia in pectoribus Iudæorum, & cum aqua cæleſtis doctrinæ exundet, potúſque exuberet,non putant eſse potandum. Euangelium legitur,virtus exit de ſermone cęleſti,tractat ſacerdos in Eccleſia. Sed ne forte intra arcam ſolus poſitus nō poſsit audiri, interdum & egreſsus eccleſiam, vbi Iudæus occurrerit,monet, exemplum affert cæleſtiū ſcripturarum, Claudunt aures, ne vel inuitos fons abluat, & verbi dominici humor aſpergat. Si qui vero crediderint;currunt ad fontem,doctrinam expetunt,inſinuari ſibi Euangelium concupiſcunt, nec ſatiantur aſsiduitate potandi. Ita fonte ſapientiæ certatim repleri deſiderant,quem ante fugere geſtiebant. Quem fontem? Audi dicentem: Si quis ſitit;veniat ad me,& bibat. Qui credit
in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Ioan.7.

Quid ſibi velit illa adiectio quod ſcripttura alia die aquam minutam, alia ſiccatam terram commemorat. Quomodo etiā Noe tectum arcæ denudauerit. Et quod ait primum menſem vel ſecundum.

Caput. xx.

IN primo & ſexcenteſimo anno Noe primo E
die menſis imminutam aquam dicit à facie terræ, in ſecundo autem menſe ſeptima, & viceſima die menſis ſiccatam terrā eſse cōmemorat. Quid ſibi vult illa adiectio de aquæ imminutione, cum ſupputata ratio ſuperior annum concluſiſſe videatur;qui annus à ſecundo menſe incipit, & in ſecundum menſem anni alterius vſque progreditur? Niſi forte hic iuſti formam declaratam velimus accipere, vt primus annus is fuerit quo cœpit diluuium,poſt ſexcenteſimum ſcilicet annus primus,primus iterum annus & primus menſis poſt ſexcenteſimum annum,quando imminuta eſt aqua à facie terræ: eò quòd iuſtus in peccatorum generatione,quæ propter delicta deleta eſt,virtute primus erat,& in ſecunda generatione, quæ cœpit poſt diluuium,eo ordine,quia primus ſecundæ generationis fuit, & merito primus euaſerat. Recte enim ei honor defertur,qui & primæ generationis primꝰ fuit, & poſterioris principium,qui meruerit & de illa euadere,& iſti ad ſeminarium propagari. Cum enim alii deperiſsent, ſo- F
lus vitæ egregię merito,& prerogatiua virtutis apud Deum diues,nō eſt expertus malitiæ corruptelam, per quē factum eſt ne totum corpus generis humani vel abolitū videretur in terris, vel à dei abſciſsum gratia relinqueretur. Et denudauit,inquit,Noe tectum arcę,Cum arcā, ſicut ſupra interpretatiſumus,pro ſpecie corporis acceperimus,quid ſit denudari corpus intelligamus, ſecundum altiorem ſcilicet ſenſum. Cæterum liquet quemadmodum arca potuerit aperiri ſecūdū literam. Quod igitur tectum humani corporis ſit quod clauſum in diluuio fuit,niſi forte delectationem accipiamus,quæ operiebat corpus noſtrum, & quaſi tegebat per illum Adæ errorem? Et eò maxime tectis ſimilis æſtimatur,quia ſenſus omnis in capite, inde delectatio, quæ corpus omne ſubiectum habebat. Sed vbi mens iuſti viri ſobria atque integra à corruptione diluuii,diuinæ cognitionis inflāmata deſiderio exilire atque euolare voluit in ſuperiora,detexit omnia quæ erant impedimēta, & ſpeciem voluptatis, quæ quodam operimento cæteras tegebat partes corporis, redoperuit ac retexit, vt non ſolum corpus à ſeruitio dominatricis ignobilis liberaret, verumetiam ea quæ erant incorporalia comprehēderet. Quæ enim non videntur,æterna ſunt. Et ideo iuſtus quem nō videbat dominum requirebat, corruptelæ exors, cupidus æternitatis. Quod autem ait primum mēſem vel ſe-

Exodi.12. cundum,eumq; esse verni temporis diem,habes & alibi
G dictum:Hic mēsis primus erit vobis in diebus anni. Qui enim in gratia primus post periculum, hic recte prærogatiuam primi mensis accepit . Ne te autem moueat qđ diximus supra folium in ramo repertum post diluuium potuisse generari: etsi sub aqua plerunq; hærbæ soleant germinare,tamen vt scrupulus omnis tollatur,quid magnum si deo iubēte vno die , quo imminuta fuerit aqua, statim germinauit & terra,cum idem sit fructuum reparator & conditor,atque operis sui vsum non fuerit oblitus?Denique habes & in Genesi,statim quod iusserit, vt terra herbam pabuli germinaret,& lignum fructiferum cum fructu suo, & statim eiecit terra hærbā pabuli , habentem semen secundum genus suum, & lignum fructiferum:& ille dies vnus fuerit,quo hæc deus iussit aut fecit Ergo beneficii sui deus non immemor, memor autē nostræ iniquitatis,opus suum eiusdem qua cœpit temporis quantitate reparauit.

Quare Noe non sua sponte exiuerit arcam, sed expectauerit oraculum diuinum, quo sibi dicebatur : Exi de arca tu & vxor tua:& filii tui. Et quare in ingressu ordinis delectus fuerit habitus, vt primo ipse & filii , deinde
H vxores ingrederentur : in egressu autem id commutatū sit,vt fœminæ cum viris exierint. Caput. xxi.

ET dixit dominus deus ad Noe:Exi de arca tu & vxor tua & filii tui.) Itaque recedente aqua & siccata terra exire potuit Noe de arca . Sed iustus nihil sibi arrogat , sed totum se diuino cōmittit imperio. Et maxime qui cælesti fuerat ingressus oraculo,cæleste debuit vt egrederetur expectare responsum. Verecūda enim iustitia est,quia inuerecunda iniquitas, quæ vsurpat indebita,nec reueretur authorē. Nunc quæramus qua ratione quandiu ingrediebantur in arcam , hic ordo fuit ingredientiū,vt primo ipse ingrederetur & filii eius,inde eius vxor,& vxores filiorū eius:quando autē exierūt, cōmutatum sit. Nam scriptū est: Exiuit ipse & vxor eiꝰ, & filii & vxores filiorum eius . Et litera quidē significat in ingressu abstinentiam generationis,in egressu generationis vsum. Tunc enim pater cum filiis prius introiuit,& filii cū parente,& postea vxor eius,& filiorum eiꝰ vxores,id est,non commiscetur sexus in introitu,com-
I miscetur in egressu. Aperte igitur velut ordine ipso ingressionis vocem quandam iustus emittit, tempus illud non esse concubitus neque deliciarū,quo omnibus immineret interitus. Vnde in Euāgelio dominus ait repre-
Lucæ. 17. hendens quod temporibus Noe manducarent & biberent vxores ducerent,& filias nuptum traderēt: & ideo propter intemperātiam eorum superuenisse diluuium . Mœroris igitur tempus illud,non lætitiæ erat. Et inde iustus consortio non delectabatur vxoris,vel filii iusti petebant copulam coniugalem. Quām enim indecorum, vt quo tempore viuentes morerentur, tunc perituri generarentur? Postea autem recte ad seminarium cæterorum vsus & cura coniugii,cum diluuium recessit. Itaq; non viri cum viris,sed fœminæ cum viris exeunt,vt viriis in se interdicta permixtio, permissa autē virilis & fœmineę legitima sorte coniugii copula videretur. Sensus autem altior hoc habet:vbi periculum est,viriles quędā & fortiores disceptationes menti adhæreāt, & eo se mēs quasi quādam tueatur sobolem filiorum , quo tempestatibus & grauioribus passionibus acies quædā virilis occurrit. Decurso autem periculo , nihil obest si molliores cogitationes validioribus copulentur , non vt effœminentur â mollioribus fortiores , sed vt molliores sensus velut quibusdam virilibus roborentur, cum omnia consilia nostra ad virtutem,iustitiam,integritatem,fortitudinem dirigantur , & quodam vsu seminarioq; virtutū creari atq; adolescere possint validiora cōsilia. Nō

est igitur vtile cū vitiorū aliqua confusio est,quæ mentē K occupet,serere aliquas cogitatiōes atq; generare & parturire mentē. Cum autē compressę fuerint cupiditates, & mens requieuerit,tunc seminario quodā disceptationis accepto,virtutes possunt & bona opera germinari.

Qua ratione Noe circa arcam nihil fecerit nisi iussus à domino, & tamen post egressum ab arca non monitus aram deo ædificauerit. Et quare dicatur deo,& nō domino. Cur etiā sumpserit à bestiis & volatilibus mūdis vt offerret holocausta . Quidq; sit quod ait dominꝰ: Recogitans non adiiciam maledicere terræ.

Caput xxii.

ET ædificauit,inquit,Noe aram deo.) Qua ratione supra dominus admonuit quæ faceret, & fecit Noe omnia : hoc autē quod non admonitus est fecerit, forte sse requiratur. Sed vtique dominus non debuit quasi auarus mercedem gratiæ postulare , & iustus eam intellexit veram actionem gratiarum esse , quæ non iuberetur , sed deferretur: itaque nec dilationem passus est . Etenim grata animi virtus passionem dubitationis excludit. qui autem debitū gratiæ vt â se exigatur expectat,ingratus est. Quod autem ædificauit, inquit, deo & non dixit domino,sed deo:secundum nominis interpretationem, non coacta videtur hæc actio esse gratiarum quasi domino, sed virtus iusti morigera & grata quasi deo. Quod imperiale est,sequestrauit:quod beneficii,nominauit. Et sūpsit à bestiis & à volatilibus mundis, & obtulit , inquit, holocausta. Litera euidens est, quod ea quæ incontami- L
nata sunt, debemus offerre , in quibus affectus reluceat offerentis. Altior autem interpretatio hoc habet , quod bestiæ mundæ videntur sensus esse sapientis , volatilia autem intellectus , qui sunt longe subtiliores atque leuiores . Nunc vero considerem⁹ diligentius quid sit quod ait:Et dixit dominus deus, Recogitans non adiici am maledicere terram propter opera hominum , quia permanet cor hominis diligenter super mala à iuuentute. Non ergo adhuc percuteret omnem terram, sicut fecit omnibus diebus terræ . Etsi vindicauerat in hominum genus,tamen cognouerat quia vindicta legis ad timorem proficit,& cogitationem doctrinæ,magis quàm ad naturæ cōmutationem, quæ corrigi in aliquibus potest,in omnibus mutari non potest. Vindicauit ergo do M
minus,quod timeremus:pepercit , vt reseruaremur . Et vindicauit semel ad exemplum timoris, pepercit in reliquum ne dominaretur semper amaritudo peccati: simulq; si quis peccata cupiat sæpius vindicare,asper magis quàm censorius habetur. Ideoq; dicit dominus:Non adiiciam maledicere terræ propter opera hominum, id est quia pietatem suam circa vniuersitatem hominum voluit declarare,& tamen securitatem & negligentiam quandam mentibus hūmanis afferre nō debuit, in paucos vindicat , plures reseruat . Deinde cum dicit , Non adiiciam , ostendit quod alleuet magis erumnas hominum quàm ingrauet, sciens quod penitus peccata homi num auferri nō queant. Tanquam in Prouerbio: Si quis reti subtili haurire cupiat aquam,sic qui malitiam ex pectoribus hominum conatur auferre. Non adiiciam, inquit,maledicere terræ propter peccata hominum , quia permanet sensus hominis diligenter super mala à iuuētute. Vide quomodo studiose nos delinquere deus significet dicēdo permanere super mala sensum hominis diligenter:quo dicto significare videtur diligenter cor hominis ad peccata propendere , & inesse principali nostro lubricum delinquendi , & quod peius est , studium non deesse. Ideo enim ait diligenter,quasi solleiti simus ne immunitas culpæ nobis possit obrepere . Deinde nō in vnum malum dixit,sed in multa mala. Et à iuuentute addidit. Ex illa enim ætate crescit malitia, licet alibi le-

gerimus,quod nõ sit sine peccato nec vnius diei infans.
Iob. 15. A Sed & infantia sine peccato nõ sit, propter corporis infirmitatem. Diligentia enim & studium peccandi incipiat à iuuentute, vt puer quasi infirmus peccet, iuuenis tanquam improbus,qui studiose cupiat peccata cõmittere, & in criminibus glorietur. Apud plerosque enim innocentia pro ignauia,& culpa pro laude habetur. Ita se luxuria & deliciis, & adulteriorum affectib9 iuuenes iactare consuerunt. Crescit ergo cum ætatibus culpa. Omne igitur genus hominum iam non consumendum declarat cum dicit,Non adiiciam percutere omnẽ carnem:sed in parte vindicta seruatur.

De explanatione literali & morali eius quod dominus dixit, Semen & messis, hyems & æstas, die & nocte non requiescent. Caput. XXIII.

QVID sit etiam quod ait: Semen & messis, hyems & æstas,die & nocte nõ requiescẽt? Secundum literam significat permansura manentibus secundum institutionem domini & statum suum incorrupta temporibus animalia,vel nemorosa futura omnia. Nam cũ corrumpuntur tempora, corrumpuntur etiam illa quæ tẽporibus suis quæq; gignuntur. Si autem confusio sit temporum,quomodo possunt cõfusione facta etiam ea quæ
B sunt gignentia permanere? Ergo tempora sunt quæ aut corrũpunt,aut reseruant,prout ipsa sui habuerint qualitatem. Ideóque annus ex contrariis ducitur, vere, autumno,æstate,hyeme,sicut harmonia cantilenę permixtis grauibus & acutis videtur cõsistere. Sic ergo & mundus iste ex contrariis continetur,aere & terra,igni & aqua. Nostra quoque corpora frigore & calore, humore & siccitate,quendam naturæ ordinẽ seruant. Nam si naturalis ordo ac mensura confunditur, tunc necesse est sequatur interitus. Ergo certum ordinem temporũ dominus remota cõfusione diluuii ad perseuerantiã mundi promittit futurum. Altior autem sensus hoc habet, vt,per semen intelligamus principium, per messẽ intelligamus finem. In vtroq; salutis est causa. Alterum sine altero imperfectum est,quia vbi principiũ est,finis quęritur,nec potest esse sublato fine principium, & finis in principium currit. Ergo semper in eadem recursurum, dum in hoc mundo est, genus memorat humanum, vt cum incipit annus finiatur,cum finitur incipiat,nõ medio mundus tempore resoluatur. Ita & mens quãdo aliquid videtur incipere,ad finem vsque contendat,&
C operis sui terminum quærat. Quando finit aliquod opus, non quasi consummato opere finiatur,sed in alia recurrat opera,& semper incrementa virtutis exerceat: quandoquidem videt quod in fructus suos semper terra renouetur,qui diuersi aut vere,aut æstate, vt in partibus oriẽtis,aut æstate autumnoq; nascantur, vt in partibus occidentis. Alio tempore terrarũ seminaria partus suos educunt,alio autem tempore fructus arborũ carpimus. Diuidui ergo fructus sunt necessarii,& voluptarii. Necessarii ex seminibus terrarum, at vero ex arborum fructibus voluptarii. Itaq; corpus nostrum tãquam vere, hoc est aere,cibo pascitur naturali. Aer autem Græco nomine,ver latino dicitur. Ideo scriptura de partibus orientis,& maxime Aegypti per quam transiuit Hebræus,vel ex partibus Phœniciæ sumpsit exemplum. Anima autẽ voluptariis,hoc est sapientiæ fructibus alitur: cui iterũ, vt corpori nostro contrarium frigus & æstus, ita timor & iracundia videntur aduersa. Sed quia in corpore est, & iracundiam habet & timorem,nec potest sine hac esse in corpore necessitate naturæ. Et ideo mens sapientis moderamina iusta dispẽsat,ne iram & timorem permisceat,& fiat confusio quædam animo illius atque diluuium. Die quoque & nocte quod ait: per diem intelligis illuminantem virtutem,per noctẽ recognoscis tenebrosam insipientiam. Itaque & in timore tanquam in frigore potest esse illuminãs virtus. Similiter & iracundiam potest reprimere temperantia,vt in timore aliqui nõ penitus resoluantur, & magis timorem dirigant ad opera virtutis. Verbi gratia, si persecutor insistat: vt plus deũ timeas,& perpetua magis supplicia quàm præsentia putes esse vitanda,quę dum times,accendaris ad gloriam, perfidiæ iratus sceleri. Rursus iracundia succensus,diuino commotionem timore modereris. D

De prærogatiua potestatis hominibus in cętera animalia attributa per id quod dominus benedixit Noe & filiis eius dicens: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius. Et quomodo intelligatur quod subditur:Omnia reptilia quæ sunt viua,sint vobis in escam:cum tamen quædam reptilia sint venenata.

Caput. XXIIII.

ET benedixit dominus Noe & filiis eius dicens: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius, & timor vestri & tremor erit omnibus quæ mouentur super terram, & in omnibus piscibus maris.) Hæc prærogatiua potestatis in cæteris animalibus videtur hominib9 attributa & in superioribus partibus. Sed eo loco vbi dixit quod deus hominem fecit,dicitur, Masculum & fœminam fecit eos,& benedixit eis dicens:Crescite & multiplicamini, & replete terram,& dominamini eius,& potestatem habete super pisces maris,& volatilia & bestias terræ & reE ptilia. Quod ego admonui vt intelligas geminam hominis generationem expressam, vnam secundum imaginem dei,alteram secundum figmentum de luto terrę. Denique illa creatio hominis de luto terræ, videtur esse facta post mundum, postquam requieuit deus ab operibus suis. Sero quodam modo terrenæ statuæ figmentum gignitur. Non erat pluuia super terram, nec homo terram operabatur. Tunc de limo terræ finxit deus hominem,& insufflauit in faciem eius spiritum vitæ,& factus est homo in animam viuentem. Ille autẽ sexto die, quasi perfecto numero quo omnia conclusa sunt opera dei,quasi perfecta operatione cõstitutus homo secundũ imaginẽ dei est, & cui etiã iste cõparatur qui in diluuio iustus inuẽtus est. Et ideo supra terrena omnia eũ constituit deus,sicut & illũ ad imaginẽ dei factũ, quia vtrunq; â vitiis terrenis tẽperabat. Ille qui ita generatus est,vt nihil terreno deberet contagio:iste qui in periculis fuerat approbatus, & examinatus in passionibus, & repertus quod in confusione non fuisset obnoxius passioni. AlF tior autẽ sensus habet quod iustus magnitudine & multitudine virtutis augetur atq; doctrina,& replet terram, quasi cor quoddã,in quo sit receptaculum intelligibilium. Ita nihil vacuum sapientia esse patitur, quod insipientia possit inuadere. Domatis igitur non solum terrenis omnibus passionibus, sed etiam sensibus corporalibus, bestias quoq; sibi quodã terrore subiicit & timore, in quibus species videtur esse malitiæ atq; feritatis. Immitis enim & agrestis est ois malitia,inflatur aerio quodam tumore. Nec illud obscurũ quòd reptilia quędã letalium quandã habent speciem passionum, à quibus venenum quoddam menti videtur infundi. Omnibus ergo his imperat iustus,quibus non cõmiscetur,sed coercet ea,si mens eius nõ delectatione,non cupiditate ducatur,nõ tristitia & timore frangatur, nõ etiã luxuria atq; deliciis tanquã lubricum & caducũ vitę huius agat cursum, & continentia & tẽperantia abigat à se vir sapiens huiusmodi passiones. Sed quia subdidit statim, Omnia reptilia quæ sunt viua,erunt vobis in escam: ne forte temoueat quia ante de reptilibus diximus venenatis, cognosce alia esse reptilia venenata,alia mãsueta. De mãsuetis igitur reptilibus accipe,quæ etsi nõ omnia ventre & pectore repunt sicut colubri,exiguos tamen pedes ha

G bent, vt repere magis quàm ambulare videantur. Ergo venenatorum reptilium similes immundas in corpore accipe passiones, mansuetorum autem decoras. Omnis enim affectus qui est præter defor mis delectationis illecebram, passio quidem est, sed bona passio. Cupiditas mollior est, & ira & timor hæ noxiæ animæ passiones sunt. Affectus autẽ innoxii passiones sunt. Et his viuendi quidã nobis vsus ministratur & causa, harũ cibo vtimur ad vitæ gratiam, harum epulis delectamur.

An sub his verbis quibus ait dominus: Sicut olera pabuli dedi vobis omnia, oleribus magis quàm carnalib⁹ epulis vti debeamus. Et quẽadmodum abstinere debeamus à sanguine, in quo est anima, Ac de diuersis philosophorum opinionibus circa naturam animæ.

Caput. XXV.

QVID est etiam quod ait: Sicut olera pabuli dedi vobis omnia? In quo & ij qui simpliciter intelligunt, vt non expendant sermonis examen, non nobis videntur esse contrarij. Sunt enim qui putant, vt olera ad escam nobis dei nutu attributa videantur, quo his magis quàm carnalibus epulis vti debeamus. Ego autem libenter his acquiescerem, vt generi hominum ad parsimoniam & temperantiam olerum vsus inolesceret, nisi viderem ab ijs qui non libenter accipiunt, posse referri mihi, quia non omnia olera esse homini inueniãtur accõ-
H moda. Deinde quia non omne hominum genus sapientiæ & continentiæ amore ducitur, vt cõtinentiam sequi possit. Et ideo quod generale præceptum est, ad portiunculam paucorum hominũ deriuare non possumus Omnibus enim hominibus hoc præceptum datur. Ideóque cõsideremus quid dixerit: Sicut olera, inquit, pabuli dedi vobis omnia, non olera omnia dedi vobis ad escam. Vtantur igitur qui vtuntur carne tanquam oleribus, nõ ad distentionem, nec ad aruinam corporis, quam epulæ carnis facere consuerunt. Sed quemadmodum & olera non omnia ad escæ vsum habilia sunt: ita etiam nõ omne viuum reptile accommodum ad vsum epulandi. Siquidem ab omnibus venenatis debemus abstinere: licet huc quoq; processerit luxuria, vt magis delectationi cõsulat quàm periculo, & in plerisq; refecto quod dicitur venenatũ naturaliter inesse, reliquã partem ad cibũ vẽdicet, quæ etsi non plena periculi, tamen vicina periculo est, & corruptela aliqua necesse est in totius succũ se
I carnis infuderit. Plerisq; etiam sagittis venenatis transfigũt ceruos, & huiusmodi velocia animalia, & postea resecta quadam parte membrorum, reliquo corpore ad cibũ vtuntur. Quod autẽ ad altiorẽ sensum pertinet, hoc est, vnde magis dictum est quòd irrationabiles passiões ita debeant menti sapientis, vt olera rustico esse subiecta, atq; his vtamur reptilibus cogitationibus, vt agricola oleribus, quæ licet obesse non possunt, cibi tamen nõ habent gratiam fortioris. Generale enim omnibus & cõmune præceptum, nõ aliora indicit genera virtutũ, quæ vtiq; paucorum sunt. Sed & si quis virtutum epulas fortiores sibi exhibere non possit, huiusmodi tamen habeat passiones, quæ non noceant, sed delectẽt. Ideo in principio sanctus Moyses informauit nos atque instruxit de insufflatione animæ, vt non laboremur opinionibus diuersis philosophorum, qui sibi constare non possunt. Plerique enim varia senserunt, vti Tricias, & eius discipuli, sanguinem esse animam dicentes: istam vtique animam qua viuimus, quæ est sensibilis: non illam animam quæ rationabilis & intelligibilis interioris hominis æstimatur. Hippocrates autem etsi non Triciæ improbauit ingenium, nec disputationem eius redarguit, tamẽ sententiæ nõ acquieuit. Aristoteles entelechian dixit. Ignẽ alii esse voluerunt. Nos igitur huiusmodi diuisionem teneamus, vt separemus quod est rationabile animæ, cuius substãtia diuinus est spiritus, sicut ait scriptura quia insufflauit in faciem eius spiritum vitæ. Esse autem in ea nutrimentum quoddam vitale, quo hoc corpus ani- K
matur, esse etiam delectabile. Illarum igitur & vitalis & delectabilis animæ partium substantia, sanguis appellatur à quibusdam, licet etiam scriptura dixerit: Anima Leui.17.
totius carnis, sanguis est. Proprie igitur animam carnis sanguinem appellauit. In carne enim delectatio & passio est, non mens & ratiocinatio. Tamen si diligenter intendas, hic locus illum explanat. Cum enim hoc loco animam sanguinem dixerit, vtique significauit aliud esse animam, aliud sanguinem, vt sit animæ substantia spiritus vitalis: sed ipsum spiritum vitalem non per se tantum & sine sanguine vsum afferre viuendi, sed commisceri sanguini: quia sunt quæ vocantur arteriæ velut receptacula spiritus, quæ non solum aerem purum ampl⁹ctuntur, sed etiam sanguinem, sed minorem longe sanguinis portionem. Gemina enim cum vasa sint, aliud est venæ, quæ φλέψ Græce appellatur, aliud arteriæ. Vena plus habet sanguinis quàm spiritus, hoc est φλέψ, arteria minus habet sanguinis, multo ampli⁹ spiritus. Iam temperatio pro diuersitate naturæ est hominum singulorum. Altior autem sensus delectare te debet, qui significat sanguinem animam ideo dictum, quia sanguis calidus & ignitus est, sicut est virtus. Quicunque igitur studio virtutis fuerit accensus, & vaporem laudis assumpserit, omnes delicias ventris excludit. Ea igitur cogi- L
tationum quæ sunt carnalia atque terrena, in virtutis, inquit, ardore positi reiicietis, quasi inhabilia spiritali cibo. Non enim carnem manducabat, hoc est terrenum aliquod cogitabat, qui dixit, Meus cibus est vt faciam Ioan.4.
voluntatem patris mei, qui in cælis est: studium hominibus virtutis inspirans, & cupiditatem diuinæ cogitationis infundens. Ergo terrenæ cogitationes & infirmæ quasi euiratæ & sine vsu sanguinis habentur. Et ille euiratus dicitur, qui sanguinis plurimum amiserit. etenim sanguinis amissione frigescit. Quisquis igitur diligens virtutum est, cibos ablegat & reiicit corporales, nisi quantum scit satis esse naturæ. Quisquis autem negligentior tanquam lubricum & aquosum vitæ istius fuerit cursum secutus, quasi amissis vestigiis in vterum decidit & ventrem. Itaque quæ sunt terrena desiderat, cibi cælestis alienus, & qui non possit dicere: Nostra con- Philip.3.
uersatio in cælis est. Ideoque vt ad secretos prouocaret, ait idem: Ne tetigeritis, ne attaminaueritis, ne gu- Colos.2.
staueritis quæ sunt ad corruptelam ipso vsu, secundum præcepta & doctrinas hominum, quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ, in obseruatione religio- M
nis, & humilitate cordis, non in indulgentia corporis, non in honore aliquo ad saturitatem & diligentiam carnis.

Quod per hoc quod ait, Etenim vestrum sanguinem & animarum vestrarum exquiram, de omnibus bestiis, & de manu hominis fratris, detur intelligi hominem grauius peccare qui fratri insidiatur. Et quis dicatur frater. Quare etiam dixerit: Ad imaginem dei fecit hominem, & non, ad imaginem meam: cum reprobatione opinionis philosophorum qui negant Deum habere curam super homines. Caput XXVI.

DENIQVE hunc sensum esse, posteriora approbant. Sic enim ait: Etenim vestrum sanguinem & animarum vestrarum exquiram de omnibus bestiis, & de manu hominis.) Bestiali malitiæ comparauit, immo etiam acerbauit iniquitatem hominis vltra bestiarum feritatem, dicendo, de manu hominis fratris. Etenim bestiæ nihil nobiscum habent commune naturæ, nullo velut fraterno iure deuinctæ sunt. Si nocent hominibus, quasi extraneis nocent. Naturæ iura non violant, germanitatis non obliuiscuntur affectum. Ideo grauius homo peccat qui fratri insidiatur, & dominus seuerius vindicaturum se esse promi-

A sit,dicens:Sanguinem hominis de manu fratris eius exquiram. An non frater est quem rationabilis naturæ quidam vterus effudit, & eiusdem matris nobis generatio copulauit? Eadem enim natura omnium mater est hominum,& ideo fratres sumus omnes, vna atque eadem matre generati, cognationisque eodem iure deuincti. Ideóque & dominus fratrem appellauit & eum à quo sanguis fratris exquiritur,significans magis ab his periculũ pertimescẽdũ qui fraterno sibi iure sociãtur. Hinc etenim insidiæ, hinc pericula frequentiora hominibus comparantur. Et vt specialia comprehendamus, fratribus specialius in hæreditatis diuisione frequenter odia succrescunt. Deinde si fratri amplius collatum fuerit à parentibus,fratres alii indignantur magis, & gratiam à parentibus collatam parricidio auferre conantur. Ista magis bella suspecta,bella non cibi tantum,sed singularum domorum. Illos ergo dominus ad vltionis iudiciũ comprehendit, quos magis insidiaturos sibi esse cognouit. Tertium est quod in eo fratrẽ dixit,non quo dignus pietatis nomine parricida sit,sed quo magis pietatis gra uetur vocabulo, atque inde fiat sceleris incrementum, quo iustior sit vindicta scelesti. Ergo dominus deus noster vltionem promittit, vt vel sic frangatur metu, qui pietatis est oblitus, vt sciat quòd etiam si homines effugiat homicida,dei tamen iudicium non possit euadere,
B sed maiori & æterno supplicio reseruetur. Altiore autẽ sensu hoc intelligimus,non solum ab extraneorum,verumetiam à nostris hoc est domesticis nobis cogitationibus cauendum. Deinde obseruandum nobis non solum à malitia mẽtis,verumetiã ab ipsis sermonibus no-
Prou.10. stris. Ideoque ait:De multiloquio non effugies peccatũ. Ergo hoc significari videtur, nõ solũ operis nostri, sed etiam sermonis qui est magis domesticus,rationem domino esse reddendam. Et ideo diligentius considerandum ne vel sermone vel opere contrahamus offensam, quia sicut ore confessio fit ad salutem, sic ore fit lapsus ad mortem. Qui effuderit,inquit, sanguinem hominis, pro sanguine hominis eius effundetur. Non errauit locutio,sed emphasis est,id est exaggeratio factaverborũ, eo quòd is qui effuderit sanguinem hominis, ipse quasi sanguis effundetur,qđ spem ei hæreditatis eripiat: quia sicut sanguis effusus in terram hac atq; illac spargitur, ita impiorum anima à corpore fragilitatis more soluatur: quia & de anima dictum est mortem eius esse corruptionem,eò quòd gratię cælestis munere defraudetur,& velut collisa malitiæ scopulis salubritatis suæ corpus iminuat. Mouet etiam plerosque quod dixerit,Ad imaginem dei fecit hominem:& non dixit, ad imaginem meam,cum ipse sit deus. Sed intellige & patrem esse,& filium esse. Et licet per filium omnia facta sunt, tamen legi
C mus quia pater fecerit omnia,& fecerit per filium, sicut
Psal. 103. scriptum est:Omnia in sapientia fecisti. Siue ergo pater dicit,ad imaginem verbi fecit:siue filius dicit,ad imaginem dei patris fecit. Et ideo familiarem quandam & domesticam deo demonstrat hominis esse naturam, id est rationabilis hominis secundum quod ad imaginem dei creati sumus: eáque causa inultum non esse apud deum quod in domesticũ animal sibi videat crudeliter & impie esse commissum. Causa ergo vindictæ additæ facit, vt primum excludamus philosophorum quorundã opiniones, qui negãt deum habere curam super homines: Deinde scientes prærogatiuam nostræ vltionis apud deum manere, neque in alios committamus quod diuino iudicio vindicandum sit, neque mortem ipsi vehementius pertimescamus,cum sciamus necati hominis innocentis apud deum nullum esse contemptum.

Quomodo intelligendum sit quod inquit dominus: Non erit diluuium vt corrumpat omnem hominem. Et quod subdit: Arcum meum ponam in nube. Et qualis fuerit arcus ille. Caput XXVII.

NON erit, inquit, diluuium vt corrumpat omnẽ D hominem.) Dubium videtur:Vtrum enim diluuium non erit,intelligendum sit,quòd diluuium corrumpat terram:(hoc enim diluuia facere consuerunt) an vero non erit tale diluuium quo terra omnis corrumpatur,quod posteriora aperiunt cũ dicit omnem terrã non corrumpendam. Ostendit enim diluuia quidem esse futura, sed non talia quibus possit omnis terra corrumpi. Sensus autem hoc altior habet,quod iam prouidentia futura sit domini,ne tantum sit diluuium corporalium passionum, vt anima omnis intereat. Et quidem nõ audeo dicere quia videretur dominus statuere quod nullius anima possit penit9 interire. Quid enim de parricida dicimus? Quid etiam de homicida? Quid de adultero? quid de præuaricatore? Quas ei partes animæ ad veniam reseruamus? Vnde magis illud arbitror, quod prouocet dominus deus ne si quis leuiores alias habeat passiones, penitus diuinam desperet gratiam, nec omnimodis victurum se esse diffidat. Sed etiam si est luxuriosus,nec potest studium vitare luxuriæ, ab adulterio studeat tamen temperare: sit epulandi delectatio, non stuprandi sit. Etiam si nescio quis auarus qui aliena diripuit,eiecit pupillos,eliminauit viduas,postea tamen in penitentiam regressus restituat quod abstulit. Denique Zacchæus ideo veniam meruit, quia non solum restituturum se, sed quadruplum promisit quibus aliqua sustulisset, pauperibus quoque medietatem sui patrimonii donaturum. Considerabimus E etiam diligentius quid sit quod ait: Arcum meum ponã in nube,& erit signum testamenti æterni inter me & inter terram, & erit cũ innubula venerit nubes super terram,parebit arcus meus in nube, & memor ero testamẽti mei. Non enim (sicut plerique arbitrãtur) arcum istũ dicit quem aiunt homines esse quo pluuiarum signa aliqua declarentur,in quo colores diuersi tanquam radiorum solis nunc rutilantium,nunc lumine lucentiũ clariore figurantur, vnde & pluuia futura significatur, eò quòd inconstantia quædam serenitatis versicolora specie demonstretur. Arcum hũc Irim quidam appellant. Sed absit vt hunc arcũ dei dicamus. Hic enim arcus qui Iris dicitur,per diem videri solet,per noctem non appa ret. Etiam per ipsum diem,si obductus aer tetris nubib9 fuerit,ne sic quidem videtur, ni forte cum grauiores nubes se cœperint relaxare. Ergo videamus ne quia arcus quo sagittæ iaciuntur, nunc tenditur, nunc resoluitur: quandam extensionem & remissionem videatur scriptura significare,per quam neque penitus per nimiam extensionem vniuersa rumpantur,sed sit quædam mensura,& quoddam diuinæ virtutis examen. Est ergo virtus inuisibilis dei,quæ & specie istius arcus extẽdendi & remittendi moderatur pro diuina voluntate, misericordia,potestate,quæ neque omnia cõfundi nimia solutione,neque dirumpi nimia irruptione patiatur. Quã ideo F in nubibus dicit poni,quia tunc maxime opus est diuinæ auxilio prudentiæ, quando agmina nubium in procellas tempestatésque cogũtur Ideoq; dicit:Arcum meum ponam in nube, non sagittam ponam. Arcus enim instrumentum iaculandæ sagittæ est. Itaque non ipse arcus vulnerat,sed sagitta. Et ideo dominus in nubibus arcum magis quàm sagittam ponit, id est non illud quod vulneret, sed quod habeat terroris iudicium, vulneris effectum habere non soleat.

Qua ratione cũ tres filios Noe, Sem, Cham, Iaphet, supra computauerit,hoc loco medij filij,id est Cham generationem prius cõprehenderit. Et quomodo ille Chananæorum author fuerit. Caput. XXVIII.

QVA ratione autem cũ supra tres filios Noe computauerit,Sem,Cham,Iaphet,hoc loco comprehenderit medij filij generationem? Hoc est quod ait: Cham autem pater erat Chanaam. Isti tres erãt filij Noe, & ma

G xime cum illi duo iusti,iste iniustus medius.Iniusti ergo prius generatio quàm iustorum comprehenditur. Neq; enim possumus negare quod scriptū est: sed ad coaceruandum delictum ipsi9 addita eius est generatio,qui cū haberet filium,& pater esset,solus ipse patrem non cognouit,qui magis cognoscere debuisset.Et ideo improbum habere meruit filium, quia improbus fuerat patri. Simul significat ex illo Chanaan Chananæos fuisse,qui post multas generationes à populo iusto oppressi,cesserunt in eius possessionem. Authorem ergo Chananæorum Chanaan fuisse manifestum est, qui fuit filius hui9 Cham, qui impius in patrem extitit . Altior autē sensus nominum interpretatione signatur . Cham enim calor est,Chanaan turbatio eorum. Qui enim calet,continuo mouetur & perturbatur: ideoq; euidentissime declaratur non tam hominem patrem hominum fuisse,sed passionem malam improbæ passionis generatricē, quæ esset à patris moribus hoc est ab vsu virtutis aliena.

Quomodo Noe egressus ab arca, factus sit agricola. Et de differentia inter operatorem terræ, & agricolam. Quid etiam sit quod iustus primum vineam plantauerit,& non triticum aut hordeum.Et quid sibi velit quod subdit,Bibit de vino,& inebriatus est. Et de duplici specie ebrietatis,& gemina nudatione sapientis. Ac de operimentis animæ. Caput XXIX.

H Et cœpit Noe homo agricola esse terræ.) Videtur quidem prima specie Adę illi qui de terra factus est, comparari Noe vir iustus,quia & de illo scriptū est quod de paradiso eiectus cœperit operari terram: de isto quoque,quoniam egressus ex arca factus sit agricola.Et propemodum in vtroque processerat quędam forma diluuij,quia & Noe post diluuium,& Adam post mū di constitutionem secundum figmētum corporis.Nam vt mundus fieret, congregata est aqua in vnam congregationem,vt videretur terra, quæ ante non poterat per aquarum confusionem videri . Ergo sicut ille primigenes magister terrā videtur operatus, ita etiā egressus ex arca Noe seminatiōis & culturę author est fact9.Hęc putātur similia.Sed si verba cōsideres, quæ iam vim sensus altioris exprimunt, aliud est operatorē terræ esse, aliud
I agricolam.Alius enim tanq̄ mercenarij,alius tāquā pa-
Gene.3. trisfamilias loco fungitur.Denique Cain qui fratrē occidit,erat operarius terræ . Et vt scias quia operari terrā magis seruile quàm liberum sit, maledicto parricidalis eius operatio comprehenditur . Denique scriptum est: Quoniam operaberis terram , & non augebit virtutem suam dare tibi.gemens & tremens eris super terrā. Terra autem caro nostra est,quam improbus operatur,bonus autem excolit . Ille quasi mercedem quærit è terra, iste quasi boni fructus capit gratiam disciplinæ , vt magis fructiferum faciat agrum suum,& qui domini possit respondere culturis , & indulgētiam cultoris ostendat. Operator autem quid aliud nisi escam tātummodo corporis sui quærit,ventris magis vsui studens,atque id solum explicare cōtentus quod sibi prodesse possit ad victum?Ille vero alius fructuum vtilitate pascitur . Quos
Gala.5. fructus habeat iustus,agnoscis. Fructus autē spirit9 charitas,gaudium,pax,patientia,bonitas Bonus ergo agricola habet cōtinentiam,castitatem, vt si quæ arbores cito curuantur in terram,& effusius germinant, eas velut quadam temperantiæ suæ falce succidat,vt abijciant qđ infirmum est,germinēt quod decorum . Quid est quod iustus primum vineam plantat, & non aut triticum aut hordeum ? Vnde autem vinea post diluuium corruptio nemq; terræ?Sed de hoc supra diximus,quia veris tēpore etiam corruptarum radices vitium pullulare potuerunt. Vnde illud maiore solicitudine soluendum arbitror,quia iustus prius quæ voluptuaria,quàm quæ necessaria sunt requirit . Necessarij enim fructus sunt tritici K
& hordei,sine quibus non possumus viuere,vinum autem voluptarium,& causa delectationis datum. Quod, quia iustus est , ideo sibi magis hoc quod secūdum erat, quàm quod primum est vindicauit.Necessaria enim alimenta viuendi deo detulit quod erat . Superfluum autē vinum hominibus,& non necessarium . Sed forte dicas ita sine potu non posse homines viuere , quemadmodum etiam sine cibo . Necessarius est ergo potus sicut cibus.Non abnuo.Siti vtique necessarius à domino constitutus.non repugno. Et ideo ad potum necessariū fontes & flumina conuenit deriuare,que non vtique manu hominis effecta , sed domini dei nostri iussu & operatione fluxerunt.Atne quia diximus operationem domini , ad illud retorqueas quod operatio Cain videtur maledictiones habuisse:considera non operationē maledicti nomen accipere,sed quia scriptū est,operariterram. Qui enim operatur terrā,mercenarius est. Ille autem non mercenarius,sed dominus,qui ait: Pater meus Ioan.5.
vsq; modo operatur,& ego operor. Quid operatur huiusmodi operator?Audi:Meus cibus est vt faciam volū- Ioan.4.
tatem patris mei qui in cælis est.Et bibit,inquit,de vino, & inebriatus est . Non dixit, Vinum bibit. neque iustus vinum ebibit,sed de vino,hoc est de eius portione libauit.Ebrioſi est omne absorbere vinum,& intemperantis euacuare quod sumpserit . Continentia autem vtendi mensura legitima est. Ebrietatis itaque species gemi- L
na est.Vna quæ titubationem corpori afferat,atque eius supplantet vestigia , sensūmque perturbet . Altera quæ mentem virtutis vapore gratia , & omnem infirmitatem videatur auertere . Vnde Apostolus ait : Vino mo- 1.Tim.5.
dico vtere propter frequentes tuas infirmitates.Sicut enim isto bibendi moderamine vinum non infirmitati est,sed saluti,atque omnem infirmitatem alleuat corporis , ita etiam ebrietas illa præclara omnem infirmitatem carnis excludit , de qua scriptum est : Et poculum Psal.22.
inebrians quàm præclarū est . Quæ sit ista ebrietas:Inebriamini,inquit,non vino in quo est luxuria,sed imple Ephe.5.
mini spiritu sancto,Apostolus dixit.Et secundum literam igitur cautio est , & secundum sapientis altiorem sententiam laudatio est, Cautus est qui etsi nudatur , in domo tamen nudatur sua , vbi operimenta non desint, & quædam tegmina ebrietatis,vt vitia sua norit abscondere.Corporalia igitur nudum corpus tegunt, vt parietes & tecta : animæ autem quæ sint operimenta , videamus . Sed tunc operimenta reperimus , si enudationem eius discutimus. Gemina autem nudatio sapientis. Gemino igitur amictu mens nostra vestitur , si aut peccatum imprudens admiserit , (hæc est enim enudatio velut ebriæ mentis , vt nesciat quod delinquat , quasi quæ temulentia quadam ignorantiæ in vitium deducta labatur) aut rursus negligentiæ & ignorantiæ somno sepul M
ta errorem suum nesciat. Quæ cum inciderimus,immo cum peccata plura inciderimus etiam per sciētiam (est enim naturalis quædam etiam nostræ infirmitatis ebrietas,vt impetu delectationis feramur in vitium, sicut plerique iuuenili accensi calore , aut luxuria & delectatione flammati , aut auaritiæ rapti cupiditate) certe omnibus his medicina quæratur , vt aliquis tegat huiusmodi infirmitatem suam , primum pudore quodam & verecundia , vt etiam si in lubrico sit adhuc positus delinquendi,det tamen emendationis insigne.Etenim plurimum interest vtrum peccata sua iactare desideret. In altero enim turpis impudentia,in altero tolerabilis verecundia spem futuræ correctionis ostendit. Alia est autē denudatio animæ, quæ velut quandam sarcinam corporis abijcit atq; exuit, sicut sepulchrum quoddam carnis effugiens.Sepulchrum enim patens est guttur huiusmodi hominum , in quo sepulchro velut attumulatur anima delectationibus,& cupiditatum passionibus onerata diuersis . Exuit igitur se à cōgestione terrena,& quasi

A retia quædam circūfusa euadit atque effugit,quæcunque se ab omni nudauerit passionum laqueo,& omnem illam deformem speciem terrenæ labis auerterit, vt lucem videat decoris æterni.

Quare non simpliciter dixerit: Vidit Cham nudationē patris,sed vidit Cham pater Chanaan. Et cur Cham nudatum patrem riserit. Caput. xxx.

QVAERO nunc cur non simpliciter dixerit, Vidit Cham nudationem patris: sed vidit Cham pater Chanaan. vtiq; Chanaan natus non erat: cur ergo nomen addidit filij, nisi vt & vitio authoris deformaretur hæreditas,& author filij nequitia grauaretur? Et pater igitur in filio,& in patre filius redarguuntur,habētes stultitiæ,nequitiæ, impietatis quoque commune consortiū. Nec poterat fieri vt bonū generaret filium qui bono patri nequam filius,& naturæ & eruditionis degener extitisset. Hæc secūdum literam. Quod autem ad altiorem sensum pertinet,omnes mores pessimi erroribus delectantur alienis. Non solum erroribus,sed etiam ijs quæ ipsis videantur mala esse,etiā si non sint. Nudum enim Noe se non sentiebat,qui amictu erat indutus sapientię. Denique nec Adam in paradiso positus nudum se puta
B bat,nisi postea quàm commisit præuaricationis errorē. Et reus,amictu sapientiæ ac iustitiæ,mandatorum cælestium præuaricatione nudatus,nudum se vidit, & foliis operiendum putauit. Ridet igitur,Cham nudatum patrem videns. Omnis nanque improbus quoniā ipse deuius disciplinæ est,aliorum lapsus nō solum pro sui erroris solatio accipit,quod cōsortes inuenerit culpę,verumetiam improbo lætatur affectu,tāquam sua ipse delicta correxerit. Mala mens ergo lætatur præter propositum quid alicui accidisse sapienti: cum vtique corporis lapsus in vitio esse non debeat, etiam si lapsus putetur,nisi animus quoq; inclinetur ad culpam. Postremo venialia iudicentur huiusmodi errata,non odio prosequenda,nō habenda ludibrio. Sed mens,vt dixi,improba cum putat errasse sapientem,insultādum arbitratur ei,cuius sibi putat mores esse contrarios, quod peccatū suum velut tacito quodam sapientis testimonio redarguatur: eóque lætandum sibi, quòd iusto viro nec eruditio ipsius profuerit,nec iustitia suffragata sit,nec ea quæ secundū corpus sunt,habuerint prosperos cursus. Hæc enim pro summis bonis apud improbos æstimantur, in diuitijs aut honore posita,quæ tamē nullum fructum ad
C laudem virtutis conferunt. Propterea insipientiæ defensores videntur, qui virtutis amatorem prosperorū munere esse fraudatum,qui omne bonum tēporalibus magis quàm perpetuis æstimandum putant.

De euidenti pietatis affectu in bonis filijs Sem & Iaphet, qui nudatum amictu patrem videre cauerunt. Et quomodo mens sapiēs retrorsum ambulet. Quid etiam significet quòd somno recedente Noe sobrius factus sit à vino. Et quare scriptura Cham quem primo medium inter filios posuit,postea minorem appellauerit dicens: Cognouit Noe omnia quæ fecit ei filius iunior.

Caput. xxxi.

QVID est quòd Sem & Iaphet imposuerūt vestimentum super humeros suos, & perrexerunt retrorsum, & operuerunt nudum patrem, & non viderunt nudationem eius? Litera euidentem pietatis expressit affectum, quod nudatum amictu patrem boni filij videre cauerunt, ne paterna reuerētia vel ipso minueretur aspectu. Siquidem etiam tacito vultu pietas frequenter offenditur. Vnde etiam Romæ vetus fuisse vsus dicitur, ne filij cum parentibus & maxime puberes intrarent lauacrum. Sensus autem altior hoc habet, quia insipiens præsentia tantummodo videt quæ in oculis sunt,futura non respicit, præterita nō D cogitat. Sapiens autem & præterita recordatur, & futura considerat. Omnis ergo mens sapiens retrorsum ambulat,hoc est præterita spectat, nec naturæ quodam vsu impeditur,nihil vacuum, nihil nudum suorum patitur esse gestorum. Operit quæ aliter gesta sunt,amictu quodam & gratia vel præsentis operis,vel futuri,vt nihil indecorum prętereat,nihil inornatum relinquat. Vnde & Apostolus superiora obliuiscebatur, priora appetebat, Philip.3. sed obliuiscebatur,vt absconderet persecutionis errores,vt tegeret superiora delicta,bonisq; operibus abun- Psal.31. daret. Beati enim & illi quorū tecta sunt peccata,id est si tegantur bonis operibus,& operiantur virtutum sequētibus disciplinis. Et sobrius, inquit, factus Noe à vino. Manifestum est ex ebrietate intercedente somno sobrios fieri homines. Mens autē sobria est quādo & præterita & futura cognoscit. Sobria ergo erat mēs iusti & quā do ebria putabatur. Est enim præclarum poculum inebrians iustos. Illa autē vere inebriatus erat qui ridebat patrem. Qui enim neque præteritam generationis gratiam,neq; præsentē reuerentiā patris, neq; futurā pœnā paternæ iniuriæ considerabat,vere ebrius erat, & quod putabat videre se,non videbat. Erat in illo profunda cæcitas,qui patrem videre non poterat. Nam si vidisset pa trem,non vtiq; risisset. Neq; enim ridendus,sed verēdus E est pater. Multo autem amplius mentem iusti insipiens videre non poterat. Quomodo enim videbat, qui in eo putabat dubietatis errorem,vbi erat perfectus sapientię Sapiē.7. cæterarumq; virtutum vapor? sicut scriptum est: Vapor est enī virtutis dei. Quando enim mēs magis sobria est, quàm tunc quādo naturam omnium rerum, temporūq; præsentiū & futurorum ita spectat negocia, vt nulla in eo temporalis titubatio ebrietatis appareat? Quæro etiā qua ratiōe cum ante medium dixerit inter filios Cham, nunc iuniorem cōstituat? Sic enim scriptum est: Cognouit Noe omnia quæ fecit ei filius iunior. Nunquid ante scriptura in ordine generatiōis errauit? Non vtiq;. Quid ergo? Cōtraria nūc scripta sunt? Nō arbitror. Quomodo igitur soluitur,nisi iuniorem non ætate,non tempore accipias,sed rudem sensu,& in quadam intellectus infantia cōstitutum, qui prouectioris doctrinam ætatis nō hauserit,nec perceperit senile cōsilium? Cani enim qui- Sapiē.4. dem sunt sensus hominum. Et ideo inquit: Cum veneris ad seniorum consilium,claude os tuū. vt alibi habet sententia: Discendum enim prius est quàm loquēdum. Aures ergo paratas habe,vt aliquid de sapientiū cōsilijs cōsequaris. Lingua reprimenda est,auditio præparāda.

De benedictione Sem filij, & quare Noe dominū & deum dixerit,& specialiter deum filij sui Sem. Et qua ratione cum Cham peccauerit,non ipsum sed filium illi- F us seruituti addixerit. Et de benedictione filij Iaphet, & multiplici dilatatione bonorum. Caput. xxxii.

BENEDICENS filium Sem ait Noe: Benedictus dominus deus Sem, & erit Chanaan seruus ei9.) Et dominū & deū dixit,& specialiter deū filij sui cui nomē Sem ē,eo qđ deus iustorū est,hoc est deus montiū,non vallium,qui gratiam habeant virtutis excelsæ. Denique qua ratione cū filius ei9 Cham peccauerit,nō ipsum sed filium eius seruituti addixit? Et fortasse ideo,quòd plus afficitur iniurijs filij sui,maxime quarum reus & author existat,& vehementius contristatur sui peccati damnationem à filio persolutam,qui non tam suo q̄ patris merito puniretur, deniq; qui doctrinæ paternæ discipulus esset filius,& pessimarum æmulus cogitationū,vno corpore vterq; vteretur & mente,eademq; malitia. Indifferenter igitur vel paternæ vel suæ malitiæ filius precium luit,quoniā improbitatis cōmune cōsortium est. Quod igitur p patris soluit improbitate,sine dubio & pro sua

G soluit culpæ eius reus: vel certe diutius pœna producitur cum etiam ad filium vsque pertendit, & successoris afflictio in tempora multa profertur. Hoc secundum literam. Cæterum non tam hic homines quàm mores cõprehenduntur, quorũ in vtroq; vna natura. Nam Cham calor, Chanaan commotio & inquietudo. Qui enim calidus est, vtique inquietus atque commotior est. In duobus igitur erat vna passio, & vnus affectus. Itaque cũ alter addicitur, vterque dãnatur. Cum sanctus igitur Noe benedicens filium suum Iaphet, ait: Dilatet dominus Iaphet, habitet in domib9 Sem, & fiat Chanaan seruus ei9: diximus supra Iaphet quasi indifferẽs bonũ significari. Indifferentia autẽ latitudinẽ habet, quæ est in salute, vigore, decore, fortitudine, diuitijs, gratia, nobilitate, amicis, potestatibus, & cæteris. Sed hæc licet indifferẽtia bona sint, tamen pleriſq; nocuerũt qui ea nõ cum sapiẽtia & iustitia possederunt. Multos enim ebrios fecêre diuitiæ, nobilitas & potestas superbos, pulchritudo luxuriosos, cuius suffragatio alienæ mẽtis corrupit castitatem. Ergo pro vtentis affectu horum quæ diximus indifferentiæ sunt, quorum vsus aut virtutibus regitur, aut certe sine gubernatione virtutum fraudi esse incipiũt, quæ possunt esse vtilitati.

H Quid significet quod post diluuium Noe dicitur vixisse trecentis & quinquaginta annis. Et quod de generatione Iaphet Rhodus & aliæ insulæ sint nationum.

Caput. XXXIII.

NVNC quoniam post diluuium Noe dicitur vixisse trecentis & quinquaginta annis, ne quaquam prætereũdum putamus. Nam in trecẽtis crucem Christi significari certum est, cuius typo iustus à diluuio liberat9 est. In quinquaginta Iubilæus est numerus remissionis, quo spiritus sanctus missus à cælo est, gratiam humanis pectoribus infundens. Perfecto igitur numero remissiõis, & gratiæ iustus curriculum vitæ huius impleuit. De generatione, inquit, Iaphet, Rhodus & aliæ insulæ sunt nationum. Non immerito latitudo dicitur, quando etiã in alteram partem naturæ, hoc est maritimã, generatio ei9 processit. Vere enim tanquam latitudo non fuit eo contẽta quod in vsum hominib9 natura præscripserat, hoc est terræ possessione, verumetiam ingressa est mare, ad insulas vsque processit. Hoc secundum literam. Secundum altiorem autem sensum, ea quæ extra sunt, quæ dicuntur bona, diuitiæ, potestates, honores, quasi diffunduntur latius, nec tamen his contenti sunt diuites quæ in manibus & in conspectu sunt, sed longe latéque diffundunt suas cupiditates, dum aut pecuniarum compẽdium de vlteriorib9 quæritur, aut honor à pluribus, aut potestas diffusior, aut cupiditas.

I Qua ratione Cham illius improbi filium seniorem scriptura fuisse memorauerit. Et quòd Chus Nemroth gigantem genuerit, qui erat venator ante Deum. Et de interpretatione nominis Nemroth. Quódque idẽ principium fuerit regni Babylonis. Caput XXXIIII.

NVNC quæro qua ratione Cham illius improbi filium seniorem scriptura fuisse memorauerit. Duo genera terræ. Vnum velut arenosum & puluerulentum, immo vt expressius dicam, puluis. Aliud genus terræ fructiferum atque fœcũdum, hoc est terra solidior & profunda. Quid igitur improbus nisi puluerem generat, ex quo generatio esse non possit? Ideóque propheta puluerem impijs comparauit dicens: Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proijcit ventus à facie terræ. Eò quòd etiam secum altiorem sensum infœcunda sit impiorum anima, quæ fructus vtiles generare nõ possit. Qua ratione etiam Chus Nemroth gigantem genuerit, qui erat venator ante deum? Quid aliud qui puluis & arena, generaret, nisi terrenum hominẽ, eò quòd impius cælestibus terrena præponat? Gigantes enim voluisse pugnare aduersum superna fabulæ inducunt, & terreno ascensu ascendendũ ad cælestia putauerunt. Altiore autem sensu illud significatur, quod qui terrenas diligit voluptates, eas sequitur, & putat his se posse ad dei gratiam peruenire, & regnum cæleste huiusmodi erroribus deferendum: is aduersum cælestia contumaci præliatur affectu. Propterea & in proverbio est de eo qui dereliquerit, sicut Nemroth gigas venator ante deum. Nemroth autem per interpretationem dicitur Aethiops. Color Aethiopis tenebras animæ squalorẽmq; significat, qui aduersus lumen est, claritatis exors, tenebris inuolutus, nocti similior quàm diei. Venatoris quoque vsus in siluis, inter feras ac bestias conuersatio eius. Irrationabilis ergo miscetur irrationabilibus passionibus, & ea quæ sunt malitiæ agrestis atque præduræ, venator huiusmodi explorare consuenit, atque his potiri atque delectari. Denique Nemroth huius principium regni Babylon, hoc est cõfusio, eò quòd malitia & potestas non in simplicitate & puritate, nõ in distinctione virtutis, sed in confusione vitiorum est.

Psal. 1.

FINIS.

L

CAPITA PRIMI LIBRI DE ABRAHAM.

De huius libri titulo, authoris intentione, tractandi ordine, rationisq; ppositi negocij expositione. Cap. I.
De fidei Abrahæ singulari deuotione, quam obedientia admirabili comprobauit. Caput II.
De cæteris Abrahæ virtutibus, videlicet prudentia, iustitia, charitate, atq; parsimonia. Et quemadmodum rixas inter seruulos suos ac nepotis eius exortas, fibrã discordiæ amputando sedauerit. Caput III.
De defensione immunitatis adulterij Abrahæ, qui ex ancilla filium suscepit. Et cur circuncisio mandata fuerit, & tamen hodie non obseruetur. Cap. IIII.
De hospitalitate Abrahæ hospitũ explorantis aduentũ, & angelos hospitio suscipientis, cum diligenti exhortatione ad hospitalitatis illius imitationem. Cap. V.
De exitio Sodomorũ à domino Abrahæ reuelato, & de hospitalitate Loth adueniẽtibus angelis exhibita, criminisq; Sodomorum ob hospitalitatis violationẽ aggrauatione. Caput. VI.
De pudicitia Saræ vxoris Abrahæ sæpius tentata, & tandem à deo pulchra donata prole. Cap. VII.
De tentatione Abrahæ, & multiplici eius probatione. Caput. VIII.
De morte vxoris Abrahæ, fletúque eius, & sepulturæ officio. De solicitudine quoque ipsius ad prouidendum filio suo Isaac de vxore. Caput IX.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE ABRAHAM LIBER PRIMVS.

De huius libri titulo, authoris intẽtione, tractandi ordine, rationisq; propositi negotij expositione. Cap. I.

ABRAHAM LIBRI HVIVS TITULUS est, quoniam per ordinem huius quoq; patriarchę gesta cõsiderare animũ subijt. De quo nobis moralis prio erit tractatus & simplex. Nam etsi altiori disputatione processus quidã & forma virtutis, & species quædã exprima-

A tur, tamẽ quoq; actuũ eius vestigia spectare virtutis, pse &9est. Etenim si ea quæ natura ad victũ generauit homi nũ, nõ vnius, sed geminæ aut etiã vberioris gratiæ sunt: quanto magis ea quibus epulantur animi, non angusti sed abundantioris vsus & multiplicis cibi esse æstimari conuenit? Non mediocre autem aut ociosum negotium Etenim cum dominus deus noster hunc locupleti bene dictionis suæ dote donauerit, vt eius gratia prouocaret cæteros, institutione corrigeret, Moyses quoque imitan dum nobis descripserit, vt corda hominum in vitium labentia, huius viri contuitu velut quodam terreno bu sto resuscitaret: non perfunctorium debet videri si nos quoq; scrupulosius eiusdẽ viri versemus vestigia. Nam si sapientes huius mundi, & Plato ipse princeps philo- sophorum. non veram aliquam sed fictam & adumbra tam sibi eam quam legimus πόλιν proposuit ædifican- dam, vt doceret qualem rempublicam esse oporteret: atque ita quam nec audierat nec viderat in aliqua vrbe describẽdam putauit, vt ii quibus hoc munus est, quem admodum rempublicam regerent, institui possent, & si condiscipulus Platonis Xenophon ille Socraticus fi ctis & ipse rebus personam voluit informare sapientis in eo libro quem κύρου παιδείαν inscribit, vt ex intimo philosophiæ sinu regis iusti & sapientis disciplina pro cederet: quanto magis nos non compositam figuram sa
B pientis viri, sed expressam virtutem & diuino institutã magisterio recencere intentius, & vias eius debem9 pro sequi, quem Moyses ita descripserit, vt retro quodam- modo se ipse respiceret.

De fidei Abrahæ singulari deuotione, quam obedi entia admirabili comprobauit. Caput II.

MAGNVS plane vir, & multarũ virtutũ cla- rus insignibus, quem votis suis philoso- phia nõ potuerit æquare. Deniq; minus est quod illa finxit, quam quod iste gesit, ma iórq; ambitioso eloquentię mẽdacio sim- plex veritatis fides. Itaq; cuiusmodi fuerit in eo viro de uotio, cõsideremus. Ea enim virt9 ordine prima est, quę est fundamentũ cæterarũ: meritóq; hanc ab eo primam exegit deus dicẽs: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Satis fuerat dixisse, de terra tua. Ibi enim erat exire de cognatione, exire de paterna do- mo. Sed ideo addidit singula, vt eius affectum probaret, ne forte aut imprudẽter cœpisse videretur, aut fraus ali
C qua mandatis cælestibus pararetur. Sed sicut coaceruan da fuerunt præcepta, ne quid lateret: ita etiam proponen da merita, † ne forte desperaret. Tentatur vt fortis, in citatur fidelis, prouocatur, † vt iustus. meritoq; exiuit, quemadmodum locutus est illi dominus. Et exiuit cum eo Loth. Hoc est quod pro magno inter septem sapien- tum dicta celebratur, ἕπου θεῷ, id est sequere deũ. Facto præuenit Abraham dicta sapientum, & secutus deum, exiuit de terra sua. Sed quia ante terra ei fuerat alia. hoc est regio Chaldæorum, de qua exiuit Thara pater Abra hæ, & in Charran demigrauit, & quia secum eduxit ne- potem suum, cui dictum fuerat, Exi de cognatione tua: consideremus ne forte hoc sit exire de terra sua, de hu- ius terræ, hoc est de corporis nostri quadam cõmoratio ne egredi, de qua exiuit Paulus, qui dixit: Nostra autem Phil.3. conuersatio in cælis est. & de illecebris & delectationi- bus corporalibus quas velut cognatas animæ nostræ di xit, quam compati necesse est corpori donec eius colli gata vinculo adhæret. Ergo exire de conuersatione ter- rena, & à secularibus oblectamẽtis & superioris vitæ mo ribus atq; actibus debemus, vt nõ solum loca sed etiam nosmetipsos mutemus. Si cupimus adhærere Christo, deseramus corruptibilia. Sunt autem corruptilia in no bis, caro, delectatio, vox obnoxia passionibus corpora- libus. Per vocem autẽ passiones intelligimus. Vnde quo niam anima μερὶς est, hoc est bipertita, & rationabile

† alias præmia.
† alias probatur.

habens & irrationabile, quod diuiditur per carnem, & D delectationis corporalis illecebras, cæterásq; passiones corporis: qui iustus est vir, rationabile animæ suæ ab ir- rationabili seiungere debet ac segregare. Hoc est enim exire de Charra tanquam de cauernis quibusdã & cuni culis latibulisq; egredi. Latere enim criminosæ conscię tiæ est. Et nos igitur sequentes Abraham, exeamus de la tibulis. Si enim filii Abrahæ sumus, opera Abrahæ facia mus, vt luceant opera nostra bona coram deo, & coram hominibus. Iust9 dicit opera sua regi, peccator seipsum occultat, sicut Adã se occultare cupiebat, sed latere non poterat. Paruit itaq; mandato Abraham, nec vlla legi- tur mora interuenisse. Egressus perambulauit vsque ad Sichem. Quod interpretatione Latina dicitur humerus vel ceruix: per quæ executionem præscripti operis intel ligimus. Siquidem & infra habemus scriptum: Suppo- suit humerum suum ad laborãdum. Vnde per figuram locorum id expressum aduertimus, quod ad deuotio- nem suam sanctus Abraham non solum studio sed eti- am efficacia probauerit fructuosa, qua ad quærcum vsq; peruenerit, Quo loco apparuit illi dominus, & dixit: Se mini tuo dabo terram hanc. Vide quomodo promisso frequenti tanquam inualidum adhuc informet atq; in- stituat: & ipse memor sui, totum deo deputet, nihil sibi vindicet. Ideo & aram ædificauit deo, qui apparuit ei, & E recessit inde in montem contra orientem Bethel, sur- gentem adhuc solem iustitię cupiens videre. Ideóq; non in vallibus sed in mõte tabernaculum sibi locauit, quia deus montium est, & non vallium. Et inuocauit nomen domini. Vbi Bethel, id est domus dei: ibi & ara. Vbi ara 3.Re.20. ibi & inuocatio dei nostri. Meritoq; processus tantos ha buit, quia deum sperabat sibi auxilio fore. Exercetur a- thleta dei, & duratur aduersis, in desertum abiit, famem incidit, in AEgyptum descendit. Compererat in AEgy- pto lasciuiam esse, iuuenum luxuriem, petulantem cupi ditatem, voluptatum intemperantiam. Aduertebat in- ter huiusmodi viros intutam vxoris pudicitiam fore, si- bique coniugis pulchritudinem periculo futuram: mo- nuit vxorem vt sororem se diceret. Quo docetur non magnopere decorem quærendum cõiugis, qui viro ne- cem plerunq; gignere soleat. Non enim tã pulchritudo mulieris q̃ virtus eius & grauitas delectat virũ. Qui sua uitatem quęrit coniugii, non tam superiorem censu am biat, quàm necessitates non terreant maritales, non mo nilibus ornatam, sed moribus, Offendit plerunque virũ si se vxor nobiliorem nouerit. Hæc proxima superbiæ sunt. Sara non facultatibus ditior, nõ genere splẽdidior erat: ideo virum imparem non putabat, ideo quasi pa- rem gratiam diligebat, ideo non censu est retenta, non parentibus, nõ propinquis, sed virum proprium quocũ que pergeret sequebatur, externa adiit, sororem se eius F aseruit, contenta si ita esset necesse, se periclitari pudo re quàm virum salute. Vt tueretur maritum, mentita est germanitatem, ne insidiatores pudoris eius tanquam æmulum & vindicem vxoris necarent. Denique simul vt viderunt illam AEgyptii, admirati quid specioſa es- set valde, induxerunt illam ad regem suum, & cum A- braham bene egerunt, tanquam fratrem eius, quæ pla- cuisset regi honorantes. Afflixit autem dominus Pha- raonem afflictionibus magnis & sęuissimis, & domum eius, propter Saram vxorem Abrahæ. Magnum testimo nium documentúmque castitatis. Intuendus locus ita hortatorius, vt vnusquisq; se castum præbeat, alienum non effectet thorum, nec latendi spe, aut faciẽdi impuni tate alienam vxorem incestet, non incuria aut stultitia prouocetur mariti, aut longiore absentia. Adest prę- sul coniugii deus, quẽ nihil lateat, nullus euadat, nemo irri deat, vicem absentis mariti tuetur, seruat excubias, im- mo sine excubiis deprehendit reũ anteq̃ faciat quod pa rauerit: in animis singulorũ, in mẽtibus vniuersorũ cri- men agnoscit. Et si maritũ adulter fefelleris, non falles

G deum: & ſi maritum euaſeris, & ſi iudicem fori luſeris, non euades iudicē totius mundi. Ille grauius vlciſcitur iniuriam inopis, contumeliam imprudentis mariti. Maior eſt enim iniuria authorē cuſtodem thalami ſpretum & nō conſideratum. Ipſe quoq; Pharao, licet rex AEgyptiorum, quē & inſolentia regalis potentiæ ſupinaret, & AEgypti laſciuia atq; luxuries à ſtudio caſtitatis abduceret: vocauit Abrahā, & arguit eum dicens: Quid hoc feciſti mihi? Quare nō dixiſti mihi quia vxor tua eſt, ſed dixiſti mihi quia ſoror tua eſt, & ſumpſeram eam mihi vxorem? & nunc ecce mulier tua ante te. Et ſi natura ferus ac barbarus, tamē ſignificat etiam exteris ac barbaris moribus eſse curam pudoris, & adulterii etiam ſibi crimen cauendum. Qui prætendit ignorantiam, condemnat intemperantiam. Nec mirum ſi barbarus ius nouit naturæ. muta animalia licet nullis conſtringantur legibus, ſunt tamen aliqua quæ non ſolum paribus ſuis copulæ ſeruent fidem, verumetiam coitus vnius caſtitatem cuſtodiant. Ita maior lex naturæ q̄ legum præſcriptio eſt. Non mirū ergo ſi & iſte AEgyptius rex deū timuit, qui hominē non timebat, & pœnam ſoluit adulterii qui nullis tenebatur reus legibus: ſtatimq; vbi alienam eſse cognouit vxorem, non ſolum marito reddidit verūetiam proſecutores dedit qui deducerent eum ne quis de populo barbaro irrogaret violentiā vel peculio viri, vel vxoris pudori. Pulcherrimus & hic locus ad
H incitandæ ſtudium deuotionis, quòd is qui deum ſequitur, tutus ſemper eſt. Et ideo deū præferre debemus omnibus, nec patriæ contuitu, nec parentum filiorūmq; gratia, nec vxoris contēplatione reuocari debemus ab executione præceptorum cæleſtium, quia deus nobis omnia illa largitur, & potens eſt ſeruare quæ donat. Itaque magnum exemplum deuotionis Abrahæ, quòd cū vxore ſpecioſa deſcendit in AEgyptum. Erat quidem iuſto viro cura coniugalis pudicitiæ ſed maius erat ſtudium maturandæ deuotionis, ne prætuliſse cuſtodiam thori mandatis videretur cæleſtibus. Itaq; quoniā propter deum cōtempſit omnia, recepit à deo multiplicata omnia, ſed primā deus pudicitiæ tribuit remunerationem, quā gratā ſciebat coniugi. Nam quia ſtudio obeūdi cæleſtis oraculi vxorem quoq; in periculū deduxit pudoris, etiam caſtimoniam coniugii defendit.

De cęteris Abrahæ virtutibus, videlicet prudentia, iuſtitia, charitate, atq; parſimonia. Et quēadmodum rixas inter ſeruulos ſuos ac nepotis eius exortas fibrā diſcordiæ amputando ſedauerit. Caput. III.

I PRIMAS igitur partes ſibi iuſto ordine vendicauit deuotio. Videamus & cæterarum virtutū gratiā. Mulcebatur ſanctus Abraham nepotis præſentia, cui patriū affectū exhibebat. Incidit rixa inter ſeruulos nepotis & patrui. Aduertit prudētior, ſeruulorum diſſenſionibus dominorū concordiam ſolui ſolere, amputauit fibrā diſcordię, ne contagiū ſerperet. Tolerabilius enim putauit vt copula ſequeſtraretur, q̄ gratia dirimeretur. Quod te facere oportet ſi forte huiuſmodi aliquid incideris, vt ſeminarū diſsēſionis auferas. Neq; enim tu fortior q̄ Abrahā. Ille declinanda cenſuit nō deſpiciēda ſeruulorū iurgia. Et ſi tu fortior, caue ne alter infirmior qui aurem præbeat ſeruulorum ſuſurris. Frequēter indiuiſa ſeruitia inter parentes diſcordiam ſerunt. Diuide potius, vt maneat amicitia. Indiuiſa domus duos non ſuſtinet. Nōne melius eſt emigrare cum gratia, quàm co habitare cum diſcordia? Ipſa quoq; cuiuſmodi eſse debeat diuiſio patriarcha edocet. Firmior diuidat, infirmior eligat ne habeat quod cōqueratur. Electionis enī ſuæ partem non poterit calumniari. Non reſidat occaſio reſiliendi, cui datur optio eligendi, nec diuiſor grauatur. Nam quo prudentior, eo cautior, vt nec in diuiſione circunſcribatur, nec in electione fraudetur. Diuiſit Abrahā: quia nō capiebat, inquit, illos terra habitare ſimul, quia nimium diuites erant. Seculare vitium, vt diuites terra non capiat. Nihil enim ſatis eſt diuitum cupiditati. Quanto ditior quis fuerit, tanto auidior ad poſſidendum eſt. Extendere agri terminos cupit, & vicinum excludere. Nūquid huiuſmodi Abraham? Minime, quāuis in principio & ipſe imperfectior. Vnde enim perfectio ante aduentum Chriſti? Nondum venerat qui diceret: Si vis perfectus eſse, vade vende omnia quæ habes, & Mat. 19.
da pauperibus, & veni ſequere me. Tamē vt minime auarus electionem offert, vt iuſtus diſsenſionem amputat. Non ſit, inquit, rixa inter me & te, & inter paſtores meos & paſtores tuos, quia omnes nos fratres ſumus. Nōne ecce tota terra ante te eſt? Diſcede à me. ſi tu in dextram, ego in ſiniſtram: vel ſi tu in ſiniſtram, ego i dextram. Et leuauit oculos Loth, & elegit irrigua, regionem, inquit, Iordanis, quia tota irrigabatur, & erat ſicut paradiſus dei. Plerunque poſſeſsiones obueniunt hæreditariæ, aliæ vtiliores, aliæ amœniores. Non vtique in portione ſecundæ ſunt. Nam incipit minui ſingularum meritum. Sed ſi non queunt partes de vtilioribus conuenire, conferantur amœnæ vtilioribus. Diuerſa hominem ingenia ſunt. alios vtilia, alios amœna delectant. Infirmior amœniora eligit, vtiliora faſtidit. Villicus nōnunq̄ vtilis eſt, vel actor agri cōfertur vrbano: Si inſipiens ſit electior, aut cocum eligit, aut vocalē, quem venuſtioris gratiæ putat, refutat vtiliorem. Plerunq; etiam vbi fructus L
impares ſunt, prudentior amœniora declinat. Cito inuidiam mouent, cito in ſe excitant mentem auari. Hic tamen nihil dixit ſcriptura de eo quod alia pars vtilior, alia amœnior fuerit ne ſtudio Abraham cepiſse oculos adoleſcentis videretur. Amœnam partem vnam deſcripſit, non addidit alteram vtiliorem. Neceſse erat vt de tota regione duas partes faceret: deinde præſentia non abſentia diuidebat. Vna regio capere vtrunq; non poterat. Quod potuit ſummę eſse iuſtitię, electionem obtulit. Loth amœnam elegit, quę cito prędonum oculos incurrit. Hinc bellum inter reges, aduerſariorum victoria, incolarum captiuitas. Itaque etiam Loth infirmioris conſilii precium luit, non terrarum infœcunditate, ſed amœnitatis inuidi deceptus, vt etiam ipſe captiuus educeretur, quoniā vitio ſeruilis nequitiæ à prudētiore deflexerat, & partē flagitioſorum elegerat. Sodoma enim luxuria atq; laſciuia eſt. Ideoq; declinatio Latina interpretatione dicitur Loth, quòd is vitia eligit qui à virtute declinat, & ab æquitate deflectit. Quo com M
perto Abraham numerauit ſeruulos ſuos vernaculos, & cum trecentis decem & octo viris adeptus victoriam liberauit nepotem. Probatur diuiſionis affectus, quando ſic amabat nepotem, vt pro eo nec belli declinaret periculum. Quid eſt numerauit? Hoc eſt elegit. Vnde illud non ſolum ad ſcientiam dei refertur, ſed etiā ad gratiam iuſtorum, quod in euangelio dixit dominus Ieſus, Et capilli veſtri numerati ſunt. Cognouit autem dominus qui ſunt ipſius: eos autem qui non ſunt ipſius, nō dignatur cognoſcere. Numerauit autem trecētos decem & octo, vt ſcias non quantitatem numeri, ſed meritum electionis expreſsum. Eos enim aſciſcit quos dignos numero fidelium iudicauit, qui in domini noſtri Ieſu Chriſti paſsionem crederent. Trecentos enim τ Græca litera ſignificat, decem & octo autē ſummam, ιη, exprimit nomen fidei. Ergo merito Abrahā vicit, non populoſo exercitu. Denique eos quibus quinque regum arma ceſserunt, cum paucis egreſsus vernaculis triumphauit Sed qui vincit, non debet arrogare ſibi victoriam, ſed deferre deo. Hoc Abraham docet, qui triumpho humilior factus eſt, non ſuperbior. Sacrificium deniq; obtulit, decimas dedit: ideoq; eum Melchiſedech (qui interpretatione Latina dicitur rex iuſtitiæ, rex pacis) benedixit. Erat enī ſacerdos ſummi dei. Quis eſt rex iuſtitiæ Luc. 12. 2. Tim. 2.

Psal.109. sacerdos dei, nisi cui dicitur: Tu es sacerdos in æternum
A secundum ordinem Melchisedech, hoc est dei filius, sacerdos patris, qui sui corporis sacrificio patrem nostris repropitiauit delictis? Quantum autem illud quod de præda victoriæ nihil voluit contingere, nec oblatum sumere? Minuit enim fructū triūphi, mercedis susceptio, & beneficii arrodit gratiam. Plurimum enim refert vtrum pæcuniæ an gloriæ dimicaueris. Alter mercenarii loco ducitur, alter dignus habetur conseruatoris gloria. Iure sanctus de prēda vsurpare aliquid vel oblatum recusat, ne dicat qui dedit, quia ego diuitem feci eum. hoc solum sibi satis esse testificatur, quòd pastui prēlian tium iuuenum profecisset. Dicet aliquis: Cum ipse vicerit, quomodo dicit ad regem Sodomorum, Nihil sumā abs te: cùm præda vtique in potestate victoris fuerit? Docet militarem disciplinam, vt regi seruentur omnia. Sane iis qui secum fuissent in adiumentum fortasse sociati, partem emolumēti tribuendam aserit, tanquam mercedem laboris. Ideóque quoniam sibi mercedem ab homine non quēsiuit, à deo accepit, sicut legimus scriptum Quia post hæc factum est verbum domini ad Abraham in visu dicens: Noli timere Abraham, ego protegam te, merces tua multa erit valde. Non est serus ad remunerandum dominus: & cito promittit, & multa largitur: ne infirmos animos per dilationem aliquam subeat pœ
B nitentia contempsisse præsentia: & velut quadam vsuraria largitate compensat, vt vberiora restituat ei qui captus non fuerit ablatione præsentium. Ab ipso quoque domino mercedem quam postulet, considerabimus. Non diuitias vt auarus exposcit, non longæuitatem vitæ istius vt meticulosus mortis, non potentiam, sed dignum quærit sui hæredem laboris. Quid mihi, inquit, dabis? Ego autem dimittor sine filiis. Et infra: Quia mihi semen ait non dedisti, vernaculus meus mihi hæres erit. Discant ergo homines coniugia non spernere, nec sibi sociare impares, ne huiusmodi suscipiat liberos quos hēredes habere non possint, vt vel transfundendæ hēreditatis contemplatione, si nullo contuitu pudoris mouentur, digno studeant matrimonio. Sed si Abrahæ sententia ad corrigēdum minus proficit, accipe oraculum dei huiusmodi condemnātis hæreditatem. Non erit, inquit, hæres tuus hic, sed alter qui exierit de te, ille hæres tuus. Quem dicit alterum? Peperit enim & Agar filium Ismahel: sed nō ipsum dicit, sed dicit sanctum Isaac. Et ideo addidit: Qui exierit de te. Ille enim vere exiuit ex Abraham, qui legitimo coniugio procreatus est. Sed per Isaac legitimum filium, illum verum legitimum possumus intelligere dominum Iesum Christum, quem in princi
C pio euangelii secundum Matthæum Abrahæ filium legimus, qui verum se Abrahæ gessit hæredem, authoris illuminans successionem, per quem Abraham respexit in cælum, & splendorem posteritatis suæ agnouit nō minus illustrem, q̄ stellarum cælestium fulget claritas. Sicut enim stella differt à stella in claritate, ita & resurrectio mortuorum, Apostolus dicit, eō quòd resurrectionis suæ donans cōsortia, homines quos mors solebat terris abscondere, regni celestis fecit esse participes. Quomodo autem Abrahæ propago diffusa est, nisi per hæreditatem fidei, per quam cælo comparamur, conferimur angelis, æquamur stellis? Ideo ait: Sic erit semen tuum. Et credidit, inquit, Abraham deo. Quid credidit? Christum sibi per susceptionem corporis hēredem futurum Vt scias quia hoc credidit, dominus ait: Abraham diem meum vidit, & gauisus est. Ideo reputatum est illi ad iustitiam, quia rationem non quæsiuit, sed promptissima fide credidit. Bonum est vt rationem præueniat fides, ne tanquam ab homine, ita à domino deo rationem videamur exigere. Etenim quàm indignum vt humanis testimoniis de alio credamus, dei oraculis de se non credamus? Imitemur ergo Abraham, vt hæredes simus terræ per iustitiā fidei, per quam ille mundi hēres factus est

1. Cor. 15.

Ioan. 8.

De defensione immunitatis adulterii Abrahę, qui ex D ancilla filium suscepit. Et cur circuncisio mandata fuerit, & tamen hodie non obseruetur. Caput IIII.

SED fortasse dicat aliquis: Quomodo Abrahā nobis imitandum proponis, cum de ancilla susceperit filium? Aut quid sibi vult hoc esse, vt tantus vir huic errori fuerit obnoxius, cuius tanta opera miramur? Et ideo ne quodam more nauigantium, locum hunc, quē plerique vadosum putant declinasse videamur, rationem ei⁹ explanare cordi est. Nō abnuo quòd Abraham de ancilla susceperit filium, vt cognoscas quoniam non superioris cuiusdam naturę ac substantiæ fuit Abrahā, sed vnus è numero & fragilitate vniuersorum hominum. Deniq; & de regione Chaldęorum vocatus est, quos superstitioni vanæ intentos esse magis q̄ cæteros accepimus: & ideo maiorem inuenit gratiam apud deum, quia posterioribus renunciauit, ad priora se extendit, vt sequeretur deum. Propositus est enim ad imitandum tibi, vt & tu aduertas quod si peccatis renuncies, possis emereri domini misericordiam. Mouere tamen aliquos potest quod iam cum deo loquebatur, & ad ancillam introiuit, sicut scriptum est: Quia dixit Sara ad Abraham: Ecce conclusit me dominus vt non pariam. intra ergo ad ancillam meam, vt filium facias ex illa. Et ita factum est. Sed considerabimus primum, quia Abrahā ante legem Moysi & ante Euangelium fuit, nondum interdictum adulterium videbatur. Pœna criminis ex tempore legis est, quæ crimen in E
hibuit: nec ante legem vlla rei damnatio est, sed ex lege Non ergo in legem commisit Abrahā, sed legem præuenit: Deus in paradiso licet coniugium laudauerit, nō adulterium damnauerat. Non vult enim mortem peccatoris: & ideo quod præmii est, pollicetur: quod pœnæ, non exigit. Mauult enim mitibus prouocare, q̄ seueriores terrere. Et tu peccasti cum gentilis esses, habes excusationem: venisti ad ecclesiam, audisti legē Nō adulterabis: iam excusationem delicti non habes. Tamē quoniam cum his mihi sermo est qui ad gratiam baptismatis nomen dederunt: si quis tantum crimē fecit, sciat sibi tribuendam veniam, sed quasi ei qui crimen cōmiserit: in reliquū tamen abstinēdū nouerit. Deniq; illi adulteræ quā in euangelio obtulerūt scribæ & pharisæi, ignouit quidem dominus superiora, sed ait: Vade, & amodo Ioan. 8
vide ne pecces. Quod cum illi dicit, tibi dicit. Fecisti gē tilis adulterium, fecisti catechumenus, ignoscitur tibi, remittitur tibi per baptismum: Vade, & post hæc vide ne pecces. Habes vnam Abrahæ defensionem. Secunda illa est quod non ardore aliquo vagæ succensus libidinis non petulantis formæ captus decore, ancillæ contubernio coniugalem postposuit thorum, sed studio quærendæ posteritatis, & propagandæ sobolis. Adhuc post dilu F
nium raritas erat generis humani: erat etiam religionis, ne quis non reddidisse debitum videretur naturæ. Denique & Loth sancti filiæ hanc causam quærendæ posteritatis habuerunt, ne genus deficeret humanum: & ideo publici muneris gratia priuatam culpam prætexuit.

Nec ociosum est quod vxor author facti inducitur, vt excusetur maritus, ne vago raptus errore credatur: Simul vt discant mulieres diligere viros, nec agitari vana suspicione pellicatus, aut inuidere priuignis, si ipsæ liberos non susceperint. Vxori bonæ cordi erat excusare apud virum sterilitatem suam: & ne causa esset viro quod liberos non haberet, suasit vt intraret ad ancillam Hoc fecit Lya, hoc Rachel postea. Disce mulier zelum deponere, qui sæpe mulieres in furorē incitat. Sed & vos moneo viri, maxime qui ad gratiam domini tenditis, non commisceri adulterino corpori: Qui enim se iungit meretrici, vnū corpus est: nec dare hanc occasionem diuortii mulieribus. Nemo sibi blādiatur de legibus hominum. Omne stuprum adulterium est, nec viro licet

G quod mulieri non licet. Eadem à viro, quæ ab vxore debetur castimonia. Quicquid in eam quæ non sit legitima vxor, commissum fuerit, adulterii damnatur crimine. Ergo aduertistis quid debeatis cauere, ne quis sacramentis se indignum præbeat. Accipite etiam aliud, quia huiusmodi intemperantia soluit charitatem cõiugii, superbas ancillas facit, iracundas matronas, discordes cõiuges, concubinas procaces, inuerecundos maritos. Simul vt ex domino cõceperit ancilla, spernit dominam suam, tanquã ditior partu: Domina se despici dolet, maritum authorẽ iniuriarum suarum arguit. Denique Sara ipsa marito ancillæ suæ potestatem dederat, & postea dicit ad eum, Iniuriam accipio ergo ex te. Dedi ãcillam meam in sinum tuum: vbi autem videt conceptum esse, spreta sum, inquit, coram ab ea: Iudicet deus inter me & te. Quantus dolor, quàm grauis querela sit fœminarum lectione exponitur. Da improuidum & leuem maritum qui morigerari nesciat, & diuortii causas exhibet. Sed Abraham vir moderatus & prudens: Ecce, inquit ancilla tua in manibus tuis, vtere ea quomodo tibi placuerit. Maluit enim vxorem tenere, quàm famulam. Nec hoc tamen plenum remedium. Accepit potestatem irata vxor
H & immoderatius vltione permissa vtitur. Quòd si Sara moderationem non tenuit, quę tenebit? Ideòq; scriptum est: Et afflixit eam Sara, & fugit à facie ei⁹. Duo sunt quæ comprehendit scriptura, vt & dominæ grauem indignationem exprimeret, & ancillæ tumorem ac superbiam. Quod afflixit eam Sara, ad iracundiam affligentis refertur. Quòd Agar fugit, contumeliam seruili patientia non ferebat. quæ sibi herilis contubernii vendicabat fastigium: indignata est iniuriam, quæ induerat insolentiam. Denique interroganti angelo quo iret, respondit: A facie Saræ dominæ meę ego fugio. Et hoc tumoris immodici, vt prius nomen diceret, postea dominam significaret. Illud ad iniuriam præmissum, hoc ad expressionem personæ additum. Non placuit angelo ancillæ insolentia. Et ideo dixit illi: Reuertere ad dominam tuam. Vtique non latuisset angelum si vi suppliciorum victa fugisset, & magis reprehendisset verberantis sæuitiam, quàm fugientis discessionem. Sed vt ostenderet quia tãquàm superbia fugiebat ne subiecta esset dominæ, addidit: Et humiliare sub manibus eius. Opto igitur vt hoc
I vitium nullus incidat: sed si quis inciderit, discat ancillam suam humiliare vxori suæ, ne dum vult ancillam vindicare, excludat vxorem. Ergo Abraham & vnus de populo erat gentili, & causa posteritatis introierat ad ancillam, quia vxor eius sterilitatem suam obumbrare cupiens, author eius facti fuerat viro: & tamẽ non ociosum est quod post hoc de⁹ statuit, quia alia eius opera probaret, pro huius facti pœnitentia dixit illi: Ego sum deus tuus, emerere in conspectu meo, & esto sine querela. Quasi adhuc plene non emeruisset, qui desperaret sterilis partum vxoris, & de ancilla posteritatem quæreret. Esto, inquit, sine querela, hoc est irreprehensibilis, vt de te vxor non queratur, nec quisquam tua facta reprehendat. Mutat enim nomen litera addita, vt Abram vocaretur Abraham, hoc est de patre vano, sicut habet latina interpretatio, vocaretur pater sublimis, pater electus: vel de patre fieret & pater filii. Vanus erat cum deum nesciret, electus factus est postquam cognouit deum: Pater erat cum de ancilla prolem haberet: sed pater filii non erat, quia non erat ei filius, qui non erat legitimo susceptus coniugio. Peperit Sara, & factus est pater filii: circũcidi iubetur, accepturus veri seminis hæreditatem. Nonne euidenter circuncisio carnis præceptum est castimoniæ, vt aliquis resecet libidinem carnis, & indomitas luxu ac lasciuia refrenet cupiditates? Etenim circuncisionis vocabulo id præscribitur, vt omnis impuritatis fœtor abstergatur, & incentiuum libidinis auferatur. Duabus vsi sumus defensionibus. Tertia quoq; est, quam nobis apostoli Pauli tribuit authoritas, q̃ ait: Illa quę gessit Abraham vt de ancilla susciperet sobolem, in figuram K
facta sunt, & secundum allegoriam dicta. Allegoria est cum aliud geritur, & aliud figuratur, sicut etiam ipse Apostolus docet dicens: Sub lege volentes esse, legem Gala.4.
non legistis? Scriptum est enim: Quoniam Abraham duos filios habuerit, vnum de ancilla, & vnum de libera: sed is quidem qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem. Quæ sunt per allegoriam dicta. Nam hæc sunt duo testamenta, vnum quidem à monte Sina in seruitutem generans, quæ est Agar. Duos populos ostendens de Abrahæ generatione manare, vnum Iudæorum: qui legis syllabis seruiat, eò quòd de ancilla in seruitutem videatur esse generatus: alterum Christianum, qui ad remissionem peccatorum cælestis gratiæ libertatem acceperit. Quod ergo putas esse peccatum, aduertis esse mysterium, quo ea quæ in posterioribus erant futura temporibus, reuelabantur. Denique addidit: Vos autem fratres secundum Roma.9.
Isaac promissionis filii estis. Ideo, inquit nolite quærere opera legis, quoniam non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidẽ Iesu Christi. Et vt scias quia Christianis dixit: Et nos, inquit, in Christum Iesum credidimus, vt iustificaremur ex fide Christi, & non ex operibus legis. Agnoscamus ergo quoniam hæc quæ in figuram contingebant, illis crimini non erant: nobis autem erunt si ad correptionem nostram scripta cauere nolimus, sed magis id agamus, vt cum simus liberæ filii, quæ est Sara, legis laqueis seruiamus: cum Abraham liberã tenuerit: ancillam eiecerit. Quo loci plerosque moueri scio. Si enim bona est circuncisio, hodieque
teneri debuit: si inutilis, mandari non debuit, præser- L
tim diuino oraculo. Sed cum Apostolus dixerit Pau- Roma.4
lus: Quia Abraham signum accepit circuncisionis: vtique signum non ipsa res, sed alterius rei est: hoc est non veritas, sed indicium veritatis. Denique ipse exposuit & expressit dicens: Signum accepit circuncisionis, signaculum iustitiæ & fidei. Vnde non incongrue intelligimus quia circuncisio corporalis, signum circuncisio- Iohan.14
nis est spiritalis. Ergo signum mansit donec veniret veritas. Aduenit dominus Iesus, qui ait: Ego sum via, veritas, & vita. Qui non partem exiguam corporis in signo sed totum circuncidit hominem in veritate: signum destruxit: veritatem induxit: quia posteaquàm venit quod pfectũ est, quod ex parte erat, euacuatũ est: & ideo cessauit circuncisio partis, vbi refulsit circuncisio vniuersitatis. Iam enim non ex parte, sed totus homo saluatur, in corpore scilicet & anima. Scriptũ est enĩ: Qui vult post Luc.9.
me venire, abneget se ipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Hæc est perfectio circuncisionis, quia per corporis oblationem redimitur anima, de qua ipse do- M
minus ait: Quoniam qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. Superest illa nunc quęstionis portio, vtrũ debuerit pars præmitti, cũ esset ventura perfectio. Qui locus est facilis ad diluẽdũ vel ad discernẽdũ, si consideremus quibus pars mãdata sit, quibus seruata perfectio. Pars enim mandata est secundum legẽ populo Iudæorũ, illi dura ceruice, illi infirmo, illi qui deũ suum non cognouit. Cũ ergo partẽ nõ potuerit sustinere, quomodo perfectionẽ seruare potuisset? Vt si puerulũ literis imbuas, à singulis literarũ elementis inchoandũ est tibi, vt à singulis apicibus ad syllabas, à syllabis eum per ordinem ad nomina orationémq; deducas. Nec potest mare quisquã nauigare intrepidus, nisi qui ante in fluminibus nauigauerit. Denicq; si quid aut conficiẽdi itineris, aut leuandi oneris puero velis prouectioriq; mãdare, nunquid æquanda onera sunt, aut conferendus labor? ita igitur noueris his perfectionẽ circũcisionis esse seruatam, qui à Christo instituti validioribus idonei viderentur, vt & fideles probarentur: quorum multitudo innumera crucem suam tolleret, quæ pro Christo animam deuoueret: & increduli nõ possent resistere, qui in

A totius corporis immolatione quæri salutem putarent. qui exiguum circuncisionis suæ sanguinem salutarem arbitrarentur. Considerandum autem quod in præputio positum vocauit deus, in præputio adhuc manenti legitimi filii promissa est hæreditas, vt non Iudæorum tantummodo patrem, vt ipsi asserunt, sed omnium credentium authorem per fidem credas. Sara quoq; ante circũcisionem viri in vnius literæ adiectione non mediocri remuneratione benedicitur, vt principatũ virtutis & gratiæ haberet, de qua nationes & reges Gentium spondet futuros, vt in ipsa typus non Synagogæ, sed Ecclesiæ cõstitueretur. Quod autem promissio ex ea filio risit Abraham, non incredulitatis, sed exultationis indicium fuit. Denique procidit in faciem: qui adorauit & credidit: & adiecit: Si mihi centum annorum nascetur filius, & si Sara nonaginta annorum pariet? Et dixit: Ismahel hic viuat in conspectu tuo. Non est incredulus in promissis nec auarus in votis. Hoc est: Non dubito quod facias vt & cẽtum annorum seni dones filium, & naturæ author, naturæ metas relaxes. Beatus cui ista donantur, sed tamen etiam hic Ismahel, quem habeo de vernacula, viuat in conspectu tuo, abundat mihi gratia. Deniq; dominus & probauit eius affectum, & petitionem non abnuit, & sua promissa firmauit.

B De hospitalitate Abrahę, hospitum explorantis aduẽtum, & angelos hospitio suscipientis, cum diligenti exhortatione ad hospitalitatis illius imitationem.

Caput. v.

DIximvs de Abrahę deuotione ac fide, prudentia, iustitia, charitate, parsimonia: nunc etiam de hospitalitate dicamus. Est enim non mediocris ea virtus. Vnde Apostolus principaliter eã in Episcopo esse oportere geminæ scriptionis docuit authoritate, vt præsto sit adueniẽtibus, & occurrat obuiam & itinera exploret, & asit non quærẽtibus, & rapiat prætergredientes. Ante ostium sedebat Abraham, sedebat meridie. Quando alii requiescebant, iste hospitum explorabat aduẽtus. Merito illi deus apparuit ad quęrcum Mambræ, quia fructum hospitalitatis studiosissime requirebat. Et respiciens, inquit, oculis vidit, & ecce tres viri stabant supra illum. Et cum vidisset illos, cucurrit obuiam illis. Vide primo fidei mysterium. Deus illi apparuit, & tres aspexit. Cui deus refulsit in trinitate, non sine filio patrem suscipit, nec sine spiritu sancto filium
C confitetur, Hæc alibi plenius. Nunc moralis prosequendi propositum est loci. Non ociosus sedet, qui longe aspicit: nec aspexisse contentus, cucurrit obuiam. Festinauit occurrere, quia non satis est recte facere, nisi etiam matures quod facias. Festinanter enim manducare pascha lex iubet. Vberiores enim fructus habet celerata deuotio. Disce ergo quàm impiger esse debeas, vt possis præuenire hospitem, ne quis præueniat, & te boni muneris defraudet. Copia bona est hospitalitas, habet mercedem suam, primum humanę gratię, deinde (quod maius est) remunerationis diuinæ. Omnes in hoc incolatu hospites sumus. Ad tempus enim habitandi habemus hospitium. Emigremus propere, caueamus ne si nos duri aut negligentes fuerimus in recipiendis hospitibus, etiam nobis post uitæ istius cursum sanctorum hospitia denegentur. Vnde in Euangelio Saluator dicit: Facite vobis amicos de iniqua mammona, qui vos recipiant in æterna tabernacula sua. Deinde etiam in hoc corpore sitis plerumque oboritur peregrinandi necessitas. Quod ergo aliis negaueris, id in te ipse decernis: & quod aliis detuleris, eo te facis dignum videri. Si omnes eam sententiam non suscipiendi hospites sequantur, vbi erit requies peregrinantibus? Relictis igitur humanis habitaculis, captabimus secessus ferarum, cubilia bestiarum. Sed pauperiem prætendis. Non opes à te hospes requirit

Lucæ. 19.

sed gratiam: non ornatum conuiuium, sed cibum obui Dum. Melior est, inquit, hospitalitas cum oleribus ad ami Prou. 15.
citiam & gratiam, quàm si vitulos occidas ad præsepia cum inimicitiis. Hæc est grata hominibus, & accepta deo. Vnde dominus Iesus in Euangelio eum quicunque Mat. 10.
dederit hospiti potum aquæ frigidæ, cælestium aserit prẹmiorum non exortem futurum. Denique Iacob oues adaquauit Rachel, & gratiam reperit, vxorem acquisiuit. Deinde qui scis an deum suscipias, cum hospitem putas? Abraham dum peregrinantibus defert hospitium, deum atque angelos eius hospitio suscepit: quanuis & cum hospitem suscipis, suscipias deum. Sic enim scriptum in Euangelio legis, dicente domino Iesu: Hospes Mat. 25.
eram, & collegistis me. quod enim vni horum minimorum fecistis, mihi fecistis. Vnius horæ hospitio vidua illa quæ suscepit Heliam, & exiguo cibo, perpetuum toto tempore famis inuenit alimentum, & mercedem accepit mirabilem, vt nunquam de hydria farina deficeret. Helisæus quoque defuncti pignoris resuscitatione donata resoluit hospitii pensionem. Non sola tamẽ facilitas susceptionis, sed etiam sedulitas suscipientis & affectus quæritur. Vtrunque te Abraham docet. Cucurrit obuiam, rogauit prior, dicens: Domine, si inueni gratiam ante te, ne præterieris seruum tuum. Sumatur aqua, & lauentur pedes vestri, & refrigerate sub arbore, & sumam panem, & manducate, & postea transietis. Propter E
quod declinastis ad seruum vestrum. Tres videt, & vnũ deum appellat, ipsius solius se seruum fatetur. Deinde conuersus ad duos, quos ministros arbitrabatur, etiam ipsis deferre gestit obsequium: iam non iure debito seruitutis astrictus, sed blando sedulitatis nomine vsũque famulatus. Et festinauit Abraham in tabernaculum ad Saram, & dixit ei: Festina, & consperge tres mensuras similaginis, & fac subcinericia. Bonus maritus exortem religiosi muneris esse non patitur vxorem, nec auare sibi totum munus vsurpat. Recte igitur & pietatis & verecundiæ causa seruatur. Quod pietatis est, vult esse commune: quod pudoris est, integrum manet Saræ. Ante tabernaculum vir hospitum explorat aduentus: intra tabernaculum Sara tuetur fœminæ verecundiam, & opera muliebria tuto exercet pudore. Foris maritus inuitat intus Sara conuiuium adornat. Nec solum ipse festinat Abraham, sed etiam festinandum dicit vxori, sociam deuotionis ostendens, nec fide disparem. Consperge, inquit, tres mensuras similaginis, & fac subcinericia. Græce ἐγκρύφια dicuntur, hoc est abscondita, eò quòd latere debeat omne mysterium, & quasi operiri fidei silentio, ne prophanis temere diuulgetur auribus. Hoc F
pascitur diuina maiestas, hunc epulatur affectum, qui parcus loquendi sit: nec sacra in medium ferat. Breuiter autem mysterium docet Sara vnius similaginis tres mensuras faciens, quæ typum Ecclesiæ habet, cui dicitur: Læ Gala. 4.
tare sterilis, quæ non paris: erumpe & clama, quæ non parturis. Hæc enim quæ intimo fidẽ spiritu fouet, eiusdẽ diuinitatis aserens trinitatẽ, pari quadã mensura atque reuerentia patrẽ, filiũmq;, & sanctum adorãs spiritum. & maiestatis vnitate cõcelebrãs, personarũq; proprietate distinguens, hac deuotionem tuã fidei asertione conspergit. Mulier similaginẽ offert, hoc est interiora spiritalis frumenti vel grani illius de quo dictũ est quod nisi Ioan. 12.
in terram ceciderit nullum fructum affert. Vnde & prima vidit dominicæ resurrectionis mysterium, & festinauit non passim omnibus, sed solis Petro & Ioanni intimare sacrę salutis nuncium. Vir currat ad boues. sumat vitulum, & sacramentum dominicæ passionis festinato impiger studio, non lento ocio remissus accipiat, tradat illud puero, qui innocentiam teneræ seruet ętatis, dolũ nesciat, referire non nouerit, incorrupti corporis castimoniam custodiat. De quo puero ait dominus Iesus: Ni Mat. 18.
si conuersi fueritis, & efficiamini sicut puer iste, non intrabitis ĩ regnũ cęlorũ. Huic puero & similib⁹ eius etiã

G ſanctus Dauid diuinæ laudat'onis diſpẽſat officium, di-
Pſal.112. cens: Laudate pueri dominũ. Nec illud ocioſum, quod cucurrit ad boues, tenerum vitulum & bonum ſumpſit, & cum lacte appoſuit. Deniq; & in Exodo cum paſcha
Exod. 12. domini declararet, ait Moyſes: Agnus ſine macula mundus cõſummatus anniculus maſculus erit vobis ab ouibus & hœdis. Sumetis & occidetis, inquit, illũ tota multitudo Synagogæ ad veſperum. Vnde & hic meridies eſſe deſcribitur quando Abraham domino offert hoſpitium. Sed ad cœnam vitulus immolatur, & cum lacte manducatur, hoc eſt non in ſanguine, ſed cum fidei puritate. Bonꝰ vitulꝰ, vt pote qui peccata diluęret. Tener, quia non dura ceruice, ſed molli iugum legis agnouit, crucis patibulum non recuſauit. Et merito tener, de cuius capite & pedibus & inteſtinis nihil relictum eſt, & os non eſt contritum ab eo, ſed totus epulãtium cibo ceſsit. Talem nobis legis figurauit vmbra, talem veritas Euangelii demonſtrauit. Manducauerunt, inquit, illi: Abraham autem ſtabat ſub arbore. Aduertimus humilitatis officium commendare humilitatem. Abraham ſtabat, & tu primam accubitionis partem occupas? Denique ea humilitas inuenit gratiam, vt promitteretur ei filius. Dixit autem ad illum: Vbi eſt Sara vxor tua? Qui reſpondit & dixit: Ecce in tabernaculo. Nunquid ignorabat dominus, qui in poſterioribus Sodomorum futura excidia denunciat, vbi Sara eſset? Sed docere nos voluit quantus pudor eſse debeat fœminarum, ne procaci occurſu hoſpitum in ſe oculos inflectant, ſalua verecundia miniſterium ſuum exerceant. Abraham quoq; auribus tuis ingerit i tabernaculo Saram degere, vt diſcas quid ab vxore exigas. Prouectior ætate iam Sara iuuenilem cuſtodit
H verecundiam, ideo dominus ſpopondit ei filium. Defecerant, inquit, Sarę fieri muliebria. Non ocioſe additum ne putares fœmineæ adhuc poſsibilitatis fuiſse vt pareret. Riſit autem Sara. Quod indiciũ futuri magis, quàm incredulitatis arbitror. Riſit enim, licet adhuc neſciens quid rideret, quod publicam eſset in Iſaac paritura lætitiam. Ideo negauit ſe riſiſse, quia ignorauit: ideo riſit, quia prophetauit.

De exitio Sodomorum à domino Abrahæ reuelato, & de hoſpitalitate Loth aduenientibus angelis exhibita criminisq; Sodomorum ob hoſpitalitatis violationem aggrauatione. Caput VI.

I EXVRGENTES autem viri, cõſpexerunt in faciem Sodomæ & Gomorræ.)Sicut viſitatio domini timẽtibus exhibetur, ita etiam impiis pœna peccati reponitur. Abraham deducebat hoſpites, ad humanitatis gratiam addebat obſequia. Sodomitæ pro pietatis officiis impuritatis augebant flagitia. Nõ celo, inquit, Abrahæ puero meo quæ ego facio. Senilis vtiq; ætatis Abraham ſuperius ſcriptura ſignificauit, quia nonaginta & nouẽ proceſsiſset annos: quomodo nunc puerũ dicit? Sed cũ immemorẽ ſenectutis, exploratorem indefeſsum, curſu impigrum, ſtandi patientiſsimum, deducendi ſtudioſiſſimum expreſserit, nonne conuenire nomen pueri videtur? Officiis merito puer dicitur, qui ſenile neſciebat faſtidium, pueritiæ innocentiã & obſequiũ deferebat. Datur itaque iuſto benedictionis gratia, & poſteritatis hęreditatis. Offenſa autem peccatorum exponitur. Clamor, inquit, Sodomorum & Gomorræ impletus eſt. Magna domini patientia vt non ſtatim peccatorem puniat, ſed diu differat, expectãs correctionem: nec commoueatur ad vlciſcendum, niſi peccator menſuram excedat, Vnde & dominus Ieſus in Euangelio ad Iudæos ait: Implete
Mat.23. menſuram patrum veſtrorum. Deſcendam itaque, vt videam ſecundum clamorem illorum venientem ad me, ſi conſummabũtur: ſin aũt, vt ſciã. Non ignorabat deus peccata Sodomorum, ſed propter te inſtruẽdum verba huiuſmodi loquebatur, vt tu propius ſcruteris eorũ cõ- K
miſsa in quos vindicandũ arbitraris. Deſcendã, inquit, vt videã: hoc eſt, etiã tu deſcende cura, deſcende indaginis ſtudio, ne quid ſit quod fallat aut lateat abſentem, vt oculis facinus deprehendas. Eminus poſiti multa neſcire poſsũt. Quem clamorem autem ait, niſi forte quia ei quẽ nihil latet, clamãt omnia, clamare vidẽtur ſingulo rum crimina? Deniq; ad Cain dicitur: Sanguis fratris tui Gene.4.
ad me clamat, hoc eſt nõ latet, ſed clamat parricidiũ tuum. Itaq; velut excitatur deus flagitiorum noſtrorũ clamoribus, vt aliquãdo vindicet, qui libẽter ignoſcit. Deniq; Abrahæ petenti ne ſimul perderet iuſtos tanquã iniquos, & interroganti, Si fuerint quinquaginta iuſti in ciuitate, perdes illos: reſpondit: Non perdã, inquit, ciuitatẽ ſi fuerint in ea quinquaginta iuſti, & totum locum ſeruabo. Et ſic per ordinem interrogationũ, & reſpõſionũ vicem, etiam ſi decẽ iuſtos inuenerit in ciuitate, tamen propter paucorũ iuſtitiã, impunitatem toto populo promittit. Vnde d ſcimus quantus murus ſit patriæ vir iuſtus, quemadmodum nõ debeamus inuidere ſanctis, nec temere derogare. Illorũ etenim nos fides ſeruat, illorũ iuſtitia ab excidio defendit. Sodoma quoq; ſi habuiſset viros decem iuſtos, potuit non perire. Quid ſibi autem vult quòd ipſi qui ad Abrahã ſimul cũ domino venerãt Sodomam petierunt viri, niſi vt acerbaretur crimen eo L
rum, ſi quos iuſtus honorauerat, his maiore ſacrilegio impii vim conarẽtur inferre? Nam quod viros dixit, cui dens eſt ratio, quia ſpeciem præferebant virorum. Sodomam venerunt veſperi, meridie ad Abraham, quia iuſto refulget angelorum præſentia, Impiis tenebras affert. Tamen poteſt referri etiam ad tempus dominicæ paſsionis, quod veſperi venerũt ad eum qui à Sodomitanis cõtagionibus & totius vrbis excidio erat liberandus. Veſper erat antequàm Chriſtus veniret: quia totus erat mũdus in tenebris. Veſper erat oĩbus, quos immaniũ delictorum ſqualor tenebroſus vrgebat. Venit dominus Ieſus, redemit ſanguine ſuo mũdum, lucem attulit. Venerunt autem angeli duo Sodomis ad veſperã: Vbi gratia largienda eſt, Chriſtus adeſt: vbi exercenda ſeueritas, ſoli aſsunt miniſtri, deeſt Ieſus. Sedebat Loth ad portam. Emendauerãt Loth ſanctum aduerſa captiuitatis, & ſolicitiorem fecerant. Itaq; proceſsu ætatis didicerat imitari parentẽ. Ad portam itaq; ſedebat, vt exciperet aduenientes. Deniq; exurrexit obuiã illis. Perfectior cucurrit obuiam, iſte exurrexit, & adorauit in faciem ſuper terram, & dixit: Ecce domini, declinate in domũ pueri ve- M
ſtri. Et coegit illos diuertere. Qui dicebant: In platea manebimus. Commendatur hic iuſti ſanctitas, & angelorum gratia. Illi nolebant aduentum ſuum hoſpiti grauiorem videri: ille quidẽ inter quos habitaret, ſciebat, tamen domum ſuã offerebat periculis, quibus auferret hoſpites. Certe quo tardius acquieſcebãt, diutius tẽtando plenius cõprobabant. Viri autem ciuitatis Sodomorum circũdederunt domum ab infante vſq; ad ſenem, totus populus pariter. Præſtruitur iudicii diuini æquitas, ne forte quis diceret: Quid peccauerũt pueri, vt oẽs excidio inuoluerẽtur? Ita nullus illic iuſtus, nullus innocens fuit. Audi ſcripturam teſtificantẽ, Quia circumdederunt domum ad infante vſq; ad ſenem, totus populus pariter. Nulla ætas erat culpæ immunis, ideo nullus immunis exitii fuit. Et qui poſsibilitatem perpetrandi criminis non habuit, habuit affectum Effœtæ vires ſenum, ſed mens plena libidinis. Offerebat ſanctus Loth filiarum pudorem. Nam etſi illa quoque flagitioſa impuritas erat, tamen minus erat, ſecundum naturam coire, quàm aduerſum naturã delinquere. Præferebat domus ſuæ verecundiæ hoſpitalem gratiam, etiam apud barbaras gẽtes inuiolabilem: Deniq; illic quoq; inoffenſa hoſpitalitas eſt, vbi nec germanitas ſatis tuta eſt. Percuſſerunt autem illos angeli cæcitate, vt oſtium domus quod aperire cupiebant, non reperirẽt. Hic quidem mi-

A rabilis angelorum declaratur poteſtas,vt obfuſa impuris cæcitate,non reperirẽtur domus oſtia. Sed etiam illud oſtenditur,quia cæca eſt omnis libido, & ante ſe nõ videt. Simul quod hoſpitum manibus reuocatus eſt ſanctus Loth in domum, demonſtratur immemor periculi memor fidei,non eripuiſſe ſe periculo,ſed obtuliſſe.
Munitur pietatis locus,quod manifeſtata ſibi per angelos totius regionis euerſione, & generos habere Loth ſanctus inducitur, & monere eos vt fugerent: ſimul ne deſerendo eos,nec admonẽdo,minus pius videretur circa filiarum maritos,vel erroris earum cauſa ipſi aſsignaretur,quæ deſtitutę virili conſortio,concubitum inebriati expetiſsent patris. Non ergo indefenſum ſinit ſcriptura virum ſanctum relinqui, cum in ea & tradidiſſe maritis filias,& monuiſſe generos inducitur. Sed viſum eſt illis quod derideret eos, & tamen adhuc morabatur Loth vt perſuaderet generis ſuis: & pene non eſt profectus vt euaderet,niſi vrgentibus angelis,& tenẽtibus manus eius,egredi coact9 eſset. Nõ ergo profectus,ſed eductus eſt,& mandatum accepit ne reſpiceret retro,nec reſiſteret in tota regione illa, ſed in montem aſcenderet. Hoc cum illi dicitur,omnibus dicitur. Si vis ergo & tu euadere,ne reſpicias retro ſed ante. Aſpice vbi Chriſtus eſt qui dicat tibi: Vade retro: ſicut Petro dicit, Vade re-
B tro me. vt Chriſtum ſequeretur,Chriſtũ videret. Retro Sodoma eſt plena flagitii,retro Gomorra vitiis ſcatens,
Coloſs.2. criminum regio. Ne tetigeritis,inquit Apoſtolus,ne attaminaueritis,ne guſtaueritis, quæ ſunt omnia ad corruptelam. Fuge ergo Sodomam,relique ocyus, deſere elementa huius mundi,ne te imminentia inuoluant pericula,non reſiſtas fugiens, nec in tota vitiorum regione remoreris. Qui non reſpexit euaſit: quæ reſpexit, non potuit euadere. Excuſantur autem filiæ ſancti Loth, quia putauerunt non vicinæ regionis, ſed totius orbis fuiſse illud excidium,ſe ſolas cum patre ſuperſtites omnibus populis remanſiſse. Et ideo,ne genus deficeret humanũ paternum petiſse concubitum, vt ſemen generationis humanæ de patre ſuo reſuſcitarẽt. Nõ ergo libidinis vitium fuit, ſed generationis remedium, quod non puto criminis duci loco,Nam & Eua à viro ſumpta,ſupra cuius coſtam ædificata eſt mulier,os de oſsibus eius,& caro de carne eius,tamen propter ſeriem ſucceſsionis humanæ viro mixta eſt. Subducitur tamen huic admiſso conſcientia viri iuſti. Inebriatus enim vino, quid generet,neſciebat. Vnde nõ mirum ſi puellas decepit opinio quæ putarent totius populos orbis periſse. Non eadem eſset Loth ſancti excuſatio, qui audierat ab angelis locum illum: non totum mundum eſse periturũ. Sane diſcimus vitandam ebrietatem,per quam crimina cauere
C non poſsumus. Nam quæ ſobrii cauemus, per ebrietatem ignorantes committimus. Parum eſt quòd ea inflãmat libidinẽ,accẽdit cupiditates corporis: ipſam quoq; mentem ſubruit,& animum capit, ſenſum extorquet. Neſciunt quid loquantur qui nimio vino indulgent, iacent ſepulti. Ideoq; ſi qua per vinum deliquerint, apud ſapientes iudices venia quidem facta donantur, ſed leuitatis notãtur authores. Quanta ipſa deformitas, vt ſoluantur vires, iceſsus vacillet? Multi ſe fortes putãt: num fortiores q̃ Loth? num continentiores q̃ Noe? Non vtiq; vitia patriarcharum ſcriptura expoſuit, quos victos vino legimus: ſed vt tu diſceres quid caueres: Ille nudus iacuit, iſte filiarum errori patuit. Et Noe iuſtus decept9 eſt quia vini vis adhuc ignorabatur: ſed ĩ illo inſtructus es, ne tu ignorares, Loth filiabus ſe credidit, & per ſenectutem madidam vino ſolutus, commiſit inceſtum ignorãs tu ſic bibe, ne capiaris. Inſtruant Patriachæ non ſolum docentes, ſed etiam errantes. Ideo iteratũ eſt exemplum ebrietatis, vt confirmetur magiſterium cautionis.

De pudicitia Sarę vxoris Abrahę ſæpius tẽtata, & tandem à deo pulchra donata prole. Caput, VII.

DENIQVE ideo tentatur Saræ pudicitia, D vt exigatur omnium. Nam & Abimelech in vxorem ſibi eam ſumpſerat, & dixit ei Gene. 20. in nocte de9: Ecce tu morieris propter mulierem. Aduertimus adulteriũ diuino iudicio morte puniri. Ideoq; addidit: Hęc autem cõmoratur cũ viro. Habent quidem omnes viri mulierisq; concubit9 nulla legitimi matrimonii ſorte celebrati ſuam culpã. Diſcite etiã qui ad gratiã baptiſmatis tenditis, velut quidã fidei cãdidati, continẽtiæ diſciplinã ſobriam. Nulli licet ſire mulierẽ præter vxorẽ. Ideo coniugii tibi datum eſt ius, ne in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinquas. Iunctus es vxori, noli quærere ſolutionem, quia non licet tibi vxore viuente vxorem ducere: 1. Cori. 7.
nam & aliam quærere, cum habeas tuam, crimen eſt adulterii: hoc grauius, quod putas peccato tuo authoritatem lege quærendam. Tolerabilior eſt ſi lateat culpa, q̃ ſi culpę vſurpetur authoritas. Nec hoc ſolũ eſt adulterium cum aliena peccare coniuge, ſed omne quod non habet poteſtatem coniugii. tamen locus iſte docet grauius crimen eſse vbi celebrati coniugii iura temerantur, & vxorius pudor ſoluitur. Ideóq; cum prætẽderet Abimelech quòd vxorem alienam eſse ignorauerit, quam ſororem eſse vir ipſe ſuam dixerit, reſpõdit ei domin9: Ecce ego cognoui quoniã puro corde feciſti hoc, & peperci tibi, vt non peccares in me: propter hoc non ſum paſsus te tangere eã. Cognoſcimus velut præſulem cuſtodemq; coniugii eſse deum, qui non patiatur alienum thorum pollui. Et ſi qui fecerit peccare eũ in deum, cuius legem violet, gratiam ſoluat. Et ideo quia in deum E
peccat, ſacramenta cæleſtis amittit conſortium. Fortaſſe te moueat qua ratione Pharao quæſtionibus ab omni potente deo grauiter afflictus ſit, vt ſupra legimus, cum & ipſe ignorauerit vxorem eſse Abrahæ Saram, quam ſororem audierat: Abimelech autem nullam pœnam exceperit. verum cũ AEgypti regem noueris ducem fuiſse vitiorum, qui quo plus habuerit licentiæ, eo plus flagitii commiſerit: Abimelech autem & fidelis æſtimatus ſit deo, vt meruerit audire: Et ego cognoui quia puro corde feciſti hoc: rex non afflictionis, vt Aegyptius, ſed munitionis, quod Gerarum quibus præerat, docet interpretatio: non eſt dubium: cæteris operib9 eius indignationẽ domini eſse reuocatã, qui vere interioris arbiter eſt conſcientiæ, & animi ac mentis interpres. Denique non vt Pharao ille conuentus à Moyſe recuſauit & ſpreuit mandatum dei: nec obſequium diſtulit, ſed ſtatim vocauit Abraham, vxorẽ ſuam ei reddidit, precio ſe ipſe multauit quòd vidiſset alienam, dotem pudoris exoluit. Hinc quoque colligi poteſt Abimelech regem clementiora meruiſse, quòd Abraham pro eo rogauit F
& impetrauit, Peperit enim & vxor eius, & ancillæ eius, quas ante concluſerat deus propter Saram vxorem Abrahæ. quod æque ad œconomiam pertinet, vt Saræ partus dei donatus promiſsione, etiam hoc fulciretur teſtimonio, cum aduertas dei offenſione & fœcundas ſterileſcere, & rurſum domini voluntate ſteriles fœcun- Eſa. 66.
dari, iuxta quod ſcriptum eſt: Nonne ſterilem & parientem ego feci? dicit dominus. Quamuis ad Synagogæ illud & eccleſiæ myſterium dictum accipiatur, quia & Synagoga partus habere deſinit, quæ ſucceſsionis fraudata eſt poſteritate: & congregatio nationum, quæ ſteriliſ erat cum deum ignoraret, partus cœpit habere æternos. Vnde lectũ eſt: Lætare ſterilis, quæ non paris: erumpe & clama quæ non paturis, quoniam plures filii deſertæ magis qui eius quæ habet virum. Genitus eſt autem Abrahæ filius Iſaac, cum eſset annorum centum. Gala. 4.
Et tu ſi perfectus fueris, habebis poſteritatem lætitiæ, exultationis hæreditatem. Dixit & Sara: Riſum Gene. 21.
mihi fecit dominus. Quincunque enim audierit, congratulabitur mihi. Non vtique hoc de generatione hac intelligitur, quæ caſibus pleriſq; obnoxia eſt, vt interdũ

G melius fuerit nō generaſse,ſed de generatione qua vnuſ quiſque peccator agens pœnitentiam, cum redimitur à morte,angelis ſolet exhibere lætitiā. Et dixit Sara: Quis annunciabit Abrahæ quoniam lactet infantem Sara: Moralis locus. Prouocantur fœminæ meminiſse dignitatis ſuæ,& lactare filios ſuos. Hæc enim matrum gratia hic honos,quo ſe propriis commendent viris. Denique eos plus amare filios ſolent, quos ipſæ matres lactauerint vberibus ſuis. Fecit autem Abraham cœnam magnam quando ablactatus eſt Iſaac filius eius. Non mediocre iſtud,nec vſitatum. Non enim quia à nutricis lacte ſubductus eſt puer, magnum conuiuium exhibuit Abraham, ſed quia idoneus habitus eſt Iſaac fortioris gratiæ cibo,& virtutis alimento,non adhuc, vt Corinthii:lacte potandus,ſed epulis ſolidioribus mādatorum cæleſtium mentis ſuæ lacertos firmans. Proſperitatem cito ſequitur inuidia. Pepererat Sara, ablactauerat filium,vidit ancillæ filium ludentem cum filio ſuo Iſaac,& dixit ad Abraham:Eiice ancillam,& filium eius: Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac. Durum erat hoc viſum Abrahæ,vt eiiceret filium ſuum,licet eum quem ſuſceperat ex vernacula. Et tu noli te miſcere ancillæ,ne ſuſcipias ex illa filium,& vxor tua non
H patiatur cohæredem illum filio ſuo fieri. Vides enim hinc ſolui gratiam matrimonii. Certe ſi incidiſti, & habes filium,eiice illam,& filium eius. Melius eſt enim vt ancilla quā vxor recedat, & filius ancillæ quām legitimus eiiciatur. Quod ſi dubitaueris, ſi cōtempſeris vxoris tuæ ſententiam,& durum tibi viſum fuerit, dicit tibi deus quod dixit & Abrahæ. Quod illi enim dixit, tibi dicit,& omnibus dicit: Non ſit durum ante te de puero, & de ancilla. Omnia quæcunq; dixerit tibi Sara, audi vocem eius,quoniam in Iſaac vocabitur tibi ſemen. Nuſquam alibi dixit:Audi vocem vxoris tuæ,niſi hic: id eſt, feciſti iniuriam vxori tuæ & non mitigaſti affectum eius ſuſcepiſti ex ancilla filium, & non honoraſti vxoris filium. Nunquid poteſt in ancillę filio ſemen tuum vocari? Nonvtiq;. in legitimo enim filio vera ſucceſsio eſt. Sed vereris,quia filius tuus eſt,ne forte eiectus intereat atque occidat. Non ei deerit mea gratia. Omnes alit deus noſter,ſuffulcit vniuerſos, & iuſtos & iniuſtos. Deniq; & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Sicut fecit Abraham,facito & tu. Eiice ancillam,vt ſecura vxor & inoffenſa maneat domi,Eiice & ancillæ filium,vt non habeat hæreditatis conſortium,qui non habet originis priuilegium.

I

De tentatione Abrahę,& multiplici eius probatione. Caput VIII.

ET FACTVM eſt poſt hæc verba,deus tentauit Abraham.) Aliter deus tētat,aliter diabolus. Diabolus tentat vt ſubruat, deus tentat vt coronet. Denique probatos ſibi tentat. Vnde & Dauid dicit:Proba me deus,& tenta me. Et ſanctum Abraham probauit ante, & ſic tentauit, ne ſi ante tentaret quām probaſset, grauaret. Probauit eum cum exire de Charra iuſsit,& obedientem reperit. Probauit cum fidei titulo fretus liberauit nepotem,cum de præda nihil attigit, cum promiſit ſeni filium,& cum eſset centum annorum. quanuis Saræ genitalia conſideraret mortua,tamen credidit,nec fide hæſitauit,qui poſset hæſitare ratione ſterilitatis aut ſenectu tis. probauit eum holpitii ſedulitate. Probatum igitur quaſi fortiorem tentandum putauit maioribus, & quibuſdam imperiis durioribus. Et hic quidem exemplo docemur,quia veris probatur quis,tentatur autem compoſitis & fictis. Non enim volebat deus immolari à patre filium, nec impleri hoc munus volebat, qui ouem pro filio immolandam obtulit, ſed tentabat affectum patris,ſi dei præcepta præferret filio, nec paternæ pietatis contemplatione vim deuotionis inflecteret. Et dixit ad eum:Abraham. Abraham. Repetitione nominis mē K tem excitat, vt eſset paratior. Denique reſpondit illi:Ecce ego. Et dixit:Accipe filium tuū dilectiſsimum, quem dilexiſti Iſaac,& vade in terram excelſam, & offeres mihi illum holocauſtum in vno montium, quem tibi dixero. Non ſinit ocioſum eſse affectum patris. A principio eum ſtimulat & pungit pietatis aculeis & filii nomē addit ad nomen neceſsitudinis. & vim amoris. Non ſatis putauit dixiſse filium adiungit amantiſsimum,quem dilexiſti Iſaac. Quid eſt quod ait: Quem dilexiſti,& non dixit, quem diligis? Poſsumus quidem vti ad defenſionem ſcripturæ conſuetudine diuinæ, quia præteri ta plerunque ponit pro futuris vel præſentibus, vt in Mat.3. Euāgelio habes:Hic eſt filius meus dilectiſsimus, in quo complacui. cum vtique ſemper in filio placeat pater. Et Pſal.109. in pſalmo habes:Dixit dominus domino meo,ſede à dextris meis. cum ſemper ſedeat. Poſsumus tamē & amantiſsimum ad præſens accipere,& quem dilexiſti ad id,vt non recenti quodam impulſu amoris,ſed inolito diu & probato amore ſignificaret dilectum. Quod enim ad tempus augetur, ad tempus reſoluitur: quod autem diu aut ſemper placuit,cito aboleri non poteſt. Poteſt & illud non abſurdum videri, quia morituros plus diligimus. Hoc eſt,quem ante dilexiſti: quaſi iam non diligat immolandum. Nec ocioſe addit nomen ſancti Iſaac, hoc eſt,eum quem ſuſcepiſti de vxore vnicum,ſuſcepiſti in ſenectute, ſuſcepiſti tanquam fidei tuæ præmium remunerationem operum tuorum,ſuſcepiſti ex promiſſione dei,non coniugis fœcunditate, ex qua alium ſperare non poſsis. Offeres mihi holocauſtum: ſed prius vade in terram excelſam. Interponitur ſpatium,ne præcipitari ſubito videatur affectus, vt illa dilatione obrepat pietatis gratia,deſiderium patris. Adiecit:In vno montium,quem tibi dixero. Et hic ſimiliter vt dum aſcenderet ſenex,infringeretur impetus,laſsaretur dextera,deficeret intentio: dum quæreret montem diſcere, dediſceret apparatum. Exurgens autem non ſolum ſequenti die,ſed etiam diluculo, vt attuliſse nox moras ſtudioſe ſtinantis patris videretur,ſtrauit aſinam ſuam, & ſumpſit ſecum duos pueros, & Iſaac filium ſuum,& conci- M dit ligna ad holocauſtum. Docemur parata oia ad ſacrificium dei ferre: diſcimus etiā apparatū ſacrificii,& miniſterii munus ipſi nobis vendicare,non delegare aliis. Senex Abraham,& diues pecoribus,atq; abundans ſeruitiorum,non quęſiuit comitatus ſui agmina: ipſe quoq; ligna cōcidit,& obſequia maiora viribus ſuis nō intermiſit. Venit autē ad locum quem dixit illi deus, die tertia,& cū duobus ipſe tertius proficiſcitur,hoſtiā ſuā ſecum duces,& die tertio ad locum ſacrificii venit. Salutaris hic numerus,& conueniēs ſacrificaturis. Denique & in poſterioribus Moyſes dicit ad Pharaonem regem AEgypti: Viā trium dierū ibimus, & immolabimus deo Exod.3. noſtro, ſicut dixit nobis. Et recte tertio die celebratur trinitatis ſacrificiū. Et reſpiciēs Abrahā oculis, vidit locum à longe. Solicite explorat,qui properat implere. Quanuis ſenilē ſtudio celeraret gradum, tamen hoc ſe rum putans,procedebat oculis: vigebāt ſingulorum officia mēbrorum,licet ſenilia membra nō poſsent vigere. Solet hebeſcere viſus ſenū,vt etiā propinqua nō facile cōſpiciāt. Hic nō ſolū,vidit locū, ſed etiā lōge poſit? aſpexit. Nec dubitauit vidiſse,ſed ait pueris ſuis: Sedete hic cū aſina,ego autem & infans pertrāſibimus vſq; illuc:& cū adorauerimus,reuertemur ad vos. Merito typus in aſina,quia & veritas in pullo aſine. In hoc enim animāte figuratur populos gētiliū, ante oneri ſubiectus nunc Chriſto ſubditus. Iſaac ergo Chriſti paſsuri eſt typus. Venit in aſina,vt crediturū populum nationū ſignificaret. Ideōq; & dominus cū ad ſubeundam pro nobis paſsionem veniret,pullum aſinæ ſoluit,quem ipſe conſcientia mitem atq; manſuetum iam Chriſto ſua terga credētem aſcenderat. Quod autem ait,Ego & puer per-

A tranſibimus viam,demonſtrat quod nō deficeret in tan to apparatu pater,nō cederet filius:aut qua pertranſirēt pietatis remedio tanti facinoris auſteritatem. Addidit: Ad vos reuertemur.Prophetauit quod ignorabat, ipſe ſolus diſponebat redire immolato filio,ſed dominus ꝓ os eius locutus eſt quod parabat.Captioſe autem loque batur cum ſeruulis, ne cognito negocio aut impediret aliquis,aut gemitu obſtreperet,aut fletu.Accepit autem ligna holocauſti,& impoſuit Iſaac filio ſuo : accepit & ignem ipſe in manu,& machæram. Conſecratur ſacris hoſtia miniſteriis,& cōmendatur futura. Quæ pietatis hoſtia,pii antè miniſterii vectura eſt. Ligna Iſaac ſibi vexit,Chriſtus ſibi patibulum crucis portauit. Abrahā comitabatur filium,pater Chriſtum. Nec Iſaac ſolus, nec Ieſus ſolus.Deniq; ait:Solum me relinquetis,& nō ſum ſolus, quia pater mecum eſt. Dixit autem Iſaac ad Abraham patrem ſuum:Pater. Qui dixit: Quid eſt fili? Pulſatur pietatis vocabulis patris affectus, & fluctibus quibuſdam hinc atque inde tunditur. Filius vocat patrē,pater dicit fili,vt ipſo verborū ſono ſe recognoſcat pater. q̄ impoſsibile eſt vt ferire poſsit, cuius ſe vulneri ſubiicere optaret.Hæc nomina vitæ ſolent operari gratiam,nō miniſteriū necis.hæc vocabula incitare ad pietatem,non ad mortē ſolent.Addidit Iſaac dicens: Ecce ligna,vbi eſt ouis ad holocauſtū? Et hic prophetat ſermone,nō ſcientia. Ouis enim à domino ad ſacrificium parabatur.Reſpondit deniq; ſimiliter & Abrahā: Deus prouidebit ſibi ouē ad holocauſtū fili.Inflexibilis à ſtudio deuotionis miniſter vocare filiū frequenter non ti-
B met:ita erat intētionis ſoliditate fundatus:& hoc ſe meliorē patrē putabat,hoc ſibi in perenne manſurum iudicabat filiū,ſi eum immolaret deo. Non ſolum autem hoc prophetauit quod ſtatim accidit, quia deus prouidit ſibi pro Iſaac hoſtiam,& reddidit patri filiū : verum illud magis,quod nō hæc hoſtia diuinę eſset diſpoſitionis,ſed alia eſset hoſtia quā deus ſibi pararet, vt mūdaret orbē terrarum:illa eſset omnibus acceptior,per quā multi patres offerrēt filios ſuos,& ſeparari ab hoc ſeculo à filiis non timerent. Quotidie offerunt patres filios ſuos,vt moriantur in Chriſto,& conſepeliantur in domino. Quanti patres occiſis martyrio filiis lætiores ab eorū tumulo reuerterunt? Venit Abrahā ad locū ſacrificio prędeſtinatū,& ædificauit ibi arā,& impoſuit ligna. Quanta molimina immolaturi, ne raptus ſubito ad immolandū æſtimaretur? Et colligatis manibus ac pedibus Iſaac filii ſui,impoſuit eū in aram ſupra ligna. Nectit filio manib9 ſuis vincula pater, ne refugiēdo filius, & vi ignis exuſtus peccatū incurreret. Et dixit angelus: Abraham Abraham. Tenuit quodammodo manū eius diuina vox,& ictum vibrantis occupauit dexteræ. Non ſemel vocauit,ne aut nō plene audiret, aut fortuitā vocem putaret. Sic reuocauit, quēadmodum imperauit. Repetiuit vocē tanq̄ veritus ne præueniretur ſtudio deuotionis,& vna vox impetū ferientis reuocare nō poſſet.Non iniicias,inquit,manū in puerū, neque facias ei
C quicq̄. Nunc enim cognoui quia timeas deū tuū, & non peperciſti filio tuo dilectiſsimo propter me.Hoc eſt dicere:Affectum tuū inquiſiui, non factū exegi. Tentaui mentē tuā,ſi etiā filio dilectiſsimo nō parceres propter me.Non aufero quod donaui ipſe, nec hæredē inuideo quē largitus ſum nō habenti.Nec ocioſe hic quoq; ei dilectiſsimum filiū dixit,vt illud quod ſupra dixit, quē dilexiſti,ita dictū oſtenderet,ne æſtimares quod iam diligere deſiſset.Et reſpiciēs Abraham, vidit, & ecce aries vnus hærens in virgulto. Qua ratione arietem? Quaſi pręſtantem vtiq; cętero gregi. Qua ratione ſuſpenſum? Vt aduerteres hoſtiam illā nō eſse terrenā. Qua cauſa cornibus ſuſpenſum,niſi quod carnē ſuā virtute ſuperiore à terris leuaret? iuxta quod ſcriptū eſt:Cuius prin
Eſa.9. cipatus ſuper humeros eius. Quis vtiq; ſignificatur,niſi
Pſal. 148. ille de quo ſcriptū eſt:Exaltauit cornu populi ſui? Cornu noſtrū Chriſtus eſt,qui præſtitit omnibus, ſicut le- D
gimus: Specioſus forma præ filiis hominū. Solus eleua- Pſal.44.
tus & exaltatus à terris, quēadmodū ipſe nos docet, cū loquitur:Ego non ſum de hoc mundo,ego de ſupernis ſum.Hunc vidit Abrahā in iſto ſacrificio,huius paſsionem aſpexit.Et ideo ipſe dominus ait de eo: Abraham Ioan.8.
diem meum vidit,& gauiſus eſt. Vnde ait ſcriptura:Vocauit Abraham nomen loci illius, Dominus videt : vt dicāt hodie:Dominus in monte apparuit, hoc eſt quod apparuerit Abrahæ reuelans futuram ſui paſsionē corporis,qua mundum redemit:demonſtrans etiam genus paſsionis,cum ſuſpenſum oſtendit arietem, virgultum illud patibulum crucis. Et in hoc ligno præſtātiſsimus ductor gregis exaltatus omnia traxit ad ſe, vt ab omnibus cognoſceretur.Vnde & ipſe ait:Cū exaltaueritis fi- Ibidem.
liū hominis,tūc cognoſcetis quia ego ſum. Hinc quoq; promeruit deum Abraham. Denique hæc eſt tertia benedictio. Tres enim plenarias accepit benedictiones: Vnam poſt victoriam,qua liberauit nepotem, quando occurrit illi Melchiſedech, quando dixit ei dominus: Reſpice in cælum,& enumera ſtellas ſi poteris. ſic erit ſemen tuum. Et credidit Abraham deo, & reputatū eſt illi ad iuſtitiam. Aliam quando iuſsus eſt nominari, & ſignaculum accepit circunciſionis: Tertiam,quando dilectiſsimum filium ſuum holocauſtū deo non dubitauit offerre.Hæc iterū benedictio præſtitit ſuperioribus. In illis enim propagationē ſeminis Abrahæ promiſit futuram.In hac autem ait: Et benedicentur in ſemine tuo omnes reges terræ,quoniā audiſti vocem meam. Et nos ergo audiamus vocē dei noſtri,& obediamus præceptis eius,ſi volumus apud eum inuenire gratiam.

De morte vxoris Abrahæ,fletuq; eius,& ſepulturę of E
ficio.De ſolicitudine quoq; ipſius ad prouidendum filio ſuo Iſaac de vxore. Caput IX.

LOCVS qui ſequitur, habet mortē vxoris, fletum mariti,ſepulturæ officium, quibus maritalis affectus probatur.Et ſurrexit,inquit,Abraham à mortuo. Docemur vt nō diutius inhæreamus mortuis, ſed quantū ſatis eſt officii,deferam9. Feſtinauit autem pro loco ſepulchri precium ſoluere,cum gratis daretur,vt non in alienis locis,ſed noſtris potius ædificemus tumulos parentum vel proximorum. Sæpe enim cum alienationibus poſſeſsionum venales fiunt quæ in iiſdem locis ſepulturæ ſunt.Hoc autem ideo abrahā fecit, quia nondum erant huiuſmodi dei templa,in quibus fidelium in domino reliquiæ conderentur. Senuerat itaq; Abrahā. quod boni eſt patris, debuit vxorē prouidere filio : ſed ꝓpter oraculū dei nō poterat redire eò,vnde iuſsus erat exire.Habitabat autem in terris Chananęorū, ex quorum genere legitimam ſucceſsionem ſibi quærere fugiebat.Et vocauit puerum ſeniorem domus ſuæ, & dixit ei vt iret in Charram,& de proximis ſuis vxorē peteret iuniori domino ſuo.Diſce hinc quòd etiā ſenioris
F ætatis ſeruuli pueri dicantur à dominis,vel à quibuſque potioribus.Vnde & quidam poeta hoc ſequendum putauit,ſiue in eorum vſu qui ſibi docti & ſapientes viden tur,ipſe hoc reperit,ſiue de noſtris ipſe tranſtulit, ſiue tranſlatū inuenit.Paſcite vt ante boues pueri,ſubmitti- Virgil. in
te tauros. Vnde & pueros dicimus quando ſeruulos ſi- Bucol.
gnificamus:nō ætatē exprimentes,ſed cōditionē.Aduer ægl.1.
te nūc virtutē boni patriſſamilias, & conſidera primū quod mun9, & cui mādet,vt & tu ita inſtituas ſeruulos, vt liberis tuis paternū affectū deferāt,officia exequātur. Inuentus eſt de ſeruulis ſenior, tamen qui ad vxorē ꝓuidendam domino iuniori eligeretur, & conſtrictus vt iuraret,& mitteret manū ſub femur domini ſui. Per femur generationē intelligimus: generatio autem Abrahæ, Chriſtus eſt. Vnde Apoſtolus ait: Abrahæ, inquit, dictæ ſunt promiſsiones,& ſemini eius.Non dicit,& ſeminibus,quaſi in multis,ſed ſicut in vno,& ſemini tuo,

G quod est Christus: ostendens per ipsum nobis sanctum sacramentum, per ipsum tutum auxilium fore. Cōstrinxit autem eum vt non de semine Chananæorum vxorē accersiret domino suo, quorum generis author patrem nō honorauerat, & ideo maledictionis hæreditatē transmisit in suos: vt cognoscamus fidē, & quandā hæreditatem de authoris prosapia in iis requirendam, quos nobis volumus adiūgere. Cum sancto enim sanctus eris, & cum peruerso peruerteris. Si hoc in aliis, quanto magis in coniugio, vbi vna caro, & vnus spiritus est? Quomodo autē potest cōgruere charitas, si discrepet fides? Et ideo caue Christiane gentili aut Iudæo filiam tuam tradere. Caue, inquā, gentilem aut Iudæam atq; alienigenam, hoc est hæreticā, & omnē alienā à fide tua vxorē accersias tibi. Prima coniugii fides, castitatis gratia est. Si idola colat, quorum prædicantur adulteria, si Christū neget, qui præceptor & remunerator pudicitię: quomodo potest diligere pudicitiam? Si Christiana sit, non est satis, nisi ambo initiati sitis sacramento baptismatis. Simul ad orationem nocte vobis surgendum est, & cōiunctis precibus obsecrandus deus. Accedit aliud insigne castimoniæ, si credas à tuo deo tibi quod sortitus es coniugium datum. Vnde & Salomon ait: A deo, inquit, præparabitur viro vxor. Non possunt hoc dispares fide credere, vt ab eo quem non colunt, putent sibi connubii impartitam gratiā. Ratio docet, sed amplius exemplа commouent. Species illecebra mulieris decepit etiam fortiores maritos, & à religione fecit discedere. Et ideo tu vel amori consule, vel errorem caue. Primum ergo in coniugio religio quæritur. Ideo Abrahā proximam quæsiuit dare vxorem filio suo. Et tu proximam quære. Quis est proximus? Qui fecit, inquit, misericordiam. In Euangelio hoc dixit dominus Iesus. Et tu proximam seminis Abrahæ require, & propinquā proximi tui. Semen Abrahæ Christus, ipse est proximus omnium, qui super omnes fecit misericordiam, tollens peccatum mūdi. Disce deinde quid in vxore quæratur: non aurum, non argentum quæsiuit Abraham, nō possessiones, sed gratiā bonæ indolis. Deinde interrōgat⁹, si nollet venire mulier, vtrum nam eo filiū domini sui duceret, ait: Attende tibi, ne reuoces filium meum illo. Dominus deus cæli, & deus terræ accepit me de domo patris mei, & de terra in qua natus sum, qui locutus est mihi, & iurauit dicens: Tibi dabo terram hanc, & semini tuo. ipse mittet angelum suū ante te, & accipies filio meo vxorē inde. Quod si noluerit tecum venire mulier in terram hanc, purus eris à iuramento hoc. Quo profi ciat hoc, cōsidera diligentius. Nō licet tibi accipere alienigenam. Sane si Christianam se faciat, & laudem habebis ex ea. Ne te quoq; , si recusauerit Christiana fieri, studium nuptiarū à fide deflectat, instruit lectio. Abraham enim sequentē deduci admonuit, residentem non expeti, nec eò filium pergere. Sane domini sui, qui se ab incolatu terræ in qua habitabat, adduxerat, non defutu
I ram misericordiā, vt præiret studio petitoris, & puellæ inclinaret animū. Quasi propheta hoc dixit in causa filii, & quasi moralis doctor docuit te sperare de domino, quod iuuare dignetur incremētū fidei quærentē. Et surgens puer profectus est in Mesopotamiam, & iuxta voti seriem quod proficiscens seruulus vouerat, occurrit ei Rebecca habēs hydriam super humerum, virgo speciosa valde, quā vir non cognouerat. Descēdit autē ad fontē, & impleuit hydriam, dedit puero bibere, adaquauit omnes camelos eius. Vnde puer Abrahæ accepit inaures aureas singularū dragmarū, & duas virias dedit in manus eius, decē aureorū pondus earum, & quæsiuit ab ea si locus esset hospitio, & cuius esset filia. Simplicitas quidē moralis exprimitur, quod nullus fuerit vel in cōiugii petitione ambitioni locus, sed dominus præsul coniugii petitionem impleuerit. Tamen spectare licet Ecclesiæ mysteria. Vbi inuenitur Ecclesia, nisi in

Pſal.17.

Prou.19.

Lucæ.10.

H

Mesopotamia? Inde quæritur, ibi accersitur, ibi duobus K
stipatur fluminib⁹, lauacro gratiæ, & fletu pœnitentiæ. Etenim nisi peccata propria defleueris, nisi gratiam baptismatis acceperis, nō tibi acquiritur Ecclesiæ fides, & quædā coniugalis copula. muniunt eam Tygris, hoc est prudentia: & Euphrates, hoc est iustitia, & illuminatio fructuosa, à barbaris separans gentibus. Virgo autē speciosa valde, cuius decorem nulla corrupit ætas. Speciosa valde, quia speciosus & ille præ filiis hominū qui eā acquisiuit sibi: quā vir non cognouerat. nulli enim viro erat copulæ ius, sed soli Christo debita. Hydriā habens super humerū, qua lauat actus hominum. Et quia ex cō gregatione gentilium constat, qua suos lauit: ideo legis quia descendit ad fontē, & impleuit hydriā, & ascendit. Samaritana illa venit ad fontem, sicut in euangelio scri Ioan.4. ptum est, sed non descēdit: puteus ei videbatur, nec impleuit Hydriam. Denique ait: Hydriam non habeo. Nō habebat vnde actus suos lauaret. Hæc sola descēdit, hęc sola cognouit fontem verum: hoc est, non aquæ fontē, sed vitæ æternæ, sicut dixit Dauid: Quoniam apud te est Pſal.35. fons vitę, & in lumine tuo videbimus lumen. Ideóq; habuit quod daret sitientibus, quia credidit. Nam quæ nō credebat, ait fonti huic volenti sibi potum dare: Vnde mihi habes dare aquam viuam? Hæc autē habuit vnde non solum puerū, sed etiā camelos adaquaret, quæ non solum iustos rigare consueuit, sed etiā iniustos replere. Ideo accepit inaures aureas, & virias quas misit Abraham, tanq̄ meritorum suorū præmia. Fortasse audientes hæc filiæ quæ ad gratiā domini tenditis, & vos prouocemini vt habeatis inaures & virias, & dicatis: Quomodo prohibes hoc Episcope vt habeam⁹ quod Rebecca accepit pro munere, & hortaris vt similes simus Re- L
beccæ? Sed non has inaures Rebecca habebat & virias, quæ lites in ecclesia serere solent, quæ labuntur frequenter: alias inaures habebat, quas vtinā vos habeatis, alias virias. Inaures Rebeccæ pii auditus insignia, & viriæ Rebeccæ ornamenta factorum sunt. Has inaures habebat, quæ non grauarent aurem, sed demulcerent: has virias, quæ manum non materiali auro onerarent, sed spirituali actu leuarent. Ideo & fratri & parentibus in hoc placuit ornatu. Et tu sume inaures quas tibi Abraham reliquit: sume quas transmisit virias. Audi verba domini dei tui, sicut ipse audiebat: exequere iussa sicut ipse properauit implere. Pulcherrimus autem locus ad instruēdos eos quibus aliquid iniungitur, quod nō prius manducauit puer Abrahæ appositum sibi panem, q̄ mandatum domini exequeretur. Quo impetrato, vasa aurea & argentea & vestem dedit Rebeccę. Vbi sponsata est ecclesia, accepit vasa aurea & argētea, in quibus esset thesaurus fidei: sunt etenim vasa in honorem, sunt & in cō tumeliam. Quæ sint ea vasa, audi: Habemus thesaurum 1.Cor.4.
in vasis fictilib⁹. Vasa fictilia, corpora nostra sunt: fides nostra, thesaurus est. Et fortasse iam etiam ipsa corpora nostra, quæ thesaurum habent, aurea sunt, quia sunt plena prudētiæ: & argentea vasa sunt. quæ vidētur man
dati cælestis alloquiis refulgere. Honorantur autem & M
parentes muneribus. Consulitur puella nō desponsalibus (illa enim iudicium spectat parentum. Non est enim virginalis pudoris eligere maritū) sed iam despon sata viro de profectionis consulitur die. Nec immerito dilationem non attulit: iure etenim properare debuit ad maritum. Vnde illud Euripideon, quod mirātur plerique, vnde translatum sit, manifestum est. Ait enim in Hermio- ne in An-
persona mulieris, quæ tamen maritū volebat relinque- re, & ad alias petebatur nuptias: Νυμφευμάτων μὲν τῶν dromacha Eurip.
ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς μέριμναν ἔξει, οὐκ ἐμὸν κρίνει τόδε. Hoc est: Spōsalium quidem meorum pater meus curā pidisiclo
subibit: Hoc enim non est meum. Ergo quod ipsi phi- quitur.
losophi mirati sunt, seruate virgines. Mulier etiā si qua amisso cito marito adolescentula laqueum infirmitatis suæ timet incidere, si vult, nubat, tantum in domino, vt

A electionem mariti parẽtibus deferat,ne appetentię procacioris ęstimetur author,si ipsa de nuptiis suis electionem sibi vendicet. Expetita enim magis debet videri à viro,q̃ ipsa virũ expetisse. Verecundiam præmittat antequã nubat,quo ipsum coniugiũ plus cõmendet verecundia Sed illi verba imitãtur, opera imitari nequeũt. Inesse quoq; in eo præclarũ ecclesiæ mysterium liquet, eò quòd nemo ausus sit eã ante Christum vocare. Soli enim Christo hæc erat vocandarum nationum reposita prærogatiua. Vocata autem non fecit moram, & ideo acceptior domino, quia populus Iudæorũ, qui erat ad cœnam vocatus, dignus non fuit venire: congregatio autem Gẽtium simul vt accersiri se vidit,occurrit. Denique vt scias non sine mysterio esse:cum veheretur camelo,venit ad sponsum,eò quòd populus nationũ beluina quadã horridus meritorum deformitate,qui formæ suæ nullũ haberet decorem,fidem esset atq; consensum ecclesię recepturus. Nec illud ociosum,quod cũ veniret Rebecca,vidit Isaac deambulantẽ:& cum interrogasset quis esset, cognito quod ipse esset cui duceretur vxor,descendit,& caput suum obnubere cœpit, docens verecundiam nuptiis præire debere. inde enim & nuptiæ dictæ,quòd pudoris gratia puellæ se obnuberẽt. Discite ergo virgines quemadmodum seruetis verecundiam,ne intecto capite prodeatis ante extraneos, cum Rebecca iam desponsata designatum maritum aperto capite non putauerit videndum. Quis ille est seruulus
B qui prouidit has nuptias? Vnus vtique de Apostolis, & ille maxime qui ait: Viri fratres,vos scitis quia à diebus antiquis in nobis deus elegit ex ore meo audire nationes verbum euangelii. Vel ille qui doctor appellatus est Gentium. Ipsi enim cum leguntur,ait Ioannes Euangelista,acquirunt Christo animam,vt credat quæ ante nõ credidit:& cupientibus Christum videre, sermonibus demonstrant suis. Itaq; Abrahã celebratis filiis nuptiis, longæua ætate,& bona senectute compleuit diem.

FINIS.

CAPITA LIBRI SECVNDI DE ABRAHAM.

De continuatione huius libri ad præcedentẽ, cum pulchra profundioris intellectus apertione:& qua ratione menti dicatur,sicuti & Abrahæ dictũ est, vt exeat de terra,cognatione,& domo sua. Quomodo etiam volens perfectã purgationem cõsequi, à tribus se debeat disiungere. Caput I.

De exitu Abrahæ, quẽadmodũ locutus est ei dominus. Et quod processus illius viri propositus sit nobis ad imitandum,& scriptus ad experimentum:ac qualiter reformet se mens in Abraham, & per gradus & incrementa se colligat. Caput II.

C De perambulatione Abrahę vsq; ad locum vbi dominũ sibi apparentem vidit:quem, quandiu Chaldæus fuit, videre non poterat. Quòd etiam mens quandiu Chaldaicis erroribus inflectitur,deum non videt. De ædificatione quoq; aræ per Abraham, & inuocatione nominis domini. Caput III.

De abitu Abrahæ & demoratione in deserto, descẽsuq; in Aegyptum. Quòd etiam mens tũc probetur ac tentetur quando est in deserto. Quid præterea significet quod Abraham descendens in Aegyptum dixit Saræ ne se vxorem sed sororem eius appellaret. Quid etiã increpatio Abrahæ per regem Aegypti,vxorisq; restitutio,& abeundi licentia. Caput IIII.

Discessus Abrahæ de Aegypto cũ vxore sua Sara quid significet. Quid etiã quod eo inducitur rediisse vnde in Aegyptũ descenderat. Cur præterea diuitias eius scriptura expresserit. Et vtrũ Loth quoq; nepos eius diues fuerit. Caput V.

Qua ratione scriptum sit: Et Loth qui ambulabat cum Abrahã. Cur etiã dictũ sit quòd non capiebat eos terra. Qui præterea sint pastores,& quorũ animantium. D
Quæ rixa inter pastores Abrahæ, & inter pastores Loth,& quomodo illam sedare curauerit Abraham. Quanta quoq; præmiserit ne Loth discedere cogeretur. De insolentia deniq; ipsius Loth,& electionis nescientia. Et quid nos eligere debeamus. Caput VI.

Quomodo ex locutione domini ad Abraham, & ostensa sibi terræ promissione doceamur quantũ mens superfluis portionibus & irrationabilib9 exhaustis proficiat. Quemadmodum etiam instruamur ex triũpho quatuor regum contra quinq;,quantũ vitia vitiis adiuncta noceant. Cap. VII.

Quemadmodũ ex oblatione Melchisedech admoneatur mens plena prudentiæ ac iustitiæ, vt deuotior sit erga dei cultum. Quódque expeditione regis Sodomorum,vbi se vicisse putat,tentari se discat, & qualiter ex Abrahæ responsione contagium intemperantiæ declinare possit. Cur præterea post euentum belli,mercedẽ dominus spopõderit. Quid deniq; significet quòd Abrahę cura posteritatis fuit. Ac de mystica interpretatione totius sacrificii Abrahæ. Cap. VIII.

Quid sibi velit quòd post solis occasum excessus cecidit super Abraham. Et quomodo ei non tam quæ futura erant declarabantur,q̃ præscribebantur quæ facienda forent. Quid præterea singulariter per superiora author significari arbitretur. Caput IX.

Quid significetur oraculo domini ad Abraham dicentis: Semini tuo dabo terram hanc &c. Ad quid etiam pertineat Sara vxor Abrahæ, quę sterilis fuerat. Et quid ancilla eius Agar significet. Qua ratiõe pręterea Sara cõclusa fuerit,& Agar filios pepererit. Cap. X.

Quid nos doceat oraculũ quo dictum est Abrahę: Circuncidatis omne masculinum vestrum &c. Quomodo etiam pleriq; moueantur ex hoc quod dominus dixit: Quoniam qui non fuerit circunciſus ma- E
sculus &c. Qua ratione præterea Saræ vna litera fuerit addita,ac de futuri filii promissiõe &c. Quid denique significet quod Abraham in faciem ceciderit. Et dẽ promissi confirmatione, & responsione domini ad Abrahæ petitionem. Caput XI.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE ABRAHAM LIBER SECVNDVS.

De continuatione huius libri ad prȩcedentem, cum pulchra profundioris intellectus apertione, & qua ratione menti dicatur,sicut & Abrahę dictum est,vt exeat de terra, cognatione,& domo sua. Quomodo etiam volens perfectam purgationem consequi, à tribus se debeat disiungere. Caput I.

MORALEM QVIDEM LOCVM prosecuti sumus, qua potuimus intellectus simplicitate,vt qui le- F
gunt, morum possint sibi haurire magisteria. Sed quia ex vtraq; parte acuta est acies gladii, ex vtraq; parte præliaris:similiter verbum dei, quod est acutius omni gladio acutissimo, penetrans vsque ad diuisionẽ animæ,quocunq; conuerteris,paratum inuenies & opportunum vt animã legentis pertranseat ad reuelãda propheticarum scripturarum ænigmata. Vnde non absurdum reor referre ad altiora sensum,& per historiam diuersarum personarum virtutis formæ quendam proces

G ſum explicare,maxime cũ iam in Adam intellectus ꝓfundioris exordia deguſtaremus. Adam etenim mentẽ diximus, Euam eſse ſenſum ſignificauimus, ſerpentis ſpecie delectationem expreſsimus: ſed ibi de ſumma beatitudine, & quadam naturali virtutum amœnitate per circunſcriptionem ſenſus & delectationis illecebram deflexus ad culpam eſt. Hic autem profectũ mentis ſpeculari datur. Hoc enim legiſlator prouide egit, vt quemadmodum lapſum mentis demonſtraret, vt illas erroris caueremus ſemitas, ita etiam proceſsum mentis & quendam ſuperiorem reditum ſignificaret, vt quemadmodum infracta mẽs reformare ſe poſsit, cognoſceremus. Purgauerat enim terrã dominus in diluuii infuſione, lauerat humanæ colluuionẽ fragilitatis. Sed non ſatis erat ad virtutũ profectũ, niſi vt inſtrueretur homo quẽadmodũ ſe regeret & gubernaret. Abraham mentis loco inducitur. Deniq; Abrahã tranſitus dicitur. Ergo vt mens quæ in Adã totam ſe delectationi & illecebris corporalibus dederat. In formam virtutis ſpeciẽq; tranſiret, vir ſapiens nobis ad imitandũ propoſitus eſt. Deniq; Abraham ſecũdũ Hebræos & ſecundũ Latinos pater dict⁹ eſt, eò quòd mens paterna quadã authoritate cenſione & ſolicitudine totũ gubernet hominem. Hęc ergo mẽs erat in Charra, id eſt in cauernis obnoxia variis paſsionibus. Ideóq; dicitur ei: Exi de terra tua, hoc eſt de corpore tuo. Exiuit de hac terra ille cuius cõuerſatio in cęlis. Et de cognatiõe, inquit, tua. Cognati ſunt animę noſtrę corporis ſenſus. Diuiditur in duo anima noſtra, in id quod rationabile, & in id quod eſt irrationabile. In eo autem quod eſt irrationabile, ſenſus ſunt. Ergo cognati ſunt partis rationalis, hoc eſt mentis. Et de domo tua, inquit, exi. Domus mẽtis prolatũ eſt verbum. Sicut enim paterfamilias habitat in domo ſua, & in poteſtate habet quẽadmodum regat domum ſuam,
H ita etiã mens in ſermonibus noſtris habitat, & gubernat verba noſtra, & vis ei⁹ ac diſciplina in ſermone elucet. Et bonus paterfamilias à primo veſtibulo domus æſtimatur: ita etiã de ſermonibus noſtris mens noſtra perpenditur. Deniq; etiã modulũ vocis pulſat & reuocat. Ergo qui vult perfectã purgationẽ conſequi, diſiungat ſe ab his tribus, à corpore, à ſenſibus corporalibus, à voce. In quibus ſunt omnes corporis paſsiões, & circunſcriptiones ſenſuũ quib⁹ decipimur & illudimur. In nullo enim horũ trium bonũ. Nec in carne, quamuis Epicuri ſchola, pleriq; etiã voluptarii dirũpantur laudis corporis delectatione. Neq; in ſenſibus, qui ſæpe luduntur. Neq; in ſono vocis, quæ falſis plerũq; animam demulcet cantibus, eſt perfectũ bonum hoc incorruptibile. Manifeſta autem fides. Mortuo etenim homine caro corrũpitur, ſenſus pereũt, vox amittitur, remanet mens immortalis, incorpoream vitam recipiens. Vnde in alteram terram vocatur plenam beatitudine, vbi nõ falſa ꝓ veris, ſicut in hac vita, ſed viuã rerũ cernat ſubſtantiam, eò quòd excuſsa corporis & ſenſuũ & vocis nebuloſa quadam imagine, corruptibilẽ caliginem de-
I ponat, & reuelata facie beatæ vitæ gratiam luſtret obtutu. Benedicã, inquit, te, & faciam te in gentem magnam. Immortalitatem ſpondet cum genus promittit. Genus enim immortale videtur eſse. Perſonæ mortales ſunt ſingulorum, vt hominum, vt equorum, vt apum. De quibus ait quidam: At genus immortale manet. Tamen multo illud melius quod gentem magnam dixit eccleſiæ perpetuam poſteritatẽ, & generationem illam ſupernam, quę vere magna eſt. Et peccato moriamur, ideo renaſcamur.

De exitu Abrahę quemadmodũ locutus eſt ei dominus. Et quod proceſsus illius viri propoſitus ſit nobis ad imitandum, & ſcriptus ad experimentum, ac qualiter reformet ſe mens in Abraham, & per gradus & incrementa ſe colligat.

Caput II.

EXIIT Abraham quemadmodum locutus K
eſt ei dominus. Hinc ferunt gentiles ſeptẽ ſapientium ſententiam: Sequere deũ, quaſi inuentum ſuum, cum longe anterior non dico Abraham, ſed Moyſes fuerit, per quem lex data eſt dicens: Poſt dominum deum tuum ambulabis. Exiuit ergo Abraham, in quo non tam prouectio eius, q̃ animæ eius deuotio, & mentis libertas exiuit de corporis vinculis, de illecebris delectationis. Denique ſic habes: Exiuit Abraham quemadmodum locutus eſt illi deus. Supra habes ei dixiſse deum, in quo apertum imperium iubentis expreſsum: hic habes quemadmodum locutus eſt illi deus, quaſi quidam confabulationis affectus comprehenditur. omnia enim fecit quæ ſtatuta ſunt. Ante factum igitur deus dicit quaſi obnoxio, poſt factum loquitur quaſi amico. Amicus eſt enim deo, qui facit quæ imperata ſunt. Vnde & in Euangelio ſuo dicit dominus Ioann. 15.
Ieſus: Vos amici mei eſtis ſi feceritis quæ ego præcipio vobis. Iam non dicam vos ſeruos. Sed (vt dixi) proceſſus viri ſapientis propoſitus eſt nobis ad imitandum, ſcriptus ad experimentum: nec perfectio. Adhuc enim reformat ſe mens in Abraham, quæ in homine primo lapſa eſt. Et ideo per gradus & incrementa ſe colligit. Vnde & addidit: Et abiit cum eo Loth, hoc eſt declinatio. Id enim nominis ſignificat interpretatio, eò quòd vt viantes incognitam carpentes viam, ſemitis aliquibus ſæpe falluntur, vt à directo deflectant tramite, & tamen ſi prudentes ſunt, non deuiant, ſed cunctabundi licet regionis ipſius contuitu viam colligunt: ita & Abraham nutabundus quidem, tamen tramitem veri ſeque- L
batur. Ducebatur plerunque falſa ſpecie bonorum, ſed non penitus inclinabatur. Perfecti eſt enim nõ deflectere, prudentis non penitus declinare. Solus autem ille nunquam deflexit, de quo ſcriptum eſt: Ecce virgo Eſa. 7.
in vtero accipiet, & pariet filium, & vocabis nomen e- Luc. 1.
ius Emmanuel: butyrum & mel manducabit: priuſquã ſciat aut proferat mala, eliget bonum: quoniam priuſquam ſciat puer bonum aut malum, non credet malitiæ, vt eligat quod bonum eſt. Hoc Abraham facere nõ poterat, vt prius bona eligeret, quàm mala ſciret. Sed præceptis inhærebat cæleſtibus, ne declinaret à vero. Ideo etiam & ſeptuaginta & quinque annorum deſcribitur exiſse de Charra, quod ſeptuageſimo perfecto remiſsionis numero ſenſus is ſit qui poſsit inflecti. Delectationes enim horum ſenſuum faciunt vt non ſemper erecta ſit mẽs noſtra, ſed aliquãdo ſe inflectat, vt nõ infra cauernas corporis ſe, intra latibula voluptatis abſcondat. Tamen etiam in his cuniculis poſitus ita euaſit vt ſumeret vxorẽ ſuam, & nepotem, & omnem animam quaſcũq; poſsederat in Charrã. Prudentes enim & continentes virtutis atq; animę poſſeſsores ſunt, decorem morum manſuetorum eligentes. Qui autem amatores corporis ſunt, delectationibus eius irretiũtur: quia irrationabilium in corporis habitudine omnis virtus eſt, rationabilium autem in virtutibus animæ ac diſciplinis. Propterea ſcriptum eſt quia poſsidebat ani- M
mam ſuam tanq̃ liberam regẽs, & nulli ſeruituti obnoxiam. Hoc ergo habet intentio doctoris, eò quòd etiam in illis diuerticulis & anfractibus cõſtitutus, vel adhuc æui recentioris vel nondum perfectioris diſciplinæ, locum patentem ad vitia, non eſt ita inflexus ad culpam vt demigrare non poſſet. Deniq; mentem ſuam ab illa lubrica poſſeſsione defendit & tranſtulit.

De perambulatione Abrahæ vſq; ad locũ vbi dominum ſibi apparentem vidit: quem, quandiu Chaldæus fuit, videre non poterat. Quod etiã mens quandiu Chaldaicis erroribus inflectitur, deum non videt. De ædificatione quoque aræ per Abraham, & inuocatione nominis domini.

Caput III.

A Er perambulabat, inquit, Abraham vſq; ad locū Sichem ad quęrcū altā. Nonne videntur ſuperflua eſse, niſi rationē requiras, cū & altitudinē quęrcus nō prętermiſerit? Sed vbi ratio eſt, nihil ſuperfluū. Sichem enim vel humerus vel ceruix ſignificatur, quod eſt laboris vel exercitationis indicium. Vnde & Iacob vir exercitatus filio ſuo Ioſeph eam præcipuā dedit. Ergo quia neq; ſine dote naturæ exercitatio ipſa per ſe perfectionem conferre poteſt, & naturæ gratia deſtituitur ſi deſit exercitatio (eſt enim ingenioſi adminiculū diligentia) inducitur is vir ad cuius imitationē formaris ad naturæ gratiā adiūcta exercitatione, ita fundatior & excelſior factus, vt vſque ad quærcū altam tranſiret. Quæ arbor vt alta, ita etiam robuſta, indicio eſt non facile animam Abrahæ ſeculi huius procellis eſse curuatam, ſed manſiſse ſublimē, vt ſe æternis inquiſitionibus ad altitudinē diuinæ cognitionis eleuaret. Deniq; cōtinuo apparuit illi deus. Nuſquam ſuperius habes quod viſus eſset illi deus. Vnde liquet eo referendum, quia quandiu Chaldæus fuit, hoc eſt, nō ſolū in regione, ſed etiam in opinione Chaldæorum, non poterat deū videre, quem intra mundū quærebat. Chaldæi enim mundū ſuperiorē deum dicunt, & etiam ſticarū domo, & ſtellarum curſu ferri aſserūt ea quæ terrena ſunt, & quodam coerceri vinculo. Vnde & deos ſtellas appellauerūt, eò quòd eas dominatū quendam habere ſupernū credāt, quia quædā ſtellis ad terrena compaſsio eſt. Oportuit autē eos æſtimare quia quod
B compatitur, non imperatorum ius, nec dominatū quaſi deus poſsit habere in eis quorum ægreſcit compaſsione, cū ſit & ipſe mortalis & corruptibilis. Mundus quoque cum ſit factus, vtiq; ipſe deus non eſt, ſed operator & conditor eius. Ergo mens quandiu Chaldaicis erroribus inflectitur, non videt deum, quem in iis quæ videntur, nō in iis quæ nō videntur, eſse putant. Quæ autem
2.Cor.4. videntur, tēporalia ſunt: nam quæ nō videntur, æterna. Sed non temporalis deus. Non igitur videtur. Non ergo mens ea videt deum, quæ diſciplinam Chaldæorum ſequitur. Vnde nec Abraham primum vidit. Quomodo autem poterat videre eum ſupra quem alterū eſse arbitrabatur? Vbi vero ad aliam demigrauit, non regionem, ſed veram religionem, paratam humilitati (hoc enim ſignificat Chanaā) tunc deū videre cœpit, & eum cognoſcere eſse deum, cuius inuiſibili virtute aduertit ea regi & gubernari. Hoc ergo ſcriptura docet, quia Abraham à ſtellarum obſeruatione migrans deum vidit. Confirmatio teſtimonii adiungitur, quia in loco aram domino ædificauit, ei qui ſibi apparuit. Impreſsus eſt enim typus iſte validus in anima eius, & manifeſtata fides veritatis. Suppetit enim grato viro memoria, ingrato irrepit obliuio. Illi hærent à quibus adiuuatur, iſti labuntur omnia quæ conferuntur. Statuit autem aram,
C ſed non ſacrificauit. Poſset mouere niſi meminiſset ꝓceſsus mentis huius ſcripturæ ſerie ſeruari. Et ideo ſpectabat à deo genus diſcere ſacrificādi. Aduertebat enim irrationabilis animantis & mutæ pecudis ſacrificium dignam diuino cultu hoſtiam non videri. Nondum in Iſaac typum cognouerat paſsionis futuræ, nondū Melchiſedech dederat ei benedictionis gratiam, vt iſta cognoſceret. Receſsit, inquit, inde in montē contra Orientem Bethel. Incrementū deuotionis, montis ſignificat eminentia, cuius aſcenſio indicium eſt vberioris proceſsus. Contra Orientē ideo, quia prophetabat venturum iuſtitiæ ſolem, quod illic ſapiētia pararet ſibi domum, & inde per virginem ſuū prædeſtinaret exortum. Volebat ergo cognoſcendorum iam myſteriorum lumen accipere. Sicut enim ſole mundus, ita ſplendore ſapientiæ tota mens illuminabitur. Meritóque poſuit contra Orientem Bethel. Domus enim dei dicitur Bethleem, in qua natus eſt Chriſtus. Vnde ait per Prophetam de⁹:
Michæ.5 Et tu Bethleem non es minima inter principes Iuda ex te enim exiet princeps, qui regat populum meum. Non D dixit contra Bethleem, ſed tabernaculum ipſum Bethleem appellauit. Eccleſia enim iuſtorum eſt tabernaculum. Iam illa quis non miretur myſteria, quod Bethleem iuxta mare Galileæ eſt ab Oriente? Etenim anima quæ meretur templum dei appellari, vel eccleſia, tunditur ſecularium curarum fluctibus, ſed non ſubruitur: cæditur, ſed non labefactatur, commotiones fluctuum & inſurrectiones paſsionū corporaliū facilis premere ac mitigare. Spectat aliorū naufragia ipſa immunis & exors periculi, parata ſemper vt illuceſcat ſibi Chriſtꝰ, atque illuminatione iucunditatem acquirat ſibi. Sicut enim oculi paſcūtur primo diei lumine ita etiā, mēs noſtra alitur inuentis ſapiētiæ, & quibuſdā eius raduis videtur ſplendeſcere. Viſibilis enim ſolis radiis terræ vaporantur, inuiſibiles autē radii cordis noſtri penetrant interiores receſsus. Iterum ædificauit aram, & inuocauit in nomine domini. Proceſsus fidei in domini inuocatione ſignificauit. Hoc adiecit ſuperioribus.

De abitu Abrahę, & demoratione in deſerto, deſcenſuq; in Aegyptum. Quod etiam mens tunc probetur ac tentetur quando eſt in deſerto. Quid præterea ſignificet quod Abrahā deſcendens in Aegyptum, dixit Saræ ne ſe vxorē ſed ſororem eius appellaret. Quid etiā increpatio Abrahæ per regem Aegypti, vxoriſque reſtitutio, & abeundi licentia. Caput 1111.

ABIIT autem Abraham, & demoratus eſt in deſerto. Tunc probatur mens, quando in quodā deſerto eſt, vbi nulla cupiditatū laſciuia, nulla abundantia pecuniæ, nullus ſumptus luxuriæ. Vtinā in hoc deſerto eſse poſsim, deſtitutus ab oī incētiuo cupiditatū, dereliꝯ ab omni delinquendi ſtudio, expoliatus iactantia & tumore. Sed quia E
vel deus nos tētari patitur, vel tētator incurſat cū ſibi videtur in deſerto mens eſse quieta ab omni terrenarum voluptatū appetētia: in Aegyptū impellitur, vbi cōpungi poſsit. Stimulus enim mentis caro noſtra eſt, & paſsiones eius cōpūctiones ſunt noſtræ. Ipſa eſt Aegyptus noſtra, hoc eſt caro noſtra, ipſa eſt afflictio. In hanc deſcendit mens noſtra quando cogitat quæ carnalia ſunt. Tunc autē aſcendit quādo inuiſibilia deſiderat. Ideo & Abrahā dicitur deſcēdiſse in Aegyptū, vt affligeretur. Patitur hoc mens noſtra, interdū ſeparat ſe à corpore, ſecernit vt ſingulariter agat, incorporalibꝰ intēdere atque adhęrere cupiēs. Interdū ꝓpter colligationē animę & corporis inclinatur ad carnales voluptates, quibus infirma ſubiicitur, fortior nō tenetur. Afflictiōes igitur forti viro coronæ ſunt, inualido infirmitates ſunt. Vnde & ille nō timebat afflictiones, quibus ꝓbaretur merito, qui dicit: Nā & cū veniſsemus in Macedoniā, nullā requiem habuit caro noſtra, ſed in omnibus ſumus afflicti, foris pugnæ, intus timores. Sed vt deſcenderet in 2.Cor.7.
Aegyptū, fames coegit. Exoritur ſæua mētis fames, quādo appetentia carnis huius exundat, & expectatæ aquę F
ſaluti aduerſæ ſunt. Redigunt nos in anguſtias corporis, cum habendi cupiditas irrepit luxuriæ ſuauitate, & cordis iactātia tentātur omnes. Inflectitur etiam ſobrius animus, deſcēdit in Aegyptum, hoc eſt in afflictionem corporis. Sic tamen deſcendit, vt quaſi aduena ad tempus incolere, non quaſi ciuis poſsidere videatur. Iuſtus enim dixit: Aduena ſum in terra hac. Et alibi: Heu Pſal.118.
me quod incolatus meus prolongatus eſt. Deſcendens Pſal.119.
autem Abraham in Aegyptū, hoc eſt ad feros & barbaros mores, qui virtuti deferre neſcirent: ne nocerēt pet inuidiam, dixit Sarę ne ſe vxorem eius diceret, ſed ſororem eius appellaret. Et hinc grande virtutis myſterium cui cito inuidetur. Et ideo vt inuidiam reprimat, humiliorem ſe pręſtare debet. Non ſibi principatum ſuper omnes vendicet, nō ſibi ſoli ſapientiā prępipuam arro-

G get. Hęc eſt quã ſibi Salomon vxorem acquiſiuit. Vxor enim præcipue eſt viro debita. Itaq; omnes cupiũt tali ſe copula dignos videri, vt doleãt aliquẽ ſibi præferri. Quis tanta ſolus potiatur pulchritudine? Soror autem quodam vel iure germanitatis, vel nomine pleriſq; ſociatur. Et ideo verũ amatorem ſuũ integrũ ab iniuria reſeruat. Vnde videntes eam Aegyptii, qui nõ poſſent diſcernere, nec virtutis formã cognoſcere, vulgari æſtimantes iudicio, induxerunt ad tyrannũ, hoc eſt ad mentem ſuperbam, quæ pondus ſapientiæ non ſuſtinuit, & ideo afflicta eſt. Etenim cum animam improbam virtutis intrauerit ſermo, redarguit eam culpæ, erroriſque pudore afficit, & plapſionis torquet dolore. Nãq; dum in quadam ſumus delinquẽdi libidine. nebulis quibuſdam inſipientiæ mens obducitur, & fumo quodam iniquitatis oculi eius caligantur, ne videat eorũ quæ cõcupiſcit deformitatem. Sed cum omnis nebula tranſierit, & ſapientiæ fulgor fulſerit, grauia tormenta exercẽtur in quodã male conſcii ſecretario. Itaq; grauior noſtra mens iudex eſt cõſcientiæ reatu, & iudicio pœnitentiæ. Quod ſi vel ægra per culpam, vel inualida per infirmitatem non potuerit ferre ac perpeti virtutis præſentiã, dimittit eam, atq; ſe relegat, ne patiatur eã volui in ſe, & adhærere cogitationibus ſuis. Et vt infirmiores oculi lucem refugiunt: ita mens inualida ſapientiæ fulgorem nõ ſuſtinet. Tales erãt Geraſeni, qui rogabãt vt tranſiret de finibus eorum dominus Ieſus. Deniq; & iſte rex Aegypti ait ad Abrahã? Quid hoc feciſti mihi? Quare nõ dixiſti mihi quia vxor tua eſt, ſed dixiſti quia ſoror tua eſt, & ſumpſeram mihi vxorẽ? Et nunc ecce mulier tua ante te, accipe, & recurre hinc. Intueamur animo in temperantẽ aliquem, qui intuitus caſtitatis gratiã, quodam captus eius decore ſequendã putet. Deinde pediſſequas eius neſciens quibus colligata incedit, & ſtipata aduenit, ſobrietatẽ ſcilicet, modeſtiam ac verecũdiam, parſimoniã cibi, fugam laſciuiæ, procacitatis, petulantiæ, cautionẽ fœmineam, ſolicitam cuſtodiam, ſubito aut ebrietatis ſuccẽſus calore, aut ipſius carnis æſtu, ad occurſus formæ decentioris nequaq̃ ſe teneat, nec legi carnis repugnet: nónne dicit: Putaui rem faciliorem, caſtimoniã ſequi: ſupra humeros meos, ſupra vires meas eſt. Rarus cui iſta iungatur. Vale caſtitas, recede recede de finibus ſenſuũ meorũ. Recurre cito eò vnde huc veniſti, nõ ſuſtineo præſentiam tuam. Affligor grauibus quæſtionibus, dum tenendã te arbitror, quã tenere non poſſum. Cõuerſus deinde ad aliquẽ monitorẽ ſui, qui ſtuduerit in eius mentẽ inducere aſſuetudinẽ caſtimoniæ, allegãs nõ arduam fore, nec impoſsibilem, ſed pluribus ſociã, finitimã ſtudioſis, conuenientẽ voluntariis: Quid hoc, inquit, feciſti mihi? Quare non dixiſti mihi quia vxor tua eſt? Hoc eſt, quæ non perfunctorie, ſed legitimo teneatur coniugio, ſecũ maximam vehat dotem, quæ inuehat grauia onera matrimonii, & duræ fœnus coniunctionis. Sed dixiſti ſororem, nullis aſtrictam legibus, & naturæ ſociam, non iure aliquo dotalis cenſus ſuperbam ac potentẽ. Itaq; imprudens onerũ eius copulandam eam mihi & tenẽdam putaueram. Sed intellexi quòd pondus ſit in ea & ſarcina. Ecce mulierem tuã, id eſt, ecce perſuaſio tua ante te, accipe, & recurre. Nolo ante me ſit, nolo in meis cogitationibus. Tollete hinc cum tuis cõſiliis, cum tua admonitione, cito tolle, cito recurre, moras tuas non fero, afflictiones ſunt mihi. Satis eſt quòd ante deceptus ſum. Et miſit alumnos ſuos quib9 vagatur plerũq; mens intẽperantior, voluẽs animo cogitationes luxuriæ, ambitionis, auaritiæ, & diuerſas illecebras offerens, vt eliminarent ac longe propellerent caſtimoniam, ne recurſum faceret in eos fines quib9 fuerat expulſa, quo ſecura iã & arbitrii ſerioris libera, in peccatis ſuis redargui non formidaret.

Matth. 8.

H

I

Diſceſsus Abrahæ de Aegypto cum vxore ſua Sara quid ſignificet. Quid etiam quòd eo inducitur rediiſſe K vnde in Aegyptum deſcenderat. Cur præterea diuitias eius ſcriptura expreſserit. Et vtrum Loth quoq; nepos eius diues fuerit.

Caput v.

DISCESSIT itaq; Abraham inde habens ſecum vxorem ſuam Saram, hoc eſt, principalem, nõ ſeruientem. Ideo & dicitur illi: Audi Saram vxorem tuam. Quæ enim ſeruitio delictorum ſe exuit, principatum habet, non ſeruitium. Mens ergo validior principalem virtutem ſecũ habet, hoc eſt, imperitantem corporis ſenſibus, non obedientem. Quæ de Aegypto ſecum omnia retulit, nihil ibi diſciplinarũ ſuarum amiſit. Non colorata eſt intemperantia, inſolentia flagitiorum, immodeſtia, non expoliata eſt amictu ſedulæ ſobrietatis, non exuta veſtimento pudoris. Erat diues valde, vtpote cui nihil bonorum deerat, qui non alieni erat appetens, qui nullius indigebat quòd ſuum dici vellet. Hoc eſt enim eſse diuitem, quòd ſatis voluntati ſit. Menſuram enim frugalitas habet, tenſus non habet, cuius modus in arbitrio quærentis eſt. Erat enim diues pecoribus, argento, & auro. Quid ſibi hoc vult? Non mihi videntur in homine iuſto ſeculares diuitiæ laudari. Vnde in pecoribus corporales ſenſus intelligo, quia & ipſi irrationabiles ſunt. In argento ſermonem, in auro mentem. Merito diues erat Abraham, quia regebat ſenſus irrationabiles. Deniq; & domuit & manſuetos fecit, vt fierent rationabiles. Habebat ſermonem fidei calore ſplendidum, purgatum ſpiritalis gratia diſciplinæ, habebat mentem plenam prudentiæ. Et ideo auro cõparatur mens bona, quia ſicut cæteris præſtat metallis: ita mẽs bona in homine cęteris potior eſt humanæ ſubſtantiæ portionibus. In tribus igitur cẽſus ſapientis, in ſenſu, in ſermone, mente, gradus quidam per ordinẽ factus: ſicut etiam in Apoſtolo legimus: Manet autem ſpes, fides, charitas: tria hæc: maior autem his eſt charitas. Et mens igitur maior eſt, quia ipſa eſt quæ molit ſpiritale frumentum, vt purgationem ſenſuum ſermonumq; proferat. Seruatur vbiq; perſona ſapientis viri. Denique eò inducitur rediſſe Abraham, hoc eſt in Bethel, vnde in Aegyptum deſcenderat, vt agnoſcamus quòd etiã iuſti in domo dei poſiti, & verbo dei intenti tentantur quidem ſecularibus afflictionibus, ſed non alienantur à domo dei, & à cuſtodia præceptorum cæleſtium. Si vis contentus eſse finibus, non extolli diuitiarum copiis, & rebus ſecundum gratiam voluptatũ fluentibus, hoc ſcias eſse mentis optimæ, meditari ſemper principium & finem, eò procedere, & inde egredi, hoc eſt, bonũ. Bonum autem ſapientia eſt. Nemo enim bonus niſi vnus deus. Ab eo ꝓcedimus, creati ꝓ ipſum. Ad eũ reuertimur, quia cũ Chriſto eſse multo melius. Et vt ſcias quia bonũ eſt congruere principiũ & finem, M ipſe ait bonus Ieſus: Ego ſum α & ω, principium, & finis. Mens igitur noſtra cũ ipſo ſemper ſit: ab eius tẽplo, ab eius verbo nunq̃ recedat. Semper in lectione ſcriptu rarũ ſit, meditationibus, orationibus, vt ſermo eius qui eſt, ſemper operetur in nobis, & vt quotidie procedentes in eccleſiam, vel domeſticis incubantes orationib9, ab ipſo incipiamus, & in ipſo finiamus. Ita totus hic vitæ noſtræ dies, & curſus diei, ab ſe ſumat principium, & in ſe deſinat. Sicut enim à principio vitæ credere & imitari ſalus eſt: ita perſeuerantia vſq; in finem neceſſaria eſt. Eſt autem mentis optimæ diligentia, vt verbo dei intenta nihil faciat irrationabile vnde triſtitiam ſubeat, vt iugiter actuum ſuorum bene conſcia, lætitiam bonæ ſeruet conſcientię. Quòd enim bonum, hoc ſine timore & ſine triſtitia eſt, id eſt, ſecuritatis & gratiæ plenum. Poſſeſsio enim iuſti grata eſt deo, inſipientium autem nullus gradus. Ideo Eſaias appropinquante bono ait: Fugiet dolor, & triſtitia, & gemitus. Ioannes quoque in Apocalypſi, Et ille, inquit, deus cum illis

L

1. Cor. 13.

Mar. 10.

Apoc. 1.

Eſa. 35.

Apoc. 21.

A erit,& delebit omnem lachrymam de oculis eorum, & mors nō erit amplius,neq; luctus,neq; clamor,neq; dolor vlterius.In resurrectione enim iustorū lætitia iugis erit & gratia,cum illud bonū cœperit esse cū suis,quando requiescent in sinu Abrahæ,positi in eius tabernaculo,quod inter domū vel sermonē dei & gratiam fixum est:significans innocētiam fideliū agere gratias authori suo,qui non habent vnde eos pœniteat in hoc mundo fuisse.Factis itaque simplicibus Abrahæ magnarū institutionū documenta explicantur.Merito diues, qui etiā disputationes philosophorū diuites facit, qui de eius actu præcepta formarent sua.Eius ergo diuitias Scriptura expreſserat,supererat cognoscere vtrumnam Loth quoq; nepos eius,& ipse, vtpote eiusdem successionis, diues fuerit.Sed scriptura eum pecoris tantū abundantem asserit.Denique sic habet:Et Loth qui ambulabat cum Abrahā,erant oues & boues,& tabernacula. Non habebat argentū,quia nondum iustus. Etenim argentum ignitum lingua iusti.Non habebat aurū, quod habebat ille qui vidit Christi posteriora, de quo scriptū est:Et posteriora eius in specie auri. Vidit illum Abraham,sicut testatus est dominus dicens: Abraham diem meum vidit,& gauisus est. Et ideo auri speciem habere meruit & possidere.

Psal.62.
Ioan.8.

Qua ratione scriptum sit: Et Loth qui ambulabat cum Abraham.Cur etiam dictū sit quod non capiebat eos terra.Qui præterea sint pastores, & quorū animantium.Quæ rixa inter pastores Abrahæ,& inter pastores Loth, & quomodo illam sedare curauerit Abraham. Quanta quoq; premiserit ne Loth discedere cogeretur.
B De insolentia denique ipsius Loth,& electionis nesciētia.Et quid nos eligere debeamus. Cap. VI.

ILLVD quoq; nequaq; prætereundū nunc arbitror, quod videtur etiam doctiores mouisse, qua ratione sit scriptum: Et Loth qui ambulabat cum Abraham, quasi alter Loth qui non ambulabat cum eo secundum quod accepimus. Et putant plerique non solui quæstionem. Ergo vt illis satisfaciamus,& à regula scripturæ non recedamus, vnā personam dicimus,duo negocia, quòd in vno eodemq; viro duæ res significātur.numero vnus, nomine duplex. Declinatio enim dicitur Loth,sicut habet latina interpretatio.Declinat autem quisque ad bonum aut ad malum. Cum ergo Loth declinaret malum.hoc est, errorem,flagitium,crimen,iungebatur patruo. Cum declinaret bonum,hoc est,iustum,innocentē,sanctum, religiosum,sociabatur flagitio. Bene ergo dixit: Et Loth qui ambulabat cum Abrahā, quia adhuc non elegerat Sodomam,nō habitabat cum flagitiorum authoribus. Postea enim cœpit habitare cū Sodomis. Ideóq; quasi à seipso mutatus velut alter accipitur,non solū à iusto viro,sed à seipso descisens.Deniq; quia studio iam deflecti cœperat à patruo, non capiebat eos terra. Nulla enim spatia possunt satis esse discordib9. Quietis & pacificis etiā angusta abundant, dissonis moribus etiam spatiosa artantur.Et quia à principio dixi mentem hic formari hominis,quæ à principio perfecta fuerat, sed p incrementa & gradus quosdam proficit, ideo ait: Non capit eos terra,hoc est, vna anima motus diuersos non recipiebat naturaliter sibi repugnantes. Potest tamen fieri vt interdū nō omnia in vno eodémq; perfecta sint: possit tamē aliqua vitia sua operire, vel motus suos tēperare,aut si plura bona sint quibus pauciora vitia operiat, aut repētinam commotionem consilio maturiore flectat.Verum si ex vtraque plura concurrāt dissona ac repugnantia, habitatio discrepantiū virtutū ac passionum in vna anima soluatur necesse est. Figurate ergo animā secundū philosophos terram appellauit. Nā & Salomon ait: Tanq; agricultura homo imprudens. quæ si fœcunda sit opimis segetum fructibus, absc̄odere po- D
test spinas.Sin vero spinæ cōcurrant aristis secandi nulla est copia. Qui igitur pastores sint,& quorū animantium,& quæ rixa inter pastores Abrahæ & inter pastores Loth,cōsideremus.Pastores sunt magistri gregum, vel diligentes & sobrii,nō sinentes agrorū culta obteri pedis vestigio,atq; aduri sentibus, vel negligētes & remissi,& qui nō reuocent pecus suū, quo hærbosa & nō fructuosa pascatur,sed libere vagari per varios agri fructus sinant. Istorū ergo pastorū solers custodia necessaria est,ne forte adscribatur diligētib9 quod euertit negligentium incuria.Sed quia non sermo de visibilibus, ideo cuius pecoris pastores sint, considerabimus. Pastores hos definire possumus.Pastores,inquit,iumentorū. Iumenta autem sensus corporis irrationabiles significari accepimus. Qui sunt ergo pastores sensuum, nisi præceptores,& quasi quidā rectores gregum, duces eorum,vel monitores alicuius sermonis, vel mentis nostræ cogitationes? Qui si pastoralis disciplinæ gnari & tenaces sunt,non permittunt longius sensuum gregem vagari,& inutilib9 ac noxiis inhærere pabulis,sed prouido doctore reuocant, & frenos rationis admouent, atque obsistunt renitentibus. Mali autem præceptores vel inutilis disceptationis permittūt eos impetu suo ferri,& in præruptum ac periculum ruere,& culta obterere,fructuosa depasci,vt si qui sunt in eadem anima virtutum huiuscemodi fructus, eos quoq; dissipent. Hinc ergo cogitationum nostrarum discordia: cū caro repugnat aduersus spiritum,& spiritus aduersus carnē,non E
mediocris pugna est:quādo ipse Apostolus vas electionis dominicæ dicit:Video legem carnis meæ repugnantem legi mentis meę,& captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.Sedare hanc pugnam ipse nequiuerat, & ideo ad Christū refugit,dicens: Infelix ego homo,quis me liberabit de corpore mortis huius?Hoc est,ne delectationi carnis adhæream. Quis igitur est qui his me soluat vinculis,& liberū faciat, sensusque ad sobrietatem animę magis detorqueat,q̄ ad corporis temulentiam? Sed quia inter homines tantum non potuit rectorem inuenire,conuersus ad deum,Gratia, inquit,dei per Iesum Christum dominum.Si fortior non commisit virib9 quo corpus mortis euaderet, sed auxiliū quęsiuit à Christo:quid nos facere oportet infirmiores?Hāc pugnam grauē esse cognouit Abrahā, & ideo in principio cauendam putauit. Sapiēti enim pacis est studium, F
imprudenti amica iurgia. Non sit,inquit, rixa inter me & inter te,& inter pastores meos & pastores tuos, quia homines nos fratres sumus.Patruum legimus Abrahā, & Loth eius nepotem:quomodo eum fratrem appellabat? Sed aduerte quia causas cōcordiæ sapiens adhibet. Vnde præmisit, homines sumus. Omnes autem homines vnius naturæ partus sunt iuxta eius concepti viscera,& vno foti atque effusi vtero. Vnde nobis iure quodam germanitatis velut fratres connectimur,ab vno patre conditi,& vna matre tanquam fratres vterini editi. Et ideo cū simus rationabilis naturæ soboles, tanq̄ vterini nos diligere debemus amore mutuo, nō impugnare ac persequi.Multo autem verius ad vnam animā refertur,cuius rationabile cognatos habet,vt supra diximus,sensus irrationabiles:quod autem rationabile, virtutum habet copulam. Vnde fraterna quadam sibi copulantur necessitudine vitia virtutésque hominis,quia illa carnalis,istæ rationabilis animæ sunt. Caro autem atq; anima velut quadā lege sociātur cōiugii, ex quibus homo cōstat.Homo igitur velut portiones suas fœderare debet,atq; ad pacē cogere. Sed quia nemo erat tantus qui carnem vinceret,ideo venit pax nostra,qui fecit vtraq; vnum,& medium parietem macerię soluens,inimicitias in carne sua legem mandatorum edictis euacuans,vt duos conderet in semetipso, in vno nouo homine faciens pacem,vt reconciliaret vtrosq; in vno cor Ephe.2.

G pore deo,per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo. Recte igitur ſe vt hominẽ infelicem dixit Apoſtolus,qui tantum bellum intra ſe pateretur,quòd nõ poſſit reſtinguere. Deniq; cũ de vna portiũcula paſsionũ, Prouer.16 hoc eſt iracundia diceret Salomon:Melior eſt,inquit,ſapiens forti. Qui autem iracundiam cõtinet, melior eſt q̃ qui vrbẽ capit. Beatus igitur qui hoc bellũ euaſerit, etiam nõ aduena nec peregrinus, ſed ciuis ſanctorum, & domeſticus dei,quẽ in terra poſitũ terrena non quatiant. Hunc affectũ ſeruare cupiebat Abraham. Itaque vt vir pacificus ait, primo: Non ſit rixa inter me & te. Inde ait:Et inter paſtores meos, & paſtores tuos. Tertium poſuit:Ecce,inquit,tota terra ante te, hoc eſt,ſi nõ poteſt cõuenire,cedo omnibus, totũ cape ſi de loco aut poſſeſsione diſsenſio eſt. Quod ſi moribus nõ cõuenit, diſcede à me. Quanta autẽ præmiſit ne cogeretur diſcedere? Sed etiã hoc virtutis ac diſciplinæ eſt. Dixit enim ante nos vir ex philoſophiæ perfectus diſciplina, quatuor hæc bono viro ineſse, Vt elaboret primum vt omnes amicos faciat. Secundũ, vt ſi non poteſt amicos facere,certe nec inimicos. Tertium,vt ſi nec iſtud ſuppetit,ex ſententia diſcedat. Quartũ,ſi quis cedentẽ perſequitur, vindicet ſe vt poteſt. Sed illa tria ſuperiora in Abrahæ nõ ſermonibus nudis,ſed veris operib⁹ agnoſcimus. Quartum autẽ non ita eſt,quando etiã circa cedentem ſeruauit affectũ parentis, vt cum non ſolũ non perſequeretur,ſed etiã captũ erueret ac liberaret. Deniq; Apoſtolus cum tria illa doceat, quartum præceptis Rom.12. ſuis ſoluit quòd addiderat philoſophia. Ait enim cum pacificũ populum dei informare vellet: Si fieri poteſt, H quod ex vobis eſt,cũ omnibus hominibus pacẽ habentes. Deinde ſi hoc non poteſt, certe nec diſcordias nec inimicitias moueat. Ideo addidit: Non vos vindicantes chariſsimi. In quo & tertium illud excluditur, vt vindicare nos nequaq̃ velimus. Sed date locum iræ. Habes & quartum,vt diſcedas magis,& vindictam deo cõmittas,q̃ tibi exigas, tanq̃ & hoc ſecundũ legem magis dictum voluit videri. Nam ſecundũ Euangeliũ ſupra habes:Benedicite eos qui vos perſequuntur. Habemus hęc 2.Tim.1. præcepta ad Timotheum in ſecunda epiſtola. Propter quam cauſam,inquit,admoneo te vt reſuſcites gratiam dei,quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum. Non enim dedit nobis deus ſpiritum timoris, ſed virtu 2.Tim.2. tis,& dilectionis,& ſobrietatis. Et iterum: Tu autem fili chariſsime fortitudinẽ cape in gratia. Habes ergo primæ præceptũ ſententiæ,vt erga omnes gratiã locet:deinde ſi nõ poteſt præceptis ſuis omnes acquirere, caueat ne verbis aliquos exaſperet,hoc eſt,ne inimicos faciat. Vnde ait infra:Hoc commoneo teſtificans coram deo: Noli verbis contendere,nihil vtile niſi ad ſubuerſionẽ I audientiũ. Seruum autẽ domini nõ oportet litigare,ſed manſuetũ eſse ad omnes. Pulchre poſt pauca ſubiecit, & cauſam præſtitit,quam Philoſophia non vidit. Cum modeſtia,inquit,docentem qui reſiſtunt, nequãdo deus det illis pœnitentiã ad cognoſcendam veritatẽ. Ad tertium quoq; illud,vt diſcedamus ab eis cum quibus nobis conuenire non poteſt, habes additum, cum præcepit vt loquatur quæ decent ſanam doctrinã, deinde pugnas legis declinet: hoc eſt, primum gratiam ſeminet, deinde nullum litigando auertat:tertium eſt vt hæreticum hominẽ poſt vnam correptionẽ deuitet,quia ſubAd Titũ 2. uerſus eſt qui huiuſmodi eſt,& delinquit, cum ſit à ſemetipſo damnatus. Quàm argute ſuo iudicio dãnatũ, noſtræ vltioni ſubtrahit,quaſi indignum in quẽ vindiPſal.17. cetur. Dauid autem euidenter ſtudiũ vindictæ amouet dicens:Si reddidi retribuentibus mihi mala. Ergo mẽs viri ſapientis,eiuſdem animæ vel lapſus vel irrationabiles motus ſtudet corrigere,ſibiq; coniungere. Poteſt enim fieri vt quæ interdum diſplicent, emendentur cum gratia, Effuſio patrimonii ſui recidatur, habet liberalitatem ſine diſpendio. Verecundia interdum remiſſior eſt:ſi cõfirmetur,habet & pudoris gratiã,& propoſiti cõſtantiam. Commotio ſi temperetur,indignationis horrorem deponit,aſsumit laudẽ vigoris. Quod ſi emẽdare non poteſt,non exaſperet. Intemperantia reprehendit ardorẽ libidinis,quã coniugio coerceat:ne dum quæritur cõtinentia,obrepat impudicitia. Ideoq; bonorum magiſter:Dico,inquit,non nuptis & viduis, bonũ eſt illis ſi ſic maneant,ſicut & ego. Quod ſi ſe nõ contiI Cor.7. nent,nubant. Melius eſt enim nubere q̃ vri. Sunt aliquæ mulieres immaturæ deſtitutæ maritorum obitu, & ſe continere nequeunt. Volo,inquit,iuniores nubere, filios procreare,matresfamilias eſse,nullam occaſionem 1.Tim.5 dare aduerſario. Quòd ſi aliquas deliciæ delectẽt, & luxuriari in Chriſto volunt,viduitatis affectantes gloriã, germanitatẽ autem non cuſtodientes, eas deuitandas iudicat:vt habes ſcriptum:Adoleſcentiores viduas deui- Ibidem. ta. Recte igitur Abraham cum bona venia voluit nepotem dimittere,quem deflectẽtem à ſe tenere nõ poterat. Sic & mens bona à præcipiti & diuerſo rationabiliũ lapſu ſecernat ſe ac ſeparet. Si tu,inquit, in ſiniſtrã, ego in dexteram:vel ſi tu in dexteram, ego in ſiniſtram: hoc eſt,quæ tibi in dextera ſunt,mihi in ſiniſtra ſunt: & quæ tibi in ſiniſtra, mihi in dextera ſunt. Viro enim imprudenti in dextera ſunt quæ ſunt corporis, ea præfert, ea conſtituit in meliorem partem, diuitias quoque & honores præponit. At vero immortalitatis adipiſcẽdæ gratiam in ſiniſtram habet, quæ ſapienti ad dexteram eſt. Prou. Longitudo enim vitæ in dextera eius. Omnéſque animæ virtutes inſipiens vir in ſiniſtram eiicit. Prudens autem vir has ſibi ad dexteram locat:quæ autem corporis, in ſiniſtram. Et leuauit,inquit,Loth oculos,& aſpexit omnem regionem Iordanis. Deflectentibus à vero, amica L iactantia eſt. Denique vt Abraham humilius, qui electionem obtulit: ita Loth inſolentius, qui electionem vſurpauit. Virtus ſe humiliat, extollit autem ſe iniquitas: qui ſe debuit committere maturiori,vt eſset tutior. Denique eligere neſciuit. Nam primo leuauit oculos, & reſpexit regionem, hoc eſt illam rem quæ non erat prima ordine,ſed tertia,hoc eſt nouiſsima. Prima ſunt enim quæ ſunt animæ bona,Secunda quæ corporis,id eſt ſalus,virtus,pulchritudo,formæ gratia. Tertia ſunt quæ accidunt, hoc eſt, diuitiæ, poteſtates,patria,amici, gloria. Regio igitur tertio loco ponitur. Eſt enim reſhabitationis. Vidit igitur regionem quæ irrigabatur priuſquam euerteret deus Sodomam & Gomorram, ſicut paradiſus dei, & terra Aegypti, vſque dum venias Zothopa. In quo niſi diligenter intendis,nunquid in eo erraſse eum dicere potes,quòd elegit fluenta Iordanis, & ea quæ irrigabantur ſicut paradiſus dei? Non vtique ſecundum literam. Sed cum Iordanis deſcenſio dicitur, deſcendit qui deſeruit virtutis conſortium, & ſpeciem elegit,non veritatem. Paradiſus enim perfectæ beatitudinis amœnitas, vel animæ fructuoſa fundamenta, in qua ſapientiæ ſint,iuſtitiæ, cęterarũq; virtutũ plantaria. Terra autem Aegypti corporalẽ ſubſtantiã ſignificat, cuius plantaria ſunt ſenſus & paſsiones corporis. Sicut enim vireta virtutum fontẽ habent Chriſtum, & ſpiritalis vbertatẽ gratiæ,quo exuberent: ita intemperantia M fons quidam eſt paſsionum corporalium, quo aluntur ſuperflua. Pulchre autẽ ait ſcriptura: Elegit ſibi Loth, hoc eſt,declinatio,quia poſuit deus ante nos bonum & malum,vt vnuſquiſque eligat quòd velit. Non eligam⁹ ergo quòd ſpecie videtur iucundius, ſed quòd veritate præſtet,ne cum ſit nobis tributa optio vt ſequamur potiora,leuemus oculos inflexi falſo amœnitatis decore, veritatem autẽ naturæ velut deflexis obtutibus obumbremus. Quòd autẽ homines in Sodomis ſæui erant, & peccatores in conſpectu domini valde, non mediocris eſt hic œconomia,vt aduertas mitem deũ graui peccatorũ moueri acerbitate ad vlciſcẽdũ,nec merito potuiſſe exorare Abraham Sodomitanis veniam, quia ſupra

A modũ flagitioſi erãt. Pleriq; ſunt quo nequiores,eo tectiores,qui hominũ ſubterfugiũt indaginẽ, vbi res ſine arbitrio gerũtur,vt falſo teſtimonio iuſtus circũueniatur.Manet autẽ ante deũ iuſtus etiam ſi condẽnetur ab hominibus,quia deus non iudiciorum exitus, nec cum intextis nequitiæ commẽtis negocia,ſed nudam ſpectat negociorum naturã. In examine autem hominum falſæ opinionis error plerumq; obducit vim veritatis. Manebat autẽ apud deũ Suſanna pudica valde,etiã cum dãnaretur adulterio:quia deus nõ aſsertioribus falſorũ, facti examinabit fidẽ,ſed intimæ cõſciẽtiã mẽtis iterrogabit.

Quomodo ex locutione domini ad Abrahã,& oſtẽſæ ſibi terræ promiſsione doceamur quantum mens ſu perfluis portionibus & irrationabilibus exhauſtis proficiat. Quemadmodum etiam inſtruamur ex triumpho quatuor regum contra quinq;,quantum vitia vitiis adiuncta noceant. Caput VII.

SEQVITVR locus quo euidenter docemur quantum mens ſuperfluis portionibus & irrationabilibus exhauſtis ꝓficiat, & quãtum vitia vitiis adiuncta mali afferãt,Non enim ocioſe ſcriptura poſuit:Et dixit deꝰ ad Abrahã poſtq; receſsit Loth ab illo,Reſpice oculis,& vide à loco in quo nũc tu es,ad Aphricũ,& Aquilonẽ,& Orientẽ,& mare:quia omnẽ terrã quã tu vides,tibi dabo eam,& ſemini tuo inæternum. Hinc tanq; à fonte hauſerunt.Stoici philiſophi dogmatis ſententiam, omnia ſapientis eſse.Oriens enim & occidẽs,ſeptentriõ & meridies,portiones ſunt vniuerſitatis.His enim totꝰ mun-
B dus includitur. Hæc cum ꝓmiſit deꝰ daturũ ſe Abrahę, quid aliud declarat niſi ſapienti & fideli præſto omnia, deeſse nihil? Vnde & Salomon in Prouerbiis ait: Eius qui fidelis ſit,totus mũdus diuitiarũ. Quanto prior Salomon quam Zenon Stoicorũ magiſter,atq; author ſectæ ipſius? Quanto prior q̃ ipſe pater philoſophiæ. Plato,vel eius inuentor nominis Pythagoras? Quis autem fidelis niſi ſapiens? Stultus enim ſicut luna immutatur: ſapiens autẽ immobilis fide permanet. Sed forte dicas: Quomodo ſapientis totus mũdus? Quoniam ipſa natura dat illi ſortẽ omnium,etiã ſi ipſe nihil poſsideat. Domina eſt poſſeſsor ſapiẽtia, quæ ſua putat naturę munera,quoniam in vſum hominũ data ſunt,nec vllis indiget,etiã ſi deſint ei ad victũ neceſsaria.Namq; ſi muſi-
C cus organa,aut medicus medicamẽta,aut naucleꝰ quæ ad nauis inſtrumentũ neceſsaria ſunt, etiã ſi quãdo non habeat,habet tamen eoipſo quo poſsit his vti, etiã ſi ad tempus vſus eorum nõ ſuppetat: quanto magis ſapiens ſuum iudicat quicquid naturæ eſt,qui viuit ſecundũ naturã.Non enim amittit ius ſuũ,qui meminit ſe ad imaginem dei factum,& ad homines à deo dictum:Creſcite & multiplicamini,& replete terrã,& dominamini in eam, & imperate piſcibus maris,& volatilibus cæli,& omnibus pecoribus,& omni terræ,& omnibus quæ repũt ſuper terram.Et nouit quia ſapientia omnium mater eſt, & ipſa orbem terrarum poſsidet. Denique Salomõ qui
Sapien. 7. ſapientiã popoſcit & accepit à domino deo noſtro: Ipſe mihi,inquit,dedit horũ quæ ſunt ſcientiã verã, vt ſciam diſpoſitionẽ orbis terrarum, & virtutẽ elementorum, initium & conſummationem & medietatem omnium rerũ,& diuiſiones tẽporum,& anni curſus,& ſtellarum diſpoſitiones,naturas animalium,& iras beſtiarũ, vim ventorum,& cogitationes hominum, differentias herbarum,& virtutes radicum,& quæcũq; ſunt abſcondita & improuiſa.Sed hæc nulli niſi perfecto ſuppetũt. Denicq; Abrahã quandiu adhęrebat ei Loth,hoc eſt deflexio morum,ſortẽ horum non acceperat. Vbi vero deflexionis ambiguo atq; anfractu abſoluto rectas virtutum ſemitas continuis animæ ſuæ greſsibus cœpit carpere:in omnẽ terram poſſeſor mittitur, atq; dicitur ei: Surge & perambula terrã in longitudine, quia tibi dabo eam,& ſemini tuo in æternum.Ergo qui ſapientiam meruerit,& non fuerit ancillę filius, nõ peccati ſeruus, D non ſucceſsioni carnis obnoxius,ſed liber, id eſt Saræ illius non ſeruientis,ſed principãtis,bonæ ſtirpis,bonæ indolis, perfectæ titulo virtutis, hæreditatem acquiret vniuerſitatis.Dicitur ergo Abrahæ:Surge.Non corporalem aſsertionem ſignificat,ſed ſpiritalẽ,hoc eſt, Surge qui dormis,ſurge à terrenis,ſurge à corporalibus, re Epheſ.5. linque terrena,cælũ aſpice:& exurge à mortuis,hoc eſt ab operibus vanis,& diſputationibus Chaldæorum. Intuere mundũ,intuere etiam illum qui poteſt totum donare mundũ.In poſſeſsionẽ,inquit,tibi dabo mũdum, quem deum ante credebas.Perambula terrã in longitudinem & latitudinem eius. Vtique intra momentum terrã iſtam Perſarũ incluſam imperiis, ab Indiæ quoq; littorib9,ad Herculis,vt aiunt,columnas,vel Britanniæ extrema confinia nõ potuit perãbulare. Et potuit quaſi indeuotus videri,qui cæleſti oracuło non obediſset, ſi obeundæ huius terræ mandatum accepiſset. Sed cum ſit eius deuotio probata,quia ad quærcum tantũmodo. Mambre tranſtulerat tabernaculũ,vtiq; terram,hoc eſt virtutem poſsumus perfectã intelligere,quæ bonos fructus daret,& fœcundas inuentiones,cogitationũq; primitias,meritorũ vindemiã,frumẽto,vino & oleo repleret interiorem domum,terram reſurrectionis quam ꝓmiſit patribus noſtris fluentem lac & mel,ſuauitate vitæ,iucunditatis gratiam,ſplendorẽ gloriæ, cuius hæres primus factus eſt primogenitus à mortuis dei filius Ieſus Chriſtus.Et ideo nõ ſeminibus dixit,ſed ſemini, vt E declararet illum qui hanc hæreditatem humano generi primus acquireret. Cognouimus bonæ mentis profectum,qui à vitio lubricæ deflexionis exurgens, quæſiuit ſtatum primum ſapientiæ,hæreditatẽ iuſtitiæ. Quantum autem noceant leuitati vitia adiuncta,docet ſequẽtium ſeries lectionũ.Nam illi quatuor reges de quinque regibus triũphauerant,& adduxerunt equitatum Sodomorũ totũ:cœperũt etiam Loth filiũ fratris Abrahæ, & diſceſserunt. Quinque reges,quinque ſenſus corproris noſtri ſunt,viſus,odoratꝰ,guſtus,tactus,auditus. Quatuor reges,illecebræ corpales atque mũdane ſunt,quoniam & caro hominis vt mũdus quatuor cõſtat elementis. Merito reges dicũtur,quia habet ſuum culpa dominatum,habet regnũ grande.Vnde Apoſtolus ait: Non Roma. 6. regnet peccatũ in veſtro mortali corpore.Senſus igitur F noſtri facile delectationibus ſecularibꝰ ſe dedũt: & quadam eorũ poteſtate capiũtur.Corporales enim delectationes & illecebras huius ſeculi nõ vincit niſi mẽs quæ fuerit ſpiritalis,adhærens deo,& ſe totam à terrenis ſeparans.Deflexio omnis his capitur. Vnde Ioannes ait: Apoca. 8. Væ habitantibus in terra. Non vtique omnes homines cõprehẽdit qui tunc vitæ huius curſum cõficerẽt (ſunt enim & in terris poſiti quorũ cõuerſatio in cælis eſt)ſed eos quos terrenæ cõuerſatiõis affectus ac huius ſeculi vicerit gratia.Ergo nõ habitatores,ſed accolæ ſumus terræ huius.Accola enim tẽporalis diuerſorii ſpem gerit. Habitator autem ſpem omnẽ atque vſum ſuæ illic ſubſtantiæ locare videtur vbi habitãdum putauerit. Itaque qui eſt terræ accola,habitator cæli eſt:qui autẽ habitator terræ,poſſeſor eſt mortis.Numerauit Abraham trecentos decẽ & octo vernaculos ſuos vſque Coba, quæ eſt ad dextram Damaſci. Et numerus vitalis eſt.In ipſa enim vita,ſi credamus,in paſsiõe, in noĩe domini Ieſu: nam hæc eſt nominis interprætatio huius quod diximus Coba,id eſt,vita.Ipſa & dextera Damaſci pulchre eſse dicitur.Agni enim ad dexteram, hœdi ad ſiniſtrã. Scit exercitata mens quos ad pręlium conſummandum ſibi adhiberet,quibus armis inſtrueret,quibus ducat vexillis.Non aquilarum præfert imagines, nec dracones, ſed in cruce Chriſti & in Ieſu nomine ꝓgreditur ad p̃lium,hoc ſigno fortis,hoc vexillo fidelis. Merito ergo mens exercitata,quæ recipit veram ſapientiam iuſti viri. Iuſtitia autem ſolers correptionis eſt, ac arguendo

G reuocat peccatores,& ſtringit paſsionum impetus.Ideo dicit ſcriptura quia reuocauit omnem equitatū Sodomorū,hoc eſt,habenas tenuit,frena rationis impoſuit, reuocauit culpam,ſtrauit errorē.Equus enim ſtare neſcit,velox ad impetum,ceruicē exaltans ſuā,hinniēs ad libidinem. Quid tā ſimile peccati? Feruet enim primo culpa impetu,& omnē recti cogitationē præuenit, motūq; immaturo exilit,vt eā difficile ratio reuocare poſſit.Fertur in præceps,& aſcenſorem eius proiicit in mare,iſtud huius ſeculi ceruice tumida recuſans iugū cor rectiōis.Et ſpecialis quædam forma libidinis, quæ vocē mutet hominis,verba amātis corrumpit, ſuiſq; ſe prodat ſermonibus.Deniq; ad Iudam per Hieremiam dicit
Hiere. 13. dominus deus:Nunc videbitur ignominia tua, & adulterium tuum,& hinnitus,& alienatio fornicationis tuæ ſupra colles.Hūc iuſtus reduxit equitatū, mores quoq; declinantis conuertit,& ad ſe vocauit,vt imitatores ſui fierent qui deflexerāt, quia ſenſus noſtri ad diſciplinā mentis recurrunt.Subſtantiā quoq; recipit. Non patrimonium vtiq; ſignificat,ſed vitalē animæ ſubſtantiam, in qua ſit precioſus cenſus,non ſtipula,nō fœnū,in quo fidelis ſit alloquii ſplēdor,in qua noſtræ cēſus ſubſiſtat ſpei.Hæc eſt enim vera noſtra ſubſtantia,quæ eſt ſapiētiæ diues copiis, hic immortalis ſubſtantia,corporis autem vel accedentiū diurnus magis quā diuturnus vſus. Vnde quidam recte non putāt patrimonium dici ſubſtantiam.Non enim ſubſiſtimus in eo,cum & illis quibus deſit pecunia,vitæ tamen non deſit ſubſtantia.

Quemadmodum ex oblatione Melchiſedech admoneatur mens plena prudentiæ ac iuſtitiæ vt deuotior ſit erga dei cultum. Quodq; expeditione regis Sodomorū, vbi ſe viciſse putat,tentari ſe diſcat,& qualiter ex Abrahæ reſponſione contagium intemperantiæ declinare
H poſsit.Cur præterea poſt euentum belli mercedē domi nus ſpoponderit. Quid deniq; ſignificet quod Abrahæ cura poſteritatis fuit.Ac de myſtica interpretatione totius ſacrificii Abrahę. Caput. VIII.

DE Melch ſedech i tractatu morali plene diximus,in quo & myſteriū nequaquā prætеritū ac prætermiſsum eſt. Hoc loco aūt ſatis eſt illud admonere ſolū, quòd mens plena prudētiæ iuſtitiæq; deuotior ſit erga dei cultū,& decimas terræ gignentia in fructibus iuxta altiorē prudentiā in eo ſoluat,vt perfectionē omniū ſen ſuum atq; operum ſuorū deo deferat nihil ſibi arroget: quæ ſe regere non poteſt,diuino niſi fauore fulta ſit.Denique vbi ſe viciſse putat,tentatur atque arguitur. Hoc exprimit & docet lectio,quia ſemper aduerſum paſsiones corporis mens noſtra tanquā in excubiis debet prætendere.Quid enim eſt quod ait? Rex,inquit, Sodomorum exiuit obuiam Abrahæ,& dixit:Da mihi homines, equos autem ſume tibi:niſi quod poſt has mihi luxuriæ victorias,vis quædam libidinis poteſt rationabili menti
I ſubrepere,vt infundat ei irrationabiles paſsiones? Sed perfectę mētis eſt,nihil de terrenis,nihil de corporalib⁹ illecebris aſsumere,abſtinere à terrenis.Ideo Abraham dicit:Nihil ſumam ab omnibus tuis. Quaſi contagium declinat intemperātiæ, quaſi labem refugit corporaliū ſenſuum,delectationes mundi reiicit, quærens quæ ſupra mundū ſunt,hoc eſt extendere manus ad dominū. Manus operaria virtus eſt animæ.Hanc non ad terrenæ arboris pomum,ſed ad dominū extendit,Qui fecit, inquit,cælum & terrā,hoc eſt intelligibilē & viſibilē ſubſtantiam. Intelligibilis enim vſia cælum eſt, viſibilis vel ſenſibilis ſubſtantia terra eſt. Ergo ſignificat quod virtutem animæ ſuæ ad ſuperiora extendat,vt ex illa intelligibili ſubſtantia theoricæ vitæ induat altitudinem, ſpectans illa quæ non videntur,hoc eſt non terrena, nō corporalia,non preſentia,ſed incorporalia,æterna,cæleſtia.De iſta autē viſibili ſubſtantia operatorię atq; ciuilis diſciplinæ capeſset gratiam.Subtexuit his oraculum domini dicentis:Noli timere Abraham,ego protegam te,merces tua erit valde.Quæro cur poſt euentum belli,ſpondendæ mercedis locus nūc erat. Minus enim mirabile faceret,ſi ſecutus promiſsum dei eſset hoſtem adorſus.Victoriæ ſecurus proceſserat ad triūphū, magis inuitatus q̄ promptus ad gloriam,vel ad vlciſcendū pietatis dolorē paratus. Propoſitū piæ mentis mercedē non expetit,ſed pro mercede habet boni facti conſcientiam,& iuſti operis effectum.Anguſtæ mentes inuitentur promiſsis,erigātur ſperatis mercedibus.Bona mens quæ ſine reſponſi cælestis ſyngrapha certamē arripuit, geminæ laudis fructū acquirit ſibi, vt & confidētiſsimæ fortitudinis, & pleniſsimæ deuotionis gratiam locet. Quod de ſancto Abrahā eſtimari conuenit, quia & diuinū fauorē non deſpici ſe iuſtis duxit erroribus, & hoſtē pertulit deſpectu periculi,quod glorioſe ſibi prouł tione pietatis ſubeundū putauit.Dei quoq; in eo prędicatur iuſtitia,qui remunerationem piis mētibus non ex neceſsitate promiſsi,ſed ex equitatis ſuę cōtēplatione largitur,iudicans dignū fore quòd hi qui militant ſine aliqua mercedis human; remuneratione,repoſitum habeant pręmiū in eius bonitate,cui deuouendas animas ſuas eſtimauerint.Simúlq; adoreis bellicis ex vſu ipſius victorię,aut hominū gratia paratū eſt prędium:pietatis autem & parſimonię,puritatis,cęterarūmque velut priuatarū virtutū à deo ſoluitur.Quę manifeſta ſunt hominibus,ipſi remunerantur.Non omnia aūt manifeſta, ſed alia manifeſta,alia incerta,& maxime occulta cordis.Vnde & ille ait: Incerta & occulta cordis manifeſta
L ſti mihi.quorum ſpectator & ſcrutator deus eſt. Nō ergo magnam mercedem promiſsiſet. Abrahæ,niſi purā animam ab omni contagione delictorū iudicaſset. Sanctę tamen & propheticę menti cura maior poſteritatis perpętuę eſt. Partus enim ſapientiæ, & fidei hæreditatem deſiderat.Ideo ait: Quid mihi dabis? Ego autem dimittor ſine filiis.Eccleſiæ ſobolem deſiderabat,cā ſucceſsionē petebat quę nō eſset ſeruilis,ſed libera:nō ſecūdū carnē,ſed ſecundū gratiā.Ideoq; huiuſmodi reſponſum diuinum reſultauit,quo electus audiuit:Reſpice in cęlum,& numera ſtellas,ſi potes numerare.Et dixit:Sic erit ſemen tuū.Et credidit Abraham deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiā. Quid credidit? Hoc eſt,non ſolū multitudinē populorum in Chriſtū credētiū, ſed etiā cęleſtis gratię ſplēdorē,& reſurrectionē vitę immortalis ſoboli eccleſię deferendā. Quid eſt autē quod ait: Eduxit eū foras? Tanq; foras educitur ,ppheta,vt exeat foras corporis,& anguſtias carnis operientis,ac ſpiritus ſancti infuſionem,vt velut quandam deſcenſionem videat.Oportet nos quoq; exire ex his diuerſorii noſtri āguſtiis,mūdare animæ noſtræ locū ab omni inquinamēto,proiicere ſordes maleuolentiæ,ſi volumus ſpiritū recipere ſapientiæ,quia in maleuolā animā non introibit ſapien-
Sapien. i. tia.Credidit autē Abrahā,non auri, nō argenti illectus
M teſtimonio,ſed quia corde credidit ad iuſtitiam,In quo probatū eſt eius meritum,in eo perſolutū eſt præmium. Deniq; ſtatim fidei ei⁹ teſtimoniū dominus dedit dicēs: Ego ſum dominus de⁹ tu⁹,qui eduxi te de terra Chaldæorū vt darem tibi terram hanc,vt hæres eſes eius.Et quia depoſuerat ſtudium Chaldæorū,quærit Abraham: Quomodo,inquit,intelligam quia hæres eius ſum? Hoc eſt,iam diuinationes magnorū repudiaui,doce quomodo ſciā me futurū terræ eius hæredem.Qui quærit quomodo ſciat,nō dubitat manifeſtante deo cognoſcere ſe poſse,ſed formam vult acquirendæ cognitionis aduertere.Nam & in euangelio Maria cum audiſset ab angelo quòd virgo paritura eſset filium,reſpondit: Quomo
Luca. i. do fiet iſtud,quoniā virū non cognoui? Et iure reſpondit.Hoc eſt,cū id quod naturæ eſt,nō ſuppetat,quia nō ſolet parere virgo quæ viro non fuerit copulata: quęro

A quomodo præter inſtituta naturæ poſsim generare? Dixit autem illi dominus deus: Sume mihi vitulum trimū, & capram trimam, & arietem trimum, & turturem, & columbam. Præterirem huiuſmodi interpretationem ſacrificii, niſi quibuſdā hinc ſcrupulū naſci aduerterē, eò quòd aruſpicinæ quædam ſcribi videatur ſolēnitas, quòd poſt immolationē diuiſa ſunt animalia, & contra faciem alterutrum poſita, & conſedit illis Abrahā. Sed ſi vim interrogationis præmiſsę & futuræ reſponſionis conſideremus, aduertere poterimus ſpei noſtræ & fidei conuenire huius ſacrificii diſciplinam. Vitulus enim aratorium animal eſt, deditū terræ & labori. Capra ad aquarum ſimilitudinē per ænigmata figuratur, eò quòd ἄξ Græce παρὰ τὸ ἴεσθαι nomē acceperit, ab eo quod eſt impetu ferri. Sic enim currit ſicut & aqua. Poſsum⁹ vel fluuiorū ſono, curſu, vel maris violētis æſtimare fluctibus. Aeri comparatur aries, quia omnibus animantibus vtilius hoc animal generi eſse humano reperitur, quandoquidem & veſtis nobis vſum exhibet, ſicut aer huius ſpiritus vitalem nobis miniſtrat ſubſtantiam. Vnde & hunc ordinem factum puto, vt prius diceret: Sume mihi vitulum, & capram: & tertio loco diceret arietem: eò quòd prima illa, hoc eſt vitula & capra, terris & mari materialibus cōparentur elementis, & quia fœminea dicantur: at vero aries maſculinū quoddā animal eſt, vehemens natura, & violentum cornibus. Similiter autem aeris huius ſpiritus vitalis eſt, vt maſcul⁹, author & cauſa gignentium, mouens terrarū genitalia, & velut quaB dam ſe miſcēs copula. Aliud ad terram, aliud ad mare, aliud ad aerem vitalem, myſtice figuratur horum trium animantium genus. Hæc traditio naturalis eſt: ſed etiam moralis concurrit & ſuppetit. In omnibus enim hominib⁹ caro, ſenſus, & verbū eſt. Caro noſtra vitula eſt, laborat vt ſerat, laborat vt colligat, laborat vt pariat, innumeris fatigatur laboribus. Vnde & Græci δάμαλιν ἀπὸ τοῦ δαμᾶσθαι λέγουσι, eò quòd dometur nimis. Maſculorum boum aratro & iugo fungitur. Fœmineos partus repręſentat cū multo vbere. Caro quoq; noſtra vitę iſti⁹ ſubiugatur neceſsitatibus, crebris quatitur doloribus, & multarum erumnarum quodā curuata partu ſeneſcit. Iam illud quis ignorat, quòd vehemētior ſit virtus animæ, cui velut nupta adhæret in iſtius vitæ curſu corporalis ſubſtantia? Senſus autem noſtri caprarū modo velut ſaltu quodam alis exiliunt, & paſcuntur præruptionibus, impetu ſuo ipſi commotiōes excitantes animæ, & concutientes eam. Ad omnē occaſionem præſto ſunt, vel occurſu fœminæ pulchritudinis, vel odore ſuauitatis alicuius. Auditu pariter & tactu mouentur velociter, quibus etiā animæ inflectunt conſtantiā, & velut à natura ſui alienant eam. Vnde plerique ὁρμητικὴν dictam putant, quia ὁρμὴ impetus dicitur, eò quòd ex quodam impC petu ſenſuum inflexionis atque alienatiōis noſtræ cauſa naſcatur: fœminei aūt ſexus ſpeciem habet. Et etiam ſenſus noſtri διαθέσεις Græce dicuntur fœmineo vocabulo. Eſſœtarū modo animarū cito vacuantur, vbi partus ſuæ generationis delectationiſq; effuderint, & iterū excitatis cupiditatibus nouos referunt impetus. In ariete vero verbi ac ſermonis noſtri habetur ſimilitudo, quod ſit vehemens, ſicut & ſermo noſter efficax operationis, & quadā ornatus noſtri & tegminis cauſa ſit. Aries per vſum veſtium ordine quodam gregem ducens, ſicut ordo quidā vitæ vſuſq; noſtri verbo explicatur. Arbitror aūt quòd illud verbū magis intelligere debeamus quod eſt verbū dei, cū quo aries iſte habere videatur non mediocrem cognationē. Quod verbum nos vere tegmine velleris ſui veſtiuit, & in domū introducit æternæ ſalutis. Qui ſe pro nobis immolādū obtulit, qui tanquā ouis
Eſaiæ.53. ad victimam ductus eſt, & ſicut aries coram tondente ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum. Ex quo ordinē quendam ſubſtantiæ habemus & ſacræ redemptionis, quod per ipſum cōditi ac redēpti ſumus. Duplex igitur cauſa per verbū, naturalis, & moralis. Naturalis qua cōdidit, D moralis qua redemit. Philoſophia quoq; geminam ſpeciem ſui conſtituit in verbo, naturalem, & moralē. Rationalis enim vtriuſq; portio eſt. Naturalem ſecundum mundi creationem, quam verbo aſsignat: moralē ſecundum iuſtitiā, & æqualitatem viuendi, cuius vita & ratio de verbo. Qua cauſa cum dies quadraginta compleren tur ex Mariæ virginis partu, tulerunt dominum noſtrū Ieſum in Hieruſalem, vt offerrent domino ſecundum Lucę.2. legem, & vt darent hoſtiam par turturum, aut duos pullos columbarum, eò quod in colūba ſpiritalis ſit, in turture incorruptæ generationis natura, vel immaculati corporis caſtimonia. Merito ergo ad ſacrificium iubentur poſt arietem turtur & colūba ſumi, vt verbo adhærere intelligas incorruptā caſtimoniā, & ſpiritalem gratiā. Et hoc ipſo quidem quòd aues poſuit, intelligere poſsumus cæleſtium meritorū volatus. Sunt enim volucres cæli quæ veniunt & habitant in ramis eius arboris Matth. 13. quæ de grano ſinapis ſurrexit, cui cælorum regnū cōparatur, Et Ezechiel apertos ſibi cælos dicit, & vidiſse in- Ezech.1. ter alia etiam rotam vnam ſuper terram cōiunctam animalibus quatuor. Et infra: Audiebā, inquit, vocē alarū eorum ſicut vocem aquarum multarū, & vocem ſublimis dei: & cum irent vt vox verbi, ſicut vocem caſtrorū. Vnde quidā ad libros philoſophiæ deriuarunt, eò quòd ipſum cęlum ſimile ſit. Deniq; Plato currum volucrem dixit eſse cælum, ex eo quod propheta dixerat, Cū irent animalia, ibant & rotæ coniunctæ illis: & cum eleuarent ſe animalia à terra, eleuabantur rotæ. Sed propheta nō cælum ipſum dixit, ſed aues eſse in cęlo. Denique & Dauid ait: Cęli enarrant gloriā dei, hoc eſt poteſtates cęle- Pſal.18. ſtes, velut cum ſpectatur pulchrū elementū, prędicatur E operator. Animam autē deſcribit propheta, cuius motus ſunt quatuor, velut equi, λογικὸν, θυμικὸν, ἐπιθυμητικὸν, διορατικὸν. Hęc animalia quatuor, id eſt, homo λογικὸν, leo θυμικὸν, vitulus ἐπιθυμητικὸν, aquila διορατικὸν. Ideo ratio pręmiſsa eſt, vt reliqua rationem ſequātur. Ideo cum homine à dextris eſt leo, id eſt cum ratione cōmotio à dextris eſt. Iſta animalia quando eleuantur, eleuantur etiam rotę. Rota autem vita eſt ſuper terram, qua viuimus. Si animæ noſtræ motus quatuor eleuātur, eleuatur & vita noſtra. Ideòque addidit: Quoniā ſpiritus vitæ, inquit, erat in rotis. Anima ergo magis Canti.6. currus eſt, quæ ait in canticis canticorum: Poſuiſti me currus Aminadab, id eſt domini noſtri. Non ergo philoſophię traditioni deſcriptio currit ꝓphetica. Deniq; vocem alarū audiſse ſe dicit propheta. Iſtę alę virtutes ſunt, quę de te poſcūtur. Qui tales offert hoſtias, fidem & caſtimoniam mentis, ſimplicitatis gratiam, charitatis & pacis effectū, ipſe beatæ illius terrę agnoſcit hęredē: ſicut etiam dominus apertius in Euangelio declarauit dicens: Beati pacifici, quoniam ipſi deum videbunt. Vel quoniam ipſi poſsidebunt terram. Accipe aliā diuiſionem. Caro quoq; noſtra ipſa dei ordinatione diuiſa habet mēbra. Duo oculi ſunt, binę aures, duæ genę, nares diuiſæ, dentiū geminatus ordo, vbera, ſcapulæ, manus, latera, fœmora, genua, crura, pedes, nonne bina omnia, vt ſubnixa geminrtis ſubſidiis omnia noſtra videantur officia? Anima etiam diuiſionem ſuarum patitur portionū. Nā διορατικὸν, hoc eſt ſuperiora, quaſi oculi quidam contrarii, rationabile eſt & irrationabile. Rationabile ipſum diuiditur circa mentem & ſermonem. Senſibile eius in auditū & viſum, quibus vitę huius cumulatur gratia. Nam odor & guſtus vitales vſus videntur neceſsarium prębere miniſteriū. Nares iugi flatu aſpirationem recipiendo vitalem, continuato quodā ſubſtā tiam hominis cibo paſcitur. Guſtus autē potu epuliſque generatur. Quintus vero ſenſus, hoc eſt tactus, velut admixtus eſt illis quatuor. Odor & guſtus quędam magis alimenta ſunt corporis, quibus huius carnis militia ſubſiſtit. Viſus vero & auditus mentem adiuuant. Hę

G ſunt diuiſiones quæ ſecundum carnē noſtram animāq; à ſummo operatore diuiſæ ſunt. Vnde oportet nos colligere quia etiam iſte mundus velut per membra quædam gemina & tanquā antiproſapia ſit diſtributus. Eſt enim terra in montes & in campos, vt ſunt partes noſtri corporis elatiores aliæ, aliæ planiores. Eminent ſcapulæ, & pedum ſuperiora vel manuū. Latera vero & inferiora ceruicis velut valles terræ & concaua. Quod & de vola manus intelligere licet. Nam in ipſo calcaneo pedis eminere alia, media autē ſinuata quis neſciat? Aqua in mari ſalſa, in flumine dulcis vel in fontibus. Eſt aer hyberno frigidus tempore, veris menſibus temperatus, calidus æſtate. Ergo iſta diuiſit operator. Mentē autem noſtram, quæ modo auium, virtutū diuerſarum & vigoris ſui vecta remigiis ſupra cælum euolat, non diuiſit, quia trinitati adhæret diuidenti omnia, ſoli indiuiſæ. Vnde philoſophi ſuperiorē mundi huius ſubſtantiam, quam æthera vocant, nō ex cæterorum admixtione elementorū conſtare volunt: ſed ſplendidā, & multo refulgentē lumine, quæ non terræ ſordidum, nec aquarū humidū, nec aeris nebuloſum, nec ignis ipſius rutilū quic-
H quam recipiat, ex quinta quadā vſia eſſe aſſerunt: & velut volucrem mūdi huius mentē velociorē puriorēmq; eſſe cæteris partibus. Nam aliæ mixtæ ſibi & concretæ ſunt. Nos autem nihil materialis cōpoſitionis immune atq; alienū putamus, præter illam ſolam venerandæ trinitatis ſubſtantiam, quæ vere pura & ſimplex ſynceræ impermixtæq; naturæ eſt: quamuis aliqui putent de illa quinta vſia lucem eſſe clariorem, de qua dixerit Dauid
Pſal.103. quod deus circundatus ſit lucem ſicut veſtimentum. Et
1.Timo.6 Apoſtolus ſcripſerit de ipſo omnipotente quòd ſolus habeat immortalitatem, & lucem habitet inacceſsibilem. Qua autem ratione dixerit quòd aues deſcēderint ſupra diuiſa corpora vitulæ, capræ atq; arietis, nō facile dicā, niſi quòd omnia terrena, maritima, atque ipſa aera plena ſunt inſidiarū ac perturbationum. Vidētur enim aues iſtæ cibi cauſa deſcendiſſe ſupra corpora. Naturaliter aūt violentiores potioreſque viribus ſuę infirmiores irruunt, & quaſi mortuis corporibus incumbunt, ex improuiſo frequentius irruentes: vel (quod verius puto) quia princeps mundi huius, & volucres cæli ſpiritalium nequitiæ, quæ ſunt in eos qui mundana ſolicitudine curaque diuiſi ſunt, graui motu inceſsant, & velut ca
Mat.8. dauera mortuorū dilacerant dente aſpero. De his enim dictū eſt: Relinque mortuos ſepelire mortuos ſuos: quia
Lucę.17. ſunt de regno diaboli, qui in ſeipſum diuiſus eſt. Qui autem ſunt dei, quibus dicit Ieſus, Regnū dei intra vos eſt: hi non ſunt diuiſi, quia adhęrent deo, quoniam qui
1.Cor.6. adhæret meretrici, vnum corpus eſt. Erūt enim, inquit, duo in carne vna: qui aūt adhæret domino, vnus ſpiritus eſt. Iſti ergo non ſunt mortua corpora, vt volucres cæli
I Pſal.103. comedāt eos, ſed ſunt ſpūs. Facit enim deus ăgelos ſuos ſpiritus. Denique ſupra colūbam & turturē non deſcenderunt, quia diuiſæ iſtæ aues non erant. Non ſunt enim
Mat.10. diuiſi iuſti, quib9 dicitur vt ſint ſimplices ſicut colūbæ.
Pſal.83 Ideoque dicit Dauid quia & paſſer inuenit ſibi domum, & turtur nidum ſibi, vbi reponat pullos ſuos. Hæc ſpectabat Abraham, hæc profundo & ſpiritali cōſiderabat intuitu. Ideóque ſcriptū eſt, Conſedit. Nō quaſi aruſpicinæ, ſed quaſi cæleſtis reuelatiōis interpres, ſigna diuinæ operationis explorans. Mens enim directa ad Chriſti gratiam videbat hunc mundū plenum eſſe iniquitatis, quæ velut à ſummo cæli volaret, & opprimeret infimos terræ: pudicitiam autē, fidem, ſynceritatem, nullis eſſe obnoxias paſsionib9: auaritiā vero & ſolicitudines ſeculi quibus ſuffocantur qui habēt voluptates diuitiarū, dilacerari ac diuidi. Vnde & diuiſæ dictæ ſunt, quòd mentē diuidāt, atque in diuerſum ſcindant, & in partes trahant, nec ſinant incorruptam eſſe & integram. Vir ergo pacificæ mētis cōſidebat & conſiderabat, quatenus prohibere cominus poſſet ea mala quæ hominibus inferuntur. Mens enim ſapientis viri ac iuſti mederi ſtudet humanis caſibus, & prohibere ac reſecare animarum noſtrarum labores. K

Quid ſibi velit quod poſt ſolis occaſum exceſsus cecidit ſuper Abraham: & quomodo ei non tam quæ futura erant declarabantur, quàm præſcribebātur quæ facienda forent. Quid præterea ſingulariter per ſuperiora author ſignificari arbitretur.

Caput. IX.

DENIQVE quàm hoc Abraham ſpiritali & prophetico affectu fecerit, ſequentia docent. Nam ſolis occaſu exceſsus cecidit ſuper eum: & ecce timor magnus & tenebroſus incubuit ſuper eum. Exceſsus pro-
L phetis fieri ſolet, ſicut habes prophetam dixiſſe: Ego dixi in exceſsu meo, omnis homo mendax. Excedit enim Pſal.115 mens prophetæ velut fines quoſdam humanæ prudentię, quando repletur deo. Et ante euacuat ſe cogitationibus & diſceptationibus ſeculi huius, vt aduenienti gratiæ ſpiritali puram ſe & exinanitam præbeat. Superueniat in eam ſpiritus ſanctus magna ſe vi infundens, ita vt mens hominis ſubito turbetur. Denique angelus venit ad Mariam, & cum ſedulitate & gratia venit, & tamen Maria mota eſt in introitu eius. Vnde angelus ait ad eam: Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Luce.1. deum: & ecce concipies in vtero, & paries filiū. Cognoſcimus ergo quia quando venit gratia dei ſuper propheticam mētem, ſubito irruit: & inde incubuiſſe & cecidiſſe ſuper prophetas ſpiritum ſanctum legim9, quia exceſsum patitur, & turbatur, & timet, & quibuſdam ignorantiæ & imprudentiæ tenebris offunditur: ſicut & in Actibus Apoſtolorum legimus quia circunfulſit lux ſuper Saulum de cælo, & cecidit, & horrore animi turActa.9 batus eſt, & audiuit vocem de cælo dicentem: Saule Saule, quid me perſequeris? Definit enim videre ſecularia, qui incipit audire diuina. Vnde & timorem Abrahæ & tenebras mirari non debes, quaſi præter virtutē aut meritum eius acciderint, cum prophetarum conſuetudini congruere aduertas, quando cognoſcunt futura. Continuo aūt dictum habes ad eum: Sciēdo ſcies quòd per- M
egrinū erit ſemen tuum in terra non ſua, & ſeruitio opprimētur, & nocebūt eis, & humiliabunt eos annis quadringentis. Merito tenebroſus horror magnus factus eſt, quia magna oracula deferebantur, cū de populo ſeculorū dabatur præceptū. Quomodo tam facile capere iſtud mens humana poterat, maxime quæ admonebatur vt in hac peregrinaretur terra? Non enim tam quæ futura erant declarabātur, q̄ præſcribebātur quæ facienda forent. Peregrinū, inquit, erit ſemen tuum, ſiue quia omnes homines peregrini eſſe debeamus in hac vita: (omniū etenim pater eſt Abrahā) ſiue quia verū ſemen Abrahæ peregrinatur in hoc mūdo. Illud enim verum ſemen eſt, de quo dictum eſt: In Iſaac erit ſemen tuum. Deniq; qui ſe Abrahæ hæredem agnoſceret, ait: Aduena ego ſum in hac terra & peregrinus, ſicut omnes patres mei. Qui enim peregrinus hic fuerit, ciuis in cælo eſt. Qui autē in hac terra omnē animæ ſuæ ſubſtantiā conſtituendam putauerit, hæreditatemq; huius terrę acquirendam ſibi exultauerit, à dei regno excludetur. Vnde Apoſtolus ad fideles viros & ciues Hieruſalem illius quæ in cælo eſt, & eccleſię filiōs dicit: Ergo iā non eſtis Epheſ.2 peregrini, ſed eſtis ciues ſanctorū, & domeſtici dei. Nō ergo hęc terra noſtra eſt, de qua poteſt princeps mundi huius dicere, oſtendens omnia regna orbis: Tibi dabo Mat.4. poteſtatem hanc ſi procidēs adoraueris me. erūt omnia tua quę ſibi alieni vendicant, & ſeruitio opprimunt populū dei, vt ſeruis ei9 nocere, & humiliare conētur ſanctos dei. Denique ipſe filius dei nihil ſibi ex hoc mūdo vendicandum putauit: vnde ait: Venit mundo huius princeps, & in me inueniet nihil. Diuerſi ergo domini Ioan.14. in ſeruitute nos volūt tenere, inceſsit diabolus, infeſtāt

A angeli eius,paſsiones motúſq; corporis velut domeſtici
. Cor.7. atque inteſtini hoſtes inquietant.Foris pugnæ, intus timores : foris pugnę, intus cupiditates. Aliena eſt enim interni corporis ſubſtantia puritati cordis, & ideo impugnat vel repugnat. Bellum ergo quotidianũ eſt,& inter eadẽ graue prælium,donec deus miſericors diabolũ atque miniſtros eius iudicet, paſsiones reſtinguat, ac ſubiiciat menti ſedulæ:Exquirat animas noſtras de omnibus offenſis,& periculi noſtri authoribus,qui ait:San
Apoc .20. guinem animarum veſtrarum exquiram de manibus omnium beſtiarum. Et vt Ioannes dixit : Quia mors & infernus miſsi ſunt in ſtagnũ ignis . Itaque exibũt iuſti, vt nihil de ſuo dimittant in hac terra,ne ſpolia eorũ reſideant apud incolas & poſseſsores iſtius terræ. Quæ etiam ſi abibunt de terra Aegypti iſta, vaſa quæ ſumpſerunt ab Aegyptiis mutuo vel aurea , inquit , vel argentea,quibus ad tempus vtẽtur,ſecum auferant,& deprædentur Aegyptios .Hæc vaſa acceperunt voluntate domini,& ſecum ea auferunt,quia reſurrectiõis filii ſunt,
Lucæ . 21. quibus dicitur:Nõ peribit capillus de capite veſtro. Vaſa hæc Aegyptii dederunt, quæ de terra afflictionis ſunt aſsumpta. Et ſunt alia aurea,alia argentea , quia omnis creatura dei bona,& maxime hominis in terris præſtantiſsima,quem honorauit deus vt inſpiraret in faciẽ eius ſpiritum vitę,& omnibus pręficeret animantibus . Hæc
2.Cor . 4. illa ſunt vaſa,de quibus dicit Apoſtolus:Habemus theſaurum in vaſis fictilibus . Hæc eſt veſtis Aegyptiorum qua veſtitur anima noſtra,vt locupletior hinc recedat, & quo hic vehementer laborat, laberetur . Non ſolum enim omnis creatura ingemiſcit & patitur,ſed etiã nos donec veniat redemptio corporis noſtri.Habet domi-
B nus curam operis ſui,habet naturæ promptæ in pleriſq; adorationem ac beneuolentiam.Neque excidi & perire patimur arbores quarum circa primos fructus nobis futura prorumpunt,ſi poſteriore ætate aut ventus decutiat,aut ſol adurat , aut ſuffulcienda & ſubminiſtranda virtute, ſiccitatibus deficiat ſubſtantia ; ſed melioribus auris deferimus examinandas . Et ideo dominus deus noſter bonæ voluntatis remunerator , etiam primæ futuræ indolis contemplationem habẽs,omne colligi patitur animæ noſtræ patrimoniũ, & reſeruari , futuri aduentus illũd probaturus tempori : memor atq; ſui muneris quod immortale voluit eſse æquis, ſed ſi culpa nõ obrepſiſset & grauis,quæ fecit vt non expediret diu viuere,ait ad Abraham : Tu autem ibis ad parentes tuos cum pace,nutritus in ſenectute bona.Patitur nos diſce-
C dere ex hoc ſeculo,vt ſeceſsione animæ hoc corpus reſoluatur in terrã ſuã,& finis ſit peccati,deinde per reſurrectionem reformetur diuinæ liberalitatis gratia . Ideo dicit ad Abraham:Tu ibis ad patres tuos.Nonnulli putauerunt patres eſse elementa ex quibus cõſtat caro noſtra dum viuimus,& in quam reſoluimur . Sed nos qui meminimus matrem nobis eſse Hieruſalem quæ ſurſum eſt,quæ libera eſt,quę eſt mater omniũ noſtrorum, ſicut dicit Apoſtolus : illos aſserimus patres , qui vitæ merito & ordine præceſserunt.Erat illic Abel pia victima , erat pius & ſanctus Enoch , erat Noe , ad eos promittitur Abraham tranſitus. Tranſit enim qui de hac vita recedens,ad vitam demigrat alteram,quia viuit mens ſapientis & iuſti viri qui nutritus eſt in pace. Nam inſipiens in bello nutritur & in diſcordiis,iuſtꝰ in ſenectute bona viuit.Non dixit longa ſed bona , qui iuſtus bene ſeneſcit.Iniuſtorũ aũt nemo,q̃uis cornicibus vitacibus diuturniore vita vixerit.Nã diu viuere cõmune ſapientibus atq; inſipientibus eſt: Bene autem viuere ſpeciale ſapientis eſt,cuius ſenectus venerabilis , & ætas ſenectutis vita immaculata:non diuturna,inquit, neque numero ãnorũ computata,nec capillis canis in capite, ſed ſenſibꝰ.Ille ergo bene ſeneſcit,qui bene ſenſerit. Quarta autem generatione reuertẽtur.Hiſtoria quidẽ Iudęis videtur conuenire,qui in Aegyptum tranſierunt , & de Aegypto tranſierunt . Quadringenti enim anni & tri- D
ginta exacti illic eorum anni ſunt,ſed nõ omnes centenos,& quot excurrunt , annos vixerunt , ſicut Moyſes, aut Ieſus Naue , vt quartę generationis tempus conueniat. Vnde myſticũ aliquid magis requiramus , eò quòd tetras omnibus numeris apta ſit,& radix quædam decimæ ac fundamentum,hebdomadis quoque media . Deniq; nonageſimuſtertius pſalmus ſcribitur quarta ſabbati,eò quòd hic numerꝰ mediꝰ ſit priorũ & ſequentiũ. Tres enim pręcedũt eum,primus,ſecũdus,tertius:& tres ſequuntur,quintus,ſextus,ſeptimus. Qui hunc pſalmũ canit,velut aptis numeris vitam iſtius mundi tranſigit, quaſi tetragonis,& ſtabilis atque perfectus . In quatuor enim libris plenum euangelium atque perfectum eſt. Quatuor animalia myſtica ſunt . Mundi quoque iſtius partes quatuor ſunt,ex quibus cõgregati filii eccleſiæ regnum Chriſti ſacratiſsimum propagarunt , venientes ab Oriente atque Occidente , Septentrione & Meridie. Quadripartito igitur latere ſancta ſurrexit eccleſia. De cas quoq; ex iſto numero aſsurgit. Si enim cõnectas ab vno vſque ad quatuor,hoc modo decimam facies.Computa vnũ,adde illi duo,ſiunt tres:adde tribus tres: ſiunt ſex:& ad ſex adde quatuor,fiũt decẽ. Tetras igitur decẽ implet,decas numerũ omnem complectitur . Quatuor quoq; ætates ſunt hominis,pueritia,adoleſcẽtia, iuuentus,maturitas. Paulatim aſsurgit & fundatur . Sapientia itaque ſumma prudentiæ quarto ætatum ordine venit.Meritòque & ſi quis ante ſub rege Aegypti fuit, maturioris tamen conſilii exit de poteſtate eius : & legem igitur agnoſcit ſequendam. Tunc fit ei iſtius vitæ mare peruium.Similis ratio his quæ gignuntur ſolo . Vbi ſe- E
men ſparſum fuerit,ſoluitur humo. Et primo prorũpit in radicem,deinde germinat,formatur fructus, & poſtea matureſcit.Arbores quoq; ipſę primum fructum ferunt,deinde adoleſcit fructus, acceſsu temporis mutat colorem,quarto ordine conſummatur,hoc eſt nouiſsimo.Ita ergo & nos in terra hac afflictionis fugiamus lateres formare,ſed lachrymis & gemitu vocemus domini miſericordiam , vt mittat nobis Moyſen & Aaron, hoc eſt legem & ſacerdotem,illum verũ ſacerdotem, & ſacerdotum principẽ,qui licet inter homines verſatur, dicebatur :Ecce ſpiritus ante faciẽ noſtram Chriſtus dominus:& liberet nos de terra Aegypti,vt paſcha domini celebremus.Feramus etiam fructum fidei ab ipſa pueritia,augeamus in adoleſcentia , coloremus in iuuentute,compleamus in ſenectute. Iam enim ſecuris ad ra- Matth.3.
dicem arboris poſita eſt,vt qui facit fructum,ferat. Ad- F
ultam etiam maturámq; ſegetem noſtram meſsor inueniat,vt maturos fructus in apothecis recõdat,ne immaturos hyems deprehendat,ventus decutiat, pluuia corrũpat.Ego tamen arbitror ſignificari magis , inter aduentũ domini priorem,& ſecundũ qui futurus eſt iudicii dies,tẽpus mediũ.Ideo enim & ad ſolis occaſum viro huiuſmodi factus eſt pauor magnus , quia occidente iam mundo futurũ ſacrificiũ declarabatur quo mũdus redimeretur,fides eſset hoſtia,quę non diuideretur a filiis Abrahæ.Nam qui eã diuidunt,nõ ſunt Abrahæ filii. Matth. 13.
Fides comparatur regno cælorum. Simile eſt enim regnum cælorũ grano ſinapis.Et ſimile eſt regnũ cælorũ negociatori qui emit agrum,& inuenit in eo margaritam precioſam.Regnũ cælorum indiuiſum eſt, quia regnũ trinitatis vnũ eſt.Ideo perpetuũ atque ęternũ , quia indiuiſum.Omne enim regnum diuiſum facile deſtruetur.Hoſtia etiam foret pudicitia trinitati dicata , poſt illud ſacrificiũ vitulę quoque,p laboribus,quia ſacerdotalis eſt victima. Capræ autẽ , quia pro peccatis hoſtia. Arietis , quia pro omni mundo, & pro ipſis arietibus vel cæleſtibus.Non ſolũ pro hominibus,nec ſolum pro agnis,ſed etiam pro hœdis quos peccatricis generationis fœtore exuit.Teſtificatur oraculũ futuros adhuc in terra afflictionis Abrahæ filios , vt in agone multorum

G & grauium certaminũ ſe probent,& ita cum multa ſupellectili aureorum & argenteorũ vaſorum ſpoliis opimis exeant & reuertantur animæ, atq; exeant preciola poſsidẽtes corpora, diuerſarũ virtutum, & pręcipue castimoniæ poſſeſsionũ theſauro repleta, ſumpturæ etiã Chriſti iudicio de diabolo & eius miniſtris, cæteriſq; qui voluerunt nocere vindictam. Tunc erit pauor magnus etiam iuſtorum. Nemo enim ſine peccato. Omnes habebunt quod timeant, quia impleta peccata erunt. Et cum ſuperabũdauerit peccatũ, ſuperabundauit gratia.

Roma.5. Iterum cum iam ſol eſset ad occaſum, flãma facta eſt. Et ecce fornax fumigabunda, & lampades ignis, quæ pertranſierunt per media diuiſa illa. Etiam ſi dubitaretur de ſuperioribus, confirmarent ſequẽtia, quãdo flãmam factam ad occaſum legimus, quæ illuminaret veſpertina mundi tẽpora, & fulgeret in tenebris, ac reuelaret latentia. Deniq; continuo viſa eſt fornax fumigabunda. Cuius ſimilitudine exprimi videtur vita humana, quæ implicata iniquitatibus ſeculi iſtius atq; inuoluta, non habẽs veri fulgoris claritudinem, & ſplendorẽ ſynceri luminis, ĩtus quaſi fornax ęſtuat diuerſis cupiditatib9, & quibuſdam deſideriorum anhelat ignibus: foris velut quodam fumo obtexitur, ne videat veritatis faciẽ. Obumbratur itaque & obducitur quadam caligine oculus animæ, vt confundatur globo quodam fumigantis nebulæ, mentis aſpectus, ne pura ſit aſpectari negocia, do-

H nec cæleſtes lampades dirigit dominus Ieſus, hoc eſt ful-

Apoca.22 gorem gloriæ ſuæ. Quando, inquit, non indigebunt luce lucernæ, & lumine ſolis, quoniam ipſe dominus erit lux omnibus, & ipſe illuminabit omnia mundi iſtius, quorum ſupra cognita eſt diuiſio, nunc manifeſtata in lumine, nunc per ſpeculũ in ænigmate, tunc nec in parte, ſed facie ad faciẽ veritatis ſoliditas, atque illud quod perfectum eſt, poſsit videri.

Quid ſignificetur oraculo domini ad Abraham dicentis: Semini tuo dabo terram hãc &c. Ad quid etiam

I pertineat Sara vxor Abrahæ, quæ ſterilis fuerat: & quid ancilla eius Agar ſignificet. Qua ratione præterea Sara concluſa fuerit, & Agar filios pepererit. Cap. x.

POST hæc ſecutum eſt oraculũ dei dicẽtis: Semini tuo dabo terram hanc à flumine Aegypti vſq; ad flumẽ magnum Euphraten. Qui futuram gloriam demonſtrauerat, debuit etiam conferenda virtutũ merita polliceri. Ipſe enim & adiutor laborantium, & remunerator innocentium eſt. Aegyptus hic nomen non regionis ſed fluminis eſt. Sic enim veteres Nilum vocabant, ſiue quòd ipſe regioni nomen dediſset, ſiue quòd

Odiſs.ξ, regiõis accepiſset vocabulum. Deniq; & poeta Græcus teſtificatur ita eſse dicens: σῦσα Αἰγύπτῳ ποταμῷ νίας ἀμφιελίσσας. Anguſtum autem & vile eſt vt putemus quod celeſtibus ſignis terrena ſponderit. Itaque conſideremus ne forte perfectam beatitudinem & conſummationem bonorum operum ꝓmiſerit. Perfecta enim beatitudo ex tribus iſtis videtur ſubſiſtere, corporis, atque animæ, & accidẽtibus bonis, quæ Græci ἐνόντα dixerunt, vt ſit corporis caſtimonia, patientia, vel temperantia, ſit animæ prudentia atq; iuſtitia. Aegypti igitur flumen corporalia videtur ſignificare. Vnde & Geon dictus eſt ipſe fluuius, quia de terra figuratus eſt homo. Euphrates autem quæ ſunt animæ eò quòd fons ſit iuſtitia cæterarũ virtutũ, quæ virtutes alias illuminet. Prudentia enim ſine iuſtitia nocet. Fortitudo quoq; niſi eam iuſtitia temperet, intolerabilis inſolentia eſt, furori quàm rationi propior, dominationi quàm libertati. Sobrietas & tẽperantia, priuata bona ſunt, nec vllius vis, niſi iuſta erga deum reuerentia, & fideli mente pietatem colas. Iuſtitia ſola eſt quæ virtutes omnes complectitur, & commendet omnes. Accidentia quoq; ſunt negociationes, mercaturæ, & agriculturæ, competentia quæſtus laborum, operũq; ruralium. Sunt etiam corporis accidẽtia, ſalubritas, & commoditãs valetudinis, decus, fortitudo, K quæ ex tempore accidunt, & cum ætate mutantur. Non mediocrem hanc triplicem gratiam putes. Habes enim perfectionẽ perfectam in Euãgelio. Nã cũ dicit domin9 Matth.22. Ieſus legiſperito illi: Diliges dominũ deum tuum, animæ iuſtitiã mandat tenendã. Etenim ſi honorari parentes iuſtũ eſt, quanto magis parẽti omniũ fieri debet honorificẽtia? Rurſus cũ dicit: non occides, non adulteriũ, Matth.16. non furtum facies, nõ falſum teſtimoniũ dices: virtutes corporis ſeruandas admonet. In poſterioribus vero dicens, Nemo eſt qui relinquat domum aut parentes, aut vxorẽ, aut filios ꝓpter regnũ dei, & non recipiat ſeptiestantũ in hoc tẽpore: in ſeculo autem vẽturo vitam æternam poſsidebit: nonne incrementa bonorũ accidentiũ cum animæ corporiſq; remuneratione promittit? Hæc quæ ſimplicib9 verbis ſacra ſcriptura exprimit, magno quodã cothurno Ariſtoteles & Peripatetici perſonant atq; extollunt. Pythagoricũ quoq; dogma eſse teſtificantur ſui. Sed quis illorũ æquauit Abrahã tẽpore? Quis authoritate & ſapientia dominum, cuius oraculo triplicis huius gratiæ munus agnoſcit? Dantur autẽ ei tanquã in diſciplinã alienigenæ nationes, vt mens æqui obſeruantiſsima, recidat vitia, emendet errata. Magis tamen euidens eccleſiæ declaratur myſterium, quia per apoſtolos qui ſunt Iſraelitæ, quorum patres, & ex quibus patribus L Chriſtus ſecundũ carnem ſub lege factus eſt, cõgreganda eccleſia foret, crediturus populus nationũ. Quos nõ ocioſe decẽ numero ſignificauit, ſed vt oſtenderet quia illi ante perfidi, vbi menſurã pietatis impleſsent, profecto eſsent fidei adepturi coronam. Deniq; ſequitur: quia Sara vxor Abrahæ ſterilis fuerat, quod ad eccleſiã pertinere, in ea expoſitiõe quam de moralibus ſcripſimus, apoſtolicis docuimus exẽplis. Eccleſia enim ſterilis videtur in hoc ſeculo, quia nõ ſecularia parturit, nec præſentia, ſed futura, hoc eſt nõ ea quæ videntur, ſed quę nõ videntur. Huius ancilla eſt ſynagoga, vel omnes hæreſes, quæ ſeruos nõ liberos creat. Ideóq; Agar dicitur habitatio. Etenim temporalis ſpem fouet, non perpetuæ M poſſeſsionis gratiam tenet. Itaque vt non inſolẽs partu corporeo fiat ancilla eius, & ius eccleſię ſibi vẽdicet, dicitur ibi: Eiice ancillã & filiũ eius, non enim hæres erit filius ancillę cũ filio meo Iſaac. ſed etiã in ſingulis Sara eſt, & in ſingulis Agar. Sara virtus vera eſt, vera ſapientia: Agar autem eſt verſutia, tanquã ancilla perfectioris virtutis. alia enim ſapiẽtia ſpiritalis, alia ſapiẽtia huius mundi. Ideo etiã Aegyptia ſcribitur, quia philoſophica eruditio abundauit in Aegypto. Deniq; & Moyſes eruditus erat in omni ſapiẽtia Aegyptiorũ, ſed abiecit eam præferens Aegypti theſauris opprobrium pro Chriſti nomine. Nam ſi illam iudicaſset alicuius momenti eſse Exod.4. ſapientiam, non vtiq; dixiſset: Precor domine, non ſum dignus ante heſternam & nudiuſtertianã diem, neq; ex quo cœpiſti loqui ſeruo tuo: gracili enĩ collocutione, & tardiore lingua ego ſum. Deniq; quaſi inerudito reſpõdetur ei quod eruditetur a domino: Ego aperiã os tuũ, & inſtruã te quod debeas loqui. Præclarũ autem myſterium, quod lex non ſatis plena erat vt perſuaderet populis, & gẽtes vocaret, vel quia clauſa foret vſq; ad Chriſti aduentum. Qui exponens nobis prophetica oracula, & proferẽs lectionis veteris teſtimonia, veluti quoddam os legis aperuit, vt fidei clamor in totũ peruenire orbem. Vnde & myſtice ait Sara: Concluſit me domin9 vt non pariam. intra ergo ad ancillam meam, & filium facies ex illa. vt agnoſcas in prędeſtinatione fuiſse ſemper eccleſiam dei, & paratã fidei fœcunditatem, quando iuberet dominus ꝓrũpere, ſed volũtate domini certo reſeruatã tẽpori. Deniq; ſcriptũ eſt: Tẽpore accepto exau- 2.Cor.6. diui te, & ĩ die ſalutis adiuui te. Aduertim9 itaque quod feſtinabat fides eccleſiæ, ſed concluſa erat eius fœcũditas. Quo verbo demonſtratur quoniã expectabat partus ſui tẽpora, quia quod cõcluſum eſt, aperiri ſolet: qua

A ratione concluſa fuerit,docet te Apoſtolus dicẽs: Con
Roma. 11. cluſit enim deus omnia in incredulitate,vt omnibus mi
ſereatur,vt non volentis neque currẽtis,ſed miſerentis
dei eſet gratia,ne te ipſum iuſtificares,ſed omnia tribue
res deo qui te vocauit.Nemo enim pigreſcat,& excuſa-
tionem prætendat,quo ſerius credat quia ſcriptum eſt
nõ volentis neque currentis eſse.Conſideret enim quid
additum ſit:Sed miſerentis,inquit,dei. Talẽ te ergo prę
Eſaiæ. 65. be bonis ſtudiis & prompta fide,vt deus tui miſereatur,
& vocet te ſicut eccleſiam vocauit,dicens:Palam factus
Roma.10. ſum quærentibus me,apparui iis qui me non interroga
bant.Et rectę præmiſsa ſunt deteriora,vt meliora ſeque
rentur.Peperit ancilla ſeruos,vt eos eccleſia liberos fa-
ceret,& de ſeruitute populos ad libertatem vocaret, de
culpa ad innocentiam,de offenſa ad gratiam.Singulo-
rum quoq; hominum ſi ſpectes ordinem, non omnes à
perfectis inchoauerunt, nec apud omnes tempore pri-
ma eſt, ſed merito antiquior perfecta virtus. Pruden-
tis igitur mentis eſt conſiderare quandiu imperfecta eſt
anima,quæ ſunt ſecum deliberet, vt vel in poſteriorib9
ſe exerceat virtutum diſciplinis,donec exercitii vſu va
leſcat.Dũ vero ſe erroris inuolucris exuerit,& ab om-
ni enodauerit offenſione,conſummatam ſui purgatio-
nem exhibens,tunc ſuo nitatur ordine magnos partus
edere.Præterea dicitur Abrahæ:Eſto ſine reprehẽſione.
cui dabatur ſpiritus ſapientiæ ſanctus,bene mobilis,im
maculatus.Oportet igitur viri ſapientis animam die no
ctúq; in exercitio iugi ſpecula prætendere,nunq; ſomno
indulgentem,perpetuis vigiliis intentam deo, ad com-
prehenſionem rerum earum quæ ſunt,& ſingularũ cau
ſarum cognitionem.Sed etiam futurorum interpres ſa
B pientia eſt,ſcit præterita,& de futuris æſtimat. Scit ver-
ſutias ſermonũ,& ſolutiones argumentorum. Signa &
monſtra ſcit anteq; fiant,& euentus tẽporũ & ſeculorũ.
Non poteſt igitur bonus atq; perfectus nõ eſse qui hanc
acquiſierit,quia & omnẽ habet virtutẽ, & imago boni-
tatis eſt.Vnde & ſeculi iſtius ſophiſtæ traxerunt diffini
tionẽ huiuſmodi,quod ſapiẽs vir bonus dicẽdi peritus
ſit.Redeamus nũc ad donũ dei,quo nihil plenius.Quid
enim melius ſapiẽtia?Quid peius vanitate? Quid dete-
rius ſuperſtitione?Ideoq; tanq; ei cui promiſerat pleni-
tudinẽ perfectionis,ait:Augebo te valde,& ponam te in
gentes,& reges de te erunt,quia qui eius eſt, totus mun-
dus diuitiarũ eſt,& augetur,nõ minuitur vt ſtultus.Po-
nitur in gẽtes Abrahã,hoc eſt,fides eius ad gẽtes tranſ-
fertur,& reges ſeculi qui crediderũt,& ſe ſubiiciũt do-
C mino Ieſu,cui dicitur:Tibi offerẽt reges munera.Nec il
lud abſurdũ,quia ex genere Abrahæ nõ ſolũ reges erũt
dignitate,verũetiã illi reges qui peccato nõ ſeruiãt, nec
vincat eos malitia,ſupra quos regnũ mors non habeat.
Mentis quoq; bonæ cognouimus reges eſse & principes
inuentiones,quæ ſicut Abrahã mediocris quidẽ genera
tiõis ꝓpũctus nõ habet,ſed abundat regalibus. Cui data
eſt terra in poſſeſſionẽ,vt dominetur corpori,nec ſit ca
ptiua carnaliũ voluptatũ,ſed quaſi famulatu debito ob
noxia caro mẽti ſeruiat.Scdm pſonã aũt Abrahę euidẽs
myſteriũ ecclię,q̃ totũ orbẽ fidei hęreditate poſsedit:Be
ne pater electiõis dicitur pater fidei,pater pię cõfeſsiõis.

Quid nos doceat oraculum quo dictum eſt Abrahę:
Circũcidatis omne maſculinũ veſtrum &c. Quomodo
etiã plerique moueãtur ex hoc quod dominus dixit: Quo
niã qui nõ fuerit circũciſus maſculus &c. Qua ratione
præterea Saræ vna litera fuerit addita, ac de futuri filii
promiſsione &c. Quid deniq; ſignificet quòd Abraham
in faciem ceciderit.Et de promiſsi confirmatione, & re
ſponſione domini ad Abrahæ petitionem. Cap. xi.

T quia ad perfectum vocatur,oraculum per
fectionis accipit,Circuncidatis,inquit, om-
E ne maſculinum veſtrum,& circũcidatis car
nem veſtram.perfecta autem circunciſio ſpi
ritalis eſt. Denique & lectio hoc docet cum
dicit:Circuncidite duritiam cordis veſtri.Et hic pleriq; D
ita accipiunt,vt ſit:Circuncidite omne maſculinum ve
ſtrum,hoc eſt mentem veſtram.nihil eſt enim mente va
lidius.Deinde quia maſculinum ſanctum dicitur,Om-
nis maſculus adaperiens vuluam, ſanctus domino vo-
cabitur.Quid autem mente ſanctius,quæ dat bonarum
ſemina cogitationum,quibus aperit vuluam animę cõ-
cluſam pariendi ſterilitate,vt poſsit illas inuiſibiles ge-
nerationes edere vtero illo videlicet ſpiritali de quo di
cit Eſaias:In vtero accepimus, & parturiuim9 ſpiritum
ſalutis.Circuncifio ergo cordis intelligibilis,circunci-
ſio etiam carnis mãdatur ſenſibilis.Illa in veritate, iſta
in ſignaculo.Gemina itaque circunciſio, quia & animi
& corporis quæritur abſtinentia. Deniq; Aegyptii quar
todecimo anno circuncidunt mares, & fœminæ apud
eos eodem anno circuncidi feruntur,quod ab eo vide-
licet anno incipiat flagrare paſsio virilis, & fœminarũ
menſtrua ſumant exordia.Legis autem lator æternæ ſi-
gnaculum circunciſionis carnalis in ſolis maribus exi-
git,eò quòd ad mixtionis vſum vir muliere vehemen-
tior ſit,& ideo ipſius impetũ infringere voluit circunci
ſionis ſignaculo.Vel quia viri licito ſe errare credunt,
ſi ſolo ſe abſtineant adulterio: meretricos autem vſus
tanquam legi naturæ ſuppetere putant,cum præter con
iugium nec viro liceat nec fœminæ miſceri alteri.Altio
re autem interpretatione illud panditur, quod ſi mens
purgata &circũciſa ſit,exuta ſuperfluis voluptatibus &
cogitationibus reſtringit animam ad ſui caſtimoniam,
puriſque ſenſibus infuſam bonorum facit partuũ geni
tricem.Octauo autem die circuncidi puerum lex iubet,
myſtico idq; præcepto,quia ipſe eſt reſurrectionis dies. E
dominica enim die reſurrexit dominus Ieſus. Ergo ſi
dies reſurrectiõis circũciſos nos & exutos nos inueniat
delictorũ ſuperfluis,ab omni ablutos ſorde,mũdos a vi
tiis corporalibus,ſi hinc mũdus exieris,mũd9 reſurges.
Circuncide igitur te non carne,ſed vitio carnali. Et cir
cuncide tuum nõ ſolum vernaculum, ſed etiam precio
emptũ.Si ad ſingula referas,vernaculi ſunt motus na-
turales:precio empti,ratiõe & doctrina acquiſiti. Egent
autẽ illi & hi tanq; virgulta purgatione & inciſione lu-
xuriæ, ne vagentur vt ſterilia ſarmenta, & obumbrent
inutilia fructuoſis,velut quædam omni vitio diſtenta:
multis incaſsum laborat: myſterii autẽ ratio dilucida.
Vernaculi enim Iudæi,præcio empti ſunt gẽtes qui cre-
diderũt,quia precio ſanguinis Chriſti redẽpta eſt eccle
ſia.Ergo & Iudæus & Grẽcus,& quicũq; crediderit, de-
bet ſcire ſe circũcidere à peccatis,vt poſsit ſaluus fieri.
Et domeſticus,& alienigena,& iuſtus,& peccator, cir-
cuncidatur remiſsione peccatorum,vt peccatũ nõ ope
retur amplius,quia nemo aſcendit in regnum cælorum
niſi per ſacramentum baptiſmatis.Nec ꝓderit ſuperio F
ris iuſtitia temporis,ſi in fine vitæ iuſtitiã dereliquerit.
Ideo Paulus ait:Precio empti eſtis,nolite fieri ſerui ho-
minum.Sunt enim cõtraria,quia ſeruitus peccato con- 1.Corin.7
trahitur,& precio peccatũ remittitur. Hæc igitur ſim-
plici expoſitiõe abũdare ad intellectũ opinamur.Ideoq;
nec cubos geometriæ,nec tetragonum numerum phi-
loſophie,necnõ cõfeſsionẽ,* vt aiunt,Pythagoricã,nec * forte,
ſemper virginis, vt appellant, hebdomadis numeros nec oris
cura diſcutimus inani,nec ſolis radios formamus, nec cohertio-
cælum in puluere quærimus,nec intra anguſtos abacos nem.
orbem cõcludimus,ſed vera aperimus myſteria, vnam
ſalutẽ eſse Chriſti reſurrectionem.Complãtemur ergo Roma.6.
ſimilitudini mortis eius, vt mereamur reſurrectionis
conſortium.Et vetus homo noſter ſit crucifixus cruci,
vt corpus deſtruatur peccati. Egregie autem infantiæ
in primis vagitibus circũcidi mares lex iubet, etiã ver-
naculos:quia ſicut ab infantia circũciſio,ita & morbus.
Nullum tẽpus vacuum debet eſse tutelæ, quia nullum
eſt culpæ vacuum.Et infans reuocandus à peccato eſt,
ne idololatriæ polluatur contagio,& ne adorare aſsue-

G ſcat idolum,& exoſculari ſimulacrum, parẽtis violare nidum,pietatẽ lædere.Simul ne quiſquã inflectur quod ſibi iuſtus videatur, ætatis maturioris proceſsu Abraham circuncidi iubetur.Nec ſenex ergo proſelytus,nec infans vernaculus excipitur, quia omnis ætas peccato obnoxia,& ideo omnis ætas ſacramento idonea. Et erit inquit, teſtamentum meum in carne veſtra. Forſitan referatur hoc loco,quomodo ſpiritalem dicis circũciſionem,cum oraculum dicat:Erit teſtamentũ circunciſionis in carne veſtra? Quaſi vero animæ ſolius & nõ paſſionum corporis exigatur temperantia. Nam & viſus, & auditus,& odoris,& guſtus, & tactus, & vocis ipſius quæritur quædam caſtimonia: quia & viſus procacior habet crimen:& ideo ſcriptum eſt:Noli intendere falla
Prouer.5. ci mulieri,neq; capiaris ỏculis,neque abripiaris palpebris.Et in ipſo auditu crimen eſt,ſi ſeducat meretrix,& multo blandimẽto ſermonis & laqueis labiorũ ſuorum te alliget.Et in ipſo tactu crimẽ eſt,ideo tibi dicitur: Ne multus fueris ad alienam,neq; continueris amplexibus
Ibidem. non tuam. Et in voce culpa eſt. Laqueus enim fortiſsimus eſt homini ſua labia,& abducitur à labiis ſui oris.
Ibidẽ.25. Et mel ipſum noli multum edere,ne euomas. Oportet ergo vt omnium ſenſuum acuta ſit moderatio, ne aut impetus in vitium trahat,aut nimietas lædat, aut mora offenſioni ſit.Non ocioſe autem nec ſuperflue plerique hoc qui ſequitur loco moueri videntur, Ecquid ita dixerit dominus,quoniam qui non fuerit circũciſus maſculus,& non circunciderit carnem præputii ſui octauo
H die,peribit anima illa de genere ſuo,& teſtamentũ meũ interrupit.Graue enim putatur quod infanti octo dierum negligẽtia parentum fraudi eſset futura, ita vt interiret anima eius,cum ipſa lex etiam homicidæ qui tamen non voluntarium facinus necandi hominis impleuerit,ciuitates præſcripſerit ad quas cõfugiendo mereatur ſanguinis impunitatem. Quomodo ergo aut illic ratio habetur fortuitæ necis,aut hic ratio infantiæ non habetur,in qua crimen nõ potuit eſse aut diſsimulationis,aut voluntatis,niſi forte putent aliqui quoniã morte filii grauius puniuntur parentes? Sed iniuſtum putatur vt culpa nocentiũ inferatur pœna innocenti,vel ꝓpter pœnam nocentis innocens puniatur,aut fiat con-
I ſors ſupplicii qui diſpar eſt merito. Vnde putant quod de parẽte dicat exterminãdo,quod eius intereat anima, non paruuli.Sed valde ambiguum eſt, licet ſuffragetur huic aſsertioni quod ait,quia teſtamentum meum iterrupit.Itaque hoc ad intelligentem magis q̃ ad infantem referendum videtur.Alii grauiora parẽtibus vel filẽtio minitantem putant dominũ deũ,quo plus timeant maiores,quãdo nec infanti parcitur.Mihi autẽ ſatis liquido patet dictum de vniuſcuiuſq; mente. Diximus enim maſculi nomine mentẽ ſignificari,quòd ſit validus mẽtis vigor,& animam in ſui copulam trahat,ſitque vehementior tanq̃ ſexu potior,& virili validitate. Ergo hæc ratio eſt,quòd omnis mens quæ nõ fuerit circũciſa à ſuperfluis corporalib⁹,& purgata ſolẽni munere vt exuat ſe paſsionibus & vitiis,interibit?Nõ caro,inquit, interibit,non homo,ſed anima illa interibit,quia potuit ſalua fieri ſi habuiſset purgationem. Nuda autẽ præſidii, & incircunciſi cordis colluuiõe infirmior,ſalutẽ generis ſui nõ potuit ſeruare:omne autem genus videtur immortale,vt homo genus eſt,vt vllus ſpecies eſt. Homo ſemper dicitur,vllus nõ ſemper,immo nõ deficit vllus. Deficit qui fidem nõ habet,perſona deficit vnius, conditio vel nomen hominum non deficit.Ex diuturno igitur & innoxio in id quod temporale eſt & noxium peccator deducitur,qui mẽtis ſuæ aſcribere debet infantiæ quod incautus fuit & intemperans,vel remiſsionẽ pec-
Ioan.3. catorũ non acquiſiuit.Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto,non poteſt introire in regnũ dei. Vtiq; nullum excipit,non infantem,nõ aliqua præuentum neceſsitate.Habeãt tamen illam opertam pœnarũ immunitatem,neſcio an habeant regni honorem.Sarę K quoq; vna additur litera, ſcilicet r,vt vocaretur Sarra. Quod vtique par eſt,vt in ſuperioribus,nõ vnius adiectione penſari literę.Non enim munus deo eſt vna litera,ſed virtus literę, quæ exprimit muneris diuini gratiam.Sara enim dicitur ἀρχὴ ἐμή hoc eſt poteſtas mea, vel principatus mei initium,vel regis. Sara Græce dicitur ἀρχικὴ,Latine quæ regat.Illa mortalis, iſta immortalis:illa ſpecialis,iſta generalis.Eſt namque in me prudentia,in me caſtimonia,in me virtus,in me iuſtitia,me ſolum regunt, & mihi dominantur, & ſunt mortales. Moriente enim me ſoluuntur & moriuntur etiam illæ: quæ autem prudentia generaliter dicitur, quæ caſtimonia,quæ fortitudo,cæteræq; virtutes principales, generaliter principales,& reginæ quædam immortales, in his poteſtas eſt immortale illud principale,ſicut eſt regina eccleſia,quæ non me vnum,ſed vniuerſos regit. Ergo ſpeciem in genus,partem in vniuerſitatem,corruptibilitatem in incorruptibilitatẽ conuerſam videmus: quæ omnia eccleſię conuenire certum eſt.Non enim ſpeculis hæc,ſed generalis ratio eſt,nec partis ſed vniuerſitatis ſalus.Ideoq; his præcedentibus cum vnũquemq; prudentia ſua ad hanc principalem & diffuſam per omnes ſalutem deduxerit,in qua fons ſapientiæ iuſtitiæq; eſt, requiritur generatio,& ille perfectus partus iucũditatis, cuius nomen eſt Iſaac.nulla enim melior eſt voluptas quam emendatæ gratia conſcientiæ.Hinc Epicuri traxerunt ſummum bonum voluptatem eſse,ſed eam corporis magis inquinamento quam ſobrietate mentis alii L mauerunt.Quid eſt autem quod ait: Cecidit in faciem Abraham,& riſit? Et hic reuerentia ſignificatur, quod timuit deum velut libero riſu lædere, quãuis riſus lætiam declararet viri iuſti, qui tantis gratulabatur promiſsis.Non enim dubitantis hic riſus,ſed credẽtis fuit. Simulq; cadunt ante deum omnia, & mutãtur & tranſeunt,ſola illa immutabilis ſtat ſemper ſubſtantia, ut fortaſse & in hoc myſterio prophetauit Abraham dominũ Ieſum,quòd per ſuſceptionẽ dominici corporis & reſurrectionẽ tãti cõplenda oraculi gratia foret.Adorat igitur nõ elementũ terræ,de quo dictũ eſt: Et adorate ſcabellum eius,quoniã ſanctũ eſt. Vbi enim corpus, ibi & aquilæ,quæ adorauerunt verſantem in corpore. Et dixit,inquit,in corde ſuo:Si centũ annorũ naſcetur filius,& ſi Sara nonaginta annorũ pariet? Græcus ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ poſuit,vt poſsimus æſtimare quia cordi ſuo qui ſi dixerit alternanti ſecum,ſi centenario naſcetur,& nonagenaria pariet:hoc eſt,ætas generandi præterit. Deo omnia ſunt poſsibilia. Et ideo facile iſtud,vt ſenibus reuocet iuuentutis annos,vires refundat,ſterilibus det fœcunditatem. Nec illud prætereundum quod promiſsa fibi generatione legitima reſpondit Abraham deo: Hiſmael viuat hic in conſpectu tuo.Iuſti eſt etiam pro peccatoribus interuenire.Et ideo vel hoc credãt Iudęi,quia & pro ipſis interuenit,ſi tamẽ credãt.hoc eſt enim viuere in cõſpectu dei,digna dei verbo negocia gerere. Octuli domini ſuper iuſtos. Vnde & domin⁹ ait,Etiam:Ecce Sara vxor tua pariet tibi filiũ.De Hiſmael aũt exaudiui te.Etiã cũ dicit,cõfirmat promiſsa.cõfirmatiuũ etenim verbum eſt.Et ideo prius generationẽ eccleſiæ confirmat futuram,vt verum recognoſceret propheta quod de Hiſmael ſe audiſse dixiſset deus,præuidens quia cæcitas ex parte Iſrael haberet contingere,donec plenitudo gẽtiũ intraret,& ſic omnis Iſrael ſaluus fieret.Itaque ſicut teſtamenta hominũ prius hæredem ferunt, poſtea legatum exprimunt,melioribus hæreditatem, inferioribus legatarita in deũ in teſtamento vnum, & nos hunc morem accepimus.Hæres ſcribitur natura bonus, nobilis,legitimo creatus coniugio. Legato donatur inferior.Promittitur aũt generatio ſequẽti anno, vt aduectas quã generationẽ polliceatur dominus,hoc eſt,nõ illã vteri corpalis Sarę,ſed iſtũ partũ eccleſię,q̃ eſset futu

A rius. Denique & infra ait: Reuertar ad te in futurum, & erit Saræ filius. In quo vtrunque posumus accipere, & hunc conuentum Ecclesiæ,& fidelium resurrectionem. Tertiodecimo quoque anno quòd circũciditur Hismael,ratio euidens:quia is qui incipere habet vti cognitione fœminæ,ante debet recidere in se ardorem libidinis, vt superfluis abstineat commixtionibus, coniunctioni tantum legitimæ reseruet.Mentem quoque sapientis hospitalem esse decet,vt etiam alijs impertiat sui gratiam, & prudentiæ suæ fructum alijs quoque diuidat, atq; epulentur bonis doctrinæ cibis,epulumq; eius exhibeat desiderantibus. Tunc præterea nesciat nisi secundum naturam viuere,in cuius instituto & ordine dei lex est. Nulli se transuersali cupiditati miscere nouerit,solius sapientiæ propter copulam. Mãdatis dei,seculi istius gloriã,& quãdã prẽsentis laudis hæreditatẽ præferre nesciat. Atq; vt altaribus domini suas immolet vtilitates, ita iudicij ignem non excipiat,neque reformidet,sed magis etiam vt alios eripiat,elaboret.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE ISAAC ET ANIMA.

B De commẽdatione sancti Isaac tam ex paterna origine, & gratia,q̃ ex dominicæ generationis & passionis prę figuratione,quę & nomine suo significatur:ac de aptione mysterij inter Christũ p Isaac designatũ,& animam representatam per Rebeccam. Caput I.

De admonitione hominis vt intueatur qui sit,quo salutem suam vitamq; tueatur, & quid sit homo. Quidve ac qualis sit anima tam secundum sui naturam,quàm per irrationabilem sui partem,qua obnoxia fit corruptioni. Caput II.

De perfectę animę primiq; processus eius descriptione, quomodo charitatis impatiens,& verbi moras non ferens,rogabat vt oscula mereretur,& meruit desideratum videre. Caput III.

De secundo perfectę animę processu,quo introducta in cubiculum regis, cum mutua misceret alloquia, in vmbra eius requieuit, & subito eius verbo de medio sermone discessit:quærenti tamen non diu abfuit,sed saliens supra montes, & transiliens super colles aduenit.Nec multo post quasi capreolus aut ceruorũ hinnulus dum affatur dilectam,exiliuit & reliquit. Caput IIII.

De tertio ipsius animæ processu, quo cum in cubili & noctibus,in ciuitate,in foro,& in plateis quæsitum nõ reperisset, aliquando rationibus suis gratia quærentem reuocauit, adeo vt ab eius sponso propius vocaretur. Caput V.

C De summaria dictorum perstrictione,cum inductione, & prosecutione quarti processus perfectæ animæ quo ipsa iam dormiens,quanuis corde vigilaret, à sponso excitatur, vt continuo vocem pulsantis audiret. Sed moram passa dum surgit:quia velocitatem verbi non potuit comprehendere, dum aperit ostium, transiuit verbum,& ipsa exiuit, & per vulnera charitatis requisitum vix tandem inuenit, & tenuit, vt postea non amitteret. Caput VI.

De laudatione animæ à sponso,quod tam bene & constanter requisierit eum, & quod tam fidelis, & verbo potens,& fructibus fœcunda diuersis,quódque vna sicut columba habens spiritus vnitatem,in qua sit pax, quæ fecit vtraque vnum. Caput VII.

Anima dum laudatur à sponso,verecunde refugiens coram laudari.& reuocata à sponso,quid dicat. De præconijs quoque bonæ animæ, singularique laudæ charitatis. Caput VIII.

Diui Ambrosii D

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SANCTO ISAAC ET ANIMA LIBER VNVS.

De commendatione sancti Isaac tam ex paterna origine & gratia,quàm ex dominicæ generationis & passionis præfiguratione, quæ & nomine suo significatur. Ac de apertione mysterij inter Christum per Isaac designatum,& animam repręsentatam per Rebeccam.

Caput I.

IN PATRE NOBIS SANCTI ISAac vel origo satis est expressa, vel gratia, cum ad omnem redundat gloriam quòd tanto & tam imitabili viro natus Abrahæ patri primum fuit Neque vero istud mirabile, cum in eo dominicæ generationis & passionis figura præcesserit. Siquidem & sterilis anus ex promissione dei peperit eũ,vt crederemus quòd potens est deus facere,vt possit & virgo generare. & oblatus vnicus ad immolandũ, qui & patri non periret,& impleret sacrificium. Itaque ipso nomine figuram & gratiã significat. Isaac etenim risus latine significatur. Risus autem insigne lætitiæ est. Quis autem ignorat quòd is vniuersorum lętitia sit,qui mortis formidolosæ vel pauore compresso,vel mœrore sublato,factus omnibus est remissio peccatorum? Itaque ille nominabatur,& iste designabatur,exprimebatur,& annunciabatur. Ipse est quem iam tunc persequebatur ancilla, ipse est propter quem iam tũc dicebatur: Expelle ancillam. nõ enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Ipse est cui pater alienigenam acquisiuit sponsam. Ipse est mitis,humilis,atque mãsuetus, qui veniente Rebecca, hoc est patientia, exiuit in campum abalienare. Sapientis enim est segregare se à voluptatibus carnis,eleuare animam, atque à corpore abducere. hoc est enim se hominem cognoscere. Qui Chaldæorũ sermone Enos dicitur,latinè homo. Enos autem,qui assumpsit & sperauit inuocare deum, & ideo creditur esse trãslatus. Non videtur itaque homo esse, nisi is qui in deum sperat. qui autem sperat in deum, non degere in terris,sed quasi translatus adhærere deo, manifesta viri interpretatione signatur. Bonus igitur Isaac, verus, vtpote plenus gratiæ,& fons lętitiæ. Ad quem fontem veniebat Rebecca vt impleret hydriam. Dicit enim scriptura: Quia descendens ad fontem,impleuit hydriam,& ascendit. Descendit itaque ad sapientiæ fontem vel Ecclesia,vel anima,vt totum vas impleret suum, & hauriret puræ sapiẽtiæ disciplinas, quas haurire Iudæi de fonte profluo noluerunt. Quis iste fons sit, audi dicentem: Me dereliquerunt fontem aquę viuę. Ad hunc fontem currebat sitiens anima prophetarum,sicut & Dauid dicit:Sitiuit anima mea ad deum viuum. vt sitim suã vbertate diuinæ cognitionis expleret, & insipientiæ sanguinem spiritalium rigatu dilueret fluentorum. Hic est enim fluxus sanguinis,sicut significat lex,qui deoperitur quãdo vir secu[illegible] in diebus sanguinis sui mulieri miscetur. Mulier est delectatio corporalis illecebræ. Itaque caue ne vigor mentis tuæ cœtu quodam corporeæ voluptatis inflexus emolliatur,atque in eius amplexus omnis resoluatur,& fontem eius aperiat, qui debet esse clausus, & septus intentionis studio,& consideratione rationis. Ortus enim clausus,fons signatus. Nanque mentis resoluto sensu se corporales delectationes effundunt,pernicioſæ nimis, & in appetentiam plenam grauis periculi proruentes: quòd si mentis viuidæ considerata mansisset custodia,refrenasset.

E

F

Hiere.2.

Psal.41.

Canti.4.

G De admonitione hominis vt intueatur qui sit, quo salutem suam vitamq; tueatur, & quid sit homo. Quidve ac qualis sit anima tam secundum sui naturam, q̄ per irrationabilem sui partem, qua obnoxia fit corruptioni.

Caput II.

INTVERE igitur ô homo qui sis, quo salutē tuam vitámque tuearis. Quid est itaque homo? Vtrum anima, an caro, an vtriusque copula? Aliud enim nos sum⁹, aliud nostrum: alius qui induitur, & aliud vestimentum. Legimus in ve
Gen.46. teri testamento, Omnes animæ quæ descenderūt in Ae-
Gene.6. gyptum, de hominibus dictum. Et alibi dictum est. Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam carnes sunt. De alterutro igitur legitur, quia homo dicitur & de anima, & de carne. Sed illa discretio est, quod vbi anima ꝓ homine ponitur, Hebræus significatur deo adhærens, nō corpori, vt est illud: Anima benedicta omnis simplex. Vbi autem caro pro homine nuncupatur,
Rom.7. peccator exprimitur, vt est illud: Ego aūt carnalis sum, venundatus sub peccato. quod enim operor, nō cognosco. Non enim quod volo ago, sed quod odi illud facio. Hoc iam posterius de vtroque. Alius est enim qui vult, alius qui odit, alius qui facit. Deniq; addidit: Si ergo qđ odi, hoc facio, consentio legi, quoniam bona est: nunc autem iam nō ego illud operor, sed quod habitat in me
H peccatum. Illud quoque expresi⁹: Video legem carnis meæ repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in legem peccati. & tamen cum vtrunque in se concertantem hominem declarasset, hoc est interiorem & exteriorem: in animæ magis quam in corporis parte simulauit se constituere quod anima sua traheretur captiua ad peccatum, in qua esse se mallet, & esse confirmat, dicēs: Infœlix ego hō, quis me liberabit de corpore mortis huius? Tanquā de extraneo hoste ita se desiderat liberari. Non ergo sanguis anima, quia carnis est sanguis: neque harmonia anima, quia & huiusmodi harmonia carnis est: neque aer anima, quia aliud est flatilis spirit⁹, aliud anima: neq; ignis est anima, neque entelechia anima: sed anima est viuens, qua factus est Adam in animā viuē
1.Cor.2. tem, eò quòd insensibile atque exanimum corp⁹ anima viuificet & gubernet. Est & prestātior homo, de quo dicitur: Spiritalis autem diiudicat omnia, ipse autem à ne
Psal.143. mine iudicatur. Hic est præstantior cæteris. Vnde & Dauid dicit: Quid est homo quod memor es eius, aut filius hominis, nisi quod visitas eum? Homo vanitati similis factus est. Non ille secundum imaginem dei homo vanitatis est: sed qui illud amisit, & in peccatum decidit, & in
I materialia ista dilapsus est, iste homo est vanitatis. Anima igitur secundum sui naturam optima est, sed plerunque irrationabilem sui partem obnoxia fit corruptioni, vt inclinetur ad voluptates corporis, & ad impœnitentiam, dum mensuram rerum non tenet, aut fallitur opinione, atque inclinata ad materiā, agglutinatur corpori. Sic visibile ei⁹ impeditur, & malitia repletur: quia dū intendit malitiæ, eius se vitijs replet, & fit defectu bonitatis intemperantior.

De perfectæ animæ primiq; processus eius descriptione, quomodo charitatis impatiens, & verbi moras non ferens, rogabat vt oscula mereretur, & meruit desideratum videre.

Caput III.

PERFECTA autem anima auer[illegible]tur materiam, omne immoderatum, mobile, maligNum refugit ac respuit: nec videt, nec appropinquat ad illius terrenæ labis corruptionem, diuinam intendit, terrenam autem materiem fugit. Fuga autem est non terrena relinquere, sed esse in terris, iustitiam & sobrietatem tenere: renunciare vitijs, non vsibus elementorū. Fugiebat Dauid sanctus à facie Saul, nō vtique vt terras relinqueret, sed vt immitis & inobseruantis & perfidi declinaret cōtagium. Fugiebat autem adhærens deo, sicut & ipse ait:

Adhæsit anima mea post te. Abducebat se, & ableuabat Psal.62.
vitijs seculi huius, eleuabat animam suam sicut Isaac in K
campo, vel abalienabat, vel vt alij habēt, deambulabat. Nam hoc quoque ostendit cum virtutibus familiare ha
bere consortium, vt deambulet vnusquisque in innocē Gen.24.
tia cordis sui, nullo vsu terrenis vitijs misceatur, atque irreprehensibilem viam inoffenso mentis carpat vestigio, nec vllum locū in se aperiat corruptioni. Talis enī erat Isaac cum Rebeccam aduenientem expectaret, præparans se copulæ spiritali. Veniebat enim iam cælestib⁹ dotata mysterijs, veniebat magna secum ornamenta aurium & manuum ferens, eò quod auditu & operib⁹ emineat Ecclesiæ pulchritudo, cui recte dictum aduertim⁹: Esto in milia milium, & semen tuum possideat aduersa
Ibidem. riorum ciuitates. Decora igitur Ecclesia, quæ ex inimicis gētibus filios acquisiuit. Sed potest hoc etiam ad animam deputari, quæ passiones corporis subigit, & ad vitutum officia conuertit, repugnantēsq; motus sibi obedientes efficit. Ergo vel anima patriarchæ videns mysterium Christi, vidēs Rebeccā veniētem cū vasis aureis &
Cantic.1. argēteis, tanq̄ Ecclesiam cū populo nationū, mirata pulchritudinē verbi, & sacramentorū eius, dicit: Osculetur me ab osculis oris sui. Vel Rebecca audiens verū Isaac, verū illud gaudiū, verā lætitiā, desiderat oscularī. Quid
L est igitur, Osculetur me ab osculis oris sui? Cōsidera vel Ecclesiā iam diu promisso sibi per Prophetas dominico aduentu per tēpora multa suspēsam, vel animā quæ eleuans se à corpore, abdicatis luxuriæ delicijs, voluptatibūsq; carnalibus, exuta quoq; solicitudine secularium vanitatū, iam dudū infusionē sibi diuinæ præsentiæ, & gratiam verbi salutaris exoptet, cōmacerari quod sero veniat, & affligi. Ideoq; quasi vulneratā charitate, cum moras eius ferre nō possit, conuersam ad patrem rogare, vt mittat sibi deum verbum: & causam qua sit ita impatiens, declarare, dicentem: Osculetur me ab osculis oris sui. Non vnum osculum quærit, sed plura oscula, vt desiderium suum possit explere. Quæ enim diligit, nō est vnius osculi parcitate contenta, sed plura exigit, plura vendicat, & ita se amplius dilecto commendare consue
Luc.7. uit. Denique illa in Euangelio sic probata est: Quia non cessauit, inquit, osculari pedes meos: & ideo remissa sūt ei peccata multa, quia dilexit multum. Ergo & hæc anima oscula verbi multa desiderabat, vt illuminetur diuinæ cognitionis lumine. Hoc est enim osculum verbi, lumen scilicet cognitionis sacræ. Osculatur enim nos M
deus verbum, quando cor nostrum, & ipsum principale hominis spiritu diuinæ cognitionis illuminat, quo anima donata charitatis pignore nuptiali, læta atq; ouans
Psal.44. dicit: Os meum aperui, & duxi spiritum. Osculum est enim quo inuicem amantes sibi adhærent, & velut gratiæ interioris suauitate potiuntur. Per hoc osculum adhæret anima deo verbo, per quod sibi transfunditur spiritus osculantis: sicut etiam ij qui se osculantur, non sunt labiorum prælibatione contenti, sed spiritum suum sibi inuicem videntur infundere. Ostendens itaque non solam speciem verbi, & vultum quendam, sed omnia eius interiora diligere, adiungit ad osculorum gratiam:
Cant.4. Quia bona, inquit, vbera tua super vinum, & odor vnguentorum tuorum super omnia aromata. Illa osculū poposcit, deus verbum se ei totus infudit, & nudauit ei vbera sua: hoc est, dogmata sua, & interioris sapientiæ disciplinas, & vnguētorum suorum dulci odore fragrauit. Quibus capta, iam dicit vberiorem esse iucunditatem diuinæ cognitionis, quàm lætitiam omnis corporeæ voluptatis. Aspirat enim in verbo odor gratiæ, & remissio peccatorum, quæ in totum diffusa mundum, omnia tanquam exinanito repleuit vnguento: quia per vniuer
Cantic.1. sos grauis vitiorum colluuies detersa est. Propterea, inquit, adolescentulæ dilexerunt te. Attrahe nos, post odorem vnguentorum tuorum curramus. Bona quidē prudentia, sed dulcis misericordia. illam enim pauci asse-

A quuntur,hæc ad omnes peruenit. Propter hanc inquit, indulgentiam tuam diligunt te animę renouatę ſpiritu.
Pſal. 102. Vnde & ad animam dicitur : Renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua. Ad animam enim loquebatur dicens : Benedic anima mea dominum . Et ideo feſtinat ad verbū, & rogat vt attrahatur,ne forte derelinquatur:quia currit dei verbum,& non eſt alligatum. Denique exultat tā
Pſal.18. quam gigas ad currendam viam. Et quia egreſsus eius à ſummo cælo , & occurſus eius vſque ad ſummum eius: vidēs ſe imparē tantę velocitati,dicit:Attrahe nos. Bona anima,quæ non pro ſe ſola,ſed ꝓ oībus rogat. Attrahe, inquit,nos. Habemus enim cupiditatem ſequēdi,quam vnguentorum tuorum inſpirat gratia . Sed quia curſus tuos æquare non poſsumus:attrahe nos , vt auxilio tuo fultæ,veſtigijs tuis poſsimus inſiſtere. Si enim tu attraxeris,curremus & nos,& ſpiritalia velocitatis flabra capiemus. Deponitur enim ſarcina quibus manus tua fulcro eſt:& oleum tuum infunditur , quo curatus eſt ille qui à
Mat.11. latronibus vulneratus eſt . Ac ne impudens tibi videatur quod ait, Attrahe nos:audi dicentem : Venite ad me
Philip . 3. omnes qui laboratis , & onerati eſtis , & ego vos reficiam . Vides quod libenter nos attrahit , ne remaneamus ſequentes . Sed qui vult attrahi , currat vt comprehen-
B dat,& currat ſuperiora obliuiſcens, & ea quæ ſunt prio
Ioan.13. ra appetens . ſic enim poterit Chriſtum comprehendere. Prudenter ergo rogat vt attrahatur:quia non omnes ſequi poſsunt . Denique Petro dicenti , Quo vadis? reſpondit verbum dei : Non potes me ſequi modo , ſequeris autem poſtea . Claues ei commiſerat regni cælorum,& ſequēdo ſe imparem iudicauit. Hanc tamen animam non diſtulit: quia non præſumebat , ſed rogabat. Deniq; ait:Introduxit me rex in cubiculum ſuum. Beata anima,quæ verbi ingreditur penetralia. Inſurgens nā que de corpore,ab omnibus fit remotior,atque intra ſe metipſam diuinū illud,ſi quo modo aſsequi poſsit,ſcrutatur & quærit. Quod cum potuerit comprehendere,ea quæ ſunt intelligibilia ſupergreſsa,in illo confirmatur,
2.Cor.12. atque eo paſcitur. Talis erat Paulus,qui ſciebat ſe raptū in paradiſum:ſed ſiue extra corpus raptum,ſiue in corpore, neſciebat . Aſsurrexerat enim anima eius de corpore,& ſe à viſceribus & vinculis carnis abduxerat atq; eleuauerat,factúſq; à ſemetipſo alienus,intra ſemetipſū tenuit verba ineffabilia quæ audiuit,& vulgare nō potuit:quia aduertit ea loqui homini non licere . Anima ergo bona contemnit viſibilia & ſenſibilia,nec cōſiſtit in eis,nec in deſpiciēdis his immoratur & reſidet,ſed aſcēdit ad illa æterna,& inuiſibilia, & plena miraculi, puro ſenſu ſe piæ mētis attollens . Etenim perfectioni ſtudēs, ſolū illud bonum diuinitatis intendit , nec aliud quicq̄
C requirendum putat:quia tenet quod ſummum eſt. Itaq; vir huiuſmodi,in quo eſt animæ pulchritudo,ſolus ſibi abundat:quia ipſe ſibi eſt ſatis . Nec ſolus aliquādo eſt, cui præſul dominus adeſt.

De ſecundo perfectæ animæ proceſsu, quo introducta in cubiculum regis , cum mutua miſceret alloquia,ī vmbra eius requieuit, & ſubito eius verbo de medio ſermone diſceſsit:quærenti tamen non diu abfuit,ſed ſaliens ſuper mōtes,& tranſiliēs ſuper colles, aduenit. Nec multo poſt quaſi capreolus,aut ceruorum hinnulus,dū affatur dilectam,exiliuit & reliquit. Caput. 1111.

Canti.1. DENIQVE in illud diuini illi⁹ introducta ſecretum, Exultem⁹,inquit,& lætemur in te:diligamus vbera tua ſuper vinum. Non enim in diuitijs auri,argentiq; theſauris,non in poſseſsionum fructibus,non in poteſtatibus,non in cōuiuijs, ſed in ſolo deo exultat. eadem tamen anima cognoſcens ſe corporis ſocietate fuſcatā , dicit ad alias animas, vel ad alias cæleſtes & appoſitas ſacro miniſterio poteſtates: Nolite aſpicere me quoniam obfuſcata ſum , quoniam non eſt intuitus me ſol. Filij matris meę pugnauerūt ad- D
uerſum me:hoc eſt,impugnauerūt me corporis paſsiones,carnis illecebrę decoloraūerūt me:ideo mihi Sol iuſtitię nō refulſit. Quo viduata præſidio,deuotionē meā, & obſeruantiā plenā ſeruare nō potui. Hoc eſt enim,Vineā meā nō cuſtodiui,quia ſpinas & nō vuam attulit : id eſt,faciēs peccata pro fructib⁹. Et cū de verbo loquitur, irradiāte ſibi verbi ſplēdore cōuerſa ad ipſum dicit:Vbi paſcis?Vbi manes in meridiano?Recte dicit,Vbi paſcis? quia regulare eſt dei verbū. Vbi manes?quia morale. In meridiano, quia myſticū . Siquidē quia meridie Ioſeph cum fratribus ſuis in conuiuio conſtitutus, futurorū tēporū myſteria reuelabat. Sed etiā Dauid ait : Reuela ad Pſal.36.
dominum viā tuam, & ſpera in eū, & ipſe faciet & educet ſicut lumen iuſtitiā tuam, & iudicium tuum tāquam meridiem. Et ipſe Paulus circūfulſiſse ſibi lumen meridie aſseruit, qnādo à perſecutione eſt cōuerſus ad gratiam. Queritur ergo quod derelicta ſit, quod deſtituta ſit pauper ex diuite. Abundabat enim munere gratiarum, ſed egere cœpit vbi diuinæ præſentię ſibi copia denegata eſt:& ideo vel quaſi mercenaria haberi poſtulat, quæ ante ſibi precioſioris copulę gratiā vendicabat. Cui reſpōdit verbum dei: Niſi cognoſcas te decora inter mulieres,quæ quereris quòd relicta ſis:niſi te cognoſcas,niſi te pœniteat lapſus tui,niſi intētionē deuotiōis approbes,niſi fides tua & ſynceritas augeatur:querela nihil ꝓderit. Ac ſic: Niſi cognoſcas te quia decora es, niſi pulchritudinem naturæ tuæ ſerues,& corporis te illecebræ
non demergant,nec impedimenta detineant : nihil tibi E
naturæ melioris nobilitas ſuffragabitur. Cognoſce igitur te,& naturæ tuę decorem,& exi quaſi exuta uinculis pedē,& nudo exerta veſtigio,vt carnalia integimēta nō ſentias , veſtigiū mentis tuæ corporalia vnicum nō implicent,vt pes tuus ſpecioſus appareat. Tales enim ſunt qui ad regnū cælorū annunciandū eliguntur à domino, de quibus dictū eſt: Quā ſpecioſi pedes euāgelizantium
Eſa.52. pacem. Talis Moyſes, cui dicitur: Solue calciamentum
Exod.3. pedum tuorum,vt vocaturus populum ad dei regnum, pri⁹ carnis exuuias deponeret,& nudo ſpiritu veſtigióque mētis incederet. Hoc eſt ergo quod ait:Exi tu in cal
Cantic.1. caneis gregum,& paſce hœdos tuos in tabernaculis paſtorum:quia per greges regnū intelligimus,eò quòd poteſtatis ſit gregibus præſidere. Præſidet autem vnuſquiſque ſibi quadam poteſtate regali,ſi coerceat in ſe corporis luxus,& ſeruituti redigat carnem ſuam. Ideoq; dictum eſt:Regnum dei intra vos eſt. Vnde pulchre ait ad
Lucæ. 17. animā: Exi,id eſt exi à ſeruitio, exi à carnis imperio atq; dominatu:& exi non in carne,ſed in ſpiritu, exi ad regimen poteſtatis. Ideóque addidit:Paſce hœdos tuos,hoc eſt,rege ea quæ in ſiniſtra tua ſunt . nam ſi non regātur, facile labuntur. Coerce petulantiam,laſciuiam tui corporis,& luxuriam irrationabilem,edoma leues motus, paſce eos non in corporeis tabernaculis:ſed in tabernaculis paſtorum , qui regere gregem norunt . Sunt enim F
amabilia tabernacula Iſrael, ſicut nemora obumbrantia ſuper flumen : in quibus anima tanquam in procinctu bellico ſita bonam exercet militiam,incurſus explorat hoſtiles . Virtutis labor quæret victoriam , vt poſsit equæ illi qnæ Salomoniſeſt comparari,velox ad currendum,habilis ad partum:quoniam fœcunditas animę deſideratur & quæritur. Hæc ergo equa precioſa,& currus Pharao veloces , quod aliqui ad Eccleſiam referunt & ad populum. Sed de hoc myſterio alibi ſæpius diximus, & maxime in Pſalmo centeſimo octauodecimo. Hoc autem loco de anima dicendum ſuſcepimus . Huius equæ ſimilis æſtimatur hęc anima:hoc eſt,propheticę vel apoſtolicæ virtutis:eò quòd in eorū ānumeretur gregē, qui fœcunditate prędicationis ſuæ totius orbis terrarū ſpatia reſperſerūt,& quāuis in corpore conſtituti, nulla tamen curſus ſpiritalis ſenſere diſpēdia. Ideoq; laudatur, qđ cęleſti ſibi illuminātę pręcepto,iā ſpecioſa,iam pul-

G chra sit,quę vultu prę ferat castitatis decorẽ,& redimicu la ceruicis attollat, in qua sunt patientiæ & humilitatis insignia. Talis animæ diligebat Isaac verus decorem,humilitatem,patientiam: & ideo partus eius auide requirebat. Concepit autem Rebecca,& patientia sua nodũ sterilitatis absoluit. Quid autem pariat prophetica atque apostolica anima, consideremus, & quomodo pariat. Abijt,inquit,interrogare dominum, quia exultabãt in-
Gen.25. fantes in vtero eius. Et responsum accepit:Duæ gẽtes in vtero tuo sunt.eò quòd nihil spõte præsumat:sed in oibus summũ deũ præsulẽ poscat suorũ cõsiliorum,simul plena pacis atque pietatis,duos populos sua fide & prędicatione connectat,& tanq̃ vtero suo claudat. Quæ nõ
Gene. 26. immerito soror magis quã vxor appellatur, eò quòd mitis atq; pacifica anima cõmunis magis pietatis quã specialis copulę nomẽ accipiat:& quia vniuersis magis quã
Ibidem. vni se existimet obligatã. Fodit autẽ puteos Isaac,& plurimos quidem quos foderat pater eius, & repleuerant illos post mortem Abrahæ patris illius alienigenę. Prę cęteris tamen fodit hos puteos: vnum in conualle Gera-
H rim,& inuenit ibi puteum aquæ viuæ, & litem fecerunt pastores Gerarim cum pastoribus Isaac, eò quòd aquã sibi eius putei quasi propriam vendicabãt:& vocauit nomen eius Iniustitiam. Et fodit alium, in quo orta est disceptatio,& imposuit illi nomẽ Inimicitias. Et fodit tertium,in quo lis nulla inter pastores commissa est, & vocauit eum Latitudinẽ. Fodit & puteũ iuramenti, & non inuenit in eo aquam, & vocauit eum Puteum iuramẽti. Quis hęc legens,terrena magis quã spiritalia opera esse arbitretur,quòd vel Abraham fodit puteos,vel Isaac,tãti videlicet Patriarchæ,vel etiam Iacob,sicut & in Euangelio reperim9,velut fontes quidam generis humani,& specialiter deuotionis ac fidei? Quid est enim puteus a-
Prou.5. quæ viuæ,nisi profundæ altitudo doctrinæ? Vnde & Agar ad puteum angelum vidit, & Iacob ad puteum Ra-
I chel sibi inuenit vxorem. Moyses quoq; secus puteũ futuri locauit merita prima coniugij. A puteo igitur visionis aperire Isaac adorsus est puteos,& bono ordine, vt eius putei aqua primum rationabile animæ, oculũq; ei9 dilueret & foueret,quo visum eius faceret clariorẽ. Fodit etiam alios puteos plures. Vnde & scriptum est·Bibe aquam de tuis vasis, & de puteorum tuorum fontibus. Quanto plures fuerint, tãto est vberior redũdantia gratiarum. Fodit tamen puteũ,quem foderat pater Abrahã, de quo litem fecerũt pastores Gerarim,hoc est macerię. Vbi enim maceria,ibi diuisio inter repugnantes,ibi iniustitia: & ideo vocauit Iniustitiam. Alium quoque fodit,& orta dissensione vocauit eum Inimicitias. In quibus videtur elucere doctrina moralis, eò quôd sublato pariete macerię,solutę sint in carne hominis inimicitię, & facta sint vtraque vnum in figura per Isaac,in veritate per Christum, meritoq; postea pura aqua in eo puteo sit reperta,tanq̃ doctrina moralis, vtilis ad hauriẽdum. Puteus quoque latitudinis quid aliud significat, nisi de naturalib9 disciplinam? Qua causa & latitudo dicitur, quia sine contentione,sine lite iam quietus atque secur9 est qui mũdana hæc & sensibilia fuerit supergressus. Vnde superatis iam aduersantibus & alienigenis cogitationibus (quid enim tam alienum q̃ omnia secularia, quæ perpetua esse non possunt?) potest sapiens dicere: Dila-
Gen.26. tauit dominus nobis,& auxit nos super terram,quia terrena transcendit. Vltimus est puteus iuramenti, in quo ei visus est deus:& ait,Noli timere:tecum enim sum. Et benedixit eũ. Hæc doctrina iam mystica est. Habes hæc in Salomone:quia Prouerbia eius moralia,Ecclesiastes naturalis, in quo quasi vanitates istius despicit mundi: mystica eius sunt Cantica canticorum. Habes & in Propheta: Seminate vobis ad iustitiam, vindemiate ad fructum vitæ,illuminate vobis lumen cognitionis. Hoc est enim lumen cognitionis,habere charitatis perfectionẽ.
1.Ioan.4. Ideóque dictum est:Nolite timere. Charitas enim timorem excludit foras. Vt cognoscamus autem quia Salo- K
mon ita hos interpretatus est puteos, vt ad moralem doctrinam & naturalem referret, & mysticam: in singulis libris suis,quos de moralibus,vel naturalibus, vel mysticis scripsit, posuit hos puteos. Nam & in Prouerbijs cum declinandam speciem diceret secularis illecebræ,
ait:Bibe aquam de tuis vasis,& de puteorũ tuorum fon- Prou.5.
tibus,& superfluant tibi aquæ de tuo fonte. Et infra:Fõs aquæ tuæ sit tibi proprius, & iucundare cum vxore. eò quòd aduersus tentamenta mundi remedium nobis vera sapiẽtia sit,moralis quoque doctrina, quæ imaginem mundanæ voluptatis meretricijs quibusdam illitam fucis irriguo suo diluat, & fluẽto sui fontis abstergat. De
naturalibus quoq; habes in Ecclesiaste dictũ: Feci mihi Eccles.2.
piscinas aquarum ad irrigãdum ex his saltum germinãtem. Neque te moueat quod pro puteo piscinas posuit: quia & Moyses puteum latitudinis dixit,eò quòd à solicitudine omni & angustijs soluitur qui mundum hunc pia mente transcenderit. Non immerito ergo piscinas habet Ecclesiastes, qui vidit nullam abundantiam esse sub Sole:sed si quis abũdare velit, in Christo abundet. Et de mysticis Puteus superest nobis,quem etiam ipsum reperimus in Canticis canticorum,dicẽte scriptura:Fõs
ortorum puteus aquæ viuæ, & impetu descendens à Li- Cant.4.
bano. Etenim si mysteriorum altitudinem persequeris, puteus tibi videtur,tanquam in profundo sita, mystica esse sapientia:si vero haurire velis affluentiam charitatis,quæ maior & vberior est quàm fides & spes,tunc tibi fons est. Exuberat enim charitas,vt & haurire eam cominus,& rigare eius affluentia ortum tuum possis,spiri
talibus fructibus redundantem. Et quia ipse puteus lati- L
tudinis est,qui charitatẽ habet:ideo dixit, quia vbi charitas est,ibi impet9 magnus descẽdit à Libano. Ne quid autem moueat quod & puteum & fontem eũdem dixit: etiam Euãgelium te instruat,in quo scriptum est: Quia Ioan.4.
venit Iesus in ciuitatẽ Samariæ,quę dicitur Sichar,iuxta prædium quod dedit Iacob Ioseph filio suo. Erat autem ibi fons Iacob. Et fatigatus,inquit,sedebat sic super puteum. Vnde ad mysticam doctrinam hunc referri puteum etiam ibi cognoscimus:quia ibi Samaritana illa,id est custos,custos autem cælestium præceptorum, hausit de puteo illo diuina mysteria,cognoscens quia deus spiritus est,& non in loco adoratur, sed in spiritu: & quia
messias venit,qui Christus est. Et ideo qui adhuc expe- M
ctatur à Iudęis,iam venit. Quib9 auditis,mulier illa quę speciem Ecclesiæ gerit,legis sacramẽta cognouit,& credidit. In ipso quoq; Canticorum libro Salomon hãc triplicem sapientiam euidenter expressit:licet in Prouerbijs dixerit:vt tripliciter sibi scripserit, qui sapiẽtiã eius vellet audire. Ait ergo in Canticis sponsa de sponso:Ecce sponsus est consobrinus meus. Et ideo pulchra accli
natio nostra opaca:trabes domorum nostrarum Cedri, lacunaria nostra Cupressi. Possumus hoc de moralib9 accipere. Vbi enim requiescit Christus & Ecclesia, nisi in operibus suæ plebis? Denicq; vbi impudicitia, vbi superbia,vbi iniquitas erat,ibi ait dominus Iesus:Filius autem Matth.8.
hominis non habet vbi caput suũ reclinet. De naturali- Cant.2.
bus autẽ quid accipiamus? In vmbra inquit,eius cõcupiui & sedi,& fruct9 eius dulcis in faucibus meis. Qui enim terrena supergreditur,& cui mundana moriuntur:quoniam crucifigitur ei mundus,& ipse mundo:omnia quę sunt sub Sole,refugit & contẽnit. De mysticis quoq; ait: Cantic.2.
Introduc me in domum vini,constituite in me charitatem. Etenim sicut vineã suam, ita dominus Iesus populum suũ quasi vitis æterna quibusdã brachijs charitatis amplectitur. Cõsidera singula. In moralibus flos est inter spinas liliũ,sicut ipse ait·Ergo flos campi,& liliũ convalliũ. In moralib9 ergo flos est, in naturalib9 Sol iustitiæ,qui oriẽs & resurgẽs illuminat,occidẽs obũbrat. Caue ne tibi occidat, quia scriptũ est: Sol nõ occidat super Ephe.4.
iracũdiã vestrã. In mysticis charitas est, quia plenitudo

A legis est Christus. Et ideo Ecclesia quæ diligit Christū, vulnerata est charitate. Hanc ergo charitatē suscitat & resuscitat, donec vocē eius accipiat, & præsentiā eius accerfiat: quia quæsitus nō solū venit, sed etiā saliēs venit. Saliēs super mōtes, & trāsiliēs super colles. Super maioris gratiæ aīas salit, inferioris trāsilit. Vel sic, saliēs quomodo venit? Saltu quodā venit in hūc mundū. Apud patrem erat, in virginē venit, & ex virgine in præsepe trāsiliuit. In præsepi erat, & fulgebat è cælo. descēdit in Iordanē, ascēdit in crucē. descēdit in tumulū, surrexit è tumulo, & sedet ad patris dexterā. Inde quasi hinulus ceruorū, qui desiderat ad fontes aquarū, descēdit ad Paulū, & circūfulsit eū, & exiliuit super Ecclesiā suam, quæ est Bethel, quod dicitur domus dei. Pauli enim vocatio, Ecclesiæ firmitudo est. Venit ergo, & primo post parietem est, vt inimicitias animæ & corporis soluat, sublato pariete qui impedimentum concordiæ videbatur afferre. Deinde prospicit per fenestras. Quæ sint fenestrę, audi Prophetā dicentē: Fenestræ apertę sunt è cælo. Prophetas itaq; significat, per quos dominus ad genus humanū, priusquā in terras ipse descēderet, locutus est. Et hodie siqua eum anima multū requirat, multū merebitur misericordię: quoniā qui multū requirit, plurimum debetur ei. Si qua ergo anima eū studiosius quærat, lōge audit vocem eius: & quanuis ab alijs requiratur, præ ipsis à quib⁹
B quæritur, audit vocem eius. Videt eum salientem ad se venire, id est properantē atq; currentē, & transilientem eos qui infirmo corde virtutē eius capere non possunt. Deinde prospicientē per ænigmata prophetarū legēdo eos, & tenendo eorū sermones, videt eum prospicientē, scilicet quasi per fenestrā, non adhuc quasi præsentē videt eminentem super retia. Quid est hoc, nisi fortequia illa retia nobis sunt, non illi? Retia, eò quòd adhuc illa anima intra sensibilia & mundana sit posita. Igitur adhuc in secularibus, sed tamen quærenti eū per retia ostēdit. Deniq; dicit ad animā eiusmodi: Surge, veni proxima mea: id est, surge à delectationibus mūdi, surge à terrenis, & veni ad me, quæ adhuc laboras, & onerata es: quia solicita es quæ sunt mundi. Veni supra mundū, veni ad me: quia ego vici mundū. Veni prope me, iam pulchra æternæ vitæ decore, iam colūba, id est mitis atq; mā sueta, iam tota gratiæ spiritalis. Iure ergo iam retia timere non debet anima, cum is vocet ad se animam, qui ten
C tamentis & retibus mundi non potuit capi. Nam cū nos homines ambulemus in medio laqueorum, per appetētiam escę simul & laqueis nexi, ille in corpore posit⁹ retia non timebat, sed eminebat super retia, id est super tē taméta mundi, & corporis passiones, immo & alios emi nere faciebat. Ideóque & hanc animā fundare volens, dicebat: Surge, veni proxima mea, noli timere retia, iam præterijt hyems: id est, venit pascha, venit indulgētia, ad uenit remissio peccatorū, cessauit tentatio, imber abijt, procella abijt. Quassatio ante aduētum Christi hyems est: post aduentum eius flores sunt. Vnde ait: Flores visi sunt in terra. Vbi ante spinæ, ibi nūc flores. Tempus, in-
Canti.2. quit, secandi aduenit. Vbi ante desertum, ibi messis est. Vox turturis audita est ī terra nostra. Bene addidit Propheta, Nostra, quasi admirans quod vbi ante impudicitia, ibi castitas. Ficus protulit grossos suos. Quæ ante in fructuosa iubebatur excidi, hæc fructus ferre iam cœpit. Sed quid dubitas quia grossos dixit? Priores discutit, vt posteriores meliores efferat: sicut Synagogæ fructus abijcitur: Ecclesiæ autem renouatur. Et quanuis plena tranquillitas sit, & adoleuerint mysteria, iterum tamen dicit: Surge secura in tegimento petræ, id est tuta præsidio passionis meæ, & fidei munimento. Suxerunt enim mel de petra, & oleū de firmissima petra. Hoc integimento animæ piorum indutæ, iam nudæ non sunt. Et hæc illa præmunitio, ideoq; & huic animæ ait: Et veni tu columba mea in tegimento Petræ iuxta præmunitionē, ostēde mihi faciē tuā, & insinua vocē tuā. Hortatur ad confidentiam, vt nō erubescat crucem Christi, nec D eius signaculum. Hortatur ad confessionem, vult omnes insidias dimoueri, vt bonus odor fidei spiret, vt dies fulgeat, vt aduersæ noctis vmbra non noceat: quoniam qui iuxta Christum est, dicit: Nox præcessit, dies appro- Rom.13. pinquabit. Est & vmbra secularium, quæ præterijt: & dies cælestium Christus, qui sanctis suis lucet. Accipit hæc anima bona pignora charitatis.

De tertio ipsius animæ processu, quo cū in cubili & noctibus, in ciuitate, in foro, & in plateis quæsitū non reperisset, aliquādo rationibus suis gratia quærentē reuocauit, adeo vt ab eius sponso ꝓpius vocaretur. Caput. v.

SED quia semper soliciti esse debemus, semp intenti, & quia verbū dei sicut capreola exilit, aut sicut hinnulus ceruorū, semper vigilet anima, & prætendat quæ requirit eum, & quæ tenere desiderat. Ideo quasi sublapsum sibi, In cubili, inquit, meo in noctibus quæsiui quem dilexit anima Cantic.3. mea. Qui bene quærit, in cubili quærat, in noctibus quęrat: nec dies feriatus, neq; noctes sint. Nullū tēpus vacet à pietatis officio: & si nō inuenerit primo, perseueret in requirendo. Ideoq; dicit: Exurgā itaq;, & quærā in ciuitate, in foro, in plateis. Et fortasse ideo nō inuenit adhuc, quia in foro quæsiuit, vbi lites sunt: in plateis, vbi nundinæ rerū venalium. Non enim vlla Christus pecunia cōparatur. Possum⁹ & sic ītelligere: In cubili quęrit Christum, quæ requirit eum cum tranquillitate, cum pace. In noctibus quærit, quoniā per parabolas loquebatur. Posuit enim tenebras latibulū suum, & nox nocti indicat Psal.17. scientiam. Deinde quoniam quæ dicimus in corde nostro, ea nos compungere in cubilibus debent. Sed tamē Psal.18. nec sic inuenit, & ideo dicit: Exurgam, id est erigam & attollam intentionem meam, vt quæram impigre, quęrā E solicite: introibo ciuitatem. Est & anima quæ dicit: Ego ciuitas munita, ego ciuitas obsessa. Est ciuitas munita ꝑ Christum, est ciuitas illa Hierusalē in cælo, in qua abundant diuinæ legis interpretes, & disciplinarum periti, ꝑ quos verbum dei quæritur. Quæram inquit, in foro illi⁹ ciuitatis, in illo foro vbi tractant iura consulti, vbi oleū venditur, quod euangelicæ virgines emunt, vt semper faces suæ luceant, nec eas fumus iniquitatis extinguat. Quæram, inquit, in plateis, in quibus superfluunt aquæ, de illis fontibus prorumpentes de quibus Salomon dicit esse potandum. Dum quærit igitur Christum, inuenit custodes qui in ministerio sunt: ab his requirit. Sed anima quæ Deum quærit, etiam custodes transit. Sunt enim mysteria quæ etiam angeli concupiscunt videre. 1.Petri.1. Vnde Petrus ait: Nūciata sunt, inquit, vobis per eos quibus euāgelizauerūt spiritusancto missō de cælo, in quē concupiscunt angeli prospicere. Ergo cum trāsierit cu- F stodes, verbum inuenit. Transiuit Ioannes, qui verbum apud patrem inuenit. Multi quoq; sunt qui in ocio quærunt Christum, & non inueniunt: & quærunt eum in ꝑsecutionibus, & cito inueniunt. Et ideo quasi post tētationes, quia in periculis fidelium suorum adest. Quām modicum, inquit, cum transiui ab eis, inueni eum, tenui eū, Canti.3. & non dimisi eum. Omnis enim qui quærit, inuenit: & qui inuenerit, adhęrere debet, ne possit amittere. Et quoniam per Euangelium in terris videmus cælestia mysteria figurata, veniamus ad illam Mariam, veniamus ad Magdalenam. Consideremus quemadmodum Christū in cubili corporis sui, in quo defunctus iacebat, in noctibus quæsiuerint, quando dixit illis angelus: Iesum qui crucifixus est quæritis? non est hic: surrexit enim. Quid Mat.28. igitur quęritis? viuentem cum mortuis? Quid quęritis in sepulchro eū qui iam in cælo sit. Quid quæritis in vincu Lucæ.24. lis sepulturæ, vniuersorum vincula soluentem? Non sepulchrum huic sedes, sed cælum est. Ideo dixit vna ex his: Quæsiui eum, & non inueni eum. Tamen dum va-

G dunt apoſtolis nunciare,miſeratus quærentes, occurrit
Matth. 28 eis Ieſus,dicens:Auete.Illæ autem acceſserunt, & tenue
runt pedes eius, & adorauerunt eum . Tenetur ergo Ie-
ſus,ſed delectatur ſic teneri,quia fide tenetur.Denique
delectauit eum & illa mulier quæ tetigit eū, & curata eſt
Lucæ.8. ſanguinis fluxu,de qua dixit:Tetigit me aliquis,nā ſen-
tio virtutem de me exiſse.Tange ergo,& fide tene,& cō
ſtringe fideliter pedes eius,vt virtꝰ de eo exeat, vt ſanet
animam tuam.Et ſi dicat, Noli me tangere:tu tene . Se-
mel dixit,Noli me tāgere,quādo ſurrexit:& forte illi di-
xit quæ putabat furto eſse ſublatum, & non virtute pro
pria reſuſcitatum.Denique in alio libro habes quia te-
nentibus & adorantibus dixit:Nolite timere.Tene ergo
& tu anima,ſicut tenebat & Maria,& dic:Tenui eum,&
non dimittam,cum dicebant ambæ:Teneamus te.Vade
ad patrem,ſed non relinquas Euam,ne iterum labatur.
Tecum eam ducito,iam non errantē , ſed arborem vitæ
tenentem,tecum rape tuis pedibus inhærentem.Tecum
aſcendam,noli me dimittere,ne iterum ſerpens venena
ſua fundat, ne iterum quærat fœmineum mordere veſti
giū,vt ſupplantet Adam. Dicat ergo anima tua : Teneo
te,& inducam te in domum matris meæ, & in ſecretum
eiꝰ quæ cōcepit me,vt cognoſcam myſteria tua, vt hau-
riam ſacramenta tua. Suſcipe igitur Euam iam nō ficul
neæ foliis adoptā,ſed ſancto amictā ſpiritu,& noua gra-
tia glorioſam:quia iam nō tanꝙ nudata abſcōditur,ſed
tanꝙ circūdata veſtimenti ſplendore fulgētis occurrit,
H quia veſtit eā gratia.Sed nec Adā primo nudus erat,quā
do eum innocētia veſtiebat.Vidētes itaq; eā filiæ Hieru-
ſalem Chriſto inhærentē , & adhuc aſcendentē cum eo
Cantic. 3. (dignatur enim quærētibus frequēter occurrere,& con
deſcendere vt eos eleuet) dicūt: Quæ hæc eſt quæ aſcen-
dit à deſerto? Deſertus hic terræ locus & incultus vide-
tur,ſentibus & ſpinis noſtrorum obſitus delictorū: mi-
rātes videlicet quomodo anima quæ ante in inferno de-
relinquebatur,inhæreat dei verbo,& aſcendat ſicut vi-
tis propago in ſuperiora ſe ſubrigēs, velut fumus natus
ex igne,atq; alta petens, tū præterea bonis operibus fra-
Apoc.8. gret. Odor autem ille orationis piæ redolet ſuauitatem,
quæ dirigitur ſicut incenſum in cōſpectu dei.Et in Apo
calypſi legimus quod aſcendit fumus incenſorū ex ora
tionibus ſanctorū: quæ incēſa referuntur per angelum,
ſanctorū orationes ſcilicet , ſuper altare illud aureū qđ
eſt ante ſedē , & tanꝙ ſuaue piæ precationis fragrat vn-
guentū,quia de æternorū & inuiſibilium,non de corpo
ralium petitione compoſitum eſt:præcipue tamen myr
I rhā redolet & thus , eò quòd peccatis mortua ſit , & deo
viuat.Hanc igitur aſcendentē & non reſiſtentem viden
tes,& meritorū eius odoribus delectantes, agnoſcentes
quoq; Salomonis illius pacifici eſse ſponſam,etiam co-
mitatu ſedulo proſequuntur vſq; ad lectum Salomonis,
eò quòd ei vera requies in Chriſto debeatur.Lectꝰ enim
ſanctorum Chriſtus eſt, in quo vniuerſorum feſsa ſecu
Gen.25. laribus prælijs corda requieſcūt . In hoc lecto requieuit
Iſaac,& benedixit filium iunionē,dicens·Maior ſeruiet
minori. In hoc lecto recubans Iacob benedixit duode-
cim patriarchas . In hoc lecto recubans Archiſynagogi
filia ſurrexit à morte . In hoc lecto iacens viduæ defun-
ctus,mortis vincula Chriſti vocatꝰ voce diſsoluit.Per-
ducta igitur ſponſa vſq; ad ſponſi requiem nuptialē, ca
Cantic. 3. nunt dicentes charitatem filiabus Hieruſalē:Egredimi-
ni, & videte regem Salomonem in corona qua coronau-
it eum mater eius in die ſponſalium eius. Canunt epi-
thalamiū,& vocant cæteras poteſtates cælorum, vel ani
mas,vt videant charitatē,quā circa filias Hieruſalem ha
bet Chriſtus.Vnde & meruit coronari à matre filiꝰ cha
Coloſ. 1. ritatis , ſicut Paulus oſtendit dicens : Quia deus eripuit
nos de poteſtate tenebrarum,& tranſtulit in regnum fi-
lij charitatis ſuæ.Charitatis itaque filius & ipſe charitas
eſt,nō ex accidētibus habēs charitatem,ſed habēs ſem-
Ioan.28. per ſubſtantia ſua,ſicut regnū,de quo dicit: Ego in hoc
natus ſum.Ideóq; dicunt:Egredimini,id eſt,exite de ſo- K
licitudinibus & cogitationibus ſeculi,exite de anguſtijs
corporalibus,exite de vanitatibus mundi, & videte quā
rex pacificus in die ſponſaliū ſuorū habeat charitatem,
quàm glorioſus ſit, quia corporibus reſurrectionem de
dit,& animas ſibi iunxit.Hęc magni eſt corona certami
nis,hoc præclarum munus ſponſalium Chriſti,ſanguis
eius & paſsio . Quid enim plus potuit dare , qui ſibi etiā
non pepercit , & pro nobis mortem ſuam obtulit? Ipſe
quoque dominus Ieſus delectatus fide animæ huius,cō-
feſsione gratiæ,& collaudatis eius meritis, propius eam
adducit dicens:Ades huc à Libano ſpōſa, ades huc à Li Cantic.4.
bano,tranſibis & pertranſibis à principio fidei, à capite
Sanyr & Hermoniim, à ſpeluncis leonum , à montibus
pardorum:hoc eſt,Egredere de corpore,& totā te exue.
Nō potes enim mihi adeſse, niſi ante peregrineris à cor
pore:quoniam qui in carne ſunt,peregrinantur à dei re
gno.Ades,īquit,ades. Bene repetiuit: quia ſiue preſens,
ſiue abſens , adeſse & placere domino deo tuo debes.
Adeſto præſens,adeſto abſens,etſi adhuc in corpore es.
Mihi enim omnes præſentes ſunt,quorum fides mecum
eſt. Adeſt mihi,qui exit de ſeculo: adeſt mihi,qui me co
gitat,me ituetur,de me ſperat,cui ego portio ſum. Ad-
eſt mihi,qui abfuerit ſibi:adeſt mihi,qui ſe negauerit. Il L
le mecum eſt,qui intra ſe non eſt:quoniam qui in carne
eſt,non eſt in ſpiritu.Ille mecum eſt,qui ex ſeipſo egre-
ditur:ille iuxta me,qui extra ſe fuerit : ille mihi integer,
qui propter me perdiderit animam ſuam . Et ideo ades
deſponſata , tranſibis & pertranſibis à principio fidei.
Tranſit & pertranſit cæteros,& pertranſit quæ ad Chri-
ſtum peruenit.Tranſit fidei merito, & operum clarita-
te,quæ lucent ſicut Sanyr & Hermoniim:hoc eſt, via lu
cernæ tranſit deuictis tentationibus ſeculi , & ſuperatis
nequitiis ſpiritalibus, legitimi petens coronam certami
nis,& ideo meruit Chriſto iudicāte laudari.Ortus clau- Cantic.4.
ſus ſoror mea ſponſa,ortus clauſus,fons ſignatus,emiſ
ſiones tuæ paradiſus malorum granatorum cum fructu
pomorum.Laudatur ſponſa, eò quòd ortus ſit , habens
in ſe odorem agri illius pleni,de quo dicit Iſaac:Odor fi Gen.27.
lij mei tanquam odor agri pleni. Bona ergo anima fra-
grat odores iuſtitiæ . Et fortaſse ager eſt patriarcha,or-
tus eſt anima inferioris alicuius,quaſi agri portio, & or
tus clauſus ne incurſetur à beſtijs: & fons ſignatus , quæ
integritate ſignaculi perſeuerante,quæ fide propria pec M
cata diluerit.Nam quæ de Eccleſia accepit , habet quod
ad virginitatis gratiam referat,eò quòd in paradiſo dele
ctationis poſita,ſine labore fructꝰ capiat ſpiritales,vt ei
patriarcharū animæ rurali quodā labore fructꝰ ſuos cō
ferant,quo iſta capere poſsit perpetuā ſuauitatem. Quæ
merito fons ſignatus dicitur,eò quòd imago dei inuiſibi
lis in illa exprimatur. Laudāt etiam munera animæ quæ
miſsa ſunt à ſpōſo,quibus dotata veniebat . Dos autem
piæ animæ boni odores ſunt,myrrha & aloe, quibus ſpi
rat ortorum gratia,& peccatorum fœtor adoletur.Itaq;
tanto ſecura præconio cōquieſcere Aquilonē grauē vē-
tum petit,ne flores diſcutiat:ſpirare auſtrum:id eſt vult
hyemē præterire,& mollioris flatus vernare tēperiē.In-
uitat ſponſum in ortū ſuū. Deſcēdit ſpōſus,& fructuum
eius diuerſitate delectatus,lætatur qđ inuenerit fortiorē
cibū,inuenerit etiā dulciorē. Eſt eni velut panis quidam
verbi & mel,alius vehemētior,alius ſuaſoriꝰ ſermo. Eſt
& fides alia feruētior,vt vinū:alia lucidior,vt ſuccus eſt
lactis.Hūc cibū Chriſtus epulatur in nobis,hoc poculū
bibit,& eius potus ebrietate nos prouocat, vt ad melio-
ra & optima ab inferioribus faciamus exceſsum.

De ſummaria dictorū perſtrictione,cū inductione &
proſecutione quarti proceſsus perfectæ animę,quo ipſa
iam dormiens,quāuis corde vigilaret , à ſponſo excita-
tur,vt continuo vocē pulſantis audiret.Sed moram paſ
ſa dum ſurgit,quia velocitatem verbi non potuit cōpre

A liendere,dum aperit oſtium,tranſiuit verbũ,& ipſa exiuit,& per vulnera charitatis requiſitum vix tandẽ inuenit,& tenuit,vt poſtea non amitteret. Caput. VI.

AVDIENS hoc anima, hauſit myſteriorum ebrietatem cæleſtium, & velut ſoporata à vino,& quaſi in exceſsu vel ſtupore poſita dicit: Ego dormio,& cor meũ vigilat. Cũ verbi p̃ſentis lumine percuſsa,oculis re quieuiſset inflexis, excitatur à verbo. Quartus autem hic proceſsus eſt animæ. Primum etenim charitatis impatiens,& verbi moras nõ ferens,rogabat vt oſcula mereretur,& meruit deſideratum videre. Introducta quoq; in cubiculum regis ſecundo,cum mutua miſceret alloquia,in vmbra eius requieuit, & ſubito ei⁹ verbo de medio ſermone diſceſsit:quærenti tamen nõ diu abfuit,ſed ſaliens ſupra montes,& tranſiliens ſuper colles, aduenit. Nec multo pòſt quaſi capreolus aut ceruorum hinnulus,dum affatur dilectam, exiliuit & reliquit. Tertio cum in cubili,& noctibus in ciuitate,in foro,& in plateis quæſitũ non reperiſset, aliquando rationibus ſuis gratia quærentem reuocauit, adeo vt etiam propius vocaretur à ſponſo. Quarto ipſa iam ab eo dormiẽs excitatur, quãuis corde vigilaret, vt cõtinuo vocem pulſantis audiret. Sed moram paſsa,dum ſurgit,quia velocitatẽ verbi non potuit comprehendere,dum aperit oſtium,tranſiuit verbum,& ipſa exiuit in verbo eius,& per vulnera requiſitum,ſed vulnera charitatis,vix tandem inuenit, & tenuit vt poſtea non amitteret. Ad ſummam hæc cõpendioſo ſermone perſtrinxi. Nunc diſcutiamus ſingula,Etſi dormias, ſi modo deuotionem animæ tuæ nouerit Chriſtus,venit & pulſat eius ianuam, & dicit: Aperi mihi ſoror mea. Bene ſoror, quia nuptiæ ſpiritales ſunt verbi atque animæ. Neque enim animę norunt coniugiorum fœdera, & vſus copulæ corporalis, ſed ſunt ſicut angeli in cælo. Aperi,inquit,mihi,ſed extraneis claude,ſeculo claude,neque ipſa foras ad illa materialia ꝓdeas:neque tuum relinquens lumen, alienum requiras: quia materiale lumen tenebroſam infundit caliginem, vt nõ videatur lumen veræ gloriæ. Aperi ergo mihi,noli aperire aduerſario,neque locũ des diabolo. Aperi ipſam te mihi,noli coartari,ſed dilatare,& adimplebo te. Et quia decurſo orbo terrarum plus moleſtiarum & offenſionis reperi, nec facile habui vbi requieſcerẽ: ideo tu aperi,vt in te filius hominis reclinet caput, cui nõ eſt requies niſi ſupra humilem & manſuetum. Audiens anima,aperi mihi,& caput roris plenum,hoc eſt tentationibus ſecularibus,ſubito turbata, & quaſi ſurrectura quæ ſurgere iubebatur,ait cum aloen redolet & myrrhã,inſignia ſepulturę:Exui tunicam meã,quomodo induã eã? Laui pedes meos,quomodo inquinabo eos? Veretur enĩ ne iterum in tentationes reſurgat, ne iterum in culpã redeat atque peccatum, & egreſsus ſuos virtutũmque proceſsus terrenis incipiat veſtigijs inquinare. Certe etiam hoc modo perfectionẽ virtutis ſuæ indicat, quæ tantam Chriſti meruerit charitatẽ,vt ad eam veniat,& pulſet ianuam eius,& veniat cum patre,& cœnet cũ eadẽ anima, & ipſa cum eo:ſicut in Apocalypſi dixit Ioãnes. Etenim cum in ſuperioribus audiſset,Ades huc à Libano: & cũ aduerteret in carne ſe Chriſto adeſse non poſse,ſed tũc adeſse ſi adeſset in ſpiritu,conformans ſe ad eius voluntatem,vt eſset & ipſa cõformis imaginis Chriſti:iam nõ ſentit carnis exuuias,iam quaſi ſpiritus exuens ſe corporis coniunctione,iam quaſi oblita,& quæ,ſi velit,copulæ illius meminiſse non poſsit,ait:Exui tunicam meam, quomodo induam eam? Exuit enim tunicam illam pelliceam,quam acceperunt Adam & Eua poſt culpam,tunicam corruptelæ,tunicam paſsionum. Quomodo induam eam? Non requirit vt induat,ſed ita ſignificat abiectam,vt iam indumento ſibi eſse non poſset. Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Hoc eſt, Veſtigia mea laui dum egrederer, ac me eleuatẽ de corporis cõtubernio,de illa cõnexione & familiaritate carnalis amplexus: quomodo inquinabo eos, vt in corporis clauſtrum,& illum tenebroſum paſsionum eius carcerẽ reuertantur? Dum hæc illa dicit, miſit operationem ſuam verbum tanquam per cauernam,non adhuc facie ad faciem miſit,tanquam manum. Et venter,inquit,meus cõturbatus eſt ſuper eũ. Et ſurrexi ego aperire fratri meo. Manus meæ diſtillauerunt myrrham,digiti mei myrrha pleni ſunt ſuper manus clauſurę. Quid hoc ſignificet, conſideremus. Primum operibus ſuis videtur, vt dixit, deus verbum tanquam per cauernam, non plenè atque perfecte: deinde augetur amor,& cõcept⁹ adoleſcit,atq; ex ſeminibus eius quæ quodã vtero intelligibilis ſuſceperit anima,totã plenitudinẽ diuinitatis eius habitantẽ in eo corporaliter,vt legimus,videre deſiderat. Surrexit,vt propius illud dei verbũ videret. Et in hoc ipſo ꝓceſsus eius ſignificatur, quod ſurrexit per vigorem atq; virtutem. Præſentia enim verbi hauſit anima virtutem, ſicut præſentia Mariæ, cùm vtero grauis eſset, erudiuit Ioannem in vtero cõſtitutum, adeo vt exiliret in vtero, & exultaret domini præſentiam recognoſcens. Surrexit aperire,& opera eius & facta mortificata ſunt mũdo. Talis enim debet eſse anima quæ verbum eſt receptura, vt moriatur mundo,& conſepeliatur in Chriſto: ſic enim Chriſtus inuenitur,& tale ſibi quærit hoſpitium. Deinde ipſa miniſteria operationum, id eſt manus & digiti, quibus comprehenditur Chriſtus,mortificantur: quos digitos velut eminẽtia factorum noſtrorum opera poſſumus æſtimare. Itaque velut è complexu ſuo,cum iam extenderet intelligibiles manus ſuas & digitos,vt comprehenderet verbum,tranſiſse ſibi illud, non tamen adhuc pertranſiſse anima pia dicit. Et hoc proceſsum habet, quando tranſeat & pertranſeat animã verbum dei, quia ſcriptum eſt: Et tuam ipſius animã pertranſibit gladius,vt reuelentur multorum cordiũ cogitationes. Hic adhuc tranſitur,non pertranſitur,vt Maria in poſterioribus forte pertranſitur,vbi tanquam ſignaculum ponitur in medio eius dominus Ieſus. Denique ſtatim alius profectus verbi tranſeuntis, quia exiuit anima in verbo eius:hoc eſt,verbum eius ſecuta,exiuit de corpore,eleuans ſe de eius habitaculo,& peregrinam ſe faciẽs ei, vt adeſset deo,& eſset ciuis ſanctorũ. Simul enim & carnis domeſtici,& dei eſse nõ poſsum⁹. Ergo in hoc loco exire ſignificatur,vt dixi,anima, quãdo abducit ſe à corporis voluptatibus. Deniq; ſcriptũ eſt: Exi de Babylone,fugiẽs à Chaldæis. Non vtiq; vt regionẽ Babylonis Hebræus fugiat, ſed vt mores, ꝓphetico admonetur alloquio, ſiquidẽ ſint qui in Babylone ſunt, Hebræi,& de Babylone exſe moribus doceant. Nam & illi,de quibus dicit Propheta quod ſedebant ſuper flumina Babylonis, ſed in eius nõ erant vitijs & cõfuſione. Nam quomodo erãt in illa confuſione vitiorum,qui flebant gerentes pœnitẽtiam quod de arca deuotionis ac fidei, & virtutis paternæ meritis excidiſsẽt? Quæ autem in verbo exit anima, verbum requirit. Vnde & iſta cum quærit,incidit in cuſtodes, qui circũeunt ciuitatẽ. Percuſserũt,inquit,me, & vulnerauerunt me,tulerũt palliũ meum cuſtodes murorum. Bene quidẽ quaſi ſponſa veniebat cũ pallio,quo obnuberet caput cum ſponſus occurreret: ſicut Rebecca,quæ cognito quod Iſaac ſibi veniret obuius,deſcendit de camelo,& pallio ſe operuit: ita & hæc anima nuptialis veſtis præmittebat inſignia, ne forte reiiceretur quaſi veſtẽ nõ habẽs nuptialẽ, vel vt caput velaret propter angelos. Sed illi percuſserunt eam,vt amplius probaretur. Exercẽtur enim animæ tentationibus. Tulerũt ei pallium, quærentes ſi verum decorem nudæ virtutis afferret: vel quia ſine integimẽto quis in illam cæleſtem ciuitatem debeat introire, nulla deferens ſecum operimenta fucorũ. Sunt etiã qui requirãt ne qua anima exuuias ſecum vehat carnalis illecebræ,& concupiſcẽtiam

B C D E F

Cantic.5. Lucæ.2. Eſaię.48. Canti.5.

G corporalem. Nudatur pallio, cũm eius conſcientia manifeſtatur. Sed eſt & quę bene nudatur, cui licet imitari
Ioan.14. dicẽtem: Venit enim princeps huius mundi, & in me inueniet nihil: quia certe in illo ſolo nihil inuenit, qui peccatum non fecit. Beata & illa eſt in qua non grauia aut multa inuenit, ſed inuenit in ea amictũ fidei, & ſapiẽtiæ diſciplinam. Itaq; ſine diſpẽdio ſui, quia & ſi volet quis, nõ poteſt verã auferre ſapientiã: & ſi aduerſarius obſtrepat, ibi tamen vera innoxię cõuerſationis elucet integritas. Sine diſpendio ergo tranſiuit cuſtodes, & filiabus illius cœleſtis ciuitatis admixta verbũ requirit, & quærendo eius in ſe excitat charitatẽ, & vbi verbũ quærat, agnoſcit. Quod inter oratiões ſanctorũ moretur, & ipſis inhęreat, nouit: & quod eccleſiã ſuam vel animas iuſtorũ ſuorũ inter lilia paſcat, itelligit. Hoc myſterium tibi in Euãgelio dominus demonſtrauit, cũ in ſabbato duceret per ſeminata diſcipulos. Moyſes per deſertũ duxit populũ Iudæorũ, Chriſtus p ſeminata ducit, Chriſtus per lilia ducit, quia per paſsionẽ eius deſertũ floret vt liliũ. Sequamur ergo, vt in die ſabbati, illi⁹ magni ſabbati in quo requies magna eſt, fructus colligamus. Ne verearis ne phariſęi accuſent ſeminata colligentem. Etſi illi accuſant, ſed Chriſt⁹ excuſat, & ſimiles facit quas vult animas ſe ſequentes, Dauid illius, qui ſupra legem panes ꝓpoſitionis manducabat, nouæ gratiæ ſacramenta prophetica iam tunc mente proſpiciens.

H De laudatione animę à ſponſo, quòd tam bene & cõſtanter requiſierit eum: & quod tam fidelis, & verbo potens, & fructibus fœcũda diuerſis: quódque vna ſicut columba habens ſpiritus vnitatem, in qua ſit pax, quę fecit vtraque vnum. Caput. VII.

LAVDATVR itaque à ſponſo, quod tam bene & conſtãter requiſierit eum: ideoq; iam non ſolum ſoror dicitur, ſed etiam beneplacita nominatur, quaſi ei cõplacita, qui cõplacuit patri: & ſpecioſa ſicut Hieruſalem, ſicut admiratio ordinata, quod ciuitatis æternę vniuerſa habeat myſteria, & admirationi ſit omnibus vidẽtibus eam: quia plena vt æquitas atque perfecta eſt, & fulgorem de verbi lumine mutuata, dum id ſemper intendit, ſit etiã terribilis ordine quodam ad ſummũ profecta virtutum. Ideoq; quaſi perfectæ dicit: Auerte oculos tuos à me, noli contra me intẽdere, deuotione nimia ac fide poſsibilitatem naturæ & cõditionis propriæ ſupgreſſa, quia lucem inacceſsibilẽ è regione intueri eſt graue. Auerte, inquit, oculos tuos à me, eò quòd plenitudinem diuinitatis eius, & ſplẽdorem veri luminis ſuſtinere nõ
I poſsit. Poſsumus tamen & ſic accipere: Auerte oculos tuos à me: Et ſi tu perfecta es, aliæ mihi adhuc redimendæ ſunt animæ, aliæ fulciẽdæ. Eleuas enim me videndo: ego autem ideo deſcẽdi, vt omnes eleuem. Etſi ſurrexi, & habeo patris ſedem, tamen orphanos non relinquam vos, paterno præſidio deſtitutos, ſed præſentia mea vos
Matth. 28 confirmabo. Habes in Euangelio hoc ſcriptũ: Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationẽ mundi. Auerte ergo oculos à me, quia me eleuas. Quãto enĩ quis ad dominũ intendit, tanto amplius dominũ eleuat, & ipſe
Pſal.29. eleuatur. Vnde & ille ait: Exaltabo te domine, quoniam ſuſcepiſti me. Sanctus enim exaltat dominum, peccator humiliat. Vult enim auertere illam oculos, ne eam conſiderãs, quod iam ad ſuperiora ſequi poſsit, eleuetur, & cæteras animas derelinquat. Ideo & in Euangelio non omnibus diſcipulis, ſed perfectioribus ſuam gloriã demonſtrauit. Cõſtitue nunc aliquem doctorem, qui rem obſcuram velit aperire audientibus: quemadmodũ etſi ipſe potens in ſermone ſit & ſcientia, condeſcendat tamen ad eorum inſcitiam qui nõ intelligant, & ſimplici, & planiore atque vſitato ſermone vtatur, vt poſsit intelligi. Si quis igitur inter audientes viuacior ſenſu ſit, qui facile ſequi poſsit, eleuat eum atque excutit. Hunc vidẽs K doctor reuocat, vt patiatur magis doctorẽ humiliorib⁹ & planioribus immorari, quo & cæteri ſequi poſsint. Quod ait Aquila, ſonans vt reuelata: ſonantẽ ad admirationẽ dignã retulit, quaſi magna & ſonora habentem opera, reuelata ad operũ claritatẽ: vel quod eius animæ opera luceãt corã patre qui in cælis eſt. Vnde nõ ocioſe palliũ eius ſublatũ intelligis, vt aperta meritis & nuda fulgeret. Laudatur pręterea qđ fidelis, quod verbo potẽs, quòd fructibus fœcũda diuerſis, qđ vna ſicut colũba habens ſpiritus vnitatem, in qua ſit pax, quæ fecit vtraq; vnũ: & quę non ſit cõpoſita ex diuerſis elementis diſcretæ compugnantiſq; naturę. Quid enim tam diuerſum q̃ ignis & aqua, aer & terra, ex quibus corporis noſtri creatura cõſiſtit? Anima autẽ benedicta omnis ſimplex, quæ imitatur dicentẽ: Vt omnes vnum ſint, ſicut tu pater in Ioan.17.
me, & ego in te: & ipſi in nobis vnũ ſint. Hęc eſt enim cõ ſummatio atque perfectio. Vnde & addidit: Vt ſint vnũ, ſicut & nos vnũ ſumus, ego in his, & tu in me, vt ſint cõſummati in vnum. Hæc eſt ergo anima columba atque perfecta, quæ ſimplex atque ſpiritalis neque huius turbatur corporis paſsionibus, in quo foris pugnę, intus timores ſunt. Denique hoc verbo vnitatis concordiam & pacem ſignificari ſcriptura nos docet dicẽs: Multitudo au- Actũ.4.
tem credẽtium habebat cor vnum, & animam vnam, & non erat ſeparatio in eis vlla. Nec ocioſe fœcunditatis laudatur anima, non ſolum quòd ſit fœcũda virtutib⁹, ſed etiam quod nihil habeat in ſe mali. Illud enim decorum atque ſpecioſum eſt, in quo nihil ſit mali. Decorũ L
enim quod bonũ: quod autem indecorũ, hoc malũ. Speciоſa fœcunditas eſt bonorũ operũ. Cõtraria enim ſpecioſitati ſterilitas: quoniam qui priuatur ſpecie vel decore, in eo eſt malũ: quod autẽ malũ, hoc ſterile & infœcũdũ. Cuius rei quod euidẽtius indicium quàm natura eſt? Terra enim quæ bona eſt, fertilis atque fœcũda: quæ autem mala, ea ieiuna atq; ſterilis: quę vero fertilis, hęc decora. Quid enim pleno agro pulchrius, cùm ſegos fluctuat, cum poma irrutilant, vel cum vuarũ ſerta dependent, aut baccis onuſta olea curueſcit, vel viridanti gramine montium vertices, vallium humilia veſtiuntur? Et vt ſcripturæ vtamur teſtimonio, Iocob decorus erat, & ideo erat odor agri pleni. Eſau hiſpidus erat & indecorus, & ideo agreſtis erat, qui fructus illos habere non poſset. De ipſo quoq; domino poſteaq̃ Eccleſiæ fœcunditatẽ fecit aſsurgere, pulchre dictũ eſt: Dominus regnauit, decorẽ induit. Et alibi: Confeſsionẽ & ſpeciẽ induſti. Liquet igitur decorũ id eſse qđ fœcundũ, indecorum Pſal.92. Pſal.103.
qđ infœcundũ. Similis eſt cauſa animę ſoli, quia ea decora anima, quę fœcũda ſit meritis, fœcũda cõfilijs: ea indecora quæ ſterilis infirmitate. Sed enim animæ ſunt ſteriM
litas & materia. Nanque eam ſterilitas fructu defraudat ſuo, inopiam infert, timorem incutit, adolet cupiditates & vanas opiniones. Sic anima cadit. Quid ergo eſt malitia, niſi boni indigentia? Suo enim defraudatur, atq; alieni indiget, exinanitur atq; repletur ſine menſura & modo. Materialia autem vitia animę obũbrant gratiã. Ignorantia & cõcupiſcentia animæ ſunt ægritudines, ſed ad ſpeciem magis quã ad materiem referuntur. Materia eſt caro, ſpecies eſt ignorantia & cõcupiſcentia. Cur igitur caro accuſatur, cum tantæ ſint in ſpecie labes? Quia nihil ſpecies poteſt ſine materia. Deniq; nihil ſpecies ſecuris ſine materia facit. Quid enim eſset cõcupiſcẽtia, niſi eam caro inflammaret? Friget in ſenibus, in pueris quoque (quia his corpus infirmum eſt) ardet, in adoleſcentib⁹ vis corporis feruet. Ex bonis igitur mala orta ſunt. Non enim mala ſunt, niſi quæ priuãtur bonis. Per mala tamen factũ eſt vt bona emineręt. Ergo indigẽtia boni, radix malitiæ eſt. Definitione boni malitia deprehenditur, quoniam per diſciplinam boni malum reperitur. Bonum autẽ nullius eget, ſibi abundat, menſurã & perfectionẽ quoq; tribuit omnibus, in quo vniuerſa cõſtãt,

A & de quo omnia pendent. Hæc boni natura est, quæ mẽtem replet. Circa hoc versatur anima pura, hoc introspicit, & in hoc deũ cernit, bonis omnibus abundat. Vnde
Cant.5. & ait: Fauces eius dulcedines, & totus desiderium. Omnium enim bonorũ author est deus: & quę sunt, eius profecto omnia sunt, & nusquam illic malũ: & si in illo mẽs nostra maneat, malũ nescit. Anima igitur quæ i deo nõ manet, ipsa sibi author malorũ est, itaq; peccat. Anima
Ezech. 18 autem quæ peccat, ipsa morietur. Aureis enim vinculis soluta virtutũ, prona fertur præcipitio, & labitur ad inferiora. Anima autem beata est, quam nulla aduersa corporis prælia expugnant. Hæc anima sicut passer laqueo contrito euolat. Escæ enim malorum sunt voluptates corporis. His quisquis intendit, laqueo innectit animam suam. Qui autem ab escis eius temperat, & de tenebris eius exit, eius anima fulget vt diluculum, de qua dicitur
Cant.6. Quænam hæc est prospiciens tanq̃ diluculum, speciosa sicut luna? Prospicit enim tãquam de domo libera. Nec
Eccli. 23. dicit: Tenebrę cooperiũt me, & parietes circundant me: & quis scit si videt altissimus? Sed ipse magis lucem expe
tit tanquam in superioribus domus suæ, id est corporis
B sui, & supra mundum posita diuina intuetur: & ad æterna se eleuat, vt deo adsit, iam lumen suorum operũ sicut luna orbem suum toto orbe circũferens. Quod autem Aquila ait, Sonans sicut sol: videtur illa axis cælestis cõuersio, solisq; & lunę & stellarum cursus, concentus globorum exprimi. A quibus dã etiam nostris videtur, qui quoniam non venit ad fidem, saltem propter gratiam suauitatis non videtur alienus.

Anima dum laudatur à sponso: verecunde refugiens coram laudari, & reuocata à sponso, quid dicat. De præconiis quoque bonę animę, singulariq; laude charitatis.

Caput VIII.

Cant.6. DVM laudatur à sponso: verecunde refugiens coram laudari, deinde sponsi amore vocata, ait: Ortum nucis descendi videre in natiuitate torrẽtis. Vbi enim est ecclesia, nisi vbi virga & gratia floret sacerdotalis: Ibi est frequenter, vt in amaritudinibus & tentationibus probetur. Per nucem amaritudines intelligimus, per torrentem tentationes, sed tamẽ tolerabiles, quia scriptum est: Torrentẽ pertransiuit ani
Psal. 123. ma nostra. Itaq; descendit in locũ amaritudinis, vbi floret vitis, & malorum granatorũ specie diuersus & multiplex fructus, qui velut vno tegmine totius corporis fi-
de & charitate munitur. In illa ergo amaritudine non
C cognouit se anima. Corruptibile enim corpus aggrauat
Sapi.9. animam, & terrenum habitaculum cito inclinatur. Cognoscere autem se debet. Sed tentatus est & Petrus, non se cognouit & Petrus: nam si cognouisset, non negauisset authorem. Sed cognouit eum Christus. Denique co
gnouit, quia etiam respexit. Cognoscit enim dominus
2.Tim.2. qui sunt eius, & tanq̃ suũ misericordiæ suæ frenis vt bonus rector reuocauit à lapsu. Rector ergo noster Christus est. Ideóq; ait anima: Posuit me currus Aminadab.
Canti.6. Anima ergo currus, qui bonum rectorem sustinet. Si currus est anima, habet equos vel bonos vel malos. Boni equi virtutes sunt animæ, mali equi passiones sunt corporis. Bonus ergo rector malos equos restringit & reuocat, bonos incitat. Boni equi sunt quatuor: prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia. Mali equi, iracundia concupiscentia, timor, iniquitas. Interdum ipsi equi inter se dissident, & aut iracundia protendit, aut timor, & se inuicem impediunt, & cursum retardãt. At vero boni equi volant, & à terris ad superiora se subrigũt, animãq; eleuant: maxime si iugũ habeant suaue, & onus leue di-
Matt.11. centis: Tollite iugũ meum super vos. Iugũ enim meum suaue est, & onus meum leue. Ipse rector est qui nouit equos proprios gubernare, vt æqualis omnium cursus fit. Si velociter est prudentia, tardior iustitia, admonet
D flagello proprio segniorẽ. Si tẽperantia mãsuetior, fortitudo durior, nouit copulare discordes, ne forte currũ suum dissipent. Itaq; licet intelligibili spectaculo videre vnãquamq; animam cum summo certamine ad cælũ rapi, festinantes equos qui priores perueniant ad brauium Christi, quo prius imponatur palma ceruicibus. Isti sunt equi subiecti fidei iugo, astricti viculo charitatis, iustitiæ frenis, retinaculis sobrietatis. Pulchre ait: Posuit me curr9 Aminadab, hoc est, pater populi. Ipse aũt qui pater populi, idẽ pater Naason, id est serpentũ. Iam tu recole quis sicut serpens in cruce pepẽderit pro salute vniuersorum, & intelligis illam animam esse pacificam, cui pater deus prę sul sit, Christus agitator: quia
4.Reg.2. scriptum est & hoc nomen in nostris: Pater pater agita
Canti.6. tor Israel. Hic ergo agitator dicit, Cõuertere Salamitis. conuertere. Bene & quasi agitator ad currum dicit: Cõuertere Salamitis, hoc est, pacifica. Quæ enim pacifica est anima, cito se conuertit & corrigit, etiam si antè peccauit, & magis eam Christus ascendit, & regere dignatur, cui dicitur: Ascende in equos tuos, & equitatus tuus
Abacuc.3 sanitas. Et alibi: Misi equos tuos Tharsis. Hi sunt equi Christi. Ascendit ergo equos suos Christus, ascẽdit verbum dei animas pias. Vnde cognosce quia & istam ascẽdit, & perduxit eam ad locum palmæ, quãdo & dicit ad
Canti.7. eam: Quàm pulchra & suauis facta es charitas ī deliciis tuis. Statura tua similis facta est palmæ, Et ipsa ait: Dixi, ascẽdam in palmam. Sed etiam ipsa charitas palma est.
Rom.13. ipsa est enim plenitudo victorię. Plenitudo enim legis,
E charitas est. Curramus ergo, vt comprehendamus: curramus, vt vincamus. Qui vincit, ascendit in palmam, & manducat fructus eius. Qui vicit, iã nõ currit, sed se-
Apoca.3. det: sicut scriptum est: Qui vicerit, dabo ei sedere mecũ in sede mea, sicut & ego vici, & sedeo cum patre meo in sede ipsius. Hinc philosophi curulia illa animarum in suis libris expressere certamina, nec tamẽ ad palmã pervenire potuerunt, quoniam summitatem verbi, & altitudinem illam animæ nescierũt, quã cognouit hæc anima, in qua erat verbi conuersio. Sic enim ait: Ego fratri
Canti.7. meo, & super me cõuersio eius. Hũc sensum tertio repetiuit diuerse in Canticis canticorũ. In principio ait: Fra-
Canti.2. ter meus mihi, & ego ei, qui pascitur in liliis vsque dum aspiret dies, & amoueãtur vmbrę. Deinde ait: Ego fratri
Canti.6. meo, & frater meus mihi qui pascitur inter lilia. In fine
Cant.7. ait: Ego fratri meo, & super me conuersio eius. Primum ad institutionẽ animæ, ideo & præmisit: Frater meus mihi, illo enim demonstrãte se, etiam adhærendi deo sumpsit affectum, quod sequitur secundum profectũ, tertiũ secundum perfectionem. In primo quasi in institutione adhuc vmbras videt anima, necdũ verbi appropinquãtis reuelatione commotas, & ideo adhuc ei dies Euangelii non refulgebat. In secundo fine vmbrarum cõfusio
F ne odores pios carpit. In tertio iam perfecta requiem in se verbo ministrat, vt cõuertatur super eã, & caput suũ reclinet, atq; requiescat, meritóq; iam tenens quẽ antea quæsitum inuenire non poterat inuitat ad agrum suum dicens: Veni frater meus, exeamus in agrum, requiescamus in castellis. Supra ad ortum inuitabat, hic ad agrũ habentem non solum florum gratiam, sed etiam triticũ & hordeum, hoc est solidiorũ firmamẽta virtutũ, vt fructus eius aspiciat. Requiescamus, inquit, in castellis. Ad quæ Adam cum de paradiso eiectus esset, fuerat relegatus, in his requiescebat, sed terram operabatur. Qua autem ratione exire eum in agrum vellet, intellectus manifestus est, vt quasi bonus pastor pastat gregem suum, lassos alleuet, reuocet errantes. Nam etsi ista anima noua & vetera seruauit, tamen sunt adhuc velut agni, qui lactis succo nutriendi sunt. Ergo quasi perfecta, nõ pro se, sed pro aliis interuenit, vt de sinu patris exeat, vt procedat foras tanquam sponsus de thalamo suo, egrediẽs currat viam, vt infirmos lucretur, non in illo secreto patris solio, & in illa luce immoretur, quo inualidi equi

G consecedere nō queunt, sed vt assumat & inducat in domum sponsam atque secretum: vbi sit foris, vt nobis intus sit medius nostrū, & si nō videatur à nobis. Vnde ait
Cant.8. Quis dabit te frater fratrem lactētem vbera matris meæ Inueniēs te foris osculabor te. Bona anima, quæ foris est, vt verbum intus sit: illa extra corpus, vt verbum habitet in nobis. Assumāt te, inquit, & inducant te. Recte assumitur & inducitur verbū dei, quia pulsat animā vt
Apoc.3. aperiatur sibi ostium. Et nisi apertū sibi ostiū inuenerit, nō intrat. Si quis autem aperuerit ianuā, intrat & cœnat Sic sponsa verbū assumit, vt assumendo doceatur. Vnde nō immerito ascēdit ad hanc ad superiores mansiones, et semper processum accipit. Quod significāt virtu
Canti.8. tes quæ dicūt, vel animæ: Quæ est hæc quæ ascendit candida, innitens super fratrem suū? Superius dixerūt: Quæ nam est hæc, quæ prospiciens tanq̄ diluculum, speciosa sicut luna, electa sicut sol? Hic plus quod diceretur inuētum est, eò quòd verbo dei innixa ascēderat. Perfectiores enim supra Christum recumbunt, sicut & Ioānes in Christi pectore recumbebat. Ita ergo & hæc vel incūbebat in Christū, vel supra ipsum se reclinabat: aut certe quoniā de nuptiis loquimur, iam quasi tradita in Christi dextera, in thalamū ducebatur sponso. Et quia iā copula charitatis est, blanditur ei spōsus, edicit: Sub arbore mali eleuaui te, illic parturiuit te mater tua, illic parturiuit te quæ peperit te. Bona anima, quæ requiescit sub
H arbore fructuosa, & maxime boni odoris. Nā si Nathanael bonus, in quo dolus nullus erat, sub arbore fici visus est: vtique bona aīa, quæ sub arbore mali eleuata est sponso suo. Plus est enim eleuari q̄ vidēri, plus etiam à
Ioan.1. sponso eleuari. Nam etsi Nathanael videbatur sub arbore, tamen anima eius sponsa non erat, qui occulte veniebat ad Christum, quia verebatur Iudæos. Non erat speciosa sicut luna, electa vt sol, quæ erat i vmbra, quia sponsa per diem nubit, publice cōfitetur. Ideo ista sub arbore mali, illa sub ficu, quia hæc confessionis suę odorem diffundebat lōgius, illa habebat puritatis innocentiæ suauitatem, flagrantiam spiritus non habebat. Illic, inquit, parturiuit te mater tua, illic parturiuit te quæ peperit te. Ibi enim nascimur, ibi renascimur. Pariuntur
Gal.4. autem in quibus Christi imago formatur. Vnde & Paulus ait: Filioli, quos ego parturio donec formetur Christus in vobis. Parturit enim qui in vtero accipit spiritū
Canti.8. salutis, & aliis infundit. Vnde quoniam iam formatus in hac erat Christus, ait: Pone me vt signaculum in cor tuū, vt sigillum in brachium tuum. Signaculū Christus in fronte est, signaculū in corde. In fronte, vt semper cōfiteamur: in corde vt semper diligamus: signaculum in brachio, vt semper operemur. Luceat ergo imago eius in confessione nostra, luceat in lectione, luceat in operibus & factis, vt, si fieri potest, tota ei⁹ species exprima
I tur in nobis. Ipse sit caput nostrū, quia caput viri Christus. ipse oculus noster, vt per illum videamus patrem. ipse vox nostra, per quam loquamur ad patrē. ipse dextera, per quam deo patri sacrificium nostrū offeramus. ipse quoque est signaculum nostrū, quod est perfectio-
Ioan.6. nis & charitatis insigne, quia diligēs pater signauit filiū sicut legimus: Quē pater signauit de⁹. Charitas itaque nostra christus. Bona charitas. quando obtulit morti se ,p dilectis: bona charitas, quæ peccatum remisit. Et ideo aīa nostra induat charitatē, & charitatem huiusmodi quę sit valida vt mors, quia sicut mors finis peccatorū est, ita & charitas: quoniāq diligit dominum, peccare de
1. Cor.13. sinit. Charitas enim non cogitat malum, neque gaudet super iniquitatē, sed omnia sustinet. Nā qui ea quæ sua sunt non quærit, quomodo aliena quærit? Est & mors illa valida per lauacrū, per quod peccatū omne sepelitur & culpa dimittitur. Talis erat charitas quam deferebat
Lucæ. Euāgelica illa mulier, de qua domin⁹ ait: Remissa sunt peccata eius multa, quoniam dilexit multum. Est & illa mors sanctorum martyrum valida, quæ culpam abolet superiorē, & ideo valida. Cuius non impar est charitas, & quæ adæquatur martyrum passioni, vt auferat meritum delictorū. Zelus quoq; vt inferi, quoniā qui zelū dei habet, pro Christo nec suis parcit. Itaq; & mortem habet charitas, & zelū habet charitas, & alas ignis habet charitas. Denique Christus diligēs Moysen, in igne ei appa
Exo.3. ruit. Et Hieremias habens in se donum diuinæ charitatis, dicebat: Et erat ignis inflammans in ossibus meis: & Hiere.2
dissolut⁹ sum vndique, & ferre nō possum. Bona igitur charitas habens alas ignis ardentes, quæ volitat per pectora & corda sanctorum, & exurit quicquid materiale atque terrenū est, quicquid vero syncerum est probat, & quod contigerit suo igne, meliorat. Hunc ignē in terras misit dominus Iesus, & refulsit fides, accensa deuotio, illuminata est charitas, iustitia resplēduit. Hoc igne inflāmauit corda Apostolorū suorū, sicut testatur Cleophas
Luc.24. dicens: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis cū aperiret scripturas? Alæ igitur ignis in flāma, scripturę sunt diuinæ. Denique aperiebat scripturas, & ignis exiebat, atque audientium corda penetrabat. Et vere alæ ignis, quia eloquia domini, eloquia casta, argentū igne examinatum. Cū Paulus quoque assumeretur à Christo, vidit
Psal.11. circunfulsisse super se lumē & super eos qui simul erāt, cecidit pauor, & probatior resurrexit: denique Apostolus factus est, qui persecutor aduenerat. Spiritus quoque sanctus descendit, & repleuit totam domum in qua erāt plurimi sedētes, & visæ sunt dispersæ linguæ tāquā ignis Bonæ alæ charitatis, veræ alæ quæ volitabāt per ora Apo
L stolorum, & alæ ignis quæ purgatum sermonem loquebantur. His alis euolauit Enoch raptus ad cælum. His Genes.5
alis euolauit Helias curru igneo, & equis igneis ad sup 4.Reg.2
na translatus. His alis dominus deus per columnā ignis Exo.13
deducebat patrum plebem. Has alas habuit Seraphim quādo sumpsit carbones ignis de altari & tetigit os Pro Esa.6.
phetæ, & iniquitates eius abstulit, & peccata purgauit. Harum alarum igne purgati sunt filii Leui, & baptizabantur populi nationum, sicut testificatur Ioannes, di-
Matth.3. cens de domino Iesu: Ipse vos baptizabit in spiritu & igne. Merito vrī renes suos volebat & cor suum Dauid, quia alas igneas charitatis sciebat non esse metuendas. Merito Hebræi pueri in fornace ardenti non sentiebant ignis incendia, quia charitatis eos flamma refrigerabat. Et vt plenius cognoscamus quia alas habeat perfecta charitas, audisti dudum dicentem: Quotiens volui con
Matt.23. gregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alas suas. Sumamus igitur has alas, quæ sicut flamma ad superiora dirigunt. Exuat vnusquisque animam
M suam inuolucris sordidioribus, & quasi aurum igne approbet detersam luto. Sic enim purgatur anima, velut aurum optimum. Pulchritudo autē animæ syncera virtus & decor, verior cognitio superiorum, vt videat illud bonum ex quo pendent omnia, ipsum autem ex nullo Eo igitur viuit, atque intellectū accipit. Vitę enim fons est summū illud bonum, cuius in nobis accenditur charitas & desiderium, cui appropinquare & misceri voluptas est: quod ei qui non vidit, desiderio est, & qui videt, inest, ideòque vniuersa alia despicit, hoc vno mulcetur & delectatur, hoc est quod subministrat vniuersam substantiam, ipsum autē in semetipso manēs dat aliis, nihil autem in se ex aliis suscipit. De quo Propheta ait: Dixi
Psal.15. domino, deus meus es tu, quoniam bonorū meorū non eges. Hoc solum videre desiderauit, sicut ipse alibi ait:
Psal.26. Vnam petii à domino, hanc requiram, vt inhabitē in domo domini omnes dies vitæ meæ, & videam delectationem domini, & considerē templum eius. Si quis igitur purū illud & incorporeū summū illud videre meruerit quid habet aliud quod desideret: Denique Petrus gloriā
Matt.17. resurrectionis Christi vidit, & nolebat descēdere, dicēs Domine bonum est nos hic esse. Et quanto incōparabilior est illa diuinitatis gloria, & lux inaccessibilis, quā si quis viderit, quid aliud cōcupiscat? Non regna, nō fa-

cultates,honores, gloriã,poteſtates. Illis enim vti nihil beatitudinis eſt, hoc vti beatũ eſt, vt illa deſpiciens ad hoc cõuerſus maneat. Hanc igitur videns pulchrã imaginem ingrediatur intus,foris relinquat vultus corporis. Nam qui intuetur corpora, non debet introrſum intueri, ne more mergentis i gurgite rapiatur atq; abſorbeatur,& quaſi profundo demerſus nuſq; appareat. Fugiamus ergo in patriam veriſsimam. Illic patria nobis, & illic pater à quo creati ſumus,vbi eſt Hieruſalem ciuitas quę eſt mater omnium. Sed quæ eſt fuga? Non vtique pedum,qui ſunt corporis. Iſti enim quocunque currũt, in terra currunt,& de ſolo ad ſolum tranſeunt. Nec nauibus fugiamus & curribus,aut equis qui obligantur & cadunt,ſed fugiamus animo & oculis,aut pedibus interioribus. Aſsueſcamus oculos noſtros videre quę dilucida & clara ſunt,ſpectare vultum cõtinentiæ & temperantiæ,omnésq; virtutes,in quibus nihil ſcabrum,nihil obſcurum & tortuoſum ſit:& ſeipſum expectet quis, & conſcientiam ſuam,illum oculum mundet,ne quid ſordidum habeat. Quod enim videtur,non debet diſsonare ab eo qui videt,quoniam conformes nos deus imaginis voluit eſse filii ſui. Cognitum igitur nobis eſt illud bonum,nec longe eſt ab vnoquoq; noſtrum. In ipſo enĩ viuimus,& ſumus,& mouemur. Ipſius enim & genus ſumus,vt Apoſtolus gentiles poſuit ſignificari. Ipſum eſt bonum quod quærimus,ſolum bonum. Nemo enim bonus,niſi vnus deus. Hic eſt oculus qui magnum illum & verum decorem intuetur. Solem niſi ſanus & vehemens oculus nõ aſpicit,nec bonũ poteſt videre niſi anima bona. Fiat ergo bonus qui vult videre dominum, & quod eſt bonum. Huius boni ſimiles ſimus, & ſecũdum id operemur quæ bona ſunt. Hoc eſt bonũ quod ſupra omnem operationem eſt,ſupra omnem mentem atq; intellectum ipſum eſt quod ſemper manet, ad ipſum conuertũtur omnia,in quo habitat plenitudo diuinitatis,& per ipſum reconciliantur omnia in ipſum. Et vt plenius definiamus quid ſit bonum, vita eſt bonum, quia ſemper manet,dans viuere, & eſt omnibus,quia fons eſt omniũ vita Chriſtꝰ,de quo ait Propheta: In vmbra eiꝰ viuemꝰ Nunc enim vita noſtra abſcondita in Chriſto eſt: cum autem apparuerit Chriſtus vita noſtra,tunc & nos apparebimus in gloria. Ergo non timeamus mortẽ, quoniã requies eſt corporis:animæ autem vel libertas,vel abſolutio. Nec vereamur eum qui poteſt corpus interficere, animam autem non poteſt,quia non timeamus eum qui poteſt veſtimentũ auferre,non timemus eum qui poteſt noſtra furari,Nos igitur animæ ſumus ſi volumus eſse Hebræi,de iis qui ſunt ſocii Iacob, id eſt imitatores eius. Nos animæ ſumus, noſtra autem membra ſunt ſeruanda ne ſcindãtur,ne inueteraſcant,ſed ille magis qui C his vtitur,ſeruare ſe debet & cuſtodire.

Actuũ.17

Marc.10. B

Thre.4. Col.3.

FINIS.

CAPITA LIBRI PRIMI DE SANCTO IACOB.

Quod ad virtutum diſciplinam paſsionésq; coercẽdas neceſsarius ſit ſermo prudens ac bonus, & mens rationi intenta. Quódq; docibilis ſit virtus. Et quod licet ratio concupiſcentiã eradicare, & corporales motus auferre non poſsit, mens tamen ſobria refrenare atq; reprimere valeat quãuis grauẽ paſsionẽ. Cap.I,

De ordine ac differentia paſsionum. Et qua ratione temperantia q̃ maxime iſtarum paſsionum reſtinguat ardorẽ,corporalisq; ferocitatis habenas. Ac de magnis eiuſdem temperantiæ laudibus,quam & primis hominibus tenendam deus mandauit,& lex docet,vniuerſorúmq; infundit affectibus. Caput II.

Quod ſapientiam & diſciplinã doceri ſcriptura teſtetur Ac de exhortatione ad ſtudium,& eius commẽdatione. Et quod nulli noſtram adſcribere debeamus culpam niſi noſtræ voluntati, qua vel peccato vel iuſtitiæ ſeruimus. Quod præterea carnem iniuſte quaſi infirmam accuſemus, cum affectus non caro author ſit culpæ. Quod deniq; conſiderandum ſit in qua parte: an peccati vel iuſtitiæ tolerabilior ſit ſeruitus, & fructus vberior. Caput III. D

Quantum dominus homini contulerit per dationẽ legis,& gratiæ adiunctionem. Et quid lex operata ſit in homine iuxta ſententiam Apoſtolicam. Ac de abſolutione duarum quæſtionum circa verba Apoſtoli incidentium. Caput. IIII.

Qua ratione lex nõ ſuffecerit, ſed vltra eam neceſsaria fuerit gratia per mortẽ Chriſti donata. Quodq; nos etiã cũ illo mori,reſurgere & verſari debeamꝰ. Ca.V

Quid profuerit legis promulgatio. Quantum etiam vtilitatis atq; conſolationis homini attulerit gratia,& pignus charitatis Chriſti,cum incitatione ad reperſionem obſequii pro tantis beneficiis debiti, eorũdemq; beneficiorum conſolatiua inductione. Caput VI.

Qualis i nobis debeat eſse Chriſti charitas, & quod nulla aduerſa corporis vitæ beatę munus imminuunt.

Quodq; in ſe habeat remunerationem ſuam qui Chriſtum ſic ſequitur,ac beatus ſit. Quod etiam ſic beata vita ſit in hominibus,in quibus fuerit vita perfecta,& quæ ſit vita perfecta. Quid deniq; vir perfectus quęrat ac illi conueniat. Cap. VII. E

Quod quanuis ſapiens delectetur ſanitate corporis aut liberis, non tamen minus perfectus ſi illa amittat, & quòd nulla aduerſa intolerabiliter ferat,cũ expoſitione eorũ quę ad formã iuſti viri requirũtur. Ca. VIII.

Diui Ambroſii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SANCTO IACOB ET VITA BEATA. LIBER PRIMVS.

Quod ad virtutũ diſciplinã paſsionésque coercẽdas neceſsarius ſit ſermo prudens ac bonus & mens rationi intenta. Quodq; docibilis ſit virtus, Et quod licet ratio concupiſcentiam eradicare, & corporales motus auferre non poſsit, mens tamẽ ſobria refrenare atque reprimere valeat quanuis grauem paſsionem.

Caput I.

NECESSARIVS AD DISCIPLInã bonis omnibus ſermo plenus prudentiæ,& mens rationi intenta præcurrit virtutibus,paſsiones coercet. Docibilis enĩ virtus. Denique ſtudio & diſcẽdo quæritur diſsimulãdo amittitur. Alioquin niſi ſermo bonus neceſsariꝰ eſset ad correctionẽ nunquã lex diceret: Nõ adulterabis. Sed quia nudus ſermo ad monẽdum vtilis,ad perſuadendũ infirmꝰ eſt,ideo adhibenda eſt rationis recta conſideratio,vt quod ſermo bonus præſcripſerit, ratio pleniꝰ tractata perſuadeat. Non enim ſeruili ad obediẽdum conſtringimur neceſsitate ſed volũtate arbitra, ſiue ad virtutẽ ppendimꝰ, ſiue ad culpã inclinamur. Et ideo nos aut liber affectus ad errorẽ trahit, aut voluntas reuocat rationẽ ſecuta. Paſsio aũt grauiſsima culpæ cõcupiſcentia,quã ratio mollit & cõprimit. Emollire enim poteſt, eradicare nõ poteſt,quoniam animꝰ qui eſt rationis capax, vt ſuarũ paſsionũ dominꝰ,ſic repreſsor. Neque enim fieri põt vt facilis ad iracũdiam nõ iraſcatur,ſed vt ratione ſe temperet,indignationẽ cohibeat,ac puniẽdo

Exo.20.

Psal. 4. se reuocet,sicut & Propheta nos docet dicens:Irascimi-
G ni,& nolite peccare.Concessit quod naturæ est,negauit
quod culpæ est.Omnis itaq; temperantia ex aliis non ex
se originem sumit,ideóq; secunda est. Nam aut de natu
ralibus suscipitur,aut de vtilibus.Itaq; aut naturalia tẽ-
perat,aut vtilitatis assertor est. Deniq; nõ ibi excidit cõ
cupiscentiam, sed facit ne concupiscentiæ seruiamus.
Quis enim tantus vt corporales motus possit auferre,
nisi solus ille qui potuit de infructuosa ficulnea dicere,
Luc.13. hoc est malitia Iudęorũ:Ecce anni tres sunt ex quo veni
quærens fructũ in ficulnea hac,& nõ inuenio:succide er
go illam? Cui respondit seruus:Remitte illam & hoc an
no,vsq; dum fodiam circa illã,& mittam cophinũ ster-
coris:& si quidem fructũ fecerit:sin autem,in futurũ suc
cides illam. Merito ad dominũ retulit,quia excidendæ
tẽporalis prolapsionis potestatẽ sibi ipse vendicare non
poterat,sed domino reseruabat. Deniq; quem de homi
nibus meliorẽ & fortiorem assumemus q̃ sanctum Da-
uid,qui cupiditatẽ qua concupierat aquã de lacu Beth-
leem hostili intercluſam exercitu, sibi auferre non po-
tuit,potuit mitigare? Nam cũ aliis vtiq; defuisse non in-
ueniamus,id est tanto exercitus numero, cum vtiq; mul
to minus regi deesse potuerit ex cæteris fontibus aqua:
irrationabilẽ quandã cõcupiscentiam passus desidera
uit eam quæ hostiũ erat circũfusione vallata, vnde sine
maximo periculo non facile potuisset deferri. Itaq; ait:
Quis mihi dabit potũ de lacu qui est in Bethleẽ ad por
2.Reg.23. tam? Et cum essent reperti tres viri qui hostium castra
præciderent, & deferrent aquã quam summo desiderio
H desideraſset: cognoscẽs quod periculo alieno aqua sibi
eadẽ constitisset,profudit illã domino,ne sanguinẽ illo
rum qui eam detulerant,bibere videretur. Quæ res in-
dicio est quod concupiscentia quidẽ rationẽ præueniat
sed ratio cupiditati resistat. Humanũ itaq; quod passus
est Dauid,vt irrationabiliter cõcupiscęret:sed illud lau
dabile,quod irrationabilem cõcupiscentiã rationabili-
ter parato fraudauit remedio. Dum laudo viros qui eru
buerunt desiderium sui regis,& maluerũt finem eius ve
recundiæ vel periculo propriæ salutis afferre: plus lau-
do eum qui erubuit in suo desiderio alienũ periculum,
& aquã dubiæ sortis precio quæsitã sanguinis comparа-
uit: simul quasi repressa victor cupiditate profudit a-
quam domino, vt ostẽderet quod concupiscentiã suam
verbi consolatiõe restingueret.Potest igitur mẽs sobria
I impressione refrenare ac reprimere quanuis grauẽ pas-
sionem,& feruorẽ omnẽ cupiditatis flagrantissimę refri
gerare,deriuare alio motus,& rectæ rationis tractatione
despuere passiones. Etenim cũ deus hominẽ constitue-
ret,& in eo mores sensũsq; plantaret,tunc motibus eius
imposuit regale mentis imperium,vt omnes sensus mo
tusq; hominis eius vigore ac potestate regerentur. Ad-
iunxit ad gratiam creaturæ, vt mentem ipsam diuinis re
formaret pręceptis, & sapientiæ instruęret disciplinis,
quibus & cauẽda nosceret,& legenda cognosceret.Mẽs
igitur recta ratione tenet desciplinam sapientiæ, vt diui
næ humana cognoscat eruditus in lege,per quam discit
quas sibi subiicere debeat passiones.

De ordine ac differentia passionũ. Et qua ratione tẽ-
perantia quàm maxime istarum passionũ restinguat ar
dorem,corporalisq; ferocitatis habenas. Ac de magnis
eiusdẽ temperantiæ laudibus, quam & primis homini-
bus tenendam deus mandauit, & lex docet, vniuersо-
rumq; infundit affectibus. Caput II.

PASSIONVM autẽ velut duces sunt naturа
lis delectatio & dolor.quas sequũtur cæte-
ræ,Illæ enim cõplectuntur vniuersas,qua-
rũ vtraq; nõ solũ corporis, sed etiã secũdũ
animã passiones sũt. Et qa dixim9 subesse
his alias passiones:ante delectationẽ cõcupiscẽtia, post
delectationem gratulatio est. Ante dolorem autẽ est ti- K
mor,post dolorem.tristitia.Commotio autẽ animi com
munis passio & delectationis & doloris est. Transcur-
ram alias,id est,superbiam,auaritiam, ambitionẽ, con
tentionem,inuidiam,quæ sunt secundum animam pas-
siones:transcurram etiam inexplebilem vorandi libidi
nem, effusionẽmq; luxuriæ atq; lasciuiæ, quæ vitia nexa
sunt corpori,& secundũ illud operantur.Meritóq; tem
perantia q̃ maxime istarum passionum restinguit ardo
rem,quę primum sobrietate atq; moderamine animum
temperat,mentem informat. Deinde etiam delitiarum
abstinentia restinguit habenas corporalis ferocitatis.
Ideo lex recidit ciborum licentiam, epularũ copias,nõ
solum vt resecaret luxuriam, verum etiam vt inhibẽtis
contemplatione præcepti viam tractatione rationis ape
riret,quæ irritamenta gulæ cæteráſque recideret cupidi
tates,corporeas passiones motúsque cohiberet. Tempe
rantia est igitur correctionis præuia, disciplinæ magi-
stra. Ab hac profectus Iacob sanctus, primatus à fratre
quos non habebat accepit:eiúsque prælatus assensu,do
cuit in relinquum intemperantes proprio sibi viles esse
iudicio. Ab hac profectus Ioseph & calorem iuuẽtutis
edomuit, & tẽtatum adulterinis animũ illecebris, rectæ
rationis inductione firmauit. Deniq; quãuis fortis esset
& validus,tamen tractatu rationis fulcire se maluit,di- L
cens vxori domini sui: Si dominus meus nescit prater Gen.39.
me aliquid in domo sua,& omnia quæcũquæ habet,de-
dit in manus meas neque subtractum est à me quicq̃ prę
ter te,quæ vxor illius es: quomodo faciam verbum hoc
malum,& peccabo coram deo? Hæc est igitur rectæ rati
onis tractatio,quã Græci λογισμὸν nũcupant, qua mẽs
sapientiæ intenta solidatur.Pulchra enĩ ratio,quod nec
beneficiis domini esse deberet ingratus, nec occultum
posset esse peccatum, quod deo teste committeret, quẽ
latere non posset.Bona igitur ratio,quę & hostilem ple
rumq; affectum exuit,& dolorem iniurię sequestrat.De
nique & in acie plerunq; victorem victo mitigat, & feri
turi mucronem tetardat, & rogantem morti eripit:eóq;
subiectis parcere iusta ratio pſuadet. Nã de excludẽdo
vel mitigando iniurię dolore quis melior magister quã
patriarcha Iacob, qui proprios coarguẽs filios Symeon
& Leui,ait: Odiosum me feciſtis,ita vt fœtus videar.Et Gen.34.
vtique vlti fuerant sororis iniuriam, quæ contra institu M
ta patria violato fuerat pudore temerata.nec potuit Ia-
cob præceptor disciplinæ,custos pudoris,stuprum pro
bare cõmissum, sed maluit insolentes ratione cohibe
ri,sciens quòd indignationem ratio tẽperare posset.Tẽ
perantia est igitur quę resecat cupiditates. Hanc primis
hominibus tenendam mandauit deus,dicens:De fructu Gen.99.
autem ligni quod est in paradiso,non edetis,neq; tange
tis illud,ne moriamini.Et quia nõ est retenta,ideo trãs-
gressores virtutis egregiæ, paradiſi exules facti sunt, &
immortalitatis exortes.Hanc lex docet & vniuersorum
infundit affectibus.

Quod sapientiã & disciplinam doceri scriptura te
stetur. Ac de exortatione ad studium, & eius commẽda
tione.Et quod nulli nostram adscribere debeamus cul
pam,nisi nostræ voluntati, qua vel peccato vel iustitiæ
seruimus.Quod pręterea carnẽ iniuste quasi infirmam
accusem9,cũ affectus non caro author sit culpæ. Quod
deniq; cõsiderandũ sit in qua parte,an peccati vel iusti-
tiæ tolerabilior sit seruitus,& fructus vberior. Ca.III.

DOCERI autem & sapientiam & disciplinã scri
ptura testatur,de temperantia in lege,de cæte-
ris in libro Iob. in quo scriptum est: Nonne
dominus est qui docet intellectum & disciplі
nam?Et in Euangelio dominus ipse ait: Discite à me, Mat.11.
quia mitis sum,& humilis corde. Et alibi ad discipulos Mat.18.
ait:Ite,docete omnes gentes, baptizantes eos in nomi-
ne patris & filii & spiritus sancti.Vnde autem discipuli

A dicti? Aut quid aliud à Christo, nisi virtutū operari præ-
Psal.33. cepta discebāt? Deniq; Dauid ait: Venite filii, audite me, timorē domini docebo vos. Vtiq; timor dei de numero
Eccli.1. virtutum est via. Initium sapientiæ timor domini, per quem ascisscitur piæ forma doctrinæ, de qua Paulus ait,
Roma.6. Gratias autem deo, quod fuistis serui peccati, sed obedistis ex corde in eam formam doctrinę in qua traditi estis liberi autem à peccato, serui facti estis iustitiæ. Doctrina igitur facit vt possimus peruenire ad iustitiā. Potest igitur acquiri iustitia discendo. Intendamus igitur studio in formam Euangelicæ doctrinæ. Minimum studii plerūque pro maximo habetur. In studio enim sunt omnia per quod adhibetur obedientia: quæ in vtramlibet partem propenderit, aut culpam adiungit, aut gratiam. Hęc nos in primo Adam traxit ad mortem, hęc nos in Adam secundo ad vitam vocauit. Non est quod cuiquam nostram adscribamus culpam, nisi nostræ volūtati. Nemo tenetur ad culpā, nisi voluntate propria deflexerit. Non habent crimen quæ inferuntur reluctantibus, voluntaria tantū commissa sequitur delictorum iuidia, quod in alios deriuemus. Voluntariū sibi militem legit Christus voluntariū seruū sibi diabolus auctionatur. Neminem iugo seruitutis astrictum possidet, nisi se prius peccatorum ære ei vendiderit. Quid carnem quasi infirmam accusamus?
B Membra nostra arma sunt iniquitatis, & arma iustitiæ. Audisti pauperē iniuriam accipientem, protexisti eū, membra tua arma pietatis sunt, quibus pauperem ab iniuria vindicasti. Vidisti egenum, donasti eum muneribus dexteræ tuæ, mortē à tuo pectore repulisti.
Prou.24. Vidisti eum qui dānatur ad mortem, eripuisti eum, quia scriptū est: Eripe eum qui ducitur ad mortē: mēbra tua arma sunt iustitiæ, si iniuste hominē perire non patsus es. Vidisti mulierē, castigasti corpus tuum, mortificasti libidines, procaces meretricis oculos auersat⁹ deseruisti, membra tua arma sunt, & arma castimoniæ. Contra autem si oculus tuus vidit mulierē ad concupiscendum eam, aperuisti vulnus, impressisti telum corpori tuo, membra tua arma iniquitatis sunt. Vidisti possessionē pupillorum, & paternis eos expulisti sedibus, transtulisti terminos quos posuerunt patres tui, membra tua arma iniquitatis sunt. Affect⁹ igitur nō caro author est culpę, caro autem voluntatis ministra. Non ergo vēdat nos
Rom.6. voluntas nostra. Clamat Apostolus: Nescitis quoniam cui exhibuistis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obedistis, siue peccati in mortē, siue obeditionis ad iustitiā? Ergo si aut peccato seruimus aut iustitiæ, consideremus ī qua parte seruitus tolerabilior, fructus vberior. Sed qui potest esse fructus in morte?
C Peccati enim stipendium mors: & ideo nullus in eo fructus est, sed pu
1.Cor.7. doris dispendium, cum ea quæ gessimus, erubescimus. Seruire autem iustitię, libertas est. Qui enim vocatus est in domino seruus, libertus est domini. Similiter qui liber vocat⁹ est, seruus est Christi. Vtraque conditio optima, esse sub christo quo & preciosa seruitus, & gloriosa libertas. Preciosa seruitus quasi tāti sanguinis precio comparata. Glorioſa autē libertas, quā nulla seruit⁹ culpæ, nulla peccatorum vincula constringunt, nulla flagitiorum onera, nulla criminum commercia degeneris nexui seruitutis addicant. Disce humilitatem ō homo, Apostoli vim cognosce magisterii. Seruum te dicis? libertus es: si liberum te iactas, seruus es. Nam & ille qui quasi seruus redemptus est, libertatem habet: & iste qui quasi liber vocatus est, bonū est illi vt seruum Christi se esse cognoscat, sub quo seruitus tuta est, & libertas secura. Quis quasi idiotam Paulum vel in ipso iure asserit? Sciuit enim discernere inter libertum & liberum & ideo non perfunctorie sed proprie dixit: Qui enim vocatus est in domino seruus, libertus est domini: similiter qui liber vocatus est, seruus est Christi. Reuera enim omnes Christi liberti sumus, nemo liber. Omnes enim in seruitute generati. Quid seruili conditioni arrogantiā libertatis assumis? Quid titulos nobilitatis vsurpas seruilis hæreditas? Nescis quòd te Adæ atque Euę culpa mācipauerit seruituti? Nescis quòd redemerit te Christus, non emerit? Non auro, non argento redempti estis de vana vestra conditione, sed precioso sanguine agni,
D clamat Apostolus Petrus. Ergo redemptus à domino es. 1.Petri.1ª
seruus es qui creatus es, seruus es qui redemptus es, & quasi domino seruitutem debes, & quasi redemptori. Nec inferiorem putes libertinitatem sub Christo, quàm libertatem esse. Ad dignitatem æqualis, ad tuitionē præstantior est, ad gratiam par, aduersus lapsum cautior, ad uersus superbiam tectior. Ita libertatem accepisti, vt meminisse manumissoris tui debeas, vt patrono tuo noueris legitimum obsequium deferēdum, ne ab ingrato reuocetur libertas. Quid te beatius, qui sub domino regnas, & sub patrono militas?

Quantum dominus homini contulerit per dationem legis, & gratiæ adiunctionem. Et quid lex operata sit in homine iuxta sententiam Apostolicam. Ac de absolutione duarum quæstionum circa verba Apostoli incidētium. Caput. 1111.

QVID autem est quod tibi non contulit dominus? Legem dedit, adiūxit gratiam. Lex peccatum denūciauit, sed in cōditione lubrica penitus cohibere nō potuit. Cognoui enim peccatū quod nesciebā, cognou i
E concupiscentiā. Quod ante per ignorātiam in me mortuum videbatur, reuixit, ego autem mortuus sum peccati vulnere. Cognitio culpæ quæ mihi profutura videbatur, hęc nocuit, vt scirem quod vitare nō poterā, Peccatum enim prodidit, & per bonum denunciationis suæ peccati ipsius acerbauit inuidiā. Itaq; supra modū factū est peccatum mihi, quia cumulatū est denūciatione mandati. Crescit enim culpa cū proditur, nec cauetur. Quo modo ergo bonum mandatum quod mihi mors est? Aut quomodo nō est mihi mors quod per bonum significationis suæ demonstrādo peccatū operatū est in me mortem? Nam certū est quod mihi accesit, dum quod facio
Ioan.15. agnosco peccatum, sicut ipse dominus ait: Si non venissem, & locutus fuissem his, peccatū non haberēt. Quid miraris igitur si lex quibusdā morti sit, cum morti sit & domini salutaris aduentus, per quem redempti sumus? Infidelis enim mortē sibi quærit ex gratia, manet autem mandati gratia. Etenim sicut cognitio venenatorum poculorum cōsummatur ad disciplinam medicinæ, sic diuinū mandatū ad vitā æternam. Sicut autē ei qui male vtitur noxiis potionibus, cognitio earū in malum vertitur & periculum: & quo magis venena cognouerit, hoc se intelligit amplius periclitari: sic forma mādati iis qui legem interpretantur, vel demonstrata atque interdicta
F peccata vitare non possunt, mortis author est. Sicut ergo bonum antidotum, etiam si imprudenti aut intemperanti non bonū: sic bonū mandatū etiā si intemperanti non bonū est. Ergo bonum mandatū, quod alicui mors est. Responsum igitur habe primæ propositionis, quia potest esse bonum mandatū quod mihi mors est, bonū per naturam salutaris præcepti, mors per intēperantiā carnis. Et quia didicimus esse bonum mandatum, quod mihi mors est: nunc discutiamus quomodo non sit mihi mors, quod licet per bonum, mihi tamē operatum est mortē. Sic enim proposuit Apostolus: Quod ergo bonum est, mihi mors est? Absit. Sed peccatum, vt appareat
Roma.7. peccatum, per bonum mihi operatum est mortem. Itaq; spectemus singula. Mandatum vtiq; legis est, lex autem spiritalis est, cuius gratiam video, pulchritudinē laudo, formam prædico, præceptū admiror: sed quia carnalis sum ego, venūdatus sub peccato, trahor inuitus ad culpam. Etenim quasi seruo culpa dominatur. Itaq; odi crimen, & facio. Mens odit, caro concupiscit, ego tamē in

G vtraque,qui legi mente consentio, & carne quod nolo hoc ago. Bonum ergo mandatum,cui consentio:& mẽs bona,quæ quod bonũ est elegit. Bona ad iudicandũ.sed infirma plerũq; ad resistẽdũ:quia repugnat ei corporis appetentia,&captiuam eã trahit ad errorisillecebras. In quo periculo vnũ est remedium, vt quẽ lex non potuit, liberaret dei gratia. Sic enim scriptũ est:infelix ego homo. quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Itaq; fit vt licet peccatũ quod latebat, id est cõcupiscẽtia mea quã nõ putabã esse peccatũ, mortem mihi operata sit, dum proditur,& supra modũ factum sit ipsum peccatũ(erat enim peccatum etsi nesciebatur,sed cognitione coacer uatum est, & quasi icremẽtum erroris assumpsit, atque in naturã delicti cessit forma mãdati)mihi tamen mors non sit, cui promptum est ad Christum confugere,per quẽ soluimur omni mortis periculo. Absoluta igitur etiã secunda est propositio, quia mandatum mihi legis mors est,etsi mortẽ non operetur. Quod enim conturbamur,fragilitatis est:quod euadimus,Christi.

Rom.7.

Qua ratione lex nõ suffecerit, sed vltra eã necessaria fuerit gratia per mortem Christi donata. Quodque nos etiã cũ illo mori, resurgere & versari debeamus Ca. v.

HERGO vt ad exordia sermonis huius reuertamur,mens bona est quæ habet tractatiõnem rationis,& intendit sapiẽtiæ disciplinis,sed grauis lucta est ei cum mortis corpore,& plerunque rationem mentis vincit carnis illecebra. Et ideo dominus primo legem dedit,cui mẽs hominis sese ad obtẽperandum dedit,& ei seruire cœpit vt esset subdita, sed caro subiecta non erat, quia sapientia carnis nõ est legi subdita,& præceptis eius repugnabat. Non enim poterat virtuti obedire cupiditatib9 dedita,& lenociniis carnalibus implicata. Ideo laborãdum est vt teneamus dei gratiam. Mens itaque bona,si rationi intẽdat:sed parum perfecta, nisi habeat gubernacula Christi. Venit enim dominus Iesus,qui nostras passiones cruci suæ affigeret peccata donaret:in cuius morte iustificati sumus, vt totus mundus eius mundaretur sanguine. Deniq; in morte ipsius baptizamur. Si igitur in ipsius morte dimittuntur nobis peccata,etiam peccatorum nobis passiones in illius morte moriantur,illius crucis clauis affixæ teneã-
I tur. Si in illius morte mortui sumus, quid igitur tãquam viuentes ad ea quæ sunt mundana reuocamur? Quid nobis cum elementis mundi? Quid cũ cupiditatibus? Quid cum luxuria atq; lasciuia,quibus in Christo mortui sumus? Quod si sumus in Christo mortui, i Christo resurreximus. Cum Christo igitur versemur,cum Christo superiora quæ sunt, non quæ corruptibilia & terrena quæramus. Christus resurgens à mortuis, veterẽ hominem affixum reliquit,nouum resuscitauit. Christus mortuus est, vt & nos peccato moreremur, deo resurgeremus. Mortua est caro nostra, quid igitur peccato reuiuiscit? Quid igitur peccato obedit? Quid igitur peccatum regnat in mortuis,cũ mors finis peccati sit? Mortui sumus carne,renouati sumus spiritu. Spiritu ambulemus,quia spiritum Christi accepimus. Si autem spiritus in nobis, ergo sit nobis caro mortua propter peccatum, spiritus vero viuat propter iustificationem. Sic quod erat impossibile legi,solutũ est si in spiritu ambulemus. Sic passiones sepelimus,si crucem huius corporis non resoluamus. Sic chirographum peccati quod deletũ est in cruce Christi,non rescribemus,si veteris hominis amictum quẽ exuimus,non induamus, Scriptum est enim in Can
Canti.5. ticis:Exui tunicam meam, quomodo induam eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Mortificata igitur nobis sunt corporis membra, cur eius pullulant vitia? Ideo lex non præualuit,quia carnem non mortificauit. Ideo quasi vmbra præteriit, non colorauit: ideo etiam obumbrauit nos à sole iustitiæ, quia exaceruauit K crimina. ergo & obfuit.

Quid profuerit legis promulgatio. Quantum etiam vtilitatis atque consolationis homini attulerit gratia,& pignus charitatis Christi, cum incitatione ad repensionem obsequii pro tantis beneficiis debiti, eorundẽmq; beneficiorum consolatiua inductione. Ca. vi.

QVID igitur profuit vt lex promulgaretur si profutura non erat? Habebamus iam legem naturæ,erat vnusquisque sibi lex, qui opus legis scriptum habebat in corde suo. Illam non tenuimus:cur addebatur ei altera,in cuius operibus caro non posset iustificari? Accessit vinculum,non solutio: addita est peccatorum agnitio,non remissio. Peccauimus omnes qui poteram9 excusationem prætendere per ignorantiam: os obstructũ est omnibus. Profuit tamen mihi, cœpi confiteri quod negabam,cœpi delictum meum cognoscere,& iniustitiam non operire,cœpi pronunciare aduersus me iniustitiam meã domino,& tu remisisti impietates cordis mei. Sed & illud mihi prodest, quod non iustificamur ex operibus legis. Non habeo igitur vnde gloriari in operibus meis possim,non habeo vnde me iactem,& ideo gloriabor in Christo. Non gloriabor quia iustus L sum,sed gloriabor quia redemptus sum. Gloriabor nõ quia vacu9 peccati sum, sed quia mihi remissa sunt peccata: Non gloriabor quia profui, neque quia profuit mihi quisquam, sed quia pro me aduocatus apud patrem Christus est, sed quia pro me Christi sanguis effusus est Facta est mihi culpa mea merces redemptionis, per quã mihi Christus aduenit. Propter me Christus mortem gustauit. Fructuosior culpa quàm innocentia. Innocentia arrogantem me fecerat, culpa subiectum reddidit. Habes igitur quibus latio profuit tibi legis. Sed dicis quia per legem superabũdauit peccatum. Sed vbi superabũ Roma.5. dauit peccatum,superabundauit & gratia. Mortuus es peccato homo,ergo lex iam nõ obest. Resurgis per gratiam,ergo lex profuit,quia acquisiuit gratiam. Accepisti etiam pignus Christi charitatis: quoniam qui pro te mortuus est,aduocatus est tibi,& sanguinis sui mercem reseruat. Et qui peccatorẽ recõciliauit patri,multo magis cõmendat innocẽtẽ,& tuetur subditũ,quia fit innoM xium. Tanti igitur beneficii debitor nõ rependes obsequium? Hæredem te fecit,cohæredẽ te fecit. Hæredẽ dei cohæredẽ Christi.spiritũ tibi adoptionis ifudit. Numera hæc & ad iunge nõ tam ad debiti nexũ, q̃ ad muneris accepti conuersationem. Cohæres Christi es. si compatiare,si commoriare,si consepeliare. Cum Christo suscipe passiones eius, vt supra passiones eius cũ eodẽ esse merearis. Vide quomodo tibi peccata superiora donauit,vt nihil faceret obesse quod peccasti. Vide quomodo te hortatur ne amittas quod accepisti. Breuis huius laboris est meta,& corona fructus perpetui: tolerabilis passio,merces inæstimabilis. Quid enim te angit? Ignobilitatis abiectio? Sed erit tibi in futurũ gloriosa nobilitas deuotionis ac fidei. Num census tenuior, victus angustior? Sed erũt tibi diuitiæ remunerationis æternæ, in quibus rei vllius egere non possis. Num amissio filiorum? Recipies perpetuos quos susceperas temporales, & dicetur de te, Beatus qui habet semen in Sion, & do- Roma.8. mesticos in Hierusalem. Indignæ,inquit,passiones sunt huius temporis ad futuram gloriam. scriptura tibi dicit. Adde quia vita beata his aduersis secularium molestiarum aut passionũ corporaliũ non minuitur, sed magis probatur. Adde quod vel patrimonii dãna nõ sentit vel necessitudinum forti mẽte abscondi dispendia, absorbet dolorẽ. Adde quia nescit naufragia qui semper in portu tranquillitatis est. Quid illud quod labor tibi cõmunis est cũ oi creatura,quia ꝓpter te mũdus ipse seruitutem tolerat corruptionis, quia cũ sanctis tibi labo-

A ris huiꝰ & expectationis cõmune cõſortiũ eſt? Sol occaſum ſuũ recognoſcit,luna defectũ, errorẽ ſtellarum lumina,dũ totius corporis noſtri expectatur redemptio. Sed vereris dubios vitæ anfractus, & aduerſarii inſidias cũ habeas auxiliũ dei,habeas tantã eius dignationẽ,vt filio ꝓprio ꝓ te nõ pepercerit? Pulchro verbo vſa eſt ſcriptura,vt dei patris erga te piũ ꝓpoſitum declararet,qui morti ꝓ te totũ obtulit,quod in plenitudine diuinitatis nihil ipſe amiſit,& te redemit. Conſidera affectũ patriũ. Quod pietatis eſt,quaſi morituri filii ſuſcepit periculũ quaſi orbitatis hauſit dolorem ne tibi periret fructus redemptionis. Tantũ fuit domino ſtudiũ tuæ ſalutis,vt ꝓpemodũ de ſuo periclitaretur, dũ te lucraretur. Ille propter te diſpẽdia noſtra ſuſcepit, vt te diuinis inſereret, cęleſtibꝰ cõſecraret. Mire etiã addidit, Pro nobis oĩbus tradidit illũ: vt oſtẽderet quòd ita omnes diligat, vt dilectiſsimum ſibi filiũ pro ſingulis traderet. Pro quibus igitur quod ſuper omnia eſt dedit, poteſt fieri vt nõ in illo vniuerſa donauerit? Nihil enĩ excepit, qui omniũ ceſsit authorẽ. Nihil eſt igitur quod negari poſſe nobis vereamur, nihil eſt in quo munificẽtiæ diuinæ diffidere perſeuerantiæ debeamus, cuius fuit tã diuturna & iugis vbertas, vt primo prædeſtinaret, deĩde vocaret, & quos vocaret, hos & iuſtificaret: & quos iuſtificaret, hos & clarificaret. Poterit deſerere quos tãtis beneficiis ſuis vſque ad
B premia ꝓſecutꝰ eſt? Inter tot beneficia dei nũ metuẽdæ ſunt aliquæ accuſatoris inſidiæ? Sed quis audeat accuſare quos electos diuino cernit iudicio? Num deus pater ipſe qui cõtulit, poteſt ſua dona reſcindere: & quos adoptione ſuſcepit, eos à paterni affectus gratia relegare? Sed metus eſt ne iudex ſeuerior ſit. Cõſidera quẽ iudicẽ habeas Nempe Chriſto dedit pater oẽ iudiciũ. Poterit te ergo ille dãnare, quẽ redemit à morte, ꝓ quo ſe obtulit, cuius vitã ſuæ mortis mercedẽ eſſe cognoſcit? Nonne dicet,
Pſal.29. Quę vtilitas in ſanguine meo, ſi danno quẽ ipſe ſaluaui Deinde cõſideras iudicẽ, nõ cõſideras aduocatũ? Poteſt iſte ſęuiorẽ ferre ſentẽtiam, qui interpellare non deſinit vt paternæ recõciliationis in nos conferatur gratia.

Qualis ĩ nobis debeat eſſe Chriſti charitas, & qđ nulla aduerſa corporis vitę beatę munus imminuũt. Quòd que in ſe habeat remunerationẽ ſuã q Chriſtũ ſic ſequitur, ac beatꝰ ſit. Quòd etiã ſic beata vita ſit ĩ hominibꝰ ĩ quibus fuerit vita ꝓfecta, & quęſit vita ꝓfecta. Quid denique vir perfectus quærat, ac illi conueniat. Caput. VII.

C SED & ſiqua immineręt grauia, nequaq̃ nos à Chriſto ſeparare deberẽt. Cur nos pro illo non etiã dura & acerba tolerem⁹, qui ꝓ nobis tã indigna ſuſcepit? Idcóque debet in nobis eſſe charitas, vt nullis periculis reuocemur à Chriſto. Scriptũ eſt enim: Aqua multa nõ poterit excludere Canti.8. charitatẽ, & flumina non concludẽt eã, quia torrentem tranſit anima diligẽtis. Nulla tẽpeſtas, nullum profundum periculũ, nullus terror mortis aut pœnæ vim charitatis imminuit. In his enim probamur in his beata vita eſt, etiam ſi multis periculis inundetur. Nõ enim frangitur ſapiẽs doloribꝰ corporis, nec vexatur incommodis ſed etiam in erũnis beatus manet. Neque enim aduerſa corporis vitæ beatæ munus imminuũt, neque de eius ſuauitate aliquid delibãt, quia nõ in delectatione corporis vitæ beatitudo eſt, ſed in conſcientia pura ab omni labe peccati, & in eius mente qui cognoſcit quia quod bonũ eſt, hoc delectat, etiã ſi aſperũ ſit: quod autẽ indecorum etiã ſi ſuaue, nõ mulcet. Ergo cauſa bene viuẽdi non delectatio corporalis, ſed mẽtis prudentia eſt: nõ caro quę ſubiecta eſt paſsioni, ſed mens, quæ iudicat, quia nihil melius delectat q̃ conſiliorũ honeſtas, & operũ pulchritudo. Ea igitur beatæ iterpres eſt vitæ. Melior eſt enĩ prudẽtia vel arbitra paſsionis q̃ paſsio, pręſtãtiúſq; quod iudicat, q̃ quod iudicio ſubiectũ eſt. Neque enim fieri poteſt vt ratione ſit melius, quod eſt irrationabile. Habet ergo in ſe remunerationem ſuam qui ſequitur Ieſum, & in ſuo affectu præmium, etiã ſi dura ſuſtineat: beatus tamen eſt ſuis moribus, beatus ipſis periculis, ſicut dominus definiuit dicens: Beati qui perſecutionem patiuntur Matth. 5. propter iuſtitiam. Eſt ergo beata vita in hominibus, ſed in his ſcilicet in quibus fuerit perfecta vita. Perfecta autem vita nõ ſenſibilis iſta, ſed illa rationabilis ſecũdum tractationem rationis, & mẽtis viuacitatem, in quo non eſt portio hominis, ſed pfectio, quę nõ tam eſt in cõditione hominis q̃ in operatione. Ea enim beatum facit. Huic igitur viro quid eſt bonum, niſi ipſi ſibi quod habet? Et adeſt ei hoc bonũ, & cauſa ei erit futurorũ bonorũ. De hoc bono dixit Salomõ: Bibe aquã de tuis vaſis, & de puteorum tuorum fontibus. Superfluant tibi aquæ de tuo Prou. 5. fonte, in tuas autẽ plateas diſcurrant. Sint tibi ſoli conſtitutæ, & nemo alienus particeps ſit tibi. Fons aquæ tuæ ſit tibi proprius. Vtere igitur iterno bono tuo. Teſtimonium autem boni huius maximum, quoniam qui habet, alia non requirit. Quid enim requirat qui inferiora deſpicit? Præſtantiſsimo autẽ inhæreat, ſicut ſcriptum eſt: Ceruus amicitiæ, & pullus gratiarũ confabuletur tibi. Amicitia autem præcedat te, & vna ſit tecũ in omni tempore. Bona enim virtutum amicitia, & ſummi boni charitas. Nihil itaq; aliud quærit perfectus ille, niſi ſolum & præclarũ bonũ. Vnde & dicit: Vnã petii à domino, hanc Pſal.26. requiram, vt inhabitẽ in domo domini omnes dies vitæ E meæ, & videam delectationem domini. Neq; vero eum tanquàm anguſtum inopémq; faſtidias, quia vnius hominis velut ſolitaria ſocietate contentus ſit. Huius enim amicitia circundatus plurimus erit. Abundat enim huiuſmodi viro ad beatitudinem & ad poſſeſſionem boni, & ideo nihil aliud deſiderat. Nihil enim quaſi nouũ expectat qui omnia habet. Nihil eſt enim boni quod nõ habeat, nec ſuperfluis delectatur, ſed neceſſariis, & eo ipſo neceſſario quod nõ ſibi, ſed carni adhærenti ſibi neceſſarium ſit: ideóque indulget quod ab interioris hominis propoſito nõ diſcrepet, quod faciat, vtraque vnum, & reconciliet exteriorẽ hominẽ iuxta atque interiorem deo, vt fiat in vtroque vnus ſpiritus. Huius igitur propoſiti vir nec diſpendio minuitur, nec aduerſis frangitur, nec repagulis inhibetur, nec ſuorũ amiſsionibus mœſtificatur. Ad cuius informationem dicit Apoſtolus: Nolu 1. Theſ. 4 mus autem ignorare vos fratres de dormientibus, vt nõ triſtes ſitis, ſicut & cęteri qui ſpem non habeant. Solatur enim ſe reſurrectionis fide, & remunerationis gratia, nec recipit ea mente mœſtitiam qua adhæret deo, & di- F uinæ præſentiæ voluptate lætatur. Qui autẽ cõtriſtatur his, non ſecundum deum contriſtatur. Quod autem nõ ſecundum deum, hoc plenum ſtultitię. A perfecto igitur abeſt huius mundi triſtitia, quæ nõ ſecundum deum, & omnis ſolicitudo corporis erumnę. Huiuſmodi enim inductioni mentis atque ſubſtantiæ non annumeratur habitudo corporis, & quidam exterioris vſus naturæ, cum ſimul aduerſus delicias corporis, fragilitatẽque ipſam naturę, orbitatis diſpendia, cõtumelias, inuictus animus vniformẽ debeat ſeruare cõſtantiam, vt corpus ipſum ſcindat, ſenſũſque exuat carnis, qui beatitudinis palmã habere deſiderat, cuius fructus non in vnius portione ſit ſed in plurimarum, & ſi fieri poteſt, omnium ſit virtutũ conſortio. Neſcit igitur perfectus incõmoda huius corporis, aut aduerſa mundi, neque ſentit, qui alienum ab homini metu, ne occidãt, animũ gerit. Non enĩ vita perfectior ſi his careat definitur, ſed ſi iſta cõtẽnat. Nã ſi ita definiretur, vt ea eſſet beata vita, quę ab huiuſmodi caſibus expers vacuáque reperiri poſſet: vtique his acceden tibus non poſſet beatus aliquis definiri. Ea igitur ſeque ſtrata ſunt, & hoc ſolum in æſtimatione beatæ vitæ eſt requiſitum, vt non in aliis, ſed in poſſeſſione veri boni eius definitio teneretur, quoniam quod habet deſpuit, cætera nec requirit.

Quod quãuis ſapiẽs delectetur ſanitate corporis aut liberis, nõ tamen minus perfectus ſi illa amittat, & quod

G nulla aduersa intolerabiliter ferat: cum expositione eo
rum quæ ad formam iusti viri requiruntur. Cap. VIII.

QVAERO nunc vtrum sapiēs delectetur sanitate corporis. Negare non possumus quòd delecte tur secundū naturam, & libenter accipiat non dolere aliquid quàm dolere, nisi forte pro Chri sto: pro quo, si causa poscat, & debilitatem corporis prō pte accipiat, & totum corpus suum morti offerat. Idem tamen etiam præter causam fidei atq; iustitiæ, si desit sa- nitas, non afficiatur animo, neq; frangatur dolore cor- poris, qui se potest virtutum perfectione solari. Quæro etiam vtrum delectetur liberis. Quis istud abnuat? Neq; enim durus & ferreus, sed perfectus quæritur. Tamē & si amittat liberos, non ideo minus beatus, quī non ideo minus perfectus. Quid enim perfectum beatum. Quin e tiam si aduersa tolerat, quàm si secundis affluat, magis solet homini videri perfectus: quanuis neq; si desint, neq; si asint externa cōmoda, aut corporalis lętitia, decede- re quicq̄ virtuti soleat vel accedere. Sed plerisq; tam lau di fuit tolerasse aduersa fortiter, q̄ non incidisse. Verū hæc specie æstimātur, non pondere. Illud profundū, vi-
H rum iustū nihil velle nisi illud solū & præclarum bonū, huic soli intendere hoc vnum in bonis ducere, non a- liud cū illo, sed solū ipsum semper desiderare, hoc dele- ctari: cui si aliud adiungatur quod delectet eū, vt est filio rum suauitas: non illud amittitur, sed istud adiūgitur. Non enim minuūt accedēti ad beatitudinē, quæ augere non possūt: quia plenū illud & iuiolabile manet, ī quod anima sese inducit, & cui se inseruit & ifudit. Manet sem per inter aduersa & delectabilia perfecta virtus, neq; ad uersa de perfectione eius quicq̄ minuūt, neq; delectabi- lia adiungūt perfectioni. Quid enim est quod is qui ad summū ascendit, aut dāni de caducis sentiat, aut cōmo ditatis? Neq; vero (quod grauissimum apud plerosq; ha- betur) se miserū putabit si in captiuitatem vel ipse ve- niat, vel eius filii: Nō enim intolerabiliter feret quod ha bet natura, vel quod videtur domino. Deniq; iustus di- xit bonū verbū quod locut⁹ est dominus, & dixit: Fiat pax & fides in diebus meis. Non vtiq; iustus iste Ezechi- as in filios deflexisse erumnā captiuitatis gratulabatur, sed volūtati domini obuiare nō poterat, & ideo mādata eius æquanimiter suscipiebat vt seruulus. Accedit illud,
I quod æstimare poterat posse & in captiuitate meritum eminere virtutis. Neque enī minus beatus Hieremias in captiuitate, minus etiam Daniel, minus Hesdras, minus beati Ananias, Azarias, & Misael, q̄ si in captiuitatē nō incidissent: cū ideo in captiuitatem ducti sint, vt populo & presentia in captiuitate solatia, & spem euadendæ ca ptiuitatis afferrēt. Perfecti est enī viri, cōmunitatem na- turæ sustentare animi virtute, & ad meliora adducere, nec succūbere iis quæ plerisque terribilia & formidolo- sa vidētur, sed quasi fortē militē grauissimorū casuū su stinere incursus, conflictus subire, & quasi prouidū gu- bernatorē nauē in tēpestate regere, atque occurrēdo in surgentibus fluctibus magis vitare naufragiū sulcando vndas q̄ declinādo. Nō iste in persecutione pauidus, nō in tormentis mollior, ne torquentē exasperet: sed quasi athleta fortis, qui repercutiat verberantem, si nō cædis, certe sermonis flagello, qui metuēda multis tormēta de spiciat, dicēs: Sagittę infantiū factæ sunt plagæ eorū. qui
Psal. 63. cū grauissima licet dolore luctetur, nec se miserabilem præbeat, sed ostēdat tanq̄ in laterna lumen, etiam inter asperas procellas & grauissimos flatus suam lucere nec extingui posse animi virtutē. Non iste in suorū iniuriis mollis, nec de sepulchro solicitus sui corporis, cui sciat cælū deberi, non in captiuitate ciuicæ plebis abiectior, sed sicut iudex seuerus, infideliū perfidiam errorésque cōdemnās, vt Daniel, qui sacerdotū furta ꝓdebat, & su- perstitiones eorū redarguebat, ostendens nulla veritate subnixas, sed fraudibus adumbratas. Talis vir postremo est perfect⁹, q̄ omnes velit bene agere, nihilq; cuiquam accidere mali: & si præter voluntatem eius acciderit, ip K se tamen de propria voluntate nil amittit. Sed forte ali quis putet ægritudinem atque imbecillitatem corporis impedimento esse ad perfectionis munus implendū, eò quòd non possint opera manuum vlla factaq; procede- dere. Verum ea sibi iustus impedimento esse non senti et, immo etiam eum qui illa miserabiliter defleat corri- piet, & quasi ignauū arguet, quod plus in corporis vsu q̄ in animi virtute constituat: quod ea quibus seruiat defi deret, cum habeat quod aliis magis possit iubere: quod in paupertate ingemiscat, qui possit supra mundi opes esse (Fideli enim totus mundus diuitiarū est) quod igno bilitatem defleat, qui debeat despicere regias potesta- tes, diuitibus & potentibus imperare. Hæc enim vita iu- sti: qui etiam quas habeat facultates, communes estima- re debeat, immo etiam inopib⁹ diuidere, dispēsare pau peribus, recidere voluntates proprias, tenuare sumptū, adhibere parsimoniam temperantiæ, sobrietatem tene- re in prosperis, patientiā in aduersis, in dolore toleran- tiam, magnanimitatem in periculis, sanitatis perpetuæ vota nescire, mortis imminentis terrore non concuti, neque eum præstantiorē putare cui secūdum naturā li- L beri, propinqui, salubritas, lætitia, affluentia, redūdaue rint, q̄ cui illa defuerint: neque externis seculi, sed virtu tis domesticæ merito pensare. Illam quoque formā iusti esse quis abnuat, vt nihil metuat, nihil reformidet nisi virtutis dispendia, aliorūque vanas formidines compri mat quas habeant de periculorū solicitudine, mortis ti more, corporis ifirmitate, vt doceat dissolui corpore, & esse cū Christo multo melius, vt ostendat quia operatio nes nō impediuntur debilitatibus corporis, sed augen- tur, neque splēdore generis, aut propinquorū subsidiis, aut opibus, sed bono commendantur affectu? Neque e- nim minus beatus Helias q̄ Moyses, cum alter cibi indi gus. melotide vili, sine filiis, sine sumptu, sine comite: al ter populi ductor, lætus sobolæ, succinctus potentia, di- uerso genere meritum æquale fundauerint, sicut in euā gelio declaratū est, quando cum domino Iesu in resur- rectionis gloria refulserunt. Videtur enim parē his qua si paribus gloriæ suæ testibus dedisse mercedē. Nec mi- nus beatus Helisæus q̄ Dauid, cū alter regib⁹ subditus, M alter regali potestate præditus, propheticæ sanctificatio nis haud disparē sint adepti gratiā. Quid enī deest ei q illud bonum possidet, & habet sibi semper comitem so ciāque virtutē? In quo statu non potentissimus? In qua paupertate nō diues? In qua generis ignobilitate nō cla rus? In quo ocio non laboriosus? In qua debilitate non vegetus? In qua infirmitate nō fortis? In qua somni quie te feriatus, quē etiam quiescentē virtus propria non re- linquit? In qua solitudine nō stipatus, quē vita beata cir cundat, quē vestit gratia, quem gloriæ amictus illustrat? Non minus etiam ociosus q̄ cum operatur beatus, nec minus dormiēs quā vigilans glorios⁹: quia non minus dormiēs quàm cū vigilat, incolumis & sanus est. Quan- Psal. 48. do autem feriatus videri potest, cuius mens semper ope ratur? Quando autē solus, qui cū illo semper bonus est, de quo ait propheta: Replebimur in bonis domus tuæ! Quando abiectus, cui⁹ cōuersatio est in cælo? Quando non decorus, qui ad illius decori & solius boni se con- format similitudinē: qui etiā si mēbris solutus sit, tamen mēte se erigat? Et tanquā ille qui cithara canere solitus, si eā dissipatam resolutis neruis & cōfractam viderit, & vsum ei⁹ interruptū, abiiciat eā, atque eius numeros nō requirat, sed voce ipse se mulceat: ita & iste citharā cor poris vitiosam iacere patietur, corde se oblectabit, bo- næ cōsciētię recordatione mulcebit, diuinis oraculis & scriptis propheticis alleuiabit, suaue illud & iucundū a nimo tenēs, mente complectens, cui nihil triste possit accidere, cum semper ei diuinæ præsentiæ aspiret gra- tia, & ipse sibi adsit summa animi trāquillitate perfusus.

FINIS.

A CAPITA SECVNDI LIBRI
DE S. IACOB.

Post continuationem huius libri ad superiorē, quemadmodum Iacob beatus fuerit etiam cū patriam relinqueret,ac de definitione beati,& ex hoc quòd sancto Iacob nihil horum quæ ad meritum beatitudinis spectant,defuerit. Caput I.
De excusatione parentum sancti Iacob quòd iuniorem filium seniori prætulerint, simulq; de cautela parentum circa filios obseruanda. Et quali affectu Isaac & Rebecca de filiis certauerint: Qua ratione etiam Iacob vicerit, ac de commendabili mysterio eorū quæ circa benedictionem ipsius facta sunt. Caput II.
Quid significet quòd celebrata benedictione postea senior frater aduenerit,& vt ipse benediceretur,cogendo elicuerit & impetrauerit. Cur præterea ea conditione,vt fratri suo seruiret. Cap III.
De ortu inuidię & minitatione Esau quòd fratrem occideret, & quemadmodum prouidendum sit ne parricidium sequatur, ac de profectione Iacob ad Laban. Caput IIII.
B De ditatione Iacob apud Laban, & ob id in inuidiam vocati,ac de diuina iussione vt in terram suam reuertatur. Qualis prēterea vir iustus esse debeat si inuidia fuerit exorta. Quid deniq; significet inquisitio Laban,& nihil sui apud Iacob inuētio. Et ex hoc de beati Iacob excellenti commendatione. Caput V.
Quid significet quòd proficiscenti Iacob angeli dei occurrerunt. Quid sibi etiam velit quòd ipse fratri occurrens septies in terra adorauerit. Quid denique quòd petiturus à fratre concordiam, in castris dormiuerit. Cap. VI.
De lucta Iacob cum deo,& quid sit luctari cū deo. Qua ratione etiam claudicauerit. De vindicta quoq; filiorum eius in alienigenas propter sororis defloration-em,& ipsius Iacob mansuetudine atque clementia. De responso prēterea diuino sibi dato vt exurgeret & ascenderet in locum Bethel. Caput VII.
De commendabili sancti Iacob senectute, futurarumq; ac dubiarum rerum,finis quoq; vitę suę præuidentia, atq; agendorum dispositione. Caput VIII.
Qua ratione sanctus Iacob cū in ipsis mortis esset diebus,merito prędicandus fuerit beatus multiplicique eius laude prēsertim in patriarcharum benedictione. Quòd præterea neq; Ioseph,neque Esaias, neque Hieremias,neq; Daniel,neque mater Maccabæorum cum filiis,negandi sunt fuisse beati. licet grauia sustinuerint supplicia. Caput IX.
Quātæ laudis fuerit sacerdotum sacerdos Eleazarus in suppliciorum constanti toleratione. Quòdque ideo
C non minus sed magis fuerit beatus. Caput X.
De admirabili patientia ac fortitudine septem fratrum Maccabæorum, quibus mater octaua addita fuit, qui suis suppliciis meritum beatæ vitæ acquisierunt. Caput XI.
De singulari beatę illius matris septem filiorum commendatione. Caput XII.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE S. IACOB ET VITA BEATA LIBER SECVNDVS.

Post continuationē huius libri ad superiorē, quemadmodum Iacob beatus fuerit etiam cum patriam relinqueret,ac de definitiōe beati, & ex hoc quod sancto Iacob nihil horum quæ ad meritum beatitudinis spectant, defuerit. Caput I. D

VPERIORE LIBRO DE virtutū prēceptis disputauimus: Sequenti clarorum virorum vtamur exemplis,qui in summis periculis positi, beatitudinem vitæ non amiserunt, sed potius acquisierunt. An non beatus Iacob etiam cum patriam relinqueret? Immo plane beatus,qui dura exilii suscepit, vt fratris mitigaret iracundiam. Nam si beatus est qui peccatum declinat,vtiq; negari beatus esse nō potest qui alterius culpam leuat,crimen auertit. Paratum itaque parricidium declinauit exilio voluntario, eóque facto sibi salutem quæsiuit,fratri innocentiam donauit. Merito itaque eum diuina vbique comitata est gratia,vt cum dormiret beatæ vitæ munus acquireret. Videbat enim futurorum mysteria,& diuina audiebat oracula. Bonus in somno operarius,& in paupertate diues, qui mercenariæ vitę munere & patrimonium & coniugium eodē parauit officio. Idem fraterni affectus reconciliator egregius,certauit munerib9 & obsequiis, vt indignationem omnem excluderet,dolorem offensionis auerteret, ostendens se minorem exilio non fuisse, qui posset largiri quæ non acceperat. Sed nimis ad inferiora propero,& vtilia transcurro,cum prius definiendum sit quid E
sit beatus. Scriptum est enim: Beatus vir qui non abiit
in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, Psal.1.
& in cathedra pestilentiæ nō sedit. Hoc scriptura significante,eum beatum esse, qui se à perfidorum consortio temperauerit (Ea est enim impietas, authorem vitæ & parentem quendam salutis non recognoscere) vel in peccato non manserit,vel in luxuria atque lasciuia nō perseuerauerit. Ipsum quoq; in lege domini die ac nocte meditantem,fore tanquam lignum quòd dabit fructum in tempore suo. Superiora merita sunt præmiorū, hoc meritorum præmium. Quid horum quæ ad meritum beatitudinis spectant,defuit sancto Iacob? qui tantum abfuit à perfidorum consortiis,vt ex eo fidelis populus nomen acciperet,Israel dictus,eó quòd deū mentis internæ oculis intueretur,peccati abstinens, à luxuriæ omnis ebrietate sobrius,vt dura laborum absorbuerit, ocii secura neglexerit? Nónne pulchre & vere de hoc dictum est,quòd & fructum dabit in tempore suo, de quo scriptum est: Ecce odor filii mei tanquam odor Gene.27.
agri pleni? Erat enim perfectus in omni flore virtutum, & sacræ benedictionis atque cælestis redolebat gratiā. Ipse est enim ager quem benedixit dominus, non iste terrenus aut horridus siluis, aut fragosus torrentibus, aut palustris pigrioribus aquis, aut ieiunus frumentis, aut inutilis vitibus,aut infœcunda glarea saxosus, aut hiulcus & aridus siccitate,aut sanguine madid9,aut sentibus incultus,sed ille ager de quo dicit ecclesia in Can
ticis: Adiuraui vos filiæ Hierusalem in virtutibus & for Cantic.2.
titudinibus agri. Hic nanq; est ager de quo & dominus F
ait: Et species agri mecum est. In hoc agro vua illa reperitur,quæ expressa sanguinem fudit, & mundum diluit. In hoc agro est ficus illa sub qua sancti requiescēt spiritalis gratiæ suauitate recreati. In hoc agro est oliua illa fructifera,dominicæ fluens pacis vnguentum. In hoc agro florent malogranata, quæ plurimos fructus vno fidei munimine tegunt,& quodam fouent charitatis amplexu. Hos igitur fructus redolebat Iacob, qui deum per pericula sequebatur, & tutum se eius vbique deductione credebat. Nā licet dulcis & suauis odor sit agri,quia est odor naturę, tamen in sancto patriarcha virtutum spirabat gratia. Quàm continens erat parcimonia,qui cibum sibi paratum nō expetiuit,sed petenti fratri sine dilatione cōcessit, à quo primatus benedi-

G ctionis accepit? Quàm pius erga parentes, vt prę ferri germano seniori materno affectu mereretur,& paternę benedictionis munere sacraretur. Quàm religiosus, vt fratrem recusaret lædere. Quàm verecũdus, vt patrem timeret fallere. Quàm honorificus, vt matri quòd iuberet non posset negare.

De excusatione parentum sancti Iacob, quòd iuniorem filium seniori prætulerint, simulq; de cautela parẽtum circa filios obseruãda. Et quali affectu Isaac & Rebecca de filiis certauerint. Qua ratione etiã Iacob vicerit, ac de cõmendabili mysterio eorum quæ circa benedictionem ipsius facta sunt. Caput II.

SED nec parẽtes nobis inexcusati relinquẽdi sunt, quòd iuniorem filium seniori prę tulerunt. Simul cauendum ne quis dũ eorum intendit exẽplo, vnq̃ inter filios habeat iudiciũ, vt alterũ, diligendũ putet, alterum posthabendũ. Hinc excitantur enim odia fraterna, ac de pecuniæ vilis incremento facinus parricidale componitur. Eadẽ foueat prolem mẽsura pietatis. Esto tamen vt aliquid sibi amplius circa blandiorẽ aut similiorẽ rapiat affectus, par debet circa omnes esse forma iustitiæ. Plus cõfertur dilecto cui fratrũ amor quæritur, plus autem adimitur ei qui prælationis iniustæ oneratur inuidia. Minitabatur Esau quòd fratrẽ suũ occide-
H ret, nec fraterna eũ germanitas, nec parentũ reuerentia à parricidali furore reuocabat, & dolebat sibi benedictionem esse præceptam. Cuius vtiq; litigium se mansuetudine debebat probare, non scelere. Sed & Rebecca non quasi filiũ filio, sed quasi iustum præferebat iniusto. Etenim apud matrem piam mysteriũ pignori præponderabat. illũ non tam fratri præferebat q̃ offerebat domino, quem sciebat collatũ sibi munus posse seruare: in quo & alteri consulebat, quem diuinę subducebat offensæ, ne grauiore implicaretur reatu, si acceptæ gratiam benedictionis amitteret. Accipe tamen bonũ certamen inter parentes. Mater deferebat affectũ, pater iudiciũ. Mater circa iuniorem tenera pietate propendat, pater circa seniorẽ naturam honorificentiæ seruet. Hic magis honoret, illa plus diligat, dum singuli singulos foueant, non in vnũ vterq; conspirẽt, defraudẽt alterũ. Fiat æquitas inter diuersa certamina, & disparibus studiis par vtriq; ac æqualis parentũ amor & gratia conferatur, compensẽt alter quòd alter imminuit. Sic pio affectu Isaac patriarcha & sancta Rebecca certabant, vt
I neutrũ inferiorem facerent, sed vtrũque æqualem. Vicit tamẽ ille qui præferebatur oraculo, vicit impigritia tarditatem, mansuetudo duritiam. Dum alter venatu aspero prædam quærit agrestem, hic mitium cibos morum, hic domesticam gratiam, hic teneræ mansuetudinis atque pietatis pio patri dulces epulas ministrauit. Plus placet in animis quicquid occurrerit, quàm quicquid affectatum putaueris deferendum. Accessit ad oues Iacob, & attulit innocentiæ partus, vel sacræ prophetiæ munera, quia patriarchæ cibũ nullũ credidit dulciorẽ esse q̃ Christũ, qui sicut ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus ad victimam. Hunc publico parenti, vel populo cuius typum gerebat, cibum vtilem iudicabat, quo futura erat remissio peccatorum. Ideo stolam accepit fratris sui, quia senili præstabat sapiẽtia. Ideo iunior frater seniorem fratrem exuit, quia fidei emicuit dignitate. Hanc stolam ecclesię typo Rebecca protulit, & dedit filio iuniori stolam veteris testamenti, stolam propheticam & sacerdotalem, stolam illam regalem Dauidicam, stolam Salomonis, Ezechiæ & Iosiæ regum, & dedit populo Christiano, qui vti amictu sciret accepto, quoniam populus Iudæorum eam sine vsu habebat, & proprios nesciebat ornatus. Iacebat hæc stola in vmbra abiecta atq; neglecta. Obscurabatur enim tenebrosa

Esaię.53.

impietatis caligine, nec in angusto corde populi Iudai- K
ci latius poterat explicari. Induit eã Christianus populus, & refulsit, illuminauit eã suæ fidei claritate, & piorũ luce factorũ. Agnouit Isaac notum odorẽ generis sui, recognouit stolam scripturæ veteris, sed vocẽ plebis veteris non recognouit, & ideo cognouit esse mutatã. Manet enim hodie stola eadẽ, sed populi deuotioris canora cœpit esse confessio. Merito dixit: Vox quidẽ vox Iacob, manus autẽ manus Esau. Et odoratus est odorẽ vestimentorũ. Et fortasse illud est, quia non operibus iustificamur, sed fide, quoniam carnalis infirmitas operibus impedimento est, sed fidei claritas factorũ obũbrat errorem, quæ meretur veniam delictorum.

Quid significet quòd celebrata benedictione postea senior frater aduenerit, & vt ipse benediceretur cogendo elicuerit & impetrauerit. Cur pręterea ea cõditione, vt fratri suo seruiret. Caput III.

CELEBRATA benedictione, postea senior frater aduenit. Quo declaratur prius ecclesię regnũ q̃ synagogæ in prædestinatione delatũ, sed subintrasse synagogam vt superabundaret peccatũ, & cũ superabundasset peccatũ, superabundaret & gratia: simul clareret impigrũ militem regni cælestis candidatũ esse debere, vt præripiat benedictionẽ, & prærogatiuã suæ cõmendationis vsurpet. Vnde non est notatus à patre iunior filius, sed laudatus. Quod ait Isaac: Frater tuus veniens L
cũ dolo accepit benedictionem tuam. Bona enim vbi irreprehensibilis est, rapina. Irreprehensibilis autem rapina pietatis, quia à diebus Ioannis regnum cælorũ cogitur, & cogentes diripiunt illud. Festinantes autẽ fra- Matth.x.
tres pascha celebrabant, qui festinantes manducabãt agnum, non demorantes: & fratrẽ Beniamin sanctus Ioseph piæ commento fraudis accersiuit & tenuit. Et ipse tamen vt benediceretur cogendo elicuit & impetrauit, sed eam benedictionem quę cum superiore congrueret & conueniret, vt seruiret fratri suo. Etenim qui imperare non poterat, & alterũ regere, seruire debebat, vt à prudentiore regeretur. Neque enim fuit sancti patriarchæ vt filium suum degeneri conditione seruitutis addiceret, sed vt bonus pater, cum duos haberet filios, vnum intemperantem, prudentem & sobrium alterum, vtrique consuleret. Intemperanti præfecit sobrium, & insipientem prudenti statuit obedire, quia insipiens nõ potest voluntarius virtutis esse discipulus, nec perseuerare in studio: quia stultus sicut luna mutatur. meritóq; Eccli.27.
ei libertatem proprii negauit arbitrii, ne velut nauis in fluctibus sine gubernatore fluitaret, sed subdidit eũ fratri, secundum quod scriptum est: Seruit enim impru- Prou.11.
dens prudenti. Recte ergo cum subdidit, vt regentis imperio suum melioraret affectum. Ideo ait: Super gladi- M
um tuum viues, & seruies fratri tuo. Domina enim est pietas crudelitatis, & mansuetudo duris motibus præstat. Seruit omnis qui authoritatem puræ non habet conscientiæ, seruit quicunque vel metu frangitur, vel delectatione irretitur, vel cupiditatibus ducitur, vel indignatione exasperatur, vel mœrore deiicitur. Ser- Ioan.8.
uilis enim est omnis passio, quoniam qui facit peccatũ, seruus est peccati. &, quod peius est, multorum seruus est: qui subiectus est vitiis, multi se dominis addixit, vt seruitio ei exire vix liceat. At vero ille qui voluntatis suæ arbiter est, iudex consilii, interpres arbitrii, qui coercet corporeæ appetentiam passionis, qui ea quæ agit bene agit, bene autem agens recte agit, & qui recte agit, inculpate & irreprehensibiliter agit, habens suorum actuum potestatem: is profecto liber est. Nam qui omnia prudenter agit, & ita viuit vt vult, is solus est liber. Non conditio fortuitum seruũ facit, sed probrosa insipiẽtia. Denicq; famulus prudẽs regit dominos

A ſtultos,& probi ſerui dominis fœnerabunt. Quid fœnerabunt? Non vtiq; pecuniam,ſed ſapientiã, ſicut & lex dicit:Fœnerabis gentibus multis, tu autem mutuum nõ
Deut.15. accipies. Fœnerabit Iudæus proſelyto diuinæ legis oracula. Sed quia ipſe legis myſteria videre non potuit, & quæ habebat neſciuit oracula: qui literam fœnerabat gentibus, nunc ab his ſpiritalis doctrinæ gratiam mutuatur:meritóq; ſubiectus eſt ſeruituti,quoniã qui mutuatur,ſeruus eſt,quaſi addictus fœnori creditoris. qui autem piæ doctrinæ fœnus impartit, is eſt princeps, ſicut lex dicit:Princeps eris gentium multarum, tibi autem princeps ex ipſis nõ erit. Princeps enim eſt qui regit,qui & habet ſapientiæ principatũ, quem habuit populus Iudæorum. Sed quoniam quod docebat, ſeruare non potuit:debet diſcere quòd docere neſciuit. Hoc eſt igitur quod ait patriarcha Iſaac:Seruies fratri tuo. Erit autem cum depoſueris & ſolueris iugum illius à collo tuo. ſignificans duos futuros populos,vnum ancillæ filium alterum liberæ. Seruit autem litera,libera eſt gratia. eũq; populum qui literæ intendit, tãdiu ſeruum fore,quãdiu ſpiritalis doctrinæ ſequatur interpretẽ. Tunc
Roma.9. quoque illud futurum quod Apoſtolus ait: Vt reliquiæ ſaluæ fiant ſecundum electionem gratiæ. Seruies ergo fratri tuo,ſed tunc ſenties ſeruitutis profectũ, cum voluntarius potius quàm coactus obedire cœperis fratri.

De ortu inuidiæ & minitatione Eſau quòd fratrẽ occideret,& quemadmodum prouidendum ſit ne parricidium ſequatur,ac de profectione Iacob ad Laban.
B

Caput IIII.

HINC orta eſt inuidia,& minitabatur Eſau quòd poſt obitum patris fratrem occideret. Sed ſi id acciderit,dicamus ad Rebeccam quemadmodum prouidendum ſit ne inuidia iracundiam excitet, iracundia in parricidium proruat. Veniat Rebecca,hoc eſt, induatur patientia,bona cuſtos innocentiæ ſuadeat vt iræ locum demus. Concedamus aliquo longius, donec tempore indignatio molliatur, offenſioni ſurrepat obliuio. Itaque patientia nec exilium reformidat, ſed impigre ſuſcipit, non tam vt periculum ſalutis,q̃ vt incentiuũ ſceleris declinetur. Mater quoq; pia abeſſe ſibi dilectiſsimum filium tolerat,plus ei collatura quem læſit, vtrique tamen conſulens,vt alterum immunem à periculo,alterũ integrum præſtaret à crimine. Audiuimus quid corporeis ebria cupiditatibus intemperantia locuta ſit,cõſideremus quid vera virtus agat. Nihil requirit niſi dei gratiam, ſolum illud & ſummum bonum ſe
C quitur,ſolo eo contenta eſt,à quo accepimus omnia,ipſi autem nihil conferimus,quia nullo indiget, ſicut ait
Pſal.15. Dauid:Dixi domino,deus meus es tu,quoniam bonorũ meorum non indiges. Quo enim indiget qui abundat omnibus,& nobis largitur vniuerſa, omnia ſine defectu miniſtrat? Et profectus eſt Iacob,& dormiuit (quod eſt quieti animi indicium) & vidit angelos dei aſcendẽtes & deſcendentes. hoc eſt, Chriſtũ præuidit in terris, ad quem angelorum caterua deſcendit atque aſcendit. obſequium proprio domino pio præbitura ſeruitio. Et venit ad puteum,vt biberet de ſuis vaſis, & de puteorũ ſuorum fontibus,& ſuperfluerent ei aquæ de ſuo fonte. Fons enim vitæ eſt in manibus iuſti. Et venit ad Laban, & oues eius pauit. Iniquitas incomitata reſidet, ſapientia regendi officium non omittit,neſcit vel alienis vacare,neſcit exul eſſe in peregrinis. Quomodo enim exxul quę vbiq; ſuum ſeruat,& in ſe habet quod poſsidet? Quaſi mercenarius ingreditur iuſtus,& rector eſt. Qui ſibi gregẽ multarũ præſtantiũq; virtutum ſplendore fulgentem, euangelicæ prædicationis miniſterio colligebat,vt potaturis ouib9 virgam ſtoracinam & nucinam & de platano proponeret inuentis, quo concupiſcẽtes beatiſsimæ trinitatis præfigurata myſteria,haudquaquã decolores fœtus piæ mentis conceptione formarent. Bo D
næ oues,quæ bonorum partus operum fidei ſacræ non degeneres ediderunt. Per ſtoracem ſignificatur incenſum & ſacrificium veſpertinum, quòd deo patri defertur in pſalmo. Per nucinam virgam ſacerdotale Chriſto munus defertur. Hæc enim virga Aaron quæ repoſita floruit,qua ſacerdotalis gratia ſanctificationis emicuit. Per platanum ſpiritalis fructus ſignificatur vbertas,quia arbori huic vitis annectitur, vt per eius lata cõ ſortia partus ſeſe vberes fundant. Siquidem dominicæ munera paſsionis, remiſsionẽmque omnium peccatorum adiuncta ſpiritus gratia dare conſueuit.

De ditatione Iacob apud Laban, & ob id in inuidiã vocati,ac de diuina iuſsione vt in terram ſuam reuertatur. Qualis præterea vir iuſtus eſſe debeat ſi inuidia fuerit exorta. Quid denique ſignificet inquiſitio Laban, & nihil ſui apud Iacob inuentio. Et ex hoc de beati Iacob excellenti commendatione. Caput v.

HIS itaq;, vt ſcriptura dicit,diues factus eſt valde,bonum gregẽ nutriens Chriſto, quẽ fidei titulo,& variarum virtutum nobilitabat inſignibus. Itaque nec ſibi videbatur anguſtus, cenſu fidei opimus,& Labæ filius vt opulentiſsimus in inuidiã vocabatur,qui ſuum gregem alieni gregis acceſsione accumulaſset,& dixit ei deus: Reuertere in terram patris tui,& in gentem tuam,& ego ero tecum. oſtẽdens nihil ei deeſſe cui adeſset omnium plenitudo:hoc ſolũ abundare perfecte,in hoc cõſtare omnia, & omnia ad ipſum referri,nihil ei nouum,nihil ſuperfluum neceſsarium, cui pax fida ſuppeteret,per quã recõciliaret quę primo E
fuerãt diſcrepantia. Nec mirum ſi pacẽ haberet,qui columnam ſtatuerat & vnxerat deo,quæ eſt eccleſia. Columna enim & firmamentũ dicta eſt veritatis. Eam vngit qui in Chriſtum fidei,in pauperes miſericordię funditvnguentũ. Nunc conſideremus qualis vir iuſtus eſſe debeat ſi inuidia fuerit exorta. Primum vt declinet eam. melius eſt enim ſine lite abire,q̃ reſidere cum iurgio. Deinde vt alia poſsideat,quę ſecum auferre poſsit, vt in nullo teneri ab aduerſario poſsit obnoxius,ſed dicat: Cognoſce ſi quid tuum eſt apud me. Et quæſiuit Laban,& nihil ſuum inuenit apud Iacob. Magnus vir & vere beatus,qui nihil potuit ſuum amittere, nihil alienum habere. hoc eſt,nihil minus habere,nihil ſuperfluum. Itaque ille perfectus eſt,cui nihil deeſt,iuſtus cui nihil ſupereſt. Hoc enim eſt iuſtitiæ tenere menſuram. Quanta virtus,cui ſocietas lucrum dabat, non irrogabat diſpendium? Hoc eſt perfectum eſſe,adhęrentibus ſibi commodi plurimum dare,nihil afferre incommodi. Denique is qui nocere cupiebat, inanem eum non F
potuit dimittere. Sapiens enim nunquam inanis eſt, ſemper in ſe habens amictum prudentiæ, qui poteſt dicere: Iuſtitiam induebam,& veſtiebam iudicium. ſicut dixit Iob. Nanque hæc mentis ſunt interna velamina,
quæ nemo alius poſsit auferre,niſi cum aliquẽ ſua cul- Iob.27.
pa deſpoliat. Deniq; ſic deſpoliatus Adam,nudus inuentus eſt. At vero Ioſeph etiam veſtimento exteriore relicto,nudus non erat,qui ſalua habebat indumenta virtutis. Nunquam ergo inanis ſapiens. Nam quomodo inanis,qui de plenitudine Chriſti accipit, & ſeruat acceptum? Quomodo inanis,cuius repleta eſt anima, quæ acceptæ gratiæ veſtimenta cuſtodit? Illud metuendum eſt, ne quis innocentiæ velamen amittat,ne impii ſacrilegæ perſecutionis intentione terminos iuſtitiæ prætergreſsi, veſtimentum animæ ac mentis eripiant. Quòd non accidit niſi prius aliquem vox ſuæ iniquitatis exuerit. Vnde & Dauid dicit: Si eſt iniquitas in manibus Pſal.7.
meis, decidam merito ab inimicis meis inanis, perſequatur inimicus animam meam & comprehendat. Nemo ergo ex inimicis poteſt tuam animam comprehen-

G dere,nisi prius inanis fuerit effecta. Noli igitur metuere eos qui possunt auri argentiq; compilare thesauros:Isti tibi nihil auferunt.Hoc enim auferunt quòd non habe bas,hoc auferunt quòd possidere non poteras,hoc auferunt quòd non ornabat animam tuam,sed onerabat, hoc auferunt quòd nō locupletabat cor tuū, sed potius deprimebat.Vbi enim fuerit thesaurus tuus,ibi erit cor tuum:sicut audisti,legisti hodie. Multi seris portarum suarum includūt aurum suum,ad hoc vestibus & claustris suis credunt.Multi vigiles adhibent,sed ipsi quoq; plus ipsos solent timere custodes. Multi defosso auro incubāt,aurū eorū sub terra,& cor eorū sub terra. Caue ergo ne & tu cor tuū terræ viuus infodias. Non ergo auri isti⁹ metuēdi fures. Ille tibi cauēdus est fœnerator, qui substantiā animæ tuæ scrutatur, si qua peccati grauioris æra contraxeris,qui cor tuum includit solo, qui animam tuam eo cespite obruit quo aurum texeris,qui mentem tuam centesimarum incuruat thesauris, & grauicōdit sepulchro de quo nullus resurgit.Sequere sanctum Iacob,qui neque de alienis vitiis quicquam habebat,neque suarum virtutum erat inanis & vacuus, qui erat iustitiæ fructu repletus.Sed hæc moralia.Illud mysticū,quòd venit ad eum Laban,hoc est,dealbatus,quia & satanas transfigurat se in angelum lucis: & cœpit ab eo sua requirere.Respondit ei Iacob: Cognosce si quid est tuorum apud me,hoc est,nihil tuorum habeo. Quæ re si quid agnoscis vitiorum & criminum. Nihil mecū abstuli,fraudum tuarum dereliqui consortia, illa non habeo,omnia tua tanq; cōtagium refugi.Et quęsiuit Laban,& nihil suum reperit. Quā beatus vir,in quo inimicus nihil inuenit quòd suum posset dicere, in quo diabolus nihil offendit quòd suum agnosceret.Impossibile videbatur istud in homine,sed typū gerebat eius qui dixit in Euangelio:Venit huius mundi princeps, & in me inueniet nihil.Nihil est enim quicquid est diaboli, quòd nullam potest habere perpetuitatem atque substantiam. Ipse autē est qui præfigurabatur in Iacob, dominus Iesus sponsus duorū coniugiorum,hoc est quidē legis & gratiæ,qui virginem Rachel ante dilexit,& prędestinatam sibi in coniugium pio amore affectauit.Sed quoniam alia tanq; lex subintrauit, & oculis infirmior obrepsit tanq; synagoga,quæ mentis cæcitate Christum videre nō potuit,superabundauit gratia sanctę Rachel, quæ supra primum illud est expetita coniugium, quæ ecclesiæ principatum futurum iam tūc nominis sui interpretatione signabat. Beata Rachel, quæ abstulit opprobrium suo partu. Beata Rachel,quæ abscondit cultus erroresque gentilium, quæ simulacra eorum plena esse immūdiciti declarauit.Nemo credat paternæ pietatis læsam esse reuerentiam, quòd stante patre sedit, quoniam scriptum est:Qui plus diligit patrem aut matrem quàm me,non est me dignus. Vbi causa agebatur religiōis,fides debuit habere sedem iudicii,& quasi rea I stare perfidia..

Matth.6.

2.Cor.11.

Mat.10.

Quid significet quòd proficiscenti Iacob angeli dei occurrerunt. Quid sibi etiam velit quòd ipse fratri occurrens septies in terra adorauerit. Quid deniq; quòd petiturus à fratre concordiam,in castris dormierit.

Caput VI.

HAEC eousq; probata sunt, vt proficiscenti Iacob sancto angeli dei occurrerēt. Deniq; vidit castra dei applicātia,& ait: Castra dei hæc sunt. Perfectis enim & fidelibus diuina solent adesse præsidia. Perfectus autem qui cogitabat de reconciliatione fraterna, ita vt humilitate eam inuitaret,officiis acquireret, muneribus quoq; emēdam putaret.Occurrit itaq; fratri cum vxoribus & pignoribus suis,vt etiā si ipse indignaretur,necessitudinis obsequiis inflecteretur. Et adorauit septies in terra. Quid sibi istud vult esse? Lex dicit: Dominum deum tuum K adorabis,& ipsi soli seruies. & hic adorat intemperan Deut.10. tem,iracundum, minantem parricidale flagitium. An terram adorauit,illam humano cruore concretam, sepentium infusam venenis,aut ieiuna infœlicem glarea, aut duris atque asperis inhorrentem cautibus? Quid sibi etiam vult quòd septies adorauit? Hæreret solutio, nisi illud occurreret quòd Petro interroganti in euangelio, Si frater meus in me peccauerit, quotiens dimit- Mat.18. tam ei,usq; septies? respondit dominus Iesus: Non solum septies,sed usq; septuagiessepties. Hoc igitur prophetico spiritu sanctus patriarcha significat,in aduenię tem respiciens,qui non solū usq; septies,sed etiā septuagiessepties veniā fratri laxari iuberet, vt eius contemplatione conuentus Esau, iniuriam quàm se accepisse putabat,remitteret fratri:& q̄is læsus,in gratiam rediret:quia propterea carnem susceptur⁹ erat domin⁹ Iesus,& venturus in terras,vt multiplicatam nobis donaret veniam delictorum. Deniq; petiturus à fratre concordiā, dormiuit in castris. Perfecta virtus habet quietis tranquillitatem & stabilitatem. Ideo dominus donū eius perfectioribus reseruauit dicens: Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis. Perfectorum est Ioan.14. enim non facile mundanis moueri, non turbari metu, non exagitari suspicione,non terrore concuti,nō dolore vexari,sed quasi in littore tutissimo aduersum insurgentes fluctus secularium procellarum mentē immobilem fida statione placidare. Hoc firmamentum Christianis mentibus Christus inuexit,pacē internam inuehens animis probatorum, vt non turbetur cor nostrū, L neq; exagitetur animus.Hanc pacē super omnē mentē esse apostolus doctor asseruit, dicens: Et pax dei quæ Phil.4. exuperat omnē mentem,custodiat corda vestra & sensus in Christo Iesu.Fructus itaque pacis est, non perturbari in pectore.Denique vita iusti quieta est,iniustus autem inquietudinis & perturbationis plenus est. Itaque amplius suis suspicionibus affligitur impius, q̄ alienis pleriq; verberibus:maioresq; vibices vulnerum in eius animo sunt,q̄ in eorū corpore qui ab aliis verberātur. Grande est intra se aliquē tranquillū esse, & sibi conuenire.Foris pax aut imperatoris solicita prouidētia, aut manu militū quæritur,aut bellorū prospero cedit euentu,aut interneciōe aliqua barbarorū,si in se hostili motu arma cōuertāt.In ea pace nulla nostra virtus,sed euētus est.Certe gloria pacis illius ad imperatorē refertur, istius pacis fructus in nobis est,quæ est in mentibus singulorum,quæ tenetur affectibus. Istius pacis maior est fructus, quo spiritalis nequitiæ tentamenta, quàm quo arma hostilia repellūtur.Ista pax sublimior,quæ corporaliū passionum excludit illecebras, perturbationesq; mitigat,q̄ ea quæ barbaricos sedat incursus. Plus est enim clauso intra te hosti resistere,q̄ remoto.

De lucta Iacob cum deo,& quid sit luctari cum deo. Qua ratione etiam claudicauerit. De vindicta quoque filiorū eius in alienigenas propter ororis defloratione, M & ipsius Iacob mansuetudine atq; clemētia. De responso præterea diuino sibi dato vt exurgeret, & ascenderet in locum Bethel.

Caput VII.

ITAQVE Iacob qui cor suum ob omni simultate mundauerat, vt pacificū affectum gereret,postquam præcedunt omnia sua,solus remansit,& luctatus est cum deo. Quicunq; enim secularia negligit,ad imaginem similitudinemq; dei propius accedit. Quid est enim luctari cum deo,nisi virtutis succedere certamen,& cum superiore cōgredi,potiorēq; cęteris imitatorē fieri dei?Et quia insuperabilis erat fides eius atq; deuotio,secreta ei mysteria dominus reuelabat tangens latitudinē femoris eius, eò quòd ex eius erat generatione dominus Iesus oriundus ex virgine, qui deo nec impar nec inæqualis esset, cuius crucem obstupescētis femoris latitudo signabat,

A eò quòd diffusa per vniuersum mundũ remissione peccati salutaris foret omnib⁹,qui stupore sui corporis ac sudore resurrectionẽ tribueret defunctorũ. Vnde non immerito exort⁹ est sol sancto Iacob,cuius generi crux domini saluatoris illuxit:simul quia sol ei oritur iustitiæ,qui deũ cernit,quia ipse est lumen æternũ. Claudicauit autẽ Iacob à femore suo. Propter hoc non manducant hodieq; filii Israel neruũ. Vtinã manducassent, & credidissent. Sed quia nõ erãt facturi volũtatẽ dei, ideo non mãducauerũt. Sunt & qui ita accipiant, quòd ideo claudicauerit ab vno femore Iacob,quia duob⁹ populis ex eius generatione manãtibus, vnius stupor iã tunc circa fidei gratiam declarabatur futurus: ipse est ergo populus qui stupore perfidiæ claudicauit. Deniq; non multo post reuelationẽ istiusmodi,cũm esset ab alienigenæ filio Dina filia Iacob defloratо virginitatis pudore temerata, fratres eius qui nõ intellexerunt mysteriũ, alienigenas qui societatẽ per coniunctionẽ generis offerebant, vindictæ studio peremerunt. Iacob autẽ qui morali mansuetudine clementiã diligebat, vel mystico spiritu sacramentũ regenerandæ ex gentibus præuidebat ecclesiæ,inuitus & dolenter scenã illã exactæ vltiõis accepit. Vnde prophetãti aduentũ domini Iesu, respon sum diuinum est datũ:Exurgens ascẽde in locũ Bethel,
Mich.5. hoc est in domũ panis,vbi natus est Christus, sicut Michæas propheta testatus est dicens: Et tu Bethleem domus Ephrata nõ es minima, vt sis inter principes Iuda: Ex te enim exiet princeps Israel,& egressus eius ab initio, à die seculi. Vere domus panis,quæ domus Christi est,qui nobis panis salutaris aduenit è cælo,vt iam nullus esuriat,cibũ sibi immortalitatis acquirẽs. Vbi iubetur habitare patriarcha,vbi aram facere deo qui appa-
B ruit ei. Ibi deos accepit alienos,& abscõdit eos sub lentisco: ibi quoq; sepulta est Rachel in via Ephrata, hoc est Bethleẽ: Ibi etiam colũnam statuit Iacob supra monumentũ eius. Quanta mysteria,quia ibi ecclesia dei,in qua apparet deus,& loquitur cũ seruis suis. Ibi eripiuntur & abscondũtur simulacra gentiũ. Fides enim ecclesiæ omnẽ obseruantiã gentilitatis aboleuit. Sed cur sub lentisco,quæro. Certe genus istud infructuosum est. Ibi ergo sunt dii gentiũ,vbi nullus est fructus, Ibi inaures gentiliũ infodiuntur quas dederunt Iacob, vt iam nouã linguã audire assuescant,veterẽ perfidiæ sonũ nesciãt, obsurdescant aures eorũ sacrilegio, & mundentur ad
C gratiã. Non immerito ibi sanctus Daniel falsum aduersus Susannam testimoniũ deprehendit. Ibi enim volebat adhuc radices suas locare perfidia,sed latere nõ potuit,quia à prophetico spiritu deprehensa est. Cõgruus autẽ error presbyteri veræ confessionis,vt ibi contaminatã diceret castitatẽ, vbi gẽtiũ defossa simulacra sunt. Sed veritas ecclesiæ non texit perfidiam,& aures gentilitatis obstruxit. Cõuenienter quoq; ibi sepulta est sancta Rachel,quia omnes qui baptizantur in Christo,consepeliuntur cum eo. Sic enim docemur dicẽte Apostolo:Consepulti enim sumus cũ illo per baptismũ in mor
Rom.6. tẽ,vt quẽadmodũ ille surrexit à mortuis propria virtute suscitatus,ita & nos per eius gratiã resurgamus. Tũc igitur vere abscõditur omnis error gentiliũ,cũ quis fuerit ablutus à vitiis,quia cõfixus cruci vet⁹ homo noster nescit iam veteri seruire peccato. Cõpetenter etiam columna statuitur supra monumentũ Rachel,quia ecclesia est columna & firmamentum veritatis.

De cõmẽdabili sancti Iacob senectute, futurarúmq; dubiarum rerum,finis quoq; vitæ suæ præuidentia, atq; agendorum dispositione. Caput VIII.

SENVIT autem Iacob.) Aetate iam senuerat & moribus,sed certabant in eo impigra viuacitas iuuẽtutis,& tranquillitas senectutis:Etenim & senectus virens gratia, & iuuentus cana in cõsiliis,de qua dicit scriptura:Senectus enim venerabilis,& D
ætas senectutis vita immaculata. Ex hac vita fugit Ia- Sapien.4.
cob,qui bonis operibus præuenit tempus longæuæ senectutis:vt & fructum eius ante tempus carperet,& postrema eius in tempore non timeret. Beatus quidem & iuuenis qui bene viuit, sed beatus & senex qui bene vixit. Quòd enim iuuenis sperat,adeptus est senior. quòd senex fuit,optat hoc esse qui iuuenis est. Certe hic inquieti maris longiore sibi adhuc cursu manente, iactatur fluctibus,senex vero sicut in portu ita in statione est senectutis. Erat itaq; huiusmodi Iacob, qui vix sperãda iuuenibus bona,incolumi & tuta gratiæ claue iam clausa & obsignata tenebat. Quod autẽ possideas, eò quòd adhuc speres, prestabilius est. Erat ergo senex Iacob,ad quem iuuenes aduersa temporis alicuius tẽpestate perculsi,tanq; in portum sese recipiebant: ipse autem tanq; in specula vitæ huius positus solicito prætendebat affectu,& longe ante rebus dubiis prẽuidebat remedia. Denique fames erat in tota terra,& senex depositus quæ alacres iuuenes ignorabant,primus audierat,primus admonuit filios suos in Aegypto exuberare frumentum, & proficiscendum vt emerent quæ sibi ad vsum necessaria forent. Libenter etiam ipse iuuenum consilio acquiescebat,vt etiam filium iuniorem simul mitteret. Et renunciantibus illis quòd Ioseph filius suus viueret,infracto licet corpore,sed viuida animi virtute, non expectauit vt filius ad se veniret, sed ipse magis perrexit ad
E filium. Pietati enim mensura ordinis nõ præponderat. Nulla itaq; sensit impedimenta fessæ senectutis cũ pergeret. Pietas enim leuabat laborem. Verum vbi recepti filii fructu potitus est,aliquanto exacto tempore decem & septem videlicet annorum, (quod secundum illam patriarchæ longæuitatem exiguæ portionis tempus est) finem vitæ sibi appropinquare cognouit. Vocauit itaq; Ioseph filium,& per generationis suæ futurum hæredẽ, constrinxit eum ne Aegypto sepeliretur. Acceptàque fide cum paulo pòst infirmaretur,benedixit patriarchas duodecim & prophetauit.

Qua ratione sanctus Iacob cum in ipsis mortis esset diebus,merito prædicandus fuerit beatus, multiplicisq; eius laude, præsertim in patriarcharum benedictione. Quòd præterea neque Ioseph,neque Esaias,neque Hieremias,neque Daniel,neq; mater Machabæorũ cum filiis,negandi sunt fuisse beati, licet grauia sustinuerint supplicia. Caput IX.

DICAT nunc aliquis non beatũ Iacob cum in ipsis mortis esset diebus, qui pene plura cum deo q̃ cum hominib⁹ alloquia miscebat:non beatum cum oculi eius grauarentur in senectute, & non posset videre. F
Videtur enim cæcitas quibusdam esse grauis erumna calamitatis. Sed tunc quoque beatus Iacob, qui discernebat spiritu quod oculis discernere aspectúq; non poterat. Videbat futura qui æstimabatur non videre præsentia. Denique errauit & ipse Ioseph vt ad dexterã eius applicasset filium suum seniorem,& ad sinistram ipsi⁹, hoc est Iacob,applicuisset filium iuniorem,vt ætatis ordo benedictionis ordinem seruaret,cũ extenderet dexteram suam super nepotem iuniorem, & sinistram super seniorem nepotem,& volenti filio patriam dexteram super Manasen seniorem conuertere, responderet:Scio fili scio, & hic erit in populũ, & hic exaltabitur,sed frater eius iunior maior illo erit. Et causam prælationis adiunxit dicens:Semen eius erit multitudo gentium. Adeo,licet impedito corporis aspectu, melius videbat,vt videntẽ doceret errasse. Quis enim melius videt,q̃ qui videt Christũ? Aut quis potest dicere oculis impeditũ eum,qui videbat in Christo refulgentem ecclesiam? Nónne igitur clarum est quòd debilitas bea-

G titudinem impedire non posit? Ille oculorum impeditus munere,ille defatigatis corporis viribꝰ in lecto tanquam in sepulchro corpus relinquēs:assurrexit in se,& longe ab aliis,atq; intra semetipsum sese colligens, prę sentibus se rebꝰ subduxerat, & nouissimorum dierum futuræ miscebatur ætati. Sic enim scriptū est: Annunciabo, inquit, vobis quæ occursura sunt vobis nouissimis diebꝰ. Quid igitur ei deerat cui deus aderat, qui ei profecturo dixerat: Descendā tecum in Aegyptū,& ego deducam te in perpetuum? Nec defuit quando in eo spiritus sanctus loquebatur: Quis tam potens in suo domicilio,q̄ iste in alieno? Quis tam abundās in vbertate,q̄ iste in fame? Quis tam fortis in iuuētute, q̄ iste in senectute? Quis tam actuosus in negocio, q̄ iste in ocio? Quis tam velox in curriculo,q̄ iste in lectulo? Quis tam lætus in flore adolescentiæ,q̄ iste in mortis confinio? Quis tam diues in regno, q̄ iste in peregrino loco? Deniq; reges benedicebat. Nec immerito pauper non erat, qui nullo indigebat. Pauper non erat,qui se pauperem nō putabat. Et quis pauperem dicat,cuius conuersatione dignus orbis terrarū non fuit? Et ideo conuersatio eius erat in cælo. Hic vero prædiues in diuitiis simplicitatis & synceritatis,decorus nitore animæ, q̄ corporis pulchritudine, quæ marcescere nouit: ætate impiger, cui liceret cum vellet corporeo isto exire gurgustio, & superna paradisi mentis vigore penetrare, exultans spiritu,cum sepulchri extrema mandaret. Non enim terre-
H no se tumulo claudendum,sed superno recipiendū domicilio præsumebat,& ideo tanq̄ alteri mādabat sepulchrum, sui autem securus mortem illam immortalitatem putabat. Videbatur corporis implicatus impedimēto,& vigilans in futura tempora præcurrebat affectu,dicens de persecutoribus domini,qui de tribu Symeon & Leui authores erant nequitię processu: In consilio eorum non veniat anima mea, & in occursum eorū non contendant viscera mea. Quis autē tam validus in virtute,q̄ fortis iste in infirmitate? qui dicebat: Maledictus furor eorū,quia superbus & temerarius: & ira illorum, quia indurata est. Diuidam illos in Iacob,& dispergam illos in Israel. Quis vero tā canorus cantibus,q̄ iste vocibus,qui toto auditus est mundo, qui per omnes populos,per omnes auditur ætates? Quis tam suauiter septē vocum differentias oblocutus,q̄ iste septemplici spiritus sancti gratia resultauit? Qui licet membris resolutus,tamen attollens se animo, & erigens spiritu, corporis sui tanq̄ citharę harmoniam dissoluta membrorum compage destructā alta mente despiciens non require-
I bat,sed ociosam iacere humi patiebatur. Ipse autē cantus emulcebat, interno & prophetico se modulamine delectabat dicens: Iuda,te laudabunt fratres tui, manus tuæ super dorsum inimicorū tuorū, adorabunt te filii patris tui. Catulus leonis Iuda,ex germine mihi ascendisti: recumbens dormisti vt leo,& tanq̄ catulus leonis. Quis suscitabit illum? Et infra: Lauabit in vino stolam suam,& in sanguine vuæ anaboladium suū. Hilares oculi eius à vino,& dentes candidiores lacte. Qui cantus dulcior,qui sonus suauior,q̄ remissio peccatorū, & resuscitatio mortuorū? Hunc cantū sanctus Dauid ille diuinæ organū vocis,& dominici sermonis interpres, cithara cecinit spiritali. His modulis gratię,sublimem illum animū mentēq; mulcebat. Hoc cantu mundi istius aspera mitigauit,hoc sonitu seculi dura molliuit, hoc psalterio terrorem mortis infregit, hac suauitate chordarum inferna calcauit. Sed audiamus etiā quæ sanctus Iacob patriarcha admirabili illo sue organo mentis increpuit. Neptalim vitis remissa: porrigens in germine suo decorem. Filius meus ampliatus Ioseph,filius meus adampliatus,zelo appetitus filius meus,filius meus adolescentior ad me reuertere. Et infra: Præualuit super benedictiones montiū,& desideria ęternorum collium. Quid dulcius benedictione? Quid gratius æternitate? Et ipsa verba sunt cantus,& in verbis magna votorū sunt K præmia,meritorū fastigia. Quid suauius sancto Ioseph, qui nos liberauit ab opprobrio,crucis dominicæ sacramento? Sicut enim maledictū factus est Christus, vt maledictum solueret legis: & peccatum factus est, vt mundi peccatum tolleret: ita opprobrium factus est, vt gentilitatis opprobriū auferret. Sed illud opprobriū Christi,thesauris Aegypti præciosius æstimatum est. Et ideo Moyses Pharao regis aulam reliquit, & fidei elegit opprobrium,cui se opprobrio maria diuidebant. Ipse ergo Neptalim vitis totum remissa mundum,vt omnibus populis vbertatem poculi spiritalis infunderet. Ipse est ampliatus, habens nomē super omne nomen: qui quoniam se pro omnibus obtulit morti, ideo audiuit à patre: Ad me reuertere. Loquebatur Iacob,& deus audiebatur. Ille benedicebat,& deus præsonabat dicens filio: Ad me reuertere,hoc est,post passionem reuertere. Reuertere ad sedē tuā,reuertere cū trophæo, reuertere ad me,vt resurgentē defuncti sequātur,& tua potestate pater atq; exēplo resurgant,vt sis primogenitus ex mortuis,vt ad dexterā sedeas patris. Vnde & filius dixit: A- Matth. 26.
modo videbitis filium hominis sedentē ad dexterā virtutis dei. Neget quis beatum Iacob in ipso mortis suprē mo,qui diuina fundebat oracula. Neget beatum Ioseph in carcere, vbi sapientiæ spiritu interpretabatur somniorū quæ audierat veritatē,& futurorū seriem reuelabat. Neget beatū Esaiam,cum medius secaretur: Hieremiam,cū mergeretur: Daniel sanctū,cum inter leones staret intrepidus. & prandiū ei raptus ab angelo ꝓpheta deferret. Non vtiq; ideo beatus, quia alienū prandebat prandiū, sed quia meritis suis impasta leonum ora claudebat. Quis autē non beatam dixerit matrem Ma- L
chabæorum,quæ septem filiorū funeribus octauam se addidit ad laudem cælestis triumphi?

Quantæ laudis fuerit sacerdotum sacerdos Eleazarus in suppliciorum constanti toleratione,quodq; ideo non minus,sed magis fuerit beatus. Caput x.

NEc te Eleazare prætermittam,vtpote sacerdotum sacerdos,sed tuis iuuandus oratis, qui genere sacerdos,peritus in lege, maturus æui,cū oblatus esses Antiocho persecutori, nec tentamentis potuisti capi,nec præmiis inflecti, nec suppliciorum acerbitatibus frangi. Deniq; à blandimētis cœpit,quia iudicabat tormenta sua posse superari. Erubesco,inquit,canicię tuam,reuereor senectutē,miror prudentiam,cur abstinendum bonis epulis putes,quas natura largitur? Relaxa istiusmodi peruicaciam, expergiscere aliquando,dum adhuc malo tibi persuadere q̄
extorquere,ne victus suppliciis facias quod refutas ra- M
tione inuitatus. Ad hæc respondit senex: Nos Antioche non intentione ducimur,sed reuerentia legis tenemur,quæ à suilla carne abstinendum præcipit. Pulcherrimam creaturā iudicas,negare tamen non potes quòd potior sit temperantia,q̄ voluptas: potior legis obediētia,quàm pręuaricatio. Quòd si hoc leue putas,vt carne vescamur suilla: qui in minimis legē cōtempserit,quomodo in magnis tenebit? Aut si preciosa est creatura huiusmodi,vindicaris: cum eo quod sit pulcherrimū, defraudamur. Abstinentia autem nostra disciplina est castimoniæ. Discimus enim resecare luxuriam,cupiditates vincere,excludere concupiscentias, delectationibus corporis obuiare. Fortitudinis quoq; exercitium est pœnis pro lege non cedere. Iustitiæ quoque insigne atque prudentiæ,vt quod sequendū legimus timore dei, morte proposita reseruemus. Quis escā imperet liberis? Quis autē se ridendū præbeat? In hoc seruiat, sed nō ridebit. Nō sum ita senex, vt mihi nō iuuenescat animi fortitudo. Suspensus itaq; cū hinc atq; inde grauiter verberaretur, nec iam ferrēt senilia mēbra verberū pœ

A nas,lassatis carnificibus atq; extẽsoribus, in terram deflexus,inflexibilem mentem gerebat. Et quidã seu longæuam miseratus ætatem, seu tentamẽtis circunuenire desiderans, Respõde,inquit, tantummodo te manducaturum,nos te escæ eius immunem præstabimus. At ille clamans,Nequaq̃ contingat mihi vt fiat senex incentiuum iuuenilis erroris, qui hucusq; erã forma salutaris instituti.His ego ludibriis,vt paululũ viuam, luctabor, & totius vitę labores addicam breuis viatico senectutis? Senectus portus debet esse, non naufragium vitæ superiori. Non te negabo lex patria,non abiurabo vos sancta instituta maiorum,nõ decolorabo vos infulæ sacerdotales,nõ te perfidiæ puluere turbabo canicies. Quid multa? Immoriendo tormentis factus est cæteris magisterium perseuerantiæ, qui electus erat ad infirmitatis exemplum. Beatus igitur,in quo non potuerunt tormẽta rationem vincere. An non beatus, qui potuit virtute animi victor esse pœnarum, pietatisq; remigio seruare integram in tantis fluctibus passionem?

De admirabili patientia ac fortitudine septem fratrũ Machabæorũ, quibus mater octaua addita fuit, qui suis suppliciis meritum beatæ vitæ acquisierunt.

Caput XI.

B POST ipsum statuti sunt pueri septem cum matre. Insultare licet tyranno,qui dũ callide à sene incipiẽdum putat, magistrum eligit quo discipulos faceret fortiores, quorum velut puerilẽ ætatẽ præmiis prouocabat ad culpam,arguebat terroribus ad formidinẽ. At illi non degeneres tanto duci respondent: Quid contemnis vel circũscribis vt pueros? Sed fides cana est, sed valida disciplina. Experire certe,subiice quibus placet pœnis puerilia viscera, nõ inuenies corda puerilia,nec potentiores erunt tormentorũ machinæ, q̃ legitimæ obseruationis excubiæ. Quem vicit senectus,superabit æmula senectutis pueritia. Sequimur patrẽ filii, discipuli doctorem. Collige suppliciorũ instrumenta proposita: meditationẽ patientiæ,non terrorẽ inscitiæ afferunt dũ vidẽtur. Iussit maximũ natu eligi. At ille ridens, Recte, inquit,naturæ ordinẽ seruas. Sed cur dei legẽ temerandam putas? Et pro pietate quidẽ omnes maximi sumus, sed tamen à me inchoatum gaudeo. Quod quæris tyranne,confiteor,nos summo deo seruire: & doces quid agere debeamus? Si tu tanta pertinacia vis extorquere veritatem,cur non omni virtute nos eam tenendam putemus? Quid plura? Adhibentur variarum genera pœnarũ. Sed vicit pietas immanitatis furorem: exclusa est

C anima,non religio. Secundus accessit, nec degener fratris munia piæ confessionis impleuit. Et cum detraheretur mẽbrana capitis,respondit: Auferris quidẽ membranam,sed habeo galeam spiritalem,quam non potestis auferre. Et vere hanc galeam nemo auferre potest, sicut postea Apostolus docuit in Ecclesia domini, quia caput viri Christus est, & eius sumus membra. Recte

1.Corĩ.11. puer istam diuino spiritu doctrinam apostolicam præuidebat. Exuebant immanes bestiæ corium capitis, & pardalicis feritatibus sæuiebant. At ille deficiẽs, Quàm dulce est,inquit,mori p religione,q̃ suauis omnis acerbitas mortis pro pietate: quia manet horum remuneratio laborũ. Tua sunt rex grauiora tormenta,tu tuis vehementius torqueris suppliciis,quia vides vinci in potestate. Et hoc defuncto,tertiũ statui sibi iussit. Et cum eũ partim tentaret insidiis,partim cuperet terrore percellere,respondit ad eũ: Non faciam voluntatem tuam, non succumbã imperio tuo. Per beatã illã fratrum passionem,& nobilẽ vitam, nõ negabo piã germanitatem. Quæ vis adhibeto supplicia,quibus magis vrgeas: hoc proficies asperitate pœnarũ, vt maiora testimonia nostræ germanitatis accipias. Iussit itaq; ei linguã amputari. At ille exclamans, Victus es,inquit, Antioche, qui D organũ vocis abscindi iubes. Confessus es te respõdere nõ posse rationi,maioraq; probas linguæ nostræ flagella,q̃ tua verbera. Nos enim tua verbera non timemus, tu nostræ vocis flagella non potes sustinere. Sed hæc pietatis flagella sunt,tua flagella perfidię. Sed etiam lingua sublata,grauius te suo cadẽs murmure flagellabit. Euadere te putas Antioche si vocẽ eripias? Et tacentes deus audit,& magis audit. Ecce aperui os meũ,laxaui linguã meam,abscinde linguã: sed non abscindes constantiã, non virtutẽ auferes,non rationẽ obliterabis,nõ eripies testimoniũ veritatis,non eripies cordis clamorẽ. Si lingua amputatur, sanguis clamabit,& dicetur tibi: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Audit enim sanguinis vocem,qui audit internas cogitationes. Tenebræ li- Eccli.23.
cet operiant,& parietũ septa circundent, dicat impius quia nullus sibi testis assistat, exploret vniuersa: videt omnia deus: nec est aliquod facinus quòd possit latere omniũ iudicem deũ, qui cognoscit vniuersa anteq̃ fiãt. Quid verba damus? Loquaciora sunt vulnera: & si vulnera tegantur,& si abscondatur cicatrix, non absconditur fides: nec tamen plaudas quòd auferendo linguã, confessionem laudis eripias. Satis iam deũ sermone laudaui,nunc passione laudemus. Et hoc perempto,iussit quartũ vinciri ad rotam,vt eius vertigine membris omnibus solueretur. At ille cũ torqueretur immaniter, Dissoluis,inquit,corporis mẽbra,sed adiungis gratiã passioni,nec eripis solatium morti. Est enim vox tonitrui E
in rota,quia in bono & inoffẽso vitę istius cursu cęleste resultat oraculũ, sicut in Ioãne & Iacobo filiis tonitrui resultabat. Itaq; illud quod legi, nunc manifestius recognosco,quia rota intra rotã currit, nec impeditur. Teres enim vita sine vlla offensione in quauis passione versatur,& intra hanc quoq; rota currit. Currit lex intra gratiam,& obseruantia legis intra diuinæ curriculum misericordiæ est. Nam quo magis voluitur, plus probatur. Potius est hic ab impiis aduersa tolerare,vt ibi à domino consolationẽ inuenire possimus. Et iste consummans cursum suũ,abrupit spiritũ,animamq; victor effudit. Quintus cũ sisteretur,cæso prius, eidẽ iussit ignes admoueri,subiici incẽdia. Manebat è vulnerib9 cruor, & effossis vlceribus sanguis effusus ipsos flammarũ extinguebat globos. At ille inter igniũ crepitus audiebatur dicens: Gratias tibi domine quod dedisti nobis dicere: Transibimus per ignem. Et sicut alibi idem tuus di Psal.65.
cit Propheta: Igne nos examinasti, sicut igne examinatur argentũ. Astabo tibi sicut aurũ purgatus incendio: & si quid fuit culpæ,ignis exusit. Itaq; & iste transfiguratus à corruptela ad incorruptionẽ,vitã exhalauit. Sexto quoque admota tormenta sunt. At ille: Noli, inquit, frustra errare,& tuæ hoc ascribere potestati, quod ista aduersum nos exerceas. Nostrorũ hoc delictorũ est preciũ,vt peccãtes puniamur. Et gratias domino,quod hic à nobis duplicia peccata exigũtur, vt ibi nobis cõsolatio deferatur. Gratias autẽ & tibi, quòd tam durus & im F
mitis es,vt talibus nostris suppliciis domin9 in quẽ peccauimus,genti nostræ propitius fiat. Nos quoq; ableuamus erũnam, dum fidei passionibus delectamur. Et iste duris & asperis dilaceratus suppliciis, appositus est ad fratres suos. Supererat iunior ex fratribus, & iam pudebat Antiochũ immaturæ ætati se ita fuisse ludibrio. Itaque dolis eũ desiderans circũscribere, pollicebatur honores,diuitias,amicitiã suam, consortiũ secretorũ. At vero pia mater ponebat filiũ suũ,dicens & huic sicut cęteris: Nescio quemadmodũ in vterũ meum intoibis, neq; ego spiritum donaui nobis, neq; mẽbra formaui, sed hæc omnipotentis dei munera sunt. Putauit Antiochus videns matrẽ solicitam, quòd saluti eius timeret. ipsi quoq; suadere cœpit vt filium ab intẽtione sua reuocaret. At illa voce patria dicebat filio. Tu solus supe res fili,summa votorum meorũ, tu postremus clausisti

G partus meos tu poſtremus cõclude gaudia mea. Miſerere mei, quæ te in vtero tot menſium curriculo portaui, ne vno momento confundas ſenectutem meam, ne decolores tot fratrum tuorum trophæa, nec ſacrum corũ comitatum relinquas, nec conſortium deſeras. Te adhuc iſti expectant triumphi. Aſpice in cælum, vnde hau ſiſti ſpiritum, ad patrem omniũ: aſpice in terrã, quæ tibi ante alimoniã miniſtrauit: aſpice ad fratres, qui collegam requirunt: aſpice ad matrem, quæ tibi lac dedit: redde mercedem pii ſanguinis: noli à fratribus, noli à matre diuelli. Temporales opes ſunt quas promittit Antiochus, temporales honores: perpetua corona quæ à deo omnipotente defertur. Vos mihi ſeptem dierum lumina dedit dominus, ſextum iam diem clauſi, & omniũ opera bona valde. Debes mihi fili, vt quæ in illis ſex laboraui, in te requieſcã ſeptimo, tanq̃ à ſeculi operibus iam feriata. Itaq; proripiens ſe iuuenis ait: Quid ſuſtinetis? Et multa vociferans, quòd nequaquã diuelli poſſet à fratrum conſortiis, quorum multo beatiora eſsent funera q̃ regis imperia, cum argueret conuitiis regem, & ipſe acerbis excruciatus tormentorum generibus vitæ huius munus abſoluit. Nouiſsima mater oblata eſt neci. Quis hanc beatam neget, quæ quaſi ſeptem vallata muneribus * inter corpora filiorum nullum ſenſit mortis incurſum? Quis, inquam, dubitet de eius beati-

*muris.

H tudine, quæ ſeptem turribus circundata, in paradiſi ſedem caput extulit: quæ ſeptem filiis cincta, ſacratiſsimum deo chorum, non ſolum canorum vocibus, ſed etiam paſsionibus, ad concinendas domini laudes cæleſtibus inuexit altaribus? Quàm bonus fidei partus, q̃ tutus portus iſte pietatis, q̃ ſplẽdida lucerna Eccleſiæ, ſepteno fulgens lumine, & octauo vtero cunctis luminibus oleum ſubminiſtrans. De quibus pulchre dicitur:

Eccli. 11. Date partem illis ſeptem, & illis quidem octo, eò quòd in vtroq; numero conſortium gratiæ conſequantur, in lege nutriti, per gratiam coronati, ſeptem tanq̃ in ſabbato, octo tanq̃ in Euangelio. Pia mater ſupplemento paſsionis adiuncta, quæ in talibus filiis integram pietatis formam & parturiuit & peperit.

De ſingulari beatæ illius matris ſeptem filiorũ commendatione. Caput XII.

I RECVRRVNT in memoriam ſermones ſanctæ fœminæ, dicentis ad filios: Ego vos genui, ego vobis ſuccum lactis infudi: nolite nobilitatem veſtram perdere. Sic aliæ matres reuocare à martyrio ſolẽt filios, non vocare. At iſta maternũ in hoc ponebat affectũ, ſi filiis vitã magis perpetuam q̃ tẽporalem ſuaderet. Spectabat itaq; pia mater filiorũ certamina, & quãuis maternorum viſcerum compaſsione quateretur, tamen pietatis ſtudio premebat dolorẽ. Et offerente Antiocho, cum poſset ſalutem eligere filiorum, malebat periculum: cõpreſsisq; naturæ gemitibus, pœnas filiis optabat augeri, vt mors citius appropinquaret. Videm⁹ cõuerſa vota matris in filios, ne quem ſuperſtitem derelinqueret, ſed omnes piæ cohæredes mortis acquireret. Sed nec filii minores tali parente, qui ſe inuicem cohortabantur, qui dicebant vno ſtudio, & quadam animorum acie: Mortis aduerſæ impetum petamus. Tunc enim viuemus, cũ fuerimus mortui. Nemo pietatis ordinem derelinquat, nemo ſe ſubtrahat prælio triumphali. Non homini, ſed deo noſtras animas deuouimus: non homini, ſed authori omnium militamus. Talis hæc pugna eſt, vt ille glorioſius vicerit, qui crudelius occiſus fuerit. Itaq; nemo timuit, nemo trepidauit, nullus ad mortẽ ex tot fratribus pigrior fuit, ſed omnes, tanq̃ ad immortalitatis viã, ita ad mortem per acerba ſupplicia cucurrerunt, vt mater cõſona cernens filiorũ agmina, tanq̃ pia anima ſui mẽbra corporis in filiis offerebat, & per artus proprios videbatur ſibi ſubire tormẽta. Cadebant filii tormentis exulcera- K ti, mortui ſuper mortuos aduoluebantur, corpora ſuper corpora volutabãtur, capita ſuper capita exſecabãtur. Refertus erat locus cadaueribus filiorũ, non fleuit mater nõ lamentata eſt, nõ oculos cuiuſquã preſsit aut ora morientis: non lauit vulnera, ſciens glorioſiores eſse ſi euiſcerati & cõcreti pariter puluere & ſanguine viderẽtur, quales ſolent de bello redire victores, qualia ſolent trophæa ex hoſtibus reportare. Non ſuperiacienda velamina, non proſequendas exequias, niſi ſuæ quoq; comitatu mortis arbitrata eſt. Quæ cithara dulciores ederet cantus, q̃ morientes filii in tam grauibus ſuppliciis ediderant? Erumpebat enim naturæ gemitus, & inuitus ſpectares peremptorũ cadauera, ſicut fila chordarum audires heptachordum pſalterium triumphalibus gemitibus reſultare. Non ſic illecebroſi cantus ſirenum attraherent audientem. Illi enim ad naufragiũ trahunt, iſti ad ſacrificii victoriam. Nec ſic cygnea carmina aures animũq; mulcerent. Cygni enim naturæ ſorte moriuntur, iſti moriebantur amore pietatis. Non ſic rauca reſonant ſecreto in nemore columbarum murmura, vt vltima verba morientum cum ſumma ſuauita te reſonabant. Nec ſic Luna inter ſtellas refulget, vt inter filios mater: & cum eos ad martyrium illuminatura deduceret, refulgebat, & cũ amplexata victores in medio filiorũ iaceret. O vera mater adamãte fortior, melle dulcior, flore flagrantior: ô indiſsolubile pietatis vinculum, ô vere valida charitas ſicut mors dura, ſicut inferi zelus deuotionis ac fidei. Nulla tantarum diluuia paſ- L ſionum tuam potuerunt charitatem excludere, nulla inundare eam flumina tantarum acerbitatum. Sicut arca in illo mundi diluuio totius orbis ſpatiis innocua ferebatur, ita & tu aduerſus fluctus tam grauium paſsionum pietate immobilis reſtitiſti: & cum poſſes ſalutem filiorũ eligere, noluiſti. Quo affectu vos proſequar ſanctæ matris pia pignora? Quo penicillo ſermonis mei deſcribam formæ veſtræ & animarum ſimilitudinem? Stetiſtis inter exercitus regios, quibus totus fuit orbis terrarum ſubactus, quos India quoque in extremi maris ſecreta refugiens declinauit, & ſoli de rege ſuperbo ſine bellico conflictu victoriam reportaſtis. Vicerunt in vobis ſola arma pietatis, dedit pœnas tyrannus, & quia vos non potuit vincere, & quia atroci peremptus eſt morte.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE SANCTO IOSEPH.

Cur poſt tractatum de Abrahã, Iſaac, & Iacob, hiſtoriã M de ſancto Ioſeph author proſequi curauerit. Et qua ratione idem ſanctus nobis tanquam ſpeculum caſtitatis propoſitus eſse debeat: vnde etiam à parentibus plus quàm cæteri filii fuerit dilectus. Quódque ea res inuidiæ cauſa fuerit. Cur etiam inuidiam ſanctorum diſcere debeamus. Caput I.

Qualis eſse debeat affectus parentum, filiorumq; gratia. Et qua ratione Iacob reprehendendus non fuerit quia cæteris hunc puerum præferebat, in quo & gratia diuina per viſum ſomniorum refulſit. Quid præterea ſomnia iſta, patriſque obiurgatio, in quo pietas paterna non errabat, ſignificent. Caput II.

Quòd tãto ſomnio nõ incredulus fuerit Iacob patriarcha, qui futuræ incarnationis myſteria vidẽs, filium mittebat ad fratres. Et de præuiſione ipſi⁹ Ioſep à fratribus antequã ad illos appropinquaret, eorũdemq; ad occidendum ipſum conſilio: eiuſdem quoque liberatione ac venditione. Et de iſtorum aliorumq; circa hæc concurrentium myſterio. Caput III.

De venditi Ioſeph ductione in Aegyptum, atq; eius emptione à præpoſito cocorum, quidque hoc ſignificet.

A De ſeruitutis præterea ipſius myſtica atque morali interpretatione. Caput IIII.
De ſingulari cõmendatione ſpecioſitatis & decoris, caſtitatis ac pudoris ſancti Ioſeph, eiúſq; impetitione à domina ſua ad concubitũ, & eiuſdẽ adulteræ telis. Ipſius quoq; Ioſeph recuſatiõe, fuga, veſtis relictiõe, accuſatiõe, incarceratiõe, atq; viſitatiõe diuina. C. V.
De inuectione in mulierem. Et de ſpadonibus etiam illatæ iniuriæ authoribus, q̃ fragilis & tenuis ſit eorum ſtatus: ipſorũq; offenſione, incarceratione, ſomniorũ viſione, & eorundẽ per ſanctũ Ioſeph interpretatiõe. Et quemadmodum omnis potentia, magnificentia, & gloria huius ſeculi nihil aliud ſit quàm ſomnium.
De myſterio præterea Hebræi ſomnium interpretantis, ac reprehẽſione ſpadonis immemoris & obliti interpretis ſui. De faſtu deniq; & fragilitate miniſtrorum regalium. Caput VI.
De liberatione ſancti Ioſeph, & honoris delatiõe ob interpretationẽ ſomniorum regis: de eorundẽq; ſomniorum myſterio. Qua ratione etiam ſanctus Ioſeph magis myſtica meruerit præmia. Ac de myſtica ſignificatione ornamentorum quibus honoratus fuit, necnon & vxoris ac filiorum, famis quoque, & apertiõis horreorum, atq; venditionis alimentorum. Ca. VII.
De exhortatione Iacob ad filios vt deſcendant in Aegyptũ, & emãt eſcas. Et de prectiõe decẽ fratrũ iuniore
B domi retento, ac de myſteriis prædictorum. Ca. VIII.
De reuerſione filiorum Iacob in Aegyptum poſtquã fames inualeſcebat, cum deductiõe Beniamin, & ſumptione munerum Ioſeph deferendorum, eorúmq; ad ipſum peruentione. Et de myſtica ratione geſtorum, & incidentium circa hæc. Caput IX.
De munerum paratione, & eorum illatione, inſtauratione q; conuiuii, cũ morali atq; myſtica ſingulorum expoſitione. Caput X.
De inebriatione fratrum conuiuantiũ, & inſertione ſcyphi argentei in ſaccum Beniamin, ſingulorũq; ſacculorũ requiſitione, ac inuentione ſcyphi in ſacco Beniamin. Et de myſteriis iſtorum. Caput XI.
Quemadmodum ſanctus Ioſeph ſe manifeſtauerit vt à fratribus cognoſceretur, & de aduocatione eorum ad ſe, acceſsúq; ipſorũ ad illũ. Quomodo etiã eos cõſolatꝰ fuerit, cũ myſtica dictorũ iterpretatiõe. C. XII.
De gaudio Pharaonis, quòd Ioſeph agnouiſset fratres ſuos, & de exhortatione eius vt Ioſeph inuitet fratres vt veniant cum patre: illorũmque executione, & peruentione ad Iacob, narrationéque ſingulorum: & quod Ioſeph adhuc viueret. Et de myſteriis circa hæc. Caput XIII.
C De Iſrael patris eleuatione ac profectione, & hoſtiarum circa puteum iuramenti immolatione, eiuſq; per dominum conſolatione, ac deſcenſu in Aegyptum cum animabus ſeptuaginta: & de myſteriis prædictorum.
De ipſius denique Iacob ad filios adhortatione vt cõgregentur ad audiendum ea quæ occurſura ſint eis in nouiſsimis diebus. Caput XIIII.

Diui Ambroſij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SANCTO IOSEPH LIBER VNVS.

Cur poſt tractatum de Abraham, Iſaac, & Iacob, hiſtoriam de ſancto Ioſeph author proſequi curauerit. Et qua ratione idem ſanctus nobis tanquam ſpeculũ caſtitatis propoſitus eſse debeat: vnde etiam à parentibus plus quàm cæteri filii fuerit dilectus. Quodque ea res inuidiæ cauſa fuerit. Cur etiam inuidiam ſanctorum diſcere debeamus. Caput I.

SANCTORVM vita, cæteris norma D viuendi eſt. Ideóque digeſtam plenius accepimus ſeriem ſcripturarum, vt dum Abraham, Iſaac, & Iacob, cæteróſq; iuſtos legẽdo cognoſcimus, velut quendam nobis innocentiæ tramitem virtute eorum reſeratum imitantibus veſtigiis proſequamur. De quibus mihi cum frequens tractatus fuerit, hodie ſancti Ioſeph hiſtoria occurrit. In quo cum plurima fuerint genera virtutum, præcipue inſigne effulſit caſtimoniæ. Iuſtum eſt igitur vt cum in Abrahã didiceritis impigram fidei deuotionem, in Iſaac ſyncerę mentis puritatem, in Iacob ſingularem animi laborũmque patientiam: ex illa generalitate virtutum in ipſas ſpecies diſciplinarum intendatis animum. Nam licet illa ſint diffuſiora, tamẽ iſta expreſsiora ſunt: eoque facilius mentem penetrant, quo magis circunſcripta ac determinata ſunt. Sit igitur nobis propoſitus ſanctus Ioſeph tanquam ſpeculum caſtitatis. In eius enim mori- Pſal. 7.
bus, in eius actibus lucet pudicitia, & quidam ſplendet caſtimoniæ comes nitor gratiæ. Vnde etiam à parẽtibus plus q̃ cæteri filii diligebatur. Sed ea res iuidię fuit: quod ſilentio prætereundum non fuit. Hinc enim argumentũ totius hiſtoriæ proceſsit: ſimul vt cognoſcamus perfectum virum non mouendum vlciſcendę dolore inuidiæ, nec malorum rependere vicem. Vnde & Dauid ait: Si reddidi retribuentibus mihi mala. Quid autem E
eſset quod præferri Ioſeph mereretur cæteris, ſi aut lædentes læſiſset, aut diligentes dilexiſset? Hoc enim plerique faciunt. Sed illud mirabile, ſi diligas inimicum tuum: quod ſaluator docet. Iure ergo mirandus qui hoc fecit ante Euangelium, vt læſus parceret, appetitus ignoſceret, venditus non referret iniuriam, ſed gratiam pro contumelia ſolueret: quod poſt Euangelium omnes didicimus, & ſeruare non poſsumus. Diſcamus ergo & ſanctorum inuidiam, vt imitemur patientiam, & cognoſcamus illos non naturæ præſtantioris fuiſse, ſed obſeruationis: nec vitia neſciſse, ſed emendaſse. Quod ſi inuidia etiam ſanctos aduſsit, quanto magis cauẽdum eſt ne inflammet peccatores?

Qualis eſse debeat affectus parentũ, filiorũque gratia. Et qua ratione Iacob reprehendendus non fuerit quia cæteris hunc puerum præferebat: in quo & gratia diuina per viſum ſomniorum refulſit. Quid præterea ſomnia iſta, patriſque obiurgatio, in quo pietas paterna non errabat, ſignificent. Caput II.

INSTRVIMVR igitur qualis eſse debeat affectus parentum, filiorúmque gratia. Amare liberos dulce, & impenſius amare prædulce. ſed frequẽter amor ipſe patrius, niſi
moderationẽ teneat, nocet liberis: ſi aut nimia idulgentia dilectũ reſoluat, aut prælatio vnius cæteros ab affectu germanitatis auertat. Plus acquiritur filio cui fratrum amor acquiritur. Hæc pręclarior munificentia patrum, hæc ditior hęreditas filiorum. Iungat liberos æqualis gratia, quos iunxit æqualis natura. Lucrum pietas neſcit pecunię, in quo pietatis diſpendium eſt. Quid miraris ſi propter fundum aut domũ oriũtur inter fratres iurgia, quãdo ꝓpter tunicã inter Iacob ſancti filios exarſit inuidia? Quid ergo? Reprehẽdendus Iacob quia præferebat vnum cæteris? Sed nec libertatem poſsumus auferre parentibus, ne eos plus diligãt, quos plus credũt mereri, nec filiis reſecare debemus ſtudiũ plus placẽdi. Denique & Iacob illũ plꝰ amabat, in quo maiora virtutum inſignia prænuidebat: vt nõ tã filiũ pater prætuliſse videatur, q̃ ꝓpheta myſteriũ: meritóque variã tunicã fecit ei, quo ſignificaret eũ diuerſarũ virtutũ amictu fra-

G tribus præferendũ. Deniq; in puero adhuc refulsit diuina gratia. Siquidẽ somniauit quod cũ alligasset, vt sibi videbatur per visum, manipulos cũ fratribus suis, surrexerit manipulus eius, & steterit erectus: conuersi autẽ fratrum manipuli adorauerint manipulũ suum. In quo vtiq; domini Iesu futura resurrectio reuelata est, quẽ & Hierosolymis cũ vidissent vndecim adorauere discipuli, & omnes sancti cũ resurrexerint adorabũt, fructũ bonorum operũ proferentes, sicut scriptum est: Venientes autẽ venient cũ exultatione, portantes manipulos suos. Vnde fratres, licet somnii fidẽ per inuidiã derogarent, interpretationẽ tamen eius propriis sermonibus exprimentes responderunt ei: Nunquid regnãdo regnaturus es nobis, aut dominando dominaturus es nobis? Regem enim venturum visio illa signabat, quẽ omnis caro generis humani inflexo adoraret genu. Vidit autem aliud somnium, & narrauit illud patri suo, & fratribus suis, eò quòd Sol & Luna & vndecim stellæ adorarent eum. Vnde obiurgauit illũ pater eius, dicens: Quid ergo erit hoc visum quod somniasti? Nunquid venientes ego & mater tua & fratres tui adorabimus te super terram? Quis est ille quem parentes & fratres adorauerũt super terram, nisi Christus Iesus, quãdo eum Maria & Ioseph cum discipulis adorauerunt, deum verũ esse in illo corpore confidentes, de quo solo dictum est: Laudate eum
Psal. 148. Sol & Luna, laudate eum omnes stellæ & lumen? Obiurgatio autem patris quid significat, nisi duritiam populi Israel? Ex quibus Christus secundũ carnẽ, quẽ hodieq;
H deum esse non credunt, nec volũt adorare quasi dominum, quia ex se natum esse cognoscunt. Audiũt itaque responsa eius, sed non intelligũt: legunt ipsi quod eum Sol & Luna laudẽt, sed nolunt credere de Christo Iesu dictũ esse. Itaq; Iacob typo fallitur alieno, sed suo amore non fallitur. Pietas in eo paterna non errat, sed erraturæ plebis affectus exprimitur.

Quòd tanto somnio nõ incredulus fuerit Iacob patriarcha, qui futuræ incarnationis mysteria videns, filiũ mittebat ad fratres. Et de præuisione ipsius Ioseph à fratribus antequã ad illos appropinquaret, eoruẽdemq; ad occidendum ipsum consilio: eiusdem quoq; liberatione, ac venditione. Et de istorum aliorúmq; circa hæc concurrentium mysterio. Caput III.

NON ergo tanto somnio patriarcha non credidit, qui vtrũq; pariter gemino prophetabat oraculo, vt & personam iusti repræsentaret, & populi, quod deus venturus esset in terras, qui & diligeretur, & necaretur à
I perfidis. Videbat igitur futuræ incarnationis mysteria, qui filiũ mittebat ad fratres vt videret si rectę sunt oues. Quas oues iam tunc in illo patriarchæ studio requirebat, nisi eas de quibus ipse dominus in Euangelio dixit:
Matth. 15. Nõ veni nisi ad oues perditas domus Israel? Et misit, inquit, in Sychem, quod interpretatione dicitur humerus siue dorsum, hoc est ad eos qui non conuerterentur ad dominum, sed fugientes, se à facie eius auerterent, quod
Psal. 20. est proprie peccatoris. Exiit enim Cain à facie dei. Et ꝓpheta dicit: Pones eos dorsum. Iustus autem nõ se auer-
Psal. 24. tit à domino, sed occurrit dicens: Oculi mei semper ad
Esa. 6. dominum. Et Esaias dicente domino, Quem mittam? sponte se obtulit dicens: Ecce ego. Et Symeon expectauit vt videret Christum dominum, & posteaquam vidit, quoniam remissionem peccatorum & totius mun-
Lucæ. 2. di videbat redemptorem, quasi leuiatus à peccato, poposcit vsu carnis huius absolui, dicens: Nunc dimittis domine seruum tuum in pace, quoniam viderunt oculi mei salutare tuum. Et Zachæus hinc primum suæ prę
Lucæ. 19. rogatiuam commendationis inuenit, quod in arborem vt Christum videret, ascẽdit. Ergo Ioseph à patre missus est ad fratres, ab illo magis patre, qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: ab illo patre de quo scriptum est? Deus filium suum mit- Roma. 8.
tens in similitudinem carnis peccati. Et errabat, inquit, K Ioseph, quia fratres suos inuenire non poterat. Non immerito errabat, qui quærebat errantes. Eos enim agnoscit dominus, qui sunt ipsius. Denique & Iesus fatigatus ex itinere, sedebat supra puteum. Fatigabatur, quia non inueniebat dei populũ, quẽ quærebat: exierat enim à facie domini. Qui enim culpã sequitur, exit à Christo. Peccator exit, iustus intrat. Deniq; Adam se peccator abscondit, iustus autem dicit: Intret oratio mea in conspe- Psal. 87.
ctu tuo. Inuenit autem Ioseph fratres suos in Dothaim, quod significat defectionem. Vbi est enim nisi in defectione qui deum deserit? Nimirum deficiebant, qui non audiebant dicentem: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam. Venit igitur Ma. 11.
seph in Dothaim, & præuiderunt eum de longe venientem, antequam appropiaret ad illos, & insæuiebant vt occiderent eum. Merito longe erant, qui erant in defectione: & ideo insæuiebant, quia non appropiauerat his Christus. Nam si appropiasset his typus Christi, fratrem vtiq; dilexissent. Sed prope esse nõ poterãt, qui parricidium cogitabant. Ecce, inquit, somniator ille venit: nunc ergo venite, & occidamus eũ. Nonne hæc verba dicebant qui de parricidali sacrilegio cogitabant? sicut de ipsis Salomon ait: Tollamus iustum, quia inu- Sapiẽ. 2.
tilis est nobis. Et addiderunt in Genesi: Et videamus L quid proderunt somnia illius. Hoc scriptum est de Ioseph, cõpletũ est de Christo, quando Iudæi in eius passio- Matth. 27
ne dicebant: Si rex Israel est, descẽdat nunc de cruce, & credimus ei. Confidit in deum, liberet nũc eum si vult. Nunquid & ipsi fratres tam impii, vt fratrem occiderent? Et vnde tantorum merita patriarcharum, vt lex totius plebis eorum vocabulis designaretur? Quomodo conueniunt pietatis nomina, & sceleris insignia? Sed etiam iusti typo populi, non animi sui vitio laborabãt. Ideo omnis inuidia, ideo parricidii meditatio per figuram, pietas per affectum. Deniq; Ruben & Iudas germanitatis pia iura seruantes, de manibus cæterorum eum liberare cupiebant: meritòq; Iudas paterna benedictione præfertur, cũ ei dicitur: Adorabunt te filii patris tui. Catulus leonis Iuda, & ipse erit expectatio gentium. Quod vtiq; soli conuenit Christo, cui repositum fuit vt adoraretur à fratribus, & expectaretur à gentibus, lauaret in vino stolam suam proprii corporis passiõe, quia carnem suam nulla peccati labe maculauit. Aser quoq; non vtique sed conuenire credebat. Aser pinguis panis eius, & ipse Aser cum principibus. Quid vero ipse Ioseph, cui dictum est, Filius meus ampliandus Ioseph, fi- M
lius amplifãdus meus, zelatus filius meus, filius meus adolescentior, ad me reuertere? In quẽ consiliũ conferentes maledicebant, in quo benedictio præualuit, super benedictiões montiũ manentium, & desideria collium æternorũ. Quem significari intelligebat in se, nisi illum qui omnium merita supereminens, supra omniũ desideria sanctorum immensæ teneret apicem potestatis, quem voto nullus æquaret? Cõpensatur ergo in patriarchis inuidia per gratiam, qui & excusantur à culpa, & reuelationis munere cõsecrantur. Nõ enim tam culpabile est dixisse quæ plebis sunt, q̃ beatum vidisse quæ Christi sunt. Subierunt personam peccatoris populi, vt acciperent gratiam domini redẽptoris. Certe culpam abolet gratia, gratiam culpa non minũit. Et vt cognoscamus omne hoc de populo & domino Iesu mysterium esse: Venite, inquit, vendamus Ioseph Ismaelitis. Quid interpretationis habet nomẽ Ioseph, nisi quòd diuinam gratiam significet, & expressionẽ dei summi? Quis igitur venditur, nisi ille qui cum in forma dei esset, nõ ra- Philip. 2.
pinã arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit formã serui accipiens? Neq; enim nos eum emisemus, nisi vendidissent sui. Male vendiderũt, peius emerunt. Vendiderũt negociatoribus boni odoris,

A emerunt à proditoribus. Vendidit eum Iudas, emerunt Ismaelitæ, qui significãtur latina interpretatione, odio habentes deum suum. Ideo alibi viginti, alibi viginti & quinq; aureis, alibi triginta inuenimus emptum Ioseph: quia non omnibus vnius æstimatione prævalet Christus. Aliis minus, aliis amplius. Fides mentis incrementum est mercis religiosiori. Preciosior deus peccatori, preciosior & est redemptor. Pluris & illi valet qui plus habet gratiæ. Sed cui etiã multa donata sunt, pluris valet: quia cui plus remissum est, plus diligit, sicut Lucæ.7. ipse dominus in Euãgelio pronunciauit de illa muliere quæ super eius pedes effudit vnguentũ, & lachrymis lauit, & capillis suis terfit, & osculis siccauit, de qua ait ad Simonẽ: Propter quod dico tibi, Remissa sunt ei peccata multa, quoniã dilexit multũ. Cui autẽ minus dimittitur, minus diligit. Interdum diuersitates precii, nõ solũ quantitatis habent, sed etiam numeri expressionem, sicut habes de vnguento quod ad sepeliendum se dominus effusum esse memorauit, dicente Iuda: Potuit hoc Mar.14. venire denariis trecentis. Quo numero non quantitas, sed significatio crucis videtur expressa. Ita hic quoque diuersitas vel viginti vel triginta aureorum vel argenteorum habet vel geminatæ vel triplicitatæ perfectionis indicium. Nã vigintiquinq; aurei, Iubilei, qui est remissionis numerus, significant preciosissimã portionem. Hic quoq;, vt dominicæ passionis figuram aduertas, ait Iudas patriarcha: Tradamus Ioseph Ismaelitis, manus autem nostræ non sint iniectæ super eum. Et bene superius dixerat: Manus autẽ nolite inferre illi. Quod Iudæi in domini passione dixerunt, Nobis non Ioan.18. licet interficere quẽquã. vt sermo Iesu impleretur, significans qua morte moriturus esset. Iam tunc ergo futuræ crucis præfigurabatur insigne, simul & quod exutus

B est tunicam: id est, carnem quã assumpsit, exutus est, decoram diuersitate virtutum. Ergo tunica eius, id est caro, non diuinitas cruentata est, & indumentum ei carnis, nõ immortalitatem vitæ auferre potuerunt. Hanc tunicam Iudaicæ bestiæ cruentauerunt, illæ de quib9 dicit: Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. Quod Lucæ.10. autem lacus siccus erat, quid mirum si Iudæorum lacus aquam nõ habet, qui dereliquerunt fontem aquæ viuæ, Psal.87. fecerunt sibi lacus contritos? Et vt scias verum hoc esse mysterium, ipse de se dominus ait: Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebris, & in vmbra mortis. Illi igitur emunt Christum, qui boni odoris deferunt thymiama, quo adolent altaria piæ mentis. Vnde & Dauid græce hoc modo ait: κατευθύρ θήτω ἡ προσευχή μου ὡσ Psal.140. θυμίαμα ἐνώπιόρ σου. Resinam quoque, qua marmora cõ

C fracta sociantur. Est resina spiritalis, quæ fracturas animæ tuæ solidet, & diuulsa cõnectat, & soluta constringat. Hæc enim spiritalis resina corroborat, & quædã cõminuta animæ mẽbra componit, vt sine offensione socientur. Deniq; Hieremias hanc quærit resinam, vt Ba- Hiere.51. byloniam curet sanare si possit, dicens: Accipite resinã corruptioni eius, si quo modo sanabitur. Curauim9 Babyloniam, & sanata non est. Non est sanata Synagoga, quia resina ista migrauit ad Ecclesiam. Ideo ex Galaad veniebant negociatores de possessione, hoc est de inco Esaiæ.35. latu testimonii, merces suas ad Ecclesiam transferẽtes, vt gentiũ peccata resina ista curaret. De quibus dicitur: Actuũ.3. Conualescite manus discussę, & genua dissoluta. Fides syncera est. Hãc habebat Petr9 cũ diceret claudo: In no Actuũ.9. mine Iesu Nazareni surge & ambula. Meritoq; surrexit & ãbulauit. Hãc habebat cũ diceret paralytico. Aenea, sanet te dominus Iesus, surge & sterne tibi. Et surrexit, & strauit sibi. Hãc habebat cũ diceret mortuæ: Surge in noie domini Iesu. Et defuncta surrexit, Hui9 resine tẽperamẽto lapides illi de quibus potẽs est dominus resuscitare filios Abrahæ, cõpaginãtur. Hui9 resinæ medicamẽto claudus erigitur, paralyticus reformatur, mortua resuscitatur. Illud quoq; quod hædi sanguine respersertũt tunicam eius, videtur significare quoniam falsis testimo D niis appetentes, inuidiam deduxere peccati in omnium peccata donantem. Nobis agnus est, illis hœdus. Nobis agnus dei occisus est, quibus abstulit peccata mundi: illis hœdus, quorum acerbauit errores, delicta cumulauit. Ideóque ait: Implete mensuram patrum vestrorum, Meritóque Iacob posteritatis deplorans dispendia, qua Matth.25. si pater filium flebat amissum, quasi propheta flebat interitum Iudæorum. Denique scidit etiam vestimentum suum, quod in passione domini factum legimus à principe sacerdotum, in quo esset non priuata persona, sed publici munus officii. Et velum templi scissum est, & prophanata mysteria, vt esse nudatum populum saluta ribus indumentis, diuisum regnum talibus manifestare tur insignibus destruendum: quia omne regnum diuisum, facile destruetur. Et vere diuisũ, quando hoc quod erat Christi, cœpit esse etiam diaboli. Neque enim potе rant indiuisi manere, qui à patre filium separabant.

De venditi Ioseph ductiõe in Aegyptum, atque eius emptione à præposito cocorum, quidque hoc significet. De seruitutis præterea ipsius mystica atque morali interpretatione. Caput 1111.

VENDITVS est ergo Ioseph, & duct9 in Aegyptum, emptus à præposito cocorũ. Non ociosa persona, quæ cruda ciborũ coqueret, vt epularentur animi fidei suauitate. nullus enim cibus scientia & doctrina dulcior. Erat antẽ in Aegypto cruda perfidia, quam nullus diuinæ cognitionis ardor, & veræ scientiæ cupiditas vlla molliuerat, non eloquia domini ignita decoxerant. E Venditus est Ioseph in Aegypto, quia Christus venturus erat ad eos quibus dictum est: Peccatis vestris vendi Esaiæ.50. ti estis. Et ideo suo sanguine redemit, quos propria peccata vendiderant. Sed venditus Christus conditiõis susceptione, non culpæ peccatique precio tenetur, qũia peccatum ipse non fecit. Precio igitur nostro debitum, non sua æra contraxerunt, chirographum sustulit, fœneratorem remouit, exuit debitorẽ · vnus exoluit quod ab omnibus debebatur. Non licebat nobis exire seruitio. Suscepit hoc ille pro nobis, vt seruitutem mundi repelleret, libertatem paradisi restitueret, gratiam nouam, consortii sui honorem relinqueret. Hoc de mysterio. Cæterum quod ad moralem pertinet locum, quia omnes vult saluos fieri dominus deus noster, dedit per Ioseph etiã iis qui sunt in seruitute, solatiũ, attribuit magisterium, vt discerent etiã in vltima cõditio ne posse mores esse superiores: nec vllum statũ immunem esse virtutis, si animus vniuscuiusq; cognoscat carnem seruituti subditam esse, nõ mentem: multósq; seruulos esse dominis liberioris, si in seruitute positi à seruilibus putent operibus abstinendum. Seruile est omne F peccatũ, libera est innocentia. Vndę & dominus ait: Om Ioan.8. nis qui facit peccatũ, seru9 est peccati. Quomodo enim non seruus omnis auarus, qui pro exiguo pecuniæ lucello seipsum auctionatur? Timet enim ne congesta amittat, qui non vtenda congesit, maiore periculo seruaturus, quo maiora quæsiuit. Quomodo non mẽdicus, cui sunt parua quæ possidet? Nam etsi mihi diues videatur, sibi eget: nec testimoniis sua vota solatur, qui quod optat, nescit credere. Quomodo autem non & ille seruus, qui subditus est libidini? Primum suis ardet incendiis, Esaiæ.50. & peccati sui facibus exuritur. Quibus recte dicit propheta: Ambulate in lumine ignis vestri, & in flamma quã accendistis. Suscipit omnes metus, insidiatur somnis singulorũ. vt vnius cupiditate potiatur, fit seruus omnium. Seruit igitur, ac miserã quidem seruitutem. qui ipse sibi dominos facit, ipse vult habere quos timeat. Nihil enim tam speciale seruitutis est, q̃ semper timere. Ille vero in quauis conditiõe seruituti semper liber, qui amore non capitur, auaritiæ vinculis non tenetur, metu criminis non alligatur: qui securus spectat præ-

G sentia,quem futura nō terrent.Nonne videtur tibi iste in seruitute dominari,ille autē in libertate seruire?Seruiebat Ioseph,regnabat Pharao:beatior huius seruitus, q̄ regnum illius.Deniq; tota Aegyptus collapsa esset fame,nisi regnum suum consilio seruuli subdidisset.Habent igitur vnde glorientur originales seruuli:Seruiuit & Ioseph.Habent vnde se consolentur qui ex libertate in seruitutem aliqua necessitate venerint.Habent quod imitentur,vt discant conditionem se mutare posse,non mores:esse & in vernulis libertatem & in seruitute constantiam.Habent quod etiam domini per seruulos bonos sperent.Abraham filio per vernaculū inuenit vxorem.Benedixit dominus domum Aegyptii propter Ioseph, & facta est benedictio domini in toto censu eius, & in domo,& in agris.Et conuertit,inquit,omnia,quæcunq; illi erant,in manus Ioseph. Aduertimus quod ea quæ domini gubernare nō poterāt,seruuli gubernarūt.

De singulari cōmendatione speciositatis & decoris, castitatis ac pudoris sancti Ioseph,eiusque impetitione à domina sua ad concubitum, & eiusdem adulteræ telis.Ipsius quoq; Ioseph recusatione,fuga,vestis relictione,accusatione,incarceratione,atq; visitatione diuina.

Caput v.

H SED QVID de priuata domo dispositionis eius seruuli astruam, qui rexit imperium? Plus tamen est quod ante se rexit. Et cum esset decorus aspectu,& speciosa facie valde,venustatē sui vultus nō ad alienā deriuauit iniuriā,sed ad suā seruauit gratiā:hoc se pulchriorem ratus,si non dispendio castitatis,sed cultu pudoris speciosior probaretur.Illum esse verum decorem, qui non alienos oculos caperet nec fragiles mentes vulneraret,sed iudicia acquireret vniuersorum, fraudi nulli futurus,laudi sibi.Iam siqua petulantibus aspexit oculis,illius crimen solum est quæ male vidit, non huius qui male se nollet videri:nec in eo quod visus est,culpa est.Non erat in potestate seruuli vt non videretur, maritus debuit cauere oculos vxoris. Si ille nihil timebat de coniuge,arbitrabatur iste testimonium esse castimoniæ,non remissionem incuriæ.Discant tamen viri cauere etiam oculos fœminarum. Adamantur enim & qui nolunt amari.Denique adamatus est Ioseph,qui amantem contempserat.Et bene excusauit eum scriptura, dicens:Immisit oculos vxor domini eius in Ioseph: hoc est,non iste se ostentauit,nec cepit incautam, sed illa retia sua misit,& idagine sui capta est.Laqueos suos sparsit,& suis hæsit vinculis.Dixit autem illi:Dormi mecū. I Prima adulteræ oculorum tela sunt, secunda verborū. Sed qui non capitur oculis,potest verbis resistere. Suppetit defensio vbi adhuc liber affectus est. Ideo scriptū est quia ille noluit.Primum igitur congressione mētis superauit,tanquā scuto animi irruentē repellens: deinde sermonē tanquā hastā vibrauit, vt se illa reuocaret. Et dixit vxori domini sui:Recte vxor domini,non ipsa domina dicitur,quæ nō potuit extorquere quod voluit imperare.Nā quomodo domina,quæ dominādi nō habebat affectū,quæ disciplinā dominæ non tenebat, quæ seruulis libidinis incentiua præstabat?Ille dominus,qui amantis non excepit faces:qui lenocinantis vincula nō sensit,quem nulla mortis formido perterruit: qui maluit liber criminis mori,quàm potentiæ criminosæ eligere consortium.Ille liber,qui turpe credidit vicē gratiæ non referre. Denique non vt meticulosus excusat, nec tanquam periculi timidus cauet,sed tanquam beneficii herilis & innocentiæ suæ debitor fugit crimen ingrati,peccatique labem, & culpæ contagium quasi insultus horrescit.Tertium spiculum adultera interpellandi assiduitate vibrabat,sed Ioseph non audiebat eam. Habes post prima verba quid caueas.Non solum lubrica,sed etiam procax,importuna,petulās est libido, nec habet quod vereatur adultera.Quæ dispendia pudoris K prima non doluit,insidiatur vt capiat. Denique officii sui & commissi muneris ingressum gratia, remotis arbitris ac domesticis apprehendit eum, dicens: Dormi mecum.Excusatur Ioseph scripturæ testimonio, quia commissum à domino nequibat deserere obsequium. Non enim satis est quod securus sui domus interiora, quasi qui capi non posset, ingressus est: iustus debuit præuidere ne furenti copiam daret,& eius illa peccato periret. Sed qui aduersari sibi domini sui videbat vxorem, neglecti officii etiam à domino cauere debebat offensam.simul adhuc sermonis, non comprehensionis putabat audaciam.Excusatur quòd ingressus est, prædicatur quod elapsus est.Nec pluris fecit vestimenta corporis, q̄ animi castimoniam.Reliquit tanquā non sua,quæ adultera suis manibus detinebat: & aliena iudicauit,quæ tactu impudicæ potuerant comprehendi. Magnus quippe vir,qui venditus, seruile tamen nesciuit ingeniū,adamatus non redamauit,rogatus non acquieuit,comprehensus aufugit. Qui cum ab vxore domini conueniretur,teneri veste potuit,animo capi non potuit:ac ne ipsa quidē verba diu passus est. Cōtagium enim iudicauit si diutius moraretur,ne per manus adulteræ libidinis incentiua transirent.Itaque vestem exuit, crimē excussit,& relictis quibus tenebatur exuuiis,spoliatus quidem,sed nō nudus aufugit,qui erat tectior indumento pudoris.Non est enim nudus,nisi quem culpa nudauerit.Denique in superioribus habemus quod Adam posteaquam dei mandatum præuaricatione deseruit,& peccati grauis æra contraxit,nudus erat. Vnde & ipse ait:Vocem tuam audiui in paradiso,& timui, Gen quia nudus sum,& abscondi me.Intellexit enim se esse nudum,qui ifulas diuinæ protectionis amiserat.Et ideo latebat, quia vestem fidei non habebat, quam vtique præuaricando deposuit.Magnam rem vides.Ille nudus erat,qui tunicā non amisit:iste nudus non erat, qui vestimentis se exuit,quæ in manibus adulteræ dereliquit. Eadem scriptura illum nudū asseruit.hunc abnuit. Et ideo iste expoliauit se potius q̄ nudauit, qui incorrupta virtutum vestimenta seruabat,expolians se veterē hominem cum actibus suis,vt indueret nouum,qui secundum imaginem creatoris in agnitione renouatur. Ille autem nudus remansit,qui se iterum vestire nō potuit, singulari spolio virtutis exutus.Vnde pelliceam accepit tunicā,quia peccator habere non poterat spiritalem Reliquit igitur vestimenta Ioseph, & nudauit adulteræ inuerecundiam,quæ postea latere non potuit.Denique exiuit foras,& ipsa adulterii sui tentamenta vulgauit,exaltans vocem suam,eò quòd relictis vestibus Hebræus aufugerat.Ipsa igitur quod cælare debuerat, pdebat,vt composito crimine læderet innocētem. Iustus M autem accusare non nouit,ideo impune hoc impudica faciebat.Illam igitur vere exutam dixerim,etiam aliena vestimenta seruantem, quæ omnia amiserat velamina castitatis:illum satis ornatum,satis defensum, cuius vox non audiebatur,& innocentia loquebatur.Sic Susanna posteaquā tacet,in iudicio melius locuta est oraculo,& ideo prophetæ meruit defensionem, quæ propriæ auxilium non quæsiuit. Illum ergo beatiorem dixerim cum in carcerem mitteretur,quia subibat pro castitate martyrium. Bonum enim munus pudicitia, sed minoris meriti cum periculum abest:vbi vero etiam salutis periculo defenditur,ibi plenius coronatur. Inaudita causa,inexplorata fide veri,tanquam reus criminis in carcerem Ioseph mittitur. sed eum dominus nec in carcere deserebat.Non turbētur innocentes cum falsis criminibus appetūtur,cum oppressa iustitia traduntur in carcerē.Visitat deus & in carcere suos,& ideo ibi est plus auxilii,vbi est plus periculi.Sed quid mirum si visitat deus in carcere positos,qui seipsum in suis in carcere inclusum esse memorauit,sicut habes scriptum.In Matth.25

A carcere eram,& non veniſtis ad me. Quo non penetrat diuina miſericordia? Inuenit Ioſeph huiuſmodi gratiam,vt qui fuerat clauſus in carcere,ipſe potius carceris clauſtra ſeruaret,cederet munere clauicularius, incluſos omnes in poteſtatem eius committeret. Itaq; Ioſeph non ſolum carcerem nō ſentiebat,ſed etiam alios quoque carceris leuabat erumna.

De inuectione in mulierem. Et de ſpadonibus etiam illatæ iniuriæ authoribus,quàm fragilis & tenuis ſit eorum ſtatus: ipſorumq; offenſione,incarceratione,ſomniorum viſione,& eorundem per ſanctum Ioſeph interpretatione. Et quemadmodum omnis potentia, magnificentia,& gloria huius ſeculi nihil aliud ſit q̄ ſomnium. De myſterio præterea Hebræi ſomnium interpretantis,ac reprehenſione ſpadonis immemoris & obliti interpretis ſui. De faſtu denique & fragilitate miniſtrorum regalium. Caput VI.

HIVS igitur iniuriæ author mulier & ſpadones ſunt. Sed mulier Aegyptiorū, quæ procaces cum viris ſolita miſcere ſermones,laceſsere verecundos,refugientes inſequi,pudentes perurgere: cum vitia ſua non poſset defendere,innoxios criminabatur, perfidiā miſcens perfidiæ,aliena tenens, & alios ipſa condēnās,
B modum nullum ponens furori. Quæ enim cauſa crudelitatis,niſi quòd cupiditatib⁹ ſuis obſiſti videbat, & deſideria ſua vetita aſsenſione fraudari? En propter quod aperiatur carcer vt ſuſcipiat innocentes: ſoluantur catenæ reis,vt imponantur fidelibus: dimittantur veritatis adulteri,vt includatur qui fidei adulterium recuſauit. De iſtis vero ſpadonibus quid dicam? qui exēplum debent eſse ſpadonibus cæteris,quòd ſtatus eorum fragilis ac tenuis,& in voluntate regia ſpes omnis, quibus leuis offenſa ſummum periculum ſit,ſecūdæ autem res vile miniſterium. Gloriabatur alter quod eſset vini præpoſitus,vterq; offendit,miſsiq; in carcerem, & commēdati ſancto Ioſeph ab ipſo carceris clauiculario, cum eſsent illic dies cōplures,viderunt ſomnium: & cum reuiſeret eos Ioſeph,triſtes turbatóſq; animi offēdit: quia turbabantur ſomnio,cuius interpretem nō inuenirent. Nōne per deum,inquit,interpretatio ſomnii eſt? Narra
C te ergo mihi. Et narrauit præpoſitus vini ſomniū ſuum: Erat vitis in conſpectu meo,in vite autē tres radices, & ipſa flores ferens,germina matura, & botriones vuarū: & calix Pharaonis in manu mea. Et ſumpſi eam, & expreſsi in calice,& dedi calicē in manu Pharaonis. Et dixit illi Ioſeph: Tres radices,tres dies ſūt. Adhuc triduū, & memorabitur Pharao principatum tuum,& reſtituet te ſuper officium tuū priſtinū,& dabis calicem in manu Pharaonis. Sed memor eſto per temetipſum cum bene tibi fuerit,& facies in me miſericordiam,& memor eris mei ad Pharaonē,& educes me de carcere iſto, quia furtiue captus ſum de terra Hebræorū,& hic nihil mali feci,& miſerūt me in lacum carceris hui⁹. Alteri⁹ ſomniū nō libet dicere. Meminiſtis certe verborū meorū, quod etiā tūc refugerim ei⁹ interpretationē: in eo cui⁹ exitū refugio,mortē perhorreſco. De iſto prius dicamus, qui ſibi beatus videbatur,cum eſset vini præpoſitus: & hunc ſummū credebat apicē omnis potētiæ,quod regi calicē dabat. Hæc gloria illius,hæc magnificētia in hoc ſeculo: hac defraudatus dolebat,huic reddit⁹ gratulabatur. Sed hoc ſomniū eſt,& omnis potētia ſeculi ſomniū, nō veritas eſt. Deniq; per ſomniū videt reddi ſibi principatum ſuū. Eſaias ita eſse huiuſmodi homines, qui in hoc ſeculo delectantur ſecundis rebus: Sicut qui in ſomniis
Eſaiæ. 29. manducat & bibit,videtur ſibi cibo & potu,dū dormit, repleri,ſed cum euigilauerit,incipit eſurire amplius,& tunc intelligit q̄ inanis ille cibis & potus fuerit ſomniātis: ſic qui dormit i hoc ſeculo,nec oculos ad aperit myſteria diuina: quandiu ſomno grauatur corporis, putat alicuius momenti eſse hanc ſecularem potētiam. quaſi D in ſomnis eam videt: vbi euigilauerit,deprehēdit q̄ inanis huius ſeculi voluptas ſit. Conſidera nunc illum verum Hebræum,illum non ſomnii,ſed veritatis & præclaræ viſionis interpretem,qui de diuinitatis illa plenitudine,ac libertate cæleſtis gratiæ in hunc corporeum carcerem venerat,quem non potuit ſeculi huius illecebra mutare,non vlla corruptela mundanæ voluptatis euertere: qui tentatus nō decidit,appetitus non appetiuit,poſtremo adulterina quadam Synagogæ manu veſte corporis apprehēſus,carnē exuit,liber mortis aſcendit. Calumniata eſt meretrix vbi eū tenere non potuit, quē carcer nō terruit,nō inferna tenuerunt: quin etiam quo veluti puniendus deſcenderat,inde alios liberauit. vbi ipſi ſtringebantur mortis vinculis, ibi laxauit ipſe vincula mortuorum. Conſidera ergo iſtum Hebræum, dicentē illi præpoſito ſpadonum,qui contraxerat offenſam regiā,quē reſtituerat muneri ſuo: Memor eſto per temetipſum cum tibi bene fuerit,& facies in me miſericordiam,& memor eris mei. Ideo ſecundo repetiuit, quia ſciebat non recordaturum quod euaſiſset iniuriā, cum potentiā recepiſset. Ideo ſecundo admonuit, quia ſecūdo liberauit,vt ſi prioris beneficii eū memoria non teneret,vel poſterioris ſubiret,nō deſpiceret authorem ſalutis ſuæ,nō perfida præuaricatiōe violaret. Sed quod pei⁹ eſt,cito beneficii irrepit obliuio ſecūdis reb⁹. Redditus officio ſuo non eſt memor factus interpretis, ſed E
oblitus eſt eū. Sed & ſi ille obliuiſcebatur,Chriſtus non obliuiſcebatur,ſed loquebatur ei,& per ſeruulū loquebatur,dicens ad eum: Memor eſto per temetipſum, hoc eſt vel officii tui contemplatione,quid audieris recordare. Sed etſi nunc oblitus es, memor eris mei,vt euadas periculum. Qui oblitus eſt beneficium, iam eleuatus potentia,nō recordabatur. Et hæc quanta potentia, vbi vini miniſterium inundet? Omnis iactantia quia erat ſpadonum præpoſitus,qui vinum poculis regiis miniſtrabat. Et factum eſt, inquit, poſt biennium. Mentio de hoc noſtro ſpadone temporis non alia de cauſa, niſi quia & dies cōuenit: quia poſt bienniū recepit officium, nec recordatus eſt,ſed admonit⁹. Cognouit enim quòd etiā regnū ipſum in hoc ſeculo eſset ſomniū,qui de ſuo ſomnio nō credidit. didicit etiā regna eſse ſomnia, nec ipſorum poteſtates eſse perpetuas. Sed cito hunc locum prætereat dolor,ne ipſa commemoratiōe crudeſcat, ne ipſius quidē ſermonis mei meminiſse delectet, quē tunc
F temporis vel effuderit dolor,vel extorſerit Eccleſiæ cō-tumelia. Admonitus ergo ſuper ſomniū regis,ait: Peccatum meum recordor. Sera quidem iſta eſt, ſed vtinam vera confeſsio. Poſt peccatū fatetur,quod ante peccatū cauere debuerat. Quam cito oblit⁹ fueras: Memor eſto mei. Scis nempe tunc temporis hunc fuiſse ſermonem, ſed obtuſas aures habebas faſtu potentiæ,& vini ebrius non audiebas verba ſobrietatis. Vel nunc memento mei,qui peccatū ſero fateris. Quid rogas ſeruulū Chriſti? cur deum negas? Inebriare iam non vino, ſed ſpiritu ſancto. Recordare quid paſsus ſis,cum quo dormiſti ſomnum tuum, & ſomniaſti ſomnium. Et ipſe præpoſitus erat, & præpoſitus epularum regis, quæ ad opus piſtorium pertinebāt. Sublimem ſe eſse credebat, quia in poteſtate habebat panem regium, neſciebat multos anfractus eſse huius potētiæ. Minabatur aliis ipſe mox ſupplicio dedēdus extremo,nec audiuit eū qui licet ſeruulus domini,tamē loquebatur oraculum, quod ipſius iuſsu regis,de quo ſibi plurimum blandiebatur, caput amiſsurus eſset,eſca auibus derelinquendus. Vel hoc te exemplum reuocare debebat vt perfidiæ non crede- 1. Reg. 21.
res. Sunt & alia exempla de faſtu & fragilitate mini- & 22.
ſtrorum regalium, quæ poſterioris temporis hiſtoria habet. Et Doech præpoſitus erat,& præpoſitus regis animalium,adde,ſi placet, mulorum, hoc eſt, ſpadonū animalium. Hic quoque ſacerdotem domini detulit, &

G fraude regem cõmouit in ſacerdotis periculum, & hic Syrus erat. Num mentior, quando & patriæ facta conueniunt? Aman quoque à cubiculo regis, & ipſe præpoſitus dum inuadere Eccleſias domini improba temeritate cõtendit, populúmq; fidelem ſpoliare ac perſequi, grauibus ſacrilegia ſuppliciis expendit.

De liberatiõe ſancti Ioſeph, & honoris delatione ob interpretationẽ ſomniorum regis: & de eorundẽ ſomniorum myſterio. Qua ratione etiam ſanctus Ioſeph magis myſtica meruerit præmia. Ac de myſtica ſignificatione ornamentorum quibus honoratus fuit, necnõ & vxoris ac filiorum, famis quoque, & apertionis horrearum, atque venditionis alimentorum. Cap. VII.

SED reuertamur ad iſtum vini præpoſitum, qui quaſi multo ebrius mero beneficii authorem oblitus eſt diu: aliquando tamen, vt regi prouideret interpretẽ, non quaſi gratus, ſed quaſi callidus intimauit ſeriem rei geſtæ. Quo cognito, rex quoq; eum iuſsit accerſiri de carcere, interrogauit ſi poſſet interpretari ſibi ſomnium. Cuius explanatione delectatus remouit iniuriam, honorem detulit. Itaq; videte ſi non præſentibus & iſta conueniunt. Iniuria illata eſt prius q̃ cognoſceretur à rege, gratia relata vbi regi eſt cognitis. Itaq; rex vacat culpa, quia & id quod excepit vir ſanctus iniuriæ, alienũ fuit: & id quod recepit, regis gratiæ eſt proprium. Somnium autem eius & interpretatio huiuſmodi eſt. Quæcũq;, inquit, facit deus, oſtendit Pharaoni. Septem vaccæ bonæ, ſeptem anni ſunt: & ſeptẽ ſpicæ bonæ, ſeptẽ anni ſunt. Somnium Pharaonis vnum eſt. Et ſeptem vaccæ macrę quæ aſcendebant poſt illas, ſeptem anni ſunt: & ſeptem ſpicæ macræ, & à vento corruptæ, ſeptem anni ſunt. Erit ſeptem annis fames. Verbum autem quod dixit, Quæcunq; fecit deus, oſtendit Pharaoni: Ecce ſeptem anni veniunt vbertatis magnæ in totam terram Aegypti. Veniũt autem ſeptem anni famis poſt hæc, & obliuiſcentur vbertatem in tota Aegypto, & cõſumet fames totã terrã, & non cognoſcetur vbertas terræ à fame futura poſt hæc. Valida enim nimium. Quod autem iterauit ſomnium Pharaonis, quia verum erit verbum à deo, & feſtinauit deus vt faceret illud. Vetus ſomnium, res recentes. Poſterioribus priora conſumpta ſunt: & vbi erat ante vbertatis copia, ibi rerum omnium facta eſt indigentia. Quod ſiquis huiuſmodi regi conſiliũ dediſset vt aliquid de ſuperiori vbertate poſteriori principatus ſui ſeruaret ętati, reliquo quoq; tẽpori larga donandi affluentia redundaſset. Sed immodica æui ſuperioris effuſio etiam poſteriora deſtituit, & homines diripientes vniuerſa, aliquem Ioſeph ei adhibere nolebant. Etſi nõ ego Ioſeph, (quis enim iſtud clamabat?) tamẽ vaccas illas pingues, non ſolum laſciuiam, ſed etiam incuriam diuinæ ſignificare reuerẽtiæ. de perfidis enim dictum eſt: Tauri pingues obſederunt me. Et de Iudæorum populo ſcriptum eſt: Impinguatus & incraſſatus & dilatatus eſt, & dereliquit deum factorem ſuum. Et ideo ſomnium illud redundantiæ ſecularis perpetuum eſse nõ poſſe, ſed fore tempus quo his fames dura ſuccederet. Nec tamen hoc ſomnium vni aut duobus demonſtratum arbitror, ſed omnibus propoſitũ, eò quòd ſeptẽ anni iſtius mũdi qui pingues ſunt, & ſeculari vbertate opimi, abſorbeantur ab illis ſeculis quæ futura ſunt, in quib⁹ perpetua quies & legis obſeruantia ſpiritalis, quam Effrem illa tribus patrum deo fructuoſa cuſtodit. Bona vacca non illa corporeo diſtenta vbere, ſed abundans ſpiritalis lactis & gratiæ, ſuper cuius decorem ceruicis deus ſedere ſe dicit, vt ſcriptũ eſt: Effrem vacca docta diligere victoriã. Ego enim tranſiui ſuper decorem ceruicis eius. Non ergo impinguet caput noſtrum oleũ peccatoris, nec falſi fructus delectare nos debent, ne dicatur & de nobis: Seminaſtis impietatem, & iniquitates eius vindemiaſtis. K Manducaſti fructum falſum, quia ſpiraſti in curribus tuis. Nec me mouet quod habes ſpicas macras, & vento corruptas, quia & Dauid tunc melior erat, quando ſicut aranea tabeſcebat: & ſpiritus contribulatus ſacrificium deo eſt: & illi præſtantiores euadunt, quos in hoc ſeculo grauibus iniuriis ſpiritus malignus exercuit. Vnde magis myſtica meruiſſe præmia Ioſeph arbitror, quia de myſticis eſt locutus. Quid enim ſibi vult annulus digito eius inſertus, niſi vt intelligamus pontificatum ei fidei eſſe delatum, vt alios ipſe ſignaret? Quid ſtola, quæ amictus eſt ſapientiæ, niſi tributum ei ab illo rege cæleſti prudentiæ principatum? Torques aureus intellectum bonum videtur exprimere. Currus quoque ſignificat faſtigium ſublime meritorum. Quis autẽ eſt qui ex gentibus accepit vxorem, niſi qui eccleſiã ex nationibus ſibi congregauit, & ſuſcepit ex ea filium Manaſſen, per quem oblitus eſt omnes dolores ſuos, quos habuit de ſacrilegiis Iudæorum? Suſcepit alium quoque filium Effrem, per cuius profectum claruit quod ſuſcepta in carne humilitas & diuinitatem non humiliauit, & gloriam cumulauit. Denicq; quicunque famem patiebantur, ad Ioſeph mittebantur. Qui ſunt iſti, niſi de quibus dictum eſt: Conuertentur ad veſperam, & famẽ patientur vt canes? Erat autẽ fames non vnius loci, ſed totius terræ, quia nõ erat qui faceret bonitatẽ. Ideo dominus Ieſus ieiunia mũdana miſeratus aperuit horrea ſua, & myſteriorum cæleſtiũ theſauros ſcientiæ ſapientiæq; patefecit abſconditos, vt nulli alimenta deeſsent. Dixit enim Sapientia: Venite edite panes meos. Et ideo abilo ſolo dicitur: Domin⁹ paſcit me, & nihil mihi deerit, qui ſaturatur a Chriſto. Aperuit ergo horrea ſua Chriſtus & vendebat, non æra pecuniæ, ſed fidei precium, & deuotionis ſtipendium quærens. Vendebat autem non paucis in Iudæa, ſed vendebat omnibus, vt ab vniuerſis nationibus crederetur. Et omnes regiones venerunt in Aegyptum ad Ioſeph emere. Obtinuerat enim eos fames. Omnes enim eſurient, quos non pauerit Chriſtus. Emamus ergo alimenta, quibus famem poſsimus repellere. Nemo paupertatis ſuæ contemplatione reuocetur, nemo vereatur qui argentum non habet. Non quęritur Chriſtus argento, ſed fide, quæ argento precioſior eſt. Denique emit eam Petrus, qui non habebat argentum. Argentum, inquit, & aurum non habeo, ſed quod habeo do tibi. In nomine Ieſu Chriſti ſurge & ambula. Et propheta Eſaias dicit: Qui ſititis, ite ad aquam: & qui cunque non habetis argentum, ite emite & bibite & mãducate ſine argẽto & precio vini. Neque enim precium quæſiuit à nobis, qui pro nobis ſanguinis ſui preciũ ſoluit, quia non auro & argento, ſed precioſo nos redemit ſanguine. Ergo id precium debes quo redemptus es: etſi ille non ſemper exigat, tu tamen debes. Eme igitur tibi Chriſtum, non eo quod pauci habent, ſed eo quod omnes habent. Omnes habent per naturam, pauci offerunt per timorẽ. Suum eſt quod à te Chriſt⁹ repoſcit. Ipſe vitam omnib⁹ dedit, ipſe pro omnibus mortem ſuam obtulit. Soluit pro authore quid ſoluturus es pro lege. Nõ mediocris iſte contractus eſt. Non omnes eum facile vident. Denique ille virgines in Euangelio quas veniens ſpõſus excluſit, ideo foris relictæ ſunt, quia venale oleũ non emerunt. Vnde dicitur eis: Ite potius ad vendentes, & emite vobis. Et negociator non immerito prædicatur, quia vendidit omnia ſua, & emit margaritam.

H

I

Pſal. 21.

Deute. 32.

Oſee. 10.

Pſal. 33. L

Matth. 25.

Matth. 13.

De exhortatione Iacob ad filios vt deſcendant in Aegyptum, & emant eſcas. Et de perrectione decem fratrum iuniore domi retento. Ac de myſteriis prædictorum.

Caput VIII.

ET Iacob dixit filiis ſuis: Quare pigri eſtis? Ecce audiui quia frumentum eſt in Aegypto. deſcendite illo, & emite vobis eſcas.) Nõ ſemel hoc Iacob dixit, quotidie oĩb⁹ fi-

A liis ſuis dicit,qui ſerius veniunt ad gratiã Chriſti, Quare pigri eſtis?Ecce audiui quia eſt frumentũ in Aegypto Ex hoc frumento granum eſt quod reſurgit. Qui igitur famem ſuſtinet,ſuæ ſegnitiei debet aſcribere. Ecce audiui,inquit,quia frumentum eſt in Aegypto. Citius itaque iuniores aliqui quàm ſeniores cõſuerunt audire, dum foris poſiti multa circũeunt.Sed hanc negociationem prius ſenex audit,ſed ille ſenex in quo eſt fidei lõ
Sapien.4. gæua canities.Prior ſenex intelligit, ſed ille ſenex in quo eſt venerabilis ſenectus,& ætas ſenectutis vita immaculata.Nec omnes hanc negociationem ſuſcipiunt, niſi filii Iacob,& ipſi prouectioris ætatis.Ideo decẽ pergunt,non pergit iunior.Non miſit eũ pater,ne contingat,inquit,eum infirmitas.Adhuc obnoxius erat infirmitati Beniamin iunior.Patriarcha quidẽ legitur Beniamin,ſed ex tribu Beniamin ille Paulus præfigurabatur. Merito Iacob de eius infirmitate dubitabat. Deniq; infirmatus eſt vt ſanaretur, cæcitatem paſsus eſt, ſed hæc infirmitas ad ſalutem.Deniq; illa cæcitas lucem attulit.Accepimus hiſtoriam, cognoſcamus myſteria. Sine Beniamin patriarcha primo perrexerũt: ſine Paulo Apoſtolo.Vterq; non primus aduenit,ſed accerſitus à primis vberiorem mercem priorum ſuo fecit aducẽtu.
Oſee.11. Eſt,inquit,frumentum in Aegypto. hoc eſt, vbi maior fames, ibi maior vbertas eſt. Magnum frumentum in Aegypto.Deniq; & deus pater dicit:Ex Aegypto vocaui filium meum. Ex iſto grano illa fœcunditas. Neque enim meſsis eſse potuiſset,niſi Aegyptii granum ãte ſeuiſsent.Eſt ergo frumentum quod nemo ante credebat eſse.In hoc frumento negociãtur patriarchæ.Et illi quidem argentum detulerunt,ſed bonus Ioſeph frumentum dedit,argentum reddidit.Non enim pecunia emi-
B tur Chriſtus, ſed gratia. Precium tuum fides eſt. Hac emuntur diuina myſteria. Portat autem frumentum hoc aſinus ille immundus in lege,ſed iam mundus per gratiam.

De reuerſione filiorum Iacob in Aegyptum poſtquam fames inualeſcebat, cum deductione Beniamin, & ſumptione munerum Ioſeph deferendorum, eorũq; ad ipſum peruentione.Et de myſtica ratione geſtorum & incidentium circa hæc. Caput IX.

C GENEBATVR tamen Beniamin iunior, & patrio adhuc adhærebat affectu. Tenebant eum legis vincula,mos paternus. Fames inualeſcebat,quia ſero veniebat. Intercedũt pro eo duo,Ruben & Iudas,hoc eſt,humilitas atque confeſsio. His vadibus apud patrem vtitur,hi committitur, quorum vnus primitiuus,alius reſuſcitatus. Lex primitiua, Euangelium reſuſcitatum.His deducitur Beniamin iunior,& bonis odoribus comitatus aduenit, portans ſecum reſinam,qua lapides marmorum connectuntur:eò quòd prædicatione propria tanquam ſpiritali reſina viuos lapides etiam ipſe connecteret:portans etiam mel, quo noxia vulneris interius exeduntur ſine aliqua acerbitate ſectionis.Talis enim Pauli prædicatio, vt putrem aboleret affectum,corruptúmque euacuaret humorem, diſputationis ſuæ aculeo vrere magis ægra mentis viſcera cupiens,quàm ſecare.Incenſum orationis, & caſiam & guttã ſepulturæ inſignia eſse Dauid ꝓpheta nos do-
Pſal.44. cuit dicens:Myrrha & gutta & caſia à veſtimẽtis. Venit enim Paulus crucẽ domini prædicare ilicẽ ſemp virẽtẽ, & nuces quarum teſta durior,& fructus tenerior: meritóq; virga ſacerdotalis Aaron nucina,& Hieremiæ baculus huiuſmodi.Argentum quoq; duplex,non ocioſa munera eſse quis dubitet:cũ & patriarchæ vita,& Apoſtoli ſermo ſemper vireſcat in pectoribus ſingulorum, & eloquium ſanctorũ ſicut argentũ igne examinatum, præcepti ſalubris fulgore reſplendeat? Nec immerito duplex argentum referunt, in quibus Pauli præfigura-

batur aduentus,qui laborantes præſbyteros in verbo D atque doctrina duplici honore donabat. Vidit autem illos Ioſeph,& Beniamin fratrem ſuum ex eadem matre. Iam videntur Hebræi,& videntur à Chriſto, qui verus Ioſeph eſt,quando cũ Pauli veniunt typo: & loquitur illis mitia atq; manſueta,vt pariter cibum ſumant. Supra autem quia ſine Beniamin venerunt, agnoſcebat quidẽ eos,ſed ab his ſe auertebat,vt ſcriptum eſt: & loquebatur his dura,quia ipſe non agnoſcebant eũ,à quo agnoſcebãtur.Pauli igitur merito profecerũt,quẽ dominꝰ Ieſus tanquam iuniorem fratrem ex eadem matre generatum amplius cæteris fratribus diligebat. Aduertant Iudæi quem dominum negauerunt, qui etiam crucifixus,ex ſynagoga tamen tanquã ex eadem ortos parente plus diligit,ſi vel ſero cognoſcant ſuæ ſalutis authorẽ. Sed priorũ conſcii delictorum non credũt tantam Chriſti eſse miſericordiam,vt donet peccatũ,remittat iniuriam.Ideóque præfigurabãtur in patriarchis quales eſſent futuri.Inuitabantur ad gratiam,ad ſalutaris menſę vocabantur cõuiuiũ,& calumniam ſibi parati, inſidias fieri ſuſpicabãtur,& cœperunt ad hominem qui erat ſupra domum,in ianua domus cauſam ſuam agere velle. Adhuc dubitant introire,& ex operibus ſuis malũt iuſtificari,qui cauſam ſuam volunt aſtruere,q̃ gratiam ac E cipere:& ideo in portis redarguuntur.Qui aũt fructum vteri virginalis expectat,& hæreditatẽ domini filii mercem negociatur,non erubeſcit in porta,ſed in exitu vitæ huius repellit inimicum,nẽ ad altiora properãti conſcius culpæ grauioris obſiſtat.Vnde myſtice illis reſpõdit maior domus.Et is qui ſit,intellige,cũ legeris Moy- Heb.3.
ſen fidelẽ in tota domo eius.Maiores enim domꝰ Moyſes,Petrus & Paulus,& cæteri eius ſancti ſunt, Chriſtus autem ſolus eſt dominus,ſicut ſcriptum eſt:Quia Moyſes fidelis in tota domo eius tanquam famulus: in teſtimonium eorum quæ dicenda eſsent. Chriſtus autem tanquam filius in domo ſua, quæ domus nos ſumus, ſi libertatem & gloriam ſpei tenuerimus.Hic ergo maior domus reſpondit illis:Propitius ſit vobis deus: nolite timere.Deus enim veſter & deus patrum veſtrorum dedit vobis theſauros in ſacculis veſtris. Argentum veſtrum probum acceptum habeo.Illi enim dixerunt:Argentum vniuſcuiuſque in ſacculis noſtris inuenimus, ad pondus argentum noſtrum retulimus. O magna myſteria,& euidenter expreſsa.Hoc eſt dicere:Cur inflamini argentum vos habere veſtrum in ſacculis ſæpius 1.Cori.4.
vſurpatis?Quid enim habetis quod non accepiſtis? Si F autem accepiſtis,quid glòriamini quaſi non acceperitis?Iam ſaturati eſtis, diuites facti eſtis, quia argentum habere vos creditis, ſed argentum vobis deus patrum veſtrorum dedit,Ille deꝰ veſter,ille patrum veſtrorum deus eſt,quem negaſtis.Sed ignoſcit, ſed indulget, ſed recipit ſi reuertamini.Ipſe eſt qui veſtrum non quærit argentum,ſuum donat. Ipſe vobis dedit argentum in ſacculis veſtris.Iam ſacculi veſtri argentum habẽt, qui lutum habebant: & ideo veſter eſt qui dicit:Conſcidiſti ſaccum meum, & induiſti me lætitia. Lætitiæ munus Pſal.29.
eſt Chriſtus,ipſe eſt argentum veſtrum, ipſe precium veſtrum. Non exigit à vobis dominus Ieſus frumenti ſui precium,non quærit veſtri pondus argenti. Argentum veſtrum reprobum eſt,argentum ſeculi non eſt bonum. Argentum veſtrum probum acceptum habeo. hoc eſt,non illud materiale argentum,ſed ſpiritale. Argentum veſtrum habeo,hoc eſt probum,quod fida deuotione quaſi Iacob filii detuliſti,quod ſine damno datur,& ſine vllo diſpendio numeratur, quandoquidem tali precio detrimentum mortis excluditur,lucrum vitæ acquiritur.

De munerum paratione,& eorum illatione, inſtaurationéque conuiuii,cum morali atque myſtica ſingulorum expoſitione. Caput X.

G PARAVERVNT autem munera,donec introiret Ioseph meridie.)Accelerauit meridiē fides Pauli.Antea cæcus erat,postea cœpit videre lumē iustitiæ,quoniā qui reuelat ad dominum viā suam & sperat in eum,dominus quoque educit tanquam lumē iustitiam eius,& iudicium eius sicut meridiem.Et Abrahæ quando deus apparuit ad ilicem Mambræ,meridies erat, cui de præsentia domini lux æterna fulgebat. Meridies est quando vero Ioseph verus in domū suam intrat vt prādeat.Tunc enim plus dies lucet,quando sacramenta celebramus.Et intulerunt,inquit,ei munera. Nos munera inferimus,ille instaurat conuiuium.Ille dicit:Apponite panes,quos soli Hebræi sumunt,Aegyptii manducare non possunt.Sed ante cōuiuium quanta dignatio, qui vsus istius & sedulitatis & gratiæ?Morale mysteriū. Adhuc de calumnia quam sibi à Ioseph fieri putabant, fratres suspecti erant,ille inuitabat ad prandiū : horum nutabat affectus,illius perseuerat gratia. Primus appellat,primus interrogat,Quomodo habetis ? Et iterū ait: Recte est pater vester senior?Superioris est inferiorē ad colloquiū prouocare,dare sermonis fiduciam, quærere nō solū de ipsis,sed etiā de parentibus.Respondent illi: Recte est pater noster,puer tuus.Ille seniorē dixit vt honoraret,illi puerū nominauerunt,vt deferrent humilitatis obsequium: quod senectus honoratæ sit dignitatis: H pueritia autē subiecta videatur , & propior verecundiæ quàm superbiæ.Respiciens autē oculis vidit Beniamin fratrē suū ex eadē matre.Morale est, vt quos diligimus, eos videamus præ cæteris:& quos animi intentio habet priores,eos obtut9 offendat oculorū. Siquidē plerumq; circa alia mētis occupatiōe districti,quos habemus ante oculos,nō videmus : ita duce animo dirigitur noster aspectus.Vidit igitur Beniamin fratrē suum sanctus Ioseph,quem tenebat animo,quem oculis requirebat:quo absente fratres pene nō viderat:nec solū vidisse cōtēt9, quasi nesciret interrogauit:Hic frater vester est adolescentior?Consuetudo & gratia charitatis est vt dilectos nobis non solum oculis,sed etiam sermone teneamus. Agnouerat Ioseph dilectum suū, sed ideo interrogabat vt quē tenebat animo,vox sonaret. Deniq; nō expectauit vt responderetur,sed continuo benedixit eū,& turbatus est desiderii sui fructu. Torquebātur autē viscera eius,quia cōplectendi eius quē desiderabat libertas differebatur.Deniq; ingressus in prōptuariū plorauit,& la I uit faciē suam,& cōtinuit se.Grandis amoris aculei cito corda cōpungunt,nisi desiderii frena laxētur. Vincebatur affectu Ioseph,differebatur consilio,ratio cū amore certabat.Eleuit,vt amoris pii æstus lachrymis tēperaret. Hæc moraliter.Mystice autē,Vidit dominus Iesus Paulum.oculi enim domini super iustos.& dixit:Hic frater vester est adolescētior?Adhuc adolescētior dicitur,qui nondū maturā in canicie fidei gerebat ætatē, nōdum in virum perfectum excreuerat,in illā(sicut ipse ait) mēsuram ætatis plenitudinis Christi.Deniq; adolescens legitur tantū ibi,vbi lapidātium Stephanū vestimenta seruabat.Et ideo Philemonem non adolescentiæ suæ,sed senectutis similē esse cupit,vt scripsit: Magis obsecro , cū sis talis vt Paulus senex.Ideo adolescētiores viduas prædicat declinandas,nō propter ætatē,sed propter quandam pubescentium delictorum lasciuiam,immaturitatēq; virtutis.Cæterū maior in iuuene q̄ in sene laus castitatis est . Puto enim quod à vero nō sit alienum illud si intelligamus,quia cū hic Paul9 hæreret,& horrore correptus,quod cæcitas accidisset ei,inciperet tamē appropinquare dicēdo:Domine quid me vis facere?Idęo adolescentior dicebatur à Christo,vt qui vocabatur ad gratiam,excusaretur à culpa,quòd ea lubricæ fuisset ætatis.Deniq; vidit eum Christus , vbi lux circūfulsit eum. Et quia adolescentes magis metu q̄ ratione vocantur à vitio,adhibuit stimulum,& miseratus admonuit ne aduersus stimulum calcitraret.Turbatus est autē,sicut vi- K des & in Euangelio quia turbauit se spiritu cum Lazarū resuscitaret,& ibi fleuit,vt prius lachrymis suis mor tui delicta lauaret.Sed intra se fleuit,& lauit faciē suam. Cæcitas Pauli,fletus est Christi.Lauit faciem suam , vbi lumen ei reparatur amissum.Lauit faciem suam Christus,vbi baptizatus est Paulus,per quem à pluribus videretur.Ideo in cōuiuio pars eius quinquipliciter maior effecta est,quod haberet superioribus anteferri non solum mentis prudentia,sed etiam militia corporis , & gratia castitatis. Ioan.11.

De inebriatione fratrum conuiuantium,& insertione scyphi argentei in saccum Beniamin, singulorūq; sacculorum requisitione,ac inuentione scyphi in sacco Beniamin.Et de mysteriis istorum. Caput xi.

BIBERVNT autem & inebriati sunt pariter cū eo.)A principio fidei maior Paulo prærogati- Actuū.9. ua defertur,de quo dictum est ad Ananiam:Vade,quoniam vas electionis est mihi , ad sufferendum nomen meum coram gētibus.A principio inebriatur ebrietate,sed sobria,vt & ipse cum sanctis dice- Psal.22. ret:Et poculum tuum inebrians quàm pręclarum est.Et scyphus argenteus soli sacco eius inseritur . Nesciebat hoc Beniamin.Fallebatur Paulus,sed vocabatur . Mittitur post eum mane . Nox enim præcesserat castitatis, dies fidei appropinquabat.Per ordinē singulorū prius inspiciuntur sacculi . Docet te moralitatem scriptura diuina.Per ordinem ante discubuerunt in cōuiuio,contra eum primitiuus secundum ætatem. Vides quod seniori locus ille sit deferendus per ordinem . Iterum requiruntur sacculi singulorum,vt scias electum esse cæ- L lesti iudicio.Discusit cæteros,hunc prætulit.In nullius alterius sacco scyphus argenteus inuētus est, nisi istius. Quid sibi vult quod insertus est sacculo ? Ioseph quidē inebriauit vt falleret:syphum misit,vt fratrem quem diligebat,pia fraude reuocaret.Sed refulgent mysteria divina.Hoc inuenit in nobis Christus argentum, quod ipse donauerat.Habemus naturæ argentum , habemus & gratiæ.Natura opus est creatoris,gratia munus est redemptoris.Et si non possumus videre dona Christi,ille tamen donat & operatur occulte,& donat omnibus: sed seruare paucorum est,& non amittere . Non omnibus tamen donat omnia.Triticū multis datur , scyphus vni,qui prophetico & sacerdotali donatur munere.Nō enim omnes,sed Propheta dicit:Calicem salutaris acci Psal.115. piam , & nomen domini inuocabo . In corpore igitur Pauli iam doctrinę cælestis eloquium refulgebat , cum esset eruditus in lege.Sed quia adhuc iustitiæ dei subiectus non erat,intra saccum erat scyphus,doctrina intra legem,lucerna intra modium. Missus tamen Ananias qui benedictionem daret,manum imponeret, saccū soluere . sacco soluto reluxit argentum, & decidentibus squamis velut quibusdā sacci vinculis statim vidit. Vinculum eius perfidia erat,absolutio ei9 fides facta est.Et M ideo tanq̄ soluto sacco,hoc est depositō legis velamie, quod positū est supra cor Iudeorū,cōuers9 ad dominū, liber à nexu,adeptus gratiā libertatis,ait:Nos itaq; reue 2.Cor.3. lata facie gloriā dei speculātes,ad eandē imaginē reformamur.Soluto enim calceamēto legis,nudo vestigio liberi sermonis Euāgeliū prædicabat.Tenebāt enim eum Iudæi,& impedire cupiebāt:sed vbi in eius sacco argentū replenduit,sciderūt vestimēta sua,& reuersi sunt retro.Libera ergo pro Christo paupere prædicatio nudauit populū Iudæorū,& oēm eorū rescidit gratiā . Ideoq; retro regressi sunt,qui ante se videre nō poterāt. Retro redeunt,qui Christū amittunt. Deniq; & in Euangelio Ioan.18. cum corriperent ad mortem dominū Iesum, redeuntes retro ceciderunt in terram.Merito retro reuertebātur, qui in terrenam labem ab illa cælesti gratia decidebant. Nolebāt igitur moraliter redire sine fratre,mystice sine Paulo reuerti:quo amisso aserebāt in mœrorē deducē

Pſal.36.

Pſal.33.

Ephe.4.

Actuū.7.

ad Philomo.

1.Timo.5.

Actuū.9.

A dam parentis populi senectutem. Et ideo Iudas apud Ioseph remanere cupiebat, ne videret mala quæ inuenirēt patrem suum, hoc est, iam præuidebat & cauere cupiebat mala quæ vētura erant populo Iudæorū. Sed cū adhuc hæc ipsa ī typo illo principū populi Iudæorū libera prędicatio, fleuit Ioseph, hoc est, in illo plorauit Iesus.

Quemadmodum sanctus Ioseph se manifestauerit, vt à fratribus cognosceretur, & de aduocatione eorum ad se, accessuq; ipsorum ad illum. Quomodo etiam eos cō solatus fuerit, cum mystica dictorum interpretatione.

Caput. XII.

ET iussit omnes recedere, vt cognosceretur à fratribus.) Non venerat enim, sicut ipse ait, nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Et emittens vocem cum fletu, Ego sum, inquit, Ioseph. Adhuc pater meus viuit? Hoc est, expandit manus suas ad populum non credentem & contradicentem, non legatum neque nunciū quærens, sed ipse dominus saluum facere volens populum suum. Ego qui loquebar, ecce assum, inquit, & palam factus non quærentibus me, appareo ijs qui me non interrogabāt. Quid igitur aliud tūc clamauit, nisi, Ego sum Iesus, cum à principibus Iudæorum interrogantibus, Tu es filius dei? responderet: Vos dicitis quod ego sum. Cùm Pilato diceret: Tu dicis, quia rex sum ego, in hoc natus sum. Cum principi sacerdotum dicenti, Adiuro te per deum viuum vt dicas nobis si tu es Christus
B filius dei, referret: Tu dixisti. Amen dico vobis, à modo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis, & venientē cum nubibus cæli. Hoc est ergo quod ait: Ego sum Ioseph, ego sum diuinæ potentiæ, Adhuc pater meus viuit? Hoc est, ego patrem nō nego, ego fratres agnosco, si aut vos fratrem, aut pater filium recognoscat. Adhuc ergo populus meus viuit, de cui⁹ populi familia fratrem mihi elegi? Accedite ad me, quia ego ad vos appropinquaui, & eousq; appropinquaui, vt per carnis susceptionem facerem me vestræ consortē naturæ. Nolite vel participē fugere vestræ societatis, si nō agnoscitis authorem salutis. Et accesserunt, inquit, ad illum. Et dixit: Ego sum Ioseph frater vester, quem vos tradidistis in Aegyptum. Nunc ergo nolite mœsti esse, neque vobis durum videatur quoniam huc me vendidistis. Ad vitam enim vestrā misit me deus ante vos. Quàm pia fraternitas, quàm dulcis germanitas, vt etiam parricidale excusetur admissum, dicēs diuinæ illud prouidentiæ fuisse, non impietatis humanæ: quādoquidem non ab hominibus oblatus ad mortem, sed à domino missus sit ad vitam. Quid aliud habet illa domini nostri Iesu Christi, qui fratres omnes pietate superauit, in cruce positi intercessio illa pro plebe, dicētis: Pater, ignosce illis, non enī sciunt quid faciunt? Quid aliud illa appellatio sanctitatis in medio discipulorum, dicētis: Pax vobis, ego sum,
C nolite timere? Et cum conturbati & conterriti existimarent se spiritum videre, iterum dixit ad illos: Quid turbati estis? & quare cogitationes ascendunt in corda vestra? Videte, ecce manus meas, & pedes meos, quia ego sum ipse. Palpate, & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Hæc ergo iam tunc futura posterioribus tēporibus mysteria reuelata sunt. Denicq; ex ipsis exprimuntur sermonibus, vt ipsum esse intelligamus & qui ante in Ioseph, & postea in suo locutus est corpore, quandoquidem nec verba mutauit. Ait enim tūc: Nolite mœsti esse. Et infra: Ascēdite ad patrē meum, & dicite illi: Hæc dicit filiꝰ tuus Ioseph: Fecit me deus dominum totius terræ Aegypti. Et in euāgelio ait:
Matt. 28. Noli temere. Ite nunciate fratribus meis vt eant in Galilæam, & ibi me videbunt. Et infra ait: Data est mihi omnis potestas ī cælo & in terra. hoc est dicere: Diuinæ hoc fuit dispensationis vt acciperem potestatem, non acerbitatis humanæ. Non obijcit scelus, qui numerat præmi-

Matth. 15.

Esa. 52.

Ioan. 18.

Matt. 26.

Lucæ. 23.

Luc. 23.

um. Quod autem habetur in Genesi, Ad vitam enim ve D stram misit me deus ante vos, reddit in euangelio dicēs: Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Hæc enim merces & vita sanctorum, quod etiam alios redemerunt. Illud quoque aduerte non ociose scriptum in Genesi: Et eris prope me tu, & filij tui, & filij filiorū tuorū. Hoc est enim quod dixit in Mat. 28. euāgelio: Ecce ego vobiscū sum oībus diebus vsq; ad cō summationē seculi. Quàm euidēs quoq; illud mysteriū, quod veluti cōpleto omni mādato fratrem suū cōplecti tur Beniamin, & cecidit sup collū eius, sicut cōpleto euā gelio Christus Paulum amplectitur quibusdā misericordiæ suæ brachijs, & interna opiniōe curuatū, velut à collo in cælū erigit. Vnde & ille erectus à Christo, ait: Nostra autem conuersatio in cælis est. Philip. 3.

De gaudio Pharaonis quòd Ioseph agnouisset fratres suos, & de exhortatiōe eius vt Ioseph inuitet fratres vt veniant cum patre, illorumq; executione, & peruentione ad Iacob, narrationeq; singulorū, & quòd Ioseph adhuc viueret. Et de mysterijs circa hæc.

Caput. XIII.

ET gauisus est Pharao quod Ioseph agnouisset fratres suos. Vnde & diuulgata est vox in domo Pharaonis. Et hortatus est sanctum Ioseph vt fratres suos inuitet, vt veniant cum patre, & mandat impleri eorum sarcinas tritico, & vehicula da- E
ri.) Vnde hæc humanitas barbaro, nisi illud ostenderetur magnum mysterium, quoniam non inuidet ecclesia cum redimuntur Iudæi, & populus Christianus hac adiunctione lætatur, & quibus potest subsidijs iuuat, & mittit euāgelizātes regnū dei, quo maturius euocētur? Quibus dātur binæ stolę. Et alligat Paulū cū ei⁹ dicta depromit, cui trecēti aurei & quinq; stolæ diuersi coloris cōferuntur à Christo. Trecētos aureos habet, qui crucē prędicat Christi. Ideoq; ait: Neque enim iudicaui me scire 1. Cor. 2.
aliquid inter vos, nisi Christum Iesum, & hūc crucifixū. Et bene aureos accepit, quia nō in suasorijs humanę sapiētiæ verbis, sed in ostēsione spirit⁹ prędicabat. Quinque autē stolas accepit, vel sapiētiæ multiplices discipli nas, vel quod nullis sensuū corporaliū capt⁹ illecebris, vbi alij periculū, ille teneret victoriā, qui oēs voluptates carnis singulari cōtinentia & virtute superaret, cui⁹ ingeniū studiūq; nulla corporis hebetaret infirmitas, qui 2. Cor. 12.
cum esset in corpore, corpus se habere nesciret. Denicq; F raptus in paradisum, siue in corpe siue extra corpus nescions, audiuit verba ineffabilia quæ loqui homini non liceret, qui postremum nihil terrenum oleret in ter- 2. Cor. 2.
ris, sicut ipse docet dicēs: Quia Christi bonus odor sumus deo in ijs qui salui fiūt. Præcellit igitur Paul⁹, & ei⁹ exuberat portio, sed tamē habēt & alij prædicatores gratiā suā, binas stolas accipiūt. Quasvtiq; illas? dubitare nō Prou. 31.
debes, quia legisti de sapiētia dictū: Binas vestes fecit viro suo. Vna est mystica, moralis altera. Sed non oēs apostoli, nō omnes prophetæ, non oēs pastores, non omnes virtutes, non omnes habent gratiam curationum, non omnes linguis loquūtur. Vbi diuersa merita, diuersa & præmia. Mittuntur & patri munera. Filius honorat patrem. Christus populū suum inuitat, pmissis, inuitat muneribus. Portāt hæc munera asini illi inutiles & laborio si ante, nunc vtiles: portant in typo Christi munera, portaturi in euāgelio manerū largitorē. Dimisit autem fratres suos, & abierunt. Et dixit illis Ioseph: Nolite irasci in via. Quàm bene docet ab iracundia pręcauendū, qđ ea posset etiā amātes sui separare germanos: & maxime in via fugiendā esse discordiā, vbi ipse viādi comitatus debet esse inuiolabilis, & gratiæ habere cōfortiū. Quid autē aliud ait dominus Iesus ex hoc corpore recessur⁹, cū discipulos dimitteret suos, nisi ne iraſcerētur in via, dicens: Pacē relinquo vobis, pacē meā do vobis? Vbi enī Ioan. 14.
pax est, iracūdia locum nō habet, ablegatur discordia,

G fugatur diſsenſio. Hoc eſt ergo quod ait: Pacem meá do vobis: id eſt, nolite iraſci in via. Et vide ne in hac via dicat, hoc eſt in hoc curſu totius vitæ indignationẽ cauendam, quod ira ſæpe etiam innocẽtes in crimen abducat, quia dum iuſto amplius iraſcimur, & volum⁹ alienum coercere peccatum, grauiora peccata cõmittimus. Ideo
Rom. 12. Apoſtolus ait: Non voſipſos vindicantes chariſsimi, ſed date locum iræ. hoc eſt, declinemus eam ne nos illa corripiat. Vnde dominus Ieſus dimittens ad euangelizandum diſcipulos, miſit eos ſine auro, ſine argento, ſine pecunia, ſine virga, id eſt vt & incentiua litis, & inſtrumẽta eriperet vltionis. Et aſcenderunt, inquit, de Aegypto, & venerũt in terram Chanaan ad Iacob patrem ſuum, & nunciauerunt illi dicentes: Quia Ioſeph filius tuus viuit, & ipſe eſt princeps toti⁹ terræ Aegypti. Quid eſt terra Chanaan quæ nutabat? Quid igitur tam euidẽs quàm
Actuũ. 2. Apoſtolorum tempora deſignari? Quibus ingreſsis Iudæorum ſynagogas nutantes, domini Ieſu potentiã prædicabant, ſicut habemus in Actis Apoſtolorum, dicente Petro: Hunc ergo Ieſum reſuſcitauit deus, cuius nos teſtes ſumus. Dextera igitur dei exaltatus, repromiſſione ſpirit⁹ ſancti accepta à patre, effudit hoc donũ quod vos videtis. Aduertimus certe quomodo & viuere eum, & terræ totius principem dicat, quia aperiẽs horrea ſua ſpiritalis gratiæ donat omnibus vbertatem. Hæc dice-
H bant Apoſtoli, ſed Iudæi non credebant, ſed inijciebant manus in eos, ſed tradebant in cuſtodiam prædicatores ſalutis. Vnde & de Iacob ſcriptum eſt: Expauit mente. non enim credebat eis. Expauit affectu plebis incredulæ, ſed poſteaquam Chriſti geſta cognouit, tantis beneficijs & operibus delinitus reſumpſit ſpiritum dicens: Magnum mihi eſt ſi adhuc filius meus Ioſeph viuit: ibo & videbo eum priuſquam moriar. Primum & maximum fidei fundamentum, in reſurrectionem Chriſti credere. Quicunque enim crediderit reſuſcitatum, feſtinus requirit, deuotus accipit, & intima deum mẽte veneratur. Credit enim quòd ipſe non moriatur, ſi credat in reſurrectionis authorem.

De Iſrael patris eleuatione ac profectione, & hoſtiarum circa puteum iuramenti immolatione, eiúſque per dominum cõſolatione, ac deſcenſu in Aegyptum cum
I animabus ſeptuaginta: & de myſterijs prædictorum. De ipſius denique Iacob ad filios adhortatione vt congregentur ad audiẽdum ea quæ occurſura ſint eis in nouiſſimis diebus.

Caput XIIII.

ET eleuans ſe Iſrael, venit ad puteum iuramẽti, immolauitq; hoſtiam deo patris ſui Iſaac.) Merito eleuatur q feſtinat ad Chriſtum. Fides præcedit deuotionem. Prius ſe eleuauit, poſtea immolauit. Ille enĩ bene immolat, qui cognitionẽ diuinitatis inueſtigauerit. Dixit autẽ deus ad Iſrael in viſu nocte dicẽs: Iacob, Iacob. Qui dixit: Quid eſt? Et dominus ait: Ego ſum, de⁹ patrũ tuorum. Noli timere, deſcẽde in Aegyptum: in gentem enim magnam faciam te ibi. Ego deſcendam tecum in Aegyptum, & ego deducam te in perpetuum. Quemadmodum quæ ipſi legunt non intelligunt: & Moyſen quẽ laudant, abnegant, cum eius ſcripturis credere nolunt. Quid euidentius quàm quod hoc loco inuitantur vt ad eccleſiam dei tranſeant, & qui ante intra Iudææ terminos coarctabantur anguſtos, ad populum dei migrent,
Pſal. 18. qui ex toto orbe ex omnibus nationibus cõgregatus in magnã factus eſt gentẽ? Deniq; in omnẽ terrã exiuit ſonus eorũ. Vocatur ergo à filijs ſuis Iacob, id eſt à Petro, Paulo, Ioanne, populus Iudæorũ inuitatur ad gratiam. Ipſe quoque deus noſter proprio eum hortatur oraculo, ſpondet ei profectum fidei, muneris ſui fructum, dicens ei: Ioſeph mittet manus ſuper oculos tuos. Nõ vtiq; ſanctus patriarcha ſolicitus erat à quo ei oculi clauderẽ tur, licet etiã intellectu ſimplici moralis exprimatur af- K
fectus. Nam ſi eos quos diligimus, cupimus frequenter amplecti, quanto magis receſsuri ex hoc corpore, ipſo charorum pignorum tactu delectamur extremo, & hoc mulcemur viatico? Tamen myſtice licet nobis intellige re quod poſtea cogniturus deum ſit popul⁹ Iudæorum. Hoc eſt enim myſterium, quod verus Ioſeph immittet manus ſuper oculos eius, vt qui non videbat ante, iam videat. Veni ad euãgelium, lege quemadmodum cæcus ille ſanatus ſit, cui Ieſus manum impoſuit, & eius abſtulit cæcitatem. Non enim morituris Chriſtus manum imponit, ſed victuris: aut ſi morituris, recte, quia prius morimur, vt reuiuiſcamus. Non enim poſsumus deo viuere, niſi peccato ante moriamur. Deſcendunt igitur in Aegyptum ſeptuaginta animę, ſicut ſcriptum eſt. Et hoc ex myſticæ numero remiſsionis, quia poſt tantam duritiam, poſt tanta peccata haberentur indigni, niſi donaretur his remiſsio peccatorum. Occurrit illi Iudas, hoc eſt confeſsor erroris. Hunc ſui venturus Iudæorum populus prænuncium mittit. Ideo & Ioſeph verus, id eſt arbiter & interpres diuinitatis occurrit, quia prẽcedit iam cõfeſsio, quos antea perfidia poſsidebat. Interpres enim diuinitatis eſt Chriſtus, quia deum nemo vidit vnquam, niſi vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Hic ſenilis iam ætatis, & feſsum ſuſcipiet vltimis tẽ- L
poribus populum Iudæorum, non ſecundum illius merita, ſed ſecundum electionẽ ſuę gratiæ, & imponet manum ſuper oculos eius, vt cæcitatem auferat. Cuius ideo diſtulit ſanitatem, vt poſtremus crederet, qui ante non putauit eſse credendum, & prærogatiuam ſuperioris dilectionis amitteret. Vnde & Apoſtolus ait: Quia cæcitas Roman.
ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Geſta igitur patriarcharum, futurorum myſteria ſunt. Denique ipſe Iacob ait ad filios ſuos: Congregamini vt annunciem vobis quæ occurſura ſunt vobis in nouiſsimis diebus. Cõgregamini, & audite Iſrael patrem veſtrum.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE BENEDICTIONIBVS PATRIARCHARVM.

Quod filij diſcere debeant reuerentiam & honorem deferre patribus, vt benedictionibus eorum digni habeantur, & de commendatione paternæ benedictionis. Quodq; ſanctus Ioſeph benedictionem ſumere feſtinauerit, & filios ſuos Manaſsen & Effren obtulerit, quos & Iacob benedixit. Et de myſtica huius benedictionis ratione. Caput I.
De prophetica benedictione Ruben primogeniti, quæ magis prophetia q̃ benedictio eſt. Et de errore Iudęorum, atque myſterijs circa eam. Cap. II.
De ꝓphetia eorũ quę euẽtura erãt filijs Symeon & Leui, quorũ nominibus tribus deſignãtur. Et de cõfutatiõe opinionis Iudæorũ circa myſticã & pulcherrimã iſti⁹ benedictionis interpretationem. Cap. III.
De benedictione Iudæ, & myſtica eiuſdem ſignificatione. Caput IIII.
De benedictione Zabulon, & myſterijs illius. Cap. V.
De benedictiõe Iſachar, & myſtica ei⁹ expoſitiõe. C. VI.
De prophetica benedictione Dan, ac myſtico eiuſdem intellectu. Caput VII.
De benedictiõe Gad, & myſtica ei⁹ interpretatiõe. VIII.
De benedictione Aſer, & myſterijs eiuſdẽ. Cap. IX.
De benedictiõe Neptali, & myſtica illi⁹ declaratiõe. X.
De benedictione Ioſeph, & qua ratione ſuper omnes filios eum pater vberius proſecutus ſit, ac de myſtica illius benedictionis expoſitione. Caput XI.
De benedictione Beniamin, & myſtica repræſentatione eiuſdem. Caput XII.

A

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPIscopi liber de benedictionibvs patriarcharvm.

Caput primum.

PRIMVM OMNIVM QVANtam discimus parētibus deferre reuerentiam, cum legimus quoniam qui benedicebatur à patre, benedictus erat: & qui maledicebatur, maledictus erat? Ideo hāc parentibus gratiam donauit deus, vt filiorū pietas prouocetur. Prærogatiua igitur parentū disciplina est filiorum. Honora ergo patrē, vt benedicat te. Honoret pius patrē ꝓpter gratiā, ingratus ꝓpter timorē. Etsi pauper est, & nō habet diuitiarū copias quas relinquat filijs, habet tamen vltimæ benedictionis hæreditatē, qua sctificationis opes
B succesoribus largiatur. Et multo plus est beatū q̄ diuitē fieri. Festinabat Ioseph sumere benedictionē. Deniq; & filios suos obtulit Manasen & Effrem, quos benedixit Iacob, vt quia duodecim habebat filios, & tertiusdecimus erat futurus apostolus Paulus, quasi posterior electus, tertiadecima trib⁹ de Manasse & Effrem nepotib⁹ sanctificaretur in vtrūq; diuisa, quo Paulus nō extra paternarū numerum tribuū inueniretur, qui veteris testamenti & noui egregius prædicator paternæ benedictionis hæreditatē sibi quoq; facile profecisse cōprobaret. Quàm præclara & in hoc mysteria, qđ sumēs Ioseph filios suos quos susceperat in Aegypto, Effrem ad dexterā suam, ad siniſtrā autē Israel patris sui, Manasen autē ad siniſtrā suā, ad dexterā autē Israel applicuit eos ante patrē. Extendēs autē Israel manū dexterā, imposuit sup caput Effrem qui erat iunior, & stabat à siniſtra aui: & siniſtrā suā posuit super caput Manasen qui erat ad dexteram, & ita immutatis manib⁹ benedixit eos. In quo & Ioseph naturæ ordinē seruauit, vt seniori filio plus deferret, sicut Isaac quoq; in Esau priorē filiū benedictionē præferre cupiebat. Sed minorē filiū in typo iunioris populi credidit præferendū, sicut erat ipse à matre prælatus. Deniq; Manasses ex obliuione latina interpretatione signatur, eò quòd populus Iudęorū oblitus est deū
C suū qui fecit eū. Et quicunq; ex ea plebe crediderit, tanq̄ ex obliuione reuocatur. Effrem autē fœcūditatē fidei interpretatione nominis pollicetur, qui auxit patrē, sicut ait ipse Ioseph dicēs: Quia auxit me deus in terra humi-
Gen. 41. litatis meæ. Quod propriū est populi iunioris, qui corpus est Christi, augēs patrē, & deū ꝓpriū nō relinquēs. Deniq; spiritaliter de populis hoc esse mysteriū senior declarauit. Nam cū filius putaret eū errasse vitio hebe-
Gen. 48. tioris aspectus, cōuertere voluit manus eius, dicēs: Non sic pater, hic eni primitiuus est. Impone dexterā sup caput eius. Sed noluit, & dixit: Scio fili, scio. Et hic erit in populū, & hic exaltabitur, sed frater eius iunior maior illo erit, & semen illius erit multitudo gentium. Deniq; præferendū Effrem seniori germano, etiā benedictionis serie ꝓphetauit dicēs: In vobis benedicetur Israel, dicētibus: Faciat vobis deus sicut Effrem & Manasse. Et ideo cum essent nepotes, in locum filiorum sunt adoptati, vt non essent auitæ benedictionis expertes.

De prophetica benedictiōe Ruben primogeniti, quę magis prophetia q̄ benedictio est. Et de errore Iudæorū, atque mysterijs circa eam.

Caput secundum.

HAc benedictione celebrata, vocauit etiam D filios suos. Et qui ante iuniorē seniori prętulerat, cœpit à primo, vt in illo mysterij prętferret gratiā, in hoc ordinē seruaret ætatis: simul quia ante in duobus benedixerat vniuersos cū omni posteritate & progenie futurorū, ne aut superflua videretur plebis iterata benedictio, aut prior æstimaretur infirma. Meritoq; repetitā magis annunciationē eorū quæ posterioribus essent euētura temporib⁹, q̄ benedictionē cōferre se dicit. Denique sic cœpit. Ruben primogenitus meus, tu virtus mea, & initiū filiorū meorū, durus portari, durus & temerarius affecisti me cōtumelia: sicut aqua nō efferueas. Ascendisti enī in cubile patris, tunc polluisti thorū quo ascēdisti. Nōne redargui magis q̄ benedici videtur? Et ideo prophetia magis q̄ benedictio est. Prophetia enim annunciatio futurorū est, benedictio autē sanctificationis & gratiarum votiua collatio. Et Iudæi putabant quia hæc senex ad Ruben filiū dicat quia cū Bala cōcubina patris cōcubuit, & thorū patrium polluit. sed facile refellūtur. Hoc enim erat ante gestū. Iacob autem quę ventura essent in nouissimis diebus, nō ea quæ gesta erant, spōdet se esse dicturum. Ergo patriarchæ sibi congruit & cōstat sentē E
tia, qui videns persequentibus Iudæis futurā domini passionē, execratur immanē primogenitæ plebis audaciā, quæ incredula, nec dei legi subdita, & iugū Christi dura nescіens portare ceruice, authorē vitæ non solū scelere necis, sed etiā sacrilegæ insultationis affecit iniuria. Nō efferueas, inquit, sicut aqua: ne in maiorē prorūpat amētiam, & feruore furoris atque insaniæ nō sinat resipiscere peccatores, sed agant pœnitentiā peccatorū, quoniā durus ascēdit populus cubile patris, & thorum polluit sanctū, hoc est carnē domini Iesu cōditoris nostri patibulo affigens crucis, in qua velut in quodā cubili & patrio thoro sancti eius salutari refectione requiescunt. Quis igitur abnuat de populo dictū, cū populo hæc vniuersa conueniant? Ipse enim dictus est primogenitus Israel, ipse duræ esse ceruicis. De ipso dixit Moyses: Vos Exod. 32.
autem populus duræ ceruicis estis. Et reuera quis tam &. 33.
durus, & temerarius, & cōtumeliosus, quàm populus Iudæorum, qui dominū Iesum, per quē viderant mortuos suscitatos, cæcos illuminatos, flagellis verberauerunt, F
clauis confixerunt, cū diuina eius opera negare nō possent? Quod scribis & pontificibus authoribus, & principe sacerdotum Caipha pariter sæuiente cōmissum, Euāgelij series declarauit. Et ideo sanctus propheta refugit tanti sceleris participatū, ne per successionē generis auderent tanti patriarchæ sibi arrogare consortium.

De prophetia eorum quæ euentura erant filijs Symeon & Leui, quorum nominibus tribus designantur. Et de confutatione opinionis Iudæorum circa mysticam, & pulcherrimam istius benedictiōis interpretationem.

Caput tertium.

CONTESTATVR iustus & abdicat posteritatem quæ patrium non seruaret affectum: & quia prævidit flagitium, perhorrescit consilij contagium. In consilium, inquit, eorū non veniat anima mea, & in congregatione eorū non contendant viscera mea, quoniā in ira sua occiderūt homines, & in cupiditate sua subneruauerūt taurū. Quod dicit, de filijs quidem dicit Symeon & Leui, sed eorum nomine tribus signatur, quæ appellatione simili vocabatur. Quam interpretationē pulcherrimā deriuant Iudæi, vt arbitrantur, quia propterea arguat filios Iacob, quia propter stuprū sororis Sicimas illi duo præ cæteris fratribus vltum ire cupientes, simulauerunt cum ipsis inire velle se gratiam, & ideo oportere circuncidi eos suaserunt illis, vt religione concordi pax inter eos, & recipiendæ affinitatis societas firmaretur: sed cir-

G cunciſos adorſi,recentibus adhuc vulneribus, & inuali
dis viribus quas dolor ſoluerat fractas,die ſuperuenien
tes tertio necauerũt.Ideo & fortaſse iſti duo vltores præ
cæteris, quia Scribarum & ſacerdotum authores ſunt.
Nulli enim magis q̃ ſapientes & ſacerdotes debent caſti
moniam vindicare.Sed in hoc quoque errant Iudæi.Iſti
enim cauſas doloris ſui præſtiterant patri, aſserentes ſe
in illa licet ætate iuuenili vindices læſæ fuiſse pietatis,&
violatæ caſtitatis vltores. Quod vtique ſanctus condem
nare non poterat,quia non paſsi ſunt inultam ſororem
ſuam loco eſse meretricis,quę & virginitatem amiſerat,
& vindictæ ſolatium non habebat: maxime cum ipſe ſic
factum probauerit,vt Sicimam poſsideret in mortẽ, do
narétque eã filio ſuo dilectiſsimo Ioſeph, dicẽs ad eum:
Do tibi Sicimam præcipuã ſuper oẽs fratres tuos, quam
accepi de manibus amorreorũ in machæra mea & arcu.
Quod factum negari nõ poteſt.Interpretari tamen poſ
ſumus per Sicimam humeros ſignificari, per humeros
opera.Hæredẽ ergo bonorũ benedictionibus operũ ſan
ctũ Ioſeph præ cæteris elegit,cuius opera fratres æquare
non poterant. Quis enim facta Chriſti poterat adæqua-
re?Tum præterea immaculatus & caſtus de hoc terreno
diuerſorio,& impuritatis authoribus manubias repor-
tauit, locum ſtupris & flagitijs vacantem ad incolatum
ſanctorum verbis cæleſtibus & gladio capiens ſpiritali:
H vt vbi inhabitatores ante laſciuiæ & principes luxuriæ
verſabantur,vbi fuerãt incentiua libidinis, & fomenta
nequitiæ, ibi nũc ſancti ſacerdotes magiſteria doceãt ca
ſtitatis, & plurima virginalis integritatis exempla quo-
dam ſupernæ lucis fulgore reſplendeant. Tribus igitur
ſunt quæ deſignantur nominibus patriarcharũ, quia de
tribu Symeon ſcribæ ſunt,de tribu Leui pricipes ſacer-
dotum, qui perfecerunt nequitiam ſuam in domini paſ
ſione,mẽſuram omnẽ paternæ impietatis implẽtes. Ipſi
conſiliũ cogitauerunt aduerſus dominũ Ieſum,vt occi-
Eſaiæ.3. derent eũ, ſicut Eſaias dicit:Væ animæ ipſorũ,quia cogi
tauerunt conſiliũ malũ aduerſum ſe dicentes:Alligem⁹
iuſtum,quia inutilis eſt nobis. Ipſi occiderunt Proph-
tas & Apoſtolos, annunciantes domini ſaluatoris aduẽ
tum,paſsionis & reſurrectionis gloriam prędicãtes.Ipſi
poſtea in ſua cupiditate terrena flagitia deſiderabant,di
uina conſortia refugientes, corporis caſtimoniam, ſo-
brietatem mentis,contemptum pecunię,lucrum gratię.
Subneruauerunt autem taurũ, illũ videlicet cornua p-
ducentẽ & vngulas, quem vident pauperes & lætantur,
I quoniam verbum dei exaltauit cornu populi ſui,quo &
inimicos repulit, & præmium coronæ cæleſtis emeruit.
Hic eſt taurus quo eccleſia figuratur in luna,tunc pleni
or cũ velut cornib⁹ nixa taurinis, ſpaciũ toti⁹ orbis in-
cludit.Tamen prophetiæ huic videtur etiã gratiã bene-
dictionis adiungere.Nam & ad primogenitũ Rubẽ dicẽ
do,Non efferueas vt aqua,peccatũ ſtatuit,quia aqua mũ
dare magis delicta, mentéſque noſtras ab omni ſolet vi
tiorum feruore reuocare. Et iterum dicẽdo ad Symeon
& Leui:Diuidã vos in Iacob,& diſpergã in Iſrael, oſten
dit gentiũ congregatione redimẽdos.Percuſso enim pa
ſtore grex ille diſperſus eſt,qui fuerat ante collectus, vt
qui nõ erat,introiret,& ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Et
maxime propter tribũ Leui debemus hoc credere, quia
ex ea tribu dominus Ieſus videtur ſecundum corporis
ſuſceptionẽ genus ducere.Ex qua tribu ſunt ſacerdotes
Leui & Nathan, quos ſanctus Lucas in euangelij libro
quem ipſe ſcripſit,inter maiores domini cõputauit. Sa-
cerdos enim patris, & princeps omniũ ſacerdotũ, ſicut
Pſal.109. ſcriptũ eſt:Tu es ſacerdos in æternũ,ſacerdotalis origi-
nis ſucceſsionem debuit vendicare. Vnde & Moyſes be
Deut.33. nedixit hanc tribum,dicens:Date Leui ſortem ſuffragij
eius,& veritatem eius viro ſancto.Benedixit etiam Moy
ſes tribum Ruben,ſicut habes ſcriptum: Viuat Ruben,
& non moriatur, & ſit multus in numero. Neque enim
benedixiſset ſi ſecundum patriarchæ ſententiam bene-
dictione ſciſset indignos. Certe quod ſtrictim ille præ- K
teriit,iſte compleuit.

De benedictione Iudæ,& myſtica eiuſdem ſignifica-
tione.
Caput. IIII.

ET quia per admixtionem generis Iuda & Leui
tribus iunctæ ſunt, ideo Matthæus ex tribu Iu
da deſcripſit eius familiam. Et Apoſtolus ait:
Quoniam de Iuda ortus eſt dominus noſter.
Vt ex tribu Leui ſacerdotalis & plena ſanctitatis annu-
meraretur hęreditas:ex tribu autem Iuda,ex qua Dauid
& Salomon & reliqui reges ferunt, regalis ſucceſsionis
ſplendor refulgeat,vt idem rex & ſacerdos ſcripturarũ
teſtimonio demõſtretur. Meritóque ſe circa gratiam Iu
dæ Iacob ſanctus effudit,dicens:Iuda, te laudabunt fra-
tres tui.manus tuæ ſuper dorſum inimicorum tuorum:
adorabunt te filij patris tui.Catulus leonis Iuda.ex ger-
mine fili mi aſcendiſti:recumbens dormiſti vt leo,& tã
quam catulus leonis:quis ſuſcitabit eum? Non deerit iu
dex ex Iuda,& princeps de femoribus eius,donec veni-
at cui repoſitum eſt,& ipſe erit expectatio gentium, alli L
gans ad vitem aſinã ſuam,& cilicium † pullũ aſinæ ſuæ. † ũũ.
Lauabit in ſtolam ſuã,& in ſanguine vuę anaboladium
ſuum.Hilares oculi eius vino, & dẽtes cãdidiores quam
lac.Ad Iudã quidem patriarchã dirigi videtur alloquiũ,
ſed Iuda ille poſterior verus confeſsor exprimitur, qui
ex ea tribu nat⁹ eſt,qui ſolus laudatur à fratrib⁹, de qui
bus dicit:Narrabo nomen tuum fratribus meis.Domi- Pſal.xl.
nus per naturam,frater per gratiam, cuius manus quas
expandit ad populum non credentẽ,ſuper dorſum ini-
micorum. Hiſdem enim manibus atque eadem paſsio-
ne ſuos texit,& ſubiugauit aduerſarias poteſtates, om-
nẽſq; fidei & pietatis exortes ſubditos ſibi fecit.Et domi
naberis inimicorũ tuorũ, quos inimicos ſua malitia fe-
cit,nõ Chriſti volũtas. In quo magna gratia domini.Et
enim ſpiritales nequitiæ,quæ ante ceruicem noſtrã iugo
ſolebant captiuitatis inflectere,ita vt Dauid ipſe manus
quodãmodo triũphantiũ ſentire ſe ſcriberet,dicẽs: Sup Pſal.118.
dorſum meũ fabricauerunt peccatores:ipſe nunc ſubdi
tæ triumpho Chriſti,& quibuſdam manibus eius, id eſt
factis operibúſq; ſubiectæ, perpetuæ ſubcunt captiuita-
tis erumnã.Ipſe vtiq; qui adoratur à filijs patris ſui,quã-
do adoratur à nobis, quibus ipſe permiſit vt patrem vo
cemus,cuius ſeruum eſse virtutis eſt. Catulus leonis Iu
da.Nõne euidenter & patrem expreſsit,& filiũ declara- M
uit? Quid tam euidens quo vnius naturæ filius dei cum
patre eſse doceatur:Leo ille,hic catulus leonis. Vili cõ
paratione,eiuſdem naturæ ac potentiæ vnitas intelligi-
tur.Rex ex rege proceſsit,fortis ex forte.quia futuros p
uidebat qui filium aſsererent iunioris ætatis, occurrit
hic ſubijciens:Ex germine mihi aſcendiſti, recumbens
dormiſti vt leo,& tanq̃ catulus.Et alibi habes:Quia ip- Apoc.v.
ſe eſt leo de tribu Iuda.Ergo quia catulum dixerat, be-
ne ſtatim leonem poſuit,hoc eſt dicere: Non capiantur
aures veſtræ quia catulum audierũt,filium expreſsi, nõ
dixi minorem. Et ipſe eſt leo ſicut pater. Audiant quia
& leonem & catulũ appellauit, leonẽ quaſi perfectæ ple
næq; virtutis,catulum quaſi filium,ne quis cum audiret,
æqualem patri non putaret filium. Non ſic laudatur fili
us,vt ſeparetur à patre. Ille probat æqualem qui filium
cõfitetur.Mirifice autem & incarnationem eius expreſ-
ſit dicens:Ex germine mihi aſcendiſti. eò quòd tãquam
frutex terræ in aluo virginis germinauit, & vt flos boni
odoris ad redemptionem mundi totius maternis viſce-
ribus in ſplendore nouæ lucis emiſsus aſcenderet,ſicut
Eſaias dicit:Exiet virga de radice Ieſſe, & flos ex radice Eſa.xi.
eius aſcẽdet.Radix familia Iudæorum,virga Maria,flos
Mariæ Chriſtus eſt,qui fœtorem mundanæ colluuionis
abolenit,odorem vitæ æternæ inſudit.Habes ergo incar
nationem,accipe paſsionem. Recumbens, inquit,dor-

A misti vt leo,quando iacuit in sepulchro, velut quodam
Psal.3. corporis sui somno quietus,sicut ipse ait:Ego dormiui,
& requieui,& surrexi,quoniã dominus suscepit me. Vn
de & Iacob ait:Qui suscitabit eum,hoc est quem domi
nus suscipiet. Quis est ali⁹ qui resuscitet, nisi ipse se sua
patriq; resuscitet potestate? Videó natũ authoritate ꝓ-
pria, videó mortuũ proptia volũtate, videó dormientẽ
potestate ꝓpria. Qui omnia suo fecit arbitrio, cuius al-
terius vt resurgat egebit auxilijs? Ipse igitur resurrectio
nis suæ author est,qui mortis est arbiter, qui expectatur
à gẽtibus. Et ideo donec ille veniat, non deficiet dux ex
Iuda,vt vsq; ad eius ortũ regalis succesiõis fides incor-
rupta seruetur. Postea enim, vt docuimus tractatu habi
to in euangelio,per Herodẽ adulterata succesio præro
gatiuam dignitatis amisit. Etenim quia verũ regem ne-
gauerũt,falsos habere cœperũt. Ergo hoc dicit patriar-
cha:Seruabitur in iudicibus vel regibus Iudæorum in-
temeratæ succesionis hæreditas ducta per reges,donec
veniat cui repositũ est vt ecclesiã dei cõgreget ex cõuen
tu nationũ omniũ,& gentiliũ deuotione populorũ,hoc
est,ipsum manet, ipsi debitum seruatur, ipsi tãtæ gratiæ
prærogatiua defertur. Et ipse est expectatio gentiũ. Plus
dixit q̃ si dixisset,ipsum expectãt gentes,eò quòd omnis
spes ecclesiæ in ipso recũbat. Ideo dicitur Moysi: Solue
Exod.3. calceamentũ pedum tuorũ. ne ipse sponsus ecclesiæ cre
deretur,qui dux plebis eligebatur. Ideo soluit calceamẽ
B tum suũ Iesus Naue, vt venturo tanti muneris gratiam,
& ipse seruaret. Ideo dicit Ioannes:Post me venit vir,cu
Lucæ.3. ius non sum dignus soluere corrigiã calceamentorum
eius. Ideo dicit: Qui habet sponsam,sponsus est:amicus
Ioan.3. autẽ sponsi,qui stat,& audit eum,& gaudio gaudet. hoc
est,ipse solus vir est ecclesiæ,hic est expectatio gentium,
huic deferentes copulæ gratiã nuptialis, calceamentum
suũ soluerunt prophetæ. Hic sp̃sus est,ego amicus sp̃
si. gaudeo quia venit, quia vocẽ audio nuptialem, quia
iam non dura peccatorum supplicia,dura legis tormẽ-
Gene.49. ta,sed remissionẽ criminũ,vocem lætitiæ,sonũ iucundi
tatis,exultationẽ festi nuptialis audimus. Hic est ille alli
† Ζλιxι. gans ad vitẽ asinum suũ,& ciliciũ † pullũ asinæ suæ, vt
feruorẽ spiritus sancti habeat cõgregatio nationũ ante
remissa & negligẽs,sed iam deuota per Christum,& vi-
Ioan.15. ti illi perpetuæ,hoc est domino Iesu,qui ait:Ego sum vi
tis,pater meus agricola:velut fructuosi palmites quibus
dam inexolubilibus vinculis fidei alligemur. Hoc est il
lud mysteriũ, quod pullũ asinæ solui iussit in euãgelio,
& ipse dominus Iesus sedit super eũ,vt alligatus ad vitẽ
perpetua sanctorũ suauitate requiescceret. Lauit,inquit,
C in vino stolam suam. Bona stola est caro Christi,quæ oĩ
um peccata operuit,omnium delicta suscepit, omnium
errores texit. Bona stola, quæ vniuersos induit veste iu-
cunditatis. Lauit hanc stolam in vino,quando cum ba-
†Iordane ptizaretur in Euphrate,† descendit spiritus sanctus si-
cut colũba,& mansit super eũ. Quo significatur qđ ple
nitudo spiritus sancti indiuidua in eo fuerit,nec recesse
Lucæ.4. rit. Vnde & euangelista ait: Quia plenus spiritu sancto
dominus Iesus regressus est ab Iordane. Lauit ergo Ie-
sus stolam suam,non vt suam, quæ non erat,sed vt no-
stram quę erat sordem ablueret. Deniq; ait:Et in sangui
ne vuæ anaboladiũ suum, hoc est, in passione corporis
sui diluit gentes suo sanguine. Etenim verbi anaboladi
um gentes sunt,sicut scriptum est: Viuo ego dicit domi
nus,nisi omnes eos induam sicut vestimentum. Et alibi:
Psal.101. Sicut amictũ mutabis eos,& mutabũtur. Non ergo san-
guine proprio sua peccata quæ nõ erant,sed nostra quæ
fecimus delicta mundauit. Et bene vuã dixit, quia sicut
vua pepẽdit in ligno. Ipse est vitis,ipse vua. Vitis,ligno
Ioan.19. adhærens. Vua,quia lancea militis apertum latus emisit
aquam & sanguinẽ. Sicut enim dixit Ioannes: Quia exi
uit de eo aqua & sanguis. Aqua ad lauacrum, sãguis ad
precium. Aqua nos abluit, sanguis redemit. Et ideo ait
propheta,Hilares oculi eius vino,& dentes candidiores
quàm lac:significans prophetas & apostolos. Alijenim D
sicut oculi Christi præuiderunt & annunciauerunt eius
aduentũ,de quibus ipse dicit:Abrahã diem meũ vidit;& Ioan.8.
gauisus est. Et vnus de prophetis dicit:Vidi dominũ sa-
baoth. quẽ videntes spiritali lætitia cõplebãtur. Alij ve-
ro,hoc est apostoli, quos dominus à peccatorũ labe mũ
dauit,super lac candidiores facti sunt,quos macula nul
la postea fuscauit. Eteni lac tẽporale est, gratia aũt apo-
stolorũ perpetua manet,qui nobis spiritalia illa atq; cæ-
lestia cõficientes alimenta,mẽtis internæ viscera sagina
runt. Sunt etiam qui mãdata domini lucida,quæ diuino
ore deprompta sunt,sicut lac nobis facta arbitrẽtur,qui
b⁹ nutriti ad panis cęlestis peruenimus alimoniã. Vnde 1.Cor.3.
& Paulus ait:Lac vobis potũ dedi,non escam: nondum
enim poteratis. Corinthios in principio fidei potu lactis
imbuit. Sancti illi quorum fides annunciatur in vniuer
so mundo,tanq; ablactati esca solidiore firmantur.

De benedictione Zabulon,& mysterijs illius. Caput. V.

ABVLON iuxta mare habitabit, & ipse se-
cus accesus nauium,& pertẽdit vsq; ad Si
Z donẽ.) Ipsa nominis interpretatio melio-
ra promittit, eò quòd Latina expresio li-
berationẽ significet à nocturnis, quod est
vtiq; bonũ,& eius qui sperat in pẽnis domini, quẽ circũ
dat veritas eius,ne timeat à timore nocturno,& à negó-
cio perambulante in tenebris. Hic ergo Zabulon iuxta E
mare, inquit, habitabit,vt videat aliorũ naufragia,ipse
immunis periculi,& spectet alios fluctuãtes in freto ili⁹
mundi,qui circunferantur omni vento doctrinæ,ipse fi
dei radice immobilis perseuerans, sicut est sacrosancta
ecclesia radicata atq; fundata in fide,spectãs hæreticorũ
procellas,& naufragia Iudæorum,quoniam gubernato
rem quẽ habuerant,abnegarunt. Circa fluctus itaq; ha-
bitat,non fluctibus cõmouetur, magisq; ad subueniẽ-
dum parat aquã periculo obnoxiã, vt si qui tempestati-
bus acti grauibus cõfugere ad portum velint, præsto sit
ecclesia tanq̃ portus salutis,quę expansis brachijs in gre
mium tranquillitatis suæ vocet periclitantes, locum fi-
dæ stationis ostẽdens. Ecclesię igitur in hoc seculo tanq̃
portus maritimi per littora diffusa occurrunt laboran-
tibus,dicentes esse credentibus refugiũ præparatũ, quo
ventis quassata nauigia possint subducere. In his eccle-
sijs sunt principes Zabulon, & principes Neptalim, si-
cut docet quinquagesimus septimusdecimus psalmus.
quorum alij liberatores sunt à tempestate nocturna, cla F
mantes: Abijciamus ergo opera tenebrarum, & indua-
mur arma lucis. Alij sunt latitudinis apostolicæ,qui pos Roma.13.
sunt dicere:Os nostrũ patet ad vos ô Corinthij, cor no-
strum dilatatum est. Ipsi sunt isti qui cum essent in tene 2.Cor.6.
bris,lucem viderũt magnã, sicut ꝓpheta testatur dicẽs:
Regio Zabulon,& regio Neptalim,via maris trans Ior-
danem,populus qui sedebat in tenebris, viderũt lucem
magnam:qui sedebant in regione vmbrę mortis,lux or
ta est eis. Exploratores igitur secus accesus nauium po
suit dominus deus noster patriarchæ huius hæredes, cu
ius cura peruigil & spiritalis succesio pertendit vsq; ad
Sidonem,hoc est vsque ad gẽtes peruenit, vt domini mi
sericordia peccata abluat nationum. Sidon enim primi
tiuus est filius Cham,illius vtique qui propter irreuerẽ-
tiam paternæ pietatis maledictione damnatus est. Patris
ergo liberatio nocturna,tanq̃ in excubijs posita propu-
gnaculi spiritalis, ne quis scopulosa vitæ huius itinera
possit incedere,pertendit vsq; ad gratuisimorum crimi
num peccatores,& Sidones ipsos,qui ante superstitione
vehementi venatores scelerum nũcupabantur,& vt in-
terpretatio docet,soluta hęreditate maledicti donat,at-
que hæreditate benedictionis absoluat,vt vbi maior rea
tus erat,ibi nunc vberior sit gratia.

G De benedictione Isachar,& mystica eius expositione.
Caput. VI.

ISACHAR bonum concupiuit,requiescens inter medias sortes, & vidēs requiem quia bona est,& terram quia pinguis, suppossuit humerū suum ad laborandum,& factus est vir agricola.) Isachar merces dicitur, & ideo refertur ad Christū, quia est merces nostra,quod eum nobis ad spem salutis æternæ non auro,nō argento, sed fide & deuotione mercemur. Vnde & Dauid de ipso dicit:Ecce hæreditas domini filij merces fructus ventris . Et ideo dicit Moyses: Merces circa mare inhabitantium. Hic est qui bonū cō cupiuit ab initio , & quod malū est desiderare nesciuit. De quo Esaias ait:Priusquam sciat puer vocare patrem, aut matrē,non credidit malitiæ, eligens quod bonū est. Requieuit inter sortes veteris vel noui testamenti,vel in medio prophetarum . Ideóque inter moysen & Heliam medius apparuit, vt ostenderet nobis quod in eorū sermonibus requiem habeat,per quos plerique peccatis renunciantes credūt in deum viuum:vel quod ipsi sint testes resurrectionis eius,& beatæ quietis. Itaque vt ad resurrectionis suæ gratiam vocaret gentes (ipsa est enim pinguis & fertilis terra,quæ fructus generat æternos,fructus centesimos & sexagesimos) subiecit humerum suum ad laborandum,subijciens se cruci,vt nostra peccata portaret.Ideóque dicit propheta : Cuius principatus H super humerum eius,hoc est super corporis passionem diuinitatis potestas,vel crux supereminēs corpori.Supposuit ergo humerum incumbens aratro, omnibus sub eundis contumelijs patiens,ita subiectus labori, vt vulneraretur propter iniquitates nostras, vt infirmaretur propter peccata nostra.Et factus est agricola,sciens terram suam bono seminare frumento, & fructiferas arbores alta radice plantare.

Pſal. 126.

Esaiæ.8.

Esaiæ.9.

De prophetica benedictione Dan, ac mystico eiusdem intellectu. Caput VII.

DAN iudicabit populū suū tanq̄ vna tribus Israel.Et factus est Dan ipse serpens in via sedens, & in semita mordens calcaneum equi ,& cadet eques retrorsum , salutem expectans à domino.) Simplex quidem intellectus hoc habet,quod etiam Dan tribus iudicē dederit in Israel.Etenim post Iesum Naue iudices fuerūt plebis de diuersis tribub9.Fuit autē & Samson de tribu Dan,& iudicauit Israel viginti I annis.Sed non hunc ꝓphetia significat,sed Antichristū qui futurus est ex tribu Dan. Sæuus iudex,& tyrānus immanis,iudicabit populum suum.Tanquā serpens in via sedēs deijcere tētabit eos qui viā ambulāt veritatis, supplātare cupiēs veritatē.Hoc est enim mordere equi calcaneum,vt veneni suffusione equus saucius, & vulneratus dente serpentis leuet calcaneum suum:sicut Iudas,ꝑditor tentatus à diabolo super dominum Iesum leuauit calcaneum suum, vt deijceret equitem , qui se deiecit vt oēs leuaret.Cecidit igitur non prostratus in faciē, quasi dormitās,sed retrorsum , vt à superioribus ad priora se extendēs,à domino expectaret salutē.Sciebat enim se resuscitandū,& ideo iacentē Adā expectabat erigere.Vnde nos cum bene in via currimus, caueamus necubi serpēs lateat in semita,& subruat vestigiū equi, hoc est corporis nostri,& deijciat subito equitē dormientē.Nam si vigilamus, cauere debemus aliquaten9 & morsus declinare serpētis,Non ergo nos opprimat somnus negligētiæ,somnus seculi, non opprimat diuitiarū somnus, ne de nobis dicatur:Obdormierūt somnū suū , & nihil inuenerūt omnes viri diuitiarum.Sed sunt & equites dormientes,de quibus scriptum est : Dormierunt qui ascenderunt equos.Si auaritia pectus tuum vulneret,si libido inflammet,dormis eques, & ideo corpus tuum, hoc est, equium tuum non potes refrenare.Vigila ergo,vt etiam si deiectus fueris,hoc est mortuus fueris,non obdormi- K as. Qui enim obdormiunt somnum suum, nihil inueniunt.Tu autem expecta salutem à domino venturam, respice vt gratiam resurrectionis inuenias. Dormiebat Iudas,denique verba Christi nō audiebat.Dormiebat Iudas,equidem somnum diuitiarum, qui mercedem de ꝑditione quęrebat.Vidit eum dormiētem diabolus,& oppressū auaritię somno graui:misit se cor inētius,vulnerauit eum,deiecit equitem,quem seperauit à Christo.Hāc tribum benedixit Moyses,dicens:Dan catulus leonis,& effugiet ex Basan,hoc est ex confusione. Vnde secundū Deut. 33. Græcum magis intelligere debemus,ex quo Latinus trāstulit,quod Dan ipse factus sit serpens in via sedēs.Dan iudicium interpretatur . Et ideo graue iudicij periculū tribus ista subijt,cui serpens illapsus Antichristus est,q currentem suis sauciaret venenis.Sed tamen ipsa tribus liberabitur à confusione,cum fuerit confessa equitē resurgentem,qui ait: Qui me confessus fuerit coram ho- Luce. 12. minibus,cōfitebor & ego eum coram patre meo qui est in cælis. qui autē me confusus fuerit coram hominibus, confundam & ego eum corā patre meo qui in cælis est.

De benedictione Gad,& mystica interpretatione.
Caput VIII.

GAD tentatio.Tentauit eum & ipse,tētauit eum secus pedes.) Tentatio est congregatio & astutia Scribarum & sacerdotum , qui dominū de tributo Cæsaris , & de Ioannis baptismate (vt L docuit scriptura) tentabāt , quib9 dominus Iesus in sua iustitia tentamentum retorsit.Secus pedes, hoc est continuo sine vlla deliberatione referens,quo tētantes magis ipse concluderet.Dicentibus enim, In qua potestate hæc facis?non ad quæsita respondit,sed etiā ipse ꝓposuit dicens:Interrogabo & ego vos vnū verbū:quod si dixeritis mihi,& ego vobis dicam in qua potestate hęc facio.Iterum dicentibus,Licet tributum dare Cæsari , an non?ait:Quid me tentatis hypocritæ?Ostendite mihi nu- Mat.22. mismā census.Et offerentes iterū interrogauit:Cuius est imago & superscriptio?Dicūt ei:Cæsaris.Vbi igitur eos ligauit ipsorum sermonibus,ipsorum obligatione constrinxit,tunc ait illis:Reddite quæ sunt Cęsaris Cęsari,& quæ sunt dei, deo: vt eōtra verba sua venire nō possent. Deniq; mirati abierunt ab eo. Sed nō est mirum si secus pedes respōdebat,qui ātē pedes videbat. Exposuit Moyses euidenter hanc prophetiā Iacob sancti esse de Chri- M sto.Sic enim ait:Benedict9 qui ampliauit Gad. Sicut leo requieuit cōfringens brachia & princeps, & vidit ab ini- Deut. 33. tio suo, quia ibi diuisa est terra principum collectorum simul cum principibus populorum: Iustitiā fecit dominus & iudicium in Israel.Agnoscimus itaq; quis requieuerit sicut leo,confregerit brachia potentiū, quis ab initio diuisiones tentationū vidit.Ibi igitur hiatus est terræ qui absorbeat calūniantes,vbi tentatio perfidorū est.

De benedictione Aser,& de mysterio eiusdem.
Caput IX.

ASER, pinguis eius panis , & ipse dabit escā principibus.) Aser interpretatione latina significat diuitias . Quis igitur diues , nisi vbi altitudo diuitiarum est sapientiæ & scientiæ? Quis diues nisi dominus Iesus , qui abundat semp,& nunq̄ deficit?Paup venit in hūc mundum,& oībus abundauit,vniuersos repleuit. Quātus est in diuitijs,qui pauprate sua oēs diuites fecit?Sed pauper ꝓpter nos,diues cum patre. Paup ille , vt nos ab inopia vendicaret,sicut Apostolus docet dicens:Quia propter 2. Cor.8. vos pauper factus est cum diues esset, vt illi9 inopia vos ditaremini.Cuius inopia ditat,sanat fimbria , fames satiat , mors viuificat , sepultura resuscitat . Hic ergo diues est thesaurus , huius pinguis panis : quem qui manducauerit , esurire non poterit . Hunc panem dedit Apostolis , vt diuiderent populo credentium , hodiéque

A dat nobis eum, quem ipſe quotidie ſacerdos conſecrat ſuis verbis. Hic ergo panis factus eſt eſca ſanctorũ. Poſſumus & ipſum dominum accipere, qui ſuã carnẽ nobis
Ioan.6. dedit, ſicut ipſe ait: Ego ſum panis vitæ. Patres veſtri mã ducauerũt mãna in deſerto, & mortui ſunt: hic eſt autẽ panis qui de cælo deſcẽdit, vt ſi quis ex eo mãducauerit, nõ moriatur. Et ne quis putaret quia de hac morte dicit quæ per animę & corporis ſeceſsionẽ venit, & iure dubitet, cũ ſciat ſanctos apoſtolos hac morte eſſe defunctos, addidit: Ego ſũ panis viuus, qui de cælo deſcẽdi. Si quis mãducauerit ex hoc, viuet in æternũ, hoc eſt, nõ de tẽporali vita dixi ſupra, nec de morte iſtius vitæ, qua etiam ſi quis mortuus fuerit, tamen ſi panẽ meũ acceperit, viuet in æternum. Ille enim accipit, qui ſeipſum ꝓbat: qui aũt accipit, non moritur peccatoris morte, quia panis hic remiſsio peccatorũ eſt. Moyſes quoq; pulcherrime pro
Deute.33. phetauit in benedictionibus ſuis, dicẽs: Benedictus à filijs Aſer, & erit acceptus à fratribus ſuis, & intinget in oleo pedẽ ſuũ, ferrũ & æs calceamentũ eius. Et ſicut dies tui ſunt, ſic erunt virtutes tuæ. Non eſt quiſquã ſicut eſt deus tuus in cælo, adiutor tuus, & magnus dominus firmamenti, & protegẽs deus initij, & per vires brachiorũ potentiũ eiecit à facie tua inimicũ, dicẽs, pereat. Et inhabitabit Iſrael fidens ſolus ſuper terram Iacob in frumẽ
B to & vino, & cælum tibi cum nebula roris erit.

De benedictione Neptalim, & myſtica illius declaratione. Caput. x.

NEPTALIM vitis remiſsa porrigens in germine decorem.) Sarmentũ vitis aliud amputatur, quod videtur inutile, ne caſsa vitis ſarmẽtorum exultatione luxuriet, & aliud pauliſper reciditur ac remittitur, vt fructũ afferat, cui⁹ decus in generatione porrigitur, quia dum ad ſuperna ſe ſubrigit, vitẽ amplectitur, & ad verticem aſcendẽs iugi quædã colla vitiũ precioſi palmitis veſtit monili. Eſt & ille decorus in generatiõe, quia plenis palmitibus multus fructus exundat. Decorũ hoc, ſed multo illud pulchrius, quod hærentẽ palmitem vitis ſignificat ſpiritalis, cuius nos ſarmentũ ſumus, & fructũ afferre poſsumus ſi maneamus in vite: ſin autẽ, præcidimur. Sãctus patriarcha Neptalim erat palmes abundãs: Vnde
Deute.33. & Moyſes dicit: Neptalim ſatietas accipientiũ, replebitur benedictione à domino, mare & Aphricũ poſſidebit: exponẽs hoc quod Iacob dixerat, quid ſit vitis remiſſa per fidei gratiã, hoc eſt, vinculis mortis exutus, in quo
C ſignificatur populus dei ad libertatẽ fidei, & vbertatem vocatus gratiæ, toto orbe diffuſus, qui iugũ Chriſti bono fructu veſtiat, & ligna veræ illius vitis, hoc eſt myſteria dominicæ crucis ambiat, nec timeat cõfeſsionis eius periculũ, ſed magis etiã in perſecutionibus poſit⁹ Chriſti nomine glorietur. Hic eſt vere remiſs⁹ à vinculis, qui nullo nexu formidinis alligetur. Vnde propheta dicit:
Malac.4. Exibũt, & trepidabũt ſicut vituli reſoluti viculis. Ideóq; in germine ſuo decorẽ porrigit, quia in loco paſcuę collocatus, & ſuper aquam refectionis educatus, per ſacramẽta regenerationis ſuæ germinat bonũ verbi decorẽ, & aſsumitur in illã pulcherrimã Chriſti gratiã qui poteſt venuſtatẽ tui decoris augere. Deniq; ſuper oẽs decorus quod habet, donat: quia nemo poteſt donare qđ non
Pſal.92. habet. Ideóq; dictũ eſt: Domin⁹ regnauit, decorẽ iduit. Induit enim decorẽ eccleſiæ gratiã, quæ in illo lauacro deponens fœditatem omnium delictorũ, ſplendore gratiæ cæleſtis enituit. Ideóq; ſponſus de ea dicit, Quæ nam eſt hæc proſpiciens tanquã diluculũ, electa ſicut ſol, ſpecioſa ſicut luna, mirabilis ſicut ornatus?

De benedictione Ioſeph, & qua ratione ſuper omnes filios eum pater vberius proſecutus ſit, ac de myſtica illius benedictionis expoſitione. Caput xi.

VNC vt tanq̃ epilogo quodã concludamus D hiſtoriam, ſicut & ſcriptura diuina cõcluſit, prophetiã ſancti Iacob de ſancti Ioſeph
N nomine digeramus.) Filius meus amplian dus Ioſeph, filius ampliãdus meus zelat⁹, filius meus adoleſcẽtior, ad me reuertere. In quẽ cõfilia cõferẽtes maledicebãt, & intẽdebãt in eũ domini arcũ, & cõtriti ſunt cum potẽtia arcus eorũ, & diſſoluti ſunt nerui brachiorũ manus eorũ per manus potẽtis Iacob. Ille qui præualuit à deo Iſrael patri tuo, & adiuuit te de⁹ meus, & benedixit te benedictione cæli à ſummo, & benedictione terræ habentis omnia, propter benedictionẽ vberũ & vuluæ, benedictiones patris tui & matris præualuit. Benedictiones montiũ manentiũ, & deſideria collium æternorum erũt ſuper caput Ioſeph, & ſuper caput eorum quibus præfuit fratrum. Quæ cauſa eſt quòd ſup omnes filios Ioſeph vberius pſecutus eſt pater, niſi quia præfigurata in eo iam Chriſti videbat myſteria? Vnde benedicens illum magis qui expectabatur, quàm illum qui videbatur, ait: Filius ampliandus meus Ioſeph. Quis eſt ampliandus, niſi Chriſtus, cuius gratia ſemper augetur, & finẽ proceſsus ſui non habet gloria? De quo & Io Ioan.3.
annes dicit: Illum oportet creſcere, me autem minorari: quia per illius illud ſalutare perfectumq; nomẽ cumulata eſt in hoc mundo & abundauit gratia. Filius meus ampliãdus. Et ideo quia videbant eũ creſcere fratres, & inuidere cœperunt. Intelligibilis autẽ Ioſeph & zelum incidit ab ijs quos magis fouebat. Deniq; dicebat: Nõ ve Matth.15.
ni niſi ad oues perditas domus Iſrael. Et illi dicebãt: Neſcimus vnde ſit. Ille curabat eos, & illi negabãt eum. Fi- Ioan.9.
lius, inquit, meus adoleſcentior. Reuera adoleſcentior, E
qui erat pene vltimus natorũ. Deniq; & ſcriptura dicit: Amabat eũ Iacob, quia filius erat ſenectutis illi⁹. Quod etiã ad Chriſtũ refertur. Seneſcenti enim mundo & iam occidenti illuceſcens dei filius per Mariæ virginis partum, ſero aduenit, quaſi filius ſenectutis ſecũdum ſacramentum ſuſcepti corporis, qui erat ante ſecula ſemper apud patrem. Vnde dicit ad eũ pater: Ad me reuertere. vocans eum ad cælũ de terris, quẽ propter noſtrã ſalutẽ miſerat. Itaq; reſuſcitãs filiũ ſuum vnigenitũ, euacuauit conſiliũ maledicentiũ. Vnde & Eſaias dicit: Vanum conſilium ſpiritus veſtri. Et conuitia quæ quaſi iaculãtes ſagittas dirigebant, ſoluit omnia, cõtriuit eorũ potentiam qui in ſuis virtutibus, & nõ in deo cõfidentes erant. Ille, inquit, qui præualuit à deo Iſrael patri tuo, & adiuuit te deus meus. Quis eſt qui confortauit Iſrael, & adiuuit filium, niſi ſolus deus pater? qui dixit: Iacob puer meus, ſuſcipiam eum: Iſrael electus meus, ſuſcipiat eum anima mea. Et benedixit eum benedictione cæli deſuper, & benedictione terræ habentis omnia. Omnia enim ſubiecit F
ei, cæleſtia ſicut benedictionẽ cæli, & terrena ſicut benedictionẽ terræ, vt & hominibus & angelis dominaretur. Itaq; in illo velut contemptibili corpore præualuiſti, inquit, propter benedictionẽ vberũ & vuluæ. Benedictiones patris tui, & matris vbera: vel duo teſtamenta dixit, quorũ altero annunciatus eſt, altero demõſtratus. Et bene vbera, quoniam velut quodam nos ſpiritali lacte nutritos educauit, & obtulit deo filios. Vel Mariæ dicit vbera, quæ vere benedicta erant, quibus ſancta virgo populo domini potum lactis immulſit. Vnde & illa mulier in
euangelio ait, Beatus vẽter qui te portauit, & vbera quæ Lucæ.11.
ſuxiſti. Quod autem ait: Vuluæ benedictionem patris tui & matris. Si vuluam ſolam Mariæ velimus intelligere, cur vtrunque benedictione coniunxerit, latebit cauſa. Potuit enim dicere de ſola vulua matris. Sed pulchrius arbitror, vt ſecundum ſpiritale myſterium intelligamus vtranque generationem domini Ieſu, & ſecũdum diuinitatem, & ſecundum carnem, qui ante ſecula eſt generatus ex patre. Vnde & pater ait: Eructauit cor meum Pſal. 44.
verbum: eò quòd ex illa intima, eò quòd irreprehenſibili patris proceſsit ſubſtantia, & in ipſo eſt ſemper. Vnde

Ioānis.1. & euangelista ait:Deum nemo vidit vnquam,nisi vnige
G nitus filius,qui est in sinu patris,ipse enarrauit. Sicut er
go sinus patris spiritalis intelligitur intimum quoddam
paternæ charitatis,naturæq; secretum,in quo semper est
filius,ita etiam patris spiritalis est vulua, interioris arca
num, de quo tanquam ex genitali aluo processit filius.
Denique diuerse legimus,nunc vuluam patris, nūc cor
eius quo verbum eructauit, nunc os eius ex quo iustitia
Eccli.24. processit,ex quo prodiuit sapientia,sicut ipse ait:Ex ore
altissimi prodiui.Ita cum vnum nō definitur, & vnum
omnia sonāt,spiritale magis mysteriū generationis pa-
ternæ q̄ membrū aliquod corporale significat.Sed sicut
illā ex patre generationē intelligimus, ita etiā ad cōsum
mationē fidei generationē Mariæ intelligamus,quando
benedicitur vulua matris, illa vtique Mariæ virginalis,
Hiere.1. quæ nobis edidit dominum Iesum. De quo partu dicit
dominus per Hieremiam prophetam:Priusquam te for
marem in vtero,noui te:& priusquā exires de vulua ma
tris,sanctificaui te. Geminā igitur Propheta in Christo
substantiam declarauit,diuinitatis,& carnis:alteram ex
patre,alteram ex virgine, ita tamen vt non exors suæ es
set diuinitatis cum ex virgine nasceretur,& esset in cor
pore.Vnde & conualuit super omnes montes,& deside
ria collium æternorum. Super omnes enim illos sublī-
mis meriti viros,patriarchas, & ꝓphetas, & apostolos,
Lucæ.6. sed etiam vltra solem,lunam,archangelos,tanq̄ cæli lu
men emicuit,sicut ipse ait: Non est discipulus super ma
gistrum, nec seruus super dominum. Quis enim illorū
H fuit cui subiecta essent omnia,quib⁹ ipse donauit quod
1.Cor.11. erant?In quo benedicuntur omnes sancti eius, quia ipse
est super capita omniū caput. Caput enim mulieris, vir:
caput viri,Christus.Et super vertices montiū, quia ipse
est supereminēs vertex vniuersorum. Sed iustorum est
vertex altissim⁹,quos fratres vocauit,acquisitos per gra
tiam,& quoddam regenerationis consortium. Vnde ex
fratribus Ioseph illos magis fratres intelligimus, de qui
Psal.21. bus dicit in Psalmo: Narrabo nomen tuū fratribus me-
is,in medio ecclesiæ laudabo te.Denique & Moyses cō-
pleturus vitæ istius cursum cum benediceret tribum Io
seph,nō illum vtique defunctum Ioseph, sed Christum
Deut.33. benedicebat,sicut habes scriptum de Ioseph:A benedi-
ctione domini,terra eius,à finibus cæli,& à rore, & abys
sis fontiū deorsum, & secundū horam factam solis cur-
sus,& à cōuenientibus mensibus,& à vertice montiū ab
initio,& à vertice collium æternorū, & ad horam terræ
plenitudinis,& ab eo qui visus est in rubo,veniat super
caput Ioseph benedictio,& super verticē ipsius, honori
ficus sit inter fratres. Primogenitus tauri decus eius,cor
nua vnicornui.In ipsis gentes ventilabit,simulq; ad ex-
tremum terræ ipse mysteria de se fremet, & ipse chilia-
des.Manasses benedictio eadem est,quæ omnē habet &
I cælestium & terrestriū plenitudinē,& specialem Christi
Exod.3. gratiam. Qui visus in rubo dixit ad ipsum Moysen: Sol
ue calceamentum pedum tuorum. Qui est super omnes
deos,quia ipse est caput corporis ecclesiæ. Qui est prin-
cipium primogenitus ex mortuis,vt sit in omnibus ipse
Colos.1. primatum tenens,quoniam in ipso complacuit omnem
plenitudinem inhabitare. Et ideo soli benedictionis hu
ius prærogatiua defertur,à summitate cæli vsq; ad extre
mū terræ. Ipse est enim ante oēs,in quo cōstant omnia,
qui etiam per sanguinem crucis suæ pacificauit omnia,
siue quæ in cælo,siue quæ in terris sunt.Cuius typū præ-
ferens pulchre benedicitur sanctus Ioseph, vt honorifi
cetur inter fratres.Primogenitus tauri decus eius,habēs
cornua vnicornui, in quibus gentes ventilabit.Et bene
taurus,quasi hostia pro delictis, & totius mūdi victima,
vt pacificaret omnia.Cuius decus sanctum.Omne enim
sanctum primogenitum, sicut alibi demonstrauimus.
Vnde & Leui non ætatis ordine, sed sacræ successionis
prærogatiua primogenitus meruit nuncupari. Et vere
sanctum decus eius,de quo scriptū est resurgēte:Specio
sus forma præ filijs hominum: quia ipse est primogeni-
tus ex mortuis,habens cornua vnicornui.Sed cum dixe
K rit cornua, quomodo posuit vnicornui, requirendum,
cum ipse vnicornuus inter generationes ferarum,vt pe
riti aiunt,non inueniatur.Et ideo verbum vnicum ma-
gis æstimare debemus, quia substantiuū verbū dei vnū
est,non multa verba.Vnde & Anna ait:Dominus iudi-
cat fines terræ,& dabit virtutem regi,& exaltabit cornu
Christi. Et Esaias ait: Vinea facta est dilecto in cornu in
loco vberi, quoniam in dei filio vnigenito floret eccle-
sia,tenens vnicū dei verbū,in quo est virtutis atq; sapiē-
tię plenitudo,cui⁹ vbertate seges fidei pullulauit.Quod
verbum sequuntur sancti.Decem milia,inquit,Effrē,&
milia Manasse,id est, & Iudæorum & Gentium domine
tur,& ex vtroque populo acquirat sibi ecclesiæ plenitu-
dinē. Ideoq; dexterā suam super Effrem posuit sanctus
Iacob,eò quòd legis dicēte ecclesia in Canticis cantico-
rū: Frater meus candidus & rubeus,electus ex decē mi-
libus.Deniq; etiam Dauid iuuenculę Mariæ authorē,ex
cuius successione Christus est natus per virginis partū,
in decē milibus prædicabāt,Saul autē in milibus,cū re-
uerentię gratiā circa regē magis proponere debuissent.
Qui ergo cornu Christi exaltauerit cōfessus eius glori-
am,ipse quoque accipiet cornua.Vnde etiam sancti vni
cornui dicti sunt in psalmi versiculo:Et dilectus quem-
admodū filius vnicornuorū.Etenim sicut animal huius
modi cū ei oriuntur cornua, processum significat ple-
nioris ætatis: ita cum è capite quædā nostræ animæ cor-
nua pullulare cœperint,ꝓcessum vidētur perfectioris si
gnificare virtutis,& tamdiu crescūt quàm diu cōplean-
tur.Hoc cornu dominus Iesus cōminuit gētes,vt super-
stitionē obtereret,salutē redderet,sicut ipse ait:Percu-
tiā,& sanabo. Ideoq; tanq̄ imitator tauri huius ꝓpheta
dicit:In te inimicos nostros vētilabimus, id est altitudi-
nē omnē eleuantē se aduersus dei scientiā destruētes.Et L
ideo iuxta legē mūda animalia cornua habet. Lex enim
spiritalis est. Qui enim possunt seculi huius illecebras
verbo dei & virtutis obseruantia propulsare, cornibus
velut quibusdam capitis sui armis vidētur esse muniti.
Meritoq; & tuba cornea dicitur virtus sermonis mira-
bilis,quæ bonos Christi milites accendit ad prælium,vt
de hoste diabolo manubias reportemus. In acie igitur
sumus, & plurimos ex nobis videmus in aduersarij ca-
stris esse captiuos:hi nobis iugo grauissimo exuēdi sūt.

Psal.44.

1.Reg.2.

Esaiæ.5.

Deute.33.

Cantic.5.

1.Reg.16.

Psal.28.

Psal.43.

De benedictione Beniamin,& mystica representatio ne eiusdem.

Caput XII.

PLVRIMOS lupos habet diabolus,quos ad Christi oues dirigit, & ideo intelligibilis Ioseph vt oues seruaret suas,ipsum inimi
cū venientē ad diripiēdas oues rapuit lu- M
pum Paulū, faciens ex persecutore docto
rē.De quo dicit Iacob,sicut scriptū est: Beniamin lupus
rapax mane edet adhuc, & ad vesperū diuidet escā prin
cipibus. Lupus erat cū dispergeret & deuoraret oues ec
clesiæ.Sed qui lupus venerat,pastor est factus.Lup⁹ erat
cū Saulus erat,quādo intrabat in domos, & viros ac mu
lieres trahebat in carcerē. Lupus erat quādo spirās mi-
nas & homicidia in discipulos domini, petebat epistō-
las à principe sacerdotum, vt inuaderet seruos Christi.
Quē tāq̄ lupū nocturnis tenebris obertātē offusa Iesus
luce ęcauit.Ideo Rachel cū pareret Beniamin,vocauit
nomē eius,filius doloris mei:futurū ꝓphetās ex ea tribu
Paululū,qui affligeret filios ecclesię psecutiōis suæ tēpo
re,& graui matrē dolore vexaret.Sed tamē idem postea
principibus escā posteriore diuisit tēpore, euangelizās
gentibus dei verbum,& plurimos ad fidem prouocans,
qui eo disputāte,sicut legatus Pauli proconsulis,& Pu-
blius princeps,domini gratiam receperunt.Pulchre eti
am Moyses cum benediceret Beniamin tribum, dixit:

Deut.33. A Dilectus à domino,habitabit fidẽs,&deus obũbrabit super eum omnibus diebus, & inter humeros requiescet dilectus à domino. Qui etiã vas electionis est fact9:Neq; enĩ aliter nisi domini est miseratione & amore cõuers9 Vnde & ipse nihil merito tribuens suo, sed totum deferens Christo ait:Ego enim sum minimus apostolorum, qui non sum dignusvocari apostolus,quoniam persecutus sum ecclesiam dei.Gratia autẽ dei sum id quod sum & gratia eius egena in me non fuit. Habitabit fidens in domo quã ante vastabat,habitabit ĩ tabernaculis Christi, qui ante sicut lupus errabat in siluis. Et deus obumbrauit super eum,quando visus est ei Christus. Qui licet apertis oculis videret nihil, tamen Christũ videbat. Et merito videbat præsentem, quem etiam audiebat loquentem.Non cæcitatis est obumbratio ista, sed gratiæ.
Luce.1. Denique Mariæ dicitur: Spiritus sanctus superueniet in te,& virtus altissimi obumbrabit tibi. Et inter humeros requiescet,hoc est,inter bonos actus, & opera preciosa. Nam & suprà habes quòd Isachar suppossuit humerum suum ad laborandum, & factus est vir agricola. Quem
Cor.3. Paulus imitatus posuit fidei nouella plantaria, ideoque quasi bonus agricula dixit:Ego plãtaui,Apollo rigauit.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE NABVTHE IEZRAELITA

B

Quomodo exemplo Nabuthe & Achab regis Israel pauperes quotidie à diuitibus opprimãtur, cum tamẽ natura omnes æquales produxerit. Caput 1.

Quod homines quãto ditiores cẽsu, tanto pauperiores affectu. Et quos insatiabilis auaritia grad9 habeat. Et quid hæc vox, da mihi,præ se ferat, Caput 11.

Quod omnia animantia socialia sint,& cõmerciũ viuẽdi quærant:solus autem homo cõsortem excludat,solúsque omnia possidere contendat. Et quàm turpe sit agrum paternum pro vili vsu alienare Cap. 111.

De reprehensione diuitum, qui magis alienum quàm suum panem manducant, & quod ideo miseræ luant paupertatis erumnas. Caput. 1111.

Quod mensa diuitum,multorum pauperũ instruitur sãguine.Et de patre qui cogebatur à diuite, cuius mensę vinum defuit,vt filiũ venderet. Et quomõ sępe mulieres incitamẽta sint extorsiõis à pauperib9. Ca.v.

C Quod nullæ diuitiæ aliquid conferre possint contra imminentem fati necessitatem,& vnde diuites appellentur. Quodq; diues dormire nõ possit,nec ipse se quietum esse patiatur, Caput. vi.

Quod diuites qui humanitatis prędicatione imitari deberent sanctum Ioseph,potius de bonis faciant mala, quàm de malis bona acquirant,et in quæ horrea diuites frumenta condere debeãt. Caput. vii

De admonitione diuitis vt timeat, & spe vana non fallatur,ac reprehensione eorũ qui dicũt nihil dãdũ pauperibus,qa de9 eos maledixerit vt egerent.Ca. viii.

Quomodo Iezabel quæ est auaritia,promittat diuitib9 contra iustitiã possessionem quam desiderãt. Ca.ix.

De consuetudine diuitũ qui cõtristantur si aliena rapere non possunt.Et quid facere debeant vt deus vel eorũ preces exaudiat,vel eorũ ieiuniũ respiciat.Cap. x.

Quid est quod duo falsi testes attestati sunt Nabuthe deum benedixisse & regem . Et quomodo diuites cũ calũniati nocuerint,simulẽt se dolere.Et quid sibi velit qd meretrices lauerũt se in sãguine Achab. Ca.xi

Quod omnis auarus pauperiorem se iudicet, eò quòd sibi deesse arbitretur quicquid ab aliis possidetur:et quomodo Helias Achab inuenisse dicatur. Quomodo etiam diues puteũ suũ exundantem vsu aliquo exercere,non ocio corrumpi finere debeat. Cap.xii.

Quod stulta sit superbia diuitum gloriantium de nobilitatis prosapia. Et quod meritum hæredum non in D auro,sed in virtute consistat. Caput xiii.

Quomodo diuites custodes sint & serui diuitiarum : & ideo illas potius pauperibus erogare debeant pro melioribus rebus acquirẽdis.Et de pauperibus abundantibus,& diuitibus egentibus. Caput. xiiii.

Quod omnes viri diuitiarũ insipiẽtes dicãtur , & corde turbati,& quomodo dormiãt somnũ suũ . Quomodo etiam dormitarint qui ascẽderũt equos . Cap. xv.

Quomodo diuites quiescere & feriari debeãt a flagitiis & cõfiteri domino in fide,humilitate , & deuota oratione , & quòd multi diuites propter perfidiam perierint. Caput. xvi.

Quemadmodum Achab dicatur cõmotus ante faciem dei,vt in diebus eius non inducerentur super eum mala . Et quod dominus etiam circa indignos promissa sua seruet. Caput xvii.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE NABVTHE IEZRAELITA LIBER VNVS.

Quomodo exemplo Nabuthe & Achab regis Israel pauperes quotidie à diuitibus opprimantur,cum tamen natura omnes æquales produxerit. Caput. 1.

E NABVTHE HISToria tempore vetus est,vsu quotidiana . Quis enĩ diuitum non quotidie concupiscit aliena ? Quis opulentissimorum non exturbare contendit agellulo suo pauperem, atque inopem auiti ruris eliminare finibus Quis contentus est suo ? Cuius non inflammat diuitis animum vicina possessio ? Non igitur vnus Achab natus est,sed quod peius est,quotidie Achab nascitur,& nũquam huic seculo moritur.Si vn9 occidat,assurgunt plurimi:plures qui rapiãt , quàm qui amittant.Non vnus Nabuthe pauper occisus est:quotidie Nabuthe sternitur, quotidie pauper occiditur .Hoc metu percitum humanum genus cedit iam suis terris, migrat cum paruulis pauper onustus pignore suo , sequitur vxor illachrymans tanquam ad bustum prosequatur maritum.Minus tamen deplorat illa , quæ deflet F suorum funera :quia etsi amisit coniugis præsidium, sepulchum patet:etsi filios non tenet , tamen exules non dolet,non ingemit grauiora funeribus teneræ prolis ieiunia . Quousq; extenditis diuites insanas cupiditates? Nunquid soli habitabitis super terrã? Cur eiicitis cõsortem naturæ,& vindicatis possessionem naturæ?In commune omnibus diuitibus atq; pauperibus terra fundata est.Cur vobis ius propriũ soli diuites arrogatis ? Nescit natura diuites,quæ omnes pauperes gener at.Neq; enim cum vestimentis nascimur,nec cũ auro argẽtoq; generamur.Nudos fudit in lucem,egentes cibo,amictu,poculo.nudos recipit terra quos edidit,nescit fines possessionum sepulchro includere.Cespes angustus æquè & pauperi abundat & diuiti:& terra quę viuẽtis non cœpit affectum,iam diuitem capit.Nescit ergo natura discernere quando nascimur,nescit quando deficimus . Omnes similes creat,omnes simili gremio claudit sepulchri.
Quis discernat species mortuorũ? Redoperi tẽrrã , & si potes diuitem deprehende Eruderato paulopost tumulũ,& si cognoscis,egẽtẽ argue:nisi forte hoc solũ ,quod cum diuite plura pereunt. Sericæ vestes, & auro intexta velamina, quibus diuitis corpus ambitur,damna viuentium , non subsidia defunctorũ sunt.Vnguentũ accipis diues postquàm mortuus es,& fœtid9 es.perdis alienam gratiam,nec acquiris tuã.Hæredes relinquis qui litigent

G cum hæredibus, relinquis depositum magis hereditariũ quàm cõmodum volũtarium, qui quod relictum est minuere ac violare formident. Si frugi hæredes sunt, custodiunt: si luxuriosi, exhauriunt. Itaq; aut bonos hæredes perpetua condemnas solicitudine, aut malos dimittis, quo tua facta condemnent.

Quod homines quanto ditiores censu, tanto pauperiores affectu. Et quos insatiabilis auaritia gradus habeat. Et quid hæc vox, da mihi, præ se ferat. Caput. 11.

SED quid arbitraris quod dum viuis abundas omnibus? O diues, nescis q̃ pauper sis, quàm inops tibiipsi videaris, qui te diuitem dicis? Quanto plus habueris, plus requiris: & quicquid acquisieris, tamen tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro auaritia, nõ restinguitur. Quasi gradus quosdam cupiditas habet, quo plures ascenderit, eo ad altiora festinat, vnde sit grauis ruina lapsuro. Tolerabilius tamẽ iste cũ minus haberet, census contẽplatione mediocria requirebat. Accessione patrimonii accessit cupiditatis augmentum. Non vult esse degener votis, pauper in desideriis. Ita duo intolerabilia simul iungit, vt ambitiosam spem diuitis augeat, & non deponat mendicitatis affectum. Denique docet nos scriptura diuina quàm mi
H sere egeat, mendicet abiecte. Rex Achab in Israel erat, & pauper Nabuthe. Ille regni opibus affluebat, & tamen cespitẽ pauperis flagitabat: pauper nihil de possessionibus cõcupiuit diuitis. Rex sibi egere visus est, quia vineam habebat pauper vicin⁹. Quis igitur tibi pauper videtur? qui contentus est suo, an qui concupiscit alienum? Alter certe pauper censu videtur, alter pauper est affectu. Affectus diues egere non nouit, census abundãs nequit auari pectus explere. Ideoq; diues cupidus, in inuidia possessionis, & paupertatis querela est. Sed iã scripturæ verba cõsideremus. Et factum est, inquit, post hæc verba: Erat vinea Nabuthe Iezraelitæ in Israel iuxta domum Achab regis Samariæ. Et locutus est Achab ad Nabuthe dicens: Da mihi vineam tuam, & erit mihi in ortum olerum, quoniam propinquat domui meæ, & dabo tibi pro ea aliam vineam. Si vero placuerit tibi, dabo tibi pecuniam pro vinea ista, & erit mihi in ortum olerũ.
I Et dixit Nabuthe ad Achab: Non fiat hoc à deo, vt dem tibi hæreditatem patrum meorum. Et turbatus est spiritus eius, & dormiuit in lecto suo, & velauit faciem suam & non manducauit panem. Exposuerat suprà scriptura diuina quia Helisæus cum esset pauper, reliquit boues suos, & cucurrit ad Heliam, & occidit eos, & erogauit populo, & adhæsit prophetæ. Ad condemnationem igitur præmissa sunt diuitis qui ĩ isto rege describitur, eò quòd habens beneficia dei, sicut iste Achab, cui dominus & regnum donauit, & pluuiam Heliæ vatis oratione concessit, diuina mandata violauerit. Audiamus ergo quid
Lucæ. 11. dicat: Da mihi, inquit. Quæ alia vox egentis est? Quæ vox alia stipem publicam postulantis, nisi, da mihi? Hoc est, da mihi, quia egeo. Da mihi, quia aliud viuendi subsidium habere non possum. Da mihi, quia non est mihi panis ad victum, nummus ad potum, sumptus ad alimẽtum, ad indumentum substantia. Da mihi, quia tibi dominus dedit vnde largiri debeamus, mihi non dedit. Da mihi: nisi tu dederis, habere non potero. Da mihi, quia scriptũ est: Date eleemosynã. Hęc q̃ abiecta, q̃ vilia: Non habent enĩ humilitatis affectũ, sed cupiditatis incẽdium In ipsa autem deiectione quanta impudentia? Da mihi, inquit, vineam tuam. Confitetur alienam, vt poscat indebitam. Et dabo, inquit, tibi pro ea aliam vineam. Diues quod suum est quasi vile fastidit, quod alienum est quasi preciosissimum concupiscit. Si vero placuerit tibi dabo tibi pecuniam. Cito reprehendit errorem suũ, pecuniã offerendo pro vinea. Nihil enim vult alienũ possidere, qui totũ desiderat suis possessionib⁹ occupare.

Quod omnia animantia socialia sint, & cõmercium li
viuendi quærant: solus autem homo consortem excludat, soluisque omnia possidere contẽdat. Et quàm turpe sit agrum paternum pro vili vsu alienare. Caput 111.

ET erit mihi, inquit, in ortum olerum, Hęc erat igitur omnis insania, hic omnis furor, vt spatium vilibus oleribus quereretur. Non tam ergo ipsi cupitis quasi vtile possidere, sed alios vultis excludere. Maior vobis cura de pauperum spoliis, quàm de vestris emolumentis est. Iniuriã vestrã putatis si quid pauper habeat quod dignũ possessione diuitis æstimetur. Damnum vestrũ creditis quicquid alienum est. Quid vos delectãt naturæ dispendia? Vniuersis creatis est mundus, quem pauci diuites vobis defendere conamini. Non enĩ terrena tantũ possessio, sed cælum ipsum aer, mare, in vsum paucorum diuitum vẽdicatur. Hic ager quem tu diffusis includis possessionib⁹, quantos alere populos potest? Nunquid angeli diuisa cæli spatia habent, vt tu terram positis distinguas termi
Esaiæ. 5. nis? Clamat Propheta: Væ iis qui iungunt domum ad domum, & villam ad villam. Arguit eos inefficacis auaritiæ. Fugiunt enim cohabitare hominib⁹, & ideo excludunt vicinos. Sed fugere non possunt: quia cum hos excluserint, alios rursũ inueniunt: & cum illos propulsauerint, ad aliorũ necesse est eos viciniã peruenire. Soli enim super terram habitare non possunt. Auis auibus L
se associat: deniq; ingẽtis plerumq; agminis volatu cælũ obtexitur: pecus pecori adiungitur, piscis piscibus, nec damnum ducunt, sed commercium viuẽdi, cũ plurimũ comitatum capessunt, & quodã mumimẽtũ solatio frequentioris societatis affectant: Solus tu homo consortẽ excludis, includis feras, struis habitacula bestiarum, de struis hominum. Inducis mare intra prædia tua, ne desint beluæ, producis fines terræ, ne possis habere finitimum. Audiuimus vocem diuitis aliena quęrentis. Audiamus v ocem pauperis propria vendicantis. Non fiat inquit, hoc à deo, vt dem tibi hęreditatem patrum meorum, quasi quãdam cõtagionẽ sui pecuniã esse diuitis arbitretur: quasi dicat: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Ego autẽ hæreditatem patrum meorũ non possum Actuũ. 8.
vendere. Habes quod sequaris diues si sapias, vt non vẽdas agrum tuum pro nocte meretricis, non transfundas ius tuum pro sumptu comessationis, deliciarũq; impẽsis, non adiudices domũ tuam ad ludũ aleæ, ne ius hęreditariæ pietatis amittas. His auditis turbatus est spiritus
auari regis: & dormiuit in lecto suo, & uelauit faciẽ suã, M
& non manducauit panem suum. Lugent diuites si non potuerint aliena diripere, si suis pauper non cesserit facultatibus, vim mœroris tegere nõ possunt. Dormire desiderant, velant faciem suã, ne quicq̃ in orbe terrarũ alienum videant, ne quicq̃ in hoc mundo non esse suũ nouerint, ne audiãt vicinum iuxta se aliquid possidere, ne audiant pauperem sibi contradicentẽ. Horũ sunt animæ, quibus dicit Propheta: Mulieres diuites exurgite.

De reprehẽsione diuitum, qui magis alienũ quàm suum panem manducant, & quod ideo miserę luant paupertatis erumnas. Caput 1111.

ET nõ manducauit, inquit, panem suũ, quoniam quærebat alienũ. Etenim diuites magis alienũ panem q̃ suũ mãducãt, qui raptu viuũt, & rapinis sumptũ exercent suũ. Aut certe non manducauit panẽ suũ, volens se morte mulctare, quod ei aliqd negaretur. Cõpara nunc affectũ pauperis. Nihil habet, & ieiunare voluntari⁹ nisi deo nescit, ieiunare nisi ex necessitate nõ nouit. Diuites eripitis quidẽ pauperib⁹ vniuersa, aufertis omnia, nihil relinquitis, pœnam tamẽ pauperum vos potius diuites sustinetis. Illi ieiunãt, cum nõ habeãt: vos nõ ieiunatis,

A eum habeatis. Vobis igitur prius pœnam exigitis, q̄ pauperibus erogetis. Vos igitur vestro affectu luitis miserę paupertatis erumnas, & pauperes quidem non habēt quo vtantur: vos autem nec ipsi vtimini, nec alios vti finitis. Eruitis aurum de metalli venis, sed rursum absco ditis. Quantorum vitas in illo ifoditis auro? Cur illa seruantur, cū legeritis de auaro diuite, Tesauros condit, & ignorat cui congregat eos? Hæres ociosus expectat, hæres fastidiosus increpat quod sero moriamini. Odit incremēta hæreditatis sue, ad damna festinat. Quid igitur miserius, quando nec apud illum cui laboratis, gratias derelinqtis? Propter illum totis mœstam dieb⁹ toleratis famem, cotidiana mēsę vestrę damna metuentes. Pro ter illū diurna adamatis ieiunia. Noui ego diuitē i agrū ꝓficiscētē, panes breuiores vrbe delatos numerare solere, vt ꝑ numero panis estimaretur quot dies i agro futurus esset. Nolebat obsignatū aperirē horreū, ne qd de cōdito minueretur. Panis vnus singulis dieb⁹ deputabatur, q tenacē vix satiare posset. Cōperi etiā viri fidem, si quādo ei ouū esset appositū, queri quòd pullus esset occis⁹. Hoc ideo scribo, vt cognoscatis vindicē esse dei iu
B stitiā, quę lachrymas pauperū vestrov lciscatur ieiunio.

Quod mensa diuitū, multorum pauperum instruitur sāguine. Et de patre qui cogebatur à diuite cuius mēsæ vinum defuit, vt filium venderet. Et quomodo sępe mulieres incitamenta sint extorsionis à pauperibus. Cap. v.

QVAM religiosum esset ieiunium, si sumptum conuiuii tui deputares pauperibus. Tolerabilior iam diues ille cuius de mensa ea quæ cadebant, pauper Lazarus colligebat, saturari cupiens: sed etiam ipsius mēsa multorum pauperum constabat sanguine, & ipsius pocula multorum quos ad laqueum coegerat, rubebant cruore. Quanti necantur vt vobis quod delectat paretur? Funesta fames vestra, funesta luxuries. Ille de sūmis culminibus ruit, vt frumentis ampla vestris receptacula præparet. Ille de sublimi arboris cacumine decidit, dum genera vuarum explorat quæ deferat, quibus digna conuiuio tuo vina fundātur. Ille mari mersus, dum veretur ne piscis mēsæ tuæ desit aut ostrea. Ille brumali frigore dum lepores inuestigare, aut laqueis studet aues captare, diriguit. Ille ante
C oculos tuos, si quid forte displicuit, verberatur ad mortem, atq; ipsas epulas fuso respergit cruore, Deniq; dives erat qui sibi ad mēsam caput prophetæ pauperis iussit afferri, & aliud vnde saltatrici præmiū solueret nō inuenerat, nisi vt pauperem iuberet occidi. Vidi ego pauperē duci dū cogeretur soluere quod nō habebat, trahi ad carcerem quia vinum deesset ad mensam potentis, deducere in auctionē filios suos, vt ad tempus pœnam differre posset, inuētū forte aliquē qui in illa necessitate subueniret. Redit ad hospitium cum suis pauper diruta spectans omnia, nihil sibi ad cibum relictū, ingemiscēs filiorum famē, dolens quod eos nō potius ei qui posset pascere vendidisset. Redit ad consilium, vēdendi sumit arbitrium. Compugnabant tamen inopiæ iniuria. & paternæ pietatis gratia. fames vrgebat precium, natura ad officium cōmori filiis paratus, q̄ à filiis separari, sæpe gradum protulit, sæpe reuocauit. Vicit tamē in eo necessitas, non voluntas, & ipsa cōcessit pietas necessitati. Cō sideremus nunc patriæ mētis procellas exæstuantis quē de liberis prius traderet. Quem, inquit, vendam priorem? Scio enim quod non satis est vnius preciū ad pastū reliquorū, Hoc solū diues fœcunditas ad erumnā. Quē offeram? Quem frumenti auctionator libenter aspiciat? Primogenitum offeram? Sed primus me patrē vocauit. Hic est maior ex filiis, quē cōgrue honoro seniorē. Sed iuniorē dabo? At istum teneriore amore cōplector. Illū erubesco, huius misereor. Illius gradū suspiro, hui⁹ ętatem. Ille iam sentit erumnā, iste ignorat. Flectit me illi⁹ dolor, huius insciti a. Ad alia me conferā. Ille mihi plus D blanditur, iste plus verecundatur. Ille parenti similior, hic vtilior. In illo imaginē meā vēdo, in isto spēm meā prodo. Me miserum, non inuenio quid faciā, non habeo quid eligam. Circūuallāt me facies calamitatū, erumnarum chorus. Ferina hæc rabies est, eligere quem tradas Feræ ipsæ cū pericula imminere proli ac sibi sentiunt, solent eligere quos liberēt, non quos offerant. Quomodo igitur discernem affectum naturæ? Quomodo obliuiscar, quomodo exuam patris mentem? Quomodo filii auctionem constituam? Quo sermone pacisc ar precium Quibus tradam manibus in seruitutem filium? Quibus oculis aspiciam seruientem? Quibus oculis discedenti vale dicam? Quibus factum excusem sermonibus? Fili, ego te pro meo cibo vendidi? Funestior ergo iam pauperis mensa, quàm diuitis. Ille addicit alienos, ego meum vendo. Ille necessitatem imponit, ego affero voluntatem. Vt sit excusabilior causa, adiciā: Fili pro fratribus tuis seruies, vt illis quærantur alimenta. Et Ioseph à fratribus suis in seruitutem venundatus est, postea, & ipsos & patrem pauit. Respondebit & ille: Sed non eum vendidit patrem, sed fleuit amissum. Sed postea etiam ipsi in potestatem diuitis venerunt, & vix potuerunt postea liberari. Genus eius diuitiis A Egypti multa ætate seruiuit Vende me postremo pater ea conditione, ne diuites emant. Hæc si fateor, verum quid faciam? Nullum vendam. Sed cum vnū cōsidero, omnes videbo fame pereū
tes. Si vnum tradam, quibus oculis videbo cæteros de E
mea impietate suspectos, ne alios quoque vendam? Quo pudore regrediar domum? Quomodo intrabo? Quo habitabo affectu, qui mihi ablegaui filium quem nō morbus absumpsit, non mors abstulit? Qua conscientia considerabo mensam meā, quā sicut nouella oliuarū in circuitu tot filii vestiebāt? Hæc paup te præsente deplorat, & tibi auaritia aurem obstruit, nec mens tua facti miserabilis horrore mollitur. Totus populus ingemiscit, & solus diues nō flecteris, nec audis scripturam dicentem: Eccli. 29.
Perde pecuniam propter fratrē & amicum, & non abscondas eam sub lapide in mortē. Et quia nō audis, ideo Eccles. 5.
exclamat Ecclesiastes dicens: Est languor malus quem vidi sūb sole, diuitias custodiri in malum possidētis eas Sed fortasse redeas domū, cum vxore cōferas: illa te hortetur vt redimas venūdatum? Immo magis hortabitur vt mundum muliebrem conferas. Vnde potest vel pauper pauperem liberare? Illa tibi imponit sumptuum necessitatem, vt gemma bibat in ostro dormiat, in argentea sponda recumbat, nuro oneret manus, ceruicem monilibus. Delectantur & compedibus mulieres, dummodo auro ligentur. Nō putant onera esse si preciosa sint, nō putant vincula esse si i his thesauri coruscēt. Delectāt F
& vulnera, vt aurū auribus inseratur, & margaritæ dependeant. Habent & gemmæ pondera sua, habent & vestimenta frigora sua. Sudatur in gemmis, algetur in sericis: tamē precia iuuant: & quæ natura auersatur, commendat auaritia. Smaragdos, & hyacinthos, beryllum, achaten, topazion, amethystum, iaspin, sardiū, summo quærunt furore: vel si dimidiū patrimonii petatur, non parcunt dispendio, dum indulgēt cupiditati. Nō abnuo gratiam quandam lapidū istorū esse fulgorē, sed tamen lapidum. Nec ipsi admonent cōtra naturam expoliti vt saxorum deponerent asperitatem, rigorem magis mentis esse expoliendum quām lapidum.

Quod nullæ diuitiæ aliquid cōferre possint cōtra imminentem fati necessitatem, & vnde diuites appellentur. Quidque diues dormire non possit, nec ipse se quietum esse patiatur.

Caput. VI.

QVIS artifex vnū diem vitæ hominis potuit idiūgere? Quem diuitię eius ab īfernis redemerunt? Cuius ægitudinem pecunia mitigauit? Nō in abundātia diuitiarū, inquit,

Prou.10. vita eius. Et alibi: Nihil prosunt thesauri iniusti, iustitia
G autem liberat à morte. Merito clamat Propheta: Diuitię
Psal.61. si affluãt, nolite cor apponere. Quid enim mihi prosunt
si me à morte liberare non possunt? Quid mihi prosunt
si mecum post mortem esse non possunt? Hic acquirun
tur, hic relinquuntur. Somnium igitur loquimur, nõ pa
trimonium. Vnde bene ait idem Propheta de diuitibus:
Psal.75. Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes
viri diuitiarum in manibus suis. Hoc est dicere: Nihil in
uenerunt in operibus suis diuites, qui nihil pauperibus
contulerunt. Nullius iuuerunt inopiam, nihil ad vtilita
tem suam proficientes reperire potuerunt. Ipsum nomẽ
considera. Ditem dicunt gentiles inferni prędulem, arbi
trum mortis ditem appellant & diuitem. Quid nisi mor
tem diues inferre nouerit, cui regnum de mortuis, cui se
des inferna sint? Quid est enim diues, nisi iexplebilis au
Eccli.5. ri fames ac sitis? Quo plus hauserit, plus inardescit. Sic
Propheta admonet: Qui diligit argentum, non satiabi-
tur argento. Et infra idem: Equidem hic pessimus lan-
guor. Sicut enim fuit, ita & abiit, & abundantia eius la-
borat in ventum. Equidem omnes dies eius in tenebris
& luctu, & iracundia multa, & languore & ira. Tolerabi
lior conditio seruulorum. illi enim hominibus seruiu-
Roma.6. unt, iste peccato. Sic inquit Apostolus: Qui enim facit
Ioan.8. peccatum, seruus est peccati. Semper in laqueis, semper
in vinculis est: nunq̃ liber à cõpedibus, quia semper in
H criminibus. Quàm misera seruitus, seruire peccatis. Na
turæ ipsius nescit munia, nec somni ipsius nouit vices,
aut cibi fungitur suauitate, cuius nullũ est immune ser-
Eccli.5. uitiũ. Dulcis enĩ somnus serui & si modicũ vel multum
edat. At satiato diuitis, non est qui eum sinat dormire.
Excitat eum cupiditas, excitat cura peruigil aliena rapi-
endi, torquet inuidia, mora vexat, sterilitas prouentuũ
infœcunda perturbat, solicitat abundantia. Vnde illi di
uiti, cuius possessio vberes fructus attulit, qui cogitauit
Lucæ.12. dicens: Quid faciam quod non habeo quo congregem
fructus meos? & dixit: Hoc faciam, destruã horrea mea,
& maiora faciã, illò congregabo omnia quæ nata sunt
mihi, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona
in annos multos posita. requiesce, manduca, bibe, epula
re. Respondit deus: Stulte, hac nocte animam tuam repe
tunt à te: quę autem parasti, cuius erunt? Ne ipse quidem
deus eum dormire permittit. Interpellat cogitantem, ex
citat dormientem. Nec ipsum quietum esse patitur, qui
de abundãtia diuitiarum suarum solicitatur, & in vber
tatem fructuum vocem gementis emittit. Quid faciam?
inquit. Nonne hęc pauperis vox est, non habentis subsi
I dia viuendi? Egens omnium huc atq; illuc respicit, seru
tatur hospitium, nihil inuenit ad vsum alimenti, consi-
derat nihil miserius quàm fame confici, & cibi indigẽtia
mori. Quærit mortis cõpendia, & tolerabiliora abeun-
di supplicia rimatur. Arripit gladium, suspẽdit laqueũ,
ignẽ adolet, explorat venenum: & inter hæc quid eligat
dubius dicit, Quid faciam? Deinde vitæ huius suauitate
reuocatus, cupit reuocare sentẽtiã, si possit viuendi sub
stantiam reperire. Aspicit nuda omnia, vacua omnia, &
ait: Quid faciam? Vnde mihi alimenta? vnde vestitus? Vo
lo viuere, si habeã quo modo possim vitam hanc sustine
re. Sed quibus cibis? quibus subsidiis? Quid faciã inquit,
quod non habeo? Clamat se diues non habere. Pauper-
tatis hic sermo est, de inopia queritur abundans fructi-
bus. Non habeo, inquit, quo congregem fructus. Puta-
res illum dicere: Non habeo fructus, vnde viuendum est
mihi? Beatus qui de abundantia periclitatur: immo mise
rior iste fœcunditatibus suis, quã pauper, cui periculum
de egestate est. Habet ille vnde excuset erumnam, ha-
bet certe iniuriam, non habet culpã. iste nõ habet quem
præter se arguat. Et dixit: Hoc faciam, horrea mea de-
struã. Putes adhuc dicere illum: Aperiã horrea mea, in-
grediãtur qui tolerare famem non queunt, veniant ino-
pes, intrent pauperes, repleant sinus suos. Destruant
parietes, qui excludunt esurientes. Vt quid ego absconK
dam, cui deus facit abundare quod largiar? Vt quid re-
pagulis portarum claudam frumenta?

Quod diuites qui humanitatis prædicatione imitari deberent sanctum Ioseph, potius de bonis faciãt mala, quàm de malis bona acquirant, et in quæ horrea diuites frumenta condere debeant. Caput VII.

AVDIANT hæc quibus deus totum repleuit camporum ambitum, quę sine custode nascuntur, & victu abundant. Et spes auaro si re spicit pauperem. Rũpuntur vetusta horrea messibus nouis. Minus habui, & frustra seruaui: plus natũ est, cui congregabo? Dum incremẽta preciorũ aucupor, amisi vsum beneficiorũ. Quantas anni superioris frumento animas pauperum reseruare possem? Hęc me magis delectarent pretia, quæ nõ nũmo æstimantur, sed gratia. Imitabor sanctum Ioseph humanitatis prædicatione, clamabo voce magna: Venite pauperes, edite panes meos, expandite gremium, suscipite frumentum. Fœcunditas diuitis, totius orbis abundantia, omnium debet esse fertilitas. Tu vero non hoc dicis, sed ais: Destruã horrea mea, Recte destrues ea, quibus nullus pauper onustus reuertitur. Horrea iniquitatis sunt recepta L
cula, non pietatis subsidia. Recte destruet, qui sapienter ædificare non nouit. Destruet sua diues, qui nescit ęterna. Destruet horrea, qui non nouit sua frumenta diuidere, sed claudere. Et maiora, inquit, faciam. Infelix, vel id dispensato pauperibus, quod pro sumptu ædificationis impendis. Dum liberalitatis gratiam refugis, damna ædificationis resoluis. Et addidit: Illo congregabo õnia quæ nata sunt mihi, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona. Confitetur auarus semper vbertatem pro uentuum, dum vilitatem† alimonię calumniatur. Fœcũ † vilitas ditas enim vniuersorum est, sterilitas soli auaro est quæ alimonia fluosa. Delectatur magis enormitate preciorum, quàm calcatur. abũdantia copiarũ: & mauult habere quod solus quàm quod cũ omnibus vendat. Vide timentem ne superfluat M cumulus frumentorũ, ne super horrea redundans trãsfundatur in pauperes, & boni alicuius occasio indigẽtibus acquiratur. Soli sibi part9 terrarũ vẽdicat diues, nõ quod vti ipse velit, sed aliis denegare. Habes, inquit, multa bona. Nescit auærus bona, nisi ea quę quęstuosa sunt nominare. Sed acquiesco ei, vt bona dicantur quę sunt pecuniaria. Cur ergo de bonis facitis mala, cũ de malis Lucæ.6
bona facere debeatis? Scriptum est enim: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Ei ergo qui vti sciat, Psal.111
multa bona sunt: ei qui vti nesciat, recte mala. Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum. Quid hoc melius bono, si pauperibus largiaris, in quo tibi debitorem deum quadam pietatis fœneratione constituas? Bona sunt si aperias horrea iustitiæ tuæ. vt sis panis pauperũ, vita egentiũ, oculus cæcorũ, orbatorũ infantium pater. Habes vnde facias, qd vereris? Tua te voce conuenio. Habes multa bona in annos multos posita, potes & tibi & aliis abundare. Habes fœcũditatem publicam, quid destrues horrea tua? Ostendo tibi vbi meli? tua frumenta custodias, vbi bene sepias, vbi fures ea tibi auferre non possũt. Include ea in corde pauperũ, vbi nulla tinea, nullus gurgulio consumat, nulla corrũpat vetustas. Habes apothecas inopum sinus, habes apothecas viduarum domos, habes apothecas ora infantiũ orphanorum, vt dicatur tibi: Ex ore infantium & lacten Psal.8.
tium perfeciſti laudem. Istæ sint tibi apothecæ, quæ maneant in æternum: ista sint tua horrea, quę fœcunditas futura nõ destruat. Nam quid iterũ facias si tibi plus natum fuerit anno sequenti? Iterum ergo & illa destrues, quæ nunc facere paras, & maiora facies. Dat enim tibi fœcũditatem deus, vt aut vincat aut cõdemnet auaritiã tuam, quo excusationẽ habere nõ possis. Tu vero quod

A per te multis nasci voluit,tibi soli reseruas,immo & tibi ipsi adimis.Magis enim seruares tibi,si dispertires aliis.Bonorum enim fructus munerum in eosipsos qui cõtulerunt, cõuertuntur, & gratia liberalitatis in authorẽ boni operis redit. Denicq; scriptum est: Seminate vobis
Osee. 10. ad iustitiam.Esto spiritalis agricola,sere quod tibi prosit.Bona satio in corde viduarũ. Si terra tibi reddit fructus vberiores quam acceperit,quãto magis misericordiæ remuneratio reddet multipliciora quæ dederis?

De admonitione diuitis vt timeat,& spe vana nõ fallatur,ac reprehensione corũ qui dicunt nihil dãdũ pauperibus q̃a deus eos maledixerit vt egerent.Cap. VIII.

DEINDE homo nescis quia terræ partum prævenit dies mortis, misericordia autem in cursum mortis excludit? Assistunt iam qui reposcunt animam tuam, & tu adhuc differs operum fructus tuorum?Adhuc tu tibi tempora viuendi lõga meditaris?Stulte hac nocte anima tua auare reposcitur, à tenebris incipit, & in tenebris perseuerat. Auaro
Lucę. 23. semper nox est,dies iusto,cui dicitur: Amen amen dico
Eccli.27. tibi, hodie mecum eris in paradiso.Stultus sicut Luna
Mat.13. mutatur: iusti autem fulgebunt sicut Sol in regno patris eorum. Recte arguitur stultitiæ,qui in manducando & bibendo locarit spem suam. Et ideo ei tẽpus mortis vr-
Esaię. 22. getur, secundũ quod dictũ est ab ipsis qui gulæ seruiũt: Manducemus& bibam?.cras enim moriemur.Stultus, quia animæ suæ corporalia subministrat,quia recundit
B cui seruet ignorat. Et ideo ei dicitur: Quę autẽ parasti, cuius erunt? Quid quotidie metiris, & numeras,& obsignas?Quid aurum trutinas,argentum ponderas?Quã to melius est liberalem esse dispensatorem,quã solicitũ custodem?Quantum tibi prodesset ad gratiã, multorũ pupillorum patrem nominari, quam innumere stateras in sacculo obsignatas habere.Pecunia enim hic relinquitur:gratia autem operũ bonorũ nobiscum ad iudicẽ meriti defertur.Sed fortasse dicas,quodvulgo solemus dicere: Non debemus ei donare,cui deus ita maledixit,vt eum egere vellet. Sed non pauperes maledicti, cũ
Mat.5. dictum sit à deo:Beati pauperes spiritu,quoniam ipsorũ est regnum cælorũ.Non de paupere,sed de diuite scriptura dicit:Captans precia frumẽti,maledictus erit.Deinde non requiras quid vnusquisq; mereatur. Misericordia non demeritis iudicare consueuit,sed necessitatibus subuenire, iuuare pauperem,non examinare iustitiam.
Psal. 40. Scriptum est enim: Beatus qui intelligit super egenũ & pauperem.Quis est qui intelligit? Qui cõpatitur ei, qui aduertit consortem esse naturæ,qui cognoscit quod & diuitẽ & paupẽ fecit dominꝰ,qui scit quod sanctificet fructus suos si de his delibet aliquam pauperibus porti onẽ.Ergo cũ habeas vnde largiaris,vide ne differas,dicẽs:Cras dabo, ne largiẽdi amittas copiam. Periculosa est de alteri? salute dilatio.Potest fieri vt dum tu differs
C illum, ille moriatur. Magis ante mortem præcurre, ne auaritia te & cras impediat, & promissa fraudentur.

Quomodo Iezabel quæ est auaritia,promittat diuitibus contra iustitiam possessionem quam desiderant.

Caput. IX.

SED quid dicam ne differas liberalitatẽ? Vtinam nõ approperes rapinam,vtinã quod cupieris,non extorqueas,vtinam alienũ nõ petas,negatum prætermittas, excusatũ patienter feras,non audias illã Iezabel, quæ est auaritia, quoddam profluuium vanitatis,dicentem:Ego tibi dabo possessionem quam desideras.Tu tristis es,quia vis mẽsurã considerare iustitiæ,vt alienum non eripias,ego habeo mea iura,meas leges,calumniabor vt spoliem:& vt possessio eripiatur,vita pulsabitur. Quid enim aliud in illa historia, nisi diuitum auaritia describitur, quæ est vanũ profluuiũ,quod omnia fluuii more rapit, & nullo vsui D profutura traducit?Hæc est Iezabel illa,nõ vno,sed multiplex:non vnius temporis, sed temporũ plurimorum: hæc omnibus dicit,sicut illa dixit viro suo Achab: Sur- 3.Reg.12.
ge,& manduca panem,& redi ad te,ego dabo tibi vineã Nabuthe Iezraelitæ.Et scripsit librum nomine Achob, & signauit anulo illius,& misit illum ad Seniores, & ad liberos eos qui morabantur cum Nabuthe. Et erat scriptum in libro:Ieiunate ieiunium,& constituite Nabuthe in principem populi,& constituite duos viros filios iniquitatis ex aduerso eius, vt falsum testimonium perhibeant aduersus eum, dicentes: Benedixit deum & regem:& producite illum,& lapidate.

De consuetudine diuitum qui contristantur si aliena rapere non possunt. Et quid facere debeant vt deus vel eorum preces exaudiat, vel eorum ieiunium respiciat.

Caput. X.

QVAM euidenter expressa est diuitum cõsuetudo.Contristantur si aliena non rapiãt, renunciant cibo,ieiunant, nõ vt peccatũ minuant, sed vt crimẽ admittãt. Videas illos tunc conuenientes ad Ecclesiã, officiosos, humiles,assiduos, vt effectum sceleris impetrare mereE antur Sed dicit illis deus: Non hoc ieiunium elegi, nec si flectas vt circulum collum tuum,cinerem etiam & cilicium substernas,nec vocabitis ieiunium acceptum.
Esaiæ.58. Non tale ieiunium elegi,dicit dominus:sed solue omnẽ colligationem iniustitiæ, dissolue obligationes violentarum commutationum,dimitte confractos in remissionem, conscriptionem iniquam dirumpe,frange panem tuum esurienti, egenos non habentes tectũ induc in domum tuam.si videris nudum, cooperi, & domesticos seminis tui non despicias. tunc orietur tibi matutinum lumen tuum, & sanitas tua matutina orietur, & præcedet ante te iustitia,& maiestas dei circundabit te. tunc clamabis,& deus exaudiet te:adhuc te loquente dicet: Ecce assum.Audis diues quid dominus deus dicat: & tu ad Ecclesiam venis, non vt conuiuii aliquid pauperibus largiaris,sed vt auferas.Ieiunas,non vt conuiuii tui sũptus proficiat egenis,sed vt spolium de egentibus adipiscaris Quid tibi vis cum libro,& charta,& signaculo, & conscriptione,& vinculo iuris?Non audisti: Solue omnem colligationem iniustitiæ,dissolue obligationẽ violẽtarũ cõmutationũ,dimitte cõfractos in remissionẽ, & omnẽ F conscriptionẽ iniquã dirumpe? Tu mihi tabulas offers, ego tibi recito dei legem. Tu atramẽto scribis, ego spiritu dei inscripta repeto oraculo prophetarum. Tu testimonia falsa componis, ego testimoniũ conscientiæ tuæ posco,quia iudicem tuum effugere & declinare non poteris, cuius testimonium non poteris recusare i die qua reuelabit dominus occulta hominum. Tu dicis:Destruam horrea mea. Et dominus dicit: Sine magis,quicquid intra horreum est,pauperibus deputari, sine cellas istas pauperibus prodesse. Tu dicis:Maiora faciam,& illò cõ
Esaiæ.58. gregabo omnia quæ nata sunt mihi. Dominus dicit: Frã ge esurienti panem tuum. Tu dicis: Tollam pauperi domum suam. Dominus autem dicit vt egenos non habentes tectum inducas in domum tuã. Quomodo vis vt deus te exaudiat,cum tu deum non putes audiẽdum? Si nõ acquiescatur arbitrio diuitis,scena cõponitur. Dei æstimatur iniuria si diuitis petitio refutetur.

Quid est quod duo falsi testes attestati sunt Nabuthe deum benedixisse & regẽ. Et quomodo diuites cũ calũniati nocuerit,simulẽt se dolere. Et quid sibi velit quod meretrices lauerũt se in sanguine Achab. Caput. XI.

DEVM, inquit, benedixit & regem. AEqualis videlicet persona, vt sit æqualis contumelia. Benedixit, inquit, deum & regem. Ne diuitem 3.Reg.21.
maledicti nomen offendat, & sermonis ipso lædatur sono,benedictio pro maledicto vocatur. Quæ-

G runtur duo teſtes iniquitatis. Duobus enim teſtibus & Suſanna eſt appetita, duos teſtes & Synagoga iuenit qui aduerſum Chriſtum falſa iactarent, duob⁹ teſtibus pau per occiditur. Produxerunt igitur Nabuthe foras, & lapidauerunt eum. Vtinam vel in ſuis ei liceret mori. Pau peri ipſam diues inuidet ſepulturam. Et factū eſt, inquit cum audiſſet Achab quia mortuus eſt Nabuthe, conſci dit veſtimenta ſua, & cooperuit ſe cilicio. Et factum eſt poſt hæc, & ſurrexit & deſcendit Achab ad vineam Nabuthe Iezraelitæ poſsidere eam. Iraſcuntur diuites, & ca lumniantur vt noceant, ſi non obtineant quod deſidera uerint. Cum autē calumniati nocuerint, dolere ſe ſimulant: triſtes tamen, & tanq̄ mœſti, non corde ſed vultu, in poſſeſsionis direptæ locū prodeunt, & impreſsionis ſuæ iniquitate potiuntur. Hinc diuina mouetur iuſtitia, & auarum digna ſeueritate cōdemnat, dicens: Occidiſti, & pōſsediſti hæreditatem. Propter hoc, in loco in quo linxerunt canes ſanguinem Nabuthe, in eo lingent canes ſanguinem tuum, & meretrices lauabuntur in ſanguine tuo. Quàm iuſta, quā ſeuera ſententia, vt quam in tulit alteri mortis acerbitatem, eam ipſe mortis ſuæ hor rore diſsoluere proderetur. Inhumatū pauperem deus aſpicit, & ideo inſepultum diuitē iacere decernit, vt & mortuus luat ſuæ iniquitatis erumnam, qui nec mortuo putauit eſse parcēdū. Itaq; vulneris ſui cruore perfuſum cadauer, ſpecie funeris vitæ ſuæ prodidit crudelitatem.

H Hæc cum pertulit pauper, diues arguebatur: cū diues ex cepit pœnam, pauper vindicabatur. Quid ſibi autē vult quod meretrices lauerunt ſe in ſanguine eius, niſi forte vt meretricia quædam ī illa feritate fuiſse regis perfidia proderetur, vel cruenta luxuries, qui ſic fuit luxurioſus, vt olus deſideraret: ſic cruentus, vt propter olus hominem occideret? Digna auarum, digna auaritiam pœna conſumit. Deniq; & Iezabel ipſam comederunt canes, & volucres cæli: vt oſtenderetur quod ſpiritalis nequitiæ fiat præda diuitis ſepultura. Fuge ergo diues huiuſmodi exitum. Sed fugies huiuſmodi exitū, ſi fugeris huiuſmodi flagitium. Noli eſse Achab, vt poſſeſsionem finitimam cōcupiſcas. Non tibi cohabitet Iezabel illa feralis auaritia, quæ tibi cruenta perſuadeat, quæ cupiditates tuas nō reuocet, ſed impellat, quæ te faciat triſtiorem etiam cum deſiderata poſsederis: quæ te faciat nudum, cum diues fueris.

I Quod omnis auarus pauperiorem ſe iudicet, eò quòd ſibi deeſse arbitretur quicquid ab aliis poſsidetur. Et quomodo Helias Achab inueniſse dicatur. Quomodo etiam diues puteum ſuum exundantem vſu aliquo exercere, non ocio corrumpi ſinere debet. Caput XII.

PAVPERIOREM enī ſe iudicat omnis abūdans, quia ſibi deeſse arbitratur quicquid ab aliis poſsidetur. Toto mundo eget, cuius non capit mundus cupiditates. Eius autem qui fidelis eſt, totus mundus diuitiarū eſt. Toto mundo fugit, qui cōſiderās conſcientiā ſuam, metuit deprehendi. Et ideo Achab ad Heliam ſecundū hiſtoriam, ait, ſecundū ænigmata autē diues ad pauperē: Inueniſti me inimicus meus. Quā miſera conſcientia, quę ſe proditā doluit. Et dixit Helias ad eū: Inueni, quoniā feciſti malū in cōſpectu domini. Rex erat ille, & rex Samariæ Achab: Helias pauper, & indigens pane, cui victus defeciſset ſubſtantia, niſi corui alimoniam miniſtraſsent. Adeo deiecta erat cōſciētia peccatoris, vt nec regalis potentiæ faſtu attolleretur. Itaq; quaſi vilis & deneger: Inueniſti me, inquit, inimicus meus, deprehendiſti in me quæ latere putabam. Nulla mentis meæ occulta te fallunt. Inueniſti me, patēt tibi vulnera mea, captiuitas præſto eſt. Inuenitur peccator, cum iniquitas eius proditur. Iuſtus autem dicit: Igne me examinaſti, & non eſt inuenta in me iniquitas. Adam cum lateret, inuentus eſt: Moyſi autem nequaquā inuenta eſt ſepultura: In Iuentus eſt Achab, non eſt inuentus Helias. Et ſapientia dei dixit: Quærent me mali, & non inuenient. Vnde & in Euangelio dominus noſter Ieſus quærebatur, & non inueniebatur. Culpa igitur authorē ſuum prodit. Vnde & Theſbites ait: Inueni, quoniam feciſti malū in conſpectu domini. qa culpæ reos tradit domin⁹: innocētes autem non tradit in poteſtatem inimicorum ſuorum. Denique Saul quęrebat ſanctum Dauid, & inuenire nō poterat: Dauid vero ſanctus regem Saul, quem nō quærebat, inuenit, quoniam tradidit eum dominus in poteſtatem ipſius. Captiua eſt igitur opulentia, paupertas libera, Seruitis diuites, ac miſerā quidē ſeruitutē, qui ſerui tis errori ſeruitis cupiditati, ſeruitis auaritię, quæ explēri nō poteſt, gurges qdā inſatiabilis: rapidior eſt cū illata demergit, & putei modo cū exundat, cœno inq̄natur, terrā rodit, nihil ſibi profuturam. Vel hoc exemplo vos admoneri conuenit. Puteus enim, ſi nihil haurias, inerti ocio & degeneri ſitu facile corrumpitur: exercitatus autē niteſcit ad ſpeciem, dulceſcit ad potū. Ita & aceruus diuitiarū, cumulo arenoſus, ſpecioſus eſt vſu, ocio autē inutilis habetur. Deriuato igitur aliq̄d de hoc puteo, ignē ardentem reſtingue, quia eleemoſyna reſiſtit peccatis. Aqua autem ſtatiua cito vermes facit. Non ſtet theſaurus tuus, ne ignis tuus ſtet. Stabit in te, niſi eum operibus tuæ miſerationis auerteris. In quantis vero ſis diues incendiis, conſidera. Tua vox eſt iſta dicentis: Pater Habraham, dic Lazaro vt extremum digiti ſui intingat in aqua, & refrigeret linguam meam. Tibi igitur proficit quicquid inopi contuleris: tibi creſcit quicquid in pauperes erogaueris. Scriptum eſt: Qui miſeretur pauperi, fœnerat deo. Ipſe cibo in paupere paſcitur, & fructus iā in his eſt miſericordiæ. Seminatur in terra, germinat in cælo. Plantatur in pauperes, apud deum pullulat. Nedixeris, inquit deus, cras dabo. Qui non patitur te dicere, Cras dabo: quomodo patitur dicere, Non dabo? Non de tuo largiris pauperi, ſed de ſuo reddis. Quod enī cōmune eſt in omnium vſum datum, tu ſolus vſurpas? Omniū eſt terra, nō diuitum: ſed pauciores qui nō vtuntur ſuo, quàm qui vtūtur. Debitū igitur reddis, nō largiris indebitū. Ideoque tibi dicit ſcriptura: Declina pauperi animam tuam, redde debitum tuum, & reſponde pacifica in manſuetudine.

Pſal.16

Num. 11

3. Reg. 21

Eccli. 4

Luc. 16

Prou. 3

Eccli. 4

Quàm ſtulta ſit ſuperbia diuitum gloriantium de nobilitatis proſapia. Et quod meritum hæredum non in auro, ſed in virtute conſiſtat. Caput XIII.

M

QVID enim ſupbis diues? Quid dicis pauperi: Noli me tangere: Nonne ſic vtero cōceptus, & natus es ex vtero, quemadmodum & pauper eſt natus? Quid te iactas de nobilitatis proſapia? Soletis & canum veſtrorum origines ſicut diuitum recenſere, ſoletis & equorum veſtrorum nobilitatem ſicut conſulum prædicare. Ille ex illo patre generatus eſt & illa matre editus: ille auo illo gaudet, illis ſe proauis attollit. Sed nihil iſtud currentem iuuat. Nō datur nobilitati palma, ſed curſui. Deformior eſt victus in quo & nobilitas generis periclitatur. Caue igitur diues ne in te erubeſcant tuorum merita maiorum, ne forte & illis dicatur: Cur talem inſtituiſtis? cur talem elegiſtis hęredē? Non in auratis laquearibus, nec in Prophyreticis orbibus hęredis eſt meritum. Laus iſta non hominū ſed metallorum eſt, in quib⁹ homines puniuntur. Per egentes aurum quæritur, & egentibus denegatur. Laborant vt quęrāt, laborant vt inueniāt quod habere nō norūt. Miror tamē cur eò vos diuites iactandos putetis, cum aurū materia magis offenſionis quā cōmēdationis gratia ſit. Lignū enim offenſionis eſt aurū, & ve iis qui ſectantur illud. Deniq; benedicitur diues qui inuentus eſt ſine macula, & qui poſt aurū non abiit, nec ſperauit in pecu

A niæ theſauris. Sed quaſi is cognitus eſse non poſsit, cum ſibi deſiderat demonſtrari: Quis eſt hic inquit? Et laudabimus eum. Fecit enim quod mirari magis quaſi nouum, q̄ quod quaſi vſitatū recognoſcere debeamus. Ita que qui in diuitiis potuerit comprobari, is vere perfectus & dign⁹ eſt gloria. Qui potuit, inquit, trāſgredi, & nō eſt tranſgreſsus: & facere mala, & non fecit. Aurum ergo vobis, in quo tanta illecebra erroris eſt, non tā ſua gratia, quā hominū pœna commēdat, An vos ampla extollūt atria? Quæ magis debēt cōpungere, quia cū populos capiāt, vocē excludunt pauperis: quanquā nihil proſit audiri eā, quæ etiam audita nihil proficit. Deinde nō ipſa vos pudoris aula admonet, quia ædificando veſtras vultis ſuperare diuitias, nec tamē vincitis. Parietes veſtitis auro, homines nudatis. Clamat ante domū tuā nudus, & negligis, & tu ſolicitus es quibus marmoribus pauimenta veſtias. Pecuniam pauper quærit, & non habet: panem poſtulat homo, & equis tuus aurū ſub dentibus mandit. Sed delectant te ornamēta precioſa, cū alii frumenta non habeant. Quantū ô diues ſumis tibi iudiciū. Populus eſurit, & tu horrea tua claudis: populus deplorat, & tu gemmā tuam verſas. Infœlix, cuius in poteſtate eſt tantorum animas à morte defendere, & non eſt voluntas. Totius vitam populi poterat anuli tui gemma

B ſeruare. Audi plane qualis diuitem deceat prædicatio:

Iob.29. Liberaui, inquit, pauperem de manu potentis: & orphanum, cui nō erat adiutor, adiuui. Benedictio perituri ſuper me venit, os autem viduæ me benedixit. Iuſtitiam induebar, oculus eram cæcorū, pes autem claudorum, ego eram pater orphanorum. Et infra: Ante fores meas non habitauit hoſpes, oſtium autem meū omni veniēti patuit. Si autem peccaui impudens, non celaui culpam meā, neque reueritus ſum multitudinem plebis, vt non annūciarē preſentibus eis: ſi paſsus ſum infirmum exire oſtiū meū vacuo ſinu, Cautionē quoq; ſi quam habui debitoris, ſciſsam ſine debiti recuperatione reddidi ſine mora. Nā quid etiā illud repetā, quod in ōni ifirmo fleuiſſe ſe dixit, & ingemuiſse ſe cum videret virum in neceſsitate, ſe autē in bonis. Sed & tunc ſibi magis fuiſse dies malorum, cū ſe habere cerneret, alios indigere, Si hoc ille dicit, qui nunq̄ viduæ oculū fecit tabeſcere, qui nun q̄ panem ſuum ſolus manducauit, & nō orphano tradidit, quē à iuuentute ſua nutriuit, aluit, inſtituit parentis affectu: qui nūq̄ nudū deſpexit, qui moriētē operuit,

C qui velleribus ouium ſuarū ifirmorum calefecit humeros, nō oppreſsit pupillū, nūq̄ diuitijs delectatus eſt, nū q̄ gratulatus eſt lapſu inimicorum ſuorum: ſi qui fecit hæc, de ſummis cœpit egredi diuitiis: ſi nihil ex patrimonio tanto, niſi ſolum fructum miſericordiæ reportauit: quid de te futurū eſt, qui tuo neſcis vti patrimonio, qui in ſummis diuitiis dies ſuſtines mendicitatis, quia nulli largiri:, nulli ſubuenis?

Quomodo diuites cuſtodes ſint & ſerui diuitiarum. Et ideo illas potius pauperibus erogare debeant pro melioribus rebus acquirendis. Et de pauperibus abundantibus, & diuitibus egentibus. Caput XIIII.

Mat.6. CVSTOS ergo es tuarum non dominus facultatum, qui aurum terre infodis, miniſter vtique eius, non arbiter. Sed vbi theſaurus tuus, ibi & cor tuū. Ergo in illo auro cor tuum infodiſti terrę. Vēde potius aurum, & eme ſalutem: vēde lapidem & eme regnum dei: vende agrum, & eme tibi vitam ęternam. Vera allego, quia verba aſtruo veritatis. Si vis perMat.19. fectus eſse, inquit, omnia quęcunque habes, vēde, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, Et noli contriſtari cū hæc audis, ne dicatur & tibi, ſicut & illi adoleſcēti diuiti dictū eſt: Quàm difficile q poſſeſsiōes habēt in regnū dei intrabūt, Magis cū hæc legis, cōſidera quia iſta tibi pōt mors eripere, poteſtas ſuperioris tollere. De

Ibidem. inde quia poteris parua pro magnis, caduca pro æternis D theſauros pecuniæ pro theſauris gratiæ vēdere. Iſti corrumpuntur, illi permanēt. Conſidera quia hos ſolus nō poſsides, poſsidet enim tinea, poſsidet ærugo, quæ conſumit pecuniam. Has tibi conſortes auaritia dedit. Vide autem quos tibi det gratia debitores. Splēdidum in panibus benedicent labia iuſtorum, & teſtimoniū bonitatis illius fiet. Facit tibi patrē debitorē deū, qui pro munere, quo pauper adiutus eſt, fœnus exoluet, quaſi boni debitor creditoris. Facit tibi debitorem filium dei, qui ait: Eſuriui, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mi Mat.25. hi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me: nudus, & operuiſtis me. Quod enim vnicuiq; minimorum collatū fuerit, ſibi dicit eſse collatum. Neſcis ô homo ſtruere diuitias. Si vis diues eſse, eſto pauper ſeculo, vt ſis diues deo. Diues fidei, diues eſt deo. Qui diues eſt in miſericordia, hic eſt diues in deo. Diues in ſimplicitate, diues deo eſt. Diues ſapientię & ſcientię, diues eſt deo. Sunt qui in paupertate abundent, & qui in diuitiis egeant. Abundāt pauperes, quorum profunda paupertas abūdauit in diuitiis ſimplicitatis ſuæ, diuites autem eguerunt & eſurierunt. Neque enim ocioſe ſcriptum eſt: Diuitum pauperes prępoſiti erunt, & proprii ſerui dominis fœnerabunt, quia diuites & domini ſuperuacua & vana ſeminant, ex quibus nō fructū colligant, ſed ſpinas metāt. Ideo pauperi-

E bus diuites erūt ſubditi, & ſerui dominis ſpiritalia fœnerabunt, quēadmodū diues rogabat vt ſibi ſtillā aquę pauper Lazarus fœneraret, Potes & tu diues iſtā implere ſententiā, ſi largiaris pauperi, & domino fœneraueris. Qui enim largitur pauperi, domino fœnerat. Pulchre autē Pſal.19. ſctūs Dauid in pſalmo ſeptuageſimoquinto hymnū deo cōcinens ad Aſsyrium ſcriptū, hoc eſt aduerſus nequitias ſpiritales, Aſsyrium inanē ac vacuum principē iſtius mundi, ita cœpit: Notus in Iudæa deus, in Iſrael magnū nomen eius: hoc eſt, non in diuitibus, non in nobilibus, Pſal.75. vel in potentibus, ſed in anima cōfitente deo: nō in principibus & cōſulibus, ſed in eo qui deum videt. Ipſe eſt enim Iſrael, in quo profunda fides ad cognitionem dei potuit peruenire. Et factus eſt in pace locus eius, & habitatio eius in Sion, vbi quietus affectus nullis diuerſarum cupiditatū exagitatur fluctibus, nullis auaritiæ turbatur procellis, nullis quęrendarum diuitiarum igneſcit incē diis. Ipſe eſt qui ſpeculatur æterna, & habitat in Siō, confringens omnia ſpiritalium inſtrumenta bellorum, conterens arcus quibus diabolus ignita dirigens iacula gra

F ues pectoribus hominum ſolet inurere paſsiones. Sed illa iacula iuſto nocere non poſſunt, cui deus lux eſt tantumq; abeſt à caligantium horrore tenebrarum, vt aduerſarius in eo locum habere non poſsit, qui etiam principibus ſe conſueuit infundere, ſicut infudit Iudæ proditori, concidens tanquam in ſilua lignorum fidei ianuas, vt in cor eius haberet īgreſsum, & æterni nominis tabernaculum poſsideret. Ergo princeps huius mundi quaſi improbus vſurpator concidit ianuas, vt violētus introeat: domin⁹ autē quaſi pius illuſtrat ſeruulos, & eorū fulgētibus meritis, & claritate virtutū tenebras mūdi huius illuminat. Hanc pacifici atq; manſueti habent apud deū gratiam, ſobria mentis ſuę tranquillitate fundati.

Quòd omnes viri diuitiarum inſipientes dicantur, & corde turbati, & quomodo dormiant ſomnū ſuū. Quomodo etiam dormitarint qui aſcenderunt equos.

Caput. XV.

INSIPIENTES Autem corde turbantur, & ipſi ſibi ſunt propriæ exagitatiōis authores: quia deſideriorum ſuorum æſtu voluuntur, & quodam ſalo fluctuant. Qui autem ſint iſti, Pro- Pſal.75. pheta ſignificauit dicendo: Omnes viri diuitiarum. Omnes dixit, nullum excepit. Et bene viros diuitiarum appellauit, non diuitias virorū, vt oſtenderet eos nō poſſeſores diuitiarum eſse: ſed à ſuis diuitiis poſsideri. Poſ-

C ſeſsio enī poſſeſſoris debet eſse,nō poſſeſſor poſſeſsio
nis . Quicunq; igitur patrimonio ſuo tanq̄ poſſeſsione
non vtitur,qui largiri pauperi & diſpēſare nō nouit , is
ſuarum ſeruulus eſt,nō dominus facultatū , quia aliena
cuſtodit vt famulus,nō tanq̄ dominus ſuis vtitur. In hu
iuſmodi ergo affectu dicimus quod vir diuitiarū ſit , nō
diuitiæ viri. Intellectus enim bonus vtentibus eo. qui au
tem nō intelligit,is vtiq; intellectus ſibi gratiā nō poteſt
vendicare:& ideo ſomno temulentię conſopitus obdor
mit. Huiuſmodi igitur viri ſomnū ſuum dormiūt , non
Chriſti dormiūt ſomnū. Et qui ſomnū Chriſti non dor-
Pſalm . 3. miunt,non habent Chriſti quietem,nō ſurgunt Chriſti
reſurrectione , quia ipſe ait : Ego dormiui, & quieui , &
ſurrexi,quoniā dominus ſuſcepit me. In hoc quoq; ſecu
Canti . 6. lo dormitant,digni habiti increpatione cæleſti , quia a-
ſcenderunt equos,quos refrenare nōpoterant. Legimus
alibi dicentē Eccleſiā ſiue animā:Poſuit me currus Ami
nadab. Si ergo anima currus eſt , vide ne equus caro ſit
Agitator autem vigor mentis,qui regit carnē , & motus
eius velut quoſdam equos prudentiæ habenis coercet.
Dormitauerunt ergo qui aſcenderunt equos corporis
voluptates ,nullo eas moderamine gubernantes . Vnde
& aſcenſores eos quàm equites vel agitatores maluit nū
cupare. Agitator enim cum diſciplina & arte pro arbi-
H trio ſuo equos agitat , vel currentes incitat , vel reflectit
indomitos,vel reuocat fatigatos , vel māſuetos pro ſua
4.Reg. 2. voluntate conuertit . Vnde cum reciperetur Helias , &
curru quaſi ad cęlum ferretur,clamauit ad eum Heliſæ-
us,Pater pater agitator Iſrael, & eques eius.hoc eſt , qui
populum domini bono ductu regebas cōſtantiæ merito
hos accepiſti currus,hos equos ad diuina currētes. quia
moderatorem te animarū humanarū dominus cōproba
uit:ideo tanq̄ boni auriga certaminis victor æterno præ
mio coronaris . In Abacuc quoq; Propheta lectū eſt , ad
Abacuc.3 ipſum dominū dictū: Aſcende ſuper equos tuos, & equi
tatus tuus ſalus. Agitauit enim apoſtolos ſuos quos per
diuerſa mundi direxit,vt toti orbi Euangelium prædica
rent. Aſcende ait,quaſi rectori, non quaſi equorū aſcen
ſori. Aſcendit enim etiam eques nō tantūmodo vt ſede-
at,ſed vt regat,eò quòd deſidioſus &piger,ſomnolentus
Gen . 49. proferre nō poſsit mētis inceſsum . De equite autē lectū
eſt :Et eques aſcēdit retrorſum ,expectās ſalutē domini.
Etenim quia nemo ſine lapſu eſt:etiam ſi quis ceciderit,
I & terrenis aliquibus vitiis fuerit implexus,ſi tamen non
abiiciat ſpem reſurgēdi, fretus miſeratione diuina per-
ueniet ad ſalutē . De aſcenſore vero manifeſtū eſt indi-
Exod. 15. cium quòd reprehenſibilis habeatur , quando Moyſes
ipſe ait in Cantico Exodi: Equum & aſcenſorē proiecit
Zach. 12. in mare. Et in Zacharia locutus eſt dominus dicēs:Per-
cutiam omnē equum in amentia,& aſcenſorē eius in in
ſipientia. Nō dixit ſolum equum, ſed & aſcenſorē,quo-
modo in Exodo habes,Equū & aſcenſorē. Vbi eſt enim
aſcenſor,qui nō poteſt equū propriū gubernare,ſi indo
mito furore in prærupta & periculoſa raptatur ? Quid
Pſal. 32. igitur vobis in equis cōfiditis diuites? Mendax eſt equus
ad ſalutē. Quid in curribus vobis plauditis ? Hi in cur-
Pſal.19. ribus,& hi in equis , nos autē in nomine dei magnifica-
bimur. Ipſi obligati ſunt,& cecidēre:nos aūt ſurrexim9
& erecti ſumus. Nolite amare adhinnientes , nolite fre-
mitu libidinis excitari. Terribilis eſt dominus & cui ne
mo poſsit potens & diues reſiſtere : iudicium cæleſte ia-
culatur.

Quomodo diuites quieſcere & feriari debeant à flagi
tiis , & confiteri domino in fide , humilitate , & deuota
oratiōe. Et quod multi diuites ,ppter perfidiā perierint.

Caput. XVI.

Gene . 4. BONVM eſt vt iam quieſcatis,& à flagitiis ferian
tes reuereamini domini poteſtatem . Ideo di-
ctum eſt parricidæ Cain : peccaſti, quieſce . vt
modū peccato ſuo poneret . Cogitationes ve-
ſtræ confiteantur domino,nō dicatis, Non peccauimus

Dixit ſanctus Paulus: Et ſi nihil mihi conſcius ſum, ad 1.Cor.4.
didit tamen:Sed non in hoc iuſtificatus ſum. Et vos etiā K
ſi nihil eſtis conſcii , confiteamini domino, ne quid ſit
quod vos prætereat. Qui enim confitetur domino, & ſi
reliquas cogitationes adhibuerit ad confeſsionē, diē fe
ſtum mentis celebrabit arcano,& epulabitur non infer
mento malitiæ & nequitiæ, ſed in azimis ſynceritatis & 1.Cor.5.
veritatis. Itaq; in cōcluſiōe cōuerſus ad vos Propheta di
cit:Orate , & reddite domino deo veſtro .i. Nolite diſsi Pſal.75.
mulare diuites,dies inſtant , orate pro peccatis veſtris,
reddite pro beneficiis quæ habetis munera. Ab ipſo ac-
cepiſtis quod offeratis,ipſius eſt quod ei ſoluitis. Dona
inquit,mea,& data mea:hoc eſt, quæ offertis mihi dona
data ſunt mea. Ego ea dedi vobis atq; donaui. Denique
Propheta ait: Quoniam bonorum meorum non eges. Pſal.15.
tua tibi offero , quoniam non habeo quod non dediſti.
Fides eſt quæ dona cōſiliat,humilitas eſt quæ oblata cō Hebr.11.
mendat. Fide Abel plurimā hoſtiam obtulit deo. Ideo
ſuper Cain fratris munera placuit munus Abel , quia fi
de vicit. Nam vnde pauperis hoſtia magis q̄ diuitis pla-
cet?quia pauper fide ditior eſt,ſobrietate locupletior:&
cum ſit pauper,ex illis eſt quibus dicitur: Tibi offerent Pſal.67.
reges munera. Nō enim purpuratis offerētibus, ſed mo
tus proprios regentibus dominus Ieſus delectatur , qui
corporali laſciuiæ mētis dominentur imperio. Orate er
go diuites,non habetis in operibus quod placeat. Orate
pro peccatis veſtris atq; flagitiis,& reddite domino deo
veſtro munera. Reddite ipauperes,i egenos, ſoluite in- L
opes,fœnerate quæ placare poſsint deū propter flagitia
veſtra:aliter enim nō poteſtis. Ergo quē vltorē timetis,
facite vobis eū debitorē. Nō accipiam, inquit, de domo Pſal.
tua vitulos,neque de gregib9 tuis hircos,quoniam meę
ſunt omnes ferę ſiluarū. Quidquid obtuleritis, meū eſt
quia totus orbis meus eſt. Nō exigo quod meum eſt,ſed
eſt quod de veſtro mihi poſsitis offerre. Studio deuotio
nis & fidei, non ſacrificiorum ambitione delector. Tan Ibidem.
tūmodo ô homo immola deo ſacrificiū laudis,& redde
altiſsimo vota tua. Aut certe,ſi placet,ſic accipiā:Quo-
niam dixit obdormiſse ſomnum ſuum diuites,increpa
tiones præmiſit domini in eos,terrorem ſubtexuit,po-
tentiam prædicauit,cui nec diuites reſiſtent : & conuer-
ſus ad vniuerſos,ait:Diuites dormitent,diuites increpē
tur. Vos orate,& reddite domino deo veſtro omnes qui Pſal.75.
in circuitu eius offerunt munera . id eſt, gratias agite
pauperes , quia non eſt perſonarum acceptor deus , Illi Actu.10.
diuitias ſeruent,condant pecuniam auri,aggerent argē
ti theſauros:vos orate, qui aliud non habetis:vos orate, M
qui hoc ſolum habetis,quod eſt auro precioſius,& argē
to. Vos reddite munera,qui à domino nō receditis , qui
eſtis in circuitu:quoniā qui eratis lōge,facti eſtis prope
Qui autē prope ſibi videntur eſse per diuitias ac poten
tiam , longe facti ſunt propter auaritiā. Nemo enim fo-
ris eſt niſi quē culpa excluſerit,ſicut eiecit Adam de pa
radiſo,& Euā excluſit. Nemo longe,niſi quē flagitia pro Pſal.7.
pria relegauerint,Ergo vos prope poſiti orate & reddi-
te munera terribili deo, & ei qui aufert principū ſpiritū
terribili apud reges terræ , eò quòd nullo redimatur di
uitis præmio,nullo inflectatur potentiū ſupercilio , qui
culpæ precia diſcriminat,qui quo plus alicui cōtulerit,
eo plus exigit ab eo. Saul priuato cōtulit regnū:ſed quia
mandatū non cuſtodiuit,& regnū amiſit & ſpiritū. Mul
tos reges gentium propter perfidiā fecit populo patrum
eſse captiuos . Et vt iā de propoſita loquamur hiſtoria,
qui Achab regem cæleſtibus ingratum beneficiis ita inſ
ſit occidi,vt canes eius vulnera lamberent. Etenim quia
pauperis vineam cōcupierat nequaquam tantis opibus
expletus imperii , infra omnem inopiam redactus eſt à
domino. Non qui vulnera eius lauaret,inuentus eſt, nō
qui corpus operiret . Defecit circa eum hominum hu-
manitas,canum ſucceſsit aſperitas . Dignos plane ſui
miniſtros funeris auarus inuenit.

A Quemadmodum Achab dicatur commotus ante faciem dei, vt in diebus eius non inducerẽtur super eum mala. Et quòd dominus etiam circa indignos promissa sua seruet. Caput XII.

HOc loco oritur illud quæstionis, quomodo legimus dixisse dominum ad Heliam: Vidisti quemadmodum commotus est Achab
3. Reg. 21. à facie mea? Non inducã in diebus eius mala, sed in diebus filii eius inducam mala. Aut quomodo dicimus quia valet apud dominum pœnitentia? Ecce rex motus est à facie diei, & ibat plorans, & cõscidit vestimenta sua, & operuit se cilicio, & erat indutus sacco ex illo die quo interfecit Nabuthe Iezraelitã, ita vt deum misericordia commoueret, & mutaret sententiã. Ergo aut pœnitentia non valuit, nec inflexit dominum misericordem, aut oraculum falsum est. Nam Achab victus est & occisus. Sed considera quia Iezabel habuit vxorem, cuius inflammabatur arbitrio, quæ conuertit cor eius, & nimiis sacrilegiis execrabilem fecit. Et hunc ergo pœnitentiæ eius reuocauit affectum. Dominus autem non potest mutabilis æstimari, si cõfessionis immemori non putabat esse seruandũ, quod promiserat confitenti. Accipe aliud verius: Et indigno seruauit dominus tenorem sententiæ suæ, sed beneficia circa se diuina ipse nõ tenuit. Intulerat bellum rex Syriæ, victus est & seruatus ad veniam, captiuus quoque libertati donatus, & remissus ad regnum est. Quòd fuit diuinæ sententiæ, non solum euasit Achab, sed etiam triũphauit: quòd ipsius ignauiæ, hostem sibi, à quo vinceretur, armauit: &
B certe fuerat monitus à Propheta, dicente: Cognosce & vide quid facias. Monitus inquam erat, eò quòd contra
3. Reg. 20. Syriæ regis pueros deberetur gratiæ cælestis auxilium, quoniam dixissent: Deus montium, deus Israel, & non deus Baal: propter hoc, inquit, obtinuerunt pro nobis. Et ideo, inquit, si nõ plene obtinuerimus eos, in locum Syriæ regis Satrapas constituite, vt virtutem illis & potentiam regis auferret. Denique primo congressu vicit, vt fugaret hostem: secundo vicit, quando captum imperio suo reddidit. Qua causa vincendi eius euidenter resultauit oraculum, dicente vno ex filiis prophetarũ ad proximum suum: Occide me. Et noluit homo occidere eum. Et dixit: Et quòd non obedisti verbo domini, ecce tu recedes à me, & interficiet te leo. Et recessit ab eo, & inuenit eum leo, & interfecit eum. Et post hoc alius propheta astitit ante regem Israel, & dixit ad eũ: Hæc dicit dominus, quoniam dimisisti tu virum exterminationis de manu tua: ecce anima tua pro anima illius, & populus tuus pro populo illius. Liquet igitur his oraculis quòd dominus etiam circa indignos promissa sua seruet: sed impios aut stultitia sua opprimi, aut alia præuaricatione damnari, etiam si primæ præuaricationis laqueos euaserint.

C FINIS.

CAPITA LIBRI DE HELIA ET IEIVNIO.

Qua ratione diuinum ad patres resultauerit oraculum vt egredientes ad bellum tuba canerent, & cur nos etiam tuba canere debeamus. Caput I.

Quàm magna virtus sit ieiunii, quamq; speciosa ac valida eius militia, exemplo Christi, atque sancti Heliæ comprobata. Caput II.

Quid sit ieiunium. Et de ieiunio sancti Ioannis, & qualis esca à nobis quærenda sit. Caput III.

De origine & antiquitate ieiunii, à quo primus vsus mũdi cœpit, quòd in paradiso pro prima lege constitutum fuit. Quódque ieiunium operiat id quod gula denudauerit. Caput IIII. D

Quòd ebrietas Noe obdormire fecerit, & per ignorantiam nudauerit. Quódq; ebrietas seruitutem & incestum induxerit. Et quomodo Abraham non ministrauerit vinum in suo conuiuio, neque Ioannes eo vsus fuerit, neque Moyses amaritudines aquarũ vino temperauerit. Caput V.

De lege ieiunii à moyse data, & de ieiunio eiusdem. Et quòd sterilitatem matrum Sampsõn & Samuelis abstinentia vini fœcundauerit, quibusq; cibis Helisæus filios prophetarum aluerit. Cap. VI.

Quòd tres pueri Hebræorum ieiuni in caminum ignis intrantes, non solum non læsi, sed & illic refrigerati fuerint. Et quòd Danielis ieiunium etiam leones ieiunare docuerit. Caput VII.

De vtilitatibus ieiunii. Et de escarum laqueis, & inquietudine & periculis conuiuiorum. Cap. VIII.

Qua ratione potentes prohibeantur vina bibere, & de ieiunio Iudith. Quòdque Hester pulchrior facta sit ieiunio, Aman autem suæ ebrietatis pœnam exsoluerit. Ac de multis excellentibúsque ieiunii præconiis. Caput IX.

Quemadmodum mystica mensa ieiunio comparetur. Et quæ fames faciat acceptabile ieiunium. Quídque sit quod dicitur: Cum ieiunatis, vngite capita vestra. Et de duplici capite, ac de vnguento sobrietatis, & oleo lætitiæ. Caput X.

Quòd amara optabiliora sint dulcioribus. Et quomodo esca ad horam dulcis, in posterum exemplo Esau amarior efficiatur. Et quòd nihil prosit ieiunium ad iactantiam factum. Caput XI.

Quemadmodum ebrietas in omne facinus præcipitet. Et de conuiuiis lubricorum hominum. Cap. XII. E

De conuiuiis præliatorum & fortissimorum adolescentum. Et de potu ad æquales calices. Et de furoris poculo. Caput XIII.

De reprehensione eorũ qui conuiuia illicita pręparant: & quòd maior sit vis vini, q̃ veneni. Caput XIIII.

Quid de ebrietate Esaias loquatur. Et quòd non solum vinum, sed etiã sicera inebriet. Et quid significet, Calix aureus Babylon in manu domini. Et quomodo vas apostolorum fictile sit. Caput XV.

De magna ebrietatis detestatione. Caput XVI.

De obtestationibus & sacramentis potantium, quæ violare nephas arbitrantur. Et quomodo sæpe vino secretiora hominis extorqueantur. Quódque frequens ingurgitatio interiora hominis absumat. Caput XVII.

Quomodo etiam fœminæ vsque ad ebrietatem bibant, & inde in plateis inuerecundos viris sub conspectu adolescentulorum intemperantium ducant choros. Et quid boni sit sobrietas, quid mali intemperantia. Caput XVIII.

Quid sibi sperare debeant bene pasti & luxurioſi. Et de F
visione Tyri. Quódq; mare nulla necessitate, sed sola humana intemperantia inquietatum fuerit. Et quomodo luxurioſi nauibus assimilentur. Cap. XIX.

Quis dicatur cantus meretricis, de quo in Esaia: Eritq; post annos septuaginta Tyrus vt canticum meretricis. Et de misericordia medici, & saluatoris gratia, & quibus modis quærenda sit. Caput XX.

Quomodo intelligendum sit illud prophetæ: Ecce venit dominus disperdere orbem terrarum. Et quomodo athletæ simus, quibus multis certaminibus in stadio currendũ est pro brauio: & ideo sobrietate & abstinentiæ exercitio nobis opus sit. Caput XXI.

Qua ratione corpus nostrum ieiuniis castigandum sit, comessationésque indecoræ fugiendæ, ne succũbentes in stadio, exortes veniæ, multis fautoribus mœrorem afferamus. Et de ablutione aquæ baptismatis, quodq; festinandum sit ad gratiam. Cap. XXII.

Q

G

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE HELIA ET IEIVNIO LIBER VNVS.

Qua ratione diuinum ad patres resultauerit oraculum, vt egredientes ad bellum tuba canerent: & cur nos etiam tuba canere debeamus. Caput I.

DIVINVM AD PATRES RESultauit oraculum, vt cum egrederentur ad bellum, tuba canerent, cuius sonitu dominus reminiscereretur populi sui, quo petitum conferret auxilium: plusq; misericordiæ suæ incentiua cognoscētes in diebus lætitiæ suæ, in neomeniis suis concinerent tubarum sono. Vnde & Dauid dicit: Canite initio mensis tuba, in die insignis solennitatis vestræ. Veniet igitur nobis dies solēnitatis, & iā appropinquat: Canamus tuba tanq; in prelium progredientes. Canamus tuba, vt annunciemus solennitatis diem, simul nobis & certamen imminet, & victoria repromittitur. Victoria nostra crux Christi est, trophæum nostrum pascha est domini Iesu. Sed ille ante est præliatus, vt vinceret, non quod ipse egeret certamine, sed vt nobis formā debellandi præscriberet, & postea daret gratiam triumphandi. Certamen nostrū ieiuniū est. Deniq; ieiunauit saluator, & sic tentator ad eum accessit. Et primum gulæ direxit spiculū, dicens: Si filius dei es, dic lapidi huic vt panis fiat. Ille cibum velut escam laquei prætēdit, vt sic illaquearet appetentiam corporalem. Dominus ieiunium prætulit, vt laqueos tentatoris sui & vincula dissolueret. Deniq; sic habes scriptum: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo dei. Illo laqueo Adam fuerat strangulatus, hac absolutione diabolicæ quæstionis omnis homo est liberatus.

Psal. 80.

H

Matth. 4.

Deut. 8.

Quàm magna virtus sit ieiunii quāq; speciosa ac valida eius malitia: exemplo Christi, atq; sancti Heliæ cōprobata. Caput II.

MAGNA virtus est ieiunii. Deniq; tam speciosa militia est, vt ieiunare delectaret & Christum: tam valida, vt ad cælū homines eleuaret. Et vt humanis magis q̄ diuinis vtar exemplis, Heliæ ieiuno ore vox emissa cælū clausit sacrilegio populo Iudæorū. Etenim cū à rege Achab altare esset Idolo constitutū, ad verbū prophetæ tribus annis & sex mēsibus ros pluuiæ nō cecidit super terrā. Digna pœna, quæ intēperantiā digne coerceret, vt cęlū impiis clauderetur, qui terrena polluerāt. Dignū etiam, vt ad condemnationem regis sacrilegi propheta ad viduam in Sareptam Sidoniæ mitteretur: quæ quoniam deuotionem cibo prætulit, meruit vt aridatis publicæ fola non sentiret erūnam. Itaq; non defecit hydria farinæ, cum torrentis fluenta deficerent. Quid eius reliqua contexam? Ieiunus filium viduæ ab inferis resuscitauit. Ieiunus pluuias ore deposuit, ieiunus ignes de cælo: ieiunus curru raptus est ad cælum, & quadraginta dierum ieiunio diuinā acquisiuit præsentiam. Tunc deniq; plus meruit, quando plus ieiunauit. Ieiuno ore statuit fluenta Iordanis, & redundantem fluminis alueum repente siccatum, puluerulento transmigrat vestigio. Merito illum dignum cælo diuina iudicauit sententia, vt cum ipso raperetur corpore, quoniā cælestē vitam viuebat in corpore, ac supernæ vsum cōuersationis exhibebat in terris.

3. Reg. 17.

I

Quid sit ieiunium. Et de ieiunio sancti Ioannis, & K qualis esca à nobis quærenda sit. Caput III.

QVID est enim ieiunium nisi substantia & imago cælestis? Ieiuniū refectio animæ, cibus mentis est. Ieiunium vita est angelorum, ieiunium culpæ mors, excidiū delictorum, remediū salutis, radix gratiæ, fundamentum est castitatis. Hoc ad deū gradu citius peruenitur: hoc gradu Helias ascendit, anteq̄ curru hanc hereditatem sobrietatis & abstinentiæ ad cælum abiens discipulo dereliquit. In hac virtute & spiritu Heliæ venit Ioannes. Deniq; in deserto & ille vacauit ieiuniis. Esca autem eius erat locusta, & mel siluestre. Et ideo quia vi Mat. 3.
tę humanę possibilitatē continētia supergressus fuerat: non homo, sed angelus æstimatus est. De ipso legimus: Etiam plus q̄ propheta. Hic est de quo scriptū est: Ecce Mat. 11.
mitto angelū meum ante faciē tuam, qui præparabit viā ante te. Quis humana virtute equos igneos, currus igneos potuisset ascendere, regere currus aereos, nisi qui naturam humani corporis incorruptibilis ieiunii virtute mutasset? Sed de Heliæ gestis plurima iam frequenti diuersorum librorū sermone digessimus: & cauendū arbitror ne in eadē recurram⁹, cū prę sertim in opere suo ipse laudetur. Imitemur ergo illū, & eam escā quęram⁹, cuius virtute diebus ac noctibus progredientes, ad supernorū possimus cognitionē venire. Nō enim omnis esca materialis, nec omnis cibus corporalis. Est cibus mentis, vt dixim⁹, quo epulatur anima, de quo ait dominus: Meus cibus est vt faciā voluntatē patris mei qui in Ioan. 4.
cælis est. Hic cibus angelorū, vt diuino famulētur imperio. Nulla illis cura mensarum, nullus cōniuiorū vsus, nullæ repositæ epulæ, nullus vini potus aut sicerę, nulla distentio corporis, nulla ventris offensio.

De origine & antiquitate ieiunii, à quo primus vsus mundi cœpit, quòd in paradiso pro prima lege constitutum fuit. Quódque ieiunium operiat id quod gula L
denudauerit. Caput IIII.

ITAQVE ne terrenum quis aut nouellū putet esse ieiunium, primus vsus mundi à ieiunio cœpit, quando lux clara resplenduit. Secundus dies in ieiunio, quando cæli factū est firmamentū. Tertio die pabulū terra germinauit, natura obsequiū præbuit, ieiuniū tamē cælestis disciplina seruauit. Quarto die luminaria facta sunt Solis & Lunæ, & adhuc ieiuniū. Quinto die produxerūt aquę reptilia animarū, & volatilia volantia super terram secundū firmamentū cęli, & vidit deus quia bona sunt, & benedixit eis dicens: Crescite & multiplicamini, & repletæ aquas quę sunt in mari, & volatilia multiplicentur super terram, & adhuc ieiuniū. Deniq; benedixit ea. Scriptū est, Et dixit: Crescite: & non dixit, Edite & manducate. Sexto die bestiæ sunt creatæ, & cum bestiis orta edendi potestas est, & vsus escarum. Vbi cibus cœpit, ibi finis factus est mundi. Vbi cœpit sua incrementa nescire, ibi cœperunt diuina circa eum opera feriari. Quo indicio declaratum est quòd per cibos mundus haberet imminui, per quos defiit augeri. Nemo delictū sciebat, nemo M
pœnam timebat, nemo nouerat timorem. Plantauit dominus paradisum ad gratiam beatorū, posuit ibi hominem operari, & custodire eum. Et vt sciamus non esse nouum ieiunium, primā illic legē constituit de ieiunio. Sciebat enim quòd per escā culpa haberet intrare. Intrauerat prima pœna de ieiunii præuaricatione, dicente mandato dei: De ligno quod est scientiæ boni & mali, non comedetis: qua die autē manducaueritis ex eo, morte moriemini. Eousq; autē nemo præuaricari nouerat, vt adhuc orta nō esset quæ prima est præuaricatio. Indictū ieiuniū abstinentiæ lex à domino deo, præuaricatio legis diabolo, culpa per cibum, latebra post cibum. Cognitio infirmitatis in cibo, virtus firmitatis in ieiunio. Ibidē.

A Deniq; quandiu interdictis abstinuere, nesciebant esse se nudos. posteaquam manducauerunt de interdicta arbore nudatos esse se cognouerunt. Merito ergo mulier
Genes.3. vbi culpæ agnouit authorē, interrogata respondit: Serpens persuasit mihi, & manducaui. Serpēs gulæ persua-
Matt.26. det, dominus ieiunare decernit. Deniq; ipse ait: Ieiunate & orate, ne intretis in tentationem. Itaq; gula de paradiso regnantem expulit, abstinētia ad paradisum re-
Gen.3. uocauit errantem. Et dixit deus: Ecce Adam factus est quasi vnus ex nobis. Irridens vtiq; deus, non approbās dicit. hoc est, Putabas te similem fore nostri? quia voluisti esse quod non eras, desisti esse quod eras. Itaq; dū supra te esse affectas, infra te esse cœpisti. Deniq; vestiuit eum tunica pellicea prius, & sic ait: Ecce Adā. quasi dicat: Ecce amictus tuus, ecce dignum indumētum tuū: hic te vestitus decet. Qui diuina affectant, tali digni habentur ornatu. Ecce quo te tua culpa deduxit, ecce nūc in hac tunica pellicea tanq̄ vnus ex nobis aperuisti oculos. Circūspice diligenter, nudum te aspicis, qnē vestitū
Psal.68. putabas. Gula ergo nudos facit, ieiunia operiunt & exutos. Vnde dominus ait: Operui in ieiunio animā meā. Bonū operimentū, quod animā tegit, ne à tentatore deprehendatur, ne à tentatore nudetur. Bonum velamen,
Psal.31. quod tegit culpam, tegit abstinentia, tegit gratia. Beati enim quorum remisę sunt iniquitates, & quorum tecta
B sunt peccata. Tegit gratia, dū remittit, & omnē abolet errorem. Tegit abstinentia, dum abluit vitiū, & mœsto abscondit affectu, atq; extenuat pœnitendo. Etenim ieiunium & eleemosyna à peccato liberant. Opertus erat Adam virtutum velamine priusquam præuaricaretur,
Esaiæ.58. sed tanquam exutus præuaricatione vidit se esse nudū, quia indumētū quod habebat amiserat. In diebus enim ieiuniorum vestrorum orietur, inquit, tibi magnum lumen tuum, & sanitas tua matura orietur, & præcedet ante te iustitia, & circundabit te maiestas domini. Bonum vestimentum lux. Scriptum est enim: Circundatus luce
Psal.103. sicut vestimento. Bonum vestimentum, quando circundat dominus & operit ieiunantes.

Quòd ebrietas Noe obdormire fecerit, & per ignorantiā nudauerit. Quódq; ebrietas seruitutē & incestū induxerit. Et quomodo Abrahā non ministrauerit vinum in suo conuiuio. Neq; Ioannes eo vsus fuerit, neq; Moyses amaritudines aquarum vino temperauerit.

Caput v.

NVDATVS erat Noe quando inebriatus est, texit eum pietas filiorum. Sed nudatus erat per ignorantiam, non per intēperantiā. Adhuc enim vinū nesciebatur. In principio generis hu
C mani ignorabatur ebrietas. Primus ipse plātauit vineā: dedit naturā, sed ignorauit potētiā. Itaq; vinū nec suo pepercit authori. Quid mirū si cū dominus ipse creaturas suas laudauerit, & iste miratus est? Itaq; cum eū delectaret reperti muneris gratia, tentauit vehementior creatura insuetos senis artus, turbauit nouo potio. Dor
Psal.75. mitauerunt, inquit, qui ascēderunt equos. Ascendit corporis voluptates, & iustus obdormiuit. Sed illius ebrietas nobis suadet sobrietatē. Semel enim inebriatus est Noe. Vbi enim malū ebrietatis agnouit, inuentū suum ad remediū temperauit, non effudit ad vitium. Vnde & Apostolus ait: Modico vino vtere propter frequentes
1.Tim.5. tuas infirmitates. Manebat anteq̄ vinum inueniretur omnibus inconcussa libertas, nemo sciebat à cōsorte naturæ suæ obsequia seruitutis exigere. Non esset hodie seruitus, si ebrietas non fuisset. Obrepserat quidē iam fraternæ prælationis inuidia, manebat tamen adhuc paternæ pietatis reuerentia. Læsa pietas est, dū ridetur ebrietas. Non illis itaque solis nocent vina quos tentant, sed & illis amplius, quorum oculis temulēta ebriorum membra nudantur. Hinc risus irreuerēs nascitur, hinc libido flammatur, vt multo maiore temulentia eos vina perturbent, quorum oculos ac mētes inebriauerint, quàm quorum membra prostrauerint. Legimus etiam D
quòd patrem Loth inebriauerint filiæ in monte, ad quē Genes.19.
timentes incendium Sodomitarum confugerant, & habitabant in spelunca. Conuenit ebrietati atq; concurrit ætas, sexus, solitudinis locus, ferarum magis latibulis, q̄ humanis aptior domiciliis. Fuit itaq; ebrietas origo incesti, pessimæ regeneratricis partus deterior. At Genes.18.
non Abraham vina in suo cōuiuio ministrabat, sed immolabat vitulum, butyrum & lac etiam angelis hospitibus exhibebat. Cæli dominum, mundi agnoscebat authorem: vinum ergo exhibere non poterat. Sed recte illic deerat materia peccati, vbi erat remissio peccatorū. Denique annunciauit eum Ioānes neq; manducans pa- Lucæ.7.
nem, neq; bibens vinū. Qui enim Christum annunciat, ab omni vitiorum incentiuo prestare se debet alienum. Vicit igitur sanctum Noe, vel etiam Loth Abrahæ nepotem ebrietas, quorum alter cum ieiunaret, diluuio superstes fuit, alter incendio. Moysen quoq; cognouimus sitienti populo amaritudines aquarum temperasse, nō vina. Cui petra aquam vomuit, potuit & vini abundātia non deesse. Denique dixit deus: Percuties petram, & Exo.17.
exiet aqua ex ea, & bibet populus. Non dixit, Exiet vinum populo. Periculosum enim erat vinū populo ministrare, quòd fortiores ferre vix possent.

De lege ieiunii à Moyse data, & de ieiunio eiusdem. Et quòd sterilitatem matrem Sampson & Samuelis, abstinentia vini fœcundauerit, quibusq; cibis Helisæus filios prophetarum aluerit. Caput VI.

DENIQVE Moyses de ieiunio legem dedit, E
de vino non dedit. Ipsum quoque ieiunantem non voces magnæ, non fulgura & nubes nymbosa, non fumigans Syna perterruit. Neque vero introisset in nubē, & vocem dei loquentis de medio ignis sine periculo salutis audisset, nisi munitus armis ieiunii fuisset. Quadraginta enim diebus ieiunauit in monte cum legem acciperet à domino deo nostro. Et in superioribus quidē montis lex dabatur Moysi ieiunanti, in inferioribus populo manducanti præuaricatio sacrilega luxu accendebatur epulantium. Quo spectaculo motus fregit tabulas Moyses, indignū iudicans vt ebrio populo lex daretur. Itaq; tabulas legis, quas accepit abstinentia, cōteri fecit ebrietas. Quid vero alia dicam? Nónne sterilitatem matris Sampson, vini abstinentia fœcundauit, & parientem fecit sterilem? Quoniam iuxta præceptum domini vinū non bibit. Nónne Annam non manducantem exaudiuit dominus, & infœcūditatem eius soluere ieiunia? Ex quibus duo generati, vnus fortissimus, alius obseruantissimus, dignos se præbuerunt qui ieiuno gremio diu foti, & quodam abstinenti effusi vtero viderentur. Idem itaq; Sampson, qui matris sobrietate generatus est, Allophylorum insultantium sibi ebrietatem vindicauit. Helisæus vates quidem à magistro didicerat parcimo- F
niam cum filios aleret prophetarum, vitis agrestis grumulis mensas onerabat, & inemptis siluestribus oleribus, hospitalitatis humanitate implebat officiū. Quorū 4.Reg.4
offensi amaritudine, cū manducare nō possent, leuis farinæ aspersione omnē illā amaritudinē tēperauit, abstinentiæ propheticæ munere veneni vires euacuans.

Quòd tres pueri Hebræorum ieiuni in caminū ignis intrantes, non solum non læsi, sed & illis refrigerati fuerint. Et quòd Danielis ieiunium etiam leones ieiunare docuerit. Caput VII.

EST quædā creaturæ natura, quā adamantiū vocant, nullo facilis igni cōsumi, quæ imposita focis ignescit, illico sublata de flāma tanq̄ aquarū infusione munda resplendet. Talia erant Hebræorum puerorū corpora, quæ de ieiunio Adamanti transformata natura, vapore ignis non ad dispendiū sui, sed ad gratiā mutabantur. Deniq; cū furerent fornacis incendia, vt vltra quadraginta cubi-

G tos flamma per circuitum funderetur, consumens plurimos quos repererat Chaldęorum, qui naphtha pice & stuppa atq; sarmẽto alimenta ignibus ministrabant: vbi cũ ieiunio ingressi sunt, discusso ardore flammarum in medio fornacis tepore, statim roris spiritu refrigerantis humescere, ita vt eorũ nullus capillus capitis exureretur, quia illa quoque ieiunia comam pauerãt. Daniel trium hebdomadarũ ieiunio vir desideriorum, leones quoq; docuit ieiunare, missus in lacum. in Adamantis rigorem abstinẽtiæ soliditate membra durata nõ potuerunt vulneri. Sic eum constrinxerant ieiunia, vt in eius corpore ferarũ morsibus locus esse nõ posset. Clausa tenebant feri leones ora, quæ abstinẽtia prophetica sanctitatis comprimebat, vt ea aperire nõ possent, meriti quibusdã vinculis alligata. Ieiuniũ itaq; virtutẽ ignis extinxit, ieiuniũ ora obstruxit leonũ, ieiuniũ maris fluẽta solidauit, ieiuniũ petram soluit in fontes aquarũ. Virtute ieiunii contra suam mutata naturam & fluctus obriguit, & petra inundauit.

De vtilitatibus ieiunii. Et de escarum laqueis, & inquietudine & periculis conuiuiorum. Cap. VIII.

H SED quid vetustis vtar exemplis, cũ abundet ieiuniũ etiam præsentium muneribus gratiarum? Quis deteriorauit domũ suam ieiunio? Quis imminuit facultates? Cui non suspecta luxuries? Cui nõ venerabilis abstinẽtia? Cuius thorũ appetiuit parcimonia? Cuius pudorem non læsit ebrietas? Ieiuniũ continẽtiæ magisterium est, pudicitiæ disciplina, humilitas mentis, castigatio carnis, forma sobrietatis, norma virtutis, purificatio animæ, miserationis expensa, lenitatis institutio, charitatis illecebra, senilis gratia, custodia iuuentutis. Ieiunium est infirmitatis alleuamentũ, alimentũ salutis. Nemo crudelitatem *ieiunando incidit, nullus per continẽtiam ictum sanguinis sensit, immo nullus nõ repressit & repulit. Bonum itineris viaticũ, bonũ totius vitæ. Bonum in mari, sedat naufragia, cibũ seruat. Qui graue dicũt ieiuniũ esse, respondeãt quis ieiunio defecerit. Multi in prandio, pleriq; dum vomũt epulũ, fudêre animam. Quod postremo animal ieiuniũ sibi causam fuisse mortis ingemuit? Per escam laqueus non cauetur, in esca hamus latet, & cibus deducit in foueam, cibus inducit in retia, cibus viſco etiam aues illigat, cibus volãtes deponit ad mortẽ. Quæ non propter ventris pericula muta animalia crimen nesciunt? & in hoc solo tanq̃ I pro crimine puniuntur. Ieiunium sobrietas mentis est, hoc vigent sensus, in hoc iudicia tractantur, in cõuiuio pocula. Ieiunium custodit disciplinã, luxuriam sequitur inopia. Mater est luxuria famis, secundũ propheticum dictum. Ieiunium quietem diligit, luxuria inquietudinẽ Obsonator est, qui anteq̃ luceat, fores pulsat alienas, & tanq̃ bellũ aliquod immineat, excitat dormiẽtes. Turbatũ vides, anhelantẽ aduertis, interrogas quæ causa perturbationis sit. Poscit, inquit, dominus meus, vbi vinũ melius veneat, quærit vbi durior vulua curetur, vbi iecur mollius, vbi phasianus pinguior, vbi piscis recentior. Cursitat per diuersa: & cũ inuenerit, summo cursu properat. Inquietat dominum somnolẽtum, auctionatur precia: si preciũ mouerit piscis, nusquã meliorem asserit inueniri, immo deesse. Heri, inquit, tẽpestas, hodie procella, vix istũ potui latentẽ deprehendere. Multi concursant in macello: si tu reddideris, alter plus dabit, & quid exhibebis in prandio? Istius vini ille natalis est, hæc ex illo lacu lecta ostrea, talis sit de singulis iactitatio. Hasta quædã agitatur inter obsonatorẽ & pastorem. Turbatus addicit patrimoniũ, rogat adhuc per quos suorũ bonorũ iura minuantur. Curritur ad coquinam, fit ingens strepitus, fit tumultus. Tota exagitatur familia, maledicunt omnes, quòd nulla his requies detur. Tandẽ aliquando da requiẽ coquo. Instar statuæ pincernæ dextera summo gelu riget. Ille in frigida exercet manus, illi marmora lauaturi, munda pauimenta vi K no madida, & spinis cooperta piscium: & quanti dum ambulant vulnerantur? In ipso conuiuio clamor epulantiũ, gemitus vapulantiũ. Siquis forte displicuit amicis, illi rident, tu indignaris. Sileat aliquando domus à multis perturbationibus huc atq; illuc discurrentium, à sono immoderatorũ animaliũ. Vacet fumo, & semiustulatorum nidore, nõ coquina, sed carnificina: putes prælium geri, non prãdium curari: ita sanguine omnia natant. Male dominicæ seruitur gulæ, quæ semper expetit, nunq̃ expletur. Quid enim insatiabilius ventre? Hodie suscipit, & cras exigit. Cum impletus fuerit, disputatur de continentia: cũ digesserit, vale virtutibus dicitur, quærit luxuriã. Inter pocula philosophia prædicatur, inter philosophos vina laudantur. Vigiliæ, inquit, Eccli.31.
& cholera, & tortura viro insatiabili. manducat, & paulo post pœnitet: nõ illũ diutius sua intẽperantia delecta Lucæ.16.
uit. Attende diuitẽ qui induebatur purpura & byſso, & epulabatur quotidie splendide, cuius ad ianuas mendicus ille Lazarus iacebat plenus vlceribus, cupiens saturari ex his quæ de mensa cadebãt diuitis. Paulo post cũ esset mortuus, cœpit rogare positus in inferno, vt extremum digiti sui pauper ille in aquã intingeret, & refrigeraret linguã eius, quæ ardebat incendio. Vbi illæ copiæ? vbi illæ ebrietates? Sitit qui inebriabatur, abundat qui mendicabat. In ipso cõuiuio dũ bibunt, sitiunt: & cum inebriati fuerint, amplius bibunt. Quasi aperto gurgite vinum iam non bibitur, sed infunditur: poculum non libatur, sed exinanitur.

Qua ratione potentes prohibeantur vina bibere, & L
de ieiunio Iudith. Quódq; Hester pulchrior facta sit ieiunio, Aman autẽ suæ ebrietatis pœnã exsoluerit. Ac de multis excellẽtibusq; ieiunii præconiis. Cap. IX.

SPINAE, inquit, nascuntur in manibus ebriosi, Prou.26.
& ipse se vulnerat, & vlcera sibi in pectus adigit. His spinis scidit vestimentum fidei quod accepit, & thesaurum suum seruare non poterit. Omnis enim ebriosus & fornicator egebit, & induet se scissa vestimenta insipientiæ. Et ideo potẽtes vinum prohibẽtur bibere: ne cum biberint, obliuiscantur sapientiam. Denique bibebant vinum in ebrietate potẽtes qui Holoferni principi malitiæ regis Assyriorum se tradere gestiebant: sed non bibebat fœmina Iudith, ieiunans omnibus diebus viduitatis suæ, præter festorum dierum solennitates. His armis munita processit, & omnem Assyriorum circumuenit exercitum. Sobrii vigore consilii abstulit Holofernis caput, seruauit pudicitiam, victoriam reportauit. Hæc enim succincta ieiunio, in castris se prætẽdebat alienis. Ille vino sepultus iacebat, vt ictũ vulneris sentire non posset. Itaque vnius mulieris ieiunium innumeros strauit exercitus ebriorũ. Hester quoque pulchrior facta est ieiunio. Dominus enim gratiam M
sobriæ mentis augebat. Omne genus suum, id est totum populum Iudæorum à persecutionis acerbitate liberauit, ita vt regem sibi faceret esse subiectum, non libidinis ardore flammatum, sed cælesti miseratione cõuersum, ita vt & pœna retorqueretur in impium, & honor sacris redderetur altaribus. Itaq; illa quæ triduo ieiunauit continuo, & corpus suum aqua lauit, plus placuit, & vindictam retulit. Aman autem dum se regali iactat cõuiuio, inter ipsa vina pœnam suę ebrietatis exsoluit. Est ergo ieiunium reconciliationis sacrificium, virtutis incrementum, quod fecit etiam fœminas fortiores augmẽto gratię. Ieiunium nescit fœneratorem, non sortem fœnoris nouit, non redolet vsuras. Mensa ieiunantiũ nõ strangulat filium, continentes viri paternæ centesimæ. Non vexat viduam oppignerata sobrii viri, viri defuncti non defœnerata excludit hæredem aula ieiunii. Etiã ipsis ieiunium conuiuiis dat gratiam. Dulciores post famem epulæ fiunt, quæ assiduitate fastidio sunt, & diurna continuatione vilescunt. Condimentum cibi ieiu-

A nium est. Quanto auidior appetentia, tanto esca iucundior. Commẽdat sitis poculum, nescit vinum quærere. Ieiunus quicquid hauserit, transmittit ad satietatẽ, non ad iudicium nari suspendit. Vsu etiam preciosa degenerant: quorum autem difficilis possessio, eorũ grata perfunctio. Ipse Sol post noctem gratior: ipsa lux post tenebras splendidior: & post vigilias sopor dulcior: ipsa salus post ægritudinis tentamenta iucundior. Ab ipso mũdi conditore didicimus sæpe diuersitatibus cumulari gratiam. Patrocinatur ergo & conuiuio fames, vt gratior fiat mensa ieiunis.

Quẽadmodũ mystica mẽsa ieiunio cõparetur. Et quę fames faciat acceptabile ieiuniũ. Quidq; sit quod dicitur: Cũ ieiunatis, vngite capita vestra. Et de duplici capite, ac de vnguento sobrietatis, & oleo lætitiæ. Cap. x.

Psal. 22. MYSTICA quoq; mensa ieiunio cõparatur. Illa mensa, de qua dicit Dauid: Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Mensa ista famis acquiritur precio: & poculũ illud inebriãs sobrietate, cælestiũ sacramentorũ siti quæritur. Dixit enim dominus: Qui sititis, ite ad aquã: & quicũq; non habetis argentum, ite & emite, & bibite, & mãducate. Et alibi ait: Ecce qui seruiunt mihi, manducabunt: vos vero esurietis. Qui vos, nisi qui ante potastis? De quibus supra dixit: Parastis dæmoniis mensam, & implestis fortunę poculum. Ergo si ad mensam illam venerabilem, ieiunia sancta nos perducunt, si hac fame illa quæ sunt æterna mercamur, quid de iis dubitamus quæ in vsu humano sunt, quòd etiam suauiora hæc nobis faciat ieiuniũ? Nõ

B autem omnis fames acceptabile ieiuniũ facit, sed fames quæ dei timore susc ipitur. Cõsidera. Quadragesima totis præter sabbatum & dominicã ieiunatur diebus. Hoc ieiunium domini pascha concludit. Venit iam dies resurrectionis, baptizantur electi, veniunt ad altare, accipiunt sacramenta, sitientes totis hauriunt venis. Merito dicunt singuli refecti spiritali cibo, & spiritali potu: Parasti in conspectu meo mensam, & poculũ tuum inebrians q̃ præclarum est. Non sola autẽ fames quæritur, sed plane disciplina ieiunii. Deniq; aliis dicitur: In diebus ieiuniorum vestrorũ inuenitis volũtates vestras, & omnes subditos vestros stimulatis. Ad iudicia & rixas

a ieiunatis, & pulsatis pugnis. Vt quid mihi tale ieiuniũ, ita vt audiatur in clamore vox vestra? Non hoc ieiuniũ ego elegi, & diem ad humiliandum animam suam hominem: nec sic flectas vt circulum collum tuum, cinerẽ etiam & ciliciũ substernas, nec sic vocabitis ieiuniũ acceptum. Nõ tale ieiuniũ ego elegi, dicit dominus. Quòd ieiunium improbetur, audiuimus: nunc audiam⁹ quod sit probabile. Sed solue omnem colligationẽ iniustitiæ tuæ, dissolue obligationem violentarum cõmutationũ, dimitte confractos in remissionem, & omnem conscri ptionem iniquam dirumpe. Frange esuriẽti panẽ tuũ, & egenos non habentes tectum induc in domũ tuam: & si videris nudum, cooperi eum: & domesticos seminis tui

C non despicias. Vides quæ species sit & forma ieiunii? Quia mentes abditas probat, vt orationi vaces, & in lege dei die ac nocte mediteris. Ipsa figura corporis plena iustitiæ grauitate, nullus rubor ebrietatis circunfusus genas intuẽtium offendat aspectus, sed vultus casto micet pallore reuerendus, sermo grauior, oculus verecũdior, gressus stabilior atq; moderatior. Plerũq; enim in turbatiore incessu proditur motus animorũ. Vultus intentior, & quidam cogitationis suæ arbiter, & tacitus cordis interpres, vt neq; tristitiã prætexat, neq; soluatur risu continenti. Non enim superfluũ hoc putes nostræ commonitionis, cum sapientia dicat in Euangelio: Cũ autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Ideo dixit hypocritas, eò quòd simulatione alienam personã induant, sicut in scena qui tragœdias canunt, pro eorũ dictis quorum personas gerunt, motus suos excitant, vt aut irascantur, aut mœreant, vel exultant. Affectant e- D nim isti vt ieiunare videantur hominibus magis q̃ deo, cupientes isti probari quod faciebant Iudæi. Ideo nobis dicitur: Vos autem cum ieiunatis, vngite capita vestra, & faciem vestram lauate, ne pareatis hominibus quia ieiunatis, sed patri vestro qui est in abscondito: & pater vester qui videt in abscondito, reddet vobis. Quid est, Vngite caput vestrum? Sed & luxurioſi dicunt: Vino & vnguentis nos repleamus. Vnguento enim se vngunt, Sapien. 2 qui corpori odoris gratiam quærunt. Sed & illa vnguenta libidinis illecebras mouere consueuerunt. Aliud est sobrietatis vnguentum, de quo dicit Ecclesia ad sponsum suum: Vnguentũ exinanitum nomen tuum. Aliud Cantic. 1 oleum quo artus animæ & quædam mẽbra pinguescũt. Vnde & Dauid dicit: Impinguasti in oleo caput meum. Psal. 22 Et hoc est oleum lætitiæ, quo vnctus est Christus à deo patre, vt præ omnibus suis emineret consortibus. Hoc iubet vngere caput nostrum, vt oleo lætitiæ obducatur omnis simulata tristitia, ne videaris ieiunium tuum vendere hominibus, ne videaris contristari in animæ tuæ salute. Nemo enim tristis coronatur, nemo mœstus triũphat. Vnge ergo caput tuum, vbi sensus sapientis sunt. Oculi enim sapientis in capite eius. Ad mysteria voca- Eccles ia-
ris, & nescis: discis cum veneris. Et reminiscere illud: stes. 2.
Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam Psal. 132.
Aaron: tunc cognosces quid sit. Vngite caput vestrum, quando placueris deo, vt tibi sua patefaciat sacramenta, & det gratiam spiritalem. Est & aliud caput mysticũ. Quod est illud? Audi: Caput mulieris vir, caput autem 1. Cor. 11.
viri Christus. Mitte in Christum, mitte etiam in caput eius vnguentum. Caput eius deus est. Illa mulier Ecclesiæ typum gerens, quę in caput eius misit vnguentũ, confessa est eius diuinitatem: & quæ in pedes eius misit, cõfessa est eius passionem. Vtraq; laudatur. Et tu fac quo lauderis, quo remissionem accipias peccatorum. Laua faciem tuam, emunda animam tuam peccatricem, laua illam, & omnem conscientiam tuam. Index enim facies E
plerũq; est conscientiæ, & quidam tacitus sermo mẽtis, cum aut peccato cõpungimur, aut integritate lætamur. Noli hanc exterminare faciem, laua illam, & omnẽ sordem conscientiæ tuæ dilue. Exterminat faciẽ suam, qui aliud corde gerit, alius foris prætendit. Non vos velut quadam impietate operiamus: quod intus est, foris luceat: quod foris est, int⁹ operetur. Nemo in ieiunio culpam includat, præferat innocentiam. Ieiunium etenim culpæ interfector est.

Quòd amara optabiliora sint dulcioribus. Et quomodo esca ad horam dulcis, in posterũ exemplo Esau amarior efficiatur. Et quòd nihil prosit ieiunium ad iactantiam factum. Caput XI.

NEMO amarioribus præoptet dulciora. Dulcis voluptas videtur, amarum ieiuniũ. Hoc amaro illud dulce tollatur. Solent amara etiam ipsis plus prodesse corporibus. Sicut enim cum in intimis puerorum visceribus vermes ex tibi indige- F
stione nascuntur, extingui non queunt nisi cũ amarior potus infunditur, aut medicamentorum vis inolescit asperior, quorum odore moriantur: ita profundum animæ virtus ingressa ieiunii, culpam latentem interficit. Quid Esau seruum fratri suo fecit? Nónne esca ad horam dulcis, amara in posterum? Quid Iacob dominum fratri dedit? Nónne contemptus cibi, ad tẽpus amarior, sed salubris in reliquum? Ipsa corpora dulcibus frequẽter inflantur, & melle iecur tenditur, idem tamen escæ amaritudine temperatur. Ideo non mediocris, sed laudata quæstio: De manducante exiuit esca, & de forti dulcedo. Alii habent: Et de tristi dulce: græci codices ma- Iudi. 14
xime. Sed & forte laboriosum est. Exit enim dulce de tristitia vel labore. Noli ergo te iactare cum ieiunas, noli gloriari, nihil tibi prodest ieiunium. Quæ enim ad ostentationem fiunt, non in futurum fructum extendunt

Matth. 6.

Esaiæ. 65.

Esaiæ. 55.

Esaiæ. 58.

G ſuum,ſed præſentium mercede conſumuntur . Helias in deſerto erat,ne quis eum ieiunantem videret,niſi ſoli corui,qui eum paſcerēt. Heliſæus in deſerto erat, vbi non inueniretur eſca,niſi amara . Ioannes in deſerto erat,vbi ſolas locuſtas & mel ſilueſtre inueniret . Ieiunantibus epulæ pio angelorum miniſterio defereban tur.Prandebat Daniel inter ieiunantes leones.Ille prādebat alienum prandium , feræ non tangebant ſuum. Ieiunantibus epulæ volant, prandentibus pedes vacillant. Ieiunantibus manna de cælo deſcendit, epulantibus culpa præuaricationis aſcendit.

Quemadmodū ebrietas in omne facinus præcipitet. Et de conuiuiis lubricorum hominum. Cap. XII.

SED quid eſt hoc?dum de ieiunio diſputo, ſtrepitus audio cōuiuiorum . Niſi fallor, dum in ſermone diſputo,meum redoluit prandium.Sonus ergo literarum inuitat, impatientiæ exempla nō terrent . Etenim qui ieiunantem,& ea quæ legis ſunt ferentem, expectare non paſsus eſt populus , vtiq; ſedit manducare & bibere,& ſurrexerunt ludere.Videmus ſacrilegium ebrietati ſuiſse coniunctum.Nam ſicut mater fidei continentia,ita perfidiæ mater ebrietas eſt. In quod facinus non iſta præcipitat? Sedentes in foribus tabernarum homines,tunicam non habentes,nec ſumptum ſequētis diei, de imperatoribus & poteſtatibus iudicant,immo regnare ſibi videntur,& exercitibus imperare. Fiunt ebrietate diuites,qui ſunt in veritate inopes . Aurum donant, diſpenſant pecunias populis,ciuitates ædificant,qui nō habent vnde cauponi potus ſui precium ſoluāt . Feruet enim vinum in his,& neſciunt quid loquantur.Diuites ſunt dū inebriantur:mox vbi vinū digeſserint,cernunt
H ſe eſse mendicos.Vno die bibunt multorū labores. De ebrietate ad arma conſurgunt,calicibus tela ſuccedūt. Pro vino ſanguis effunditur,& ipſum ſanguinem vina fuderunt. Quàm fortes ſibi homines videntur in vino, quàm ſapientes,quàm diſerti,quàm etiā pulchri ac decori,cum ſtare non poſsint? Mens titubat , lingua balbutit,pallor & ſanguis ora ſuffundit . Fateor,ebrietatis horror ſit,barbari in ferrum ruunt, vulgus in rixas . Si quis eorum pugno fuerit percuſsus, videas ora fauciorum vini lachrymas fundere,miſerabiles epilogos decantare.Habet enim hoc temulētia , vt & molliat & reſoluat corda temulentorū.Sicut enim ignis probat ferrum durum,ita & vini incendio etiam ſuperborum hominū cor liqueſcit.Omnes ſibi in vino æquales vidētur, nullus inferior.Nō pauper diuiti cedit,vtpote quia pauperem ſe eſse neſcit.Non infirmus valido,cui omnis in bibēdo eſt fortitudo. Non mendicus locupletiori,non ignobilis honorato:ſed cum bibunt,illum regē habēt, qui bibendo ſuperauerit viros . Meritoq; ſcriptum eſt:
I Aequalis vita hominibus,vinum in ebrietate . Sed vtinam & quod ſequitur audires:Bibas illud moderate,vt ſis ſobrius.Non habes quòd accuſes vinū , in iucunditatem creatum eſt,non in ebrietatem.Ab initio exultatio animæ & cordis eſt,ſi moderate bibas.Immoderatio autem potus in iracundiam concitat,& ruinas multas efficit.Sed forte dicant has eſse potationes vulgarium & Ieuiſsimorum hominum.Veniamus ergo ad horum potentium & fortiſsimorū conuiuia.Non ego hic vnguentatos adoleſcentulos aut coronatos roſis proferā,qualem ferunt illum fuiſse qui delibutus vnguentis,redimitus floribus,ſubnixus meretricibus, antelucano potu ebrius,& diurno cercorū comitatus lumine , philoſophorum auditorium diſputantium ingreſsus ſit . Quo audito,coronas,vt aiunt,ſenſim detraxerit,vnguēta deterſerit,ſcortis vale dixerit: philoſophus poſtea tantus euaſerit,vt eſset ſobrietatis exemplum, qui fuerat ante ebrietatis ludibrium.Non enim emendatum illis inuideo,doceam genus eorum luxuriæ à me non eſse ſimulatum.Certe ille ſi reſipuit à vino, fuit tamē ſemper tumulentus ſacrilegio.

Exod.32.

De conuiuiis præliatorum & fortiſsinorum adoleſcentum,& de potu ad æquales calices.Et de furoris poculo. Caput XIII. K

IGITVR hinc ad adoleſcentes lubricos, ad conuiuia præliatorum veniamus. Inter arma prandendum eſt. Stipatores hi ſunt bellici,qui miniſtrant ſuccincti auro,& Babylonicis lumbos ſuffulti baltheis:aureis torquibus nitēt colla,infantium aureis bullis zonam tegunt, aureis thecis cultros in[illegible]dunt ſuos,quibus dimicent. Cum epulis diuidend[illegible]ſiſtūt pueri coma nitentes,ex gēte barbarica adh[illegible]ſus electi,per ſingularum diſtincti ætatū vices:Cer[illegible]poculorū diuerſorum ordines,aciem ordinatam putes,vaſa expoſita aurea & argentea , pompā arbitreris, cornu in medio vini plenum , non epularis, ſed præliaris inſtrumentū buccinæ, quod diſcumbētes in certamen accendat.Primo minoribus poculis velut velitari pugna præluditur. Verum hæc non ſobrietatis eſt ſpecies,ſed bibendi eſt diſciplina.Etenim vt tragœdiarum actores primo ſenſim vocem excitant,donec viuæ vocis aperiant iter,vt poſtea magnis poſsint clamoribus perſonare : ita iſti quoq; in principio præluſoriis ſe exercent poculis,vt irritent ſitim,ne forte reſtinguāt eam,& ſatiati poſtea bibere non poſsint. Ergo vbi recalere cœperint,poſcunt maioribus poculis, feruor inardeſcit. Arctius *cibus ſiti exæſtuat,& vbi imminui vaſa cœperint,potu meraciore reparantur. Certant pocula cum ferculis,& inter moras ſæpe geminantur . Deinde L procedente potu longius,contentiones diuerſæ,& magna certamina,quis bibendo præcellat . Nota grauis ſi quis ſe excuſet,ſi quis temperandum forte vinū putet. Et hæc donec ad menſas perueniatur ſecundas . At vbi conſummatæ fuerint epulæ,putes iam eſse ſurgendum: tunc de integro potum inſtaurant ſuum: & cū conſumauerint,tunc inchoare ſe dicunt,tūc deferuntur phialæ,tunc maximi crateres quaſi inſtrumenta bellorum. Ac ne immoderatum hoc arbitreris , mēſura proponitur,certatur ſub iudice, ſub lege decernitur agonothetæ.Illic furor eſt ſtipendiū debilitatis , victoriæ præmiū culpa:pendet anceps diu & dubius belli euentus. Furor enim illic eſt præliaris.Cedunt pincernarum manus vina fundentium,& coquorum labores calida miniſtrantium.Cedunt qui menſuras ipſas bonas ſupereffluentes diligenti librant examine ne quid effundant:non cedunt bibentes.Sola illa ſunt ſine excuſatione certamina.In bello ſi quis ſe inferiorē viderit,arma conuertit, & meretur veniam.Hic ſi quis calicem cōuertat, vrgetur ad potum.In ſcammate ſi quis te manu leuat, exors quidem palmæ,ſed immunis iniuriæ eſt.In cōuiuiis etſi manum reuocet à vino,ori eius infunditur.Omnes ine- M briantur,victores,victiq;,omnes ebrii iacent,plericq; ſopiti Nec portari eos ad ſepulchrum licet, priuſquā qui paſcit,de omnibus vindictam viderit , vt vlciſcatur diſpendium.Qui autē damna non ſentit, hanc mēſæ ſuæ gloriā putat,ſi ex ea vulnerati oēs ac ſaucii tanq; de arena exeant.Spectaculū triſte Chriſtianorū oculis, & miſerabilis ſpecies.Cernas iuuenes terribiles viſu hoſtibus de conuiuio portari foras, & inde ad cōuiuium reportari:repleri,vt exhauriant:& exhaurire,vt bibāt.Si quis verecūdior fuerit,vt erubeſcat ſurgere,cū iam immoderatos potus tenere non poſsit, anhelare vehementius,ſudare,gemere,ſignis prodere quod pudet cōfiteri . Ibi vnuſquiſq; pugnas enarrat ſuas , ibi fortia facta prædicat,narrat trophæa . Vino madidi & ſomnolenti neſciunt mēte quid lingua proferat.Vnuſquiſq; ſtertit, & optat,dormit & dimicat:& ſi quando conſurrectum fuerit,viri præliatores ſtare nō poſsunt,greſsu vacillāt. Rident ſeruuli dominorū opprobria, manib9 ſuis portant militem bellatorē, imponūt equo. Itaq; huc atque illuc tanquam nauigia ſine gubernatore fluctuant, &

*antidit

A tanq̄ vulnere icti in terram defluunt, nisi excipiantur à seruulis. Alii referuntur in scutis, fit pompa ludibrii. Quos mane insignes armis spectaueras, vultu minaces, eos dē vesperi cernas etiam à puerulis rideri, sine ferro vlneratos, sine pugna interfectos, sine hoste turbatos, sine senectute tremulos, in ipso iuuentutis flore arentes.

De reprehensione eorum qui conuiuia illicita præparāt: & quòd maior sit vis vini, q̄ veneni. Cap. XIIII.

QVIS tale miscuit furoris poculū? Quis tātum infudit mētibus venenū? Periclitatur homo vltū esse de corpore, & ipse sibi re? est insaniæ volūtariæ, corruptela spontanea: & tamē nec vos excusamini qui vocatis vt amicos, & emittitis vt inimicos. Quāto melius in terrā tua vina fudisses? Sed & terra inebriatur, & asperiores etiā ipsas feras reddit si vini cōtigerit odor. Deniq; vindemiæ tēpore si vineā ītrare voluerint, solēt ebrietate succēdi. Quid te delectant dāna sine gratia? Rogas ad iucunditatē, cogis ad mortē. Inuitas ad prandiū, efferre vis ad sepulchrū. Cibos promittis, tormenta irrogas. Vina prætēdis, venena suffundis. Omne enim quicquid nocet, venēnū est. Tollit sēsus, viscera exurit, somnū infert, caput vexat. Etiā maior vis vini q̄ veneni est. Deniq; venenū vino excluditur, nō veneno vinū. Merito deus per Moysen nō solū veneno, sed etiā draconum veneno vinum cōparauit, dicēs: Furor draconū vinum eorū, & ira aspidū insanabilis. Et pulchre additur, insanabilis. Multi enim reliquorū serpentiū veneno curantur, nemo ebrietate. Certe veneno caro vulneratur, vino mens. Noxia est ebrietas ad corporis sanitatē, menti etiā crimen adiūgit. Aduerte etiā & perfidiæ venenū, vini declaratū nomine. Ait enim supra de alienigenis, qui nescirent deū: De vinea enim Sodomorū vinum eorū, & vitis eorū vitis Gomorræ, vua eorū vua fellis, botrus amaritudinis in ipsis.

Deut. 32.

B

Ibidem.

Quid de ebrietate Esaias loquatur. Et quod non solum vinū, sed etiam sicera inebriet. Et quid significet, Calix aureus Babylon in manu domini. Et quomodo vas apostolorum fictile sit. Caput XV.

PVTATIS me tanq̄ vino crapulatū, intemperantius ieiunii prædicatiōe hūc misisse sermonē? Et adhuc secūdū prophetas fortissimos viros quanta præterii, quāto minora dixi, q̄ dominus locutus est. Audistis quid per Moysen dixerit, audite quid in libro sermonū Esaiæ scriptū sit. Inuenitur enim dominus huiusmodi verbis vsus, & ait: Væ iis qui cōsurgūt mane, & sectātur sicerā, qui ebrii sunt vespertina: vinū eos cōburet. Cum cythara enim & psalterio & tympanis vinū bibūt: opera autē domini nō respiciunt, & opera manuū eius non considerāt. Cui væ inquit, cui iudicia, cui tumultus? Diuersa singulis, temulentis omnia. Væ enim iis qui ebrii sunt vesperi. Quid ergo illis qui & ante vesperā, & frequēter in luce madēt? Ergo væ sibi debitū. Habēt cōcertationes, cē serūt lites, in cædē prosiliunt, & veniūt ad iudicia, vel vocantur. Habēt ergo & iudicia tanq̄ rei. Fit nonnunq̄ grauior tumultus, quia vino mens peruertitur ebriosi: & nō meminit regis, nec magistratus, vt scriptū est. Et omnia aperta facit loqui, & nō meminerūt cū biberēt, amicitiæ, nec fraternæ necessitudinis. Sed non post multū sumūt gladios: & cū à vino mersi fuerint, & surrexerint, nō meminerunt ipsi quæ gesserint. Habent ergo etiā dignā mercedē tumultus. Præterea certe ergo citharam, psalteria, tympana, quæ cognouimus conuiuiis huiusmodi frequēter adhiberi, vt vino & cātu excitentur libidines. Plericq; etiā Persico more mulieres dignas temulentorū cōsortio induci iubēt, & ab his phialas accipiunt, atq; illis se substernunt sedētibus. Et hūc ritum sacrate habent obseruationes in ebrietatis ministerium. Habēt ergo vinū & Barbari: libēter his Romanus indulget, vt & ipsi soluantur in potus, & eneruati ebrietate vincantur. Nec solū vinū ebrietatem facit, sed D sicera. Deniq; Hebræi omnem potū qui inebriat, sicerā nomine vocāt. Non immerito ergo væ illis, qui mane ebrietatis potum requirūt, quos cōueniebat deo laudes referre, prævenire lucē, & vacare orationi, occurrere Soli iustitiæ, qui nos visitat, & exurgit nobis, si nos Christo non vino & sicerā resurgamus. Hymni dicūtur, & tu cytharā tenes? Psalmi canūtur, & tu psalteriū sonas aut tympanū? Merito væ, qui salutē relinquis, mortē eligis. Vix diluculū, & iā cursatur per tabernas, vinū quæritur, excutiuntur tapetes, accubitū festinant sternere, lagenas argenteas, auratos calices exponūt. Væ, inquit, ista quærentibus. Calix aureus Babylon in manu domini inebrians omnē terram. A vino eius biberūt omnes gentes, ideo cōmotæ sunt. Et subito cecidit Babylon, & cōtrita est. Calix ergo aureus cōtritus est: quia Babylon contrita est, quæ est calix aureus. Sed quāuis auro se iactet & precio, in domini & ipsa est potestate. Deniq; diuina indignatione cōteritur. Qua ratione calix aureus? quoniā qui à veritate deficit, quærit illecebrā, vt specie saltē preciosa ab bibendū aliquos possit illicere. Cōstitue ante oculos tuos pōpā huius seculi, vide speciosam illecebrā, sed inanē gratiam. Non seducant te aurea vasa & argentea. Habemus & nos thesaurū in vasis fictilibus. Vas apostolorum fictile est, sed in eo thesaurus est Christi. Væ sicerā mane sectantibus. Aureū est hoc vas, poculū est, & in eo poculo venenū mortis, venenū libidinis, venenum ebrietatis. Hoc qui biberit, cōmouetur & cadit. Commouetur nō solum corpore, sed etiā corde turbato. Commoueri enim peccati est.

Hiere. 51.

1. Cor. 4.

De magna ebrietatis detestatione. Cap. XVI.

DENIQVE Cain exiens à conspectu dei, habitauit in terra Naim, quæ per interpretationem significat commotionem. Ergo qui calice aureo inebriatur, peccato mouetur. Quid te sub maledicto constituis Cain illius parricidæ, vt tremens atq; profugus moueris? Sed & persecutores domini transeuntes mouebant capita sua. Exagitabat enim eos spiritus nequā, qui repleta à se corpora mouere cōsueuit. Et ille cū defuerit, tremor desinit: ebrietas autem perpetuū dat tremorē. Sudāt vino corpora temulētorum: si leuius ea tetigeris, exprimis vinū. Ebrietas fomētum libidinis, ebrietas incētiuum insaniæ, ebrietas venenum insipiētiæ. Hæc sensus hominum mutat & formas, per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes. Siquidē naturali vapore corporis calidi, & præter naturam vini calore flammati, cohibere se non queunt, & in bestiales libidines excitantur, vt nullum tempus præscriptū habeant quod doceat indulgere concubitui. Vocem amittunt, colore variantur, oculis ignescunt, ore anhelant, fremūt naribus, F in furore ardescunt, sensu excedūt. Hinc phrenesis periculosa, hinc calculi grauis pœna, hinc exitialis crudi tas, hinc vomitus frequens immēsas epulas cum internorum viscerum cruore fundentium. Nam eadem dominus per Hieremiam locutus est dicens: Bibite & inebriamini, & vomite, & cadetis, & nō consurgetis. Hinc etiā vanæ imagines, incerti visus, instabilis gressus, vmbras sæpe transiliūt sicut foueas. Nutat his cum facie terra, subito erigi & inclinari videtur, & quasi vertitur. Timentes in faciem ruūt, & solum manibus apprehēdūt, aut cōcurrētibus montibus sibi videntur includi. Murmur in auribus tanq̄ maris fluctuātis fragor, & resonantia fluctu littora. Canes si viderint, leones arbitrātur, & fugiunt. Alii risu soluuntur incondito, alii inconsolabili mœrore deplorant, alii cernunt irrationabiles pauores. Vigilantes somniant, dormientes litigant. Vita his somniū est, somnus his mors est: excitari nullis vocib? possunt. quantolibet stimulādo impulsu petas, nisi resipuerint, euigilare nō possunt. Vnde bene Hieremias huiusmodi hominē tanq̄ superfluam creaturā deflendū

Hiere. 25.

Esaiæ, 5. C

3. Esdræ 3.

G putat. Quid est homo ebrius, nisi superflua creatura? Itaq; sic ait: Sicut fletū Iazer defleo te vitis, quia deserta est ciuitas Iazer. Et infra: Vinū erat in torcularib⁹ tuis, mane non calcauerunt, meridie autem non fecerunt. Iazer, Mohi, Ticine, Piccot factura superflua est. Modo ratio enim naturalis est: supra mensuram quicquid est, superfluum habetur: ita est ebrietas, quæ fletu prophetico deploratur. Vnde ait Apostolus: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed inebriamini spiritu. Est ergo ebrietas culpæ, est & gratiæ. Et forte hæc naturæ quæ gratiæ, qui ad imaginem & similitudinem dei facti, spiritusancto repleti esse debemus. Ephes. 5.

De obtestationibus & sacramentis potantium, quæ violare nefas arbitrantur. Et quomodo sæpe vino secretiora hominis extorqueantur. Quódq; frequens ingurgitatio interiora hominis absumat. Cap. XVII.

QVID autem obtestationes potantium loquar? Quid memorē sacramēta, quę violare nephas arbitrantur? Bibamus, inquiūt, pro salute imperatorum: & qui non biberit, sit reus in deuotione. Videtur enim non amare imperatorem qui pro eius salute non biberit. O piæ deuotionis obsequium. Bibamus p salute exercituum, pro comitum virtute, pro filiorum sanitate. Et hæc vota ad deum peruenire iudicant, sicut illi qui calices ad sepulchra martyrum deferunt, atq; illic in vesperam bibunt, & aliter se exaudiri posse non credunt. O stultitiā hominum, qui ebrietatem sacrificiū putant, qui æstimant illos ebrietate placari, qui ieiunio passiones sustinere didicerunt. Quot de intemperantia conuiuii nouimus ad tormenta venisse. Dum per ebrietatem de imperio suo certant, & sibi regna promittunt, aliis honores pollicētur, infœlices ad pœnā ducti sunt, H qui quid dicerent, nesciebant. Vnde plerique boni iudices ea quæ per ebrietatem dicta sunt, esse tenenda ad crimen non putauerūt. Plerique etiā vino vtuntur vt equuleo: & quibus tormenta non eliciunt vocem proditionis, eos tētant bibendo, vt patriæ statum, salutem ciuiū, defensionis suæ prodant consilia. Virtus enim plerunq; vincit dolorem, fidem autem potus excludit. Cognoui plerosq; fidiculis exulceratos nomē suū negasse. Quis inter cyathos texit quod latere cupiebat? Quid retexā audita? Mihi non poculi, sed profluuii genus esse videtur, quòd in ora hominum tanquam per fistulas aut canales vina funduntur? Hos homines an vtres verius æstimauerim? Et tamen ipsi vtres, si immoderata transfusio fit, sæpe rumpuntur. Per cornu etiam fluentia in fauces hominum vina decurrunt, & si quis respirauerit, cōmissum flagitium, soluta acies, loco motus habetur. Aqua decurrens à Libano cautes rumpit & soluit, quomodo mollibus putant nequaquam nocere visceribus vinolentorum impetus fluentorum? Elephantos quoq; I ferunt promuscide haurire aquæ plurimum, eosdem tamen ad sedandam sitim moderato potu esse cōtentos. Sed si forte ab aliquo caupone fuerint mercede fraudati, indignantes, replere concauum promuscidis, nō vt bibant, sed effundant, atq; ita momentariis inundationibus irrigare eius tabernam, de quo se putarint vindicandos. Siccantur ad potum subito lacus, ac repēte funduntur, natant omnia. Cui non mirū tam immania belluarum corpora superfluum nil tenere?

Quomodo etiam fœminæ vsque ad ebrietatē bibāt, & inde in plateis inuerecundos viris sub cōspectu adolescentulorum intemperantium ducāt choros. Et quid boni sit sobrietas, quid mali intemperantia.

Caput XVIII.

SED quid de viris loquamur, quando etiam fœminę, quas oportet solicitudinem castitatis, sobrietatisq; adhibere custodiam, vsq; ad ebrietatem bibunt? Deinde surgentes, quas etiam inter secreta domus vel audiri ab alienis non conuenit vel videri, prodire audent in publicum non velato capite, vultu procaci. Apostolus mulieres tacere etiam in K Ecclesia iubet, domi viros suos præcipit interrogare. Illæ in plateis inuerecūdos viris sub conspectu adolescētulorum intēperantiū choros ducunt, iactātes comam, trahētes tunicas, scissæ amictus, nudæ lacertos, plaudentes manibus, saltantes pedibus, personantes vocibus, irritantes in se iuuenum libidines motu histrionico, petulāti oculo, dedecoroso ludibrio. Spectat corona adolescentum, & fit miserabile theatrum. Inter saltantiū lapsus ocello impuro, & contaminato aspectu, terra turpi saltatione polluitur, quæ obscœnis cantibus verberatur. Quomodo patienter loquar, pie prætereā, conuenienter defleam? Vinum nobis tantarū animarum damna intulit. Etenim si vinū & mulieres discedere à deo faciunt, quòd vel ebrietas vel libido prævaricationis illecebræ sint, si singula ac separata hæc faciunt, quid faciunt vnita? Vnde non immerito ait Sapiens ante nos Eccli.x. quidam: Mulier ebriosa ira magna. Quid autē mirū si vino decipiuntur animæ fœminarum, cum omnes illæ tribus patrum cum de petra biberent aquam, manna manducarent, gentes validissimas vincerent, & non erat in his vllus infirmus: vbi vero carnes desiderare cœperunt, & desideriis in Aegyptū cōuertebātur, nequaq; ex tot millibus hominum in terram promissionis præter duos peruenire potuerūt? Itaq; quid boni sit sobrietas, quid mali intemperantia, hinc colligi datur, quando qui murmurabant, requirētes Aegypti delicias à serpentibus moriebantur: quando per maris rubri transibant semitam, aquā bibebant. Nos ergo vereamur exēplum, nos fugiamus delicias, ne nos futurorum bonorum adeptione defraudent. L

Quid sibi sperare debeant bene pasti & luxuriosi, & de visione Tyri. Quódq; mare nulla necessitate, sed sola humana intemperantia inquietatum fuerit. Et quomodo luxuriosi nauibus assimilentur. Cap. XIX.

ET quid aliorū vtar exemplis? Ipsi benepasti ac luxuriosi quid sibi sperēt, audiamus. Inducit enim eos Esaias propheta dicētes: Manducemus & bibamus: cras enim morie- Esaiæ 22. mur. Meritóq; exclamat: Vlulate naues Carthaginis, Esaiæ 23. quia perierunt, & non amplius erunt. Quod est dictum de visione Tyri, quam luxuriosam vrbem cognouim⁹. Ideóq; nona visio est, non septima aut octaua, quòd ea neq; legē custodiat, neq; Euangelii gratiam, cū & sabbato legitimo ignes libidinis adolere sit vetitū, & Euangelii serie octauus dies resurrectionis illuceat. Idem autē dies primus atq; octauus, quia dominica dies in se recurrit. Luxuria ergo nec finem habet, nec obseruātiam disciplinæ, luxuria seminarium & origo vitiorū est. Nec 1. Tim. 6. arbitremini me aduersus Apostolum dixisse quia ille ait auaritiam radicem esse vitiorū omniū: quoniam luxuria ipsius est mater auaritiæ. Etenim cum exhauserit quis luxuriando proprias facultates, quærit postea auara compendia. Audistis hodie quid lectū sit: Mercatores, inquit, Phœnicū transmeantes mare. In aqua multa semina mercatorum, sicut messis quæ defertur. Vicinæ M sunt istæ ciuitates, Tyrus, Phœnice, Sidon, vicinæ vt locis, ita & vitiis. Mercaturis ac negotiationibus periculosa transfretatio maris. Lucella quærens solicita vita hominum, inquieta cōuersatio, & quodam semper in turbine, ventis ipsis mobilior quibus voluitur, huc atque illuc sæpe iactatur. Et vtiq; accusatis crebra naufragia, quis vos nauigare compellit? Quasi non inuidia opum & terras faciatis intutas, & ad latrociniū plurimos excitetis. Mare non ad nauigādū fecit deus, sed propter elementi pulchritudinē. Latius Pelagi fudit æquora, certe vt freto includeret terras, ne longius tu vagus & exul errares. Sed tempestate iactatur mare. Temere ergo non vsurpare debetis. Elementum innocens nihil deliquit, temeritas humana sibi est ipsa discrimini. Denig;

A qui non nauigat,nescit timere naufragium. Dominus dixit:Dominamini piscių maris.nō dixit, Nauigate in fluctibus. Denique & propheta Ionas, qui missus est in Niniuē vt pœnitentiam prædicaret,quia voluit nauigare vt fugeret à facie dei,tempestate turbatur,& sorte ductus & iactatus in mare,& exceptus à ceto est. Propheta quoque Dauid ait cum dei circa hominem commemoraret gratiam:Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues vniuersas,insuper & pecora campi, Volucres cæli,& pisces maris,qui perambulant semitas maris. Piscibus dedit non hominibus perambulare semitas maris. Ad escam tibi mare datum est,non ad periculum:cibo,non mercatu vtere. Cur tibi periculum generas de voluptate? Cur separationibus elementi profunda rimaris? Cur inquietas mundi altiora secreta? Cur postremo sepius sulcare atq; exarare fluctus impatiens nauta contendis? Cur tendas frequenter innoxia æquora, irritas procellas? O inexplebilis auaritia mercatorum,cede tu, vbi & Pelagus & mare inquietudinem tuam nō potest sustinere. Denique totiens recurrentibus mercatoribus exaratum,erubesce Sidon,ait mare. Tanquam fatigati elementi vox ista dicentis est:Erubesce Sidon. hoc est, meos fluctus negociator arguis,cum sis ipse fluctibus in quietior,& erubesce velut pudore, quoniam periculo non moueris. Verecundiores venti sunt, quàm vestræ cupiditates. Illi habent ocia sua, nunquam vestra quærendi studia feriantur,Et cum ociosa tempestas est,nunquam vestra ociosa sunt nauigia. Versatur vnda sub remige,quando quiescit à flamine. Non parturiui,inquit, nec peperi,nec nutriui,iuuenes quid me inquietāt quos

B nescio,quos non agnosco? Ite in Carthaginem, vlulate qui inhabitatis insulas. Supra dixit:Vlulate naues Carthaginis. Carthaginem etenim Tyrii condiderunt, & ideo Carthaginenses sequuntur luxuriam cōditorum, transfusa in se decolora successione nequitię,pessimorum vitiorum hæredes deteriores. Et bene luxuriosos naues dixit. Sicut enim illæ vento, ita hic cibo iactatur & vino. Insulæq; repletæ potu inhabitant,corpora naufragiis circunsonāt. Tundūtur fluctibus ebrietatis, nec per diem nec per noctem quiescunt. Horum igitur mercatorum semen in aqua,merces in fluctibus est. In aqua enim labores suos seminant,vt pericula metāt. In aqua eis seges pullulat,in aqua istis exuberat fructus. Ipse in aqua est,nunq̄ tutus est & solid⁹. Vnde recte ait: Qui seminabat in terra,non introiuit in negociationem. immo qui seminabat in cælo. Sed est & bona terra, in qua

C quicunq; seminauerit,fructus ei cælestis oriatur.

Quis dicatur cantus meretricis,de quo in Esaia:Erit q; post annos septuaginta Tyrus vt canticum meretricis. Et de misericordia medici, & saluatoris gratia, & quibus modis quærenda sit. Caput xx.

LVLATE,inquit,iterum naues Carthaginis,quoniam periit munitio vestra, & erit in illa die,relinquetur Tyrus. Et ifra:Eritque post septuaginta annos Tyrus vt canticū meretricis. Videte quibus verbis vtatur Propheta,nec refugiat verborum istiusmodi vilitatem. Nos interdum refugimus,non quo nobis quàm illis lingua sit castior,sed authoritas iferior. Maior enim vis rerum in talium expressione sermonum est, vt qui delicta non erubescunt,erubescant vel nomina delictorum. Eritque Tyrus,inquit,vt canticum meretricis. Videte ne cum aliquis illos choros viderit pia verba cantare,dicat:Ecce Tyrus facta est vt canticum meretricis. oraculum propheticæ annunciationis impletum est. Et subiecit: Accipe citharam, & vagare ciuitas meretrix oblita bene citharizare, multa canta, vt fiat memoria tui. Et post septuaginta annos erit Tyrus canticum meretricis,& visitationem faciet deus Tyri. Vnde possumus & in bonum canticum Raab illius meretricis accipere,quæ exploratores Iesu fideli mente susceptt. Nam & dominus ait:Cantauimus vobis, & non saltastis. Et Dauid ait:Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. Hoc est canticū meretricis, quod D ante illa meretrix in Adam & Eua terra cantauit,meretrix in populo nationum. Hæc meretrix bonas plurimas fecit meretrices,de quibus dictum est à domino Iesu ad illum electum & seniorem populum dei. Publicani & meretrices precedēt vos in regnū dei. Ergo quoniā tam misericordē habemus dominum, qui etiam graui ignoscat errori,cōuertamur nos à vitiis, nō recedamus a lege,præceptū domini quasi serui sedulis studiis exequamur. Quid nobis cū impuritatibus & impudicitiis? Quid cum operibus diaboli? Audistis hodie in lectione decursa quid legio dixerit: Quid mihi & tibi est Iesu fili Dauid? Et tu dicis si forte vides pugnare aduersum te diaboli tentamenta: Quid mihi & tibi est Belial? Ego Christi seruus sum,illius redēptus sanguine,illi me totum mancipaui. Quid mihi & tibi est? Non noui opera tua? Nihil tuum quæro,nihil tuum possideo,nihil tuum desidero. Quanto magis nos oportet separare à diabolo,si se ille discernit à Christo? Et si fuimus ei aliquando obnoxii,iam nō simus,cōfugiamus ad medicū,qui vulnera superiora curauit. Et si quid supersit acerbitatis, medela nō deerit. Et si quid iniuriæ fecimus, memor nō E erit qui semel donauit. Et si grauia deliquimus, magnū medicū inuenimus,magnā medicinam gratiæ eius accepimus. Medicina enim tollit peccata magna. Habemus etiā plura subsidia,quibus peccata nostra redimamus. Pecuniā habes,redime peccatum tuum. Nō venalis est dominus, sed tuipse venalis es. Peccatis tuis venundatus es,redime te operibus tuis,redime te pecunia tua. Vilis pecunia,sed precios est misericordia. Eleemosyna,inquit,à peccato liberat. Et alibi dicit: Redemptio viri,diuitiæ eius. Et in Euangelio dominus dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et veneno frequenter antidotum temperatur,hoc est,venenum veneno excluditur. Veneno mors repellitur, vita seruatur. Fac & tu quasi bonus dispensator de instrumento auaritiæ subsidium misericordiæ, syncritatis gratiam de corruptionis illecebra.

Quomodo intelligendū sit illud prophetæ:Ecce venit dominus disperdere orbē terrarū. Et quomodo athletæ simus, quibus multis certaminibus in stadio currendum est pro brauio,& ideo sobrietate, & abstinētiæ exercitio nobis opus sit. Caput xxi.

F AVDISTI quid lectū sit hodie:Ecce venit dominus disperdere orbem terrarum. Quasi manu sanctus propheta demonstret, quasi oculis aduenientē videat iudicii diē, ita dicit:Ecce venit dominus disperdere terrarum orbē. Immo quia in spiritu prophetis etiā quæ futura sunt, tanq̄ præsentia reuelantur,ideo quæ videbāt,nobis quoq; demonstrare cupiebant,vt nos ad cōuersionem ab errore reuocarent. Nec tamē quisq̄ frangi debet cū audit,quia disperdet dominus orbē terrarum. Ne forte dicat,Esto, nos grauia peccata cōmisimus:quid orbis deliquit,quid terra,vt & illam disperdat? cur perit tam pulcher ornatus? Sed angustia est animi,istiusmodi opinio. Cæterum si altius spectes,inuenies hoc esse pro nobis quod putas esse contra nos:iudicabis hoc esse pro mundo,quod aduersum mundum arbitraris. Non semper stadiū plenū repertū est spectatoribus,non semper certaminibus in quietum,non semper concretū puluere,sed quādo certamina,tūc populus in spectaculo,luctatur in scāmate, puluis in stadio. Vbi decursa certamina: conuētus soluitur,discedit vnusquisq;,aut victor ad gratiam, aut victus ad opprobrium,euehit corona victorē, victum premit verecūdia:angit iniuria. Si quis ergo postea ingrediatur stadiū,videat vacuum celebritatis,dicat Agono-

Esaiæ.23. Esaiæ.23. Psal.8. Esaiæ.23. Tob.12. Prouer.13 Lucæ.16. Esaiæ.13. Iosuæ.2.

G thetæ,cur vacat ſtadium?cur ſilent certamina?cur ſolennia feriantur? Reſpondebit qui Agoni præeſt, oportet ſpectatores requieſcere. Qui enim laboris eſt fructus, niſi requies poſt laborem?Similiter & orbis terrarū aliquando ſoluendus eſt,vt ſit requies fatigatis. Athletę ſumus,in quodam ſtadio decertamus ſpiritali. Deniq; bonus athleta dicebat:Facti ſumus ſpectaculū huius mundi. Et alibi:Sic curro,non vt in incertum:ſic enitor, nō
1.Cor.4. vt aerem cædens,ſed caſtigo corpus meum. Et alibi:Su-
2.Cor.9. periora obliuiſcens,& quæ ſunt priora appetēs,ad deſti-
Philip.3. natum ſequor brauium. Athletæ ergo ſumus, legitime certandum eſt. Multa certamina ſunt: & qui hodie victus eſt,cras ſe reparet. Ante brauium contenditur ad coronam. Poſtea nūquid athleta ocio vacat, cum ſemel dederit certamini nomen ſuum?Exercetur quotidie,vngitur quotidie. Ipſe cibus ei agoniſticus datur, diſciplina exigitur,caſtimonia cuſtoditur. Et tu dediſti nomen tuum ad agonem Chriſti, ſubſcripſiſti ad competitionem coronæ,meditare,exercere,vngere oleo lætitiæ,vnguento exinanito. Cibus tuus cibus ſobrietatis ſit, nihil habeat intemperātiæ,nihil luxuriæ. Potus tuus parcior, ne quid ebrietatis obrepat:cuſtodi corporis caſtimoniā vt poſsis eſse habilis ad coronam. Nec exiſtimatio tua offendat ſpectatoris affectum,nec te fautores tui negligentem videant,& deſerant ſpectantes archangeli,& poteſtates & dominationes,& illa angelorum decem milia decem milium. Sub tantis erubeſcere,cōſidera quàm dedecoroſum ſit. Ingreſsus ſtadium puluere rigorē animæ tuæ excita,lacertos excute. Progreſsus in ſcāma neceſse eſt vt excipias puluerem,ſubeas æſtiui ſolis flagrā-
H tiam. Grauis æſtus,ſed dulcius victoria. Moleſta caligo pulueris,ſed ſpecioſa tolerantia. Nemo ſtadium puluerulentus ingreditur,ſed puluerulentum reddunt certamina. Vbi colligitur puluis,ibi palma proponitur. Nemo iterum nitidus coronatur,puluerulentum decet victoria. Veni ergo domine Ieſu,exeat corona tua,admitte victores in requiem,victos ad compunctionem. Et ſi diſperdideris orbem terrarū,plura ſunt inuiſibilia opera tua,quàm quæ vidimus. Qui anguſtioris eſt animi,illa non cernit,dolet quod diſperdas orbem terrarū. Sed qui nouit ſpectare quę inuiſibilia ſunt,gaudet vt venias,
Matth.6. & omnes liberes. Gaudent athletæ qui poſsunt dicere:
Roma.8. Veniat regnum tuum, fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra. Gaudebit creatura mundi,vt à vanitate mundi iſtius liberetur,quæ nunc congemiſcit & parturit, quia vanitati etiam illa creatura ſubiecta eſt,donec multiplicetur adoptio filiorum,& totius corporis redēptio compleatur. In bono ergo diſperdet orbem terrarum. Erit etenim cælum nouum,& nox non erit amplius. Deniq;
1.Cori.3. reuelabit,inquit,faciem eius,vt reuelata facie ſpectem⁹ gloriam Chriſti.

I Qua ratione corpus noſtrum ieiuniis caſtigandū ſit, comeſsationéſq; indecore fugiendæ, ne ſuccumbentes in ſtadio,exortes veniæ,multis fautoribus mœrorē afferamus. Et de ablutione aquæ baptiſmatis, quodq; feſtinandum ſit ad gratiam. Caput XXII.

Lucæ.15. ADVERTIMVS ergo in ſtadio cōſtituti quīntis aut delectationi aut dolori erim⁹,qui nūc fautores nobis ſunt,ne pro nobis incipiant erubeſcere. Sicut enim erit gaudium in cęlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente,ita erit mœſtitia ſuper vno peccatore ſi exors veniæ curſum huius vitæ confecerit. Caſtigemus ergo corpus noſtrum ieiuniis,fugiamus indecoras comeſsationes. Caueamus ne nobis dicatur:Vlulate à vino. Ne veniat Moyſes,& Leuitas aduocet:& quicunq; paratus ad dominum armatam dexteram gerat,ſeparet ſe ab iis qui manducando & bibendo grauia contraxēre peccata. Et hodie Moyſes venit cum lex recenſetur. Moyſes vocat cum lex præcipit. Apoſtolus docet vt ſeparemus nos ab omni fratre inquiete agente. Percutiamus eum gladio ſpiritali, qui eſt verbum dei. Non fratris,nō propinqui accipiamus perſonam, ſed omnem immundum à Chriſti ſecernamus
K altaribus,vt emundet & corrigat lapſus ſuos, quo ad ſacramenta Chriſti redire mereatur. Si quis autem nō eſt baptizatus,ſecurior conuertatur,& remiſsionem accipiat peccatorum. ſiquidem baptiſmus velut ignis quidā peccata conſumit,quia Chriſtus in igne & ſpiritu baptizat. Deniq; hunc typum legis in Regnorum libris inue-
3.Reg.18. nies,vbi Helias ſuper altare ligna impoſuit, & dixit vt mitterēt ſuper de hydriis aquam,& dixit:Iterate tertio. & iterauerunt tertio:& cum manaret aqua, precatus eſt Helias,& ignis deſcendit de cælo. Tu es homo ſuper altare qui abluēris aqua,cuius exuritur culpa,vt vita renouetur. Lignum enim & ſtipulam conſumit ignis. Noli
Pſal.76. timere ignem per quem illuminaris. Ideo tibi dicitur: Accedite ad deum,& illuminamini. Suſcipite iugū Chriſti,nolite timere quia iugum eſt:feſtinate, quia leue eſt. Non conterit colla,ſed honeſtat. Quid dubitatis? Quid procraſtinatis?Non alligat cervicem vinculis,ſed mentem gratia copulat. non neceſsitate conſtringit,ſed voluntatem boni operis dirigit. Quid negas adhuc eſse tēporis?Omne tempus opportunum ad indulgentiam. Si aurum tibi offeram,non mihi dicis,cras venias: ſed iam exigis. Nemo differt,nullus excuſat. Redemptio animæ promittitur,& nemo feſtinat. Ioannes in pœnitentiam baptizabat:& omnis Iudæa cōueniebat. Chriſtus baptizat in ſpiritu. Chriſtus gratiam diſpenſat, & cum faſtidio conuenitur. Typum baptiſmatis demonſtrauit Helias,& cælum aperuit quod fuit clauſum tribus annis,&
L ſex mēſibus. Quanto maiora munera veritati ſunt? Aperuit itaque cælum non pluuia deſcendens, ſed aſcendēs gratia. Nemo enim niſi per aquam & ſpiritum aſcendit in regnum cælorum. Clauſerat cælum hominibus perfidia,ſed aperuit fides. Patebat & antehac cælum hominibus. Deniq; Enoch raptus ad cælum eſt. Iterum clauſum eſt,ſed aperuit Helias, qui raptus eſt curru igneo. Et vos poteſtis aſcendere ſi ſacramenti gratiam conſequamini. Quouſq; ad delectatiōes? Quouſq; ad comeſsationes? Inſtat iudicii dies. dum differs gratiam,mors appropinquat. Quis dicat,Nunc mihi non vacat, occupatus ſum?Non mihi demōſtres lumen, nolo tam cito me redimas. Non mihi adhuc opus eſt regnū cæleſte. Nonne hoc dicit qui excuſat ſe à baptiſmate? Ad quantā gratiam vocaris ô homo? purgaris,& non exureris:ſanaris, & non doles:reformaris,ſed non diſſolueris:ictū mortis non excipis,& reſurgis. Et adhuc diſsimulas, adhuc expectas vt viuas ſeculo,poſtea te reuerſas deo? An ignoras quod Cain propterea diſplicuerit ſacrificiū,quoniā nō primitiua obtulit,ſed primitiuis ipſe perfunctus eſt, de ſequentibus munus deo tentauit offerre:Abel autem
M primitiarum ſuarum oblatione prælatus meruit inſigni pietatis laudari oraculo.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE THOBIA.

Quod humiliter ac patiēter vir iſte iuſtus miſericors & hoſpitalis tulerit captiuitatis erūnam,quī ob virtutes quibus præditus fuerat ſubiit,cōmunem magis iniuriam q̄ priuatam dolens. Quodq; nullum humanitatis officium illo ſit præſtantius quod defunctis corporibus confertur. Caput I.

De cōmendatione ſancti viri,qui dum cæcitatē incidit, nō ingemuerit,nec cōqueſtus fuerit. Et quod diligenter cauebat ne quid furtiuum domum ſuam intraret. Quod etiā pecuniā quam proximo ſuo commendauerat,in tanta indigētia nō poposcerit. Quod præterea in hoc quod pecuniā commēdauit & non fœnerauit, iuſti ſeruauerit officiū. Et de duplici fœnore cū deteſtatione execrabilis ac mali fœnoris, & commenda-

A tione boni. Caput II.
De deteſtatiõe duritię & auaritię fœneratorũ. Cap. III.
Qua ratione fœneratores Iudæ & diabolo comparentur. Et quid ſignificetur nominibus creditoris, debitoris, fœnoris & ſortis. Caput IIII.
Quomodo pecunia fœneratorũ nunq̃ quieſcat. Quomodo etiam imprudenter recipientes ſub vſuris mutuo, ſtatim multos acquirant amicos, cum quibus opipare & ſplendide cõuiuentur, qui tamen exhauſta pecunia ſoli fœneratori dilacerãdi relinquuntur. Et de illorum ſera pœnitentia. Caput V.
De nequitia fœneratorum, qui aliena damna arbitrantur ſua lucra, & quomodo ſibi fingant tectoriolũ ſuæ iniuſtitiæ. Caput VI.
De increpatione adoleſcentum, qui ſub vſuris pecuniã mutuo recipiunt, & de vulnere remedium quærunt. Et q̃ triſtis his ſit facies creditoris occurſantis. Et de induciis per eos poſtulatis, parum tamen profuturis. Caput VII.
Quod pro paterno debito nonnunquam liberi in auctionem deducantur, & publice ſub haſta vendãtur. Et quomodo obligatus fœneratori venditus dicatur. Caput VIII.
Quod fœnerator peccati noſtri diabolus ſit. Et de comparatione ipſius ad vſurarium. Et quòd idem ſit exactor qui ſe creditorem appellat. Caput IX.
B Quod à fœneratoribus defunctorum cadauera aliquando teneantur pro pignore, & eis tumulus denegetur. Et quòd nihil intereſt inter funus & fœnus, inter mortem & ſortem, Caput X.
De vſura ab aleatoribus extorta. Et de inuiolabili lege aleæ, cui ſubiiciuntur etiam ferociſsiſsimi homines. Caput XI.
De odibili fœneratorum exactione. Et de variis vocabulis ab eis ſub honeſtatis ſpecie excogitatis. Et quòd fœneratoris pecunia ſit Echidna, & imitetur naturam ſerpentum. Caput XII.
Vnde dicatur vſura. Et quemadmodum ſimul naſcatur & enutriatur, & iam nata parturiat, ſempérque inexplebilis atque inſatiabilis ſit. Caput XIII.
De vſura diuina lege prohibita. Et quòd ſecundum Catonem fœnerare ſit hominẽ occidere. Quodq; omne quod præter ſortem accipitur, ſit vſura, quocunq; vocabulo appelletur. Caput XIIII.
Quomodo intelligatur illud Deuteronomii, Ab alienigena vſuram exiges, non autem à fratre. Et de male dictione vſurarii ſecundum Ezechielem. Cap. XV.
Quibus dominus in Euangelio doceat fœnerandum. Et quod fœneratores à deo peccatores appellentur. Et
C quis poſsit eſse bonus fœnerator, & quærere bonas vſuras. XVI.
An liceat mutuũ danti recipere pignora. Caput. XVII.
Quid fœnerandum, & quibus ſecundum legis ſtatuta, & quòd etiam iuſtus & pauper hoc facere valeant. Caput XVIII.
Quomodo patres noſtri gẽtibus fœnerarint. Et quomodo hodie ſacerdotes fœnerare debeant. Cap. XIX.
Quod ſit illud pign⁹ quod lex reddi iubet ante ſolis occaſum. Et de triplici pignore. Caput XX.
De reprehenſione debitorum mutuum recipientium, & poſtmodum commodantibus ingratorum in redditione facienda, & de obligatione molæ & lapidis ſupermolaris prohibita. Caput XXI.
Quem fœneratorem imitari debeamus. Caput. XXII.
An fœneratores excuſet quod etiam ſuperiores noſtri id fecerint, & quod antiquũ ſit vſurarum exercitium. Et quomodo Tobias neq; pignus neq; fideiuſsorem receperit, Quo pacto etiam quis pro alieno debito fideiubere debeat. Caput. XXIII.
De aliis virtutib⁹ Tobiæ. Et quomodo mercenario merces ſit ſoluenda. Caput XXIIII.

D

Diui Ambroſij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE THOBIA LIBER VNVS.

Quãm humiliter ac patienter vir iſte iuſtus miſericors & hoſpitalis tulerit captiuitatis erumnã, quam ob virtutes quibus prædituſ fuerat ſubiit, communem magis iniuriam quam priuatam dolens. Quòdque nullum humanitatis officium illo ſit præſtantius quod defunctis corporibus confertur. Caput I.

LECTO PROPHETICO LIBRO q̃ inſcribitur Thobias, q̃uis plenè vobis virtutes ſancti ꝓphetæ ſcriptura inſinuauerit, tamen compendiario mihi ſermone de eius meritis recenſendis & operibus apud vos vtendum arbitror, vt ea quæ ſcriptura hiſtorico more digeſsit latius, nos ſtrictius comprehendamus, virtutum ei⁹ genera velut quodam breuiario colligentes. Fuit vir iuſtus, miſericors, hoſpitalis, & ob virtutes quibus prædituſ fuerat, ſubiit erumnam captiuitatis, quam ferebat humiliter atq; patienter, communem magis iniuriam q̃ priuatam dolẽs. Nec ſibi virtutum ſuffragia nihil profuiſse deplorans, ſed magis eam cõtumeliam minorem peccatorum ſuorum precio illatam arbitratus, meruit edictum ne quem ex filiis captiuitatis mortuum ſepultu rę daret. At ille interdicto nõ reuocabatur magis quàm incitabatur, ne deſerere officium pietatis mortis metu videretur. Erat miſericordiæ precium, mortis pœna. Talis flagitii deprehenſus reus vix tandem per amicum potuit direpto patrimonio egenus & exul reſtitui ſuis. Iterum in his verſabatur officiis: ſi quid alimẽti foret, peregrinum cum quo cibum ſumeret quærens. Itaque cum à ſepulturę feſsus reuerteretur munere, appoſitis ſibi edendi ſubſidiis, miſso filio quærebat conſortem conuiuii. Dum conuiua accerſitur, nunciatis inſepulti corporis reliquiis, deſerebat, nec putabat pium vt ipſe cibum ſumeret cum in publico corpus iaceret exanime. Hoc illi quotidianum opus, & magnum quidem. Nam ſi viuẽtes operire nudos præcipitur, quãto magis debem⁹ operire defunctorum corpora? Si viantes ad longiora deducere ſolemus, quanto magis in illam æternam domum profectos, vnde iam non reuertentur? Ego, inquit Iob, ſuper omnẽ infirmum fleui. Quis infirmior defuncto, de quo dicit ſcriptura alibi: Super mortuum plora? Eccleſiaſtes autem ait: Cor ſapientum in domo luctus, cor autem ſtultorum in domo epularum. Nihil hoc officio præſtantius, ei conferre qui tibi iam non poſsit reddere, vindicare à volatilibus, vindicare à beſtiis conſortem naturæ. Feræ hanc humanitatem defunctis corporibus detuliſse produntur, homines denegabunt? Iob. 33. Eccle. 22. Eccle. 7.

E

F

De commendatione ſancti viri, qui dum cæcitatem incidit, non ingemuerit, nec conqueſtus fuerit. Et quod diligenter cauebat ne quid furtiuum domum ſuam intraret. Quod etiam pecuniam quam proximo ſuo commendauerat, in tanta indigentia non popoſcerit. Quod præterea in hoc quòd pecuniam commendauit & non fœnerauit, iuſti ſeruauerit officium. Et de duplici fœnore, cum deteſtatiõe execrabilis ac mali fœnoris, & commendatione boni. Caput II.

IAM ſancto feſsus officio propheta dum requieſcit in cubiculo ſuo, cadẽti de paſserũ nido albugine cæcitatẽ incidit, nec conqueſtus ingemuit, nec dixit: Hęc merces laborum meorum? Fraudari magis ſe doluit obſequiorũ q̃ oculorum munere, nec cæcitatẽ pœnã, ſed impedimentũ putabat.

G Et cum victum mercede leuaret coniugis: ne quid furtiuum domum suam intraret cauebat. Vxor hœdum pro mercede acceperat. At ille plus honestati quàm pietati consulens, cui sua deerant, alimoniam commodauerat proximo suo, quam toto vitæ suæ tempore in tanta indigentia non poposcit. Vix vbi se fessum vidit, & depositum senectute, insinuauit filio, non tam cupiens comodatum reposcere, quàm solicitus ne fraudaret hæredẽ. Quod igitur commodauit pecuniam, & nõ fœnerauit, iusti seruauit officium. Malum est enim fœnus quo quęruntur vsuræ: sed non illud fœnus malum, de quo scriptum est: Fœnera proximo tuo in tempore necessitatis illius. Nam Dauid ait: Iustus miseretur & commodat. Aliud illud fœnus iure execrabile, dare in vsuram pecuniam, quod lex prohibet. Sed Thobias hoc refugiebat, qui monebat filium ne præceptum domini præteriret, vt ex substantia sua eleemosynam faceret, non pecuniã fœneraret, non auerteret faciem suam ab vllo paupere. Hæc qui monet, cõdemnat vsuras fœnoris, ex quo multi quæstum fecerunt, & multis commodare pecunias negocio fuit. Et quidem eam prohibuerunt sancti. Quo grauius malum fœnus est, eo laudabilior qui illud refugit. Da pecuniam si habes, prosit alii quæ tibi ociosa est. Da quasi non recepturus, vt lucro cedat si reddita fuerit. Qui non reddit pecuniam, reddet gratiam: si fraudaris pecunia, acquires iustitiam. Iustus est enim qui miseretur & commodat. Si amittitur pecunia, comparatur misericordia. Scriptum est enim: Qui facit misericordiam, fœnerat proximo.

Eccle. 29. Pſal. 36. H Eccle. 29.

De detestatione duritiæ & auaritiæ fœneratorum.

Caput III.

DISPENDII metu multi non fœnerant, dũ fraudẽ verentur. Et hoc est quod petentibus cõsueuerũt referre. Horũ vnicuiq; dicitur: Perde pecuniã propter fratrẽ & amicũ, vt nõ abscõdas illã in perditionẽ. Pone thesaurũ tuũ in præceptis altissimi, & ꝓderit tibi magis q̃ aurũ. Sed obsurduerũt aures hominũ ad tã salutaria præcepta, & maxime diuites ære suæ pecuniæ aures clausas habẽt. Dũ pecuniã numerãt, respõsa nõ audiũt. Simul vt aliquis necessitate constrictus, aut pro suorum redemptiõe solicitus quos captiuos vẽdidit, rogare cœperit, statim diues vultũ auertit, naturã nõ recognoscit, humilitatẽ supplicis non miseratur, necessitatẽ nõ subleuat, fragilitatẽ communẽ non cõsiderat, stat inflexibilis, resupinus, nõ precibus inclinatur, nõ lachrymis mouetur, non eiulatibus frãgitur, iurans quod non habeat, immo & ipse fœneratorẽ requirat vt necessitatib⁹ subueniat suis. Quid addis duritiæ & auaritiæ tuæ sacramẽtum: Non absolueris periurio, sed ligaris. At vbi vsurarum mentio facta fuerit aut pignoris, tunc abiecto supercilio fœnerator arridet, & quẽ ãte sibi cognitũ denegabat, eundẽ tanq̃ paternã amicitiam recordatus oscu-
I lo excipit, hæreditariæ pignus charitatis appellat, flere prohibet. Quærem⁹, inquit, domi si quid nobis pecuniæ est, frangã propter te argentũ paternũ quod fabrefactũ est, plurimũ damni erit, quæ vsuræ cõpensabunt precia emblematũ? Sed pro amico dispendium non reformidabo, cum reddideris reficiã. Itaq; anteq̃ det, recipere festinat: & qui in sũma subuenire se dicit, vsuras exigit. Calendis, inquit, vsuras dabis. fœnus interim, si nõ habueris vnde restituas, nõ requiro. Ita vt semel det, frequenter exigit, & semper sibi debere efficit. Hac arte tractat virum. Itaq; eum chirographis ligat, & astringit vocis suæ nexibus. Numeratur pecunia, addicitur libertas. absoluitur miser minore debito, maiore ligatur. Talia sunt vestra diuites beneficia. Minus datis, & plus exigitis. Talis humanitas, vt spolietis etiam dum subuenitis. Fœcũdus vobis etiam pauper est ad quæstum. Vsurarius est egenus, cogentibus vobis habet quod reddat, quod impendat non habet. Misericordes plane viri, quem alii absoluitis, vobis addicitis. Vsuras soluit qui victu indiget. An quicquam grauius? Ille medicamentum quærit, vos offertis venenum. Panem implorat, gladium porrigitis. Libertatem obsecrat, seruitutem irrogatis. Absolutionem precatur, informis laquei nodum stringitis.

Ibidem.

Qua ratione fœneratores Iudæ & diabolo cõparentur. Et quid significetur nominibus creditoris, debitoris, fœnoris & sortis.

Caput IIII.

HANC præcipue iniustitiam deplorat sanctus Dauid dicens: Vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate, & non defecit de plateis eius vsura & dolus. Itaque cum proditionem Iudæ subiecerit, hoc præmisit, siue quod vltra sacrilegii iniuriam cõiuratis dominicæ necis, fœnoris crimen acciderit, siue quod tantum sacrilegium satis abundeque vsura fœnoris vultum iret. Mali fœneratores, qui dederunt pecuniam vt interficerent authorem salutis: mali & isti, qui dant vt interficiant innocentem. Et iste quoque qui pecuniam acceperit, vt proditor Iudas laqueo se & ipse suspendit. Ipsum Iudam hoc maledicto putauit esse damnãdum, vt scrutaretur fœnerator eius substantiam, quia quod proscriptio tyrannorum, aut latronum manus operari solet, hoc sola fœneratoris nequitia consueuit inferre. Doctiores autem ipsi fœneratori putant diabolum comparãdum, qui res animæ, & pretiosæ mentis patrimonium fœnerat, quodam vsurarii iniquitatis sic sumptu capit, sic auro illicit, sic reatu inuoluit, sic caput pro thesauro reposcit. Quid vobis iniquius, qui nec sic capitis solutione estis contenti? Quid vobis iniquius, qui pecuniam datis, & vitam obligatis & patrimonium, accipitis aurum argentũq; pro pignore, & adhuc illum debitorem dicitis, qui vobis plus reddidit quàm accepit? Vos creditores aseritis, qui amplius debetis. Vos inquam dicitis creditores, cui non homini sed pignori credidistis. Bene fœnus appellatur quod datis: ita vile ac fœnum est. Sortem dicitis quod debetur. Etenim velut vrna ferali misera sors voluitur, perituri debitoris luenda supplicio. Stant pallentes rei ad sortis euentum. Non sic trepidant de quorum dãnatione sors ducitur: non sic deiecti ac suspensi pauitant, de quorum captiuitate expectatur sortis euentus. Illic enim vnius captiuitas, hic plurimorum addicitur. Et fortasse ideo sors, quia in euentu sunt patrimonia quæ sub hac arte voluuntur. Magnum & memorabile beneficium dei hoc specialiter ore prophetico prædicatur quod in patres contulit, quia ex vsuris & iniquitate liberauit eos. Et proprie ait, ex vsuris liberauit eos, quia vsuræ inferunt seruitutem. Quasi diceret: Ex seruitutis vinculo ereptos reddidit libertati, Graue vocabulum debitorum. Debita, peccata dicuntur. Debitores quoque criminosi appellantur. Sic enim isti sicut & illi de capite decernunt. Culpæ tamen habent nomen suum, vt factorum diuersitatem. Debita quanuis diuersæ quantitatis, vnum habẽt nomen, vnum onus, vnum periculum. Nescit ergo quid
M poscat infœlix qui pecuniam petit mutuam, quid accipiat ignorat.

Pſal. 54. K L M

Quomodo pecunia fœneratorum nunquam quiescat. Quomodo etiam imprudenter recipientes sub vsuris mutuo statim multos acquirant amicos, cum quibus opipare & splendide conuiuentur, qui tamen exhausta pecunia soli fœneratori dilacerandi relinquuntur. Et de illorum sera pœnitentia.

Caput V.

NON nouit pecunia fœneratoris vno diutius
N loco stare, solita trãsire p plurimos, vno teneri sacculo: versari ac nũerari expetit, vsũ requirit, vt acquirat vsurã. Fluct⁹ est quidã maris, nõ fructus. Pecunia nunquã quiescit. Labitur: velut scopulo illisa, ita gremiũ debitoris percutit, & continuo relabitur eò vnde processit. Cũ murmu

A re venit,cum gemitu reuertitur.Frequenter tamen placidum ſtat ventis mare,ſemper fœnoris vnda iactatur. Mergit naufragos,expuit nudos,veſtitos exuit,inſepultos relinquit.Nummum ergo petis,& naufragium ſuſcipis.Hinc Charybdis circunſtrepit,hinc Sirenæ quæ voluptatis ſpecie,& canoræ dulcedinis ſuauitate in vada deductos cæca,repetẽdæ domus(vt ferũt fabulæ)ſæpe & cupiditate fraudabant. Statim venditores vnguenti & diuerſarũ ſpecierum irruũt velut quidem canes,ſagaci prædæ vagãtis odore perſtricti,venatores,aucupes,cauponesquoq; miſcentes mero aquam,qui nobilitatẽ vetuſti generis & patriæ & natalem diẽ vini circũſonent: circunſtantes repente paraſiti,quẽ ante ſolebãt ſpernere,ſalutant,deducunt,ad lætitiã prouocãt,ad ſumptum
Sapien. 2. incitant,dicentes Venite,& fruamur bonis quæ ſunt,& vtamur creatura tanquã in iuuentute celeriter,vino precioſo & vnguentis nos impleamus,& nõ prætereat nos flos temporis.Coronemus nos roſis antequã marceſcãt, nullũ pratũ ſit quod pertranſeat luxuria noſtra,vbique relinquamus ſigna lætitiæ,quoniam hæc eſt pars & hæc eſt ſors noſtra.Et vere ſors omnis illorum facta eſt, Tu autem remanes exors bonorũ. Non tales ſortes tibi ſcriptura monſtrauit.Non inter tales ſortes Dauid memo-
Pſal.67. rat dormiendum,dicens,Si dormiatis inter medias ſortes.Nam ſi in medio illarum dormiſſes ſortiũ,id eſt,veteris & noui teſtamenti,non te pecuniæ cupiditas in voraginem teterrimi fœnoris demerſiſſet,gratia ſpiritalis fidei tibi dediſſet argentũ,& in ſpeciẽ auri diuinæ ſa
B pientiæ inſtitutione formaſſet. Etenim ſi nos vnum teſtimonium diuinæ ſcripturę poſuimus,& luxurioſum illud cõuiuium declinauimus,vtiq; potuit & iſte ſaluari ſi oraculis cæleſtibus inhæſiſſet. Reuertamur tamen ad conuiuiũ,non vt eius deguſtemus epulas,ſed cauendas aliis demonſtremus.Oneratur menſa peregrinis & exquiſitis cibis,adhibẽtur nitentes miniſtri,magno empti precio,ſumptu paſcẽdi maiori,bibitur in noctẽ,dies cõuiuio clauditur,ebrietati deficit.Surgit ille vino plen⁹, vacuus opum,dormit in lucem,vigilans ſomniũ putat. Etenim vt in ſomnis ſibi videtur diues ex paupere,ſic etiam egenus ex diuite. Dum defluit interim pecunia,
C vſura ſuperfluit,tempus minuitur,fœnus augetur,theſaurus exinanitur,ſors accumulatur,paulatim conuiuæ ſe ſubtrahũt,ſponſores cõueniũt,mane fœnerator pulſat ad ianuas,queritur dies ſolutionis tranſiſſe præſcriptos,iurgiis vigilantem adoritur,in ſomnis dormiẽtem excitat.Non noctes quietæ,nõ dies ſuauis eſt,non ſol iucũdus eſt.Diſtrahũtur paulatim deauratæ ac ſericæ veſtes,& venеunt de medio minores.Ponit cũ lachrymis ornamenta,cũ vix iam triſtior,empta carius.Pueri conſtituuntur menſæ miniſtri,& male aſsueti emptorem auertunt.Offertur pecunia creditori vix,inquit,hæc ſoluit vſuram.caput debes. Reddit exhauſto patrimonio capitis reus,& imminuto accipit fœnore,accipit inducias triſtiores bellicis quaſi poſt biduum præliaturus.In bello enim incerta victoria,hic certa inopia,Illic ſe clypeo tegit,hic nud⁹ occurrit.Illic lorica pect⁹ includit, hic totus carcere includitur.Illic manus telis onerat, arma ſagittis: hic ære vacuas offert vinculis alligandas. Ducitur plerũq; vterq; captiuus.Ille habet quẽ accuſet aduerſum belli euentũ,hic præter ſe quẽ accuſet nõ habet.Nihil eſt intolerabilius hac miſeriæ,quæ excuſari nõ poteſt.Acerbat cõſcientia pondus iniuriæ. Tũc ſecũ reputat,tũc ſcripturas recordatur,tũc dicit: Nõne mihi
Prouer. 5. ſcriptũ eſt,Bibe aquã de tuis vaſis,& de tuorũ puteorũ fontibus? Quid mihi cũ puteo fœneratoris,vbi & aqua includitur? Suauiora erãt olera cũ ſecuritate,quàm alienæ epulæ paſtæ cum ſolicitudine. Non oportuit aliena quærere,deinde incidẽrã debita,de meis oportuit fontibus remedium quærere. Erant domi vaſa minutiora. Melius erat miniſteriũ deeſse q̃ cibũ:melius veſtem ve-
*addicere nalẽ ꝓponere,q̃ libertatẽ abiicere.*Quid profuit quod publicare paupertatem meam verecundatus ſum? Ecce D aliis publicauit.Ego nolui nutritores vẽdere,ecce alius adiudicat.Sera hęc cõſideratio.Tunc decuit ſuccurrere cum vulnera prima ſerperent.Melius fuerat in principio tenuare ſumptum,& neceſsitatem debiti rei familiaris anguſtiis alleuare,quàm vt ad horam ditatus alienis, poſtea exuereris & propriis.

De nequitia fœneratorum,qui aliena damna arbitrãtur ſua lucra,& quomodo ſibi fingant tectoriolum ſuæ iniuſtitiæ. Caput VI.

ACCVSAMVS debitorem,quòd imprudẽtius ſe geſſerit.Sed tamen nihil nequius fœneratoribus,qui lucra ſua aliena damna arbitrãtur,& diſpendio ſuo deputant quicquid ab aliis poſsidetur.Aucupantur hæredes nouos,adoleſcentulos diuites explorant per ſuos,adiungunt ſe,ſimulantes paternam & auitam amicitiam,volunt domeſticas eorũ cognoſcere neceſsitates.Si quam cauſam inuenerint,accuſant verecundiã,pudorẽ arguũt,quod nõ ante deſperatũ*atq; præſumptum. Sin vero nullos laqueos *de ſeſpe
alicuius neceſsitudinis offenderint,intexunt tabulas, ratum.
aiunt nobile prædium eſse venale,amplam domum,accumulant profectus fructuum,annuos redditus exaggerant,hortantur vt coemant.Similiter faciunt precioſas veſtes & monilia nobilia prædicantes.Neganti ſe habere pecuniam,ingerunt ſuam,dicẽtes:Vtere vt tua:de fructibus emptæ poſſeſsionis precium multiplicabis,debitum reddes.Prætendunt alienos fundos adoleſcenti,vt
E eum ſuis expolient,tendũt retia.Simul vt indagine cuncta ſpatia*fuerit ingreſsus,cogunt eum in retia cautio- *ſepta.
num,laqueos vſurarum,paternum ſepulchrum:præſtituitur dies ſolutioni,diſsimulatur conuentio,quando poteſt ſolutio ſuſtineri:vbi ratis ſecurum reddiderint, repente ingruunt,& inſtant vehementius,cauſanti incumbunt dicentes:Tu poſsides tua prædia,nos noſtram pecuniam non habemus.Aurum dedimus,lignum tenemus.Tibi fructum emolumenta procedunt,nobis nihil accreſcit pecuniæ.Ocioſa cauſatio eſt,ſaltem renouetur chirographum.

De increpatione adoleſcentum qui ſub vſuris pe- F
cuniam mutuo recipiunt,& de vulnere remediũ quærunt.Et quàm triſtis his ſit facies creditoris occurſantis. Et de induciis per eos poſtulatis,parum tamen profuturis. Caput VII.

ITAQVE dum primũ adoleſcens nihil putat de veſtibus ſuis aut poſſeſsionibus eſse vẽdendum,ad hæc facienda poſcit dilationẽ. Vſuræ applicantur ad ſortẽ,accumulantur cenſurę.Iam ſuſpirare incipit,iam malũ ſuũ agnoſcere. Die ac nocte vſurã cogitat:quicquid occurrerit,fœneratorem putat.quicquid crepuerit,vocẽ ſibi videtur fœneratoris audire.Si habes,cur nõ ſoluis?ſi non habes,cur malum malo adiungis,& de vulnere remedium quæris? Cur quotidie obſidionẽ pateris fœneratoris,expugnationem times?Vetus ſententia eſt fœneratoris & debitoris ſibi occurrentium:Proſpectum amborũ facit dominus.Alter quaſi prædã requirit,alter quaſi fera prædonẽ declinat.Ille quaſi leo quærit quẽ deuoret,iſte quaſi anſer aut fulica mauult ſe vel in prærupta deiicere,vel in profunda demergere,q̃ iſtũ humani corporis accipitrẽ ſuſtinere.Quid quotidie fugis?Etſi nõ occurrat fœnerator,occurrit tibi inopia tanquã bonus curſor.Ambos ergo videt dominus,fœneratorẽ & debitorẽ. Occurrentes ſibi ſpectat ambos,teſtis alterius iniquitatis,alterius iniurię.Illius auaritiã condemnat,huius ſtultitiam.Ille greſsus debitoris ſingulos numerat,aucupatur deflex⁹: iſte cõtinuo poſt colũnas caput obũbrat. Nullam enim habet debitor authoritatẽ.Ambobus in digitis vſurarũ repetitur ſępius calculatio. Par cura,ſed diſpar affect⁹.

G Alter lætatur incremento fœnoris,alter cumulo deuotionis affligitur.Ille quęstus numerat,hic erũnas. Quid fugis hominẽ quem poteras & non timere. Quid fugis? aut quousq; fugies?Si quis pulsauerit nocte, fœneratorẽ putas sub lecto.Illico si quem subito intrare senseris,tu foris exilis.Canis latrat,& cor tuum palpitat.Sudor effunditur,anhelitus quatitur . quæris quid mentiaris , vt fœneratorẽ differas:& cũ dilationẽ impetraueris , gaudes.Fœnore tuo simulat se fœnerator grauari,sed libenter impertit,quasi venator qui feram cinxerit. Securus est prædæ , tu oscularis caput,ãplecteris genua,& quasi ceruus sagitta toxicata ictus paululum ,pcedẽs tandem victus veneno procũbis,aut quasi piscis qui fuscina fuerit infixus,quocũq; fugerit,vulnus vehit. Et vere piscis ille in esca mortẽ deuorat,illũ hamũ glutit dum cibum quærit.Sed tamen hamũ non vidit quẽ tetigit præda . tu hamũ cernis,& glutis.Hamus tuus fœnus est creditoris. hamum voras,sed vermis te semper obrodit . Ipse est esca quæ decipit.Itaq; & tibi fœnoris nec cibus vsui est, & hamus vulneri . An ignoras quia semel illaqueatus nodo,se magis,si fugiat,ipse cõstringit,& intra retia positus fugiendo magis deiiciat super se retia . In plateis fugis,cũ intra parietes tutus esse non possis. Inueniet te cum voluerit fœnerator. Deniq; vbi tẽpus impleueris,
H sicut lupus nocte irruit,dormire nõ sinit,ex lecto ad publicum trahit,aut tabulis venditiõis cogit subscribere. Vt fureris,pudoris dispendiũ.subscribis illico, venditurus auitum sepulchrum . Paternæ sane vt parcatur aliquid verecundiæ,emitur ieiunũ solum,iactatur quod in fœcunda vendiderit,dispendiis onerauerit debitorẽ, & superioris tẽporis adscribuntur dispendiis dãna pręsentis.Mox & laudata vẽduntur,& inferũtur iam non instrumenta,sed vincula.Tamẽ adhuc quærendi fideiussores,tribuũtur inducię,nõ vt prædam libertatis inueniat,sed vt cõsortẽ seruitutis adiungat,qui se socier erũ noso. At quid iuuare potest alienæ calamitatis accessio? Iam & amici fugiũt,cõuiux nõ recognoscũt. Ipse quoq; conspectus omniũ refugit,& vt pugil ictus varios concertantiũ,ita iste honestorũ vitat occursus , & solicitus vbi in aliquem offenderit,vigilanti exit obtutu,redit paratus ad vincula,redit mortẽ optans,cogitãs eam sibi vt moreretur inferre,redit misere se cõdemnãs quod alienam pecuniam nõ refugerit,& fœneratoris se æri deuin
I xerit.O quantos miseros aliena fecerunt bona . Quid, inquit,tibi vt bibas aquã Gyon? Quid inquam tibi vt biberes calicẽ fœneratoris?Multi,inquit,mutuati ad tempus,& necessitatibus consuluerunt suis, & pecuniã reddiderunt.Et quanti se propter fœnus strangulauerunt? Illos cõsideras,hos nõ enumeras ? Reminiscerisne uasisse aliquos,nõ reminiscaris oppetisse? Nummos redditos imputas,laqueos appetitos nõ computas? Quos deformitatem tam dedecorosæ conuentionis plericq; verecundiores ad contumeliam,fragiliores ad iniuriam, expetito interitu prætulerunt , opprobrium vitæ amplius quàm mortis supplicium pertimescentes.

Quod pro paterno debito nonnunquam liberi in auctionem deducantur , & publice sub hasta vendantur. Et quomodo obligatus fœneratori,venditus dicatur.

Caput VIII.

VIDI ego miserabile spectaculum , liberos pro paterno debito in auctionem deduci, & teneri calamitatis hęredes,qui nõ essent participes successionis : & hoc tã immane flagitiũ nõ erubescere creditorẽ.Instat, vrget,addicit.Mea,inquit,nutriti pecunia,,p alimonia seruitutẽ recognoscãt,,p sumptu licitationẽ subeãt.Agitetur hasta de preciis singulorũ.Nõ immerito hasta agitatur,vbi caput quæritur:non immerito ad auctionẽ peruenitur,vbi sors poscitur. Hæc est fœneratoris humanitas , hæc debitoris stultitia, vt filiis quibus non reliquit pecuniam,libertatem auferat,pro testamento chi- K
rographum dimittat:pro emolumento hæreditatis,iniquitatem obligationis:Quid sibi vult paterni in liberos scriptura maledicti,vbi nulla est impii offensa peccatis? An potest durius aliquod esse maledictum, grauiusque seruitium?Et illa sæpe post mortem habet defunctus cõpendia,quod non spectat miserias filiorum. Vendit plerumq; & pater liberos authoritate generationis,sed nõ voce pietatis:ad auctionem furibundo vultu trahit dicens:Soluite filii gulæ meæ sumptũ,soluite paternæ mẽsæ precium.Vomite quod non deuoraſtis,reddite quod non accepistis.Hoc meliores,quod vestro precio redimitis patrem,vestra seruitute paternam emitis libertatem.Esto vt aliquis qui subuenire possit accedat , quis tantam expleat charybdim ? quis rationes fœneratoris agnoscat?quis auaritiam satiet?Quæ non iste precia exaggeret cum viderit redemptores?Non enim suo magis lucro quàm alieno detrimento pascitur.Vera profecto, vera est,vtpote dei diuina sentẽtia , qui cum iratus esset, propter impietatem Iudæorum quod post deos alienos abirent:Cui,inquit vendidit vos fœneratori? Venditur Esaiæ 50.
enim qui obligatus fœneratori fuerit , & venditur non vno precio,sed quotidiano:venditur nõ cum definitione,sed cum accessiõe diuturna.Noua vsurarum auctio per menses singulos,noua sub quotidiana licitatiõe vẽditio. Qui plus obtulerit,trahitur:semper venalis addi- L
citur,nunquam quasi venditus æstimatur. Magna igitur vis cælestis sententiæ.Non satis iudicauit dominus dicere:Cui vẽdidi vos,sed addidit,fœneratori.Offensus nihil potuit grauius inuenire quo iudicaret in perfidos. Derelictos expostulat,cur ita fugerint salutis authorẽ quasi fœneratori alicui dominus vendidisset digna pœna dominum relinquentes.Habent serui quod amplius quàm carceris pœnas & vincula reformident,habent liberi quod paueãt pro libertatis incuria.Simul illud aduerte,quod fœneratio prævaricationis materia iudicata sit,quod is facile recedat à domino qui fœneratori se potuerit obligare.Fœnus enim radix mendacii , causa perfidiæ est.Ego,inquit,vos non vendidi,& peccatis ve Esaiæ 50.
stris venditi estis . Ergo qui se fœneratori obligat, ipse se vendit,&,quod peius est,vendit se nõ ære,sed culpa.

Quod fœnerator peccati nostri diabolus sit. Et de comparatione ipsius ad vsurarium.Et quod idẽ sit exactor,qui se creditorem appellat. Caput IX.

VIS iste peccati est fœnerator,nisi diabolus? à quo Eua mutuata peccatum obnoxiæ succ
q cessionis , vsuris defœnerator omne genus M
humanũ.Deniq; quasi malus fœnerator chirographũ tenuit,quod postea dominus suo cruore deleuit.Etenim quod mortis erat scriptũ apicibus,debuit morte dissolui. Fœnerator ergo diabolus. Deniq; ostẽdebat Saluatori diuitias suas dicẽs: Hæc oĩa Matth.4.
tibi dabo si procidẽs adoraueris me. At vero dominus æris solutor alieni,nihil ipse debebat,qui poterat dicere:Ecce venit huius mũdi princeps,& in me suũ nihil inue Ioan.14.
nit.Nihil debebat,sed soluebat ,p omnib9,sicut ipse testatur dicẽs:Quæ nõ rapui,tũc exoluebam. Quid distat Psal.68.
malitia huius , & principis mundi ? Fœnerator pecuniæ caput obligat,manum tenet,sorte ducit . O nomen triste de dulci.Dominus ouem cẽtesimã liberauit.Illa centesima salutis,hæc mortis est,& terra bona centuplũ fructum reddit.Væ iis qui dicũt quod amarum est dulce, & Esaiæ 5.
quod dulce amarũ. Quid amarius vsura ? quid dulcius gratia?Nonne hoc ipso sermone quo centesimã appellant,reuocare deberent in memoria redẽptorem,qui venit centesimã ouem saluare, nõ perdere ? Quis grauior exactor est?Et hoc triste nomẽ.Deniq; domin9 ait : Populus me9,exactores vestri circũscribũt vos. Et in euan Esaiæ 3.
gelio habes:Dum vadis cum aduersario tuo ad magistratum,da operam liberari ab illo,ne forte perducat te Luce 12.

A ad iudicem,& iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. Quis iſte ſit exactor agnoſce,qui etiã nouiſsimum quadrantem exigit,& idem ſe creditorem vocat,atque in hoc etiam nomine fraudem facit, vt qui veneni pocula melle illinit,vt ſub grato odore mors lateat,atque illita calicis ora vim fraudis abſcondat. Creditor prętexitur,quaſi fidelis:& quaſi incredulus,ad quẽ fidelis oppignerat.

Quod à fœneratoribus defunctorum cadauera aliquando teneantur pro pignore,& eis tumulus denegetur. Et quòd nihil intereſt inter funus & fœnus, inter mortem & ſortem. Caput x.

AFœneratorib9 quotiẽs vidi tenẽri defunctos pro pignore,& negari tumulum dũ fœnus expoſcitur. Quibus ego acquieſcẽs libẽter, vt ſuum conſtringerent debitorẽ, vt electo eo fideiuſsor euaderet. Hæ ſunt fœneratoris leges. Dixi itaque,tenete reum veſtrum:& ne vobis poſsit elabi, domum ducite,claudite in cubili veſtro carnificibus duriores,quoniã quẽ vos tenetis,carcer non ſuſcipit, exactor abſoluit. Peccatorũ reos poſt mortem carcer emittit,vos clauditis. Legum ſeueritate defunctus abſoluitur,vobis tenetur. certe hic ſortẽ ſuã iã memoratur impleſse. Non inuideo tamẽ,pignus veſtrũ reſeruate. Nihil intereſt inter funus & fœnus, nihil inter mortẽ diſtat & ſortẽ. Perſonat funebrẽ vlulatũ fœnoris vſura, nũc vero capite minutus eſt quẽ cõuenitis, vehemẽtio-
B ribus tamen nexibus alligate,ne vincula veſtra nõ ſentiat: durus & rigidus eſt debitor,& qui non iam nouerit erubeſcere. Vnũ ſane eſt quod non timere poſsitis,quia poſcere non nouit alimenta. Iuſsi igitur lauari corp9,& ad fœneratoris domum exequiarum ordinem duci, ſed etiam inde plauſorum mugitu talia perſonabant. Ibi quoq; funus eſse crederes, ibi mortuos plangi putares. Nec fallebat ſententia,niſi quod plures conſtabat illic eſse morituros: Victus religionis conſuetudine fœnerator. Nam alibi ſuſcipi pignora etiam iſta dicuntur, rogat vt ad tumuli locum etiam reliquiæ deferantur. tunc tantum vidi humanos fœneratores,grauari me: tamen ego eorum humanitatẽ memorabã proficere, ne poſtea ſe quererẽtur fraudatos eſse, donec feretro colla ſubiecti ipſi defunctum ad ſepulchra deducerent, grauiori mœrore deflentes pecuniæ ſuæ funus.

De vſura ab aleatoribus extorta. Et de inuiolabili lege aleæ,cui ſubiiciuntur etiam ferociſsimi homines.

Caput xi.

C ALIVD non minoris acerbitatis accipite. Obſeruant iſti aleatorum conuẽticula,& perdẽtis erumnã commoditatẽ ſuã iudicant, ſpondent p̃ ſingulis,varios primo ſors ludit euẽtus,ad diuerſos ſæpe tranſfertur victoria, ſtipendiáque eius viciſsim atque erumna mutantur. Omnes vincũtur & vincunt,fœnerator ſolus acquirit. Penes alios manet nomen quod vicerint,penes fœneratorẽ ſolum fructus eſt,nõ annuus,ſed momẽtarius. Illi ſoli faciũt lucrũ in omniũ detrimento,illis ſolis eſt vſuræ victoria. Videas reliquos ſubito egentes: repente diuites, deinde nudos, ſingulis iactibus ſtatum mutãtes. Verſatur enim eorum vita vt teſsera. Voluitur cenſus in tabula,fit ludus de periculo,& de ludo periculũ. quot propoſitiones,tot proſcriptiones. Clamor plaudentiũ,fletus deſpoliatorũ, gemitus deplorantiũ. Sed & hos credito vt tyrannus damnans,vnumquẽq; ſorte capitali,agitat haſtas,feralem inſtituit de ſingulorum exuuiis auctionem. Alios proſcriptioni addicit,alios ſeruituti. nõ tanti occiſi ſub tyrãnis ſunt. Vitæ igitur hanc aleam rectius dixerim q̃ pecunię. ſub momento fertur,quod valeat in æternũ. æbrietas iudicat,& nullus appellat. Habet & alea ſuas leges, quas fori iura non ſoluant. Notatur(ſi credi poteſt) infamia qui putauerit retinendũ,& infamium ſententia grauius D quàm cenſura iudicialis inurit opprobrium: quoniam qui apud iudicem damnantur,apud illos glorioſi ſunt. qui apud illos damnãtur,apud iudicem criminoſi ſunt. Nobile conſtituit Moyſes ſeniorum iudicium,hi tamen de leuioribus iudicabant: verum graue,hoc eſt de potioribus negociis Moyſi iudicium reſeruare conſueuerãt. Hic dicitur,Aleonum concilium iudicauit,& plus eorũ timetur potentia,quàm dæmonum. Inter has feras viuis fœnerator atq; verſaris. His beſtiis cibum eripis, his tetrior æſtimaris,his crudelior plus timeris. Ferũt Hũnorum populos omnibus bellum inferre nationibus, fœneratoribus tamen eſse ſubiectos: & cum ſine legib9 viuant, aleæ ſolius legibus obedire, in procinctu ludere, teſseras ſimul & arma portare,& plures ſuis quàm hoſtilibus ictibus interire. In victoria ſua captiuos fieri, & ſpolia ſuorum perpeti,quæ pati ab hoſte non nouerint. Ideo nunq̃ belli ſtudia deponere,quod victi aleæ ludo, cum totius prædæ munus amiſerint,ludendi ſubſidia requirunt bellandi periculo. Frequenter autem tanto ardore rapi,vt cum (ea quæ ſola magna æſtimant) victus arma tradiderit,ad vnum aleæ iactum vitam ſuam poteſtati vel victoris vel fœneratoris addicat. Deniq; conſtitit quòd quidam eorum & Imperatori Romano cognitus in fide,precium ſeruitutis quã ſibi tali ſorte ſuperatus intulerat,ſuppliciis imperatæ mortis exoluerit. Premit ergo fœnerator etiam colla Hunnorũ, & eos vrget in ferrum,premit Barbaros ſuæ terrore ſæuitiæ.

De odibili fœneratorum exactione. Et de variis vocabulis ab eis ſub honeſtatis ſpecie excogitatis. Et quòd fœneratoris pecunia ſit Echidna, & imitetur naturam ſerpentem. Caput xii. E

VID enim tetrius eo qui hodie fœnerat, & cras exigit? Eſt odibilis inquam homo huiuſmodi. Oblatio quidem blanda, ſed im-
q manis exactio. Verum ipſa oblationis humanitas facit ad exactionis ſæuitiam,protulit pecuniam,hypothecas exigit,& in ſuis apothecis recondit. Vna pecunia à fœneratoribus datur, & q̃ multa à debitoribus exiguntur? Quanta ſibi fecerunt vocabula? Nummus datur, & fœnus appellatur. Sors dicitur, caput vocatur. Aes alienum ſcribitur,multorũ hoc capitum immane prodigium,numeroſam exactionẽ efficit. Syngraphũ nuncupat,chirographum nominat,hypothecas flagitat,pignus vſurpat. Fiducias vocat, obligationem aſserit. Vſuras prædicat, centeſimas laudat. Echidna quædam eſt fœneratoris pecunia,quæ tãta mala parturit. Echidna tamẽ fœcũda pœnis viſcera trahẽs, partu ſuo rumpitur,& morte materna docet ſobolẽ nõ eſse degenerẽ in matrẽ. Illam morſibus ſuis ſcindunt. illic vbi naſcitur venenum,primum probatur. Pecunia autẽ fœneratoris omnia mala ſua cõcipit,parit, nutrit, atq; ipſa magis in ſobole ſua creſcit, triſti prole numeroſior. Nõ minus flexuoſa q̃ ſerpens,atq; in orbẽ ſe totã F colligens,vt caput ſeruet. Reliquo flagellat corpore, illud ſolum producit ad vulnera,ſpiris ingentibus quos cõprehenderit ligat,ſolo capite interficit: ſaluo capite etiãſi reliqua pars eius dilapidata fuerit, reuiuiſcit. Diuerſa quoq; ſerpẽtib9 ſũt cõueniẽdi & parturiendi tpa, pecunia fœnoris à die initæ cõuentionis creſcentib9 ſerpit vſuris,quæ parturire non nouit,quia dolores magis Pſal.74.
ipſa in alios tranſfundit. Ibi dolores vt parturientis. Vnde etiam τόκος Græci appellauerunt vſuras,eò quòd dolores partus animæ debitoris excitare videantur. Veniunt calendę,parit ſors centeſimam. Veniunt menſes ſinguli,generantur vſuræ. Malorum parentum mala proles,hæc eſt generatio viperarum. Creuit centeſima, petitur nec ſoluitur,applicatur ad ſortem. Fit maledictum propheticũ,dolus in dolo,vſura improbi ſeminis fœtura deterior. Itaq; nõ iam centeſima incipit eſse, ſed ſũma,hoc eſt,nõ fœnoris cẽteſima,ſed fœnus cẽteſimæ.

G Vnde dicatur vsura. Et quemadmodum simul nascatur & enutriatur, & iam nata parturiat, semperq; inexplebilis atq; insatiabilis sit. Caput XIII.

VSVRAM quoq; ab vsu arbitror dictã, quod vt vestes vsu, ita vsuris patrimonia scindãtur. Lugubre * Cætera prima litera sonat, parturit vox doloris est. Quid ibi potest esse boni quod à dolore incipit, & ab obligatione? Lepores ferunt generare simul & educare, & continuo parturire. Istis quoque anaglyphariis vsurarum generatur & supergeneratur, vsura enutritur ac nascitur, & nata iam parturit. Radices quoque arborũ primo plantantur vt prendant: cum prenderint, tũc virescere incipiunt, postea pullulare. At vero pecunia fœnoris vix plantata iam pullulat. Semina tempore erumpunt, animalia tempore pariunt. Tempus enim pariẽdi, & tempus moriendi: tempus plantandi, & tẽpus euellendi quod plantatum est: tempus occidendi, & tempus sanandi. Et infra: Tempus acquirendi, & tempus reddendi: tempus custodiendi, & tempus expellendi, vt Ecclesiastes ait Pecunia fœnoris hodie seminatur, cras fructificat: semper parit, & nunquam interit: semper plantatur, vix euellitur. Vult semper fœnerator acquirere, nũquam perdere, nunquam custodire, pecuniam suã semper explere. Nunquam sanare, semper occidere. Et quia bon⁹ ad omnia magister Ecclesiastes liber est, Salomoni ipsi paulisper inhæreamus. Non satiabitur oculus, inquit, videndo, & non satiabitur auris auditu, nec fœnerator expletur accipiendo, nec affectus eius quotidiano numerandi æris satiabitur auditu. Et iterũ: Omne quod fuit, ipsum est quod erit. Crescit semper pecunia, ociosum nescit auaritia vsuras * æreas. Omnes, inquit, torrẽtes vadunt in mare, & mare non adimpletur. Mare istud fœnerator est. Omnium patrimonia tãquam fluctus absorbet, & ipse nescit expleri. Mari tamen pleriq; vtũtur ad quæstum, fœneratore nemo vtitur nisi ad dispendiũ. Illic multorum commodum est, hic vniuersorum naufragium. Multa sunt animantia quæ cito generare incipiunt, sed cito etiam generare desistunt. Sors cito generat, & nunquam desinit, immo cum exordium crescẽdi acceperit, in infinitum extendit augmentũ. Omne deide quod crescit, cum ad naturæ suæ formam atq; mẽsuram magnitudinemq; peruenerit, vacat incremento, sed fœneratorum pecunia tempore semper augetur, & vltra formam maternę sortis se extendens, modum non continet. Pleraq; etiam animantiũ cum cœperint ea quæ ex his orta sunt generare, tãquam effœtis viribus vsum generationis amittunt. Sors autem fœnoris cũ fuerit crescentibus exæquata centesimis, & vetustatem sui renouat, & partus solitos adiunctione multiplicat.

De vsura diuina lege prohibita. Et quod secundũ Catonem fœnerare sit hominem occidere. Quodq; omne quod præter sortem accipitur, sit vsura, quocunq; vocabulo appelletur. Caput XIIII.

NON nouũ nec perfunctoriũ hoc malũ est, quod veteris atq; diuinæ præscripto legis inhibetur. Populus qui despoliauerat Aegyptũ, qui pede transierat mare, monetur à fœnoris pecunia cauere naufragia. Et cũ de aliis peccatis semel aut multũ iterata admonitiõe pũscripserit, de fœnore sæpius itimauit. Habes in Exodo: Quod si pecuniã fœneraueris pupillo, orphano, pauperi, apud te nõ suffocabis eũ, nõ impones illi vsurã. Ostẽdit quid sit suffocare, id est vsurã imponere. Strangulat enim, & quod pius est, aĩam laqueat creditoris. Quo sermone & prædonis violẽtiã, & deformis nodũ mortis expresserit. Quod si pign⁹ acceperis vestimẽtũ, pximi tui, ante solis occasum restitues. Illud est enim hoc opertoriũ eius tantũ, hoc vestimentũ turpitudinis eius in quo dormiet. Quod si itaq; pclamauerit ad me, exaudiã eũ.

* Forte, Græca primum.

Eccles. 3.

Eccle. 1.

H

I

Exod. 22.

Audistis fœneratores quid lex dicat, de qua dixit dominus: Non veni legem soluere, sed adimplere? Quam do minus non soluit, vos solnitis? Vsuram, inquit, petere, sustocare est. Hoc quoq; foris sero est dictum à quibusdam eorũ prudentibus. Quid est, inquit, fœnerare? Hominem, inquit, occidere. Sed vtiq; non Cato prius quàm Moyses qui legem accepit. Multo ille posterior. Si pignus acceperis vestimentũ propinqui tui, ante solis occasum restitues illud, ne nudati appareat turpitudo. Vos autem exuitis atq; nudatis, & nõ redditis. Videte ne sol occidat super auaritiam vestram, ne sol iustitiæ vobis occidat, quia iustitiam non tenetis, aut iniquitas super flagitia vestra condatur. Dies quoque perit inuito, Ioan. 11. nox irruit sicut Iudæ: qui, cum diabolus misisset in cor eius, surrexit ad proditionem, & facta est nox. sol enim iustitiæ occiderat ei, & recubuerat super eũ. Qui in cor eius intrauit: fecit illi tenebras, vt lucis non videret authorem. Ibi miser periit in illo conuiuio, quo alii saluãtur. Reddite igitur vestimentum debitori, in quo dormiat, & quietus sit. Si nolueritis reddere, exaudiam, inquit, eum: quia misericors sum. Si vos nõ exauditis, ego exaudiam, ego miserebor, ego non despiciã inopis precem. In Deuteronomio quoq; scriptum est: Non exiges à fratre tuo vsuram pecuniæ, & vsuram escarum, & vsuram omnium rerum quascũq; fœneraueris fratri tuo. Si alienigenæ credideris, vsuram exiges ab eo, à fratre aũt tuo non exiges. Vides quantum põdus in verbis sit. Noli, inquit, exigere vsuram à fratre tuo, hoc est, cum quo habere debes omnia cõmunia, ab eo tu vsuram exigis? Frater tuus consors naturæ, & coheres gratiæ. Noli ab eo exigere amplius à quo durũ est repetere quod dederis, nisi cum habuerit vnde dissoluat. Et quia plerique refugientes præcepta legis, cum dederint pecuniam negociatoribus, nõ in pecunia vsuras exigunt, sed de mercibus eorum tanquam vsurarum emolumenta percipiunt, ideo audiant quid lex dicat: Neq; vsuram, inquit, escarum accipies, neque omnium rerum quas fœneraueris fratri tuo. Fraus enim ista & circunscriptio legis est, non custodia. Et putas te pie facere quia à negociatore velut mutuum suscipis? Inde ipse fraudem facit in mercium precio, vnde tibi soluit vsuram. Fraudis illius tu author, tu particeps, tibi proficit quicquid ille fraudauerit. Et esca vsura est, & vestis vsura est, & quodcũque sorti accedit, vsura est. Quod velis ei nomen imponas, vsura est. Si licitum est, cur vocabulum refugis, cur velamen obtexis? Si illicitũ est, cur incrementum requiris? Quod peius est, hoc vitiũ plurimorũ est, & maxime diuitũ, quibus hoc nomine instruuntur cellaria. Si quis instaurandũ cõuiuiũ putat, ad negociatorẽ mittit, vt ab sinthiaci cupellã sibi gratis deferat: ad cauponẽ dirigit, vt Picenũ vinũ aut Tyriacũ requirat: ad laniũ, vt hyllam sibi procuret: ad aliũ, vt poma sibi adornet. Itaque hũanitatis incidãt quæ alieno periculo cõstant. Tu bibis, & ali⁹ diffluit lachrymis? Tu epularis, & alios cibo tuo strãgulas? Tu symphonia delectaris, & alius miserabili deplorat vlulatu? Tu poma degustas, & alius spinã vorat? Nũquid colligũt de spinis vuas, aut de tribulis ficus? Spina vsura est, spina centesima est, tribulus est fœnus, male vrit: Quomodo potes fructũ habere de spinis? Si iste fructus de spinis non nascitur, illic nascitur æter⁹. De erumnis ditaris, de lachrymis lucrum quæris, de fame aliena pasceris, de exuuiis despoliatorum hominũ cudis argentum, & iudicas te diuitem, qui stipem poscis à paupere? Sed audi quid dicat Saluator: Væ vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram. Luc. 6.

L

M

Quomodo intelligatur illud Deuteronomii, Ab alienigena vsuram exiges, non autem à fratre. Et de maledictione vsurarii secundum Ezechielem. Caput XV.

SED forte dicas, qa scriptũ est: Alienigene fœnerabis, & nõ cõsiderabis quid euangeliũ dicat, quod est plenius. Sed hoc interi sequestrem⁹, Deut. 23.

Matth. 7.

A legis ipſius verba conſidera. Fratri tuo,inquit,non fœnerabis ad vſuram,ſed ab alienigena exiges. Quis erat tunc alienigena,niſi Amalech,niſi Amorræus, niſi hoſtes?Ibi inquit,vſuram exige.Cui merito nocere deſideras, cui iure inferuntur arma, huic legitimæ indicantur vſuræ.Quem bello non potes facile vincere, de hoc cito potes centeſima vindicare te. Ab hoc vſuram exige quem non ſit crimen occidere.Si mecum ferro dimicat qui vſurã flagitat, ſine gladio & de hoſte vlciſcitur qui fuerit vſurari? & exactor inimici.Ergo vbi ius belli,ibi etiam ius vſuræ. Frater autem tuus omnis, fidei primũ, deinde Romani iuris eſt populus.Narrabo nomen tuũ fratribus meis,in medio Eccleſiæ laudabo te. Deniq; in Leuitico præſcripſit etiam lex vſuram à fratre non eſſe poſcendam.Sic enim habes: Et viuet frater tuus tecum, pecuniam tuam non dabis illi in vſuram, & in amplius recipiendum non dabis illi eſcas tuas. Generaliter hæc ſententia dei omne ſortis excludit augmẽtum. Vnde & Dauid & benedictum æſtimauit,& dignum habitatione cæleſti, qui pecuniam non dedit in vſuram. Si ergo qui non dedit,benedictus: ſine dubio maledictus qui ad vſuram dedit. Cur ergo maledictionem potius eligis quàm benedictionem?Poteſtis enim benedicti eſſe ſi velitis,poteſtis iuſti eſſe. Homo enim iuſtus ſecundum Ezechiel, qui pignus debitori reddiderit,& pecuniã ſuam in vſuram non dederit, & ſuperabundantiam non acceperit, & ab iniuſtitia auerterit manum ſuam.Iuſt9 eſt, inquit, iſte:vita viuet:dicit dominus. Qui autem pignus nõ red
B didit,& in ſimulacra appoſuit oculos ſuos,iniquitatem fecit,cum vſura dedit, & ſuperabundãtiam accepit, hic vita non viuet.Omnes iniquitates iſtas fecit, morte morietur,ſanguis eius ſuper ipſum manet. Vide quomodo fœneratorem cum idololatra copulauit, quaſi crimen æquaret.Elige ergo quod dulci9 eſt.Cur ſemper triſtes? cur ſemper amariſsimi?cur ſemp ſõliciti?Procedat aliquando à vobis miſericordia,procedat veritas.Obligetur mendacium,fraus odio ſit.Docuiſtis periurium.Fœneratorium ſacramentum dicitur, vbi paratur periurium.Periuraſtis frequenter, cum reddita fuerit pecunia, quod ſyngrapha non appareat: periuraſtis poſtea quod nõ reperitis pecuniam. Nolite ergo ſemper miſeri eſſe, ſemper auari,ſemper mœſti. Leones ſunt, & feritatem ſuam mutant.De manducante,inquit,exiuit eſca, & de forti & triſti exiuit dulce. Græcus & triſti habet. Sic inuenimus. Tamen de forti hoc intelligitur, quia leo fortis eſt feritate:& qui ferus,triſtis.Et de vobis qui pecuniam deuoraſtis & auaritiam,exeat miſericordia. Hæc eſt enim eſca egenorum.Et de triſti exeat dulce,vt dimitta
C tis ei qui non habet vnde diſſoluat. Quid trahitis pecca ta vt funelongo,& iugi loro vitulæ? Quod fit vtique cũ fœnus producitis. Tenetis pauperem debitorem, velut ibi ſit aliqua gratia,vbi nulla ſpes commodi. Et hoc ſecundum auaritiam veſtram loquor.

Pſal.21.
Leuit. 25.
Pſal.14.
Ezech. 18
Eſaiæ.5.

Quibus dominus in Euangelio doceat fœnerãdum. Et quòd fœneratores à deo peccatores appellentur. Et quis poſsit eſſe bonus fœnerator,& quærere bonas vſuras. Caput XVI.

CAETERVM dominus in Euangelio talibus magis exiſtimat fœnerandum à quibus retributio non ſperetur.Si enim ait:Et ſi mutuum dederitis à quibus ſperatis recipere, quæ vobis eſt gratia? Nam peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant: veruntamen amate inimicos veſtros,& benefacite eis, & mutuum date nihil ſperantes, & erit merces veſtra multa in cælo, & eritis filij altiſsimi,quia ipſe benignus ſuper ingratos & malos.Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors eſt.Aduertitis quod nomen fœnerator à domino acceperit,quod nomẽ etiã qui fœnori veſtro fuerit obligatus.Peccatores,inquit,peccatoribus fœnerantur vt re D cipiant.Vterq; peccator,& fœnerator & debitor:vos autem,inquit,amate inimicos veſtros.Nõ diſcutiatis quid mereantur inimici, ſed quid vos facere oporteat. Date mutuũ ijs à quibus nõ ſperatis vos qđ datũ fuerit recepturos.Nullũ hic dãnum eſt,ſed cõpendium. Minimũ datis,multũ recipitis.In terra datis, & id vobis ſoluetur in cælo.Fœnus amittitis,mercedẽ magnã habebitis.Fœneratores eſse deſinitis, filij eritis altiſsimi. Eritis miſericordes,qui vos patris æterni probetis hæredes. Sed fœneratorum vos delectat & vſurarũ vocabulum.Id quoque non inuideo. Docebo quomodo boni fœneratores eſse poſsitis,quomodo bonas quæratis vſuras.Dicit Salomon:Fœnerat domino qui miſeretur pauperi,ſecundum datum autem eius retribuet ei.Ecce bonum fœnus Prou. 19.
de malo factum eſt.Ecce irreprehẽſibilis fœnerator,ecce vſura laudabilis. Nolite ergo iam inuidentẽ à veſtris commodis æſtimare. Putatis quòd hominem ſubtrahã vobis debitorem?Dominum prouideo,Chriſtum ſurrogo,illum demonſtro qui vos fraudare non poſsit.Fœnerate ergo domino pecuniam veſtram in manu pauperis.Ille aſtringitur & tenetur, ille ſcribit quicquid egenus acceperit.Euangelium eius cautio eſt. Ille promittit pro omnibus indigentibus, ille dicit fidem, quid dubitatis dare? Si quis vobis diues huius ſeculi offeratur, qui fide promittat ſua pro aliquo debitore, ſtatim nu- E
meratis pecuniam.Pauper eſt vobis dominus cæli, & cõditor mundi huius?& adhuc deliberatis quem ditiorem quæratis fideiuſsorem?Sed allegatis,quare pauper fact9 eſt,cum diues eſset?Vidiſtis ergo quia fides ei9 diues eſt, fides eius idonea eſt:pauper factus eſt,cũ pro nobis ſoluerit,& adhuc paupertas ipſa non decipit.Nos enim diuites fecit, quos pauperes putabatis. Dicit enim Apoſtolus:Pauper factus eſt cum diues eſset,vt illius inopia vos 2. Cor. 8.
ditaremini. Bona inopia, quæ largitur diuitias. Nolite ergo paupertatem timere,vt ſitis diuites. Date ocioſam pecuniam, & recipietis fructuoſam gratiam, & pauperum ſubuenietis neceſsitatibus, & vobis cuſtodiæ ſolicitudo minuetur. Non peribit quod pauper acceperit, & vobis quod dederis inopi, ſine cuſtode ſeruabitur. Quod ſi incrementum vſurarum quæritis,in lege bene F
dictio,in Euãgelio cæleſtis eſt merces.Quid ſuauius benedictione?quid maius eſt cælo? Si eſcarum deſiderantur vſuræ,à quoque præſto eſt,ſicut legimus:Is enim qui miſeretur pauperis,ipſe paſcitur.

Lucæ.6.

An liceat mutuum danti recipere pignora. Caput XVII.

REDDITE ergo pignora quæ tenetis,quoniam fideiuſsorẽ idoneũ reperiſtis. Sed obmurmurant adhuc dicentes quia licet tenere pignora,& ſe lege defendunt. Aiunt enim.Scriptũ eſt in Deuteronomio:Si fuerit tibi debitũ à ꝓximo tuo quodcunq;,non introibis in Deute.24
domũ ipſius pignorare pignus,ſed foris ſtabis,& homo apud quẽ eſt debitũ tuũ ꝓferet tibi pignus foris. Si autẽ homo ille pauper fuerit,non dormies in pignore ipſius, ſed redditione reddes ei pignus ipſi9 ad occaſum ſolis, & dormiet in veſtimẽto ſuo,& benedicet tibi, & erit in te miſericordia corã domino deo tuo. Et alibi,inquiũt, ſcriptũ eſt: Non pignorabis molã neq; lapidẽ ſuperiorẽ molæ:quoniã hic pignerat.Et alibi: Non accipies pign9 veſtimẽti viduę.Vnde argumentãtur qđ ſpecialia pignora ſunt iterdicta,nõ omnia,id eſt,pauperis & viduę.Molam quoq; & lapidẽ ſuperiorẽ molę ꝓhibitũ pignerari. Sed cum per Ezechielẽ prophetã dicat dominus iuſtum eſse qui pignus reddidit,iniuſtũ qui tenuit:vtiq; nõ ſpe- Ezech. 18
ciale aliquod, ſed generaliter omne pignus ſuadet reddendũ eſse,cũ dicat Iob: Cõſcriptionẽ quã habui aduerſus aliquẽ iuramẽto conceptã, imponẽs coronã legebã. &,Si non ſcindẽs eam reddidi nihil accipiẽs à debitore,

G Cum dominus nihil ab ijs quibus mutuum dederimus, ſperandum eſse prę cipiat quod recipere debeamus: quo modo pignus ſecundum legem putant retinēdum eſse.

Quid fœnerandum, & quibus, ſecundum legis ſtatuta, & quod etiam iuſtus & pauper hoc facere valeant. Caput. XVIII.

ATTENDE parere erubeſcant modo, & dicant etiam ſe ad fœnerādum incitari legis oraculo, quia ſcriptum eſt, Fœnerabis gentibus multis, tu autem nō mutabis: tēpus eſt plenius & expreſsius diſputare & docere quid fœnerandum, & quibus legis ſtatuta præſcribunt. Deute. 15.

Præcedit enim fœnoris cauſa pignoris cauſam. Mutuabitur, inquit, peccator, & non ſoluet, iuſtus autem miſeretur, & tribuet. Audis debitor quid debeas declinare, audis debitor quid debeas imitari. Et infra: Iuuenis fui, & ſenui, & non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem. Tota die miſeretur & fœnerat. Vnde huic iuſto quod tota die fœnerat? Ergo diues iuſtus eſt: & quanto ditior vnuſquiſque fuerit, tanto iuſtior. Qui plus habet vnde fœneret, ipſe erit iuſtior. Sed difficile diues intrat in regnum cælorum. Quid ergo fœnerat? dic mihi ſancte Dauid. Cōtra me protuli teſtimonium, niſi mihi ſubuenis. Petrus dicebat: Argentum non habeo, nunquid nō erat iuſtus? Tu mihi ergo expone quid fœneret. Dixiſti enim: Beatus qui miſeretur & commodat, diſponet ſermones ſuos in iudicio. Inuenis quid fœneret iuſtus, qui dixit inopi attendenti ad ſe, & ad Ioannem: Argentum & aurum non habeo. Nihil ergo dabis pauperi apoſtole? Das tamen, & plus das quàm alij. Das inopi quod alij dare non poſsunt. Das inopi quo egere non poſsit. Das inopi quod etiam diuites accipere concupiſcunt. Das inopi quod ij qui iſtud argentum & aurum habent, conferre non nouerunt, quia auaritia eos impedit. Das inopi quod eum diuitibus faciat ditiorem. Incitaſti animum meum, concupiſco hoc donum tuum. Dic cito rogo quid des. Noli me diu ſuſpenſum reddere, cupio petere ſi cito ſolues: ſed ſoluiſti cito, non diſtuliſti inopem, non deſpexiſti precem pauperis, non diutius eum deſperare feciſti, non vacuus ad templum aſcendiſti dicens: Argentum & aurum non habeo. Non illi ſoli pleni manibus aſcendunt qui argentum & aurum habent: Aſcendit & pauper non vacuus, aſcendit & ille non vacuus qui aurum & argentum non habet. Audiam⁹ quid det iſte pauper. Sed quod habeo, inquit, dabo tibi: In nomine Ieſu Nazareni ſurge & ambula. O optanda paupertas, ô ditior inopia. Claudicabat cui diuites dabant. Vnus pauper dabat, & ſtatim qui claudus erat, ſanus eſt factus. Habet iuſtus quod fœneret, habet & argētum quod fœnerat, ſermones ſuos fœnerat. Hoc eſt iuſti argentum. Eloquia enim domini, eloquia caſta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum. Hoc fœnerat qui legem accepit, qui legem meditatur, qui legē exercet. Hoc fœnerauit Petrus, hoc fœnerauit Paulus, quibus dicitur vt ad viros nationum pergerent. Petrus ad Cornelium Centurionem, cui dicitur: Surge vade nihil dubitās, quoniam ego miſi illos: & ſurrexit & iuit. Et infra dixit: Nunquid aqua vetare poſsumus ne baptizentur ij qui ſpiritum ſanctum acceperunt? Iuſitq; eos baptizari. Hoc eſt, fœnerabis gētibus, vt peccata dimittas, debita auferas: tu autem non mutuaberis. Mutuatur enim peccator, & nō ſoluet peccata ſua, quia peccator eſt. Paulo dicitur, Fœnerabis gētibus: qui miſsus eſt ad gentes. Ioanni dicitur, Fœnerabis gentibus. Iacob & cæteris dicitur, Fœnerabitis gentibus: quibus dictum eſt: Ite baptizate gentes. Dicitur Paulo: Si patrum cuſtodieris mandata, benedictus eris, & fœnerabis gentibus verbum. Denique non de pecunia dici ſignificant ſequentia: Princeps eris gētibus multis, tibi autem nemo dominabitur. Conſtituet te dominus deus tuus in caput, & non in caudam, & eris tunc ſupra, & non ſubter, ſi audieris vocem domini dei veſtri. Et ſequitur: Si autem non audieris, maledictus tu in ciuitate, & maledictus in agro. Et infra: Maledicta progenies ventris tui. Non pecunia vtiq; benedictum facit, ſed cognitio dei, prædicatio verbi, ſi gratiam domini fœneremus, ſi indigentibus eloquia domini cōferamus, ſi obſeruemus mandata cæleſtia. Et contra, maledictum non facit ſi deſit pecunia quę fœneretur: ſed ſi deſit ſtudium, ſi deſit obſeruatio cæleſtiū ſtatutorū, maledictus eris. Pſal. 36. Mat. 19. Actuū. 3. Pſal. 111. Actuū. 3. Actuū. 3. Pſal. 11. Actuū. 10 Pſal. 36. Mat. 28. Deut. 28.

Quomodo patres noſtri gētibus fœnerarint. Et quo modo hodie ſacerdotes fœnerare debeant. Cap. XIX.

DENIQVE myſterium Eccleſiæ euidēter exprimitur. Primum enim quia in Deuteronomio legis: Si audieris legem, & cuſtodieris, fœnerabis gentibus. quod factum eſt à patribus noſtris. Fœnerauit Moyſes gentibus, qui proſelytos acquiſiuit, fœnerauit Ieſus Naue, fœnerauit Gedeon, fœnerauit Samuel, Dauid, Salomon, Helias, Heliſæus, & ſi quis volebat verbum cognoſcere, pergebat ad eos. Regina Auſtri veniebat audire ſapientiam Salomonis. Vbi cœpit populus Iudæorum non cuſtodire legem, cœperunt aduenę, hoc eſt, ex populo nationum qui in dominum Ieſum crediderunt, interpretationem ſcripturarum fœnerare illi vetuſto populo. Fœnerauit Timotheus patre Greco ortus verbum Iudęis, cum ſacerdotium recepiſſet. Fœneramus hodiēque ſacerdotes in Eccleſia verbū Iudęis, qui de ſynagoga ad Eccleſiam tranſierunt. Fœneramus & nouam & vetuſtā pecuniam. Etenim quam habuerunt, iam non habent. Oculos habent, & non vident: aures habent, & non audiunt. Pecuniam habent, & non habent, quia vſum eius ignorant, præcium eius neſciunt, figuram eius & formā non cognouerunt. Nam ſi cognouiſsent, nunquam authorem pecuniæ denegaſsent dicentes: Nolumus hunc regnare ſuper nos. Qui quidem rediens accepto regno iuſsit vocari ſeruos ſuos, quibus dedit pecuniam, & eos qui fœneraſsent pecuniam, prædituit: ei autem qui pecuniam tenuit ocioſam domini ſui, reſpondit: Sciebas quòd ego homo auſterus ſum, tollo quod nō poſui, meto quod non ſeminaui: & quare non dediſti pecuniam meam ad menſam, & ego veniens vtiq; cum vſuris exegiſsem illā? Audiſtis quæ pecunia boni fœneratoris ſit, quæ pecunia bonas acquirat vſuras, quæ pecunia nō infamet fœneratorem, non opprimat debitorem. Quam pecuniam non ærugo poſsit obducere, non tinea demoliri: quæ pecunia non de terreno ſit, ſed de æterno. Quæ pecunia diuitem faciat accipientem, nec aliquid imminuat fœneranti. Hæc pecunia vſuram habet: non vt centeſimam eius quod dederis portionem, ſed centuplum ferat fructum. Expande igitur ſinum mentis, vt huius pecuniæ numeratam tibi ſuſcipias quantitatem. Intende cordis obtutu, vt agnoſcas pecuniæ huius imaginem & inſcriptionem. Certe hanc pecuniam excute, tabulam ſupra menſam animę tuæ, quæ ſtabilis virtutibus ſit, quadratam conſtitue, conde in theſauro pectoris tui, de quo doctus ſcriba depromit noua & vetera. Vides qualis hęc pecunia ſit, quēadmodū creditorē debitorēq; inuiſa iſe coniungit nomina. Qui inuehebar in fœneratores, iam prouoco debitorem. Huius ergo fœneratores pecuniæ vos eſse deſidero, vt ad vos qui mutuum ſumant, ſponte feſtinent, per quam non nummum, ſed regnum poſsitis acquirere, per quam non maledicta quæratis, ſed benedictionis gratiam. Hanc pecuniam fœnerat populus nationum, qui ſciuit accipere fœneratum, qui ſciuit cernere, qui ſciuit excutere. Recuſaſti indicta fœnoris ſpiritalis, egere cœpiſti. De te ergo dei filio dictum eſt: Mutuabitur peccator, & non ſoluet. Tibi dicitur: Aduena qui Deut. 28. 3. Reg. 10. Luc. 19. Pſal. 36.

A est in te,ascendet super te,tu autem descendes in imum. Nescit summum qui Christum ignorat. In inferno sem per est,qui non ascendit ad Christum. In summo autem populus qui verbum recipit, hic habet fidei patrimonium omne. De hoc dicit lex: Hic tibi fœnerabit,tu autem non fœnerabis ei. Hic tibi erit caput,tu autem eris cau-
Deute.28 da:hoc est,ille erit primus,tu vltimus & abiectus. Auferam à Iudæa caput & caudam,initium & finem. Initium Christum,qui interrogatus quis esset,respondit,Initiū, quod & loquor vobis. Finem quoque Christum dicit:
Ioānis.8. Ipse est enim finis legis ad iustitiam omni credenti. Er-
Rom. 10. go qui non credit ad iustitiam, nec initium nec finē habet,sed ipse finis sui est.

Quod sit illud pignus quod lex reddi iubet ante solis occasum. Et de triplici pignore.

Caput xx.

COGNOVIMVS fœnus legitimum, cognoscamus & pignus quod lex reddi iubet ante solis occasum. Quod sit istud,audi dicentem Apo-
2. Cor. 1. stolum: Dedit deus pignus spiritum in cordibus nostris. Tripliciter & pignus & commendatum, & depositum dicitur. Pignus dicunt quod pro mutuo ære susceptum est. Commendatum autem & depositum qđ custodiatur causa alicuius commissi. Vnde ait Apostolus:Scio cui credidi,& certus sum,quia potens est com-
2.Tim.1. mendatum meum seruare in illum diem. Depositum quoque idem docuit quod esset, dicens: Bonum depositum custodi per spiritum sanctum qui habitauit in no
B bis. Petamus ergo,vt custodiat in nobis Christus hoc pignus quod ipse donauit, & depositum suum commendatúmque conseruet. Nihil enim accepit à nobis, sed ipse nobis credidit quod nostrum non erat. Et ideo detrimento honestatis afficitur qui depositum violarit alienum. Si commendatum hominis nulla debemus fraude violare, quanto magis diuinum & spiritale depositū bona fide seruare nos congruit, ne existimationis grauia damna subeamus? Hoc igitur pignus est quod lex prohi
Deut.24. bet pignerari,& violenter auferre. Sic enim habet scriptura: Si debitum tibi fuerit à proximo quodcunque,nō introibis in domum ipsius pignerare pignus: & homo apud quem est debitum tuū, proferat tibi foras pignus. Si autem homo ille pauper fuerit,nō dormies in pignore ipsius,sed redditione reddes ei pignus ipsius ad occasum solis,& dormiet in vestimento suo,& benedicet te, & erit ī te misericordia. Dices itaq; mihi: Ecce lex auferri pignus prohibuit, nō suscipi: pauperi autē iussit reddi,non omnibus. Ac de corporalibus quidem pignoribus sanctus etiam Esdras docuit nos,quod iam fœnera-
C tores aduersus patrum vestrorū non posítis venire professionem. Nam cum iuberentur qui fœnerauerāt & ac-
Neemi. 5. ceperant aliena pignora,vt restituerēt ea,dixerunt: Reddemus,& ab ipsis nihil quæremus. Boni patres, qui statuerunt pignora debitorum esse reddenda, boni etiam fœneratores qui responderunt quod & pignora redderent, & pecuniam non requirerent quam dedissent. Et sententia nos paternæ censionis his astringit, & professio creditorem. Est autem & aliud pignus quod lex spiritalis prohibet auferri: & si datum fuerit, reddi iubet ante solis occasum: quod homo debitum reddit,& ipse ꝓtulit. Debitor est autem omnis qui audit verbum regni & non intelligit, venit malus, & rapit quasi seminatum in corde ipsius. Noli ergo introire in domum eius vt illud pignus accipias. Vę enim qui scandalizauerit vnum de pusillis istis. Si sua stultitia amiserit pignus suum, tu non habebis delictum. Si autem pauper fuerit,redde pignus ante solis occasum. Pignus autem vestimentum est. Sibi diues videtur, ipse se decipit si pignus tradiderit suum. Si autem pauper, qui non habeat diuitias spiritus,redde illi vestimentum suum ante solis occasum. Si de corporali ageretur pignore, vtique magis per diem D reddendum fuit,ne turpitudo nudi corporis diurno lumine proderetur, tenebræ enim nudum non produnt. At si hoc moueret quòd non haberet pauper quo dormiens tegi posset,vtique aut stragulum aut amictum diceret esse reddendum. Nunc autem dicendo vestimentum, tunicam magis significat qua induimur atque vestimur. Redde ergo pauperi tunicam suam, vt dormiat in ea noctu. Nonne tibi videtur illum pauperem significare,qui cum tunica vna iubetur pergere, alteram nō requirere,emissus à Christo ad Euangelium prædicandum? Ipse est enim pauper spiritu, qui dormire possit. Nam satiato diuitijs, non est qui finat eum dormire. Dormit enim pauper somnum resurrectionis, quem diues dormire non potest, quia diuitijs & voluptatibus suffocatur. Dormit Christi quietem dicentis: Ego dormiui,& requieui,& surrexi. Nec est tunica illa desuper texta,qua erat indutus Christus, quam scindere non potuerunt illi milites quos agnoscis. Nullus enim eorum vestimentum Christi scindit, sed diuidit,sicut scriptum est: Diuiserunt vestimenta mea sibi, & super vestem me
Psal.21. am miserunt sortem. Diuiserunt sibi Euangelistæ vestimenta eius,& super vestem eius, hoc est super prædicationem Euangelij,qua vestitur hodiæ dominus,miserūt sortem. Illam vtique sortem, quæ cecidit super Mat-
E thiam, vt Apostolorum duodecimus numero exclusо nomine proditoris adiungeretur. Bene autem de Euangelistis dictum est quia miserunt sortem. Sors enim veluti diuino pendet examine. Et ideo quia non in potestate propria sunt locuti, neque omnes eadem omnia, sed pleraque dixerunt diuersa, quæ alius non dixerat, sancti spiritus gratiam velut sortito illis ea tribuisse cognoscimus quæ loquerentur singuli de operibus domini Iesu, vt eius describenda pro eius nutu gesta diuiderent. Est & alia tunica quam demonstrat Apostolus dicens: Induite dominum Iesum. Hæc est tunica quæ inho
Roma.13. nesta operit nostra, & in ijs abundātiorem honestatem circundat in Christo. Induimus viscera misericordię in Christo, induimus crucis gloriam, quæ Iudęis scandalū,
1 Cor.1. Græcis stultitia videbatur. Illi erubescant, qui eam erubescendam putant, nobis autē absit gloriari nisi in cru-
Gala.6. ce domini Iesu. Hæc ignobilia nostra, honorem abundā tiorem habent, quia per passionem domini regnum nobis paratur ęternum. Quo enim quis plus peccauerit, eo plus diligit. Consepeliamur igitur domino Iesu, vt par-
F ticipes resurrectionis eius esse mereamur. Expoliemus
Colos. 3. veterem hominem cum actibus suis, induamus nouum, in quo remissio peccatorum est. Bonus ergo amictus atque vestitus verbum dei. Hoc vestitu filij Noe pudenda patris operuerūt, accipientes super humeros vestimentum, & retrorsum pergentes, ne viderent virilia patris, hoc est, corporea quæ habent pudorem quendam generationis humanę. Et ideo qui videre voluit, anguстioris animi dignam mercedem recepit, vt seruus fieret.
Ioan. 1. Omnis enim qui facit peccatum, seruus est peccati. Vnde ille terrenus remansit. Hoc pauperi nemo tollat vestimentum, aut si tulerit, sol non occidat super despoliatum. Eum autem restituat, ne peccatum pauperis fœneratori possit ascribi, & non solum suo, sed etiam alieno incipiat laborare peccato. Hoc pignus in hac seculi nocte reddatur, hoc vestimento in his mundi tenebris induatur. Hoc pignus illius dominicæ sortis est, non illius contrariæ. Legimus enim duas sortes in Leuitico, de quibus dictum est: Vnam domino facies, alteram transmissori. Transmissor sortem suam ad fœneratores transmisit. Serui domini in sorte sunt Christi. In hac sorte constitutus Aaron, contrariæ sortis exclusit erumnam, cum inter duas partes populi constitutus, mortem à defunctis serpere in sortem sui corporis non permisit. Obiectio huius sortis bonum pignus est, verbi amictus. Hanc vobis tunicam nemo auferat debitores,

G hanc tunicam nulli oppigneretis si vultis nunquam tur
pitudinem sustinere, vt dormiatis inter cleros, sicut Aa-
ron, dormiatis inter duo testamenta, vt dormiatis somnum resurrectionis, & vos reparare possitis. Hoc est vestimentum quod etiam si oppigneraueritis, recipiendum in Prouerbijs sanctus Salomon præcipit dicens: Aufer vestimentum tuum, præterit enim iniuriosus. Sapientiæ vestimentum est, ex illis vestimentis quæ ex byssо & purpura sapientia sibi fecit. hoc est, indumentum fidei conflat ex prædicatione cælestium, & dominicæ sanguine passionis. Byssо, atherea figurantur. Purpuræ specie, mysterium sacri sanguinis declaratur, quo regnum cæleste confertur. Denique vestimentum sapientiæ significari superiora indicant. Præmisit enim dicēs: Sapiens esto fili, vt lætetur cor tuum. Et intra duos versus ait: Imprudentes autem superueniētes damnum patientur. Aufer vestimentum tuum. Aufer igitur, ne damnum excipias imprudentiæ, & ne exutum te proprio vestimento nequissimus ille communis fœnerator agnoscens, confusionem tui detegere conetur opprobrij, & persuadeat tibi vt te foliis tegas, & nudum te esse conspiciens, in dei verearis venire conspectum, Redde, inquit, proximo in tempore, coāgusta verbum, & fideliter age cum illo, & in tempore inuenies quod tibi necessarium fit. Non amat multis innocentia se defendere. Susanna vocis assertione non eguit. Verbum coāgustauit ad dominum, & statim adipisci meruit castitatis propriæ testi
H monium. Plurima præsbyteri loquebantur, qui labora bant verborum fuco obducere veritatem: sed nunc filia Iuda tacuit apud homines, locuta est deo. Erubescēda erat in plebe ipsa defensio muliebris. Et dum pudor
Danie. 13. defenditur, impudentia prætendebatur. Coangustauit verbum, dicens ad dominum: Tu scis quia falsa dixerūt de me. Et dominus spiritum Danielis pueri castitatis excitauit vltorem. Coangusta verbum ergo, vt redhibitio creditori, non lingua respondeat. Siue mystice: Coan-
Esaiæ. 10. gusta verbum, hoc est, consumma. Verbum enim con-
Roma. 9. summans & breuiās faciet dominus super terram. Hoc est, ex multis ratiocinijs abbreuiata tibi summa conueniat. Deducito quod expensis diuersis est erogatum, vt saluū habeas quod supersit, quomodo dominus de multis dispensationibus Iudæorum ex multo illo ratiocinio peccatorum consummauit, tandem atque breuiauit, vt reliquiæ saluæ fierent per electionem gratiæ, & seruarētur ad semen, per quos intermortuam spem synagogæ resuscitaret.

De reprehensione debitorum mutuum recipiētium,
& postmodum commodantibus ingratorum in reddi-
I tione facienda. Et de obligatione molæ & lapidis super molaris prohibita. Caput. XXI.

VAM deforme est vt pro beneficio ei qui
te adiuuit rependas molestiam, cum istū
Q fraudaueris cui debes, postea in tēpore ne cessitatis tuæ nō inuenies creditorē. Quàm indignum vt cum victum tuum sustentare non queas, cum adhuc nihil debeas, putes quod & victum tuum possis & debitum sustinere. Ante cogita vnde dissoluas, & sic mutuum sume. Fructus, inquit, agrorum capio. Sed qui non abundant vsui, quomodo abundabunt contracti fœnoris incremento? Sed possessionē meam vendo. Et vnde fructus quibus vtaris ad sumptū? Fœnus non pecunia sua soluitur, sed augetur, numerando coaceruatur & crescit. Deinde non cogitas humilitatem & verecundiam postulantis? Donec accipias, oscularis manus fœneratoris superbi, humilias vocem tuam, ne clarior sonitus vocis tuæ aures eius offendat, ne plures te audiant deprecantem. Paupertas non habet crimen, nulla indigentiæ infamia, est: sed debere, verecūdum est: non reddere, verecundius. Postulabis dilationem cum cœperis conueniri in tempore præscripta so-
K lutionis pro pecunia, afferes tædia, causaberis de tempore, excusationes strues. Et cum totum promiseris: ne in vniuersum fraudare videaris, vix dimidium restitues. De amico inimicum facies, de honore referes contume liam, pro benedictione maledictum. Quàm hæc opinio nem lædant considera, quàm à viro bono discrepent re cognosce. Ergo dum liber es à vinculis, ipse te reuoca à iugo & onere seruitutis. Dues es? non sumas mutuum. Pauper? non sumas mutuum. Dues es? nullam pateris petendi necessitatem. Pauper es? considera soluendi difficultatem, Opulentia vsuris minuitur, paupertas vsuris non leuatur. Nunquam enim malum malo corrigitur, nec vulnꝰ curatur vulnere, sed exasperatur vlcere. Hoc vide, ne dum pecuniam petis, molam tuam obliges, aut lapidem supermolarem. Mola est enim qua similago cōficitur, qua molit similaginem vna mulier quæ assumitur, & altera relinquitur. Fortasse illa assumitur quæ semper molit verbum dei, vt habeat similaginem, & spiritalem facit farinam. Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua consperso. Custodit molam suam, interpretatur scripturas, seruat sibi lapidem supermolarem. Illa relinquitur quæ oppignerat molam suam. Cum autem aliquid emoluerit perfunctorie, oppignerat lapidē qui est super molam. Quis iste sit lapis, quęro. Legisti: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Quare super molā? Quia ipse est qui molentes iuuat. Ipse est qui dicit: Scrutamini scripturas in quibus putatis vos vitam æternam habere. Noli fœnerator hūc lapidem supermolarem oppignerare, ne cadas super illum. Omnis enim qui ceciderit super hunc lapidem, quasabitur: super quem autem ceciderit comminuet illum. Nec viduæ pignus suscipias, graue & secundum literam vtrunque, si instrumentum viuendi egeno auferas, aut viduæ pignus detrahas: sed grauius, si animæ quæ verbi vidua est, verbum teneas, vt ei sterilitatem viduitatis inducas.

Quem fœneratorem imitari debeamus. Caput XXII.

ATQVE vt sciatis quod hęc amanti affectu sua deam, ostendam vōbis quem fœneratorem debeatis imitari. Duo, inquit, debitores erāt Luc. 7. vni fœneratori: vnꝰ debebat denarios quingentos, alius quinquaginta. Non habentibus illis vnde redderent, donauit vtrisque. Quis eum ergo plus diligit? Respondens Simon Pharisæus dixit: Aestimo, M quia is cui plus donauit. Et laudata est sententia eius, dicente domino: Recte iudicasti. Recte iudicauit Pharisæus, qui male cogitauit, putans quòd ignoraret magis dominus peccata mulieris, quàm donaret. Sed laudatur eius sententia, vt excusatio ei omnis adimatur. Plus remissum est Ecclesiæ, quæ congregata est ex populo nationum, quoniam plus debebat: sed & ipsa plus soluit, non exigenti, sed donanti. Dedit aquam pedibus Christi, qua sua peccata mundauit. Osculata est pedes, ferens pacis insignia. Misit oleum in pedes eius, misericordiam & ipsa in pauperes conferendo. Isti sunt pedes Christi, in his innocentius ambulat Christus. Et capillis capitis sui terfit. Christo enim humilitatur quicunque habet humilitatis affectum. Et ideo inquit, dimissa sunt eius peccata multa, quoniam dilexit multum. Aduerte quod dominus & misericordiam impertit vt liberalis, & iudicium cum miseratione dispensat. Ante donauit per gratiam, sed quibus donaret sciebat. Non habet quod excusset Iudæus. Mihi quasi peccatori plus donauit, illi quasi ingrato minora concessit. Sciuit tamen quod & ille quasi ingratus non possit soluere quod accepisset, & Ecclesia memor gratię eo plura soluerit, quo plura meruisset.

An fœneratores excuſet, quod etiam ſuperiores no
A ſtri id fecerint, & quod antiquum ſit vſurarum exerciti
um. Et quomodo Tobias neque pignus, neque fideiuſso
rem receperit. Quo pacto etiam quis pro alieno debi-
to fideiubere debeat. Caput XXIII.

HABETIS ergo quem ſequamini fœneratorem, ſi vultis donari, ſi vultis nō eſse quod reprehendatur à vobis. Nos enim non perſonæ obtrectamus, ſed auaritiæ. Nec fallit diuiſe aliquos, cū ante biduū tractatus noſter eorum cōpunxiſset affectum, Quid ſibi voluit epiſcopus aduerſus fœneratores tractare, quaſi nouum aliquid admiſsum ſit, quaſi id non etiā ſuperiores fecerint, quaſi non vetus ſit fœnerate? Verum eſt, nō ego abnuo, ſed culpa vetus eſt. Denique peccatum ab Adam: ex illo culpa ex quo & Eua: ex illo præuaricatio, ex quo & humana conditio. Sed ideo Chriſtus venit, vt inueterata aboleret, noua cōderet, & quæ iueterauerat culpa, renouaret gratia. Ideo ſe paſsioni obtulit, vt renouaretur ſpiritu, & abſolueret vniuerſos. Diabol⁹ Euam decepit, vt ſupplantaret virum, obligaret hæreditatem. Quid fœne
B ratores faciunt? Decipiunt defœneratos, obligant fideiuſsores. Sed non Tobias pignus quæſiuit, aut fideiuſsorem popoſcit. Currendū eſt igitur vt fideiuſsorē requiras, vt eum tuis nominibus aſtringas. Ecce paratur alter inimicus. Nam cum nō habueris vnde debitū ſoluas, ille pro te tenebitur. Inueniris in eo circunuentor & fallax, qui amicum deceperis. Ille nudabitur, ille pro te in vincula ducetur. Illum grauiorem exactorem creditore patieris, qui allegat: Stimula ciuem tuum quē ſpopondiſti. Ita fiet vt ipſe quoq; eſse incipias ingratus, & prætereas illud quod ſcriptum eſt: Gratiam repromiſsoris
Eccli. 29. ne obliuiſcaris, dedit enim pro te animam bonam. Neceſse eſt dicas: Quis enim te quærebat fidē dicere? Nam niſi tu fidem dixiſses, ego non accepiſsē pecuniā. Adulterinam accepi pecuniam, æs auro admixto mihi dedit, vtinam te non obtuliſses. Fortaſse creditor te ſubornauit, vel tu illum. Ergo caue ne alieno te obliges debito, ne hoc quoque vendidiſse dicaris: ne ſi quod tibi (vt habet vſus amicitiæ) debetur, aut dederit gratiæ videatur emiſse. Aut ſi vis interuenire, noueris amici obſecratus oratis erubeſces negare: ita interueni, vt ſi debitū ſolutū non fuerit, de tuo noueris eſse ſoluendum. In hæc paratus accede. Legiſti enim: Non ſpondeas ſuper virtutem
Eccli. 8. tuam, ſi enim ſpoponderis, quaſi reſtituens cogita. Et in
C fra: Recipe proximum tuum ſecundum virtutem tuam, & attende tibi ne cadas. id eſt, ne maiore te obligas numiſmatis quātitate, q̄ ferre poſsunt & exoluere tuarum copiæ facultatum. Si enim quod habes tradas, amiſiſti opes, non amiſiſti fidem. Famæ tuæ damna non ſentis, redemiſti amicum ſine tui fraude. Alibi quoq; id te monent Prouerbia Salomonis dicentis: Spondens ſponde amico tuo, quēadmodum qui obligat ſe ſpōſorem amicorum ſuorum. Si autem nō habes, audi quid Salomon dicat: Noli te dare in ſponſionem, erubeſcens perſonā. ſi enim non habueris vnde ſoluas, auferet ſtramentum de ſub laterib⁹ tuis. Bonus ergo fœnerator acquiret gratiam, improbus execrationem.

De alijs virtutibus Tobiæ. Et quomodo mercenario
merces ſit ſoluenda. Caput XXIIII.

SED NON his tantum virtutum finibus cō tētus fuit ſanctus Tobias, mercenario quo que ſciuit ſoluendam eſse mercedem, dimiditum vſq; obtulit, meritóq; pro mercenario angelum inuenit. Et tu vnde ſcis ne forte iuſtū aliquē mercede defraudes, punis ne infirmū? Væ ei illi qui ſcandalizauerit vnū de puſillis iſtis. Qui ſcis an in eo angelus ſit? Neque enim dubitare debes qđ in mercenario poſsit eſse angelus, cū ipſe Chriſtus poſ- D
ſit, qui in minimo quoq; eſse conſueuit. Redde ergo mercenario mercedem ſuam, nec eum laboris ſui mercede defraudes, quia & tu mercenarius Chriſti es, & te conduxit ad vineam ſuam, & tibi merces repoſita eſt cæleſtis. Non ergo lædas ſeruum operantem in veritate, neque mercenarium dantem animam ſuam. Nō deſpicias inopem qui vitam ſuam ſuo exercet labore, & mercede ſuſtentat. Hoc eſt enim interficere hominem, vitæ ſuæ ei debita negare ſubſidia. Et tu mercenarius es in hac terra. Da mercedem mercenario, vt & tu poſsis dicere domino cum precaris. Da mercedem domine ſuſtinētibus
Tobiæ. 4. te. Tobias tibi dicit: Luxuria mater eſt famis: in quo cō- tinentiam docet. Dicit etiam: Mercedem omni homini qui penes te operatus fuerit, redde eadem die, & non maneat apud te merces hominis, & merces tua non minorabitur. Dicit tibi: Noli vinum bibere in ebrietate. Dicit tibi: De pane tuo communica eſurientibus. Vide quid te fœnerare cupiat. Et de veſtimētis tuis nudos tege. Ex omnibus quæ abundauerint tibi, fac eleemoſynam. Omni tempore benedic dominum. In his itaque fœnus æternum eſt, & vſura perpetua.

FINIS.

CAPITA LIBRI PRIMI DE INTERPELLATIONE. E

De approbatiōe per ſcripturam & exempla ſanctorum quod conſolationes, præcipue quæ ex ſpe futurorum habentur, omnibus præſentibus incommodis & perturbationibus quæ in hac vita ſunt, incomparabiliter præponderent. Caput I.
Quomodo beatus Iob amiſsis omnibus præter vxorē, tanquam bonus athleta perturbationibus non ceſserit, nec certare recuſauerit. Caput II.
Quod miſera cōditio hominis & quaſi mercenaria ſit, & ſe niſi ex aliena miſericordia ſuſtētare non poſsit, quodq; vana ſomni delectatio pœna potius quam requies ſit dicenda. Caput III.
Quomodo amici Iob ad cōſolandum eum venerint, & quod optimum ſolamen in aduerſitatibus ſit à culpa vacare. Caput IIII.
Quomodo intelligatur illud: Qui facit montes inueteraſcere &c. Et de commotione colūnarum. Quomodo etiam ſol iuſsus non oriebatur, Et quomodo dominus ſuper mare tanq; pauimentū ambulet. Cap. V. F
De multiplici hominis tribulatione, & de veloci curſu vitæ noſtræ, cum deploratione ſancti viri pro communi infirmitate. Caput VI.
Quid ſignificet illud: Quare obſcripſiſti aduerſum me mala, & oppoſuiſti mihi adoleſcentiæ peccata &c. Similiter & illud: Mortalis filiꝰ mulieris, breuis vitæ eſt &c. Præterea etiam iſtud: Cum autē dormierit homo, non reſurget vſq; dum cælū aſsuatur &c. Cap. VII.
De intelligentia illius, Vtinam in inferno conſeruares, abſcōderes autē me donec deſinat ira tua &c. C. VIII.
De reprehēſione eorū qui curioſius inquirūt ſecreta altitudinis ſapiētiæ dei. Quāq; beatꝰ ſit ille qui ſapiētiā inuenerit. Et quæ ſit vera ſapientia. Cap. IX.

Diui Ambroſij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE INTERPELLATIONE LIBER I.

De approbatiōe per ſcripturā & exēpla ſanctorū qđ cōſolatiōes, præcipue quę ex ſpe futurorū habētur, oīb⁹ præſentibus incōmodis & perturbationibus quæ in hac vita ſunt, incōparabiliter præponderent. Cap. I.

G VLTAS NOBIS PERTVRBAtiones in hac vita esse subeũdas, scriptura diuina frequentibus demonstrat locis, multásque suppetere cõsolationes, quibus animus capax vigoris, & recti cõscius absorbere debeat quæ præsentiñ incõmodorũ sunt, spectare quæ habeant perpetem iucunditatem. Præponderant enim cõsolationes perturbationibus, quia & præsentium sedationem afferunt, & spem futurorum. Vnde & apostolus Paulus: Indignæ sunt, inquit, passiones huius temporis ad superuenturam gloriam. Indignæ vtique ad consolationis comparationem, non ad fructum redemptionis. Quæ est tam præclara, cuiũsve vita in terra, vt adæquare cælestem gloriam possit? Quid sublimius Paulo, qui tantum periculorum subijt, tantum dolorum atq; infirmitatum absorbuit? In ijs quas Christi nomine subijt passionibus, quotidie, vt ipse dicit, moriebatur, & nihil indignum perpeti se in hoc tempore pro tantæ gloriæ spe atq; expectatione censebat. Helias famem, insidias, mortisq; terrores, laborum acerba tolerabat, & tamen solus igneis curribus, equis igneis de cælo deductis ad terras, & de terris reuectis ad cælum, omne meritum huius militiæ abscondit, atque vltra humanam omnem gratiam
H pij ascensoris se vexit. Nã de Petro quid loquar, qui crucem suam futura remuneratione indignam arbitratus, inuerso suspendi popposcit vestigio, vt aliquid passioni suæ adderet, cuius acerbare ipse sibi supplicia non timeret? Vnde non immerito sanctus Dauid ad illam gloriã, cum in cętero opere, tum maxime in quadragesimoprimo Psalmo se festinare testatur dicẽs: Quando veniam & apparebo ante faciem dei? In quo Psalmo & perturbationes humanæ fragilitatis, & consolationes à domino euidenter expressit. In quo etiam interpellat pro nobis deum, quod oblitus operis sui, oblitus collatæ in hominem liberalitatis & gratiæ, quem tuendum atque ornandum acceperat, dereliquerit, & infirmum ac naufragum diuersis infirmitatibus reiecerit atterẽdum. Quod idem ante ipsum fecerat sanctus Iob, Sed iste moralius, ille vehementius. Vtriusque igitur interpellationes considerare cordi est, quod in his vitæ humanæ forma exprimitur, causa agitur, prærogatiua formatur. Suo igi-
I tur ordine spectandæ nobis sunt.

Rom.8.

Psal.41.

Quomodo beatus Iob amissis omnibus præter vxorem, tanquam bonus athleta perturbationibus non cesserit, nec certare recusauerit. Caput II.

AMISSIS itaque liberis Iob atque omnibus suis præter vxorem, quæ ei sola ad tentationem fuerat reseruata, perfossus etiam vlcere graui, cum videret amicos suos non ad consolandum venisse, sed ad exaggerandum & ad aceruandum dolorem, aduertit à domino data tam in se aduersario tentandi sui potestatem. Et quanuis sagittas domini in corpore suo sentiret esse, à quib⁹ compungi se diceret, tamen quasi bonus athleta, qui dolori non cederet, nec dura certaminis recusaret, addidit incipens: Dominus vulneret, in fine autem nõ perimat. Quæ enim mea virtus qui sustineo, aut quod meum tempus, vt sufferat anima mea? Nũquid fortitudo lapidum fortitudo mea, aut carnes meæ sunt æreæ, aut non in ipso confidebam, adiutorium autem à me recessit? Visitatio autem eius despexit me. Nonne tentamentum est vita hominis super terram, & sicut mercenarij quotidiani vita eius, aut sicut famulus timens dominum suum, qui se sub vmbra obtegat, aut sicut mercenarius expectans mercedem suam, sic & ego menses expectaui vacuos, noctes autem dolorum datæ sunt mihi? Si quiescam, dico, quando dies? Si surgam, iterum quando vesper? Plenus

Iob.6.

Iob.7.

sum doloribus. A vespere vsque mane fermentatur mi R
hi corpus in putredine vermium. Liquefacio autem gle
bas terræ, saniem radens vlcerum. Vita autem mea le-
uior est fauilla, in spe vacua perijt. Dicam, consolabitur me lectulus meus, terres me insomnijs, & in visionibus me percellis.

Quod misera conditio hominis & quasi mercenaria sit, & se nisi ex alia misericordia sustentare non possit. Quodque vana somni delectatio, pœna potius quàm requies sit dicenda. Caput III.

VAM misera hominis conditio, quæ quasi mercenaria alijs laborat, sibi indiget, & ni
Q si aliena misericordia sustentare se nequit. Quotidie sub formidine, sub timore graue tolerans seruitutẽ, & ne deprehendatur à domino erratica atque fugitiua, sub vmbra quadam seculi huius putat se posse delitescere. Considera illum de quo ait in Ecclesiastico Syrach: Omnis homo transgrediens in lecto suo, contemnens & dicens in anima sua: Quis me videt? Tenebræ circundant me & parietes, quem vereor? Nonne tibi videtur iste vir esse mercenarius qui prodegerit, vt ille adolescens in Euangelio, qui legitur accepisse à patre substantiæ portionem, & egens atque inops, quo famem leuaret, pascere greges cœpit alienos, vt mercede sumptum exerceret suum? Sed ille tamen aliquando conuersus est, quia reuertitur ad patrem, & peccata sua non repressit, sed prodidit. Hic autem qui se existimat ab eo qui omnia videt non videri, & tenebris putat commissa sua posse celari, vmbram prætendit, sed frustra latere se credit, cum oculus domini lucidior sole occulta omnia deprehendat, tenebrosa illuminet, & intimi cordis penetret conscientiam, atque in alta & profunda descendat. Vanus ergo qui putat tenebris esse se tutum, cum lucem vitare non possit, quæ lucet in tenebris, & tenebrę eam non comprehenderit. Quasi fugitiuus itaque & malus mercenarius deprehenditur, & antequam se occultet agnoscitur, quia domino omnia antequam quærat cognita sunt. Non sola quæ facta, sed etiam quæ futura sunt reperit. Igitur in vacua spe qui putat quod suum crimen abscondat: fabula est istud, non veritas. Denique fabula peccantium ociosa, non habens fructum, sed gemitum. Narratio enim fatui sarcina in via. Quid enim aliud est peccatum, nisi sarcina? quæ huius seculi onerat viatorem graui depressum fasce delicti, qui si nollet oneri subiacere, debuit audire M
dicentem: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Quid autem erumnosius cum ipse lectus ad communem quietem datus, graue vulnus infligat? Tunc enim solemus quæ fecimus recordari, & factũm suorum stimulis compungitur interior conscientia. Vnde scriptura ait his: Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus compũgimini. Remedium quidem debiti, & tamen cõscientiam vulnerauit. Sed esto vt aliquando fesso somnus obrepat, terremur insomnijs, exagitamur visionibus, vt non iam requies sed pœna sit. Ita enim habentur diuitiæ seculi, veluti somnium exurgentis. Surrexit aliquis istius corporis somno, & nihil possidet, idq; ipsum quod se credebat habere amisit. Cõstituite mihi nunc diuitem illum, qui quotidiana lucra, & quæstus varios congerebat, & exãgebatur cupiditatibus suis, subito resipiscentem. Considerate quæstũ, quia cum morietur, non accipiet omnia, neque descendet cũ eo gloria domus eius: & cum ea quæ possidet in hac vita, habeant aliquid voluptatis: non etiam in futurũ aperiunt oculos ad cælestia. Nonne tibi videtur (sicut qui in somnis epulatur) epulari apuisse oculos, & cognouisse quòd aia ei⁹ inane sperauit, & adhuc esuriat, adhuc sitiat, quia modũ nõ habet auaritiæ, nec rapiẽdo expletur, sed incitatur, hoc egentior, quo plura quæsierit? Et hic

Eccl.5.

Matt.11.

Psal.4.

S. augustin.

Psal.48.

A ergo surrexit,& vanum est somnium.

Quomodo amici Iob ad consolandum eum venerint, & quod optimum solamen in aduersitatibus sit à culpa vacare. Caput IIII.

Sed iterum ipsum audiamus dicentem. Incumbebant illi amici qui ad consolandum venerant, & quasi inimici amaris eum perurgebant sermonibus. Vnum enim solatij genus est in erumna & in amaritudine constitutis,à culpa vacare, vt ea quæ perpetiuntur aduersa, non pro delicti precio sustinere videantur. Hoc quoque sancto viro adimere gestiebant, vt videretur ipse suæ author erumnæ, qui peccatis grauibus contraxisset offensam, & pro impietatibus suis illa toleraret, describẽtes impiorum supplicia, qui vitia sererent, & meterent sibi dolores, quos mandata operirent dei, & spiritu vitæ ipsius interirent. Qui sufflaret domos luteas inhabitantibus, & arescerent, cogitationes destituerit, versutorum os obstruxerit iniuste. Quæ vera quidem de domini potestate, sed non cõuenientia tanti viri meritis asserebant. Is ergo respondit: In verita
Iob.9. te noui quia ita est. Quomodo eni iustus mortalis apud dominum? Si enim voluerit iudicio contẽdere cum eo, non audiet illum, vt nõ ad vnum verbum eius mille sermonibus contradicat. Sapiens est enim intellectu,& fortis & magnus: quis tam durus, vt in conspectu eius posB sit subsistere? Qui facit montes inueterascere, & nesciunt,& euertit eos iracundia. Qui commouet orbem terrarum à fundamentis, & columnæ mouentur eius. Qui dicit soli, & non oritur, aduersus autem sydera consignat. Qui extendit cælum solus,& ambulat sicut in pauimento supra mare. Qui facit virgilias, & vespertum, & septentrionem, & austri ministerium, qui facit magna & inuestigabilia,gloriosa & immensa, quorum nõ est numerus. Si præterierit me,non videbo: & si me prætergressus fuerit, nec sic sciam. Quanto vehementiore tuba iste crepuit de domini potestate? Sed in ea iustorũ auxilium,non ruina est. Denique videtur exprimi potẽ tia,sed magis redemptionis mysteria declarantur.

Quomodo intelligatur illud,Qui facit montes inue terascere & cætera. Et de commotione columnarum.
C Quomodo etiam sol iussus non oriebatur,& quomodo dominus supra mare tanquam pauimentum ambulet.

Caput V.

VI sunt enim montes quos inueterascere facit,nisi Moyses,Aaron, & Helias, Iesus
Q naue,Gedeon,Prophetæ, omnes libri veteris testamenti? Venit dominus Iesus,nouũ detulit testamentum, & illud quod erat vetus, factum est nouum. Innouatus est Christianus, inueterauit Iudæus. Renouata est gratia, inueterauit litera. Euertit montes, & conuertit. Euertit enim & subruit intellectum secundum literam,& statuit intelligentiam spiritalem. Intellectus ergo ille legis euanuit car-
Roma.7. nalis,& factus est spiritalis. Vnde Apostolus ait: Scimus autem quia lex spiritalis est, ego autẽ carnalis sum. Sed
1.Cor.7. & ipse qui carnalis erat,factus est spiritalis, sicut ipse asseruit dicens: Puto enim & ego me spiritum dei habere.
1.Cor.2. Hos ergo montes inueterauit Iesus,& Iudæi nesciunt. Si enim cognouissent,nunquam dominum maiestatis crucifixissent,nunquam Iudaica delyramenta sequerentur adhuc. Ipsi sunt ergo qui nesciunt. Vnde & in Euange-
Lucæ.23. lio dicit dominus Iesus. Dimitte illis pater, quia nesciunt quid faciunt. Sed non excusantur qui nesciunt,cum scire nolunt quod debuerint cognoscere. Certe non illis inuidemus si domini sequantur sententiam. Sententia enim superiora solet absoluere,non futura. Sed nec ille immunis à scelere qui crucifixit suę authorem salutis,& postea veniam non poposcit. Esto vt ante ignorauerit quem persequebatur, in cruce tamen positum debuit recognoscere vniuersorum esse dominum elemen D torum,sub quo omnia elementa tremuerunt. Cælũ obscuratum est,sol refugit,terra dissiluit,defunctorum sepulchra patuerunt,mortui viuentium receperunt con- Mat.27. sortia. Vnde & Centurio ait: Vere dei filius erat iste. Cẽturio agnoscit alienum, Leuita non recognoscit suum. Gentilis veneratur,Hebræus abiurat. Non immerito ergo columnæ orbis terratum motę sunt,quando nõ crediderunt principes sacerdotum. Sed motæ sunt veteres, Psal.74. vt nouæ confirmarentur, sicut ipse dignatus est dicere: Ego confirmaui columnas eius. Audi quas colũnas con Gala.2. firmauerit. Petrus & Iacobus & Ioannes, qui videbantur columnæ esse, dexteras dederunt mihi & Barnabæ communionis. Quomodo ergo excusant se nescisse, quorum alij viderunt, alij cognouerunt solem non expleto diei curriculo recessisse, & rursus ante peractum spatium noctis egressum, noctem in die fecisse, in die noctem? Vtique intelligere debuerunt,quia sol iussus se recepit,& iussus exiuit. Prædixerat enim dominus, quia tribus diebus futurus erat in corde terræ,& tribus nocti bus. Didicerat hoc sol,seruabat præceptum. Dubitabat Mat.12. ergo dicẽs: Quid facio? Orior,& dies est: occido, & nox est. Si cursum meum seruauerõ, demorabor mundi salutem. Festinemus etiam ad redemptionem nostram. Festinare etiam debeo ipse ad nouam vitam. Erit enim beneficio crucis,quia renouantur vniuersa, & sol nouus, E cælum nouum. Festino ergo,vt illum possim videre solem iustitię,illuminantem animas vniuersorũ. Sed quid faciam? Ipse vult post triduum fieri resurrectionem. Inueni quid faciam,vt & moras non faciam, & numerum dierum custodiam. Non faciam integrum diem,& integram noctem. Abbreuiabo horas,vt tribus quidem die bus ac noctibus sit inter mortuos dominus Iesus.

dieruni & noctium interualla patiuntur resurgat à mortuis. Abbreuiabo igitur horas vbi ascenderit crucem. A sexta hora statim fiat nox, ne videam domini passionem,sed fugiam parricidalis persecutionis spectaculum. Occidam, & erit nox horarum trium: egrediar,& innouabo diem,vt sit horarum trium. Percursus est primus dies, sequitur nox secũdo spatio suo; sequitur similiter dies,incipiet nox. Tertia resurget dominus in nocte,& erit dies in lumine resurgentis,vt cõpleatur illud: Et nox sicut dies illuminabitur. Hic est di- Psal.138. es ille magnus quem vidit Abraham & gauisus est, de Ioan.8. quo & Dauid ait: Hæc est dies quam fecit dominus,exul Psal.117. temus & lætemur in ea. Cui non ministerio laboris, sed fructu exultationis interero. Ipse ergo dominus diem ducit,& ante mundi consummationẽ videbitur lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc Ioan.1. mundum. Ipse est dominus qui signat & numerat mul- F titudinem stellarum. Ipse est dominus qui cælum solus extendit,qui ambulat tanquam in pauimento super mare,quando Petrus vidit eum ambulantem,& dixit: Do- Mat.14. mine iube me venire ad te super aquas. Et iussit dominus: sed ille titubauit: & nisi porrexisset ei dominus dexteram,dimersus fluctibus occidisset. Titubauit caro,saluauit dextera. Et ait illi: Modicæ fidei,quare dubitasti? Fides ergo ambulauit in apostolo,non caro. Denique fides titubauit,& caro sentire cœpit naufragium. Quod non improprie dictum est,quia caro nauis est animę,sicut scriptum est: Qui descendunt mare in nauibus. Et Psal.106. alibi: Ibi dolores vt parturiẽtis,in spiritu vehementi cõ Psal.47. teres naues tharsis. Animæ enim nostræ cũverbum par- Ioan.16. turiunt,edunt dolores. Quæ autem peperit,iam nõ meminit pressuræ propter gaudium,quia natus est illi homo qui mundum redemit. Naues Tharsis, id est intelligibiles quæ Salomoni aurum ferebant atque argentum, id est corpora nostra quæ habent thesaurum in vasis fi- 2.Cor.4. ctilibus, vt Apostolus dixit. Vel qđ etiã hic part9 dubio conteruntur,iuxta quod dictum est: Vę prẽgnantibus & Lucæ.21. nutrientibus. Nam cum anima quatitur, caro fluctuat.

G Vel ſpiritu vehementi agitabuntur infuſo, cum expleto
Ezech.37 tempore fuerit reſurgendum, ſecũdum quod ſcriptum
eſt: Veni ſpiritus, & inſuffla in mortuos iſtos, & viuent.
Vnde & ipſe Iob in poſterioribus dicit: Noui enim quia
aternus & potens eſt qui ſoluturus eſt me in terra.

Conteruntur autem, quia re
ſuſcitantur ad iudicium. Eſt autem bona contritio. Cor
Pſal.50. enim contritum & humiliatum deus non ſpernit. Et ali
Pſal.59. bi: Sana cõtritiones eius. Sed & ad Ioſaphat dictum eſt:
2.Par.20. Contritæ ſunt naues in Tharſis. eò quòd ſe ſacrilegio
miſcuiſſet. Vtrunque igitur contritio ſignificat, quia
vtrunque eſt in die iudicij, quando omnes qui in monu-
Ioan.5. mentis ſunt, audient vocem filij dei, & procedent qui
bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ: qui male egerũt,
Pſal.47. in reſurrectionem iudicij. Quod etiam Dauid propheta
ſignificat dicens: Ibi dolores parturientis. ſicut audiui-
mus, ita & vidimus in ciuitate domini virtutum, in ciui-
tate dei noſtri. Nanque & dolorem futurum & lætitiam
comprehendit. Dolorem de iudicio, de abſolutione
lætitiam.

De multiplici hominis tribulatione, & de veloci cur
ſu vitæ noſtræ, cum deploratione ſancti viri pro com-
muni infirmitate. Caput VI.

Iob.9. SED ad propoſitæ nobis interpellatiõis ſe-
riem reuertamur. Multas, inquit, cõtritiones
fecit mihi, reſpirare me non ſinit. Im-
pleuit me amaritudine, & quia virtute eſt
potens, nemo poteſt iudicio eius reſiſtere.
Si iuſtus ſum, lingua mea errat. Magnum &
H potentem diſpergit, iram improbi in morte graui, iuſti
autem irridentur. Dati ſunt enim in manus impij. Vide
ſingula. Potentibus ira ſua grauis eſt, improbis nequi-
tia, iuſtis cõditionis infirmitas. Ita nihil periculo vacat.
Fortitudo & magnitudo viri ſua poteſtate decipitur, im
probitas afflictatur, virtꝰ ridetur. Ridetur ille, quia plus
poteſt. Iabitur iſte, quia nihil poteſt. Affligitur conditio
nis vitium, quia vita noſtra leuior eſt curſore. Tranſi-
uit, & nihil vidit. Tanquam nauis veſtigium, aut aquilæ
volantis & quærentis eſcam, ita & præterit vita hominis.
Quod loquimur, obliuiſcimur, nec vllum tranſitus no
ſtri inſigne deprehenditur, niſi quod ſit plenum mœro
Iob.10. ris & gemitus. Concutior, inquit, omnibus membris.
Vtinam ſit mediator noſter & arguens dijudicans inter
vtrunque noſtrum. Dicam domino: Quare ſic me iudi-
cas? An bonum tibi eſt vt iuſtus ego ſim, quia repulliſti
opera manuum tuarum, & conſilio impiorum intendi-
ſti? Nunquid ſicut mortalis videt, ſic videas, aut vita tua
ſicut hominis, aut anni tui ſicut viri, quia exquiſiſti ini-
quitates meas, & peccata mea inueſtigaſti? Noſti quia im
I pie non geſſi: ſed quis eſt qui de manibus tuis eruatur?
Magna fides, magna authoritas ſcientiæ, deum teſtem
mentis ſuæ accerſiri. Quod conditionis eſt, non negat:
quod impietatis eſt, repellit: quod infirmitatis eſt, fate-
tur. Peccaſſe conditionis eſt, quia nemo immunis la-
pſus eſt. Impiè agere non conditionis eſt, ſed perfidiæ, &
nequiſsimæ mentis venenum. Non agnoſcit hoc iuſtus,
ſed abſolutio hominis in dei miſeratione, non in homi
nis poteſtate eſt. Manus, inquit, tuæ plaſmauerunt me,
poſtea conuertiſti & percuſsiſti me. Memento quia lu-
tum me feciſti, & in terram me reſolues. Nunquid non
vt lac mulſiſti me, confeciſti me ſicut caſeum? Corio &
carne me induiſti, oſsibus & neruis me inſeruiſti. Vi-
tam autem & miſericordiam in me poſuiſti, & viſitatio
tua protexit ſpiritum meum. Quanta deploratio ſancti
viri pro communi infirmitate, quanta conuentionis au
thoritas, quod deus hominem manibus ſuis fecerit. Ex-
cuſatur culpa infirmitatis obtentu, commendatur gra-
tia priuilegio operationis æternæ, & protectione digna-
Pſal.8. tionis cæleſtis. De quo loco etiam Dauid pulcherrime
locutus eſt dicens: Quid eſt homo quod memor es eius,
aut filius hominis quia viſitas eum? Nec, inquit, habes in
te noui, quia omnia potes, impoſsibile autem nihil. Si g
enim peccauero, cuſtodies me, ab iniquitate autẽ immu
culatum me non feciſti. Si impius fuero, væ mihi: ſi fu Iob.10.
iuſtus, non poſsum me erigere. Plenus ſum confuſio-
nis, inueſtigor ſicut leo ad necem. Vide tria. Si pecca-
ro, inquit, cuſtodies me. Et ideo ô homo fatere peccati,
vt veniã conſequaris: dic iniquitates, vt iuſtificeris. Qui
erubeſcit fateri eas in quibus natus eſt, negantis non fa-
tentis crimen eſt, negare quod natus ſis. Quod accepi-
ſti, vtinam ſerues. Cur putas te habere quod non accepe
ris? Ergo peccator fateatur, impiꝰ ingemiſcat. Iuſtus nõ
ſe erigat & extollat, ne per arrogantiam fructum iuſti-
tiæ amittat. Et pulchre ait: Si iuſtus ſum, non poſsum me
erigere: plenus enim ſum confuſionis. Iuſtus enim ad-
uertit magis fragilitatem ſuam, quam inſipiens agno-
ſcit. Non agnoſcit inſipiens. Denique lapſibus ſuis ſapi
ens compungitur, Inſipiens delectatur. Iuſtus accuſator
eſt ſui, iniuſtus aſsertor. Iuſtus præuenire vult accuſato Prou.18.
rem confeſsione peccati, iniuſtus peccatum ſuum occu
ltare deſiderat. Ille in principio ſermonis vt prodat er-
rorem, iſte multiloquio ſermonis ſui ſomnum excuſa-
tionis inuoluit, ne prodat errorem.

Quid ſignificet illud: Quare obſcripſiſti aduerſum
me mala, & appoſuiſti mihi adoleſcentiæ peccata & ca-
tera. Similiter & illud: Mortalis filius mulieris, breuis vi
tæ eſt & cætera. Præterea etiam iſtud: Cum autem dor-
mierit homo non reſurget vſque dum cælum aſsuatur.

Caput VII.

L TERVM adijciens dicit: Quare obſcripſiſti ad-
uerſum me mala, & appoſuiſti mihi adoleſcen
tiæ peccata? Pulchrè id ætatis arripuit ad quę- Iob.13.
relam, quæ magis ad vitium lubrica eſſe con-
ſueuit. Habet enim pueritia innocentiam, ſenectus pru-
dentiam, ipſa vicina adoleſcẽtiæ iuuentus bonæ exiſti-
mationis intuitum, & verecundiã delinquẽdi. Adoleſcẽ
tia ſola eſt inualida viribus, infirma conſilijs, vitio ca-
lens, faſtidioſa monitoribus, illecebroſa delicijs. In tan
to igitur confragoſo & ſcopuloſo mundi huius turbine
cur tam crebra naufragia improuidæ aſscribũtur ætati?
Vnde præclare Dauid totius tẽporis eius veniã ſibi à do Pſal.24.
mino poſtulauit dicẽs: Delicta iuuẽtutis meæ & ignoran
tiæ ne memineris domine: quia tunc maxime calor cor- M
poris feruet, & æſtu ſanguinis vaporantis igneſcit. Sed Iob.14.
iterũ ipſum audiamus. Mortalis, inquit, filius mulieris
breuis vitæ eſt, & plenus iracundiæ, qui ſicut flos floruit,
& cecidit. Diſcedit autẽ vt vmbra, & nõ reſiſtit. Nonne
& ab hoc ratio quæritur? Et hunc feciſti intrare in iudi-
cium ſub conſpectu tuo. Quis autẽ mundus eſt à ſorde?
Sed nemo, etiã ſi vnius diei ſit vita eius ſuper terrã. Vere
miſerabilis cõditio peccati ſui, quod vitare nõ poſsit, ra
tionẽ præſtare cogitur, iudicium intrare, in conſpectum
ſubire domini omnipotẽtis, cõpellitur edere cauſas ge
ſtorũ ſuorũ, quæ tot vitæ ſuæ ætatibꝰ percurrerit, cũ mũ
dus à pctõ quiuis eſse nõ poſsit, vt ab ipſis cunabulis pri
us obrepat infãtię culpa, q̃ ſit vllus ſenſus erroris. Quis-
que illud miſerabile, vt breuis ſit vita eius, dulcis illece-
bra, multiplex erũna, iracũdia quotidiana. Itaq; in exi-
gua delectatione amaritudo perpetua eſt. Eſt, inquit, ar
bori ſpes. Si enim fuerit exciſa, virideſcet: & ſi in terra
mortuus ramus eiꝰ fuerit, ab odore aquæ florebit, faciet
autem ſicut nouella. Vir autem defunctus abijt, cadens
autem mortalis homo non vltra eſt: Tempore autem flu
ctuat mare. Expectauimus prophetici ſermonis ex duo-
bus inferioribus elementis terra ac mari, quæ omni iniu
riæ crebriſque tempeſtatibus ſubiacent, q̃ validum argu
mentum noſtræ expreſsit erũnæ. Terrena, inquit, virgul
ta, nemoroſaq; arborum etiam cum fuerint mortua, in
vſus vitales reſurgunt. Mare quoque ipſum temporum
vicibus ſolet fluctuare. At vero caro noſtra ſemper exz
ſtuat, ſibiq; ipſa tempeſtas eſt, nec vnquam à motibus p
cellarum miſerandiſq; naufragijs feriatur. Cum autem Iob.14.

A dormierit homo, non resurget vsque dum cælum assua
tur. Quod videtur declarare, donec cælū mouetur. Erit
nouum cælum, & terra noua, sicut scriptum est. Quod
enim assuitur, vet⁹ est: quod vetus, mutabitur. Denique
Psal.101. audi Dauid dicentem: Initio terram tu fundasti domi-
ne, & opera manuum tuarum sūt cæli. Ipsi peribunt: tu
autem permanes, sicut vestimētum veterascent, & sicut
opertorium mutabis eos, & mutabuntur. Possumus eti
am illud attexere, quoniam quod vet⁹ est assuitur, quod
Mat.11. nouum cogitur. A diebus autem Ioānis baptistæ regnū
cælorum cogitur, & cogētes diripiunt illud. Assuebat
ergo illud synagoga in paucis, ecclesia cogit in multis.
Vel quia nunc cælum assui videtur nebulis & caligine,
Apo. 22. nocturnisque tenebris, & croceo diei surgentis rubore
diuersa & discolori specie sæpe contexitur. Tunc autē
nox non erit amplius, & non indigebunt luce lucernæ,
& lumine solis, quia dominus illuminabit super eos: si-
Ezec.13. cut dicit Ioānes. Vel quia væ iis qui assuunt ceruicalia
ad euertendas animas populi. Deploranti prophetæ mi
seriam nostræ fragilitatis, quæ & in hac vita requiē non
haberet, & vniuersa subito incursu mortis amitteret,
spiritus sanctus infudit tam diu non resurrecturos ho
mines, donec veniret qui non assueret vetera nouis, nec
B vestimentum nouum committeret in vestimentum ve-
Apoc.21. tus: sed omnia faceret noua. sicut ipse dixit: Ecce faciam
noua. Ipse est enim resurrectio, primogenitus ex mortu
is, in quo omnes quidem prærogatiuam futuræ resurre-
ctionis accepim⁹, solus tamen adhuc resurrectione per
petua resurrexit.

De intelligentia illius: Vtinā in inferno conseruares, absconderes autem me, donec desinat ira tua &c.

Caput VIII.

AVDITO igitur quid locutus esset in eo deus & cognita per spiritum sanctum quod filius dei non solum veniret in terras, sed etiā descēsur⁹ esset ad inferos vt mortuos resuscitaret, (quod tūc quidem factum est ad testimoniū prę sentium, & exemplum futurorum) cōuersus ad dominū
Iob.14. ait: Vtinam in inferno conseruares, obsconderes autem me donec desinat ira tua, & statuas mihi tempus in quo memoriam mei facias. Si enim mortuus fuerit homo, vi uit, consummans dies vitæ ipsius. sustinebo donec iterū fiam, donec vocabis me, ego autem te obaudiam, opera vero manuum tuarum ne despicias. Numerasti autem meas adinuentiones, nec prēteribit te quicquam ex pec catis meis. Signasti autem iniquitates meas in sacculo, & notasti si quid inscius prēteriui. Quām suauis loc⁹, q̄
Lucę.23. C nos de resurrectione confirmat, & q̄ videtur voci domi nicę cōuenire, quę in euangelio legitur, vbi ait: Tūc incipient dicere montibus, cadite super nos: & collibus, operite nos. Erit enim in cōsummatione seculi ira domini. Recte ergo sanctus in iudicium mauult resurgere q̄ in tempus diuinæ iracundiæ, quæ terribilis etiam innocentibus est. Simul etiam illud prophetare intelligitur dicēdo: Statuas mihi tempus in quo memoriam mei facias. quod in passione domini resuscitandus foret, sicut in fine huius libri testatur, nec tamen deplorare desinit: & quo magis intelligit sibi resurrectionem esse propositā vitam hanc fugere desiderat, videns se in manus traditum aduersariorum, proiectum se in potestate impiorū cui etiam amici in inimicos conuersi sunt, qui cum debuerint consolari, ruinam super ruinam inferant: memor tamen conscientiæ suę purę, & mundę orationis,
Iob.16. ait: Terra nō cooperias in sanguine carnes meas, vt ora
Gen.4. tio eius sicut incensū dirigatur ad dominū, non in terra diuersetur. sancti enim oratio nubes penetrat: peccato ris orationē, sicut à deo Cain dictum est parricidę, aperiens os suū terra in sanguine carnis absconditur. Maledictus, inq̄t, à terra, quę aperuit os suū accipere sanguinē fratris tui de manu tua, quoniam operaberis terram.

De reprehensione eorum qui curiosius inquirunt secreta altitudinis sapientiæ dei. Quāmque beatus sit ille qui sapientiam inuenerit. Et quæ sit vera sapientia. D

Caput IX.

FLEBILITER igitur sanctus deplorat vitę istius tempora. Pereo, inquit, & spiritu circumferor. oro autem sepulturam, & non impetro, precor laborans. Et quid faciam? Dies mei transierunt Iob.17. in honore, dirupti sunt articuli mei. Nec tamē derogat iudicio dei. Scit enim profundam esse altitudinē sapien tiæ & scientiæ dei, & inscrutabilia iudicia eius, atq; inue stigabiles vias eius. Non calcauerunt, inquit, eas filii glo rificantium, nec transiuit per eas leo. Quis enim potuit vias eius comprehendere, quæ abditæ occultā penetrant Vnde, inquit, inuenta est sapientia, aut quis locus disciplinæ? Nescit mortalis homo viam eius, nec inuenta est in hominibus. Abyssus dixit, non est in me. & mare dixit, non est mecum. Non tibi licet scire ô homo alta sa- Rom.11. pientiæ: ideo tibi scriptum est: Noli altum sapere, sed time. Quid curiose quæris inuestigare quod tibi non ex- 2.Cor.12. pedit scire, nec cognoscere datur? Paulus audiuit aliqua secreta sapientiæ, quæ prohibitus est aliis intimare, & ideo raptus est i paradisum, raptus vsque ad tertium cælum, vt audiret ea quæ in terris audire nō poterat. Si quæ audiuit homo, non licuit ei loqui, quemadmodum quod E non audiuit inquirit? Imperatoris huius in terris non licet tibi scire consilia, & vis scire diuina? Non licet tibi curiosius inuestigare quæ in terris geruntur, & curiosius requiris quid supra cælum agatur? Cur tu disputas vnde nata sit sapientia? Nescit homo viam eius, nec in hominibus inuenta est perfecta sapientia. Non in Moyse, non in Aaron, non in Iesu Naue fuit, non in ipso Dauid qui Psal.50. ait: Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. quia ipse dixit in posterioribus: Velut iumentum factus sum apud te. Supra te est scire ô homo altitudinem sa- Psal.72. pientiæ, satis est tibi vt credas. Si enim non credideritis, inquit, nec intelligetis. Abyssum scire non potes, abyssum non potes comprehendere, quomodo altitudinem sapientiæ comprehendes? Abyssus dixit, non est in me. & tu potes dicere quia in te est sapientia? Abyssus ergo dixit, non est in me, quia ipse dominus dixit: Non dere- Psal.15. linques animam meam in inferno. Et Apostolus dixit: Rom.10. Qui descendit in abyssum, hoc est Christum ex mortu Iob.28. is deducere. Ergo si interrogatur abyssus, vbi est sapien tia? respondet: Non est mecum, quia surrexit. Si interro- F gatur mare, vbi est sapientia: dicit, mecum non est, quia calcauit me, nec fluctus mei eam turbare potuerunt. Et tu ergo in hoc seculi istius positus freto noli perfectam illam dei sapientiam in hoc mundo quærere: quia mundus eam non cognouit. Sed si vis eam inuenire calca fluctus huius mundi, sicut calcauit Petrus, & ambula super aquas huius seculi, & porriget tibi dexteram sapientia, sicut porrexit & Petro: quia nemo fuit quem non seculi huius vnda turbauerit. Turbauit & Abraham, turbauit, & Moysen, turbauit & Petrum. Moyses per mare transiuit, & per mare peditum duxit exercitum, sed ante ipsum turbatus est. Petrus super aquas calcauit, sed mersus fuerat corpore, qui infirmioris fidei vestigio claudicauit. Ergo noli sapientiam in mari quærere, quia non dixit cum mari se futurum dominus Iesus, sed cum discipulis suis, vt aliqua ex parte eum cognoscerent, qui Mat.28. bus ait: Ecce ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi. Beati cum quibus est, vtinam & nobiscum sit. Sed nobiscum mare est, Petrus cum Christo, quia & ipse calcauit mare. Nobis aurum cordi atq; argentum est, sapientia autem supra aurum, non in auro est. Ideo qui sapientiam habere cupiebat, Argentum ait & au- Actuū.3. rum non habeo, sed quod habeo, do tibi, in nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Quia aurum non habebat, in nomine Christi habebat piæ operatio-

G nis gratiam. Ideo & tibi dicitur: Attrahe ſapientiam in interiora. Latuit, inquit, omnem hominem, & à volatili bus cæli abſcondita erat. Nec homines ſciebāt vbi erat, nec angeli, quia ipſi ſunt aues cæli, de quibus dictum eſt
Apoc. 14 Et vidi angelum volantem per cælum. Nemo potuit no
Mat. 11. ſcere ſapientiam, quia nemo nouit filium niſi pater, & nemo nouit patrem niſi filius, & cui voluerit filius reue lare. Ipſe ergo reuelauit Ioanni cum quo eſset ſapientia & ideo dixit ille, non quod ſuum erat, ſed quod ſapien-
Ioan. 1. tia infudit ei: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum. Neſcit ſapientiam interitus, neſcit malitia.
1. Cor. 15. Interitus enim tenere eum non potuit, qui dixit: Vbi eſt mors victoria tua? vbi mors aculeus tuus? Neſcit etiam malitia, quia dixit. Quærent me mali, & non inuenient. Poſsunt dicere: Audiuimus gloriam eius. Solus eſt deus qui nouit eam, quia deus, inquit, bene conſtituit viam e-ius. Ipſe nouit locum eius, quid ſit receptaculum ſapien
Ioan. 1. tiæ. Audi diſcipulum eius dicentem: Vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Agnouit enim pa-
Ioan. 10. trem filius, quia ipſe ait: Sicut agnouit me pater, & ego agnoſco patrem. Aequa mēſura eſt cognitionis, vbi vni tas poteſtatis eſt. Pater ergo qui omnia nouit, ventorum libram, aquarum mēſuram, ipſe vidit ſapientiā, & enar-rauit eam per prophetas ſuos, quia pater enarrauit ſapiē tiam, & inueſtigauit eam, ſicut & filius patrem enarrauit quem nihil prēterit, & dixit? O homo, quid vis profunda ſcire ſapientiæ quæ ſupra te ſunt? Timere deum ſapien-tia eſt, abſtinere à malo diſciplina eſt.

H FINIS.

CAPITA LIBRI SECVNDI DE INTERPELLATIONE.

Quod plerique etiam prudentes moueātur cum viderint iniuſtos affluere rebus ſecūdis, iuſtos autem frequen-ter in hoc ſeculo affligi. Caput. I.
Quomodo ſanctus Iob in aduerſis fortior factus ſit: Et tacēdo irridēdóq; ſuos cōuitiatores redarguerit, oſtē dens quod à domino deo ſûa tētatio venerit. Ca. II.
Quantum bonum ſit taciturnitas, & quod multi per ſer monem decepti ſint. Quam pulchrum etiam ſit ride-re cum nobis maledicitur, ex eò quòd iniuriarū cumu lus bonæ conſcientiæ non præiudicet. Caput. III.
Qua ratione ſi propter peccata hominibus eueniāt ma-
I la, impii tanta bonorum copia abūdent. Caput IIII.
Quod orandū potius nobis hic ſit ſubire laborē, quàm rerum temporalium abundantia affluere, propter di uerſum & contrarium vtriuſq; finem, eo quòd ſic ve-ra ſapientia inueniatur. Caput. V.

Diui Ambroſii MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE INTERPELLATIONE LIBER SECVNDVS.

Quod plerique etiam prudentes moueantur cum viderint iniuſtos affluere rebus ſecūdis, iuſtos autem frequē ter in hoc ſeculo affligi. Caput I.

SVPERIOR NOBIS diſputatio fuit de interpellatione ſanctorum quod fragilis & imbecilla conditio ſit humana, quæ nuſquam ſui habeat firmitatem, niſi in protectione cæleſti: Nobis hodie ſumēda eſt, quavulgus hominum, pleriq; etiam prudentiū valde mouē tur cūvident iniuſtos affluere rebus ſecundis, iuſtos autē K frequēter affligi i hoc ſeculo. Et vere lubricus hic locꝰ, in quo etiā ſancti vix potuerūt veræ opinionis tenere ve ſtigium. Denique turbatus eſt & ipſe Dauid, qui in ſupe rioribus dixerat: Occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mi hi. Veruntamen confirmauit ſe ipſe poſtea, & perfectæ Pſal. 50. rationis viam inueſtigauit. Iob quoque ſanctus cum tri-bus illis veteribus amicis qui ad conſolandum venerāt, de ea opinione in ſermone luctatꝰ eſt. Vtriuſque igitur diſputationes in medium proferamus. Digni enim ſunt qui nobis magiſterium viuendi afferant, quandoquidē in aduerſis poſiti plus deo placere meruerunt. Audia-mus igitur vtrunque ſuo ordine. Increpauerant vehemēter ſanctum Iob Elephaz Themaneorum rex, & Bol dach Suitheorum tyrannus, & Sophar Naamatenorum rex, eo quòd propter peccata ſua tantum ſupplicii ſuſti neret. Infirmo etenim ingenio non aduertebat quod do minus eum tentandum dediſset, vt athleta Chriſti ten-tationibus eruditus, ad maioris gloriæ coronam perue-niret. Non videntes itaque tantum ſapientiæ ſacramen-tum, anguſti cordis timore, ne viderentur iniuſtitiæ de-um arguere, qui pœnis affici innoxium perpeteretur, in ſanctum Iob pœnarum merita retorquebant dicentes quia omnis vita impii in ſolicitudine, & diuitiæ iniu-ſte congregatæ euomentur: omnia quæ patitur homo L grauia in terra, propter peccata ſua eum perpeti. Qui etiam ſi in rebus proſperis ſit, perpetuari ei ſecundo nō poſse, & tanquam ſomnium cito euaneſcere, vt non in-ueniatur locus eius: lætitiam autem impiorum eſse gra-uiorem ruinam. Ideoque etiam ſāctum Iob à proſpe-ris in aduerſa mutatum, & delectorum ſuorum precio ex ſummis in vltima corruiſse: labi eum qui ſe aſsereret innocentem, cum portio impii huiuſmodi ſit vt ſuper-ueniens in eum à domino indignatio iungat ei dolores, & interitus domum eius inuoluat.

Quomodo ſanctus Iob in aduerſis fortior factus ſit et tacendo irridendóque ſuos conuitiatores redarguerit, oſtēdens quod à domino deo ſua tentatio venerit.

Caput II.

AVDIEBAT hæc ſanctus Iob & quaſi athleta fortis in ſtercore ſedens, in tantis iudicibus & ſæui doloribus vulneris, totum corpus di ris perfuſus vlceribus, myſteria loquebatur nec acquirēdis proprię remediis ægritudinis, ſed ſacris M vacabat ſermonibꝰ. Fortiores itaque ſermones ægri ho minis quàm illorum qui non ægrotabant. Illi enim lo-quebantur iuſtitias, ſed non ſecundum ſcientiam: præ dicabant diuina iudicia, pœnas reorum, præmia ſancto rum, ſed reum à iuſto diſcernere neſciebant. Quem e-nim dominus Ieſus iuſtum pronunciauit, eum condē nabant iniuſtitiæ, accerſibant iniquitatis. Ignorabant er go quid vnicuique conuēiret. At vir ſanctus Iob diſcer nebat ſpiritu quomodo vnicuique oporteret loqui. For tiores ergo nunquid qui ſani & incolumes videbantur? Et quid dicam fortiorem inuentum cęteris? Fortior ę-ger quàm cum ſanus eſset, ſeipſo inuentus eſt. Fortior enim æger Iob q̄ cum ſanus fuerat, ſecundū quod ſcrip tū eſt: Virtꝰ in infirmitate conſūmatur, Ego & Iob cum 2. Cor. 12. infirmaretur, tunc validior erat. Non enim ægrotabat animo, etſi doleret corpore: quia non erat in carne eius anima, cuius paſsionibus non adhærebat: ſed in ſpiritu, cuius virtute ſe texeret. Ideo ergo non carnis gemitus & corporis īfirmitates, ſed voces ſpiritus loquebatur, quibus vrgeret. non quibus cederet. Et primo quidem lenius, vt illis pudorem incuteret, quia vrgebant iuſtum iniuſte, dicētes quod minora peccatis ſuis ſupplicia ſu-ſtineret: & nō erubeſcebant ipſi peccatores falſis accuſa re innocentem. Eſto, inquit, ego errauerim, & apud me deus ille inhabitet, qui mentibus hominū oſtendit er-rores, vt loquar ſermones quos non oportet, ſicut vos

A dicitis,& errent verba mea,nec opportune ſermo meus promatur,cur vos in me inſilitis & conuitiamini,conſiderantes quia à domino mihi venit iſta tentatio, qui me vallo quodam perturbationum arbitratus eſt ſepiendū? Exerceor aduerſis circumuallatus vndique laboribus & periculis,& inſultatis adhuc volētes opprimere quē
Iob.19. deberetis iuuare. Ecce rideo,nec reſpōdebo cōuitiis veſtris. Non enim vos eſtis qui iudicatis, ſed qui iudicat me,dominus eſt, & ipſius tamen iudicii tempus nondū aduenit. Quid opus clamare ante iudicium? Bonum eſt tacere dum expectatur qui iudicat. Bonum eſt conuitium conuitio non referre, ne & nos inter detrahentes annumeremur. Imitemur ergo hunc virum,qui ſilentio ſuo redarguebat conuitiantes. Oſtendebat enim virtutem animi ſui,quem contumeliæ non mouerent: & conſcientiæ innocentiam manifeſtabat,qua obiecta recognoſceret, ſed quaſi aliena rideret. At vero ſi nobis aliquid obiiciatur: dum nos purgare volumus, acerbamꝰ dum vlciſci cupimus, confitemur.cum dicat ſcriptura vt auertas dedecoris ſermonem, & auferas veſtimentū tuum:Præterit enim iniurioſus. Taceamus ergo,vt prætereat,ne veſtimētum noſtrum prouocatus exurat.Scri
Eccli.8. ptum eſt enim:Noli incendere carbones peccatoris,ne forte exuraris in igne flammæ eius. Propterea ergo ſanctus tacet:& ſi ſeruus igne proteruit,& ſi pauper conuitiatur,tacet iuſtus & ſi peccator opprobria iacet, iuſtus
2 Reg.16. ridet: & infirmus maledicit, iuſtus benedicit. Tacebat
Iob.19. Dauid cū Gera filiꝰ Semei malediceret,Iob ridebat.Pau
1.Cori.4. lus benedicebat,ſicut ipſe ait:Maledicimur,& benedicimus. Magiſterio quippe diuino proceſsus humanæ virtutis excreuit, quia iam venerat qui ex infirmis faceret
Mat.5. fortiores, & audierat dicentem: Benedicite maledicen-
B tes vobis,& orate pro calumniantibus vos. Quod verbo dixit, exemplo probauit. Deniq; & in cruce poſitus
Lucæ.23. de perſecutoribus ſuis conuitiantibus ſibi ait: Pater dimitte illis,quia neſciunt quid faciunt. vt oraret pro calumniantibus, quibus poterat ipſe dimittere. Iob ergo ridebat,quia nondum venerat Chriſtus, cui ſoli ſeruabatur magna prerogatiua virtutum, quia ipſe eſt virtutum principium,ſicut dixit:Dominus creauit me principium viarum ſuarum.

Quantum bonum ſit taciturnitas,& quod multi per ſermonem decepti ſint. Quàm pulchrum etiam ſit ridere cum nobis maledicitur, ex eo quod iniuriarum cumulus bonæ conſcientiæ non præiudicet Caput III.

C ET ridēs tacebat. Qua ratione faciendum ſit,docet:Clamabo, & nōdum iudicium. Ipſe inquit voluit hęc me perpeti. Tanquam mirabilibus tentationibus clauſus non poſsum fugere,donec placeat deo deſtruere altitudines tentationum mearum. Nūc enim ſic clamo, nondum iudicium. Ad huc in agone ſum, adhuc luctor,adhuc certamen ſuper eſt
2.Tim.2. mihi. Nondum enim exiuit corona. Nemo autem niſi qui legitime certauerit coronatur. Debebatur illi certamen certum, amiſerat omnia ſua, id eſt, patrimoniū cū filiis. Patiebatur vulnera caro eius, manebat vt tentationes verborum vinceret. Non mediocre certamen: Sermone deceptus eſt Adam, verbo victus Sampſon. Nihil enim ſic penetrat animā ſicut ſermo fucatus: nihil iterū ſic mordet,vt durior ſermo. Multi cum vicerint adhibita tormenta,ſermonum duritiam non ſuſtinuerunt. Laborabat Iob,ſed ſuſtinebat,& verborum iuxta vulnera onera portabat. Vidit eum Agonotheta ſuus,de nube & turbine manum laboranti dedit, & obluctantes graui lapſu cediſse pronunciauit, victorem aſseruit, coronā detulit. Quid autem pulchrius,quàm ridere cum maledicitur nobis? Gaudere enim debet is ſi àliena dicantur. Primum quidem, quia volens inimicus aliquid dicere aduerſum nos quo crimen affigeret, non inuenit quod verum eſt, ſed falſa pro veris compoſuit. Deinde quia dixit ipſe dominus in euangelio de huiuſmodi crimina-D tione quæ innocentibus falſo irrogaretur propter iuſtitiam:Gaudete & exultate,quoniam merces veſtra multa Mat.5.
eſt in cælo. Tacere ergo debet qui recognoſcit obiectū, ne vulnus exaſperet,& ſcindatur cicatrix. Tacere & qui non recognoſcit. audit enim alterius, non ſuum crimē. Quod ſi referat:ſuum facit. ſi tacet,retorquet,& conuitiantem vulnerat, Tacere debet etiā ille qui de memorata mercede præſumit. Non enim patitur præiudicium, cui non eſt iudiciū. Et ſi fuerit præiudiciū, nō erit in iudicio dei. Deinde vt cognoſcas quia nō præiudicat contumelia bonæ conſcientiæ, audi ſanctū Iob dicentē, locupletiorem vtiq; teſtem quàm ſi imperio vrbis Romanæ potitus eſset:Nunc obmuteſcam & derelinquā: ſi nunc mihi præiudicium eſt,tunc à facie tua non abſcondar. Hæc ergo parcius in exodio reſpondit,vt admoneret illos iudicii dei,atq; ab inſolentia & furore reuocatos quaſi bonus medicus faceret reſipiſcere. Sed poſtea quàm eos aduertit perſeuerare in contumeliis,plura fortiora repetiuit,& tanquam pugno eos validiore percuſsit, qui ver- Iob.21.
borum ſuorum ſaxis lapidabant innoxium. Audite,inquit,audite verba mea,non ſit mihi à vobis conſolationem quęrere,portate me,quia fortiora loquar,graue erit pondus verborū meorū. Dicam & ego ſecundū opinionem veſtrā, eò quòd multi abūdant in hoc ſeculo rerū ſecundarum ſucceſsibus,& alii grauantur ære. In erumna poſiti ſunt,& videtur hoc ſeculum peccatorum merito deſeri. Quod & ſi dicam, nolite ridere quaſi vobis acquieuero:& ſi peccator ſum, non hominis reus, quia ſub peccato eſt & ipſe qui iudicat, & ſibi in me poteſta- E
tem vindicat. Aut ſi videor quaſi homo commune eſt iſtud,increpari non debeo,Infirmitas cōditionis eſt, nō ſpecialis improbitas.

Qua ratione ſi propter peccata hominibus eueniant mala,impii tanta bonorum copia abundent.

Caput. IIII.

SED dicite mihi Si propter peccatū meum: hoc patior,ſicut obiicitis,quare impii viuunt? Nec ſolum viuunt,ſed etiam repleti ſunt diuitiis,& fructus multiplicant,ſed etiam filiis potiuntur abundant domus eorum? Hæc euidēter ſpecie bona,ſed altiori myſterio inuenies quoniam quæ putantur bona, non ſunt bona:& quæ putantur mala, potiora illis æſtimentur. Inueterauerūt in diuitiis, ὑπαλαιώθησαν dixit, vt non tam diuturna diuitiarum poſsesſio,quàm inuterata copiarum moleſtia ſignificata videatur, ſicut vidit Eccleſiaſtes diuitias cuſtodiri in malum poſsidenti eas, Eccliſ.5.
quæ pereunt in ſumma diſtinctione ac ſolicitudine. Pereunt enim quę hic relinquūtur & mortuo prodeſse nō poſsunt. Habuit igitur defunctus ex illis ſolicitudinem, requiem inuenire non potuit,qui reliquit quo erubeſce- F
ret,nec ſecum abſtulit quod teneret,longe diſpar ab eo de quo ſcriptum eſt:Beatus homo qui repleuit deſideriū Pſal.12.
ex his,non confundetur cum loquetur inimicis ſuis in porta. Cui hæreditas dominus eſt,merces ex Mariæ virginis partu:hic in exitu ſapientiæ laudibus prædicatur, quoniam non habuit quo erubeſceret, qui nihil eorum quæ ſunt ſeculi concupiuit, ſed aduerſarium depoſitis veteris hominis exuuiis, telo continentiæ vulnerauerit, vt obſtrepere ei in huius vitæ fine nō poſsit vulnere claudus,& virtutū admiratione cōfuſus. Habes ergo nō eſse laudabilē qui inueteratus ī pecuniæ cupiditatibꝰ ſit, nō renouatus in perceptione gratię. Videamus aliud. Semē eorū inquit,ſecundū animā. id eſt,nō inter iuſtos habetur. Iuſti enim in ſpiritu ſemināt,& de ſpiritu metent vitam ęternā. Illi vero qui ſecundū animā ſeminant, ſpiri
talia metere non poſsunt,quia animalis homo non per 1.Cori.2.
cipit ea quæ ſunt ſpiritus dei,ſtultitia enim illi eſt: & nō poteſt ſcire quę ſunt ſpiritus:& ideo non repleuit ſpiri-

G talibus,ſed iudicatur. Filii eorum in oculis . id eſt, quæ faciunt, ideo faciunt vt videantur ab hominibus, non quia boni conſulant vt hoc eligant quod futuro iudicio comprobetur. Filios ergo ſcriptura pro operibus frequenter declarat, eò quòd locupletior in bonis factis q̄ in filiis ſit noſtra poſteritas. Vnde & Ezechias de graui
Eſa.38. ægritudine liberatus,ex hodierno, inquit, filios faciam qui nunciabũt iuſtitiam tuam dominé deus ſalutis meæ, & non ceſsabo te benedicens cum pſalterio omnes dies vitæ meæ . Bona enim poſteritas deuotionis & fidei, quæ captiuitati neſciunt ſuccũbere, quam filii Ezechię pertulerunt. Et addidit dicens: Quia non eſt illis timor, non eſt flagellum à domino. Iuſtus autem dicit. Quoniam flagellatus ſum tota die. & optat flagellari, vt recipia
Eccli.1. tur à domino: & vult timere dominum, quia timor domini initium ſapientiæ eſt. Nec beatitudinem putat ſi non abortit bucula ſua, ſicut putant ſtulti . Per bouem enim quid ſignificatur niſi ruralis culturæ labor? qui ſẽ per redit in orbem, & nunquam deſinit: ſed cum expleri videtur, reuocatur in exordium . Iſti ſunt qui colunt Sodomam & Gomorram. Ergo qui colunt AEgyptum, glebás que terrarum aratro quodam mentis ſolidæ inuertunt, laborem ſibi pariunt, & dolorem metunt. Ideo bucula eorum non abortit, ſed parit, vt augeatur labor
H eorum, & quæ conceperunt, omnia generant ſine timore dei. Iuſti autem longe aliter gloriantur. Non enim in abundantia diuitiarum, nec in partu pecorũ, ſed in domino gloriantur dicentes: De timore tuo in vtero accepimus. & parturiuimus ſpiritum ſalutis . De iuſtis ergo
Eſa.26. dicitur, quia ſpiritum ſalutis generauerunt, quem acceperunt de timore dei, nõ de malitia huius ſeculi, de qua
Pſal.7. legimus: Ecce parturiuit iniuſtitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatẽ. Melior ergo abortiuus quàm partus ſeculorum. Deniq; de homine qui in hoc ſeculo venit, & vanitatem mundi huius & tenebras pertulit longæuitate diuturna, Eccleſiaſtes pronũciauit quia melior
Eccl. 6. illo abortiuus. Huic enim requies magis quàm illi, quia non expertus varietatem ſeculi, in qua etſi mille annos quis vixerit, quod bonum eſt videre non potuit. Fugiſse ergo hæc magis eſt gratiæ, quàm ſubiiſse. Et fortaſse mo
Iob.1. ueat illud quod adiunxit: Quia maneant ſicut oues æternæ, pueri autem eorum ludunt accipiẽtes pſalterium & citharam, & delectantur voce pſalmi: Conſummarunt
I autem in bonis vitam ſuam, in requie autem ĩferni dormierunt. Diſtingue hæc, & quia ſpiritalis es diiudica. Impii autem ſicut æterni ſunt, non æterni, quia nõ poſsunt æternitatem accipere ab eo qui non ſit æternus. Non ergo poteſt dare quod non habet, nec poteſt illuminare, quia non poſsidet lucem, ſed tranſſigurat ſe in ãgelum
Lucæ.10. lucis, vt decipiat incredulos. Tranſſigurat autẽ ſe ſimulatione falſæ lucis, non ſplendore perpetuæ. Vnde & ſaluator ait: Videbam ſatanam ſicut fulgur cadẽtem de cælo. Nec fulgur eſt, ſed ſicut fulgur . Cõſidera hæreticum aliquem intentum abſtinentiæ corporis, & cognitioni cæleſtium ſacramentorum, ſicut æternus putatur, nõ habet æternæ vitæ ſtipendium, quia falſam habet imitationem, qui fidei non habet veritatem . Huius paruuli ludunt: ſicut illa quæ cum luxuriata fuerit, nubere vult. Luxuriata eſt in pſalterio & cithara, id eſt in ſono vocis non ſacramentorum profundo, vt labiis reſultaret, non in corde conferret.

Quod orandum potius nobis hic ſit ſubire laborem, quàm rerum temporalium abundãtia affluere, propter diuerſum & contrarium vtriuſq; finem, eò quòd ſic vera ſapientia inueniatur. Caput v.

HVIVSMODI Itaque in bonis ſeculi conſummauerunt vitam ſuam, hanc vtique qua viuebant, non illam cuius mercedem ſperabãt, & ideo in requie inferni dormierũt, non in requie cæleſti. Nos autem oremus hic potius laborẽ ſubire, vt regno cælorum conſolationem quietis æternę meream adipiſci. Magna enim illecebra delinquendi eſt rerum affluentia ſecundarum. Supina extollit, obliuionem authoris infũdit. Conſidera in euangelio ſupra oſtrum & purpuram recumbentem, cuius de menſa mi- Lucę.16.
cas iuſtus ille pauper Lazarus colligebat. Nõne tibi videtur dives ille ad deum dicere: Diſcede à me, vias tuas ſcire nolo? Et vere ſcire noluit huiuſmodi vias domini. Si enim vellet, cognoſceret. Sed quia plenæ ſunt laboris fugiunt & declinant à perditis. Quaſi ebrius itaque nõ recognoſcit ſalutis authorem, Deinde conuerſus ad cõpotatores ſuos: Manducem⁹, inquit, & bibamus, quid ꝓdeſt ſi ſeruiamus ei? aut quæ vtilitas ſi obſeruemus eum? Hæc itaque dicit ſecularium abundantia rerum temulentus, quia non continuo in ſecula ſeculorum merita rependuntur. Supinabatur enim, quia in manibus ei ad voluptatem omnia ſuppetebant, & conſcius impietatis ſuæ, cuius pœna ſequeſtrabatur, putabat quòd deus impiorum ſcelera non videret . Huic ergo opinioni eius reſpondet ſanctus Iob: Noli eſse ſecurus ac diſſolutus, æſtimans quòd ad te in hoc ſeculo domini flagella non veniant. Etiam lucerna impiorum extinguitur, ad tempus lucet, non habet lucem æternam . Et ipſis quamuis cælum faueat, quia eius qui principatum habet in hoc ſeculo faciunt voluntatem, ſolet venire rerum conuerſio, & dolores ab ira & indignatione cæleſti, vt ventilentur ſicut paleæ à vento. Iniuſti ſicut paleæ ventilantur, iuſti ſicut triticum . Denique audi dicentem Petro do- Luæ.22.
minum: Ecce ſatanas expetiuit vos vt ventilet ſicut triticum, ego autem rogaui pro te vt non deficiat fides tua L
Deficiunt illi qui ſicut paleæ ventilantur, non deficit qui ad ſimilitudinem illius grani eſt quod cecidit, & reſurrexit plurimorum fructuum acceſsione cumulatũ. Ideo dicit propheta: Heu me, quia factus ſum ſicut qui colligit ſtipulam in meſse . Stipulæ igitur quæ cito exuritur, impietas comparatur & pulueri. Ideo poſtquam dixit, Erunt ſicut paleæ à vento, ſubtexuit verſiculus ſtatim dicens, Aut ſicut puluis quem abſtulit ventus. Denique vt cognoſcas quia impi⁹ ſicut puluis cito fatiſcit atque euaneſcit, habes in primo pſalmo dictum: Nõ ſic impii non ſic, ſed tanquam puluis quem proiicit ventus Pſal.1.
à facie terræ. Et facit diſcretionis inter iuſtum & impiũ. Hic igitur moritur in ſimplicitatis ſuæ potẽtia, totus in abundantia & gratia, interiora autẽ eius plena ſunt adipe. Medulla autem eorum ſuperfluit, ille autem cõficit i amaritudine animæ ſuæ curſũ vitę iſtius, nihilq; bonipulat⁹ finem accepit, cui pro meritis ſuis quid poteſt dignum repræſentari? In ſepulchra inducitur, & in tumulo vigilat ſuo. Ne hæc quidem pœna mediocris, mortis requiem non habere, deferri eum non ad terram viuentium, ſed ad tumulos mortuorum. Qui viuit enim, non M
inter mortuos quæritur, ſed in Abrahæ ſinu vitam carpit æternam. Ideo viri illi duo in veſte fulgenti dicebãt ad mulieres: Quid quæritis viuentem cum mortuis? Nõ Lucæ.24.
eſt hic. Deinde enumerat ſcelera impiorum, quod confi Iob.24.
nia tranſcenderint & cum paſtore diripuerint gregem: ſubiunctoriũ pupilli abduxerunt, pignerauerunt bouẽ, viduæ agrum demeſsuerunt non ſuum, infirmi autẽ in vineis eorum ſine mercede & cibo operati ſunt. Detractis veſtimentis nudos fecerunt dormire . Pleriq; quorũ animę operimẽtum ademerint, ſtillicidiis humeſcebãt montiũ, & quia tegumentũ deerat, petra ſeſe operiebãt. Rapiebantur pupilli ab vberibus matrum ſuarum, lapſi opprimebantur qui magis erigi debuiſsent. Eſurientes fraudabantur cibo, & anima infantulorum grauiter ingemiſcebat. Nũquid hęc ignorare potuit quẽ nihil præterit? Nuda inferna in conſpectu eius, & non eſt amictus nequiſsimis, quia latere non poſsunt. Extendit Boream Iob.26.
pro nihilo, ſuſpendit terram in nihilo, alligans aquam in nubibus ſuis, & non eſt rupta nubes ſub pedibus eius

A Columnæ cæli diſsiluetunt & timuerunt ab increpatio
ne eius. Virtute compeſcuit mare, deſciplina autẽ ſtruit
cetum maris. Clauſtra cæli formidant eũ, præcepto mor
tificauit draconẽ præuaricatorem. Virtutem tonitrui e-
ius quis intelligit? In tantis ergo flagitiis quæ ſpes impio
eſt? Nunquid ſi confidit in domino, ſaluabitur? Dicam,
inquit, vobis quid ſit in manu domini, & deſinite inanibus inania addere. Et deſcribit quàm miſerabilis impio
rum portio ſit. Quod & ſi plures habeant filios, ſine po-
ſteritate ſunt, quibus deeſt bonorum meritorum ſucceſ
ſio. Illa enim vera poſteritas, quæ non in terris, ſed in cæ
lo eſt. Huiuſmodi ergo viris hæreditas iopia eſt, & mors
Iob. 27. ſucceſsio. Cum diuitias coaceruauerint, mendicabunt:
quia cum mortui fuerint, indigebunt, qui requirem in-
uenire non poſsunt. Viduas eorum nemo miſerebitur,
ſed manebunt deſertæ, atq; omnis copulæ ſolatio deſti-
tutæ. Et ſi congregetur pecunia ſicut terra, atque vt lu-
tum præparatum fuerit aurũ, inanis erit ſicut arena ſub-
ſtantia eorum, & omne patrimonium eorum tanquam
tineis conſummabitur. Dormiens diues nihil adiiciet.
aperuit oculos ſuos, iam nõ eſt, permanet in doloribus.
Nihil enim ſunt omnia quæ in hoc mũdo ſunt. Aurum
in metallis, argentum in metallis. De metallo eruitur,
& in metallum reuertitur. Quid enim aliud niſi metal-
lum eſt mens auari? quæ tanquam defoſsum tenet quic-
B quid receperit, & in venis terræ ac latibulis abſcondit,
eò quòd vti neſciat metallis. Quotidie aurũ de metallis
promitur, de auro proferre quis potuit? Cum igitur ni-
hil profit: vana fames auri, quia qui congregauerit, labi
tur. Miſerandi profecto qui deſeruerunt viam iuſtam,
& obliti ſunt eam, cui precioſi lapides haud quaq; ſunt
comparandi: difficilis inueſtigatu, imperuia ſuperbis in
tercluſa iactantibus, humilioribus plana, aperta ſapien
tibus. Et ideo ſapientiam debemus quærere, vt ambule-
mus in via iuſta, per quã aduerſarius ille ſicut leo rapi-
ens & rugiens qui percurrit hunc mundũ, tranſire non
potuit. Sed qui ſapientiam vult inueſtigare, non in abyſ
ſo eam quærat ſicut philoſophi, qui arbitrãtur quòd ipſi
ſua ſponte ſuo ingenio, profunda eius poſsint cogno-
ſcere. Non in mari eam requirat. Etenim vbi tempeſtas,
vbi procella venti eſt, non poteſt ibi eſse ſapientia. Sed
ibi quærat vbi eſt tranquillitas mentis, & pax quæ ſuper
omnem intellectum eſt.

CAPITA LIBRI TERTII DE INTERPELLATIONE.

De tranſitu authoris ad interpellationem ſancti Dauid:
qui in pluribus locis pſalmorũ de vanitate ſeculi nõ
tacuit, & inania eſse quæ bona in hoc mũdo putantur
frequenter aſseruit, & maxime in pſalmis xxxviii. &.
lxxxxiii. Qui deniq; in ſeptuageſimo ſecundo prote-
ſtatur ſe non mediocriter doluiſse cum videret pec-
catores in hoc mũdo affluere diuitiis, & abundare re-
bus ſecundis: ſe autem, qui iuſtificauerit cor ſuum, eſ
C ſe in afflictionibus & erumnis. Caput. I.
De ſerie pſalmi. lxxii. & exordio interpellationis pro-
pheticæ ducta à primo verſiculo, ſcilicet: Quàm bon⁹
Iſrael deus rectis corde. Et quod nemo poſsit deũ bo-
num fateri niſi qui ex cæleſtium myſteriorũ profun-
do, & diuinæ diſpoſitionis altitudine bonitatẽ eius co
gnoſcit. Quodq; iuſto ſemper bonus ſit deus, & cum
torquetur doloribus corporis, & cum affligitur acer-
bitate pœnarum. Caput II.
Quod quaſi prolapſus fuerit propheta cum videret pec
catores in hoc mũdo affluere diuitiis & reb⁹ ſecũdis,
bonos autẽ eſse in afflictionibus & erũnis. Caput. III.
Quod flagella & caſtigatio in hac vita firmamentũ præ-
ſtent, non autem poſt mortem proſint. Caput. IIII.
De veſtimento iniquitatis, & de operimento ieiunii.
Caput V.
Quid ſit ponere in cælum os: Et de ſcientia quæ eſt in D
deo. Ca. VI.
Quod poſt flagella & caſtigationem ſequatur prauæ o-
pinionis correctio, & quod bona tranſitoria non ſint
præmiũ virtutis, nec inopia pœna peccati. Cap. VII.
Quid ſit intrare in ſanctuarium dei, & intelligere nouiſ
ſima. Et quod ii qui proficiunt honoribus, & cadunt
moribus, deiiciantur cum alleuantur. Caput. VIII.
Quod propter iniquitatem ſuam perierint qui terrena
concupierunt. Et quod imago ipſorum ad nihilum
redigatur, qui vel in ſuperbia euanuerunt, vel in vo-
luptatibus ſuis radicati ſunt. Cap. IX.
Quod iuſtus cui ab exordio fuit turbatus delectetur
cùm animo conſiderat quòd deus humana curet &
reſpiciat: Et quòd homo comparatione cæleſtium ſit
quaſi mutum iumentum. Cap. X.
Quod qui ad dexteram ſuam deum habet, non commo
ueatur. Cap. XI.
Quod nullas ſeculi illecebras deſideret aut cõcupiſcat
quem manus domini dirigit. Et quod deus neminem
repellat, niſi qui ſe ab eius conſpectu ſequeſtrare pu-
tat Quemadmodum etiam qui ſeparatur à deo, pe-
reat. Caput. XII. E

Diui Ambroſii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE INTERPELLATIONE LIBER TERTIVS.

De tranſitu authoris ad interpellationem ſancti Dauid: qui in pluribus locis pſalmorum de vanitate ſeculi non tacuit, & inania eſse quæ bona in hoc mundo putãtur, frequenter aſseruit, & maxime ĩ pſalmis. xxxviii. & lxxxxiii. Qui denique ĩ ſeptuageſimo ſecundo protestatur ſe nõ mediocriter doluiſse cum videret peccatores in hoc mundo affluere diuitiis, & abundare rebus ſecũdis: ſe autem, qui iuſtificauerit cor ſuum, eſse in afflictionibus & erumnis Caput 1.

DECVRSA EST INTERPELLATIO ſancti Iob, nunc adoriamur eam interpellationem quã reperimus in pſalmis. Ipſe quidem Dauid pluribus locis de ſeculi vanitate non tacuit, & inania eſse quæ putabantur bona huius mundi, frequenter aſseruit, et in pſalmo maxime triceſimooctauo, in quo dicit: Veruntamen vniuerſa vanitas omnis homo viuens. quanquam in imagine dei ambulet homo, tamen vane conturbatur, theſaurizat, & ignorat cui congregabit ea. Et alibi: Vſque quo peccatores domine, vſquequo peccatores gloriabuntur? Quod hic habeant vmbratilem gloriam: vbi de ſeculo exceſserint, fructum conſolationis inuenire non poſsint. Idem tamen inſeruit pſalmum ſeptuageſimum ſecundum, in quo ipſe ſub Aſaph nomine, pteſtatur quod eius fuerit primo prolapſionis, vt nõ mediocri dolore perſtrictus ſit cum videret peccatores in hoc mundo affluere diuitiis, abundare rebus ſecundis: ſe autem, qui iuſticauerit cor ſuum, eſse in afflictionibus & erumnis. Nec mediocrem traxiſse of ẽſam in exordio, ſed poſtea per domini flagella correctum, & illuminatum diuinæ cognitionis gratia, verę didiciſse finẽ traditionis. Nuſquã autẽ inuenio ſanctũ Aſaph aliquibus aduerſis fuiſse vexatũ. At vero ſanctus Dauid plurima grauia & periculorũ plenat tolerauit. De ſuis enĩ laboribus dicit. Vnde ei pſalm⁹ nõ quaſi ſancti Aſaph, ſed quaſi ſãcto Aſaph, vt docet titulus, ſuperſcribitur, Pſal. 93.

G quod ex Græco psalterio apertius manifestatur,vt vide
atur Dauid etiam huic Asaph,sicut & aliis, canendum
quem scripserat ipse psalmū dedisse: Sed quia scriptū
est in ipso titulo,defecisse psalmos Dauid,quomodo au
tem defecerunt,cum decursis his decem psalmis,postea
psalmus Dauid titulorum inscriptionem comprehen-
dit vsque in vltimum finem?

De serie psalmi.lxxii & exordio interpellationis pro
pheticæ ducta à primo versiculo,scilicet: Quàm bonus
Israel deus rectis corde. Et quod nemo possit deum bo-
num fateri nisi qui ex cælestium mysteriorum profun-
do,& diuinę dispositionis altitudine bonitatem eius co
gnoscit. Quodque iusto semper bonus sit deus, & cum
torquetur doloribus corporis, & cum affligitur acerbi
tate pœnarum. Caput III

IN deo sequestrata mundi huius diffinitione quę
sit psalmi series considerемus, & à primo ver
siculo interpellationis propheticę ducamus
exordium. Quam bonus Israel deus rectis cor
Psal.72. de. Elucet in principio emendationis profectus .Nemo
enim potest deum bonum fateri,nisi hic qui non ex suc
cessibus commodorum suorum.sed ex cælestiū myste-
riorum profundo,&diuinæ dispositionis altitudine,bo
H nitatem eius cognoscit,quæ non specie præsentiū,sed fu
turorum vtilitate pensanda est . Iusto itaque semper
bonus est deus, & cum torquetur doloribus corporis,
Iob.2. & cum affligitur acerbitate pœnarum, semper dicit: Si
bona accepimus de manu domini, quæ mala sūt cur nō
sustineamus? Gratulatur hic se conteri, vt in futurum
consolationem inuenire possit,sciens quoniam qui bo
na receperit in hac vita, habet mercedem suam. futura
præmia sperare non poterit qui non luctatus,non exer-
citatus sit diuersorum certamine præliorum. Qui vero
siue iuste siue iniuste afficitur in hoc seculo, gratulatur
vel quod hic soluat precia delictorū suorū, vel quia no
uit eam esse apud deum vberiorē gratiam,si iniuste pro
1.Pet.2. eius nomine,aut pro bono aliquo opere acerba aliqua
patiatur,secūdum quod scriptum est: Quia nulla est glo
ria si peccantes punimini & suffertis,sed si benefacien
tes,vt patientes:hæc est gratia apud deum. In hoc enim
vocati estis,quia Christus pro nobis mortuus est,relin-
quens vobis exemplum vt sequamini vestigia eius, qui
peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius:
qui cum malediceretur,non maledixit:cū pateretur,nō
I cōminabatur. Ergo iustus etiam si i equuleo sit, semper
iustus est,quia iustificat deum,& minora se peccatis suis
dicit sustinere. Semper sapiens est. non enim auferūtur
aculei tormentis, Vera & perfecta sapientia non amit
tit quod est, quia timorem excludit foras studio & pro
posito charitatis: nouit ,vt sapiens dicere,quia indigna
sunt quæ in hoc corpore sustinemus,remuneratione fu
turæ gloriæ. Et omnes huius temporis passiones super-
uenturam mercedem æquare non possunt. Bonus igi-
tur huic semper est deus qui nouit quo tempore metat,
Et ideo quasi agricula hic arat agrum suū quodam rigi
dioris abstinentiæ vomere,hic stirpat quadā falce virtu
tum amputatrice vitiorum,hic stercorat humiliando se
Psal.112. vsq; ad terram, sciens quia deus de stercore erigit pau-
perem. Denicq; apostolus Paulus nisi æstimatus esset vt
Phil.3. stercora ,nūquam Christū potuisset sibi acquirere. Hic
custodit fructus suos,vt illic securius recondat. Semper
itaq; ei bonus deus,quia semper quæ bona sunt, de deo
sperat. Accipe illud: Quam bonus,inquit,deus Israel re
ctis corde. Non ergo omnibus bonus est deus: Ille qui-
dem omnibus bonus est,quia saluator est omnium, ma
Lucæ.19. xime fidelium. Et ideo venit dominus Iesus, vt saluum
faceret quod perierat. Venit enim vt peccatum mundi
tolleret,vulnera nostra curaret. Sed quia nō oēs medi-
cinam expetunt,sed plericq; refugiunt,ne medicamentis
compungatur vis vlceris,ideo volentes curat, non ad- K
stringit inuitos. Accipiunt igitur sanitatem qui medici-
nam expetunt .illi autem qui refutant medicum,nec re-
quirunt bonitatem medici,quam non experiuntur, sen
tire non possunt. Qui autē curatur,etiam sanatur. Ideó
que his bonus est medicus quos sanauit. His igitur bon⁹
est deus quibus peccata donauit. Qui autem insanabile
peccatum habet mentis suæ vlcere,quomodo potest me
dicum bonum habere,quem refugit? Pulchre autē Apo
stolus vt præmisimus,explanauit quia & omnib⁹ bonus
est deus,qui vult omnes homines saluos fieri,& maxime 1.Tim.2.
fidelibus diuinę pietatis prærogatiua seruantur, quibus
& voluntas dei opitulatur & gratia. Sed & psalmista di-
cendo: Quàm bonus deus Israel rectis corde, ad ipsorū
sententiam retulit, qui aliter de deo sentire non norūt,
nisi quia bonus ad omnia & in omnibus est.

Quod quasi prolapsus fuerit propheta cum videret
peccatores in hoc mundo affluere diuitiis & rebus se-
cundis, bonos autem esse in afflictionibus & erumnis.
Caput. III.

DENIQVE & in sequentibus exponit ipse quid
senserit,dicendo: Mei autē penè moti sunt pe-
des,paulomin⁹ effusi sunt gressus mei, quia ze
laui in peccatoribus,pacem peccatorum vidēs
Non vtiq; pedis corporis gressus,sed directionem mētis
& gressum, de quo alibi dicit: Non veniat mihi pes su-
perbiæ,& manus peccatoris non moueat me. Ideo sem- Psal.35.
per petendum est vt dirigat dominus nostrorum animo
rum vestigia,ne labantur, & lubrico quodā erroris effu L
sa,stabilitatem sui tenere nō possint. Prolapsionis autē
ea causa est,quod pacem æmulatus est peccatorū. AEmu
lari autē debemus quæ bona sunt, non ea quæ plena de
coris:sicut & Paulus apostolus expressit dicens: Bo- Gala.4.
num est autem æmulari in bono semper. Nec te moueat
quod pacem in malo posuit. Denicq; & in euangelio ha-
bes esse pacem quā respuit Christus, vt ipse ait: Pacem Ioan.14.
relinquo vobis,pacem meam do vobis. Non quomodo
mundus dat ego do vobis. Est enim pax quæ non habet
offendiculum,& quæ simulationem habet. Ideo & pro
pheta ait: Pax pax,& non est pax. Refugiamus ergo pacē Ezech.13
peccatorū,cōspirant enim aduersum innocētes,cocunt
vt iustos opprimant,viduam exterminent,vel expugnēt
eius pudorem. Et ideo non est reclinatio morti eorum.
Non declinatio,vt plerique codices Latini scripti sunt,
sed reclinatio. Quando enim laboramus, & icuruamur
ad opus aliquod atque inclinamur, nos reclinare cōsue
uimus . Peccatores autem grauium scilicet delictorum,
& maxime impii se reclinare non possunt, de quibus di Psal.68.
ctum est: Et dorsum eorum semper incurua. Non enim M
se erigunt ad cælestia, qui Christo non adhæserunt. Et
ideo non resurgunt cum eo,quorum mors pessima,si- Psal.33.
cut scriptum est: Mors peccatorum pessima. Qui autem
Christo commoritur,& consepelitur cum illo,non so-
lum reclinatur,sed etiam resuscitatur. De quo pulchre Psal.40.
illud conuenit dictum: Vniuersum stratum versasti in
infirmitate eius. Maxime si martyr sit cui⁹ infirmitas pas
sione soluitur,mors resurrectione.

Quod flagella & castigatio in hac vita firmamentum
præstent,non autem post mortem prosint.
Caput IIII.

VIDIMVS illum diuitē qui idutus purpura
& bysso in hoc seculo recūbebat,& epula Lucæ.16.
batur quotidie splēdidè,de cui⁹ mēsa quæ
cadebāt pauper Lazar⁹ colligebat,quē ad
modū in tormētis posit⁹ i inferno se recli-
nare nō poterat,sed vix ad Abrahā, nō totū se sed ocu-
los erigebat,rogans vt mitteret Lazarū,qui extremū di-
giti sui in aquam intingeret, & linguā eius refrigeraret.

A Ergo morti reclinatio non erat,nec firmamentum eius Nihil enim prosunt flagella post mortē. Et ideo Dauid dum esset in istius corporis vita, in flagella se prę parabat,vt eū dominus reciperet castigatū. Considera iterū mihi sanctū Iob,qui perfusus erat vlceribus,& cōcutiebatur ōnibus mēbris, & plenus erat totius corporis sui doloribus,glebas terræ vulnerum suorū sanie & humore resoluens,quemadmodū cū se in hoc corpore posit⁹ reclinare non posset,requiem mortis inuenerit, ideoq; consçius sui dixit:Mors viro requies. Is igitur in plaga nō motus est,nec nutauit sermonis sui lubrico,qui in illis ōnibus nihil peccauit labiis suis, sicut scriptura testatur,sed magis plagæ suæ repetierit firmamentū, per quē confirmat⁹ in Christo est,Ergo & Iob & Dauid quia flagellati hic sunt , firmamentum habuerunt in plaga sua quia flagellat pater filium quem recipit:qui autē hic nō flagellantur,ibi non susçipiuntur vt filii. Ideoque in laboribus hominum non sunt,et cum hominibus nō flagellabuntur , vt in perpetuo cum diabolo flagellentur.

Heb.12
Psal.72.

De vestimento iniquitatis, & de operimento ieiunii.

Caput. v.

IDEO obtinuit,inquit,eos superbia, cooperti sunt iniquitate sua. Malum vestimẽtū iniquitas,quod si quis voluerit ī nobis tenere, remittere nos oportet , ne ĩcipiat in iudiciū venire nobiscum:et si quis tunicam nostram quam acce
B pimus spiritualem auferre conetur, remittere pallium iniquitatis. Sume operimẽtum fidei atq; patientiæ, quo se Dauid operiebat ieiunio, ne amitteret tegumenta virtutis. Ipsum ieiunium operimentum est. Denique nisi sanctum Ioseph texisset sobrietas ieiuna,adulteræ proteruitas exuisset. Quo ieiunio se tegere si voluisset Adā nudus nō fuisset effectus. Sed quia de ligno scientiæ boni & mali contra interdictum cęleste gustauit,&impera tum ieiunium pręuaricatus est incontinentię cibo, nudū se esse cognouit . Quòd si ieiunasset,fidei seruasset exuuias,nec se aspexisset intectum. Non ergo nos indu amus iniquitate & impietate,ne de aliquo nostrum dica tur:Et induit se maledictionem. Male se induit & Adam qui dum querit integumẽta foliorum,maledictionis excepit sententiam. Induerunt se maledictione Iudæi, de quibus scriptum est:Prodiit quasi ex adipe iniquitas eo

Psal.72.

rum : transierunt in dispositionē cordis. Adeps dicitur pingue. Sicut enim anima bonis pasta. & referta virtuti bus,tanquam adipe & pinguedine repletur vt scriptum
C est:sic iniquitas quæ quasi ex adipe procedit,non tenuis & exilis significatur,sed plena vitiorum

Quid sit ponere in cælum os. Et de scientia quæ est in deo.

Caput VI.

DENIQVE non fortuito quodam lapsu in errorem incidere, sed consilio & dispositione in sacrilegium transierunt. Posuerunt in cælum os suum,& lingua eorum transiuit in terra. Ponere in cælum os suum quid sit,docet nos ille ex fratribus a-

Luçę.15.

dolescentior ,qui regressus ad patrē dixit:Pater peccaui in cælum,& coram te. Ponunt autem in cælum os suum ,qui sibi criminū authores , vanitates putant quadā necessitate deferri. Hi nec cælo nec terris parcere solēt vt cursu quodā stellarum arbitrētur vitam hominis gubernari. Nihil prouidentiæ,nihil bonis moribus delinquunt. Atque vtinam & isti,sicut ille vnus de duob⁹ adolescentibus,reuerterentur: bonus dominus remedium non negasset:& tamen etiam ipsi si nolunt sanari,referuat domin⁹ regressionis gratiam, vt qui in Israel expulsi sunt per cordis proprii cæcitatem, per plenitudinem ecclesiæ reuertantur,& nō vacuos dies vitæ istius ducāt sed plenos habeant bonę operationis & fidei,cum repleuerit eos gratia spiritali . Quomodo autem reuertātur. accipe. Quia cæcitas,inquit,ex pārte Israel contigit ,do Rom.11.
nec plenitudo gentiū intraret,& sic omnis Israel saluus D
fieret. Sed quia mysterium oportebat impleri,vt concluderet deus omnia in incredulitate , id est , redargueret atq; conuinceret,(cū enim duo contēdunt,si vnus superior sit,dicitur,cōclusit illū alterum)ideo per suam misericordiā,vt subditus fieret deo mūdus , regressus quidem populus in hæredibus,sed celeri errore traditus est vt deum non crederet occultorum esse pręcium. Sed dominus illis,vt quandoq; redimantur, salutis futuræ gratiam reseruauit , dicens : Ideoq; reuertatur huc populus Psal. 72.
meus. Quid est huc? Id est ad me,ad equitatem & iustitiā meam,ad cultum meū. Et impleuit dies vitæ suæ . Quod vtrumq; sic accipies , vt populus quidem redimatur qui crediderit in eo . Et si non redimantur qui non crediderunt,tamen redempti populi deo prærogatiua defertur. Isti ergo in errorē positi dixerūt: Quomodo sciuit deus, & si est scientia hominis in altissimo ? Putāt enim nō esse in deo scientiam , quia peccatores abundāt prosperis secularib⁹ & adhuc inducit loquētes:Ecce ipsi peccatores & abūdātes i seculo,obtinuerūt diuitias. Habēs hoc ī cuā gelio planius expressum, vbi Simō ille Pharisæus vidēs quod mulier illa peccatrix venit in domū eius , & super Luçæ. 7.
pedes Christi effudit vnguentū,dicebat intra se:Hic si esset propheta , sciret quæ & qualis est mulier quæ tangit E
eum,quia peccatrix est. Sed patientia dei non præiudicat veritati,& præscientia eius & prouidentia hoc ipso amplius probatur,quòd in peccato positus successu affluit secularium prosperorum. Quod fortior vidēs ridet,incautus traducitur & mouetur.

Quod post flagella & castigationem sequatur prauæ opinionis correctio , & quod bona transitoria non sint præmium virtutis,nec inopia pœna peccati.

Caput VII.

DENIQVE psalmista dicit: Dixi ergo,sine causa iustificaui cor meum , & laui inter innocentes manus meas. Hoc est,video illos abundare,video illis commoda omnia secularia,me autem conteri atq; exagitari tentationibus plurimis. Frustra ergo dedi me innocētiæ,atq; ad studia probæ conuersationis intendi. Et pulchre ait:Laui inter innocentes manus meas,vt non arrogare sibi summam innocentiæ,sed illius deferre studiū videretur. Interea non impune huiusmodi à se sermonem exisse testatur. Nam tota die flagel
latum se memorat , quia frustra iustificare domino cor F
suum dixerat:post flagella autem cōtinuo secuta est pra uæ opinionis correctio. Statim index meus,inquit,in matutinis. id est,in aperto & perspicuo : lux enim veritatis comprehendens eum,non finit hæc sentire quæ dixit. Reuincebat itaq; & redarguebat me veritatis lumen effusum animo meo,eò quòd non recte dixerim,Sine causa iustificaui cor meum . Locutus sum enim illa tanquā in tenebris cōstitutus , recordāti illa mihi cor cōpūgebatur. Cōpuncto autē corde illuminabatur affectus,vt fieret in corde meo flammigerans , qui faciebat in me diei spiritale principium . Illuminata itaq; oriente mihi die & quasi in multis matutinis positus ĩtelligebam quia extra cōstrictionem generationis filiorum dei factus sum. Qui cum primo credidissent,eò quod operatur mūdus prouidens generationi humanæ , omnia ad vtilitatem nostri vel tristia,vel ea quæ parum delectent fecerit,tam bonam sententiam postea prauis opinionibus turbatus amiserim . Conferebam itaque cum corde meo , & dicebam mihi : Si narrabo sic , quia sine causa iustificaui cor meum,occurrebat mihi dei vox dicens: Ecce generatio filiorū tuorū,cui dispositi, adest . Ecce his scripturis inuenis quia ô tu Adā dispositi generationi filiorum tuorū,quia fortuitu diuitię ad impios,nō aliquo merito deferātur,nec pręmia virtutis sunt emolumēta thesauri,nec ecōtrario iopia pœna peccati,est,sed indiscre

G te veniunt ista, quæ modo fluminis quodam seculi profluuio volutantur. Et estimabam & vibebar mihi cognoscere hoc esse verum, hoc congruere diuinæ prouidentiæ & conuenire, me autem frustra in iis turbatum esse, in quibus adhærere non debui.

Quid sit intrare in sanctuarium dei, & intelligere nouissima. Et quòd ii qui proficiũt honoribus, & cadũt moribus, deiiciantur cum alleuantur. Caput VIII.

ITAQVE quia videbar mihi veram scientiam comprehẽdisse, & cognitionem rei ipsius esse assecutus, dicebam mihi: Hoc labor est ante me, donec introeam ĩ sanctuarium dei, & intelligam ĩ nouissimo. Id est solus mihi supereſt labor vt ingrediar in sanctuarium dei, vbi est Cherubin, id est, cognitionis profundum, & Eccli. 21. non labor est in incertis & vanis opinionibus. Narratio enim fatui, sicut sarcina in via. Ideo ingrediamur adytũ cognitionum sacrarum, atq; interiora penetralia veritatis, & non sit in nobis labor: sapientia enim nos à sensu laboris abducit. Deniq; nõ est labor in Iacob. Causa autem laboris ignorantia est, quoniam qui nescit iustis reposita esse præmia, non reficitur à laboribus, sed magis imprudẽtiæ suæ labore curuatur & frangitur. Ingrediamur igitur sanctuarium dei, vbi sunt Cherubin, in quibus est recordatio sacræ cognitionis, & veri illius atque æterni luminis. In illo candelabro imago resplẽdet quo possumus intelligere in nouissimo. Sanctus eteni in vlti- Psal. 38. mo cognoscit, & perfectam sapientiam processu ætatis H adipiscitur, dicens? Notum fac mihi domine finem meum, & numerum dierum, vt sciam quid desit mihi. Quis est finis, nisi ille cum traditur regnum deo patri, quando reuelantur occulta sapientiæ? Hunc finem nostri certaminis req̃rebat propheta, cupiẽs cognoscere q̃d suæ deesset pfectioni. Finis enim disciplinæ nostrę & studiorũ, perfectio est. Hæc ergo prima vera ratio cognitionis, quia fortuitu accidant quæ in seculo sunt, secunda illa quæ propter eorum tergiuersationes posuisti eis, successus profluos secularium commodorum, & abũdantiam diuitiarum: ne causarentur propter inopiam, seu acerbitatem alicuius doloris & luctus, minus fuisse deuotos atque in culpam latrocinii, & direptionis studiũ, necessitate egestatis impulsos. Non enim ad tranquillitatem vitæ vsurâmque legitime diuitiis opimati, aut honorib⁹ eleuati sunt, sed vt querela excluderetur, coaceruaretur erũna. Deiiciuntur itaq; dum alleuantur huiusmõi Nũ enim gratia, sed ruina est, vbi nec diuturni vsus muneris reseruantur, & adimitur excusatio delinquendi.

Quid enim grauioris pondus querelæ, quàm illud diuinum quod habes in Michææ libro prophetæ: Popule meus quid feci tibi: aut in quo contristaui te? aut quid molestus fui tibi? Respõde mihi. Nõne eduxi te de terra AEgypti? & de domo seruitutis liberaui te? Ecce quomodo deiiciuntur impii dũ alleuantur. querela eorum excluditur, pœna aceruatur. Cælestibus enim beneficiis inuitati deserere non debuerunt vitæ securitatis & prosperitatis datorem, cui magis debuerant obtemperare. Sed sicut iustitia dei magna, ita etiam seuera vindicta. Quando enim impius perseuerare cõsueuit? de quo & alibi habes scriptum: Vidi impiũ superexaltatũ & eleuatũ super cedros Libani, & transiui, & ecce non erat: & quęsiui eum, & non est inuẽtus locus eius. Incredibilis celeritas extinctionis eius. Vides subito impium in hoc seculo potentẽdum tu transis, ille iam nõ est. Quãta est enim vmbra in terra? quàm diuturna? Transpone vestigiũ, & vmbra præteriit. Aut si hic aliquid mouent, ad ea quę futura sunt, attolle mentis vestigium, & inuenies illic impium nõ futurum, quẽ hic esse credebas. Non enim est qui nihil est.

Quod propter inquitatem suam perierint qui terrena concupierunt: Et quòd imago ipsorum ad nihilũ redigatur, qui vel in superbia euanuerunt, vel in voluptatibus suis radicati sunt. Caput. IX.

DENIQVE dominus eos cognouit qui sunt eius 2. Tim. 2. qui autem non sunt, eos nõ agnoscit, quia ip- K li eum qui est non agnouerunt. De ipsis ergo & hic dicit: Defecerunt & perierunt propter Psal. 72 iniquitatem suam, velut somnium exurgentis. id est. ita deficiunt & euanescunt impii sicut somnium exurgentis è somno primũ, quia in tenebris sunt, & in tenebris ambulauerunt, nec resedit aliquod eorum boni operis vestigium, sed similes eorum qui somnium vident. Qui autem somniat, in nocte somniat, nox autẽ in tenebris Filii tenebrarum sunt, priuati sole iustitiæ, & splendore virtutis, dormiẽtes sẽper, & nõ vigilantes, de quibus be Psal. 75. nedicitur: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt. Etenim cum animę eorum à corpore separatæ, tã q̃ resoluti à corporis sõno nihil inuenerũt, nil tenebũt: & quod se tenere arbitrantur, amittent: quoniam stult⁹ & insipiens cũ diuitiis exundauerit, relinquet alienis diuitias suas, neq; simul ad inferna descendet cum eis gloria eorum. Sequentia quoq; demõstrãt quõ ipsi nõ inueniantur, sed intereant: Quoniam imago eius in ciuitate domini illa superiore Hierusalẽ nõ inuenitur. Domin⁹ enĩ pinxit nos ad imaginẽ & similitudinem suam, sicut ipse docet dicens: Ecce ego Hierusalẽ pinxi muros tuos Si bene egerim⁹, manet in nobis ista imago cęlestis: & si L male quis agit, deletur in illo hæc imago, illius vtiq; qui descendit, de cælo, & est in eo imago terreni. Vnde & Apostolus dicit: Sicut portauimus imaginẽ illius terreni, 1. Cor. 15. portemus imaginẽ huius celestis. Bonorum ergo imagines perseuerant, & in illa dei imagine resplẽdẽt. Si q̃s autem ad grauiora pct̃a defluxerit, nec egerit pœnetẽtiã imago eius aboletur vel deiicitur, sicut Adam de paradiso eiectus est & exclusus. Quicunq; autẽ piè honestèq; gesserit, intrat in ciuitatem dei, & infert imaginem suã, vt in illa dei fulgeat ciuitate. Domine i ciuitate tua imagines ipsorum ad nihilum rediges: Quia isti in lumine fulgere non possunt, qui tenebrosus se operibus induerũt. Exẽplum accersamus de seculo. Vide quemadmodum in ciuitatibus bonorum principum imagines perseuerent, deleantur imagines tyrannorum.

Quòd iust⁹ q̃ ab exordio fuit turbat⁹, delectetur cũ animo considerat quòd deus hũana curet & respiciat. Et quod hõ cõparatiõe cęlestiũ sit quasi mutum iumẽtum.

Caput X.

HAEC ergo considerans, animoq; intẽdẽs sãc⁹ propheta delectatus est, q̃ fuerat ante turbatus. M Vnde ait ipse: Quia delectatum est cor meũ, & renes mei resoluti sunt, & ego ad nihilum redactus suũ, & nesciui, & velut iumentũ factus sũ apud te, & ego sẽper tecũ. Cum cognouissem, inquit, quia deus hũana curat & respicit, req̃euerũt renes mei: hoc est, ex maxima fatigatiõe veteris imprudẽtię requieui per agnitionem boni cælestis & gratiæ. Sunt enim quidam renes animæ qui vexantur in nobis per ignorantiæ laborẽ. hi resoluuntur ad requiescẽdum cælestis agnitione doctrinæ, & quasi pulchro quondam fulcro cęlestium præceptorum subnixi fouentur. Tunc, inquit, intellexi quia vane patiebar, quoniã id quod verum, nesciebã: & velut iumẽtum factus sũ. Pulchre addidit: Apud te. Cõparatione enim cælestium homo quid est, nisi iumẽtum irrationabile? Nam stellæ cum sint lucidæ, vanescunt solisexortu. Et Moyses ait: Non sum idoneus ab hesterno die ex Exodi. 4. quo cœpisti loqui cũ seruo tuo, & tenui, inquit, vocẽ, & tarde locut⁹ sum. Ita ergo & homo, nõ dicã Christi sed angelorũ cõparatioue mutũ videtur esse iumentũ. Sed tamen nemo desperet, quia hoies & iumenta saluos facit deus. Et ideo q̃ non ex me, sed ex te didici, tibi adhæbo sẽper, vt desinã esse iumentũ: tu autẽ hic sta mecum, Circũfusus enim dei gratia, homo incipit esse, qui per ĩprudentiã prætendebat insensibilitatem & insciti㠠bestialẽ: Homo enim probatur si capax sit rationis & gratiæ.

A Quòd qui ad dexteram ſuam deum habet, non commoueatur. Caput XI.

ITAQVE à mutis animalibus ſeparatum ſe eſse gaudet, & in hominum aſcitũ eſse cõſortia, quę deus viſitat & tuetur. Quid enim eſt homo niſi quia memor eſt eius dominꝰ, aut quia à domino viſitatur? Vnde quaſi viſitatus ab eo dicit: Tenuiſti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxiſti me, & cum gloria aſsumpſiſti me. Sic accipimus, & ſecundum Græcum ſic conuenit. Dixit autem Græcus, ἐκράτησας τῆς χειρὸς τ' δεξιᾶς μ, id eſt, tenuiſti manum dexteram meam. Bene dirigitur, cuius dexteram manu ſua tenet. Poteſt dicere: Dominus à dextris meis, ne commonear. Adam ſi à dextris ſuis dominum habuiſset, non eſset à ſerpente deceptus. Sed quia oblitus eſt mandatũ dei, & voluntatẽ ſerpẽtis impleuit, manum eius diabolus tenuit, & ad lignum ſcientiæ boni & mali extendi fecit, vt interdicta decerpẽret. Præiudicatum eſt in illo omnibus, & cœpit vniuerſis aduerſarius ſtare. Vnde & illa in Iudam maledicti forma proceſsit: Et diabolus ſtet à dextris eius. Si illud maledictũ graue, maxima eſt iſta benedictio qua maledictionis duræ vincula laxantur. Ideo dominus Ieſus ad dexteram ſibi diabolum ſtatuit, ſicut in Zachariæ libro legimus. Hominis enim cauſam locumq; ſuſceperat. Ibi ergo ſtetit, vbi aſtabat hæreditas. Quaſi bonus athleta permiſit eum ad dexteram ſibi ſtare, vt eum retrorſum repelleret, dicens: Vade retro Satana. Itaq; aduerſarius loco deiectus receſsit: Tibi autem ne diabolus à dextris ſtaret, ait: Veni ſequere me. Præuidens igitur Dauid aduẽtum domini, qui nos à poteſtate aduerſarii liberaturus deſcendit è cælo, ait: Dominus à dextris eſt mihi, ne cõmouear. Cui autẽ à dextris erat diabolus, mouebatur. Merito ergo hic ait: Tenuiſti manũ dexterã meã. id eſt, vt iam peccare non poſsim, vt ille lubrico ante fluctuabundus veſtigio, fidei iam poſsim ſtatione conſiſtere.

Pſal.27. Pſal.15. Pſal.108. Matt.16. Matth.9. Pſal.15. Pſal.72.

B Quàm bene hic Apoſtolus dixit, quãdo eũ turbatũ dominus vidit, & extendens dexterã manum ſuam turbari non paſsus eſt, atque intrepido firmauit acceſsu. Liberatꝰ itaque Petrus quid aliud eſt locutꝰ niſi hos propheticos verſus: Tenuiſti manum dexteram meã, & in volũtate tua deduxiſti me, & cum gloria ſuſcepiſti me?

Quòd nullas ſeculi illecebras deſideret aut cõcupiſcat quẽ manus domini dirigit. Et quod deus neminẽ repellat niſi qui ſe abeiꝰ cõſpectu ſequeſtrare putat. Quẽ admodũ etiam qui ſeparatur à deo, pereat. Cap. XII.

QVAE eſt dextera niſi actuoſa animę virtus? Quæ ſi domini voluntate dirigatur, nihil aliud deſiderat, nil quærit, nullas mũdi huius opes, nulla adiumẽta depoſcit. Ideo dicit ſanctus Dauid: Quid enim mihi reſtat in cælo, & à te quid volui ſuper terrã? Id eſt, tu portio mea es, abũdas mihi ad omnia, nihil quæſiui aliud niſi vt te partẽ haberẽ, nulli me cæleſti, vt Gẽtiles, ſubdidi creaturæ, nullas ſeculi huius diuitias, & voluptatũ illecebras cõcupiui. Nullius ergo, qui à te aſsumptus ſum: nec ſupereſt in cæleſtibꝰ quod amplius quærã. Nihil habens, omnia habeo, quia Chriſtũ habeo, cui pater altiſsimus nõ pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illũ. quomodo ergo non cũ illo omnia nobis donauit? ſicut Apoſtolꝰ dixit: Omnia enim in Chriſto, per quẽ omnia, & in quo ſtant omnia. Omnia ergo in illo habens, aliã non quęro mercedẽ, quia ipſe merces eſt vniuerſorum. Ideóq; perfecte dixit: Tolle crucem tuã, & ſequere me. Qui illũ ſequitur, non præmio ducitur ad perfectionẽ, ſed perfectione conſummatur ad præmiũ. Imitatores enim Chriſti non propter ſpem boni ſunt, ſed pro amore virtutis. Chriſtus enim per naturã bonus, non propter præmii cupiditatẽ. Ideo paſsus eſt, quia bene facere eum delectauit, non quia incrementũ gloriæ ex ſua paſsione quærebat. Ideo qui illũ imitari cupit, nõ quod ſibi, ſed quod aliis profit operatur. Vnde non immerito deficit ſibi, aliis autem virtutis incremento valeſcit. Et conueniẽter dicit: Defecit cor meũ & caro mea deus cordis mei. Neq; enim poſsunt perpetua ſuccedere, niſi terrena defecerint. Deficit ergo caro, quando mortificantur quæ ſunt carnalia. Deficiunt & illi qui mortificationẽ Ieſu Chriſti in ſua carne circunferunt. Mors enim Chriſti in illis operatur vt omnis errorũ moriatur illecebra. Vnde colligitur quia & cor hominis deficit quando motificãtur cogitationes malæ quæ à corde ꝓcedunt, vt terrena omnia abſcõdat obliuio, & fiat deus cordis eorũ, qui beati mundo corde deũ videre mereantur, vt appropinquẽt tibi, & non ſegregent. Deus enim appropians, non repulſor appropiantium eſt, omnibus enim vult ſalutis cauſa eſse, nõ mortis. Deniq; neminẽ repellit niſi qui ſe ab eius conſpectu putauerit ſequeſtrandum. Quoniam ecce, inquit, qui elongant ſe à te, peribunt. Vnuſquiſque enim operibus ſuis pietati tuæ ſeſe aut iungit aut ſeparat. Fugit enim deum qui operatur ea quorũ cogitationes metuat deprehendi, ſicut ille qui tectus parietibus à domino deo ſeſe exiſtimat nõ videri. Videtur autem cum dicitur: Perdidiſti omnes qui fornicantur abs te. Sicut enim mulier quæ fornicatur, non adhæret viro, nec vna caro cum viro ſuo, nec vnus ſpiritus eſt, ſed diuidit ſeſe ac ſeparat fornicando: ita quæcunq; anima nõ adhæret deo, ſed vanis idolorũ cultibus inſeruiẽs fornicatur, & diuidit ſe ſacrilegii obſcœnitate, & longe fit à domino, quæ prope eſse deberet. Perit autem qui ſeparatur à domino. Vnde ſanctus qui dei iudicium reformidat, ſemper adhærere vult Chriſto, & in eo ſpem ponere, vt laudet deum: cui eſt honor E gloria, perpetuitas à ſeculis & nunc & ſemper, & in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Rom.8.

FINIS.

APOLOGIAE DAVID CAPITA.

Qua ratione author apologiam prophetæ Dauid arripuerit ſtylo ſcribere, cũ recitatione hiſtoriæ de adulterio & homicidio per eum commiſsis, excuſatione quoq; ipſius ex eo quòd iudicari non debeat quẽ deus iuſtificauit. Caput I.

De altero errore ipſius Dauid, quòd videlicet numerari fecerit populũ, & de excuſatione eiuſdẽ. Quemadmodum etiam lapſus in peccatum ſæpius proſit. Et qua ratione diuina prouidentia curatum ſit vt ſancti aliquando laberentur. Caput II.

Qua ratione deus ſuos athletas in variis certaminum generibus exercitet & experiatur. Et quomodo talia nobis facta ſint in figuram, cum multarũ allegoriarum adductione. Caput III. F

Quale fuerit peccatum Dauid, & qualis pœnitentia. Quemadmodum etiam multi fortiſsimi viri in errorem prolapſi ſint. Caput IIII.

Quomodo Dauid lapſus proprium peccatum deplorans, domini miſericordiam non deſperauerit. Et de requiſitione ouis abductæ. Caput V.

Quibus operibus Dauid potuerit tegere peccatum. Et quomodo iuſtos peccata ſequãtur, malos autem præcedant. Caput VI.

De pugna Dauid contra progeniem gigantum, & quẽadmodum aquam ſitiuerit ex lacu Bethleem, quam tamen non biberit. Caput VII.

De titulo pſalmi quinquageſimi, & de numero quinquagenario. Quemadmodum etiam pœnitentia ſit agẽda. Et quomodo quis mundetur ab iniquitate & iniuſtitia Caput VIII.

Quis dicatur agnoſcere ſuam iniquitatem. Et quod cõtra ſapientem ſemper ſit delictum. Cap. IX.

G Quòd Dauid quãuis rex esset,& solutus legibus humanis,voluerit tamẽ subditus esse deo,cui soli peccauerat.Et quomodo dicatur iustificari dom⁹. Cap. x.
An mortalis originis inquinamentum in quo concipimur,parẽtum sit,an prolis. Et quod prius incipiat in homine macula q̃ vita. Cap. xi.
Quòd confitenti peccata sua subito splendor veritatis effulgeat,& ipse veritatem agnoscat.Et quid sit mundari hysopo atq; lauari. Cap. xii.
Quomodo dicantur exultari ossa humiliata ꝓpter peccatorũ remissionem.Et quomodo rogandus sit deus vt nos quidem respiciat,faciem autem suam à peccatis nostris auertat,ea delendo. Cap. xiii.
De postulatione prophetæ vt cor mundũ sibi creet. Et quomodo in eo in quo cor mundũ est, innouetur in eius interioribus spiritus eius.Quomodo etiam peccator proiiciatur à facie dei. Cap. xiiii.
De lætitia salutaris quæ redditur naturæ rationabili:Et quis dicatur spiritus principalis. Cap. xv.
Quòd ille magnus sit fidei zelator, qui correctus à peccatis docet etiam iniquos vt se conuertant.Et quid sit liberari à sanguinibus. Cap. xvi.
Quòd os peccatoris deus claudat ne loquatur iustitias
H eius:illius autem labia aperiat, qui accipit verbum in apertione oris sui.Et quale sacrificiũ deus eligat.Qui etiam dicantur muri Hierusalem, & quod sit sacrificium iustitiæ. Cap. xvii.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI APOLOGIA SANCTI DAVID.

Qua ratione author apologiam prophetæ Dauid arripuerit stylo scribere,cum recitatione historię de adulterio & homicidio per eum cõmissis,excusatione quoque ipsius ex eo quòd iudicari nõ debeat quem deus iustificauit. Caput i.

I APOLOGIAM PROPHETAE Dauid præsenti arripuimus stylo scribere, nõ quo ille indigeat hoc munere, qui tantis meritis enituit,virtutibusq; effloruit,sed quia plerię; gestorũ eius lecta serie,non introspicientes vim scripturarũ,vel occulta mysteriorũ, mirantur quomodo tantus propheta adulterii primo, deinde homicidii contagia non declinauerit. Ideo nobis studio fuit ipsam recensere historiam, quæ patuisse peccato videtur.Nanq; in secundo Regnorum legimus libro,quoniam deambulãs Dauid in domo sua regali, prospexerit lauantem mulierem,nomẽ illi Bethsabee, formæ gratæ,& vultus decore præstanti admodũ, quibus illecebris delenitum potiendæ eius sumpsisse affectum.Erat autem mulier viro nupta,Vriæ nomen, cui mandatis regiis composita est scena necis.Nam etsi nihil ad impedimentum cupiditatis,plurimũ tamẽ ad verecundiam adulterii obstare vita eius æstimabatur.Itaque vt à planioribus exordiamur, quem deus iustificauit,tu diiudicas? Pro minimo mihi est, inquit Paulus, vt à vobis diiudicer,aut ab humano die:sed neq; meipsum diiudico.Et adhuc erat in corpore situs, adhuc tentationi obnoxius.Sed ideo se non diiudicabat, quia spiritalis à nemine diiudicatur nisi à solo deo. Deniq; subdidit:Qui diiudicat me,dominus est. Itaq; nolite ante tempus iudicare.Sed Dauid iam tẽpus impleuit,& gratiã meruit,& iustificatus à Christo est,quãdoquidẽ Da- 1.Cor.4.
uid se dici filium ipse dominus gratulabatur,& qui eũ K ita confitebantur, illuminabantur. Cur hominẽ dei à præmio in iudiciũ vocas?Iudicauit iã de eo dominus,de quo dixit ad Salomonem?Si ambulaueris in conspectu meo sicut ambulauit Dauid pater tuus in sanctitate cordis & iustitia,ad hoc vt faceret secundũ omnia quæ mãdaui ei.Hic ergo iudicio dei dignus,an præmio est, qui fecit secundũ omnia mandata cælestia,ambulans in iustitia & sanctitate cordis?Vbi aliorũ vitia & peccata delitescũt, ibi Dauid virtutis & gloriæ suæ diuinũ accepit testimoniũ.Et de eius peccato disputamus ocioſi, pro cuius merito & gratia aliorũ peccata reuelata sunt? Nã cũ offẽdisset Salomõ ꝙ nõ custodisset mãdata domini, & regnũ ei⁹ disposuisset de⁹ scindere in plurimas partes, ait ad eũ:Verũtamen in dieb⁹ tuis nõ faciã hoc propter Dauid patrẽ tuũ:De manu filii tui accipiã illud.Veruntamen nõ totũ regnũ accipiã,sceptrũ vnũ dabo ei ꝓpter Dauid seruũ meũ.Iustificante igitur domino, quis est qui tantũ diiudicet virũ?Quod de⁹,inquit,mũdauit, tu cõmune ne dixeris.Saluo tamen iudicio cælesti, quo Actu.10.
etiã ipse tantũ honorificat ꝓphetã, in eius act⁹ mores q̃ ingredere.Nõ miraris hoĩem,& angelis adæquandũ iudicas,plurimũ vitæ suæ,ĩmo à pueritia i diuitiis,honorib⁹,ĩperiis demorãtẽ,ĩ multis tẽtatiõib⁹ positũ,semel tãtũ locũ errori dedisse,& ei errori quo etiã ãgeli cælorũ, vt scriptura mẽorat,de sua virtute & gratia deiecti sũt?

De altero errore ipsius Dauid, quòd videlicet numerari fecerit populũ,& de excusatione eiusdẽ. Quẽadmodum etiam lapsus in peccatum sæpius prosit.Et qua ratione diuina prouidentia curatum sit vt sancti aliquando laberentur. Caput ii.

SANE & alter legitur error ipsius, quòd numerari fecerit populũ. Vnusquisq; nostrum per singulas horas q̃ multa delinquit? & tamen vnusquisq; de plebe peccatũ suum cõfitendum nõ putat. Ille rex tantus ac potens ne exiguo quidem momẽto manere penes se delicti passus est conscientiam,sed præmatura confessione atq; immẽso dolore reddidit peccatũ suum domino. Quẽ mihi nũc facile reperias honoratũ ac diuitẽ qui si arguatur alicuius culpæ reus,nõ molestẽ ferat? At ille regio clarus imperio,tot diuinis probatus oraculis, cũ à priuato homine corriperetur quòd grauiter deliquisset, nõ indignatus infremuit,sed confessus ingemuit culpę dolore.Deniq; dominũ dolor intimi mouit affectus, vt Nathan dicerret:Quoniam pœnituit te,& dominus trãstulit peccatũ tuũ. Maturitas itaq; veniæ,profundã regis fuisse pœnitentiam declarauit,quæ tanti erroris offensam traduxerit. Alii homines cũ à sacerdotib⁹ corripiuntur, peccatum suũ ingrauant dum negare cupiũt aut defendere, ibiq; eorũ lapsus est maior,vbi speratur correctio.Sancti autẽ domini qui cõsummare piũ certamẽ gestiunt,& currere cursum salutis,sicubi forte vt homines corruerint naturæ magis fragilitate q̃ peccandi libidine acriores ad currendũ resurgunt, pudoris stimulo maiora reparantes certamina,vt non solum nullũ attulisse æstimetur lapsus impedimentũ, sed etiã velocitatis incentiua cumulasse. Ergo si currentiũ non soluitur cursus cũ forte aliqui ceciderint, non luctantiũ contentio,sed inoffensa manent certamina,quinetiãplerię; post vnũ aut alterũ lapsum gratia maiore vicerunt, quanto magis agonẽ pietatis ingressi non debent vnius prolapsionis offensione censeri,cũ beatus sit qui se potuerit reparare post lapsum: quoniam post mortẽ quoq; resurgere,munus beatorũ est. Aliàs quoq; prodesse peccatum possumus cõprehendere,& prouidẽtia domini sanctis obrepsisse delicta. Propositi enim ad imitandum nobis sunt,& ideo curatum est vt & ipsi aliquãdo laberẽtur. Nam si inoffensum à vitiis inter tot lubrica huius seculi curriculum peregissent, dedissent nobis occasionem infirmioribus æstimandi, cuiusdam superioris eos na- M

A turæ ac diuinæ fuiſset,vt delictū recipere, & culpæ con ſortium habere nō poſsent. Quæ opinio vtiq;,vt exortes nos illius ſubſtantiæ, ab impoſsibili imitatione reuocaret. Præteriit igitur illos pauliſper dei gratia,vt nobis ad imitationem vita eorum fieret diſciplina, & ſicut innocentiæ, ita & pœnitentiæ magiſterium de eorum actibus ſumeremus. Ergo dum lapſus eorum lego, conſortes etiam illos infirmitatis agnoſco, dum credo conſortes,imitandos eſse præſumo. Admonet etiã apoſtolus Paulus proſpexiſse dominum deum noſtrum,ne vel reuelationum ſublimitate,vel ſecundo operum cõtinuante proceſsu,humanus etiam in ſanctis extolleretur affectus,nec ſibi deputarent, virtutiq; attribuerent ſuæ quod diuina ſibi operatione collatum foret. Ergo ne in tantū iudiciū ruerent,atq; in perfidiæ foueam deciderẽt,paſsus eſt dominus illis ſubintrare culpam, vt & ipſi aduerterent diuinis ſe auxiliis indigere,ducẽq; ſalutis ſuæ quærendum eſse cognoſcerent. Deniq; Paulus infirmitatem ſibi profuiſse teſtatur, dicente domino roganti ſibi vt à ſe ſtimulus carnis ſuæ diſcederet: Suffi-
1.Cor.12. cit tibi gratia mea. nam virtus in infirmitate conſummatur. Meritóq; gloriatur in infirmitatibus, ſciebat enim virtutis abundantia plurimos etiam ſanctos ſine remedio corruiſse. Quanto igitur commodius vni aut duabus reprehenſionibus locum dediſse, q̄ traxiſse in perpetuum diuinitatis offenſam?

Qua ratione deus ſuos athletas in variis certaminū generib⁹ exercitet & experiatur. Et quomodo talia no
B bis facta ſint in figuram, cum multarum allegoriarum adductione. Caput III.

QVID etiam illa adiiciam quæ ex ipſo vſu mundi coniicere poſsumus, quia pleroſq; cũ probauerimus in aliquo officio,eoſdem quaſi induſtrios atque impigros in alio munere volumus experiri? Quàm multi athletæ cum in iſto certandi genere prævaluerunt, ad aliud genus vocantur certaminis? Quid ſi & te dominus deus tuus cum aliquod ſpecimẽ virtutis dederis tuæ, in alio virtutum genere vult probare? Iob ſanctum currentem inoffenſe tentari tamen filiorū interitu,& corporis totius vlceribus paſsus eſt, vt in hoc quoque eius virtutem probaret,ſi nec iniuriis nec acerbitatibus coactus deuotionem ſui minueret affectus. Num liquet quòd etiam ſanctum Dauid fide nobilem, præſtantiſsimum manſuetudine, manu fortem probare voluerit, quemadmodum vitium tegeret, lapſum emendaret,vt nos doceret quẽadmodum admiſſum poſsimus operire peccatum? Niſi forte vilis cauſa
C alicui videtur, vt propter noſtram correctionẽ tantus erraret propheta,cũ propter omnium redẽptionem infirmitates noſtras Chriſtus ſuſceperit, qui peccatū pro nobis factus eſt,cum peccatum nō cognouerit. Et indignum æſtimatur, nec veriſimile creditur quod Dauid propter poſteritatis profectum vnius lapſus opprobriū inciderit,cum ipſe dominus ſit pro nobis factus oppro brium,ſicut ipſe ait:Ego autem ſum vermis,& non homo,opprobrium hominum,& abiectio plebis. Et alibi:
Pſal.21. Et opprobria exprobrantium tibi ceciderūt ſuper me. Ergo futuræ diſpenſationis myſteriū in ſuis ante præmiſit. Et ſeruuli quidẽ conditionis ſuæ peccata portarunt,ideo non potuerunt etiam ipſi exortes eſse peccati. Dominus autem onus ſuſcepit alienum, ideo ſolus fuit ſine conſortio delictorum. Ad ſummam apoſtolo quoq; docente cognouimus in figura geſta eſse cõplura quæ tẽporibus geſta ſuperioribus ſunt. Nam cum dixiſset in deſerto patres à ſerpẽtibus vulneratos nō aliter potuiſse ſanari,niſi Moyſes ſerpentem ſuſpendiſset æreum,quo viſo letales illi morſus infuſionéſq; veneni noxiæ curabantur,ſubiecit: Hæc autem in figura facta
1.Cor.10. ſunt illis ad noſtram correctionem. In figura æreus ſerpens tanq̄ confixus cruci,quia verus crucifigendus ge- D
neri annunciabatur humano, qui ſerpentis diaboli venena vacuaret,in figura maledictus, in veritate autem qui totius mundi maledicta deleret. Alibi quoq;, id eſt, ad Galatas ait: Quia duos filios habuit Abrahã, vnum
Gal.4. de ancilla,& vnum de libera. Et ſubdidit: Sed is quidẽ qui de ancilla,ſecundū carnem natus eſt: qui autem de libera,per repromiſsionem,quæ ſunt per allegoriam dicta. Quid ſit per allegoriam, ſequentibus expoſuit euidenter,dicens duas illas generationes, vnam de ancilla,alteram de libera,duo eſse teſtamenta. Vnum quidẽ à monte Sina in ſeruitutem generans, in quo monte legem Moyſes accepit à domino. Alterum autem ab Hie ruſalem,quæ eſt libera,quæ in Iſaac filios,hoc eſt,in libertate gratiæ,non literæ ſeruitute generauit. Seruis enim pœna decernitur,liberis confertur gratia. Nónne in typo geminæ plebis Iacob duas accepit vxores ex quibus diuerſam ſobolem procreauit? Cur patriarcha Iudas propriæ nurus poſt filii ſui mortem legitur expetiſse concubitum,quo geminorum partus eſt editus, niſi vt figura præcederet vtroq; Ieſu domini teſtamento, quorum alterum in typo futuræ mortis eius eſt condi- E
tum,alterū in euangelii veritate duos populos eſse generandos,quorū poſterior in crucis ſigno ſepem omnẽ ac munitionẽ populi ſuperioris incideret? Hic eſt populus manu prior,ortu poſterior. Vel quia ipſe dominus Ieſus natus ex tribu Iuda opera ſua ante præmiſit q̄ nobis ex virgine naſceretur. Quid de Ioſeph loquar, qui à fratribus appetitus, exutus patrio veſtimento, in lacum miſsus,in ſeruitutẽ venditus, euidens dominicæ incarnationis expreſsit indicium, eò quòd ille dilectus
Philip.2. patri cum eſset in dei forma,non rapinam arbitraretur eſse ſe æqualem deo,ſed ipſe ſe exinaniret,& formã ſerui accipiens veniret,& ſe vſque ad mortem crucis humiliaret, cuius precio & emptus & venditus á ſuis fratribus,genus redemit humanum? In cuius typo Dauid minor electus ex fratribus,vnctus in regnum, ſolus bel li grauis periculo, ſingulari certamine vniuerſum po-
1.Reg.18. pulum liberauit,triumphauit in decem milibus, ita vt puellæ cum tympanis pſallerent? Saul triumphauit in millibus,Dauid in decem millibus. Quæ figura in illis iuuenculis,niſi animarum quæ triumphalem pſalmum concinunt Chriſto? Genuit ex ſe duos filios, vnum inceſtum,alium parricidam, eò quòd inceſtus & parricidalis populus affixam patibulo crucis carnem proprii iugulaturus eſset authoris. Deniq; in tertio pſalmo Abeſsalon titulus præmittitur,& paſsio domini prophetatur. Quid de Salomone ſancto loquar, cuius poſterio ra cũ graui errore nō careãt,vulgus tamẽ Iudaicum ipſum æſtimat veniſse pro Chriſto? Et q̄ multos grauis er
F roris offenſa reuocauit? Maior itaq; culpa plus profuit, ne ſupra hominẽ crederetur qui vitio non caruiſset humano. Fuit igitur in eo inuidioſa ſapiẽtia,& culpæ ſuaſoria,quæ hominem comprobaret. Quid igitur obſtat quo minus Bethſabee ſancto Dauid in figura ſociata fuiſse credatur,vt ſignificaretur cõgregatio nationū, quæ non erat in Chriſto legitimo quodam fidei copulata cõiugio, quòd tranſuerſariis quibuſdam foret veſtibulis in eius gratiã præter legis ingreſsura præſcriptū,in qua nuda mentis ſynceritas, & aperta ſimplicitas lauacri iuſtificante myſterio,veri Dauid & regis æterni mentem traduceret,laceſseret charitatem? Merito venit occultus,& qui falleret principem mundi tanq̄ Vriam illum qui interpretatione dicitur lumen meum, transfiguran tem ſe in angelum lucis. Venit,inquam, in hunc mundum,& venit occultus,tanq̄ adulter intrauit, vt ius legitimum vindicaret.

Quale fuerit peccatū Dauid, & qualis pœnitentia. Quemadmodū etiam multi fortiſsimi viri in errorem prolapſi ſint. Caput IIII.

G DISTINXIMVS alllegorias validas, vt arbitramur,& in figura fuisse textum huius hiſtoriæ cõprobauimus, nunc ſuperiora repetamus,& tanq̃ exutũ ſpiritalib9 indumentis introſpiciamus errorẽ. Peccauit Dauid,quòd ſolent reges: ſed pœnitentiã geſsit, fleuit, ingemuit,quod non ſolent reges. Confeſsus eſt culpã, obſecrauit indulgentiã,humi ſtratus deplorauit erũnã, ieiunauit,orauit,confeſsionis ſuæ teſtimoniũ in perpetua ſecula vulgato dolore tranſmiſit. Quod erubeſcũt facere priuati,lex non erubuit confiteri. Qui tenentur legibus,audent ſuũ negare peccatũ,dedignantur rogare indulgentiã,quàm petebat qui nullis tenebatur legibus humanis. Quod peccauit,conditionis eſt:quod ſupplicauit,correctionis. Lapſus cõmunis, ſed ſpecialis cõfeſsio. Culpã itaq; incidiſse,naturæ eſt:deleſse, virtutis.

Iob.15. Quis gloriatur, inquit, caſtũ ſe habere cor? Nec vnius diei infans mundus eſse ſcripturæ teſtimonio declaratur. Da mihi aliquem ſine prolapſione delicti. Validiſ-

Iudic.14. ſimus omniũ Sampſon legitur,qui leonem etiã ſuis manibus ſtrangulauit, ſed vtinam amorem ſuũ ſuffocare

Iudic.15. potuiſset. Meſses incendit Allophylorũ, & ipſe mulieris vnius arſit igniculo. Iepte victor ab hoſte remeauit,

Iudic.11. ſed vexilla referens triũphalia, ſuo victus eſt ſacramento,vt pietatem occurrentis filiæ parricidio remunerandam putaret. Primũ omniũ quid opus fuit tam facile iurare,& incerta vouere pro certis, quorũ neſciret euentũ? Deinde aliquis ſacramenta triſtia domino deo reddidit,vt cruentis ſoluat ſua vota funeribus. Nec de ſacerdotibus ſilendum arbitror,ne noſtra diſsimulare videar delicta. Aaron ipſe ſũmus ſacerdos, quo duce pa-

H riter ac Moyſe rubrũ pede mare tranſiuit populus Hebræorum,rogatus à plebe vt deos ſibi faceret quos adorarent,aurum popoſcit,in ignem miſit, & caput vituli figuratum eſt,cui ſunt oblata ſacrificia. Quo indicio claruit auri cupiditatem materiam eſse perfidiæ, & auaritiæ ſtudio ſacrilegia ſolere generari. Iterum tantus ſacerdos locum incidit offenſionis cũ ſorore ſua Maria. Nam dũ fratri vterq; obtrectat quod alienigenam acceperit vxorem, illico maria contagio maculoſæ carnis efloruit. Quo loci euidentis fuit figura myſterii, quòd ſacerdotalis ille populus patrũ fraterno populo poſterioribus temporibus derogaret, Aethiopiſsæ illius neſciens ſacramentũ. Nam ſi cognouiſset, non reprehendiſset,quod cum veteri myſterio conuenerit. Itaq; cum Iudæus eũ qui ex gentibus credidit, dicit eſse communem,& vult à lege ſecernere,lepram habet, quam non poterit euadere niſi ſpiritalis ei legis agnitio ad veniam fuerit ſuffragata.

Quomodo Dauid lapſus proprium peccatum deplorans domini miſericordiam nõ deſperauerit. Et de

I requiſitione ouis abductæ. Cap. v.

ERGO & Dauid qui ſciret hominem ſe eſse natũ lapſui,veniã poſtulauit, domini autẽ non deſperauit miſericordiã. Nec parabola à myſterio videtur diſcrepare. Quis enim diues niſi dominus noſter Ieſus, qui de ſe ait,vt hodie lectũ eſt, quod homo quidã cũ diues eſset,abiit in regionem longinquam accipere regnũ,& reuerti. Et vere diues erat maieſtatis ſuæ opibus, & diuinitatis propriæ plenitudine,cui angeli & archangeli virtutes & poteſtates & principatus,throni & dominationes,Cherubim & Seraphim indefeſso obſequio ſeruiebant. Sed tamen cũ diues eſset,reliquit nonaginta &

Luc.15. nouem in montibus oues,& vnam ouem quæ lapſa remanſerat,requiſiuit. Hanc princeps iſtius mundi,contemplatione illius diuitis egenus & pauper, quaſi filiã alimentis propriis nutriebat. Merito itaq; defecerat,cui ſubſtantia erat cibus ſeculi. Errauerat hæc ouis in Adã, inſidiis ſolicitata ſerpentis. Et non mala ouis, quæ erat K verbi plena,vtpote rationabilis hebdomadis filia,& ſanctimoniæ ſanctioris tamen non precioſis aliquibus, ſed vilib9 pauperis diu opibus alebatur. Deniq; de pane eius,inquit,manducabat,& de calice eius bibebat, & in ſinu eius dormiebat. Non bona eſca Aethiopũ, noxius calix aureus Babylonis,qui gentes inebriat. Non vtilis ſomnus eſt dormientibus,malo vigilare. Deniq; turba- Pſal.75. ti ſunt omnes inſipientes corde, obdormierunt ſomnũ ſuũ,& nihil inuenerunt. Hoſpitii igitur gratia,quia ſuſceperat hoſpitem,vt ei epulas exhiberet, illã pauperis ouem abſtulit. De ſuis enim vel gregibus vel armentis ſi quod animal immolaret,nobis prodeſse nõ poterat, quos,niſi immolaſset,non redemiſset. Infirmitates igitur noſtræ fragilitatis in ſua carne hoſpitali quodã ſuſcepit affectu, cuius leuandæ cauſa vel potius reficiendæ carnẽ ſuam ſalutari illi obtulit paſsioni, vt & vinũ nobis vitæ præberet æternæ. Et bene agnã dixit ſcriptura,qui erat virginis partus. Bene dignus morte pronunciatur dies iſte iudicio prophetico, quia & Caiphas Ioan.11. prophetauit dicens:Expedit vnũ hominẽ mori pro populo. Solus autẽ dominus Ieſus tali dignus electus morte,qui tolleret peccatũ mũdi. Pulchre quoq; addidit: Agnam reſtituet,quia carnẽ propriã reſuſcitauit, carnẽ illã virginalis integritatis reddidit. Nec illud ocioſum quod ait: In quadruplũ reſtituet. Quadruplatur enim reſurrectio mortuorũ,ſicut docet Apoſtolus,dicẽs: Se- 1.Cor.15. minatur in corruptione,ſurgit in incorruptione: ſemi L natur in ignobilitate,ſurgit in gloria:ſeminatur in infirmitate,ſurgit in virtute: ſeminatur corpus animale, ſurgit corpus ſpiritale. Reſtituet plane in quadruplũ agnam etiã illo modo quo poteſt homo dicere: Si cui ali Luc.19. quid abſtuli,reddo quadruplũ. Conuenienter etiã illud adiecit: Quia nõ pepercit. Non enim pepercit ſibi Chriſtus,vt omnibus ſubueniret. Ideóq; dictũ eſt à domino Ieſu Chriſto ad ſeruũ ſuũ Dauid, vt myſterium declararet: Quoniam tu hoc feciſti in occulto, & ego faciam hoc verbũ coram omni Iſrael in conſpectu ſolis huius. Et primo quidẽ neſciẽs ſacramẽtũ, cõmotus eſt Dauid indignatiõe,ſed non errauit affectu. Poſtea vero vbi cognouit myſteriũ magnũ (magnũ eni ſacramẽtũ Chriſti & eccleſiæ) videns remiſsionẽ futuram omniũ peccatorum,præuidens fulgorẽ gratiæ per lauacrũ regeneratiõnis,& infuſionem ſpiritus ſancti,ait ſecurus veniæ:Peccaui domino, vt & ipſe in eorũ veniret conſortiũ, quibus culpæ remiſsio proueniret.

Quibus operibus Dauid potuerit tegere peccatum. Et quomodo iuſtos peccata ſequantur, malos autem præcedant. Caput VI.

ADVERTIS quẽadmodũ peccatũ proprium deplorauerat. Quis igitur miretur ei eſse dimiſsum? Nunc cõſideremus opera eius quibus potuit tegere peccatũ. Etenim quia non M poteſt ſine peccato eſse humana fragilitas, cauendum ne plura peccata ſunt q̃ opera virtutũ. Quod magna vi ſapientiæ ſanctus Paulus expreſsit dicens: Quorũdam hominũ peccata manifeſta ſunt præcedẽtia ad iudiciũ, 1.Tim.5. quoſdam autem & ſubſequuntur. Hoc eſt,non inuenitur quiſq̃ illibatus à culpa,habet quis bona merita, habet & vitia atq; peccata. Omnia itaq; noſtra quaſi in tru tina ponderantur. Si bonis igitur factis peccata prępon derant,præcedũt ad iudiciũ. Vergũt enim peccata quaſi in profundũ, vergunt quia & manifeſta ſunt vel pondere atq; acerbitate,vel multitudine. Quoſdam autem, inquit,& ſubſequũtur,hoc eſt eos qui ſe egerint ſobrie, ſed fragilitate conditionis dederint aliquando etiam errori locum, bona facta præcedunt,mala ſequuntur. Hi honeſtiores,ſed tamen homines lapſi leuioribus vitiis & erratis. Ergo iuſtos ſequuntur peccata,non præeunt:

A iniuſtos præcedunt, & præponderant peccata quæ vergunt, ſequuntur autē ſi qua recte facta ſunt, quaſi quodā præiudicio peccatorū præcuntium prægrauata. Similiter & facta bona manifeſta ſunt: lucent enim opere virtutū, & ſplendore meritorū: & quæ aliter ſe habent abſcondi non poſsunt. Ergo talia non teguntur, non obū
1.Pet. 4. brat ea charitas, quæ operit multitudinē peccatorū, nō operit bonorū operum gratia, non abſcondit virtutum multitudo, quia nuda & intecta produntur. Non enim
Pſal.16. eſt in iis qui dicat: Sub vmbra alarū tuarū protege me. Crux enim domini omnes abolet atq; abſcondit errores. Quis igitur magis operuit & texit q̄ ſanctꝰ Dauid, qui & alibi ait: Et in vmbra alarū tuarū ſperaui, donec tranſeat iniquitas? Et ſic dilexit dominū vt nimia charitate peccatum omne tegeret atq; abſcōderet. Etenim ſi apoſtolus Petrus lapſum ſuum confeſsione charitatis aboleuit, & ille interrogatus à domino dicente ei ter
Ioan.21. tio, Simon Ioannis amas me? vt quem tertio negauerat, tertio fateretur, atq; ita trino quodam dilectionis velamine lapſum trinæ negationis abſconderet. Si quia ſemel Petrus fleuit, veniam reportauit, quanto magis Dauid, qui lauabat per ſingulas noctes lectū ſuū, & lachrymis ſtratum ſuum rigabat: cui erant lachrymæ ſuæ panes die ac nocte: qui cinerem tanquā panem manducabat, & poculū ſuum cū fletu miſcebat? Etenim ſi eiꝰ qui conuerſus ingemuerit, miſeretur Ieſus, ſi Petrū aſpexit, & ille fleuit: quanto magis qui diu fleuit, à conſpectu domini non receſsit? Negauit Petrus, & non fleuit, quia nō reſpexerat Ieſus. Negauit ſecūdo, & nō fleuit: quia nō reſpexerat dominꝰ. Negauit tertio, reſpexit Ieſus, & ſtatim fleuit, & fleuit amariſsime. Ideo Dauid qui ſemper
Pſal. 24. fleuit, dicebat: Oculi mei ſemper ad dominū. Quia ſemper videbatur à Chriſto, dicebat: Per exitus aquarū de-
Pſal.118. ſcenderunt oculi mei. Sed iam etiam facta eius conſideremus. Quis non tantarū laude virtutum vnius criminis obumbraret inuidiam? Diuino electus examine, ſtatim probauit indignum ſe tanto non eſse iudicio. Pro-
B ceſsit in prælium, & trepidantibus cæteris ſolus Allophylum Goliam, verborum iactātia, & immanis corporis mole terribilē, concurrenti ſimul fide ac virtute ꝓſtrauit. Vnius fortitudo facta eſt vniuerſorum victoria. Conferatur, ſi placet, priuatū crimen, & triūphus omnium: mors vnius, & tantorū quos liberauit à morte, vita populorū. Veniamꝰ ad alia. Inſidias patiebatur à rege, vitam eius quærebat extinguere, ſed diſpoſitione diuina in eius rex poteſtatem traditus, cum totus pateret ad vulnus, ſeparatus à ſociis: Dauid ſanctus occurrit, & à corpore perituri vulnus lætale retorſit, dicens: Nolite tangere Chriſtum domini. Quinetiam inimici illius vltus eſt mortem, flebiliter ſatis deplorauit interitum, & debitum ſibi imperium diu diſtulit, quod ſciebat deo authore deberi. Quo ſolo docuit omnes homines ad non prætipiendum regnū, etiam ſi debeatur, ſed expectandum, vt ſuo tempore deferatur. Vtinam hunc virū imitati eſsent poſteri, non tantas bellorum pertuliſsemus acerbitates. Arguis quod vnum occiderit, non cō-
C ſideras quot docuerit quēadmodum pax orbi Romano perpetua ſeruaretur. Quàm graui adhuc luimus vaſtitate, q̄ publico quodā totius orbis funere appetiti, necē regis exoluimus. Heu dura ſupplicia. Inde adhuc nobis barbarus hoſtis inſultat, dū parata aduerſum ſe in nos arma vertuntur. Sic vires ceciderunt publicæ, ſic Romana virtus ſuis moribus fracta conſenuit, dum publico rapitur parricidio, quod paternæ ſolicitudinis religione ſuſcipitur. Ideóq; eo vſq; præcauit, vt cum Adoniam filium regnum ſibi vſurpare comperiſset, & ſerere conuētus: non eum qui præripere geſtiebat, ſed eum qui expectaret eligeret. Saltabat autem ante arcam potentiſsimus regum, & cum à propria reprehenderetur vxore quòd denudatus eſset ante faciem puellarum, reſpondit: Coram domino nudabor adhuc, & ero nudus ante oculos tuos, vt honorificetur, inquit, dominus qui D
me pro patre tuo aſsciuit in regnum: docēs contuitum regalis potentiæ non habendum vbi religioni exhibetur obſequium. Honeſtum eſt enim pro religione facere, etſi id incongruum poteſtati ſit. Specta aliud memorabile. Parricida filius regnum patrium violenter inuaſerat, cedebat primo pater eius furori, & locum prælii declinabat, vt vel ſic impius à furore reſipiſceret. Bello quoq; intereſse noluit, rogauit ad prælium profecturos vt parcerent filio. Securus erat victoriæ qui rogabat vt parcerent. Nec pietatis alienus, qui perire debere etiā impium filiū non putabat. Fleuit, & magno luctu deplorauit exitum parricidæ, dicens: Filius meus Abeſsalon, quis dabit mihi mortem pro te, filius meus Abeſsalon? Vindicandum putabat eum qui pro paternæ vindicta pietatis occiderat. Quàm vero iniuriæ patiens & doloris? cedebat, vt dixi, filii ſui Abeſsalon furori, vallatus dextera læuaq; validis bellatoribus. Maledicebat ei vir cui nomen Semei, cruentum appellās, & virum ſanguinis, dignóq; iudicio domini deiectū eſse de regno. Sed ne talibus quidem mouebatur conuitiis, mouebantur autem comites eius. Deniq; vnus ex ſociis, Abyſai nomen viro, minatus eſt quod iniuriæ precium caput eius auferret, ſed rex conuerſus ad Abyſai, Quid mihi, ait, & tibi eſt fili Saruiæ? Ideo maledicit mihi, quoniā dominus dixit illi vt maledicat. Quàm moraliter docuit quod iniuriarum vel periculorum noſtrorum tempora, tentationum certamina, & examina probationum ſint, & ideo non ſine diuino ea irrogari ſolere iudicio. Exercetur bonus athleta cōuitiis, exercetur laboribus & periculis, vt dignus ſit cui deferatur corona iuſtitiæ, E
& ideo ferenda patiēter ſunt quę putātur aduerſa. Deniq; & alibi te docet ſcriptura diuina, dicente iuſto: Si Iob.2.
bona accepimꝰ de manu domini, quæ mala ſunt cur nō ſuſtineamus? Et addidit ſanctus propheta dicens: Ecce filius meus qui exiuit de ventre meo, quærit animā meā. Si autem Gemineus maledicit mihi, dimitte illū vt maledicat, quoniam dixit illi dominus, vt videat humilitatem meā, & retribuat mihi dominꝰ pro maledicto hoc. O altitudo prudentiæ: O inſigne patientiæ: O deuorādæ contumeliæ grande inuentū. Moueris, inquit, Abyſai, quod mihi maledicat extraneus, quē parricidio petit filius? Dominus dixit ei vt maledicat mihi. Sed nō eſt maledicus dominus, nec delectatur cōtumeliis. Vide q̄ ſingula diligenter cuſtodiat. Non accuſat dominū quaſi authorē iniurię, ſed magis laudat, quòd patiatur nos minora perpeti, vt maiorū veniā peccatorū adipiſcamur. Ecce verborum contumelia parricidii leuauit erūnam, abſoluit procacem, cuius maledicta plus proſint, quæ diuina remuneratione donantur. Quis ſecum talē non compenſet iniuriam, vt quem homo læſit, eū deus meliorum retributione ſoletur?

De pugna Dauid contra progeniem gigantum, & F
quemadmodū aquam ſitiuerit ex lacu Bethleem, quàm tamen non biberit. Caput VII.

ALIA quoq; eius geſta conſideremus. Pugnauit aduerſus progeniē gigātum, quando vnus ex illis aduerſantē in prælio regē penè percuſserat, quos auſus tamē aduerſarius exceptæ precio mortis ſoluit. Hoc quoq; percepto gentis victæ ferocis triūpho, iterū in valle Titanum bellū immane ſuſcepit, nō minus aduerſus hoſtē q̄ aduerſus naturā. Sitiens enim cū verſaretur in bello, quod biberet nō habebat. Quis mihi potum, inquit, dabit de lacu qui eſt in Bethleē ad portas? Erat autem inter lacū & ſanctū Dauid interfuſus hoſtis, & media hoſtiliū ſepta caſtrorū. Præciderunt tres viri multitudinē aduerſariorū, & impleuerunt aquā de lacu qui erat in Bethleem, & obtulerunt regi bibendam: ſed rex

G noluit bibere,& profudit illã domino. Dignum etenim tãto munere fuit,vt quæ erat viuidæ virtutis insigne, fieret pietatis sacrificiũ. Dixitq; dignã prophetico spiritu sententiã:Non contingat mihi hoc facere, ne sanguinẽ virorum qui abierunt,ex animis illorũ bibã. Vicit ergo naturam,vt sitiens nõ biberet, & exẽplũ de se præbuit, quo omnis exercitus tolerare sitim,disceret.Exercuit etiam subditos ad virtutis officiũ, vt etiam per pericula regali imperio voluntarii milites obtẽperarent. Quod autẽ noluit bibere,declarauit probandorũ militum se imperasse gratia,non sitis victũ necessitate,prospexisse etiam ne cui regũ bibendi vsus alienis periculis quæreretur.Postremo piæ vulnus conscientiæ deprecatũ, eò quòd aqua tot virorum quæsita sanguine, suauitatẽ bibendi habere non posset,quæ propositæ mortis horrore constaret. Quòd si altius velis spectare,& introspicere mysteriũ, sitiebat Dauid non aquam de lacu qui est in Bethleem,sed oriundũ ex virgine Christũ in spiritu præuidebat.Volebat ergo bibere non aquam fluminis, sed potum gratiæ spiritalis,hoc est non aquarũ sitiebat elementum,sed sanguinẽ Christi. Deniq; nõ bibit oblatam aquã,sed domino fudit, significans sitire se Christi sacrificiũ,non naturæ fluentũ, illud sacrificium in quo esset remissio peccatorũ,illũ sitire se fontẽ æternũ,non qui periculis quæreretur alienis,sed pericula aliena depelleret.Tot igitur operibus tã mirandis,vnius sanguinem tectũ nõ vidimus. Merito vox sanguinis Abel iusti
H clamauit ad dominũ,quia nullis Cain impii bonis operibus tegebatur,quia parricidalis erat, quia non confitebatur flagitiũ,sed negabat. Dauid vero occiderat quidem virum minime reum,sed occiderat nõ studio crudelitatis impulsus,sed vt obũbraret pudorẽ, tegeret verecundiam concupiscentiæ.Non audeo dicere quòd vi criminis fuerit oppressus.Neq; enim oppressus,qui sciuit quemadmodũ à ruina illa peccati se posset leuare.
Psal.25. Dico tamen quod vi tentationis inflexus sit. Dixerat e-
Psal.29. nim supra: Proba me domine, & tenta me, vre renes
Psal.16. meos,& cor meum.Et alibi:Ego autẽ dixi in mea abundantia,non mouebor in æternũ. Et igne me examinasti,& non est inuenta in me iniquitas.Voluit enim eum
2.Cor.12. subiacere dominus tentationi,ne supra hominẽ sibi aliquid arrogaret.Nã virtus in infirmitate consummatur. Neq; enim cruento fecit affectu, nihil minus sancto prophetæ adscribi potest,qui etiã vita decedẽs suprema voce conuenit Salomonẽ filiũ,vt innocentẽ sanguinẽ à se tolleret,quẽ fuderat dux eius exercitus Ioab, quando Abner,cũ de incũda societate tractaret,dux licet aduersarii agminis,insidiis appetitus occubuit,quẽ fleuit, & post luctũ eius ambulãs,depositis insulis potestatis,exequiarum iusta curauit. Quo facto docuit etiã aduersariis fidẽ promissam esse seruandã,honorandã quoq; &
I in hoste virtutẽ. Nónne tam miti suæ hæreditate pietatis etiam huius næuum detersit erroris?Quàm præclarũ autem,quòd tribus oblatis sibi conditionib9 quam vellet eligeret,quando numerato populo contraxit offensam,cũ propositum esset vtrũ triennio famẽ super terram fieri vellet,aut tribus mensibus fugere à facie inimicorum suorũ persequentiũ se,aut triduo fieri mortẽ in terra,tertiũ elegit,quod domini se mallet q̃ hominũ cõmittere potestati:domin9 enim cito miserat9 ignoscere. Itaq; sic ait:Angustiæ sunt mihi valde in his tribus, sed magis incidã in manus domini (quoniã misericordia domini magna est valde) q̃ in manu hominũ incidam.Hac humilitate, prudẽtia, mansuetudine fecit (vt verbis scripturæ vtar) habere dominũ propriæ commotionis pœnitentiã.Deniq; sic scriptum est: Quia pœni-
Hiere.18. tentiam habuit dominus super malitiam. Quàm vero illud etiam admirabile,quod angelo ferienti plebem se obtulit dicẽs:Grex iste quid fecit?Fiat manus tua in me, & in domũ patris mei.Quo facto statim dignus sacrificio iudicatus est,qui absolutiõe æstimabatur indignus. Nec mirũ si tali sua oblatione pro populo, peccati sui K adeptus est veniam,cũ Moyses offerẽdo se domino pro plebis errore,etiam plebis peccata deleuerit. Texit igitur peccata sua,an non? Sed quis hoc neget,cũ hic ipse docuerit propheta,quod remittantur iniquitates,tegãtur peccata,non imputentur à domino?Peccatũ remissum sibi esse docuit, sicut scriptũ est: Delictum meũ agnosco,& iniustitiam meã non operui.Dixi,pronũciabo aduersum me iniustitiã meam domino,& tu remisisti impietatẽ cordis mei.Si dixit, Pronunciabo,& venũ meruit antequã pronunciaret: quanto magis vbi de se pronunciauit dicens: Iniquitatẽ meã ego agnosco, remissum est ei omne peccatũ? Licet specialiter de hoc & Nathan responderit:Et dominus traduxit peccatũ tuũ. Ergo remissionem meruit iniquitatis, & texit charitate atq; operuit peccata sua,texit operib9 bonis. Nec imputatum est ei peccatũ, quia non fuit in eo dolus malitiæ, sed lapsus erroris. Deinde quia non fuit improbitatis æstus,sed vmbra mysterii. Et tamen confessus est delictum suum,agnouit iniquitatem, vidit lauacrum,& vidit,& credidit.Dilexit multũ,vt nimia charitate tegere quemuis posset errorem. Psal.31.

De titulo psalmi quinquagesimi, & de numero quinquagenario. Quemadmodum etiam pœnitentia sit agenda. Et quomodo quis mundetur ab iniquitate & in- L
iustitia. Caput VIII.

SED iam se ipse defendat: nam quinquagesimum psalmũ ad eam scripsit historiam. Et cum priorũ gestorũ suorum historiã subiecerit,vt de proditiõe Doech Syri, cuius est titulus in psalmo quinquagesimoprimo, & Zypheorũ, quæ comprehendi titulo videtur psalmi quinquagesimiquarti,istam quæ posterior est præmisit historiam,cũ Doech ante prodiderit vel Ziphei,q̃ regnũ Dauid prophæta susciperet. Quandoquidem regem Saul fugiens, adhuc per diuersa secreta exul errabat: Bersabeæ autem iam cum regnaret,accepit. Cur ergo secundum gestorum ordinem psalmorum quoq; ordo non quadrat? Quia non tam ordinem ordini,q̃ mysterium gestis voluit conuenire:ideóq; numerũ remissionis aptare huic voluit historiæ. Quinquagesimus enim numerus,remissionis est numerus, sicut in euãgelio dominus ipse nos docuit,dicens: Duo debitores erant cuidã fœneratori, Luc.7. vnus debebat denarios quingentos, alius quinquaginta. Non habẽtibus illis vnde redderẽt, donauit vtriq;. Quis ergo eum plus diligit? Et in lege habes quia Iubilæus dicitur numerus quinquaginta annorum recursus,celebrabilis admodum,quo debita vacuantur,confirmantur Hebræorũ libertates,posscssionũ refusiones. Hunc numerum læti celebramus post domini passionẽ, remisso culpæ totius debito, chirographo quoque vacuato ab omni nexu liberi,& suscipimus aduenientem M
in nos gratiam spiritus sancti. die Pentecostes vacante ieiunio,laus dicitur deo,alleluia cãtatur. Deniq; & puellæ pater illius,quæ per vim concubitus nulli desponsata ptulerit,quinquaginta didrachmata argentea accipiet, ipsa autẽ in coniugio permanebit. Hoc etiam numero vitia vertuntur in gratiam. Magnus igitur psalmus,quo docemur quemadmodum agenda pœnitentia sit. Miserere,inquit,mei domine secundũ magnam misericordiam tuam. Et secundũ multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. In multũ laua me ab iniustitia mea, & à delicto meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego agnosco,& delictũ meum contra me est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci,vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Ecce enim in iniquitatib9 conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Quis nostrũ, etiam si confiteatur delictũ suum,non perstringendũ potius,

A q̄ repetendū putet, qui ſecundo repetat aut tertio? Vide quot verſibus propheta peccatū ſuū reſonet, q̄ nullus verſus ſine confeſsione delicti ſit. Congeſsit omnia ſimul, iniquitates ſuas, & iuſtitiā perſonādo, iungēs delicta peccatis: atq; ea ſæpe repetendo, merito magnam miſericordiam poſcit. Nec ſolum magnam miſericordiam, ſed etiam multitudinē miſerationum. Quod ergo peccatū talis non diluat deploratio? Quam culpam precatio huiuſmodi nō emundet? Ille pro vno peccato miſerationū multitudinem deprecatur, nos pro pluribus peccatis vix ſemel eius miſericordiā credimus obſecrandā. Deinde legimus quia in virtute ſua magna & brachio ſuo excelſo populum ſuum de terra Aegypti liberauit, quando traduxit eum per mare rubrū, in quo fuit figura baptiſmatis. Si ergo virtus magna in figura fuit ſacramentorum, quanto magis in veritate eorum magna miſericordia eſt? Recte quoq; illic poſcitur miſerationum multitudo, vbi multitudo peccantiū eſt. In
Pſal.135. multū laua me ab iniuſtitia mea, & à delicto meo munda me. Non tam ſæpius q̄ plenius lauari petit, vt conceptam ſordem poſsit eluere. Nouerat ſecundū legē plura quidem mundandi eſse ſubſidia, ſed nullū plenum atq; perfectum. Ad illud ergo perfectum tota intentione feſtinat, quo iuſtitia omnis impletur, quod eſt baptiſ
B matis ſacramētū, ſicut ipſe docet dominus Ieſus. Nam
Matt.3. cum veniſset ad Ioannem, ait Baptiſta: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Reſpondit dominus: Sine modo, ſic enim decet nos implere omnē iuſtitiam. Sed poſtea q̄ baptizatus eſt Chriſtus, & ſpiritus ſanctus ſuper eum tanq̄ columba deſcēdit, & pater filium ſignauit è cælo, iuſtitia omnis impleta eſt. Ideo Propheta dicit: In multū laua me ab iniuſtitia mea. Grandis enim ſqualor & macula non exiguo ſed multo aufertur lauacro. Quod ſi quis aliter accipere vult, poteſt ita ſuū formare intellectum. Mundat ſermo diuinus, mundat noſtra confeſsio: ille dū auditur, iſta dum promitur. Mundat bona cogitatio, mūdat honeſta operatio, bonę quoque vſus cōuerſationis. His mundatus vnuſquiſq; facilius haurit, & tanq̄ in ſe rapit ſplēdorē gratiæ ſpiritalis. Deniq; non vna infuſione velleris ſtatim precioſus ſuccus irradiat, ſed primū ſucco ignobili vellus inficitur, deinde aliis atq; aliis ſuccis naturalis eius ſpecies frequēter eluitur, & diuerſo ſæpius colore mutatur, ac ſic poſtea velut plenioris lauacri adhibetur ifectio, vt purpuræ verior atq; perfectior fulgor irrutilet. Sicut igitur muricum plurimū in purpurę infectione, ita in lauacro regenerationis miſerationum eſt multitudo cęleſtium, vt iniquitas deleatur. Itaq; qui in multū lauatur, ab iniuſtitia mundatur, & à delicto, & peccandi quandam inolitam ſtudiis ac moribus deponit habitudinem, & obliuiſcitur qualitatem. Et bene lauatur ab iniuſtitia vel iniquitate, quæ maior eſt: mundatur à delicto, quod minus eſt. Ideoq; addidit.

C

Quis dicatur agnoſcere ſuam iniquitatem. Et quod contra ſapientem ſemper ſit delictum. Cap. IX.

QVONIAM iniquitatem meā ego agnoſco, & delictum meum contra me eſt ſemper. Non mediocre eſt vt agnoſcat vnuſquiſq; peccatū ſuum. Ideoq; & ſupra ait: Lapſus quis intelliget? Id eſt, quis eſt tantus vt intelligat? Quomodo illud: Quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis aſcendet in montē
Pſal.14. domini? Non vtiq; nullus, ſed rarus. Qui enim poteſt agnoſcere, poteſt declinare, poteſt quid ſequatur eligere. Pleriq; in ſuis lapſibus gloriantur, & putāt ea laudi eſse quæ criminis ſunt. Si alienum coinquinauit thorum, & pudicæ fœminæ expugnauit affectum, ſi viduæ propoſitum aliqua fraude mutauit. Alius necem hominis, latrocinii inſidias, & rapto viuere putat eſse virtutis. Nonnulli circumuenire ac fallere arbitrantur eſse ſapientiæ. Ex his nullus pōteſt dicere: Quoniam iniquitatem meā ego agnoſco. Sed ille qui poteſt dolere quod fecerit, condēnare quod deliquerit, quē ſua vitia cōpungunt. Vnde & Propheta ait: Quæ dicitis in cordibus ve
Pſal.4. ſtris, & in cubilibus veſtris cōpungimini. Pleriq; ćæcorum cum ceciderint, ſe iactare conſuerūt, & quos caſus non leſerit, iactando ſe debilitant & frangūt. Alii (qualis Græcorum equorum fertur natura) cum vel in certamine curuli eliſi fuerint, vel fortuito ceciderint, nequaq̄ ſe mouere cōſueuerunt, & quandā tenent quietis & patientiæ diſciplinam. His ſi caſus non nocuit, quies prodeſt, certe nō acerbatur offenſio. Nónne mutis animalibus deteriores æſtimandi, qui ſe in flagitiis ſuis iactant, & putāt inſigne eſse virtutis vbi lapſus eſt criminis? Ideo quaſi muto dicitur iumento: Peccaſti, quieſce.
D Vnde pulchre addidit: Et delictū meū cōtra me eſt ſem-
Gen.4. per. Inſipiēs enim delectatur erroribus ſuis, & nouis veteris obumbrādo peccatis ſe exiſtimat adiuuari, ideóq; exultat in crimine. At vero ſapiens aduerſum ſe iudicat eſse delictum ſuū, & tanq̄ hoſtiles acies, ita lapſus culparum ſuarum aduerſantiū modo ſibi arbitratur obſiſtere. Quicquid perſonuerit, quicquid increpuerit, culpa ei propria ſemper occurrit: quicquid fuerit dictū aut
E lectum, in ſe dictū putat: quicquid intenderit, ſe nutu, ſe oculis ſignari putat. Si epuletur, ſi cogitet, ſi oret ac deprecetur, ante oculos eius ſemper eſt error proprius, & momentis omnibus culpa pulſat conſcientiam, nec quieſcere, nec obliuiſci ſinit, velut grauis cenſor exagitat ſe terrore perpetuo. Omnia igitur aduerſa habet qui ipſe ſibi diſplicet. ipſe ſui accuſator, ipſe ſui teſtis eſt, nec inuenit quo fugiat, quippe ſe perurget & ſtimulat. Sed hoc bonæ mentis eſt, vulnus ſentire peccati. Nā qui expertes doloris ſunt, non ſentiūt vulneris acerbitatē, quod eſt immedicabilis ægritudinis. Qui autem aliquo dolore punguntur, ſicut doloris ſenſu non carent, ita etiam non carent ſanitatis profectu. Vbi enim doloris ſenſus, ibi etiā ſenſus eſt vitæ: ſentire enim, vitalis vigoris ac muneris eſt. Vnde & ille qui errorē ſuū nō agnoſcit, inſanit, furit, deſipit: qui autem agnoſcit, vtiq; reſipiſcit: non reſpuit remedia ſanitatis: ſed ipſe reſtringit, pœnitet eum culpæ, de ipſa ſemper cogitat, & cogitando ſe ipſe condēnat. Iuſtus enim in primordio ſermonis accuſator eſt ſui. Qui ſe accuſat, iuſtus eſt, ſobrius
Prou.18. eſt, ſanus eſt. Iuſtus fauere ſibi neſcit, rigorem iudicii etiam circa ſe non nouit inflectere, recordationē lapſus proprii perhorreſcit, & cōmiſsū erubeſcit errorē, omnem eius memoriā pauet, metuit, reformidat, grauē ſibi ſe iudicat, ſeipſum arbitrum refugit, nec ſeſe ſibi audet cōmittere, quòd nullum putat ſibi eſse grauiorē, q̄ eum quem latere non poſsit, fallere non queat, fugere ac vitare non reperiat, niſi vt ſe ſibi abneget, & domini crucem tollat. Magna vis obnoxiæ cōſcientiæ. Magna ſupF plicia timebant Adam & Eua: & cū domini vocē in paradiſo ambulantis audirent, cupiebant ſe abſcondere, quos nemo quærebat. Cain quoq; metuebat ne omnis eū quicūq; inueniret occideret. Ita in ſe ipſe ferebat ſententiā, quod dignus eſset cui null⁹ ignoſceret. Vnde bene ait: Et delictū meū contra me eſt ſemper. hoc eſt, ſine interuallo aliquo recordatio & ſpecies ipſa mei me erroris impugnāt. Cōſidera quomodo nos cōfundat cum aliquid deliquim⁹, qūo incurſet oculos, qūo ī memoriā ſemper recurrat. Quē cōmiſsi pudet, neſcit poſtea aliquid tale cōmittere vnde ſimiliter erubeſcat. Præcedit autē iniquitas, peccatum ſequitur. Radix eſt iniquitas, fructus autem radicis eſt culpa. Vnde videtur iniquitas ad mētis improbitatē referri, peccatum ad prolapſionē corporis. Grauior iniquitas tanq̄ materia peccatorum, leuius peccatū. Deniq; iniquitas per lauacrum remittitur, peccatū tegitur bonis factis, & tanq̄ malis operibus obūbratur. Vnde bene ſupra hic ipſe ait: Beati quorum
Pſal.31. remiſsæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.

G Charitas enim abſcondit errorem,& operit multitudinem peccatorũ. Multa quoq; charitas remittit etiã ipſa peccata,ſicut ſcriptũ eſt de ipſa muliere quæ ſuper dominũ fudit vnguentũ:Remiſsa ſunt peccata eius multa, Luc.7. quoniã dilexit multũ. Sunt etiã qui accipiunt priorem verſiculũ de lauacro eſse,ſecundũ de pœnitentia. Qua gratia etiã Petrus,qui ante fuerat baptizatus, interroga tus,poſtq̃ viſus eſt dominũ negaſse: Simon Ioãnis diligis me? dicit ei: Vtiq;, tu ſcis domine quia diligo te. Et iterum interrogatus:Simon Ioannis,diligis me?Et iterũ reſpondit: Tu ſcis quia amo te. Et tertio interrogatus: Ioan.21. Simon Ioannis amas me? Et contriſtatus eſt,quia dixit ei tertio, Amas me? & dicit ei: Domine omnia tu ſcis, tu noſti quia amo te.Et dictũ eſt ei trina vice:Paſce oues meas,ſequere me,quaſi qui peccatũ ſuũ nimia charitate texiſset.Nec ocioſe poſt confeſsionẽ nimiæ charitatis iubetur plebem regere,qui etiam turbatus non amiſerat quemadmodũ ipſe ſe regeret. Hæc propter gratiã H diximus charitatis,eò q̃ peccatũ tegat.Deniq; nonnulli ideo trinam interrogationẽ dilectionis factam eſse dixerunt,quia trina fuerat negatio, vt trinæ lapſum negationis profeſsio charitatis totiens repetita deleret.

Quòd Dauid,quãuis rex eſset,& ſolutus legibus humanis,voluerit tamẽ ſubditus eſse deo,cui ſoli peccauerat.Et quomodo dicatur iuſtificari dominus. Cap. x.

TIBI ſoli peccaui.) Rex vtiq; erat. nullis ipſe legibus tenebatur:quia liberi ſunt reges à vinculis delictorum:Neq; enim vllis ad pœnã vocantur legibus,tuti imperii poteſtate. Homini ergo nõ peccauit,cui nõ tenebatur obnoxius. Sed quãuis tutus imperio,deuotione tamen ac fide erat deo ſubditus:& legi ſuæ ſubiectũ ſe eſse cognoſcens,peccatum ſuũ negare non poterat, ſed quaſi reus cum amaritudine fatebatur, qui ſciret maioribus vinculis ſe teneri, quia maiora deberet: quoniam plus ab eo exigitur, cui plus cõmiſsum eſt. Poſsumus etiã & ita accipere: Quis Ioan.8. me diiudicat,cũ omnes ſub peccato ſint? Deniq; dominus de illa adultera: Qui ſine peccato,inquit,eſt, prior lapidet eam.Et nemo lapidauit. Hoc igitur ait Propheta:Tibi ſoli peccaui,qui ſolus ſine peccato es. Qui autem peccato obnoxius eſt, quaſi peccatorẽ non poteſt iudicare.Inexcuſabilis eſt enim omnis homo, qui in alio ea quæ agit ipſe condemnat. In quo enim alium iudicat,ſemetipſum adiudicat. Tibi,inquit, peccaui,& malum coram te feci,vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Tibi peccaui, qui me ad virtutis ſtudia prouocaſti,qui me erudiſti in lege tua. Tibi ſoli I peccaui,quẽ ſolum abſcondita cogitationum, & mẽtis occulta non fallunt.Et malũ coram te feci,quem ſolum ſanctificatio decet.Hominis teſtimonium declinamus, ſed in conſpectu tuo ea quæ ſunt indigna cõmittimus. Iniuria eſt homini ſpectare flagitia:deum arbitrum omnium eſse ſcimus,& eo ipſo teſte peccamus,& tamen in his iuſtificatur dominus deus noſter, quia iniuſtitia no- Roma.3. ſtra dei iuſtitiam commendat: & mendaciũ noſtrũ concelebrat veritatẽ dei. Sit enim deus verax, omnis autẽ homo mendax. Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis. Sermones dei pleni veritatis ſunt atq; iuſtitię,ideóque vera ſunt quæcũq; locutus eſt dominus de fragilitate humana,quia inclinatum eſt cor eorũ ad nequitiam,propendit ad fraudẽ: & quia definiuit, eò quòd non fit homo 3.Reg.8. qui non peccet.Omnes enim declinauerunt, & inutiles Pſal.13. facti ſunt.Ideo vincit dum iudicatur, quoniam prolapſione vniuerſorũ probauit quæcũq; de noſtra iudicauit fallacia.Ergo ſi dixerimus quia iniquitatẽ fecimus, iuſtificamus deum in ſermonibus ſuis.Si autem dixerimus quia non peccauimus, mendacem facimus deum: ſed impoſsibile eſt mentiri eum.Nos igitur omnes ſub peccato eſse manifeſtum eſt.Quantũ igitur crimen, vt homo peccatorem ſe neget? Quoniam quantũ in ipſo K eſt,ſummi dei videtur arguere ac refutare mendacium, qui tam moderatus & patiẽs eſt,vt vincat cũ iudicatur. Veniens enim ad iudiciũ deus dicit:Populus meus quid Michæ.6 feci tibi,aut quid contriſtaui te, aut quid moleſtus fui tibi?Quia eduxi te de terra Aegypti,& de domo ſeruitutis liberaui te,& miſi ante faciem tuã Moyſen, Aaron, & Mariam.Plebs mea in mente habeto quid cogitauerit de te Balach.Singula in conſpectu tuo locat beneficia ſua,vt tãquam de his iudices, quæ ſeruare debuerat, quo magis reus fias, qui diuinis non potueris ſtare beneficiis. Quid feci,inquit,tibi? Tanquam reum ſe conſtituit,& te iudicem. Aut quid cõtriſtaui te? Offenſi vultus non abnuit crimen,ſi tu deo es contriſtatus authore. Aut quid moleſtus tibi fuit? Interpellationis iniuriã confitetur, ſi moleſtior æſtimata eſt: addit beneficia, quorum gratiam non erubuit, qui exiſtebat ingratus. In hac quoque cauſa conſidera quomodo dominus ſe ipſi Dauid iudicandũ præbuit, vt vinceret. Dicit enim Nathan: Hæc dicit dominus deus Iſrael, Ego vnxi te 2.Reg.12 in regem ſuper Iſrael,& ego liberauit te de manu Saul, & dedi tibi omnia quæ erãt domini tui: & vxores illius L in ſinum tuũ dedi,& dedi tibi domũ ipſius Iſrael: & ſi pauca ſunt,adiiciã tibi. Et quare pro nihilo duxiſti dominum,vt faceres nequiter in conſpectu eius?Horũ cõmemoratione conuentus cum videret inferiorẽ ſe eſse, cum iudicat, ait: Peccaui domino. Ita iuſtificauit do- Luc.7. minum,qui peccatũ ſuum negare auſus non eſt.Poſsumus & ita accipere:Iuſtificat dominũ qui peccatum fatetur.Deniq; in euangelio habes:Quia publicani iuſtificauerũt deum baptizati baptiſmo Iohannis. Baptiſta autem Iohannes baptiſmũ fecit pœnitẽtiæ. Qui autem agit pœnitentiam, delicta nõ abnuit.Ergo quia Dauid ſemper habebat delictũ ſuum contra ſe,vtiq; non negabat quod & erubeſcebat,nõ negabat quod & agnoſcebat.Non negando autem vtiq; commiſſi pœnitentiam gerebat erroris, atque ita confitendo delictum, iuſtificabat dominum,& ipſe iuſtificabatur à domino. Iuſtificatur enim dominus,dum eius prędicatur iuſtitia,et ab eo venia poſtulatur.Simul & ipſe iuſtificat confitentem,& iuſtificatur in ſermonibus ſuis,ſicut ſcriptũ eſt: Eſa.43 Dic iniquitates tuas,vt iuſtificeris.

An mortalis originis inquinamentum in quo concipimur,parentum ſit,an prolis.Et quod prius incipiat in homine macula q̃ vita. Caput XI.

ECCE enim in iniquitatibus cõceptus ſum, Pſal.50 & in delictis peperit me mater mea. Quis tanto affectu agit pœnitentiam? Humi ſtra M tus, iacuit fuſus in lachrymas,cibũ non guſtauit,lauacro ſe abdicauit. Quid iam reliqua dicam, quod abſtinuerit ornatu & comitatu regio? Adiunxit confeſſionem iniquitatis ſuę, & in perpetua ſecula toto canendam orbe tranſmiſit.Ecce,inquit,in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea.Auerte faciem tuam à peccatis meis,& omnes iniquitates meas dele.Ne proiicias me à facie tua,& ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me.Libera me de ſanguinibus deus deus ſalutis meæ. Anteq̃ naſcimur,maculamur cõtagio:anteq̃ vſurã lucis,originis ipſius exci pimus iniuriam,in iniquitate concipimur. Non expreſ ſit vtrum parentum,an noſtris. Et in delictis generat vnũquenq; mater ſua. Nec hic declarauit vtrum in delictis ſuis mater pariat,an iã ſint aliqua delicta naſcentis.Sed vide ne vtrunq; intelligendum ſit. Nec conceptus iniquitatis exors eſt,quoniam & parentes non carẽt lapſu.Et ſi nec vnius diei infans ſine peccato,multo magis illi materni cõceptus dies nõ ſine peccato ſunt. Concipimur ergo in peccato parentũ,& in delictis eorũ naſcimur.Sed & ipſe partus habet contagia ſua.Nec

A vnum tantummodo habet ipsa natura contagium. Bonum quidem coniugium,sancta copula, sed tamen qui
1. Cor. 7. habent vxores,ita sint ac si non habẽtes. Ipse thorus incoinquinatus,& nemo alterum fraudare debet, nisi forte ad tẽpus,vt vacent orationi: tamen secundum Apostolum non vacat orationi qui eo tempore vsum corporeæ illius conuentionis exercet:& mulieris menstruatæ coinquinatus est pannus,nec potest illis diebus purgationis suæ offerre sacrificium. Et mulieris quæ generauit,dies partus,& pleriq; alii à sacrificio feriati sunt, donec legitimo ritu fœta mundetur. Ideo in quo voluit dominus nulla huiusmodi originis esse contagia,dicit
Hiere. 1. illi dominus: Priusq; te formarem in vtero matris tuæ, noui te:& priusq; exires de vulua,sanctificaui te,& prophetam in gentibus posui te. Quis tantus,cui tam magna delata sunt? Nunquid Hieremias? Sed non ille vtiq; in gentibus propheta propositus,sed in Iudæa tunc temporis: nunc autem etiã in nationibus,quæ in Iesum dominum crediderunt. Vide tamen ne illi dicatur,qui antequam nasceretur ex virgine,iam dudum erat, & erat semper,& operabatur in vtero Marię constitutus, & ita sanctus erat,vt sanctificaret prophetas suos,in quo solo & conceptus virginalis & partus sine vllo fuit mortalis
B originis inquinamento. Dignum etenim fuit vt qui non erat habiturus corporeæ peccatum prolapsiõis,nullum sentiret generationis naturale contagium. Merito ergo Dauid flebiliter in se deplorauit ipsa inquinamẽta naturæ,quod prius inciperet in homine macula quàm vita.

Quod confitenti peccata sua subito splendor veritatis effulgeat,& ipse veritatem agnoscat. Et quid sit mundari hyssopo,atq; lauari. Caput XII.

DVM hæc dicit,& peccatorum specialium atque communium colluuiem confitetur, subito ei splendor veritatis,& candor spiritalis effulsit. Supergressus enim vmbram spiritu propheticoipsa vidit mysteriorum sacramenta cælestium, quorum typum Moyses præfigurauit in lege. Vulneratv igitur charitatis vulnere,& indagandæ captus veritatis cupiditate,in superiora suæ mentis extendit intuitum: & in futura prospiciens,thesauros sapientiæ & scientiæ vidit in Christo, præuidit Baptismatis sacramentum, & miratus gratiam,exclamauit subito dicens: Ecce enim veritatem dilexisti,incerta & occulta sapiẽtiæ tuæ manifestasti mihi. Non incerta mysteria,quia certa sunt: nec incerta secreta & arcana sapientiæ, sed non manifesta.
Esaiæ. 64. Hoc enim significat, quia nullis essẽt manifesta. Quod enim oculus non vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis ascendit,hoc præparauit deus diligentibus se. Vi
1. Cor. 2. dens igitur ea,dicit: Ecce iam nõ in vmbra,nec in figura,nec in typo,sed in veritate lux aperta resplẽdet. Ecce
C nunc veritatẽ aspicio,splendorẽ veritatis agnosco,nũc te maiori domine devoto affectu. Ecce enim veritatem dilexisti,nõn per speculum,non in ænigmate,sed facie ad faciẽ te mihi Christe demõstrasti, in tuis te inuenio sacramentis. Hæc sunt tuæ vera sacramenta sapientiæ,quibus mentis occulta mundantur. Itaq; iam lætus atq; securus,quod vibrasset ei sapiẽtiæ plenitudo, dicit ad dominũ: Asperges me hyssopo, & mundabor: lauabis me,& super niuem dealbabor. Bene & veteris testamenti sacramenta non euacuat, & Euangelica docet mysteria præferenda: hyssopo mundari secundũ legem postulat,lauari secundũ Euangelium concupiscit: & supra niuem se existimat,si lotus fuerit, dealbãdum. Per hyssopi fasciculũ aspergebatur agni sanguine, qui mundari volebat typico baptismate. Lauatur autẽ, qui diluitur æterni fontis irriguo: & supra niuẽ dealbatur, cui culpa dimittitur. Deniq; de ipsa anima dicitur: Quę est hæc,quæ ascendit dealbata? anteq; baptizaretur ipsa est quæ dicebat: Nigra sum & decora filiæ Hierusalem. Erat enim nigra,tenebroso peccatorum horrore defor D
mis: sed posteaquam abluta per baptismum remissionẽ meruit delictorum,dealbata ascendit ad Christum. Inde & per Esaiam dominus locutus est dicens: Si fuerint Esaiæ. 1. peccata vestra sicut phœnicium,vt niuem dealbabo: id est,si cruenta,si tetra,mundabo. Hæc est nix intelligibilis,de qua ait quod domini Iesu in Euãgelio refulserint Matth. 17. vestimenta sicut nix: eo quòd peccatum non cognouerit caro eius: quando se induit veniens in hunc mundũ, ab omni fuerat munda delicto. Quid miraris si vidit baptismatis sacramenta? cum supra dixerit, vbi descripsit passionem domini: Dominus pascit me, & nihil mihi Psal. 22. deerit: in loco pascuæ ibi me collocauit, super aquam refectiõis educauit me. Et alibi: Vox domini super aquas, Psal. 28. deus maiestatis intonuit. Et de ipso sacramento plenius dixit: Parasti in conspectu meo mẽsam, impinguasti in Psal. 22. oleo caput meum, & poculum tuum inebrians, quàm præclarum est.

Quomodo dicãtur exultari ossa humiliata propter peccatorũ remissionem. Et quomodo rogandus sit deus vt non quidem respiciat, faciem autem suam à peccatis nostris auertat ea delendo. Caput XIII.

MERITO ergo iste quoq; exultans ait: Audi tui meo dabis gaudium & lętitiam,& exultabũt ossa humiliata. Probasti domine Ie
E su quia nunq; verba tua prætereũt. Proba
Matth. 13. sti illud euãgelicũ quod dixisti: Multi prophetæ & iusti voluerũt videre quæ vos videtis, & audire quæ vos auditis. Ecce Dauid solo lætatur auditu,quia futura esset peccatorũ remissio: & ꝓphetat quia exultabũt ossa humiliata. Sicut omnia iusti ossa dicent, Domine, quis similis tibi? sic exultabũt ossa humiliata. Humiliantes scilicet animam suã iusti dicuntur,ergo ossa virtutis dicũtur ossa,velut quidam animi motus,vel animæ,qui motus humiliatur peccatis,sed exultant gratiæ cælestis munere. Dicuntur & ossa populi Ecclesiarũ. Vnde ha- Psal. 138.
bes dictum in psalmo: Non est absconditum os meũ, quæ fecisti in abscondito. Os suum Ecclesiam dixit, & plebis deuotę conuentus sacros, quoniam sumus membra corporis Christi de carne ipsius,& de ossibus eius. Hoc igitur dicit,quia Ecclesia domini omnia opera diuina cognoscet,& fidẽ resurrectiõis accipiet. Sequitur: Auerte faciem tuã à peccatis meis,& omnes iniquitates meas dele. Vsitata est deprecatio, vt eos quos læsimus, obliuiscioffensionis propriæ postulemus. Moraliter ergo deum rogat Propheta vt auertat faciem suam à peccatis eius,& tanq; obliuia peccatorum eius assumat. Sed quia omnia spectat,& nihil eũ præterit,obliuisci non potest:
F sicut nos,quos breui interuallo tẽporis eorum quæ cognouerimus,memoria subterfugit. Ideo bene agit vt faciem suam auertat,non ab ipso,ne deficiat destitutus: sed à peccatis,vt vires nõ possint habere peccata ipsius. Quos enim aspicit dominus,illuminat: & in vultu domini pietas atq; indulgentia est. Ideòq; hic ipse ait: De vultu tuo iudiciũ meũ prodeat. De vultu enim domini Psal. 16.
venia,nõ pœna ꝓcedit. Rogandus est ergo vt nos aspiciat,auertat autem faciem suã à peccatis nostris, vt deleat ea. Quæ enim nõ aspicit,delet: & quæ deleuerit, ea à memoria sepelientur,sicut ipse dominus ait: Ego sum Esaiæ. 43.
ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero: tu aũt memor esto,& iudicemur. Peccatum autem aut donatur,aut deletur,aut tegitur. Donatur per gratiam, deletur per sanguinem crucis,tegitur per charitatẽ. Similiter & iniquitas,quæ æstimatur habitudo mẽtis iniustę: licet Ioãnes in Epistola eum qui fecerit peccatum, & iniquitatem fecisse dixerit,sicut habemus scriptum: 1. Ioan. 3.
Omnis qui facit peccatum,& iniquitatem facit. Peccatum est iniquitas,quia in peccato ipso iniquitas est. Tamẽ vt nobis videtur,omne peccatũ est iniquitas: iniqui-

G tas autem operatrix culpæ aut delicti. Plus est ergo vt ipsa iniquitas deleatur, excidatur radix & seminarium peccatorū: mala tollatur radix, ne malos fructus ferat: aboleatur erroris omnis affectus, vniuersa iniquitatum genera tollatur. Itaque quemadmodum intrans in animam sapientis disciplina, imprudentiam tollit, & scientia ignorantiam: sic perfecta virtus iniquitatem, & remissio peccatorum delet omne peccatum. Vnde præclare Apostolus ait: Quia donauit nobis peccata dominus Iesus, delens chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum inquit, de medio tulit, affigens illud cruci. Deleuit sanguine suo atramentum Euæ, deleuit obligationem hæreditatis obnoxię. Fides igitur peccatum minuit. Et ideo dominus dimittens peccata dicebat: Fiat tibi secundum fidem tuam.

Col. 2.

De postulatione Prophetæ vt cor mūdum sibi creet. Et quomodo in eo in quo cor mundum est, innouetur in eius interioribus spiritus eius. Quomodo etiam peccator proiiciatur à facie dei. Caput XIIII.

Cor mūdum crea in me deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Superius mundari ab occultis se petit, hic postulat cor mundum creari sibi, quod ei prouenit qui renouatur spiritu. In
H nouo enim homine cor mundum est, in quo veterū delictorum fuerit deleta colluuies, nec inscripta manserit aliqua iniquitatis effigies. Grande autem munus, cordis esse mundi. Vnde pulchre Salomon: Quis gloriabitur castum se habere cor? Et dominus in Euangelio: Beati mundo corde, ipsi enim deum videbunt. Propterea etiā Dauid cor mundum habere cupiebat, ne à facie domini proiiceretur. In quo autem cor mundum est, innouatur in eius interioribus spiritus. Viscera enim velut interiora sunt corporis, ita sunt & intelligibilia viscera animæ, vt sunt viscera misericordiæ, vt sunt interiorā quæ benedicunt dominum, de quibus ait: Benedic anima mea dominum, & omnia interiora mea nomen sanctum eius. Viscera autem animæ adinuentiōes sensuum

Matth. 5.

Psal. 102.

sunt, boni cogitationis studia, virtutum perseuerantia, postremo illæ quæ græce ἐυνομίαι dicuntur. Rectus autē spiritus, qui bene dirigit, qui deducit in viam rectam, hic est spiritus veritatis, vel certe recta hominis cōscientia nullis inflexa peccatis, vel spiritus qui in homine est. Non prætermisimus quid alii sentiant, tamen nobis videtur quoniam de mysteriis dicit lectio, & futuræ gratia renouationis exprimitur, spiritúsq; sancti infusio postulatur. Denicq; sequitur: Ne proiicias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Si quis nos offenderit seruulorum, auertere ab eo vult⁹ solemus. Plericq; autem diuitum amandare consuerūt mancipia sua, &
I per agellulos relegare: & hæc pœna grauior æstimatur. Denicq; solent magis se offerre verberibus. Si apud homines hoc graue ducitur, quanto magis apud dominum deum nostrum? Quasi non hinc dolor parricidalis, reprimendus quidem si qua eum pietas tentare potuisset, eruperit, quod faciem suam deus à Cain muneribus auertit, respexit autem super munera Abel. Itaq; tacito vultu alterum innocentem pronunciauit, alterū peccatorem. Ergo quasi vltimus seruus humiliat se: & quasi in peccato deprehensus, & offensæ reus, obsecrat vt flagelletur potius, quàm proiiciatur à facie domini. Quomodo proiiciat deus à facie sua, audi dicētem: Tollite illum in tenebras exteriores, ibi erit flet⁹ & stridor

Matth. 25.

dentium. Qui non emendatur à facie eius, in tenebris constituitur. Ideo iustus ne tenebras patiatur, ait: Vultum tuum domine requiram. Vbi enim domini vultus,

Psal. 108.

ibi lumen est, sicut scriptum est: Faciem tuam illumina super seruum tuum. Denique vbi primum intuitus Petrum vidit, & illuminauit. Grande igitur supplicium proiici à facie dei. Proiectus est Adam de paradiso, nec immerito: ipse enim ātè se abscōderat à facie dei. Exiuit

Psal. 26.

& Cain à facie dei, nō solū post parricidale cōmissum, K sed etiam postq̄ deum putauit esse fallēdum, vt crimen negaret. Peccator igitur excluditur à facie dei, iust⁹ aūt dicit: Ecce ego. Denicq; ipse Dauid cum videret interire populū, semetipsum obtulit, dicens: Ego sum, ego pec- 2. Reg. 24
caui, & ego pastor male feci. & sic ira domini mitigata est, & venia donata. Simul ostēdit quia sancti pmanent, criminosi proiiciūtur. Ideoq; seruanda est nobis gratia spiritalis, ne propter peccata nostra auferatur à nobis. Non enim proiicitur in quo spiritus sanctus est, sed inoffenso muneris sui fructu studet se domino semper offerre, sicut ille qui dicenti domino, Nūquid & vos vul- Ioan. 6.
tis discedere? respondit: Ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes, & nos credimus. Simul illud considerandum, quia non aufertur spiritus nisi domini voluntate, sicut non datur nisi domini voluntate. Qui vtiq; cū datur, non quasi coactus operatur, sed pro sua volūtate diuiditur, sicut scriptum est dicente Apostolo: Hęc autem omnia operatur vnus atq; idē spiritus, diuidens singulis 1. Cor. 12.
prout vult. Cum igitur non auferatur nisi domini voluntate, apparet quia vna trinitatis voluntas est.

De lætitia salutaris, quæ redditur naturæ rationabili. Et quis dicatur spiritus principalis. Cap. XV.

L

Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali cōfirma me. Cui debetur & redditur? Redditur rationabili naturę lætitia sa Gala.
lutaris. Lætitia autem & gaudiū fructus est spiritus. Firmamentū quoq; nostrū spiritus principalis est. Denicq; is qui principali cōfirmatur spiritu, non est obnoxius seruituti, nescit seruire peccato, nescit fluitare, nescit errare, nec studio nutat incertus, sed firmat⁹ in petra solido stabilitur vestigio. Quem putamus dici spiritum principalem? Plericq; spiritū rectum ad dominum referunt Iesum, qui peccatū mundi abstulit, & omne hominū genus sui sanguinis effusione renouauit: & ideo dictum est, Spiritum rectum innoua in viscerib⁹ meis. Spiritū autē sanctum, de quo dicit, Et spiritū sanctū tuū ne auferas à me, spiritum intelligunt veritatis: spiritum vero principalem deum patrem arbitrātur. Quàm moraliter autem ait: Ne proūcias me à facie tua. Fideliter timet auferri sibi quam acceperat gratiā. Ideoq; alibi ait: Psal. 14.
Oculi mei semper ad dominum. Et in posterioribus: Ecce sicut oculi seruorum in manibus dominorū suorū, Psal. 122.
& sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad dominum deum nostrum, donec misereatur nobis. Certe hic est spiritus, author & princeps, qui regat mentē, cōfirmet affectum, quo velit trahat, in superiorē vitā dirigat. Sunt & qui acceperint spiritū hominis, qui in ipso est. Ideo ait Apostol⁹: Quis enim scit ho 1. Cor. 2.
minum quæ hominis sunt, nisi spiritus qui in ipso est? M
Qui potest scire omnia, quem hominis occulta non fallunt, potest in homine habere principatum.

Quod ille magnus sit fidei zelator, qui correct⁹ à peccatis docet etiam iniquos vt se conuertant. Et quid sit liberari à sanguinibus. Caput XVI.

Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te cō uertentur. Ille præcipuus est gubernator, qui scopulosō in littore nauim gubernat. Ille doctor bon⁹, qui duriora acuit igenia ad eruditiōis ꝓfectū. Ille bellator egregi⁹, dux mirabilis, qui timidiores accēdit in ꝓliū, & explora tis locorū fulcit ingeniis, vt infirma viriū cōmoda statio nis opportunitate cōpēset. Ille similiter magn⁹ etiā fidei zelator, qui iiquos docet. Vnde pulchre ait: Docebo iniquos. Nō dixit, Docebo iustos: nouerunt enim iusti vias domini, sed iniquos inquit docebo. Denicq; author prudētię & magister oim dicit: Non veni iustos vocare, sed Matth. 9.

A peccatores. Et medicus ille cæleſtis, Non opus eſt ſanis inquit, medicus, ſed infirmis. Siue igitur ex pſona illius qui gentes vocauit, ſiue ex ſua, bene poſuit: Docebo iniquos vias tuas, quia cõmutare vitioſos affectus poteſt, propoſitumq; conuertere doctrina cæleſtis: & operatio diuina ſacrilegis pectoribus ſtudia pietatis infundere, vt hi qui ſine lege viuebant, cõuertantur ad dominum. Verum qui ante auertebantur. regalis quoque exemplo pœnitentiæ, qui iniquitates & acerba exercent flagitia, corrigãtur: & fide atq; opere cõuerſi, doctrinę remediũ ſalutaris accipiant, ingrediãtur domini vias, in quibus nullos erroris anfractus, nulla diuerticula precipitis lapſionis offendant. Sicut enim bonæ vitæ ſpecimen & virtutis exemplar in iis viris eſt, qui inoffenſa vitæ ſuæ tempora percurrerint, ita qui anteactis renunciantes flagitiis vel incredulitatis erroribus emẽdauerint curſum poſterioris ætatis, his ad imitandum propoſiti ſunt qui vel opere vel cognitione labuntur, Sequitur: Libera me de ſanguinibus deus deus ſalutis meæ. Et ad Vriæ mortem poteſt referri, quod mandatę necis eius cõſcius, veniam tanti poſcat admiſſi. Et quãuis rex legibus abſolutus, ſuæ tamen reus ſit conſcientiæ. Quibus vinculis ſe enodari deſiderans, diuinum ſibi precatur auxilium, vt ab omni criminis perpetrati labe mundetur. Et reuera cum mitis & corde manſuetus egregia ſemper dederit ſanctus Propheta ſuæ manſuetudinis & pietatis inſignia, ita vt aduerſariis ſuis frequenter ignouerit, atq; ab eorum nece putauerit abſtinendum, non eſt mirũ quod tam grauiter doleat fundendi ſanguinis innoxii ſibi ob

B repſiſſe peccatum. Ideo liberari ſe à ſanguinib⁹, hoc eſt à peccatis mortalibus poſtulauit. Laudauit dominum deum ſuum, iuſtitiam domini prædicauit. Ideoq; addidit: Exultauit lingua mea iuſtitiam tuam.

Quod os peccatoris deus claudat, ne loquatur iuſtitias eius: illius autem labia aperiat, qui accipit verbum in apertione oris ſui. Et quale ſacrificium deus eligat. Qui etiam dicantur muri Hieruſalem, & quid ſit ſacrificium iuſtitiæ. Caput XVII.

DOMINE labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. Qui enim laudat dominũ, ab inimicis ſuis erit ſalu⁹, vt ſcriptũ eſt. Et certe ſupra dixerat in quadrageſimonono pſalmo: Peccatori aũt dixit deus, quare tu enarras iuſtitias meas? Cũ ergo per os ſuum dixerit quod peccatorẽ prohibuerit deus ſuas enarrare iuſtitias, & tiq; ipſe enarrando iuſtitiã dei, declarauit cõmiſsum hoc nequaquã ſibi imputatũ eſse peccatum. Et addidit: Labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. Os peccatoris deus claudit, ne loquatur iuſtitias dei: iuſti aperit vt loquatur. Cuius ergo labia aperit, hũc peccati abſoluit reatu. Illius autem aperit labia dominus, qui accipit verbum in apertione oris ſui.

Col.4. C Vnde & Apoſtolus petit ſe adiuuari orationibus plebis, vt aperiatur ſibi oſtium verbi ad loquendum myſterium Chriſti. Linguam vero pro ſermone accipimus eius qui exultat in dei laudibus. Vnde & illud ſic æſtimatur: Lingua mea calamus ſcribę velociter ſcribẽtis, ſermo infuſus Prophetæ. Quod ſi ex perſona Chriſti dictum accipimus, vnde ne ſcriba ſit velociter ſcribens verbum dei, quod animæ viſcera percurrat & penetret, & inſcribat in ea vel naturæ dona vel gratiæ. Lingua autem ſit ſanctum illud ornatum corp⁹ ex virgine, quo vacuata ſunt venena ſerpentis, & Euangelii opera toto orbe celebranda decurſa ſunt. Accedit ad euacuandum peccatũ, quod humilitatẽ ſuſcepit. Contriuit cor ſuum, quod magis ſacrificiũ domini elegit q̃ holocauſta pro peccatis, quæ ſecundum legem offerri ſolebant. Deniq; ſupra ait: Holocauſta & pro peccato nõ poſtulaſti, tunc

Pſal 39. dixi: Ecce venio. id eſt, non rapinam arbitratus eſse me æqualem deo verũ formam ſerui accipiens: venio in D ſpecie ſuſceptionis humanæ, in veritate crucis mortis humilitatis obedientiam probaturus, vt inobedientia deleatur. Merito ergo & hic dicit: Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium, dediſsem vtiq;, holocauſtis non delectaberis. Sacrificium deo ſpiritus contribulatus, cor cõtritum & humiliatum deus non ſpernit. Et ſicut ſupra dixi, certũ eſt myſterio conuenire quod ipſe dominus Ieſus videtur hic quoq; ex ſua perſona loqui, qui ſuperius illud perſonæ ſuæ euidenti teſtificatione deprompſit. Ipſe enim verus Dauid manu fortis, verus humilis atq; manſuetus, primus & nouiſsimus: æternitate primus, humilitate vltimus: per cuius obedientiam humani generis culpa deleta, refuſa iuſtitia eſt. Ipſe inquam Ieſus vmbræ finis & legis, aduenit humilitatis magiſter, docere ſuperbos ſenſu, & tumore cordis inflatos, ad manſuetudinem & ſimplicitatem eſse migrandũ. Quomodo igitur in typo eius myſterii peccatum imputari poteſt, cum in ipſo myſterio ſit remiſsio peccatorum? niſi forte ideo Dauid iniquitatem ſuam, peccatũmq; cõfeſſus eſt eius admiſsi, vt & ipſe ad remiſsionẽ peccati, & gratiam myſterii pertineret. Nam quid ſibi vult quod vir peccatum ſuum confitens, de Sion & Hieruſalem pſallit, dicens: Bene fac domine in bona voluntate tua Sion, & ædificentur muri Hieruſalem? niſi quia accelerari ei placet Eccleſiæ cõgregationem per vocationem gentium: quæ non ancillæ filii, ſed liberæ Hieruſalem illius quæ in cælo eſt, fidei ſuæ proſapiã toto orbe diffunderet, & ſpiritalium ſepta murorum doctrinæ apoſtolicæ fundaret aſsertione. Muri itaque Hieruſalem fidei E propugnacula, diſputationum munimenta, virtutum culmina ſunt. Muri Hieruſalem Eccleſiarum conuen- Canti.8. tus ſunt toto orbe fundati. Eccleſia enim dicit: Ego murus, & vbera mea turris. Et bene muri Hieruſalẽ Eccleſiarum conuenticula, quoniã quiſq; bona fide atq; opere ingreditur Eccleſiam, fit ſupernæ illi⁹ ciuis & incola ciuitatis quæ deſcendit de cælo. Hos muros lapidũ ædificat ſtructura viuorum. Vnde magis igitur Hieruſalem veram & Sion dixit, cũ dixerit: In voluntate tua Hieruſalem & Sion. Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ, hoc eſt ſacrificium corporis Chriſti, qui ait cum de propria Pſal.117. paſsiõe loqueretur: Aperite mihi portas iuſtitiæ, & ingreſsus in eas confitebor domino. Et in Euangelio ait Matth.3. ad Ioannem: Sine modo. ſic enim oportet nos implere omnem iuſtitiam. Et infra: Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam. Iuſtitia Chriſtus eſt. Sacrifi- Pſal.4. cium ergo Chriſti acceptabile futurũ patri aſserit. Hoc eſt ergo de quo & ſupra ait: Sacrificate ſacrificium iuſtitię, & ſperate in domino. hæc eſt iuſtitia ſpiritalis, oblatio & holocauſtum feruentis deuotionis, & infuſionis ſpiritus ſancti, quod dicit futurum, cũ ad illud ſpiritale domini altare cœperint admoueri animæ credentium, quæ renunciantes voluptatibus atq; deliciis, tanq̃ ara- F trũ in viſceribus ſuis ducãt, vt fructus poſsint ferre piæ culturæ. Vel certe ita, cũ benedixeris Eccleſiã ex gentibus acquiſitã, & ſpiritale ſacrificiũ iuſtitiæ cœperit frequentari, tũc & martyres ſancti, qui ſuũ pro Chriſto corpus obtulerint exarãdũ, tanq̃ vituli ſacris altarib⁹ offe- Apoca.6. rentur, ſicut in Apocalypſi Ioannis ſcriptũ inuenimus quia ſub altari erant animæ eorum qui pro domini Ieſu nomine corpora ſua obtulerũt martyrio, vt Chriſti ſibi gratiam mercarentur: cui eſt honor & gloria, laus perpetua cum deo patre & ſpiritu ſancto à ſeculis & nũc & ſemper & in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE SALOMONE.

De inductione admiratiõis quod ſapiẽtiſsimus omniũ hominum Salomon propheta propoſuerit tria im-

G posſibilia eſse quæ ſcire nō poſſet,& quartum adhuc eſse quod non valeret agnoſcere, cum tam locuples poſſeſſor ſapientiæ fuerit,vt omnia cognouiſſe viſus ſit.Et de iſtius admirationis ſolutione. Cap. I.
De repetitione ſuperius propoſitorū,& apertione myſterii abſcōditi in primo quod Salomō teſtatus eſt ſe ſcire nō poſſe,videlicet veſtigia aquilæ vōlātis. C. II.
De expoſitione myſterii quod in ſecundo impoſsibili ad ſciendum occultatur, vias ſcilicet ſerpentis ſuper petram. Caput III.
Quid myſtice ſignificetur per tertiū impoſsibile quod Salomon ſe ſcire non poſſe dixit,id eſt ſemitas nauis nauigantis. Caput IIII.
De myſterio quarti,viarū ſcilicet viri i iuuentute,quod Salomon ſe nō valere cognoſcere aſſeruit. Cap. V.

Diui Ambroſii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SALOMONE LIBER VNVS.

De inductione admirationis quod ſapientiſsimus omnium hominū Salomon propheta propoſuerit tria impoſsibilia eſse quæ ſcire non poſſet, & quartum adH huc eſse quod nō valeret agnoſcere, cum tam locuples poſſeſſor ſapientiæ fuerit, vt omnia cognouiſſe viſus ſit.Et de iſtius admirationis ſolutione. Caput I.

MIRVM SATIS EST, DILEctiſsimi fratres, quod in hoc capitulo ſapientiſsimus omnium hominum Salomon propheta propoſuit tria impoſsibilia eſse quæ ſcire non poſſet,quartum adhuc eſse quod non valeret agnoſcere:Veſtigia aquilæ volantis, Vias ſerpentis ſuper petram,Et ſemitas nauis nauigantis, Et vias viri in iuuentute.Hæc ſe neſcire teſtatur ille ꝓphe ta Salomon:qui vt primum tranſactis infantiæ rudimentis annos iuuentutis ingreſsus eſt, in quibus poſita adhuc infirma ætas,quem curſum vitæ deligat, nutat incerta:nihil aliud á deo quàm ſapientiam poſtulauit, inter ipſa,vt dixi,vitæ tentamenta iam ſapiens, qui in dile
I ctione rerum quod omnibus præiret elegit.Sic enim ipſe in libro Sapientiæ ſuæ ſe dominum omnipotentem
Sap.7.& 9 deprecatum fuiſse commemorat:Da mihi,inquit,ſediū tuarum aſſiſtricem ſapientiam,vt ſciam diſpoſitionem orbis terrarum,virtutes elementorum,initium & conſummationem & medietatem omnium rerum, diuiſiones & mutationes temporum,anni curſus, & diſpoſitio nes ſtellarum,naturas animalium,& iras beſtiarū, vim ventorum,& cogitationes hominum, differentias arbo rum,& virtutes radicum.Omnium enim artifex,ait,do-
Sapien. 7. cuit me ſapientia.Et alibi ipſe in eodem libro: Inuocaui,inquit,& venit in me ſpiritus ſapientiæ. Et quidem dilectiſsimi fratres,quod tam locuples poſſeſſor ſapien tiæ Salomon,cum omnia cognouiſſet quæ in arcanis abditarum diſpoſitionum tenebantur abſconſa, hæc ſibi impoſsibilia eſse prætendit: quippe qui à deo eſset ſapientiam conſecutus,qui nouerat mundanæ diſpoſitio nis introitum,qualiter eſset hoc cælum omne quod eer nimus,ardua ſublimitate ſuſpenſum, quemadmodum fieret aeris iſtius circumiectus & fuſus æquo moderami ne libratus in medio,quibus modis pigro ad imum dilapſa pondere terra ſubſiſteret,qua ratione intra certas littorum metas liquidi elementi impatiens fluctus lapſus exæſtuet,quod principium rerum,quis finis,& quę eſsent media colle:Quem iterum diuiſiones & mutatio nes temporum non latebant,qui comprehēderat quā- K liter ſibi annorum mutua viciſsitudo redeūte orbe lucecederet curſus,præcedendo ſe nonnunquam, aut ſubito ſubſequendo,vnde earum eſset ortus aut obitus, & alia multa quæ ſapientia docente cognouerat: Mirum quod iſta quæ ſibi impoſsibilia eſse dicit,aut ſcire non potuit,aut videre.Sed quia omnia quæ in libris diuinis prophetarum annunciatione congeſta ſunt, ſuis ſuis temporibus reſeruata,merito Salomon ante aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti,quid aquila volans, quid ſerpens in petra,quid nauis nauigans,quæ iuuenis via in iuuentute eſset,ſcire non potuit.Adhuc non erat tempus quo vmbra corpus fieret,aut veritas de figura.Nobis vero,quibus dominus noſter Ieſus Chriſtus oſtēdit,quod omnia de ipſo eſsent in lege conſcripta,quibus aut nihil eſt occultum quod non reueletur,& poſteaquam ſignatum illum ſeptem ſigillis librum nemo alter potuit reſerare quàm Chriſtus,permiſsum & indultum eſt nobis vt omnia & videre poſimus,& noſse,ſicut ipſe do- Matth.11.
minus ait:Pater qui abſcondiſti hæc à ſapientibus,& reuelaſti ea paruulis.Et iterum:Vobis,inquit, permiſsum Luc.8.
eſt ſcire myſterium hoc.Quæ ideo retuli,vt non tam Salomonem quod non potuiſset ſcire,deprehenderim, q̄ non fuiſset temporis vt ſciret.

De repetitione ſuperius ꝓpoſitorū, & apertiōe myſterii abſcōditi in primo quod Salomon teſtatus eſt ſe ſcire non poſſe,videlicet veſtigia aquilæ volantis.Cap. II. L

SED iam ne propoſita lectio diutius differatur, pauca vobis quæ ita in quæſtionem veniunt, propitio deo noſtro cogitaui exponere. Tria ſunt,inquit,impoſsibilia ſcire,& quartū quod non agnoſco: Veſtigia aquilæ volantis, & vias ſerpen- Prou.30
tis ſuper petram,& ſemitas nauis nauigantis,& vias viri in iuuentute. Quis enim vnquam dilectiſsimi fratres potuit iſta cognoſcere,quaſi vero ſit facile vt ſuſpenſa aquila in altum celeri elatione pennarum, plauſus ſui & lapſus veſtigia manifeſta conſtituat,aut viam ſignet in vacuo,& lineam ſui volatus ducat, figat in liquido? Quis curſum nauis deprehendat in fluctibus? Quis indicium eius,per quos aggeres & limites feratur, intelligat?Crebra ſemper & inquieta mutatio, dum vndis ſequacibus aut obruitur quod præceſsit, aut opprimitur quod ſecutum eſt. Quis in petra ſignum aliquod ſerpē- M
tis agnouit,cū & materia ſit dura ſaxorū,& lubrica natura ſerpentū? Aut quomodo poſsunt viæ viri in iuuentute cognoſci,qui vnde veniat,& quo eat,nō poteſt deprehendi? Hæc ſunt quæ ſapientiſsimus Salomon propheta dixit ſe non poſse cognoſcere.Nunc ergo de ſingulis rebus iſtis quid dicamus,audite. Aquilam in hoc loco Chriſtum dominum noſtrum debemus accipere, qui poſt venerādam reſurrectionem,qua docuit humanum genus in vitā redire poſse poſt mortē, velut aquila reuolauit ad patrem,prædam ſecum referens: id eſt, hominem quem rapuerat de faucibus inimici. Hæc eſt aquila quam Ezechiel propheta in illā quadriformem ſedē,& Cherubim vidiſse ſe retulit inter animalia, quæ myſticum vehiculum rotis iuncta portabant. Vnum enim animal ſimile vituli,aliud leonis, tertium hominis,quartum aquilæ,ſicut in Apocalypſi Ioannes ſe vidiſse cōſcripſit.Primum,inquit,animal ſimile vituli,ſecundum leonis,tertium hominis,& quartū aquilæ. Sed de hac animalium æqualitate alter locus ad tractādum neceſsarius eſt.NUNC interim quod cœpimus, explicemus.Hæc eſt aquila de qua ſcriptum eſt: Sicut aquila te Pſal.56.
gît nidum ſuum,id eſt, Chriſtus Eccleſiam. Et iterum inquit:In vmbra alarū tuarū ſperabo.Et iterum:Reno- Pſal.102.
uabitur ſicut aquilæ iuuentus tua.Nā vt aquila colona, quaſi ita mater nidi ſemper vnius eſt,nec ad procreandam ſobolem aliud aliquādo cubile perquirit,& cū primum calidis ouis maturo ortu fœtus eruperit interior,

A pullos educit implumes: hos contra faciem feruidi Solis opponit, vt qui ægram & inualidam coruſco radiorum appulſu aciem ſubmiſerit oculorũ, materno damnatus arbitrio, & à fratrum conſortio ſeparetur, & deiiciatur in terram. Et ſicut auis iſta inimica ſerpentũ eſt, quos cum in aere alarum remigio ſubuectando ſupportat, hos obunco roſtro, & armatis quaſi quibuſdam telis pedibus ſuis lacerat ac diuellit: quos cum deuorat, calore ſuo interno noxium illud virus extinguit: Ita ergo & Chriſtus dominus vnam diligit Eccleſiam, vt aquila nidum ſuum, quam ab æſtu perſecutionis alarum ſuarum defendit vmbraculo. Sic quoque extra Eccleſiam proiicit in quibus fidei lumen infirmum eſt, qui igneam Euangeliorum lucem vitiis ſecularibus inquinati ferre non poſsunt. Et vt aquila ſerpentes deuorat, & eorum venena calore coquit interno, ita & Chriſtus dominus noſter percuſso dracone, id eſt diabolo lacerato, dum humanum ſibi corpus aſsumit, peccatũ illud quod hominem tenebat obnoxium, tanquam pernicioſum virus extinxit, ſicut Apoſtolus ait: Et de peccato damnauit peccatum in carne ſua. Et alibi: Qui cum peccator non eſset, pro nobis peccatum fecit. Ad hoc quoq; Moyſes ſerpentem æreum in eremo ſuſpendit in ligno, qui proprius erat typus corporis Chriſti, vt quicunq; in eũ aſpiceret, non periret. Corpus enim hominis per tranſgreſsionem vas fuerat ſerpentis effectum. Sic & alibi ipſe Moyſes virgam proiicit in terram, quæ in ſimilitudinem eſt corporata ſerpentis, quæ & ipſa imago erat corporis domini: ideo omnium Ægyptiorum poteſtatem his, quia tãtæ virtutis in ſe typũ gerebat, abſorbuit. Hoc eſt ergo quod ait, Veſtigia aquilæ volantis: quia etſi poſt paſsionem & reſurrectionem ſuam præſentibus apoſtolis dominus noſter aſcendit in cælum, tamen cuius hominis tam altus ſenſus & tantus eſt, vt explicare poſsit quomodo illa tanta maieſtas de cælo aut venire dignata fuerat, aut redire? cum hoc ſolum nobis ſcire liceat, quod aut venit aut rediit. Quis enim cognoſcere poteſt quemadmodum verbum in virginem venerit, vt repente conciperet, vt tam felicem fœtum partus virginalis effunderet, vt hominem deus indueret, quem totus mũdus non poteſt nec ſufferre nec capere? Id eſt quod ait veſtigia aquilæ volantis, id eſt, Chriſti domini aduentis ad terram, ac redeuntis ad cælos, veſtigia comprehẽdi enarrariq; non poſse.

Roma. 8.
2. Cor. 5.
Nume. 21.
Exod. 4.
B

De expoſitione myſterii quod in ſecundo impoſsibili ad ſciendum occultatur, vias ſcilicet ſerpentis ſuper petram. Caput III.

Et vias, inquit, ſerpentis ſuper petram. Dixi iam charitati veſtræ, quod in vos is labens membris nitidus & volubilis coluber tractibus ſuis veſtigiũ aliquod in petra, quia res eſt dura, non faciat. indiciũ enim mõſtri huius non niſi molli ſcriptura ſignatur in puluere. Nũc ergo videam9 quid ſit iſte ſerpens, aut quæ petra in qua ſerpẽtis veſtigium non apparet. Hanc petram dominum noſtrum eſse ambigere non debemus. Sic enim Apoſtolus ait:
1. Cor. 10. Bibebant autem de ſpiritali ſequenti petra, petra autem
Pſal. 60. erat Chriſtus. Et Pſalmographus: In petra, inquit, exal-
Deute. 32. taſti me. Et Moyſes in cantico Deuteronomii: Lactauit eos mel ex petra, & oleum de ſolida petra, id eſt, quòd dulcem daturus iis eſset Euangelii ſuauitatem, aut ſpiritum ſanctum per chariſmatis vnctionem. Et alibi ait:
Pſal. 136. Beat9 qui tenet & allidit infantes ſuos ad petram. quod vtiq; in religioſis parricidium erat, ſi petra iſta figuram Chriſti corporis nõ haberet. Nemo enim beatus in funere eſt, qui infantes ſuos allidit ad petrã: ſed ideo beatus eſt, quod illos cõiungit ad petram. Dixi ergo petram dominum & ſaluatorem noſtrum in ſcripturis omnib9 inueniri. Serpens autem ex ipſo nomine quod ſit diabolus apparet, ſicut callidior omnium beſtiarum quę ſunt ſuper terram, id eſt diabolus: qui ideo ſerpens dicitur, D quod occulte ſerpat, & quod ſenſus hominis tenuiter in labendo pertentat: quos ſi conuicerit, medullis ſe hominum atq; oſsibus implicat & immergit. Qui in corpore hominis quod omnipotens Chriſtus deus induerat, nulla malitiæ ſuæ potuit imprimere veſtigia, quamuis illud auſus fuerit ſæpe tentare, ſicut ipſe dominus in Euangelio ait: Ecce venit princeps mũdi, & nihil in me inuenit. Et alibi: Nihil proficiet inimicus in eo, & filius Ioan. 14.
iniquitatis non nocebit eum. Hæc eſt ergo petra, id eſt Pſal. 88.
caro Chriſti, nulla inimici iniquitate reſperſa, in qua ſerpentis id eſt peccati alicuius veſtigium non apparet, vt ſcriptum eſt: Qui peccatum non fecit, nec dolus in- 1. Petri. 2.
uentus eſt in ore eius.

Quid myſtice ſignificetur per tertium impoſsibile quod Salomon ſe ſcire non poſse dixit, id eſt ſemitas nauis nauigantis. Caput IIII.

Proverb. 30

ADVC quid ſubiungat, audite. Et ſemitas inquit, nauis nauigantis. Nauem adæque Eccleſiam debemus accipere in ſalo mundi iſtius E conſtitutam, quæ crebris ventorũ fluctibus, id eſt tentationum plagis & verberibus fatigatur: quam turbidi fluctus, id eſt, huius ſeculi poteſtas conatur ad ſaxa perducere. Quæ etſi vndarum fluctibus aut procellis ſæpe vexatur, tamen nunquam poteſt ſuſtinere naufragium, quia in arbore eius, id eſt in cruce Chriſtus erigitur, In puppi pater reſidet gubernator; Proram paracletus ſeruat ſpiritus. Hanc per anguſta huius mũdi freta duodeni in portum remiges ducunt, id eſt duodecim apoſtoli, & ſimilis numerus Prophetarum. Inde Montani antra latratu falſi carminis reſonant, qui duabus fœminis prophetiſsis Priſcillæ & Maximillæ tanquam alicuius ſcyllæ rabidis ſuccinctus eſt canibus. In iſta naue eccleſię ea feliciter præterimus. Inde in Fotinianam charybdim non incidimus. Inde nullo modo in illud barathrum, quaſi Dathan & Abiron, id eſt in profundũ mortis Vrſacii & Valentis non incurrimus. Inde Arrium archipiratam, qui nos per mare ſeculi ad inſtar Pharaonis inſequitur, non timemus, illam ſtellam ſeruantes in cælo quæ magos perduxit ad Chriſtum, per quam nos regnum dei, qui malorum omnium futurus eſt portus, expectat. Inde nunquam nos de hac naui Eccleſiæ p̃cipitatus Marcion cetus ille abſorbuit. Inde Sabellius pirata non cepit. Inde nobis aquilo nocere nõ poterit, quãuis inde ſint antichriſti violenta flabra ventura, ſicut Hiere. 1.
ſcriptum eſt: Ex aquilone exardeſcent mala. Inde ſyrtes
gentilium, & periculoſas hæreſes, & ſcopulos euitam9, F
quos ſupertiacens aquæ tenuis occultat allapſus, quia hæretici ſub prætextu nominis Chriſtiani abſconſa perfidiæ ſaxa fallaci confeſsione oris obducunt. in quæ homines, dum illis quod Chriſtiani ſint fides adhibetur, impingunt. Hæc ergo nauis eccleſia eſt, quæ etſi quotidie ſeculum iſtud tanquam aliquod pelagus ſortitur infeſtum, nunquam eliditur ad ſaxum, nec mergitur ad profundum. Nauem autem Eccleſiam eſse diuinis teſtimoniis approbamus, ſicut ait: Illic tranſierunt naues tharſis: Et alibi: Aduerſus omnem nauẽ maris, quia ſunt Eccleſię ſeculi, quæ totam ſibi ſpem quod ſit in hoc tempore, non tam de deo quàm de poteſtatibus huius ſeculi repromittunt. Sed quod ait, Vias nauis nauigantis, pprie ſignificat quod in tempore miro modo perſecutio Pſal. 4.
nis comprehẽdi omnino non poſset. Quemadmodum viuida per interitum & diues per damna reddatur, ſicut ait ex perſona ipſius Pſalmographus: In tribulatione dilataſti me. Quæ ob hoc multis in locis ſubito aut ſoli cõparatur aut lunæ, quæ etſi tunditur, nõ mouetur: etſi moueatur, reſurgit.

De myſterio quarti, viarum ſcilicet viri in iuuentute, quod Salomõ ſe nõ valere cognoſcere aſseruit. Cap. V.

G Actuũ.2. Ephe.4. 2.Cor.11. Er vias, ait, viri in iuuẽtute) Vir iſte, Chriſtus dominus noſter, ſicut in Actibus apoſtolorum ſcriptum eſt: Viri Iſraelitæ audite hæc verba, Ieſum Nazarenum virum à deo electum, in vobis virtutibus & ſignis & portentis approbatum. Et Apoſtolus: Vt omnes in virum perfectum occurrere poſsimus in mẽſurã corporis Chriſti. Et alibi: Deſtinaui vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Hic eſt vir cuius viæ cognoſci à iuuentute non poſsunt. Quis enim æſtimare animo poſsit aut capere quanta ille opere exercuerit cum ſecundũ hominẽ moraretur in terris? Quæ itinera virtutũ duxerit, in quas vias beneficiorum circa humanum genus fuerit ingreſsus, dum claudis pedum reſtituit firmitatẽ, dum cæcis lumina amiſsa reddit, aut imponit cognita, dum eloquium præſtat mutis, & ſurdis inſinuat auditũ, dum largum in ſanguine fluxum ſiccat in Martha, dum dæmones pellit ex Maria, dum corpus rediuiui ſpiritus calore conſtringit, & quod mors ſibi vindicauerat ad pœnam, lux denuo recepit ad vitã? Quid ille ſolidus greſſus in fluctibus? quid reliquiæ de paucis panibus? plus ſupereſse ſaturata multitudine q̃ fuiſse? Quid inopem in vino Galilæi coniugis apparatum, ſed domini operibus precioſum? Et alia multa, ſicut in Euangelio dictum eſt: quæ ſi omnia ſcripta eſsent, mundus ea capere non poſset. Aut quid poſtremo deſcẽſus ad inferos, aut aſcẽſus ad cælum? Quid illud quod in paſsione ipſius integram lucis conſuetudinem ſol habere non potuit, vt taceam ruptum velum, lapidem reuolutum? Hæ ergo viæ ſunt in iuuentute, quas non tã deprehendere Propheta, q̃ enarrare ſe non poſse teſtatus eſt. Tales hic etiã dicit vias meretricis, quæ poſtea quàm abluta eſt, dicit ſe nihil mali feciſse. Meretrix iſta Eccleſiæ typus eſt, aliquando in gẽtibus conſtituta, idolorũ cultibus vitiata, quam vanæ ſuperſtitionis ſtupra polluerant, quam falſorum deorum adulteram fecerat multitudo: laſciuóſq; ac tur
H pes incompoſitis motibus ſaltus nemorũ & lucorũ in culta luſtrabat, dedita luxuriæ, pompæ gentilium mancipata. Hanc poſteaquã dominus noſter Ieſus Chriſtus puro baptiſmatis fonte perfudit, ablutionẽ & criminis accipit & nominis per gratiam fidei. Poſt meretricem fit virgo, quia vni ſe deſtinauit ſponſo. Nã & Raab illa meretrix Hierichũtis, quæ ſpeculatores Ieſu Naue excepit hoſpitio, & quod ſigno cocci ſignata eſt, qui color figuram Chriſti ſanguinis indicabat, & quod euerſionẽ ciuitatis euaſit. Eccleſiæ typum habuit, quæ per ſanguinem Chriſti ruinam mundi iſtius ſecura non metuit.

Oſee.1. Sic enim ait Propheta: Accipe, inquit, tibi vxorem fornicariam, & fac filios fornicatiõis. Vbiq; enim dilectiſsimi fratres cultura idolorum, fornicatio nuncupata eſt:

Apoca.2. vt in Apocalipſi ſcriptum eſt: Et ſinis fornicari ſeruos meos, & manducare idolis immolata. Deniq; Hieruſalẽ ciuitas illa quondam nobilis Hebræorum, quotienſcũq; à veritate deflexerat, & idolis ſeruiebat, ſtatim meretri-

Eſaiæ.1. cis vocabulo nominabatur, ſicut clamat Eſaias: Quo-
I modo facta eſt meretrix ciuitas fidelis Sion? Inde eſt ergo quod ait Salomon: Talis autem via mulieris meretricis, quæ poſteaq̃ abluta eſt, dicit ſe nihil feciſse.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE IIS QVI INITIANTVR MYSTERIIS.

De continuatione huius libri ad ſuperiores, cum exhortatione auditorum vt aures aperiant, & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum munere ſacramentorum carpant, quemadmodum ipſis etiam prius author ſe id ſignificaſse commemorat. Caput I.

Qua ratione ingreſsus regenerationis ſacramentum repetere debeat quid interrogatus fuerit cum baptizare tur, & quid viderit. Caput II. K

Quod idcirco inuiſibilis gratia diuini ſpiritus præſens operetur i aquis baptiſmatis, vt oẽ abluatur peccatũ, per multa exempla & figuras cõprobatio. Cap. III.

Quod tres ſint qui teſtificantur in baptiſmo, & de myſterio & forma baptiſmatis, ac de angelo qui commouit natatoriã piſcinam. De baptiſmo præterea Chriſti, & colũba quæ ſuper eũ deſcendit de cælo, Quodq; ſæpe ſpecies pro veritate accipiatur. Cap. IIII.

Quod in iis quæ à ſacerdotibus fiunt, nõ merita perſonarũ, ſed officia conſiderãda ſint, Et quomodo in baptiſmo æqualiter promittatur in patrem, & in filium, & in ſpiritum ſanctum credere debere. Cap. V.

Quare fiat vnctio in capite, & de lotione pedum diſcipulorum. Et quare Petrus qui mundus erat, plantam lauare debebat. Caput VI.

De myſterio veſtimentorum candidorum quibus induuntur infantes. Et quomodo Eccleſia hæc habens veſtimenta dicat in Canticis: Nigra ſum & decora, & cætera quæ ſequuntur. Caput VII.

De ſacroſancti corporis domini cõmuniõe, & cõuiuio cæleſti. Quodq; antiquiora ſunt Eccleſiæ ſacramẽta q̃ ſynagogæ, & præſtãtiora q̃ fuerit manna. Cap. VIII.

De virtute ſacramenti corporis & ſanguinis Chriſti, & comparatione per exceſsum ipſius ad manna, & ad aquas petræ. Et de per plurima exempla probatione quod corpus Chriſti quod accipimus, non panis ſit, ſed caro, quæ ex virgine nata, quæ crucifixa, quæ ſepulta fuerit. Caput IX. L

Diui Ambroſii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE IIS QVI MYSTERIIS INITIANTVR, LIBER VNVS.

De continuatione huius libri ad ſuperiores, cũ exhortatiõe auditorum vt aures aperiant, & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum munere ſacramentorũ carpant, quemadmodum ipſis etiam prius author ſe id ſignificaſse commemorat. Caput I.

DE MORALIBVS QVOTIdianum ſermonem habuim9, cũ vel patriarcharum geſta vel Prouerbiorum legerentur præcepta, vt his iformati atq; inſtituti aſsueſceretis maiorum igredi vias, eorũq; iter carpere, ac diuinis obedire oraculis, quõ renouati per baptiſmum, eius vitæ vſum teneretis quæ ablutos deceret. Nunc de myſteriis dicere tempus admonet, atq; ipſam ſacramentorum rationem edere, quam ãte baptiſmum ſi putaſsemus inſinuandam, nondum initiatis pdidiſse poti9 quàm edidiſse æſtimaremur. Deinde quod inopinantibus melius ſe ipſa lux myſteriorum infuderit, quàm ſi eam ſermo aliquis præcucurriſset. Aperite igitur aures, & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum vobis munere ſacramentorum carpite, quod vobis ſignificauimus cum apertionis celebrãtes myſterium diceremus: Effeta, quod eſt adaperire: & venturus vnuſquiſq; ad gratiã quid interrogaretur cognoſceret, quid reſponderet meminiſse deberet. Hoc myſterium cele- Mar.7.
brauit Chriſtus in Euangelio, ſicut legimus, cum mutuum curaret & ſurdum. Sed illi os tetigit: quia & mutum curabat & virum: In altero vt os eius infuſæ ſonum vocis aperiret: In altero quia tactus iſte virum decebat, fœminam non decebat.

A *Qua ratione ingressus regenerationis sacramenta, reputare debeat quid interrogatus fuerit cum baptizaretur, & quid viderit.* Caput II.

PO S T haec relecta tibi sunt sancta sanctorum, ingressus es regenerationis sacrarium, repete quid interrogatus fis, recognosce quid responderis. Renunciasti diabolo & operibus eius, mundo & luxuriae eius ac voluptatibus. Timuisti vox tua, non in tumulo mortuorum, sed in libro viventium. Vidisti illic leuitā, vidisti sacerdotem, vidisti summum sacerdotem. Noli considerare corporum figuras, sed mysteriorum gratiam. Praesentibus angelis locutus es, sicut scriptum est Malac. 2. Quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legē exquirunt ex ore ipsius, quoniam angelus est domini omnipotentis. Nemo ergo sibi praesentiam angelorum est dominici ministri, qui regnum Christi & vitam aeternam annunciat. Non species tibi aestimandus est, sed munera. Quid tradiderit considera, vtrum eius expende, & thesaurum eius agnosce. Ingressus igitur vt aduersarium tuum cerneres, cui renunciandum mox putaras, ad orientē conuerteris. Quid enim renunciat diabolo, ad Christum conuertitur, aliis directis cernit obtutu.

Quod idcirco inuisibilis gratia diuini spiritus praesens operetur in aquis baptismatis, vt omne abluatur peccatum, per multa exempla & figuras comprobato. Caput III.

QVID vidisti? Aquas vtiq; sed non solas. Leuitas illic ministrantes, Summum sacerdotem interrogantem & consecrantem. Primo omnium docuit te Apostolus non ea contemplanda nobis quae videntur, sed quae non videntur, quoniam quae videntur, temporalia sunt quae autem non videntur, aeterna. Nam & alibi habet: Quia inuisibilia dei à creatura mundi per ea quae facta sunt, comprehenduntur, sempiterna quoque virtus eius ac diuinitas operibus aestimatur. Vnde & dominus ait: Si mihi non creditis, vel operibus credite. Credē ergo diuinitatis illic esse praesentiam. Operationē credis, non credis praesentiam? Vnde cognoueritur operatio, nisi praecederet ante praesentia? Considera autem quam verum mysterium sit in ipsius mundi praefiguratum origine. In principio ipso, quando fecit deus caelum & terrā, spiritus, inquit, ferebatur super aquas. Quid ferebatur super aquas, nō operabatur super aquas? Sed quid dicam operabatur? Quod ad praesentiam spectat, super ferebatur. Non operabatur, qui superferebatur? Cognosce quia operabatur in illa mundi fabrica, quando tibi dicit Propheta: Verbo domini caeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum: vtrumque propheticis fulcitur testimonio, & quia superferebatur, & quia operabatur. Quia superferebatur, Moyses dicit: quia operabatur, Dauid testificatur. Accipe aliud testimonium. Corrupta erat caro omnis ab iniquitatibus suis. C. Noe. Genesis. 6 Non permanebit, inquit deus spiritus meus in hominibus, quoniam carnes sunt. Quo ostendit deus quia carnali immunditia grauiorem labe peccati gratia spiritalis auertebat. Vnde voluit deus reparare quod deerat, diluuium fecit, & iudicium. Noe in arcam iubetur ascendere. Qui iam decedente diluuio eorum dimisit prius, qui nō recipiebat reuerti. Vides aquam? vides lignum? columbam aspicio, & dubitas de mysterio? Aqua est ergo quae hoc mergitur, vt omne abluatur peccatū. Superatur deinde omne vitiū. Lignum est, in quo iudicium est dominicae crucis, per quem pro nobis Columba est, in cuius specie descendit spiritus sanctus, sicut dulcedo in nostro cordis nostri, qui tibi pacē annunciat, tranquillitatemq; nostris infundit. Coruus est figura peccati, quod cauet, & nos reuocatur, & ne quoq; nobis custodia & forma seruetur.

Tertium quoque testimonium est, sicut te Apostolus docuit. Quoniam patres nostri omnes sub nube fuerūt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari. Denique & ipse Moyses dicit in Canticis: Mirabilis spiritu tuo, & operuit eos mare. Aduertis quod in illo Hebraeorum transitu iam tunc sacri baptismatis figura praecucurrerit, in quo Aegyptius perijt, & Hebraeus euasit. Quid enim aliud in hoc quotidie sacramento docemur, nisi quia culpa mergitur, & error aboletur? Pietas autem & innocentia nos restituit. Audis quia sub nube fuerunt patres nostri? Et bona nubes, quae carnalium refrigerauit incendia passionum. Bona nubes obumbrat quos remisit spiritus sanctus. Denique Luc. 1. superuenit in Mariam virginem, & virtus altissimi obumbrauit ei, quando redemptionem gentis genuit humanae. Et illud mirabilem per Moysen in figura factum est. Si ergo in figura affuit spiritus, quam adesse in veritate, cum scriptura tibi dicat, quia lex per Moysen data est, gratia autem & veritas per Iesum Christum facta est? Marath Exod. 15. fons amarissimus erat: misit in eum Moyses lignum, & dulcis est factus. Aqua enim sine praedicatione dominicae crucis ad nullos vsus futura salutis est. Cum vero salutaris fuerit crucis mysterio consecrata, tunc ad vsum spiritalis lauacri & salutaris poculi temperatur. Sicut ergo in illum fontem Moyses misit lignum, hoc est Prophetam ita & in hunc fontem sacerdos praedicatione dominicae crucis mittit, & aqua fit dulcis ad gratiam. Non ergo solis corporis tui credas oculis, magis videtur quae non videntur, quia illud temporale, illud aeternum aspicitur, quod oculis non comprehenditur, animo autem ac mente cernitur. Denique docuit te docuit regnorū lectio Naaman Syrus erat, & leprā habebat, nec ab vllo mundari poterat. Tūc ait puella ex captiuis: Quoniā 4. Reg. 5. est prophetes in Israel qui potest eum à lepra cōtagione mundare. Sumpto, inquit, auro & argento, pertexit ad regem Israel. Qui cognita aduentus eius causa, scidit vestimenta sua, dicens quod tentaretur magis, cum de re ea quae non esset potestatis regiae, posceretur. Helisaeus autem regi intimauit vt ad se diuerteret Syrum, misit, mandauit ei vt septies mergeretur in Iordane fluuio. Tunc ille secū tractare coepit quòd meliores aquas haberent patriae suae, in quibus saepe mersus est, & nusq; à lepra esset mundatus: cui reuocanti non obediebat mandatis prophetae, sed admonitus & persuasionib⁹ seruorum acquieuit, ac mersit. Mundatusq; illico intellexit non aquarum esse quod ventilquis mundatur, sed gratiae. Recognosce nunc quae sit illa puella ex captiuis, iunior scilicet ex gentibus congregatio, id est Ecclesia dominici, deperdita antè captiuitate peccati, quando libertatem adhuc gratiae non habebat, cuius consilio vanus ille populus nationum verbum audiuit propheticum, de quo diu ante dubitauit: pudica tamē vbi credidit exequendum, ablutus est ab omni contagio vitiorum. Et il le dubitauit antequam sanaretur: tu iam sanatus es, & ideo dubitare non debes.

Quod tres sint qui testificantur in baptismo, & de mysterio & forma baptismatis, ac de angelo qui commouet natatoriam piscinam. De baptismo praeterea Christi, & columba quae super eū descendit de caelo. Quodq; sepe species pro veritate accipiatur. Cap. IIII.

IAM vobis ante praedictum est, vt non hoc solū credere quod videbas, ne forte & tu dicere: Hoc est illud magnū mysterium quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit? Aquas video, quas videbam quotidie alere me habere mundare, in quas saepe descendi, & nusquā mundatus sum? Hinc cognosce quid aqua nō nisi data sine spiritu. Idcirco legisti quod tres testes in baptismate vnum sint, aqua, sanguis, & spiritus? quia si vnū horum 1. Ioan. 5.

G rum detrahas,non ſtat baptiſmatis ſacramẽtum. Quid eſt enim aqua ſine cruce Chriſti? Elementum cõmune, ſine vllo ſacramenti effectu. Nec iterum ſine aqua regenerationis myſterium eſt: Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum dei. Credit autem etiam catechumenus in crucem domini Ieſu,quia & ipſe ſignatur. Sed niſi baptizatus fuerit in nomine patris,& filii,& ſpiritus ſancti,remiſsionem nõ poteſt accipere peccatorũ,nec ſpiritalis gratiæ munus haurire. Ergo ille Syrus ſepties merſit in lege,Tu autem baptizatus es in nomine trinitatis, confeſsus es patrem, recordare quid feceris: confeſsus es filiũ,cõfeſsus es ſpiritum ſanctum. Tene ordinem rerũ in hac fide, mundo mortuus es,& deo reſurrexiſti, Et quaſi in illo mũdi es conſepultus elemento,peccato mortuus,ad vitam es reſuſcitatus æternam. Crede ergo quia non ſunt vacuæ aquæ. Ideo tibi dictum eſt quia angelus domini deſcendebat ſecundum tempus in natatoriam, & mouebatur aqua,& qui prior deſcendiſset in natatoriam poſt commotionem aquæ,ſanus fiebat à languore quocũq; tenebatur. Hæc piſcina in Hieroſolymis erat, in qua vnus annuus ſanabatur. Sed nemo ante ſanabatur, q̃ deſcẽdiſset angelus: vt eſset indicium quia deſcenderat angelus,mouebatur aqua propter incredulos. Illis ſignum, tibi fides. Illis angelus deſcendebat, tibi ſpiritꝰ ſanctus. Illis creatura mouebatur,tibi Chriſtꝰ operatur ipſe dominus creaturę. Tunc curabatur vnus,nunc omnes ſanantur,aut certe vnus ſolus populus Chriſtianus. Eſt enim in aliquibus & aqua mẽdax,non ſanat baptiſmus perfidorum,non mũdat. ſed polluit. Iudæus vrceos baptizat & calices,quaſi inſenſibilia vel culpã poſsint recipere vel gratiã. Tu baptiza hũc calicem tuũ ſenſibilem in quo bona opera tua luceant,in quo gratiæ tuæ ſplendor fulgeat. Ergo & illa piſcina in figura,vt credas quia in hũc fontem vis diuina deſcendit. Deniq; paralyticus ille expectabat hominem. Quem? niſi illum dominũ Ieſum natum ex virgine, cuius aduentu iam non vmbra ſanaret ſingulos,ſed veritas vniuerſos. Iſte eſt ergo qui expectabatur vt deſcenderet,de quo dixit deus pater ad Ioannem baptiſtam: Super quem videris ſpiritum deſcendentem de cælo,& manẽtem ſuper eum,hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. De quo teſtificatus eſt Ioannes dicens: Quia vidi ſpiritum deſcendentem de cælo quaſi columbam,& manentem ſuper eum. Et hic quare ſpiritus ſicut columba deſcẽdit, niſi vt tu videres, niſi vt tu agnoſceres columbam etiam illam quam Noe iuſtus emiſit ex arca, iſtius columbę ſpeciem fuiſse, vt typum agnoſceres ſacramẽti? Et fortaſse dicas: Cum illa vera
H columba fuerit quæ emiſsa eſt,hic quaſi colũba deſcenderit: quomodo illic ſpeciẽ fuiſse dicimus,hic veritatẽ, cum ſecundum Græcos in ſpecie columbæ ſuper aquã diuinitatis ſpiritum deſcendiſse ſit ſcriptum? Sed quid tã verũ quã diuinitas,quæ manet ſemper? creaturæ autẽ non poteſt veritas eſse,ſed ſpecies, quæ facile ſoluitur atque mutatur: Simul quia eorum qui baptizãtur, non in ſpecie eſse debeat,ſed vera ſimplicitas. Vnde & dominus ait: Eſtote aſtuti ſicut ſerpentes,& ſimplices ſicut colũbę. Merito ergo ſicut columba deſcendit, vt admoneret nos ſimplicitatem columbæ habere debere. Speciem autem pro veritate accipiendã legimus & de Chriſto: Et ſpecie inuentus vt homo. Et de patre deo: Neque ſpeciem eius vidiſtis.

Ioan.3. Matth.10. Philip.2.

Quod in iis quæ à ſacerdotibus fiunt,non merita perſonarum,ſed officia conſideranda ſint. Et quomodo in baptiſmo æqualiter promittatur in patrem,& in filium, & in ſpiritum ſanctum credere debere. Caput v.

Matth.3.

ES T ne adhuc quod dubitare debeas, cũ euidẽter tibi clamat in Euãgelio pater, qui ait: Hic eſt filiꝰ meꝰ in quo cõplacui? Clamet filius ſuper quem ſicut colũba ſe demõſtrauit ſpiritus ſanctus. Clamet & ſpiritus ſanctus, qui ſicut columba deſcendit. Clamet Dauid: Vox domini ſuper aquas, deus maieſtatis intonuit, dominus ſuper aquas multas. Cum tibi ſcriptura teſtetur quòd ad Hieroboal preces ignis deſcenderit de cælo. Et rurſus precante Helia ignis eſt miſsus qui ſacrificium cõſecrauit. Nõ merita perſonarum conſideres,ſed officia ſacerdotum. Et ſi merita ſpectas,ſicut Heliam cõſideras,Petri quoq; merita ſpectato vel Pauli, quia acceptum à domino Ieſu hoc nobis myſteriũ tradiderunt. Ignis illis viſibilis mittebatur vt crederent,nobis inuiſibilis operatur qui credimus. Illis in figuram,nobis ad commonitionem. Crede ergo adeſse dominum Ieſum inuocatum precibus ſacerdotum,qui ait: Vbi fuerint duo vel tres, ibi & ego ſum. Quanto magis vbi eſt Eccleſia,vbi myſteria ſua ſunt,ibi dignatur ſuam impertire præſentiam? Deſcendiſti igitur,recordare quid reſponderis, quod credas in patrem,credas in filium,credas in ſpiritum ſanctũ. Nõ habes illic,Credo in maiorem & minorem & vltimum. Sed eadem vocis tuæ cautione cõſtringeris vt ſimiliter credas in filium ſicut in patrem credis Similiter in ſpiritum ſanctum credas,ſicut credis in filiũ,hoc ſolo excepto quod in crucem ſolius domini Ieſu fateris tibi eſſe credendum.

1 Reg.18. Iudi.6. 3.Reg.18. Matth.18.

Quare fiat vnctio in capite,& de lotione pedum diſcipulorum. Et quare Petrus qui mundus erat, plantam lauare debebat. Caput vi.

PO ST hæc vtiq; aſcendiſti ad ſacerdotẽ,cõſidera quid ſecutũ ſit. Nõne illud quod ait Dauid: Sicut vnguentũ in capite, quod deſcendit in barbam barbã Aaron? Hoc eſt vnguẽtũ de quo & Salomon ait: Vnguẽtũ exinanitũ eſt nomen tuũ,propterea adoleſcentulæ dilexerunt te,& attraxerunt te. Quantæ hodie renouatę animæ dilexerunt te domine Ieſu,dicentes: Attrahe nos poſt te,in odorem veſtimentorum tuorum curremus. vt odorem reſurrectionis haurirent. Quare hoc fiat intellige,quia oculi ſapientis in capite eius. Ideo in barbam defluit,id eſt in gratiam iuuẽtutis. Ideo in barbam Aaron, vt fias electum genus,ſacerdotale, precioſum. Omnes enim in regnum dei & in ſacerdotium vngimur gratia ſpiritali. Aſcẽdiſti de fonte,memento Euangelicæ lectionis. Etenim dominus noſter Ieſus in Euangelio lauit pedes diſcipulis ſuis, quando venit ad Simonem Petrum,& ait Petrus: Non laũabis mihi pedes in æternum. Non aduertit myſterium, & ideo miniſterium recuſauit,quod grauari humilitatem ſerui crederet,ſi ſibi obſequium domini patienter admitteret. Cui reſpondit dominus: Si non lauero tibi pedes, non habebis partem mecum. Quo audito Petrus,Domine non tantum pedes,inquit,ſed manus & caput. Reſpõdit dominus: Qui lotus eſt,non indiget niſi vt pedes lauet,ſed eſt mundus totus. Mundus erat Petrus: ſed plantam lauare debebat. Habebat enim primi hominis de ſucceſſione peccatum,quando eum ſupplantauit ſerpens, & perſuaſit errorem. Ideo planta eius abluitur,vt hæreditaria peccata tollantur. Noſtra enim propria per baptiſmum relaxantur. Simul cognoſce myſterium ipſum humilitatis conſiſtere in miniſterio. Ait enim: Si ego laui vobis pedes dominus & magiſter, quanto magis & vos debetis lauare pedes inuicem vobis? Cum enim ipſe author ſalutis per obedientiam nos redemerit,quãto magis nos ſeruuli eius humilitatis & obedientiæ exhibere debemus obſequium?

Pſal.132. Cantic.1. Ioan.13. M

De myſterio veſtimentorum candidorum quibus induuntur infantes,& quomodo Eccleſia hæc habens veſtimenta dicat in Canticis: Nigra ſum & decora, & cætera quæ ſequuntur. Caput vii.

A ACCEPISTI post hęc vestimenta candida, vt esset
indicium quòd exueris inuolucrũ peccatorũ, in-
Psal.50. dueris innocentiæ casta velamina, de quibus dixit Propheta: Asperges me hyssopo, & mũdabor:
lauabis me, & super niuem dealbabor. Qui enim bapti
zatur: & secundum legem, & secundum Euangelium vi
detur esse mundatus. Secundum legem, quia hyssopi fa
sciculo Moyses aspergebat sanguinem agni. Secũdum
Euangelium, quia Christi erant candida vestimenta si-
cut nix, cum resurrectionis suæ gloriam in Euangelio
demonstraret. Super niuem dealbatur, cui culpa dimit-
titur. Vnde & per Esaiam dominus ait: Si fuerint pecca-
Esaiæ. 1. ta vestra sicut Phœnicium, vt niuem dealbabo. Hæc ve
stimenta habens ecclesia per lauacrum regenerationis
Canti. 1. assumpta, dicit in Canticis: Nigra sum & decora filiæ
Hierusalem. Nigra per fragilitatem conditionis humanæ: decora per gratiam. Nigra, quia ex peccatoribus: de
cora fidei sacramento. Hæc vestimenta cernentes filiæ
Hierusalem, stupefactæ dicunt: Quæ est hæc quæ ascen-
dit dealbata? Hæc erat nigra: vnde nunc subito dealba-
ta? Dubitauerunt enim etiam angeli cũ resurgeret Chri
stus, dubitauerunt potestates cælorum vidẽtes quod ca-
Psal.23. ro in cælum ascenderet. Denique dicebant: Quis est iste
rex glorię? Et cum alij dicerent, Tollite portas principis
vestri, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex glo
riæ: alij dubitabant dicentes: Quis est iste rex gloriæ? In
Esaia quoque habes dubitantes virtutes cælorum dixis-
Esaiæ. 63. se: Quis est iste qui ascendit ex Edom, rubor vestimen-
torum eius ex Bosor, speciosus in stola candida? Chri-
B stus autem videns Ecclesiam suam in vestimentis candi
Zacha. 3. dis, pro qua ipse (vt habes in Zachariæ libro Prophetę)
sordida vestimenta susceperat, vel animam regeneratio
Canti. 4. nis lauacro mundam atq; ablutam, dicit: Ecce formosa
es proxima mea, ecce es formosa, oculi tui sicut colum-
bæ. in cuius specie spiritus sanctus descẽdit de cælo. For
mosi oculi sicut diximus supra, quia sicut columba de-
scendit. Et infra: Dentes tui sicut grex tonsarũ quæ ascẽ
derunt de lauacro, quæ omnes geminos creant, & infœ-
cunda non est in eis. vt resticula coccinea labia tua. Nõ
mediocris ista laudatio. Primum dulci comparatione
tonsarũ Capras enim & in altis pasci sine periculo no-
uimus, & in præruptis securas cibum sumere. Deinde
cum tondentur, deonerari superfluis. Harum gregi cõ-
paratur Ecclesia, multas in se habens animarum virtu-
tes, quæ per lauacrum superflua peccata deponant, quæ
mysticam fidem & moralem gratiam deferant Christo,
Canti. 4. quæ crucem domini Iesu loquantur. In ijs formosa est
C Ecclesia, Vnde ad eam verbum deus dicit: Tota formo-
sa es proxima mea, & reprehensio non est in te: quia cul
pa demersa est. Ades huc à libano sponsa, ades huc à
libano, transibis & pertrãsibis à principio fidei. eò quòd
Canti. 7. renuncians mundo transierit seculum, pertransierit ad
Christum. Et iterum dicit ad eam deus verbum: Quàm
pulchra & suauis facta est charitas in delicijs tuis? Statu-
Canti. 8. ra tua similis facta est palmæ, & vbera tua botris. Cui re
spondet Ecclesia: Quis dabit te frater mihi, lactentem
vbera matris meę? Inueniẽs te foris, osculabor te. Et qui
dem non spernent me. Assumam te, & inducam te in do
mum matris meæ, & in secretum eius quæ concepit me.
docebis me. Vides quẽadmodum delectata munere gra
tiarum, ad interiora cupit mysteria peruenire, & omnes
sensus suos consecrare Christo? Adhuc quærit suscitan
tem, & suscitari eam sibi poscit à filiabus Hierusalem,
quarum gratia, hoc est animarum fidelium, spõsum in
amorem sui vberiorem desiderat prouocari. Vnde do-
minus Iesus & ipse inuitatus tanto studio charitatis, pul
chritudine decoris & gratiæ, quod nulla iam in ablutis
delicta sorderent, dicit ad Ecclesiam: Pone me vt signa-
culum in corde tuo, vt sigillum in brachio tuo: hoc est,
decora es proxima mea, tota formosa es, nihil tibi de-
est. Pone me vt signaculum in corde tuo, quo fides tua
pleno fulgeat sacramento. Opera quoque tua luceant, D
& imaginem dei præferant, ad cuius imaginem facta es.
Charitas tua nulla persecutione minuatur, quam mul-
ta aqua excludere, flumina inundare non possint. Vnde
repete quia accepisti signaculum spiritale, spiritum sa-
pientiæ & intellectus, spiritum cõsilij atque virtutis, spi- Esaiæ. 11.
ritum cognitionis atque pietatis, spiritum sancti timo-
ris: & serua quod accepisti. Signauit te deus pater, con-
firmauit te Christus dominus, & dedit pignus spirit9 in
cordibus tuis, sicut Apostolica lectione didicisti. 2. Cor. 5.

De sacrosancti corporis dominici communione, &
conuiuio cælesti. Quódque antiquiora sint Ecclesiæ sa-
cramenta quàm synagogæ, & præstantiora quàm fuerit
manna. Caput VIII.

HIs abluta plebs diues insignibus ad Chri-
sti contendit altaria, dicẽs: Et introibo ad Psal.42.
altare dei, ad deum qui lætificat iuuentu-
tem meam. Depositis autem inueterati er-
roris exuuijs, renouata in aquilæ iuuentu-
tem, cæleste illud festinat adire cõuiuium. Venit igitur,
& videns sacrosanctum altare compositum, exclamans Psal.22.
ait: Parasti in conspectu meo mensam Hanc loquentem
inducit Dauid dicens: Dominus pascit me, & nihil mi-
hi deerit: in loco pascuę ibi me collocauit: super aquam
refectionis educauit me. Et infra: Nam & si ambulem in
medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu
mecum es. Virga tua & bãculus tuus, ipsa me consolata E
sunt. Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos
qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum, &
poculum meum inebrians quàm præclarum est. Nunc
illud consideremus, ne quis forte visibilia videns, quo-
niam quæ sunt inuisibilia, non videntur, nec possunt
humanis oculis comprehendi, dicat forte: Iudæis deus 1. Cor. 2.
manna pluit, pluit coturnices: Ecclesiæ autem illi dile-
ctæ hæc sunt quæ præparauit, de quibus dictum est quod
oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis
ascẽdit quæ præparauit deus diligentibus eum? Ergo ne
quis hoc dicat, summo studio volumus comprobare qđ
& antiquiora sunt sacramenta ecclesiæ quàm synago-
gæ, & præstantiora quàm manna est. Antiquiora docet
lectio Geneseos quæ decursa est. Synagoga enim ex lege
Moysi principium sumpsit, Abraham vero longe ante-
rior, qui victis hostibus, & nepote proprio recepto, cum
potiretur victoria, tunc illi occurrit Melchisedech, & F
protulit ea quæ Abraham veneratus accepit. non Abra
ham protulit, sed Melchisedech, qui inducitur sine pa-
tre, sine matre, neque initium dierum, neque finem ha- Hebrę. 7.
bens, similis autem filio dei: de quo ait Paulus ad Hebrę
os: Quia manet sacerdos in perpetuum, quia interpreta
tione latina dicitur rex iustitiæ, rex pacis. Non agnosci
quis iste sit? Potest homo esse rex iustitiæ, cum vix iustus
sit? Potest esse rex pacis, cum vix possit esse pacificus? Si
ne matre secundum diuinitatem, quia ex patre deo geni
tus est, vnius substantiæ cum patre. Sine patre secũdum
incarnationem, qui natus ex virgine est. Initium & finẽ
non habens, quia ipse est initium & finis omnium, pri-
mus & nouissimus. Nõ igitur humani, sed diuini est mu
neris sacramentum quod accepisti, ab eo prolatum qui
benedixit fidei patrem Abraham, illum cuius gratiam,
& gesta miraris. Probatum est antiquiora esse Ecclesiæ
sacramenta, nunc cognosce potiora. Reuera mirabile
est quod manna deus pluerit patribus, & quotidiano cæ
li pascebantur alimento. Vnde dictum est: Panem ange Psal.77.
lorum manducauit homo. Sed tamen panem illum qui
manducauerunt, omnes in deserto mortui sunt. Ista au
tem esca quam accipis, iste panis viuus qui descendit de Ioan.6.
cælo, vitæ æternæ substantiam subministrat: & quicunq;
hunc panem manducauerit, non morietur in æternum:
& corpus est Christi.

De virtute sacramenti corporis & sanguinis Christi,
& comparatione per excessum ipsius ad manna, & ad

G aquas petræ. Et de per plurima exẽpla probatione quòd corpus Christi quod accipimus, non panis sit, sed caro, quæ ex virgine nata, quæ crucifixa, quæ sepulta fuit.

Caput IX.

CONSIDERA nunc vtrum præstantior sit panis angelorum, an caro Christi, quæ vtique corpus est vitæ. Mãna illud è cælo, hoc supra cælum. Illud cæli, hoc domini cælorum. Illud corruptioni obnoxium, si in diem alterum seruaretur: hoc alienũ ab omni corruptione, quod quicunque religiose gustauerit, corruptionem sentire nõ poterit. Illis aqua de petra fluxit, tibi sanguis è Christo. Illos ad horam satiauit aqua, te sanguis diluit in æternum. Iudæus bibit, & sitit: tu cum biberis, sitire non poteris. Et illud in vmbra, hoc in veritate. Si illud quod miraris, vmbra est, quantum istud est cuius & vmbram miraris? Audi quia vmbra est quæ apud patres facta est. Bibebant, inquit, de consequenti petra, petra autem erat Christus. Sed non in plurib⁹ eorum complaci
1. Cor. 10. tum est deo. nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figuram facta sunt nostri. Cognouisti præstantiora? Potior etenim lux quàm vmbra, veritas quàm figura, corpus authoris quàm manna de cælo. Forte dicas: Aliud video, quomodo tu mihi aseris quod Christi corp⁹ accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis? Probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio cõsecrauit. Maiorémque vim esse benedictionis quàm naturæ,
H quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Virgam tenebat Moyses, proiecit eam, & facta est serpens. Rursus apprehendit caudã serpẽtis, & in virgæ naturã reuertitur. Vides igitur Prophetica gratia bis mutatã esse naturam & serpentis & virgæ. Currebant Aegypti flumina puro aquarum meatu, subito de fontium venis sanguis cœpit erumpere. Non erat potus in fluuijs. Rursus ad prophetæ preces cruor cessauit fluminum, aquarum natura remeauit. Circunclusus vndique erat populus Hebræorum, hinc Aegyptijs vallatus, inde mari clausus. Virgam leuauit Moyses, separauit se aqua, & in murorum speciem congelauit, atque inter vndas via pedestris apparuit. Iordanis retrorsum conuersus contra naturam in sui fontis reuertitur exordium. Nonne claret naturam vel maritimorum fluctuũ vel fluuialis cursus esse mutatam? Sitiebat populus patrum, tetigit Moyses petram, & aqua de petra fluxit. Nunquid non præter naturam operata est gratia, vt aquam vomeret petra, quam
I non habebat natura? Marath fluuius amarissimus erat, vt sitiens populus bibere nõ posset. Misit Moyses lignũ
Exod. 15. in aquam, & amaritudinem suam aquarum natura deposuit, quam infusa subito gratia temperauit. Sub Heli-
4. Reg. 6. sæo propheta vni ex filijs prophetarũ excussum est ferrum de securi, & statim mersum est. Rogauit Helisæum qui amiserat ferrum: misit etiam Helisæus lignum in aquam, & ferrum natauit. vtique & hoc præter naturam factum esse cognoscimus. Grauior est enim ferri species, quàm aquarum liquor. Aduertimus igitur maioris esse virtutis gratiam quàm naturam, & adhuc tamen prophetiæ benedictionis numeramus gratiam. Quod si tantum valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa domini saluatoris operantur? Nam sacramentum istud quod accipis, Christi sermõe cõficitur. Quod si tantum valuit sermo Heliæ, vt ignem de cælo deponeret, non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergo Christi qui potuit ex nihilo facere quod non erat, nõ potest ea quæ sunt, in id mutare quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas.
Pſal. 148. Sed quoad argumẽtis vtimur? suis vtamur exemplis, incarnationisq; astruamus mysterij veritatem. Nunquid naturæ vsus præcessit cum Iesus dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare cõsueuerat. Liquet igitur quod præter naturæ ordinem virgo generauit: & hoc quod conficimus, corpus ex virgine est. Quid hic queris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse dominus Iesus partus ex virgine? Vera vtique caro Christi, quæ crucifixa est, quæ sepulta est: vere ergo carnis illius sacramentum est. Ipse clamat dominus Iesus: Hoc est corpus meum. Ante benedictionẽ verborũ cælestiũ alia species nominatur, post cõsecrationẽ corpus Christi significatur. Mat. 26. Ipse dicit sanguinẽ suũ. Ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationẽ sanguis nuncupatur. Et tu dicis, amen: hoc est, verum est: quod os loquitur, mens interna fateatur. quod sermo sonat, affect⁹ sentiat. His igitur sacramẽtis pascit Ecclesiam suam Christus, quibus animæ firmatur substantia. Meritoq; videns profectum eius gratiæ cõtinentẽ, dicit ad eam: Quam decora facta sunt vbera tua soror mea sponsa, q̃ decora facta sunt à Canti. 4. vino: & odor vestimentorũ tuorũ super omnia aromata. Fauus distillans labia tua ô sponsa, mel & lac sub lingua tua, & odor vestimẽtorum tuorũ sicut odor libani. Ortus cõclusus soror mea, sponsa mea, ortus cõclusus, fons signatus. Quo significat signatũ debere apud te manere mysterium, ne violetur operibus malæ vitæ, atq; ad ulterio castitatis, ne diuulgetur quibus non conuenit, ne garrula loquacitate dispergatur in perfidos. Bona debet ergo fidei tuæ esse custodia, vt intemerata vitæ ac silentij integritas perseueret. Vnde & Ecclesia altitudinẽ L seruans mysteriorum cælestium, reijcit à se grauiores vẽti procellas, & inuitat vernantis gratiæ suauitatem: & sciens quòd ortus suus Christo displicere nõ posset, aduocat ipsum spõsum dicens: Exurge aquilo, & veni auster, perfla ortum meum, & fluant vnguenta mea. Descẽdat frater meus in ortum suum, & edat fructum pomiferarum suarum. Bonas enim arbores & fructiferas habet, quæ radices suas tinxerint in sacri fontis irriguo, & in bonos fructus nouæ fœcunditatis germine pullulauerint, vt non iam Prophetica cædantur securi, sed Euangelica vbertate fœcũdentur. Denique fertilitate earum dominus delectatus respondet? Ingressus sum in ortum meum soror mea sponsa, vindemiaui myrrham, cum vnguentis meis, manducaui cibum meum cum melle meo, bibi potum meum cum lacte meo. Quare cibum & potum dixerim, fidelis intellige. Illud autem non dubium, quod in nobis ipse manducat & bibit, sicut in nobis legisti, quia in carcere esse se dicit. Vnde & Ecclesia videns tantam gratiam, hortatur filios suos, hortatur M proximos, vt ad sacramenta concurrant, dicens: Edite proximi mei & bibite, & inebriamini charissimi mei. Canti. 5. Quid edamus? quid bibamus? Alibi tibi per Prophetam spiritus sanctus expressit dicens: Gustate & videte quoniam suauis est dominus, beatus vir qui sperat in eo. In illo sacramento Christus est, quia corpus est Christi nõ ergo corporalis esca, sed spiritalis est. Vnde & Apostolus de typo eius ait: Quia patres nostri escam spiritalem manducauerunt, & potum spiritalem biberunt. Corpus enim dei, corpus est spiritale. Corpus Christi, corpus est diuini spiritus, quia spiritus Christi, vt legimus: Thren. 4. Spiritus ante faciem nostram Christus dominus. Et in 1. Petri. 2. Petri epistola habemus: Christ⁹ pro nobis mortuus est. Pſal. 103. Denique cor nostrum esca ista confirmat, & potus iste lætificat cor hominis, vt Propheta memorauit. Vnde adepti omnia scimus generatos nos esse. Nec dicamus, quomodo regenerati sumus? nunquid in ventrem matris nostræ introiuimus, & renati sumus? Non agnosco vsum naturæ. Sed nullus hic naturæ ordo, vbi excellentia gratiæ. Denique non semper vsus naturæ regenerationem facit. Generatum ex virgine Christum dominum confitemur, & naturæ ordinem denegamus. Non enim ex viro Maria concepit, sed de spiritu sancto in

Mat. 1. vtero accepit,vt dicit Matthæus:Quia inuenta est in vte
ro habens de spiritu sancto.Si ergo superueniens spiri-
A tussanctus in virginẽ,conceptionem operatus est; & ge
nerationis munus impleuit,non vtique dubitandum est
quod superueniẽs in fontẽ, vel super eũ qui baptismum
consequitur;veritatem regenerationis cooperetur.

FINIS.

CAPITA LIBRI PRIMI DE SACRAMENTIS.

De fide Christiani;& quomodo baptizatus considerare debeat peracta mysteria adapertionis. Qua etiam ratione in exorcismo aures & nares tãgantur,vt aperiãtur,& quare nares,& non os. Capit. I.
De vnctione in baptismo, & abrenunciatione tunc facta.Et qua ratione sacerdos dicatur angelus,& de seruanda fide Christo promissa. Caput II.
Quod licet in baptismo sacerdos & minister videãtur, alia tamen maiora sint quæ operantur, & non videntur. Caput III.
Quod sacramenta Christianorum diuiniora & priora
B sint q̃ Iudæorũ.Et quid pascha significet. Cap. IIII.
Quid significat lotio Naaman Syri leprosi,& quòd non aqua sed consecratio mundet. Quodq; in baptismate omnis iustitia sit cõstituta.Et de columba super Christum descendente,& quare Christus prior descenderit in aquam,& postea spiritus sanctus. Cap. V.
Quomodo typus baptismatis præfigurat9 fuerit per trã situm rubri maris,& de malo murmurationis. Quid etiam significet columna lucis præcedẽs,& nubis subsequens. Et quod in diluuio figura baptismi præcesserit. Caput VI.

Diui Ambrosij
MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SACRAMENTIS LIBER I.

Caput primum.

C DE SACRAMENTIS QVAE ACcepistis, sermonem adorior, cui9 rationem non putaui ante prẽmitti.In Christiano enim viro prima est fides.Ideo Romæ fideles dicuntur qui baptizati sunt, & pater noster Abraham ex fide iustificatus est,non ex operibus. Ergo accepistis baptismum,credidistis.Nefas est enim me aliud æstimare.Neq; enim vocatus esses ad gratiam, nisi dignum te Christus sua gratia iudicasset. Ergo quid egimus sabbato?Nempe apertionem. Quæ mysteria celebrata sunt apertionis, quando tibi aures tetigit sacerdos & nares. Quod significat in Euãgelio domin9 noster Iesus Christus cum ei oblatus esset surdus & mutus, & tetigit aures eius,& os eius.Aures,quia surdus erat: os, quia mutus.Et ait: Effeta,quod Hebraicum verbum est, & Latine dicitur adaperire. Ideo ergo tibi sacerdos aures tetigit,vt aperirentur aures tuæ ad sermonem & ad eloquiũ sacerdotis.Sed dicis mihi,quare nares? Quia mut9 erat, os tetigit: vt quia loqui non poterat sacramẽta cælestia, vocem acciperet à Christo.Et ibi quia viri,hic quia mulieres baptizantur,& non eadem puritas serui, quãta & domini.Cum ille peccata concedat, huic peccata donẽtur,quæ potest esse comparatio?Ideo propter gratiã operis & muneris non os tangit episcopus,sed nares. Quare nares?Vt bonum odorem accipias pietatis æternæ, vt D
dicas:Christi enim bonus odor sumus deo. quemadmo 2. Cor. 2.
dum dixit Apostolus sanctus.Et sit in te fidei deuotionisq; plena fragrantia.

De vnctione in baptismo; & abrenunciatione tunc facta.Et qua ratione sacerdos dicatur angelus,& de seruanda fide Christo promissa.

Caput secundum.

VENIMVS ad fontem,ingressus es,considera quos videris,quid locutus sis considera, repete diligenter. Occurrit tibi leuita, occurrit presbyter, vnctus es quasi athleta Christi;quasi luctamen huius seculi luctaturus, professus es luctaminis tui certamina. Qui luctatur,habet quod speret. vbi certamen, ibi corona. Luctaris in seculo,sed coronaris à Christo, & prò certaminibus seculi coronaris. Nam etsi in cælo præmium,hic tamen meritum præmij collocatur. Quãdo te interrogauit, Abrenuncias diabolo, & operibus eius?quid respondisti?Abrenuncio. Abrenuncias seculo,& voluptatibus eius?quid respõdisti?Abrenũcio. Memor esto sermonis tui,& nunquam tibi excidat tuæ seriei cautionis. Si chirographum homini dederis, teneris obnoxius,vt pecuniam eius accipias: teneris astrict9, & E
reluctantem te fœneratot astringit,atq; illic tua cautione conuinceris. Vbi promiseris considera, vel quibus promiseris.Leuitam vidisti,sed minister est Christi.Vidisti illum ante altaria ministrare.Ergo chirographum tuum tenetur non in terra, sed in cælo. Considera vbi capias sacramenta cælestia.Si hic corpus est Christi,hic & angeli cõstituti sunt.Vbi corpus, ibi aquilæ. legisti in Euangelio.Vbi corpus Christi,ibi & aquilæ volare consuerunt, vt terrena fugiant, cælestia petant. Quare hoc dico?quia & homines angeli quicunq; annunciant Christum,& in angelorum asciti videntur locum. Quomodo?Accipe baptistæ rationem.Ioannes natus erat ex viro & muliere.Attamen audi quia angelus est ipse: Ecce Matth. 11.
mitto angelum meum ante faciem tuam, & parabit viã tuã ante te.Accipe aliud, Malachias ait propheta, Quia Malac. 2.
labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore ipsius. Angelus est enim dei omnipotentis. Hæc ideo dicuntur. vt sacerdotis gloriam prædicemus, non vt aliquid personalibus meritis arrogetur.Ergo abrenunciasti mundo,abrenunciasti seculo,esto solicitus. Qui pecuniam debet,semper cautionem suam considerat.Et tu qui fidem debes Christo, fidẽ serua, quæ multo pretiosior q̃ pecunia est. Fides enim æternum patrimonium est,pecunia temporale. Et tu ergo semper recordare quid promiseris.Cautior si teneas promissionẽ F
tuam,tenebis & cautionem.

Quod licet in baptismo sacerdos & minister videantur,alia tamen maiora sint quæ operantur,& non videntur.

Caput tertium.

DEINDE accessisti propius,vidisti fontem,vidisti & sacerdotem supra fontem. Nec hoc possum dubitare quod in animum vestrum non potuerit cadere quod cecidit in illum Syrum Naaman:quia etsi mundatus est, tamen ante dubitauit. Quare dicam,accipe.Ingressus es, vidisti aquam, vidisti sacerdotem, vidisti leuitam. Ne forte aliquis dixerit,hoc est totum:immo est totum. vere totum, vbi tota innocentia,tota pietas,tota gratia,tota sanctificatio. Vidisti quæ videre potuisti oculis tui corporis,& humanis conspectibus,non vidisti illa quæ operantur,& non videntur.Illa multo maiora sunt quæ non videntur quàm 2. Cor. 4.
quæ videntur:quoniam quæ videntur, temporalia sunt: quæ non videntur,æterna.

Quod sacramenta Christianorum diuiniora & prio

G ra ſint quàm Iudæorum . Et quid paſcha ſignificet.

Caput quartum.

ERGO dicamus primũ, tene cautionẽ vocis meæ,& exige. Miramur myſteria Iudæorũ quæ patribus noſtris data ſunt,primũ vetuſtatẽ ſacramentorũ, deinde ſanctitatẽ præſtantiũ. Illud præmitto, quòd diuiniora & priora ſacramẽta ſũt Chriſtianorũ q̃ Iudæorum . Quid præcipuum q̃ quod per mare trãſijt Iudæorũ populus? vt de baptiſmo interim loquamur . Attamen qui trãſierũt Iudæi,mortui ſunt oẽs in deſerto. Cęterũ qui per hũc fõtẽ trãſit,trãſit à terrenis ad cęleſtia. hoc eſt enim paſcha, id eſt trãſitus eius,trãſitus à peccato ad vitam,à culpa ad gratiam,ab inquinamẽto ad ſanctificationem . Qui per hunc fontem tranſit,non moritur,ſed reſurgit.

Quid ſignificet lotio Naaman Syri leproſi , & quòd non aqua ſed conſecratio mũdet. Quodq; in baptiſmate omnis iuſtitia ſit cõſtituta. Et de columba ſuper Chriſtum deſcendente,& quare Chriſtus prior deſcẽderit in aquam,& poſtea ſpiritus ſanctus. Caput v.

4. Reg. 5. NAAMAN ergo leproſus erat , puella quædã ait vxori illius·Dominus meus ſi vult mundari,vadat in terrã Iſrael, & ibi inueniet eũ qui poſsit ei leprã tollere . Dixit illa dominę ſuę,vxor marito,Naaman regi Syrię,qui H eum quaſi acceptiſsimum ſibi miſit ad regem Iſrael. Audiuit rex Iſrael quod miſiſset ad eum cuius lepram mũdaret,& ſcidit veſtem ſuã. Tunc Heliſæus Propheta mãdat ei:Quid eſt quòd ſcidiſti veſtem ? quaſi non ſit deus potens qui mundet leproſum. Mitte illum ad me . Miſit illum. Cui adueniẽti ait Propheta:Vade deſcẽde in Iordanem, merge, & ſanaberis. Ille cœpit cogitare ſecũ & dicere:Hoc eſt totum?Veni de Syria in terram Iudæã, & dicitur mihi,Vade,in Iordanẽ merge,& ſanaberis.quaſi flumina meliora non ſint in patria mea. Dixerunt ergo ſerui:Domine,quare non facis verbũ prophetæ? Magis fac,& experire . Tunc ille iuit , in Iordane merſit, & ſurrexit ſanus. Quid enim ſignificat?Vidiſti aquam:ſed non aqua omnis ſanat , ſed aqua ſanat quæ habet gratiã Chriſti. Aliud eſt elementum, aliud conſecratio : aliud opus,aliud operatio. Non ſanat aqua niſi ſpiritus ſanct9 deſcenderit,& aquam illam conſecrauerit : ſicut legiſti quod cum dominus noſter Ieſus Chriſtus formã baptiſmatis daret,venit ad Ioannem,& ait illi Ioãnes: Ego à te
Mat.3. debeo baptizari,& tu venis ad me?Reſpondit illi Chriſtus:Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem iuſtitiam. Vide quia omnis iuſtitia in baptiſmate conſtitu I ta eſt. Ergo quare Chriſtus deſcẽdit, niſi vt caro iſta mũdaretur,caro quam ſuſcepit de noſtra conditione?Non enim ablutio peccatorum ſuorum Chriſto neceſsaria erat,qui peccatum non fecit : ſed nobis erat neceſsaria, qui peccato manemus obnoxij. Ergo ſi propter nos baptiſmi nobis forma eſt conſtituta,fidei noſtrę forma ꝓpoſita eſt. Deſcendit Chriſtus,Ioãnes aſtabat qui baptizabat,& ecce quaſi colũba ſpiritus ſanctus deſcẽdit. Nõ columba deſcendit,ſed quaſi columba. Memento quid dixerim,Chriſtus carnem ſuſcepit,non ſicut carnẽ, ſed carnis iſtius veritatẽ,vere carnem Chriſtus ſuſcepit. Spiritus enim ſanctus in ſpecie columbæ,nõ in veritate columbæ,ſed in ſpecie columbæ deſcendit de cælo . Ergo vidit Ioannes,& credidit. Deſcendit Chriſtus, deſcẽdit & ſpiritus ſanctus Quare prior Chriſtus deſcẽdit, poſtea ſpirit9,cum forma baptiſmatis & vſus hoc habeat,vt ante fons conſecretur, & tunc deſcendat qui baptizandus eſt?Nam vbi primum ingreditur ſacerdos,exorciſmum facit, ſecũdo ſuper creaturam aquæ inuocationẽ, poſtea & precẽ defert,vt ſanctificetur fons,& aſsit præſentia trinitatis æternæ. Chriſtus autem ante deſcendit, ſecutus eſt ſpiritus. Qua ratione?Vt non quaſi ipſe egere dominus Ieſus ſanctificatiõis myſterio videretur, ſed ſanctificaret ipſe,ſanctificaret & ſpiritus. Ergo deſcẽdit in aquam Chriſtus, & ſpiritus ſanctus ſicut columba de K ſcendit. Pater quoque deus è cælo locutus eſt. Habes prę ſentiam trinitatis.

Quomodo typus baptiſmatis præfiguratus fuerit per trãſitum rubri maris,& de malo murmurationis . Quid etiam ſignificet columna lucis præcedens,& nubis ſubſequẽs . Et quod in diluuio figura baptiſmi præceſſerit.

Caput VI.

IN mari autem rubro figuram iſtius baptiſmatis extitiſse ait Apoſtolus dicens : Quia patres 1.Cor.10. noſtri omnes baptiſati ſunt in nube & in mari. Et ſubdit : Hæc autem omnia in figura facta ſunt illis. Illis in figura,ſed nobis in veritate. Tunc Moyſes virgam tenebat,concluſus erat populus Iudæorum, inſtabat Aegyptius cum armis ex vna parte, mari claudebantur Hebræi,neque maria tranſire poterant,neque in hoſtem recurrere. murmurare cœperunt. Vide, non te prouocet quia exauditi ſunt. Etſi exaudiuit dominus, tamen culpa nõ carent qui murmurauerunt . Tuum eſt vbi conſtringeris,credere quòd euadas,non murmurare,inuocare,rogare, non querelam expromere . Tenebat virgam Moyſes , & ducebat populum Hebræorũ in nocte in colũna lucis, in die in colũna nubis . Lux quid L eſt niſi veritas,quæ apertum & plenum lumen effundit? Columna lucis quid eſt,niſi Chriſtus dominus,qui tenebras infidelitatis depulit,lucem veritatis & gratiæ ſpiritalis affectib9 infudit humanis? At vero columna nubis eſt ſpiritus ſanctus. In mari erat populus,& præibat colũna lucis:deinde ſequebatur columna nubis , quaſi vmbratio ſpiritus ſancti. Vides quod per ſpiritum ſanctum, & per aquam typum baptiſmatis demonſtrauerit?In diluuio quoq; fuit iam tunc figura baptiſmatis ,& adhuc vtique non erant myſteria Iudæorum. Si ergo huius baptiſmatis forma præceſſit, vides ergo ſuperiora myſteria Chriſtianorum,quàm fuerint Iudæorum. Sed iterum ſecundum fragilitatem vocis noſtræ,& ſecundum temporis rationem ſatis ſit hodie tãta de ſacro fonte libaſſe myſteria. Craſtina die, ſi dominus dederit loquendi poteſtatẽ vel copiã,plenius intimabo. Opus eſt vt ſanctitas veſtra aures paratas habeat,prõptiorẽ animũ, vt ea quæ nos colligere poſsumus de ſerie ſcripturarũ,& vobis intimauerimus,tenere poſsitis,vt habeatis gratiã patris,& filij,& ſpiritus ſancti . Cui trinitati perpetuũ eſt regnũ à ſeculis,& nunc & ſemper, & in omnia ſecula ſeculorũ.

CAPITA LIBRI SECVNDI DE SACRAMENTIS.

Quod diluuiũ nihil aliud ſit niſi baptiſma,quo peccata diluuntur, ſola autẽ mens iuſti & gratia reſuſcitẽtur. Et de multis generibus baptiſmatum. Caput I.
Quid ſignificet angelus deſcendens in piſcinã. Et quid ſit quod paralyticus reſponderit Chriſto , Hominem non habeo. Caput II.
De variis generibus & figuris baptiſmi. Caput III.
Quid ſignificet quod ad preces Heliſæi ferrum ſecuris demerſum ſupernatauerit. Quid etiam quod moyſes lignum miſerit in fontem,quo aqua antea amara dulceſcebat. Caput IIII.
De efficaci probatione quod ad inuocationem ſacerdotis ſuper fontem veri baptiſmi potius aſsit præſentia trinitatis quàm ad ſupratactas figuras baptiſmi,& qd ſignificet columba . Quid etiam ſpiritus magno ſono in die Pentecoſtes deſcendens, & apparens in diſpertitis linguis. Caput V.
Quod baptiſmum inuentum ſit ad reſurrectionem & viuificationem naturæ humanæ,quę per peccatum morti obnoxia erat. Caput VI.
De triplici immerſione in baptiſmum , & triplici interrogatione,& quod in vno nomine baptizari oportet . Et quomodo in morte Ieſu baptizemur & vngamur in vitam æternam. Caput VII.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SACRAMENTIS LIBER SECVNDVS.

Caput primum.

A IN DILVVIO FIGVRAM BAptismatis præcessisse hesterno cœpimus disputare. Quid est diluium, nisi in quo iustus ad seminarium iustitiæ reseruatur, peccatū moritur? Ideo domin⁹ cum vidit hominum pullulare delicta, iustum solum cum sua progenie reseruauit. Aquam autem supra montes quoque exire præcepit. Et ideo in illo diluuio omnis corruptela carnis interijt, sola iusti prosapia & forma permāsit. Nonne hoc est diluuium quod est baptisma, quo peccata omnia diluuntur, sola iusti mēs & gratia resuscitatur? Multa sunt genera baptismatum, sed vnum baptisma clamat Apostolus. Quare? Sunt baptismata gentium, sed nō sunt baptismata, lauacra sunt, baptismata esse non possunt. Caro lauatur, non culpa diluitur, immo in illo lauacro cō trahitur. Erant autem baptismata Iudæorum alia superflua, alia in figura. Et figura ipsa nobis proficit, quia veritatis est nuncia.

Quid significet angelus descendens in piscinam, & quid sit quod paralyticus responderit Christo, Hominē non habeo. Caput II.

Ioan.5. QVID lectum est heri? Angelus, inquit, secū
B dum tempus descendebat in piscinam, & quotiens cūque descendisset angelus, mouebatur aqua: & qui prior descendisset, sanabatur ab omni languore quocūq; tenebatur. Quod significabat figurā venturam domini nostri Iesu Christi. Angelus quare? Ipse est enim magni cō silij angelus, Secundum tempus, quod ad horam nouissimam seruabatur, vt in occasu ipsum diem deprehenderet, & differret occasum. Quotienscūque ergo descēdisset angelus, mouebatur aqua. Dicis forte: Quare modo nō mouetur? Audi quare. Signa incredulis, fides credētib⁹. Qui prior descēdisset, sanabatur ab oī infirmitate. Qui prior? tēpore, an honore? Vtrunq; intellige. Si tēpore, prior qui descendisset sanabatur, hoc est de populo Iudæorum magis quàm de populo nationum. Si honore, qui prior descendisset, hoc est qui haberet dei metum, studium iustitiæ, gratiam charitatis, castitatis affectum, ipse magis sanabatur. Tamen tūc tēporis vnus sanabatur. Tunc inquam tēporis in figura qui prior descē
C disset, solus curabatur. Quanto maior est gratia Ecclesiæ, in qua omnes saluantur quicunq; descendūt? Sed videte mysteriū, Venit dominus noster Iesus Christus ad piscinam. multi ægri iacebant. Et facile ibi multi ægri iacebāt, vbi vnus tantūmodo curabatur. Deinde ait ad illum Paralyticū: Descēde. Ait ille: Hominē nō habeo. Vide vbi baptizaris, vnde sit baptisma, nisi de cruce Christi, de morte Christi. Ibi est omne mysteriū, quia pro te passus est. In ipso redimeris, in ipso saluaberis. Hominē, inquit, non habeo, hoc est quia per hominē mors, &
1. Cor.15. per hominē resurrectio mortuorū. Non poterat descendere, nō poterat saluari qui nō credebat quod dominus Iesus carnem suscepisset ex virgine. Hic autē qui operiebatur mediatorē dei & hominū, hominem Iesum expectans, eum de quo dictum est, Et mittet dominus hominē qui saluos faciat eos: dicebat, Hominem nō habeo, & ideo ad sanitatē meruit peruenire, quia credebat in aduenientē. Melior tamen & perfectior fuisset si credidisset iam venisse, quem sperabat esse venturum. D.

De varijs generibus & figuris baptismi. Cap. III.

NVNC vide singula. Diximus figuram præcessisse in Iordane quando Naaman leprosus ille mundatus est. Puella illa ex captiuis quæ est, nisi quæ speciē habebat Ecclesię, & figurā repręsentabat? Captiuus enim erat populus nationū. Captiuus erat, nō dico captiuitatē sub hoste aliquo populo cōstitutā, sed eā captiuitatē dico quæ maior est, quādo diabolus cū suis sæuo dominatur imperio, & captiua sibi colla subiicit peccatorū. Ergo habes vnū baptisma. Aliud in diluuio. Habes tertiū genus quādo in mari rubro baptizati sunt patres. Habes quartū gen⁹ in piscina quādo mouebatur aqua. Nūc te cōsulo vtrū credere debeas, quia habes præsentiam trinitatis in hoc baptismate quo baptizatur in Ecclesia.

Quid significet quòd ad preces Helisæi ferrū securis demersum supernatauerit. Quid etiam quòd Moyses lignum miserit in fontem, quo aqua antea amara dulcescebat. Caput. IIII.

IDEM itaque dominus noster Iesus Christ⁹ in Euāgelio suo dicit ad Apostolos: Ite baptizate oēs gētes in nomine patris, & filij, Matth.28 & spiritus sancti. Sermo hic saluatoris est. Dic mihi ô homo. Inuocauit Helias, & descēdit ignis de cælo. Inuocauit Helisæus domini nomē, 3.Reg.18. & de aqua ferrū securis ascēdit quod demersum fuerat. 4. Reg.6. Ecce aliud genus baptismatis. Quare? Quia oīs hō ante baptismū quasi ferrū premitur atq; demergitur. Vbi baptizat⁹ fuerit, nō tanq̄ ferrū sed tanq̄ iā leuior fructuosi ligni species leuatur. Ergo & hic figura altera. Securis erat qua cædebātur ligna. Cecidit manubriū de securi, E hoc est, ferrū demersū est. Filius Prophetæ nesciuit quid faceret, sed hoc solū sciuit, vt rogaret Helisæū ꝓphetā, & remediū postularet. Tunc ille lignū misit, & ferrū leuatū est. Vides ergo quod in cruce Christi omniū hoim leuatur infirmitas? Aliud, etsi nō ordinē tenemus. Quis eni posset omnia gesta cōprehēdere Christi? sicut Apostoli dixerūt. Moyses cū venisset in desertū, & sitisset populus, & venisset ad Marath fontē, & bibere vellet, aquā vbi primū hausit, & amaritudinē sensit, & cœpit bibere nō posse: ideo Moyses misit lignū in fōtē, & cœpit aqua quæ ante erat amara, dulcescere. Quid significat, nisi quia omnis creatura corruptelæ obnoxia, aqua amara est omnibus? Etsi ad tēpus suauis est, ad tempus iucūda, amara tamen est, quæ nō potest auferre peccatū. Vbi biberis, sities, vbi potus ceperis suauitatē, iterū amaritudinem senties. Amara ergo aqua, sed vbi crucem Christi, F vbi acceperit cæleste sacramētum, incipit esse dulcis & suauis. Et merito dulcis, in qua culpa reuocatur. Ergo si in figura tantum valuerunt baptismata, quanto amplius valet baptisma in veritate?

De efficaci probatione quod ad inuocationem sacerdotis super fontem veri baptismi potius adsit præsentia trinitatis q̄ ad supratactas figuras baptismi, & quid significet columba. Quid etiā spiritus magno sono in die Pētecostes descendens & apparens in dispertitis linguis.

Caput V.

NVNC ergo considerabimus. Venit sacerdos, precē dicit ad fontem, inuocat patris nomen, præsentiam filij & spiritus sancti, vtitur verbis cælestibus. Cælestia verba, quæ Christi sunt, quod baptizemus in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Si ergo ad hominis sermonem, ad inuocationem sancti aderat præsentia trinitatis, quanto magis ibi adest vbi sermo operatur æternus? Vultis scire quia descendit spiritus? Audite, quia quasi columba descendit: Quare quasi columba? Vt increduli vocarentur ad fidem. In principio signum debuit esse, in posterioribus debet esse perfectio. Accipe aliud. Post mortem domini nostri Iesu Christi

Actuũ.2. Apostoli erant in vno loco cõgregati, & orabant in die
G Pentecostes,& subito factus est magnus sonus, quasi cũ
vi magna spiritus ferretur, & visæ sunt linguæ dispersæ
sicut ignis. Quid hoc significat, nisi descensum spiritus
sancti,qui se voluit incredulis etiam corporaliter demõ
strare:Hoc est,corporaliter per signum, spiritaliter per
sacramentum. Ergo manifestum testimonium eius ad-
uentus:nobis autẽ iam fidei prærogatiua defertur, quia
in principio signa incredulis fiebant, nobis iam in ple-
nitudine Ecclesiæ non signa, sed fide veritas colligen-
da est.

Quod baptismum inuentum sit ad resurrectionem & viuificationem naturæ humanæ, quæ per peccatum morti obnoxia erat. Caput VI.

NVNC disputemus quid sit quod dicitur ba
ptisma. Venisti ad fontem, descendisti in
eum,attendisti summum sacerdotem,Le-
uitas & presbyterum in fõte vidisti. Quid
est baptismũ? In principio deus noster ho
minem fecit,vt si peccatum non gustaret, morte nõ mo
reretur. Peccatum contraxit,factus est obnoxius morti,
eiectus est de paradiso. Sed dominus qui sua vellet bene
ficia permanere,& insidias oẽs abolere serpentis,resci-
H dere quoque omne quod nocuit: primum quidem sen-
Gene.3. tentiam tulit in hominem, Terra es,& in terram ibis. &
morti hominem fecit obnoxium. Erat diuina sentẽtia,
solui humana conditione non poterat. Remediũ datũ
est,vt hõ moreretur,& resurgeret. Quare? Vt illud qđ
ãte diuinatiõis loco cesserat,ioco cederet beneficij. Quid
illud est nisi mors? Quæris quomodo? quia mors interue
niens finem facit peccati. Quando enim moritur, vtiq;
peccare desistimus. Satisfactum ergo sententiæ videba-
tur,quando homo qui factus fuerat vt viueret, si tamen
non peccaret,incipiebat mori. Sed vt dei perpetua gra-
tia perseueraret,mortuus est homo, sed Christus inue-
nit resurrectionem,id est vt redintegraret cæleste bene-
ficium,quod fraude fuerat serpẽtis amissum. Vtrunque
ergo pro nobis:quia & mors finis est peccatorum,& re-
surrectio naturæ est reformatio. Veruntamen ne in hoc
seculo diaboli fraus vel insidiæ prævalerent, inuentum
est baptisma. De quo baptismate audi quid dicat scrip-
Lucæ.7. tura, immo filius dei, Quia Pharisæi qui noluerunt ba-
ptizari baptismo Ioannis,consilium dei spreuerunt. Er
go baptismum consilium dei est. Quanta est gratia vbi
I est consilium dei? Audi ergo. Nam vt in hoc seculo ne-
xus diaboli solueretur, inuentum est quomodo homo
viuus moreretur, & viuus resurgeret. Quid est viuus?
Hoc est,vita corporis viuens cum veniret ad fontem, &
mergeretur in fontem. Quid est aqua nisi de terra? Satis
fit ergo sentẽtiæ cælesti sine mortis stupore. Quod mer
geris,soluitur sententia illa: Terra es, & in terram ibis.
Impleta sententia locus est beneficio remedióque cæle-
sti. Ergo aqua de terra, possibilitas autem vitæ nostræ
non admittebat vt terra operiremur,& de terra resurge
remus. Deinde nõ terra lauat,sed aqua lauat: ideo fons
quasi sepultura est.

De triplici immersione in baptismum, & triplici interrogatione, & quod in vno homine baptizari oportet. Et quomodo in morte Iesu baptizemur & vngamur in vitam æternam.

Caput VII.

INTERROGATVS es, Credis in deum patrem omnipotentem? Dixisti,credo. & mersisti,hoc est,sepultus es. Iterum interrogatus es, Credis in dominum nostrum Iesum Christum, & in crucem eius? Dixisti, credo. & mersisti:ideo & Christo es consepultus. Qui enim Christo consepelitur, cum Christo resurgit. Tertio iuterrogatus es,Credis & in spi ritum sanctum? Dixisti,credo. tertio mersisti, vt multiplicem lapsum superioris ætatis absolueret trina cõfessio. Denique vt vobis afferamus exemplum,sanctus apostolus Petrus posteaquam in passione domini lapsus videtur infirmitate conditionis humanæ,qui ante negauerat, postea vt illum lapsum aboleret & solueret, tertio interrogatus à Christo si Christum amaret,tunc ille dicit: Tu nosti domine quia amo te. Tertio dixit, vt tertio absolueretur. Sicut ergo peccatum dimittit pater,sic dimittit filius,sic & spiritus sanctus. In vno autẽ nõie baptizari nos oportet:hoc est,i nomine patris,& filij,& spiritus sancti. Noli mirari quia dixi vnum nomen, vbi est vna substãtia,vna diuinitas,vna maiestas. Hoc est nomẽ de quo dictũ est, in quo oportet oẽs saluos fieri. In hoc nomine oẽs saluati estis,redditi estis ad gratiã vitę. Clamat ergo Apostolus, sicut audistis in lectione præsenti. Quoniã quicunq; baptizatur,in morte Iesu baptizatur. Quid est in morte? Vt quomodo Christus mortuus est, sic & tu mortẽ degustes. Quomodo Christus mortuus est peccato,& deo viuit:ita & tu superioribus illecebris peccatorũ mortuus sis per baptismatis sacramẽtum, & surrexeris per gratiam Christi. Mors ergo est, sed nõ in mortis corporalis veritate,sed in similitudine. Cum enim mergis,mortis suscipis & sepulturę similitudinem. Crucis illius accipis sacramentum, quod in cruce Christus pependit,& clauis confixum est corpus. Tu ergo cũ crucifigeris,Christo adhæres,clauis domini nostri Iesu Christi adhæres,ne te diabolus possit abstrahere. Tene- L at te clauus Christi,quem reuocat humanæ conditionis infirmitas. Ergo mersisti,venisti ad sacerdotem,quid tibi dixit? Deus,inquit,pater omnipotens qui te regenerauit ex aqua & spiritu sancto,concessitq; tibi peccata tua, ipse te vngat in vitam æternam. Vide vbi vnctus es. In vitam,inquit,æternam. Noli hanc vitam illi vitæ anteferre. Verbi gratia si exurgat inimicus aliquis, si velit tibi fidem tuam auferre,si minatur mortem vt prævaricetur quisquã,vide quid eligas: noli eligere illud in quo nõ es vnctus,sed elige in quo vnctus es,vt vitã æternã vitę præferas tẽporali per Christum dominum nostrũ. Amen.

CAPITA LIBRI TERTII DE SACRAMENTIS. M

Quare demersi in baptismũ recipiant vnguẽtum in capite,& quid sit regeneratio. Qua ratione etiã hoc seculum mare sit,nos autẽ pisces imitari naturã oportet. Et de mysterio lotionis infantium. Caput I.

Quod per inuocationẽ sacerdotis septiformis spiritus infundatur. Quid etiã significet lutũ ex sputo super oculos cæci positũ. Et quod qui baptizatur,sine confessione etiam à peccato abluitur. Et quid sit aqua Siloe. Caput. II.

Diui Ambrosij MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SACRAMENTIS LIBER III.

Caput primum.

HESTERNO DIE DE FONTE disputauimus, cuius species velati quędam sepulchri forma est,in quem credentes in patrem, & filium,& spiritum sanctum, recipimur, & demergimur, & resurgimus,hoc est resuscitamur. Accipis autem mysterium, hoc est vnguentum supra caput. Quare supra caput? quia sensus sapientis in capite eius,Salomon ait. Friget enim sapientia sine gratia: sed vbi gratia acceperit sapientiam, tunc Adui.2. opus eius incipit esse perfectum. Hæc regeneratio dici-

A tur. Quid est regeneratio? Habes in Actibus apostolorū quod ille versiculus qui dicitur in psalmo secundo: Filius meus es tu, ego hodie genui te: ad resurrectionem spectare videatur. Nanque sanctus apostolus Petrus in Actibus apostolorum sic interpretatus est, quod tunc quando resurrexit filius à mortuis, patris vox resultauerit: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Vnde & primogenitus à mortuis dicitur. Ergo resurrectio quid est, nisi quãdo de morte ad vitam resurgimus? Sic ergo & in baptismate quoniã similitudo mortis est, sine dubio dum mergis & resurgis, similitudo fit resurrectionis. Recte itaque secundum interpretationem apostoli Petri, sicut illa resurrectio generatio fuit, ita & ista resurrectio regeneratio est. Sed quid dicis quia in aquam mergis? Ideo peregrinaris, ideo te dubitatio tenet. Legimus quidem: Producat terra ex se fructum germinantem. Similiter & de aquis legisti: Producant aquæ animãtia. & nata sunt animantia. Illa quidem in principio creaturę. Sed tibi reseruatum est vt aqua te regeneret ad gratiam, sicut illa generauit ad vitam. Imitare illum piscem qui minorẽ quidem adeptus est gratiam, tamen debet tibi esse miraculum. In mari est, & super vndas est. In mari est, & super fluctus natat. In mari tempestas furit, stridunt procellę, sed piscis natans non demergitur, quia natare consueuit. Ergo tibi seculum hoc mare est. Habet diuersos fluctus, vndas graues, sæuas tempestates. Et tu esto piscis, vt seculi te vnda nõ mergat. Pulchre autem pater dicit ad filium: Ego hodie genũi te. hoc est, quando redemisti populum, quando ad cæli regnum vocasti, quando implesti voluntatem meam, probasti meum te esse filium. Ascendisti de fonte. quid secutum est? Audisti lectionem. Succinctus est sacerdos. Licet enim & presbyteri fecerint, tamen exordium ministerij à summo est sacerdote. Succinctus inquam summus sacerdos pedes tibi lauit. Quid istud mysterium? Audisti vtique quia dominus cum lauisset discipulis alijs pedes, venit ad Petrum, & ait illi Petrus: Tu mihi lauas pedes? Hoc est, tu dominus seruo lauas pedes? Tu immaculatus mihi lauas pedes, tu author cælorum mihi lauas pedes? Habes hoc & alibi: Venit ad Ioannem, & ait illi Ioannes: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Ego sum peccator, & tu venis ad me peccatorem, vt tua quasi peccata deponas, qui peccatum non feceris? Vide omnem iustitiam, vide humilitatem, vide gratiam, vide sanctificationem. Nisi lauero, inquit, tibi pedes, non habebis mecum partem. Non ignoramus quòd ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam. Hanc tamen consuetudinem non habet vt pedes lauet. Vide ergo ne forte propter multitudinem declinauit. Sunt tamen qui dicant & excusare conentur, quia hoc in ministerio faciendum est, non in baptismate, non in regeneratione, sed quasi hospiti pedes lauãdi sint. Aliud est humilitatis, aliud sanctificationis. Denique audi quia mysterium est & sanctificatio. Nisi lauero tibi pedes, nõ habebis mecum partem. Hoc ideo dico, non quod alios reprehendam, sed mea officia ipse commendem. In omnibus cupio sequi ecclesiam Romanam. Sed tamen & nos homines sensum habemus. Ideo
C quod alibi rectius seruatur, & nos recte custodimus. Ipsum sequimur apostolum Petrum, ipsius inhæremus deuotioni. Ad hoc ecclesia Romana quid respondet? Vtique ipse author est nobis huius assertionis Petrus apostolus, qui sacerdos fuit ecclesiæ Romanæ. Ipse Petrus ait: Domine nõ solum pedes, sed etiam manus & caput. Vide fidem. Quod ante excusauit, humilitatis fuit. quod postea se obtulit, deuotionis & fidei. Respondit illi dominus, quia dixerat manus & caput: Qui lauit, non necesse habet iterum lauare, nisi vt solos pedes lauet. Quare hoc? Quia in baptismate omnis culpa diluitur. Recedit ergo culpa, Sed quia Ādam supplantatus à diabolo est, & venenum ei effusum est supra pedes, ideo lauas pedes, vt in ea parte in qua insidiatus est serpẽs, maius sub D sidium sanctificationis accedat, quo postea te supplantare non possit. Lauas ergo pedes, vt laues venena serpentis. Ad humilitatem quoque proficit, vt in mysterio non erubescamus quod non dedignamur in obsequio.

Quod per inuocationem sacerdotis septiformis spiritus infundatur. Quid etiam significet lutum ex sputo super oculos cæci positum. Et quod qui baptizatur, sine cõfessiõe etiã à peccato abluitur. Et quid sit aqua Siloe.

Caput secundum.

SEQVITVR spiritale signaculum quod audistis hodie legi, quia post cõtem supererst, vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis spiritus sanctus infunditur, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atq; pietatis, spiritus sancti timoris. Septem quasi virtutes spiritus. Et omnes quidem virtutes ad spiritum pertinent, sed istæ quasi cardinales sunt, quasi principales. Quid enim tam principale quàm pietas? Quid tam principale quàm cognitio dei? Quid tam principale quàm virtus? Quid tam principale quàm consilium dei? Quid tam principale q̃ E timor dei? Sicut timor seculi infirmitas, ita timor dei magna est fortitudo. Istæ sunt septem virtutes quando consignaris. Nam vt ait apostolus sanctus, Quia multiformis est, inquit, sapientia domini nostri, & multiformis sapientia dei, ita multiformis est spiritus sanctus qui habeat diuersas variãsque virtutes. Vnde & deus virtutum dicitur. Quod aptari potest patri & filio & spirituisancto. Sed hoc alterius disputationis, alterius est temporis. Post hæc quid sequitur? Venire habes ad altare. Quoniam venisti, videre habes quæ ante nõ videbas, hoc est mysterium quod legisti in euãgelio, si tamen legisti: certe audisti: Cæcus obtulit se Saluatori, vt curaretur. Et ille qui alios verbo tantum & sermone curabat, & refundebat imperio lumen oculorum, tamen in libro euangelij qui scribitur secundum Ioannem, qui vere præ cæteris vidit magna mysteria, & designauit & declarauit, mysterium hoc in illo voluit præfigurare. Omnes quidẽ sancti euangelistæ, omnes apostoli præter proditorem, omnes sancti. Tamen sanctus Ioannes qui vltimus scripsit euangelium, quasi necessarius requisitus & electus à F Christo, maiore quadã tuba fudit ęterna mysteria. Quicquid locutus est, mysterium est. Alius dixit cæcum curatum, dixit Matthæus, dixit Lucas, dixit Marcus: solus Ioannes quid ait? Tulit lutum, & liniuit super oculos eius, & dixit ei, Vade, laua in Syloam. Et exurgens iuit, & lauit, & venit videns. Considera & tu oculis cordis tui. Videbas quæ corporalia sunt, corporalib9 oculis. Sed quæ sacramentorum sunt, cordis oculis adhuc videre nõ poteras. Ergo quando dedisti nomen tuum, tulit lutum, & liniuit super oculos tuos. Quod significat vt peccatum tuum fatereris, vt conscientiam tuam recognosceres, vt pœnitentiam ageres delictorum, hoc est, sortem humanæ generationis agnosceres. Nam etiam si non confitea tur peccatum qui venit ad baptismum, tamen hoc ipso implet confessionem omnium peccatorum, quod baptizari petit vt iustificetur, hoc est, vt à culpa ad gratiam transeat. Nolite ociosum putare. Sunt quidam, scio certe aliquem fuisse qui diceret cum illi diceremus: In hac ætate magis baptizari debes. Dicebat ille: Quare baptizer? Peccatum non habeo. Nunquid peccatum contraxi? Hic lutum non habuit quod ei Christus non lauerat, hoc est, non ei aperuerat oculos. Nullus enim homo sine peccato. Ergo agnoscit se hominem, qui confugit ad baptismum Christi. Itaque & tibi imposuit lutum, hoc est, verecundiam, prudentiam, considerationem fragilitatis tuæ, & dixit tibi, Vade in Syloam. Quid est Syloas? Quod interpretatur, inquit, missus. Hoc est, vade ad

Gene. 1.

B

Psal. 22.

Ioan. 13.

Mat. 3.

Ioan. 13.

Esaiæ. 11.

1. Cor. 12.

Ioan. 9.

G illum fontem in quo crux domini prædicatur. Vade ad illum fōtem in quo omnium Christus redemit errores. Isti, lauisti, venisti ad altare, videre cœpisti quæ ante nō videras. Hoc est, per fontem domini & prædicationem dominicæ passionis tunc aperti sunt oculi tui, qui ante corde videbaris esse cæcatus, cœpisti lumen sacramentorum videre. Ergo fratres dilectissimi, venimus vsque ad altare, ad tractatum vberiorem. Et ideo quia id temporis est, disputationem integram nō possumus incipere, quia prolixior tractatus est, satis sit quod dictum est hodie, & crastino die, si domino placet, de sacramētis ipsis tractabimus.

CAPITA LIBRI QVARTI DE SACRAMENTIS.

Quomodo baptisterium sit secundum tabernaculum. Et de expositiōe eorum quæ in tabernaculo custodiebantur. Caput I.
De excellentia ablutionis sacramenti, quam etiam angeli admirantur. Et quomodo ibi renouari debeam⁹ vt bona aquila. Caput II.
Quod deus amplius præstiterit fidelidus in sacramēto, quàm Iudæis in manna. Et de significatiōe oblationis Melchisedech. Caput III.
Quod Christus sit author sacramentorum, & quemadmodum suo sermone sacramentum conficiat. Quomodo etiam manducans venerabile corpus suum nouā efficiatur creatura. Caput IIII.
Quibus verbis consecretur corpus dominicum & sanguis. Et quomodo manducans non moriatur in æternum. Caput V.
De magnitudine & excellētia huius sacramēti. Cap. VI.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SACRAMENTIS LIBER QVARTVS.

Caput primum.

IN VETERI TESTAMENTO SAcerdotes frequenter in primum tabernaculum intrare consueuerant. In secūdum tabernaculum semel in anno summus intrabat sacerdos. Quod euidenter ad Hebræos recolens, seriem veteris testamenti explanat apostolus Paulus. Erat autem in secundo tabernaculo manna, erat etiam virga Aaron quæ aruit, & postea reflоruit, thymiamaterium. Quo spectat hoc? Vt intelligatis quid sit secūdum tabernaculum in quod vos introduxit sacerdos, in quod semel in anno summus sacerdos intrare consueuit, hoc est ad baptisterium, vbi virga Aaron floruit. Antè arida erat, postea reflоruit. Et tu aridus eras, & cœpisti in fonte irriguo reflorescere. Arueras peccatis, arueras erroribus atque delictis, sed fructum iam afferre cœpisti, plātatus secus decursus aquarum. Sed forte dicas: Quid hoc ad populum si virga sacerdotis aruerat, & reflоruit? Populus ipse quid est nisi sacerdotalis? Quibus dictum est: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, vt ait apostolus Petrus. Vnusquisque vngitur in sacerdotium, vngitur in regnum. Sed spirituale regnum est, & sacerdotium spiritale. In secundo quoque tabernaculo est thymiamaterium. Thymiamateriū est quod bonum odorem fragrare consueuit. Ita & vos iam bon⁹ odor Christi estis, iam nulla in vobis sors delictorum, nullus odor grauioris erroris.

I Hebr. 9.

1. Petri. 2.

K

De excellentia ablutionis sacramenti, quam etiam angeli admirantur. Et quomodo ibi renouari debeam⁹ vt bona aquila. Caput II.

SEQVITVR vt veniatis ad altare. Cœpistis venire, spectarunt angeli, viderunt vos aduenientes, & humanam conditionem illam quæ ante peccatorum tenebroso squalore sordebat, aspexerūt subito refulgere. Ideóque dixerunt: Quæ est hæc quæ ascendit à deserto dealbata? Mirātur ergo & angeli. Vis scire quia mirantur? Audi ergo apostolum Paulum dicentem ea nobis esse collata quæ concupiscunt & angeli videre. Et iterum: Quod oculus nō vidit, nec auris audiuit quæ præparauit deus diligentibus se. Deinde quid acceperis recognosce. Sanctus Dauid propheta hanc gratiam in figura vidit & concupiuit. Vis scire quia concupierit? iterum audi dicentem: Asperges me hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuē dealbabor. Quare? Quia nix quanuis sit candida, cito aliqua sorde nigrescit atq; corrumpitur. Ista gratia quam accepisti, si teneas quod accepisti, erit diuturna atque perpetua. Veniebas ergo desiderans ad altare, vtpote qui tantam gratiam videras, veniebas desiderans ad altare, quo acciperes sacramentum. Dicet anima tua: Introibo ad altare dei mei, ad deum qui lætificat iuuētutem meam. Deposuisti peccatorum senectutem, sumpsisti gratiæ iuuentutem. Hoc præstiterunt tibi sacramenta cælestia. Denique iterum audi dicentem Dauid: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Bona aquila esse cœpisti, quę cælum petis, terrena fastidis. Bonæ aquilæ circa altare. Vbi enim corpus, ibi & aquilæ. Forma corporis altare est, & corpus Christi est in altari. Aquilæ vos estis, renouatæ ablutione delicti.

Cant. 3.

1. Cor. 2.

Psal. 50.

Psal. 42.

Psal. 102.

Quod deus amplius præstiterit fidelibus in sacramento, quàm Iudæis in manna. Et de significatione oblationis Melchisedech. Caput III.

VENISTI ad altare, vidisti sacramenta posita super altare, & ipsam quidem mirat⁹ es creaturam. Tamen creatura solēnis & nota. Forte aliquis dixerit. Iudæis deus tātam gratiam præstitit, manna illis pluit è cælo. Quid plus dedit fidelibus suis? Quid plus tribuit ijs quibus plus promisit? Accipe quę dico, anteriora esse mysteria Christianorum quàm Iudæorum, & diuiniora esse sacramenta Christianorum quàm Iudęorum. Quomodo? Accipe. Iudæi quando esse cœperunt? Ex Iuda vtiq; pronepote Abrahæ. Aut si vis, & sic intellige, Ex lege quam Iudæi accipere meruerūt. Ergo ex pnepote Abrahæ Iudæi dicti sunt tempore sancti Moysi. Et si tunc deus Iudæis manna murmurantibus pluit è cælo, Tibi autem sacramentorum horum figura præcesit quando Abraham erat, quando vernaculos trecentos decem & octo collegit, & ibi persecutus est aduersarios, de captiuitate eruens nepotem suum. Tunc victor venit, occurrit illi Melchisedech sacerdos, & obtulit ei panem & vinum. Quis habuit panem & vinum? Abraham nō habuit. Sed quis habuit? Melchisedech. Ipse ergo author sacramentorum. Quis est Melchisedech? Qui significatur rex iustitię, rex pacis. Quis est iste rex iustitię? Nunquid homo qsquā potest rex esse iustitiæ? Quis ergo rex iustitiæ, nisi iustitia dei, qui est dei pax, dei sapientia? Qui potuit dicere: Pacem meam do vobis, pacem meā relinquo vobis. Ergo primo intellige sacramenta hæc quę accipis, anteriora esse quàm sint Moysi sacramenta quæcunq; Iudæi habere se dicunt, & prius cœpisse populum Christianū, quàm cœpisse populum Iudæorum. Sed nos in prædestinatione, illum in nomine. Obtulit ergo Melchisedech

M

Exod. 16.

Gene. 14.

Ioan. 14.

Hebre. 7. panem & vinum. Quis est Melchisedech? Sine patre, inquit, sine matre, sine generationis ordine, neq; initium dierum, neque finem vitæ habens. Hoc habet apud Hebræos epistola. Sine patre, inquit, est, sine matre, similis autem filio dei. Sine matre natus est dei filius generatione cælesti, quia ex solo deo patre natus est. Et iterum sine patre natus est, quãdo natus ex virgine est. Non enim ex virili semine generatus est, sed natꝰ de spiritu sancto ex virgine Maria, vtero editus virginali. Similis per omnia filio dei, Sacerdos quoque erat Melchisedech, quia & Christus sacerdos, cui dicitur: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

Psal. 109.

Quod Christus sit author sacramentorum, & quemadmodum suo sermone sacramentum conficiat. Quomodo etiam manducans venerabile corpus suum noua efficiatur creatura. Caput. IIII.

ERGO author sacramentorum quis est nisi dominus Iesus? De cælo ista sacramẽta venerunt. Cõsilium enim omne de cælo est. Vere autem magnum est & diuinum miraculum quod populo pluit deus manna de cælo, & non laborabat populus, & manducabat. Tu forte dicis: Meus panis est vsitatus, sed panis iste panis est ante verba sacramentorum: vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur astruamus, quomodo potest qui panis est, corpus esse Christi consecratione.

B Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. Nam reliqua omnia quæ dicuntur, laus deo defertur: oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris. vbi venitur vt cõficiatur venerabile sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc conficit sacramentum. Quis sermo Christi? Nempe is quo facta sunt omnia Iussit dominus, & factum est cælum. Iussit dominꝰ, & facta est terra. Iussit dominꝰ, & facta sunt maria. Iussit dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergo quàm operatorius sit sermo Christi? Si ergo tanta vis est in sermone domini Iesu, vt inciperent esse quæ non erant: quanto magis operatorius est vt sint quę erant, & in aliud commutentur? Cælum non erat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicẽtem: Ipse dixit, &

Psal. 148. facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Ergo tibi vt respondeam, non erat corpus Christi ante cõsecrationẽ. Sed post cõsecrationem dico tibi, quòd iam corpus est Christi. Ipse dixit, & factum est: ipse mandauit, & creatũ est. Tu ipse eras, sed eras vetus creatura: posteaquam consecratus es, noua creatura esse cœpisti. Vis scire q̃ noua

C creatura? Omnis, inquit, in Christo noua creatura, Accipe ergo quemadmodum sermo Christi creaturam omnem mutare consueuerit, & mutat quando vult instituta naturæ. Quomodo requiris? Accipe, & primo omniũ de generatione eius sumamus exemplum. Consuetudo est vt non generetur homo nisi ex viro & muliere, & cõ suetudine coniugali. Sed quia voluit dominus, qui hoc elegit sacramẽtum, de spiritu sancto & virgine natus est Christus, hoc est, mediator dei & hominum homo Christus Iesus. Vides ergo quia contra instituta & ordinẽ ho

Exod. 14. mo est natus ex virgine. Accipe aliud. Vrgebatur populus Iudæorum ab Aegyptijs, intercluſus erat mari. diuino imperio virga Moyses tetigit aquas, & se vnda diuisit: non vtique secundum suę naturæ cõsuetudinem, sed

Exodi. 15. secundum gratiam cælestis imperij. Accipe aliud. Sitiebat populus, veniebat ad fõtem, amarus erat fons, misit lignum sanctus Moyses in fontẽ, & factꝰ est dulcis fons qui amarus erat. hoc est, mutauit consuetudinẽ naturæ suæ, accepit dulcedinem gratiæ. Accipe & quartum exẽplum. Ceciderat ferrũ securis in aquas, quasi ferrũ, sua

4. Reg. 6. consuetudine demersum est, misit lignum Helisæus, statim ferrum eleuatum est, & aquis supernatauit, vtiq; cõtra cõsuetudinẽ ferri. Est enim materies grauior, q̃ aquarum est elementum. Ex his igitur omnibus non intelligis quantum operetur sermo cælestis? Si operatus est in D fonte terreno, si operatus est sermo cælestis in alijs rebꝰ, non operatur in cælestibus sacramentis? Ergo didicisti quòd ex pane corpus fiat Christi, & quod vinum & aqua in calicem mittitur, sed fit sanguis consecratione verbi cælestis. Sed forte dicis: Speciem sanguinis non video. Sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumpsisti, ita etiam similitudinem precioſi sanguinis bibis, vt nullus horror cruoris sit, & precium tamen operetur redemptionis. Didicisti ergo quia quod accipis, corpus est Christi.

Quibus verbis consecretur corpus dominicũ & sanguis. Et quomodo manducans non moriatur in æternũ.

Caput v.

VIS scire quia verbis cælestibus consecratur? Accipe quæ sunt verba. Dicit sacerdos: Fac nobis, inquit, hãc oblationem ascriptam, rationabilem, acceptabilem: quod est figura corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi. Qui pridie quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem, respexit ad cælum, ad te sancte pater omnipotens æterne deus, gratias agẽs: benedixit, fregit, fractũq; apostolis suis & discipulis suis tradidit dicens: Accipite, & edite ex hoc oẽs. Hoc enim est corpusꝰ meũ, quod pro multis cõfringetur. Similiter etiam calicem postquam cœnatum est, pridie quàm pateretur accepit, respexit ad cælum, ad te sancte pater omnipotens æterne deus, gratias agens: benedixit, apostolis & discipulis suis tradidit dicẽs: Accipite, & bibite ex eo omnes, hic est enim sanguis meus. Vide, omnia illa verba Euangelistæ sunt vsque ad Accipite, siue corpus, siue sanguinem. Inde verba sunt Christi: Accipite, bibite ex eo omnes, hic est enim sanguis meus. Vide singula. Qui pridie, inquit, quàm pateretur, in sãctis manibꝰ suis accepit panem. Antequam consecretur, panis est, vbi autem verba Christi accesserint, corpusꝰ est Christi. Denique audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes, hoc est corpus meũ. Et ante verba Christi, calix est vini & aquæ plenus. Vbi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur qui plebẽ redemit. Ergo videte quãtis generibus potens est sermo Christi vniuersa conuertere. Deinde ipse dominus Iesus testificatur nobis quod corpus suum accipiamus & sanguinem. Nunquid debemus de eius fide & testificatione dubitare? Iam redi mecum ad propositionem meam. Magnum quidem & venerabile, quod manna Iudæis pluit è cælo. Sed intellige, quid est amplius, mãna de cælo, an corpus Christi? Corpus Christi vtiq;, qui author est cæli. Deinde manna qui manducauit, mortuus est. Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum, & nõ morietur in æternum. Ergo non ocioſe tu dicis Amen, iam in spiritu cõfitens quod accipias corpus Christi. Dicit tibi sacerdos, corpus Christi. Et tu dicis Amen. hoc est, verum. Quod confitetur lingua, teneat affectus.

F

De magnitudine & excellentia huius sacramenti.

Caput VI.

VT scias autem hoc esse sacramentum, huius figura antè processit. Deinde quantum sit sacramentum cognosce, vide quid dicat: Quotienscunque hoc feceritis, totiens commemorationem mei facietis, donec iterum adueniam. Et sacerdos dicit: Ergo memores glorioſissimę eius passiõis, & ab inferis resurrectionis, & in cælum ascensionis, offerimus tibi hãc immaculatam hostiam, rationabilem hostiam, incruẽtam hostiam, hunc panem sanctum, & calicem vitæ æternæ: & petimus & precamur vt hãc oblationem suscipias in sublimi altari tuo per manus angelorum tuorum, sicut suscipere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos Melchisedech. Ergo quotienscunque accipis, quid tibi dicit Apostolus? Quotienscunque 1. Cor. 11. accipimus, mortem domini annunciamus: si mortẽ an-

G nunciamus,annunciamus remiſsionem peccatorum.Si quotienſcũque effunditur ſanguis,in remiſsionem peccatorum funditur,debeo illum ſemper accipere,vt ſemper mihi peccata dimittantur. Qui ſemper pecco, ſemp debeo habere medicinam. Interim & hodie quantum potuimus explanauimus.Sed craſtina die ſabbato & dominica de oratiõis ordine dicemus, quẽadmodũ poſsumus.Dominus deus noſter cõſeruet vobis gratiã quã dedit,& oculos quos vobis aperuit, pleni⁹ illuminare dignetur p vnigenitũ filiũ ſuũ regẽ ac ſaluatorẽ dominũ deũ noſtrũ,per quẽ & cũ quo ſibi eſt laus,honor,gloria, magnificẽtia,poteſtas cũ ſpiritu ſancto à ſeculis, & nũc & ſemper,& in omnia ſecula ſeculorum.Amen.

CAPITA LIBRI QVINTI DE SACRAMENTIS.

Qua ratione in calice aqua admiſceatur vino, & de myſterio illius. Caput 1.
De gratioſa Chriſti inuitatione ad cæleſte conuiuium per oſculum oris ſui. Caput. 11.
Quod accipienti ſacramenta nihil deſit, Et quomodo Eccleſia gaudeat de aſsociata multorum epulatione,
H & quæ dicatur arbor pomifera. Caput 111.
Quemadmodum orandum ſit, & de breui expoſitione orationis dominicæ. Caput. 1111.

Diui Ambroſij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SACRAMENTIS LIBER V.

Qua ratione in calice aqua admiſceatur vino, & de myſterio illius. Caput primum.

HESTERNVS SERMO NOSTER actractatus vſque ad ſancti altaris ſacramẽta deductus eſt. Et cognouimus ſacramentorum iſtorum figuram Abrahę temporib⁹ præceſsiſse,quãdo obtulit ſacrificium ſanctus Melchiſedech,neq; initium neq; finẽ habẽs dierum.

I Audi homo quid dicat Paul⁹ apoſtol⁹ ad Hebræos. Vbi ſunt qui filium dei dicunt eſse de tempore? De Melchiſedech dictum eſt,quia neque initium,neque finem dierũ habet.Si Melchiſedech non habet initium dierum,num Chriſtus habere potuit?Sed nõ eſt plus figura q̃ veritas. Vides ergo quia ipſe primus & nouiſsim⁹. Primus,quia author eſt omnium.Nouiſsimus, non quod finem inueniat,ſed quod vniuerſa concludat. Diximus ergo quod in altari conſtituatur calix & panis. In calicem,inquit, mittitur vinum.Et quid aliud? Aqua. Sed tu mihi dicis: Quomodo ergo Melchiſedeh panem & vinum obtulit? Quid ſibi vult admixtio aquæ? Rationem accipe.Primo omnium,figura quæ ante pręceſsit tempore Moyſi,quid habet? Quia cum ſitiret populus Iudæorum,& murmuraret quod aquam inuenire non poſset, iuſsit deus Moy
1.Cor.10. ſi vt tangeret petram de virga. Tetigit petram, & petra vndam maximam fudit,ſicut Apoſtolus ait:Bibebãt autem de conſequenti petra,petra autẽ erat Chriſtus.Non immobilis petra,quæ populum ſequebatur. Et tu bibe, vt te Chriſtus ſequatur. Vide myſteriũ. Moyſes,hoc eſt Propheta.Virga,hoc eſt verbum dei.Sacerdos vero dei tangit petram,& fluit aqua,& bibit populus dei. Tangit ergo ſacerdos calicem,redundat aqua in calice,ſalit in vitam æternã,& bibit populus dei,qui dei gratiã conſecutus eſt.Didiciſti ergo hoc.Accipe & aliud.In tempore dominicæ paſsionis cum ſabbatum magnũ inſtaret, quia viuebat dominus noſter Ieſus Chriſtus, vel latro- K
nes miſsi ſunt qui percuterent eum, veniẽtes inuenerũt defunctum dominum Ieſum Chriſtum,tunc vnus de militibus lancea tetigit latus eius,& de latere eius aqua fluxit & ſanguis. Quare aqua? quare ſanguis? Aqua vt emũdaret,ſanguis vt redimeret. Quare de latere? Quia vnde culpa,inde gratia. Culpa per fœminam:gratia per dominum Ieſum Chriſtum.

De gratioſa Chriſti inuitatione ad cæleſte conuiuium per oſculum oris ſui. Caput 11.

VENISTI ad altare,vocat te dominus Ieſus vel animam tuam vel Eccleſiã,& ait: Oſculetur me ab oſculis oris ſui. Vis ad Chriſtũ aptare? nihil grati⁹. Vis ad animam tuam? nihil iucũdius.Oſculetur me. Videt te mũdũ eſse ab omni peccato,quia delicta de terra ſunt:ideo te ſacramentis cæleſtibus dignum iudicat, & ideo inuitat ad cæleſte conuiuium. Oſculetur me ab oſculis oris ſui.Tamen propter ſequentia anima tua vel humana cõditio vel Eccleſia videt ſe ab omnibus mundatã eſse peccatis, & dignam quæ ad altare Chriſti poſsit accedere. Quid eſt enim altare,niſi forma corporis Chriſti? Vidit ſacramẽta mirabilia,& ait:Oſculetur me ab oſculis oris ſui,hoc eſt,oſculum mihi Chriſt⁹ infigat. Quare? Quia meliora vbera tua ſuper vinũ, hoc eſt meliores ſenſus, meliora ſacramenta tua ſuper vinum. Super illud vinũ quod etſi ſuauitatem habet,lætitiam habet,gratiam habet:tamen in illo lætitia ſecularis, in te autem iucunditas eſt ſpiritalis.Iam tunc ergo Salomon inducit nuptias vel Chriſti & eccleſiæ,vel ſpiritus & carnis & animæ, & addidit:Vnguentum exinanitum eſt nomen tuum, ꝓpterea adoleſcentulæ dilexerunt te. Quæ ſunt iſtę adole L
ſcentulæ,niſi animæ ſingulorum quæ depoſuerunt iſtius corporis ſenectutem, renouatæ per ſpiritum ſanctũ? Attrahe nos, poſt odorem vnguentorum tuorum curremus. Vide quid dicat. Nõ potes ſequi Chriſtum niſi ipſe attrahat. Denique vt ſcias:Cum exaltatus, inquit,fuero, Ioan.12.
omnia traham ad meipſum. Induxit me rex in cubiculum ſuum. Græcus:In promptuarium ſuum,& in cella- Canti.1.
rium ſuũ, habet. Vbi bona libamina, vbi boni odores, vbi mella ſuauia,vbi fructus diuerſi, vbi epulæ variæ,vt plurimis epulis tuum prandium condiatur.

Quod accipienti ſacramenta nihil deſit. Et quomodo Eccleſia gaudeat de aſsociata multorum epulatione, & quæ dicatur arbor pomifera. Caput 111.

ERGO veniſti ad altare,accepiſti corpus Chriſti. Audi iterum quæ ſacramenta es conſecutus. Audi dicentem ſanctum Dauid, & ille in ſpiritu hæc myria prævidebat,& lætabatur, & nihil ſibi abeſse di M
cebat. Quare? Quia qui acceperit corpus Chriſti,nõ eſuriet in æternũ. Quotiens audiſti vigeſimũſecundũ Pſalmum,& nõ intellexiſti? Vide quẽadmodum aptus ſit cæ Pſal.22.
leſtibus ſacramentis: Dominus paſcit me, & nihil mihi deerit:in loco paſcuę ibi me collocauit. Sup aquã refectionis educauit me,aĩam meã cõuertit. Deduxit me ſup ſemitas iuſtitiæ,ꝓpter nomen ſuũ. Nam & ſi ambulẽ in medio vmbræ mortis:nõ timebo mala, quoniã tu mecũ es. Virga tua & baculus tuus,ipſa me cõſolata ſunt. Virga imperiũ, baculus paſsio eſt, hoc eſt æterna diuinitas Chriſti,ſed etiam paſsio corporalis. Illa creauit,hæc redemit,Paraſti in cõſpectu meo mẽſam aduerſus eos qui tribulant me. Impinguaſti in oleo caput meũ,& poculũ tuũ inebriãs q̃ præclarum eſt. Veniſti ergo ad altare, accepiſti gratiã Chriſti,ſacramenta es cæleſtia conſecut⁹. Gaudet Eccleſia redemptione multorũ,& aſtare ſibi familiam candidatam ſpiritali exultatione lætatur. Habes hoc in Canticis canticorũ. Lætata inuocat Chriſtum,paratũ habens cõuiuiũ, quod dignũ cæleſti epulatione vi- Canti.5.
deatur. Ideoq; ait: Deſcendat frater meus in ortũ ſuũ,&

A capiat fructum pomiferarum ſuarũ. Quæ ſunt iſtę pomiferæ? Lignum aridum factus eras in Adam: ſed nunc per gratiam Chriſti pomifera arbor pullulaſti. Libenter accepit dominus Ieſus, & dignatione cæleſti reſpondit eccleſiæ ſuæ: Deſcendi, inquit in ortum meum, vindemiaui myrrham cum vnguentis meis. Manducaui panẽ meum cum melle meo, & bibi vinum meum cũ lacte meo. Edite, inquit, fratres mei, & inebriamini: vidimiaui myrrham cum vnguentis meis. Quæ eſt iſta vindemia?

Pſal. 79. Cognoſcite vineam, & agnoſcetis vindemiam. Vineam, inquit, ex AEgypto tranſtuliſti, hoc eſt, populum dei. Vos eſtis vinea, vos eſtis vindemia, quaſi vinea plantati, quaſi vindemia fructum dediſtis. Vindemiaui myrrham cum vnguentis meis, hoc eſt in odorem quem accepiſtis. Manducaui panẽ meum cum melle meo. Vides quod in hoc pane nulla ſit amaritudo, ſed omnis ſuauitas ſit? Bibi vinum meũ cum lacte meo. Vides huiuſmodi

Ephe. 5. eſſe lætitiã quæ nullius peccati ſordibus polluatur? Quotienſcunq; enim bibis, remiſsionem accipis peccatorũ, & inebriaris i ſpiritu. Vnde & Apoſtolus ait: Nolite inebriari vino, ſed implemini ſpiritu ſancto. Vino enim qui inebriatur, vacillat & titubat. Spiritu qui inebriatur radicatus in Chriſto eſt. Et ideo præclara ebrietas, quæ ſobrietatem mentis operatur. Hæc ſunt quæ de ſacramẽtis breuiter percurrimus.

B Quemadmodum orandum ſit, & de breui expoſitione orationis dominicæ. Caput. IIII.

NVNC quid ſuper eſt, niſi oratio? Et nolite putare mediocris eſſe virtutis, ſcire quẽadmodũ oretis. Apoſtoli ſancti dicebant ad dominũ Ieſum: Do

Luc. 11. mine, doce nos orare quẽadmodum Ioãnes docuit diſcipulos ſuos, Tũc ait dominꝰ orationẽ: Pater noſter qui es in cælis, ſanctificetur nomẽ tuũ, veniat regnũ tuũ. Fiat voluntas tua, ſicut in cælo, & in terra. Panẽ noſtrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Et ne nos patiaris induci in tentationẽ, ſed libera nos a malo. Vides q̃ breuis oratio, & omnium plena virtutum Primus ſermo quãtæ ſit gratiæ? O homo, faciẽ tuam non audebas ad cęlũ attollere, oculos tuos in terrã dirigebas & ſubito accepiſti gratiã Chriſti, omnia tibi peccata dimiſsa ſunt. Ex malo ſeruo factꝰ es bonꝰ filius. Ideo prę-

Ephe. 2. ſume, non de operatione tua, ſed de Chriſti gratia. Gratia enim ſaluati eſtis, Apoſtolus ait. Non ergo hic arrogantia eſt, ſed fides. prædicare quod acceperis, nõ eſt ſuperbia, ſed deuotio. Ergo attolle oculos ad patrẽ, qui te per lauacrũ genuit, ad patrẽ qui te per filiũ redemit, &

C dic: Pater noſter. Bona pręſumptio, ſed moderata. Patrẽ dicis quaſi filius, ſed noli tibi ſpecialiter aliquid vẽdicare. Solius Chriſti ſpecialis eſt pater, nobis omnibus in cõmune eſt pater, quia illũ ſolũ genuit, nos creauit. Dic ergo & tu per gratiã, Pater noſter, vt filiꝰ eſſe merearis. Eccleſiæ contuitu & cõſideratione te ipſe cõmenda. Pa-

Pſal. 112. ter noſter, qui es in cælis. Quid eſt in cælis? Audi ſcripturam dicentẽ: Excelſus ſupꝑ oẽs gentes dominus. Et vbiq; habes quod ſupꝑ cęlos cælorũ dominꝰ ſit, quaſi nõ in cæ-

Pſal. 18. lis & ãgeli, quaſi nõ in cælis & dominatiões. Sed in illis cælis de quibꝰ dictũ eſt: Cæli enarrant gloriã dei: Cælum eſt ibi, vbi ceſsauit culpa. Cælũ eſt ibi, vbi flagitia feriantur. Cælũ eſt ibi, vbi nullũ mortis eſt vulnꝰ: Pater noſter

Leuit. 20. q̃ es i cælis, ſanctificetur nomẽ tuũ. Quid eſt ſãctificetur? Quaſi optemus vt ſanctificetur ille qui ait: Eſtote ſancti quia ego ſanctus ſum, quaſi aliquid ei ex noſtra prædicatione ſanctificationis accedat: Non vtiq;. Sed ſanctificetur in nobis, vt ad nos eius poſsit ſanctificatio peruenire. Pater noſter qui es in cælis, ſanctificetur nomen tuũ,

Ioan. 18. veniat regnũ tuũ. Quaſi non æternũ ſit dei regnum, Ipſe Ieſus dicit: Ego in hoc natus ſum. & tu dicis patri, Veniat regnũ tuũ, quaſi non venerit? Sed tunc venit regnum dei, quãdo eiꝰ eſtis gratiã cõſecuti. Ipſe enĩ ait: Regnum dei intra vos eſt. Veniat regnũ tuum. Fiat voluntas tua ſicut in cælo, & in terra. Panẽ noſtrum quotidianũ da no D bis hodie. Sanguine Chriſti pacificata ſunt omnia, vel in cælo, vel in terra. Sãctificatum eſt cælum, deiectus eſt diabolus. Ibi verſatur, vbi & homo quẽ ille decepit. Fiat voluntas tua &c. hoc eſt, ſit pax in terra, quẽadmodũ in cęlo. Panẽ noſtrum quotidianum da nobis hodie. Memini ſermonis mei cum de ſacramentis tractarẽ. Dixi vobis quod ante verba Chriſti, quod offertur, panis dicatur: vbi Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur ſed corpus appellatur. Quare ergo in oratione dominica quæ poſtea ſequitur, ait: Panem noſtrum? Panem quidem dixit, ſed ἐπιούσιον dixit, hoc eſt, ſuperſubſtantialem. Non iſte panis eſt qui vadit in corpus, ſed ille panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit. Ideo Græce ἐπιούσιος dicitur. Latinus autẽ hũc panẽ quotidianũ dixit, q̃ Græci dicũt adueniãtẽ. Quia gręci dicũt τὸν ἐπιοῦσαν ἡμέραν adueniẽtẽ diẽ. Ergo ꝙ Latinꝰ dixit & ꝙ Gręcꝰ, vtrũq; vtile videtur, Græcꝰ vtiq; vno ſermone ſignificauit, Latinꝰ quotidianũ dixit. Si quotidianꝰ eſt panis, cur poſt ãnũ illũ ſumis, quẽadmodũ Gręci in Oriẽte facere cõſuerunt? Accipe quotidie, quod quotidie tibi proſit. Sic viue, vt quotidie merearis accipere. Qui non meretur quotidie accipere, non meretur poſt annum accipere: quomodo Iob ſanctus pro filiis ſuis offerebat quotidie ſacrificiũ, ne forte aliquid vel in corde vel in ſermone peccaſsẽt. Ergo tu audis quod quotienſcunq; offertur ſacrificiũ, mors domini, reſurrectio domini, eleuatio domini ſignificetur, & remiſsio peccatorum: & panẽ iſtum vitæ nõ quotidianũ aſsumis? Qui vulnus habet, medicinã requirit. Vulnus eſt: quia ſub peccato ſumus. Medicina eſt cæleſte & venerabile ſacramentum. Panẽ noſtrũ quotidianũ da nobis hodie. Quotidie ſi accipis, quotidie tibi hodie eſt. Si tibi hodie eſt Chriſtus, tibi quotidie reſurgit. Quomodo? Filius meus es tu ego hodie genui te. Hodie ergo eſt quando Chriſtus reſurgit. Heri & hodie ipſe eſt apoſtolus Paulus ait. Sed alibi ait: Nox præceſsit dies autẽ appropinquauit. Nox heſterna præceſsit, dies hodiernus appropinquauit. Sequitur: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Debitum quid eſt niſi peccatum? Ergo & ſi non acciperes alieni fœnoris pecuniam, nõ egeres: & ideo peccatũ tibi imputatur. Habuiſti pecuniã, cũ qua diues naſceris. Diues eras ad imaginem & ſimilitudinẽ dei factus perdidiſti quod habebas, hoc eſt humilitatẽ. dũ arrogãtiã deſideras vẽdicare, perdidiſti pecuniã ſicut Adã nudus es factus, accepiſti à diabolo debitum, quod non erat neceſsariũ. Et ideo qui eras liber in Chri F ſto, debitor factus es diaboli. Cautionem tuam tenebat inimicus, ſed eam dominus crucifixit, & ſuo cruore deleuit. Abſtulit debitum tuum, reddidit libertatem. Bene ergo ait: Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Vide quid dicas. Quomodo ego dimitto, ſic & tu dimitte mihi. Si dimiſeris, bene conuenit vt dimittat tibi. Si non dimittis, quomodo eũ conuenis vt dimittatur tibi? Et ne patiaris induci nos in tentationem, ſed libera nos à malo. Vide quid dicat: Et ne patriaris induci nos in tentationem, quam ferre, non poſsumus. Nõ dicit: Nõ inducas in tentationẽ, ſed quaſi athleta talẽ vult tẽtationẽ quã ferre poſsit humana cõditio: vt vnuſquiſq; à malo, hoc eſt ab inimico à peccato liberetur. Potens eſt autẽ dominus qui abſtulit peccatum veſtrum, & delicta veſtra donauit, tueri, & cuſtodire vos aduerſum diaboli aduerſantis inſidias, vt non vobis obrepat inimicus qui culpam generare conſueuit. Sed qui deo ſe committit, diabolum nõ timet. Si enim deus pro nobis, quis cõtra nos? Ipſi ergo laus & gloria à ſeculis, & nunc, & ſemper, & in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Iob. I. E

Pſal. 2.

Heb. 13.

Rom. 13.

Roma. 8.

CAPITA LIBRI SEXTI DE SACRAMENTIS

Quomodo panis Chriſti ſit vera caro, & verꝰ ſanguis Et quare ſub aliena ſpecie accipiatur. Caput. I.

G Quod in omnibus ſacramentis ſit myſterium trinitatis connexum: Caput II.
Vbi orare debeam⁹,& quid ſit orare oſtio clauſo.C.III.
Quare ſecretè potius orandum ſit q̄ cum vociferatione Et quare viri in omni loco orare debeant,& non mulieres.Et quid ſit leuare puras manus. Caput. IIII.
De inordinata diſceptatione orantium.Et quod mulieres non in ornamentis orare debeant.Et de inchoatione orationis, eiuſq; medio ac fine,cum iterata dominicæ orationis expoſitione. Caput. V.

Diui Ambroſij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SACRAMENTIS LIBER SEXTVS.

Quomodo panis Chriſti ſit vera caro,& ver⁹ ſanguis Et quare ſub aliena ſpecie accipiatur. Caput. I.

HICVT VERVS eſt dei filius dominus noſter Ieſus Chriſtus, nō quē admodum homines per gratiam, ſed quaſi filius ex ſubſtātia patris, ita vera caro, ſicut ipſe dixit, quā accipimus,& verus eſt potus .Sed forte dicas, quod dixerunt tunc temporis etiam diſcipuli Chriſti audientes dicentem:Niſi quis māducauerit carnem meam,& biberit ſanguinem meum,nō manebit in me ,nec habebit vitam æternā.Forte dicas: Quomodo vera? Qui ſimilitudinē video,non video ſanguinis veritatem. Primo omnium dixi tibi de ſermone Chriſti , qui operatur vt poſsit mutare & conuertere generalia inſtituta naturæ.Deinde vbi non tulerunt ſermonem Chriſti diſcipuli eius,ſed audientes quod carnem ſuam daret manducare,& ſanguinem ſuum daret bibēdum , recedebāt, ſolus tamē Petrus dixit:Verba vitæ æternæ habes,& ego à te quo recedam ?Ne igitur plures hoc dicerent , veluti quidam eſset horror cruoris, ſed maneret gratia redemptionis,ideo in ſimilitudinem quidem accipis ſacramentum,ſed veræ naturæ gratiam virtutēmq; conſequeris. Ego ſum,inquit,panis viuus qui de cælo deſcēdi. Sed caro non deſcendit è cælo,hoc eſt,carnem in terris aſsumpſit ex virgine . Quomodo ergo deſcendit panis è cælo, & panis viuus? Quia idē dominus noſter Ieſus Chriſtus conſors eſt & diuinitatis & corporis . Et tu quia accipis panē,diuinę eius ſubſtantię in illo participaris alimēto.

Ioan. 6.

Ibidem.

I

Quod in omnibus ſacramentis ſit myſterium trinitatis connexum: Caput II.

ERGO accepiſti de ſacramētis,pleniſsimecognouiſti omnia,quòd batizatus es in nomine trinitatis. In omnibus quæ egimus ſeruatum eſt myſterium trinitatis. Vbiq; pater & filius & ſpiritus ſanctus,vna operatio,vna ſanctificatio,etſi quædam veluti ſpecialia eſse videantur. Quomodo ? Deus qui te vnxit , & ſignauit te dominus , & poſuit ſpiritum ſanctum in corde tuo. Accepiſti ergo ſpiritum ſanctum in corde tuo. Accipe aliud,quia quēadmodū ſpiritus ſanctus in corde,ita etiā Chriſtus in corde. Quomodo? Habes hoc in Canticis canticorū Chriſtū dicentē ad eccleſiā:Pone me ſicut ſignaculū i corde tuo , ſicut ſignaculū in brachiis tuis. Ergo vnxit te deus,ſignauit te Chriſtus. Quomodo? Quia crucis ipſius ſignat⁹ es forma , ad illi⁹ paſsionē, accepiſti ſignaculū ad illius ſimilitudinē,vt ad ipſius formam reſurgas. Ipſius viuas figura ,qui peccato crucifixus eſt,& deo viuit, Et tuus homo vetus in fontē demerſus,peccato crucifixus eſt,ſed deo reſurrexit.Deinde habes alibi ſpeciale,quod te vocauerit deus,in baptiſmate autē quaſi ſpecialiter curcifigeris Chriſto .Deinde quaſi ſpecialiter quādo accipis ſpiritale ſignaculū, vide diſtinctionem perſonarum eſse,ſed connexum omne myſterium trinitatis.Deinde quid Apoſtolus tibi dixit,vt lectum eſt nudnuſtertius? Diuiſiōes autem gratiarum ſunt , idem autem ſpirit⁹.Diuiſiones myſteriorum ſunt,idem autem dominus. Diuiſiones operationū ſunt idem autem deus,qui oparatur omnia in omnibus. Omnia,inquit,operatur deus . Sed & de ſpiritu dei lectū eſt Vnus atque idem ſpiritus,diuidens ſingulis prout vult. Audi ſcripturam dicentem quia diuidit ſpiritus pro voluntate ſua,non pro obſequio. Ergo diuidit vobis ſpiritus gratiā prout vult,nō prout iubetur. Et maxime quia ſpiritus dei,ſpiritus Chriſti eſt.Et illud tenete, ipſum eſſe ſpiritū ſanctū,ipſū ſpiritū dei,ipſū ſpiritū Chriſti, ipſum ſpiritū paracletū. Arriani putāt ſe derogare ſancto ſpiritui ſi dicant illū ſpiritū paracletū. Quid eſt paracletus niſi cōſolator? Quaſi non & de patre lectū ſit qa ipſe eſt de⁹ cōſolationis, Vides ergo quia in eo derogandum putant ſpiritui ſancto , in quo patris æterni poteſtas pio prædicatur affectu.

Cant.8.

1.Cor.12.

2.Cor.1.

Vbi orare debeamus, & quid ſit orare oſtio clauſo. Caput. III.

NVNC quomodo orare debeamus accipite.Multę virtutes orationis ſunt. Vbi orare debeam⁹ non eſt mediocre,nec mediocris quæſtio . Ait apoſtolus,Volo autem viros orare in omni loco leuantes puras manus ſine ira & diſceptatione.Et dominus dicit in euāgelio:Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuū,& clauſo oſtio ora patrē tuū . Non tibi videtur eſse cōtrariū,vt dicat apoſtolus.In omni loco ora & dominus dicat.Intra in cubiculū tuū, & ora? Sed non eſt contrariū.Hoc ergo abſoluamus.Deinde quomodo debeas incipere orationem , & quo ordine diſtinguere, quid ſubtexere,quid allegare,quēadmodū claudere orationem.Deinde pro quo orare debeas . Hæc omnia dicamus .Primo vbi orare debeas.Aliud Paulus videtur dicere,aliud dominus.Nunquid potuit Paulus cōtra Chriſti docere pręcepta? Nō vtiq;.Qua ratione? Quia nō contrarius,ſed interpres eſt Chriſti.Imitatores,inquit, mei eſtote,ſicut & ego Chriſti. Quid ergo? Potes vbiq; orare & in cubiculo tuo ſemper orare .Habes vbiq; cubiculū tuum.Etſi inter gētes,inter Iudeos poſitus ſis , habes tamen tuū vbiq; ſecretū.Cubiculū tuū,mēs tua eſt.In populo licet poſitus,tamen in interiore homine arcanum tuum ſecretūq; cōſeruas. Tu tatem cū oras,intra in cubiculum tuū.Bene addit intra,ne ſi ores quomodo Iudęus cui dicitur:Populus hic labiis me honorat, cor autē eorum lōge eſt à me . Non ergo de labiis tantummodo tua procedat oratio.Animo tot⁹ intēde , intra in receſsum pectoris tui,totus ingredere. Nō te perfunctoriū videat ille cui te placere deſideras , videat quia ex corde oras, vt te ex corde orantē dignetur audire. Tu autē cū oras, intra in cubiculum tuū.Habes hoc & alibi:Ambula populе meus,& intra in receſsus tuos,abſcondere puſillū donec trāſeat ira domini. Hoc locutus eſt dominus per Prophetā.In euangelio autē dixit:Tu autē cū oras,intra in cubiculū tuū,& clauſo oſtio ora patrē tuū . Quid eſt clauſo oſtio? Audi quod oſtiū habeas,quod debeas claudere quando oras . Vtinam mulieres audirent . Audiſti iam,ſanctus Dauid te docuit dicens : Pone domine cuſtodiam oti meo,& oſtium circuitus labiis meis.Eſt aliud oſtium quod ait apoſtolus Paulus,dicens:Vt aperiatur,inquit, mihi oſtium verbi ad loquēdum myſterium Chriſti.Hoc eſt,quādo oras,noli ſermone clamare, nec diffundere orationem tuam,nec iactare per populos.In ſecreto tuo ora ſecurus , vt te i ſecreto poſsit audire qui omnia videt,atq; audit vniuerſa. Et ora patrem tuum in abſcondito,& audiet te deprecantem.

1.Tim.2.

Mat.6.

1.Cor.11.

Eſa.29.

Eſa.26.

Math.6.

Pſal.140.

Col.4.

A Quare ſecrete potius orandum, ſit quàm cum vociferatione, Et quare viri in omni loco orare debeant, & nō mulieres. Et quid ſit leuare puras manus. Caput. IIII.

QVID profit autem iterrogemus qua ratione ſecreto magis orare debeamus, quàm cum vociferatione? Audi, de conſuetudine hominū ſumamus exemplum. Si aliquē rogas qui cito audit, non opus putas eſse clamore, ſed rogas voce moderata. Si ſurdum aliquem rogas, nonne incipis vociferari, vt te ille poſsit audire? Qui ergo clamat, putat quod aliter deus non poſsit niſi clamātem audire. Et cum rogat eum, eius derogat poteſtati. Qui autē in ſilentio orat fidem defert, & confitetur quòd deus ſcrutator cordis & renis ſit, & orationem tuam āte ille audiat, quàm tuo ore fundatur. Ergo videamus Volo autem viros orare
1. Tim. 2. in omni loco. Qua ratione viros dixit? Vtiq; communis oratio eſt & mulieribus & viris. Quod non inuenio, niſi forte ſanctus Apoſtolus ideo viros dixit, ne mulieres vſurparent & male intelligerent in omni loco, & incipe rent vbiq; clamare, quas in Eccleſia ſuſtinere non poſſumus. Volo autē viros, hoc eſt, qui poſsint ſeruare præceptum, orare in omni loco, leuātes puras manus. Quid eſt leuantes puras manus? Nūquid debes in oratione tua crucem domini gentibus demōſtrare? Illud quidē ſignū virtutis eſt, non pudoris. Eſt tamē quomodo poſsis ora
B re, nec figurā demonſtres, ſed actus tuos leues. Si vis operari orationem tuam, leua puras manus per innocentiā. Leua eas non quotidie, ſemel leuaſti, non opus eſt vt iterum leues. Volo autem in omni loco viros orare, leuantes puras manus ſine ira & diſceptatione. Nihil verius. Ira, inquit, perdit etiam ſapientes. Ideo cum omni tempore, quantum fieri poteſt, Chriſtianus vir iracundiam debeat temperare, maxime quando ad orationem accedit, ne perturbet animum ſuum indignatio, ne iræ quidam furor impediat orationem ſuam. Magis placido accede pectore. Quid enim iraſceris? Seruus peccauit. Tu accedis ad orationem, vt tua tibi delicta donētur, & alii indignaris? Hoc eſt ergo ſine ira.

De inordinata diſceptatione orantium, & quod mulieres non in ornamentis orare debeāt, & de inchoatione orationis, eiuſq; medio ac fine, cum iterata dominicæ orationis expoſitione. Caput V.

C NVNC de diſceptatione videamus. Plerunq; negociator venit ad orationē, aut auarus de pecunia cogitat, alter de lucro, alter de honore, alter de cupiditate, & putat quod eum deus poſsit audire. Et ideo quando
1. Tim. 2. oras, diuina humanis præferre te conuenit. Similiter & mulieres, inquit, volo orare non iactantes ſe in ornamē
1. Petri. 3. tis, neq; in margaritis, ait apoſtolus Paulus. Sed & apoſtolus Petrus, Mulieris inquit, gratia plurimum valet vt viri eius cōuertatur affectus per vxoris ſuę bonā conuerſationem, & incredulus ſe cōuertat ad gratiam Chriſti. Hoc valet mulieris grauitas, & pudicitia, & eius bona cō uerſatio, vt virū ſuum vocet ad fidē & deuotionē, quod prudētis viri ſermo frequēter operatur. Ergo mulier, inquit, non in ornatu capillorū, non in tortis crinibus ornamentum ſuū habeat, ſed oratione, & corde puro, vbi eſt abſcōditus cordis homo, qui ſemper eſt apud deum locuples. Habes ergo in quo ſis diues, in quo diuitiæ tuæ pudicitiæ ſunt & caſtitatis inſulæ, fides, deuotio, & miſericordia. Hi ſunt theſauri iuſtitiæ, ſicut Propheta memorauit. Deinde vnde debeas incipere. Dic mihi, ſi velis hominem rogare, & ſic incipias: Da mihi, ecce illud quod te peto: nonne arrogans videtur oratio? Et ideo inchoari oratio debet à dei laude, vt roges omnipotentem deum, cui poſsibilia ſunt omnia, qui habet voluntatem præſtandi. Sequitur obſecratio, ſicut Apoſtolus
1. Tim. 2. docuit dicens: Obſecro ergo primum fieri obſecrationes, gratiarum actiones. Prima ergo oratio laudem de- D
bet habere dei. Secunda ſupplicationem. Tertia poſtulationem. Quarta gratiarum actionem. Nō debes quaſi famelicus ad cibum de cibo incipere, ſed ante à laudibus dei. Vnde & oratores iſti ſapientes hanc habent diſciplinam: vt iudicem fautorem ſibi præſtent, incipiunt à laudibus eius, vt beneuolum ſibi faciant cognitorem. Deinde paulatim incipit rogare iudicem, vt patienter dignetur audire. Audet & tertio poſtulationem ſuam depromere, quid petat exprimere. Quarto quomodo cœpit à laudibus dei, ſic debet in dei laude definere. Habęs hoc in oratione dominica: Pater noſter, qui es in cælis. Laus dei, quod pater prędicatur in eo pietatis gloria. Laus dei quia in cælis habitat & in terris. Pater noſter qui es in cę lis, ſanctificetur nomen tuum. id eſt vt ſanctificet ſeruos ſuos. Nomen enim illius ſanctificatur in nobis, quando prædicantur homines Chriſtiani. Ergo optantis eſt, Sanctificetur nomē tuum. Veniat regnum tuum. Poſtulatio vt in nobis ſit regnū Chriſti. Si deus in nobis regnat, locum habere aduerſarius nō poteſt. Culpa nō regnat, peccatum nō regnat, ſed regnat virtus, regnat pudicitia, regnat deuotio. Deinde, Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra: panem noſtrū quotidianū da nobis hodie. Hæc poſtulatio maxima eſt eorum quæ poſtulantur. Et dimitte, inquit, nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus de E
bitoribus noſtris. Ideo quotidie accipito, vt quotidie debito tuo indulgentiam petas. Et ne patiaris nos induci in tentationem, ſed libera nos à malo. Quæ ſequuntur audi, quid dicat ſacerdos? Per dominū noſtrum Ieſum Chriſtum in quo tibi eſt, cū quo tibi eſt honor, laus, gloria, magnificētia, poteſtas cum ſpiritu ſancto à ſeculis & nunc & ſemper, & in omnia ſecula ſeculorum. Aliud, Pſalmorum Dauid licet vnus libellus ſit, habens eas virtutes orationis quas ſupra diximus, tamē plerunq; & in vno pſalmo omnes iſtę orationis partes inueniūtur, quo
modo in octauo pſalmo iuenimus. Denique ſic cœpit: Pſalm. 8.
Domine dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra. Oratio ergo prima. Deinde obſecratio. Quoniam videbo cælos opera digitorum tuorū, hoc eſt, cælos videbo, lunam & ſtellas, quas tu fundaſti. Vtiq; non cælum dicit videbo, ſed videbo cælos, in quibus incipit albeſcere gratia & ſplendor cæleſtis. Hos ſibi cælos tunc promittebat propheta dari, qui cęleſtē gratiam à domino mererentur. Lunā & ſtellas quas tu fundaſti, lunā eccleſiā, ſtellas cęleſtis gratiæ reſurgētes. Inde vide poſtulationem eius. Quid eſt homo quòd ministi eius, aut filius hominis quoniam viſitas eum? Minoraſti eum paulominus ab āgelis, gloria & honore coronaſti eum, & cōſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. Et alia gratiarum actio: Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius oues & boues vniuerſas inſuper & pecora campi. &c. Docuimus pro captu noſtro forſitan quod non didicimus, vt potuimus expreſsimus. Sanctitas veſtra inſtitutis ſacerdotalibus informata, laboret tenere quod accepit à deo, & oblatio ſicut hoſtia pura & in vobis ſemper ſuum ſignaculum recognoſcat, vt & ipſi ad gratiam & ad præmia virtutum peruenire poſsitis. Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtū, cui eſt gloria, honor, laus, perpetuitas à ſeculis & nunc & ſemper, & in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE DIGNITATE SACERDOTALI.

De cauſis authorem mouentibus vt cōſacerdotes atque conſeruos ſuos de vita perfecta cōmonere, ac laborē propoſiti operis ſuſcipere curauerit. Caput. I.
De aggreſsu deſiderati laboris, & cohortatione auditorum, ſacerdotaliſq; prærogatiuæ, & dignitatis præmōſtratione. Caput. II.

G Quod idcirco commendationē ſacerdotalis dignitatis author præmiſerit, vt oſtēderet nihil eſse in hoc ſeculo excellentius ſacerdotibus, nihil ſublimius epiſcopis reperiri, ſic tamē, ſi nomē cōgruat actioni, & actio reſpondeat nomini: Quódq; ſicut nihil epiſcopo excellentius eſt, ita nihil miſerabilius ſit ſi epiſcopus de ſancta vita periclitetur, & ſi ſacerdos in crimine teneatur. Quod pręterea quanto præ cæteris gradus epiſcopalis altior eſt, tanto ſi per negligentiam delabatur, ruina grauior ſit. Caput. III.

De ſpeciali depictione formulæ ab epiſcopis & ſacerdotibus iuxta apoſtolicā regulam obſeruāndæ, cū pulchra ac ſuccincta eiuſdem regulæ expoſitione. Caput. IIII.

De deteſtatione epiſcoporū ſacerdotalē honorem diffamantium, qui Giezi & Simonis ſectantes ſententiam, gradum ſacerdotalem & epiſcopalem dignitatem pecuniis comparare non verentur. Caput. V.

De oſtenſiua repetitione malorū, ad quæ deificus ordo voluitur, probrorūmq; ad quæ prolapſi ſunt ſacerdotes, cum acri eorundē reprehenſione. Caput. VI.

De clauſione huius libelli per breuem epilogum eorū quę in ipſo demōſtrata ſunt, & notationē ſacerdotum quos author nouit ſibi infideliter detracturos, inuocationēmq; ſancti ſpiritus vt adiuuet cunctos ſacerdotes ad faciendum ea quæ ipſo inſpirante in hoc opuſculo elocutus eſt. Caput. VII.

H

Diui Ambroſii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE DIGNITATE SACERDOTALI LIBER VNVS.

De cauſis authorem mouētibus vt cōſacerdotes atq; conſeruos ſuos de vita perfecta cōmonere, ac laborem propoſiti operis ſuſcipere curauerit. Caput. I.

Luc.16. SI QVIS FRATRES oraculi reminiſcatur dominiquo frugi famulum de ſeruata ſibi pecunia, quā ad prærogandum ſuſceperat, increpauit dicens: Tu dediſſes pecuniam meam, & ego veniens cum vſuris exegiſſem eā: nō iam ociosus auditor collatam ſibi diuini muneris gratiam ſuis tantum vſibus reſeruabit, ſed cunctis eam communicabilem faciens, copioſius prærogando, ſecurius poſſidebit: vt ſibi per hæc & plurimis ædificationis exhibeat fructum: & velut decora arbor pomis referta nō infructuoſe probatur occupare terram dum viuit, cum & per ſeipſam ſuis pomis ornatur, & omnis qui ex ea fructum perceperit, ſaginatur, beato nos etiam Philip.2. apoſtolo ad hęc eadem inuitante: Nolite quęrere quęve 1.Cor.10. ſtra ſunt, ſed quæ aliorum. Et alibi: Non quæro quod mihi vtile eſt ſed quod multis, vt ſalui fiāt. Idcirco nos quibus in verbis diuinis credita eſt diſpenſatio, & qui gregem Chriſti alēdum nutriendūmq; ſuſcepimus, nō ſine ingentis periculi noxa nos credimus euaſuros, ſi non ſecundum hunc modum viuamus, aut etiā ſi minime prædicemus. Et licet ad hæc prædicanda nos retardet vitæ huius improbitas, inuitat nos tamen præcepti neceſsitas Et væ iam mihi eſt ſi minime prædicauero, & ſi ſuſceptū theſaurum i terra defoſsum, id eſt in meo corde diu occuluero, & lucernam diuini verbi compreſsam ſub modio retētauero, & nō ſuper cādelabrū propoſitā, cuncto rū oculis manifeſtauero, & clauſtra humanæ imperitiæ per claues illas regni cælorū quas in beato Petro apoſtolo cuncti ſuſcepimus ſacerdotes, minime reſerauero, vt Mat.15. audire per hæc merear pro linguæ meæ modulo: Euge ſerue bone & fidelis qa in pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam: intra in gaudium domini tui. Vnde verēs iis increpationib⁹ & ſuppliciis ſubdi, timore pœnæ perculſus, amore fraterno inuitatus, non iā ad ſubditum loquor vulgus, quos iugiter monere conſueui, ſed ad ipſos iam prędicatores vulgi mea verba conuerto: & meis conſeruis velut obediēs ſeruus, id eſt epiſcopus ſacerdotibus, antiſtes pontificibus, audacter prædicare ſalutis cōmunia non retardabo, Nec prærogatiuam mihimet ſciētię, ſi hæc meis conſacerdotibus charitatis intuitu prærogem, vendicabo, aut vitæ perfectę me eſse fateor, cum de vita perfecta alios moneo, ſed poti⁹ cum hæc ad illos loqui audeo, ſimul cū illis quæ loquor audiam.

De aggreſsu deſiderati laboris, & cohortatione auditorum, ſacerdotaliſque prærogatiuæ & dignitatis prædmōſtratione. Caput II.

L AGGREDIAR iam diuina ope ſuffultus, facultate qua valeo, & eorum precibus adiut⁹, ad quos noſter reſpicit ſermo, deſideratum carpam iter, & in gremio quaſi conſacerdotum poſitus, ipſos alloquor ſacerdotes. Audite me beatiſsimi patres, & ſi dignum ducitis, ſanctiſsimi fratres. Audite me ſtirps Leuitica, germen ſacerdotale, propago ſanctificata, duces & rectores gregis Chriſti. Audite me rogantem vos pariter & timētem, & commodis & cōmonitionibus ſolito conſulentem, & honorē epiſcopatus demōſtrare volentem, vt cū honoris vobis prærogatiua mōſtremus, merita etiam congrua requiramus, nec falli poſsimus in opere, qui cognoſcimus veritatem. Dignū eſt enim vt dignitas ſacerdotalis prius noſcatur à nobis, & ſic deinde ſeruetur à nobis, vt Pſalmographi ſetētia queat repelli à nobis: Homo cum in honore eſset, nō intellexit, cōparatus eſt iumētis inſipiētibus, & ſimilis factus eſt illis. Ho Pſal.48. nor igitur fratres & ſublimitas epiſcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgori comparet, principū diademati, longe erit inferius quā ſi plumbi metallum ad auri fulgorem compares: quippe cum videas regum colla & principum ſummitti genibus ſacerdotū & exoſculatis eorum dexteris, orationibus eorū credēt ſe cōmuniri. Quid iam de plebeia dixerim multitudine cui non ſolum pręferri à domino meruit, ſed vteā quoq; iure tueatur patrio, præceptis imperatum eſt Euangelicis? Sic certa à domino ad beatum Petrum dicitur: Petre amas me? Et ille: Tu ſcis domine quia amo te. E cū ter Ioan.21. tio fuiſſet interrogatus, & trina reſponſione fuiſſet ſub M ſecutus, repetitum eſt à domino tertio, Paſce oues meas. Quas oues, & quem gregem non ſolum tunc beatus ſuſcepit Petrus, ſed & nobiſcum eas ſuſcepit, & cum illo eas nos ſuſcepimus ōnes. Vnde regendę ſacerdotibus cōtraduntur, merito rectoribus ſuis ſubdi dicuntur, quia Euangelico coruſcante mandato videmus nihilominus Luc.6. eſse præfixum. Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuum, ſed ſufficit diſcipulo vt ſit ſicut magiſter eius, & ſeruo ſicut dominus eius.

Quod idcirco commendationem ſacerdotalis dignitatis author præmiſerit, vt oſtēderet nihil eſse in hoc ſeculo excellentius ſacerdotib⁹, nihil ſublimius epiſcopis reperiri, ſic tamen, ſi nomen cōgruat actioni, & actio reſpondeat nomini. Quodq; ſicut nihil epiſcopo excellētius eſt, ita nihil miſerabilius ſit ſi epiſcopus de ſancta vita periclitetur, & ſi ſacerdos in crimine teneatur. Quod preterea quanto præ cæteris gradus epiſcopalis altior eſt tanto ſi per negligentiam delabatur, ruina grauior ſit. Caput III.

H AEC vero cūcta, fratres, ideo nos præmiſiſse debetis cognoſcere, vtoſtēderem⁹ nihil eſse in hoc ſeculo excellētius ſacerdotib⁹, nihil ſublimi⁹ epiſcopis reperiri, vt cū dignitatē

A epiſcopatus epiſcoporū oculis demonſtramus,& digne noſcamus quid ſum⁹, & quod ſum⁹ ꝓfeſsione, actione potius quàm nomine demonſtremus,vt nomen congruat actioni,actio reſpondeat nomini,ne ſit nomen inane & crimen immane Ne ſit honor ſublimis,& vita deformis.Ne ſit deifica profeſsio,& illicita actio. Ne ſit religioſus amictus,& irreligioſus prouectus. Ne ſit gradus excelſus,& deformis exceſsus.Ne abeatur in eccleſia cathedra ſublimior,& conſcientia ſacerdotis reperiatur humilior,Ne locutionem ſimulemus columbinam,& mentem habeamus caninam,Ne profeſsionem monſtremus ouinā,& ferocitatem habeamus lupinam.Ne digne nobis per Prophetam reſpōdeatur à domino: Populus hic
Eſaiæ.29. labiis me honorat,cor autem eorum longe eſt à me:Ergo fratres ſicut ſenatorem chlamys ornat,ſicut agricultura ruſticum,ſicut barbarum arma, ſicut nautā nauigationis peritia,& ſingulos quoſq; epifices operis ſui qualitas ipſos demonſtrat authores,ſic epiſcopum nō aliud niſi epiſcopalis opera deſignat:vt ex bono opere magis quam profeſsione noſcatur,plus meritis eſse epiſcopus q̄ quod nomine vocitetur:qa ſicut nihil eſse dixim⁹ epiſcopo excellenti,ſic nihil eſt miſerabilius ſi de ſancta vita epiſcopus periclitetur,ſi ſacerdos in crimine teneatur Et vt leui⁹ eſt de plano corruere,ſic graui⁹ eſt qui de ſub
B limi ceciderit dignitate: quia ruina quę de alto eſt,graui ori caſu colliditur.Honos quidem epiſcopalis corā hominibus pręclaris eſt,ſed ſi ruinā ſuſtineat,dolor magn⁹ eſt.Nam quāto præ cæteris gradus epiſcopalis altior eſt, tanto ſi per negligentiam delabatur, ruina grauior eſt. Magna ſublimitas magnam debet habere cautelam.Honor grandis grandiori debet ſolicitudine circunuallari,Cui plus creditur,ab ea plus exigitur, ſicut ſcriptū eſt Quia optimis permixta ſunt peſsima. Et alibi:Potentes potentiora tormenta patiuntur.Et ſcienti legem & non facienti eam,peccatum eſt grande.Et ſeruus ſciens volū tatem domini ſui ſi non fecerit eam,vapulabit multùm. Aliud eſt enim quod ab epiſcopo requirit deus, & aliud quod à preſbytero,& aliud quod à diacono .& aliud ꝙ à clerico,& aliud quod à laico,vel à ſingulis ꝙbuſq; hominibus . Et licet omniū hominum opera deus in ſuo examinet iudicio,plus tamen ab eo exigitur cui plus cōmittitur. Ampliores enim pœnas luit cui numeroſior regē dorum populorum fuerit cura commiſsa.

De ſpeciali depictione formulæ ab epiſcopis & ſacerdotibus iuxta Apoſtolicam regulam obſeruandæ, cum pulchra ac ſuccincta eiuſdem regulæ expoſitione.

Caput IIII.

C Et vt ſpecialiter ipſius epiſcopatus modum& formulā omnib⁹ ſacerdotibus depingamus apoſtolica eſt nobis regula reuoluenda,quæ de iis per ſingula epiſcopales actus depingit
1.Cor.3 Sic ad cuctos epiſcopos beatus ait Apoſtolus: Fidelis ſermo. Ac ſi diceret:De quo ſū locutur⁹,veraciter loquor, ne quis exiſtimet me fuiſse mentitum.Subiunxit:Si quis epiſcopatum deſiderat, bonū opus deſiderat.Hoc eſt, Si epiſcopus eſse deſideras,magnū eſt quod eſse cupis , ſed ſi & opus bonū ſimul amplectaris. Nam ſi aliter eſse cupis,epiſcopus eſse nō potes:quia ſequitur: oportet enim epiſcopum irreprehenſibilem eſse. Irreprehenſibilē ait Nam ſi epiſcopus reprehenditur, deformiter ſubditur culpæ. Et profecto culpa ad reatum trahit, reatus ad pœnā,pœna perducit vſq; ad mortē. Ecce ad quid voluitur dignitas epiſcopalis. Et poſt paululum ait: Vniuſ vxoris virum.Si ad ſuperficiem tantū literæ reſpiciamus,proh i het bigamū epiſcopum ordinari. Si vero ad altiorē ſenſum cōſcendimus,inhibet epiſcopum duas vſurpare eccleſias.Et ſi adhuc introrſ⁹ ꝓfūdiora ꝓſcruteris , monet ne poſt catholicū dogma ſenſū inueniatur epiſcopus habere hæreticū, ſed Chriſtianā tātū orthodoxā & catholicā ſibi aſsociet fidē,vt vni⁹ tātūmodo vxoris & catholicę eccleſię vir epiſcopus vocitetur.Sequtur deinde,& ait: Sobriū,hoc eſt,non vino tantū,ſed & vitiis parcum , vt D nec vino amplius idulgeat q̄ oporteat, & mente ſemper ſobrius inueniatur.Et adiunxit ſequentia dicens:Prudē tem.Prudentiam quippe non mundialē , de qua dicitur quod ſtultitia ſit apud deum:ſed prudentiam ſpiritalem id eſt quæ & opere circunſpecta ſit, & verbo perita,vt ſit aſtutus ſicut ſerpēs,& ſimplex ſicut columba. Et denuo infert:Ornatū . Quod ſi iuxta ſenſum literæ tantum reſpiciamus,nō aliud ſacerdotes q̄ amictum quærimus clariorem.Verbi gratia:Caſtorinas quærimus & ſericas veſtes.Et ille ſe inter epiſcopos credit eſse altiorem,qui veſtem induerit clariorē . Sed ſanctus apoſtolus taliter ſe intelligi non vult,quia non carne epiſcopum,ſed mente docet eſse ornatū,vt ille ſacerdos placeat deo, qui animam habuerit cōpoſitam deo. Et poſt hæc addidit: Hoſpitalē.Vt humanitatis intuitu hoſpitio recipiat non habentes hoſpitiū , & egenum ſine tecto inducat in domū ſuam, nec ſolus deuoret dona Chriſti quæ largita eſt bonitas Chriſti . Et vt hilarem datorem diligat Chriſtus,ſine murmure contribuat pauperibus Chriſti . Sequitur deinde & ait:Docibilem,id eſt ſic polleat epiſcopus ſapientia,vt non ſolū creditum ſibi populum ſufficienter doceat,verum etiam & cunctarum queat hæreſium contradictiones à catholica repellere eccleſia,ne ſua imperitia imperitos minime doceat , & huiuſmodi caſu præuētus eueniat illi quod ſcriptum eſt:Cæco cæcus ducatum prębens ambo in foueā cadunt . Qui vero talē ſe vt dixi Matth.15.
mus eſse ignorat,ſacerdotiū minime appetat , nec locū alterius vſurpare præſumat,pręſertim illius qui fulgore E
ſuæ ſapientiæ populorum poteſt corda luſtrare.Subiunxit & ait:Non vinolentum,hoc eſt, non multo vino deditum,vt ſic credatur & videatur epiſcopus , vtrū biberit an non,ignoretur:ne poſt largā potionē vini,mulierum delectetur illecebra,nec per vinū,ſicut ait Apoſtolus,omnis nutriatur luxuries.Demū ſubſequitur dicēs: Non percuſorē,ſed modeſtū.Id eſt, man⁹ improbas ad cædem non habeat,& ſuſpicionibus prauis minime percutiat conſciētias aliorū,ne dum petulans inuenitur ad cędem,athleta magis q̄ epiſcopus iudicetur.Sed magis è diuerſo ab aliis illatas patienter ferat iniurias,vt mentis modeſtiam cunctis hominibus tranquillam demōſtret, & firmam patientiam cunctis oſtendat. Iterū addidit dicens:Non litigioſum,id eſt,nō linguā ad conuitiū relaxet epiſcopus,ne per eādem linguam per quā laudes refert deo,& diuina libat ſacrificia,litiū venena proferat, quia nō decet de ore epiſcopi benedictionē ſimul & maledictionē egredi,ne per eandē linguā per quā deus laudatur,homo maledicatur:quia non poteſt de vno fonte dulcē & amarā producere aquam.Deinceps ſubſecutus eſt dicens:Non cupidū, id eſt, nō turpis lucri cupidum, ne lucri cupiditate epiſcopus teneatur obnoxius, & nutriat auaritiā,quæ eſt radix omniū malorū. Qui ſtipen- F
diis tantū contētus eccleſiæ ſuæ,penitus non ambiat quæ intelligit eſse ſuperflua,ſed de ipſa potius paupertate eccleſiæ ſuæ libenter impertiat pauperibus Chriſti ,ſicut ſcriptum eſt:Hilarem datorem diligit deus.Et cōnexuit
2.Cor.9. ſubſequentia dicens:Domui ſuæ bene præeſse , filios habentem ſubditos,cum omni caſtitate . Domui ſuæ bene præeſse poteſt,qui corporis ſui ſeruauerit caſtitatē.Domui,inquit,hoc eſt corpori ſuo imperioſo iure dominetur,ne ſubdatur ipſe corpori ſuo , & i deſiderio luxuriæ deditus in præcipitiū demergatur, ſed potius filios ſuos ſuo caſtitatis exēplo ad pudicitię regulam doceat. Nam ſi quis domui ſuæ præeſse neſciat,quomodo eccleſię dei
1.Timo.3. diligentiam adhibebit? Hoc eſt enim de quo ſuperius diximus:Qui cordis ſui domum excolere non valet, quomodo plurimorum adhibebit diligentiā? Et qui peccati trabem de ſuo non poteſt eruere oculo,quomodo ex alterius oculo poterit amputare feſtucā?Item ſequitur, & ait:Non neophytū,hoc eſt,qui nuper ad fidem ex gentilitate aduenit,aut certe ex militia ſeculari ad clericatus

G est officium sociatus. Hi ergo non tam passim sacerdotalem arripiant gradum,ne elati in superbiam,in iudicium incidant & in laqueum diaboli:quia quod longo tẽpore minime discunt,in paruo tẽpore seruare non possunt.Et concludens regulam & episcopalẽ formam,ad extremum intulit dicens : Oportet autem & illum testimonium bonum habere ab iis qui foris sunt:id est, hæreticis & schismaticis,qui extra sanctam Ecclesiam catholicam conuenticula sibi prophana præficiũt, quos tamẽ testes Apostolus &testimonium dicit debere bonum habere de immaculata vita,& sancta episcopi cõuersatione ne forte accipiẽt inimici locum episcopo obtrectãdi, & infamare incipiant catholicum dogma.

De detestatione episcoporum sacerdotalem honorẽ diffamantium,qui Giezi & Simonis sectantes sententiã, gradum sacerdotalem & episcopalem dignitatem pecuniis comparare non verentur. Caput v:

Hæ sic ita prælibatis, vt reor in hoc opere velut à grandi fœnore nos persensimus liberatos, cũ non nostra contra episcopos, sed sancti Apostoli opposuimus testimonia,ne velut vulgaribus fabulis nostrum irriderent opus.Cum vero authoritas nobis per singula sancti arriserit apostoli Pauli, ipsum potius apostolum si ausint quàm nos reprehẽdant. Et licet iam coartet nos libelli huius prolixitas, & tẽpus nos vrgeat vt ad finem huius operis veniamus:solicitudo tamen fraterni nos retardat amoris, illorũ præcipue sacerdotum qui mẽtis tepore hebetati, sacerdotalẽ diffamant honorem,& qui nouã prodigaliter regulam ac tempestatem peperisse deflentur,& Giezi sectãtes & Simonis sententiam, sancti episcopatus gratiam pecuniis coemerunt nequaquàm timentes, cum honorẽ sacerdotalem pecuniis emerent,à beato Petro apostolo se cum Actuũ .8. Simone fuisse damnatos,sicut ait:Pecunia tua tecum sit in perditionem,quia donum sancti spiritus te credidisti 4.Reg .5. pecuniis cõparare. Et lepram cum Giezi à sancto suscepisse se credant Helisæo,qui gradum sacerdotalem æstimant pecuniis cõparare. Quibus cũ ista dixerimus,sufficere debuit suam comparando leprã possidere. Nam sicut validioribus morbis capite vitiato, reliquum necesse est corp9 inundatione superioris morbi letaliter irrigari,ita & ii qui caput videntur esse Ecclesiæ, morbo pestifero fraternum vitiãt corpus, vt nihil ex totius corporis compage isauciatũ possit euadere quod negli
I gentiũ sacerdotũ vitiositatis mortale infecerit virus, ita vt videas in ecclesia passim quos nõ merita sed pecuniæ ad episcopatus ordinẽ prouexerunt : nugacẽ populũ & indoctũ,qui talẽ sibi asciuerũt sacerdotẽ:quos si percunctari fideliter velis,quis eos præfecerit sacerdotes respõdent mox & dicũt:Ab archiepiscopo sum nuper episcopus ordinatus,centũq; ei solidos dedi vt episcopalẽ gratiam cõsequi meruissem:quos si minime dedissem, hodie episcopus non essem.Vnde melius est mihi aurũ de saccello inuehere,q̃ tantũ sacerdotiũ perdere.Aurũ dedi,& episcopatum cõparaui:quos tamẽ solidos, si viuo, recepturũ me illico nõ diffido.Ordino presbyteros,cõsecro diaconos,& accipio aurũ.Nã & de aliis nihilominus ordinibus pecunię quæstũ profligare confido. Ecce & aurũ quod dedi,in meo saccello recepi,& episcopatũ gratis accepi. Nempe hoc est quod doleo, quia archiepiscopus carnaliter episcopum fecit.Nam propter pecunias spiritaliter leprosum ordinauit.Pecunia, inquit,tua tecũ sit in perditionẽ,quia donũ sancti spirit9 gratiæ precio cõparasti, & cõmerciũ miserabile in animarũ exitiũ peregisti.Et nescii homines & indocti in ordinationib9 eorũ clamãt & dicũt:Dignus es,& iustus es . & cõscientia misera,Indignus es,& iniustus es,dicit. Pronũciat enim episcopus huiusmodi ad populũ dicẽs:Pax vobis .Oculis quidẽ carnalibus videtur quasi episcopus magnus,& diuinis obtutib9 ispicitur leprosus magn9. Per pecuniã acqsiuit indebitũ ordinẽ,& deũ pdidit in interiore hoie Caro suscepit dignitatem, & anima perdidit honestatẽ. K Caro ancilla,domina facta est animæ: & anima quę erat domina,facta est famula carni.Caro dominatur populis & anima seruit dæmoni. Carni sacerdotiũ comparauit, Mat.16. & animæ detrimentũ parauit. Et quid prodest hmõi homini si totum mundũ lucretur,& animę suędetrimẽtum patiatur?Aut quam dabit homo cõmutationem pro anima sua?Quod dedit cũ ordinaretur episcopus,aurũ fuit et quod perdidit,anima fuit. Cũ aliũ ordinaret:quod accepit,pecunia fuit:& quod dedit,lepra fuit.Hæc sũt mercimonia iniquorum, in pniciẽ eorum.Interrogo tamen fratrem & coepiscopũ nostrũ, quia et ego episcopus sũ & cũ episcopo loquor. Dic ergo mihi paulisper.Frater episcope,cum dares pecuniã,quid accepisti? Gratiã episcopalẽ accepi. Ergo interrogo te, Hęc gratia cur tali vocabulo nũcupatur?Respondet:Cur inquis?Vt reor,p eo quod gratis datur,ideo gratia vocitatur . Ergo si gratia gratis datur,& auro non æstimatur, à te cur gratia pecuniis cõparatur?Respondet:Non, inquit,mihi daretur si pecuniis non emeretur, nec episcopus fuissem ordinat9 si pecunias non dedissem.Ergo vt apparet ex respõsioni L bus tuis,gratiam cũ ordinareris non suscepisti,quia gratuito eam non meruisti.Et ideo frater si gratiã non accepisti,quomodo episcopus effici potuisti? Nã et ad discipulos suos dominus dicit:Gratis accepistis, gratis date. Mat.10. Cur ergo gratuitam æstimasti te precio possidere gratiã Nã vt video,aurum dans perdidisti, & gratiam sanctam non acquisisti.Adhuc tamen semel adiciens fratrẽ perquiro episcopum, ne quid de approbamentis veridicis nos prætermisisse videamur. Quis dat frater episcopalẽ gratiam?deus, an homo?Respõdes sine dubio: deus,sed tamen per hominem dat deus,homo imponit manus,deus largitur gratiam. Sacerdos imponit supplicem dexteram.& deus benedicit potenti dextera.Episcopus initiat ordinem,et deus tribuit dignitatem.O iustitia,O æquitas.Si homini pecunia datur qui nihil in ordine amplius operatur, nisi solum seruitiũ quod ei creditur,cur deo totum negatur qui ipsum ordinem tibi largitur?Iustum ne tibi videtur vt seruus honoretur, & dominus iniuriã patiatur,& iniuste accipiat sacerdos pecuniã & de9 patiatur ab homine iniuriã? Sed quia p cõcesso ordine de9 à te nihil expectat,cur à te sacerdos impudenter pecuniã expectat?Deus homini concedere voluit gratis, & epis- 1.Cor.4 copus rapax pecuniam ab homine expetit gratis? Deus homini vt certe benign9 gratis donauit, & sacerdos malignus eum sine causa prædauit-Quid enim habes quod non accepisti?Si autẽ accepisti,quid gloriaris quasi non M acceperis?

De ostẽsiua repetitione malorum ad quæ deificus ordo voluitur, probrorũque ob quæ prolapsi sunt sacerdotes cum acri eorũdem reprehensione. Cap. vi.

Ecce ad quę mala voluitur deificus ordo, Ecce Matth.5. ad quę probra sunt prolapsi sacerdotes,qui audire meruerunt à iudice mundi : Vos estis lux huius mundi.Ecce quibus subiiciuntur gentes quibus à domino dictum est: Vos estis sal terræ. Ergo si lux est ecclesię episcopus à domino ordinat9,ita vt imperitiæ tenebras prędicationis suæ eloquio rutilante, conscientiarum latebras illuminet,cur ipse palpabilib9 tenebris tenetur obstrictus? Et non solum quia ipse dũ male agit,digne perit : insuper & alios secũ indigne perdit Si enim meruisti salis possidere saporẽ, vt insipientium possis arua condire,cur infatuatus tali vitio, immundis te porcorũ cõculcandũ pedib9 prębuisti,ita vt nec alios nec teipsum possis condire?Oculorũ etiã in corpore officium, id est in ecclesia,voluntarius appetitus,vt reliquũ per te corpus ducatum lucis haberet : & nunc quadam Matth.6. lippitudine et caligine vitiorũ obtenebrat9, nec teipsũ luci idoneũ prębes,& aliis adimis lumẽ. De qbus oculis in euãgelio dicitur:Si oculus tuus simplex fuerit,totum

A corpus tuum lucidum erit, id est, si episcopus qui lumẽ promeruit præesse in corpore, simplicitate est sancta & innocentia decoratus, omnis ecclesia splendore luminis radiatur. Si autem oculus tuus nequam est: totũ corpus tuum tenebrosum est. id est, si episcop⁹ qui videbatur corpori subdito lucẽ prębere, obnubiletur nequitię cæcitate, quid cætera facient mẽbra, quibus lux adempta est oculorum? Id est, quid seculares factura est multitudo, cum voluptatibus illicitis & actionibus vetitis ad similem facinorum voraginem episcopus multitudinẽ populi prouocauerit, vt nulli iamiamq; illicitũ esse videatur quod ab episcopo quasi licitũ perpetratur. [Sed ipsum magis credunt homines esse laudabile quicquid episcopus habuerit delectabile. Nec quisquã quod agere pontifex nõ dubitat, se indubitanter agere dicat, Episcop⁹ enim à cũctis indubitanter vocaris, præsertim cũ ipso nomine censeris, si tamẽ actio cõcordet nomini, & nomen se societ actioni. Nã quid aliud interpretatur episcop⁹, nisi superinspector? maxime cũ solio in ecclesia editiore resideat, & ita cũctos respiciat, vt & cũctorũ oculi in ipsum respiciant. Ergo quia ita est, cur te velut tetrum speculum vniuersorũ oculis demonstras, ita vt
B non possint obscuritate tua se comptius exornare?

De clausione huius libelli per breuem epilogum eorum quę in ipso demonstrata sunt, & notationem sacerdotũ quos author nouit sibi infideliter detracturos. Inuocationemq; sancti spiritus, vt adiuuet cunctos sacerdotes ad faciendum ea quæ ipso inspirante in hoc opusculo elocutus est.

Caput VII.

SVFFICIAT huc vsq; nunc nostris consacerdotibus, paululũ dilatasse sermonẽ, in quo eorũ excellẽtiam simul & casum demõstraui⁹, ne fidentes in sublimitate honorũ, minime requirerent perfectionẽ morũ, & in solo se crederẽt sacerdotis nomine plus quã opere gloriari. Et q̃quã sciã pro hoc libello plurimos mihi sacerdotes qui hæc quæ loquimur agere nolunt, infideliter esse detracturos, credo tamen plurimos qui hæc agunt, vel agere obnitũtur, fideliter pro nobis oraturos. Sed sicut laceration⁹ obtrectatorum minime prægrauamur, sic demũ probatorũ & sanctorum virorũ orationibus adiuuamur. Age iã nunc sanctificus spiritus, qui nos in hoc opere diuinis inspirationibus adiuuisti, cunctos sacerdotes adiuua, & præsta vt faciant quę in hoc opusculo ipse eloqui inspiraſti, vt eis vna mecum tribuas seculorum regna, quę sãctis in regna seculorum dare promisisti. Amen.

Diui Ambrosij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

PRECATIO PRIMA PRAEPARANS AD MISSAM

SVMME sacerdos & vere pontifex Iesu Christe, qui te obtulisti deo patri in ara crucis hostiam puram et immaculatam pro nobis miseris peccatoribus, & qui dedisti nobis carnem tuam ad manducandum, & sanguinem tuum ad bibendum, & posuisti mysterium in virtute spirit⁹ sancti, dicens: Hæc quotienscunque feceritis, in mei memoriã facietis: Rogo per tuum sanguinem precio sum, magnũ salutis nostræ precium: Rogo per hanc miram & ineffabilẽ charitatẽ qua nos miseros & indignos sic amare dignatus es, vt lauares nos à peccatis nostris in sanguine tuo: Doce me seruum tuum indignũ, quẽ inter cætera dona tua ad officiũ sacerdotale vocare dignatus es, nullis meis meritis, sed
C sola dignatione misericordiæ tuæ: Doce me quæso per D spiritum tuum tantũ mysteriũ tractarę ea reuerentia & honore, eáq; deuotione & timore quibus oportet & decet. Fac me domine Iesu Christe per gratiam tuam semper illud de tanto mysterio credere & intelligere, sentire & firmiter retinere, dicere & cogitare, quod tibi placet, & expedit animæ meæ. Intret spiritus tuus bonus in cor meũ, qui sonet ibi sine sono, & sine strepitu verborum loquatur omnẽ veritatẽ tantorum mysteriorum. Profunda sunt nimis, & sacro tecta velamine. Propter magnam clementiam tuam concede mihi hodie & semper missarum solennia puro corde & pura mente celebrare. Libera cor meum ab immundis & nefandis, vanis & obnoxiis cogitationibus. Muni me beatorum angelorum pia & fida tutela, atq; fortissima custodia, vt hostes omnium bonorum confusi discedant per virtutẽ tanti mysterii, & per manũ sancti angeli tui. Repelle à me domine Iesu Christe & à cunctis seruis tuis durissimũ spiritum superbiæ, cenodoxiæ, inuidiæ, iracũdiæ, fornicationis & immunditiæ, dubietatis & blasphemiæ. Confundãtur qui nos persequuntur, pereant illi qui cuncta perdere festinant. Rex virtutum, castitatis & integritatis amator deus cælesti rore benedictionis tuę extingue in corpore meo totum fomitem ardentẽ libidinis, vt maneat in me tenor totius castitatis animæ & corporis. Mortifica ī me carnis stimulos, & omnes libidinis cõmotiones, E
& da mihi verã & perpetuã castitatem cũ cæteris donis tuis, quæ tibi placẽt in veritate, vt sacrificiũ laudis casto corpore & mundo corde valeã tibi offerre. Quanta enī domine Iesu Christe cordis contritione, & lachrymarũ fonte, quanta reuerẽtia & tremore, quanta corporis castitate, & animi puritate illud diuinũ & cæleste sacrificium celebrandũ, vbi caro tua in veritate sumitur, vbi sanguis tuus in veritate bibitur, vbi summa imis iungũtur, vbi adest præsentia sanctorum angelorũ, vbi tu es sacerdos & sacrificiũ mirabiliter & ieffabiliter cõstitutus. Quis digne hoc celebrare poterit, nisi tu deus omnipotens offerentẽ feceris dignũ? Scio, & vere scio, & ipsum pietati tuæ cõfiteor, quia nõ sum dignus accedere ad mysterium tantũ propter nimia peccata mea, & infinitas negligentias meas. Sed scio veraciter, & credo ex toto corde, & ore cõfiteor, quia potes me facere dignum, qui solus potes mundũ facere de immundo conceptum semine, de peccatorib⁹ facere iustos & sanctos. Per hanc omnipotẽtiam tuã te rogo vt concedas mihi peccatori hoc cęleste sacrificium celebrare cum timore & tremore, cũ F
cordis puritate, & lachrymarũ fonte, cũ lætitia spiritali, & cælesti gaudio Sẽtiat mens mea dulcedinẽ beatissimę præsentiæ tuæ, & excubias sanctorum angelorũ tuorum in circuitu meo. Ego enim domine memor venerandæ passionis tuæ accedo ad altare tuũ, licet peccator, vt offeram tibi sacrificium quod tu instituisti, & offerri præcepisti in commemorationem tui pro salute nostra. Suscipe ergo istud quęso summe de⁹, dulcissime Iesu Christe pro ecclesia tua sancta, & pro cuncto populo tuo quẽ acquisisti sanguine tuo precioso. Et quoniam me peccatorem inter te & eundem populum medium esse voluisti, licet in me boni operis testimonium non agnoscas, officium dispensationis creditæ nõ recuses, nec per me indignum famulum tuum eorum salutis pereat preciũ, pro quibus victima factus salutaris dignatus es esse redemptio. Profero ergo domine (si dignaris propitius intueri) tribulationes plebium, pericula populorũ, captiuorum gemitum, miseriã orphanorũ, necessitates peregrinorum, inopiã debilium, desperationes lãguentium, defectus senum, suspiria iuuenũ, vota virginum, lamenta viduarũ. Tu enim misereris omniũ domine, & nihil odisti omniũ quæ fecisti. Memorare quæ sit nostra substãtia, quia tu pater noster es, ne iraſcaris satis, neq; multitudinem viscerum tuorũ super nos cõtineas. Nõ enim in iustificationib⁹ nostris prosternimus preces nostras

G ante faciem tuam,ſed in miſerationibus tuis multis. Au fer à nobis domie iniquitates noſtras, & ignẽ ſancti ſpi ritus in nobis clemẽter accende. Aufer cor lapideum de carne noſtra,& da nobis cor carneũ quod tę timeat, di- l gat & honorificet,te delectetur ,te ſequatur , & te per- fruatur. Oramus domine clementiã tuã,vt ſereno vultu familiã tuam ſacri tui nois officia præſtolantẽ aſpicere digneris. Et vt nullius ſit irritũ votũ, nulli⁹ vacua poſtu latio,tu nobis preces ſuggere,quas ipſe audire propiti⁹ & exaudire delecteris. Rogamus etiã te ſancte pater pro ſpiritib⁹ fideliũ defunctorũ,vt ſit illis ſal⁹ æterna ,ac ꝑ- petua ſanitas,gaudiũ & refrigeriũ ſempiternũ,hoc ma- gnũ pietatis ſacramẽtũ . Domine de⁹ meus ſit illis hodie magnũ & plenũ gaudiũ de te pane viuo & vero , qui de cælo deſcendiſti,& das vitã mũdo,de carne ſancta & be nedicta,agni videlicet immaculati ,qui tollis peccatum mundi. Et potari de fonte pietatis tuæ,qui per lanceã mi litis de latere emanauit crucifixi domini noſtri , vt cõſo lati exultẽt ĩ laude & gloria tua ſancta. Peto domine cle mentiã tuã , vt deſcendat ſuper hunc panẽ & calicẽ iſtũ plenitudo diuinitatis tuæ. Deſcendat etiam domine illa ſancti ſpiritus tui inuiſibilis forma,& incõprehenſibilis maieſtas,ſicut quondã in patrũ hoſtias deſcendebat,qui & oblationes noſtras corpus & ſanguinẽ tuũ efficiat, & H me indignũ ſacerdotẽ tuũ doceat tantũ tractare myſteri um ita vt placidè ac benignè ſacrificiũ ſuſcipias de ma- nibus meis ad ſalutem omnium tam viuorum quàm de- functorum Rogo te domine per ipſum ſacroſanctũ my ſterium corporis & ſanguinis tui quo quotidie in ecc le ſia tua paſcimur & potamur,abluimur & ſanctificamur atq; vniuſ tuæ ſummęq; diuinitatis partici pes efficimur, quatenus des mihi virtutes tuas ſanctas,quibus repletus bona cõſcientia ad altare tuum accedam, ita vt hæc cæ- leſtia ſacramenta efficiantur mihi ſalus & vita Tu enim Ioan.6. dixiſti ore tuo ſancto & benedicto: Panis quẽ ego dede- ro,caro mea eſt pro mundi vita. Et qui manducat me,vi ta viuet propter me,ipſe manet in me,& ego in eo . Ego ſum panis viuus,qui de cælo deſcẽdi. Si quis manduca- uerit ex hoc pane viuet in æternũ. Panis dulciſsime ſana palatum cordis mei,vt ſentiam ſuauitatẽ amoris tui. Sa na ab omni languore,vt nullam præter te amẽ pulchri- tudinem. Panis candidiſsime habens in te omne delecta mentum,& omnis ſaporis ſuauitatẽ,qui nos ſemper re- ficis,comedat te cor meum, & dulcedine ſaporis tui re- pleantur viſcera animæ meæ. Manducat te angelus ple- no ore,mãducet te peregrinus homo pro modulo ſuo, I ne deficere poſsit in via,tali recreatus viatico. Panis ſan cte,panis viue,panis pulcher,panis munde,qui deſcen- diſti de cælo,& das vitam mundo,veni in cor meum , & munda me ab omni inquinamento carnis & ſpiritus. In tra in animam meam,ſana & ſanctifica me intus & exte rius. Eſto tutamen & perpetua ſalus corporis & animæ meæ. Repelle à me inſidiantes mihi. Hoſtes recedãt pro- cul à præſentia tua ,vt foris & intus per te munitus recto tramite perueniam ad tuum regnum ,vbi non myſteriis ſicut in hoc tempore agitur,ſed facie ad faciem te vide- bimus,cũ tradideris regnũ deo patri, & erit deus omnia 1.Cor.15. in omnibus. Tunc me de te ſatiabis ſatietate menſtrua, vt nec eſuriam nec ſitiã in æternũ. Qui cum eodem deo patre & ſpiritu ſancto viuis & regnis per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI precatio ſecunda præparans ad miſsam.

SVMMA & incõprehenſibilis natura,virtus vitaq; beata,lux inacceſsibilis,vera,ſingu laris,& vna ſapientia,veritas incõmutabi lis,ſancta incõparabilis & ęterna dilectio, temporalium rerum ſine tẽpore cõditor,

viſibilium & inuiſibiliũ inuiſibilis æternúſque patrator & pater & filius & ſpiritus ſanctus,vnus & verus in trinita te deus. Pater non habens à quo ſis,habẽs tamẽ ſapien- tiam,id eſt filiũ,cui maior vel anterior non ſis. Filius ha bens patrem à quo ſis , nõ tamẽ habẽs cui minor vel po ſterior ſis. Spiritus ſanctus habens patrẽ & filiũ,à quib⁹ ſis,nõ tamen habẽs quibus inęqualis vel impar ſis,quia totum in hac tua diuinitate,cui tẽpus nunquã accidit,æ ternum ac coæternũ,æquale ac coæquale eſt, in qua ali⁹ pater,alius filius,alius ſpiritus ſanctus,ſed pater in filio & ſpiritu ſancto,filius in patre & ſpiritu ſancto,ſpiritus ſanctus in patre & filio, quia ſicut tua deus noſter natu- ra perſonas recipit , ſic partes nequaquam admittit, cui nec ſupra nec ſubtus, ãte vel retro cõuenit, ꝙa corporũ lineamenta nõ recipit. Vnde et tota in locis ſine loco ha betur,nec tamen tota cõprehẽditur. Tota nãq; vbiq; ha betur,quia perfectior pars ĩ ea nulla reperitur. Tota au- tem nõ cõprehẽditur, quia videlicet cũ in creaturis vni cuiq; preſens efficitur , etiam vltra creaturas totus inue nitur. Quãobrem cũ cęlum & terrã implet, totus eſt. cũ hominẽ vnum implet,totus eſt, nec variatur per ſingu- la quę in ſingulis tota eſt:nec de loco ad locũ trãſit cum l vnũ deſerens alterum petit,quæ ſemetipſam ſine loco& tẽpore mouet. Hinc merito colendus, hinc adorãd⁹ es, hinc incõmutabilis, hinc incircunſcriptus agnoſceris, hinc mediator dei & hominũ homo Chriſt⁹ Ieſus ſecũ- dũ diuinitatis eſsentiã, totus cũ hominib⁹ in terris, tot⁹ 1.Tim.2 erat cũ patre in cęlis,cũ diceret: Nemo aſcẽdit in cęlum Ioan.3 niſi qui de cælo deſcendit filius hominis,qui in cælo eſt. Qui videlicet cũ forma dei eſset, non rapinã arbitratus Phil.2 eſt eſse ſe ęqualẽ deo ſed ſemetipſum exinaniuit,formã ſerui accipiens in ſimilitudine hominũ,factus obediens vſq; ad mortẽ,mortem autẽ crucis. Per hũc te beata tri- nitas humanitatis habitum , per huius ſuſceptionis hu- militatem deprecor, per huius ſacratiſsimã obedientiã, per huius beatiſsimã mortẽ exoro in primis vt te deum meum diligã,te ſitiã,te toto corde perquiram,deinde vt proximũ iuxta vires atque menſurã in hac ipſa tua dile ctione charum ſẽper atque dilectũ attendã. Sed hãc dile ctionẽ nulli domine præſtabis,niſi cui vitia prius odiſe donaueris. Obſecro ergo pia & vera miſericordia,ſoli- da atq; vnica ſpes mea, vt ſuperbiæ regnum auferas ab a nima mea. Horrendũ domine pauẽdũq; tã maximũ ma- lũ quod angelos de cęlo proiecit,quod homines de para diſo minauit,quódq; initium oĩs peccati eſt,& ad ipſum pertinet quicquid vitii et iniquitatis eſt,cuius primæ ſo- M boles, ſeptem nimirũ principalia vitia, ex hac virulẽta radice proferuntur,ſcilicet inanis gloria,inuidia,triſti- tia,auaritia, ventris ingluuies, atque luxuria: ſed & nu- meroſa ꝓpaginis turba ex ſingulis generatur. Inaniſ et go gloria cum plene mẽtem ceperit,mox ſeptiformẽ in illa nequitiã gignit,inobedientiã,iactantiã, hypocriſim, cõtentionẽ,pertinaciã,diſcordiã ac nouitatis præſũptio nem. Sed ſi huic vera humilitas opponatur , omnis eius nequitia vacuatur. Te ergo deprecor humilitatis magi- ſter,vt hanc cordi meo inſeras,inſertámque cuſtodias, quę dũ cunctis inferiorẽ ſe attendit,ſubiectionẽ ꝓtinus gignit,iactantiã extinguit,hypocriſim excludit,conten tionẽ refugit,pertinaciam emollit, diſcordiã pręcauet, nouitatũ pręſumptionẽ abhorret. Hoc beatæ humilita- tis medicamine morbum elationis ſanandum præuide- ras,cũ per hominẽ aſsumptũ author noſtræ ſalutis,tu- is ad te venientibus diceres. Diſcite à me quia mitis ſũ, Mat.11. & humilis corde,& inuenietis requiẽ animabus veſtris. Et rurſum:Niſi cõuerſi fueritis,& efficiamini ſicut par- Mat.18. uulus iſte,nõ intrabitis in regnum cælorum. De inuidia quoque odiũ,ſuſurratio,detractio,exultatio in aduerſis proximi,affectio autem in proſperis eius propagatur. O mala progẽies,quæ ſi animo ĩtromiſsa dominari cœpe rit,omnem ſanctitatis ſobolẽ extinguit. Qui itaq; inui- det vel odit,non aliũ prius q̃ ſeipſũ occidit. Qui ſuſur-

A rat,& detrahit,pri⁹ ſuas q̄ aliorū radices euellit. Qui ex ultat in aduerſis ꝓximi, & affligitur in ꝓſperis eius,alie no primū ſe petit gladio. Hoc ſecundū ſuperbię virgul tum tunc primo fuit exortū,cum ille de quo ſcriptū eſt, ap.2. Inuidia diaboli mors itroiuit in orbē terrarū:Cain perſuaſit vt liuoris odio fraternū funderet ſanguinem. Sed nimirū idē Cain inuidus prius ſuā animā quàm alterius .Ioan.3. carnem peremit. Scriptum quippe eſt:Qui odit fratrem ſuum,homicida eſt. Et ſcitis quia omnis homicida non habet vitā ęternam in ſe manentē. Hinc domine apparet cuius primū homicida eſt qui alterum odit,in quo vita non eſt. Quod contrà Moyſes omnium mitiſsimus admonet,dicens:Ne oderis proximū tuū in corde tuo. Et quia ille qui inuidet & odit,conſequenter ſuſurrat & detrahit, hoc malū ſcriptura ſancta præcauēdū denūciat. euit. 19. Non eris,inquit,ſuſurro in populis,& nolite detrahere alterutrū fratres. Qui enim detrahit fratri, detrahit legi Ioan.10. Qui enim ſuſurrat & detrahit,conſequens eſt vt in aduerſis proximi exultet,in proſperis aūt animi triſtitiam Rom. 12. contrahat. Sed occurrit beatus apoſtolus,& dicit:Gaudere cū gaudētibus,flere cū flentibus. Et ecce alius proterrenis reb⁹,terreniſq; honorib⁹,alius pro virtutū ſucceſsibus cuilibet inuidet,quēlibet odit:contra quēlibet ſuſurrat,de quolibet detrahit, de cuiuſlibet aduerſis exultat,de ꝓſperis animū mœſtificat. Sed vt in cūctis hoc multiplex malū ſuperetur,occurrat domīe quæſo illud multiforme bonū quod potēti virtute reſiſtēs nō det in

B uidiæ locū,charitas ſcilicet,quæ fundamentū eſt omniū virtutum & bonorū:quæ nō inuidet. ſed cōgaudet: non odit,ſed diligit:non ſuſurrat,ſed obiurgat:nō detrahit, ſed arguit:nō de aduerſis ꝓximi gaudet, ſed mœret: nō de proſperis afflictionē,ſed cōſolationē recipit. Merito autē tale nomē accepit,quod illa carius inueniri nō poeſt:quā qui habet,te vtique habet. Deus,inquit, chari1.Ioan.4. tas eſt: & qui manet in charitate,in deo manet, & deus in eo. Cui,vt præfatū inuidiæ ſuperet malum, cordis ſimul & oris iungēda cuſtodia eſt:cordis ſcilicet, ne inuideat,ne ī aduerſis ꝓximi exultet,ne in ꝓſperis mœſtitiā cōtrahat. Oris vero,ne ſuſurret,ne detrahat:ſcriptū q̄pProu. 18. pe eſt:Omni cuſtodia ſerua os tuum. Cor, quia ex ipſo vita procedit. Et rurſum ſcriptū eſt:Mors & vita in manibus linguæ. Citius malum quod intus latet, extinguiPſal.140. tur,ſi à prauo eloquio foris lingua frenetur. Pone domine cuſtodiā ori meo, & hoſtiū circunſtātiæ labiis meis, vt nō declines cor meū in verbo malitiæ. Libera animā meā à labiis iniq̄s,& à ligua doloſa. Ira autē inuidiā ſeq̄tur,qua inter cætera vitia nihil aſperius, nihil inuenitur amarius:quæ dū vltra modū efferbuerit,atrociter men-

C tem exulcerat,ſenſum hebetat. linguam immutat. oculos obūbrat,totúmq; corpus perturbat. Hinc protinus rixæ,contumeliæ,clamor,indignatio,tumor mentis, & Eccli.7. blaſphemiæ ſuſcitātur. De qua nimirū ſcriptura ſancta Iacobi.1. teſtatur dicēs:Ira in ſinu ſtulti requieſcit. &, Ira viri iutati ſtitiam dei non operatur. Sed obiice domine cōtra tā amariſsimū iracūdię malū ſuauiſsimū patientiæ bonū,in Luc. 21. quo ſpecialiter animarū noſtrarū ſalus collocatur, cū nobis per euāgeliū dicitur. In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Quæ nimirū dum arcē & principatū in mēte ſuſceperit,omnes mox perturbationes cōpeſcit. Rixas et contumelias in exhortationē cōuertit,cōfuſum clamorem ſub ordinato ſilentio premit,indigna tionem tumorēmq; mētis māſuetudine vincit, blaſphemias gratiarū actione repellit. Quod ſi forte in immen Mat.5. ſum ira ſuccēſa ad horā patiētia ſuccubuerit, nullū ne domine remediū erit? Erit certe. Nā cū huius mali dānationē denūciat dicens: Qui iraſcitur fratri ſuo,reus erit iudicio:qui autē dixerit fratri ſuo, Racha,reus erit cōcilio:qui autē dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis:protinus recuperationē ſubiūgit, cū dicit: Si offers munus tuū ad altare:& ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare,& vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veD niens offer munus tuū. Et illud:Cū ſtatis ad orandum re Mar. 11. mittite ſi quid habetis aduerſus alterum in cordibus veſtris. Hanc mihi domine deus ſecundā tribue victoriam ſi furore cæcatus amiſero primā,cum non tuo zelo, ſed meo vitio cuiuſlibet animū offendo. Triſtitia quoque irā perſequitur:quæ dū cordis arcana penetrat, protinus in eius cubiculo malitiā,rācorē,puſillanimitatē, deſperationem,torporē circa præcepta,vagationē mētis erga illicita generat. Quæ inter cætera vitia q̄ ſit deteſtāda,beatus Paulus indicat,Seculi,īquiens, triſtitia mortē operatur. 2.Cor.7. Sed domie de⁹ meus oppone contra ſeculi triſtiā futuræ beatitudinis lætitiā,quæ ex mœrore contractā malitiā vincat beneuolētia,tędio ꝓcuratū rancorē pellat ſyn ceritate,puſillanimitatem fortitudine roboret,deſperationē ſpei fiducia erigat,torporē circa pręcepta exercitio ſpiritali repellat,vagationē mētis erga illicita, incō cuſsa ſtabilitate refrenet. Quod ſi ad momentū ſubtracta lætitia ſpiritali malū triſtitiæ pręualuerit, agā quæſo Iacobi. 5. quod monet beat⁹ Iacobus: Triſtatur quis ī vobis? oret æquo animo,& pſallat. Auaritia ſequitur triſtitiā,quæ in vtroq; teſtamēto pari notatur execratione. In veteri nā Eccli. 10. que dicitur: Auaro nihil eſt ſceleſtius. In nouo autē:Et Col.3. auaritia quę eſt idolorū ſeruitus. Ex qua ꝓfecto ſeptē nequitiæ procreātur,ſcilicet proditio,fraus,fallacia,periu

E riū,inquietudo,violētia,& cōtra miſericordiā obduratio. Et ecce domīe deus quilibet amator mūdi,& nō tui, propter metalla precioſa,ardētes fulgētéſq; lapides, ſeruos & ſeruas,prædia & fundos ad mortē ꝓximū tradit, fraudē incurrit,fallaciā obducit,periuriū cōmittit:& alius inquietus & violētus eſt propter villā, alius propter gallinā,alius obduratur cōtra miſericordiā, ne tribuat aurū,alius ne porrigat potū. Sed peto mihi deus amator caſtus & ver⁹,vt cui præter te nulla poſſeſsio debetur in terra,nihil quod tu nō es cōcupiſcā in terra, ſemp illius ſententiæ meminerim,qua dicitur:Nudus egreſsus ſum Iob.1. de vtero matris meæ,nud⁹ reuertar illuc. Atq; illius:Ni- 1.Tim.6. hil intulimus in hūc mundū,ſed nec auferre quid poſſumus. Quæ nimirū dū pie cōſideratur,mūdi contēptū afferre videtur,qui auaritiæ contrarius eſt. Poſt hæc reſtat ventris ingluuies,quę à neceſsitate quidē incipit,ſed modum neceſsitatis excedēs ad voluptatē pertāſit: dūmq; à licitis ad illicita peruenerit,mox ineptā lætitiā, ſcurrilitatem,immunditiā,multiloquiū,ſenſuſq; hebetudinem circa intelligentiā parturit, cuius mortiferū virus tunc F vtcunq; vacuatur,cū nō qualitas,ſed libido in eſcis præcauetur. Prima enī mulier nō exquiſitarū dapū, ſed ſola pomi delectatione mortē mūdo iduxit:& ātiquus hoſtis regē noſtrū nō de carne ſed de pane tētauit: & Sodoma idcirco igne & ſulphure periit,quia iter cætera mala panē i ſaturitate comedit. Quapropter clemētiā tuā deus imploro,vt ſicut ęger ad medicinā,ſic ad ſumēdas dapes accedā,nequā in eis voluptatē appetēs, ſed neceſsitati ſubueniēs. Auferà me ꝓpter magnā miſericordiam tuā omne ciborū noxium deſideriū,cōgruāq; ſeruo tuo eſcarū propitius tribue abſtinētiā,vt intra neceſsarium modum propriū temperē appetitū,remotāq; à me omni prorſus crapula & ebrietate,ſciā in virtute tua abundare,ſciam & penuriā pati,nouerim quoq; in quibus mihi ſufficiens eſse poſsim. Ita domine,ita pater bone noxiis gaſtrimargiæ ſuccis arefactis inepta lætitia vel ſcurrilitas nō pullulabit,quę illos maxime ad inſaniā ꝓducit,in quibus crapula & ebrietate dominiū ſumit. Sedit enī po Exo.32. pul⁹ māducare & bibere,& ſurrexit ludere. Cōtra quos illa ſentētia venit qua dicitur:Vę vobis diuitibusq; habe Luc.6. tis conſolationē veſtrā. Et væ vobis qui ridetis nūc,quia plorabitis & flebitis. Quod cōtra ii qui carnē ſuā crucifixerunt cū vitiis & cōcupiſcētiis eius,audiunt,Mundus Ioan. 16. gaudebit, vos vero contriſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudiū,& gaudiū veſtrum nemo tollet à vobis. Et rurſum:Beati qui lugēt,quoniā ipſi conſolabun- Matth.5

G tur. Immūditia quoq; , quæ iuxta apostolum quibusdā regni cælestis aditū claudit, vigilantē nunq̄, dormientē vero tardius sua colluuione fœdabit. Multiloquium iedia pressum silebit. Hebetudo sensus circa intelligentiā spiritalis acuminis ingenio cedet, quod sancta parsimonia in mēte propagabit. Vēter enim contractus humanos in altū eleuat sensus. Luxuria gastrimargiā sequitur, quæ dum licētiæ metas excedit, mox de se cæcitatē mentis, inconsiderationē, inconstantiā, præcipitationē, amorē sui odiū dei, affectū præsentis seculi, horrorē autē vel desperationem gignit futuri. Sed peto domine vt qui ab ipso pubertatis tēpore à cōplexu carnalis copulæ alienū me esse voluisti, delectationis eius sensu nō tāgar. Quid enī prodest domine deus virginē esse corpore, si contingat
Matth. 5. mente esse corruptū? Qui enim viderit mulierē ad cōcupiscendū eā, iam mœchatus est eā ī corde suo. Hinc pro-
1. Cor. 7. fecto necdū castitatē professo iuxta apostolū: Melius est nubere q̄ vri. Sed obsecro domine vt cui nō licet nubere, ne cōtingat aduri. Ecce dū pro me solicitus talia postulo, meminisse charitatis debeo, vt & pro aliis exorē. Te igitur amatorē ecclesiæ tuæ deprecor deus pro sacerdotibus eius, vt verbis simul & meritis vitæ populū sibi creditum ad cęlestē patriā inuitēt. Pro regibus, ducibus. & iis qui in sublimitate positi sunt, vt patres orphanorū & iudices viduarū semetipsos exhibeāt, miseriis inopū & gemitibus pauperū doleāt, nil nisi quod iustū est, in iudicio quęrāt, sicq; administrēt præsentia, ne amittāt bona futura. Pro virginib⁹, cōtinētibus, ac mūdo renūciāti
H b⁹, vt prę̄sentia despiciāt, futura requirāt, ne se negociis secularibus implicēt, vt tibi militātes placeāt, cui se probauerūt. Pro cōiugatis, vt sic sibi inuicē carnis debitum soluāt, ne à desiderio patriæ cælestis exorbitēt. Sed quid ago domine? quasi oblitus peccatorū meorum pro aliis orare præsumo? O q̄ in multis offēdi atq; offēdo, sed nō subrepit desperatio, cū publicanū in tēplo iustificatū attendo, cū latronē in cruce confitentē, & de cruce ad pa-
Luc. 18. radisum transeuntē aspicio, cū Mariā post multas crimi-
Luc. 23. num culpas fonte pietatis ablutā, cū Petrū post negatio-
Luc. 7. nem apostolatus gratiā recuperasse intueor. Sed rogo
Luc. 22. ineffabilis pietas, vt cui de tantis exēplis præsumere donasti: gemitus publicani, confessionē latronis, lachrymas meretricis, fletūsq; negātis apostoli concedas. O domine si flagello tēporali scelera mea vindicanda prouideris, lachrymosus imploro vt dū cōtra hæc iratus desæ
I uis, semper in ira misericordiæ recorderis. Quē enī diligis, corripis. flagellas autē omnē filiū quē recipis. quib⁹ nimirū verbis etsi virga percussionis minatur, paternus tamen pietatis affectus monstratur. Da ergo inter flagella tolerātiam, ne murmurationis notas vt malus seruus incurram, sed magis quasi bonus filius gratiarū actiones repēdam. Illud etiā magnopere peto, vt diē obitus, diem extremi iudicii, dānationem æterni supplicii, beatitudinemq; regni futuri semp meminerim: quod nemo indesinenter potest, nisi qui ad vitā præordinatus est æternā. Indesinēter domine recolēda est dies illa in qua lux cū tenebris pugnat, misericordia cū crudelitate desudat, in qua aduersarius noster mala quę fecimus, locuti sumus vel cogitauimus, violentissimus accusator retexet, iustitiam tuā ad hæc puniēda deposcet. Vbi quid suum domine, nisi tu qui iuste iudicas, etiā misericorditer defendas? Recordare quia aduocatus me⁹ es ipse q̄ iudicas. Quod si etiā in illo adhuc seculo aliq̄d in me vindicādū reseruas, peto ne me potestati dæmonū tradas, dū scelus meū purgatoriā pœnā detergis. Nūq̄ domine obliuioni tradēda est dies illa, de qua dixit Propheta: Dies, inquit, iræ dies illa, dies tribulationis et angustiæ, dies calamitatis & miserię, dies tenebrarum & caliginis, dies tubarum &
Mat. 13. clangoris, in qua cælis & terris ardētibus exibunt angeli & separabunt malos de medio iustorū, & mittent eos in caminum ignis, in quē messores collecta zizania alligabūt ī fasciculos ad cōburēdū. In quo à sinistris positi audient impii? Discedite à me maledicti in ignem æternū, Mat. 25.
qui paratus est diabolo, & angelis eius. In quo iā obsera K
tis vitæ ianuis, extinctis lāpadibus, stultæ virgines à thalamo excluse plorabunt, damnationēq; ingementes clamabunt, Domine domine aperi nobis. & tūc dices illis, Nescio vos. In quo etiam qui miraculis coruscauerunt
similiter lamentabuntur repulsi &, dicēt, Domine domi- Mat. 7.
ne, nonne in nomine tuo prophetauimus? & in nomine tuo dæmonia eiecim⁹? & in tuo nomine virtutes multas fecimus? Et tunc confiteberis etiam istis quia nunquam nouisti eos, subiiciens: Discedite à me oēs qui operamini iniquitatem. Quis hic domie de⁹ terribilis in cōsiliis mirabilis in maiestatibus, faciēsq; prodigia: quis inquā hic non paueat, & à fundo cordis non tremiscat, cū etiā illos damnari audiat quos in hac vita contigit miraculis coruscare? Ad quę nimirū valet illa sentētia qua dicitur Nescit homo vtrū amore an odio dignus sit, sed ōnia re- Eccles. 9.
seruantur in futurū in certa: in quo & si iustus vix saluabitur, peccator & impius vbi parebūt? Etiā domine deus inde indesinenter meditandū æternæ dānationis supplicium, in quo quicquid pœnarū excogitari potest, quicquid etiā non potest, semper adest: cui⁹ vermis immortalis, ignis inextinguibilis, fœtor intolerabilis est, cuius terra tenebrosa, & mortis caligine cooperta, terra miserię & tenebrarū est, cuius torrētes in picē conuertūtur, L
et humus in sulphur, ardebitq; in sempiternū, cuius lac⁹ sāguine ignéq; permixt⁹ est: & quoscūq; susscipit, demergit simul & exurit. O q̄ horrenda, ô q̄ stupenda sūt ista, sed maior est domine cruciatus, amissio tuæ claritatis. Sufficit enī ad plenā miseriā, tua nō perfrui beatitudine in qua iusti receptis corporibus, sanctorūq; anglorū celsitudini coęquati, ī ęternā lucē aspiciētes sicut sol refulgebūt. Nec immerito sole et luna nō indigebunt, quia terēne lumē habebūt. Nō esuriēt, neq; sitiēt. nō laborabunt neq; deficiēt, nō mœrebūt neq; lugebūt, quia qcqd satietatis, quicq̄d quietis, quicqd gaudii est, tua visitatio pręstabit, que in ōnib⁹ ōnia erit. Nec tēpus iā illis accedet, quia totos æternitas possidebit, nec timebūt vltra ii mori, qui meruerunt beata immortalitate vestiri. Quid autem de hac beatitudine miser ego ăpli⁹ dicere valeo? quia de illa quicquid dixero, illa sentētia reprimor, quā per ꝓphetā & apostolū dictā intelligo: Quod ocul⁹ nō Esa. 64.
vidit, nec auris audiuit, nec in cor hōnis ascēdit, quę pręparauit deus diligētibus se. Erūt certe in illa beata vita 1. Cor. 2.
hæc bona quę prę̄misi, ī effabili, et nobis adhuc incōprehēsibili modo. Hui⁹ desiderio domine de⁹ formator & reformator meus, huius amore peragā quicquid in hac vita præcipis vt agā: nec sit vltra timor in charitate, sed perfecta charitas foras mittat timorē. Et vt efficax hæc mea sit deprecatio, beatæ Mariæ virginis suffragia peto quā tanti meriti esse fecisti, vt prima inter mulieres no- M
uū munus offerret, & nulla præter ipsam tā nouum acciperet, nouū scilz munus prima offerret, vt puerpera virgo pseueraret. Nulla pręter ipsā tā nouū acciperet, vt deū virgo pareret, et post partū virgo maneret. Apostolorū intercessionē imploro, qui beatissimā mediatoris pauptatē eiusq; passiōes vestigio insequētes, ad tātū celsitudinis culmē puenerūt, vt quæcūq; ligarēt sup terrā, essent ligata & in cælis: & quæ soluerēt super terrā, essēt soluta & in cælis: atq; in extremis sederēt super duodecim thronos, iudicātes duodecim trib⁹ Israel. Martyrū preces deposco, q̄ ꝑ veritate nō dubitarūt sanguinē fundere, nec dilexerūt animas suas, vsque ad mortē, vt mortis superarēt authorē. Cōfessorū oratiōes expostulo, q̄ bella tētātis inimici dū pie viuerēt ī catholica pace, vel etiā hæreticorū cōflictationē diuturno certamine ptulerūt, atq; vt verū dicam, longioris occultiq; martyrii palmas acceperūt. Taliū domine de⁹ preces nūq̄ spernis, si vt ꝑ me exorent, ipse inspiraueris, qui æternitate perenni viuis & regnas cūcta per secula, & in ōnib⁹ seculis. Amē.

FINIS.

A

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI IN PSALMOS ALIQVOT DAVIDICOS COMMENTARII.

In psalmos Dauidicos præfatio.

SVMMVM INCENTIVVM VIRtutis proposuit deus futuræ beatitudinis delectationē: vehemens quoq; calcar erroris, delectationē esse diabolus excogitauit. Vtriusq; sentētiæ præstat indicium prim⁹ humani generis Adā domino deo in paradiso voluptatis potus, vt æterna delectatione frueretur, ad virtutē futuræ sobolis prouocandā. Neq; enim erat incognitum deo, locum eum errori daturū, & cæteris propositam spē salutis esse debere, qua in præceptā humano sedem generi contenderent reformari. Et idē per speciē serpentis præfigurauit delectationis illecebrā, vxoria persuasione deceptus. Occasione igitur accepta aduersarius per delectationē mihi operatus est mortē. Itaq; quod diuina gratia tributū erat ad vitā, factū est mihi in mortem: eoq; faciliorē inimicus assensum hominis habuit ad lapsum, quo speciē prætendit naturæ. Delectarunt enim
B opera sua dominū: delectarunt prima naturæ exordia.
Gene.1. Quæ videns dominus ait, Bona valde. Laudant angeli dominum, psallunt eī potestates cælorū, & ante ipsum initiū mundi Cherubin & Seraphin cū suauitate canorę vocis suæ dicunt: Sanctus, sanctus, sanctus. Innumera angelorum millia assistunt, seniores & turba magna sicut voces aquarum multarū concinunt, Alleluia.
Apoca.4. & 19. Ipsum axem cæli fert expressior sermo cū quadam perpetui concentus suauitate versari: vt sonus eius extremus terrarū partibus audiretur, vbi sunt quædā secreta nature. Nec id ab vsu naturæ alienū videtur: quandoquidem vox missa gratiore plausu in montibus resultet, & suauiore sono reddāt quod acceperint. In scopulis quoque ipsis & lapidibus reperit natura quod delectaret. Aliorum specula, aliorū visus delectat aut gratia. Ferę ipsæ atq; aues loci amœnioris aut modulationis vocis delectatione mulcentur. Lactētibus quoq; paruulis aut seueritas terrori est, aut blanditiæ voluptati. Naturalis igitur delectatio est. Vnde & Dauid sanctus, qui aduerterat vnde homo & qua esset fraude deiectus, (nā si tenuisset infusam sibi à domino æternæ illius cælestisque delectationis gratiā, nec secularibus captus amisisset illecebris, nunq; tam miserabilis erūnæ subisset iniurias)
C reparare eam studens ac reformare, psallendi munere cælestis nobis instar conuersationis instituit. Etenim licet omnis scriptura diuina dei gratiam spiret, præcipue tamen dulcis Psalmorū liber: quandoquidē ipse Moyses qui plano gesta maiorum sermone descripsit, vbi tamen per mare Rubrū populū patrū memorabili admiratione transduxit, demersum aspiciens regē Pharaonem cū suis copiis, in maiora ingeniū attollens suum, quia maiora viribus suis fuerat assecutus, canticum domino cecinit triūphale. Maria quoq; tympanū sumens, cæteras hortabatur dicens: Cantemus domino, glorio se enim honorificatus est: equum & ascensorem proiecit in mare. Ipse etiam Moyses cum legem domini legisset: quo eius memoriam pectoribus affigeret audientiū,
Exo.15. per canticum locutus est dicens: Audi cęlum, & loquar:
Deut.32. Expectetur sicut pluuia eloquium meū, & descendant sicut ros verba mea, sicut imber super gramen, sicut nix super fœnum. Delectatur igitur cantico deus non solū laudari, sed etiam reconciliari. Inde & Moyses tūc maxime cantico vsus est, quando cælum testificabatur & D
terram, vt salutē suam cælestis sono gratiæ concinentē auidius mundus audiret, & sacræ suauitate dulcedinis in æternum legis obseruantiam mentibus inoleret humanis. Deniq; legis tabulę prius q̄ cantico firmarentur, per indignationem Moysi fractæ & comminutæ sunt. Exo.32.
Vbi vero tali signaculo consecratæ sunt, humana locū Deut.32. ira non habuit, quia sanctificatio eam sacræ suauitatis excluſit. Canticum itaq; domini sicut ros mollior descendit è cælo, & fidem hominum sicut gramen imbre quodam gratia spiritalis infudit. Duo igitur cantica in libris Moysi, tanq̄ duo mundi oculi, cæliq; lumina, totum corpus operis eius illustrant. At vero Dauid principaliter à domino ad hoc munus electus est: vt quod in aliis rarum præminere reliquo in opere videtur, in hoc iuge & continuum refulgeret. Vnum canticū legimus in libro Iudicū, reliqua historiæ more decursa, quibus expressa sunt gesta maiorum. Vnū Esaias canticū scri- Iudic.5.
psit, quo legentium corda mulceret: in reliquis terribili tuba correptionis infremuit. Canticū ei ne ipsi quidem inimici obiicere potuerunt, qui eum propter alia dicta vsq; ad necem sunt persecuti. Vnum Daniel, vnū Esa.38.
Abacuch. Salomon ipse Dauid filius licet innumera cantica ecciniſse dicatur, vnū tamen quod Ecclesia re- Daniel.3.
ceperit, Canticorum canticum dereliquit. Scripsit idem Abac.3.
Prouerbia. In aliis igitur singula aduertere licet. Historia instruit: lex docet, prophetia annunciat, correptio castigat, moralitas suadet. In libro Psalmorum profectus est omnium, & medicina quædam salutis humanæ. E
Quicūq; legerit, habet quo propriæ vulnera passionis speciali possit curare remedio. Quicūq; certare voluerit, tanq̄ in communi animarum gymnasio, & quodam stadio virtutum diuersa genera certaminum reperiens præparata, id sibi eligat, cui se intelligit aptiorem, quo facilius perueniat ad coronam. Si quis gesta recensere maiorum studeat, atq; imitari velit: intra vnū psalmum totam paternæ historiæ seriem accipit comprehensam, vt thesaurum memoriæ compendio lectionis acquirat. Faciliora quoq; videntur quæ breuius explicantur. Illud etiam quantæ altitudinis, q̄ breui interuallo offensionum aduersa distinxit, & reconciliationis secunda subtexuit? vt simul cognosceres quid incredulitatis obesset offensa, quid fides prompta conferret. Si quis vim legis explorat, quæ tota in vinculo charitatis est (qui enim diligit proximum, legem impleuit) in Psalmis legat quanto dilectionis affectu pro totius plebis oppro- Rom.13.
brio repellendo periculis se grauibus solus obiecerit: in quo non imparem charitatis gloriam triumpho virtutis agnoscet. Si quis correptionum sæua formidat, au- F
diat dicentem: Domine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. & discat quemadmodū debeat Psal.6.
irati iudicis temperare censuram. Si quis patientiæ cognoscere gestit exēplū, legat in psalmis: Si reddidi retri Psal.7.
buentibus mihi mala, & aduertat quia præceptū euangelicum spiritu præuidit, virtute præuenit. Habes itaq; illud prouerbiale, quia māsuetus homo cordis est medicus. Si quis præterea aduersus nequitiæ spiritalis incursus vult esse munitus: quid magis q̄ psallendum sibi esse nouerit? Psallebat Dauid adolescētior, & Saulis nequam spiritus fugabatur, qui eum antea stringebat. De 1.Reg.16.
virtute autem prophetię quid loquar? Quod alii annunciauerunt per ænigmata, huic soli palam atq; aperte videtur esse promissum, vt dominus IESVS ex eius semine nasceretur, sicut dixit ad eū dominus: De fructu ven- Psal.131.
tris tui ponam super sedem tuam. In Psalmis itaque nobis non solum nascitur IESVS, sed etiam salutarem illam susceperit passionem, quieſcit, resurgit, ascendit ad cælum, sedet ad dexterā patris. Id quod nemo præsumpserat hominum dicere, hoc solus hic propheta annunciauit: postea ipse dominus in euangelio prædicauit. Omnes præterea scriptores psalmorum in suis scriptis

G exempla posuerunt aut aliqua dicta superiorũ. Psalmi nihil prẽter quod suum est habent. Quid igitur psalmo
Psal. 146. gratius. Vnde pulchre ipse Dauid, Laudate, inquit, quoniam bonus est psalmus: deo nostro sit iucunda decoraq; laudatio. Et vere. Psalmus enim benedictio populi est, dei laus, plebis laudatio, plausus omniũ, sermo vniuersorum, vox ecclesiæ, fidei canora confessio, auctoritatis plena deuotio, libertatis lætitia, clamor iucunditatis, lætitiæ resultatio. Iracundiã mitigat, solicitudinem abdit, mœrorem alleuat. Nocturna arma, diurna magisteria. Scutũ in timore, festũ in sanctitate. Imago trãquillitatis, pignus pacis atq; concordiæ, citharæ modo ex diuersis & disparibus vocibus vnam exprimens cantilenam. Diei ortus psalmum resultat, psalmũ resonat occasus. Mulieres Apostolus in ecclesia tacere iubet: psal-
1. Cor. 14. mum etiã bene clamãt. Hic omni dulcis ætati, hic vtriq; aptus est sexui. Hunc senes rigore senectutis deposito canunt: hunc veterani tristes in cordis sui iucunditate respondent. Hunc iuuenes sine inuidia cantãt lasciuiæ: hunc adolescentes sine lubricæ ætatis periculo & tenta mento concinunt voluptatis, iuuẽculæ ipsæ sine dispendio matronalis psallũt pudoris: puellulæ sine prolapsio ne verecundiæ, cum sobrietate grauitatis hymnum deo inflexæ vocis suauitate modulantur. Hunc tenera gestit pueritia, hunc meditari gaudet infantia, quæ alia declinat ediscere. Ludus quidã est iste doctrinę, maioris profectus, q̃ cum seria traditur disciplina. Quantum laboratur in ecclesia vt fiat silẽtium cum lectiones legũtur? Si vnus loquatur, obstrepit vniuersis: Cũ psalmus legitur, ipse sibi est effector silentii. Omnes loquuntur, &
2. Reg. 6. nullus obstrepit. Psalmũ reges sine potestatis supercilio resultant. In hoc se ministerio Dauid gaudebat videri. Psalmus cãtatur ab imperatoribus, iubilatur à populis. Certant clamare singuli, quòd omnibus proficit. Domi psalmus canitur, foris recẽsetur. Sine labore pcipitur, cum voluptate seruatur. Psalmus dissidentes copulat, discordes sociat, offensos reconciliat. Quis enim non remittat ei cum quo vnã ad deum vocem emiserit? Magnum planè vnitatis vinculum, in vnũ chorũ totius numerũ plebis coire. Dispares citharæ nerui sunt, sed vna symphonia. In paucissimis chordis sæpe errant digiti artificis: sed in populo spiritus artifex nescit errare. Psalmus nocturni operis cõmerciũ diuturnæ requiei stipendium. Institutio incipientium, perfectorum confirmatio. Angelorũ ministeṛium, militiæ cælestis hostia spiritalis. Psalmũ & saxa respondent. Psalmus canitur, & ipsa etiam saxosa pectora molliuntur. Videm⁹ flere præduros, flecti immisericordes. Certat in psalmo doctrina cum gratia simul. Cantatur ad delectationem: discitur ad eruditionem. Nam violentiora præcepta nõ permanent: quod autem cũ suauitate perceperis, id infusum semel præcordiis non consueuit elabi. Quid est
I quod non tibi occurrat psalmos legẽti? In his lego canticũ pro dilecto, & sacrę desiderio charitatis inflãmor. In his torcularia diuini mysterii recognosco. In his reuelationum gratiã, resurrectionis recẽseo testimonia, repromissionis munera. In his disco vitare peccatum, dediscо erubescere pœnitẽtiam delictorũ. Tantus rex, tantus propheta suo me prouocauit exemplo, vt aut cõmissum studeam extenuare peccatũ, aut non commissum cauere, Quid igitur psalmus nisi virtutum est organum? Quod sancti spiritus plectro pangens propheta venerabilis, cælestis sonitus fecit in terris dulcedinem resultare. Simul cum ille in fidibus & chordis, hoc est in reliquiis mortuis diuersarum vocũ modulatus discriminа, diuinæ laudatiois ad cælestia dirigeret cantilenã: docuit vtiq;, prius nobis peccato esse moriendũ, & tunc demũ in hoc corpore diuersa opera discriminanda virtutum, quibus ad dominum deuotionis nostræ gratia perueniret, vt occupatis intentione cælestium nulla irreperet terrenorum libido vitiorum, simul animus cælestis gratiæ suauitate nitesceret. Merito igitur tanti mi R
nistrum muneris dominus laudans ait: Inueni Dauid secundum cor meũ. Aiunt etiã, eorũ qui cithara canũt, peritiores intus canere: vt ferunt fabulæ de Aspendio citharista: Causas quoq; modulaminũ, & quædam claustra rhythmorũ in superiore parte esse psalterii. Docuit ergo Dauid intus nos canere oportere, intus psallere: quẽadmodũ canebat & Paulus dicens: Orabo spiritu, orabo & mente: psallã spiritu, psallã & mente. Et ad 1. Cor. 14.
superiorum intuitum vitã nostram actusq; formare, ne delectatio dulcedinis excitet corporis passiones, quib⁹ non redimitur nostra anima, sed grauatur: cũ ad redẽptionẽ animæ suæ psallere se sanctus propheta memorauerit dicens: Psallã tibi in cithara sanctus Israel. Gaudebunt labia mea cum cantauero tibi: & anima mea, Psal 70.
quam redemisti. Sed iam psalmi istius qui propositus est nobis, ingrediamur exordia.

Primi psalmi Dauidici enarratio.

BEATVS, inquit, vir qui non abiit in consilio impiorum. Quàm aptum, quàm opportunũ principium. Nanq; vt ii qui agonis aliquam solennitatem receperint exhibendam, proponere præmium solent, iactare coronæ nobilitatem, quo L
certaturi studio maiore conueniant, nisuq; propensiore decertent: ita dominus noster IESVS regni cælestis gloriam, perpetuæ quietis gratiam, vitæ æternæ beatitudinem, ad virtutis humanæ incentiua proposuit. Imperator quoq; cum progreditur ad bellum, donatiuũ militi, & promotiones dignitatũ numeris militaribus pollicetur, vt spes commodi furetur laborem, & metum abscondat periculi. Velut præco igitur magni imperatoris sanctus Dauid hortatur milites, athletas vocat, præmium exprimit dicens: Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum. A præmio cœpit, vt pondus futuri certaminis eleuaret. Mercedem præmisit, vt vnusquisque præsentium rerum solicitudines ac labores corde transiliens, ad emerendam beatitudinem futurorũ auida festinatione contenderet. Beatus, inquit, vir. Quid
plus potuit homini donari, quàm quo nihil amplius po- 1. Tim. 6.
tuit deo apostolica auctoritate deferri? Beatus enim, & solus potens, & rex regum, & dominus dominantium deus dictus est. Ille solus potens, ille rex regum, & dominus dominantium: beatitudinis tamen non supergreditur potestatem. Donauit nobis appellationis eius commune consortium: quæ digna æstimata est honore diuino. Consideremus nunc qua ratione, beatus vir, dixerit: & non magis, beati homines: cum vterque sexus vocetur ad gratiam. Nunquid à consortio beatitudinis exclusit mulieres, quia virum solum beatum nuncupauit? Absit. Quia nec à consortio creaturæ exclusit deus M
fœminas quia prius virum condidit. Dixit enim deus: Faciamus hominem secundum imaginem nostram, & secundum similitudinem nostrã. Et fecit, inquit, deus Genes. 1.
hominem: ad imaginẽ dei fecit illũ: masculũ & fœminã fecit eos. In homine vterq; signatur, in viro sexus exprimitur. Sed quẽadmodum cũ homo dicitur, vterq; comprehẽditur: ita cum vir nominatur, & mulier cuius vir ille sit intelligitur. Deniq; hæc vocabitur, inquit, mulier, quoniam de viro suo sumpta est. Accedit illud, quoniam quorũ natura eadem, eorũ operationes vtiq; non Genes. 2.
possunt esse discretæ: & quorũ opus æquale, eorũ vtiq; æqualis & merces. Virum igitur scriptura dicendo, consortem copulæ nõ prætermisit: quia & hominẽ dicẽdo, consortẽ nõ tacuit naturæ. * Itaq; quẽadmodũ illic hominẽ factũ legimus, & cũ sit vna natura, tamen principalẽ sexum prius creatũ negare nõ possumus: ita & hic cum legimus virum, de principali portione sexũ quoq; suppparem recognoscimus. Paria igitur studia virtutis, * creatur

A quia par prærogatiua eſt creaturæ. Quid autem ſexum diſcutias, vbi non corporis à te, ſed animæ certamina poſtulantur, quæ ſexum non habet. Non ergo illic diſcernas honorem, mercedem diuidas, vbi non diſcernitur ſexus. Non incaute tamen, ſi prior vocetur ad exercitium, qui fuit poſterior ad lapſum. Quæ male cœpit, ſequi debet, nō præcedere: vt vel poſt experimētū ſit verecundior. Male Eua naturæ ordinem prætermiſit: expectare debuit præcedentem. Aſtute ſerpens à poſteriore cœpit. ideo ꝓpheta ad ſuperiorē reuertitur: eū vtiq; qui lapſus nō eſset niſi eſset poſteriorē ſecutus. Deniq; prius nos reuocauit à lapſu, q̄ ad palmā victoriæ prouocauit. Beatus, inquit, vir qui nō abiit in cōſilio impiorū. Vide vbi beatus appelleris ô homo. Nō in diuitiis, non in poteſtatibus & honorib⁹, non in nobilitate generis, aut decore & pulchritudine, nō in corporis ſalubritate: in quibus nihil naturæ eſt bonū. Deniq; non ſolum facilem cōmutationē habent in contraria: verūetiā miniſterium ad culpam exhibent ei qui vti his neſciat. Quis enim iuſtus propter pecuniā? Quis humilis in poteſtatibus? Quis miſericors propter nobilitatem? Quis caſtus propter decorē? Illecebroſa hæc magis ſunt ad peccatum, q̄ fructuoſa ad virtutis profectū. Quid ſibi deinde vult quod maluit dicere, Non abiit, & nō ſtetit, quaſi de prēterito: cum potuerit dicere, Beatus vir qui nō abit
B in conſilio impiorū, & in via peccatorū non ſtat, & in cathedra peſtilentiæ nō ſedet? Vide dogma. Non enim ſtatim beatus, qui non eſt impius aut peccator, propter
Eccli.11. incerta exitus. Non enim ocioſe ſcriptū eſt: Ante mortem ne laudaueris aliquem. Ergo dum in hac vita quiſq̄ eſt, non poteſt definita prædicatione laudari, qui patere adhuc poſsit errori. Ille autem qui vitam ſine offenſione concluſerit, iure beati appellatione cēſetur, quia vtitur conſortio beatorū. Sed forte dicas, Qua ratione
Pſal.40. ergo alibi dixit: Beatus qui intelligit ſuper egenū & pauperem? Non enim dixit beatum qui intellexerit, ſed eū qui intelligit, quoniam qui bonū operātur, in ipſo opere & quo probentur inueniunt, remunerationem ſui in ipſo opere conſequentes. Siquidem beatæ fructus eſt cō ſcientiæ, bonum factum. Qui autem à malo temperāt: non ſi ſemel aut bis declinauerint culpam, ſtatim beati: ſed ſi potuerint culpæ contagiū per omne vitæ ſuæ tempus euadere. Nunc illud occurrit, cur beatū dicere maluerit, non eū qui pietatis aliquo ſit punctus officio, ſed eum qui ab impiorū cōſilio tēperauerit. Videtur enim magis laudandus qui virtutis munus impleuerit, q̄ qui peccatū euaſerit. Siquidē nec bos nec equus nec lapis in peccato eſse cōſueuit, aut ſedere in cathedra peſtilētię. Sed illa beatitudinis non habēt fructū, quæ virtutis non
C habent ſenſum. Nā quomodo perueniunt ad legis præmium, quæ non habēt ſequendæ legis affectum? De rationabilibus ergo propoſitum eſt, hoc eſt de nobis. Nobis autem initiū bonorum, abſtinentia peccatorum eſt:
Pſal.36. quoniā legimus. Declina à malo, & fac bonū. Hic enim ordo eſt diſciplinæ, vt ab inferioribus ad perfectiora cō tendas, ne terrearis mole maiorum, qui leuiorum exordio debeas prouocari. Scalarum enim ſimilem eſse ſcriptura nos docet pietatis aſcenſum, ꝑ quas vidit angelos
Gene.28. domini aſcendentes & deſcendentes ſanctus Iacob vir exercitationis, qui nobis propoſitus eſt vt ꝑ illū cognoſceremus gradū virtutis paulatim nos proferre debere, & ita poſse ab imis ad ſumma cōtendere, ſi per proceſſus gradiamur exiguos ad ea quæ vidētur humanæ altiora naturæ. Has tibi ſcalas ſemper habeto propoſitas. Ne timeas ô homo gradus hos aſcēdere diſciplinæ. Primus gradus vicinus eſt terræ: ſequens ſimilis eſt priori. Sic per qquales gradus ad ſumma conſcenditur. Ne faſtidias ô homo primū illū velut viliſsimū gradū. Ille primus aſcenſus te à terris ſeparat. Aerē calcas, vbi ab humo eleuaueris veſtigiū. In virtute poſitus ſurgendo liquiſti terrā. Terrā relinquis, ſi culpā declinas. Exordiū ergo proceſsionis ad virtutem, eſt abſtinere à peccato. D
Vt ſciamus autē hanc diſciplinā eſse doctrinæ, audi legem dicentē: Non adulterabis: nō homicidiū facies. Im- Exo.20.
perfectis enim iſta pręcepta cōuenientia videbātur. Deniq; ipſe dominus IESVS ſciens imperfectū à quo interrogabatur quibus ad vitā æternā operibus peruenire, reſpondit ei: Non adulterabis, nō homicidiū facies, Mat.19.
non furtum facies, &c. Deinde dicenti quod feciſset illa omnia, adiecit perfectiora, dicens: Vende omnia quæ Ibidem.
habes, & da pauperib⁹, & habebis theſaurū in cælo. Tātumq; abeſse docuit inter malorū declinationē, & imitationem bonorū, vt hæc abnueret, qui illa ſibi facilia iudicabat. Sed quia nec illa aſcēderat, ideo ad hęc aptare non potuit. Nā ſi dilexiſset proximum, potuiſset paueribus ſubſidia ſui patrimonii nō negare. Ideoq; gradum primū legis aſcende, vt poſsis ad euangelii cæleſte faſtigiū peruenire. Vnde arbitror ꝙ quaſi ſub lege poſitus, morē legis in primo pſalmo ſecutus, ex ſua perſona ſanctus propheta magis cauenda denūciet, q̄ ſequenda proponat. In quadrageſimo autē pſalmo, qui ex perſona dicitur ſaluatoris, adhortatio magis virtutis fiat, q̄ erroris depreſsio. De paſsione enim ſaluatoris loquitur, & ideo euāgelii diſpenſator etiā, ſicut poſsum⁹ exiſtimare cū audiamus dicentē, Beati miſericordes. Et in E
pſalmo itaq; ꝓprię paſsionis & in euangelio miſericor Mat.5.
diā coronauit. Sed adoriamur iam pſalmi explanationē, & virtutē inſpiciamus propheticā. Beatus, inquit, vir qui non abiit in cōſilio impiorū, & in via peccatorum nō ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ nō ſedit. Poſsumus dicere tres eſse ſpecies peccatorū: quas hic putam⁹ expreſsas, cogitationis, operationis, permanſionis: beatumq; eum ſignificari, qui & nō cogitauerit quod malū eſt. Nam quomodo poteſt beatus eſse qui ſuis cogitationibus accuſantibus in die iudicii reuincendus eſt? Etiā ſi hominē fefellit, teſtem refugit, accuſatorē euaſit: ſe tamen ſui accuſatorē habebit, & confitentē reum. Beatus ergo eſt qui & non cogitauerit quod malum eſt, & non operatus fuerit peccatum: qui interdum & ſine cogitatione delinquimus. Ex multiloquia enim non effugimus peccatū. Et non perſeuerauerit in peccato. Vel Prou.10.
ſic, Qui & non cogitauerit quod fuit erroris, vel in ea cogitatione nō ſteterit: vel certe non perſeuerauerit in iis cogitationibus quas plenas erroris aduerterit. Sed hæc vtrum recte cōueniant, qui legerit æſtimabit. Nam qui ſemel male cogitauit: nec ſtare in eo debuit, nec ꝑſeuerare. Sed & ſi non perſeuerauit, beatus eſse nō potuit: quia ſtetit in eo quòd improbe cogitauit. Et ſi nō ſtetit, F
tamen eo ipſo ꝙ cogitauit male, vtrū habeat beatitudinis fructum, clementē aliquem quęrere debet interpretem. Poſtremo quia nemo poteſt dicere mundum ſe habere cor: eſto vt veniabilis cogitatio ſit, nūquid veniabilis operatio peccatorum? Poſtremo ſi veniabilis ſtatio, nunquid etiam plena beatitudinis, eò ꝙ non perſeuerat in crimine? Deinde qui non cogitauit quæ improba ſunt, quomodo in peccato ſtare potuit, aut perſeuerare? vt beatus ſit, qui tria hæc iure ſeruauerit. Certe ordo diuerſus eſt, Primum eſt enim, vt nō perſeuerauerit in peccato: ſecundum, vt no ſteterit in eo: tertium, vt non cogitauerit quod eſset erroris. Qui enim non perſeuerauit, potuit tamen ſtare. Qui nō ſtetit, potuit cogitare. Qui autem nec cogitauit, vere beatus eſt. Vnde alteram quoq; traditionem non prætermittendam putaui, quo tres gradus recto ordine factos aſseramus: vt qui beatus vult eſse, non abeat in conſilio impiorū: hoc eſt, in eorum cogitationibus non ambulet. Deinde non ſtet in via peccatorū. Tertio non ſedeat in cathedra peſtilentiæ. Ad eccleſiā factus es Chriſtianus, vel tu qui ad gratiam tendis: abſtine ab impiorum conſiliis, vt poſsis dicere: Ne perdas cum impiis deus animam meam, & cum viris ſanguinum vitam meam. Nec cogites quæ ſunt im Pſal.25.
pia. Quæ ſunt illa, niſi quæ in dei excogitantur iniuria?

G Pietas enim prima in deum,ſecũda in parentes. Et quidem inimicus inſerit frequenter diuerſa mentibus noſtris:& ideo caute propheta cogitationes magis q̃ infuſiones improuiſas putauit ad crimen tenendas. Abſtinuiſti ergo ab impiorũ conſiliis?Recte:non tamẽ ſtatim beatus.Caue etiam ne in via peccatorum ſteteris.Quanto examine ſcripturæ diuinæ verba ponuntur. Etenim quia omnes ſub peccato ſumus:non à te exigit quod vltra naturam eſt,vt peccatum non facias:quia nec vnius diei infans ſine peccato,ſed vt non maneas in peccato quadam ſtatione diuturna.Nõ omnes impii:ideo reuocaris ab omnibus cogitationibus & cõiurationibus impiorum.Sed oẽs peccatores: ideo admoneris vt deſinas peccare.Fuerit adoleſcentioris lapſus ætatis:debet cum maturitatis emendare proceſsus.Ergo in grauiora non
Eſaiæ.48. abeas:in leuioribus non ſtes. Habes hoc & in Eſaia dictum à domino:Exi à Babylone,fugiẽs à Chaldæis.Hoc eſt:Etſi intrafti in confuſionẽ vitiorũ,exi. Nõ oportuit intrare,ſed ingreſsus es carnis lege cogente, & captiuante te in lege peccati.Exi,egredere vel ſeruus,exue te ſeruitio graui. Non potuiſti non introire in peccatum, per fragilitatẽ, datur tibi exire peccato per ſobrietatẽ. Exi ergo de Babylone,fugiens à Chaldæis. Babylon cõfuſio eſt,quæ virtutũ ordinem non tenet.Confuſa enim illecebris mente delinquimus. Chaldæi ſunt qui ſyderum curſus vanæ ſtudio ſuperſtitionis explorant, & impiæ ſerunt gentilitatis errores.Ab his fuge, ne te capiãt: ne te graui laqueo captiuitatis innectant.Abrahã Chaldæus fuit,ſed fugit à Chaldęis,& ante legem:tu ſub lege natus es: fuge ab impiis.Ille hæreditatẽ patrũ reſpuit,vt fidei poſsideret. Tu ſucceſsionẽ corporis derelinque,
H hæreditatẽ deuotionis acquire. Si autem in peccato nõ ſteteris,nec ſic beatus:Adhuc habes quo carere debeas. Multæ ſunt illecebræ:multi à virtute deflexus.Grauia irritamenta ſunt voluptatũ:grauis fomes auaritiæ:cupiditas poteſtatũ:honoris ambitio:quæ velut veneno quodã mentes hominũ,& quadã animas peſtilenti vitiorũ tabe contaminãt. Hæc eſt cathedra peſtilentiæ, ſuper quã
Matth.23. ſederunt Scribæ & Phariſæi,qui imponunt hominibus onera grauia,ipſe autẽ digito nolunt ea mouere. Has
Mar.11. cathedras de templo Saluator eiecit eorũ qui ſe de honore iactarent,primatus quærerent dignitatũ: eorũ qui ſacerdotio vel primatu honoris vterentur ad quæſtum: eorum qui indulgentes gulæ nequaquam debitã continentiæ præſtarent cuſtodiam.Hæc vera eſt peſtilentia.
I Deniq; Heli filii erant filii peſtilentiæ.In hac quadã ſede vitiorum prohibet nos ſcriptura ceruicem inflectere, viresq; totius corporis reclinare. Aduerte igitur ꝓprietates. Beatus qui in via peccatorum non ſtetit,in cathedra quoq; peſtilentiæ non ſedit. Viam dici vitæ huius curſum,in dubium nõ venit: cum ipſa ſcriptura dicat: In via hac qua ambulabam,abſconderunt laqueum mi
Pſal.141. hi:&,Eſto conſentiens aduerſario tuo cito,dum es cum
Matth.5. illo in via.Etenim quoniã curſum vitæ huius currimus, habemus ſemitã per quã ambulemus quotidie, donec perueniamus ad finẽ.Etſi nõ videmur corporaliter ire, ꝓgredimur.Nã ſicut in nauibus dormiẽtes ventis aguntur in portus,& ſi nullus quieſcentibus ſenſus eſt nauigandi,tamen curſus eos vrget ad finẽ, & impellit ignaros:ſic vitæ noſtræ ſpatio defluente,ad proprium vnuſquiſq; finem curſu latente deducitur.Vnde dicitur:Surge qui dormis.Tu enim dormis, & tẽpus tuũ ambulat. Et vide ne dum diu dormis,prætereat tẽpus. Ideo & ſi
Ephe.5. dormis,cor tuum vigilet:cor tuum non ferietur. Si cor ocioſum non ſit,non ſunt ocioſa tẽpora tua. In via es ô homo: ambula vt peruenias: ne te nox in via occupet: ne conſumatur dies vitæ antequam progreſsum virtutis acceleres. Viator es vitæ huius: omnia tranſeunt: omnia poſt te fiunt. Omnia in hac via cernis,& tranſis. Vidiſti amœnitatem arborum, herbarum viriditatem, puritatẽ fontiũ,& quodcũq; huiuſmodi quo delectãtur oculi.Iuuit ſpectare,delectauit parũper attẽdere. Dum K attendis,pertranſiſti. Iterum dũ ambulas,incidiſti ſcopuloſum & confragoſum iter, cõcaua rupiũ,prærupta montium,denſa ſiluarũ.Tædiaſti parũ,iterum tranſiſti. Talis hæc vita eſt,cuius nec proſpera permanent, nec aduerſa diuturna ſunt.Ergo quaſi in via locatũ neq; ſecunda extollant,neq; aduerſa te frangãt, nec plauſibilia remorentur, nec mœſta detineant. Feſtina ſemper ad finem,feſtina vt peruenias,Eligetamẽ viam;antequã curras. Duæ viæ ſunt,vna iuſtorum, altera peccatorũ. Vna æquitatis,altera iniquitatis,de qua dixit propheta: Pſal.138. Et vide ſi via iniquitatis in me eſt. Non ſolũ ergo vita noſtra via eſt, ſed etiam in ipſa vita noſtra aut virtutis via eſt,aut iniquitatis.Caue igitur ne in te greſsus ſuos collocet auaritia,& ſis via criminis:ne improbitas,ne libido,& ſis via iniquitatis iterantibus detrita flagitiis.Licet tibi eligere quos ſequaris,aut iuſtos,aut iniuſtos.Iuſtorum via anguſtior eſt,iniuſtorũ latior.Illa ſobrietatis anguſtior,hæc ebrietatis latior, vt poſsit capere fluctuantes.Hæc habet ſeculi huius illecebras: illa habet futurorũ præmia.In iſtis fructus preſentior,in illis ſpes tardior.Quæ enim ſuauia ſunt, non differunt diuturnã expectationẽ,ſed præſentẽ habent perfunctionẽ.Quod autem ſerum eſt,labore quæritur, quod à beata cogita-
L tione vix capitur,quod oculus non vidit,nec auris audiuit,quæ præparauit deus diligentibus ſe.Difficile ſolemus credere quæ non videmus: & ideo anima æſtuæ, & huc atq; illuc velut oculos quoſdam circunfert cogitationes ſuas.Tunc illi occurrunt diuerſæ rerũ ſpecies, ſeq; offundunt.Si ad ſempiterna intendat, virtutem eligit:ſi ad præſentia,voluptatem præponit. Graue & iniquum certamen aduerſus delectationes præſentiũ. Hic libertas eſt cupiditatum, illic ſeruitutis iniuria, facere quæ non vis, & ab iis quę deſideraueris, abſtinere.Hic conuiuium, illic ieiuniũ. Hic intẽperantia gaudiorum, illic perſeuerantia lachrymarum.Hic ſaltatio,illic ora- Eccleſiaſtes.7.
tio.Hic cantus dulces,illi c gemitus graues. Scriptũ eſt quidem:Cor ſapientiũ in domo luctus, & cor ſtultorũ in domo epularum.Melius eſt audire increpationẽ ſapientis magis q̃ virum audientẽ canticum ſtultorũ.Sed pauci hæc audiunt,pauciores ſequuntur.Allicit homines magis dulce peccati,quòd ad præſens influit & impinguat audiẽtis affectũ:q̃ triſte virtutis, quæ fidei ſpem velut quodam cortice amari laboris inuoluit.Beatus ergo atq; mirabilis,qui talium viarum poſitus in electione,non fuerit illecebris voluptatis inflexus, vt gradum ſuum ſuper vadoſa & praua conſtituat. Non dicitur ei, Qui dereliquiſti ſemitas directas,abeundo in vias tenebrarum. Cognouimus igitur quæ ſit peccatorum via, M
in qua ſtandum non eſse propheta nos admonet,ſed & Eccleſiaſtes docet,qui ait:Noli ſtare in ſermone malo Pſal.111.
Hoc eſt non perſiſtere in ſermonib9 malis, ſimiliter & operibus improbandis. Quomodo in bonis ſit ſtandũ, Deute.5
ſanctus idem propheta præcipit dicens:Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalem. In Hieruſalem ſtan- Matth.22.
dum eſt,de Babylone fugiendum.Et Moyſi dicitur: Tu autem ſta mecum,qui de Aegypto fugit, & cum domino ſtans perſeuerabat. Et in euangelio qui ſteterunt vſ- »operãtes
que ad horam vndecimam,æqualem mercedem operã- Matth.23.
tibus »acceperũt.Et quę ſteterũt virgines vſq; ad aduentum ſponſi,ad nuptias ſimul introire meruerunt. Quæ autem diſceſserunt, & poſtea reuerterunt,dominicæ excluduntur auctoritate ſentẽtiæ. Didicimus ergo non Roma.11.
ſtare in via peccatorum,ſtare autem in virtutis officio, quia ſcriptum eſt: Tu autem in fide ſta. Nunc conſideremus quid ſit,Et in cathedra peſtilentiæ non ſedit. Et quidem præmiſimus quod non ſimplex confeſsus in huiuſmodi quod in vſu eſt ſolio reprehendatur. Quid enim inuidiæ haberet ad culpam? Sed cum oculi domini ſemper ſuper fideles terræ ſint: tanq; ſub conſpectu imperatoris locati,& velut in miniſterio quodam poſi-

A ti, ſtare debemus. Miles in procinctu ſtat, non ſedet. Miles in armis nõ ſe reflectit, ſed excitat atque erigit.
Pſal.134. Ideóq; militib⁹ Chriſti dicitur: Ecce nũc benedicite do
Zacha.5. minũ oẽs ſerui domini, qui ſtatis in domo domini. At contra iniquitas in talẽto plõbeo ſedet, eò q̃ fixa in pec cato, ſe ab eo ſeparare non poſsit. Etenim inueterati in errore, & ſtudioſe flagitiis inhærentes, ſedere dicuntur,
Pſal.126. qui nolunt aſsurgere, nec audire dicentẽ: Surgite poſtq̃ ſederitis. Deniq; hic ipſe ꝓpheta alibi ait: Sederũt prin
Pſal.1.8. cipes, & aduerſum me detrahebant. An ignoramus q̃ tãtã vim habeat inueterata, cõſuetudo peccãdi, vt exclu dat naturã? Quæ cum ſit medicabilis ad ſalutẽ, tamen corroborata tẽpore, paſsionibus immedicabilis inue nitur. Non ergo permaneamus in vitiis, ſed vnuſquiſ que etiã ſi fuit exiliat à culpa: ſicut ſcriptũ eſt de mulie re meretrice: Ne intendas in eã oculũ tuũ, ſed exili. Ne
Prouer.5. moreris, exili antequãte anni iuuentutis inueniant. Sed (quod grauius eſt) pleriq; luxuriẽ corporis nec albẽti erubuere canitie, & vſq; ad ſenectutis ætatẽ vitã produ xere maculoſam. Intimis enim concepta viſcerib⁹ lues culpæ, proceſsu tẽporis coaceruatur. Caue igitur ab im
Prouer.6. piorum conſiliis, nõ penetrẽt huiuſmodi cõſilia mentẽ tuam, ne dicatur de te: Alligabit quis ignẽ in ſinu, veſti menta autẽ nõ cõburet? Etenim qui ſemel in ſinu men tis flagitii flãmã ferentis adoleuerit, cito corporis ſui veſtimenta cõburet. Et vt in ſtipulam ignis exiliens, in hæret ac permanet, donec omne quod corripuit abſu mat, ita vel exigua ſcintilla peccati ſi quo vitiorum fo
B mite fuerit excitata, incendiũ grande excitat. Noli ergo ſtare in peccato. Poſtremo poſuiſti veſtigiũ ſupra vo raginem culpæ: cito aufer pedẽ: ne ſupra plantã tibi a ſcendat pollutio, & lapſu faciliore deceptus ſupra lutũ reſideas. Cauenda ergo prima ſunt vitia, ne in plura de inde grauiora ꝓſerpant. Etenim ſicut ii qui ſe in luto verſant, quo magis volutantur, eo amplius inquinãtur: ita qui ſemel ſe luto improbitatis aſperſerit, niſi ab eo velociter exiliat, grauius ſibi dedecoris ſui cœnum per ſingulos dies lutulentæ cõuerſationis obducit. Itaq; gra ui odore tetræ illius ac flagitioſæ voraginis cõtrahitur quædã animarũ peſtilentia, corruptoq; ſalubriũ cogita tionũ ſpiramine, lues æſtuantiũ paſsionũ miſerãda graſ ſatur. Hinc letale ſe mentibus virus infundit, hinc ſub repit ægritudo corporibus, languores animis. Eſt enim malus languor, erroris languor, auaritiæ languor, inex plebilis cupiditatis languor. Iſtæ diuitiæ ſunt, vt dicit
Eccleſiaſtes.5. Eccleſiaſtes, Eſt languor malus quem vidi ſub ſole, diuitias cuſtodiri in malũ poſsidentis eas. Die mihi ô Eccleſiaſtes, qua cauſa malus hic languor ſit. Reſpõdebit, qa multos auara ſpes deuorat. Inſatiabilis edacitas cupiditatis eſt. Neſcit ſatiari argento qui cõcupiſcit argẽtum. Diſtẽdũt diuitiæ, nõ explent. Et ſi quis ſatiatus fue
Ibidem. rit diuitiis, nõ eſt, inquit, qui ſinat eũ dormire. Et quidẽ
Eccleſiaſtes.5. oẽs dies eius in tenebris, & luctu, & iracundia multa, & languore, & ira. Qũo enim poteſt dormire, qui ſolicitã
C auri exercet cuſtodiã, qui dãna formidat, qui lucra cogi tat, qui vſuras cõputat, qui apothecas numerat? Malus ergo languor, qui bonã aufert mentis quietẽ. Eſt lãguor malus luxuria, libido, cõcupiſcentia, delectatio, ſeculã ris ambitio, quæ cito corrũpit ſalutẽ ſobrietatis. Omnis
Coloſ.2. poſtremo mundi huius corruptela, peſtilentia eſt. Ne er go tetigeritis, ne attaminaueritis eã. Lues eſt, contami
1.Tim.6. nat: morbus eſt, polluit. Ne guſtaueritis quæ ſunt oĩa ad
Ibidem. corruptelã ipſo vſu, vt apoſtolus dixit: qui & alibi cla mat; Radix omniũ malorum eſt auaritia. Morbos exci tat, dolores inſerit. Deniq; qui eã appetierunt, inſeruе runt ſe multis doloribus. Iſta eſt peſtilẽtia, quæ plerũq;
Apoc.3. neq; calidos neq; frigidos, ſed (quod & calidis eſt dete rius & frigidis) tepidos facit, vt euomãtur ex ore domi
Eſaię.1. ni IESV, quos propter grauia peccata reiecerit. Iſta eſt quæ non paucorũ, ſed omniũ excitat ægritudines. Om ne caput in dolore, omne cor in mœſtitia. A pedibus ad caput peccatorũ vlcera. Omne caput in dolore, quã- D
do qui ſapientes exiſtimãtur, dolore cruciãtur auaritiæ. Senſus enim ſapiẽtis in capite eius, quod referri poteſt Eccleſia-
etiam ad eccleſiæ præminentes. Omne cor in mœſtitia, ſtes.2.
quando ſapimus quæ ſunt carnalia, & corporeis volu ptatibus aciẽ noſtri cordis infundimus. Vnde ait domi nus ad huiuſmodi, q̃ dederit illis cor carneũ. A pedib⁹ Ezec.11.
vſq; ad caput ſerpit lues dira morborũ, quãdo laborat contagio, quando cõpatiuntur alii ſi quis effectu libidi nis defraudetur, viduæ pudorẽ expugnare non potuit, agrũ inuadere: & ægre cuncti inuicẽ languores transfe runt. Quotiens ingemiſcunt ſeniores q̃ diu potare nõ poſsint. Quotiens dolent q̃ ſcortari deſierint, cũ ſcor tandi habeant voluntatẽ. Quotiens inter fabulas ebrio rum virtutes probro ſunt, peccata laudi: honeſtas ludi brio, cõtinẽtia riſui, miſericordia vanitati. Iſti ſũt mor bi qui mala ſua in multos transferunt. A paucis corru ptela ad omnes peruenit. Sedent in conciliis derogan tes ſobriis, ructantes crapulam. Sedent in tabernis de e brietate certantes. Inter hos meretrix plena vino, huic arridens, illum adurens, & omnes ardore inflammans libidinis. Verecundus ſi trãſeat, erubeſcit: à ſingulis car pitur. Si flagitioſus, omniũ ore laudatur: & tanq̃ morb⁹ tranſit in animas ſingulorum. Qui enim in flagitiis ce lebris, plurimos ad imitationẽ adducit erroris. Itaq; dũ peccatũ imitantur alienũ, ſuum faciunt malũ. Non ſe deas inter eos, quos ſanctus propheta fugiebat. Illũ imi
tare, fugientẽ vtiq;, non ſedentẽ, qui ait: Non ſedi in con E
cilio malignantiũ, & cũ iniqua gerentibus non introi bo. Qua ratiõe eos fugiebas Dauid, explica nobis. De monſtra has partes, vt & nos eas fugere poſsim⁹, ne infi Pſal.25.
ciamur earũ contagio. Corrupti ſunt, inquit, & abomi- Pſal.13.
nabiles facti ſunt. Non eſt qui faciat bonitatem, non eſt vſq; ad vnum. Generaliter ergo ad oẽs flagitioſos, dein de poteſt referri ſpecialiter ad irriſores bonorũ, quos Aquila κλευασὰς dixit, q̃ iſti verę morbi ſunt qui irri dendo bonos, plurimorũ animis operãtur errorẽ, men tesq; corrũpunt. Quanta dixit à quibus beatus vir de beat abſtinere? Et adhuc adiicit alia. Sed in lege domi ni fuit voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Hoc eſt, beatus ille qui hæc faciat conſilio, ratio ne, prudentia. Poteſt enim & paruulus non per virtutẽ, ſed per impoſsibilitatẽ & inſcientiam delinquẽdi ab iis quæ dicta ſunt abſtinere. Põt & irrationabili pecudi cõ uenire, cui nulla vis conſilii, nullus ſenſus erroris eſt. Hoc eſt ergo quartum quod ſequitur, in quo definitio beati viri à pecude diſcernitur: quia vir ſapiens ſubdi tus legi eſt voluntate, non neceſsitate. Plurimum enim
refert, quia in voluntate mercedis eſt fructus: in neceſ- F
ſitate, diſpenſationis obſequium. Ita enim docuit nos apoſtolus dicens: Si volens hoc ago, mercedem habeo: 1.Cor.9.
Si inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt. Ordo autẽ con ueniens, vt primo diligas legem, ſecundo vt mediteris. Qui diligit, ex voluntate facit mandata legis. Qui ti met, inuitus obſeruat. Hanc diſciplinam docẽdi etiam dei iuſtitiam in lege accepimus. Sic enim ſcriptum eſt: Deute.9.
Audi Iſrael, Dominus deus tuus, deus vnus eſt: &, Di liges dominum deũ tuũ ex toto corde tuo, & ex tota a nima tua, & ex tota virtute tua. Et erunt verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & in anima tua: & demonſtrabis ea filiis tuis, & loqueris in eis ſedẽs, & in itinere, & in quiete, & in vigilia. Alligabis ea ĩ ſinu tuo, & in manu tua, & erũt monilia ante oculos tuos: & ſcri bes ea ſuper limina in domiciliis tuis, & in ianuis tuis. Et infra: Et nunc Iſrael, quid abs te poſtulat dominus tuus, q̃ vt diligas dominum deum tuum, & ambules in omnibus viis eius? Sapientia quoq; dicit: Concupiſci te ergo ſermones meos, diligite illos, & habebitis diſci Sapien.6.
plinam. Clara eſt, & quæ nunquam marceſcat ſapiẽtia, & facile videtur ab iis qui diligunt illam, & inuenitur ab iis qui quærunt illam. Legitime ergo docemur à ſancto

G propheta voluntatē in lege habere, meditatione ſecundum legem. Voluntas in lege non ſolū in ſtudio, ſed etiam in facto eſt. Prior voluntas, ſecunda operatio. De-
Matth.8. niq; & dominus dicenti ſibi, Si vis, potes me mundare: reſpondit, Volo mundare. quo oſtenderet operationibus noſtris voluntatē prę uiā eſse debere. Deniq; lex voluntarios quærit: quia lex domini irreprehenſibilis eſt, cōuertens animā. Nemo aūt cōuertitur, niſi qui volūtate cōuertitur. Voluntarius autē abſcōdit, & ſenſum furatur laboris. Ideōq; die & nocte in lege meditatur, in quo nō tā cōtinua legendi poſtulatur intētio, q̄ ſeruandæ legis affectus. Ille enim plene meditatur, qui ipſe ſibi lex eſt, ſcriptū in corde ſuo opus legis intēdens. Aquila tamē diē tantūmodo poſuit, nō etiā noctē. Quod nō tā à cæteris diſcrepans, q̄ alio referēs poſuit: quoniā qui legē meditatur, ſemper i luce eſt, noctē nō habet. Etenim cuius lucēt opera, nō pōt vtiq; in tenebris ambulare: q̄a iuſtitia eius ſicut lumen effulget. Meditetur ergo legem vita noſtra, meditetur cōuerſatio, meditetur actus, meditetur intellectus myſteriorū cæleſtiū. Lex enim exemplar eſt & vmbra cæleſtiū, vmbra futurorū bonorū, q̄ is qui credidit in lege, in euāgelio recognoſcit. Meditatur in tenebris & die: id eſt, & in aduerſis poſitus, & in ꝓſperis. Lex enim p̄cipit vt diligamus dominū. Qui diligit, in omni ſtatu ſuo debet ſeruare diuturnæ charitatis affectum. Pater diligit filiū, diligit etiā cū arguit, diligit etiā cū verberat baculo. Qui enim parcit baculo ſuo, odit fi
H liū ſuū. Nos quoq; dominus caſtigat, & diligit. Itaq; etiā cū digna correctiōe cōmittimus, ille tamē diligit, q̄ etiā recipit offenſum. Caſtigat enim dominus omnē filium
Prou.3. quē recipit. Et tu cū caſtigaris, dilige: quia ideo caſtigaris, vt recipiaris. Nā quid grande eſt ſi tūe diligas dominum deū tuū, cū tibi abūdant oīa, cū frueris optatis, cū honoribus, facultatib⁹, liberis gaudes? Et homini à quo acceperimus beneficiū, gratiā referre cōſueuimus. Deniq; cū laudaretur Iob iudicio cæleſti, hoc retulit diabolus, minime mirū ſi gratus eſset deo, cui tanta ſuppeteret affluentia proſperorū. Sed tūc ꝓbandū, ſi illa amittat vniuerſa, & pii cultoris p̄ſtet officiū. Hæc igitur prima virtus, vt non frangaris aduerſis, nō extollaris ſecūdis. Id te lex docet, vt in afflictione non relaxes intētionem, nec deſperationē induas. Victor nō dicas, Virtus mea & fortitudo mea hæc tribuit mihi: ſed oīa noueris diuinæ miſericordiæ deputanda. Clamat Eſaias: Nō cōfundetur qui in anguſtia eſt vſq; in tēpus. Hoc primum bibe. Quid eſt, hoc primū bibe? Sequeſtremus myſtica, perſequamur moralia, quæ docet litera. Propter errorū
Actu.14. grauia, graues cōtritiones & vexationes populi dicit futuras. Et oportuit eas præcedere, vt ſequeretur miſeri-
I cordia. Bibe ergo primū tribulationē. Per multas enim tribulationes oportet nos introire in regnum dei. Bibe, vt ſenſus tribulationis pectoris tui infundatur internis. Bibe cum patientis affectu mœrēntis dolorē. Cū enim conuerſus ingemueris, tunc dominū tibi reconciliabis offenſum. Hoc ergo primū bibe, vt ſis in dolore & anguſtiis. Cito lætitia infundit errorē. Pinguis fact⁹ & incraſſatus popul⁹ ſurrexit ludere, & receſſit à domino. Prodeſt tibi cor habere cōtritum. Hoc primū bibe, vt ſacrificium tuū accipiatur à domino. Doceat te apoſtolus quid ſit, Hoc primū bibe: hoc eſt, tribulationis poculum. Tribulatio enim patientiā operatur. Non poteſt eſ
Roma.5. ſe patientia, niſi ante fuerit tribulatio. Tribulatio, inqt, patientiā operatur: patientia autē probationē: probatio vero ſpem: ſpes autē non cōfundit. Bibe primū tribulationem, vt poſtea tibi tot virtutū pocula miniſtrentur.
Pſal.59. Et vt ſcias quia bibitur tribulatio, audiſti dicentem ho
Pſal.69. die prophetam: Potaſti nos vino compunctionis. Et in poſterioribus ait: Et potū dabis nobis in lachrymis in menſura. In menſura petit potū, nō ſupra menſuram: ne ferre nō poſsit. Deniq; q̄ bono hoc precaretur affectu, ſuo ꝓbabat exēplo, qui potū ſuum cū fletu miſcebat, vt domini in ſe inclinaret miſericordiā. Bibe ergo K
hoc primū, vt bibas & ſecūdū. Hic enim tēpus eſt vt inſeramus myſtica. Bibe primū vetus teſtamentū, vt bibas nouum teſtamentū. Niſi primū biberis, ſecundū bibere non poteris. Bibe primū, vt ſitim mitiges. Bibe ſecūdū, vt bibendi ſatietatem haurias. In veteri teſtamento cōpunctio in nouo lætitia eſt. Vide quemadmodū dominus artibus diaboli ꝓ ſuis ſeruulis obuiauerit. Ille cibo fraudis decepit vnū, vt in oēs circūueniret. Ieſus autē cibo ſalutis omnes redemit, vt in omnibus & illū qui deceptus fuerat reformaret. Ille calicē aureū Babylonis excogitauit, vt quicūq; biberent, plus ſitirēt: & quia potus placere nō poterat, auri precio illiceret ad bibēdū. Propinauit de vino ſuo, cui metalli ſuffragia requiſiuit. At verō dominus IESVS aquā de petra effudit, & oēs biberunt. Qui biberūt in typo, ſatiati ſunt: qui biberūt in veritate, inebriati ſunt. Bona ebrietas, quæ infunderet lætitiā, non afferre cōfuſionē. Bona ebrietas, quæ ſobriæ ſtabiliret mentis inceſsum. Bona ebrietas, quæ vitę munus rigaret æternæ. Hoc ergo poculū bibe, de quo dixit propheta: Et poculū tuū inebrians, q̄ præclarū eſt. Pſal.22.
Nec te moueat ꝙ Babylonis aureū poculū eſt: quia & tu bibis poculū ſapiētiæ, quæ ſit auro argētoq; precioſior. Vtrūq; ergo poculū bibe veteris & noui teſtamēti: quia in vtroq; Chriſtū bibis. Bibe Chriſtū, quia vitis eſt. Bibe Chriſtum, quia petra eſt, quæ vomuit aquam. Bibe Chriſtum, quia fons vitæ eſt. Bibe Chriſtū, quia flumē eſt: cuius impetus lætificat ciuitatē dei. Bibe Chriſtū, quia pax eſt. Bibe Chriſtū, quia flumina de ventre eius fluēt aquæ viuæ. Bibe Chriſtum, vt bibas ſanguinem quo redēptus es. Bibe Chriſtum, vt bibas ſermones eius. Sermo eius teſtamentū eſt vetus. Sermo eius teſtamētū eſt nouum. Bibitur ſcriptura diuina, & deuoratur ſcriptura diuina, cum in venas mētis ac vires animæ ſuccus verbi de- L
ſcendit æterni. Deniq; nō in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo dei. Hoc verbū bibe, ſed ordine ſuo bibe. Primum in veteri teſtamento: cito fac vt bibas & in nouo teſtamēto. Et tanq̄ ipſe feſtinet, dicit: Galilæa gen Eſa.9.
tium, & partes Iudææ, populus qui ambulabas in tenebris, lucē videte magnam: qui habitatis in regione mortis, lux fulgebit ſuper vos. Bibe ergo cito, vt lux tibi effulgeat magna. Lux non quotidiana, non diei, non ſolis, nō lunæ, ſed lux illa quæ vmbram mortis excludat. Nam qui in vmbra mortis ſunt, lucē vtiq; ſolis aut diei videre non poſsunt. Et quaſi requirenti tibi vnde tantus ſplendor, tanta gratia ſit, reſpondet: Quoniam puer Ibidem.
natus eſt nobis: filius dat⁹ eſt nobis. Puer, quia ortus ex virgine eſt: Filius, quia ex deo natus tantæ author eſt lucis. Puer nobis natus eſt: nobis, qui credimus: non Iudæis, qui non crediderunt. Nobis, non hæreticis: nobis, non Manichæis. Nobis natus eſt: quia verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Nobis natus eſt, quia car
nem ſuſcepit ex virgine, quia homo natus eſt ex Maria. M
Caro naſcitur nobis, verbum datur. Quod noſtrum Ioannis.
eſt, inter nos natum eſt. Quod ſupra nos eſt, nobis donatum eſt. Satis excurrimus, vt putamus: ſed non ociоſe, vt doceremus quia & in tribulationibus diligere dominum debemus, nec recedere ab eo: quoniam & lætitiæ tribulatio ſæpe ſuccedit, & lætitia tribulationi. Deniq; qui tribulatione nō frangitur, & legē ſequitur, beatus eſt. Et erit tanq̄ lignū quod plantatū eſt ſecus decurſus aquarū: quod fructum ſuū dabit in tēpore ſuo. Et foliū eius nō defluet, & omnia quæcūq; facient proſperabuntur. Quæ iſta beatitudo eſt, quæ ligno arboris cōparatur? niſi intelligamus in paradiſo illo beatorū loco lignū vitæ in medio lignorum aliorum de terra productum? Inter multa enim ligna quæ erāt ſpecioſa ad aſpectū, & bona ad eſcā, etiā hoc lignū terra produxit: & in medio paradiſi erat, vt cætera ligna eius viriditate florerent. Quod eſse hoc lignū dicimus, niſi per quod nobis ſalus venit? Et recte hoc terra produxit, quia eū vir-

A go genẽrauit,quæ erat terra ſecundũ auctoris ſententiam,quæ in eum dicta eſt:Terra es,& in terrã ibis. Pulchre quoq; in medio legitur lignorũ aliorũ,quia erat in medio apoſtolorũ diſcentiũ.Vel quia in medio erat mẽtis & cordis,ſicut ipſe ait:Medius veſtrum ſtat,quẽ vos neſcitis.Et alibi ait:Ego autem in medio veſtrum ſum. Deniq; & de ipſo Salomon dixit: Lignum vitæ eſt omnibus percipientibus eum. Qui ergo beatus eſt, imitator erit domini IESV, qui eſt lignũ vitæ, lignum ſapientiæ,plantatum in vtero virginis voluntate patris: à quo in perpetuum manſurũ plantatur, vt fructũ daret tempore ſuo.Non enim potuit areſcere iſta plantatio, quæ habebat vrbertatẽ in ſe manentẽ gratiæ ſpiritalis. Deniq; plenus ſpiritu ſancto IESVS regreſsus eſt ab Iordane.Hi ſunt decurſus aquarũ de quibus dicit euangelium: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat dẽ ſpiritu quẽ incipiebãt accipere qui credituri erant in eũ.Eſt & alia traditio, quia ſunt aquæ de quibus prohibet nos bibere Hieremias dicens:Quid tibi & viæ Aegypti,vt bibas aquã Geon?Eſt & Tygris fluuius Aſsyrios preterfluens.Eſt & Euphrates in Babyloniam tendens.Eſt & Phiſon,qui latina interpretatione oris dicitur commutatio,circumiens terrã Euilath, vbi eſt aurũ,& aurũ terræ illius bonum,& lapis carbunculus,& lapis praſius.Merito os illic cõmutatur,vt nõ teneatur promiſsorũ fides,ſed ſit in ore dolus,vbi eſt aurum bonũ.Auaritia enim fidẽ frangit,nec tenet verborum ſimplicitatẽ. Ornamenta quoq; precioſa mentem animumq; cõmutant,vt aliud in pectore, aliud in ſermone ſit.In illis ergo regionibus fluminũ fuerũt Iudæi vt captiui abducti in Aegyptũ,& ad Aſsyrios,& ad Babylonios,vbi ſuper flumina Babylonis ſedebant,& flebant ſuæ calamitatis erumnam: & vt hic ipſe propheta teſtatur,Illic ſuſpenderunt organa ſua,& omnẽ depoſuere lætitiam,vbi grauiora tolerarunt.Deniq; reliquæ decẽ tribus ad Aſsyrios ductæ ſunt: duæ autem Iuda & Beniamin tanq; grauioris reæ flagitii in Babyloniã tranſierunt, Atrocius enim ſacerdotis filia adultera q̃ cæteræ puniuntur:quia ſacerdotalis generis gratiam turpi opprobrio decolorauit. Sicut illi ergo in tentationibus grauiſsimis fuerunt, ita multis tẽtationibus ſe ſaluator noſter obiecit,vt nulla tẽtationis noſtræ certamina præteriret. Plantatus ergo recte dicitur ſecus decurſus horum fluminũ,non in ipſis decurſibus:vt finitimum,non demerſum intelligas. Fuit illi congreſsio prima carnis & ſanguinis.Deniq; ait:Pater, transfer à me calicẽ iſtũ: ſed non quod ego volo,ſed quod tu vis. Fuit diuitiarũ obiecta tentatio, cum omnia regna terræ ei inimicus offerret ſi procidens dominus adoraret eum.Habes duorum fluminũ decurſus Geon & Phiſon. Fuit illi colluctatio aduerſus principes mundi: fuit in ipſa paſsione certamen aduerſus tentatores:quos Perſas Hebræa appellat interpretatio:qui falſa teſtimonia deferebãt. Aduerſus eos qui dicebant:Deſcendat nũc de cruce,& credimus ei:quæ diabolus ſuggerebat. Habes Tigrin & Euphraten flumina. Quadripertitum autẽ nobis certamẽ eſse etiã apoſtolus cõprehendit dicens:Quia nõ eſt nobis lucta aduerſus carnẽ & ſanguinẽ,ſed aduerſus principatus & poteſtates,aduerſus mundi huius rectores & tenebrarũ,aduerſus ſpiritalia nequitiæ quæ ſunt in cæleſtibus.Hi ſunt fluuii qui de paradiſo exeũt. Vnde puto q̃ is qui in paradiſum geſtit redire, hos debeat tranſire decurſus aquarũ. Quod non ocioſe expreſsit iſte ipſe ſanctus propheta, demonſtrans q̃ qui tentationes oẽs ſubegerit,deberi ſibi iã paradiſi requiẽ ſperet. Itaq; sic ait:Decurſus aquarũ deſcenderũt oculi mei. Sicut enĩ rõphæa eſt in ingreſsu paradiſi ignea,vt q̃ redit, p̃ ignẽ reuertatur,vrat peccata ſua, probet aurũ ſuum: ita qui redit,p̃ hos decurſus redit.Meritóq; dicũt ſancti,Tranſiuimus per ignẽ & aquã. De iſtis decurſibus & Eſaias dicit:Si tranſeas per aquã:flumina nõ te cõcludent. Quæ flumina? Audi dicentẽ Dauid de iis qui feſtinabant ad paradiſum: Forſitan pertrãſiſset anima noſtra aquã intolerabilẽ. Quãuis nonnulli de iſtis quatuor tentationibus etiã illud accipiunt: Super aſpidẽ & baſiliſcũ ambulabis,& cõculcabis leonẽ & draconẽ. Vt ambulauerit in incarnatione:cõculcauerit in paſsione: vel in traditione regni conculcet,quod patri tradet cũ omnẽ euacuauerit principatum. Pulchre autẽ Aquila τὸ μεταπεφυτευμένον dixit, hoc eſt tranſplantatũ, eò q̃ primo ſit plãtatus in virgine, poſtea trãſplantatus in paradiſum: ſicut dixit ad latronẽ: Amen amẽ dico tibi, Hodie mecũ eris in paradiſo.Hoc lignũ igitur fructũ dabit in tẽpore ſuo.Ligna terrena fructũ nõ dare, ſed ferre dicuntur.Sed lignũ vitæ ac ſapientiæ dat fructum,hoc eſt largitur & donat.Rurſus illud occurrit,Si lignũ eſt ſapiẽtiæ,cur in tẽpore dabit,& nõ ſemper?Ne forte graue ſit nobis hoc ſentire de Chriſto:ſed tu qui legiſti quia diſpenſatorẽ fidelẽ & prudentem conſtituet dominus ſupra familiã ſuã, vt det illis in tẽpore tritici menſurã, in tẽpore vtiq;,non ſemper:turbari vtiq; nõ debes. Poteſt ſapientia ſemper fructũ dare:ſed quia ſapientia eſt, debet ſapienter dare,diſpenſare prudenter. Tunc debet ſemper dare,quando nos plenã menſurã poſsumus accipere.Sicut hic extremũ tempus fructũ, ita & illic dabit fructũ bonis indeſinentibus, vt reſurrectionis eius conſortiũ capere,ac ſeruare poſsimus. Nunc non poſſumus,in hoc ſeculo non ſuſtinemus. Hic enim corruptibiles ſumus, & cauendum fuit ne corrumperemus bonos fructus,quos lignũ vitæ daret:quia nũc corrupti, illic autẽ incorrupti:quando & mortui,inquit,reſurgẽt incorrupti:& nos cõmutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelã, & mortale hoc induere immortalitatẽ. Quid ergo proderat morituro accipere,quod ei mors habebat auferre? Nouit ergo ſapientia quibus quando dare debeat:quæ nec folium amittit ligni ſui.Et ideo qui fructus ſit ſapientiæ,quod foliũ, conſideremus. Fructus, interior eſt:foliũ, quo fructus vel à ſole torrenti,vel à frigore defenditur. Fructus videtur eſse fides,pax,doctrina, excellentia veræ cognitionis, intẽtio myſteriorũ,ratio. Hos fructus bona vita cuſtodit:mala etiã ſi percepit,amittit. Peccatori autem dixit deus:Quare tu enarras iuſtitias meas? In myſticis fructus eſt,in moralibus foliũ.Nam virtutes ſine fide,folia ſunt:videntur virere,ſed prodeſse non poſsunt.Agitãtur vento,quia nõ habent fundamentũ. Quanti gẽtiles habent miſericordiã,habent ſobrietatẽ,ſed fructũ non habent, quia fidem non habent? Labuntur cito folia,vbi ventus flauerit.Et aliqui Iudæi habent caſtimoniam,ſedulitatẽ lectionis multã,& diligẽtiã,ſed ſine fructu ſunt,& verſantur vt folia. Hæc forte ſunt folia quæ ſaluator in illa ficu reperit,ſed fructũ nõ reperit. Myſtica ſaluant, & à morte liberant: Moralia autẽ ornamenta decoris ſunt,non ſubſidia redẽptionis. Præſtare autem myſtica moralibus etiam ipſe dominus docet in euangelio ſuo dicens de Maria,quæ ſedens ſecus pedes domini audiebat verbum illius, cum Martha circa miniſterium feſtinaret, & quereretur q̃ ſoror eã propria circa menſæ miniſterium nõ iuuaret: Martha,Martha, Maria optimam partem ſibi elegit,quæ non auferetur illi.Si quæ Chriſto miniſtrabat ad menſam, nõ conferebatur ei quæ verbũ cupiebat audire:quem operantẽ ſtudioſo cognitionis æternæ cõferre poterimus? Ita tamẽ, vt nec illius operationi fides,nec huic cognitioni, ſicut Mariæ,deſit operatio:ne vel folia ſine fructu ſint,vel fructus ſine munimentis naturalibus ſit intectus & pateat iniuriæ. Poſsumus etiam illud intelligere,quia foliis ſe texerunt Adam atq; Eua, corporea veſtimenta quærentes,eò quòd reſurrectio dominici corporis prophetaretur:quia nec caro,quæ antea vice foliorum interire conſueuerat,peritura eſset in Chriſto, iuſtorumq; omniũ, qui ſecundum euangelium ad imitationẽ ligni ſapien-

G tiæ nati ex virgine, vitam ſuam actusq; formarent. Nam Græcus ita dixit: ὁ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσῃ. quod poteſt ad beatum referri, μακάριος καρπὸν δώσῃ græce: latine autem ſic dicitur: vt ſit, Qui beatus dabit fructū: in reſurrectione ſcilicet ſua, quando poteſt perpetuū dare. Poteſt & ſic, ὁ τὸν καρπὸν αὐτοῦ, ὑπὲρ ξύλου: vt referatur ad lignū, cuius facta omnia proſperabuntur. In quo euidēs teſtificatio eſt quia de ſaluatore dictū eſt. Cuius enim niſi ipſius facta poſſunt vniuerſa laudari, & proſperos habere exitus? Aquila autē, dirigentur ait: quod ad quemcūq; hominē referendū videtur, quē dirigit dominus fauore cæleſti. A domino enim diriguntur greſsus viri: & orationē ſuam in conſpectū dei Dauid propheta dirigi poſtulauit. Sed & ipſe domin⁹ direxit opera ſua, vt nullo erroris curuarentur anfractu. Sequitur: Non ſic impii, non ſic, ſed tanq̄ puluis quē proiicit ventus à facie terræ. Hoc eſt, non ſic vt beatus vir: qui ideo beatus, quia nō abiit in cōſilio impiorū: quia in peccato nō ſtetit: in cōſilio peſtilentiū nō ſedit volentiū vel credentes pie vel viuentes peruertere. Qui voluntatē habuit in lege, & meditabitur in ea. Aut ſicut Aquila poſuit, reſonabit in lege: vt præcepta legis reſonet vita ei⁹, mores reſultent: ſicut illorū quorum in omnē terrā exiuit ſonus. Forte hic ſonus doctrinæ hominū exeat: illic autem vbi facie ad faciē dabitur videre, plenior quædam verbi fieri videatur expreſsio. Nō ergo ſicut beatus iſte qui hæc fecerit, qui erit tanq̄ lignū plantatū, cuius geſta omnia proſperabuntur: ita erit & impius. Ideo repetiuit vel qui ſcripſit, vel qui poſtea addidit, vt quidā putant: quo confirmatior fieret repetita ſentētia, ita dicendo: Non ſic impii, non ſic: qui erunt tanq̄ puluis. Sunt enim terreni: & ſicut puluis proiicitur à facie venti, ita & iſti proiicientur & diſsipabūtur à ſpiritu ſancto, qui terræ fertili atq; fœcundæ animæ ſalutaris ſicut ventus
H Auſter aſpirare conſueuit. Huic vento dicitur in Canticis: Veni Auſter. vt clemētia aeris mollioris cordis noſtri arua laxentur, quæ brumali gelu ſtricta recipiendis gremium ſeminibus denegabant. Bonū eſt nobis vt hic ventus aſpiret, qui naues Tharſis ferentes vero Salomoni quæ ad templum eius neceſsaria videntur, tutos deducat in portus. Sed tunc iſte ventus aſpirat, ſi Boreas ille grauis ventus flare deſierit. Ideo vel eccleſia vel anima pia dicit: Exurge Borea, & veni Auſter. Hoc eſt, Tu Borea recede, & veni Auſter, aſpira ortum meū, vt flores non diſcutias, ſed reſerues. Anima igitur plena pietatis ortum habet, vel ipſa ortus eſt, qui fructus ferat. Anima quæ impietati patet, puluerē habet, qui eſt infœcundus ad fructum. Fructiferam quidem illam fecit dominus, ſed ipſa ſibi collegit impietatis puluerem. Quid te iactas ô plene īpietatis? An quia honoribus es potens, & abundas diuitiis? Non aduertis quia puluis es, & tu diſpergeris & diſsipaberis? Vidi, inquit, impium ſuperexaltatum & eleuatum ſuper cedros Libani: & tranſiui, & ecce non erat. Quid gloriaris quia multa te ſeruitia ambiunt, multi amici tegunt latera tua, plurimi te equi ſequuntur? Quorū nobis enarras proſapiā, & tanq̄ maiorum tuorū genus? Præfers diuitias, quibus conuiuiis paſcis ſodales. Vtinam egenos paſceres: vtinā non iocorum *miniſtros, ſed votorū adiutores. Iactas quia prodeunti illico ceditur: & homines te tanq̄ feram declinant aut beſtiam. Non hæc eſse aliquid putas? Non
I audis quia ea omnia tanq̄ vmbra prætereant? Quid iuuant conſulares prætextæ, aut nitentes auro triumphales palmatæ? Nudus exibis, nemo illic Conſulē recognoſcet. Quid proſunt innumeræ poſſeſsiones publicæ? Sunt ne tuæ? Hodie tu tenes, cras alius. Cum tu exieris, alius intrat. Vix mouiſti pedem: alius greſsum intulit. Quanti ante te illic fuerunt, quanti poſt te dominabuntur? & hoc putas eſse priuatum? Quē vnq̄ à morte diuitiæ redemerunt? Immo quem non ad mortē diuitiæ coegerunt? Quem ab inferis ſuæ reuocarunt opes? Quē potentia excuſauit à pœna? Puluis eſt impietas, ſicut puluis eſt impiorum potentia. Caliginem infert, dare ſalutem non poteſt. Simul vt vehemens flare cœperit ſpiritus, ſpargit eam atq; diſsoluit. Aerem turbat, ſolum nudat: vt puluis proiicitur, deficit vt fumus, liqueſcit vt cera. Hinc plericq; non mediocrem mouerunt quæſtionē, vtrum perituram naturam videatur aſserere ſcriptura diuina, maxime quia alibi dicit: Comminuam eos vt puluerem ante faciem venti, & vt lutum platearum delebo eos. Et alibi: Ecce confundentur & reuerebuntur omnes aduerſarii: erunt enim tanquam non ſint. Primum ergo interrogo vtrum impietatem ſecundum naturam putent eſse, an præter naturam. Si ſecundum naturam aſſerant, errare eorum opinionem certum eſt. Deniq; dicant vtrum naturæ peccatū conueniat, an nō. Sed certum eſt, peccare deuiare eſse ab eo quòd eſt ſecūdum naturam. Quid igitur tam ineptū, q̄ vt dicant minus videri impium eſse, quàm peccare: cum omnium acerbiſsimū ſit quicquid in dei fieri videtur iniuriam? Quòd ſi impie agere, non eſt præter naturam: viuere ergo impie, ſecundum naturam eſt, nec peccati loco habendum, nec dignum reprehenſione exiſtimandū. Nemo enim reprehenditur qui operatur ſecundum naturam. Vnde concluditur quia impietas præter naturam eſt. Quomodo igitur cum perditione conſuetudinis, ἀπολλυούσας φύσεις, hoc eſt, perituras naturas inducit L
ſcriptura, cum impietas nō vtiq; naturalis ſit, ſed præter naturam? Quod enim nō habet, non amittit, nec poteſt ea ſubſtantia perire quæ non fuit. Nam & puluis cōmotus aut in aquæ ſubſtantiam transfertur, aut in aerē, aut in ignem: hoc eſt, in aliam videtur ſæpe tranſire naturam. Non ergo in nihilum deficit, ſed in aliud tranſit. Quid obſtat igitur quin & ille qui verbi virtute & ratione comminuitur vt puluis, non in nihilum diſsipetur, ſed cōmutetur in melius, vt ex terreno fiat ſpiritalis homo, & vt lutū platearū ſic deleatur, vt tollatur quicquid aſperum ac ſordidum videtur, remaneat quicquid purum ac mundū eſt? Et quod ait de aduerſariis Hieruſalem, Erunt ſicut qui non ſunt: vtiq; potuit dicere, non erunt. Sed cū dixerit, confundentur, & reuerebuntur: vtiq; intelligis quia erunt per ſubſtantiā, & pfectum conuerſionis, ſed nō erunt quaſi aduerſarii: quod fuerunt. Itaq; per improbitatis defectū nō erunt, erunt fide ac deuotione mutati. Deniq; & alibi ex peccatoris perſona dicitur: Et irā dei ſuſtinebo, quia peccaui, donec iuſtificet iudiciū meū, Conuertere enim deus cupiens peccatorē, punit eū & vrit, vt purget. Vnde ait: Et educet me in lucē. Nam & cerā vrit ignis, & liqueſcit vt purgetur. Et nos per ignē probamur. Et fumus conſumpto omni materiali expurgatur, neq; naturā trāſit. Itaq; & anima purgata ab omni labe, in id quod eſt deficit, non in id quod nō eſt, vt ait Balaā: Moriatur anima mea in anima iuſtorū: vt lapſus eius & quidam improbitatis vſus tranſiret in conſuetudinē vitamq; iuſtorum. Omnia enim deus ſalua vult eſse. Vnde & Salomon ait: Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuo rum. Fecit animam vt ſit: creauit hominem in incorruptionem, quem ad imaginem ſui fecit. Sed homines à naturæ munere deuiantes, obnoxios fecere ſe morti, vt quaſi terreni *corrū pantur. Sed deus per tribulationes ad pœnitentiam cogit, vt per pœnitentiam vratur & cōſumatur illud accidens malum improbitatis, & pereat: & locus ille animæ qui erat accidentis impietatis poſſeſsio, pateat ad receptionem virtutis & gratiæ. Certum eſt autem animæ naturam eſse precioſam, quæ ad ſimilitudinē dei facta, receptionem omnis virtutis admittit: vtpote quæ cognitionis ſupernæ non ſit fraudata conſortio. Nunc illud ſupereſse arbitramur, quod in multorum ore verſatur, qua ratione deus, cuius ſine voluntate nec paſſer viliſsimus cadit, & apud quem capilli capitis numerati ſunt, dixerit per Eſaiam. Sic omnes

Pſal.36. Pſal.140. Pſal.18. Pſal.36. *iniquorum. Pſal.1. Mich.6 Ibidem. Num.23. M Sapien.1. *morte plenī. Eſa.40.

A gentes,vt ſtillicidium de vrceo,& ſicut momentū ſtateræ æſtimatæ ſunt,& vt ſputum æſtimabuntur . Ita ergo peribunt oēs gētes vt ſtillicidium de vrceo,& vt ſputum perit,& ad nullos vſus proficit. Sed tu qui noſti quia gē tes nō eo vſq; pro nihilo habuit deus noſter,vt & Abra-
Gene. 26. hæ dixerit:Benedicentur in te omnes gentes : & per Da-
Pſal.2. uid loquutus ſit ad filium dicens:Dabo tibi gentes hæ-
Pſal.71. reditatē tuā:& infra,Omnes gentes ſeruient ei: qui legiſti quia obtulit deus filiū ſuū pro omni gēte,vt ſaluos faceret peccatores: debes hoc loco vim diuinæ ſententiæ conſiderare.Contēplatione etenim creaturarum cæleſtiū,quæ multæ ſunt,ſicut cæli (quod multipliciter maius q̄ terra eſt,vt à pleriſq; punctum cōparatiōe cęli terra ſit exiſtimata)angelorum,archangelorum,principatuum,poteſtatum,thronorū,dominationū, milium , & decem milium,& innumerabilium milium , cōtemplatione ergo horum gentes vt ſtillicidium de vrceo æſtimatæ ſunt,cuius eſt omnis plenitudo.Ex illa igitur plenitudine cæleſti tanquā gutta cadens æſtimatę ſunt gentes.Quomodo enim poterant maxime videri , cū ipſa terra in aqua ſunt gentes,minima mūdi portio ſit , & omnium quæ operatus eſt deus , tanquam ſtateræ exigua inclinatio gentes ſint?Simul cognoſce per hanc ſtateram omnia deū cū iuſtitia cōdidiſſe,& in ipſis gētib⁹ineſſe quiddā naturaliter in quo iuſtitiæ videretur vel exiguū eſſe momentū , & ſputū ipſum tanquā ex vniuerſitate totius corporis interiorem exiſtere portionem. Ma
B gis ergo hic miſericordia prædicatur : quoniā qui venit quærere quod perierat:nec ſtillicidium illud quaſi vile contempſit,ſed alleuauit momentum ſtaterę , & ſputo illi ſubſtantiam boni corporis donans,dignatus eſt omnes gentes in vnum corpus eccleſiæ congregare. Inter gentes autē & Iſrael annumerari poteſt nequaquam expers diuinæ iuſtitiæ:quia ipſe Moyſes dixit de Iſrael:Ecce populus ſapiens,& diſciplinæ tenax,gens magna. Et vt ſcias quia ſupra meritum noſtrum dei bonitas redundauit,apoſtolus hunc propheticum locum interpretatus ait:Concluſit deus omnia in incredulitate,vt omniū
Roma. 11. miſereatur,& ſubiunxit:O altitudo diuitiarū ſapientiæ & ſcientiæ dei:q̄ inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles vię ei⁹. Quis enim cognouit ſenſum domini? Aut quis cōſiliarius eius fuit?Aut quis prior dedit illi,& retribuętur ei?Hunc autem locum præmittens prophetа ait: Sic omnes gentes vt ſtillicidium de vrceo æſtimatę ſunt,& reliqua,vt agnoſcas intellectum iuſtum cum interpretatione apoſtolica conuenire.Sed quid euidentius eo,quòd perituras naturas nō videatur inducere,cū
C ipſe ſubiecerit ſanctus propheta:Quoniā nō reſurgunt impii in iudicio? Non enim dixit , Non reſurgunt : ſed ait,Reſurgunt quidem,ſed non in iudicio. Qui autē reſurgit,eſt vtiq;,& manet:ſed quia non credidit in Chriſtum,iam iudicatus eſt:& ideo nō venit in iudiciū,quem peracti iam manet pœna iudicii. Et de reſurrectiōe quidem plurima diuinarum ſcripturarū ſunt teſtimonia , quæ non prætermiſimus in libris conſolationis & reſurrectionis. De eo autem quod ait, Non reſurgunt impii in iudicio:ſecūdum euangelium abſoluta ſententia eſt, quia non omnes iudicabuntur . Apoſtolus autem ait:
2.Cor.5. Omnes enim oportet nos ſtare ante tribunal Chriſti , vt recipiat vnuſquiſq; propria corporis, prout geſſit,ſiue bonum,ſiue malū Et putāt pleriq; eſſe cōtraria:nec aduertunt quia ſaluator de perfidis dixit atque impiis, qui
Ioannis.3. nō crediderūt in dominū Ieſum Sic enim ait: Qui credit in me,nō iudicatur,qui autē non credit , iā iudicatus eſt : quia non credit in nomine vnigeniti filii dei . Hoc autē eſt iudiciū,quia venit lux in hunc mundū , & dilexerunt magis homines tenebras q̄ lucē. Erant enim mala ipſorum opera.Liquet igitur de quibus dictum ſit , hoc eſt de iis qui nō crediderunt in dominū Ieſum.Apoſtolus quoq; etſi dixit omnes de iis vtiq; dixit,qui crediderūt,ſed actuum ſuorum rationē in die iudicii reddituri ſunt.Deniq; ipſe alibi ait:Quia teſtimoniū conſcientiæ D
noſtræ in die iudicii reuelabitur,cum inuicē cogitatio- Roma.2.
nes noſtræ aut accuſabunt ſe,vt ſcriptum eſt: aut defendent:& patebunt cordis occulta.Quid autē hoc euidē-
tius quod ait alibi:Omnes quidē reſurgemus,ſed nō oēs 1.Cor.15.
immutabimur?Immutabūtur enim iuſti in incorruptionem,manente corporis veritate.Daniel quoq; dicit: Iu- Daniel.7.
dicium ſedit,& libri aperti ſunt.Oſtēdit ergo iudicium futurum,maxime cum alibi idem dicat: Multi qui ſe- dēt Danie.12.
in tumulo terræ,exurgent iſti in vitam æternam , & iſti in opprobrium & cōfuſionem æternam:& intelligentes ſplēdebunt ſicut ſplēdor cæli,& de iuſtis multi ſicut ſtellæ lucebūt. Quod iſtud eſt iudiciū ſedentiū iudicum, & qui libri aperti,niſi conſcientiæ noſtræ,velut libri peccatorū noſtrorū ſeriem cōtinentes? Quāquā hoc ipſum vile ſit æſtimare quaſi humani ſimile iudicii. Aliud eſt Chriſti iudiciū,vbi conſcientia ipſa ſe prodit,quæ latere non poteſt occultorum arbitrū:vbi cogitatiōes lucēt Pſal.4.
apud eum qui adhuc cogitātibus dicebat: Quid cogitatis mala in cordibus veſtris? Cùm Iudæis diceret, dicebat omnibus:ne quis putaret q̄ occulta poſsēt eſse quæ faceret:ne quis putaret q̄ parietibus clauſis teſtē occulti erroris effugeret . Ideóq; & Euangeliſta teſtatur dicens: E
Ieſus autem ſciebat cogitationes eorū. Quomodo ergo Lucæ.6.
ait,Libri aperti ſunt? Non vtiq; atramēto ſcripti,ſed veſtigiis delictorū,& flagitiorū inquinamento. Aperietur liber conſciētiæ tuæ,aperietur liber cordis tui,culpa noſtra recitabitur.Eſt ibi liber,vbi eſt tabula. Immo ſunt libri inſcripti, vbi ſunt inſcriptæ tabulæ, quas inſcribit ſpiritu ſancto apoſtolica doctrina , ſicut legimus dicēte Paulo:Epiſtola noſtra vos eſtis,inſcripta non atramen- 2.Cor.3.
to,ſed ſpiritu dei viui,nō in tabulis lapideis,ſed in tabulis cordis carnalibus.Sunt ergo tabulę cordis inſcriptæ ſpiritu ſancto,iſtæ recitabuntur. Si bene egeris , manebit tabula *.Vide ne tollas ſpiritus ſancti gratiam : vide * ſcriptu-
ne deleas, & ſcribas atramento flagitia tua : ne veniat ra.
dies iudicii,& dicat iudex,Recitentur libri,recitētur tabulæ geſtorum eius , & dicat tibi : Ego ſcripſi tabulas tuas : cur deleſti apices meos ? Ego ſcripſi dona mea: quomodo deleſti munera mea , & ſcripſiſti opprobria Pſal.44.
tua?Non legiſti quia ſcribo ? Non tibi dixi per os prophetæ mei:Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis?Iudicium autem verbi eſt. Multi ergo dormientium in tumulo terræ ſurgent: qui bene egerunt in reſurrectionem vitæ:qui male egerunt,in reſurrectionem iudicii. Quod Daniel ait,in vitam æternam: hoc ſaluator in reſurrectionem vitæ dixit. Item quod ait Daniel, In opprobrium & cōfuſionē:ſaluator dixit, in reſurrectionem iudicii. Non expedit nobis ad iudicium veni-
re,& non expedit non venire : ne aut prædamnati vi- F
deamur,aut in hac labe vitiorum ſubeamus tanti pon- Pſal.142.
dus iudicii.Propheta rogat ne intret domin⁹ in iudiciū cū ſeruo ſuo. Quāto magis nos iudiciū domini timere debem⁹?Pone quia miſericors domin⁹ ignoſcet. Quāta prodētur quæ latere credebā?Qui pudor,quæ confuſio erit,cum is qui alios profitebar docere, ipſe in eo deprehendar in quo alios arguebā?Et ideo quoniam & ſaluator duo genera reſurrectionis poſuit , & Ioannes in
Apocalypſi,dicens:Beatus qui habet partem in prima Apoc.20.
reſurrectiōe:(iſti enim ſine iudicio veniunt ad gratiam. Qui autem nō veniūt ad primam reſurrectionē, ſed ad ſecundā,reſeruantur:iſti vrentur donec impleant tēpora inter primā & ſecundā reſurrectionē : aut ſi non impleuerint,diutius in ſupplicio permanebunt) ideo ergo rogemus vt in prima reſurrectione partē habere mereamur. Sunt qui reſurrexerunt in paſsione Chriſti : & iſti plane beati,quia acceperunt Chriſti gratiam , & audierunt vocem eius de qua ſcriptum eſt : Venit hora quan- Ioan.5.
do audient mortui vocem filii dei:& qui audierint , viuent,& ingreſsi ſunt in ſanctam ciuitatē.Puto quòd magis illam ſignificet ſupernā , q̄ iſtam Hieruſalem quam

G reliquit,quã inenſauit,quòd in iſtã pedibus, in illã autẽ ſupernã meritis intrauerint.Sed & illud caueamus, vt hic poſiti ſurgamus de tumulo terræ. Sunt qui viuentes ſepulchro ſunt circũdati,& repleti mortuis,quorũ guttur ſepulchrũ eſt,non loquentiũ verba vitæ,ſed mortis. Si hic reſurrexerimus à mortuis,& illic reſurgemus. Si hic nõ fuerimus oſsa arida,ſed acceperimus rorẽ verbi, humorẽ ſpirituſsancti:& illic viuemus.Si hic nos excitauerit Ieſus voce ſua magna,vt excitauit Lazarũ, & per diſcipulos ſuos ſoluerit à vinculis mortis, & induxerit
Ioãnis. 11. in Bethaniã,vbi erat Lazarus,hoc eſt in domũ obeditionis,& adhibuerit hic cõuiuio ſuo: & illic cũ eodẽ recũbemus,& illic cũ eo ſemper epulabimur, & illic nobis redolebit vnguentũ quod ſolus proditor dolebat effuſum.Ergo impii nõ reſurgũt in iudicio,hoc eſt in portionẽ eorũ qui iudiciũ ſubituri ſunt:nec peccatores reſurgũt in cõſilio iuſtorũ.Vides quia ſurgũt impii, & nõ ſurgũt in iudicio iuſtorũ:quia peccatores etſi nõ reſurgunt in cõſilio iuſtorũ,reſurgũt tamẽ in iudicio. Vnde videntur qui bene crediderũt,& fidem ſuam etiam operibus executi ſunt,ipſi non iudicari, ſed ſurgere in cõſilio iuſtorũ.Peccatores aũt qui non poſsunt inter iuſtos ſurgere,ſurgẽt in iudicio.Habes duos ordines. Tertius
Ioannis.1. ſupereſt impiorũ,qui quoniã nõ crediderunt,iã iudicati ſunt:& ideo nõ reſurgũt in iudiciũ,ſed ad pœnã. Dilexerũt enim magis tenebras q̃ lucẽ.Et ideo iudiciũ eorũ pœna eſt,& forte pœna tenebrarũ.Et poterat quidẽ intelligi quòd ii qui mala opera habẽt,credẽtes tamen in Chriſtum,volẽtes quidẽ recte viuere,ſed victi illecebris peccatorũ,dixerunt plus tenebras quàm lucem. Id eſt, vtrunq; dilexerunt,ſed magis tenebras. Sed quia de illis præmiſit qui nõ crediderũt:ſic accipiẽdũ puto, quòd dilexerunt tenebras,& non lucem. Lux enim Chriſtus.
Pſal.81. Qui ergo non crediderunt luci,abſurdũ eſt vt lucẽ vel
H H dilexiſse credãtur,quã neſcierũt.Neſcierunt enim, neq; intellexerunt,in tenebris ambulãt:ſicut ſcriptũ eſt. Sequitur:Quoniã nouit dominus viam iuſtorum, & iter impiorum peribit.Aduerte ſenſum. Non reſurgũt impii in iudicio:quoniã nouit dominus viã iuſtorum.Vias eorum vtiq; nouit,quorum dirigit greſsus. Sunt enim
Ioan.14. greſsus hominum,qui à domino diriguntur.Dirigũtur à domino & viæ viri.Has nouit dominus vias, quæ ſunt rectæ:quæ ad illam viam tendũt dicentis: Ego ſum via, veritas, & vita.Hæc bona eſt via.Tortuoſa autem eſt via ſeculi.Non dignatur illam viam noſse. Illos agnoſcit,
Matth.7. qui ſunt ipſius,qui operantur opera eius. Qui autẽ operantur iniquitatẽ,his dicit dominus:Diſcedite à me omnes operarii iniquitatis:non noui vos.Non per ignorantiam,ſed per id quòd indigni ſint ſcientia dei, neſciuntur.Pulchre autem ait:Et iter impiorum peribit.Separauit latinus,vt iter diceret, & tanquã diſcreuit iter à via. Græcus autem in vtroq; viam dixit. Non ocioſe tamen
I latinus:quia & dominus, Ego ſum via, dixit. Non dixit,Ego ſum iter. Perire autẽ iter impiorum dixit, non impios.Seruat eorũ ſubſtantiã:qui ſi cõuertãtur, ſolum iter impietatis amittẽt:quod nec ab iitio fuerit,nec erit. Quod accidens igitur eſt, perit: quod ſubſtantiuum,
Ezec.18. manet.Pereunt autẽ ita impii, quomodo dicitur: Anima quæ peccat,ipſa morietur:vt peccati aculeo, nõ omni ſubſtantiæ ſuæ diſsolutione moriantur.

In pſalmi.xxxv.enarrationẽ præfatio.

DICTVRVS propheta in pſalmo ſequenti quæ eſset forma iuſti, antè formã expreſſit iniuſti.Neq; enim poſsumus cognoſcere quæ ſit forma iuſtitiæ, niſi cognoſcam9 quæ ſit iniquitatis effigies. Sunt enim ſibi aduerſæ atq; contrariæ.Nãq; in altera ſimplex habitudo naturæ,in altera fallax verſutia nequitiæ.Alia virtutum imagines præfert,alia vitiorũ cõmercia prætẽdit.Cõuenire autem hunc ordinẽ & ipſa ratio docet:& ſi de contrariis ſumenda ſunt teſtimonia,ipſi doctores philoſo- K
phiæ confeſsi ſunt,dum ſequuntur. Quis autẽ dubitet longe anteriorẽ Dauid Platonis fuiſse tẽporibus: quem non ſolum magiſter eius,ſed nec aui quidem atauorum eius videre potuerũt: cum ille in principio regni fuerit Iudæorum(quod per innumera annorũ curricula propagatum eſt) iſte poſt tempora captiuitatis quibus regnum gentis eius iam fuerat diſsolutum? Ergo ipſe qui tenet in omnes ſecularis ſapiẽtiæ principatum,cum diceret non poſse formam iuſtitiæ comprehendi,niſi ante diſcutiendam iniuſtitiæ ſeriem putauiſset: exemplum attulit quòd ii qui velint aurũ quærere,prius ſe luto oblinant.Aurum itaq; iuſtitia,iniquitas lutum eſt. Quod
à noſtris quoq; prius dictum eſse nõ dubiũ eſt, cum ſcriptum ſit:Vt lutũ platearum delebo eos. Et vere lutum, Pſal.17.
quia eos inquinat qui ſibi appropinquauerint. Fugiamus ergo iniuſtitiã,ne luteis ſordibus inquinemur,atq; in eius voraginem non pes noſter exterior, ſed (quod eſt grauius)mens noſtra mergatur.Et philoſophia quidem aurum ſe quærere dicit, ſed lutum verſat, quæ diuinitatem quærit in ſtatuis, ſed vaſa figuli virga confringet.Nos aurum quærimus quo corpora noſtra mundemus,mortificationem Ieſu Chriſti in corpore noſtro circunferentes:vt & vita Ieſu Chriſti in corpore noſtro manifeſtetur.Bonum aurum ſanguis eſt Chriſti, diues ad precium,profluus ad lauandum omne peccatũ. Ordinem diximus:titulum cõſideremus.In finem, inquit, ſeruo domini pſalmus Dauid.In toto pſalterii corpore ſolus hic titulus eſt quo pſalmum ſeruo domini ſe ſcripſiſse teſtatur. Quis iſte eſt ſeruus domini, videamus: quid pſalmi ſeries ſignificet: cui dictus hic pſalmus ſit: audiamus ad quẽ loquatur.Domine,inquit,in cælo mi- Pſal.35.
L ſericordia tua,& veritas tua vſq; ad nubes.Iuſtitia tua ſicut mõtes dei,iudicia tua abyſsus multa.Cui hoc, niſi filio dei dicitur?Hæc enim nõ hũanæ ſed diuinæ ſunt teſtatis.Sed quid ſibi vult q; ſeruo domini dei pſalmum hunc titulus declarauit,cũ orationẽ Moyſi hominis dei maluerit q̃ ſerui domini in poſteriore titulo nũcupare? Quod ergo cõſiliũ ꝓphetæ fuerit,nõ intelligo, vel potius ipſius domini ſaluatoris,qui loquutus eſt in ꝓpheta.Vere iudicia eius ſicut abyſsus multa,vt ſeruo honorificẽtiã reſeruaret,ſibi cõditionem ſeruitutis adſcriberet.Videor mihi intelligere.Videor hauſiſse aliquid de gratia ſpiritali.Aduerſus iniuſtitiam(vt diximus)pſalmus hic ſcriptus eſt:& ideo plus grauatur iniuſtitia perfidorũ,qui Chriſtũ Ieſum dominũ recipere noluerunt: M
cum ille propter ipſos ſuſceperit ſeruitutẽ.Quid enim tam iniquum q̃ ingratos fuiſse tãtis beneficiis:vt quibus ille ſalutem daret,hi ſanguinem eius effunderent? Deniq; alibi cum de ſua paſsione loqueretur,ad aceruandã Iudaicæ impietatis inuidiam ſic ait: Ne auertas faciem Pſal.68.
tuam à puero tuo:quoniam tribulor, velociter exaudi me.Pauper & dolens ego ſum. Veni Paule, interpretare nobis qua ratione dominus cæli atq; terrarũ ſe paupe rem dixerit,quæ ſit iſta paupertas: tu certe illum diutẽ dixiſti. Quomodo idem diues & pauper eſt? Audiamus 2.Cori.8.
teſtimonium Pauli.Scitis,inquit, gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti:quia propter vos pauper factus eſt,cum diues eſset,vt vos eius inopia ditaremini. Veni & tu Eſaia,interpretare nobis quomodo ſe dolentem dixerit Chriſtus,qui dolores vulnerum ſanare conſueuit. Medicus venit,vt curaret ægrotos. Quid ipſe habuit quod Eſaiæ.53.
doleret? Audiamus etiam Eſaiæ teſtimonium. Pro nobis,inquit,dolet:& nos exiſtimauimus eum eſse in doloribus.Expreſsit medici affectum:qui etiam ſi ipſe nullũ vulnus habuit quod doleret,tamen compaſsus eſt vulneratis.Hoc igitur in pſalmo domin9 exprobrat Iudæis: Ego propter vos pauper, ego pro vobis dolens, & vos mihi manus impias intuliſtis,dicentes, Tollamus iuſtũ Sapien.2.
quia inutilis eſt nobis.Iniiciamus lignum in panẽ eius. Bene panem dixit pro carne eius.Ille alimentum detu-

A lit:isti pro beneficio retulêre suppliciũ.Non mirũ ergo si esuriũt,qui sibi vitæ æternæ alimoniã denegarũt. Pulchre etiã duo ista iunxerũt,Iniiciam⁹ lignũ in panẽ ei⁹. Nesciebãt quid loquerẽtur Iudæi,& mysteriũ loquebantur.Paradisum nobis crux reddidit Christi . Hoc est lignũ quod Adæ dominus demõstrauit dicẽs de ligno vitæ quod esset in medio paradisi edẽdũ:de ligno aũt sciẽtiæ boni & mali nõ edẽdũ.Errauit Adã,mãdata non tenuit,interdictũ gustauit Per lignũ cœpim⁹ esurire:quia suũ caro accepit alimẽtũ.Ideo domin⁹in Christo carnẽ iunxit & lignũ,vt fames antiqua cessaret,vitę gratia redderetur.Beatũ lignũ domini,quod oĩm peccata crucifixit.Btã caro domini,quæ victu oĩb⁹ministrauit.De pau

*audit. pertate igitur & dolore domini idonea(vt arbitror) sanctorũ ꝓtulimus testimonia, quorũ alter vidit * & dixit, alter est electus vt diceret.Ipsorũ igitur qui ꝓbati sunt, de seruitute domini testimonia iterũ proferam⁹, immo sua quæ de se ipse locut⁹ est in vtroq;.Audiam⁹ergo qd

Esaiæ.49. dicat.Sic dicit domin⁹:Qui finxit me seruũ ex vtero sibi ad congregandũ Iacob & Israel ad eum.Aduertimus ergo quòd propter cõgregationẽ populi formã susceperit seruitutis.Audis Iudæe,& pro gratia cõtumeliam refers:&hoc ad perfidiam deriuas,ꝓpter quod magis credere debuisti.Ad te vocandum venit,& conuitiaris. Ex

Ibidem. vtero seruũ se dixit.Audi Arriane. Ex quo vtero? Paululum supra recurre.Ex vtero,inquit,matris meæ vocauit dominus nomẽ meũ.Quod nomẽ ei⁹ sit audiamus,

Esaiæ.7. quo eũ pater vocauit.Ecce virgo in vtero accipiet, & pa

B riet filiũ,& vocabitur nomẽ eius Emmanuel:quod interpretatur nobiscũ deus.Quod enim aliud nisi filius dei

Matth.1. nomen est Christi? Accipe aliud . Dixerat quidem &

Mich.5. Gabriel ad Ioseph de Maria : Pariet filium . Accipe dei vocem.Et tu Bethleem Iudææ non es minima inter principes Iuda:ex te enim exiet princeps qui regat populum meum.Aduerte mysterium. Ex vtero virginis idem & seruus exiuit & dominus.Seruus ad operandum,dominus ad imperandũ, vt regnũ deo in hominũ mẽtibus radicaret.vtrinq; vnus,nõ alter ex patre, alter ex virgine, sed idẽ qui ante secula ex patre,ipse postea carnẽ susceꝑit ex virgine.Ideo ergo & seruus vocatur,& dominus. Propter nos seruus,sed in vnitate diuinæ substãtiæ deus ex deo,princeps ex principe,æqualis ex æquali.Neq; enĩ degenerẽ genuit, in quo se ipse cõplacere memorauit.

Esaiæ.49. Magnũ,inquit,tibi est vocari puerũ meũ,vt statuas * tri

*suscites. bus Iacob.Seruat vbiq; suæ vocabula dignitatis.Magn⁹ deus,& magn⁹puer:nec in carne magnitudinis suæ nomen amittit,cuius magnitudinis null⁹est finis.Meritoq;

Philip.2. securus,cum in forma dei esset,vt Apostolus dicit, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo:sed semetipsum exinaniuit formã serui accipiens,in similitudinẽ hominum factus,& habitu inuentus vt homo,humiliauit semetipsum,factus obediens vsq; ad mortem, mortẽ

C autẽ crucis.Hic est ergo æqualis quasi dei filius.Hic serui formam in carne susceꝑit,hic mortem gustauit , cui⁹ magnitudo non habet finem:quia finis legis est Christ⁹ ad iustitiã omni credenti:vt in ipsum omnes credamus. hũc intimo adoremus affectu.Bona seruitus,quæ oẽs liberos fecit.Bona seruitus,quæ nomẽ super oẽ nomẽ adquisiuit.Bona humilitas,quæ fecit vt in noĩe eius oẽs genu figant cælestiũ,terrestriũ,& infernorũ : & ois lingua cõfiteatur quoniã dominus Iesus in gloria est dei patris. In hunc ergo finẽ dirigitur hic psalmus , vt & nos serui simus ad iustitiã,nõ superbi ad arrogantiam . Seruitutis enim stipendiũ,libertas est.Stipendiũ autem mortis,arrogantia est.Sed iam ipsam psalmi seriem adoriamur.

Psalmi.xxxv.enarratio.

DIXIT iniustus vt delinquat sibi . Quid dixerit,non expresit:& ideo sic intelligendũ arbitror,quia quicquid dicit iniustus , peccatũ est. Ois enim iniustitia,peccatũ: quoniã vbi organũ vitiosum,quomodo potest cãtus nõ esse vitiosus?De D generis materiæ decolor partus est. Quicquid ergo loquitur iniust⁹,iniquitas est,quæ in suũ refertur authorẽ, sicut viperę partus,qui primo suã scindit parentẽ, vt frequẽs sermo est.Sibi ergo delinquit . Nihil hac sententia sublimius dictũ arbitror In illis qui sibi sapientiã seculi vẽdicarũt,nihil tale legi,nihil tale cognoui. Nec mirũ, quandoquidẽ illi humano ingenio locuti sunt:hoc infudit spũs dei,spirit⁹ veritatis,quia iniust⁹ sibi delinquat: sibi generet vulnera:se ipse cõfodiat.Nã sicut spinæ na- Prou.26. scũtur in manu ebriosi,vt scriptura asserit:ita & in iniusti sermone nascũtur quæ cõpungant loquẽtẽ.Loquitur iniustus,& interior eius cõscientia vulneratur:quia in omni sermone quẽ loquitur,nõ est fraudis imunis.Cuius enim grauior est pœna q̃ ꝓpria , cũ pro omni sermone det pœnas?Serpẽs aliis infundit venenũ,iniustus sibi.In eum enim refunditur quicquid effuderit.Iniustus igitur & aliis inutilis,& sibi noxius.Iusti autem vita fructuosa aliis,sibi dulcis.Dicit enim Salomõ:Fili , si sapiens eris, Prouer.9. tibi sapiens eris,& ꝓximis.Si autẽ malus euaseris,solus hauries mala.Aduertimus ergo quia iustitia aliis est potius nata q̃ sibi.Commune cõmodum,non suum expectat,& alienũ bonũ pro suo ducit emolumẽto. Beata & præclara iustitia,cuius bonũ oĩbus proficit . Ex vno plerũq; proficiscitur,atq; ad oẽs peruenit.Iust⁹ Dauid, qui 1.Reg.24. parcebat inimico,& malebat innocẽtiã suã q̃ vitã tueri, ne male publico vindicaretur,atq; appetẽdi prĩcipis in malis quoq; causis aliis exẽplũ ederet,cũ ipse vindictam E de insidiatore sumpsisset.Iustus Abel,qui de ouib⁹ suis Gene.4. quas ei domin⁹dederat,primitias domino putauerit offerẽdas:& ideo pl⁹ placuit deo,quia morã nõ fecit,deuotionem probauit.Sed hoc impius ferre non potuit,iustitiæ prævaricator,radix iniquitatis:& ideo fratrem occidit,quia hostia eius deo magis q̃ oblatio sua fuerat comprobata.Sed ille occisus deo loquebatur ĩ voce sanguinis sui,hic vni⁹ à facie domini repellebatur:& cũ adhuc à domino pœna cessaret,torquebat eũ suorũ conscientia peccatorũ.Latebat miser tremẽs & timẽs:& cum adhuc percussor deesset,ipsa sese iniusti vita cruciabat.Acceperat signum,ne eũ aliquis occideret:non vt vitæ suauitate frueretur,sed ne mors auferet erũnã , vt percussorẽ suũ coditie timendo pateretur.Meruerat quidẽ vt percussor inhiberetur:sed sine vlla intermissione ipse sibi suus carnifex erat,ipse percussor. Quæ pœna maior,q̃ timere quod vitare nõ possis,nec quod timueris euadere?Vnde præclare Dauid exprimẽs cõuẽtionẽ * grauissimã cõscientiæ peccatricis,ait:Quoniã iiquitatẽ meã ego agnosco,& delictum meũ coram me est semper. Offunditur enim nobis vltrix nostri imago peccati: nec quietum reum suũ esse permittit,inferẽs miserã seruitutem: F atq; in sua vicula trahit,vt enodare se nõ queat , quoniã volẽs ipse se vendidit,cui liberũ erat delictorũ æra non capere,& libertatẽ innocẽtię reseruare.Itaq; dũ oram⁹, peccatũ offunditur,vbi somn⁹ sensum corporis relaxauerit,peccatũ recurrit.Sẽp nobis error noster tãq̃ mal⁹ exactor occurrit, vel tanq̃ improb⁹ fœnerator cõueniẽs debitorẽ.Vnde domin⁹:Qui facit peccatũ,seru⁹ est pec Ioan.8. cati.Sed iustus nouit quẽadmodũ peccatorũ suorũ vincula disoluit,nec expectat accusatorem,sed ꝓuenit , vt cõfitẽdo suũ alleuet oẽ delictũ:ne habeat quod aduersarius criminetur.Ideóq; scriptura tibi dicit: Iust⁹ in principio sermonis accusator est sui.Vocẽ enim eripit ad- Prou.18. uersario,& quasi dẽtes quosdã paratos ad prædã criminationis infestæ,peccatorũ suorum cõfessione constringit.Dixit Iudas Iscariotes vt delinqueret sibi. Quid dixit?Quem osculatus fuero,ipse est:tenete eum.Hoc di- Matth.26. xit,& se ipse proprio ore egit in mortẽ.Quãtos putam⁹ Matth.26. in ipso fuisse tortores,vt sibi ipse tam grauis pœnæ exactor ineũberet,& semetipse laqueo strangularet? Dixit iniustus vt delinquat sibi.Locut⁹ est iust⁹,Ecce ego pec 1.Par.21. cator:& grex iste quid fecit?Et remissum est omne pec-

G catū. Dixit ergò iustus,& sibi profuit. Dixit Cain:Nunquid ego custos sum fratris mei? Et sibi ipse mētitus est.
Gene.4. Dixit Ananias omne se venditi sui ruris precium pertulisse, & mentitus est sibi, qui potuit minus offerre sine
Actuū.5. fraude. Ideòq; præclare ait,Et mentita est iniquitas sibi.
Psal.26. Sibi enim ante mentitur,qui in suū mētitur exitiū. Sibi delinquit, qui sibi innocentiæ eripit suauitatem. Quis enim puritate & simplicitate pectoris dulcior fructus?
Zacha.5. Quis cibus suauior,q̄ is quē animus bene sibi cōscii, &
Psal.37. mens innocētis epulatur? At vero iniquitas velut quodā
Prouer.10 plumbeo talēto(vt scriptura testificatur)cōscientiā grauat. Meritoq; Dauid ait:Sicut onus graue grauatæ sunt super me. Et Salomon:Sicut vua acerba dentibus,& fumus oculis: ita iniquitas omnibus vtentibus ea. Grauis pœna,quæ cibum impedit,aspectū obducit,& (quod est amplius)oculis mētis internæ tenebrosam offundit caligine,vt quod verū est,videre non possit iniustus: idcòq; delinquit sibi,qui sibi quæ preciosa sunt eripit. Dicit ergo iniust⁹,vt delinquat sibi. Iust⁹ aūt loquitur vt & aliis & sibi ꝓsit. Ille loquitur ad perniciē,hic loquitur ad sa-
Roma.10. lutē. De iustis enim & fidelib⁹ dictū est. Corde creditur ad iustitiā,ore cōfessio fit ad salutē. Illi⁹ lingua vulnerat:
1.Reg.24. lingua aūt prudētū sanat. Vnde cū expostularet Dauid cum rege Saul quòd oblitus beneficii, salutis ingratus eum persequeretur ad mortem,à quo totiens iam videret se esse seruatū,& vitā eius appeteret qui vitā suā pro regis salute periculis obtulisset: ait sibi fructū nō perire iustitię,qui insidiatorē suū in manus suas à domino sibi
H traditum nō peremisset. Ab iniustis iniquitas prodiuit, venenum à serpentibus effusum est, venenum & iniquitatis arma perierūt. Ideo scriptum est: Dixit iniustus vt
Esa.14. delinquat sibi. Quid dixit? Ponam thronum meū super nubes,& ero similis altissimo. Effectum nō habent verba,sed peccatū habent. Inanis quidē pōpa iactantiæ, sed superbiæ spiritu criminosus non timet cōuitio maiestatem violare diuinā. Etenim si vllus dei timor ei⁹ inesset affectui,nō in conspectu dei plena doli gerēda sibi ausu temerario credidisset,quasi deus non possit occulta cognoscere,qui scrutator est internorū. Spectat oīa deus: nihil est quod eū prætereat: nemo qui fallat: cui omnia præsentia quæ futura sunt,& manifesta quæ latent. Etenim si sol iste mūdanus clausis plerūq; domiciliorū habitaculis suū lumē interserit: quāto magis de⁹ summus, æternus,etiam secreta penetralia mētis humanæ, atque
I omne angelorum consiliū scientia sua scrutatur & præ-
Psal.13. uenit? Quid ergo aliud agit iniustus, nisi vt iniquitatem sibi quærat & odium? Sic enim scriptū est: Nō est timor
Matth.6. dei ante oculos eius: quoniā dolosè egit in cōspectu ei⁹, vt inueniret iniquitatem suā & odium. Quid est inuenire? Omnis enim qui quærit,inuenit. Ergo & malū quæritur,vt inueniatur. Sed quēadmodum laudabilis est ille qui bonum quod quęsiuit inuenit,ita inueniabilis qui laborauit vt malū quod quęsierat inueniret. Bonis enim rebus,non flagitiis atq; crimibus laborem nostrum nos oportet impēdere. Quid igitur nisi summę stultitiæ atq; dementiæ est,odium quærere,iniquitatem malis artibus inuenire,quam bonus nemo quæsiuit? Quomodo igitur improbi iniquitatem suam & odium quęrant, consideremus. Nempe Herodias erat tetrarchæ Philippi legitimo nexa coniugio,regię abūdans opibus potestatis:quę Herodem Romam aduscq; tendentem quasi germanum mariti,hospitii & affinitatis iure susceptit: cum quo depecta suā copulā,nō multo post relicto viro cōsortii sui iura mutauit. Nonne ea quæsiuit,iniquitatem & odium, quæ coniugium deseruit,vt inueniret adulteriū? Et quia sanctus Baptista nuptias illicitas constanter increpauit,
dicens Herodi: Non licet tibi eam vxorem habere, quæ
Mar.6. maritum contra legem reliquit,& fratri mariti quasi ex lege conuenit: commota est adultera,vt eum vellet occidere. Sed cognito quòd Herodem ad necem iusti non facile posset inflectere,excogitauit qua via istud efficeret. Natalis erat Herodis,quem luxu nimio(vt plerisque regibus mos est) celebrare consueuerat. Adornauit filiā, K
vt in conuiuio regis pignus regale saltaret. Et cum placuisset Herodi,quod displicere debuit patruo: obtulit ei vt quod vellet præmium pro saltatiōis opprobrio postularet. Matrem illa consuluit: cuius impulsu caput Baptistæ poposcit. Victus Herodes,quia sacramento se constrinxerat daturum quicquid neptis propria petisset,iussit occidi Ioannem,& caput eius afferri. Quod allatum puellæ dedit,& illa matri suæ pertulit. Verum est ergo quòd iniquitas & odium requirantur: quandoquidem ea mulier quod facili petitione impetrare non poterat,prauis artibus excogitatæ fraudis elicuit. Quid de Matth.26.
Iuda proditore loquar? Qui quæsiuit auaritiam,& inuenit sacrilegium,dicens: Quid mihi dabitis, & ego eum vobis tradam? Nec expletus pauperum spoliis, ad plenitudinem criminum grauissimorū crimina ferendo peruenit,pia miscens charitatis sacramēta flagitiis cum di- Ibidem.
ceret? Quem osculatus fuero,ipse est: tenete eum. vt vere de eo dictum dubitari non queat, Verba oris eius iniquitas & dolus. Oscula labiis ferebat,offundebat venena pectoribus. Meditabatur acerba supplicia,gratiæ pignus afferebat. Bene de eo propheta addi fecit: Noluit intelligere vt bene ageret. Non ergo per naturam deliquit,sed per voluntatē. Deniq; apostolus erat, audiebat quotidie diuina mandata,discebat cæleste mysteriū. Potuit intelligere vt bene ageret,si voluisset. Videbat sa- L
nari paralyticos,cæcis refundi lumē,mortuos resuscitari: nō debuit intelligere q̄ deus esset qui talia posset operari? Sed intelligere noluit: quia auarus homo & pecuniæ intētus à cognitiōe diuinitatis vigorem suæ mentis auertit. Vnusquisq; enim qui se flagitiis ingurgitauerit, non vult intelligere quæ cælestiū mandatorum sunt, ne reuocetur à vitiis. Vide illum fugientē intelligere, qui ait: Tenebrę operiunt me,& circundant parietes: quis Eccle.23.
scit an videat domin⁹? Nō vult enī quærere & inuenire quòd de⁹ omnia videat atq; cognoscat: ne metu retrahatur à crimine. Vide regem Achab petentem à Nabutha 3.Reg.21.
vineam eius: cognosce respondentem illum: Absit vt cędam hæreditatem patrum meorum. Non debuit intelligere quòd iusta referebat? Sed noluit intelligere vt bene ageret,& aliena non quæreret. Nō debuit intelligere q̄ vero Helias deo seruiebat, cū videret in verbo Heliæ clausum cælum tribus annis & tribus mensibus, & ad preces eius pluuias esse dimissas,vt arida omnia rigarētur. Sed noluit intelligere,ne perfidiam condemnaret, sequeretur fidem. Quinetiam iniquitatē meditatus est in cubili suo,vbi verum quærere debuisset. In cubilib⁹ enim cōpungere nos debēt nostra peccata: nō ipsis de- Psal.4.
linquenda cōmitti,dicēte propheta: Quæ dicitis in cor M
dibus vestris,& in cubilibus vestris cōpungimini. Adstitit,inquit,omni viæ nō bonæ: malitiā autem odio non habuit. Nō immerito iniusta meditatur,qui & in via erroris assistit,& malitiam diligit, quam odisse deberet. Plus dixit,adstitit,quasi iamdudum in via nequitiæ diuturna statione permaneat. Ille enim beatus, qui in via peccatorum nō stetit: nō is qui in ea stare nō desinat. Et ideo prima præcepta sunt sancti prophetæ Dauid, impietatem fugere,in peccato non stare,in lege meditari: vt intelligas quæ bona sunt, & iusta atque iniusta secernas. In omnibus igitur radix est spectanda gignendis,ne eam inutilis ab exordio succus inficiat: grauioraq; multo sunt animorum vitia q̄ virgultorum. Cauendum ergo præ cæteris ne humano ingenio malitiæ vsus inolescat, atque omnis ętas secutura generet. Arbor enim mala fructus malos facit. Nā si plerunq; quod nolumus hoc agimus,& vitare non possumus: & quod odio habemus,hoc facimus victi quadā aut delectatiōe flagitii,aut obreptione peccati: quomodo possumus vitare quod amamus? Adstringimur & inuiti: quomodo possumus voluntarii nō teneri? Vix se exsoluit Pau-

A lus erroribus cotidiana decertatiõe luctãdo,vt vinculis captiuitatis exutus,per Christi gratiam seruaretur:& tu putas quòd absistendo delictis possis ad cælestiũ repromissionum meritã peruenire? Luctando corona quæritur,non reluctando.Studio non refragio comparatur. Certantibus quoq; diuinæ misericordiæ suffragio postulanda sunt,vt corona iustitiæ pro laborum meritis deferatur.Deniq; quid sequatur cõsideremus . Domine,inquit,in cælo misericordia tua,& veritas tua vsq; ad nubes.Iustitia tua sicut mõtes dei,iudicia tua sicut abyssus multa.Nonne hũc locum secutus est Paulus,vt diceret: Infelix ego hõ,quis me liberabit de corpore mortis huius?Gratia dei per Iesum Christũ dominũ nostrum.Vbi enim mens humana turbatur,& certaminum dura atq; aspera nos fatigant,domini auxilium postulãdum est. Ideóq; conuersus ad dominũ,ipsum inuocat & implorat,vt laborantibus adiutor assistat. Misericordia ergo petenda de cælo est,& veritas dei ex prophetarũ oraculis colligenda,qui quasi nubes mysteria diuinæ cognitionis obtexunt.Posuit enim tenebras deus latibulum suũ:vt primo pluuiã mysticæ fertilitatis accipias, & tũc infusus rore cælesti fulgorẽ reseratæ lucis agnoscas, vt possis dicere:Ex plenitudine eius accepim9. Quis enim B potest secreta dei facile comprehendere,cuius iustitia sicut montes dei?Vel(sicut Aquila posuit) vt montes validi,eò quòd validę virtutis plena prȩcepta sint.Vnde & Apostolus videns esse sublimia quæ audiuit,dicit:O altitudo diuitiarum sapientiæ & sciẽtiæ dei: quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius.Quis enim cognouit sensum domini? aut quis cõsiliarius ei9 fuit?Altitudinẽ itaq; diuitiarum sapientiæ retulit ad altitudinẽ montiũ.Audi quorũ montium . Ipse enim dei filius mõs magnus est:& ideo ascende in hunc montem qui euangelizas.Sion , vt stes radicatus & plantatus in Christo.Est & mons quasi sapientia dei, est mons quasi iustitia,est mõs quasi sciẽtia dei,est mõs quasi sanctificatio,est mons quasi redẽptio,est mons quasi resurrectio. Demonstrauit nobis hos montes scriptura,quę dixit:In ipso autẽ vos estis in Christo Iesu,qui factus est sapientia nobis à deo,& iustitia,& sanctificatio, & redemptio. Vel quia angelis angelus factus est dei filius , prophetis propheta:cui9 iudicia sicut abyssus multa.Audi: Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum tuarum . Id est,scriptura veteris testamenti,noui aduocat seriem testamenti,ad consummationem sanctificationis, & plenitudinem gratiæ,sonitu quodã atq; profluuio redũdantiæ spiritalis.Homines,inquit, & iumenta saluos facies domine:sicut multiplicasti misericordiã tuã deus . Filii autẽ hominũ in protectiõe alarũ tuarũ sperabunt . Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ:& torrentẽ voluptatis tuæ potabis eos.Quid est,hoies & iumẽta?Rationabiles vtique,& irrationabiles.Rationabilibus iudicia,irrationabilibus misericordia.Alii reguntur , alii nutriuntur.Ideòq; addidit:Filii autẽ hominũ in protectione alarum tuarum sperabunt.Id est,nõ generatio viperarum, sed filii hominũ,qui ad imaginẽ & similitudinem dei viuunt,nõ in pascuis sed in cõuiuiis collocãtur.Alii enim in loco pascuorũ,alii in priuilegio sacramentorũ. Imperfectis succus lactis,perfectis mẽsa refectionis, de qua dixit : Parasti in conspectu meo mensam. In qua panis viuus,id est verbum dei: in qua oleum sanctificationis, quo impinguatur caput iusti,& sens9 firmatur interior, vt aboleatur oleum peccatoris:in qua etiam poculũ illud inebriãs q̃ præclarũ,vel quàm validũ . κράτιστον enĩ dixit græcus,vel potens,vel forte, vel validum. Validũ enim,quo abluuntur flagitia vel delentur . Bona ergo ebrietas poculi salutaris.Sed est alia ebrietas de redundantia scripturarum.Est & alia ebrietas per infusionem spiritussancti. Deniq; illi qui diuersis linguis in Apostolorum actibus loquebantur,musto pleni audiẽtibus videbãtur.Domus ergo ecclesia est,vbertas domus redundantia gratiarum.Torrens voluptatis,spiritus sanctus. D Nec te nomẽ aut mos torrẽtis offendat,quòd aliquando aridior aut exilior sit,vt cuius soleãt fluẽta cessare.Cessauit & hic noster,cessauit aliquãdo torrẽs ,pfluuii spiritalis in populo Iudæorũ.Quid dicã torrẽs cessauit? cũ mare cessauit,sicut lectio hodierna nos docuit, dicente deo:Ecce ego increpatione mea desolabo mare, & arefient pisces eorum,vtique Iudæorum,suæ ariditate perfidiæ,vt enatare non possint.Cessauit ergo torrens propter synagogæ sacrilegia:quia erat illa plebs fide arida, sterilis operib9,captiua peccatis.Quid enim flueret nõ bibentibus, vel contaminantibus sacros meatus, cum ipsum fontem necarint?Bonus torrens , qui illis cessauit,vt nobis abundaret,& sitim humanæ captiuitatis * auerteret,sicut torrẽs in Austro. Vnde & scriptura dicit:Surge Aquilo,& veni Auster.qui arbusculas Paradi si perflare cõsueuit.Diximus sensum:etiã elocutionem cõsideremus,cur torrẽtẽ voluptatis dixerit potabis eos, & nõ torrente,quasi de torrẽte:nisi quia auiditatẽ bibẽtiũ voluit exprimere,quasi torrẽtẽ ipsum vellẽt ebibere si possent?Hic est forsitã torrẽs voluptatis quẽ in Genesi legim9,fontẽ qui abluit Paradisum,& diuiditur in quatuor flumina,quæ circũeunt totam terrã. Ex hoc enim fonte virtutes profluunt spiritales,prudentia, tẽperantia,fortitudo,iustitia. Bonus fons , gratiæ & splendoris eiusdem atque naturæ cuius & illud flumẽ de quo in po E sterioribus dicitur:Fluminis impetus lętificat ciuitatem dei.Aptissime itaq; substituit,Quoniã apud te est fons vitæ:& in lumine tuo videbimus lumen.Prætende misericordiam tuam scientibus te,& iustitiam tuam iis qui recto sunt corde.Etenim post commemorationem cælestiũ beneficiorũ,iure gratiæ referuntur auctori domino nostro Iesu Christo,qui fons vitæ irriguus æternę descendit in terris,vt ariditatem nostri pectoris irrigaret, idem splendor gloriæ dei patris,& imago substãtię eius: & ideo in lumine eius vero,quod illuminat omnem hominem venientẽ in hunc mundũ,videbimus,inquit, patrẽ : quia deus lux est . Recte etiã dicitur , In lumine tuo videbimus lumen:secundum illud: Qui me videt,videt & patrem. Apud te ergo fons vitæ , prȩsentem videbimus patrem.Sicut enim tu apud patrem eras in principio de9 verbũ,ita apud te semper est pater, qui in te est. Ioan.10. Est enim apud ipsum,in quo est,Prophetatur aũt aduẽ- F tus domini saluatoris,qui vẽturus in terrã diceret : Ego & pater vnũ sumus.Id est,vnũ sumus lumẽ, sicut vnum nomen.Per luminis & noĩs vnitatẽ ambo vnum sumus, immo trinitas vnũ in vnitate substãtię,sed distinctione vniuscuiusq; personę.Trinitas distinctionem significat personarũ,vnitas potestatẽ.Potest & ad patrẽ dici,Quoniã apud te est fons vitæ.id est,ex quo vita ,pcessit,quod erat verbũ,& semp erat,ideo,quia apud te erat . Oĩa per ipsum & in ipso facta sunt,& ipse est vita vniuersorũ.& ipse te nobis manifestauit,vt corda hoĩm ad cognitionẽ tuę maiestatis illuminẽtur.Prętende ergo miam tuã sciẽtib9 te.Prȩrogatiua prętẽditur, vt mereantur miam quibus cognitionis tuę meritũ suffragatur.Denique ĩ posteriorib9 etiã viliorib9 psonis studiũ scientię agnoscimus suffragatũ,dicẽte domino:Mẽor ero Rhaab & Babylonis sciẽtib9 me.Id est meretricis illi9 Rhaab, & cõfusionis illius memor ero apud scientes me, vel inter ipsos:quia meretrix illa me agnouit,quẽ popul9 nõ agnouit.Inter illos ergo qui me scierunt , commemorabitur Rhaab,vt dignũ fidei prȩmiũ adipiscatur.Vnde & ĩ euãgelio dictũ aduertim9:Meretrices & publicani p̃cedent vos in regno cęlorũ.Sed quia inualidi sum9 ad exequẽdũ , licet deuoti ad credẽdũ:tu prętende miam tuã in te credentibus,quo deuotioni & fidei facta quoque nostra cõueniãt:nec studiũ mẽtis nostrę destituat corporis huius infirmitas,sed in ipsis tentationibus & infirmitatib9 gloriemur:in quibus gloriabatur apostolus dicens , Libẽtissime itaque magis gloriabor in ifirmitatib9, vt prę

*cupiditatis.

Roma.7. Pſal.17. Ioannis.1. Roma.11. 1.Cor.2. Pſal.41. Pſal.22. Actuũ.2. Canti.4. Pſal.35. Gene.2. Pſal.45. Ioannis.1. Ioan.14. Pſal.86. Matth.21. 2.Cor.12.

G tendat in me virtus Christi. Pulcherrime itaque addidit: Non veniat mihi pes superbiæ,& manus peccatorũ non moueat me. Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem: expulsi sunt,nec potuerunt stare. Superius quidam accipiunt,torrentẽ voluptatis tuæ, in tẽtationibus fortitudinem,sicut est martyrum,in quibus placuit deo exhibere sibi suauis & grati certaminis voluptatem. Et enim si hyemes ꝑ tẽtationib⁹ accipiũtur,vnde & orãdũ
Matth.24 dominus admonet ne fiat fuga nostra hyeme aut sabbato,hoc est,vel in tẽtatiõe vel ocio:hyeme aũt crescit torrens,& adimpletur atq; intumescit:torrẽs vtiq; pro grauiore tẽtatiõe potest accipi,quæ est in ꝑsecutionib⁹. Et ideo bene torrens voluptatis dicitur:quia vbi superabũ dauit peccatũ persecutionis, superabundauit & gratia cõfessionis. Vide virtutẽ propheticæ distinctionis. Primo iustũ exposuit,qui vel in corde suo vel in sermone dicit vt sibi delinquat,vel in se delinquat. Habet enim
Psal.13. græcus codex ἑαυτῷ:id est,in seipso:sed nõ oẽs. Et forte ideo,quia insipiens in corde suo dixit, Quia non est deus. Ne forte & iniustus intra se dicat, & intra se delinquat:licet deum palam negare,dementis sit: iniustitiam autem plerique pro laude profitentur. Rapere enim, nocere etiã iis qui nõ læserint,circũuenire,pleriq; sibi existimant glorioſum. Ergo primo iniusti vitam exposuit, postea sacramentum diuinæ cognitionis adiunxit,vt timentes deũ,iniquitatẽ & iniustitiã declinemus. Precem addidit,vt abiniustorũ cõsortio iustos suos liberare dignetur:vt in iis quoq; qui mundo sunt corde,iustitia diuina prætẽdat quasi speculatrix pia,ne nobis peccatorũ
H velut ostiũ incursus obrepat,& capiat dormiẽtes. Ideo vigilãdũ est,semꝑ castra domini muniẽda sunt:quia nocte aduenit inimic⁹ & aduersari⁹,quãdo somno sensus tenetur,cibo corp⁹ distẽditur. Orãdũ vt iustitia dei prætẽdat in nobis,quæ in infirmitate positos faciat fortio-
2.Cor. 12. res,vt possit vnusquisq; nostrũ dicere:Cũ infirmor, tũc potẽs sum. Deinde etiã specialiter pro se orat: vt nos doceat quẽadmodũ orare debeam⁹ ad dominũ. Nõ veniat,
Psal.130. inquit,mihi pes superbiæ. Id est, nõ in superbiã incidã. Deniq; & alibi meminit sui dicẽs:Si nõ ambulaui in magnis. Hic orauit,ibi impleuit. Nõ implesset,nisi orasset. Cauenda superbia,quæ etiã in prosperis supplantat. Deniq; graui⁹ Adã in Paradiso cecidit,q̃ si cecidisset in terra. De altissimis cadere,præcipitiũ est: in planis, lapsus
Eccle.2. vocatur. Ideo pes errat supbi,quia caput nõ tenet. Oculi enim sapiẽtis in capite eius. Non mirũ ergo si errat vestigiũ,vbi oculus nõ habetur. Præcedat ocul⁹,vt pes sequatur. Quomodo enim in tenebris viator incedat? Ci-
pergens. to pes offendit in nocte,si quasi quidã mũdi ocul⁹ viã
I Luna nõ mõstret. Et tu in nocte es seculi:mõstret tibi ecclesia viã:ex alto te iustitię sol illuminet,vt lapsũ timere nõ possis. Et quia pedẽ dixerat supbiæ,addidit:Et man⁹ peccatorũ nõ moueat me. Etenim sicut sancti membra sunt Christi,ita impii mẽbra sunt diaboli. Manus peccatorũ nõ moueat me. Id est,actus eorũ qui peccãt, nõ mede iustitiæ statiõe dimoueãt. Plerũq; enim dum videmus peccatores ꝑsperis abũdare succesib⁹,nutam⁹ affectu, & quasi quadã peccatorũ manu de radice virtutis auellimur. Cauendũ ergo ne quos in domo dei manus diuina plãtauit,manus aduersa supplãtet. Pulchre tamẽ hoc dicit qui à persecutorib⁹ verberatur. Qui aũt mouẽtur de radice sua,qua iã Christo inhæserãt,cadunt. Vnde addidit:Ibi ceciderunt qui operãtur iniquitatẽ. Quid est ibi? Vtrũ vbi est supbia,vbi est man⁹ peccatorũ? An vbi stabant,vbi erant ante plantati,ibi ceciderunt? An in vicino,an in cõtinẽti,quasi in ipso tẽpore,in ipso loco? Et videtur ambiguũ. Sed alibi docemur quid sit ibi,vbi dici-
Psal.47. tur:Ibi dolores sicut parturiẽtis. Bonus dolor ei cui partus est fidei,quo Christus in ecclesia formatur & nasci-
Psal.86. tur. Et alibi dicit:Memor ero Rhaab & Babylonis scientibus me. Etenim alienigenæ & Tyrus & popul⁹ Aethiopum hi fuerũt ibi. Id est,vbi sciẽtes me,vbi fundamenta in montibus sanctis,ibi & alienigenæ: quia & ipsi in me K putauerunt esse credendum. Ibi ergo ceciderũt, vbi magis stare debuerunt:quia in paradiso cecidit Adam, & Christus in ruinã venit & in resurrectionẽ: vt ruina sit perfidorũ,iustorum aũt & fidelium resurrectio. Deniq; expulsi sunt,quia iniusti viri in loco sancto stare nõ poterant. Vnde & apostolus dixit:Et tu qui stas, vide ne cadas. Et vtiq; ei dixit qui nõ corpore,sed fide stabat. Pos- 1.Cor.10.
sumus & in futurum intelligere ibi,vt est,Ibi erit fletus, Matth.13.
& stridor dentium. &,Nudus ibi pergam. Quam breuis in exitu & quanta conclusio. Non sim,inquit,superbus, vt peccem,ne mouear:non mouear,ne cadã: nõ cadam, ne expellar,sicut Adam de Paradiso expulsus est, quia in ipso pes superbiæ stare non potuit. Nescit stare superbia:& si ceciderit,non nouit resurgere. Et ideo pulchre iste & in superioribus locutus est de superbis: Hi in cur- Psal.19.
ribus,& hi in equis:nos aũt in nomine dei nostri magnificabimur. Hoc enim stabile,illud infidũ. Et subiecit: Ip Mich.7.
si obligati sunt,& ceciderunt: nos vero surreximus, & erecti sumus. Et in libro Michææ prophetæ scriptũ est: Noli super me gaudere inimica mea,quia cecidi:sed resurgam. Cecidimus enim in hoc mundo:sed in Christo resurrexim⁹. Cui est honor,gloria,virt⁹, ꝑpetuitas & à seculis,& nũc semper,& in oĩa secula seculorũ. Amen.

In Psalmi. xxxvi. enarrationẽ præfatio.

OMNIS scriptura diuina, vel naturalis,vel mystica,vel moralis est. Naturalis in Ge- L
nesi,in qua exprimitur quomodo facta sũt cælũ,mare,terra,& quẽadmodũ mũd⁹ iste sit cõstitutus. Mystica in Leuitico, in quo cõprehẽditur sacerdotale mysteriũ. Moralis in Deuteronomio,in quo secũdũ legis præceptũ vita hũana formatur. Vnde & salomonis tres libri ex plurimis videntur electi:Ecclesiastes de naturalibus, Cantica cãticorũ de mysticis,Prouerbia de moralibus. Sed quia omnium psalmorũ corp⁹ vnũ est,idcirco nihil in his diuisum est atq; distinctũ,sed ꝑut se obtulit ratio, nulla intermissa doctrinæ istiusmodi disciplina est. Nãq; & naturalẽ eui dẽtissime cõprehẽdit dicẽdo de angelis atq; virtutibus, sole & luna,& stellis,& lumine cæli cælorũ,& aqua quæ sup cælos est:Quia ipse dixit,& facta sunt: ipse manda- Psal.32.
uit,& creata sunt. Statuit ea in seculũ seculi,præceptum posuit,& nõ præteribit. Et de mysticis locutus est cũ de occultis,& sacrę vnctiõis vnguẽto,& de cõsummatione M
scripserit tabernaculi. Quorũ multiplex gratia: quam multifariã & multis modis locutus est domin⁹ in ꝓphetis. Nam & vẽturũ ꝓfatus est dei filiũ principẽ sacerdotum:& pasurũ esse pro nobis,& sanguine suo mundaturũ nostra peccata,tituli ꝓ torcularibus declararũt,& resurrecturum psalmus resurrectiõis expresit,& alius postea titulus indicauit,in quo terra eius est restituta,cõmutationẽ quoq; vniuersorũ futurã dei sacramentis. Et de moralibus plura cõtexuit,diuersaq; virtutum genera demõstrauit:& dedit præcepta viuẽdi,quib⁹ vlcera nostrorũ sanauit errorũ:moresq; renouauit humanos,atq; intimos mutauit affectus:sicut docet psalmus tricesim⁹ tertius,quẽ etiã Petrus sanctus in epistola sua tanq̃ medicamẽtum nostris pectorib⁹ affixit:atq; iste qui nobis hodierna lectiõe ꝓpositus est. Nam isti prę cæteris ethici reperiuntur:sed isti diffusior,qui tricesimus sextus inscribitur. Nam etsi ille prædulcis & lucid⁹ est,iste tamẽ dul *alias,iste
cior*:quoniã ille me docuit cohibere liguã à malo: iste tamẽ mul
desinere ab ira,indignationẽ relinquere. Ille præcepit si to magis
ne dolo loqui:iste instituit esse mãsuetũ,qui præmia mãsuetudinis demõstrauit. Quæ maiora fométa sũt cordis humani,q̃ mãsuetudo atq; simplicitas*quib⁹ & dolor oĩs acceptæ leuatur iniuriæ,& labes criminis omnis excluditur? Ad hæc igitur manũ medicamẽta mittam⁹, vt vulnera nostra curemus:ne si velimus dicere quòd alios curare possimus,dicatur nobis,Medice cura teipsum. Er- Luce 4.

A go quod etiã medicis,ſed vulgo quoq; ſolet eſse cõmune,vt medicinã pauci ꝓfiteantur,plurimi tamẽ remedia ei⁹ aliqua ſcire ſe dicãt,vel quod medicorũ pueri faciũt, nos quoq; alieno medicamẽto remediũ indigẽtibus deferamus. Diues magiſtrũ adhibeat,paup miniſtrũ. Qui pfecti altitudinẽ capit,ſumat ex ipſo:qui planiora deſiderat,in valle paſcatur,vt parvulus. Qui fluuiũ metuit, de riuulo bibat:& qui ꝓfundũ pauet,ad litt⁹ enatet. Pulchre aũt ſanct⁹ Dauid in ſupiore pſalmo iniuſti vitã deſcribit,hic iuſti. ibi iniuſt⁹ exponitur,hic iuſt⁹ inſtituitur. Ille ſibi delinquit,hic tollit etiã aliena pcta. Et ideo quod primũ medicamentum ſit iuſtitiæ, conſideremus.

Pſalmi. xxxvi enarratio.

Gala.4. Ibidem. 1.Cor. 12. Roma. 11.

Noli, inquit,malignari inter malignantes:neq; æmulatus fueris faciẽtes iniquitatẽ. Primũ diſcamus quid ſit æmulari:licet minor vis ſermonis huius ſit in latino q̃ in græco. Nam & in bono æmulationẽ legimus,& in malo. Deniq; apoſtolus dicit:Bonũ eſt æmulari in bono ſemper. Et ſupra ipſe dixit:Emulantur vos nõ bene:ſed excludere vos volunt, vt illos æmulemini. Et iterũ ipſe ait:Aemulamini meliora chariſmata. Et ad Romanos habes: Dico ergo, nunquid ſic offenderũt vt caderẽt? Abſit: Sed illorũ delictũ ſalus eſt gẽtibus:vt illos æmulẽtur. Et infra:Vobis enim dico gẽtibus:Quãdiu ego ſum gentiũ apoſtol⁹, miniſteriũ meũ illuſtrabo,ſi quo modo æmuler carnem meam, & ſaluos faciã aliquos ex ipſis. Hoc eſt,afficiã carnẽ meam. Deniq; παραζηλώσω græcus habet. Nam & hic μὴ παραζήλου ἐν τοῖς νοσηφυομένοις, habet: μὴ δὲ ζήλου τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν. Hoc eſt,noli malignos in æmula

B tionẽ excitare:quoniã illi nõ de bono,ſed de malo certant. Quid eſt in emulationẽ excitare? Exẽplo ſi poſsumus aperiamus. Intẽperantes mulieres quædã ſunt, quæ aliorũ cõiugũ corda ſolicitãt:quos cũ conſuetudini ſuæ probróq; ſubdiderint:nõ cõtẽtę erroris ſui habere ſecretũ,ſtudẽt corã iugalibus eorũ ſuũ iactare flagitiũ, vt eas in zelũ ſui excitẽt & inflãment,triũphũ quendã de dolore probarum mentium & cõmotiõe captãtes. Quæ æmulatione fœminea thori proprii cõtumeliam nõ ferentes,

vita. ſoluunt cõplaciti vincula coniugii,aut cotidiana rixa decertant. Fitq; ex emulatione diſcordia,ex diſſenſione diſsidium,quo domus tota turbetur. Exẽplo igitur proteruæ mulieris cognoſce qui legis,partes eſse nequiſsi-

in prauã ęmulationem. mæ deteſtabiliſq; verſutiæ,improba æmulatiõe alteri⁹ animum cõmouere:aliũdq; eſse zelum, aliud parazelũ. Hæc eſt enim praua æmulatio, quæ bonorum ſubintrat affectum:qua etiã Iudæus errauit:qui à vero bono euangelicæ diſciplinæ,devia legis æmulatione deflexit: ſicut de ſe apoſtolus ait quòd ſecundũ æmulationẽ legis ꝓſequebatur eccleſiã Chriſti. Ergo quãuis de⁹ noſter ingra

Philip.3. C tis Iudæorum offenderetur frequẽter affectibus & querelis,tamẽ aſsumptum ſemel & electum ſibi populũ minime relinquebat:ſed ſynagoga vt meretrix procax irritare eum cœpit in æmulatiõis amaritudinẽ, præuaricatiõis ſe miſcẽdo ſacrilegiis. Deniq; dixit ad ſacerdotem

Exod.32. Aarõ:Fac nobis deos quos adorem⁹,& vituli caput adorare cœperũt. Vnde per cãticum magnum Moyſi domi

Deute.32. nus in ore ipſius reſultauit dicẽs: Ipſi excitauerũt me in æmulationẽ in nõ deo:irritauerũt me in ſimulacris ſuis. Ego autẽ excitabo eos in æmulationẽ in nõ gente: in natiõe inſipiẽte irritabo eos. Quomodo dominus cõdẽnauit ſynagogã ꝓpter meretriceos mores,quo ipſorũ i eos verſutiã retorqueret,vt ſuo afficerẽtur ingenio,qui dominũ deũ ſuum à quo aſsumpti fuerãt, grauib⁹ ſacrilegiis refutarunt,deos ſibi quos colerent eligẽtes:aſsumẽs ecõtrario ſibi eccleſiã de ꝓphanis:quos prelatos ſibi ſine lege,ſine gratia,Iudæorũ popul⁹ ingemiſceret:atque eo ãplius in emulationẽ illorũ excitaretur affectus, quo viliorũ facta eſset electio. Nã ante quo afficeretur ille populus nõ habebat,cũ ſolũ ſe à domino cõſideraret electum. Vbi vero aduertit adſcitã ex nationib⁹ cõuenam plebẽ,quæ ſibi legẽ domini, ꝓphetarũ oracula,teſtamẽtũ nouũ,deũ vẽdicaret:tũc demũ excruciari nimio cœpit affectu,poſteaq; ſe repudiatũ eſse cognouit. Deniq; ſi videat gẽtiliũ ceremonias,nõ mouetur: Si audiat ꝓfectũ eccleſię,miſera torquetur inuidia. Cõpletur ergo in Iudæa,Ego in æmulationẽ eos excitabo in nõ gẽte. Accedit ad cruciat⁹ grauioris erũnã,quòd ex gẽtib⁹ pctõres ſibi vidẽtur eſse prelati,qui ne gẽtis quidẽ alicui⁹ venationis nomẽ attollãt. Nã ois cõgregatio cuiuſq; regiõis nomẽ ſibi vẽdicare cõſueuit,vt Aegyptii, Aethiopes, Syri, Iudæi, Arabes, ꝓuinciæ ſuæ terrarũq; ſuarũ vocabulum preferũt. Nos de diuerſis populis cõgregati,vocabulum nobis vni⁹ gẽtis nõ poſsum⁹ vſurpare:& ideo quia nomẽ nõ habebam⁹ in terris,de cælo accepim⁹,vt Chriſti popul⁹ diceremur. Sed hoc gẽtilis ſtultitiã putat,Iudęus opprobriũ. Verũ eſt ergo qd ſcriptũ eſt,quia vlt⁹ eſt de⁹ propriã cõtumeliã,eccleſiã ſibi nõ ex gẽte quęrendo, & eã ex gẽte inſipiẽte vetuſto illi atq; regali populo præferẽdo. Quæ ſit gẽs ſipiẽs quę prelata ſit,audi dicẽtẽ: Quoniã ſtulta mũdi elegit deus,vt cõfũdat ſapiẽtes. 1.Cor.1. Et iterũ: Si quis videtur inter vos ſapiẽs eſse in hoc ſeculo,ſtult⁹ fiat,vt ſit ſapiẽs. Ibidem. 3. Reddidit ergo nõ intulit domin⁹ æmulatiõis cõionẽ:vt eſset nõ in forma imitatiõis,ſed in pœna iniquitatis. Deniq; latin⁹ iterpres volẽs diſtinctionẽ facere inter æmulationẽ virtutis,& æmulationẽ offẽſionis,ait:Nũquid æmulamur domino? Hoc eſt,Nũquid domino offenſionẽ æmulatiõis inferimus, vt de iis edamus quę ímolata ſimulacris ſunt:ſicut Iudęi eũ ſacrificãdo ſimulacris exaſpauerũt? Quod ſi iter hoies excitãdę æmulatiõis offẽdit intẽtio,& frequẽter ſi pſona exaſpati ſuperior inuenitur,incẽtoria æmulatiõis fraudi eſse conſueuit:cui⁹ ſtultitiæ eſt maieſtatẽ irritare diuinã, & offẽdiculo æmulationis inceſsere,vbi nulla vltiõis eſt difficultas:Nõ debem⁹ igitur malignis ęmulãdi aduerſũ nos aculeos miniſtrare:qui etiã nõ leceſsiti inuidiæ ſtimulis excitãtur vt noceãt:ſicut Cain fratrẽ occidit,quia magis illi⁹ ſacrificiũ acceptũ eſset,q̃ qd ipſe putauerat offerẽdũ. In quo nõ æmulat⁹ Abel, ſed inuid⁹ Caí ꝓlatiõis gratiã ſceleſto parricidio ꝓſecut⁹ ẽ. Nõ eí ille fratris voluit obũbrare ſacrificiũ,ſed ſeruare ſacrificii diſciplinã, vt primitias nulla deſidia moraretur,nec aliqua in vſ⁹ ꝓprios deriuata vſurpatiõe violaret. Saul quoq; triũphatorẽ Paleſtinorũ Dauid ꝓphetã,& ꝓprię conſeruatorẽ ſalutis,iuuẽcularũ ſibi ſermone prælatũ tẽtauit inſidiis, teli iaculo ꝓuit occidere. Ac penè ſanguinẽ generi fuderat innocẽtis,niſi vuln⁹ ille ſinuati corporis inflexiõe luſiſset. Quæ ibi malitia,ſi iuuẽculæ dixerũt, Saul i milibus,Dauid in decẽ milib⁹? Quã atrox aũt inuidia regis Saul,qui ſermonis errorẽ in innocẽtis exitiũ deriuauit? Neq; æmulat⁹,ĩquit,fueris faciẽtes iniquitatẽ. Nõ repetiuit qd dixerat,ſed mutauit. Aliud eſt enim ſubęmulari: aliud ęmulari. Subęmulatio aſtutiã habet,æmulatio ſimplicitatẽ. Sed tamẽ etiã ipſa cauta debet eſse ſimplicitas & ꝓuida,vt nouerit qd cauẽdũ ſit. Neq; enim ocioſe dictũ eſt: Eſtote aſtuti ſicut ſerpẽtes,& ſimplices ſicut colũbę. Spiritalis ergo debet eſse aſtutia,q̃ ſeruet ſalutẽ, dolũ neſciat. Spiritalis debet eſse ſimplicitas. Videtur autẽ etiã alio loco diſtinctionẽ ſubęmulatiõis ſcriptura feciſſe,cũ dicit: Et auferetur zel⁹ Ephẽ,& inimici Iudę peribũt. Nõ erit ęmulus Ephrẽ Iudę,& Iuda non vexabit Ephrẽ. Alibi aũt habes: Sic & vos quoniã ęmulatores eſtis ſpiritaliũ ad ædificationẽ eccleſię, quærite vt abũdetis. Aemulatores ꝓ bonis & bonæ rei imitatorib⁹ poſuit æmulũ ꝓ obliquo & inuido. Primũ eſt ergo,ne malignos ad æmulatiõis malignitatẽ laceſsas:ſecũdũ,vt nõ ęmuleris iniquitatẽ faciẽtes. Plerũq; enim vidẽtes pii fraude aliquos & aſtutia quæſiſse diuitias,& perueniſse ad honores,æmulatione deformi vias eorũ ſequi geſtiũt,vt ad diuitias & honores ſimili arte perueniãt,& in cõtrahendo cõiugio circunſcribãt adoleſcẽtulas. Quid enim ꝓdeſt, cũ ipſæ diuitiæ & omnis gloria ſecularis tanq̃ fœnũ cito

Matth.10. Eſaię.11. 1.Cor.14. Gene.4. 1.Reg.18.

G areſcat,& tanq̄ olera hærbarū in ipſa ſpecie ſui floris in
Eſaiæ.40. tercidāt:Omnis caro fœnū, & omnis gloria hoīs vt flos fœni.Noli ergo magnopere affectare quod ꝓpetuū eſse nō poſsit.Noli eſse æmulus & obliquus. Noli eſse cōtē tioſus & decertator in zelo.Vnde & Aquila dixit, Noli cōcertare in malignātibus.Symmachus,Noli cōtēdere. Noli etiā eſse imitator iniquitatis &fraudis,ſed eſto apoſtolicæ doctrinæ,,ꝓpheticæ gratiæ,ſanctorūmq; virtutis imitator,vt fructū feras,& meſsem bonitatis recōdas, ſicut Ioſeph,qui multitudine frumēti famē diuturnæ ſteri
Gene.41. litatis excluſit.Vt Abacuch,qui prādiū meſsoribus defe rēdo,eleuatus ab angelo aerii tramitis iter carpſit,& red
Danie.14 ditus terris inter ſæuos leonū ſtrepitus pio ,ꝓphetæ dulce cōuiuiū miniſtrauit.Recte ergo dicit propheta:Spera in domino,& fac bonitatē:& inhabita terrā, & paſceris in diuitiis eius. Quæ eſt terra quā ſuadet inhabitādā,niſi anima tua,quā bene debes excolere,frequēter ſpiritalibus inarare vomeribus,ne longo inhorreſcat ſitu.Bonꝰ enim agricola cotidiana operatiōe & peruigili ſolicitudine exercet agrū ſuum, & ,ꝓpria rura cuſtodit,ne deua ſtet ea aper de ſilua,& fructꝰ maturos raptor eripiat.Ara ergo terrā tuā,vt cū venerit qui ſeminat verbū,animam tuā inueniat præparatā:ne ſupra inculta cordis tui deci
Matth.13. dat ſemē,& veniāt aues cæli,& diripiāt quod fuerit ſemi
H natū. Quæ ſit ergo terra,audi dicētē:Ecce exiit qui ſeminat ſeminare agrū ſuū:& dū ſeminat,aliud cecidit ſecus viā,aliud ſupra petrā,aliud ſupra terrā bonā. Quod aūt ſupra terrā bonā,ii ſunt qui in corde bono audiētes verbū retinēt,& fructū afferūt per patientiā. Mūdū ſit ergo cor tuū,munda ſit anima tua,vt fructū bonitatis poſsis afferre, hoc eſt,gratiæ ſpiritalis. Bonitas enim fructus
Gala.5. eſt ſpiritus ſancti:ſicut ſcriptū eſt, Fructus autē ſpūs eſt charitas,gaudium,pax,patiētia,benignitas,bonitas, fides,modeſtia,cōtinētia.Hi ſunt fructus quorum diuitiis paſcimur,& vbertate ſatiamur. In hac terra vitē illam
Gene.9. fructiferā iuſtus Noe plantauit,& de fructu eiꝰ bibit,atq; intimo corde ſolutꝰ eſt,quādo eū laudabili pietatis amictu induit virtutū ſuarū geminata poſteritas.Alio quoq; loco nobis iſtas ,ꝓpheta ſanctus diuitias demonſtrauit, quibus erat diues in Chriſto, & omnibus quæ ad vitam æternā conducerent ,abundabat.Et reuera quis ditior,q̄ qui diues in domino eſt,vt poſsit dicere,In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum quaſi in omnibus diuitiis? Quid enim poterat deeſse viro qui cæleſtibus ditabatur oraculis?Et ideo ſuadet hoc pſalmo vt theſau-
Pſal.118. rum illū nobis quæramus æternum,& delectationē eius
I acquiſitione capiamus,Idcòq; ait:Delectare in domino, & dabit tibi petitiōes cordis tui. Quare nō dixit tuas,ſed cordis tui?Petitiōes exterioris hominis interioriſq; cōmunes ſunt:nec oēs probātur à Chriſto:quia lex carnis legi mētis frequēter repugnat. Quæ autē interioris ſunt
Pſal.19. hominis,qui renouatꝰ eſt ſpiritu:illas petitiōes dominꝰ petito donat effectu.Vnde & alibi ait:Tribuat tibi dominus ſecūdū cor tuū,& oēs petitiōes tuas cōfirmet. Secū dū cor ait,nō ſecūdū appetētiā carnis:& illas petitiōes, īquit,quæ prodeūt ex intimo corde,cōfirmet,non quę ex carnis huius illecebra & voluptatibus dirigūtur. Reuela ad dominū viā tuā,& ſpera in eū,& ipſe faciet, & educet ſicut lumē iuſtitiā tuā,& iudiciū tuū ſicut meridiem. Hoc ſolo verſiculo qualis eſse debeas declarauit. Quis enim reuelat viam ſuam, niſi qui deo occultorū ſuorū arbitro interna ſui pectoris confitetur?Bene ait, reuela: hoc eſt.aperi cōſciētiā tuā: ne eā ſeculi iſtius grauet vmbra vel carnis. Prorumpentia ſemina ſi fuerint obūbrata, tenuantur:ſoli obiecta pingueſcūt. Quid de ſeminibus loquor?Ipſas arbuſculas,quo minus ſe in altū ſubiiciant,vmbra ſilueſtris internecat,& ,ꝓhibet brachia ramoſa diffundere.Pulchre autē dixit, Reuela ad dominū vitā tuā:qa natura hoīm prona pcō,velut quoddam menti noſtræ velamē obducit,ne noſtra domīo peccata fateamur,qui poteſt vulnera noſtra ſanare:vt erubeſcat quis ore proprio poſtulare medicinā,ne corā hominib⁹ K
ſua prodantur opprobria. Premit igitur ſe intra homi-
nem conſcientia, cum latere non poſsit: & tādiu differt
quo ad vulnus efferueat: vt iam nō fidei ſalubritate ſed
imedicabili atrocitate vlceris detegatur.Reuela,īquit,
ad dominū viam tuā:hoc eſt, aperi viam tuam:noli ab- Gene.4.
ſcondere, ſicut abſcondebat Cain, qui latere cupiebat. Ioan.3.
Omnis enim qui male agit, odit lucē. Reuelabat Dauid Pſal.44.
viam ſuam, qui ait: Dico ego opera mea regi.Aperi ſen
ſum tuum,vt nihil ſit quod timeas reprehēdi.Reuelauit 1.Cor.4.
& paulus,qui præſumpſit dicere: Nihil mihi cōſcius ſū.
Is actus,ea vita ſit,vt via tua coram patre tuo luceat,qui
in cælis eſt. Sed qa obnoxia fragilitati oīs hūana cōditio
eſt, & non noſtræ eſt poteſtatis iter noſtrum ex voluntate dirigere:ideo tibi dicit,Spera in domino,& ipſe faciet.Hoc eſt,vt aperiat viam tuam nec talem te eſse permittat,vt fugias lucē dū times prodi:& diligas tenebras
vt poſsis tua occultare flagitia,dicens:Tenebræ operiūt Eccle.23.
me:quis ſcit ſi videt altiſsimꝰ? Quomodo eni poteſt qui
adulterum molitur,non noctē ſuis accommodam quæ-
rere tentamentis? Qui falſum cogitat teſtem ſuæ fraudi
adhibere,qui corruptelā iudicis captat,vt opprimat in-
nocentē:iniquitatis nō explorare ſecretū?Latro in ſoli-
tudine * ſubſidet,noctis tenebris operitur, vt ſceleri ce- * ſolitudi
dat effectus.Iniquitas ergo tenebræ ſunt:Deꝰ lux eſt. Et nes obſ-
ſi tu velis tuā occultare iuſtitiā,deus eā educit in lucem: det.
nec patitur latere iudiciū quo ea quę bona ſunt elegiſti: * tenebras
quæ improba,refutaſti.Nec ſolum facit tuū lucere iudi- L
cium,ſed lucere ſicut meridiē,quādo ſe ſol iſte in ſplendorē totus effundit.Meridies erat quādo Ioſeph cū fratribus epulabatur,nō vltus iniuriā,ſed oblitus. Subditus eſto domino,& obſecra eum. Non ſolum vt ſubiectus ſis deo moneris,ſed etiā vt obſecres dominum,quo poſsis tuæ ſtudiū ſubiectionis implere: ſicut & ſupra nō ſolum reuelare viā tuam te conuenit,ſed etiā ſperare in domino.Bona autē ſubiectio,nō abiecta,non vilis, ſed glorioſa atq; ſublimis.Ille enim deo eſt ſubditus,qui ſa Gene.41.
cit domini voluntatem.Denique quis ignorat quod ſa-
pientia mentis ſubiecta eſt dei legi: ſapiētia autē carnis
non eſt ſubdita.Et addidit apoſtolus: Nec enim poteſt.
Eſto ergo ſubditus,hoc eſt,proximus Chriſto:vt legem
impleas.Deniq; chriſtus faciēdo voluntatē patris, legē
impleuit.Et ideo finis eſt legis,& plenitudo eſt charitatis:quia diligēs patrē,effectum omnē eius adhibuit volū
tati.Vnde pro gloria apoſtolus dixit:Cum aūt ſubiecta Roma.8.
illi fuerint oīa,tunc & ipſe ſubiectus erit illi qui ſibi ſub
iecit omnia:vt ſit deus oīa in omnibus. Et ipſe de ſe ait: 1.Cor.15.
Nōne deo ſubdita eſt anima mea?Ab ipō enim ſalutare
meū.Deniq; pro pietate erat nō pro infirmitate Ioſeph Pſal.61.
& Mariæ parētibus ſubditus.Gloria autem Chriſti ma- Luce.2.
xima,vt ſe vniuerſorū hominū pectoribus infundat,& M
oēs reuocet impietate perfidiæ, & gētilitatis affectu, vt
ſibi faciat eſse ſubiectos.Cum autē ſibi ſubiecit omnia,
cum intrauerit plenitudo gentiū,cum ſaluus factus fuerit omnis Iſrael,& toto orbe vnū fuerit corpus in Chriſto:tūc erit & ipſe ſubiectus,munus ſuū deo patri offerens,& quaſi princeps omniū ſacerdotū,& cæleſtibꝰ cōpos altaribus,vt ſit ſacrificiū fides omniū. Pietatis ergo eſt iſta ſubiectio,quòd erit ſubiectus in corpore dominus Ieſus,cuius nos ſumus corpus & mēbra. Eſto ergo hō ſubiectꝰ chriſto,hoc eſt,ſubditꝰ ſapiētiæ dei,ſubditꝰ verbo,ſubditꝰ iuſtitię,ſubditus virtuti:quia hęc oīa xp̄s eſt.Omnis hō deo ſe ſubiiciat.Nō enim vnū,ſed oēs docet vt ſubiiciāt cor ſuū,ſubiiciāt animā ſuam, ſubiiciāt carnem ſuā,quod ſit deus oīa,& in oībꝰ. Subiectus ergo eſt qui plenus eſt gratiæ,& ſuſcipit iugū Chriſti,& mandata domini ſtrēue & incunctāter exequitur.Sine ſubiectione autem, qui ſe fruſtra extollit,ſenſu ,ꝓprię carnis inflatus,inſolēs deuotionis,& piæ declinās obſeruātiam ſeruitutis,quā ipſo iure naturæ auctori debemꝰ ęterno. poſtremo q ſine pcō eſt,ſubiectꝰ ē xp̄o:quoniā redēptꝰ

A à domino eſt. Qui autem in peccato eſt, non poteſt dici liber,ſed ſeruus,quem grauia tenent vincula peccati. Sequitur:Ne ęmulat⁹ fueris eũ qui proſpere dirigitur in via ſua faciẽs iniquitatẽ. Euidẽter hic quid ſuperius ſenſerit intimauit,nõ excitandos malignos æmulatione ad malignitatẽ,neque imitãdos faciẽtes iniquitatẽ.Non enĩ iniquitas, ſed proſperæ res quæ proueniunt iniqua gerẽtibus,nos ſæpe ſolicitant vt eos putemus imitãdos,quo
Pſal.72. ad eorũ poſsimus peruenire ſucceſsus,dicẽtes:Ecce ipſi peccatores,& abũdantes in ſeculo, obtinuerũt diuitias: & dixi,Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meũ, & laui inter innocentes manus meas,& fui flagellatus tota die. Si igitur flagellatus eſt Dauid, cauere debemus ne & nos flagellemur:& dicatur nobis quia diuitiæ, honores, potentiæ,generationi huic videãtur eſse diſpoſita quaſi vaga, & incerta pecuniæ opera,iniquitatiſq; cõpẽdia,nõ quaſi præmia vlla virtutis,ideoq; velut ſomnium veniãt,& cũ ſomno te ſurgente deficiant.Ipſos athletas,cũ vicerint, certum eſt coronari,non anteq̃ vincant Nobis lucta cũ ſeculo eſt.Vince ante ſeculum, vt coronã petas . Nemo ante coronatur,niſi certamen impleuerit. Qui ſtadium currunt,nunquid ante brauium accipiũt quàm ſtadium percurrerint? Quanti priores in exitu cadunt,& curſus ſui celeritate fraudantur? Nunquid tu deo q̃ Paulus acceptior?Ille vas electiõis, ille Gẽtiũ doctor nunq̃ ſibi in hoc ſeculo coronã auſus eſt poſtulare.Deniq; audi dicẽ
1.Tim.4. tem:Certamen bonum certaui,curſum conſummaui,fidem ſeruaui. Quod reliquum eſt,repoſita eſt mihi coro
B na iuſtitiæ,quã reddet mihi dominus in illo die . Paulus ille raptus in tertiũ cælũ,qui audiuit ea quæ non licet homini loqui : vtrũ corpore eſset raptus, an ſine corpore, neſcit:ſicut ipſe teſtatus eſt . Paulus ergo dicit in illa die coronã ſibi eſse reddẽdã: tu hic tibi vt reddatur inſiſtis? Imple ergo certaminis tui tempus .Non ſemel athleta luctatur, nec ſemel præliatur miles vt ſtipendia ſua poſsit implere:& tibi non cũ vna paſsione luctamen eſt.Superiores ſi euaſeris,ira ſuccedit:& ideo tibi dicit ſcriptura: Deſine ab ira,& relinque indignationem.Sunt multa vitia quæ obrepunt inſipientibus.Ira grauis paſsio eſt: plerunque accendit inuitum : & volentem mitius vindicare,in furorẽ rapit,vt perimat quẽ putauerit coercendũ. Cõmotus,gladio ſæpe trãſuerberat innocentẽ. Amicos & fratres per indignationẽ plurimi peremerunt.Ideo ſapiens dicit:Ira perdit etiã ſapientes. Salomonis dictũ eſt quia non ſolum quoſcunq; de medio homines , ſed etiã ipſos perdat ira ſapientes. Et Dauid ſapientẽ monet di-
C cens,Deſine ab ira:ne cum accẽderis eã,illa non deſinat priuſquã te eius flãma conſumat.Relinque,inquit,indig-
Pſal.4. nationẽ.Hoc eſt,natura te rapit,mouet affectus, culpa te alicuius excitat vel offenſa vt indigneris:ſed nõ vſque quaq;,vt modũ neſcias Relique eã,finẽ impone,ne te in peccatũ trahat.Hoc eſt qđ ſupra dixit, Iraſcimini,& noli te peccare.Non enim hortatur vt iraſcaris, ſed ad tempus cedit affectui.Dat tamen medicamẽtum, ne diutius vis vlceris ſerpat.Iraſcimini quod ait,tuæ eſt paſsionis. Medicus enim nõ ſtatim adhibet medicamenta languori.Si dolor feruet,fomẽta adhibet, vt miteſcat dolor. Si febris exæſtuat,remedij tẽpus expectat.ipſum potum ſitientibus negare cõſueuit.Non dicit, Nolite febrire, cũ vapor feruet ægroti:ſed dicit,Expecta,deſinat febris,digeratur cõmotio. Sic & propheta non potuit dicere homini,cuius caro vt varijs morborũ, ita cõmotionũ paſſionibus excitatur,Nõ iraſcere:ſed dicit, Deſine ab ira, & indignationẽ relinque,ne pecces . Ira enim grauis eſt magiſtra peccati.Alius quoque medicus dicit:Sol nõ oc
Ephe.4. cidat ſuper iracũdiam veſtrã,ne dum diu differs, veniat ille qui calefactũ corporis ſomno excitare conſueuit,& ſtimulet te,inſerat tibi cogitatiões , & in ſecreta tui pectoris immergat,dicens:Vindica iniuriã tuã,virũ te eſse cognoſce . Fœmineæ infirmitatis eſt non capere vindictam.Ergo contẽnere te debuit ſeruus? frater decipere? amicus illudere?& tu adhuc tuã nõ vlciſceris contume- D
liam?Proſcribas neceſse eſt:gladio oportet inſurgas, & doloré tuũ aduerſarij morte ſoleris.Vir fuit ille qui ſuũ occidit inimicum:merito prędicatur:quia ita ſe vindicauit,vt alius irrogare ei non auderet iniuriam. His ſtimulis plus accẽditur,plus mouetur,vt cõpleatur quod ſcriptum eſt:Ira perdit etiã ſapientes. Ergo tu ne audias eũ: ne ęmuleris vt nequiter facias:quoniã qui nequiter agũt, exterminabũtur . Exterminãtur qui radices nõ habent, ſicut olera vel fœnũ.Olera infirm⁹ mãducet.Tu autẽ vitem inſere in agro tuo,vineam inſtitue.Et ſi venerit Achab qui tibi dicat,Da mihi vineam tuam,vt olera mihi 3.Reg.21.
ſeram:noli ei adquieſcere,ne ex conſenſu tuo caduca ſerat,abſcindat æterna .Ideo Nabuthe inter ſanctos habetur, quia maiorum ſuorum hæreditatẽ ne regi quidẽ putauit eſse cedẽdam,& lapidari maluit, vt vineã ſuam nõ daret in direptionẽ.Hæreditas maiorũ,fides vera eſt.Extiterũt Arriani regali ſubnixi potẽtia, qui tẽplũ domini putarẽt ſibi eſse tradendũ,ſupplicia acerba minitantes. Sed abſit vt apud mentẽ domino ſeruientẽ præpõderarit magis pœnæ formido q̃ forma pietatis. Nõ pręualuit pfidia, qa fides reſtitit.Eſt etiã quędã vinea in pectorib⁹ fideliũ,de qua dicit Eſaias:Vinea facta eſt dilecto in cor Eſaiæ.5.
nu vberi,Hãc vineã domin⁹ plãtauit in cordib⁹ noſtris: & ideo legimus dicentẽ deũ:Ego te plãtaui vineã fructi- Hiere.2.
t. ã,totã verã.Nemo ergo de agro animæ noſtræ hãc au E
ferat vineã: quia benedicta eſt ea vinea . Ideoq; dictũ eſt de ſctis:A fructu frumẽti,vini,& olei, multiplicati ſunt. Pſal.4.
Bonũ eſt ergo habere intra te torcularia vino redũdantia, vt fluat tibi vinũ in vas tuũ de vinea Soreth , poculũ illud inebriãs q̃ prędarũ.Soreth enĩ vinea,nouę principij noua eſt æquitas.Vnde & dicitur nobis: Cantate deo veſtro canticũ nouũ,magnificate nomen eius ab extremo terræ.Hęc ergo vinea vuas faciat,nõ iniquitatẽ.Ideo relicta eſt vinea Iudæorũ,quia iniquitatẽ fecit,vt ſcriptũ eſt,& nõ iudiciũ. Nos ergo fructũ feram⁹ in Chriſto, vt perpetui eſse mereamur.Suſtinẽtes enĩ dominũ,poſsidebũt terrã.Illã vtiq; viuentiũ terrã . Eſt quædã terra cæleſtis,quę fructũ cæleſtibus ferat:de qua ait : Credo videre Pſal.26.
bona domini in terra viuẽtiũ. Hęc terra multo hoim ſudore vẽtri miniſtrat alimẽta. Illa terra bona domini ſine vllo labore fructificat , in qua iuſtorũ diuturna poſſeſsio,& piæ mẽtis hęreditas eſt.Et bene ait, Suſtinentes autẽ dominũ hæreditate poſsidebũt terrã.Hæc eſtenim terra quę nõ pręterit.Nã cælũ & terra pręteribũt, verba autẽ domini nõ pręteribũt.Et ideo nec illa intelligibilis F
terra poterit pręterire paradiſi, ĩ qua ſũt qui domini verba cõſeruãt.In hac terra collocat⁹ eſt Adã,vt fructũ ęternę caperet vitę:ſed quia verba domini ſeruare nõ voluit,† ideo in poſseſsione quã accepat,manere nõ meruit. † potuit.
Qui aũt verba domini cuſtodit,dicit:Expectãs expectaui dominũ,& reſpexit me.Adam aũt quia nõ expectauit dominũ,(quõ enĩ expectauit qui refugit?) & offerre ſe timuit:ideo nec dominus eũ videre dignat⁹ eſt. Oculi enĩ domini ſup iuſtos. Hunc autẽ eouſq; videre nolebat,vt
quæreret dicẽs: Adã,vbi es? Qui quęritur,p abſẽte habe Gene.3.
tur.Fides eſt quę nos repręſẽtat deo:pfidia quę facit ipios exulare.Null⁹ itaq; abſens eſt deo,niſi qui ſe abſentẽ fecerit.Et ideo dicit,Fiat tibi ſcđm fidẽ tuã. Qui enĩ igno Matth. 9.
rat,ignorabitur.Ergo Adã quaſi pctõr locũ ſuũ ſeruare nõ potuit.De paradiſo eiect⁹,ĩ † caſtellũ eſt relegat⁹,vt agereꝛ pœnitẽtiã.Accepit dilationẽ, ne cõtinuo penitus † alias, in
interiret, vt ſalua fieret Eua p generationẽ filiorũ , fidẽ carcere
ſctĩ Abel,pphetarũ gratiã,eccleſię poſteritatẽ.Sed qui p eſt reli-
hæc redimi noluerit , & in pctõ pſeuerandũ ducit:de eo gatus.
dicit ppheta:Et adhuc puſillũ,& nõ erit pctõr:& quęres locũ eius,& nõ inuenies. Quõ enĩ eſse poterit in futurũ, cũ pctĩ loc⁹ diuturn⁹ eſse nõ poſsit? Hęc eſt enim terra quæ apuit os ſuũ,vt ſãguinẽ ſuſcipet innocẽtis. Et ideo in hac terra locus eſt pctõrũ. Præterit terra,quõ pctõris locus poterit inueniri?Ego arbitror quòd ideo firmamẽ

Gen.1. G tum inter aquã & aquã deus eſse præceperit, vt à virtutibus ꝓcta diſcerneret: & ſuꝑior aqua quę laudat dominũ, vacua eſset erroris: inferior ꝓctõ eſset obnoxia. Deniq; illa deũ videt: hæc nõ videt. Quę ſuꝑ cælos, videt: quę in
Pſal.76. abyſſo, nõ videt. Vnde etiã dictũ eſt: Viderũt te aquę deus, viderũt te aquæ, & timuerũt: turbatę ſũt abyſſi, multitudo ſonit⁹ aquarũ. Merito turbãtur abyſſi, ſuꝑ quas tenebrę ſunt deformes, & ideo pacẽ habere nõ poſſunt.
Mar.8. Vnde rogauit legio dęmoniorũ vt in abyſſũ mitteretur: & ſe cũ magno tumultu pręcipitauit in fluctus, vt porcorũ gregẽ quẽ reperat ſtrãgularet. Pctõres itaq; abyſſum petũt, vbi caligo tenebrarũ. Mãſueti aũt poſſidebũt terrã, & delectabũtur in multitudine pacis. Merito terrã
Eſa.66. poſsidẽt, in qb⁹ deus ipſe requieſcit: ſicut diuino ꝑ Eſaiam reſultauit oraculo dicẽs: Suꝑ quẽ requieſcã, niſi ſupra humilẽ & quietũ, & tremẽtem verba mea? Qui ſunt mãſueti, niſi quos null⁹ ſtimul⁹ diſsenſiõis exagitat, nõ ira ꝓturbat, nõ ſæuitia exaſperat, nõ rabies crudelitatis inflãmat? Et ideo quia nõ vina, nõ epulas, nõ diuitias, ſed pacẽ domini dilexerũt in corpore cõſtituti: ꝑ illa delectatiõe corporaliũ voluptatũ qua ſe putarũt eſse fraudãdos, vt gratiã adipiſcerẽtur æternã, delectabũtur i multitudine pacis, quã domin⁹ noſter IESVS in dieb⁹ ſuis generi donauit humano: ſicut ꝓphetia quæ nõ mẽtita eſt,
Pſal.71. cõprehẽdit aſserẽs: Orietur in dieb⁹ ei⁹ iuſtitia, & multitudo pacis, donec extollatur luna. Quæ igitur eſt pax qua cunctæ eccleſiæ multiplicat⁹ eſt popul⁹, niſi illa de
Ioan.14. qua domin⁹ dixit, Pacẽ relinquo vobis, pacẽ meã do vobis? Dedit pacẽ, qui aĩorũ bella ſedauit. Seqtur. Obſeruabit pctõr iuſtũ, & fremet ſuꝑ eũ dẽtib⁹ ſuis. Domin⁹ aũt irridebit eum: quoniã ꝓſpicit quòd veniet dies ei⁹. Indignãtis quidẽ & efferueſcẽtis ĩ iracũdiã cõſuetudo eſt dẽ
H tibus fremere. Sed habẽt etiã maligni dẽtes ſuos: quibus nõ reſonare, ſed lacerare cõſueuerũt. Inſidiæ, cõmenta, nequitiæ, dẽtes ſunt pctõris. Inſidiatur ergo pctõr iuſto, quia inuidet. Iuſti enĩ vita redarguit peccatorẽ, quẽ tacita maiore auctoritate cõdẽnat, q̃ ſi clara voce loqueretur. Sed iuſtus timere nõ debet fremitũ pctõris: quia ĩprobitas nõ põt eſse ꝑpetua. Inſidiæ temporales ſunt: munimẽta autẽ virtutis æterna. Mors pctõris oẽm eius potentiam fraudemq; diſsoluit, Plus adĩcit: Ecce, inquit, gladium euaginauerũt pctõres, extẽderũt arcũ ſuũ, vt deiciãt
*decipiãt * pauperẽ & inopẽ. Quis eſt gladius pctõris, niſi cõtrarius gladio ſpũſsancti? Docuit hũc ſcriptura me gladiũ,
Ephe.6. docuit Apoſtolus dicẽs: Quia habemus loricã iuſtitię, & ſcutũ fidei, & galeã ſalutis, & gladium ſpũs, qđ eſt verbũ dei. Ergo verbũ dei, gladius ſpũſscti eſt. Ecõtrario vtiq;
Actuũ.5. gladi⁹ ſpũs nequiſsimi, verbũ eſt malũ. Hoc Petrus apo
Actuũ.13. ſtolus Ananiã & Sapphirã ſermõis ſui quodã enſe ꝓcuſsit. Hoc gladio Paulus Elymæ aduerſanti diſputationi-
I bus ſuis, oculorum lumen eripuit, & noctẽ cæcitatis infudit. Cõſidera nunc mihi iurgantes pctõres, atq; acerba
Pſal.26. iactantes, & inſolentia criminationũ opprobria ꝓferentes: nõne ſi eos audias, dices: Gladiũ euaginauerũt pctõres? quãdo ſermo turpis tanq̃ de vagina petulanti ex ore ꝓfertur, quẽ cohiberi par fuit & recõdi. Similiter vt gladius verbum dei dicitur: & idẽ, ſermo eſt pctõris. Ita & arcus quẽ extendunt pctõres, mens eorum eſt: & ſagitta
Eſa.49. quã iaciũt, ſermo eſt venenat⁹. Sicut enĩ ſagitta eſt Chriſtus, qui eſt verbum dei, cui dicitur: Poſui te ſicut ſagittam electam: quę ꝓfertur ex pharetra dei: ita ſagittę ſunt perfidorum, quæ arcu quodã iniquitatis emiſsæ, incautũ vulnerant innocentem, niſi ignita eorum iacula ſcuto fidei repellãtur. Et ideo ſolicitus eſse debes miles in prælio, quia pugna tibi nõ ſolum aduerſus carnẽ & ſanguinẽ eſt, ſed aduerſus ipſas quoq; nequitias ſpiritales quæ nõ vidẽtur, Abundent tibi arma fortia deo, vt facile poſſis quę volueris tela depromere: ne pauperẽ te & inermẽ hoſtis poſsit opprimere. Eſto deo fortis, deo diues, vt di
Prou.13. catur de te: Redemptio aĩæ viri, diuitiæ eius. Abundato theſauro ſapientiæ, eſto diues in verbo & op⁹ bonis, vt poſsis eſse munitus. Fuge diuitias pctõris, ne inueniat K vnde vulnerare te poſsit. Eſto miſericors, vt inuulnerabilis maneas: vel curare te poſsis ſi fueris vulnerat⁹. Eſt & pauper quem volunt aduerſarij vulnerare, ex illo numero de quo Saluator dixit: Beati pauperes ſpiritu: quo- Mat.5.
niã ipſorũ eſt regnũ cælorũ. Et ideo framea pctõrum in
tret, inquit, in cor ipſorũ, & arc⁹ eorum cõfringatur. Vt
quẽadmodũ reuertitur pax in dei ſeruulos ab eis qui nõ
receperit benedicẽtium pacẽ: ita etiã malitia pctõrũ, qua
iuſto nocere conãtur, in eorũ ꝓniciẽ reuertatur, quo ſuis telis & vulnerib⁹ trucidẽtur. Sæpe enĩ iacula in ipſos
qui ea iecerint refunduntur. Quod etiã ꝓxio accidit bel
lo, cũ infideles & ſacrilegi laceſſerẽt aliquẽ ĩ domino cõ
fidẽtẽ, & regnũ ei⁹ eripe cõtẽderẽt, eccleſijs domini ꝑſecutionũ ſæua minitãtes, vt ſubito vẽt⁹ oriretur, qui ĩfide
lib⁹ excuteret ſcuta de manib⁹, ac tela oĩm atq; miſsilia ĩ
pctõris exercitũ retorqueret. Adhuc hoſtis deerat, & iã
illi vẽtorũ ꝓlia ferre nõ poterãt, ſuiſq; ſpiculis ſternebãtur. Et qđ pei⁹ eſt, nõ erãt corporũ grauiora vulnera illa, q̃ mẽtiũ. Deficiebãt enĩ corde, cũ deũ aduerſum ſe pugnare cognoſcerẽt. Exierãt itaq; ꝓuocãtes, & de pharetra cordis ſui aduerſus populũ Chriſtianũ venenata pſi
diæ iacula ꝓferebãt: ſed ĩ caput eorũ ſua reuertebatur ĩpietas. Deniq; ipſi iter ſe ſua pfidia ſunt ſoluti: parataſq;
fidelib⁹ ĩſidias diſsipauit domin⁹: vt nõ ſolum pijs noce
re nõ poſsent, ſed ꝓprijs auxilijs nudarẽtur, atque ad ho
ſtẽ arma ſua trãſirẽt. Quãto meli⁹ nõ ꝓtuliſsent gladiũ L
de vagina? hoc eſt, ĩpia nequaquã verba prõpſiſsent? Nã
ſi ꝓ ocioſo ſermõe redditur⁹ eſt vnuſquiſque rõnẽ, q̃to Mat.12.
magis verba ſacrilegij grauib⁹ ſupplicijs expiabit? Igne
nos examinaſti, dicit Dauid. Ergo oẽs igne examinabi- Pſal.65.
mur. Et Ezechiel dicit: Ecce venit dominus oĩpotens: &
quis ſuſtinebit diẽ introit⁹ eius, aut quis ſuſtinebit cum
apparuerit nobis? Quoniã ipſe introibit ſicut ignis cõfla
torij, & ſicut alueus lauantium: & ſedebit cõflans & pur Malac.3.
gans ſicut aurũ & argentũ: & purgabit filios Leui, & effundet eos ſicut aurũ, & ſicut argentũ: & erunt domino
offerẽtes ſacrificium in æquitate. Igne ergo purgabuntur filij Leui, igne Ezechiel, igne Daniel. Sed hi etſi per
ignẽ examinabuntur, dicent tamen: Tranſiuim⁹ ꝑ ignẽ, Pſal.65.
& aquam. Alij in igne remanebunt. Illis rorabit ignis vt
Hebræis pueris qui icẽdio fornacis ardẽtis obiecti ſunt:
miniſtros aũt ĩpietatis vltor ignis exuret. Væ mihi ſi op⁹ 1.Cor.3.
meũ arſerit, & laboris hui⁹ patiar detrimentũ. Et ſi ſaluos faciet domin⁹ ſeruos ſuos, ſalui erimus ꝑ fidẽ, ſic tamen ſalui quaſi ꝑ ignẽ. Etſi nõ exuremur, tamẽ vremur.
Quõ tamen alij remaneãt in igne, alij ꝓtrãſeãt, alio loco
nos doceat ſcriptura diuina. Nempe in mare rubrũ demerſus popul⁹ eſt Aegyptiorũ, tranſiuit aũt popul⁹ Hebræorũ. Moyſes ꝓtranſiuit, ꝓcipitat⁹ eſt Pharao, quoniã
grauia eũ pctã merſerunt. Eo modo ꝓcipitabuntur ſacri
legi in lacũ ignis ardentis, q̃ ſuꝑba in deũ iactauere cõuitia. Sequamur ergo hic poſiti colũnam ignis, quæ nos in
hoc corpe poſitos illuminet, & viã mõſtret, vt in futurũ
nobis nebula refrigeret noctis, quo ſæua incendia releuare poſsimus. Vide aũt ſcriptura qd dicat: Arc⁹, inquit M
pctõrũ domin⁹ cõfringat. Arcũ aũt ſuũ poſuit in nube, Gene.9.
quo diluuia ceſsarent, tranquillitas refunderetur. Vnde
credendum quia aduerſari⁹ & malignus arcũ extendit
ſuum, vt quietis animis moueat tempeſtates, excitet flatus. Oremus ergo vt arcũ malignitatis diſoluat domin⁹
deus noſter: aſsit pauperi ſuo & inopi, qui propter dei timorem duxit non affectandas eſse diuitias, non occupãda minorum prædia, non viduas relictis maiorum hæreditatib⁹ exuẽdas. Melius eſt parum iuſto ſuper diuitias
pctõrum multas. Nõ ergo diuitiæ accuſãtur, ſed diuitiæ
pctõrum: niſi forte quia peccator dixit: Oĩa hæc mihi tra Luc.4.
dita ſunt: & cui volo, do illa. Deinde quoniã diuitiæ magis facem cupiditatis inflãmãt: & vnuſquiſque dũ maiora deſiderat, non declinat diuerticula pctõrum. Vnde &
Saluator dixit: Facite vobis amicos de mãmona iniqui- Luc.16.

A tatis. Iniquitatis enim census est, qui in diaboli potestate est: vt cui ille voluerit conferatur. Potest & illud intelligi, quia melius est parum iusto super diuitias peccatorum multas: quia est quidē dives in verbis, vt sunt philosophi istius mundi de sacrilegijs disputantes, de motu syderum de stella Iouis, ac Saturni, de generationib⁹ hominum, de simulacrorum cultu, de gæometria, de dialectica. Philosophi ergo in sermone diuites sunt, fidei inopes, veritatis exortes. Et sunt plerique simplices domini sacerdotes, in sermone pauperes, abstinētia & virtute sublimes. Illi multis loquūtur perfidiā: isti paucis fidē asserūt. Illi suos amittūt quotidie sacerdotes: hic pauꝑ populos adquirit ecclesiæ, numeroq; credētium. Qui ergo hos audierit, & viderit operū qualitatē, dicit: Melius est
Prou. 15. modicū iusto super diuitias peccatorū multas. Hinc Salomon deriuauit illud, qđ quasi suū ipse posuit: Ex mul
Prou. 10. tiloquio nō effugies peccatū. Dialectica ergo diuitijs verborū fluit, pietas timorem dei seruat. Ideo hic parcus in verbis, dives i spiritu, magis vult timere, q̄ vana veri verba iactare. Timor enim disciplina sapientiæ est, loquacitas innocentię virtutisque naufragium, atque incentiuū ꝓlapsionis & culpæ: Quoniā brachia, inquit, peccatorū
Psal. 124. conterētur, vt actus eorū iusto impedimētum afferre nō
Rom. 16. possint, ne derelinquatur virga pc̄tōrum super sortē iustorū. Et Paulus ait: Cōterat deus Satanā sub pedib⁹ vestris. Si enim brachiū eius cōtritū fuerit, totus ipse cōteretur, vt cōculcētur eius cōmenta sicut venena serpētis.
B Cōfirmat autē iustos dominus brachio aduersarij dissoPsal. 37. luto. Et ideo iustus dicit: Et cōfirmasti super me manum
Iob. 19. tuā. Et Iob ait: Manus domini tetigit me. Misit ergo dominus manū suā in seruū: & manū pc̄tōris quā in eū accepta miserat potestate, brachiūq; cōtriuit. Ita diabolus
Iob. 2. suo sermone deceptus est, qui dixit: Mitte manum tuā in eū, & videamus si in faciē te nō benedicat. Non enim ausus est dicere, maledicet, sed hoc intelligēdum reliquit. Misit deus manū suā, & cōfirmatus est Iob. Cœpit benedicere, qui maledicere credebatur. Sanat enim iustos cū tangit manus diuina, nō vulnerat. Misit manū suā, & leprosi macula omnis abscessit. Tetigit cæcorū oculos, & cæcitate depulsa lumen refulsit oculorū. Pete ergo semper vt cōfirmeris, quoniam & tu qui stas, vide ne cadas. Nos stare debemus, vt confirmemur à domino. Lubricū est seculū, cito labimur. Ideo rogemus vt nos dominus stabilire & cōfirmare dignetur. Noli putare quia viam tuā nesciat dominus. Si iustus es, nouit. Crede dicēti ꝓphetæ: Nouit dominus vias immaculatorū: & hæreditas eorū immaculata erit. Nō cōfundētur in tēpore malo.
Matt. 7. Qui nouit dominū, scitur à domino. Nouit iustos, ne
C scit iniustos. Ideo iniustis dicet, Discedite à me oēs qui operamini iniquitatē: nescio vos. hoc est, quia estis indigni cognitione diuina. Nescio vos, quia me ipsi nescire
1. Ioan. 3. voluistis. Opera vestra me nesciūt: facta vestra me nesciunt. Et si dicatis quia me scitis, redarguunt vos peccata vestra. Omne peccatum à malo est: qui autem non
1. Cor. 14 peccat, in me manet. Hoc scripsit Ioannes. Quid de domino dicam quia dedignatur impium scire? Paulus de-
1. Tim. 2. dignatur, qui dixit: Si quis in vobis ꝓpheta est aut spiritalis, cognoscet quę scribo vobis. Qui aūt ignorat, ignorabitur. Et alibi scriptū est: Cognouit domin⁹ qui sunt eius. Sim⁹ ergo domini, vt cognoscat nos domin⁹, & discedat ab iniq̄tate oīs qui nominat nomē domini. Græ-
Lucæ. 4. cus habet, Nouit domin⁹ dies imaculatorū. Sūt enī dies Helię, sūt dies Nabuchodonosor. Ideo euāgeliū habet, In dieb⁹ Helię, quādo clausū est cęlum. Nox erat ꝑfidis, sed Helię lumē erat. Clausū erat ꝑfidis cęlum. sed Helię patebat. Fames erat ꝑfidis. sed Helię vbertas. Neq; enim
Ioan. 1. esurire poterat, cui cibū cęlestia ministrabāt. Nec esurie bat qui alios ipse pascebat. Ergo sibi dies est iustus in te
Psal. 49. nebris: quia & lux in tenebris lucet. Et Ioseph in Aegypto erat, & lucebat ei meridies, sicut supra dixit: Pc̄tōri aūt dixit deus, Quia tu enarras iustitias meas? Iustitia lumen est, quia supra habes: Et educet sicut lumen iustitiā D tuā. Habes ergo qđ in te luceat, si iustitiā sequaris. Splendet tibi dies: lucet tibi nox, quia fideli & nox sicut dies il Psal. 138. luminabitur. Dies igitur iusti nouit dominus, quia ipse Ioan. 1. illuminat oēm hoiem venientē in hūc mūdū. hoc est, illū qui ad imaginē & similitudinē dei viuit. Illū qui se hominē esse cognoscit, vt refugiat equorū libidinē adhinnientē, ferarū rabiē, lepusculorū formidinē, vulpiū fraudē, rapinā luporū. Illū hoiem qui sic agit, quasi in hunc mundū supuenerit. Qui nō ex sanguine, neq; ex volūtate carnis, sed ex deo nat⁹ sit. Venisti ergo: noli remane- Ioan. 8. re: noli hærere terrenis. Vt scias aūt quia dies boni sunt, audi dicentē: Abrahā diē meū vidit, & gauisus est. Bonū habet diē, q̄ dei filiū bonum deū nouit, & dominū cōfite Ephe. 5. tur. Et rursus ipse nos admonet cauere debere, quia dies mali sunt. Qui mali sunt dies? In qb⁹ vtiq; malū cogno 1. Ioan. 5. scitur, qđ est à malo. Aut forte dies seculi mali sūt, quia seculū in maligno positū est. Sed legim⁹ etiā post seculū Psal. 40. diē malū. In die mala liberabit eū domin⁹. Hoc est, i die iudicij, ꝓpter multorū supplicia. Necesse est enī torque- Lucæ. 15. antur iniusti, cōpatiātur iusti: quia & angeli gaudēt cum peccator à morte seruatur vnus: cōpatiūtur igitur cū pu Psal. 57. nitur: etsi alibi legerim⁹, Lætabitur iustus cū viderit vindictā impiorū: qđ suo loco reseruo: etsi frequēter audieris cur lętetur, sed occupationes occupationibus nō inferamus. Nouit domin⁹ dies immaculatorū: quia immaculatæ innocētiæ gratia eius & plenitudo miseretur, nō miseretur errātib⁹. Isti nō habēt diē: quia lucē fugiūt: de Psal. 143. quibus pulchre dictū est: Dies eorū sicut vmbra prætereunt. Cognitio ergo dei, dignatiōis est, nō visionis. Oculi ei⁹ lux sunt. Quos aspicit, illuminat: & ideo oculi ei⁹, E dies iustorū sunt. Vnde & hæreditas eorū in æternū erit: quia æterna bona, non tēporalis hæreditatis compendia quæsierunt: & non habebunt de quo erubescant in tempore malo, id est, iudicij cælestis. Et in diebus famis satu rabuntur: quia non in solo pane viuit homo, sed in om- Matth. 4. ni verbo dei. Sed quis homo? Scio hominem in Christo 2. Cor. 12. ante annos quatuordecim, siue in corpore, nescio, siue extra corpus, nescio, deus scit, raptū eiusmodi vsque ad tertiū cælum. Ille ergo homo qui in Christo est, qui se in carne esse nō nouit, qui nō in carne ambulat, sed in spiritu: ille qui rapitur nō solū ad cælū, sed etiā ad tertiū cælum, rapitur ad paradisum, & audit verba quæ non licet homini loqui: qui nō in virtutibus suis, sed in infirmitatibus gloriatur: ipse nō in solo pane, sed in omni verbo dei viuit. Verbū enī dei, vita est: quia verbū caro factum Ioan. 1. est. Vnde præclare dixit Euāgelista: Quod factū est in ipso, vita est. Alexādrini quidē & Aegyptij legūt: Omnia ꝑ ipsum facta sunt: & sine ipso factū est nihil qđ factū est. & interposita distinctione subijciūt, In ipso vita est. Salua sit fidelib⁹ illa distictio: ego nō vereor legere: Quod F factū est in ipso, vita est. & nihil habet qđ teneat Arrianus, quia nō illius venena cōsidero, sed lectiōis sacræ cōsuetudinē recognosco. Non enim dixit: Factū est verbū ante omne principiū. Non dixit, Factū est verbum. Sed si quod dixerit audire desideras, Verbū, inquit, erat apud deū. Erat apud deum, quod cū ipso operabatur, cū ipso dominabatur. Non dixit, Factū est verbū: sed dixit, De⁹ erat verbum. Deus autē nō factura, sed factor est & creator. Aperi aures, & audi: Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil. Dicis esse filium, in quo diuinitatis est plenitudo. Aperi aures adhuc paululum, & audi dicentem: Quod factum est in ipso, vita est. In ipso, inquit, factum est: non dei verbum factū est. Aut si hoc mouet te ad calumniam, quia dixit, In ipso factum est: nunquid & deo patri calumniaris, quia dei filius dixit: Qui Ioan. 3. autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius: quia in deo sunt facta? Aut quia Dauid dixit: Psal. 117. Confitebor tibi domine, quoniam exaudisti me, & fact⁹ es mihi in salutem. hoc est, cōuersus es mihi in salutem, operatus es ad salutem. Possem alijs vti, sed nolo mihi

G credas,ne putes argumenta eſse ingenij,non teſtimonia
Mar.3. veritatis. Ipſe tonitrui filius, ipſe qui in Chriſti pectore
recumbebat, ipſe cui ſecreta ſua dominus non tacebat,
Ioan.13. cui Petrus innuit vt dominum interrogaret,& ille inter
rogauit,& dominus reuelauit: ipſe exponat quid ſenſe-
rit de eo quod ait: Quod factum eſt in ipſo,vita eſt. Audi
ergo interſ tantē, quia tuas Arriane calūnias iam caue-
1. Ioan. 1. bat. Quod erat ab initio,& quod audiuimus,& vidimus
oculis noſtris,qđ perſpeximus,& manus noſtræ ſcruta-
tæ ſunt de verbo vitæ,& vita apparuit. Caro ergo eſt quę
in Chriſto apparuit,vel Chriſtus ī carne: ipſe noſtra in
oibus vita eſt. Ipſius diuinitas,vita eſt: ipſius æternitas vi
ta eſt: ipſius caro,vita eſt: ipſius paſsio, vita eſt. Vnde &
Thren.4. Hieremias ait: In vmbra eius viuemus. Vmbra alarum,
vmbra crucis,vmbra eſt paſsionis. Ipſius mors,vita eſt:
ipſius vulnus,vita eſt: ipſius ſanguis,vita eſt: ipſius ſepul
tura,vita eſt: ipſi⁹ reſurrectio,vita eſt vniuerſorum. Vis
Roma. 6. ſcire quoniam mors ipſius vita eſt? In morte ipſius bapti
zati ſumus: vt cum ipſo in nouitate vitæ ambulemus. Et
Ioan. 12. ipſe ait: Amen amen dico vobis, Niſi granum frumenti
cadens in terram moriatur,ipſum ſolum manet. Si autē
mortuum fuerit,multum fructum affert. Ipſe granum,p
nobis corpore ſolutus & mortuus eſt,vt fructū multum
H afferret in nobis. Mors itaque eius,fruct⁹ eſt vitæ. Quod
factū eſt ergo in ipſo,vita eſt. Caro facta eſt in ipſo, vita
eſt. Infātia facta eſt in ipſo,vita eſt. Iudiciū factum eſt in
ipſo,vita eſt. Mors facta eſt ī ipſo,vita eſt. Remiſsio pec-
catorum facta eſt in ipſo, vita eſt. Vulnus factum eſt in
ipſo,vita eſt. Illuſio facta eſt in ipſo, vita eſt. Diuiſio fa-
cta eſt in ipſo,vita eſt. Sepultura facta eſt in ipſo,vita eſt.
Reſurrectio facta eſt in ipſo, vita eſt. Vide quāta in ipſo
facta ſunt,quibus vitæ noſtræ facta conuerſio eſt: vt quæ
perierat,redderetur. Ad poſtremum vēditio facta eſt in
ipſo,vita eſt. Redemptio facta eſt ipſo,vita eſt. Ad mor-
tem venditus eſt à Iuda, emptus à Iudæis ad mortem, vt
precioſo eius ſanguine nos redimeremur ad vitam. Hęc
eſt vita quæ facta eſt,hæc eſt vita quæ apparuit,hæc eſt vi
ta quam audiuimus, hæc eſt vita quæ erat apud patrem:
quia ipſe qui erat in principio,ipſe poſtea eſt nat⁹ ex vir
gine,vt eſset vita morituris. Ipſum hūc propoſitum no-
Colo.1. bis locum interrogemus. Quid eſt, hominem in Chri-
ſto? hoc eſt, factum in Chriſto, in quo facta ſunt omnia,
ſiue ſedes,ſiue dominationes,ſiue principatus,ſiue pote
I ſtates,omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt
ante omnes,& omnia in ipſo conſtant: hoc eſt,in virtu-
te eius. Homo ergo in Chriſto,qui factus eſt ad imaginē
eius & ſimilitudinem. Homo in Chriſto, qui totus in
Chriſto ſit. Sicut enim per vnitatem & plenitudinem di
uinitatis pater deus totus in filio eſt,& filius in patre: ita
per intētionem & pietatis affectum (vt exempli vice, nō
comparationis vtamur) homo totus in Chriſto eſt. Qui
1. Cor. 6. enim adhæret domino, vnus ſpiritus eſt. Homo ergo in
Chriſto,non ille terrenus,non ille peccati, ſed hō Chri
ſti. Quid ergo mouet, Quod factum eſt in ipſo,vita eſt: ſi
& homo,præcipue interior,in ipſo fact⁹ eſt, in ipſo cru
cifixus,in ipſo renouatus,in ipſo ſepultus, & cū ipſo cō
ſepult⁹,in ipſo reſuſcitatus? Quid mouet (vt dixi) quia
Pſal.107. ſcriptū eſt, Quod factū eſt in ipſo,vita eſt: cum homo di
xerit, In deo faciem⁹ virtutē? Si quæris quæ vita ſit quod
factum ſit in ipſo,accipe. Nempe vita,eccleſia eſt. In ip-
ſo facta eſt,in eius coſta,in ipſo reſuſcitata Eua. Eua au-
tem vita,hoc eſt quod factum eſt: quia Eua quæ perierat,
ſalua facta eſt per eccleſiam: hoc eſt, per filiorum ſuorū
1. Tim.2. generationē,ſicut ſcriptū eſt: quia delictū ſuperioris ſo-
bria emendauit hæreditas. Vnde & ipſe Paulus rapt⁹ eſt
ad vitam,qui ante erat perſecutor ad mortem Prolixius
euagati ſumus, vt de eo homine qui non in ſolo pane,
ſed in omni verbo dei viueret,diceremus. Reuertamur
ad pſalmum. Et ideo immaculati non confundētur in
die iudicij,& in diebus famis ſaturabuntur. Deficientes
ſicut fumus deficient, Græc⁹ ἐξέλιπον habet, hoc eſt, de-

fecerunt Vides ſubito aliquē ad poteſtatē veniſse,& ho K
noris inſignia: ſublimē iudicas. Vides illi eſsē ſucceſsū:
nonne dicis de eo? Vbi honoratus & exaltatus eſt iſte? de
fecit? Ideo plus dixit Græcus: quia vbi honorari & exal-
tari quis creditur, ibi defectu ꝓprio pręuenitur, vt mea-
tus fluminum præteriſse citius quàm veniſse comprehē
das: & dum vētura operiris fluenta, te adhuc expectante
fluxerunt. Contrà humiles atq; manſueti dū ſubijciūtur
à diuitibus & opprimuntur, exaltati ſunt à ſua humilita
te, & ſubito refulſerunt. Ideo Paulus in infirmitatibus ſi
bi placuit, non in virtutibus. Sed conſideremus ne quis
putet eū in reuelationibus gloriatū, & repetamus ea, vt
ſe ipſe defēdat humilitatis magiſtrū. Scio, inquit, homi- 2.Cor.12.
nem in Chriſto ante annos quatuordecim, ſiue in cor-
pore, ſiue extra corpus, neſcio, de⁹ ſcit, raptū eiuſmodi
vſque ad tertium cælum. Ante annos quatuordecim re-
uelatum ſibi dicit, & tamen reuelationem tandiu tenuit
& repreſsit: nec dixiſset, niſi vtile nobis iudicaſset vt di
ceret: ne nos reuelationibus extolleremur. Si enim in tā
ta gratia nō eſt gloriatus Paulus, nec nos gloriari opor-
tet. Iuuenis ipſe nō gloriatus eſt, ſenex gloriaretur? De-
inde raptū ſe vſq; ad tertiū cęlum negare nō potuit: & ta
men vtrum in corpore, an extra corpus raptus eſset, ſe
ignorare teſtatus eſt. Non ergo de ſcientia, ſed de igno-
rātia gloriatur, & dei circa ſe gratiā prædicat. Quod ſci
entiæ eſt, negat: quod charitatis eſt, cōfitetur. Sciētia enī 1.Cor.8.
inflat, charitas verò ædificat. Et iterū, raptum eiuſmodi
hominem dixit: quēadmodum raptus eſset, vtrū in cor- L
pore, an extra corpus, incertū ſibi eſse memorauit. Vide
ſtaterā ſapientiæ. Conſtituit vnū in Chriſto, & ſe alterū,
qui ait: Neſcio. Quod alienum eſt, attollit: quod ſuum,
humiliat. Et audiuit, inquit, verba ineffabilia. Nō dixit,
Audiui: ſed quod alter audierit, non negauit. Verecūde
itaque teſtē ſe maluit ſignificare q̄ vatem, & refugit vide
ri cæleſtium arbiter ſecretorū. Teſtimonium enim dice
re, veritatis eſt: meritū elationis non refugere, gloriān-
tis. Ideoq; ait: Pro huiuſmodi gloriabor, pro me autem
non gloriabor. Quid eſt autem quod ait, audiſse homi-
nem illum in Chriſto, quæ non licet homini loqui? Quo
modo hoc conuenit, vt non licuerit homini loqui, quæ
licuerit homini audire? Si ipſi homini qui audiuit, nō li-
cet loqui: quomodo ei creditū eſt audire qđ non permiſ
ſum eſt loqui? Quæ iſta diſtātia eſt? Si alteri homini qui
eſset exterior: quomodo potuit homo cognoſcere qđ
homini nō licebat audire? Vnde videtur non gratia lo- M
quendi illi homini defuiſse qui eſset in Chriſto, cui non
defuit: ſed eis qui audirēt, locū, tēpus, meritū defuiſse. Il
le enim in cælo audiuit: & ideo nō cōpetere iudicatū eſt
vt id loqueretur in terris quod audiſset in cælo, cum in
ipſa terra ſit iſta diſcretio, vt quod in altera regione ca-
nitur, in altera nō canatur, ſecūdū qđ ſcriptū eſt: Quo- Pſal.136.
modo cantabimus canticum domini in terra aliena? De
niq; Hebræi non canebāt in terra captiuitatis, qđ in ſua
patria canere cōſueuerāt. Hæc terra, captiuitatis eſt: alia
terra libertatis eſt. Iſta peccati, illa quietis æternæ. Valle
ſtris iſta, illa cæleſtis. Ergo in cælo illa nūc prædicat Pau
lus, quæ in terris antè prædicare non poterat. Inter per-
fectos enim ſecreta ſapientiæ ſunt loquenda. Attamen
quid cōmemoratio iſtius reuelationis opatur, niſi vt do
ceat quòd in reuelationib⁹ minime gloriandū ſit, ſed in
infirmitatibus? quia infirmitas, & remediū reuelationis,
& virtutis exercitiū eſt. Cōtrà autem reuelatio, elationis
lubricū eſt. Nāque ne reuelatiōis ſublimitate extollere-
tur ipſe Paulus qui rapt⁹ in tertiū cælū eſt, ſtimulū car-
nis accepit. Subuenit ergo infirmitas, ne gratia in pericu
lum verteretur. Vtilior ergo infirmitas q̄ gratia. Eadem
quoq; infirmitas, officina virtutis eſt: ſicut teſtificatus eſt
dominus, quia virtus in infirmitatibus cōſummatur. De
niq; iſte ipſe poſt reuelationem rogauit remedium ſani 1.Cor.12.
tatis, & non impetrauit. In infirmitate autem remedium
nō quęſiuit, ſed curſum cōſummauit, & coronā inuenit.

A Mutuatur,inquit,peccator, & non ſoluit: Iuſtus autem miſeretur,& tribuit. Hoc quoq; pſonę cōuenit Pauli qa iuſtus miſeretur & tribuit. Vide illū domini eloquia diuidentem,vide argentum domini fœnerantē. Vnā minā accepit,duas reddidit. Duas accepit, quatuor reddidit. Quinque accepit,decem reddidit. Non ligauit in ſudario quod acceperat, ſed nummularijs erogauit: & quid erogauerat,cum vſuris recepit. Ita & accipientem à peccato maximo liberauit,ne apud eū pecunia domini deperiret:& ipſe vt decē ciuitatibus præficeretur emeruit. Quæ ſunt decem ciuitates,in epiſtolis recognoſce quas ſcripſit,etſi Apoſtoli præſcripto numero nō teneātur,q̄

Mar.16. bus dictū eſt,Ite per orbem vniuerſum,prædicate euāgelium vniuerſæ creaturæ. Hic ergo ab Hieruſalē p̄ Orientē & Illyricū & Italiā domini pecuniā diſpenſauit. Et ne quis putaret quòd ſuā fœneraret,domini eſſe pecuniā teſtabatur dicēs:His aūt qui matrimonio iūcti ſunt,denū-

1. Cor. 7. cio nō ego,ſed dominꝰ,vxorem à viro nō diſcedere. Et

1. Cor.13. alibi:Quid experimentū quęritis eiꝰ qui in me loquitur Chriſtꝰ? Deniq; ipſe rex ita dixit, in quo figura eſt domi

Matt. 25. ni:Oportuit te pecuniā meā cōmittere nūmularijs. Meā inquit,non tuā. Iuſtꝰ ergo miſeretur, & tribuit. Quō tri

1. Cor.14 buat,audi dicentē:Per oēs eccleſias doceo. Peccator aūt mutuatur,& nō ſoluit. Vide diuitē mutuantē,& nō reddentē:pauperē accipientē,& cōtinuo remunerantē, ne diutius in ære alieno ſit. Hęc moralia. Vide nūc pauperē myſticū,id eſt ſimplicē,& timentē dei nomē,audientem

B verbū de caſtitate,& ſoluentē:audiētē de miſericordia, & ſoluentē:audiētē de placiditate,& nō iraſcentē. Diuitē vero illū arrogantē & ſupbū, audiētē quidē, ſed poſt ſe reiicientē ſermones dei:audientem de condēnatione luxuriæ,& magis luxuriātem. Deniq; eccleſia ſoluit qđ accepit,ſynagoga nō ſoluit. Cognoſce eccleſiam ſolue-

Ioan.17. re. Tui,inquit,erāt,& mihi eos dediſti, & verbū tuū ſer-

Ibidē. 16. uauerunt. Et alibi: Ipſe enim pater diligit vos: quia vos me diligitis. Reddidit ergo eccleſia quā accepit à domino pecuniā charitatis:ſed ſynagoga nō reddidit. Ideoq;

Ioan.15. de Iudæis dicitur:Si non veniſſem, & locutus fuiſſē his, peccatum non haberent. Nunc autem excuſationē non habent de peccato ſuo:quia audierūt vtiq;, & non crediderunt. Probatū eſt ergo quia mutuati ſunt peccatores, & non ſoluerunt. Peccator igitur eget ſemp̄:iuſtus autē abūdat & tribuit,cuius diues eſt cōſciētia. Ideoq; Iudæi in ſuis diuitijs eguerūt. Diuites eguerunt,& eſurierunt. Chriſtiani autē in diuitijs ſimplicitatis ſuæ non defecerunt. Bonus ergo iuſtus. Et ideo addidit ſcriptura: Quo

Eſa.5. niā benedicētes eū poſsidebūt terrā:maledicētes autē eū diſperibunt. Quō iuſtus poſsidet terrā,aut quā terrā,cū

Apoc.8. ſcriptura dicat:Nunquid ſoli habitabitis ſuper terrā? Et alibi:Væ habitātibus ſuper terrā. quod increpationis eſt

C atq; maledicti. Cuius ergo terræ benedicta poſseſsio eſt? Non iſtius,quæ tenebris abſcōditur, & amaritudinibus impletur,ſed illius quæ fluit mel & lac,id eſt habēs gratiam ſuauitatis, & fulgorem lucis æternæ. Accipe mellis

Apoc. 21. boni ſuauitatem,immo ſupra mel:Fugiet dolor,& gemi

Apoc.2. tus,& triſtitia. quia ſuauitas gratiæ amaritudinem humanæ fragilitatis excludit. Et alibi:Et delebit omnē lachry

Ibidē. 22. mam de oculis eorū: & mors nō erit amplius,neq; luctꝰ. Accipe etiā lactis nitorē. Et nō indigebūt lucerna,& lumine ſolis. Ipſe enī dominus illuminabit ſup illos,& regnabūt in ſecula ſeculorū,amen. Eſt etiā myſticꝰ iuſtꝰ, qui miſeretur & tribuit, qui oīa verba quæ accepit à patre,dedit nobis,& p̄cātorū noſtrorū nobis æra dimiſit, & ſanguinē ſuū p̄ noſtris debitis ſoluit:vt nō in fœnore eſſemus alieno,ſed in ſuo ære bonꝰ creditor nos haberet. Eſt & p̄cātor ille qui cōgregauit quę nō pepit,& mutuatꝰ eſt qđ non tenebat,nec vult reſtituere qđ accepit. Audi

Matth.4. quia mutuatꝰ eſt diabolꝰ:Tibi,inquit,dabo poteſtatē hāc vniuerſā,& gloriam illorū,quia mihi tradita ſunt,& cui volo do illa,ſi p̄cidēs adoraueris me. Nequiſsime,accepiſti ad tētationē,nō ad mortem. Hoc eſt,accepiſti vt p̄-

barentur dei ſeruuli,nō vt extinguerentur. Accepiſti vt D deus adoraretur,non vt negaretur. Accepiſti ſecularia: cur eripis quę æterna ſunt? Accepiſti quę mūdi ſunt,cur vis auferre quę Chriſti ſūt? Da illa cui vis:nō inuidem. Cur nobis à te quę nos volumus inuidentur? Tu adorari vis,qui oīb⁹ nequior,ipſa quoq; indignꝰ es ſeruitute? A domino,inquit,greſsꝰ viri corrigētur. Grēcē Διοβήματα dixit,hoc eſt trānſitus. Et ideo dicitur tibi:Si tranſeas p̄ a- Eſa. 43. quā,flumina te nō cōcludēt. Trānſi ergo, noli ceſsare:ſicut bonꝰ viator cū venerit ad aliqđ viæ ſignum,nō ſtat, ſed p̄trānſit,& tu in via es quādiu in hoc curſu es cōſtitutus. Paulus ſi ſtetiſset,curſum ſuū nō cōſummaſset. Vide ne ideo dicat,Et tu qui ſtas,vide ne cadas. Nō enī qui 1.Cor.10. tranſiuit,poteſt timere ne cadat. Vidi,inquit,ipiū ſupexaltatū & eleuatū ſup cedros Libani:& trānſiui,& ecce nō erat. Videſ ergo impiū ſupexaltatū,qui nō ſtetit: nō offendit. Si ſtetiſset,& miratus illū fuiſset,& ſecutus eſſet: offenderat,& ceciderat ſicut impius. Ideo Moyſes videſ rubum relucere & nō ardere,ait: Tranſiens videbo hoc Exod. viſum magnum. Qui trānſit de hoc ſeculo,magnū viſum videt. Qui ſoluit vincula iſtius nexus, quo ligamur huic corpori,viſum magnū videt. Moyſes in Exodo legitur:multa videt miracula in Exodo. Non tanta alius videt qui nō eſt in Exodo. Idē Moyſes trānſiuit: tranſiuit & populus patrū:quia de terra captiuitatis exibat. Dirige- Exod. 15. bātur itaque à domino greſsus eorū,quibꝰ p̄ noctē ignis colūna lucebat,p̄ diem nubis:vt nec diei ardor afficeret E cōmeātes,nec impedimētū viātibꝰ tenebræ noctis afferrēt. Et tu merere factis,votiſq; depoſce vt greſsꝰ tui à domino dirigātur,ne moueātur pedes tui: quia ſcriptū eſt: Pſal.27. Mei autem pene moti ſunt pedes:paulo minꝰ effuſi ſunt greſsus mei. Cauendū eſt quoq; ne rectā ſemitā derelinquas,& diuerticula te viarū tortuoſarū decipiāt. Ideo di Eſaię.40. citur:Parate viā domino:rectas facite ſemitas eiꝰ. Paremus ergo viā domino deo noſtro in mētibꝰ noſtris. Rectas faciamꝰ aiorū ſemitas,ne labamur. Non effundātur Gene.19. greſsus noſtri ſicut vxoris Lot, quæ poſt ſe reſpexit, & greſsus tenere nō potuit, ſed effuſi ſunt, cū in ſalē eſſet repēte cōuerſa. Nō effundātur ſicut Aegyptiorū, quorū greſsum maris fluctꝰ effudit. Ipſis Hebræis qui cū Moyſe erāt,quia peccauerūt i deſerto, ceciderūt veſtigia pedū,ne in terrā reſurrectiōis * intrarēt. Nōne etiā de his *repromiſſionis. pulchre dicitur quia effuſi ſūt p̄ceſsus eorū,quorū ſpes lapſæ,in vanū effuſus labor,vota ſūt deſtituta? Cōſidera eni aliquē p̄ aliquot ānos habuiſse ſtudiū p̄bitatis,caſtitatis cuſtodiā,vitę attētioris affectū,pię p̄poſitū ſeruitutis,ſedulæ obſeruatiōis officiū: ſubitoq; eū eſse mutatū, F diſceſsiſse de monaſterio,valedixiſse ieiunijs,cōtinētiæ renūciaſse,indulgere delicijs,ſtudere luxuriæ. Dudū de monaſterijs exierūt,& nūc luxurię ſunt magiſtri, diſſeminatores incōtinētię,icētores petulātiæ, obtrectatores pudoris. Nōne de his pulchre dixeris, Effuſi ſūt greſsus eorū? quos bene vixiſse pœnituit. Egerūt itaq; noui generis pœnitētiā p̄ virtutibꝰ,& nō agūt p̄ delictis. Sed hi ex 1.Ioan. 2. nobis exierūt,dicit Ioānes:ſed nō erāt ex nobis. Si enim ex nobis fuiſsēt,nobiſcū p̄ſeueraſsēt. Hi ergo viā ſuā cō dēnauerūt quibꝰ cōuenit dici: O qui dereliquiſtis ſemitas rectas,abeūdo i vias tenebrarū, & qui lætamini i malis,& gaudetis i euerſiōe mala,quorū ſemitę prauæ,& flexuoſi curſus eorū,ſicut lubricꝰ & flexuoſus auctor ipſorum: cur odiſse cœpiſtis viā rectā, & iuſtū cōſiliū deſeruiſtis? Nō vos direxit dominꝰ. Quē autē dirigit dominꝰ, viā eius cupiet,ſicut ſcriptū eſt:& ipſiꝰ ſemitis delectabitur. Vtrūq; tamē intelligi poteſt. Ita eſt medium,quod & ipſe qui à domino dirigitur,viā domini cupiet:quia duce ipſo oīs leuatur labor,oīa impedimēta remouētur,incēptiua ſubminiſtrātur,& ipſe dominꝰ nō aſpnatur, ſed Roma. 9. libēter accipit viā viri quē ad virtutē ipſe direxerit. Pulchre aūt viri greſsus dirigi dicūtur à domino, qa nō volētis neq; currētis,ſed miſerētis eſt dei, ſine offenſiōe ſeruare veſtigiū. Qui enim plātat & rigat,nihil ſūt: ſed qui

G dat incremẽtum deus. Ipſi ſoli gloria virtutũ iure defertur. Deniq; etiã iuſt⁹ cadit interdũ: ſed ſi iuſtus eſt, cũ ceciderit, nõ cõturbabitur. Quod cõditiõis eſt, cadit: qđ iuſtitię, reſurgit: quoniã iuſtũ de⁹ nõ derelinquit, ſed cõfirmat manũ eius. Qua rõne nõ pedẽ, ſed manũ dixit? Niſi forte ea, quoniã qui cadit, nõ magis pede labitur, ſed ifirmus lubrico ſępe decipitur, vel offẽdit in petra. Hic aũt iuſti caſum itellige, id eſt fortioris. Deniq; de populo q luctatur ſi genu fixerit, vel pede lapſus fuerit, ꝓ victo habetur. Athleta q luctãdi pitiã habet, & ad coronã luctatur: etiã volẽs genu figit, vt vicat. Et ſi lapſus fuerit, non excluditur: et ſi ab eo qui ſupior ſit ꝓmatur, manib⁹ tamen ſe ſuſtinẽs iure decertat: nec aufertur brauium, niſi fuerit fuſus i vẽtrẽ, aut diſtẽt⁹ viculo lacertorũ. Inde oriuntur crebra certamina, quia multa & icognita pleriſq; ſunt genera ruinarũ. Nã caſus eos, ꝓprie appellãt latini.

† ruinam † Græce eni πτώματα nuncupãtur. Ergo cũ ſtringitur & vrgetur, ſæpe ſe voluit, & fit ſupra qui inferior habebatur, ſupiorẽq; dũ ſurgit elidit: qđ videtur ſcriptura ſignificare cũ dicit: Vniuerſũ ſtratũ verſaſti in ifirmitate ei⁹.

Pſal. 40. Itaq; de eo dicitur: Cũ ceciderit bon⁹ athleta, nõ turbabitur. Pleriq; eni volũt teneri, quo maturi⁹ vicãt, q de arte pręſumũt. Sed etiã ſi aſſignat⁹, vt ipſo verbo vtar, & primo & ſcđo fuerit, nõ excluditur: licet ei interdũ repare luctamẽ: & vicere ſępe cõtingit, & cedere eũ qui ſcđa cõtẽtione ſupauerit. Ita ergo etiã iuſt⁹ etſi offẽdiculũ incurrerit & ceciderit, nõ relinquat tamẽ ſtudiũ deuotionis & fidei, ſobrietatẽ teneat, pœnitẽtiã gerat, ſępe ſe re-

Mat. 18. paret. Ideo interrogat Petrus: Si peccauerit in me frater

H meus, quotiẽs remittã ei? vſq; ſepties? Et reſpondit dominus: Non ſolũ ſepties, ſed etiã ſeptuagieſſepties. Vt ſcias aũt quia athletę ſum⁹, & ipellimur, & alij ruũt, & pleriq; elidũtur, audi dicẽtẽ: Suffulcit domin⁹ oẽs qui ruunt: & corrigit oẽs eliſos. Vnde & ipſe de ſe dicit Dauid, vel ille qui locut⁹ eſt in ꝓpheta: Impulſus ſubuerſus ſum vt caderẽ, & domin⁹ ſuſcepit me. IESVS eni nõ cecidit, ſed

Pſal. 117. impulſus eſt. Eteni cũ ipſe cõuertat eliſos, quõ ipſe potuit elidi? Iuſtũ autẽ, cũ ceciderit, poſſe reſurgere teſtatur

Pſal. 40. ſcriptura, quę dicit: Nũquid qui cadit, nõ adijciet vt reſurgat? aut qui auerſus fuerit, non reuertetur? Væ iis qui auertũtur auerſione impudẽti, dicit dominus. Vtinã qui dẽ ineluctabilis & inſuꝑabilis ſit Chriſti athleta, & in oĩ

Roma. 8. ætate, in oĩ virtutũ genere glorioſus, ſicut ille ait: Sed in oĩbus ſupamus ꝓpter eũ qui nos dilexit. Quid eſt in oĩbus? Sunt athletæ qui vocẽtur pueri, ephebi, viri. Hoc eſt

Pſal. 68. παῖδες, ἔφηβοι, πύκται. Et ſcriptura has i luctatorib⁹ nouit ætates, dicẽte dauid: Ne auertas faciẽ tuã à puero tuo.

1. Ioan. 2. &, Iuuenis fui, & ſenui. Vnde & Ioãnes ait: Scribo vobis

I pueri, quia cognouiſtis patrem. Scribo vobis iuuenes, quia viciſtis malum. Scribo vobis patres, quia cognouiſtis eum qui eſt ab initio. Maturior itaque ad patres ſcribẽs, maturos deſignat fidei deuotioniſq; ꝓceſſu. Virtutum ergo iſtæ, non infirmitatis ætates ſunt. Neque enim ſine virtute puer eſt, qui cognouit patrem Deũ virtutũ.

Eſa. 8. Ex illo puero iſti ſunt pueri, qui pri⁹ q̃ ſciret vocare pa-

Ibidẽ. 9. trem aut matrẽ, accepit virtutem Damaſci, & ſpolia Samariæ. Ipſe eſt puer q natus eſt nobis, filius datus eſt no-

Lucæ. 18. bis: cui⁹ principatus ſup humeros eius. Ipſe nos docuit pueritiam eſſe virtutẽ, dicens: Sinite eos, & nolite ꝓhibere pueros ad me venire. Et alibi: Amen amẽ dico vobis:

Mat. 18. niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut puer iſte: nõ intrabitis in regnum cælorũ. Ipſa quoq; corporis fortitudine pueri plerũq; viros vincũt. Et vtiq; ſi ætatẽ pueritiæ cõſiderem⁹, nõ poteſt puer aut vſum oẽm ſcire, aut vim ſubire luctãdi. Nouim⁹ tamẽ quòd frequẽter pueri quos nõ poterãt portare vicerũt. Adeo vigor animi infirmitatẽ excludit ætatis. Quales aũt pueri, tales & ephebi, hoc

Actuũ. 7. eſt ſpiritales. Nouit ſcriptura adoleſcẽtẽ Paulũ, iam ꝓximũ cõuerſioni. Nouit & Eutychũ adoleſcentẽ, qui cũ

Actuũ. 20 ſermonibus Pauli intẽtus hæreret, ſomno victus de tricto cecidit, & reſurrexit. Nouit & Ioãnem adoleſcẽtẽ in Chriſti pectore recũbentẽ, qui tam fortis fuit, vt pſecutionẽ non timeret, malũ vinceret. Hic eſt puer qui patrẽ genitalem reliquit, ſequutus eũ patrẽ quẽ cognouit æternum. Adoleſcens amictus ſindone dominũ ſequebatur Mat. 14. tempore paſsiõis, qui ſua oĩa dereliquerat. Maturior deum verbũ in pricipio ipſo ſemp fuiſse atque eſse cognouit & manere in ſe, ꝓbauit. Viros quoq; ſcriptura nos docuit ſpiritales, Agabo ꝓpheta dicẽte: Virũ hũc cuius eſt Actu. 21. zona hęc, ſic alligabũt Iudæi in Hieruſalẽ. Et Feſtus ait: Vir quidã eſt relict⁹ à Felice in cuſtodia. Ante paſsionẽ ſuã Paulus adoleſcẽs dicitur: in paſsiõe vir ſignificatur, qui curſu cõſummato eſset iam ꝓximus ad coronã. Cognouimus ætates ꝓ fide & deuotione certãtiũ: cognoſcamus etiam certamina ſingulorũ. Hæc quoque ſcripturæ nos doceat tenor. In hoc itaque ſeculari agone alij ſunt qui ſimplici quodã & legitimo genere luctantur, & ligaturis tantũ corporis certãt, verberare nõ norunt: qui Paleſtæ vocãtur. Alij qui cædẽ, & pulneris iactũ membrorũ nexibus miſcent, oĩ ſibi verberandi iure permiſso: quos πυγμαχέας vocant: eò quòd oĩs litis & pugnæ aduerſũ ſe habeãt poteſtatẽ. Alij qui ceſtib⁹ aduerſum ſe decernũt, & dilaceratis capitib⁹ cruẽtãtur. Hi πύκται ferũtur. Hęc oĩa certamina ſubijt Paul⁹ apoſtol⁹: ſicut ipſe demonſtrat. Itaque alibi dicit: Quoniã nõ eſt nobis pale aduer- Epheſ. 6. ſus carnem & ſanguinẽ, ſed aduerſus principes & poteſtates, & (vt cõpendio vtar) aduerſus nequitias ſpiritales. In latinis pleriſque colluctatio repitur, in græcis oĩb⁹ πάλη ſcribitur. πάλη eni græcorũ, luctа eſt latinorũ. Et vere pale, quia caro & ſanguis, & nequitiæ ſpiritales patiẽtia, & cõtinentia corporis, & animi moderatiõe ſu- I. perãtur. Ira, furor, cædes, arma ſunt diaboli. Alibi quoq; plagis ſupra modũ cęſum ſe eſse ſignificat, dicẽs: In pla- 2. Cor. xi. gis ſupra modũ, in mortib⁹ frequẽter. Hieroſolymis autẽ pugnis ſe eſse ꝓcuſsum: vbi cũ interueniẽtibus militibus aliquãdo ceſſaſſent Iudęi ꝓcutere Paulũ, ipſe pontifex Ananias circunſtãtib⁹ iuſsit ꝓcutere os eius. cui reſpondit apoſtolus: Percutere te incipiet deus, paries de- Actu. 23. albate. Et tu ſedens iudicas me ſecundũ legẽ, & extra legem iubes me percuti? Sciuit ꝓfecto referire, qui grauiore pugno põtificem repercuſsit. Ipſe enim corporaliter cæſus eſt: illi retulit quòd in aĩam ꝓcuteretur à Chriſto. In prima quoque epiſtola ad Corithios ſcribẽs, ait: Ego 1. Cor. 9. igitur ſic curro, nõ vt in incertũ: ſic enitor, nõ vt aera cædens. Quod latine dixit, enitor: græce ait, πυκτεύω. Et vere quaſi bon⁹ pycta, nõ aerem, ſed aerias poteſtates & Iudæorũ capita verberabat: quia caput oĩm IESVM dominũ nõ habebãt. In oĩ itaque certamine apoſtolus eſt ꝓbatus, qui etiã coronã curſu cõſummato accepit. Vnde Philip. 4. & ipſe ait: Omnia poſſum in eo qui me cõfortat. Habet & Chriſtus qui in pueritia ſua ætui maturos vicerint: vt Daniel puer ſpiritu valido ſeniores illos redarguit Iu- M dæorum, & de victoriæ iure deiecit in mortem. Habet & alios qui priuſquã naſcerentur, in matris ventre luctati Gene. 25. ſunt. Denique Iacob fratrem ſupplantauit Eſau, & malum vicit, atque ita de vtero matris exiuit, vt victoriæ inſigne mõſtraret, & pedem ſenioris degeneris victor in- Hiere. 1. uerteret. Hieremias in vulua matris ſanctificat⁹ eſt & ꝓbatus. Ioãnes Baptiſta pricipem agonis humani, præmia Luc. 1. toremq; luctantiũ necdũ natus veniſſe cognouit, atque i vtero matris exiliens piæ brauiũ cõfeſsionis emeruit. Recte iam tũc de ſignatus eſt ad coronã, qui ante omnes ad Chriſti agonẽ fidei teſtis & præco virtutis ſuũ nomẽ obtulerat. Bonus præco, q ad certamẽ alios excitabat. Et vere bon⁹ præco, q tã magna voce clamauit, vt ad ei⁹ ſonũ ſe creta cæleſtia reſultarẽt. Quid multa? Terrã mouit, cælũ impleuit. Ideoq; vocis nomen accepit, quia verbũ dei vox ſacrata præceſsit: quemadmodũ ipſe nos docuit dicẽs: Ego vox clamãtis in deſerto. Dixit hoc Eſaias ꝓphe- Eſa. 40. ta: de ſe dictũ iſte firmauit. Audiuim⁹ quid dixit præco: Parate viã domini: rectas facite ſemitas eius. Hæc eſt vox Ibidem. ſingularis, & ſola, tã ſonora, vt ab oĩb⁹ audiretur. Tã dul

A cis,vt vniuersorū corda mulceret.Istos ergo athletas su os dominus cōfirmauit,vt vincerēt.Nunq̄ enī suos dese rit & relinquit.Et deo addidit ꝓpheta:Iuuenis fui,& se- nui.sic latini.Aliq autē iuxta Græcos habēt:Iuuenis fui: etenim senui:& non vidi iustū derelictū,nec semen eius quærēs panē.Simpliciter qui vult intelligere, patet sen- sus,quòd vitæ suę tēpore Dauid nō viderit iustū derelictū.Sed hoc & breuis tēporis est,& incredibile. Siquidē multos videm⁹ in seculo iustos ab hoīb⁹ derelinq quā- do eos aliqui potētiū ꝓsequūtur,& null⁹ ad eos audet ac cedere,cū in timore aut in iniuria viderit cōstitutos.Vn de Iob dicit:Fratres mei discesserūt, agnouerūt extrane
Psal. 34. os magis q̄ me.Amici mei immisericordes facti sunt: & qui me nouerāt,obliti sunt nomē meū.Dauid quoq; nō solū destitutū, sed etiā ipugnatū se ab amicis & ꝓximis clamat.Amici,inqt, mei & ꝓximi mei aduersum me ap propinquauerūt.Ergo si in hoc seculo reperiuntur iusti derelicti, quō sibi contraria dixit Dauid? nisi intelligas quòd iustus etsi in seculo derelinquitur,à domino tamē nō derelinqtur.Neq; enī Iob cū esset in stercore,à domi no derelict⁹ est: quē in ăgelorū cōcilio domin⁹ ipse sua voce laudabat:quē tētari passus est,vt coronaret. Tēta- tionē aūt in corp⁹ dedit,in aīam denegauit. Nec derelic- tus Dauid,cui regnū dedit,vt populo iꝑaret electo,quē
B parricidalib⁹ p̄lijs appetitū,regni sui depulsū finib⁹,vi- ctorię iure restituit.Ipsi quoq; Iacob,Helias,& Helisęus, & Ioānes Baptista,& cęteri q̄ in caprinis pellib⁹ circūeū tes errabāt i solitudinib⁹ & mōtib⁹ & spelūcis & foueis terræ, licet ludibria multa & acerba supplicia tolerasse videātur,tamē nō derelicti sūt. siquidē cū fratrē fugeret Iacob,& per deserta incōmitat⁹ erraret,obdormiuit,& surgēs vidit ibi multitudinē cęlestis militię,& ait:Hic lo
Gene. 32. cus vocatur castra ăgelorū . Nō satis fuit castrū vocare, sed castra,quæ tātæ multitudini cōuenirent . Vides ergo quia solū se putabat,& castra eū cælestis exercitus seque bātur?Sicut & patres nostros Moysi tēpore,ne in deser- to sitirēt,petra (vt scriptū est) sequebatur,Nā cū in Exo
Exod. 17. do legerimus quòd sitiēte populo ꝑcussit Moyses de vir ga petrā,& aqua fluxit,& bibit populus dei:iterū in Leui tico legerimus vel in numeris quòd rursus Moyses teti- gerit petram virga, & scaturiuerit aqua patrib⁹ ad bibē
1.Cor.10. dū:præclare apostol⁹ hoc interp̄tat⁹ est dicens:Bibebāt aūt de cōsequēti eos petra:petra aūt erat Christus . Illos
C igitur querulos,illos murmurātes , illos præuaricantes, tamen nō deserebat dominus,sed sequebatur . Quid de
4. Reg.2. Helia & Helisæo dicā, qb⁹ per deserta gradientib⁹ equi de cælo,& ignens currus occurrit? Quō derelict⁹ Helias qui est inuitat⁹ à Christo? quō derelict⁹ in terris, qui ra- ptus ad cælū? quō egens & nudus & inanis,qui geminati spūs hęreditatē discipulo dereliquit,vt vna melotide hę res donat⁹ fluuios sisteret , Iordanē reuocaret in fōtem, regū exercitus pasceret in deserto, & potū sitientib⁹ mi nistraret? Ad eius arbitrium de cælo ꝓfluebāt pocula,in
4. Reg.6. terris mortui resurgebant. Quō derelict⁹ Helisæus, qui cū Syrorū vallat⁹ esset exercitu , vt captiuus rapetur ad regē:dicēte Giezi seruo,Domine,quid faciem⁹? ait:No- li timere:quoniā plures nobiscū sunt q̄ cū illis . Et dixit: Domine api oculos ei⁹,vt videat. Et apti sunt oculi illi us,& vidit montē & oīa in circuitu equis innūeris & cæ- lestib⁹ repleta legionib⁹.Paul⁹ quoq; qui dixit piculis ī mari,piculis in deserto se esse iactatū ,tamen ipse testifi
Roma . 8. catus est dicēs:Si deus ꝓ nobis: quis cōtra nos? Ergo sic ille derelictus & destitut⁹ ab hoībus,apud deū abundat & ꝓfluit.Nā & Helias destitutus erat,ita vt diceret: Do-
3.Reg.19. mine accipe aīam meā.& tamen vigebat apud deū, vt ip sis esset regibus virtute terribilis. Quō iuuenis hoc Da- uid potuit cōprehendere? Iuuenis enī magis temporalia q̄ æterna cōsiderat:quia ætas ea ꝓpendet ad vitia.Sed sūt quidam in iuuentute senes , & alij iuuenes in senectute. Sunt inquā viri quorū animi senili grauitate censentur: in quibus ætas senectutis sit,vita immaculata: in quibus vigeat in cana prudētia:qualis erat Hieremias: qui cum D se iuuenē cōtuitu memoraret ætatis,& ꝑ iuuentutē excu saret quòd prędicādi ipar officio videretur,ait illi domi nus:Noli dicere,qa iuuenis ego sum:qa ad oēs ad quos- Hiere.1. cūq; miseros te,abibis.Ita iuuenē nō putauit, quē aptū ꝓ pheticę gratię iudicabat. Talis ergo iuuenis fuit Dauid, qui renouat⁹ esset,& refloruisset (vt ipse dixit) velut aq læ iuuent⁹ sua Sic ergo intelligi oportet,Iuuenis fui,sed Psal. 102. sctificatus,sed ꝓpheta in gentib⁹ posit⁹,qui iam possem regni cęlestis sacramenta cognoscere,& vera prędmia cō siderare iustitię:sed nō vidi iustū derelictū. Postea quoq; alibi & vsu roborat⁹ & munere, Adquisiui incre menta sapientię.Eadē circa iustū visa est mihi gratia ꝑmanere. Explanauim⁹ (vt potuim⁹)quō dixerit,Iuuenis fui.Sed quō addiderit,Etenī senui,cōsiderem⁹.Bona iuuēt⁹,sed melior senect⁹.Qui enī vsq; in finē ꝑseuerauerit,hic sal uus erit . Vnde nō ꝓfunctorie de patriarcha Abrahā di- ctū est quòd nutrit⁹ esset in senectute bona. Et Ioānes se 2. Ioan.1. nex cœpit scribere euāgeliū,vel epistolas: qui cū refuge ret apostolū se scribere,seniorē scripsit . Nec minor est æstimat⁹,cui cygnea quędā suppeteret gratia senectutis. Ipse vas electiōis dominicę scribēs ad Philemonē ait:Cū sis talis,vt Paul⁹ senex,nunc aūt & vinct⁹ Christi IESV: obsecro te ꝓ meo filio quē genui in vinculis,Onesimo. Volens itaq; illi plurimū deferre,seniori Paulo eū nō iu ueni cōparauit. & ibi se senē eē gloriat⁹ ē , vbi iam i vin culis tenebatur. Et videte distātiā. Adolescēs significat⁹ est in alterius passione , senex in sua . Ibi vt adolescens, E quia Iudæorū vestimēta seruabat.hic senex, vbi sui cor Actu.7. poris exuuias exuebat.Deniq; & Petr⁹ ibi senex dicitur, vbi certamen est passionis.Cū iunior,inquit,esses, cin- gebas te,& ambulabas vbi volebas.Cū aūt senueris, ex- Ioan.2. tendes manus tuas,& alius te cinget, & ducet quo tu nō vis.Hoc aūt dixit significās qua morte clarificaturus es- set deū.Ante certamen iunior dicitur , in certamine se- nex,qui omne certamen impleuerit. Hoc ergo dicit Da uid ille in iuuentute bellator,in senectute pacific⁹: Iuue nis,inquit,fui:sed nolo me adhuc iuuenē putes. Etenim senui,& nō vidi iustū derelictū, nec semen eius quærens panē. Quod est semen iusti? Abrahę dictæ sunt ꝓmissio Galath.3. nes,& semini eius.nō dicit,& seminib⁹: tanq̄ in multis, sed sicut in vno,Et semini tuo,qđ est Christus.Audi iu- sti semē:Filioli mei,quos ego parturio donec formetur Christ⁹ ī vobis.Et nūc si quis ex gētib⁹ veniēs, sermonē audiat nostrū, & dominus iuuare dignetur vt formetur Ibidē. 4. Christus in aīo eius,quo part⁹ fidei ferat: semen ei Chri stus erit.Illic in vtroq;.Abrahā itaq;,& generationis pa- ter erit secundū carnem & is qui verbū domini pectori- F bus instorū primus infuderit. Et ideo hoc semen Abra- hæ panes istos quib⁹ prębeatur corporalis alimonia,nō requirit:quia habet panē iustitię, qui descendit de cælo. Ioan.8. Sicut enī negātur filij Abrahæ qui opa Abrahæ nō fece- rint:ita semen Abrahę sūt,& inter filios recipiūtur, qui op⁹ ei⁹ effecerint. Verū Abrahę semen Helias, cui ange 3.Reg.19. lus alimenta prębebat,& in virtute escæ illi⁹ quadragin ta dierū curriculis ambulabat.Nō requirebat istā copo- ris hui⁹ alimoniā verū semen Abrahæ cui panes defere- 3.Reg.17. bātur de cælo:deniq; corui ei quotidianū cōuiuiū mini- strabāt.Ita indign⁹ erat oīm,vt nihil haberet suū:& mit tebatur vt victū alijs largiretur.Verū semen Daniel,cui Dani. 14. inter leones posito aeria fercula ꝑ Abacuc ꝓphetā refer ta messorū epulis vehebantur.Est ergo panis angelorū, Psal.77. quē māducauit hō. Sic enim scriptū est: Panē angelorū Psal.22. manducauit hō.Hic est panis de quo dixit Dauid:Domi nus pascit me,& nihil mihi deerit:in loco pascuę ibi me collocauit.Sup aquā refectiōis educauit me.Bonus Da- uid docuit me panē angelorū, & ipse me docuit aquā re fectiōis.Hæc refectio spūalis est , hæc refectio requies est mentis internę.Bona aqua,quę peccatū lauat,mūdat in- Ioan.7. terna.Quæ sit aqua hæc,audiamus. Si quis, inquit, sitit, veniat ad me,& bibat. Qui credit in me, sicut dicit scri-

G ptura,flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc aũt dicebat de ſpiritu quẽ incipiebãt accipere qui crediturierant in eũ. Ergo nec hoc pane nec aqua refectionis indiget iuſtus,cui ſpũs ſanctus eſt requies & refectio. Quomodo aũt poterit indigere, qui tota die miſeretur & fœnerat? Quid eſt qđ fœnerat iuſtus? Non æs,nõ ferrũ, non plũbũ,ſed argentũ igni examinatũ. Hoc defert ad mẽſã domini,& diuidit reqrẽtib9:cui vnã,cui duas,cui quinq; minas quotidie diuidit,& nunq̃ deficit. Sed fœnerationẽ
Deute.23. audiuimus in lege reꝑhenſam,dicente Moyſe: Nõ fœnerabis. Duplex eſt fœneratio:vna pecuniæ, altera gratiæ.
Gene.3. Diuide vtranq; :quia ſcriptũ eſt:Si recte offeras, nõ recte diuidas:peccaſti:qeſce. Et tu recte diuide,ne pecces. Iſte Moyſes doceatte diuidere,qui admonuit recte diuidendũ:vt ſequaris qđ Abel egit,q recte diuiſit. fugias qđ Cain parricida fecit, qui recte diuidere neſciebat. Diuidit ergo ſpũs ſctũs diuiſiões,qui opatur oĩa diuidẽs ſingulis ꝓut vult. Ille ꝓut vult,tu ꝓut potes, ꝓut ingenio vales, diuide quãdo lex de pecunia dicat,quãdo de gratia. Di-
Deut. 15. xit enim tibi:Fœnerabis gẽtib9, cui9 domin9 vſuras exigit:tu aũt nõ mutuaberis. Eſt & pecunia fœnoris, eſt & gratia,cuius dominus vſuras exigit. Pecunia fœnoris,æs habet:gratia fidẽ cõfert. Fœnerato ergo fidẽ gẽtibus, vt tibi abũdet gratia. Tu aũt noli mutuari quaſi indig9:ſed quaſi diues & locuples fœnerato. Fœnerauit Petrus,fœnerauit Paulus,fœnerauit Ioãnes euãgeliſta, vel vterq;, & nõ indiguit. hoc eſt,fœnerarunt pecuniã Chriſti,non fœneratũt pecunias ad vſuram. Fœnera ergo, & noli de
H ſiſtere fœnerare. Audis qđ dicat ſcriptura:Tota die miſeretur,& fœnerat. Iuſtus ꝓ diem fœnerat, auarus in nocte. Gratia enim lucis eſt:auaritia aũt vſura tenebrarum eſt. Et ideo ſemen fœnerantis fidẽ, in benedictione erit, habens vtiq; ꝓmium benedictiõis. Declina à malo,& fac bonum:& inhabita in ſecula ſeculorum: Quoniam dominus amat iudiciũ,& non derelinquet ſctõs ſuos,in æternũ cõſeruabuntur. Iniuſti aũt punientur,& ſemen ĩ piorum ꝓibit. Iuſti hereditate poſsidebunt terrã,& inhabitabũt in ſeculum ſeculi ſuꝑ eam. His verſiculis demõſtrat ꝓpheta quòd ꝓtineamus ad dominum, & ipſe arbiter cogitationũ opationumq; noſtrarũ ſit, ſpectãs meritа ſingulorũ,qui nihil ſine iudicio agit, ſed malos & bonos act9 iudicio diſcernit. Declinandũ ergo eſt à malo, & faciendũ bonũ. Ne bona malaq; cõfundas,prius eſt vt crimine careas,poſtea vt innocentiæ fructũ deferas,quo poſsis eſse ꝓpetuus. Noli putare quòd deũ tua pctã præ-
I tereãt. Sic enĩ plericq; labũtur. Ipſe vniuerſa cernit & dãnat,& impiorũ ſemen exterminat. Semẽ vtiq; nõ corporalis generationis,ſed mentis internæ & impietatis ſucceſsionẽ. Nã vtiq; Iob de ſemine Eſau genitus ſcripturæ teſtificatiõe ſignatur. Quõ ergo ſemẽ Eſau perijt ĩ Iob, cũ tantus iſte vir fuerit,vt venturũ in terras dominũ preuideret, qui cetũ iſtius ſeculi diabolũ ſubiugaret? Ergo hocqueritur,ne malitia transfundatur in poſteros. Hoc ꝓ baptiſmatis ſacramẽtũ Chriſt9 opatur,vt exuat vnuſquiſq; qđ natus eſt,induat qđ renatus. fiat nõ famulę hæres,ſed gratiæ,vt ꝓpetuũ domiciliũ habitatiõis æternę ſibi poſsit adquirere. Qui aũt habitare meruerit in ſeculum ſeculi,& ipſe honorificabit deũ in ſecula ſeculorũ. Vbi moralib9 iuſtũ inſtituit diſciplinis, vt qualis deberet eſse,te doceret,quęve eſset ꝓfectæ forma iuſtitiæ. Ad ſapientiam & theoremata mentẽ vult eius aſsurgere: & excitat eius intentionẽ,vt ſpectet intento corde cęleſtia, & diuina intra ſe voluat oracula,atq; ad ea quæ cõplacent deo,ſuũ informet affectũ:ſit meditat9 in lege,nec vlla eũ domini mãdata ꝓtereãt. Modos diuini ſacramenti cognoſce. Deniq; ab hinc vide in ꝓceptis ſanctũ,ꝓphetã aſsurgere:Os iuſti meditabitur ſapientiã,& lingua ei9 loquetur iudiciũ:lex dei eius in corde ipſius. nec dãnabit, inquit,eũ domin9,cũ iudicabitur illi. Expecta dominũ, & cuſtodi viã eius, & exaltabit te vt hæreditate poſsideas terrã. cũ perierint pctõres,videbis. Vidi impiũ ſupex altatum & eleuatum vltra cedros Libani:& trãſiui,& ecce nõ erat:& quæſiui eum, & nõ eſt inuentus locus eius. Superiora moralia,hæc intelligibilia. Qđ eſt iuſti os qđ meditabitur ſapiẽtiã,niſi interior hõ? Duo ſũt enĩ hoĩes in ſingulis:vnus interior,alter exterior. Interior cogitat quæ mẽtis ſunt,quæ mẽtis ſũt loquitur. Exterior quæ ſũt corporis. Tamẽ adueniẽs domin9 vtrũq; cõiunxit,& duos in vno hoĩe cõdidit, ne diuerſis ſeſe ipugnẽt motib9, ſed inuicẽ ſibi volũtatũ ſuarũ vnitate ſocientur. Ideo os iuſti meditabitur ſapiẽtiã. Iã enĩ & ipſe exterior hõ iuſti in interioris hoĩs trãsfuſus eſt diſciplinã: & in ei9 cõformatus naturã,ipſi9 exercet officia,vt caro meditetur qđ mẽtis internæ eſt. Sed ne hoc incredibile tibi videatur, audi dicentẽ quia dominus IESVS trãsfigurauit corpus humilitatis noſtræ,vt cõforme fieret corpori glorię ſuę. Quis audeat dicere carnẽ ſine pctõ, carnẽ aſsumptã ex virgine,carnẽ ſpũ dei ĩ Mariã ſupueniẽte generatã, quæ in nullo diſcrepauit à ſapiẽtiæ diſciplinis, interioris hominis exortẽ fuiſse virtutũ, nec in vſus eius trãſire potuiſse, cũ ſupra hoĩem fuerit quòd tactu eius ſanabãtur ægroti,cæcis refũdebatur aſpect9,mortui reſurgebãt? Cõpetẽter ergo ſcriptũ eſt. Os iuſti meditabitur ſapiẽtiã: eò quòd totus hõ ſit ſpũalis,nõ vtiq; terrenus. Qualis enim 1.Cor.15.
terrenus,tales & terreni:& q̃lis cæleſtis,tales & cæleſtes. Abĳt ergo terren9,remãſit cæleſtis. Ideoq; in tẽpora re- L
dẽptoris referens ꝓpheta,meditabitur dixit:licet vnus è pluribus meditatur ſcripſerit. Nec abhorret à ſenſu, qa ꝓphetarũ ſpũi futura ꝓ ꝑſentibus ſunt. Alĳ putãt os ꝓ mẽte dictũ. Pulchre autẽ iſtud expoſuit nobis Salomon dicẽs:Narratio iuſti ſemp ſapientia: ſtultus aũt ſicut Lu Eccle.27.
na immutatur. i. quòd ſæpe varietur,nec in ſua ꝑſeueret ſentẽtia,& tanq̃ in tenebris lumẽ videatur offũdere,nec tenere. Sit ergo nobis ſemp in corde & ore meditatio ſapiẽtię,& lingua tua loquatur iudiciũ,lex dei tui in corde tuo ſit. Ideo tibi dicit ſcriptura:Loqueris in illis ſedẽs in Prouer.6
domo,ambulãs in via,dormitãs,reſurgens. Loquamur ergo dominũ IESVM,quia ipſe eſt ſapiẽtia, ipſe eſt verbũ,& verbũ dei. Nã & hoc ſcriptũ eſt: Aperi os tuũ verbo dei:Ipſum ſpirat,qui ſermones eius reſonat,& verba meditatur. Ipſum ſemp loquamur. Cũ de ſapiẽtia loquimur,ipſe eſt. Cũ de virtute loquimur,ipſe eſt. Cũ de iuſtitia loquimur,ipſe eſt. Cũ de pace loqmur,ipſe eſt. Cũ de veritate & vita & redẽptiõe loqmur,ipſe eſt. Aperi os M
tuũ dei verbo. Scriptũ eſt:Tu aꝑi,ille loquetur. Ideo dixit Dauid:Audiã quid loquatur in me dominus. Et ipſe dei filius dicit:Aꝑi os tuũ,& adiplebo illud. Sed nõ oẽs Pſal.84.
vt Salomon poſsũt ꝓcipere ſapiẽtię ꝓfectionẽ:nõ oẽs vt Daniel. Oĩbus tamen ꝓ poſsibilitate infunditur ſpũs ſapientiæ,ſed oĩbus qui fideles ſunt. Si credas,habes ſpũm ſapiẽtiæ. Ideo Sapiẽs dicit. Credidi: ꝓpter qđ locutus ſũ. Cũ credideris,accipies loquẽdi gratiã. Et qui credit,re- Pſal.115.
dimitur:& qui orat,redimitur,ſi pie intẽdat oratiõibus, & in oratione aſsiduus ſit. Diẽ ꝓueniat,noctẽ frequẽtet, ſoli matutinus occurrat, vt ante ipſe illuminetur à Chriſto,q̃ terra ſolis exortu. Et qui pſallit, redimitur: & qui cõpũgitur,redimitur. Ideo ſẽp meditare, ſemp loquere quę dei ſũt,ſedẽs ĩ domo. Domũ poſsum9 accipe eccleſiã,poſsumus accipere domũ interiorẽ in nobis:vt intra nos loquamur. Sedent iudices in Hieruſalẽ: ſederunt ſedes in iudicio. Sedit etiã iudicũ cõſiliũ,& libri aperti ſũt, ꝓpheta dicit. & tu cũ cõſilio oĩa fac. Cũ cõſilio de factis tuis iudica:cũ cõſilio vinũ bibe:cũ cõſilio loquere, vt effugias peccatũ,ne incidas per multiloquiũ. Sedẽs loquere tecũ,quaſi q̃ iudices. In via loquere, ne vnq̃ vaces. In via loqueris,ſi in Chriſto loquaris,quia via Chriſtus eſt. In via loquere tibi,loquere Chriſto. Audi quõ illi loqua
ris. Volo,inquit,viros in oĩ loco orare,leuãtes puras ma 1. Tim.2.
nus,ſine ira & diſceptatiõe. Loquere ô hõ dormitans:ne tibi ſomnus mortis obrepat. Audi quõ dormitãs loquaris. Si dedero ſomnũ oculis meis,& palpebris meis dor- Pſal.131.
mitationẽ,donec ĩueniã locũ domino, tabernaculũ deo

A Iacob. Vince naturam diligentia, exclude corporis ſom
num. Naturam nobis formare nō poſsumus, poſsumus
diligētiam. Homo erat Dauid: indulgebat aliquid ſom
Pſal. 6. no p̄ noctē, ſed excludebat ſomnū lauans p̄ ſingulas no
ctes lectū ſuum, & lachrymis irrigans ſtratū ſuum. Ideo
memor erat in ſtratu ſuo ſemp̄ domini ſui, & in ipſo me
ditabatur vt diluculū prę̄ueniret, & in tenebris ei illuce
Epheſ. 6. ſceret Chriſtus dicēs: Surge qui dormis. Nā in omnibus
hæc gratia eſt, ſed poteſt eſse & in pluribus diligentia.
Ne igitur expectes vt excitet te Chriſtus, ſed potius Chri
ſtum excita. Excitat eū qui de ipſo dormitans cogitat.
Si tu illū excitaueris, & ipſe te excitabit à ſomno, reſuſci
tabit à morte, dicens tibi: Exurge à mortuis. Cū ſurges
ergo vel reſurges, ipſum loquere, vt impleas quod iube
Cantic. 5. ris. Audi quomodo te Chriſtus excitet. Anima tua dicit
Vox fratris mei pulſat ad ianuā. Et Chriſtus ait: Aperi
Cantic. 2. mihi ſoror mea ſponſa. Audi quomodo tu exſuſcites
Chriſtū. Anima dicit, Adiuraui vos filiæ Hieruſalem, ſi
ſuſcitaueritis & reſuſcitaueritis charitatē. Charitas Chri
Ibidem. ſtus eſt. Audi etiā quomodo dormiēs loquaris. Ego dor
mio, & cor meū vigilat. Hæc cōmuniter. Attolle nunc
paulo altius mētem tuā. Loquere ſedens in domo, in hac
2. Cor. 5. terreſtri domo huius habitationis, quæ diſsoluitur, i qua
peregrinamur à domino. In corpore enim iſto poſiti, dū
ſuperueſtiri magis quàm expoliari volumus exulamus
à Chriſto, & grauiter ingemiſcimus. In hac ſedens ergo
Pſal. 121. cōfitere peccata tua: quia ſediſti, & nō ſtetiſti, & nō dixi
ſti, Stātes erāt pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalē. Loque
Pſal. 126. re magis, & noli occultare delicta. Loquere ſedens, vt au
B dias dicentē: Surgite poſteaq̄ ſederitis, qui mā ducatis pa
nem doloris. Loquere in via ambulans, id eſt carpens vi
Lucæ. 3. tæ iſtius curſum. Hic loquere, ne illic obmuteſcas: ſicut
ille obmutuit qui angelo Chriſti ante nō credidit, poſt-
ea tamen cum credidiſset: vocē recepit. Loquere dormi
ens & quieſcens, cōſepultus in Chriſto, vt cum ipſo in
nouitate vitæ reſurgas. Loquere etiam ſepultus in tumu
lo: ſicut loquebantur animę ſanctorum petentes de mor
Apoca. 6. tis auctore vindictā: Vſquequo domine ſanctus & verus
non iudicas & vindicas ſanguinem noſtrum? Loquere
Pſal. 3. poſtremo cū ſurgis, ſicut docuit ille qui dixit? Ego dor-
miui, & quieui, & reſurrexi quoniam dominus ſuſcipiet
me. Et illic ergo os iuſti meditabitur ſapientiā, donec ad
ſublimiora tabernaculi ſecreta cæleſtis, ac ſacræ plena
iucunditatis atq; lætitiæ ipſe perueniat: quēadmodum
Pſal. 41. ſcriptura nos docuit, dicēte Dauid: Hæc recordatus ſum
& effudi ſuper me animā meā, quoniā ingrediar in locū
C tabernaculi admirabilis vſq; ad domum dei. In voce ex
ultationis & cōfeſsionis, ſonus epulātis. Ergo & ſeden-
tes i hac corporea domo, & egreſsi hinc, atq; ambulātes
in via, cū rapiemur, ſi meremur, obuiā Chriſto: & dormi
entes loquemur. Accipe tertiam ἀναγωγὴν qua ſe anima
eleuat iuſti. Eſt enim quidam ſpiritalis ſomnus intelligē
Prouer. 3. dus, de quo Salomon ait: Si enim ſedeas, ſine timore ſe-
debis. ſi dormias, ſuauiter requieſces, & non timebis pa
uorem qui ſuperueniet tibi, neq; impetus impiorum ſu-
perueniētes tibi. Cum ſuauitate requieſces, & pauorem
& ſuperuenientes impiorū impetus non timebis, ſi lin-
gua tua loquatur iudicium dei, & ſemper illud ante ocu
los habeas, vt peccato locū nullū relinquas, & noueris
quod delicti preciū ſupplicii retributione ſoluetur. Ipſe
enim hoc i nonageſimo interpretatus eſt Pſalmo, dicēs
Non timebis à timore nocturno, & à ſagitta volāte per
diē, à negocio perābulāte in tenebris, ab occurſu & dæ-
monio meridiano. Cadēt à latere tuo mille, & decē mi-
lia à dextris tuis: ad te autē nō appropinquabit. Verūta-
men oculis tuis conſiderabis, & retributionē peccatorū
videbis. Iuſtus enim cum loquitur iudiciū dei, vel cum
loquitur quæ iuſta ſūt, & veri plena iudicii: nō cum ira-
cundia loquitur, non ex animi mœrentis afflictione, nō
ex dolore, non ex aliqua paſsione, ſed loquitur ex verita
te, loquitur ex æquitate vt nō ꝓpendeat affectu, ſed quæ
loquitur, vero pendat examine. Iudicat enim quę dicen D
da ſint, vel non promenda. Cui ſimile eſt illud. Labia ſa Prou. 15.
pientium alligata ſūt ſēſu, eò quòd omnia quę loquūtur
vero ſenſui conuenire videantur, & ſenſus ſui prudentia
intelligant quæ loqui debeant vel taceri: vt quæ ſilenda
ſunt, cohibeant clauſtro quodā nexuq; labiorum. In iis
autē quæ oporteat dici, labiorum vincula reſoluantur.
Merito ergo præmiſit: Os iuſti meditabitur ſapientiam.
Meditatio enim diuturna plenum poterit habere iudici
um: quod loquetur iuſtus in tēpore cum ea quæ perfecta
ſunt, facie ad faciē viderit. Nunc enim de iis quę nō cō-
prehendimus, loqui vera nō poſsumus. Deniq; nec Pau
lus præſumpſit dicere, qui raptus in paradiſum audiuit
ſecreta cæleſtia: ſed volens non in iis errare quę diceret, Roma. 11.
ait: Quā inſcrutabilia ſunt iudicia dei, & inueſtigabiles
viæ eius. Nunc autem abſolutus corpore, forſitan inue-
ſtigabilium viarū genera, & iudicia eius, quę ſicut abyſ-
ſus multa ſunt, comprehendit. Adhuc iuſtitię forma de
ſcribitur, & augetur, dicente ſcriptura: Lex dei eius in
corde ipſius, & nō ſupplātabuntur greſsus eius. In cor-
de iuſti lex dei eſt. Quæ lex? Non ſcripta, ſed naturalis 1. Tim. 1.
Iuſto enim nō eſt lex poſita, ſed iiuſto. In corde eius lex Rom. 10.
eſt non perfunctorie, ſicut in labiis Iudæorū. Corde eni
creditur ad iuſtitiam. Qui credit, & loquitur: qui autem
loquitur, non continuo credit. Deniq; nō credidit popu Eſa. 19.
lus, de quo dictū eſt: Populus hic labiis me honorat: cor
autem eorum longe eſt à me. Si igitur gētes cum ea quæ
legis ſunt faciunt, ipſi ſibi ſunt lex, cognoſcentes quę ſe
qui debeant vel cauere: quanto magis fidelis & iuſtus,
qui ad imaginem & ſimilitudinē dei viuit, decora nouit
& honeſta decernere, & vti legitimo quodā naturalis ſa E
pientiæ gubernaculo, ne eius ſupplententur veſtigia, ſi-
cut Eſau, quem propter gulæ auiditatem frater ſupplan Gene. 25.
tauit vt caderet, atq; in mortē veſtigia eius effudit. Quo
magis iuſtus eſt quiſq;, eo magis illi inſidiatur inimicus:
& ideo ait ſcriptura. Cōſiderat peccator iuſtū, & quærit
perdere eū. Dominus autem nō derelinquet eum in ma
nibus eius, nec damnabit eum cū iudicabitur illi. Vidēs
ergo peccator quia iuſtus in ore ſuo loquitur, in corde
meditatur ſapientiā, quia in lingua ſua iudiciū loquitur
quia in corde ſuo legem domini cuſtodit: mortē peccati
ei conatur īferre: ſed dominꝰ tuetur eū. Et ideo nō timea
mꝰ inſidias peccatoris: quoniā deus pro nobis eſt. Si er-
go deus ꝓ nobis: quis contra nos? Propterea non dereli-
quet iuſtum ſuum deus, nec dānabit eum cum habuerit
de ipſo iudiciū. Verus enī iudex eſt: & ideo iuſtitia non
poteſt periclitari. Vnde & Aquila dixit: Nec damnabit
eū in iudicando eo. Symmachus: Nec damnabit cū iudi
catur iuſtus. Sed quia ſeptuaginta viri ſic poſuerunt. Cū
iudicabitur illi: putamꝰ quòd ad illud reſpexerit, ꝙa ſcri F
ptum eſt: Quoniā ipſe dominꝰ veniet in iudiciū. Sed in
quod iudicium? Audi dicentem: Tibi ſoli peccaui, & ma Pſal. 50.
lum corā te feci, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vin
cas cum iudicaris. Ideo ergo præbet ſe dominꝰ audiēdū
vt de ſe iudicetur: quo magis vincat. Quomodo ſe præ-
beat, audi: Populus meus, quid feci tibi? aut in quo con- Michęę. 6
triſtaui te? aut quid moleſtꝰ tibi fui? Reſpōde mihi, Quia
ex AEgypto eduxi te? & de domo ſeruitutis liberaui te?
Et alibi: Ego ſum ego ſum qui deleo iniquitates tuas, & Eſaiæ. 43.
memor non ero: tu autē memor eſto, & iudicemur. Gra-
ue hoc iudicium cum dominus de ſe poſtulat cōtra ho-
minem iudicari. Quid enim reſpōdeas ei qui vniuer ſa
tibi cōtulit, ōnibus te prę̄fecit? Subiecit tibi AEgyptios,
ad quos hoſpes adueneras. infectantes poſtea mari mer
ſit. Ille tuos deleuit hoſtes, atq; ſubuertit. Ille te creauit
& condidit, ille ſuo ſanguine te redemit: & tu tradis te
vt ſeruias eius inimico? Ille tibi ōnia peccata dimiſit, &
tu grauiora committis? Vocabit te, in iudicium venies:
quid reſponſurus es ei qui niſi iterum tibi donet, periſti?
Ideoque videns ſanctus Dauid hac quadam moralitate
dei amplius ſe grauari, iudicium refugit, miſericordiā

Psal.142. poscit,dicēs:Et ne intres in iudicium cū seruo tuo:quo-
G niā non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuēs.Cō
fitetur se in tenebris sicut mortuum seculi collocatum.
Caute sicut mortuum seculi dixit,non mortuum .Non
enim mortui seculi sunt qui moriuntur in Christo.Illi
autem sunt mortui seculi qui ōnem vitā suā qua vixerūt
in seculo,in interitu & morte constituunt.Et ideo quasi
Ibidem. desperat9 ad remedium cōfugit,dicens :Cito exaudi me
domine,quia defecit spiritus meus . Talis enim iudicii
proposita sibi oblatione defecit, in quo examināda veri
tas foret potius q̄ misericordia cōferenda . Tamen ta m
pius est domin9 vt etsi nemo iustificetur in cōspectu e-
ius viuēs,(qs enī quāuis iustus nō obnoxius est peccato?
aut cuius talis est vita,vt digne iudicetur dei similitudi-
ne?) vtique ad imaginem & similitudinem dei factus,de
bet sicut deus sine peccato est,ita & is qui ad imaginem
eius est,sine peccato esse. Qua ergo dignus est pœna qui
gratiam tantam dominicæ operationis , & similitudinē
diuini decoris amisit?Sed quia misericors est:etiam si ip
se iudicio subiiciat,iustum tamen non iudicat,sed iniu-
stum.Iusto parcit,quasi conditionis fragilitate peccanti
iniustum punit,quasi qui detestetur ingratum.Deinde e
tiam si multa habes opera iustitię,noli esse impatiens,at
que arrogās,quo prę̄mia tibi iustitiæ in hoc seculo exisi
mes flagitanda,aut indigne tibi aduersa accidisse aliqua
conqueraris. Quandiu enim viuis, certamen tibi debe-
tur,nō præmium.Expecta ergo vel auxiliatorē dominū
vel remuneratorē:& custodi vias eius. Hoc est expecta-
re,eius quē expectandum putas , mandata conseruare.
H Etsi conteraris,etsi affligaris etsi ægritudine deficias,ta-
men expecta dominum,nō te cōfundet spes.Veniet do-
min9,& axaltabit te,vt hæreditate possideas terrā . Li-
quet superiorē esse terrā,nō istā in valle terrenā: sed illā
quæ est repromissionis æternæ:in qua quicūq; constitui
tur,exaltatur à domino. Videbis autē cum pereunt pec
catores.Tūc enī iustorum remuneratio erit, cū iudiciū
fuerit de meritis impiorum.Sed nō vno genere pereunt
peccatores.Ante tibi pereunt,si eorum potentiā diuitias
non mireris.Si nō te moueat cum eos honoribus, libe-
ris,amicis abundare cognoueris.Hæc enim seculi sunt,
& seculū seculari subiacet malignitati,& princeps mū-
di iis qui sibi seruiūt,fauet,secundum illud , Omnia tibi
Mat.4. dabo si procidēs adoraueris me . Quid quæris vt ea tibi
dentur,cum ipse impius qui dat , in eis diutius esse non
posit?Transit etiā ipse:quomodo possunt non transire
quæ cōtulit?Tu modo constantē animum gere,iustitiam
tene,nemo te moueat,& videbis nihil esse impium . De
niq; audi dicentem:Vidi impium superexaltatum & ele
I uatum sup cedros Libani:& transiui,& ecce nō erat. Vi
di eum in seculo hoc,vidi oculis corporis.Vidi etiā eleu-
antē se & superexaltantē sermonibus suis,ęstimantē se
aliquid esse,qui nihil est. Quomodo se superexaltat?Po
Esaiæ.14. nam,inquit thronū meum super nubes : & ero similis al
tissimo.Exaltat se,vt videas eū sicut cedros Libani supe
rexaltatas.& ipsæ altæ sunt,& in monte sunt altissimo.
Merito ergo superexaltatæ sunt:& superexaltatus vide-
tur impius,qui se in illo monte cōstituit,de quo scriptū
est:Si habueritis fidem sicut granū sinapis , dicetis huic
Mat.17. monti,Tollere,& iactare in mare.Huic,Cui? Dæmonio
inquit,à quo iste inuasus fuerat & oppressus, quē mira-
mini esse sanatum.Ideo charitatē magis habet in Chri-
sto,q̄ potestatē in diabolo.Vides cedrū in monte altissi
mo superexaltatā:sed vento frāgitur, sed igni exuritur,
sed vetustate dissoluitur . Ita est dives in seculo ? Fulget
quidem splendore quodam gratię secularis vt Libanus.
Nixus est mundi potētia,opibus & diuitiis exultat.Vide
tur tibi aliquid esse antequàm dicas, Transiens videbo
Exod.3. Sicut enim Moyses animo & mēte transiuit materialia,
& deum vidit,ita & tu si transeas hinc,ad dei gratiam ve
stigium tuæ mentis attollens,videbis eum nihil esse qui
in hac terra sibi potentissimus videbatur . Ideo animæ
tuæ dicit,menti tuæ dicit deus verbum: Ades huc à Liba K
no sponsa,ades huc à Libano:transibis & pertransibis.
Si transeas secularia , pertransies ad paradisum . Audi
transeuntem : Memēto mei domine cū veneris in regnū
tuum.Audi iterū pertrāseuntem.Amen amen dico tibi, Luce.23.
Hodie mecū eris in paradiso. Quid est,Ecce nō erat ? In
principio vtiq; verbum erat,Et qui verbū videt, qui par
ticeps verbi est,vtique & ipse est,quia verbū dei semper
est.Et sermo qui de ipso est,non est,est & non,sed est,&
manet in eo qui sequitur deum. Qui autē nescit verbū,
non est,quia non adhęret ei qui dixit,Ego sum,qui sum Exod.3.
Qui autem adhæret ei,vnus spiritus est.Vbi autem spiri
tus,ibi & vita.Ideo tibi dicit scriptura de deo,Qui viui-
ficat mortuos,& vocat ea quæ nō sunt, tanquam ea quæ Roma.4.
sunt.Hoc est,vocat gētes quæ nō erāt ,tanquam populū
suum qui erat.Erant enim patres nostri, qui erant electi
dei.Et alibi dicitur:Cognouit dominus qui sunt ipsius· 2.Tim.2.
non cognoscit eos qui non sunt.Et Hester ait? Non des
virgam regni tui iis qui nō sunt.Recte ergo iustus dicit,
Et transiui.& ecce nō erat.Hoc est,vidi eum superexal-
tatum in seculo antequam considerarē quia nihil est se
culum.Vbi autē transiui mēte supra mundū , vidi quia
iam nō erat qui ante erat superexaltatus in hoc mundo.
Et tu si iustus es,trāsi à præsentib9 ad ea quæ futura sunt
& transibunt tibi præsentia.Cælū & terra trāsibunt :ver
ba autē mea non præteribunt . Iusto ergo omnia trāseūt Mat.24.
Transit impius,similis vanitati , & dies eius sicut vmbra
prætereunt.Nec solum prætereunt iusto præsentia , sed Psal.143.
etiam cum ad ea quæ sunt futura intenderit,iam ista prę
tereunt.Vide quomodo iusto præsentia prætereunt.Vti
quę temporibus Dauid prophetæ synagoga erat , eccle- L
sia ex gentibus non erat: & idem futuris;quasi præsen-
tibus dicit : Benedicite gentes deum nostrum . Deinde Psal.46.
supra ait : Ascendit deus in iubilatione . Transiuit per-
fidiæ ventura tempora,non ætate,sed mente,& resurre-
ctionem domini multo post seculo futurā pia fidei deuo
tione celebrauit,dicēs,Psallite deo nostro,psalite,psal-
lite regi nostro,psallite. Quasi interesset ipsis Christi &
Ecclesiæ nuptialis copulæ sacramentis , ita tripudiat & Ibidem.
gaudet.Causam quoq; celebritatis expressit dicēs, Re-
gnabit domin9 sup omnem terram.Ergo si nos prætere
am9,& illa præterisse quæ futura sunt,nobis vidētur, vt
si in nauigando terrā prætereas,illā quoque videas præ-
terire,& quasi à te discedere.Sæpe nautę maxima in tem
pestate,fugiūt terrā.Et tamē cum eā fugiunt nauigantes
ipsa potius fugere videtur à nauigantibus.Et tu si fugias
mundum hunc & ipse te effugiet.Si prætereas terrā hāc,
& ipsa te præterit Et tu in mari hoc nauigas,& in hoc se M
culo fluctuas.Fuge terram,saxa habet,lapides habet,si-
cut scriptum est,Lapides de via proiicite. Si festines per
aerium hoc profundum ad portum diuinæ voluntatis,
videbis tibi hæc omnia præterisse . Quid enim interest
vtrum prętęrierint,an tibi ea iudices prętęrisse?Est & ali
us impius qui videtur exaltatus & eleuatus super cedros
Libani,& si transeas,non erit,nec locum eius inuenies.
Vide mihi scribam Iudaicū reddētem seriem veterum
scripturarum,sed nō sequentē. Audis quia labiis reddit
miraris vt doctum.Interrogas quid sentiat . Respondet
secundum literam,percurrit historiā.Superexaltatus vi
detur tibi & eleuatus si literam cogites,Transi ad intelli
gentiam spiritalē,quia lex spiritalis est. Vides illum ni-
hil esse.tum dicis,Vidi impium superexaltatum, & trā-
siui,& ecce non erat,& quæsiui eum,& non est inuentus
locus eius. Quæsiui eum vbi esse debuerat , vbi vita est,
non illum inueni,Nō erat ibi vbi vita erat,quia mortu9
erat,& ideo nec loc9 eius inuētus est. Qui enim mortui
locus,qui nō erat,nec fuit vnq̄?Non enim fuit,qui in li-
tera erat.Litera enim occidit , spiritus autem viuificat.
Quæsiui ergo eum,vt inuenirē,ille se nō præbuit vt in-
ueniretur.Hoc est,ego eum volui cōuertere,ille se mihi 2.Cor.3.
præbere noluit vt cōuerteretur. Feci quæ erant quærētis

A ille refugit ea quæ esse debuerant reuertentis. Denique anima quæ conuerti vult, verbum requirit: & cum in-
Cantic.3. uenerit, dicit: Tenui eum, & non dimittam eum. hoc est dei filium, dei verbum. Iniustum autem, qui sanari noluit, quæsiui eum, & non inueni eum: & ideo non illum imiteris. Custodi innocentiam, & vide æquitatem. Qui custodit innocentiam, æquitatē videt, quoniam qui mundus est, deum videt, cuius virga recta est, directa iustitia, vt auersetur eos qui declinauerint ad studia prauitatis. Bona innocentia quæ deum videt. Denique alii posuerunt, Custodi perfectionem. Perfectus est enim qui malitiam nescit, nec dolum nouit. Ideo, inquit, custodi perfectionem, quia sunt reliquiæ homini pacifico. Reliquiæ dicuntur hominis de corpore mortui, de eius exuuiis. Ideo reliquiæ, quia post mortem hominis videntur superesse. Supersunt enim quę seruantur ad resurrectionem Oportet enim hoc corruptibile induere incorruptionē & hoc mortale induere immortalitatē. Ergo magis reliquiæ sunt homini spes resurrectionis, & fides conuersionis, & gratia dilectionis: quoniam impii non resurgunt in iudicium. Vita autem iustorū nota est deo, & iudicio domini comprobatur. Huic loco pulchre illud cōueuit:
Roma.11, Reliquiæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt, Iniusti autem disperibunt: reliquiæ impiorum interibūt Iustorum reliquiæ virtutes sunt: impiorum reliquiæ, improbitas, atque perfidiæ peccatum. Ea delebuntur vt nō sint. Salus autē iustorum à domino, non à seculo, nō ab elemento. Cælū & terra præteribunt. Non committo salutem meam cælo, quia & ipsum præterit, quia de pluri-
Psal. 101. bus cælis dictum est: Ipsi peribunt, tu autem permanes. Deo soli cōmitto, qui permanet, qui potest peccata do-
B nare, vt protector meus sit in tempore tribulationis, & adiuuet me, & liberet me, & eripiat me à peccatoribus iudicii sui tempore: & saluum me faciat, quoniam speraui in eum. In ipsum solum speraui. Non vult enim nos & sibi & alii seruire. Qui ipsi soli seruit liberatur, quoniam ipsi est laus gloria, perpetuitas à seculis, & nunc & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

In Psalmi. XXXVII. enarationem
præfatio.

DE pœnitētia duos iamdudum scripsi libellos: & iterum scribendū arbitror. Primum, quia vtile est vel quotidie veniā delictorū precari, deinde quoniam in illis duobus libellis adhortatio pœnitentiæ vel profectus est, si geratur. Nunc autē quēdmodum agi pœnitentia debeat, exprimendū est. Nihil enim prodest agere. nisi ita agatur vt oportet. In quo sanctus Dauid sequēdum nobis proposuit magisteriū, qui ideo mihi videtur gustasse peccatum, vt doceret quemadmo-
C dum peccatum posset aboleri. Vnde enim medicina nisi de vulnere sumpsit exordium? Dum prima ætas generis humani docet alios quod sibi profuit, & quemadmodum vulnus suū sanauerit, aliis ostēdit. Vsus artem fecit & ægritudo magisterium. Ipsa est enim prima & valida secta medicinæ quā experientia nō coniectura formauit Ideoq; ab experientia, ἐμπειρικοὶ primo medici sunt vocati, & ex ea secta cæteræ deriuatæ sunt atq; ab ea vsum quendam suæ sumpsēre virtutis. Quid autem est ad cohortationem pœnitētiæ validius, quām quod sanct⁹ propheta Dauid peccatorū nostrorū nos docuit pœnitere? Quis enim dedignetur humiliare se deo, cū rex se humiliauerit? Aut quis dubitet affligere animam suā, cum Propheta tantus afflixerit, soluens preciū lachrymarū pro redēptione peccati? Et quanuis toto scriptorū suorū corpore gerendæ pœnitentiæ præcepta diffuderit (quis enim eius psalmus non medicamentum est conscientiæ peccatricis, cū alibi quēadmodū impulsus sit, alibi quēadmodū cōturbatus, ostenderit, vt non solū quēadmodū sint sanāda, sed etiā quēadmodū cauēda vulnera, demonstraret, & suo nos doceret exemplo? quis autē stare D se credat, vbi lapsus est etiam fortior?) tamē in tricesimo septimo psalmo maiorem vim doloris interni, & lamētabilis deplorationis expressit. Deniq; in exordio ipse nos titulus admonet huiusmodi præcepta formari. Sic enim legimus: In commemorationē, inquit, dici sabbati psalmus Dauid. Plena enim est definitio pœnitentiæ, cō memoratio delictorum, vt vnusquisq; peccata sua velut quodā quotidiani sermonis castiget flagello, & cōmissa sibi flagitia cōdēnet. Sic enim docemur dicente domino Esaiæ.43. Dic iniquitates tuas, vt iustificeris. Et Apostolus ait: Ore Roma.10 confessio fit ad salutem. Sed forte moueat quia non dixit peccatorū commemorationem, sed diei sabbati, aut (sicut alius habet) sabbatorum. Quid est ergo sabbatū, nisi requies futurorum, leuamē præsentiū, quo lex iubet hominum opera feriari, onera deponi? Quæ sunt grauiora onera, nisi nostra peccata: Hæc deponātur in sabbatorum diebus: hoc est, in hoc vitæ istius tempore. Septē enim diebus hebdomas omnis concluditur, sex diebus mundus iste formatus est, septimo die requieuit domin⁹ ab opere suo: qui in nostra mansuetudine requiescit: sicut ipse dixit: Super quem requiescam, nisi supra humilē Esaię.66. & mansuetum? Absolue ergo omni sabbato & alleua pō dus errorum, vt securus ad illius futuri sabbati requiem peruenire merearis. Nam si hinc peccata grauia portaueris, illic requiem non habebis. Exonera igitur tuā mētē, reiice ōnia quibus conscientia grauatur & premitur, ne fiat fuga tua hyeme vel sabbato. Vita hęc in labore est, illa in requie. Leuiorē te seculi huius reperiat consūmatio, ne oneratus peccatis fugere non possis. Ante fu-
ge, vt præuenias. Fugit seculū, qui seculi illecebris nō te E
netur, qui se omni cura eius absoluit. Fuge etiā futurā, hoc est iudicii diē. Fugit eā q egerit pœnitentiā. Sic enī definiuit baptista Ioānes, dicēs: Generatio viperarum, q̄s Lucæ.3. vobis demonstrauit fugere ab ira ventura? Facite ergo fructus dignos penitentiæ. Audistis hodie legi quia Ioannes baptizabat in Enon iuxta Salim. Enon dicitur oculus suppliciorum, Salim ipse ascendēs. Hoc habet interpretatio. Qui ergo baptizari eligit supplicia præuidet. Et ideo confugit ad baptismatis sacramentū, vt peccatū Ioan.3. omne deponat, ne obnoxius incipiat esse suppliciis. Et forte supplicia præuidet qui baptizatur baptismo pœnitentiæ. At vero ille gratiā spectat, qui baptizatur in Christo. Baptismus ergo Ioānis, oculus suppliciorum est: baptismus Christi, oculus gratiarum. Temetsi in Enon baptizabat Ioannes, iuxta ascendentem baptizabat. Hoc enim & ista habet interpretatio, vt Salim dicatur ipse a-
scendens. Proximus ergo erat Christo, qui eius nuncia- F
bat aduentum. Etenim filius hominis qui descendit de cælo, ipse est & qui ascēdit in cælum, vt impleret omnia. Sed quia qualis cælestis, tales & cælestes: ille ascendit in cælum, qui terrena deponens consepelitur in Christo, vt cum Christo resurgat à morte peccati ad nouitatem vitæ hæreditatisq; consortium, vt fiat sicut scriptum est, dei hæ-
res, Christi cohæres. Vera ergo medicina est gerere pœ- Roma.8.
nitentiam: quæ tunc legitime prædicata est, quando medicus venit è cælo qui non exasperaret vulnera, sed sanaret. Bonus medicus, qui docuit quemadmodum in hac terra corporis nostri remedia quæreremus, cum flos nobis hærbæ salutaris oriretur, qui de peccato dānauit peccatum in carne. Antidotum ergo facta est caro, quę erat venenum ante peccati, quia erat illecebra peccatorum. Audi quemadmodum antidotum caro. Dei verbū factū est caro, misit manum in cauernam, aspidum venenum Esaiæ.11. euacuauit, peccatum abstulit. id est, de peccato dānauit peccatum in carne. Et vt hoc possit plenius considerari ipsum apostoli capitulum recensemus. Nāq; ita scriptū Roma.8. est: Deus mittens filium suum in similitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis, vt non secundum carnem ambulemus, sed secundum spiritum. Venit ergo

G dei filius in similitudine carnis peccati. Nō vtiq; in simi
litudine carnis venit, qui veram carnē ſuſcepit, ſed in ſi
militudine carnis peccati, id eſt carnis peccatricis. Facta
enim erat fraude & veneno infuſa ſerpentis caro noſtra
caro peccati. Poſtq̄ eſt obnoxia facta peccato, facta erat
caro mortis: quia erat morti debita. Huius carnis iram
reæ, iam præiudicatæ ſimilitudinē Chriſtus in ſua carne
ſuſcepit: quia etſi naturalē ſubſtantiam carnis huius ſu
ſceperat, non tamē cōtagia vlla ſuſceperat, nec i iniqui-
tatibus conceptus, & natus eſt in delictis, qui nō ex ſan-
guinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate vi
ri, ſed de ſpiritu natus ex virgine eſt. Quid ergo eſt, De
peccato damnauit peccatum in carne? Vtrū de ſimilitu-
dine carnis peccati? an quia peccata noſtra Chriſtus nō
vſu ſed qualitate ſuſcepit: non crimine, ſed ſuæ miſeri-
cordiæ ſacramēto, & peccatum pro nobis factus eſt, qui
peccatum ipſe non fecit? An vero quia de iſta carne pec
cati, hoc eſt noſtra hac obnoxia & prēindicata dānauit
peccatum in carne, docendo quēadmodū in carne poſi
ti nō ſecundum carnē ambulemus, ſed ſæcundū ſpiritū
Peccatum quippe eſt ſecundum carnem ambulare, quia
luxui & voluptatibus & laſciuiis & carnis cupiditatibus
viuit qui ſecundum carnis ſapientiam conuerſatur. Sa-
Roma. 8. pientia enim carnis inimico eſt deo. Vnde qui in carne
ſunt, deo placere non poſsunt. Ideoq; peccatum dānat
H de peccato, qui ſe à carnis vitiis abluendo, ſecundū ſpiri
tum viuit, totus deo deditus, & cæleſtibus intētus oracu
lis, propter quod Chriſtus aduenit, vt non ſuam id eſt
carnis, ſed dei faceret voluntatem. Si quis ergo illum ſe
quatur, vt faciat quæ placent deo, & carnis ſuæ compri-
mat appetētiā, imitator eſt Chriſti. Quid ſenſerimus, ex
preſsimus. Qui legis, elige quid ſequaris. Nullus error,
vbi ſimplex pietatis affectus, atq; omnis fidelis eſt ſenſus
Damnauit peccatum Chriſtus ſuſcipiendo ſimilitudi-
nem carnis peccati, vt delicta noſtræ carnis aboleret.
Dānauit peccatū, vt peccata noſtra in ſua carne crucifi-
geret, factus pro nobis ipſe peccatum, vt nos in ipſo eſſe
mus iuſtitia dei, qui eramus captiuitas mortis, & præda
ſerpētis. Ergo pietatis eſt ſuſceptio peccatorum iſta, nō
criminis. Per hoc peccatum nos deus æternus abſoluit,
qui filio ſuo proprio pepercit, & peccatum eum fecit eſ-
ſe pro nobis. Deinde damnauit peccatū Chriſtus in car
ne de ipſa carne peccati, quæ iudicabili quodam vigore
& auctoritate cenſoria odit vitia quæ amare cōſueuerat,
& horret impudicitiā, quā voluptatē putabat. Segregat
ſe à laſciuiis, abdicat à cupiditatibus, renunciat crimini-
bus atque flagitiis, propulſat auaritiam, quę virilitatem
quandam carnis effœminat. En tibi illum Chriſti imita-
I torem, & ipſum de peccato peccatum in carne damnātē
1.Cor. 9. Sic curro, inquit, non vt in incertum: ſic luctor, nō vt ae
ra cædens: ſed caſtigo corpus meum, & ſeruituti redigo:
ne cùm aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Nō ſu
perfluo (vt arbitror) euagati ſumus: quia & hoc ad me-
dicinam hominis pertinebat: cui medicinæ proſpiciens
deus, ſicut terram iſtam ſalubres hærbarum atq; arborū
ſuccos ferre præcepit, quibus carnis vulnera curarētur:
ita etiam præceptis ſalutaribus repleuit diuinarū ſeriem
ſcripturarum, quibus infirmitas animæ ſanaretur. Itaq;
q̄ graue eſt vt muta animalia medicari ſibi nouerint, &
vulneribus ſuis hærbas ſalubres requirant, deligere non
refutent: & hominum induſtria non requirat, quibus eti
am medicus eſt miſsus qui medicinæ ſalutaris in veteri-
bus ſcripturis ſemina demōſtraret, & noua ipſe deferet?
Quàm multa itaq; ſalubria ſunt quæ noxia perfunctorie
iudicantur? De ipſa terra ſumamus exempla. Serpens a-
lit venenum, morſus noxios habet, vulnerat carnem: ſed
in ipſo quoq; eius veneno antidotū reperies, ſi requiras.
Deniq; caro exuritur, cuius puluere theriaca conficitur
qua veneni vis conſueuit hebetari, vt nocere nō poſsit.
Non terra ergo in vitio, que ſerpentem generat: ſed ille
q̄ neſcit cauere ſerpētē. Ipſe ſerpēs poteſt tibi prodeſſe,
ſi intelligas: immo ſi medici præcepta non ſpernas, imi- K
tandum diſce quē putas eſſe fugiēdū. Eſtote, inquit, aſtu Mat. 10.
ti ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut colūbæ. Serua caput
tuum ſicut ſerpens: & ſi laceratus toto copore fueris, re-
uiuiſces. Caput tuum Chriſtus eſt, quia caput ipſe eſt vi- 1.Cor. 11.
ri. Si ſeruaueris fidē, & ſi mortuus fueris ſicut ſerpēs, &
tu reſurges. Imitare ſerpentē, qui exteriorē ſuum exuit,
vt renouetur interior. Imitare ſerpentē, qui venenū ſuū
euomit. Beatus & tu ſi cogitationes tuas malas euomas,
& malitiæ tuæ venena deponas. Celebris ſermo eſt, &
ſcriptorū auctoritate robuſtus ſerpētē aquis appropin-
quantem ſibilo ſibi fœminæ anguis ſpōſare cōcubitus,
illam propriæ conſulētem ſaluti, ea ſpondere lege peti-
tos coitus ſui vſus, ſi ſerpens venenū euomat: captumq;
obedire iuſsis, arma deponere, ac proprii more cōuen-
tus caput ori eius inſerere: atq; vbi caleſcere cœperit cō
ſuetudo: ſeu naturæ quadā violentia, ſeu libidinis ardo-
re fœminā ſtringere ora, morſuſq; libidinis oſculis pre-
mere, atq; ita caput ſerpētis abſcindi. Nōne i natura ſer
pentis, myſteriū fidei recognoſcis? Serpens ille paradiſi
prior fœminā ad culpæ adulterium prouocauit: ſed vbi Gene. 3.
venenū eius effuſum eſt in hunc mundū, ſoboles illius
fœminæ circunuentionē parentis, & fraudē vlta ſerpen
tis, armis eū ſuis exuit, & caput illius amputauit. Quòd
ſi venena præualuerint, & peccatum in quo eſt aculeus
mortis, irrepſerit: vtere medicorum exemplo, vt tibi ſer
pens vel ſero moriatur. Conteras eius venenū, corpuſq; L
cōminuas, & admixtū ſalutaribus ſuccis noueris tempe
randum, vt non ſolum vim ſuā & virus amittat, ſed etiā
fiat remedium de veneno. Moritur autē tibi ſerpens ille
intelligibilis, ſi tu moriaris peccato, & tibi tua peccata
moriantur. Sic cōteritur eius venenū, ſi te tua facta com
pungant. Sic omne virus eius aboletur, ſi bonis operib⁹
tegas, & fideli cōfeſsione temperes crimen admiſsum.
Audi quemadmodū virtus draconis ipſius conteratur.
Conterat, inquit, deus Satanā ſub pedibus veſtris. Con- Rom. 16.
tere primo cor tuum in quo erat draconis cubile, vt nō
inueniat vbi poſsit habitare. Contere draconis carnes.
Carnes ei⁹ peccata noſtra ſunt. Ideo tibi dicit deus: Epu
lantur in eo gentes. Et infra: Prēcurrit mori. Carnes au-
tem corporis eius ſunt adhērētes ei. Sicut enī ſancti, cor
pus & mēbra ſunt Chriſti: ita peccatores qui peccatū nō
deſerunt, ſed peccato inhērent, corpus draconis & men
bra ſunt. Ideo nos Chriſti corpus epulamur, illi autem
corpus epulantur draconis. Nos epulamur qui Chriſto
adhærere contendimus, remiſsionē quotidianam & ve-
niam peccatorum. Illi autem qui peccatis quotidie pec- M
cata cōnectunt, continuationem flagitiorum epulantur
& criminū. Contere igitur has carnes, & ſuper eas con-
tritionē tui cordis aſperge. Deinde mitte ſuper omnia
ea Iordanis aquā. Iordanis enim deſcēſio & aſcenſio eſt
quoniam qui in fontem ſacrum deſcenderit: & aſcendit
vt quæ ſuperiora ſunt quærat. Deſcendit enim in mor-
tem Chriſti, qui baptizatur in Chriſto, & in reſurrectio
nem eius aſcendit. Si autem iam baptizatus erraſti, mit-
te aquam lachrymarū, nō mendacem, ſed veram, vt de
profundo clames ad dominum deū tuum, vt dicatur de Mat. 2.
te, Vox audita eſt in Rama, fletus & vlulatus multus, Ra
chel plorans filios ſuos: & noluit conſolari, quia non
ſunt. Rachel eccleſia eſt, in qua benedicitur plebs dei.
Ipſa pro te fleat, ipſa tua peccata deploret & fleat plurimū, vt conſolationem facile nō admittat, quēadmodum
qui plurimū dolent. Ideo cōſolari ſe noluit, quoniā qui
eras, eſse deſiſti. Sed hac perſeuerantia doloris & fletus
emereatur vt dicat: Filius meus mortuus erat, & reuixit: Luc. 15.
perierat, & inuentus eſt. Aut forte cōſolari ſe noluit Ra
chel in filiis Iudæorum, quia non ſunt: quos vtique ideo
genuerat, vt eſsent: & ideo non admiſit conſolationē oc
ciſis paruulis ab Herode, quia nec in aduētum ihs v cre
diderunt, menſuram ſceleris adimplētes, vt & paruulos
interficerent, vt inter eos filius virginis necaretur. Ergo

A ecclesia domini in Iudæis consolari noluit, quia nō sūt. In Christianis aūt qui ex nationibus congregati sunt, epulatur & gaudet,quoniam cœperūt esse, qui nō erant. Misisti ergo aquam Iordanis, aquam gratiæ. hoc primū bibe. Misisti aquam lachrymarum, aquam pœnitentiæ. Hoc secūdū est poculum,vt primum repares:Bibe aquā de tuis vasis,bibe aquam de tuis fletibus, vt dicas,Et potū meum fletu temperabam. Fletus ergo tuus potus est tuus, & lachrymæ tuæ cibus est tuus. Fuerunt,inquit, mihi lachrymæ meæ panes. Si lachrymæ panes,habes ex peccato iniquitatis cibum conuersionis,secundū illud quod legis in Euangelio: Quoniam cui plus dimittitur,plus diligit. Vnde sæpe videmus aliquos qui ante negligentes fuerunt Christiani,peccato aliquo commisso fieri diligentiores,& ex illo per pœnitentiā euadere solere pfectos. Sicut igitur ex peccato conuersio, ita remedium de veneno. Audi hoc remedium. Iustus in principio sermonis accusator est sui. Venenum peccatum est:remedium accusatio sui criminis. Venenum iniquitas est: confessio remedium prolapsionis. Et ideo vere remedium de veneno est,si dicas iniquitates tuas,vt iustificeris. Sed iā psalmum adoriamur, vt ipse nos doceat quemadmodum agenda pœnitentia sit. Itaque sic incipit:

Pſal.101.
Pſal.41.
Lucæ. 7.
Prou.18.
Eſa.43.

Psalmi. XXXVII. enarratio.

B DOMINE ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Qui pœnitentiā agit parat⁹ esse debet ad opprobria pferēda, iniuriāsq; subeundas, nec cōmoueri si quis ei peccati sui crimen obiiciat. Cū enim ipse accusare se debeat, quemadmodū aliū nō sustinet arguē tē? Quod si ab homine argui timere nō debet,quāto magis à domino deo suo,cui omnes etiam in iis quæ sunt occulta peccamus? cum præsertim cōdēnatio præsentium, absolutio futurorum sit. Qui autē non condēnantur in

Pſal.72.
Mat.6.

seculo, cū hominibus non flagellabuntur. Væ mihi si de me dicatur,Habet mercedē suam. Si bonū factū hac condemnatur sententia:quanto magis crimen grauatur? Nā si misericordia facili iactata sermone, fructu fraudatur æterno:quāto magis iniquitatis pœna acerbi fœnoris accessione differtur? Ergo qui pœnitentiā agit,offerre se debet ad pœnā,vt hic puniatur à domino, nō ad supplicia æterna seruetur:nec expectare tempus, sed occurrere diuinę indignationi. Vide facta Dauid eius precibus cōuenire. Offenderat dominū, quia numerari iusserat populū,Cōfessione præuenit dei nuncium,peccasse se valde, & nimis stulte fecisse commemorans: non quasi admoneret oblitum, sed quasi vrgeret morantem, ne diutius commotionem differret offensæ. Peccaui,inquit, valde, quoniam hoc verbum feci. Et nunc domine dele iniquitatem serui tui. Quomodo deleantur peccata,audi dicētem: Solutum est peccatum eius, quia recepit de manu domini duplicia peccata sua. Non ergo penitus sibi peccatū remitti postulat, sed moderata solutione deleri,hoc est: vt in futurum eius memoria deleatur. Denique quasi interpellantes voce conuentus dominus nec vindicta commissi protelaretur erroris, misit ad eum Natham *prophetam: & ille venit ad regem,& dixit ei? Quid fieri velis, elige:triennii famen super terram, aut tribus mensibus fugere à facie inimicorum tuorum,& illos persequentes: aut triduo fieri mortē in terra. Et nūc sci to & vide quid respondeam illi qui misit me. Videntem deum qua moderatione eius indignatio leniatur, si non penitus verbera recusemus, sed qualitatē leuandi nō euitandi supplicij postulemus. Tria proposuit vt quid moderatius putaret,eligeret. Vide etiam quemadmodum ad pœnitentiam prouocat,vt nos offeramus iniuriæ:eligere pœnam mādans, vt in ipsa pœna electionis quædam prærogatiua seruetur,& reo suo blandiatur hoc verbo. Et dixit Dauid ad Natham: * Angustię mihi sunt in his trib⁹: sed magis incidā in manus domini quoniam magna est misericordia illius: q̄ in hominum manus. Nunquid donari sibi pœnā popolcit erroris? Quod si fecisset,impudentiæ notaretur,qui moderationi diuinæ fuisset ingratus. Sed plurimum suffragatur reo vere cunda cōfessio: & pœnā quā defensione euitare nō possumus,pudore subleuamus. Elegit nō quod à flagello esset immune,sed quod moderatius iudicauit,vt dei lenitati magis,qui nosset ignoscere q̄ hominū se cōmitteret potestati, qui mensuram vltionis frequēter excederent. Miseretur itaq; qui nescit errare, nō miseretur qui erroris est particeps. Nec fefellit sanctū Dauid fides sua, sed in ipsa quoq; offensione gratiam diuinæ miserationis emeruit. Nam qui proposuerat mortē triduo exercere in terra: ne vnum quidē diem passus est præterire, sed ad horā prandii libenter indulsit,& (vt verbo scripturæ vtar) habuit pœnitētiā super malitiā. Vide quomodo te scriptura hortatur vt & tu pœnitentiam non refugias, si sequaris deum, quā sequi debes. Bene addidit, super malitiam: quia videtur omnis dura esse vindicta. Ideo & dies iudicii dies dicitur mala, de qua beatus est qui per deum liberatur: vt scriptū est: In die mala liberabit eū dominus. Et dixit,inquit,angelo dominus vt parceret. Vide autē quia quando vult dominus ignoscere dat gratiā & fiduciam deprecandi. Et vidit Dauid ferientē angelū, & dixit: Ecce ego sum,ego peccaui, & ego pastor male feci,& isti in hoc grege quid fecerunt? Fiat manus tua in me,& in domū patris mei. Si mandauerat dominus angelo vt parceret,quomodo feriebat adhuc angelus? Nisi quia dominus etsi vult ignoscere, vult rogari,& vt rogetur hortatur. * Nec vidisset homo angelū ferientē, nisi dominus ei⁹ oculis angelū reuelasset. Vnde & Helisęus dicit: Demine aperi nunc oculos pueri huius, vt videat. & aperti sunt oculi pueri eius,& vidit mortē equis repletum & curribus ī circuitu ꝓphetę. Nec te moueat quod persona vilior seruuli q̄ prophetæ vel regis: quia vilior & equorū & curruū species q̄ sanctitas angelorū. Et fortasse aliquib⁹ pfunctorie legētibus durū videatur quod Dauid ille humilis corde atq; māsuet⁹, qui parcebat inimicis, mortē magis populi elegit, q̄ suam fugā, aut famē super terrā. Famē populi vitauit, quia grauior morte & omnibus suppliciis habetur, quā sequitur etiā pestilētia quæ cælum contaminat, mortē aceruat. Suā fugam non poposcit propter illud, quia Propheta pro populo deprecari poterat, sicut factū est, populus pro propheta interuenire nō poterat. Scriptū est enim, Si populus erra- F uerit, sacerdos orabit pro eo. si sacerdos errauerit, quis rogabit pro eo? Et tamē vbi vidit occidi populū, ipse se angelo feriendum obtulit, vt ipse potius pro populo feriretur. Plus est quod nec ipsa perterrit⁹ specie mortuorum, gladio se obtulit, q̄ si sermonem propositæ conditionis optasset. In electione itaq; rationē secutus est, in dolore pietatem. Vide autē domini gratiā quod & ipse à proposita cōditione deflexit. Nunquid aliquod miserationis est crimen, quia plus minatur, & minus exigit, qui in remuneratione præmiorū sua promissa custodit, in exactione pœnarum præscriptum remordet? Cū irascitur ī reum, differt, cum miseretur, properat vt absoluat, terret vt corrigat, admonet vt emēdet, præuenit vt ignoscat, Vnde & alibi ait Propheta de domino, Calix in ma Pſal.74. nu domini vini meri plenus est mixto, verūtamē fex ei⁹ non est exinanita. Ad terrendum plenus est calix, ad feriendum nō est exinanitus. Plenus erat calix cum mors per triduum mandaretur, sed occurrit misericordia dei tenuit manum angeli priusquàm calicē istū exinaniret. Vt scias autem quia calix pœna vel gladius est, audi dicentem, Accipe calicem vini meri huius de manu mea, Hiere.25. & potionabis omnes gētes ad quas ego mittam te,& vomment & insaniēt à facie gladii. Et ad Hierusalē dicitur, Bibisti calicem irę de manu domini: calicem enim ruinę * bibisti,& exinanisti,nec erat q te cōsolaretur. Hie Esaię. 51. rusalē mensuram bibit, quæ supra mensuram peccauit. * Iræ.

Eſa.40.

†Gad.
1.Para.21

*Gad.

G Ecclesia Christianorũ calicem iræ exinanire non nouit, sed exinanitũ vnguentũ: propter quã se Christus exinaniuit, vt vbiq; fragraret. De manu domini hoc mun⁹ ac cepit: poculũ autem mortis ignorat. Duos calices lego: vnum mortis: alterum vitæ. Mortis calicẽ suo Christus exinaniuit in sanguine: & nouũ calicem ministrauit, vt dicamus: Calicem salutaris accipiã. Noui calix est testa
Psal. 115. menti, qui in remissionem effunditur peccatorũ. Effun
Mat. 26. ditur hic calix, & fex eius nõ inuenitur, quia mũdat om ne delictũ. Diximus quẽadmodũ in vlciscendo inflectat dominus cõmotionẽ suã. Dicam⁹ quẽadmodũ in remu nerando præueniat nostram precationem, & doceamus exemplo. Audi illũ ex duobus latronẽ dicentẽ domino:
Lucæ. 23. Memento mei domine cum veneris in regnũ tuũ. Respõ dit dominus: Amẽ amẽ dico tibi, hodie mecũ eris in paradiso. Ille adhuc rogabat vt meminisset sui cũ venisset in regnũ: & dominus cũ nondũ venisset, ei iam regnũ cę leste tribuebat. Quã velox misericordia. Tardius votũ precantis, q̃ remunerãtis est præmium. Ideo ergo Dauid moderationem tenuit, non remissionem orauit, dicens: Domine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Furor grẽce θυμός dicitur, & iræ impetus. Hoc ergo latinus voluit exprimere, Neq; in ira, neque in ipso impetu iræ arguas me aut corripias. Correptio autẽ eru
Psal. 93. ditio est. Ipsa grẽce dicitur παίδευσις, de qua dicitur: Bea
H tus homo quẽ tu erudieris domine. Non enim deus passioni patet, vt irascatur: cũ sit impassibilis: sed quia vindicat, videtur irasci. Nobis hoc videtur, quia ipsi cũ cõmotione vindicare cõsueuimus. Plerumque tamẽ & homines inueniuntur cum vindicant nõ moueri sed summa patientia celebrare vindictam, exercere tormenta. Cur ergo mireris in deo si hoc interdũ in homine recognoscas? Vindictam autẽ iram esse diximus. Deniq; vsus habet vt dicamus de quoquam punito, quia iram incidit legum. Non quia legum iram, sed quia legum seueritatẽ
Psal. 77. Sic & alibi de decem plagis AEgyptiorum ait: Misit in eos iram per angelos malos. id est vindictam. Lex enim nescit irasci, sed scit legum minister. Nescit ergo irasci qui auctor est legum, cui terrendi est voluntas, non puniendi. Imitamini ergo imperatores exemplũ diuinum vt sitis in statuẽdis legibus seueriores, in exigendis supplicijs misericordes. Seueritas legum insolentẽ restringat audaciam, misericordia principum reos subtrahat pœnæ. Recognoscit igitur propheta culpam suam, videt
I vulnera, curari postulat. Qui sanari vult, argui nõ reformidat, sed nõ vult argui in furore, sed in verbo dei. Ver
Psal. 106. bum dei, sanitas est. Sic enim legimus, Misit verbum suum, & sanauit eos. Non vult erudiri in ira, sed in doctrina, vt si medicum roges ne secet vulnus tuũ, sed medicamentum apponat, vrget medicamento, sed non secat. Deniq; est dolor, sed nõ supra mẽsurã doloris. Mordet, sed non cruentat. Et addidit: Quoniã sagittæ tuæ infixę sunt mihi. Eadem videtur dicere, quæ sanctus Iob: sed
Iob. 6. diuersa sunt. Nam & ille ait: Sagittæ enim domini in corpore meo sunt, quarũ furor bibit sanguinem meũ. cum incipio loqui, compungũt me. Ille de vulnere sui corporis queritur: hic deplorat animæ suæ vulnera. Et forte hic agit pœnitẽtiã de peccato, ille causam agit infirmitatis humanæ, & quasi nostræ imbecillitatis assertor, ad remedium operis auxiliũ creatoris exposcit. Hic igitur precatur, ille patrocinatur. Ideòq; vehemẽtior huius est dolor, quia animæ vulnera grauiora q̃ carnis sunt. Ille dicit sagittas domini in suo esse corpore, iste deplorat infixas. Illius sanguis bibitur, huius effunditur. Ille compungitur, hic vulneratur. Illum manus dei tetigit, super hunc graui põdere cõfirmata est. Hic animã suã deflet illusionibus esse completã, ille suum corpus vlceribus. Manum autem dei, virtutẽ intelligimus puniendi. Hæc manus regem AEgyptiorum propter Abrahæ iniuri-
Gene. 20. am obtentatam Sarræ pudicitiam flagellauit. Hęc manus AEgyptiorũ currus, equos & populos Rubri maris demersit profundo. Hæc manus mentem grauauit regis K Saul, vt gratiam sui conseruatoris odisset: & pro præuaricatione cælestis imperii desertus à sociis, interemptis 1.Reg 15.
quoque filiis destitutus victus ab hostibus: quo spectacu lo nihil est deformius regi, gladium in se suum ipse cõ uerteret, ne captiu⁹ senex viueret filiis & regno supstes. Hanc manum Dauid in seipso expertus & liberis, alterius incestum, alteri⁹ parricidiũ deplorauit, & (quod pio patri grauius est salutis suæ exitiis) simul sibi opprobria sobolis: & pietatis defleuit excidia: quorum alter ad incestum accensus de germanitatis affectu, alter ad parricidium armatus est studio castitatis. Quemadmodũ illos in grauissimis criminibus confinia lusere virtutum? Vtinã aut ille sororem non amasset, aut hic nõ vindicasset. Ad postremũ & ipse patriæ finib⁹ pulsus à filio? fugiebat hostem, quem optabat hæredem: metuebat vincere, ne pietatis dispendio vinceretur. Sed forte aliquis dicat: Quo modo in parricidio vel in incestu manus fuerit dei, cum opus illud inimici sit? Cognoscamus igitur quoniam & vbi diabolus vulnerat, sagittæ domini vulnerare dicantur. Nempe sic legimus, quod cũ in concilio angelorum sanctũ Iob seruulũ suũ domin⁹ cõuersus ad diabolũ prę dicaret, vt vreretur inuid⁹, humani generis aduersarius (laus enim inferioris substãtię viri, cõdẽnatio ei⁹ est q de statu superiore deiectus est) responderit diabol⁹ quia non gratis Iob dominũ veneraretur, qui nutu dei õnib⁹ abundaret. Sed mitte, inquit, manum tuã, & tange om- L
nia quæ habet: videamus si non in faciẽ te benedicat. Et Iob.1.
deus potestatem dedit diabolo vt mitteret manum suam in omnia quæ haberet Iob. Quibus gestis cũ sanctus Iob immobilis in sua fortitudine permaneret, quia non est motus Iob aut interitu filiorum, aut dispendio facultatũ iterum domin⁹ ad diabolũ dixit, illudens ei, quòd dissi passet õnia quæ habuerat Iob, filios eius interemisset, ip sũ tamẽ nequaquã mouere de virtutis statione potuisset Ibidem.
Et ille respõdit: Quæcũq; habet homo, pro anima sua dabit. Sed mitte, inquit, manum tuam, & tãge carnẽ & ossa eius. Et accepit iterum potestatẽ vt mitteret manũ suam in corpus eius: tamen vt animam ipsi⁹ custodiret. Et perfudit vlceribus sanctum Iob, vbi est egressus à domino. Aduertim⁹ ergo quòd man⁹ domini dicatur, vbi est hominis diabolo infestante tentatio. Siquidẽ & Iob manũ domini dixit esse quæ se tetigit, & sagittas domini esse memorauit sagittas piratarũ: & tradidit, inquit, me i man⁹ iniusti. Ipse itaq; absoluit quia cũ diabolus vulnerat, M
domini sunt sagittę, qui vulnerandi permisit diabolo potestatem. Deniq; si mandes vt tuus seruulus verberetur, nonne etiam si ab astante alio cędatur, à te dicitur verberatus? Est & illa ratio, q̃a dominus ideo dat tẽtatori potestatem, vt hominum in tentationibus probetur affectus. Ideo fit persecutio, vt fidelis luceat, virtus excellat, mẽs interna omnibus manifestetur. Ergo tentatio quasi sagitta penetrat interiora hominis, & quasi gladius dei, q̃ scrutatur interna. Gladius, autẽ verbum est dei, validũ, Hebre.4.
& acutius õni gladio acutissimo: de quo gladio audi dicentẽ Mariæ: Et tuam ipsius animam pertrãsibit gladi Lucę.2.
us, vt reuelentur multorum cordiũ cogitationes, Verbo enim dei omnia reuelantur, in cuius conspectu nuda & Heb.4.
aperta sunt omnia. Anima ipsa videtur, medullæ interiores cogitationẽsq; manifestæ sunt: nec vlla postremo est creatura (vt scriptura dicit) quæ se à cognitione eius abscondat. Ergo vendamus omnia, vt verbum emamus: ipsũq; in nostris visceribus recondamus: Ipse postremò diabolus testificatur quia omnia dat homo quæ habet, pro anima sua, nec dignũ illud precium totius patrimonii pro redẽptione vnius animæ confitetur. Quid parcimus patrimonio, quid & ipse diabolus vile iudicat pro salute? Parum dixit pro salute: parum esse & pro errore testatur. Denique hæc omnia, inquit, tibi dabo, si procidens adoraueris me. Nec solum diuitias mundi, Mat.4.
sed etiam honores & regna monstrauit. Si tanto con-

A ſtat vt diabolus adoretur, quantū Chriſtianus debet oſferre vt cū Chriſto reſuſcitetur? Sed diabolū dimittam9 quaſi hircū emiſsionis in deſertū. Neq; enim fidelis aſsertor eſt veritatis, etſi aliquando tranſſiguret ſe in angelum lucis. Abundant nobis diuinarum teſtimonia ſcripturarū, quibus inſtruimur nihil eſse in homine precio ſi9 fide, nullū tantū eſse patrimoniū quod ſalutis noſtræ atq; animæ precio conferatur. Fide Abrahā patriā ſuam reliquit & terram, & proximos etiā quos videbat: & eum quem non videbat tanquā aſpiciēs ſequebatur. Moyſes quoq; animę ſuæ preciū mai9 omnibus AEgypti diuitiis æſtimauit. Quid de viris ſublimibus loquar? Rhaab me
Ioſue.2. retrix alienigena illa de ſeculo, tamen animam ſuam nō ſolum contemptu omnium quæ habebat, ſed etiam vitæ periculo putauit eſse redimendam: quę exploratores Ieſu Naue ciuib9 ſuis quærentibus denegauit, & hoſtes patriæ, legatos tamen fidei, maluit occultare quā prodere. Non eam minæ ciuium, non bellorum pericula, nō incēdia patriæ, non ſuorum diſcrimina terruerunt. Diſce vir, diſce Chriſtiane quomodo verum IESVM ſequi debeas, quando fœmina cōtempſit omnia ſua, & Ieſum in
Prou.13. figura propter ſimilitudinem nominis eſt ſecuta. Vnde præclare Salomon dixit: Diuitiæ viri, redemptio animę eius. Redime ergo animam tuam. Vilis eſt pecunia: ſed
Pſal.111. fit precioſa per fidem. Vilis eſt cum conditur, precioſa cum diſperditur. Sic enim ſcriptum eſt: Deſperſit, dedit pauperibus: iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Si igitur talis fueris vt poſsis contemnere non ſolum omnia tua, ſed etiam ipſam carnem tuam pro iuſtitia, qua nulla poteſt locupletior eſse poſſeſsio: (poſſeſsio enim precioſa, homo mūdus) etſi flumina te ſuperiora concluſerint
B tranſibis. Nā etſi dederit tētandi tui dominus poteſtatē, mandat tamen diabolo vt animā tuā ipſe cuſtodiat: ſecū
Pſalm.8. dū quod ſcriptū eſt: Vt deſtruas inimicū & defenſorē. Tē tat enim vt aduerſarius, defendit vt ſeruus. Scriptum eſt
Iob.39. enim: Et volet tibi vnicornuus ſeruire. Seruit enim, qui nō ex voluntate ſua qđ optat exequitur, ſed ex neceſsita te mandatis imperalibus inuitus obtēperat. Vide altitudinē Chriſti, quēadmodū teiorſit in diabolum malitiæ ſuæ preciū. Ille nos cogit quod odio habem9, hoc face-
Roma.7. re. Non enim quod volo hoc ago, vt apoſtolus dixit: ſed quod odi, illud facio. Retorſit in illū domin9, vt & ipſe plerūq; nō faciat quod vult: ſed quod odit, hoc faciat. De
C niq; animā quā vult expugnare, cuſtodit. Nos corruptelā carnis cōdemnam9, & ſequimur: vt illa vidua quę pro miſsam marito fidē irritam facit, & poſtea nubere vult: quod ante fugiebat. Ille inimicus eſt ſanctis, & defenſor adhibetur: quo ampli9 puniatur: vt nocere non audeat, qui nocere deſiderat. Et quāto tolerabilius eſt amare virtutes, etſi implere non poſsis: q̄ odiſse virtutes, quib9 no
Eſaiæ.64 cere non poſsis? Nō eſt, inquit, ſanitas in carne mea â vultu iræ tuæ, Expoſuit nobis hunc locum Eſaias: Peccauimus, & tu iratus es nobis. Qui eſt tamen iræ domini vultus? Ne forte ille quia oculi domini ſuper faciētes mala. Si enim oculi domini ſuper iuſtos: quomodo à vultu iræ dei infirmatur propheta? Vnde & illud conſidera, quod
Pſal.53. ipſe Dauid in poſteriorib9 dixit, Quoniā ex ōnib9 tribulationibus eripuiſti me, & ſuper inimicos meos reſpexit oculus me9. Sicut enim bona iuſtorum reſpicit, ita & peccatorum occulta deprehendit. Niſi forte ad Chriſtū hoc referas, qui ab ōnibus à quibus conterebatur, erept9 eſt, quando ſe exuit à populo Iudæorum, qui eū, frequētibus ſacrilegiis & quotidianis impietatibus conterebāt: & inimicos ſuos vocauit ad gratiā, quos oculos dei vidit & amauit: Ergo qa pius eſt de9, nequaq̄ eſt deſperandum Et ſi iraſcitur, ignoſcit: etſi percutit, ſanat: & ſi tradit ī interitum carnem, ſpiritum ſaluat. Noli ergo timere carnis infirmitatem: quia ſanctus cum infirmatur, pōtētior eſt. Quid autem eſt qd ait: Non eſt pax oſsibus meis à facie peccatorum meorū? Quæ ſunt iſta oſsa? Vtrū animæ an corporis? Sed non tanta eſset doloris cura corporei, vbi & anima laborat: cum ſancti ſit velle carnē propter D animam flagellari: ſicut ſe flagellabat & Paulus, ne eius reprobaretur aſsertio. Sunt quædā interioris oſsa hominis, ſicut & membra ſunt cætera, oculi mentis, & nares: ſicut Iob dixit: Spiritus diuinus, qui eſt in naribus meis. Sunt ergo & oſsa: quib9 charitatis, quędā compago formatur. Vnde & Adā dixit de conſorte charitatis, & co- Iob.27.
hærede gratiæ vitæ: Hoc nūc os de oſsibus meis, & caro de carne mea. Quod Apoſtolus interpretatus ait: Sacra Geneſ.2.
mentum hoc magnū eſt: ego autē dico in Chriſto & in Eccleſia. Chriſti autē & Eccleſię ſacramentū nō carnale Epheſ.5.
ſed ſpiritale eſse quis dubitet: cum bonus quiſq; in ipſo coniugio nō carnis ſed virtutis decore teneatur, & mores diligat in vxore, non vſus? Deniq; audi quia non ſecundum carnē loquitur, ſed ſecundū virtutē interiorē: Non eſt abſconditū os meū, quod feciſti in abſcondito. Virtus itaq; non caro eſt, quæ dei patris nouit abſcondita. Ergo non eſt pax animæ virtutibus quādo ante oculos nobis noſtra peccata cōcurrunt, & oſtundunt ſe mētibus noſtris. Et hoc bene interpretatus eſt gentium doctor electus in epiſtola ſecūda ad Corinthios dicēs: Nam 2.Cor.7.
& cum veniſsemus ī Macedoniam, nullā requiē habuit caro noſtra: ſed in omnibus ſumus afflicti: Foris pugnæ, intus timores. Illū Macedonū peccata vexabant: quanto magis propria vnumquemque noſtrum peccata perturbant, vt requies nobis eſse non poſsit? Grauior aduerſarius nobis culpa eſt noſtra, quæ ſolicitat ocioſos, affligit ſanos, cōtriſtat lætos, inquietat placidos, exagitat mi
E tes, excitat dormiētes. Rei ſumus ſine accuſante, ſine tortore cruciamur, ſine vinculis adſtringimur, ſine venditore vendimur. Vnde & ſcriptura dicit: Peccatis veſtris Eſaiæ.50.
venditi eſtis. Hæc igitur peccata ſunt quæ cōtra nos ſemper ſunt, vt dixit Propheta: Vendiderunt nos, & dominantur nobis. Seru9 qui vēditur, ſuperiore ſeruitio exit vt ad dominū alterū migret. Nos nec ſuperiorū iugū deponimus, & ad noua peccata curuamur. Vnde & ingemuit ſanctus dicēs: Quoniam iniquitates meæ ſuperpo
ſuerunt caput meum: ſicut onus graue grauatæ ſunt ſu- Eccliſ.2.
per me. Hoc eſt, iniquitates meę ſupertrāſierūt caput meum, & ſupereminent mihi, vt ſenſus meos deprimant. Oculi enim ſapiētis in capite eius. Et ideo Nabal malus erat & durus, quia ſenſus ei9 malitia & iniquitas obſtruebant. Vnde & Abigæę verbum ferre non potuit, ſed Coloſ.2.
obduruit cor eius, & quaſi infirmus occubuit. Aut vide F
ne hoc ſit caput de quo ait Apoſtolus: Quia nō tenet illud mēte carnis inflatus. Hoc autem caput Chriſtus eſt, quia omnis viri caput Chriſtus. Hoc eſt caput quod per compaginationes & colligationes toti9 plebis creſcit in incrementū dei: quia in omnibus nobis per ſingula membra ſua Chriſtus aſsurgit. Ergo quando nos ingrauant noſtra peccata, & talento quodā iniquitatis plumbeo ad terrena deprimimur, dirumpamus vincula eorū, & proiiciamus à nobis iugum ipſorū: vt poſsimus oculos noſtræ mentis attollere, & audire dicentem: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego vos reficiam Mat.11.
Deniq; AEgyptum auaritia onerabat, pecunia vexabat, mercatus AEthiopes, ſicut ſcriptum eſt, Labor AEgypti Eſaiæ.45.
& mercatus AEthiopum, & Sabaim viri excelſi ad te trāſibunt. Laborauit AEgyptus antequàm cognoſceret veritatem: ſed iam non laborat, poſtquàm trāſiuit ad Chriſtum. Sequuntur volentes Sabæi viri, qui ante fugiebant quia tenent eos vincula charitatis, quæ Adamāte fortiora ſunt. Pulchre & illud Eſaiæ huic loco aptatur: Omne caput in dolore, & omne cor in mœſtitia: à pedibus vſq; Eſaiæ.1.
ad caput non eſt vulnus, neq; cicatrix neq;, plaga cum feruore. Feruet enim iniquitas cum dominatur, ſuper caput noſtrum ſeſe extollens, & locum occupans, ne eum Chriſtus magiſter teneat pœnitentiæ. Non mediocrem vim habent iſtæ iniquitates, ſi conſideras hominē illum iniquitatis qui venturus eſt ſecundum opera Satanæ in omni virtute & ſignis & prodigiis mendacibus,

G & omni seductione iniquitatis: quē cauēdū nobis apostolus demonstrautt, quia operationem erroris accipiet, vt probētur fideles, iudicentur infideles. Merito ergo sub iniquitatibus posit⁹, & (quid peius est) suis, corruptas esse & computruisse dicit cicatrices suas à facie insipientiæ suæ: quia leuantē onera iniquitatū tardius remediū sequebatur. Tamē & Iob sancto qui saniem radebat suorum vlcerū, perfusus vlceribus à pedibus vsq; ad caput, sanitas est refusa: & Lazarus pauper qui iacebat ad ianuam diuitis, lambētibus vlcera eius canib⁹, de cicatricum suarū fœtore sublatus ab angelis in Abrahæ sinu est collocatus. Est ergo & sancto Dauid spes & remedium sanitatis, quia non vnguentum redolent, sed fœtorē suorū vulnera peccatorū: & quia affligitur his atq; curuatur, & nō delectatur. Specta nunc epheborum aliquē lasciuum, & egregie libidinosum, qui i stupris vitam suam exigat, morte illius diuitis in bysso & ostro iacentē, atq; epulantem quotidie splendide, cui natēt pauimenta vino, tegatur humus florib⁹ & spinis cooperta piscium incēsis diuersorum thymiamatum odorib⁹ triclinia cōpleantur: quemadmodum se beatū putet, & bene se olere iudicet: cumq; grauia atq; diuturna animæ suæ vulnera gerat, & corruptum sanguinem fluat, nullum tamen
Iob. 27. fœtorē suæ cicatricis accipiat: obstructas enim cœno nares habet, nec potest dicere. Spiritus diuinus, qui est in naribus meis. Ideo diues ille remedium salutis inuenire non potuit, pauper iuenit. Deniq; alter apud inferos in
H supplicio, alter in requie. Inuenit ergo perpetuæ salutis remedium etiam sanctus propheta Dauid, qui fœtere sibi animæ suæ vulnera fatebatur, & à facie insipiētiæ suæ cōputruisse sibi cicatrices proprias loquebatur. Sed est & insipiētia quæ per stultitiā prædicatiōis credētibus salutē afferat. Refugit ergo Propheta euāgelico iam spiritu sapientiam istius mundi, qua non cognoscitur deus: quæ tegit sua vulnera, nō reuelat ad dominū. Melior igitur insipientia quę oculos habet vt videat vlcera sua, q̄ sapiētia quæ nō habet. Et ideo insipiētiæ suæ obtutu admonitus spiritali tantus rex, afflictū se miseriis protestatur, vt remedium possit pœnitentiæ reperire: quid Iudas qui agrū de iniquitatis mercede possedit, reperire nō potuit: Miseriis, inquit afflictus, & curuatus sum vsque in finē, tota die contristatus ingrediebar. Vsque in quē finē Pœnitentię. Vt amplius & mystice intelligas, vsque ad Christū, qui finis est legis, qui se passus est lapidari, passus est corpus suū mortuū vulnerari: Sed nullū fœtorē pœnitētiæ sed odorē gratię vulnera illa redolebant. Denique nō tabes mortis de vulnere ei⁹, sicut hominū cętero
I rum, sed fons vitę scaturiuit ęternę, vt scriptura nos edo
Esaię. 12. cet, dicens: Et saliet aqua cū delectatione de fontibus saluatoris. Exiliuit ergo de vulnere aqua, vt nos biberem⁹ salutem. Bibent omnes peccatores terræ, vt peccata deponant. Vide singula. Miseriis afflictus est Christus, vt beatos faceret homines qui erant in miseriis constituti. Nemo miserum eum qui sit iustus appellet, quia ipse dixit: Vos nemo faciet miseros. Curuatus est ille, vt nos erigeremur. Contristatus est ille vt nos lętificaret, secundū quod scriptum est: Si enim ego contristo vos: & quis est
2. Cor. 2. qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me? Qui contristatur ergo ex domino Iesu Christo, ipse lętificat Christum, & ipse lætificatur à Christo. Ideo ergo & nos non perfunctorie satisfaciendum à nobis esse cognoscimus Curuemur vsque in finem, id est non solum Christo fidem, sed etiam possionum nostrarū perseuerantiam deferentes. & gaudeamus in passionibus nostris, sicut & Christus gaudebat in passionibus suis, quas ille suscipiebat pro seruulis, nos subeamus pro domino. Hic ergo fi
Colos. 1. nis, vt adimpleā inquit quæ desunt tribulationum Christi in carne mea pro corpore eius, quæ est ecclesia, cuius sum factus minister. Videm⁹ quid nobis suscipiendū sit qui ministeriū sacerdotale suscepimus, vt nō solum pro nobis, sed etiā pro ecclesia domini sustinere fortiter pas-

siones corporis debeamus. Dauid autē addidit & animę K passiones. Denique ipse ait: Quoniā anima mea cōpleta est illusionibus: & nō est sanitas in carne mea. Incuruat⁹ sum, & humiliat⁹ sum nimis: rugiebā à gemitu cordis mei. Et ante te omne desideriū meū, & gemitus meus nō est absconditus à te. Cor meū cōturbatū est, & deseruit me fortitudo mea, & lumen oculorum meorum non est mecum. Aduertimus igitur laborem animæ maiorem esse q̄ carnis. Denique quibus anima illusionibus cōpleatur intellige, eò quòd in tētationibus diabolus ei videatur illudere & insultare quasi grauiter laboranti. Symmachus tamen ait lumbos, in quibus seminaria sunt ge-
Luc. 12. nerationis humanæ. Vnde pręcinctos lumbos habere te præcipit sapientia dei, ne tua castimonia resoluatur. Denique vt scias quia in lumbis sint libidinis cōmotiones, quæ plerūque excitātur à diabolo quando cōtendit dis-
Iob. 40. sipare mēbra Christi⁹, & facere mēbra meretricis: Ecce inquit, fortitudo eius in lumbis & virtus ei⁹ in vtero. In lūbis viri semina sunt: in vtero autē fœminæ. Illudit ergo diabolus in his vt faciat adulterium, incestū, fornicationem. Et ideo qui fornicatur, in corpus suum peccat, non extra corpus. Primum, quia infirmatur caro quæ libidinibus diffluit, & non seruat moderamina castitatis. Deinde quoniā seminaria quæ debent soboli proficere procreandæ, inquinamentum corporis, nō fructū posteritatis operantur. Inde itaque dicuntur illusiones fortasse, quòd in his corporis æstus sine coitus celebritate frequenter illudat. Vnde bene LXX. viri animæ illusiones dixerunt eò quòd diabolus affectus alicuius illudens, in vanum studeat vires eius effundere, virtutē vacuare, re-
Psal. 72. soluere fortitudinem. Ideoque alibi ait: Et renes mei re-
L soluti sunt. In quo nos etiam beatus confirmat Apostolus quòd non illusiones animæ, non carnis infirmitatē metuere debeam⁹: qa & animæ & corporis nostri Christus est virtus: qui curat ęgrotos quasi medicus, cōfirmat validos, quasi omniū fortitudo. Deniq; etsi foris homo noster corrūpitur, sed renouatur interior de die in diē. His itaque animæ illusionibus fatigatus incuruauerat & humiliauerat se nimis sanctus Dauid, non quo iniquitatibus super ponentibus se supra caput eius (vt diximus) locum daret, aut inimico cederet, qui i posterioribus docet ei non esse cedēdum, dicēs: Quanta maligne operatus est inimicus in sanctis tuis, & gloriati sunt qui oderant te in medio festi tui? Posuerunt signa sua signa, & non cognoui sicut in via supra summū. Quasi in silua lignorum securibus conciderunt ianuas eius. Inimicis meis, inquit, signa iniquitatis suæ supra summum ponētibus. Quid est summum? nisi caput tuū, vbi sensus sunt vbi Christus est sapientia? Ego non cognoui: id est, acquieui, non his consensi, & meæ sententiā cogitationis
M adiunxi. Vnde & alibi habes: Non cognoui verbum nequā, & declinantes à me malignos non cognoscebā. De-
Psal. 100. nique cum omnia nouerit Christus, peccatū non cognouit. Cognoscit enim quæ sua sunt, id est, quæ virtutum sunt, non quę flagitiorum. Ideoq; scriptura dicit: Cogno-
2 Tim. 2. uit dominus qui sunt ipsius. Iniquis autē dicit: Discedite
Luc. 13. à me: quia non noui vos. Et per Hieremiā locutus est di-
Hier. 11. cens: Sicut agnus ductus sum ad immolandū, & nescibam. Quomodo nesciebat quod futurū ante prædixerat? Sed nesciui, inquit, cogitationes eorum, malitiam eorum. Nolo scire quæ sanguinis sunt. Denique non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus. Deleo iniquitates, & memor non sum. Nolo scire quæ remissurus adueni. Non cognoui ligna quæ ardeant, nec quæ in aceruo lignorum sunt posita vel stipulam vel fœnum, vt citius ea nutrimentis suis flamma cōsumat. Illa volo scire quæ maneant, vt fructum suæ mercedis accipiāt. Illa volo scire quæ supra fundamentū ædificata sunt, vt meliorentur: non quæ in via vbi ea diripiant transeuntes. Illa volo scire quę vitis sunt, illa certe ligna quæ ferant fructum: non ea quæ i fasces collecta ad incendū præpa-

A rantur. Id est,nō sum illis arbiter & socius,quæ caduca sunt. Non ergo societas alicuius rei,sed societas criminosa in *culpa est. Qua ratione autem non cognouit in infructuosis & fragilibus gloriantes. Quia malis operibus & iniquitatis suæ securibus euertunt animæ fidelis ingressus,& crudelibus factis scindunt piæ mentis vestibula,ne per ea possit Christus intrare. Debet autē vnusquisq; portas suas & ianuas custodire, vt cum venerit Christus & pulsauerit, dicant ministræ potestates quæ præeunt & præcurrūt,Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales. Vere principes,qui se bene rexerint,vt in animas eorum Christus ingressus sit. Simile quoq; illud est Salomonis: Si spiritus habentis potestatē ascenderit aduersum te,locum tuum nō relinquas:quia cura mitigabit delicta magna. Diligētia enim & fides superiorē locum tenēt,inferiorē perfidia. Ideo ascendat ad te bona diligentia,quę insidias excludit inimici,& aufert peccatū,ne malitia potestatē habentis nocere possit. In Canticis hanc videt Ecclesiastes malitiā sub Sole,hoc est in hoc mundo:vnde & subsolanū locū hunc scriptura memorauit. Sub Sole ergo vidit,nō supra Solē,vbi pax angelorū est,vel sanctitas cælestiū potestatum. Aut forte sub Sole iniquitatis dixit. Malitiæ enim diabolus præsidet,virtutibus Christus. Itaq; vt vinceret spiritū potestatē habētis quā ad tēpus accepit, incuruabat se in oratione Dauid,ceruicē sicut circulū flectens, & humiliabat in precibus. Oratio enim se humiliantis,nubes penetrat,& elementorū alta transcendit, vt Christo appropinquet. Et rugiebat à gemitu cordis

B sui. Rugit qui gemitū solū non verba exprimit. Hæc est ergo illa præclara oratio quādo interpellat ꝓ nobis spiritus gemitibus inenarrabilib9,vt vas electiōis aseruit. Hic est gemitus quē non despicit deus:qui non despicit seruum iuniorē orbatum patre,nec viduā si effundat loquelam. Gemitū ergo ante omnia signū spiritus sancti Apostolus ponit,vt legimus. Deniq; custodiamus animæ nostræ ianuas,ne multiloquiis quasi securibus scindatur nostræ cōfessionis ingressus. Nihil insolens & superbum nostro ex ore procedat,ne securim leuem9 aut malleum,quæ non intrant in Ecclesiā domini. Claude ianuam cum oras:ne se ingerat spiritus nequam, vt ibi peccatum extorqueat,vbi lucrum volumus pietatis acquirere. Qui sic orat:nō est à domino gemitus eius absconditus. Deniq; sic Petri gemitus & cognitus exauditus est,quando fleuit amarissime. Vtiq; non lachrymæ amaræ,sed amarus qui eas fundebat affectus. In ipso ꝓfido Achab gemitus inuenisset gratiam,nisi manēs inuidia cumulasset offensam. Nō enim perfunctorius gemitus prædicatur,sed qui habet conuersionē. Scriptum est enim: Si conuersus ingemueris,saluus eris. Constituamus etiā ante dominum omne desiderium nostrum. Quid est desideriū? Bonæ enim rei legi desideriū: Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscū. Et ceruus desiderat ad fontes aquarū. Puto autem ꝙ is qui pœnitentiam gerit,qui se affligit,non bona sua debeat,

C sed cōmissa sibi enumerare peccata. Deniq; versiculis illis (vt arbitror) hoc docemur, quibus ait:Deus vitam meam nunciabo tibi:posuisti lachrymas meas in conspectu tuo. Non enim quasi innocentem vitam annunciat vbi lachrymæ funduntur,quæ solent legationē susciperе pro delictis. Nisi forte sic intelligam9,ꝙ etsi innocēs quisq; sit,securus esse nō possit,cui sint aduersus grauissimos hostes quotidiana certamina. Et ideo hæc licet læta sit conscientia, tamen pugna lachrymabilis. Iuxta hos ergo versiculos concupiscentiā possumus accipere magis q̄ desiderium, ἐπιθυμίαν enim græcus posuit. Concupiscentia autem & desiderium ἐπιθυμία dicitur. Sed cōcupiscentia & de bono & de malo dicitur. Concupiuit & defecit anima mea in atria domini. pro bono. In lege autem aliter: Nam concupiscentiam nesciebam,nisi lex diceret. Non cōcupisces. vtiq; pro malo. Deniq; subiecta nos doceant,Quia occasione accepta peccatum per mandatum operatur omnem concupiscentiam in hominis affectu. Possumus tamen sic accipere, Ante te omne desiderium pono:hoc est, tibi manifesto quæ impetrare desidero,vt ad seriē petitionum, non ad iactantiam referendum videatur esse virtutum. Iactantia enim insolens etiā in integro, deprecatio etiā in peccatore laudabilis. Addidit etiam Propheta, quia cor suum conturbatum sit,deseruerit se fortitudo sua. Magnum periculum si cor exagitetur,quo credimus ad iustitiam. Sed tamen vt in magnis periculis ægritudinū si dolor sentitur,& sensus eius exprimitur, remediū salutis ostenditur: (dolere enim tolerabilius est q̄ non dolere:aliud enim viuificationis adhuc manentis insigne, si doleas:aliud supremæ mortis indiciū,si nullus sensus doloris sit) ita & cor salutis signa demonstrat, quando causas suæ perturbationis agnoscit. Deniq; turbatū est cor Dauid aduersus Nabal hominē pestilentē,& gratiā reperit dum occurrit Abigæa,quæ mitigaret cōmotionem indignationis,& sanctificationē benedictionis acciperet. At vero Nabal duro & rigido corde verbū vxoris ferre non potuit,& obstupefactus obriguit,& mortē incidit. Quæ autē prophetā deseruit fortitudo? vtrum carnis? an mentis? Si carnis, nō vtiq; desperāda sanitas. Nam virtus in infirmitate perficitur. De quo non mediocriter disputauit arbiter & breuiator:qui luctā mentis & corporis sciens,tēperabat vtriusq; certamē,vt restringeret carnē,si cerneret fortiorē, ne in legē peccati

E captiuam duceret mentē. Reuocabat itaq; carnē,virtutem autē mentis iungebat, sic ad coronā meruit peruenire. Ergo hoc dicit Propheta:Si carnis fortitudo deseruit,mentis fortitudo præualuit. Quòd si fortitudinem mentis accipimus deseruisse, nō mirū si in grauissimis tentationibus corde turbato putat se homo mentis suę fortitudine deseri. Ipse te doceat dicens:Fortitudo mea & laus mea dominus. Dominū ergo quærebat: & ideo ne deseri mereretur,sæpius putabat esse quærendum:& sicubi fluctuabat, putabat se esse desertū. Sic apostoli excitabant dormientem,ne obdormiret sibi:nō quia eū obdormisse credebant. Sic Helisæus (vt superiorū vtamur exemplis) Vbi est,inquit,deus Heliæ? Non ꝙ putaret absentem,sed quia præsentiā eius in beneficiis requirebat. Sic Hieremias sequebatur vt medicū,dicēs: Sana me domine,& sanabor: salua me,& saluabor. Non laboraui sequēs post te. Sic ecclesia requirebat eū in Canticis canticorū,& rogabat filias Hierusalē, vt suscitarēt dilectionē. Quærebat vt inueniret quem sua dilectione retinebat:nec vnq̄ sentiebat absentē. Sic ergo & Dauid non querebatur à Christo se esse desertum, sed iudicabat illo præsente se non posse turbari. Deniq; vt scias de Christo magis intelligendū,addidit:Et lumen oculorum meorū non est mecum. Quod est verum lumē omnium,nisi Christus Iesus? de quo Ioannes dicit: Erat ve

F rum lumen,quod illuminat omnē hominem veniētem in hunc mundum:quia ipse est qui illuminat & corporis oculos,& mētis obtutum. Rogemus ergo vt semper nobis suū lumen infundat,& semper nobiscū sit, sicut erat Dauid:& ideo audebat dicere. Quoniā apud te est fons vitæ:& in lumine tuo videbimus lumen. Ille certe quasi propheta magnū viderat lumen, Nobis lucerna eius luceat,ne possimus errare. Et lucerna verbum est, sicut verū lumē est verbū,quod totū illuminat mundū. Deniq; lucerna pedibus meis,verbū tuū domine. Et lucernam illā etiā ꝓpheta quærebat,nō laternā. Lucernā autē illā Ioannes inuenit,& demōstrauit. Cū laterna persecutor aduenit. Laterna enim clausum habet,nō liberum lumen. Lumen Iudæorū quasi lucerna sub modio, vel fax sub velamine,potest videri,sed non videt. Nos autem reuelata facie gloriam domini speculamur æternam,vt ad eius imaginē à gloria in gloriā per spiritum sanctum reformemur. Venit ergo persecutorum turba

G cum laternis:& ideo incluſam in eis lucē videre eorum oculi nequiuerunt. Venit cū facibus,q̄ plus habent in fumo caliginis.q̄ ſplēdoris in lumine. Deniq; facib⁹ mortuorū cadauera ardere conſuerunt. Sibi ergo Iudæi iam ferebant incendia,qui perſequebantur ſalutis auctorē. Venere cum armis,ſignificantes armis ſe perituros eſse Romanis vſq; ad excidiū totius ciuitatis & templi, qui pacē domini recuſarunt. Amici mei & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt & ſteterunt. Et proximi mei à longe ſteterunt,& vim faciebant qui quærebant animā meam. Et qui inquirebant mala mihi,locuti ſunt vanitatem,& dolum tota die meditabantur. Ego autem velut ſurdus non audiebam? & ſicut mutus qui non aperit os ſuū. Et factus ſum ſicut homo nō audiēs, & non habēs in ore ſuo increpationes. Videro qui ſint qui argute iſta diſcutiant. Mihi in primo præcipue iſto verſiculo domini videtur tenenda ſentētia:quia in tentationibus inimici fiunt homines etiam domeſtici eius.

Mich.7. Hoc ergo ſanctus Dauid pure atq; ſyncere & dolēter fatetur. Ver⁹ enim dolor eſt & interioris cordis cōfeſsio, quando enumerātur omnia quibus ſecreta mētis viſcera amariſsimo compungūtur affectu,& domeſtico felle exacerbantur. Deplorat igitur propheta ab amicis ſe & proximis impugnatum, à quibus vtiq; non impugnari debuit,ſed iuuari. Quod vtiq; cum ſancti Iob querimonia concurrit:quia & ipſe arguebat tres illos reges conſolatores malorum, qui maiora ei inferebant certamina,cū ad conſolandū eum amicitiæ gratia conueniſsēt: quod vtiq; cauēdū eſt nobis. Cōſolatio enim mitis eſse debet,nō aſpera,quæ magis dolorē leniat, feruorē mitiget,q̄ commotionē excitet. Certe ipſius corporis medicina nos doceat,quæ feruentibus vulneribus molliora medicamenta conſueuit adhibere,quibus dolorem alleuet. Ideoq; fouentur primo vulnera, poſt ſecantur,ne
H offendat ipſa durities,& inciſio vuln⁹ exaſperet. Quanto igitur magis cauere nos cōuenit,vt cū venerimus ad conſolandū,non facile,nō perfunctorie loquamur? Septē diebus tacuit Iob:tacuerunt amici,nec locuti eſsēt,

Iob.2. niſi Iob dolore prorupiſset in vocem. Quærendum eſt enim vnde incipias:ne in ipſo ſermone offendat cōſolatio tua. Etiā taciturnitas ipſa medicina eſt, & velox in ſermonibus magis vulnerat. Quid miraris ſi alterū vulnerat,cum frequenter ipſe ſeſe vulneret? quia ex multiloquio peccatū non effugit. Etenim ſi medicus medendi tempus expectat,vt digeſtis ægritudinibus medicinæ ſubſidia deferantur, ne acerba adhuc & immatura (vt aſserunt) ægritudo, curationis remediis reluctetur, & beneficium ſentire non poſsit:quanto magis explorare nos conuenit vt opportune à nobis medicinalis ſermo procedat,qui non accendere luctū,ſed lenire videatur? Vis vrget doloris:premitur cor mulieris afflictæ,quę immaturo obitu maritum amiſit, aut filios. Quid properas,cum te illa non audiat niſi deferueſcat dolor? Sæpe lites de conſolationibus vidimus excitatas. Veniſti vt doleas,nō vt litiges. Ordo ſermonis ipſe quærēdus eſt, ne peccatum apud deū incurras,dū deſideras hominem conſolari. Ne dicenti tibi, Audi hæc,& alia multa, quæ nihil proſint,reſpōdeat: Audite conſolatores malorū.
I Ne in luctu alterius certamen garrulæ diſputationis inducas:ne nō accedas cū oporteat:ne accedas, & durior ſit tuus ſermo. Deniq; quid dicatur de talibus, doceat te ſanctus Iob. Simul mihi venerunt,tentationes grauiſsimæ circundederunt me. Cōſiderātes fratres mei diſceſſerunt à me,cognouerunt extraneos magis q̄ me. Amici mei imiſericordes facti ſunt. Hic ergo naturalis eſt ſenſus etiam ſancti ꝓphetę Dauid,vt quæratur ſe ab amicis impugnatū,à proximis deſtitutū. Sed ne myſticus quidem abhorreat pietatis affectus, vt pro angelis dixerit, qui prætendunt timentibus dominū, vt eripiant eos de tentationibus quas ferre non poſsunt. Quomodo ergo longe ſtant qui ad adiumentū ſunt attributi? Sed nō illi ſe ſeparant,ſed qui vrgetur tētationibus,putat eos ſon K ge abeſse,quos ꝓprios ſibi adeſse deſiderat, & arbitratur diſsimulare,cū illi iuuādi tēpus nutu ſui impatoris expectēt,qui athletā ſuū quo glorioſius vinceret, diutius certare præcepit. Et videtur hoc magis ſequētibus conuenire,quia angelis protectionis excubias relaxantibus,inſidiātur inimici quærentes in anima eius inuenire quod noceat. Tūc enim poteſtas illis grauioris tentationis permittitur,cū culpa animæ grauior reperitur. Vnde habes illud in libro Regnorū regis Achab ad Heliam dictum,quando eū propheta vehementer increpauit,& mortē ei denunciauit:Inueniſti quid in me? Et reſpondit Helias,Inueni:quia feciſti malignū in cōſpectu domini. Vides ergo quia regib⁹ non temere vel à ꝓphe 3.Reg.21. tis dei,vel à ſacerdotibus faciēda iniuria ſit, ſi nulla ſint grauiora peccata,in quib⁹ debeant argui. Vbi autē peccata grauiora ſunt, ibi non videtur à ſacerdote parcendum,vt iuſtis increpationibus corrigātur. Tamē Dauid in hoc loco dicit quod nihil inueniſse videātur, & ideò inimici eius vanitatē locuti ſunt:quoniā nihil qđ ꝓ veritate loquerentur inuenerint. Aut certe quia etſi peccaui,tamē peccata mea pœnitēdi dolore purgabā. In quo illi cū dolo mecū loquebantur,vt me obiurgatione cōfunderent,& à conuerſione reuocarent. Et vide ne hoc magis ſenſerit quæſiſse illos mala eius:ſed cū vellent accuſare,præuentos,quoniā vulnera ſua ipſe patefecerat, ſui accuſator exiſtēs:& ideo vim accuſationis eorū eſse annullatā:locutos autē fuiſse vana, quæ cōfeſsio culpā nocere iā nō poſsent. Excluſi igitur à criminationis inuidia,dolū adhibebāt,vt inſurgerēt,inquit, mihi & inſultarēt,quo me ſtimularēt ad aliquā cōmotionē. Quorum ego dolū videns,velut ſurdus nō audiebam. Cōſidera vim ſermonis. Non dixit, quia ſimulabā non me L audire quæ dicerent,ſed non audiebā,dixi: ꝙ intētione mentis vocē loquētis excluderet,nec aperiret os ſuum, ſicut mutus. Beatus qui poteſt tantā habere virtutem, vt laceſsitus nō iraſcatur,cōmotus ſe nolit vlciſci. Inimici hoc agūt vt ꝓuocēt ad iracundiā. Maledicunt vt maledicamus,criminātur vt crimen retorqueamus. Conuitiantur vt excitēt nos ad viciſsitudinē cōtumeliæ. Vnde præclare Petrus de Domino Ieſu in epiſtola ſua po- 1.Pet.2. ſuit: Quia cū malediceretur, nō maledicebat: cū paterētur,non cōminabatur. Ad eius ergo ſimilitudinem atq; imaginē iuſtus ſuæ vitæ cupiēs inſtituta formare,accuſatus tacet,læſus remittit,diſsimulat laceſsitus,& nō aperit os ſuū: vt illū imitetur qui ſicut agnus ad victimā ductus,ſic nō aperuit os ſuū. Et cū poſsit habere qđ referat,magis vult ſilere q̄ dicere. Ipſe enim dominus Ieſus cū accuſaretur tacebat:& dū percuteretur,nō repercutiebat. Deniq; ꝓcuſsus reſpōdit: Si male locutus ſū,teſti Ioan.18. monium perhibe de malo:ſi bene,quid me cædis? Vide M quēadmodū quaſi vir infirm⁹, & quaſi is q̄ ſe vindicare nō poſset,puerili quodā loquebatur affectu. Ita ergo & tu ſi habeas quo redarguas arguentē,melius tacebis:ne redarguēdi viciſsitudine cōmotionē tuam prodas. Melius eſt enim diſsimulare iniuriā,q̄ cum redarguis vindicare. Bonus motus,qui loqui male neſcit:cuius ex ore crimen exire non nouit. Hic eſt motus vere beatus, qui cum tacet,intra ſe loquitur. Dominus dat mihi linguā eruditionis,quando oporteat me dicere ſermonem. Talia loquebatur intra ſe Zacharias cum obmutuiſset. Et Luc.1. vere quia loqui ei non profuerat,ne loqueretur obmutuit,& vt loqueretur exaudit⁹ à Chriſto eſt. Deniq; ſcripſit quod Chriſtus exaudiret:& vocē recepit,quā Chriſtus indulſit,& gratiā adiūxit,quā ante nō habuit vt ꝓphetaret eum cuius mandatis ante non credidit. Quid de domino omniū virtutū loquor? cū mulier Suſanna nec ſexus infirmitate turbata cū ſe ad periculū mortis cognouit addictam, vocem emiſerit? Accuſabatur, & Dan.13. tacebat. Ducebatur ad mortem, & ſilentio ſe tegebat, ne nudaret pudorē. Intra ſe tamen loquebatur deo:qui

A eam magis audiuit tacentẽ. Quæ ſi voluiſset loqui, forſitan non eſset audita. Et tu ergo qui propoſuiſti ſatisfacere pro delictis domino deo tuo, illi ſoli interiore corde te purga, illũ cõtuere qui poteſt peccata diluere. Adiuuat te, qui putauerit arguendũ. Deniq; cum maledicereтur Dauid, & eius dux Abeſsa iniuriã regis vellet vl-
2.Reg.16. ciſci, dixit ad eũ Dauid: Dimitte illũ, vt maledicat: quoniam dixit illi dominus, vt videat humilitatẽ meam, & retribuat mihi domin⁹ bona pro maledicto hoc. Vides igitur q̃ à conuitiantibus adiuueris vt dominus audiat te, & peccatũ tuum remittat? Nam cum ipſe accuſator tuus eſse debeas, & coaceruare flagitia, teq; ipſum offerre ſupplicio: quomodo negare obiecta deſideras? Pœnitentia patientiam quærit, patientia mitigat delicta magna. Quo iraſceris aliis, tuæ ipſe reus cõſciẽtiæ? Quo-
*curabilis. modo cõmoueris, cũ debeas eſse miſerabilis? * Qui arguitur, & (qđ eſt amplius) à ſemetipſo, curare debet ſua vulnera, non alterũ vulnerare. Nemo aliũ vulnerãdo,
Lucæ.4. ſe ſanat. Medice cura te ipſum. Si medicus, quanto magis reus prius curare ſe debet? Cõfiteris peccatũ tuum, & medicũ te profiteris in alienũ? Etſi veritatis eſt quod retorques, temporis nõ eſt. Peccatori enim dixit deus:
Pſal.49. Quare tu enarras iuſtitias meas? Vſurpas tibi vt de lege arguas, qui contra legẽ ipſe feciſti? Quid lachrymarum tempus amittis? Quid concertando vanos ſermones aut audis, aut loqueris? cum tibi ſcriptũ ſit: Non ac-
Matth.12. cipias auditũ vanũ, cũ legeris in Euangelio p̃ omni ſermone ocioſo iudiciũ eſse ſubeundum. Et ſi alius loquitur, tace: & ſi alius cõuitiatur, aurẽ tuã obſtrue. Dauid
B tacẽdo vicit aduerſarios ſuos: & quia ſicut mutus factus eſt, vocẽ recepit: quia cõuerſus ad dominũ loquebatur dicẽs: Quoniã in te domine ſperaui, tu exaudies me domine deus meus. Quia dixi, ne quando exultent in me inimici mei, Vide ſingula. Tacebat Dauid: loquebãtur inimici: prouocabant vt aliquid & ipſe loqueretur. Dicebant, Audiamus vocẽ tuam. Intra ſe ille tacitus loquebatur. Quid opus eſt vt iſta audiant quib⁹ prodeſse non poſsunt? In te domine ſperaui: tibi ſoli loquor, tu audi, qui exaudire potes. A te ſemper popoſci ne aliquã do exultent in me inimici mei: quia etſi peccaui, tu peccatũ dimittis. Etſi ego cecidi, tu reſuſcitas: ne habeãt vn de exultare poſsint qui peccatis lætantur alienis. Plus enim acquiſiuimus qui plus peccauimus: quia beatiores facit tua gratia, q̃ noſtra innocẽtia. Habemus hunc ſenſum & in libro Micheæ p̃phetæ: Noli gaudere ſup̃ me
Micheę.7 inimica mea quia cecidi, ſed reſurgã. Nõ eſt grauis infirmitatis ruina, ſi non ſit etiã voluntatis ſtudiũ ab ea non ſurgendi. Præſens eſt qui faciat vt reſurgas. Dixit ergo Dauid in corde ſuo petens vt exaudiretur à domino, & vt nõ exultarẽt in eũ eius inimici, petens etiam vt in conuerſionis ſuæ p̃poſito permaneret, ne dũ propoſiti ſui greſsus quaſi q̃dã pedes ſuæ animæ cõmouẽtur,
C in eum aduerſarii ſuperba & magniloquentiæ plena loquerentur, vt faciunt qui inſultare deſiderant. Tametſi moueatur vt homo, paratum ad flagella ſe dicit, vt vel ſupplicio ſoluat errorẽ. Etſi ceſsent flagella domini, ſe tamen dolore p̃prio memorat flagellari, vt nõ inueniat culpa quod damnet, quã pœna præuenerit. Hoc eſt ergo quod ait: Et dũ cõmouẽtur pedes mei, in me magna locuti ſunt, eò q̃ tã prompti ſunt ad inſultationis ludibria, vt in cõmotione pedũ meorũ paratã habuerint magniloquentiã, vel certe ſic: Dũ cõmouentur pedes mei, putantes quod caderẽ, ſuperba iã & magniloqua ſunt locuti. Sed quia ipſe in poſterioribus penè motos pedes ſuos dixit: ne q̃d oriatur hinc ſcrupuli, cõſidera hic doceri nos affectũ pœnitẽtiæ, ibi opinionẽ eius erroris excludi, q̃ diuitiæ & ſucceſsus p̃ſperior flagitioſorũ nos mouere non debeant. Conſuetudo autẽ elocutionis in ſcripturis diuinis huiuſmodi reperitur. Sic enim & alibi, Dũ cõuerteret dominus captiuitatẽ Sion, facti ſumus
Pſal.125. ſicut conſolati. Quanq̃ ſanctus non in oſtenſione verborum, ſed in virtute ſpiritus p̃bari ſe velit. Senſus et D go nobis ſpectãdus eſt ſemper: quẽ etiã ipſum frequens tranſlatio ex hebræo in græcum, ex græco in latinũ attenuare conſueuit. Ad oĩa itaq; ſuperiora pulchrũ remediũ, q̃ in flagella paratus eſt, & offert ſe domino, vt quæ placuerint deo flagella ſuſtineat. Elegiſse quidem lego ſanctũ Dauid flagelli genus, quod æquanimiter ſuſtine- 1.Para.21.
ret. Sed elegit, quia de tribus ei cõditionibus eligẽdæ vnius neceſsitas mandabatur. Vbi autẽ non mãdatur, ad omnia paratus eſt dei ſeruulus, ſeu corporalẽ ægritudinem ſubeat, ſeu fugã à facie inimici, ſiue obitũ filiorũ, quos non timet præmittere, quia recipere poteſt imperterritus. Nam & ſciens q̃ ſi hic fuerit punitus ſupplicio temporali, leuare in futurũ perpetuæ poſsit pœnã erumnæ: rogat ergo vt recipiatur petitio ſua, & caſtigetur ipſe, vt recipiatur. Caſtigat enim dominus omnẽ filium quem recipit. Si ſeruulũ tuum videas peccata propria Heb.12.
confitentẽ, vltro offerre ſe pœnæ: inflecteris, ignoſcis, & de domini miſeratione diffidis? Iudex ipſe cui non licet in plurimis cauſis à gladio temperare, quia legibus ſeruit: poteſt tamen lucrũ donare pœnarũ, & tu adhuc trepidas quid à legum domino & miſericordiæ auctore depoſcas, cui lex voluntas eſt, & donandi ius? Si tamen tu petas tibi tua peccata donari, nec conſideres honores tuos, aut erubeſcas amicos tuos, ne dignitatẽ tuam defle xiſse videaris. Amicus dei, p̃pheta dei, rex ab ipſo electus deo, & vnctus in regnum, flagellis ſe ſpontaneus offerebat, nec erubeſcebat: & tu erubeſcis? Nõ multũ iſta verecundia tibi opitulabitur cũ ad iudiciũ dei veneris, ſed pudoris te iſtius pœnitebit cum in conſpectu nõ ſolum hominũ, ſed etiã angelorum & omniũ poteſtatũ cęleſtium cõſtitutus cœperis peccata propria nõ negare. Quomodo excuſabis, cum tanta commiſeris? Prætẽdes
E conditionis infirmitatem, quia nemo ſine peccato. Reſpondebitur tibi: Debuiſti ergo agere pœnitentiam, dederam remedium: cur refutaſti? Subtexes pudorẽ, q̃ Lucæ.9.
honores tuos erubueris. Dicet, Si tu erubuiſti me corã amicis tuis, & ego te erubeſcam coram patre meo qui eſt in cęlis. Diſce verũ eſse quod ſcriptũ eſt, q̃nia eſt verecundia adducens peccatum. Dauid in cõſpectu ſuo dolorem ſuum ponebat, ne vnq̃ obliuiſceretur: Dauid iniquitatem ſuam ipſe pronũciabat: Dauid de peccato ſuo, nõ de opibus cogitabat. Dauid nõ erubeſcebat ſua recenſere peccata: ne de iis erubeſceret in meo iudicio conſtitutus: & tu erubeſcebas? Non eſset hodie in requie ſeruulus meus Iob, ſi erubuiſset tres illos reges amicos ſuos: nec ipſe Dauid, ſi erubuiſset delicta propria confiteri. Ergo quia non erubuit mihi ſua aperire peccata: nec ego erubeſcam ei mea ſecreta reſerare. Et quia vterque eorum non erubuit factorũ ſuorum precium in mea ponere poteſtate, meo ſe iudicio voluntatiq; committere: nec ego de talibus ſeruulis erubeſcã F
vt appellem amicos, qui meam ſtuduerint facere voluntatem. Ideoq;, quoniam illi ante in mœrore, nunc in cõſolatione: tu quia in deliciis, nunc in ſuppliciis. Chaos inter vos magnum eſt: vt neq; illorum ad te gratia, nec tua ad illos poſsit pœna tranſire. Audis ergo quid dicat Dauid? Audi, dum tibi corrigere & emendare permittitur. Si hic emendaueris, illic requieſces. Non te dulcia mundi & ſeculi huius, ſed amara delectent. Graue enim fel mouere conſuerunt. Non ille iucunda quęrebat poſitus in regno, qui eligebat mortem ſanctorum q̃ vitam flagitioſorum. Inimici, inquit, mei viuunt, & confirmati ſunt ſuper me, & multiplicati ſunt qui oderunt me iniquè. Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam ſubſecutus ſum iuſtitiam. Sed quanto ille illuſtrior, qui quotidie moriebatur, vt populum ſuum viuificaret, & corpus ſuum mortis vulneribus offerebat? ſicut ipſe ait: In mortibus frequenter. 2.Co.11.
Mors enim honeſta, redemptio vitæ eſt etiam decoloris, aut innoxiæ firmamentum. Exitus autem mortis in

G manu vitæ. Et ideo malebat apostolus quotidie mori, vt vitæ suæ meritum comprobaret. Scriptū est enim:
Eccli.11. Non laudes hominē in vita sua. Qui enim viuunt, morientur: qui moriuntur, resurgent. Propior ergo saluti est qui moritur, vt resurgat: quàm ille qui viuit, vt moriatur. Quis est autē qui quotidie moritur, nisi qui mortem domini Iesu in sua carne circūfert, vt omnia ei peccata moriantur. Confirmati autem & multiplicati sunt inimici Dauid in hoc seculo: sed non idoneū firmamētum, nisi eius qui confirmatur à Christo. Deniq; illi cōfirmantur in seculo, qui oderunt iustū iniquè. Non ergo iustū odium, sed iniustū, cū odissent iniquè. Sed vide distantiam. In posterioribus ait: Qui oderūt me gratis.
Psal.68. hic habet: Qui oderunt me inique. Sed ibi ex persona Christi, hic ex persona sua. Vbi ex persona Christi loquitur, gratis odio habetur: vbi ex sua, iniquè. Homo enim potest vni alicui vulneri, non patere, vtpote iniusti tiæ, intemperantiæ, impudicitiæ: aliis autē vulneribꝰ patet. In Christo autē nulla causa esse potuit qua peccati alicuius potuerit vulnus accipere, immunis à culpa, & integer à delicto, atq; immaculatus à vitio. Sūt autē qui putāt vtrūq; psalmū ex persona Christi esse decursum, qui pro nostris peccatis satisfaciebat patri. Hic ergo di-
H cebat se appetitū cōtra iustitiā, illic contra gratiam. Et bene addidit, vt probaret se iniuste appetitū, Quoniam subsecutus sum iustitiā. Quanta vis verbi in vnius syllabæ adiectione, vt subsecutū se diceret iustitiā, nō secutum? Propior est enim qui subsequitur, q̄ ille qui sequitur: & suppar, q̄ impar: & successio hæredis magis q̄ accessio nuncupatur. Et tamen quāuis subsequatur iustitiam, nō suæ virtutis putat esse, sed gratiæ cælestis si nō deseratur à Christo: eoq; orat impensius, dicens: Ne derelinquas me domine deus meus, ne discesseris à me. Hoc est, homines me dereliquerūt, amici mei impugnauerunt dilectum sibi proximū, non appropinquarunt. Fugiebāt me quasi mortuū, & abominati sunt, quia peccata mea tibi aperire desideraui, tibi confiteri, quia flagellis tuis me obtuli vulnerandū, quia elegi cicatrices vulnerū super epulas regū, & iactantiā potestatū. Tu solus me nō derelinquas, tu hæreas seruulo tuo, qui de terra suscitas inopē, & de stercore erigis pauperē. Tuo comitatu fretus, frequentiorē me ambientibus populis æstimabo. Cōputruerūt quidē cicatrices meæ: sed adhuc tuorum verberū desidero cicatrices, quæ sanitatis vulneribus obducuntur, vt postea nullū hulcus appareat. Bonæ triūphaliū vulnerū cicatrices, quibus victores huius terreni prælii gloriantur. Quanto illustriora vulnera quæ pro fide & nominis tui gloria videntur excepta? Ista est cicatrix quæ cælū aperit, regnū acquirit, immortalitatē inuenit. Hæc ergo est cicatrix beata, quoniā beati qui lauerunt stolas suas in sanguine suo. Si cœpit stola esse gloriæ, caro mortis, in qua & Paulus antè pericli-
Roma. 7. tabatur electus dei, nisi petisset se liberari de corpore mortis huius, vt legimꝰ. Et ideo q sumꝰ in hoc corpore
I mortis, oremus ne bonus ille dilectus dei medicus nos derelinquat, quem patriarcha Dauid ne à se discederet precabatur. Ipsi nos cōmittamꝰ, parati quo velit curari medicamēto. Nemo dicit medico corporis sui quēadmodum sit curandus. Nouit medicus quæ singulis vulneribus medicamenta cōueniant, cuius vlceris putredo ferro sit amputanda, ne in totius corporis serpat exitiū. Si dixerit medicus medicinæ genus quo curari æger debeat, & ille fastidiat: discedit medicus, & ęgrū relinquit. Vide eum qui curari velit, omni genere medico acquiescentem. Attende ordinem. Aperit primo vulnera sua medico, & dicit: Cura me: sed rogo ne in ira tua, quia nō sustinent veram medicinā infirmitates meæ. Medicina Christi, correptio est. Corripit enim deus quē vult conuertere. Ideo & Paulus ad medicum dicit: Argue, obse-
2.Tim.4. cra, increpa. Nō ergo recusat curari qui petit argui, sed leuari vult pœnam, ne in ira arguatur, & impetu irę corripiatur. Et vide processum. Primo petit argui: postea K (quod maius est) corripi. Deinde non solū confitetur peccata sua, sed etiam numerat & accusat. Non vult eni latere sua delicta. Nam vt febres in alto sitæ nō queunt mitigari: cū foras eruperint, spē afferunt desinendi: ita peccatorum morbus dū tegitur, inardescit: si cōfessionibus ꝓditur, euaporat. Et ideo iustus accusator est sui in principio sermonis, priusq̄ cōtagio vlceris serpat intrinsecus. Grauat enim cōscientiā memoria delictorū, ni Prouer.16 si medicina poscatur. Et si differt medicus, ægre offerre se debet, vt citius secetur: sicut offerebat se Dauid in flagella domini dicēs: Redde mihi duplicia peccata, dummodo hic vindices. Noli me deserere, noli auertere faciem tuā à me: noli dedignari atq; horrescere fœtorem vulnerum meorū. Et Iob seruus tuus percussus erat vlcere à pedibꝰ vsq; ad caput, & remediū suæ sanitatis inuenit: licet illud vulnus virtutis fuerit, istud erroris. Fœtebant vulnera, quæ medici curare non possent. Locutꝰ es domine mysteria sacramētorū tuorū: manifestasti venena serpētis, & solius sermonis tui medicamēto serui tui curata sunt vulnera: quia tu eū non deseruisti: & me non derelinquas domine: ne discesseris à me. Hoies me dereliquerunt, quia sordent illis vulnera mea: quæ pietati tuæ putaui esse reseranda. Illi dicunt. Exi à nobis, quia peccator es tu: discede, ne nos polluas. Tu autē domine curas, & non pollueris: adiuuas, & non contaminaris: quia deus salutis es domine, & manus tua non perdere sed sanare consueuit. Cōpleuimus psalmum L etiam cū eius interpretatione versiculi q̄ Græci nōnulli codices, sed non oēs habent Latini. Nā ante responsorium ꝓximū versiculus est, Et proiecerūt me sicut mortuum abominatū: hoc est, illi qui reddebant mihi mala pro bonis. Sed tu ne derelinquas me domine, ne discesseris à me. Hoc enim sequitur: id est, tu ne derelinquas, qui mortuū fœtentē curare consuesti. Deniq; habemus hoc in Euāgelio. Nā cū venisset ad monumētū Lazari, & dixisset, Tollite lapidem, ait Martha: Iam fœtet, quatriduanus est enim, respondit ei: Nō dixi tibi, quia si credideris, videbis gloriā dei? Et clamauit Lazarū, & sanus Ioan.11. exiuit. Credamus ergo & nos, vt de vulneribus nostris acquiramus medicinā salutis, & futurā gloriā. In orationibus igitur & obsecrationibus cū dolore & lachrymis exigenda pœnitentia est, vt illā gloriā dei videre mereamur. Neq; te moueat quod luctus, dolor, commaceratio corporis, grauissimæ passiones sunt. Etsi grauissimæ videntur, tamen indignæ sunt huiusmodi passiones ad superuenturā gloriā: sicut testis tibi est apostolus Paulus. Non pigeat ergo nos hic leuiora ferre, vt ibi plena laudis & gloriæ possimus adipisci, pro tēporalibus laboribus perpetua præmia reportantes, per dominū Iesum: Roma.5. cui laus, honor, gloria, perpetuitas à seculis, & nunc, & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

Psalmi. XXXVIII. enarratio.

Titulus, In finem pro Idithum canticum ipsi Dauid. M

IN superiore psalmo expressa forma pœnitentiæ est: in hoc sequenti patientiæ forma signatur. Quem psalmum Dauid scripsit, & Idithum viro disciplinis leuiticis & sacerdotalibus erudito canendum dedit: qui ante arcam domini psalmorū seriē pangēdi solertissimus præcinebat. Ergo quia nō Idithū scripsit hunc psalmū, sed ꝓpheta Dauid, & Idithū viro canēdi perito psallendum dedit: ideo sic inscriptus est titulus. Deniq; etiā in secularibꝰ scriptis alii erant qui scribebāt, alii qui in scena vel cantica, vel comœdias vel tragœdias canere consueuerant. Et illi quidem coronā Olympicam postulabant: vnde &

A ἐπινίκιον hymnũ eorum ſcripta in fine teſtantur. Dauid autem qui non hæc ſerta coronarum marcentiũ requirebat, ſed illam incoruptibilẽ & incontaminatam remunerationum cæleſtium hæreditatem pio deſiderabat affectu, hymnum non victoriæ ἐπινίκιον, ſed ei ſcripſit qui victoriam in ſe credentibus impertiebat, qui finis eſt omnium quæ pia mente depoſcimus. Siue enim ſapientiã quæras, ſiue virtuti ſtudeas, ſiue veritati, ſiue vię atque iuſtitiæ, ſiue reſurrectioni: in omnibus tibi ſequendus eſt Chriſtus, qui eſt virtus dei atq; ſapientia, veritas, via, iuſtitia, reſurrectio. Ad quẽ igitur contendas, niſi ad perfectionem omniũ, ſummãq; virtutum? Et ideo tibi dicit,
Mar.10. Veni, ſequere me. Hoc eſt, vt ad conſummationem virtutum peruenire merearis. Ergo qui ſequitur Chriſtum ipſum pro poſsibilitate ſua debet imitari, vt præcepta eius ſecum ipſe meditetur, & diuinorum exempla factorum. Et ideo Dauid ſecum ipſe meditabatur, q; Chriſtũ in ſe locutum eſse retinebat: vt cum aliqui ei eſsent mo
B leſti, & cum ad contentionẽ lacesſere conarentur, patiẽtiam indueret, certandi ſtudia declinaret, ex quibus inanis ſtrepitus & iurgia frequenter oriuntur. Ideoq; cum ſancto Dauid pleriq; eius virtutibus inuidentes, qui eũ de propoſito manſuetudinis, & humilitatis affectu crederent diducendum, frequẽter ingruerent, ipſæ quoque præcipue nequitiæ ſpiritales in cæleſtib⁹, aduerſus quas graue luctamen eſt iuſtis, ad cõmouendũ eũ miniſtros ſuæ improbitatis impellerẽt: ne inter obſtrepentiũ crebra certamina, & diſceptationũ tumultus ſermo aliquis ſibi offenſionis excideret, tacere ſanctus Propheta propoſuit. O validum ſcutum, circũſpectæ munitionis ſilentium. O fidiſsimum ſtabilitatis fundamentum: in quo ſi quis potuerit ſtare, lubricũ verbi timere nõ poſsit. Multi enim etiã ſtabili corde firmati, incauti tamen, ſermonis fluctuantis errore ſæpe ceciderunt. Videns igitur huiuſmodi inſidiis & vano concertantium ſtrepitu ſe Propheta tentari, intra ſe ipſe tacitus conferebat, legem ſibi taciturnitatis imponens: & cum taceret, inſultantibus ſibi, & vt loqueretur aliquid prouocantibus, qualia ſolent inſolentium eſse certamina atq; ſermones, Reſpõde nobis, ſi de æqualitate * præſumis. Vides & tu eſse te
* æquitate victum, & nihil habere quod referas? cum ſe prope ad vocem cõuitiis videret impelli, ſe ipſe reuocabat, vt loqueretur in corde: Dixi cuſtodiam vias meas, vt nõ delinquam in lingua mea. Poſui ori meo cuſtodiam, dum conſiſtit peccator aduerſum me. Hoc eſt, propoſui, confirmaui, imperaui mihi, locutus ſum cordi meo, Vias meas cuſtodiam? Si alius dixiſsem, ſermo meus ſtare deberet: quanto magis ſtabile debet eſse quod mihi ipſe conſtitui? Si quis alienum fallat, indecorum eſt: ſi quis proximum, graue. Quanto igitur grauius ſi quis ſe ipſum eo q; promiſerit, putet eſse fraudandum, vt ipſe ſibi infidelis ſuo iudicio & deſpicabilis æſtimetur? Cui
C igitur idoneus videri poteſt, qui ſibi vilis eſt? Teneamus igitur animæ conſtantiam noſtræ, ne in offenſionem labia loquendi feſtina prorumpant. Et Iob plagam ſuam ſilentio vicit, & tolerantiam ſuam taciturnitate ſuperauit. Non bene creditur carni. Viciſsemus ſi Eua tacuiſset. Ergo primum illud proceſsit ex voce peccatũ, & ſerpens ille nequiſsimus atq; verſutus per vocem nos ante tentauit. Atq; vtinam aut Adam ſurdus fuiſset, aut Eua obmutuiſset. Ille, ne vocem ſuę vxoris audiret: iſta, ne loqueretur marito, & lubricæ vocis miniſterio ſerpentis in virum venena transfunderet. Cain quoq; etſi parricidio naturam violauit humanam, & obliterauit impius iura pietatis, tamen per vocem ſacrilegium ſceleri ſuo addidit, vt negaret deo necati fratris interitum. Quid de ſingulis dicam? Populus ipſe electus à domino, cui tacitus Moyſes aperuit mare: ingratus cæleſtib⁹ beneficiis obmurmurabat: quo diuinam contraxit offenſam. Deinde ipſum ducem inuii illius atque inuſitati itineris Moyſen reſpuit, & à fratre eius Aaron deos ſibi fieri quos coleret poſtulauit. Vnde etiam ipſe conſiderãs tanta vocis pericula, dixit: Cuſtodiam vias meas. Quæ ſint igitur iſtæ viæ hominis, quæ & magnopere præcauendæ, ne quid grauioris offenſionis incurrant: admonet nos tantus propheta diligentius conſiderare. Admonet etiam Salomon eius filius paternæ mentis interpres perſpicacius examinare, qui ſcripſit: Tria mihi ſunt impoſsibilia intelligere: & quartum quod nõ agno Prou.30.
ſco. Veſtigium aquilæ volantis, & viam ſerpentis in petra, & ſemitas nauis in pelago nauigantis, & vias viri in iuuentute, & mulieris adulteræ, quæ poſtq; egit, abluta, nihil egiſse ſe dicit iniquũ. Tria ergo impoſsibilia ſibi eſse dixit ad intelligendũ, & quartũ, quod ille habẽs inter homines ſapientiæ ſignaculũ, nõ agnoſceret: viarum videlicet viri in iuuentute proceſsum. Quarũ igitur eſt vel inexplicabilis vel difficilis agnitio, poteſt facilis earum eſse cuſtodia? Vnde non immerito ipſe Dauid delictorũ iuuentutis ſuæ nõ defenſionẽ obtulit, ſed obliuionẽ rogauit. Delicta, inquit, iuuẽtutis meæ & ignorantiæ Pſal.24.
meæ ne memineris. Non immerito igitur Salomon dixit ſe non agnoſcere quod pater eius (in quo maior dei gratia fuit) ſe ignoraſse teſtatus eſt. Et fortaſse delicta iuuentutis ad feruorem retulit carnis, ignorantiæ autem ad verborum prolapſionem: quæ non ex ſententia noſtra, ſed impetu quodã & curſu loquẽdi plerũq; funduntur, quod periculoſum eſse Propheta cognoſcens, ait: Credidi, propter qđ locutus ſum. Supra fundamentum ergo virtutis vox tuta eſt, ſine fundamẽto lubrica. Ideo Pſal. 115.
quaſi quodã tubæ ſono ſcripturæ diuinæ electus interpres increpuit: Corde creditur ad iuſtitiã, ore cõfeſsio E
fit ad ſalutem. Fides credentiũ principalis eſt, cõfeſsio Roma.10.
executionis. Quomodo igitur propoſuerit ſanctus Propheta Dauid, aut propter quid cuſtodire vias ſuas, audiamus. Vt non, inquit, delinquam in lingua mea. Si hoc cauet Propheta, tu nõ caues? Si hoc metuit, in quo dei gratia loquebatur: tu non metuis, qui erroris verba non refugis, & theatralibus ſermonibus delectaris? Tu non reformidas, cui ſcriptũ eſt in Euangelio, quia pro Matth.21.
omni ocioſo verbo rationẽ es redditurus? Si pro ocioſo verbo periculum eſt: quanto magis pro criminoſo? Nõ omne qđ ocioſum, & criminoſum: ſed omne qđ nõ fructuoſum, periculoſum, atq; eradicabile. Oĩs enim arbor Matth.3.
non faciẽs fructum, excidetur, & in ignẽ mittetur. Cum mouetur animus & exagitatur ſtimulantibus aduerſariis, obſtrepentibus, illudẽtibus, criminantibus: excidit verbum cõmotionis, Ideo ſilentiũ & tutũ eſt, & decorũ, quod ſeruat cũ grauitate cautelã. Quid enim labia noſtra, niſi quædam noſtra vincula ſunt? Deniq; vinculis labiorum ſuorũ vnuſquiſq; conſtringitur. Ideo ſapiens Prouer 5.
in tempore tacet, & ſecum ipſe conſiderat quo tempore loqui debeat. De quo præclare ipſe Salomon: Labia ſapientis alligata ſunt intellectu. Quando ergo vides illu F
dentibus proteruis ſapiẽtem tacere: dic, Ligauit iſte intellectu labia ſua, hoc eſt, prudenter tacet, ne labiorum ſuorũ vinculis alligetur. Poſuit ori ſuo cuſtodiã, ſepſit aures ſuas ſpinis, vectẽ adhibuit foribus oris ſui: ſeruat theſaurũ cordis ſui, & argentum eloquii ſui, vt examinatũ & purgatũ quando oportet proferat: ne quiſq; prius fur in cor eius aut perturbator irrumpat, & ad eos captiuum trahat, quibus flagitia ſua vendat. Meditabatur Iudas Chriſtum vendere: ſed reuocabat eum tanta domini gratia, & quædam paternæ delenimenta pietatis, quibus furor eius mollie batur: nec erupiſset in ſcelus, niſi ſe in cor eius, quia Chriſtum fallere ſe putabat, aduerſarius demerſiſset. Non ergo dubites quando aliqui tibi moleſti ſunt volenti ſeruare iuſtitiã, miniſtros eſse illius nequiſsimi peccatoris, qui omniũ auctor eſt flagitiorum. Videbat Dauid propheticis oculis, agnoſcebat eius figuram, ideo tacebat, ne illius faceret voluntatem, qui turbare geſtit affectum. Premebat vocem, claudebat portas ſuas ſilentio, prætendebat in eo patientia, &

G taciturnitatis vigilabat custodia,ne inimicꝰ obreperet,
*castris vt de clausꝝis*oris vagus aliquis sermo & incautus exi
Prou.16. ret.Ideo fortior est patiens,qui seipsum continet, q̄ qui
vrbes capit.Iustus ipse sibi castrū est, ipse sibi perui gil
custos.Cum sibi ergo ipse prætenderet, loquebatur in
suo corde.Posui ori meo custodiā, dū cōsistit peccator
aduersū me.Adest semper inimicus, qui semp insidia-
tur.Etsi illū nō vides,adest:etsi illū nō sentis, incursat.
Si nō vides,vidēti crede. Cōsistit,inquit,aduersum me.
Qui videt peccatū suū, videt etiā peccatorē sibi in iis q̄
gesserit illudētē . Qui autē peccatorē prꝫuiderit,potest
vitare peccatū.Videbat Dauid consistere aduersum se
2.Reg.16. peccatorē,quādo Semei maledicebat & lapidabat regē
suū,& clamabat:Exi vir sanguinū. Neq; enim tā prærup-
tus foret,vt nec tanti regis reuerentia moueretur, nec
armatum eius timeret exercitū, cum vnus de exercitu
eius cōuitiantē potuisset occidere:sed amentē diabolus
fecerat,qui eū impellebat ad mortē.Ideo Dauid aduer-
sus auctorē magis præliabatur, q̄ ministrum perseque-
batur.Quid enim magnum, de homine inualido vin-
dicari,quē ad furorē alter vrgebat,in cuius nece pecca-
tor habuisset voluntatis effectum? Non gladio diabo-
Matth. 27 lus,sed verbo dei vincitur.Ideo taceat lingua hominis,
dei verbum loquatur . Deniq; & Christus tacebat ante
Pilati iudiciū constitutus, vt nobis daret formā tacen-
di:quia lingua corporis facilis est ad errorē, ꝫcliuis ad
H lapsum.Sūt autē & qui tacentes loquātur,sicut Moyses,
qui stabat attonitus, & tacebat:cui dixit tacenti deus:
Exod.14. Quid clamas ad me? Vt Susanna, quæ tacuit in pericu-
Danie.13. lis suis,& dominus exaudiuit eā.Ergo etiā si in te verbū
dei sit:& tacebis in dei verbo,& tacitus clamabis, vt au
diaris à Christo. Meditare ergo quæ Christi sunt, quæ
secum meditabatur propheta Dauid, in quo ea quæ se-
cum in hoc psalmo meditatū esse se dicit,antè in eo lo-
Psal.34. cutus est Christus. Sic enim scriptū est:Ego autem cum
in aliquo mihi molesti essent,induebā me cilicio, & hu
miliabam in ieiunio animā meā, & oratio mea in sinu
meo conuertetur.Quid est,in aliquo? Quia tunc maxi
me aut sermo īportunus elabitur,aut affectus mouetur,
quādo vel in dolore aliquo & tristitia sumus, vel indi-
gnatione animus ægrescit, vel aliquibꝰ solicitudinibus
impeditur,aut disceptationibꝰ occupatur . Qui igitur
molesti? Primum de ipso auctore peccati & angelis suis
*alias, se intellige:deinde de iis qui malunt sequaces*eius esse q̄
vasa esse. Christi.Impellitur vxor,vt sancti Iob:amicus, quod in
illo ipso libro manifestatur:filiꝰ,vt Abessalon:seruus,
Micheæ.7 libertus,domesticus,quia inimici hoīs etiam domestici
eius:vt exagitent cum singuli.Quod igitur remediū ad-
uersus huiusmodi animorū ægritudines, nisi patientia,
nisi silentium? Et,quod est grauius,ille te magis lacessit
qui beneficiis tuis vsus sit:& inter ipsos amplius ille ex-
asperat,qui plus tibi debeat:quo magis ingrati hominis
acerbitate,aut vilis alicuius personæ indignitate moue-
I aris. Ergo iustus, etsi amicus ei est insolens, dolet pro
amico,qa idcirco amicus suus labitur,qa à tētatore im-
pellitur.Si ꝫ amico debet,multo magis ꝫ vxore, pro
filio,si eos quoq; sibi insolētes experiatur. Et si frater ex
agitat,vt Esau sanctum Iacob:dolet, & quærit sibi fra-
trē recōciliare,vel fugere à facie eius, vt Rebecca suade
bat,ne iracundia fratris occasionē nocēdi aliquam re-
periret.Et si proximus aut domesticus,dolet:& si mini-
ster aut libertus aut seruus,fert patienter, & in his oīb9
tacet,ne ei respondeat à quo eū cernit impelli . Conui-
tiatur ergo ex domesticis aliquis? dolet & tacet.Conui-
tiatur libertus? tacet.Conuitiatur seruus? tacet.Sic vin
citur qui laqueum eius animæ per escā vocis extendit.
Tace ergo & tu cum tibi indignus cōuitiatur.Tace cum
tibi seruus & maxime tuus cōtumeliā facit, & dic in cor
Psal.82. de tuo,Ego taceo,tu autē ne taceas domine:& adde, Ne
discedas à me: vt Dauid propheta dicebat.Hoc est, Ne
solum me impugnantibus derelinquas . Non est enim
solus,cui deus præsens est.Accipe testimoniū, Ecce,in- K
quit,venit hora vt dispergamini vnusquisq; i sua, & me Ioann. 16.
solū relinquatis:sed nō sum solus,quōniā pater mecum
est.Iustus ergo aduersus insolētes sibi tacet,iustus orat.
Audi iustū orantē: Pro eo vt me diligerēt, detrahebant Psal.108.
mihi:ego autē orabā.Iustus maledicentibus sibi benedi
cit:vt faciebant apostoli, sicut Paulus asserit dicens;Ma-
ledicimur,& benedicimus.Iustus diligit inimicos suos. 1.Cor.4.
Vide quēadmodū paulatim p gradus singulos ascende-
re docetur ad incrementa virtutū,dicente domino·Di-
ligite inimicos vestros.Iustus orat pro calumniātibus: Luca.6.
quia & hoc præcipit dominus,adiungens:Benefacite iis
qui oderunt vos.Orate ꝑ calūniantibus & persequenti
bus vos.Ipse est p omnia iustus,qui hæc custodit & ser-
uat:Primū,quia tacet,& nō respondet inimicis. Deinde
quia orat:hoc est,non est ociosus affectu.Et qui orat,bo
na orat,nō ea q̄ cuiq; possint suo inimico nocere. Plus
est ergo orare q̄ tacere. Iustus maledicētibus sibi bene-
dicit. Plus est & hoc q̄ orare pro se. Securus enī sui be-
nedicit ei quē non timet, aut etiā ei quē ante metuebat.
Iustus diligit inimicum . Plus est diligere q̄ benedicere:
quia maior est mentis dilectio, q̄ sermonis gratia. Iustus
benefacit ei cuius odiis appetitus est. Iustus orat pro ca-
lumniantibus.Bona charitas,& pietas bona, vtrūq; dei,
& vtrunq; est deus:quia charitas est deus: vt dixit Ioan- 1.Ioānis.4
nes in epistola . Ideo vtrunq; coniunctum est: Diligite
inimicos vestros,& orate pro calumniantibus & perse-
quentibus vos . Plenitudo legis est charitas: sed etiam L
hæc euangelii plenitudo,pro calumniantibus & perse-
quentibus nos iubet orare, vt peccatis ꝯorum veniam
postulemus:sicut diuino iudicio Iob sanctus electus est Iob.42.
cuius oratio regū illorum calumniantium iusto abole-
ret offensam . Ergo etsi infirmus es, ora: & si fortis es,
ora . Infirmus pro te oras,fortis pro inimico tuo oras.
Bonum scutum infirmitatis,oratio . Tu oras, & domi-
nus te protegit.Bonum scutum etiam triumphantis, vt
inimicum tuum quem possis ferire defendas,ne ab ali-
quo trucidetur,& (quod maius est) à Christo, qui dixit:
Mihi vindictam, & ego retribuam . Hæc est oratio quæ Roma.12.
in sinum conuertitur deprecantis,fructum referens eo-
rum quæ voluit impetrare, vt dona eius ad animam ac
mentem recurrant,quæ poposcit à domino:sicut in po-
steriorib⁹ hic idem Propheta te docuit dicens: Sic be- Psal.62.
nedicā te in vita mea, & in nomine tuo leuabo manus
meas,Tanq̄ adipe & pinguedine repleatur anima mea.
Ipse est sinus animæ,secretum orationis eius, penetra-
lia voluntatis,& quædam recurrentiū votorum intima
receptacula . Vnde & iusti in Abrahæ sinu requiesce- Luca.16.
re leguntur: ꝑ in eius gratia,in eius requie, in eius pla-
ciditate requiescant,qui cōformem ei induerint fidem,
& eandem in bonis operibus fecerint voluntatem . Sed
forte miretur aliquis,cū dominus dixerit p os Dauid ꝑ
humiliabat in ieiunio animā suam: quomodo ipse Da-
uid ait in posterioribus: Si nō humiliter sentiebam,sed
exaltaui animam meam.Verū ex his cōsidera aliud esse
M quod ad sapientiam mentis refertur, aliud quod ad hu-
militatē cordis. Sapientia mentis sublimis est: sapien-
tia autē carnis non debet inflari . Humiliabat ergo do-
minus in ieiunio animam suam, vt castigandū nostræ
carnis tumorem doceret . Exaltabat animam Prophe-
ta,per sublimem dei gratiam:quoniam & qui se exaltat,
humiliabitur: & qui se humiliat,exaltabitur . Nec so- Luca.14.
lum superbus retūditur, & humilis attollitur digna re-
muneratione meritorum, sicut primum est intelligen-
dum:sed (quia verbū dei ex omni parte acutum est ve-
lut gladius qui ex duabus acutus est partibus) ergo
arbitror posse intelligi quia & qui se exaltat, nouit se
humiliare: & qui se humiliare nouit, etiam exaltare se
nouit. Deniq; Paulus ostendit,dicens: Ego autem di- Philip.4.
dici in quibus sum, sufficiens esse . Scio & humiliari,
scio & abundare . Ergo & Dauid non humiliter sen-

A tiendo de Christo, exaltabat animā ſuam: ſenſuſq; vigore, fideiq; gratia virtutē humilitatis pio repræſentabat affectu. Ideo ergo dicebat: Obmutui & humiliatus ſum, & ſilui à bonis, quia nouerat quando ſe humiliare deberet, & nouerat quādo ſilere deberet. Obmutuit, ne ipſa litigioſa cum obiurgantibus contentione perſtreperet. Humiliatus eſt, vt tumorē deiiceret ſuperborū, vel vt ipſos quō humiliare ſe deberēt, ſuo doceret exēplo. Siluit à bonis, quia bona cōſcientia nō eget defenſione verborum, quæ ſuo nixa eſt teſtimonio, ipſa ſui iudex. Ideóq; iuſtus dicit: Quis cōtradicat, aut quis reſiſtat mihi? Et Paulus dicit: Mihi enim ꝓ minimo eſt vt à vobis
1.Cor.4. diiudicer, aut ab humano die. Aduerſum calūniātes & peccatores iuſtus ſuo iudicio cōtentus eſt: meritorū aūt ſuorū iudiciū Chriſto reſeruat. Ideóq; addidit: Qui diiudicat me, dominus eſt. Pulcherrime eū iudicē elegit, qui nulla fraude fallatur, vt eū nec occulta prætereant, nec infirmæ conditionis lapſus offendat: qui fragilitati norit ignoſcere. Ad oīa igitur vtile ſilentiū. Si peccatū agnoſcis, tace: ne negādo exaggeres: ſi nō agnoſcis, tace, ſecurus de innocētia. Nō poſsūt aliena verba crimē affigere, qđ ꝓpria nō recepit cōſciētia. Sequitur: Et dolor meus renouatus eſt. Adhuc in inferiore virtutis gradu poſitus hæc verba depromit: ꝙ dolor ſibi peccatorū veterū obiectione renouatus ſit, quæ deleta iā obduxiſſe videbatur obliuio, vel bonorū operū texerat cōpēſa-
Pſal.108. tio. Deniq; in poſterioribus quaſi fortior dicit: Viderūt me, & mouerūt capita ſua, eò ꝙ minarentur, & nocere
Ibidem. nō poſsēt. Et addidit: Maledicēt illi, & tu benedices. Et hoc ꝙſi validior loqtur, negligēs iniuriæ vel pudoris: cui
B benedictio domini ꝓ oīb⁹ abūdaret. Ergo i iſto Pſalmo triceſimooctauo quaſi in quadā meditatiōe, nōdū tamē in omni locatus perfectiōe virtutis, dicit ſibi dolorē eſſe renouatū. Validiſsim⁹ enim cicatricis offenſionē ſentire nō nouit, nec plagā pōt timere q fortior eſt. In ipſo pugilū certamine ſolet plerūq; qui fortior eſt expectare vt inferioris ictu aliquo laceſsatur, quo acrior offenſus inſurgat: ita exercitatione nimia atq; patiētia roborat⁹, vt tāq; inſenſibilis ad dolorē, plagā ſentire nō poſsit: ꝓcuſsus ridet, laceſsit⁹ minatur. At vero inferior ſi forte ictū feriētis ſupra obductā cicatricē veteris vulneris exceperit, renouatū ſētit dolorē. Sic eſt cui obiiciūtur peccata ſuperiora q̄ cōpetēter doluit atq; defleuit, vt ſatiſfactiōe cōgrua vulneri pctōrū ſuorū obduceret cicatricē. Si ꝓfectus eſt, tacet cōuitiātib⁹, nullo ſibi dolore renouato: qa etſi peccauit, ſecurus eſt: qa ſine pœnitētia ſunt dei dona: & iō q̄ ſemel donauit, reſoluere ac renouare
Eſaiæ. 43. nō ſolet: cū ipſe dixerit: Ego ſū, ego ſū, q deleo iniqtates,
C & memor nō ero. Si aūt iperfect⁹, & imemor cęleſtiū ꝓceptorū: dolor ei tāq; reſciſsa cicatrice reparatur. Cōcaluit, iqt, cor meū itra me, & i meditatiōe mea exardeſcet ignis. Grauiora vulnera, ſicut nouimus, cauſtico medicamēto vel admoto igne curātur. Ergo vir ſapiēs ipſe medic⁹ eſt ſibi: tāetſi medic⁹ eſt, vuln⁹ ſuū curat. Ideóq; ſi nō plene cōſūmat⁹ eſt ad inoffenſæ * habitudinē ſani-
*offenſæ. tatis: vaporatur ei⁹ cor, habet febrē, igneſcit ad obiecta cōuitia. Etſi tacet, vel intra ſe teritur. Lapis ſi ad lapidē teratur, ignē excutit. Ita etiā bona cōſciētia pudore ſuccēditur, ſi remouetur ei ſuorū recordatio delictorū. Et in ipſa meditatiōe ignis exardeſcit. Nō malus ignis, qui
Exod.3. adurat, ſed nō exurat. Talis ignis, quē Moyſes i rubo vidit, quādo rubus vrebatur, ſ; nō exurebatur. Eſt ergo ignis q peccatū minuit, et ſuo culpā ardore depaſcit. Eſt & ignis q cæleſtiū ſcripturarū meditationib⁹ excitatur,
Hiere.20. velut ille de quo dicit Hieremias: Et erat ignis flāmigerans in oſsib⁹ meis. Aut ille de quo Cleophas, & qui ſimul iter agebat, quādo poſt reſurrectionē eis ſe Chriſt⁹ adiunxit, ſermōe mutuo cōferebāt dicētes: Nónne cor
Lucæ. 24. noſtrū ardēs erat in nobis cū aperiret nobis ſcripturas? Ideo & domin⁹ venit, vt ignē hūc in terrā mitteret, quo illuminaret animas vniuerſorū, ſtudiū accēderet, crimē exureret. Locut⁹ ſū inquit, in lingua mea: notū fac mihi D domine finē meū, & numerū dierū meorū qui eſt, vtſciā quid deſit mihi. Bon⁹ ignis, qui fecit vt propheta loqueretur. Et vide ne ipſe ſit ignis qui viſ⁹ eſt quādo i die Pē tecoſtes in vnū locū diſcipulis cōgregatis decidit cū vimagna ſup eos ſpūs ſāctus, & linguis variis loquebātur. Sic enī ſcriptū eſt: Quia viſæ ſunt linguæ eorū diſperſæ
Actuū.2. tanq̄ ignis. Hic eſt ergo qui dixit ad Hieremiā: Ecce do
Hiere.1. tibi in os verba mea in ignē. Hāc ergo & Dauid linguā ignis accepit, vt diuinę cognitionis ſucceſsus ardore loq̄retur: Notū fac mihi domine finē meū. Nō de morte ſua quęrit, neq; enī hic finis reſurrecturo, ſed de eo fine q̄rit de quo Apoſtol⁹ dixit: Quia ille finis, quādo domin⁹ Ie
1.Cor.15. ſus tradet regnū deo & patri, & euacuabit oēs principatus & poteſtates, & quando mors nouiſsima omniū deſtruetur, vt mala deficiāt, & bona æterna ſuccedāt. Et ideo dictū eſt, Fugit dolor, triſtitia, & gemit⁹. Hūc finē in hominib⁹ operabatur & Paul⁹ dicēs: Aut quis eſt qui lę
2.Cor.2. tificat me, niſi qui cōtriſtatur ex me? Obiurgādo enī, dolorē, triſtitiā, gemit⁹ excitabat, vt agerēt pœnitētiā, qua irreuocabilē veniā & ſalutē, cuius deum nō pœniteret, mererētur. Ille igitur qui ver⁹ eſt finis, nō vni⁹ erit finis ſed omniū. Qūo ergo finē meū dixit? Sed cōſidera quis loquatur. Vtiq; homo, vel vn⁹ ex hoīb⁹ vſus cōmunitate ſubſtantiæ, vel qui ad formā vniuerſorū deſcribitur, & ad ꝓfectionē cōſūmati hoīs eruditur. Vnde & addidit notū ſibi fieri numerū dierū qui eſt, vt ſciat quid deſit ſibi. Ad ꝓfectionē vtiq; quid deſit, nō ad iſtius corporis vi
E tam, de qua ꝓpheta Dauid cupiēbat abſolui, dicēs: Heu
Pſal.119. me quia incolat⁹ me⁹ prolōgatus eſt, & habitaui cū habitātibus Cedar. Deniq; dierum numerum cognoſcere volebat, nō etiam noctium. Hic enī dies & noctes ſunt. Ibi ergo dies ſoli, ibi lumen perpetuum atque diuturnum. Et ideo addidit: Qui eſt. Qui eſt, inquit, non qui
Matth.24 trāſeat. Cælum enim & terra pręteribunt, fides autem
Heb.13. permanet, & dies Chriſti: quia heri & hodie ipſe eſt, & in ſecula. Quē autē numerum quęrat, accipe. In domo
Ioan.14. inquit, patris mei manſiones multę ſunt. Dat ergo vnicuiq; locū domin⁹ Ieſus, hoc eſt, aptā pro vniuſcuiuſq; meritis māſionē. Vnuſquiſq; enī in ſuo ordine Præceſſit ergo, vt pararet in ſe credētibus locum. Vnde & ait:
Ibidem. Si abiero & parauero vobis locū, iterū vēnio ad vos, & accerſiā vos ad meipſū: vt vbi ego ſū, & vos ſitis. & quo vado, ſcitis: & viā ſcitis. Eſt ergo via ꝓ quā reſurgēs Chriſtus aſcēdit. Et ille quidē aſcēdit ſuper oēs cælos ad dei ſedē, homines autē à primo cælo ad ſecūdū, & deinceps à ſecundo ad tertiū, & ab illo per diſtinctiones fere ad ſeptimū cælū, atq; in ipſam ſūmitatē cælorū qui merētur aſcendunt. Si ergo numerus viarū eſt, & numerus manſionū: & vtiq; numerus dierum eſt per quos ad cæli altiF tudinē peruenitur. Ecce: inquit, veteres poſuiſti dies meos. Ali⁹ habet, Paleſtas poſuiſti dies meos. Si ſecūdū ſe-
Roma.6. ptuaginta viros veteres accipimus dies, hoc eſt ſecūdū
Ioan.8. vetere hoiem: intelligim⁹ exactos. Sed vetus homo noſter affixus eſt cruci. Ergo & vetus dies ꝑteriit, nouus ve-
Pſal.117. nit. Alius enī dies hoīs, ali⁹ dies Chriſti, quē Abrahā vidit, & gauiſus eſt: de quo & Dauid ait: Hæc eſt dies quā fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. Sāctus ergo in die domini exultat, ī die nouo, ī quo de⁹ domin⁹ illuxit nobis, & dedit nouā lucē ī inoxiā vitā & itegrā reformatis. Ideo vir iuſt⁹ ſecur⁹ nouæ lucis & gratiæ dei, Et
Apoc. 22. erit inqt, cælū nouū, & terra noua, & nouū lumē. Nō enī lucerna et lumē Solis illic lucebit, aut Lunę: ſed domin⁹ illuminabit ſup populū ſuū. Illa ergo deſideraui, illa ex optaui: & ideo diē hoīs non requiſiui. Qđ ſi paleſtas accipim⁹ dies, ex noīe intelligimus plenos certaminis & laboris: quoniā palæſtę luctatores in agone dicūtur, q luctātur ad coronā. Ergo qa & nobis luctā nō ſolū aduerſ⁹
Epheſ.6. carnē & ſāguinē eſt, ſed etiā aduerſus ſpiritalia neqtiæ i cæleſtib⁹ dies noſtri, hoc eſt vitę iſtı⁹, i labore ſūt & dolore. Vnde & ī poſterioribus ait: Anni noſtri ſicut aranea
Pſal.89.

G meditabũtur:dies annorũ nostrorũ,in ipsis septuaginta anni.Si autem in potentibus, octoginta anni, & plurimum eorum labor & dolor. Vnde & apostolus Paulus abundãtius cæteris apostolis laborauit,vt legitime certãdo ad coronã quã cuperet,perueniret.Sed tamen quia & architectorũ mensuræ palæstræ dici feruntur,quibus ad structurę numerũ vel modũ spatii colligẽdũ,ædificia metiũtur,locũq; eum in quo ædificia sunt locanda, & p Esaiã locutus est deus:Quis mensus est manu aquã,& cę lum palmo, & vniuersam terrã clausa manu? quis statuit mõtes in statera? videamus ne forte hic sensus hoc sermone sit colligendus, q̃ cognitos dies omniũ habeat deus:cui nihil immẽsum sit,qui oĩa mensura quadam sue sciẽtię cõprehẽdat, nihilq; ei sit iẽstimabile,nihil in examinatũ atq; inenumerabile,qui ait,Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Hoc ergo dicit Propheta:Ecce nouisti dies meos: nõ te prætereunt quotidiani actus mei:peccata mea ante oculos tuos posuisti: & ideo substãtia mea tanq̃ nihilũ ante te. Quid enim est homo,nisi quia memor eius es?Homo vanitati similis factus est.Homo,licet in peccato,si aliquid habeat probitatis atq; virtutis,recte cæteris terrenis animãtibus antefertur,& in cõspectu animaliũ quibus est p̃positus, antecellit:in cõspectu aũt dei tanq̃ nihil est eius substãtia. Vnde & alibi ait: Quoniã nõ iustificabitur in cõspectu tuo oĩs homo viuens. Quod Symmachus manifestius expressit dicẽs:Et vita mea tanq̃ nihilũ ante te.Sunt aũt qui breues putãt dies dictos,quia Symmachus σπιθαμὰς posuit. σπιθαμὴ autẽ palmus est, & quia palmo mensus H dicitur deus cælũ:palma autẽ vel palmus portio manus est metientis,& aliquid cõprehẽdẽtis: ideo tanq̃ breues dies æstimant nuncupatos,cũ cognitio dei per mensurã (vt supra diximus) possit intelligi. Cælestis autem ista cognitio,vt ad mensurã facta sint omnia.Non ergo breues,sed magni dies ꝓphetæ posunt intelligi,quos deus mensus est palmo,quo mẽsus est cælũ. Nèq; enĩ breues suæ vitæ dies diceret,q̃ postea ait: Heu me quia icolatus meus ꝓlongatus est:nisi forte quia propter peccata hominũ breuiores vitæ istius dies fecit de⁹: q̃ ante & nongẽtis & septingẽtis annis extẽdebatur:vt nunc intra centũ annorũ curricula claudatur.Sic ergo intelligẽdũ est: Ecce peccato obnoxios dies meos nosti.Dies enim vitæ huius (quæ peccato est obnoxia) breues sunt: dies autẽ vitæ æternæ,sine fine.Aut certe sic: (nostrũ est enim argumentis quęrere veritatẽ,tuũ est eligere quid sequaris) Ne peccatũ,inquit,crescceret,abbreuiasti dies vitę humanæ qua viuimus in his terris: & tamẽ cum maturior in hoc breui cursu istius vitæ finis sit peccatorũ, mortis celeritate substãtia mea tanq̃ nihil ante te:quia etsi ad imaginem & similitudinem dei facti sumus, grauat tamen nos in hoc corpore cõstitutos quædã terrena cõtagio,q̃ nõ grauaret si nos exuere magis veterẽ hominẽ cum in- I duimus gratiã,q̃ superuestire mallemus. Minorẽ etiam laborem nobis expoliatus homo vetus q̃ superuestitus afferret. Nã qđ expoliamus,abiicimus: qđ superuestimus,induimus. Et ideo ingemiscimus & laboramus,donec mortale hoc veteris hominis indumentũ, & errori affectum obnoxium,nouitate suæ vitæ spiritalis absorbeat:vt supra venenum plurima mella fundantur, ægre ac nimis sero veneni virus aboletur. Aqua etiam multa diu cũ veneni felle luctatur,si nõ illud expuat,sed absorbeat. Ideo laboriosa pœnitẽtia,suauis gratia,quia peccatũ expoliatur vbi gratia est: absorbetur vbi pœnitẽtia: ibi remittitur,hic absconditur. Et ideo scriptũ est: Beati quorũ remissæ sunt iniquitates,& quorũ tecta sunt peccata. Et requieuit paulisper,ingemiscẽs humanæ conditionis erũnã,quia dixerat:Verũtamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens. Et post diapsalma resumpto spiritu ait: Quanq̃ in imagine dei ambulet homo: tamen vane cõturbatur. Thesaurizat,& ignorat cui cõgregat ea. Vide quomodo ante asperitatẽ suæ sentẽtiæ tẽperauit, posteà rationẽ suæ vocis absoluit. Tẽperauit dicendo, K Quia in imagine dei ambulat homo. Beatus homo,qui ad similitudinẽ dei p fidem ambulas. Beatus,qui in te fidẽ habes:beatior si auaritiã non haberes. Aliud bonũ mentis est æternũ:aliud vanũ,carnalis cupiditatis incendiũ. Fides enim deo militat,auaritia tentatori. Ista congerit qđ sibi prosit,illa qđ proficiat alienis. Quid igitur tam vanũ,q̃ nescire cui laboret hæredi? Quis enĩ scit si sibi filius aut nepos proprius superuiuat? Sæpe conditis tabulis,testamẽtis scriptis,hæres funereo ambitu testatorẽ præcedit ad tumulũ,aut hæreditatẽ superstes absorbet,aut luxuriosus dissipat, aut stultissimus nõ tuetur, aut proscriptus amittit. Si quẽ ergo videris studiose diuitias cõgregantẽ,dic & tu:Vane conturbatur. Thesaurizat,& ignorat cui cõgregat ea. Neq; enim secũ potest auferre quæ possidet:& cum morietur,relinquet alienis diuitias suas. Succedit frequenter inimicus & ingratus, & decessori successor insultat. Quos ille dilexit,iste pesequitur:quos ille nutriuit,hic vẽdit. Græcus tamẽ non habet,in imagine dei,sed tãtũmodo in imagine. In qua ergo imagine ambulat homo?In ea vtiq; ambulat,ad cuius similitudinẽ factus est.i.ad imaginẽ dei. Imago autẽ dei Christus:qui est splendor gloriæ,& imago substãtiæ eius. Christus ergo imago sancti. Ad imaginẽ hæc imago venit ad terras,vt iã nõ in vmbra ambularemus,sed i imagine. In Christo enĩ ambulat,q̃ sequitur euãgeliũ. Ideo discipulo suo dicit:Vade retro me. vt me sequaris. Ideo errauit populus Iudæorũ, quia in vmbra ãbulauit. Ideo nõ errat populus Christianus,quia in imagine ambulat,habens Solẽ sibi iustitiæ refulgentẽ. Bona imago, non ceris picturæ fucata radiãtis, sed plenitudine diuinitatis,expressa. In qua imagine & pater simul videtur & filius:quia p vtrũq; eorũ vnitas operationis effulget. Etsi iam resurrexerit Christus,tamen in Euãgelio nobis adhuc eius imago mõstratur. Lego q̃ Lazarũ suscitauerit,& patris opus & filii credo. Filius vocauit, pater audiuit,Lazarus ambulauit. Lego quia eum dæmones fatebãtur:fatebantur & patrem, qui dei filiũ precabãtur. Fatebãtur & ipsũ,quia per ipsũ eiiciebãtur. Scriptũ est: Quòd si in * spiritu dei eiicio dæmonia,filii vestri i quo eiiciũt? Primũ igitur vmbra præcessit: secuta est imago: erit veritas. Vmbra in lege:imago in euangelio, veritas in cælestib⁹. Vmbra euãgelii,& ecclesiæ cõgregationis, in lege:imago futuræ veritatis,in euangelio: veritas, in iudicio dei. Ergo quæ nũc celebrãtur in ecclesia,eorum vmbra erat in sermonib⁹ ꝓphetarũ:vmbra in diluuio, vmbra in rubro mari,quando baptizati sunt patres nostri in nube & in mari. Vmbra in petra quæ aquã fluxit, & populũ sequebatur. Nõne illud in vmbra erat sacrosancti huius mysterii sacramentũ? Nónne vmbra erat aqua de petra,quasi sanguis ex Christo,quæ fugientes se populos sequebatur vt biberent,& nõ sitirent: redimerentur,& nõ perirẽt?Sed iã discessit vmbra noctis & caliginis Iudęorũ:dies appropinquauit ecclesiæ. Videmus nũc p imaginẽ bona,& tenem⁹ imaginis bona. Vidim⁹ principẽ sacerdotũ ad nos venientẽ,vidim⁹, & audiuimus offerentem ꝓ nobis sanguinem suũ,sequamur, vt possumus,sacerdotes,vt offeram⁹ ꝓ populo sacrificiũ: etsi infirmi merito,tamen honorabile sacrificio: qa etsi M nũc Christus nõ videtur offerre,tamen ipse offertur in terris,quãdo X̃pi corpus offertur. Immo ipse offerre manifestatur in nobis,cuius sermo sanctificat sacrificiũ qđ offertur. Et ipe q̃dẽ nobis apđ patrẽ aduocat⁹ adsistit:sq; nũc eũ nõ videm⁹:tunc videbim⁹ cũ imago trãsierit,veritas venerit:tunc iã nõ p̃ speculũ, sq; facie ad faciẽ ea q̃ sunt pfecta videbũtur. Ascẽde ergo hõ in cælũ, & videbis illa quorũ vmbra hic erat vel imago. Videbis nõ ex parte, non in ænigmate,sed in consummatione: non in velamine,sed in luce. Videbis verum illum & æternum atq; perpetuum sacerdotem, cuius hic imagines videbas, Petrum,Paulum,Ioannem,Iacobum,Matthæum,

Psal.8. Psal.143. Psal.142. Psal.119. Psal.31. Esaiæ.40. Lucæ.12. 1.Cor.15. Gen.1. Hebr.1. Mar.8. Ioannis.11 Marci.1. * in Beelzebub. Mat.12. 1.Cor.10.

A Thomam. Videbis perfectũ hominẽ iam non in imagine, ſed in veritate. Qualis enim cæleſtis, tales & cęleſtes. Vtiq; & ipſi iam in gloria vel decore, iam in reſurrectionis gratia, nõ in corpore mortis, & corruptionis deformitate. Vide ne eo deferas imaginem terreſtris, vbi lux cæleſtium eſt. Hic ſi quis tyranni imagines habeat qui iã victus interiit, iure damnetur. Quomodo tu hoſtis & aduerſarii imaginẽ in ciuitatẽ veri imperatoris inducis, niſi vt ipſe te dãnes? Et ſi volueris imaginem terreſtris inferre, contradicet tibi princeps iſtius mundi, & dicet: Mea eſt imago hæc, & quæ offers, mea ſunt. Quid facies deprehenſus, cũ tibi dixerit, Mea eſt auaritia, mea eſt ambitio, meæ diuitiæ, quarũ imaginẽ in te recognoſco? Ipſe eſt enim aduerſarius & defenſor. Quod ſi fueris qualis Iacob, dices Labe, qui ſe tranſfigurat in angelũ lucis: Re
Gene.31, cognoſce ſi quid tuorũ i me inuenis. Tunc ille requiret, & nõ inuenies cõfutatus abſcedet: quia abſcondiſti atq; obliteraſti omnia ſimulacra vitiorũ. Beatus qui poteſt dicere, Veniet huius mundi princeps & in me ſuum inueniet nihil. Quæ ſua ſunt enim, quærit ille: non illa quę Chriſti. Si ergo quæ ſunt Chriſti ſequeris, noli quas nõ habebas affectare diuitias, augere quas habebas: et diuitem te ſibi ſentiat pauper. Induc in domum tuam inopem, frange panẽ eſuriẽti, & nudũ operi, vt tibi theſaurus condatur in cælo qui tecũ tranſeat. Pauper Chriſtꝰ eſt factus cum diues eſset, vt nos ſua inopia diuites faceret. Noli ergo ꝓpter diuitias vane conturbari, excitari de ſũmno, cogitare quẽadmodũ pecuniam ſuã ſerues, opes tuas augeas, de nocte ꝓcedere, excubare ad iudicis
* alias, ter reas pauperem. domũ vt aliena diripias, litem * moueas pauperi, verearis exactorẽ tributi. Vana eſt iſta conturbatio: & ideo iuſtus dixit: Et nũc quæ eſt expectatio mea? Nõne dominꝰ? & ſubſtantia mea ante te eſt. Spes & patientia noſtra Chriſtus eſt, ipſe factus eſt redẽptio noſtra, ipſe eſt noſtra expectatio: vt dicamus ſinguli: Expectans expectaui dominũ, & reſpexit me. Reſpice ergo nos in iudicio
Pſal.31 tuo. Reſpiciat ſup nos miſericordia tua: vt qui de merito diffidimus noſtro, per tuam miſericordiã liberemur, in cuius poteſtate eſt animæ noſtræ vitæq; ſubſtãtia. Et ideo nõ timeamus corporis mortẽ, ſed eũ qui poteſt animam noſtram vel ſeruare vel perdere, cuius ſubſtantia virtus eſt, quam deꝰ ad ſimilitudinẽ ſui pectoribus infudit humanis. Quiſquis igitur habet iſtã ſubſtãtiam animæ ſuæ, dicit: Ab oibus iniquitatibus meis eripe me. Nõ vnius criminis lapſum fatetur, qui ab omnibꝰ ſe iniquitatibus ſolui precatur. Scit enim ꝙ niſi dominꝰ ignoſ-
C cat, nemo ſaluus eſse poſsit quicũq; natꝰ eſt ſub peccato quẽ ipſa noxię cõditionis hæreditas adſtrinxit ad culpã. Opprobriũ, inquit, inſipiẽti dediſti me. Quis eſt inſipiẽs niſi qui peccatu facit, & eligit mala pro bonis? Ergo qui auctor eſt peccatorũ, ipſe inſipiens magis q̃ eius miniſter. Cũ peccamus igitur, in opprobrium tradimur aduerſario, vt ille nos quaſi inimicus in die iudicii accuſet & prodat. Suſcipiamus ergo opprobriũ crucis Chriſti,
Heb.11. qđ ſuſcepit Moyſes, et AEgypti theſauris regalibꝰ prætulit, & ideo nõ eſt inſipienti in opprobriũ traditus. Alii habent codices, Opprobriũ inſipiẽti ne tradas me. Sed magis Dauid eã conſuetudinem habet, vt ſua magis opprobria & peccata fateatur, ne de peccatis ſuis erubeſcat & opprobriis, qui ſcit in cõfeſsione eſse veniã, & in peccati ſui condẽnatione iuſtitiam. Deniq; ex iis quæ ſequuntur, manifeſtatur hic ſenſus, quia ſubiecit: Obmutui, & non aperui os meũ: quoniã tu feciſti me. Hoc eſt,
* dediſti me in opprobriũ inſipienti: ideo obmutui, & nõ aperui os meũ, ne peccata maiora contraherẽ. Agnoui volũtatẽ tuam, vt ad tẽpus erubeſcerẽ, & poſtea ſaluus fierem veniã poſtulãdo. Prodeſt ergo interdũ & opprobrium. Siquidem etiã ipſe prodeſt carnis interitus, vt te
1.Cor.5. ſtificatur Apoſtolꝰ dicẽs: Tradidi eũ in interitũ carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die domini noſtri Ieſu Chriſti. Opprobrium quoq; prodeſse Dauid ipſe teſtatus eſt di cẽs ad Abeſsam: Sine, maledicat mihi Ienimæus, quoniam illi dixit dominꝰ, vt videat humilitatẽ meam: et retribuet mihi dominꝰ bona ꝓ maledicto hoc. Et reuera vidit opprobriũ eiꝰ dominꝰ, ꝙ flẽs ibat & excalciatꝰ, opto capite, & amouit eiꝰ opprobriũ. Liquet igitur qa cũ datus in opprobrium Dauid fugerit, & humiliatus ſit, & nudis pedibꝰ domino ſatisfecerit, et lapides iacientẽ nõ repercuſserit, & in maledicentẽ nõ permiſerit vindicari, et poſt hæc regno ſuo integro reſtitutꝰ ſit: quia & opprobriũ à domio ſit, & proſit magis ſuſtinere opprobriũ, q̃ refellere. Deniq; victoria poſt ſecuta eſt. Ergo opprobrium prodeſt. Sed quid eſt quod addidit, Quoniã tu feciſti me? Nõne ideo obtumuiſse ſe dicit, et nõ aperuiſse os ſuũ: quia agnouit domini volũtatẽ, & propterea patiẽter ſe pertuliſse, vt ſatis fieret domino per opꝓbriũ pro
2.Reg.16. D peccato? Vnde & adiunxit: Amoue à me plagas tuas. Quomodo hoc ſibi cõgruit, ꝙ in ſuperiore pſalmo flagellis ſe obtulit, hic flagella à ſe poſtulat amoueri? niſi quia ſoluit iã de manu domini duplicia peccata ſua, erubeſcendo, opprobria ſuſtinẽdo. Compunctiones cordis ſunt, ſunt & cogitationũ: ſunt & increpationũ flagella. Videamus tamẽ ne ideo dixerit ante deũ eſse ſubſtantiam animæ ſuæ, quia non impugnaret aduerſarius eã, niſi poteſtatẽ accepiſset à domio. Quod eni fecit dominꝰ, et tuetur, Deniq; angelus in circuitu eſt hoĩs, qui prætẽdit ne quis noceat ei. Nõ diſcedit angelus, niſi iuſsus à domino, vt ſuꝰ athleta decertet. Ergo quaſi ſuſtãtia domini præſumit veniã ſibi iniquitatum ſuarũ à cõditore ſuo poſse cõcedi. Et ideo rogat, quia nouit auctorẽ ſuũ miſericordẽ. Deinde quia datus ſit in opprobriũ, nõ reſiſtit, ſed patitur aduerſum ſe aſſiſtere peccatorẽ, & ſilet ſubſtantiæ ſuæ cõſcientia, quæ bona eſt, & poteſt corporis ferociã refrenare, vt virtus ſuccedat, culpa ponatur. Poſtremo quia factꝰ à domino eſt, citiꝰ ſibi poſse donari peccatũ cõfidẽter exiſtimat, qui fortitudinẽ manꝰ domini potuerit ſuſtinere. Et hoc vtiq; bonæ ſubſtãtiæ eſt, etſi fortitudine manus domini defeciſse ſe dicat. Fortis manꝰ ſicut male ꝓcutit, ſic cito ſanat. Quæ fortis ad vulnus, fortis & ad remedium eſt. Vnde & ipſe ait: Percutiam, & ſanabo. vt nõ meminerit vulneris, qui ſanatus euaſit. Deniq; hæc manꝰ domini ſãcto Iob omnia abſtulit, & omnia repræſentauit, immo omnia cumulo auxit, vt amiſsa geminaret. Ne te moueat ꝙ defeciſse ſe dicit. Eſt qui deficit: & fortior ſurgit. Suffulſit enim dominus omnes qui ruunt. & corrigit omnes eliſos. Cum virtute enim ſurgit quicũq; corrigitur. Defecit Paulus à fortitudine manꝰ huius. Cecidit perſecutor, et ſurrexit euãgelii prædicator. Hoc eſt quod ait, A fortitudine manꝰ tuæ ego defeci. Et addidit, In increpationibꝰ ſuper iniquitatẽ erudiſti hominẽ, & tabeſcere feciſti ſicut araneã animã eius. Grecus ὑπὲρ ἀνομίας dixit, hoc eſt, pro iniquitate: & integrum verſum, ἐν ἐλεγμοῖς ὑπὲρ ἀνομίας παιδεύσεις ἄνθρωπον poſuit: quod eſt. In increpationibus pro iniquitate * erudiſti hominẽ. Ideo ſapiens dixit
E
F
* alias, ꝓpter iniquitatem.
Iob.42. Pſal.144. Actu.9.
Deut.32.
Eccleſ.22. & 23.
Gene.6.
Mat.13.
Hiere.1.
Ezech.4.
Quis mihi dabit cogitationũ mearũ flagella, & labiorũ meorum ſignaculũ? Vt cor ſuũ ipſe ſuis cogitationibus flagellaret, & ſignaret labia ſua: quo & vetera peccata minueret, nec alia loquendo renouaret, quo proprius increpationibꝰ eruditus, exercitia virtutis indueret. Tabeſcit autẽ anima, quãdo peccatũ minuitur, vel, cũ anima tabeſcit, culpa deponitur, increaſsatur cũ peccata cumulãtur. Vnde ait dominꝰ de peccatoribꝰ: Nõ permanebit in his ſpiritus meus in æternũ, quoniam carnes ſunt. Et alibi ſcriptura dicit: Increaſsatũ eſt cor populi huius. Ideo & Hieremias primũ baculũ vidit nucem, deinde ollam feruentem, vt tabeſceret anima prophetæ incipiẽtis, quo culpa diſcederet, vt accederet gratia. Sed cur priꝰ baculũ, poſtea ollã? Quoniã qui baculo nõ corrigitur in ollã mittitur, vt ardeat & tabeſcat. Et ideo ad prophetam Ezechiel dicitur: Accipe tibi ſartaginẽ, & accipies iniquitates domus Iſrael, & conſummabis, & ta-

G befcent(inquit)in ſuis iniquitatibus.Et alibi in eodē libro dicit domin⁹:Sed ego magnū faciā titionē,& multi plicabo ligna,& ſuccēdā ignem,vt liquefiat caro,& minuatur ius. Quibus teſtimoniis ſignificatur ꝙ animæ perfidorū admoto igne tabeſcant,vt deponant craſsitudinis quendā carnalis humorē.Mittuntur ergo in ſartaginem & animæ peccatorum,vt defluat quędā peccati caro,q̄ obduxerat animæ ac mētis vigorē,& velut iure quodā,ita quibuſdā infuderat animā illecebris cupiditatum.Expectāt igitur nos quædam ſartagines: ideo hic cōteramus cor noſtrū,vt ſubtile fiat,& deponat omnē duritiam,& pinguedinē quandā carnalis ruinæ, quod patientur qui luxuriati ſunt in hac vita, & magis ludibria decorū, q̄ opera vlla virtutum exercenda ſibi more Iudaico crediderūt.Incraſsatus eſt enī Iacob,& pinguis factus eſt,& ſurrexit ludere. Quē à fidei veritate luſus ille in perfidię traduxit errorē.Merito ergo Paulus caſtigabat corpus ſuum, ne nutriret corpus peccati. * Luxuriando enim facimus mēbra peccati,ſobrietate autem mēbra iuſtitiæ.Non natura ergo, ſed culpa delinquit.Nec iterū vana et inania ſequamur, ne telā araneę texere iudicemur,eo ꝙ peccata nulla perpetuitatis poſſunt habere ſubſtantiam. Vnde cum videris aliquos ſtudere facultatibus ampliandis,cumulandis poteſtatibus, affectando decori,dices illud Eſaiæ: Telam araneæ texunt, quæ diuturna eſse non poteſt,ſed cito ſcinditur, atq; opus eius omne diſſoluitur. Non enim ſupra ſolidum aliquod firmamentum locatur,ſed in vacuo ſuſpēditur, Nihil laxum,nihil molle verum Chriſti militem decet.Ecce enim qui mollib⁹ veſtiūtur,in domibus regum ſunt. Arguti ſibi & induſtrii omnes auari videntur. Quid argutius,quid ſoliciti⁹ aranea?quę operi ſuo dieb⁹ ac noctib⁹ ſemper intēdit,nec vllo ſumptu vllaq; impēſa cōficit veſtimētū, ſed vanum eſt omne quod fecerit.Sic homo omnis eſt qui opus ſuū ſupra Chriſti nō conſtituit fundamētum. vane noctib⁹ & diebus & ipſe turbatur:cū eū plerūq; araneę modo etiā in ipſo ſuæ improbitatis molimine operis ſui ruina cōuoluat. Et ideo ſapiēs qui cognoſcit huius ſeculi vanitatem,nō diuturnam vitæ huius precatur vſurā,ſed ad illa æterna feſtinat,& labore huius corporis & dolore geſtit abſolui: ſicut propheta deſideraſse cognoſcitur dicēs: Exaudi domine orationē & deprecationē meam, auribus percipe lachrymas meas. Ne ſileas à me, quoniam ego aduena ſum apud te in terra,& peregrinus,ſicut omnes patres mei. Alius eſt incola,alius aduena,alius accola. Incola qui de loco eſt,& genitalē locum incolit. Aduena, qui aliūde venit. Accola,qui ad tēpus colit,& mutatur annorū vicibus.Hoc eſt ergo quod dicit Dauid, Apud te alienus ſum,dū in terrra ſum,nō ſum paradiſi tui incola,Vnde expoſuit hoc ipſe ſubiiciēs,Et pegrinus, ſicut omnes patres mei.Quod aperuit & Apoſtol⁹ Paul⁹,aſſerēs quoniā cū ſum⁹ in hoc corpore, peregrinamur à domino·quia etſi fides i nobis eſt,per fidē tamē ambulam⁹:nō per ſpeciē.id eſt,nō facie ad faciē quaſi præſētes. Ambulamus enī in enigmate * adhuc,non in veritatę. Deniq; addidit:Audem⁹ ergo & confidimus magis peregrinari à corpore,& adeſse ad dominū.Audem⁹ præſumptionis & fidei,nō temeritatis eſt verbū.Et cōſentimus,id eſt, volētes adquieſcimus,& optantes, nō plenioris ſciētiæ auctoritate velut principaliter noſtro iudicio defendentes.volumus verum eſse quod cupimus, vt appropinquemus ad dominum,à quo nos videtur futurorum & præſētiū diſtantia ſeparare.Audemus ergo adeſse:& ideo,inquit,cōnitimur.Cognoſcis verbū volētis adhuc peruenire,nō eius qui puenerit,Affectus igitur in hoc ſermone,nō effectus oſteditur.Deniq; ipſum teſtem ſui ſermonis interroga,immo vide dicentē, vel potius audi dubitātem, cum dicit:Ideo cōnitimur ſiue abſentes ſiue præſentes placere illi: abſentes adhuc per fidem,preſentes per ſpeciē.Vnde & hoc poteſt intelligi,ꝙ & hic poſiti,& illic,placere noſtro iudici,redēpto & ri quoq; noſtrarū deſideram⁹ animarū. Neceſse eſt enī nos ei aſsiſtere per ſpeciē,vt vnuſquiq; operū ſuorū merita digne adipiſcatur ſortis examine, vel iuſtus in requie,vel impius in erūna.Fūdit igitur lachrymas, quoniam cū aduena in terrā venerit, demoretur & ſeparetur à patria lōgo detētus exilio. Cōſidera nūc mihi illū Adam de paradiſo eiectū,in caſtellū relegatū,ſpectantem vnde deiect⁹ ſit, flentē vbertim, quia reminiſcitur quid admiſerit,quove deciderit.Et ideo gratias agam⁹ deo,qui nos perpetuo exilio liberauit,aperiens ianuam qua reuertamur ad patriā.Vnde apoſtol⁹ preſumpſit dicere:Ergo iā non eſtis aduenæ atq; peregrini,ſed eſtis ci Ephe.2.
ues ſanctorum,& domeſtici dei.Hoc volēs recipere Dauid antequam Chriſtus veniret in terras,dixit: Remitte mihi vt refrigerer priuſq̄ eā,et amplius iam nō ero.Hoc eſt,hic mihi remitte,vbi peccaui.Niſi hic remiſeris mihi,ibi remiſsionis requiē inuenire nō potero.Quod enī in terra ligatū māſerit,ligatū manebit in cælo.quod ſolutū in terra fuerit,ſolutū erit in cælo. Propheta enim & predicator eccleſię cōgregādæ:euangelico ſpiritu indulgētias domini præuidebat:& precipiēda apoſtolis,ei dominus reuelabat.Immo hec erat vetus ſententia, vt qui ſe ligaſset in terris,vinct⁹ migraret à corpore.Ideo domin⁹,quod ante erat iudicii ſui,dedit apoſtolis,peccata remittēdi æquitatē:ne cito ſoluēda,diu ligata manerēt.Deniq; audi dicētē:Tibi dabo claues regni cælo- Mat.16.
rū:& quodcūq; ligaueris ſuper terrā,erit ligatū & in cælo:& quodcūq; ſolueris ſuper terrā,erit ſolutū & in cælo,Tibi,inquit,dabo claues regni cælorū:vt & ſoluas,& liges.Hoc nouatianus non audiuit,ſed eccleſia dei audiuit.Ideo ille in lapſu,nos in remiſsione.Ille in pœnitētia,nos in gratia. Quod Petro dicitur, apoſtolis dicitur.Nō poteſtatē vſurpam⁹,ſed ſeruim⁹ imperio:ne poſtea cū venerit domin⁹,& ligatos inuenerit quos oportuit ſolui,cōmoueatur aduerſ⁹ diſpēſatorē qui ligatos ſeruauerit ſeruos quos domin⁹ iuſserat ſolui,dicēs quo Luc.12.
niā qui cognouit volūtatē domini ſui,& nō fecit ſecūdū volūtatē eius:vapulabit multū. Qui autem non cognouit,& fecit digna plagis,vapulabit minus. Merito ergo Dauid remitti ſibi poſtulat quod ſciebat nō eſse iis qui ſecundum Aaron erant ſacerdotibus artributum,ſed euangelio ſeruatum.Cui ergo non remittitur: in exilio eſt,in peregrinationis iniuria perſeuerat. Hic ergo petenda eſt venia. Hic enim dictum eſt:Beati qui nunc fle Luc.6.
tis,quia ridebitis. Hic locut⁹ eſt venię poſtulandę.Deploremus igitur in terris,vt mereamur indulgentiam. Niſi remiſsum peccatum hic fuerit,non habebimus requiem. Si requies nō fuerit,non erit vita æterna. ſi vita æterna nō fuerit, nō erimus.Ideo petit remitti ſibi ante quam eat, vt ſit. Si enim remiſsum non fuerit,non ero (inquit)cū iis qui ſunt,cū iis qui in paradiſum merentur aſcendere Qui autem nō eſt, conſumetur cum deſcendētibus in lacū,qui in catenis & carcere fuerit detrectus.Non ergo definitiue dicit non ero,qui alibi dicit: Pſallam tibi in cithara deus ſanctus Iſrael. Gaudebunt Pſal.70.
labia mea cū cantauero tibi,& anima mea quam redemiſti.De redēptione ergo preſumit.Et alibi audi dicen M
tem:Placebo domino in regione viuorū. Erit ergo, qui Pſal.114
placere præſumit. Poteſt & ſic intelligi quia dixit, Aduena ego ſum apud te in terra,& peregrin⁹,ſicut omnes patres mei·& ideo remitte mihi vt peregrinus eſse deſinam. remitte mihi exilium quo relegatus ſum. Si remiſeris anteq̄ diſcedam hinc,nō ero amplius exul atq; peregrinus,Cū enim tu remiſeris,non ero peregrinus,ſed ciuis ero ſanctorū tuorum. Ero cum patrib⁹ meis: qui & ipſe fuerunt ante peregrini,nūc vero iam ciues ſunt. Ero domeſticus dei,vt pœnā nō timeā.gratiam merear, per dominū noſtrum Ieſum Chriſtum,cum quo tibi eſt laus honor,gloria,perpetuitas,cū ſpiritu ſancto à ſeculis,& nūc & ſēper,& in omnia ſecula ſeculorū. Amen.

H Eſa. 59.

I Mat.11.

* Carnis peccata.

* ſmagine 2,Cor.5.

A

Psalmi.XXXIX.enarratio.

IN superiorib9 psalmis pœnitentiã prædicauit,deinde de patiẽtia sua,& perturbatione hominis est locutus. In triceſimo autẽ nono psalmo nouũ annũciat testamentũ. Qui enim malorũ pœnitentiã agit,expectat:sed nõ est perfecti expectare,sed expectasse. Nemo enim nisi qui perseuerauerit vsq; in finẽ,saluus erit. Ideo addidit: Expectans expectaui dominũ. Vbi ergo recte hoc dicitur, nisi in euãgelio? in quo iã nobis,à quibus expectabatur,aduenit. in quo iã nobis nõ legis caligat vmbra,sed veritas fulget: quia Christ9 illuxit,qui exaudiuit voces deprecationũ suorũ,& eduxit nos de lacu miseriæ,et de luto fæcis,vbi iã demersi tenebamur nostrorum voragine peccatorũ & totus homo noster inhęrebat,nec poterat se animus noster eruere,obrut9 multiplicis labe flagitii. Gratias

B igitur domio Iesu vnigenito dei filio redẽptori nostro, qui nobis peccata omnia remissurus descẽdit è cęlo, vt nos de lacu ac limo istius mũdi,& cœnulẽta quadã palude terrarũ,de corpe quoq; mortis huius eriperet, atq; in carne sua statueret animi nostri interiora vestigia,vt cõfirmati in dei verbo,& p̃ crucẽ domini corporis passionibus absoluti,ambulemus iam nõ in opprobrio decoris,sed in remissione peccati. Cõfirmatus igitur & radicatus in christo, supra petrã sibi memorat pedum

1,Cor. 10. suorũ statuta vestigia. Vnde dicit apostol9: Bibebãt autem de consequenti petra:petra autẽ erat Christus. Petra,eo p̃ sitiẽtes sequatur,cõfirmet labẽtes,ne sitientib9 aqua desit,labẽtibus firmamentum. Expectãti ergo mihi domine Iesu aliquando venisti,direxisti gressus meos in euangelio,immisisti in os meũ canticum nouum, quod est nouũ testamẽtũ. Gaudẽtes iam canimus hymnum deo nostro:quia nouarũ virtutum pręcepta cognouimus,vt nostra omnia relinquamus,Christum sequentes, & nostros diligamus inimicos. Nouos etiam hausimus mores,vt Pro persequẽtibus nos precẽ domino deferamus. Maledicentes ecce benedicimus. Nescimus opera nostra iactare,aut celare peccata. Angelorũ etiam more nuptias refutam9. Quid multa? De illo erumnoso peccatore beatus homo factus est,iam nõ respiciens in istius mundi varias vanitates. Vanitas enim vanitatum,&

Eclẽs.1. omnia vanitas,totus hic mundus est:sicut dixit sapiens Salomon. Quid enim nisi vanũ est ea sequi quæ persequi non possunt,& omnia tanq̃ vmbra prętereũt? Insanire autẽ falsæ aut certamina ista bellorum, * in quibus

* bellatorum. pro tẽporali possessione sãguis tantus effũditur,aut cõtentationum theatraliũ dissẽsiones,aut Circensiũ plena furoris studia declarãtur,aut hæreticorũ doctrina feralis,aut pseudoprophetarũ in modũ oraculorũ cælestiũ simulati gestus,verba cõposita. Sic enim dicit prophe-

C ta:Beatus vir cuius est nomẽ domini spes ei9,& nõ respexit in vanitates,& insanias falsas. Sunt ergo & veræ insanię,& forsitan prophetarũ,qui in excessu mẽtis positi prophetabant,repleti dei spiritu, vt quibusdã insani viderẽtur. cũ propriæ salutis immemores, nudi plerũq; & excalceati,sicut Esaias sãctus:per populos currerent:

Esa.20. vociferantes nõ quæ ipsi vellẽt,sed quæ à domino iubebãtur. Ex his igitur intelligitur affulsisse remediũ salutis:quoniã qui expectabatur,adest. Expectauit eũ Adam de paradiso eiectus,vt lõgo liberaretur exilio. Expectauit eũ in Noe iusto,q; ad semẽ futurorũ est reseruatus,vt ex eo iustitiæ semina in hominibus pullularẽt. Ipsum putabat publicæ salutis auctorẽ,qui diluuio superstes esse meruisset. Ipsum sapiẽtiæ principem,qui excoluisset vitem,& ex eius fructu inebriatus foret. Quid est enim vitis nisi sapiẽtia? sicut aperuit nobis. Dauid cęlestis in-

Psal. 127. terpres oraculi,dicẽs: Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. Eò p̃ in ipso esset sapiẽtię plenitudo,quæ expectabatur in Christo,qui nouo repletus sapientiæ sacramẽto,quod oculus nõ vidit, nec auris audiuit,inusitatũ nobis deferre mysterium proparauit, vt D nudus iaceret,& exuberantis sapiẽtiæ pocula inaudita proflueret: vt obliti superiorũ,in nouos mores & nouã sobrietatẽ vitæ resurgeremus æternę,quo per stultitiam prædicationis deus agnosceretur:quẽ per sapientiã non Gene.9. cognouit hic mundus. Deniq; in figura illa dormientis & nudati patris,qui stultitiã risit,maledict9 est: qui venerati sunt,benedictionis gratiam sunt adepti. Ideoq; qui mortẽ vnigeniti filii dei patris & creatoris omniũ ad offendiculũ aut opprobriũ nostræ fidei obiiciẽdã esse crediderint,peccatorũ suorũ nexibus ad perpetuę maledictionis erumnã tenẽtur adstricti. Qui vero eam pro totius humani generis absolutiõe suscipiunt,virtutis ęternæ prędidio fulciũtur. Crux enim Christi iudæis offen- 1.Cor.1. diculum,Gręcis stultitia: vt Apostol9 dixit: nobis autem qui credimus in dominũ Iesum,virtus dei atq; sapientia est. Expectatus est in Moyse,cũ sisteret * vndas maris, * scinde- &,impossibile virib9 humanis,pedestris viæ aperiret in ret. fluctibus iter: sequeretur petra,& vomeret aquas, vt sitientium patrum in medio deserti viscera interna satiaret. Expectatus est & in Aaron principe sacerdotũ, qui

Nũe.21. inter viuos ac mortuos medic9 stetit,& p̃ serpẽtẽ statuit luem mortis,ne à cadaueribus defunctorũ ad viuentiũ transiret interitũ. Quid enim tam propriũ Christi, q̃ aduocatum apud deũ patrẽ adstare populorũ, mortẽ suã E offerre,p̃ cũctis,repellere necẽ,vitam reformare peritu ris? Expectatus est & in Iesu Naue,& certe venit: qui & potestatem suam & nomen accepit,vt & populum i terram repromissionis induceret,& vere Iesu nomine vocaretur. Siccauit fluẽta: conuertit amnẽ in suum fõtem, solem statuit donec cõsummaret in virtute victoriam. Sed adhuc figura erat illa,non veritas. Deniq; verus ei dux militiæ cęlestis effulsit,& adorauit eum Iesus9 Naue, quanuis nondum in corpore verus astiterat,sed adhuc venerat in figura. Quando igitur verus aduenit? Audi dicentem: Annũciaui,& locutus sum: multiplicati sunt sup̃ numerum. Sacrificium & oblationem noluisti: corpus autem perfeciſti mihi: tunc dixi,ecce venio. In capite libri scriptum est de me,vt faciã voluntatẽ tuã: deus meus volui. Quid euidentius: q̃ p̃ cũ euangelii sui munere nobis Iesus verus aduenit? Ipse locutus est,& innumeri credẽtium populi cõgregati sunt,qui vix singuli ante credebant. Ipse venit in carne,& cessauit sacrifici- F um Iudęorum. Cessauit oblatio p̃ peccato: quia peccatorum remissor aduenerat. Nõ erat remedium necessarium legis,vbi legis auctor adstabat. Tunc dixi, Ecce venio. In capite libri scriptum est de me. Scriptum p̃fecto de Christo est in principio veteris testamẽti,q̃ venturus esset,vt in redẽptione hominũ,dei patris faceret voluntatẽ,quãdo scriptum est quia Euam in specie ecclesiæ ad hois adiumẽta formauit. Quid enim nobis i hac corporis infirmitate,& seculi istius perturbatione prædidio potest esse nisi sola ecclesiæ gratia,qua redimimur & fides nostra,qua viuim9? In capite libri scriptum est, Gene.2. Os de ossibus meis,& caro de carne mea. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, et adhærebit vxori suæ,et erunt duo in carne vna. Quis iste sit qui locutus Ephe.5. est,aut de quo istud sit sacramentum. audi dicentem: Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in ecclesia. Vnde & admonet vt sic diligat homo vxorẽ suã, quẽadmodum ecclesiã Christ9, quoniam mẽbra sum9 corporis ei9, de carne ipsius,& de ossib9 ei9. Quæ igitur maior sal9, q̃ esse cum Christo,& ei vnitate quadam corporis adhærere. in quo nec macula sit vlla, nec fortitudo * peccati? Scriptum est in capite libri, q̃ * forte,de Abel iusti placuit hostia deo,displicuit oblatio parrici formitas: dæ. Nõne apte significauit domin9 Iesus9 offerendum se aut,formi esse pro nobis,vt i sua passione noui sacrificii gratiam do. cõsecraret,ritum populi parricidalis aboleret? Quid autẽ expressi9, q̃ quod à sãcto patriarcha oblat9 est filius, Gene.22. et aries immolat9 est? Nõne apte ostendit hominis car-

Gnem,quæ omnibus terrenis est communis animãtibus, non diuinitatem vnigeniti filii dei obnoxiã futuram sa
cræ vulneri passionis? Scriptũ est in capite libri, ventu rum hominẽ qui potestatibus celestib9 imperaret. Impletum est quãdo domin9 Iesus venit in terras,& ange-
Ioan.1. li ministrabant ei: sicut ipse dignatus est dicere: Ex hoc videbitis cælos apertos,& angelos dei ascendentes & de scẽdentes ad filium hominis. Scriptũ est in capite libri:
Exo. 12. Agnus sine macula,mundus,maturus, masculus,anniculus erit vobis,& occidet eum omnis synagoga. Quis
Ioan.1. iste sit agnus,audistis dicẽtem, Ecce agnus dei,ecce qui tollit peccatũ mundi. Hic est qui occisus est ab omni populo Iudæorum: quem adhuc hostili odio persequun tur. Et illũ quidem oportebat pro omnibus mori,vt in eius cruce heret remissio peccatorum,& sanguis ipsius mũdi inquinamenta lauaret. Sed væ illis qui auctorem
Esa.30. salutis propriæ negauerũt. Fecistis,inquit,consiliũ: sed non per me. Quomodo poterat probare parricidium, qui consiliũ non probabat? Et tamẽ quãta pietas: Abhor rebat quidem à consilio: sed si cõuerterentur,remediũ non negabat. Scriptũ est etiam,non solũ in capite,sed in omni legis cõplexione,venturũ hominem ad conser uandũ hominum genus,qui omnia vellet quæ deus vel-let. Vnde intelligis quoniam diuinitatis eiusdẽ est, qui eiusdẽ est voluntatis. Vnde etiã ad sacrificiũ passionis
Psal. 53. voluntarius accesit,meritóq; prædixit: Volũtarie sacri ficabo tibi. Sed forte dicas,Quomodo in euangelio di
Mat.14. xit: Pater,si possibile est, transfer à me calicem hũc,sed non sicut ego volo,sed sicut tu vis? Et videtur quidẽ esse distãtia voluntatis, verũ intelligimus aliud esse quod secundum vnitatem diuinitatis exprimitur, vbi dicit.
Ioan.10. Ego et pater vnũ sum9: aliud quod secũdũ hominis est locutus affectũ, quẽ innuit cautũ esse debere, nec præsu mere quod facile implere non possit,ne dum præmiũ
Mat.10. quærit: incidat sacrilegiũ. Vnde ait, Cũ persequẽtur vos in hac ciuitate,fugite in aliã. Merito ergo & hic subitu
Mat.26. rus corporis passionem,cœpit cõtristari,& mœstus es-
H se: & assumptis Petro & duobus filiis Zebedei, Tristis est anima mea,ante præmisit: & subiecit postea, Vigilate et orate,ne intretis in tentationẽ. Spiritus promptus est, caro autem infirma. Vides vbiq; eũ secũdũ hominẽ loq secundũ hominẽ orare,secundũ hominẽ tristẽ esse,secũ dũ hoiem dixisse, Pater me9,si possibile est. Quod vtiq; nõ impossibile deo: sed hois est dubitare, dei cõfirmare Ideo prõptiores assumpsit,quasi electos vltimi iudicii sui testes,qui verborũ eius agnoscerẽt sacramentũ. De-nique alii dormiebãt: isti soli fida mẽte vigilabant. Vn-
Hiere.11. de & per Hieremiã nõdũ suscepto corpore ipse ait: Ego sicut agnus ductꝰ sum,& nesciui. Quid est quod nesciat sapientia dei? quæ in arcano patris semper est: & ideo
I enarrauit omnia filius dei,quia dei patris ipse sapientia est, Quomodo præsciuit se sicut agnũ esse ducendum, & quo duceretur nescisse se dicit? Aut quomodo in su-
Psal.21. periorib9 per os ipsius Dauid ait: Deus deus meus, respice in me: quare me dereliquisti? Quomodo derelin-
Ioan.8. quitur à patre filius,qui ait: Et non sum solus: quia pater
Psal.87 mecũ est. Et alibi: Traditus sũ,& nõ egrediebar. Et ali-
Psal. 138. bi: Exsurrexi,& adhuc tecũ sũ? Nisi vt aduertas q; homi num sensum exprimit, q; putãt se à domino,quãdo sũt i
Psal.21. periculis, derelictos. Denic; audi quod sequitur: Lõge,i quit,à salute mea verba delictorũ meorũ. Hoc est,alia verba sunt delictorũ,alia sacramẽta salutis æternæ. Nõ præiudicant verba virtuti,suis viribus substantia diui-na fulcitur. Homo videtur,homo auditur,deus in ope-ribus agnoscitur. Et tamen de hoc ho nine dictũ est: Et homo est,et quis cognoscet eũ? Quid est quis? Non quo
Psal. 23. nemo,sed quo rarus,quo sapiẽs sicut illud: Quis ascen-det in mõtẽ domini? Quis sapiẽs,& intelliget ea? Denic;
Psal.91. alibi: Vir insipiẽs non cognoscet ea,& stultus nõ intelli gat hæc. Et tu ergo cũ legis euãgelium, quasi sapiens & non stultus cognosce quæ legis: illuminet te sapientiæ fulgor æternæ. Verba quidem sunt,sed & ipsa mundãt, & ipsa illuminant,& ipsa cõfirmant,& ipsa viuificant. Vnde ait Petrus: Domine,ad quem ibimus? Verba vi- Ioan.6.
tæ æternæ habes: & non relinquemus te. Deniq; vt ad-uerteremus q; secundum hominem loquutus esset,pau-lo post dixit: Ecce appropinquat hora vt filius hominis Mat.26.
tradatur in manus peccatorum. Et Iudæ osculanti ait: Iuda,osculo filium hominis tradis? Hoc est, venenum Luc.22.
infũdis osculo, quo gratia charitatis infunditur: osculo quod sacræ pacis insigne est: osculo quo amicitia fida fit matur: osculo quo fides sancta signatur? Hoc ergo oscu lo tradis periculo quem propter osculi commercium venerari deberes? Et tradis filium hominis homo, qui propter hominum salutem descendit de cælo: Sic enim scriptum est: Filius hominis qui est in celo,ipse est qui Ioan.3.
descendit è cęlo. Filium hominis tradis,qui te ex pecca-tore apostolũ fecit? Filiũ hominis tradis,qui venit vt in sanguine suo omnium peccata dilueret? Ego osculũ nõ nego: ipse videris,qui violaueris osculi sanctitatẽ. An nõ legisti q; vtiliora sunt vulnera amici, quã volũtaria osculæ inimici? Nec imerito gratiore telo tantæ digna- Prou.27.
tionis pcussus est Iudas,q; si eũ fulmĩe pculisset. Denic; patiẽtiã domini ferre nõ potuit,qui maiestatẽ prodidit, * alias
adeo vt sibiipsi tãti sceleris reatus nõ posset ablui, Itaq; quo in
abiit,pecuniã refudit: hoc est, cõdemnauit auariciã suã maiori re
tãtæ impietatis auctorẽ,preciũ perfidiæ synagogæ reddi atũ plãc.
dit. Non excusatur proditor,qui pœnitẽtiæ locũ inueni re non potuit: sed aceruatur sacrilegiũ Iudeorũ,qui etiã proditoris vocibus arguũtur. Ille suum crimẽ agnouit, L
dicens q; tradiderit sanguinẽ iustum. isti & precium sce leris receperunt,& acrioribus studiis iusticiæ principẽ persecuti sunt. Ideo ad istorum omniũ perpetuã condẽ-nationẽ latro crucifixus absoluitur, quia ille Christum in suppliciis agnouit suis,quem isti in beneficiis non a-gnouerũt,& peccatũ suum cõfessus est Christo,qui sci-ret ignoscere: quia i cruce sua regnũ domini mẽte cõspe xit,quod i cõcussio Christi Iudas videre nõ potuit,Ideo precationẽ latronis vox secuta est cęlestis huiusmodi: Amen amen dico tibi,Hodie mecum eris in paradiso. Luc.23.
Tripudiabas draco, q; apostolũ subtraxeras Christo. Plus amisisti q; sustulisti,qui latronẽ vides in paradisũ esse translatum. Nemo est qui possit excludi, quando receptus est latro. Minister tuus eò peruenit, vnde ipse deiectus es. Subtexuimus ista propter illum versiculũ, quia dixit, Vt faciam voluntatem tuam, deus meus vo-lui. Hoc est, diuinitatis mihi tecum pater vna voluntas est, vna substãtia: quia est inseparabilis maiestas & potẽ-tia trinitatis. Sed alia vox carnis,& tamen ad voluntatem dei & ipsa consensit,dicens: Non quod ego volo, Mat.14.
sed quod tu vis. Et alibi: Si non potest hoc transire,nisi illud bibam, fiat voluntas tua. Communis affectus est M
mortẽ timere,quã suscepit Christus,vt crucifigeret: si-cut crucifixit & carnẽ. Mihi enim est luctatus, vt mihi viceret. Si caro Christi fortis,nec peccato obnoxia,tamẽ pęccata suscepit: infirmitates suscepit, etsi nihil habuit quod doleret. Denique audi dicentem quia pro nobis dolet,donec eiiciat in veritate iudicium. Non enim al-teram carnẽ,sed hanc suscepit,vt apostol9 docet,dicẽs: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionẽ, 1. Cor.15.
& mortale hoc immortalitatẽ. Et si de virgine nat9 est & spiritu sancto,tamẽ hominis est fili9,quia homo vir-go. Et ideo quod natum est ex carne,caro est,& qui na-tus est de homine,homo dicitur,mediator dei & homi-num homo Christus Iesus. Propterea incorruptibilis suscepit hanc carnem,vt faceret incorruptibilẽ: &. im-mortalis,vt faceret immortalẽ. Si quis ergo eũ sequitur, induet immortalitatẽ. Si quis voluntatẽ eius facit, non morietur in æternũ, sed dicit ei Christus: Hodie mecũ Luc.23.
eris in paradiso. Quid est hodie? Hoc est, de nocte trã-isti: mecũ eris in lumine. Noli tenebras formidare, quẽ æterna lux suscepit. Pulchre etiam subiunxit. Mecum

A eris in paradiſo. Hoc eſt, noli dubitare de carne: & me in carne vidiſti. Noli timere ne et tu cadas de paradiſo, ſicut cecidit Adam: ſed audi quia mecū eris, quo præſente cadere nō poſsis. Ceciderat caro in paradiſo anteq̄ ſuſciperetur à Chriſto. Ibi eris ſuſceptus, vbi & ille qui ſuſcepit, quia non mētitus eſt dicens: Volo vt vbi ego ſum, & illi ſint mecū. Non recedet paſtor à gregibus ſuis: licet iam lupū in paradiſo timere nō poſsis: cui dictū eſt: Videbam Satanam ſicut fulgur de cælo cadentem. Ideo ante cōſummationē aduerſarius deiicitur in incendiū: catenis quoq; perpetuis alligatur: vt tu iam nullas inſidias pertimeſcas, Et Adam vt caderet, à ſerpente deceptus eſt: & flexus eſt ab vxore, Ideo iam nullæ in paradiſo nuptiæ, ſed omnes erunt ſine celebritatibus nuptiarum, ſicut angeli in cælo, Non dixerat Adæ, Mecū eris: quia ſciebat illum caſurum, vt redimeretur à Chriſto. Felix ruina, quæ reparatur in melius. Ideo iam pius paſtor: bonus negociator gregem ſuum & mercem propriam non reliquit. Erit quidem & adhuc in paradiſo cum angelis pugna ſerpenti, donec deiiciatur. Sed qui cum Chriſto eſt, timere non poterit. Adam cū Chriſto non fuit quādo deceptus eſt. Nam ſi cū Chriſto fuiſſet, in eius præceptione manſiſſet, deceptus non eſſet. Non manſit in Chriſto, quia non in eius ſermone permanſit. Deniq; audi qui maneat in Chriſto. Si manſeritis, inquit, in me, & verba mea in vobis manſerint: quodcunq; volueritis petetis, & fiet vobis. Et infra: Si p̄cepta mea in vobis manſerint, manebitis in mea dilectione. Vis ſcire quia cum Chriſto Adam non erat? Dixit ei dominus: Adam vbi es? Qui vtiq; quaſi abſentem requirit, non diceret, Vbi es? ſi eum in ſe manere cognoſceret. Sed quis eum abſentem fecerit, audiamus. Abſconderunt ſe, inquit, ambo à facie domini. Omnes videt Chriſtus: ſed qui ſe abſcondit, abſconditur: quoniam qui ignorat, ignoratur. Cognoſcit enim eos dominus qui ſunt ipſius: Ille omnes ſuos vult eſſe, quos condidit & creauit. Vtinam tu homo non fugias, & te ipſe à Chriſto abſcondas. Ille etiam fugientes requirit, & abſconditos nō vult perire, ſed clamat dicēs: Adam, vbi es? hoc eſt homo, vbi es? Ego te in lumine poſui, tu tenebras requiſiſti. Deniq; in paradiſo, vbi ſemper matutinus erat dies, veſper eſt factus: quoniā omnia peccata tenebroſa ſunt. Ideoq; audierūt vocem domini dei deambulātis ad veſperam in paradiſo. Simul cognoſce myſterium: Mane erraſti? ad veſperam liberaberis. Quomodo enim veſpera, vbi Chriſtus eſt? Nam licet ſedes eius ſupra cælū cælorum: tamen in ſanctis ſuis Chriſtus eſt: Quomodo ergo veſpera vbi deus eſt, cum deus lux ſit? Deniq; Saulo in itinere lux refulſit, quando ei Chriſtus occurrit. Vnde etiam lumine dei refulgente cæcatus eſt perſequutor. Cur ergo cæcatus, niſi quia non agnouerat Chriſtum? Nam ſi cognouiſſet lucis arbitrum, non amiſiſſet lumē oculorum. Deniq; & vbi agnouit recepit. Indicio eſt q̄ non agnouerit Chriſtū, qui audita voce, Saule, Saule, quid me perſequeris? reſpondit, Quis es domine? Non quæſiſſet quis eſſet, ſi cognouiſſet, Vnde & dominus quaſi ignoranti dicit: Ego ſum IESVS, quem tu perſequeris. Durū tibi eſt aduerſus ſtimulū calcitrare. Et ille dixit: Domine quid me oportet facere? Vide congruentia vtrinq; magiſteria. Medicus minatur vt corrigat: terret vt curet: æger primo medici perſonā requirit, ſi ſit idoneus à quo ſanari ſe poſſe præſumat. Vbi medicinę audiuit auctorem, remediū popoſcit, ſalutem inuenit. Deniq; accedentē non ſolum expulit cęcitatem, ſed etiam lucē quam non habuerat accepit, vt Chriſtum videret, quem antea non videat. Sed videamus ſequentia, repetito tamen verſiculo de quo videtur eſſe tractatus. Ecce venio vt faciam voluntatem tuam, deus meus volui, & legē tuam in medio cordis mei. Bene nūciaui iuſticiam tuam in eccleſia magna: ecce labia mea non prohibebo, domine tu cognouiſti: Iuſticiam tuam abſcondi in corde meo. De ſuperiore itaq; verſiculo intelligimus: Ecce venio, non ſolum vt voluntatem tuam faciam, ſed etiam legem tuam in medio cordis mei. Alii habent, In medio ventris mei. Eſt enim venter & mentis, qui ſemina concipit ſenſuum, de quo Eſaias dixit: In vtero accepimus, & parturiuimus ſpiritum ſalutis. Hoc vtero parturiuit & Paulus, qui ait: Filioli mei, quos ego parturio donec formetur Chriſtus in vobis. Chriſtus ergo non vētre corporeo, ſed in animæ quodam vētre formatur. Hoc ventre apoſtolus genuit, ſicut ſcriptum eſt: Ego vos per euangelium genui. Ideo alii bene habēt. In medio cordis, alii, in medio ventris, vt interioris hominis ventrē intelligas, qui in medio eſſe cordis accipitur, in quo naturalis legis præſcripta ſeruamus: quæ non ſolū cuſtoditur, ſed etiam fit in cordibus noſtris. Vnde & ſcriptum eſt quia non ſolum auditores legis iuſti ſunt apud deum, ſed etiā factores legis iuſtificabūtur. Sunt enim qui naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, ſicut gentes quæ legem non audiunt, & ſibi lex ſunt, qui cognita ſibi legis præcepta cōſeruāt. Ergo quaſi gentilis populi congregator, perſonam noſtram ſuſcepit hoc loco Chriſtus, vt diceret facere ſe legem in medio cordis ſui. Siquidem populus nationum legem quam nō audiuit impleuit, vt agnoſceret Chriſtum, quē populus Iudeorum qui legem acceperat, non recepit, nec cognoſcendum putauit: quia ſcriptum eſt: Agnouit bos poſſeſſorē ſuū, & aſinus præſepe domini ſui, Iſrael autem me non cognouit. Hic ergo credentiū venter eſt, in quo ſpiritus ſanctus operatus eſt, & eū ſemine ſpiritali implere cōſueuit: ſicut teſtificatur in euangelio dominus IESVS, qui ait: Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre eius fluent aquę viuæ. Ex illo flumine iſta ſunt flumina, de quo legimus: Fluminis impetus lætificat ciuitatē dei. De quibus ergo fluunt huiuſmodi flumina ſpiritalia, de his bene dicitur: Eleuauerunt flumina domine, eleuauerunt flumina vocem ſuam à voce aquarum ſpiritalium: quę ſupra cælos deum laudant. Qui eleuauerit vocem ſuam, hic poteſt dicere: Bene nunciaui iuſticiam tuam in eccleſia magna. Quid eſt q̄ addidit magna, niſi quia fuit antè non magna? Quæ eſt magna, niſi de totius orbis terrarum partibus congregata? quando ab Oriente & Occidente. Septentrione & Meridie populi gentium ſunt vocati: vbi tamen legimus alibi magnā eccleſiā: Confitebor tibi domine in eccleſia magna, i populo graui laudabo te. Ibi ergo eccleſia magna: vbi populus grauis: hoc eſt, non inquietus & mobilis: qui ſedit māducare et bibere, & ſurrexit ludere. Grauis populus eſt qui fidem deo ſuo ſeruat, & qui nō aliqua leuitate mutetur, neq; nutet & fluctuet, ſed charitate ſit fundatus in Chriſto, vt poſsit dicere, Confido enim quia neq; mors, neq; gladius, neq; tribulatio ſeparare me poſsit à charitate dei, quæ eſt in Chriſto IESV. Qui autē p̄dicat in eccleſia magna, non abſcōdit iuſticiam dei in corde ſuo, ſed ex altat viribus vocem ſuam annuncians Chriſtum. Non timet eum coram populo prædicare, nō erubeſcit crucē eius, ſed gloriatur in illa domini paſsione. Nō ſequitur literam legis, ſed eruit profunda myſteria, quibus reuelet domini IESV gloriam, quem lex ſignificauit eſse vēturum ad eccleſiam, quę magna eſt congregāda. Iuſtitia igitur fides eſt. Deniq; credidit Abraham deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiā. Ecce labia mea non prohibebo domine, tu cognouiſti. Sic & alibi: Tu cognouiſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam. Ad patrem dicit: Iuſtitiam meam nō abſcondi in corde meo, veritatem tuam & ſalutare tuū dilexi. Totus ex p̄ſonæ Chriſti pſalmus iſte eſt: Ideo iuſticiam meam dicit: licet non arroganter & homo poſsit dicere iuſtitiam ſuā, qui deo credit, & fidem ſuam ſibi reputari ad iuſtitiam confitetur. Veritatem & miſericordiam diligit, qui fidem prædicat verā, & p̄tā dimittit. Ideo enim Chriſtus aduenit,

Ioan.17. Luc.10. Apoc.20. Gene.3. Mat.22. Ioan.8. Gene.3. Actu.9. 1.Cor.4. Roma.2. Roma.2. Eſa.1. Ioan.7. Pſal.45. Pſal.92. Pſal.34. Exo.32. Roma.8. Roma.4. Pſal.138.

G vt fidem ſtatueret,remiſsionem tribueret peccatorũ.Et quia ex perſona Saluatoris totum hũc eſse dixim⁹ pſalmum:ne forte dicant Apollinariſtæ:Ecce corpus, dixit, præparaſti mihi,non etiam animam : audiant in inferioribus pſalmi huius dicentem : Confundantur , & reuereantur ſimul qui quærunt animam meam , vt auferant eam.Hæc ſunt quæ in hoc pſalmo arbitrati ſumus: reliqua plana & facilia,nec digna interpretatiõis exiſtimauimus:cum ſi in tractatum incidant , in alio pſalmo in quo videntur eſse repetita,rectius proſequemur,fauente domino Ieſu,cui eſt laus,honor , gloria , perpetuitas à ſeculis , & nunc , & ſemper , & in omnia ſecula ſeculorum.Amen.

Pſalmi.XL.enarratio.

Matth . 4. BONO ordine qui in ſuperiore pſalmo dixit,Ecce venio:in hoc iã venit,& patitur:& ideo quadrageſimus pſalmus inſcribitur, quia quadraginta diebus ieiunauit dominus Ieſus, vt eo numero conſummaret hominis qui perierat perfectionẽ. Sicut enim per appetentiam interdicti fructus amiſerat gratiam,ita per ieiunium reparari eius virtutem oportuit : vt qui perierat in Adam , repararetur in Chriſto. Ideo ergo in finem, quia ipſe finis eſt ſpei noſtræ , ad ipſum ſtudia noſtra dirigimus , ad ipſum vota noſtra conferimus,quia ipſe eſt plenitudo,ipſe eſt conſummatio vniuerſorum,ipſe omnium ſumma virtutum . Ideo ipſi Dauid,qui ei qui ſolus ex omnibus in ſua carne no-
H ſtra peccata ſuſcepit,qui ſolus dei agnus peccatum totius mundi abſtulit , qui ſolus chirographum decreti ſanguinis ſui effuſione deleuit,& tulit de medio , atque ſuffixit cruci:quaſi ſapientia,ſciens quomodo vet⁹ peccatum mundi ſolueret:quaſi redemptio, quomodo hominem renouaret à culpa:quaſi ſanctificatio, quomodo eum ſanctificaret ad gratiam.Hic ergo titulus,hoc principium: Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem . Aperi aures tuas,qui incipis ſacramenta dominicæ cognoſcere paſsionis.Ideo tibi dicitur: Qui habet aures audiendi,audiat.Ideo ſurdo illi & muto aures & labia tetigit dominus in euãgelio , vt ſciret quid audiret in myſterio,quid etiam loqueretur,& quando loqueretur.Neq; enim ocioſe ſcriptum eſt : Dominus mihi dedit linguam eruditionis,vt ſcirem quando oporteat ſermonem dicere.Scire ergo debes quid audias, ſcire quid loqui debeas,ſcire etiam quando loqui debeas. Audi ergo dicentem:Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem.Beatus quidem qui compatitur pauperi, qui hau
I rit eius neceſsitates: ſcit quid mali inopia afferat indigenti.Sed quid ſibi vult iſtud exordium in domini paſſione?Verũ eſt quidẽ quòd propter pauperes paſsus eſt: ſed tamẽ ipſo corripuit Iudam dicentẽ de illo vnguẽto quod effuderat Maria ſuper pedes Chriſti , Potuit hoc venundari trecentis denariis,& dari pauperibus . Idem & cæteri apoſtoli ſenſerant,ſed alio affectu.Ille per auaritiam,iſti per miſericordiam.Iudas enim furto proſpiciebat,diſcipuli pauperum alimonię conſulebant. Quibus in cõmune reſpondit:Sinite illã , vt in die ſepulturę meæ ſeruet illud. Pauperes enim ſemper habetis vobiſcum,me autem non ſemper.Ergo alius intelligẽdus eſt hic beatus qui intelligit ſuper pauperem. Hic de fide dicit,alibi de miſericordia.Prior ergo fides,ſecũda miſericordia.Cũ fide,precioſa miſericordia:ſine fide, nuda:ſine fide,inſtabilis.Fides enim virtutũ omnium ſtabile fundamentum eſt.Beatos ergo qui intelligit ſuper Chriſti inopiam & paupertatẽ : qui propter nos pauper factus eſt,cũ diues eſset.Diues in regno , pauper in carne:quia ſuſcepit hanc pauperũ carnem. Pauperes enim facti ſumus nimis,qui virtutum exuuias precioſas fraude ſerpentis amiſimus,excluſi de paradiſo,eiecti de patria,in exiliũ relegati,ipſo quoq; nudati corporis integimento :quod antea virtutum ſepta munibant , poſtea K delicta nudarũt.Si ergo egenus & pauper in carne,vtiq; egenus & pauper in carnis iſtius paſsione. Non ergo in diuitiis ſuis, ſed in noſtra paſsus eſt paupertate.Ideoque non plenitudo diuinitatis,quæ in illo corporaliter habitat,vt ſcriptura teſtatur,ſed caro paſsa eſt.Hoc intelli- Col.2.
ge,hoc perſequere, id tene, ne dicatur tibi : Noluit intelligere ſuper mendicũ & pauperem.Nam ſi hic dubitas,certe in illo pſalmo qui aduerſus proditionem Iudæ ex perſona dicitur Saluatoris,de illo verſiculo dubitare nõ poteris in quo ait:Et perſecut⁹ eſt hoiem paupere Pſal.108.
& mendicũ.Intellige ergo paupertatem Chriſti, vt diues ſis. Intellige infirmitatem eius, vt accipias ſanitatem. Intellige crucem eius, vt non erubeſcas. Intellige vulnus eius , vt vulnera tua cures. Intellige mortem eius , vt adquiras vitam æternam . Intellige ſepulturam eius,vt inuenias reſurrectionem . Sed forte dicas, Quomodo diues in paupertate Chriſtus? Etſi mihi ingenium deficiat,tamen non deficiunt diuinarũ ſubſidia 2.Cor.8.
lectionum,cum dixerit Apoſtolus : Quoniam dominus Ieſus pauper factus eſt,cum diues eſset,vt vos ei⁹ inopia ditaremini. Quæ ergo iſta paupertas quæ diuites facit? Conſideremus eam , intendamus in ipſum venerabile ſacramentum. Quid purius poteſt eo eſse atque ſimplicius?Non taurino quiſquam perfunditur ſanguine, vt ſacra dicuntur habere Gentilium:non hircorum atq; arietũ cruore peccator lauatur.Neq; enim quiſq; ita purificatur.Caro enĩ lauatur,nõ culpa diluitur.Sed exiet, inquit,aqua cum delectatione de fontibus ſaluatoris:& Eſaiæ.12.
paratur in conſpectu tuo menſa cæleſtis,& poculũ ine- L
briãs quàm preclarum.Hæ ſunt diuitiæ ſimplicitatis,in quibus eſt Chriſti precioſa paupertas.Eſt & in moribus paupertas bona : vnde & dominus dixit : Beati pauperes ſpiritu.Et in pſalmis inuenimus quia dominus humiles ſpiritu ſaluabit.Eſt & in collatione tenui paupertas abundans,ſi abundet fides . Vnde Apoſtolus ait : Et profunda paupertas eorũ abundauit in diuitiis ſimplicitatis eorum.Vt autem & ex aliis vocibus eius intelligamus quia ipſe ſe pauperem dixerit,habem⁹ alibi ſcriptum: Pauper & dolens ego ſum,hoc eſt, quia pro nobis doleret,vt legimus.Neq; enim in ſe habuit quod doleret. Si ergo pro nobis dolet , vt Eſaias interpretatus eſt,qui eum vidit in ſpiritu:pro nobis vtique triſtis erat: iuxta quod animã ſuam triſtem appellauit vſq; ad mortem,tamen non propter mortem:& carnem dixit infirmam,quæ mortis ſubiacuit infirmitati, vt aculeũ mortis infringeret,quo nos in die iudicii liberaret,quam nõ perfunctorie malam dixit,ſic enim ſubtexuit: In die mala liberabit eum dominus. Quoniã amara videtur , quæ plures adiudicat pœnæ. Via enim virtutis anguſta eſt,lata delicti. Ideo rariores in virtute ambulãt,plures in fla- M
gitio verſantur. Quo fit vt inferior eorum ſit numerus, qui præmia remunerationis accipiẽt , q̃ qui ob precium grauium peccatorum ſortem aduerſam iudicii reportabũt. Quaſi dolens igitur dixit malam iudicii diem.Nam ſi angeli in vnius peccatoris abſolutione lætantur,quanto magis homines in tantorum condemnatione hominum macerabuntur?Et bene dolet pro ea oue quam humeris ſuis ipſe reportaut,& ad ouile ſuũ reuocauit errantẽ.Àffectu noſtro loquitur dei filius: quia nobis dies iudicii acerba eſt,quam timemus.Omnibus mala videtur,quia plena terroris eſt, qua deus non ſolum forenſia hominis,ſed etiã occulta diiudicat,qua cogitur vnuſquiſq; aperire quod fecit,aut quod ſenſit . Ideóq; multi damnantur,pauci coronantur.Sed etiam ipſi qui coronãtur,dolebunt. Iuſti enim coronabũtur. Iuſtus autem quaſi ſuã putat fratris erumnam.Et quis ego ſum qui de illa iudicem,qua homo angelorum conciliis inferetur? Ipſius domini audiamus ſententiam. Veniet,inquit,hora in qua omnes qui in monumentis ſunt , audient vocem filii hominis:& procedent qui bona fecerunt, in re

Lucæ.8. Marci.7. Eſaiæ. 50. Matth.26. Ibidem. 2.Cor.8. Pſal.68. Eſaiæ.52. Matth. 26 Ibidem. Lucæ.15. Ibidem. Ioannis.5.

A surrectionem vitæ:qui mala fecerũt, in resurrectionem iudicii. Iudicabunt ergo qui mala egerunt,& ideo mala dies & aspera ab ipso iudice nuncupatur, vt scias quia ipse nobis cõpatitur in euangelio,qui compassus est in prophetis. Sed & sic possumus accipere, in die mala, hoc est in tẽpore malo. Mundus enim in mala positus
1.Ioan.5. Matt.6. est:& ideo mali dies istius mundi: & abundat diei malitia sua. Non mediocre est vt hic liberemur ab insidiis peccatoris Qui fuerit hic liber à crimine,ibi erit liber à pœna,& seueritatem iudicii subire non poterit. Et ideo votis opus est & precib9 quotidianis,& aduocatiõe prin
1.Ioan.2. cipis sacerdotum,de quo dicit Ioannes euangelista: Aduocatum habemus apud patrem dominum Iesum, & ipse est deprecatio ꝓ peccatis nostris. Hic ergo aduocatus noster,& deprecatio ꝓ populo totius mũdi orat: pro eo qui intelligit & credit in Christum,& dicit: Domin9 conseruet eũ,& viuificet eum,& beatum faciat eũ. Con seruet à periculis, viuificet tanq̃ in mortis tenebris constitutum, beatum facere bonorũ operum accessione dignetur. Et emundet, inquit, in terra vitã eius. Bene addidit, in terra: quia nisi hic mundatus fuerit, ibi mundus
B esse non poterit. Vel certe hoc modo, Emundet in terra. Quomodo enim quis mũdus in luto, cum terra eum oblinat? Ergo domini man9 est necessaria, quæ fecit de terra corpus, vt ipsa mundare dignetur. Et non tradat eum in manus inimici eius. Quis est inimicus, nisi leo
1.Petri.5. ille qui circuit rugiens, quærens quem deuoret? Alii habent græci: Et non tradat eum in animas inimicorũ ei9. Animas pro manibus posuit, eò quòd inimicorũ animæ bonis insidientur, & cogitationibus suis iustũ conẽtur euertere. Dicuntur & animæ pro hominibus. Omnes a-
Gen.46. nimæ septuaginta quæ descenderunt in A Egyptũ. Ideo
1.Para.21. & Dauid maluit dei se committere potestati, q̃ insidiis inimicorum qui parcere sua voluntate nescirẽt. Sequitur: Dominus opem ferat illi supra lectum doloris eius: vniuersum stratũ eius versasti in infirmitate eius. Quis est lectus doloris, nisi caro infirmitatis? Et bene lectus
Roma.7. doloris. quia corpus est mortis, de quo se liberari deprecatur apostolus, vt tanq̃ de tumulo quodã possit assurgere, in quo egra iacet anima,& quasi quodam decũbit in lectulo. Symmachus lectũ miserię dixit: Aquila grabatum miseriæ: expressius septuaginta viri lectũ doloris putauerunt esse dicẽdum. His ergo versiculis vtẽdũ est apud eos qui diutius infirmitate corporis detinẽtur, vt habeant medicinam dei, quo sani esse mereãtur. Lectus ergo animæ, caro infirma est: cuius ægritudini anima nostra compatitur: quæ si habeat adiutorem dominum, dicit ei: Surge, tolle lectum tuum,& vade in domũ tuam. Quo confortatus dei verbo qui æger erat, surgit & tollit lectum suũ in quo iacebat,& redit in statum pri
C stinum sanitatis. Hoc est in domũ suam regredi, vt habitet in domicilio robustissimæ valetudinis. Qui habitat, regit: qui regit, virtutis habet sibi gratiam suffragantem. Sed etiam stratum omnium versat dominus in infirmitate languentis, cui adesse dignatur. Quod versatur, statum mutat aut ex sanitate in ægritudinẽ, aut ex ægritudine ad sanitatem Hic ergo qui ægrotauerat, mutat se ad remediũ sanitatis. Sic ergo domin9 IESVS et si vulneratus est propter peccata nostra, tamẽ non in illa infirmitate permansit, sed se ipse versauit in melius ad vniuersorum salutem. Itaq; passione infirmitas est soluta, mors resurrectione. Sicut ergo se ipse versauit ad populorum redemptionẽ, nec sensit aculeum mortis, aut vulneris infirmitatem: sic eum qui in se credit, et si grauiter ægrotantem, vt à morte liberet, versat ad vitam. Omnẽ ergo stratũ, hoc est vniuersorum hominũ infirmitatẽ, in sua infirmitate versauit. Suscepit enim infirmitates omnium in sua carne, erexit se in crucẽ,& versa uit omniũ infirmitates in sui corporis infirmitate Vnde dicit Esaias: Liuore eius nos sanati sumus. Habent
Esa.53. hoc luctores, vt se subiiciant iis quibus congrediuntur atq; luctantur, vt opprimi posse videantur:& subito cũ D existimantur elidi, quadam arte se versant, vt effundant superiorem. Cadit qui portabatur:& is qui portabat, superior inuenitur, vt sternat vrgentem. Spiritali itaq; palestra dominus Iesus onera nostra suscipiens, in illa se passionis suæ congressione subiecit,& in infirmitatis specie, vt eum aduersarius hominẽ parem ceteris iudicaret, quẽ facile posset opprimere, diuinitatis arma deposuit, humanitatis tegmen assumpsit. Securus victoriæ propius tentator accessit. In costa eum telo militis voluit vulnerare, reputans & hunc sicut Adam per costam posse ꝓsterni. Sed vulneratus latere dominus IESVS vitam produxit è vulnere, euacuauit omne peccatũ, deiecit aduersarium, cui mortem latronis eripuit:& in illa morte, in illa sui corporis sepultura cum existimaretur oppressus, elisus sua se virtute versauit, cecidit aduersarius, dominus resurrexit. Sequitur: Ego dixi, domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi. Potest ex persona regis Dauid hoc dici, qui videns in spiritu tantam victoriam & gratiam Christi, petit vt in illa remissione peccatorum omnium,& sui misereatur: quoniã & ipse etsi legibus, quasi rex, non teneretur humanis, deo tamẽ obnoxiũ se pro peccatis suis esse cognoscit. Cõfitetur ergo peccatum suũ, vt accipiat remissionem,& generalis indulgentiæ munus inueniat. Po-
E testat & ex persona Saluatoris hoc exprimi, qui nobis misericordiã dei postulat,& peccasse se dixit quia pro nobis peccatum fact9 est. Simul nos docet, cum in aliquo sumus aduersus inimicos dei certamine constituti, vt dei imploremus auxiliũ: ipsi peccata nostra fateamur:& tunc maxime cum vrgemur & terimur: cũm dolore & amaritudine prosternimur, ne tacuisse videamur: quo medicina citius nostris vulneribus deferatur, vt sanati aduersario resistamus. Quomodo enim potest congredi vulneratus? Vnde discimus quia peccatorum nostrorum aculeis vulneramur. Vulnus medicum quærit, medicus confessionem exigit. Hinc quoq; magis ac magis aperire Saluator sacramentũ suę incipit passionis: quod cum euangelio concordare non dubium est. Nam maledicebant ei Iudei, mortẽ eius expetebant: insidiabantur, vrgebant, crescentẽ quotidie gloriã operis eius non ferentes. Hoc ergo prophetia annunciat, quod in euãgelio completũ est. Inimici mei dixerunt mala mihi: quando morietur, et peribit nomen eius? Amentes qui vitę auctorem mori posse credebãt, sed vota eorum ecclesia destruebat, credens ꝙ etiã mortuus secũdum corporis conditionẽ, suum nomen augeret:& ideo psallebat ei dicens: Memor ero nominis tui in omni generatione & F generationem. Repetebat, Vnguentum exinanitum est nomen tuum. Morientur illi qui te mori posce prę-
2.Cor.5. sumunt, non moriar ego quæ te noui vitæ arbitrum, salutis auctorem. Nouimus enim ꝙ tempore passionis & resurrectionis orabant discipuli congregati quãdo eis Maria Magdalena resurrexisse dominũ nunciauit,& quando eis clausa ianua domin9 se in corpore resurrectionis ostendit, quando Thomas vulnera eius vidit,& credi-
Ioan.20. dit. Insultabant ergo Iudæi quasi mortuo, sed dominus viuentem se apostolis reuelabat. Cum ergo dicerent Iudæi: Ecce mundus totus post eum abiit: cũ dicerent quia
Ioan.12. mirabilibus operibus seducit populum, quid aliud dicebant, nisi, Quando morietur,& peribit nomen eius? Et ideo in eius passione clamabant: Tolle, tolle à terra hunc: crucifigatur, crucifigatur. Factum est quod petebant, sublatus à terra est, resurrexit, ad cælũ ascendit, et regnũ suũ de nobis paradisi sedibus reformauit, De Iuda quoq; proditore euidens prophetia subtexitur in his versiculis qui sequuntur: Et egrediebatur vt videret, vana locutus: cor eius congregauit iniquitatẽ sibi. Egrediebatur foras,& loquebatur. Sic distinctũ græcis in codicibus inuenimus. Ingrediebatur ergo Iudas, quęrens prodere Saluatorem, vt videret quid ageret, quidve lo-

G queretur,vt eũ caperet in ſermone,& Iudæis annunciaret. Sed nihil inueniebat,qui nihil intelligebat. Bene ait ſcriptura,quia intus cum Ieſu non erat,qui de doctrina eius receſſerat,& inſtitutiones eius reliquerat. Volebat intrare,ſed penetrare non poterat:quia eum ſua excludebat perfidia. Omnis enim impudicus,aut auarus, aut Gala.5. immundus(quod eſt idolorum ſeruitus)nõ habet hæreditatem in regno Chriſti & dei. Non ſolum ergo ingredi moliebatur,& non ingrediebatur: ſed etiam volebat videre,& non videbat. Deniq; loquebatur Ieſus in parabolis:ſed non audiebat Iudas. Denique diuina non videbat myſteria. Non enim omnes audiunt verbum dei, qui ſibi videntur audire. Nãm ſi omnes audirent,nõ di- Lucæ.8. ceret Ieſus: Qui habet aures audiendi, audiat. Et ideo quia non audiebat,neq; videre poterat, loquebatur va- Matth.26. na pro veris,& putabat quòd Ieſum falleret,dicens: Potuit hoc venundari,& dari pauperibus,cùm furtis ſuis, non pauperibus prouideret:appellans rabbi atq; doctorem,à cuius magiſterio deuiabat: cuius cor(in quod ſe immerſerat diabolus)congregabat ſibi & augebat iniquitates. Sibi enim erat iniquus,ſibi iniuſtus: ſibi delinquebat,qui intra ſe dolũ meditabatur,qui latere nõ po- Lucæ.22. terat. Non enim circunueniebatur Ieſus, qui prodebatur volẽs,& teſtificabatur, Vnus ex vobis me tradet. Denic; confeſsus eſt Iudas,dicens: Nunquid ego ſum Rabbi? Et dominus ait: Tu dixiſti. Nec ſic intellexit Iudas q̃ cognoſceretur. Nã ſi intellexiſſet,non prodidiſſet. Sed nihilominus egrediebatur foras,& loquebatur. Aptus verſiculus aduerſum eos qui ſecretum alicuius produt. Pulchre ait: Egrediebatur foras. Foris enim lupi, foris prædones: intus Moyſes in nube cum Ieſu. Foris Iudæi, intus Zacharias ſacerdos in templo. Foris multitudo,intus ſpiritus ſanctus in cordibus noſtris clamat ad patrẽ.
H Foris aduerſarius noſter ſicut leo peruigilat ad rapinã. Foris infideles,intus fideles. Et ideo eos qui foris ſunt, iudicabit deus: eos autem qui intus ſunt, Chriſtus abſoluit. Egrediebatur igitur Iudas,& loquebatur. Egrediebatur de fide,egrediebatur de concilio & numero apoſtolorum Egrediebatur de conuiuio Chriſti ad latrocinium diaboli. Egrediebatur de gratia ſanctificatiõis ad laqueum mortis: qui vana ad perfidos loquebatur. Egrediebatur foras, qui vitæ internæ myſteria relinquebat. Egrediebatur,qui ſcripturæ interiora non nouerat. Si enim ſciſſet,intellexiſſet dicentem: Nunquid qui dormit,non adiiciet vt reſurgat? Intellexiſſet etiam illud: Pſal.54. Tu vero homo vnanimis,dux meus,& notus meus, qui ſemper mecum dulces capiebas cibos: in domo domini ambulauimus cum conſenſu. Non intellexit ergo hunc
I pſalmum,non centeſimum atque octauum, non alios, 1.Ioan.2. non alia teſtimonia ſcripturarum. De quo bene euangeliſta dicit Ioannes,& cæteris infidelibus: Ex nobis exierunt,ſed non erant ex nobis. Si enim ex nobis fuiſſent, nobiſcum manſiſſent. Non manebat ergo cum apoſtolis proditor, qui foras exibat, & cum perfidis ſuſurrabat. Quo verbo vſa eſt ſcriptura diuina demonſtrans ſine auctoritate eſse perfidiam,quæ timet quod loquitur Pſal.58. deprehendi. Fideli autem dicitur: Exalta viribus vocem tuam. En quo deciderat apoſtolus Iudas,qui miſsus erat fidem gentibus pleno auctoritatis præconio prædicare, vt in aurẽ inſuſurraret inſidiatoribus magiſtri ſui quod timeret audiri. Nonne iudicio ſuo ſe ipſe dãnauit? Sed erubeſcebat audiri,quod facere non timebat. Erubeſcebat,quia aduerſus vitæ ſuæ ſanctificatiõis & honoris auctorẽ cogitabat mala,nec gratiã beneficiis rependebat, ſed mala pro bonis bono referebat magiſtro, quod etiã ſeculi homines dãnare cõſuerũt Erubeſcebat ingratus deprehendi: erubeſcebat auarus videri: cum ꝑ pecunia auctoris ſui ſalutem proderet. Erubeſcebat videri perfidus: ſimiliter & Iudæi,qui aduerſus fidei magiſtrum falſos teſtes perfidi ſubornabant,vt dicerent quòd prædicaſset tẽplum dei quod Salomõ cõdidit,deſtruendũ: cũ ille de templo ſui corporis ſignificaſset: Soluite hoc tẽplum, & in triduo ſuſcitabo illud. Vere foris erant, qui à cognitione verbi cæleſtis erant excluſi. Verbũ inquit, iniquũ propoſuerunt aduerſum me. Id eſt illicitũ, & cõtra ius & nefas ſermonẽ propoſuerũt,mihi facientes de humano ſanguine pactiões*,quẽ ſceleratiſsime vẽdidit Iudas,Iudęi quoq; emẽdũ nõ miore ſcelere crediderũt, vaniſsimi homines,quaſi qui dormit, inquit, non adiiciat vt reſurgat. Quid ſit adiectio, conſideremus. Naturale eſt omnibus terrenis animãtibus,& volatilib⁹ cęli, & piſcibus maris,naſci et mori. Homini, quẽ precioſiorem cæteris terræ animantibus deus fecerat,hanc præcipue cõtulit gratiam,vt mortuus reuiuiſcat. Hæc dicitur ad renouationẽ vitæ ſuperioris adiectio. Denic; & Ezechiæ regi cũ præſcripſiſset dominus q̃ vitæ ſuæ tẽp⁹ impleſſet,& per Eſaiã mãdaſset vt ordinaret domũ ſuam, quia moriturus eſset,atq; ille oraſset ad dominũ, & fleuiſset fletu magno,miſertus dominus mãdauit ei: Ecce adiicio ad tẽpus tuũ annos quindecim. Et alibi ſanctus Dauid ait: Dies ſuper dies regis adiicies annos ei⁹. Inuẽ tũ ergo homini quod addatur: deo aũt addi nihil poteſt: quia ſcriptũ eſt: Nõ eſt adiicere,neq; minuere,in quo perfecta & plena ſũt omnia. Et ſi Chriſt⁹ reſurrexerit, vtiq; in cõ quòd aſsũpſerat reſurrexit: in quo plenitudini diuinitatis ei⁹ nihil vel decedere potuit vel accedere. Deo enim incorporeus & immortalis eſt, cuius ſumma natura & plenitudo virtutum,ſine vlla carnis acceſsione ſignatur. Caro autem diſpenſationis in Chriſto eſt: quam miſeratiõis titulo,& pietatis iure ſuſcepit,vt captiuã redimeret,ablueret contaminatã,mortuã reſuſcitaret. Et pulchre ait: Nũquid qui dormit,nõ adiiciet vt reſurgat? Non dixit,non adiicitur: ſed,nõ adiiciet vt reſurgat? cõ quòd ipſe dei fili⁹ reſuſcitauit,ſicut ſupra dixim⁹ dixiſſe eũ Iudæis: Soluite hoc templũ,& in triduo ſuſcitabo illud. Adiectionẽ accepit caro quaſi ſumpta de homine, ſuſcepta de virgine. Sed quaſi deus adiectionem ipſam operatus eſt,qui virtute propria reſurrexit, vt eſset ſuæ reſurrectionis operator. Cum igitur legas quòd & pater filium,& fili⁹ ipſe ſe reſuſcitauerit: agnoſce operationẽ illã diuinæ fuiſse virtutis: quia patri & filio vna virtus, cõmunis operatio: quandoquidẽ vna atq; eadẽ ſubſtantia trinitatis eſt. Sed quid ego cæteros arguo? dicit dominus Ieſus: Quid mirũ ſi populus me nõ cognouit, & cruci adiudicauit,cũ apoſtolus meus mercedẽ proditionis exegerit,cum conuiua meus mortem meam vendiderit? Etenim homo pacis meæ,in quo ſperaui,qui edebat panes meos: ampliauit ſuper me ſupplantationem. Aliqui Iudam excuſandũ putant,quia refudit pecuniam quam pro mercede proditionis acceperat. Sed ecce quia vltra
M Iudæorũ condẽnatur infidelitatem. Cui enim plus datum eſt,pl⁹ exigitur ab eo. Quid,inquit,de aliis querat? Homo pacis meæ,cui pacem meam dederam, pacẽ meã relinquere volueram: perſecutoribus deductis me tradidit,& fefellit me in quem ſperaui. Nunquid ignorauit proditorem ſui futurum,de quo ante prædixit, Vnus ex vobis me tradet? Hoc autem dicebat de Iuda,ſicut ſcriptum eſt in euangelio. Non vtiq; ſed quo amplius condemnaret eum,de fide eius ſperaſse ſe dixit. Aquila,cõfiſus eram,dixit: Symmachus poſuit, confidebam. Plus enim grauamus eum in quo plurimũ ſpei vel fiducię habuiſse nos dicimus,ſi poſtea ſpem noſtrã opinionẽm; deſtituit. Simul oſtendit quãta vis diuinæ ſanctificationis ſit. quæ excludat malitiam,& deprauatũ emẽdet ingeniũ,ſi forma propoſiti melioris accedat. Quantos ſcimus eſse conuerſos? Mutatus eſt Zacchæus ille publicanus,& ad quæſtum auaro intentus affectu, qui poſtea quadrupla redhibitione ſoluit errorẽ,cõdemnauit in ſe auaritiã,tẽporis ſuperioris abiurauit lucra, compẽſauit in pauperes,ſi deeſset exactor. Latro ipſe nequitiã ſuam propoſito meliore mutauit,agnouit in cruce Chriſtum, cõfeſsus eſt dei filiũ,regẽ voce propria nũcupauit. Quo

K plum, & in triduo ſuſcitabo illud. Vere foris erant, qui Ioãn.2.
iniquũ propoſuerunt aduerſum me. Id eſt illicitũ, & cõ
humano ſanguine pactiões*, quẽ ſceleratiſsime vẽdidit *diſpen-
Iudas, Iudęi quoq; emẽdũ nõ miore ſcelere crediderũt, tiones.
ciat vt reſurgat. Quid ſit adiectio, conſideremus. Natu
rem cæteris terræ animantibus deus fecerat,hanc præci-
pue cõtulit gratiam,vt mortuus reuiuiſcat. Hæc dicitur
ad renouationẽ vitæ ſuperioris adiectio. Deniq; & Eze- Eſaiæ.38.
adiicio ad tẽpus tuũ annos quindecim. Et alibi ſanctus Pſal.101.
Eccleſ.1.
in euangelio. Non vtiq; ſed quo amplius con- Lucæ.22.
Lucæ.19.

A tempore iusti plerique nutabant: ipsi certe latebant apostoli: carnifex ipse centurio non negauit. Quid de tempore Euangelij loquor? Rhaab meretrix erat, quæ perfidiæ atquæ intemperãtiæ se alebat stipendijs. Tamen vbi exploratores vidit quos miserat Iesus Naue, fidem induit, & periculo imminente iustitiam reseruauit: nec susceptos prodidit, sed fideli humanitate protexit. Ideo ergo sperasse se dicit, quasi iure præsumpserit, vt apostol⁹ superiora deponeret, meliora sequeretur: & qui sanctificãdi alios munus acceperat, ipse in se sanctitatis gratiam custodiret, & synceritatis inhęreret officijs, Bene ait, Speraui: quia homini dedit eligendi arbitrium quod sequatur. Posui, inquit, ante te bonum & malum. Si malũ elegeris, nõ natura delinquit, sed eligentis affectus. Si vnus quisque hominum condemnatur qui malum elegerit: quid de Iuda dicimus, qui ꝓdidit eum cui copulabatur suauitate conuiuij? Qui edebat, inquit, panes meos: ampliauit super me supplantationem. Quid est quod addidit, panes meos? Potuit dicere, Qui edebat panes mecũ: nisi illam intelligas quæ specialis est Christi, hoc est, verbi cælestis alimoniam. Non enim in solo pane viuit homo, sed in omni verbo dei. Deniq; alibi dicit: Qui semp mecum dulces capiebas cibos. Quibus versiculis bene vtimur aduersus eos qui necãdos esse crediderint cum quibus videntur epulati. Gẽtiles hoc custodire memorãtur, hostes plerunque, latrones etiam, vt parcant ijs cum quibus recordentur se inisse conuiuium. ferę ipsæ pabulorum societate miteſcunt. Vnde propter huiusmodi affectum gratiæ conuiualis, si verba cõsideremus, nõ ocio
B se dulces cibos dixit. Quomodo enim dulces, qui cito corrũpuntur? Sed vide ne dulces cibos dixerit verba vitæ. Hos eni cibos nulla amaritudo corrũpit, nulla mortis corruptela cõtaminat. Vnde &, semp, dixit. Non eni semp edere quis poterat. Sẽper aũt verbo dei possumus inhærere, & noctibus & diebus, si in lege dei die & nocte meditemur. Quid est etiã ampliauit? Græcus ἐμεγάλυνεν dixit, hoc est magnificauit. Vtrunque nobis exposuit dominus quod mouere nos posset, dicens in euangelio: Qui manducat mecum panem, leuauit super me calcaneum. Vnde assumptus hic sermo sit, considerabimus. Fuimus, inquit, increduli errantes, seruientes desiderijs & voluptatibus. Fateamur errorem, vt diluamur. Et ego vidi aliquem puer athletam cum elisisset aduersarium, frõtem ei percussisse calcaneo: quod signum fuit quòd insultauerit victo. Hoc est quod ait, Magnificauit super me supplantationem. Quo verbo insultantis iactantiam declarauit. Leuauit ergo & Iudas super Christum
C calcaneum suum, cum proderet eum: sed non leuauit impunè. Adhuc Adam calcaneum leuat: quod à serpente est vulneratum. Et vtique ei pedes lauerat Christus. Audierat dicentem: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Sed quod lauit gratia, inquinauerat perfidia. Iudas ergo calcaneum leuauit ad vulnus. Vere non tenuit caput, qui calcaneum super Christum leuauit. Adam super se leuauit: hic sup Christum: & ideo eum serpens grauius quàm cæteros vulnerauit. Leuauit calcaneum suum, qui fraudulentum oculum porrigebat, quo supplantaret auctorem. Ideóque scriptum est in propheta: Ampliauit super me supplantationem. Esau quoque ait de fratre suo: Bis me iam supplantauit. Qui supplantat, dolum facit quo aduersarium elidit aut vulnerat. Ideo & Iudas supplantasse dicitur, quia oculo suo vulnus infixit, quo inuadendi saluatoris signum persecutoribus demonstrauit. Supplantauit ergo quasi serpens, quia serpens ore venenum infundit, & vulnerat dente calcaneum. Et hic enim non diuinitatem Christi, sed corporis extremum calcaneum vulnerauit. Leuauit etiam Iudas calcaneum quasi luctator insolens & superbus, quo caput percuteret saluatoris: sed caput Christi ferire non potuit, quia caput Christi deus. Suum sane caput informis laquei nodo ligauit, vt remedium sibi salutis auferret. Vide si pie po- D
tes illud aptare quod in Genesi dixit sanctus patriarcha Iacob cum de filijs prophetaret: Dan iudicabit populum suum tanquam vnam tribum in Israel. &, Fiat Dan sicut serpens sedens in via & in semita, mordens calcaneum equi: & cadet eques retrorsum, salutem expectans à domino. Legimus quidem quòd Sampson de tribu Dan iudex fuerit in Israel. Sed alius hic significatur futurus, qui ex ea tribu progressus populum supplicijs sacrilegæ impietatis affliget, Antichristus ille, qui sedebit in templo tãquam sit deus, vere iudicium, quod habet interpretatio. Dan enim iudicium significatur. Et pulchre dixit quia populum suum iudicabit: qui perpetuæ pœnæ fiet obnoxius. Qui enim non credit, iam iudicatus est. Qui autem credit, non iudicabitur: quia credit in dei filium animæ suæ redemptorem: & ideo tanquam iudicij liber dicit: Qui diiudicat me, dominus est. Iudicaturus est ergo populum impietatis, non plebem. Illi enim iudicantur qui cadunt ruina perfidiæ, non qui resurgunt fidei libertate. Sedebit igitur in via, & insidiabitur in semita sicut serpens, vt vulneret transeuntes, & mordeat equi nostri calcaneum. Ani E
mam enim fidelium non poterat vulnerare. In qua autem via sedebit, & in qua semita, nisi ex quibus Christus dominus (vt legimus) nationum populum vocauit ad cenam suam, dicens: Exi in vias, & circa sepes, & compelle vt intrent, vt impleatur domus mea. Et quia similiter Iudas amplificasse super Christum legitur supplãtationem, videtur hoc loco ipse signari quòd mordere haberet calcaneum equi quo Christus dominus vehebatur. Vnde dictum est: Equitatus tuus salus. quòd caro eius, mundi totius erat susceptura peccatum, vt salus pro exitio, & vita æterna pro morte succederet. Vulneratus est ergo equus non mendax solus ad salutem. Vulneratus est equus qui mundi totius peccata suscepit, & onera nostra portauit: & non fuit fatigatus. Vulneratus est equus qui ad furorem concubitus adhinnire nesciuit. Et ideo fortasis Ioanni euangelistæ
cælum apertum, & albus equus est demonstratus, super F
quem sedebat habens in capite diademata, & in femore suo nomen scriptum, Rex regum, & dominus dominantium. Albus erat, qui erat immaculatus, quia nulla peccati inquinamenta cognouerat. Nam si libido tenebrosa est, recte sanctimonia relucet & splendet. Hic ergo equus est vulneratus, sed non retardatus. Deniq; cum ipso vulnere de tumulo resurrexit, cucurrit ad cęlum supra omnes angelos & archãgelos, velocior omni equitatu militiæ cæleſtis inuentus: supra equos etiam illos igneos quibus Helias raptus est. Et merito velocior, qui super omnes cælos & supra cælum cælorum ad sedem dei omnipotentis ascendit, & sedet, vt scriptura nos docuit dicens: Videbitis abhinc filium hominis sedentem ad dexteram virtutis. Hic itaque equus in figura & antè est demõstratus tempore Maccabæorum: quẽ sedebat dux ille militiæ cæleſtis aureis armis refulgens, qui Heliodorum depeculatorem illum depositi vidualis cæterorumq; quæ sacræ fuerant commendata custodiæ, & strauit & perculit, & prostratum Oniæ sacerdotis precibus vitali vsui reformauit. Vnde vere in eo arma aurea refulserunt, quia solus equum hunc sedit, & vicit, in quo nullus culpæ immunis euasit: Non Enoch, qui raptus est ne malitia mutaret cor eius. Non Abraham, non Isaac, non Iacob, non Moyses. Omnes enim sub peccato, omnes sub morte. Denique regnauit mors ab Adam vsque ad Moysen. Solus iste est qui peccatum non fecit: solus est Christus qui peccatum abstulit mundi: qui dixit morti: Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors aculeus tuus? Quomodo ergo amplificauit super hunc supplantationem suam Iudas, & cecidit eques retrorsum? Quod in Iuda est, dolum fecit: quod in Christo, volens passus est. Sæpe videmus fortiorem velle

Iosue. 2. & 6.
Gene. 49.
Iudic. 13.
1. Cor. 4.
Luce. 14.
Abac. 3.
Apoc. 6.
Apoc. 19.
4. Reg. 2.
Mar. 14.
2. Mac. 3.
Sapiẽ. 4.
Roma. 5.
1. Cor. 13.
Ioan. 13.
ad Titũ. 3.
Gene. 27.
Ioan. 13.

G percuti, vt acrior lacesitus insurgat, vehementius excitetur. Momordit ergo serpens calcaneum equi, virus suæ fraudis euomuit: volens eques se ipse deiecit. Volens cecidit, vt nos leuaret. Quid est tamen quod ait scriptura, Et cadet eques retrorsum? Cur retrorsum, nisi vt regeret se sequentes? Retrorsum erat Petrus, cui
Mar.8. dixit: Vade retro post me. Retro erant apostoli & cæteri discipuli. Ideo retrorsum cecidit, quia super quos cadit, saluat. Omnis enim qui super hunc lapidem,in-
Luc.20. quit, ceciderit, conquassabitur: supra quem ceciderit autem, emundabit eum. Alij habent, Ventilabit eum. Alij, Comminuet. Qui enim ventilat frugem, mundat à paleis: qui comminuit aliquid, in puluerem redigit, vt mollitia pulueris vel poculo salubri vel reliquo medicinæ vsui sine vlla perturbatione proficiat. Vnde colligimus cauendum ne quis semel per baptismum susce-
H ptus à Christo, ex eius decidat corpore, hoc est excutiatur ab ecclesia. Ipsa est enim mortis ruina perpetuæ. Illum autem qui venit crediturus in Christum: vt eum mors eius inueniat, crux eius assumat, clauus infigat, sanguis infundat, sepultura quoque eius inuoluat, gratia resurrectionis attollat, de somno suscitet, à morte viuificet: illum inquam à seculo liberat, à peccato mundat, sanat à vulnere, à duritia impietatis inflectit, ad
† subtilẽ. mansuetudinem pietatis emollit, vt circunciso corde suauem † illum & incomprehensibilem hauriat spiritum, bibat poculum salutis æternæ. Cecidit ergo eques retrorsum. Accipe & aliud cur retrorsum: quia post ipsum omnes, nemo ante ipsum. Cecidit ergo non sibi, sed omnibus, vt duritiam cordis nostri super nos cadendo molliret. Cecidit super Adam, quem quærebat, vt inueniret. Retro eum quæsiuit, vt supra humeros suos bonus pastor imponeret, secúmque Paradiso in illius redemptione latronis inueheret. Sed forte dicas, Et persecutores ceciderunt retrorsum. Sic enim
Ioan.18. scriptum est, Quia principes sacerdotum quos adduxerat proditor Iudas, & cæteri qui ad comprehendendum aduenerant dominum IESVM, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Hoc est quod & ego di-
I co, quia super peccatores voluit cadere, non super iu-
Lucæ.5. stos. Iustus enim medico non indiget, sed peccatores.
Actuũ.5. Si apostolorum vmbra sanabat, quanto magis caro Christi quos tangit, à morte defendit? Denique lepro-
Matth.8. sum tetigit, & sine dilatione mundauit. Vt scias autem qui legis, quia & persecutores suos voluit liberare, testem Christi interroga. Nam cum inueheretur Petrus
Actuũ.2. in Iudæos quòd principem vitæ interfecissent, remedium demonstrauit, vt agerent pœnitentiam, & remitti sibi peccatum quod admiserant mererentur. Quid autem dubitas quòd ideo cecidit vt resuscitaret, cum ipse
Deut.32. dixerit: Percutiam, & sanabo? Verborum tamen vide
Gene.46. distantiam. In Genesi habetur: Cadet eques retrorsum, salutem expectans à domino. Hoc est vt oculos non auertat, actio mentem propriam non reflectat, resurrectionis suæ prærogatiuam vindicet, & diuina se resu-
Ioan.18. scitet potestate. Hic autem habetur: Abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Qui terrenus est, in terram cadit. qui cælestis, cælo inhæret. Etsi corpore cadit, virtute non cadit: nec ijs quæ sua sunt, sed operi intendit. Semper enim ad patrem respicit, vt eius circa nos impleat voluntatem. Vtinam & isti non abissent retrorsum, sed Christum excepissent, sicut excepit Io-
Mat.27. seph, & sepeliuit eum in monumento nouo. Qui fi-
Psal.54. delis est, in terram non cadit. Qui infidelis, cadit, & descendit in inferiora terrarum: sicut scriptum est: Descendant in infernum viuentes. Ergo persecutor super terram, & in infernum cadit: Christus super resurrecturos: Christus super petram: Christus super Eccle-
Mar.14. siam. Audi quomodo super Ecclesiam cadat. Retro erat Petrus, & sequebatur eum cum à Iudeis ad Caiphæ domum Synagogæ principis duceretur. Ipse est Petrus cui dixit: Tu es Petrus, & super hanc Petrã ædificabo Ec K
clesiã meã. Vbi Petrus, ibi ecclesia, vbi ecclesia, ibi nulla Mat.1
mors, sed vita æterna. Et ideo addidit, Et portæ Inferi non præualebunt ei: & tibi dabo claues regni cælorum. Beatus Petrus, cui non inferorum porta præualuit, non cæli porta se clausit: sed econtrario destruxit Inferni ve stibula, patefecit cælestia. In terris itaque positus cælum aperuit, Inferos clausit. Potest & illud conuenire huic loco quod Samaritanus descendentem de Hierico ho- Luc.10.
minem vulneratum illum à latronibus non præteriuit, sed suscepit eum, & vulnera eius curauit, infundens ole um & vinum, & imposuit supra iumentum suum, & duxit ad stabulum. Quid dubitas de equo bono, cum bonum & iumentum legeris? Cum legeris in Hierusalem illam & equites multos & plurimos cum quadrigis & curribus introire? Ne te moueat quod legisti: Hi in curribus, & hi in equis: Nos autem in nomine domini dei Esa.19.
nostri magnificabimur. Ipsi obligati sunt, & ceciderũt. Sed Helias non cecidit, qui curru introiuit. Vbi enim dei nomen est, ibi nullus obligatur, sed absoluuntur vniuersi. In nomine autem dei nostri & pauper est tutus & diues, & nobilis & ignobilis, & infirmus & potens. Fidei non præiudicant opes, si tamen vti opibus no uerimus. Et ideo nomẽ dei in se habens dicit: Tu autem
domine miserere mei, & resuscita me, & retribuam il- L
lis. Quod vtique non quasi de resurrectione dubitans dicit, qui potestatem habebat dicere: Soluite templum hoc, & triduo resuscita bo illud. sed formam dat homi- Ioan.2.
ni, vt misericordiam à deo, & resurrectionem de deo speret. Deinde non resuscitari se petit, sed resuscitari si bi postulat Mathiam in locum Iudæ, vt apostolicus nu- Actuũ.1.
merus impleatur. Etenim quia necesse habebat perire filius perditionis, vt scriptura impleretur, oportebat in locum ipsius subrogari filium salutis. Tertium accipe: Resuscitari se, hoc est corpus suum, poscit. Corpus autem Christi, Ecclesia est. Et quia Iudas figura erat infidelis populi Iudæorum, qui pecunia vel emit vel vendidit Christum (quod faciunt qui pluris ducunt pecuniam quàm religionem) pro interitu plebis infidelis significat Ecclesiæ † sibi gratiam resurrecturam. Vnde & ipsa dicit in Canticis: Si suscitaueritis & resuscitaueritis cha † alias,ec
ritatem. cum quæreret de iuuenculis Christum, quia clesiam si
Christus charitas est. Quod autem ait, Retribuam illis: bi gratã.
hoc intelligimus, quia florentis ecclesiæ processibus
cruciabuntur, & tunc cognoscent quæ pœna perfidiæ M
sit, cum aduerterint qui fidei sit splendor & gratiæ. Vel quia bonus dominus est, qui poterat dicere, Retribuebant mihi mala pro bonis: & medium verbum est retri- Psal.34.
butionis, vel in bono, vel in malo: retributurum in bono esse se dicit: quia etsi cæcitas in Israel ex parte contin
get, tamen cum plenitudo gentium intrauerit, tunc om Roma.11.
nis Israel Christi miseratione saluabitur. Et subiecit: In hoc cognoui quoniam voluisti me: quoniam non gaudebit inimicus meus super me. Superius de passione sua loquutus est quasi homo: hinc iam aperit maiestatem suam, quòd solus sine peccato, solus cui * peccator * alias,q
insultare non potuit, solus quem pater vt vnicum filium dilexerit. Qua ratione ergo inimicus non est lætatus super eum? Quia etsi mortem suscepit pro nobis, resurrexit tamen: & ipse insultauit inimico, cuius victoriam destruxit, & aculeum mortis infregit. Et nos licet in seculo mœsti simus, atque in mœrore nostro & contritione cordis animique nostri lætetur inimicus, tamen resurgentes eius gaudium destruimus. Vnde & Micheas dicit: Noli super me gaudere inimica mea, quia cecidi: quia resurgam. Resurrectio est ergo qua inimici omnia Mich.7.
vincula soluuntur, triumphus omnis aboletur. Sequitur: Propter innocentiam autem meam suscepisti me, & confirmasti me in conspectu tuo inæternum. Benedict9 dominus deus Israel inæternum, à seculo, & in seculum: fiat, fiat. Innocens nulli nocet, in neminem peccat,

A Ideo ſine peccato, ſine dolo Chriſtus, ſcripturæ diuinæ auctoritate ſignatur. Hoc igitur & hic declaratur, vbi dicit: Propter innocentiam autem meã ſuſcepiſti me. Quę
Pſal. 138. autem ſuſceptio ſignificatur? Nam & alibi legimus: Suſcepiſti me ex vtero matris meæ. Ergo quia ab omni corruptione generationis humanæ mundus eſt natus, qui de ſpiritu eſt natus & virgine: ideo eum pater ſuſcepit, quia ortum illius nulla corporeæ generationis concretio vſitata fuſcauit. Suſcepit eum reſurgentem, quia nulla eum offenſio prolapſionis aſperſit. Immaculatus ad patrem rediit, à quo immaculatus exiuit quando deſcen
Pſal. 2. dit in terras. Vnde dicit ei pater: Filius meus es tu: ego hodie genui te. hoc eſt, generationis meæ in tę priuilegium recognoſco, quem nulla macula potuit inquinare peccati. Inter pctōres verſatus es, pctã omniũ ſuſcepiſti: peccatũ pro oĩbus fact⁹ es: maledictũ pro oĩbus fact⁹ es: ſed null⁹ vſus potuit ad te trãſire pcti. Ita inter pctōres verſatus es, quaſi inter angelos verſareris. Feciſti terram eſſe quod cælum eſt: vt & ibi peccatum tolleres. Ho
B die te genui, in quo complacui. Probaſti te filium, qui impleſti in omnibus patris voluntatem. Hodie te genui, in quo lucem immaculatæ prolis agnoſco. Heri mihi & hodie ipſe es, & in ſeculum. Nox in te nulla eſt, quia totus es dies. Bene confirmatus in conſpectu patris dicitur in æternum, qui apud patrem ſemper eſt: & vere in conſpectu eius, cuius ſplendor eſt gloriæ, & imago ſubſtantię. Sed quemadmodum complacet in filio pater: ita & filius benedicit patrem. Pater enim honorificat filium, & filius honorificat patrem. Benedictus, inquit, dominus deus Iſrael, hoc eſt populi deum videntis, qui & dominum ſuum & deum credit. A ſeculo, & in ſeculum: fiat, fiat. In Hebræo habet: Amen, amen: vt aſſeruerunt qui librum legerunt in Hebraicis literis ſcriptum. Græcus hoc loco, γένοιτο γένοιτο dixit: quod eſt, fiat, fiat. Quod verbum diuerſas ſignificationes habet, vt ſit interdum imperantis, interdum precantis, interdum confirmantis aliquid. Imperantis eſt cum ſuperior inferiori ſtatuit quid faciendum ſit vel ſequendum. Precantis eſt ſicut illud, Fiat voluntas tua. Non enim deo
Matth. 6. quis imperat: ſed precem fundit. Confirmantis eſt cum
*alicui. benedicit propheta, vel ſacerdos, vel ſanctus aliquis *, & populus reſpondet, Fiat fiat. Hic ergo magis confirmatio mihi videtur benedictionis, quam oratio vel deprecatio, maxime quia repetitio ipſius facta ſermonis eſt. Et videtur Hebræus quidem ſermo mutatus: ſed idē ſenſus expreſsus. Sicut enim cum ſacerdos benedicit,
C populus Reſpondet, Amen, cōfirmans benedictionem ſibi, quam plebi ſacerdos à domino deprecatur: ita in pſalmo reſpōſum eſt, Fiat fiat: quaſi, Amen amen. Amen autem confirmationis verbum euidenter oſtenditur in euangelio, vbi dominus confirmans ſermonem ſuum dicit: Amen dico vobis. Maior autem vis eſt vbi repetitus eſt ſermo: quod in libro euangelij ſecundum Ioannem frequentius inuenimus: quia ipſe maxime de cæleſtibus & profundis myſterijs eſt locutus: ſicut ſcriptum
Ioan. 3. eſt: Amen amen dico tibi: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, nō poteſt introire in regnum dei.
Ioan. 14. Et alibi: Amen amen dico vobis: Si quid petieritis à patre in nomine meo, dabit vobis. Abundant duo exem-
* crebro. pla, reliqua vero * ſi quis quæſierit inueniet. Indicium quoque eſt libri finiti, fiat fiat. Nam in quinque libros diuiſum videtur eſſe pſalterium. Primus liber hoc pſalmo finitur, hoc eſt quadrageſimo. Et pulchre vſque ad paſsionem Saluatoris quadrageſimus pſalmus eſt comprehenſus, qui finem libro daret: quoniam paſsio domini finis eſt quadrageſimæ: vt ſecundus liber à myſterijs renouationis inciperet: qui liber, vtpote. Quadrageſimæ, perfectiora ſacramenta complectitur. Nam & ba-
Pſal. 43. ptiſmatis prænunciat ſacramenta cum dicit: Sicut ceruus deſiderat ad fōtes aquarum. & requiem ſanctorum, qui ad tabernaculum cæleſte peruenerint: & ſpirituſſancti deſcenſionem, quando effuſa eſt gratia ſpiritalis in D
quadam voce cæleſtium cataractarum: quia virtute magna ſpiritus ferebatur, vt legimus in actibus Apoſtolo- Actuũ. 2.
rum. & ingreſsum renouati hominis ad altare, & Saluatoris aſcenſum, & ſanctificationem propoſiti virginalis. Qui liber finitur in pſalmo ſeptuageſimoprimo, quo regnum Chriſti pacificum toto orbe diffuſum prophetico ſermone annunciatur, remiſsióque peccatorum: vbi cum benedictionem domini præmiſiſſet, ſubtexuit: Et replebitur maieſtate eius omnis terra: fiat, fiat. Tertius quoque liber finitur octogeſimooctauo pſalmo: & ibi habet: Benedictus dominus in æternum: fiat, fiat. Quartus liber finitur pſalmo centeſimoquinto: & ibi habet: Benedictus dominus deus Iſrael à ſeculo & vſque in ſeculum: & dicet omnis populus: fiat, fiat. Quintus liber vſque ad finem eſt, vbi pro hoc verbo propheta dicit: Omnis ſpiritus laudet dominum. Sed iterum forſitan te moueat quomodo quinque libros aſseram, cum vnum Pſalterium ſit. Sed etiam euangelium vnum eſt, & quatuor libros eſſe negare non poſsumus. Vnum autem euangelium eſſe, & alibi (ni fallor) intimauimus: & ſi iterum exigitur, facile poſsumus edocere, cum Saluator dixerit: Amen dico vobis: Vbicunque prædica- Matth. 26
tum fuerit hoc euangelium. Et Apoſtolus: Miror quòd Galath. 1.
ſic tam cito transferimini in aliud euangelium: quod non eſt aliud, niſi ſi qui ſunt qui vos peruertunt. Et ali- E
bi: Notum enim facio vobis fratres euangelium. Nec vſquam habes aliter de corpore iſto quatuor librorum niſi euãgelium ſignificatum. Denique quia vnum corpus Actuũ 1.
eſt etiam pſalmorum, ſcriptura dixit. Sed iterum quia Pſal. 70.
quinque libri ſunt, dixit alibi: In vaſis pſalmorum. Pulchre autem quinque libri, & vnum pſalterium: quoniam quinque ſenſibilis homo exterior viuificatur, & rurſus quinque ſpiritalibus ſenſibus ille abſconditus cor- 1. Pet. 2.
dis homo noſter conſummatur interior: qui ſolus ante Lucæ. 8.
deum locuples Petri apoſtoli teſtimonio reperitur. Qui habet, inquit, aures audiendi: audiat. Habes vnum ſenſum. Et ſicut ſunt qui oculos habent, & non vident: ita ſunt qui oculis non videntibus plus videre creduntur. Vnde & prophetæ dicebantur Videntes, etiam qui oculis non viderent. Bonus etiam ille odor, de quo apoſto- 2. Cor. 2.
lus dixit: Bonus odor Chriſti ſumus deo. vnde & Iob di- Iob. 27.
cebat: Et ſpiritus diuinus, qui eſt in naribus meis. Idem † alias, &
ergo odor Chriſti & ſpirituſſancti eſt deo †: quia vnus Dei.
odor eſt trinitatis. Eſt & interior cibus. Meus cibus eſt Ioan. 4.
vt faciam voluntatem patris mei, qui in cælo eſt. Eſt & interior tactus, quo Chriſtum tetigit illa in euangelio Lucæ. 8.
quæ per duodecim annos ſanguinem profluebat, nec à medicis acceperat ſanitanem, ſed accepit à Chriſto. Fi- F
dei tactus eſt quo tangitur Chriſtus. Denique eum homines non videbant, ſed vidit IESVS, & ſe vidiſse teſtatus eſt dicens: Tetigit me aliquis. Nam & ego cognoui virtutem de me exiſſe. Cognitio Chriſti, collatio ſani- Matt. 9.
tatis eſt. Ergo quoniam decem ſenſus homini ineſſe manifeſtum eſt: ideo Dauid, qui & foris & intus canebat, foris corpore, intus corde: dicit in pſalmo: In decachordo
pſalterio pſallam tibi. Pſalterium ergo eſt homo con- Pſal. 32.
ſummatus in Chriſto: in quo ſicut arte concinentium fila chordarum, ita conuenientium reſonant opera canora virtutum: vt poſsit dicere: Pſallam tibi deus in cithara ſanctus Iſrael: gaudebunt labia mea cum cantauero tibi: & anima mea, quam redemiſti. Paulus ait de ſe:
Foris pugnæ, intus timores. Hic & intus & foris gaudet: 2. Cor. 7.
ſed ille adhuc in certamine, iſte in remiſsione: quia redemptionem animæ ſuæ ſe meruiſſe cognouerat. Qui
pſallit, in lætitia eſt: qui luctatur, in ſolicitudine. Verum & Paulus ſciebat pſallere: ſed adhuc ſe proceſsibus reſeruabat, cum foret plenius cōprobatus, vt pſalleret: &
ideo dixit: Orabo ſpiritu, orabo & mente. Pſallam ſpi- 1. Cor. 14
ritu, pſallam & mente. Et quia geminum pſallendi officium demonſtrauit, geminam quoque vocem eſſe ſeri-

ptura edocuit, propheta dicente: Voce mea ad dominum clamaui, & vox mea ad Deum, & intendit mihi. Quid est mea? Potuit enim dicere: Clamaui ad dominum. Sed que nostra est vox, nisi ista quæ melior est, quæ nescit errare? Nam ex multiloquio peccatum incurrimus, & vitare non possumus. Illa vox prophetę est quæ ad Deum peruenit, quæ tacente Moyse clamauit ad dominum: qua etiam in orationibus suis Anna clamabat cùm oris sui labia nõ moueret: & impetrauit filium, quem ante diu non impetrauerat cum corporis voce clamasset. De hac voce dixit dominus: Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuum: & clauso ostio ora patrem tuum, qui est in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Quid est reddet? Hoc est, quod deprecatus es, quod orasti. Sicut enim peccatores de manu domini recipiunt peccata sua duplicia, ita ecõtrario iusti recipiunt cum effectu proprio postulata. Audi quomodo recipiant: Ascendit oratio tua ad Deum, & descendit ad te. Vnde & in psalmo legimus: Et oratio mea in sinum meum conuertetur. vt fructum scilicet referat postulanti. Benedictus dominus Deus Israel qui tãta nobis aperuit mysteria, à seculo & in seculum: id est ex infinito in infinitum: fiat, fiat.

Psal. 76.
Prou. 10.
Exod. 14.
1. Reg. 1.
Mat. 16.
Actu. 10. & Tob. 12
Psal. 34.

Psalmi quadragesimi tertij, enarratio.

PSALMI titulus est, In finem filijs Chore intellectus. Vbi passionis dominicæ, & baptismatis, & ingressionis ad altare sacrosanctum, decursa mysteria sunt. docet sanctus propheta Dauid quemadmodum athletam suum, cuius nomen teneatur in agmine sanctorum, Christus exerceat. Sicut enim sine labore nostro, nõ ex operibus, sed ex fide per gratiam suam nobis peccata donauit, & ad coronæ petitionem indulgentissimus nos & benignus admisit, nec superiora nobis fecit obesse flagitia, quibus tanto certamine iudicaremur indigni: (quęritur enim etiam in ijs qui lustrale certamen hoc subeunt, etiã disciplina viuendi) ita rursus ne tanta peccatorum donatione resoluti, in superiora flagitia vel desidiam reuertamur: psalmus iste nos admonet multa nobis & grauia certamina esse proposita, vt nemo nisi qui legitime certauerit, coronetur. Luctandum est igitur aduersus carnis huius illecebras, & feruorem sanguinis. Luctandum est aduersus nequitias spiritales. Nemo grauior domestico aduersario, nemo nocentior hoste eo qui cælestis substantiæ potentia suffragatur. Cum dico nemo, diuini memento sermonis, quem dixit dominus: Quia maior ex natis mulieris Ioannes baptista nemo. Nam qui natus est ex virgine, ipse sup omnes est: & ideo neminem vereamur, qui Christum habemus: quoniam si Christus pro nobis, quis contra nos? Certemus ergo vsque ad finem, vt euacuatis omnibus quę aduersum IESV domini voluntatem in nostro ante corpore militabant, veræ exercitijs virtutis intenti, soli deo nostro & domino seruiamus. Hic enim finis, vt scriptum est. primitiæ Christus: deinde finis, cum tradiderit regnum deo & patri, cum euacuauerit omnem principatum & potestatem & virtutem, vt mors nouissima destruatur: & incipiamus deo esse subiecti, regnum in nobis cæleste seruantes, vbi erat ante colluuio peccatorum. Merito ergo in finem filijs Chore psalmus intellectus inscribitur, vt in eo cognoscendo non vulgaris auditus, sed intellectus spiritalis operetur. Denique Aquila psalmum disciplinæ posuit. Et ideo tibi dicit scriptura, Da in disciplinam cor tuum: aures autem tuas præpara sermonibus intellectus. Et alibi: Dilige sapientiam & disciplinam. Sapientia est quæ sensus scaturit. Disciplina in habitudinem quandam naturæ coalita forma virtutum, & mentis confirmata sententia scientiæ disciplinis. Intelligere quoque obscurum sermonem, atque dictionum prudentiam, & ænigmata Prouerbiorum, scriptura nos docuit, cuius auctoritate colligimus has prudentiæ principales esse virtutes: eò quòd sapientia semper quasi mater fœcunda parturiat, disciplina quasi seuerior magistra distringat: intellectus quasi diligens quæsitor inueniat, & veram iustitiam iudiciúmque timetur. Doceamus hæc sacræ testimonijs lectionis. Sapientia dicit: Ego quasi fons à paradiso dixi, Rigabo meum ortum: & adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam. Nam generationes suas menti hominis, & bonos sensus quasi pia mater infundit. Accipe etiam testimonia disciplinæ: Fili ne neglexeris disciplinam Dei, nec defeceris ab eo correptus. Quem enim diligit Deus, corripit. Seuera quidem in corripiendo, sed dulcis in corrigendo est disciplina: ne fluitemus & vagemur errantes, sed recipiamur à Christo. Disciplina enim non examinata vagatur, vt scriptum est. Sed pro conseruatione hic posuit disciplinam. Tamen sicut sapientia, ita & disciplina & perfecta & imperfecta eodem nomine nuncupatur. Sed vbi sine adiectione vel disciplina vel sapientia nuncupantur, definitionem perfectionis accipiunt. Inexaminata ergo fluitat disciplina, sed examinata non fluitat. De intellectu quoque eadem scriptura definit, quia intellectus bonus est omnibus qui eum faciunt. intellectus autem cum in se, & sapientiæ gratiam habeat, & ordinem disciplinæ: vtique docemur quòd & sapientia & disciplina bonæ sint eis qui earum instituta suis ministerijs exequuntur. Diximus de titulo: psalmum adoriamur. DEVS auribus nostris audiuimus. Sic Symmachus. Theodotion, In auribus nostris, dixit: sicut & septuaginta viri. Quid est quod ait, auribus nostris? Quod si non satis esset audiuimus, certe si hoc placuerat, Auribus audiuimus: plenum erat. Cur ergo additum est nostris? Quid sibi hoc vult? Nisi vt intelligas illa esse nostra, quæ mẽtis sunt, & ea esse meliora, quàm quæ istius corporis. Et ideo quasi de alio dicit hic ipse propheta: Non timebo quid faciat mihi caro. Et alibi: Voce mea ad dominum clamaui, & vox mea ad Deum, & respexit me. Illa vox mea, quæ auditur à Christo, non quæ resultat in publico. Nõ vult igitur suum esse, quod corruptibile atque terrenum est, qui ad imaginem Dei, & similitudinem meminit se creatum. Denique scriptura nos edocet prius ad imaginem dei hominem esse formatum, postea de luto factum. Quasi superior ergo (superior enim qui antiquior) & gubernator, & rector huius corporis animæ vigor dicit Auribus nostris audiuimus. Quis iste est, nisi cui dicitur: Qui habet aures audiendi, audiat? Sunt enim qui aures habent, & audire mysteria non possunt: de quibus dicit IESVS in reuelatione Ioannis: Foris canes & veneficos & impudicos. quibus flagitiorum cupiditas, & ærugo pecuniæ aurem obstruit audiendi. Consideremus igitur quæ audisse se dicant, vel à quibus audisse commemorent. Patres, inquit, nostri annunciauerunt nobis. Qui isti sunt patres? Titulus habet quia Psalmus filijs Chore scriptus sit, vt ab ipsis canatur, qui psallendi munus receperunt, & in huiusmodi officium fuerant deputati. Chore autem & Dathan & Abiron cum alijs qui aduersum Moysen, & Aaron insurrexerant studio contumaci, terræ hiatu in deserto vorati sunt & necati. Quibus mortuis, qui alij patres eorum filijs mirabilia opera domini annunciare potuerunt? In maleuolam enim animam non ingreditur sapientia. Si sui ergo patres non annunciauerunt filijs, alieni multo minus, qui declinarunt sobolem perfidorum. Qui sunt itaque isti patres? Vide ne illi de quibus dictum est, Interroga patrem tuum, ipse tibi dicet. Interroga quando legis Paulum: vel si non legis, & mouet te aliquid, in ipso require. Ipse est enim bonus pa-

Eccle. 24
Prouer. 3
Psal. 118
Psal. 76.
Luce. 8.
Apoc. 22.
Nume. 16
Sapien. 1.
Deut. 32.

A ter,qui poteſt docere & formare in nobis dominum IESVM: ſicut ipſe teſtatus eſt dicens: Filioli mei, quos ego
Galath.4 parturio,donec formetur Chriſtus in vobis. Oſtendit ti
1. Ioan.2. bi hos patres euangeliſta Ioannes, qui ait: Dico vobis patres, qui cognouiſtis quod eſt ab initio. Iſti ſunt patres quorum ſenectus vita immaculata eſt. Ideo in conuētu ſeniorum appone digitum ori tuo, vt audias quod tibi proſit,& vitæ æternæ ſacramenta cognoſcas: ne interſtrepas inſolens tyro doctoribus & qui adhuc diſcere * debeas,dicere præſumas. Quid igitur iſti patres an
*audire. nunciauerint Chore filijs,audiamus. Opus,inquit,quod operatus es in diebus antiquis. Qui ſint iſti dies in quibus deus magna & mirabilia operatus ſit, requiramus. Et docet nos ſcriptura eſse aliquos pręclaros dies in qui
Actuū.2. bus refulſerint facta diuina, cum lectum ſit, quia ſol in tenebras conuertetur,& luna in ſanguinem,priuſquam veniat dies domini magnus & illuſtris. Et erit, quicunque inuocauerit nomē domini ſaluus erit. In ipſo enim
Pſal.117. die Chriſtus hominibus reſurrexit, & ideo ſpecialiter de ipſo dictum eſt: Hic eſt dies quem fecit dominus: exultemus & lætemur in eo. Cum igitur omnes dies deus
B fecerit,huic tamen diei præ cæteris diuini operis prærogatiua delata eſt,quo peccatum omne ſublatum eſt. Dies autem alij peccatorum ſunt. Hic ergo eſt dies quem il luminauit ſol ille iuſtitiæ. Nam & ipſe ortus ſuos & occaſus habere cōſueuit. Vnde & ſcriptum eſt: Orietur in
Pſal.71. diebus eius iuſtitia. Sunt ergo dies Chriſti quibus orta iuſtitia eſt,& pacis abundantia: ſunt dies Chriſti quibus orta ſapientia eſt. Audi quomodo exoriatur ſapientia. Si quis videtur ſapiens eſse inter vos in hoc ſeculo,ſtul-
1.Cor.3. tus fiat,vt ſit ſapiens. Ideo dicit ſapientia quæ ſtulta huius mundi elegit, Dominus creauit me principium viarum ſuarum in opera ſua. Sicut enim in diebus Oziæ regis,in diebus Nabuchodonoſor exorta perfidia eſt,dominata captiuitas: ſic in diebus domini IESV exorta eſt fides, quæ ſplendorem ſuæ claritatis & luminis toto orbe diffudit. Qui enim meliores dies, quàm quibus refulſit nobis viſio Dei? ſicut dixit Iacob. Sic enim ſcriptum
Gene.32. eſt: Vidi Deum facie ad faciem: & ſalua facta eſt anima mea. Et cōtinuo exortus eſt ei ſol. Quis iſte ſol? niſi qui dies fecit fulgere iuſtitiæ,quibus in terra natus eſt Chriſtus ex virgine. In ſpecie vidit Iacob,& Deum vidiſse ſe dixit. In veritate viderunt Iudæi,& nō crediderunt. Ideo illis breuiati ſunt dies, nobis illuminati: quoniam illis
Pſal.101. deficiebat dies: nobis appropinquabat. Vnde Iudaicam
C ſanctus Dauid refugiens cæcitatem ait: Ne deducas me in dimidium dierū meorum. Sic enim dies domini magnus & illuſtris eſt,vtique non prolixitate temporis,ſed iuſtitiæ vel gratiæ claritate. Ergo ſunt dimidij dies, quibus breuiantur dies impietatis caligine, & ſqualore per
Mich.3. fidię: quibus occidit Sol ſuper prophetas: ſicut ſcriptum
Matth.24 eſt. Namque vt iuſtis oritur Sol iuſtitiæ, ſic occidit infidelibus. Sed occurrit illud quod dicit dominus: Pro-
Ibidem. pter electos breuiabuntur dies. Et videtur contrarium, niſi diligēter aduertas,& ſuperiora repetas. Dicit enim dominus: Tunc ſi quis vobis dixerit, Ecce hic Chriſtus: aut ecce illic: nolite credere. Surgent enim pſeudochriſti,& pſeudoprophetæ: & dabunt ſigna magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi. Et ideo ne decipiantur electi, admonet dominus quid ſequendum ſit,vt non falſorum prophetarum ſermone capiamur: neque nos eorum aliqua prodigioſa facta decipiant. Sed tunc credamus Chriſtum eſsé venturum, cum dies pleni iuſtitiæ cœperint refulgere. Chriſtus enim pleno maieſtatis ſuæ lumine reuelabitur: & ſi
Matth.24 cut fulgur exit ab Oriente,& toto lumen ſuum vſque in occidentem orbe diffundit: ſic & filius hominis cum ſuis angelis veniens illuminabit hunc mundum,vt credat omnis homo,& ſalua fiat omnis caro. Non ergo credamus Antichriſto, de quo dicent falſi prophetæ: Hic eſt Chriſtus. Dies enim perfidiæ erunt Antichriſti dies. Nō credamus ijs qui dicent, Chriſtus in deſerto: Chriſtus in D
penetralibus. Iam enim omnia plena ſunt Chriſti, vbi appropinquare cœperit Chriſtus. Sed cum viderimus facta quæ Chriſtus in euangelio ſuo ante prædixit: tunc credamus eius aduentum: ne dum verum quærimus lumen,in infidelitatis tenebras incidamus. Cauenda ergo ſigna perfidiæ, quibus breuiantur dies atque minuuntur. Sol enim obſcurabitur, ſtellæ cadent. Hoc eſt, iuſti Pſal.119.
dei. Sunt enim qui fulgeāt ſicut ſtellæ in cælo. Cum hæc videris,crede adhuc tardare Chriſtum. Vbi enim Chriſtus,ibi fides clarior. Vbi Antichriſtus, ibi dies dimidij: de quibus vtique non quereretur Dauid propheta, ſi ad temporis breuitatem videretur eſse referendum: cū ipſe alibi dixerit. Heu me quòd incolatus meus prolongatus eſt. Quomodo enim aut illum dilatum incolatum cæleſtem, aut hunc terrenum comperēdinatum doleret, qui ante popoſcerat ne in dimidium dierum ſuorum deduceretur, cum dierum breuitas celerandi curſus iſtius cō
pēdium videretur afferre? Vnde colligitur & illud quod
ait,Honora patrem & matrem,vt longæuus ſis ſuper ter Matt.15.
ram: quomodo intelligere debeamus. Multi enim qui E
honorant,cito ſæpe rapiuntur,vt immatura ætate moriantur. Multi etiam qui minus deferunt parentibus ſuis, longæuæ fruuntur ſtipendijs ſenectutis. Et niſi longæuitatem illam vitæ accipiamus æternæ, inuenitur ſcriptura deſtitui ſubſidio veritatis. Vnde græcus expreſsius dixit, Vt ſis multorum dierum: hoc eſt, πολυήμερος. Quicunque enim cultus pios ſedulo ſeruat officio, à tenebris noctis alienus,in dierum luce verſatur. Et ideo qui
legit Deuteronomium: leget,inquit,illud omnibus die- Deute.17
bus vitæ ſuæ. Non vtique noctibus,ſed diebus: quia dies fulget legenti myſteria veritatis, & diuinæ pietatis oracula. Conſideremus ſequentia: Manus tua gentes diſperdidit,& plantaſti eos: afflixiſti populos,& expuliſti eos. Scimus quidem quòd multas gentes eradicauerit dominus & euerterit, vt poſſeſsionem ſibi Iudæorum populus inueniret: quarum gentium terras Abrahæ ſemini daturum ſe dominus declarauit. Sed cum pſalmus iſte euangelium domini, & tempora aduentus eius annunciet, non mihi videtur quæ ſuperius à Iudæis geſta ſunt recenſere, ſed futura ſignare, quemadmodum creditu-
rus eſset populus nationum. Confirmat igitur fidem Ec
cleſiæ antequam nunciet, & victorias pietatis eius enumerat: quæ non in brachio neque in gladio ſuo feras ex pulit gentes, & non certamine bellico turmas fugauit hoſtiles,ſed manſuetudine ac fide terras inimicorum ſine vllo cruore poſsedit. Fides enim ſola pugnauit: & ideo triumphos meruit,quos nō reuocaret perfidia, ſed F
augeret: quia perſecutionibus ſuis non vincitur eccleſia domini, ſed probatur. Quæ ſunt igitur iſtæ gentes quas vicerit Eccleſia, cognoſcamus. Vetera dico vocabula: ſed myſteria noua. Chananæi ſunt, Ethæi, † & Amorræi, Pherezæi, vel Cerethæi, quorum infra vocabula di- † Cethæi.
geremus. Hæc autem populorum ſunt nomina: ſed paſſionum infirmitates, & humanorum incentiua & opprobria peccatorum. Quod primum eſt igitur, homo in Chriſto ipſe ſe domuit,& ipſe ſe vicit,vt ſibi viueret. Sibi enim viuit,qui deo viuit,vt vitam Chriſti viuat æternam. Non ergo pugnauit militaribus armis & ferreis telis populus eccleſiæ, ſicut pugnauit populus Iudæorum. Ille in figura pugnauit, nos pugnamus in ſpiritu. Ille aduerſum alienigenas pugnauit: nos ipſi bellum habemus in nobis: & ideo prius nobis vincendæ ſunt proprij corporis paſsiones. Audi pugnantem apoſtolum Paulum
aduerſus gentem Chananæorum. Videō, inquit, legem Roma.7.
carnis meæ repugnantem legi mentis meæ,& captiuantem me in lege peccati. Nunc ſe erigit caro noſtra, nunc deijcit. Erigit menti, deijcit poteſtati: & vbi ſe vrgeri viderit, conſtantiam deſerit,& ad ſubiectionem parata ducitur in legem peccati,vt fidem deſerat, perfidiæ ſuccūbat,& Ethææ infirmitatis indicio, deſtituta vero, cedat

G mendacio, ſeruiat crimini, adquieſcat errori, & tanquã Amorræus loquatur amãra pro dulcib9. Fides enim dulcis, amara perfidia eſt. Vnde præclare Petrus quid fides eſset expreſsit dicẽs: Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternę habes, & nos credimus. Quomodo igitur iubes vt diſcedamus à te? Captus enim cæleſtium ſuauitate verborum, diſcedere nolebat à Chriſto. Qui autem negat Chriſtum, ipſe ſe ſeparat à Chriſto. Sed neq; verſuta Amorræorum diſputatio, eiuſmodi, quæ per philoſophiam nonnullos à veritate tranſducit: neque Iebuſæorum turpis abiectio, quæ ſe ſubijcit atque ſubſternit curſum currentibus ſecularem, qui non poteſt eſse perpetuus, ſed in portis deficit mortis, de quibus exaltatum Dauid propheta ſe gaudet: neque Cinæus, qui per ſuam pecuniam poſsidetur, ſicut inſatiabili auarus affectu: neque Cenezæus, qui putat in diuitijs poſseſsionẽ eſse perpetuam, & vanam ſpem conſtituit in caducis, atque inani opinione ſe iactat: neq; Raphaim, qui profitetur alijs ſe ferre medicinam, cum vulnera ſua curare non poſsit: & ideo ſi quis ad huiuſmodi medicum confugerit, neceſse eſt prius patrimonium ſuũ omne conſumat, quàm profectum ſanitatis accipiat: ſicut illa mulier in euangelio quæ per duodecim annos fluentem ſanguinem corporalium voluptatum ſiſtere non potuit, niſi poſteaquã confugit ad Chriſtum. Intellexit enim quòd nemo perfectus medicus, niſi qui deſcendiſset è cælo: de quo cognouerat dictum: Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos, & aduertit de ipſo dictum: Ecce dedi verba mea in os tuũ, & conſtitui te hodie ſuper gentes & regna, eradicare & deſtruere & perdere, & ædificare & plantare. Nam licet frequenter deus locutus ſit in prophetis, in quo tamen expreſsius quàm in ſuo locutus eſt filio? qui virtutẽ omnem exprimens patris ait: Mea doctrina nõ eſt mea, ſed eius qui me miſit. Non ergo Hieremias, qui tempore captiuitatis ſuſcepit exilium, ſed dominus IESVS ſuis verbis eradicauit ex intimis pectoribus vitia gẽtilium, perfidiam nationum, & verſutarum cogitationũ praua cõmenta deſtruxit, atque omnia veſtigia iniquitatis abolet uit. Deinde infudit poſtea fidem, & continentiæ diſciplinam, ne tanquam in vaſe corrupto cõfuſione vitiorum coaceſcerẽt ſacramẽta virtutum. Vnde pulchre apoſtolus dicit: Sed regnauit mors ab Adam vſq; ad Moyſen. Quid eſt Moyſes niſi lex? Quoniam ipſe interpres eſt legis: Finis autẽ legis Chriſtus IESVS. Regnauit ergo peccatum in hoc mundo: & in peccato mors, ſæua atque intolerabilis quædam pœna peccati. Docuit quidem nos Moyſes leuare ad dominum manus, pijcultus inſtituens diſciplinam. Docuit quemadmodum Amalech verſutia * vinceretur, vt ſi mores noſtros & opera leuaremus ad Chriſtum: ſic deſtrui poſse perfidiam. Sin vero deijceremus animam, inclinaremus affectum, & à continentiæ ſtudio auerteremus ingenium, vt perſuaſio nos vana ſuperaret: nullum remedium futurum, niſi IESVS depreſsa iam brachia Moyſi tanquam infirmitatem legis attolleret, & ſua miſericordia ſuſtineret. Sed ifirmũ adhuc fuiſset legis auxilium, niſi ipſe IESVS veniſset in terras, qui in ſe noſtras ſuſciperet infirmitates, quem ſolũ noſtra peccata grauare non poſsent, nec inclinare manus eius, qui ſe inclinauit vſque ad mortem, mortem autem crucis: in qua expãdens manus ſuas, totum orbem qui erat periturus, erexit: leuauit iacentes, atq; ad ſe omnium gentium fidem traxit, dicens homini: Hodie mecum eris in paradiſo. Hoc eſt ergo diſperdere atque plãtare, vt vitioſa eradicentur, meliora plantentur in pectoribus ſingulorũ. De quo præclare Moyſes in Exodi cantico ait: Inducẽs plantato eos in montẽ hæreditatis tuæ, in præparatum habitaculum tuum. petens vt induceret dominus populum ſuum in illa præcelſæ virtutis ſapiẽtiæq; plantaria, ibique plantaret in opera ſua, & inſtitueret præceptorum cæleſtium diſciplinis, atque in eo præpararet ſibi ſuæ ſanctificatiõis habitaculum: quod vtiq; non hæreditario iure, nec noſtrorũ contemplatione meritorum, ſed pro ſua gratia dominus cõferre dignatur. Quomodo enim, vbi manere non potuimus, eo redire poſsemus, niſi priuilegio fulti redemptionis æternæ? Et ideo pulchre dixit propheta: Quoniam non in gladio ſuo poſsederunt terram, & brachium ſuum non liberauit eos: ſed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui, quoniam complacuit tibi in illis. Quæ eſt igitur terra quæ non brachio capiatur, non gladio poſſideatur, niſi terra repromiſsionis, de qua hic ipſe dixit propheta: Credo videre bona domini in terra viuentium? Non immerito igitur eius tam præclara poſseſsio eſt, in qua non ſeculi aduerſa dominantur, ſed domini bona æterna fructificant. Ideóque non gladio acquiritur, ſed manſuetudine poſsidetur, ſicut dominus IESVS teſtificatus eſt dicens: Beati mites. ipſi enim poſsidebunt terram. Nemo ergo impacificus, nemo arrogans aut ſuperbus, ſed mãſuetus & humilis corde, qui nihil ſibi arroget, ſed totum ad gratiam referat, non in ſua fortitudi ne glorietur, ſed dextera dei credat ſe eſse protectum, dicens: Dextera domini fecit virtutem, dextera domini exaltauit me. Gladio quoque dei memoret ſe eſse ſeruatum, illuminatum quoque dei vultu omnipotẽtis: in quibus omnibus Chriſtus eſt protector †, dextera, defenſor, & gladius. Vnde & Symeon dixit ad Mariam. Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius. Gladius enim dei verbum eſt, quod acutius omni gladio vſque ad diuiſiões animæ cogitationéſq; ptrãſit, vt nulla cognitionẽ eius occulta prætereãt. Vultus quoq; paterni ſplẽdor eſt Chriſti9: & ideo dicit: Qui me videt, videt & patrẽ. Qua ſi ſplẽdor gloriæ ei9, & imago ſubſtantię. Ad ipſum ergo omnia iure referenda ſunt. Ipſi Moyſes, Ipſi Aaron, ipſi etiam patres ſacrabant vniuerſa quæ geſserãt, vt de hoſtibus triumpharent. Neque enim in ſua confidentia dixit IESVS Naue, Stet Sol contra Gabaon: ſed quia præſumebat in Chriſto, quem ducem militiæ cęleſtis agnouit, & ſuppliciter adorauit: & ideo gentes feras eradicare promeruit, & populum patrum in terram repromiſsionis inducere, quia nihil ſuis operibus deputabat, credens indigna eſse opera hominum tanta gloriæ remuneratione cæleſtis, quam dominus ex ſua magis miſericordia, quàm pro noſtrorum contemplatione factorum ſtatuit in ſe credentibus conferendam. Vnde & Abraham impigre deo credidit, vt apud eum iuſtificationis gratiã reperiret, quam mercedem ſui operis collocaret. Vberiora enim dona ſunt largientis, q̃ merces operãtis. Propterea & illi qui æqualitatem mercedis inuiderat, reſpõdit dominus: Si ego bonus: oculus tuus quare nequã? Patres ergo noſtri, vtpote proximi & hæredes patriarcharum, plantati in terra repromiſsionis, non ſuis hoc meritis vẽdicabãt. Ideo nec Moyſes eos iduxit, ne legis hoc exiſtimetur eſse, ſed gratiæ: lex enĩ merita examinat, gratia fidẽ ſpectat. Vnde præclare apoſtol9 fidẽ patrũ ſecut9 ait: Sed neq; q̃ plãtat, eſt quicq̃, neq; qui rigat, ſed q̃ incremẽtũ dat deus. Non enim Ieſus Naue q̃ induxit, neq; qui plantauit eos, ſed deus qui incrementum populo dedit, habet gloriæ principatum. Nec te moueat quia ſuperius dixit: Manus tua gentes diſperdidit, & plãtaſti eos. Hinc enim colligis quia non omnis qui plantat, aut qui rigat, incrementum dat: ſed qui incrementum poteſt dare, poteſt ipſe plantare: ſicut gentes plantaſse dicitur dominus. Ipſe enim qui plantauit, plantationis donauit effectum. In ijs tamen qui per fidem Chriſti domino placere meruerunt: cui ſoli à patre dicitur deo: Filius meus tu es: in te complacui. Qui ergo participes Chriſti ſunt, ab eo placendi gratiam conſequũtur. Et pulchre ait. Cõplacuit tibi in illis: vt diſtantia v.deatur iure ſeruata. Recte enim Deus in filio complacet, quia æqualis eſt patri: nec in vllo minor † inuenitur: quia cõplacet diuinæ iure naturæ, & vnitate ſubſtãtiæ. Et recte complacet in filio pater: quia pater honorificatur in filio, ſicut in patre

Ioan.6. Pſal 106. Hiere.1. Ioan.7. Roma. 5. Mat.9. Exod.17. Lucæ. 23. Exod. 15. Pſal.9. Pſal.36. Mat.5. Pſal.117. Ioſue.10. Gene.15. Mat.20. Pſal.43. Mar.1. Ioan.14. Hebre.1. 1. Cor.3. Luc.2.

* alias, verſuti locus. † alias, protector vt dextera, defenſor, vt gladi9. † decolor

A filius. In nobis autem deo complacuit: quia nobis ipſe donauit vt ei placere poſsimus. Pie autem & hoc homini ſpecialiter donatum, non arrogantius vſurpatũ ſcriptura nos docuit. Decet enim vt in ijs complaceat deo, quos ad ſimilitudinẽ ſuam fecit, & quos per imaginẽ ſuã voluit prærogatiuam gratiæ habere cæleſtis. In imagine ergo ſua deus complacet: in ijs autem qui ſecundũ imaginem ipſius ſunt, complacet deo: In his autem ſuũ munus, & ſuum donum quod tunc reuelabitur, cum perfectum illud aduenerit: quia cum apparuerit quid ſimus, ſimiles ei erimus: vt ſcriptum eſt. Ergo qui non in brachio ſuo, hoc eſt in ſua operatione præſumit, ſed in dei gratia, credens quòd nõ facta ſua vnumquemq; iuſtificant, ſed fides prompta, dicit domino: Tu es ipſe rex meus, & deus meus: qui mandas ſalutes Iacob. Non perfunctorius ſermo eſt vt dicas: Tu es ipſe rex meus. Non quicunq; hoc dicit, ſed in quo dei regnum eſt. In quo autẽ regnat deus, vtique in eo peccata non regnant. Non enim deo regnum eſt commune cum crimine. Quis autem dicit deum ſuum, niſi qui ipſi exhibet plenum reuerentiæ & pietatis affectum? Iuſto enim dicitur: Ego ſum deus tuus. Denique & Thomas vbi tetigit manu propria latus Chriſti, & euidẽtia indicia indubitatę reſurrectionis inuenit, reſpõdit: Dominus meus, & deus meus. Domin⁹, quia redemit ſeruulos ſuos: deus, quia non ſolum reſurB rexit, ſed etiam ipſe ſe ſuſcitauit. Mandauit autem ſalutes Iacob: quia in ſingulis oraculis ſalus eſt. In ſingulis quoque ſalus eſt manſionibus, ſalus in miniſterijs angelorum, qui ad protectionem hominum deputantur. Ex mandato ergo dei ſalus homini, non ex ſua operatione confertur. Deus enim maluit vt ſalus homini fide poti⁹ quàm operibus quęreretur, ne quis gloriaretur in ſuis factis, & peccatum incurreret. Qui autem gloriatur in domino, fructum pietatis acquirit, & iactantiæ crimen euadit. Hic igitur eſt qui põt dicere: In te inimicos noſtros vẽtilabimus. Quid eſt vẽtilare? Dedit dominus cornua pluribus animantibus, vt poſsint ſe à ferarum incurſione defendere, Ideoq; & bos leoni frequenter reſiſtit, vrſum proterit. Ceruus quoque quamuis ſit pauidus, tamẽ & ipſe cornibus ſe tuetur. Aries quoque arietat lupum. Ergo ea quæ cornua habent animalia, ventilare dicuntur. Sed homo cornua nõ habet. Quomodo ergo ventilat? Vnde? Vide, ſcriptura quid dicat. In te, inquit, inimicos noſtros ventilabimus. Cornu noſtrum es tu domine IESV. Et ideo ſicut non in brachio noſtro præſumimus, ita nec in cornibus noſtris ventilandi habemus præſidium, ſed in Chriſto. Habet enĩ fides cornua ſua, quę mutuatur à Chriſto. Siquidem non ocioſe in benedictionibus Moyſi legimus: Qui viſus eſt in rubo, veniat ſup̃ caput Ioſeph, & ſuper verticem eius, glorificatus inter fraC tres ſuos primogenitus: tauri decus ſpecies ipſi⁹: cornua vnicornui cornua ipſius: in ipſis gentes ventilabit ſimul vſque ad extremum terræ. Hæc decem milia Effrem, & hęc milia Manaſse. Quis eſt ĩ rubo viſus Moyſi, niſi primogenitus dei filius, qui ait: Ego ſum deus patrum tuorum, deus Abraham, deus Iſaac, deus Iacob? Ideo ſe demonſtrauit humanis aſpectibus, quia vẽturus erat vt ab omnibus videretur. Ideo rubus vrebatur, & non exurebatur, quia terram iſtam quæ nobis ſpinas germinabat & ſentes, diſponebat vrere per continentię diſciplinã, q̃ conſumere per mortis erumnam. Vnde dicit propheta: Vre renes meos, & cor meum. Reuelauit ergo futurum quoddam corporei ſplendoris indicium, quo per reſurrectionẽ caro iſta fulgeret. Quid enĩ ſignificabat ignis innoxius, niſi lumina reſurgentium? Vnde præſumpſit apoſtolus dicere: Quia ſicut ſtella à ſtella differt in clarirate, ita & reſurrectio mortuorum. Hic ergo inquit, Veniat ſuper caput tribus Ioſeph, vt exaltet caput populi ſui. Veniat etiam ſuper verticem, vt verticem capilli per ambulet, amputaturus ſuperflua delictorum, ſanctificaturus ornamẽta virtutum. Hic eſt glorificatus inter fratres ſuos, ſicut ipſe dicit: Narrabo nomen tuum fratrib⁹ meis. Quæ maior eſt gloria, quàm peccatorib⁹ nationũ cognitionem diuinitatis infundere? Quem in viſione vidit Ioſeph, quum manipulum eius adorarent fratrũ manipuli: adorarent eum Sol & Luna cum ſtellis. Manipulus ille in figura carnis accipitur. Omnis enĩ caro fœnũ. Fœnũ hoc noſtrum ſuſcepit, vt ſuum triticum germinaret, & fructum reſurrectionis afferret. Quæris teſtimonium? Audi de ſe dicentem: Niſi granum tritici cadẽs in terram moriatur, ipſum ſolum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Denique vt ſcias quia de dei filio dicit Moyſes, ait: Glorificatus inter fratres ſuos primogenitus. Vtique non Ioſeph erat primogenitus inter filios Iacob, ſed Ruben. Nã Ioſeph poſt plurimos erat. Sed primogenitus dicitur, qui venturus erat vt nationum populos congregaret. Vnde pulchre ait ſcriptura: Tauri decus eius. Sicut enim taurus ducit armentum, ita Chriſtus plebem gentium duxit ad eccleſiam, induxit ad paſcua, vt poſset dicere. In loco paſcuæ ibi me collocauit: ſuper aquam refectionis cõſtituit me. Huius tauri decore perpetuo capta noſtræ fragilitatis armenta, ſecuta ſunt præcedentem, vt vitam adipiſcerentur æternam. Mugiuit hic taurus, & mors refugit. Leo rugit: & quis non timet? Vere maxima taurus victima, vt ab aduerſarijs aſsumamus teſtimonia. Quæ maior enim victima, quàm quæ mundi totius peccatum ſuo cruore mundauit? Audi quia ipſum taurum dicit etiam ſanctus propheta Iacob cum reuelaret domini paſsionem, quem iudæi poſtea perſecuti ſunt. In furore, inquit, ſuo ſubneruauerunt taurum. Et vt aperiret quia de iudæis dicebat, E addidit: Diuidam eos in Iacob, & diſpergam in Iſrael. Hic eſt homo qui luctatus eſt cum Iacob, & femur eius tetigit: quo tactu, patriarchæ neruus obſtupuit: ſignificans ex eius ſucceſsione ſecundum carnem ſe eſse venturum, qui ſubneruandus eſset à populo iudæorum in ſui corporis paſsione. Quod non intelligentes myſterium ſtatuerunt ne neruũ mãducarent filij Iſrael. Et ideo ſacri ſanguinis ſe redemptione fraudarunt, ſalutiferæ quoque paſsionis ſe beneficijs abdicauerunt, ne vitam mereantur æternam: quia ſcriptum eſt: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis in vobiſipſis vitam. Qui autem manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habebit vitam æternam. Accipe aliud. Quid eſt neruus, niſi quo corpus omne cõſtringitur? Corpus Chriſti eccleſia eſt: quæ vinculo ſtringitur charitatis. Quid aliud ĩ Chriſto Iudæi niſi charitatis vinculum omne ſoluerunt? Merito Petrus ſacerdos eligitur, qui ſpiritu charitatis diuinæ triplici ſe ligauit. Accipe adhuc quia ipſũ ſignificauit Moyſes. Adiecit, Cornua vnicornui, cornua ipſius in ipſis gẽtes ventilabit. Sed noli timere quia ventilat. Dixit enim: Percutiam, & ſanabo. Bona cornua, quibus incluſit orbem terrarum. Bona cornua, quibus leonem illum noF ſtrum aduerſarium ventilauit. Bona cornua, quibus fecit vt cornua aduerſarij timere nequeamus quia & Satanas habet cornua ſua, ſicut teſtificatur Daniel dicens: Videbam & cornu illud quod faciebat pugnam cũ ſanctis, & inualeſcebat eis, donec venit antiquus dierum. Hic eſt antiquus dierum. Quis autem vnicornuus, niſi vnigenitus dei filius, & vnicum dei verbum, quod erat in principio apud patrem? Quod verbum ſuis cornibus gentium populos mortificauit, & viuificauit, vt fierent in decem milia Effrem vſque ad terminos terræ, & vſq; in milia Manaſse: eo quòd crediturus eſset in eum populus nationum, qui totum repleret orbem terrarũ: crediturus eſset poſtea etiam populus iudæorũ, ex oblitione conuerſus ad gratiam. Oblitus eſt enim ſalutem ſuã, qui tam ſero conuerteretur ad Chriſtum. Ideo Saul in milibus, Dauid in decem milibus: quia durus in paucis, manſuetus in pluribus. Neque tamen abnuo ſi quis quaſi ad Ioſeph dictum putat, Primogenitus tauri decus

D Pſal.21. Gene. 37. Eſa.40. Ioan.12. Pſal. 22. Amos.3. E Gene.49. Ioan.6. Ioan.21. Deute.33. Ibidẽ.32. F Daniel.7 1. Reg.18.

1.Ioan.3. Exo.22. Ioan.10. Deut.33. Exodi.3. Pſal.25. 1.Cor.15.

G eius:& sic distinguendum putat,quia dedit & sanctis suis coruna. Exaltauit enī cornu populi sui. Et Anna ma-
Psal.148. ter prophetæ Samuel dicit:Exultauit cor meum in domi-
1. Reg. 2. no:& exaltatum est cornu meū in deo meo. Habuit vtique & Ioseph in domino cornua spiritalia. Accipiatur itaque Ioseph, dummodo in ipso figura sit Christi, cui
Gene.49. dicitur: Ioseph filius meus amplificatus, filius meus iunior,ad me reuertere. Neque enim Ioseph ad Iacob reuertit, sed Christus à mortuis resuscitatus ad patrem deum reuertit,vt scriptum est:A summo cęlo egressio ei⁹,
Psal.18. & occursus eius vsque ad summum eius. Est tamē vt de Ioseph accipiatur,Reuertere ad me:quia populus reuertit in terram Chananæorū, in qua ante habitauerant patriarchæ. Vnde dicit Isaac ad Iacob:Non accipies vxorē
Gene.24. à filiabus Chananæorum.& misit eum in Mesopotamiam,vt ibi sibi coniugem reperiret. Nunquid ei insidiati sunt domini sagittarum:Nunquid ipse propter benedictionem vteri materni in toto orbe benedictus est,& nō dominus IESVS,quem virgo generauit:Et ideo non solum supra homines,sed etiam supra angelos & archangelos & supra omnem sublimitatem cælestium benedi-
Psal.117. ctus est potestatum,sicut scriptura testatur dicens: Bene
Apoc.19. dictus qui venit in nomine domini: deus dominus, & illuxit nobis. Domin⁹ enī deus ipse est rex regū,& dominus dominātiū,dominus eorū quæ habētur in cælis Pro
H pter hæc cornua domini IESV, & Dauid in voce tubæ corneæ canēs auditus à Christo est: & Moyses docuit sacrificiorū rit⁹ tubæ sonitu esse celebrādos, sicut scriptū
Psal.97. est. Canite initio mēsis tuba. Cui hoc nisi nobis scriptū est? Mēsis enī ab initio Lunæ veteres obseruare consueuerant. Luna aūt ecclesia est:quæ spiritalibus & euange-
Psal.71. licis prædicationibus in abundantia pacis (vt propheta dixit) extollitur. In Christo ergo vētilabimus inimicos nostros, & in nomine eius spernem⁹ insurgētes in nos. Quid est nomē, nisi quo ꝓprie vnusquisq; significatur. quod ei nō sit cōmune cum cæteris? Homo enim cōmune vocabulum est. Nisi addas qui vocetur,nō potest declarari. Nomē ergo ꝓprietas vniuscuiusq; est, quo possit intelligi. Vnde arbitror quòd & Moyses volēs ꝓpriū dei & aliquid de deo speciale cognoscere,qđ nō esset cōmune cum cælestibus potestatibus,interrogauit, Quod
Exod.3. est nomē tuū?Deniq; cognoscēs mentē eius deus, nō respōdit nomen,sed negocium.hoc est,rem expressit, nō appellationem,dicēs:Ego sum, qui sum. quia nihil tam
I propriū dei,quàm semper esse. Qui ergo negant Christum coæternum patri,videant quia deum negant, cui⁹ est semper esse,nec aliquando non fuisse. Hac ergo cognitione proprietatis diuinæ Moyses insurgentes in se volebat spernere: vel, vt Aquila aut Symmachus dixerunt, calcare resistētes sibi tanq; serpētes & scorpiones: quos etiā domin⁹ dicit in euāgelio esse spiritalibus vestigijs ꝓterendos,vt viam nostram impedire non possint, quæ ducit ad secreta paradisi. Habem⁹ ergo in nobis studiū diuinæ cognitionis. Habem⁹ dei verbū, quod est nomen patris. Hęc vere ꝓprietas dei:quia pater Christi est:
Ioan.5. & ideo in nomine patris venit,qui venit vt patris faceret voluntatē. Et ideo ait. In nomine patris veni, & non me suscepistis. Si alius venerit in nomine suo,illū suscipietis. significans Iudæos in Antichristū eredituros, qui in Christum credere noluerunt. Ergo qui in Christum credit: non in arcu suo,nec in gladio suo sperat,sed in nomine eius spem victoriæ locat. Et ideo ait: Non enim in arcu meo sperabo,& gladius meus nō saluabit me. Sed
Gene.9. si in arcu sperandū est,in dei certe arcu sperādū est, quē posuit in nube,vt à diluuio genus humanū timere desineret. Isto enim arcu nos ꝓtegit:quo & iaculatur sagittas quib⁹ꝑcutiat inimicos & aduersarios nostros. Vnde & ait:Liberasti enī nos ex affligētib⁹nos:& eos q oderūt nos,cōfudisti. In deo laudabimur tota die:& in noīe tuo cōfitebimur ī secula. Audi quō nos liberet: quia sagittis quæ iaculātur è cælo,terræ nostrę ĩteriora penetrātur,vt

mot⁹ ois terren⁹ intereat & ꝗescat:sicut in posteriorib⁹ K
ait:De cælo iaculat⁹ es iudiciū:terra tremuit,& quieuit. Psal.75.
Sic igitur liberamur,dū cōfundūtur inimicæ & aduersa
rię potestates, vel sapiētia carnis isti⁹ retusa cælestib⁹ i-
peratis,in suis criminibus erubescit,& flagitiorum suo-
rum pudore confunditur:adulter in libidinis suæ flam-
mis,& vesani amoris incendio: auarus in immodicæ cu
piditatis ardore: (qui aliena rapiendo quo plura inuase
rit,eo maiora desiderat) ebriosus in temulentia facino-
rosus in scelere:qui & hic cōfunduntur grauissime:sed
multo amplius confundentur cum viderint sanctos do
mini resurgentes, & euāgelicum illud impleri quod ait
dominus:Multi dormientium in terræ monumentis re-
surgent: isti in vitam æternam: & hi in opprobrium & Ioan.5.
perpetuam confusionem. Cum cœperint ergo illi resu- Dani.12.
scitari in cōfusionem perpetuam, sanctus domini dicit:
In deo laudabimur tota die: & in nomine tuo confitebi
mur in secula. Opulētus in diuitijs laudatur: luxuriosus
in conuiuijs: scortator in nocte: potens in hac vita quæ
habet noctes. Sanctus autem non in hac vita, sed in deo
laudabitur:qui domino per oīa placere gestiuit:qui po-
test dicere:Fortitudo & laudatio mea domin⁹. Laudabi Psal.117.
tur tota die:quia honeste egit,& opera sua non abscon-
dit & crimina,sed regi patefecit æterno,in die ambulās,
nō in tenebris & occultis. Vnde apostol⁹: Sic vt ī die ho Rom.13.
neste ambulemus. Hoc est,nō in ganeis atq; gurgustijs,
nō in cubilibus & impudicitijs,in quib⁹ stultus se putat L
parietib⁹ esse tectū,vt possit dei scientiā præterire,cū in-
uelata apud deū vniuersorū flagitia sint, & occulta diui
næ cognitioni peccata hominum esse non possint. Ergo
sanctus laudabitur in futurum,quia nō quęsiuit præsen-
tium laudē,sed gratiā futurorum. Vide tamen distantiā.
Hic dum est,in domino gloriatur:illic ī domino lauda-
bitur,& ꝓ breui tēpore mercedem æternitatis accipiet.
Aquila tamen posuit, In domino gloriabimur tota die.
Symmachus ait,Deo hymnū dicemus per oēm diē. Con
cordat oīm sensus,vt nō desinamus circa dei laudes,si-
ue hymnū dicēdo,siue diuinā per oīa momēta gloriā cō
cinendo. Qui enim hymnum dicit,puro corde & spiri-
taliter dicit,& omne genus passionis excludit humanæ,
vt nullo mœrore, nullius doloris acerbitate impedia-
tur eius officiū, exasperetur eius affectus, sed in hymno
dei dicendo immobilis atq; irreuocabilis ꝑseueret:sicut
ipse Dauid,qui ait: Benedicā dominū in oī tēpore:semp
laus eius in ore meo. Sicut Iob,qui amissis filijs,interem
ptis oībus suis,direptis facultatibus,ait:Dominus dedit, Iob.1.
dominus abstulit:sit nomen domini benedictū. Nunc
autē repulisti & cōfudisti nos, & nō ꝓgredieris deus in M
virtutib⁹ nostris. Cum ipse sanct⁹ Dauid alio loco di
xerit, Quia nō repellet dominus plebē suā: quō hoc lo- Psal.93.
co ait, Repulisti nos? præsertī cū hæc de plebe dicat quæ
nō mediocria insignia ꝓpriæ virtutis enumeret? Neque
enim mediocre est dicere quòd tēpestates & variæ tēta-
tiones sup se venerit, & obliti nō sint dominū deū suū,
& inique nō egerit in testamēto ei⁹,& cætera quę sequū
tur. Vnde etiā apostol⁹ sctūs iterꝑtatur, & dicit quòd eo
vsq; nō repulerit plebē suā domin⁹,vt posuerit loquētē
eū, Tota die expādi man⁹ meas ad plebē nō credentē,&
cōtradicētē. Cui⁹ sermonis auctoritate subnixus ait. Di
co igitur:Nūquid repulit deus hęreditatē suā? Absit. Nā
& ego Israelita sum,ex semine Abrahā, de tribu Benia- Roma.11.
min. Non repulit deus plebem suam,quā præscinit. Sed
potest hoc loco dici quoniā ideo nō repulit plebē, quia
reliquiæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt.
Et videtur in paucis nō repulisse quidē populū: tametsi
non totum populum,sed ex eo plurimos repulisse. Vn-
de addidit ponendo respōsum dei, quòd nō solū in pau
cis seruauerit plebē,sed etiā septē milia virorū sibi reli-
querit qui non curuauerūt genua ante Baal. Verū fuerit
hoc dictū ab apostolo secundū euangeliū:quoniā domi
nus transierat ad gētes,respōsi autē diuini tēpus refera-

A tur ad zelū adhuc fidei feruentē,quando etiā prophetarum gratia redundabat populo Iudæorum. Vnde si Heliæ tēpore negauit dominus à se plebē repulsam ,multo magis tēpore Dauid,vel filiorū Chore ,quo adhuc fides electi ꝓpuli prænitebat . Tamē vt & ipsum sanctū Dauid interrogemus,quomodo domin⁹ plebē suā non repulerit,colligamus. Nā cum sit deus appropiās : nō elonginquās,sicut habet scriptura veteris testamenti , vtique qui appropiat,nō repellit. Est enim misericordię diuinę vt nulli causa sit mortis , & oēs putet esse redimendos. Sed vide ne ille repellatur qui se elōgat à domino, sicut dicit Dauid : Quoniā ecce qui se elongāt à te peribunt: perdidisti oēs qui fornicātur abs te. Quid est,abs te fornicantur? Quia turpitudinis suæ ludibriis te relinquūt, & à te recedūt,& à prȩceptis tuis deuii sunt. Deniq; alibi habes scriptū : Adulteros autē iudicat deus dispersens eos à se. Hoc est,alienādo abs te perdidisti eos. Ergo qui se à domino separat ipse à domino separatur. Et qui nō cognoscit dominū,à domino nō cognoscitur,& q ignoratur:sicut ipse domin⁹ dixit, Discedite à me oēs operarii iniquitatis,nescio vos. Nō enim scire dignatur iniustitiæ ministros , & iniquitatis auctores . Peccator ergo nō repellitur,quia ipse se repellit. Hoc igitur genere dicit:Nunc autē repulisti & cōfudisti nos . Quomodo tamen repellat deus,qui sequitur versicul⁹ exponit:Quia
B non progredieris,inquit,deus in virtutibus nostris. Deus quando nō adiuuat,repellere videtur . Vnusquisq; enim qui adiumēta nō sentit diuinitatis sibi opitulatione cōferri repulsum se putat atq; desertum. Quid est autem quod ait,Nō progredieris de⁹? Et quid sibi vult quod deus interdū aut progredi dicitur,aut egredi, aut exurgere,aut descēdere? Nō enim corporaliter deus mouetur, aut de aliquo loco exit aut ad alterū trāsit, qui supra oia est,aut vere exurgit,quasi in aliquo iaceat cubili , vel in aliq̄ sede corporaliter sedeat: sed hæc dicuntur vt tu intelligas quando & ad quē egredi dicatur, & ad quē exurgere. Legimus enī in hoc ipso psalmo :Exurge quare obdormis domine? Et considerandū nequando nostris improbabilibus actibus obdormire videatur,vt in euangelio legimus,cū adhuc imperfecti essēt apostoli,quod his IESVS Christus dormiebat. Verū vbi metu naufragii & timore perculsi sunt,Christū excitauerūt dormientem. Perfidis ergo dormit dominus IESVS,fidelibus vigilat.
C Deniq; & qui fidelis est,intrat ad deum,& à negligēte deus videtur exire,atq; discedere. Certe imperfectos & adhuc infirmos attrahit ad se dominus:sicut legisti dicētes iuuenculas: Attrahe nos : post odorē vnguentorū tuorū curram⁹. At vero Moyses qui iam fortior erat , & electus à domino & ascendere legitur & intrare ad dominū deū suū sicut scriptū est quia ascēdit Moyses in montem , & circundedit lux montē & descendit maiestas domini in montē Sina,& cooperuit eū nubes sex diebus , & vocauit domin⁹ Moysen die septio de media nube. Aspectus autem maiestatis domini tanquā ignis ardens super verticē mōtis corā filiis Israel. Et intrauit Moyses in mediā nubem. Sicut ergo hic Moyses intrabat in nubē vbi primum ad mōtem vocatus à domino est,ita in posterioribus ꝓfectior,cum ipse itraret in tabernaculū suū descendebat ad eū colūna nubis,& stabat in ostio tabernaculi: & stās totus populus adorauerunt vnusquisq; ad ostium tabernaculi sui:in nube autē dominus. Posuit enī tenebras latibulū suū. Vt scias autē quia de domino dicit ,Et locut⁹ est,īquit,domin⁹ ad Moysē. Qđ autē extra castra tabernaculū Moysi positū esse cōmemoratur, vt occurreret deo nō videtur esse cōtrariū . Qui enī deū quærit, quasi ad deū intrat,& tota mēte ad cognitionē ei⁹ ingreditur. Iustus ergo intrat ad dominū,sicut Moyses intrabat in nubē:in nube autem de⁹. Deniq; ecce domin⁹ venit in nube leui. Et in euāgelio habes scriptū : Cum autē oras,intra in cubiculm tuum , & clauso ostio ora patrem tuū in abscōdito:& pater tuus qui videt i abscōdito,reddet tibi. Ergo intus quasi in cubiculo tuo deus est D
Audi etiam alibi quia intus est deus . Ecce inquit,dominus procedet de loco suo , & descendet & ascendet sup excelsa terræ,& mouebuntur montes sub eo,& valles liquescēt. Scriptura hoc dicit : & iā tūc significabat quòd defereret populū Iudæorum,& transiret ad gentes. Deniq; & in psalmo hoc inuenimus expressum , cum dicit Dauid: Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo,Exultauit tanquam gigas ad currendam viam . His igitur generibus reperimus egressum dei,aut ei⁹ ingressum:sicut & dominus dicit IESVS quia ad virum timētem veniat. Ecce,inquit,sto ad ianuā, & pulso:& si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuā, ītrabo ad eū, & cœnabo cum illo,& ipse mecum. Hæc igitur diximus propterea quod ait ꝓpheta,Repulisti nos,& nō progredieris deus in virtutibus nostris. Simpliciter autem & illud accipimus, quia deus progressus est in virtutibus Iudæorum,quando Iesus Naue ducem militiæ cælestis adorauit:& ideo sine ferro vicit, & sine vlla obsidiōe destruxit vrbem Hierico , quæ habebat validissimos muros, Quoniam enim progressus est in virtutibus seruorum suorum deus,victoria consecuta est. Nam progres⁹ est angelus ad Ezechiæ preces, & strauit innumeras copias Assyriorum. Sed interdum & quos vult in certamine coronari domin⁹,veluti derelinquit ad tempus vt fide,vincant,nec rebus secūdis & prosperis deuotio remittatur E
Deniq; sæpe qui prosperorum cursu,& secundorum vsurpatione ceciderunt , corriguntur aduersis. Ideo frequenter inuenimus Iudæos post victoriam lapsos, post seruitium correctos : quia precibus & deplorationibus deum ad se redire fecerūt . Vnde et illud quod secundū hominem dictum est, & hominis affectu , huic setentiæ non expugnat,quia dixit dominus: Deus deus meus respice me,quare me dereliquisti? Non quod derelictus sit domin⁹,q ait alibi:Quoniā sol⁹ nō sum:qa pater mecū est. sed qa secūdū carnē hoīs & affectū,qui in certamine graui est cōstitut⁹,derelict⁹ videtur à domio. Deniq; nō ociose ait scriptura quia post tētati onē primā discessit ab eo diabol⁹ vsq; ad tēp⁹,hoc est vsq; ad certamē , Vbi enī magnū certamē sacræ passionis aduenit,iterū aduersarius ad tētamēta succesit. Homo autē quādo velut in ambiguo cōstitut⁹ est,putat se à deo suo esse desertum. Sed quēadmodū hoc scđm carnis affectū accipim⁹. quia sibi homo visus est derelict⁹ , cui⁹ ꝓcessum operat⁹ est F
Christus in corpore suo : ita etiam diuinitate sciebat se nunquā derelinqui à patre,quia ipse dixit:Ego in patre, & pater in me:& solū se non esse significauit. Substituit etiam versiculum istū,Auertisti nos retrorsum præ inimicis nostris. Nō bene qui retrorsum auertitur: quia nemo mittēs manum in aratrū,respiciens retro, habilis est regno dei. Deniq; vxor Lot quia retro respexit,ad verticem mōtis,hoc est,ad superiora ꝓuenire nō potuit , sed in salem conuersa est,quæ species cito soluitur, nec potest vsum habere diuturnū. Sic sunt qui tēporalia sequūtur,& non sequuntur æterna:& hic infatuātur à stultitia sua,& futurorum gratiā habere nō possunt. Sunt tamen qui retro positi obliuiscuntur superiorū ,& ad priora se extēdunt,vt ad brauium valeant peruenire. Et Petro dicitur: Vade retro me Satana. vt in melius prouocetur. Et in numeris prior est,qui post Christū est. Ideo ergo præinimicis,quia illi nos affligunt,& illi insectantur,retrorsum nos esse voluisti,vt extendamus nos ad superiora, vt semper ante nos attendamus ,persequentes inimicos nostros,& eorū locum trāsire cupiētes. Deniq; sic Theodotion habet quomodo septāginta viri, hoc est quomodo iste versus expositus est. Aquila habet , Auertisti nos retro ab affligente. Symmachus,Ordinasti nos nouissimos ab omni aduersario . Contraria nobis quæ sunt nisi voluptaria istius seculi , & plena deliciarum atque lasciuiæ quæ sunt incentiua luxuriæ ? Vxor Lot decepta est,quia post se habebat luxuriā Sodomitanorum, & re

3. Regum 19. & Ro. 11.
Hiere. 23.
Psal. 72.
Heb. 13.
Matth. 7.
Mat. 8.
Cantic. 1.
Exod. 24
Exod. 33.
Psal. 17.
Exod. 33.
Esa. 19.
Mat. 6.
Psal. 18.
Apoca. 3.
Iosu. 6.
2. Par. 32.
Luc. 9.
Gene. 19.
Philip. 3.
Mar. 8.
Ioan. 8.
Lucæ. 4.
Ioan. 14.

Gionis eiꝰ illecebras. Vnde decepta est, quia post se respe
xit. Et tu ergo ne ad inimicos tuos respicias. Posuit te de
us nouissimum in seculo. Vel: Qui humilitate se vltimũ
facit, non cõuertitur retro, sed semper ante respicit. Vt
scias autem qui sint inimici tui, audi dicentem: Audi Is-
Baruch 3 rahel, Quid est quod in terra es inimicorum, pollutꝰ es
in mortuis? Quis tamen tũ inimicus & hostis tuus, quàm
princeps illius mũdi: & eius socii, qui persecuti sunt vs-
que ad crucem dominum IESVM, eius potẽtiã nescien-
tes? Si enim cognouissent, nunquàm dominũ maiestatis
1.Cor.2. crucifixissent. Ergo tu si nouissimꝰ es, noli inimicos tu
os sequi, sed sequere dominũ IESVM, & crucẽ eius cum
lætitia, & insiste vestigiis eius. Qui enì Christũ sequitur,
post se nõ respicit, id est ad luxurias atq; illecebras pec-
catorum: & ideo potest dicere cũ sanctis, Nõ recessit re-
tro cor nostrũ. Vnde intelligitur quod & is qui ante ini
micos suos est, corde fit nouissimꝰ atq; postremus, si ad
illos respiciat, & carnalibus potius q̃ spiritalibus affectu
mẽtis intẽdat. Potest etiã qui nouissimꝰ est, corde prior
H esse, si ea quæ in cælo sunt cõsideret & nõ quæ in terris.
1.Cor.4. Audi qui nouissimꝰ in seculo iter primos sit apud Chri
stum, Puto quia deꝰ nos apostolos nouissimos ostẽdit si
cut morti destinatos, vt spectaculũ simꝰ huic mundo, &
Philip.3. angelis & hominibus. Nouissimũ se dixit, & idem tamẽ
quod primus esset ostẽdit cum dicit, Nostra autẽ cõuer
satio in cælis est. Sequitur, Et qui oderant nos, diripiebãt
sibi. Dedisti nos tanquam oues escarũ, & in nationes dis
persisti nos. Miraris forsitan quod cum in posterioribus
(vt diximus) summam habeãt fidei constantiam qui lo-
quuntur, hic dicant quod ab iis qui oderant eos, diripie
bantur. Sed nõ te ista perterreãt. Multi enim hic diripiũ
tur, & tamen merita eorũ à Christo nõ queunt separari.
Rapiebantur apostoli, cædebãtur virgis, in carcerẽ tru-
debantur, separabantur á se, & tamen cũ Christo mane-
bant, immo hoc ipso quod rapiebantur à perfidis, eorũ
merita crescebant, & gratia in cœlestibus augebatur. Nõ
enim statim qui ab hominibus diripitur, etiã vincitur.
I Vide apostolũ Paulum gratulantẽ in periculis suis, vide
gliantẽ quod per fenestrã in sporta demissꝰ sit. Vide
quemadmodũ sanctus Hieremias, sanctus Ezechiel, san
ctus Daniel captiuitatẽ deducti, & ab Assyriis direpti,
nullam tamẽ captiuitatẽ propriæ fidei pertulerunt, nec
in testamentũ domini deliquêre, qui seruauerũt in capti
uitate etiam legis præcepta diuinæ, nec de interdictis ci-
bis putauerũt cõtra institutionem maiorũ aliquid vsur
pandum. Vnde bene Theodotion dixit: Et qui oderant
nos, exultabãt super nos. Insultatio enim inimicorũ nõ
affert præiudicium bonis mentibus, sed nec direptio ini
micorũ. Ideoq; sanctꝰ dicit, qui certus est quod direptio
Roma.8. sibi obesse non possit, Quis nos separabit à charitate
Christi? Tribulatio, an angustia? & cætera. Sed in his om
nibus superamus & superuincimus per eum qui dilexit
nos: sciẽtes quod neq; mors, neq; vita neq; ãgelꝰ, neq; po
testates, neq; præsẽtia, neq; futura separare nos possint à
charitate dei, quæ est i christo IESV domino nostro. Er-
go qui talis est, nõ separatur à Christo. Vnde etiã si cor-
poraliter diripiatur, spiritaliter tamẽ liber est: & non so
lum direptioni obnoxius nõ est, sed etiam rapinam sibi
Matt.11. laudabilẽ quærit: sicut illi de quibus scriptum est, A die-
bus Ioannis baptistæ regnum cælorum cogitur, & cogẽ
tes diripiunt illud. Victor est itaque qui in terrenis
positus, captiuus perfidiæ esse nõ nouit: nec solum ei nõ
diripitur quod præclarũ est, sed magis ipse diripit quod
ęternũ est. Sunt etiã qui fiãt oues escarũ. Bonus dominus
noster IESVS Christus, quia factus est ouis epulationis
1.Cori.5. nostræ. Quæris quomodo factus sit? Audi dicẽtẽ: Pascha
nostrũ immolatus est christus. Et cõsidera quẽadmodũ
parentes nostri in figura diripiẽtes agnũ mãducabant, si
gnificãtes domini IESV passionem, cuius cotidie vesci-
mur sacramento. Per ipsam igitur ouẽ facti sunt greges
escarũ, sicut Aquila dixit: vel greges in escas, sicut Theo
dotion locutus est. vel pascua edẽtiũ, sicut Symmachus
dixit. Sed bona est epulatio, nõ solũ non metuenda sa-
ctis, sed etiã cõcupiscenda. Aliter enim ad regnũ cælorũ
non potest peruenire: cũ ipse dominus dixerit, Nisi man Ioan.6.
ducaueritis meã carnem, & biberitis meũ sanguinẽ, non
habebitis vitã æternam. Probatũ est igitur quia dominꝰ
noster sit cibus epulationis, vel alimentũ edentiũ: sicut Ibidem.
ipse ait: Ergo sum panis viuus, qui de cælo descẽdi. Et vt
scias quia hæc omnia ꝓpter nos facta sunt, ex quo ille de
scendit, ex illo sanctꝰ ait: Nos oẽs vnus panis sumus. Nõ 1.Cor.10.
ergo timeamus quia facti sumꝰ oues escarũ. Sicut enim
domini caro, & sanguis ipsius nos redemit, ita etiã Petriꝰ
pro ecclesia multa toleravit. Multa etiã sanctus apos-
tolus Paulus, & cæteri apostoli pertulerũt, cũ caderentur
virgis, cũ lapidarẽtur, cũ in carceres truderẽtur. Illa enì
tolerãtia iniuriarũ, & vsu periculorũ, domini fundatus
est populꝰ, & ecclesia incremẽtũ est cõsecuta, cũ cæteri
ad martyriũ festinarẽt videntes per illas passiones nihil
apostolorũ decessisse virtutibus, sed etiã ꝓpter hãc bre
uẽ vitã immortalitatẽ illis esse quæsitã. Quod ostẽdit en L
am qui sequitur versiculus, quia dixerũt: Inter gẽtes di-
sperstisti nos. Similiter Theodotiõ dixit. Aquila autẽ &
Symmachus, In gẽtibus aut iter gẽtes vẽtilasti nos. Missi
sunt enim sancti apostoli ad gẽtes, & dispersi sunt inter
gẽtes: sicut & ꝓphetę sancti de quibꝰ supra diximus, vt
illa dispersione fructus plurimi nascerẽtur. Vt enim do
minus noster IESVS christusꝰ sicut granũ cecidit in terrã,
& mortuus est, vt multũ fructũ afferret: ita etiã dispersi
sunt apostoli sancti, vt bonũ inter gẽtes semen afferrent
quo ad eorũ similitudinẽ fructus gentiũ pullularet. De- Ioan.5.
niq; scriptura hoc dicit dixisse dominũ, Quia propterea
vos misi, vt vos eatis, & fructũ plurimũ afferatis, & fructꝰ
vester maneat. Factus est ergo dominus sicut semẽ, secũ Gala.3.
dum quod dictũ est ad Abrahã, Et semini tuo, quod est M
christus. Semen ergo omniũ Christus. Et ideo se cadere
passus est & spargi, vt cõforme corpori suo trãsfigura-
ret corpus humilitatis nostræ. Hoc ergo semen salutare
omnibus hominibꝰ pullulauit, & ex illo ad eius imagi-
nem figurati, quasi semina apostoli sancti missi sunt per
diuersa atq; dispersi, vt in agrũ ecclesiæ gẽtes cõgregata
diuersis fructibus refulgerẽt toto orbe terrarũ. Istæ ergo
dispersiones dicũtur, sicut etiã in posterioribꝰ idem Da Psal.146.
uid dicit, Ædificãs Hierusalẽ dominus? & dispersiones
Israel congregans. Dispersi sunt enim vt nouos fructus
facerẽt, & postea veluti triticũ nouũ ecclesię horreis in
herẽtur. Hæc autẽ dispersio non in inferioribus fit, hoc
est, nõ i terra, sed i cælo. Deniq; legis hoc præcepta cõti
mãt ꝑ quã dicit dominꝰ: Si fuerit dispersio tua á sũmo
cælo vsq; ad summũ cæli, inde cõgregabo te dicit domi-
nꝰ. Quæ est dispsio á sũmo cælo vsq; ad sũmũ cęli? Quis
iste tãtꝰ q̃ sic potuerit disseminari? Si homo i terra natus
est: ab imo, non á summo cœpit. Si ista te mouẽt atque
perturbant, redi ad superiora istiꝰ sancti ꝓphetæ, & au-
di q̃s ille sit tãtꝰ q̃ huiusmodi i terris segetes forcũdant
vt fructꝰ earũ ad cælestia receptacula peruenirent. Est au
tem ille spõsus qui quasi gigas percurrit hãc viam totã,
inuiam aliis, sibi peruiã: & ex illo cœpit peruia iam esse
mortalibus, ita tamẽ, vt isti ascẽderẽt, solus tamẽ ille ip-
se ante descenderet, vt postea sancti eius mererẽtur ascẽ Psal.8.
dere. Audi ergo quomodo disseminatio fuerit de cæli
summo ad cæli sũmũ. A sũmo, inquit, cælo egressio eiꝰ,
& occursus eius vsque ad sũmum eius. Cui homini hoc
possit attribui? Moyses in verticẽ Sinæ montis vix sacen
dit, & hoc quia vocatus à domino est, & hortatus est vo
ce cælesti. A sũmo cælo quis descenderet nisi Christꝰ? q
& cũ descẽdit in terras, manebat in cælo. Nemo enim a- Ioan.3.
scendit in cælũ, nisi qui descẽdit de cælo, filius hois qui
est in cælis. Vides ergo quia & cum descenderet & ascẽ- Hieron.
deret, ipse erat & manebat in cælo. Ipse enim dixit, Cæ-
lum & terrã ego cõpleo: dicit dominꝰ. Ipse est, q̃ est in cæ
lo. Hæc de dispersione satis dicta sunt. Cæterũ quod ait,

A Ventilasti nos:etsi verbo distat,sensu congruit .Sicut enim illi qui dispersi sunt,probati::ta etiam qui ventilati sunt,ad probationem peruenire meruerunt.Sicut enim triticum si ventilatur,& à paleis separatur,mundum est si autem ventilatum non fuerit,mundum esse non poterit,sed est paleis cõcretum atq; permixtum:ita etiam homo nisi tentationibus fueritventilatus,fragilia quęq; ve
Nat.26. luti paleas à se non potest separare . Vnde etiam ad Petrum dictum est,Simon,ecce Satanas expostulauit vt vẽtilet vos sicut triticum,ego autem rogaui patrem meum vt non deficiat fides tua.Vide quid dicit,& intellige.Vẽtilatur Petrus,vt Christum negare cogatur.Incidit tentationes,quædam locutus est quasi plena palearum ,sed locutus est verbo,vt fundatior esset affectu . Deniq; flevit,& paleas suas lauit.& illis tẽtationibus meruit vt prose christus interueniret.Quanto maius est patrocinium quàm perturbationis illi9 tẽtamentũ?Et ideo plus quàm passus est acquisiuit.Acquisiuit enim Christum sibi patrocinantem.Cogitur autem & aduersarius sanctos domini ad sua damna tentare.Dum enim tentat , meliores reddit,vt qui tentatur,possit alios instituere,qui sibi ipse inualidus videatur . Deniq; Petrus ecclesiæ præponitur postquam tentatus à diabolo est.Ideoq; ante significat dominus quid sit illud quod postea eum pastorẽ elegit dominici gregis.Nã huic dixit:Tu autẽ cõuersus cõfir
Lucæ. 22. ma fratres tuos. Cõuersus est ergo sanctus apostolus Pe
B trus ad bonã frugẽ , & vẽtilatus est sicut triticũ , vt esset ipse cũ sanctis domini vnus panis,qui nobis esset alimẽtum.Dum enim Petri actus legimus,Petri præcepta cognoscimus,fit nobis vitę æternæ & salutis alimentũ . Vẽdidisti,inquit, populũ tuũ sine precio.Emẽdi & vẽdendi videtur æqualis quidẽ esse cõtractus : Sed tamẽ si emẽtis & vẽdentis affectũ cõsideres,vnusquisq; sibi viliorem vendit,& cõplacitũ emit. Vt enim præter id genus hominũ loquamur qui negociationẽ vẽdẽdis mãcipiis exercẽt non facile quisquã vẽdit nisi eũ qui sibi displiceat, & quẽ vsui suo inhabilẽ putet:& iterũ,vnusquisque eme re desiderat eũ quẽ vtilitati vel ministerio accõmodũ iudicauerit.Sed & ipsi qui vendendis mancipiis sumptum exercẽt suũ,& sectantur lucra:vtique ita viles habẽt eos quos vendũt,vt eis viliores sint q̃ pecunia: & sæpe etiam ipsi quos negociationi suę magis habiles existimauerint malunt tenere quàm vẽdere.Ita ergo & deus viliorẽ vẽdidit,potiorẽ emit.Vẽdidit populũ Iudęorum , non in-
C clemẽtia dei,sed sua culpa:quib9 recte dicitur:Ecce pec
Esa.50. catis vestris vẽditi estis,& propter iniquitates vestras dimisi matrẽ vestrã , Hoc itaque genere venditus populus Iudęorum,emptus est populus christianus. Ille peccatis venditus,hic emptus sanguine.Vnde Petrus ait, Nõ cor
1.Petri.1. ruptibilibus argento vel auro empti estis , sed precioso sanguine. Quis est sanguis preciosus,nisi agni illius immaculati,hoc est domini nostri IESV Christi?Ergo sine precio populus Iudæorũ,preciosus autẽ popul9 christianus.Ille preciũ nõ habet:quia peccatũ habet . Iste in precio est,cui peccatum remissum est . Vnde recte ecclesiæ
1.Cor.7. filiis dicitur,Precio empti estis : nolite fieri serui hominum.Si tibi dicitur,Ne seruus fias hominum , & perdas propriam libertatem,multo magis dicitur tibi, Ne seruus fias peccati.& iterum,Ne seruus fias serpentis,inimici,& aduersarii,sed seruias soli domino , qui propria te redemit charitate, quia ipse est suorum redemptio seruulorum.Nõ vendit ergo dominus nisi seruum malum non vendit vtique bonum.Nam etsi Ioseph venditus est non dixit tamen propheta , A domino venditus est Io-
Psal.104. seph :sed , In seruum venditus est Ioseph , quem fratres proprii vendiderunt,quem dominus tamẽ in figura proprię passionis redemit à seruitute,renouauit ad gratiam Vendiderunt itaque eũ fratres,& acceperunt pecuniam sed dominus eum non solum libertati reddidit,sed etiã dignitate cumulauit.Figuram autem in eo fuisse domini IESV ostendit scriptura quæ dicit : Filius meus ze-
lo appetitus , ad me reuertere . Et alibi: Primogenitus D
tauri decus eius . cõ quòd exaltauerit deus pater cornu Deut . 33.
Christi sui.Qui ergo vẽditur,vilis & sine precio est,quasi qui magis non sit,quam qui sit. Vnde & Aquila dixit: Tradidisti populum tuum, vt nõ esset. Et Symmachus, Tradidisti populum tuum sine substantia.Non sunt enim qui repudiantur à Christo.Sunt autem,qui eliguntur à domino:quoniam dominus vocat quæ non sunt,tanquã quæ sint.Et electæ sunt gentiũ nationes, vt destrueretur perfidia Iudæorum. In nihilum ergo traditus est ille po Roma.4.
pulus,quia peccato suo venditus erat.Nullam enim habet culpa substantiam . Vnde dictum puto : Et non fuit multitudo in cõmutationibus eorũ.Hoc est , gratis nos dispersisti per nationes . Neq; enitu quicquã per commutationẽ accipis,vt animã tradas hominis.Nihil enim tibi gratius est animæ conuersione.Sed si conuerti detrectat,ipsa se tradit in nihilum,vt peccato & flagitio mancipetur.Ideo tu sine precio & sine cõmutatione degenerem populum vendidisti.Vnde in posterioribus ait,Nõ Psal . 54.
enim est illis commutatio.Quare non est illis cõmutatio:quia non timuerunt inquit,deũ.Duplex autẽ intelle E
ctus quare cõmutationẽ non habuerit populus erroris: quia nõ potest homo argẽto vel auro vel possessionibus redimere animã suã.Quam enim dabit cõmutationẽ animæ suæ:cum illa temporalia vel caduca sint, anima autem permaneat vel ad præmium, vel ad pœnam ? Non Matt.16.
fit autem etiam illa commutatio in impiis,quæ est in resurrectione,de qua dicit apostolus : Omnes resurgemus non omnes immutabimur . Potest quoq; & sic intelligi, 1.Cor.15.
quia etsi pauci redempti immutari meruerunt,vt Abraam,Isaac,Iacob,Moyses:non tamen ad omnes commutatio ipsa peruenit.Et etiam illud, vt non sit multitudo in commutationibus grauium peccatorum , secundum
quod scriptum est,quia quorundam hominum peccata 1.Tim . 5.
manifesta sunt præcedentia in iudiciũ:quosdam autẽ & subsequuntur.Quæ grauia sunt atque manifesta, præcedunt,& sine vlla dubitatione mergũtur . quæ autẽ leuiora sunt,bonis operib9 sæpe releuãtur.Beati enim quorũ Psal.31.
remissæ sunt iniquitates , & quorum tecta peccata sunt. Vbi autem iniquitas propẽdet,nulla bonorũ operũ cõmutatione reuocatur.Ergo & si quis redẽptus est de populo Iudæorum,non ideo redẽptus , quia multã habuit æstimationẽ sui,nec quia multitudinẽ habuit in cõmutatione sua:sed redẽptus est gratis:quod te docet apostolus dicens:Reliquiæ secundum electionem gratiæ saluæ Rom. 11.
factæ sunt.Vbi autẽ gratia,nõ vtique merito operũ, nec iustificatione virtutũ,sed liberalitate donãtis, electione redimẽtis,quod æque scriptura te docuit,dicẽte apostolo Paulo:Si autẽ gratia iam non ex operibus , alioquin Ibidem.
E
gratia iam nõ est gratia.Quid ergo? Quod quærebat Israel, hoc nõ est cõsecutus. Quare nõ sit cõsecut9 ,agnosce,quia se iustificare cupiebat,quia operũ suorũ iactantiam requirebat,quia fidẽ nõ detulit,nec gratiã recognouit,& ideo electio cõsecuta est,quæ vocantẽ audiuit,aduenientẽ suscepit. Merito ergo in persona populi illius dicitur,Posuisti nos opprobriũ vicinis nostris , illusionẽ & derisum iis qui sunt in circuitu nostro. Qui sunt isti finitimi,& quẽadmodũ ad viciniã Israelitæ populi pertinuisse videantur,nõ est facile discernere,si spiritalis vicinia requiratur,habẽs quoddã lumẽ cognitionis ad inuestigãdũ mysteriũ christi,præsertim cũ in ipso libro Salomonis q̃ inscribitur Ecclesiastes,didicerim9 quia quo magis quęritur sapiẽtia,eò profundior iudicetur.Sic enim scriptũ est:Dixi,sapiẽtiã requirã,& ipsa longe facta est â me,lõge magis q̃ erat.&,In profundo altitudinẽ quis inueniet eius?Vnde diffidentia oboritur mihi scrutari diuinitus spirantis scripturæ mysteria,& eius examinare sermones : quod ille dignè potuit qui inter perfectos sapientiam loquebatur.Ego perfectos video . nec immerito perfectos dixerim , cum videam vos sensus exercitatos habere ad discretionem boni & mali,sed & ipsę ta-

G men qui sciebat solidiores capere cibos,adiumenta quę
rebat,vt in eo verbum domini curreret . Nec iste quoq;
fine precatione hoc potuit vsurpare,vt laudatio eius iu
cunda fieret deo . Non enim vsurpantis , sed precantis
assertio est. Tamen ne penitus refugisse videamur.con-
sideremus qui vicini tribubus fuerint Iudæorum . Nam
vt vetera recenseamus , Philistiim tribui Iudæ finitimi
habebantur:ex alio latere iidem * tribui Ruben appro-
pinquabant. Ammonitæ quoq; in deserto erant: & qui e
rant in finibus Tyri & Sidonis , Galilææ copulabantur,
hoc est tribui Zabulon,& tribui Neptalim,quæ erant in
Galileę:sicut Esaias dixit,Terra Zabulō,& terra Nepta-
lim,via maris trans Iordanem. Vnde potest quis collige
re quæ proprietas vniuscuiusq; singularum fuerit tribu
um,vt certis quibusq; finitimis iungerentur quo paula-
tim etiam gentibus infunderetur cognitio cælestium sa
cramentorum.quod vtiq; potest intelligi de illa mulie-
re Chananæa quæ exiuit de finibus suis vt domino IESV
occurreret trāseunti,& posthabitis simulacris suis ado-
raret verum salutis auctorem,cui testimonium dedit do
minus noster IESVS Christus quod magna esset fides e-
ius. Resplendebat quidem iam gratia euangelii,& præ-
sentiæ lumen augustæ: sed tamen quia sponte exiuit , &
misericordiam postulauit,& dominum pia voce confes
sa est,& quasi fastidio habita in clamore petitionis pro-
priæ perseuerauit:non mediocrem prærogatiuam acce-
pit istiusmodi mulier,quæ prima exiuit de gentium na-
tionibus , & perseueranti obsecratione tantum domini
H testimonium meruit reportare. In quo quidem loco ve-
lut dubitasse quosdam cognoui quid sit quod ait : Non
sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel:qua
si nobilitatem generis electi ad saluandas animas domi
nus quæsisse videatur,qui venit vt omnes redimerentur
Sed ostendere dignatus est propositum , quod eos quos
primo elegerat, nequaquam refutare cupiebat , & sæpe
deuios & errantes paterno quodam reuocare quærebat
affectu. Sed vbi ipsi auctorem proprium reliquerunt:sci
ens se deum montium esse,non vallium:& regnum cæ-
lorum non à fastidientibus,sed à colentibus diripi, pau
latim conuersus ad gentes est,vt & nationum plus pro-
baretur affectus, & illorum merito pertinacia condem
naretur . Quid deinde sibi vult quod ait,Non licet acci-
pere panem filiorum,& mittere catulis? Vtiq; filios dixit
Israelitas,hoc est populum Iudæorum:catulos autē po-
pulum nationum. Quid ergo? Diuitum aut nobiliorum
est accipere sacramenta cælestia,& non eorum qui ma-
gis ad cognitionem mysterii cælestis pio mentis feruore
contendant? Et si Israelita fuerit aliquis remissus & ne-
gligens vel contumax,qui reiiciat post se sermones dei,
Chananæus autem qui impigrè velit adquirendis men
I tem intendere sacramentis : ille potius qui dissimulat,
quàm iste qui defert studium,præferendus est? Non vtiq;
Et ideo diligenter oportet intendi quid expresserit, qui
cum dixisset,Non licet accipere panem filiorum,& mit
tere catulis , respondente Chananæa quia & catuli canū
edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorū suorū,
studium eius humilitatémq; laudauit,quæ non sibi pro-
fundum sapientiæ à primordio vendicauit ,quamuis de
finibus Tyri & Sidonis iam esset egressa:sed micas q̄sdā
verbi salutaris,quæ de mensa dominorum suorum ca-
derent,crederet colligendas. Qui enim diligēter & sub
tiliter scripturæ verba rimatur,is ad altitudinem myste
riorum peruenire consueuit. Vnde & huic dicitur, Ma-
gna est fides tua:fiat tibi sicut vis. Hoc est,vt aperiatur ti
bi ostium verbi,& refulgeat vitæ æternæ salubre myste-
rium. Ergo qui vicinus est , exeat, & Christum videre
desideret , & in oratione clamet , sicut ista Chananæa
exiuit de finibus suis,& Christum vidit,& iugi voce cla
mauit , vt eius misericordiam reportaret . Credentibus
itaq; Chananæis Iudæus in opprobrio sit : quia ipse non
credidit : & illudi sibi doleat : & derideri se ab iis qui in
circuitu sunt,ingemiscat. Et videtur prophetia hæc esse K
de nationibus credituris:maxime cum sequētia istud o-
stendant,quia ait , Posuisti nos in similitudinem genti-
bus,commotionem capitis in populis . quia Iudæorum
delicto salus in gentibus:& quæ illis in figura gesta sunt
ad cognitionem nostrā profecisse apostolo auctore co
gnouimus. Et vere in opprobrium positi sunt gentibus,
quia gentes opprobrium crucis dominicæ omnibus di-
uitiis secularibus prętulerūt . Qui autem crucem illam
putauit opprobrium,& quasi opprobrium refugit,is ve
re in diuturno māsit opprobrio. Tamen quia non secun
dum carnem Israelitæ videntur , qui potuerunt dicere:
Quia iniquè non egimus in testamento domini:nec re-
cessit retro cor eorum à domino:vide ne iis se in circui
tu positis illusioni & derisui fuisse cōmemorent,de qui-
bus dicit dominus ,Circundederunt me vituli multi.
Circundederunt enim eum persecutores quando secun Psal.21.
dum consilium voluntatis suæ subiit passionem. Vnde
& alibi ait,Circundantes circundederunt me, & in no- Psal.117.
mine domini vltus sum in eos .Ideo melius est viam re-
ctam tenere , in qua facinorosi ambulare non possunt.
Cito cadunt,qui non in directione ambulant . Vnde &
illi quando voluerūt IESVM dominū comprehendere,
vbi respexit eos,ceciderūt. Propter hos igitur qui in cir Ioan.18.
cuitu ambulare cōsuerunt , angelū dominus apposuit, L
qui à tergo insidiātes repellat inimicos. Prętendit igitur
angelus domini in circuitu timentiū eum ,& eos tuetur
atq; custodit. In circuitu eni impii ambulant, sicut scri-
ptum est. Vide itaq; distantiā. Impii in circuitu ambulāt Psalm.11.
angelus autē prætendit in circuitu eorū qui non ambu-
lant i circuitu,& ideo prætēdit vt eruat iustos ab insidiis
persequētium. Iusti ergo spiritales Israelitæ vidētur esse
qui hęc loquūtur:eò quòd tētationibus seculi subiacue-
rint,& opprobriū fuerint vicinorū:hoc est,eorum , qui
Hierusalē patriā non incolebāt. Illusioni etiam fuerint
spiritalibus nequitiis & potestatibus : contra quas iustis
lucta esse consueuit · Denique historia te doceat quòd
abducti Iudæi in Babyloniam , etsi propter peccata sua
videbantur esse subiecti,tamen multo meliores gentibus
habebantur . Peiores enim erant in circuitu eorum
qui insultabant eis , cum ipso peccatorum grauium M
essent mole curuati. Primus ergo intellectus de capti-
uis patribus vsurpandus est, quibus insultauerunt As-
syrii , illudentes eis in Babylonia:quibus etiam rex ille
nequissimus dominabatur Nabuchodonosor . Secun-
dus intellectus ad altiora referendus , quòd sæuissimꝰ
rex diabolus est, ipse est Assyriꝰ Nabuchodonosor,qui
bonis insidiari solet , vt eos in peccatū trahat per carnis
illecebram. Attende igitur hunc regem eo loco vbi di- Roma.7.
cit apostolus : Video legem carnis meæ repugnantem
legi mentis meæ,& captiuum me ducentem in lege pec-
tati. Hoc est, in illa lege carnalis illecebræ. Aduersa-
rius leo est , qui vrget obnoxios , iustos fatigat . Vnde
pulchre posuit Aquila : Spretionem & pompam posui-
sti nos iis qui in circuitu nostro sunt. Ita enim despica-
biles æstimabantur,qui theatrum facti sunt huic mun-
do , & angelis & homnibus quia,etsi in testamento
non peccent dei , nec carnis illecebris reflectantur
à domino : tamen quasi in pompa quadam circunfer
ri videntur & despici,quandoquidem peccatores humi
litati iustorum insultare consueuerint,vt opprobrium
ducant crucem domini saluatoris, humilitatémq; iusto
rum. Denique quasi in quadam pompa theatri constitu
tus apostolus dicit:Placeo mihi in iniuriis , in necessi- 2. Cor.6.
tatibus,in persecutionibus, in angustiis . In istis placet
sibi,qui omnia quæ mundi sunt , detrimentum putat vt
Christum lucrifaciat solum, per vitam & mortem re-
quirens:cui viuere Christus est,& mori lucrum: vt inue
niatur in Christo. Adiiciunt adhuc isti Israelitæ dicen-
tes: Posuisti nos in parabolam gentibus , commotio
nem capitis in populis . Quibus gentibus positi , nisi

* Alias, eidem tribui Ru. appropinquabat. Esa.9.

* Cogentibus.

Mat.15.

Mat.15.

Ibidem

A crediturís? Ea enim quæ acciderunt Iudæis, in ſimilitudi
nem figurę facta ſunt, vt fieret nobis typus & figura exci
dium Iudæorum: atque ex illa ſimilitudine per parabo-
lam ſolutionem præſentibus requiramus, quo exempla
eorum cauere poſsimus. Deinde quia Iudaicæ res om-
nes quaſi parabolæ ſunt, hoc eſt quaſi figuræ, egentes ſo
lutione. Denique dominus Iudæis in parabola loqueba
tur, vt imperiti non intelligerent, intelligerent ſapien-
tes: vt intelligebant apoſtoli: & in quo mouebantur, in-
terrogabant dominum: Iudæi autem nec intelligebant,
nec iterum diſcere non intellecta cupiebant. Quid ſit
parabola, accipe. Abraham igitur duos filios habuit: v-
Gala. 4. num de ancilla, & vnum de libera. Non intelligebat
hoc Iudæus niſi ſecundum literam. Neſciebat quis de fi
liis duobus acciperet hæreditatem patris, quia ad carna-
lia propendebant. Egebat porabola ſolutione. Venit
gentium doctor, & fides nationũ: & intellexit quòd duę
illæ mulieres duo ſint teſtamenta, vnum à monte Sina,
quod in ſeruitutem generauit populũ Iudæorum, quod
eſt Agar. Et ideo Sina, quod p̃ interpretationẽ menſurã
eius ſignificat. Menſura autẽ, legis eſt: ſuperabũdans au
tem gratia eſt. Sina quoq; merces dicitur, & cõuenit po-
pulo Iudæorum, qui iuſtificari ſe mercede operũ quàm
B fidei gratia maluerunt. Ergo quæ ſub lege erat Hieruſa-
lem, cum filiis ſuis ſeruiebat. Quæ autem ſurſum eſt Hie
ruſalẽ, libera eſt Et ideo Sarra, quæ principalis dicitur, li
bertatem habet, quod princeps ſui ſit qui iuſtus atque in
teger eſt. Ex duobus igitur teſtamentis duo populi, vnus
Iudæorum, alius nationum, qui in Chriſto credidit. Ille
Iudæorum qui non credidit, ſeruit. Ipſe eſt ſecundum
carnem natus: quia ſecundum carnem interpretatus eſt
ſcripturam diuinam, & ſecundum literam, non ſecun-
dum ſpiritum. Qui autẽ de libera nat9 eſt per repromiſ
ſionem, hoc eſt, cui repromiſsio ex fide, ipſe eſt eccleſiæ
filius, tenens gratię libertatem: propter quẽ eccleſia di-
Ibidem. cit: Expelle ancillam, & filium eius: non enim hęres erit
filius ancillæ cum filio meo Iſaac. Et apoſtolus ait: Itaq;
fratres non ſumus ancillę filii, ſed liberę. Hęc eſt ergo ſo
lutio, quia quod ignorabat Iudęus fides gentium, ſoluit
infuſa à Paulo doctore mentibus nationum. Ideo ergo
illorum geſta nobis in parabola ſunt. Sed & dominus di
Pſal. 98. xit: Factus ſum illis in parabolam, aduerſum me exerce-
bantur qui ſedebant in porta. In parabolam autẽ factus
Lucę. 4. quia dic tis, inquit, Medice cura te ipſum. In parabolam
factus eſt, quia ſedẽtes in porta increpabat. In exitu enim
Mat. 24. non ocioſi ſed exerciti eſse debemus. Ideoq; ſcriptũ eſt,
Videte ne fiat fuga veſtra hyeme vel ſabbato. Hoc eſt nõ
in ocio, ſed in negocio. Ergo pigri ſedebant Iudęi: quia
ſtare non poterant: qui verę Hieruſalem atria neſciebãt
Si enim ſcirent illam Hieruſalem, requiſiſsent. Iſti ergo
C fatigati in porta ſedebãt. Nec ſolum dixit ſedebant, ſed
etiam oderant dominum in portis redarguẽtem. In por
ta enim erat, qui ſubiturus erat ſui corporis paſsionem,
per quam migraret è terris, rediret ad cælum. In porta
erat cum diceret: Ambulate dum lucem habetis. Quid
Ioan. 12. eſt ergo, Factus ſum illis in parabolam: niſi quia finis le-
gis eſt Chriſtus & mors eius ſoluit ænigmata prophetа-
rum: eaque quæ antè Iudæis erant incognita cum pro-
phetarẽtur, poſtea manfieſtata ſunt dominicæ paſsionis
effectu. Factus eſt illis in parabolam, quia quaſi vilem ſe
præbuit, ingerens ſe illis, nec refugiens eorum ſeditio
nes, & perducens eos ad tempus beneplaciti ſibi, vt mo
reretur pro omnibus hominibus, quo illius ſanguine
genus hominum mundaretur. Similiter in parabo-
Deut. 25. la ſcriptum eſt: Non alligabis os boui trituranti.
1. Cori. 9. Soluit hanc parabolam apoſtolus dicens: Nunquid
de bubus cura eſt deo? An propter nos vtique dicit?
Nam propter nos ſcripta ſunt. Quis eſt qui arat, niſi
qui in ſpe arat, vt in iudicio domini metat? Et ideo quaſi
boni agricolæ, vbi propter ſpem inarata fuerit terra no
ſtra continentia corporali, nõ carnalia ſed ſpiritalia ſe-
minemus: quoniam de carnalibus corruptela colligitur, D
de ſpiritalibus vita æterna adquiritur. Typus igitur & fi-
gura nobis ſint geſta maiorum. Typus lex ſcripta in cor
dibus noſtris, vt nobis in ea quędam futurorum figura,
non veritas ſit. Lex ergo quaſi figura ſit nobis: euangeli-
um quaſi lumen & ſignaculum veritatis. In parabola er
go dominus oſtendit ſe Iudæis, ſed non intellexerunt pa
rabolam, quia medicum non receperunt qui curaret ani
mas laborantium, & omnia * ægritudine & inæqualita- * Al. om
te incommoditatis abſolueret. Factus eſt etiam i parabo nem ægri
lam, quia carnem ſuſcepit, quam crucifixerunt Iudæi, tudinem
non intelligentes parabolam ſpiritalem. Eouſq; enim & inæqua
nõ intellexerũt, vt cũ authorẽ vitæ crucifigerẽt, & ſuſpẽ litatem.
ſam in cruce cernerent carnem domini ſalutarem, mo-
uerent caput. Nam ſi intellexiſsent, vtique non inſultaſ-
ſent, ſed ingemuiſsent. Et tamen ipſa commotio capitis
illis in ſimilitudinem ceſsit, vt nõ hoc ſignificaret quod
illi ſentiebant, ſed quod myſteria declarabant. Illi enim
ſecundum vulgi vſum inſultantes domino mouebant
caput ſuum, ſicut qui iuſtis inſultare deſiderant, ſi for-
te eos viderint in hoc ſeculo fatigari, mouẽt caput. Quę
commotio capitis geminum intellectum habet. Repre-
henſibiles enim videntur ſecundum ſcripturæ auctori-
tatem qui mouent caput, cum dicat & Matthæus, Qui
trãſibant, blaſphemabant dominum IESVM, mouentes Mat. 27.
capita ſua. Et Marcus, Qui præteribant. Tranſeuntes au
tem quòd reprehenſibiles æſtimentur, docet hic ipſe p̃ Mar. 15.
pheta, qui dicit de vinea Sabaoth: Et vindemiant eam
omnes tranſeuntes viam. Deníque & qui ſequitur verſus, Pſal. 79.
hoc ſignat: Deuaſtauit eam aper de ſilua, & ſingularis
ferus depaſtus eſt eam. Et in poſterioribus ait: Et non di-
xerunt tranſeuntes viam, Benedictio domini ſuper vos. Pſal. 128.
eo quòd qui tranſit, & nõ ſtat in atriis domini, nõ dat be
nedictionem. Ita ergo Iudæi mouebant caput ſup̃ domi- E
num IESVM, vt præterient, qui firmum ſolidúmque fi-
dei veſtigium habere non poterant: Mouebant autem
caput ſuum, quorum caput Chriſtus eſse debuerat, quẽ
non debuit dimouere & deturbare perfidia Iudæorum.
Sed quia non paſsi ſunt membra ſe eſse Chriſti, ideo ca-
put eorum non fuit Chriſtus. Nõ erat etiam lex caput e-
orum, quia expoliabantur & lege à populo nationũ. Nõ
fuit his caput verbum dei: quia amiſerant prophetas, &
apoſtolos non habebant. Hoc reprehenſibili cõmotio
ne capitis dictum ſit. Eſt tamen & laudabilis capitis cõ-
motio, reprehenſibilis Iudæis, laudabilis populo natio-
num. Quid eſt enim caput, niſi in quo ſenſus ſunt? Ocu-
li enim ſapiẽtis in capite eius. quos moueri oportet ocu- Eccliſ. 2.
los, id eſt mentis tuæ ſenſus, ne aliquo torpore pigreſcãt.
Moue ergo prudentiam tuam, moue ſapientiam, moue
cogitationes tuas cęleſtium collatione ſermonum, &
propheticorum, diſputatione verborum, ita vt non pec
ces in teſtamento dei, ſed fides firma ſit. Sunt enim hęre
tici qui mouent ſenſus ſuos, vt perfidiam tamen non fi- F
dem excitent, Sed iam expreſsius de ipſa capitis commo
tione quæ in ſimilitudinem populi eſt poſita, dicendum
eſt. Quis eſt caput populorum niſi Chriſt9? Caput enim
mulieris vir, caput viri Chriſtus, Sed & lex caput intelli- 1. Cor. 11
gibilis mulieris. Denique ſub lege tanquam ſub viro eſt
populus Iudæorum, quia lex νόμος dicitur græce: & ideo
ſynagoga νόμῳ quaſi maſculo copulata eſt ſed legi cor
porali, non ſpiritali: hoc eſt, ritui legis Iudaico, cuius
vinculis alligata eſt, legitimi neſciens ſacramenta con-
iugii. Si autem mortua fuerit lex, hoc eſt legis interpre-
tatio corporalis: tunc plebs quaſi mortuo coniuge prio
re legitime nubet ſecundo viro, qui ex mortis reſurre-
xit. Eſt etiam caput mulieris huius euãgelium. Vnde qui
dam myſtice interpretati, mortificato ritu Iudaico tanq̃
fratri defuncti euangelio mulierem eam nubere ex lege
voluerunt, quia lex annunciauerit euangelium. Ideo pri
or lex vir, poſtea ſecũdi viri nuptiæ, hoc eſt euãgelii ſa-
cramenta ſunt. Duo enim quaſi coniugia, duo ſunt teſta

G menta. Vnum cõiugiũ vetus est testamẽtũ, quod morte viri prioris solutum est. Et ideo mulier illa cui lex mortua est, recte in secundũ cõiugium cõuenit, hoc est testamentum nouũ. Sic duobus fratribus vna cõiũgitur, cui superiora peccata moriũtur, meliora postea sacramẽta renouantur. Hoc nobis apostolus euidẽter exposuit dicens: Quoniam quę sub viro est mulier, viuente viro ligata est legi. Hoc est viri sui legi, vt ei debeat castitatem. Si autem mortuus fuerit vir, soluta est à lege viri, id est vt cui velit nubat, dummodo nubat, quia viuo viro, inquit adultera vocabitur, si iuncta fuerit alteri viro. Si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, ita vt non sit adultera si fuerit cum alio viro. Hoc sacramentum etiam ad Christum & ecclesiam pertinere etiam alibi demõstrauit, quia magnum est sacramentũ. Hic quoque non prætermisit dicẽs, Itaq; fratres mei & vos mortificati estis legi per corpus Christi, vt sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit. Quomodo mortificatus es legi, nisi vt tibi legis vmbra moriatur cum accedis ad sacramenta cælestia? Nec enim aliter debes accedere ad euangelium, nisi solutus interpretationis corporalis impedimentis. Alioquin adulterium est veris falsa miscere. Pudicitia autem spiritalis, si anima tua exuta omnibus impedimentis deuiæ cognitionis, sine ruga accedat ad dei verbum. Ergo sicut ecclesiæ caput Christus, ita & synagogę caput lex: hoc est iis qui sub lege sunt, propter quos apo
H stolus fecit se esse sub lege, cum sub lege nõ esset, vt eos qui sub lege sunt lucrifaceret. Et iterum doctor gẽtium factus est quasi esset ipse sine lege, vt eos qui erãt sine lege, acquireret Christo. Pulchre autẽ ait quod sine lege dei non esset, & in lege Christi maneret. Lex autem synagogæ caput nõ à principio, quia Christus erat caput veteris synagogæ, quã Moyses fundauit & cõdidit. Deni que audi dicẽtem quia verbo domini fundata est. Fide, inquit, Moyses grandis factus negauit se esse Pharaonis regis nepotem. Maluit enim afflictis compati q̃ temporalibus delectari, maioresq; diuitias æstimauit, & prætulit thesauris AEgypti, improperium Christi. Aspiciebat enim mercedem repromissionum dei, quæ est resurrectionis gratia. Sed vbi propter perfidiã Iudæorum mortuum est infidelibus dei verbum, & excidit pectoribus Iudæorum: legis spiritalis intellectꝰ occubuit, & nupsit synagoga ritui corporali obseruationiq; perfidiæ. Sed non fuit illa sobrietas spiritalium nuptiarum, sed adulterium castitatis. Ideo synagoga libera esse non potuit, quæ malæ nupserat, & non crediderat resurrectionem
I Christi futuram. Vnde bene ei nupsit ecclesia, cui secundum sacram dispensationẽ secundũ carnẽ mortuus est Christus, vt illa Iudæa anima quæ antefuerat ligata peccato, per mortem Christi absolueretur vinculo delictorum. Nõ nubit ergo mulier alteri viro, nisi mortuus fuerit vir suus: hoc est, nisi à vinculo legitimi amoris fuerit absoluta. Si autem mortuus vir eius fuerit, liberata est. Sane tenebatur ex lege vt fratri proprii coniugis copularetur si semẽ nullum maritus ei reliquisset. Quod vinculum magis nectebat interpretatio literæ, quàm gratia spiritalis. Denicq; habebat in voluntate frater defuncti, vt si nollet, non acciperet fratris vxorem ad semen defuncti resuscitandum. Vnde calciamentum suum soluere iubebatur vt esset à nexu copulæ eius exutus, quam à sui gratia offendisset alienã. Sic enim scriptum est, quia soluebat vir calciamẽtum suum, & dabat proximo suo dicens: Hoc erit in testimonium in Israel. Et dicebat propinquus. Accipe, & acquire tibi tu. & soluebat calciamentum suum. Dicebant etiam adstãtes: Det tibi dominus vxorem quæ intret in domum tuam sicut Rachel & sicut Lia, quæ ædificauerunt vtræq; domũ Israel, & fecerunt virtutẽ in Effrata. Sed hoc ex literæ interpretatione Iudæum ligabat *. Cæterũ figura erat quod Christus venturus esset in terras qui semen defuncti populi resuscitaret merito fratris, quia dictũ est: Narrabo

Roma.8.

Ephe.5.
Roma.7.

Hebr. 11.

Deut. 25.

* alias, iudęi agebãt

nomen tuum fratribus meis. & quorum patres, & ex quibus Christus secundum carnem. Vel quia euangelium K defunctæ legis reparationem operaretur in posteros, vt semen quod lex non reliquerat, euangelii tenor resuscitaret. Non mirum ergo si caput suum praua interpretatione mouerunt, vt ipsi à se deturbarent sapientiã suæ salutis auctorem, aut certe mouendo caput suum causa fieret commotionis capitis nõ paucis, sed populis. Commotio hæc capitis facta est quando quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, vt fieret omnis terra domini, & regnum domini esset in nationibus. Vnde & in posterioribus dicit: Dominus regnauit, irascantur populi: qui sedes super Cherubiu, moueatur terra. Quod pulchre Aquila interpretatus est, vt ὁ λάλαγμα diceret, hoc est transmutationem, quæ de loco ad locum, de Iudæa ad populos nationum. Quod ex ea lectione quę in euangelio est, liquido poterit manifestari, quemadmodum lex mota sit, dicente scriptura: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergo quæ dicunt vobis, seruate & facite, secundum opera eorum nolite facere. Quæ enim dicunt non faciunt, Alligant autem onera grauia, & imponũt super humeros hominum: ipsi autem digito suo nolunt ea mouere. Omnia autem faciunt vt videantur ab hominibus. Quid est, Sederunt Scribæ, nisi quia litera scribitur? vnde & γραμματεῖς græce dicuntur Scribæ, literæ sequentes interpretationem, non spiritus intellectum: litera autem occidit. Literam ergo occidentem sequentes, & ipsa appellatione resonantes Scribæ & Pharisæi sunt, hoc est, quia veritatis vnitate diuisi sunt. Phares enim diuisio dicitur. Diuidunt au- L tem Pharisæi hoc genere, vt verba legis resonent, & in ipsa meditentur, spiritalis autem mysteria legis & sacramenta non videant. Nam si lex spiritalis est, vtique præcepta legis sunt spiritalia, & opera eius spiritalia sunt. Docentes ergo quæ Moyses scripsit onera grauia ligant corporalibus legis. Grauia sunt enim quæ contraria iugo Christi sunt: & per doctrinã suam deuiã grauia onera imponunt auribus audientium, quæ ipsi ne tantum quidem volunt mouere vt à corporalibus legis ad spiritalia scripturæ verba commoueant. Sic enim intelligendum quia digito suo nolunt mouere illa, hoc est, nec exiguo puncto atque momento transferunt se ad intelligentiam spiritalem. Hinc est & illud quod scriptum est, Quòd si in digito dei ego eiicio dæmonia. Quid sit digitus, interpretatur ipsa scriptura quæ dicit in alio libro euangelii: Quod si in spiritu dei ego eiicio dæmonia Lucæ. 11. Digitus ergo dei, spiritus dei est. Deus enim spiritus est, & nihil habet in sua substantia corporale, sed totus est spiritus. In spiritu ergo dei eiicit dæmonium, qui in digito dei eiicit. Vnde & sanctus Dauid ait M Quoniam videbo cælos tuos opera digitorum tuorum. Hoc est, spiritus tui opera sunt cæli: sicut & scriptum est Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorũ. Vt ergo cõcludam disputationem, Scribæ & Pharisęi nihil ad interiorem hominem referũt qui vt ipse ad imaginem dei & similitudinẽ factꝰ est: ita in iis quę cogitat, & quę meditatur, debet magis quę spiritalia sunt q̃ quæ carnali cogitare. Totũ ergo ad illũ exteriorem, ad illum terrenum hominem referre cõtendunt: & ideo omnia eorũ talia sunt, vt videantur ab hominibus, non vt placeant patri qui in abscondito videt. Timent enim sua opera reuelare. Hæc est ergo cõmotio capitis quæ facta est in populis: vel, sicut Aquila & Symmachus dixerunt, in gentibus. Omnes enim gẽtes mouerunt caput suum vt legẽ spiritaliter interpretarentur. Nemo secundum literã legis se putet esse saluãdũ: quia litera legis maledictum habet, spiritus benedictionẽ affert. Nemo ex operibus legis iustificari potest: quia sub maledicto sunt omnes qui sub litera sunt. Fugiant ergo omnes maledictum legis, & confugiant ad benedictionis gratiam, vt benedictionem habeant in cælestibus in Chri-

Pſal. 21.
Pſal. 98.
Mat. 23.
Pſalm. 8.
Pſal. 32.

A ſto IESV,qui mortuus eſt pro nobis,vt fides tranſiret ad gentes: qui etſi vir fuit ante ſynagogæ, nec ipſam deſeruit,& nos redemit. Illam enim nō deſeruit, vt reliquiæ ſaluæ fierent:nos redemit ,eligendo populos nationum. Hæc ergo electio gentium , ſalus Iudæis . Reliquæ enim
Rom . 11. non per opera ſua,ſed per electionem gratiæ ſaluæ factę ſunt.Gratia eſt ergo Chriſti,quæ & nos redemit, & reliquias viuificauit.Commotio autem capitis facta eſt ī gētibus:ſed ex hac commotione non mediocris mutationis gratiam Iudæi pertulerunt,quorum reliquiæ ſaluæ factæ ſunt.Sequitur . Tota die verecūdia mea contra me eſt & confuſio vultus mei operuit me. Quid eſt quod interdum ex perſona vnius , interdum ex perſona plurimorum pſalmus hic dicitur?Nam à principio à plurib9 cœpit,vt eſt:Deus auribus noſtris audiuimus,& cætera quæ ſequūtur.Deinde ait:Tu es ipſe rex meus , & deus meus. Iterum,In te inimicos noſtros ventilabimus. & poſtea, Non enim in arcu meo ſperabo. & , In deo laudabimur tota die.&,Tota die verecundia mea cōtra me eſt. Quid ſibi vult iſta mutatio quæ frequenter in pſalmis repetitur:ſicut & in cēteſimooctauo pſalmo ait .Deus laudem meā ne tacueris:quia os peccatoris & os doloſi ſuper me apertū eſt.Hoc de vno:ſequitur de plurib9: Loquuti ſūt aduerſum me lingua doloſa,& odiū pro dilectione mea Deinde de vno:Conſtitue ſuper eū peccatorem . Quod videtur in centeſimooctauo pſalmo aliud ad populum
B Iudæorum referri ,aliud ad Iudam proditorem. Quando pluraliter dicta, ad populū:quando ſingulariter , ad Iudam.Hic quoq; poſsumus dicere , quādo pluraliter dicta,ad ſanctos:quādo ſingulariter , ad dominū noſtrum IESVM Chriſtum referri:quia ęſtimari poteſt & pro pluribus in propheta locutus,& ipſe pro ſe,& ideo dixerit. Verecundia mea contra me eſt.quę dicitur: ὑπόστασις autem eſt quando verecūdiam vult quis incutere alicui vt inflectat propoſitum ſuū,ſicut eſt:Deſcendat nūc de cruce , & credimus ei.Confidit in deo : liberet nunc
Mar.15. eum.Pulchre autē ait,Tota die: quia incarnatio domini noſtri IESV Chriſti lucem attulit mundo. Dies itaq; incarnationis eſt.Ambulate dum lucem habetis.&,Abra-
Ioan. 12. ham diem meum vidit.Ergo hęc verecundia habet in ſe
Ibidem .8 cōfuſionem.Vnde & Symmachus:Tota die,inquit, confuſio mea contra me eſt.Quæ autē confuſio Chriſti,niſi crux,quod nudus pependit in ea? Et bene tota die : quia ex quo affixus eſt cruci , vſq; in horam nonam tenebræ factæ ſunt:& poſt horā nonā lux refulſit vſq; in veſperū.
Mat.15. Hic dies ex tribus primus . Poteſt tamen & chorus ſanctorū pluraliter de ſe & ſingulariter loqui.Chor9 enim
C quaſi ſingularē perſonam habet,ſed numerus plurimorum eſt:ſicut illud eſt:Popul9 hic labiis me honorat:cor autē eorū longe eſt à me. Quæ autē eſt confuſio quæ operuit dominū IESVM ,cum confuſionem peccata faciant
Eſa . 29. Ipſa ſunt enim quæ operiunt peccatorem . Hic autē peccatum non fecit.Sed quemadmodum eſt confuſio adducens peccatum,ita eſt conſuſio quæ peccatum abolet:vt confuſio crucis domini noſtri IESV Chriſti,per quā peccata mundātur.Eſt etiā omnis confuſio bona quam pro Chriſti nomine ſubeas,& admodū glorioſa,ſi verbi gratia in perſecutione lex ſit vt verberetur Chriſtianus , vt dignitatem amittat , vt careat priuilegio , vt in vincula ducatur.Hæc vtiq; confuſio etſi priuilegium non habet, habet gloriā pix confeſsionis.Eſt autē & Chriſti confu-
Lucæ. 9. ſio,ſicut ipſe ait:Qui me cōfuſus fuerit corā hominibus cōfundā & ego eum corā patre meo qui in cælis eſt . Bona ergo cōfuſio.Pleriſq; tamē huiuſmodi cōfuſio Chriſti amara eſt,hoc eſt nō credētibus: iucūda credētibus. Siue ergo velis cōfuſionē Chriſti,intellige crucē ei9 quę Iudæis videbatur eſse confuſio , qui inſultabant ei quaſi erubeſceret in eo opere in quo publicā operabatur ſalutē:ſiue etiā hanc cōfuſionē,quæ ingeri videbatur à voce exprobrātis & obloquētis, à facie inimici & perſequentis.Erubeſcebat enim ſic lapſum eſse electum populum ſuum,& cōfūdebat *eos apud patrem, quorum finis aduenerat.Præſens enim erat filio pater,à quo nunquā poteſt filius ſeparari. Et ideo audiebat dicentem Iudæis pater:Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Sūt autem qui etiam in confuſione ſua gloriantur, ſicut illi de quibus dicit apoſtolus,qa gloria eorū in cōfuſione ipſorum,quibus contraria eſt gloria Chriſti,qui crucem ſuſcepit nec confuſionem refugit . Quā nos quoque minime timere debemus,nec formidine aut faſtidio declinare,ne peccatum ſupra nos adducat, quę poteſt adducere gratiam vitæ.Eſt enim & confuſionis gloria:vt ſi in multos gentiles incidas vel philoſophos,& illi tibi obiiciant crucem Chriſti,& verbo reſpondere non poſsis,nec ſalutaria quiſquam audit verba referentem , eſt confuſio, ſed à voce exprobantis,& obloquentis,à facie inimici & Prou.26.
perſequentis. Et ideo noli reſpondere inſipienti ad inſipientiam eius. Eſto ſicut homo mutus & tacens, & quaſi non audiens verba inſultantium & obloquentium: non quo reſpondere nequeas, ſed quo reſpondere non debeas.Omni enim rei tempus. Tempus tacendi, & temp9 loquendi. Tacēdū eſt quādo paratū non inuenis auditorē. Loquendum eſt quando dominus linguam eruditionis indulget, vt ſermo tuus operetur in affectibus audiētiū. Quomodo autem te audiat,qui ideo tibi obloquitur, eo
Eccliſ .3. quod ſalubrē tuum nolit audire ſermonē? Aut quomodo tibi acquieſcat qui perſecutor eſt,& velit te ſibi vēdicare? Aut,vt Aquila dixit vel Symmachus, vt vlciſcatur & puniat in te quod Chriſti hæreditas ad Gentes videatur eſse tranſfuſa? Longe itaq; iſta confuſio à confuſione & opprobrio peccatoris. Iſtius enim conſcientia illu
E minatur,qui oblitus nō eſt dei ſui: illorum confunditur ingeniū quorū ingeniū caligat atq; perturbat recordatio delictorū. Et ideo bene ſibi cōſcii dicēt:Hæc ōnia venerunt ſuper nos,& obliti nō ſum9 te, & inique nō egimus in teſtamento tuo,& nō receſsit retro cor noſtrū:& declinaſti ſemitas noſtras de via tua. Videtur verſicul9 vltimus non concordare ſuperioribus. Nam quomodo declinarūt ii quibus diuinitatis nulla obrepſit obliuio,nec alicuius iniquitatis conſciētia,nec vlla deſidia? Sed ſi cō ſideres quia iuſtus vix ſaluus fit, intelligis profecto & ipſius non nunquam titubare veſtigia, & auctorem declinationis eorum deum videri,quia ipſe quoq; patitur iu-
Pſal . 29. ſtos ſępe tentari,quo magis probentur tentationib9 eruditi. Quis autē eſt tam fortis,vt nequaquam in tentatione moueatur,niſi dominus adiutor ei adſiſtat? Deniq; cōturbat9 eſt & ipſe propheta Dauid, quia dixit in ſua abūdā
Gene.3. tia,Non mouebor inæternum . Aut quis eſt ille quē loc9 afflictationis , & terræ corruptela nō moueat, cū diuina
F ſententia neminem exceperit qui ſit ab exercitio & à fatigatione terræ huius immunis , cui dictum eſt:Maledicta terra in omnib9 operibus tuis:ſpinas, inquit, & tribulos germinabit? Deniq; ipſe Paulus dominicę vas electionis
Roma.7. à maledictione veteris ſententiæ abſolutus domini IESV paſsione , tamen captiuum ſe duci in legem peccati vehementiſsime deplorauit , nec quenquam niſi Chriſtum à quo liberaretur inuenit, cum eum lex ſui corporis & vmbra mortis vrgeret.Dixim9 ſenſum: ſed expreſsius qui locus ſit afflictationis,conſiderare nos cōuenit: Vtrum hic mund9,qui in maligno poſit9 eſt:an vero caro noſtra,in qua anima noſtra humiliatur, dum in iſti9 carnis deſcendit ſocietatem : an aduerſa quibus exercemur in hoc corpore cōſtituti,in quo ingemiſcimus grauati.quod nolum9 ſpoliari,ſed ſuperueſtiri : Grauis enī labor eſt dum expectamus vt abſorbeatur mortale hoc à vita,quo nos expoliare debemus. Minore enim labore expoliatur quam abſorbetur. Et vide ne ea diuerſitas fit expoliantis ſe & expectantis vt abſorbeatur à vita. Expoliat gratia,abſorbet pœnitentia . Expoliat ſublimitas mentis,abſorbet diligentia. Quomodo autem dubites quod afflictationis hic locus ſit quando corpus eſt mortis,in quo operit nos etiam vmbra mortis? Et ideo

G ad lucernam illam ſemper debemus intendere, quæ eſt verbum dei, vt ſciamus quemadmodum noſtri animi ſe mitas dirigamus, & veſtigia mentis internæ, vt lux animorum ſoluat tenebras corporales. Pulchre autẽ Aquilæ interpretatio quemadmodum intelligere debeamus locum afflictationis, expreſsit, dicẽdo: Quoniam humiliaſti nos in loco Sirenum. vt nõ caro in vitio ſit ſui natura, ſed ea quæ carnẽ corruptibilem eſse fecerunt. Deniq; Sirenas, quarum ſecundo & tertio mentionem fecit ſcriptura diuina, quaſdem fuiſse puellas Gentilis tradit hiſtoria, quæ vocis ſuauitate, canendi illecebris, audiendiq; ſtudio illectos nauigantes ad littus admouere naui gia prouocabãt: eòſque (cum gratiam vocis ſequerẽtur) ſcopuloſo in loco naufragiũ facere ſolitos vetuſtas poſteris tradidit. Earum autem interpretatio hæc eſt, voluptas vocis, & quedam adulatio. Ita ergo ſeculi voluptas nos quadam carnali adulatione delectat, vt decipiat. Vt ergo illic non littus in vitio erat, ſed canora dulcedo, quæ faciebat aſperitatem littoris nõ caueri: ita nõ caro, in vitio, ſed ea quibus caro iſta ſolicitatur & fluctuat. Denique mare, ſi tempeſtas deſit, quietũ eſt: ſi procella ſæuiat, periculoſum. Et ſeptuaginta virorum videtur cum his ſententia conuenire, cum dicunt quia ſcriptum eſt, Quoniam humiliaſti nos. Cuius interpretationis teſtimonia de ſcripturis nobis ſunt arceſſenda diuinis. Ait enim Deuteronomium: Si exieris, inquit, in pug
Deut. 21. H nam aduerſus inimicos tuos, & tradiderit tibi eos dominus deus tu⁹ in man⁹ tuas, deprædatus & fueris ſpolia eorum, & videris in ea deprædatione mulierem bona ſpecie & cohabitaueris cum ea. & infra: Si nolueris eam poſtea, dimittes eam liberam, quia humiliaſti eam. Vides ergo quoniam non natura ſui eam, ſed is qui ei integritatem pudoris eripuit, humiliaſse perhibetur. Humi-
Deut. 22. litas ergo operis eſt, per quod caro iſta, peccati corpus effecta eſt, & locus afflictationis. Iterum alibi: Si deſponſata fuerit virgo viro, & inueniens eam homo in ciuitate, dormierit cum ea, educentur ambo ad portam ciuitatis ſuæ, & lapidabuntur: & morietur iuuencula, quia non exclamauit in ciuitate, nec inuocauit hominẽ qui ſubueniret: & vir, inquit, qui humiliauit mulierẽ proximi ſui. Et hic eadem eſt huius cauſa ſermonis, vt à corruptore
Ibidem. humiliata dicatur. Tertium quoq; habes de hac re teſtimonium, & plura, ſi queras tamen de eodem libro audi. Si quis inuenerit virginẽ quæ non ſit deſponſata, & vim
I faciens ei, dormierit cum ea, & inuentus fuerit, dabit qui dormierit cum ea patri iuuenculæ quinquaginta denarios, & erit vxor eius, quia humiliauit eam. nec poterit dimittere eam per omne tempus, propter quod humiliauit eam. Ipſe ſermo repetitus eſt, vt intelligas quia non conditio carnis videatur nos humiliare, ſed c ulpa. Nec tamẽ negare poſsum⁹ quòd multis humilietur & caro loco ipſo, illecebris ipſis, fragilitate quoq; qua patuit errori. Licet enim non à mediocri aduerſario ſerpente decepta ſit, habebat tamen ſui non mediocrem gratiam, ante quam peccatum irreperet: in cõſpectu erat dei Adam, in paradiſo vigebat, cæleſti gratia refulgebat, loquebatur cũ deo. Nunquid eum humiliatũ ante legiſti, niſi poſtea quàm præuaricatio eum humiliauit ſua? Cuius vitii hæreditatem ad nos vſq; tranſmiſit, vt in hoc corpore conſtituti nolimus peregrinari de corpore & adeſse deo. Et ideo humiliamus animã noſtrã quæ ſe ad deũ geſtit attollere, ſed corruptible hoc corp⁹ grauat animã, terrenàq; habitacula prẽponderant, vt mens deuota deo frequenter inclinetur ad ſeculũ, nec ſe ſubiicere deo poſsit, quoniã ſubiectionẽ ſui ſapiẽtia carnis ignorat, quę noſtrum inuoluit affectũ. Dicentes hæc de nobis, quid de carne domini noſtri IESV Chriſti dicemus? Qui vtiq; ſuſcepit carnis iſtius veritatem: & ideo ſemetipſum humiliauit vſque ad mortem, mortem autem crucis. Diligenter attẽde, & conſidera ſingula. Vide quia volens ſuſcepit hãc formam corporis noſtri, & tuæ obſequia ſeruitutis, in ſimilitudinem hominum factus, non in ſimilitudinem K carnis, ſed in ſimilitudinem hominũ peccatorũ. Omnis enim homo ſub peccato. Ideo & ſpecie inuentus vt homo, vt ſcriptum eſt de eo: Et homo eſt, & quis cognoſcet Philip. 2. eum? Homo ſecundum carnẽ, ſed vltra hominẽ ſecundum operationem. Vt homo, inquit, humiliauit ſemetipſum: quia ad eos deus venit qui humiliati fuerant, liberandos. Ipſe ſe ergo humiliauit propter nos. Nõ ergo corpus illius corpus mortis: ſiquidẽ corpus eſt vitæ. Nec caro illius, vmbra mortis: ſiquidẽ fulgor eſt glorię. Nec in eo locus afflictationis: ſi quidẽ in illo corpore omnibus gratia conſolationis. Humiliauit ſe, vt diſceres quid ſit humilitas. Deniq; audi dicentem: Diſcite à me quia Mat. 11. mitis ſum, & humilis corde. Ille ſe humiliauit, vt tu exaltareris. Qui enim ſe humiliat, exaltabitur. Sed non om- Luc. 14. nes qui humiliantur, exaltabũtur. Multos enim crimen humiliat ad ruinã. Humiliatus eſt autẽ dominus vſq; ad mortem, vt de portis mortis exaltaretur. Ecce vide gratiam Chriſti, vide beneficia eius. Poſteaquam Chriſtus aduenit, hæc caro quæ erat vmbra mortis, cœpit per gratiã domini refulgere & habere lumẽ propriũ. vnde & dictũ eſt: Lucerna corporis tui eſt ocul⁹ tuus. Sed vide de Ibidẽ. 11. quooculo dicat: nõ de exteriore. Si ocul⁹, inquit, tu⁹ ſimplex fuerit, totum corpus tuũ lucidũ erit. Interior vtiq; eſt oculus, qui totũ hominis corpus illuminat. Interior eſt etiam oculus, qui affert toti corpori cæcitatem: quia ſcriptum eſt: Si autem nequam fuerit oculus tuus, totum Ibidem. corpus tuum tenebroſum erit. Vides in vno homine vnde tenebræ naſcantur, vnde lumen oriatur? Ipſe ergo tibi es caligo, vel lumen. Caligo, iniquitatis eſt: tenebræ, peccatorũ: lumẽ, innocẽtiæ. Ipſe tibi ergo es vel iniuriæ
L auctor, vel gratiæ. Operatio diuina nihil errat. Lumen in te ipſo eſt, quia innocens infantia tua eſt. Pura mens hominis ante adoleſcentiæ lubricum, & iuuentutis errorem. Tu tibi ergo tenebras feciſti eſse quod lumen eſt. Denique idem oculus, hoc eſt, ſenſus hominis, tenebroſus eſt in peccatore, ſplendidus in innocente. Nec illud prætereamus quod Symmach⁹ ait. Afflixiſti nos in loco deſerto. Ideo affligimur, quia interdum deſtituimur protectione cæleſti: & regio iſta ſub maledicto eſt, vel in lubrico ſeculari. Necdum quoque benedixerat terram ſuam dominus noſter IESVS Chriſtus: & ideo laborabant nec ad lumen pietatis eius oculorum ſpiritalium intendebatur obtutus. Deinde quia voluptas & delectatio mundi frequenter irrepit. Vnde non vinculis hominis illius ligare nos atque vincere debeamus, nec cera aures claudere, ſed auertere aurem quotienſcunque aliena à fide, & contraria vel aduerſa vtilitati noſtræ aliquis exiſtimat obloquenda, ne in eo ſermone operiat nos vmbra mortis. & ſi quid tale profertur, nos tamen dei ver- M
bum debemus inſerere, quod mentis noſtræ oculos fulgore diſputationis illuminet. Sequitur: Si obliti ſumus nomen dei noſtri, & ſi expandimus manus noſtras ad deos alienos: nonne deus requiret iſta? Aquila, inueſtigabit iſta, dixit: Symmachus, inueniet iſta. Ipſe enim nouit occulta cordis: quia propter te morte afficimur tota die: æſtimati ſumus vt oues occiſionis. Quid eſt quod ait, requiret deus? quaſi ſi non requirat, ignoret? Et ſic requiret deus obliuionem tuam quæ irrepſit, vt auferat eius omne veſtigium. Vnde & Aquila dixit, Inueſtigabit. Nam vtique qui nouit cordis occulta, quomodo quærit: cui etiam ea quæ ſunt interiora, manifeſta ſunt? Si quidem apud deum conſcientia vniuſcuiuſq; ſe prodit, & cogitatio hominis apud eum ſe aut condemnat, aut purgat. Deniq; Aquila viſiones cordis dixit eò quòd videat cor noſtrum, & omnis noſtri cogitatio cordis in promptu ſit apud deũ, atq; ei cogitationũ noſtrarũ imago reſplẽdeat. Bene illud ait Aquila, In te morte afficimur: quoniã in Chriſto mori, arduũ & glorioſũ, & in ipſo moritur, q pro ei⁹ nomine ſacra paſsione eſt coronatus. Sed quid miraris qđ requirẽtẽ deum occulta cordis

A verſiculus iſte declaret, cum alibi deū ſcrutatorem lege
Sapien. 1. ris cordis? Quid etiã miraris ſi verbis noſtris maieſtas
diuinæ ſubſtantiæ explicari non poſsit, cum ait Apoſto
1.Cor.4. lus:Nolite ante tẽpus quid iudicare, donec veniat do-
minus,qui illuminabit occulta tenebrarum, & manife-
ſtabit conſilia cordiũ:& tũc laus erit vnicuiq; à deo. Te-
nebras cordis ſæpe loco criminis legimus, immo prope
vbiq; Vide ergo ne iſta ſint occulta tenebrarũ,quæ ſunt
cordis occulta:ideoq; tenebrarum nomẽ acceperint, q;
ea ab aliis non deprehendantur,ſed lateant. Et ideo do
minus in die iudicii illuminaturus aſseritur occulta te-
nebrarum:quia cor vniuſcuiuſq; manifeſtabitur, quod
ante occultum erat,ſoli quidem Chriſto cognitum,qui
Mat.10. ſciens iudicii ſui gratiã ait:Nihil eſt occultum quod nõ
manifeſtabitur. Sunt autẽ multa quæ propter verecun-
diam premimus, & vt impleamus cæleſte mandatum,
tacito apud nos tenemus affectu,ne videamur in iis quæ
noſtra ſunt gloriari,& eorũ fructum vulgando incipia
mus amittere. Sunt autem occulta ſapiẽtiæ, quæ raptus
in paradiſo Apoſtolus Paulus audiuit:& quia non lice-
bat ea homini loqui,apud ſe tegebat,non quia vſum eo
rum aut gratiam aliis inuideret:ſed quia non licebat ho
mini loqui,forte etiã homini audire non proderat: quæ
tunc illuminabit dominus, cũ illuminandorum ſecre-
torum tẽpus aduenerit. Vide ne etiam in euangelio di-
ſtantiam aliquã reperias, vbi dixit: Nihil occultũ quod
non manifeſtabitur,neq; opertũ quod nõ reuelabitur.
Illud tamen adſtipulatur ad ſuperiorẽ interpretationẽ,
vt vtrũq; de bonis eſse credamus,quia ſcriptum eſt:Co-
2.Tim.2. gnoſcit dominus qui ſunt ipſius. Suos ergo cognoſcit,
& eos cognoſcit qui cognoſcũt deũ. Ignorat autem eos
B qui ignorant deũ. Qui enim ignorat,ignorabitur. Do-
minus ergo quæ bona ſunt recognoſcit:ea quæ ſunt ple
na cognitionis diuinæ,ea quæ ſunt occulta ſapiẽtiæ, no
uit dominus. Auerſatur autem ea quæ ſunt plena iniqui
tatis atq; peccati. Deniq; ſi iſtorũ perſonam conſideres,
quos nulla diuini cult⁹ obliuio ſeparauit,vt alieno deo
expanderent ſuas manus, atq; aperire ſuas animas no-
luerunt,intelligis q; in occultis ſuis non flagitia aliqua
erant,ſed ea quæ eſsent innocentiæ continebant:quan-
doquidem morte afficiebantur pro dei cultu: totaq; die
verſabãtur in morte,ſicut verſabatur & Paulus,qui ait:
Quotidie morior per veſtram gloriã. Et vere quotidie
1.Cor.15. Paulus moriebatur ſecundũ carnem, in ieiuniis,in nau
fragiis,in diuerſis periculis, in miſeriis conſtitutus: ſed
non totus moriebatur. Moriebatur homo eius exterior,
ſed renouabatur interior:& ideo nõ deficiebat cum tot
C periculis vrgeretur:quia etſi exterior homo eius corrũ-
pebatur,interior renouabatur de die in diẽ: quia diem
ſibi vniuſcuiuſq; fides & gratia operationis illuminat.
Vnde nec Paulus Apoſtolus noctẽ ſciebat: quia qui re-
nouatur,ſemper in luce eſt. An tibi nõ videtur in luce,
qui Chriſti in ſe continet charitatem? Et ideo immola-
tionis ſecurus dura nõ refugit,nec eum perſecutio vlla
aut fames aut gladius poteſt à Chriſto domino ſepara-
re,quem vincula diuinæ charitatis adſtringunt. Interim
tamen etiã in bonis operibus mens humana turbatur,
& tentationibus quatitur. Tamen & hoc iuſtorũ eſt, vt
cum ſe tentari viderint,adiumentũ depoſcãt,ſicut apo-
Mat.18. ſtoli in euangelio cum Chriſtus dormiret in naui,tem-
peſtatem fluctuum formidantes excitauerũt dominum
Ieſum, vt ab his formidinem propulſaret. Nónne tibi
videntur tunc ſancti Apoſtoli iſtos dixiſse verſiculos:
Exurge,quare obdormis domine? exurge, & ne repel-
las vſq; in finem? Certe & ſi litera diſtare videatur,con-
cordat ſententia. Neq; vero vel in corpore conſtitutus
ita dormiebat dominus noſter IESVS Chriſtus,vt igno-
raret tempeſtatem maris,& exorto procella ventorũ co
gnitionem eius per altitudinẽ ſoporis excederet. Dor-
miebat corpore,ſed virtute vigilabat. Et diſpoſitio illa
fuit vt aſcenderet in nauem dei filius,dei verbum aſcẽ-
derent etiam ſimul diſcipuli ſui:quos remiſsos & negli D
gentes eſse non paſsus,quaſi de domini præſentia & fa-
uore ſecuros,ſõno corporis ſeſe cõpoſuit. Ergo illa ſpe
cie ſomni,dormire ſe mũdo huic,apoſtolis verbum dei
demõſtrabat. Vigilabat tamen eius poteſtas & prouiden-
tia,quæ excitauit tẽpeſtatem in mari,vt nauis propemo
dum inſurgẽtibus fluctibus operiretur: qua diſcipuli tẽ
peſtate turbati,vtrũ ſalubris cõſilii ſe prouiſione fulci-
rent,an vero remediũ excederent, cognoſceretur. Sed
illis quibus Ieſus non dormiebat,vigilabat fides:& ideo
ſurgentes excitauerunt dominũ Ieſum,dicentes: Domi
ne,ſalua nos,perimus. Vide ſi etiam illud diſcrepat ab Ibidem.
euãgelio quod de Iona legimus, qui dormiebat in ven-
tre nauis,& ſtertebat:in quo ſacræ paſsionis figura præ- Ionæ.1.
ceſsit. Sicut enim Ionas dormiebat in naui, & ſtertebat
ſecurus,quaſi nõ metuens deprehendi,ita dominus no-
ſter Ieſus Chriſtus,qui figuram illam ſacramento ſuæ
mortis impleuit,tẽpore euangelii in naui dormiuit. Et
ſicut ille tribus diebus & tribus noctibus fuit in ventre
ceti,ita filius hominis tribus diebus & tribus noctibus
fuit in corde terræ, in ſui corporis paſsione. Qui vbi
ſe excitauit à morte,& ſomnũ ſui corporis relaxauit, vt
pro ſalute reſurgeret vniuerſorũ, diſcipulos viſitauit.
Hic eſt ergo verus Ionas, qui obtulit animã ſuã redem-
ptionem pro nobis. Propterea ergo ſublatus eſt & miſ-
ſus in mare,vt exciperetur & deuoraretur à ceto,quo in
tra aluum ceti poſitus eius interiora vacuaret. De quo
ceto hoc dictũ ſit,audi Iob dicẽtem: Qui habet, inquit,
magnum cetum captiuũ reddere, Quis iſte eſt? Vtique
cognoſcis cum legis q; dominus noſter IESVS Chri-
ſtus captiuã duxerit captiuitatẽ. Deuicto enim aduer- Pſal.67.
ſario & inimico,nos qui captiui eramus,cœpim⁹ liber-
tatẽ poſsidere per Chriſtũ. Deniq; ipſa oratio ſancti Io-
næ docet dominicæ paſsionis eſse myſteria,cũ dixit:Cla Ionæ.2.
maui,inquit,ad dominũ meum in tribulatione mea, &
audiuit me de ventre inferni. Vides quia inferni ventrẽ
dixit, non ceti? Dominus autem non in cetum, ſed in
infernũ deſcẽdit. vt & illi qui in ĩfernis erant, à perpe- E
tuis vinculis ſoluerentur. Deniq; pleriq; etiã reſurrexe-
runt. Quæ autem flumina circundederunt Ionam, aut
de qua abyſso dixit Ionas: Abyſsus circundedit me no
uiſsima:merſit caput meum in fiſsuras montiũ: deſcẽdi
in terram,cuius ſeræ ſunt continentes æternales? Vtiq;
hoc ad perſonam Ionæ non quadrat & conuenit. Filius
autem dei deſcendit in fiſsuras montiũ,quando deſcen
dit in tumulum. Ipſum enim Ioſeph (ſicut euangelium Mat.27.
docet) poſuit in monumento ſuo nouo,quod excidit in
petra,& aduoluit ſaxũ magnum ad oſtium monumen-
ti. Deniq; & in alio libro, Poſuit,inquit, eum in monu-
mento exciſo,in quo nondũ quiſq; poſitus fuerat. Quis
autẽ eſt qui cũ voce laudis & cõfeſsionis domino ſacrifi
cauit,niſi princeps omniũ ſacerdotum, qui & vota pro
omnibus vouit,& reddidit? Solus enim affectus ſui ha-
buit poteſtatẽ. Sicut enim Ionas miſsus eſt in mare, &
quieuit mare à commotione ſua: ita dominus noſter Ie
ſus Chriſtus venit in hunc mundum, vt mundũ lucrifa
ceret,& ſanguine ſuo omnia pacificaret, ſiue terrena,
ſiue cæleſtia. Aduentu igitur ſuo redemit vniuerſos ho
mines,& prouocauit ad dei cultum operibus ſuis, cum
mortuos reſuſcitaret,ſanaret infirmos, timorẽ dei hu- F
manis infundẽs affectib⁹. Ipſe eſt q; ſacrificauit domino
ſacrificiũ ſalutare p; nobis,& dignas cõuerſiõis noſtræ
hoſtias deo obtulit. Ipſe eſt qui dormiuit, & euigilauit.
Cauendũ eſt ergo,ne obdormiat peccatoribus. Obdor-
mire enim videtur iis quibus non reſurrexerit, & quos
in finem repellit. Quis autem eſt qui repellitur, niſi qui
peregrinatur à domino,quia nõ peregrinatur à corpo-
re? Quomodo enim poſsunt deo placere qui in carne
ſunt? Et ideo non in carne ſimus, ſed ſpiritu adhærea-
mus domino Ieſu, q; ſe in octogeſimo & octauo pſalmo
repulſum dicit pro nobis. Tu vero repuliſti pro nihilo,

G distuliſti Chriſtum tuum, euertiſti teſtamentum ſerui tui. Itaq; repulſus pro nobis factus eſt in opprobrium vicinis ſuis. Ille enim ſuſcepit opprobriũ crucis, vt nos gloriam ſuæ reſurrectionis indueret. Repulſus videtur quaſi mortuus, & perfuſus confuſione quaſi crucifixus: ſed benedictus eſt in æternũ, qui maledictionem ſuſtulit, & benedictionis gratiã cõparauit. Sequitur: Quare faciem tuam auertis? Auertere à nobis deũ faciem ſuã putamus, quando ſumus in aliquibus afflictionibus cõſtituti, vt tenebræ noſtro offundantur affectui, quibus impediti fulgorem veritatis oculis noſtris haurire nequeamus. Etenim ſi in noſtrum deus intendat ingeniũ, & noſtram mentem viſitare dignetur, certi ſumus quòd nulla res nobis caliginẽ poſsit obducere. Etenim ſi vultus hominis cæteris mẽbrorum partibus plus refulget: & quemcũq; intuemur, vel incognitum agnoſcimus, vel cognitũ recognoſcimus, quẽ aſpectus noſter latere non patitur: quanto magis dei vultus quem ſpectat, illuminat? De quo vt cætera eius ſunt, ita & hoc præclarũ ſancti apoſtoli, qui vere interpres eſt Chriſti, vt aptiore eũ ſenſu & ſermone noſtris infũderet mẽtibus. Vnde ait:

2.Cor.4. Quoniam deus qui dixit de tenebris lumẽ ſplendeſcere, illuxit in cordibus noſtris ad illuminationẽ ſcientiæ claritatis domini in facie Chriſti Ieſu. Vbi igitur in nobis reluceat Chriſtus, audiuimus. Eſt enim fulgor æternus animorũ: quem ideo pater miſit in terras, vt in eius

H illuminati vultu, æterna & cæleſtia ſpectare poſsimus, qui ante terrena caligine tenebamur. Quid de Chriſto loquar? cum etiam Petrus apoſtolus dixerit ad illũ clãudum ex vtero matris ſuæ: Reſpice nos, qui reſpexit in Petrum, & fidei illuminatus eſt gratia. Neq; enim accepiſset remedium ſanitatis, niſi fideliter credidiſset. Vnde cũ tanta gloria eſset in apoſtolis, audiẽs tranſire dominum IESVM Zacchæus aſcendit in arborem, quia exiguus & puſillus in turba eum videre non poterat. Vidit Chriſtum, & lumen inuenit. Vidit eum, & qui ante aliena rapiebat, ſua contulit. Merito ergo dicunt iſti: Quare faciem tuam auertis? Aut fortaſse propterea dicitur, quia deſiderantibus Chriſti morã faciebat aduentus. Ipſe enim eſt vultus patris, qui eſt imago & gloria dei. Certe ſi non ad incarnationis eius hoc accipimus ſacramentũ, recte etiam illud vſurpant ſancti, dicentes: Quare faciem tuam auertis? hoc eſt: Etſi auertis domine faciem tuam à nobis, tamẽ ſignatum eſt in nobis lumen vultus tui domine. Tenemus illud in cordibus noſtris, & in intimo ſplẽdet affectu. Neq; enim quiſq; poteſt ſubſiſtere, ſi tu auertas faciem tuam. Omnia enim à te expectant vt tu des illis cibum in tempore. Dante te his, colligent: aperiente te manũ tuam, vniuerſa implebuntur bonitate: auertente autẽ te faciẽ, turbabuntur. Auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in puluerẽ ſuũ conuertentur. Emittes ſpiritũ tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ. Agnoſcis quæ ſit eſca quã deus hominibus ſubminiſtrat? Ipſe eſt cibus quẽ ſecundũ voluntatem patris vnigenitus filius eius dominus noſter epulatur, ſicut ipſe ait: Meus cibus eſt vt faciam voluntatem

Ioan.4. patris mei qui in cælis eſt. Hic cibus nobis eſt ſalutaris,

I & omnia dei ſunt ſalutaria. Audis quædam dei membra cognoſce virtutes. Manus quippe eius, plenitudo bonitatis eſt: facies eius, illuminatio mentis eſt. Et ideo ſemper ab eo ſperemus: in ipſum vota noſtra & omnia ſtudia dirigamus, nec deſperemus, etſi corporaliter eũ videre non poſsumus. Neq; enim deſperauit Moyſes,

Exo.33. cui dictum eſt: Non potes videre faciem meã: non enim videbit faciem meam homo, & viuet. Et addidit: Ecce locus apud me, ſtabis in petra: & cũ tranſierit gloria mea, ponam te in cauernam petræ, & operiam te manu mea donec tranſeam: & tollam manum meam, & videbis poſteriora mea: faciem autem meam videre non poteris. Non ergo videtur ab homine facies dei. Eſt tamen locus in quo ſe ſe monſtret homini deus. Eſt hic locus apud deum: & ideo ſi ſteterimus in petra, id eſt, in car- R
nis iſtius cõſcientia & fidei firmitate: etſi plenitudinem eius videre non poſsumus, tamen quantum poſsumus quaſi reliquias eius luminis hauriemus. Neq; enim Moyſes totam diuinitatis eius plenitudinẽ vidit, quæ habitat in Chriſto corporaliter, ſed vidit poſteriora Chriſti: vidit ſplendorem eius vt homo, vidit eius gloriã paſsionis, per quã regnum nobis cæleſte reſerauit. Aquila autem, Quare faciẽ tuam abſcondis? poſuit: ſed etiã cæteri: quod videtur cõuenire cum Moyſi dictis qui ait: Demonſtra te mihi, quaſi diceret: Noli vultum tuum mihi abſcondere, ſed magis demõſtra videre cupienti. Et addidit: Obliuiſceris, inquit, inopiam noſtrã, & tribulationem noſtrã. De qua inopia dicit ſanctus propheta ϕ in obliuionẽ venerit dei. Aut quæ eſt iſta inopia quã excidiſſe domino cõqueritur? Nõ ocioſa iſta eſt inopia, niſi forte ea quæ protectorẽ deũ & remuneratorem habere cõſueuerit. Si enim eſt inopia cui patet regnũ cælorum: recte iſti inopiã ſuã diuinis excidiſſe ſenſibus arbitrantur, qui animã ſuam humiliatã in puluere deplorabant, & ventrẽ ſuum in terra hærere dicebant. Qui autem in terra hærẽt, videtur diuina protectione priuari. Quæ ſit Mat.5.
ergo iſta inopia, audi: Beati enim pauperes ſpiritu: ipſorum enim eſt regnũ cælorum. Si ergo beata paupertas eſt, cui patet cælum: terrenas iſtas diuitias negligamus, corporalẽ redundantiam declinemus. Sequamur veſtigia apoſtolorũ, ante quorũ pedes vnuſquiſq; quod habebat pecuniæ ex ſuorũ agrorum precio, cõferebat, vt pauperibus diſpẽſaretur. Iſtã igitur inopiam euangelicã hi ſancti viri multo ante exercere cœperant, & ideo dicebant: Obliuiſceris inopiam noſtram. Tale eſt hoc, quale illud apoſtolicum: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. Bona ergo paupertas, quæ à pietate Mat.19.
procedit, & virtutũ exercitatione ſuſcipitur. Nec ſolum inopiam, ſed etiam tribulationẽ ſuam in obliuionẽ deo veniſſe deplorãt. Bonæ ſunt & tribulationes, quæ ſunt propriæ iuſtorũ: qui non ꝓ meritis ſuis, ſed pro pietate eas ſuſtinẽt: in quibus iuſtus nõ atteritur, ſed dilatatur: ſicut ſanctus ꝓpheta declarat dicens: In tribulatione dilataſti mihi. Et ipſe dominus Ieſus ait: In tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudinem. Pſal.4.
Dilatauit ſancto Apoſtolo Paulo, quando ei oculorum Pſal.117.
lumen eripuit. Ita enim cõfeſsus eſt Chriſtũ, quem negabat antea. Ideo vas electionis eſse promeruit. Deniq; vt Actu.10.
ſcias quia dilatauit Paulo dominus Ieſus, audi ipſum apoſtolum dicentem: Os noſtrum patet ad vos ô Corinthii: cor noſtrum dilatatum eſt. Aperi ergo os, confitere 2.Cor.6.
Chriſtum, quia plenitudo eſt: vbi plenitudo, ibi etiam latitudo. Et quaſi bonus magiſter, qui diſcipulos habere M
optaret æquales, nos quoq; hortatus eſt vt dilataremur, dicens: Dilatamini & vos. Cum autem deus alicubi in Ibidem.
tribulatione dilatat, tunc fiet latitudo cordis ſicut arena maris innumerabilis. Quæ ſit iſta latitudo, audi dicentem ſanctũ Salomonem: Optaui, & datus eſt mihi ſenſus: & inuocaui, & venit in me ſpiritus ſapientiæ. Vt Sapien.7.
enim acciperet ſapientiam à deo, non diuitias, non nobilitatem, non poteſtatem, ſed ſapientiam poſtulauit: & in illa omnia quæ etiam non poſtulauit inuenit. Vnde ſcriptura dicit quia talis erat latitudo cordis eius, ſicut 3.Reg.4.
arena maris innumerabilis. Vnde hanc percipias latitudinem, ait de ſe ipſe cognoſcens: In latitudine cordis Prouer.3.
tui deſcribe eam. Et ideo qui habet ſapientiã, non in occulto teneat eam, non ad momentum, ſed canat eam in exitu: vbique quod ſentit, cum auctoritate prædicet. Symmachus autem pro tribulatione afflictationem poſuit. Siue tamen afflictatio ſit, ſiue tribulatio, opus eſt vt nos maneamus in domino, nec ab eodẽ recedamus: quoniam præſule domino & aſsiſtente nobis omne certamen fortiter poſsumus ſuſtinere. Si autem dominum negligamus, & longe nos faciamus à domino, facimus nobis aduerſarium fortiorem.

A

In psal. XLV. enarrationem præfatio.

TITVLVS Psalmi huius ita inscribitur: In finē pro filiis Chore ꝓ occultis psalmus ipsi Dauid. Quid est ꝓ occultis? Occultorū habuisse se cognitionē ꝓ reuelationē domini Iesu, in quinquagesimo quoq; psalmo sanctus propheta cōmemorat dicēs: Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Quæ aūt illa sint occulta, in euāgelio sancto docemur, dicēte dei filio ꝙ mysteria sapiētiæ abscōdita sint sapiētibus, & paruulis reuelata. Hæc sunt illa, ni fallor, quæ oculus nō vidit, nec auris audiuit, nec in cor hois ascēderūt, quæ ꝓparauit dominus diligentibus eū. Ergo in occultis cordis nostri occulta sapiētiæ recōdamus, nō temere aliquib⁹ diuulgemus, nisi sacramētorū cōsortibus, quos dominus vocauit ad gratiā suā, q se in abscōdito vult rogari, quoniam solus est q abscōdita & occulta cognoscat. Deniq; ipse domin⁹ Iesus ad percipiēdā legē solū Moysen, nō absq; Iesu tamen, in montem voluit ascendere. In euangelio quoq; Petro Ioanni & Iacob solis ex omni numero discipulorū resurrectiōis suæ gloriā reuelauit. Ita occultū suum voluit esse mysteriū: & admonebat frequenter ne cui facile quæ viderāt annūciarēt, ne offendiculū quisq; subiret infirmior, qui vim sacramentorū fluctuāti ingenio haurire nō posset. Deniq; ipse Petrus nesciebat q̄d Mat.17. diceret, q tria tabernacula domino & seruulis crederet esse faciēda. Deinde fulgorē gloriæ domini trāsfiguran-
B tis se sustinere nō potuit: sed in terrā cecidit, ceciderūt & filii tonitrui Iacobus & Ioānes, & nubes operuit eos: nec potuerunt surgere, nisi postq̄ Iesus venit, & tetigit eos, & iussit vt surgerent, & formidinem sequestrarent. Introierūt ergo in nubē, vt abdita & occulta cognoscerēt: atq; ibi audierūt vocē dei dicētis: Hic est filius meus dilectus, in quo complacui: ipsum audite. Quid est, Hic est filius meus dilectus? Hoc est, noli errare Simon, vt seruulis filiū dei conferendū putes. Hic est filius meus. Non Moyses filius, non Helias filius: quamuis alter aperuerit mare, alter clauserit cælum. In verbō enim domini vterq; naturā vicit elementi: sed illi ministerium prębuerūt: hic est qui solidauit aquas, cælū siccitate clausit, & quādo voluit, in imbres resoluit. Vbi testimoniū resurrectionis adsciscitur, adstipulātur ministeria seruulorū. Vbi gloria domini resurgentis ostēditur, seruulis splēdor abscōditur. Nanq; ipsos stellarū globos sol exortus obducit, & oia eorum lumina mundano sub sole vanescūt. Quomodo ergo sub æterno sole iustitiæ atq; illo fulgore diuino videri poterāt stellæ carnales? Vbi ergo sunt illa lumina quæ nostris ante oculis quodā miraculo refulgebāt? Tenebræ sunt vniuersa cōparatione lucis æternæ. Alii ministeriis suis deo placere festinent.
C Hic solus est verū lumē & ęternum, in quo pater cōplacet, vel in quo beneplacitū est mihi, vt meū sit quicquid hic fecit: & quicq̄d ego feci, filii opus esse iure credatur. Ioan.10. Ipsum audite, dicentē, Ego & pater vnū sumus. Nō dixit, Ego & Moyses vnum sumus: Nō dixit sibi & Heliæ vllum diuinæ gloriæ esse consortiū. Quid tria tabernacula præparatis? Nō in terris habet iste tabernaculū, sed in cęlo. Audierūt Apostoli, & ceciderūt pauore turbati. Venit domin⁹, & leuauit eos, & iussit ne cui dicerēt q̄d vidissent. Huic ergo tua occulta seruato, cui Dauid sua occulta mandabat, dicens: Ab occultis meis munda me Psal.18. domine. Munda enim debēt esse receptacula, in quibus sunt pietatis occulta mysteria. Et ideo tibi dicitur: Bibe Prouer.5. aquam de vasis tuis, & de puteorū tuorum fontibus: & in plateis superfluant aquæ tuæ, vt irriguo fonte mun-
Prouer.3. deris. Ideo tibi dicitur: Vino torcularia tua redundent.
Psal.17. Ideo dicitur: In tribulatiōe inuocasti me, & liberaui te, & exaudiui te in abscondito tempestatis: probaui te in aqua contradictionis. Est enim quædā in tribulationibus interna peccatorū sæua tempestas, quando sunt fo-
D ris pugnæ, intus timores. Est aqua cōtradictionis, quando velut quodam maritimi salis æstu fluctuant nostræ cogitationes, nec vlla in profundo mentiū definitionis stabilitate placidantur. Tunc tēpestas in abscōdito, tūc aqua cōtradictiōis, quæ solo potest Christi sermone sedari, quo peccata nobis nostra dimittit, secūdum quod ipse dignatus est dicere: Iam vos mūdi estis propter sermonē quem locutus sum vobis. Loquere domine IESV: verbum tuum medicina est, verbū tuum lumen est, verbum tuū nostræ colluuionis ablutio est, verbū tuum fons est. Tu loqueris, & culpa lauatur. Et quia de abscōdito tēpestatis & de aqua cōtradictionis ductus est sermo, oia nobis factū est dei verbum. Caro factum est, vt carnem seruaret. Aqua factū est, vt aquā cōtradictionis sua gratia temperaret, & amaritudinē impietatis auferret. Ideoq; scriptum est: Aqua alta verbū in corde viri. Prou.18. Alibi verbū, alibi iterum consiliū. Ibi enim bonū consilium, vbi bonū est dei verbū. Et ideo tibi lex dicit: Attēde tibi ne fiat tibi verbum malum in corde tuo, & dicat IESVS: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Misit Matt.9. enim deus verbū suū vt sanaret hominem, non vt perderet. Hoc verbum medicina est, non pœna. Hoc verbum in corde tuo & in ore sit tuo. Hoc verbū sit in occultis, vbi diabolus insidiatur: intret verbum, exeat diabolus. Nam si irrepserit diabolus, Christus recedit: quomodo recessit à Iuda postq̄ se diabolus in cor ei⁹ immersit. Et tu ergo dic: Ab occultis meis mūda me domine. ne diabolus insidietur in occultis, sicut leo in cubili suo. Quòd si Christi occulta pie fideliterq; seruaueris, insidiādi diabolo locus esse non poterit. Ideóq; in psalmo nono Dauid de occultis scribēs domini sacramētis, quod est conuersio peccatorū, vocatio gentiū, dei regnum, præparatio cordis, iudiciū pauperum, refectio inopum: ante de Psal.9. occultis pectoris tui atq; secretis exterminandū aduersarium dicit: ne sedeat in occultis interficere cupiēs in-
E nocentem. Ideóq; tibi dicitur: Intra in cubiculū tuum, & clauso ostio ora patrē tuū in abscōdito. Illò tua de- Mat.6. scendat oratio, vbi eam audiat qui scrutatur abscōdita: ibi tuam patientiā deprehendat vel tegēdæ iniuriæ, vel iactantiæ declinandæ. Occultat enim sapiens iniuriam suam. Ibi est latibulū sapientiæ. Posuit enim tenebras Psal.17. latibulū suū. Quærent me mali, & non inuenient. Ideo Abraham puteum fodit, vt aquam qui quæreret, inueniret. Ideo puteum fodit Isaac. Ideo dominus Iesus sedebat ad puteum, erat autem ibi fons Iacob. Sedebat ad puteū, vt quæreres. Fons ibi est, vbi Christ⁹ est. Fons est, vt aquæ superfluāt requirētibus: quo & vniuersa carnis vel flagitia diluantur, vel restinguantur incendia. Hæc ergo est altitudo sapientiæ & scientiæ dei, vt mali eā nō inueniant, boni quærant, atq; in eius adquirēdæ studio & meditatione versentur. Vis scire quā verū sit? Audi sapientiæ ipsius verba: Petite, & dabitur vobis: quærite, Luc.11. & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Pulsa ergo ianuam, quia Christus est ianua. Pulsa ostium verbi, vt a- F periatur tibi ad eloquendū mysteriū Christi, & absconditos in Christo sapientiæ possis inuenire thesauros. In ipso nobis sapientia, in ipso vita nostra abscondita est: sicut Paulus asseruit, qui vsq; ad tertium raptus est cæ- Col.3. lum, vt audiret ea quæ homini non licet loqui. Quanta occultorum est disciplina? Licet scire homini, & non licet loqui. Scire vita est, loqui mors est. Cognoscētes ergo quia finis occultorum, qui græce ἔκβασις dicitur, hic est, atq; ea summa, vt & indigni nō apprehēdant sapientiæ disciplinam: & qui desideriū habent, vitæ tamen & fidei meritis suffragantibus, cognitionem diuinorū capere sacramentorum laborant, & quotidianis exercitationibus desudant, vt intentionis suæ fructū mereantur adipisci: nonū psalmum & quadragesimūquintum diligentius legamus, vt abscōditam in mysterio sapiētiam fideli possimus mēte cōprehēdere. Soli enim isti de occultis titulū prætulerūt. Sed iam psalmum adoriamur.

G

Psalmi. XLV. enarratio.

Psal.89. DEVS noster refugiũ,& virtus. Quid est noster? Hoc est,eorum qui in te credimus.Sic & alibi: Domine refugiũ fact⁹ es nobis.Nobis,inquit, credentibus,non incredulis: nobis quærentibus, non refugientibus veritatẽ. Ille enim hoc potest dicere qui in solius dei præsidio suæ cõstituit spem salutis. Nobis ergo refugiũ factus es,& nostrum refugiũ & virtus, qui sumus ex populis nationũ.Iudæi te negauerunt, Iudæi non te receperunt:& ideo es conuersus ad gentes, voca sti nos,& refugiũ factus es nostrũ,& virtus es nobis.Vis

1.Cor.1. scire quia de nobis qui sumus ex gentibus, dictum sit? Crux domini,Iudæis offendiculũ,Græcis stultitia:nobis

Ibidem. autem virtus dei atq; sapientia est.Et infra:Ex ipso autẽ vos estis in Christo IESV, qui factus est sapientia nobis à deo.Vtiq; Paulus non de Iudæis, nec de gẽtibus dixit, sed de iis qui conuersi ad dominũ IESVM, prædicarent suæ salutis authorem.Confugisti ergo ad Christũ?Non deseras fundamentũ,confirmatorem tuũ non derelinquas:vt te qui suscepit,ipse tueatur,& mercẽ suam pius animarum nostrarũ negotiator agnoscat. Adiutor in tribulationibuss quę inuenerunt nos nimis.Bene nimis ad vtrũq; respondit,& vt in tribulationibus quæ nos ni mis inuenerunt,& adiutor nimis possit intelligi. Quan to enim maiores tribulationes fuerint,tãto maiora nobis & vehemẽtiora adiumenta sunt necessaria. Et ideo

H plerũq; fit vt in grauioribus & asperioribus certaminibus coronemur:quia lachrymis,& gemitib⁹, & orationibus frequentioribus æternæ opem nobis diuinitatis adsciscimus:quo fit vt nõ timeamus cũ terra nostra tur batur,& transferũtur montes:quia si tu pro nobis, quis contra nos? Timere nõ possumus fragilitates istius carnis,quæ timore ac metu frãgitur,inflãmatur cupiditatibus,luxuria mollitur,deliciis eneruatur, vaporatur febribus, dolore vexatur,exanimatur angustiis.Vel cum

Luc.17. transferuntur illi montes in cor maris, de quibus dixit Saluator:Si habueritis fidẽ sicut granũ sinapis, non solum de ficulnea facietis,sed etiã si monti huic dixeritis, Tollere,& iactare in mare:nihil impossibile erit vobis. Misit se hic mõs in cor Iudæ,& mentẽ eius graui tẽpestate turbauit, diuersarũ exagitans fluctibus passionũ. Sicut enim terrarũ fertilitati fœcunda bonis operib⁹ & deuotionis ac fidei fructibus anima cõparatur, vt odor Iacob,sicut odor agri pleni:ita etiã procellosi maris in-

* alias,ani mus qui. quietudini figuratur anima * eius qui quietus esse non nouit,& amaris cogitationibus excitat graues fluctus. Deniq; nec oculo suo dominus Iesus Iudæ proditoris amaritudinẽ tẽperauit.Suscepit osculũ proditor, infudit venenũ,mortẽ irrogauit:cuius aculeum quidẽ Chri

I stus obtulit,sed solus ꝓditor nõ euasit.Et vt euidenter montẽ huiusmodi nobis manifestaret,alibi quoq; cum

Mat.17. dæmoniũ ab homine iussisset exire, Apostolis interrogãtibus qua causa illud ipsi eiicere nequiuissent,ait:Nõ eiicitur hoc gen⁹ nisi in oratione & ieiunio. Et addidit: Si habueritis fidẽ sicut granũ sinapis, dicetis huic monti, Transi hinc illo:manu significãs quis ille mons esset quẽ posset perfecta tranferre fides. Perfecta enim fides

1.Cor.13. grano sinapis cõparata est,dicẽte Apostolo: Si habeam omnẽ fidẽ,ita vt montes transferã, charitatẽ nõ habeã, nihil mihi prodest.Sunt etiã qui ita distinguunt. Et trãs ferentur montes,vt sequatur.In cordibus maris sonuerunt & turbatæ sunt aquæ eius: conturbati sunt montes in fortitudine eius.Non bonæ aquæ quæ sonant,atq; tur

Psal.103. bantur,& potum præbere non possunt. Meliores sunt quæ pertranseunt,sicut scriptũ est: Inter medios mõtes

Luc.8. pertransibũt aquæ,& potabunt omnes bestiæ agri: susci pient onagri in sitim suam.Deniq; vbi legio dæmoniorum petiit & accepit potestatem vt introiret in porcos, magno impetu se præcipitauit in mare,& aquæ illæ gregis sui præcipitatione turbatæ sunt. Alibi quoq; idem

Dauid ꝓpheta sic posuit:Viderũt te aquæ deus, viderũt te aquæ,& timuerunt. Hoc est,bonæ virtutes,quæ verbi cælestis cognitione sunt placidæ, non sonitu & fragore terribiles.De malis aũt virtutib⁹ quid dicit? Et cõturba tę sunt abysi,multitudo sonitus aquarũ.Abysi deũ nõ vident,& ideo turbationib⁹ semper obnoxiæ sunt. Et exposuit qd essent abysi.Multitudo,inqt,sonit⁹ aquarũ.Nã & bestia illa Antichristus ex abysso ascendit, vt aduersus Heliã atq; Enoch,q ꝓpter testimoniũ domini Iesu terris sunt redditi,præliaretur, vt legim⁹ in Ioãnis Apocalypsi:cui datũ est os loquẽdi magna,vt aduersus deũ plena furoris cõuitia & sacrilegii psonaret.Sonuerunt ergo aquæ.i. immundi spũs cũ turbarẽtur vidẽtes opera dei, in domini salutaris aduẽtu appropinquare sibi iudiciũ ptimescẽtes.Sonuerũt & turbatæ sunt aquæ in domini passione.Vnde & dictũ est:Quare fremuerũt gẽtes, & populi meditati sunt inania? Et alibi scriptura dicit:Periit memoria eorũ cũ strepitu.Diabolus sonum quærit, Christus silẽtiũ.Deniq; sicut agnus corã tondẽte,sic nõ aperuit os suũ.Et alibi:Nõ clamabit,neq; cõtẽdet,nec quisq; audiet in platea vocẽ ei⁹, donec eiiciat in victoria iudiciũ. Quæ est ista nisi de serpẽte victoria? In hac fortitudine filii dei cõturbati sunt mõtes,cũ diabolus & ministri eius viderẽt mortuos resurgẽtes. Isti sunt mõtes q turbãtur.Illi mõtes q trãsferũtur in paradisum,quib⁹ dicitur: Hodie mecũ eris in paradiso. Et alius cui dicitur:Sic eũ volo manere donec veniã: quid ad te? Tu me sequere. Et Enoch q raptus est ne malitia sęculi mutaretur.Post passionẽ domini qd aliud sequi debuit,nisi qa de corpore domini flumẽ exiuit, quãdo

L de latere eius aqua fluxit & sanguis,quo lætificauit animas vniuersorũ,qa illo flumine lauit peccatũ totius mũ di.Est & fluminis qui de Eden exit,& circuit vniuersam terrã,verbũ dei,quo paradisus ĩtelligibilis irrigatur,& oĩs aĩa vocatur ad gratiã Christi, dicẽte ipso dei verbo: Si qs sitit,veniat ad me,& bibat. Cui ego dedero aquã, flumina de vẽtre eius fluẽt aquæ viuæ.Ex illo enim vnico dei verbo quatuor fluuiorũ prudẽtiæ & fortitudinis, tẽperantiæ quoq; & iustitiæ fluenta manarũt. Alii enim per spiritũ datur sermo sapiẽtiæ,alii fides ĩ eodẽ spiritu: alii gratia curationũ in vno spiritu, alii operatio virtutum.Hæc enim operatur oĩa vnus atq; idem spiritus,diuidẽs singulis prout vult.Hi sunt impetus fluminis, cũ se in gratiã ministeriorũ operationis atq; virtutis spõta nea diuisione trãsfundit.His igitur fluminis sũp ni meatibus ciuitas illa in qua deus inhabitat,irrigatur,& sanctificatur altissimi tabernaculũ,oĩs anima quæ inhabitatur à Christo,vel corpus illud qđ virgo generauit, de quo Gabriel angelus dixit:Et qđ nascetur ex te sanctũ, vocabitur filius dei.Bonũ tabernaculũ,qđ nulla potuerunt obũbrare peccata.Admirabile tẽplum dei,& aula

M cælestis,qđ solutũ corrũpi nõ potuit,sed ĩtra triduũ resurrexit,resuscitatũ ab ipso q mortuus videbatur. Nec mirũ,quãdo deus in medio ciuitatis ei⁹ erat,nec cõmotus est.siue qa nullius peccati ꝓlapsione cõmot⁹ est dei filius,nec alicuius erroris offensione titubauit, aut corporalis illecebræ nutauit impulsu: siue quia nõ reliquit animã eius dei gratia:sed inseparabilis in ea mãsit,q ab omni colluuiõe delicti immaculata durauerit.Vnde & ad patrẽ dei filius dixit: Nec derelinquas animã meã in inferno.Ergo qa fuberat ei nec in carne peccare, diuine ait:Ego in patre,et pater in me.Et alibi:Tradit⁹ sum, & nõ egrediebar.Ab eo vtiq; nõ egrediebatur,cui dixit postea:Exurrexi,& adhuc tecũ sum.Vbi autẽ aliqs grauius peccat,commouetur in eo deus, vt ab eo transeat. Vnde & Adæ peccanti deambulare visus est, & Stephano stare:quia ille in præuaricatiõe lapsus est,hic in martyrio coronatus. Et in Zachariæ libro ita scriptum est: Ambulauit in commotione indignationis iræ suæ dominus. Simile & in Euangelio dictum est Iudæis: Ecce, derelinquetur vobis domus vestra deserta. Dere-

Pſal.76. K

Luc.23. Ioan.21. Sapien.4.

Ioan.7.

Luc.1.

Pſal.15. Ioan.14. Pſal.87 Pſal.138. Gene.3. Actu.7.

Matt.23.

A liquit enim dominus Iudæos,& ſtatim ſequuta eſt ruina ſynagogã. Quòd ſi eam Chriſtus nõ deſeruiſset, nunq̃ eam ſupremũ ſequutum eſset excidiũ. Aperuimus ergo quod dictum eſt,Deus in medio eius, nõ cõmouebitur. Sequitur: Adiuuabit eam deus diluculo. Quo ſignifica tur quia reſurrectio matutina adiumẽtorum nobis cæle ſtium ſubſidia confert,quæ noctẽ repulit, diem refudit, dicẽte ſcriptura,Surge qui dormis,& exurge à mortuis, Ephe.5. & illuceſcet tibi Chriſtus. Vide autẽ myſterium. Veſpe re paſsus eſt Chriſtus:ideo & ſecũdũ legẽ ad veſperam agnus occiditur. Mane ſurrexit. Sic enim ſcriptum eſt: Vna autem ſabbati venit Maria Magdalene prima luce Ioan.20. ad monumẽtum,cũ adhuc eſset obſcurũ,& vidit lapidẽ amotum ab oſtio. Ad veſperam mundi occiditur, defi- ciente iam luce,quia in tenebris erat hic totus mundus: & maioribus fuiſset tenebrarum ſqualorib9 inuolutus, niſi Chriſtus nobis è cælo lux æterna veniſset, innocen tiæ tempora generi refuſurus humano. Paſsus eſt ergo dominus Ieſus,& ſanguine ſuo noſtra peccata donauit, lux refulſit conſciẽtiæ purioris,& dies reſplenduit gra- tiæ ſpiritalis. Vnde & Apoſtolus ait: Nox præceſsit,dies Roma. 13. appropinquauit. Euigilauimus igitur,iã nõ dormiam9. Veſtem lucis induimus,non in amictum tenebroſæ con uerſationis atq; exuuias reuertamur. Comeſsationibus atq; deliciis,quę nocturni ſunt tẽporis, valediximus:ſo- brietatem elegimus,cuius gratia Iacob primatus quos non habebat inuenit. In aliis quoq; codicib9 inuenitur: Adiuuabit eam deus vultu. Quid hoc quoq; ſignificet, ipſe propheta nos doceat. Nanq; ipſe in poſterioribus Pſal.79. dixit:Oſtende faciẽ tuam,& ſalui erimus. Aſpectus ergo dei,ſalus noſtra eſt,atq; in eius vultu noſtrorũ eſt adiu- B mentum. In quo quanta vis ſit, diuina ſcriptura decla- rat,quæ non ocioſe adtexuit q̃ reſpexit deus ſuper mu- Gene.4. nera Abel:ſuper Cain autẽ nõ reſpexit: & ideo contri- ſtatus eſt Cain,q̃ ſacrificiũ ſuũ deo diſplicuiſse cogno- uit, placuiſse germani. Vnde & illud quod hodie ĩ pſal mi reſponſo decantatum eſt,plurimũ noſtræ conducit aſsertioni:Expectans expectaui dominũ,& reſpexit me. Quem dominus reſpicit,ſaluat. Deniq; in domini paſ- ſione cũ titubaret Petrus ſermone,nõ mente, (licet ipſe Petri ſermo titubantis fidelior ſit, q̃ doctrina multorũ) reſpexit eum Chriſtus, & Petrus fleuit: quo propriũ la- uit errorẽ. Ita quẽ viſus eſt voce denegare, lachrymis fa tebatur. Conturbatæ ſunt gẽtes, inclinata ſunt regna: dedit vocẽ ſuam altiſsimus,& mota eſt terra. Aduentu domini ſaluatoris aduerſariæ poteſtates cũ ſua legione turbatæ ſunt iuſsæ ab humanis exire corporibus, & pre catæ vt mitterentur in porcos. Turbatis nequiſsimis po teſtatib9,neceſse fuit turbari cultores ſimulacrorũ,in- clinari quoq; regna peccati. Erat enĩ graue regnũ, quod ſibi in graue ſeruitium ſubiugauerat omnium animos Ioan.8. peccatorũ. Qui enim facit peccatum,ſeruus eſt peccati. Regnũ autẽ peccati,mortis eſt regnũ: quod diu toto or C be præualuit. Vnde & Apoſtol9 ait: Sed regnauit mors ab Adam vſq; ad Moyſen,etiam in eos qui non peccaue runt, in ſimilitudinẽ præuaricatiõis Adæ, qui eſt forma futuri. Venit veritas,figura ceſsauit. Venit vita,regnum mortis euanuit. Venit remiſsio peccatorum, & peccati vincula reſoluta ſunt. Ante etiam leuiora delicta mor- tis nexibus ſtringebãtur,poſt aduẽtũ autẽ domini ſalu- taris etiã grauiora flagitia ſunt remiſsa. Inclinata ſunt ergo regna ſpiritaliũ nequitiarũ quę ſunt in cęleſtibus, q̃a cultus ſimulacrorũ & illecebra peccati cœpit immi- nui euãgelicę prędicatione doctrinæ. Inclinata eſt perfi dia poſteaq̃ cœpit fides in nationũ regnare pectoribus. Inclinãtur regna peccati,cũ legitur: Nõ regnet peccatũ Roma.6. in veſtro mortali corpore. Inclinauit oĩa regna perfidię voce ſua dominus,dicẽs: Venite ad me oẽs q̃ laboratis, Mat.11. & onerati eſtis:& ergo reficiam vos. Hanc vocẽ dedit altiſsimus,& oẽs eũ ſecuti ſunt populi nationum, dura peccati regna fugientes,& perpetuę mortis atrocitatẽ, atq; intolerabilẽ flagitiorũ omniũ ſeruitutẽ, cum polli- D ceretur feſsis requiẽ,captiuis remiſsionẽ, ſeruientib9 li bertatẽ, & decuſso iugo ferreo Babylonii regis, iugum ſuũ ſuaue ceruicibus fideliũ ſubrogaret,ne vacua colla gẽtiliũ rurſus inimicus catenis ſuæ iniquitatis adſtringe ret. Chriſtus enim quos alligat,liberat: & quos adſtrin- git,abſoluit. Deniq; q̃ ſeruus vocat9 à domino eſt,liber 1.Cor.7. t9 eſt domini:& q̃ liber vocat9,ſeru9 Chriſti eſt. Ideóq; in ſuis vinculis. Paulus gloriatur dicẽs: Paulus vinctus Ephe.3. Ieſu. Quod ſub aliis cõtumelia eſt, ſub Chriſto gloria eſt. Dedit vocẽ ſuã in paſsione dominus,& vniuerſa ele menta tremuerũt,oĩs terra cõmota eſt,vt ritus ille gẽtiũ ſolueretur,fieret terra domini,& plenitudo eius,vt ſcri ptum eſt,ceſsarent auguria perfidorũ:& ſacrificiũ im- Pſal.23. pietatis,cognitio fidei & ſtudiũ deuotionis abolerent. Dat vocẽ ſuã domin9 quotidie, & *reſultat in cordibus *alias, vt ſingulorũ,vt terrenũ omne decidet eius q̃ bene credit af reſurgat, fectu,atq; oẽs interiorũ ſenſus animorũ ab errore,à cor ruptione luxuriæ & diſsolutione ad cognitionẽ cęleſtiũ ſacramentorũ,& ſtudium caſtitatis, à nequitia ad virtu tem pia confeſsiõne moueãtur. Motos ergo eos dicit qui in terra ſunt,vel quia terra erãt oẽs homines, in quibus erat terrena corruptio,quia oculos mentiũ ad ſublime gratiæ cęleſtis eleuare atq; attollere neſciebãt,nec pote- rant dicere:Deus virtutũ nobiſcũ,cũ quib9 nõ erat niſi prolapſionis incẽtor,& auctor erroris. Sed poſteaq̃ vox domini ĩ euãgelio reſultauit,audet ꝓpheta dicere:Deus virtutũ nobiſcũ. Bene dicit, Deus virtutũ nobiſcũ, qui credidit q̃ virgo in vtero cõcepit,& peperit. Audemus & nos dicere,De9 virtutũ nobiſcũ,poſteaq̃ Emmanuel, hoc eſt de9,cœpit eſse nobiſcũ. Vbi ergo emmanuel,ibi deus virtutum nobiſcum. Suſceptor noſter deus Iacob. Imitemur ergo patriarchã Iacob, odorem eius, virtutẽ eius,laborem eius. Sicut enim Abrahę opera facere de- E bemus,vt filii ei9 appellari iure mereamur:ita etiã exer citia atq; certamina ſancti Iacob ſubire debem9, vt de9 Iacob deus noſter eſse credatur. Nã ſi opera Iacob, vel (quia illũ æquare nõ poſsumus) ſtudia operis eius ac fi- dei non agnoſcat in nobis:qũo quaſi deus Iacob nos iu uare dignabitur? Cũ hæc diceret,ecce per ſpiritũ ſanctũ pręſens imago ei infuſa eſt futurorũ: & videns ex graui ꝓturbatione bellorũ pacẽ toto orbe diffuſam in aduẽtu domini ſalutaris,clamat ad vniuerſos dicẽs: Venite, & videte opa domini,q̃ poſuit ꝓdigia ſuper terrã. Venite, ad cõgregationẽ ſpectat:videte,ad intẽtionẽ, & cogno- ſcẽdæ ſtudiũ veritatis. Videte, inqt,opera domini plena miraculis, in q̃bus magnarũ ſunt ſigna virtutũ. Deniq; τέρατα græce,admirãda dicuntur latine. Nõ ergo quaſi ꝓdigialis horroris accipias opa domini, ſ3 quaſi plena admiratiõis. Pręclare poſuit ſup terrã. i. in terrã. Aufe- rens bella vſq; ad fines terrę,arcũ cõteret, & cõfringet arma,& ſcuta cõburet igni. Et vere anteq̃ Romanũ diſ- funderetur imperiũ,nõ ſolum ſingularũ vrbium reges aduerſum ſe ꝓliabantur,ſed etiã ipſi Romani bellis fre F quẽter ciuilib9 atterebãtur. Pugnauit Marius aduerſus Cinnam. In vtraq; parte Romanus fuſus eſt ſanguis. Syl la ſurrexit,& Mario victori rurſus ciuilia bella cõmo- uit. Lepid9 Sertoriusq; rebelles ſe Romano imperio ꝓ- buerunt. Cæſar Pompeiũm eſt ꝓſecutus,& Galliarũ fu- rorẽ excitauit aduerſus arma Romana. Deuicto ſeniore Pompeio,iuniorẽ in Hiſpaniarum partibus debellauit. Quid Triũuiros loquar,ex hoſtibus amicos, ex amicis rurſus in hoſtiles tumultus eſe progreſsos? Maria quoq; Actiaco bello infecta ſanguine Romanorũ? Vnde factũ eſt vt tædio bellorũ ciuilium Iulio Auguſto Romanum deferretur imperiũ: & ita prælia inſeſtina ſedata ſunt. Hoc autem eo ꝓfecit,vt recte ꝑ totũ orbẽ apoſtoli mit- terẽtur,dicẽte domino Ieſu: Euntes,docete oẽs gentes. Mat.28. Illis quidem etiam intercluſa barbaricis motibus regna patuerunt, vt Thomæ India, Matthæo Perſia. Sed ta- men quo plura obirẽt ſpatia terrarũ, in exortu eccleſiæ

G potestatem Romani imperii toto orbi diffudit, & dissidentium mentes, terrarumq; diuortia donata pace composuit. Didicerunt omnes homines sub vno terrarū imperio viuētes, vnius dei omnipotētis imperiū fideli eloquio cōfiteri. Abstulit ergo bella vsq; ad fines terræ, qđ factum esse nō dubiū est. Sed vide ne bella infirmitatis abstulerit, quæ sunt in corde titubantiū. Qui enī terrena transierit, iam non dicit, Foris pugnæ, intus timores: 2.Cor.7. sed dicit: Nostra autem conuersatio in cælis est. Transi Philip.3. ergo mundū, vt incipias esse supra mundum. περάσαι enim transire est: vel, vt dicam expressius, transfretare. Abstulit ergo domin⁹ bella quæ mouebat nobis nequitia spiritalis: & deuicto diabolo pacē suā nobis reliquit. Arcum cōfregit, de quo ignita aduersarii iacula sparge bātur. Et scuta pfidię cōbussit igni, vt scutum fidei inuiolabile permaneret. Vacate, inquit, & videte quia ego sum dominus. Vox domini post bella sedata. Vacate, vt nulla aiarū sit occupatio, ne offusio seculariū pturbationum, internæ oculum mentis obducat. Vacate, inquit, ab erroribus, vacate à perturbationibus, vacate à peccatis: quia omnis qui peccat, non vidit deum, nec cognouit eū: sicut in epistola sua dixit Ioannes euangelista. Va 1.Ioan.3. cate ergo studio cognoscendæ diuinitatis: nolite terrenis operibus occupari. Ideo rex Aegyptiorū augeri iu- Exo.5. bebat numerū laterū, & cætera onera Iudæorum, ne cognoscerēt deū, & cultui sacro vacarent, offensus Moysi Ioan.20. & Aaron voce sanctorū, qui dicebant: Dimitte populū dei, vt eam⁹ & seruiam⁹ domino deo nostro. Exaltabor inter gētes, & exaltabor in terra. Erat sublimis domin⁹ in excelsis. i. in angelis & archangelis, in patriarchis &

H pphetis, qui de illo sublimia sentiebāt, nec eū terrenis imaginibus & simulacris scrupeis cōferebant. Sed non erat sublimis in populis nationū, qui deum suum in antris & spelæorū habitaculis requirere videbātur. Deniq; reprehenditur Magdalena, quæ Christū quasi mortuum flebat, & quasi sepultū quærebat in tumulo. Vnde dicit ad eam Christus: Maria, quid ploras? Quem quęris? Nun quid eum qui posset auferri? Audiuit vocē, & recognouit eum, & volebat contingere, & ait dominus: Noli me tangere, quē putas mortuum. Ad patrē vado. Miraris ꝙ in tumulo non inuenisti, quē cælestia præstolantur? Aut forte reprehēditur, qa Christū nisi fides perfecta nō tan Mat.9. git: sicut hæmorrhousa plena eum tetigit fide. Vnde ait dominus: Tetigit me aliquis: sentio enim de me virtutē exisse. Quo dicto agnouit in se illa ꝙ exeūte fuerat virtute curata: & statim cōfessa est sibi cōscia ꝙ dominum ipsa tetigisset. Vnde dominus ait: Fides tua te saluam fecit, vade in pace. Exaltatus autē in terra dominus est, se Ioan.12. cundū quod ipse ait: Cū exaltatus fuero, oia traham ad meipsum. Vel ꝙ facta est voluntas eius sicut in cælo & in terra. Et repetit, dicens: Dominus virtutum nobiscū,

I susceptor noster deus Iacob. Repetitio, cōfirmatio est. Vel quia nō solū quando natus ex virgine est, factus est Mat.28. nobiscū de⁹: sed etiā post resurrectionē ipse dixit: Ecce, ego vobiscū sum vsq; ad cōsummationē mundi. Cui est honor & gloria, perpetuitas à seculis, & nunc, & semp, & in omnia secula seculorum. Amen.

Psalmi. XLVII. enarratio.

*alias, gra uibus sen sibus.

Hvius titulus hic est: Psalmus cantici filiis Chore secunda sabbati. Boni filii Chore, & psalmis iam superioribus approbati, eò ꝙ cōgruis *sensibus, & cogitationib⁹ ad virtutū studia cōueniētib⁹ in semetipsis pangerēt spiritale psalterium, & cognitioni diuinitatis peruigili specula mentis intēti, cælestiū mysteriorū digni forent haurire secreta. Et ideo cum psalmorū ante arcā domini quotidie canendorū munus & officiū recepissent, vidētur electi vt psalmū cāntici in secūda sabbati specialiter reciperent cōcinendū. Etenim quibus recte videbatur esse cōmissum vt ascēsionē domini ab inferis resurgētis voce sua psallerent, his vtiq; deferendū fuit vt ipsum resurre K ctionis diem munere suo ministerioq; celebrarēt. Quid est enim secūda sabbati, nisi dominica dies, quæ sabbatū sequebatur? Dies aūt sabbati erat dierū ordine poste rior, sanctificatione legis anterior. Sed vbi finis legis aduenit, qui est Christus Iesus (finis enim legis Christ⁹, ad iustitiam omni credenti) & resurrectione sua octauam sanctificauit, cœpit eadem prima esse, quæ octaua est, & octaua quæ prima, habens ex numeri ordine prærogatiuā, & ex resurrectione domini sanctitatē. Vnde & in euangelio legimus δευτερόπρωτον sabbatū, quòd lati Luc.6. ne dicitur secūdo primū. Vbi enim dominica dies cœpit p̄cellere qua dominus resurrexit, sabbatū qđ primū erat, secundū haberi cœpit à primo. Prima enim reges cessauit, secūda successit. Vnde & ad Hebræos scribens Apostolus ait: Postera ergo die restat requies populo Heb.4. dei. Festinemus igitur intrare in illā requiem. Requies ergo vera iam nō in operis cessatione, sed in resurrectionis est tēpore. Ideoq; qui sabbati secundū legē sollēnitatem custodiebāt, vnā sabbati nūcupabant, quasi vnū esset sabbatū, & nō aliud. Nos qui obseruantiā induimus spiritalē, & ad similitudinē & requiē dei cupim⁹ nostrā formare militiā, atq; in illa ciuitate cælesti nostrū exhi- L bere ministeriū, vbi est nō exēplar, non vmbra, sed veritas: primā dicimus sabbati, sicut est scriptum: Vespere Mat.28. autē sabbati, quæ lucescit in primam sabbati. Nihil pulchrius, nihil expressius. Ante resurrectionē sabbatū dixit, post resurrectionē primā sabbati nuncupauit. Ioannes quoq; euangelista dicit, Prima sabbati venit mane Ioan.20. Maria Magdalena cum adhuc tenebræ essent. Tenebræ pro tempore, mane pro gratia. Sed isti expressius secundum euāgelium, quasi recusso velamine: Dauid autem sub lege positus & moderationē tenuit debitæ cantionis, & mysteriū non repressit, vt secunda sabbati diē dominicā declararet: quo Iudæis ordinē numeri putaret es seruatū, & spiritale sacramentū agnosceret reuelatum. Audiamus igitur quid dicat qui in secunda sabbati deo psallit. MAGNVS, inquit, dominus, & laudabilis nimis, in ciuitate dei nostri, in loco sancto eius. Nō ergo vbiq; deus magnus & laudabilis est? Ille qdē vbiq; magn⁹ & potens est: sed angusta mens nō capit magnitudinē diuinæ eius potestatis & gratiæ. Quanto autem magis appropinquat deo nostra cognitio, tāto præcellētior eius nobis videtur esse maiestas. Deniq; Thomas qui ante dicebat, Nisi videro in manibus eius fixuras clauorum, & Ibidem. mittā manum meam in latus eius, nō credam: vbi misit digitū suum, & euidentia resurrectionis cognouit indicia, admirās intra se dei gratiā. Dominus, inquit, meus, & deus meus. Tūc ergo plenissime diuinitatē eius domi M nationemq; confessus est, vbi eum resurrexisse non dubitauit ab inferis. Deniq; in Sion hymnus deum decet, & votum ei soluitur in Hierusalē. Quid igitur mirum si in ciuitate cælesti, & in illo superno & æthereo loco potētia eius vehemētius prædicatur? Addidit: Dilatans exultationē vniuersæ terræ. Et vere magnus, qui istius terræ in qua ante intolerabilū peccatorū germina pullulabant, vbi erat mœror tristitiæ & gemitus, exultationem toto orbe diffudit. Itaq; hominū conscientia quæ ante flagitiorū suorū gurgitibus demersa lugebat: nunc per indulgentiā Christi, & remissionē peccatorū, metu absoluta lætatur. Cōuenit igitur & si ita intelligamus vt diximus: sed qa in vetustis exēplaribus aliquibus reperimus ῥίζῃ ἀγαθῇ ἱδρυμένοις γῆ, id est, bona radice *alias, bo næ radici exultationē vniuersæ terræ: sensum quidē eundē aduertimus: quia diuina in nobis dei patris dona laudātur: q dedit nobis exultationē bona radice fundatā, deū videlicet Iesum, verā & fœcundissimā vitem, de qua sacramenta fluxēre cælestia, in quib⁹ est perpetua & diuturna lætitia, ꝙ his abluatur omne peccatum, & cōscientia interna mūdetur. Elocutionēq; cōuenire cognoscim⁹: quia bene radicata exultatione lætamur, qui exultamus

A in Christo. Seculi enim lætitia temporalis est,perpetua autẽ lætitia eius q̃ gaudet in domino . Mons Sion latera Aquilonis, ciuitas regis magni . Deus in gradibus eius dinoscetur cum suscipiet eam . Quæ sit exultatio vniuersæ terræ,euidenter expressit, quoniã dominus Iesus ecclesiã sibi ex peccatorib9 congregauit.Itaq; qui erant ante latera Aquilonis,id est,socii & inhærentes diabolo, cui dicitur , Exurge Aquilo , vt veniat Auster : facti
Cant.4. sunt Christo fideles Ipsi sunt enĩ de quib9 dicitur : Qui
Psal. 124. confidunt in domino sicut mons Sion . Facti sunt itaq; mons Sion,per gratiã Christi,& baptismatis sacramentum. Aquilonis intelligibilis grauis flatus, qui prius tẽpestates asperrimas & procellas humanis mouebat affectibus,cœpit suos amittere,qui vexabat alienos. Gentem omnẽ euerterat Iudæorũ,natiões omnes suo reuinctas tenebat imperio.Ipsius erant latera,hoc est,aspirabant cum eo. Sicut enim principis latera dicimus stipatores eius' & comites,& sicut mulier latus est viri, eò q̃ morigera ei societate iungatur:ita latera erant diaboli, qui faciebant ipsius voluntatẽ. Ii ergo nunc sunt mons Sion,qui deum speculãtur æternum, & ipsi noctibus & dieb9 intendũt.Vide Paulũ cum persequeretur ecclesiã domini,latus Aquilonis fuisse . Vide nunc cum legitur in ecclesia , mõtem esse speculatoriũ,per quem Christi gloriã agnoscimus,& videmus . Et quia græcus montes dixit,hoc est ὄρη, vide quomodo seruuli Christi mon-
B tes sint. Montes in circuitu eius:in quib9 est ecclesia domini,quæ est ciuitas regis magni . Simul quia dominus
Hieronym9 ad Paulinũ, de ĩstitutiõe monachi. secundũ cæli tractũ in venerario *passus est, qui erat locus in latere Aquilonis.Ibi autẽ & mons Sion,ibi Hierusalẽ quæ in terris.Vide ne id quoq; videatur expressum,quia cõgregatio plebis dei,quæ erat Aquiloni conIunctа p culpam,,ecclesia Christi est facta per gratiã,vt iam nõ synagoga,sed Christi ecclesia nũcupetur. Et q̃a reliquiæ Iudæorũ per electionẽ gratiæ saluæ factæ sunt, in ipsis deus cognoscitur,in Petro, Paulo,Ioanne, Iacobo,qui graues & excelsi viri velut fũdamẽta & culmina sunt ecclesiæ:quasi fundamenta graues, quos nulla gra uis Aquilonis flabra cõcusserint,sed immobile fidei ser uauerint fundamentũ, ne ecclesia tota nutaret.Præcelsi quasi culmina,qui verticem eius turribus suæ virtutis erexerint. Etenim sicut in opib9 suis cõditor,& in ædificationibus suis ædificator agnoscitur , vt etiã si nomen non audias,tamen ex operũ qualitate artificẽ deprehendas : (Et quid mirũ de humanis, cum ipsis creatoris æterni,qui non videtur à nobis,inuisibilia tamen per ea quæ facta sunt , intelligamus?) ita in excelsis & magnis domibus, (quæ domus nos sumus,si libertatis & glorię fundamentũ vsq; ad finem firmum tenuerimus) Deus habitator agnoscitur, vt deus Abrahã, deus Isaac,deus Iacob.Ipse enim verus deus,qui tales viros præceptorũ suorum institutione fundauit . Ergo sicut in illis se deũ demõstrauit æternũ,ita,inquit,cũ regis magni suscipiet ciuitatẽ,gradibus eius receptionẽ suæ cognitiõis infundet,vt fiant docibiles dei,qui mãdatũ eius & audierint, & putauerint exequendũ : ne ab illius domus ædificatæ in petra firmitate degenerent. Hoc,inqt, videtes reges terræ cõgregati sunt,& transierũt in vnũ . Ipsi videntes tunc admirati sunt. Boni reges,q̃ sui corporis possunt se præbere rectores,ab ipsa patriarchæ Abrahæ origine & institutione manãtes,qui docuit peccatũ posse superari.Ideo verus rex,qui flagitiis esse nescisse obnoxius, in quo culpæ & erroris illecebra regnare nõ potuit.Vnde & dictum est ad huiusmodi virum à filiis Seth: Rex à
C deo tu es nobis. Tales ergo reges terræ,qui carni imperitarent, congregati sunt, vt in vno essent corde , & in
Gene.23. vno spiritu:sicut legim9 quia multitudo credẽtiũ habebat vnã animã,& cor vnũ:& nõ erat in his aliqua sepa-
Actu.4. ratio. Ii sunt qui trãsierũt in vnũ,nõ tã locũ, q̃ in eundẽ affectũ atq; propositũ.Probato enim dicitur, Transi,recumbe . Neq; enim mediocris virtutis est,ab improbis ad honesta,à terrenis ad æterna transire,& carnalis vitę D cõsuetudinẽ cõmutare,omnẽq; eius abolere vsum,nouos mores assumere,totũq; statũ cõuersationis veteris detorquere . Meritoq; dicitur ei:Si transeas per aquam, Esa.43. tecũ sum.Cũ transeunte est deus,nõ cũ desistente. Ii ergo qui intra semetipsos erãt ante discordes: vbi in vnũ mẽte & studio cõuenerũt recepta pace quæ fecit vtraq; vnum,& inimicitias in carne sua medii parietis destructiõe dissoluit,admirati sunt vel eum q̃ in gradib9 suis dinoscitur,vel hoĩes ita esse cõuersos,vt qui antè diabolo seruiebant,nũc domino Iesu iusti pietate seruitii mãcipati sint.Et quia reges sui corporis, in semetipsis vim nõ mediocris laboris experti (neq; enim facile atq; mediocre est animũ vincere,resecare cupiditates, edomare carnis lasciuiã,euacuare * luxuriã , quæ repugnabat * auerrũ-
& Paulo,vt captiuum sibi peccati lege cõstringeret) si- care.
cut gratiã in iis qui virtute ꝓcesserant, mirabantur : ita etiã ne quis relaberetur in vitia de superiore virtutũ deiectus fastigio,cõmouebãtur. Procliuis enim & mutabilis in vtrũq; est humana cõditio, vt quòcũq; intenderit, eò ꝓpendeat & vrgeat,vel ad studia virtutũ,vel ad illecebrã delictorũ . Et ideo nõ mediocri quatiebãtur affectu,ita vt ex formidine tremor apprehẽderet eos, consi derantes illud qđ scriptũ est, Quia in locis impiorũ ingemiscẽt iusti. Deniq; vide mihi Petrũ amarissime flentem q̃ ei error obrepserit,& virtutẽ suæ mentis ꝓlapsio ne corporeæ fragilitatis inflexerit: meritoq; Christo supprese reprehensum q̃ ausus sit vsurpare cõstantiã, nec obnoxiã cõsideraret naturã. Et hic quidẽ p̃ gratiã emendauit errorẽ:sed Iudas mansit in crimine, perseuerauit in gemitu. Iust9 erat cũ apostolorũ numero nectereturE sed quia supplantatus à diabolo est,in locis nunc deplorat & ingemit impiorum quòd de gratia sit relapsus ad pœnã.Ergo cadẽtibus huiusmodi viris qualis fuit ꝓditor Iudas,vel Saul à domino deo suo accitus ad regnũ, etiã fortes viri * trepidabãt. Cõferẽtes deinde quãto cer * alias,iu-
tamine perueniretur ad finẽ, quantæ cõtritiones iusto- re.
rum,quantæ solicitudines, qualis aduersarius , quanta diuturno labore contẽtio, quantæ amaritudines propositi terroris,quę vincula cõtinentiæ,quæ conscięties verbera:non mediocriter conturbabãtur ne quis tantis vel laboribus vitæ austerioris cederet,vel doloribus . Sunt enim ibi dolores acerbi & graues:id est,in ecclesia, in illa ciuitate regis magni sunt dolores sicut parturiẽtis,donec formetur Christus in nobis. Neq; enim sine dolore Paulus erat cũ videret in Galatis insipientibus doctrinę Gal.4.
suæ tardiorẽ profectũ.Ideoq; dicebat : Filioli mei quos iterũ parturio donec formetur Christus in vobis. Testificatur & dominus in Euangelio graues esse parturiẽtis Ioan.16.
dolores,cũ dicit:Mulier cũ parturit,tristitiã habet,quia venit dies eius:cum autẽ peperit,iam nõ meminit tristitiæ propter gaudium, quia natus est puer in hoc mũdo. Magnus ergo labor vt aliquis sibi Christum adquirat, ne sine gubernatore quasi nauis in seculi istius Salo fluF ctuet.Deniq; apostoli tristes erãt cum se Christus ad patrem rediturũ esse memoraret, ꝓ absente rectore destitui se putarent. Gaudium Christus est . Ipse est & puer quem parturit qui in vtero suæ mentis accepit spiritum salutis. Qui pepererit,& enutrierit,exultat. Qui parturit,quatitur atq; compungitur . Bonum est & vt parias, & enutrias eũ.Ne coquas agnum in lacte matris suæ,ne dicatur tibi : Ve in vtero habentibus & nutrientibus. Sic enim CHRISTVS natus est ex Maria , vt agnoscas eum,sicut bos agnouit possessorem suum : & scias quia ipse te creauit,& maiores tuos ipse possedit . Non eum quasi paruulum nutrias, sed quasi verũ atq; perfectum deum ex vero & perfecto deo noueris adorandum . Sic eum Magus adorauit,vt non in lacte matris agnum coqueret, sed quasi deum veneraretur æternum.Denique vt eum inueniret,cælũ aspiciebat . Non ergo quærebat in terris,quem de cælo fulgens stella monstrabat . Ideo

G eum Maria non parturiuit, ſed peperit: quia & dominum & ſalutare ſciebat ex ſe eſse generandū, ſicut ipſa teſtatur dicens: Magnificat anima mea dominū: & lætatus eſt ſpiritus meus in deo ſalutari meo. Ibi ergo dolores ſicut parturiẽtis. Dolor eſt vt parturias: dolor eſt vt enutrias, quem in principio debes habere perfectū. Ideóq; plerique grauiter cõteruntur, ſicut verſiculus ſignificat qui ſecutus eſt. In ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis. Nam dum ad perfectionẽ fidei deſiderant dei famuli peruenire, cõmacerant corpus ſuū caſtigando ſeuerius, & redigẽdo in miniſteriū ſeruitutis, ne reprobentur qui fuerant iam probati. Hoc autẽ faciunt in ſpiritu ſancto valido atq; vehementi. Eſt enim ſpūs conſilii atq; virtutis, vt nimia abſtinentia diſſoluāt corpus ſuum, quo omnes eius euacuent voluptates, vt dicatur illis: Conualeſcite manus remiſsæ, & genua diſſoluta. Cum enim ſolutus quis fuerit ab iſta compage terrena, tunc fortior ad vitā reſurgit æternam. Mentior, niſi adſtipulatur ſcriptura, quæ dicit, diſſolui, & cū Chriſto eſſe, multo melius. Qui diſſoluitur, incipit eſse cū Chriſto. Et alibi: Tempus meæ reſolutionis inſtat. Qui ergo meditatus fuerit ſeipſum diſſoluere per abſtinentiam, diem paſsionis ſuæ timere non poterit. Et bene ait ſpiritum vehementẽ, naues dicturus. Naues autẽ de corporibus dixit, quę vago diuerſarum paſsionum fluctu mouentur, & cito mergūtur niſi habeāt gubernatorẽ. Vnde & alibi ait: Qui deſcẽdunt in mare in nauibus. Bene autem nauigant, qui in nauibus Chriſti crucem ſicut arborẽ præferūt, atq; inde explorant flabra ventorum, vt corpora ſua dirigant ad ſancti ſpiritꝰ gratiam, in ligno domini tuti atq; ſecuri: nec permittunt naues ſuas vago fluctu errare per maria, ſed ad portū ſalutis ad cõſummationẽ gratiæ curſus ſui directione contendūt, vt fida ſtatione potiātur, quo diſſolutæ curſus ſuos poſsint in reſurrectiõe reparare, vbi naufragiū timere nõ poſsint. Et nos igitur circūſpectemus hanc gratiam, ſpeculatores eius ſimus, exploremus eam, vt fiant corpora noſtra naues Tharſis. Tũc enim caro ad ſeruitutẽ redigitur, cū ad dei intendimus gratiam, vt id quod amarū ad tempus ſit, ſicut eſt ieiuniū: nõ quod dulce & voluptarium, ſequamur. Tharſis ergo eſt ſpeculatoriū gratiæ, intelligibilis ciuitas, vt Sion ſuperior. Ad eam feſtinabat Ionas. De ea dicit ſcriptura qa ſociatus eſt Ioſaphat Ozię regi, & ſic placuit vt facerent & irent ad eum naues in Tharſis. Sed quia impio ſe coniunxit, ideo miſsus eſt ad eum propheta, qui diceret ei: Deſtruxit dominus opus tuum, & contritæ ſunt naues tuæ, & non potuerunt ire in Tharſis. Quo ſignificatur ꝙ præuaricantiū mandatū dei corpora ad cõſummationem gratiæ peruenire non poſsint. Ad Salomonẽ autẽ, vtpote ſapientem & pacifi cum virum, naues de Tharſis cū auro & argẽto, & dentibus eburneis ſine vlla offenſione veniebant, & eò ipſe mittebat. Habebat enī cū rege Hirā ſacrę negociationis
I ſpiritale commercium, & mutuæ gratiæ concertantis affectum. Has ergo naues ii qui regali in ſe authoritate potiuntur ad coercendam ferociam corporalẽ, vidẽtes ex corruptibilibꝰ incorruptas, ex maculoſis ſumma gratię luce fulgentes, ex diſſolutis atq; detritis eſse renouatas, viuere ex mortuis, ex ſepultis reſurgere, celebri ſermone cõmemorant: Sicut audiuimus, ita & vidimus in ciuitate domini virtutum, in ciuitate dei noſtri. Deus fundauit eam in æternum. Audiuimus extra ciuitatem, vidimus in ciuitate, cui deus eſt lumen æternū. Fulget enim dies ſine ſole mundano, luna non quæritur: fundamentum eius non temporale, ſed æternum eſt. Suſcepimus, inquit, deus miſericordiā tuam in medio templi tui. Si ad filium dei dicitur, templum ita intelligimus ſecundum quod ipſe de corpore ſuo dixit: Soluite templum hoc, & in triduo reſuſcitabo illud. Vere templū dei corpus eſt Chriſti, in quo eſt noſtrorū purificatio peccatorum. Vere tẽplum dei caro illa, in qua nullū peccati potuit eſse contagiū, ſed ipſa pro delicto mundi totius fuit K ſacrificiū. Vere tẽplum dei caro illa, in qua dei imago fulgebat, & corporaliter plenitudo diuinitatis habitabat: quoniā ipſe Chriſtus eſt plenitudo. Ergo ad ipſum dicitur: Suſcepimus deus miſericordiā tuā in medio tẽpli tui. Quod quid eſt, niſi qđ ait: Medius veſtrum ſtat, quẽ vos neſcitis? Hoc eſt, in medio veſtri eſt, & non videtur. Si autẽ ad patrẽ refertur: quid eſt, in medio templi tui, niſi quia deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi? In illo ergo templo ſuſcepimus, inquit, miſericordiam tuā: hoc eſt, verbū quod caro factū eſt, & habitauit in nobis. Sicut enim redemptio Chriſtus, ita & miſericordia. Quæ autem maior miſericordia q̄ ꝙ ꝑ noſtris flagitiis ſe præbuit immolandum, vt ſanguine ſuo mundū lauaret, cuius peccatū nullo alio modo potuiſſet aboleri? Etenim ſi de ſanctis viris apoſtolꝰ dixit: Tẽ plum dei vos eſtis, & ſpiritus ſanctus habitat in vobis: quanto magis carnem domini Ieſu templum dei dixerim, qui ſemper plenus ſpiritu ſancto legitur, & ipſæ teſtificatur, dicẽs: Sentio de mę virtutẽ exiſse: quæ virtus omniū vulnera acerba ſanabat. Poteſt & illud intelligi quod dixit ſuſcepiſse ſe cū populo dei miſericordiā in medio tẽpli eius: quoniā ipſe eccleſiā ſuam fundauit, & propagauit in æternū: quoniā ipſe vere cū filio ſuo vnigenito hanc gratiā plebi ſuæ contulit, quẽ ædificatorem etiam demõſtrauit dicens: Hic ædificabit mihi ciuitatem: quæ diffuſa toto orbe terrarū, fecit vt tota terra plena laudis eius eſset & nominis. Sicut enim ſcriptum eſt, Laudis eiꝰ plena eſt terra, ita ſcriptū eſt: Datū eſt ei nomen ſuper omne nomẽ, vt in nomine Ieſu omne genu curuet, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur ꝙ dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Vnde proprie dixit propheta: Secundum nomen tuum deus, ita & laus tua in fines terrę. Iuſtitia plena eſt dextera tua. Non mirum eſt ſi plenus eſt iuſtitiæ dei, q eſt dextera dei. Idem autem eſt virtus dei, & iuſtitia dei, vt & ſecundum id ꝙ iuſtitiæ dei plenus eſt, eam iuſtitiæ plenitudinem in eo eſse quā pater habet, noueris: & ſecundum id ꝙ virtus & iuſtitia dei patris & ſapientia legitur, nihil in eo diuinæ maieſtatis intelligas eſse diuerſum, ſed omnia accepiſse à patre filiū, & omnis glorię paternæ filium ſplendorẽ eſse cognoſcas, & eius characterẽ ſubſtātiæ, qui ita expreſsit patrem, vt in eo totus ſit pater, ſicut in patre totus eſt filius. Et qa vidit in ſpiritu propheta laudes Chriſti terris in omnibus prædicandas: velut epilogo quodā faciens ſuſcepti ſermonis exceſsum, ad lętitiā nos & cultū nominis eius hortatur, dicens: Lætetur mons Sion. Id eſt, qui confidunt in domino, ſicut ipſe poſtea interpretatus eſt dicẽs: Qui cõfidunt in domino ſicut mons Sion, &c. Ipſe dominus Ieſus, qui eſt mons & altitudo eccleſiæ ſuæ, quæ Chriſtum ſuum toto ſpeculatur affectu, lætetur fide eius & deuotione, quæ cõplacuit deo: quoniam repudiata eſt infidelis. Poteſt igitur & hoc pie intelligi, quoniam etiā ſuperior *omnibꝰ ipſe eſt mõs in quẽ is aſcẽdere iubetur q fidẽ prædicat, dicẽte ſcriptura: In montẽ excelſum aſcẽde qui euangelizas Sion. Exultent, inquit, animæ, confitentes tibi. Ipſæ ſunt filiæ Iudæe illius in qua notus eſt deus. Nã iſta Iudæa quæ in carne eſt vel litera, non agnouit dominum. Nam ſi agnouiſset, etiā recepiſset. Sed nõ agnouit, quem non recepit, & iudicia eius refugit: quibus eos non ex patre Abrahā, ſed ex diaboli ſemine manare memorabat: quoniā omne peccatū, ſemen inimici eſt. Cõfeſsionis aũt filiæ peccatū nõ faciũt, ſed obũbrāt. Et ideo beati quorū tecta ſunt peccata. Meritoq; exultabũt filiæ cõfeſsionis ꝓpter iudicia domini, cū cognouerint iudicia eius, & vias eius, q̄ in hoc ſeculo inſcrutabilia & inueſtigabilia ſunt hoibus. Et cū facie ad faciẽ ſpectare cœperint veritatẽ: tũc illa q̄ nunc videntur inſcrutabilia, cõprehendent, & eorū cognitione gaudebunt. Circundate, inquit, Sion, & cõplectimini eam, narrate

Lucæ.1.
Heb.12.
Philip.1.
2.Tim.4.
Pſal.106.
Ionæ.1.
2.para.20
3.reg.10.
Ioan.2.
Ioan.1.
1.Cor.6.
Luc.8.
Abacuc.3
Philip.2.
M
*alias, ſuperiorib9 Sion ipſe eſt mõs

A in turribus eiꝰ. Qui intelligunt Sion, circundãt eam, & cõplectũtur ſuis ſenſibus, vt teneãt, & nõ dimittãt eã: ne ſibi ſpeculatoriæ diſciplina virtutis poſſit auferri. Ideo Cantic. 3. illa in Canticis dicit: Tenui eũ, & nõ dimittã eũ. quæ dei ſapientiã requirebat, & cõplectebatur iuſticiam dei brachiis charitatis, et quibuſdã fidei & deuotionis lacertis. Ipſe eſt enim piæ mẽtis amplexus. Cõprehẽdamus ergo & nos quãtũ poſſumꝰ interna myſteria veritatis, & ſcribamꝰ ea atq; affigamꝰ ea ſenſibꝰ noſtris, virtutẽq; cæleſtis oraculi, quã vt aſsequeretur Moyſes ille peritꝰ ĩ omni ſapientia Aegyptorũ, in montẽ aſcendit, atq; in nubẽ intrauit, vt operta & occulta cognoſceret, adhærente ſibi ſocio Ieſu: quia nemo ſine vero Ieſu poteſt incerta ſapiẽtiæ & occulta comprehendere. Et ideo in ſpecie Ieſu Naue, veri Saluatoris ſignificabatur affutura *præſẽtia, per quẽ fierẽt oẽs docibiles dei, qui legẽ aperiret, euãgeliũ reuelaret. Ergo qui Sion circũdederint prudẽtia ſua, & cõplexi fuerint intellectu, aſcẽdentes ſuper turres eiꝰ narrant deſuper ei qui nõ potuerit aſcendere in turres eiꝰ, quid agendum vel quid cauẽdum ſit. Murata eſt enĩ ciuitas dei: ideoq; alibi dicit Dominꝰ: Ecce ego Hieruſalẽ pinxi muros tuos. Diſtincta eſt turribꝰ, de quibꝰ inſidiator poſſit, ſi appropinquare cœperit, deprehẽdi. Habet ille exercitꝰ ſuos quibꝰ anĩas dei obſidere cõſueuit, admouere machinas, vt poſſit turres expugnare munitas. Sed vos, inquit, prædicate de turribus. Eſt enĩ ĩ turribus Hieruſalẽ abundãtia. Prædicate iuſtitiam, monete cuſtodiã. Sapientia enĩ in exitu canitur, & in murorũ altiſsimis prædicatur. Et alibi iterũ dicit: In muris tuis cõ- B ſtitui cuſtodes, dieb⁹ ac noctib⁹ in finẽ nõ tacebũt. Narrate ergo ſine intermiſſione, ſine fine. Aduerſariꝰ vigilat, circũit, & rabie ferina quærit quos inuenerit deuorare. Ideo ſemper canendus eſt dominꝰ, qui dẽtes leonum cõterat, & ora cõfringat, vt nobis nocere nõ poſſint. Ponite, inquit, corda veſtra in virtute eius. Id eſt, vt virtutẽ eius intelligatis: & diſtribuite gradus eius, vt enarretis ĩ progenie altera, Quoniã hic eſt deꝰ noſter in æternũ, & in ſeculũ ſeculi: ipſe reget nos in ſecula. βα ρὶς dicit græcus hodieq; excelſas & turritas domos. Vnde propheta cũ de ciuitate dei & inhabitantibus eã loqueretur, diſtribuite, inquit, gradus eius. hoc eſt, mãſiones eius altas atq; ſublimes in cæleſtibus. Quo docet ordinẽ ſeruãdum eſſe meritorũ. Vnuſquiſq; enim in ſuo ordine. Vnde & dominus ire & præparare ſe dicit diſcipulis mãſiones, vt Ioan. 14. pro ſuorũ ratione meritorum digna vnuſquiſq; habitacula conſequatur, in quibꝰ requiẽ illã carpat æternã. Sũt etiam ſublimia & alta præcepta, in quibus ſunt occulta pietatis myſteria, & theomerota ſermonũ cæleſtiũ. Hæc, inquit, diſtribuite & pro captu vniuſcuiuſq; diuidite, quã tũ poſſit vnuſquiſq; ingenio proprio cõprehẽdere. Neq; enim oĩbus Paulus eadem diſputabat. Aliis nihil prædicabat niſi Chriſtum Ieſum, & hunc crucifixum, non ĩ perſuaſione ſapientiæ verbi, ſed in oſtenſione ſpiritus atq; virtutis. Inter perfectos autem ſapientiam loquebatur: quia non capiebat vniuerſus populus percipere ſa- 1. Cori. 2. pientiam in myſterio quæ abſcondita eſt. Ideo enim eã Chriſtus abſcondit, vt eam ſtulti non intelligant, prudentes, ſtudioſius quærant, & enarrent in progenie altera, quæ ſpiritus foret virtute perfectior: quoniam generatio ſuperior per infirmitatem fidei perfectæ ſapiẽtiæ cognoſcere ſacramenta non potuit. Et ideo ſignum quærebat, veritatem repudiabat: cum vtiq; non veritas ſigni, Mat. 12. ſed ſignum veritatis ſit. Vnde reſpondit ei Dominus: Ge- C neratio nequam & adultera ſignum quærit: & ſignum non dabitur ei niſi Ionæ prophetæ Ad arguendam itaq; perfidiam Iudæorum, Ionæ exemplum accerſitur, eo q̃ Niniuitæ ſigno crediderunt, & prædicationem Ionæ qui fuerat in vtero ceti, ſequendam putarunt. Iudæi autem nec poſt reſurrectionem domini Ieſu crediderunt, qui de corde terrę poſt triduum reſurrexit, & viuit ac regnat per omnia ſecula. Amen.

Pſalmi. XLVIII. enarratio. D

Huius titulus eſt, In finem filiis Chore pſalmus Dauid.

AVDITE hæc oẽs gentes: aurib⁹ percipite omnes qui habitatis orbẽ terræ. In principio ipſo vocẽ domini ſalutaris agnoſcimꝰ gẽtes vocãtis ad eccleſiã, vt errori renũciẽt, veritatẽ ſequãtur, & pii cultꝰ munꝰ agnoſcãt. Sed quia ſerpẽtis venenis infecta erãt corda ſucceſſiõis humanæ & peccatis obnoxia cõſciẽtia dũ deſperat veniã, ſe reuocare nõ poterat: remediũ pollicetur, ĩdulgẽtiã ſpõte pietatis ſuæ largitate p̃mittit, vt reus nõ timeat, bene cõſciꝰ gratuletur q̃ bona domio exibeat miniſteriũ ſeruitutis, qui nouerit peccata donare, honorare virtutes. Deniq; eadẽ ſerie vocatiõis etiã ĩ Euangelio nos dominꝰ adhortatur dicẽs Venite ad me oẽs qui laboratis, & onerati eſtis, & ego Mat. 11. vos reficiã: Tollite iugũ meũ ſuper vos, & diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde. Deinde iugũ ſuũ ſuaue, & onꝰ leue eſſe cõmemorat: quoniã qui deſperauerit medicinã, ſanꝰ eſſe nõ poterit. Et ideo oĩbꝰ grata eſt mã ſuetudo, quæ vulnera interiorũ curat animorũ. Vẽturꝰ igitur ad ægrotos, vẽturꝰ vt medicꝰ, q̃ grauia vlcera noſtra curaret, medicamẽta proponit vt videãt homines, Marci. 3. & ad remediũ ſalutis fida ſedulitate cõcurrãt. Sic illa in Euangelio meruit ſanitatẽ, quæ p̃fluuio ſãguinis p̃ duodecim annos laborauerat. Audiuit medicũ veniſſe, feſtinauit cõtingere, dicẽs: Si tetigero fimbriã eiꝰ, ſalua ero. Intra ſe hoc dixit, & Chriſtꝰ audiuit. & tetigit fimbriã, & virtus de ſaluatore p̃ceſſit, quæ curauit ægrã, firmauit inualidã, p̃fluuiũ ſtatuit, pietatẽ probauit. Similiter ergo & hic oẽs gentes vocat ad ſapientiæ fontẽ atq; prudẽtiæ, redẽptionẽ oĩbꝰ pollicetur, vt nemo trepidet, nemo deſperet, vbi nullꝰ excipitur, ſed omnis aĩa inuitatur ad gratiã, vt ſine p̃cio redimatur à crimine, & fructũ vitæ adipiſcatur æternæ. Hic ſẽſꝰ eſt pſalmi: quẽ ſuo or- E dine digiremus, cũ explicauerimus ſuperiorũ vim qualitatẽq; verborũ. Præcipiũtur enĩ audire gẽtes, & aurib⁹ p̃cipere q̃ ĩhabitãt orbẽ terrę. Illũ vtiq; orbẽ terrarũ de Pſal. 23. quo ſupra dixit: Domini eſt terra, & plenitudo eiꝰ: orbis terrarũ, & q̃ habitãt ĩ eo. Ip̃e ſup̃ maria fũdauit eũ, & ſup̃ flumina p̃parauit eũ. Quã Græci. οἰκουμένην dicunt q̃ inhabitetur à Chriſto, ſicut ipſe dixit. Quoniam inhabitabo in illis. Inhabitat enĩ, vt impleat quæ vacua videban- Leui. 26. & 2. Cor. 6 tur. Quæ eſt ergo οἰκουμένη, niſi ſancta eccleſia templum dei, & habitaculum Chriſti? Nec incongrue latini diſſono quidẽ ſermone, ſed pari ſenſu orbẽ terræ nuncupauerunt, eo q̃ Vita ſanctorum qui inhabitantur ab ſpiritu, ſicut rota in orbem ſine vlla curſus ſui oſtẽſione voluatur. In tribulationibus igitur fũdatur eccleſia, in tẽpeſtatibus & procellis, in ſolicitudinibus & mœrore, in rebus aduerſis & in fluminibꝰ preparatur. In quibꝰ fluminibꝰ? Audi dicẽtẽ. Eleuauerũt flumina vocẽ ſuã? Audi Pſal. 92. & in Euangelio. Qui credit in me: ſicut dicit ſcriptura, Ioan. 7. Flumina de vẽtre eiꝰ fluẽt aquæ viuæ. Hoc autẽ dicebat F de ſpiritu quẽ accipiebãt credẽtes in eũ. In his ergo fluminibꝰ p̃paratur eccleſia, ĩ quibꝰ profluit dei gratia. Hi ſunt fluuii qui aure percipiunt verbũ dei, & loquuntur, vt verbũ infundãt pectoribꝰ ſigulorũ. Ideoq; ſcriptura diſcretionẽ fecit dicẽdo. Audite hæc oẽs gẽtes: auribus percipite oẽs qui habitatis orbẽ terræ. Poſſunt oẽs audire: nõ oẽs tamẽ auribus percipere, niſi electi dei. Ideoq; Luc. 8. Saluator dicit: Qui habet aures audiendi, audiat. Illas aures dicit interioris hominis ſpiritales, cuius & nares legimus, dicente Iob: Spiritus diuinus qui eſt in naribus Iob. 27. meis, Nõ oẽs hoĩes has aures, & has nares habẽt. Alia eſt enim forma corporis, alia gratiæ ſpiritualis. Qui ſpiritalis eſt, audit omnia, diiudicat omnia. Animalis autem homo nõ percipit quæ ſunt ſpiritus dei. Hic enĩ terrigena eſt, ille cęleſtis. Ideoq; addidit: Quiq; terrigenę, & filii hominum: ſimul in vnum diues & pauper, vt vniuer-

G sos vocaret. Quis est terrigena nisi dei filiꝰ hoīs? Quis est
* alias carnis. ſpūalis nisi dei filius? Ille ex ſāguine cōcretus & carne, * & viri voluptate generatus: iſte ex deo natus. Alius di-
* alias, alius pauper gratia Tamen quia & paup. &c. ues in omni verbo & ſciētia, aliꝰ paup, * gratia tamē dues: quia & paup clamauit, & dominꝰ exaudiuit eū. Ecō trario est & diues in ſuperbia, & pauper in humilitate. Oēs vocantur ad eccleſiam, vt oēs redimātur à Chriſto. Qui æger est medicū inuenit: q ſanus, ſapientiā acquirit, captiuꝰ redēptorē, liberꝰ remuneratorē. Oēs ædificat ſcriptura diuina. In ea inuenit vnuſquiſq; quo aut vulnera ſua curet, aut merita cōfirmet. Simul autē in vnū diuitis & pauperis facta vocatio, in quandā humilitatē æqualitatemq; nos prouocat, vt neq; diues faſtidiat inopē, neq; diuiti pauper inuideat, ſed vtrūq; ſibi gratia vna cōnectat qa & dominꝰ pauper factus eſt, cum diues eſset, vt idē & pauperū ſaluator eſset & diuitū. Et ſubtexuit: Os meū loquetur ſapiētiā, & meditatio cordis mei prudētiā. Merito oēs vocātur, quia oībꝰ ſapiētiæ fōs abundat, nec theſauro pecuniario cōparatur, q̄ p̄cioſior theſauris oībꝰ declaratur. Ideoq; nec diues auertitur, nec pauper excluditur: qa
* alias æqua. * ſapiētia nō facultates diſcriminat, ſed volūtates. Ille aptior, qui prior * affectu, & p̄ximꝰ diſciplina.
* alias propior, & alias promptior. Quōd ſi meditatio cordis prudētiā loq̄tur, quāto magis p̄fecta doctrina. Deinde admonemur nō tumultuariū p̄ferre ſermonē, ſed exercitio quodā meditatiōis, & ſtatera mētis internæ examinare dicēda: quia ſcriptū est alibi: Statera fallax nō bonū. Inclinabo ad parabolā aurē meā: aperiā in pſalterio propoſitionē meā. Sapiēs audi-
H tor intendit, atq; inclinat aurē ſuam vt intelligat parabolarū figuras. Ipſum aurē ſuā dicit ſaluator, qui aurē habet audiēdi. Aperit etiā dominꝰ clauſā p̄poſitionem ſuā, cū aptū organum ſibi & vas electionis inuenerit: qđ pſalteriū vocat: cuius ſimilis Paulꝰ dulcis gratiæ cātilenā neruis oibus ſibi cōcinentibus reſultauit, ſancti ſpūs plectro interiorē chordā exteriorēq; pulſando, vt & lin-
1. Cor. 14. gua oraret & mente. Ideoq; ait: Orabo ſpiritu, orabo & mēte. Pſallā ſpiritu, pſallā & mēte. Huiuſmodi ergo virū Chriſtus multo ante p̄mittit, per quem manifeſtaret abſcōdita, & inuoluta prophetici obſcuritate ſermonis aperiret. Bonū pſalteriū, cum fidei vita cōſentit, & caro animæ, virtuti aſpirat volūtas. Hoc est dulce pſalteriū, vbi canora est diſcipilina viuēdi, vt impleatur illud qđ
Eſa. 35. ſcriptū est: Clara erit lingua mutorū. Sequitur: Vt quid timebo i die mala? Iniquitas calcanei mei circūdabit me
Hoc est, cū os meū loquatur ſapiētiā, & meditatio cordis mei prudentiā, in die iudicii timere quid poſsū? Niſi ſorte calcanei mei iniquitas mihi ſit abluenda. Alia est iniquitas noſtra, alia calcanei noſtri, in quo Adā dente ſerpētis est vulneratus, & obnoxiā hæreditatē ſucceſſionis humanæ ſuo vulnere dereliquit, vt oēs illo vulnere
Ioan. 13. claudicemꝰ. Vnde dominꝰ diſcipulis pedes lauit, vt lauaret venena ſerpētis: & Petrꝰ reprehēditur q̄ excuſabat ne ſibi dominꝰ pedes lauaret. Ideoq; dictū est ei: Niſi lauero tibi pedes, nō habebis mecū partē. Quo audito nō ſolū pedes, ſed etiā manus obtulit abluendas. Cui dominꝰ reſpōdit: Qui lotus est, nō habet neceſse vt iterū la-
Pſal. 37. uet, niſi vt pedes lauet: ſed est mūdꝰ totꝰ. Ergo Dauid dicit: Iniquitates meæ ſuperpoſuerūt caput meum, qui ſe nouerat in iniquitate eſse cōceptū, & in delictis à matre generatū, Dominꝰ autē qui ſua peccata non habuit, nec cognouit proprias iniquitates, ait: Iniq̄tas calcanei mei circūdabit me. Hoc est, iniquitas Adæ, nō mea: ſed ea nō
I poteſt mihi eſse terrori. In die enim iudicii noſtra in nobis, nō alienæ iniquitatis flagitia puniuntur. Vnde reor iniquitatē calcanei magis lubricū delinquendi, q̄ reatū aliquē noſtri eſse dilecti. Meritoq; dominꝰ qui p̄ nobis vniuerſa ſuſcepit, Lauemus, inquit, & pedes vt calcanei lubricū poſſimꝰ auferre, quo fida ſtatio poſſit eſse virtutū, nec paterno quis errore labatur, qui ſuo paratus est ſtare p̄poſito. Nō metuat lubricū hæreditatis, qui cupit veſtigi i tenere virtutis. Iniquitas ergo calcanei noſtri p̄ uaricatio est Adæ: per quā prolapſꝰ est in cōtēptū & diſ K ſimulationē cæleſtiū mandatorū. Est etiā iniquitas calcanei, Iudæ hæſitanda * proditio. Calcanei ideo, qa ſcriptū est: Qui māducat meū panē, leuabit ſuper me calcaneū Ioan. 13. ſuum. Bene & ibi ſuū, & hic meū dixit. Suum, quia Chriſtꝰ ſine iniquitate: hæc autē ſoliꝰ iniquitas p̄ditoris. Meum autem calcaneum, quaſi vltimam ſui corporis Iudā Chriſtꝰ appellat, cuiꝰ nos ſumꝰ corpꝰ & membra Apoſtoli præſtātiora & actuoſa membra ſunt Chriſti, Iudas calcaneum, quaſi extrema pars corporis ſerpenti obnoxia, & patēs vulneri. Primū ego calcaneum Adā, ſecundū calcaneum Iudas. Ille lapſꝰ totiꝰ hæreditatis, hic ſoliꝰ p̄ditoris, qui hæreditatē implicare nō potuit, quia iā nō carnales ſumꝰ, ſed redēptoris hæreditas, ſcriptura dicente: Est hæreditas credētibꝰ in domino, Eſt & illa iniquitas calcanei ſui, q̄ circūdedit Chriſtū. Circundantes, Pſal. 114. inquit, circūdederūt me, & i noīe domini vltꝰ ſum i eos, Calcaneū eiꝰ Synagoga est, decor & gloria vultꝰ eiꝰ ecclesia: ſicut ſcriptū est: Dominꝰ regnauit, decorē iduit. Il Pſal. 92. li ergo ſūt calcaneū de quibꝰ dicit: Qui cōfidūt i virtute ſua: quiq; in abundantia diuitiarū ſuarū gloriātur. Diuites enī eguerūt, etē ſurierūt. Qđ de Iudæis dictū est. Sed & oēs qui luxurioſe viuunt, & non tenent caput, calcaneū Chriſti ſunt. Sed hæc generalia, quæ late patent, Cæterū ſpecialiter de Iuda locutꝰ est proditore, qui ſibi validus & diues apoſtolatꝰ gloria videbatur. Deniq; de paſſiōe domini ſermo cū texitur: Frater nō redimit, redimet homo: nec dabit deo p̄pitiationē ſuā, & p̄ciū redēptionis animæ ſuæ. Hoc est, vt quid timebo i die malaꝰ Quid enī poteſt mihi nocere, qui nō ſolū nō īdigeo redēptore, ſed ipſe omniū ſū redēptor? Alios liberos faciā, & p̄ me ipe trepidabo? Ecce faciā noua oīa, quæ ſupra ipſū germani
L tatis affectū ſint atq; pietatem. Quē frater eodem matris vtero effuſꝰ in lucē redimere nō poteſt, qa parilis naturæ infirmitate retinetur: redimet homo: ſed ille homo de quo ſcriptū est: quia mittet illis dominꝰ ſoīem q ſaluabit eos: qui ſeipſo dixit: Quæritis me occidere, hominē Ioan. 8. qui veritatē locutꝰ ſū vobis. Sed quāuis homo ſit, quisquis gnoſcit eū? Quare nemo cognoſcit? Quia ſicut vnꝰ deꝰ ita & vnꝰ mediator dei & hoīm homo Chriſtꝰ Ieſus. Ip ſe est ſalꝰ qui redimit hoīem, vincens pietate germanos quia p̄ alienis ſanguinē ſuū fudit, quem nemo poteſt offerre p̄ fratre. Itaq; corpori p̄prio nō pepercit vt nos redimeret à pcto: & dedit ſemetipſum redēptionē pro omnibꝰ, ſicut verꝰ eiꝰ teſtis aſſeruit apoſtolꝰ Paulꝰ qui ait: Veritatē dico nō mētior. Sed quare ſolus hic redimet? Quia nemo poſt eū æquare pietate, vt p̄ ſeruulis ſuis animā ſuā ponat nemo integritate. Oēs enī ſub pcto. Oēs Adæ illiꝰ ſubiacēt prolapſioni. Solꝰ redēptor eligitur, qui pcto veteri obnoxiꝰ eſse non poſſit. Ergo p hominē dominū Ieſum intelligamꝰ, qui ſuſcepit hoīs conditionē, vt in carne ſua peccatū omnium crucifigeret, & chirographū vniuerſorū ſuo cruore deleret. Sed forte
Pſal. 21. dicas, Quō redēptur frater negatur, cū ipe dixerit: Narrabo nomē tuū fratribꝰ meis? Sed nō quaſi frater nobis ſed quaſi homo Chriſtꝰ Ieſus, i quo deꝰ erat, peccata di-
2. Cor. 5. miſit. Sic enim ſcriptum est: Deus erat in Chriſto mūdū reconcilians ſibi. In illo Chriſto Ieſu de quo ſolo dictū est quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Ioan. 1.
M Nō ergo quaſi frater, ſed quaſi dominꝰ habitauit in nobis, cum habitaret in carne. Cū igitur recōciliauerit deo mūdū, vtiq; ipſe recōciliatione nō eguit. Pro quo enim pcto ſuo p̄pitiaret deū, qui nulla pcta cognouit? Deniq; didrachma poſcētibꝰ Iudeis, qđ pro pcto dabatur ex le- Mat. 17. ge, dixit ad Petrū: Simon, reges terræ à quibꝰ accipiūt tributū vel cenſū? à filiis ſuis, an ab alienis? Reſpondit Petrus: Ab alienis. Cui dixit dominus: Ergo liberi ſūt filii. Vt autē nō faciamus illis offendiculū, mitte hamum, & eū piſcē q primꝰ aſcēderit tolle, & aperto ore eiꝰ inuenies ſtaterē. Illū tollēs dabis pro me & p̄ te. Oſtēdit ergo q̄ nō pro ſe propitiationē debeat pctōrū, qa ſeruꝰ peccati

A nō erat,ſed ab omni erat liber errore. Fili⁹ enim liber, ſeru⁹ eſt in reatu. Ergo liber iſte ab oībus nec precium redēptionis animæ ſuæ dat,cui⁹ ſāguinis preciū poterat abundare ad vniuerſa mūdi totius redimēda pcta. Recte ergo alios liberat,q̄ pro ſe nihil debeat. Pl⁹ adiicio: Nō ſolū ꝓ ſe Chriſt⁹ preciū nō debet ſuæ redēptiōis, aut ꝓ pitiationē ꝓ pctō,ſed etiā ſi de fideli quocūq; hoīe accipi as,poſſit intelligi: quia nō debeāt ſinguli propitiationē ſuā,quia ꝓpitiatio omniū Chriſt⁹ eſt,& ipſe eſt vniuerſorū redēptio. Cui⁹ enī hoīs ſanguis iā idonens eſt ad redēptionē ſui,cū pro redēptione omniū ſuū ſanguinem Chriſtus effuderit? Eſt ergo cuiuſquā ſanguis qui Chriſti poſſit ſanguini cōparari? Aut quis tā potēs homo qui ꝓ ſe ꝓpitiationē ſuā dare poſſit ſupra eā ꝓpitiationē quā in ſe obtulit Chriſt⁹,qui ſol⁹ deo mūdū recōciliauit per ſuū ſanguinē? Quæ maior hoſtia? Qđ præſtātius ſacrificiū? Qui melior aduocat⁹ quā qui pro pctīs omniū fact⁹ eſt deprecatio,& animā ſuā dedit pro nobis redēptionē Nō quæritur ergo propitiatio aut redēptio ſingulorum, quia omniū p̄cium ſanguis eſt Chriſti,quo nos redemit dominus Ieſus,qui ſol⁹ patrē reconciliauit, & laborauit vſq; in finē,quia noſtrum laborē ipſe ſuſcepit,dicēs: Mat.11. Venite ad me omnes qui laboratis,& ego reficiā vos: Vi Pſal.67. de laborantē: Laboraui clamans: raucæ factæ ſunt fauces meæ. Et alibi: Iſachar quod bonū eſt cōcupiuit,reqeſ Gene.49. cēt inter ſortes. Et infra: Suppoſuit humerū ſuū ad labo rādū: & fact⁹ eſt vir agricola. Ergo hō nō dabit iā ꝓpitiationē ſuā nec redēptionē, quia ſemel ablutus eſt à pctō per ſāguinē Chriſti. Laborabit tamē vt ſeruet p̄cepta vi uendi,& à mādatis cæleſtib⁹ nō recedat, Dū viuit, in la-
B bore ſit,& perſeueret in eo. vt viuat in finem,ne & ipſe morte moriatur,cū ſit iā redēptus à morte. Qui autē ſer uauerit mandata vitæ,nō videbit interitū,cū viderit mo ri eos qui ſibi ſapiētiſſimi & prudētiſſimi in hoc ſeculo videbantur. Quod ſpecialiter ad ſcribas & Phariſæos ſpectat,qui ſibi cathedras in ſynagogis vendicant,quaſi ſapientiæ principatū. Hi vere fruſtra laborant, cū putant quia per didrachmū liberentur,cū ſpiritale preciū animæ ſuæ,atq; illud ſingulare dominici corporis ſacrificium, inani quadā legis interpretatiōe cōtēpſerit, refugientes baptiſmatis ſacramentū. Neminē enī ſanguis redimit hircorū atq; taurorū,ſed oēs vnus ſanguis liberat Chriſti cui⁹ in Leuitico figura nō veritas eſt. Nō enī didrachmo,ſed illi⁹ ſoli⁹ ſanguinis precio liberamur. Simus ergo docibiles dei,vt nemo noſtrū videat interitū in illo die quādo dānabuntur morte perpetua ſapientes iſtius mūdi, vel principes Iudæorū,quādo ſimul inſipiens & ſtultus peribunt. Nō idē eſt vtrūq;. Stultus eſt q̄ nihil ſapit,& ſtulta intelligit. Inſipiens qui mala ſapit. Pſal.13. Dixit inſipiēs: quia nō eſt de⁹. Qūo iniquus nō qui æquitatē neſciat,ſed qui improbitate cordis ſui iniqua committat,improb⁹ quoq; dicitur,ea q̄ probitatem malitia ſua deſtruere velit,non quia probitatē ignoret. Ipſi ergo inſipiēs & ſtult⁹ quando pereūt, alienis relinquūt diuitias ſuas. Suū enī & legitimū ſtultitiæ & improbitatis hæredē reperire nō poſſunt. Legitimi enī dicunt, Quia Roma.8. filii dei ſum⁹. Si autem filii,& hæredes: hæredes quidem
C dei: cohæredes autē Chriſti: ſi tamen cōpatimur,vt & ſimul glorificemur. Inſipiētes ergo diuitias nō habet, q̄ nec hæreditatē habent. Nō habēt diuitias infidi,nō poſſeſſionē. Fdeli enī tot⁹ mūd⁹ poſſeſſio eſt. Nō habēt hæreditatē,quia ſola eſt hæreditas credētib⁹ in domīo. Suas autē diuitias habēt. Ideoq; auar⁹ dixit: Nō habeo quo Mat.19. cōgregē fructus meos. Nō enim verus fruct⁹, ſed auari fruct⁹ pecunia eſt. Et dominus auaro dicit: Vade vende Lucæ.18. bona tua,& veni ſequere me. Nō enī perfectū bonū eſt patrimoniū,ſed hæc ſunt auari bona,q̄ in emolumento aliquo cōſtituta ſunt. Vēde,inquit,quæ putas tua eſſe,cū tua nō ſint: quia ad alios fluminis modo trāſeūt,& ſequere me,vt bonū imortale cognoſcas. Sapientes ergo ī interitum deducūtur,quib⁹ deus abſcondit quæ paruulis reuelauit. Peribūt ſimul,& in vnō eodēq; loco erūt inſi D
piēs & ſtult⁹,& alienis relinquēt diuitias ſuas: quia nō īuenit nequitia legitimū ſucceſſorē. Et ſepulchra eorum dom⁹ eorū in ſeculū,tabernacula eorū i progenie & generatiōe,inuocauerūt noīa eorum in terris ipſorū. Vbi q̄ ſcriptura ſepulchra pro vilib⁹ ducit: quib⁹ degeneres & vitæ hui⁹ cupidi cōparātur. Sepulchrū patens eſt Pſalm.5. guttur eorū. His ergo qui ad diē & de die viuunt, ſepulchra pro domib⁹ ſunt. Dom⁹ enī iuſtorū nō in terra eſt ſed in cælo: ſicut Apoſtol⁹ docuit dicēs: Noſtra aūt con Philip.3. uerſatio in cælis eſt. Ipſa eſt dom⁹ noſtra quæ dom⁹ eſt Chriſti. Vnde ait ſcriptura: Et Moyſes quidē fidelis ī to Hebr.3. ta domo ei⁹,tanquā famul⁹ in teſtimoniū eorū quæ dicēda eſſent: Chriſt⁹ vero tanquā fili⁹ in domo ſua. Piis ergo dom⁹ eſt eccleſia,piis patria cælū eſt. Ideoq; iuſtus ait: Aduena ego ſum apud te in terra & peregrinus,ſicut Pſal.38. oēs patres mei. Luxurioſis domus ſepulchrū eſt. Deniq; tāquā in ſepulchro viuunt,qui poſsunt dicere: Māducem⁹ & bibam⁹: cras enī moriemur reſurrectionē ante o- Eſaiæ.22. culos nō habentes,ideoq; tumulis ſuis affixi atq; attumulati adhærent,quia reſuſcitari ſe poſſe nō crediderunt. Habitaculum ergo illis in ſuo buſto eſt, & tabernaculū eorum ī progenie & generatione terrena eſt,qui vermes ſui corporis hæredes relinquunt: vt hic tātum ſit memoria eorū,& in æternum trāſire nō poſſit. Deniq; nomīa eorū in terris ipſorū: quia opera eorū corruptibilia atq; terrena. Et ideo ibi ſcribuntur eorū noīa,vbi viuere maluerunt, Qui autē eleuauerunt opera ſua,iis dicitur: No Lucæ.9. lite gaudere quia dæmonia vobis ſubiecta ſūt,ſed gaudete quia noīa veſtra ſcripta ſūt in cælo. Hinc ergo intelligim⁹ quia nō ocioſe dom⁹ eos arguit qui ædificabāt ſibi ſepulchra vel tumulos prophetarum, & exornabāt ea. Cōdēnātur enī Iudei qui prophetis quos occiderant, terrena ſolatia,nō æterna ꝓmia deferebant. Ideoq; prohibet vt diſcipul⁹ ſuus ſepeliat patrē,quia æterno patri ſine ceſſatione eſſe debet intent⁹. Et in Eſaiæ libro ſcri Eſaiæ.22. ptum eſt: Quid,inquit, quia edificaſti et excidiſti tibi ſepulchrū? Et reprehēditur Maria quæ Chriſtum in tumu Lucę.24. lo requirebat. Relinque ſepulchra,quæ reliquerunt qui E
audita voce domini in ipſi⁹ paſſione ſurrexere de tumulis. Noli inter mortuos habitare,qui viuis. Audi vocē reſuſcitantis Ieſu: Surge qui dormis,& exurge à mortuis, Ephe.5. vt lumē tibi Chriſti iffūdatur æternū. Lumen ei⁹ ſpiritus ſanct⁹ eſt,qui apoſtolis ſanctis in diſperſione linguarū Act.2. tanquā ignis illuxit. Sequitur: Homo cū in honore eſſet nō intellexit: cōparat⁹ eſt iumentis quæ ſine ſenſu ſunt, ſimilis fact⁹ eſt illis. Hæc via eorū in offendiculū ipſis,& poſtea in ore ſuo cōplacebūt. Quia nō intellexit homo cū in honore eſſet. Eſt autē honor quia ad imaginē dei fact⁹ eſt, fact⁹ eſt rationis capax. Cōparat⁹ eſt iumentis quæ ſenſū nō habēt. Qui aūt intellexit, angelis cōparatur. Et ideo hic bonorū operum claritate magnificatus eſt, ille ſicut equus adhinniēs æſtimatur colluuione viuendi,quæ viæ offendiculū affert in turpitudine & obſcænitate viuētib⁹. Inſipiētia enim viri contaminat vias eius. Huiuſmodi autē viri viuunt ſecđm appetentiā ſuā, quæ offendiculum creat: & poſt offendiculum complacebunt ī ore ſuo, ſed non ī corde. Non enī boni de quib⁹ dicitur: Ore ſuo benedicebāt,& corde ſuo maledicebāt. Quo reſponſum eſt etiā iis qui habent in codicibus ſuis ita ſcriptū, Et poſtea in ore ſuo benedicēt. Verbum Roma.10. enim tuum prope,& in ore tuo ſit,& in corde. Sicut o- F
ues in infernū deducētur, mors depaſcet eos: & dominabūtur eorum iuſti in matutinū,& auxilium eorū vetera ſcet in inferno à gloria eorum. Qui noluerunt vt paſceret eos Chriſtus, depaſcet eos mors. Quis ergo dimittat bonū paſtorē, qui pro ouib⁹ ſuis animā ſuā ponit, quia pertinet ad eū gregis ſui cura? Aut quis eligat mercenariā mortem, quæ operum peſſimorū digna mercede referatur? Simul cognoſce ò homo quia Chriſtus verus eſt paſtor, qui ſuos paſcit ad vitam. Mors ſubintrauit

G quæ ad interitū adducit alienos,& deuorat eos quibus
potest propter eorū flagitia ꝓualere. Quib⁹ licet in hac
Gene. 24. vita studiū potētiæ fuerit & diuitiarū,vt aliis dominarē
tur:sed in resurrectione erit seruit⁹,cū iustis matutinus
splēdor illuxerit:quorū figura est ꝙ Iacob domin⁹ ꝑpo
nitur fratri. Miserabilis atq; seruit⁹,vt eo tēpore quo a-
lii vocātur ī gloriā splēdoris & luminis,horū gloria ve-
terascat,& cōsumatur in tenebris inferorū. Meritoq; de
his dicitur:De honore suo & gloria sua expulsi sūt: qa
tēporalis hæc gloria. Verūtamē de⁹ liberabit,ĩquit,ani-
mā meā de manu iferni,cū acceperit eā. Bene hoc dicit,
qui sciebat aīam suā in inferno nō derelinquēdā. Desce
dit vt captiuos absolueret defaucib⁹ inferorū,non vt in
his captiua remaneret. Ergo quoniā hæc quæ in isto se-
culo sunt,nobiscū transire nō possūt,ideo tibi dicitur:
Ne timueris cū diues fact⁹ fuerit homo,& cū multiplī-
cata fuerit gloria dom⁹ ei⁹:quoniā nō cū morietur acci
piet oīa,neq; simul descēdet cum eo gloria domus eius.
Noli,inquit,expauescere diuitias & potentiā diuitis,&
gloriā secularē,quoniā caduca illa sūt,& citi⁹ abeūt quā
venerūt. Sōniū est iste thesaur⁹:euigilas,& receſſit: quo
niā qui potuerit crapulā mūdi isti⁹ edormire,& sobrie-
tatē virtutis assumere,ista cōtēnit:& pro nihilo pecuniā
ducit. Neq; timueris cū multiplicatā gloriam dom⁹ ali-
cuius potentis audieris. Inspice diligēter. & vacua est,q̄
nihil habet in se de fidei plenitudine. Et quid de domo
dicā? Vacuus erat tot⁹ hic mūdus anteq̄ numero creden
H tium eum Christus impleret. Ideoq; scriptū est: Iudica-
bit inter gētes,replebit ruinas. Quid enim aliud erat an
te in hoc mūdo,nisi ruina ꝑfidiæ. Quid est ruina? Audi
Mat.24. dicentē: Vbi ruina,ibi & aquilæ. Id est, vbi ruina, ibi &
resurrectio. Ruina vacua firmitatis est,resurrectio pleni
tudo viuendi est. Ideoq; nos Adæ illius ruina vacuauit:
sed Christi repleuit gratia. Ideo se ille exinaniuit,vt nos
repleret,atq; in carne hoīs plenitudo virtutis habitaret.
Quid sit ruina,cognosce,Dum viuit homo,infusus est
spiritu. Vbi mortuus fuerit. vacuus vtiq; hui⁹ vitalis est
spiritus. Multo magis vacuum facit amissio gratiæ spūa
lis,quē gratia replere cōsueuit:vt possim⁹ dicere:Quo-
Ioan.1. niā nos oēs de plenitudine eius accepimus,& gratiā pro
gratia. De alio dicitur:In vacuū laborauit,iustus autē si-
cut odor agri pleni. Quid aūt nō vacuū qđ seculare aut
mundanū:cū recte dixerit qui mūdū istū sobria virtute
cōtēpsit,Nudus sum natus,nudus & moriar? Nunquid
secū quis potest auferre quæ possidet? Hic omnia derelin
quit,solus intrat in tumulū,& vacuū illius diuitis est se
pulchrum,quē nec ipsa terra capiebat. Vnde dictum est
Esaiæ.5. Nūquid soli habitabitis super terram? Nūquid descen-
dit in illud sepulchrū gloria dom⁹ eius,aut copiæ? Vide
vim scripturæ. Gloria seculi nō descēdit cū pcōre, sed
gloria virtutis ascēdit cū innocēte. Et vt cōpēdiosi⁹ di-
cam⁹,gloria hoīs cum ascēdente ascendet,cū descendē
te non descēdet. Quod gratiæ est ac virtutis, ascendet.
Psal.54. In paradisū ascenditur,in infernū descēditur. Descen-
dant,inq̄t,in infernū viuentes. Ideoq; Lazarus pauper
Lucæ.16. per angelos in Abrahæ sinū est eleuat⁹. Diues luxurio-
sus eleuās in inferno oculos suos rogat Abrahā vt mit-
I tat pauperē: & digito suo contingat linguā eius, quo re-
quiē aliquā in ardore maximo cōstitut⁹ posset adipisci.
Vide illū pauperē bonis oībus abundātē,quē sancti pa-
triarchæ requies beata circundabat. Vide hunc vacuū,
qui sibi in hoc seculo abūdare omnib⁹ videbatur:cuius
anima in vita ipsius benedicebatur:sed nūc iners morte
cruciatur. Vnde pulchre seqtur: Quoniā aīa ei⁹ in vita
ipsi⁹ benedicetur:cōfitebitur tibi cū benefeceris ipsi. Be
nedicent,inquit,eū benedictione terrena. Stulti hoīes q̄
præsentia,nō futura cōsiderāt. Benedicēt eū aseclæ eius
atq; parasiti. Ipse quoq; beatū se putat,si agrū aliquē quē
desiderabat inuaserit. Cōfitetur tūc deo, cū ei in hoc se
culo secunda succedunt:quādo autē aduersa cōtingunt
impio ore maledicit. Hoc ergo dicit,quia secularis non
agit gratias in paupertate posit⁹ & aduersis. Iustus autē K
in āgustiis magis dominū grato benedicit affectu. Deni-
q; diabol⁹ ad deū dicit: Quid mirum si te benedicit Iob? Iob.1.
Abundāt ei oīa. Sed mitte,inquit,manū tuam, & tange
ea quæ possidet:videamus si in faciē te benedicet. Et de-
dit ipsi domin⁹ potestatē vt quæ seculi est sēt hui⁹, auser
ret:carnē ipsius vlceris atrocitate perfūderet. Iob tamē
benedicebat dicēs: Domin⁹ dedit,domin⁹ abstulit: sit Ibidem.
nomē domini benedictū. Introibit vsq; in ꝓgeniē patrū
ei⁹,vsq; in seculū nō videbit lumē. Homo cū in honore
esset,nō intellexit:cōparat⁹ est iumētis quæ sensū nō ha
bēt,& similis factus est illis. Ideo,inquit,iste in progeniē
patrū suorū introibit. Qui est pater impiorū, domin⁹
declarauit dicēs: Vos ex patre diabolo estis. Sunt & illi Ioan.8.
patres de quib⁹ dicitur: Relinq̄ mortuos sepelire mortu Mat.8.
os suos. Ideo & Moabitæ vsq; in tertiā & quartā genera-
tionē prohibiti sūt introire ī ecclesiā domini,vt filii eo-
rū ꝓpter pcta patrū suorū introirēt in eorū generatio-
nē quorū facta imitabātur & mores. Vnde & scriptū est
Fili adulterorū in cōsūmatione erūt. Ergo qui nō illum Sapien.3.
patrē qui in cælo est sequitur,sed illū terrena colluuiōe
viuētē,in ꝓgeniē terreni patris intrat. Qualis enī terre- 1.Cor.15.
nus,tales & terreni:vt sit eius vita terrena, requies nulla
post mortē. In æternū non videbit lumē:quoniā tēpora
le quæsiuit. Ille autē qui Christi secutus est gloriā,q̄ desi
derauit illud lumē qđ illuminat omnē hominē veniētē
in hunc mundum: inueniet & videbit lumen æternum: L
quia eum Christus redemit à morte. Tunc ergo cogita-
bit secum,quia cum in honore esset, non intellexit: &
ideo erit similis iumentorum,qui similis debuit esse an
gelorum,per domini nostri Iesu Christi gratiam:cui est
honor,gloria,perpetuitas à seculis,& nunc, & semper,
& in omnia secula seculorum. Amen.

In huius psalmi tractatus beatus Ambrosius infidelitatem & impietatem Maximi tyranni grauiter redarguit,qui ausus est dominū suum Gratianum imperatorē fraude & dolo perimere:quē imperatorē in domini tabernaculo habitare,& in monte eius requiescere dicit.

In enarrationē. LXI. Psal. Præfatio. Titul⁹. In finē pro Idithū psal. Dauid.

OMNIVM nostrū indubia cōsuetudo est,vt festi
nemus ad finē,& eorum quæ legimus vel vidi-
mus & audiuimus,velimus summā cognoscere.
Vnde titulus ipse ociosos nos esse nō patitur,nec feria
tis prætterire auribus desiderii cōmunis indiciū. Præ cæ-
teris enim,licet etiā in cæteris clareat,diuinū tamē in hu
iusmodi psalmo refulget oraculū. Vnde diligentius qd
sit finis cōsideremus. Finis enim dicitur τέλος, & summa
rei eius quam volumus explicare. Finis dicitur Christus
quia ipse est finis legis,sicut scriptum est. Finis enim le- Roma.10.
gis Christus ad iusticiam omni credenti, Finis etiam di-
citur,qa ipse est principiū & finis. Ergo isti psalmi qui
titulātur in finē,aut de Christo sūt,aut ipsius Christi. De
Christo,cū ipse annunciatur. Ipsius Christi, cū ipse se
nunciat,vēturūq; ꝓmittit in terras,& futuram nobis re
uelare dignatur proprii corporis passionem. Ideoq; ip-
si Dauid inscribūtur in titulo:quasi vero Dauid ipsi do M
mino ꝓphetici oris ministerio deputētur,per quē huma
nę vocis officio vis cælestis increpuit,& diuina senten-
tia resultauit. Meritoq; pro Idithum,qui fuit ꝓpheta, &
psalmos cū sex filiis canebat suis,velut quædā præfatio
est,eo ꝙ esset his venia prophetāda,qui in psallendi mi
nisterio cōstituti,diuina oracula humana voce loquerē
tur. Et quia pro totius mūdi abolēdo errore susciptēda
dominici corporis passio foret,huius licet nomine cu-
ius sedulitas probaretur,cōmēdatiorē eruditionē ple-
bis expressit. Itaq; ipsum audiamus loquentem:

NONNE deo subdita erit anima mea? Susceperus
carnem hominis dominus noster Iesus. vt in se
eam ipse mūdaret,quid prius quā peccati veteris

A primũ debuit abolere cõtagiũ:Nã quia per inobediẽtiã culpa irrepſerat,dũ mãdata diuina temerãtur: obediẽtiã vtiq; præ cæteris debuit reformare,vt ſeminariã erroris excluderet Fibra enim inde manauerat:& ideo ſicut bon⁹ medic⁹ radices pri⁹ vlceris debuit ãputare:vt medicamẽtorũ ſalubre remediũ vulneris ora ſẽtirẽt. Fruſtra enĩ cicatricẽ curaueris,ſi ſerpãt ĩreriora cõtagia: ĩmo acerbatur vuln⁹ ſi foris clauditur cũ ĩteri⁹ vir⁹ exæſtuat.Nã quid proderat donaſſe peccatũ,ſi peccãdi maneret affect⁹?Hoc erat nõ ſanare cicatricẽ,ſed claudere Voluit itaq; mundare vuln⁹,vt affectũ ſanaret,ne inobediẽtiæ ſordes vlla remaneret.Suſcepit ipſe obediẽtiã, vt nobis eã trãſfũderet.Sic enĩ oportebat,vt quoniã p̃ inobediẽtiã vni⁹ hoĩs pc̃ores cõſtituti erãt plurimi, p̃ vni⁹ rurſ⁹ odediẽtiam iuſti cõſtituerẽtur multi. Vnde valde errare eos res indicat,qui carnẽ hoĩs à Chriſto aiũt eſſe ſuſceptam,affectũ negant:& cõtra ipſi⁹ domini Ieſu venire cõfiliũ,qui hoĩem ex hoĩe tollũt:cũ homo ſine affectu hoĩs eſſe nõ poſſit Nam caro ſine affectu,& præmii immunis & culpa eſt.Illud ergo ſuſcipere debuit & ſanare,vnde culpa manauerat,vt originẽ erroris & quaſdã prorũpentis delicti fores clauderet, Vnde ego hodie hoĩem agnoſcerẽ dominũ Ieſũ,cui⁹ carnẽ nõ video,affectũ lego?vnde inquam hominẽ eũ agnoſcerẽ, niſi eſu riſſet,niſi ſitiſſet,niſi fleuiſſet,niſi dixiſſet, Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortẽ?Deniq; ſcriptũ eſt,Et homo eſt & quis cognoſcit eũ?Sed homo p̃ iſta cognoſcitur, qui per opera diuina ſupra hoĩes æſtimatur.Itaq; ipſe couſq; ſe hoĩem credi volebat,cũ deus eſſet,vt ſe appellaret B hominẽ,dicẽs: Quid me q̃ritis occidere,hoĩem qui veritatem locut⁹ ſũ vobis?Nec ſolũ hoĩem,ſed etiã filiũ hominis diceret,ſicut ait: Quid me dicũt eſſe hoĩes filium hoĩs ?Vnde ille ſũmã tenere fidei pronunciat⁹ eſt,qui & dei filiũ cognouit,& hoĩem nõ negauit.Ipſe igitur vtrũq; vn⁹,inſeparabilis numero,& agnoſcẽdus operis diſtinctione,nõ varietate perſonæ.Nõne enĩ alter ex patre,& alter ex Maria:ſed qui erat ex patre,carnẽ ſũpſit ex virgine.Affectũ aſsũpſit ex matre,vt ĩfirmitates noſtras ĩpe ſuſciperet. Vnde ait Propheta:Et pro nobis dolet. Quo dolebat meo dolore,ſi meũ nõ gerebat affectum?Homo inquit,in plaga,& ſciẽs ferre infirmitatẽ.Itaq; quaſi homo infirmatus eſt,quaſi homo doluit,& nos quaſi hominẽ æſtimauim⁹ eũ eſſe ĩ dolorib⁹:ſed quaſi victor infirmitatum,nõ infirmitatib⁹ vict⁹,pro nobis nõ pro ſe dolebat,& infirmat⁹ eſt nõ ꝓpter ſua,ſed ꝓpter noſtra pc̃ã,vt nos ſuo liuore ſanaret. Quid vtiq; eſt homo in plaga,& ſciẽs ferre ĩfirmitatẽ,niſi qa plagæ habebat cõ paſſionẽ?Aut qũo ſciebat ferre ĩfirmitatẽ,ſi ſenſũ infirmitatis excluſerat?Qđ enĩ portam⁹,hoc ꝓ onere ſuſtinem⁹.Suſcepit ergo pc̃ã noſtra,vt portaret:ſuſcepit etiã vt purgaret.Deniq; ſcriptũ eſt,Et pc̃ã eorũ ipſe purgauit.Ideo ĩpe hæreditate poſsidebit multos,& fortium partietur ſpolia.Ibi enĩ maior triũph⁹, vbi mẽs interna mũdatur. Qđ portat igitur,ad remiſsionẽ pertinet: qđ purgat,ad correctionẽ.Suſcepit itaq; cõpaſſionẽ noſtrã ſuſcepit & ſubiectionẽ. Qđ enĩ ſubiecit ſibi oĩa,ſuũ eſt: qđ ſudiect⁹ eſt,noſtrũ eſt.Ideoq; ait: Nõne deo ſubdita erit anĩa mea?Anima,inquit,ſubdita nõ diuinitas. Anima ſubiecta,nõ dei virtus.Virt⁹ enim dei non poteſtati ſubdita eſt,ſed vnitati,& cõſortio eius vtitur poteſtatis.Illa ſubiecta eſt,quæ humanæ cõditionis fragilitate plerũq; mutatur,nõ quæ mutari nõ poteſt.Anima carni cõpatitur,& animæ caro,quæ ſibi quodam cõtubernio copulantur,Illa ſubiicitur,quæ triſtis eſt,quia ſcriptum eſt: Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortẽ.Illa ſubiicitur,q̃ ſuſcepta,nõ ex deo patre nata:quãquã ipſa ſubiectio nõ in ſpecie quidẽ infirmitatis ſit,ſed in operatione virtutis,diſpẽſationis magis temporariæ arbitra, q̃ perpetuo ſeruitio mancipata.Vnde & ait:Nõne deo ſubdita erit anima mea? Cur dixit erit, ſi ſempiterna ſubiectio eſt? Sed quia filius dei qui loquebatur,ętern⁹ eſt, animã aũt ſuſcepit ex tẽpore:ideo futurã ſubiectionem animæ ſuæ D dicit. Per ipſam ergo obediẽtia,per ipſã humilitas :quæ tamẽ nõ ad infirmitatẽ potẽtiæ ſuſcepta ſunt,ſed ad magiſterii diſciplinæ.Ipſe enĩ domin⁹ Ieſus cũ eſſet in dei Philip.2. forma,non rapinã arbitrat⁹ eſt eſſe ſe æqualẽ deo,ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens,in ſimilitudine hoĩm fact⁹,in ſpecie inuẽtus vt homo:humiliauit ſemetipſũ:factus obediẽs vſq; ad mortẽ:ſicut Apoſtol⁹ dicit,nõ iugẽ & ꝑpetuam,ſed tẽporalẽ ſubiectionẽ cupiẽs declarare:qualis ſit ſuſcepta cum carne,& depoſita cũ ipſi⁹ corporis ſeruitute.Sic etiã ad Hebræos ſcriptũ eſt.Nã cũ propoſuiſſet exemplũ dicens: Tu es ſacerdos in æternũ ſecđm ordinẽ Melchiſedech:ſubiecit idẽ Pau- Hebr.5. lus:Qui in dieb⁹ carnis p̃ces & ſupplicationes adhibuit ei qui poſſet liberare eũ de morte cũ magnavoce & lachrymis:& exaudit⁹ ab illo metu,quãquã eſſet fili⁹, didicit ex his quæ paſs⁹ eſt,obedientiã:& cõſummat⁹ obtemperãtib⁹ ſibi cauſa fact⁹ eſt ſalutis æternæ:vocatus à deo ſacerdos ſecđm ordinẽ Melchiſedech. Nõne igitur euidenter clamauit Apoſtol⁹ dicẽs obedientiã illã & humilitatem nõ diuinitatis fuiſſe,ſed carnis? Qđ enĩ diſcitur temporale eſt. Quaſi homo ergo ex his quæ paſs⁹ eſt didicit obedientiã,vt cõſũmaretur ĩ carne,& per obedientiæ trãſfuſam in nos ſucceſſionẽ cauſa fieret nobis ſalutis æternæ,quib⁹ ante per inobedientiæ hæreditatem prim⁹ ille Adã cauſa fact⁹ eſt mortis.Subiectio ergo magiſterium virtutis humanæ nõ diuinæ ĩminutio poteſtatis eſt.Nã ſi illũ minorem filiũ & inæqualem patri dicũt, quia erat ſubdit⁹ patri deo:nũquid & matre ideo minor Lucæ.2. quia erat ſubdit⁹ matri?Lectũ eſt enĩ de Ioſeph & Maria:Et erat ſubdit⁹ illis.Sed pietas oĩb⁹ nobis nõ diſpẽdio,ſed incremẽto eſt,per quã oĩb⁹ nobis domin⁹ Ieſus fidem infũdit & gratiã,vt nos ſpiritu fideli ſubditos patri faciat deo:& ideo nouo & profundo cõſilio Apoſto- 1.Cor.15. l⁹ ait q̃ ipſe patri erit ſubiect⁹ in nobis,cũ fuerit in oĩb⁹ E plenitudo fidei,& quædã deuotiõis vnitas.Nũc enĩ quãdiu ſententiis diſcrepam⁹,quodãmodo regnũ Chriſti minoram⁹:quia nondum ei ſubiecta ſunt omnia, cuius regnũ vnitas eſt.Cũ aũt ſubiecta illi fuerint omnia, tũc & ipſe ſubiectus erit illi qui ſibi ſubiecit omnia:vt ſit deus oĩa in oĩb⁹ ſicut ſcriptum eſt.Nũc enim poteſtate ſupra oẽs eſt:ſed opus eſt vt ſit in oĩbus volũtate.Volet autẽ cũ omnia in nobis cognouerit ſui plena,& vacua delectorum.Nõdum igitur ſubiectus eſt patri,quia nõdũ oĩa & in oĩbus Chriſt⁹.Cũ autẽ fuerit oĩa & in oĩbus Chriſtus,erit omnia & in oĩb⁹ de⁹.Vnde colligitur vnũ eſſe regnũ patris & filii & etiã ſpũs ſancti:quia q̃ filiũ recepe rit,recipit & patrẽ ,recipit & ſpiritũ ſanctũ:qa vna poteſtas,vna gratia,vna operatio trinitatis eſt. Meritoq; addidit Domin⁹:Ab ipſo enĩ ſalutare meũ.quaſi diceret: Nolite turbari quia dixi animã meã fore deo ſubditam. Anima erit ſubdita,quæ veſtri eſt portio:ſalutare autẽ meũ ab ipſo.Hoc eſt,quia à patre et in patre ſẽper ſum. A patre enĩ veni ĩ hunc mundũ:etſi videtis hominẽ, dei filium credite.Cũ venerit autẽ Paraclet⁹ quẽ ego mittã vobis à patre meo,ſpirit⁹ veritatis,qui à patre meo ꝓcedit:ille teſtimonium perhibebit de me.Et fili⁹ à patre ꝓcedit,& ſpirit⁹ ab ipſo procedit. De vnitate ergo diuinitatis ambiguum nihil.Ideoq; cõcupiuit Dauid hoc ſalutare dei nobis dari:quia ipſe eſt vita æterna,ſi & patrem verum deum cognoſcam⁹,& filium,quẽ pro noſtra certũ eſt ſalute veniſſe.Sed nõ rapinã arbitrat⁹ eſt eſſe ſe æqualẽ deo. Aſsertionẽ ſuę diuinitatis ſeqtueſtrat,& diſpenſationis humanæ repræſentat officium.Ideoq; adiũxit ſtatim.Etenim ipſe eſt de⁹ me⁹,adiutor me⁹, defenſor me⁹:nõ mouebor ampli⁹.Hæc vtiq; quaſi homo loquitur,quia in deo ſpem noſtram debem⁹ reponere,ne facile labamur: quãquam in eo quod locutus eſt. Non mouebor amplius oſtendat habere ſe diuinæ inſignia Hebr.12. poteſtatis. Habes enim alibi dicẽtem:Adhuc ego ſemel terram mouebo. Mouit diluuio, quando præter arcam

Eſaiæ.53.

Mat.26.

Ioan.8,

Marci.8.

Ibidem.

C

Mat.26.

G Noe caro oīs interiit. Nouit cū Sodoma & Gomorra ſacro igne conſumptæ ſunt. Hæc ſupernæ indignationis indicia ſunt. Sed quia elegit genus hominū domin⁹ magis ſeruare q̄ perdere, nō mouebitur ampli⁹ ad indignationē, qui venit ad miſericordiā, venit vt redimeret nos ſuo ſanguine, nō vt noſtrū effunderet. Venit vt ſe offerret pro nobis, & quaſi bonus negociator mercē ſuā propriī corporis paſsiōe ſeruaret. Et cum hoc diceret, leuauit oculos ſuos, & vidit hinc perſecutores, inde nequitias ſpirituales in vnū conuenire, & ait: Quouſq; irruitis in hominē interficientes vniuerſos? Hoc eſt: Quid delere genus feſtinatis humanū? Neſcitis me pro omnium redēptione veniſſe? Obtuli me pro cūctis, vt oēs mea oblatione protegerē. Hominē ergo aut pro humana omni accipimus multitudine: aut ſi de vno accipimus, de ipſo dictum intelligimus. Irruitis, ſed in hominem, quia
Mat.26. ſupra deum irruere nō poteſtis: ſicut habes alibi: Quid me quæritis occidere hominē? Neq; enī diuinitas morti poterat eſse ſubiecta, ſed humana ſuſceptio. Si ergo in me irruitis, & me vultis tenere: q̄d eos qui mecū ſūt, vultis occidere? Satis eſt vobis habere quē quæritis. Nō quæro conſortem paſsionis, qui ad ſalutē omniū adiutore non egeo. Non requiro legatū, nūcium nō præmitto: ſed ipſe me nuncius obtuli nō quærentibus: me tradidi non cōprehēdētibus, vt liberarē eos qui mortis laqueis fuerant cōprehenſi. Irruitis igitur tanq̄ parieti inclinato, & maceriæ impulſæ, ignari quia veni non vt inclinarem parietē, & maceriā impellerē, ſed vt ſoluerē. Veni enim pax, vt faciā vtraq; vnum, medium parietē maceriæ ſol-
H uens, qui carnē & animā diuidebat: vt vnum ſentire nō poſsent: & ideo caro animæ repugnabat, & ſubdita imperio eius eſse nō poterat, quia obiecti parietis obſtaculo gubernaculis eius parere nō poterat. Lex igitur carnis legi mentis aduerſabatur. Hūc parietē veterū inimicitiarū velut murū ſuſtulit domin⁹ Ieſus, & peruios fecit eſse cōuentus mētis & carnis, vt in vnum coeūtes, id quod erat vtriq; ſalutare ſequerētur, Paries ergo quædā eminētia delictorū eſt. Vnde ad pontificē Iudæorū dicit
Act.23. Paulus: Percutere te incipiet deus, paries dealbate. Paries enī luto cemētiſq; cōſtruitur. Hic ædificabāt AEgyptii ciuitates, quādo Iudæi lateres facere cogebātur. In AEgypto lutū cōficiebatur, & populus dei peccatū illic operabatur. Ideo gemebat: ideo exauditus & liberatus eſt à peccato. Ideo lex data, p̄miſſa gratia, vt lex peccatū ex parte reſecaret, gratia omne donaret. Et cū hæc nobis conferret, hæc pro nobis ſubiret, nos preciū eius repellebamus. Vnde ait: Verūtamen preciū meū cogitauerunt repellere. quādo preciū referēte Iuda proditore, Iu
Mat.27. dæi in loculū mittere noluerūt, dicētes: Non licet nobis
I mittere in loculum: quia precium ſāguinis eſt. Dānatur hic iudicio ſuo p̄ditor, qui refudit preciū q̄d accepit, infirmus ad ſacri muneris teſtimoniū, ſed validus ſceleris ſui teſtis. Vnuſquiſq; enim grauior accuſator eſt ſui, & inexcuſabilē in ſe fert ipſe ſētētiā. Principes ſynagogæ ſuo cōdēnant ſe iudicio. Profitētur enim preciū eſse ſāguinis quod dederūt, dū arguunt refundētē. Nā ſi recipiendū nō fuit, nec ſoluendū fuit. Atq; vtinā aut nō dediſsent, aut quia dederant, nec recepiſsent. Repudiarūt enī quod i loculū mittere noluerūt, & emerūt inde agrū in ſepulturā peregrinorū. Merito ergo gentiles quibus agrī eius qui morte emptus eſt Chriſti, ſepultura profecit, iā non ſunt aduenæ atq; peregrini, ſed ciues ſanctorū facti ſunt, & domeſtici dei: quia conſepeliuntur dei filio Iudæi autē qui paſsiōis eius preciū repudiarūt, peregrinantur à Chriſto. Tolerabilior illis vel in hoc proditor quod cōfitetur errorē: illi autē crimē ſuum excuſando acerbāt. Verecūdior eſt enī cōfeſsio poſt delictū. Impudēter igitur refellebāt cōmune ſacrilegiū cōfitētē, dicē
Ibidem. tes, Quid ad nos? Tu videris: Quid enī dicebat proditor niſi hoc. Peccaui q̄ tradiderim ſanguinē iuſtū? Q̄d erat crimen tradētis, quomodo ſuſcipientis nō poterat eſse peccatū, cum ſcel⁹ ſceleri ſit adiūctum: vt quē ſceleratē K emerūt, ſceleratius trucidarent? Cucurri, inquit, in ſiti. Verū eſt quidē q̄ domin⁹ noſter Ieſus ſitiuit. Beata domini ſitis: q̄a ſitiuit pro nobis, & maxime in paſsiōe. Denicq; dixit: Sitio. Tunc itaq; ſitiebat, quādo de latere ſuo reſtinctura ſitim omniū viuæ aquæ fluēta fundebat. Denicq; ſcriptū eſt: Flumina de vētre eius fluent aquæ viuæ. Ioan.7.
Sed in græco medie poſitū eſt, quia ἴδραμον & ſingularem & pluralē numerū ſignificat. Ergo quia cucurri, & cucurrerūt, iuxta græcū poſsumus intelligere, diximus autē q̄d exprimat cucurri, hoc eſt, feſtinaui ſitim omniū ſuſcipere, vt vniuerſos perpetui fontis vbertate ſatiarē: cui enim dedero aquā, nō ſitiet nec hic, nec in futurum, ſicut dictū eſt ad Samaritanā: nunc dicam⁹ quid ſignifi- Ioan.4.
cet, cucurrerūt in ſiti: hoc eſt, feſtinauerūt vt p̄fidiæ ſuæ æſtu fontē viuū negantes æterna fauces ſuas ariditate ſiccarēt: ſicut ipſe Domin⁹ ait: Me dereliquerūt fontē aquæ viuæ, & fecerunt ſibi cōtritos lac⁹. Nec mirū ſi ſitierunt qui aquā fōtis æterni tenere nō poterāt, lubrici perfidiæ Hier.2.
ſuæ rimis. Sitierunt ergo, quia ſe potu priuauerunt ſpiritali, quē hauſerāt de cōſequēti petra. Vnde & Symmach⁹ ait: ἠθέλησεν ἐν τῷ ἀνιᾶν ἑαυτόν. Hoc eſt, placuit illis in mēdacio, cum obiicerēt falſa pro veris. Omne mēdaciū ſitim habet, veritas vbertatē, quæ in perpetuum perſeverat. Et quàm cito, probauit, quia cucurrerunt in mēdacio. Ore ſuo, inquit, benedicebāt. & corde ſuo maledicebāt. Miſera perfidorum ſitis, qui aliud tenebāt corde, & ore aliud loquebantur. Vbi autē fidei exundat vbertas corde creditur ad iuſtitiam, ore cōfeſsio fit ad ſalutem.
Quomodo autē benedixerint ore, & corde maledixerint, ſeries paſsionis oſtēdit, cum dicerēt: Deſcendat de L
cruce. Sulti, de morte ſurrexit, & non crediderūt. Quo- Mat.27.
modo ſi de cruce deſcēderet, credidiſsēt? Sperauit in domino, eripiat eum: liberet nunc eum, quoniā vult eum, quia illudētes poti⁹ quàm optātes iſta dicebant, & interrogabant vtrum eſset dei filius, verbis pacifica loquentes, corde accuſationē ſacrilegii cogitātes. Sed hæc myſtica: veniamus ad moralia. Etenim quoniam nō ſemel appetitur Chriſtus: appetitus eſt ſemel in ſuo corpore quod ſuſcepit in virgine, appetitus eſt frequenter in eo corpore quod eſt eccleſia. Nos enī ſum⁹ corp⁹ Chriſti & mēbra. Appetitur & in ſingulis ſāctis ſuis & innocentibus, qui domino ſe dicarunt. Recordamur aliquē pro De Gra-
xime ab omnibus appetitū, à ſuis deſtitutū ac proditū, tianoēdict
qui dudū in ſuggeſtu locatus iperii, ſubito egens omniū impera-
ab ipſis quorū hæreditarium fuerat ſortit⁹ obſequium, tore.
cœpit vrgeri, ingruētibus in exitū, inferētib⁹ mortem, nullo auxiliatore, nullo iā ſocio ſui, nullo comite. Quid aliud melius dixerit, quā quod ex ipſo cui ſe deuouit acceperat: Nonne deo ſubdita erit anima mea? Hoc eſt. Quid perſequimini? Quid furitis? Quid inſultatis? Carnē poteſtis interficere, animam nō poteſtis. Vitā iſtam corporis poteſtis eripere: meritum non poteſtis extinguere
Scriptum eſt enim: Nolite timere eos qui poſsūt occide Mat.10.
re carnem, animā autē non poſsunt: ſed potius eū timete qui poteſt animā & corpus perdere in gehennā. Anima ergo quæ deo ſubita eſt, non eſt humanæ ſubdita poteſtati. Ab ipſo enim vitæ fructum ſperat æternæ, & per M
petuæ ſalutis auxilium. Ille ergo cui me tradidi & necacatum tuebitur, & mortuum reſuſcitabit, & vlciſcetur occiſum. Raptus eſt iuſtus, ne malitia mutaret cor eius. Sapien.4.
Mors ergo iſta magis peccati fuga, quàm morientis eſt detrimentum. Etenim ipſe eſt deus meus, adiutor meus, defenſor meus: non mouebor amplius. Qui labitur, cōmouetur, eo q̄ de integritatis & innocentiæ ſuæ quadā ſtatione defluat. Semel enim in petra Chriſti locatus, lubricum non debet habere veſtigium, ſed tenere ſtatus proprii firmamentum. Vnde immobilis dicitur qui ſeruat immobilem voluntatē, & propoſitū aliquod intentione animi fidelis exequitur. Nā & dei immobilē volūtatem legimus: ſicut habes ad Hebræos: In quo amplius

A deus oſtẽdere volẽs hæredibus repromiſsionis immobilitatem voluntatis ſuæ,interpoſuit iuſiurandum. Recte ergo immobilis voluntas dei,quæ nullius peccati mouetur illecebris. Homines mobiles,lubrici ad delinquendum,faciles ad errandum. Deniq; de Iudæis dictum eſt: Tranſeuntes autẽ blaſphemabant eũ,mouentes capita ſua. Et ipſe Domin⁹ í pſalmo ait: Omnes q̃ videbãt me, Pſal.21. aſpernabãtur me:& locuti ſũt labiis,& mouerũt caput. Caput omniũ Chriſtus eſt. Melius eſt igitur vt maneat Chriſtus in nobis,quàm aliqua noſtri cõmotione moueatur. Vnde Iudæi mouentes capita ſua dicebant: Tolle Lucæ.8. à terra talẽ. Hunc Geraſeni rogabant vt de finib⁹ eorũ recederet:Eccleſia autẽ tenuit eũ:nec dimiſit eum. Ideo illa quæ tenuit eũ,poſſidet. Illi qui mouerunt,tenere nõ poſsunt. Pulchre autem ait Euãgeliſta quia tranſeuntes mouebant capita ſua. Tranſeũtes,non ſtantes. Stamus in atriis ſanctis,præterim⁹ í plateis. Sacerdos præteriit, leuita pertrãſiuit:ſtetit ille qui vulnera inflicta curauit. Pſal.128. Et ideo illi nõ dixerunt qui tranſibant viam:Benedictio domini ſup vos:benedicim⁹ vos de domo domini. Stãtes enim nõ trãſeũtes ſũt pedes benedicentiũ. Deniq; & vineã cuius ſoluta munitio eſt, tranſeũtus vindemiant, non manentes. Tranſeũtes ſibilant,ſicut in threnis Hieremiæ legimus: Thren.2. Tenuerunt ſuper te man⁹ omnes tranſeuntes per viã:ſibilauerunt & mouerunt caput ſuũ ſup filiam Hieruſalẽ. Ideo ſacerdos non potuit coronari, leuita nõ potuit,quia tranſierunt & tanq̃ vmbra præterierũt. Stephanus autẽ martyrio coronatus eſt,quia ſtanterẽ videbat dominũ Ieſum, immobilem, nõ prætereuntem. Immobilis ergo fide Stephanus immobilem Chri- B ſtum videbat:nullo erat mortis timore cõmotus. Non mouit ſe Stephan⁹,nõ mouit & Chriſtus. Commoti ſũt Pſal.108. filii proditoris,de quibus dicitur: Commoti amoueantur filii eius,& mendicent. Eget enim medico qui mouetur. Inops peccator,diues eſt iuſtus:quia nullo bono deficit,qui dominum ſemper inquirit. Et quia inde tractus eſt ſermo,quia dixit,Non mouebor amplius: ꝙ moueri ad culpã,ſit,oſtendit ipſe Dauid dicẽs: Qui poſuit ani- Pſal.65. mam meã ad vitam,& nõ dedit cõmoueri pedes meos. Vnde & ſancto dicitur à domio deo noſtro: Tu autẽ hic ſta mecũ. quoniã qui deo proximus eſt,lapſui nõ poteſt eſse vicinus. Omnis enim culpa velut aduerſario niſu de loco deiicere,& de proprio ſtatu mentẽ mouere conſueuit. qđ vel ab hoſte vel ab luctamine tractũ videtur. Perturbat ira,incẽdit libido,ſtimulat inuidia,excruciat auaritia,timor deiicit,mœror affligit. Et petro dictum Mat.8. eſt à domio Ieſu. Veni retro poſt me. Nõ dixit, Veni retro (hoc enim diabolo ſoli dixit) ſed Veni retro poſt me. Nõ eſt enĩ retro q̃ poſt Chriſtũ eſt. Sed quia errabat Petrus,ſicut dominus ipſe ait ad ipſum,quia non ſapis, iquit,quæ dei ſũt ſed q̃ ſũt,hoĩm:ideo poſt me veni,vt incipias non humana,ſed diuina ſentire. Ideo & hic iuſt⁹ rapiendus etheris ait:Non mouebor amplius. Diſsolui enim,& cũ Chriſto eſse,multo melius. Non enim labi C poterit qui cœperit eſse cum Chriſto: quia mors iuſto non naturæ finis,ſed culpæ eſt. Inter has voces ſubito videt agmina perſequentiũ,& inter pericula poſitus non de ſe ſolicitus, ſed de his quos liberare cupiebat, ait: Quouſq; itruitis in hominẽ interficientes vniuerſos? Si me quæritis,cur alios vultis occidere? Offero me ipſe ꝓ multis. quia pro omnib⁹ ſolus ſe ille potuit offerre,qui auctor eſt omnium. Ipſius ergo quẽ ſequebatur imitator,ait:Si me quæritis,ſinite hos abire. vt impleretur ſermo quẽ dixit Ieſus:quia non perdidi ex ipſis quẽquam Ioan.18. præter vnum(hoc enim in alio libro ſẽtẽtia domini cõprehendit)qui tamen ſua magis periit voluntate,q̃ mea inquit,ſeueritate punitus eſt. Et cũ ego me ſponte offeram, irruitis & incũbitis tanq̃ parieti inclinato,& maceriæ impulſæ. Hoc eſt: Apex dudũ nobilis ſedis auguſtæ, Gratian⁹ iperator. & circũfuſi toto orbe Romano validus quondã murus imperii,ſicut paries inclinatus,aut maceries ipulſa collabor. Sed eſto. Ad mortẽ me vſq; appetierũt, quæſierũt D ad necẽ,dicentes,Tollamus iuſtũ,tollamus miſericordem,quia grauis eſt nobis etiã ad videndum. ſed etiam exiſtimationẽ meã,caſtimoniã meam ſauciandam falſis calũniis putauerũt. Hoc eſt enim. Preciũ meum cogitauerunt repellere:quia preciũ noſtrum pudicitia eſt,quæ nos ſeparat à pecudibus,angelis iungit. Preciũ noſtrum miſericordia eſt,quæ nos,dũ cõfertur inopibus,redimit à morte. Preciũ noſtrũ fides eſt:quæ omnes hoĩes gentili errore & ſeruitute depreſsos,Chriſto acquiſiuit. Precium noſtrũ bona exiſtimatio eſt,quia vniuſcuiuſq; noſtrum meritorũ ſeries æſtimatur. Preciũ noſtrũ mundicia atq; ſimplicitas eſt,quia ſcriptũ eſt:Poſſeſſio preciоſa vir mũdus. Nihil enim precioſi⁹ viro ſimplici. Vnde Apoſtolus pulchre,Abũdauit,inquit,ĩ diuitiis ſimplicitatis ſuæ. Quid enĩ ſimplicitate ditius? quæ ſicut bon⁹ paterfamilias ſatis ſibi abundat,& ſua puritate contenta non quærit alienum,nec abrodit,ſed de ſe cæteris fingi. Innocens enim credit omni verbo,nec ſe in artes varias ſæpe cõmutat:ſicut aſtutia,quæ vt ſit cauta,timet omnia: nec ſe conſiliis ſuis credit:verſat ſuas ipſa ſententias. Simplicitas autem timere nil nouit. Hoc igitur genere preciũ iuſti repellere tentauerunt. etſi poſſit & illud intelligi,quia aurũ eius manibus accipiebant, corde intimo repellebãt,prædã tenẽtes,fidem negantes. Vnde & ait: Cucurri:in ſiti. eo ꝙ fidẽ quæreret,& ĩuenire nõ poſſet,deſtitutus à ſociis,à propriis derelictus. Sic dominũ Ieſum legimus in Euangelio & eſuriſse, & ſitiſse,cum eſuriret fidẽ noſtrã,ſitiret opera noſtra,quærere videre tur aliena. Aut vt ad ſitim corporis referamus,quanta indignitate dicit,Cucurri in ſiti. Hoc eſt: Ego ſitiebam, E cum alii mea vina ructarẽt:& ex illo ſuggeſtu ſublimis imperii,opulẽtiaq; regali,ad extrema ſitis plebeia quadã vilitate deductus ſum. Et quia græcus habet ἐδραμον, quod ſignificat & cucurri ſingulariter,& cucurrerũt pluraliter? poteſt & ſic intelligi: Cucurrerunt in ſiti, quorum fauces æſtu nimio fundẽdi mei ſanguinis aruerũt. Sicut enim eſt ſitis fidei,ita & ꝑfidiæ. Sitim illã iuſt⁹ ſitit,qui ait: Sitiuit anima mea ad te deus. Iſtam perfidi. Pſal.41. quorũ lingua præ ſiti aruit. Quã ſitiuit ille qui inter cõuiuii dapes & pocula cõſtitutus innocẽtis cõuiuæ necẽ moliebatur Auguſti. Nonne tibi videbatur impie, cum mãducares,cædẽ parares,ꝙ humana ſub dentibus ſuis oſsa crepitarẽt? cũ vinũ biberes, & parricidiũ cogitares ꝙ illis poculis ſanguinem tibi innocẽtis infunderes? Ita prorſus alien⁹ nõ ſolũ ab imitatione. ſed etiã à lectione diuina,vt non tibi veniret in mẽtem verſicul⁹ ille pſalmorum,Tu vero homo vnanimis, dux meus & notus Pſal.54. meus,qui ſimul mecum dulces capiebas cibos. atq; ille alius cui⁹ meminit in Euãgelio ipſe domin⁹ Ieſus, Qui edit mecum panem, leuabit ſuper me calcaneũ ſuum. Ioan.13. Quid tibi faciã Ephraim? quid tibi faciã Iuda? Plures reliquiſti nobis proditiõis tuæ & fraudis hæredes. Hec enim etiã ad proditorẽ Iudã poteſt per apoſtrophen deriuari: Prodidiſti vitã,regnũ domio. Sed Ieſus domin⁹ ſemel in ſe,frequẽter in ſeruulis ſuis ꝑditur. Qđ enĩ vni Mat.25. horum minimorũ feciſtis,mihi, inquit,feciſtis. Tu commiſsos tibi loculos & pecunias pauperũ ſuſcepiſti, iſte prouincias ſibi creditas. Tu apoſtoli honorẽ,ille militiæ F dignitatẽ,adminiſtrationis infulas. Numero honores eius,vt crimen exaggerẽ. Cõuiuii violaſtis vterq; conſortium: tu tamen de cõuiuio ad proditionẽ ſurrexiſti,iſte ad necẽ. Hoc eſt,tu licet ĩ ſcelere verecũdior,qui negaſti ꝙ inferendã necẽ credideris domio quẽ ꝓdebas,q̃ precium refudiſti,ne reſidere apud te merces parricidii videretur. Iſte nõ ſolũ tenuit acceptã,verũ etiã extorſit nõ oblatã mercedẽ proditionis,Iſte non ſolum decept⁹ nõ eſt alieno mendacio,ſed fefellit ſuo,& fefellit vt occideret. Et cũ ille cõuiuiũ recuſaret. q̃ ſe videret eſse perimẽ dũ iſte ſacramẽtũ obtulit,ne qua periret ſibi cumulãdi pars criminis. Poſtremo ſuperioris proditoris pecunia

G profecit ad ſepulturam perigrinorū:iſte ſepulturam in tegrā ſuo principi denegauit. Nec defuit qui manus la-
Mar.27. uaret dicēs:Innocēs ſum à ſanguine iuſti huius. in quo ſe Pilatus non diluit,ſed inquinauit,& implicauit, non exuit.Nam etſi nullum pōdus in perditorum iudiciis, tamen vinculum maius in cōfeſsionibus.Iuſtos enim nō abſoluit ſententia,ſed ſua vita.Iniuſti ſeipſos vehèmentius ſuis vocibus alligant,qui alios alligare non poſsūt Tamen ne huic quoq; deeſse cōfeſsio propria videretur iurauit,vt peieraret.Lauit man⁹ cum Euangelium tangeret,ne quid deeſset exēplo.Lauit aqua man⁹.vt ſceleratius inquinaret innocentis ſanguine.Nec Herodes defuit,cui alter Pilatus ſe placiturum credidit ſi captum principem deſtinaſset. Quid illud quoq; dicam, ꝙ is quoq; veſtem dealbatam indutus eſt ad illudendum:poſtea quoq; regia veſte donatus eſt ad moriēdum:ne amiſiſse honorē debitū videretur?Nam etſi ſcelere interiit, ius tamen collatæ ſibi poteſtatis etiam mortuus reſerua bat,eorum ipſorū à quibus negabatur, vel miniſterio, vel aſsēſu.Addebatur huic tāto ſceleri pōpa feralis:niſi is qui impatiēter iſta deflebat, cognitis quæ parabātur, iuſto cōmot⁹ dolore increpaſset victorē ſuperbū,tyrānis illa nō regibus inferri ſolere.Sic horrere flagitiis,& ſic cit⁹depoſuit teterrimi ſceleris apparatū.Nec petitor igitur ſepulturæ defuit:etſi Ioſeph ille qui iuſtus diceba tur,defuit.Sed lōge Maximus ſæuior denegabat quod ipſe Pilatus auferre nō potuit.In quo parricidæ huma-
H nitas defuit,innocēti tamē nō defuit gratia:& ad tēpus aſsumpta patiētia,vindicta paululū cōperendinata eſt. Ideoq; ait:Verūtamē deo ſubiecta eſt anima mea,quoniam ab ipſo eſt patiētia mea:quia ipſe eſt de⁹ meus,& ſalutaris me⁹,ſuſceptor meus:nō emigrabo. Hoc eſt, Nū quid ſepultura negata corporis, perpetuæ quietis manſionē mihi abſtulit? Habeo habitaculū meū in domini tabernaculo,& in ſancto monte eius requieſcā:nō emigrabo humano ſcelere,qui domini fauore ſuſcept⁹ ſū: quia neq; mors neq; gladius neq; tribulatio à charitate Chriſti me ſeparare poterūt.Non enī innocēs de tabernaculis iuſtorū,ſed peccator emigrat.Migrāt Iudæ ꝓditoris hæredes:de quibus & ſimilib⁹ eorū merito dicitur:
Pſal.108. Cōmoti amoueantur filii eius,& mēdicent,eiiciātur de habitaculis ſuis. Quod bene & ad dominū Ieſum Chriſtum refertur,qui cum deſcendiſset in terras vt crucifigeretur,ſepeliretur,non emigrauit à patre. ſed in patre manſit.Traditus ſum, & non egrediebar. Nec depoſuit quod erat,ſed reſeruauit:nec deſiuit eſse in dei forma, ſed perſeuerauit non imminuta per ſuſceptionem corporis dei gloria,ſed manēte,triumphum acquiſiuit, po-
Mar.14. tentiam non amiſit.Vnde ipſe ait:Amodo videbitis filium hominis ſedētē ad dexterā virtutis.Vnde cōuocatos Gētiū populos,& acquiſitos patri ſuo ſanguine, hortatur ad fidem dicens:Sperate in eū omnes cōuentus plebis meæ.Hoc eſt,nō ſolus Iſrael,ſed omnes,inquit:nec ſolæ reliquiæ,ſed etiam Gētium plenitudo:nec ſolæ Gē-
Roma.11. tes,ſed Iſrael.Cum enim intrauerit plenitudo Gētium, tūc omnis Iſrael ſaluus erit. Quis poteſt diuina myſte-
I ria cōprehendere?quorū tāta multitudo eſt,vt iure Pau-
Ibidem. lus miretur,meritoq; dixerit: O altitudo diuitiarū ſapiētiæ & ſcientiæ dei.Repulſæ Gētes ſunt,vt eligeretur Iſrael.Cæcatus eſt poſtea Iſrael propter vocationē Gentiū: & cæcati Iſrael reliquiæ ſecūdū electionē gratiæ ſaluæ factæ ſunt,poſtquam intrauit Gentium plenitudo. Ita culpa Iſrael profuit Gentibus:fides Gentiū Iſraelitē populū liberauit. Effundite,inquit,corā illo corda veſtra. Qui indūit fidem,prius perfidiā debet exuere, euacuare cor ſuum omni labe malitiæ,vt capax fiat cor ei⁹ gratiæ ſpi-
Ephe.3. ritalis.Ideoq; Apoſtol⁹ ait:Renouamini ſpiritu mentis veſtræ.Cū enim effunditur vetus malitia,noua ſumitur gratia,qua vnuſquiſq; renouatur. Dicit ergo filius dei: Effundite corā illo corda veſtra: quia ſciebat patrē eſse
Iohe.2. dicturū:Effundam de ſpiritu meo ſuper omnē carnem.

Eſt etiā illa traditio,vt cor noſtrū videamur effundere, K quando omnes cogitationes alicui & voluntates noſtri cordis aperimus. Ergo iactemus in deum cogitationes noſtras,nec aliquid eū latere credamus. Effūdimus cor noſtrū coram ipſo,cū diſceptationes exinanim⁹ humanas.Veruntamen vani filii hominū,mendaces filii hominū in ſtateris,vt decipiant. Si vani filii hominum,& mēdaces filii hominū:poſsunt nō vani eſse filii dei: qui non ex ſanguine,neq; ex voluntate carnis,neq; ex volūtate viri,ſed ex deo nati ſunt.Nā filii hominū videntur ſibi pōderare æquitatem,& grauitate ſeuerioris iudicii examinare iuſtitiā,duri aliis,remiſsi operibus iniquis, ſermone cenſores.Vnde Salomon ait:Execrabile domi Prou.20.
no duplex pōd⁹,& ſtatera fallax nō bona.In quo ſignificat eos qui rapinā inexplebili corde meditātur, ſobrietatem fronte prætēdunt. Tales ſcribæ Iudæorum ſunt, qui onera grauia aliis obſeruātiæ durioris imponūt, nō habētes rectū iugū animæ ſuæ,ſed propenſa iniquitate curuati:ipſi autē ſuorū refugi præceptorū ſuut. Inuenitur itaq; in auaritia tanq; in radice vitiorū omnium,quę ſit caput iniquitatis & fomes:quam homo renuncians mūdo,& cōſepultus Chriſto per baptiſmatis ſacramentum,qui ſit mortuus ſeculo,declinare debet atq; defugere.Nolite,inquit,ſperare in iniquitatem:& rapinā nolite concupiſcere.diuitiæ ſi fluant: nolite cor apponere. Vides quia fluunt:nō vides quia præterfluūt? Nudus es natus,nudus moriturus es. Quid excipere quæris quod tecum auferre nō poſsis?Fluēta ſunt quæ miraris. quo- L
modo veniunt,ſic tranſeunt & recedunt. Solus Iordānis retrorſum cōuerſus eſt,in quem conſcendiſti:qui te admonet vt in ipſum naturæ fontē & originem reuertaris,quæ te nudum,nō veſte amictum edidit,vt diſcas ſuperflua non requirere.Hoc quod erubeſcis,eſse te nudum,culpa docuit,non natura.Nulla enim eſset verecundia genitalium,ſi culpa non eſset. Neq; enim cætera animalia veſtiūtur vt tegantur,neq; veſtiuntur vt muniantur.Satis munita ſunt omnia naturæ ſuæ tegmine: nos dū ſuperflua quærim⁹,tegmē naturæ amiſimus,ius cōmune perdidimus.Ideoq; in hoc pſalmo aſcribitur doctrina medicabilis,quia vel Idithum vel ſeipſum illius nomine exercitio ſpiritali ſubeundis tētationibus erudiuit,vt in anguſtiis quis poſitus ſubiiciat ſe deo:etſi peccauit ante,peccare deſiſtat,nec recidiuo errore moueatur.Semel locutus eſt deus,duo hæc audiui. Semel locutus eſt deus,& plura audita ſunt:quia non per literas & ſyllabas eſt locutus:locutus eſt per ænigmata: locutus eſt per viſiones:locutus eſt per diuiſiones gratiarum:locutus eſt per ſpiritū ſingulorū.Nos autem plura loquimur,& vix audimur.Semel locutus in lege eſt:eadem iterū locutus eſt in Euāgelio Aut forte(vt ego puto)quia multipharia lotutus eſt ī prophetis : nouiſsime autem locutus eſt in filio ſuo.Semel locutus eſt quando locutus in filio eſt:& audita ſunt etiam illa quæ ante audita non erant ab iis quibus locutus fuerat per prophetas Semel ergo locut⁹ eſt in nouo teſtamento,& vetus auditum eſt teſtamentum quod nō audiebatur, quia M
ipſe dominus dixit de populo Iudæorum: Videbunt, & Marci 4.
non videbunt:audient, & non audient. Audient aure corporea,ſed non audient mentis auditu. Nobis ergo hoc eſt eccleſiæ,ſemel locutus eſt, & duo audita ſunt: quia & illa audiuimus & intelleximus, quæ non intellexerant qui legerunt,non audierunt qui audierunt. Solus enim Curiſtus aurem aperuit humanā ad cognoſcēda myſteria, ſolus libri ſignaculum ſoluit,& reſoluit ænigmata prophetarum. Ideòq; ipſe reddet vnicuique ſecūdum opera ſua:in quo & qualitatem operum conprehendit : vt aut complurium & meliorum reſtituat præmia meritis ſingulorum,aut cōtra & numero grauemur & acerbitate meritorum.

FINIS.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARII IN PSALMVM CXVIII.

Prologus.

A LIcet mystico quoq; veluti tubæ in crepuerit sono Dauid propheta, tamen moralium magnus magister, quantum in eo excellat ethica, psalmi eius summa declarat gratia. Siquidem cum suauis omnis doctrina moralis sit, tum maxime suauitate carminis, & psallẽdi dulcedine delectat aures, animumq; demulcet. Meritoq; locis moraliũ Psalmorũ sententias tanq; stellarũ diffundit lumina, quæ lucẽt atq; eminẽt: Centesimũ vero & octauũdecimum Psalmũ, velut pleni luminis Solẽ, meridiano feruentẽ calore, in ꝓcessa libri cõstituit ætate, vt neque matutini ortꝰ semiplena exordia, neq; vespertini occasus quidam senilis defectꝰ, claritati aliquid perfecti splẽdoris decerperẽt. Quẽ per singulas Hebrẽorũ digest sit literas, vt quẽadmodum paruulorum ingenia primis literarum elemẽtis assuescunt discẽdi vsum assumere: ita etiã nos huiusmodi elementis vsum discamus viuendi. B Literis autem singulis octonos versiculos ascripsit, vt simul & vnitatem doceret, non pluralitatem, (vnitas enim coercet oia & regit, cui subiecta oia sunt) & purgationem legitimæ sanctificationis. Octaua enim die solẽnis purgatio, vel ex lege: quia octaua die circuncisiõis solẽnitas impleri statuta est, vel quia totus mundus coinquinatus erat peccatis nostris, & septem illis pollutus diebus. Vbi autem venit dies resurrectionis, cõuiuificati domino IESV resurreximus, & erecti sumus, in nouitate vitæ præferẽtes ablutionis gratiã. Meritoq; primogenita offerimus animantia in figura primogeniti filij dei, castitatis & simplicitatis spiritale sacrificium deo acceptum, nõ quarto aut quinto die, ne immundum aut incõsummatũ sacrificiũ sit: sed octaua die, qua oẽs ĩ Christi resurrectione nõ solũ resuscitati, sed etiã confirmati sumus. Vnde licet in baptismate statim sit plena purgatio: tamen quia ablutionis ipsius sacrificiiq; rationẽ baptizatꝰ debet cognoscere, nõ offert sacrificiũ, nisi octauum ingrediatur diẽ, vt informatus agnitione sacramẽtorũ cælestiũ, nõ quasi rudis hostia, sed quasi rationis capax, tũc demũ suũ munus altaribus sacris offerat, cũ cœperit esse instructior, ne offerẽtis ĩscitia cõtaminet oblationis mysteriũ. C Titulus autẽ psalmi, ALLELVIA est, hoc est laus dei. In ijs enim vere deus laudatur, in quibꝰ est pctõrum remissio. Denique in superiore Psalmo passio domini præmissa est, quæ mũdum hunc diluit, vt dignos faceret populos qui deum immaculato ore laudarent. Ipsa quoque literarum elementa, vt oia Hebræa nomina, nõ sunt rationabilis interptationis vacua atque ĩmunia, quorum significationes locis suis aperiemus. Cẽtesimus & vndecimus psalmus per has literas in Hebrẽo in principijs versiculorum digestus est, & est totus ethicus, & centesimus & decimus mihi ita scriptus videtur. Denique vicenos & binos versus habent, & singulis versibus singulæ explicantur sententiæ. Vnde & per metra asseruntur esse descripti.

Sermo primus.

א Aleph. PRIMA litera Aleph dicitur, cuius interpretatio, doctrina est. Sollicitus ergo auditor plenos doctrinæ esse versus qui sequuntur, debes præsumere.

Beati, inquit, immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Versus. I

Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum. II

Quàm pulcher ordo, q̃ plenus doctrinæ, & gratiæ: nõ prius, Qui scrutãtur testimonia eius, dixit. Potuit enĩ cõuenire secũdũ literã: sed prius, Beati immaculati in via. D Ante enim vita, quàm doctrina quærenda est. Vita enim bona & sine doctrina habet gratiã, doctrina sine vita integritatẽ nõ habet. In maleuolã etenim animã nõ cadit sapientia. Ideoq; ait: Quærent me mali, & nõ inuenient. Sapien. 1. quia improbitate cæcatur mentis oculus, & caligãte sibi iniquitate mysteria, pfunda inuenire nõ potest. Primum ergo exercenda est vitæ militia, corrigendi mores. Cum hæc instituerimus ad cursum debitum, vt sit offensionis correctio, puritatis gratia tunc ad studia percipiẽdę cognitionis veniamus suo ordine & via. Prima igitur sunt moralia: secũda mystica. In illis vita, in his cognitio: ita vt si perfectionem requiras, nec vita sine cognitiõe, nec cognitio sine vita sit. Vtrũque astipulatur alteri. Ideoq; ait scriptura: Seminate vobis ad iustitiam, vindemiate ad fructum vitæ, illuminate vobis lumen cognitionis. Non prius illuminate, sed seminate: nec solum seminate priꝰ ad iustitiam: sed etiam vindemiate, inquit, ad fructum vitæ, & sic illuminate lumen cognitionis: vt perfectio non solũ cõsitis, sed etiã receptis fructibꝰ approbetur. In primo quoque psalmo hũc ordinẽ tenuit, vt in via ambulãdũ doceret priꝰ, & tũc in lege meditãdũ. Qui enĩ nõ abijt in cõsilio ipiorũ, vtique de pietatis via, & iustitiæ semita nõ recessit: meritoq; in via ãbulans btũs ꝓnunciatur: & die ac nocte meditationẽ legis exercẽs habet gratiã btitudinis. Quã institutionẽ secutus Salomõ, librũ de Prouerbijs scripsit, quo moralẽ locũ vberiꝰ exꝑsit, naturalẽ in Ecclesiaste, mysticũ in Canticis canticorũ: q̃q̃ si dili gẽter discutias, & in Prouerbijs mystica pleraq; repias, & in Canticis moraliũ suauitatẽ. Nam vtiq; mysticũ est: Sapiẽtia ædificauit sibi domũ, & subdidit colũnas septẽ: Prou. 9. interficit suas hostias &c. Hoc quoque in Canticis, licet tam mysticũ quàm morale, in quo blãditiarũ suauitas & affectus amantis exprimitur: Osculetur me ab osculo oris sui, quoniã optima vbera tua sup vinum, & odor vnguentorũ tuorum super oia aromata. Cõstitue ergo virginẽ despõsatam multo tẽpore, & iusto feruentem amore, quæ multa prẽclara opera dilecti, ꝓbabilium testium assertione cognouerit, desiderijs suspensis dilatam frequenter, iam non ferentẽ moras, quæ oĩa fecisset vt sponsum videret, aliquando votis potitam suis, ad improuisum sponsi aduentum gaudio turbatam, nõ quærere primordia salutationis, nõ verborũ vices: sed statim quod desideraset exigere. Ita ergo & scta ecclesia quæ in primordijs mundi desponsata in paradiso, præfigurata in diluuio, annunciata per legem, vocata per ꝓphetas, diu redemptionem hominũ, euangelij decorem, dilecti expectasset aduentum, impatiens moræ in oscula ruit, dicens: Osculetur me ab osculo oris sui. Et delectata oscu lis adiecit: Quoniã optima vbera tua super vinũ. Et, vt moralius dicamus, intellige mihi carnẽ illã quæ madefacta fuerat in Adã serpentis veneno, quæ criminũ marcebat fœtore, quæ ꝓcedebat in filiabꝰ Sion alta ceruice, & nutibus oculorũ, & itinere pedũ trahẽs tunicas, & pedibus suis ludẽs, criniũ cincinnis & cõpositis vultibꝰ atq; redimiculis & oĩ affectato decore plus dedecens: eandẽ tamen plurimis edoctã oraculis quòd venturꝰ esset, qui serpẽtis illecebris exclusis, scti spũs infũderet gratiã, vt oĩs caro videret salutare dei, oĩs caro ad deũ veniret, inarsisse desiderio: sed metuentẽ ne vt impatiens, vt lasciua, vt luxuriosa, vt querula, sicut ãte fuerat, displiceret, quãuis lõgiore quàm ferre iã poterat, morãtis aduẽtꝰ dominici expectatiõe quateretur: nõ immurmurantẽ tamẽ

1.Tim.2. nec transgredientem: sed leuantem in omni loco puras
G manus sine ira & disceptatione, in habitu ornato, cũ verecundia & sobrietate ornantẽ se, nõ in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veste p̃ciosa: sed ijs quę castitatis & bonæ cõuersatiõis decerent gratiã, orare dicentẽ. Osculetur me ab osculo oris sui, quoniã optima vbera tua sup̃ vinũ. Iã volebat adhærere Christo caro, iã festinabat innubere, vt esset vnus spũs, & fieret caro Christi, quæ erat ante meretricis. Osculetur, inqt, me. Oscula tur nos dei verbũ, quãdo sensum nostrũ spũs cognitiõis illuminat. Et tanq̃ despiciẽs oẽs iucũditates & delectationes suas, cælestib⁹ cupiẽs inhærere mãdatis, ait: Quoniã optima p̃cepta testamentorũ tuorũ sup̃ oẽm appetentiã carnis, & seculi voluptatẽ. Meminerat enĩ se in Eua ante sic lapsam: at dũ voluptatẽ corporis p̃fert mãdatis cæle-
Canti.1. stib⁹, ait: Vnguentũ exinanitũ nomen tuũ. Hoc est, tot⁹ immundis impuritatib⁹ diuersorũ facinorũ fœtebat hic mundus: nunc spirat vbiq; suauitas pudicitię, vnguentũ fidei, flos integritatis. Et à moralibus venit ad mystica,
Ibidem. dicens: Introduxit me rex in cubiculũ suũ, exultem⁹ & lætemur in te, diligamus vbera tua super vinũ. Simplex est enim osculum: negocioſum aũt cubiculi secretũ. In ipso quoque Euangelio pulcherrimus de moralibus locus est, vt vnusquisq; vas suum mundet, dicente domi-
Mat.23. no: Pharisæe cęce, munda prius qđ intus est calicis & paropsidis, vt fiat & id qđ foris est, mundũ. Nã nisi se vnusquisq; intus mundauerit: etiã si foris speciosus videatur & iustus, similis erit dealbatis sepulchris, vt foris quidẽ iustus videatur, intus vero sit fœtidus. Sic est doctrina si
H ne vitæ innocentia. Sed nec ipsa doctrina potest meredem habere vbi gratia non habet innocentiam. Peccato
Psal.49. ri enim dixit deus, Quare tu enarras iustitias meas? Sed reuertamur ad propositum psalmum.

I Beati, inquit, immaculati in via, qui ambulant in lege domini.

II Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum.

Primus versus moralis, secũdus mysticus. Quis hoc dicit? Propheta vtique qui fungebatur carnis alloquio, & dicit hoc post eum psalmũ quo descripta est domini nostri IESV Christi passio. Vbi ergo & diuina sacramẽta reuelata sunt, & induit dominicæ resurrectiõis lętitiã, & passiõis degustauit gratiam, vidit iustorum cõgregationes, populos redẽptorum, perditorũ salutẽ, mortuorũ resurrectionẽ, sanctificationẽ sacramẽtorũ, exclamauit dicens: Beati immaculati in via. Hoc est, Ecce maledicta terra in Adã, cœpit habere beatitudinẽ, si tamen legẽ domini nõ derelinquat. Ecce immaculatus est hõ, qui e-
I rat ante pollutus. Quàm precioſum est custodire præceptum domini, q̃ p̃ciosum etiã præcepti vni⁹ scire mysterium. Sed quis est imaculatus? Nõ vtiq; qui in quacunq; via ambulat, sed qui in Christo ambulat. Ipse enim di-
Ioan.14. xit: Ego sum via. In hac via qui ambulat, errare non nouit, si tamen ab hac via nunquã recedat. Est & via lex: & ideo dum immaculatus est, in lege domini ambulet, nec ambulare in hac via desinat, ne immaculatus esse desistat. Non declinet in dexterã aut lævã, nõ titubet, nõ resi-
Philip'.3. stat, nõ expectet, sed ambulet superiora obliuiscens, & ea quæ sunt priora appetens, ad destinatũ sequatur brauium, festinet, contendat vsque in finẽ. Finis enim legis est Christus. Multi volunt ãbulare in via, sed nõ vsq; ad
Rom.10. finem. Non ãbulant Iudæi vsq; ad finem, qui nõ vsq; ad Christum ambulant. Non ambulat Manichæus in via q̃ legem refutat, sed ambulat vera fides, quę & legem suscipit, & plenitudinẽ legis agnoscit. Si quis ergo in via ambulat, scrutetur testimonia domini. Quod licet mysticũ sit, tamen etiã moralia in se habet: quoniam melius põt ambulare in via qui scrutatur domini testimonia. Nam vt quis intemperãtiss⁹ captus adulterinæ cupiditatis æstu, & victus libidine, vel indulgens flagitijs, q repugna re nolit appetentiæ suæ carnis, cõuersus huc atque illuc si neminẽ forte videat flagitij sui testẽ, in facin⁹ ruat: idẽ tamen quãuis inueniat paratã occasionẽ potiẽdi, explorat diligenter oĩa, in diuersum oculos suos, incuriosus iustitiæ, solicitus famæ, detorquet frequenter, erubescẽs testimonium erroris, qui non erubescit errorẽ: ac si quẽ forte spectatorẽ cognouerit facinoris sui, verecundia se questrat intemperantiã: & quãuis cũ ancilla vel meretrice vulgari, vbi nullũ sit deprehendẽdi piculum, tentarẽ ta moliatur libidinis, pudore tamẽ inceptũ deserit. Quã to magis si quis alleuet mẽtis oculos, & cõsideret plena esse angelorum oĩa, aerem, terras, mare, ecclesias, quib⁹ angeli præsunt, (mittit enim dominus angelos suos ad defensionem eorũ qui hæredes futuri sunt ꝓmissorũ cælestium) concepto põt renunciare pct̃o? Vnde ista turba innocẽtium, nisi ex illis pct̃orib⁹? Eadem natura est oium, sed diuersa disciplina. Circuncisio nihil est, & gentilitas nihil est: sed obseruantia mandatorum dei, naturæ ipsius auget gratiã: merita † cõmutat ille q dicit: Tene
Eccle.23. bræ in circuitu, & parietes me operiuntur, pct̃orum meo rum nõ erit memor altissimus. Non reuerit⁹ esses angelorum præsentiam, si præsentes esse credéres: Non metueres nõ dicã facere, sed loq, aut etiam cogitare qđ pra
Esa.45. uum est, si tibi diuina scriptura suasisset, q̃a deus cogitationũ arbiter, secretorum testis est verax, sicut ipse ait: Estote mihi testes, & ego testis, dicit domin⁹ deus, & puer meus quẽ elegi? Hominẽ vereris præsentẽ, dei patris & filij nõ vereris præsentiã? Sed nõ vis credere, ne possis L
cauere: nõ vis audire cũ legitur quia deus nouit occulta hoim, ne icipias scire qđ timeas, & timere ne pecces. Audi ergo scripturã diuinã, vt cõuertaris à via praua & maligna. Noli sicut cæcus oculis corporalib⁹, aut sicut surdus, qui eò quòd nõ põt videre nec audire præsentes, solũ esse se credit, & in plurimorũ cœtu, dũ putat nullum esse præsentẽ, ꝓpetrare adoritur qđ arbitratur esse secretũ. non põt enĩ vidẽtes videre qui nõ videt: Similiter & tu mentis cæcatus oculis noli æstimare quòd sine teste delinquas, quia hoĩs præsentiã declinare potuisti. Plures sunt qui redarguũt, q̃ quos cauere potuisti. Ipsum te fugere tui accusatorẽ nõ potes, quẽ cõuenit propria cõscientia. Et si negas alijs, tibi non negas. Et si hoĩ inficiaris, deo fateris. Et si volueris negare, tuæ te cogitationes reuincunt. Helisæo assistebant angeli, quos videbat: & ideo agmina hostiũ nõ timebat: sed timebat puer eius q
4.Reg.6. angelos nõ videbat. Aperuit oculos eius ad vocem prophetæ gratia dei, vidit angelorum exercitus, & credidit esse præsentes, quos antea, q̃a nõ videbat, putabat absentes. Et tu lege ꝓphetam vt videas, lege vt aperiat oculos M
tuos, nec te hostilis legio perterreat, & obsessum esse te credas, q liber es, q munitus es spiritalibus turmis, si ꝓphetã nõ derelinquas. Cum tibi Propheta loquitur quia deus dixit: Ego cælũ & terrã cõpleo: cũ tibi Propheta di
Hiere.23. cit quia plures nobiscũ sunt, quia in circuitu nostro angeli sunt: attolle oculos mentis, & videbis nõ solũ angelos, sed etiã deũ, qui dicat tibi: Aperi mihi soror mea, ꝓxima mea. Pulsat ad ianuã & quãdo tu dormis: si tamen
Canti.5 vel excitatus euigiles, vel vocatus ianuã tui pectoris aperias, introibit. Quòd si fugias lectionẽ ꝓpheticam, si domi nõ legas, in ecclesia audire nolis: nonne sicut ille qui auerso cõniuet obtutu ne videat qđ possit videre, claudit oculos ne aspiciat, cui potestas videndi est: aut sicut in furore pleriq; iniecêre man⁹ oculis suis: ita & tu prio auerteris cõniuenti magis dissimulatiõe, q̃ refragatione prærupta? Nã cũ ad ecclesiã venis, & Christianum te asseris, san⁹ videris, apis oculos quib⁹ possis videre: sed dũ audire dissimulas quę legũtur, claudis ne videas tibi, etsi alijs videre videris: inijcis etiã quasdã pfidię & intẽperãtiæ manus oculis aię tuæ, & cęcitatẽ infers cordi tuo, qđ est grauius, volũtariã, vt videns nõ videas, audiens nõ audias. Putas te solum esse cũ fornicaris, & nõ recordaris

A quia oculi domini vident orbem terrarū? Non audis dicentē: Ecce venit hora vt dispergamini vnusquisque in
Ioan.16. sua, & me solū relinquatis: sed nō sum solus, quia pater mecū est? Adest ergo pater, adest & filius dei: astant mi-
Esa.6. nistri, assunt Cherubin & Seraphin, qui dicūt, Sctūs, sanctus, sctūs: plena est terra maiestatis tuæ. Plenus est enim mundus sctārū virtutū, quia plenus est nequitiarum. Plenus est orbis terrarum remedijs, quia plenus est laqueis. Putas quòd in lupanari Christ⁹ te non videat, quē videt lupanar intrare? Putas quòd in adulterio te nō dēprehendat, quē videt adulteriū cogitātē? Num parietes refugit, qui spectat errores? & secretū criminis auersatur, qui scenam criminis intuetur? An putas tunc primū te intrare meritorium, cum fornicē meretricis ingrederis? Intrasti iam quando cogitationes tuas meretrix introiuit. Intrasti iam quando ad potiendā prostibuli cupiditatē gressu mentis intrasti. Pulsasti lupanaris fores, quando ad mulieris cōcupiscendæ decorem oculos mētis aperuisti. Et si verum audire vis: quō te in lupanari nō vidit Christ⁹, quando te vidit qui adulterādo in corde tuo teipsum lu-
Mat. 5. panar esse fecisti? Denīq; ipse dicit dominus IESVS: Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam adulterauit eā in corde suo. Vnde tamen tam religiosus in opinione, qui tam ꝓbrosus in crimine? Sed acquiesco tibi quòd IESVS te nolit videre, nolit reuincere, qui nolit accusare: nolint videre & angeli: sed videt diabolus, qui te cum introiuit, immo qui te introduxit. Vident ministri
B eius qui te circundederūt, ne videres angelos dei. Vidit Belial, vidit legio, qui te impulerunt, ne quis reuocaret, ne quis teneret. Noli putare quod colludium tibi prēstet silentij, qui volet tecum supplicij habere consortiū. Studet plures similes sui videre, & in eo habet gloriā quod plures perditos fecerit. Ipse est incentor, ipse accusator, ipse in Iudam introiuit, ipse eum ad proditionem impulit, ipse misit ad laqueum. Quanti dicturi sunt in illo die aduersus eū, Tu nos circūueneristi, tu impulisti. Exēplum quæris? Accipe dicētē Euā, præuaricatiōis suæ authorem fuisse serpētē. Sed illū implicauit, nō se absoluit. Cui re-
Gene 3. spōdit Domin⁹: Nō præceperā ne gustaretis de ligno solo qđ est in medio paradisi? Respōdit ergo veritas & pluribus: Diabolū audistis suadentē noxia, me nō potuistis audire vitalia mandantē? Et ideo operemur iustitias.

III Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt.

IIII V Tu mādasti mādata tua custodiri nimis.

VI Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas.

VI Tunc non confundar, cum perspiciam in omnia mandata tua.

C Non solum mādasti, inquit, custodire mādata tua, sed etiā custodire nimis. Quādo hoc mandauit? In paradiso quidem mandauit Adæ vt custodiret mandata. Sed fortasse nō mandauerat nimis custodire: & ideo lapsus est, ideo inflexus voce mulieris suæ, ideo deceptus erat à serpente, putans quòd si in parte aliqua recederet à mandato, nō penitus erraret. sed quia semel à semita mādatorū recessit, totā deseruit viā. Inuenit eū serpens extra viā, &
Mat.12. expoliauit, omnibusq; nudum reliquit. Ideo dominus, quia lapsus erat qui in paradiso erat: postea te per legē, per ꝓphetas, per euāgeliū, per apostolos monuit vt nimium custodias mādata domini dei tui. Omne, inquit, verbū quod locut⁹ fueris, reddes ꝓ eo rationem. Noli dissimulare ab aliquo mādato iota vnū aut vn⁹ apex nō præterit. Noli recedere de via. Si in via ambulās vix tutus es à latrone: quid facies si te extra viā vagantem inuenerit? Dirigātur gressus tui: & ne infirm⁹ sis ad dirigēdū, pre-
Psal.39. care vt dirigat domin⁹ vias tuas. Hic optat, Vtinā dirigātur viæ meæ. alibi dicit: Expectans expectaui dominū, & exaudiuit me: & statuit pedes meos in petra, & direxit D gressus⁹ meos. Roga ergo & tu vt domin⁹ dirigat vestigia mētis tuę, quo possis domini custodire iustificatiōes. Nō cōfunderis cū respexeris in oia mādata ei⁹. Ante eni cō-
Gene.3. fusus es in Adā & Eua. Deniq; nud⁹ fact⁹ es: operuisti te foliis, quia cōfundebaris: abscōdisti te à cōspectu dei, qa erubescebas, ita vt tibi diceret de⁹: Adā, vbi es? Cū illi dicit, tibi dicit. Adā enī interp̄tatiōe latina hō dicitur. Hoc est, Hō, vbi es? Et Adā respōdit: Timēs, quia nudus erā, & tota mēte cōfusus, ante cōspectū tuū venire nō ausus sū. Ergo ne cōfundamur, custodiamus mandata domini, & custodiamus oia. Nā si quis vnū mādatū custodiat, & aliud prēuaricetur, nihil ei ꝓdest. Custodiuit se aliquis à fāguine, nō custodiuit ab adulterio: vtiq; in vno cōuictus, punitur etiā legibus secularibus: nec ꝓdest ei alteri⁹ criminis abstinētia, si in altero fuerit deprehensus.

VII Cōfitebor tibi domīe ī directiōe cordis.

Aduertis quas vias dirigas:

In eo cum didicero iudicia iustitiæ tuæ.

VIII Iustificationes tuas custodiam: non me derelinquas vsquequaque.

Hoc loco mystica pleni⁹ cognoscere se velle testatur, vt ingrediatur penetralia mysteriorū cælestiū, & aperiātur sibi thesauri sapiētiæ & sciētiæ in Christo abscōditi.
Canti.1. Vnde & Salomon ait: Attrahe nos post te, In odore vnguentorū tuorū curram⁹. Introduxit me rex in cubicula suū. Et fortasse illud qđ ait supra, Osculetur me ab osculis oris sui: significat spūs scti superuenientis gratiā, si
Lucæ.1. cut angel⁹ ad Mariā dixit: Spūs sctūs superueniet in te, & virtus altissimi obūbrabit tibi. Quando aūt introduxerit eā rex in cubiculū suū, passionis tēpus, lateris cōpun E ctio declarat, sanguinis effusio, sepulturæ vnguentū, resurrectionis mysteriū, vt osculū quasi sponsa acceperit: in cubiculū autē Christi sit introducta ecclesia: non iam quasi tātūmodo despōsata, sed etiā quasi nupta: nec solū thalamū sit ingressa, sed etiā legitimę claues copulæ cōsecuta sit. Ideoq; quasi in thalamo sita ait: Colligatio gut-
Canti.1. tæ frater me⁹ mihi, inter media vbera requiescit. Quod sit cubiculū quærim⁹: ipse nos edoceat qui ait: Tu aūt cū
Mat.6. orabis, intra in cubiculū tuū: & clauso ostio ora patrem tuū in abscōdito. Cubiculū Ecclesiæ, corp⁹ est Christi. Introduxit eā rex in oia interiora mysteria, dedit ei claues vt aperiret sibi thesauros sciētiæ sacramētorū, clausas antea fores pāderet, cognoscceret quiescētis gratiā, defūcti somnū, virtutē resurrectiōis. In illo cubiculo iustitias domini IESV nupta repit. Quę sunt illę iustitiæ? Vtiq; sacramēta baptismatis, sicut legim⁹: qa cū veniēti ad ba-
Matth.3. ptismū diceret Ioānes, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respōdit IESVS: Sine modo. Sic eni decet nos F adimplere oēm iustitiā. In illo cubiculo iustificationes didicit, cognouit cōsiliū dei, sicut scriptum est: Quia ois
Lucæ.7. populus audiēs, & publicani iustificauerūt deū, baptizati baptismo Ioānis: pharisæi autē & legisperiti cōsilium dei spreuerūt i se, nō baptizati ab eo. Qđ illi spreuerūt, nos elegimus, & seqmur cōsilium dei, quo nihil pōt esse sublimius. hoc enī diuinū, quo fit remissio pctōrū. Cum didicerit itaq; iustitias domini, deū timēs nō cōfūdetur.
Philip. 1. Deniq; & Paulus ait: In nullo cōfundar. Et qa nullus potest perfectus esse sine fauore dei, neq; tutus: ideo rogare debet ne penit⁹ eū relinquat deus. Nā supra rogauit Dauid ne derelinqueretur, dicēs: Ne derelinquas me domine deus me⁹. hic ait: Ne derelinquas me vsquequaq; hoc est, multū. Supra forte quasi adhuc imꝑfectus, & in magnis ꝓturbationib⁹ posit⁹ se derelinqui timebat: hic aūt iam fortior nō timet derelinqui vt tētetur, sed rogat ne penitus derelinquatur. Plerūq; enī derelinquit de⁹ quos vult ꝓbari: penit⁹ aūt derelinquit quos deserit. Dereliquit penitus Iudā: nō dereliquit autē sanctū Iob, in cui⁹ patrimoniū ius tyrānidis aduersario tribuit, in cui⁹ cor

G pus poteſtatẽ diabolo dedit: in aĩam autẽ nõ dedit. Nam
ꝙ dediſſet in aĩam, penitus dereliquiſſet eũ. Nũquid non
ideo relictus eſt Iob, vt relictus ꝓbaretur, ꝓbatus coro-
Ioan.13. naretur? Dereliquit igitur Iudam, cui ait: Quod facis, fac
celerius. Dereliquit enim penit⁹ quẽ ſceleris ſui ꝓmiſit
effectui. Alios aũt nõ dereliquit apoſtolos, quos cũ vidiſ
Ioan.14. ſet eſſe turbatos, quia dixerat: Quo ego vado, vos nõ po
teſtis venire: addidit: Non turbetur cor veſtrũ. Et infra:
Iterũ venio & accipio vos ad meipſum, vt vbi ſum ego,
& vos ſitis. Denicꝙ turbat⁹ Petrus q derelinqui timebat,
ait: Domine, quo vadis? Vidit domin⁹ turbari eũ, & re-
ſpõdit ei: Quo ego vado, nõ potes me modo ſequi: ſeque
ris autẽ poſtea. Sic & in mari cum titubaret, clamauit ad
Chriſtum, & porrexit ei dexterã Chriſtus, ne penitus de
relictus periret. Nemo aũt debet inflari qđ nunq̃ derelin
quatur, vel dolere qđ aliquando derelinquatur. Siquidẽ
Pſal.21. ipſe filius ſe dicit derelictũ, ſicut habes: Deus deus meus
reſpice in me, quare me dereliquiſti? Et ille quidẽ nunq̃
derelictus à patre eſt, cũ quo pater ſemꝑ eſt. Scriptũ eſt
Ioan.16. enim: Ecce iam venit hora vt diſpergamini vnuſquiſq;
in ſua, & me ſolũ relinquatis. ſed non ſum ſolus, quoniã
pater mecũ eſt. Sed ſecũdum corpus in quo eſt traditus
paſsioni, vox iſta proceſsit, quoniã derelinqui nobis vi-
demur quãdo ſumus in periculis cõſtituti. Vnde & Pau
Roma.8. lus ait de patre deo: Qui filio ꝓprio nõ pepercit, ſed pro
H nobis oĩbus tradidit eũ. Dereliquiſſe videtur, quia non
pepercit qui tradidit morti: ſed non penitus dereliquit,
Pſal.15. cui dicitur: Quia non derelinques animã meã in infer-
no, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.

Sermo ſecundus.

IN quo corrigit iuuenior viã ſuam? Superiorũ
ב octo verſuum non abſurda nobis cecidit diſ-
Beth. putatio: ideoq; & ſequentia perſequi ſtudium
fuit. Et primũ literæ ſecundæ, hoc eſt, Beth in-
terpretatio conſideranda eſt, quæ in Latinũ cõuerſa, cõ
fuſio declaratur. Sed qui viam ſuam corrigit, non cõfun
detur. Verũ quia is qui corrigit, ante in errore fuit: (quo
modo enĩ corrigitur niſi qđ ante deflexit à vero?) vtique
in lapſu poſitus, & adoleſcentiæ luxu, ac laſciuæ ætatis
captus illecebris, vbi ad iuuentutis ꝓfectus confinia ſo
bria mente reſipiſcit: tanquam confuſus animo, quomo
do erubeſcenda deponat, & plena ꝓbitatis aſsumat, diu
ſecum voluit, & diuerſis fluctuãs cogitationibus librat
atq; examinat, ſupiora obliuiſcẽs, & ea quæ ſunt priora
appetens, quemadmodũ viã ſuã corrigat, offenſionemq;
adoleſcentioris ætatis ſeria iuuentutis fronte prætexat.
Vnde ne diu dubitet huiuſmodi, & ĩ incerto hæreat, dat
I Propheta conſiliũ, quaſi cũ eo ipſe deliberãs. Tunc enĩ
ſalubriora conſilia credimus, ſi ꝓpenſiore meditatione
examinata videantur. Sed ipſa deliberationis ſuſceptio
docta definitione diſtinguitur, vt diuerſarum cogitatio
num anfractus conuerſus auferat, dicens:

I In quo corrigit iuuenior * viam ſuam?
* alias, iu- Hic enim deliberãtis eſt finis, quo viam ſuam corrigat.
nior, Et reſpondet:

* alias, ſer- In cuſtodiendo verba tua*.
mones tuos. Et bene ad deũ conuerſus reſpondit deliberãti, quaſi
prece atq; oratione delata conſilium hoc domini inſpi-
ratione reperiret, vt non preſumptionis humanę, ſed di
gnationis diuinæ remedium crederetur. Mens enim no
ſtra verborum cæleſtium conſperſa ſeminibus, quæ an-
te degenerabat in ſtirpib⁹, meliores cult⁹ edere, fructuſ
que aſſerre incipit. Dirigam⁹ igitur ſemitas noſtras, nec
tortuoſi ſerpentis ſequamur anfractus. Viæ enim domi-
ni rectæ: peruerſæ autem viæ errantium, de quibus dici-
tur: O qui dereliquerunt ſemitas rectas. In ordinem ſe-
ges læta porrigitur, atque in verſum quẽdam vineta po-
nuntur, ceruorũ curſus directior, vulpeculæ flexuoſus.
Lucę.13. Ideo de Herode dicitur: Ite dicite vulpi illi, quia deflexe
rat à via recta, nec iter ſuum in iuuentute correxerat. di-

gnus Hieremiæ threno, quo deflentur peccatores, qui iu K
gum verbi in iuuentute ſuſcipe recuſarunt. Ideo capti-
ui ducti ſunt, ideo deplorantur tãquam mortui, quia vi-
tæ neſcierunt ſemitas, & digna opera cadauerum buſto
non declinauerunt. Flens ergo mortem perpetuam Iu-
dæorum dicit Hieremias: Bonũ eſt viro cum tollit iugũ Thren.3.
in iuuentute: ſedebit ſingulariter, & ſilebit, quia tulit in
ſe. Non ſolum tollere iugum verbi, ſed in iuuentute de
bemus tollere. Si enim ſero tollamus, incipimus pœni-
tentiam ſuperiorum magis habere, quàm tenere grati-
am. Præueniamus ergo inuẽtutis annos correctione cõ-
grua, vt magis dicamus ſinguli: Deus qui paſcit me à iu-
uentute mea, quam recordationem habentes lapſuum
defleamus dicentes: Delicta iuuentutis meæ, & ignorã- Pſal.24.
tiæ meæ ne memineris. Hoc debilitatis eſt remedium, il-
lud robur ſalutis. Salutis medicina vulneri quæritur:
gratia ſanitati. ideóque ait: Bonum eſt viro cum tollit iu
gum in iuuentute. Ei autem qui poſt decurſæ iuuentutis
annos iugum tulerit, non eſt ſtatim perfectum bonum.
Stimulant enim eum peccata ſua, exagitat conſcienti-
am conſuetudo peccandi, & vſus erroris inſtabilem fa-
cit. Luctandum eſt diu huiuſmodi viro, vt abolere faci-
at inueterata atque diuturna. Huic in periculo res eſt, il-
li in bono. Denique ſedebit ille ſingulariter, quaſi is qui
facile non inueniat æqualem, ſingularibus donatus prę-
mijs: & ſilebit quietus & feriatus ab omni interpellatio-
ne mundanæ ſolicitudinis & voluptatis, & diuinis vaca
bat oraculis, quæ ſolent ſingulariter ſedentibus reuela-
ri, ſicut ſancto Dauid, qui ait: Quoniam tu ſingulariter Pſal.4.
in ſpe conſtituiſti me. Et hic quidem non in ſecreto ſo-
lus ſedebat, ſed cum præeſſet populis: ſingularitamen L
gratia pręminebat. Helias ſol⁹ ſedebat cum ab angelo,
vel etiam coruis cibum deferentibus paſceretur. Solus,
non ſolum ſecretus à turbis, verumetiam, ſegregatus à
meritis plurimorum. Denique reuelationis illi diuinæ
gratiæ refulgebant, cuius muneris fructum pro merce-
de adipiſcebatur: quia à iuuentute ſua iugum verbi ſu-
ſcipiendũ putauit, nec trahenda longo diutius fune pec
cata. Poteſt iuuenior iſte qui fecit bonũ, tollendo in iu-
uentute iugum verbi, nondum perfectus, & adhuc iuni-
or, ſegregans ſe à colloquiis æqualiũ, (quę plerũq; corrũ
punt bonos mores) & cõtagia volens fugere peccantiũ,
ita intelligi ſingulariter ſedere & ſilere, ne rudis ætatis
facilitate labatur: ſed intẽdere ſeniorũ præceptis, ꝓphe
tarũ oraculis, apoſtolorũ magiſterijs: laudãdus eo, quia
prius vult loquẽda cognoſcere, q̃ proferre quæ ſentiat,
anteq̃ loqui diſcat, timẽs ne multiloquio peccatũ cõtra-
hat. Vnde puto & Pythagorã illũ philoſophũ imitatorẽ
iuuenis huius ꝓphetici inſtituiſſe ſectã, vt diſcipuli ſui
quinquẽnio non loquẽtes tãto ſilẽtio loqui diſcerẽt: cũ
preſertim & Dauid ſuperioris ætatis quàm Pythagoram
fuiſſe non dubium ſit, qui ait: Dixi, cuſtodiam vias me- Pſal.38.
as, vt nõ delinquã in lingua mea: Poſui ori meo cuſtodi-
am. Et quia forte aliquando aliquid locutus eſset incau
tius, ideo poſtea à deo poni ori ſuo cuſtodiam poſtula- M
uit. Eſaiam quoque Pythagoricis anteriorem fuiſſe quis
ſciat? qui cum audiſset, Clama: non prius clamauerit q̃ Eſaiæ 40
audiret quid clamare deberet. Reſpondit enim, Quid
clamabo? Vnde dictum eſt ei: Omnis enim caro fœnum:
verbum autẽ domini manet in æternum. Et prophetica
voce clamauit. Vterque igitur iuuenis prædicãd⁹: ille ta
men ſerius, hic cautus: ille ſeipſo contentus, & nunquã
ſibi ſol⁹: iſtæ pulchram ætati lubricæ diſciplinã aſciſcẽs
ſilẽtij: nec adhuc ſibi abundãs, ſed aliis ſe timẽs credere:
quærẽs tamen à iuuentute cõgregare quæ in ſenectute &
ſibi & ꝓximis ſuis profint, ne dicatur ei: Quæ in iuuen- Eccle.25.
tute nõ collegiſti, quomodo inuenies in ſenectute? Ergo
is ſi in conſilio ſeniorum ſederit, manum adhibebit ori
ſuo: vt audiens ſententias colligat quod ſibi ad maturio
rem ſeruet ætatẽ: quẽadmodũ Maria cum verba Chriſti Lucæ 2.
audiret, cõferebat ea omnia in corde ſuo. Quẽadmodũ

A Ioannes cū caput ſuum ſupra pectus IESV domini recli
naret,hauriebat profunda ſecreta ſapientiæ.En tibi iu-
uenem qui viam ſuam in iuuentute correxit.Piſcator e-
rat cum fratre ſuo,vidit dominum IESVM,cum plicaret
Mat.4. retia ſua,& audiuit dicētem:Venite,faciā vos piſcatores
hoīm.& relictis retibus ſuis,& patre,ſecutus eſt eum.Vi
am ſeculi eœperat currere, ſed auditis Chriſti imperijs
deſeruit viā mundi,ſecutus eſt Chriſtum:probauit quia
in eo corrigit iuuenior viam ſuam, ſi Chriſti verba cu-
Canti.1. ſtodiat,dicēs ad eum .Diligamus vbera tua ſuper vinū.
Sic tamen bibens,vt non abſorberetur vino: ſed gratia
eius lætitiam cordis hauriret,non corporis ebrietate ti-
tubaret.Denique bibens hoc vinum aperuit oculos ſu-
os,& vidit viā rectā,reliquit tortuoſas vias,dicēs: Aequi
tas dilexit te. Hoc eſt, nō flexuoſa itinera te ſequuntur,
ſed ſolus ad te poteſt iuſtitiæ trames peruenire. Qui enī
diligit iuſtitiā,non ſe auertit à Chriſto. Quomodo enim
arbitrū iuſtitiæ,remuneratoremq; meritorū innocēs me
tuat conſciētia? In hoc ergo iuuene ſpectato, hoc eſt, in
Ioanne,præuide magna myſteria, quæ in Canticis canti
corum ſanctꝰ Salomon repletus domini ſpiritu reſulta
uit. Conſtitue dominum IESVM recumbentem in con-
uiuio,reclinantem ſe Ioannem ſupra pectus eius,miran
tes alios qđ ſeruus ſupra dominū reclinaret, qđ caro il-
la peccatrix ſupra tēplū verbi recūberet, qđ anima illa
carnis vinculis innexa,aulā diuinæ plenitudinis ſcruta-
B retur.Hæc ergo mirantibus alijs, reſpondit anima Ioan
Canti.1. nis:Fuſca ſum, & decora filia Hieruſalē. Fuſca per cul-
pam:decora per gratiā.Dicit & caro:Fuſca ſum & deco
ra.Fuſca puluere ſeculari,quam certando collegi: deco
ra oculo ſpiritali, quo mundi huius pulueré ſqualoréq;
deterſi.Fuſca per vitiū:ſed decora iam per lauacrū,quo
ablui omne delictum. Fuſca ſum, quia peccaui:decora,
quia iam me diligit Chriſtus.quam relegauerat in Eua,
recepit ex virgine,ſuſcepit ex Maria. Dicit etiam ſyna-
goga,cuius myſteria hoc loco pleriſq; vidētur exprimi:
quæ cū ſe reiici iam videret,ꝓpter totius plebis impieta-
tē:ſolabatur ſe tamen, quia ipſum Chriſtum de populo
ſuo,nō tantū,ſed & Petrū,Ioannē, Iacobū, Chriſto ad-
hærētes videbat:quia habebat eloqa ſibi credita.& ideo
dicebat:Fuſca ſum & decora filia Hieruſalē. Fuſca ꝑ in
credulitatē:decora ꝑ legē.fuſca per lapſum: decora,qa
dilexit me ſol,& prior facta ſum cōgregatio dei. Nolite
Canti.1. refugere me quia fuſca ſum.ideo fuſca ſum,quia ſol me
reliquit iuſtitiæ,qui ante illuminare conſueuerat. amiſi
colorē vultus mei,obtuſa facta eſt acies oculorū meorū
quibus ante Solē videbā.in tenebris ambulo, quæ diem
Chriſti neſcio.Nolite tamen deſpicere me, quoniā qui
reliquit,poteſt rurſum aſpicere, miſereri iterum. Solet
C congregare diſperſos,deſertos requirere, colligere de-
ſtitutos.Oēs tribus Iſrael conuenite, aſpicite me decorā
ante dilectā. Nolite aſpicere me quoniā obfuſcata ſum.
hoc eſt, non hoc ſolum aſpiciatis, quia obfuſcata ſum.
Non eſt intuitus me Sol,& ideo obfuſcata ſum. Sed lu-
cet Sol ſuper iuſtos & iniuſtos. Super iuſtos pro gratia,
ſuper iniuſtos pro miſericordia:illis mercedē meritorū
tribuens,iſtis peccata dimittens. Et gentibus non luce-
bat ante,nunc lucet.Nunc illis oritur, qui oriebatur mi
hi:qui illis remiſit,remittet & mihi.Nolite arbitrari quo
niam obfuſcata ſum qđ penitꝰ reliquerit me Sol,& iam
nō intueatur,nō requirat,& gratiā diſsimulauit à me,qa
non ſeruaui mandata eius: reconciliabitur cum viderit
meorū pœnitentiā delictorū.Non videt me Sol,quia nō
recepi aduenientem,non aperui feneſtras vt lumen vitę
intraret.Cum aperuero, illuminabit oculos meos, qui
Canti.1. venit vt totum mundum illuminaret, & videant etiam
non vidētes. Filij matris meæ pugnauerūt aduerſus me.
Poſuerunt me cuſtodem in vineis: Vineam meam non
cuſtodiui.Putāt alij hoc de illis dici, qui ſynagogam ad
legis præcepta conſtringunt, vt legem cuſtodiat, vine-
am ſuam tueatur,quam cuſtodire non potuit. Denique
cuſtodiebat vt faceret vuas: fecit autem ſpinas. Quæ ſit D
igitur vinea,venit Dauid teſtificari nobis dicens: Vine-
am ex Aegypto tranſtuliſti, eieciſti gentes, & plantaſti Pſal.70.
eam.Poſsunt & apoſtoli eſse filij matris eius,qui vere ī-
pugnauerunt ſynagogam,dicentes: Ecce conuertimur Actuū.13.
ad gentes.& nationibus verbum dei ſeminare cœperūt.
Poſsunt & prophetæ intelligi,qui monendo denuncian
dóque vt vineam ſuam cuſtodiret ſynagoga,nihil profe
cerunt.Fecit enim ſpinas improbitatis,quæ virtutis vbe
res fructus deferre debuerat.Et ideo confitetur, quia po
pulum ſuum cuſtodire non potuit. Meritóque ſero quæ
rit tenere, quem cum teneret amiſit, multo diſsimilior
eius quæ dicit:Inueni quem dilexit anima mea,tenui eū, Canti.3.
& nō relinquam eum.Denique illa inuitat in ortum ſu-
um ſponſum,hæc vbi paſcat requirens, dicit ad ipſum:
Annuncia mihi quem dilexit anima mea.Cur quem di- Cant.1.
lexit anima mea dicis,& non quem diligit? Cur dimiſi-
ſti quē tenebas? Dilexiſti patrum fide,amiſiſti incredu-
litate:tenebas charitatis vinculis, amiſiſti lōgo fune per
fidiæ.Ideo neſcis vbi paſcat, vbi maneat. nam ſi ſcires,
non quæreres.Dicis enim: Vbi paſcis? vbi manes in me-
ridie? Meridiē noſti eſse Eccleſiā,quæ tenet Chriſtum,& Ibidem.
tu eum in noctibus quæris? Dic,inquit,mihi Chriſte re-
ſponde vel propter id quia ante charus fuiſti atque dile
ctus mihi.etſi ego tantæ prærogatiuā charitatis amiſi: tu E
tamen quaſi pius reſponde mihi,Vbi paſcis? vbi manes
Reliquiſti me,abiiſti ad gentes,receſsiſti lōge à me:& il-
lis propior factus es à quibus longe eras. Sed factus es ꝓ-
pe,quia crediderunt ſanguini tuo. A me receſsiſti, quia
ego crucem tuam non ſuſcepi vt mundi redemptionē,
ſed vt noxij damnationem. Qui autem receperunt ſicut
ſalutis authorem,in meridie ſunt.Illis luces, illis reful-
ges,illis calet gratia tua ſicut meridies. Mihi matutinus
eras cum adhuc crederem,ſed non credebam plene: qa
non ſum inuenta in meridie, ſicut Ioſeph qui cū fratri-
bus ſuis cœnabat meridie.Illis meridies factus es,qui pa
ſcuntur in diuitijs tuis,& in te ſperant. Ideo vt dixit Da
uid,Deduces eorum iuſtitiam tanquam lumen, & iudi- Pſal.36.
ciū eorū tanquā meridiē. Quæres ergo tāquā aliena,quæ
ꝓxima eras:tāquā pauper,quæ diues fuiſti. Vis ſequi quæ
præcedebas: atq; vtinā vel ſequaris quos præcedere de-
buiſti.Mercenaria eſse deſideras,quæ ante mercenarios
colligebas.Mercenariæ vtiq; vox iſta dicētis eſt: Ne for- Canti.1.
te fiā circūamicta ſup greges ſodaliū tuorū. Quæ ꝓſelyt-
tos ex gētibus ante ſuſcipiebas:nunc ipſa in nationibus
vis proſelytis ſuſcipi,& tāquā aduena cōgregari. Reſpō
dit IESVS:Niſi noſcas te decoram inter mulieres. Quid Ibidem.
eſt ſe noſcere,niſi vt ſciat vnuſquiſque hoiem ad imagi F
nē & ſimilitudinē dei factū,rationis capacē,qui terrā ſu
am excolere tāquā bonꝰ agricola debeat aratro quodā,
& falce ſapiētiæ,vt vel dura findātur, vel luxuriantia re
cidantur, qui inferiorē ſui portionē animi imperio de-
beat gubernare.Vnde etiā in lege ſcriptū eſt: Attende ti
bi ne fiat verbū abſcōditū in corde tuo.Tibi,inquit,attē
de,non vtique dicit pecuniæ tuæ,nō poſſeſsionibꝰ tuis,
non viribus corporis, ſed animo tuo ac menti tuæ vnde
oīa cōſilia facta cogitationeſq; manāt. Tibi ergo attēde
ibi,vbi potiorē eſse te noſti.Noſce teipſum. qđ Apolli- Noſce te-
ni Pythio aſſignant gētiles viri, quaſi ipſe author fuerit ipſum.
huius ſententiæ,cū de noſtro vſurpatū ad ſua transferāt,
& longe anterior Moyſes fuerit,qui ſcriptū librū Deute
ronomij,quàm philoſophi qui iſta finxerūt.Vnde & Sa
lomon oraculū diuinū ſecutus ſcripſit in Canticis can-
ticorū.Niſi ſcias te decoram inter mulieres.hoc eſt,niſi
cognoſcas te mortalē,rationalem,& cito tua pctā fatea-
riſ,cito dicas iniquitates tuas vt iuſtificeris, niſi cōuerta
ris & prior accuſes delicta tua:venit dies mortis, & iam
nullū cōuerſiōis remediū eſt, præueniris dū nō cogitas.
Accēde facē tuā priuſquā ſpōſi tibi claudatur ianua,qui
expectare diu nō ſolet negligētes.Niſi ſcias te,inquit,de
corā inter mulieres,& dicas:Fuſca ſum,ſed decora. Fu-

G sca sum,quia peccaui:sed decora,quia diligor, quia genus Abrahæ,electũ genus,dilectũ deo: nihil tibi ꝓderit
Mat.3. patrũ gratia, potẽs est enim deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Et alibi in Euãgelio legisti:qa Abra-
Lucæ.13. hæ filiã l:gauit diabolus nequitiæ suæ vinculis, quã soluit dominus die sabbati. Nisi ergo scias te, nihil tibi ꝓderit. Et si dicas: Abrahæ sum filia? quæ nõ credis, quæ errorem non corrigis: Abrahã quidẽ saluatur: sed te nobilitas generis non iuuabit, nisi fides seruauerit. Non te decipiat data patribus repromissio. Non suscipio personã hominis, non suscipio prærogatiuam generis, nisi videro congruentẽ generi morũ nobilitatem, vt fiat iusti generis electio. Quòd si scias te, & cognoscas quia peccato obnoxia es: Exeundum in calcaneis gregum est tibi.
Canti.1. Exi ergo nuda pede, & pasce hœdos tuos in tabernaculis pastorũ. Quæ sine pctõ est, agnos pascit, oues pascit. Quæ autẽ peccato obnoxia est, pascit hœdos, qui à sinistris sunt. Non enĩ põt esse in dextera pastoris boni, se-
Mar.8. quatur magis dicentem Petro: Vade retro me Satan. Sequendo Petrus in dextera meruit collocari. Ideóque ei
Ioan.21. dicitur: Pasce agniculos meos. Sed quo exeat, audi. Ad tabernacula, inquit, pastorũ. hoc est ad gentes, ad dispersionem. Ideoq; dixit: Percutiam pastorẽ, & dispergẽtur
Zacha. 13 oues gregis. vt repleatur totus orbis terrarũ grege Christi. significans tunc fore saluam synagogam, cũ se huic dispersioni & ipsa sociauerit, quæ repleuit omnem mundum. Tabernacula enĩ pastorũ, regna sunt terræ. ideoq; ꝓpheta Dauid nationes annũciãs crediturus, ait: Regna
Prou.30. terræ cantate deo. Ergo sciat se iuuenior, vt corrigat viã
H suam. Sed dicis, Quis potest cognoscere viã suã iunior, vt corrigat? cum Propheta dicat: Tria sunt impossibilia mihi intelligere, & quartum quod nõ agnosco, vestigia aquilę volantis, viam serpentis in petra, & semitas nauis nauigantis, & vias viri in iuuentute. Si Salomon fatetur quod non cognoscat vias viri in iuuẽtute, quomodo potest iunior cognoscere? Cui respondebitur quòd illę vię viri in iuuentute non cognoscantur, quæ sunt secus vias serpentis in petra, & secus semitas nauis fluctuãtis, & vestigia volantis aquilæ, quę vngues asperos habet, & supra nubes volat, in aere errat, in mari piscẽ interficit: & tamen impossibile nõ est hoc quartũ sicut illa tria. Cognoscit enim dominus qui sunt ipsius, & vult vt sciat se
Lucę.13. vnusquisq;, sciat se populus dei. Sed esto non cognoscãtur errantium vię, sicut dicit dominus: Non noui vos, discedite à me operarij iniquitatis. Hic autẽ iuuenior qui potest corrigere viam suam fortasse iunior sit ætate, nõ moribus, & habeat in primo flore iuuentutis suæ senilẽ intellectum, de quo ait: Canicies autem est intellectꝰ hominibus, quibus maturitas consilij, grauitáq; suppetit.
Hiere.1. Vnde & Hieremiæ dicitur: Noli dicere ꝗa iuuenis sum. Et vtiq; erat ætate iuuenis, sed ꝓhibet eum iuuenẽ se dicere, qui esset maturioris prudentiæ. Daniel cum puer
I esset, accepit spiritũ quo dignus senectutis primitijs† haberetur vt redargueret senes, ipse nõ senior lõgæuitate, sed gratia. Erat enim in illo ætas senectutis vita immaculata. Cui bene competit Dauidicum illud dicere: Super seniores intellexi. ideoq; tanquam de veterani cõsilii, & senilis conscientiæ viro diuinum pronunciauit oraculum, Quis prudentior quàm Daniel? Nunc illud aduertamus, si possibile est vt corrigat iunior viã suã, an non? Si non est, ergo mentitur Propheta: sed quia non mentitur, possibile est. Ita tamen possibile, vt quod impossibile videatur, fiat possibile, si custodiat iunior verba dei: si
Mat. 19. autem non custodiat, impossibile. Vnde illud Euangelicum: Facilius est camelũ per foramen acus transire, q̃ditem intrare in regnum cælorum. Quod quoque in libro Euangelij impossibile esse dixit, sic intelligimus impossibile esse, quia diuites non custodiunt mandata dei: si autem custodiant, fit possibile quod impossibile videbatur. Hic est camelꝰ qui intrat per angustam viam: quę illum ante capere non poterat concupiscentẽ, capit custodientem mandata diuina: custodientem autem ver- K
ba diuina, quia custodit ea. Moysen quasi seniorem elegit: & nũc quibus hoc spiritu dei committitur officij, vt eligant seniores viros, eligunt sine dubio inter seniores iuuenem corrigentem viam suam in custodiẽdo verba dei. Et si senioris ætatis virum elegerint, non quasi longæuum vtiq; elegerunt, sed quasi custodientẽ verba dei. quod si reperitur in iuniore, vtique & ipse est eligẽdus. Liquet igitur ex his quòd non senectutis longæuitas eligatur, sed custodia verborũ dei. Deniq; ipse Moyses Iesum Naue & Chaleb iuuenes præ cæteris approbabat, quorum cõsiliũ in terræ electione magis q̃ multorum & ipse secutus est, & deus prætulit. Vnde & illud de Iacob quod supra diximus, Deus q̃ pascit me à iuuentute mea, manifestat nobis de eo dictũ, qui tulerit iugum verbi in iuuẽtute sua, & recedens ab Esau & similibus eius, sedet singulariter in Sion tẽpus expectans quo possit cũ disciplina ꝓferre sermonem, & ꝓpterea spiritali est donatus alimẽto, adhuc æui integer, sed veteranus consilio. Neq; enim dignum est vt credamus quòd tãtus patriarcha de corporali cibo dixerit, Deus qui pascit me à iuuentute mea: quia nec corporalẽ panẽ desiderabat cũ diceret: Si Gene. 28.
dominus deus mecũ est, det panẽ mihi mãducare, & vestem indui: omnium quæ das mihi, decimã decimabo tibi. Nam si patres nostri spiritalẽ escam mãducauerũt, & spiritalẽ potũ biberunt, quanto magis sanctus Iacob cibo pastus est spirituali? Ille quoq; intellectꝰ hoc loco suppetit, nec alienus à vero est: quia iuuenior ex congregatione gẽtiũ populus: qui antequam in Christo crederet, tortuoso errabat anfractu, in eo corrigit viam suã, quia dei verba custodiuit, quę noluit custodire populꝰ Iudęorum: & ideo ille viam salutis inuenire non potuit. L
Consideremus & sequentem versum.

In toto corde meo exquisiui te, ne repellas me à mandatis tuis. II

Si deus repellit vnũquẽq; quẽ repellendũ putat, videamus ne excusationem ei tribuat qui cũ sequi deũ velit, repulsus sit. Et primũ quẽadmodũ bonus deꝰ repellit sequentem, nisi ipse mereatur repelli, sicut ipse Dominus
Mat.8. ait: Vulpes foueas habent, & ideo quasi vulpem repellit.
Mat.25. Et alibi: Quia omni habenti dabitur: ab eo autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. Cui addidit. Nisi ei qui toto corde exquirit eũ, vt quod deest naturæ, id dei operatione acquirat & gratia: ficut Salo-
3. Reg.3. mon qui ex toto corde exquirens deum, sapientiam postulauit: & quia non opes sibi regias, sed diuinæ munus gratiæ depoposcit, accipere meruit sapientię disciplinã, repletus est dei spiritu, vt cognoscceret mandata omnia.
Qui autem nõ habet, vt in corde suo exquirat deum, & M
facit quidem opus dei, sed negligenter facit, maledicto subiectus est, sicut legimus: Quia maledictus omnis qui
Hiere. 48 qui opus dei facit negligenter. Merito ergo repellitur, quia maledicto dignus est: quia polluit magis & impedit opus quod negligenter putauerit exequendum. Consideremus ergo vtrum bonitas sit repelli ab opere negligentem, an vero retineri? Et imaginem rei huius ex alijs sumamus artibus. Curat medicus ægrotum, sed negligẽter, & desidia medici virus alta vulneris serpit. Quanto igitur melius remoueri huiusmodi medicum qui tempus terit, cum profectum nullum sentiat vulneratus, vt curandi officium ad eum medicum transferatur qui maturius possit ægroto sua diligentia subuenire? Nonne clementior est qui repellit nihil proficientem, quàm qui retinet ad discrimen ægroti? Constitue aliquem præpositum ædificantibus vel etiã texentibus, qui debeat summam operis explicare. vtrum is tibi probabilior videtur si in id diligenter insistat, ac si quem forte incuriosum aduerterit de ijs qui operantur in domo aliqua cõstruenda, repellat eum, melius credens non ædificare, quàm hiantibus rimis ædificata dissolui, atque aliquẽ in

A eius ſubſtituat locū qui cū diligentia ædificet? Similiter etiā textrini præpoſitū repulſorē negligentiū, vt ſubſtituat diligentes, ne lōga textrinū corrumpat incuria, nō magis probabis quàm illum qui deſides in ſua negligentia ꝓſeuerare patiatur? Trāſi nūc ad eos qui mādata ædificant, & legem intexunt, & aiam vniuſcuiuſque receperunt ſanandā. Nōne ſi quis eorum ædificat domum dei cum iuſtitia, texit indumentum cū diligētia, ſanat aiam cum gratia, opus bonum facit? Si vero incurioſus ac remiſſus aliquis fabri textoris medici ſpiritalis locum occupet, vt ſacerdos ſummꝰ, vt preſbyter, vt miniſter altaris ſacri: nōne cōmodius eſt nō ſubire vnūquēq; id muneris qđ implere nō queat, quàm ſubeuntem neq; ipſum ſtrenue ſuſcepto fungi munere, & eripere locū alteri q̄ nauiter eum poſsit tueri? Quid qđ etiam ipſi conſulitur qui remiſsior cū ſit repellitur, ne plus offenſionis cōtrahat? Quid ſit autē repelli, conſideremus. Lectū eſt enim:

Pſal.87. Sicut vulnerati dormientes ꝓiecti in monumentis, quorum nō meminiſti amplius, & quidem ipſi de manu tua repulſi ſunt. Aduertamus igitur quos vulneratos & proiectos in monumentis repellit, quorum non meminerit amplius. Iſti ſunt qui à mandatis dei repelluntur. Peccatori autem dixit deus, Quare tu enarras iuſtitias meas?

Pſal. 49. Et quia à mandatis dei repelluntur, repelluntur vtiq; de

B manu dei. Et bene proſpexit ne quis de manu dei videatur eripi: quia nemo poteſt quemquam rapere de manu dei. Qui ergo priuatur muneris ſuſcepti officio vel gratia, nō rapitur, ſed reijcitur, vt dixit dominus IESVS ad

Lucæ. 13. Hieruſalē: Quotiēs volui congregare filios tuos, & noluiſti? ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Abſtulit illis ſanctificationē, altare thymiamatis, & oratiōis ſacrariū, ꝓpitiatorium, altare ſacrificiorū, ſacerdotū & leuitarū miniſteria: & tamen cū hæc ſublata eſsent omnia quæ ſecūdū legis mādata habebāt, ait Apoſtolꝰ: Nū-

Roma.11. quid repulit deꝰ hæreditatē ſuā? Non, inquit, repulit, ſed concluſit omnia in incredulitate, vt omniū miſereatur. Sunt ergo qui ad tēpus à mādatis ꝓpter miſericordiam repelluntur, ſicut & illis conſulitur qui vomūtur. Nam quēadmodū manens in corpore qđ vomēdum eſt, plus

Apoc.3. aceſcit: ita qui debet excludi, ſi retineatur, nec ſe corrigat, totū corpus exulcerat. Meritoq; angelo Laodiciæ dicitur: Hæc dicit teſtis fidelis & verꝰ, Scio opera tua: quia neq; frigidus es, neq; calidus. vtinā frigidus eſses, vel calidus: ſed quia tepidus es, īcipiā te euomere ex ore meo. Apte negligētiā grauiori dānat iudicio q̄ īprudētiā. Frigidus eſt enī qui fidē neſcit, calidus eſt q̄ ſpūſcti feruore ſuccēſus eſt. Qui enī calorē fidei nō habet, tolerabilius illi fuerat fidē nō accepiſse, q̄ neglexiſse Eſt enī tepidus peior frigido, vt Iudæus qui ſibi videtur fidē habere

C quā nō habet. Quāto tolerabiliorē cauſā gētilis habet, q̄ poteſt dicere: Non cognoui legē, non audiui ꝓphetas: ideo nō credidi: quàm ille qui legit oīa ex quibus vēturū IESVM crederet, & nō credidit. Neuter quidem excuſatur, nec ille qui legit, nec ille qui legere noluit: ſed plus delinquit qui negauit qđ legerat, quàm qui opa nō fecit quæ faciēda nō nouit. Quāta autē fidei & iuſtitiæ gratia eſt, vt in ore dei ſit qui fidē tenet, & opa exercet iuſtitiæ: & quantum amittit quē euomuerit ex ore ſuo dominus IESVS, & ex ſuis viſceribus eiecerit? quàm pius tamen qui & iuſtos in ore ſuo tenet, & iniuſtos nō ante euomit quàm denūciet euomendos, vt vel huiuſmodi admonitione cōuerſi, dignū aliquid efficiant quo nō vomātur. Nunc tertium verſiculum conſideremus.

III In corde, inquit, meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi.

Propterea ergo myſteriū regis bonū eſt abſcondere. Peccat enim deo, qui cōmiſsa ſibi ſecreta myſteria putauerit indignis eſse vulganda. Periculum itaq; nō eſt falſa ſolum dicere, ſed etiam vera, ſi quis ea inſinuet quibꝰ nō oportet. Quod vitiū quadripertitū eſt, vel adulationis, vel auaritiæ, vel iactātiæ, vel loquacitatis incautæ: qa D dum adulari vult aliquis ei cui loquitur, effundit myſteriū. Nōnulli etiā ſtudio lucri mercedē ꝓditionis ſequūtur, vt tegēda ſilētio, vendāt loquēdo Alij, vt plura noſſe videātur, & ſcientiā ſuā iactitent, aperiunt quod celare deberent. Pleriq; dum ſine prēiudicio loquuntur, verbum emittūt, quod reuocare non poſsunt. Ideo vir laudatur ſerius, & nō ocioſus, Erat homo abſcōdēs ſermones ſuos, vt apoſtolꝰ Paulꝰ, qui nouit quid loquatur ſingulis, & quādo quid loqui debeat. Vnde & Corinthijs dicit: Lac vobis potū dedi, nō eſcam Nondū enī poteratis, 1.Cor.3. ſed nec adhuc quidē poteſtis. Ideo hos in tranſitu vidit: manet autē apud Epheſios, quòd oſtiū ſibi magnū aptū eſset, notum facere gentibus myſterium Chriſti. Ideo & Salomon tempus tacendi, & tēpus eſse loquendi docet. Eccle.3. Præ cæteris autem dominus IESVS in Euangelio declarat ſuo dicens ſimile eſse regnum cælorum theſauro ab Matth.13. ſcondito in agro. Vtique non aurum, non argētum, nō pecunia cōparari poteſt regno cælorū, ſed eloquia domini, eloquia caſta, argentū igne examinatū, quibꝰ ipſū regnū acquiritur. Hūc ergo theſaurū ſapientiæ & cognitionis abſconditum in agro, in quo plantata ſunt verba ſcripturarū cæleſtiū, cū inuenerit hō, abſcōdit illum in corde ſuo, nec diuulgat eū, ſciēs quia ſi diuulgauerit Babyloniis theſaurū dei, magnā offenſam cōtrahet, vt dica Eſaiæ. 39. tur ei ſermone ꝓphetico: De ſemine tuo accipient & faciens ſpadones in domo regis. Per quæ ſignificatur, quia is qui prodiderit diuina myſteria, poſteritatē animę ſuę, ſeminariumq; meritorū habere nō poſsit. Caue ergo ne diuitias tuas perfidis prodas: & ſi amicitiam ſimulēt, nō illis aperias interiora domus tuæ, non reſeres theſauros regios, quos Babylonij ſcire non debent, ne veniant, & E capiant poſteros tuos, & ſeminariū virtutis abſcindant. Hoc eſt quod etiam in Euangelio dicit dominus: Nolite mittere margaritas veſtras porcis. Ideo bene facit qui ab Matth. 7. ſcondit eloquia domini in corde ſuo: ſicut abſcōdebat propheta Dauid · ſicut Maria quæ conſeruabat omnia Lucæ.2. verba domini IESV in corde ſuo. Etenim ſi bonum eſt viro ſermones ſuos abſcondere, quanto magis ſermonem dei cordis noſtri gremio debemus operire, debemus abſcondere? Quarto verſu dicit:

IIII Benedictus es domine, doce me iuſtitias † tuas.

† alias, iuſtificationes.

Non enī quicunq; dixerit, Domine, domine: ipſe intrabit in regnū cęlorū, ſed qui volūtatē dei fecerit. Ideo iſte Matth. 7. qui correxerit viā ſuā à iuuentute ſua, cuſtodierit verba dei in toto corde, quæſierit dominū deū ſuū, nec repulſus ſit à mādatis dei, & dignus habitus cui cōmitterētur F arcana ſapiētiæ, abſcōderit ea in corde ſuo, ne peccaret deo, quaſi habens eloquia dei, gratias agit dicens: Benedictꝰ es domine. & ſic deſiderat ipſum doctorē habere, cupiens cognoſcere ſecreta legis: Et quēadmodū interp tationem habeat: Si emeris puerum Hebræum, & ſeruierit tibi annis ſex, & reliqua: quibꝰ præmiſsum eſt, has iuſtitias diſcere quas proponit in conſpectu filiorū Iſrael: hæc à domino quærit diſcere: quæ homines docere non poterant, niſi deus ante docuiſset, quæ poſtea quàm à Canti.2. Chriſto didicerūt apoſtoli, Eccleſia dicit: Introduxit me rex in cubiculū ſuū. hoc eſt, in illud ſecretū ſuū, in quo ſunt theſauri ſciētiæ & cognitiōis ſuæ. Ideo tibi dicitur: Matth.6. Cū oras, intra in cubiculū tuum, quod ſignificat mētis animiq; ſecretum. In hoc cubiculū iuſtitiarū ſponſa ſe popoſcit induci, cum poſt odorē vnguēti excurrerit, qđ ſemper fluit, & nunquam deficit. Ideo quaſi edoctꝰ Propheta iuſtitias quinto verſu dicit:

V In labiis meis pronunciaui omnia iudicia oris tui.

Et quomodo alibi dicit: Iudicia tua ſicut abyſsus mul Pſal.35. ta? Quō Apoſtolꝰ ait: O altitudo ſapiētiæ & ſcientiæ dei: Roma.11.

G quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eiꝰ, quis eni cognouit ſenſum domini? Si inſcrutabilia ſunt iudicia, quō ergo iudicia? quomodo ait Prophe ta: Pronunciaui oīa iudicia oris tui? Sed fortaſse nō eadē ſunt iudicia dei, quæ iudicia oris eius. Si alia ſunt, bene
Pſal. 39. dicitur: Cogitationibus tuis quis ſimilis erit? Et ideo in-
1. Cor. 13. ſcrutabilia ſunt iudicia eius: quia ex parte cognoſcimꝰ, & ex parte ꝓphetamus. Si autē eadem, nullus niſi Chri-
Ioan. 10. ſtus hoc dicit, qui poteſt dicere: Ego & pater vnum ſumus. Diſtinguamus tamen, nec vereamur ne impugnet ſe velut contrarijs ſcriptura venerabilis. Conſideremus enim quia non dixit, Iudicia oris eius ſicut abyſſus multa: ſed, iudicia tua, dixit: nec Apoſtolus poſuit, inſcrutabilia iudicia oris eius, ſed, inſcrutabilia iudicia eiꝰ. Poſſumus enim iudicia dei æſtimare, quæ occulta nobis nō patefecerit: iudicia autē oris eius quæ annunciauerit, id
Eſaiæ. 40 eſt, quæ per os prophetarū locutus eſt. Os enim dei Propheta intelligitur, cui dicitur: Clama. Et ille ait: Quid clamabo? Et inſpiratum eſt vt diceret: Omnis caro fœnū. Quod vtiq; locutus, oris dei functus officio eſt, quia locutus eſt iudicium dei. Ergo prophetica oracula iam non ſicut abyſſus, ſed etiam ipſa abyſſus: quia nemo potuit in cælo & in terra aperire librum niſi Chriſtus.

Veniamus nunc ad ſextum verſum.

VI In via, inquit, teſtimoniorū tuorum delectatus ſum, ſicut in oībus diuitiis.

Alīj in auro, alīj in argento, alīj in veſtibus, alīj in poſſeſſionibus, vinetis, oleis, ſegetibus, alīj in operibus picturæ, marmorum, in diuerſis deniq; ſinguli delectationes habent: ſpiritalis in via teſtimoniorū cæleſtium delectatur, tanquā omne poſsidēs patrimonium: in omni
1. Cor. 1. bus diues, ſicut Apoſtolꝰ dicit: Gratias ago deo meo ſem
H per ꝓ vobis, in gratia dei, quæ data eſt vobis in Chriſto IESV: quia in omnibus diuites facti eſtis in ipſo, in omni verbo, & in omni ſcientia. Tantū doctrina apoſtoli Corinthij ꝓfecerunt, vt qui ante non poterāt niſi ſicut paruuli lac ſolum bibere: poſtea in omnibus diuitijs abundarēt cognitionis & verbi. Delectabatur ergo Dauid in omnibus diuitijs cognitionis, ſcientiæ, ſapientiæ, in omni actu bonorū operū. Et ſi quis nunc intētus diuinis, triplicem illam ſapientiæ hauriat diſciplinam, θεωρητικὴν, πρακτικὴν, λογικὴν, bonus ſtudio percipiendæ cognitionis, pulchrior erit exequendæ rationalis moraliſq; doctrinæ gratiam tenēs. Qui prophetica ænigmata dei ſpiritu reuelante cognouerit, Euangelij altitudinē in operibus cōprehenderit & cōſilijs, apoſtolici ſermonis moralitatem aduerterit: is tanq̄ in omnibus diues, vberē capiet voluptatem. Et quia ſuauis eſt corporalis voluptas: ideo nō quaſi pro gratiæ qualitate cū ſpiritalibꝰ cōparatur, ſed quaſi ad teſtimoniū ſuauitatis accerſitur. Siqui-
I dē & Apoſtolus docet inuiſibilia & ſempiterna dei à nobis per ea intellecta eſse, quæ facta ſunt: In Canticis quo
Canti. 1. que habemus ſcriptū: Equæ meæ in curribus Pharaonis aſsimilaui te proxima mea. In quo dū velocium equorū curſui ſimilitudo Eccleſiæ cōparari videtur, æſtimatur diues eius gratia. Non igitur vnam equam diuitis regis accipias, ſed abſolute pro equitatu, vt ſępe diximus, qualis ouis illiꝰ eſt ꝓ grege ouiū. Pharao igitur vt potentiſſimus rex, & prædiues, habebat equos potentes: vnde & ſcriptura dicit, Currus Pharaonis, quaſi potentiſsimum genus ad bellorum vſum, & ſubſidium præliandi. Deniq; his curribus Pharao fugientes Hebræos facile comprehendit. Sicut ergo equi iuncti cōcorditer trahūt currum, & patienter ſuſcipiunt iugū, & portant cōgrua cū gratia, & iugi illius ſuſceptione manſueſcunt: ſic & congregatio nationū gētilibus indomita moribus ſe ante iactabat. Vbi vero ſuſcepit iugū dicentis: Tollite iugū me
Mat. 11. um, quia leue eſt: & onus meum, quia ſuaue eſt: & cœpit ſpōſa Chriſti cōcordia & manſuetudine populorū eſse ſublimis, & toto circunferri orbe: tanq̄ currus equis velocibus ſupra mūdū rapta aſcēdit ad ſpōſum. Deniq; & R in poſterioribus Canticorū partibꝰ dicit: Poſui te currꝰ Aminadab. Multos currꝰ habet in ſe Eccleſia, quos oēs ſpiritalibus habenis dominꝰ regit: & vna aīa multas cogitationes habet, quas domini habena reſtringit & reuocat, ne qđ in præruptū noſter hic currus feratur. Aminadab aūt interꝓtatione ſignificatur pater beneplaciti, cuius filius legitur in Numeris Naaſon princeps populi. Quis ſit, intelligis interꝓtatione, ſerpētinꝰ: & agnoſcis iſtud ſi repetas: qa ſicut ſerpēs pepēdit in ligno, q̄ te redemit. Ergo aīa currus eſt dei: vt ira eiꝰ, & libido, & timor, & oēs ſeculares cōcupiſcētiæ refrenētur. Eccleſia quoq; currus eſt dei, quæ regenda eſt gubernaculis Chriſti, ne diuerſorū populorū motus eā diſſenſioneſq; perturbēt. Ille quoq; Naaſon bene intelligitur Chriſtus quia virga Aaron conuerſa in ſerpentē, illos ſerpentes Aegyptios deuorauit. Has ergo diuitias habeamus, his delectemur, vt currant nobis equi rationabiles, & commoremur in præceptis eorum. Et ideo ait:

In mandatis tuis exercebor, & conſide- VII
rabo vias tuas.

Qui enim exercetur in verbis Apoſtolorū, IESV domini mandata cognoſcit, & conſiderat vias eius, quibus finis eſt Chriſtus, qui ait: Ego ſum via. Ioan. 14.

Et in tuis iuſtitiis * meditabor, non obli VIII
uiſcar verborum tuorum.* *alius, iuſtificationibus tuis *alius, ſermones tuos.

Admonet hic locus memores ſcripturarū nos eſse debere, & iuſtitias eius nō ſolū ſermōe, ſed etiā operis imitatione meditari. Non eni qui diſputāt legē, & nō faciūt quæ legis ſunt: ſed qui factores legis ſunt, iuſtificantur.

Sermo tertius.

GERTIA litera ſecundum Hebræos eſt Gimel, quæ latine retributio dicitur. Denique primo ſtatim verſu hoc dicitur: Gimel.

Retribue, inquit, ſeruo tuo.

Quomodo ſupra ipſe Dauid ait: Non ſcđm peccata noſtra reddas nobis, neq; ſcđm iniquitates noſtras retribuas nobis: & poſcit retributionē? Illa videtur vox pc̄ōris eſse, hæc bene ſibi cōſcij, qui præmia boni operis expoſcat. Vnde poſsumus etiā hoc intelligere, qđ de eius perſona pſalmus iſte formetur, qui natus ex virgine pro totius mundi redēptione ad dexterā patris ſedere præſumat, ſicut ipſe ait: Amodo videbitis filiū hoīs ſedentē ad Mat. 26.
dexterā virtutis. Nō eſt tamē alienū, nec arrogans, ſi etiā Dauid remunerationē â domino deo ſuo ꝓ egregijs laborib⁹ poſtulet. Prærogatiua eſt fidei atq; iuſtitiæ, de domini fauore mercedē vſurpare. Deniq; reꝓhēditur Petrus, qa ſup fluctꝰ ambulās, humano magis dubitauit affectu, q̄ apoſtolica authoritate præſumpſit. In Euāgelio quoq; docemur habere fidē, & nō hæſitare de ijs quæ ſupra hoīem ſunt gerēdis. Merito ergo Dauid in ſuperioribus quaſi adhuc impfectus ſcđm peccata ſibi reddi re M
fugit atq; declinat: in hoc autē pſalmo qui eſt poſterior, quaſi fundatꝰ virtutis proceſsu, retribui ſibi ſcđm fidei operiſq; certamina deꝓcatur. Siquidē etiam Paulus, qui ante dixerat, Non ſum dignus vocari Apoſtolus: poſtea 1. Cor. 15.
ait: Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quā reddet mihi do 1. Tim. 4.
minus in illa die iuſtus iudex: nō ſolū aūt mihi, ſed & ijs qui diligūt aduētū eius. Et Apoſtolus pollicetur ſibi, hic autē verecūdius adhuc precatur: qđ vtiq; nō inſolentis arrogātiæ, ſed innocētis eſt cōſciētiæ, ab ipſo cui ſeruieris petere mercedē: quā deſpare, ſegnitiei materia: ſperare aūt, incētiuū laboris eſt. Pete igitur cōfidēter, ſi merita ſuffragātur, vt talia petēdo ſtudioſe elabores quo ea petitione ſis dignior. Quis athleta ſi deſperet coronam, deſcendat in ſtadiū? aut ſi eam poſtulet victor, offendat? Probatio ſpem facit, ſpes confidentiam. Iuſti ergo talis oratio eſt, delectatur dominus tali precatione, vt pro puritate conſcientiæ vtaris authoritate. Tamen quo minus

videatur petitio arrogãs,bene addidit:Seruo tuo.in quo & humilitatis eſt gratia,& prę̃miũ ſeruitutis . Qui enim vocatus eſt in domino ſeruus,libertus eſt domini. Quare nõ præſumat fauorẽ domini,tã precioſo emptus ſanguine?Magnum tibi eſt vocari puerum meum,quaſi ad ſeruũ dicitur.Si quis ergo eſt ſeruus, & bene ſeruit domino,& nihil facit quaſi ſeruus peccati,ſed qui dicit:Seruus inutilis ſum,quod debui facere,feci:bene is dicit:Retribue ſeruo tuo.Glorioſa ſeruitus ,qua pro nobis ſeruiuit & Chriſtus .Beata ſeruitus qua & tũ ſeruis : ſed ita ſi nihil poſsit aduerſarius de tuo ſibi ſeruitio vendicare.

Amat ergo Chriſtus boni libertatẽ ſeruuli Deniq; in Cã
Cant.1. ticis dicit : Quàm ſpecioſæ factæ ſunt genæ tuæ ſicut turturis,ceruix tua ſicut redimicula.Vultus liberior eſt vbi eſt caſtitatis cõſcientia : & portare Chriſti iugum ſuaue eſt,ſi ornamenta putes ceruicis tuę eſse,nõ onera.Attolle ergo oculos ſemper ad dominum deum tuum, & quære deũ,& inuenies.Erige ceruicẽ,redimicula non vincula geris.Muta quoque animalia redimiculis gaudent, & phalerari ſibi ,magis q̃ nudari videntur. Genæ ſicut turturis præferent inſignia verecũdiæ,redimicula ceruicis libertatis attollent fiduciã . Leue eſt enim iugũ Chriſti, & ideo ceruix eo non premitur,ſed leuatur. Similitudi
B nes,inquit,auri faciemus tibi ex diſtinctionibus argenti,quo aduſq; rex eſt in declinatione ſua.Ex iis enim quę ex lege ſunt & prophetis,mediocriter ante crediderant gloriã domini IESV,ſed hæreditas eius diffuſa per populos,quo frequẽtius examinata,hoc amplius eſt probata. Crebræ enim perſecutiones eccleſiæ, iuſtorum nobis titulos,martyrii victorias ediderunt.Itaq; ſicut aurum bonum,ita eccleſia cũ vritur,detrimenta nõ ſentit , magis fulgor eius augetur , donec Chriſtus veniat in regnum ſuũ,&reclinet caput ſuũ in eccleſiæ fide .Qui cũ veniſſet ad oues perditas domus Iſrael , non habebat vbi caput ſuũ reclinaret:nunc autem iam redolet fides,ideoq;
Cant.1. dicit eccleſia:Nardus mea dedit odorẽ ſuum.Et dicit cũ præſumptione,expectãs retributionẽ. Fragrat vnguentum gratiæ , ex quo virgo generauit, & dominus IESVS ſacramẽtum incarnationis aſsumpſit.Colligatio,inquit
* guttæ,cõſobrinus meus:botrio Cypri,frater meus mihi inter media vbera mea requieſcit. Corpus enim ſuſcipiens dominus IESVS,charitatis ſe vinculis illigauit,& nõ ſolum ſe mẽbris noſtris & paſsionibus naturalibus,ſed etiam cruci vinxit:ideoq; ſicut botrio in eccleſiæ fide,& morali requieſcit gratia.Nardus Cypri,cõſobrinus me
C us in vineis Engaddi.Si locũ quærimus, regionis cuiuſdam quæ in Iudæa eſt,locus ſic dicitur,in quo opobalſamum gignitur.ſi interpretationem,tentatio latine ſignificatur.In illis ergo vineis lignũ eſt,quod ſi quis compũgat,vnguentũ emittit.hic fructus eſt ligni.Si non incidatur lignũ,non ita fragrat & redolet:cũ autem compunctum fuerit artificis manu,tunc lachrymam diſtillat,ſicut & Chriſtus in illo tentationis ligno crucifixus illa-
Luc.23. chrymabat populum , vt peccata noſtra dilueret , & de viſceribus miſericordiæ ſuæ fundebat vnguentum , dicens:Pater,dimitte illis,quia neſciũt quid faciunt.Tunc ergo in ligno compunctus eſt lãcea, & exiuit de eo ſanguis & aqua,omni vnguẽto ſuauior,accepta deo hoſtia, per totum mundũ odorem ſanctificationis effundẽs : & quaſi balſamum ex arbore , ſic virtus exibat è corpore.
Ibidẽ.8, Vnde ait:Sentio virtutem exiſse de me , Inde opobalſamum expreſsius dicitur , eò quòd cõpunctione ligni balſamum per cauernã punctionis erũpit. Compũctus igitur IESVS odorẽ remiſsionis peccatorũ & redẽptionis effudit.Nam & cõſtrictus erat,verbum cum eſset,homo
2.Cor.8. factus:& pauper factus,cum diues eſset vt nos illius inopia ditaremur.Potens erat,& deſpiciendum ſe præbuit, ita vt Herodes ſperneret eũ,& illuderet ei.Terram mouebat , & hærebat in ligno: cælum obducebat tenebris, mundum crucifigebat,& crucifixus erat:inclinabat caput,& exibat verbũ:exinanitus erat,& replebat omnia.

Deſcendit deus,aſcendit homo:verbũ caro factũ eſt , vt D
caro ſibi verbi ſolium in dei dextera vendicaret.Vulnꝰ inflictum erat,& fluebat vnguentũ. Scarabęus audiebatur,& deus agnoſcebatur.Reſpondit & Chriſtus : Ecce Cant.1.
es bona proxima mea,ecce es bona.Quoniam cognouerat eccleſia myſterium,& pro totius mũdi redemptione crucifixum dominũ IESVM prædicabat,meretur audire:Ecce es bona,quæ me bonũ dicis , & ipſa bona es quæ vidiſti gloriæ meę decorẽ , & ipſa ſpecioſa es & decora.
Quid eſt autẽ Chriſtũ dicere, Bona es,et decora es , niſi Mat.9.
illud euangelicũ:Cõſtans eſto filia,remiſsa ſunt tibi peccata tua?Ergo cui Chriſtus peccata donauit, recte dicit:

Retribue ſeruo tuo vt viuam*, & cuſto diam* verba tua.

* Alias, viuificat me.
* Alias, ſermones tuos.

Non habet in retributione quod deſperet,quia dominus IESVS venit mundum ſaluare,non perdere,Ideoq; immemor eſt iniuriæ,memor gratiæ , ſicut in prophetico libro teſtificatur ipſe dicens?Ego ſum, ego ſum q̃ deleo iniquitates tuas,& non memor ero. Tu autẽ memor Eſa.43.
eſto , & iudicemur:dic iniquitates tuas , vt iuſtificeris.
Quicũque ergo dicit iniquitates ſuas deo,iuſtificatur:& quicũq; iuſtificatur,retributionẽ nõ timet,ſed expoſcit: qui retributionem non timet,viuet.Sed quare dixit,Viuam,& non dixit viuo?quia hæc vita non eſt loco præmii,quę ĩ loco mortis eſt.Dolet Propheta i puluere mortis ſe eſse deductum, Apoſtolus cupit ex hoc mortis corpore liberari.& putamus quòd de hac vita ſibi blandiatur ꝓpheta? Omnia hic plena mortis ſunt . Intrat mors E
per feneſtram,intrat ꝑ oſtiũ,niſi dominus oſtio tuo ponat cuſtodiam. Deniq; ex multiloquio peccatũ naſcitur
Lege mandata legis,inuenies ſcriptum:Qui viuẽs mor- Nũe. 19.
tuum contigerit,inquinatur. Quãtos tangimus mortuos?inter quantos mortuos verſamur?Ideo tibi author vi
tæ dicit:Relinque mortuos.Ideo tibi alibi dicitur: Sur- Matt.8.
ge qui dormis , & exurge à mortuis. Quomodo tibi di- Ephe.5.
ceretur,Surge à mortuis,niſi inter mortuos viueres?Po
namus te mundum eſse ab operibus,à peccati colluuione:quomodo mũdus es, qui in corpore mortis es ,qui in
ter ſepulchra viuis mortuorum? Oportebat Petrum loqui mortuis,vt procederent de ſepulchris ſuis . Indigemus ergo purgatione,quia tetigim⁹ mortuos.lex nos
mundari iubet . Quis tantus vt ſupra legem ſit:Ipſum Nazaræum ſanctum dei lege,ſi is tetigerit mortuum,lex immundum pronunciat,Ideoq; radit caput ſuũ,& depo
nit capillum quaſi nõ ſanctũ,& iterũ orat vt exaudiatur qui ante propter mortui attactum exorare nõ potuit,ir- F
rationabiles duxit dies,quia irrationabili appropinqua
uerat.Deponit igitur mortua,& ſuperflua capitis ſui, vt Chriſto reconcilietur.Ergo ſi Nazaræus purificatur, & nos purificati oportet. omnes contingimus mortuum.
Quis enim gloriabitur caſtũ ſe habere cor? aut quis audebit dicere purum ſe à peccatis? Sit aliquis fortaſse qui
in ſermone non deliquerit,licet rar⁹ ſit iſte,de quo deus dicat,ſicut de ſancto Iob,Ille non peccauit labiis ſuis,ta
men non ſemper habere potuit mundas cordis ſui cogitationes,iniicit ſe diabolus in cor hominis.Pone,para-
ta ſemper & peruigili cuſtodia quiſq̃ cor ſuũ ſepſerit,ta
mẽ ĩ medio peccatorũ verſatur , neceſse habet etiã ipſe
purificari,vt Eſaias cũ dixiſset:Miſer ego,quoniã immũ Eſa.6.
da labia habeo , & in medio populi verſor immunda labia habentis:ſtatim deſcendit vn⁹ de Seraphin, & contigit labia eius carbone , vt immunda eius labia mũdaret
Non vnũ eſt baptiſma, vnũ eſt quod hic tradit eccleſia, per aquam & ſpiritum ſanctum,quo neceſse eſt baptizari
catechumenos.Eſt & aliud baptiſma,de quo dicit dominus IESVS:Baptiſmo habeo baptizari,quod vos neſcitis.Et vtique iam baptizatus in Iordanis fuerat,ſicut ſuperiora declarãt,ſed ſit hoc baptiſmũ paſsionis,quo etiã
ſanguine ſuo vnuſquiſq; mũdatur . Eſt etiam baptiſmũ
in paradiſi veſtibulo,quod ante non erat,ſed poſteaquã

G peccator excluſus eſt,cœpit eſse romphæa ignea ,quam poſuit deus,quę antea nō erat ,quando peccatū nō erat: culpa cœpit,& baptiſmū cœpit,quo purificentur qui in
Pſal.65. paradiſum redire cupiebāt,vt regreſsi dicerent:Tranſiuimus per ignē & aquā. Hic per aquā ,illic per ignē:per aquam,vt abluātur peccata:per ignē,vt exurantur . Sed quod eſt grauius,ſi & hic ignē & illic ſuſtinemus: Quis eſt qui in hoc igne baptizat?Nō preſbyter,nō epiſcop⁹,
Ioan . 1. non Ioannes,qui ait:Ego vos baptizo in pœnitētia,non angelus,nō archangelus,nō dominationes,nō poteſta-
Matt.3. tes,ſed ille de quo Ioānes ait: Qui venit poſt me,fortior me eſt,cuius non ſum dignus calceamenta portare,ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igne . Habet ventilabrum in manu ſua,& permūdabit areā ſuam,& cōgrega bit triticū in horreum ſuū,paleas autem cōburet igni in extinguibili. Nō de hoc baptiſmate , quod fit per ſacerdotes eccleſiæ,dictū ipſe dominus teſtificatur. Siquidem
Mat.13. poſt conſummationē ſeculi miſsis angelis qui ſegregēt bonos & malos,hoc futurū eſt baptiſma, quādo per caminum ignis iniquitas exuretur,vt in regno dei fulgeāt iuſti ſicut Sol in regno patris ſui . Et ſi aliquis vt Petrus ſit,vt Ioannes,baptizatur hoc igni.Veniet ergo baptiſta magn⁹(ſic enim eum nomino,quomodo nominauit Ga
Luc. 1. briel dicēs:Hic erit magn⁹)videbit multos ante paradiſi ſtantes veſtibulū,mouebit romphæam verſatilem,dicet iis qui à dexteris ſunt, non habētibus grauia peccata Intrate qui proſumitis,qui ignem non timetis . Prædixe
Eſa. 66. ram etiam vobis. Ecce venio ſicut ignis. Et per Ezechiel
Ezech.22 dixeram:Ecce proficiſcar in Hieruſalem , & inſufflabo vos in igne iræ meæ,vt tabeſcatis à plumbo & ferro. Veniat ergo ignis conſumens,exurat in nobis plumbū iniquitatis,ferrū peccati,faciátq; nos aurū ſyncerum . Vrat renes meos,& cor meū,vt bona cogitē: ea quæ caſtitatis
H ſunt,concupiſcam. Sed quia hic purgatus ,iterum neceſſe habet illic purificari:illic quoq; nos purificet , quādo dicat dominus:Intrate in requiē meam. vt vnuſquiſque noſtrum vſtus romphæa illa flammea,nō exuſtus ,introgreſsus in illam paradiſi amœnitatē , gratias agat domi
Pſal. 65. no ſuo,dicens:Induxiſti nos in refrigeriū. Qui ergo per ignē trāſierit,intrat i requiē . Tranſit à materialibus atq; mundanis ad illa incorruptibilia atque perpetua. Alius iſte ignis,quo exurūtur peccata nō volūtaria, ſed fortuita,quem parauit ſeruulis ſuis dominus IESVS,vt eos ab iſta commoratione,quæ permixta eſt mortuis,emundet Alius ille ignis,quem deputauit diabolo & angelis eius,
Mat. 25. de quo dicit:Intrate in ignem æternum,quo ille diues ar
Luc .16. debat,qui ſtillari ſibi de Lazari digito poſcebat humorem. At vero Lazarus in Abrahæ ſinu recumbēs , vitam carpebat æternam,quam ſibi promitit propheta,dicens: Viuam,& cuſtodiam verba tua. Viuam,ait quaſi nondū viuens:hic enim in vmbra viuim⁹. Ergo iſta vita in corpore,vmbra eſt vitæ atque imago,non veritas. Denique in imagine ambulat homo,& in regione vmbræ mortis conſiſtimus. Sed ſi quis nō ad terrena oculos mentis intendat,ſed ad ſpiritalia erigat , vt poſsit dicere ſanctus,
I Ante faciem noſtram Chriſtus dominus:dignus erit qui dicat:In vmbra eius viuemus. Chriſtus enim vita eſt : &
Thren . 4 ideo qui in vmbra Chriſti viuit,in vmbra vitæ eſt. Meritoque alibi dicit ſanctus domini,In vmbra alarum tua-
Pſal.16. rum protege me. Omnes ergo,etiā ſancti,in vmbra ſunt quandiu ſunt in corpore,non perfecte vidēt, ſed ex parte cognoſcunt. Ipſe Paulus ait: Ex parte enim cognoſci
1.Cor. 13. mus. Ipſe vas electionis,cui Chriſtus oculos reddidit,& ſua illuminauit gratia,non facie ad faciem, ſed per ſpeculum videbat. Et Dauid reuelari oculos ſuos petit , vt remoueretur vmbra,quæ integrum oculorum impedie bat obtutum . Regionem autē hanc mortuorū eſse quis
Pſal. 114. dubitet,cum ſanct⁹ipſe dicat:Placebo domino in regione viuorum: Quia perfecte hic placere nemo poteſt, vbi etiam ſi fieri poſsit vt ſua peccata non habeat, in ipſa tamen mortuorū regione viuendo,purificatione indiget,

quæ à contagione eum regionis huius abſoluat. In vm- K
bra igitur hic viuimus,& ideo in vmbra cuſtodim⁹ ver
ba dei. Et vt exemplo vtamur,vtiq; ante eramus ſub vm
bra legis,quādo cuſtodiebamus homines ſabbata , quæ
ſunt vmbra futurorū,ſicut hodièq; Iudæi, qui verū ſab-
batum nō vidēt,qui exemplari & vmbræ ſeruiunt . Nos Ioan.1.
quoq; ſecundū euangeliū nunc viuentes ,vmbrā ſequi-
mur verborū dei. Nathanael ſub arbore fici videtur,Da Pſal.16.
uid in vmbra alarum domini IESV ſperare ſe dicit,Za- Luc.19.
chęus in arborē Sycomori aſcēdit vt Chriſtum videret.
Nobis quoq; expādit manus ſuas IESVS, vt totum mundum obumbraret. Quomodo non ſumus in vmbra,qui
crucis eius protegimur velamento? Quomodo non ſumus in vmbra , quos crucifixus à malignitate ſeculi , &
corporis ardore defendit ? An neſcimus quoniam verbum dei veniens in hunc mundum , non ſicut verbū ad
uenit,quale in principio erat,quale erat apud deum,ſed
ſemetipſum exinaniuit,formam ſerui accipiens ? Venit
in nube leui,& cū eſset virtus altiſsimi,obumbrauit Ma
riæ,vt tranſfiguraret corpus humilitatis noſtræ conformeme fieri corpori gloriæ ſuæ. Sicut ille ergo mutauit formam,cum ex virgine naſceretur,ita & nobis ſermones
dei tranſfigurati videntur cum leguntur in euangelio,
cum ſpecies eorum videtur in ſcriptis quaſi per ſpeculū
quia tota veritas hic non poteſt comprehendi. Cum autem venerit quod perfectum eſt,non iam per deſcenſio-
nem,nō per ſpeciem vt trāſfigurati,ſed integra atque ex
preſsa veritate reſplēdēt. Neq; te moueat quod ait,Mul-
ta verba cuſtodiā. Qui vnum verbū cognouerit, multa
verba cognoſcit. In vno multa ſunt,& in multis vnum L
eſt . Probandū eſt igitur quomodo vnū verbum multa
ſint,& multa verba vnū verbum ſit. Nec difficile doceri
cum dixerit Apoſtolus quia ipſe eſt imago dei inuiſibi- Col.1.
lis,primogenitus omnis creaturæ, in quo creata ſunt o-
mnia in cæleſtibus & in terra,ſiue viſibilia ſiue inuiſibilia,ſiue ſedes ſiue dominationes , ſiue principatus ſiue po
teſtates,omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt . Vnum
eſt igitur verbū quod operatur in ſingulis,& cum in ſin
gulis operatur,operatur omnia & in omnibus. Hoc ver
bum vnicū apud patrem ſe diffudit in plurima,quia de Ioan.1.
plenitudine eius omnes accepimus. Itaque ſi videas ſingula omniū quæ creata ſunt in ipſo , videbis in ſingulis
vnum verbū eſse omniū,cuius pro captu noſtro partici
pes ſumus. In me verbum eſt humanū , in alio verbum
cæleſte,verbū angelorum,pleriq; ſunt qui habēt verbū
dominationū & poteſtatū. Verbū eſt iuſtitiæ,verbum ea
ſtitatis,verbū prudētiæ,verbum pietatis , verbum etiam
virtutis , Sic vnum verbum multa ſunt, & multa verba
vnum ſunt. Nec vero arduū iſtud æſtimari,cū legerimus M
quia omnia poteſt ſpiritus ſapientiæ . Itaque ſicut alii da 1.Cor.12.
tur per ſpiritū ſermo ſapientiæ, & alii ſermo ſcientiæ ſe
cundum eundē ſpiritū,alii fides in eodē ſpiritu , alii gra
tia curationū in vno ſpiritu,alii operatio virtutum , alii
ſpiritus cognitionis , alii ſpiritus conſilii plenioris , alii
ſpiritus fortitudinis,alii pietatis ſpiritus , & in omnibus
vnus atque idē ſpiritus eſt , diuidēs ſingulis prout vult,
ita eſt ſpirit⁹ prophetarum,eſt ſpiritus apoſtolorum eſt
etiam artificum ſpiritus,ſicut & Beſeleel & Ooliab,quos Exo.36.
impleuit dominus ſpiritu diuino ſapientię & ſcientię,&
omnis artis,vt facerēt amictū & tabernaculum atque al
tare ſecundū ſenſum quē dedit his deus, ſed etiam cæteris ſapientibus intelligere & facere omnia opera ſecundum omnia quæ deus imperabat . Itaque fecerūt quæ nō
didicerāt,nec viderant,ſecūdum ea quæ his ſpiritus dei
demōſtrabat. Et pleriſq; videtur alius apoſtolorū ſpiritus,alius prophetarū,& diuerſus in ſingulis:ſed non eſt
diuerſus,ſed vnus eſt ſpiritus, diuidens genera diuerſa
virtutū. Vnde non dubium videri debet ſi aliis verbum
apoſtolicū,aliis propheticū,aliis euāgelicum , aliis ver-
bum operatoriū eſt datū:& vnum eſt verbum diuidēs ſe
ſingulis pro noſtra poſsibilitate,vel pro ſua voluntaria

A largitate. Hoc verbum igitur,quod eſt caput omnium, hic per ſpeculum video,& ideo verba dei hic cuſtodire non poſsum: ſed cum videro gloriam eius reuelata facie,tunc viuam,& ita viuens etiam verba diuina cuſtodiam. Ideo ergo ſecundo verſu dicit:

II * Adaperi oculos meos: & conſiderabo mirabilia de lege tua.

* Alias, reucla.

Qui adaperiri ſibi oculos petit, vtique & grauari intelligit. Neq; enim medicū rogat niſi qui remediū ægritudini ſuæ poſcit. Dicit ergo iſte ad medicū venientem de cælo: Adaperi oculos meos. Si turbatus eſt oculus, facile dolor omnis ſedatur collyrio: ſin vero acies eius humoris ſuffuſione prętexitur,maiora remedia quærūtur. Eſt ergo ſicut in oculis corporis,ita etiam in oculis animæ huiuſmodi quædam paſsio,quæ ingraueſcat neceſse eſt,niſi bonus medicus velamē illud abſtulerit, & nebulam quandam concreti humoris,quæ impedire,vel potius operire,ne videat quæ videbat,mentis æſtimatur obtutum. Irrepſit ægritudo veteri fermento, eò quòd non exuimus vel gētilem vel Iudaicam ſuffuſionē cū primū veniremus ad eccleſiā, non audiuimus docentem boni
Col.3. medici diſciplinā, Expoliātes veterē hominē cū actibus ſuis,induite nouū,qui renouatur in agnitione ſecundū imaginem eius qui creauit eū. Superueſtiuit ergo ſe aliquis,non expoliauit: ſerpit grauior ægritudo, grauat oculos diuturnū velamē,non poteſt quiſquā illud auferre,non angelus,non virtutes,nō dominationes,non po
B teſtates. Manet velamen,lectionē impedit,viſionem obducit,quod non reuelatur,inquit Apoſtolus, hoc eſt, à quocūq; alio,niſi in Chriſto fuerit euacuatū. Cum vero conuerſus huiuſmodi fuerit ad dominū, auferetur velamē. Habes igitur quomodo auferas velamē quod manet ſupra oculos cordis tui. Conuertere ad dominū, & velamen cadet. Conuerſus eſt Paulus,ad benedictiōnē Ananiæ velut ſquamę ceciderunt ab oculis eius: & vidit, qui per triduū āte nō viderat: ſimul oculus corporis animæ que ſanatus: quia medicamentum ei medicus demōſtra-
Pſal. 106. uerat ille de cælo,de quo ſcriptum eſt: Miſit verbū ſuum & ſanauit eos,& ex omnibus infirmitatibus ſuis liberauit eos. Nō eſt medicus iſte de terris, qui omnes curat infirmitates, & populos integros ſanat. Mitte ergo pater medicum iſtum,veniat verbum tuū,aperiat oculos meos. Et apoſtolorū oculi clauſi erant, niſi eos IESVS aperuiſſet. Denique duobus ex his eūtibus in caſtellum cui nomen Emaus,cum interpretaretur ſcripturas, & benedi-
Luc.24. ceret eos, Aperti ſunt,inquit,oculi eorū, & cognouerunt eum. Ergo niſi IESVS aperuiſſet nobis oculos,nemo vidiſset: niſi IESVS ſuſtuliſſet velamen,nulli Euangelii gratia refulſiſſet. Et Petrus clauſos habebat oculos & Ioannes clauſos habebat oculos, & Iacobus clauſos
C habebat. Denique in monte grauati erant ſomno, ſed excitati maieſtatis fulgore diuinæ,oculos cordis ſui aperuerunt. Et quia ſiti in corpore, plene videre non poterant,obumbrauit eos nubes, ne corporis oculos gloriæ cæleſtis fulgor hebetaret. Quis igitur tantus vt aperiat oculos,& legis videat ſacramenta,niſi ei Chriſtus demō-
Exo.4. ſtret? Non Moyſes tantus. Denique iubente domino virgam proiecit,& facta eſt ſerpens,& fugit ab ea: apprehēdit caudam ſerpentis,& facta eſt virga: & adhuc non cognoſcebat myſterium, quo declarabatur deſcenſurū in terras dominū IESVM, qui cum ſe exinaniſset, poni in crucem,& deponi pateretur in tumulū,quaſi ſerpens de virga factus: quia in tumulū proiectus, de quo ſecundū oracula legis reſurgēs,in gloriam dei diuinęq; ſedis regale conſortiū de ſerpēte remearet. Apprehēdamus ergo & nos caudā ſerpentis illius crucifixi, vt poteſtatem eius regiam poſſimus agnoſcere. Et illa quę in pedes eius miſit vnguentum,tenuit eum. Caudam ergo ſerpētis apprehendit Moyſes,& apertū eſt os eius. Nō ergo locutus eſset de eo,niſi ipſe domin⁹ os ei⁹ aperuiſſet. Dauid adaperiri ſibi oculos hic petit, & in ſuperioribus dixit, D Quis oſtendit nobis bona? Erat ſub lege nutritus, ſcie- Pſal.4.
bat quia lex vmbram habet futurorum bonorū. Ipſa bona iam non per vmbram,ſed apertis oculis videre cupiebat. Nouerat quia exemplari & vmbræ cæleſtium myſteriorum ſeruiebant,qui ſecundum legē Moyſi deſeruiebant. Volebat ipſam cultus diuini cōprehendere veritatem,& ideo vt ab oculis ſuis velamen decuteret,cōuerſus ad dominum deprecabatur dicens: Adaperi oculos meos,& conſiderabo mirabilia de lege tua. Intelligebat vere militiam eſse cæleſtē,quam poſsit vnuſquiſq; ex lege cognoſcere,cui tamē domin⁹ reuelaſset. Quis enī de terreins ad cęleſtia,de vmbra ad claritatē,de exēplari ad penetralia veritatis humano gradu ſine diuino ductu poſsit aſcendere? Quis poteſt cōſiderare altare illud cęleſte, verūmq; illud templum,ſacerdotes & Leuitas,nō iſtos ſecundum carnis officia. ſed illos ſecundū ſpiritus gratiam Deniq; hanc ſolam ſibi gratiam pro maximis optauit Dauid,dicens: Vnā petii à domino,hanc requi- Pſal.16.
ram,vt inhabitem in domo domini ōnes dies vitæ meæ: & vt videā delectationē domini,& cōſiderē tēplum ei⁹. E
Quis poterat cognoſcere quod offerret diues magnum munus,ſecundum quod poteſt manus eius, vt ſoluatur eius peccatum? Quis poterat intelligere, ſi non haberet q̄s offerre,verbi gratia,arietem,quia non ſoluebatur ei⁹ peccatum? Quis poterat aduertere quæ eſsent illæ immūditiæ,quas ſoluit non lex quam putant Iudæi,ſed lex ſpiritalis,quam Paulus agnouit? Quis poterat videre remiſſiones peccatorum veras,quarum exemplar in lege,ve- Lucæ
ritas in euangelio eſt,dicēte domino IESV: Dimiſsa ſūt tibi peccata,non per hircorum ſanguinē,ſed per hoſtiā ſui corporis? Ille vtiq; diues in lege,qui perfectę maieſtatis in Chriſto plenitudinem confitendo,et quaſi eam q-buſdam ad illud altare cæleſte fidei manibus offerēdo, peccatum ſuū ſoluerit. Ille videt verū ſacerdotē,qui videt principē ſacerdotem: ille templū verū cōſiderat, qui audit dicentem: Soluite templum hoc,& in triduo reſuſ Ioan.2.
citabo illud. Magnum templum,de quo virtus exibat,& curabat ōnes. Mirabile illud altare,in quo vnius agni ſacrificium tulit peccata mundi. Ille præſtantiſsimus Leuita qui venit non vt miniſterium exigeret, ſed vt ōnibus exiberet ſuæ miniſterium pāſsionis,cui portio deus, qui hic nihil poſsideret,& omnia poſsideret. Quid autē dicam de Hebræo,quem lex ſex tantūmodo iubet ſeruire Exo.21.
annis,& ſeptimo anno exire à ſeruitio? Quis iſte Hebræ F
us ſeruus,quis Hebræus liber poterat intelligi? Quis tantus, vt annos æternos in mente habens, videat verum Hebræum,qui non in perpetuū manet ſeruus: ſed ſex annis ſeruili functus obſequio,ſeptimo āno gratiam libertatis adipiſcitur? Cuius videtur Iſaac patriarcha ſeruitutis & libertatis nō ignoraſse myſterium,qui ait: Seruies Gen.27.
fratri tuo,& erit cum depoſueris & ſolueris iugum ei⁹ à collo tuo. ſignificans forte temp⁹ quo & ſi quis ſeruierit hic poſitus fratri ſuo,poſtea tamen exactis ānis, qui ſex iſtis diebus,atque iſtis quos hic exigimus menſib⁹ colliguntur,ſoluat iugū à ceruice ſua,quod fit ſeptimo anno remiſsionis. Coniicere poſsumus veri Hebræi typum in Ioſeph,qui portauit ſeruitutis iugum,ſed eum culpa nō cepit,nō carcer incluſit,nō AEgyptus colorauit. Coniicimus in Petro,Ioāne,Iacobo, qui creati et inſtituti ſub iugo legis,ſoluerunt tamen fratris ſui Iudaicum iugum vbi legitimæ tempus quietis aduenit,quando refulſit his remiſsio peccatorum,& hoc tamen hic in vmbra adhuc geſtum cōparatione cæleſtiū. Quanta autē q̄es illa quæ ex lege cōiicitur,in euangelio reuelatur,dicēte domino Ioan.17.
IESV: Volo vt vbi ego ſum,& iſti ſint mecū. Quàm beatus,qui iſtius habitationis fructum, quietis conſortium illic potuerit,p̄mereri? Tunc intelligit quid ſit aperuiſse oculos vt videret mirabilia de lege dei. Bene admonuit lectio euangelii quæ decurſa eſt, in qua ſanatus Luc.5.
eſt leproſus ille qui ait: Si vis,potes me mūdare, in vo-

G luntate domini constituẽs potestatis effectũ. Cui respon
Luc.5. dit similiter: Volo, mundare. Præmissa pietas voluntatis secuta potestatis authoritas est. Omnibus dicit IESVS: Volo. qui nõ vult esse peccatum. Velle Christi commune in omnes est: mũdari, fidei est credentis in Christum.
Luc.8. Et tetigit eũ. Tangit eos, quorũ fide tangitur. Denique dicit: Tetigit me aliquis. sentio enim virtutẽ exisse de me. Habes operationẽ immaculati corporis, habes remissionem diuinitatis. Sed vt pleni9 sanaretur, aperuit oculos eius, dicens: Vade, ostende te sacerdoti. Multos sacerdotes habebat Synagoga: sed qui oculos aperit, falsos nõ vidit sacerdotes, verũ aspicit. Quis est verus sacerdos,
Psal.109. nisi ille qui est sacerdos in æternũ? Et ideo pater dixit ad eum: Tu es sacerdos in æternũ. Aperuit ergo oculos eius & vidit, & intellexit quale munus pro emundatione sua deberet offerre. Beatus qui audit hæc, quãto beatior qui videt, qui se vero potest ostendere sacerdoti, vt non habeat quod timeat in se videri, qui se prius aspicit facie reuelata. Nam nisi ipse se prius viderit, non audebit ostendere, sicut Adam, qui se occultare cupiebat, quia non agnoscebat. Sed iam etiã id quod sequitur, cõsideremus.

III Aduena ego sum in terra, ne abscondas
* Alias, incola. à me mandata tua.

Non cuiuscunque vox ista est, sed eius qui terrenis renũciauerit voluptatibus, & omnis mundanę cupiditatis exuerit affectum. Ille est in hac terra aduena, qui potest dicere: Nostra autem conuersatio in cælis est. qui suam habet in domino portionẽ, qui potest dolere quod diutius
Phil.3. viuat in terris, qui vitæ huius lõgæuitate lassatur, cui prolixitas habitationis huius fastidio sit, quam sanctus auer
H satur & dicit: Væ iis qui habitant in terra. Qui dissolui
Apoca.8. non timet: & si soluatur, præsumat se cum Christo futurum: hic vere peregrinus i terra est, quia sanctorum est ciuis, & domesticus dei, & thesaurum sibi cõdit in cælo. Non vtiq; is exiens de AEgypto, in hanc intelligibilem AEgyptum remeare desiderat, nec depositæ senectutis & mortis paueſcit confinia, nec horrea struit mesibus recondẽdis, iã alienis victur9 ætatib9, sed sola diues virtutum fœcunditate ea congregat, quæ sibi nec senectus perditum dare, nec mors possit auferre. Meritoq; dicit:

IIII Concupiuit anima mea desiderare iudi-
* Alias, iustificationes tuas. cia tua in omni tempore.

Quod vtique non facit nisi liber à vinculis, non solum à vinculis solicitudinis secularis, sed etiã à vinculis charitatis humanæ. Vincula complura sunt in hoc seculo, vincula sũt desideria viuẽdi, vincula sunt oblectam ẽta voluptatum, vincula sunt honorum, vincula coniugii. Denique dicit tibi bonus magister: Solutus es ab vxore?
1.Cor.7. ne quæsieris vxorem. Nec tamen peccat qui vxorem acceperit, sed innectit sibi vincula mẽtis, quia solicitus est quõ placeat vxori. Beatior esset si deo soli placere desi
I deraret. Cernis autem quia ligatus est, qui sui non habet corporis potestatem. Ergo quia mandatum dei est, quod legis oraculo, & apostolico sermone depromptum est, ne quis vxorem, diuitias, honorem necessitudines deo præferat: qui autem prætulerit, fit obnoxius iudiciis dei: ideo prius poposcit ne abscondat ab eo deus mandata sua. Qui enim mandata cognouerit, & custodierit, non refugit iudicia diuina, sed desiderat, meritoque tãquam reuelatis sibi mãdatis ait: Concupiui desiderare iudicia tua in omni tempore. Non dixit, Concupiui iudicia, sed cõcupiui desiderare. Sicut enĩ vita viuere plus est quàm viuere (viuere nanq; commune etiam huius est vitæ, vita autem viuere beatorum est) sic concupiscere vt desideremus iudicia dei, plus est quàm desiderare iudicia. Concupiscimus enim desiderare, quasi non sit potestatis nostræ desiderium, sed gratiæ dei. Cum enim dominus oblectari nos viderit cupiditate desiderii iudiciorum suorum sobrium auget affectum. Cum autẽ peccamus, non concupiscimus desiderare iudicia dei. Neq; enim ægro- K
tus vri desiderat, vel incidi, vt possit recipere sanitatem. Refugit qui grauius ægrotat, ne vratur, ne incidatur, ne alligetur, ne abstineat à cibo. Qui autem salutarem habet valetudinem, medico securus occurrit. Vnde etiam dominus non occiose ait: Desiderio desideraui hoc pa- Luc.22.
scha mãducare vobiscũ. nõ solũ desiderãs, sed etiã gemi nato desiderio cõpupiscens remissionẽ tribuere peccatorum. Concupiscamus ergo & nos desiderare iudicia dei. Bona conscientia, cum examinatur probatur, Et concupiscamus desiderare in omni tempore, vt nullum momentum bonæ prætereat vacuum cupiditatis.

Increpasti superbos, maledicti qui decli V
nant à mandatis tuis.

Cum enim dominus IESVS per obedientiam genus humanum redemerit, iustitiã reformauerit, serpens autem per inobedientiam peccatum itroduxerit, quid vitii habeat superbia, hinc æstimare possum9, cuius author diabolus est, quẽ inducit propheta dicentem: Ponã thronũ Esa.14.
meũ super nubes, & ero similis altissimo. Itaque cum sit nequissimus, vt honorẽ nõ dederit domino deo nostro, peiores tamẽ discipulos erudiuit. Ille enim se sic exaltauit, vt vellet æquari & similis esse altissimo: discipulus autẽ ei9, vt significatur ab apostolo, idignatur9 est equa 2.Thes.2.
lem se similẽq; æstimari deo. Scriptũ est enim: Cum reuelatus fuerit homo iniquitatis, & filius interit9 qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur deus. Magister igitur similem honorẽ præsumit, hic superiorem. Ideoq; & dominus ad discipulos suos dixit: Maiora his facietis. vt qbus serpens plus ademerat, quàm ipse amiseL
rat, maiora Christus facere donaret, quàm ipse in terris fecerat. Ipse enĩ voluit principẽ mundi fallere, in discipulis triumphare Itaq; à tãto volens crimine vindicare humanũ gen9, introduxit Pharisæũ & publicanũ in tem Lucæ.18
plo orãtes: & docuit, etiã si bona cętera habeat, quod magis supbos offendat, quàm humilis, qui nulla virtutũ dote subnixus sit. Studet enĩ supplãtare diabol9 bonis operibus intentos. Quantũ laborauit Pharisæus ille ne raperet aliena, ne iniustus esset, ne adulteraret? Quantum laborauit ne peccaret sicut peccabat publicanus? Quantũ laborauit vt bis i sabbato ieiunaret? Quantũ laborauit vt decimã daret omniũ quæ acquireret: Quis nostrum hæc facit? Quãti habent possessiones, & soli incumbũt fructibus, & solis sibi messes recondũt? Aduertit hoc diabolus, & perfudit eũ vlcere graui, vt non teneret caput mẽte carnis inflatus, & in eo in quo laudabilis fore crederetur, ibi reprehensibilior iudicaretur. Agebat enim M
gratias deo quod non esset raptor, adulter, iniustus. Quàm noxie ei luctat9 est serpens, & grauibus eũ spiris ligauit? superiorẽ fecit, vt de altiore deiiceret, inferiorẽ se præbuit, vt sublimiorẽ casu grauiore prosterneret. Mala ruina est arrogantiæ, superiores obruit. Mala hæc lucta serpẽtis, qua se in plurimos torquet anfractus. Inflare volebat & Paulum. Quem Paulũ? Illum vtiq; apostolum non abhominibus, neque per hominem, sed per IESVM Christum. Et pene deceperat, ita vt stimulũ carnis suæ, qui se humiliabat, rogaret auferri. Sed bonus dominus, qui Paulũ infirmitatibus vellet facere fortiorem adhibuit ei angelum Satanæ, vt suis diabol9 artibus vinceretur. Non mentiebatur Pharisæus, immo etiam vera dicebat: sed omnis qui se exaltat, etiam si vera dicat, offendit. Denique probabilior pharisæus ingressus est templum, quàm publicanus, & condẽnatus exiit. O quantum crimen superbiæ, vt ei etiam adulteria præferãtur. Denique dominus, qui aliis donat, superbis resistit, & tã Iacobi.4.
quàm cõgreditur iis qui se exaltant, sibiq; hoc certamẽ vendicat, & q aliis cõpatitur, arrogantes increpat, quia nihil graui9 q̃ vt fratres nostros pauperes superbo oculo despiciamus, cõformes nobis intolerabili repellam9 fastidio, nostra indignos gratia iudicantes, quia sunt in-

A opes:cum paupertas facilius sit deo quàm thesaurus acceptior.Maledicti,inquit,qui declinant à mandatis tuis Supra dixerat:Ne abscondas à me mandata tua.& ideo quasi reuelata sibi mãdata cognoscens, condemnat eos qui declinauerint à mandatis cælestibus. Et bene dixit, qui declinant.directum enim mandatum est:ideo ab eo nemo deflectat.Mouet autem qua rationehic dixerit,ne abscondas à me mandata tua. Quod enim absconditur, obscurum fit & occultum,cum supra dixerit:Mãdatum domini lucidum,illuminans oculos.Si lucidum mandatum,quomodo absconditur, cum lucernam nemo ponat sub modio?Nisi forte lucidum est vnum mãdatum, multa autem mandata abscõdita sunt.Nam iudicia tua inquit,sicut abyssus multa,nõ iudiciũ sicut abyssus, sed iudicia dicuntur.Vide autẽ ordinẽ.Supra ait:Ne repellas me à mãdatis tuis.i sequẽti ait.Ne abscõdas à me mãdata tua.hic ait:Maledicti qui declinãt à mandatis tuis. Vere maledicti qui declinant à mandatis tuis, qui referre gratiam debuerunt?primo,quia non sunt repulsi, secundo, quia non abscondi à se diuina mandata meruerunt.Declinat ergo aliquis quod optauit.

VI Aufer à me opprobrium & contemptũ, quoniam testimonia tua exquisiui.

Si contemptus opprobriũ loco ducitur, quomodo scriptum est:Contemptibilia mundi elegit deus? Sed cõsidera quia mundi contẽptibilia dixit,non dei. Quod enim
1.Cor.1. B in hoc mũdo contẽptui,hoc pretiosum est apud deum. Deniq; humilitas in hoc mundo contẽnitur, sed dei iudicio cõprobatur.Et si publicanus se humiliauerit,exaltatur.Audi quẽ pro nihilo habeat deus: Quicunq; sanctus est,qui sine macula viuit,veritatẽ custodit,non appetiuit proximũ suũ,ad nihilũ deductus est, in cõspectu eius malignus,omnia quæ malitiæ sunt reprobauit: hic talis,etiã si sit gentilis,deuotione humilitatis à deo conprobatur.Superbi autẽ velut Pharisæus, arrogantia sua pro nihilo ab illo æstimantur.Deniq; gentilitas non est, deuotio autem manet inæternũ. Caue ergo ne Christo opprobrio sis.Nolo mihi quicunque maledicat,& quasi peccatorũ despiciat. Quàm graue si Christus dignũ op
Luc.10. probrio ducat?Væ tibi,inquit, Corozaim & Bethsaida, quæ condẽnantur quia non egerũt pœnitentiã delictorum suorum.Nos ergo agamus,vt à nobis auferatur opprobrium. Quis autem est qui nõ est opprobrio dignus Qui exquisiuit domini testimonia. Multi quidem sunt qui volunt inferre opprobrium seruis tuis,sed ipsi sunt magis probrosi,quia pro nomine tuo pati opprobrium, glorioſum est.Et ideo ait:

VII Etenim sederunt principes, & aduersus me detractabant.

*alias loquebantur. Vox martyris est,qni perductus ad iudicium persecutorum,cũ cogeretur idolis immolare,& constãter resisteC ret:iudices autẽ sedentes in tribunalibus stipati officiis, indignãtes quod suis nõ obsecũdaretur imperiis,cõferrent quo dignũ supplicio censerẽt,stabat intrepidus dicẽs:Sederũt principes,& aduersus me detractabant. Est etiam domini vox ista,cũ cõueniſset presbyteriũ plebis & principes sacerdotũ & Scribæ, & ad cõciliũ Iudæorũ
Mat.26. deductus esset dicẽtiũ: Quid adhuc desideramus testes? audiuimus enim de ore ipsius.Et cum staret ante præsidem,& duceretur ad crucem,quid pulchrius diceret q̃, Sederunt principes,& aduersum me detractabant? Hoc
• est,me stante sederunt principes.Et quia tribunaliũ fulcro sublimes erãt,dominũ non videbãt. Sedebant ergo elati fastigio principatus,nec principẽ principũ cogitabant.Sed parũ hoc aduersus me, inquit, detractabant. Ego eorũ redemptor aduenerã, ego veneram vt omniũ peccata mũdarem,vt recuperarẽ amissos,restituerẽ paradiso sancti Iacob hæreditatẽ:& illi aduersus me detractabant.Et ideo imitatores mei,discipuli mei,nolite iniuriam erubescere si steteritis ante principes p nomine D meo,cũ ego steterim pro vestra salute.Denique traditus in custodiam Petr9 cum cęteris apostolis,et postera die statutus ante consiliũ,constanter dicebat: Principes po Actu.4. puli,& seniores Israel,si nos hodie.&c. vsq;,In hoc iste astat corã vobis sanus.hoc est, vos estis qui statuistis & Christum.Gloriæ loco ducimus istam iniuriam,quia arguimur pro ægroti hominis sanitate, hanc hęreditatem seruulis saluator omnium dereliquit. At illi conferebãt inter se dicẽtes:Quid faciemus istis hominibus? Et dimiserunt eos.Gloriabatur ergo Petrus, & vnusquisq; apostolorum, quia digni habiti sũt qui iniuriam p Christi nomine sustinerent.Recte ergo tũc dicerẽt singuli:Etenim sederunt principes,& aduersus me detractabãt.Se derunt principes aduersus Esaiam, & disputauerunt vt Esa.1. secaretur:sed non timebat eos qui dicebat:Audite principes Sodomorum.Sederũt aduersus Hieremiã, vt mitteretur in lacum.Sederunt aduersus Zachariam, qui occisus est inter templum & altare.Resedertũ aduers9 Susannã,& cõtra castitatis fœminã iudicabant.Sed vt oslẽderetur principũ bonũ non esse cõciliũ, excitauit pueri spiritũ dominus,& quã principes ream mortis pronunciauerant,eandẽ propheta totius innoxiã criminationis Ephe.6. absoluit.Sunt & alii principes qui aduersus nos detractant,de quibus dicitur: Quoniã non est nobis collucta tio aduersus carnẽ & sanguinem, sed aduersus principa E tus & potestates,auersus mundi huius rectores tenebrarum harum,aduersus spiritalia nequitiæ,quæ sunt in cælestibus.Iste sedent & explorant qui iustus sit in hoc sęculo,qui Christianus intente deo seruiat, studiosus boni operis & facti. Detractãt de eo,dicentes: Insidiemur illi,impediamus eum, prohibeamus eũ efficere quæ desiderat.Conteramus eius mentẽ,frangamus animum aduersis frequentibus ac repentinis: & si deo probatus est propter iustitiam, rogemus dari nobis tentationes eius. Neque enim in tantũ, prophetã, tentationum eius quas plurimas subiit,compotes,potestatẽ habere potuissent: nisi dominus probandi sui militis causam * dedisset, vt maiore eũ gloria coronaret. Quis igitur regem Saul ex * ansam. citauit in eũ,nisi spiritus malus, sicut legimus,qui se dolebat excludi quotiensęunq; Dauid vel citharæ sono vel bonorum consiliorum operũmq; fidib9 ac neruis mẽtẽ regis animũq; mulcebat? Quis excitauit Doech Syri nequitiam vt sãctum virum proderet, & hospitalem humanitatem deduceret in periculum sacerdotis? Quis inflãmauit ardorẽ Ammõ,vt domũ incestaret prophetica m, F & contristaret animũ patris alterius incesti libidine,alterius iniuria,vt qui aliis prophetabat,domus suæ mala prouidere non potuerit?Quis armauit furorem Absalõ vt patrem domo excluderet, & parricidali persequeretur prælio? Sed cũ prope viribus regni iam esset sanctus inferior,hoc vno incensa aduersum se diaboli restinxit spicula, quod cum filius necem peteret patris, ille tamẽ salutem filii pietatis mandabat affectu. Ergo principes populi,vt Achitofel,& cæteri bellantium duces sederũt Tractabant ergo principes populi cum Absalon aduersus prophetam. Et ideo dicit:Etenim sederũt principes, & aduersus me detractabant.

Seruus autem tuus meditabatur * in iustificationibus tuis

*alias, exercebatur. Aduertimus arma iusti,quibus omnes aduersariorum repellat impetus.Alibi ait:Circuierunt me,& expugnauerunt me gratis pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi,ego autẽ orabã.Hic ait quod studium ei non exercendæ ad belli artes fuerit inuentutis,non decipiẽdi aduersantis astutia vlla cordis,vt illum vinceret quam videbat,sed aduersum eos præliabatur quos non videbat maiórque in eo pietas q̃ virtus corporis militabat. Itaq; in dei exercebatur iustificationibus,vt cõtrario ictu diabolum vulneraret.Ille eum ab intentione iustitiæ & stu- Psal.108.

G dio deuotionis,occupationibus bellicis conobatur abducere,hic magis se diuini operis & cultus meditatione occupabat. Itaque dominus protexit eum,in quem sperauit,cum quo loquebatur, cui toto adhærebat affectu. Iustus enim aut cum deo loquitur orando,aut diuina loquitur opera laudando,& semper loquitur opera dei,ne loquatur os suum opera hominum. Nihil terrenum iustus loquitur,nihil mortale agit. Ideoque dicit:

VIII * Alias, Nam. & Etenim testimonia tua meditatio mea est,& consilia mea iustificatio tua.

Aduertis quid doceat,quod hęc debeant esse consilia iusti,vt meditetur mandata dei, & exerceatur in dei laudibus & oraculis,vt iustificet dominum semper. Qui facit quæ deus mandat,qui credit deo placere, deũ iustificat. Quod ex lectione euangelii possumus intelligere,dicẽte euangelio quia Pharisæi spreuerũt consilium dei, nõ baptizati baptismo Ioãnis. Hoc in vno libro, in alio habes autem:Non iustificauerunt deum,quia baptizari noluerunt. Ideo dominus ad Ioannem dicentem, Ego à te debeo baptizari,& tu venis ad me?respõdit:Sine modo. sic enim oportet nos implere omnem iustitiam. Qui ergo facit mandata dei,iustificat deum,quia facit eius iustitiam:& bonum est vt consilium dei sequantur hominũ consilia:quia dei cõsilium certũ semper, nostra autẽ plerunque incerta consilia ex rerum probantur euentu.

Luc.7.

Matt.3.

H

SERMO QVARTVS.

Daleth. 7 QVARTA litera secundum Hebræos Daleth, significat latine timorẽ,vel(vt alibi inuenimus) natiuitatem. Sed vtrũque potest congruere & conuenire sensui. Natiuitas enim eorum est, quæ generantur in hoc seculo, per quam intelligimus corporalia & materialia,quę sunt caduca,& ideo à timore non distat. Ex corporalibus enim & materialibus nascitur timor. Quid enĩ est terrena natiuitas, nisi timor?

I Denique inde cœpit versus:

Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundum verbum tuum.

Gen.3. Per pauimentum terrã intelligimus,per terram materialia. Peccatori autem dictũ est,Terra es,& in terram ibis. eò quòd diuinis mandatis inhærendũ nõ putauerit, sed in materialia & corporalia deflexerit,cui impressa fuerit vitæ huius secularis delectatio. Denique eiect9 de paradiso,hoc est,ex illo sublimi & cælesti loco,ad quẽ raptus est Paulus,siue in corpore,siue extra corpus,nesciens. Ex illo ergo eminenti loco deiectus in terrã,deplorat Adam,dicens:Adhæsit pauimento anima mea. Sicut alibi ait:Humiliata est in puluere anima mea,& adhæsit in terra venter meus. Pœnitentiam gerentis hæc vox est qui meminisset adhærentem se deo nescisse nec potuisse discernere(quod nõ discreuit & Paulus)vtrum in corpore esset,an extra cõrpus: ita infirmitatem pigritiámque corporis minime sentiebat, cui domini adhærebat præsentia. Spiritus ergo propheticus dolorem expressit,vel dominus,qui susceptit eius infirmitatẽ,personam repræsentat Adæ,& assumit eius affectũ. Loquatur ergo Adam:Adhæsit pauimento anima mea. Qui ante beatissimus auram carpebat æthereã,curas vitæ huius & tædia nesciebat:is nunc solicitudine mũdi huius,luxuriæ studio,pecunięq; cupiditate curuat9, atq; vulpiũ foueis se iserit,latibulisque terrestribus,Merito adhærebat pulueri,qui se leuare nõ poterat,nisi eum supra crucem suam Christus leuasset. Merito adhærebat pauimento qui se abscondebat à Christo. Non adhęret pauimento, cui dicit IESVS:Sequere me. Non adhæret pauimento qui audit,& sequitur legem dicentem:Post dominum deum tuum ambulabis,& ipsi adhærebis. Quomodo ergo pauimento adhæreat vnusquisque,quomodo deo, audi dicẽtem:Qui adhæret meretrici, vnum corpus est. qui autẽ adhæret deo,vnus spiritus est. Terra ista quam gerimus, K meretriciis quibusdam nos illecebris capit,& quasi vultus quosdam voluptatum corporaliũmque delectationum fucis illinit,vt lateat in his veritas,& forensi quadã specie decipiant appropinquantes. Sed cum interiorem oculum mentis ad tẽpus abduxerint,postea tamẽ decusso velut quodam puluere voluptatũ huiusmodi decore quàm sit ianis gratia seculi huius aut corporis, facile deprehẽditur. Bonũ est igitur adhærere deo, nec inflexam ceruicem habere ad iugum mundi. Ideoque ecclesiæ vel forti animæ dicit Sapiẽtia:Sicut turris Dauid ceruix tua quæ ædificata est in Thalpio, mille ostia pendent in ea, omnia iacula potẽtium. Erecta enim ad deum ceruix,& iugo Christi habilis,quæ nulla in terrarũ illecebras inflexione curuetur,sicut Christi regalis est turris, cui iugum suum Nabuchodonosor nõ possit imponere. Condidit enim turrim illã Dauid,ille manu fortis,& supra murorum ædificauit excelsa,vt subsidio pariter & decori sit. Subsidio,quia hostem præuidet & repellit. Decori quia non solũ inter humilia,sed etiam inter excelsa supereminet. Ita tamen subsidio vel decori,si habeat in se verbi dogmata velut quædã phalerarum monilia:habeat etiam iacula potentium prophetarum, quæ aduersus omnem extollẽtem se altitudinem lacertis quibusdã fidei diriguntur. Noli igitur in puluerẽ mortis deducere animã tuã, cui domin9 etiã naturalẽ altitudinẽ tribuit, & vigorẽ quo se excitet & asurgat. Vnde etiam de hac cõiunctione animæ & corporis dictum opportune accipitur, eò quòd in naturali vitæ nostræ mysterio connexa anima corpori velut humi reptet,& pauimento adhæreat:partim propter hoc terrenũ habitaculũ, partim quia corpus istud de terra est. Et regionis igitur diuersoriũ,& materia ipsa corporis nostri huic concurrit sententiæ. Ideoq; pulchre Apostolus de mortis huius corpore liberari cupit:quia carcere quodã claudimur,& in quodam luxurię gurgustio siti,tenebris inuoluimur delictorum. Ergo secundũ voluntatẽ dei ambulemus, vt adhærere discamus deo. Nã qui secundũ corporis appetẽtiã viuit, caro est:qui secundũ præcepta dei,spiritus est. Nõ ergo fiat anima nostra caro,hoc est,vt dicamur caro, sicut & illi q̃ in diluuio perierunt,de q̃bus dictum est quia caro sunt:sed magis caro nostra obediens animę gubernaculum fiat animæ,& hoc appellari mereatur nomine,sicut appellata est familia patriarchæ Iacob, & generationis eius sancta posteritas. Sic enim scriptum est:Hi filii Balę quã dedit Laban Rachel filiæ suæ, & peperit hæc Iacob oẽs animas septẽ. Et alibi: Omnes autẽ animæ quæ intrauerunt in AEgyptũ,quæ exierũt de femorib9 illius,præter mulieres,sexaginta,inqt,& sex. Et in principio Exodi legimus:Erant autẽ omnes,animæ de Iacob quinque & septuaginta,qui erant cũ Iacob. Ergo illi qui habitabãt cũ Ioseph,& de AEgypto exierunt,animę sunt. Qui autem cũ essent angeli dei,hoc est,vitæ probitate angelorum imitantes gratiam,(qui enim non ducunt vxores,& quæ nõ nubunt,erunt sicut angeli in cælo) Qui ergo cum angeli viderentur, capti sunt decore fœmineo, M hi caro sunt,sicut dominus deus dixit: Non permanebit spiritus me9 in hominib9 istis in æternũ,ppter quod caro sunt. Et merito expertes libidinis angelis cõparãtur, caro nõ sunt,quia nõ sunt in carne,sed in spiritu quales erant illi qui doctorẽ Apostolũ sequebantur,quibus ait Vos autem non estis in carne,sed in spiritu. Qui autem corporea fœminarum capiuntur libidine,caro sunt: atque vtinã caro tãtum,& nõ etiã equi adhinnientes,quia in vxorẽ,inquit,proximi sui adhinniebant. Rogat ergo qui deiectionẽ animæ suæ sentit ad pauimentũ vsq; curuatę,vt viuificetur secundũ verbũ dei, quod animas ad se trahit quascũq;,& miseratione sui liberare cupiẽs abducit à terris. Viuificatur autẽ anima quæ vias ambulat Christi,peccato mortua,deo viuẽs, ita vt mors peccati dominatũ in ea post hæc habere nõ possit, posteaq̃ cõse

Ioan.1.

Deut.10.

1.Cor.6.

Gen.6.

Gen.6.

Roma.8.

Hiere.5.

A pulta cum Christo,iustificata est à pctō.Sed q iustificari cupiat vias suas,ante pronūciet.Ideoq; secūdo versu ait

II Vias meas pronūciaui, & exaudisti me doce me iustificationes tuas.

*Alias, enunciaui.

Pulchro ordine ad iustificationes dei perueniendū putat,vt primū sua peccata fateatur . Sic enim docemur & alibi:Dic iniquitates tuas,vt iustificeris . Itaq; scire debemus quid sit vias suas ambulare hominem,& vias dei.

Esa.5.

Qui facit voluntates carnis,& viuit secundum concupiscentiam mūdi huius,vias suas ambulat, quibus delectatur & gaudet. Qui autem venit voluntatem facere patris sui qui in cælis est cui cibus est vt mandatū dei compleat , qui non quærit quod voluptatis sit,sed quod placeat deo:ille viam domini pergit,illam viā quæ ait:Ego sum via,veritas,& vita . Vides ergo quia ille viuit secundum verbum dei,qui viam ambulat Christi. Ipse etiam dominus deus in Deuteronomio docet quomodo in viis suis ambules,dicēs:Et nunc Israel quid dominus deus petit à te,nisi vt timeas dominum deum tuum , & ambules in viis eius,& diligas eum,& seruias domino deo tuo ex toto corde tuo,& ex tota aia tua custodias mandata eius & iustitias eius? Liquet igitur alias vias esse carnis,alias dei & si quis velit ambulare vias dei,ei prius esse vias carnis & corporis & secularis sapiētiæ deserendas. Relinquens itaq; eas Dauid pronunciat,& apud deū non tacet. Confitetur errores,non negat lapsus. Simile illi hoc dixit.

Ioan. 14.

Deut. 10.

Pſal.31. Annunciabo aduersum me iniquitatem meam domino

B Si enim se accusauerit iustus , vocem parati accusatoris excludit , qui solet aceruare peccata , & vniuscuiusque exaggerare flagitia. Obstruit ergo os eius , qui ipse de se fuerit ante confessus & prçstruit veniam confitentis. Verecundia excusat reum, pudor suus accusat authorem. Qui enim sua delicta non tacuit , videtur in se doluisse quod fecit,in diabolo prodidisse quod suasit. Ideoq; ait scriptura:Iustus in exordio sermonis accusator est sui.

Prou . 18. Qui se accusat,etsi peccator est, iustus esse incipit , quia nec sibi parcit,& dei iustitias cōfitetur, quē putat latere nihil posse . Vtinā Adam se prius accusare quàm celare voluisset. Sed nō satis est vt confiteamur errorem : verū etiam si corrigi volumus,à domino postulem9 vt doceat nos institificationes suas ne postea errare possimus . A domino igitur doceri petit,quia vn9 est magister noster vt ait Christus. Nec ociose hoc petit,nō enim ille beatus quē docet homo:sed quē tu erudieris domine. Vbiq; meminit sui,nec putat satis esse vt doceat eum iustificationes suas dominus deus noster,sed addidit:

Mat.23.

Pſal.92.

III Viam iustitiarum tuarum insinua mihi, & exercebor in mirabilibus tuis.

*Alias, iustificationum tuarum instrue me.

Vide ordinē . Prius est vt discamus domini iustificationes,deinde vt gradus quosdam iustificationum & ordinem nouerimus,quid prius,quid consequēs esse debeat Nam scire quid facias,& ordinē nescire faciendi, nō est perfectę cognitioniso,ffendūt plerunq; præpostera. Denique iustus est qui se in exordio sermonis accusat, iniustus autem qui quod prius negauerat cōfitetur , Ille verecundiæ inuenit gratiam,hic notam incurrit impudētiæ.

C Ita ordinis ignorantia cōturbat negociorum naturam. formámq; meritorū. Ille autē qui didicerit primo mysteria dei,deinde ordinē mysteriorū,exercetur in mirabilibus dei. Græc9 ἀπολεσχίσω posuit,quod dicit latin9 hallucinabor. In quo videtur esse aliqua sermonis offensio secundum vulgarem consuetudinem , quia ἀπολεσχίσαι vulgo æstimatur,vel hallucinari,plus quàm oportet aliquid loqui,& superfluū videre * quod audienti fastidio est,& videtur esse prçter ordinē, cū ordo rerū videatur afferre fastidiū,vt si causam vellis enarrare aliquā, & ordinē nō serues,auditor autē ad rerū festinet exitū,superiora fastidit. Sed nō potest plene īstrui,nisi q ordine sui cuncta cognouerit:vnde non solū factū deprehenditur, sed etiam facti pondus,& facientis affectus. Ideoque Da D uid quasi bonus sui iudex atque arbiter,prope vsq; ad fastidiū vult doceri ,& vel superfluo immorari tempore, quàm necessarium ordinem præterire ἀπολεσχία eni vel hallucinatio videtur lōga quædam esse meditatio,& morosa quædā mentis intentio:à quo non longe abest exercitium vel animi vel corporis . Nam vt ille qui exercet membra sua palæstra ,diutius exercet vt roboret::ta qui exercet mētem suam in scripturis diuinis vel in cōsilus, diutius exercere debet. Exiuit in campum Isaac. Græcus dixit ἀπολέσχησε, Latinus deambulare,vel exerceri. Rebecca veniebat,typus in ea præfigurabatur ecclesiæ,parebantur nuptiæ, in quibus sacramentū foret magnum. Videns patriarcha ista mysteria,exiuit in campum,diffundens acrimoniam suæ mentis, & deambulans in innocentia cordis sui. Diuersis vtique cogitationibus exercebat animum,& in mirabilibus mysteriis delectabatur cuius vt imitator euaderet sanctus propheta, doceri iustificationes dei, & viam iusticiarum cælestium cognoscere gestiebat,vt non dormiret anima eius seculi istius somnum , nec mundanæ captus vanitatis illecebris,à persequenda veritatis intentione diffluueret. Qua ratione ergo doceri velit,subtexuit dicens:

Gene.24.

IIII Stillauit anima mea præ tædio, confirma me in verbis tuis.

Aliqui codices habent dormitauit, quia ἐνυσαξεν & E ἔσαξεν duabus literis disonant. Potuit interpres vel antiquarius scriptor hic falli, νυσάζειν dormire est,σάζειν stillare. Perfectus nō dormitat,qui diuinis animum intēdit mysteriis. Deniq; ipse alibi dicit:Si dedero somnum oculis meis,aut palpebris meis dormitationem . sed vigilat semper:& si caro dormit,cor vigilat. Non ergo dormiebat ,qui tēplū condere domino cogitabat verborū cęlestium ex ædificatione,nō lapidum. Verbum enim dei repulsorium tædiorū est,quo somnus animę, sopor mētis excluditur. Ex tristitia enim & solicitudine secularium somnus irrepit. Qui autem adhæret deo,curas fugitans: voluptatem capit cognitionis æternę,nullam illic mutationem rerum sicut secularium pertimescēs, Qui facilioribus igitur laborum vtuntur cōpendiis,dormitauit accipiunt:sed Origenes,qui multorum interpretationes diligenti discussit indagine,stillauit secut9 est,eo quòd pfecti anima quasi bene cōposita & confirmata nō stillat vt fastigia culminum quę bene tecta atq; munita sunt:cę F terum incōposita citó stillant. Inde vsurpatū est,Stillicidia eiiciūt hominē in die hyemali de domo sua,in qua frigoris asperitate et frequēti aeris mutatione tētamur. Denique docemur prouidere ne fuga nostra fiat hyeme vel sabbato Probatos enim iam nos dies debet reperire vel iudicii vel mortis,ne viduatos viriditatib9 prosperorum , & omni spoliatos secundorum flore succesuum exitus mortis inueniat. Caueamus ergo ne vnusquisque nostrum eiiciatur de statu mentis suæ,& naturali quadā mansione,si habeat foramina mansionum è quibus fluē tia stillicidia tanq; ex fundamentis subruāt hominē nulla sapientiæ soliditate fundatum. Ideoq; ait propheta: Filine defluas. Cōfirmanda est igitur anima nostra ne stillet,& indiuidua virtutum compage solidanda,vt possit regis æterni seruare mysteriū. Cæterū is quicūque est facilis in verbis,velut plen9 rimarū hac atque illac effluēs interiora euacuat sua,& exterioribus passionibus inundatur,tegere se nescius, nec tenere verbū quod accepe rit,sicut sancta Maria quæ conseruabat omnia verba in corde suo,ne quod ex eius ore defluere. Tali se munitā dote virtutū ecclesia loqtur,vt digna videatur in cuius inuitatus sponsus succedat hospitiū. Hinc primū se præ sumit esse placiturā,si bene tectā,& fidā,seruantē silen- Cant.1. tia Christ9 aspiciat. Ecce es,inquit, formosus consobrinus meus,& quidē pulcher:acclinatio nostra opaca,trabes domorū nostrarū cedri,lacunaria nostra cupressi.

Pſal. 131

Mat.24.

* dicere.

G Laudat ſponſi decorem eccleſia,quẽ plus vnuſquiſq; tacito laudat affectu,& fidus myſteriorũ interpres tacendo plus prædicat.Nam qui arcana diuulgat, imminuit Chriſti decorem.Ideo nemo mittat margaritas ſuas porcis,ne cõculcari faciat ornamẽta preciosa . Nõ ergo in tabernaculo loquacis & garruli,qa multiloquio peccatum admittitur:ſed in viri ſerii, qui ſit parcus alloquii, nec ſermonis intemperans, & verborum ſobrietate temulentiã loquacitatis euitans,caput ſuũ Chriſtus reclinat. Et merito opacã ſignificat acclinationẽ, quia in eccleſia conſtitutos virtus obũbrat altiſsimi. Hac vmbra Dauid protegi ſe poſtulabat, ne eũ per diem ſol vreret vel luna per noctẽ.Hanc vmbrã ſpiritalis miniſtrat gratia,torrida ſeculi huius,& mundi ęſtiua fugientibus.Opaca igitur acclinatio Chriſti & eccleſiæ ſunt quib9 dei patris ęterna illa requies aſpirat. In hac ergo requieſcamus vmbra,peccatorũ noſtrorũ æſtibus fatigati.Si quos aduſsit libido,hos domini crux refrigeret, i qua ſe recli nauit vt noſtra delicta ſuſciperet . Si quos culpa laſsaue rit,hos IESVS gremio ſuſcipiat ſuo, & molli foueat amplexu.Vnde audeo dicere quod caro Chriſti acclinatio ſit eccleſiæ.Trabes domorum noſtrarũ cedri. Cedri ſpe
Pſal.91. cie,maiorum qui iuſti fuerunt gloria declaratur . Iuſtus enim vt palma florebit, & ſicut cedrus quæ in Libano eſt,multiplicabitur.Sicut enim cedrus nõ putreſcit, ita nec maiorum gloria vlla vetuſtate corrumpitur. Lacu-
H naria noſtra cupreſsi.Genus hoc arboris nũquam amittit viriditatem ſuam,hyeme iuxta,vere atq; æſtate comã paſcit,nec diuerſo colore mutatur. Solã hanc arborem ventus ſuo nũquam honore deſpoliat,ſola nũquã veteri exuitur amictu,aut nouo flore veſtitur.Sic apoſtolica quoq; gratia neſcit defectũ,ſed venuſtate ſui floret . Anima ergo corrũpi neſcit, quæ florentibus mẽbris viget, ſemper iuſtitiæ cæterarũque virtutum culmina patienti magnanimitate ſuſtentat:& ideo non defluit neq; deficit quia nihil in ea rimoſum eſt,ac remiſsum,nihil mobile, nihil lubricũ,nihil quod vitio ſermonis ex ea poſsit effundi.Ideoq; confirmari ſe petit in verbis ſuis propheta ne moueantur pedes eius, ne effundantur greſsus eius. Quæ,ſi quis recto vigeat corde,nõ patitur,ſed radicatus atq; fundatus aduerſus omnes paſsionum fluctus immobilis perſeuerat.Confirmatus igitur in verbis ait:

V Viam iniquitatis amoue à me, & + lege tua miſerere mei.

* Alias. de.

Non dixit, Amoue me à via iniquitatis,ſed,Viam iniquitatis amoue à me:quaſi in nobis ſit,& nobis ineſse videa
I tur. Quandiu enim exercemus aliquid improbũ,via iniquitatis interius manet,& non recedit à nobis, ideoque ſtudioſe agamus vt eam à nobis ſeparemus.Sed quia hæreditarium iniquitatis glutinum mentibus inhęſit humanis,opus eſt liberantis auxilio.Precare & tu,dicito:Infe
Roma.7. lix ego homo,quis amouebit à me iniquitatis viam?Gratia dei,per IESVM Chriſtum dominũ noſtrum .Et pulchreviam dixit iniquitatis,non iniquitatem,eò quòd nõ quaſi naturalis iniquitas ſit in nobis,ſed maiorum poſt peccata currentium ſit attrita veſtigiis . Meritoque quia vulnus grãde ac vetus eſt & diu ſerpens, perfectioris medicinæ remedia depoſcit obſecrans vt domini legitima miſeratione curetur.Cito enim refricatur vulnus quod ſanatum medicinæ lege non fuerit,immo etiam ſeriorẽ curatio ſentit profectum . Ideoque ſi virus in interiora proſerpit,medicamenta foris appoſita non ſentit .Exigit ergo medicinæ ratio vt aut ſectione , aut aduſtione curetur . Niſi enim putrefacta recidantur , aut humor inutilis decoquatur,fruſtra medicinæ manus adhibentur ad vulnera . Ideoque bonus medicus huiuſmodi ægrum legitime dicit eſse curandum, vt poſsit medicina proficere.Lege ergo miſeretur qui eũ iuſtitia ſapiẽtiáq; miſeretur , vt ea dimittat quæ ſcit iure poſse dimitti: necum alterius miſeretur, ſeipſum legi faciat obnoxium. Agag poſtquã miſeratiõe donat9 eſt, fecit peccare Saul. 1.Reg.15
Peccauit eni in ipſa miſericordia , & ideo peccauit poſt K
miſericordiam.Cõſideremus etiã ne & ipſum deteriorẽ faciamus cuius miſeremur iniuſte . Plerunque enim nõ coercere delinquẽtes,maioris authoritatis eſt,quã ſi vlciſcaris.Tradũtur enim in paſsiones ignominæ,qui cũ aliquid inhoneſtum cõmiſerint,nullũ culpæ preciũ ferũt. Deniq; eos qui cognitorẽ deum ſuorũ ſcelerũ non putabant,& quaſi ſine iudice & ſine lege viuebant , tradidit illos,inquit,deus in reprobũ ſenſum , quia elegerũt viã Roma.1.
iniquitatis,viam autem veritatis eligere noluerunt. Sed propheta qui ſyncero conuerti voluit affectu,

VI Viam,inquit,veritatis elegi,iudicia tua non ſum oblitus.

Non poteſt hoc dicere qui errat in vano dogmate. Non poteſt Arrianus dicere,non poteſt Sabellian9,non Manichæus,non poteſt dicere auarus qui ſecularia & materialia cõcupiſcit,nõ poteſt dicere qui negociatur.nõ eſt enim via veritatis habẽdi ſtudiũ, cupiditas poſsidendi. Quomodo via veritatis, cũ ille diues in ſeculo nequeat ſecum ſuas trãſferre diuitias,& incipiat mẽdico illo Lazaro egẽtior eſse poſt mortẽ?Nõ eſt via veritatis honor ſeculi,ſolicitudo mundi.Denique qui viam veritatis elegit,paulopoſt dicit:Auerte oculos meos ne videant vanitatem.Vanitas temporalium eſt, veritas æternorum. Si volumus igitur ambulare viam veritatis ,peregrinemur ſeculo magis quàm deo , & ambulemus per fidem. Qui enim per fidem ambulat,deo preſens eſt:qui autem ambulat per ſpeciem,adeſt ſeculo,peregrinatur à domi L
no: ſed hic cito confunditur.Vnde refugus ab huiuſmodi viro dicit Dauid:

VII Adhæſi teſtimoniis tuis domine, ne confundas me.

*alias,noli me confundere.

Adhæret teſtimoniis domini , qui eius mandata non reſpuit,iudicia non obliuiſcitur,nec voluptatibus indulget ſuis. Qui adhæret domini teſtimoniis, renunciat mũdo,ſuperiora obliuiſcitur,ad priora cõtendit,vt perueniat ad brauiũ,quod eſt inſigne victoriæ. Non ergo cõfunditur quẽ mundi huius illecebroſa nõ ceperint:non confunditur etiã ſi erubeſcẽda cõmiſerit,quia veniã delictorum poſcit à Chriſto.Ideoq; reſpondetur ei:Dimiſ Luc.7.
ſa ſunt tibi peccata tua,vade in pace.Sed ita non cõfunditur,ſi fuerit in eo operata peccatorũ remiſsio,vt nõ ſolum peccata,ſed etiam peccãdi affectum auferat.Iuſtitia remittit iniquitates,fortitudo timorem,temperantia impuritatem,vt nõ ſolum temporalis , ſed etiam perpetua fiat remiſsio peccatorum .Intret animam tuã Chriſtus, inhabitet in tuis IESVS mentibus,vt in tabernaculo virtutis peccato locus eſse non poſsit.

VIII Viam,inquit,mandatorum tuorum cucurri,cum dilataris cor meum .

*alias,dilataſti.

Neq; enim poterat viam currere,ſi cor eius coartaretur M
anguſtiis.Deniq; currentibus viã domini ait Apoſtolus, 2.Cor.6.
Dilatamini & vos,& nolite iugũ ducere cũ infidelibus.
Et deſe ait,Os noſtrũ patet ad vos ô Corithii,cor noſtrũ 3.Reg.4.
dilatatũ eſt.Ideo & de Salomõe dicitur,Latitudo cordis eius,ſicut arena maris.Et vide diſtantiã, Via ſit ãguſtior cor latius,vt patris & filii & ſpiritus ſancti ſuſtineat mãſionem,ne veniat verbum dei & pulſet,& videns cordis eius anguſtias dedignetur habitare . Deniq; ſapientia in exitu canit,in plateis autem cũ fiducia agit . Plateæ latæ ſunt.Non igitur in viis,ſed in cordis latitudine ſapientia decãtat.In hoc igitur campo interioris hominis, nõ in anguſtiis mentis currẽdum nobis eſt vt cõprehendamus.Scriptũ eſt enim:Sic currite vt omnes cõprehenda 1.Cor.9.
tis.Denique cõprehẽdit qui ita cucurrit vt diceret:Cur- 1.Tim.4.
ſum cõſummaui.Cucurrit enim vt bonus equus. Siquidem habet equos ſuos Chriſtus, de quibus dicit prophe

Abacuc. 3 ta:Immisisti in mare equos tuos, turbantes aquas mul-
A tas:eò ꝙ gentiũ populos,qui mouẽtur vt aquæ multæ, & excitantur vt fluctus aquarum multarum, euangelizan do commouerint apostoli,vt assurgentes à terrenis ido lorũ cęremoniis in Christũ crederẽt. Et supra ait: Ad-scendisti in equos tuos,equitatus tuus sanitas. O bonorum equorũ duodeca iugum mirabile, quibus frena pacis,habenæ sunt charitatis, constricti inter se concordiæ vinculis,& iugo fidei subiecti,quatuor rotis euange lii mysteriũ totius orbis finibus inuehẽtes, bonũ aurigã portãtes dei verbũ,cuius flagello fugatæ sunt illecebræ seculares,exterminatus mundi istius princeps, iustorũ cursus impletus est. O rationabiliũ equorũ grande certamen,ô mirandũ mysteriũ,rota intra rotã currebat, & nõ impediebatur. Nouũ testamentũ veteri testamento erat,intra illud currebat per quod annunciabatur. In quatuor partes ibant rotæ,& nõ conuertebantur retror sum,quia spiritus vitæ erat in iis qui currebant in quatuor partes totius mũdi,& sine offensione currebãt, ꝙa bona equorum vita quadrabat. Currebant igitur equi, quia non dormiebat qui ascẽderat equos. Animarũ igitur nostrarum auriga Iesus,qui nos quoꝙ vult ascẽdere equos nostros,hoc est, nostra corpora, sed vigilare semper,ne dicatur nobis: Dormitauerũt qui ascẽderũt equos. Transeundũ est hoc mare impigre, vix transitur à vigilantibus. Si quis autẽ dormierit, transire nõ poterit,sed demergitur vt Aegyptius,cuius & anima & corpus interiit. Equũ enim & ascẽsorem proiecit in mare,
Exod.15. B qui non sequebantur legem,sed persequebantur.

SERMO QVINTVS.

He ה SEQVITVR quinta litera He,quæ Latine significat est,vel vt alibi inuenimus,viuit. Conuenit sibi vtraꝙ interpretatio:qui enim est, viuit: & qui viuit,est. Deniꝙ gẽtiles non sunt,& ideo nõ viuunt, sed mortui sunt. Iesus autẽ heri & hodie ipse est, & in
Heb.13. secula:& qui est,viuit. Viuo enim ego, dicit dominus. Quomodo enim potest nõ esse ꝙ viuit? Viuit autẽ Iesus, qui etiã mortuos viuificat,& vocat quę nõ sunt,tanꝙ ea quæ sunt. Nihil mirũ si domino cedit natura, vt viuificentur & mortui,& incipiãt esse qui non erant. Et ideo quia via etiã vita est,secũdũ illũ qui ait:Ego sum via,ve-
Ioan.14. ritas,& vita:viã quæram⁹,vt vitã habere mereamur. Audiamus ergo illũ qui viuit in Christo. Viuit autẽ qui ait: Sed nos qui viuimus,benedicimus te domine. In Chri-
Psal.113. sto enim Iesu etiã quicũꝙ mortuus fuerit,viuit. Audiamus inquam quid dixit vt viueret.

*alias, pone. Legẽ mihi constitue*domine viã iusti
*alias,iustificationum. tiarum*tuarũ, & quæram illam semper.

Miles qui ingreditur iter,viandi ordinẽ nõ ipse disponit sibi,nec ꝓ suo arbitrio viã carpit, nec voluptaria captat cõpendia,ne recedat à signis, sed itinerariũ ab Imperatore accipit,& custodit illud, præscripto incedit ordine,cũ armis suis ambulat,rectaꝙ via conficit iter, vt inueniat cõmeantiũ parata sibi subsidia. Si alio ambula uerit itinere,annonã non accipit, mansionẽ paratã non
C inuenit, quia imperator iis iubet hæc præparari omnia qui sequũtur, nec dextra nec sinistra à præscripto itinere declinãt,meritoꝙ nõ deficit qui Imperatorẽ sequitur suũ. Moderate enim ambulat, quia Imperator nõ quod sibi vtile,sed quòd omnib⁹ possibile, cõsiderat: ideo & statiuas ordinat, triduo ambulat exercitus, quarto requiescit die. Eligũtur ciuitates in quibus triduũ,quatriduũ & plures interponãtur dies:si aquis abundãt, commerciis frequẽtantur:& ita sine labore cõficitur iter,donec ad eã vrbẽ perueniatur, quę quasi regalis eligitur, in qua fessis exercitibus requies ministretur. Hanc legẽ viandi esse præscriptã Christo ducẽte sanctis cõmeantibus recognoscas velim. Profecti sunt enim & patres nostri de terra Aegypti ꝑ longa spatia terrarũ, quorũ statiuæ omnes,mãsionesꝙ descriptæ sunt,donec Cades,id est,ad sanctã terrã peruenirẽtur. Istæ sunt statiuæ filio- D
rum Israel,quas descripsit Moyses ex prȩcepto domini. Aduertim⁹ ergo quis has ordinaueris mansiones,quomodo ambulare oporteret filios Israel. Præibat enim Exo.13.
illos deus per diem in columna nubis, vt refrigeraret viantibus: noctu autem in columna ignis,vt viã ostenderet ambulantibus,& tenebras dimoueret. Lex viarũ columna erat & ignis & nubis. Deniꝙ in columna nubis loquebatur ad eos:vbi volebat exercitum requiescere à labore itineris,non mouebatur columna ignis, nec transibat nebula lucis. Quando autem volebat exercitum mouere,prouehebatur & columna ignis in nocte, columna autem nubis in die. Ille autem columna nubis specie quidem præcedebat filios Israel, mysterio autem significabat dominum Iesum in nube venturũ leui, sicut dixit Esaias,hoc est in virgine Maria,quæ nubes erat secundum hæreditatem Euæ,leuis erat secundũ virginitatis integritatem. Leuis erat,quæ non homini quærebat placere, sed domino. Leuis erat,quæ nõ in iniquitate cõceperat, sed spiritu superueniẽte generabat,nec in delicto,sed cũ gratia parturiebat. Aliter quoꝙ hanc interpretationẽ sumere licet. Venit in nube leui Christus in AEgyptum,hoc est,venit in susceptione corporis in hoc seculũ. In nube venit, quem nebula corporis obumbrabat. Sed leuis erat caro, quã nulla sua grauabant delicta. Quomodo enim peccatis grauaretur suis, Ioan.1.
qui auferebat omniũ peccata populorũ? Ecce,inqt Ioannes,agnus dei: ecce qui tollit peccatũ mũdi. Ante hesternum lectũ est quia stabat Iesus,& habebat vestimẽta sor Zach.3.
dida,mea enim peccata portabat. Sũpsit vestimẽta nostra,vt nos splẽdore immortalitatis indueret. Venit in
Ibidem. nube leui quasi iustitia: iniqtas enim in talento plũbeo sedet,Christus in corde iustorũ,in quibus peccata non
Psal.115. erant. Et ideo bene dictũ est hodie: Quid retribuã domino ꝓ omnibus quæ retribuit mihi? Pro nobis verbũ susE cepit carnis infirmitatẽ, ꝓ nobis esuriuit, vapulabit, crucifixus est,mortuus est,vt nobis,in quibus ante vita ignobilis & degener habebatur,inciperet mors esse pretiosa. Sed reuertamur ad confectionẽ itineris,& ordinẽ mansionũ. Et tu sequere spiritaliter hãc legẽ viandi, vt exeas ex Aegypto,& inde ꝓmoueas. Fige tabernaculũ in Socoth:hæc prima tibi statio sit. Socoth prima mãsio est,significans tabernaculũ. Fige ergo tabernaculũ qđ in te est,mentisꝙ tuæ stationẽ cõfirma,vt radicatus atꝙ fundatus maneas in fide Christi. Sequitur mansio in Ma
Exo.15. ra,hoc est in amaritudine. Nõ oẽs mãsiões ęquales sunt. Inde ventũ est in Helim,vbi fontes duodecim sunt, & septuaginta arbores palmarũ. Post amaritudinẽ, ne populus deficeret,debuerunt amœna & fœcũda succedere. Inde Raphidin,qđ est laudatio iudicii, inde sequitur Sina habẽs in se populi tentationẽ,& legis ꝓmulgationẽ. Variãtur merita mansionũ, ꝙa nulli iugis in hoc seculo viuendi potest esse successus. Bonus igitur Imperator alibi mãna esurienti populo ministrauit, alibi potũ F
de petra fluere,quo sitim populi restingueret, angusta ꝓuisione præcepit, alibi legẽ dedit,alibi triũphos donauit,vt his beneficiis fotus exercitus nullũ ꝓlixi itineris sentiret laborẽ. Itaꝙ in illo populo typus fuit, in nobis veritas. Nos igitur cõmittamus iter nostrũ ductui domini Iesu,qui legẽ primo introduxit, & antea per Iesum terram repromissionis in possessionẽ populo suo dedit. Sed etiã quando Moyses videbatur ductor esse, aderat illi Iesus,aderat illi autẽ nõ palam,nec aperte ductorẽ aut principẽ populi sese gerens. Expectabat enim donec Moyses tẽpus expleret suũ, quo cõpleto successit Iesus. Itaꝙ si consideres scripturã dicentẽ, Erũt dies eorum anni centũ viginti: videbis mysteriũ plenitudinis temporũ ex centum viginti annis, post quos & Moy Gene.6.
ses in monte requieuit, & Iesus manifeste mãsionis suæ cœpit principatũ, vt iã nõ sub legis timore sit populus, sed resuscitatus à mortuis fructu vitæ fruatur æternæ.

G factum ex muliere,factũ ſub lege,hoc eſt, ſecũdũ ſuſceptionem carnis creatũ,ſecundũ quod eſt natus ex virgine. Creatus eſt,vt redimeret creaturas:homo factus eſt, vt homines à morte perpetua liberaret. Creatus eſt, vt vias mihi demõſtraret æternas,quibus homo redire poſſit ad dei regnum. Ergo quia principium eſt viarũ dei, hoc principiũ ſequamur. Prius viam noui ingreſsus eſt teſtamenti,vt viam deuotionis ſterneret nobis. Si ieiunamus,ante nos ille ieiunauit:ſi pro nomine eius ſuſtinemus iniurias,prius ille ſuſtinuit pro noſtra redẽptione. Ceruices ſuas poſuit in flagella,maxillas ſuas in palmas,aſcendit crucem, vt doceret mortem non eſse metuendam. Denicꝙ quaſi præcedens ait Petro: Tu me ſequere. Et ideo Petrus curſum conſummauit, quia ſecutus eſt Chriſtum. Sequitur verſus quartus.

Ioan.21.

IIII Inclina cor meũ in teſtimonia tua, & non in auaritiam.

Vtilitatem alii habẽt,& puto quod ideo mutatum ſit, quia vtilitas bonæ rei videtur eſse expetenda potius q̃ declinãda. Sed quia pleriꝙ lucrum pecuniarũ vtilitatẽ ſuam putant eſse,ideo ſi legimus vtilitatẽ, non animæ vtilitatẽ accipere, debemus prophetã declinare,ſed vti

H litatem pecuniæ. Sanctus enim lucra iſta nõ nouit, ſed omnia hæc detrimentum arbitratur, vt Chriſtum lucretur,& recte. Quod enim putam⁹ lucrũ eſse pecunię, damnũ eſt animæ,quia virtutis eſt detrimentum. Ergo ſecundũ eos qui ita acceperunt, vt optet propheta inclinare cor ſuũ in teſtimonia,& nõ in auaritiã,& nos congruimus aſsenſu: atꝙ vtinã precem ſancti ſequentes & oremus quod ille orauit:& qđ oramus, imitemur effectu. Quid enim mihi prodeſt ſi orẽ vt auertat cor meũ deus ab auaritia,& ipſe diebus ac noctib⁹ pecuniæ queram compendia? Si oramus ſermone, compatiamur & mente. Audit ſenſum noſtrum Ieſus,& cognoſcẽs duobus iſtis non conuenire,ſermoni,& cupiditati, non exaudit loquentem. Et ideo qui bene volebat orare, dicebat:Orabo ſpiritu, orabo & mẽte:pſallam ſpiritu, pſallam & mente. Ita magis audit orãtem,ſi aſpernetur auaritiam. Sed quia inualidi ſumus, & pleruncꝙ volentes auertere cor noſtrum à pecunia,vel auro, vel argento, capimur aſpectu,& agrum aut ædificium videntes alienum concupiſcimus,bene addidit propheta dicens.

1.Cor.14.

V Auerte oculos meos ne videant vanitatem,in via tua viuifica me.

Etenim qui in via eſt dei, vanitates non aſpicit. Via perfecta Chriſtus eſt. Qui igitur in Chriſto eſt,quomodo poteſt vanitates aſpicere, cum Chriſtus in carne ſua

I omnes mundi huius crucifixerit vanitates? Auertamus igitur oculos noſtros à vanitatibus,ne quod oculus viderit,animus cõcupiſcat. Myſtica enim differamus interim. Vtinam hac interpretatione poſsimus reuocare ad diuerſa Circenſium ludorum atque theatralium ſpectacula feſtinantes. Vanitas eſt illa quam cernis. Pantomimum aſpicis,vanitas eſt. Luctatores aſpicis, vanitas eſt,quia cernis eos de viridi luctãtes corona. Illi enim veri ſunt luctatores,qui aduerſum huius ſeculi luctãtur illecebras. Non capiat oculos tuos palæſtra membrorum. Et quos currẽtes aſpicis,vanitas eſt: quia vane currunt,qui aſcendentẽ ſaluare nõ poſsunt. Deniꝙ recurſus ipſe te doceat quia vane currũt,qui nõ directũ confi ciunt iter,obliuiſcentes ſuperiora,& ea quæ poſteriora ſunt appetẽtes. Ante nos eſt Chriſtus, ante nos brauiũ eius,ad quod ꝓuenit qui nõ in incertũ cucurrit, nec reuocauit curſum ſuũ,ſed ĩcitauit. Ad hũc dirige oculos tuos,auerte ab ſpectaculis, auerte ab oĩ ſeculari põpa. Sicubi populares cognoueris plauſus, auerte oculos tuos ab his,inflecte,deprime,& ſerua eos,vt erigas melioribus. Erige ad cælum, vel nocte ſtellarum monilia,orbem lunæ decorum,vel die ſolem aſpice. Specta mare, terrã circũſpice, vt opere facta diuino omnis creatura K te paſcat. Quæ formarũ gratia in ipſis beſtiis? Quantus decor in homnibus? Quanta in auibus pulchritudo? Hæc intuere, & non videbis iniquitatem & cõtradictio nẽ ĩ ciuitate. Hæc vide,& nõ introibit mors ꝑ feneſtras oculorũ tuorũ. Si videris mulierẽ ad concupiſcendum eam,intrauit mors per feneſtrã. Si videris poſſeſsionẽ minoris aut viduæ,& concupieris eripere eam: intrauit mors per feneſtram. Si videris aliena monilia, aurum, argentũ,& cõcupieris vt extorqueas: intrauit mors per feneſtram. Claude ergo hanc feneſtrã,cum videris alienæ mulieris pulchritudinẽ,ne mors poſsit intrare. Ocu li tui ne videant aliena,nec lingua peruerſum loquatur Tuam ergo feneſtram claude, ne morti pateat intranti. Sed etiam alienam feneſtram caue. A feneſtra enim domus ſuæ intrat fornicaria. A feneſtra ſua intrat,cum aliquem petulãtis oculi tentat laſciuia. Exclude igitur hãc feneſtram verbi oſtio, ne capiaris oculis meretricis, & arripiaris palpebris. Sed non eſt vna feneſtra per quam mors conſueuit intrare. Eſt & feneſtra verborũ per quã ſermones cõmeant meretricis. Et ideo te ab aliena vxore cuſtodi,ne te ſermonibus gratioſis adoriatur: A feneſtra enim domus ſuæ intrat. Intrat mors per oſcula: & ideo caue,ne te laqueis labiorum ſuorum alliget. Intrat mors ſi meritrix te oſculetur. Intrat mors ſi cito acquieſcas loquenti. Intrat mors ſi loquaris. Intrat mors ſi L multum loquaris. Multiloquio enim peccatum incurritur. Intrat mors etiam ſi non loquaris, & Chriſtum ti- Rom.10. meas confiteri. Ore enim confeſsio fit ad ſalutem. Intrat mors etiam per cauernas aurium,& ideo aures ſunt ſpinis ſepiendæ,vt illecebras meritricii ſermonis excludas. Hæc moralia. Sunt etiam myſtici oculi, quos auertere debeas à vanitate. Eſt enim & ſenſuum vanitas, quam oculi animæ tuæ videre nõ debeant, quia illi eam vident quos Apoſtolus damnat. Cognoſce quæ ſit vanitas ſenſuum,quam oculi tui myſtici videre nõ debeant. Vnde ipſo magis authore diſcamus quæ vanitas,& qui oculi ſint. Manifeſtum eſt enim eſse pleroſq; qui vanita te ſenſus obſcurati ſunt corde, & alienati à via dei pro Ephe.4. pter ignorãtiam quæ in ipſis eſt,propter cæcitatem cordis eorũ:illos tamen gentes Apoſtol⁹ dicit. Ignoret igitur gẽtilis ille quod nõ didicit,ignoret qđ non credidit tibi ignorare nõ licet quod cõfiteris. Chriſtus nõ in vanitate venit,ſed in virtute: nõ in ãtiquitate,ſed in noui tate:nõ inflauit ſenſum hominis,ſed viuificauit:nõ cæcitatẽ cordis,ſed illuminationẽ mentis operatus eſt. Inflã mauit cor tuũ,vt cõprehendas quæ mandatorũ cæleſtiũ ratio,quæ animæ ſubſtantia, quæ vitæ futuræ gratia, in quo ſtatu poſt hæc erimus. Erige igitur mentẽ, vtere naturali ingenio. Ad imaginẽ dei factus es,vt ſuperna aſpicias,& terrena non quæras. Noli curuare ceruicem tuã mundi premendam pondere,noli inhiare auro atꝙ argẽto,ne te ſeculi vinculis alligandum præbeas. Idco dixit dominus:Nolite poſsidere aurum atꝙ argentum,ne nos auri atꝙ argenti cupiditas auara poſsideat. Noli er M go inſerere collum tuũ diaboli laqueis. Strangulat auaritia pauperẽ in hoc ſeculo,ſed in ꝑpetuũ diues ſuis laqueis ſuffocatur:cuius ſenſus in vanitate eſt,in tenebris ãbulat,qui in iis laborat, quæ ſibi prodeſse non poſsint Vanitas eſt ſolicitudo vitæ huius. Vnde non in crapula & ebrietate,non in deliciis corporis, ſed in cognitione præceptorum cæleſtium delectationẽ noſtram debem⁹ ponere. In vanitate currit,qui ſibi ſucceſsibus videtur affluere ſecularibus,qui tanq̃ vmbra prætereunt. Auerte igitur oculos tuos,ne vanitatem videant. Sed nõ ſatis eſt vt tu auertas,ne forte velis & non poſsis, ſi effundat tibi diabol⁹ vanitatum ſpectacula,incentiua inſerat voluptatum,pete vt dominus auertat oculos tuos. Et hæc gratia dei, & hoc munus eſt domini, vt oculos animæ noſtræ à negociis mundi huius auertat. Beatitudo enim omnis à domino eſt. Beatus autem vir, cui nomen Pſal.39.

A domini ſpes eius,& nō reſpexit in vanitates & inſanias falſas. Qui nō reſpicit hæc,beatus eſt:qui autē reſpicit, inſanus atq; furioſus eſt:& ideo reſipiſcat vnuſquiſq; à furore ſeculariū cupiditatū,quæ ita mentē animūq; pturbāt,vt cōpos ſui eſse nō poſsit. Si in nauigio fluctuāte ſis conſtitutus,auertis à ſentina oculos, ne vomitum moueat tibi. Si in ciuitate ambulās aliquid fœtidi odoris offendas,longe refugis atq; declinas. Si quid ocurrat quod horreat oculus tuus, clauditur aut auertitur. In ſalo ſeculi huius fluctuas,influit ſentina vitiorū. In hoc nauigio tui corporis mouetur æſtus cupiditatū, & non auertis oculos animæ tuę ne videant ſentinā libidinum, ne aſpiciāt mūdi huius ſtercora,ne fœtor immūdus nares repleat tuæ mētis,in quibus ſpiritus ſanctus eſse cōſueuit,vt poſsis dicere: Spiritus diuinus qui eſt in naribus meis. Nares igitur animæ tuæ à fœtore auertātur criminū diuerſorū. Eſt enim in his velut quoddā inſigne iudicii. Vnde dicitur ſponſæ: Nares tuæ ſicut turris Libani ꝓſpiciens faciem Damaſci:eò ꝙ vnguentum veri ſacerdotis quod deſcēdit de capite in barbā,hoc eſt,odor ille diuinus,odor gratiæ ſpiritalis,qui de patre in Chriſto erat,& ſacramēto incarnationis, deſcēdit in terras, vt omnia fuſo replerētur vnguēto,emineat pręcelſi poteſtate iudicii, & nares repleat animæ, vt bene olentia diſcernat,& fœtida,ſuauia ſanctorū qui poſsunt dicere: Chriſti enim bonus odor ſumus deo,à fœtidis peccatorum. Hæ ſunt nares ſicut turris Libani præcelſæ ſupra mundū,& ideo proſpicit faciē Damaſci,gentilē ſcilicet populū,odorans fidē eius, cuius gratia delictorū ſuorū detergit fœtorem. Facies igitur Damaſci, fides eſt gentium nullo obumbrata amictu, nullo adoperta veſtitu, nuda ac libera,cælo magis intenta q̄ terris. Hanc ſpeculantur & proſpiciūt nares eccleſiæ, quòd ſuaue in ea & odorū eſt aſpirationis & gratiæ colligentes. Et bene nares eius ſicut turris Libani, quia in ſacrificiis odor ſuauis eccleſiæ eſt, in quibus eſt boni odoris hoſtia, remiſſio peccatorū. Sume igitur has nares ô homo, vt à graue olentibus florulēta ſecernas,vt tūc viuificabit te dominus. Cū enim aduerterit quod de ipſo petis, vt auertat oculos mentis tuæ à vanitate,cooperatur animæ tuæ vt ſi ſpecie aliqua capitur, aut duritia & infirmitate nō flectitur, flectat eā iugo verbi, & habenis ſuis regat, vt voluntate dei abducatur à vitiis, & vitæ odorem capiat æternæ. Non enim hæc vita perfecta eſt, ſed hęc vita in vmbra eſt. Ideo vt homo Chriſtus IESVS ex virgine naſceretur,obūbrauit virtus altiſsimi matrē profuturam, quia in vmbram deſcendit,ab vmbra incipiens operari ſalutē hominis, & conſummaturus claritate ſolis æterni. Vmbra eſt ergo vita hæc, feſtina ad ſolē,vt te defendat ab vmbræ huius frigore, & calorem tibi profundat æſtiuū. Et ideo ſuadet orādum ne fiat fuga noſtra hyeme vel ſabbato, non tēpus diemq; ſignificās,ſed frigere nos meritis prohibēs, & bonorū operum eſse ieiunos. Diſce nūc quemadmodum auertat oculos eius cui miſereatur dominus,à vanitate,Ex iis enim quæ ſequūtur, hoc intelligere poſsumus. Subiecit enim:

B

C

Iob.27

Cant.7.

2.Cor.2.

Mat.24.

VI Statue ſeruo tuo eloquium tuum in timore tuo.

Pſal.110.

1.Cor.1.

Initiū eſse ſapiētię timorē domini dicit ꝓpheta. Quid eſt autē initiū ſapientiæ,niſi ſeculo renūciare? Quia ſapere ſecularia,ſtultitia eſt. Deniq; ſapientiā huius mūdi, ſtultitiā eſse apud dominū, Apoſtol⁹ dicit. Sed & ipſe timor domini niſi ſecūdū ſcientiā ſit,nihil prodeſt,immo obeſt plurimū. Siquidem Iudæi habēt zelū dei, ſed quia nō habent ſecundū ſcientiā,in ipſo zelo & timore maiorē contrahunt diuinitatis offenſam. Quòd circuncidūt infantulos ſuos,quòd ſabbata cuſtodiūt,timorē dei habēt:ſed quia neſciūt legē ſpiritalē eſse,circūcidunt corpus,nō cor ſuū. Ignē ſabbato adolere formidant,cū lex ſanctificationis die libidinū ignem prohibeat accēdi. Et quid de Iudæis dicam? Sunt etiā in nobis qui habent timorem dei,ſed non ſecundū ſcientiā,ſtatuētes duriora præcepta, quæ nō poſsit humana cōditio ſuſtinere. Timor in eo eſt,quia vidētur ſibi cōſulere diſciplinę,opus virtutis exigere:ſed inſcitia in eo eſt,quia nō cōpatiuntur naturæ,non æſtimāt poſsibilitatē. Non ſit ergo irrationabilis timor. Etenim vera ſapiētia à timore dei incipit,nec eſt ſapiētia ſpiritalis ſine timore dei:ita timor ſine ſapiētia eſse non debet. Baſis quædā verbi eſt timor ſanctus. Sicut enim ſimulacrum aliquod in baſi ſtatuitur, & tūc maiorē habet gratiā cum in baſi ſtatua fuerit collocata,ſtandiq; accipit firmitatē: ita verbū dei vel rationabile dei in timore ſancto melius ſtatuitur, fortius radicatur,hoc eſt,in pectore timentis dominū,ne labatur verbū de corde viri, ne veniant volucres, & auferāt illud de incurioſi & diſſimulātis affectu. Sed etiā verbo dei timor ipſe aptari ad vtilitatē,& conſtabiliri videtur vt nō ſit alienus ſciētiæ, ſicut baſis accepta ſtatua nō eſt aliena gratiæ. Timor ergo verbi eſt locus, ſicut in pace locus eius. Timor quidem ſtatua verbi,verbum timoris eſt diſciplina. Plenus enim diſciplinæ timor non nutat ad lapſum. Et quia baſim verbi timorē dixim⁹: ne quid alienū à ſcripturis poſuiſse nos quiſq̄ putet, accipiat lectum de dei verbo in Canticis canticorū: Cura eius columnæ marmoreæ fundatæ ſuper baſes aureas. Significans columnas esſe eccleſiæ apoſtolos,qui fundati ſunt in timore ſancto. Nam ſicut Petrus, Iacobus,Ioannes & Barnabas colūnæ videbātur eſse eccleſiæ, ſic & quicūq; vicerit hoc ſeculū,fit colūna dei,quam cōfirmat qui dicit:Ego confirmaui columnas eius:ita & baſis aurea timor plenus diſciplinæ,quia initiū ſapiētiæ eſt. In timore ergo ſapiētiū apoſtolica prędicatio tāq̄ ſuper baſem aureā columna cōfirmatur. Chriſti igitur eloquio & apoſtolico ſermoni tribunal eſt timor iuſti, & baſis aurea plena prudentiæ, ſimulacrū autē bonū tanq̄ effigies veritatis ſermo ſanctorū. Et vide tanq̄ baſim aureā eſse ſanctorū timorem. Lege Eſaiam: vide quantis ſubiecerit timorem,vt faceret irreprehenſibilē & bonum timorem. Spiritus,inquit,ſapiētiæ & intellectus, ſpiritus cōſilii atq; virtutis,ſpiritus cognitionis atq; pietatis, ſpiritus ſancti timoris. Quantis timorē ſubiecit, vt haberet quod ſequi poſsit? Informatur per ſapientiā, inſtruitur per intellectū,cōſilio dirigitur,virtute firmatur,cognitione regitur, pietate decoratur. Tolle timori domini iſta,& eſt irrationabilis & inſipiens timor, vnus ex illis: Foris pugnæ,intus timores. Quib⁹ afflictus eſset & Paulus,niſi habuiſset dominum conſolantem. Nec ociоſum eſt in prouerbiis: Tunc intelliges timorem domini. Quid eſt tunc? Cum ſapientiam inuocaueris, & prudentiæ dederis vocē tuam:& ſi quæſieris illam vt pecuniam,& vt theſauros ſcrutatus fueris eam, tunc intelliges timorem domini. Et ideo tanq̄ ſuper baſim bonā dicit:Statue ſeruo tuo eloquiū tuum in timore tuo. Plena diſciplinæ oratio, per quā docemur, quēadmodum debeamus orare vnuſquiſq;. Sermo doctrina eſt deprecandi. Et quia docuit nos orare, qui ſit iſtius orationis effectus,oſtendit ſeptimus verſus.

D

E

F

1.Cor.4

Pſal.74.

Eſa.11.

2.Cor.7.

Prou.2.

1.Pet.2.

VII Auferꝫ opprobrium meum quod ſuſpicatus ſum.

ꝫ alias amputa.

Subobſcure dictū videtur, ſed explanauit Apoſtolus quod hic videbatur obſcurū, vbi ait: Nihil quidē mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Sciebat enim ſe eſse hominē,& ſibi cauebat vt poterat, ne poſt ſuſcepta baptiſmi ſacramenta peccaret: ideoq; delicti conſcius ſibi non erat,ſed quia homo erat, peccatorē ſe fatebatur,ſciens vnum eſse Ieſum lumen verū,qui peccatū non fecit,nec eſt inuentus in ore eius dolus,ipſum ſolum iuſtificari qui vere alienus eſset à lapſu. Similiter ergo propheta etſi peccatum declinare cupiebat,tamen quaſi deum repulſorem peccati eſse cupiebat. Sui

G volebat auferri opprobriū quod ſuſpicatus eſt,vel quia cogitauerat in corde,& nō fecerat,& pœnitētia licet ab olitū,ſuſpectus tamen erat ne forte adhuc maneret eius opprobriū,& ideo deū precatur vt illud aue rat,qui ſolus nouit quod neſcire poteſt etiā ipſe qui fecit . Deniq; alibi ipſe dixit propheta : Scis opprobriū meū . Quanq; iſtud opprobriū Chriſti ſit,quod nō eſt verū opprobriū ſed gloria dei.Crux enim Chriſti,Iudæis ſcandalū,Græcis ſtultitia.Illis ergo opprobriū, mihi virtꝰ eſt,per quā aduerſariū repello,ſeculū vinco. Mihi ſapiētia,per quā inſipientiæ laqueos euado. Hoc opprobrium theſauris Aegypti Moyſes prętulit,maius,inquit,ęſtimās Aegypti theſauris opprobrium Chriſti.Si opprobriū tuum gloria eſt domine Ieſu,quāta eſt gloria tua?Tuæ igitur gloriæ participatione quid erimus,cuius ſumus opprobrio glorioſi? Dorſum meū poſui in flagella, maxillas meas in palmas, os autem meū non auerti à cōfuſione ſputorum. Ecce opprobriū tuū domine,in quo ſalus eſt vniuerſorū, in quo mundi redēptio, per quod oprobrium cœpimus nō erubeſcere,q erubeſcebamus:nō confundi,qui confundebamur.Deniq; ſcriptū eſt: Accedite ad eum, & illuminamini, & vultus veſtri non erubeſcent. Hoc opprobriū auferri à nobis nolumꝰ,opprobriū crucis domini IESV,quo noſtra auferuntur opprobria. Sicut enim maledictum factus eſt,vt noſtra maledicta deleret, homo factus eſt, vt leuaret hominis infirmitates: H ita opprobriū factus eſt, vt omniū auferret opprobria. Non vno tēpore, non ſemel abſtulit opprobria: aufert quotidie,peccatum incidimus,nō vnū, ſed multa, cooperti ſumus opprobrio & confuſione. Venimus ad baptiſmum, dilutū eſt omne peccatū, & cum peccato opprobriū. Abſtulit opprobriū meū dominus IESVS opprobrio ſuo,quia crucifixus eſt mihi:quia quicūq; baptizati ſumus in Chriſto, in morte ipſius baptizati ſumus, Non habeo quod auferri petam, ſed poſt baptiſmū incidi opprobrium,debeo augere pœnitētiam, vt dicam: Auferà me opprobriū meum, cum hoc ipſum peccati opprobriū ſit,quia non ago pœnitentiam. Si autem pœnitentiam vt oportet ago,recte dico.Aufer à me opprobrium meum quod ſuſpicatus ſum.

Pſal.68. Luc.1. Heb.11. Pſal.33.

* Alias qa iudicia tua iucunda.

Iudicia enim tua dulcia.*

Quomodo oportet cōfiteri?Quid timeo cōfiteri,quid timeo dicere peccata mea? Quid vereor opprobrii mei mētionē facere apud eū cuius iudicia dulcia ſūt? Quod ſeuerū in aliis,in Chriſto dulce eſt, i Chriſto ſuaue eſt, quia ipſe ſuauis eſt.Deniq; guſtate & videte quoniā ſuauis eſt dominus. Dulcia iudicia cōfitēti,quia ipſe dicit: I Ego ſum,ego ſumq deleo iniquitates tuas,& memor nō ero:tu autem memor eſto, & iudicemur:die iniquitates tuas,vt iuſtificeris. Dulcia iudicia agenti pœnitentiam, quia ipſe dixit:Gaudiū erit in cęlis ſuper vno peccatore pœnitentiā agēte, q̄ in nonaginta & nouē iuſtis, qui nō indigēt pœnitētia. Si dulcia ſunt igitur iudicia domini, ſuauitatis fructus percipere elaborem⁹. Vis ſcire q̄ dulcia iudicia domini?Nō reſurgūt ipii in iudicio. Qui aūt in iudicio reſurgūt,habēt ſpē venię,quoniā crediderūt. Impii nō ſūt,peccatores eſse poſsūt:fidē habēt:& ſi culpam nō declinarūt,per fidē credunt. Qui autē credit in ipſo,nō iudicatur.Dulcia ergo iudicia credētibus. Qui autē non credūt,nō Chriſti iudicio dānata ſunt:qui venit nō vt iudicet mundū,ſed vt ſaluet & redimat,ſed impietatis ſuæ ſubiere iudiciū, qui in remiſsionē peccatorū credere noluerūt. Non eni poſsunt ad eius pertinere beneficiū,quē cognoſcere refutarūt.Ergo qui nō crediderunt in eū,iudicio eius videtur indigni. Iudiciū enim eius quid ſit,agnoſce dicente ipſo:Hoc autem iudicium eſt,quia lux venit in hūc mundū. Dulce ergo,quod lux eſt:dulce iudiciū,quod præcedit miſericordia.Sic enim ſcriptum eſt:Miſericordiam & iudiciū cantabo tibi domine.Et quia cognouit dulcia iudicia,dicit:

Iſa.43. Luc.15. Ioan.3. Pſal.100.

Ecce concupiui mandata tua,in tua iuſtitia* viuifica me.

K VIII

* Alias in æquitate tua.

Bona iudicia authoritate ait.Ecce amat libertatē fidei, qui libertatem dedit. Diligi ſe gaudet, qui ideo venit in hunc mundū, quia hunc mundū dilexit. Amari exigit, qui omnes amat,quia charitas eſt. Concupiuit mandata dei vt bonus ſeruus,vt cultor ſedulus. Cōcupiuit nō vt amator meretriciā copulā, non vt auarus pecuniā, non vt luxurioſus laſciuiā.De illis enim lex dicit:Non concupiſces. Dominū autem deū præcepit diligendum,& tenero,id eſt tenaci quodā atq; interno amandū cupiditatis affectu. Et quia amicꝰ eſt qui diligit, ſeruus eſt qui timet , quaſi amicus qui omnia fecerit quæ præcepit ei dominus:Vos,inquit,amici mei eſtis,ſi feceritis quę ego præcipio vobis. In tua iuſtitia viuifica me: audiet & dicit,eò quòd illa ſit vera vita,quæ viuit ſecundum dei iuſtitiam,quam viuebant apoſtoli, immò qua viuūt. Sunt enim qui viuentes, mortui ſunt: & qui mortui, viuunt. Deniq; alii deſcēdunt in infernum viuentes, alii cū ſint corpore mortui, meritis ſuis viuūt. Sunt enim qui non guſtabunt mortē,donec videant filiū hominis die iudicii reuertentem,quando cum gloria ſancti reſurgent.

Exo.20. Ioan.14. Matti.16.

SERMO SEXTVS.

VAV.

SEXTA litera vau, cuius interpretatio eſt,vt ille. Alius interpres,non eſt,ait.

Et veniat ſuper me miſericordia tua domine, ſalutare tuum ſecundum eloquium tuum.

L

Quid ſignificet interpretatio literæ,quoniā ſubobſcura eſt,ex pſalmi ſerie colligendū putaui. Nam cū ꝓphe ta poſtulet: Veniat ſuper me miſericordia tua domine, veniat ſalutare tuū: non eſt dubiū quē videre depoſcat, hoc eſt,in quo fructus & miſericordiæ veniat & ſalutis. Deniq; in ſuperioribus idē popoſcit,in pſalmo octogeſimoquarto,in quo euidentius domini Ieſu prophitauit aduētum.Nam terrā quā benedici expoſtulet,ſatis notū eſt,illā videlicet quę peccatū in Adā contraxerat, cui dicitur:Terra es,& in terrā ibis. Maledixerat autem deus, nō elementū naturæ carnis,ſed carnē prævaricātiū.Benedicitur caro igitur in Chriſto,vt maledicto ſuperato caro ſoluatur.Benedicitur caro,quā benedictus filiꝰ dei aſsumpta hominis cōditione ſuſcepit.Et ideo ſubdidit: Deus tu conuertens viuificabis nos, & plebs tua lętabitur in te. Oſtēde nobis domine miſericordiā tuā,& ſalutare tuū da nobis. Audiā quid loquatur in me dominus deus,quoniā loquetur pacē in plebem ſuā,& ſuper ſanctos ſuos,& in eos qui cōuertunt ad ipſum cor ſuū. Veruntamen prope timētes eū ſalutare ipſius, vt inhabitet gloria in terra noſtra . Totus hic locus IESVM dominum ſonat,qui viuificauit mortuos,Lazarum ante paſſionem,plurimos tēpore propriæ paſsionis.Ipſe eſt miſericordia,vtpote remiſsio peccatorū.Ideo dicit: Oſtende, quē videre poſsit in corpore. Nam deū in maieſtate ſua videre nō poterat, quia deum nemo vidit vnquam. Auidus propheta deſiderat videre, quem ſperat tenere: quē ſi viderit, deſiderat propriis manibus cōprehendere.Ideoq; ait: Et ſalutare tuū da nobis. Salutare dei virtus eſt,ſalutare dei Chriſtus eſt, & ideo prope timentes hoc ſalutare. Longe erat Chriſtus à nobis, longe erat à nationibus: deſcendit in terras,factus eſt prope,cœpimus non timere. Nam qui Chriſtum timet, non timori eſt ſubditus,ſed deuotioni. Pietatis hic timor,nō infirmitatis eſt.Denique nihil deeſt timentibus eū. Quomodo autē factus ſit prope, audi: Vt inhabitet, inquit,gloria in terra noſtra. Quis eſt gloria, niſi dominus IESVS Vnde & apoſtolus Paulꝰ ait: Deus domini noſtri Ieſuchriſti,pater glorię. Merito cōplacet ī eo pater,qa patris gloria eſt.Hunc qui à patre ſeparat,maiorē patri iniuriā

Pſal.84. M Ioan.1.

A facit,quem vult esse sine gloria. Hunc quisquis æqualē patri non putat,inferiorē & patrē iudicat,cū alio verbo patrem plus laudare non possit, cū summa laus gloriæ Christus est. Rogatur ergo vt veniat salutare dei. Ille est qui rogatur, hoc est, dominus IESVS, & non est alius, sicut habet literæ interpretatio,est. Vel si nō solus pater rogatur,est & ille,hoc est,& filius qui rogatur,& rogatus aduênit, & salutare mundo dedit. Ideo σωτὴρ, hoc est Saluator, ideo IESVS, sicut angelus dixit, quia saluum fecit populum suum. Cum inuocaret igitur propheta, aderat, vt probaret illud, quia adhuc loquentibus nobis dicit, Assum. Adest, quia suscitatus à filiabus Iudææ,quasi resuscitat⁹ à filiabus Hierusalem,audit ecclesia sonum vocis eius, & dicit: Vox consobrini mei, Canti.2. ecce hic aduenit saliens super montes, transiliens super colles. Manipularis est liber, multas habens personas nobiles, velut manipulos triumphales: multosq; actus significās,quos intelligere magis,quàm expressos tenere possumus. Nā quasi aduenientem sponsum audierit cum aliquibus pariter viantibus colloquentibus dicit
B sponsa: Vox cosobrini mei. Dum loquitur cum filiabus Hierusalē, & rogat vt excitent & resuscitent sponsum, subito tanq̄ de longinquo missæ vocis sonū sentiens,dicit: Vox cōsobrini mei,annūcians quē nūciari sibi ante quærebat,quē cupiebat ab aliis suscitari,sua prece resuscitatum à patre venire iam credens,læta dicit: Vox consobrini mei. Bene addidit,cōsobrini mei,vt nō aliæ,sed consobrina sola sibi eius vendicaret aduentū. Ecce,inquit,iste aduenit. adhuc ego eū quæro,& ille iam venit, adhuc ego suffragia capto vt veniat, & ille iam proximus est. Ego suscitari mihi charitatem cupio, ego me vulneratam charitate puto, & ad me plus charitas ipsa festinat. Ego dixi: Veni,ille salit & transilit. ego rogo eū venire cū gratia,iste gratiarū operatur augmenta: & dū venit,incrementa gratiæ secū vehit. & veniendo acquirit, quia studet etiam ipse suæ placere dilectæ. Salit super excelsa,vt ascēdat super sponsam. Sponsę enim tha lamus tribunal est Christi. Salit super ecclesiā,transilit super synagogam. Salit super gentes, transilit super Iudæos. Videamus salientem. Salit de cælo in virginem,de vtero in præsepe,de præsepio in Iordanē, de Iordane in crucē,de cruce in tumulum,in cælū de sepulchro. Proba mihi Dauid salientē,proba currentem. Tu enim dixisti: Exultauit tanq̄ Gigas ad currendam viā,à summo cælo egressio eius, & ocursus eius vsq; ad summū eius: Psal.18. nec est qui se abscōdat à calore eius. Ergo & nūc salit & nūc currit de corde patris super sanctos suos,de Oriente super Occidentem,de Septentrione super Meridiem.
C Ipse est qui ascēdit super occasum,ipse super cælos cęlorum ad Orientē. Ipse ascendit super montes, ipse super colles. Vtinā ego miser dicā, dicat anima mea, ecce iste aduenit, & aduenit non super terrena, nō super valles, sed aduenit saliens super mōtes. Deus enim deus montium est,non vallium. Vbi ergo salit,super mōtes salit. Si sis mons,salit super te. Salit super Esaiam, salit super Hieremiā,salit super Petrū, Ioannē, Iacobum. Montes Psal.124. in circuitu eius. Si nō potes mōs esse, nec præuales,esto vel collis,vt super te Christus ascendat, & si trāsilit, ita transiliat,vt te transitus eius vmbra custodiat. Diximus de Christo & ecclesia,dicamus de anima & verbo: Anima iusti sponsa est verbi. hæc si desideret,si cupiat,si oret,& oret assiduo,& oret sine vlla disceptatiōe, & tota intendat in verbū, subito vocē sibi videtur eius audire quem nō videt,& intimo sensu odorem diuinitatis eius agnoscit: quòd patiūtur plerūq; qui bene credūt. Replētur subito nares animę spiritali gratia,& sentit sibi prę-sentiæ eius flatū aspirare quem quærit, & dicit: Ecce iste est quē requiro,ipse quē desidero. Nónne cū aliquid de scripturis cogitamus,& explanationē eius inuenire nō possumus,dū dubitamus,dum quærimus, subito nobis quasi super mōtes altissima dogmata vidētur ascēdere: deinde quasi super colles apparēs nobis,illuminat men D
tem, vt infundat sensibus q̄ inuenire posse difficile videbatur? Ergo quasi ex absente sit prę̄sens verbū in cordibus nostris. Et rursus cū aliquid nobis subobscurum est tanq̄ subducitur verbū, & tanq̄ absentis aduētū desideramus. Et cū iterum apparet,ostendit se nobis tanq̄ præsens sit nobis in iis quę requirimus cognoscēdis. Salit ergo in vniuscuiusq; corde frequēter: trāsilit & exit: & reuertitur,si sequaris,si requiras, si tibi fideliū gratia disceptatione doctorū verbum quod exierat atq; trāsierat, postules resuscitari, sicut illa quæ quæsiuit & inuenit,quæ dixit: Frater meus transiuit,anima mea exiuit in verbo eius. Ergo & si super montes salit,sequere: & si super colles,sequere. Reperiūtur enim in montibus & in collibus venatores domini, qui inuestigant eos qui capiuntur ad vitam. Sic enim dixit per Hieremiam deus: Hiere.16. Ecce mitto multos piscatores, & multos venatores, & venabuntur eos super omnē montem, & super omnem collem. Ibi ergo populus dei quæratur & inueniatur in Petri & in Pauli doctrina gratia disciplinæ,vt nō in conualle sint,vbi fletus,sed in mōtibus,à quibus vnūquenq; Christus illuminat. Et cū Petrū legimus, Christus illuminat. Et cum Paulum legimus, Christus illuminat. Cu rauit Paulus, Christus illuminauit, quoniam inuocato domini Iesu nomine resurrexit, cuius sanatus est munere. Suscitauit mortuam Petrus, Christus illuminauit. Psal.75. Et ideo ait: Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. Nos igitur qui mōtes esse non possumus, stemus in mōtibus vel in collibus: vt cum miserit piscatores suos E
domin⁹, & venatores, vt venētur eos q̄ super omnē mōtem sunt, vel super omnē collē, id est in legis & prophetarū præceptis,& noui & veteris testamenti cognitione omnē habentes conuersationē, inueniāt nos paratos,& velut bonas colligant spicas opportuno missi messores tēpore: quia siquis extra montē aut collem fuerit repertus, colligi velut bona spica nō poterit ab iis qui (vt cōparationis faciamus alterius mentionē) triticū à paleis seperare mittentur. Plurimarū igitur operationū solertes ministros dominus habet. Idem piscatores, iidē etiā venatores sunt, atq; messores. Si in tēpore messis, quo diriguntur isti meriti, maturus expectes, saliētem in mon- F
tibus poteris intueri, & videbis dominum IESVM similem capreolo, aut hinnulo ceruorum super montes Bethel. Salit enim super ecclesiam, quæ est domus panis, eò quòd fidelium corda confirmet. Merito sicut capreola, quia caprea in altis pascitur. Dorcas dicitur à videndo. Dorcadicon etenim visus acutior est. Quid hoc aptius Christo, q̄ patrē vidit, quē vidit nemo? Aut siquis vidit in Christo, ipse filius reuelauit. Merito sicut hinnulus ceruórū, hinnulus quasi fili⁹, cui paternæ inoleuerit vis naturæ, vt eū occulta non lateāt, serpentes fugiāt, venena non lædant. Deniq; eductus de latibulis suis serpens qui producebatur ex homine, dicebat: Quid venisti ante tēpus torquere nos? Spectemus ergo salientē hūc hinnulum, vt non possimus timere serpentem. Non timebat Dauid. Deniq; de his dicebat serpentibus: Mat.8.

Et respondebo exprobrātibus mihi verbum quia speraui in* verbis tuis. 11 *Alias sermonibus tuis.

Quasi bonus ceruus qui bibisset de fontibus aquarū, nequaquā humanorū serpentiū spiras,& maledicorum venena metuebat. Coluber illi nō erat noxa,sed pręda. Cibus erat serpentini virus alloquii,& cibus laudis. De quo dicebat: Deus laudem meā ne tacueris,quia os pec- Psal.108.
catoris & dolosi super me apertū est. Saginabatur venenatorum sermonibus. Illi fibila obtrectationū ora tollebant,& sermonibus odii circūdabant innocentē. Bonus ceruus inter multos colubros positus non timebat, ceruus amicitiæ, & pullus gratiarū. Simulabāt charitatē, fundebant obtrectationē: ego autē, inquit, orabā. Bonus ceruus in medio viperarū innocuus pascebatur. Illi

G trisulcis ora linguis micabant,hũc autẽ sancta pascebat oratio,immò cibum obtrectãtibus offerebat. Respõdit obtrectãtibus sibi verbũ. Verbũ enim cibus est. Denicꝙ
Mat.4. nõ in pane solo viuit homo,sed in omni verbo dei. Videbant me,inquit,& mouerũt capita sua. Maledicebãt, ego autẽ benedicebã. Maledicebãt qui obtrectabant:benedicebã,qui verbũ domini prędicabã. Quàm bonũ est ferre conuitiũ,& conuitiũ non referre?Deũ præsulẽ acquirit,qui conuitianti nescit irasci. Denicꝙ quãta patien
Psal.108. tiæ gratia dicẽtis:Maledicẽt ipsi,& tu benedices? Beatus qui maledicta non sentit. Beatus quẽ maledicta nõ permouent. Non enim potest maledicto moueri qui maledicta hominum diuinę munere benedictionis excludit. Non potest sentire maledictũ,qui habet verbum:& non potest referre maledictũ,cui in ore semper est verbum. Sed est etiã bonus serpens, quem iste ceruus non lædat.
Matt.10. Estote,inquit,astuti sicut serpentes. Et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto,ita exaltari oportet filium hominis. In serpente æreo figuratus est meus serpens. In ligno illo exaltatus est meus serpẽs bonus. Bonus serpens,qui de ore suo remedia,non venena fundebat. Potest non timere serpẽtes,qui hũc nouit adorare serpentem. De hoc serpente dicit illa quæ diligit: Ecce hic stat
Cant.2. post parietem nostrũ prospiciens per fenestras, eminẽs per retia. Respõdit cõsobrinus meus, & dicit mihi:Sur-
H ge, veni proxima mea, formosa mea, colũba mea, quia ecce hyẽs præteriit,imber ambit,discessit sibi,flores visi sunt ĩ terra. Serpẽs profecto est,qui decursa hyeme amictu corporis se volebat exuere, vt speciosо decore vernaret. Idẽ ergo est coruus & serpẽs. Ceruus habens cornua legis & gratiæ. Cornua eius duo sunt testamenta. velox gressu,impiger incessu, qui totũ facile orbẽ percurrat vno momẽto,vbicꝙ celebrabilis. Serpẽs quocꝙ bonus, cuius priora dẽtes legis immordeãt, posteriora nõ vulnerent euangelii lenitate. Caput defendit à vulnere, qui legẽ venit non soluere,sed tueri ab interpretationibus perfidorum. Caudã in flagella diffundit liberã, cupiẽs aduersarios magis flagellare q̃ perdere. Bonus coluber in gremium dilectæ, atcꝙ in ipsum intimæ sinum mẽtis facilis illabitur,& attactu nullo implicans ignem ossibus,præcordia ipsa depascitur. Pulchre lectũ est ho
Luc.10. die: Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Celebramus enim diẽ quo releuata sunt populis corpo
I ra sanctorũ martyrũ,qui velut boni serpentes depositis carnis exuuiis, tentationũ hyemaliũ rigore superato,& spiritus sancti renouati gratia, æstiua mundo luce fulsere,missi vero vt agni in medio luporũ. Lupi sunt enim persecutores,lupi sunt hæretici omnes. docere nesciũt, vlulare consuerũt, sed nemo moueatur si in mediũ luporum mittitur. Beneficio Christi & lupus ipse mutatus est. Beniamin lupus rapax Apostolus Paulus factus est,non iam insidiator ouilium Christi, sed defensor & custos. Cum hoc lupo versari libet,per hunc lupum factum est vt simus tuti in medio luporum. Nemo iam veretur lupos,cum his pascimur,sicut scriptum est:Tunc
Esa.65. lupi & agni simul pascẽtur. Sed iam consideremus quid sit quod ait Propheta:

III Et ne auferas ex ore meo verbũ veritatis
*alias superspera-ui. vsquequaq;,quia in iudiciis tuis*speraui.

Viderat ecclesia vel anima iusti salientem sicut hinnulum super montes:repente proximum aspiciens post parietẽ domus suæ, prospicientẽ per fenestras,eminentem super retia,exultat & gaudet, quia etiam ipsa amatur à sponso, qui tanq̃ & ipse vulneratus charitatis decore,dilectæ primò cũ abesset,ad oscula rogatus affuerit. Rogatur enim cum dicitur: Osculetur me ab osculo
Cant.1. oris sui. Deinde preces spõsæ blanditiásque non spreuerit,dilecta sibi vbera prædicãtis,atcꝙ in interiora domus eam benignus induxerit. Deinde tanq̃ lasciuienti ludens amore,quia velit pertentare sensus amantis, sæpe egressus vt quæreretur à sponsa, sæpe regressus vt inui- K
taretur ad oscula,astiterit post parietẽ, prospexerit per fenestras,eminens super retia,vt non totus abesset,nec quasi totus intraret,& ipse ad se sponsam vocaret,vt ve Cant.2.
niendi ad se inuicem fierẽt gratiora cõmercia,amorisq̃ vim mutuis adolerẽt sermonibus. Exurge, inquit, veni proxima mea, formosa mea, columba mea. Et tu si habeas fundatum parietem, nõ illum medium qui domus vnius separet mẽbra, sed ædificatum supra fundamentum apostolorũ & prophetarũ,vt cõpaginata eius structura crescat in templum,nec disterminet eius interna, sed muniat. Si habeas ergo in te ædificationem dei,& ad Orientem pateant semper fenestræ tuæ, venit verbum, stat post tuum parietem, (oculi enim domini super iu- Psal.33.
stos) prospicit per fenestras tuas. Quæ sunt fenestræ istæ? Legimus fenestras, de quibus dicit Hieremias: Intrauit Hiere.9.
mors per fenestras, per quas intrauit auaritia, intrauit libido. Oculus tuus fenestra est,intrauit mors per oculum tuũ. Si videris mulierem ad concupiscendum eam, intrauit mors per oculum tuũ. Si uideris possessionem viduæ vel minoris,& concupieris inuadere,& indefensam putans ætatem esse vel sexum, (sed non sunt indefensi, quos dominus vult esse defensos) intrauit mors per fenestram. Si videris decorem mulieris,aut thesauros minoris,& tuas excitaueris cupiditates: ĩtrauit mors per fenestram. Sicut ergo per hæc intrat mors, intrat & vita. Si decorem puellæ aspiciens sacræ, venereris dominum IESVM, quòd in teneros annos venerit ætas senectutis,vita immaculata, & ipse filiam tuam offeras,vt L
pio cõsecretur velamine: si possessionem minoris non tanquam solicitus inuasor aspicias,sed quasi parens sedulus religioso tuearis affectu:per has fenestras prospicit Christus,vt vocet sponsam eminens super retia. Bene eminens, quia solus est quem retia non inuoluerint peccatorum. Omnes intra retia erant, immò adhuc intra retia sumus: quia nemo sine peccato nisi solus IESVS,quem non cognoscentem peccatum,peccatum pro nobis fecit pater. Etenim tradidit eum laqueis,tradidit eum retibus, mittens eum non in peccato, in quo erant omnes homines,sed in similitudine carnis peccati,vt de peccato dãnaret peccatum in carne. Peccatum erat caro secundum illud, quia hæreditario erat dãnata maledicto. Peccatum erat illecebra & ministra peccati. venit dominus IESVS, & in carne peccato obnoxia militiam virtutis exercuit. Facta sunt membra nostra iam non arma libidinis, sed arma virtutis. Nancꝙ vbi erant M
incẽtiua libidinis,ibi nũc sunt domicilia castitatis. Hic ergo venit ad laqueos, sed voluntarius: venit ad retia, sed securus. Plena erant omnia laqueis, referta retibus. Audi dicentẽ: In via hac qua ambulabã, absconderunt superbi laqueum mihi. Et in libro Sapiẽtiæ Syrach moneris vt cognoscas quia in medio laqueorum ambulabas. Quot vitia,tot retia: quot peccata, tot laquei hæreditarii iam te nexus tenebant. Venit ad laqueos IESVS, vt Adam solueret: venit liberare quod perierat. Omnes retibus tenebamur, nullus aliũ eruere poterat,cum seipsum non possit eruere. Talis ergo necessarius fuit quem vincula generationis humanæ delictis obnoxia non tenerent,non cepisset auaritia, non ligasset dolus. is solus erat IESVS, qui cum huius carnis se circundedisset vinculis,captus non erat, nõ erat alligatus:sed dirumpens ea atcꝙ dissoluens, ad se magis vocauit ecclesiam,prospiciens per laqueos,eminens super retia,vt & ipsa disceret vinculis nõ teneri. Denique eousq̃ nõ longe à vinculis fuit, vt pro nobis subiret & mortẽ:sed tamen non seruus mortis effectꝰ,sed liber inter mortuos. Liber enim erat,qui soluendæ mortis potestatem habebat. Denicꝙ ipse te doceat,qui ait:Soluite hoc templum, Ioan.2.
& in triduo resuscitabo illud. Audiamus itaque quid dicat:Exurge,veni proxima mea,hoc est,surge à mortuis, exurge à vinculis, quibus circundata tenebaris. Exur-

A ge,quia ego refurrexi tibi:ſolue vincula iniquitatis,qa ego iam ſolui tibi,veni.quia iam retia ſoluta ſunt.Virgo peperit,puer natus ex virgine eſt. Nihil debet muliebri hereditati,quia quaſi filius mulieris non tenetur. Cerne medium parietem macerię iam ſolutū, qui interiorum affectuum concordiā diuidebat,& in diuerſum excitabat diſſenſiones corporaliū paſsionū. Veni ergo ſecura,cupio videre faciē tuā,& audire vocē tuā:veni vt iam me nō per retia videas,ſed facie ad faciē vultibus amatoriis dilecta potiaris. Ethice iſta decurſa ſint. Myſtica autē illa,ſi poſsumus,vel linea intueamur extrema. Sedebat intra domū ſpōſa deuota domīo,itra parietē legis & prophetarū ſpiritalium lapidū ex ędificatione fundatū,qui claudebat atq; vallabat domū regiā plenā iucunditatis atq; lætitiæ. Mirabatur theſauros regios,& intuebatur ſolicite, cupiens ſapientiam, quæ has ſibi diuitias demonſtraret,aſciſcere.In ſecreto erat,ſed ſecreti ipſi⁹ interpretē requirebat.Venit domin⁹ Ieſus ſaliens ſuper mōtes.Nobis ſero videbatur venire,ſed ille properabat Saliebat deniq; & trāſiliebat,vt Iudęorum corporalia & ſaxoſa dogmata trāſiliret.Aſtitit poſt parietem domus. quæ erat in veteri teſtamento,proſpiciens per legis feneſtram,prophetarū cauernas.Nondū erant domus illius aperta veſtibula,nondū claues ſciētiæ portarū clauſtra patefecerant quibus legis claudebantur interna.De ſuperiore tamen,hoc eſt,ſpiritali parte proſpectās, Eccle-
B ſiam vocat,vt per legem & prophetas, Euāgelii vertice ſublimis aſsurgēs,retia Iudaicę interpretationis & nodos intrepido calcet veſtigio. Ideóq; proxima vocatur, vt adhæreat Chriſto,mūdana nō quærat: ideo formoſa, vt ſpecioſos Euangelizantiū pedes proferat :ideo colū-
Cantic. 2. ba,vt ſpiritalia petat,terreſtria derelinquat.Ecce,inquit hyems præteriit,imber abiit,diſceſsit ſibi,flores viſi ſūt in terra.Ante aduentū Chriſti hyēs erat, venit Chriſt⁹ fecit æſtatem. Tunc omnia erant florū indiga,nuda virtutum:paſsus eſt Chriſtus,& omnia cœperūt nouæ gratiæ fœcundari germinibus.Imber abiit luxurię profluētis,& nubila tetris ora flagitiis,ęſtiua iam purę conſcientię ſerenitate laxantur,Ideo non euadunt,quorum fuga hyeme fit,quia nō ſequuntur domini paſsionē:non tollunt crucē ſuā,& Chriſtum ſequuntur. Imber impedit flores,at nūc flores vidētur in terra. Boni flores apoſtoli,qui aduerſorum ſcriptorum atq; operū ſuorū fuderūt odorem. Tempus ſecandi aduenit, quo matura in horreis frumenta conduntur:& qui metit,mercedē accipit. Vox turturis audita eſt,quia inuenit ſibi nidū Eccleſia enim domus eſt caſtitatis. Ficus,quæ propter infœcunditatē iubebatur excidi, fructus iam ferre cœpit. Vinea trāſlata ex Aegypto,iā non maceriis deſtructa depoſitis, incurſatur à beſtiis,nec informis ſentibus, ſed odora iā floribus,quæ ſolebat facere ſpinas,fructu curueſcit vuarum.Merito igitur ſanctus Dauid paſcha domini cælebrans,& feruenti ſpiritu tēpora ingreſsus æſtiua, qui in verbo dei fructus varios colligebat,hyemis aduerſa declinans ait:Et ne auferas ex ore meo verbum veritatis vſq;quaq;,quia in iudiciis tuis ſperaui. Quantus labor eſt vt verbum percipias? Quantū iterum periculum ſi a-
1.Tim.4. mittas?Et ideo tibi dicitur:Noli negligere gratiam quæ in te eſt.Excole diligēter quaſi bonus agricola campum
C tuū,vt paſcantur agni tui,& tua ſata floreant.Non auferatur ex ore tuo verbum,ne forte verbis facta non congruant,& deforment iniquitatis opera magiſterium diſciplinæ.Tollitur ex ore verbum,cū dicitur peccatori:
Pſal.49. Quare tu enarras iuſtitias meas? Et ipſa obmuteſcit facundia,ſi ægra ſit conſcientia.Veniunt aues cæli, etiam ipſæ tollūt verbum ex ore tuo.Sunt & tēpora tentationum,quæ tollant verbi ſemen è ſaxo,ne radicem habētes fructum afferant.Nūc conſideremus vtrum etiam ex corde poſsit auferri verbū veritatis.Radicatū enī verbū atq; depreſsum,& infixū mentibus noſtris, difficile auferri poteſt.Deniq; dictū eſt à domīo: Quare tu enarras iuſtitias meas?Non dixit, Quare cogitas iuſtitias meas? D Et,aſsumens teſtamentum meum per os tuū : non dixit, per cor tuum.Sermo cohibetur indigni animi,non obſtruitur pœnitētia:inſolentiā prohibet,nō excludit correctionē.Cauēdū tamen eſt ne & ipſa interius corda turbentur,& offundat tenebras malitia,vt cor vanis cogitationibus obcæcatū lucem veritatis amittat, fulgoręq; verbi capere nō poſsit.Si igitur Dauid orat ne auferatur ex ore ſuo verbū,& ſi auferatur,nō vſq;quaq;, id eſt nō penitus auferatur:quis tantus eſt qui in poteſtate ſua gratiam diſputationis eſse commemoret, præſertim ſi vita redarguat qđ doctrina præſumat,& iudicio dei dānanda committat?Is enim qui in iudiciis dei ſperat, ſeruare poteſt verbum veritatis: quia dum veretur pœnam,cuſtodit gratiam.Ideóq; ait:

IIII

Et cuſtodibo * legem tuam ſemper, in æternum * & in ſeculum ſeculi.

*alias,cuſtodiam. *alias, in ſeculum.

Duo dixit,cum vnū ſatis eſse poſset,ſi vnū ſignificare voluiſset.Sed quia nō ſolum in præſenti vitæ huius tempore,ſed etiā in futuro poſt huius vitæ curriculū cuſtodiēda lex promittitur:ideo arbitror quia & ſecundū eos qui exemplari & vmbrę ſeruiunt cęleſtium,& ſecūdum eos qui in cęleſtibus ſiti ſecundum veram legem cultus deo deferunt,pollicetur ſibi eſse viuēdū,vt & hic & ibi legē cuſtodiat.Hic in exemplari,in ſpeculo,in ęnigma- E te:illic in ipſa facie veritatis.Poſsum⁹ & illud intelligere,quia Διαπαντὸς nō ſolū id ſignificat qđ dicitur ſēp, ſed etiā id qđ per omnia:quia ille per omnia legē cuſtodiat,qui cum ſit erudit⁹ in lege,ſub lege natus, & ſupra legem deuotionis ſuę gradum promouens, liberatur à lege. Chriſtus enim eos redemit à maledicto legis : & ideo non ſine lege dei,ſed in lege factus eſt Chriſti. Aut certe ſic per omnia legē cuſtodiemus,ſi legitimā pueritię atq; adoleſcentię diſciplinā,iuuentutis conuerſationem,ſenectutis maturitatē,tramitēq; ſingulis pręſcriptum ætatibus nequaquam vitæ noſtræ vſus excedat. Similiter etiam animæ noſtræ quædā eſse videntur ætates, per quas percurrit & trāſit,& poſsit dicere:Curſum conſummaui,Deniq; animæ ætas eſt illa de qua dicitur:Et ætas ſenectutis vita immaculata. Per omnia ergo legem Sapien.4. cuſtodit,& in his corporis noſtri ætatibus,& in illis animæ noſtræ proceſsibus non deuiarit à lege.

V

Et ingrediebar*in latitudine, quia teſtimonia*tua exquiſiui.

*alias,ambulabam. *alias, mādata.

Qui ſecundū mādata anguſtā & artam graditur viam, ambulat in latitudine.Vnde legimus:In tribulatione dilataſti mihi.Et alibi in tribulatiōe inuocaui dominū, & Pſalm. 4. exaudiuit me in latitudine. Sapiens enim in cordis ſui Pſal.117. ambulat innocentia, & de eius fonte ſuperfluunt aquæ ſuper eius plateas,qui mentem ſuam nō intra corpora- F lia & terrena concludit,ſed dirigit ad cæleſtia,vt cōuerſatio eius in cælo,ſit. Audi illas anguſtias ſentientem: Preſsurā,inquit,patimur,ſed nō anguſtiamur. Et quo- 2.Cor.4. modo coanguſtari poterat,cuius os ſemper patebat, ne credentes coartarētur?Ipſe exponat quid ſit ingredi in latitudine,dicit enim,Quia etſi corpus anguſtū eſt, cor noſtrum dilatatū eſt.Nō anguſtiamini in nobis : coartamini autē in viſceribus veſtris. Coanguſtari in Paulo non poterant,in quo erat altitudo ſapientiæ,& fidei latitudo.Quomodo enim poterāt coartari in eo qui erat vas electionis æternę? Sed coartabantur in ſemetipſis: quia improbus in ſeipſo coartatur, malitiæ ſuæ laqueis ſtrāgulatus.Cōſtitue mihi auarū villarum quotidie terminos proferentē,excludentē vicinos, vtrū is tibi dilatari,an coāguſtari videtur,quē terra ipſa nō capit? Quātacunq; ſpatia dom⁹ ſuæ porrexerit,clauditur anguſtis opinionis ſuæ finibus,cui qđ habet,non eſt ſatis.Sed nō talis eſt qui poteſt dicere: Et ingrediebar in latitudine. Addidit etiā cauſā,Quia teſtimonia,inquit,tua exqſiui.

VI Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebar.

G Grate conuenit ista vox martyri,qui vocatus ad sacrilegiũ,exprobrantibus sibi regibus crucifixum Iesũ non erubescebat:sed magis gloriabatur in cruce Christi,& illam mundi salutẽ esse testimoniis cælestib9 astruebat. Hos vocat Christus in sponsa,dicẽs in Canticis cantico
Cantic. 2. rũ:Et veni ô colũba mea in tegimento petræ iuxta præmunitionẽ.Hoc est,veni iuxta Euangeliũ. Propugnacu
Ibidem. la fidei tuæ, gesta sunt Christi: muri tui subsidia, verba sũt domini:passio dominici corporis,tua virt9 est, Ostẽ de mihi faciem tuam,& insinua vocẽ tuã:quia vox tua
Roma.10. suauis est,& facies tua pulchra.Suauis est vox,quia ore cõfessio fit ad salutẽ: & decora facies,quæ nõ erubescit authorẽ,nõ confunditur redẽptore.Ostendit ergo faciẽ suã,signaculũ crucis præferens,& insinuat vocẽ suã authoritatẽ prædicationis assumens. In tegimento enim corporis Christi,quo redẽpta est à peccato, munimẽtũ gratiæ spiritalis inuenit,vt salutaria sibi & sentiat & loquatur. Suauis ergo vox,quæ in diuinis testimoñiis loquebatur:decora facies,quæ in conspectu regum nõ cõfundebatur. Possum9 & illos reges intelligere, quibus
1.Pet.2. dicitur à Petro:Vos autẽ genus electum,regale sacerdotium,gens sancta, populus in adoptionem. Sunt enim reges qui offerunt in Hierusalẽ sapientiæ suæ munera, quibus data est gratia verbum loqui,& quadã potestate regale flectere populos,& animas mulcere sanctorum,
H non erubescẽtes in eo,quia nihil alienũ ab honestate loquuntur: Quos nemo redarguat & repellat quasi non sint digni quos idoneos Christ9 ministros noui fecerit testamẽti,& iã in illo nõ erubescẽtes,eo qđ nõ metuerẽt ne cõfunderẽtur disceptantiũ cõtra assertionẽ superati. Rex igitur est qui non erubescit ne ĩ actu reprehendatur, redarguatur in sermonib9,eô qđ & vita debeat esse fundatus & verbo. Itaq; quãuis perfectus ita esset Propheta,vt non erubesceret in conspectu regum:tamẽ meditabatur in præceptis dei omni vitæ suæ tẽpore, & opera sua eleuatus,nihil agens quod terrenis cupiditatibus ad hæreret,Ideoq; ait:

VII Et meditabar in mandatis tuis,quæ dilexi nimis.

VIII Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi nimis, & exercebar in iustificationibus tuis.

Pulcherrimus ordo iste, vt primo meditemur,& eorum præceptorum quæ diligimus,sit nobis assueta meditatio. Meditatione enim mandatorum cælestium operis boni vsus inolescit. Nam sicut meditationi verborũ finis memoria est, vt quæ meditamur verba: teneamus: sic meditationis præceptorum cælestium intentio vel finis operatio est,actúsq; directus ad implẽda pręcepta di
I uina:quæ nisi quis diligat implere non poterit, nec solũ diligat,sed etiam nimis diligat. Ideo prius posuit:Et meditabar in præceptis tuis, quæ dilexi nimis. Et subiecit: Et leuaui manus meas ad pręcepta tua,quæ dilexi nimis. Post meditationem etenim bonum est leuare actus nostros ad præcepta dei,atq; id facere cum charitate & gaudio,vt non ex necessitate sit bonum nostrum: nõ cum mœrore atq; mœstitia,sed voluntarium:quia seruus inuitus facit,amicus voluntarius. Nos autem studeamus
Ioan.15. vt dicatur nobis:Iam non dicam vos seruos,sed amicos quia quasi amici mandatum dei ex voluntate feciſtis. Qui autem meditatur & diligit,& actus suos leuat, vt faciat quę placeant deo,is debet non negligere nec transcurrere mandata diuina,sed exercere se in his, immorari plurimum, iustificationes dei crebro reuoluens solicitæ mentis affectu.

SERMO SEPTIMVS.

LITERA secũdũ Hebræos Zain, significat latine ducte,alibi significat huc. Quid sibi velit ista interpretatio,non satis liquet, nisi forte vt vnusq;q; se regat,& ipse sui ductor sit. Vel huc,id est,quo literæ huius versiculi vocãt,dirigat iter. Meritóq; iprimo statĩ versu requiẽ suã postulat,quia ipsæ literæ septim9 numer9 est quietis. Quæ autem maior requies,q̃ vt in verbo dei requiescat,atq; eius se gratia & consolatione demulceat?

I Zain. K

Memẽto,*inquit,domine verbi tui seruo tuo,in quo mihi spem dedisti.

I *alias,memor esto.

Verbũ dei deiectos nos atq; depressos ad cęlestem gratiam prouocauit,vt desideremus æternitatem, despiciamus præsentia temporaliũ incursionũ,si futura & inuisibilia requiramus. Vocat igitur nos ad se dei verbum, sicut habes scriptum:Venite ad me omnes qui laboratis Mat.11.
& onerati estis,& ego reficiã vos. Ideoq; sequamur vocantem dominum Iesum,vt à secularibus ad perpetua transeamus, nósq; ipsos regere valeamus. Ergo Dauid vocatus erat verbo dei,& spem in eo habuit,quoniã sæpe responsis erat inuitatus cælestib9,quibus remunerationẽ fidei meritorũq; speraret fore,sicut habes scriptũ dicẽte deo per Nathan prophetã: Accepi te de ouili ex vno grege,vt sis in principem in populũ meũ Israel,& erã tecũ in omnibus quibus ingrediebaris:& extermina L
ui omnes inimicos tuos à facie tua. Et infra: Et requiem tibi dabo ab omnibus inimicis tuis. Quo responso acce
pto ait Dauid:Quis sũ ego domine de9 meus,& quæ do 2.Reg.7.
mus mea,quoniam dilexisti me in his,& memorata sunt minima in conspectu tuo domine,& locutus es pro domo serui tui in longinquo? Et infra ait:Et nunc domine de9 me9,domine tu es deus,& verba tua sunt vera,& locutus es pro seruo tuo bona hæc:& nunc incipe benedicere domũ serui tui,vt sim in æternũ in conspectu tuo quoniã tu domine deus meus locutus es,& benedictione tua benedicetur domus serui tui in æternũ. Hoc igitur responso & aliis vocitatus Dauid sperare nõ definit,& propheticæ fidei authoritate cõuenit dominũ vt meminerit promissorum suorũ,quorũ immemor esse non soleat. Sanctis enim quodcũq; spopõderit,implere cõsueuit,nostrarũ immemor iniquitatum,suárũ non immemor sponsionũ. Deniq; scriptum est:Ego sum, ego sum Esaiæ.43.
qui deleo iniquitates tuas,& memor non ero: tu autem memor esto,& iudicemur. Vult obliuisci quæcunq; minitatus fuerit peccatoribus,si vias aliquando conuertãt: vult etiam cõueniri,vt si quis proposita secutus virtutibus præmia bene certauerit,fructum remunerationis ex
pectet,quin etiam exigat,sicut habes scriptum: Certa- 2.Tim.4.
men bonum certaui,cursum consummaui: reposita est mihi corona iustitiæ. Nõ est enim arrogans vsurpatio, sed fidelis:quia verum deum nõ posse fallere cõfitetur. Ideoq; admonet & Dauid,dicẽs,vt meminerit dominus verbi sui,quo nos ad sperandũ prouocat,vt terrenis renunciemus, inhęreamus cęlestibus. Dicit ergo Dauid:
Certamen certatus sum,brauiũ peto verbi tui: qđ promisisti mihi:memor esto promissorum tuorũ, quę spopondisti seruo tuo. Nõ vsurpatorie speraui quę vt sperarem ipse fecisti. Seruus sũ, expecto alimẽtũ à domĩo: miles sum,exigo ab imperatore stipendiũ:vocatus sum, postulo ab inuitante promissum. Verecũde autẽ authoritatem suę fidei tẽperauit,dicendo se seruum: quia ocu
li seruorũ in manibus dominorũ suorũ. Hęc ex persona Psal.122.
Dauid propria bene prompta sũt. Cęterũ si quis informationẽ cuiusq; hominis considerat,potest Leuitis cõmunia promissa librare, sicut habes: Date Leui viros eius,date Leui manifestos eius. Potest etiã populi credẽtis electis alloquium istud aptari, potest & resurrecturę Ecclesię conuenienter aptari,cui per typũ Ioseph primo in typo eius nominis,deinde per tribuum in primę electionis hęredes transfusa est diuina promissio,dicẽte

Deut.33. Moyſe:Primogenitus tauri,decus eius cornua eius,in ip
A ſis gentes ventilabit ſimul vſq; ad ſummitatē terræ.Vni
cum enim verbum dei hoc prophetatur oraculo toto p̄
gentes orbe fundendum.Hoc ergo ſurrecturæ Eccleſiæ
promiſsum Dauid verecundus ſui,impatiens vero cō-
munis profectus morantis exigere videtur. Et addidit:

II Hæc me cōſolata eſt ī humilitate mea,
alias,qa quoniā verbum tuum viuificauit me.
eloquiū.

Hæc ſpes,hæc quæ verbo tuo obuenit mihi, conſolata
eſt me,vt tollerarem acerba præſentiū. Dū facit Paulus
cōtra nomen,nō habet ſpei cōſolationē:dū patitur pro
nomine,haurit ſpem de conſolatione, & fidelis futuros
Roma.8. quomodo nos cōſoletur accipe. Quis nos ſeparabit, in
quit,à dilectiōe Chriſti?tribulatio, an anguſtia,an per-
ſecutio,an fames,an periculū,an gladius?ſicut ſcriptum
Pſal.43. eſt:Quia propter te morti tradimur tota die,æſtimati ſu
mus vt oues occiſionis.Et qua ratione illa patienter to-
lerari poſsint,addidit:Sed in his omnib9 ſuperamus p̄-
pter eū qui nos dilexit,Ergo ſi quis vult aduerſa ſupera
re,ſi eſt perſecutio,ſi eſt periculum,ſi mors,ſi ægritudo
grauis,ſi incurſus latronū,ſi facultatū ,pſcriptio,ſi quic
quid eorum quæ putantur in iſto aduerſa ſeculo: facile
ſuperantur ſi ſit ſpes quæ conſoletur.Nam etſi illa acci-
Roma.8. derint,tamen grauia eſse non poſsunt dicenti:Exiſtimo
enim quod indignæ ſint paſsiones huius tēporis ad futu
ram gloriam. Quiſquis enim meliora ſperat, nūquā le-
uioribus frangitur.In tempore igitur humilitatis noſtrę
ſpes cōſolatoria eſt,quæ non cōfundit:tempus autem tē
tationum,tēpus humilitatis animæ noſtræ,arbitror. Hu
miliatur enim anima noſtra dum traditur tentatori du-
ris examinānda laborib9,vt luctetur & exerceat, cōgreſ-
ſum contrariæ experiens poteſtatis:ſed in his tentationi
B bus viuificatur alloquio dei.Hæc eſt enim animæ noſtrę
vitalis ſubſtātia,qua alitur & paſcitur,gubernatur. Nec
quicquā eſt aliud qđ viuere faciat rationabilē animā, q̄
alloquium dei.Sicut enim augetur ſermo dei in anima
noſtra,dū ſuſcipitur,dū intelligitur, dū cōprehēditur:
ita etiā vita eius augetur.Et quēadmodū econtrario al-
loquium dei deficit in anima noſtra,ita & incurrit eius
vita defectū.Itaq; vt cōnexio iſta animæ & corporis no
ſtri ſpiritu vitali animatur atq; alitur,& tenetur:ita ver-
bo dei & ſpiritali gratia aīa noſtra viuificatur.Vnde om
ni genere ſtudere debemus vt reliqua omnia poſthaben
tes,congregemus nobis alloquia dei,& congeramus in
principale noſtrū, in ſenſus,in ſolicitudines,cōſidera
tiones,actuſq; noſtros:vt alloquiis ſcripturarū facta no-
ſtra conueniant,nec à ſerie præceptorum cæleſtiū actus
noſter diſcordare videatur,quo poſsimus & nos dicere:
Quoniam eloquium tuum viuificauit nos.

III Superbi inique agebant nimis, * à lege
*alias,vſq;quaq;. autem tua non declinaui.

C Maximū peccatū in homine ſuperbia eſt, quandoqui-
dē inde manauit noſtri origo delicti. Hoc telo nos pri-
mum diabolus vulnerauit,& perculit. Nam niſi homo
ſerpentis perſuaſione deceptus ſicut deus eſse voluiſset,
& verū falſumq; cognoſcere,quod penit9 diſcernere hu
mana fragilitate nō poterat:deòq; quid ſequeretur ac-
ceperat,ne temeraria vſurpatione de illa paradiſi felici
tate decideret:niſi inquā homo ſuis nō cōtētus finibus,
interdicta temeraſset,nūquā feralis culpæ ad nos trāſiſ-
ſet hæreditas. Quid de homine dicā ?Ipſe diabolus per
ſuperbiam naturæ ſuæ amiſit gratiā. Deniq; dum dicit:
Eſaiæ.14. Ponam thronū meū ſuper nubes,& ero ſimilis altiſsi-
mo:cōſortiis excidit angelorum, cuius criminis digna
mercede dānatus,hominē ſibi participem requiſiuit, in
quē conſortium ſuæ trāſfunderet offenſæ. Quid igitur
hoc peccato poteſt eſse deterius,qđ à dei cœpit iniuria?
Iaco.4. Ideoq; ſcriptura dicit:Domin9 ſuperbis reſiſtit. Tanq̄ ſuæ
cōtumelię propulſator,veluti quoddā ſuſcepit aduerſ9
ſuperbiā ſpeciale certamen. Tanq̄ dicat,Meus iſte aduer D
ſarius eſt,qui me laceſsit,mihi debetur iſta congreſsio.
Vnde & Apoſtol9 multiplicis cupæ materiē eſse ſuperbiā
declarauit,dicens de hæretico:Quia ei quæ ſecūdū pie- 1.Tim.6.
tatem eſt doctrinæ,ſuperbit,nihil ſciens,ſed langueſcēs
circa quæſtiones, & pugnas verborū,ex quibus oriūtur
inuidiæ,contentiones,ſacrilegia,ſuſpiciones malæ,con
flictationes hominū mente corruptorū,& à veritate alie
norum,exiſtimantiū quæſtū eſse pietatem. Quantorum
itaq; expreſsit cauſam eſse delictorum ſuperbiā? Vnde
Dauid cōmendare volens deuotionē ſuam nōnulla ſu-
perborū iniquitate attentatam,ait:Superbi inique age-
bant nimis.Nō ſolū iniquitatem agentiū,ſed etiam ni-
miam iniquitatē pariter declarauit, quæ conuenerit ſu
perbis.Quorū ne aliquo tentaretur cōtagio, audi alibi
dicentē:Superbo oculo,& inſatiabili corde, cū hoc nō Pſal.100.
edebam.Itaq; quoniā quanta vis mali in ſuperbis eſset
expreſserat:quēadmodū vinceretur,debuit nos docere,
Meritoq; quaſi bonus doctor demonſtrat remediū, qui
exaggerauit venenum.Audi ergo quomodo excludas
virus ſuperbiæ:A lege,inquit,tua nō declinaui. Lex igi-
tur dei ſolo poteſt ſuperbiæ virus hebetare, quæ infor-
mauit virum deuotioni deditum,quali ſe regere debeat
cautione. Multi enim nō ſolum alieni à fide:ſed etiam E
qui vidētet nō mediocria ſcripturarū præceptaguſtaſse,
tentari ſolent proſperis ſuperborū proceſsibus,vidētes
eos qui prēuaricantur legē,impietatis arbitros, arrogā-
tes,contēptores fideliū,extollentes ſe aduerſus eos qui
humiliant cor ſuū ſecundū timorē dei, & præcepta cæ-
leſtia,abundare in hoc ſeculo diuitiis,præconiis,hono-
ribus,poteſtatibus,eiſq; quo grauiora cōmiſerint,eōaf-
fluētioribus ſucceſsibus cōmodorū ſeculariū ſecūdare:
cōtra autē iuſtos viros plerūq; laborare inopia, amiſsio
nibus filiorū,ſterelitatibus cōiugum:quo exagitati atq;
turbati,ſenſū mētis inclināt vt putent dei in hoc quod-
dam errare iudiciū,nō tenētes caput veritatis, quo eui-
dētiſsime comprehēditur nō in hoc ſeculo,ſed in futu-
ro repoſitam noſtrorū remunerationē eſse meritorum.
Sed paucorū eſt iſtud aduertere.Deniq;ī principiis etiā
Dauid ipſe tētatus eſt,ſicut habes ſcriptū: Ecce ipſi pec- Pſal.72.
catores,& abundātes in ſeculo,obtinuerunt diuitias, &
dixi:Nunquid ſine cauſa iuſtificaui cor meū,& laui in-
ter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die?
Ita igitur & noſtrū vnuſquiſq;,qui perfecti non ſumus,
hæc vidēs dicit:Vbi eſt prouidētia dei?vbi iuſtitia?Super
bus iſte abundat,arrogans iſte locupletatur, impius iſte
beatus & potens eſt:Iuſtus autē ille vides quēadmodum
iacet?Deiectus atq; deſpectus eſt:quēadmodū ipſo victu
indiget,afficitur cōtumeliis ab iſto impio,ab iſto inſolē
te concultatur,excluditur.Non mediocris vtiq; iſta tē-
tatio eſt,niſi ad ea quæ ſunt ventura proſpicias, niſi præ
ceptis plenus cæleſtibus inſtruaris.Deniq; & Dauid pu-
tabat ſe ante hæc cognoſcere,ſed neſciebat: & ideo an-
xius fluctuanti animo laborat. Vnde ait: Et æſtimabam F
me ſcire,hoc labor eſt ante me,donec ingrediar in ſan
ctuarium dei,& intelligam in nouiſsimis.In quibus per
id quod ſe extulerunt ſuperbi,vidit prophetico ſpiritu
deiectiores fore,& ait:Quomodo facti in deſolationem
ſubito defecerunt,& exterminati ſunt propter iniquita-
tem ſuam,ſicut ſomnium exurgentis? Cognouit igitur
impiorum ſucceſsus in hoc ſeculo ſomnii eſse ſimiles,
nō veritatis,quorum emolumēta tamdiu vidētur eſse,
dū dormiunt.Vbi edormierint ſomnū ſuū qui videban
tur ſibi potare,iā ſitiunt:qui epulabantur, eſuriūt,nihil
ſolidū ex iſto ſomnio perfectumq; referētes.Et bene ſo-
mniū dormiunt ſeculares viri,qui licet ſeculo vigilent,
deo dormiunt.De quibus bene ſānctus Iob,qui eorū an- Iob.21.
tea fluentiam mirabatur,ait:Quia ſicut paleæ iactantur
à vento,& ſicut puluis turbine diſsipantur: moriuntur
autē cū amaritudine animæ ſuæ,nihil manducantes, ni-
hilq; boni habētes.Iuſtus autem habens bonæ fiduciam

G conſcientiæ,in ſuis magis nouiſſimis gratulatur,& ſe vi
tæ huius exitu à laboribus intelligit liberari, mercedẽq;
2.Tim.4. boni operis & factorum requirit,dicens:Repoſita eſt mi
hi corona iuſticiæ,quã reddet mihi domin⁹ ĩ illa die iu-
ſt⁹ iudex.Nõ ſolũ autẽ mihi,ſed etiam iis qui diligũt ad
uentum eius.Sed hoc ille ait, qui poterat dicere: A lege
autẽ tua non declinaui.In quo nõ ſolũ boni operis elu-
cet gratia,ſed etiã intimæ puritas cõſcientiæ. Lex enim
non ſolum agendi munus informat,verũetiam ſecretæ
emundat mentis affectũ,Nõ enim ſolũ in operibus, ſed
etiam in ipſis occultis ſecũdũ legẽ domino militamus,
quia lex dixit:Non fiat verbũ iuſticia occulta in corde
tuo,vt non ſolum nihil in opere factiſq; delinquas cum
ſuperbos videris gloriari,nec ſermone labaris:ſed ne ĩ
corde quidem intimo,dum de dei iudicio diſceptas,cõ-
trahas iniquitatis offenſam:que quo putatur occultior,
eo frequẽtior eſse conſueuit,quia tuto putat vnuſquiſq;
qđ huius diſceptatione velut ſeptus viſceribus ſuis, cõ-
ſciẽtiæ ſuæ credat,cũ ipſe ſui accuſator die iudicii ſit fu
turus:quia reuelantur cordis abſcondita, teſtimonium
perhibente cõſciẽtia accuſationibus noſtris. Cuiuſmo-
di igitur ſit ꝓpoſitũ viri ſancti,hoc euidenti⁹ loco expo
nitur. Primum enim memor eſse debet promiſſorũ cæ-
leſtiũ,ſecundũ quæ viuentibus merces ſtatuta debetur.
Deinde aliud propoſitũ viri ſancti eſt,vt etiã ſi in pericu
lis & aduerſis poſitus ſit:ſpe tamen quam hauſit ex ſerie
ſcripturarũ,ſe debeat conſolari. Tertiũ propoſitum, vt
etſi impios & ſacrilegos videat,& ſuperbos inique agẽ-
H tes,abũdare diuitiis in hoc ſeculo:non quaſi incredulus
declinet à lege,ſed in eius ſemitis perſeueret, & fugiat
ſuperborum contagia. Cõtaminat enim omnis immun
dus:immundus autẽ ſuperbus,de quo ſcriptum eſt: Im-
mundus ante deum omnis tumidi cordis. Quartũ pro-
poſitum viri,vt memor ſit iudiciorum cæleſtium, ſicut
Dauid aſſerit,qui dicebat:

IIII *alias,à ſe culo domine. *alias, nõ habet.

Memor fui iudiciorum tuorum quæ à
ſeculo ſunt,*& me conſolatus.*

Niſi enim vnuſquiſq; legis inſtructus & formatus ex-
emplis,credat ſemper vera eſse dei iudicia,cito declinat
à lege. Qui autem præterita repetit,& ſemper colligit ſe
riem vetuſtatis,cognoſcit qđ neq; peccator pœnam ſuæ
improbitatis euadat,neq; iuſt⁹ æquitatis ſuæ præmiis de
fraudetur. Retexit enim animo qđ ab initio Adam pro-
pter mandati cæleſtis præuaricationem de paradiſi eie-
ctus ſit incolatu, & Cain parricidalis ſceleris preciũ di-
uinæ ſentẽtiæ authoritate dãnat⁹ exoluerit:quod Enoch
propter deuotionẽ raptus ad cælũ,terrenæ malitiæ virus
euaſerit: quod Noe propter iuſtitiam diluuii victor,ge-
neris factus ſuperſtes humani ſit:quod Abrahã propter
fidẽ ſeminarium poſteritatis ſuæ toto orbe diffuderit:
quod Iſrael propter laborũ tolerantiã,populũ credẽtiũ
ꝓprii nominis ſignaculo cõſecrauerit:quod ipſe Dauid
propter mãſuetudinẽ regali honore donatus,ſeniorib⁹
fratrib⁹ antelat⁹ ſit:quod Helias propter zelũ dei curru
eleuatus in aerem,cæleſtis ſedis hoſpitiũ noui generis ac
I quiſierit incolatu. Hæc q nouit retexere,habet vnde gra
tiam ſuæ cõſolationis acquirat:ecõtra,qui nõ nouit,non
habet vnde conſoletur. Quapropter cuſtodiamus iudi
cia dei,Quia iudicia dei vera iuſtificata in ſemetipſa, de
ſiderabilia ſuper aurũ & lapidem precioſum, & dulcio
ra ſuper mel & fauum : etenim ſeruus tuus cuſtodit ea,
Cuſtodienti igitur dulcia ſunt diuina iudicia,negligẽti
autẽ ea amara eſse nõ dubiũ eſt:quia nõ aduertit in op-
probrii turpitudine peccatorũ propoſitum ſibi diuinæ
euentũ eſse ſentẽtiæ. Qui autẽ bene ſibi conſcius eſt, nõ
Roma.8. turbatur vtiq;,dicens.Heredes ſumus dei, cohæredes au
tem Chriſti:ſi tamen cõpatiamur,vt & ſimul glorifice-
mur.Sed quis noſtrũ huiuſmodi,vt ſe diuinorum iudi
ciorũ ſerie conſoletur? Terribilia ſunt peccatorib⁹ etiã
humana iudicia,quanto magis diuina formidini ſunt?
Deniq; vt hoc illa,quæ æterna ſunt, colligamus exẽplo, K
videmus in hoc ſeculo innocẽtes lætos ad iudiciũ feſti-
nare,odiſse moras,celeritatẽ affectare iudicii :reos autẽ
refugere & pauere,differre,vitare,iurare,mœſtificari de
niq; cũ diẽ iudicii audierint cõſtitutũ. Beatus itaq; ille q
illud cæleſte iudicium lætus expectat. Scit enim ſibi re-
gnum cælorũ,angelorũ conſortiũ,coronam quoq; bo-
norum repoſitã eſse meritorũ. Conſideremus nũc quod
ſit aliud propoſitũ viri ſancti,& ex ſequẽtib⁹ æſtimem⁹.

Puſillanimitas, * inquit detinuit me à v
peccatoribus derelinquẽtibus legẽ tuã. *alias.de-fectio.

Nõ eſt hoc cõmune cũ multis,nam plurimorũ eſt con-
triſtari ſi quã ab aliquo patiãtur iniuriã, ſi læſi,ſi appeti-
ti,ſi decolorati ſint. Noſtra enĩ cauſa eſt, nos infirmio-
res fraudi nobis aliquos dolemus fuiſse. At vero qui for
tior eſt, nõ propriã cõtumeliã dolet, ſed aliena peccata
& in ſua iniuria lapſum alteri⁹ ingemiſcit:& cauſam ſe
fuiſse deplorat lædẽtis errore. Exẽplũ accipe apoſtoli-
cũ. Paulus enim in peccato flebat alieno,ſicut ipſe ait:
Nã ex multa tribulatione & anguſtia cordis ſcripſi vo- 2.Cori.2.
bis per multas lachrymas. Et cũ ipſe triſtaretur,eoſipſos
quos arguebat,cõtriſtari nolebat. Deniq; addidit: Non
vt contriſtemini,ſed vt ſciatis quam charitatẽ habeo in
vobis abundantius. Cõtriſtari enim volebat vſq; ad pœ-
nitentiã lapſos,non vſq; ad mœſtitiam profundiorum,
tantũ vt eorum qui arguebãtur, mœſtitia gaudiũ fieret
arguenti. Vnde ait:Si enim ego contriſto vos,quis eſt L
qui me lætificet,niſi qui contriſtatur ex me? Arguit itaq;
vt alleuet diuturnitatẽ mœſtitiæ, quo pœnitentia fieret
in ſalutem:damnat vt abſoluat: excludit vt recipiat: nõ
ignoſcit vt liberet. Ideo talis Paul⁹ qui bene peritus in
lege cognouerat præceptũ dicentis:Puſillanimitas deti
uuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam,
Dolebat Dauid,non quia contẽnebatur, non quia ipſe
appetebatur,ſed quia lex dei relinquebatur:& eorũ qui
hoc faciebant,dãnum dolebat,quod perirent deo. Sicut
bonus pater in phreneſi conſtituti filii,cũ ab eo maledi
catur,verberetur,afficiatur iniuriis,nõ ſuam ſed ægroti
deflet erumnã:& cõtumeliam dolet,nõ quod ſibi ſit irro
gata,ſed quia per furorem quid faciat æger ignorat: ita
vir bonus cũ videt peccatorẽ non reuereri,non honora
re etiam canos ſenioris,quo præſente faciat aliquid in-
dignũ,non agnoſcere quadã peccãdi inſania,q; inhono
ra & inhoneſta cõmittat, quaſi moriturum dolet, quaſi
deſperatũ à medicis ingemiſcit:& vt bon⁹ medicus pri-
mo monet,deinde etiam ſi grauia patiatur,tamẽ tanquã
ille ægrum,& ſi cædatur,ſuſtinet:& ſi maledicatur, non
relinquit:& quicquid poteſt medicinæ adhibere, nõ de-
negat:nec tãquã cõtumacem deſerit,ſed tãquã bene deſe
meritum omni ſtudio ſanare cõtendit:exercẽs non ſolũ
artis peritiam,ſed etiã mẽtis benignitatẽ. Ita ergo etiam
iuſtus & cũ cõtẽnitur à peccatore,nõ auertitur:& cum M
læditur,furoris illud putat eſse,non improbitatis: ma-
giſq; vnlneris eius medicinã afferre deſiderat,& cõpati-
tur & dolet:non propter ſe,ſed propter illũ qui deſpera
to laborat incõmodo,& dixit hunc vnũ ex fratribus ſic
laborare,ſic affici,vt faciat mihi iniuriã:qui ſi agnoſce-
ret me,honoraret vtiq;,certe non læderet. Quid enim?
Læſus eſt in eo facto,vt habeat lædentis affectum? Ergo
cũ non ſuppetit cauſa lædendi,nõ poteſt culpa eſse pro
poſiti. Ergo ſi iuſt⁹ ſum,afficior propter charitatẽ,pro-
pter dilectionẽ,propter Eccleſiæ damnũ,propter corpo
ris detrimentũ. Poſsum etiã illud dolere, quod etiam ſi
ego lædentem non læſerim, & non ſim mihi conſcius
quod eum in me aliquibus iniuriis excitauerim : tamen
cauſa illi fuerim lapſus eius,quod innocentẽ me lædẽ-
do delinquat,qđ factus ſim ei materia peccati. Hoc ergo
dolet Dauid,& ideo dolet,quia cum vnũ membrũ pa-
titur,& cætera mẽbra compatiuntur. Ideo forte & illud
poſitũ eſt:Iuſtus in exordio ſermonis accuſator eſt ſui. Pro.18.

A Nam etsi possit iustus habere in se qđ accuset,& iustus esse(quia nemo sine peccato præter vnũ deum)& possit etiã peccator hoc ipso iustus esse,quia accusator est sui, Esaiæ. 43. secundũ illud:Dic iniquitates tuas,vt iustificeris: attamen forsitan etiã aliquibus non videatur absurdum vt etiã de illo dictũ sit,qđ iustus sit qui se accusat pro alio, etiã si i se nihil habeat qđ accuset. Quàm igitur ĩ his oĩbus sancto Dauid viri iusti prima conueniant,consideremus. Accusauit se nullo accusante,peccatum cõfes9 1.Para.21. est propriũ,quãdo percussus est in corde eo ꝙ numerauit plebem. Qui & dixit ad dominũ:Peccaui domine,ꝙ fecerim hoc verbũ:Et nũc domie aufer iniquitatẽ serui tui qđ deliqui vehemẽter. Itaq; quãuis scriptura habeat qđ apposita est ira dei vt irascceretur i Israel,qđ regis ꝓlapsum excusare videretur:tamen cũ vidisset angelum qui stragem plebis efficiebat,percutientis ictui seipsum obiecit,dicens:Ecce ego peccaui,& ego pastor malignũ feci:& hic grex quid fecit? Fiat manus tua in me,& in domũ patris mei. Quasi iust9 ergo accusator sui ĩ ipso sermonis exordio & peccatũ suũ cognouit,& iniquitatẽ ꝓpriam cõfitendo,iustificatus est in semetipso. Alibi quo 2.Reg.12. q; de Vriæ morte coargutus à Propheta ait:Peccaui domino,cui respõsum est,propter pœnitentiã ablatũ à do 2.Reg.16 mino ei9 esse peccatũ. Item alio loco,cũ Semei malediceret,& lapidaret eũ septum bellatoribus,per quos vindicare se posset,patienter ferebat,ne verbo quidẽ referens cõtumeliã:quinetiam cũ Abisai dux eius caput maledicentis vellet auferre,ait rex:Quid mihi & tibi est fili Saruiæ? Quod maledicit mihi,domin9 dixit ei maledicere Dauid. primũ igitur culpã eius excusauit,& causã ad B domini retulit voluntatẽ. Secundo in suum meritũ retorsit,vt nõ illũ errasse,sed se meruisse significaret. Tertio maledictionẽ illi9 sibi nõ solũ nõ nocere sed etiã prodesse memorauit. sicut scriptum est: Et dixit Dauid ad Abisai,& ad omnes pueros eius:Ecce filius meus qui exiuit de semine meo,quærit animã meã:quãto magis filius Gemini? Grandẽ impetũ fregit vltoris. Quomodo enim maledictũ extranei pro regis iniuria vindicaret, cũ filii adhuc parricidium inultũ maneret? Non vtiq; extranei maledictũ, & filii parricidiũ æqua esset lance pensandũ. Et addidit: Sine illũ maledicere,quoniam dixit illi dominus,donec videat humilitatẽ meã,& retribuat mihi dominus bona pro maledicto. Est & aliud iusti propositũ longe omnibus perfectius & potentius, interuenire pro persequentibus,& excusare peccãtes,quod legim9 Lucæ.23. in Euangelio dicente domino Iesu cum crucifixus esset à perfidis:Pater dimitte illis,non enim sciũt quid faciũt. Liquet igitur his magisteriis doctrinæ cælestis quod iust9 se accusare malit,quàm alium deformare. Deniq; Matth.1. de Ioseph cui desponsata erat Maria mater domini,scri C ptum est quod cũ eam grauem vtero vidisset, cum esset iustus,noluit eam traducere,& vtiq; nullũ adhuc audierat oraculum,Ita nõ solum ab vltionis atrocitate,sed etiam ab accusationis seueritate iusti aliena persona est. potiusq; ducit suã remissionẽ accusari quod non iudicauerit,quàm alienum crimen arguere. Sed dices, Quomodo dixit ipse Dauid:Lætabitur iust9 cũ viderit vindictã Psal.57. impiorũ? Mihi videtur quia lætetur quod ipse euaserit, non quia impii puniantur. Quæramus aliud propositũ ex sequentibus,itaq; dicit:

VI Cãtabiles mihi erãt iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.

Merito peregrinationibus nõ frangebatur, superbos declinabat,eorũmq; prosperis successibus nõ mouebatur. Cõsolabatur se in iudiciis cælestibus, angebatur in alienis peccatis,quia cantabiles habebat iustificationes dei. Quæ enim bene tenemus,cantare consueuimus: & quæ melius cantantur,melius nostris adhærẽt sensibus. Nõ enim perfunctorie transeamus quæ legimus, vt tũc tantum cum legimus ea,in memoriã eorum redire videamur:sed etiã cũ abest codex manib9,tãquam animã- D tia quæ probãtur & mũda habẽtur in lege,etiã cum non pascuntur,ruminare cõsuerunt,ex semetipsis alimenta sibi recondita proferentes:ita & nos de nostræ memoriæ thesauro,de interioribus nostris ruminãdum nobis pabulum spirituale promamus. Hymni nobis, cãticum nobis,psalmi nobis iustificationes domini sint. Psallamus spiritu,psallamus & mente:ne cũ obliti fuerimus, 1.Cor.14. in tempore necessitatis dicatur vnicuiq; nostrũ:Abiecisti sermones meos post te. Ideoq; vt expelleretur & eliminaretur obliuio à domo sancta sua, cantatores sibi fecit rex verus Salomon, qui toto spiritu inquirendo cognitionẽ diuinitatis intenderent,ne psallentes deesent Ecclesiæ suæ,quorum cantu nequam spiritus fugaretur sicut Dauid sancti docemur exemplo,quo psallente ma 1.Reg.16, lus ille spiritus expellebatur,qui Saul regis corda vexabat. Prophetæ quoq; vt prophetarent, psallẽdi peritum iubebant psallere,quo suaui inuita dulcedine spiritualis infunderetur gratia. Et in Euãgelio legimus in domo Lucæ.15. patris illius filiũ recuperantis percrepuisse symphoniam,qua epulantes delectabantur fideles,perfidus autem impatienter audiebat. Dulcis igitur cantilena,quæ non corpus effœminat,sed mentem animũmq; confirmat. Ideoq; Canticũ dicitur domini testamentũ: quia remis- E sionem omnium peccatorum,dominiq; iustitias in scripturis Euangelii suaui mentis exultatione concinimus. Ipse quoq; dominus non dedignatus est dicere: Cantaui Lucæ.7. mus vobis,& non saltastis. Cantauit nobis in Euangelio veniam delictorum,debuerunt Iudęi mentem attollere, non histrionico corporis motu,sed sancto spiritu. Non fecerunt,ideo reprehendũtur,Sed etiam corporis saltatio in honorem dei,laudabilis habetur. Deniq; saltauit Dauid ante arcam domini & vidit Michol filia Saul eũ 2.Reg.6. saltantem,& percutientẽ in organis armazatis* in con- *Ηρμοσμένοις spectu domini,& ait ad eum postea quàm se domum recepit, Quid vtiq; honorificatus est rex Israel,quia denudatus est hodie in oculis puellarum suarum ancillarũ, sicut vnus ex saltatoribus? Et dixit Dauid ad Michol in conspectu domini: Benedictus dominus qui elegit me super patrem tuum,& super omnem domum illius voluit constituere in principem super plebẽ Israel & Iuda in conspectu domini:& denudabor adhuc sic, & ero nugax in conspectu tuo,& cum puellis cum quibus dixisti me nudatũ,glorificabor. Et Michol,inquit,filiæ Saul nõ erat filius vsq; in diem mortis eius. Euidens itaq; exemplum quod & Propheta qui & percutiebat in organis,& saltauit ante arcum domini, iustificatus est: & illa quæ reprehendit eũ,sterilitate damnata est. Sed non satis est vt aliquis cantabiles habeat iustificationes dei,nisi terrenarum exeat seruitio solicitudinum. Ideoq; addidit: In loco peregrinationis meæ. Conuenit sibi. Siquidẽ & alibi ait: Aduena sũ ego in terra hac. Vnde & Apostolus Psal.38. non vult nos in domo dei fideiq; vocatione aduenas esEphe.2. se & peregrinos,sed ciues sanctorum,& domesticos dei. F Qui enim domesticus dei est,exul est mundo: qui conuersatur in cælestibus,peregrinus est terris. Peregrinabantur in hoc mundo Hebræi tres pueri naturam incẽdii non sentiẽtes. Cantabiles habebãt iustificatiões dei, cum hymnum deo de creaturarum laudatione cantarent. Deinde qui cãtat,vacuus est,& diuersarum cogitationũ curas relegat,culpas religat,sequestrat auaritiam, & nõ solũ corporis vocem,sed etiã mẽtis suæ vanitates emulcet. Nõ enĩ tanquam mœstus inopiæ solicitudine, sed tãquã liber ab omnibus corporaliũ affectibus passionum canebat idem Propheta:Psallam tibi in cithara sã- Psal.70. ctus Israel. Gaudebunt labia mea cum cantauero tibi,& anima mea quam redemisti. Cantabat hæc lætus tanquã his melioribus epulis pasceretur. Epulabatur enim animus piæ deuotionis alimento. Non solũ itaq; hymni & psalmi,sed etiam legis præcepta cantabilia fãctis sunt. Deniq; cantauit Moyses qui legem accepit,cum præter-

G nunciorum,in suis magis nouissimis gratulatur.Et sic vita hominis exitu à laboribus intelligit liberari, merecollig
2.Tim.4. bonis operis & fidelium requirit,dicens:Reposita est mihi corona iustitiæ,quã reddet mihi dominꝰ i illa die iustꝰ iudex.Nõ soli autẽ mihi,sed etiam his qui diligũt adventum eius.Sed hoc ille ait,qui poterat dicere:A lege autẽ tua non declinauit.In quo nõ soli boni operis eloquẽtia gratia,sed etiã intimæ puritas cõscientiæ.Lex enim non solum agendi nouos informat,verletiam secreta errorũ nostrorũ abolẽt.Nõ enim solũ in operibus,sed etiam in ipsis occultis sectãdã legẽ domino militamus, quia lex dixit:Non fiat verbũ iniquũ occultũ in corde tuo,vt non solum nihil in opere facinꝰq delinquas cum superbos videris gloriari,nec sermone labaris:sed ne i corde quidem intimo,dum de dei iudicio disceptas,cõtrahas iniquitatis offensam:quæ quo putatur occultior, eo turpior esse cognoscit,quia tanto putat vindictã qꝫ hominꝰ disceptatione velut scriptos vlceribus suis,cõscientiæ suæ credat,vbi ipse sui accusator diei iudicii sit futurus:cuius ego exordia cruciantes cordis abscondita,testimonium perhibente cõscientia accusationibus nostris.Cuiusmodi igitur sit propositũ viri sancti,hoc videamus,loco exponitur.Primum enim memor esse debet proinde sortẽ cælestẽ,secundũ quæ viuentibus merces statuta,debitum
H Deinde aliud propositũ viri sancti est,vt etiã si in periculis & aduersis positus sit,spe tamen quam hausit ex lectione scripturarũ,se debeat consolari.Tertiũ propositum,vt etsi impios & sacrilegos videat,& superbos insuper agentes,abundare diuitiis in hoc seculo:non quasi incredulus declinet à lege,sed in eius semitis perseueret,& fugiat superborum contagia.Cõtaminat enim omnis immundus:immundus autẽ superbus,de quo scriptum est:Immundus ante deum omnis tumidi cordis.Quartũ propositum viri,vt memor sit iudiciorum cælestium,sicut Dauid asserit,qui dicebat:

IIII *alias,à seculo domine. *alias,nõ habet.

Memor fui iudiciorum tuorum quæ à seculo sunt,*& me consolatus.*

Nullꝰ enim vnusquisq; legis instructus & formatus exemplis,credat semper vera esse dei iudicia,cito declinat à lege.Qui autem præterita repetit,& semper colligit secum veritatis,cognoscit qđ neq; peccator pœnam suæ improbitatis euadat,neq; iustꝰ æquitatis suæ præmiis defraudetur.Retexit enim animo qđ ab initio Adam propter mandati cælestis prævaricationem de paradiſi rectus sit incolatu,& Cain parricidalis sceleris precio diuina sententia authoritate diuinꝰ exulcrit:quod Enoch propter deuotionẽ raptus ad cælũ,terrenæ malitiæ virus euaserit:quod Noe propter iniustitiam diluuii victor,generis factus superstes humani sit:quod Abrahã propter fidẽ seminarium posteritatis suæ toto orbe defuderit: quod Isaac propter labores tolerantiã,populũ credentiũ spiritus nominis signaculo cõsecrauerit:quod ipse Dauid propter mãsuetudinẽ regali honore donatus,seniorib⁹ fratrib⁹ anteciat⁹ sit:quod Helias propter zelũ dei curru elevatus in aerem,cælestis sedis hospitiũ nouo genere ac quisierit incolatu.Hæc q nouit retexere,habet vnde gratiam suæ cõsolationis acquirat:ceteri,qui nõ nouit,non habet vnde consoletur.Quapropter custodiamus iudicia dei,Quia iudicia dei vera iustificata in semetipsa,de fideer abolis super aurũ & lapidem preciosum,& dulciora super mel & fauum:etenim seruus tuus custodit ea, Custodierunt igitur dulcia sunt diuina iudicia,negligẽti autẽ ea amara esse nõ dubiũ est:quia nõ aduertit in opprobrii turpitudine peccatorũ propositum sibi diuinæ essetiã esse sententiæ.Qui autẽ bene sibi conscius est,nõ
Roma.8. turbatur vnq;,dicens:Heredes sumus dei,coheredes autem Christi:si tamen cõpatiamur,vt & simul glorificemur.Sed quis nostrũ huiusmodi,vt se diuinorum iudiciorũ serie consoletur?Terribilia sunt peccatorib⁹ etiã humana iudicia,quanto magis diuina formidini sunt?

Deniq; vt hoc illa,quæ æterna sunt,colligamus exẽplis, I videmus in hoc seculo innocentes latrones ad iudicii tribunalia,oditse mortes,celeritatẽ abolere iudicii:vtres aut religere & ponere,differre,vitare,iurare,mendacia denq; cõ dei iudicii audientiæ cõfugere.Beatus itaq; ille q illud cælestẽ iudicium latius expectat.Scit enim hic regnum cæleſtẽ,angelorũ consortiũ,ciuitatem quoq; hierusalem supernorum repositã esse meritorũ.Consideremus hic quid sit aliud propositũ viri sancti,& ex quibus? assumat?

Pusillanimitas, * inquit detinuit me à peccatoribus derelinquẽtibus legẽ tuã.

*alias,à fellle.

Nõ est hoc cõmune cũ multis,nam plerumq; est contristari si quã ab aliquo patiatur iniuriã,si læsi,si appetiti,si decolorati sint.Nostra enim causa est,non inferiores fundi nobis aliquos dolemus fuisse.At vero quisquis est,nõ propriæ cõtumeliæ dolet,sed aliena peccata & in sua insuria lapsum alterius? ingemiscit & causam se fuisse deplorat lædẽtis erroris.Exẽplũ accipe apostolicũ.Paulus enim in peccato flebat alieno,sicut ipse ait: Nã ex multa tribulatione & angustia cordis scripsi vobis per multas lachrymas.Et cũ sic contristaretur,quibus
I Cor.2. quos arguebat,cõtristari nolebat.Denq; addidit:Non vt contristemini,sed vt cognoscatis quam charitatẽ habeo in vobis abundantius.Cõtristari enim volebat vsq; ad pœnitentiã lapsos,non vsq; ad mœstitiam profundiorem, tantũ vt eorum qui arguebatur,mœstitia gaudii fieret arguenti.Vnde ait:Si enim ego contristo vos,quis est L qui me lætificet,nisi qui contristatur ex me?Arguit itaq; vt alleuet:disturnat ad mœstitiã,quo pœnitentia fiat in salutem:damnat vt absoluat:excludit vt recipiat:nõ ignoscit vt liberet.Ideo talis Paulꝰ qui bene perito in lege cognouerat præceptũ dicentis:Pusillanimitas dereliquit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam, Dolebat Dauid,non quia contẽnebatur,non quia ipse appetebatur,sed quia lex dei relinquebatur & eorũ qui hoc faciebant,dirum dolebat,quod perirent deo.Sicut bonus pater in phrenesi constituti filii,cũ ab eo maledicatur,verberetur,afficiatur iniuriis,nõ suam sed ægroti defleteruminã:& cõtumeliam dolet,nõ quod sibi sit irrogata,sed quia per furorem quid faciat ægre ignorat:ita vir bonus cũ videt peccatorẽ non reuereri,non honorare etiam canos senioris,quo præsente faciat aliquid indigni,non agnoscere quadã pecchili infantia & inhonesta & inhonesta cõmittat,quasi morituram dolet,quasi desperatũ à medicis ingemiscit:& vt bonꝰ medicus primo monet,deinde etiam si grauia patiatur,tamẽ tanquã ille ægrum,& si cædatur,sustinet:& si maledicatur,non relinquit:& quicquid potest medicinæ adhibere,nõ desinit:nec tãquã cõtumacem deserit,sed tãquã bene de se meritum omni studio sanare cõtendit:exercẽs non solũ artis peritiam,sed etiã mãtis benignitatẽ.Ita ergo etiam iustus & cũ cõtristatur à peccatore,nõ auertitur & cum M laditur,furoris illud putat esse,non improbitatis:magisq; vulneris eius medicinã afferre desiderat,& cõpatitur & dolet:non propter se,sed propter illũ qui desperato laborat incõmodo,& dixit hunc vnũ ex fratribus sic laborare,sic affici,vt faciat mihi iniuriã:qui si agnosceret me,honoraret vtiq;,certe non lederet.Quid enim Læsus est in eo facto,vt habeat lædentis affectum?Ergo cũ non suppetit causa lædendi,nõ potest culpa esse proposiri.Ergo si iustꝰ sum,afficior propter charitatẽ,propter dilectionẽ,propter Ecclesiæ damnũ,propter corporis detrimentũ.Possum etiã illud dolere,quod etiam si ego lædentem non læserim,& non sim mihi conscius quod eum in me aliquibus iniuriis excitauerim:tamen causa illi fuerim lapsus eius,quod innocentẽ me lædendo delinquat,qđ factus sim ei materia peccati.Hoc ergo dolet Dauid,& ideo dolet,quia cum vnũ membrũ patitur,& cætera mẽbra compatiuntur.Ideo forte & illud positũ est iustus in exordio sermonis accusator est sui. Prou.18.

A Nam etsi possit iustus habere in se qđ accuset,& iustus esse(quia nemo sine peccato præter vnũ deum)& possit etiã peccator hoc ipso iustus esse,quia accusator est sui, Esaiæ. 43. secundũ illud:Dic iniquitates tuas,vt iustificeris: attamen forsitan etiã aliquibus non videatur absurdum vt etiã de illo dictũ sit,qđ iustus sit qui se accusat pro alio, etiã si ĩ se nihil habeat qđ accuset. Quàm igitur ĩ his oĩbus sancto Dauid viri iusti prima conueniant,consideremus. Accusauit se nullo accusante,peccatum cõfes9 1.Para.21. est propriũ,quãdo percussus est in corde eo ꝙ numerauit plebem. Qui & dixit ad dominũ:Peccaui domine,ꝙ fecerim hoc verbũ:Et nũc domie aufer iniquitatẽ serui tui qđ deliqui vehemẽter.Itaq; quãuis scriptura habeat qđ apposita est ira dei vt iraſceretur ĩ Israel,qđ regis ꝓlapsum excusare videretur:tamen cũ vidisset angelum qui stragem plebis efficiebat,percutientis ictui seipsum obiecit,dicens:Ecce ego peccaui,& ego pastor malignũ feci:& hic grex quid fecit? Fiat manus tua in me,& in domũ patris mei. Quasi iust9 ergo accusator sui ĩ ipso sermonis exordio & peccatũ suũ cognouit,& iniquitatẽ ꝓpriam cõfitendo,iustificatus est in semetipso. Alibi quo 2.Reg.12. q; de Vriæ morte coargutus à Propheta ait:Peccaui domino,cui respõsum est,propter pœnitentiã ablatũ à do 2.Reg.16 mino ei9 esse peccatũ. Item alio loco,cũ Semei malediceret,& lapidaret eũ septum bellatoribus,per quos vindicare se posset,patienter ferebat,ne verbo quidẽ referens cõtumeliã:quinetiam cũ Abisai dux eius caput maledicentis vellet auferre,ait rex:Quid mihi & tibi est fili Saruiæ? Quod maledicit mihi,domin9 dixit ei maledicere Dauid. primũ igitur culpã eius excusauit,& causã ad B domini retulit voluntatẽ. Secundo in suum meritũ retorsit,vt nõ illũ errasse,sed se meruisse significaret. Tertio maledictionẽ illi9 sibi nõ solũ nõ nocere sed etiã prodesse memorauit. sicut scriptum est: Et dixit Dauid ad Abisai,& ad omnes pueros eius:Ecce filius meus qui exiuit de semine meo,quærit animã meã:quãto magis filius Gemini? Grandẽ impetũ fregit vltoris. Quomodo enim maledictũ extranei pro regis iniuria vindicaret, cũ filii adhuc parricidium inultũ maneret? Non vtiq; extranei maledictũ, & filii parricidiũ æqua esset lance pensandũ. Et addidit: Sine illũ maledicere,quoniam dixit illi dominus,donec videat humilitatẽ meã,& retribuat mihi dominus bona pro maledicto. Est & aliud iusti propositũ longe omnibus perfectius & potentius, interuenire pro persequentibus,& excusare peccãtes, quod legim9 Lucæ.23. in Euangelio dicente domino Iesu cum crucifixus esset à perfidis:Pater dimitte illis,non enim sciũt quid faciũt. Liquet igitur his magisteriis doctrinæ cælestis quod iust9 se accusare malit,quàm alium deformare. Deniq; Matth.1. de Ioseph cui desponsata erat Maria mater domini,scri C ptum est quod cũ eam grauem vtero vidisset, cum esset iustus,noluit eam traducere,& vtiq; nullũ adhuc audierat oraculum,Ita nõ solum ab vltionis atrocitate,sed etiam ab accusationis seueritate iusti aliena persona est. potiusq; ducit suã remissionẽ accusari quod non iudicauerit,quàm alienum crimen arguere. Sed dices, Quomodo dixit ipse Dauid:Lætabitur iust9 cũ viderit vindictã impiorũ? Mihi videtur quia lætetur quod ipse euaserit, non quia impii puniantur. Quæramus aliud propositũ ex sequentibus,itaq; dicit:

VI

Cãtabiles mihi erãt iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.

Merito peregrinationibus nõ frangebatur, superbos declinabat,eorúmq; prosperis successibus nõ mouebatur. Cõsolabatur se in iudiciis cælestibus, angebatur in alienis peccatis,quia cantabiles habebat iustificationes dei. Quæ enim bene tenemus,cantare consueuimus: & quæ melius cantantur,melius nostris adhærẽt sensibus. Nõ enim perfunctorie transeamus quæ legimus, vt tũc tantum cum legimus ea,in memoriã eorum redire vi- D deamur:sed etiã cũ abest codex manib9,tãquam animãtia quæ probãtur & mũda habẽtur in lege,etiã cum non pascuntur,ruminare cõsueruntex semetipsis alimenta sibi recondita proferentes:ita & nos de nostræ memoriæ thesauro,de interioribus nostris ruminãdum nobis pabulum spirituale promamus. Hymni nobis, cãticum nobis,psalmi nobis iustificationes domini sint. Psallamus spiritu,psallamus & mente:ne cũ obliti fuerimus, 1.Cor.14. in tempore necessitatis dicatur vnicuiq; nostrũ: Abiecisti sermones meos post te. Ideoq; vt expelleretur & eliminaretur obliuio à domo sancta sua, cantatores sibi fecit rex verus Salomon, qui toto spiritu inquirendo cognitionẽ diuinitatis intenderent,ne psallentes deesent Ecclesiæ suæ,quorum cantu nequam spiritus fugaretur sicut Dauid sancti docemur exemplo,quo psallente ma 1.Reg.16. lus ille spiritus expellebatur,qui Saul regis corda vexabat. Prophetæ quoq; vt prophetarent, psallẽdi peritum iubebant psallere,quo suaui inuita dulcedine spiritualis infunderetur gratia. Et in Euãgelio legimus in domo Lucæ.15. patris illius filiũ recuperantis percrepuisse symphoniam,qua epulantes delectabantur fideles,perfidus autem impatienter audiebat. Dulcis igitur cantilena,quæ non corpus effœminat,sed mentem animũmq; confirmat. Ideoq; Cantieũ dicitur domini testamentũ: quia remis- E sionem omnium peccatorum,dominiq; iustitias in scripturis Euangelii suaui mentis exultatione concinimus. Ipse quoq; dominus non dedignatus est dicere: Cantaui Lucæ.7. mus vobis,& non saltastis. Cantauit nobis in Euangelio veniam delictorum,debuerunt Iudęi mentem attollere, non histrionico corporis motu,sed sancto spiritu. Non fecerunt,ideo reprehendũtur,Sed etiam corporis saltatio in honorem dei,laudabilis habetur. Deniq; saltauit Dauid ante arcam domini & vidit Michol filia Saul eũ 2.Reg.6. saltantem,& percutientẽ in organis armazatis*in con- *ηγμοσμένοις spectu domini,& ait ad eum postea quàm se domum recepit, Quid vtiq; honorificatus est rex Israel,quia denudatus est hodie in oculis puellarum suarum ancillarũ, sicut vnus ex saltatoribus? Et dixit Dauid ad Michol in conspectu domini: Benedictus dominus qui elegit me super patrem tuum,& super omnem domum illius voluit constituere in principem super plebẽ Israel & Iuda in conspectu domini:& denudabor adhuc sic, & ero nugax in conspectu tuo,& cum puellis cum quibus dixisti me nudatũ,glorificabor. Et Michol,inquit,filiæ Saul nõ erat filius vsq; in diem mortis eius. Euidens itaq; exemplum quod & Propheta qui & percutiebat in organis,& saltauit ante arcum domini, iustificatus est: & illa quæ reprehendit eũ,sterilitate damnata est. Sed non satis est vt aliquis cantabiles habeat iustificationes dei,nisi terrenarum exeat seruitio solicitudinum. Ideoq; addidit: In loco peregrinationis meæ. Conuenit sibi. Siquidẽ & a- Psal.38. libi ait:Aduena sũ ego in terra hac. Vnde & Apostolus Ephe.2. non vult nos in domo dei fideiq; vocatione aduenas esse & peregrinos,sed ciues sanctorum,& domesticos dei. F Qui enim domesticus dei est,exul est mundo: qui conuersatur in cælestibus,peregrinus est terris. Peregrinabantur in hoc mundo Hebræi tres pueri naturam incẽdii non sentiẽtes. Cantabiles habebãt iustificatiões dei, cum hymnum deo de creaturarum laudatione cantarent. Deinde qui cãtat,vacuus est,& diuersarum cogitationũ curas relegat,culpas religat,sequestrat auaritiam, & nõ solũ corporis vocem,sed etiã mẽtis suæ vanitates emulcet. Nõ enĩ tanquam mœstus inopiæ solicitudine, sed tãquã liber ab omnibus corporaliũ affectibus passionum canebat idem Propheta:Psallam tibi in cithara sã- Psal.70. ctus Israel. Gaudebunt labia mea cum cantauero tibi,& anima mea quam redemisti. Cantabat hæc lætus tanquã his melioribus epulis pasceretur. Epulabatur enim anĩmus piæ deuotionis alimento. Non solũ itaq; hymni & psalmi,sed etiam legis præcepta cantabilia fãctis sunt. Deniq; cantauit Moyses qui legem accepit,cum præter-

G gressꝰ pedibꝰ mare seruati populi ductor iustificatiões domini prædicaret. Supereſt adhuc propoſitũ egregiũ viri iuſti: quia omni tempore circa dei laudes eſse debet intentus, nõ ſolum die, ſed etiam nocte. Ideòq; addidit:

VII Memor fui nocte nominis tui domine, & cuſtodiui legem tuam,

Videamus ſi & ille memor eſt qui vocat dominũ verbo nõ cuſtodit autẽ mãdata diuina. De quo dictũ eſt ſatis, quia nõ quicũq; dicit, Domĩe, domie, acceptꝰ eſt: ſed qui operibus bonis fidelẽ ſuũ probare potuerit affectũ. Fides ergo, probitas, innocentia memorẽ pbant. Quod autẽ ait, Memor fui nominis tui: plena deuotio eſt: quia nemo dicit dominũ Ieſum, niſi in ſpiritu ſãcto. Hoc nomen inuocetur diebus ac noctibus, nullum tẽpus prædicãdi vacuum ſinat ſancta deuotio præterire. Si ſtudẽtes igitur doctrinis ſecularibus perparũ ſomno indulgent: quanto magis qui deum cupiunt cognoſcere, nõ debẽt
Pſalm.6. ſomno corporis impediri, niſi quãtũ naturæ ſatis eſt? Da uid per ſingulas noctes lectum ſuum lachrymis diluebat, ſurgebat etiam noctis medio, vt domino confiteretur. Et ne totã noctẽ ſopori exiſtimes deputandam, tũc magis tibi orandus eſt dominus, tunc præſidia poſtulãda, culpa cauenda. quando videtur habere ſecretũ: tunc maxime quãdo tenebræ in circuitu meo, & parietes me
Eccli.23. operiunt, conſiderandũ quia dominus omnia intuetur abſcondita. Ne dixeris ergo circunfuſus tenebris, Quis
Pſal.33. me videt? Et quẽ vereor ſeptꝰ parietibꝰ & incluſꝰ? Quia vultus domini ſuper facientes mala. Deinde ſi arbitrũ non vides, teipſum non vides? Tuæ conſcientiæ teſtimonium nõ vereris? Neſcis illã caliginẽ noctis nõ opertoH rium ſed incentiuũ eſse peccati? Cum ſomno & cibo feruent corpora, tunc etiã vigor mẽtis ſopore laxatur, ſõno reſoluitur, tunc irrepit impuri libido concubitꝰ, tũc perturbatur cor, ſqualorem immunditiæ nõ veretur, caſtitatis puritas nõ cõſideratur, pudicitiæ gloria nõ recẽſetur. Nox erat quando Iudas prodidit, quãdo Petrus negauit. Illo igitur præcipue tẽpore iuſtificationes dei animo retexendæ ſunt, relegenda mandata hortatoria. Illa
Pſal.6. de caſtitate præcepta non abſint, vt his occupata mẽs flagrantiã libidinis, carnis reſtinguat ardorẽ. Tene illud animo: Lauabo per ſingulas noctes lectum meũ, Quis enim ſtupris deditus, flagitiis inuolutus, lauat per ſingulas noctes lectum ſuum? Neſcit flere qui flenda cõmittit: & cũ ſit ipſe lachrymabilis, non habet pœnæ lachrymas ſuæ. At ille qui caſtigat corpus ſuum, & ſui ſolicitus gubernator eſt, atq; ingemiſcẽs & dolens lapſus ſuperioris offenſam, quærit quomodo abluat fluctibus pœnitentiæ: hic lauat per ſingulas noctes lectum ſuum. Nõ dormiamus ergo totis noctibus, ſed maximam partem earum le
Cantic.3. ctioni & orationibus deputemus. Audi Eccleſiæ vocem quærentis etiam in noctibus Chriſtum, In cubili, inquit, meo, in noctibus quæſiui quem dilexit anima mea. Accipe ſecundum literam. Quæſiuit in noctibus orando, de-
Pſal.17. precando, etiam lachrymis deplorando. Queſiuit in noctibus, quia poſuit tenebras latibulũ ſuũ, vt quærere eũ ſolicitus diſceremus. Queſiuit igitur in prophetis Eccle
Pſal.18. ſia ex gentibus cõgregata, & ideo credidit. Deniq; aduẽI tus dominici teſtimonia de prophetis euangeliſtæ pſalmiſq; poſuerũt. Vnde ſcriptum eſt, Quia nox nocti indicat ſcientiã. Queſiuit in noctibus, in perſecutionibus
Ioan.9. & aduerſis, in tribulationibus & laboribus duris. Nox eſt omnibus quibus non eſt perfecta ſecuritas. Vnde ait Dominꝰ: Veniet nox, quando nemo poteſt operari. Cũ in hoc mundo ſum, lux huius mundi ſum. Non ergo operemur in tenebris. Si enim lucent opera noſtra, non operãtur in tenebris, ſed in lumine. Dies eſt quibꝰ adeſt Chriſtus: nox eſt quibus ſe denegat Non magnũ ergo ſi tunc domino gratias agas, quando in proſperis & ſecundis es: ſed ſi tunc adhæreas Chriſto, quando te perſecutor exagitat, quãdo aliqua procella perturbat. Amiſiſti filium? In illo dolore, in illa nocte, in illa deſtitutiõe me K mento domini dei tui, ne quaſi non exauditus ingratus ſis, & in tua præuariceris erumna. Pulſus es in exilium? Memento domini dei tui, ne patriæ interdictæ charitatẽ deo præferas. Alicuius diuitis oppreſsus potẽtia amiſiſti proprias facultates, indiges ſumptu? Memento domini dei tui, ne nox te egeſtatis abducat à deuotionis affectu. Hoc eſt enim mandatum legis, vt in nocte magis quæras quando magis exaudiaris à domino, & poſsis dicere: In tribulatiõe inuocaui dominũ, & exaudiuit me ĩ latitudi Pſal.117. ne. Sed nec quærere perfunctorie abundat ad gratiã, ſed vt inſiſtas & intendas muneri. Deniq; iſta vel Eccleſia vel anima quæ requiſiuit in cubili, quęſiuit in noctibus: primo non inuenit, quia fortaſse in cubili quæſiuit: ſed poſteaq̃ ſurrexit, & abiit in ciuitatẽ. Vide ne in illam ciuitatem in qua dominus celebraturus paſcha diſcipulos deſtinauit, dicẽs: Ite in ciuitatem ad quendã. Poſteaq̃ Mat.26. in foro, vt dixi, quæſiuit, inuenit quẽ dilexit, vbi oleum vendĩtur, qđ expectantes ſponſũ emere conſuerunt: vbi ius: vbi leges, Si lex ſpiritualis, & forũ eſt vtiq; ſpirituale, vbi diſputant periti legis æternę: Qđ forũ non litibꝰ tumultuoſũ eſt, ſed Chriſti tribunalibus glorioſũ. Vbi quæſiuit inquam? In foro, & poſt quæſiuit in plateis, de quibus hi qui ad patris familias enangelici prandiũ cõuenirent, colligebantur: qui vocati excuſandũ ab huiuſ L modi epulis non reputarunt. Poſteaq̃ in foro, inquã, & plateis quæſiuit, incidit in eos qui circũeunt ciuitatẽ, & tunc demum potuit inuenire. Quærit fortaſse qđ in tribulatione & metu poſita magis inueniat gratiã. Deniq; poſterius ait: Inuenerunt me qui circũeunt ciuitatẽ, tu- Cantic.3. lerunt mihi pallium. Habuit ergo certamen, ſed qua ratione ſupra nõ tulerint palliũ, hæreo reperire, niſi forte quia ibi interrogaſse ſe dixit. Nũquid quẽ dilexit anima Ibidem. mea, vidiſtis? Quæ Chriſtũ loquebatur: nec exuta eſt pallio, & quẽ quærebat inuenit. Diſce quemadmodum quæratur Chriſtus. Ab his vtiq; qui non perfunctorie quærunt, violenter retinent: ſicut iſta quæ ait: Tenui eum, & non dimiſi eum. Fide inuenit, meditatione conſtrinxit. Si bonos cuſtodes accipimus, vtiq; angeli ſunt. Qui vero angelos tranſiuit, verbum inuenit: ideo non multum interualli fuit cum tranſiuit ab his & inuenit IESVM. Quomodo ergo infra tulerunt pallium, niſi forte quia proceſsu opere ſuæ fidei Eccleſia dum nudatur, dominꝰ plus amatur, expolians veterem hominem vt nouum induat, quem non operiunt indumenta, ſed mentis ſecreta clarificant, aut quia amictum ſapientiæ ſecularis ad Chriſtum ventura depoſuit. Et Noe exutus eſt pallium poſteaquam cœpit eſse perfectior. Simꝰ ergo memores iuſtificationum cæleſtium, vt dum eas ſecreta mentis voce cantamus, memores ſimus in nocte nominis domini, & dicamus vt ſcriptum eſt:

Hæc facta eſt mihi, quoniam *iuſtifica VIII
tiones tuas exquiſiui. *alias, qz.

Hoc eſt, hæc memoria facta eſt mihi, vt memor eſsem & in nocte nominis tui, non ebrietate ſopitus, non epu- M lis reſolutus in ſomnum, non curis ſecularibus occupatus obliuia mihi tuæ venerationis irreperent: ſed quotidiana meditatione membra caſtigans, & intentionem mentis exercens, vt aſſiduitate fiat nobis curſus iſte ſolẽnis, vt dominum IESVM etiam in noctibus toto venemur affectu, cui eſt gloria, laus, perpetuitas à ſeculis & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

SERMO OCTAVVS.

OCTAVA litera Heth, quæ interpretatione ח
latina pauor. Sanctorum pauor eſse cõſueuit. Heth.
Deniq; pauor cecidit in abraham cum Gene.15.
ſacrificium offerret plenũ myſterii ſpiritualis: ipſe quoq; Dauid ait: Ego dixi in pa Pſal.115.
uore meo, oĩs homo mendax. Religionis enim reueren

A tiam significat magis quàm infirmitatem timoris: licet
Eccli.1. etiam ipse timor secundum deum sanctus sit. Initium
enim sapientiæ timor domini. Ergo qui timent deum,
Psal.93. sapientes sunt: qui autem sapientes, beati. Beatus enim
quem tu erudieris domine,& de lege tua docueris eum.
Hi quoq; qui timent deum, beati sunt, sicut exempli ex-
tat authoritas, quia beati omnes qui timẽt deum. Hoc
ita colligitur, quia timentes deum, & sapientes sunt,&
beati. Sanctus igitur timor domini, quia vere sanctorũ
est pauor. Deniq; præmissa hac litera, statim sequitur
persona iusti, dicens:

Portio mea domine dixi: custodire le-
gem tuam.

Codices pleriq; hunc versiculum qui prim⁹ est literæ
octauæ, vltimo loco literæ habent septimæ. Sed secundũ
Hebræos emendatus, apud Græcos psalmorũ liber hunc
versum docuit nos octauæ literæ copulandum. Deinde
ordo ipse & numerus versuum ita conuenit, vt ab eo in
cipiat octaua litera. Portio, inqt, mea domin⁹. Quàm ra
rus in terris qui potest dicere, Portio mea domin⁹, q alie
n⁹ à vitiis, quàm segregat⁹ ab oĩ labe peccati, qui nihil
habeat cõmune cũ seculo, nihil mũdi huius vẽdicet sibi
non sit corporalium possessio cupiditatum, quem non
inflammet libido, nõ stimulet auaritia, nõ lasciuia effœ-
minet, non luxuria decoloret, non sternat ambitio, non
maceret inuidia, non aliqua negociorũ secularium cura
solicitet, verus minister altaris, deo non sibi natus. Leui
B enim, vt habet interpretatio, significat ipse mihi assump-
tus, significat & ipse meus, significat & tantum assump-
tus, significat & assumptus mihi. Ipse idẽ & mihi Le-
ui & deo est, quomodo idẽ & mihi sacerdos & deo est? &
mihi aduocatus, & domini deprecator, pro me offerens
sacrificium, & idem se offerens domino. Deniq; & alibi
Leui interpretatione dicatur, id est pro me. Etenim si à
me nominetur Leui, pro me est. Sin autem vocetur à do
mino, ipse mihi dicitur: hoc est, non alii tributarius, nõ
decimarius, non de possessione munificus, ipse mihi,
hoc est tanquam abundans. Pro his omnibus nõ ab hoc
decimas, non fructus, non dona quæro, nõ munera, ipse
mihi pro munere est, ipse est ,p tributo, nõ in possessiõe
sua munific⁹ mihi: sed ipse mihi possessio, ipse me⁹ fru
ctus, ipse meus census, assumptus mihi, vel assumptus
à me. Non potest hoc sine diuina esse gratia. Sicut enim
possessio non potest mea esse nisi emero eam, sic nõ po
test esse Leui nisi fuerit assumptus à domino. Cũ enim
assũptus fuerit, recte dicitur ipse me⁹. Deniq; cũ Moysi
dictum esset vt populo Iudæorum per tribus singulas
diuideret incolat⁹, & distribueret singulis tribub⁹ por-
tiones, tribũ Leuiticam excepit deus dicens: Filiis Leui
non erit portio neq; sors in medio fratrum suorũ, quia
dominus deus pars eorum est. Et alibi: Ego domin⁹ por
C tio eorum. Negatur his terrena diuisio, vt ipsi dum secu
larem sibi non vendicant portionem, fiant cælestis pos-
sessio. Vel hoc solum nouerint possidere, hoc est, fidei
& deuotionis obsequium, multo ditiores quàm qui pos
sessionum suarum spatia ampla diffundunt. Quantũli
bet fines suos extendãt, & terra deficit, & mare includit
insanas cupiditates, & pendũt tributa maiora quàm fru
ctus sunt. At vero iste nihil possidens, nulli nisi deo mi-
litat, supra terram eius est portio, non eum deficit, non
mari clauditur. Cui portio deus est, totius possessor est
naturæ. Pro agris igitur ipse sibi satis est, habens bonũ
fructum qui nũquã possit perire. Pro domibus satis est
sibi, vt sit habitatio domini, & templum dei, quo nihil
potest esse preciosius. Quid enim preciosius deo? Aut
Gala.6. quid deest ei viro qui potest dicere: Nõ contingat mihi
gloriari nisi in cruce domini nostri IESV Christi, per
quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo? Non
potest in hoc princeps mundi huius sibi consortiũ vẽdi
care, in quo nihil suũ inuenit. Ideoq; domin⁹ qui venit
docere vt fieret nobis de⁹ portio, ait: Venit enim huius Ioan.14
mũdi princeps, & in me inuenit nihil. Meritoq; imitato D
res sui esse volẽs ait: Nolite possidere aurũ neq; argen-
tum, neq; pecuniã. Vnde Petrus ostendẽs in deo portio- Mat.10.
nem sibi esse, nõ in seculo, ait: Argentũ & aurũ non ha-
beo, sed qd̃ habeo, hoc tibi do. In nomine IESV Christi Actuũ.3.
Nazaræi surge & ambula, hoc est, portio mea hæc est,
portio mea Christ⁹ est. In noĩe igitur Christi IESV sur-
ge & ambula, hoc est, in portione mea dives sum, in por
tione mea potens sum: merito tales præsumo fructus i-
stius portionis, vt salus & vita donetur: quia hoc est isti-
us patrimoniũ portionis quã elegi mihi. Dixit hoc clau-
do, & surrexit qui erat claud⁹ ab vtero matris suæ. Quo
modo ergo Petrus poterat portiõis suæ damna sentire,
qui naturæ damna reparabat? Quare nõ habeas argen-
tum atq; aurum Petre, dic nobis. Dic etiam quid sit istud
quod habere te dicis, quia omnia quæ habebas, te reli-
quisse dixisti. Sic enĩ locut⁹ es domino: Ecce nos omnia Mat.19.
dereliquimus, & secuti sumus te, hoc est, nõ quæsiuim⁹
quæ seculi sunt, nõ quæsiuimus partẽ de possessionibus,
sed te eligimus portionem. Reliquisti omnia ergo Petre
quæ habebas, vnde habes qd̃ habere te dicis? Surgit clau
dus, & sono tui sermonis erigitur. Sanitatem aliis donas
qui indigebas ipse tuæ salutis auxilio. Reliquisti ergo
quæ habebas, & cepisti quæ non habebas. Christus tibi
portio, Christus tibi possessio est. Illius nomen tibi mu
nificum, illius nomen tibi est fructuosum, illius nomen
tibi tributa dependit, & bona tributa non pecuniæ, sed
gratiæ. Portio tua non ariditate siccatur, non imbre di-
luitur, non frigore vritur, nõ tẽpestate quassatur. Per di Psal.120.
em sol non vret te, neq; luna per noctẽ. Serua portionẽ
quã eligisti. Ea est enĩ portio, quã terrenæ partes æqua-
re nõ possũt. Quid enim est qd̃ cõferri possit his de qui
bus deus dicit: Et inhabitabo in his? Quid magnificen-
tius hospite cælesti? Quid beatius possessione diuina? Et
deambulabo, inquit, in his. Alii queruntur de sui ruris an
gustiis, in te deo est ampla possessio, in quo deambula-
re se dicit, hoc est, laxæ spatia habitationis inueniẽs qui
terram includit manu. Sic enim scriptũ est: Quis mẽsus Esaiæ.40.
est manu aquã, & cælũ palmo, & vniuersam terram clau E
sa manu? Cui mundus angustus est, tu ei ampla es dom⁹
Portio, inquit, mea dominus. Dicit hoc martyr. Ipsi er-
go viuamus, cui mori est glorioſum. Aliis verbis quàm
bene dixit hoc Paulus, ostendẽs nullã habere se in hoc
seculo portionẽ. Sic enim scriptũ est: Vsq; ad hanc horã 1.Cor.4.
& esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis vapu-
lamus, & instabiles sumus, & laboramus, operando ma
nibus nostris. Maledicimur, & benedicimus: persecutio
nẽ patimur, & sustinemus, blasphemamur, & obsecra-
m⁹. Tanquam lustramenta huius mũdi facti sum⁹, om-
nium lustramẽta vsq; adhuc. Fortasse moueat qd̃ purga
mentum se esse dixit. Nõ enĩ est, sed hoc secularibus vi-
detur, qui putant summã in diuitiis esse gloriã vel deco
rem. Nõne isti vniuersos purgamenta esse putant quicũ
q; illis obsequũtur propter diuitias, & mirantur eos pro
pter opes, timent propter potẽtiã, laudãt propter nobili
tatẽ? Sed hæc omnia Paulus detrimẽta magis putabat es
se quàm cõmoda. Ideóq; ait, Quæ mihi lucra fuerũt, hæc Philip.3.
duxi propter Christũ detrimenta esse, propter eminẽtẽ F
sciẽtiam Christi Iesu domini mei, propter quam omni-
um detrimẽtum passus sum, & æstimor stercora vt Chri
stũ lucrifaciam. Ẽstimor, inquit, non est hæc mea, sed a-
liena sententia. Frequẽter enim æstimatur pauper ille ir
ridẽdus, & execrãdus propter illuuiẽ vestium, aut vulne
rũ cicatrices, eò q; i terra nullã habeat portionem, & ta-
mẽ portio eius in cælo est. Anima eius ibi sibi patroci-
nium collocauit, quia audiuit IESVM dicentem: Noli-
te thesaurũ vobis condere in terra: sed thesaurũ inquit,
vobis cõdite in cælo. Sed hoc diuites audire nõ possunt Mat.6.
Clausas aures habent, & sono æris obtusas, nummus
magis illis resonat quàm verba diuina. Deniq; accessit

G quidã diues ad dominũ,qui portionẽ dominũ nõ habebat,Habebat enĩ multas poſſeſſiões,ſed domin⁹ nõ ĩter multa numeratur,nõ enĩ dignatur habere cũ ſeculo cõ ſortiũ. Quæ enim portio iuſtitiæ cũ iniquitate? Dicit ergo hic diues:Quid faciẽs vitã æternã poſſidebo? Reſpõdit ei domin⁹,Mãdata noſti? nõ homicidiũ facies, nõ adulterabis,nõ falſũ teſtimoniũ dices,oſtendẽs vitã æternã in his eſse mandatis. At illi iuſtificare ſe volẽs, dicit: Hæc omnia feci,quid mihi reſtat? Ad quẽ domin⁹ ait volẽs ei dominũ fieri portionẽ,nõ pecuniã,nõ poſſeſſiões, ſed vtiq; verũ deũ:Si vis perfect⁹ eſse,vẽde omnia quæ habes,& da pauperib⁹,& habebis theſaurũ in cęlo,& veni ſequere me. Verũ ille cui portio aurũ atq; argentũ erat, ſine quibus eſse non poterat,cõtriſtat⁹ eſt. Vnde dominus pronunciauit impoſsibile eſse vt diues intret in regnum cælorũ:ſed qđ impoſsibile per humanas cupiditates,hoc per diuinã gratiã ſolã poſſe eſse poſsibile. Alibi quoq; ait:Quicũq; reliquerit patrẽ aut matrẽ, domũ aut fratres,aut ſorores,cẽtuplũ accipiet ĩ hoc ſeculo, & vitã æternã poſsidebit. Forſitan autẽ dicas, vtiq; qui relinquẽdo domũ(per domũ autẽ totũ cenſum intellige) qui relinquẽdo propinquos,deum ſecutus fuerit,portio domini eſt,& portio de⁹ illi eſt:habet etiã vitã æternã:& quia accepto centuplo fit in hoc ſeculo diues: diues, in quies,intrat in regnũ cælorũ. Deinde ſi cẽtuplũ dat domin⁹ eorũ quæ etiã ſimpla impedimẽtũ afferre cõſuerũt ad perceptionẽ hæreditatis æternæ:centũ ergo poſſeſsiones reddit pro vna poſſeſsione,centũ põdera auri pro vno põdere. Multos quidẽ in hoc ſeculo qui ſua pauperibus donauerunt,vberiore theſauro locupletatos fuiſse cognouimus. Et pulcherrime locutus,vt etiam ad miſericordiã prouocẽtur. Sed non debẽt à domino ſeculare huiuſmodi exigere mercedẽ,nec ſperare quæ mũdi ſũt: ſed magis quia iis qui non reliquerint,deus portio eſt. Ipſe eſt vtiq; merces perfecta virtutũ, qui non centupli enumeratiõe,ſed perfectæ plenitudinis æſtimatiõe cenſetur. Ego,inquit,deus tuus ſum. Non dixit ero,ſed iam ſum,iam inhabito,iam poſſideo. Aufert dilationẽ, vbi inuenit iuſti cõfeſsionẽ. Sane alibi ait:Hodie mecũ eris in paradiſo. Futurũ promittit,ſed id quod futurum eſt, vnius diei ſpatio nõ patitur protelari Deniq; potuit dicere:Mecum eris in paradiſo:ſed addidit, Hodie:ne dilatione gratia minueretur. Sed non illi ſoli dicit dominus Ieſus. Hodie mecũ eris in paradiſo: ſed & tibi dicit, Mecum eris in paradiſo:ſi cõfitearis dominum Ieſum, ſi eius patrocinium tibi poſcas,ſi & ipſe dicas: Memẽto mei domine dum veneris in regnum tuum. Sed tibi nõ dicit,Hodie mecũ eris,dicit martyri. Hodie mecum eris in paradiſo. Tibi non dicit,quia adhuc in hoc febrienti corpore conſtitutus es,in hoc concupiſcenti,in hoc terrena adhuc deſideranti,ſed cum potueris dicere:Dirupiſti vincula mea. hoc eſt,ſoluiſti curſum iſtius vitæ,liberaſti me ex hoc mortis corpore:tunc tibi dicit:Hodie

I mecum eris in paradiſo. Habes igitur homo inter multa propoſita etiam huiuſmodi portionẽ. Propoſuit tibi domin⁹ in portione poſſeſsiones,in portione aurũ, in portione argentũ,in portione honores, in portione nobilitatem. Propoſuit etiam in portione ſeipſum. Habes igitur plurimas portiones,elige quam petas. Nõ te numerus perturbet,ſed excitet gratia:nõ te labor auertat, ſed fructus inuitet. In portione diuina gemitus & labores ſũt. Vnde & ſãctus Apoſtolus,cui portio deus erat, ait:Hæredes ſumus dei,cohæredes autẽ Chriſti:ſi tamen compatimur,vt ſimul glorificemur. Vides quia vbi hæreditas Chriſti eſt,ibi debeat eſse cõpaſsio. Qui autem compatitur,nõ perfunctorie compatitur:ſed vt tribulationes Chriſti in corpore ſuo impleat,ſicut implebat & Paulus. Implebat & Hieremias,qui ait ſub hac ipſa litera:Miſericordia domini eſt quod non defecimus, quia nõ ſunt cõſummatæ miſerationes eius. renouabit illas ſicut lux matutina. Multi ſũt gemitus mei,& cor meum defecit. Sors mea dominus,dixi:ideo ſuſtinebo eũ. Qui K ergo ſuſtinuit dominũ,ſors domini eſt. Vnde & Dauid q̃ ait:Suſtinui dominũ,& reſpexit me,hoc loco portionẽ ſibi deũ eſse profitetur. Quàm rarus qui iſtud vſurpet ſibi,nõ nobilitate,nõ diuitiis vſurpatur. Deniq; rex ille diues ait:Sũ quidẽ & ego mortalis homo ſimilis oibus,& ex genere terreno illius qui prior fictus eſt,& in ventre matris figuratus ſum caro. Decem menſiũ tempore coagalatus ſum in ſanguine ex ſemine hominis,& delectamẽto ſomni cõuenientis,& ego natus hauſi communẽ aerem,& in ſimiliter factã decidi terrã,& primam vocem ſimilẽ omnibus emiſi plorans,in inuolumentis nutritus ſum,& curis magnis. Et addidit:Nemo enim ex regibus habuit aliud natiuitatis initium. Vnus ergo omnibus eſt introitus ad vitam,& ſimilis exitus. Et quia vidit commune eſse natiuitatis exordium,elaborauit eſse portio dei,& inuocauit,& venit in eum ſpiritus ſapientiæ. Sed luxurioſi aliam partẽ eligunt,qui dicunt: Vino precioſo & vnguẽtis nos impleam⁹,& nõ prætereat nos ros * temporis. Coronem⁹ nos roſis antequam marceſcãt. Et ĩfra: Quoniã hæc pars noſtra,& hæc ſors. Quàm magnum cõtenere diuitias,ſed q̃ rarum hoc ipſum eſt. L Vtiq; & Moyſes potuit regis eſse ſucceſsor,nutrit⁹ à regis filia. Potuit ergo eſse nõ ſolũ quaſi Pharao, ſed etiã & Pharao potuit eſse. Vterq; enĩ homo,ſed omnis potẽtia hominis in affectu. Moyſes noluit rex eſse cũ poſſet, ſed opprobriũ Chriſti theſauris Aegypti arbitratus eſt præferendum:ſed fugiendo potentiam, potẽtior factus eſt. Factus eſt enim in deum regi Pharao. Rex erat Pharao,ſed de⁹ nõ erat Moyſes:factus eſt illi deus,hoc eſt, regi ipſi terribilis,quẽ rex metueret & timeret. Sed hęc erat potẽtia ſanctitatis. In taliũ congregatione deorum de⁹ ſtat atq; diſcernit. Et tu ſi vis tanq̃ deus peccatorib⁹ eſse terrori,regibus reuerentiæ,vt tãquã deo tibi videantur eſse ſubiecti,quia operaris ĩ dei nomine:cõtẽne quę ſeculi ſunt,& dominicæ paſsionis opprobrium contende omnibus præferre diuitiis. Opprobrium dico quod illis videatur opprobrium, hoc eſt Iudæis ſcandalum, 1.Cori.1. gentibus ſtultitia:nobis autem virtus dei atq; ſapientia. Sed hoc Pharao opprobriũ putãs,hoc eſt inopiã, ignobilitatẽ,contumelias,maluit diaboli eſse quàm dei portio:& ideo qui deo ſubiectus eſse nolebat,interceſsioni hominis ipſe ſe ſubiecit. Ergo quia portio dei erat ſanctus propheta Dauid,recte ait:Dixi cuſtodire legem tuam. Spiritualem vtiq; legem dicit,ſicut & Paulus oſtendit. Nam qui corporaliter legem interpretati ſunt, non M cuſtodiunt legem, ſed preuaricantur. Veniamus ad ſecundum verſum,qui ita eſt:

Deprecabor vultum tuum * domine in toto corde meo,miſerere mei ſecũdum eloquium tuum.

Vel alias,deprecatus ſũ faciẽ tui.

Legimus in veteri teſtamẽto quod deprecatus ſit Moyſes vt vultum dei videret,& reſpõſum ſit ei. Nemo videbit faciem meã & viuet. Myſtice hoc primum intelligamus. Moyſes legis figuram accepit. Lex per occulta myſteria nunciauit Chriſtum,non facie ad faciem demonſtrauit,ſicut Euangelium demonſtrauit. In ipſo enim facie ad faciem loquebatur,licet in Euangelio homo natus ex virgine apparuerit: verbum autem ſe per opera demonſtrauerit,& fortaſse hoc declaratum ſit Moyſi, quod populus Iudæorum moriturus eſset,& q̃ facie ad faciem Chriſtum vidiſset,& nõ credidiſset. Quod ſi ad legem referas,etiam finis legis Chriſtus eſt, ſecundum illud Apoſtolicum: Finis enim eſt Chriſtus ſecundum legem omni credenti. Et mortua eſt legis interpretatio corporalis, vbi dominus Chriſtus IESVS ſpiritualem ei gloriam demõſtrauit. Vel certe quia omnes qui Chriſtum vidimus, & baptizati in Chriſto ſumus, mortui ſumus peccato, quia viuentes legis vinculis tenebamur. Vbi autem in Chriſto mortui ſumus, mortificati

Exod.33.

Roma.10.

Ibidem.

Pſal.115.

Roma.8.

Thren.3.

Lucæ.23.

Lucæ.18.

A vtique ſumus legi per corpus Chriſti, vt ſimus alterius qui ex mortuis reſurrexit. Sed hoc myſticum eſt. Morale autem hiſtorię veteris facit nos meminiſſe debere quę eſt de ſancto Moyſe, qui rogauit deū vt ſe demōſtraret ei & facie ad faciem eum videret. Norat vtiq; ſanctus vates domini quòd inuiſibilem deum facie ad faciē videre nō poſsit, ſed deuotio ſancta menſuram ſupergreditur, & putauit deo etiam hoc eſse poſsibile, vt corporeis oculis faceret id quod eſt incorporeum comprehendi. Non reprehenſibilis hic error, ſed etiam grata cupiditas atq; inexplebilis, quòd dominum ſuum velut manu tenere, & obtutu oculorū videre cupiebat. Sciebat enim ad imaginem & ſimilitudinē dei factū eſse hominem. Quando enim electus à domino deo eſt ad populum liberādum, impletus eſt ſpiritu ſapientiæ. Viderat angelum illum & faciem eius in gloria. Denique fulgente eius lumine pauefactus eſt, & vidit rubum vri, & nō exuri. Viſu cœpit fulgorem, quem miratus acceſsit, cupiditate & gratia ꝓuocatus, vt diligentius fulgorem illum in rubo conſideraret. Itaque ſi tantum accepit ardorem, tantā ſubiit cupiditatem cum angelum vidiſset in flamma ignis de rubo, vt licet pauore apprehenſus cōſiderare nō auderet, cōſiderare tamen velit: quanto magis vultū domini corporaliter videre deſiderabat, dicēs intra ſe: Vultum illū plenum lucis, plenū glorię, plenum virtutis, plenum diuinitatis quē eſse dicam? Non plus poſsū dicere vel ſen-
B Eccle. 18. tire de deo. Cum enim cōſummauerit homo, tunc incipit: & cū finierit, tunc aporietur, vt ſcriptū eſt, quia incō prehenſibilis eſt dei ęterna maieſtas. Irritus quidam erat poſtulationis effectus, ſed affectus probabilis ſerui, qui vltra naturā ſuam deuotione progreſsus de domini angelis æſtimabat, quantum in domini vultu plus deſideraret quo cupiditatem ſuam geſtiret explere. Nouerat in ipſo homine aliam poſt mortem futurā gloriam, aliā
1. Cor. 18. claritatem. Sicut enim ſtella in claritate eſt, ita & reſurrectio mortuorum. Quæ & ſi ſeminatur in corruptiōe, ſurgit tamen in incorruptiōe, ſurgit in gloria, ſurgit in virtute, ſurgit corpus ſpiritale. Qui ergo hęc ſcire poterat, merito præſumebat vt vultum dei videre cuperet, quem eſset ſopitus corporis morte viſurus. Talem certe etiam formam receperat, talem dominus iam probabat, vt non diſtaret ab angelis cæleſtis miniſter & executor oraculi. Et ideo cum ſciret quia angeli puſillorum quotidie viderent faciem patris qui in cælis eſt, putauit quod iam eam videre deberet, tanquam oblitus corporis, & carne depoſita, ſicut ille qui in corpore adhuc poſitus cum raperetur in paradiſum, vtrum in corpore ſiue extra corpus raptus eſset ad tertium cælum, neſcire
C ſe dixit. Sancti enim etiā cum gerūt corpus, non ſunt tamen in carne, ſed in ſpiritu, quoniam qui in cupiditate, & cōuerſatione ſunt carnali, deo placere nō poſsūt. Sācti autem conuerſatione in carne nō ſunt, ſed in cælo, ſicut Paulus oſtēdit. Et quid dicamus de ꝓbabili deſiderio vultus diuini? Homines qui ſunt, & ſi quē nobilem, ſi quem fortē, ſi quē ſapientē eſse audiunt, tāquā ſupra hominē arbitrātes, cōcupiſcunt videre. Procedit impator, cuius regiæ poteſtati cōmiſsa pars eſt orbis terrarū, concurrunt omnes, & in tāta multitudine illum ſolum aſpicere geſtiunt, & de fulgore purpuræ plus quiddā eſse in vultu imperatoris exiſtimāt. Miraris ſi dei deſiderabilis vultus eſt, cum conformem ſui hominem humanus omnis miratur affectus? Hinc datur intelligi etiam illud, qđ imperatori vnuſquiſque nullius reus criminis geſtit occurrere. Nam & ſi crimen habeat conſcientia, tegunt illud tamen cordis occulta, dummodo publico non ſit inuolutus reatu, nec ſit aliquod eius crimen expreſsum. Denique vbi rei aliqui fuerint aduocati, & imperatori ſe & ipſis iudicibus offerre prohibentur, quemadmodū turpes leonum meretricumq; perſonæ à conſpectu vel iudicis vel imperatoris arcentur, ne turpiſsimorum viſus offendat vultus regij claritatem. Qui autem bene ſibi conſcius eſt, nullius criminis reus, quaſi innocens ꝓ-
D cedit in medium. Ex his ergo ſancti Moyſi comprehendamus affectum. Videre dei vultum quaſi innocens volebat, velut quodam vultu conſcientiæ deſiderabat aperire ei faciē mentis internæ. Cognoſci plenius geſtiebat & Moyſes, & ipſe ſanctus Dauid, qui alibi ait: Proba me domine, & tēta me. Non enim vellet probari ſi in ſe crimen agnoſceret, nec tentari ſi paſsionibus grauibus ſe ſciret obnoxium. Liber igitur à peccato, deo ſe cupidus offerebat. Sed fortaſse quia adhuc frequentioribus dei viſitationibus mundus à vitio nō foret nec fuerit in principio perfectꝰ, vtpote cui ante paululum dictū erat: Solue calceamentum pedum tuorū: illud vtique calceamentum quod de Aegypto detulerat, hoc eſt, corporeæ conuerſationis inuolucrum: ideo dicit ei dominus: Nemo hominum videbit faciem meam, & viuet. Quando dictum ſit, conſidera. Nondum ei dictum erat: Faciente in deum regi Pharaoni. Adhuc homo erat: ideo iſtud ei dicitur. Proceſsu ei debebatur vt deus fieret, & ideo dictū eſt ei. De homine dixi. Deſiſte hominis habere peccata, & videbis faciem meam. Qui enim faciem meam videt, debet eſse ſine peccato. Sed quia homo ſine peccato eſse nō poteſt, ideo vt in dei appellationem poſsit excreſcere, commonetur. Et quid de dei appellatione dicamus? Eſto angelus, hoc eſt, diuini miniſter imperij, obſequere mandatis domini. Cum fueris angelus, videbis faciem domini. Magnum eſt videre dei vultum. Lex tibi dicit vt tertio te offeras in Hieruſalem. Ipſe dominus IESVS ait: Beati mundo corde: ipſi enim deum videbunt. Aduertis quid à te exigatur vt videas deum, cui vitæ poſita ſit prerogatiua videndi deum. Emunda igitur cor tuum, vt quaſi nouum creetur renouato ſpiritu. Omnes pollutas cogitatiōes de corde tuo abijce, nihil ſit quo tuus inquinetur affectus: ſimplex mēs, pura ſynceritas ſit. Talibus ſe dominus cum volucrum corporis depoſuerint, demonſtrare dignatur.

Psal. 25. Mat. 5.
E

Nunc de reliqua ipſius verſus parte dicamus.

Miſerere, inquit, mei ſecundum verbum tuum.

Miſericordia quidem iuſtitiæ portio eſt, vt ſi velis donare pauperibus, hæc miſericordia iuſtitiæ eſt, ſecundū illud: Diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in æternum. Deinde quia conformis tuus iniuſtum eſt, vt non adiuuetur à ſocio, cum pręſertim dominus deus noſter terram hanc poſſeſsionem omnium hominum voluerit eſse communem, & fructus omnium miniſtrare: ſed auaritia poſſeſsionum iura diſtribuit. Iuſtum eſt igitur, vt ſi aliquid tibi priuatim vendicas, quod generi humano, immo omnibus animantibus in commune collatum eſt, ſaltem aliquid inde pauperibus adſpergas, vt quibus iuris tui cōſortium debes, his alimenta non deneges. Eſt etiam miſericordiæ donare peccatum: & miſe
F ricordiæ eſt, & iuſtitiæ eſt. Denique iuſtitiæ aſcribit ſcriptura diuina veniam peccatorum, ſecūdum illud quod hodie lectum eſt: Benedictum lignum quod fit per iuſtitiam, maledictū autē lignū quod fit per manū hoim. Superius ad crucē domini retulit, poſteriꝰ ad errorē gentilium, qui ligna venerātur. Iuſtitia aūt quæ eſt crucis, niſi qđ aſcēdēs illud patibulū dominus IESVS Chriſtus, peccatorum noſtrorum chirographum crucifixit, & totius orbis peccatum ſuo cruore mundauit? In quo ergo iuſtꝰ deus, niſi in eo quia ſciuit quod de limo terræ hominem figurauit, quæ terra vtique corruptelæ obnoxia eſt, ac vitio lubricæ paſsionis? Propterea ergo dominus qui ſecundum animam te ad imaginem & ſimilitudinem ſui fecit, hoc eſt, rationalem, iuſtum, pudicum, (In eo enim ad imaginem dei es, ſi ſis iuſtus, vt ſis imago iuſtitiæ: ſi ſis caſtus, vt immaculata in te figura præfulgeat.) Sciēs ergo ſecundum corporis fragilitatē corruptelæ patere hominem, quaſi iuſtus fragili lubricæq; naturæ delicta con

Psal. 111. Sapiē. 16.

G cesserit. Ac ne forte dicat aliquis, cur ergo Adam maledicto sententiæq; subiacuit? nunquid iniustus deus? Non vtique: sed quia quasi fragili atque infirmo quid caueret ante præscripsit, (infirmus enim non vsurpare debet, sed obedire mandatis) ideo præuaricationis reum tenuit, quem prolapsioni addixit. In illum igitur iusta seueritatis processit sententia, quia scire voluit quod scire non profuit. Nobis autem qui hæreditario vinculo tenemur astricti, qui in hac carne sumus, quæ priorum præiudicio detrita iam atque assuefacta peccatis non poterat emergere, quasi iustus indulsit. Iuste enim ignouit hæredi qui præiudicio laborat authoris. Est ergo iusta misericordia, est etiam iniusta misericordia. Denique
1. Reg. 15. in lege scriptum est de quodam: Non misereberis illius. Et in libris Regnorum legis quia Saul postea contraxit offensam, quia miserat⁹ est Agag hostium regem, quem prohibuerat sententia diuina seruari. At si quis latronis filijs deprecãtibus motus, & lachrymis coniugis eius inflexus, absoluendum putet, cui adhuc latrocinandi aspiret affectus, nõne innocentes tradit exitio, qui multorum liberat exitia cogitantem? Certe si gladium reprimit, vincula dissoluit. Cur laxat exilio? Cur latrocinandi qua potest clementiore via non eripit facultatem, qui
H voluntatem extorquere non potuit? Denique inter duos, hoc est, accusatorem & reum pari periculo de capite decernentes, alterum si non probasset, alterum si esset ab accusatore conuictus, non id quod iustitiæ est iudex sequatur, sed dum miseretur rei, damnet probantem: aut dum accusatori fauet qui probare non possit, addicat innoxium. Non potest igitur hæc dici iusta misericordia. In ipsa ecclesia, vbi maxime misereri decet, teneri quàm maxime debet forma iustitiæ, ne quis à cõmunionis consortio abstentus, breui lachrymula atque ad tempus parata, vel etiam vberioribus fletibus communionẽ quã plurimis debet postulare tẽporibus, facilitate sacerdotis extorqueat. Nonne cũ vni indulget indigno, plurimos facit ad prolapsionis contagium prouocari? Facilitas enim veniæ, incentiuum tribuit delinquẽti. Hoc ideo dictum est, vt sciamus secundum verbũ dei, secundũ rationẽ dispensandã esse misericordiã debitoribus. Medicus ipse si serpentis interius inueniat vulneris cicatricem, cum debeat resecare vlceris vitium, ne latius serpat, tamen à secandi vrẽdique proposito lachrymis inflexus ægroti, medicamentis tegat quod ferro aperiendum fuit: nõne ista inutilis misericordia est, si propter breuẽ incisionis vel exustiõis dolorem corpus om-
I ne tabescat, vitæ vsus itereat? Recte ergo & sacerdos vulnus, ne latius serpat à toto corpore ecclesiæ quasi bonus medicus debet abscindere, & prodere virus criminis qđ latet, nõ fouere: ne dum vnum excludendum nõ putat,
Roma. 11. plures faciat dignos quos excludat ab ecclesia. Iure ergo Apostolus diuino nos hortatur exemplo, dicens: Vide ergo bonitatem & seueritatem dei: in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem, si permanseris in bonitate. ostendẽs Iudęorum populum iure esse à corpore ecclesiæ separatum, ne perfidię virus cõtaminaret ecclesiã: Populũ autẽ gentium bonitate domini receptũ, & obedientiæ munere gloriari. Iure igitur huic diuina pietas suffragatur, quandiu in diuina bonitate permaneat. Si vero & ipse desciscat, ꝑ criminis sui qualitate damnabitur. Qua gratia dominus & lux & ignis esse describitur, vt in tenebris ambulanti luceat quasi lumen, ne diutius possit errare qui quærit luminis claritatem. Ei autem qui multa fuerit operatus quæ manere non debeant, sed ardere, ignis est dominus, vt operis nostri fœnum stipulámque consumat, atque vtili nos faciat saluos detrimento, sicut aurum quod dum excoquitur, plus probatur. Fortasse dicat aliquis, qua ratione scripserit propheta: Miserere mei secundum' verbum tuum? Verbum enim dei iustitia est. Si igitur iustitia fretus erat, cur misericordiam ante pręmisit? Aut si misericordiam requirebat, cur eam ad mensuram iustitię puta K uit esse poscendam? Qui enim bene agit, & bene viuit, opus non habet misericordia, quia misericordia à peccato liberat. Denique non diuitibus, non fortibus & felicitate subnixis misericordia conferri consuevit à nobis, sed egentibus vel debilibus, vel ijs qui ex diuitijs in paupertatem aut captiuitatem aut necessitatem aliquam deciderũt. Ergo qui eget misericordia, peccator est: qui autem peccator non est, vtique iustus est, & non eget misericordia dei. Secundum quid igitur vnusquisque, hoc est secundum quem statum egeat misericordia, aut iusti tiam habeat, considerandum est. Aliter enim eget iustitia dei angel⁹, aliter homo. Aliter eget misericordia archangelus, aliter homo. Angelica enim natura nõ vtique ita corruptelæ obnoxia est, vt natura generis humani: & ideo illa eget misericordia dei, ne possit errare, & auersa à se dei gratia labatur in vitium. Homo autem & si iam firmiore proposito est, tamen propter contractorum seriem peccatorum, misericordiam dei quærit. Itaque & si vterque misericordia dei indiget, aliter tamẽ angelo misericordia, aliter homini debetur. Leue enim vitium in angelo iudicio grauiore censetur. Peccatũ quo- L
que adolescentiæ in homine, mitiore sentẽtia quàm peccatum senectutis astringitur, & citius relaxatur. Prophe ta igitur in isto versiculo diuidit causas, vt & misericordiam quasi homo postulet, quia nemo sine sorde peccati, & iustitiam quasi propheta deposcat: vel certe quoniam licet peccauerit sicut homo, & quasi peccator misericordia egeat, tamen correxit errorem, pœnitentiam gessit, abstinuit à temulentia delinquendi, sobrietate virtutis. Petit ergo iustitiam secundum verbum dei, quia verbi dei sententia est, vt conuersis venia donetur, si legitime est freta conuersio.

Cogitaui vias meas, & conuerti pedes meos in testimonia tua. III

Diuiduus sensus, aut quia vias superiores meas cogitaui plenas lapsus atque peccati, & ideo vt remissionem peccatorum possim mereri, morum conuersione, studióque virtutum auerti pedes meos in testimonia tua, vt non iam meis gressibus, quibus ante sum lapsus, sed testimoniorum tuorum itineribus ambularem, quo tuorum semitæ mãdatorũ me errare non sinerẽt, nec vestigium in deuia & tortuosa deflecterẽ, Frequẽter enim ignorãtes iter, si strata viarũ sequãtur, perueniũt quo desiderãt peruenire, & carẽt erroris anfractu. Sinautem vsurpent scire qđ nesciũt, & putẽt aliqua sequẽda cõpendia, à publici tractus itinere recedentes, erroris labyrinthos frequẽter incurrũt, vt eos de itinere deflexisse pœniteat: & M
ideo post multa laborũ dispẽdia ad iter quod reliquerãt redire cõtendũt. Hic ergo sensus vnus est. Alius autem ita, Cogitaui vias meas, nõ superiores, sed futuras, vt ãte meos actus cogitationibus præuenirẽ, ne incõsulta operatione progressus, aliquid in ipsis coactionibus offensionis inciderem: vt si agere aliquid velim, ante cogitem vtrum agendũ sit illud quod desidero, aut quo agẽdum modo: similiter si alloquendũ, vtrũ alloqui debeã, deinde publice an secreto loqui, præsent:b⁹ aliqb⁹, aut nullis: sicut illud est, vt si velis fratrẽ corripere, primo solus corripias, secũdo præsentibus duob⁹ aut tribus testib⁹, tertio, si nõ audierit, coram ecclesia. Itaq; si prætermisso ordine velis corã ecclesia fratrẽ increpare, quẽ ante monere debueras, erratũ ipse cognoscis. Oia igitur cũ cogitatione facito, vt nõ te pœniteat apertio oris tui. An ve- Mat. 18.
ro si viã ingressus, cũ veneris ad cõpitũ aliqđ (ita enim appellatur plurimarũ velut ꝗdã cõcursus viarũ) si nescias qđ iter ingredi debeas, stas tamen, & cogitas ipse tecum vtrũ primã, an secundã, an tertiã, an quartã, vel certe quantam, si ita est, viã eligas quã sequaris, nec putas prius adoriendum iter, quàm animo definieris, & pleniore mentis intentione decideris. Stas igitur cogitans quæ sit via quę

A in ciuitatem ducat,ad quam tibi putas esse pergendum. Quanto igitur magis animo debes ac mente consistere qui ad regnum cæleste contẽdis,& cogitare tecum,quia non omnis via illò ducit, non omnis via illò dirigit ad Hierusalem illã quæ in cælo est. Sunt viæ quę malos exitus habẽt,quas diaboli tẽtamenta triuerũt: & ideo exit⁹ earũ,exit⁹ mortis sunt. Hæ nẽpe sũt viæ de quib⁹ legisti Prou. 14. in prouerbijs, quia sunt viæ quæ videntur viro rectæ esse, vltima autem earum aspiciunt in profundum inferni. Mat. 7. Est autem via angustior illa quæ ducit ad dei regnũ. Volens ergo eam ingredi viam quæ ad deum ducit, non circunspicies,non tecum ipse tractabis,non considerabis ne facile capiaris affectu,si viæ latitudine prouocat⁹ ingrediaris iter quod ad inferna deducat? Cogita ergo Mat. 5. ante atq; perpẽde quid facias. Qui viderit,inquit,mulierẽ ad cõcupiscendum eã, iam adulterauit eam in corde suo. Hic vtiq; cogitauit vt videret mulierem, vt videret ad concupiscendũ:sed mala hæc cogitatio relinquat vias suas. Alius non cogitauit quidẽ, sed subito aspexit,& captus est,& vidit,& cõcupiuit & ideo lapsus est. Quod si fragilem suum considerasset affectum,& ante timuisset ne cum vidisset mulierem mente, caperetur animo, vtiq; non ꝓspexisset ad mulierem,ne concupisceret eã. Videns ergo mulierem non direxit pedem suum in testimonia domini:qui si ante lapsum suum cogitare potuisset,forsitan direxisset. Vnusquisq; ergo pri⁹ cogitet quo modo videat mulierem, vt non videat ad concupiscendum eam,aut non attendat eam. Si autem vidẽs repente, B vel bona cogitatione fundat⁹ dirigat pedẽ suum ad testimonia domini,ne in captiuitate permaneat:vtique ei profuit cogitatio. Postremo amans mulierem,si auerterit nõ tantũ pedẽ,sed & mentem, vt diligens cõcupiscẽs Christum consideret iudicium eius, testimonia eius de præmijs castitatis, & relinquat vias concupiscentiæ, sequatur vias Christi:& habebit laudem in eis,si contemplatus dominum IESVM cõtemnat carnis ardorem,flãmãmque libidinis, quasi quodam fonte extinguat, allidat teneras & infirmas cupiditates ad petrã Christi. Cogitet ergo primum,vt eadem repetam, quemadmodum Psal. 140. videat,quemadmodum loquatur. Bene cogitauit qui dixit: Pone domine custodiam ori meo: ne forte dum mẽs inflammat ardorem,lingua sermone labatur, aut multiloquio incauto etiam quod mens non cogitauit, incurrat loquendi facilitate: cogitet quemadmodum pedem suum dirigat, manum ad se ferat, ne impetu indignationis impulsus, cum repellere debeat iniuriam, ipse alteri iactum notabilis cædis illidat. Cogitandum est igi C tur quid geramus. Vbi enim præcedit cogitatio,maturitas operationis adhibetur. Itaque pes iste fidei vestigium est,quem meditatione perpensa à corporalibus motib⁹ ad testimonia diuina deflexit. Quid igitur prosit cogitare ante,quod postea facturus sis:docet versiculus qui sequitur.

1111 Paratus sum,& non sum turbatus, vt custodiam mandata tua.

Vbi cogitatione quis præuenit quod acturus est, semper paratus ad agendum est, semper fixus & validus, vt non queat subita aliqua accidentium offensione turbari. Nulla enim flabra scopulosæ nimis ambitionis excutiunt,nulla procella atque tempestas iniustæ inuasionis exagitat,non petulãtis oculus meretricis illaqueat. Oculus enim meretricis, laqueus amatoris est. In aliena miser capitur possessione qui improuiso igne præuentus, possessionem suæ mentis amisit. Si persecutio ingruit, inuenit iam paratum, vt vbi possit esse perturbatio salutis incertæ,ibi sperata sacri coronæ certaminis, prouida futuri meditatione demulceat. Sed maledictis obtrectatorum frequenter obroditur:cogitet quia non est discipulus super magistrum,neq; seruus supra dominum. Si supra dei filium opprobria exprobrantium nephanda ceciderunt,quemadmodũ seruus exortem eorum spera D re se poterit? Ideoq; mentẽ suã prꝑparare debet, vt cũ ista acciderint,turbare se nõ queãt. Prꝑparet animũ,& meditatione cõponat,vt possit dicere, si tamen possit: Quis Roma. 8. nos separabit à charitate Christi? Tribulatio,an ãgustia, an fames? & cætera. Quare aũt nõ separetur adiecit, Sed in his oĩbus superam⁹, inquit, & vincimus propter eum qui dilexit nos. Meritoq; confirmatus ait: Confido enim Ibidem. quia neq; mors,neq; vita,neq; ãgeli,neq; potestates,neq; præsentia,neque futura separare nos poterunt à charitate dei,quę est in Christo IESV. Multa Apostolus dixit cõtra quę lucta nobis est,sed alia facilia sunt,vel certe non huius temporis aut loci, vt discutere oĩa debeamus quæ sint quę nos separare possint à charitate dei,nisi diligentius resistamus. Illud nunc quod videtur obscurius non prætermittimus,quia ait: Neque altitudo,neque profundum: quæ sunt grauia tentamẽta. Deniq; habes in Esaia Esaiæ. 7. scriptum ad regẽ Achaz: Pete tibi signum à domino in profundum,aut in altum. Respondit ille, Non petam & neque tentabo dominꝝ. Mysticum illi propositũ est,sed nõ intellexit,& veritus est ne tentare dominũ videretur si signũ peteret in altum,aut in ꝓfundũ. Dominus autẽ volẽs grauia tentamẽta remedio supplãtare diuino, ait: Ecce virgo concipiet in vtero, Hoc est magnũ signũ,qđ altitudinis & ꝓfundi tentamẽta destruxit. Domin⁹ enĩ E IESVS non rapinã arbitratus est esse se æqualẽ deo, neq; Philip. 2. quæ sua sunt requisiuit,sed formam serui accepit,humiliauit se vsq; ad mortem. Itaq; neq; elatus est potestate, neque mortis quadã deiectione turbatus. Hoc igitur signum ꝓponitur regi, vt petat sibi remedium, per quod nec regiæ potestatis extolleretur supcilio, nec certe erũnæ alicuius exceptione perturbaretur, vt erat corde turbatus cum bellum sibi videret à Syrijs inferri. Diuini igitur exemplo oraculi volumus ostendere quæ essent hæc grauia tentamenta,quibus remedium solus potuit Christus afferre. Veruntamen & prophetico sermone facile est docere sarcinã quandã horũ tentamentorũ. Hæ enĩ tentamenta duo maxima sanctus Salomen oratione ꝓpria declarauit,& rogauit, vt poſset excludere dicẽs: Di Prou. 39. uitias autẽ & paupertatẽ ne dederis mihi, sed ordina mihi quæ opus sunt,& quæ abundẽt:ne repletus mendax fiam,& dicam, Quis me videt? Aut paup rapiã, & periurẽ nomen domini. Potes igitur tu ista tentamẽta cõtẽnere, quæ formidauit Salomon,qui sapientiã postulauit & meruit? Diues erat,timuit extolli: paup fieri formidauit,ne F paupertatis necessitate abstinentiæ gratiam nõ teneret. Quàm multi qui videbãtur scti esse,ceciderũt ab altitudine cordis sui? Quàm multi aliqua necessitate deiecti nõ potuerũt cõtẽti esse iniuria,qui fuerãt virtutũ exercitio roborati? Rarus Iob inuenitur in terris,qui & diuitias amisit & filios,& vibicib⁹ corporis exarabatur,cũ vermes toto corpore fluerẽt: à Christi tamen charitate non potuit separari. Parem⁹ igitur affectũ nostrũ,ne imperatũ vis repẽtina perturbet. Deniq; scĩs domin⁹ cito nos frãgi solere,ait etiã apostolis: Non turbetur cor vestrũ, Ioan. 14. neq; formidet. Si te cupiditas appetentiaq; tentauerit, lege euangelium,dicat tibi IESVS Christus: Non turbetur cor tuum. Si quis terror ingruerit, dicat tibi Christus: Non turbetur cor tuum,neque formidet. Si qua supplicia persecutor inflixerit,lege euangelium,dicat tibi IESVS: Non turbetur cor tuum,neque formidet. Lege Apo Roma. 8. stolum dicentem: Indignæ enim passiones sunt huius tẽporis ad superuenturam gloriam. Si in mari nauiganti grauis fluctus insurgat,tempestas orta desæuiat, tibi dicat IESVS: Ego sum,noli turbari. Veniens igitur in certamẽ aliquod magnum & graue, dic prius: Parat⁹ sum, & non sum turbatus,vt custodiam mãdata tua. Et quid de secularibus dicamus? Esto paratus non solum aduersus ea quæ vides, sed etiam aduersus ea quæ non vides. Foris,inquit,pugnæ,intus timores. In teipso tibi bellum 2. Cor. 7. est, bonum est vt in tranquillitate sit animus tuus,& in

G quadam ſerenitate. Sed gubernator ille melior eſt, qui in tempeſtate nauim gubernat. Rege igitur teipſum, quã do turbetur animus, mens fluctuat. Laudauerim virtutẽ gubernatoris qui nullas procellas ſenſerit, & curſum nauigij direxerit nulla tempeſtate iactatus? Sed illum laudauerim, qui aduerſus ventos renititur, inſurgit aduerſus fluctus, nõ timet vel cum eleuatur vndis nauigium, vel cum ad profundi ima deponitur. Ita & ille laudandus eſt gubernator ſui qui ea quę aduerſa ſunt, vincit patientia, virtute ſuperat, ſecundis non extollitur, aduerſis non frangitur. Bellum tibi eſt etiam aduerſus nequitias ſpirituales. Aduertis cum quantis tibi eſt prælijs? Et ideo meditare, & ſtatue animo, vt procedens ad prælia dicas: Paratus ſum, & non ſum turbatus, vt cuſtodiam mandata tua.

V Funes peccatorum circumplexi ſunt me, & legem tuam nõ ſum oblitus.

Hoc eſt, funib⁹ me circundederũt peccatores, vt mea implicarent veſtigia, ne poſsim incurſus eorũ præuidendi celeritate euitare. Non ergo illi funes ſunt de quibus
Pſal.15. ſcriptum eſt: Funes ceciderunt mihi in præclaris. Sunt enim funes illi quibus vtuntur qui terminos metiuntur agrorum, limitéſque diſtinguunt, & poſſeſsionum ſpatia diſterminant. Tẽduntur ergo illi funes quoad poſſeſſio vniuſcuiuſq; diffunditur. Sic factus eſt funiculus hæreditatis ſuæ Iſrael. Boni ergo illi funes. Iſti autem funes
H quibus trahuntur peccata, vt fune longo, & vt loro iugi vitulæ iniquitatis. Vitula enim indomita plus ſe iactat & excutit cum tenetur, nec acquieſcit imperio, nec adſtringitur vinculo, ſed magis cũ loro retrahitur, exaſperatur. Itaque neo coacta ſe ſubijcit, nec tamen libera vinculorum eſt. Sicut ergo trahit vitula lorum iugi, quę etſi non tenetur è proximo, tenetur tamen, nec ſe explicat, & abſoluit: ita trahit vnuſquiſq; peccator indomitis moribus iniquitates, qui putat ſe liberum, quia non eſt iugo ſubditus, ſubiectúſque iudicio: & neſcit quod nõ ſit exutus, ſed magis vt illa vitula & ipſe ſe implicat ſuorum nexibus peccatorum. Hi ſunt ergo funes delictorum noſtrorum, quibus inuoluimur & ligamur: quemadmodũ ſunt & vincula delictorum. Et ideo ſaluator, qui habet in poteſtate peccatum dimittere, dicit ijs qui ſunt in vinculis: Exite. Vtinam & mihi dicat: Exi de vinculis tuis, exi de nexib⁹ peccatorum tuorum. Solue funes erroris
I tui, quibus circundatus & ligatus es. Etſi enim nequiſsimus ſim omnium, & deteſtabilis ſim vſu peccatorum, illo tamen iubente liber ero, qui ſub vno momento latroci nij dãnatum reum ſupplicio eripuit, conſtituitq; in regno ſuo. Sunt ergo vincula quibus conſtringimur, etſi videamur nobis liberi. Beatus qui hæc ſoluit ſibi vincu-
Pſal.2. la. Et ideo Dauid ait: Dirumpamus vincula eorum, & abijciamus à nobis iugũ ipſorum. Non manu vtique viſibili vincula dicit eſſe rumpenda, ſed inuiſibiles criminum nexus morum confeſsione & fidei profeſsione ſoluendos. Aut manu, hoc eſt, opera manus tuę eroga pauperibus, debiles eleuato, redime captiuos: & ſoluiſti vin
Tobiæ.4. cula tua. Eleemoſyna enim à peccato liberat. Eripe eum
Pro.24. qui ducitur ad mortem. hoc eſt, eripe eum intereceſsiõe, eripe gratia tu ſacerdos, aut tu imperator eripe ſubſcriptione indulgẽtiæ: & ſoluiſti peccata tua, exuiſti te è vin
Prou.5. culis. Vinculis enim peccatorum ſuorũ vnuſquiſq; conſtringitur, ſicut ipſe legiſti. Ligat nos vinculis carnis illecebra. Vinculum noſtrũ auaritia eſt, vinculum noſtrũ ebrietas eſt, vinculũ noſtrũ concupiſcentia eſt, vinculũ noſtrum ſuperbia eſt. Sunt & diaboli vincula. Denique
Lucę.13. ſcriptum eſt: Hanc autem filiam Abrahæ, quam ligauit Satanas decem & octo annis. Ligat nos etiam diabolus criminum nexu, ligat nos vinculo fornicationis, vinculo adulterij, vinculo perfidiæ, qua Chriſtus negatur: vinculo inuidiæ, qua frequenter etiam frater appetitur: vinculo crudelitatis, qua nõnunquam ſocius & conformis occiditur. Hæc ſunt vincula quib⁹ ligatus vnuſquiſque K inclinatur, vt animam ſuam leuare non poſsit: nec obtutus ad cælũ mentis erigere, niſi ei dicat domin⁹: Dimiſſus es ab infirmitate tua. & munere eum ſuæ benedictionis erexerit. Hæc ſunt ſceleratorũ vincula, quæ dure peccatores ligant: hoc eſt, diabolus, & miniſtri eius: vel certe Nẽroth, hoc eſt amaritudo: vel certe Eſau, hoc eſt terrenus & callidus. Iſti enim venatores erant, qui feras laqueis captare conſueuerunt, & muta animantia vinculis illigare. Inutiles venatores, qui capiant beſtias, quę in pompam ſpectaculo populari prębeant miniſterij crudelitati. Denique nullũ inuenimus diuinarũ in ſerie ſcripturarũ de venatorib⁹ iuſtũ. At vero alia vincula ſunt, vt dixi, domini IESV, quem ſequitur, inquit, alligati vinculis: hoc eſt, vinculis adſtricti charitatis, & ſpei amatores, fidei vinculis alligati. Licet ſic poſsit intelligi, Alligati vinculis Chriſtum ſequuntur: hoc eſt peccatorum, & criminum remiſsorẽ, fontẽ indulgentiarũ, redẽptionis authorem. Sequamur ergo vincula Chriſti, fugiam⁹ vincula venatorum: ne dum incidimus dum ignoram⁹, laqueos eorum pes noſtræ mentis incurrat: nec animæ noſtræ ceruicem nexibus inſeramus. Inſidiantur enim quaſi peſsimi venatores: & quando proſperorum euentu animũ relaxamus, ac ſecundis rebus remittimus, nec excubias cautionis habemus intentas, tunc plus iactant laqueos ſuos, aut in via qua ambulamus abſcondunt, vt cum fuerint eorum laqueis innexa veſtigia, trahant quo ſecurum ſupplantent viantẽ, vel collo adſtricto ſtrangulent commeãtes. Noli ergo alta ambulare ceruice, ſicut L
filiæ Iudę. Altis enim ceruicibus cito laque⁹ innodatur. Noli ad ſecularia mentem animúmq; defigere, ſed circũſpice oculis animæ diligenter: quia pluit dominus laque
os ſuper peccatores: ne cadentes illigare te poſsint: quos Pſal.10.
poteris euitare, ſi legem domini non obliuiſcaris. Eteni etiam qui ligatus eſt, ſi ſibi ſit conſcius libertatis, obliui ſci libertatẽ ſuam non deſinit, & cauſam nonnunquam dicit è vinculis, eamq; ſibi legum præſcripto defendit, ac iudicio frequenter abſoluit. Ergo & tu ſi peccaueris, memor eſto legis. Si peccaueris, memor eſto Chriſti, qui
te liberat, dicens: Ego ſum, ego ſum qui deleo iniquita- Eſaiæ.43.
tes tuas, & memor non ero. Ipſum diebus ac noctibus tene, ipſi tua confitere peccata. Docet te Propheta quomodo timeas dominum IESVM.

Media nocte, inquit, ſurgebã ad cõfitendum tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ.† VI

† alias, iuſtificationis.

Non ſatis eſt dies ad deprecandum, ſurgendum eſt & nocte, & media nocte. Ipſe domin⁹ pernoctauit in oratione, vt te pprio ad deprecandum inuitaret exẽplo: & vtiq; peccatis tuis ille indulgentiam poſtulabat. Poſtulabat à patre, operabatur ppria voluntate. Non tibi dicit Propheta, vt tantũmodo media nocte ſurgas, ſed vt ſurgas nocte, & maxime nocte media. Nocte enim ſurgen- M
dum ante præmiſit, dicens: Memor fui in nocte nominis tui domine. Poteſt vnuſquiſque memor eſſe, & non ſurgere: poteſt vnuſquiſque & ſurgere, & cum ſurrexerit, ea quę pprio arbitrio ſederint, poſtulare. Addidit, Media nocte ſurgebam, docens te, ſurgendum eſſe media nocte. Nec ocioſum eſt quod adiunxit: Ad confitendum tibi, hoc eſt, vt illo maxime tempore deprecari deum, & propria debeamus deflere peccata: nec ſolum præteriti veniam poſtulare, ſed etiam præſentia declinare, à futuris cauere. Multa enim illo in tempore tentamenta proſerpunt. Tunc feruet carnis illecebra, tunc tentator illudit. Coquitur cibus, potuſq; digeritur, Stomachus ager, mens ſomnolenta, animus occupat⁹ eſt. Itaque aut quieſcenti calor ſoporis augetur, aut vigilanti nondum plenior refuſus eſt vigor, qui errorum cauere poſsit incurſus. Tunc igitur tentator aſsiſtit, tunc retia iacit quibus turbare poſsit mentẽ improuidã. Tunc ſpiritales nequitiæ tenebras offundunt: tunc omne nephas ſuadere cõ-

A tendunt, quando nullus arbiter culpæ, nullus criminis conscius, nullus potest esse erroris testis. Tunc varias disceptationes pectori dormitantis infundunt, vt primo de statu mentis deijciant reluctantem, & aliquorum qui sancti habentur, proponatur exẽplum, quod illi aliquãdo deliquerint, sed postea veniam sint adepti, & texerint superiora delicta. Nam & si omnem emendationem nostri inimicus exosus sit, tamen ad tempus, vt sobriæ mentis virum possit elidere, prætendit futuram indulgentiam, vt præsentia peccata persuadeat: & cum impulerit aliquem ad erroris assensum, si viderit eum iam nõ amore virtutis à culpa, sed pœnæ contemplatione reuocari, inserit varias disceptatiões, vt dicat sibi: Quis me videt? Eccle. 23. Et tenebræ circundant me, & parietes: quem vereor? Nõ videt altissimus, non ad eum peccata nostra perueniũt, non dignatur spectare quæ turpia sunt. Hæc vtique vsu exemplòque cognoscimus. Nemo enim potest esse expers tentationis. Itaque vt tempus habile hoc tentamentis, ita etiam tempus est pœnæ: quod ex lectione diuina possumus edoceri. Non enim ociose dominus deus noster cum posset quocunque momento primitiua Aegyptiorum extinguere, hoc tamen tempus dolori & luctui peccatoris opportunio iudicauit. Sic enim scriptum est: Exodi. 12. Quia media nocte primogeniti Aegyptiorum liberi ab exterminatore sint interempti. Ideoq; sanctus Moyses p
B pheta, vt hoc præueniret tempus, ac sine Hebræorũ fraude transiret, agnum ante immolauit, hoc est, vesperi, vt manducantes eum, & pascha domini celebrantes, non occuparentur exterminatoris insidijs, ne inermes & vacuos spiritalis alimenti nocturna spicula tenebrosi hostis opprimerent. Hæc diligenter intende, prudenter intellige, solicite require. Non perfunctorie ista dicuntur, sed diuina tibi mysteria declarantur. Præueni & tu insidias tentatoris, instaura prius cæleste conuiuium. Indictum est ieiunium, caue ne negligas. Etsi te fames quotidianum cogit ad prandium, vt intemperantia declinet ieiunium, tamen cælesti magis te seruato conuiuio. Non epulæ paratæ extorqueant vt cælestibus sis vacuus sacramentis. Differ aliquantulũ, non longe finis est diei: immo plerique sunt eiusmodi dies, vt statim meridianis horis adueniendum sit in Ecclesiam, canendi hymni, celebranda oblatio. Tunc vtique paratus assiste, vt accipias tibi munimentum, vt corpus edas domini IESV, in quo
C remissio peccatorum est, postulatio diuinæ reconciliationis, & protectionis æternæ. Suscipe ante dominum IESVM tuæ mentis hospitio. Vbi corpus eius, ibi Christus est. Cum hospitium tuum aduersarius viderit occupatum cælestis fulgore præsentiæ, intelligens locum tentamentis suis intercluſum esse per Christum, fugiet ac recedet, & tu mediam noctem sine vlla offensione transibis. Admonet etiam sacrificium vespertinum, vt nunquam Christum obliuiscaris. Non potes obliuisci, cum lectum ascendes eius domini cui in occasum precem fuderis diei, qui esurientem te sui corporis epulis expleuerit. Etenim quod vesperi cogitaueris, cito cum euigilaueris recensebis. Excitabit te ipse dominus IESVS, admonebit vt surgas, & eo tempore arma orationis assu- Actuũ. 16 mas, quo solet incursare tentator. Vnde non ociose Paulus Apostolus & Silas trusi in carcerem, cum in neruo pedes haberent, media tamen nocte surgebant mentis vestigio, exorabant dominum, & laudis sacrificium deferebant. Ideóque vbi non defuit deuotionis officium, affuit etiam absolutionis remedium. Subito enim media nocte terræ motus factus est grandis, ita vt mota sint fundamenta carceris, valuæ apertæ, omnium vincula soluta sint. Audis quemadmodum si ligatus fueris, quibus manibus, quibus operibus ipse te soluas, quemadmodum custodes timere non possis? Surge igitur ad precãdum. Ea hora est qua tentator nocere consueuit, consuerit irruere. Ea hora est qua solet aduersus tentationes graues remedium venire cæleste. Excubandum tibi est, ne qua fraude vincaris: prouidẽdum vt eo tempore quo D potes vincere, nequaquam vincendi tempus amittas. Et quia orationem esse subeundam media nocte diximus, non minus etiam de eiusmodi hora diei dicendum videtur. contraria enim diei nox est. Quid enim luci commune cum tenebris? Et ideo aduersa sibi eadem nocturna est diurna. Sicut enim media nocte primitiua Aegyptiorum tentator occidit, & ex eo cognoscitur quod ea maxime hora operetur aduersarius: ita è cõtrario quòd meridiano tempore virtus diuinæ lucis operetur. Vnde & Abraham circa meridiem sobrias tendebat excubias, & boni aliquos expectabat euentus, leuans oculos suos, ac finitima perlustrans, quòd eo tempore aduenientem gratiam sibi quæreret. Illo igitur tempore, cum duobus angelis suis diuinus ei hospes aduenit, illo tempore Christum suscepit hospitio: illo tempore illa quæ legis, & intelligis, celebrata mysteria sunt. Quando enim magis debuit fidelem virũ illuminare præsentia, quàm quo lux diei plenior refulgeret? Neritoq; etiã sanctus Ioseph receptis fratribꝰ, & accersito iuniore germano, quẽ maximè diligebat, meridie instaurat cõuiuium. Erat enim Gene. 43. meridies in sancto Ioseph pectore, quando lætas epulas fratribus splendentis gratię ministrabat, suauissimiq; cibos alloquij diuidebat, vt cum illi pœnam fratris metuerẽt appetiti & venditi in seruitutem, ille diuino iudicio
E ipsis diceret esse prouisum, vt in Aegyptum deduceretur, qui famẽ sustinentibus alimoniam non negaret. Habeamus ergo in nobis meridiem. Meridies est ei cui iustitiæ Sol refulget, & cuius opere bono, vel cogitationibus innoxijs, & pura mente atq; syncera pascitur Christꝰ. Disce igitur quẽadmodum tibi ipsi fias meridies. Re- Psal. 36. uela, inquit, domino viã tuã, & spera in eum, & ipse faciet, & educet sicut lumen iustitiam tuã, & iudicium tuum sicut meridiem. Vbi enim vera est fides, ibi veri luminis gratia est. Vbi innocẽtiæ prolixior custodia, virtutumq; longa meditatione processus, ibi splendor bonæ conscientiæ diu permanẽs, ibi intelligibilis est meridies, ibi & tu Christo mentis tuæ epulas exhibebis, & in diuitijs eiꝰ etiam ipse pasceris, ita vt non luminis præmaturus veri sequatur occasus, nec quidam studijs tuis tenebrosus cito vesper incumbat, & opera bona interiectꝰ impediat.
F Quod si tentationum nox aduenerit, non immerito media nocte surgendum, & orandum diu, & protrahenda psalmis tẽpora, donec veniat dies, & illucescat tibi Christus. Vide igitur ne & per diem tibi media nox fiat, quo mundi princeps tenebrosus & squalidus plenitudinem tibi tẽtationis offundat. Surge igitur, & excita tuam mẽtem, non dormitat qui custodit te, si te non reperiat dormientem: sed surgit, si & ipse fuerit tuæ animæ vigilijs excitatus: & imperabit vento, & fiet tranquillitas in tuo pectore, quod diuersarum procellarum turbine fluctuabat. Surgendum igitur nobis est. Solet spõsus media nocte venire. Caue ne te dormientem inueniat, caue ne facem tuam non queas somnolentus accendere. Surgendum inquam, & domino confitendũ est, vt gratias agas. Cõfitenda etiam eius iudicia æterna, vt quicquid nobis boni accidit, eius iustitiæ deputemus: ac siue diuites sumus, siue salubriter valemus, iustitiæ domini deferamꝰ: quia iustus est, vt opus suũ tueatur ac seruet, vt quos nudos indotata quadam naturæ sorte in hanc proiecit corporis infirmitatem, vigore animi, & misericordiæ suæ dote pauperes vestire dignetur. Quod vtique omni agẽdum tempore manifestum est, vt nec die nec nocte, nec vllo tempore à gratiarum actione debeamus vacare.

VII

Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.

Habet & Christus participes atque cõsortes suos. Denique Dauid probat dicẽs: Vnxit te deus, deus tuus oleo Psal. 44. lætitiæ præ cõsortibus tuis. Habet participes carnis, quia carnem suscepit: habet prophetiæ, quia prophetam, in- Deut. 18.

G quit, vobis ſuſcitabit dominus deus veſter de fratribus veſtris:tanquam me,ipſum audietis per omnia quęcunque loquetur vobis. Erit autem, omnis anima quæ non audierit prophetā illum, exterminabitur de plebe. Ipſe eſt verus propheta, qui ſine alterius munere futura cognoſcit: q ea quę vēnura erant, locutus eſt in prophetis. An non eſt propheta,qui facit alios prophetare?Ipſe eſt qui auditur ſicut lex,quia & lex eſt ipſius. Deniq; ſi Moyſen,inquit,& prophetas nō audiunt: nec ſi quis ex mortuis ad illos abierit, credent. Ideoq; populus Iudæorum quia non audiuit hunc ꝓphetam, de plebe exterminat? eſt,vt populus dei eſſe deſineret,qui ante populus dei dicebatur. Habet conſortes baptiſmi,quia baptizatus pro nobis eſt:habet conſortes iuſtitię,quia ipſe iuſtitia eſt,& nobis de ſuo dedit ſui habere conſortium:habet cōſortes veritatis,q a ipſe veritas eſt,& nos tenere voluit veritatem:habet cōſortes reſurrectionis,quia ipſe eſt reſurrectio:habet cōſortes immaculatæ vitę,quia ipſe immaculatus eſt. Et quicūq; in nouitate vitæ ambulauerit, quicunque tramitem iuſtitiæ tenuerit,particeps Chriſti eſt. Habet etiam tribulationis ſuæ participes:ideoq; qui particeps eius eſſe cupiebat,dixit:Nunc gaudeo in paſſionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ deſunt tribulationū Chriſti in carne mea, pro corpore eius quod eſt Eccleſia. Sepulturæ quoque eius participes ſumus. Quiſquis enim conſepultus eſt cum ipſo per baptiſmum in mortem, particeps eius eſt. Ideoq; ipſe Apoſtolus adſtruens quam nobis gratiam dederit dominus IESVS,ait. Participes enim IESV Chriſti facti ſum?. Sed & ille particeps Chriſti eſt,qui lugentem mœſto conſolatur affectu: qui in carcere conſtitutum proprio non defraudat officio: qui lecto ægrotantis aſſidet, non vt capiendæ hæreditatis tendat aucupium, ſed vt morbi vim ſolicito mitiget miniſterio,vt ſedulo feſsum ſermone demulceat: qui nudos veſtiat,eſurientes reficiat. In his enim frequenter eſt Chriſt?,ſicut ipſe ait:In carcere eram,& veniſtis ad me. Nudus eram,& operuiſtis me. Quod enim vni eorū feciſtis,mihi feciſtis. Si oderim mendacium, particeps Chriſti ſum:quia veritas Chriſtus eſt. Si fugiam iniquitatem, particeps Chriſti ſum: quia Chriſtus iuſtitia eſt. Beatus qui hoc poteſt dicere. Sicut enim membrum particeps eſſe dicimus totius corporis, ſic coniunctum omnibus timentibus deum,qui non dicat alteri, Non es de corpore meo:hoc eſt,non dicat pauperi diues, nō ignobili nobilis,non ægro ſanus,non fortis debili,non imperito ſapiens dicat:Non eſtis mihi neceſsarij. Particeps corporis Chriſti eſt,quod eſt Eccleſia. Sed qui ſciat qđ ij qui videntur in Eccleſia debiles,pauperes,imprudētes,& iam peccatores,abundantiori indigeāt honeſtate,& maiore præſidio fulciendi ſint? Qui hoc nouerit, ipſe poteſt dicere: Particeps ego ſum omnium timentiū te. Qui compatiatur magis huiuſmodi hoībus,q̄ faſtidiat eos: compatiatur infirmis, vt ſciat quòd vnum corpus omnes ſumus,& mēbris mēbra cōnexa,vt alterum ſine altero eſſe nō poſsit:& cū alterū dolet,cōpatiatur alteri. Iſte ergo recte poteſt vſurpare hui? vocis authoritatē. Vide autem q̄ verecunde Propheta dixerit:Particeps ego ſum timentium te. Non dixit imitantiū,ſed timētium. Initium enim ſapientiæ eſt timor domini. Inter rudes ſe cōſtituit humilitate,cū veteranos deuotione ſuperaret. Sed tamē & timere virtutis eſt,quia ſcriptū eſt: Timete dominū ſancti eius. Sed quib? timor iſte non ſanctus videatur? Quia ſunt qui ignaua formidine pertimeſcunt, & hebeti trepidāt metu,addidit:Et cuſtodientiū mādata tua. vt oſtenderet ſe ſancti timoris eſſe cōſortem. Aut ſic:poteſt quidem timere corde deuotus. ſed opere piger,vt ſit religioſus affectu,ocioſus actu. Non tamē poteſt piger eſſe,qui mandata domini cuſtodit. Qui ergo timet, cuſtodit:ergo eius eſt cuſtodire,qui timeat. Sanctus itaq; hoc dicit: Ego autem hoc mihi vſurpare nō poſsum. Quāti enim ſunt qui timeāt deū,& non illis cōpatior? Quæ runt opē, & ferre nolo miſericordiam: indigent ſumptu,& nō ad ic iuuo. Quiſquis autem hæc facit, ipſe poteſt dicere ſe timentium Chriſtum eſſe conſortem.

Miſericordia tua domine plena eſt terra, iuſtificationes tuas doce me. VIII

Quomodo miſericordia domini plena eſt terra, niſi per paſsionē domini noſtri IESV Chriſti,quā futurā prę uidens quaſi ꝓmiſsam Propheta cōcelebrat? Prophetis autē ea quæ vēnura ſunt præuidentibus,moris eſt vt quaſi iam decurſa memorēt quę poſterioris ætatis ſunt. Plena eſt ergo terra miſericordia domini, quia omnib? eſt data remiſsio peccatorū. Super oēs Sol oriri iubetur. Et hic quidē Sol quotidie ſuper ōnes oritur. Myſticus autē Sol ille iuſtitiæ omnibus ortus eſt,omnibus venit,omnibus paſsus eſt,& omnibus reſurrexit. Ideo autem paſsus eſt,vt tolleret peccatum mundi. Si quis autem non credit in Chriſtum,generali beneficio ipſe ſe fraudat: vt ſi quis clauſis feneſtris radios Solis excludat,non ideo Sol non ortus eſt omnibus, quia calore eius ſe ipſe fraudauit:ſed quod Solis eſt,prærogatiuam ſuam ſeruat:qđ imprudentis eſt, cōmunis à ſe gratiā lucis excludit. Super omnes pluuia eſt,& hoc diuinę miſericordię deputatur, quia pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Aut certe ſic interpretandum,quod miſericordiæ diuinæ plena ſit terra, quia domini eſt terra,& plenitudo eius: ipſe ſuper maria fundauit eam,& ſuper flumina præparauit illam. Etenim ꝑ Eccleſiam in omnes gentes diffuſa eſt miſericordia domini,in oēs gētes diffuſa eſt fides. Fortaſse dicas,qua ratione non dictū eſt,Miſericordia domini plenū eſt cælū? Quia ſunt etiā ſpiritales nequitiæ in cæleſtib?,ſed nō illæ ad cōmune ius indulgētię dei,remiſsionēq; pertinent peccatorū,quibus ignis ſeruatur æternus:& illa quæ cæleſtium vel poteſtatum vel miniſteriorū ſunt, licet auxilio domini fulciātur,tamen nō tanta eius indigent miſericordia,quanta ea quæ ſunt inferiora atq; terrena. Non enim illa carnis inuolucro veſtiuntur, in qua eſt frequētis erroris illecebra. Ideoq; in ſuperioribus ait idē Propheta:Quia deus dedit cælum cæli domino,terrā autem filijs hominū. Vnde & cęlū purius & defecatius ab omni labe peccati eſt,longeq; remotius ab illo de quo ſcriptū eſt:Sicut volatilia cæli. Hoc enī cælū velut medius quidā inter cælū & terrā aeri? locus dicitur, in quo ſunt etiam ſpiritales nequitiæ in cæleſtibus,Nam in illo nō appellatiuo,ſed vero cælo,etiā ſi diabolū legerimus in conſpectu dei angelorū non defuiſſe concilio, puto tamen nulla operari tentamēta nequitiæ. Deniq; ſcriptum eſt quia angeli amauerūt filias hoīm,eò quòd terrenis captiuide antur illecebris,princeps mundi iſtius ac miniſtri eius, in quibus nequitia ſpiritalis venenis quibuſdam carnis huius imbuta,& humanis infecta criminibus. Ideoq; dominus in Euangelio ſuo ait:Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra. Non eadē eſt illic iniquitas vicinū poſſeſſionis finitimo rure depellere,viduā hęreditatis fraudare cōpendijs,minores conſortij iure detrudere, intra lignū deniq; & quodcūq; argēti atq; auri vel æris metallū velut effigiē quandā cæleſtē includere poteſtatē. Hęc cū ſint maximi plena ſacrilegij,in cælis vacāt,in terris frequētantur. Verbo enī domini cæli firmati ſunt, nō terra firmata eſt: & ideo iuſtificationes dei ab ipſo domino vult doceri, quia difficile eſt in terra magiſtrū huiuſmodi repire qui ea doceat quę ipſe nō viderit. Ad illū igitur doctorē intimo ꝓpheta cōtendit affectu, qui ſolus magiſter eſt ver?. Quō enī poteſt homo quaſi verū docere qđ neſciat,cū ipſe ſit mēdax? Meritōq; ait domin? vt nemo ſup terrā vocet ſibi quēquā magiſtrū, quia vnus eſt magiſter oīm. Et quō poſset Dauid alium doctorem quęrere,cum ipſe de deo dixerit: Qui docet hominem ſcientiam? Docet aūt deus,& mētes illuminat ſingulorū,& claritatē cognitionis infundit,ſi tu aperias oſtia cordis tui, & cæleſtis gratiæ recipias claritatē. Quando dubitas,di-

Mat.7. ligenter inquiras. Qui enim quærit,inuenit:& ei qui pul
A sat, aperitur. Multa obscuritas in scripturis ,ppheticis:
sed si manu quadam mentis tuæ scripturarum ianuam
pulses,& ea quæ sunt occulta,diligenter examines,pau-
latim incipies rationẽ colligere dictorũ, & aperietur ti-
Apoc.5. bi non ab alio,sed à dei verbo,de quo legisti in Apoca-
lypsi quod agnus librum signatum aperuit,quem nullꝰ
ante aperire poterat:quia solus dominus IESVS in Euã-
gelio suo ,pphetarum ænigmata, & legis mysteria reue-
lauit.solus scientiæ clauim detulit, & dedit aperire no-
bis.Dicunt se Iudæi habere clauim scientiæ,sed non ha
bent.nam si haberent,ipsi ingrederentur, ipsi agnosce-
rent penetralia scripturarum.Nunc autẽ væ vobis Scri-
Lucæ.11. bæ & Pharisæi,qui abstulistis clauim scientiæ, & ipsi nõ
introistis,& introeuntes prohibuistis. Quomodo enim
clauim potestis habere scientiæ,qui scientiæ negastis au
thorem?Et ideo ad ipsum conuersus Dauid ait: Tu me,
inquit,doce iustificationes tuas, quia tu es vera iustitia.
Tu doce quæ sapienter dicta sunt,quia tu es sapiẽtia. Tu
aperi cor meum,quia aperuisti librũ. Tu aperi illud osti
um quod in cælo est,quia ipse es ianua. Per te si quis in-
troierit,regnum illud possidebit æternum.Per te si quis
intrauerit,non decipietur:quia falli non potest quicun-
que domicilium fuerit veritatis ingressus.

SERMO NONVS.

Teth. Nona litera Teth incipit, cuiꝰ interpretatio est
B excluſio. Quid est excluſio? Nunquid sicut do
mo aliquis hospitióque deijcitur, ita qui ex-
cluditur à dei regno,bonis illius fraudatur,si-
cut illæ exclusæ sunt virgines, quæ secum oleum nõ tu-
lerunt:& dum venit spõsus, extinctæ sunt faces earum,
Mat. 25. atque emendo oleo inflãmandisq; facibus occupatæ fe-
cerunt moram,& ingresso iam sponso introire cupien-
tes leguntur exclusæ?Non arbitror. Nam quomodo di-
ceret,si bonis sanctus esset propheta deiectus,atq; exclu
sus à dei regno.Iucũditatem fecisti cum seruo tuo? Nec
Prophetæ meritum huiusmodi intellectum videtur ad-
mittere,nec series subditorum. Audis dicentem: Suauis
es domine,& in iucunditate tua doce me iustificationes
tuas.Audis dicentem:Bonum mihi lex oris tui super mi
lia auri & argenti.& potest dicere quod sit exclusus âre
gno, qui non est exclusus à lege? Quid ergo intelligi-
mus?Hæret interpretatio. Obscuritatem sensus sui ser-
monis videtur offundere.Vocant merita Prophetæ,vo-
cat eius gratia,vocat subiectorum series,vt altioris intel
lectus aliquid debeamus eruere,& occurrit in interpre-
1.Ioan.4. tatione quod interdum excludamur in bono.Scriptum
est enim:Perfecta charitas timorẽ excludit foras. Et ge-
neraliter quidem charitas excludit timorem. Vt miles
qui imperatorem diligit, bella pro imperatore susceptа
non metuit: vt seruus amans dominum,quanuis per du
C bia & prærupta mittatur,tamen omnia pericula domini
amore contemnit,ac si quis dominum petat,seipsum of
ferre non trepidat:vt qui trans mare positos filios vide-
re desiderat,non metuit naufragia liberorum charitate,
ingreditur maris fluctus,subit incerta nauigij,sed metũ
discriminis leuant desideria filiorũ. Quàm pulchre etiã
de martyribus dicitur,qui vere militant Christo, qui p-
secutiones,vngulas,gladios,incendia non timentes,in-
festis se regibus obtulerunt. Timorem etenim quem po
terant habere pœnarum, exclusserunt amore martyrij.
Hunc sensum autem esse interpretationis huius, etiã de
Thren. 3. Threnis Hieremiæ possumꝰ approbare. Nam & ibi sub
hac litera scriptum est: Bonus est dominus sustinẽtibus
eum,animæ quæ quærit eum. Bonum est sustinere & spe
rare in salutare dei. Bonum est viro cum portauerit iu-
gum graue à iuuentute sua,sedebit singulariter, & sile-
bit,quia tulit iugum graue. Hæc vtique quid aliud astru
unt,nisi bonæ exclusionis hanc interpretationem vide-
ri? Quis enim sustinet dominum, nisi studio charitatis?
Quis est qui sperat,nisi qui quod sperat optat & diligit? D
Quod enim speramus,per patientiam expectamus. Er-
go qui sperat,sustinet:qui sustinet in patientia,vtiq; ex-
cludit affectum. Quis est qui portat iugum graue à iuuẽ
tute sua,nisi qui delicijs renũciat,luxuriam fugit? Quis
est qui singulariter sedet,nisi qui secularibus voluptati
bus abdicatis, molestiarum omnium excludit tumultꝰ?
Iste ergo nil timere poterit, qui charitatis gratia vim ti-
moris absorbuit. Est & alius qui excludatur in bono,vt 1.Cor.5.
ille qui apostolica authoritate sublatus è medio plebis
est:& quia malum opus fecit,est traditus in carnis interi
tum,vt eius spiritus saluaretur. Ex quo intelligimus, qa
in bono excluditur qui iubetur agere pœnitẽtiam,vt hu
milietur, & compungatur corde. Hæc enim reconci-
liationis solent esse suffragia. Denique etiam Hieremiæ
scripta sub hac litera id videntur significare. Sic enim le
gimus de Hierusalem illa terrena: Immunditia eius ante Treno.1.
pedes eius. Non fuit memor nouissimorum suorum, &
cecidit inualide,non est qui cõsoletur eam. Vide domi-
ne humilitatem eius,quia magnificatus est inimicus. Et
quia humiliatur Hierusalem, merito postea ei dicitur:
Defecit iniquitas tua, filia Syon. Et omni qui pœnitẽtiã
egerit,lachrymis propriis peccata defleuerit, bene dici-
tur: Defecit iniquitas tua. Alibi quoque sub hac litera di
cit Hieremias: Boni erant vulnerati gladio, quàm vulne Treno.4.
rati fame. Abierunt cõpuncti à natiuitate agrorum. Cõ-
pungimur igitur,quando nostrorum agimus pœniten-
tiam delictorum,compungimur etiam recordatione de
lictorum. Vnde ait Propheta Dauid: Quæ dicitis in cor- Psal. 4.
dibus vestris,& in cubilibꝰ vestris compungimini. Qui
autem compungitur,vtique delectationem excludit er-
roris:& qui agit pœnitentiam,excludit pudorem, seque
strat verecundiam flagitij confitendi, vt recuperandæ E
spem salutis inueniat. Meritóq; & ipse Dauid vbi agno-
uit errorem:Peccaui,inquit,domino. Tantus rex,tantus 2.Reg.12.
Propheta non erubuit peccatum proprium confiteri,&
ideo dictum est ei: Et dominus abstulit peccatum tuum.
Sublato igitur peccato,ait:

Iucunditatem * fecisti cum seruo tuo do I
mine secundum verbum tuum. *alias,bo
nitatem.

Multa videntur in hoc seculo iucunda esse, quæ non
sunt:multa suauia,bona plurima. Luxuries videtur es-
se iucunda, sed exhausto fit amara patrimonio. Dulcis
libido cum feruet,sed eadem horrida & execranda cum
proditur. Suaues epulæ cum sumuntur, sed fœtidæ cum
digeruntur. Bona multa in hoc seculo,dum viuimus æ-
stimantur,quia vsui nobis sunt, vt pecunia, honor, au-
rum,argentum,possessiones :eadem nihil possunt pro-
desse defunctis,hic omnia relinquũtur. Quinetiam ma- F
iori dolore quis moritur cum his se fraudari copijs inge
miscit. Non est ergo iucunditas vera, nisi illa quæ secun
dum verbum eius est, vt quis bonorum meritorum atq;
virtutum subsidijs gaudeat se esse munitum. Hac Dauid
iucunditate vel bonitate dei lætatur, quia iugum graue
à iuuentute portauit & sustinuit, atque expectauit domi
ni in se gratiam,non præripuit,qui sæpe occidendi regis
Saul tributa sibi copia,maluit tamen expectare à domi-
no deferendi tempus imperij, quàm occiso rege præri- Roma.11.
pere. Semper deus bonus est:ideóque & Paulus ait: Vide
ergo bonitatem & seueritatem dei. Bonitas enim in om
nes est,seueritas in paucos. Denique subdidit idem Apo
stolus: In eos qui ceciderunt, seueritatem quidem, in te
autem bonitatem. Si enim non cecidissent, vtique vte-
rentur & ipsi bonitate dei. Nam & tibi ideo bonus est,
quia permanes:quod si non permanseris in bonitate, &
tu excideris. Non ergo deus propterea bonus esse desi-
stet,quia tu lapsus es, & indiges seueritate. Siquidem &
seueritas dei in bonitate,vt recurrat vnusquisque casti-
gatꝰ,pedem referat à peccatis,& ad virtutum tramitem,
bonámque cõuersationem recurrat. Denique docet de

Roma.11. illis qui eeciderunt, Apostolus: Quia si non permanse-
G rint in incredulitate, inserētur. Potens enim est deus ite
rum inserere illos. vt quemadmodum deserta virgulta,
ita & homines velut caudicibus quibusdam virtutis in-
serti, bonorum fructus possint ferre meritorum. Accu-
ses necesse est medicū crudelitatis, quia putrefactas vul
nerum fibras ferro putauerit execandas: quia noxia, &
serpentia vlcera igni adusserit, ne virus in vlteriora ꝓ-
serperet: vel quia magistet discipulum verberauerit ne-
gligentem, vt metu verberum indueret diligentiam. Ca
stigare enim amantis est, non execrantis: & ideo bonita
tis est, non crudelitatis. Recte ergo & dominus vbique
est bonus, & cum remittit flagitia, & cum peccata casti-
Prou.3. gat. Castigat enim dominus quem diligit. Castigatus est
Psal.72. etiam Dauid. Denique ait: Et fui flagellatus tota die. Sed
vir sapiens, qui intellexit castigationem illam sibi domi
ni profuisse, ait: Bonitatem fecisti cum seruo tuo domi-
ne secundum verbum tuum. Hoc est, etsi ad tēpus ama-
ra visa est mihi castigatio secundum carnem, secūdum
mœstitiam corporis, tamen secūdum verbum tuum ca-
H stigatio illa fructus bonitatis attulit. Illam mihi castiga-
tionem intelligo profuisse, illa castigatione me à vitijs
esse reuocatum, illa castigatione non diu aliquid in me
Psal.117. licuisse flagitijs, per illam castigationē domini nihil in
me aduersario licuisse, nil morti. Deniq; castigans casti
Psal.72. gauit me domin⁹, & morti nō tradidit me, ipse Prophe
ta memorauit. Castigatur enim qui recipitur: qui autem
non recipiūtur, nō flagellātur. In laboribus enim hoim
nō sunt, & cū hoibus nō flagellabūtur. Ideoq; supra ait:
Quàm bon⁹ Israel deus rectis corde. Ergo bonus oib⁹,
quia omnes recto vult esse corde. Qui autē cor declina-
uerit, ipse à se gratiam diuinę bonitatis auertit.

II Iucunditatem † & disciplinā & scientiā
†alias,bo nitatem. doce me, quia in mādatis tuis credidi.

Iuxta Apostolum χρηστὸν, bonum intelligimus, quia di
Roma.11. xit: Vide ergo bonitatem domini. Iuxta Euangelium,
Mat.11. χρηστὸν suaue accipimus. Dixit enim: Tollite iugum meū
um, ꝙa leue est: & onus meū, quia suaue est. Dixit enim:
φορτίον μου χρηστὸν. Vnde merito bonitatem dei ab ipso
quærit doceri, ne forte quis perfunctorie accipiens bo-
num deum esse, in erroribus perseueret, quòd per mise-
ricordiam dei sciat impunitatem suis dari peccatis, cū
& si indulgeat dominus, tamen fœda est conuersatio in
criminibus semper hærere. Non ergo bonitas ista vulga
ris est, sed quæ semper disciplinæ expectet ꝓfectū. Ideo-
que qui intelligit altam dei esse bonitatem, doceri desi-
derat etiam disciplinam. Nam plerunque auertuntur à
studio disciplinæ, dum eam seueram & tristem arbitran
I tur: sed perspicacior sensu intelligit quod disciplina si
tristis ad tempus sit, posterioribus fiat iucunda tempori
bus. Sed est disciplina vel correptio seuerior, est etiā mo
deratior. Moderatior, de qua dicit dominus: Corripiam
eos in auditu tribulationis eorū. Est seuerior, quæ est in
ira & furore correptio. Vnde refugiens eam correptio-
Psal.6. nē dicit Dauid: Domine, ne in ira tua arguas me, neq; in
Hiere.10. furore tuo corripias me. Et Hieremias: Corripe nos do-
mine in iudicio, & nō in furore. Omnis ergo disciplina,
Hebræ.12 etsi ad tēpus habeat amaritudinē, habeat perturbatio-
nē, postea tamen pacificos fructus generare consueuit.
Sed qui petit doceri bonitatē & disciplinā, debet petere
etiā scientiā doceri. Nisi enim habeat scientiā, molesta est
disciplina, molesta correptio. Quid sit scientia, doceat
Sapiē.7. te Salomō, qui ait de domino deo nostro: Ipse enim mi-
hi dedit eorum quæ sunt cognitionem veram. Et alibi
Psal.93. hic idem propheta ait: Qui docet hominem scientiam.
Qui autem petit scientiam, credit mandatis dei. Aliud
est autem in mandatis dei credere, aliud mādatis crede-
re. Qui enim mandatis dei credit, cito efficit vt sit in mā
datis dei, & in ipsis conuersetur. Per fidem igitur scien-
tia assumitur, per scientiam disciplina. Quod enim sci-
mus placere deo posse, in eo nos conuersatio ipsa dele- K
ctat. Deniq; scriptum est: Nostra autem conuersatio in Philip.3.
cælis est. Præcessit scientia, secuta est cōuersatio. De mā
datis dei credere, diximus: in mādatis autem dei, hoc est
in ipsis esse, & credere ꝙa vera mādata sūt. Nisi autē cre-
dideris mandatis dei, eorum vtique scientiā, quæ per mā
data dei docemur, habere non poteris.

Priusquam humiliarer ego deliqui, pro- III
pter hoc verbū tuum ego custodiui. * *alias, e-
loquium
Alia editio habet: Priusquam humiliarer, ego nescisti. tuum cu-
Vnde putant aliqui quòd anima hominis hoc dicat, Pri stodiui.
usquam humiliārer, vt in hoc lutum corporis intrōirē, L
tua, quæ non legeram, mandata nescisti. Sed quia Septua
ginta virorum scientias magis sequitur Ecclesia, & hic
sensus est planior, nihil offensionis admittēs quod pos-
sit aliquibus scrupulum commouere: ideo accipiamus
humiliarer ita dictum, eò quòd peccato videatur humi-
liatus. Propter peccatum enim tentationes sæpe nascun
tur. Denique Adam & Eua post culpā vtiq; eiecti sunt.
Ergo humilitatis nostræ causa peccatum est, vel humi-
liationis. Non enim hoc fugio. Potest enim de aduersis
plerunque intelligi humilitas, vt est: Bonum mihi quod
humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. &, Nisi lex
tua meditatio mea sit, tunc forsitan perissem in humili-
tate mea. &, Humiliatus sum valde. Hic ergo ostendit
humilitatem ortam esse de culpa. Et quia culpa præces-
sit, ideo humiliatum se ostendit, hoc est, attritum tenta-
tionibus & aduersis, & traditum anxietatibus: quemad-
modum & ille qui traditus est à Paulo in interitum car- 1.Cor.5.
nis, humiliatus vtique est, vt postea posset reconciliatio
nem mereri. Sed quāuis humilitas ista, hoc est velut quæ
dam deiectio perturbationis, non virtus sit: virtutem ta-
men sæpe generat, & fit non pœna, sed remedium delin
quentis. Nam si peccatis tuis tribuas quod humiliat⁹ es:
quicquid acciderit, in te retorques, & ex reo incipies es-
se iustus, qui te ipse condemnas. Iustus enim accusator Prou.18.
est sui in exordio sermonis. Nec potes indignum te iu-
dicare humilitate, qui propria errata cognoscis, in qui-
bus erubescendo nō vtiq; extolleris, sed humiliaris. Vi-
des ergo quia ideo humiliatus es, quia deliquisti, & non
seruasti eloquia dei. Vnde serua diligentius ne pecces,
ne iterum quia deiectus es, tristitia absorbearis, & fiat ti
bi deiectio tua incremētum iniquitatis, quæ deberet cor
rectionis esse occasio. Etenim in tentationibus hō, sicut
aurum in conflatorio cōprobatur. Vides ꝓphetā qui di-
cit: Priusquā humiliarer, inquit, deliqui. Iure ergo tēta- M
tionibus traditus est, quoniam delinquebat. Delinque-
bat autem, quia dei eloquium non tenebat. Verum inde
ordinem emēdationis inuenit, vnde culpa processerat.
Cœpit esse subiectus eloquio diuino, & culpa desiuit.

Bonus es * domine, & in bonitate tua IIII
doce me iustitias tuas. † *alias,tu.
† alias,iu
Etiam vsus disciplinę secularis accepit, vt vnusquis- stificatio-
que iudicem suum laudet. Vnde Apostolus sequens di- nes.
uinarum ordinem scripturarum, cum diceret causam,
ita cœpit: De omnibus quibus accusor rex Agrippa à Iu Actuū.26
dæis, æstimo me felicē apud te. incipiens rationē redde-
re. Et infra: Credis rex Agrippa prophetis? Scio quia cre
dis. Ergo si laudantur homines, in quibus plerunq; alie
na laudantur: quanto magis vnusquisq; dei sibi gratiam
conciliare debet, vt dicat: Bonus es domine? Nam si hoc
dicatur homini, vt esse admoneatur quod forsitan non
sit, & bonitatis etiam ipse prædicatione miteſcat, terro-
remq; immitis deponat affectus: quanto magis deo laus
sua est deferēda, qui nisi bonus esset, super terram stare
quis posset? Proprium autem dei est vt bonus sit. Deni- Matth.7.
que in Euangelio habes quia arbor bona fructus bonos
facit. Fructꝰ eiꝰ angeli sūt, fructꝰ eius hoies sunt: hoc est,
rationabiles facti, si domini præcepta custodiūt. Fructus

A eius sunt ii qui nascuntur in terris: fructus eius sunt virtutes hominum. Merito ergo arbor bona bonos fructus facit. Prius igitur radix laudetur, vt fructus possit probari. Sed & alibi ait idem dominus IESVS: Et pater vester, qui bonus est, dabit bona data Petentibus se. Sed quãuis bonus deus sit, cuius etiam amara plus prosunt (nõ enim inferuntur vt noceant, sed vt corrigãt) rogatur tamen vt in bonitate sua doceat nos iustitias suas. Cõsidera medicũ vtilia apponentẽ medicamẽta vulneribus, ea tamen quę mordeant vlceris virus: aut certe ferro putre facta relecantem: cũ in eo ipso bonus sit medicus, quia vtilitatem operatur ęgroti, & facit quod prodesse nouerit: tamen quia ęger dolorẽ aut nõ vult aut nõ potest sustinere propter infirmitatem affectus sui, rogat vt medicus eum quadã bonitate & suauitate sua curet, & nõ asperitatem adhibeat medicamẽtorũ, nõ ferro incidat vulnerũ fibras: aut si aliter nõ potest, vt cũ moderatione faciat, & quadã subtilitate mitiget vim doloris. Et ideo in Euangelii bonitate melius docentur iustificationes dei, quàm in legis seueritate. Opus autem iustitię iustificatio est. Vnde scriptum est quia Pharisęi se iustificare voluerunt, non baptizati baptismo Ioannis. In eo enim iustificationẽ non fecerunt, quia noluerunt agere pœnitentiam delictorum: quam propheta in bonitate vult agere, vt ei fiat peccatorum remissio sine atrocitate damnationis: cum remissionis gratia. Ibidem. Luc. 7.

B

V Multiplicata est super me iniquitas superborum, ego autẽ in toto corde meo scrutabor mandata tua.

Quanto magis quis deo seruire desiderat, tãto magis in se excitat aduersarios: & tanquã athleta fortis coronam iustitiæ reportare desiderans, irritat in se plurimos & lacessit, qui inuident nostro profectui. Quod etiam in posterioribus euidenter ostendit. Cum odio habẽtibus pacem, eram, inquit, pacificus. Nihil tamẽ tranquillitas eius proficiebat, vt eos qui pacem oderant, sua tranquillitate cõponeret, & eorum studia cõprimeret. Cũ loquebar illis, impugnabant me gratis: hoc est, cum causas impugnandi nõ haberent, tamen impugnãdi studium non deponebant. Ita ergo multipliçantur siue nequitiæ spiritales: siue homines, & multiplicatur iniquitas eorũ super iustum. Verbi gratia: Si filium iustus amittat,) quod seculi vsu sæpe contingit) si amittat patrimoniũ, vel diuersis afficiatur incõmodis rerum, vel corporis infirmitatibus, tunc dicunt superbi: Vbi est iustitia eius? Vbi misericordia? Ecce quia simulat⁹ est, ecce qa ei innocentia sua nihil ꝓdest. Ideóq; ad vitæ huius specimẽ extrahẽdũ tres illi sancto Iob specie amici, obtrectatione autem inimici, probitatis atq; iustitiæ eius inuidi, exprobantes grauia opprobria congerebant: & qui venerant ad consolãdum, insultare cœperũt. Sed iustus his nõ mouetur, ideó quę nec Iob frangebatur. Deniq; in amissionibus filiorum vel patrimonii dicebat: Dominus dedit, dominus abstulit. sit nomẽ domini benedictũ. Ergo & in aduersis positi dicam⁹: Bonitatẽ fecisti cũ seruo tuo. Potest enim dominus in melius mutare quæ facta sunt, vt Iob sancti habemus exẽplum: & quæ amissa sunt, reddere. Potest quis & amissis filiis generare meliores. Nunquid deo est difficile meliora donare. Potest etiam si nihil donet, hoc ipso tamen iusto esse prospectum, si forte futuri improbi rapti sunt, ne mutaret malitia cor eorum. Similiter & de patrimonio, quasi non videamus plurimos propter opes patrimonii in periculũ salutis esse deductos, plurimis ex diuitiarũ abundantia ortam esse causam peccandi. Qui enim nõ habet quod donet, ascribi ei culpa nõ põt quod non donauerit. qui autem habet quod donet, & non dat, vtiq; obnoxius esse incipit peccato. Pſal. 119. Iob. 1.

C

VI Coagulatum est vt lac cor eorum, ego autẽ legem tuam meditatus sum.

Subtile cor sanctorũ, coagulatũ est vero cor superborũ. Vt enim lac natura sui purũ, speciosum atq; syncerũ est sed corruptione coacescit: sic mentis & cordis humani natura pura, syncera, pspicua est prius quàm vitiorũ admixtione coalescat. * Coagulato enim lacte fit quędã cõcretio nec suauitatem habens eandẽ, nec gratiã. Ita homines, qui ãte sedulitate, gratia, suauitate verborũ lactis speciem præferebãt nulla inuidia corruptam, hi si cœperint inuidere, coagulatur in vitiũ cor eorũ, & fit de suauitate amicitię amaritudo maleuolentię, & insuauis quidam horror inuidiæ. Ergo coagulatũ est cor per superbiam, per inuidiam, quæ lenitate naturæ fluentem beneuolentiam malitiæ concretione vitiarunt. Iniquorũ ergo cor coagulatur, iustus autem humiliatur legis præcepta meditando, qui habet humilitatis magisterium. * coacescat.

D

VII Bonum mihi quod humiliasti me, vt discam iustificationes tuas.

Hoc secutus Apostolus, Placeo mihi, ait, in infirmitatibus, in iniurijs, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustijs. Cum enim cõplacet in infirmitatibus, & non frãgitur animo, nec cedit iniuriæ, discere iustificationes dei & meruit, & ipleuit. Ergo, hic, humiliasti me, hoc est diuersis tẽtationib⁹ & icõmodis exercuisti, dicit. Quod aperuit & Symmachus scribẽs: Profuit mihi quod afflictus sum, vt discerem iustitias tuas. Ergo qui humiliatur non deiiciat animum, neq; frangat, sed magis humiliando proficiat, vt superbũ humilitate sua mitiget, insolentes morum seueritate confundat, cõtumelioſos patiẽtia sua frangat, auaros nõnunquã etiam æquanimitate dispendii à iurgii intẽtione deducat. Sic enim legisti: Quia iustificata est sapiẽtia à filiis suis. dum Christus se offert supplicio, dedit iniuriis, non subducit opprobriis, nec à confusione sputorum auertit faciem suã: & ideo omnes sapientia sua instruxit, & liuore sanauit. 2. Cor. 12. Luc. 7.

E

VIII Bonum mihi lex oris tui super milia auri & argenti.

Non quicũq; hoc dicit, immo rarus hoc dicit: id est, qui legem dei auro atq; argẽto prẽfert, qui potest propter legem dei omnia relinquere. Sed nec Christus hũc reperit nisi de iis quos ipse docere dignat⁹ est. Petrus hoc dixit, probauit effectu quia pluris legem quàm aurum habuit. Ideoq; ait, Aurum & argentum non habeo. Non auarus hoc dicit, qui defosso auro incubat. Non dicit pecuniosus, qui quotidiana emolumẽta solicito rimatur affectu qui quotidie opes aggerat, qui hæreditatis tẽdit aucupia, qui circa ægrotantis lectulum indefessas exercet excubias. Hic aliqui legem oris dei tanquam legem verbi accipiunt, vt si dicas: legem dexteræ dei. Bene ergo & hoc cõuenit Petro dicenti: Verba vitæ ęternæ habes, & nos relinquimus te? hoc est, lex oris tuæ super milia auri & argenti est, & possumus tantũ deserere bonũ, & seculi huius emolumenta captare? Sed & Moyses lex oris dei potest dici: per quem dominus locutus est, & dedit legem. Actuũ. 3. Ioan. 6

F

SERMO DECIMVS.

Iod.

DECIMA litera incipit apud Hebrços Iod, quę latina significatione confessio dicitur vel desolatio. Nec discors ac dissonãs videtur interpretatio. Siquidẽ qui desolati sunt, citius confitẽtur. Magis enim secundis rebus animus extolli solet. Cum autem vrgetur aduersis, tunc diuinum implorat auxilium. Nam & in iis quæ humana sunt, hunc vsum esse cognoscimus, vt cui succedunt prospera, animus elatior fit: cui mundi huius infesta sunt ex potentia alicuius aduersa, tunc cõfugiat, tunc opem quærat vt vel rogando superioris mitiget potestatẽ, vel se viribus armet adiunctis, ne quasi inferior potentioris viribus opprimatur. Denique Hieremias sub hac litera sic ait: Manus suas ex Thren. 1.

G insufflauit,& dixit eis:Accipite spiritū sanctū. Vides ne ergo quæ manus fecerint hominē,aut quē hominem fe-
Colos.3. cerint:Illum vtiq; quē secundum Christū induimus ex poliantes veterem hominem cum actibus suis,& induimus nouū qui renouatur ad agnitionē secundū imaginem eius qui creauit eum,vbi nō est seruus & liber, sed
Gala.3. omnia & in oibus Christ⁹. Christū ergo induim⁹,sicut & alibi dictum est:Christū induistis. Accepimus spiritum sanctum,qui nō solū nostra peccata dimittit, sed etiam
Psal.138. nos facit sacerdotes suos aliis pcta dimittere:Ideo ait ꝓpheta:Tu finxisti me,& posuisti super me manum tuam Finxit per lutū,posuit per gratiam spiritalem. licet plerique hunc psalmū ex persona dictū saluatoris accipiant Audi quia manus domini etiam spiritus dicitur.Clamat Iob:Spiritus diuinus,qui fecit me. Istæ sunt ergo manus quæ hominē parauerunt.Christus & spiritus. Ergo dominus IESVS & corporis author est nostri,qui primum fecit hominē ad imaginem,& postea de luto finxit,& vo luit seruare quod fecerat,saluare quod plasmauerat, vt totum hominem saluum faceret, sicut ipse dixit in euan
Ioan.7. gelio: Mihi irascimini quia totū hominem saluū feci in sabbato. Quo specialiter ecclesia docet quia non solum anima,sed etiā caro nostra saluatur. Aia per cognitionē dei,caro per resurrectionē: quorū alterū docuit diuini authoritate sermonis,alterū propriæ resurrectionis exē plo.Hic est ergo homo geminæ substātiæ. Alia est enim facti substantia,alia figurati.Ista de dei spū,illa de limo Propterea ait Iob,Resuscitabit coriū meum, quia quod de limo est,resuscitatur. Terra enim in terrā redit,quod
H autē factum est vt principatū haberet super cætera animantia,id præstātius esse itelligis.Luti etiam bestiis nobiscum cōmune cōsortium est,& ideo animæ specialis prerogatiua donata est,Ideo tamen, quia cæteris animātibus imperat,sed vt possit iperare,debet deo esse subiectus.Docetur igitur seruire,vt ad regnū puenire merea tur.Qui enī seruit Christo,placet deo.Qui seruit Christo,placet vtique veritati,& debet nescire mendacium. Qui seruit iustitiæ,debet repellere iniquitatem.Qui ser uit immaculato, debet tenere castimoniæ disciplinam. Qui seruit luci,debet odisse tenebras peccatorū. Ergo quia corpus infirmum est,visitationem domini postule mus.Vnde propheta ait, Quid est homo quod memor
Psal.8. es eius? aut filius hominis,quoniam visitas eum? Et nunc in reliqua versiculi portione ait:

Da mihi intellectum vt discam manda-
ta tua.

Spiritalem igitur se esse cognoscit propheta per gratiā spiritus sancti:Etenim intellectū dari à domino, & inter
1.Cor.12. munera gratiarū primo cōstitui loco,ī apostolica lectio
I ne didicisti, quia vnicuiq; datur manifestatio spirit⁹ ad vtilitatē.Et in propheta primo loco sapiētiæ & intellectus spiritalis gratia postulatur. Petitur ergo dei donū. Denique vide ordinē.Da mihi intellectū vt discam māda ta tua.Intellectus præmittitur,vt sciētia sequatur.Nā ni si quis intellexerit,doctus esse nō poterit. Doctrinā igitur intellect⁹ facit,nō memoria.Nihil enī prodest multa legisse,nisi intelligas ipse quæ legeris. Et in Apostolo post manifestationē spirit⁹,sermonē sciētiæ legisti post ea substitutū,vt scias intellectū memoriæ præferendum & illū posse habere sciētiā, cui ante intellectus affulserit.Simul intellectū considera.Si propheta intellectum dari sibi postulat,qs tā arrogās, q; ꝓfiteatur in sua potestate esse intelligētiā? Intellectū petit vt ipse se nouerit, & naturæ suæ possit scire rationē. At illi qui de rerū natura disputāt,cæli scrutātur plagas,qui seipsos scire nō possunt:putant intelligētiā sine dei dono posse cōcedi. Vnde & nos humilitatē debemus assumere,ne extollamur si forte vnam aliquā de scripturis parabolā cognouerimus: aut quia interdū secūdū literā plane legim⁹,si forte secūdū literā aliquid intellexerimus,doctrinę no-
bis assumamus scientiā. Propheta ille qui accepit spiritū K
sanctū,postq; vnctus est in regnū, vnctus est in prophetā cētesimū octauūdecimū psalmū scribens,intellectum sibi dari poscit vt mādata dei intelligati & scit, nisi à domio acceperit gratiā,intelligere eius se mādata nō posse.In euāgelio quoq; lego qa ꝓponebat parabolas domin⁹ IESVS,& apostoli nō intellegebant. Deniq; explanationem Mat.13.
ꝓpositę parabolę postulabāt.Ipse domin⁹ IESVS cū diceret,vt legisti in libro euangelii secūdū Matthęū scriptū. Beati pauperes spiritu:subiecit in posterioribus:Ois
q audit verba hęc,& fecerit ea,similis erit viro sapienti. Mat.7.
Non ergo qui audit tantummodo,similis erit,sed qfacit quæ audierit.Ergo neq; factum sine auditu,neq; auditio sine facto potest esse sapienti similis, sed qui audit & facit.Audiamus igitur,intelligamus,faciamus: vt intellexisse nos quod audiuimus comprobemus.

Qui timent te, videbunt me, & lætabū
tur, quia in verba tua speraui.* II

* Alias, superspe raui.

Fortasse aliquibus videatur hoc esse cōtrariū quia iust⁹ dicit:Qui timent te,videbūt me,& lætabūtur,Multis enī iustus grauis est cum videtur. Deniq; in euāgelio plerique dominū IESVM videre nō poterāt, sicut Geraseni roga Luc.8.
tā eum vt abiret de regionibus eorū & alii ei transitum denegabāt,quādo tamen p eos trāsire nolebat.Vnde puto quod sicut illic Iudaicæ forma impietatis exprimitur ita hic ecclesiæ gratia reueletur.Prophetat enim totū orbem replendū esse timore diuino,& ideo quasi timentes deum sanctorū dicit cognitione lætari.Qui enī videt iustum & gaudet,etiam ipse vult esse iustus.Pulchrum est L
enim vt eo in aliis delectetur,quod vult ipse in se seruare si possit.Est enim insitū bonis,vt castū pudic⁹, prudētem sapiēs affectu pio diligat,misericors liberalē,& virtutes suas in aliis amet.Plerisque enim iusti aspectus,admonitio correctionis est, perfectioribus vero lętitia est. Quàm pulchrū ergo si videaris & prosis. Bonū ergo vir iust⁹.Propterea denique Paulus apostol⁹ ascēdit Hieroso Galat.1.
lymā,vt iustos videret: & cum Petro māsit diebus quindecim,vt ex eius aliquid cohabitatione proficeret. Pro Actuū.15.
pterea ipse Paulus & Barnabas:cū Hierosolymā ingrederentur,magnifice excipiebantur ab ecclesia,ab apostolis,& maioribus natu. Cum autē abire vellēt,ne discederent rogabantur:& vt postea de Paulo legimus,cum lachrymis deducebatur.Nāsi est tanta vis in naturalibus, vt animal visum prosit ictericis,ita vt mortui quoq; cornu eius animantis prodesse dicatur si fuerit demōstratū iis qui huiusmodi inciderint passionem:dubitare possumus quòd iusti sanet aspectus? Ergo vile animal irratio- M
nabile tantam virtutem habet, vt sanare possit hominē momento exiguo:quid videtur? homo iustus, si tamē cū fide ab eo cōspiciatur qui vtilitatem ab eo percipere desiderat,nihil cōfert? Num vel ipsi oculorū radii virtutē quādā videntur infundere iis qui fideliter eum videre desiderāt? Sed quēadmodū iustus lætificat cor innocētium cum videtur:ita & improbi iustorū cognitione torquētur,quia vel tacitis sanctorum moribus arguuntur. Torquet castitas incontinētē,auaritiā liberalitas, impietatē fides. De hoc quoq; parile vilis animantis sumam⁹ exēplū. Nā sicut ꝓdesse diximus mutum animal cum videtur,ita obesse percipimus lupum si aliquem vidēdo prævenerit. Vocem enim ferūtur amittere quos prior lup⁹ viderit.Basiliscus quoq;,hoc est,noxius serpens,si quod cunq; prior viderit animal,fertur occidere:& allegatur statim necari qui potuerit à serpente huiusmodi prævideri.Ipse quoque serpens mori dicitur si fuerit hominis prȩuētus aspectu.Ergo si tāta virtus vel in oculis serpentis vel in oculis est hominis:vt si alter alterū prior viderit,possit occidere:nō est virtus in oculis iusti,qui repletus virtutis est gratia, cū præsertim tātū operatur fides, vt & illa qui fimbriā domini tetigit sanaretur, & ille cui Matt.9.
itēdit domin⁹ IESVS,stati ex eius oculis gratiā sanitatis

A hauriret? Sed qui videt iustũ, debet scire quid videat. nõ illũ videt i corpore, nõ in vestimẽto, nõ in patrimonio, non in vultu, sed ist⁹ videt. Nõ inquã illũ videt, nisi eius viderit mẽtẽ, nisi ei⁹ sermonẽ intẽderit, nisi sensus illi⁹ potuerit cõprehẽdere, sapiẽtiã de tractatu eius potuerit assumere. Tũc igitur lętabitur, cũ ista perspexerit, cum ista cognouerit. Ita ergo & nos ficubi audiuim⁹ iustũ, festinemus videre, ficut illa mulier quæ audiuit in domo
Luce. 7. Pharisęi discumbere dominũ IESVM, & ingressa est, & eius pedes perfudit vnguẽto. Illius imitatores sim⁹ quia Ecclesiæ in illa muliere figurã esse quis dubitet? Sicubi ergo iustus sedeat, sicubi accumbat festinem⁹ videre eũ. Preciosum est videre virũ iustũ, vt videas eum secundũ imaginẽ dei. Quod foris est, nihil prodest: quod intus est sanat. Sane & in eo qui foris est, illum qui intus est frequenter aspicimus: vt si viderimus in paupere illũ ad cuius similitudinẽ factus est, honorem⁹ in paupere, de quo
Mat. 25. ait: Dediſtis mihi manducare: quia quod vni eorum dediſtis, mihi dediſtis. Qui enim coronat imaginem imperatoris vtiq; illũ honorat, cuius imaginẽ coronauit: & q statuam cõtẽpserit imperatoris, imperatori, vtiq;, cuius statuã cõspẽrauerit, fecisse videtur iniuriam. Gentiles lignum adorant, quia dei imaginem putant: sed inuisibilis dei imago non in eo est quod videtur, sed in eo vti-
que quod non videtur. Videſ ergo quia inter multos Christi imagines ambulamus? Cauemus ne coronam imagini detrahere videamur, quam vnicuique Christus impo
B suit. Cauemus ne aliquid detrahamus iis quibus debemus adiungere. Sed, quod peius est, non solum non honestamus pauperes, sed etiam dehonestamus, destruimus, persequimur. & ignoramus quas dei imagini congeramus iniurias, cum factos ad imaginem dei putamus esse ladendos. Qui enim irridet pauperem, exacerbat
Mat. 25. cum qui fecit illum. Sed aderit ille qui dicat, Esurini, & non dediſtis mihi manducare, sitiui, & non dediſtis mihi bibere, eger eram, & non visitaſtis me. Et quãto ista leuiora sũt quam si dicat: Iniurias mihi feciſtis, nudaſtis me, verberaſtis me? Quẽ si quis interrogauerit, Quando tibi iniurias fecimus? quãdo spoliauimus? quãdo etiã verberauimus? dicet: Quando vni horum minimorum feciſtis, mihi feciſtis. Propterea cauemus diligentius necui vel minimo contumeliam irrogemus, ne ipſi domino in illis minimis cõtumelioſi fuiſse videamur. Qua ratione autem dixerit, Qui timent te, videbunt me, & lętabũtur ipſe exposuit dicẽs: Quia in verba tua superſperaui, hoc est dicere: Intus me viderunt, intus me tetigerunt, intus me aspexerũt, vbi spem assumpſi de tuis verbis, vbi tua verba percepi. Beati ergo qui vident iustum, & lętantur,
C quia sperant dei verba. Quam multi autẽ sunt qui oderunt iustos quia perſcrutantur dei verba qui iusti sunt, & cum aliquos doctos audiunt, impie eos propter doctrinam vitare conſueuerunt,

III Agnouiª domine quoniam iuſta iudicia* tua, & í veritate tua humiliaſti me.

ª Alias, cognoui. * Alias, quia equitas.

Qui poteſt intelligere quæ sunt diuinæ prouidentiæ, vti tur eo sermone quo vsus est propheta sãct⁹ Dauid, quia omnia iudicio dei fiunt, vt ægrum corpus aliquis habeat aut salubre, vt diues, vt pauper sit, vt moriatur iuuenis, vel senex. Si quis intendat scripturis diuinis, intelligit hęc fieri iudicio dei. Nihil enim est præter dei scientiam. Exemplum quærimus: Non est absconditum. Si quidem Iob nõquã amiſisset proprias facultates, nisi esset traditus aduersariæ potestati. Dedit eni domin⁹ diabolo potestatẽ in facultates eius, vt tentaretur qualẽ amisso patrimonio haberet affectum. Dedit in filios, dedit in corp⁹ eius, vt pbaretur. Num defunctorũ dolore liberorũ, aut cruciatu corporis à constantia mentis animæque decesſet, nisi fortis exiſteret? Domin⁹ qdẽ nouerat fortẽ, sed in illo docere atque examinare nos voluit vtrũ imitatores eius esse possimus. Denique & Abrahã tentauit quando filium senis vnicum sibi petiit immolari. Sciebat vtiq; mentem Abrahæ. Sed sciẽs tẽtat domin⁹, sicut legiſti in euãgelio quia cũ interrogasset domin⁹ IESVS Ioan. 6.
discipulos quot panes haberent, & illi respondiſsẽt quia quinque tantũ haberent panes, ipſe ait: Quid faciemus? quit, inter tãtos homines? Hoc aut dicebat tẽtãs eos, sciebat enim quid facturus esset. Qui ergo iustꝰ est examine iustitiæ suæ credit, quia dei iusta iudicia sunt: vel secũdum Græcum, quia dei iudicia sunt ipſa iustitia. Sed hoc vt agnoſceret, fecit præmiſsa precatio, quoniam intellectum sibi dari popoſcit vt mãdata dei diſceret. Accepta est ergo intellectus & cognitionis gratia: agnouit iusta esse dei iudicia. Agnoſcere autem perfecti est. Denique aliud est credere, aliud agnoſcere. Fides timentis, agnitio est sapientis. Qui enim timet, rationem non quærit: sapiens autem & agnitionem eorum inueſtigat quæcũq; percipere desiderat. Credidi, inquit, propter quod locutus sũ. Cognouit autem intelligens qd locut⁹ est. In quo ergo iusta iudicia dei sunt? Quia per labores & tribulationes & afflictiones ad cæleſte præmium peruenitur. Sicut enim certantibus athletis corona defertur iuſto iudicio hominũ, ita legitime certantibus Christianis diuino Apoca. 3.
iudicio palma decernitur. Vincenti, inquit, dabo sedere mecũ in sede mea. Vita ergo noſtra examinatur igne frequẽtibus tentationibus. Transiuimus, inquit, per ignem & aquã, & induxiſti nos in refrigerium. Per hæc igitur vera iudicia tua esse cognouiſti. Humiliatus enim sum vt hæc viderem: quia ii qui exE altati sunt corde, oculos ad veritatem aperire non poſsunt. Cũ autẽ humiliamur, peccata noſtra cognoſcim⁹ & ipſa humilitate delicta noſtra purgamus. Humiliatus sum, inquit, & saluum me fecit. In veritate ergo humiliatus est qui humiliatus est ad salutẽ: nec vane pertulit paſsionẽ, qui salutem veritatis secut⁹ est. Diſtat igitur inter cognoſcere & timere, vt eõ reuertamur. Denaq; euãgelii lectio docere nos debet. Ait enim domin⁹ ad eos qui credebant ei ex Iudæis: Si manſeritis in verbo meo, cognoſ Ioan. 8.
cetis veritatẽ, & veritas liberabit vos. Si manſeritis, inquit, cognoſcetis. Videſ quia non à principio potuit cognoſcere quicũque timẽs deũ verbũ eius audiuit? Nõ ſolũ aũt nõ idẽ est timor & cognitio, verũ etiã nõ idẽ est fides & cognitio. Siquidẽ etiã Apoſtolus docuit diuerſa esſe munera gratiarũ. Alii enim, inquit, per ſpiritũ datur 1. Cor. 12.
ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ ſecũdũ eũdem ſpiritum, alii fides in eodẽ ſpiritu. Si ergo alii fides datur, alii cognitio: videſ, vbi fides nõ ſtati cognitio. Vbi autẽ cognitio & fides est & prudẽtia, nec ab eo poſsum⁹ diligẽtia ſeparare. Habuit ergo cognitionẽ ſãct⁹ Dauid, vt poſte prophęta perfectus, quando quidẽ ita perfecte cognouit vt humiliaretur í ipſa veritate. Siue ergo in aduerſis F
poſitus, agnouit probationis gratiam: ea quæ laboriosa & aduerſa sunt, ſuſtinenda: iuſtum autem esse dei iudicium: & ideo bene certantes nunquam deleri vel reliqui, & coronã his poſt laborẽ poſse deferri: ſiue in ſecundis & ſpẽperis poſitus, cognouit etiã diuitias rerũ, diuerſosque ſucceſſus tẽtationis, cauſa ſolere ſuppetere vtiſ qui his vtitur, rerũ ſpẽperitate tẽtetur. In eo igitur pphęta Dauid laudãd⁹, quia cũ ista agnoſceret humiliabatur vt humilitate ſua vel proſperorũ excluderet tẽtamenta, vel aduerſorũ ſubiret cõſtantiam æquanimitate tolerantiæ. Nõ ergo magnopere laudabilis esset pphęta, ſi laudaret iudicia dei vſus aſſuẽtia ſecũdorũ. Quid enim magnũ facimus ſi quando in ſecundis ſumus laudamus deum, quando in diuitiis ſumus, quando nullis vexamur iniuriis? Illud est magnificũ, ſi ſubiectus iniuriis, cõtumeliis, iudiciũ dei laudes, ſi vexatus ægritudine, iudicia dei prædices: ſi te inopia nõ reuocet quo minus laudes iuſtitiã dei. Ergo ſemper laudãda ſunt iudicia dei, ſicut ſcriptum est: Exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua. Pſal. 47
Quæ ſunt filiæ Iudæ, niſi animæ religioſæ, animæ eccleſiæ, quæ IESVM Chriſtum dominum confitentur?

G quæ videntes rationem iudiciorum tuorũ ſemper exultant. Qui enim non ex aliquo ſecundo prouentu,ſed ex cognitione rationis induit lętitiam, non niſi in exultatione perpetua conſtitutus eſt.

IIII Fiat nũc*miſericordia tua vt exhortetur
* Alias, non habet nunc.
me ſecũdum verbum tuum ſeruo tuo.
* Alias, conſoletur.
† Alias, eloquium.

Aliqui habent in hoc loco: Cõſoletur me. Sed etiam in apoſtolo legimus exhortationẽ pro conſolatione dictã & cõſolationẽ pro exhortatione. Magna eſt ergo miſericordia dei,quæ nõ ſolũ remiſsionẽ tribuit peccatorũ, ſed etiã certantibus adhibet exhortationis calcaria, ne ſuſcepti certaminis paſsiones in belli formidine derelinquãt. Nõ ergo miſericordiã quaſi is qui victus cedat, aut vt veniæ precator iplorat,ſed vt dei miſeratione ſuc cinctus, maiora viribus tanto munere fultus expediat. Egregiã & ſingularẽ prophetę ſpectato virtutẽ. Alius enim humiliatus erũnis poſceret vt circa eũ tentamenta definerẽt,& ſedare domin⁹ aduerſa dignaretur, ne tribulationũ ꝓcella in eũ ſæuiret: iſte autem tanꝙ athleta fortis & patiens,qui exerceri & cingi animã ſuã tribulationibus noſset,nõ triſtitiã dimouere, nõ impugnantia declinare deſiderat,nõ omne illud definere quod fatigationẽ laboris afferret expoſcit,ſed magis ĩ tẽpore laboris ſui aduerſus tentationũ procellas dari ſibi verbũ cõſolationis expoſcit,vt poſsit forti quæ ingerũtur mente tolerare,ne aliqua mœſtitiæ perturbatione laſsetur. In eo igitur obſecrat miſericordiã dei,ne auxilio deſtitut⁹ expediẽdi,cœptã militiã derelinquat. Deniqꝫ adhortationis diuinæ eſse miſericordiã,euidens teſtimoniũ docet. Moyſi enim dicit deus: Miſerebor cui miſertus ero, Exodi.33.
H & miſericordiã præſtabo cui miſericordiam pręſtitero. Roma. 9.
Igitur non eſt volẽtis neque currentis, ſed miſerãtis dei eſt. Forte dicas: Ergo nõ debemus vel velle currere? Atqui negligentes deus deſerere cõſueuit. Nõ ergo hoc dicit,ſed quid dicat cõſideremus. Nõ volentis neque currentis hominis perſeuerãtia eſt. Nõ eſt enim in hominis poteſtate,ſed miſerantis dei eſt,vt poſsis cõplere quę cœperis. Denique iterũ Moyſi dicit: Quia in hoc ipſum te ſuſcitaui,vt oſtendã in te virtutem meã. Colligitur igitur adhortationem diuinæ miſericordiæ deputãdã. Vnde ſequitur,Ergo cui vult miſeretur, & quẽ vult obdurat. Hunc miſertus hortatur, illũ nõ reuocat execratus. Ibidem.
Et vere miſericordia eſt dei noſtrarũ militia paſsionũ, Lucę. 16.
per quã nobis peccata minuũtur. Denique Lazarus pauper quia in hac vita tolerauit mala complurima, in gremio Abrahæ requiẽ conſolationis inuenit: ille autẽ dines qui cõſolationẽ habuit in ſeculo,poſt curricula vitæ huius fructũ quietis amiſit. Quẽ ſi miſeratus eſset deus, caſtigaſset potius in hoc ſeculo,vt poſtea non flagellaretur. Denique Iob licet grauiter flagellatus,& quidẽ fla
I gellis plurimis inopię,amiſsionis filiorũ,doloribus corporis,opprobriis amicorũ, cõſolatiõe tamẽ fruitur æterna. Ergo quãto maiores tribulationes fuerint,tãto vberior cõſolatio reſeruatur. Et tamẽ ne cadas atque ſuccumbas: quãto maiores tẽtationes videris, tanto magis roga verbum dei vt adhortationẽ tibi afferat: ſicut rogauit &
2. Cori. 1. Paulus,qui ait Benedictus de⁹ & pater domini noſtri IESV Chriſti,pater miſericordiarũ,& deus omnis cõſolationis,qui nos exhortatur in omni ãguſtia, vt poſsimus & ipſi conſolari eos qui ſunt in omni tribulatione, per exhortationẽ,qua & ipſi aduocamur à deo,quoniã ſicut abundant paſsiones Chriſti in nobis: ita per Chriſtum abundat etiam cõſolatio noſtra. Tanta vis apoſtolicæ petitiõis rogat vt cõſolationẽ accipiat à domino in omni tribulatione,quo non ſolum ipſe induat tolerãtiam, verũ etiã alios cõſoletur,vt & ipſi poſsint propriæ mentis anguſtias ſuſtinere. Si igitur ipſe in omni tribulatione fueris idoneus approbatus,tunc demum dignus eris qui cõſolationẽ accipias ĩ omni tribulatione. Et tamen nõ oĩs paſsio,diuina cõſolatio eſt,ſed q̃ paſsio ꝓ Chriſto eſt,hæc conſolationẽ Chriſti meretur. Pulchre autẽ addidit: Secũdũ verbũ tuũ ſeruo tuo. Ipſe enĩ domin⁹ ꝓ ſuo noĩe præliãtib⁹ auxiliũ pollicetur,dicẽs: Cum ergo tradẽt vos,nolite cogitare quõ aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Nõ enim vos eſtis qui loquimini, ſed pater meus qui loquitur in vobis. Ergo ne impares ſimus certamini,diuinũ ſemper oremus auxiliũ,vt nobis tribuat adhortationẽ. Si enim habeamus eum qui nos exhortetur, nõ facile cedimus. Pleriq; autẽ habent, Qui cõſoletur nos: nec abhorret à vero. Inſtigantis enim aliquẽ blanda quædã eſt exhortatio quæ certãtẽ ſtudio laudis accẽdat,& velut quadã cõſolatione demulceat,ne laborum aſperitate reuocetur. K Matt.10. L ad. Tit.1. 1.Tim.4.

Veniant mihi miſerationes tuæ, & viuã V
quia lex tua meditatio mea eſt.

Cui lex dei meditatio eſt,huic præſto ſunt miſericordiæ vt viuat in æternũ. Quõ enim beatus quis poteſt eſse ſine miſeratione diuina? Beat⁹ autem qui in domini lege die ac nocte meditatur. Sed qui meditatur in lege, erudi tur in lege: & quẽ lex erudierit, dominus erudit, qui locutus eſt legẽ, Ideoq; ſcriptũ eſt: Beatus quẽ tu erudieris domine,& de lege tua docueris eum. Diſcamus ergo & nos in lege meditari,nõ auocemur ſecularib⁹ illecebris non occupemur impedimẽtis. ſed ſemper ad legẽ ſimus attenti. Scriptũ eſt enim: Os iuſti meditabitur ſapientiã, Pſal.36.
& lingua eius loquetur iudiciũ. Hoc in veteri teſtamento. Audi dicentẽ & in nouo: Prope eſt verbũ in ore tuo, Rom. 10.
& in corde tuo. Et maxime hãc meditationem ſacerdotibus neceſsariã oſtendit ad Titũ ſcribẽs: Quia debet epiſcopus amplecti eum qui ſecũdũ doctrinã eſt fidelẽ ſermonem, vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui cõtradicunt arguere. Quod vtiq; ſolicitæ atq; intentę meditationis eſt,nõ perfunctorię lectionis. Et ad Timotheũ ſcribẽs ait: Attende lectioni, exhortationi doctrinę. Lectio enim frequẽs,nec intermiſsione aliqua deſtituta,doctrinæ mun⁹ operatur. Quod autem poſcit vt viuat,ſtequẽter oſtendimus huius corporis vitam veræ vitę gratiã nõ habere,ſed illam veram vitam fore,cuius bona vnuſquiſq; ſanctorum credit ſe videre in terra viuentium. Quod credimus nos viſuros, non præſens vti M
que,ſed futurum eſt,

Confundantur ſuperbi, quoniam* iniu VI
ſte iniquitatem geſſerũt * in me: ego au
tem exercebor in præceptis * tuis.
* alias, quia.
* Alias, fecerunt.
† Alias, mandatis

Superius ait idem propheta: Si reddidi retribuẽtib⁹ mihi mala. Nũ quid hic maledicit iis qui in ſe iniqua geſserunt? Nõ vtiq;. Videbat enim charitatẽ etiam inimiciſsimis deferendã cũ veniſset euãgelii prædicator. Vnde arbitror quia quaſi medicus velit eos ipſos ſanare qui læſerint,vt iniquitatis ſuæ cõtẽplatione cõuenti de propriis flagitiis erubeſcãt in quo nõ ſolũ prophetică incipiũt probare patientiã verũetiã emendare ſuã inſolentiam. Pudor enim plerũque corrector eſt noſtri: & dum incipit nos pudere cõmiſsi,ne diutius pudeat,deſerere quæ erubeſcẽda ſunt admonemur. Nõ ergo maledicit ꝓphe ta,ſed quaſi bonus medicus vult illos cognoſcere qd fecerint,vt cũ in ſuã cõſciẽtiam receperint quãta ſuorũ ſit colluuies delictorũ,incipiant erubeſcere, erubeſcẽtes autẽ poſsint prioribus peccatis renũciare. Cõſideremus nũc aliquos fornicãtes, inequitantes viduis ac pupillis, aliena rapiẽtes,& in his nõ ſolũ non erubeſcere,ſed etiã gloriari ſolere,tanꝙ vel pulchritudinis vel potẽtiæ ſuæ Philip.3.
titulos deferẽtes: de quibus bene dixit Apoſtolus quod eorum gloria in confuſione ipſorum: eo deteſtabiliores ipſis criminibus ſuis,qđ cũ tãta cõmittãt,nõ cõfundantur,verũ eorũ ſi quis poſtea veniat in eccleſiã, credat in dominũ IESVM, audiat euãgeliũ,cõpungatur corde,tũc demum incipiet quãm atrocia & graua deliquerit agnoſcere, & in iis quę agnouit erubeſcere. Quid ſit autem

A exerceri preceptis domini,quomodo existimẽ,nisi quia
Exodi. 23 dixit:Ego autẽ exercebor in præceptis tuis. In lege didi
cisti,hoc est,si bos aduersarii ceciderit vel iumẽtum, vt
non deserẽdũ existimes,sed potius eleuãdum. Quod au
tem ait. Iniuste iniquitatẽ gesserũt:in quem hoc dicatur
cõsidera,nisi in eum qui forte iuste iniquitatem gerat,id
est, si læsus per legẽ se cupiat vindicare iuxta præcepta
Moysi,iuste videtur facere iniquitatẽ,sed non secundũ
Mat.9. euãgelii præcepta Et ideo ait: Nõ veni vocare iustos sed
peccatores. quia Iudæi ad vindicãdum se authoritate le
gis vtũtur. Habes hoc & in apostolo: Sobrii estote & iu
ste. Non solum sobrios nos, sed etiã iuste sobrios esse
debere docuit euidẽter. Potest aliquis & sobrius esse, &
non iuste sobrius,vt sobrius sit à vino, & nõ sit sobrius
çquitate atq; iustitia. Est enim crapula iniquitatis. Potest
& aliquis ebrietati & luxuriæ semper idulgens,dum alie
na tamen diripere conatur eo occupatus studio sobri-
us esse à vino,& non sobrius à rapina: nec iste iuste so-
brius. Ideo Apostolus admonet vt sit in nobis iusta so-
brietas. Deniq; addidit. Et nolite peccare. Qui enim pec
cat,& si sobrius sit, non potest tamen tanquam iuste so-
brius prædicari. Nolite,inquit,seduci, hoc est,ne alieni
erroris ebrietas vos faciat temulentos. Corrumpunt bo
1.Cor. 15. nos mores colloquia mala,eò quòd ore & labiis infide-
lium tanquam ebrietas quædam moribus audiẽtis infun
B ditur. Meritoque addidit: Sobrii estote iuste, & nolite
peccare. Ignorantiã enim dei quidam habent, vt sobri-
us ille sit qui non habet ignorantiã dei,nec titubat ebrie
tate perfidiæ. Iuste autẽ sobrius, in quo operũ gratia cũ
fidei sobrietate resplendet.

VII Conuertãtur ad me * qui timẽt *te, &
qui sciunt *testimonia tua.

* Alias, mihi. * Alias, timentes. * Alias, nouerũt.

Alius habet,maxime iuxta Græcum:Conuertãtur mihi.
Si ad me legimus:cõuertãtur qui timent deũ,ne cõmissis
propriis erubescant,vel certe luãt supplicia delictorum
Conuertantur autẽ ad dei seruulũ prophetæq; doctrinã
vt dediscãt pudenda committere, & tanti emendatione
doctoris exuãt mores suos delictorũmque labe detersa,
virtutũ induant disciplinã. Si autẽ ita legimus,Conuer-
tãtur mihi:hoc est, quoniã exercebor in præceptis tuis,
cõuertãtur mihi iam nõ peccanti,iam non erranti. Con
uertãtur,inquit,qui timẽtes te propriis renũciauere pec
catis,vt cõsortio iustorũ propheta ad vberius prouehatur,& ipse de ea gratia quę in ipso est,plurimum vel pri
mum cõferat audiẽtibus. Cõuertãtur igitur iam nõ pec-
cante me,iusti ad iustum. De testimoniis autẽ puto iam
non opus esse repetere,cũ ante iam dictum sit.

VIII Fiat cor meum immaculatum in iustifi-
cationibus tuis,vt non confundar.

Quanto excelsior est propheta vel munere prophetiæ
vel regni gratia,tãto magis sequitur humilitatem,& do
C cet quid nos debeam9 imitari,cò quòd propheta tantus
immaculatum cor fieri sibi deposcit. Supra postulauit:
Cor mundũ crea in me deus. Nõ dixit fac,sed crea,vt de
Psal. 50. integro cor eius instauret & mundet. Maior quidam in
hoc sermone ambitus est. Grãde enim cor est à domino
creatum,quod recipiat verbũ de cælestibus virtutibus
ac potestatibus. Grande cor quod recipiat ipsum domi-
num dicẽtẽ:Inhabitabo in illis,& deambulabo in ipsis.
2.Cori.6. Vt hæc igitur recipiat,creatorẽ sibi cordis sui nõ angelũ
fieri,sed ipsum dominũ deprecatur q cælũ creauit & ter
rã. Et bene ait,Immaculatũ:quia cor hoĩs velut indecẽ-
tium cogitationũ colluuione maculatur. Si cogitatio ip
sa polluit, quanto etiam facta ipsa contaminant? Noli
extraordinariis cogitationibus aduersa naturæ conta-
minare penetralia,ne id inquinamẽto graui polluas qđ
putas habere te mundum. Manus lauas quasi possis cri-
mina eluere,cum mentẽ tuam vel nudis cogitationibus
Matt. 27. inquinatã lauare nõ possis. Et Pilatus manus lauit, sed
cor suum lauare nõ potuit. Mansit scelere pollutus q̃is D
manus suas aquæ infusione lauisset. Audi quia & cogita
tio inquinat: Non quod intrat in os,coinquinat hominẽ Mat.15.
sed quod exit de ore. De corde enim exeunt cogitatio-
nes malæ,homicidia,adulteria,fornicationes,furta,fal-
sa testimonia,blasphemiæ. Hæc sunt quæ coinquinãt ho
minem. Si ergo intus coinquinaris,prius mũda quod in
tus est. Si quod intus est mundaueris, & exteriora mun-
dasti: vt si aqua turbida influat, frustra putas lacum esse
mundandum. Si fons profluat cœnolentus,receptacula
tersisse nihil proderit,cum in fonte sit vitium. Ipse tibi
ante purgãdus est, vt fluat omne quod purũ est. Cor tuũ
cogitationũ tuarum est scaturigo. In illo fonte vel tur-
bida aqua ĩpuritatis euomitur, vel syncerè pietatis vn-
da prorũpit. Didicisti cor esse mundanũ,discе quẽad-
modum mundes. Mundat hunc fontem iustificatio legi
tima,hoc est,confessio peccatorum. Deniq; publicanus Lucæ. 18.
ille qui peccata propria fatebatur,iustificat9 magis de tẽ
plo quã phariſæ9 exiuit,qa ieiunia sua & munera phari-
sæus atq; innocentiam præferebat. Munda ego aquã tuã,
illam aquam de qua dictum est: Aqua alta consilium in Pro.20.
corde viri. Bonam tibi aquam natura dedit,nisi eam cœ
no tuo polluas,ipsa te diluit,si pura,si simplex,si etiã na E
turalis sit,si nihil habeat sordidum atq; terrenum. Quid
mali est si ea aqua quæ mundare debeat, polluat? Sed nõ
est aqua tua quæ te polluit. Ista aqua aliena est. deniq; di
ctum est tibi: Ab aliena aqua abstine te. Aliena aqua mẽ
titur & fallit,& contrarium naturæ profluit. Ideo ait: Fi- Psal. 17.
lii alieni mentiti sunt mihi. Nam si alieni non fuissent
vtique non fefellissent. Nemo enim glorietur castum se 2.Cor. 1.
habere cor,quemadmodum Salomon dixit: sed qui glo
riatur,in domino glorietur, qui sanctis suis cor mundũ
creare dignatus est, & immaculatum facere iustificatiõi
bus suis Quæ sint iustificationes,audisti dicentem: Die
iniquitates tuas, vt iustificeris. Ergo qui iniquitates su- Esa. 43.
as dicit,iustificatur:qui autem iustificatur,non confun-
ditur, qa pudorẽ peccatorũ matura cõfessiõe pręuenit.

SERMO VNDECIMVS,

VNDECIMA litera Caph incipit,quæ latina D
interpretatione significat, curuati sũt. So- Caph.
nus interpretationis ipse nos docet qd sit
curuari. Qui enim inclinatur in terrã, cur
uari videtur. Vnde ait propheta sub hac li F
tera: Paulo minus consummauerunt me in terra. Curua
tur autem qui agit pœnitentiã,eo quòd ceruicẽ suã cur-
uat dum humiliatur ad dominũ,& interiorẽ magis cer-
uicem,id est,ceruicem mentis & cordis. Nã de hac cer-
uice dictum est: Nec sic flectas vt circulum collũ tuum.
Qui enim cor suum non flectit, frustra ceruicẽ suam fle
xerit. Docet etiam Hieremias propheta humilitatẽ hac
interpretatione signari. Ait enim sub hac litera in Thre Thren. 3.
nis. Quia non repellet in æternũ dominus, quia cũ hu-
miliauerit, miserebitur secundum multitudinem mise-
ricordię suę,quia nõ hũiliauit toto corde suo,neq; repu
lit filios hominũ. Bonũ ergo curuari, vt humiliemur do
mino,& dominus misereatur. Deniq; & in superioribus
sub hac litera idem Hieremias propheta ostẽdẽs gemit9 Thren. 1.
& humilitatem plebis ait: Omnis populus eius ingemi-
scentes,quærentes panẽ, dederunt desideria sua in escã
vt reficiãt animam. Vide domine & aspice quia facta est
sine honore. Ergo qui animæ suæ quærit refectionem,
humilitate curuetur,quo possit citius ad domini perue-
nire misericordiam. Ideoq; tanquã curuat9 mulo ãplius
anima ac mẽte quàm corpore,exorsus est Dauid dicẽs:

Defecit in salutari tuo * anima mea & I
in verbum tuum speraui*. * Alias, salutare tuum. * Alias, super speraui.

Non vsitatus sermo nos capiat, vt tanquã corporeas fa-
tigationes defectionem huiusmodi iudicemus. Neq; enĩ
hoc solum dixit, Defecit aĩa mea,sed defecit in salutare
tuũ. Itaque vt de vsu capiamus exẽplũ,si verbi gratia di-

G camus, Defecit ille in illam, videtur exprimi hoc verbo quod totus in mulieris desideriũ cupiditate trãsierit. Et quicquid est quod vehemẽter expetimus, nisi eius maturioré habemus effectũ, id nos videtur longa quadã intẽtione lassare. Amor impatiẽs die noctiq; meretricias fores pulsans, si diuti⁹ potiẽdi desideria differãtur, ipsa deficit expectatiõe dum sperat, i quo vtiq; nõ finis amoris, sed incremẽtũ est. Et quicqd est desiderabile, si nõ cõtingat desiderãti, deficit in illud, & quasi ipsam deponit animam q desiderat: si tamẽ spes ꝓprior assurgat, dat vires spes ꝓxima. Si autẽ absentio sit dilecti, eo ipso quo absentẽ desiderat quẽ cõcupiuit, aiẽ suę patitur defectionẽ Itaq; quãto lõgius est illud qđ desideratur, tãto magis deficit q desiderat. Id ergo deficere est, in id vnũquẽq; totis studiis migrare qđ diligat, illud cogitat, illi adhæret, illud pſonat qđ receperit diligẽdũ, in id q̃dã aiẽ defectione trãsfunditur, vt si mater filii expectet prẽsentiã, quẽadmodũ expectabat Tobiæ vxor filiũ peregrinãtẽ, deficiẽs à desiderio, & in angustiis cõstituta, & tanq̃ resoluta viribus. Quid enĩ aliud nisi defectũ quẽdã eius verba significant? Sed quo magis lassatur affectus, eò amplius amor crescit: & quo diutius abest qui desideratur, eò ex
H pectãtis desideria maiore quadam vi amoris igneſcunt. Caro deficit, sed cupiditas alitur & augetur. Hinc ergo colligere possumus quid sit: Defecit in salutare tuũ aia
1.Cor. 6. mea. Eteni spiritui adhẽrẽs anima deficit ab eo quod est anima, & fit vnus spũs: quoniã q adhæret domino, vnus spũs est. Itaq; sanctus & timẽs deũ, nescit aliud desiderare, nisi salutare dei, qđ est Christ⁹ IESVS. Illum concupiscit, illũ desiderat i illũ totis intendit viribus illũ gremio mẽtis fouet, illi se aperuit & effundit, & hoc solũ veretur ne illũ possit amitere. Itaq; quãto maiore desiderio exercitata fuerit aĩa cupiẽs adhẽrere saluatori suo, tanto magis deficit. Ergo ista defectio iminutionẽ quidẽ fragilitatis, sed assumptionẽ virtutis operatur. Deniq; ipse alibi dicẽs, Sitiuit in te aĩa mea, subiecit infra, Adhæsit aĩa
Psal. 26. mea post te, me autẽ suscepit dextera tua. Qui enim sitit cupit semp adhærere fonti, nec aliud sibi nisi aquã exp e tere & cõtingere videtur, vt ipso pascatur affectu. Suscipiens ergo me dei dextera, aiæ meę inhians, & de sua vir
Gala. 2. tute mihi impartiẽs, facit eã esse qđ nõ erat, vt dicat: Viuo autẽ iam nõ ego, viuit autẽ in me Christus Discе au-
Psal. 83. tem etiam hoc exemplo defectionẽ istã nimiæ esse cupiditatis. Cõcupiscit enĩ & deficit anima mea iatria domini. Ante cõcupiscẽs, inquit, & quasi totã se effundens in
I cõcupiscẽtiã, lõgo fine suspensa defectione dissoluitur.
Hiere. 10 Deniq; quõ deficiat aĩa i salutare dei, Hieremias docet. Et factũ est, inquit, in corde meo vt ignis ardẽs, flãmãs in ossibus meis, & dissolutus sum vndiq;, & ferre non possum. Hoc igitur inflãmatus desiderio ait Dauid: Defecit in salutare tuũ aĩa mea, & in verbũ tuũ speraui. Recte speraui dixit in verbũ. Ante enim spes præcedit, & ideo sequitur defectio. Sperauit autẽ in verbũ qđ prædicatũ est esse vẽturũ, quod põt intelligi de dei verbo, aut certe in verbũ sperauit, qui verbo cælesti credidit, quo domini nostri IESV Christi annũciatur aduẽtus, vel quo ei⁹ gloria declaratur. Ergo ꝓpheta considerans quæ legerat, & cernẽs qđ cũ adesset corpori velut quibusdã ligatus vinculis huius vitæ, aberat à salutari dei, cõcupiscebat, desiderabat, deficiebat, & toto dissoluebatur affectu, vt tot⁹
Psal. 141. illius fieret qđ desiderabat: sicut etiã in posterioribus ipse dicit: Effundo in cõspectu eius orationẽ meã tribulationem meã ante ipsum pronuncio, in deficiendo ex me spiritũ meum. Defecit enim eius spiritus: immo ab eo deficit spiritus suus, qui seipsum negat vt adhæreat Christo. Vnde semitæ eius cognoscũtur à domino, quia non sunt carnis, sed Christi semitæ. Etenim requirentiũ deũ via Christus est. Et nos igitur concupiscamus illud ętternum salutare dei, nõ cõcupiscamus pecuniã quam auarissimi cõcupiscũt, nõ cõcupiscamus alienæ vxoris decorẽ, nõ ambitionis exagitemur desiderio, non seculari intẽdamus glorię, nõ fallacis circũscriptionis studiis oc K cupemur, nõ proximũ circũuenire iniquitate cupiamus non postremo partes vulpiũ simus in terrenæ voluptatis interiora demersi, tanq̃ exules æternorũ, & de illa supernæ spei presumptione deiecti. Attollat igitur se anima nostra deficiens viribus suis, vt adhæreat salutari dei qui est Christus dominus IESVS, quod interpretatione dicitur domini salus. Ipse est enim salus vera, veritas, virtus, atq; sapiẽtia. Qui igitur deficit sibi vt virtuti adhæreat, amittit quod suum est, accipit quod ętternũ est.

Defecerunt oculi mei in verbũ tuum dicentes, quando consolaberis me? II * alias, eloquium.

Supra πρακτικῶς hic, θεωρητικῶς. Ibi salutare defecit anima, eò quòd cõcupiscit eũ cuius passione seruata est, hic in verbũ domini ꝓphetæ oculi defecerũt. Et videamus ne quẽadmodũ illic adhærẽs Christo aia defecit in vnũ sanctum, & fit vnus spũs, ita & deficiant oculi vt fiat vna mẽs. Oculi enĩ mẽtis isti sunt oculi scilicet interioris hominis, nõ hi oculi q ministerio fungũtur obtutus. Est enim ocul⁹ & mẽs carnis. Sed ille exc⁹ est ocul⁹ q nõ videt quæ diuina sunt, q̃ frustra mẽte carnis inflat⁹ est, Est & alius sensus Christi, quo ecclesia videt Christũ, sicut ipse dicit ad spõsam: Corde nos cepisti ab vno oculorũ Cant. 4.
tuorũ. Merito vno oculo Christ⁹ videtur, quia non videtur oculo carnali, aut quia duos oculos habẽs ecclesia, moralẽ & mysticũ, fidei oculo plus videt Christũ. Mysticus enĩ oculus acutior est, moralis dulcior. Et fortasse isti oculi sunt quib⁹ Paulus videbat æterna, vbi cœpit
L corporalia nõ videre. Deniq; qui Christũ non videbat priusquã oculos amitteret vidit eũ postea quãm visum amisit oculorũ. Vidit eum qui dixit: Quid est domine? Videbat vtiq; Christũ, quẽ etiã dominũ fatebatur. Et in Actũ. 9.
fra: Domine, inquit, quid me vis facere? Nõ ergo videbat eum, cuius expectabat imperiũ? Quibus igitur oculis videre Paulus plus cœpit, nisi iis quos nobis ipse monstrauit dicẽs: Orabo spiritu, orabo & mente? Deniq; vt scias quia vidit orando: Factum est, inquit, reuertente me in 1.Cor. 14
Hierusalẽ, cum orarẽ in tẽplo, pauorẽ habui, vidi illum dicentem mihi: Festina, & exi citius de Hierusalem, non enim recipiunt testimoniũ tuum de me: Isti ergo oculi in verbũ dei deficiũt, & dicunt, quãdo cõsolaberis me? Istis oculis prophetæ dicebantur videntes, quia per reuelationẽ ea quæ erant abscondita, mente cernebãt. Quid est oculos deficere? De corporalibus dicamus, vt intelligamus de spiritalibus, Nonne quando aliquem desideramus & speram⁹ affore, eò dirigimus oculos, vnde speramus esse vẽturũ? Itaq; contẽti diu quotidiana expectatione deficiamus. Sic Anna circunspiciẽs in viam, solicitis aduẽtũ filii explorabat excubiis. Sic Dauid propheta
M currẽte de prælio altero post alterũ qui nunciaret, positis in turre exploratorib⁹ iterogare de salute filii patet sedulus gestiebat. Sic teneræ vxor ætatis de specula littorali indefessa expectatio ne præstolatur aduentum, vt quãcũq; nauim viderit, illic putet coniugem nauigare, metuatq; ne videndi gratia dilecti alius ante * aduertat, * Anteuertat.
nec ipsa possit prima dicere: Video te marite: sicut Anna dicebat ad filiũ, Video te fili, ammodo libenter mori ar: mortis videlicet dolorem exoptati conspectus suauitate non sentiens. Ergo vt illa quæ aduenienti viro se optat offerre, ablegatis omnibus domesticis occupationibus, semitas viantis aut pedum vestigia legit, sic prophe ta curis exutus secularibus, interiorum oculorũ in verbum dei peruigil custos vsque ad defectionem sui intendebat obtutus, corpus suum redigens seruituti, & animam suam ad humilitatis patientiam aranæ modo tabescentis erudiens. Desiderabat enim sicut ceruus fontes aquarum, & sitiebat in dominum deum suum, cupiens eius videre præsentiam, & apparere ante faciem dei nimióque desiderio & vehementi cupiditate deficiens, tunc se habiliorem iis quæ à domino poscceret impetrã-

A dis prophetica gratia præsumebat. Et nos igitur intendamus cor nostrũ vt possimus intelligere series scriptu rarũ, & verbũ vitæ nobis venire à domino postulemus, atq; itellectũ dari. Siquis de lõginquo verbũ dei obtutu mẽtis aspexerit, nondũ planũ atq; distinctũ, is velut quibusdã oculis interioribus verbi nauigiũ appropinquare animæ suę cernit. Quo autẽ expressius videre cœperit, eò magis quasi ad portũ veritatis festinet accedere, & fit proximus inuchẽdæ. Defecerũt ergo oculi prophetæ in verbum dei, dicentis: Quãdo consolaberis me? Si oculi isti significati sunt, quibus cernimus & videmus, dicere debuerunt: Quãdo consolaberis nos? hoc est, non singulariter, sed pluraliter. Sed quia oculus mentis & oculus carnis vnus oculus fiunt, & tunc homo cõsolatione fulcitur, cum caro & mens diuersa non cupiũt, sed vnũ de
Ioan.10. siderant, vnũ requirunt: ideo intẽti ad eũ qui ait, Ego & pater vnũ sumus: isti quoq; oculi vnũ esse se cõfitentur, quia vno atq; eodẽ desiderio officioq; funguntur. Deficiebat ergo in verbũ Propheta. Nos autẽ ociosos nos putamus, si verbo tantũmodo studere videamur: & pluris æstimam? eos qui operãtur, q̃ eos qui studiũ cognoscendæ veritatis exercẽt. Dicunt enim pleriq; : Ecce homo, & opera eius, quasi q verbo studeat, nõ operetur: cũ magis opus istud q̃ cætera sint. Si enim opus iustitia est, si opus
B temperantia, si opus fortitudo: vtiq; opus est etiã sapietia. Istæ enĩ quatuor principales virtutes habentur. Nã si operatur Christus secundũ quod iustitia est, vtiq; operatur secundum quod verbũ est. Et operabatur cũ esset in
Ioan.1. principio apud patrẽ. Deniq; p ipsum omnia facta sunt, vt scias operatorẽ omniũ esse, & opus nostrũ esse Christum Iesum. Etenim secundũ quod verbũ est, verbũ inquirẽtibus, grãde opus verbũ est. Vnde cũ Martha festinaret circa ministeriũ, Maria autẽ verbũ domini audiret: ea quę audiebat, ei quę ministrabat meruit anteferri.
Luc.10. Dicẽti enim Marthæ: Domine nõ est tibi curę q̃d soror mea reliquit me solã ministrare? Dic ergo illi vt me adiuuet. respõdens dixit dominus: Martha Martha, Maria bonã partẽ elegit, quæ nõ auferetur illi. Ita verbũ cognoscere maius opus esse q̃ ministrare, diuinæ authoritate sententiæ difinitur. Sed fortasse dicat aliquis dictũ esse
1.Cor.4 ab Apostolo: Quia nõ in sermone regnũ est dei, sed i virtute. Scriptum nõ nego, sed in quo sermone, cognosce. Nẽpe quẽ efflatus effuderit, qui audientibus sermo prodesse non possit, qui sine ostensione fit spiritus atq; virtutis, hunc sermonem Paulus non dignatur cognoscere. Vult enim magis virtutem sermonis agnoscere. Deniq; nolebat talem suum esse Apostolus sermonem, qui in infirmitate veniebat vt alios saluos faceret, & fortiores in timore & tremore: vt timẽtes nihil metuerent nisi
C dominum IESVM, trementes pacem eius tranquillitatemq; seruarent. Audi ergo qualem Apostolus sermonem habebat.
1.Cor.2. Et sermo, inquit, meus & prædicatio mea non in persuasione sapientiæ verborum, sed in ostẽsione spiritus & virtutis: quia fides non in forensi sermone sapientiæ, sed in ostensione spiritus, sed dei virtute firmatur. Ergo in sermone sanctorum virtus est, i sermone autem forensi isto ac philosophico vanitas mundi. Virtutem autem esse in sermone sanctorum, etiam iste
Psal.67. Propheta te doceat, qui ait: Dominus dabit verbũ euangelizãtibus virtute multa, hoc est, vt multa possint virtute euangelium prędicare. Probatum est ergo quod in Euãgelii prædicatione sit virtus. Prædicatio autẽ Euangelii, sermo sanctorum est. Ita dubium nõ residet quin in sermone sancto sit virtus.

III * Alias pruina. Quoniã factus sum tãquã vter in gelicidio: * iustificatiões tuas nõ sum oblitus.

Vox ista, vox iusti est, qui mortificauerit suũ corpus. Recte enim vter dicitur iustus, qui expoliatus non nudus inueniatur. Vter nanq; de exuuiis fit animãtis mortui. Igitur & nos peccato moriamur, vt viuamus deo, atq; repleti spiritus iucunditate, & suauitate lętitiæ, etiD mus exuuiæ spiritales, carentes infirmitate corporea, & integro mẽtis sinu infusam nobis diuinorũ mysteriorũ gratiam reseruantes. De his vtribus dicit, quia vinũ no- Mat.9.
num in vtres nouos mittunt, qui volunt vtrũq; seruare, & corpus, & gratiã. Non effluat igitur tuus hic vter, non rimosus sit, non terreno inueteraſcat situ, nec vinũ nouum veteres vtres rumpat, quo scindantur vtres, fundatur gratia. Non iterũ Sole iniquitatis & nimia vi caloris arescant, sed feruentiũ viscerũ cupiditates diuersæ niua li quodam frigore tẽperentur. Frigescat æstus libidinis, & quodã continentiæ gelu, ieiuniorumq; restinctus matutina oratione perfletur: quando sicut ros ita super terram nostrã dei verba descendunt, sicut imber super gramen, & sicut nix super fœnũ. Nescit vtrẽ bonũ ista nix lædere, nix quæ diuini splẽdore fulget eloquii. Nix hæc refrigerat, non adurit: fœcũdat sata, nõ interneeat. Nix hæc præceptio continentiæ est, quę calorem facit corporeum frigere, & omnẽ naturæ interioris restinguit ardorẽ. Et forte ideo cum Iesus resurrectionis suæ demonstraret gloriam, vestimẽta eius erant candida sicut nix: vt non solum ipse alienis æstimaretur à contagione peccati, verumetiã ne quicunq; resuscitatur, congelatis contugii cupiditatibus resurgere frigidus videretur. In re-
surrectione enim neque nubunt, neque vxores ducunt, Mat.22.
sed erũt sicut angeli dei in cælo. Boni ergo vtres frigidi, hoc est, in gelicidio cõstricti pruinis, non libidinis calore resoluti. Vtrẽ autẽ corpus hoc dici, licet ex pluribus locis, tamen etiã inde intellige q̃d Adã & Eua vbi imagi E nẽ deposuere cælestis, quã ante portabãt, imaginẽ terreni hominis induẽtes, tunicas dicti sunt vestiti esse pelliceas. Corporales enĩ de spiritalibus fecerat culpa cõmissa. Nec illud absurdũ ad intelligendũ, q̃d ita se dicat factũ Dauid sicut vtrẽ in gelicidio, eò quòd in asperitate licet positus glaciali, mortificauerit tamẽ corpus suũ ne sentiret hyemis illius asperitatẽ, quã saluator dicit grauem futurã esse fugiẽtibus. Sicut enim glaciẽ non sentit vter, quia pellis est mortui: ita mortuus peccato Prophetæ frigus peccati sentire nõ poterat. vel certe quod non frãgatur necessitatibus, nec resistat caro mẽti, sed molliori ductu animæ se inflectat imperiis, & i hoc mũdi gelicidio nõ arescat: vel quia corpus afflictionis sumus, & mortẽ domini Iesu semper i nostro corpore circũferre debemus. Hic est vter q̃ castigat corpus suũ, nõ vt ille in
crassat9 & obesus popul9, q̃ sedit mãducare & bibere, & Exo.32.
surrexerũt ludere. Hic est vter q̃ iebriat nõ vino, sed spiritu, in quo nõ botrio amaritudinis, nõ draconũ furor, non furor aspidũ, sed poculũ inebrians q̃ præclarũ. In hoc ergo gloriatur Dauid, quia factus est sicut vter in gelicidio, operationẽ peccati non sentiens. Et bene peccatũ gelicidio cõparatur. Sicut enĩ gelicidiũ ad nullũ vsũ P vtile est, ad nullã operationẽ: sic culpa nulli prodest vsui, nulli operationi: & ideo sicut gelicidiũ declinãda est ne noceat & adurat. Bonũ ergo mihi est fieri sicut vtrẽ in gelicidio, vt possim non obliuisci iustificationes domini, & earũ liquore perfusus refrigeret omnis feruor internæ cupiditatis. Non ergo vacuum sed plenum hũc vtrem esse oportet, plenum spiritus, plenũ iustificationum: vt peccata mea ipse confitear, vt luxuriam carnis meæ comprimam. Moriendum est enim mũdo, vt viuamus deo. Si autem viuamus carni, mors vtiq; est carnis prudẽtia: viuere nõ possumus deo, quia inimica est deo carnalis ista sapientia, & vita secularis.

IIII * Alias nõ habet mihi. Quot sunt dies serui tui? quando facies mihi * de persequẽtibus me iudicium?

Potest sic accipi: Quot sunt dies serui tui? quasi dicat: Quãti sunt dies humani? quantũ tẽpus, quantũ spatium? Cur inuidetur tam breui vitæ, ne tranquillo cursu istius seculi perfruamur? Cur in breui spatio tam multi persequentiũ nos laquei tenduntur? Absit illud iudicium, in quo

G pœna eſt perfidorũ,in quo perſecutoribus digna impietatis ſuæ precia reddũtur. Vel ſic: Quouſq; inſultare poterũt,quouſq; inquietare,qui nos diuerſis modis quærũt affligere? Non ſerus erit terminus. Eteni propheta quaſi celeritatẽ tranſcurrẽdæ iſtius vitæ,non annorũ,ſed dierum æſtimatione ſubducit dicens: Quot ſunt dies ſerui tui? Et bene dies dixit,vt nõ ſolũ moras annuas prophetica viſione trãſcurreret: verũetiã ſplendidum ſibi vitæ huius curriculũ virtutũ lumine declararet. Meritoq; ſecurus ait: Quãdo facies mihi de perſequẽtibus me iudiciũ? Mihi,inquit,iudiciũ de perſequẽtibus facies, nõ de
Pſal.1. me perſequẽtibus iudiciũ dabis: quoniã nõ reſurgũt impii in iudicio. Sed mihi,inquit,da iudiciũ,vt cũ remuneraueris innocẽtiã,fidẽ prouehas,miſericordiã corones, impii perſecutores meritorũ præmiis propheticorũ iudicẽtur. Non abſurdum etiã illud,vt quia breues dies & pauci ſunt iſtius vitæ,non diutius gratiã ſuam dominus circa prophetã ſuũ differat,ſed ipſi iudiciũ de perſequẽtibus faciat. Nã hic quoq; iudiciũ eſt de perſecutoribus. Siquidẽ qui non credũt in Chriſto,iã iudicati ſunt. Iudiciũ autẽ hoc eſt,quod dedit ſeruulis ſuis dominus Ieſus
Luc.10. dicẽs: Habebitis poteſtatẽ calcãdi ſupra ſerpẽtes & ſcorpiones, & ſuper omnẽ virtutẽ inimici. Et verũ iudiciũ, in quo torquetur inimicus, ſicut ipſe cõfeſſus eſt dicẽs:
Mat.8. Quid veniſti ante tẽpus torquere nos? Hoc ergo depoſcit virtutũ ſtabilitate fũdatus Propheta, vt ſubiiciatur ſibi nõ homo, ſed ille qui locũ ſibi in homine vendica-
H uit. Vnde & Apoſtolus ipſũ magis in hominis peccato putauit eſſe dãnandũ,ipſum ſubiiciendũ,de quo ait: Cõ-
Roma.16. terat deus Satanã ſub pedibus veſtris cito. Ex hoc ergo perſecutore iudiciũ ſibi fieri geſtit, vt fidei propheticæ veſtigiis aduerſarius cõteratur, & cõminuat eũ ſub pedibus ſuis propheta ſicut puluerem ,& in hac corporis ſuis militia cõſtitutus,quãuis dies vitæ breues ſint,trium phũ tamẽ de aduerſario adipiſcatur, quo reformati hominis in veterẽ gratiã, quẽ ante delictorũ vinculis tenebat aſtrictũ,& feruẽtis libidinis laſsabat æſtu,libertatem ingemiſcat,poteſtatẽ ſentiat. Subiectus eſt igitur aduerſarius ſecũdum domini ſententiã Eteni dominus Ieſus veniẽs in hũc mundũ per virginis partũ,ſubiecit animę noſtrę oẽs contrarias poteſtates, vt fide tua, verbo tuo, cõuerſatione tua & operibus cõterãtur. Si ergo nõ cõteris aduerſariũ,tua culpa eſt, qui permiſsa nõ vteris poteſtate. In nobis eſt igitur vt aut ſubiiciatur aduerſari⁹, aut reſultet. Si enĩ actus noſter diſpliceat,incipit aduerſarius ſuperbire. ſi autẽ bonis inhæreamus operibus, vt exerceamus ſtudia caſtitatis, iuſtitiæ,cõtinentiæ, calcamus ſerpentẽ & ſcorpionẽ. Calcamus enim illum pedi-
I bus caſtitatis,cõterimus & ſcorpionem,ne poſsit excutere: calcamus continẽtiæ veſtigiis, verecũdiæ. iuſtitiæq; greſsibus. Poſsumus ergo & in hac breui vita triũphum de aduerſariis habere perpetuum.

V Narrauerunt mihi iniuſti exercitationes, *ſed non ſicut* lex tua domine.

*alias ini qui fabulationes. *alias vt.

Bene optat iudiciũ ſibi fieri de perſequẽtibus, qui non ſolũ opera iuſti impedire, verũetiã fidẽ ſuperflua narratione conati ſunt. Eteni quaſi fabulæ cuiuſdam nenias narratas ſibi dicit ἀδολεσχίας, hoc eſt ſuperfluas loquacitates. Narratores enĩ ſuperflui,ſicut hirũdines,diſputationis ſuauitatẽ loquacitatis cõtinuatione corrũpunt, vt Ariſtotelis ſentẽtia eſt. Superflua igitur loquitur hæreticus,qui nõ loquitur veritatẽ,nõ loquitur ſecundũ legẽ. Qui autẽ fũdatus in lege eſt, noui à veris falſa diſcernere: ſpiritalis eruditione doctrinæ, hæretica ab euãgelicis dogmata ſeparare. Ideo ne multi decipiãtur,iubetur
Pſal.49. à domino tacere peccator. Peccatori enĩ dixit de⁹: Quare tu enarras iuſtitias meas? Cõticeſcat igitur pfidia,quę tramitẽ veritatis tenere nõ nouit, quæ dei præcepta non ſeruat. Cur enim per os ſuũ aſsumũt peccatores euãgeliũ veritatis,in quorũ ore veritas nõ eſt. Oia autem præcepta dei veritas, Chriſtus autem veritas. Non ergo eſt K Chriſtus in diſputationib⁹ perfidorũ,qui dicit perfido: Os tuum abundauit nequitia,& lingua tua concinnauit Ibidem. dolũ. Lingua enim quæ vult aſtruere mẽdacium,dolum vtiq; nectit aſsertis. Sed huiuſmodi fur eſt,& cũ fure cõcurrẽs. Multi enim fures ſunt,qui verbũ dei nõ ad vtilitatẽ ſuã furãtur & rapiunt: ſed ad fraudẽ & patrimoniũ quoddã cęleſtiũ ſcripturarũ in ſua furta detorquẽt,adulterina ſibi compendia colligẽtes, dolo magis q̃ veritate quæſita. Sed hi ſunt qui miſcent aquã vino,tanq̃ caupones peſsimi,adulterantes ſermonem dei,& in ſyncerum proferentes quicquid perfido & tanq̃ ebrio ore deprompſerint: & ideo aliena loquuntur à lege. Vnde eos bene Propheta refutat atque reprehendit,ſciens quid præſcripto legis acceperit. Recte ergo ait ſequenti verſiculo:

Omnia præcepta * tua veritas: iniuſti * vi perſecuti ſunt me: adiuua me.

*alias mĩ data. *iniqui.

Quaſi bonus miles bella non refugit, nec conflictus quãuis grauiũ pręliorum bellator pauęſcit aſsuetus: ſed fidelis & prouidus aſpirare ſibi diuinitus orat auxilia,& piæ deuotionis fidelia ſibi adiumẽta depoſcit. Ideoq; nõ petit vt perſecutiones quieſcãt,ſed in perſecutionib⁹ ſe poſtulat iuuari. Sciebat enim qđ oẽs qui volunt pie viue- 1.Timo.3. re in Chriſto Ieſu,perſecutiones patiũtur. mauult ergo perſecutiones pati,vt pie viuere in Chriſto poſsit. Et bene nõ vnã perſecutionẽ,ſed multas perſecutiones dixit: nec expreſsit vocabula perſequẽtium, quia multi perſecutores,non ſolũ quos videmus, ſed etiã quos non videmus. Perſequũtur nequitiæ ſpiritales,perſequitur hæreticus,Iudæus,gẽtilis. Oẽs ergo ſub perſecutionibus,q̃ volũt pie viuere: quia vbi multi perſecutores, nullũ à perſecutorib⁹ vacat tẽpus pie viuere geſtiẽti. Et fortaſse cũ L perſecutiões nõ patimur, tãq̃ condẽnati habemur, quia nequaq̃ pie viuere volumus i Chriſto. Nã vtiq; cũ ſit definita ſentẽtia quòd oẽs qui volũt pie viuere in Chriſto Ieſu, perſecutiones patiũtur: videtur is qui perſecutiones nõ patitur,abdicat⁹,qđ nõ ſit piæ intẽtionis in Chriſto. deuotionẽ etenim fidei prælia perſequũtur. Si deſint certamina,vereor ne deeſse videatur qui certare deſideret. Omnia,inquit, præcepta tua veritas. Quæ præcepta niſi illa: Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur? Hæc Ioan.15. præcepta Dauid anterior licet incarnationis ſacramento,iam tamẽ audiebat in ſpiritu,& quaſi Chriſti diſcipulus nõ ſubtrahebat ſe paſsionibus, ſed certaminibus oſferebat. ſciebat hoc ſolũ ſibi ad gloriã fructuoſum,hoc ad cuſtodiã ſalutis tutũ, vt frequentibus exercitiis iuſtipietas cõfirmaretur. Cito enĩ fides inexercitata langueſcit,& crebris ocioſa tentatur incõmodis. Remiſsas excubias callidus inſidiator irrumpit: aſsuetũ autem bello virũ externa fraus inſtruit, & glorioſæ prouehit palma victoriæ. Pax ergo fidei, corruptelæ materia eſt. Quàm M pulchrè nobis perſecutiõis proceſsere tẽpora. Intẽtus ſicut medicus erat intimæ ad deũ mẽtis affectus, illi adhærebat,nec vllas cogitationes obſtrepẽtes ſibi præcãtis animus ſentiebat, totis viſceribus fundebatur oratio,& quidã miſcebatur ſermo cũ domino: quotidiana meditatio habebat iam contẽptum periculi, & vſum calcandæ mortis receperat. Quod amiſimus exercitiũ: tẽtant ocia quos bella non fregerãt. Periculoſa igitur & pacis ocia. In pace plures perſecutiones eſse cœperũt. Nullus erat tempore perſecutionis adulator,qui callida mentẽ adulatione tentaret. Non vacabat animo corporis delectatione diſsolui, & huiuſmodi quæ ſecundis rebus excitari ſolent,admittere paſsiones. Ideo apoſtoli cũ cæderentur,includerentur,exultabant quòd illis iniuriis æternę gloriæ meritũ lucrabantur,qui digni fuerant pro Chriſti nomine iniurias ſuſtinere. Non illis erat cura de patrimonio, ſtudiũ de poteſtatibus & honoribus: non de prælatione,quæ etiã iuſtos exagitare cõſueuit: ſed ille ſe prę ferri putabat,qui eſset pluribus verberibus flagella-

A tus. Merito ergo Dauid occasiones expetit triũphandi, & certãdi copiã pro deuotiõis eruditione nõ metuit, qui nouerit persecutiones iniquorũ proficere ad incremeta virtutis. Nõ enim dixit: Quia persecutiones patior, adiuua me: sed iniuste, inquit, persecuti sũ me, adiuua me. potest enim quis & persecutiones pati, sed nõ iniuste: qa est etiã iusta persecutio, si oderimus obscœnos, si infesti simus iniustis, si iniquos velim⁹ opprimere ne pluribus noceãt, si auarũ fraudis suæ cõpendiis exuamus, si execremur insolentiã superborum. Qui autẽ pro fide, pro iustitia, pro castitate persecutionem patitur, bene is dicit: Iniuste persecuti sunt me, adiuua me.

VII Paulo minus cõsummauerunt me in terra, ego autẽ non dereliqui mãdata tua.

Nõ superfluo diuinũ quæsiuit auxiliũ, qui sciebat sibi aduersus fortes esse certamẽ, pluraq; sibi prelia prepara ta dimicaturo nunc aduersus nequitias spiritales, quæ sunt in cælestibus: nũc aduersus caloré sãguinis, & innumeras corporis huius illecebras, quarum nexu vario & diuturna colluctatiõe lassatus, pudẽdo corruisset certamine, nisi fidei se radice tenuisset. Discamus cauere quẽ gerimus. hic nobis hostis domesticus, hic inimicus grauis est nostri ipsi⁹ corporis. inflãmatur vino, ardet libi-
B dine, decore mulieris occursãtis accẽditur, spe alitur, desperatiõe vtitur, illecebris exuritur, nõ euaporat affectu timore turbatur, metu frãgitur, luxuria mollitur, lasciuia dissoluitur, labore afficitur, solitudine fatigatur, passione cõteritur. Miraris si iter tot aduersarias passionũ vices se etiã iustus tenere vix possit, cũ impares simus etiã singularũ certamini passionũ? Quem vel sola libido nõ iudicet? quẽ non subiuget auaritia? quẽ formido non quatiat? quẽ luxuria nõ eneruet? quẽ lasciuia non emolliat? quẽ nõ supplãtet ebrietas? Quasi cõscius igitur carnalis infirmitatis, & explorator persecutionis hostilis, dicit: Paulò minus consummauerũt me in terra. In hac vtiq; terra, in qua Adã primus corruit, & pudenda prolapsione deiectus, totius gressũ futuræ posteritatis inflexit. In hac terra, in qua Cain munera fraterna dolẽs suis esse prelata, ruina est strat⁹ inuidię. Deniq; vox fraterni sanguinis clamauit à terra. In hac terra Noe sãctus, quẽ totius orbis diluuia in tãtis procellis & fluctib⁹ peruigilẽ probauerũt: vbi tamen ocioso curas laxauit corpore, ibi somniũ ebrietatis offẽdit, quãdo mediastino filio delyrãte, cõrumeliã paternę pietatis incurrit, docẽs periculosa ocia secura esse virtuti. In hac terra Loth reuerẽdi parẽtis imitator, quẽ non luxuriãtis Sodomitanę plebis
C decolorauit ipuritas, nõ flãma Sodomę ardẽtis inuoluit, veniabilis quidẽ ignorãtiæ, pudẽdæ tamen cõmixtionis nõ euasit incestũ. Vtitur ille flãmis mulierũ, quẽ sulphurea flãma non vsit. In hac terra etiã Dauid propemodũ cõsũmatũ esse se dixit. Siquidẽ pene motos pedes suos, & gressus suos paulò minus sensit effusos, qa diuitias seculares, & successus corporaliũ prosperorũ loco beatitudinis æstimauit peccatoribus abũdare. Propter quod etiã flagellatus est, sed flagella iusto remedia salutis sũt.
Heb.12. Castigat enĩ dominus quẽ recipit. Vnde etiã Dauid conuersus ad domini charitatẽ, atq; in eius eruditus præceptis, nõ ignorãs eò q; caducis caduca fortuito quodã deferãtur euẽtu, & qa nõ diuitiarũ abundãtia, sed virtutũ gratia vitæ probabilis merita pensantur, dilexit magis q̃ reliquit mãdata dei, quib⁹ solis potuit ingruẽtes neqtias spiritales, & isurgẽtes huius corporis appetit⁹ in hac tã frag lis naturæ infirmitate superare. Magna igitur virtus, quæ sub tãtis persecutionibus cõstituta, & pene oppressa, tamẽ suũ non est oblita præsidium, nec mandata dei dereliquit. Ideo quia solum sibi deum profuisse cognouit, preces ad dominum dirigens, ait versu sequẽti:

VIII Secundum misericordiã tuam viuifica me, & custodiam testimonia oris tui.

Quam viuificationẽ sui postulet, supra diximus: quia D
nõ id precatus est qđ habebat, sed quod desiderabat: id est, vt viueret in æternũ, intelligens vitæ beatitudinem in hoc fluctuãti & infido nobis corpore esse non posse, cuius imbecillitas propositũ animæ derelinquat. Opus est ergo misericordia dei, vt continua & perpetua sit in hoc corpore viuificatio, quo quotidie iustus deo viuat, peccatoq; moriatur. Si enĩ culpa moriatur in nobis, erit vita deo viuens, & custodia præceptorũ cælestiũ perseuerans: quã vtiq; ille custodit, qui viuificatur à domino. Deniq; viuificari se ãtè poscit à domino, & postea custodiã mãdatorũ cęlestiũ pollicetur. Non enĩ cõmunis hęc vita custodit cæleste mandatũ, sed illa quæ munere fulcitur æterno per operationem gratiæ spiritalis. Possumus etiam sic intelligere, Quia iam Propheta quæ erãt legis agnouerat, optat aduẽt⁹ dominici misericordiã, vt accipiat præcepta quibus lex adimpleatur: vt nõ solũ adulteriũ sciret esse vitandum, sed etiã concupiscentiã adulterii declinandã. Os enim patris Iesus dominus locutus est in Euangelio, eũ qui viderit mulierẽ ad concupiscen Mat.5.
dum eam, in corde suo adulteriũ perpetrasse. Quãtum Euangelio profecerunt studia castitatis, qui non solum turpioris facti, sed etiam studii degeneris ablegatur opprobriũ? Qui sint autem de quibus dicit quòd paulò mi E
nus consummauerunt eũ in terra, nisi persecutores? De quorum vno ait dominus Iesus: Ite, dicite vulpi illi. hoc Luc.13.
est de Herode. Et alibi cũ se fraudulẽter interrogari aduerteret, dixit: Vulpes foueas habẽt, & volucres cæli ni- Matt.8.
dos vbi requiescant. eò quòd fraudulenter in terrestriũ passionũ quibusdam latibulis demorentur. Inde etiam Sampson binas vulpes sibi nexuit, ad quarum caudas Iudic.15.
alligauit faces, & dimisit eas per meses Allophylorum, per hanc figuram significans quòd improbi ac fraudulenti homines, & maximè hæretici, liberam linguam habeant ad latrandum, sed exitus impeditos: aut religiosa principia, finem verò fraudis suæ incendio deputatum. Ideoque & trecentas vulpes dimisit: eò quòd perfidi crucis quidem se prędicatione commendare desiderant, sed mysterium eius tenere non possunt, qui hac prædicatione composita & falsa atque simultata vrere magis fructus conantur alienos: cum vtique vera crux domini non exurat aliena merita, sed fœcundet. Meritóque scriptum est in Canticis cãticorum: Prendite no- Cant.2.
bis vulpes pusillas exterminãtes vineas, vt vineæ nostræ floreant. Quo ostenditur quòd vel dominus IESVS, vel ecclesia fraudulentorum dolos à vineis suis exter- F
minandos esse pręcipiant, ne pauxillulis vineis noceant, quia adultis iam vitibus nocere non possunt. Hæreticus enim imperfectum tentare potest, non potest supplantare perfectum.

SERMO DVODECIMVS.

LAMED litera duodecima incipit: cuius interpretatio, cor: vel vt alia interpretatio habet, sero. Vnde videtur admonere vel prudenter hęc intelligenda, vel solicite seruanda præcepta. nam hoc primus statim versiculus admonet. Cor etenĩ sibi mundum creari in superioribus hic Propheta, vt legimus, postulauit. Cor sibi prudens dari orauit à domino filius huius Salomon. Qui ergo habet cor mũdum, qui habet cor prudens, ipse intelligit seriem subditorum versuũ, atque virtutem. Vnde & alibi inueni mus, Cor solum, id est, vel singulare, vel quòd nulla illecebra huius seculi impediat, & carnis possit interturbare sapientia. Qui autẽ habet cor, seruat mãdata dei: quemadmodum legisti: Maria gestabat omnia domini salua- Luc.2.
toris in corde suo, vel dicta, vel gesta. Circuncidamus ergo cor nostrũ: nihil corporeum, nihil vile quæramus: vile autẽ omne terrenũ. Nihil ergo terrenũ, nihil secula re, nihil corporeum, nihil leue atq; mutabile in eloquiis cõstituam⁹ cælestib⁹. Eloquia enĩ domini, eloquia casta Psal.11.

G vt in his mysteriorū cælestiū immaculata & pudica syn
ceritas spiritali ĩterpretatiõe resplẽdeat. Nõ adulterina
quadã opinione misceamus terrena diuinis, & illud in-
uiolabile sacramentū propheticæ visionis, aut perennis
oraculi, naturæ nostræ æstimatione violem⁹. Ideo enim
addidit: Argentū igne examinatū, probatū terræ, purga
tum septuplum: vt tãq; boni nũmularii spiritu examine-
m⁹ prophetici sermonis argentū, secernẽtes domini pe
cuniã, atq; ab omni labe terrena salutaris fontis infusio
ne purgãtes, vt Christo digne sentire videamur, qui ait:
Mat.6. Nolite thesaurizare vobis i terra, vbi ærugo & tinea ex-
terminat: sed thesaurizate vobis in cælo. Thesaur⁹ tuus
est fides, pietas, misericordia: thesaurus tu⁹ Christus est.
Noli eũ æstimare de terris, hoc est de creaturis, qa domi
Hiere.17. nus toti⁹ creaturæ est. Maledictus, inquit, homo q̃ spem
habet in homine. Sed mihi salus per hominẽ venit. Vide
tamen quid scriptura vetus dixerit: Et homo est, & quis
cognoscet eũ? Ille ergo homo non humana mihi, sed di
uina potestate omnia peccata donauit, deus in corpore
dominus Iesus mundum reconciliãs sibi, quem redime-
bat à culpa. Thesaurus noster preciosus intellectus est.
Si terren⁹ intellect⁹ fuerit, si fragilis, hæretica eũ tinea,
& impietatis ærugo cõsumet. Leuem⁹ ergo & erigamus
sensus nostros, nec impossibile iudicem⁹ vt hæc huma
ni corporis infirmitas ad cognitionẽ mysteriorū cæle-
stiū prouehatur, cũ iã ad nos dominus Iesus, in quo ab-
sconditi erant scientiæ sapientięq; thesauri, diuina sua mi
seratione descenderit, vt clausa reseraret, aperiret laten
H tia, reuelaret occulta. Veni ergo domine Iesu, aperi no-
bis & isti⁹ prophetici sermonis ianuã. multis enim clau
sa est, etsi prima specie aperta videatur.

I In æternum, inquit, domine, permanet
verbum tuum in cælo.

Vides etiã in te permanere debere, quod etiam in cælo
permanet ac perseuerat? Serua ergo verbū dei, & serua
i corde tuo, & ita serua, ne obliuiscaris. Serua legẽ domi
ni, & meditare, ne iustificatiões domini de tuo corde la-
bãtur. Docet te literę interpretatio vt serues diligenter.
Docet propheta in subditis, dicẽs: Nisi quia lex tua me-
ditatio mea est, tunc forte perissem in humilitate mea.
In æternũ non obliuiscar iustificationũ tuarum. Legis
ergo meditatio facit vt tẽpora tribulationis, tẽpora qui-
bus humiliamur aliquibus aduersis, sustinere & tolera-
re possimus, vt neq; humiliato nimis, neq; deiecto frãga
mur affectu. Deniq; domin⁹ nõ frãgi nos humilitate vs
q; ad desperationẽ vult, sed vsq; ad correctionẽ. Vnde &
Thre.3: Hieremias sub hac litera in Threnis ait: Vt humiliaret
sub pedibus omnes vinctos terræ, & declinaret iudiciũ
I viri cõtra faciẽ altissimi, & ad condẽnandũ hominẽ, cũ
iudicatur, dominus nõ dixit. Et ifra: De ore altissimi nõ
exibũt mala. Humilitas ergo quę à deo est, plena iustitię,
plena est equitatis, quia non exeũt mala de ore domini.
Deniq; qui humiliabatur à domino, dicebat: Humiliat⁹
sum, & saluũ me fecit. Ergo sicut prudẽter cõsiderandũ
est quãdo humilitas à domino sit causa probationis, quã
do etiã ipsa ab homine inferẽdæ humilitatis impressio,
quæ tamen ipsa solet patientia & magnanimitate tolera
ri: ita etiã sapienter cõsiderandũ, quid sit in æternũ in cæ
lo verbũ domini permanere, vel sicut aliqui codices ha
bent, in seculũ: quia Græcus εἰς τὸν αἰῶνα posuit, quod di
uerse interpretati sunt trãslatores. Alii in æternũ, alii in
seculũ. In seculũ ergo pmanet domine verbũ tuũ in cæ-
Mat.14. lo. Et quomodo ipse dixisti: Cælũ & terra transibũt, ver
ba autẽ mea nõ præteribunt? In seculũ permanet verbũ,
nõ vltra seculũ & secula? Secula enĩ tẽporis sunt. Cælum
ergo & terra, id est, istius mũdi opera prętęribũt, & tẽpo
ra permanebunt? Alius qui spiritalis est, & iudicat ver-
ba legis: In æternũ, inquit, domine pmanet verbũ tuũ in
cęlo. Aeternitas enĩ verbi manẽtis, opinionẽ verbi præ-
tereuntis excludit. Quomodo autẽ permanet verbũ in
cælo, si ipsum cælum prętęrit? Et quomodo possũt stare K
culmina, si cadant fundamẽta? aut quomodo permanet
habitator in habitatiõe sua, nisi & habitatio perseueret?
Sed forte illud occurrat, qa scriptũ est: Erit cælũ nouũ. Esa.65.
Verũ nec sic absolubile, quia nec in hoc potest perma-
nere qđ prætęrit: nec illud potest dici mansisse, cũ cœpe
rit. Tinea intellectũ suũ scindet. si putes verbũ sicut cæ-
lum vel incipere vel prætęrire. Vnde si virtutẽ prophe-
tici sensus cognoscere volumus, primùm in his quę visi
bilia & sensibilia sunt, & hic eũ locũ cõsideremus, vt ex
eo quæ sunt intelligibilia manifestemus. Si verbũ dei in
cælo permanet, imitemur cælũ vbi permanet verbum:
pmanet ordo solẽnis cælestiũ statutorũ, & beneficiorũ
domini crebrę vices solẽnibus munerib⁹ perseuerãt. Su
perius nępe vel pluuiis, vel calore, vel fotu aeris huius
infunditur terris, atq; alitur larga fœcunditas. Cælo an-
nus labitur per dies ac mẽses, & tẽpora hyberni atq; hye
mis, veris quoq; & puræ digest⁹ æstatis. De cælo vitæ tuæ
imaginẽ cape: etiam quãdo non germinas fructum, sere
tamẽ semen ad fructũ. Sunt semina quæ de cælo sunt, &
serũtur in terris. Est etiam superna vindemia. vnde ait
Propheta: Serite vobis ad iustitiam, vindemiate ad fru- Oseę.10.
ctũ. Et quãdo nõ florẽt opera tua, foue tamẽ semina tua
ne lasciuiẽdo luxuriẽt. Qđ luxuriat in flore sermonis,
tenuatur & hebetatur i fructu. Fructus ipsos vsq; ad ma L
turitatẽ decoque. Imitatores etiã ipsius cælestis simus e-
leměti, non semper Sole feruet ardenti, frequẽter nubi-
bus tegitur, pluuiis vehemẽtibus inhorrescit, iactis niui
bus tegit terrã. Non ergo sit in te diuturna lasciuia, suc-
cedant mœsta seniliũ curarum tẽpora, & tanq̃ cana ma
turitas agrum hunc tui corporis reprimat. Vtilior sępe
tristitia est, quæ comitẽ solet habere grauitatẽ. Nunquid
vlla in ipso est Sole prævaricatio? Nõne quotidianos
cursus suos seruat? Nũquid continuos non nouit Luna
defectus, & cõmissi munus deserit ministerii? Hisdẽ nẽ-
pe vicib⁹ ann⁹ redit, eodẽ statu reparãtur tẽpora. hisdẽ
obsequiis reformantur. Sol diem illuminat, tẽpora sta-
tuta custodiẽs. Fulget splendoribus Luna nocturnis, &
lux eius in tenebris micat. Stellarum nitentium tutilat
globus, solẽniq; statione & cõuersione ac demutatione
fungũtur. Lex vna diuersis constitutorum semel vices
cursuum custodire, nec fines transire præscriptos. Ma-
net ipsa immutabilis demutatio, & cõuersio vertere or-
dinem suũ nescit. Vna omniũ obediẽtia, discretis mune
ribus indiscretam præscriptæ constitutionis tenere con
cordiã. In cælo ergo permanet verbum, quia Satanas de
cælo cecidit. Non habebat in cælo locũ, propterea ceci- M
dit. Quò cecidit nisi in terras. Ideo hic adulteria, homi-
cidia, ebrietates abũdare cœperũt. Inde exclusus acrior
ad nos venit, & tentationes solito asperiores tanq̃ iratus
exercet. In cælo igitur permanet verbũ, quia inde deie-
ctus est diabolus: in terris nõ permanet, quia huc totus
aduenit. Et vide vtrum hic permanere verbum possit in
nobis, vbi tantos laqueos diabolus asperfit: qui cũ esset
in cęlo, nec ibi verbum poterat permanere. Deniq; quia
& ipse verbum non tenuit, cecidit è cælo. In cælo ergo
verbũ permanet, & qđ secundũ verbi dispositionẽ regi
tur & gubernatur. Sed quia ipsum cælum prætęrit, ideo
nõ dixit in secula permanere, sed in seculũ: quãquã pro
pterea prætereat, vt fiat nouũ cælũ & noua terra, nouũ
testamẽtum, vt facie ad faciem gloriam domini videre
possimus. Veruntamen quia & in cælo fuit vitiis locus.
nam vtiq; nõ cecidisset inde aduersarius nisi in crimini
bus deprehẽsus, (nã & stultus vt Luna mutatur, & cælũ Eccli.27.
ipsum tenebris obducitur) videtur vtiq; non de elemen
to dictum, sed de virtutibus potestatibusq; cælestibus.
Sunt enim sanctæ virtutes in cælo, in quibus nihil lu-
bricum atq; terrenum sit. Sunt etiam in terris cæli qui
enarrant gloriam dei. Qui sunt isti cęli? Audi dicẽtem:
Sicut portauimus imaginem illius terreni, portemus & 1.Cor.15.
imaginem huius cælestis. Isti igitur sunt cęli, qui etiam

Philip.3. in terris positi audent dicere: Nostra autē cōuersatio in
A cælis est. Isti sunt cæli in quibus fides, gravitas, cōtinentia, doctrina, vita cælestis est. Nam quēadmodum terra dictus est, qui lapsus ex illa prēuaricatione cælestis gratiæ, & in hæc vitia terrena deiectus prēuaricationis suæ se vinculis religauit: ita ecōtrario cælū dicitur, qui vitā angelorū custodia integritatis exercet, & corpus suum continenti sobrietate moderatur: mentē quoq; suā miti tranquillitate cōponit: pecuniā pauperibus misericordi liberalitate dispēsat. Est ergo & in terris cælum, in quo posūt virtutes esse cælestes. Cælum mihi thronus, ego magis iusti affectum q̄ elementum intelligo. Illum puto cælū ad cuius animā venit Christus, & pulsat ianuam, & si aperueris ingreditur. Nec solus ingreditur, sed etiā cū
Ioan.14. patre, sicut ipse ait: Ego & pater veniemus, & mansiōnē apud eum faciemus. Vides igitur quōd verbum deus & ociosum prouocat, & dormientem excitat? Qui enim venit, & ianuā pulsat, vult semper intrare. Sed in nobis est quōd non semper ingreditur, non semper manet. Pateat aduenientī ianua tua, aperi ianuā tuam, expande gremium mentis tuę, vt videat diuitias simplicitatis, thesauros pacis, suauitatē gratiæ. Dilata cor tuum, occurre soli lucis æternæ, qui illuminat omnem hominem. Et illud quidē verum lumē omnibus lucet: sed siquis tenebras suas clauserit, æterno lumine se ipse fraudabit. Excluditur ergo & Christus, si tu mentis tuæ ianuam claudas: & si possit intrare, non vult tamē importunis irruere, non vult inuitos cogere. Ortus ex virgine, processit ex aluo, vniuersa totius orbis irradians, vt luceret om-
B nibus. Capiāt qui desiderāt fulgoris perpetui claritatē, quā nox nulla iterpolat. Soli enim huic quem quotidie cernimus, nox tenebrosa succedit: Sol autē iustitiæ nunquā occidit, quia sapientiæ non succedit malitia. Beatus ergo ille, cuius pulsat ianuā Christ⁹. Ianua nostra fides est, quæ totā domū, si fuerit robusta, cōmunit. Per istam ianuam Christus ingreditur. Vnde & Ecclesia dicit in
Cant.5. Canticis: Vox fratris mei pulsat ad ianuā. Audi pulsantem, audi introire cupientē: Aperi mihi soror mea sponsa, colūba mea, perfecta mea: quia caput meū repletum est rore, & crines mei guttis noctis. Considera quando maxime pulsat ianuā tuā deus verbū, cū repletū est caput eius rore nocturno. In tribulatione etenim & tentationibus positos visitare dignatur, ne quis forte succumbat victus erūnis. Repletur ergo caput eius rore vel guttis, quādo corpus eius laborat. Tunc ergo vigilandū, ne cū sponsus venerit, recedat exclusus. Si enī dormias, & cor tuū non vigilet, discedit anteq̄ pulset. Si cor tuū vigilet, pulsat, & aperiri sibi ianuā poscit. Habemus ergo animæ nostræ ianuam, habemus & portas, de quibus dictum est: Tollite portas principes vestras, & eleuamini
Psal.23. portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Est ergo & cælum in iis in quibus portæ sunt æternales. Si has fidei
C tuæ portas velis attollere, intrabit ad te rex gloriæ, triūphum portans propriæ passionis. Habet etiam iustitia portas. Nā etiam de his legimus scriptū dicēte domino per Prophetam suū: Aperite mihi portas iustitiæ. Et in-
Psal.117. fra ait propheta Dauid: Lauda Hierusalē dominū, lauda
Psal.147. deum tuū Syon. Quoniā confortauit seras portarū tuarum. Est ergo anima quæ habet ianuam, est quæ habet portas. Ad hanc ianuam venit Christus & pulsat, pulsat & portas. Aperi ergo illi. vult ergo introire, vult sponsam inuenire vigilantē. Noli ergo bono amatori facere moras. cito recedit, & tu somno torporis tui videris exclusisse pulsantē. Excludis enim cū desidiosus es, cū piger, cū somnolētus. His repagulis Christus excluditur. & si castus, & si sobrius sis, caue ne negligens sis: Maiorem Christo facit iniuriā, qui aduenientē repellit. Nonnunq̄ etiā si moraris, mittit manū suam per fenestram,
Cant.5. sicut ait sponsa: Frater meus misit manū suā de prospectu, & venter meus cōturbatus est super eum. Exurrexi ergo aperire fratri meo. Manus meæ distillauerūt myrrhā, digiti mei myrrha pleni. Primūm ergo tanq̄ de pro- D
spectu mittit manū suā, quādo de⁹ esse operibus æstimatur. Vnde ait: Si mihi non creditis, vel operibus credite. Ioan.10.
Deinde augetur amor, & intimis visceribus cōcept⁹ inolescit. Inde intelligibili vtero, in quo est receptaculum verbi, seminibus eius infusis, plenitudinē eius corporaliter inhabitantē haurire anima nostra desiderat. Non eni turbatur vter⁹ fœminarū, nisi q̄ fuerint aluo graues. Surgit igitur anima, vt aperiat dei verbo: sed dum se expādit atq; aperit, vt opera mūdi istius verbi receptione mortificet: ficut ille qui ait: Mortificationē domini Iesu 2.Cor.4.
in corpore nostro circūferim⁹. ergo dū aperit, trāsit spōsus. Vult eni semper quæri, frequētius inueniri: & si clausam inuenerit ianuā, pulsat: & si per morā fuerit exclusus, recedit. Sed cito redit, & iterū pulsat, vt vel postea sponsam inueniat præparatā. Potest quidē & sic accipi: Frater meus transiuit, sicut legimus q̄ penetrauit dilectæ intima medullarū, & quēadmodū ad Mariā dictum Luc.2.
est: Et tuā ipsius animā pertransibit gladius, vt reuelentur multorū cordiū cogitationes. Deniq; addidit sponsa animā suā exisse in verbo eius, qđ fit quādo anima peregrinatur à corpore, & deo præsens est. Explanauimus igitur vt potuim⁹ quid esset. In æternū domine pmanet verbū tuū in cælo. Possumus tamē & ne intelligere, quia in cælo magis permanet in æternū, vbi angeli & archangeli, Cherubin & Seraphin: quoniā homines quamuis E
sancti sint, tamen affectus eorū sæpe mutatur. Nūc gaudemus, continuo mœremus, irascimur, ingemiscimus. In ipsa pœnitētia nō vult nos satis cōtristari Apostolus, ne tristitia absorbeamur. Vbi ergo iracūdia, vbi tristitia grauis, nō permanet ibi verbū. Deniq; de solo domino
Mar.1. Iesu dictū est à Ioāne: quia vidit spiritū sanctū descēdentem de cælo sicut colūbam, & manentē super eū. Nam & prophetæ non semper prophetabant, sed cū infunderet his gratiā spiritus prophetandi. Deniq; nec Dauid præsciuit quid annūciaret. Nathā propheta missus à domino. & vtiq; iferior Nathā propheta cognouit qđ Dauid
4.Reg.4. præstantior nesciebat. Et alius dixit Propheta: Celauit me dominus. Vnde & pleriq; accipiunt in cælo permanere dei verbum in potestatibus cælestibus, in quibus non sunt affectuum varietates. Aliqui autē de ipsa accipiunt trinitate, quæ sola immutabilis sit: & ideo in cælo permanet verbum, id est in patre, quia verbū dixit: Ego
Ioan.14. in patre, & pater in me.

In gnātionē & generationē veritas tua. 11

Multi sunt qui dicūtur dii, sed non sunt. Ergo in gentibus mendaciū est, in Ecclesia veritas. Hanc tamen ve- F
ritatem habuit primò Synagoga, quæ habebat eloquia dei. Est enim veritas & in veteri testamento, quæ fuit an-
Psal.75. tè in populo Iudæorū. Notus enim in Iudæa deus. deus autem veritas est. Ergo in Iudæa veritas. Fuit igitur veritas in patribus, Moyse & Iesu Naue, in Samuel, i Dauid, Helia, Helisæo, & in illis septem milibus virorū qui non curuauerunt genua ante Baal. Sed quia posterior soboles Iudæorū à patrum moribus deuiauit, recessit ab illis veritas, & ad Ecclesiā venit. Recessit enī ab illis quando
Ioan.19. dixerunt de domino Iesu: Tolle tolle, crucifige eū. Tradiderunt enim veritatem, & elegerūt iniquitatē. Omnes ergo aliæ generationes veritatis exortes, omniū hæreticorum generationes non tenēt veritatē: sola ecclesia veritatē pio affectu possidet: quia generatio Iudæorū, quæ ante eā possidebat, amisit. Populus ergo Iudæorū prior fidei generatio, & ideo infantior & infirmior, quia lubrico adolescentiæ stare non potuit. populus autem Christianus fidei secunda generatio, ideo robustior & venerabilis, quia maturior senectute. Illa generatio legis, hæc gratiæ. Vnde & alibi ait: In generationem & gene-
Psal 88. rationem annunciabo veritatem tuam.

Fundasti terram, & permanet: dispositione tua permanet deus.

G Quomodo fũdauerit deus terrã, ſcriptura nos docuit,
Prouer. 3. dicẽte Propheta: Deus ſapientia fundauit terrã, parauit autẽ cælos in intellectu. Terra autẽ tanq̃ fundamẽtũ eſt, in qua cõſiſtimus: licet ipſam vel in hemicyclo cæli eſse & is qui foris eſt ſermo concelebret, & ſcriptura ſignifi
Iob. 26. care videatur, dicẽte Iob: Suſpẽdens terrã in nihilo. Includitur ergo orbe cæleſti: & ideo Sol noctibus non videtur, quia gyrãdo in ĩferiore inuenitur, orbis parte cæleſtis. Sed nõ eſt cura ſanctis, axem cæli & elementorum ſpatia philoſophico more numeroſq; deſcribere. Quid enĩ hoc prodeſt ſaluti? Quia ſãcti ſpiritalibus ſẽper intẽdũt, & vitæ æternæ profutura vel cognoſcere geſtiũt, vel docere. Deniq; hũc locũ pulchre nobis aperuit eccle
Eccle. 1. ſiaſtes ſpiritalem eſse nõ materialẽ, dicẽs: Quæ abũdantia homini in omni labore ſuo quo laborat ſub Sole? Generatio vadit, & generatio venit, & terra ſtat in ſeculũ.
Pſal. 33. hoc eſt, quæ abundantia ſpiritali homini laboranti ſub Sole iuſtitiæ? Et ſubiecit: Generatio vadit, & generatio venit. Vadit generatio, quia diuites eguerunt & eſurierunt. Qui ante abundant gratia: poſtea tamen propter perfidiã ſuam egere cœperunt. Qui autem pauperes erant populi nationũ, iã per fidem Chriſti ſatiãtur & abũdant, ſicut ſcriptũ eſt, Edent pauperes, & ſaturabuntur.
Pſal. 21. Audierũt enim dicentẽ: Abundãtes in omni verbo. non in pecuniis vtiq;, nõ in auro & argẽto, ſed in omni verbo, inquit, & cognitione. Et alibi ait: In diuitiis ſimplicitatis. Hæ diuitiæ ſunt ſalubres: nã copiæ ſeculares ſalutem afferre non poſsunt. Qui autẽ habuerit abũdantiam ſpiritalẽ, huius terra fructifera ſtat in ſeculũ, bene fundata radice virtutum, vel anima bonos vtiq; germinãs fructus, vel caro nullis cupiditatib⁹ mobilis ad prolapſionem. Hanc terram circuit Sol iuſtitiæ ſalutaris, de
Eccle. 1. quo ſcriptũ eſt: Et oritur Sol, & occidit, & in locũ ſuum
H vadit. Ipſe oriẽs illuc vadit ad Auſtrũ, & gyrat ad Aquilonem: gyrando gyrat ſpiritus, & in gyros eius cõuertitur ſpiritus. Oritur Sol iuſtis, occidit autem iniuſtis: oritur tranquillitati piæ mentis, occidit iracundiæ. Vnde
Ephe. 4. ait: Sol non occidat ſuper iracundiã veſtrã. Hinc poteſt intellegi quia iiſdem oritur & occidit, quorũ & vitia ſepeliat, & gratiam illuminet. Mortuus eſt enim peccato, vt deo viueret: hoc eſt, peccato ſumus in illo mortui, vt deo in perpetuũ viueremus. Vide ipſum myſterium prænũciatũ: Et oritur, inquit, Sol, & occidit, & in locũ ſuum
Ioan. 12. trahit. Hoc eſt, qđ ait domin⁹: Cũ exaltat⁹ fuero, oĩa traham ad meipſum. Traxit enim ad ſe omnium ſtudia, vt vel peccata noſtra crucifigeret, vel bonũ ingeniũ ad iuſtitiam prouocaret. Aduerte quẽadmodũ trahat ad ſe:
Ioan. 17. Pater, volo vt vbi ego ſum, & iſti ſint mecum. Et ad la-
Luc. 23. tronem ait: Hodie mecũ eris in paradiſo. Aduerte quomodo omnia trahat. Exaltatus eſt in cruce, & totus cre-
I didit mundus. Ipſe Oriens, inquit, vadit ad Auſtrum, & gyrat ad Aquilonem. Ille vtiq; Oriẽs, qui ait: Oriens nomen eſt mihi. qui ſemper oritur piis, nunquam occidit. Ipſe Oriens populo Hebræorũ ad Auſtrum iuit, ad molliorẽ populum luxuria magis feruẽtis corporis lubricũ q̃ immanitatis impietate prædurũ, aut certe ad nobiliorem plebem, quæ erat genus electum, vendicans ſibi patriarcharũ proſapiam. Sed quia perſeuerabat in vitiis, nec emendabat errorẽ: ideo Sol iuſtitiæ gyrauit ad gentes, quæ ante eloquiis cæleſtibus defraudatæ, immanes & ignobiles habebantur. Aquilo enim grauis ventus, vt populi nationum. Sed qui erant graues antè in perfidia, nũc ſup aquilas leuiores facti ſũt fide atq; pietate, poſtq̃
Luc. 13. venit qui diceret: Ab Aquilone adhuc. Et in Euangelio: Venient ab Oriente & Occidente, ab Aquilone & Auſtro, & recumbent in regno dei. Et ecce ſunt nouiſsimi qui erãt primi, & ſunt primi qui erãt nouiſsimi. De-
Pſal. 47. nique & ipſe Pſalmiſta ait: Mons Syon, latera Aquilonis, ciuitas regis magni. hoc eſt, qui erant Aquilonis latus, popul⁹ factus eſt regis æterni, quia ſolus eſt magnus dominus. Sed forte dicas: Quomodo in Canticis eſt dictũ: Exurge Aquilo, & veni Auſter? Plerique enim acci- Cant. 4.
piũt quaſi proiiciatur Aquilo, & iuitetur Auſter. Quod K
ſi ita accipiunt, exturbatur ab Eccleſia perfidiæ glacialis aſperitas, ne fiat fuga noſtra hyeme vel Sabbato, & inuitatur Auſtralis verna temperies. Aut certe, Exurge Aquilo, hoc eſt: Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Ephe. 5.
Populus nationum, qui diu antè dormiſti, euigila aliquando, & illuceſcet tibi Chriſtus. Poſtremo omnes inuitantur ad Eccleſiã, & Synagogæ populus, & gẽtilium. ſed prius Synagogæ: quia priores ex Iudæis apoſtoli crediderũt, per ipſos poſtea nationum populi congregati ſunt. Vides ergo veniẽtem Solem noſtrum ad Auſtrum, poſtea gyrantẽ ad Aquilonẽ: Hieruſalem, Hieruſalem. Venit vtiq; ad eã, quam etiã vocare dignatus eſt. Sed hæc Hieruſalem terrena eſt, quæ occidit prophetas, hoc eſt Synagoga Iudæorũ. Quotiens, inquit, volui congrega- Mat. 22.
re filios tuos, ſicut gallina pullos ſuos, & noluiſti. Ecce relinquetur domus veſtra deſerta. Gyrauit igitur ad gẽtes, gyrando autẽ gyrauit ſpiritus dei, & in gyro ſuo cõuerſus eſt, vt fieret deus omnia, & in omnibus. Ideo ſanctus cælũ dicitur, quia vicinio eum claritas Solis ſemper illuſtrat. Habet ſplendorẽ ſuum domeſticũ, vt tenebras noctis non ſentiat. Ideo Eccleſia & cęlũ dicitur & mundus, q̃ habeat ſanctos angelis & archangelis comparandos, habeat etiã pleroſq; terrenos. Dicitur & orbis terrarum, qui eſt fundatus ſuper maria & ſuper flumina præparatus. Deniq; quaſi orbis terrarum dicit Eccleſia: Nolite aſpicere me quoniã fuſca ſum, quia non reſpexit me Cant. 1.
Sol, eò q̃ velut pruinis hyemalibus, geluq; conſtrictam gentilis erroris congregationem gentiũ Sol iuſtitię diu indignã æſtimauerit, quã ſerena vult⁹ ſui luce luſtraret. L
Nónne tibi videbatur hyberni rigor tẽporis, quãdo notus erat in Iudæa tantũmodo deus? Nunc autẽ plenitudo lucis effulget æſtiuæ, quando omnia & in omnibus Chriſtus, Nónne terra domini, & plenitudo eius? Et vere or- Pſal. 23.
bis terrarum in Eccleſia, in qua non Iudæus tantummodo aut Græcus, non Barbarus aut Scytha, nõ ſeruus aut Coloſ. 3.
liber, ſed omnes in Chriſto vnum ſumus. Sol omnibus fulget, dies omnibus lucet. Ideóque ait:

Diſpoſitione*tua permanet*dies. III

*alias ordinatione

Nam niſi ita accipias, quomodo parmanet dies, cum poſt breue momẽtum diei ſequatur occaſus, & fiat noctis ſucceſsio? Sed ſunt quibus ſemper dies eſt, illis vtiq; quibus Chriſtus adeſt, qui dicit: Ambulate dum lucẽ habetis. Hic eſt dies quem vidit Abrahã, dies remiſsionis Ioan. 12.
peccatorũ, de quo legis: Hic eſt dies quem fecit dominus Pſal. 117.
exultemus & lętemur in eo. Sunt ergo ſancti quibus Sol nunquã occidit, quia dominus lux eorum eſt, ſicut ſcriptum eſt: Et erit illis dominus lumen æternum. Expreſsit cauſam permanentis diei, atque ſubtexuit:

Diſpoſitiõe, inquit, tua permanet dies, quoniam vniuerſa *ſeruiunt tibi. *alias oĩa

M Videntur vtiq; ſignificare futurum illud, quando nox non erit amplius, & non indigebitur lucernæ vel Solis lumine, quoniam dominus illuminabit eos. Qui ſunt illi? Supra ait, dicens: Et ſerui eius ſeruient ei. hoc eſt, domini facient voluntatem. Nunc enim non omnes ſeruimus. Cum autem tradiderit regnum deo & patri, tunc 1. Cor. 15.
ſubiecta erũt omnia ei, qui ſibi vniuerſa ſubiecit, acquirens omnium fidem per vnigeniti paſsionem. Subiectio igitur mẽtium facit ſedulam ſeruitutem. Ergo cum omnes crediderint in dominum IESVM, tunc vniuerſa deo ſeruient, vt ſit deus omnia, & in omnibus. Nunc autem non omnes ſerui dei, quia plerique ſerui peccati. Qui enim peccatum facit, ſeruus eſt peccati. Domi- Ioan. 8.
nus autem non vult cum aliis conſortium habere dominatus. Permanet ergo dies immutabilis. Potuit ergo dicere, Permanebit: ſed prophetis futura pro præſentibus præſto eſse videntur in ſpiritu.

IIII » Alias forte.

Nisi quia lex tua meditatio mea est, tūc forsitan* perissem in humilitate mea.

A Lucebat Propheta vt dies, cui meditatio lex erat. Etenim oleum luminis accipiebat ex lege. Deniq; ne in corpore mortis lux diei posset extingui, ambulabat i lege, & ideo ambulabat i lumine. Alioquin, inquit, perisem in humilitate mea. Humilitas nō semper virtutis est, sed etiā afflictionis: hoc est, non semper voluntaria, se etiā quæ ex necessitate susc̄ipitur, quando aliqua afflictione tentamur. Alioquin nemo perit in humilitate, quæ magis seruare consueuit. Ergo quando in afflictionis tempore sumus, & quatimur aduersis: meditatio nobis in lege sit, ne imparatos procella tentationis affligat. Athleta nisi exercitio palæstræ prius fuerit assuefactus, non audet subire certamen. Vngamus igitur oleo lectionis nostrę mētis lacertos. Sit nobis tota die ac nocte exercitii vsus in quadā cælestiū scripturarum palæstra, artusq; animorū nostrorū salubris spiritaliū ferculorū esca cō firmet, vt cum aduersarius assistere cœperit, & puluere nos suæ tētationis asperserit, stemus intrepidi: nitamur nō vt in incertum, nec vt aera cædentes. Melius percutimus verberati, si percutienti maxillam alteram præbeamus, si vindictam non requiramus, sed ei qui dixit, Mihi Deut.32. vindictam, ergo retribuā: causam vindictæ integram reseruemus. Cædimus aerias potestates, si nos ipsos castigare nouerimus. Castigabat carnē suā Paulus, vt aduersarios verberaret: & seruituti redigebat corpus suū, vt B dominaretur inimicis. Exerceamur igitur indefesso meditationis vsu, exerceamur ante certamen, vt simus certamini semper parati: & cū frequentior aduersarii ictus ingruerit, nunc inopia, nunc rapina, nunc orbitate, nūc corporis ęgritudine, nunc mœrore animi, nunc terrore mortis, & acerbitate pœnarū: dicat vnusquisq; nostrū q potuerit sustinere ac perpeti: Nisi quia lex tua meditatio mea est, tunc forsitan perissem in humilitate mea. Quāta simul coaceruata sunt vt in illa afflictiōe Iob sanctus periret? Sed quia patriarcharum moribus informatus, oraculorūq; cælestiū & naturalis legis erat institutione formatus, ideo in tentationibus tantis perire non potuit. Deniq; cū amisisset tā amplas subito facultates, charissimos filios: quasi is cui meditatio quotidiana esset in lege diuina, ait: Nudus exiui de vētre matris meæ, Iob.1. nudus ibo eō. Dominꝰ dedit, dominꝰ abstulit: sicut domino placuit, ita factū est: sit nomen domini benedictū. Perfusus etiā corporis totiꝰ vlceribus, cū tētaretur vxoris alloquiis, q meminisset Adā sic esse deiectū dū ꝓprię Iob.2. credit vxori, respōdit: Sicut vna ex insipiētibus mulieribus locuta es. Qđ si illā quasi sapientē voluisset audire, ipse sapiēs nō fuisset. Tētatus etiā diuersis alloquiis amicorū, cū fidei stabilis immobilisq; patientiæ prēmia meC ruisset à domino, nónne dicebat: Nisi qa lex tua meditatio mea est, tūc forsitā perisse in humilitate mea. Quām gratè hoc dicit hodie q in martyrio plurima flagella sustinuit, equuleo & vngulis, plūbo, laminis ardentibus, gladioq; cōprobatus? Potuit enī perire nisi meditatus in lege, grauiora prēsentibus futura supplicia credidisset. Quāta sanctus Ioseph pertulit, q̄ acerba, q̄ dura? Primū fratrū odia, degeneris seruitutis erūnas, parētibꝰ defraudatus, ablegatꝰ exilio, negociatorū vernula, & Aegyptii ignobilis vile mancipium. Quæ potuit nobilis prosapiæ puero grauior esse tētatio, q̄ vt tanto familiæ splendore deiectus, seruiret apud Aegyptios? Est cōsolabilis seruitus, seruire iustis. Aequitate domini leuatur īiuria seruitutis. Tāto igitur genere deiectus, satis gratū habebat si ministro regio suū obsequiū ꝓbaretur. Nec hoc quidē satis fuit ad tentationis acerbitatē, rediit aduersarius ad suas artes, totasq; vires suas oi fraude commouit, vt per mulierē laqueos innoxiæ necteret cōscientiæ. Cōcitauit in eū libidinis stimulis vxorē domini sui, q̄ adulterinos à seruulo cōcubitus flagitaret: vt si acquiesceret, crimen impleret: si recusaret, incideret offensam, nexū calūniæ D nō euaderet. Deniq; trusus in carcerē, & innocens inter noxios æstimatus, ab eo amplius cœpit vrgeri, cui fidem suam cū periculis præstitisset. Sed quia cōtumeliæ virū frangere nequiuerunt, mutata est tentatio, longe asperior specie prosperorū. Plurimos enī supplantauerūt secundæ res, quos supplicia acerba non fregerāt. Producitur è carcere nutu regio, interpretatur somniū, eligitur vt honore præstantior esset omnibus Aegyptiis, regi secundus, esuriētibus populis alimēta diuideret. Obiiciūtur ei fratres, qui eū ad seruitutis iniuriam nō fraterno amore vendiderant, vt vel contumeliæ & appetitæ salutis dolore tentatus excuteret germanitatis affectum. Sed vir iustus oblitus est cōtumeliam, cumulauit gratiā: eōq; se magis fratrē voluit exibere, quo fratres ipse nō fuisset expertus. Denique hoc munere & fratres recepit, & patrem pia fraude quæsiuit. Quid igitur aliud melius diceret sāctus Ioseph, quàm istud ad dominū? Nisi qa lex tua meditatio mea est, tunc forsitan perisem in humilitate mea? Fertur prophetæ cuidam (& plerique ferunt de Esaia in carcere posito) cū mole imminentis vrgeretur exitii, dixisse diabolū: Dic qa nō à domino, locutꝰ es q̄ dixisti, & omniū in te mētes affectusq; mutabo: vt q indignantur iniuriā, absolutionē conferant. Sed ille gratius iudicauit pro veritate suppliciū, q̄ pro adulatione beneficiū. Qđ vtiq; non fecisset nisi meditatiōe legis fuisset exerci E tatus. Sit ergo nobis quotidiana lectio pro exercitio, vt quæ legimus, meditemur imitari. In hac desudemus virtutū palæstra, vt cū increpuerint tētamenta, nō tanq̄ inexercitatos, nō tanq̄ inexpertes spiritaliū ciborū, & attenuatos ieiunio lectionis tentationū tēpus inueniat. Qđ si athleticis epulis pastā animam nostrā potuerit inuenire, si sit Euāgelicus succꝰ in nobis, si apostolicis escis maturitas nostræ mētis thoros, animęq; robusta solidauerit: si frequēti meditatiōe memoria tenax præceptorum cælestiū parata ad tēpus exempla deprōpserit, nulla tentationum poterit nos perturbare congressio.

In æternum nō obliuiscar iustificationum tuarum*, quoniā in ipsis viuificasti me domine. V 4 alias iustificationes tuas.

Lex secūdū Apostolū pędagogus est paruulorū, donec ad perfectæ fidei maturiorē quandā veniamus ætatē. In lege autē mādata sunt iustificationes, testimonia iustitię prędicta. Viuificabimur ergo i lege. Vnde ait Apostolꝰ: Lex autē nō est ex fide: sed q facit illā, viuit in ea. Sed qa Gala.3. idē supra ait, Quoniā in lege nemo iustificatur: itelligis vtiq; qa iustificatio legis species est & imago, nō veritas. Secūdū veritatē ergo & ꝑfectionē nemo iustificatur i lege, secūdū speciē iustificatur. Ergo sāctus Propheta, qui adhuc i legis iustificatiōe viuebat, videbat autē fulgorē F Euāgelii: quasi memor veteris disciplinę legis, tanq̄ pædagogo vtili gratiā reseruabat. Considera aliquē excedentē ex ephebis i diuitiis & honoribꝰ cōstitutū, pædagogo suo honorificentiā reseruatā habere, cuiꝰ officiis informatū se esse cognosceret, vt maturiorē regere possit ætatē. Monet siquidē etiā ipsa lex, vt is q nobis aliquā do profuerūt, nequaq̄ esse debeamus ingrati. Nā sicut habemꝰ in veteri testamēto, pascha celebratū est in Aegypti finibus, cū adhuc sub rege Pharao positi patres nostri deplorarēt miserę seruitutis iniuriā: & postea liberati rursus ī terra repromissiōis pascha celebrarūt: superiꝰ ad cōmonitionē, posteriùs ad recordationē. Siquis ergo interroget Hebræū qua ratione in Aegypto pascha celebratū est, respōdebit: Quia regi Pharao adhuc seruitutis vinculo obnoxii tenebamur. Ille agnus patrū populum liberauit, ille agnus vocauit ad libertatē, ille agnus maris profunda solidauit, vt Aegyptum trāsire possemus. Quotiēs ergo pascha celebramus, meminisse debemus veteris seruitutis, & nouæ libertatis: quid fuerimus, & quid acceperimus. Nō enī potest plene quis intelligere

G quid acceperit, nisi meminerit antè quid fuerit. Nō ergo obliuiscamur, qa domin⁹ Iesus agnus dei mūdi hostia soluit nos grauiū nexib⁹ delictorū, quibus Pharao ille teterrimus, nō vnius Aegypti, sed seculi istius princeps vinculo seruitii grauis nos tenebat astrictos. Nō obliuiscamur in xternū, vt cū venerimus in illā vere terrā repromissionis, vbi est regio viuorū, meminerimus quāta hic nobis Pharao dirus intulerit, quid perpessi in hoc seculo simus, quibus tandem erepti malis. & agam⁹ gratias eripienti nos domino IESV, qui perturbatorem omnium fecit esse captiuum.

VI *alias ego saluū me fac.

Tuus sum*, salua me domine, quoniam iustificationes tuas exquisiui.

Facilis vox & cōmunis videtur, sed paucorū est. Satis rarus est eni qui potest dicere deo: Tuus sum. Ille enim dicit, qui adhæret deo totis sensibus, qui aliud cogitare nō nouit. Ille hac voce vtitur, qui potest dicere domino:

Ioan.14. Ostende nobis Patrē, & sufficit nobis. Nunquid hac voce vtitur auidus pecuniæ, honoris, potestatis? Multis nō est satis deū scire, & quidem pluribus. Tanti populi, tantæ nationes, tanti diuites paupertatem putant domino seruire, & qui supra omnes est, illis exiguus & angustus est: illis nō est satis dei filius, in quo sunt omnia. Deniq;

Mat.19. ille diues in Euangelio, cui dictum est: Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus: deum sibi nō sufficere iudicauit. Deniq; & cōtristat⁹ est, quasi pluris esset qđ relinquere iuberetur, q̄ qđ eligere. Ille ergo dicit, Tuus sum, qui post dicere: Ecce omnia reliquimus, & secuti sumus te. Apostolorum itaq; vox ista est,

Ibidem. nec omniū tamen apostolorū. Nam & Iudas apostolus fuit, & in conuiuio Christi inter apostolos recumbebat. Dicebat & ipse, Tuus sum: sed voce, non corde. Venit & introiuit in eum Satanas, & cœpit dicere: Non est tuus

H IESV, sed meus est. Denique ea quæ mea sunt, cogitat: quæ mea sunt, in pectore suo voluit: tecum epulatur, & mecū pascitur: à te panem accipit, à me pecuniā: tecum bibit, & mihi tuū sanguinem vendit, tuus est apostolus, & meus mercenarius. Non potest dicere secularis, Tuus sum. plures enim dominos habet. Venit libido. & dicit, Meus es: quia ea quæ sunt corporis, concupiscis: in illius adolescentulæ amore te mihi vendidisti: in illius concubitu meretricis precium pro te annumeraui. Venit auaritia, & dicit: Argētum & aurum qđ habes seruitutis tuæ preciū est: possessio quā tenes, iuris tui emptio, venditio libertatis tuæ est. Venit luxuria, & dicit: Meus es, vnius diei conuiuium precium tuæ vitæ est: Ille sumptus epularū, tui capitis licitatio, tui est summa cōtractus: &, quod peius est, caro emptus es precio, vilior cibo es tuo: præciosior est vnius diei mensa tua, q̄ totius temporis vita.

I Inter calices te redemi, inter epulas acquisiui. Venit ambitio, & dicit tibi: Plane meus es, Nescis qđ ideo imperare aliis te feci, vt mihi ipse seruires? Nescis qđ ideo potestatē in te cōtuli, vt meæ te subiicerē potestati? An ignoras ipsi domino salutari dictū esse ab huius mūdi princi

Matt.4. pe, cū ei ostendisset omnia regna mūdi: Hæc omnia tibi dabo, si procidēs adoraueris me? Ante ergo ipse subiicitur, q̄ alios vult habere subiectos. Veniūt omnia vitia & singula dicunt: Meus es. Quē tanti competunt, q̄ vile mancipiū est? Quomodo ergo tu qui huiusmodi es, potes Christo dicere: Tuus sum? Respōdebit tibi ille: Non

Mar.7. quicūq; dicit mihi, Domine, domine, intrabit in regnū cęlorū: nō quicūq; dicit mihi, Tuus sum, meus est. Meus plane es, si vocē nō redarguat conscientia, si sermonē tuū animus aut opera nō refutent. Ego nō nego meū esse eū qui ipse se nō neget, aut certe si pro me seipsum sibi abneget. Nolo habere seruulū plurimis dominis seruientē. Nā quomodo meus est, si mihi dicat verbo, Tuus sum: & operib⁹ neget, & factis se diabolo adiudicet, & obstrīgat? Non est meus quem libido succendit, quia mea est castitas. Non est meus quem cura spoliādi minores exagitat, quia mea largitio est. Nō est meus quē aura mo- K bilitatis inquietat, quia mea trāquillitas est. Nō est meus vini crapula temulētus, illuuie ambitionis impurus, gloriæ secularis cupidus, ebrius in periculū, qui non potest sobriæ moderatiōis seruare vestigiū. Pax sū ego, litigare nō noui. Vt quid mihi eū de quo veniat diabolus, & dicat: Meus est? Nam mihi sua colla curuauit, mea illo plura reperio: nomen sibi tuum vendicat, & meum munus. Non est ergo Christi, nisi qui est alienus à crimine: non est Christi, nisi qui potest semper se Christi seruulum demōstrare. Nā siquis mutabilis est, vt ego, qui aut mœrore mutor, aut idignatiōe, nō est Christi. Venit ira, & dicit: Meus est. ante horā meus erat, spero qđ iterum meus fiat. Venit tristitia, & dicit: Meus est. ante horā in mea possessiōe fuit, in meo iure: erigere animū præ mœrore nō poterat, nec oculos leuare: & si triste aliquid acciderit, ad me illico reuertetur. Quis ergo est dei, nisi q̄ potest dicere: Nihil mihi cōscius sum? Ideo dicebat Pau- 1.Cole.4.
lus apostol⁹ domini nostri Iesu christi, qa nulli alii obnoxius tenebatur. Ego autem nunc dei mei sum, nunc tristitię, nūc iracūdiæ, nūc verbi ociosi: & ideo q̄ plures dominos habet, nō potest vni dicere: Domine Iesu, tuus sum. Vnde arbitror etiā de huiusmodi dominis dixisse Paulum: Nā etsi sunt qui dicātur dii, siue in cælo, siue in 1.Cor.8.
terra: nobis tamē vnus deus pater, ex quo omnia, & nos in illo: & vnus dominus Iesus, per quem omnia, & nos L per ipsum. Verbi igitur tot⁹ erat apostolus Paulus, ideo dicebat: Quoniam experimentum quæritis eius qui in 1.Cor.13.
me loquitur Christus. Ille ergo dicebat: Christi sum, & respondebat ei dominus, Meus es. Qui vere dicit, Tuus sum: audit à domino, Meus es. Deniq; de ipso dominus ad Ananiā, cū mitteret eum ad sanandū Paulum, ait: Va Actuū.9.
de, quoniā vas electionis est mihi. Et quia perseuerauit Christi esse, quasi impleto certamine coronam meruit iuenire iustitiæ. Recte ergo propheta Dauid dixit: Tuus sum, qui semper in deo mansit. Et qua ratione dixerit, Tuus sum, addidit: Iustificatiōes tuas exquisiui. hoc est, nihil aliorū quæsiui, sed id solum qđ tuū est desideraui. Alii quærunt monilia preciosa, ego solas iustificationes tuas quasi quædā serta iustitiæ. Alii domū ad domū, villā ad villā iungunt, quasi soli habitare possint in terra hac, & elementū volūt occupare cōmune: alii possessiō nē aeris ipsius vēdicare: mihi ī tuis iustificatiōibus omne patrimoniū est. Nescio possidere nisi qđ tui iuris est. In tuis eloquiis spiritalis mihi cura refulsit argēti. Mihi portio deus est. Tuus sum ego, quia pars mihi hæreditatis non in auro, non in argento est, sed in Christo Iesu.

VII

Me expectauerunt peccatores vt perderent me, testimonia tua intellexi.

Potest vox ista cōuenire martyrio, in quo positus sanctus iā de iudicio persecutoris egressus dicat: Me expectauerūt peccatores vt perderēt me. hoc est, adhibuerūt M
omnia genera pœnarū, omnes artes persuasionum, sed de proposito abducere nequiuerūt. Vicit fides vitæ hui⁹ illecebram, corporisq; cruciatū, expectauerunt peccatores vt de me triūphum referrēt: sed gratias Christo, qui mihi dedit de persecutoribus triūphare. Redite victi, qui sperabatis vos esse victores: redite deiecti, qui veneratis superbi. Vbi est victoria tua, vbi est mors aculeus tuus? Non tua iam, sed nostra cœpit esse victoria: quia in te 1.Cori.15.
vincim⁹, in qua antea vincebamur. Bene ergo dicit martyr: Me expectauerūt peccatores, vt perderent me. Post momentum, immò in corpore adhuc positus videt deducentium choros, angelorum gaudia. Qui enim super vnius peccatoris conuersione lætantur, quanto magis in passione iustorum? Videt gloriam, & ait: Me expectauerunt iusti, vt deducerent me. Videt dominum IESVM, & ait: Me expectauit Christus, vt coronaret me. Aliter qui vult intelligere: Multi, inquit, peccata persuadere, atque ex pectore fidem extorquere co-

A nati sunt mihi,alius adulteriū,alius hominis necem, alius oppressionē viduæ vel pupilli, alius aliud, & putabant me suis retib⁹ esse capiendū.Expectauerunt me,vt perderent cōtagione peccati:sed ego non illecebrispeccatorū mentem à studio diuinæ cognitionis auerti, nec intentionē meam domine à mandatorum tuorum serie declinaui,sed intellexi testimonia tua.Si enim nō intellexissem,peccatores me vtiq; illi perdidissēt. Quæ intel lexi vtiq; sensu,etiā operibus secutus sum. Neq; enī nudus intellectus est.sed quē etiam facta testantur. Deniq; beatus qui intelligit super egenum & pauperē. Ille vtiq; intelligit super egenum & pauperem, qui largitur pauperi.Nam quid prodest misereri inopis, nisi alimoniam eidem largiaris?

Psal.40.

VIII

Omnis consummationis vidi finē,amplificum*mandatum tuum valde.

*alias,latum.

*alias,nimis.

Non possumus in omnibus vim Græci sermonis exprimere,maior in Græco plerúmq; vis & pompa sermonis est. τέλος dicitur Græce,quod nos latine & finē dicim⁹ & consummationē. τέλος autem & consummationis ipsius finis est:sicut finis legis est Christus ad iustitiam omni credenti. Habes scriptū:Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationē seculi.Cōsummatio ergo seculi,finis seculi est: finis autem omnium Christus.Consummationes autē multæ.Est consumma

Roma.10. Mat.28.

B tio,quando & resurrectio ad salutem. Consummatum quoq; opus,dicitur perfectū opus. Consummata malitia dicitur,id est plena,cui nihil desit ad studiū & artē nocē di,Est consummatio hominis,& multæ consummationes,donec ad perfectū veniat.Legimus ergo & cōsummationē seculi,legimus & finē.De consummatione seculi supra posuimus exemplū,quā sequitur resurrectio. Sicut enim in Adam omnes moriūtur,ita & in Christo omnes viuificabūtur. Post resurrectionē commutatio, vnusquisq; autē in suo ordine, primitiæ Christus, deinde ii qui sunt Christi,qui in aduentum eius crediderunt: deinde finis,cū tradiderit regnū deo et patri,cū euacuauerit omnem principatū & potestatē.Ergo consummationem seculi sequitur finis iuxta apostolū.Vnde colligitur quod sequatur finis omnē consummationē.Mun-

2.Cor.15.

dus in maligno positus est,vt dixit Ioannes:ergo & secu lum in maligno est:mundus plenus peccati.Consumma uerat malitiam suam mundus,sicut cōsūmauerat Saul, cuius videns consummatam malitiam Ionathas filius in Dauid prophetam,eidem nunciauit vt declinaret & fugeret.Est ergo consummatio malitiæ,cōsummatio peccatorum.¶Venit agnus dei, qui tulit peccata mundi, qui est Christus IESVS. finis legis, principium & finis, & remissio peccatorum,Hunc finem consummationis vidit Propheta in spiritu,qui cōsummatū seculi aboleret errorē,vidit sanguine eius diuersa omnium peccata mūdari.Bene ergo dixit: Omnis consummationis vidi finem,hoc est,vidi cōsummati adulterii remissorē, vidi consummatæ luxuriæ atq; lasciuiæ,cōsummatæ crudelitatis atq; sæuitiæ,omnis postremo flagitii per crucem su

1.Ioan.5.

1.Reg.20.

C am delicta donantem.Est & etiā cōsummata virtus, consummata sapientia,consummata iustitia, sed habet finē Finis omnium virtutum Christus,qui finis est legis ad iustitiam omni credenti. Vides quia finis est fidei? Bene ergo ait:Omnis consummationis vidi finē.Nunc quia cōsummationis finem agnouimus,agnoscamus quid sit La

Matth.7

tum mandatum tuum valde.Legimus quod angusta sit porta per quā ingrediātur qui æternæ vitæ fructum adipiscantur.Rara enim virtus,difficilis est passionū toleran tia.Plures sunt qui seculi huius spatiosa sectētur,qui dicant:Angusta & arta nobis est via quæ ad dominum ducit:conterimur in illa,relinquamus eā. Quomodo ergo dicit Propheta latum mandatum dei,& valde latum? Ideo quia angustia via, latū mandatū necessarium est.

psal.4.

Deniq; hic ipse Propheta ait: In tribulatione dilatasti mihi.Et iterū:In tribulatione inuocaui dominū, & ex- Psal.117. audiuit me in latitudine.Hæc latitudo mandatorū cæle- D stium cor Prophetæ dilatabat,dilatabat & Apostoli,De niq; & ipse dicebat:Os nostrū patet ad vos ō Corinthii, 2.Cor.6. cor nostrum dilatatum est. Dispensando enim cælestia mādata cor suū dilatauerat:& quod ante persecutionis perfidia coartabat, hoc Christi amplificauit gratia. Et qua ratione latū mandatū? Ne nos coartaremur angustiis mandatorū. Vnde ait:Non coāgustiamini in nobis. Si hoc Paulus,quanto magis Christus,qui clausa resera uit?Ergo dicit:Nolo coartetur in me populus meus in angusto virtutum tramite, debet latitudo præcepti mei viantibus esse solatio,ne quis deficere possit aut cōteri. Ambulemus ergo in dei mandato, quia satis latum est. Est enim latum mādatum sapientia, quæ in exitu cernitur, in amplius autē fiducialiter agit. πλατεῖα enim Græci sermonis est,quæ latine dicitur latitudo.Dilatem⁹ igitur cor nostrū, vt recipiamus apostolicæ vim sententiæ, quæ ait:Capite nos.Recipiamus ergo eius sermones in 2.Cor.7. cor nostrū,induamus viscera misericordiæ, benignitatem,humilitatem,patiētiam.O homo quàm lat⁹ es si ad amplitudinē præceptorū cælestiū sinum mentis tuę expandas?Quàm latū mandatū est charitatis? Diligite, in Matth.5. quit,inimicos vestros. Omnes vtiq; affectu charitatis included,qui non excludit inimicos. Quis enim videtur exceptus,cū recipiatur inimicus? Vnde Apostolus ait: Si Roma.12. fieri,inquit,potest, cū omnibus hominibus pacē habentes.Non potest hoc Iudæis dici,non gētibus, vt cum omnibus pacem habeant.Illi vix suos diligunt,Christiano etiā inimicos nō licet nō amare.Christianum cum dico, perfectum dico.In Christo enim plenitudo diuinitatis Col.2. est,cuius nomē vsurpas. Qui vocabulū geris, interpretationē vocabuli perfectionēq; cur refugis? Audi latum mandatum:Benedicite eos qui persequuntur vos,& no- Ro.12. lite maledicere.Iste qui latū dicit esse mādatum, probauit supra,dicēs:Illi detrahebant,ego autē orabā. Quid Psal.108. orabas Dauid?dicito nobis ipse,Sed dixisti. Legi enim dicentem:Maledicent illi,& tu benedices. Ibidem.

SERMO TERTIVS DECIMVS.

MEM literr sonat in latinū ex intimis,vel vt alii,ignis ex vltimis.Et vtrūq; nō discordat à texu. Nā statī prim⁹ vers⁹ internorū viscerū charitatē exprimit,quę vtiq; ex vltimis procedit medullis,& quodā nexu caloris implicatur ossib⁹.Deniq; i Threnis Hieremiæ textus literæ hui⁹ hoc cōtinet:Ex alto suo misit ignē ossib⁹ me is.Bonus ergo deus qui nobis immittit vnde diligentes cum,meritum sub conspectu eius inuenire possimus. Quē mittat ignem,ipse nos doceat.Ignē veni mittere in Luc.12. terram, & quid volo nisi vt accēdatur?Bonus ignis quē desiderat omnium saluator accendi,cum præsertim ipsum deū legerimus ignem esse,qui nostra peccata cōsumat,intimisq; pectorib⁹ nostris diuinæ cupiditatē agnitionis infundat,vt ardeat in nobis cor nostrum cum le- F gimus diuinarū seriem scripturarū,si forte aliquid quo aperiantur propheticæ lectionis occulta, intellectu assumamus spiritali.Hoc igne Cleophas cor suum dicebat Luc.24. ardere,cū ipsi& socio eius Christus scripturas aperiret. De hoc igne dixit domin⁹ in libro Ezechiel:Ecce profi Ezech.22. ciscar in Hierusalē,& exufflabo in vos ignem iræ meæ, vt tabescatis à plumbo & ferro & reliquis materialib⁹, Profunda in verbis vsitatis videmus mysteria. Totum hoc spiritale. Quibus precibus emerear vt veniat dei verbū,intret ecclesiam,fiat ignis consumens, vt exurat fœnū & stipulā,& quicquid est seculare consumat? Grauе plūbū iniquitatis,quod in plerisq; est, liquefiat igne diuino,& ferreus quidem peccati rigor superno mollescat incendio.Meliorētur vasa aurea & argētea, & vt omnis sapientiū sensus,omnis sermo prudentiū flagrantium passionū calore decoctus incipiat esse preciosior,

G Bonus ignis charitatis,quo corpus omne ecclesiæ in mutuam adolescit gratiã. Bonus ignis dilectionis,quo vnusquisq; sanctus ad reuerentiã sui authoris accẽditur. Sed qui deum diligit,non perfunctorie diligit,sed diligit legem eius,præcepta custodit,iustificat cor suum,non doctorum sonora prædicatione,sed studiosa factorũ imitatione. Doceat igitur nos deus quemadmodum à sanctis suis diligitur deus. Sic inquiens Propheta dicit:

I *alias, legẽ tuam. Quomodo dilexi mãdatum tuum *domine,tota die meditatio mea est.

Diligentis circa studiũ cognoscẽdæ legis hæc vox est, quæ instruit perfectionẽ hominis,quam totus hic Psalmus informat. Et quoniã maximũ mandatum in lege est se cognouit vt diligamus dominum deum nostrũ ex toto corde nostro,& ex tota anima nostra: sui imitatione nos quoq;,quos erudire studet,vult esse pfectos,dicens: Quomodo dilexi mandatũ tuũ domine. Hoc ipso charitas cresit affectu,quod ipsum testem aduocat cuius munus dilectionis impenditur,nec speciem sed plenitudinem charitatis tali cõuentione testatur. Hãc vsus est Petrus: Tu scis,inquit,domine,quia diligo te. Sed qui diligit deum,legem eius diligit,sicut Maria diligens filiũ, omnia verba eius in corde suo materno conferebat affectu. Diligens te,feci voluntatem tuam,scriptũ est. Ideo cõmisit Christus Petro vt pasceret gregem suum,& domini faceret voluntatem,quia charitatem eius agnouit. Qui enim diligit,ex voluntate facit quæ sibi sunt imperata: qui timet,ex necessitate. Itaq; dominus operationes seruulorum suorũ spõtaneas probat poti9 quàm coactas. Ideo ex seruis liberos facit, vt magis voluntatum nostrarũ numera,q̃ necessitatum obsequia cõferamus. Non potest dicere Marcionita,Quomodo dilexi legem tuam? qui legẽ non suscipit. Non potest dicere Iudæus, qui legem spiritalẽ ignorat,& literã legis nudã,non sensum legis intellectũq; meditatur. Solus ergo dicit Christianus,qui multũ iam legis cognitione profecerit, qui nõ pœnam legis pauido corde formidet,sed diuina mysteria veri Hebræi,veri sabbati, veræ remissionis intrepido miretur affectu. Vere ergo diligit qui sine tristitia, sine timore,voluntario potius studio quàm coacto præcepta conseruat.

II * alias, prudẽtem me fecisti mãdato tuo,quia ĩ æternũ mihi est. Super inimicos meos intelligere me fecisti mandata tua,quia tu es.*

Cito probauit diuturnæ meditationis effectũ, quando intellexi super inimicos suos domini mandatum. Sed quos habet inimicos propheta, qui aut sui populi viros legitima debet charitate cõplecti,aut alienigenas Euangelica narratione vel prædicatione inuitare ad dei gratiam? Feræ consortẽ naturæ suæ diligũt. Quomodo dilectionem conformis sui propheta respuerat? Esse igitur iustam aliquã causam oportet qua ii quos significat,iure videantur inimici. Et quæ sit,possumus inuestigare si meminerimus quia alibi idem iste dixit: Super inimicos tuos tabescebã,& iusto odio oderã illos. Istos ergo euãgelica authoritate suos inimicos dicit esse, qui inimici sunt dei. Nam si is qui non relinquit parẽtes propter dei nomen,non est deo dignus: quanto magis qui diligit eius inimicos, acceptus deo esse non poterit? Quos ergo inimicos habet? Si gentiles, quomodo super eos intellexit,quos prophetico credituros spiritu prẽuidebat? Deniq; vt benedicãt et ipsi dominũ,in superioribus adhortatus est. Et quæ magna laus super eos intelligere metalla & saxa venerando similem rigorem stuporis attraxerint? Quos igitur habet inimicos, nisi hæreticos? Ipsi enim sunt impugnatores fidei, veritatis inimici. Quos nisi Iudæos? Ipsi enim sunt grauiores inimici, qui qui ex amicis facti sunt inimici. Super eos intelligit, qui legem spiritalẽ esse intelligit. Quid ergo prodest lex, si finem legis ignores,si mysteriũ nescias, si sacramẽta nõ noueris? Iudæis ex ouibus agnus occiditur pro celebritate paschali,nobis pro redemptione mũdi vnigenitus dei partus virginis immolatur. Quid proficiunt Iudæi quod sanguine agni domos & postes suos illinunt? Nihil vtiq;,quoniã ligna his aut saxa prodesse nõ possunt. Nobis proficit omne mysteriũ qui abhorrere credimus à gratia spiritali,vt habitationes nostras sanguine pecudis cruentemus,ora nostra cruore tingamus,sed corpora nostra sacramento crucis dominicæ cõsecrem9,& cõfessione mortis domini nostri Iesu Christi sanctificem9 oris alloquia. Corde enim creditur ad iustitiã, ore autẽ confessio fit ad salutẽ. Quid prodest quod Hebræi aurẽ serui pertundit subula,& præputia sui circũcidunt corporis? Non intelligunt penitus quid lex diuina discernat. Signa sunt ista,non veritas. Sed ille intelligit qui cor suum spiritali circũcisione castificat, vt colluuiem omnem corporeæ labis emundet. Ille intelligit qui subulam & aurem mẽtis vigore transcẽdit,& illam animã quam pertransiuit gladius ad reuelanda cordis occulta, perpetuæ præmio libertatis attollit: vel examinãdis sermonibus solicite seruiens,quoscunq; virtutis suæ aure susceperit,mysterio sanctificat spiritali. Azyma sibi Iudæus quotannis facere consueuit,& nescit se malitiæ esse fermentum. Sed qui intelligit quid sit,vetus expurgat fermentum,ne totã massam corrũpat: veterẽ hominem cũ actibus suis expurgat,vt fiat noua conspersio veritatis. Iudæo ista dicta sunt,& Christianus audiuit: quia dũ aurem suam illa subula pertundit,audire nõ potuit,vulneratam aurem gerens,nõ legis,sed stultitiæ suæ subula cruentauit aurem suã,illa audiendo quæ spiritaliter reuelantur. Perforauit aurem suam ferro. Maluit enim in ferrũ q̃ in verbũ credere. Ideo seruit, ideo liber esse nõ meruit,ideo nec cõpleti temporis ei gratia suffragatur, quia plenitudinẽ temporis nõ recepit quo filius dei missus est ad salutẽ,& venit ad redemptionẽ factus sub lege,natus ex virgine,victor mortis,largitor resurrectionis. Manet ergo vulnus illi cui Christus nõ resurrexit. O vuln9 quod sarciri nõ possit,nisi forte relinquat subulam,& sumat sibi gladium quo Christi nomen nõ refutet,vel quo corporalia à spiritalibus,vmbram à veritate distinguat: sumat dei verbũ,gladiũ bis acutum,& ex illo diuino ore doceatur mandatũ domini prescriptum legis agnoscere,quod nõ temporalis habeat obseruantiã celebritatis,sed salutaria & sempiterna remedia succo gratiæ spiritalis infundat. Tota ergo die in lege meditare,nõ perfunctoria tibi debet esse transcursio. Si agrum emere velis,si mercari domũ,prudentiorem adhibes,& quid iuris sit,diligenter consideras: & ne in aliquo forte fallaris,tibi ipse nõ credis. At nũc tuipse emẽdus es tibi, de tuo precio tractatur,cõsidera qui sis, quod nomen habeas,quid acquiras tibi: non agrũ, non pecuniam, non gemmarũ monilia,sed Christum Iesum, cui nulla possint precia,nulla ornamenta cõferri. Adhibe tibi consiliarios,Moysen,Esaiam,Hieremiã,Petrũ,Paulum,Ioannem,ipsi magnum consiliarium Iesum dei filium,vt acquiras patrem. Cum his tractandum,cum his conferendum est tibi,tota meditandum est die. Sic meditabatur Dauid,& hæc erat illi sola meditatio. Non secularibus animus traducebatur illecebris, non pecunaria coacer uandi patrimonii cupiditate flagrabat, non proferendi limitis,excludendiq; finitimi anxius curarum æstus studium meditationis intentũ reflectebat affectum. Quicquid poterat tẽporis dies habere, hoc totũ sola sibi in lege meditatio vẽdicabat. Sed etiam hoc parũ est diligenti, qui velit ad beatitudinis gratiam peruenire. Beatus enim die ac nocte meditatur in lege. Angustior dies est meditatione doctrinæ. Non tantus dies in tẽpore,quantus meditatus in lege. Vnde vide ne illud magis videatur significare, quod ei qui in lege meditatur, semper dies est,& lumẽ sine defectu,quod nullæ tenebræ noctis interpolent. Alioquin quomodo negligentiorẽ in pro-

A ceſsu operis declararet,quẽ diligẽtiorem in ipſis operis ſui propheta principiis eſse voluiſset:In die ergo meditatur legis & euãgelii prædicator. Et fortaſse illi qui nouum nõ recipiunt teſtamentũ, in nocte legerũt, & ideo neſcierunt neq; intellexerunt. Vnde etiam Saluator, ne nos legeremus in tenebris,admonet dicens ambulandũ
Ioan.11. in die,quia non offendit qui in die ambulat,videt enim gratiam lucis. Qui enim ambulat in tenebris,ſcopulum offenſionis incurrit.

III Super omnes docẽtes me intellexi,quia teſtimonia tua meditatio mea eſt.

Doctrinam profitẽtur ſcribæ Iudæorũ, quia legem & prophetas ipſi priores habere meruerũt. Sed illi profitẽtur docere ſed non docent. Ei autem populo qui eſt ex gentibus,cõpetit dicere:Super omnes docentes me intellexi:quia illi non intellexerunt. Reſpõdet Iudæus:Vnde
Deut.32. habuiſti intelligere? Scriptum eſt:Interroga patrẽ tuum, & annunciabit tibi.ſeniores,& dicent tibi. Ego ſum pater tuus,me interroga. Sed & ſi interrogauero, non reſpõdebitis mihi,dixit IESVS: & ex illo noui reſpondere & ex illo ſupra illos intelligo qui non intelligebant, qa
Mat.16. teſtimonia didici,quæ ille non nouit. Didici: Qui ſequi
Matth.5. tur me,tollat crucem ſuam. Didici:Diligite inimicos ve
Roma.9. ſtros. Et ideo optat anathema eſse Paulus pro fratribus
B genere,inimicis fide. Videretur inconueniens eſse vere cundiæ prophetali huiuſmodi vſurpatio,eò quod præſumpſerit dicere quod ſuper omnes docentes intellexerit,cum vel legem Moyſes acceperit à domino,& populo eius inſtituto tradiderit. Aaron ſacrificiorũ omnium decurſo ritu ſacerdotalẽ docuerit diſciplinã. Ieſus Naue ſignificauerit quẽadmodum circũciſio poſsit iterari, Samuel vnctionis ,pphetice pariter ac regiæ ſacramen-
* mõſtra- ta miniſtrauerit. * Videretur inquã incõgrua præſumuerit. ptio,niſi præmiſiſset ſuperiora,quibus nõ immerito ſuper docẽtes intellexiſse ſe comprobaret. Debuit hãc aſſumere confidentiã,qui docebatur à domino: & mãdatũ quo docebatur,domini erat:& ipſe domin⁹:qui docebat. Merito ſuper omnes intellexi,quem docebat ipſa ſa
Pſal.93. pienta. Vnde & alibi ait:Beatus quẽ tu erudieris domine & de lege tua docueris eum. Oſtendit igitur, quod diuinum eſt,homines docere non poſse:& ideo qui docere præſumũt,neſciũt,ſed agnoſcit diſcipulus qui docetur, In quo? Propter donum ſcientiæ quod de ſpiritu ſancto fuerat conſecutus. Moralis quoq; ſuauis locus eſt, quod multi docẽtes ſunt q id quod nõ intelligũt,docere ſe dicunt,& plurimi ſũt diſcipuli qui ſtudio ſuo aſsequũtur & induſtria,quod nõ didicerũt à magiſtris. Deniq; ante nos quidem intereſse dixit inter docẽtes atq; doctores, fortaſse hoc arbitratus,quia doctores ſunt alienorũ iudicio ad hoc munus electi, docentes autem qui propria vſurpatione hoc ſibi munus aſsumpſerint, Sed cedant neceſse eſt ei doctores quoq;,quem teſtimoniorũ meditatione cæleſtium doctrina dei docentis imbuerit.

IIII Super ſeniores*ĩtellexi,quia præcepta* tua exquiſiui.

* alias,ſenes. * alias,mãdata.

Nec hoc quidem difficile,vt is quẽ dominus docuerit, ſuper ſeniores intelligat. Siquidẽ dei gratia erogata ad doctrinã,maturitatẽ ætatis ſupergreditur ſenilis. Cum
C enim ætas ſenectutis vita immaculata ſit, vtiq; doctrina vitæ immaculatæ ſenilẽ præſtat ætatẽ. Deniq; excuſanti Hieremiæ quòd iuuenis eſset,reſponſum eſt: Noli dice-
Hiere.1. re,iuuenis ſum,eò quod non æſtimaretur iuuenis definitione diuina,qui canam haberet prudentiam,quæ ſanctificationis cæleſtis gratia reluceret. Veruntamen non mihi videtur ſeipſum laudare propheta,& præferre ſenio-
Eccli.8. ribus,cum legerit:Non te prætereat narratio ſeniorum, & ipſi enim dedicerunt à patribus. Nam & alibi Sirach
Eccli.32. dixit ſapientia? Vbi ſunt ſenes, non multum loquaris. Sed nouit quibus ſe præferat ſenioribus, inueteratis ſcilicet in peccato,& veterno impietatis,atq; ſenio perfidiæ D delyrantibus. Iſti ſunt ſeniores plebis qui dominum Ie- Mar.14,
ſum Pilato præſidi tradiderunt. Conuenerunt enim ſa- &.15.
cerdotes,& ſcribæ.& ſeniores,vt ait Marcus. Et iterum: Fecerunt ſacerdotes conſilium cum ſeniorib⁹ vt eũ traderent. Et aduerſum Apoſtolos,in actibus eorum,quod Actu.4.
ſeniores Iſrael conuenerint,Petrus ſanctus & Lucas euã geliſta teſtantur. Non ergo ſenili derogauit ætati,ſed vo ce populi iunioris indocilem dei vetuſtum illum dierũ Iudeorum fore populum prophetauit,qui quod in iuuẽtute ſua non acquiſierit,& in ſenectute inuenire non potuit. Nanq; à principio frequentibus dominum exaſperauit offenſis. Cuius igitur gratiam cum eſset iuuenis nõ poterat emereri,huius aduentum ſenex nõ meruit agnoſcere,huius donum tenere non potuit. Speciosum autẽ Eccli.25.
incanæ iudicium ſenectutis ſenſu eſt:& veterani conſilii ſcientia,intellectus maturitate, non vitæ longeuitate profertur:Exquiramus ergo mãdata dei,vt ſuper ſeniores,intelligamus. Fugiamus viam lubricã peccatorum, vt poſimus præcepta cuſtodire cæleſtia. Hoc enim declarant ſequentia,Super ſeniorem Eſau intellexit Iacob iu Gen.25.
nior frater:quia cũ ſenior Eſau prærogatiuã ſibi benedi &.27.
ctionis priuilegio ętatis expoſcit,reliquit epulas mitiores. dum quærit agreſtes. Profecto illo in venationẽ directo,iunior frater veſtimenta eius accepit, & mihi tradidit populo nationũ,materno vſus cõſilio. Illam ergo ſapiẽtiæ ſtolam quã habuit antea populus Iudæorum,induit me Rebecca. Stola eius bona,lex & prophetæ. Hac ſtola ille populus eſt nudatus,nos induti ſumus. Induit nos mater illa Hieruſalem,quæ in cælo ſurſum eſt. Accedimus ergo ad patrem,offerimus illi epulas mitiores, E
patientiæ cibos,miſericordiæ lenitatem,intellectus ſuauitatem. Accipio benedictionem,præripio fratri ſeniori gratiam ſpiritalẽ. Venit ille, iraſcitur:nõ inuenit quod accipiat. Mater occurrit, & pio nos hortatu informat. Reſidet penes me ſtola illa bonis intexta mandatis.

V Ab omni, inquit, via mala prohibui pedes meos, vt cuſtodiam verba tua.

Vere dignus qui ſuper ſeniores intellexerit, quandoquidem diuino eſt honoratus ſpiritu vt ſeniores doceret non ſolum intellectus veritatẽ,verumẽtiã peccati fugã, culpæq; cautelam. Itaq; cũ fragilitas humana pronaſit vt labatur non ad vnum affectibus malum, & currentem cuncta in præceps ſuſcipiant probra,atq; toto è veſtigio feratur in vitiũ: docet quemadmodũ vitæ iſtius lubricã declinans ſemitã,itineris huius anfractus viantẽ implicare nõ poſsit. Prohibui, inquit,pedes meos à maligna via,hoc eſt,iſtius ſeculi vanitate,quia ſeculũ in maligno poſitum eſt. Dubium quicquid eſt , & ancipitis effectus,hoc malignũ eſt,vt lux dubia,maligna dicitur: ita malignũ eſt quicqd admiſcet malitiæ tenebras veritati. Reuoca ergo ab iſtius mundi lubrico pedes animi tui, & mentis inceſsum. Prohibe inquã,reſiſte cupiditatibus obſiſte motibus,qui videntur irruere ſicut beſtiæ atq; iumenta,vt teneros fructus & noua ruris huius noſtri eul F
ta depaſcant. Prohibui,inquit,pedes meos. Nõ vtiq; corporis pedes prohibuit,qui mentis piæ plerunq; obſequũtur arbitrio. Neq; enim prohibendi ſunt cum prodeunt ad dei templum, viduæ opem ferre feſtinant, impium præuenire,ſupplantare aliquem fraudulentum. Alius igitur eſt pes qui iure prohibetur. Qui ille ſit, ipſe propheta nos doceat. Nõ veniat,inquit, mihi pes ſuperbiæ. Pſal.35.
Eſt etiam pes iniquitatis,qui cito labitur, ſtare non poteſt,ſicut perfidorũ eſt,de quibus ſcriptũ eſt:Ibi cecide- Ibidem,
runt operãtes iniquitatẽ,expulſi ſunt,nec potuerũt ſtare. Prohibe ergo pedes tuos ne cadas. Sunt enim nõ ſolum criminũ,ſed etiam infirmitatis pedes. Et videndum ne cadas. Et videris tibi forſitan bene ſtare , ſed dicit tibi Paulus:Et tu qui ſtas, vide ne cadas. Diligenter at- 1.Cor.10.
tende viam tuam,vt audias, Tu autem hic ſta mecum.

G Stans enim cũ domino lapſum timere nõ poteris. Stans cum domino,poteris dicere: Eruit pedes meos à lapſu, ſed ita eruit domin⁹ pedes tuos ab omni lapſu,ſi cogno uerit quod tu ꝓhibeas pedes tuos à lapſu. Ideo hoc meruit Dauid,vt deus à lapſu pedes eius erueret, quoniam pedes ſuos ipſe ꝓhibebat,ne præcipiti atq; incauto peccatorum liberẽtur veſtigio,vnde & potuit verba cuſtodire diuina. Nõ enim cuſtodire quis poterit, niſi potuerit prius ſtare. Cum autẽ cuſtodierit,ipſe incipit dei verbo ferre cuſtodiam. Prohibitos pedes ſuos à via maligna bene dicit qui Chriſtum viam eſse nouit.

VI

A iudiciis tuis non declinaui, quia tu legem poſuiſti mihi.

Expoſuit quid eſset à via maligna prohibere pedem ,à iudiciis vtiq; nõ declinare diuinis,& firmũ atq; immobile perſeuerantis innocentiæ tenere veſtigium,non defle ctere gradum,nec de curriculo auertere diſciplinæ, ſed ſemitis non ſolum veteris in Syna,ſed etiam nouæ legis inſiſtere ſecũdum euangelii claritatẽ. Eſt etiã euangelii
Pſal.9. lex,de qua dixit in ſuperioribus hic propheta: Cõſtitue domine legiſlatorem ſuper eos,ſciant gẽtes quoniã homines ſunt. Aduentum vtiq; domini intelligimus ,ꝓphe
H tari,vocationem gẽtium,quæ ante in lutũ quoddam corporis huius videbantur infixæ, voluptati corruptionis ſuæ tanq̃ fæci et libidini inhærẽtes,quia dominũ neſcierunt. Et ideo iratus, Auertãtur,inquit peccatores in infernum,vt non viderent deſcendẽtem & aſcendẽtẽ animam domini IESV, & conuerterentur ad dominum, qui conuerti cũ viuerent noluerũt. Sed de illis dicit gentibus quæ obliuiſcuntur dominũ. Scierunt ego & obliti ſunt:tamẽ prophetica benignitate orat vt exurgat dominus,non præualeat homo,vt cogitationes terrenæ & motus omnes feruentes huius corporis conquieſcant. Iudicentur gentes, quoniam tũc cognoſcitur dominus cum timentiũ conuertit affectus grauis terrore iudicii, & diſcant gẽtes quoniam homines ſunt,luti corruptione ſolubiles & limo dureſcẽte formati,quod ante qui legem non acceperunt. neſciebant. Vnde propheta quaſi & ipſe perturbatus terrenæ fragilitatis contemplatione ait:vt quid domine receſsiſti lõge? Bene timet qui hominem ſe eſse cognoſcit,ſed quia plus timet nobis,qui ſumus ex gentibus peccatores,precatur ne longe fiat à ſuis gentibus : vt qui longe eramus,incipiamus eſse propiores,& ſciamus quia homines ſumus, ad imaginem ſcilicet & ſimilitudinẽ dei facti,quib⁹ per virginis vterũ etiam Chriſtus noſtri conformis eſt fact⁹. Recte ergo & ad infirmitatem accipitur & ad gratiam. Sciant gentes quoniam homines ſunt:altero per cõmune quoddã atque carnale conſortiũ beſtiarũ,altero per imaginẽ. Per
I imaginẽ dei,& carnis dominicæ ſacramentum,dignitas eſse cœpit quæ ignobilitas videbatur. Merito ergo non declinauit à iudiciis dei populus nationũ , qui poteſt dicere: Quoniam tu legem poſuiſti mihi. Non per Moyſen,non per prophetas,ſed ipſe per te IESV legẽ poſuiſti mihi,hoc eſt, euangelium. Ideo non declinaui, quia te aſpexi,& itinera tua cognoui,& te ſecutus veram cognoui viam. Ideo itaq; prædicationem audiens euangelii quã propheticus ſpiritus præcinebat,ait:

VII
*alias,eloquia.

Quàm dulcia faucibus meis verba*tua ſuper mel & fauum * ori meo,

*alias. nõ habet & fauum.

Et bene dulcia,quibus prædicatur remiſsio peccatorũ, vitæ perennitas,reſurrectio etiã defunctorũ,quæ perpetuæ mortis & acerbę amaritudinem temperarunt. Per hæc mortem cœpimus nõ timere,qui cœpimus dicere:
1.Cor.15. Vbi eſt mors victoria tua? Et bene faucibus dulcia, eò quod intimis infuſa viſcerib⁹ gratia ſpiritalis ſit. Super mel & fauum,inquit, ori meo dulcia. Et ideo quia dul-
Cantic.4. cia nobis verba tua eſse cœperũt,dicit ad eccleſiã: Fauũ diſtillant labia tua ſponſa. Qui ſit fauus,doce nos Salomon. Tu enim dixiſti: Fauus mellis ſermones boni, Et Prou.19.
vere bonus fauus quem manducat eccleſia, multorum K
prophetarũ velut apum ſpiritali vbertate cõgeſta mella redolentẽ. Hoc eſt mel de quo ait: Manducaui panem Cant.5.
meum cũ melle meo,bibi vinũ meũ cũ lacte meo. Myſticus ſermo cæleſtiũ ſcripturarũ ſicut panis eſt, q cõfirmat cor hominis velut fortior cibus verbi. Suaſorius autem ethicus dulcis & mollior,eò quod ethica prædicatione mentis interna mulcentur. Amara febribus, id eſt pœnitentia delictorum,miti corda ſermone dulceſcũt. Stillant mel labia prædicantis,quando colliſa duris,caſibus vel ruinis,lapſæ animæ mẽbra refouentur. Eſt etiã vis feruentior verbi,ſicut & vini. Eſt etiã in lactis ſpecie ſermo lucidior. Edite,inquit, proximi mei, & bibite, & Ibidem.
inebriamini. Bona ebrietas,quæ ad meliora atq; iucũda facit quendã mentis exceſsum,vt immemor ſolicitudinum anim⁹ noſter vino iucũditatis hilaretur. Bona mẽſæ ſpiritalis ebrietas. Deniq; poculum inebrians quàm Pſal.22.
præclarũ. Sed & alibi habes: Riuos eius inebria,multipli Pſal.64.
plica generationes eius,eò quod ebrietas terræ cum infuſa fuerit imbre cæleſti,ſuſcitare ſemina,fructus mul- L
tiplicare conſueuerit. Itaq; vbi verbũ quod ſicut pluuia deſcẽdit de cælo,venas terræ noſtrę vel animę ac mẽtis noſtræ inebriauit prædicatione diuina,excitauit virtutũ ſtudia diuerſarum,fructuſq; fidei & caſtæ deuotionis adoleuit:merito ei dicitur. Viſitaſti terram , & inebriaſti Ibidem.
eam. Suſceptione etenim corporis viſitauit vt ſanaret infirmos,inebriauit gratia ſpiritali, vt anxios iucũditate mulceret. Recte ergo ſponſę dicitur: Fauum diſtillant la Cant.4.
bia tua ſponſa,mel & lac ſub lingua tua. Os enim iuſti diſtillat ſapientiam,de ore iuſti ſuauitatis & miſericordiæ mella procedunt. In ore iuſti nullus dolus,nulla fallacia,nulla eſt amaritudo peccati. Audit eccleſia verba iuſti,audit plebs dei præcepta ſapientis, delectatur allo quii ſuauitate,moralis diſputationis iucũditate mulcetur,dicens: Quàm dulcia faucibus meis verba tua,ſuper mel & fauum ori meo,quia mel apum ad horã delectat, ſed cito ſapor eius euaneſcit,& plerunq; viſcera vitioſa læduntur: verborum autem moralium etſi pungũt mella,nõ lædunt. Cognoſce tamẽ cui illa credãtur. Scriptũ
eſt enim: In aurẽ inſipientis nihil dicas,nequãdo irrideat Prou.23.
prudentes ſermones tuos. Euomet enim & reiiciet ſermonẽ tuũ ſtultus,qui eius non poteſt ſentire ſuauitatẽ.

VIII
*alias, ꝓpterea odiui.

A mandatis tuis intellexi,propter*hoc odio habui omnem viam iniquitatis.

Conſequẽs huic verſiculo eſt: Concupiſcẽs ſapientiã, ſerua mandata,Sed nemo poteſt ſeruare, niſi qui intelligit. Deniq; reddũtur quotidie oĩa verba legis à quibuſ M
dam ſenioribus Iudæorum,& nemo eorum poteſt cuſtodire mandatũ. Neq; enim arborẽ dixerim cuſtodire fœcunditatem naturæ,quę luxuriat in foliis, vaneſcit in fructu. Nec terram illã dixerim cuſtodire fructus ſuos, quæ cum filicẽ inuiſam paſcit,agricolis edere frumenta non ſoleat. Nec paſtor cuſtodire videtur pecus, qui eligere pabula profutura nõ nouerit,lupos cauere,canib⁹ vallare ouilia ſua,neſciat potum cũ opus ſit miniſtrare. Nam producere tantũmodo ſine vlla cura mutum pecus,tantundẽ eſt quantũ ſcripturas legere tantũ populum Iudæorũ,& neſcire vbi ſint ſpiritalis paſcua ſacramenti,vbi litera occidat,vbi intelligibiles incurrant lupi,vbi ſit requies refectionis,vbi ſpes reſurrectionis qui ſint canes qui pro gregis poſsint latrare cuſtodia,populus & ipſo grege magis mut⁹ ignorat. Itaq; ſi dicat, mandata cuſtodio,reſpondetur ei: Tu vero odiſti diſciplinã Pſal.49.
& proieciſti ſermones meos poſt te. Si videbas furem, ſimul currebas cũ eo,& cũ adulteris portionem tuã ponebas. Os tuũ abundauit nequitia,& lingua tua concinnabat dolos. Sedens aduerſus fratrẽ tuum detrahebas. Non eſt hoc cuſtodire mãdata, ſed præuaricari,ſtatutis facere cõtraria,nõ eſt intelligere,ſed ignorare. Quomo

A do posſunt verba dei dulcia eſse in faucibus tuis, in quibus eſt amaritudo nequitiæ? Quomodo mel & lac ſub lingua tua, cum dolũ lingua tua componat, vt aliud pectore concipias, aliud forenſi ſermone prætẽdas, vt decipias incautum? cum tibi Petrus apoſtolus dicat vt deponas omnem malitiã, & fucum ſimulationis abiicias, dicens: Sicut dudũ geniti infantes rationabiles, & ſine dolo, lac concupiſcite. Oſtendens enim nobis quid ſit mel & lac habere ſub lingua, docet vt nõ maledicere maledicentibus, ſed benedictionẽ referre; nouerimus, neſcia mus odiſse niſi viã iniqtatis, vt facere quod execramur reluctandi caueamus affectu. Ideo Paulus cauebat in carne ſua malũ, quia oderat. Ideo Ioannes monet in epiſtola ſua ne diligamus ſeculum, quia omne quod in ſeculo eſt, cõcupiſcẽtia eſt carnis, & cõcupiſcentia oculorum, & iactantia vitæ. Eſt ergo in nobis vt & bene aliquid oderimus, & bene aliquid diligamus. Sicut bene enim amare poſsumus ſeruos dei, & bene diligere poſſumus inimicos noſtros ſecundũ mãdatum domini, ita bene odiſse poſsumus inimicos dei, odiſse iniquitatem, odiſse perfidiã, odiſse turpitudines, odiſse mundi iſtius vanitates. Odio igitur eſse debent quæ ſeculi ſunt, ne ſe curis affectibus & ocioſis blanda cõciliatricula voluptatis irrepat illecebra. Facile capit oculos petulantis forma meretricis, niſi eos odia premant iuſta, & impuritatem indignatus auertat affectus. Inflat plerunq; homines, & tumido ore ſupinat faſtigium nobilitatis, iactantia, & rerũ affluentia ſecularium, niſi pudeat in te aliena magis q̃ propria laudari. Chriſtꝰ cũ diues eſset, pauper factus eſt: in paupere nõ in diuite te redemit. Cõfitentibus dei filiũ imperabat tacere, vt operibus magis quàm ſermonibus deus agnoſceretur: & tu nobilẽ te dicis, qui es factus è terra? Dauid rex dixit: Memento domine quia puluis ſumꝰ: & tu in hoc caduco atq; limoſo genere gloriaris, & diuitem te putas, qui cras potes eſse mendicus cum vita tua non in abundantia tua, ſed in dei ſit miſericordia? Cui honor, gloria, laus, perpetuitas à ſeculis, & nunc, & ſemper, & in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

1.Petri.2.

1.Ioan.2.

B

2.Cor.8.

C

SERMO DECIMVS QVARTVS.

Nun. ג

NVN litera hebræa eſt quartadecima, Cuius interpretatio eſt, vnicus, vel ſicut in alia interpretatione habetur, paſcua eorum. Ecce ipſe Hebræorũ literæ teſtantur dominum IESVM eſse vnicum patris filium, verbum dei. Deniq; primo ſtatim verſu Dauid de vnico filio dei dicis:

I Lucerna pedibus meis verbum tuum
*alias, lumen. domine, & lux *ſemitis meis.

Vnde intelligimus ideo per literas Hebræorum pſalmum hũc eſse digeſtũ, vt homo noſter tãquã paruulus, & ab infantia per literarum elementa formatus, quibus ætas puerilis aſsueuit, vſq; ad maturitatem virtutis excreſcat. Literæ autem ſingulæ velut tituli ſunt eorum verſuum qui ſub iiſdẽ literis adſcribuntur, ſeriem & cõtinentiam declarantes, ſicut hic vnicũ ſignificat litera, & de vnigenito dei filio atq; eius æterni luminis claritate, Pſalmi eius portio prophetatur. Nec ſane ab iſta abhorret etiam illa in alio reperta codice literæ huius interpretatio, quæ eſt, paſcua eorũ, hoc eſt, fidelium. Quæ ſunt paſcua niſi Chriſtꝰ? In cuius paſcuis ſe locatũ propheta lætatus eſt dicens: In loco paſcuę ibi me collocauit. Ipſe enim nos paſcit, & reficit. Bona paſcua, diuina ſacramẽta ſunt. Carpis illic nouum florẽ, qui bonũ odorem dedit reſurrectionis. Carpis liliũ, in quo ſit ſplẽdor æternitatis. Carpis roſam, hoc eſt, dominici corporis ſanguinem. Bona etiam paſcua libri ſunt ſcripturarum cæleſtiũ, in quibus quotidiana lectione paſcimur, in quibꝰ recreamur ac reficimur, cũ ea quæ ſcripta ſunt deguſtamus, vel ſummo ore libata frequentius ruminamus. His paſcuis grex domini ſaginatur. Bona etiam Chriſti paſcua, qui paſcit in liliis, hoc eſt, in ſplẽdore ſanctorũ. D Bona paſcua etiam montes conuallium, ſicut luminaria iſtius mundi ſedula humilitate fulgentes, qui virtutum diuerſarũ præſtant cacumine, et ſupra mundum meritis ſuis eminent. Iſti ſunt de quibus dicitur: De hoc mũdo non ſunt, ſicut & ego nõ ſum de hoc mundo quia ſupra mundũ ſunt qui Chriſtum ſequuntur. Conuallis autem mundus eſt. Ideóq; diſpoſuit inconualle fletus, eò quod in hoc mundo fletus ſint lachrymæq;. Et prouidens dominus diſpoſuit in hoc mundo teſtamentũ ſuum, vt magis hic fleamus peccata noſtra, quàm flenda ſeruemꝰ. Paſcua noſtra etiã iſti verſiculi ſunt de quibus hodie tractaturi ſumus, in quibus Dauid dicit: Paſcebã oues patris mei, oſtendens verã lucernã, docens humilitatẽ. In talibus paſcuis verus Dauid, verus humilis, & manu fortis, qui nõ rapinã arbitratus eſt eſse ſe æqualem deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, & homo natus per virginis partum humiliauit ſe vſq; ad mortẽ, oues patris ſuis diuina prædicatione paſcebat, cũ ſecũdum ſcripturas ſuũ probaret aduentũ, cùm quinq; panibus & duobus piſcibus quinq; hominum milia ſatiaret. Hæc ergo noſtra ſũt paſcua, hæc eorũ q̃ poſsũt dicere: Quàm dulcia faucibus meis verba tua. Hæc eorũ paſcua ſunt qui dicũt Lucerna pedibus meis verbum tuum domine. Paſcitur enim os noſtrũ verbo, cum loquimur mandata dei verbi. Paſcitur & oculus noſter interior lucernæ ſpiritalis lumine, quæ nobis in hac mũdi nocte prælucet, ne ſicut in tenebris ambulantes incertis titubemus veſtigiis, & E viam verã inuenire nequeamus. Intelligibilis enim pedum greſsus, intelligibilis & lucerna, quia verbũ dei lucerna eſt. Nonne hoc in principio erat verbũ apud deũ? Quomodo ergo lucerna eſt? Nonne hoc erat verum lumen quod illuminat omnem hominẽ veniẽtem in hunc mundum? Quomodo ergo lucerna dicitur? Eſaias clamat: Populus qui ſedebat in tenebris, lucem vidit magnam. Quomodo hic dicitur lucerna? Sed videamus ne forte idẽ verbum dei aliis magna lux ſit, aliis lucerna. Mihi lucerna, angelis lux eſt. Petro lux erat quando aſtitit ei angelus in carcere, & lumẽ refulſit ei. Paulo lux erat, quãdo euntem ad perſequẽdum populũ Chriſtianũ circunfulſit eum lux de cælo, & audiuit dicentem ſibi, Saule Saule, quid me perſequeris? Et magna quidem lux Deniq; lucernæ Pauli lumen euanuit, vbi diuinę ſplendor lucis emicuit. Et vere lucerna eſt mihi Chriſtus, quã do is noſtro ore recẽſetur. Lucet in limo, fulget in vaſe fictili theſaurus ille quem habemus in vaſis fictilibus. Lumen lucernæ eſt: mitte oleum, ne deficiat tibi lumen lucernæ. Et oleum, non oleæ terreſtris, ſed illud oleum miſericordiæ cæleſtis gratiæ quo vngebantur prophetę. Oleum tuũ humilitas eſt, quo ceruicis noſtræ dura molleſcunt. Oleum tuum miſericordia tua eſt, quo etiã colliſa ſcopulis peccatorum fouẽtur corpora. Hoc oleum vulnerato illi à latronibus deſcendenti ex Hieruſalem. Euangelicus ille Samaritanus infudit, qui videns eum, miſericordia motus eſt, & alligauit vulnera eius, infun- F dens oleum et vinum. Hoc oleum curat ægrotos. Miſericordia enim à peccato liberat. Hoc oleum lucet in tenebris, ſi opera noſtra luceãt corã hominibus. Hoc oleũ lucet in eccleſiæ ſolennitatibus. Deniq; quibus oleũ nõ defuit, nec lumen fidei defecit, ſed cum lãpadibus in locum nuptiarũ introire meruerunt. Quę autem in vaſis ſuis oleum nõ tulerunt, hoc eſt, non habuerũt fidem, nõ prudentiã, non miſericordiam animæ in hoc conſtitutæ corpore, merito infidelitatis excluſæ ſunt. Ideo & tu habeto ſemper lucernã ardentem, vel lucentem facem. Si enim neq; lucerna neq; lampas tua luceat, ſtulta virgo diceris, nec introibis in thalamũ ſponſi tui ſuperioris, ſed remanebis in tenebris cæcitatis, quaſi qui oderis lucem, ne opera tua flagitioſa prodantur. Omnis enim qui male agit, odit lucẽ. Habeto fidẽ, habeto prudẽtiam, vt ſemper habeas in vaſis tuis oleũ miſericordiæ, deuotio-

Pſal. 92.

Ioan.17.

Eſa.9.

Actu.12.

Actu.9.

2.Cor.4.

Luc.10.

Matt.25.

Ioan.3.

G nis gratiã,quia prudentes acceperunt oleũ in vasis suis cum lampadibus suis. Vngite ô homines lampades vestras:cũ ieiunatis,vngite caput vestrum. Infundamus mẽtibus nostris oleũ,vt corpus nostrum lucidũ sit. Luceat tibi sẽper lucerna verbũ dei,luceat & lucerna corporis tui oculus tuus.Conscientia tua lucẽs bene in hoc corpore lucernæ lux est,ipsa est oculus tuus.Si purus oculus tuus,si cõscienta tua mũda sit,mũda est caro tua. Si autem in te est tenebrosa conscientia tua, etiam corpus tuum cõscientiæ tuæ nocte tenebrosũ erit. Lucernæ ergo & nos sumus toto operti corpore,vix aliquid exiguum habentes vnde lucere possimus.Deniq; & Ioan.5. nes lucerna erat,sicut dixit dominus de eo:Ille erat lucerna ardẽs,& illuminãs. Bona lucerna,quæ lumẽ accipiebat à Christo,vt lucere posset in hoc seculo. Merito ardens,merito illuminãs,qui erat nuncius Christi, illuminãs prædicatione fidei pectora singulorũ. Sed & istis lucernis dedit vt lux mundi essent,dicens ad apostolos: Matth 5. Vos estis lux mundi.Ergo si gloria sanctorũ nunc sicut lucerna,nũc sicut lux mũdi fulget in hoc seculo,quid dicimus de verbo dei,quod & lucerna est pedibus meis:Et fortasse vbi non sunt tenebræ,non est lucerna verbum dei,sed supra lucernã,quia lux est. Tenebræ iis non sũt Mat.13. qui vident lucẽ.Deniq; tũc iusti fulgebũt sicut sol in regno patris eorũ.Et fortasse secundum legẽ lucerna est H verbũ dei,secundũ euangeliũ lux magna est. Iudæis lucerna est.& lucerna sub modio.Lucet lex, sed nõ videtur,quia operta eorum doctrina est cõtagione vitiorum et cæcitate perfidiæ:populo autem nationum lux est.De Esa.9. niq; populo qui sedebat in regione vmbræ mortis, lux orta est eis.Aperi igitur fenestras tuas, vt splendor tibi magnæ lucis introeat.Paratũ fac candelabrũ tuũ, vt lux tua non operiatur integumento corporis tui,& mensura terrenæ huius fragilitatis,sed supra mensuram corporeæ infirmitatis animæ tuæ virtute præfulgeas. Aut si ad mensuram teneris,vide ne supereffician̄t ipsę mensuræ,ne supereffluãt,sed bonis seminibus sint contentæ. Non sit ociosus sermo tuus,non feriętur & vacet verbũ tuum,ne fiat lucerna sub modio.Potens est deus qui supra candelabrũ constituat lucernã tuã,vt luceat omnibus qui in domo sunt,et qui ingrediuntur,vt lumen videant.Candelabrum principale nostrum est.Pone sermonẽ in principali tuo,& omnibus lucet qui ingrediũtur in ecclesiam.Accipe & aliud candelabrũ.Cõsidera os tuum,considera & sermonem tuum.Nonne os tuum candelabrũ est,& verbum tuũ lucerna est,cũ de ore tuo profertur?Hæc lucerna semper tibi luceat, hoc est, verbum tuũ luceat,& nunquã extinguatur. Quæris vt do- Iob.18. ceam quomodo non possit extingui?Scriptũ est:Lumen iusti semper inextinguibile est,lumen autem impiorum extinguetur.Hoc lumen erat lucernæ,quæ lucebat in tabernaculo testimonii,hodieque lucet in ecclesia,vir sapiens. Hic est oculus ecclesiæ, qui nõ dicit manib9, hoc est operantib9(cũ sit quidem angustiis opertus,sed nõ I angustus ad intelligendum) Non estis mihi necessarii. Ergo super candelabrũ lucebat,qui dicebat:Nostra au- Phil.3. tem conuersatio in cælis est. Nam & Dauid tota mente iam conuersabatur in cælo,& adhuc tamen dicebat: Lucerna pedibus meis verbũ tuum.Aut fortasse quasi bonus magister mihi præire cupiebat, vt lumen sequi discerem,& illius pedibus ambularem.Ostendit ergo mihi lucernã,hanc sequar in istius ignorantiæ operimẽto, in istius corporis tenebris cõstitutus.vt Christum sequens nullum lapidẽ offensionis incurrã. Errabat Petrus in tenebris ignorantiæ, negabat Christũ esse moriturum, quia adhuc nõ videbat moriturũ & resurrecturum esse Matt.16, pro nobis.Conuersus ad eum dominus ait, Vade retro post me.Ostendit illi lucernam quam deberet sequi,post me dicens.Secutus verbum dei confirmatus est. Postea cœpit inhærere Christo,timens ne iterũ aliquo laberetur errore.Nonne & ipse qui dicebat,Lucerna pedibus meis verbũ tuum: ad hanc lucernã festinauit cũ diceret R in mari,Domine iube me venire ad te super aquã? Sed Mat.14. quia non sequebatur lucernã,motus est atq; titubauit nãturæ vehementioris mole turbatus.Sequamur ergo lucernam hanc sicut lucernam,& sicut in nocte ambulemus ad lumen.Multæ foueæ,multi scopuli in istius seculi caligine non vidẽtur.Præfer tibi lucernam quã propheta monstrauit,vide quo debeas transferre vestigium contuere vbi pedẽ ponere mentis internę, per singulos cura sit gressus,nulli credas tuũ nisi præeunte lucernæ istius luce processum:& vbi putas quod luceat,ibi gurges est,videtur lucere,sed polluit:& vbi putas solidũ esse vel siccum,ibi lubricũ est.Sed & si lucerna tibi lõgius sit,sit ergo fides tibi itineris tui prævia,sit tibi iter scriptura diuina.Bonus est cælestis ductus eloquii. Ex hac lucerna accẽde & tu lucernam,vt luceat interior oculꝰ tuus,qui lucerna est tui corporis.Multas habes lucernas,accende omnes,quia dictũ est tibi:Sint lumbi vestri Luc.12. præcincti,& lucernæ ardẽtes. Quia multæ sunt tenebræ, multæ sunt lucernæ necessariæ,vt meritorũ nostrum in L tantis tenebris lumen eluceat.Istas lucernas lex significauit semper lucere debere in tabernaculo testimonii, non illas quas Iudæi accendũt quotidie. Illę sub vmbra lucent,& extinguuntur quotidie:quia quod faciunt, nõ vidẽt:quod legunt,nesciunt,accipientes secundũ literã quod præcipitur secundũ spiritum. Tabernaculũ enim testimonii corpus hoc nostrũ est,in quo Christus aduenit,peramplius & perfectius tabernaculũ, sicut scriptũ Heb.9. est,vt per sanguinem suũ intraret in sancta,& conscientiam nostram ab omni opere mortuorũ & labe mundaret,quo in corporibus nostris quæ suorũ testimonio & qualitate factorũ,cogitationũ nostrarum abscondita et occulta testãtur,lucernarum modo luceat nostrarũ lux clara virtutum.Istæ sunt lucernæ ardentes, quæ die ac nocte in templo dei lucent.Si templũ dei in corpore tuo seruas,si mẽbra tua membra sunt Christi, lucent virtutes tuæ,quas nullus extinguit,nisi eas tuum crimen extinxerit.Hoc lumine castæ mẽtes, & piæ deuotionis solennitatis nostræ festa resplẽdeant.Luceat ergo semper lucerna tua.Arguit Christus etiam eos qui vtuntur lucerna si non semper vtãtur,dicens:Sint lũbi vestri præ- Luc.12. cincti,& lucernæ ardentes.Non ad horam exultemus in lumine.Ad horã exultat qui audit verbũ in ecclesia,& gaudet,egressus autẽ obliuiscitur quod audiuit.& negligit.Iste est qui sine lucerna in domo sua ambulat:ideoq; in tenebris ambulat,quia opera tenebrarum facit,in co messationibus & ebrietatibus,in cubilibus & impudici Ro.13. tiis,in contẽtionibus & ęmulationibus,indutus vestimẽta diaboli,non Christum.Hæc fiunt quãdo verbi lucer- M na non lucet.Nunquam ergo negligam9 verbũ domini, ex quo nobis omniũ origo virtutum est, vniuersorũq; operum quidã processus.Si mẽbra corporis nostri sine luce operari rectę nõ querũt,nam pedes vacillãt sine lumine,& manus errant:quãto magis ad verbi lumen diri genda sunt animæ nostræ vestigia,atq; mentis incessus? Sunt & manus animæ quæ bene tangunt,vt tetigit Tho- Ioan.20. mas dominicæ resurrectiõis indicia:si verbi præsẽtis nobis lumẽ luceat.Hæc lucerna accẽsa sit ĩ omni verbo,in omni opere.Ad hãc lucernã gress9 noster forẽsis iternus q; moueatur.Sed iã ꝓgrediamur ad cætera,& fiat pedibus meis lucerna verbũ dei,& semitis meis lux. Pedibus lucerna satis ad ambulandũ,semitis non est satis ad illuminandũ:idẽ verbũ tamẽ & pedibus lucerna est,& semitis lux est:quia idẽ vnigenitus dei filius & delinquẽtibus aduocatus,& remunerator est fortib9, peccatorũ remissor,præmiorũ largitor.Itaq; cui lucerna fuerit verbum dei,huic quocũq; pergit,lucẽt semitæ,sicut lucebãt sancto Dauid:& ideo quasi in lumine ambulans dicit:

Iuraui & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ. Humiliatus sum vsq;quaq;.

A Vox ambulantis in lumine est cũ auctoritate dicere: Iuraui,& statui. Qui enim statuit, non mouetur, non metuit ne cadat, quia plus est statuere q̃ stare. Stat igitur David mentis statione fundatus, nec timet ne in his mundi tenebris possit errare. Si enim metueret, nõ iuraret, si trepidaret vtrũ diuina posset custodire iudicia, nõ cum iurisiurandi statueret sacramento. Nemo bene iurat, nisi qui potest scire quod iurat. Iurare igitur, indiciũ scięti, testimoniũ conscientiæ est. Et bene iurat qui ad lucernã verbi pedes suos dirigit, qui lucem in semitis suis cernit. Lux tibi præcat si iurare disponis, id est, cognitio veritatis præcedat, vt vinculũ sacramenti tibi nõ possit nocere. Vbi religio sanctior, ibi fides veritatis est plenior.

Mat.5. Deniq; ideo dominus qui venit docere paruulos, imbuere nouos, firmare perfectos, ait in euangelio: Non iurandum omnino, quia infirmis loquebatur, Deniq; non ad solos Apostolos loquebatur, sed ad turbas. Voluit enim te non iurare, ne periures. Et addidit: Non iurare neq; per cælum, neq; per terrã, neq; per Hierosolymam, neq; per caput tuum. per hæc videlicet quæ subiecta nõ sunt

Psal.109. tuæ potestati. Iurauit dominus, nec pœnitebit eũ. Iuret ergo ille quẽ sacramẽti sui pœnitere nõ poterit. Et quid iurauit dominus? Quia Christus in æternum sacerdos est. Nũ quid incertũ, nunquid impossibile quod iurauit dominus? Nũquid poterat esse mutabile? Noli ergo vsurpare exemplũ sacramenti, qui implendi sacramenti nõ habes potestatem. Quid igitur iurauit Dauid? Custodi-

B re iudicia iustitiæ domini, In nullo videlicet iam perfectum: iam instructum diuinæ iustitiæ mouebant iudicia. Quanti mouẽtur cum vidẽt iustũ aliquem orbatum liberis, dispendiisq; frequẽtibus ad vltimæ egestatis deductum necessitatem, vt ipsa alimentorũ subsidia habere nõ possit, fractũ ægritudine graui, & perpetua debilitate vexatum, vt obire nequeat communis officia naturæ. Sed qui firmus est, non mouetur, & is magis intelligit iustitiam dei prædicandam, quia corripit dominus quem diligit. Nunquid non frequẽtius corripitur filius q̃ seruulus? Iniusta ergo pietas patris, magis quã domini seueritas? Asperiorib9 exercet pater filiũ, quã domin9 vernaculũ. Sed dura patris nõ æstimantur impertita flagella, qa vult filiũ meliorem esse quàm seruulũ. Eruditio ergo plena iustitiæ est. Orbatus est sanctus Iob liberis suis, in quos dominus potestatem diabolo dedit. Nunquid iniquus deus? Absit, immo iustus, quia probaturus iustum suum per huiusmodi exercitia in quibus eius est probata sapientia, magis dignũ qui probaretur effici. Quo enĩ clarius meritum coronati, hoc vberior iustitia coronãtis. Nudatus est facultatibus cũ dines esset, & hæc deo subiit permittente dispendia. Non erant pecuniæ iam dãna, sed vitæ, cum deesset alimonia ademptis omnibus. Quis accuset iustitiam dei: cũ si Iob omnẽ amisisset pecuniã, non tantam inuenisset gratiam? Athletam suum

Iob.2. nudum vngere voluit deus oleo pœnitentiæ, vt & subeundo faceret certamine fortiorem, & emerendo prẽmio digniorem. Perfusus totum corpus vlcere graui sedebat

C in stercore radens saniem sæuis vlcerum vibicibus defluentem: & hoc permissu domini diabolus intulerat iusto viro. Videretur vicisse sibi diabolus, nisi accepta quã poposcerat potestate esset etiam ipse superatus. Quid igitur fuit illa tentatio, quid inopia facultatum, destitutio filiorum, tolerantia vulnerum, nisi exercitiũ fidei, insigne patientiæ, eruditio gloriosa virtutis, confessio plena victoriæ, vt qui ante contradicentem habebat diabolum, postea nõ haberet? Nemo ergo dura putet esse quæ iusta sunt. Non videbantur dura ei qui poterat dicere:

Iob.1. Nudus natus sum, nudus exibo. Dominus dedit, dominus abstulit, sit nomen domini benedictum. Benedicit enim dominum iustus cum laborat, peccator cum luxuriatur. Non ergo ex infirmitate nostra vis æstimanda iustitiæ est, qui durum putamus esse quicquid per imbecilitatẽ animi ferre nõ possumus. Tolle persecutiones, & martyres desunt. Sed & persecutores deus atq; potestates seculi est passus assurgere, ne deessent qui vincerent Christo. Quis tunc non dixit infirmus: Domine cur dedisti plebem tuam in potestatem persequentiũ? Sed quis hodie neget beatiores illos esse qui passi sunt quàm illos quos nulla vexarunt supplicia persecutorũ? Iustus ergo optat probari, tentari nõ timet. Qui enim statuit custodire iudicia dei, non timet tẽtationes. Vbi statuit, nisi in corde? Illic enim radicati & fundati esse debemus, nõ fluitantes neq; mobiles omni vento doctrinæ. Intus ergo statuamus in corde nostro, in pectore, ĩ animo, vt nobis fiat illud propheticum: Cogitationes iustorum semitæ. In his semitis bene ambulat iust9, ideoq; dicit: Proba Psal.25. me domine, & tenta me. Deniq; hoc loco authoritati respondens suæ qui iurauerat & statuerat custodire iudicia iustitiæ dei, probari se voluisse dicit, qui humilitatẽ subeundam credidit esse pro Christo. Ideóq; ait:

Humiliatus sum nimis, * viuifica me secundum verbum tuum. III

* alias, vsq; quaq; domine.

D Non solum humiliatum, sed etiã nimis humiliatum se esse gaudet. Beatus qui gloriatur humilitate magis quàm potestate. Potestas decipit, humilitas nõ destituit. Bona humilitas, quæ etiam in Christo laudem virtutis inuenit. Hanc in illo plus veneror quàm creationẽ, qa creati ad laborẽ sumus, redempti ad quietẽ. Deniq; ipse aduocãs

E populos ad misericordiã suã, de humilitate propria gloriatur dicens: Palam factus sum nõ quærẽtibus me, apparui iis qui me non interrogabant. Et alibi, Scapulas Esa.50. meas dedi in flagella, maxillas meas in palmas, faciẽ autem meam non auerti à confusione sputorum. Recte ergo Dauid humiliare se voluit, vt tribulationum Christi in seipso quod deesset impleret, Potest & ipse hoc ex sua persona per os Dauid locutus dixisse, Humiliatus sum nimis: qui dixit in euangelio: Venite ad me omnes qui la Mat.11. boratis, & onerati estis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meũ super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde: & inuenietis requiẽ animabus vestris. Discamus ergo ab eo qui docere nos voluit quod proficeret ad salutem, & nobis dicit: Discite à me. Non est mediocre quod dicit, Discite: & addidit: A me discite. Non fale potest quisquam humilitatẽ docere inflatus, quanuis sit humana præditus sapiẽtia, mens tamẽ inflatur quam superbia carnis extollit. Et qui paupertate cõtentus est, non est contentus iniuria: & qui potest ferre verberum pœnas, exagitatur verborũ cõtumeliis: & qui potest administrationem contẽnere, dolet sibi aliquẽ honorificẽtia esse prælatũ. Grande est in omnibus humilitatis tenere mensuram. Superbia hominem prima deiecit. Qua propter dũ plus volumus, etiã quod minus est solemus amittere. Bona humilitas, quæ nihil appetendo totum quod cõtemnit adipiscitur. Ipse enim dominus Iesus se

F humiliauit, vt nos eleuaret, & humiliauit vsq; ad crucẽ: propter quod exaltauit illum, inquit, deus, vt in nomine Phil.2. eius omne genu flectatur. Quãta fecit dominus, audeo dicere, & non flexi ei genu? Sed flexi ei postquàm se humiliauit. Sic enim, hoc est, per humilitatẽ, per crucem sibi ecclesiã cõgregauit. Dauid rex erat, incerta & occulta sapientiæ sibi patefacta testatur, sed ideo se magis humiliabat. At vero Ezechias cecidit ab altitudine cordis sui. Ille laudabilis rex, qui de obsidione, de ægritudine beneficiis domini mirabilibus est liberatus, cecidit per superbiam, & gratiã meriti superioris imminuit. Quid fuisset Ioseph, si humilis non fuisset? Sciuit sibi ipse obfuisse quod prælatus erat fratribus, etiam pius amor miseriam prælationis inuenerat. Prælatio armauit fratres, humilitas conciliauit extraneos. Prælatio concitauit germanos, humilitas regem subditum fecit, vt vere quasi ex persona Ioseph dictũ putemus quod hic ipse supra dixit: Humiliatus sum, et saluũ me fecit, quanq̃ si consideremus quæ iste tolerauit, ex persona sua eũ dixis

1.Reg 18. se reperiemus.Golia superato occurrerãt iuuẽculæ psal
G lentes Saul in milibus,Dauid in decẽ milibus. Commo
tum est fel regis,& quærebat eũ occidere: & humiliauit
se Dauid ante Ionatan filiũ regis,& conuertit eius affe-
ctum,vt quem successorem patrii regni poterat habere
suspectum,eundem aduersum studia paterna seruaret,
1.Reg.19. dicens patri:Quid peccas in sanguinẽ innocẽtis?Et id
voce extorqueret inuito,quod nõ mereretur occidi Da
uid,Recte ergo ait:Humiliatus sum,& saluum me fecit,
2.Reg. 12. Et iterũ cum ad eũ propheta venisset,& indignationem
domini ĩ causa Bethsabeæ mulieris denunciasset,humi-
liauit se.& ait:Peccaui domino. Et dixit Nathã ad eum:
Quoniam pœnituit te,abstulit dominus peccatũ tuum.
nõ morte morieris. Bona igitur humilitas. Deniq; humi
liatus est,& salous factus est.Et alio loco cum propter
numeratũ populum dominus esset offensus, & misisset
2.Reg.24. prophetã Gad,qui regi Dauid diceret:Elige tibi quid ve
lis fieri,triennio famẽ super terrã,aut tribus mensibus
fugere te à facie inimicorum tuorum persequentium te,
aut fieri triduo mortẽ in terra:respõdit Dauid:Angustię
sunt mihi hæc tria:Sed magis incidiam in manũ domi-
ni,quoniam magna est misericordia illius valde,quàm
in manus hominum incidam.Et cum dedisset dominus
H mortẽ in Israel à mane vsq; ad horã prãdii, septuaginta
milibus hominũ mortuis,respexit Dauid ad dominum:
& cum vidisset angelũ ferientem populũ,ait: Ecce ego
peccaui,& ego pastor male feci:et isti hoc grege quid fe
cerunt?Fiat manus tua in me,& in domũ patris mei. Et
propitius fact9 est dominus,cum sacrificium recõcilia-
tionis ei esset oblatum.Bona ergo humilitas,quæ regem
plebemq; seruauit.Itaq; recõciliato domino ait Dauid
Bonum est mihi quod humiliatus sum. Bona ergo hu-
militas præsertim si adiungatur ei deuotio voluntaria.
Ideoq; se viuificari secundũ verbum petit,vt secundum
verbum viuat, & omnia cũ ratione faciat,non secundũ
carnis voluntatem. Vnde mysticum illud etiam morali
Ioan.1. ter accipi potest:In principio erat verbũ,& verbũ erat
apud deũ,et deus erat verbũ,hoc erat in principio apud
deum,omnia per ipsum facta sunt,& sine ipso factũ est
nihil. Et tu imitator esto dei. Qũo imitator?Nunquid cæ
lum potes facere,aut terram,aut mare?Non vtiq;,sed vt
omnia per verbum facias,nihil sine verbo: omnia cum
ratione,nihil sine ratione: quia non es irrationabilis ô
homo,sed rationabilis.

IIII *alias,beneplacita fac.

Voluntaria oris mei cõproba*domine, & iudicia tua doce me.

Qui se humiliat,viuificatur secundũ promissum domini:qui viuificatur spiritu dei, voluntarius est minister,Plurimũ enim refert vtrũ ex voluntate quid facias, an ex necessitate quod placeat deo. Deniq; voluntarius
minister habet præmiũ,coactus dispẽsat obsequiũ, sicut
1.Cor.9. apostolo dicente cognouimus. Scripsit enim: Væ enim
mihi est si non euangelizauero. Si enim volẽs hoc ago,
I mercedem habeo.Si autẽ inuitus,dispẽsatio mihi credi
ta est.Vide voluntariũ executorem cælestis arbitrii. Li-
ber erat ex omnibus,& omnium seruus est factus,volũ-
tate vtiq;,nõ necessitate,vt plurimos lucraretur.Iis quo
q; qui legis vinculo tenerentur,quasi sub lege esset,se ex
hibuit,cum sub lege non esset,vt eos seruaret qui sub le
ge viuebant.Infirmis infirmus factus est,vt infirmos as-
sumptiõe infirmitatis propriæ sustineret.Omnibus om-
nia factus est,non legitima necessitate,sed volũtatis ob
sequio.Aperuit mihi huius altitudinẽ consilii in episto-
la ad Philemonem scripta,quia quod ipse esset,alium es
se vellet,vt voluntate potius q̃ necessitate detulisse do-
mino videretur.Itaq; pro Onesimo interueniens sic ait:
Ad Pphi- Tu autem illum vt mea viscera suscipe, quẽ ego volue-
lemonẽ. rã mecũ detinere,vt pro te mihi ministraret in vinculis
euangelii:sed sine consilio tuo nil facere volui,ne velut
ex necessitate bonum tuum esset,sed volũtariũ. Quàm
sedulus suasor,qui cum esset vas electionis diuinæ,con K
sortium cõsilii nõ dedignabatur alieni,ne alterũ fructu
voluntatis propriæ defraudaret. Recte ergo Dauid ait
quasi propheta:Volũtaria oris mei cõproba domine,o-
ris sui offerens domino sacrificiũ voluntarium,cò quod
vt apes illa prophetica bonos flores colligere ore cõsue
uerit,fauos ore fingere,mella ore cõponere,et ex herbis
suauibus ore flores legere,quæ cũ sit,inquit,robore ifir-
ma,sapientiæ prædicatione substãtiæ suæ producit ætatẽ
Quod sit istud voluntarium oris sacrificiũ,recognosce:
Immola,inquit,deo sacrificiũ laudis.Expectat dominus Psal.49.
volũtarios ministros.Deniq; ĩ libro Esaiæ dicit domin9
Quẽ mittã?Vtiq; seruulo suo poterat imperare,quẽ di- Esa.6.
gnũ qui mitteretur inuenerat:sed maluit eum spõtaneæ
oblationis nõ fraudare mercede,qui vt ipse se offerret,
præstolatus est.Et quãuis eius sciret affectum,expectauit
tamen vocem,vt cumularet gratiam. Vnde se offerens
Esaias ait:Ecce ego,mitte me,& sic postea missus est ad
populum.Ideo de eo dictum est,Quia Esaias audit & di
cit.Etenim quasi voluntariũ organũ vberiore spiritus
sui gratia Christus impleuit.Nec ociosè hoc positũ pu-
to,quia voluntaria oris sui placere desiderat domino.
Multi prophetæ,sed non in omnibus oris volũtaria pla
ceant.Excusabat Hieremias dicens:Quis es dominator Hiere.1.
domine?Ecce,nescio loqui,quia iuuenior sum ego. Et L
dixit ei dominus:Noli dicere,quia iuuenior sum ego:qa
ad omnes ad quoscunq; misero te, adibis: & secundum
omnia quæcunq; mandauero tibi, loqueris. Verecunde
propheta ætatem corporis prætendebat,ne exequendis
cælestibus imperatis impar esse adolescentia deprehen-
deretur.Sed deus, qui morum magis quàm annorum iu
dicaret ætatem considerandã,& iuuenili corpore matu
ritatem robustæ sapientiæ in suo seruulo præuideret,ait
Noli dicere,iuuenior sum ego,hoc est,prohibuit eũ iu-
uenilis ætatis contemplatione vires suas perpendere,cui
fides caniciem sapientiæ ministraret.Et iterum in poste
rioribus cum dixisset idem propheta,Seduxisti me do- Hiere.20.
mine,& seductus sum:Et dixi:Non nominabo nomẽ ei9
& non loquar in nomine eius vltra:addidit:Et factus est
in corde meo vt ignis ardens,flammans in ossibus meis:
& dissolutus sum vndiq;,& ferre non possum.Aduerti-
mus igitur quod iis etiam qui excusandum,aut officium
suum certa aliqua causa negandum putauerint, domi-
nus tamen noster aut ratione persuadeat,aut cupiditate
propheticæ reuelationis inspiret vt ad subeundum offi-
cium voluntate concurrant,non necessitate concedãt
quo merces ad eos integræ deuotionis possit plenior p-
uenire.Prophetauit & Caiaphas,quia expedit vnum ho Ioan.11.
nem mori pro populo:sed hoc voluntarium oris mini- M
sterium non erat, quia loquebatur inuitus: deniq; quid
diceret,nesciebat Quæ ergo volũtaria oris sui domino
Dauid placere desiderat? Elegi abiectus esse in domo Psal.83.
domini magis q̃ habitare in tabernaculis peccatorũ.Au
diam quid loquatur in me dominus deus.Aperiã in po- Psal.84.
rabolis os meum,loquar propositiones ab initio seculi, Psal.77.
Paraui lucernam Christo meo.Corpus suum,quod erat Psal.131.
ante limosum,& cœno hæreditariæ colluuionis obstru
ctum,vt oleũ spiritale recipere posset, Christo parauit,
vt luceat.Christo lucet,cuius opera in christi lucent lu-
mine.Christo lucebat Petrus, cum diceret: In nomine Actu.3.
IESV Christi Nazareni surge,et ambula.Christo luce-
bat ille qui dicebat:Sanet te dominus Iesus.Christo lu- Actu.9.
cet martyrum lucerna,qui pro Christo subiere marty-
rium. Christo lucebat Dauid,qui poterat dicere: Cor Psal.83.
meum & caro mea exultauerunt in deũ viuum. Christo
parauerat mentẽ,cum de eo à quo frequenter ad mortẽ
fuerat appetitus,diceret: Nõ mihi contingat à domino, 1.Reg.24.
si fecero hoc verbũ,domino meo Christo domini inii-
cere manũ meã, cum maiorem haberet causam salutis
suæ vt occideret persequentẽ,qui etiam alios qui suade-
bant inimico nõ esse parcendũ,quẽ dominus iuxta pro

A misſum ſuũ,in manus ipſius tradidiſset,ab eius necandi cupiditate reuocabat. Chriſto lucebat propheta, cũ de eo qui patris domum turpi maculauerat inceſtu,qui patris ſalutem parricidalibus prælijs appetebat, pius tamẽ pater diceret ad prælium profecturis: Parcite filio meo
2.Reg.8 Abſolon. Tacebat im̃probitatis ſcelus,pietatis autẽ gradum,& nomen neceſsitudinis præferebat,vt pugnaturi non aduerſarium regis,ſed filiũ cogitantes,dolorẽ læſæ pietatis inhiberent. Et poſt mortem eius operuit faciem ſuam,& voce magna clamabat dicẽs: Filius meus Abſalon,filius meus,Hanc vocem parricida non meruit,ſed Chriſti prophetabat gratiã. Didicerat propheta de Chriſto bonus eſse pater,q̃ bono filio ſeruiebat. Deniq; ideo
alm.35. dicebat:Et iudicia tua doce me. quia iudicia dei ſicut a-
Rom.11. byſsus multa,& inſcrutabilia,vt Apoſtolus dicit. Ideo nõ poterat ea niſi Chriſto docẽte cognoſcere, quia vn⁹ magiſter omnium Chriſtus eſt. Hęc autem Chriſti iudicia ſunt,vt iis qui nobis inſidiati fuerint, nouerimus nõ vicem iniurię rependendã,ſed pro iniuria magis deferẽdam gratiam. Deniq; maledicẽtibus non remaledixit,p cutientes non repercuſsit, ſed magis etiã crucifixus pro perſequẽtibus ſe piæ interceſsionis apud patrẽ auxiliũ deferebat,dicens:Pater,dimitte illis,nõ enim ſciũt quid
Lucæ.23. faciunt. Hęc igitur quiſquis ſpiritaliter intellexerit & fecerit legis iudicia,remuneratiõe donatur à Chriſto. Sed quis iudicia dei docere poteſt, niſi quia animam ſuã ſẽper intenderit ad dominum? Qui poteſt dicere:

V Anima mea in manibus tuis *ſemper, &
*alias,me is. legem tuam non ſum oblitus,

Aliqui habent: Anima mea in manibus meis ſemper, hoc eſt,in actibus meis,hoc eſt,in operibus meis. Quan-
B uis in periculis poſit⁹ dicit iuſtus ad dominũ,Propter te quotidie morior,quotidie piclitor. Periclitor ab inſidiatore,periclitor ab obtrectatore, periclitor ab iis quos arguo,quos reuinco,periclitor pro veritate ꝙ iuſtitia propterea in manibus meis anima mea,ego tamẽ nec periculis territus,tuę legis oblitus ſum. Sed quia plerique habent. Anima mea in manibus tuis ſemper: hoc latius explanandũ arbitror. Scit propheta,ſcit vbi animę ſuę præſidium locet,vnde opem ſperet,in manibus dei cõſti tuere vult animam ſuam,quia cor regis in manu dei eſt. Quicunque propriũ corpus ſubegerit, nec ei⁹ paſsionibus turbari animã ſuã rector ſui congrua viuacitate permiſerit,is bene regia quadam poteſtate ſe cohibens, rex dicitur,quod regere ſe nouerit,arbiter ſui iuris ſit,nõ ca-
C ptiu⁹ trahatur in culpam,nec præceps feratur in vitium Huius anima non perit in ęternũ,nec quiſquã rapit eam de manu patris omnipotẽtis aut filii. Man⁹ enim dei quę ſolidauit cælum, quos tenuerit non amittit. Quæ ſunt
Canti.8. igitur iſtæ manus,conſideremus. In Canticis habes. Lęua eius ſub caput meũ,& dextera eius complectitur me. Hæc loqtur ſpõſa de Chriſto,anima de verbo dei. Chriſtus autem idem eſt verbum dei atque ſapiẽtia. Beata ergo anima quam complectitur ſapientia. Magna eſt ſapientiæ manus,magna dextera,totam compectitur animã Tota enim munita eſt,quæ deſpõſata dei verbo eſt,Plenitudo enim ſapientiæ,timere deum. Quæ ergo deum timet anima,pleno ſe munit ipſa præſidio, mittit ſapientia læuam ſuam ſub collum eius, dexteram autem incõplexum eius. Vtrũque quidem brachiũ eius ad vtilia extenditur. Habent tamen propria ſua ſingulę manus. Sapientia in dextera & longitudo vitæ eſt, in ſiniſtra autẽ diuitię & gloria. Bonis vtique manus vtraque dotata eſt dotibus. In eo tamẽ habent varietatẽ ſui muneris,quod & præſentia et futura tẽpora cũprehendunt, vt lęua præſentium remuneratrix,dextera futurorum ſit. Poſsum⁹ hoc etiam de prophetia ſancti patriarchę Iſrael cognoſcere. Nam cum dexteram ſuam poſuiſset ſuper Effrẽ,
Gene.48. ſiniſtrã autẽ ſuper Manaſsen, & conuertere eas Ioſephætatum cõſideratione voluiſset, vt dexterã patris ſuper caput Manaſse ſenioris filii collocaret,noluit, & dixit. D Scio fili,Et hic erit in populũ,& hic exaltabitur,ſed frater iunior maior illo erit. In quo maior? In eo vtique qa benedictione prælatus eſt,dicẽtibus poſteris,hoc eſt Effrem,Faciat vos deus ſicut fecit Effrem & Manaſsen. vel quia ſemen eius multitudo gentiũ ſit, quæ in hoc ſeculo laborem elegit,credens in dominum IESVM, vt conſolationem habeat futurorum. Manaſses autem ſemẽ, eſt populus obliuionis,qui proprium oblit⁹ authorem exaltatus ad tempus in hoc ſeculo,eſt daturus in relinquũ pœnas graues,quia deum ſuum et dominum deneganit. Hoc ideo diximus,vt probarem⁹ ea eſse potiora quę futura ſunt. Denique læua ſapientiæ ſub capite ſpoſæ eſt dextera autem ſuperior, quæ totã complectitur ſponſã, Itaque illa quaſi fulcrũ eſt quietis præſentis, quo anima innixa requieſcit. Habet vbi reclinet caput ſuũ,quia læua ſapientię ſunt diuitiæ & gloria. Ad tẽpus hæc demulcent,& ex parte ſolatio ſunt. Et ideo filius hominis non habebat vbi caput ſuum reclinaret, quia cũ dives eſset, pauper factus eſt: nec gloriam aliquam iſtius ſeculi requirebat,quia venerat non vt in portione,ſed vt vniuer E ſo humano generi ſubueniret,dicens:Mihi indignami- Ioan.7. ni,quia totum hominem ſaluũ feci in ſabbato. Hoc eſt totum,non vt facultatum collatione ditaret, non vt honorum inſignib⁹,non vt gloriæ ſecularis cumularet augmento. Hæc enim non habẽt beatitudinis & gratię plenitudinem,ſed totum,hoc eſt, quod longitudinem vitæ cõplecteretur æternę. Neque enim cõmunis vitę ſimilis vita in dextera eſt ſapiẽtię,ſed lõgitudo vitę eſt,vt qui accipit vitam à ſapientia,non exiguitatem vitę,ſed perpetuitatem,& æternitatis lõgitudinẽ adipiſcatur. Bonus amictus æternitatis vitæ,Hoc pallium cæleſtis ſponſę cuſtodes murorum voluerunt auferre quo primus homo fuerat exutus. ſed anima deo deuota quæſitum diu tenẽdo & nõ dimittendo dilectũ, precioſo charitatis diuine ſe veſtiuit inuolucro. Beati igitur qui tali pallio veſtiuntur,& amictũ huiuſmodi legis obſeruatione meruerũt quia non ſunt legis obliti,ſed quę erãt legis operati ſunt Nam qui præter legem agit,legis oblitus eſt Et ideo hæc anima candida aſcendit è terris,quia fulget amictaveſte F ſapientiæ,& dicũt de ea virtutes illæ quæ portas cœli cu Cant.8. ſtodiunt: Quæ eſt hæc quæ aſcendit candida. innitens ſuper fratrem ſuum? Quomodo ea quæ poſuit caput ſuum ſuper læuam ſapientię,vt aperiret man⁹ pauperi ad ſubueniendum inopi: partitis autem derelictis ſibi, non inuaſis atque direptis diuitiis vteretur, quæ gloriæ cupida bonis eam operibus acquiſiuit,non inani ſecularis iactãtia ambiuit dignitatis. Hoc eſt enĩ caput ſuum, & quoddam ſenſuum principale ſupra manum conſtituere ſapientiæ. Ea,inquam,anima meritis aſcendit albentibus ex iſto vitæ huius,vt habent plerique,deſerto, ad illum florentem ſemper locum iucunditatis æternæ. Iſtę ſunt virtutes quæ & in Eſaiæ libro loqui dicuntur: Quis eſt iEſa.6. ſte qui aduenit ex Edom? robur veſtimentorum ex Boſor,ſic ſpecioſus in ſtola? Iſtę,inquam, ſunt quæ mirantur ex iſto confragoſo ſcopuloſque deſerto aliquam aſcẽdere animam poſse ſine magnorum labe vitiorum, & ideo gratulantur repertam quæ veſtimenta innocentiæ naturalis nõ polluerit atramento inſipientiæ ſecularis, ſed magis ſapientiæ ſpiritalis & gratiæ candore mũdaret. Dicit ergo ea anima iam ſecura iam læta.

VI Poſuerũt peccatores laqueũ mihi, *ſed à
*alias & de mandatis tuis nõ erraui. tuorũ mãdatorum nõ declinaui ſemitis

Digna vox relinquẽtis hoc ſeculum, eo quod retia perſequentiũ,& inſidiatorum laqueos euaſerit. Vox digna martyribus,quibus multa ſupplicia proponebãtur,multa etiã offerebantur præmia vt à martyrii ſtudio vel terrore pœnarum,& ſęuæ mortis horrore,vel præmiorum reuocarẽtur illecebra. Grauis laqueus ꝓſcriptionis,qui

G ſæpe frangit ſanctos inopiæ deformitate, quos mortis formido non fregerit, laque⁹ alius incēdii, laqueus carceris, diuturnique ſupplicii. Grandis laqueus, cum diuitiæ promittuntur, cum honores, cū amicitiæ tyrānorū. Qui ergo hæc euaſerit, et ad martyrium peruenire potuerit recte dicit: Poſuerūt peccatores laqueū mihi, ſed à tuorū mandatorum nō declinaui ſemitis, cui deſpiciēti præſētia, futura quærenti, regnū cæleſte diuinitatis tuæ promiſsione reſeratum eſt. Qui ſunt iſti peccatores, qui poſuerunt laqueos? Aperuit tibi Apoſtol⁹ authorē omniū
1. Tim. 6. peccatorū, et demonſtrauit, dicens: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationē et laqueū diaboli. Aduertis laqueum diaboli eſse diuitias, quem tetendit etiam Saluatori. Sed ille, qui nihil habuit quod poſset princeps iſtius mundi veniens ſuum dicere, laqueorum ei⁹ vincula diſsoluit. Ac ne mediocrem hunc laqueum putes, hic laqueus Iudam apoſtolum ſtrangulauit. Qui miſer cū eſſet illaqueatus vt proderet dominum: vbi aduertit quātum ſceleris eſset admiſsū, laqueo ſe ipſe ſuſpendit. Sed et ipſe laqueus diaboli fuit vt non ageret pœnitētiā, ſed laqueo ſe ſuffocaret. Deus enim etiam in ipſos pius eſt proditores, vt ad pœnitētiā prouocētur, atq; à flagitioſo propoſito reflectantur, & reſipiſcant à diaboli laqueis à quo capti tenentur ad ipſius voluntatē. Iam nō crimen eſt incidiſſe, ſed crimen, qui nō ſolū ſe dedere capiēdos
H ſed etiam ad voluntatem diaboli tenentur aſtricti, cum poſsint dicere: Dirūpamus vincula ipſorū. Dedit enim
Pſal.2. tibi ſcriptura diuina vt non ſolū caueas diaboli laqueū, ſed etiam per pœnitentiam eius vincula dirūpas. Quid tibi homo cū deliciis ac voluptatibus? Non capit laque⁹ niſi āte eſca te ceperit. Dum prædā petis, laqueo ipſe te nectis. Eſca laquei, auaritia eſt: eſca diaboli, luxuries eſt, quibus nos vult ineſcare, nō paſcere. Et ideo clama-
Col.2. bat Apoſtolus: Ne attaminaueritis, ne guſtaueritis, quæ ſunt omnia ad corruptelā ipſo vſu. Noli ergo attaminare luxuriam, & illa te contaminare nō poterit. Noli guſtare auaritiæ corruptelā, & eris immunis à laqueo. Quid tibi poſtremo cum terris, qui cum Chriſto reſurrexiſti? Quæ ſurſum ſunt, quærite, vbi Chriſtus eſt:
Col.3. quæ ſurſum ſunt, ſapite, non quę ſuper terram. Mortui ſumus terris, vitam noſtram cū Chriſto abſcondim⁹ in deo noſtro. non iam nos viuimus, ſed Chriſtus viuit in
Pſal.54. nobis. Quid iterum ad terrena remeas? Ecce elōgaui fugiens, dicit ſanctus. Vidi laqueos iniquitatis & contradictionis in ciuitate. Laquei ſunt enim, vbi eſt vſura & dolus. Elongauit ille fugiens terrena dedecora, ideo ad cæleſtia peruenit præmia. Quid, inquā, te reflectis in terram, ſi in Enoch rapt⁹ ad cęlū es, in Helia leuatus es curru, in Paulo raptus ad paradiſum, conuerſatus in cælis, in Dauid exauditus vt pennas colūbæ aſsumeres & vo-
I lares, in Chriſto exaltatus volucris factus i ſpiritu? Quādo ſicut columba deſcendit, illas tibi alas dedit, vt tu diſceres euolare de terris. Neque vero cunctandum putes quomodo tibi volandū ſit, quibus alarū remigiis. Dixit
Ibidem. quidem Dauid: Quis dabit mihi pennas ſicut colūbæ, & volabo, & requieſcam? Et quaſi dubitaſse viſus eſt à quo pennas poſset accipere, licet ſic ſoleat diuina gratia declarari, quæ in terris non poteſt inueniri. idem tamen in poſterioribus, quæ ſint iſtæ pennę, docuit euidenter, di-
Pſal.67. cens: Si dormiatis inter cleros medii pennæ columbę deargētatæ, & poſteriora eius in ſpecie auri. Et ſi dormias, exurgunt tamen pennæ tuæ. Sunt enim qui vigilant dormientes, vt vigilabat illa quæ dixit: Ego dormio, & cor-
Canti.5. meum vigilat. Etſi nox eſt, vigilat ſpiritus, de quo ſcriptum eſt: De nocte vigilat ad te ſpiritus meus. Tunc tibi pandentur alæ ex eloquiis ſpiritalib⁹, preciosaq; auri prudentiæ volatus aſsurgit. Vbi ergo laqueos poteris pertimeſcere, cui remigium præſto ſpiritale eſt? Si ſyncerítas animi, ſi puritas mentis affulgeat, columba es. Ideo tibi dictum eſt: Eſtote ſimplices ſicut columbæ. Si maio-
Matt.10. ra deſſūt remigia, vel minora ne ſpernas. Eſto vel paſser vt laqueos ſagaci indagine pręuideas, et pene captus illecebris peccatorū, tamen aliquando reuocatus poſsis dicere: Anima noſtra ſicut paſser erepta eſt de laqueo venantium, laqueus cōtritus eſt, & nos liberati ſumus. De
Pſal.123. quo quoniam alibi putauimus eſse tractādū, nunc alio tranſeundum videtur. Satis eſt tibi vt auem te eſse noueris, aſsumptū in naturā volandi, dicēte domino per prophetam: Liberate vos ex laqueo venatorum, & à verbo conturbationis. Non enim iniuſtè tenduntur retia auibus. Auis es ô homo, qui ſicut auis in quādam aquilæ renouatus es iuuentutem. Quid enim te in terram deicis qui iam cælum petebas? Non iniuſtè renouato tenduntur retia, quia iam Chriſti eſse cœpiſti, venantium eſse deſiſti. Ante te laqueo venator, ante quaſi prædam ſuam diabolus ſuo iure capiebat, nunc dominicæ crucis mercē cur alienus incurſat? Potes tamen etiam hos laqueos euitare, ne dicas: Venantes ceperunt me ſicut paſserē, ſi laqueum cordis euadas, quem miſit diabolus in cor Iudę, & ita eum in facinus proditionis armauit. Auertat à nobis de⁹ hos laqueos, quos ſup peccatores pluit. Et ideo dicit propheta: Dabis illis domine laqueum cordis eorum, quem paraſti eis. Nobis autem da domine auxiliū L
vt poſſi te ſequamur, tuis alligati vinculis. Nulla enim vehementiora, nulla ſunt gratiora quàm vincula charitatis. Qui tibi ligatus eſt, ſolutus eſt mundo.

VII

Hęreditate quęſiui * teſtimonia tua ię- *alias, ac
ternū, quoniā exultatio cordis mei ſunt. quęſiui

Etiam iſta vox martyrum eſt dicētiū quòd hęreditatem acceperint cæleſtiū teſtimoniorū. Dicit ergo propheta: Hæres ſum mandatorū tuorum, ſucceſsionem tuam fidei pietatiſque iure quæſiui. Non poteſt dicere iſtud niſi qui mandata cuſtodit, cælo & terra teſtibus acquiſita. Dixit enim dominus: Audi cęlum, & auribⁿ percipe terra. Teſtatur elementa dominus ad redarguendos eos q
Eſa.1. nolunt præcepta diuina ſeruare, vt refugia omnia excuſationis obſepiat. Teſtatur & homines dicēs, Eſtote mihi teſtes, & ego teſtis, dicit dominus. Mandata ergo domini plena ſunt teſtimoniis, & ipſa ſunt teſtimonia, quorū ſatis idoneus teſtis eſt qui nō mētitur deus, apud quē & conſcientia tua teſtis eſt cogitationibus accuſantib⁹ aut etiam defendentibus, ſatis fidelis etiam in infido pectore, quoniā arbitrū omniū quæcunq; cōmiſsa ſūt latere nō poſsunt. Nam ſi in iudicio terreſtri etiam is qui ad mentiendum venerit ſubornatus, tamen ſi teſtimonio
M fuerit conuictus, alterius ſolet prodere veritatē: quanto magis in iudicio cæleſti apud dominū IESVM neceſse habet quę vera ſunt cōfiteri, quē nouit ſcire ęd factum eſt? Et bene ait, Hęreditate quęſiui teſtimonia tua: quoniā ſicut ante hæredes fuimus peccatoris, ita nunc hæredes ſumus Chriſti. Illa fuit criminū, hæc eſt virtutis hęreditas. Illa nos obligauit, hęc ſoluit. Illa obæratos feruore delictorū adiudicauit inimico, hęc redemptos titulo dominicę paſsionis Chriſto acquiſiuit. Mala Euæ ſucceſsio totū hominē deuorauit, præclara Chriſti hęreditas totū hominē liberauit. Non ad vnū quidē, nō ad paucos, ſed ad omnes teſtamentum ſuū ſcripſit IESVS. Omnes ſcripti hæredes ſumus, non pro portione, ſed pro vniuerſitate. Teſtamentum commune eſt, & ius omnium, hæreditas vniuerſorum, & ſoliditas ſingulorum. Nouum tamen teſtamentum, ſinguli adeunt, & omnes poſsident. Nec minuitur hæredi quicquid à cohæredibus vendicatur, manet emolumentum integrum, & eò magis ſingulis creſcit, quo pluribus fuerit acquiſitū. Alia cōditio eſt hæreditatis humanę. Si diuiſa fuerint emolumenta, minuuntur, & hæredis eſt damnū aſcriptio cohæredis. Indiuiſum regnū Chriſti eſt indiuiſa hæreditas. Quomodo fieri poterat vt diuiſa eſset hæreditas, cū hæreditatis fructus ſit indiuiſus, quod eſt regnū cælorū? Aurum, argentum, prędium, ab homine pluribus derelictō diſtribuitur ac ſecatur, ſolida ad ſingulos Chriſti dona peruc

A niunt,omnes habent,& nemo fraudatur. Audiamus igi
tur commoda hæreditaria. Remiſsio peccatorũ, hæredi
tas Chriſti eſt. Certe ſolida per ſingulos,& in commune
eſt lucratiua. Quibuſcũq; enim collata fuerit,ſolida eſt,
nulli decedit accedit;õnib9. Corpori aegritur,quicqd
vnicuique relaxatur. Nam ſi angeli ſuper vno peccato-
re pœnitentiam agente lætantur,quia lucrum ſuum pu-
tant hominis redemptionem: quanto magis lucrũ eſt ge
neris,quod eſt lucrum naturæ? Hæreditas Chriſti eſt re-
ſurrectio. Hanc quiſquã dãnum ſuum dixerit,quæ in vi-
no cõmunis gratiæ nomẽ inuenit? Chriſtus enim reſur-
gens,omnibus ſurrexit,quoniam per hominem reſurre
ctio mortuorum. Quomodo igitur poteſt ſingulorum
eſse diſpendium, quæ eſt totius corporis & humani ge-
neris reformatio? Recitetur igitur teſtamentũ, & inſtitu
tiones eius conſideremus. Teſtis autem nobis eſt ſpiri-
tuſsanctus. Cum enim dixerit, Teſtis ſum teſtamento-
rum meorum,quæ teſtificatus ſum in vobis: tũc teſtimo
Hiere.31. niũ perhibebit quod teſtatus ſit dicens: Hoc autem teſta
mentum quod teſtabor ad illos, dicit dominus: Dando
leges meas,in cordibus eorum, & in ſenſibus eorũ ſcri-
bam eas,& peccati & iniuſtitiæ eorum non ero memor.
O vere teſtator æternus, qui noſtris cordibus leges affi-
git ſuas,& ſcribit in ſenſibus,vt nihil aliud cogitare niſi
diuina præcepta poſsimus,nihil aliud ſentire niſi dei o-
racula debeamus. Dedit gratiam, reformauit naturam,
ſibiq; comminiſcens qui obliuiſci nihil ſolet, memoriã
meorum abſtulit peccatorum, mihiq; dedit præceptorũ
B ſuorum. Noli ergo tollere de corde tuo legem dei,& af-
figere legem peccati. Noli ſcribere in ſẽſibus tuis diabo
li illecebras,& dei delere mandata. Ecce ego,inquit,pin
xi muros tuos,dicit dominus ad Hieruſalem. hoc eſt,ad
animam ſtudioſam trãquillitatis & pacis,quam fecit ad
imaginem ſuam. Noli,inquam, aufere imagini cæleſtẽ,
& imaginem mortis imponere.. Recuſaſti hæreditatem
ſeculi,ſerua Chriſti teſtimonia, quoniã in his exultatio
atque lætitia eſt,quando quidẽ omnis fletus delebitur,&
mors non erit amplius,neq; luctus, neq; fletus, neq; cla-
Apoc.21. mor. Paſsio Chriſti imago fuit regni cæleſtis. Nemo au-
diuit in plateis vocem eius,quia illo ſilẽtio poſsionis ſuę
clamorem omnem in poſterum impiæ vocis abolebat,
Nolebat fleri,quia dicebat ad filias Hieruſalem: Filiæ Hi
Lucæ.23. eruſalem nolite me flere,ſed voſipſas flete. Ablaturus e-
nim omnes lachrymas ſuæ beneficio crucis, in paſsione
propria futuræ inſtat beatitudinis exibebat,vt nemo fle
ret,niſi qui Chriſti beneficia non teneret. Merito igitur
C vir euangelicus dicit: Hæreditate quæſiui teſtimonia tua
in æternum, quoniam exultatio cordis mei ſunt. Quis
non exultet quia cælum & terram hæreditate qu;ſiuit?
quæ duo elementa conteſtatus eſt etiam deus cũ legẽ da
ret: quia quæſiuit deum, de quo dicit ſanctus. Portio mea
dominus. Quæſiuit dominum IESVM, quæſiuit ſpiritũ
ſanctum,& poſt illa quæſiuit angelos, & cum illis viuit,
non hodie tantum et cras,ſed in æternum, nec vllis pro
nomine domini contriſtatur iniuriis. Deniq; gaudebãt
apoſtoli cum verberarẽtur, cũ in carcerem traderẽtur.
Exultans autem in teſtimoniis domini iure dicebat:

VIII Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtiti
alias,iu- as tuas in æternũ,propter retributionẽ.
ſtificatio- Qui retributionem bonorum operum ſperat à Chriſto
nes. et ad eũ feſtinat,ſiclinat cor ſuũ vt faciat Chriſti iuſtitias
Mat.3. Quæ eſt Chriſti iuſtitia? Sine nos, inquit, implere omnẽ
iuſtitiam qua peccatum minuitur,culpa laxatur. Et be-
ne ait,Inclinaui,vt nõ ſit tibi arduũ atq; difficile,cũ mẽ-
tẽ tuã quaſi ad humilia & plana cõuerteris aut certe quo
niam ſapientia carnis legi dei non eſt ſubiecta, videtur
inclinare cor ſuũ, qui legi facit eſse ſubiectum, exollẽte
corporis ſẽſu, cõtuituq; religionis iflectit, atq; ille dudũ
extollens ſe fruſtra,& inflatus mẽte carnis ſuæ cũ ſe hu-
miliat,inclinat. Humiliauit enim & ipſe ſe Chriſtus, vt
nonum conderet teſtamentum. Cum lego euangelium, D
audio filiũ dei carnẽ ſũpſiſse de Maria, videor mihi cũ
Chriſto ipſe deſcẽdere. Lego enim eum qui cũ in forma Phil.2.
dei eſset,ſemetipſũ exinaniuit. Exinaniuit aũt vt formã
ſerui acciperet,et ſpecie inuẽtus vt homo, humiliauit ſe
vſque ad mortẽ. Lego eũ dicẽtẽ: Venite ad me õnes qui Matt.11.
laboratis,& onerati eſtis,& ego reficiã vos. &, Diſcite à
me,quia mitis ſum,& humilis corde. Non dixit: diſcite
à me quia potens ſum. non dixit: diſcite quia glorioſus
ſum,ſed,diſcite quia humilis ſum, quod poteſtis imita-
ri. Nolite extollere vos; nolite exaltare cornu veſtrum
Docuit ergo me humiliari,& inclinare cor meum ad fa
ciendas iuſtitias, non ad iniquitatem,ſed ad æquitatem
inclinare propter retributionem. Retributio, regnum
cælorum,& paradiſi eſt incolatus.

SERMO DECIMVS QVINTVS

SAMECH litera decimaquinta,quæ ĩterpreta D
tionem habet,audi. Eſt & alia eius interpre- Samech.
tatio,quæ dicitur firmamẽtũ. Quid eſt audi? Non ocioſe dicitur,quod commune eſt,om
nibus,et ſuppetit vniuerſis ipſo iure naturæ. Et ideo nõ
eſt ocioſum quod admoneris vt audias, cum etiam inui
ti & aliud agentes, ſonum tamen aut vocem audire ſole
mus. Sed quia non eſt ſolum audire hoc quod ſuppetit
officio naturæ,ſed etiam illud quod maius eſt,vt audias
non vſu tantum corporis, quantũ intellectu mẽtis: ideo
diligentius conſidera iſtius literæ interpretationẽ,ſeriẽ-
que verſuũ qui ſequũtur. Vt noueris autem myſticũ eſse
audire,vt audias & intelligas myſteria,de Iudæis ſcriptũ
eſt quia myſteria legis audierunt,ſed non intellexerunt
Vnde ait dominus: Audi populus meus, & loquar. Lex
vtique ſpiritalis eſt. audi ergo ſpiritaliter. Denique qui E
ſe ſciuit audire,ait: Audiam quid loquatur in me domi- Pſal.84.
nus deus. id eſt,vt cognoſcam quid locutus in me fuerit Eſaiæ.77.
deus. Ideoque alibi ait: Quãta audiuimus,& cognouim?
ea. vt comprehenderet non ſolum audiſse ſe, ſed etiam
intellexiſse. Nemo enim cognoſcit, niſi prius intellexe-
rit. Audi ergo,ne ſi te videat negligentem,veniat Petrus
arripiat gladium,abſcindat auriculam tuam, quod ſup
flue habens aurem corporis ſis,qui audire & examinare
non noueris. Et fortaſse virtutem animę quæ examinat
quæcunque audiuntur,habent amputatam, qui ea altitu
dine qua ſcriptum eſt,audire nõ poſsũt. Meritoque hãc
literam firmamentum alij interpretati ſunt,quod cũ ſu-
periore interpretatione concurrit. Niſi enim vnuſquiſ-
que audierit quid ſequi debeat, nemo firmatur. In offi
cio igitur audiendi,omniũ firmamentum eſt. Dicit igi- F
tur tibi in Threnis Hieremias propheta per literam, Au
di. Et vt ſcias myſticum eſse quod audire debeas,ſubie-
cit huiuſmodi ſeriem huic literæ: Abſtulit õnes fortes Thren.1.
meos dominus de medio mei. Vocauit in me tempus, vt
contereret in me electos meos. Lacum calcauit domin9
virgini filiæ Iudę. Non tũc abſtulit omnes Iudæę fortes
dominus,quando in Babyloniã regionẽ captiuus duc9
eſt populus Iudæorũ,ſed quando Chriſtus aduenit, & li
bertatem animæ ſuæ captiua non vidit, neſciẽs grauib9
incuruata peccatis mentis ſuæ erigere ceruicẽ, & quędã
fidei colla ad lucẽ cognitionis attollere. Ideo lac9 fact9
eſt Iudæis paſsio Saluatoris,quæ gẽtibus portum ſalutis
oſtẽdit qa crux domini nõ credẽtib9 præcipitiũ eſt, ſed
vita credẽtibus. Hac ratione præmiſit Audi. vt futura co
gnoſceret. Alio quoq; loco literæ huic iſta ſubiecit: Te- Thren.2.
nuerunt ſup te manus omnes trãſeũtes p viã, ſibilauerũt
& mouerũt caput ſuũ ſup filiã Hieruſalem. Hæc eſt ciui
tas,dicẽt,corona gloriæ,& iucũditas vniuerſæ terræ. Paſ
ſionẽ domini Saluatoris, pphetari liquet & defleri ab Hi
eremia,nõ excidiũ Iudæorũ: quod cũ ex aliis, tũ ex illo ĩ
telligi poteſt,quia in poſterioribus habet: Spiritus ante Thren.4.
faciẽ noſtrã Chriſt9 domin9 cõphẽſ9 eſt ĩ iteritu noſtro
ſub cuius vmbra, diximus, viuemus inter gentes. Quid

G hoc manifestius,quando & nomen expressum est,& cõ prehensio inter manus persequentium perfidorum est declarata,& vmbra viuificans,& gratia gentibus confe renda descripta est?Sed etiam ipsa verba significant quæ in euangelio de passione domini legim9,quia hoc loco mors eius annunciata est per Prophetam.Sic enim Mat-
thæus scripsit: Transeuntes autem blasphemabant eum
Matt. 27. mouentes capita sua,& dicentes:Vah qui destruebat tẽplum dei,et in triduo illud reędificabat . libra te si filius dei es . Vulgus populi cum insultat alicui, sibilare consueuit.simul quia vocem non habebant qui verbũ negabãt,sicut irrationabilia animalia sibilabãt.Et ideo trãsibant viam qui in via stare debuerant . Non stabãt ergo quasi constantes,sed transibant quasi mobiles. Iusti autem pedes stabant in atrijs Hierusalem, in quibus perfidi stare non poterant,& ideo præteribant, sicut Marcus significauit.Præterit vmbra non veritas . Dies eius sicut vmbra præteriet, qui oblisciturquod delinquit. Sed et transire infideles legimus,sicut est illud : Et vindemiant
Psal.79. eam omnes transeuntes viam . Quis enim nisi perfidus despoliat vineã Christi?Sed & alibi scriptum est:Et non
Psal. 128. dixerunt transeuntes viã, benedictio domini super vos Stantibus enim dicitur: Ecce nunc benedicite domino.
Psal.133. Tamen & in bono legimus transire , vt est illud Moysi: Transiens videbo hoc visum magnum. Et qui vidit impium exaltatum vt cedros Libani,Transiui,inquit,& ec
Exo.3. ce non erat.Et nemo dicit seruo,transi,recumbe . Quæ
Psal.37. ergo distinctio sit consideremus,nisi forte illa , quia vbi
Luc.17. in bono accipitur transire, absolute dictũ est,non dixit,
H hoc aut illud transiẽs,sed tantũ modo trãsiẽs. Vbi in malo:transeuntes,inquit,viam. Via enim bona est quę à cõ meantibus frequentatur, non facile incursatur à latronibus,qui auersa viarum obsidere consuerunt.Ita regale iter munitum est . Moyses autem non transiuit viam
Exo.33. sed in via stetit,cui dictum est:Tu autem hic sta mecum.
Ioan.14. Stetit cũ illo qui ait:Ego sum via,& veritas,& vita . Hãc, qui viam transit,labitur. Moyses autem non lapsus est , sed pertransiuit à secularibus ad spiritalia,à temporalibus ad æterna.Et qui vidit impium,nec remãsit , sed per transiuit,euasit,quia non hæsit impio,ne fieret vnũ corpus,sed se ab eodẽ seperauit.Et cui dicitur:Trãsi, recũbe,euadit vtique laboriosam præsentẽ seruitutem,vt habeat gloriosam futurorum quietem . Et sponsæ dicitur:
Cant.4: Ades huc à Libano sponsa,ades huc à Libano,transibis & pertransibis.A principio fidei transit,& pertrãsit,quę festinat ad sponsum. Pertransit seculum, & festinat ad Christum.Nũc discutiam9 quid sit mouere caput. Quis
I est populi caput nisi Christus? Caput enim mulieris vir,
1.Cor.11. caput autem viri Christus . Sed etiam lex intelligibilis caput mulieris'. Denique mulier sub lege tanquã sub viro fuit.Mortificato autem ritu Iudaico qui erat secundũ literã legis, innupsit ei mulier qui à mortuis resurrexit. Vnde quidam mystice interpretati, mortificato ritu Iudaico tanquã fratris defuncti ritu veteri euangelio mulierem illam intelligibilẽ nubere ex lege voluerunt, quia lex euangeliũ fraterna quadã prędicationepręcesit. Ergo synagogæ caput mortuum est,hoc est, caput eius lex mortua est,obseruatio videlicet legis, euacuata est legis litera,spiritalis eius intellectus astruitur. Huius commotionis meminit Dauid in quadragesimotertio psalmo dicens:Posuisti nos in parabolam gentibus, cõmotionẽ capitis in populis.eo quod à lege in euangelium sit facta cõmotio quasi transitus quidam.In viceesimo autẽ & primo psalmo, in quo & totius prophetatur series passionis,sic habetur:Omnes qui conspiciebant me, aspernabantur me,& locuti sunt labijs,et mouerunt caput.Sperauit in domino,eripiat eũ, saluũ faciat eũ , quoniã vult eum.Mouerunt ergo legẽ quæ immobilis videbatur, & finis legis Christus intrauit. Qui mouerant capita, pharisæi fuerunt,id est,à veritate diuisi . Vnde & in veritatẽ non crediderunt,Sed & sic potest accipi.Mouerunt caput suum Christum,qui in sua venerat.Sed mouerũt eũ K
quia sui eum non receperunt.Mouerunt autem dicẽtes: Tolle,tolle,crucifige eum.Et mouerunt capita sua,qui onera sua mouere nolebant,cum ligarent onera grauia Ioan.19;
& alijs imponerent,ipsi autem digito,inquit,ea mouere Mat.27.
nolunt. Quod est mysticum,quia corporalis ritus obseruationem nunquam mutare voluerũt,& introducere intellectum spiritalem.Digitum enim pro spiritu legim9: vt lex digito dei scripta est,& ideo lex spiritalis est.Noluerũt ergo onera sua mouere , quæ sunt grauia, & leue Deut.9.
Christi iugum atque onus eius suaue suscipere . Verum quia passio Saluatoris omnes redemit , non absurdum est intelligere ita hos mouisse capita sua , sicut prophetabat princeps ille synagogæ : Expedit vnum mori pro Ioan.11.
populo.Aliud dicere volebat,aliud significabat . Et isti aliter mouebãt caput quasi insultantes, & aliud annunciabant quia ipse erat qui venit vt pigrum illud atque terrenum principale hominũ cõmoueret,quo euacuata obseruatione literæ , mysterium quæreremus in verbis.
Vnde ait Posuisti nos in parabolam gentibus, commo- Psal.43
tionem capitis in populis. Quod in bono vtique accipitur,quia præmisit:Et in natiões dispersisti nos: Dispersi sunt enim Iudæi,vt reliquiæ eorum saluæ fierent secundum electionem gratię. In parabolam autẽ positi sunt, vt ea quæ per parabolam dicta sunt, reuelata esse illorum exitu discerem9, vel eorum exemplo admoneremur cauere perfidiam.Tunc enim cognouit magis Hieremias Iudæam esse deflendam,et ideo Hierusalem captam esse tũc tẽporis prophetauit,quando redẽptorẽ propriũ nõ L
recepit.Illi igitur insultatur,de qua dicent:Hæc est , inquit , ciuitas vniuersæ terræ . eò quod vbi erat ante fidei iucunditas , ibi nunc sit amaritudo perfidiæ . Vel certe mouendo caput suum , & de corporalibus ad spiritalia transeundo mereatur audire,cum crediderit in Christũ quod corona sit gloriæ Quę est autem corona gloriæ,nisi ecclesia,quæ caput suum Christum coronat?Quæ iu- Psal.18.
cunditas vniuersæ terrę, nisi domus populi Christiani, aula sanctorum,de quib9 scriptum est: In omnẽ terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum Cant.3;
Ego quia corona gloriæ est ecclesia,ideo dicitur in Cãticis:Egredimini filiæ Sion,&videte regem Salomonem in corona qua coronauit eum mater eius in die spõsaliũ eius,& in die iucũditatis cordis eius . Ad animas dicitur vt ê gurgustijs & claustris exeant corporalib9,extra corporis cogitationes exeant,egrediantur à cupiditatib9 & à curis & cæteris carnis istius & affectus lubrici passionibus,supra mundum ascendãt,de hoc mundo exeant, Christo occurrãt,paratę assint facibus ardẽtibus relucẽtes.Quasi angeli Christi hoc loquẽtur , Non potestis videre claritatem eius,gloriam eius , nisi egredia minihu M
manę fragilitatis curas,filiæ Hierusalem . Quasi dicant: Quid viuentem inter mortuos quæritis? Non intra hũc mũdum quæritur Christus, qui supra mũ dũ suos voluit esse discipulos. Quæ est corona qua coronatur Christ9 nisi conora gloriæ?Ioseph coronã habuit castitatis, Paulus iustitiæ,Petrus fidei . Singularum virtutum coronę sunt.Sol9 Christus habet coronam glorię, qua eũ ecclesia coronauit.In hac corona õnes coronę sunt , ęa gloria nõ portio vnius coronę, sed præmiũ omniũ coronarum est.Tertia traditione mouerunt caput suũ, hoc est Christum,qui est caput suæ plebis.Caput eius aurum cephas.Vnde & Aquila petrum aurum dixit:Symmachus lapidem aureũ , quod significat stabilẽ eminentẽ eę sapientiam.Corpus Christi,ecclesia est.Hui9 caput aurũ, id est,sapientia preciosa sanctorum est,hoc est, virii iusti atę prudentes. Crines eius abietes nigræ sicut torax,de
quo alibi ait:Capillamentum tuũ vt grex tonsarũ . Ideo Cant4.
capillamentum,quia virtus omniũ sensuũ in capite est. &.6.
Oculi enim sapientis in capita eius. Profunda igitur do Eccle.2.
ctorum prudentia,quæ potest ea quæ obscura sunt reuelare,& alta aperire sensuum . Et huiusmodi disputato-

A res crines ecclesię sunt, sicut pulli coruorũ, quib⁹ dominus escam dat: sicut dedit sancto Iacob à iuuentute ei⁹ & eum pauit. Hos altos ac profundos vbertate doctrinæ
Canti.4 & 5. pascit dominus cælestibus sacramentis. Oculi quoque eius sicut columbę. Oculi sunt viri, videlicet spiritalib⁹ ornati sensibus, qui ad vidēda mysteria sunt acuti, & parati ad penetranda scripturę secreta diuinæ, rationibili lacte fulgentes, in qbus non sit aliqua doli maculosa cōfusio, sed simplicis affectus pura & immaculata synceritas. Ideo in aquarum abundantia lotas has columbas in
Canti.1. lacte memorauit. Iam cętera Dētes & genas, & sicut coccineum restículum labia sponsæ, intelligimus animę esse virtutes, doctorūmq; diuersitates: qui vel spiritalē mēti alimoniam dispēsatione sedula subministrēt, vel prædicatione dominicæ crucis, sicut verbi quadā linea alligent audientē, vel modestia verecundi, et iuuentutis flore gratissimi. Et si à tractatu pudore reuocentur, redoleat tamen in his odor Christi, & sicut in Genesi, quasi de capite sacerdotali discendit vnguentū, eluceat pulchritudo doctrinę. Et hoc caput mouit synagoga, & ideo abstulit dominus mirabilē consiliariū, et prudentē architectum & sapientē auditorem. Caput, inquit, & caudam: quoniam qui caput nō tenuerant, nouissima habere nō possunt. Sed iam ea quæ annexa sunt consideremus.

Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi

1 Quanto ergo dominus noster perpendat affectum, sanctus propheta Dauid hoc versiculo declarauit, quia cū suos inimicos nequaq̄ sit persecutus, vtpote qui & regis
B Saul, à cuius insidijs periculū salutis cauere vix poterat, nec vitam putauerit appetendam, & mortem æstimauerit vindicādam, & parricidę filij ingemuerit interitū, & multorum persequentiū se flagitiis appetitus ignouerit, vt ipse ait quia vicem iniuriæ lædentibus nō rependerit præuaricatores tamen diuinæ legis exosus horreseat: in quo vtiq; & clementia morū eius, māsuetudoq; pietatis, & vehemens deuotionis aperitur intentio, Euangelici præcepti conueniens disciplinæ, quā prophetico spiritu pręuidebat. Etenim dominus IESVS & nostrorū inimicorum dilectionem nobis expetēdam esse pręcepit, & dei hostes etiam si nobis aut parentum, aut filiorum, aut coniugii germanitatisq; necessitate copulentur, o-
Luc.14 dio persequendos. Sic enim scriptum est: Si quis venerit ad me, & non oderit patrem & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc etiam & animam suam, non est me dignus. Quod si quis ociosis accipiat aurib⁹ fortasse dicat: Tu domine IESV legē dedisti, dicens: Di-
Deut.6. Leui.19. Deut.5. lige dominum deum tuum, dilige proximum tuum. Et vt impleres hanc legem, venisti. Dixisti per legē: Honora patrem & matrē, & in euangelio iubes vt parētes oderim? Quomodo sibi conueniunt ista præcepta? Sic mitis
C & humilis corde venisti? Non possum saluo pietatis iure odisse patrem, cui debeo quod creatus sum, nec matrem longo decem mēsium fastidio pii fœtus onera portantem, cui in absolutione pl⁹ periculi, in dilatione pl⁹ tædii est. Quid dulcissimi merentur filii vt paterno excludantur amore, cum sit impium mori nolle pro liberis? Quid vxor charissima quædam vitæ cohęres, & consortiū communis naturæ? Quid fratres iisdem cōcreti visceribus, atque formati eodē naturæ hospitio in hunc vsū lucis emissi? Oderi ergo pignora charitatis? Ita euāgelii lenitate rigorem prædurę legis Iudæis inflectis, vt quorum lex condemnat iniurias, eorum tu euangelio tuo condēnes gratiam? Video istiusmodi assertioni me respondere non posse, sed tu domine respondē. Nec enim indiges vt excuseris, qui nō eguisti vt vinceres. Respondebit igitur. Ego non condemno pietatem, qui odi
Eccle.3 iniquitatem. Ego parentes non prēcipio non amandos, qui inimicos suadeo diligendos. Sed non legisti tempus amandi, & tempus odio habendi, et tempus belli, & tempus pacis? De quo hoc dicit Ecclesiastes? Nonne de eo D quod ratione temporis fiat, vt aliquos pie & amare & odisse possimus, vt quos dilexeris, odisse: & quos oderis, amare conueniat? Non ego parentum infudi odia pectoribus filiorum, nec cōiugum suasi fastidia mentib⁹ maritorum. Naturam interroga quid exegerim, quę vtique authoris arbitriū genitali singularū necessitudinū testatur affectu. Amare parentibus filios, lex naturæ est: maritis coniuges, lex diuina est, quæ coniugii charitatē in natura vertit, vt fiat vna caro, & vn⁹ spiritus. Diligere fratribus fratres naturæ prærogatiua est, quæ eodem domicilio diu fotos assuefecit ad gratiam charitatis. Non ergo necessitudinū itestinia bella mādaui, sed illecebrā suspectam habui. An non iure suspectam, cum serpens ille callidus et astutus ad construēdas nequitiæ suæ artes, quo incorruptæ ac rudis naturæ dote fundatū primogeniti Adam labefactaret affectum, fœmineis magis illecebris, quā suis cōmisit venenis? Itaque fœmina virum quē serpens tentare nō ausus est, cibo oris & via moris infexum molli quadā & cōciliatricula vxoriæ sedulitatis affectione traduxit. Et adhuc Eua liberos non habebat: quorū gratia vti dulcis ad amorē, ita esset facilis ad lapsū. Quā plurimos à martyrii cōsummatione sæpe reuocauit? Denique sæpe cognouimus quoniam quem formi dolosa carnificū pompa nō terruit, nec diuisi lateris sulcus infregit, nec ardentes laminæ à triumphalis fortitudinis rigore abducere potuerunt, eum inter sacra iā prę-
E mia constitutum, vxor tenerę sobolis oblatione miserabilis vnius lachrymæ miseratione decepit: Samson captus est per vxorem, nūquid tu fortior? Salomon captus est in vxore, nunquid tu sapientior? Ille igitur cuius sapientia totis celebratur seculis, factus est insipiens, quia nimiū amauit vxorem. Quid de fratribus dicā? Experta est in liberis & prophetæ domus detestabiliora inimici oscula, quàm odia esse fraterna. Itaque fratricidiū pater quidem fleuit, sed magis est indignatus incestum. Deni-
que licet parricidam, percussorē tamē reuocabat incesti. Tempus igitur amandi, tēpus odio habendi, hoc est, tempus martyrii, quando ea quæ diuina sunt, omni charitati necessitudinū præferenda sunt. Tempus belli, quo etiam bellum pro Christi nomine perfidis pignorib⁹ inferamus. Tempus pacis, quia in pace locus eius. Deniq; ipse in euangelio euidēter exposuit qua ratione nostros
Mat.10. debeamus odisse, dicēs: Qui diligit patrem aut matrem
F plus quàm me, non est me dignus. Non dixit indignos esse qui parentes suos diligunt, sed eos indignos ait, qui plus parentes quàm Christum diligunt. Si enim ideo deferimus parētib⁹, quia nostræ generationis authores sūt quanto magis Christum oportet amare, qui ipsorum est author parentum? Isti dederunt quod non potestatis est, sed ministerii sui: Christus donat salutem, qui parentū beneficia conseruat. Pulchre autem dixit: Iniquos odio habui, legem autem tuam dilexi: quia si legem amamus, odisse debemus aduersarios legis, qui operibus suis præcepta legis impugnant. Græcus melius eos, & proprie nūcupauit dicens, παρανόμους τοὺς παρανόμους ex lex vocatur, qa extra legē est. Hos ergo odit q in lege Christi est, quia legis mandata nō seruāt. Nō solū enim q legē
Rom.2. nescit, sed etiā ille q non agit secūdū legē exors legis est quia nō auditores legis tantū, sed factores legis iustificabuntur. Redarguit me ipse Dauid si aliter intelligam. Quomodo iniquos homines oderat, qui parricidam filium commendabat prælatoribus, ne eum aliquis occideret, qui Saul regis mortem etiam vindicauit in eum qui à se nunciauit occisum? Ergo non iniquos homines, sed iniquos sermones oderat. Denique iniquos hos dixit odio habui, non addidit viros. Denique cum dicat
Matt.5. IESVS in euangelio, Diligite inimicos vestros: dicat Apostolus, Benedicite eos qui persequuntur vos: & nolite maledicere: quomodo excusaretur iste vir euāgelica viuens disciplina, si iniquos hoīes odisset: nisi itelligas qđ

G iniquitatem odio habuit,non eos qui & ſi operentur iniquitatem,poſsent tamen euãgelica prędicatione cõuerti?Aut certe niſi ita accipiamus quia ſicut ille qui nõ honorat patrem,iniquus eſt:idem tamen ſecundum illud
Lucæ.14. exoſus patrem,quod ſcriptũ eſt:Qui non odit patrẽ aut matrem,aut fratres,aut ſorores,aut animam ſuam,non poteſt me⁹ eſse diſcipulus:etiam laudabilis habetur: ſic & iſte iniquos odio habuit. Eodem modo & eos oderat quo patrem præuaricantem,aut animam ſuã, præferens videlicet vitæ eius ſuauitati gratiam Chriſti.

II Adiutor & ſuſceptor meus es tu , & in verbum tuum ſpero

*alias ſuſperaui. Audiutor per legem,ſuſceptor per euãgelium. Quos lege adiuuit,in carne ſuſcepit,quia ſcriptũ eſt:Hic peccata noſtra portat,& ideo in verbum eius ſpero. Gręcus tamen ἐπῆλπισα habet,quod eſt ſuperſperaui,quod de eo dicitur qui ſẽper addit ad ſperandum & cum ſperauerit aliquid,iterum ſperat,& ſpe proficit,extendens ſe ſemp ad ſuperiora,& ea quæ præteriit obliuiſcens. Pulchre autem ait:In verbum tuum ſperaui,hoc eſt,nõ in prophetas ſperaui,non in legem,ſed in verbũ tuũ ſperaui , hoc eſt,in aduentum tuum,vt venias & ſuſcipias peccatores, delicta condones,ouem laſsam tuis in cruce humeris bonus paſtor imponas. Si quis ſperat in Chriſtum, ſeparare ſe debet à conſortio perfidorum. Ideoque dicit:

III Diſcedite à me maligni, & ſcrutabor mãdata dei mei.

H Cuius verſiculi teſtimonio ſignificatur quia vbi mali
Sapien. 1. gnitas eſt , ibi cuſtodia mãdatorum cęleſtiũ eſse nõ poſſit. In maleuolam enim animam intrat ſapientia. Et alibi: Quærent me mali & non inuenient. Simplicẽ mentẽ ac deſęcatum animum diligit Chriſt⁹, nec poteſt immaculatæ virtuti vllum cum maculoſis contubernium eſſe. Flagitia odit,refugit,aſſ[illegible]ernatur contagia , qui dicit Diſcite à me quia mitis ſum. Malignos repellit, laborantes vocat. Dicit illis IESVS: Diſcedite à me omnes qui
Pſal.6. Mat.11. operamini iniquitatem . Iſtis ait: Venite ad me omnes qui laboratis.& onerati eſtis . Non vtique malignitate mentis,ſed infirmitate carnis onerati. Onorati,inquàm, alieni hæriditate peccati. Laborantibus ſubuenio , fraudulentis prodeſse non debeo,ne pluribus noceant. Hos pœna compeſcat,illos emendet gratia . Malitia enim fons peccati eſt, culpa infirmitatis eſt lapſus. Illi debeo ſubuenire qui laborat,illum etiam odiſse qui decipit. Malas igitur operationes repellit. Nam niſi ita accipias,videtur dicere: Diſcedite à me , quia mundus ſum, quia purus ſum. Hoc Phariſæus dicebat,& reprehenſus
I à Chriſto eſt. Non ergo propheta dicit, Mundus ſum,
Pſal.50. ſed cor mundum crea in me deus. Ideoque relegato eõ ſortio malignorum, quaſi qui ante pemixtus illos ſuſcipi non poſset à domino,dicit:

IIII Suſcipe me ſecũdum eloquium tuum & viuam,& non confundas me ab expectatione mea.

Si viuit qui in ſinu eſt patriarchæ Abrahæ, vt ille Lazarus pauper,quanto magis viuit qui ſuſcipitur à Chriſto? Quomodo enim poteſt non in æternum viuere,quẽ ſempiterna vita ſuſcepit,quem totũ ſibi Chriſtus aſſũpſit,qui totus verbi eſt,cuius vita abſcondita eſt in Chriſto IESV? Sed qui in ſinu Abrahæ ſedet, ſuſceptus à Chriſto eſt. Intolerandæ autẽ præſũptionis videretur dicere domino,Suſcipe me:niſi promiſsum eius adiungeret:hoc eſt,Vt hoc auderemus,ipſe feciſti, tuo te chirographo conuenimus,quoniam noſtrũ chirographũ ſuſtulifti. Nos fecimus chirographum mortis,tu ſcripſiſti chirographũ vitæ. Ergo nõ cõfũdas ab expectatione ſua ſeruulũ tuũ,quia in te ſpero. Spes enim non cõfũdit . Et
Cnm.5. ſi tribulamur,patientiam ſubminiſtra vt ferre poſsim⁹, vt qui à te expecto,non opprimar infirmitatibus , non K
ſuccũbam tentationibus,nõ affligar procellis, in quib⁹ eſt probanda patientia,vt probatio cõſequatur ſpẽ quæ confirmat & roborat,quæ non confundit. Hoc eſt, trãgimur frequenter laboribus,fatigamur.ſed ſi ſpes deſit, cõfundimur,& tota mẽte turbamur. Sed eſto , ſint aliq duri ad labores,firmi ad iniurias perferendas: ſi ſpẽ auferas,nõ poteſt perpetua eſse patiẽtia , Ipſa patientia nõ probatur ſi fides deſit,cuius radix ſpes eſt. Quæ enim poteſt probatio eſse,niſi pro Chriſti nomine vel incommoda vel pericula vniuerſa ſuſtineas? Ideo ſpes eſt ſola 2.Cor.7.
quæ noſtrũ nõ confundit affectũ. Vbi eſt ſpes:apoſtolicũ illud,foris pugnæ,intus timores nocere nõ poſsunt. Alia interpretatio habet,Non erubeſcere facias:Non erubeſcet qui ſperat in Chriſtum. Ideoque qui bene ſperat, Pſal.24.
dicit:In te cõfido,non erubeſcã. Et bene ait,cõfido. Robur enim ſpei noſtræ,& quædam ſperãdi authoritas, cõfidentia eſt. Spera igitur ſemper , et nemo te ab expectatione confundit,Expectatio noſtra,vita æterna eſt . Expectatio noſtra eſt regnũ dei,angelorũ cõſortiũ . benedictiones ſunt ſpiritales. Spera quotidie , finẽ iſta res nõ habet,neſcit iuducias. Spera etiam poſitus in aduerſis. Si quis dicat tibi aliqua forte neceſsitudinũ amiſsione percuſso, Quid tibi prodeſt iuſtitia tua? tu tamen ſpera, L
non deficiat fides tua. Si qs dicat tibi,Quid tibi quotidiana profuere ieiunia? Quid caſtitas corporis, pudor mẽtis? ecce ſicut iniuſtus & impius vulneratus es:non deficiat fides tua. nam etiam ſi infirmus es,fidelis tamẽ ſolicitus eſt pro te Chriſtus. Dicit ad diſcipulos, Date illis Mat.14.
vos mandicare,ne deficiant in via . Habes apoſtolicum cibum,manduca illum,& non deficies. Illum ante mãduca,vt poſtea venias ad cibum Chriſti,ad cibũ corporis dominici,ad epulas ſacramenti,ad illud poculũ quo fidelium inebriatur affectus, vt lætitiã induat de remiſſione peccati,curas ſeculi huius , metum mortis, ſolicitudineſq; deponat. Hac ergo ebrietate corpus non titubat,ſed reſurgit,anim⁹ nõ cõfunditur ſed conſecratur.

Adiuua me,inquit,& ſaluus ero,& meditabor iuſtificationes tuas† ſemper V
†alias,in iuſtificationibus tuis.

Qui ſperat,præſumit iuuari. vbi autem adiumentum dei,ibi certum ſalutis auxilium. Supra dixit: Adiutor meus et ſuſceptor meus es tu:hic iterũ iuuari petit.quaſi dicat:Sine ceſsatione me adiuua. Nõ mihi ſatis eſt quod M
popoſci,iterum peto vt ſaluus fiam. Hic non magna,nõ vera eſt ſalus:tũc ſaluus ero,cũ fuero in paradiſo,cũ viuere cœpero inter electos tuos angelos,cum laqueos terrę hui⁹ euaſero. Sed ne forte adiuti ĩ neceſsitatib⁹, poſt ea in proſperis poſiti negligamus,docet nos immemores beneficiorum cæleſtium nequaq̃ eſse debere,ſed meditari iuſtificationes domini, vt & cũ boni operis aliqd fecerimus, ſemper tamen ei noſtra peccata fateamur. Hæc enim eſt iuſtificatio domini . Denique phariſæi nõ iuſtificauerunt deum,qui baptiſari baptiſmo pœnitẽtiæ noluerũt. Ergo ille iuſtificatur ,quem ſuorũ pœnitet delictorum. Quẽ enim pœnitet,cõfitetur,vt eſt illud: Tibi Pſal.50.
ſoli peccaui,& malum corã te feci , vt iuſtificeris in ſermonibus tuis. Ideoq; publicanus magis iuſtificatus exiuit è templo,quia Phariſæus ſe iuſtificabat ſuas iuſtitias Luc.18.
prędicando,publicanus autẽ iuſtificabat deũ iniq̃tates proprias cõfitendo. Ergo qui meditatur iuſtificationes, ſemper humiliatur . Non hodie humiliatur,& cras exaltatur,ſed ſẽper humilis corde,et mitis affectu eſt. Plus eſt aũt ſẽper,q̃ die ac nocte,vel tota die: hoc enim ſupra tempus eſt. Ergo vel inter angelos annumeratus dicas oportet iuſtificationes dei ſemper, & illam quã adeptus es gloriam non tuis meritis arroges,ſed diuinæ miſerationi ſemper adſcribas,ne tibi dicatur: Quid habes qđ non accepiſti? Si aũt accepiſti, quid gloriaris quaſi non
acceperis? Omnis enim creatura quæcũque bona habet: 1.Cor.4.
accepit à Chriſto,qui totius eſt author creaturæ

A VI Spreuisti, inquit, omnes qui discedunt a iustificationibus tuis, quia iniqua * cogitatio eorum.

*Alias discedentes à iudiciis tuis quia ĩ iusta.

Omnis superbus immundus est in conspectu dei, quia non potest per superbiam suã mundare peccata, qui arrogãti spiritu coaceruat errorẽ. Ideoq; spernitur atq; despicitur, quia despectu habet diuina mandata. Bene autẽ cælestis seruatur prærogatiua clemẽtiæ, quia nullũ repellit, sed quicunq; noluerint peccata propria cõfiteri, ipsi discedũt à domino deo nostro. Denique ille discessit q peregre profectus, omne quod acceperat à patre, fidei & gratię patrimoniũ dissipauit. Et quia cũ discessisset pœnituit, postea est regressus ad patrẽ quẽ relinquerat tũc cum peccatum propriũ nollet confiteri. Non ergo interuallo locorũ deus relinquitur, sed prauitate morũ, & deformitate gestorum. Discedit à domino qui se elõgat à domino, quemadmodum audita præsentia dei Adam latere cupiebat. Sed discedens à domino salutẽ habere nõ
Psal.72. poterit, quoniã scriptũ est: Ecce qui elongant se abs te, peribunt. Vnusquisque igitur suis studiis sese aut iungit aut separat. Deniq; qđ plerosq; nec locorũ iteruallа secernãt, vel finitima vel vicina cõnectãt, iudicio est, quia
Esa.6. sunt plerisq; in corpore siti qui peregrinantur à corpore, & assunt deo, vt ille qui dicente deo, Quem mittã? respõdit: Ecce ego. Audet & Paulus adesse deo, quia nihil in
Gene.4. se præter carnis materiam videbat esse corporeum. Exiuit Cain à facie dei postq; cõmisso parricidio gerendam peccatorum suorum pœnitentiã nõ putauit. Recte autẽ ait: Ad nihilum deduxisti præuaricatores. Non peccatores dixit, sed præuaricatores. Nam quæ nobis spes foret, quando omnes sub peccato sumus? Etiam illud pulchre

B Omnes ad nihilum deduxisti præuaricatores. Siue ille diues sit, nihil illi diuitiæ suæ prosunt: siue honoratus, nihil dignitas: siue potens, nihil potentia. Sed aliud est prę uaricatorem esse descedentem à iustificationib9 dei, aliud præuaricatorem esse terræ: Illud grauius, hoc leuius,

VII Ideoque subiecta ne turbent, vide quid subiecit his.

*alias prę uaricantes reputaui.

Præuaricatores æstimaui +omnes peccatores terræ propterea +dilexi testimonia tua semper.

+alias ideo.

Recte præuaricator dicitur, q discedit à domino. Deniq; Græce à discedendo apostata nominatur. Vnde et ille
Eccle.19. Vinũ & mulieres faciunt apostatare. Cauenda ergo incentiua & lenocinia delictorum, ne in scelus vergãt. Prę uaricator autem Latine & trãsgressor vocatur, eõ quod à lege domini transeat ad errorem, & trãsgrediatur mãdata cælestia, cui dictũ est vt adhæreat domino deo suo. adhæreto igitur indiuiduo sẽper affectu, ne te ab eo vis vlla possit euellere. Si quid rarum, si quid intermissum aduersarius viderit, statim se immittit in pectus & cor

C tuum, vt te laqueo teneat suæ fraudis & hostilis, vinculo potestatis innexus à deuotione retraharis. Sed non solus ille præuaricator est, qui post habita ecclesia ad cultus transgreditur idolorum, sed etiam quicunque legis mandata non seruat. Omnis enim peccator, præuaricator. Vnde illud: Omnis præuaricatio iustã accipit remunerationẽ. Nomen cõmune, sed diuersa merita delictorũ, & precia ergo diuersa culparũ. Quid sibi vult quod ait, peccatores terræ? Sunt ergo & cæli peccatores, sicut ille qui ait: Peccaui in cælum, & coram te. Sunt qui dicãt quia is qui cælestia non seruat oracula, præuaricator est
Luc.15. cęli. Sed siue hoc siue illud sit, ẽ diuerso vnum significamus peccatorem, alterũ præuaricatorẽ, quia minuit gratiam quam accepit è cęlo, quam spiritus sanctus infudit, siue quia auis cæli factus, non debes in terram redire de cælo. In cælũ ergo peccas, si cæli icola cælũ reliquas. Di
Psal.100. uersitas igitur est eorũ: Alii peccatores cæli, alii peccatores terræ sunt. In matutinis, inquit, interficiebam omnes peccatores terræ. Quomodo vnus omnes interficere poterat peccatores terræ? Sed si consideres iustum, cui nox D
præcessit, dies appropiquauit: potes videre quomodo ex oriente tibi sole iustitiæ de luce vigilans interficias fomenta omnia delictorum. Vtinam mihi aspiret hęc gratia, vt gladio spirituali qui est verbũ dei, ab ecclesia domini incentiua vniuersa possim abolere vitiorum, & terrena auferre delicta, quibus in foueam quandã lubrici prę cipitamur erroris, vt de ciuitate dei expellatur iniquitatis operator. Ciuitas dei, ecclesia est, ecclesia corpus est Christi. Peccat in cælũ, qui cælestis ciuitatis iura contaminat, et immaculati corporis violat sanctitatem suorũ colluuione vitiorum. Et vide ne forte sint qui cæli & terrę peccatores sint. Nam vtiq; Adam cũ in paradiso esset cælestis erat, post lapsum autem terrenus est factus, & de paradiso expulsus est & eiectus. Vnde & Apostolus ait:
1.Cor.15. Primus homo de terra terrenus, secũdus homo de cælo cælestis. Abiiciatur ergo à nobis imago terreni, suscipiatur imago cælestis, nõ fuco expressa, nõ cæris, nõ colorib9 adumbrata, sed moribꝰ, in qua Christus se agnoscat.

VIII Confige clauis à +timore tuo carnes meas, à iudiciis enim tuis timui.

+alias nõ habet clauis à.

Qui diligit domini testimonia, configit clauis carnes suas, sciens quia vetus homo suus cum Christo cõfixus cruci, luxuriã destruat carnis, ne cupiditates eius indomito feruore lasciuiant, ne radix auaritiæ serpentibꝰ se fundat radicibus. Confige ergo clauis, & destrue fomẽta peccati, moriatur in carne tua õnis illecebra delictorum, libertatem vagandi cupiditas voluptatum cruci affixa non habeat. Est quidã clauus spiritalis, qui patibulo crucis dominicæ affigat has carnes. Et fortasse sunt carnes quædam animæ, sicut corpus est animæ. Carnes animæ sunt carnales cogitationes. Configat has carnes ti- E
mor domini & iudiciorũ eius, & seruituti redigat. Qđ si carnes istæ reiiciunt clauos diuini timoris, haud du- Gene.6.
bie dicitur: Non permanebit spiritus meus in his hominibus, quoniam carnes sunt. Nisi igitur affigantur cruci hæ carnes, & configantur clauis à timore domini, nõ permanebit his spiritus dei. Sicut sunt aculei timoris, quibus cõpungimur: ita sunt claui timoris, quibus configimur. Qui cõpungitur, excitatur: qui cõfigitur, mortificatur, vt peccato deficiat, deo viuat. Vt sciamus autẽ clauos, spiritales esse, etiam stimuli spiritales sunt, de quibus scriptum est: Durũ tibi est aduersꝰ stimulũ calcitrare. Hoc stimulo Paulus stimulatus surrexit è terra, & Actu.9.
se leuauit, vt conuersaretur in cælo. Confixꝰ est clauis apostolus Thomas, vt diceret: Nisi videro in manibus eiꝰ fixuras clauorum, & mittã digitũ meũ in locũ clauorũ. Ioan.20
Claui erant bonæ cupiditates, claui erant, etsi non perfectæ fidei, tamen fidei incremẽta quærentis. His cõfigitur clauis qui Christo commoritur, vt cũ Christo resurgat. F
His configitur clauis qui mortificationẽ domini IESV in corpore suo portat. His clauis cõfigitur q meretur audire dicentem IESVM: Pone me vt signaculum in cor
Cant.8. tuum, vt sigillum in brachiũ tuũ, quia valida est vt mors charitas, durus sicut inferi zelus. Infige ergo pectori tuo & cordi tuo hoc signaculum crucifixi, infige & brachio tuo, vt opera tua peccato mortua sint. Nihil in his criminis reuiuiscat, nihil erroris resurgat. Fortasse hanc imaginem claui non solum timoris, sed etiã charitatis affigunt, quia valida est vt mors charitas, durus sicut inferi zelus. Non te ergo offendat duritia clauorũ, quia est duritia charitatis: nec validꝰ clauorũ rigor, quia valida est etiã charitas sicut mors. Charitas enĩ culpã et õnia peccata mortificat. Charitas sicut mortis ictꝰ interimit. Deniq; morimur flagitiis atq; peccato, dũ domini mandata diligimus. Charitas est deus, charitas dei vebũ est, quod
Heb.4. est validum, & acutius oigladio acutissimo, vsq; ad diuisionem quidẽ animæ ac spũs, artusq; & intima penetrãs medullarũ. Est durus ergo zelus charitatis, qui nõ cedat infernis, cũ pro dei zelo vnusquisq; nec suis parcat. His

G clauis charitatis cõfigatur anima noſtra & caro noſtra,
Canti.5.. vt & ipſa dicat: Quia vulnerata charitate ego ſum. Habet ergo clauum ſuũ charitas, habet gladiũ ſuũ, quo anima vulneratur, Felix qui hoc gladio meruerit vulnerari. Hęc ſunt vulnera quę oſculis præferũtur: vtiliora vulnera amici, q̃ volũtaria oſcula inimici. His nos vulneribꝰ offeramus, quibus quicũq; mortuus fuerit, mortẽ guſtare nõ poterit. Talis eorũ erat mors, qui dominũ ſequebantur, de quibus dictum eſt: Sunt aliqui de iſtis aſtantibus qui non guſtabunt mortem donec videant filiũ hominis venientem in regno ſuo. Merito Petrus non timebat hanc mortem. Nõ timebat enim, qui dicebat quia etſi oportuerit eũ pro Chriſto mori, non eũ relinquerem aut negaret. Tollamus ergo crucẽ domini, quę configat carnes noſtras, peccatum deſtruat. Et timor qui cõfigit carnes. Niſi, inquit, quis tulerit crucem ſuam, & ſecutus me fuerit, non eſt me dignus. Ille enim dignus eſt, qui habet Chriſti timorem, vt crucifigat carnale peccatum. Hunc timorem ſequitur charitas, quæ conſepulta cum Chriſto, non diuellatur à Chriſto, moriatur in Chriſto, attumuletur Chriſto, reſurgat cum Chriſto.

Prou.27
Matt.16.
Mat.26.

SERMO DECIMVSSEXTVS.

Ain. y AIN litera decimaſexta, cuius interpretatio eſt oculus, ſiue fons. Oculo vtimur videndi munere: ſed videmus ea quæ complacent, et ſępe quæ diſplicẽt: nec in eo oculi eſt vel culpa vel probitas, pro eorum qualitate quæ viderit. Oculi eſt enim officium nũciare quæ viderit. Eſt ſana offẽſa vel gratia, ſi aut delectetur ſuauibus, aut offendatur aduerſis. Ideo frequenter oculus ſuppliciorũ dicitur, oculꝰ tentationis, oculi hœdi, oculus vitulæ, oculus generationis, aut fons generationis. Legimus in euangelio quia baptizabat Ioannes, in Ennon. Ennon oculum ſupplicium interpretati ſũt. Itaque nemo venit ad baptiſmũ, niſi qui deſiderat ſibi propria peccata dimitti, quorum ſupplicia corde prouido perhorreſcat. Itaque licet oculus ſuppliciorũ dicatur, prouidentis eſt tamẽ ſupplicia, non ſuſtinentis: licet baptiſmum pœnitentiæ habeat aliquam de ſuppliciorum ſuſceptiõe tolerantiã. Oculi eſt vt intuendi officio fungatur, tuum eſt cauere quod videris. Deniq; & oculus tentationis dicitur, quia per oculũ ſæpe tentamur. Oculꝰ meretricis laqueus amatoris. Sed oculus nihil delinquit. Ideoque ſaluatoris ſententia plena iuſtitiæ eſt, dicentis: Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam adulterauit eã in corde ſuo. Nõ dixit, Qui viderit mulierem, ſed ad concupiſcendũ viderit. Oculum abſoluit, mentem ligauit. Non dixit, adulterauit eã in oculo, ſed in corde. In oculo viſus eſt, in corde peccatum. Oculus hœdi ad ſiniſtram eſt: quod ea quę dextera ſunt peccator videre nõ poſsit. Sãctus autem dicit: Prouidebam dominũ in cõſpectu meo ſemper, quoniam à dexteris eſt mihi, ne commouear. Et Petro ſancto apoſtolo, cum tota nocte nihil cepiſſet, vt legimꝰ in euangelio, à ſaluatore dictũ eſt: Mittite in dexteram partem retia nauigii. Itaque fretus imperatis cęleſtibꝰ, miſit retia, & plurimũ piſciũ congregauit. In ſiniſtra nox erat in dextera diuini ſermonis claritudo fulgebat diuina. Eſt & oculus vitulæ: quod ęque ad peccatores refertur: quia ſicut iugi lora vitulæ, ita peccatores attrahunt iniquitates, non dirũpentes neque abſcindentes proprium ſed longo trahentes funę peccatũ. Indomita enim vitula ſero manſueſcit, & trahit lora, nõ ſuſcipit, quia impatiẽs eſt tenẽdi: & quo diutiꝰ traxerit, eo ampliꝰ impeditur. Oculus quoq; generationis, aut fõs generationis dicitur, quia ex oculi conſpectu aut bona aut aduerſa generantur. Vidiſti mulieris pulchritudinem, laudaſti artificis opus, venuſtatem naturæ: generatio fidei, deuotionis eſt partus. Contentus fuiſti formæ decore, non ſẽſus ambitione ſumpſiſti in vxorem, genuit filios liberalioris gratiæ: oculus tibi fuit generatio proſperorum. Cõtẽpla tus es ſacram puellã, preſsit oculos tuos auguſtæ reuirẽtia caſtitatis: prædicaſti dominum IESVM, qui ſenilẽ diſſet in adoleſcentula ætate grauitatẽ, immaculatãmq; vitã inter infirmas tam lubricæ carnis illecebras humanis infudiſset affectibus: fons bonorũ eſt. Vidiſti poſsessiones pupillorum, nõ ad inuadẽdũ, ſed ad tuendũ: & paternis ingemuiſti viſceribus ſi quid aduertiſti de minoris cõmodis eſse neglectum, repuliſti eũ qui fines eiꝰ volebat inuadere, iudicaſti pupillo: oculus tuus fons tibi fuit & origo iuſtitiæ. Iudicaſti viduæ. Sicut enim mala drachma nõ eſt drachma, ſic malũ iudiciũ nõ vtiq; iudicium, Iudicaſti ergo ſicut iuſtus & bonus iudex. Vidiſti vſurpatorẽ improbũ, qui maritali auxilio deſtitutã ſuã prædã putaret: iniqtatẽ nõ paſsus es, attuliſti indefenſæ opem: quo adiuta præſidio, inoffẽſa opere caſtitatis exercuit, nec auxiliũ quærere maritale compulſa eſt. Dicit tibi dominꝰ: Venite diſputemꝰ, qa iudicaſti viduã, oculꝰ tuus fons gratiæ tibi factus eſt. Vidiſti nudum corpꝰ inopis iacere defuncti, non præteriſti, vt ille qui exponitur in euangelio ſacerdos atq; leuita: ſed cõtinuo miſeratus ſepulturę te ſolatiis tradidiſti: generauit tibi oculꝰ materiam redẽptionis. Contra, ſi alpiciẽs agrũ pupilli vineis L conſitũ, lætũ ſegetibus, nemoribus vmbroſis, aut fluuiis decurrentibus, aut fontibus ſcaturiẽtibꝰ, aut riparũ hęt boſis amœnum thoris, & auaritiæ facibus accẽſꝰ trãſtuliſti patrum limites, atq; in poſſeſſionẽ indefẽſã impropus irruiſti: oculus tuus tibi mortis ꝑpetuę acerba genera uit. Vicinę viduæ iura temeraſti, coegiſti eam, quæ aut doloré ſuũ, aut pudoré ſecretis clauſa parietibꝰ fouere deberet, proſilire in publicũ, inuerecundius q̃ iniuſtiꝰ litigare: oculus tuus partus iniquitatis eſt factꝰ. Vidiſti inopẽ ſupbo oculo, & inſatiabili corde, deſpexiſti precẽ pauperis: & quẽ miſereri debueras, cũ faſtidio prẽteriſti: oculus tuus fõs tibi fuit & origo peccati. Ideoq; oculi tui non lupi oculi ſint, & inſidiãtes ad prędã, ſed ſicut Canti.7 ſponſæ dicitur: Oculi tui ſtagna in Eſobõ, in portis filiæ multorum: nares tuæ ſicut turris Libani. Stagna in Eſebon quid eſt, niſi in cogitationibus rationabilibꝰ abundantia, quę eſt i portis eccleſiæ, cui merito defertur multitudo doctrinę? Filia enĩ multorũ, plurimarũ doctrinarũ poſteritas effectus eſt, cuius naris odor eſt ſacrificiorũ floribus oĩbus prẽſtãtius. Quid enĩ Chriſti odore ſublimius, qui aboleuit thuris fragrantiã? Oculus ergo iſte ꝓuideat quæ futura ſunt: & ſi aduerſa imminere prævideriꝰ, fletu lachrymiſque emollire ac mitigare nõ deſi- M nat. Ideo Hieremias in captiuitate gẽtis Iudæę poſit?, futuram prævides perpetuę captiuitatis erumnam, quam perfidiæ precio Iudeorum populꝰ habebat exoluere, di Thren.1. cebat in Threnis ſub hac eadẽ litera. In hoc ego fleo, oculi mei caligauerunt à fletu, quia elõgauit à me qui me cõſolabatur. Nõ igitur abductũ ſe eſſe de terris ſuis dolebat, ſed à Chriſto populũ relinquẽdũ, cõſolationẽque futuræ vitæ cernebat amiſsam. Hæc eſt vere dolenda captiuitas, q æternę ſpei libertate priuata videbatur. Alio quoque loco ſub hac eadẽ litera repetiuit in Threnis, di Thren.2. cẽs: Dominꝰ, quę cogitauit, cõſũmauit verbũ ſuũ, quod mandauit à diebus antiquis. Deſtruxit, & non pepercit, & lætificauit ſuper te inimicũ, & exaltauit cornu tribulantis te. Nonne euidenter futurum iudicium Chriſti ãnũciatur, ſicut ĩ pſalmo quoque prẽſẽti declarari certũ eſt? Oculus ergo præuideat quæ futura ſunt, & ea aut profuſiõe lachrymarũ, aut erroris correctione detorqueat Denique Hieremias flebat, qui malã cauſã impię plebis ſuſceperat, quæ perfidiæ pertinacia proprium negabat authoritatẽ. Dauid autem prophetico ſpiritu iudicium prẽuidens Chriſti, in quo nemo innocens periclitabitur nemo ſceleratus eludit, bona fretus conſcientia dicit:

Matt.16.
Mat.5.
Pſal.15.
Ioann.21.

Feci iudicium & iuſtitiam, ne trades me nocentibus* me. I

Nõ quaſi glorioſus iſolẽs ſe ipſe laudat, cũ vtiq; peritus

*alias calũniantibus.

A legis,alterius magis quàm ꝓprio ore vnūquēq; laudandum esse nō ignoraret. Nō inquā prædicatoris iactantia est hic vlla virtutū,sed vitæ innocētis asertio iure præsumpta,ne dignus æstimaretur qui ꝓpter grauia peccata à domino relinqueretur,& nocentiū potestati trāderetur. Defensio est igitur,nō arrogātia,quādo nō excellentia aliqua honoris asumitur, & formidabilis crūna ꝓpulsatur. Deniq; Petrus hoc genere defensionis vtitur, dicens: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? In quo si dicti arrogantis decolor aliquis næuus fuisset,nō tantū gratiæ de domini saluatoris sentētia retulisset,vt non solū minime subdēdus ipse iudicio,sed etiam iudicaturus de aliorū meritis ipse nūciaretur. Neq; enim in iudicio,si quis innocētiæ suæ tuē dæ gratia quid feciset aperiret, ad iactantiā potius q̄ ad defensionem causæ dictū ęstimaretur. Aliud est dignum se præmio dicere,aliud indignum iniuria. Et tamen ille ipse philosophiæ summus,vt aiunt,magister,cū accusaretur,interrogatus qua tandem pœna se dignū putaret, respondisse fertur,vt in prytaneo publico quotidie cōuiuio susciperetur. Ille honorē vsurpauit,hic erumnam deprecatus est: ille gloriam arrogauit, hic humilitatem seruauit. Nā quæ maior esse humilitas potest, quàm vt conscius sibi iudicii & iustitiæ reseruatæ, tradi potestati diaboli vereatur? Hominē se esse cognouit, impar sibi bellū aduersum spiritalia nequitiæ in cælestibus, raptū
B Enoch esse,ne malitia mutaret cor eius,Noe inebriatū, Loth incestatū, sacerdotē primū ipsum Aarō cū Maria sorore tentatū,lepræ maculis aspersam Mariā primum, pòst absolutā: Moysen pene internecatū,nisi circūcisione filii, & eiusmodi sanguinis fusione Sephora mulier eius omne ab eo periculū depulisset. His igitur cōmonitus exēplis nequaquā se fortitudini suæ credit: sed cauta humilitas diuinū sibi precando asciscit auxiliū, petens ne tradatur nocētibus. Scit enim authorē esse principē mundi omniū delictorum. Ipse indiuiduos proximorū irarum stimulis excitatis scindit affectus, ipse flammam accēdit libidinis,ipse adolet auaritiæ cupiditates: vt quo plus rapuerimus, amplius requiramus: ipse suggerit & ministrat fomenta luxuriæ,ipse odia exasperat, & īmodicæ studia ambitionis inflāmat. Quod vitiū blandū in exordio,seuum in processu, nec fraternę germanitatis potuit cōtēplatione reuocari. cū enī dolet sibi gratiæ cælestis ambitor fratrē esse prælatū,de sacrificio processit ad parricidiū. Authorē igitur incōtinētiæ diabolū esse Apostolus docet: Ne tentet vos,inquiēs,Satanas propter
1.Cor. 7. incōtinentiam vestrā. Incētorem quoq; auaritiæ ipsum esse legimus,dicēte Paulo Qui volunt diuites fieri, inci
1.Timo.6 dūt in tētationē & in laqueū diaboli. Et alibi: Mortifica
Colos.3. te igitur membra vestra quæ sunt super terrā,fornicationem,immūdiciā,libidinē,concupiscentiā malam,& auaC ritiam,quæ est idololatria. In his enim diaboli voluntatem facimus,& exequimur potestatē,qui per carnis istius desideria incētiuum suæ fraudis operatur. Quemcunque ergo in vitiorū suorū possessione repererit tāquam obnoxiū suo iuri vendicabit. Adulteriū qui facit. luxuriā exercet,aliena diripit,portio diaboli est: pudicus aūt & cōtinēs & misericors,Christi portio est. Christi ergo seruum sibi non potest vendicare, nisi forte lapsum in vitia deprehendit: nec tū quidē vendicat,sed tanq̄ suum sibi tradi postulat. Ideo ergo dicit Dauid: Feci iudicium & iustitiam: vt nō arroget,sed excusęt ne quasi peccator deferatur à Christo. Exēplo sit nobis apostolica lectio,
1.Cor.5. quamobrē vnusquisq; tradatur. Illū enim qui vxorē patris habuit,quia sic operatus est,tradidit Satanæ Apostolus. Non ergo esset traditus,nisi opera feciset diaboli. Vnde non immerito recusat Propheta nocentibus tradi, qui allegat non diaboli opera se fecisse, sed Christi. Christus enī dicit Iudicate pupillo, & iustificate viduā.
Esaiæ.1. Hoc est ergo,Feci iudiciū & iustitiā,in iudicio nō contē psi pauperem,non oppressi viduam, personam diuitis nō recepi,in omnibus operibus iustitiam seruaui. Iudi- D cii finis iustitia est. In altero veritatis custodia, in altero fructus est æquitatis: vtraque tamē nō priuata virtus,sed publica. Nam immaculatū corpus à virili permixtione seruare,& palmam castimoniæ limoso in corpore vsq; ad angelorū cōuersationē custodia integritatis euehere, vtilitas priuata,laus publica est. Frugi esse ac modestum & sobrię parcitatis tenere mensurā: probaturā plurib⁹, sed sibi soli ꝓficit. Fortitudo in præliis eminet, in ocio friget: cuius opus in tempore necessarium, in voto aduersum. Malunt enī homines nō pugnare, q̄ vincere. Sola iustitia est quæ omnibus tēporibus aliis potius nata q̄ sibi,quotidiano vsu & fructu, publico suo damno alienas custodit vtilitates,quæ nihil habeat vtilitatis,& plurimum laudis. Hanc igitur Propheta prætendit ad sui meriti cōmendationem,dicens: Feci iudicium & iustitiā ne tradas me nocentibus me. Vbi iustitia, ibi misericordia. Misericordia à peccato liberat. Quō ergo peccatoribus trador? Simile illud in Canticis: Exui tunicam me Canti 5.
am,quomodo induam eam? Laui pedes meos,quomodo inquinabo eos? Exui tunicam peccatoris, velamenque terreni: cur quasi peccator atque terrenus adiudicore? Laui pedes meos,ne qua delicti sors posset adhęrere vestigio: cur das in me delinquentibus potestatem?

Suscipe seruum tuum in bono,* non ca II
lumnientur me superbi. * alias, bonum

Quasi iudicii & iustitiæ sibi cōscius,authoritate prophetica progreditur, vt seruū domini se dicere nō reformidet. Seruus enī domini nihil debet alienis. Preciosa hæc seruitus,quæ virtutū cōstat expensis. Cur aūt timeat nocētibus tradi,aperit euidēter, quia calūniatores sūt: qui oderit veritatē,impugnent innocētiā,quia superbi sunt. Qualis enim aduersum seruulos dei potest superbus esse qui aduersus deum se exaltat,& dicit: In cælum ascendam,super sydera cęli ponam sedem meam, sedebo in monte excelso,super mōtes altos qui sunt ab Aquilone ascēdā super nubes,& ero similis altissimo? Quid igitur mirum si grauare homines potest,qui peruicaci spiritu nec deo cedit? Quomodo mensuram veritatis, & fidē in homine seruabit, qui sacrilego impudentiq; mendacio omnipotēti se domino ad ęquādū esse promittit. Quomodo nō calumniatur singulos,qui totam irritauit terram,cōcussit reges,posuit vniuersum orbē desertū, & ciuitates destruxit eos qui in abductione erant,nō soluit? Caueamus ergo ne muros animæ nostræ destruat,ne propugnacula nostræ mētis diruat,ne sup sydera thronum suū ponat. Ponit super sydera,quando electū deci F
pit,quādo iustum circūuenit, cuius opera elucent sicut stellæ in cælo. Nōne & Iudas proditor inter cæteros au- Matt.5
diebat: Vos estis lux mūdi? Nonne diabolus lumen eius extinxit? Quietiā quos non potuerit circūuenire,calūniatur,inuidens regni cælestis gloriā: vt quos illecebris suis à Christo nō potuit separare,eos calumniis suis debiti honoris fructu fraudare conetur. Fugiam⁹ ergo malos calūniatores,qui peccatū operantur in nobis: & ipsi nobis calumnias infestissima accusatione componūt,id quod ipsi fecerint arguētes. Ecce manus domini parata est,quæ te fugientem ab aduersariis tueatur ac protegat. Pharaote tenebat supbus, in patrib⁹ immitis. Fugisti abeo,suscepit te manus domini,& de periculis liberauit. Non dimisisset Pharao,nisi tu ad dominum cōfugisses. Dicebat Pharao: Dominū nescio,& Israel non dimitto Exo.5.
Vides q̄ superbus? Merito ergo suscept⁹ in bono est,qui malum fugit. Non patitur ergo deus in malo nos esse,suscipit in bono: nec patitur suos calumniis subiacere.

Oculi mei defecerunt in salutare tuum, III
& in eloquium iustitiæ tuæ.

Qui sunt isti oculi,cōsidera,qui in Christū deficiūt, dū eius prestolantur aduentū. Animæ videlicet oculi, non

G corporis tota fidei intẽtione defixi. In eo enim quẽ diligimus, totis oculis occupamur, nec quicq̃ aliud videre delectat. Non potest hoc dicere nisi qui à mundanis solicitudinibus & secularibus voluptatibus intentionem omnẽ suæ mentis auertit. Nam quomodo hoc dicit qui theatralibus ludibriis occupatur? Sed ille hoc dicit qui supra dixit, Auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Qui autẽ sunt oculi qui deficiũt in eloquiũ dei, nisi oculi interioris hominis, obtutusq; animæ, qui tẽduntur vt videant dei verbum, & nimia intentione & expectatiõe deficiunt in salutare dei, defectũ sui patiẽtes vt assumãt qđ verbi est? Et quia eloquiũ dei plerosq; mouere potest ideo addidit: Eloquium iustitiæ, vt mouere non debeat.

Gene. 25. Mouere autẽ poterat, quia scriptũ est: Maior seruiet minori. Nam nisi ad mysterium accipias, naturę iniuria est

Ezech. 20 Et dedi vobis præcepta non bona. Ergo deus mala dat præcepta? Et ego dominus creans mala. Sed & de præceptis sic soluitur, quia infirmis nõ debuit dare perfecta præcepta, quæ sustinere nõ possent. Quia si nõ faceret, quãdo audiret Iudæus, Dimitte omnia tua, & sequere me?

Mat. 10. Quando audiret Iudæus, Qui non tulerit crucẽ suã, & secutus me fuerit, non est me dignus? Sed hæc perfectiora præcepta Euangelio reseruata sunt. Et mala nõ creauit deus, sed hæc quæ videntur nobis austera verbera, mors & huiusmodi alia, quæ propter emendationẽ præscripta sunt noxiorum. Iustis enim nõ est lex posita, sed

1. Tim. 1. iniustis. Nam si noxii nihil timerent, innocẽtes semper pertimescerent. Qui sunt igitur isti oculi qui deficiũt in

H salutare dei? Diximus oculũ suppliciorũ esse, qui præuidens futura supplicia peccatorũ, gerendã annũciat pœnitentiam. Demonstrauit hunc oculum baptista Ioãnes

Lucæ. 3. dicens: Generatio viperarũ quis ostẽdit vobis fugere ab ira ventura? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ. Ad baptismũ Ioannis veniebat, qui habebat oculũ suppliciorũ: ad Christi aũt baptismũ venit, qui videt gratiam Hic enim oculus est quẽ dominicæ passionis vmbra tuetur & protegit. Aliud ergo Ennon, aliud Ain. In Ennon baptisatur conscius grauiũ delictorum: qui autem purũ oculũ habet, gratiam suscipit spiritalem. Et imperfectæ fortasse animæ oculus suppliciorum est: perfectæ autẽ oculus gratiarum est purior atque syncerior, qui significatur hac litera, ad quam iusti forma dirigitur: quia imperfecta peccati tantummodo indiciũ declinare desiderat, perfecta vero meritũ regni cælestis acquirere. Præsumimus tamẽ qđ vtrũque oculũ vna anima habeat, & oculũ suppliciorũ, & oculũ gratiæ: læuũ oculũ suppliciorũ, dexterũ gratiæ: quia nõ à primo homines possunt esse perfecti, sed per processum virtutis ascẽdit. Ante igi

I tur vnaquæque anima quasi ad baptismũ Ioannis venit, vt præmitat pœnitẽtiã delictorũ, & in processu paulatim, vbi pctã sua defleuerit, spiritali abluta baptismate, Chri-

Cantic. 4 sti accepit sacramẽtum. Vnde videtur & in Canticis cãticorum Ecclesia prædicari, cui dicitur: Cor meum cepisti soror mea spõsa, cor meum cepisti vno ab oculis tuis vt iste oculus gratiæ sit, qui Christi sibi pleniorẽ acquisierit charitatem. Plerique tamen hoc loco accipiũt duos oculos Ecclesiæ: vnum qui mystica videt, alterũ qui

Cantic. 2. moralia: eò qđ sancta Ecclesia nõ solũ moraliũ teneat disciplinã, sed etiã cælestis doceat secreta mysteriũ, Vnde dictũ est de ea: Oculi tui sicut columbæ, extra taciturnitatẽ tuam. quod & spiritaliter videat, & nouerit tẽpus tacendi esse, & tempus loqnẽdi: vt in tẽpore sermonem suum proferat, ne in oportunitate loquendi peccatum

Cantic. 5. possit incurrere. Habe ergo oculos columbę ad similitudinem Christi, quia & de ipso lectum est: Oculi tui sicut colũbæ, super abundantiam aquarũ lotæ in lacte sedentis super plenitudinẽ. Baptisat in lacte domin?. i. in syncritate. Et isti sũt qui vere baptisantur in lacte, qui sine dolo credunt, & puram fidem deferunt, immaculatam induunt gratiã. Ideo candida sponsa ascendit ad Christum, quia in lacte baptizata est. Ideo mirantur eam virtutes, dicentes: Quæ est hæc quæ ascẽdit dealbata? Ante Cã. 6. & 8
paululũ dicebat: Nigra sum. Nunc dealbata cernitur, & Cantic. 1.
ascendit ad cælum: & innixa dei verbo, alta iã penetrat. K
Nec immerito illic aquarũ abũdãtia, vbi Christus, vnde mẽs humana repleri cupiat. Has sitit aquas ceruus, quas eũ biberit, sitire nõ possit. Has aquas sitit Propheta cũ dicit: Sitiuit in te anima mea. Sedet ergo Christus super Psal. 62.
abundantiam aquarum, & super plenitudinem: vnde & nos omnes de plenitudine eius accepimus. Vnde & oculus suppliciorũ non alienus est ab Ecclesia, quia etsi baptizabat Ioannes in Ennõ. baptizabat iuxta Saalim, vbi erat aquarum abundãtia, & duodecim fontes, & septuaginta palmarũ arbores. Hos fõtes habet Ecclesia, hoc ẽ, in veteri testamẽto duodecim patriarchas, in nouo duodecim apostolos. Ideoq; dictum est in Ecclesia: Benedicamus dominum de fontibus Israel. His fontibus ante perfunditur quicunq; mysteria sacrosancta cõsequitur Isti enim fontes ex æterno fonte manantes, toto orbe fluxerunt. Vbi isti fontes, ibi ascẽsio animarum. Denique Saalim interpretati sunt, ipsum ascendentem. Ille enim vere ascẽdit, qui ꝓpria peccata deponit. Hoc igitur verbo purificatorię sanctificationis vsus exprimitur. Vnde etiam bene in Cãticis Christus dicit ad Ecclesiã: Dentes Cati. 4.
tui sicut grex tonsarum, quæ ascenderunt à lauacro, quæ omnes geminos creant, & infœcũda nõ est in eis. Quod L
specie de capris dicitur, mystice autem de Ecclesiæ grege. Nec vilia tibi videãtur ista animalia. Deniq; audi quę de his sanctus loquatur spiritus: Capillamentum tuũ vt Ibidem.
grex tonsarũ, quæ reuelatæ sunt à monte Galaad. Dentes tui vt grex tonsarũ, quæ ascẽderũt de lauacro. Vides quod in altis grex iste pascitur. Audisti i montẽ. Itaque vbi aliis præcipitia, ibi capris nullum periculũ: vbi aliis periculũ, ibi gregis huius alimẽtũ, ibi cibus dulcior, ibi fructus electior. Spectantur ę pastoribus suis dumosa de rupe pendentes: vbi luporũ incursus esse non possunt, ibi fœcundæ arbores fructum integrum subministrant. Cernere licet vberi lacte distantas, super teneram sobolẽ materna pietate solicitas. Ideo elegit eas spiritus sanctus quibus cœtum venerabilis Ecclesiæ compararet. Et vt mystice audias: Capillamentum, verbi est altitudo & eminentia quædam iustarum animarum, quoniam sensus sapiẽtis in capite eius. In altitudine enim cogitationis humanę certum est esse sapientiã: & quẽadmodum tondentur caprę vt superflua deponant: ita etiã tõsarum animarum gregẽ, hoc est, multarum animarũ virtutes habet sancta Ecclesia, in quo grege nihil possis insensibile reperire, nihil superfluũ: quoniã fides sapiẽtes fecit, spiritalis autem gratia ab omni superfluorũ labe mundauit, Merito igitur reuelatæ sunt animæ iustorum, & reuelatæ à monte Galaad, hoc est à transmigratione testimonii, eò quod à Synagoga ad Ecclesiam testimoniũ cæ M
lestе migrauit. In hoc itaq; monte nascitur Thymiama, Resina, & cæteri odores, quos negociatores illi Ismaelitæ, vt habes in primo libro testamenti veteris, deferebãt Hos odores habet Ecclesia, quos mercatores ex gẽtibus congregati, fide & deuotione vexerũt. Itaq; sicut capræ bonis refectæ cibis, & Solis calore vernantes, lauantur in flumine, & exultantes mundę surgunt de flumine, ita animæ iustorum ascendunt ab spiritali lauacro. Isłę sunt vere quæ geminos creant, in quibus non est infœcunditas aliqua virtutum, sterilitas vlla meritorum. Bene geminos creant, qui congeminant sensus suos. Vnde habes in Prouerbiis scriptum: Et tu scribe hæc tibi tripliciter, in consilio, in cognitione. Triplicem præmisit scriptionem, & duo subdidit, consilium, & cognitionem. Sed cognitio gemina est, vna incorporalium, altera corporalium. Diximus de fœcunditate, dicamus de dentibus. Nam & nauigantes plericq;, & properantes itinere terreno, vbi viderint speciosum aliquẽ locũ, delectationis gratia demorantur, pascũt oculos, animumque alleuant, nec mora vlla cõmeãdi putatur, sed gratia. Ita

A & nobis pulcherrimos dentes iuſtarum animarū cōſide
rare cordi eſt. Docuit enim ſcriptura pulcherrimos dē
tes eſse iuſtorū, dicens ſecūdū literā quidē de patriarcha
Gene.49. Iuda, ſpiritaliter autem de Chriſto: Hilares oculi eius à
vino, & dentes ſicut lac. In quo nō vtiq; carnis humanæ
officia, ſed diuinæ gratiæ munera prædicauit. Docet igi
tur exemplū, dentes nō eſse prætereundos, vbi de oculis
dixerimus. Qui ſunt igitur iuſtarū dētes animarum, niſi
qui informē ac durum accipientes cibum, vel frigidum
plerūq;, vel ſupra modū calētem: nunc cōminuunt, nūc
fouent, nunc tēperāt, prout qualitas fuerit alimentorū?
Dura cōminuūt, ne aſperitas literæ in veteri teſtamento
& ſecularis intellectus rigor, niſi fuerit ſpirituali dente ſo
lutus, vitalia ipſa intercluſis ciborū ſalutariū meatibus,
& gulam quandā animæ incurioſa edacitate ſuffocet.
Par eſt igitur vt diuidas primū, ſi ſolida tibi videtur eſ-
ca quæ ſumitur, & diſtinguas eam: atq; emollitā ſine no
xa aliqua animæ in omnia eius membra naturali diuiſio
ne transfundas, vt vitalem ſuccū omne eius corpus epu
letur. Nihil cadaueroſum, nihil mortuū ore tuo ſumas,
Pſalm. 5. ne dicatur: Sepulchrū patens eſt guttur eorum: ſed viuū
haurias verbum, vt in tuæ mentis viſceribus poſsit ope-
rari. Hi dentes ſuper lac candidiores, quia dentes iuſto-
rum ſunt. Deniq; cum omnes in Moyſe baptizati in nu-
be & in mari patres noſtri fuerint, nō ocioſe tamen ſcri
1.Cor.10 ptum eſt, Quia omnes eandem eſcam ſpiritalem man-
ducauerunt, & omnes eundem potum ſpiritalem bibe-
runt: vt iſtis ſanctorū dentibus maior quidam fulgor ac
B cederet, quos poſt trāſitum maris rubri myrrhei fontis
amaritudine per ligni gratiā temperata, agnoſcimus eſ-
ſe mundatos: deinde duodecim fontium potu, poſtremo
petræ ſpiritalē vndam vomentis irriguo. Petra enim e-
rat Chriſtus. Vnde & manna manducauerunt, vt toties
abluti manducarent panem, vt ſcriptū eſt, angelorum.
Nunc quoq; in Euangelii myſteriis recognoſcis baptiza-
tos licet toto corpore, poſtea tamen eſca ſpiritali po-
tuque mundari, Merito ergo Dauid & oculos interiores
purificatos, & dentes tanquam illuminatos ſpiritalium
dentium candore, ſermone profert dicens: Feci iudici-
um & iuſtitiam. Ille eſt enim vere dentiū fulgor, vbi be-
ne ſibi conſciæ mētis reſonat canora confeſsio. Ille mū
dus oculus, quē peccatorū grauiū trabes nulla depreſ-
ſerit: quē purgamentorū leuiū feſtuca nulla turbauerit.
1.Cor.6. Iſte oculus iuſtitiæ defecit in verbum iuſtitiæ. Qui enim
Num.23. Chriſto adhæret, vnus eſt ſpiritus. Et Balaam petebat vt
anima ſua deficeret in anima iuſtorum, id eſt, vt proprii
obliuiſceretur erroris: quod ſuum erat, deponeret: quod
iuſtitiæ & æquitatis, aſsumeret. Sed progrediamur ad
cętera.

IIII Fac cum ſeruo tuo ſecundum miſericor-
+ Alias, diam tuam, & iuſtitias * tuas doce me.
iuſtifica- Præſtruxit viam, & cōmendationis ſuæ incrementa præ
tiones. ſumpſit. Supra popoſcit ne nocentibus traderetur, iterū
petit vt ſuſciperetur in bono, ne calumniarentur ei ſu-
C perbi: hoc eſt, non declino iudiciū, ſed calumniā perfi-
dorū. Illi enim iudicare neſciunt, calumniari ſciunt. Ad
te confugio, qui noſti repræſentare iudiciū. Et bene nō
vult calumniatoribus tradi. Multa enim Iob paſsus eſt
iuſtus poſtq; traditus eſt nocenti. Sed difficile fuit illud
& grande certamen: qđ niſi Iob nimia patiētia haud fa-
cile quiſquā ſuperare potuiſset: & tamē ille nō totus eſt
traditus, ſed meliore exceptus eſt portiōe, qui dicit: Nō
tradas me. quæ maiora ſunt, comprehendit. Plus autē in
anima, q̄ in carne ſumus. Iuſtis enim dicitur: Vos autem
nō eſtis in carne, ſed in ſpiritu. Tradi ergo animā ſuam
recuſat, qui corpore ſicut aranea tabeſcebat. Hoc igitur
loco maiore quodā familiaritatis vſu potiora pręſumēs
ait: Fac cū ſeruo tuo ſecundum miſericordiā tuam, & iu
ſtitias tuas doce me. Miſericordiā ſibi deferri poſcit, iu-
ſtitias doceri. Alibi quoq;, id eſt, in poſterioribus habes
hunc ſenſum: Et ne intres in iudicium cum ſeruo tuo. D
Etenim noſtrorū conſcii peccatorū, miſericordiā magis
petere dei noſtri, quàm iuſtitiā implorare debem?. Aliis
veniam largitur, aliis examen impertit. Quæ ſpes homi
nibus certandi apud eum, quem occulta nō fallunt, quē
latere peccata non poſsunt? Ideoq; ſciens eius pontenti
am, qui hominē nō timeret, ait: Tibi ſoli peccaui. Nō po Pſal.142.
teſt hoc iuſt? negare, qa nemo ſine peccato nō poteſt rex
quia etſi leges in poteſtate habet, vt impune delinquat,
deo tamen ſubditus eſt, qui nulli debet: immo plus ipſe
debet, cui plus cōmiſsum eſt. Hoc ergo dicit: Fac cū ſer
uo tuo ſecundum miſericordiā tuā: quia etſi quid boni
feci, plura debeo quàm ſeruus. Non vno facto ſeruus ab
ſoluitur, quia nemo ſeruū habens arantem, aut oues pa-
ſcentē, dicit illi: Tranſi, recūbe: ſed dicit illi: Para quod
cœnem, & præcinge te, & miniſtra mihi. Nunquid grati Luc.17.
am habet ſeruo ſi fecit quod imperatū eſt ei? Ergo & cū
fecerimus qđ nobis imperatū eſt, nō ſtatim nos exaltare
debemus, ſed magis humiliare: quia nō ſtatim ſi aliquid
fecimus, impleuimus omnia ſeruitutis obſequia. Quis
tanta naturę munera, vitæ ſalutiſq; ſeruatæ diuina bene
ficia digno poſsit æquare ſeruitio? Quis poteſt ſoluere
quod accepit: Ideoq; ſciens omnia, miſericordiam petit Pſal.50.
potius quàm audientiam: quoniam, inquit, non iuſtifica
bitur in conſpectu tuo omnis homo viuens.

V Seruus tuus ſum ego, da mihi intelle-
ctum, vt ſciam teſtimonia tua.
Intellectus ſpiritale munus eſt: & ideo qđ dei eſt, à domi
no poſtulatur. Nec quaſi extraneus poſcit, qui ſeruum
ſe confitetur. Bene ait: Seruus tuus ſum. Seruus enim vo
luntatem domini ſui facit. Seruus quærit ſeruitutis ſtipē E
dia, remunerationē nō ſperat. Seruus domini nō poteſt
idē eſse ſeruꝰ peccati: & ideo intellectū ſibi dari poſcit,
vt poſsit cohibere peccatū. Habebat quidem intellectū,
ſed vt redūdare ſibi crederet vberiorē inquirit. Eſt autē
& intellectus naturæ, eſt & intellectus non bonus. Ideo
& Salomō ait: Intellectus autē bonus dat gratiam. Nam
ſi omnis intellectus bonus eſset, nō opus fuiſset addita-
mento. Iure ergo gratiam domini ſui quærit. aliter enim
ſcire non poteſt ſecreta domini, niſi intellectꝰ ſpiritalis
munus acceperit. Habes hoc in Hieremia: Notum mihi
fac domine. Et ſcio quia niſi deus notum fecerit homini
bus, myſterium ſuum ſcire non poſsumus.

VI Tempus faciēdi domine, diſſipauerunt
* Alias, legem tuam iniqui.4
non ha- Bene ait tempus faciendi eſse. Eſt enim tēpus tacendi. &
bet iniqui tēpus loquēdi. Sed loquendi tempus aduenit ac per hoc
dominici aduētus tēpus eſse iam cōmemorat: vt quia le
gis facta eſt prȩuaricatio, veniat finis legis, & conſumma F
tio eius, & plenitudo dominꝰ ıɛsvs, q deleat vel donet
hominibus vniuerſa delicta: & abolito chirographo de
bitorum, abſoluat omnes & liberat peccatores. Tēpus
eſt faciendi, vt ſi ingraueſcente ægritudine alicuius in-
cōmodi, curras ad medicum, vt citius veniat, ne poſtea
ſubuenire non poſsit. Medicus enim tunc amplius deſi
deratur, cum grauis incubuerit ægritudo languenti. Er-
go cum videat in ſpiritu Propheta prȩuaricatores popu
li, luxuriam, delicias, dolos, fraudes, auaritiam, temulen
tiam, quaſi pro nobis interueniat, currit ad Chriſtū, quē
ſolū tantis ſciebat ſubuenire poſse peccatis: vrget vt ve-
niat, nec patitur fieri moras. Tēpus, inquit faciēdi domine
hoc eſt, vt pro nobis crucem aſcendas, mortem ſubeas.
Totus in periculum vltimum mundus vrgetur, veni vt
tollas peccata mundi. Veniat vita morientibus, veniat
reſurrectio iam ſepultis. Factum tuum ſubueniat, quoni
am nec tua præcepta prodeſse potuerunt. In lege prȩce
ptum eſt, in Euangelio myſterium. Cæcus omnis popu-
lus proprium nō videbat authorem. Claudus erat mun
dus, & titubante veſtigio fidei fluctuabat. Non erat qui

G malagma imponeret,neq; oleum,neq; alligaturã.Omne patrimoniũ ſuũ medicis erogauerat mulier illa Euangelica,ſpeciem habens congregationis humanæ quæ coibat ex gentibus,cui nec fluentẽ ſanguinem, & inueterat; paſsionis letale profluuiũ poterant ſeculi huius medici reſtringere.Principis populi poſteritas interierat, & omnis occiderat eius hæreditas.Videns hæc Propheta dicit ad Chriſtũ:Tẽpus faciẽdi domine .Nõ iubẽdi,inquit ſed faciendi:quia non legatus neq; nũcius ,ſed dominus ſaluaturus erat populũ ſuũ . Et ille quidẽ tẽpus ſciebat, & nõ differebat:& nos neſciebamus quo melius tẽpore ſubueniret:& iam venit & abiit,& iterum vult venire,& tẽpus neſcire.Aut fortaſse vult à nobis admoneri, vult rogari:immo ſi rogatus fuerit, & ante tempus venit, & venit ad ficulneã,& ante horã venit,vt dicit ad matrem.
Ioan.2. Illa rogabat pro nobis,illa feſtinabat,dicens :Vinũ non habent fili.Reſpõdit ei IESVS:Quid mihi & tibi eſt mulier?Nondũ venit hora mea.Et mater quę ſciebat eius affectum,dicit miniſtris:Quodcunq; dixerit vobis, facite. IESVS quoque qui horã ſuam veniſse negauerat, fecit quod ante differebat.Omnia deus tempore fecit. Quicquid facit,non eſt extra tẽpus:ſed totũ opportunum eſt quod fecerit,& mihi tẽpore ſuo aduenit. Omne enĩ tempus opportunum ſalutis,nihil prẽproperum pro ſalute periclitantium,ſed volebat expectare adhuc Synagogæ correctionẽ: ideo ante tẽpus ad ficulneã venit : hoc eſt, cito Iudæis venit,opportune gentibus . Cito venit perituris,commode credituris.

VII
4 Alias, ideo.
Propter * hoc dilexi mandata tua ſuper aurum & Topazion.

Lex annunciatrix Chriſti eſt . Præcepta ergo legis ſpem futurorũ bonorũ deferunt . Mandatũ eſt enim domini:
H Attẽde tibi,ne derelinquas leuitẽ per omne tẽpus quod vixeris. ſuper terrã. Quis eſt iſte leuites? Intelligis ſi cõſideres qui ſit.ille qui venit miniſtrare , qui ſacerdos eſt
Deut. 16. in æternũ.Aliud mandatũ audi : Cuſtodi menſem nouorum,& facies paſcha domino deo tuo. Et infra : In loco quẽ elegerit dominꝰ deus tuus inuocari nomen ſuũ, ibi occidas paſcha veſpere ad occaſum Solis i tẽpore , quo exiſti de AEgypto.Ergo mãdata dei habẽt futurę redẽptionis indicia,reſurrectionis inſignia:ideo ſuꝑ aurũ & Topazion memorat ſibi eſse dilecta . Quid enim ſalute
1. Cor . 1. gratius,reſurrectione precioſius?Vel ꝙa quæ ſtulta ſunt mundi,Chriſtus elegit,vt quoniã per ſapientiã mundus non cognouit deũ,per ſtultitiam prædicationis ſalutem afferret credentibus.ideo ait:Super ſapientiã operationis cæleſtis,&
I mundanæ conſtitutionis , & ſuper ornamenta Solis & Lunæ,ſtellarũq; precioſa monilia , dilexi audientiã dominicę paſsionis . Plus enim redimendo mihi cõtulit,quàm creãdo.Tũc enĩ ſine ſenſu natꝰ ſum, nũc cũ voluntate ſeruatus.Sed nõ hoc quicũq; dicit.Dilexi mandata tua ſuper aurum & Topazion . Non dicit auarus,qui auro incubat,diuitiis inhiat , ornamenta de
Actuũ . 3. ſiderat.ſed ille dicit,qui poteſt dicere: Aurũ & argẽtum non habeo,quoniã non requiro,quoniã nihil mihi aurũ prodeſt:pręceptũ autẽ & mandatum cæleſte me redemit Diximus continentiam ſenſus,nunc de Topazio lapide exprimamus hiſtoriam.De quo inuenimus ſcriptum in hiſtoria Xenocratis,qui ſcripſit quaſi Lithoſnomon,naſci eum vel inueniri circa Thebaidis ciuitatem,Alabaſtrum,vel Topazion,vt aliqui putant : vnde & nominatus eſt ab eo loco in quo gignitur.Sunt autem qui putauerunt iſulã nũcupari Topazion,ad quã appulſos Troglodytas , orta ſubita commotione maritima,quod nauium vſum non haberent , reuerti nequiuiſse . Deinde plurimo imorantes tẽpore,in inſula inueniſse lapidẽ,& delectatos colore eius repetiſse domũ , & Arabibus negociatoribus aduenientibus vendidiſse , ab illis emiſse Philonem,& ad matrem Ptolemæi ſecundi , cui nomen erat Berenice,ab ipſo eſse perlatũ:illam autem quanuis regalibus ornamentis abundaret,ſupra modum tamen K
colore eius ſtupefactam,elaboraſse vt diutius ſpecies tã precioſi lapidis non lateret:ideoq; ſtudio eius quæſitum lapidem,in vſus frequentiores veniſse. Diximꝰ quomodo innotuerit Topazion lapis, nunc expreſsius de eius qualitate dicamus.Duorum colorum eſt in hoc lapide κρᾶσις hoc eſt, quædam temperata permixtio. πρασοχρυσος & Chryſopa, ſimilis Chryſopraſo , ſecũ dũ vtrũq; velut quaſdam extendens colorũ figuras,& plenius quidem à peritis fertur extẽdere .Eſt autem Parychrus,& ſatis purus,& Chryſochrus,& pinguis reſplendenti ſimilis,maxime cum Solis ſplendore percutitur.Eſt etiã pulcherrimus & mirabilis ſuper omnes Chryſopraſos magnitudine,vt dixi,vſu pinguior . Natura huiuſmodi , vt ſi polire & leuigare eum velis,aſperetur magis,vſu minuitur.Eſt autem quodam genitali opere naturæ Euglyphus,hoc eſt bene inſignitus ,mirabilis,ſummo ſtudio dignus habetur.Difficile inuenitur,& repertus inſignitur:raro tamen in vſu hominũ eſt ,quaſi is quẽ diues regina mirata ſit.Sed iam ſicut Troglodytæ illi quaſi præciſi ora manſionis lapide inuento repetierunt domũ:ita & nos emolumẽto moræ huius recepto redeamus cò vnde diuertimus. Nec par eſt nos ornamẽtis regiis diutius ſermonis noſtri quędã admouere brachia, cũ habeamꝰ in manibus crucẽ Chriſti,quam admonet Propheta ſuper aurum & Topazion præferendã,quæ ab omni errore culpaq; reuocat & corrigit. Quis enim iuſtorum non ambiat Chriſti in morte ſolatiũ,in reſurrectione cõſortiũ? Quis non reflectat gradũ,quãdo audit ſibi ſuperiora omnia peccata donari?Hoc enim plerique ad cõuerſionis ſtudium reuocare ſolebant,quod delictorum ſuorũ L
cõſcii nullã ſpem veniæ præſumerent:& Eccleſiæ quanto ſanctiora præcepta,tãto ſine venia putarent eſse præcepta.Ideoq; ait octauo verſiculo:

VIII
* Alias, dirigebat
* Alias, iniquam.
Propterea ad oĩa mandata tua corrigebar* omnẽ viã iniuſtã* odio habui.

Merito corrigebatur,quoniã diligebat : Charitas enim operit multitudinem peccatorum. Vide quanta aperiat quantacorrigat.Charitas patiens eſt ,benigna eſt. 1.Pet.4.
Charitas nõ æmulatur,non agit perperam, non inflatur nõ eſt ambitioſa,nõ quęrit quę ſua ſunt. Nõ irritatur,nõ cogitat malũ,nõ gaudet ſuper iniquitate, cõgaudet aũt veritati.Omnia ſuffert,omnia credit,omnia ſperat,omnia ſuſtinet,charitas nunquã excidit.In inferioribꝰ tria perfecta poſuit, ſpem, fidem,charitatem,maiorem autẽ dixit charitatem:Et recte. Charitas enim omnia ſperat omnia credit . Cum igitur ſpes & fides in charitate ſit, non eſt dubium quod maior charitas ſit. Et bene ſibi reſpondit Propheta .Supra enim dixit : Lex domini irreprehenſibilis,conuertens animam . Si lex animam conuerterit,vtiq; qui diligit,legis dilector eſt . Deindeĩ hoc ipſo centeſimo decimooctauo pſalmo primum poſuit: Beati immaculati in via,qui ambulãt in lege domini . Si immaculatus eſt qui in lege dei ambulat, vtique conuertitur qui diligit dei legẽ.Ergo ſi lex immaculatum facit, Rom.13.
recte charitas multitudinem operit peccatorũ,quia plenitudo legis charitas eſt.Omnem,inquit,viam iniuſtam odio habui . Si is qui præcepta iuſtitiæ diligit , facit illa quæ diligit:vtique is qui odit iniquitatem, nõ facit quod exoſum eſt . Nec immerito ad omnia præcepta domini corrigitur,qui omnem viam odit iniquitatis.nã niſi omnem viã iniquitatis oderis,nõ potes in omnibus præceptis dei corrigi . Poteſt enim fieri vt aliquis ſe temperet à crudelitatis horrore : lubrico tamen deceptus amore meretricis,& ſemitas incontinentiæ iuuenilis ingreſsus, impreſsum ſemel non queat reuocare veſtigiũ . Multos enim vitia blandiora decipiunt , econtra auertit à ſe plurimos triſtis & nimium ſeuera crudelitas. Sed iuuentus ad amorẽ liberior ,ad lapſum incautior , ad infirmitatẽ fragilior,ad correctionẽ durior eſt. Alius ſe reſtringit à

A luxu,ſed auaritiæ cupiditate raptatur. Plerūq; enim pec cata huiuſmodi ſunt,vt ſi alterū declines,incurras alterum:& naturæ vſus adiuuat infirmitatē. Odis tu luxuriam quaſi frugi,ſed frugalitatis ſtudio habendi cupiditas frequēter irrepit. Auaritiæ ipſi rapina eſt ſubdita. Et quā to tolerabilius eſt propria profundere,quàm aliena diripere? Sunt qui metuentes aliquid proprio minuere de cē ſu,etiam inopibus ſumptū negent,& miſericordiam detrimentū putent. Sunt qui degenerē vitantes ignobilitatem,flabro ſecularis ambitionis agitētur,& ſicut quaſa tæ harundines huc atq; illuc ferantur incerti. Sunt etiam qui dum maiorū ſuorū ſtatum ſequuntur, veluti digna conuerſatione contenti,ne errores quidē patrios exiſtiment declinandos,vt fide mutandā perfidiā non abitrē tur,cū in melius mutare propoſitū nō leuitas ſed virtus, neq; culpa ſed gratia ſit. Ali⁹ Circenſib⁹ ludis, atq; theatralibus ſolicitatus voluptatibus,aut cæteris vanitatib⁹ occupatus, Eccleſiā non frequentat, alium ruris quietæ delectāt,eaq; cauſa ad Eccleſiā raruſ acceſſus eſt. Itaque diuerſo vſu in eundem in deuotionis errorem vterque concurrit. Sed qui omnē viā iniquitatis odit,ad vniuerſa corrigitur & emēdatur. Et bene poſuit,viam iniquitatis,Ille enim facilius iniquitatem declinat, qui vias eius non fuerit ingreſſus.

SERMO DECIMVS SEPTIMVS.

Pe. B PE LITERA decimaſeptima,latine ſignificat erraui, ſiue os aperui,Merito hæc lachrymabilis ſeries pſalmi ſubiecta eſt huic literæ. Reſpice in me,& miſerere mei,& non dominetur mei omnis iniquitas. Faciem tuam illumina ſuper ſeruū tuum, vt ei qui erat in vmbra mortis,populo cæleſtis miſericordiæ lumen oriretur,aduenirēt Chriſt⁹,remiſsio peccatorum, captiuorum redemptio,ſubſidium laborantium. Sed quia veni re tardius deſiderantibus videbatur: Exitus: inquit,aquarum tranſierunt oculi mei. In Hieremiæ quoq; Threnis lachrymabilior ſeries ſub hac litera eſt. Expandit Sion manus ſuas,non eſt qui conſoletur eam. Dignam remunerationem recipit,vt quę expandentem manus audire neglexit,& ſub alas eius ſuccedere: ipſa poſtea expanderet manus,& conſolantem inuenire non poſſet. Nam et ſi ante aduētum domini Hieremias captiuitatem Iudæorum à Babyloniis illatam deflere videatur, tamen prophetico ſpiritu iſtam magis captiuitatem prænuntiās, quā eos intelligibilis Babylonius in perpetui erroris vndā ſubiecit: & domeſticæ virtutis extorres * de ſtatu paternę deuotionis eliminans,longæq; afficiens peregrinatio nis exilio,miſerabili dolore deplorat. Nulla enī patria verior quàm fides,quæ eos qui longe erant,prope eſſe fecit: & aduenas atq; peregrinos ciuitatis ſupernę iure cōnexuit,ſicut ſcriptum eſt: Ergo iam non eſtis aduenæ atque peregrini,ſed eſtis ciues ſanctorū, & domeſtici dei. Alibi quoq; Hieremias dicit ſub hac litera: Aperuerunt in te os omnes inimici tui, ſibi lauerunt & fremuerunt dentibus,dixerunt. Deglutiuimus eam. tamē hæc eſt dies quam ſperabamus,inuenimus eam,vidimus. Et hic ſicut Iudęorum populus os aperuit in Chriſtum quemadmodum in viceſimoprimo pſalmo de eius paſsione legiſti,quod aperuerunt os ſuum maledicentes: dignæ ſortē remunerationis agnoſcis,vt ipſi ab inimicis ſuis talia ſuſtinerent,fremeret in eos dentibus intelligibilis ille peccator diabolus,ſicut leo rugiens,& requirens quē deuoraret. Iſti igitur non dixerūt: Benedictus dominus q nō dedit nos in capturam dētibus eorū. quia ſperandum de domino nō putauerūt. Ergo excidiū eorū diabolus qđ præſumebat inuenit. Deglutiuit eos,quoniam deerat paſtor offenſus,qui extraheret de ore leonis crura ouis aut chartilaginē. ſequi noluerūt,audire noluerūt: ideo decedente paſtore, veſtigia eorū atq; aures ſuis faucibus leo occupauit: quia faciē ſanctorū non receperūt, & nobilibus miſericordiā nō dederunt, vt tertio Hieremias ſub hac litera dicit in Threnis. Qui erāt nobiles, niſi qui nō D obſcuram hanc vitā, ſed in lumine ſanctitatis egerunt? Et omnibus quidē miſericordia inopibus iure debetur, ſed maior quædam cum ex diuitibus atq; nobilibus in vltimū ſtatum atq; egeſtatis neceſsitatē aliquos erumna deiecit,miſerationis pulſat affectus. Hieremias ergo flebiliter ſatis, vtpote q perpetuæ aculeo mortis deplorāret amiſsos: Dauid vero moderate,quaſi q obreptionem doleret erroris remediū nō deſperaret correctiōis,vt cō triſtaretur,nō abſorberetur. Deniq; cōfirmat⁹ ſobrietate,ſub pietate pœnitētię & ſpe veniæ, quocat⁹, ſic cœpit:

I Mirabilia teſtimonia tua, propterea, * ſcrutata eſt ea anima mea.

* Alias, ideo.

Moralis oratio,vt quoniam eū puderet erroris,deum tamen propriæ miſerationis teſtimoniis conueniret. Hoc eſt dicere: Ego in exordio ſermonis loquens mea peccata non audeo leuare oculos meos ad te deum viuū, ſed tu domine me ad ſperandā veniā,tantarū indulgentiarū titulis prouocaſti. Mirabilia teſtimonia tua. Cū in Abraham non lapſu incuriæ iuuenilis offenſus es: dū vt Chaldęorū errores,patrūq; cognationem relinqueret, euocatum virtutis exercitiis eruditi: cū Hebræorum populū à paternæ ſtudio nobilitatis auerſū, & viles eſcas AEgypti ſuper diuina munera præferentē, non ſolū ſolidatis rubri maris fluctibus liberaſti: verūetiam cū triumphis plurimis euexiſti ad gloriā, & vberis terræ poſſeſsione donaſti ad quietem: te fotus ſecuritate deſeruit: te bellorum acerbitate depreſsus inuocauit: & vt iniurias tuas obliuiſcereris,emeruit. Te Ieſus Naue ducem ſibi cæleſtis militiæ veniſſe cognouit. Te popul⁹ triumphator vt Madian ſibi dominaretur,offenderat. Te vt Madian vinceretur,orauit. Tibi in Saul rege non obtemperauit, vt de eo alienigenæ triumpharēt. Tibi Dauid præeunte ſeruiuit,vt de alienis victoriā reportaret. Ego quoq; paſtor malignum feci,& cōfeſsione peccati veniam reportaui. Pulcherrimus itaq; verſiculus ad martyrum cohortationem. Deniq; prophetica anima ſic profecit in melius,dū mirabile credit dei teſtimoniū: & quia credidit, diligēti indagine quęſiuit. Profectū quęris? agnoſce ex his verſiculis qui ſequuntur.

II Manifeſtatio * ſermonum tuorum illuminat me, * & ītellectum dat paruulis.

* Alias, declaratio.

In Euangelio,cum mitteret diſcipulos ſuos Ioannes ad dominū IESVM,dicebat: Tu es qui vēturus es? an alium expectamus? Reſpōdit IESVS cęcos videre,claudos ambulare,audire ſurdos. Hoc enim aduētus ſui teſtimoniū fore,per Eſaiā prophetam ſignificauerat. Hæc ergo quæ annunciauit per prophetas,in Euangelio manifeſtauit: & quod ipſe locutus eſt per prophetas, in Euangelio ipſe cōpleuit. Ipſius ergo ſermo erat propheticus ſermo,ſicut habes ſcriptum: Audi cælum,& percipe auribus terra,quoniā dominus locutus eſt. Intellectus ergo dat⁹ eſt etiam his qui perfectā ſapientiā non habēt,dum muti loquuntur,mortui reſuſcitantur. His enim ſignis intellectū eſt ab his qui rudes erāt,& adhuc quaſi in cunabulis fidei cōſtituti,vt erat populus nationum,ipſum veniſſe qui expectabatur. Illuminat igitur fidei claritate,reſurrectionis ſuæ gloria,& diuinorū operū poteſtate, & intellectū dat paruulis. Quibus vtiq; niſi de quibus in Euāgelio gratias agit patri,in eo quod ipſe operabatur fili⁹, qđ myſteria ſua deus abſcōdiſſet à ſapiētib⁹,& paruulis reuelaſſet: oſtēdens citius plebē ex gentibus,vel ſtatus inferioris viros,q; ſcribas & principes Iudæorū, & diuites huius ſeculi credituros. Ideo diuites eguerunt & eſurierunt,pauper autem clamauit,& exauditus eſt.

III Os meum aperui,& duxi + ſpiritū, quoniam præcepta tua concupiſcebam. +

* Alias, attraxi. + Alias, quia

Habemus in Euangelio quod dominus IESVS.

Pſal. 123.

1. Pet. 5.

Thren. 1.

Thren. 2.

Epheſ. 2.

Exortes.

Pſal. 33.

Eſaiæ. 1.

Mat. 11.

mandata tua desiderabam.

aperuit os suum,cũ benedictiones daret:Sed ille os aperuit,vt daret aliis spiritum:Dauid aperuit vt acciperet. Denique IESVS dicit:Accipite spiritum sanctũ.IESVS dicit:Dilata ostuum,& ad implebo illud.Hoc est,homini dicit.Plenitudo enim Christus est. Qui implet omnia, implet os tuum.Scribe ergo quæ dicit in latitudine cordis tui,hoc est,os tuum clamet ad dominum. Clamat os tuum & cum tacet,sicut & Moyses cum taceret voce,clamabat spiritu.Ab hominibus non audiebatur, apud deum personabat.Est enim interioris clamor affectus, qui auditur è cęlo.Anna quoq; cum oraret,tacita clamabat: labia non mouebat,& interiori voce piæ mentis excitabat IESVM.Denique cum effectu rediit, quæ cum silentio precabatur,quia clamabat in ea spiritus dei, qui etiam tacentibus nobis clamat,Abba pater. Intellige ergo quid os sit,vtrum cor,an interioris hominis habitus.Habet & os anima,quę habet mẽbra. Hoc os aperit non solum Christo,sed etiam Christi discipulo qui os suum Christo implendum prębuit,& ideo dicit: Os nostrũ patet ad vos ò Corinthii,cor nostrum dilatatũ est.Ideo imitatores nos sui esse debere admonet, sicut ipse Christi est.Qui sanctior est,Christo aperuit os suum qui inferior,Apostolo.Prius Propheta legitur & Apostolus,& sic Euangeliũ,in quo verba lucida,sed validiora præcepta. Lex dicit:Diliges proximũ tuũ.& Euangelium dicit tibi Diliges inimicũ tuum.Dauid ergo quasi perfectus propheta os suum Christo aperuit,& ideo in parabolis aperuit os suũ.Aperuit os,duxit spiritũ. Merito ait. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel & fauũ ori meo.Sponsa Christi os suum sponso aperuit, percepit omni melle dulciora præcepta.Et ideo testata est dicens Fauces eius dulcedinis,& totus desider ũ. Delectata igitur tenuit eum,& non dimisit eum.Et introduxi,inquit eum in domum matris meæ,& in secretum eius quæ me concepit.Fortasse dom⁹ est,in qua prefulget moralium disciplina:secretũ autẽ illud est,in quo sunt altiora mysteria.Merito ergo concupiscebat præcepta domini, in quibus diuinæ gratiæ mella redolebant. An non omni melle dulcior peccatorum remissio? Nonne omni flore gratior resurrectio mortuorum?

1.Reg.1.

2.Cor.6.

Leuit.19. Mat.5.

Cantic.5. Cantic.3.

IIII

* Alias, Aspice.

Respice * in me,& miserere mei, secundum iudicium diligẽtium nomẽ tuum.

Pulchre addidit:Respice in me,& miserere mei, quia respicit & iratus, vt respexit super castra AEgyptiorum, & ligatis axibus curruum omnes eos deiecit in fluctus.

Psal.103. Genes.4.

Psal.101.

Respexit super Sodomã & Gomorram, quarũ vtraque peccatorũ suorũ luitura suppliciũ diuinæ preciũ soluit offensę.Scriptum est etiam:Aspicies super terram, & facies eam tremere.Et cõtra respexit super munera Abel, super Cain autẽ munera non respexit. Quo exasperatus Cain,parricidali crimine cruorem fratris effudit. Quid sit autẽ respicere deũ,euidentissime illo testimonio declaratur,Quia respexit super filios pauperum, & nõ despexit preces eorum.Oculus enim domini non asperna tur iustorum munera.Denique oculos nostros cum in aliquem mouemur,auertimus,quasi indignum cum aspectu iudicemus,quem oderimus affectu.

V

* Alias, eloquium.

» Alias, iniustitia.

Gressus meos dirige secũdũ verbũ tuũ » & nõ dominetur mihi omnis ĩiquitas.*

Gressus pro profectibus animæ accipiendos frequentibus scripturarum testimoniis admonemur. Nam quis tam stolido ingenio est,qui putet Dauid de pedum suorum corporalium gressu esse solicitũ,& his diuinæ directionis auxilium postulare?Ille vero vt sanctus vitæ suæ cursum dirigi gestiebat, sicut & alibi scriptura testatur dicens:A domino dirigũtur gressus viri. Denique ipsius vtamur testimonio, qui ait in superioribus: Paulo minus effusi sunt gressus mei,quia zelaui in peccatoribus pacem.Animi itaq; sui ostendit claudicasse vestigium, dum pacem peccatorum putat esse mirandã. Videntur quidem habere tranquillitatem,vidẽtur quiete frui:sed non est quies,vbi animus inquietus est:non est tranquillitas mentis,vbi animus exagitatur obnoxię stimulis cõscientiæ. Quomodo securitas,vbi diuersarum pugna est passionum?vbi conflictus grauiũ cogitationũ? Vnde dominus definiens quid sit pacem habere,ait:Pacẽ meã do vobis,pacem meam relinquo vobis: non sicut mundus dat,ego do vobis,ostendens pacẽ quã mũdus,dat,veræ pacis gratiam non habere. Ideoq; nõ in homine esse pacẽ volens docere,addidit:Pacem meam relinquo vobis.& iterum:Pacẽ meam do vobis. Denique Propheta dicebat Pax pax,& vbi est pax?Manifestũ est igitur eum de titubatione suæ dixisse sententiæ, in qua animi, non corporis titubauerat gressus.Et Moyses ait:transiens videbo hoc visum magnum.Etenim vt deum videret,progressione quadã virtutis ad altiora processit.Pastor erat ouium,& dux factus est ciuium. Et ad sponsam dicitur in Canticis:Speciosi facti sunt gressus tui in calciamentis filiorum Aminadab:Moduli fœmorum tuorum simi les torquibus opere artificis. Nõ est dubium gressus hic quoq; ecclesiæ,vel animę profect? significari. Quàm speciosi pedes sunt euangelizantium pacem,euangelizantium bona.Vtiq; speciosos dicit euangelicæ prædicationis & disputationis progressus,vt alibi dicitur: Trãsgredere flumina,hoc est,fluentia & lubrica istius mũdi trãscurre stabili mentis incessu.Qđ de animę gessibus dicit in posterioribus,hic ipse Dauid euidenter ostendit,asserens quod torrentẽ iniquitatũ sua anima transiret. Sed reuertamur ad spõsę gressus. Quid sibi vult quod ait in calciamẽtis speciosos gressus Ecclesię? Legimus itaque dictum ad Moysen: Solue calciamentum pedum tuorũ. quo videtur admonitus ne corporalibus vinculis teneretur astrictus.Ergo speciosam significat in Cãticis animæ pulchritudinem, quæ carne tanquam calciamento vtitur,& in ipso impedimentum non patitur,sed incessus decore præcellit. Calciat se ergo carnis anima ecclesiastica gratia,vt cursum vitæ huius & transitũ cũ decore prætereat.Qđ fit si calciamenti suum nõ inquinet luto corporali,nec in vitiorũ mergat voragine,si castiget carnẽ suã ne moretur ad cursum,& à ruinę pinguis pondere prægrauetur.Bonũ calciamentũ animæ, pudicitia est.Bonus gressus vestigiũ est castitatis. Sapiẽtia autem amictus est animæ.Vnde scriptum est:Honora eã, & amplectetur te.Vtamur ergo corpore tanq̃ calciamẽto, ad inferioris opera virtutis:ad ministeriũ,non ad præcipitium:ad obsequiũ,nõ ad delectationẽ:ad obedientiã,non ad disensionẽ:& in via sapientiæ vestigiũ collocemus, ne gressus nostros vis torrentis aliqua concludat. Ideo ad Moysen dictũ est:Solue calciamẽtũ. Dictum est & ad Iesum Naue.De Christo autem dictũ non est,sed magis scriptum est,dicente baptista: Post me venit vir,cuius non sum dignus calciamenta portare.quia illi bene admonentur vt soluant calciamentũ suum,qui sine peccato esse non poterant.Hic autem nõ solum calciamẽtum non soluit,sed etiã calciamenta aliorum absoluit, quia non solum corpus suũ à peccatis immune seruauit, sed etiam omniũ dedit indulgentiã peccatorũ. Ergo Ecclesia ad imitationem Christi speciosa est, & in calciamentis omni abluta delicto. Et fortasse quando sapientiam inter perfectos loquitur,speciosa est in superioribus mẽbris: quando autem etiam inferioris status aut doctrinæ homines verbum sequuntur,fidei seriẽ non obliuiscuntur,sacerdotis præcepta custodiũt,speciosa est in calciamentis. Plerunq; clerus errauit,sacerdote mutauerunt sententiam,diuites cum seculi istius terreno rege senserunt,populus fidem propriam reseruauit. Vnde etiam de domino IESV bene possumus dicere, quia & in his quæ corporalia sunt, speciosos gress⁹ verbum habeat, cum de moralibus disputatur. Et apostoli ideo fortasse nudis mittũtur pedibus,ne obumbretur eorum dispu-

K

Ioan.14.

Hiere.8.

Exod.3.

Cantic.7.

Esaiæ.52.

Esaiæ.47.

L

Exod.3.

Prouer.4

Matth.3.

M

A tatio,ſed eluceat. Itaq; eccleſia filia Aminadab, hoc eſt, voluntarii vel beneplaciti,quia voluntarius eam & beneplacitus congregauit,& in calciamentis ſpecioſa eſt.
Cantic. 7 Meritoq; additum eſt i Canticis: Moduli fœmorum tuorum ſimiles torquibus operi manuum artificis: vt poſteritatis Eccleſię ornamenta canerentur,Per fœmur enim
Pſal. 44. inſigne generationis agnoſcimus,iuxta illud. Accingere gladium tuũ circum fœmur potentiſsime. quo ſignificatur quod filius dei cũ ſemetipſum exinaniſset,verbi ſit accinct9 diuinitate,& generatione calciatus humana proditet ex virgine,omnibus daturus ſalutem. Moduli autẽ dicũtur ornamenta precioſa quæ ſuſpendi matronarum ceruicibus ſolent. Tantus ergo proceſsus Eccleſiæ ſignificatur,vt ornamentis precioſiſsimis comparatus ſit,& torquibus triumphãtiũ. Hec enim ornamenta ſunt bellatorum. Vnde & Symmachus ἱ πιτζαχήλια dixit hoc eſt,quæ ſunt circa collũ. Siue ergo generatio Chriſti ex virgine,ſiue Eccleſiæ propagatio, ſpecie quidem tanquàm manu artificis torquib9 adornatis,vere autem virtutis inſigniis ſpiritalibus ceruices fidelium coronauit. Deniq; tota iſta deſcriptio membrorũ Eccleſiæ plena decoris & laudis eſt. Nam & vmbilic9 eius tanquàm
Cantic. 7 crater tornatilis prædicatur mixto non deficiens, eò qđ in omni doctrina tornatus plenitudine cognitionis, & potu non deficiat ſpiritali,& venter eius nõ ſolũ aceruo
B tritici,id eſt,cibis fortioribus cæleſtis myſterii ſaginetur verũ etiam tanquam liliis quibuſdam moraliũ ſuauitate repleatur. Vnde & ipſa tanq̃ benemerita regina Chriſti
Cantic. 7 ſanguine coronatur,ſicut ſcriptũ eſt: Et ornatus capitis tui ſicut purpura. Sanguis Chriſti purpura eſt,qui inficit ſanctorũ animas, non ſolũ colore reſplendens, ſed etiã poteſtate,quia reges facit,& meliores reges, quibus regnum donet ęternum. Meritoq; ad tantũ Eccleſiæ decorẽ,cui Chriſti ſanguis irrutilat,ſpiritus ſanct9 exclamat
Ibidem. Quàm pulchra & ſuauis facta es charitas in deliciis tuis Pulchra decore virtutis,ſuauis iucũditate gratię,remiſſione vitiorum,quam nulla vexat amaritudo peccati,& ipſa iam charitas quæ diligendo deum & nomen acceperit,quia deus charitas eſt. Recte ergo Dauid petit greſſus ſuos dirigi ſecundum verbũ dei, vt fiant & ipſi ſpecioſi,& nõ dominetur ei iniquitas: Quàm iure precatus eſt. Sciebat enim & Abrahã greſsus ſuos ſecundum præcepta domini dirigentẽ,& appetito ſpecioſæ vxoris pu-
C dore tentatũ,ſed nõ cõfuſum,& in vnici immolatione filii poſtlata patriæ mẽtis pietate luctatũ, ſed coronatum: Se quoq; in furore Saul,inceſtu Ammon, Abſalon parricidio,iniquitatis improbæ feralibus tentationibus appetitum,hoc ſolo euaſiſse,qđ dirigens greſsus ſuos ſecũ dum pietatẽ domini â paterno nõ receſsit affectu, intra ſe gemens crimen inceſti,à ſe relegãs odia parricidæ: Fi-
2. Reg. 18 lius meus Abſalon,filius meus,inquit, Abſalon,quis da
* Alias,& ictatis. bit mihi mortẽ pro te? memor naturæ pietas †, offenſæ immemor de quo ante quæſiuit,Puer ne viuit? Et fortaſſe quærendum ſit qua ratione ante puerũ dixit,poſtea filium nominauit: cur non in vtroq; aut puerũ dixit,aut filium,Si viueret,puer erat,quia parricidio petebat patrẽ Non ergo pietatis nomen accipere debebat, ſed infirmitatis. Ideoq; vir iuſtus quod religionis fuit tacuit, quod infirmitatis aſperſit. Vbi vero eſt mortuus, apud pium patrem perſonæ crimen defecit, naturæ nomẽ remãſit.

VI Libera † me à calumnia hominum, & cu
† Alias, Redime. ſtodiam mandata tua.

Non vnum genus eſt noſtræ afflictionis: Eſt & tentatio, eſt & calumnia: ſed tentatio leuior, calumnia grauior. Si quidem tentatio poteſt eſſe calumnia, calumnia in ſe & tentationem habet. Eſt humana tentatio, quam ferre poſsumus, calumnia autem grauis eſt. Et ideo dominus quę ſunt grauiora ſuſcepit,& calumniis appetitus ſilentium detulit triumphale. Calumnia autem eo grauior eſt,quia non ſolũ falſa componit,verũ etiã quæ pie geſta ſunt decolorat: vt Ioſeph non ſolum adulterii obiectio D
ne tentatus eſt, & inuitatus ad crimen herilis illecebræ, verumetiam tentatus calumniis, cõpoſito elogio quod ipſum adulterium dominę ſuę inferre voluiſset,cõprehenſuſque exuerit veſtem,ne fraudis indicium,atque in ſigne criminis teneretur: cũ vtique amictũ ideo fugiens dereliquerit,vt laqueos vim ferentis,& nexus illecebroſę artis euaderet. Ipſe Dauid ſenſerat qđ timebat. Quibus enim Saul regis calumniis laborauit? Præteritis omnibus,allophyli impetũ luſit,ſingulari certamine ſummã belli,& totius prælii põdus excepit,virtute ſua ſolus cõmune crimen refellẽs,& totius retorquens in hoſtem plebis opprobrium: & tamen quia iuuenculæ dixerunt: Saul triumphauit in milibus, Dauid in decem milibus: gloria in inuidiã verſa,odio cœpit vrgeri. Et vt de poſterioribus loquamur,Suſanna bene ſibi conſcia erat, & a
pud homines ſibi adeſſe nõ poterat. Duo preſbyteri ſe 1. Reg. 18.
nes falſum teſtimonium deferebant. numerus ſacerdotum atqueſenectus vocem auferebant puellæ, ſola cõſcientia erat apud deum libera. Deniq; hominũ dãnata iudicio,nutu abſoluta diuino eſt. Ideo ait Propheta: Libera me à calumniis hominũ,vt cuſtodiã mãdata tua. Qui E
enim opprimitur calumnia,non facile poteſt cuſtodire mãdata diuina. Triſtitię neceſse eſt plerũque aut timori cedat,& affligatur vel metu calumniæ,vel dolore.

Vultum* tuum illumina ſuper ſeruum tuum, & doce me iuſtitias* tuas.

VII
4 Alias. faciem tuam.
4 Alias, iuſtificationes.

Illuminat dominus ſanctos ſuos,& lucet in corde iuſtorũ. Itaque cum ſapientem videris, cognoſce quia deſcẽdit ſuper eum dei gloria,illuminauit eius mentem ſcientiæ fulgore,cognitionisque diuinæ. Illuminauit autẽ etiam corporaliter faciem Moyſi, & trãſfigurata eſt gloria vultus eius,quem videntes Iudæi trepidauerunt: & ideo Exod. 34.
factum eſt vt Moyſes velamen poneret ſuper faciem ſuã ne in eam filii Iſrael intenderent, & ſuper turbarentur. 2. Cor. 3.
Simul declarabatur myſteriũ, quod illud velamẽ quod in facie Moyſi corporaliter ponebatur, in cordibus Iudæorum myſtice poneretur, eò quod verã legis claritatem videre non poſsent. Vultus enim Moyſi fulgor eſt legis: fulgor autem legis nõ in litera,ſed in intellectu eſt ſpiritali. Itaque quandiu vixit Moyſes, & alloquebatur Iudæorũ populũ,velamen habebat in facie ſua. Mortuo aũt Moyſe Ieſus naue iã nõ p velamẽ, ſed facie reuelata & preſbyteros alloquebatur, & populum,& nemo trepidabat: cum vtique & ipſi dixerit deus quod cum ipſo ita eſset futurus vt fuit cum Moyſe, & eum ſimiliter illuminaret,geſtorũ vtiq; nõ vultus gloria: hoc ſignificante ſpiritu ſancto,qđ venturus eſset IESVS verus, ad quem ſi quis conuerteretur,& eum vellet audire,de corde ſuo velamen auferret, & reuelata facie verum ſalutorem vi p
deret. Ergo deus omnipotens ꝓter qui in Moyſi facie exęcauit populũ Iudæorum,non duritia ſed præſcientia,nec malitia,ſed æquitate atq; iuſtitia: (Ipſi enim ſibi velamen poſuerũt,qui legem intelligere noluerũt. Lex enim ſpiritalis eſt,ſicut dixit Hebræus. Is vtiq; ſecundũ illud quod dat vnicuiq; noſtrum,in quo non tribuentis ſed diligentis eſt culpa) iſte inquã dominus illuminauit cor populi nationũ i facie Chriſti IESV per eius aduẽtũ: quod euidẽter apoſtolico declaratur exẽplo, ſicut ſcriptum habemus: Quoniam deus qui dixit de tenebris lu- 2. Cor. 4.
men ſplẽdeſcere, illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem ſcientiæ claritatis dei in facie Chriſti IESV. Ideo ergo dicit Dauid ad dominum IESVM: Vultum tuum illumina ſuper ſeruum tuum. Faciem Chriſti videre cupiebat,vt mens eius illuminari poſset. Et ſecundum incarnationem poteſt accipi. Multi enim prophetæ & iuſti videre voluerũt,vt ipſe domin9 declarauit. Quod autem negatum Moyſi fuerat,non quærebat, vt corporaliter dei vultũ in corpore videret, ſi tamen & Moyſes tam ſapiens & eruditus hoc potuerit ſimpliciter magis

G quàm in mysterio postulare. humanũ tamẽ est desideria supra nos extendere. Nec immerito faciẽ eius aduenietis ex virgine quęrebat videre, vt illuminaretur in corde
Lucæ. 24 sicut illuminabantur etiam illi qui dicebant. Nonne cor nostrũ ardebat in nobis cum aperiret nobis scripturas? Quod si quis ad deũ patrẽ dictũ vult videri, potest accipi vultus patris, filius. Qui enim videt filiũ, videt & patrem Illuminat tamẽ vultus dei, secundũ quod oculi eius super iustos habentur. Quod cum spiritaliter sit probãdũ tamen quia incidit illuminationis vultus Moysi historia ne quis non putet corporaliter id fieri potuisse, cognoscat etenim vsu solis quod multis etiã pallore confectis totius corporis figura mutatur, & ignis vapore calefactis species vultus rutilãs offunditur. Oriente die rubẽt terrę croceo colore perfusę, imaginem de beneficio mutuatæ. Gemmarũ quoq; monilia coruscantia transfundunt finitimis quod ipsa radiauerint: & miraris si Moysi vultus diuinæ infectus sit claritate præsentiæ? Miraris si refulgente dei gratia iusti vaporetur ingenium? Non dubitauit Propheta, qui popoſcit illuminari prius, vt iustitias domini posset addiscere.

VIII

* Alias, Exitus. * Alias, deduxerunt. * Alias, custodierunt.

Decursus*aquarum descẽderunt * oculi mei, quia non custodiui*legem tuam.

Grãditer affectũ pœnitentiam gerentis expressit dicens quod aquarũ decursus oculi sui descẽderint, siue quia p eos tanq; per meatus vndantiũ fluentorũ ita exuberantium lachrymarũ se quidã ductus effunderit, & fletus irrigui per cõtinuũ quoddã & iuge profluuiũ, siue quod ipsi descẽderint oculi. Habet enim hoc vis summi doloris, vt cũ lachrymis oculi quodãmodo ipsi videãtur descendere: eò quòd tanta vis lachrymarũ sit, vt putẽtur oculi
H in fletus resolui, & ĩ lachrymis effũdi. Oculi ergo ipsi tanquàm in decursus descẽdũt aquarũ. quo verbo impetus
Canti. 4. deplorantiũ vehemẽs expressius declaratur, secũdũ illud quod ĩ Cãticis scriptũ est. Fons ortorũ, puteus aquæ viuæ, & impetus descẽdẽs à Libano. Hos impetus Ecclesia deduxit à Libano, hoc impetu diluũtur peccata, hoc impetu puri fontis spiritus sancti affluit à Libano sponsa, & à principio fidei transiuit seculũ, & pertransiuit ad regnũ. Aliis fons est, aliis puteus pro captu nostro gratia spiritalis, aliis ortus clausus, fons signatus: aliis ortorum fons, qui in Ecclesiæ dote nũeratur: aliis impetus descendens à Libano: & magnus impetus, qui nunquam deficit Non enim deficiunt de petra vbera, neq; nix à Libano, neq; aquâ quæ fertur valido vento virgini Hierusalem. Descendit impetus à Libano, quando collectis in vnum
Actuũ. 2. apostolis, & pluribus credentibus factus est subito de cælo sonus tanquam vi magna spiritus ferretur, & repleti sunt omnes spiritu sancto diuersitates donãte linguarũ.
I Bonus impetus, qui lædere nesciat, norit implere. Si quis igitur hunc impetũ superuenientis è cęlo gratię vult mereri, descendat etiam ipse oculis in decursus aquarum. Qui hunc primum impetum fuderit, illum merebitur. Descendit oculis suis in hos ductus aquarũ, quæ lachrymis irrigauit in Euãgelio domini pedes: & ideo fidei suæ precio emit animæ suę & corporis sanitatẽ, iam non sanguinis profluа, sed gratię spiritalis. Descendit ergo Dauid propheta. ideo de peccato gratiam retulit. Descẽdit in aquarum ductus, hoc est, repleuit eos, & decurrentium aquarum lachrymis suis fluenta cumulauit, aut inanes & vacuos ductus solis repleuit fletibus. aut, quod elocutionis moralis quidam sensus ostendit, descendit in aquarum ductus, trãsiuit eos. & possemus dicere, Transcendit eos, & supergressus est: sed minuitur vis eloquii, quo vis maior affluentiæ descendentis quàm ascendentis exprimitur. Vide rogo quid de vsu verba habeant, impetum suum sermo propheticus non amittat, licet vsus ipse scriptorum sensui seruire maiore decore cõsueuerit. Diuerse hoc & sępe significauit, & propemodum incrementa semper assumpsit. Dixit enim primo: Lauabo per singulas noctes lectũ meũ, in lachry K Psal. 6.
mis stratũ meũ rigabo. Dixit iterũ: Fuerũt mihi lachry- Psal. 41.
mæ meæ panes. Dixit etiam: Et potum meum cum fletu Psal. 101.
miscebam. Hic addidit diens: Decursus aquarum descenderunt oculi mei. Hoc secutus in Threnis Hieremias. affectum doloris expressit, vim oculi descẽdentis imitatus. Sic enim habes: Defecerunt in lachrymis ocu Thren. 2.
li mei, oculi mei caligauerunt. Tanquam descenderunt oculi, qui deficiunt in lachrymis. Et alibi: Oculus meus Thren. 3.
absorptus est. Sed plus est aquas lachrymis vincere, quàm oculos absoberi fletibus. Et alibi idem Hieremias Exclamauit cor eorum ad dominum: Muri filiæ Sion Thren. 2.
ducant torrentes, fluãt lachrymas die ac nocte. Noli dare tibi requiem, non fileat pupilla oculi tui. Oculi igitur qui torrentes deducunt lachrymis suis, ipsi ductus aquarum descendunt, hoc est, cumulantur vt faciãt eos suis augentes fletibus impetu exundare torrentium. Sunt tamen codices qui habeant κατήξατο ὕδατων κατείξαν τοὺς ὀφθαλμούς μου. hoc est, ductus aquarum direxerunt oculi mei. Sed ego in græco codice meo κατέσταξαν legi, hoc est descenderũt. in quo potest fieri vt in vtramlibet partem duarum adiectione aut diminutione literarum scriptor errauerit. Et habuit quidẽ multa quæ fleret, vel incestum filiæ, vel interitum filiorum: sed hic nõ hoc fleuisse se dicit, sed quia non custodiuit legem domini. A-
L sancto viro plus culpa quàm erumna defletur. Fleuit itaque quando ei Nathan de Vriæ morte indignationẽ domini nunciauit: & peccatum suum de prævaricatione legis agnouit. Deniq; filio in ægritudine constituto, neq; cibum sumpsit, neque regium thronum aut cubile conscendit: sed stratus in terra ieiuna ora lachrymis diluebat, non tam filii mortem quàm peccati pœnam in illo leuare desiderans. Fleuit quando numerato populo repente corde percussus est. Denique Peccaui, inquit, graviter, peccaui stulte. Fleuit igitur primo quia elatę regia potestate, quærendo numerum plebis, mensuram egressus est conditionis humanę. Deinde quia sui erroris precio vindicabatur in plebem: sed à domino hæc proposita pœna fuerat, non à rege est postulata: domini tamen se committendo misericordiæ, electionis causam probauit: simul quia propter eum populus laborabat, ipsęque se offerendo pro populo, elationis soluit iniuriam, pietatis probauit affectum.

SERMO DECIMVS OCTAVVS.

SEQVITVR Zadic litera octaua decima, quę Latina interpretatione dicitur consolatio. Post Y Zadic.
more torrentium lachrymas defluentes. & gra M
ues fletus doloris, oportebat consolationem sequi: Nã qui in dolòribus sunt, consolatione indigent: & qui grauibus erumnis pœnas commissorum luerunt criminum, sperant indulgentiam: & qui fletibus & lachrymis propria delicta lauerunt, requiẽ promerentur. Hæc omnia in scripturis diuinis qui quęrit inuenit. Nã & primum illud, vt in dolore positos consolemur, docet illa quę ĩ libro Hieremię flebiliter clamat ad captiuos & exules Iudęorũ: Ite proficiscimini filii. ego enĩ derelicta sum baruch. 4
deserta. Exui me stola pacis, indui autẽ stolã precatiõis meæ, & clamabo ad excelsum in diebus meis. Animo æquo estote filii, clamate ad deũ, & extrahet vos de manu principũ inimicorũ: Ego enim speraui in illo æterno salutem vestrã. Credentibus igitur in dominũ, est in domini misericordia cõsolatio. Est etiam aliud cõsolationis genus iis qui graues soluerint pœnas, vt habes scriptũ in Esaiæ libro: Consolamini consolamini populũ meũ, dicit dominus: Sacerdotes loquimini in cor Hierusalẽ, consolamini eam, quoniam repleta est humiliatio eius: Esaiæ. 40
solutum est peccatum eius: quoniam accepit de manu domini duplicia peccata sua. Etiam si fides deerat, pœna satis fecerat. Releuantur solutione pœnarum, qui ab

A soluuntur commendatione meritorũ. Tertium est cum
Psal.6. lachrymis crimen abluitur, vt est illud: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei. Quod etiã hoc loco & plerisq; locis in libro psalmorum facile reperitur. Cõsolatio igitur prima ordine est, quoniam non obliuiscitur deus facere misericordiam, neque in æternum proiicit quos putauerit coercendos, Secũda, quod decursis supplicijs quæ propter peccata nostra tolerauimus, ad veniam pertinemus. Vnde nõnulli philosophi disputauerunt obesse improbis absolutionem, prodesse mortem: quod in illa incentiuum sit delinquendi, in morte autem absumptum esse de nostris. Cui dubium, cum in
Prou.13. puerbiis Salomonis sit: Qui peit baculo, odit filiũ suũ,
Prou.26. castigat autẽ dominus quem diligit? Et infra: Flagellum equo, & stimulos asino imperat: virga autẽ nationi imprudenti. Pœna enim corrigit & emendat errãtem. Si talis est qui emendari non queat, aufertur è medio, ne graiora cõmittat. Mortuus enim iã nescit errare. Ideoq; &
Eccli.4. Ecclesiastes ait. Et laudaui ego mortuos magis quàm viuentes, & optimũ iudicaui supra hos eum qui nondum natus est, qui non vidit hoc opus mali. Mortuus præfertur viuenti, quia peccare desiuit. Mortuo præfertur qui
B natus non est, quia peccare nesciuit. Nunc dicamus etiam de iis qui pœnas scelerum soluerũt suorũ. Nõne isti tulerunt culpæ preciũ, & iam non integra his pœna
Esa.40. debetur? Clamat per Esaiã domin9: Cõsolamini populũ meũ, qa recepit de manu domini duplicia peccata sua. Discite vnde Plato hęc sumpserit: Eruditionis gratia in Aegyptũ pfect9, vt Moysi gesta, legis oracula, & prophetarũ dicta cognosceret, audiuit cõsolationẽ populi, qui supra peccati modũ videbatur fu sse punit9: & hũc locũ quadam adopertũ dote verborũ, in dialogum transtulit quẽ scripsit de virtute. Quẽ locũ tamẽ domin9 in euãgelio plenius cõprehẽdit, & apertius declarauit, dicẽs per
Luc.16. Abrahæ personã ad illum diuitem seculi huius: Fili recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. nunc autẽ hic consolationem habet, tu vero cruciaris: & in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est, vt ii qui volunt hinc trãsire ad vos, non possint, neq; inde huc transmeare. Sed iam audia-
C mus quid iustus in consolando se loquatur.

I Iustus es domine, & rectũ iudiciũ tuum.

Vere iustus vir, qui lachrymis profluens, inuolutus errumnis, graui supplicio delicta persoluẽs, nõ tædio vincitur, nõ metu frangitur, non labore lassatur, nõ ingratus aut tristis est. Plerumq; enim vulgus hominum sua delicta nõ repetẽs, iniuste se putat tolerare quæ patitur. At vero vir iustus, qui seipsum statim in exordio sermonis accusat, iustitiã domini prædicat, qđ meritis suis digna patiatur. Dicendo autẽ iustum deũ, de sua quidem iiustitia antè pronũciat, sed de iustitia domini sperat & veniã. Iustus enĩ nõ semper irascitur: sicut enĩ vltor culpæ, ita moderator est pœnæ. sicut vindex peccatorum, ita remunerator est virtutũ, optimorũq; meritorũ. Qui vult dare præmiũ, debet expectare certamẽ, quia nemo sine certamine coronabitur. Sinit ergo nos sæpe tentari, volens iusta præmia dare, luctanti vtiq;, nõ dormienti. Non decet redimitos floribus corona, sed puluerulentos: nec molles delicijs, sed labore exercitatos ornat victoria. Iustus ergo in aduersis suis iustitiam dei laudat. Sed non hoc sentit amissis teneris parẽs liberis, non immaturo nuptæ viduat9 cõsortio, nõ æger in dolore, non naufragus in periculo, nõ reus in iudicio, nõ captiu9 in laqueo. Clamat tamen Hieremias, cum futuræ annuncians populis captiuitatis errumnã, in luti voragine turpi necãdus illuuie mergeretur. Iustus es domine: Clamabat iterũ cum victæ plebis miserãdis seruitijs augeretur: Iustus est dominus, qa os ei9 ad iracũdiã irritaui. Et sub alia litera: Ita foris sine filijs fecit, & ab intus mors, hoc est, sicut in paradiso fecit, ita & in huius erumnam D
desæuit. Inuidia enim diaboli mors introiuit in orbem Sapien.2.
terrarũ. Iustus es domine. Clamabãt Hebræi cũ propter virtutẽ deuotiõis, & fidei gratiã, fornacis ardẽtis ambirẽtur incẽdijs: Iustus es domine in omnibus quæ fecisti. & ideo meruerũt vt illæsi ignib9, domini iustitias prædicarẽt. Daniel quoq; propheta secũdo in lacũ missus leonũ & immaniũ ferarũ sæuitia atq; errore circũdatus, recta oĩa in conspectu esse domini iperterrito clamore iactabat. Ionas iclusus vtero bestiali, anhelãdi spiritus vix habens cõmeatum, iustus iniustorũ sorte dãnatus, clamabat de ventre ceti in mari cum voce laudis & cõfessionis, Supplico tibi. Dauid cum fugeret à facie Absalon, parricidalibus armis & terris pulsus, & regno egressus, cũ pro toti9 populi se offerret excidio, dicebat: Iustus es domine, & rectũ iudiciũ tuũ: Grex innocens iste quid fecit? Ego pastor feci malũ apud iustũ deũ, pœna de culpæ authore sumatur. Ipse pater fidei Abraham, cum ad immolãdũ vnicus à sene filius poscceretur, paternæ pietatis affectũ diuinę cõfessione iustitię tẽperabat, dicẽs: Iustus es domine. Non enim poscis alienũ, sed tuum reposcis: ipsum tibi restituo quem dedisti. Hunc imitatus Iob extinctis liberis, patrimonioq; nudatus amisso, amictũ sui
corporis scindẽs, ait: Nudus natus sum, nudus, inquit, & Iob.1.
moriar. Domin9 dedit. domin9 abstulit: sit nomẽ domini benedictũ. Omnes ergo iustũ dominũ prædicemus: & E
q moribũda sepulchro sua mẽbra cõponit, & qui dãno feritur, aut funere filiorũ, dicat: Iustus es domine. Quid enim nostrũ amittim9? Clamat Apostolus: Quid habes quod non accepisti? Quod habemus ergo, accepimus. Quod igitur amittimus, reddimus, non amittimus. Iustus dominus ĩ periculis, iustus in dãnis, iustus in vltiõibus est, non solũ quia vnusquisq; iuste culpæ suæ pœnas luit, verũetiã quia dũ vnus punitur, plurimi corrigũtur. Ananias & Sapphira in actib9 apostolorũ fraudati precii qđ de agri vẽditione perceperãt, crimen admiserũt, q poterãt nihil offerre, & crimẽ euadere. Verũ ne qs impune circũscribẽdos apostolos arbitraretur. aut mię suę mun9 fraude cõtaminaret perfidię, morti addictos æternæ perfidos, vniuersos ad fidei studiũ iusto terrore compositi. Pharao cũ populo suo fluctib9 mersus, mũdanæ cõuersationis exẽplum est, ne quis dei populũ persequatur. deniq; potuit eũ deus volũtati suę facere obedientẽ, sed eius pœna oẽs voluit emẽdari. Ideoq; dicit ad eũ do
minus: Quia ad hoc ipsum te suscitaui, vt ostẽdam in te F
virtutẽ meã, & annũcietur nomẽ meũ in vniuersa terra. Nõ vtiq; domin9 suæ laudis, sed nostræ correptionis incremẽta quærebat. Oẽs ergo sapiẽtes dicũt. Iustus es domine, & rectũ iudiciũ tuũ. Neq; enim tradimur aduersariis sine iudicio ipsius, neq; sine ipsi9 iudicio in tribulationes venimus, Hæc iustorũ est cosolatio, hoc est domini iudiciũ. Deniq; & supra habes: Memor sui iudiciorũ tuorũ, quæ à seculo sunt, & me consolatus sum. Aduertis ergo quia iudicia domini consolationes sunt.

Mandasti iustitiam testimonia tua, & ritatem tuam nimis. II

Vtrum nimis mandasti, an nimiam veritatem? Sed & nimia veritas plena laudis, & nimium mandare prouidentiæ atq; cautelæ est. Etenim infirmos nouerat, ideo sæpius admonebat, vt non obliuiscerentur.

Exquisiuit me* zelus domus tuę, quoniã inimici mei obliti sunt verborũ tuorũ. III

* alias tabescere me fecit zelus meus, qa obliti sunt verba tua inimici mei.

Est zelus ad vitã, & est zelus ad mortem. Ad vitam zelus est diuina præcepta seruare, & amore domini ei9cu stodire mandata, vt fecit Phinees, de quo legimus in Numeris dicente domino ad Moysen: Phinees filius Eleazar filii Aaron sacerdotis sedauit furorem meum à filijs Israel, in eõ quod æmulatus est zelum meum in illis, & non consummaui filios Israel in zelo meo sicut dixi.

G Ecce ego do ei testamentum pacis, & erit illi & semini eius post eum testamentum sacerdotii æternũ, propter quod æmulatus est deum suum, & non exorauit pro filiis Israel. Cæsa iacebant vigintiquatuor milia populorum, tẽdebat pœna in omnes, nec vllus finis exitii. arripuit Syromastẽ Phinees, duos occidit, interdicta sibi cõ suetudine copulatos, redemit omnes, indignationẽ domini mitigauit, dedit Victoriam quibus negabat salutẽ. Quàm salutaris est igitur dei zelus? Non vnius tẽporis illud vitiũ fuit: & nũc Madianitis miscetur Iudæo. Madianitis est quæ nullo est vxoris legitimæ copulata coniugio, nullo fidei victa consortio. Madianitis est hæreticorum perfidia, cũ populum dei tẽtat. Quàm multis populis meretrix ista feralis irrepsit, quæ publico funere totum populum cõmuni morte tumulauit? Veni & nũc Phinees, arripe gladium verbi, interfice perfidiã, iugulato hæresim, ne propter eã populus vniuersus intereat. Vrget ira cælestis, percute ipsam vuluam impietatis, generatoriũmque perfidiæ, ne partus formetur infelix, ne adulterina cõceptio diffundat seminarium præuaricationis & sceleris, vt dominus tecũ statuat testamẽtum pacis, & testamentũ gratiæ, testamentũ promissionũ cælestiũ. Zelum habere debet sacerdos, qui incorru

H ptã seruare studet ecclesiæ castitatẽ. Et ideo princeps sacerdotũ dicit: Zelus dom⁹ tuę deuorauit me Et Phinees sacerdos erat, & nepos sacerdotis, & fili⁹ sacerdotis. Bonus zelus & vtilis in sacerdote, præcipue ne negligens, ne remissus sit. Melius est vt vnius aut duorum damnatione plurimi liberentur, q̃ duorum absolutione plures periclitẽtur. Exquisiuit, inquit, me zelus domus tuæ. Vides quia zelus dei gratia est, qui exquirit, qui superuenit, qui se iusti infundit pectori. Zelus dei vita est. Denique dominus ait: Zelus domus tuæ deuorauit me. Sicut enim antè in Adã deuorauerat hominem mors prævalens, ita zelus deuorauit quem viuificauit in Christo.

3.Reg. 19. Zelum habuit Helias, & ideo raptus ad cælum est. Zelans, inquit, zelaui dominum. Zelum habuit Mathathias buthanus, qui aduersus sacrilegio Antiochi excitauit dei plebem. Zelum qui habent, omnes sibi inimicos suos putant qui sunt hostes dei, quamuis patrem, fratres, sorores. Omnibus dicit: In hostes facti sunt mihi. sicut Dauid ait. Quid multa? Apostolus quoq; domini hoc declarat⁹ est nomine, vt Iudas zelotes diceretur,

Luc.6. ficut legimus in Euangelio. Zelo fidei populus gentiliũ vitam sibi acquisiuit æternam, quam negligentia atque desidia Iudæorum populus amisit. Ideoq; scriptum est:

I Zelus apprehendit populum ineruditum. Quoniã populus qui erat eruditus in lege, nullum fidei habebat ardorem. contulit se zelus ad gentes: cuius tanta est gratia, vt electionis prærogatiuam vicerit, & eruditionis industriam. Deniq; apprehendẽs populũ ineruditum, fecit esse meliorem. Itaq; ea gratia operata est in populo nationũ, vt hæreditatem domini mereretur quam operatus est dominus, vt ecclesiam sibi ex nationibus copularet. Zelus ergo charitas est. Denique valida est sicut mors charitas, durus sicut inferi zelus. Durus zelus, quẽ vitæ huius nulla vincit illecebra. Durus sicut inferi, per quem peccato morimur, vt viuamus deo. Angeli quoq; sine zelo nihil sunt, & substantiæ suæ amittunt prærogatiuam, nisi eam zeli ardore sustentent. Denique in Apocalypsi Ioãnis dominus ad angelum Laodiciæ dicit:

Apoca.3. Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus. Vtinam frigidus esses, aut calidus: sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo, quia dicis quòd diues sum & ditatus, & nullius egeo, & nescis quod tu es miser & miserabilis & mẽdicus & nudus & cæcus. Consulo tibi vt emas à me aurum igne probatum. Hic est dei zelus, hic est fidei vapor, deuotionis feruor, qui nos velut suauem cibum in Christo remollit & format. Quanta domini gratia, vt nos in ore suo constituat, & quasdam meritorum nostrorum epuletur dapes, ac si meremur, deuoret, si nostri cibi suauitatibus delectetur? Beatus quem sapiẽtia deuorauerit, quẽ virtus hauserit, quẽ iustitia receperit. Culpa in eo habere non potest portionem, quem absorbuerit remissio peccatorum. Vbi enim error inueniet, quem integritas immaculata susceperit? Et quid miremur si angeli eum habent? Ipse deus pater ait: Zelans zelabo Hierusalem zelo magno. Quia deus magnus, ideo & zelus eius magnus est, & pro vniuscuiusque potentiæ qualitate, ita & zelus aut mediocris aut magnus est. Zelo vindicatur Hierusalem. Zelo ecclesia congregatur. Zelo fides acquiritur. Zelo pudicicia possidetur. Dominus quoque Iesus ait: Zelus do-

Ioan.10. mus tuæ, comedit me. increpans Iudæos quod domum orationis fecerint speluncam latronum, fecerint & domum negociationis. Sed non solum locum ecclesiæ zelare debemus, sed hanc quoq; interiorem in nobis domum dei, ne sit domus negociationis, aut spelunca latronum. Si enim lucra quæstus pecuniæ & emolumenta aucupemur, domum negociationis fecimus. Si inuadamus alienas possessiones, fines viduæ vel minorũ, fecimus speluncã latronũ. Veniet ergo verbum dei, & de hac domo proiiciat fures, direptores, caupones, vt mundum sit cor tuũ, pectus tuũ. Sed est zelus ad culpam, est L zelus ad gratiã. Nam & ipse Dauid ait: Zelaui in peccatoribus pacẽ. Et in Ecclesiastico scriptum est: Non zeles

Psal.72. mulierem sinus tui, ne ostendat super te malitiã doctri-

Eccle.9. næ nequã. & mulier zelotypa in muliere fideli iure reprehenditur. Aduertimus ergo quod mensura quædam & disciplina sit zeli, sicut disciplina virtutis. Et ideo beatus qui zeli nouerit disciplinã, & oderit eos qui domini gratiã relinquentes salutẽ propriã deserunt, errorẽ sibi fraudis adsciscũt. Ideoq; ait: Quoniã obliti sunt verborum tuorũ inimici mei. Qui sunt isti inimici? Si populus Iudæorũ, quomodo inimici erant sub eius imperio constituti? Dauid enim Iudæos oẽs regno proprio gubernabat. Si gentiles, quomodo obliti verborũ dei, qui legem domini nesciebant? Nemo enĩ nisi id q̃d acceperit, obliuisci potest. Illi ergo inimici mei, q̃ inimici tui, q̃ dominũ in propria sua venientẽ non erãt recepturi. Hos graues hostes, hos inimicos suos, ꝓpheta testatur, nõ q̃ sibi essẽt, sed q̃ Christo rebelles. Deniq; alibi ait: Et sup ini-

Psal.138. micos tuos tabescebã. Iusto odio oderã illos, grauiora putãs arma pfidiæ esse q̃ pugnę. Nemo enim grauior hostis ominũ, q̃ q̃ omniũ lædit authorẽ. Ideo ergo zeloma M gno acquisit⁹ est popul⁹ nationũ, quoniã à suo deus populo negabatur. nec enĩ poterãt aut fidei deuotionẽ, aut disciplinã tenere virtutis, q̃ memoriã ꝓceptorũ cęlestiũ nõ tenebãt: Sic Adã de paradiso eiectus est. sic populus Iudæorum de prærogatiua electionis exclusus est.

Ignitum eloquiũ tuum nimis *, & seruus tuus dilexit illud. IIII

* alias vehemẽter.

Ignẽ quidẽ dominus misit in terrã, nõ vt ea Sodomitano rursus sicut scriptũ est, arderet incendio, nec vt eam donatæ munere fœcũditatis, aut vsu vel flore viriditatis excluderet. Opus enĩ suũ domin⁹ ꝓbare magis atq; augere, q̃ minuere aut dãnare cõsueuit. Neq; vero dignum erat vt elementa innoxia nostri luerẽt sceleris vltionẽ. Quid natura deliquerat si adulta iam soboles errauit? Nõ erat part⁹ in vitio, si deuio lapsa est errore ꝓgenies. Nõ est hic natura, sed vsus in culpa. Quẽ ergo dominus ignẽ in nouo sparsit testamẽto? Qui secretos mẽtiũ diui nę ardore cognitiõis inflãmaret affectus, q̃ vaporẽ fidei & deuotiõis adoleret, qui cupiditatẽ virtutis accẽderet, Hoc igne calefact⁹ dicit Hieremias: Et erat ignis flãmige Hiere.20. rans in ossibus meis. Hoc sermonũ igne cælestiũ vaporati Cleophas & ille alius q̃ simul cũ domino ab Hierusalẽ vsq; ad castellũ cõfecerant iter, dicebãt. Nónne cor Luc.24. nostrũ ardẽs erat in nobis, cũ aperiret nobis scripturas? Ignis ergo hic, sermo Christi est. Et bonus ignis, qui calefacere nouit, nescit exurere, nisi sola peccata. Hoc igne

A ſuper bonũ fundamẽtũ poſito, apoſtolicum illud autũ probatur. Hoc igne illud morum vel operum examinatur argentum. Hoc ingne precioſi illi lapides illuminantur, fœnum autem & ſtipula conſumitur. Mundat ergo hic ignis animum, conſumit errorem. Vnde & dominus ait: Iam vos mũdi eſtis propter ſermonem quem
Ioan.15. locutus ſum vobis. Hic eſt ignis qui ardet ante dominum. Niſi enim quis flagrantiam deuotionis ſumpſerit, præſentiã domini habere non poterit. Accende hũc primùm ignem in mentibus tuis, vt Chriſti tibi lumen effulgeat. Hoc igne vrebatur rubus, & non exurebatur. Vrit enim ſermo diuinus, vt corrigat conſcientiam peccatoris, nõ exurit vt perdat. Hic ignis habitare Chriſtũ per fidem facit. Hic ignis extinguere materialium ſæua flammarũ conſueuit incendia. Deniq; Hebræi hoc igne ſuccenſi, fornacis ardẽtis vaporem nec timere, nec ſentire potuerũt. Merito ergo bon⁹ ſeruus diligit ignitũ domini alloquium, quo induitur charitas, quæ excludit timorem. Pulchre autem addidit nimis, quia omnis quidem doctor inflammat audiẽtis affectum, ſed ſupra omnes eſt ſermo dei, diuiſiones artuum & intima penetrãs medullarum. Tripliciter ergo deſcribe tibi ignitum alloquium dei, vel quod mundat, vel quod accendit, vel quod illuminat audientes. Ideo ait dominus: Scrutatus
Soph.1. ſum Hieruſalem ad lucernã. Sed neminem in ea vel qui mundaretur, vel qui accẽderetur, aut illiminaretur, in-
B uenit: ideo eam in tenebris dereliquit. Nec mireris ſi ſeruus diligit ignitũ domini alloquiũ, quod & ſponſa dile-
Cant.4. xit: quæ ait: Sicut reſticula coccinea labia tua. In cocco enim ſpecies ignis, & crucis dominicę ſanguis irrutilat. Coccinea labia domini, quæ paſsionẽ propriam loquebantur. Deniq; in Exodo coccũ pro igne collatum eſt. Non enim ex cocco mũdus, ſed ex quatuor conſtat elemẽtis. Sed in cocco figura ignis expreſa eſt, cuius vapor niſi cælum atq; aerem, maria, terrasq; penetraret, omnia tanq̃ effœtis viribus ſoluerentur. Per reſticulam igitur vinculum perſuaſionis agnoſcimus: per coccum vel cupiditatis ardorẽ qui ſcintillat in animis audiẽtium, vel
Cant.5. iudicium paſsionis. Vnde & alibi ait ſponſa: Labia eius lilia ſtillantia myrrham plenã. Per myrrham enim paſsionis vnguentum, & reſurrectionis gratia declaratur,
C quæ rediuiuum vitæ odorem ſuſcitatis mortuorum viſceribus infundit. Merito igitur alloquiũ eius accipiens
Ibidem. ſuauitatem exclamans ſponſa teſtatur: Fauces eius dulcedinis, & totus deſiderium.

V *aliasadoleſcẽtulus *alias contemptus.

Iuuenis*ego ſum & deſpectus*, iuſtificationes tuas non ſum oblitus.

Multis ſanctorum qui à prima adoleſcẽtia exercitati ſunt duris laboribus, poteſt hic verſiculus conuenire. Nam & Ioſeph cũ à fratribus iunior in Aegyptum venderetur iunior erat & deſpect⁹, qui ad ſeruitutis iniuriã vẽdebatur, & poſtea cũ productus è carcere, præpoſitus Aegypto, populis frumẽta diuideret, fratribus vicẽ iniuriæ nõ referret, ſed refuſo precio alimẽta donaret, ſenilẽ patris à fame atq; ieiunio vendicaret ætatẽ, curruq; ſummiſso obuius, & famulantibus cæteris amplæ poteſtatis inſignibus adoraret, iure dicebat: Iuuenis ego ſum & deſpectus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus. Ipſe quoq; iunior fratribus cum patris oues paſceret tãquam vili ablegatus obſequio, non oblatus eſt ſacerdoti, quaſi indignus qui vngeretur in regnũ, ſed à ſacerdote quęſitus, & accerſitus à paſcuis, prærogatiuam regiæ vnctionis accepit. Poſtea quoque progreſsus ad bellum, cum Golias totum populum Iudæorum corporis ſui mole deſpiciens, ſingulari certamine prouocaret, timentibus cæteris popoſcit à rege vt congrediendi ſibi permitteret facultatem. Necdum quidem tanto certamini habi-
1.Reg 7. lis æſtimatus eſt, rege dicente: Non potes ire ad Allophylum, & pugnare cum eo, quoniam tu puer es, & ille vir bellator eſt à iuuentute ſua. Neq; eſſet admiſsus, niſi feciſſet fidem quod in ſua adoleſcentia leonem ſuis D manibus ſtrangulatũ extractis raptæ ouis cruribus peremiſset. Ipſe etiam deſpectus ab Allophylo, quod aduerſus armatum præliatorem cum virga & lapidibus proceſsiſset, retulit nõ viribus ſe fretũ eſse, non armis, ſed in nomine domini cõfidentem ad prælium eſse progreſsum, vt laceſsitæ plebis auferret opprobriũ. Hic ergo iuuenis atq; deſpect⁹ ſtrauit Allophylum, potitusq; victoria, in decem milibus iuuencularum pſallentium teſtimonia triumphauit. Gerebat enim typum eius qui quaſi deſpectus venturus eſset in terras, & ſine legato, ſine adiutore, ſine nuncio totum populum mundi huius, crucis ſuæ prælio liberaret: cui applauderent animæ ſanctorum per baptiſmatis ſacramenta renouatæ, quod verum illum Goliam reuelatum nobis ac proditũ verbi ſui gladio trucidaſset. Iacet igitur verus Golias humilitate filij dei ſtratus, amiſit caput, quod in multas artes vertebat & fraudes. Pſallunt ſecuræ iam animæ, quæ ante peccatorum ſuorum tormenta deflebant. Dicunt tympanis, hoc eſt, corporibus ſuis peccato mortuis reſultantes: Saul triumphauit in milibus, Dauid in 1.Reg.18.
decem milibus. Rex ille durus indignatur & iraſcitur diabolus, eò quòd canerent iuuẽculæ: quia duritiæ filius paucos decepit, Chriſtus totũ mundum redemit. Dicit ergo Chriſtus natus ex virgine: Iuuenis ego ſum & de- E
ſpectus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus. Dicit etiã populus nationum ille in prima electione deſpectus, rudis adhuc fide, & ſtudio primæuæ deuotionis adoleſcẽs, vel certe renouatus aquilæ iuuentute per baptiſmatis ſacramenta: Iuuenis ego ſum & deſpectus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus. Ille ego deſpectus ante iam præferor, iam anteponor electis. Ille ante deſpectus populus peccatorum, habeo cæleſtiũ ſacramentorum venerãda conſortia. Iam mẽſæ cæleſtis honore ſuſcipior, epulis meis non pluuia vndatur, non terræ partus laborat, non arborum fructus. Potui meo non flumina quærenda, non fontes. Chriſtus mihi cibus, Chriſtus mihi potus. Caro dei cibus mihi, & dei ſanguis eſt potus. Non iam ad ſatietatem mei annuos expecto prouentus, Chriſtus mihi quotidie miniſtratur. Non verebor ne qua mihi cæli intemperies, aut ſterilitas iuris immineat ſi pij cultus diligentia perſeuerat. Non iam coturnicum pluuias mihi opto deſcendere, quas ante mirabar. Non manna quod ante cibis omnibus præferebam, quia qui manna manducauerunt patres, eſurierunt. Meus cibus F
eſt, quem ſi quis manducauerit, non eſuriet. Meus cibus eſt, qui non corpus impinguat, ſed confirmat cor hominis. Fuerat mihi antè mirandus panis de cælo. Scriptum eſt enim: Panem de cælo dedit eis manducare. ſed non erat verus ille panis, ſed futuri vmbra. Panem de cælo illum verum mihi ſeruauit pater. Mihi ille panis dei deſcendit de cælo, qui vitam dat huic mundo. Non Iudæis Ioan.6.
deſcendit, non ſynagogæ deſcendit, ſed eccleſiæ deſcendit, ſed populo dei iuueniori deſcendit. Nam quomodo Iudæis deſcendit panis qui vitam dedit, cum omnes qui illum panem manducauerunt, hoc eſt, manna, quem putauerunt Iudæi verum panem, in deſerto mortui ſunt? Quomodo ſynagogæ deſcendit, cum ſynagoga omnis interierit, & æterno ieiunio fidei macerata defecerit? Deniq; ſi accepiſsent panẽ verum, non dixiſsent. Domine ſemper da nobis panẽ hunc. Quid petis Iudæe, vt tribuat tibi panẽ quẽ dat oĩbus, dat quotidie, dat ſemp? Interipſo eſt vt accipias hũc panẽ. Accede ad hunc panẽ, & accipies eũ. De hoc pane dictũ eſt: Oẽs qui elongãt ſe abs
Pſal.72. te, peribũt. Si elongaueris ab eo, peribis: ſi appropinquaueris ad eum, viues. Hic eſt panis vitæ. Qui ergo vitam manducat, mori nõ poteſt. Quomodo enim morietur, cui cibus vita eſt? Quomodo deficiet, qui habuerit vitalem ſubſtãtiã? Accedite ad eũ, & ſatiamini, qa panis eſt. Accedite ad eũ & potate, quia fons eſt. Accedite ad eũ & illuminamini, quia lux eſt. Accedite ad eũ & liberamini,

Anit non ſoluere ſed implere, ita nouum certificare. Sed ſicut omnis veritas in nouo eſt teſtamento, ita & lex per Moyſen data, figura legis eſt veræ. Ergo illa lex veritatis exemplar eſt. In exemplari enim agni ſanguis effunditur, in veritate Chriſtus immolatur. Meritoq; Apoſtolus cum præmiſiſſet vitulorum immolationem ſecundum legem, adiecit: Neceſsarium itaq; eſt exemplaria cæleſtium his mundari. nam ipſa cæleſtia melioribus hoſtiis. non enim in manu facta ſancta intrauit Chriſtus exemplaria verorũ, ſed in ipſum cælum, & nũc apparet vultui dei pro nobis. Vt cognoſcamus autẽ quia legẽ nouã dedit dominus Ieſus, habes dicentẽ ſpiritum: Hoc autẽ eſt teſtametũ quod teſtabor ad eos, dicit dominus, dãdo leges meas in cordibus eorũ & in ſenſibus eorum ſcribã eas, & peccati & iniuſtitiæ eorũ non ero memor. Vbi ergo remiſsio, iam non oblatio pro peccatis. Quo euidenter oſtenditur omnem veritatem euãgelio cõtineri, quia lex dei in ſenſibus hominũ & in cordibus ſcribitur non in tabulis lapideis. Qui ergo præcepta dei non habent in cordibus ſuis, nõ habent legẽ, ſiue quia inueteratur in Iudæis, renouatur in nobis, vmbra eſt nõ veritas, vt cũ fiat oblatio pro peccatis ſecũdum legem, non fiat remiſsio peccatorũ. Impoſsibile eſt enĩ ſanguine taurorũ & hircorũ peccata mũdari. Mẽdax ergo erat illa remiſsio, donec remiſsiõis veritas aduenireț. Quid inde manifeſtius q̃ Ioannis euãgeliſtæ ſententia, qui ait quia lex per Moyſen data eſt, gratia autẽ & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt? * legis retulit veritatem. Nam cum ſit autem diſiunctio, intelligendum eſt diſiunctionem ideo interpoſitam, quia ſi veritas fuiſset in lege, non fuiſset gratia facta per Chriſtum. Poſsumus & ſic intelligere: veritas Chriſtus eſt, ergo veritas lex eſt. Et ſi mandatum domini lex eſt, multò magis viuum & operatorium verbum dei lex eſt.

* Ex veſtigiis Græcorũ elementorũ nihil potuit diuinari: ex ſẽſu ꝓbabile ẽ fuiſſe ſcriptũ κατὰ ἀντιλυσολὺν, aut κατ' ἀντίθεσιν & legi legẽdũ arbitror. Siquidem Ambro. retulit dixit ꝓ reddidit ſiue oppoſuit. Et cõtraria contrariis reddi ſiue referri inter ſe dicũtur.

B

VII *alias anguſtia.

Tribulatio & neceſſitas *inuenerũt me, mandata tua meditatio mea eſt.

Quærũt tribulationes & neceſsitates iuſtũ, & interdũ inueniunt, interdum non inueniunt eum. Inuenitur cui corona debetur, nõ inuenitur qui idone⁹ certamini nõ probatur. Tribulatio igitur velut quædã gratia eſt. Deniq; ſacrificiũ deo, ſpiritus contribulatus. An nõ eſt gratia, quę operatur patiẽtiã? Qui ergo nouerat tribulationis profectũ eſse: quæſitus à tribulatione, inuẽtus eſt, nec refugit. Dicit ſapiẽtia, Querẽt me mali, & non inueniẽt. non quia dominus nolebat inueniri ab hominibus, qui ſe omnibus etiã non quærentibus offerebat, ſed quia his operibus quærebatur, vt indigni eſsent qui quærerẽt inC uenire. Cæterũ Symeõ qui eũ expectabat, inuenit. Inuenit Andreas: deniq; ait ad Simonẽ. Inuenimus Meſsiam, quod interpretatur Chriſtus. Philippus quoq; dixit ad Nathanael: Quem ſcripſit Moyſes in lege, & prophetæ, inuenimus Ieſum filium Ioſeph, qui eſt à Nazaret. Et vt oſtenderet quemadmodum Chriſtus inueniretur, ait: Ioan.1. Veni & vide. Qui ergo Chriſtum quærit, veniat nõ corporis greſsu, ſed mentis veſtigio. videat eum non exterioribus oculis, ſed internis. Æternus enim corporalibus non videtur aſpectibus, quoniam quæ vidẽtur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna. Chriſtus igitur non temporalis, ſed ex patre ante tempora quaſi deus verus dei filius, & quaſi virtus ſempiterna ſupra tẽpora eſt, quem nullus temporum finis includat, quaſi vita ſupra tempora, quem nunquam dies mortis inueniat. Roma.6. Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel. quod autem viuit, viuit deo. Audis quid dixerit hodie Apoſtolus? Peccato, inquit, mortuus eſt ſemel. Semel tibi peccatori mortuus eſt Chriſtus. Noli iterum peccare poſt baptiſmum. Omnibus in cõmune ſemel mortuus eſt, & ſingulis ſemel moritur, non frequẽter. Peccatum es ô homo. ideo peccatum fecit Chriſtum ſuum omnipotens pater. Hominem fecit, qui peccata noſtra portaret. Mihi ergo peccato mortuus eſt dominus IESVS, D vt nos in illo eſsemus iuſtitia dei. Mihi eſt mortuus, vt mihi reſurgeret. Semel eſt mortuus, ſemel reſurrexit. Et tu cum illo mortuus, cum illo ſepultus, cum illo in baptiſmate reſuſcitatus, caue ne cum mortuus fueris ſemel, moriaris iterum. Iam non peccato morieris, ſed veniæ: ne cum reſurrexeris, moriaris ſecundo. Chriſtus enim reſurgens ex mortuis iam non moritur, mors in eũ iam nõ dominabitur. Ergo mors dominata eſt in eum. Vtiq; qui dixit non dominabitur, oſtendit eſse dominatam. Noli tantum amittere beneficium ô homo. Propter te Chriſtus dominationi mortis ſe ſubdidit, vt te iugo dominationis exueret. Ille ſuſcepit mortis ſeruitutem, vt tibi tribueret vitæ æternæ libertatem. Qui quærit ergo Chriſtum, quærit & tribulationem eius, nec refugit paſsionem. Denique Dauid qui dignus erat vt à tribulatione quæreretur, tribulationem & ipſe quæſiuit. Nam niſi quæſiſset, non inueniſset. Quod inuenerit autem, ipſe teſtatur dicens: Tribulationem & dolorem in- Pſal.114. ueni, & nomen domini inuocaui. Et alibi: In tribula- Pſal.117. tione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine. Bona ergo tribulatio, quæ dignos facit nos qui in latitudine exaudiamur à domino. Gratia eſt autem exaudiri à domino deo noſtro. Qui quærit igitur tribulationem, non refugit: qui non refugit, inuenitur. Non enim refugit, qui mandata dei ſenſu operibusq; meditatur. Nam vtiq; illum athletam certamina inueniunt, qui in vſu exercitii fuerit conſtitutus. qui vero exercitium dereliquerit, ſine dubio nõ poterit reperiri, quia indignus eſt vt quæratur. Dauid ergo quaſi bonus athleta dicit: Tribulatio & neceſsitas inuenerunt me, quia paratum ſemper habuerunt, non refugiẽtem neceſsitatum & tri- E bulationum prælia, ſed petentem.

VIII *aliaſ equitas.

Iuſta *teſtimonia tua in æternum, intellectũ da mihi eorum, & viuifica *me.

*alias & viuam.

Quis tãtus qui poſsit intelligere domini teſtimonia? Et ideo intellectus à domino poſtulãdus eſt, cuius tanta eſt vis vt initiũ eius ſit plenitudo virtutis. Deniq; ſcriptũ eſt: Pietas autẽ in deum, initiũ intellectus, quæ virtutum omniũ fundamentũ eſt, iuxta humanarum rerũ & cæleſtium diſciplinã. Pietas amica deo, parẽtibus grata, dominũ; cõciliat, neceſsitudines fouet, dei cultura eſt, merces parentũ, filiorũ ſtipẽdiũ. Pietas, inquã, iuſtorũ tribunal, egenorũ portus, miſerorũ ſuffugiũ, indulgẽtia peccatorũ. Qui enim habet intellectũ, ipſe vere eſt pius. Intelligit enim humanæ lubricũ fragilitatis, & cito ignoſcit erranti. Intelligit cõmune nobis datũ naturæ, vſuſq; F conſortiũ, & ideo pauperibus tanq̃ debitum ſoluit, non inficiatur tanq̃ indebitum. Intelligit vices eſse calamitatum, & ideo tanq̃ naufragiis mundi iſtius portu quodã ſuæ humanitatis occurrit. Hæc perfecta virtus in hominibus, hęc plena in deo laus eſt. Merito intellectũ ſibi etiã Salomon, magiſteriũ ſecutus paternũ, à domino poſtulauit dicẽs: Ego ſum puer humilis, & ignoro introitũ 3.Reg.3. meũ, & exitum meũ, & ſeruus tuus in medio populi tui quẽ elegiſti, populum multũ ſicut arenę maris, qui dinumerari non poteſt præ multitudine, & dabis ſeruo tuo cor prudẽs audire & iudicare cũ iuſtitia populũ tuum, & intelligere inter bonum & malum. Vnde complacuit domino, quia non ſibi longæuitatem vitæ, & regalium diuitiarũ copias, ſed ſapientiã ad intelligẽda domini iudicia & iuſtitias depopoſcit: & ideo tantũ populum regno pacifico gubernauit, quia nõ vſurpauit vt Adã boni & mali ſcire diſtantiã, ſed intelligẽdæ eius gratiã orauit à Chriſto. Quod eni ſcire diuinũ eſt, hoc à domino deo tuo vt poſsis cognoſcere promerendum eſt. Si petiſſet & Adam ſicut petiuit Salomon, nequaquam illos inextricabiles erroris laqueos incidiſset, quibus omnis eius hæreditas ſtrangulatur. Ideoq; mortuus eſt, & quod grauius eſt morte peccati, quia ante vſurpauit ſcire, q̃

G intellectum quo viuificaretur acciperet. Viuificat ergo intellectus vt ſpiritus,quia ipſe intellectus gratia ſpirita lis eſt:ideoq; intellectū munere ſuo ſpiritus ſanctus ope ratur. Intellectus autē bonus eſt omnibus qui eū faciūt. quo docemur quia non ſolum ſenſu complecti,ſed etiā factis id quod intelligimus exequi debeamus.

SERMO DECIMVSNONVS.

Kuph. ℘ K VPH,cuius interpretatio eſt cōcluſio,& ſicut alibi inuenimus,aſpice. Diſtat litera,cōgruit ſenſus. Nam qui concluditur, circunſpicere ſe debet, & cauſam periculi nō diſſimulare,maxime cū letale diſcrimen ſit. Concluditur vnuſquiſq; tumeſcentibus viſceribus, internis ve faucibus,cū intercluſo ſpiritus cūmeatu,ſpirandi ac reſpirandi cō mercia coartātur. Cōcluditur fœmina cū fit periculū matricis,qua pectoris ipſius premitur principale,vnde graues oriūtur anguſtiæ, & niſi in locū ſuū illa recipiendorū ſeminū aula reuocetur, vitam conſue uit excludere. Ita etiam qui animo angitur, & quibuſdam aduerſis imminētibus perurgetur,cōcludi dicitur non minoribus anguſtiis mentis q̄ corporis. Maiores enim animæ æſtus febresq; ſunt animorū q̄ corporū. Cōcluſus igitur viſcerū tumore,medicum quærit vt poſsit propulſare periculum,& conſtricta laxare. Veniēs medicus tentat omnia,explorat interna. Et tu ergo conclu H ſus animi feruore,aſpice teipſum interiore oculo. Mor bi vis vrget,feruet noxia conſciētia,moles peccatorum premit, intercipiunt ſenſum mentis anguſtiæ: cognoſce teipſum,& orationis quære medicinam,poſce vt veniat medicus ille qui deſcēdit è cælo, qui maxime ægrotos requirit,ſicut ipſe ait:Nō opus eſt ſanis medicus,ſed Mat.9. iis qui male habent. Habes vulnera? ne differas.non eſt apud eum vlla conferendæ dilatio ſanitatis. Habes vlcera? ne timeas.verbo non ferro curare conſueuit. Aſpice igitur illis oculis quibus Dauid auxilium quæſiuit Pſal.120. & meruit. Leuaui,inquit,oculos meos ad montes:quæſiui vnde mihi veniret auxilium. Non inueni niſi à domino. Qui enim mundū condidit,tuetur accolas mundi. Aſpice ergo, & ſemper aſpice, quia iuſti oculi ſemper ad dominū. Hæc monet te etiam Hieremias in Thre Thre.2. nis ſub hac ipſa litera,dicens ad Hieruſalem Surge,expergiſcere in nocte, in principio vigiliæ tuæ effunde ſicut aquam cor tuum coram facie domini,extolle ad dominum manus tuas pro animabus paruulorum tuorum qui deficiunt à me in plateis omnium itinerum. Nónne & aperte concluſionis oſtendit anguſtias, & monet vt intentione cordis,in quo eſt oculi melioris obtutus,remedium tibi ſalutari prouideas? Deniq; etiam infra iterum ſub hac litera ait: Appropinquauit enim tempus Thre.4. I noſtrum, repleti ſunt dies noſtri, aduenit finis noſter. Leues facti ſunt qui perſecuti ſunt nos,ſuper aquilas cæli. In montibus accenſi ſunt,in deſerto inſidiati ſunt nobis. Demonſtrauit ſummam concluſionem, nec vllum remedium niſi in aduentu domini noſtri IESV Chriſti, qui ſolus deſperatis poſsit afferre medicinam. Et quaſi oſtendens eum,dicit:Spiritus ante faciē noſtram,Chriſtus dominus comprehenſus eſt in interitu noſtro. In vmbra eius viuemus inter gētes. At infra:Bibes,inquit, & inebriaberis. Adhuc viſitabit iniquitates tuas,reuelabit ſuper peccata. Quàm breuiter aduentū & paſsionē eius expreſsit,remiſsionemq; omniū peccatorū. Quàm aperte congregationem futurarum gētium declarauit. Roma.11. Hinc illud apoſtolicū,quia cęcitas ex parte Iſrael cōtigit,donec plenitudo gentiū intraret,& ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Veni domine IESV, ſed iam non in vmbra,ſed i ſole iuſtitiæ. Si vmbra profuit, ſi paſsionis tuæ vmbra protexit, ſi corporis vmbra ſaluauit, quantum conferre poterit claritas aperta virtutis? Per vmbram lepra curata eſt. Per vmbram quoq; illius fœminæ quæ fimbriam veſtis dominicæ attigit,ſanguis ſtetit. Per vmbram te vidimus, quando non habebas ſpeciem neque K decorem. Vmbra tua caro fuit,quæ noſtrarum æſtus refrigerauit cupiditatum, quæ compeſcuit inſolentiam vitiorum, quæ reſtinxit ignes libidinum, quæ auaritiæ diuerſarumq; paſsionum incendia temperauit. Et quid dicam de vmbra domini, quando & apoſtolorum vmbra ſanabat? Veniente etenim Petro vnuſquiſque offerebat ægros ſuos,quos tranſeuntis apoſtoli vmbra reddidit ſanitati. Audi quia caro domini vmbra erat. Ecce dominus ſedet ſuper nubem leuem, & veniet in Ae- Eſa.19. gyptum. Dauid dicit: Sub vmbra alarum tuarum pro- Pſal.16. tege me. Factus eſt igitur exinanitus vmbra nobis,quos ſol iniquitatis exuſſerat. Vidimus ergo eum in vmbra eius,cum adhuc fides prima produceret. Sed nunc iam totum illuminat mundum,& tamen adhuc eum per ſui corporis,quæ eſt eccleſia,vmbram videmus,nondū facie ad faciem. Neq; enim oculi corporis diuinitatis poſſunt accipere fulgorem. Hæc quoq; vmbra totum quotidie protegit orbem terrarum. Profuit igitur concluſio: Concluſit enim deus omnia in incredulitate, vt om Rom.11. nium miſereatur. Sed iam conſideremus quid in concluſione dicendum ſit,& vnde incipiendum.

Exclamauit in toto corde meo,exaudi I
me domine: iuſtitias*tuas requiram. * alias cla mabat.

Cū impreſsiones patimur corporales,exclamare conſueuimus, vt alios ad præſidium nobis vocare poſsimus. Premebatur ſanctus Propheta appropinquantibus ſibi perſecutoribus. Saul primò infeſtus armato eū inſequebatur exercitu,poſtea parricida filius imminebat:non contentus fugientis exilio,vitam patris quærebat eripere. Sed ab illis minus pati poterat quos in præſenti videbat,q̄ ab aliis quos non videbat. Eſt enim col- Eph.6. luctatio ſanctis non ſolum aduerſus carnem & ſanguinem,ſed etiam aduerſus principatus & poteſtates huius mundi, rectoresq; tenebrarum, qui latronum modo in iſtius ſeculi nocte humanis inſidiantur affectibus. Horum igitur ſanctus Dauid cum graues aduerſum ſe videret fieri incurſus, exclamauit in toto corde ſuo. Etenim aduerſus diabolum nō vocis magnitudine,ſed magnanimitate cordis vtendum eſt. Eſt tamen & vox cordis,quia eſt & vox ſanguinis,quæ ad deum peruenit. De Gen.4. nicq; deus dicit: Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me. Clamat ergo cor noſtrum,non ſono corporis, ſed cogitationum ſublimitate, cōcentuq; virtutum. Grandis fi- Rom.8. dei clamor. Deniq; in ſpiritu adoptionis clamamus abba pater, & ipſe ſpiritus dei clamat in nobis. Magna vox iuſtitiæ,magna eſt caſtitatis, per quam & mortui loquuntur,nec ſolum loquūtur,ſed etiam ſicut Abel cla- M mant. At vero iniuſti anima nec viuens clamat, quia deo mortua eſt,Nihil in illa ſublime,nihil magnificum eſt,quale eorum quorum ſonus in omnē terram exiuit, & verba in fines orbis terrarū. Gracili voce loquebatur Moyſes,& plus omnibus audiebatur. Quotidie auditur in eccleſia: ab illis ſolis,hoc eſt,à Iudæis nō auditur,qui aure audiunt,ſed corde non audiunt. Prophetæ dicitur alteri:Exalta viribus vocem tuam. Anna tamen non cla Eſa.58. mabat in corde ſuo ſicut Moyſes,ſed loquebatur,ſortaſ- 1.Reg.1. ſe quia filios poſtulabat,hoc eſt,bona quidē,ſed priuata nō publica clamabat. Sed qa à domino poſtulabat quæ domino eum ſi quem ſuſciperet offerebat, loquebatur deo. Clamabat autē Moyſes,quia nō pro ſe, ſed pro omni populo precabatur. Vnde dictum eſt ei à domino, Quid clamas? Clamabat affectu pio, & ſenſu profun- Exo.14. do,& perſonabat in cælo,miraculis petēs digna cæleſtibus, vt mundi elementa mutaret. Deniq; vt ipſius loci ſeriē recēſeamus:Inſtabat Pharao, & innumeris Aegyptiorū ſtipatus curribus vrgebat Hebræos hinc circunfuſus hoſtis, inde iterfuſum mare plebē dei clauſerat. Nulla in armis fiducia, ſpes nulla in viribus. Strepebat tantūmodo querela miſerabilis,quod cōmodius ſibi fo-

A ret dura in Aegypto seruitutis onera subire, & acerba in deserto morte consumi querela nihil prasidu ferè, plurimum offensæ afferens. Stabat ergo Moyses mœstus, solicitus, anxius populi & periculis & querelis, expectans fidem cælestium promissorum: & tacitus secum ipse volubat quas tandè dominus opes, iniuriæ immemor, memor gratiæ, subueniret. Dicit ad eum dominus: Quid clamas ad me? Sonum eius nõ audio, vocem eius agnosco, silentium eius lego, clamorem eius in operibus deprehendo. Clamabat populus, & non audiebatur: tacebat Moyses, & audiebatur. Nõ populo dictum est, Quid clamas ad me? Non enim ad deũ clamabat populus, qui iniusta & viris indigna clamabat. Sed Moysi dictum est, Quid clamas ad me? hoc est, tu solus ad me clamas, qui de me speras, tu solus ad me clamas, qui virtutem meam excitas, tu solus ad me clamas, qui per vniuersam terram annunciari meum nomen expectas. Clamabat ergo Moyses in corde suo, & omnis sapiens in corde suo clamat. Denique sapientia cũ altissima prædicatione com
Prou.9 uocat ad craterem, dicens: Relinquite insipientiam, & quærite sapientiam. Magnæ sublimitatis, magnæ vocis hæc prædicatio est, quæ stultis sapientiam pollicetur. Et
Ioan.7. IESVS dominus clamabat: Si quis sitit, veniat ad me,
B & bibat. Et voce vere magna clamabat, qui vocabat homines ad regnum cælorum, ad illum venerabilẽ potũ quo vitæ æternæ fluctus influuntur. Et tu cum oras, magna oras id est, ea ora quæ æterna sunt, non caduca. Ora quæ diuina sunt aut cælestia, vt tis sicut angeli in cælo. Noli orare pro pecunia, quia aruigo est: noli pro auro, quæ metallum est: noli pro possessione, quia terra est. Ista oratio ad deum non peruenit. Non audit deus nisi quod dignum suis docit esse beneficiis, sed audit piam vocem plenam deuotionis & gratiæ. Non solum ergo clamandum in corde, sed etiã in toto code clamandum est. Sicut enim corporaliter tunc bene clamatur, cũ toto ore clamatur, ita spiritaliter toto est clamandum corde, si volumus magna referre, & à domino quæ poscimus impetrare. Hunc dominus vocẽ exigebat à populo, qui
Mat.15. populus nesciebat. Ideoq; dixit dominus: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum lõge est à me. Qui ergo appropinquauerit corde, ipse auditur à domino. Cor ergo prius clamet, vt sermo possit audiri. Sed non satis est clamare ad dominũ, sed etiã iustitias eius exquirere. Exquirit autem iustitias, qui id quod in omnibus creaturis, & maxime in animantibus rationabilibus vel
Sapientia etiam irrationabilibus iustum est, prouidentiæ ascribit diuinæ. Vnde nutrituri studium pudicitiæ, quæ compare amisso, concubitu indulgere non nouit, quod homines seruare non possunt. Vnde plerisque animantibus tam sobria partus cura seruandi, vt vbi conceptionis tumor agnouerint, coitum non putent esse repetendum, ne receptorum seminum fiat adulterina per-
C mixtio? Phœnix coitus corporeos ignorat, libidinis nescit illecebras, sed de suo surgit rogo sibi suis superstes ipsa & sui hæres corporis, & cineris sui factus. Aquila ne degeneres partus nutriat, diligenti liberat examine, & adhuc teneros fœtus pio vngue suspendit, solisq; offert radiis, vt si forte oculos suos vi fulgoris inflexerint, tanquam degeneres laxato in præceps vngue dimittat, sin vero natura vigore constanti aduersum radios solis obtutum potuerint vendicare, dignæ indolem sobolis onere grato reportet. Volatilia cæli omnia non seruat
Mat.6. nec metunt, & deus pascit illa, quia iustitias domini custodiunt, nihil sibi proprium vendicando, sed ligno fructifero, quod domini indicio communem ad escam datum est, famem releuare contenta. Ex his igitur eos cognoscimus quam diuina subsidia prouidentiæ hominibus non deesse[nt], si dei iustitiam seruare vellemus. Qui alit aues, num aleret homines, quos ad imaginem & similitudinem sui fecit? Nonne pluris sumus illis? Naturæ prærogatiua pluris sumus, sed inferiores dimi-

nutione gratiæ, & præuaricationis iniustitia. D

Clamaui ad te, salua me*, & custodiam testimonia * tua. II

Repetit quod ad deum clamauerit, & custodem se promittit cælestium statutorũ, quæ cælo terræq; testibus dominus deus sanxit, vt præuaricatores elementorum testimoniis arguantur. Quomodo cælum aspiciat præuaricationis suæ conscium? Quomodo fructus de terra expectet, qui nouit ingratos? Vide igitur quàm nõ parua promittat propheta. In clamando fidelis & prompetus affectus exprimitur: in custodiendo testimonia tua, cõtinentiæ virtus obsequii fœdulitate declaratur.

* alias, salua me fac.
* alias, mãdata.

Anticipaui* in maturitate, & clamaui* in * verba tua speraui *. III

Græcus ὑπ ὄρθρου dixit, quod est, ante horam, ante tempus. Qui ergo dominum deprecatur, non velut præscripta præcipue tempora præsoletur, nescient in obsecrationibus domini tempus esse aliquod, sed semper in ipsis sit. Siue ergo clamemus, siue bibimus, Christum annunciemus, Christum rogemus, Christum cogitemus, Christum loquamur, in corde nostro semper, semper in ore sit Christus. Sed fortasse dicas: Quomodo scriptum est: Tempus omnibus? & tẽpus omni rei sub cælo? Eccl.3.
sub deo tẽpus, non supra deum? Generatio ex patre non habet tẽpus. Neq; enim opus ante authorem, sed author E
supra operis exordium. Fortasse obsuciant quia dixit: Tempus nondum aduenit. Et iterum dixit: Pater venit Ioan.7.
hora. Sed hæc hora est passionis. Est etiam tempus virIoan.2.
ginalis conceptionis. Ecce virgo in vtero accipiet. Quia Esaiæ 7. et
virgo sub tẽpore, & ideo præscripta ætate cõcepit. Qui Matth.1.
rogat itaq;, semper rogat: & si nõ semper precatur, paratum semper habeat precantis affectum. Pernoctabat in Luce.6.
oratione dominus IESVS, non indigens precationis auxilio, sed flatuens tibi imitationis exemplum. Ille pro te rogans pernoctabat, vt tu disceres quomodo pro te rogares. Redde igitur ei quod pro te dedit. Audi superiorem prophetã. Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Et tu surge vel media nocte, si non potes tota semper nocte vigilare, vt dum orat nocte, veri solis pectori tuo splendor irradiet: quia omnis anima quæ Christum cogitat in lumine semper est. Dies lucet tibi, Christus aspirat. Sed quia sequens versiculus de tẽpore precandi euidenter expressit, in illo versiculo actui magis operiq; arbitror & orationis tempus intelligendum. Præcurrit ætatis maturitatem quisquis in adolescentia positus senilem grauitatẽ induit, & iuuenilis annos veterana quadam continentia regit, feruoremq; virentis corporis incana morum maturitate componit. Nihil quod possit habere laudis, si effœtum corpus voluptatibus, F
& iam senectutis gelu frigidum, ad sera deuotionis officia depositò iam segniore vigore cõuertat. Nõ est corona, nisi vbi fuerit difficilioris luctæ certaminis. Ad quã rari attigere possunt, nec omnes qui ingressi fuerint illa dium, peruenire. Ille laudabilis, cui est ipse ante certamen, qui carnem suam reluctantem sibi mentis coercet imperio, parca frugalitate castigat, & seruituti redigit, ne effrenata libertate luxuriet, atq; indomita feruẽs cupiditate habenas animi regentis abrumpat. In hora est ergo senex, si munia sobriæ maturitatis exerceat antè horam præcurrens iuuenis, si senili pondere incentiua comprimat voluptatum, ac feruentes illecebras cupiditatis extinguat. Bonus est enim dominus sustinentibus, Hieremias dicit. Et bonũ est viro qui graue por- Thren.3.
tauit iugum à iuuentute, sedebit singulariter, & silebit, quia tulit iugum verbi. Qui enim à iuuentute iugum portauerit, & habenis maturi moderaminis teneriora

* alias, spem.
* alias, quæ in.
* alias, suspera-ui. 1.Cor.10.

G volens colla ſubdiderit, ſedebit ſingulariter remotus à ſtrepitu interpellantium paſsionum, & quietus ſilebit, cui neceſse eſt iam non iurgari cum corpore, decertare cum variis cupiditatibus, quia tulit iugum verbi anima quæ quærit deum, quæ captiuas ſibi fecit omnes delicias iuuentutis. Vnde fortaſse & illud dominicum, Non clamauit neq; contendet, neq; audiet quiſquam in plateis vocem eius: nō ſolum ad defenſionis ſilentium, abſolutionisq; contemptum, & tolerantia m paſsionis, ſed etiā ad compreſsiones omnium accipere poſsumus corporalium voluptatum. Vnde & alibi ſcriptum eſt: Quia peccatū non fecit. Recte igitur tacebat in mortis pericu lo conſtitutus, qui mortis aculeū non timebat. In verba, inquit, tua ſperaui. Græcus ὑπέλπισα dixit quod eſt ad ſperandum ſemper creſcere, & ſpem ſpei adiungere. Iuſtus ſemper ſperat, & in aduerſis poſitus, & frequentibus afflictus erumnis deſperare nō nouit, ſed quo grauiora tolerauit, magis ſperat, & ſperādi ſumit profectū, ſecundū illud oraculum: Cōſolamini, conſolamini populum meum dicit domin⁹. Sacerdotes, loquimini iuſtitiam in cor Hieruſalem, conſolamini eam, quia repleta eſt deiectio, & ſolutum eſt peccatum eius, quia recepit de manu domini duplicia peccata ſua. Quàm cito dixit plenitudinē deiectionis ſolutionem eſse peccati, et repetiuit cauſam conſolationis eo maius eſse reconciliationis inſigne, quo numeroſior fuerit pœna q̄ culpa.

1. Pet. 2.

Eſa. 40.

H Iob tot grauatus incommodorum acerbitatibus, pio ſpem cumulabat affectu, diſcretam à piis cauſam aſserens impiorum, quorum lumen extinguitur: Lux autem ſecundum Salomonem ſemper iuſtis. Vnde colligitur quia iuſtus ſemper in Verba dei ſperat, & ſpem adiicit ſpei. Quod euidētius expreſsit Eſaias dicens: Tribulationem ſuper tribulationem expectat, ſpem ſup ſpē. Ad perlactatos & abductos ab vberibus loquebatur, hoc eſt, ad eos qui prima infantię alimenta tranſiſsent, cibo iam habiles fortiori. Exemplo fit, quod ablactatus Iſaac patriarcha tantus euaſerit, vt adhuc inter rudimēta primæuæ poſitus ætatis, nequaquam tamen gladium feriturі parientis horruerit. Plures filios habuit Abraham nullum ablactauit alium, ſed in hoc ſolum feciſse legitur epulum magnum. Et bene magnum epulum ſcriptura dixit, quia typus erat eius quem ſemper epulantur corda ſanctorum.

IIII Præuenerunt oculi mei* mane, meditari verba mea.

* alias, ad te diluculo, vt mediarer eloquia.

Supra ait: Præueni ὑπ᾽ ἀωρίαν, hoc eſt, ante horas, ante tēpus: hic ait, Mane, aliud ſignificans tempus orandi atq; pſallendi domino, vt ſit illud prius, ſecundum quod ait: Media nocte ſurgebam, hoc autem iuxta illud: Præueni orientem ſolem. Graue eſt enim ſi te ocioſum in ſtratis

I radius ſolis orientis inuerecundo pudore conueniat, & lux clara feriat oculus ſomnolento adhuc torpore depreſsos. Arguit nos tanti temporis ſpatium, ſine vllius deuotionis munere ac ſacrificii ſpiritalis oblatione feriata tranſmiſsum. An neſcis ô homo qđ primitias tui cordis ac vocis quotidie deo debeas? Quotidiana tibi meſsis, quotidian⁹ eſt fructus. Occurre ergo ad ſolis ortus, vt te oriens inueniat iam paratum, ne lumina tua madido adhuc ſopore mergētia, primus diei fulgor exa

Canti. 3. gitet. In cubiculo meo in noctibus quæſiui quem dilexit anima mea, dicit eccleſia. Ideo meruit eum inuenire, ideo eius gratiam promereri, quia etiam in cubiculo quæſiuit. Quæſiuit in noctib⁹, propterea copia eius ad-

Cantic. 7. epta in poſterioribus loquitur ad ſponſum: Veni frater meus, exeamus in agrū, requieſcamus in caſtellis, dilulo ſurgamus in vineas. Aduertis quemadmodum ſponſa verbum inuitet dei, vt veniat in terras, & tollat peccata mundi? Ager hic erat ante deſertus, ſentibus noſtrorum ſqualidus delictorum, horridus ſpinis. Caſtellum erat in quo relegatus Adam perpetuo ſuæ poſteritatis hæredes ſtringebat exilio. Illo ergo ducit eccle- K ſia Chriſtum, vt Adam liberet. Deinde exulibus abſolutis cœpit mundi iſtius ager idoneos habere cultores: & qui erat ante ieiunus, factus eſt vitis æternæ plantatione fœcundus. Nec tamen ſic ſpiritalibus læta palmitibus euagatur, ſed ad has vineas vocat Chriſtum, vbi pſallentes ſint & orantes, vbi noctibus ac diebus fructus innoxius perſeueret. Ibi, inquit, dabo vbera mea, ibi de Ibidem. derunt mandragoræ odorem. Pleriq; diſcernunt quendam inter mandragoras ſexum, vt & mares putent eſse & fœminas, ſed fœminas grauis odoris. Significat ergo gentes quæ ante fœtebant cum eſsent infirmiores: euirata quadam imbecillitate perfidiæ, boni odoris fructus ferre cœpiſse, poſtquā in aduentum domini crediderunt. Legimus etiam quod mandragoras acceperit ſancta Rachel à ſorore ſua Lia, vt concederet ei illa nocte dormire cum ſancto Iacob. Mandragoras Ruben primogenitus attulerat matri ſuæ Liæ, quæ lippientibus oculis ſynagogæ figurā accepit, quia Chriſti gratiam videre non potuit, hebetatio debilis mentis obtutu. Quo declaratur quod fructus quos antè ſynagoga à primogenito dei filio ſuſceperat ecclefiæ cōceſsit. Sed quia illius noctis potita concubitu cōcepit & genuit Lia ſuæ poſteritatis hæredem, impletur myſterium, quoniam credētibus apoſtolis reliquiæ Iudæorum per electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Vnde ait eccleſia: No- L ua & vetera frater meus ſeruaui tibi: Quis dabit te fra- Cantic. 8. trem lactentem vbera matris meę? Inueniens te foris, oſculabor te, & quidem non ſpernent me. Aſsumam te & inducam in domum matris meæ, & in ſecretum eius quæ cōcepit me, ibi docebis me, & cætera. Habens igitur informationem nouarum & veterum ſcripturarum, nec deſpicabilem eſse ſentiens, non ſolū orationibus in ſecreto cordis verbum tenet, verūetiam pſallentis chori vocibus velut quibuſdam eum oſculis gratiæ oſculatur. Itaq; malorum granatorum, hoc eſt, diuerſorum & innumerabilium fructuum & præcipue fidei odoribus, gratiæ, ſapientiæ & gloriæ, vitæq; æternæ ſubnixa diuitiis, quæ ſunt circa ſiniſtram & dexteram ſpōſi, per animas ſanctas laudantium congregationum plauſibus excitat Chriſtum, dicens: Adiuraui vos filiæ Hieruſalē, Cantic. 2. vt non ſuſcitetis & reſuſcitetis dilectionem vſq; quo vo 3. & 8. luerit. Vnde eam mirantur filiæ Hieruſalem ſanctæ animę patriarcharum & prophetarum veterúmq; iuſtorū, vel cęleſtes potentię, dicentes: Quę eſt hęc quę aſcendit dealbata innitens ſuper fratrem ſuum? Hoc eſt, talibus Cantic. 8. ſolennitatibus fulget eccleſia: & quę ante per diem fuſca erat, iam ſplendet in noctibus & relucet. Ipſe quoq; dominus tanto munere pſallentium delectatus ait: Pone Ibidem. me vt ſignaculum in cor tuum, vt ſigillum in brachiū tuum, quia valida eſt vt mors charitas, durus ſicut inferi zelus tuus. Alę eius, alę ignis flammę, aqua mul- M ta excludere non poterit charitatem. & flumina, non vndabunt eam, Quia vidit tantā deuotionem eccleſię, idoneos putat eſse iā populos qui in corde noſtro & in brachio ſignaculum eius portare poſsimus. Ipſe enim pater ſignauit deus, & qui teſtimoniū eius accepit, ſignauit. quia deus verax eſt: & ideo operantes cibum permanentē in vitam ęternam, ſignati ſunt ad imaginem & ſimilitudinem Chriſti, qui eſt imago inuiſibilis dei. Sicut ergo deus verax eſt, & tu ſigna in tuo ſenſu & opere veritatem, vt os tuum non loquatur mendacium: manus tuę non operentur opera hominū, quę ſunt fallacis iſtius mundi, ſed illa quę dei ſunt, vt pauperib⁹ largiantur, debiles ſubleuent, mortuos honorēt tumulis ſepulturę. His operibus charitas quęritur, vt nemo poſsit à Chriſto vel periculo mortis auelli. Vnde ille ait: Quis Roma. 8. nos ſeparabit à Chriſto? Tribulatio, an anguſtia, an perſecutio? Et infra: Confido enim quia neq; mors, neq; vita. neq; angeli. Ea ſpecie etiam zelus durus eſt charitatis, & alę eius alę ignis. Habet alas ſicut columba, ſunt

A eni pēnæ colūbe dargētatæ,quib⁹ euolat qui diligit, di
Psal.54. cens:Ecce elongaui fugiens, & māsi in solitudine. Sed
alæ charitatis,alę ignis, quibus dilectionis inflāmat ar-
dorē.Hoc vapore feruētes fecit dominus angelos suos
spūs,& ministros suos ignē vrētē,sed nō exurētē. Legi-
m⁹ & alā tēpli supra quā diabol⁹ tētās fecit ascēdere sal
uatorē,quæ erat in tēpli culmine. Sūt ergo fastigia pieta
tis,sunt culmina charitatis,quæ vaporem gratiæ pecto-
ribus humanis adolere consuerunt. vt multa aqua extin
guere atque excludere non queat charitatem,& flumina
eam secularium tempestatum nulla concludant. Cum
ergo tanta ecclesiæ gratia,tanta nos præmia deuotionis
inuitent,præueniamus orientem soleṁ, occurramus ad
eius ortus,antequam dicat:Ecce asum. Vult se præueni
ri sol iustitiæ,& vt pręueniatur expectat. Audi quēadmo
Apoc.2. dum expectet & cupiat præueniri:dicit angelo Pergami
Apoca.3. ecclesiæ:Age pœnitentiam:cæterum venio tibi. Dicit an
gelo Loadiciæ:Aemulare ergo:& pœnitentiam age:Ec-
ce sto ad ianuam,& pulso:& si quis audierit vocem me-
am,& aperuerit ianuam,intrabo ad illum. Poterit intra
re denicę,quia nec resurgentem eum cum corpore vlla
clausarum valuarū repagula retinere potuerūt,subito
se apostolicis penetralibus improuisus infudit, sed stu-
dia deuotiōis tuæ desiderat experiri,apostolos enī ꝓba
tos habebat. Aut forte in pśecutione præuenit. Vbi trāql
B litas est,præueniri cupit. Præueni certe hūc quē vides so
Ephe.5. lē. Surge qui dormis,& exurge à mortuis,vt illucescat ti
bi Christus. Si hunc solem præueneris anteq̄ iste surgat
aspicies Christū illuminātē. Ipse prius in tui cordis illu
cescit arcano:ipse tibi dicēti,De nocte vigilat ad te spūs
me⁹,matutinū lumē tēporib⁹ faciet splēdere noct urnis
si mediteris verba dei. Dum enim meditaris,lux est:& vi
dens lucem non temporis sed gratiæ,dices,quia lux præ
cepta tua. Cum autem te meditantē verba diuina dies
inuenerit,& tā gratū opus orandi & psallendi delectaue
rit tuam mentem,iterum dices ad dominum IESVM:Exi
tus matutinos & vesperæ delectabis. At vero Moyse ma
gistro vsus est populus Iudæorum quotidie in sermoni-
bus suis à mane vsq̄ ad vesperam iudicium dei operien
Exodi.18. do. Quod videns cognatus eius esse intollerabile,con-
silium dedit negocii cōsummandi partito cum aliis one
re,qui ad hoc munus electi sunt. Noctibus ac diebus si-
ne vlla cessatione recēseto scripturas diuinas,quia & si
quid aliud seniorem interrogaueris,nescit nisi scriptu-
ræ diuinæ seriem resultare. Vacat ille sermo de seculo
sola illic scriptura contexitur,singulorū sibi per vices
ora succedunt,ne quando sacer ille sonus mādatorū cæ
lestium ferietur:& tu Christiane dormis, cui magister
est Christus?& nō vereris ne de te dicatur: Populus iste
nec labiis me honorat?Iudæ⁹ vel labiis, tu vero nec la-
bis,Si illi⁹ qui vel labiis honorat,cor lōge est à deo:quo
modo potest cor tuum prope esse,qui etiā labiis non ho
noras? Quandiu te somnus,quandiu te secularia tenent
C quandiu solicitudo istius vitæ, quandiu terrena? Diuide
saltem deo & seculo tempora tua:vel quando non potes
agere in publico quæ sunt istius mundi,& tenebræ pro-
hibent noctis,deo vacato,indulge orationibus:& ne ob
dormiscas,psallito:somnum tuum bona fraude frauda
to:mane festina ad ecclesiam:defer primitias pii voti: &
postea si vocat secularis necessitas,nō excluderis dice-
re:Præuenerūt oculi mei mane meditari verba tua. & sic
securus procedis ad tuos actus. Quām iucundū inchoa-
are ab hymnis & canticis,à beatitudinibus quas in euan
gelio legis?quām ꝓsperū vt te Christi sermo benedicat,
& dum recantas domini benedictiones, studium alicu-
ius virtutis assumas,vt etiam in te benedictionis diuinæ
meritum recognoscas.

V
Vocem meam exaudi*secundū miseri
* alias,au ricordiam tuam domine,secūdum iudi
di. cium tuum viuifica me,

Semper homo,etiam si sanctus,si iustus sit, debet ora- D
re,vt exaudiat eum dominus secundū misericordiā suā,
nō secundū merita virtutis alicuius,quia rara virt⁹,mul
ta peccata. Et secūdum iudicium suum viuificet, vt in-
firmis opem ferat. Et maxime hoc debemus orare cum
aliquibus vrgemur aduersis. Vnde non ociose à sancto
Dauid præmissa est diuinæ misericordiæ postulatio.

VI
Appropinquauerūt persequētes me ini *alias, iniquitati.
que*,à lege autem tua elongauerunt.* *alias,lōge facti sūt

Græcus sic posuit: Appropinquauerunt persequentes
me iniquitate,hoc est,cū iniquitate me persequebantur
Quanto magis mihi appropinquauerunt, tanto ampli-
us se à lege tua separauerunt:quoniam qui fratrem suū
persequitur,à lege secernitur. Lex enim dicit: Diliges Deuter.6.
dominum deum tuū,diliges proximum tuum. Non er- Leuit.19.
go oderim fratrem,ne dicatur mihi:Si fratrem tuū non 1.Ioan.4.
diligis,quem vides:quomodo potes deum diligere, quē
non vides?Nescis fratrem tuum mercem esse sanguinis
Christi?Mercem ergo non diligis Christi,si fratrem non
diligis. Ergo persecutor mihi appropinquat, vt noceat
sed is se à lege disterminat. Quæ enim portio iustitiæ cū
iniquitate? Qui autem à lege dei se separat,separat se ab
æterna vita. Lex enim vita est. Denique ostendens pro-
pheta legem dei ait: Ecce ista est vita, quoniam qui fa-
cit ea quæ legis sunt, viuet in eis,quod legi cōuenit vtiq̄
spiritali. Et fortasse qui mihi appropinquat vt noceat
mihi, dum separatur à lege, separatur à Christo quia
Christus est vita. Ego autem si adhæream Christo, nec E
mihi appropinquat:quia etiā si corporis mei habeat po-
testatem animæ tamen meę nocere non poterit. Denicę
persecutores martyrum quām longe ab eorum meritis
separati sunt. Sed forte dicas:Quomodo sancti adhærēt
deo?Et ideo sequitur:

VII
Prope es * domine, & omnia præcepta *alias,tu.
tua * veritas. * alias, & omnes viæ tuæ.

Prope est dominus omnibus,qui vbiq̄ adest:nec refu-
gere eum possumus si offendimus, nec fallere si delinq-
mus,nec amittimus si colamus. Spectat omnia deus,o-
mnia videt,assistit singulis,dicens: Deus appropinquās
ego sum. Et quomodo potest deesse alicui deus, cum
de spiritu dei legeris: Spiritus domini replevit orbem Sapien.1.
terrarum?Quia vbi domini spiritus, ibi dominus deus.
Cælum & terrā ego compleo,dicit dominus. Vbi igitur Hiere.23.
deficit qui implet omnia? aut quomodo de plenitudine
eius omnes accepimus, nisi omnibus appropinquet?De
niq̄ Dauid sciens illum vbiq̄ esse, & implere cælum
et terrā & maria, ait:Quo ibo à spiritu tuo? et quo à fa- Psal.138.
cie tua fugiam?Si ascendero in cælum, tu ibi es: si des-
cendero in infernum,ades. Si sumpsero pennas meas an
te lucem, & habitem in nouissimo maris, etenim ibi
man⁹ tua deducet me,& tenebit me dextera tua. Quām
eito significauit vbiq̄ deum esse:& vbi est dei spiritus,i-
bi deum esse:& vbi est deus, ibi spiritum dei esse præsen
tem. Quo loco individua copula trinitatis expressa est. F
Siquidem hæc per os prophetæ locutus est dei filius in
persona hominis locutus, qui per incarnationem descē
dit in terras,per resurrectionē ascendit in cælū, per cor
poris mortē penetrauit infernum, vt solueret alligatos.
Aut si ad ꝓphetā referas, aduertis expressū quod vbiq̄
manus & dextera dei Christus assistat,vbi pater deus,
& sanctus dei spiritus. An cum de sole dubitare nequea
mus quod procedens toto orbe radios diffundat suos.
& omnibus lumen infundat, quem etiam illi qui videre
nō possunt,sentiunt tamen aeris ipsius fotu esse præsen
tem? Vbi enim deest calor illius? Quo radii eius non
perueniunt,cum discussis noctis aut nubium tenebris
illuminat terram? In cælo fulget,in mari rutilat,feruet
in terris. De sole ergo non dubitas quod vbiq̄ resplen
deat: de deo dubitas quod non vbiq̄ fulgeat splendor

G gloriæ eius,& imago ſubſtantiæ: Quid non penetret ver
bum dei,ſplendor æternus,qui etiam occulta mentis il-
Hebræ.4. luminat,quæ non poteſt iſte ſol penetrare? Verbū enim
dei gladius ſpiritalis eſt,vſq; ad diuiſiones animæ atq; ar
tuum medullarúmq; perueniens. De quo dicit iuſtus ad
Mariam: Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius,vt
reuelentur multorum cordium cogitationes. Penetrat
ergo animam,& quaſi candor æternæ lucis illuſtrat. Sed
quanuis diffuſe per omnes & in omnes & ſupra omnes
poteſtate ſit,quia omnibus ortus ex virgine eſt, & bonis
& malis,ſicut & ſolem ſuum oriri iubet ſuper bonos &
malos: illum tamen fouet qui appropinquat ſibi. Sicut
Lucæ.2. enim à ſe fulgorem ſolis excludit qui feneſtras domus
ſuæ clauſerit,locúmq; tenebroſum in quo diuerſetur e-
legerit: ita qui ſe auerterit à ſole iuſtitiæ,non poteſt ſplē
dorem eius aſpicere. In tenebris ambulat,& in omnium
luce ipſe ſibi cauſa eſt cæcitatis. Aperi igitur feneſtras
tuas,vt tota domus tua veri fulgore ſolis illuceat. Aperi
oculos tuos, vt videas orientem tibi ſolem iuſtitiæ, Sed
caue ne eos vlla ſtipulæ feſtuca perturbet. Si quid ſordis
in oculo fuerit mentis tuæ,non poteris eum intueri. Si
quid ægritudinis,plus grauabit, cū cōfuſam oculorum
aciem lux ferit, maioremque dolorem excitat. Sit ergo
ſimplex oculus tuus,ne incipiat totum corpus tuum eſ-
ſe tenebroſum,& vacillet in lumine ſicut ſunt cæcorum
veſtigia. Nunquid ſi quis oſtia domus ſuæ claudat, ſolis
H eſt culpa quod non illuminat domum eius? Ergo ſi quis
peccatorum ſuorum repagulis obſerandam mentem
propriam iudicauerit, & verbi à ſe ſplendorē ſtultus a-
uertat, ac ſibi inferat inſipientiæ cæcitatem,cauſari po-
terit quod ſol iuſtitiæ noluerit intrare? aut infirmitatem
luminis cæleſtis arguere? Pulſat ianuam tuam dei verbū:
Si quis mihi aperuerit,inquit, intrabo. Si quis ergo non
aperuerit,nunquid non ingredientis,& non magis non
aperientis eſt culpa? Nihil quidem deo eſt obſeratum. ni
hil clauſum æterno lumini,ſed portas malitiæ dedigna-
tur aperire,conclauia non vult penetrare nequitiæ. An
vero cum animę noſtræ vigor putrem corporis refugiat
portionem,quod eius gratiam corrupti artus ſentire nō
poſsint,deus corruptæ animæ membra quædam digna-
tur habitare? Animæ tamen vigor per corpus omne diſ-
funditur,ſiue manus,ſiue pes,ſiue digitus particeps ſen-
ſus eſt: dei poteſt alicubi deeſſe ſapientia,alicubi ei9 de-
eſſe maieſtas? Sane fugientes non retinet, non cogit in-
uitos,ſed neq; faſtidit appropinquantes: & illius quidē
virtus, illius verbum, deus omnibus prope eſt. In ipſo
enim conſtant omnia,& ipſe eſt caput corporis eccle-
ſiæ,in quo omnis inhabitat plenitudo diuinitatis. Sed
pleroſq; ab eo peccata ſecernunt,de quibus dictum eſt:
Pſal.72. Ecce qui elongant ſe à te,peribunt. Vnde ſāctus ait: Mi-
hi autem adhærere deo bonum eſt. Et Apoſtolus ait nō
eſſe longe deum ab vnoquoq; noſtrum, In ipſo quoq;,
Actu.17. inquit,viuimus & mouemur & ſumus. Vitalem etenim
I omnibus gratiam ſubminiſtrans, omnibus præſto eſt
munere bonitatis ſuæ, ſed propior eſt illis qui contrito
ſūt corde. Qđ vetus quoq; per ænigmata hiſtoria docet.
Moyſes in mōtis Sina ſupercilio erat, et ſol9 erat: popu
l9 in valle in imo mōtis,preſbyteri in parte mōtis ſupra
merita plebis,ſed plurimo interuallo à Moyſi meritis ſe
parati. Non omnes in vertice,neq; in imo omnes,ſed po
pulus,Moyſes ſolus in vertice Sina montis,qui latina in
terpretatione dicitur tentatio. Et tu ſi ſupra tentationes
aſcenderis,& contrito corde detuleris precem,deo pro
ximus eris. Si mundo corde fueris, & tu deum videbis.
Mat.5. Beati mundo corde,quia ipſi deum videbunt. Qui ergo
deo proximus eſt, dicit: Prope es domine,& omnia præ
cepta tua veritas. Iudæus hoc non poteſt dicere, qui nō
recipit dominum IESVM. Separauit enim ſe,nec in ve
ritate ſed in vmbra credit. Quomodo dicit, Præcepta
tua veritas,cum gratia & veritas per IESVM Chriſtum
facta ſit,cum eum non agnoſcat,qui veritate & plenitu-
dine circunciſionis ſuæ totum mundum redemit? K

Initio cognoui de teſtimoniis tuis,quia in æternum fundaſti ea. VIII

De teſtimoniis,inquit,tuis ab initio cogitationem & fi
dem aſsumpſi,quod in æternum fundata ſunt. Teſtimo-
nium enim fidele eſt,& præſtat paruulis ſapientiam. Si
cognouiſſet Adam & Eua quæ quaſi paruulis data eſſēt
eis cautiora præcepta,ne vſuparent ſibi ſcientiam boni
& mali,quam recto diſcrimine definire non poſsent,
paradiſi incolatum in perpetuum vendicare potuiſsent
Si conſiderant homines quia ſanguis hominis ad deum
clamat,manus proprias à nece hominis abſtinebunt. Si
cuſt odiant præcepta quæ dedit dominus coram cælo &
terra teſtibus, dicens: Audi cælum & auribus percipe
terra: ſcientes quia quicquid flagitii commiſerint,aduer
ſus legem domini feciſse,angelorum & poteſtatum,ſan
ctorum quoq; hominum teſtimoniis arguantur: ſupra
hæc teſtimonia fundamentum ſibi cōſtituent,quia æter
terna ſunt atq; perpetua. Et nos ergo opus noſtrum æ-
dificemus ſupra fundamentum teſtimoniorum cæleſti-
um,vt non ardeat ſicut lignum aut ſtipula,ſed ſicut au-
rum probetur. vt æterno maneat nixum fundamine, L

SERMO VICESIMVS.

INCIPIT litera Res,quæ Latina interpreta- 7
tione caput dicitur vel primatus. Caput eſt, Res
vt formam generis humani conſideremus,
quod fouet membra omnia,& dirigit atq; im
plet ſenſibus. Senſus enim ſapientis in capite eius. Inde
ductus venarum,meatusq; ſpiritus ſanguinis vires in to
tius partes corporis deriuantur. Luſtrat omnia, ornat
omnia. Sublato capite,corpus ſine nomine eſt. Non a-
gnoſcitur,nec vlla ſupereſt vſura viuendi. Propterea
qui in aliquo damnatur crimine,eò quod ornamentum
eſt totius corporis,capite abdicatur: & qui turpi vel ſce
leſto reatu beluinæ obſcœnitatis illuuiem vel beſtialis
immanitatis horrorem commiſiſse detecti ſunt, tanquā
ii qui propoſito humanæ moderationis exciderint, for-
mam quoq; humanæ conditionis iubentur exuere. Reci
ſo enim capite,reliqui corporis truncus beſtiarum cor-
pori comparatur,& ſapientię arce fraudatur,qui ſapien
tiæ non potuit tenere rationem. Sepelitur igitur ſine de
core ſuo corpus. In capite etenim vigor vitæ, in capite
eſt gratia venuſtatis. Fertur coluber, cum vrgetur peri-
riculo,caput ſemper abſcondere, & in orbem ſe colli-
gens obiecta reliqua parte corporis hoc ſolū tueri,quod
illæſa feratur membra cætera ſaluo capitis vigore repa- M
rare. Hoc & tu moraliter caput ſerua,hoc ſeruato & my
ſtice. Myſticum caput Chriſtus eſt, quia omnia in
ipſo conſtant, & ipſe eſt caput corporis eccleſiæ.
Hoc caput qui amiſerit, viuendi vſum habere non
poterit. Hoc ſolo diſtamus à beſtiis, ad imaginem dei
& ſimilitudinem virtutum vigore formati. Fides nos
ab irrationabilium pecudum comparatione ſecernit.
Hoc caput humani ſeruate ſerpentes,etiā ſi omnia mē-
bra cædantur, totum vratur corpus incendiis, merga-
tur profundo,euiſceretur à beſtiis, hoc tamen capite cu
ſtodito, vita integra,ſalus tuta eſt. Nemo enim poteſt
perire,cui non ſublatus eſt Chriſtus. Eſt & caput ſum-
ma ſtudii atq; operis noſtri, ſumma negocii, ſumma
ſpei, ſumma virtutum. Omnis autem ſumma eſt ſtu-
dii noſtri, vt ſimus humiliores,veritatē ſequamur, quā
non videt extollens ſe fruſtra inflatus mente carnis ſuæ,
& non tenens caput. Quod ſit hoc caput, euidenter ex-
preſsit dicens: Ex quo omne corpus per compaginatio- Coloſ.2.
nes & colligationes ſubminiſtratum & copulatum cre-
ſcit in incrementū dei. Et in Eſaiæ libro dicit dominus
per prophetam: Auferam à Iudæa caput & caudam, Eſa.9.
initium & finem. Hoc caput Iūdæa quod tenebat a-

A misit,quæ IESVM dominum non recepit. Vbi fides est, & initium & finem habemus, Vbi perfidia, nec initium nec finis est. Ecclesiæ principium est primogenitus ex
Apoc.22. mortuis,Habet & finem,quia ipse est primus & nouissi-
Roma.10. mus. Ipse est finis legis ad iustitiam omni credenti. Synagoga nec initium nec finem habet,quia nec in principio inuenit quod sequatur,nec in fine quod speret. Inflatus ergo caput non tenet,hoc est, illam humilitatem Christi qua descēdit vsq; ad crucē, descēdit vsq; ad inferos. Ideo Iudæus non credidit,quia contempsit dicen-
Mat.11. tem:Discite à me,quia mitis sum,& humilis corde. Hæc humilitas virtutum omnium caput est,quæ totum velut quoddam nostrorum actuum fouet corpus. Quamuis infirmus aliquis sit,pauper,ignobilis,tamen si non se extollat & præferat,ipsa se humilitate commendat. Sit aliquis prædiues & nobilis:idem si nobilitatem generis & diuitias suas iactet, insolentia sibi vilis est. Sit aliquis facundus & fortis,qui tumore facundiæ ac virtutis elatus plurimum sibi arroget:nonne ei propter verecundiam & insipiens plerumq; & inualidus anteferetur? Deniq;
Lucæ.18. pharisæus in euangelio cum abstinēs & parcus esset alieni,liberalis sui,non refugus ieiunii,vt ipse dicebat, tamen propter iactantiam etiam illa quæ habere poterat amisit. Nihil ei tot genera virtutum vno vitio decolorata prodesse potuerunt. Publicanus qui nihil enumerare poterat quod posset probari, propter humilitatem tamen iustificatus magis q̄ ille Pharisæus descendit è tē-
Psal.33. plo,secundum quod scriptum est in propheta: Quia hu-
B miles spiritu saluabit. Hoc autem esse caput quod hæc litera exprimat,euidenter etiā in Hieremiæ Threnis do-
Thren. 4. cemur. Nam prælata hac litera ait propheta:Spiritus ante faciem nostram Christus dominus:sub vmbra eius in gentibus viuemus. Hoc ergo caput vere est,quod omnium caput est. Diximus de capite:dicamus & de primatu:quod licet sermone distet ac litera, sensu tamen in eādem concurrit intelligentiam. Primatus enim legimus in veteri testamento, quos in primogenitis Esau fratri suo cesserit,& ideo vocatum est nomen eius Edom, hoc est, terrenus & callidus. Isti sunt autem fratres,de quibus rogatus est dominus ab Isaac patre eorum vt daret ei suæ posteritatis hæredes de Rebecca vxore sua, quæ p viginti annos nullum dederat generationis suæ insigne.
Gene.25. Exaudiuit eum,& concepit Rebecca,& rogauit dominū cum luctari inter se paruuli viderentur in vtero eius,& responsum accepit:Duæ gētes in vtero tuo sunt, & duo populi ab vtero tuo separabuntur,& populus populum superabit,& maior seruiet minori. Nonne apertum est mysterium,duos significari populos, hoc est, populum Iudæorum seniorem, & Christianum populum iuniorem,qui propter cocturam lentis primatus fratris accepit senioris? Quo indicio euidēter exprimitur quod populus senior ille terrenus propter intemperantiam gulæ primatum quē habuit amisit. Populus autem ecclesiæ per sobrietatem & continentiam primatus quos ordine non habebat ætatis confessione fraterna & pio furto paternæ benedictionis eripuit. Quid est igitur quod po-
Mat.11. pulus rapuit Christianus,nisi dominum IESVM? A die-
C bus enim Ioannis baptistæ regnum cælorum cogitur, & cogentes diripiunt illud,sicut ipse dominus declarauit. Bona fraus,quæ vitam furatur æternam. Sed quoniam satis dictum de literæ huius interpretationibus arbitramur,consideremus ea quæ huic literæ propheta subiecit. Primus itaq; versus est:

I Vide humilitatē meā, & erue*me: quo
*alias,eripe. niam*legem tuam non sum oblitus.

*alias,qa. Fortasse dicat aliquis, gloriatur de se propheta,& si gloriatur,gloriatur in infirmitatibus suis, in quibus &
2.Cor.12. Apostolus gloriatur dicens: Gloriabor in infirmitatibus meis. Alius in diuitiis, alius in titulis nobilitatis ac prosapiæ suæ,alius in administrationibus & honoribus gloriatur,iustus in humilitate gloriatur. Bona enī D gloria,Christō esse subiectum. Vt scias autem quia iactare nō se cupiat,sed domini in se gratiam prouocare, alibi idem propheta ait:Vide humilitatem meam,& laborem meum. Ergo quasi is qui humiliauerit cor suum, quasi is qui plurimum laborauerit,ibi sibi dimitti peccata desiderat,hic erui se precatur. Constitue aliquem sacerdotem pro ministri salute solicitum,quem probatū aduertat deo,aliquem patrem pro filio in ægritudine cō stituto graui,aliquam fœminam vel pro filio vel pro viro,mœstam,orationibus incubantem, fundentem vberes lachrymas noctibus ac diebus,humiliantem se ac sternentem solo,multiplicantē ieiunia,& quod his grauius est,mentis atq; animi dolore confectam, morbi ac periculi dilatatione torpentem. dicere ad dominū:Vide humilitatem meam, & erue me. Considera etiam quia spiritali quodam oleo cælestium præceptorum vngit nos atq; exercet quotidie scriptura diuina, & dominus noster plurimos ad subeunda certamina gestiens prouocare,diuersa posuit præmia coronarum. Considera inquam Christi athletam innumeris contentionibus fatigatum,ac prope iam lassatis viribus resistentem, periculi mole turbatum,cum videat sibi non solum aduersus carnem & sanguinem,sed etiam aduersus spiritales nequitias quæ sunt in cælestibus, esse luctamen, dicere: Vide humilitatem meam,& erue me,quoniam legem tuam non sum oblitus. Non enim potuit obliuisci qui secundum eius præcepta certauit. Contuere etiam aliquē E in martyrio constitutum,frequentibus afflictum supplitiis,retrusum in tenebras,graui fractum pondere catenarum,neruis crura distentum, euisceratum equuleo, exaratum vngulis,adustum candentibus laminis,perseuerantis fidei virum,sed iam tædiantis animi quod diutius differatur sacrę mortis corona,dicentem: Vide humilitatem meam,& erue me,quoniam legem tuam non sum oblitus. Non solum in studiis atq; propositis,sed etiam in tentationibus humilitatē dici posse,testimoniis scripturarū docemur. Siqdē lectū est:Hoies acceptabiles in fornace hūilitatis. ταπεινότητος- enī Græcus dixit, quod est humilitatis. Hoc ideo posui, quia plurimi habēt latini,in fornace afflictionis. Latinus discernit Græcus non separat. ταπεινότης & humilitas virtutis dicitur,& humilitas afflictionis. Nihil impedit si latinus separat. Non enim Græcus ex latinis trāstulit, sed latinūs ex græco. Deniq; & Hebræi quādiu in Aegypto erant,in fornace erant ferrea,hoc est in fornace tētationis,in fornace afflictionis,cum duris affligerentur imperiis. Vnde
Heere.11. & scriptum est:Quia eduxit eos deus de fornace ferrea ex Aegypto. Fornax erat ferrea,quia nulli? adhuc in Aegypto opera virtutum plena lucebant, nullius aurum illic fuerat comprobatum,nullius plumbum iniquitatis exustū. Dura fornax,fornax mortis perpetuę. Quam fornacem nullus poterat euadere,quæ omnes consume ret,in qua solus dolor inesset & luctus. At vero fornax i
Daniel.3. qua Ananias,Azarias,Misahel,hymnum deo canebant, fornax aurea illa,nō ferrea,per quam toto orbe sapiētia F fide deuotionis illuxit. Erat quidem etiam hęc fornax in Babylonia,vbi aurum non erat spiritale,nisi forte captiuum. Captiuā enim dominus duxit captiuitatem. Hoc erat aurum in dei sanctis,qui captiui erant apud Babylonios corpore,spiritu autem liberi apud deum, soluti vinculis captiuitatis humanæ, iugo gratiæ spiritalis innexi. Et fortasse eadem fornax ferrea fragilibus est aurea perseuerantibus. Omnes oportet per ignem probari,quicūq; ad paradisum redire desiderant. Nō enim ociose scriptum est quod eiectis Adam & Eua de paradisi sede,posuit deus in exitu paradisi gladium igneum versatilem. Omnes oportet transire per flammas,siue ille Ioannes euangelista sit,quem ita dilexit dominus, vt
Ioan.21. de eo diceret ad Petrum: Sic eum volo manere, quid ad te? tu me sequere. De morte eius aliqui dubitauerunt,

G de transitu per ignem dubitare non possumus,quia ī paradiso est,nec separatur à Christo.Siue ille sit Petr9,qui claues accepit regni cœlorum,qui supra mare ambulauit,oportet dicat:Trasiuimus per ignem & aquam,& in Psal.65. duxisti nos refrigeriū.Sed Ioanni cito versabitur igneus gladius,quia non inuenitur in eo iniquitas,quem dilexit æquitas.Si quid in eo vitii humani fuit,charitas diuina decoxit.Alæ enim eius sicut alæ ignis. Qui habuerit hic charitatis ignem,illic ignem gladii timere non potebit.Ipsi Petro qui toties mortem suam pro Christo obtu Luc.x.17. lit,dicet:Transi,recumbe.Sed ille dicet:Igne nos examinauit,sicut examinatur argentum. Etenim in quo aqua multa excludere non potuit charitatem,quomodo eam ignis excludet?Sed ille examinabitur vt argentum, ego examinabor vt plumbum:donec plumbum tabescat ardebo.Si nihil argenti in me inuentum fuerit,heu me,in vltima inferni detrudar,aut vt stipula totus exurar. Si quid inuentum in me fuerit auri vel argenti,nō per meos actus,sed per misericordiam & gratiam Christi, per ministeriū sacerdotii, dicā fortasse ego: Etenim qui lperant in te, non confundentur. Illo igitur igneo gladio iniquitas exuretur,quæ sedet super talentum plumbeū. Ideo vnus ignem illum sentire non potuit,qui est iustitia dei Christus,quia peccatum nō fecit.Nihil enim ignis in eo quod exurere posset inuenit. Denicq; illi soli eleua H tæ sunt portæ æternales,vt intraret rex gloriæ, non reus causæ.Et hic quidem mortem caro illius gustauit neq; enim aliter posset resurgere.Quod legi,præsumo:quod non legi,veneratus scientibus derelinquo:vnum confitens,quia quicquid caro illius subiit, ideo subiit, vt viā cæteris vel triumphandi per martyrii passionē, vel trāseundi in paradisum suis vestigiis reformaret. Nemo ergo sibi arroget,nemo de meritis glorietur,nemo de potestate se iactet,sed omnes speremus per dominum IESVM misericordiā inuenire,quoniam oēs ante tribunal eius stabimus.De illo veniā,de illo indulgentiā postulabo.Quæ enim spes alia peccatorib9? Et qui se hic aurū putat,habet plumbum:& qui putat se granum tritici,habet paleam quæ possit exuri.Sed hic sibi multi aurū videntur.Non illis inuideo:sed etiam aurum examinabi- Zach.13. tur,vretur vt possit probari.Sic enim scriptū est: Sicut aurum in conflatorio probabo illos.Ergo aduertant,qa examinabuntur omnes.Multi ergo qui se aurum putāt, & ipsi humilitatem sequantur, vt vitia sua decoquant. Sed hic inanis iactantia est.Ideo multis qui se massas putant auri, dicit sapientior auri massa:Omnes nos fornax probabit.Ergo quia examinandi sumus,sic nos agamus,vt iudicio probari mereamur diuino.Teneam9 hic positi humilitatem,vt cum vnusquisq; nostrum venerit ad iudicium dei,ad illos ignes quos transituri sumus, dicat:Vide humilitatem meam,& erue me. Nam si superbus fuerit,si arrogans,si contumax,non poterit hoc dicere.Nemo autem dicet,Vide superbiam meam:sed,Vi- I de humilitatem meā,vt eius gratia erui ab illo igne mereatur.Est ergo humilitas laboris & fatigationis, est & humilitas virtutis atq; ,ppositi,quam & in secundis & ,p sperisq; & in ocio positus tenet iustus. Nullo licet fractus labore,nullius certaminis dubius euentu,humilem omnibus affectum exhibet,nec sua extollere studet,sed ma 1.Cor.15. gis minuere operis sui precium,& meriti sui gratiā.Audi iustū humiliātem se: Ego sum, inquit, minimus apostolorum.Ille vas electionis diuinæ:ille gentium doctor minimū esse se dicit,indignū eius officii nomine quod suis operibus præferebat.nihilq; sibi arrogat,sed totum Gene.18. gratiæ dei deputat,Hoc vtiq; decet iustum. Hac humilitate Abraham pater fidei nuncupatus est:qui cum diuino Psal.21. participaretur alloquio,terram se esse dicebat, & limum.Ipse quoq; dominus ait:Ego autem sum vermis,& non homo:opprobrium hominum,& abiectio plebis, cum de sui corporis passione loqueretur, qui non quæ sua sunt quæsiuit,sed quæ aliorum. Cuius nos imitatores vult fieri Apostolus, atq; hortatur dicens: Hoc enim K sentite in vobis,quod & in Christo IESV: qui cū in forma dei esset,non rapinam arbitratus est esse se æqualem Philip.2. deo,sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiēs. Nec nos igitur nobilitatem generis,nec diuitias requiramus,si volumus Christum sequi. Exinaniuit se, cum esset in dei forma:cum diues esset,pauper factus est.Noli & tu contemnere plebeium,quia nobilis:noli despicere seruum,quia potens es:noli pauperem fastidire, quia diues es.Nunquid nobilior,nunquid potentior Christo es?Ille pro te suscepit illa quæ tu despicis.Ille pro te humiliauit se vsq; ad mortem,& mortē crucis,vt tuæ lapsū aboleret superbię,vt quod per vnius Adæ inobedientiam perdideramus,per Christi humilitatem reciperemus:propter quod deus,inquit,illum exultauit,& dedit illi nomen,quod est super omne nomen, vt in nomine IESV omne genu flectatur,quoniam dominus IESVS in gloria est dei patris.Considera ô homo quid legas.Non laborauit apostolus potentiam Christi probare,sed obedientiam prædicare, sed demonstrare quanta sit humilitatis gratia,quantus eius profectus.Si simplicibus accipias auribus,& Christum exaltauit. Sed Christus non quæ sua,sed quæ tua erant,illa humilitate quærebat.Ego Ioan.12. inquit,si exaltatus fuero à terra,omnia traham ad meL ipsum.Accipe ergo argutis auribus:Moraliter tibi profuit,mystice tuam redemit salutem.Quomodo vis,intelige:Salus est tua.Si putas quod Christo profuit humilitas sua,cui ergo non proderit?Si illum exaltauit,quem non augebit?Factus est minister omnium dominus,& author omniū vapulauit,pedes lauit,crucifix9 est,mortuus est.Sed in his omnibus detrimentum nullū video diuinitatis eius,profectum operationis agnosco.Qui nihil habebat quod ad potestatem suam adderet, habuit quod ad cultum suæ maiestatis adiungeret.Audeo dicere:operationis suæ munus amiserat,nisi id humilitas recepisset.Itaq; nos quidem redemit,sed etiam sibi acquisiuit. Nihil ergo humilitas affert dispendii. Ille qui se exinaniuit,plenus est. Ille qui non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo,formam serui accipiens:in gloria est dei patris.Suscepi quem nesciebam,agnoui quem non cognoscebam, confiteor quem negabam. Ipsi genu corporis flecto,ipsi genu mentis inflecto,ipsum adoro,quem ante fugiebam.Gratias tibi agimus IESV Christe quod creasti nos:sed creatos,feris bestiis, mutis animantibus præfecisti.Maiora sunt visitationes tuę munera. Visitatos maiestatis tuæ consortiis honorasti, dicens: Narrabo nomen tuum fratribus meis. Suscepto Psal.21. enim corpore frater es factus, nec dominus esse desisti,Maiorem redemptionis gratiam præstitisti, quia pe- M riclitantes morte propria redemisti, sicut scriptum est: Expedit vnum hominem mori pro populo. Su- Ioan.11. scitasti mortuos, dicens: Soluite templum hoc, & in Ioan.2. triduo resuscitabo illud. In illo enim templo dominici corporis omnibus resurrectio accreuit.Resurgentes adæquasti angelis, sicut dixisti: Quoniam quæ non Mat.22. nubunt, neq; ii qui ducunt vxores, erunt sicut angeli dei in cælo.Postremo ad dexteram dei in illo filii hominis solio collocasti,sicut ipse dignat9 es dicere:Ex hoc Luc.22. autem erit filius hominis sedens ad dexteram virtutis dei. Vnde Apostolus admirans diuinæ dona pietatis,simul ostendens vnam patris & filii liberalitatem ait:Deus autem qui diues est in misericordia propter Ephe.2. multam charitatem qua dilexit nos. Audis in quo debeas homo diues esse, quas habere virtutes? Amorem dei te probato imitari, beneficia misericordiæ charitatisq; cælestis. Et addidit: Et cum essemus mortui peccatis conuiuificauit nos in Christo, cuius gratia estis saluati,& simul suscitauit,simul fecit sedere in cęlestib9 in Christo IESV. In christo vtiq; honoratur & caro. Ille igitur qui ad dexterā dei sedet,ppter nos hūiliatus est.Ideòq; dicit nobis:Discite à me q a mitis sū,& humi- Mat.11.

A lis corde. Non dixit, Discite à me quia potens sũ, sed humilis corde: vt tu illum imiteris, vt tu ei dicas: Domine audiui vocem tuam, impleui præceptum tuũ. Dixisti vt à te disceremus humilitatem: didicimus nõ solũ sermone, sed etiam actu tuo. Feci quod imperasti, vide humilitatem meam. Athleta bonus membra sua monstrat, vt conuersationis suæ approbet disciplinam. Monstrat etiam tunc membra sua, quãdo post aliqua certamina graniora iterum certare compellitur, vt iudex videns fessũ corpus, nequaquam eum certare compellat. Et tu ostende de cordis tui humilitatem, vt titulos virtutis ostẽdas. Ostende & corporis tui certamina, vt dicas: Certamen bonum certaui, cursum consummaui. & videns spiritalis iudex certaminis agonem, coronam iustitiæ decernat, quoniam legem agonis implesti.

1. Tim. 4.

II

Iudica iudicium meum, & libera † me, propter verbum* tuum viuifica me.

† alias, redime.

† alias, eloquium.

Festinant innoxii ad iudicium, & propriæ innocentiæ arbitris desiderant citius comprobari. Habet hoc vsq; etiã in seculo, qđ est cõmune cum sanctis. Verũ is qui apud deum iustus est, habet aliam causam iudicii non timẽdi quia apud misericordem iudicem sibi causa est, apud redemptorẽ suum vult cito & sperat absolui. Absolutio enim matura sanctorum est. Vnde & Dominus ait per Ezechielem ad angelos qui ministri sunt vltionum: A sanctis meis incipite. Non vult dominus commune sãctis cũ diaboli sociis consortiũ esse iudicii. Diabolus enim & ministri eius cũ hominib9 nõ flagellabuntur. Se parata est pœna vbi dictat & culpa. Ideoq; alio loco scriptura ait: Tempus incipere iudicium à domo dei. Quos miseratur enim, cito castigat, vt non diutius afficiantur futuri expectatione iudicii, non prolixius misera reat9 forte macerentur, vt vnusquisq; reddat etiã duplicia peccata, quo tandem possit absolui. pœna enim reorũ, quædam absolutio delictorum est. Videmus in hoc seculo incertos nexibus catenarũ reos in specie pompę miserabilis duci: & nonnunq; hoc patiuntur insontes, vt tolerabilius sit mori, q; talia subire supplicia. Optant vtique audiri, bene sibi conscii. Optant etiam hi qui grauibus flagitiis vrgentur, pœnam mortis celeritate transigere, vt aliquanta compendia pœnarũ lucrentur. Spes est etiam de iudicis misericordia. Ipso exilio claustra carceris duriora sunt, nec reditus in perpetuum omnibus interclusus relegatis. Si hoc operatur humanum examen, quãto magis Christi est omnibus expetendũ? Differtur diaboli iudicium, vt sit semper in pœnis reus, sẽper impotentiæ suæ innexus catenæ, conscientiæ suę in perpetuũ sustineat ipse iudicium. Ideo diues ille in Euangelio, licet peccator pœnalibus vrgetur erumnis, vt citi9 possit euadere: Diabolus autem nequaquam puniri ad iudiciũ demonstratur, nequaquam adhuc pœnis esse subiectus, nisi quas ipse tantorũ cõscius scelerum soluit timore perpetuo, ne aliquãdo securus sit: immo, vt verius dicam, sanctus ad iudicium venit, impius non venit, quoniam non resurgũt impii in iudicium. Hic petit vt absoluatur vt coercitus dimittatur. Qui autẽ nõ iudicatur, nõ credidit, sed impietatis suæ iudicio ipse punitur. Apud imperatores istos nõ puniũtur sceleris rei Barbari quod in sua gente cõmiserint, quia nõ sibi subditi, sed grauiore nomine hostes habentur, qui sine interrogatione priuati sceleris puniuntur. Ita & Christus suos castigat quos diligit, alienos tãquã generali dinatiõe impietatis astrictos pœna damnat æterna. Nouissima enim destruetur mors, & tamẽ verecunde docet Propheta exemplo sui vt etiam qui diffidit operib9 suis, propter verbum tamẽ dei clementiorem speret sententiam. Alius propter diuitias viuere cupit, alius propter filios, hic propter verbũ dei viuificari petit: sicut Symeõ domini expectauit aduẽtum: vnde & dominum accipiens in templo ait: Nunc dimittis seruum tuum in pace, quia viderunt oculi mei

Luc. 2.

B

C

D

salutare tuum. asserens viuendi sibi cupiditatem aliam nõ fuisse, nisi vt Christum videret. Deniq; vidit, & vinculis solui corporis postulauit. Possumus etiam intelligere: Iudica iudicium meum, quasi grauior nobis causa sit de iudicio nostro, quàm de errore dicenda. Erranti enim facilius datur venia quàm improbe in alium iudicanti. Necesse est enim eã formã in te redire iudicij, quã in alium ipse decernendam putaueris.

III

Longe est* à peccatoribus salus, quoniã iustitias* tuas non exquisierunt.

* alias, nõ habet est.

† alias, qa iustificationes

Quorum serum est iudicium, eorũ salus longe est: sed ipsi sunt sui authores periculi, qui domino non appropinquarunt. Ideo facti sunt longe, quia voluntate sua à salutis se gratia separauerunt. Non refugit eos salus, sed ipsi salutem, qui se elongauerunt. Venit ad Iudæos, sed illi salutem non receperunt. Quomodo non receperũt? Audi: IESVS salus est, IESVS filius hominis nuncupatus est. Venit filius hominis quærere & saluum facere quod perierat: sed Iudæi dimitti sibi latronem postulauerunt, IESVM repudiauerunt. Quis autem est qui se longe facit à domino, nisi qui nõ exquirit iustitias eius? Qui vero iustitias exquirit, prope est, adhæret deo. Et ideo iustitias dei quærentibus dicit Apostolus: Vos qui eratis lõge, facti estis prope, in sanguine Christi. Sanguis Christi iustitia est. Denique ipse ait ad Ioannem: Sine nos implere omnem iustitiam.

Luc. 19.

Ephe. 2.

Matth. 3.

Miserationes* tuæ multæ nimis* domine secundum iudicia tua † viuifica me.

IIII

* alias, misericordiæ.

* alias, nõ habet nimis.

* alias iudicium tuum.

Et si longe est à peccatoribus salus, tamen nemo desperet, quia multæ sunt misericordiæ domini. Qui suo peccato pereunt, misericordia domini liberantur. Miserebor, inquit, cui misereor. Palam apparuit nõ quærentibus, vocauit refugientes, congregauit ignaros, pro omnibus se obtulit passioni. Non ergo multum misericors? Misericordia enim hominis in proximum suum misericordia domini in omnem carnem, vt omnis caro ad dominum ascenderet, illa domini miseratione donata. Sed quomodo cum dixerint multas esse domini miserationes, secundum iudicia eius viuificari petit, maximè cũ alibi ipse dicat: Et nõ intres in iudicium cum seruo tuo? Sed aliud est illud iudicium beneficiorũ dei, (cui respondere nõ possumus, Quis enim potest debitum referre nãturæ, debitum salutis & gratiæ?) aliud iudicium quo fragilitatis nostræ æstimatione censemur. In hoc ipso tamen iudicium cum misericordia copulatum est, vt veritas iudicij miseratione domini temperetur. Aut forte quia dixerat, Iudica iudicium meum, ideo subtexuit miserationes domini nimium multas esse. Graue est enim de alio iudicare. Vnde etiam scriptũ est: Nolite iudicare, & non iudicabimini. Cum enim vnusquisque sit suorũ conscius peccatorũ, quomodo potest de alterius iudicare peccato? Iudicet de alterius errore, qui non habet quod in seipso condemnet. Iudicet ille qui non agat eadem quæ in alio putauerit punienda: nec cum de alio iudicat, in se ferat ipse sententiam. Iudicet ille qui ad pronunciandum nullo odio, nulla offensiõe, nulla nouitate ducatur. Audisti hodie quid iudex verus & iustus locutus sit: Non possum, inquit ego à me facere quicquam. Non nulli hæretici solebant hinc facere quæstiones, quasi infirmus esset filius qui à se nihil faceret, quasi secundum diuinitatem quoq; subditus, & paterno subiectus imperio: nec aduertunt quod hoc quoque magis potestatis diuinæ vnitas comprobetur, vbi putant inter patrem et filium esse distantiam potestatis. Nihil à se facit filius, quia per vnitatem operationis, nec filius sine patre facit, nec sine filio pater. Denique pater dicit ad filium: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, communem asserens operationem esse, vbi commune consiliũ

E

F

Psal. 142.

Luc. 6.

Gene. 1.

G est. Quid sint sapientia facit, qui omnia in sapientia fe-
Psal. 103. cit: vt lectum est: Omnia in sapientia fecisti. Denique sa-
Prou. 8. pientia dixit: Cum faceret cælos, cum illo eram, & ego
Ioan. 1. eram cui applaudebat. Et Euangelista ait: Omnia per ip
sum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. vt doceret
non solum operatorem omnium filium, sed etiam pater-
næ operationis consortem esse. Ego tamen arbitror quod
hic locus ad iudicis formã videatur esse referend9. Euã-
gelium etenim non solum fidei doctrina, sed etiam mo-
rum est magisterium, & speculum iustæ conuersationis.
Inuenio in Euangelio quod dominus IESVS multorum
affectus & officia suscepit, vt doceret quomodo nos in
Ioan. 10. his conuersari oporteret officiis. Suscepit personam pa
storis, & ait: Pastor bonus animam suam ponit pro oui-
bus suis. Ideoque pro rationabili grege seipsũ passioni
corporis nõ negauit, vt ouem lassam crucis suæ humeris superponens pij oneris fœdione recrearet. Suscepit
aduocati personã. Ipsum enim aduocatũ habem9 apud
1. Ioan. 2. patrem. Pernoctabat in oratione pro nobis, vt nos suo
Luce 6. informaret exemplo quemadmodum veniam nostris
debeamus exorare peccatis. Nõ enim ideo pernoctaret,
quasi qui aliter patrẽ nobis reconciliare non posset, sed
vt qualis aduocatus esse debeat, demonstraret, qualis sa
cerdos, vt non solum diebus, sed etiam noctibus p̃ gre-
ge Christi debeat precator assistere. An impetrandi ege
bat auxilio, qui facere ipse poterat quod rogabat, quem
Ioan. 14. admodum ipse dicebat: Ego ad patrem vado: et quodcũ
Ioan. 16. q̃ ab eo petieritis in nomine meo, hoc faciã. Deniq; ali-
bi ait, cum Lazarum resuscitaret: Sciebã quod semper
me audis. Hic quasi infirmus pernoctabat, qui sciebat qđ
Ioan. 11. semper auditur, & clamauit: Lazare veni foras. Locuta
est resurrectio, mors recessit. Suscepit etiam affectum
H rei, & stetit ante iudicem quasi reus, nec dedignatus est
dominus omnium præsidis vilitatem. Interrogatus tace
bat, ostendens non in clamore vocis, nec in forensis as-
sertione patrocinii, sed in cõscientiæ integritate esse in
nocentiæ defensionem: nec salutem corporis ambiendã
sed animi puritatẽ. Deniq; qui Susannã absoluit tacẽtẽ,
se obtulit morti. In illa causam ostendit vt nemo despe
raret, in hac vt redimendæ vniuersitatis sacrificium nõ
negaret. Cæsus postremo non conuitiatus est, non reper
Ioan. 18. cussit: & dominus cæli atque terrarũ studium deposuit
vltionis, vocem humilitatis emisit dicens: Si male locu-
tꝰ sum, testimonium perhibe de malo: si autẽ bene, quid
me cædis? Quasi infirmus cædis deplorat iniuriã & cum
Ioan. 5. se posset vlcisci, queri maluit quã vindicare. Ergo & hic
I personam iudicis præpositiq; suscepit dicens: Non possũ
à me facere quicquam. Bonus enim iudex nihil ex arbi-
trio suo facit, & domesticæ propositio voluntatis, sed iu
xta leges & iura pronunciat, scitis iuris obtemperat, nõ
indulget propriæ voluntati, nihil paratum & meditatũ
domo defert: sed sicut audit, ita iudicat: & sicut se habet
negocii natura, decernit. Obsequitur legibus, nõ aduer
satur: examinat causę merita, non mutat. Discite iudices
seculi, quem in iudicando tenere debeatis affectũ, quam
sobrietatem, quam synceritatem. Dominus omnium di
cit: Non ego possum à me facere quicquam. Alibi lego:
Negare semetipsum non potest: Non potest vtique, non
per infirmitatem, sed per integritatem: non per impossi
bilitatẽ faciendi, sed per obseruantiã iudicãdi. Quid nõ
potest qui omnia potest, nisi quod posse nolit? Non vult
posse quod damnat, non vult posse aduersus fidem, nõ
Ibidem. vult posse aduersus veritatem. Audi postremo ipsum di
centẽ cur non possit à se facere quicquam. Sicut audio,
inquit, iudico. hoc est, nõ ex mea potestate decerno qđ
libitũ, sed ex iudicandi religione qđ est: & ideo iudicium
meum verũ, quia non voluntati meæ indulgeo, sed equi
tati. Audite quid iudex dicat cælestis: Non possum à me
facere quicquã, sed sicut audio iudico. Et Pilatus dice-
Ioan. 19. bat ad dominum IESVM: Potestatem habeo cruci
figendi. Vsurpas ô homo potestatem quam non habes
cũ dominus neget se habere, qui habet super omnia po- K
testatem. Audi quid iustitia dicat: Non possum à me fa-
cere quicquam. Audite qđ iudex æquitatis asserat. Sicut
audio, ita & iudico. Audite quid iudex iniquitatis loqua
tur: Potestatem habeo dimittẽdi te, & potestatem habeo
crucifigendi te. Tua Pilate voce cõstringeris, tua damna
ris sententia. Pro potestate igitur nõ p̃ æquitate crucifi-
gendum dominũ tradidisti: per potestatem absolutã la
tronem, authorẽ vero vitæ interfecisti. Sed nec illam à
te habuisti quam habere te asseris potestatem. Denique
dicit tibi dominus IESVS: Non haberes potestatẽ aduer Ioan. 19.
sum me vllã, nisi data tibi esset desuper. Mala potestas
licere quod noceat. Potestas ista tenebrarũ est, verũ non
videre, sed spernere. Audite quid verus iudex loquatur:
Non quæro voluntatẽ meã, sed voluntatem eius qui mi-
sit me. Quasi homo loquitur, quasi iudex docet: quoniã
qui iudicat, non volũtati suæ obtemperare debet, sed te-
nere quod legum est. Cõstitue iudicẽ de hoc seculo: nõ-
quid potest aduersum imperialis formam venire rescri
pti: Nunquid potest normam augustæ definitionis exce
dere? Quanto magis diuini formam debem9 seruare iu-
dicii? Christus dicit: Nõ quæro voluntatẽ meam, hoc est Ioan. 5.
hominis, quæ vel odio dirigitur, vel studio intenditur,
vel gratia inflectitur, vel aliorum mendatio depranatur.
Omnis enim homo mendax. Sed voluntatem, inquit, e- Psal. 115.
ius qui me misit, hoc est, diuinæ cognitionis formam
veni docere, vt in iudicando magis cordi sit veritatis cu
stodia quã obedientia voluntatis. Non ergo hic quoq; I. L
firmitas potentiæ, sed forma est expressa iustitiæ. Iustum
igitur est iudiciũ filii dei, quia est secũdum volũtatẽ dei,
non secundum hominis affectum. De9 enim misericor
diarum plenus est, & misericordia eius cũ iudicio, & iu-
diciũ cũ misericordia. Neq; enim sine iudicio miseretur
neq; sine misericordia iudicat. Deniq; scriptum est. Mi-
sericordia eius in stateris. Filii autem hominũ mẽdaces
in stateris, vt decipiant. Examinat ergo & trutinat deus Luce 1.
merita singulorum, & quẽadmodũ per mensurã dat gra
tiam, ne super mẽsurã sit, ita per mensurã dat misericor
diam. Vnde ait: Mensurã bonã, confertã, commotã, sup
effluentẽ dabunt in sinũ vestrũ. Eadẽ vero mẽsura qua
mensi fueritis, reddetur vobis. Similiter in statera ingu
lorũ opera pensantur, vt si bona malis præponderãt, re
muneratio præmii deferatur: si peccata virtutibus, tri-
stior reũ pœna constringat. quid expressiũ habet ad Ti-
motheũ, dicente apostolo Paulo: Quorundã hominum 1. Tim. 5.
peccata manifesta sunt præcedẽtia ad iudiciũ, quosdam
autẽ & subsequũtur. Similiter & facta bona manifesta
sunt: & quæ aliter se habẽt, abscõdi nõ possunt. Omnia M
ergo à domino deo nostro mẽsura quadã & põdere fiũt.
Quis posuit, inqt, rupes in statera? Et supra: Quis men-
sus est manu aquã, & cælũ palmo? Qui nostra examinat, Esa. 40.
sua vtique examinata largitur, & saluo omnia decernit
examine. Ponderat misericordiam, ponderat vltionem:
in vtroq; certũ pondus, habilisq; mensura est. Vnde &
Dauid ait: Et potum dabis illis in lachrymis in mensu-
ra. ne fine moderatione mensuræ pœnæ cumulo grauã- Psal. 79.
rentur, & sustinere non possent. Et alibi idem ait Pro-
pheta: Calix in manu domini vini meri plenus est mixto
Et inclinauit ex hoc in hoc, veruntamen fex eius non est Psal. 74.
exinanita. Et Hieremias ait: Calix aureus Babylon in ma
nu domini, à quo inebriatæ sunt gentes. hoc est, pœna Hiere. 51.
à nationibus persoluta est, ne diutius insultarent, quod
dei populum acerbissima populatione vexauerint. Sen
sus igitur versus Dauidici hic est: Parata & plena est pœ
na quæ debetur impiis, quam dominus declinat in pecti
dos: sed tamen miseratione sua non vsque ad fœcem di-
gnatur effundere, ne plenitudinem supplicii ferre non
possẽt. Inclinat ergo calicem, nõ euacuat. Qđ inclinat,
censuræ est: qđ non euacuat, misericordiæ. Ergo iudiciũ
quoq; misericordia tẽperat dominus deus noster. Quis
enim nostrum sine diuina potest miseratiõe subsistere?

A Quid posſumus dignũ præmiis facere cæleſtibus? Quis noſtrum ita aſsurgit in hoc corpore, vt animum ſuum eleuet quo iugiter adhæreat Chriſto? Quo tandem hominum merito defertur vt hæc corruptibilis caro indu
1.Cor.15. at incorruptionem,& mortale hoc induat immortalitatem? Quibus laboribus, quibus iniuriis posſumus
Rom.8. noſtra leuare peccata? Indignæ ſunt paſsiones huius tẽporis ad ſuperuenturam gloriam. Non ſecundum merita noſtra,ſed ſecundum miſericordiam dei cæleſtium decretorum in homines forma procedit.

V Multi perſequentes* me,& tribulantes+ me.à teſtimoniis tuis non declinaui.

*alias, q perſequẽtur. +alias tribulant.

Non eſt magnum ſi tunc à dei teſtimoniis non declines,cũ te nullus affligit,nullus perſequitur. Quis enim inoffenſe tibi proſperorũ euentuũ ſecundo ſucceſsu fieret ingratus? Quis diuitiis affluens,iugi ſalute robuſtus, non ad dei gratiã referat quod ſibi illa conceſsa ſint? De
Iob.1. nicq; cũ ſanctũ Iob prædicaret dominus, ait aduerſarius: Nunquid gratis colit Iob deum? Nonne tu vallaſti eũ? Mitte manum tuam in omnia quæ habet, ſi non in faciem te benedicet. Tunc igitur plus probatus eſt,quando amiſsis opibus & filiis, à domini cultu & gratia non receſsit. Sed non vnus perſecutor eſt, multos miniſtros habet,ſed non te terreat. Per multas enim tribulationes
Act.14. oportet nos introire in regnum dei. Si multæ perſecutiones,multæ probationes. Vbi multæ coronæ, multa cer-
B tamina. Tibi ergo proficit quod multi perſecutores ſunt vt inter multas perſecutiones facilius inuenias quomodo coroneris. Vtamur exemplo Sebaſtiani martyris, cuius hodie natalis eſt. Hic Mediolanenſis oriundus eſt. Fortaſse aut iam diſceſserat perſecutor, aut adhuc non venerat in hæc partium, aut mitior erat. Aduertit hic aut nullum eſse,aut tepere certamen. Romam profectus eſt,vbi propter fidei ſtudium perſecutiones acerbę ferue bant. ibi paſsus eſt,hoc eſt,ibi coronatus. Itaq; illic quo hoſpes aduenit, domicilium immortalitatis perpetuæ colloacauit. Si vnus perſecutor fuiſset,coronatus hic martyr vtiq; non fuiſset. Sed,quod peius eſt, non hi ſolũ perſecutores ſunt qui videntur:ſed etiam qui non videntur & multo plures perſecutores. Sicut enim vnus perſecutor rex multis perſecutionis præcepta mittebat, & per ſingulas vel ciuitates vel prouincias erant diuerſi perſecutores:ita etiam diabolus multos miniſtros ſuos dirigit,qui non foris tantum,ſed etiã intus faciant perſecutiones in animis ſigulorum,De his dictũ eſt perſecutio-
2.Tim.3. nibus:Omnes qui volunt pie viuere in Chriſto IESV.
C perſecutiones patiuntur: Omnes dixit,nullum excepit. Quis enim exceptus poteſt eſse,cum ipſe dominus perſecutionum tentamenta tolerauerit? Perſequitur auaritia,perſequitur ambitio,perſequitur luxuria, pſequitur ſuperbia,perſequitur fornicatio. Vnde & apoſtolus ait:
1.Cor.6. Fugite fornicationem. Nam qua cauſa fugeres ſi nulla te perſequeretur? Eſt enim malus ſpiritus fornicationis eſt malus ſpiritus auaritiæ,malus ſpiritus ſuperbiæ. Iſti ſunt perſecutores graues, qui ſine gladii terrore mentẽ hominis frequenter elidunt, qui illecebris magis quam terroribus animos expugnãt fidelium. Hi tibi hoſtes cauendi,hi grauiores tyranni, per quos Adam captus eſt. Multi in perſecutione publica coronati,occulta hac perſecutione ceciderunt. Foris,inquit, pugnæ, intus timo-
2.Cor.7. res. Aduertis quàm graue certamẽ ſit quod eſt intra hominem,vt ſecum ipſe confligat, cum ſuis cupiditatibus prælietur. Ipſe Apoſtolus fluctuat,hæret,aſtringitur,captiuari ſe aſserit in lege peccati,& mortis corpore debellari,nec potuiſse euadere,niſi eſset domini IESV liberatus gratia. Verum vt multæ perſecutiones, ita multa martyria. Quotidie teſtes es Chriſti. Tentatus es ſpiritu fornicationis, ſed veritus Chriſti futurum iudicium temerandam mentis & corporis caſtimoniam non putaſti. martyr es Chriſti. Tentatus es ſpiritu auaritiæ vt poſſeſsionem minoris inuaderes, indefenſæ viduæ iura D
temerares:& tamen contemplatione cæleſtium præceptorum opem magis ferendam quàm inferendam iniuriam iudicaſti. teſtis es Chriſti. Denique tales vult teſtes
Chriſtus aſsiſtere,ſecundum quod ſcriptum eſt: Iudicate pupillo,& iuſtificate viduam,& venite diſputemus, dicit dominus. Tentatus es ſpiritu ſuperbiæ:ſed videns in opem atque egenum,pia mente compaſsus es: humilitatem magis quam arrogantiam dilexiſti. teſtis es Chriſti. Et,quod eſt amplius,non ſermonis tantũmodo,ſed etiam operis teſtimonium perhibuiſti. teſtis es Chriſti. Quis enim locupletior teſtis eſt, quã qui confitetur dominum IESVM in carne veniſse, cum Euangelii præcepta cuſtodit? Nam qui audit & non facit, negat Chriſtũ: & ſi verbo fatetur,operibus negat. Quam multis dicen-
Matt.7. tibus, Domine domine, nonne in tuo nomine prophetauimus,& dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? in illa die reſpondebit: Diſcedite à me omnes operarii iniquitatis? Ille ergo teſtis eſt, quia aſtipulantibus factis domini IESV præcepta teſtatur. Quanti ergo in occultis quotidie martyres Chriſti ſunt, & IESVM domini confitentur? Nouit hoc martyrium Apoſtolus, & teſtimonium Chriſti fidele,qui dixit: Hæc eſt enim gloriatio 2.Cor.1.
noſtra,teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Quanti foris confeſsi ſunt,& intus negauerunt? Namq; vxoris ducendæ gratia,quæ gentili viro à Chriſtianis parentibus negabatur,ſimulata ad tempus fide plericq; prodũtur qđ fo- E
ris confeſsi ſunt,intus negaſse, An fornicatiõis cauſa tã tũmodo putamus dominũ deum noſtrum in populũ Iudæorum tam ſeuere eſse cõmotum, vt viginti tria milia de populo necarentur,propterea quòd Madianitæ gẽtis fœminis concubitu miſerentur,ac nõ eo quod p illos cõcubitus alienigenarũ diſcedere à fide,negare dominum cogerentur? Nolite, inquit, omni ſpiritui credere, ſed à
fructibus eorũ cognoſcite quibus credere debeatis. Ve- 1.Ioan.4.
nit quis in eccleſiã dũ honorem affectat ſub imperatoribus Chriſtianis,ſimulato metu orationẽ ſe fingit deferre,inclinatur,& ſolo ſternitur,q genu mẽtis nõ flexerit videt illum homo,Chriſtianũ putat: videt homo oranteẽ ſuppliciter,& credit: ſed deus audit negantem. Diſcedit probatus ab homine,ſed condemnatus à iudice. Quãto tollerabilius fuerat homini negaſse, & deo eſse cõfeſsũ: Licet hoc quoque ſit reprehẽſibile. Perfecta enim cõfeſsio & animi quærit deuotionem, & vocis profeſsionem. Corde enim creditur ad iuſtitiam,oris autem confeſsio
Rom.10. fit ad ſalutem. Ergo in perſecutiõibus interioribus eſto fidelis & fortis,vt in iſtis forenſibus perſecutionibus approberis. Et in intimis perſecutionibus ſũt reges & præ
F ſides terribiles iudicii poteſtate. Habes exemplũ in domini tentatione quam pertulit. Demonſtrata enim ſunt
Mar.4. ei omnia regna,& dictum eſt ei: Tibi dabo hæc omnia,ſi
Rom.6. procidens adoraueris me. Lectum eſt & alibi: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore. Vides ante quos reges ſtatuaris ô homo, ante quos prẽſides peccatorum,ſi culpa regnat? Quot peccata, quot vitia, tot reges. Et ãte hos adducimur,& ante hos ſtamus. Habent etiam iſti reges tribunal in mentibus plurimorũ. Sed ſi quis Chriſtum fateatur,ſtatim regem illum facit eſse captiuum,deiicit de ſolio ſuæ mentis. Quomodo enim poterit diaboli tribunal manere in eo cui Chriſti tribunal aſsurgit? Multi ergo perſequentes & tribulantes me. Et fortaſse Chriſtus hoc dicit & dicit in vocibus ſingulorum. Ipſum enim aduerſarius perſequitur in nobis Si declines perſequentem: Chriſtum abiicis,qui ſe tentari patitur,vt vincat. Vbi illum viderit diabolus,ibi parat inſidias,ibi tentationum machinas admouet. ibi dolos nectit,vt illum,ſi poſsit,excludat. Vbi autem diabolus prælietur,ibi Chriſtus aſsiſtit. Vbi diabolus aſsidet, ibi Chriſtus includitur, ibi murorum ſpiritalium ſepta defendit. Ergo qui perſecutorẽ refugit,reiicit etiam defenſorem. ſed cum audis, Multi perſequentes & tribu-

Roma. 8. lantes me,noli timere,qui potes dicere: Si deus pro nobis,quis contra nos? Verum hoc dicit qui à teſtimoniis domini nullo vitiorum declinat anfractu.

*Alias, prævaricantes.

Vidi nõ ſeruantes pactũ*, & tabeſcebã, quoniam verba +tua non cuſtodierunt.

+alias, qaeloquia.

Beatus qui in charitate dei tabeſcit,qui videt non ſeruantes pactum. Alius propter vitioſos amores tabeſcit, qui diſtillat dum eſt dilatus amore dilectæ, & dum protelatur flagrantis cupiditatis affectus,animus deficit,vires corporis quadã deformitate palloris, feſsorũq; artu ũ tabe minuuntur. Alius qui pecuniã cõcupiſcit:donec potiatur eam,auaro miſer tabeſcit affectu:alius immodice capeſsendi honoris impatiens,ſi deſideria lõga ſuſpiret,non mediocri mentis tabe conficitur. Non talis eſt qui dicit: Quàm diſtabuit caro mea in terra deſerta & in inuia & ſine aqua. Hic enim caſtigabat carnem ſuam & tabeſcere faciebat, dũ ĩ defeſso deſiderio diuinæ cognitiõi intẽtus, & lucẽ diei ſolicita exſpectiõe præueniens,ante lucanũ ſoluere domino Canticis & Hymnis geſtiebat obſequium. Tabeſcit ergo vir pacificus, quando alios videt pacta reſcindere, conſenſuum abolere concordiam,iurgia de pace reparare,in tumultus redire de gratia. Quod vtique nõ facit qui domini præcepta

Ioan. 14. cuſtodit. Non facit qui audit dicentem: Pacem meam do vobis,pacem relinquo vobis. Ergo qui pactũ ſeruat, is Chriſti obedit imperiis. Qui autẽ nõ ſeruat,ille Chriſti præcepta contemnit,& quod peius eſt,comperta faſtidit & negligit.

VII

Vide quia præcepta*tua dilexi domine, in miſericordia tua viuifica me.

+alias, quoniam mandata.

Hic quoque inuitat dominum vt plenum charitatis ſuæ expectet affectũ. Nemo dicit,vide,niſi qui iudicat ſe ſi videatur eſse placiturũ. Et pulchre dixit, vide & ſecundũ legem dixit,quia lex præcepit vt vnuſquiſq; ter in anno ſe offerat in conſpectu domini. Quotidie ſe ſanctus offert,quotidie apparet,& nõ vacuus apparet. Non eſt enim vacuus,q de plenitudine eius accepit. Non erat vacuus Dauid qui ait:Repletum eſt gaudio os noſtrum qa

Pſal. 125. gaudium fructus eſt ſpiritus ſancti. Et ſicut de plenitudine verbi nos omnes accipimus, quemadmodum dixit Ioannes,ira etiam ſpiritus ſanct⁹ de plenitudine ſua repleuit orbem terrarum. Non erat vacuus Zacharias, qui repletus eſt ſpiritu ſancto, & prophetauit aduentum domini IESV. Non erat Paulus vacuus qui euangelizabat in abundantia, & repletus erat accipiens odorem bonæ ſuauitatis,& ab Epheſiis placentem deo hoſtiam. Non erant Corinthii vacui, in quibus abũdabat dei gratia,iuxta eiuſdem apoſtoli teſtimonium. Offerebat ſe ergo Dauid quotidie deo, & non vacu⁹ offerebat,qui poterat dicere: Os meum aperui, & adduxi ſpiritum. Ideo ergo dicebat: Vide quia præcepta tua dilexi. Audi in quo te offerre debeas Chriſto. Non in his quæ videntur,ſed ĩ occultis,ſed in abſcondito: vt pater tu⁹ qui videt in abſcondito,reddat tibi, & fidelem remuneret affectum: Præcepta,inquit,tua delexi, Non dixit ſeruaui, non dixit cuſtodiui. Nam imprudẽtes non cuſtodierũt præcepta domini. Aliqui codices habent ἀσυνετοῦντας hoc eſt inſipientes,non intelligentes. Ergo qui nõ intelligunt,non ſapiunt,hi qui non cuſtodiunt. Qui autem perfectus eſt intellectu, perfectus ſapientia,diligit,quod eſt amplius quàm cuſtodire. Cuſtodire enim neceſsitatis plerunq; eſt & timoris, diligere charitatis. Cuſtodit qui euangelizat,ſed qui volens euangelizat, mercedem accipit. quanto magis qui diligit,mercede donatur? Poſſumus etiam non amare quod volumus, non poſsumus nolle quod amam⁹. Sed quãuis mercedem perfectæ charitatis expectet, & miſerationis diuinæ ſuffragium poſcit,vt in ea viuificetur à domino. Non ergo arrogãs debitæ mercedis exactor, ſed verecundus miſericordiæ

Matt. 6. diuinæ eſt deprecator.

K VIII

Principum verborum tuorum veritas, in æternum omnia iudicia iuſtitiæ tuæ.

Cum principium verborum dei veritas ſit,veritas vtiq; fidei fundamentum eſt. Primum etenim oportet vt credamus vera eſse dei ſummi quæ in diuinis ſcripturis legimus oracula: ſecundum eſt, virtutem eorum pleniore cognitione diſcamus. Sicut eſt initiũ ſapientiæ timor domini,ita plenitudo ſapientiæ dilectio. Lex enim ſapiẽtia,plenitudo autem legis dilectio ita plenitudo verborum dei ſapientia,cognitioq; iuſtitiæ. Nam ſicut à timore domini proceſsus quidam eſt ad gratiam charitatis,ita à veritate ad iudicium iuſtitiæ diuinæ quidam videtur fieri proceſsus. Veniſti ad Eccleſiã,audiſti vnum deum dici,vnde lex incipit, ſicut habes ſcriptum: Audi Iſrael,dominus deus tuus,deus vnus eſt: crede vnum deum eſse,non plures deos. Cum autem cœperis legere dominum IESVM dei filium in carne veniſse propter totius mundi redemptionem, diſtingue ſapienter vnũ deum patrem eſse,ex quo omnia, & nos in illum: & vnum dominum IESVM, per quem omnia, & nos per ipſum. Cognoſce quia ideo venit, vt virtutis ſemitis noſtros informet affectus, vt morum manſuetudinẽ conuerſationis eius diſceremus exemplo,vt aboleretur culpa per gratiam,& tunc à veritatis confeſsione ad cognitionem iuſtitiæ proceſsiſti. Fides principium Chriſtiani eſt,plenitudo autem Chriſtiani iuſtitia eſt. Fides in confeſsione populorum. iuſtitia in martyrum paſsione. Scientes igitur in æternum manſura iudicia omnia iuſtitiæ dei,caueamus ne opera noſtra dipliceant, & in æternum incipiamus ſubire iudicium, nec ſi aliquid boni fecimus,reſupino ſoluamur affectu. Omnes oportet 2. Cor. 5. nos ãte tribunal Chriſti aſsiſtere,vt recipiat vn⁹quiſq; quod geſsit, ſiue bonum ſit,ſiue malum, Vides quia & Paulus aſsiſtet, vt ipſe commemorat. Caue ne ligna, caue ne ſtipulam ad iudicium dei tecum deferas, quæ ignis exurat. Caue ne cum in vno aut duobus habeas quod probetur,in pluribus operibus deferas quod offẽdat. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur, poteſt tamen & ipſe per ignem ſaluari. Vnde colligitur quia 1. Cor. 3. idem homo & ſaluatur ex parte, & cõdemnatur ex parte. Cognoſcẽtes itaque multa eſse iudicia, opera noſtra examinemus omnia. In viro iuſto graue eſt detrimentum,graue operis alicuius incendiũ, in impio pœna miſerabilis: ſint magis oĩa iudicia plena gratiæ,plene florentium coronarum, ne forte dũ trutinantur facta noſtra,culpa præponderet.

SERMO VICESIMVS PRIMVS.

U

INCIPIT litera Schin, quæ latine dicitur ſuper vulnus. Sup vulnus quid eſt niſi medicamẽtũ,quo vulneris acerbitas mitigatur? Super vulnus oleũ infunditur vt õnis vulneris aſperitas molliatur. Super vuln⁹ malagma,ſuper vulnus alligatura,à quibus õne vulnus fouetur. Vbi ergo ſpes refundendæ eſt ſanitatis,ibi adhibentur medicamenta vulneribus. Vbi autem omne caput in dolore,& omne cor in mœſtitia nõ eſt, vulnus neque cicatrix,nõ plaga cum feruore. hoc eſt,vbi nõ portio,ſed vniuerſitas periclitatur,& quẽdã corruptio totius corporis tabe cõſumitur,ibi nõ eſt malagma imponere,neque oleum,neque alligaturam. Multo igitur commodius eſt vt ſit vulnus quod foueas atque conſtringas, quàm ſine vulnere mors ſerpat interior. Sed eſt non ſolum corporis vulnus,ſed etiam mentis,quod oleo quodam mollioris alloquii, & pacifici ſermonis ſuauitate miteſcit. Sunt fomenta verborum, ſunt medicamenta cæleſtium præceptorum, quibus omne nequitiæ virus aboletur. Sunt legis vincula que non adurant, ſed magis liberent alligatos,& malagma ſpiritale quo colliſa

Schin. M

A animæ quædam membra ſolidentur. Conſideremus igi
tur quid ſit vulnus, quid ſupra vulnus. Principes perſe-
cuti me gratis, vulnus eſt. Exulto ergo in verba tua, ſicut
qui inuenit ſpolia multa. Supra vuln⁹ eſt, quia verbis do
Thren. 3. minicis vulnera dura curantur. In Threnis quo ꝙ Hie-
remiæ habes ſub hac litera ſcriptum: Audiſti opprobriũ
eorum domine, omnia conſilia eorum aduerſum me, la
Ibidem. bia inſurgentiũ aduerſum me tota die, ſeſsionẽ eorum,
& reſurrectionem eorum. vulnus eſt. Sed ſubiecit: Aſpi
ce in oculis eorum, redde illis retributionẽ eorũ domi-
ne ſecundũ opera manuũ ipſorũ: Super vulnus eſt, quia
Thren. 4. vindicta plerũq; ſolet dolorem vulneris mitigare. Et in
frà idẽ Hieremias ait: Gaude & lætare filia Idumęæ, quæ
habitas in Geth. Et quidem ad te pertranſibit calix, bi-
bes, & inebriaberis adhuc. ſuper vulnus eſt. Calix enim
domini, remiſsio peccatorũ eſt, quo ſanguis effunditur,
qui totius mundi peccata redemit. Hic calix inebriauit
gentes ne proprii meminiſsent doloris: ſed veterẽ obli-
uiſcerentur errorem. Bona igitur ebrietas ſpiritalis, quæ
turbare neſcit corporis inceſsum, leuare mẽtis nouit ve
ſtigium. Bona ebrietas poculi ſalutaris, quæ mœſtitiam
peccatricis abolet conſciẽtiæ, iucunditatam vitæ infun-
Pſal. 22. dit æternæ. Ideo ſcriptura dicit: Et poculũ tuũ inebrians
quàm præclarũ eſt. Medicamentũ igitur ſuper vuln⁹ eſt
quia dominus IESVS ipſe eſt medicus, qui vulnera no-
ſtra curauit fundens vinũ & oleum, & alligans vulnera
Adæ illius, qui deſcendens ab Hieruſalem à latronibus
vulneratus eſt. Caueat igitur vnuſquiſq; ne deſcẽdat ab
Hieruſalem: Peccatis enim ſuis vnuſquiſq; deſcendit, &
meritis aſcendit. Aut quia fragiles ſumus qui deſcendit
currat ad illum Samaritanum, cuſtodẽ corporis ſui, cu-
B ſtodẽ legis & gratiæ, vt vulneri ſuo poſsit inuenire me-
dicinam, qui alligaturã verborum cęleſtium ſuper vul-
Matth. 3. nus imponat, dicens: Pœnitentiam agite, appropinqua-
bit enim regnum cælorum. Bona alligatura, quæ fracta
animæ tuæ oſsa connectat, & ſoliditate reparata in priſti
nas vires reformet, ac diſciſsos artus ſine vlla cicatricis
offenſione reſtituat. De literæ interpretatione ſatis pro
captu noſtro dictũ putamus, adoriamur ſancti prophetę
verſus cõſiderare, quos ſpiritu ſancto reuelãte ſubiecit.

I Principes perſecuti ſunt me gratis, & à
verbis tuis trepidauit * cor meum,

4 Alias, formidauit.

Si veterem repetamus hiſtoriam, & Saul & Abſalon, &
multi alienigenæ principes ſanctũ Dauid perſecuti ſunt
ſed nemo potuit de eo triũphare. Sunt & principes mun
di, rectoresq; tenebrarum, qui te in tuo pectore conãtur
opprimere, & perſecutionum ſæua intus operantur: pro
mittentes regna terrarum, honores atq; diuitias, ſi fragi
C li mente ſuccumbas, & obediendum eorum imperiis ar
bitreris. Iſti principes interdum gratis perſequuntur, in
terdum non gratis. Gratis perſequuntur apud quem ni-
hil ſuum inueniunt, & eum ſubiugare cõtendunt. Non
gratis perſequuntur eum qui ſe eorum dederit poteſtati,
& in poſſeſsionem ſeculi totus intrauerit. In ſuos enim
iure ſibi dominatum vendicant, atque ab his mercedem
iniquitatis eſſlagitant. Bene hoc martyr dicit, quod iniu
ſtè perſecutionum tormenta ſuſtineat, qui nihil rapue-
rit: nullum violentus oppreſserit, nullius ſanginem fu-
derit, nullius thorum putauerit eſse violandum, qui ni-
hil legibus debeat, & grauiora latronum ſuſtinere coga
tur ſupplicia, qui loquatur iuſte & non audiatur, qui lo-
quatur plena ſalutis & impugnetur, vt poſsit dicere: Cũ
Pſal. 119. loquebar illis, impugnabãt me gratis. Gratis igitur per-
ſecutionem patitur, qui impugnatur ſine crimine: impu
gnatur vt noxius, cum ſit in tali confeſsione laudabilis:
impugnatur quaſi veneficus, qui in nomine domini glo
riatur, cum pietas virtutum omnium fundamentum ſit.
Verè fruſtrà impugnatur, qui apud impios & infidos gra
tia impietatis accerſitur, cum fidei ſit magiſter. Verum
qui gratis impugnatur, fortis debet eſse & cõſtans. Quo
modo ergo ſubtexuit: Et à verbis tuis trepidauit cor me D
um? Trepidare infirmitatis eſt, timoris atq; formidinis.
Sed eſt etiam infirmitas ad ſalutem, eſt etiam timor ſan-
ctorum. Timete dominum omnes ſancti eius. &, Beatus Pſal. 33.
vir qui timet dominũ. Qua ratione beatus? Quia in mã Pſal. 11.
datis eius cupiet nimis. Pone ergo martyrem inter peri-
cula conſtitutum, cum inde immanitas beſtiarum ad in
cutiendum terrorem infremat, aliunde ſtridor canden-
tium laminarum, & flamma fornacis ardentis exæſtuet,
ex parte alia perſonent tractus grauium catenarũ, hinc
carnifex cruentus aſsiſtat: Pone, inquam circunſpectan
tem omnia plena ſuppliciis, deinde cogitantem manda
ta diuina, illum ignem perpetuum, illud ſine fine incen
dium perfidorum, illam pœnę recrudeſcentis erumnã
trepidare corde, ne dum præſentibus cedat, perpetuis ſe
dedat exitiis, perturbari animo, dũ futuri iudicii rhom-
phæam illam terribilem quadam conſpectus ſpecie con
tuetur. Nónne ad hanc trepidationem fiducię viri con-
ſtantis, æqualis in eundem concurrit effectum confiden
tia cupientis æterna, & diuina trepidantis? Si tamen for-
tior ille qui ſperat, ſit fortior qui præſumit. Vtinam ego
talis eſse merear, vt ſi forte perſecutor ingruerit, nõ con
F ſiderem ſuppliciorũ meorũ acerbitates, non metiar tot
menta, non pœnas, non cogitem vllius atrocitatẽ dolo-
ris: ſed hæc omnia leuia ducam, trepidem ante Chriſtũ,
ne Chriſtus me neget, ne Chriſtus excludat, ne me repel
lat de concilio ſacerdotũ, ſi indignum collegio me iudi II
cauerit, videat magis licet permotum corporaliũ terro- ✝ Alias, lætabor ego ſuper eloquia tua.
re pœnarum, plus tamen trepidantẽ futura iudicia. Etſi
dixerit mihi, Modicæ fidei quare dubitaſti? porriget ta-
men dexteram, & inſurgentis huius ſeculi fluctus mole
turbatum, fida mentis ſtatione firmabit.

Exulto in verbis tuis, ✝ ſicut qui inuenit ſpolia multa.

Bona ergo trepidatio à verbis dei, ſi exultationem gene
rat. Qui enim trepidat à verbis dei, poſtea exultat in ver
bis dei. Ergo qui habet ĩ aula ſua corde videlicet ſuo ver
ba dei: excludit ſermones principum à corde ſuo, exclu
dit timor timorem. Si enim ingreſsus quis balneas Solis
deponit æſtus, & calor excludit calorem: quanto magis
diuini iudicii terror hũc terrorem excludit humanum?
feruorem gratiæ ſecularis, gratiæ feruor æternæ? Exultat
ergo qui habet verbum dei. Habet enim ſpolia multa,
quę Iudæis abſtulit, habet proſtrati hoſtis exuuias. Si-
cut Dauid abſtulit Goliæ gladium, & ipſius gladio ca-
put eius execuit: ſic verus Dauid humilis atque manſue
tus dominus IESVS, intelligibilis Golię caput armis
ipſius amputauit. Arma enim diaboli gentes erant, fi- F
de autem gentium vulneratus, caput quod habebat ami
ſit. Detracta ſunt ſpolia proſtrato, vaſa eius direpta,
quia alligatus eſt fortis. Vas diaboli caro erat hominis
peccatoris, ſed poſtea quàm in Chriſtum credimus, ca-
ro noſtra cœpit eſse vas electionis, vt habes de apoſtolo
Paulo, qui ad gentes miſsus eſt, dictum à domino IE- Actuũ. 9.
SVS ad Ananiam: Vade, quoniam vas electionis mihi
eſt. Merito ergo vocatum nomen eſt Chriſti, Velociter Eſaiæ. 8.
ſpolia detrahe, diuide citô: quia priusquàm ſciat puer
vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem Dama-
ſci, & ſpolia Samariæ contra regem Aſsyriorum. Er-
go rex Aſsyriorum, eorum ſcilicet quos vanos ſua
perfidia fecerat, amiſit ſpolia quæ tenebat. Et vt ite
rum cognoſcas quia ſpolia Chriſtus à diabolo, quæ
in Adam ille inuaſerat, vendicauit, & ſaba dona ad
duxit, viri excelſi ad dominum IESVM alligati vincu-
lis tranſierunt, atque illum cœperunt adorare, quia ca-
ptiuam duxit captiuitatẽ: ideo caput eius abſtulit, vt ipſe
caput eſset corporis interẽpti. Merito nunc gentes toto
orbe caput regale circũferunt, quia mẽbra ſunt Chriſti.
Cognouiſti de nationib⁹, cognoſce etiã de Iudęis, quib⁹
dominus IESVS abſtulit ſpolia: hoc eſt, regnũ cælorum

G abstulit,& dedit genti faciẽti fructum eius ,Abstulit virtutem panis,& virtutem aquę prophetam ,& admirabilem consiliarium,& prudentem architectũ, & sapiẽtem auditorẽ.Illis abstulit,nobis dedit.Merito exulto , sicut qui inuenit spolia multa.Sine labore meo inueni spolia quæ non habebam.Inueni heptaticum, * inueni Regno
+ penta - teuchum rum libros,inueni Prophetarũ scripta, inueni Esdram, inueni Psalmos,inueni Prouerbia ,inueni Ecclesiasten, inueni Cantica canticorũ, inueni admirabilẽ cõsiliariũ Christum,inueni Paulũ prudentẽ architectũ,inueni sapientem auditorem populum Christianũ , qui nouit ea quæ leguntur audire.Ille enim audit,qui ea quæ audit intelligit.Lex spiritalis est.Non illã audit Iudæus ,qui audit corporaliter:sed ille audit,qui audit ī spiritu. Habẽt illi libros,sed sensum librorum non habent.Habẽt prophetas.sed non habent quẽ illi prophetauerũt. Quomodo enim habent,quem non receperunt?Ideoq; cũ Moyse & Helia mihi apparuit,quia ab illis recessit.Multa ha
Exod . 12. bet spolia,qui habet dei verbũ . Habet resurrectionem, habet iustitiam,virtutem atq; sapientiam, habet omnia, quia omnia in ipso constãt. Hebræi spoliauerunt AEgyptios,& vasa eorum abstulerunt. Iudæorũ spolia habet populus Christianus , & totum habemus quod illi habere se nesciebant . Illi aurum & argentum materiale abstulerunt,nos aurum mentis accepimus ,nos acquisiuimus cælestis sermonis argentum.

III Iniustitiam * odio habui & abominatus
+ Alias, iniquitatem. sum,legem autem dilexi.

Merito odit iniustitiam,qui habet arma iustitiæ.Hebræ-
H us cum haberet hæc arma ,hoc est , legem & prophetas, murem vel hominem abominabatur mortuũ , quia lex
Num. 19. dicit:Omnis qui tetigerit mortuum,immũdus erit. & humanitatis suprema negabat officia defunctis.sed legi nõ est mortuus nisi qui iniustus est . Hęc enim immunditia iustis quæ iniquitas? Quid enim immundius,quàm mentem,qua nihil homini preciosius est datum,turpibus cõmaculare criminibus,& atrocibus efferare commentis? Quid illis prodest quod mortuum hominem visere formidant?Vtinam vitia eorum non polluerent appropinquantem,quorum mors contaminare neminem potest. Mors nemini nocet,vtinam vita non noceat . Contagiũ enim colluuionis,consortiũ iniquitatis est . Quomodo ergo contaminare potest,qui iniquus esse iam non potest:cum etiam si fuit.tamen esse desiuit?Fuge ergo iniquitatem,ne te comprehendat.Fuge iniustitiã, quæ viuẽtes adhuc mortuos facit.Sed nemo fugit iniquitatem,nisi qui diligit æquitatem:Et ideo ait : Legem autem tuam dilexi.In lege æquitas est,si spiritalem accipias legem.si consurgas cum Christo , & ibi altare sacrosanctũ illud cæleste consideres,nõ altare terrenũ,qđ hostili popula-
I tione destructum est.Si illam Hierusalem spectes quæ in cælo est,non istã quæ à populo Iudæorũ frequentabatur in terris,quæ propter incolatũ perfidiam à Romano exercitu triumphata,iniecto flagrauit incendio.Si intueaHebr . 4. ris illũ principem sacerdotum de quo scriptum est:Habentes itaq; magnum sacerdotem egressum de cælis, IESVM filium dei,teneamus confessionem fidelẽ , qui quotidie aduocatus pro nobis est apud patrẽ , vt pro quibus in diebus carnis suę misericordi est compassus affectu, pro his operetur remissionem quotidie peccatorum.

Quæ enim spes alia generi humano nisi omnium viuentium delicta donentur?Ille ergo princeps solus est sacerdotum , cui astant pii sacerdotes intra cælestium sacrarium illud altissimum merito proprii cruoris ingressi. Illa ergo lex diligenda est , in qua verus Hebræus liber ab omni seruitute vitiorum,in qua magnum sabbatum & inoffensa requies defunctorum , in qua mortui populi semen resuscitatur ,nõ commixtione , sed fraterna redemptione.Secundum hanc ergo legem odio habet sanctus iniustitiam,non iniustum , qui potest sæpe conuerti,nec mortuorum reliquias,sed mortuam iniquitatem execratur & refugit. K

Septies in die laudem dixi tibi super iu IIII
dicia iustitiæ tuæ.

Et numero quidem studium sanctæ deuotionis exprimitur.Sed puto magis quod purus & quietus ac vacuus ab omni onere delictorũ declaretur affect9:vt sine vllis iracundiæ imprecationibus,aut flagitiosæ cupiditatis incẽdio deferatur oratio.& nihil quod alii noceat postulemus,nihil qđ nos secularibus petitionibus decoloret. Laudemus in Hymnis & Canticis, vera semper & iusta ea quæ diuinis canimus laudibus confitentes.Non sit anceps & dubia sententia , non discolor mentis intentio, non materialibus negotiis occupata à propositi spiritalis executione deflectat. Iustificetur sẽper iustitia dei trã quillo animo,non ocio feriato.

V
Pax multa diligẽtibus nomen tuum* + Alias, legem tuam.
& non est illis scandalum

Supra diximus quia charitas excludit timorem , nunc dicimus quia excludit omnem perturbationem.Etenim qui deum diligit,profunda est ei confirmatæ mentis trã Cantic.8.
quillitas.Aquæ,inquit,multæ excludere non potuerunt charitatem,& flumina non inundabunt eam. Multa aqua diuersarum est passionum, & flumina secularium cupiditatum corporalibus motibus incitata.Ideoq; chaPsal . 123.
ritate fundatus dicit: Torrentem pertransiuit aia nostra Nunquid aqua maris excludere Moysi potuit charitatẽ? Et secundum literam tibi psalmorum series suffragetur nempe diligens deum tutũ sibi credidit iter esse per ma L
ria . Qui autem nondilexerũt deum,hi dimersi fructib9 lignum sacrilegiis suis exitum pertulerunt. Helias atq; Helisæus Iordanem transierant pede, & hæc fuit nimiæ merces & gratia charitatis.Hi igitur vt transirent aquas fluuii Iordanis,passionum fluenta nostrarum mẽtis priEsaiæ 43.
us vestigio transierunt .De hac aqua dicit Dominus : Si transeas per aquam,tecum sum, & flumina non inundabunt te . Adest iustis suis semper cum aliquibus teruntur aduersis,si tamẽ transeant mente constanti non dubitanti,non fidei turbẽtur incerto. Transi ergo & tu fidelis animi directione,si diuinam vis tibi adesse præsentiam,si non solum pax,sed etiam multa sit in animo tuo dilectio,nulla te prælia diuersæ cupiditatis impugnent, non iracundia stimulet,non libido:etsi est pugna, tamẽ M
foris non intus sit.Præliare aduersus persequentes:licet & ipsis silẽtio sæpe cedendum sit,quia tibi vincunt,Illorum potentia,tua victoria est. Tunc denique triumphantur,cũ se vicisse crediderint. Nõ ergo te impugnet auaritia,nõ cupiditas exagitet,non tristitia deiiciat, non inflammet libido,non resupinet superbia,non curuet ambitio,non formido consternat.Pax multa abundet,quæPhilip.4.
exuperat omnem mentem,secundum apostoli sententiam:quo nihil pulchrius dici potuit . Summus enim sapientię finis est,vt simus mente tranquilla . Non cõmentiis poetarum fabulis lubricus turbetur affectus . Summus finis est iustitiæ , vt iniquitas mentem iusti mouere non possit.Virtutis totius hic finis est,vt corporea ipsius fortitudinis efficiat miles bella,& confecto bello pacem reformet.Paci ergo & ipsa plerunq; militat fortitudo bellandi:Nemo ergo pacificum turbet affectum.Multa generantur ad perturbationem hominis , & vxor plerunq; decepta serpentis insidiis animũ viri exagitare conatur:& pater fidẽ filii frequẽter irridet, & vir coniugis suę mentẽ tẽtat opprobriis.Sed ī his oĩb9 superat iustus Roma. 8.
& dicit:Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio,an angustia,an pśecutio?Quoties bene facta crimini dãtur, quoties virt9 opprobrio ducitur ,quoties ipsa ingrata est gratia.Vẽdidit iust9 facultates suas,dispẽsauit pauperib9,nihil sibi reliqt:cõtẽnitur plerũq; i ipsa Ecclesia,

Cant 8. quia diues esse desiuit: sicut scriptum est: Si dederit vir
A omnes facultates suas in charitate, cōtēptu cōtēpt⁹ erit. Non ergo moueatur. Non enim mercedem huius seculi nec gratiam, sed vitæ quæsiuit æternæ. Non indignetur, quia homines pecuniis magis q̄ operib⁹ bonis deferunt Nam si ei propter bonum opus in hoc seculo deferatur, & huius studii fructū hic adipiscatur, dicetur de eo: Per cepit mercedē suam. Habet quidem opus bonum, & hic gratiam, sed breuis portio emerendæ salutis est. Serua futuris mercedem tuam, et istius seculi opprobria incre menta mercedis tuæ iudica. Cogita semper apostolicū
Rom.8. illud, quod indignę sint passiones huius temporis ad su peruenturam gloriam. Nullis ergo iust⁹ frangatur iniu riis, nullis moueatur periculis, nullis tentetur procellis siue mors ingruat, siue vita, siue angeli cælorum. Neque deiiciatur aduersis, nec extollatur secūdis. Nusquam sit eius infirmus affectus. Et mors tentat, & vita tentat. Ca-ueat scandalum. Qui pacem habet, quæ omnem mentē superat: magnus est, non est de pusillis istis. Ideo scan-
Matth.18. dalum pati non debet, quia pusillorum est exagitari scā dalo. Vnde & dominus ait: Quicunque scandalizauerit vnū de pusillis istis minimis. Non solū pusillos, sed etiā minimos dixit, quos perturbant scandala: & ideo graui obnoxius pœnæ est, vt legisti, quicunque turbauerit in fimæ mentis infantiam. Sicut enim grauiori dignus sup-plicio est qui persuaserit crimen infantulo, & incautam præcipitarit ætatem: ita qui inualidum & insipientem & improuidum circūscripserit persuasione erroris, aut ex agitatione cordis affectum, Vis scire quā infirmus sit qui scandalizatur? Non manducabo, inquit, carnem, ne fra trem meum scandalizem. Quāta infirmitas, & quędam
1.Cor.8. infantia animi, vt eum etiam esca fratris exagitet. Vnde non potest homini esse præcipitium, quādo etiam hinc
B est periculum? Et quod peius est, infirmitas huiusmodi serpit in multos. Vides inopem iustum, tentaris. vides di uitem iniquum, tentaris. vides sine liberis sanctum, tentaris. vides liberis, honoribus, laudibus secularibus abundantem iniustum, tentaris. Quantæ foueę, quanti laquei, & quod est grauius, qui multos strangulent. In Sodomitana vrbe vix vnus Loth qui, non tentaretur inuē tus est, cuius tamen vxor non potuit tētationis laqueos euadere. Hebræorum populus maria transiuit, sed non potuit tentamenta transire. Tentati sunt omnes præter Iesum & Caleph, qui ideo de senioribus terram repro-missionis introire meruerunt, quia fuerūt tētationis ex pertes. Nec Aaron introiuit, nec Maria, quia & ipsi ten-tati sunt, Nec Moyses introiuit, quia dux erat populi qui tentabatur. Typus legis qui excludere tentamenta non poterat, non poterat in terram resurrectionis inducere quia ista euangelio gratia debebatur. Lex pacem nō po tuit dare. ideo Moyses quoad vixit semper præliatus est. Semper legis populus versatus in ancipiti bello tum est, Iesus autem Naue plebis animos profunda pa-ce composuit: quoniam qui sub lege est, agitatur incer-tis: qui sub euangelio, audit dicentē: Pacem relinquo vo bis, pacem meā do vobis: ideoq; diligentibus nō est scā-dalum. Accipe aliter, Crux Christi Iudæis scandalum
Ioan.14. Græcis stultitia est. Scandalum est perfido, quia dicit Iu-
1.Cor.1. dæus: Ergo hic deus est, qui homo visus est? Hic deus est qui ieiunauit? Hic deus est qui vapulauit? Hic de⁹ est qui crucifixus est? qui de cruce descendere, & se liberare nō
Matt.27. potuit? Deniq; hoc dicebant tēpore dominicæ passionis Descendat de cruce, et credimus ei. Cōfidit in deo, libe ret nunc si vult eum. Non te ista tentent, non te ista per-turbent, non in animum tuum huiusmodi se inserāt co-gitationes. Vbi pax est, & multa pax. ibi crux Christi non opprobrio, sed saluti est. Nō fuit opprobrio Petro crux Christi, quæ tātum ei gloriæ dedit, vt inuersis Chri-stum honoraret vestigiis. metuens ne si ea specie crucifix⁹ esset qua dominus, affectasse domini gloriam vide retur. Crux ergo opprobrium perfido, fideli autem gra tia, fideli redēptio, fideli resurrectio est, quia pro nobis passus est dominus, quia illo nos redemit sanguine, illa ad paradisum resurrectione reuocauit. Qui hæc credit, quomodo potest turbari, cui spes regni cęlestis asurgit?

Expectabam salutare tuum domine, & præcepta† tua feci†

VI †alias, mandata.

Qui expectat, sperat charitatē. Ergo spes præcedit, sequitur sal⁹. Spes igitur præcurrit effectum. ideo qui ex pectauit salutē à domino, præcepta domini fecit. Vnde & dominus appellat amicos in euangelio, non seruos, q̄ sua præcepta fecerunt. Qui diligit enim, facit: & qui fece rit, merito dilectionis remuneratione donatur.

Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea nimis†

VII †alias, ve hemēter.

Plus est diligere quàm custodire, vt supra diximus, quia custodire interdum necessitatis est vel timoris, dili gere charitatis. Ideo cum hic dixisset, custodiui, adiecit, dilexi, vt custodia amantis fuerit, non timentis. Qui ni-mium diligit, nimium custodit.

Seruaui præcepta† tua & testimonia tua quoniam omnes viæ meæ in conspectu tuo domine.†

VIII †alias. mā data. †alias, nō habet do mine.

Beatus qui potest dicere. Omnes viæ meæ ante te. qui nolit abscondere omnes cogitationes suas, omnes actus suos. Abscondebat Adam viam suam, abscōdebat Eua post culpam, abscondebat Cain necem fratris. In affe-ctu habemus abscondere, non in effectu. Plena absconden-tis perfidia, & si apud deum nulla sit latebra. Ideo ec clesia in canticis sua ei secreta monstrabat, dicens: Assu mam te, & ducam te in domum matris meæ, & in secre-tum eius quæ cōcepit me. Nam & si deus ōnia videat cor dis occulta, bonum tamē est vt vnusquisq; animam suā ei aperiat & expandat, & tā quā lumini vel calori ei⁹ oc-currat. Nec immerito gloriatur ecclesia dicēs: Ego erā in oculis eius tanquam inueniens pacem. quoniam vias suas prodere non timebat. Iusti ergo est ista vox. Oculi enim domini super iustos. Itaque domino IESV Chri-sto, qui est via & veritas, bene hoc dicitur ab iis qui illā veram viam fide, moribus, actuque desiderant conueni re: Omnes viæ meę coram te domine. Nulla enim potest via bona esse, nisi quam tu illuminandam tui visitatio-ne luminis iudicaueris: cui est honor & gloria, laus, per-petuitas à seculis, & nunc et semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

Can.8.

E

Ibidem.

Psal.33.

SERMO VICESIMVSSECVNDVS.

Tau

INCIPIT Tau litera, quæ latina interpretatio-ne significat errauit. Alia interpretatio habet consummauit. Quid est errauit? Vicesima secū da litera est, quæ apud Hebręos est vltima. Psal F mo autem isto, hoc est, centesimooctauo decimo profe-ctum hominis diximus significari, qui doctrinæ moralis magisteriis erudit⁹ deponeret omnē inexercitatę mētis infantiā, assumeret autē veterani consilii scientiā, & pru dentiæ senilis ætatē. Vbi autē error est, culpa signatur. Hic ergo est profectus finis, vt culpa sit. Sed vide quid in terpretetur. Errauit, inquit. nō erat, sed errauit. Errasse præteriti est tēporis, errare præsētis. Qui errauit, desiuit errare, & veterē condēnat errorem. De eo enim dicitur errauit, qui in eo errore iam nō sit. Nā is q̄ adhuc in er-rore p̄manet, nō errasse dicitur, sed errare. Errare enim permanentis in vitio est, errasse corrigentis est lapsus. ad Titū.3.
Denique emendator morum ait: Eramus enim aliquan do insipientes, increduli, errantes in desideriis & volu-ptatibus. Non dixisset vtiq;, eramus aliquādo insipiētes, nisi qui adeptus esset postea sapiētiæ disciplinam. Neq; dixisset, eramus errantes, nisi superiorē depositisset et-

G rorem. Denique vt abolitum lapſum doceret,nec vllũ
Ibidem. offenſionis recediſse veſtigium,ait: Cũ autem benignitas & humanitas apparuit ſaluatoris noſtri, non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos,ſed ſecũdum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regeneratiõis & renouationis ſpiritus ſancti. Veteri ergo errore depoſito,& ſpiritu ſancto atq; omni morũ emendatione renouatus dicit: Eramus enim aliquando errantes. Vides ergo quia errori renunciaſse nõ vitii,ſed profectus eſt. Poſtremo ipſe te doceat dominus IESVS,ſi humanis cõ-
Luc.15. filiis vel ſententiis non putas eſse credendum. Nanque in euangelio ſuo ipſe aſſeruit quod paſtor reliquit nonaginta & nouẽ oues,& vnam requirit quæ errauit. Centeſima ouis eſt,quam dicit erraſse, perfectio & plenitudo numeri,ipſa te inſtruat & iformet. Nõ immeritio cæteris antefertur,quia plus eſt à vitio ſe reuocaſse,quã prope vitia ipſe neſciſse. Imbutos enim vitiis animos exuere frenis cupiditatum atq; emendaſse,non ſolũ perfectę virtutis,ſed etiam cæleſtis eſt gratiæ. Emendare etenim futura, attentionis humanæ eſt: præterita donare, diuinæ eſt poteſtatis. Denique inuetam paſtor ouem humeris imponit ſuis. Agnoſcis vtique myſteriũ, quomodo ouis laſſa reficiatur,quia non poteſt aliter humana conditio lapſa recreari,niſi ſacramẽto dominicæ paſsionis, & ſã-
H guinis IESV Chriſti,cuius principatus ſuper humeros eius. In illa enim cruce infirmitates noſtras portauit, vt ibi omnium peccata vacuaret. Merito gaudent angeli, quia is qui errauit,iam non errat, iam ſuum eſt oblitus errorem. Non error igitur,ſed conſummatio eſt,vt altera docet interpretatio. Conſummatio autem, perfectio diſciplinæ eſt. Vnde & Hieremias iſuis Threnis ſub hac
Thren. 4 litera ait: Defecit iniquitas tua filia Sion, non adiiciet te expellere adhuc. Viſitauit iniquitates tuas filia Edom, reuelauit ſuper peccata tua. Aduertis quoniam iniquitas non potuit ſine dei viſitatione deficere,nec plena eſſe correctio niſi per gratiã domini ſaluatoris. Quomo-
Can.5, do autem deficiat iniquitas,audi dicentẽ eccleſiã? Exui tunicam meam,quomodo induam eam? Laui pedes meos: quomodo inquinabo eos? Veteris igitur hominis veſtimentum vitiis erroris intextum, in lauacri regeneratione depoſitum, neſcit quomodo poſsit induere. Studeo enim correctiõis inoleuerat obliuio peccatorũ. Tãta vis cõſummatæ emandationis eſt,vt in quandam pueritiæ redeat ſpiritalis ætatem, quæ vias erroris ignoret, crimen etiam ſi velit non poſsit admittere,quia deſueuerit peccãdi vſum noſse. Et iã de huius literæ interpretatione ſatis dictum arbitror,nunc cognoſcamus ex ſubI ditis,quæ ſit viri conſummati ſententia. Itaque ſic ait:

I Appropinquet oratio + mea in conſpe-
*alias deprecatio +alias iuxta eloquium tuum da mihi intellectum ctu tuo domine,ſecundum verbum tuũ intellectum tribue mihi.+

Volare fecit orationem bona vita,& dat alas precibus ſpiritales,quib⁹ ſanctorum ad deũ euehatur oratio. Sed & ſpiritus quo oramus,ſubleuat precem iuſti, maximè ſi corde contrito cõpatiens eam cõmendat affectus. Cõſummati autem viri iſta eſt confidentia. Deniq; ipſe Dauid in ſuperioribus iſtius pſalmi lucernam ſuis pedib⁹ requirebat, ne in hoc itinere terreno ambulãs poſset errare. Nunc autem quaſi iam in fine poſitus & proceſsu, conſummato viandi munere totus aſsurgit, & orationem ſuam dirigit in cęleſtia, mittit eam in conſpectum domini Saluatoris,dans illi flabra iuſtitiæ,ſapientiæ flamina,remigia deuotionis & fidei,innocentię puritatiſq; ſubſidia. Peccato enim graueſcit oratio,& lõgè fit à deo Tanto autem plus grauatur, quanto improbior eſt vita deprecantis. Innocentium aſcendit oratio, & gemit⁹ cõpatientis affectus,ſi AEgyptium lutũ oderint,& operari terrena declinent. Deniq; ſic legiſti,quod Hebræorũ, q dura Aegyptiorũ imperia ferre non poterant,& vt grauia,ita & lutulenta opera indigna ſui nobilitate generis recuſabant,gemit⁹ & vox aſcenderit ad dominum deũ K
noſtrum. Aſcendit enim oratio: quia etſi operabantur, tamen operabantur inuiti. Deſcendebat itaque ad illos dei miſericordia,quia illorũ ad deum aſcẽdebat deuotio. Aſcẽdebat itaq; nõ corporaliter: neq; enim prophetа tantus precationem ſuam petebat corporaliter appinquare. Nam qui ita putat, vtiq; is deum certo aliquo loco ac ſede concludit,vt diffuſiorem locũ in quo deus ſit arbitretur,cum vtiq; inuiſibilis,ineffabilis,in cõprehenſibilis impleat omnia, & diuinitatis inhabitet plenitudo. Legi Moyſen appropinquaſse deo cũ legem acciperet: ſed ſolita Dauid verecundia nõ ſemetipſum, ſed orationem ſuam deo appropinquare poſtulat: vt videatur ordo quidam eſse diſtinctus, quod ii qui pefectiores ſunt,ipſi appropinquent deo: ſequentis autẽ ordinis iuſti viri ſatis habeant ſi eorũ appropinquet oratio. Ex vſu autem noſtri ſermonis conſideremus quid ſit appropinquare. Conſtitue magiſtrum atq; diſcipulum,ſi diſcipul⁹ ſtudioſius magiſtri vel hauſit ingenium,vel præcepto intẽdit, ita vt ad ſimilitudinę operis eius atq; doctrinę proximè videatur accedere, nõne dicere ſolemus qđ
appropinquarit magiſtro? Ergo et tu ſi imitatorem te 1.Cor.4.
præbeas Chriſti,ſicut & ille qui ait: Imitatores mei eſtote,ſicut & ego Chriſti: ſi dolũ neſcias, mendaciũ oderis, veritatem ſequaris,iuſtitiam non refugias,diligas caſti- L
moniam,appropinquaſti Chriſto,& per Chriſtum deo Ipſe via eſt qa peruenitur ad patrem, qui apud patrẽ ſẽper eſt. Didicimus quid ſit appropinquare orationem, hoc eſt,eleuetur actibus noſtris. Si eleuas actus tuos,eleuaſti orationem tuam. Qui nouit leuare manus ſuas, dirigit orationem ſuam in conſpectu dei, ſicut infra legiſti: Dirigatur oratio mea ſicut inſenſum in conſpectu Pſal.140,
tuo,eleuatio manuũ mearum ſacrificium veſpertinum. Hæc vtique oratio ad vitam,alia oratio in peccatum.
Et oratio,inquit,eius fiat in peccatum. Et tu ſi ſecularia Pſal.108.
petas,ſi flagitioſa poſtules, oratio tua non ad deum dirigitur,ſed in peccatum. Ideoque intellige quæ petas. Secundum,inquit,verbum tuum mihi tribue intellectum Aduerte quid poſtulet. Non intellectum generaliter dixit,ſed intellectum ſecundum verbum dei. Eſt enim intellectus ad mortem, ſicut eſt prudentia ad interitum. Filii huius ſeculi prudentiores ſunt quàm filii lucis in hac
generatione. Sed prudentia iſta quæ ſeculi eſt, ad vitam Luc.16.
non ſuffragatur æternam. Circa honorem, circa lucella eſt,quæſtibus coaſeruandis intenta, non meritis comparandis,Poſtremo circa elementa mundi eſt, phalerata magis q̃ vera ſapientia,vt eſt philoſophia omnis,quæ M
aliena quęrit,cum ſua neſciat: ſcrutatur cæli plagas, mũdi ſpatia rimatur,quæ ſibi prodeſse nõ poſsũt: deũ ignorat,quem ſolum deberet inquirere. Ideo verus ſapiẽs dicit: Si quis videtur ſapiens eſse inter vos in hoc ſeculo,
ſtultus fiat,vt ſit ſapiens. Sapientia enim huius mundi, 1.Cor.3
ſtultitia eſt apud deum. Elaborãdum eſt igitur vt in hoc ſeculo ſtulti ſimus,nihil nobis cũ philoſophia, ne fidẽ noſtram per elementa mundi huius traducat à vero, ne quis aſsertionem noſtram per philoſophiã deprædetur Sic enim Arrianos in perfidiam ruiſse cognouimus, dũ Chriſti generationem putant vſu huius ſeculi colligendam. Reliquerunt apoſtolũ,ſequuntur Ariſtotelem. Reliquerunt ſapientiam quæ apud deum eſt, elegerũt diſputationis tendiculas, & aucupi verborum ſecundum
dialecticæ diſciplinam: cum clamaret Apoſtol⁹: Ne qs Col.2.
vos deprædetur per philoſophiam,& inanem ſeductionem,ſecundum traditiones hominum,ſecundũ elemẽta huius mundi,& non ſecundũ Chriſtum. Vtinam poſſim imitari illam ſtultitiam qua ſim ſapiens, illum virum habentem amplas poſſeſsiones,ſed nõ negligentẽ fructum,intentum deo: illum virum qui honores etiam delatos ſibi reſpuat,doctrinam philoſophiæ non requirat: & ſi antè cognouit, tamen ſcire diſſimulet,& non requirendo dediſcat. Non quærat quæ ſua ſunt,ſed alius

A sua conferat,sibi acquirat æterna. Hic potest dicere,secundum verbum tuum intellectũ tribue mihi,id est,nõ secundum philosophos,non secundum causidicos, nõ secũdum mercatores huius seculi,non secundum architectos domorum, sed secundum verbum tuũ, quod est veræ sapientiæ bonorumq; operum fundamẽtum, vt super illud costituat propheta aurum cordis sui, argentum sermonis sui,lapides pretiosos operationum suarum,vt opus suum labi & perire non possit.

II

Intret postulatio mea coram te, ‡secundum verbum tuum libera me. †

‡Alias, in conspectu tuo. domine.

†Alias, eloquium tuum eripe me.

Vide ordinem. Primum dixit, Appropinquet oratio mea:postea intellectum popposcit, Secundum verbum tuum:tertio ait,Intret postulatio mea coram te. Nónne quodam dominus inuitat vsu & suscipere dignatur affectus? Nónne cum aliquem de primariis viris desideras conuenire,primum ad eius domum appropinquas,post ea quæris informari atque instrui,vt cognoscas mentem patrisfamilias,deinde vt eius domum ingrediaris implores,ne quis te abiiciat & excludat? Pulsa ergo & tu regiã illam cælestem,pulsa non manu corporis, sed quadam rationis tuæ dextera. Non sola manus corporis pulsat, pulsat & vxor. Scriptum est enim: Vox fratris mei pulsat ad ianuam. Pulsamus & digito. Denique & Thomas digito meruit ianuam resurrectionis aperire. Et tibi dicit IESVS: Infer digitum tuum huc, & mitte manus tuas in latus meum,& noli esse incredulus,sed fidelis. Pulsa ergo digito, si non potest tota manu. Pulsa ianuam: Christus est ianua,qui ait: Per me si quis introierit,salua bitur. Cum hanc igitur ianuam pulsaueris,vide quomodo ingrediaris,ne forte iam ingressus extra cõspectum regis sis. Multi ingrediuntur palatia, & non statim regem istum terræ vident,sed frequenter obseruant vt aliquando videri mereantur. Nec præsumunt videndi copiam,sed iussi repræsentantur,& precem fundunt,vt cum beneuolentia suscipiantur. Primus hic sui sermonis ingressus est,ne quid titubet,ne quid offendat. Quã to magis rogandus est deus vt ostium misericordiæ suæ nostra ingrediatur oratio? Denique & paulus rogat vt aperiatur sibi ostium verbi ad loquẽdum mysterium Christi. Sed quia Græcus habet, ἰντυξία τοῦ ἀξιώματός hoc est, Intret dignitas mea: licet potuerit scriptor errare,& fecerit ἀξίωσιν, hoc est,deprecatio: tamẽ hoc quoq; explanemus vt possumus. Nempe cum hominẽ rogas, regem te dicis,vt contemplationem habeat honoris tui, tangat eum tuæ contemplatio dignitatis, vt aut misereatur si venia est postulãda,aut deferat pro ordine dignitatis. Et quid dicam,Rogas? sic vnusquisque ingreditur,vt dignitatibus deferatur. Recte ergo & deuotus deo dicit: Intret dignitas mea coram te. Habet & Christianus dignitatem suam,quitanto imperatori militat. Sunt maximæ & veræ fidei dignitates: sunt honorum diuersi & apud Christũ ordines. Posuit deus in ecclesia primo apostolos,secundo prophetas,tertio doctores. Sed istæ administrantium dignitates. Sunt etiam priuatorum,vt est pietas,iustitia,sobrietas,castimonia,disciplina. Sunt etiam orationis dignitates. Si pro vidua roges, si roges pro pupillo, si roges pro misericordi, si roges pro nimium deuoto ac fideli,si roges in tribulatione, roges cũ dolore,si mœsto & ipse qui rogas compatiaris affectu, intrat oratio tua dei gratiam,intrat domum eius, si tecum ecclesia deprecetur,si populus vniuersus imploret, vt domini inclinet fauorem. Quid autem rogat? Vt eruatur, vt liberetur eo quod iam diu aduersus nequitias spirituales, aduersus tentamenta huius seculi prælietur, eõ quod graue est satis longæuo cursu istius diuturnam sustinere militiam. Denique & infra dicit: Heu me quod incolatus meus prolongatus est. Ingemiscit enim quòd indefessas iugi labore tendat excubias. Ideo petit à tot aduersantibus liberari, nec cũ terrenis hominibus vult habere consortium.

Cant. 5.

Ioan. 12.

Ioan. 10.

B

C

D

III

Eructabũt labia mea hymnum, cum docueris me iustificationes tuas.

Eructuat hymnum,qui potest dicere: Bonus enim odor Christi sumus deo. Et bene eructuat, qui plurima & sua uia præcepta domini gustauerit. Eructuat hymnum,qui eructuauerit verbum. Denique & Dauid ante eructuauit verbum bonum,hic eructuat hymnũ. Bonum enim panem gustauit,qui de cælo descendit. Bonum panem,quẽ siquis manducauerit,non morietur in æternum. Habet verbum dei epulas suas,alias fortiores,vt est lex & euangelium: alias suauiores,vt sunt Psalmi, & Cantica canticorum. Eructuabat hymnum ecclesia,vel anima pia,cui dicebat dei verbum: Infunua mihi vocẽ tuam, quia vox tua suauis est. Eructuabat hymnum,cui dicebat: Fauum distillant labia tua ô sponsa, mel & lac sub lingua tua. Sed non potest quis ante eructuare hymnum,nisi didicerit iustitias dei, & didicerit ab ipso domino deo suo. Ideo specialiter hoc Dauid petit,vt eũ doceat deus. Audierat enim & cognouerat in spiritu quia vnus magister est,& ideo vbiq; ipsum doctorẽ fieri postulabat,vt ab ipso disceret iustificationes eius. Quomodo enim cãtare potest in metu positus,& timore pœnarum? Quomodo enim cantare potest grauium sibi conscius delictorum, nisi prius fiat veniæ securus? Denique in posterioribus habes: Quomodo cantabimus canticum domini in terra alienа? in qua impugnetur,in qua captiuetur in lege peccati, in qua defleat atq; deploret suę captiuitatis erũnas? Et tu ergo ede scripturarum cælestium cibos, & ede vt permaneant tibi in vitam æternã,& ede quotidie,vt non esurias ede,vt replearis ede,vt verborum cælestium eructes saginam. Spiritales epulę non obesse solent,sed prodesse satietis,ideoq; repleri volebat propheta, qui dicebat: Repleatur os meum laude tua, vt cantem gloriam tuam. Qui cãtat dei gloriam, hymnũ domino cor eius eructuat.

Cant. 2.

Cant. 4.

E

Psal. 136.

Psal. 70

IIII

Loquetur ‡ lingua mea verbũ † tuũ, quoniam omnia mandata tua iustitia est. †

‡ Alias, pronunciabit.

† Alias, eloquium

† Alias, æquitas,

Qui didicerit iustitias dei,loquitur verbũ dei,& qui verbum dei loquitur,ociosum verbũ non loquitur. Ociosum verbum est,loqui opera hominum. Ideo sanctus dicit dari sibi à domino gratiam,vt non loquatur os suum opera hominũ,quia ociosum verbũ est, nec solum ociosum,sed etiam periculosum,pro quo rationẽ reddituri sumus. Omne enim verbũ quodcũq; locuti fueritis, reddetis pro eo rationem: Non enim mediocre periculum est,cum habeas tanta eloquia dei, & dei opera quæ fecit in Genesi,fecit in Exodo,fecit in Leuitico, Numeris, Deuteronomio, Iesu Naue, Iudicum libro, Regnorum atq; Esdræ libris, fecit in Euãgelio, in Actibus apostolorum illis prætermissis loquaris quæ seculi sunt: audias quæ seculi sunt. Sepi aures tuas spinis. vtinam & linguam obsepias,ne loquaris quæ seculi sunt,audias quę seculi sunt. Sed quod peius est,circundata est lingua tua spinis, quæ compungunt & vulnerant loquentem quæ mundi sunt. Ideo aduersarius etiam orantibus frequenter seculares offundit cogitationes. Si ergo non debemus audire aliena vel superflua, quanto magis non debemus obloqui, cum dicat vnicuique nostrum scriptura venerabilis: Argentum & aurum tuũ alliga, & ori tuo fac iugum & pondus? Alliga sensum tuum fide, taciturnitate alliga sermones tuos, impone iugum ori tuo, ne indomita cerui-ce verborum se iactet. Impone pondus, vt cauto omnia quæ loquimur trutinemus examine. Quibus tamen spinis sepias aures tuas, vt scriptura tibi dicit, nisi contrito corde,& timore iudicii? Salubriter ista compungunt, sti mulãt ista, non vulnerant, licet & vulnera vtilia sint amici. Omnia, inquit, mandata dei iustitia est, quia sunt mandata iustitiæ, & ideo sine iustitia esse non possunt.

Eccle. 28.

G Mandatum dei est vt diligas deum tuum. Vnde ait Apo
Rom. 13. stolus Paulus: Qui enim diligit proximum suum, legem impleuit. Scriptum est enim: Non adulterabis, non occides, non furaberis, non concupisces. & si quod est aliud mãdatum, in hoc verbo instauratur. Si in hoc verbo instauratur omne mandatũ, quod verbũ iustitia est: (quid enim tam iustum, vt diligas deum tuum, & diligas fratrẽ tuum?) vtiq; omnia dei mandata iustitia est. Sicut enim qui occidere potest fratrem suum, vtiq; non diligit: qui adulterat fratris vxorem, vtique non diligit fratrem: qui furatur, qui cõcupiscit alienum, vtiq; non diligit eũ quẽ fraudare desiderat: ita q superbe despicit fratrẽ qui eum deformare conatur, qui pascitur eius iniuriis, à consortio charitatis alienus est.

V

+ Alias, vt saluet.

Fiat manus tua saluum facere * me, quoniam mandata tua elegi.

Aduentum domini videtur orare, quia manus dei Christus est. Ipsum legimus dexterã dei, de qua supra ait: De
Psal. 117. xtera domini fecit virtutẽ, dextera domini exaltauit me. Cur ergo hic manum dixit, nisi forte nõ solum propter diuersitatem gratiæ quam scriptores non prętermittere solent, sed etiam propter quãdam proprietatem manuũ dictum est, vt ibi dextera dicatur. vbi scribitur quod exaltauit cũ virtute: hic manꝰ, vbi intelligi oporteat quod cum humilitate seruauit? Potest & sic intelligi manꝰ domini, sicut dicitur in vsu: Magna est manus illius regis. hoc est, magnus exercitus. &, illius inferior est manꝰ. vt etiam hic intelligamus: Fiat adiumentum tuum atque
Heb. 1. subsidium, vt mittas angelos tuos, opem tuam, subsidia potentiæ tuæ ad liberandum populum tuum. Hæc
H est manus dei, de qua scriptum est: Nonne omnes ministri spiritus sunt, qui mittuntur in ministerium propter eos qui futuri sunt hęredes salutis? Qui ergo elegit mandata dei, vtitur confidentia, vt cũ authoritate depoſcat sibi diuina subsidia.

VI

Cõcupiui salutare tuum domine, & lex tua meditatio mea est.

Alius longæuitate vitæ istius delectatur, & cõcupiscit vsque ad depositæ senectutis tempora corporis huius vitã
2. Cor. 12. producere. Alii franguntur ęgritudinis infirmitate, de quibus nemo potest dicere: Cũ infirmor, tũc potẽs sum. Beatos se putant si inoffensa valetudinis cõmoditate potiantur, quibus non est infirmitas ad salutẽ. Horũ quoq; nemo potest dicere: Concupiui salutare tuum domine.
I Suam enĩ magis salutem q̃ salutare dei quęrũt, medicis potius sunt quam scripturis obedientes. Contraria autẽ studiose sunt diuinæ cognitioni prȩcepta medicinæ. A ieiunio reuocant, lucubrare nõ sinunt, ab omni intẽtione meditationis abducunt. Itaq; qui se medicis dederit seipsum sibi abnegat. Qui autem quæritur salutare dei, Christum sequitur, qui dicitur salus dei non quę corporis, sed quæ ętterna sunt quęrens, cum hoc corpore conseruetur quod salus quærit: qui autẽ salutem dei quærit, die vtiq; & nocte meditetur in lege. Iugis illi meditatio est diuinorum decretorũ neq; aliqua cura corporis huius auertitur à studio disciplinę.

VII

Viuet anima mea. & laudabit te, & iudicia tua adiuuabunt me.

Futuræ vtiq; vitæ, nõ præsentis sibi remuneratione blandi
Psal. 21. tur. Hæc enim vita quomodo dici potest, de qua scriptum est: Et in puluerẽ mortis deduxisti me? Quàm multi viuentes in inferno sunt? Ipse Paulus cupiebat de cor-
Phil. 1. pore mortis huius liberari, qui vere concupiuit salutare dei, dicens: Dissolui enim cupio, & cũ Christo esse, multo enim melius: permanere autẽ in carne magis necessarium, quàm volũtarium. Quomodo ergo viuit anima operta mortis inuoluero? Aut quæ est vita quæ in vmbra est? In regione vmbræ mortis sumus: abscondita est vita nostra nõ libera. Erit enim libera in regione viuo K
rum, in qua fiduciam cõplacendi iustus assumit, vt placeat domino in regione viuorum. Ibi ergo viuit anima nostra, vbi nihil mortale, nihil infirmum amicta sit, nihil debitum pœnę. Ibi laudabit dominum, vbi depositio infirmitatis corpore, cõformis esse cœperit gloriæ corporis Christi. Nam dum in peccato sumus plene laudare quid possumus? Peccatori enim dixit deus, Quare tu Psal. 49.
enarras iustitias meas? In vmbra sumus hic positi, in vmbra viuimus, perfecte in vmbra laudare non possumus. Denique audisti in posterioribus dicentes: Quomodo Psal. 136.
cantabimus canticum domini in terra aliena? Adiuuant autem iudicia dei sanctos, cum bonis operibus remuneratio vitę confertur æternæ. Beatus qui dicit: Et iudicia tua adiuuabunt me. Ego infirmus, ego peccator timeo iudicia dei propter conscientiam delictorum. mihi terrorem afferunt, me exagitant, sanctos adiuuant. Sed tamen iuuabunt etiam peccatorem, licet diuerso modo. Sanctus, adiuuabitur, dum probatur: peccator iuuabitur, dum humiliatur, dum castigatur vt peccata soluat duplicia, dum opus eius exuritur, vt ipse saluus fiat, sic tamẽ quasi per ignem. Fortasis etiam sic conuenit sensus: Si dignus fuero iudicio, dignus ero vt exuar cõsortio impiorũ, quoniã nõ resurgunt impii in iudicium. Et adiuuabunt me iudicia, quoniam qui credit in domino, iudicatur. Proderit illi fides, & suffragabitur ad veniam L
etiam si qua in operibus offensa sit.

VIII

+ Alias, periit. * Alias, quære. * Alias, quia mandata tua.

Erraui sicut ouis quę perierat, * viuifica seruum tuum, quoniam mandatorum tuorum non sum oblitus.

Græcus habet, Quære seruum tuum hoc est, ζήτησον & potuit falli scriptor, vt scriberet ζῆσον, quod est viuifica. Sensus quidẽ vterque cõstat, sed oportunior est huic loco, quære seruum tuum: quoniã ouis quæ erraui, quæ redenda est à pastore, ne pereat. ideo dicit, erraui. Dic & tu iniquitates tuas, vt iustificeris. Quod lapsum fateris, Esa. 43.
in eo tibi cum omnibus commune consortium est. quia nemo sine peccato, negare hoc sacrilegiũ est. Solus enĩ deus sine peccato est. Confiteri hoc deo, impunitatis remedium est. Erraui, inquit. Sed qui errauit in via, potest redire in viam, reuocari potest in viam. Et pulchre addidit, sicut ouis quæ perierat. Nõ enim perit qui agnoscit errorem. Quære, inquit, seruum tuum, quoniam mandata tua non sum oblitus. Veni ergo domine IESV, quære seruum tuum, quære lassam ouem tuam, veni pastor, quære sicut oues Ioseph. Errauit ouis tua dum tu moraris in montibus. Dimitte nonaginta nouem oues tuas, & veni vnam quętere quæ errauit. Veni sine canibus veni sine malis operariis, veni sine mercenario, qui per ianuam introire nõ nouerit. Veni sine adiutore, sine nũcio, iam dudum te expecto venturum. Scio enim venturum, quoniam mandata tua non sum oblitus. Veni non M
cum virga, sed cum charitate, spiritusque mansuetudine. Noli dubitare relinquere in montibus nonagintanouem oues tuas, quia in montibus constitutas lupi rapaces incursare non possunt. In paradiso semel nocuit serpens, amisit ibi escam postquã Adã inde depulsus est. illic iam nocere non poterit. Ad me veni, quẽ luporum grauium vexat incursus. Ad me veni, quem eiectum de paradiso serpentini diu vlceris venena pertentant, quia erraui à gregibus tuis illis superioribus. Nam & me ibidem collocaueras, sed ab ouibus tuis lupꝰ nocturnus auertit. Quære me, quia ego te requiro. Quære me, inueni me, suscipe me, porta me. Potest inuenire quem tu requiris: dignare suscipere quem inueneris: impone humeris quem susceperis. Non et tibi pium onus fastidio, non tibi oneri est vectura iustitiæ. Veni ergo domine, quia et si erraui, tamen mandata tua non sum oblitus. Spem medicinæ reseruo. Veni domine, quia & erraticã solus es reuocare qui possis, & quos reliqueris, non mœstifi-

A cabis. Et ipſi enim peccatoris reditu gratulabuntur. Veni vt facias ſalutem in terris, in cælo gaudium. Veni ergo & quære ouem tuam iam non per ſeruulos, non per mercenarios, ſed per temetipſum. Suſcipe me in carne quæ in Adam lapſa eſt. Suſcipe me non ex Sara, ſed ex Maria, vt incorrupta ſit virgo, ſed virgo per gratiam, ab omni integra labe peccati. Porta me in cruce quæ ſalutaris errãtibus eſt, in qua ſola eſt requies fatigatis, in qua ſola viuent quicunq; moriuntur. Pulchre autem etiam viuifica poteſt dici, eò quòd mori non poſsit quem humeris ſuis virtus portauerit. Dicit ergo & anima, dicit & eccleſia: Erraui ſicut ouis quę perierat. Sed dicit: Quæ
Cant. 3. ſiui quem dilexit anima mea. hoc eſt enim dicere: Viuifica ſeruum tuum, quoniam mandata tua non ſum oblitus. Ego te quæſiui, ſed inuenire nõ poſsum te niſi tu volueris inueniri. Et tu quidẽ vis inueniri, ſed vis diu quæri, vis diligentis indagari. Nouit hoc eccleſia tua, quia non vis vt te dormiens quærat, non vis vt te iacens inue
ſtiget. Deniq; pulſas ad ianuam, vt excites dormientem:
Ephe. 5. exploras ſi cor vigilat, & caro dormit. Vis iacentẽ leuare, dicens: Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Mittis manum per cauernam, vt ſurgat: & ſi tardius ſurrexerit derelinquis. Vis vt quærat iterum, & quærat á multis, & non obliuiſcatur quærere, nõ obliuiſcatur ſermones tuos: & ſi tenet eos, offeras te videndum, non refugias tene
B ri. Quæ cum te meruerit amplecti, oſtendit fructus ſuos
Cant. 7. docebit non oblitam ſe mandatorum tuorum, dicẽtque tibi: Veni frater meus. exeamus in agrum, & in floribus noſtris omnis fœtus arborum. Noua & vetera frater meus ſeruaui tibi. Hoc eſt dicere: Teneo mãdata omnia noui & veteris teſtamenti. Sola hoc dicere eccleſia poteſt. Nõ dicit alia congregatio, nõ dicit ſynagoga, nec ſecũdũ literam noua tenens, nec ſecundum ſpiritũ vetera. Non dicit hæreſis Manichęa: Vetera ſeruaui tibi quæ prophetas non ſuſcipit. Merito dealbata cernitur, quæ vtriuſq; fulget gratia teſtamenti. Reſpondit ei ſponſus: Pone me
Cant. 8. vt ſignaculum in cor tuum, vt ſigillum in brachium tuum, quæ noua & vetera ſeruaſti mihi. Signaculum meũ es, ad imaginem meã es & ſimilitudinẽ. Fulget in te imago iuſtitiæ, imago ſapientię, imago virtutis. Et quia imago dei es, in corde tuo eſt, ſit & in operibus tuis, ſit effigies euangelii in tuis factis vt in tuis moribus mea præcepta cuſtodias. Effigies euãgeli erit in te, ſi percutiẽti maxillam alteram præbeas, ſi diligas inimicum tuũ, ſi crucem tuam tollas, & me ſequaris: Ideo crucem ego pro
te portaui, ne tu propter me portare dubitares. Audie-
C runt hoc filiæ Hieruſalem, quod iam dominus IESVS ſibi eccleſiam copulabat: & quia conſiderantes magnitudinem verbi, impares ſe tantis nuptiis æſtimabãt, ne forte tantę copulę pondus ſuſtinere non poſsent, excuſant dicentes: Soror noſtra parua, & vbera nõ habet. Si enim qui volunt differre nuptias, excuſare conſueruntvt prętendant immaturæ ætatis infirmitatem: & aſtruant quod vbera non habeat quæ nubilis ſignificant tempus ętatis. Hoc ſolet ſymbolum commune omnibus virginibus eſſe nupturis, vt cum vbera cœperint eminere, tunc coniunctioni habiles iudicentur, Turbatæ igitur quod ſtu-
Ibidem. dio dilectionis vrgeat nuptias ſponſus, dicunt: Quid faciemus ſorori noſtræ in die qua loquetur in ea? Vel vt Symmachus, qua loquatur ei. hoc eſt, ſponſalium celebritate ſolet fieri collocutio & confirmatio nuptiarum Quid ergo faciemus? dicunt turbatæ, quia vrgetur coniunctio ſpiritalis. á tantis nuptiis excuſare non poſsunt, Nemo enim eſt qui copulam vel animæ & ſpiritus, vel
Ibidem. Chriſti & eccleſiæ non beatam putet. Sed quia plenitudo verbi vel ſpiritꝰ ſancti vibrat & fulget, & nihil eſt quod illis poſsit æquari, ideo differre deſiderãt, vt illa dilatione vel anima vel eccleſia poſsit eſse perfectior. Dicũt ergo: Si murus eſt, ædificemus ſuper eum receptacula: & ſi
Ibidem. ianua eſt, ſculpamꝰ ſuper eam tabulas cedrinas. Murus eſt anima ſancti. Habet & eccleſia muros ſuos, quæ iam D perfectior dicit: Ego ciuitas munita. Hic eſt murꝰ qui habet duodecim portas apoſtolicas, p̃ quas populo nationum patet ingreſsus in eccleſiã. Sed murus quanuis ambitum totius vrbis includat, tunc tamen eſt munitior, cum receptacula habuerit præparata in quibus propugnatores vrbis tutum ſpectandi ac tuendi poſsint habere ſubſidium. Sed quia rationalis hæc ciuitas eſt, & omnis ſpes eius in dei verbo eſt: non ferrea, ſed argentea ei propugnacula requiruntur, eloquiis cæleſtibus magis q̃ corporis voluptatibus hoſtiles impetus repulſare conſueta. Eo fulta præſidio, eo ſplendore fulgens habilior Chriſti copulæ iudicatur. Et quia ianua Chriſtus eſt, qui ait: Per me ſi quis introierit, ſaluabitur: & eccleſia ianua
Ioan. 10. nuncupatur, quia per ipſam patet populis aditus ad ſalutem. Sed ne hæreticorum corrumpatur tineis aut vermibus. dicunt filiæ Hieruſalem, vel angeli, vel animæ iuſtorum: A Edificemus ſuper eam tabulas cedrinas. hoc eſt, fidei ſublimis bonum odorem. Eſt enim ſuauis huiꝰ materiæ odor, quam non vermis, non tinea corrumpat. Ideo huius materiæ vſus eligitur tectorum faſtigiis eleuandis formã diſcq; literarũ elementis, quibus ætas pueriis ad ſtudium liberalis eruditionis imbuitur. Eſt ergo materia iſta ſublimis ad gratiam, leuis ad onꝰ, ſuauis ad odorem, vtilis ad inſtrumentum ſcientiæ, habilis ad miniſterium cognitionis æternæ. Sed quemadmodum ſpõſam ſuam diligẽs Chriſtus vrgebat ad copulæ ſpiritalis E ſolennitatem, ita & eccleſia verbi decore iam capta feſtinabat ad nuptias. Ideoq; morarum & dilationis impatiens, quas filiæ Hieruſalẽ innectere geſtiebant, dicit: Ego murus, & vbera mea turres, hoc eſt, nolite dubitare vtrum murus ſim. Illæ enim dixerant: Si murus eſt. Ego, Cant. 8. inquit, murus ſum. & non parua vbera habeo, ſed vt turres vbera mea ſunt. Quomodo dicitis quia non habeo vberes ſenſus, quæ turres habeo ſapientiæ, in quibus eſt abundantia. ſicut ſcriptum eſt: Et abundantia in turribꝰ tuis? His vberibus, id eſt, ſenſibus habilem ſe tantis nu- Pſal. 121. ptiis æſtimabat: ſed filiæ Hieruſalem adhuc non poterant æſtimare, quia ſenſuum eius abundantiam non videbant. Et addidit: Ego eram in oculis eius tanquam inueniens pacem. hoc eſt, deliberatis de meis ſenſibus, cũ pacem dei inuenerim, quæ exuperat omnem mentem, & Phil. 4. cuſtodit & corda & ſenſus in Chriſto IESV. Talis, inquit, eram in oculis ſponſi, qualis quæ habet pacem. Scriptum eſt enim: Qui recte quærunt pacem, habebũt eam teſtimonium. Feſtinantibus igitur dilecto atque dilecta, celebrata coniunctio ſpiritalis eſt, mutuo expetita conſenſu. Ideoq; tanquam nuptiale canens carmen, exultaF uit ſpiritus in propheta dicens: Vinea facta eſt Salomoni Cant. 8. in Belammon, dedit vineam ſuam iis qui ſeruant. Clamat ergo ſpiritus, plantata eſt congregatio populorum ſed vitis æternæ radice fundata, & ſpiritalia ſub iugum verbi corde manſueto colla ſubiecit. Plantata autem in multitudine nationum. Hoc enim intelligẽdum Belammon. Symmachus, Aquila. aliique tranſlationes Græco ſermone docuerunt Repudiata eſt vetus copula quę fructum afferre non poterat, data eſt vinea nouis fidelibũs que cultoribus, qui non ſolum facere fructum poſsent, ſed etiam cuſtodire. Vna igitur ouis errauit, ſed reuocata totius ſpatia orbis impleuit. Vnam ouem error abduxerat, ſed multitudinem populorum domini gratia congregauit. Errauit homo, ſed eccleſia iam murus eſt & murus validus. Errauit Adam, murus eſt Dauid, qui mandata dei oblitus non eſt. Cuſtodiat igitur & vallata hæc vinea munimine ſpiritali, mille fructus dat Chriſto, ducentos autem cuſtodibus. Ideoq; ait eccleſia: Vitis Ibidem. mea in conſpectu meo, mille Salomini, & ducenti ſeruantibus fructum. Perfectio & plenitudo Chriſti eſt, portio ſeruulorum. Habes hoc myſterium in Geneſi, vbi quinq; partes Beniamin fratri iuniori tribuit Ioſeph, ſin- Gene. 43. gulas reliquis fratribus. Domino igitur quinq; ſenſuum

G portio & prerogatiua defertur, quã illi vtiq; tribuit ipſe quem diligit, ſicut dilexit & Paulum, cui dedit ad euocandas gentes ſapientiæ principatum. His igitur fructibus delectata eccleſia dicit ad Chriſtum: Qui ſedes in ortis, amici intendentes ſunt voci tuæ: vocem tuam inſinua mihi. Delectabatur enim quod in ortis Chriſtus ſedebat, & in ortis poſiti amici intendebant voci eius. Sed quia amici illi de cæleſtibus erant archangeli vel dominationes & throni, (homines enim expulſi de paradiſo fuerant propter inobedientiam cęleſtium mandatorum atque ideo adhuc eccleſia vocem eius audire non poterat, quam cupiebat audire) ideo ait: Vocem tuam inſinua mihi. Vnde & nos ſi volumus eum in nobis ſedere, ſimus horti clauſi atque muniti, feram⁹ virtutum flores, gratiæ ſuauitatem, vt diſputantem angelis dominum IESVM audire poſsimns. Sed quia futurum erat vt cum ad plenitudinem eccleſia peruenisset, perſecutionibus variis tentaretur, ideo cum verbi gratia delectaretur, ſubito cernit inſidias perſecutorum: & quæ plus ſponſo quàm ſibi timeret, aut quia à perſecutoribus Chriſtus magis appetitur in nobis ideo ait: Fuge frater meus, & ſimilis eſto tu capreolæ, aut hinnulo ceruorũ ſuper montes aromatum. Propter infirmos fugit, qui tentamenta grauiora ferre non poſsunt. Ideo ſcriptum eſt vt de ciuitatibus ad ciuitates fugiamus: & ſi nos in hac ciuitate H fuerint perſecuti, fugiamus in aliam. Propter infirmos igitur, vt diximus, fugiat perſequentes, aut fugiat ab infirmis, & tranſeat ad montes aromatum, qui pro martyrio odorẽ poſsint beatæ reſurrectionis afferre. Montes aromatum ſancti ſunt. Ad eos confugit Chriſtus, quia fundamenta eius in montibus ſanctis. Ad eos igitur confugit, qui ſunt eius ſtabilia fundamenta. In nobis fugit, in illis fida ſtatione conſiſtit. Mons igitur aromatum Paulus eſt, qui poteſt dicere: Bonus enim odor Chriſti ſumus deo. Mons aromatum Dauid, cuius orationis odor aſcendebat ad dominum: & ideo dicebat: Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Symmachus autem & Aquila interpretati ſunt quod Chriſtus dicit ad eccleſiã, Quæ ſedes in hortis, hoc eſt, iam in hortis ſedes, ſuperno digna es paradiſo. & ideo vocem tuam inſinua mihi, cui amici intendunt. Ego quoq; eam audire deſidero, Cœpit in hortis eſse eccleſia, poſtquàm in hortis paſsus eſt Chriſtus.

Ibidem. Ibidem. Matt. 10. 1. Cor. 2. Pſal. 140.

FINIS.

TITVLI RERVM, QVAE IN HIS COMMENTARIORVM IN LVCAM X. LIBRIS, EXPLICANTVR.

LIBRO PRIMO.

Procemii Euangelii secundum Lucam

Explanatio.

Lucæ I. Cap.

De conditione ac laude parentum sancti Ioannis Baptistæ.
De ingressu Zachariæ in templum domini.
De angeli apparitione.
De turbati Zachariæ confirmatione.
De incredulitate Zachariæ, & eius punitione.
De conceptione Ioannis præcursoris domini.

LIBRO SECVNDO.

De missione angeli Gabrielis ad virginem Mariam.
De salutatione Mariæ, & eius turbatione.
De Mariæ turbatæ consolatione.
De Mariæ interrogatione, & angeli responsione.
B De assensu Mariæ, & saluatoris conceptione.
De abitu Mariæ in montana, & salutatione Elizabeth.
De Ioannis in vtero exultatione, & matris spiritu-sancto repletione.
De Mariæ ab Elizabeth benedictione.
De mora Mariæ cum Elizabeth.
De ortu præcursoris domini.
De nomine præcursoris, & reparatione vocis Zachariæ.
De prophetatione Zachariæ.

Lucæ II. Cap.

De tempore ortus Saluatoris.
De natiuitate Saluatoris.
Interpositio narrationis de aduentu Magorum.
De nati Saluatoris manifestatione.
De angelorum laudatione.
De pastorum collocutione.
De conseruatione dictorum in corde Mariæ.
De circuncisione Saluatoris, & eius oblatione.
De Symeone & Anna.
De exordio disputationis IESV.
C De responsione IESV ad matrem.
De subiectione IESV.

Lucæ III. Cap.

De exordio prædicationis Ioannis.
Confirmatio per testimonium Esaiæ.
Redargutio malitiæ Iudæorum.
De responsione Ioannis ad populum cogitantem eum esse Christum.
Testimonium Ioannis de Christi aduentu.
De virtute & iudiciaria Christi potestate.
De IESV baptizato, & dei patris testimonio.

LIBRO TERTIO.

De genealogia domini Saluatoris.

LIBRO QVARTO

Præfatio.

Lucæ IIII. Cap.

De ductu IESV in desertum.
De prima tentatione Christi à diabolo.
De secunda tentatione Christi.
De tertia tentatione Christi.
De recessu diaboli à Christo.
De egressu IESV in Galilæam ad docendum. D
Testimonium scripturæ de missione IESV ad prædicandum & saluandum.
De responsione IESV ad conciues suos.
Confirmatio responsionis exemplo Heliæ & viduæ.
Confirmatio eiusdem exemplo Helisæi & Naaman.
De indignatione Iudæorum, & eiectione IESV.
Confirmatio doctrinæ Christi per miracula.

Lucæ V. Cap.

De ascensu IESV in nauem Simonis, vt doceret, & miraculo quosdam ad se traheret.
De responsione Symonis.

LIBRO QVINTO,

Confirmatio doctrinæ Christi per miraculum de leproso mundato.
Confirmatio eiusdem per miraculum de paralytico per tectum submisso.
De submittentium fide Christum ad curationem mouente.
De scribarum & pharisæorum reprehensione.
De mystica vocatione publicani.
De excusatione discipulorum.
De prima similitudine per IESVM data.
De secunda similitudine.

Lucæ VI. Cap.

De eò quòd in sabbato secundo primo discipuli IESV vellebant spicas. E
De curatione hominis habentis manum aridam.
De oratione IESV in monte, & electione duodecim apostolorum.
De descensu IESV ad docendum turbas.
De sermone IESV de beatitudinibus proborum.
De væ improborum, & de instructione ad altiores gradus virtutis, & inimicorum dilectione.
De prohibitione iudicationis.
De arbore mala, ex cuius similitudine improbi homines cognoscuntur.

Lucæ VII. Cap.

De seruo Centurionis curato.
De filio viduæ resuscitato.
De missione discipulorum Ioannis ad IESVM.
De scandalo in Christo cauendo.
De laudatione Ioannis à constantia mentis.
De laudatione Ioannis ab asperitate vestimentorum.
De laudatione Ioannis ab excellentia cognitionis. F
De intelligentia præmissorum.

LIBRO SEXTO.

De iustificatione dei à populo, & contemptu à pharisæis & legisperitis.
De similitudine qua pharisæi & legisperiti confutantur.
De muliere peccatrice ingrediente domum Symonis ad IESVM.
De responsione IESV Simonem arguentis.

Lucæ VIII. Cap.

De responsione IESV cum ei nunciatum esset matrem & fratres foris stare.
De ascensu IESV in nauem, & sedatione tempestatis.
De eò quòd secundum Matthæum duo homines dæmoniis afflati Christo occurisse narrentur, Lucas vero vnum inducat.
De filia principis Synagogæ resuscitata, & muliere

fluxum sanguinis patiente, sanata.

Lucæ IX. Cap.

Qualiter discipuli à Christo missi se habere debeant ad eos qui ipsos non receperint.
De refectione turbarum ex quinq; panibus & duobus piscibus.
De interrogatione IESV quem se esse dicunt discipuli, ac responsione Symonis Petri.
De eò quòd IESVS præcepit discipulis ne eum manifestarent.

LIBRO SEPTIMO.

De eo quòd dominus IESVS quibusdam promisit visionem gloriæ suæ in vita præsenti.
De eo quòd dominus IESVS assumpsit Petrum, Iacobum, ac Ioannem, & duxit eos in mõtem, ostenditq; illis maiestatem suam.
De responsione IESV respuentis eum qui se sequi dixit quócunq; ierit.

Lucæ X. Cap.

De missione discipulorum ad prædicandum.
De instructione discipulorum ad cauendam concupiscentiam temporalium.
De prohibitione salutationis in via.
De condemnatione contemptorum Euangelii, humiliumq; cõmendatione, & legis ignarorum confutatione.
De homine descendente ex Hierusalem in Hiericho, & incidente in latrones.
De exemplo Marthæ & Mariæ, per quas duæ vitæ designantur.

Lucæ XI. Cap.

De exemplo discipulos ad instantiam & frequentiam orationis inducente.
De argumentis quibus IESVS cogitationes pharisæorum falsas esse conuincit.
De increpatione generationis nequam signum quærentis.
De similitudine qua ad ostensionem fidei adhortamur.
De redargutione interioris immũdicitiæ, multorumq; vitiorum pharisæorum & legisperitorum.

Lucæ XII. Cap.

De exemplo quo & timor mortis excluditur, & fides roboratur.
De irremissibilitate blasphemiæ in spiritumsanctum.
De respõsione domini ad postulationem cuiusdam, qua auaritia abolenda docetur.
De prohibitione solicitudinis de victu & vestitu.
De vigilantia & negligentia seruorum.
De spiritali intellectu eius quod dominus dixit se venisse non vt daret pacem, sed separationem.
De liberatione ab aduersario in via.

Lucæ XIII. Cap.

De parabola arboris fici quid significet.
De curatione mulieris quæ spiritum infirmitatis decem & octo annis habebat.
De comparatione regni cælorum ad granum sinapis.
De comparatione regni dei ad fermentum quod mulier abscondit in tribus mensuris farinæ.

Lucæ XIIII. Cap.

De curatione hydropici, & suasione humilitatis atque pietatis.
De parata cœna magna, & multorum vocatione, simulq; omnium excusatione.

Lucæ XV. Cap.

De oue centesima, & drachma decima perditis & inuentis.
De duobus filiis, adolescentiore, & seniore, quibus pater substantiam diuisit.

Lucæ XVI. Cap.

De eo quòd nemo seruus possit duobus dominis seruire, & de villico iniquitatis, faciendisq; amicis de iniquo mammona.

LIBRO OCTAVO.

Quomodo lex & prophetæ vsque ad Ioannem.
De lege coniugii & vxore non dimittenda.
De diuite induto purpura & bysso, & Lazaro mendico.

Lucæ XVII. Cap.

De venia largienda iis qui in nos peccauerint, & se ab errore conuerterint.
De virtute fidei per comparationem ad granum sinapis, & de obsequio quod iure domino debetur.
De eo quòd in hora aduẽtus domini ad iudicium qui in tecto est, non descendat. &c.
De duobus in vno lecto, & duabus molentibus in vnum, duobusq; in agro, quorum vnus assumetur, & alter relinquetur.

Lucæ XVIII. Cap.

De permittendis pueris venire ad Christum, & simplicitate puerili sectanda.
De responsione IESV ad interrogationẽ cuiusdam principis qua asserit neminem esse bonum nisi solum deum.
De eo quòd facilius est camelum transire per foramen acus, ꝙ diuitem in regnum dei.
De honorandis parentibus atq; pascendis.

Lucæ XVIII. & XIX. Cap.

De illuminatione cæci, & vocatione Zachęi.
De seruo qui vna mina à domino accepta decem acquisiuit.

LIBRO NONO.

De eo quòd dominus ascensurus Hierosolimam, venit ad montem Oliueti, & inde duos discipulos misit. &c.
De eiectione vendentium & ementium in templo, ac euersione mensurarum & cathedrarum.

Lucæ XX. Cap.

De vinea plantata, & colonis locata.
De confutatione pharisæorum per interrogationem Christi de imagine & inscriptione denarii.
De tentatione Christi à Sadducæis.

LIBRO DECIMO.

De eo quod scriptum est, & à Christo pharisæis obiectum est: Dixit dominus domino meo, Sede à dextris meis.

Lucæ XXI. Cap.

De futura templi destructione.
De signis futuræ destructionis templi.
De signo appropinquantis desolationis.
De væ prægnantium & nutrientium in illis diebus.
De orando ne fiat fuga hyeme vel sabbato.
De signis aduentus domini.

Lucæ XXII. Cap.

De homine portante amphoram aquæ, discipulis pascha paraturis occursuro.
De sponsione præmii discipulorum Christi, qui secum in tentationibus permanserunt.
De sacculo & pera tollendis, tunicaq; vẽdenda, & gladio emendo.
De tristitia, dolore, tædio & oratione Christi.
De Iudæ osculo, & Christi traditione, comprehensione, ac ligatione, Petriq; percussione.
De Petri proditione per ancillam, & eius negatione.
De casu proditoris pœnitentia.

A Lucæ XXIII. Caput.

Cur dominus à Pilato interrogatus tacuerit.

Cur dominus coram Herode tacuerit, nec aliquid fecerit, & de reprehensione Pilati manus lauantis, & facta non diluentis.

Cur dominus ab Herode veste alba indutus, ad Pilatum fuerit remissus.

Quid designet quod dominus à militibus chlamide coccinea & purpurea tunica indutus fuerit. Quid etiam corona, flagella, illusoria adoratio, arundo in manus tradita, capitis percussio, significent.

De crucis Christi portatione, & vestimentorum regalium depositione.

Christus qualis crucem ascenderit, & de tituli scriptione ac positione super crucem.

De diuisione vestimentorum domini.

De duobus latronibus, vno rogante, ac veniam consequente, & altero conuitiante.

De oblatione aceti, & potatione IESV.

De commendatione spiritus IESV in manu patris, & traditione eiusdem: de tenebrarum quoque offusione, petrarum scissione, ac cæteris signis tunc factis.

B De commendatione Mariæ matris discipulo Ioanni, & de percussione lateris IESV post mortem eius.

De sepultura corporis IESV, & diligentia mulierum circa illam.

Lucæ XXIIII. Caput.

De deuotarum mulierũ atq; apostolorũ ad monumentum aduentu, angelorum quoq; apparitione, ac dubitationibus circa hæc occurentibus.

De hora dominicæ resurrectionis, & de Maria Magdalena, vtrum vna vel plures. De manifestatione præterea domini IESV post eius resurrectionem.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI IN EXPLANATIONEM EVANGELII SECVNDVM LVCAM PRAEFATIO.

C SCRIPTVRI in librum euãgelii vnum, quem sanctus Lucas pleniore quodammodo rerũ dominicarũ distinctione digessit, stylum ipsum prius exponendũ putamus. est enim hystoricus. Nã licet scriptura diuina mũdanæ euacuet sapientiæ disciplinã, quod maiore fucata verborũ ambitu, q̃ rerum ratione subnixa sit: tamen si quis in scripturis diuinis etiã illa quæ miranda illi putant, quærit, inueniet. Tria sunt enim quæ philosophi mundi istius præcellentissima putauerunt, triplicem scilicet esse sapientiam, quod aut naturalis sit, aut moralis, aut rationalis. Hæc tria iam & in veteri testamento potuimus aduertere. Quid enim aliud significãt tres illi putei, quorum vnus est visionis, alius abundantiæ, tertius iuramẽti, nisi triplicem istam in patriarchis fuisse virtutem? Rationalis est puteus visionis, eò q̃ ratio visum mentis acuat, & animi purget obtutũ. Ethicus puteus abundantiæ, eò quòd cedentibus allophylis, quorum specie vitia corporis figurantur, viuæ Isaac liquorem mentis inuenit. Pure enim profluunt boni mores, & bonitas ipsa popularis abundat aliis, sibi restrictior. Tertius puteus iuramenti, hoc est, sapientiæ naturalis, quæ ea quæ supra naturam, vel naturæ sunt, comprehendat. Quod enim affirmatur, & quasi deo teste iuratur, etiam diuina complectitur, cum dominus naturæ fidei testis adhibetur. Quid etiam tres libri Salomonis, vnus de prouerbiis, alius ecclesiastes, tertius de Canticis canticorũ, nisi trinæ huius ostẽdunt nobis sapiẽtiæ sanctum Salomonẽ fuisse solertẽ? Qui de rationalibus & ethicis in prouerbiis scripsit, de naturalibus in Ecclesiaste, quia vanitas vanitatũ, & omnia vanitas, quæ in hoc mundo sunt cõstituta. Vanitati enim creatura subiecta est. De moralibus autẽ & rationabilibus in Cãticis canticorum, eò quòd cũ animæ nostræ amor verbi cælestis infunditur, & rationi mẽs sancta quadam societate connectitur, admiranda mysteria reuelantur. Euangelistis quoq; quam putas defuisse sapiẽtiam, quorum alii cum variis generibus sint referti, singuli tamen diuerso genere præstant? Est enim vera sapientia naturalis in libro euangelii qui scribitur secundum Ioannem. Nemo enim, audeo dicere, tanta sublimitate sapientiæ maiestatem dei vidit, & nobis proprio sermone reserauit. Transcendit nubes, transcendit virtutes cælorum, transcendit angelos, & verbum in principio reperit, & verbum apud deum vidit. Quis autem moralius secũdum hominem singula prosecutus, q̃ sanctus Matthæus, qui ẹdidit nobis præcepta viuendi? Quid rationabilius illo admirabili copulatu, q̃ quod sanctus Marcus in principio statim locãdum putauit: Ecce mitto angelum meũ: &, Vox clamantis in deserto: & vt admirationem moueret, & doceret hominem humilitate atq; abstinentia & fide placere debere, sicut ille sanctus Ioãnes baptista his ad immortalitatem gradibus ascendit, vestimẽto, cibo, nuncio? At vero sanctus Lucas velut quendam hystoricum ordinẽ tenuit, & plura nobis gestorũ domini mira E cula reuelauit. ita tamẽ, vt omnes sapiẽtiæ virtutes euãgelii istius complecteretur hystoriæ. Quid enim prẹcelsentius ad sapientiam naturalem, q̃ quod spiritum sanctum creatorem etiam dominicæ incarnationis extitisse reserauit? Docet ergo naturalia, si creat spiritus. Vnde & Dauid docens sapientiam naturalem: Emitte, in- Psal.103. quit, spiritum tuum, & creabũtur. Docet moralia in eodem libro, cum me in illis beatitudinibus docet mores, quemadmodum amare inimicum debeam, quemadmodum non referire & nõ repercutere verberantẽ, quẽadmodum benefacere, mutuũ dare cum desperatione recuperationis, & cum remuneratione mercedis. Merces enim facilius sequitur non expectãtem. Docet etiam rationabilia, cum lego: Quoniam qui fidelis est in minimo, etiam in magnis fidelis est. Quid adhuc de naturalibus dicam, quod docuit virtutes cẹlorum moueri, dominum solum esse vnigenitum dei filium, in cuius passione tenebrę per diẽ factę sunt, terra obscurata est, sol refugit? Ergo omnem quem mundana sibi prudẽtia falso vendicat principatum, sapientia vere possidet spiritalis, præsertim cum audacius vt aliquid vsurpemus, ipF sa fides nostra, ipsum mysterium trinitatis sine hac triplici sapiẽtia esse non possit, nisi credamus & illum naturaliter patrem, qui nobis genuit redemptorẽ, & illum Ethicum, qui patri vsq; ad mortem secũdum hominem odebiẽs, nos redemit: & illum rationabilem spiritũ, q̃i rationem colendæ diuinitatis, & vitæ regendæ humanis pectoribus infudit. Nec quisquã putet nos potestatis aut virtutis fecisse distantiam, cum hac calumnia etiam Paulum possit incessere. Neq; enim distãtiam fecit ille dũ dixit: Diuisiones gratiarũ sunt, idem autem spiritus: 1.Cor.12. & diuisiones ministeriorũ sunt, idem autem dominus: & diuisiones operationum sunt, idem autẽ deus, qui operatur omnia, & in omnibus. Operatur enim omnia, & in omnibus filius, sicut habes alibi: Quia omnia in oĩbus Christus. Operatur & spiritus sanctus, quia omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Nulla ergo operationum distantia, nulla discretio est, vbi vel in patre, vel in filio, vel in spiritu sãcto, nulli secũda plenitudo virtutis est. Hęc igitur cũ legimus, diligẽter cõsideremus, vt i ipsis locis nobis possint melius elucere. Qui enim quęrit inuenit: & q pulsat, aperietur ei. Mat.7. Aperit sibi diligẽtia ianuã veritatis, & ideo præceptis cęlestib⁹ pareamus. Neq; enim ociose dictũ est homini, quod

Gen. 3. nulli aliorum animantiũ: In ſudore vultus tui manducabis panem tuum. His enim animalibus quæ natura irrationabilia ſunt, iuſſu dei terra pabulum miniſtrare præcepta eſt. Soli autem homini, vt rationabile quod accepit exerceat, vitæ curſus in labore præſcribitur. Qui enim non eſt contentus animaliũ pabulo cæterorũ, cui nõ ſatis eſt lignum fructiferum, cõmunem omnibus ad eſcam datum, ſed delicias ſibi variarum exquirit epularũ, delicias ſibi trãſmarinis accerſit è terris, delicias verit è fluctibus, recuſare nõ debet, qui labore victum requirit breuem, ſi laborẽ pro vita ſubeat æterna. Itaq; ſiquis in hac ſacratarũ diſputationum certamina veniẽs exuat ſe vitæ huius expoſitæ ad errorem ſolicitudine, & nudus malitiæ, athleta pietatis, oleo ſpiritali velut quædam animæ membra perfuſus, ſuſcipiat certamina veritatis, haud dubie perpetua promerebitur ſacratarũ præmia coronarum, bonorum enim laborũ nobilis fructus eſt. Et quanto plura certamina, tanto præcellentior corona virtutum. Sed ad propoſitum reuertamur. Hyſtorico enim ſtylo diximus hunc euangelii librũ eſſe digeſtum. Deniq; deſcribendis magis rebus, q̃ exprimendis præceptis, ſtudium vberius comparatione aliorum videmus impenſum. Et ipſe euangeliſta hiſtorico more à narratione ſumpſit exordiũ. Fuit, inquit, in diebus He-
H rodis regis Iudææ ſacerdos quidam nomine Zacharias, eámque hiſtoriam plena digeſtione proſequitur. Vnde etiam ii qui quatuor animalium formas, quæ in Apocalypſi reuelantur, quatuor euangelii libros intelligẽdos arbitrati ſunt, hunc librum volunt vituli ſpecie figurari. Vitulus enim ſacerdotalis eſt victima. Et bene congruit vitulo hic euangelii liber, quia à ſacerdotibus inchoauit, & cõſummauit in vitulo, qui omnium peccata ſuſcipiẽs, pro totius mũdi vita eſt immolatus. Sacerdotalis enim & ille vitulus. Idem quippe & vitulus eſt &
1. Ioan. 2. ſacerdos. Sacerdos, quia propitiator eſt noſter. Aduocatum enim ipſum habemus apud patrem. Vitulus, quia ſuo ſanguine nos diluit & redemit. Et bene accidit, vt quoniam euangelii librum ſecundum Matthæum diximus eſſe moralem, opinio huiuſcemodi non prætermitteretur. Mores enim propriæ dicuntur humani. Plerique tamen hinc putant ipſum dominũ noſtrum in quatuor euangelii libris, quatuor formis animaliũ figurari, quod idem homo, idem leo, idẽ vitulus, idem aquila. Homo, quia natus ex Maria eſt: leo, quia fortior eſt: vitulus, quia hoſtia eſt: aquila, quia reſurrectio eſt. Atque ita in libris ſingulis forma animaliũ figuratur, vt vniuſcuiuſque libri ſeries propoſitorũ videatur animalium aut naturæ, aut virtuti, aut gratiæ, aut miraculo conuenire. Quæ licet omnia in omnibus ſint, tamen plenitudo quędam in
I ſingulis virtutũ eſt ſingularũ. Ortum hominis alius deſcripſit vberius, mores quoq; hominis præceptis vberioribus erudiuit. Alius à potentiæ cœpit expreſsione diuinæ, quod ex rege rex, fortis ex forti, verus ex vero, vitiida mortem virtute contempſerit. Tertius ſacrificium ſacerdotale præmiſit, & ipſam vituli immolationem ſtylo quodam pleniore diffudit. Quartus copioſius cæteris diuinæ miracula reſurrectionis expreſserit. Vnus igitur omnia, & vnus in omnibus, ſicut lectum eſt, non diſſimilis in ſingulis, ſed verus in cunctis. Sed iam ipſum ſermonem adoriamur euangelii.

Diui Ambroſij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARIORVM IN EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM LIBER PRIMVS.

Prooemii Euangelii Secundum Lucam, Explanatio.

QVONIAM quidem multi conati K ſunt ordinare narrationem rerum. Pleraq; noſtrorum, quemadmodum veterum Iudæorum, paribus & generibus formãtur & cauſis atq; exemplorum ſimilium pari vſu, exituque conueniunt, principioque rerum & fine concordant. Nam ſicut multi in illo populo diuino infuſi ſpiritu prophetarunt, alii autem prophetare ſe pollicebantur, & profeſsionem deſtituebant mẽdacio: (erant enim pſeudoprophetæ potius quàm prophetę, ſicut Ananias filius Azot) erat autem populi gratia diſcernere ſpiritus, vt cognoſceret quos referre deberet in numerum prophetarũ, quos autem quaſi bonus numularius improbare, in quibus materia magis corrupta ſorderet, q̃ veri ſplendor luminis reſultaret: ſicĩ & nunc in nouo teſtamẽto multi euãgelia ſcribere conati ſunt, quæ boni nũmularii non probauerunt. Vnũ autem tantũmodo in quatuor libros digeſtum ex omnibus arbitrati ſunt eligendum. Et aliud quidem fertur euangelium, quod duodecim ſcripſiſſe dicantur. Auſus eſt e- L
tiam Baſilides euangelium ſcribere, quod dicitur ſecundum Baſilidem. Fertur etiam aliud euangelium, quod ſcribitur ſecundum Thomam. Noui aliud ſcriptum ſecundum Mathiam. Legimus aliqua, ne legantur: legimus, ne ignoremus: legimus, non vt teneamus, ſed vt repudiemus, & vt ſciamus qualia ſint in quibus magnifici iſti cor exaltant ſuum. Sed eccleſia cum quatuor Euangelii libros habeat, per vniuerſum mundum euangeliſtis redundat: hæreſes cum multa habeant, vnum non habent. Multi enim conati, ſed dei gratia deſtituti ſunt. Plerique etiam ex quatuor euangelii libris in vnum ea quæ venenatis putauerunt aſsertionibus conuenientia, referſerunt. Ita eccleſia, quæ vnum euangelium habet, vnum deum docet. Illi autem qui alium deum veteris teſtamenti, alium noui aſserunt, ex multis euangeliis non vnum deum, ſed plures fecerunt. Quoniã multi, inquit, conati ſunt. Conati vtiq; illi ſunt, qui implere nequiuerunt. Ergo multos cœpiſſe nec impleſſe etiam ſanctus Lucas teſtimonio locupletiore teſtatur, dicens plurimos eſſe conatos. Qui enim conatus eſt ordinare, ſuo labore conatus eſt, nec impleuit. Sine conatu ſunt enim donationes & gratia dei: quæ vbi ſe infuderit, ri- M
gare conſueuit, vt non egeat, ſed redũdet ſcriptoris ingeniũ. Non conatus eſt Matthæus, non conatus eſt Marcus, non conatus eſt Ioannnes, non conatus eſt Lucas, ſed diuino ſpiritu vbertatem dictorũ rerumq; omnium miniſtrante, ſine vllo molimine cœpta compleuerunt. Et ideo bene dicit: ¶ Quoniam multi conati ſunt ordinare narrationem rerum quæ in nobis completæ ſunt.) Vel quæ in nobis redundant. Quod enim redundat nulli deficit: & de completo nemo dubitat, cum fidem effectus aſtruat, exitus prodat. Itaque euangelium completum eſt, & redũdat omnibus per vniuerſum orbẽ fidelibus, & mentes omniũ rigat, animumq; confirmat. Ergo fundatus in petra, & qui omnẽ fidei ſumpſerit plenitudinem, firmametũq; conſtantiæ, recte dicit: Quæ in nobis cõpletę ſunt. quoniã non ſignis & prodigiis, ſed verbo vera & falſa diſcriminãt qui ſalutaria domini geſta deſcribũt, vel qui animũ mirabilibus eius intẽdunt. Quid enim tã rationabile, q̃ vt credas, cũ legis ea geſta quę ſupra hominẽ ſunt, potiores eſſe naturę? At vero cũ legis ea quę ſunt mortalia, ſuſcepti credas eſſe corporis paſſiones? Ita verbo atq; ratione, nõ ſignis fides noſtra fundatur. ¶ Sicut tradiderũt, inquit, nobis qui ab initio ipſi viderũt, & miniſtri fuerũt verbi.) Non cõgruit iſta elocutio, vt magis miniſteriũ verbi viſum q̃ auditum eſſe credamus. Sed quia nõ prolatiũ verbũ, ſed ſubſtãtiale ſignatur verbum illud qđ caro factũ, & habitauit in nobis: nõ vulgare verbũ, ſed illud cęleſte intelligamus, cui

A apostoli ministrarunt. Et tamen in Exodo lectum est:
Heb.11. Quia populus videbat vocem domini. & vtiq; vox non videtur, sed auditur. Vox enim quid est, nisi sonus, qui non oculis cernitur, sed aure percipitur? Verum altissimo ingenio voluit declarare Moyses quia vox videtur dei: interioris enim mentis videtur obtutu. In Euangelio autem non vox, sed illud quod voce præstantius est, verbum videtur. Vnde & Ioannes sanctus Euangelista:
1.Ioan.1. Quod erat, inquit, ad initio, quod audiuimus, & quod vidimus, & oculis nostris prospeximus, & manus nostræ scrutatæ sunt de verbo vitæ, & vita apparuit, & vidimus, & testamur & annunciamus vobis de vita, quæ erat apud patrem, & apparuit nobis. Vides ergo quod verbū dei & visum est apostolis, & auditum. Nō solum enim secundū corpus viderunt dominū, sed etiam secūdum verbum. Viderunt enim verbum, qui cum Moyse & Helia viderunt gloriam verbi. Isti enim viderunt IESVM, qui in sua viderunt gloria. alii non viderunt, qui corpus tantūmodo videre potuerunt. Non enim corporalibus, sed spiritualibus oculis IESVS videtur. Deniq; Iudæi nō viderunt eū, quia nō videbant in spiritu. Vidit
Ioan.8. eum Abrahā, quia scriptum est: Abrahā diem meum vidit, & gauisus est. Vidit ergo eum Abraham, qui dominum vtique in corpore non videbat: sed qui vidit in spiritu, vidit in corpore: qui autem vidit in corpore, & nō
B vidit in spiritu, nec in ipso vidit corpore quod videbat.
Esa.53. Vidit eum Esaias: & quia vidit in spiritu, vidit & in corpore. Deniq; non habebat, inquit, speciem neq; decorē.
Roma.1. Non viderunt eum Iudæi, obcæcatum enim erat insipiens cor eorum. Ipse quoq; non se posse à Iudæis videri, testificatur dicens: Duces cæci liquantes culicem, camelum autem glutientes. Non vidit eum Pilatus, non
Mat.24. Ioan.19. viderunt illi qui clamabant: Crucifige crucifige eum.
1.Cor.2. Si enim vidissent, nunq; dominum maiestatis crucifixissent. Qui ergo deum vidit, vidit Emanuel, hoc est vidit nobiscum deum. Qui autem nobiscum deum non vidit, nō potuit videre quem virgo peperit. Deniq; qui nō crediderunt dei filium, nec filium virginis crediderunt. Quid est ergo deum videre? Nolo me interroges, Euangelium interrogā, ipsum dominū interroga, immo dicentem audi: Philippe, qui videt me, videt & patrē qui
Ioan.14. me misit: Quomodo tu dicis, Ostende nobis patrem? Non credis quia ego in patre, & pater in me est? Vtique nō corpus videtur in corpore, nec spiritꝰ videtur in spiritu, sed solus ille pater videtur in filio, aut filius videtur in patre. Non enim dissimiles in dissimilibus videntur, sed vbi vnitas operationis est, atq; virtutis, & filius in patre, & pater videtur in filio. Quæ ego, inquit, opera facio, & ille facit. In operibus IESVS videtur, in ope-
C ribus filii & pater cernitur. Vidit IESVM qui Galilæum
Ioan.9. illud mysterium vidit, quod nemo posset, nisi mundi dominus elementa conuetere. Video IESVM, quando lego quia cæco liniuit oculos luto, & reddidit visum. Ipsum enim recognosco, qui de luto finxit hominem, & ei viuendi spiritum, videndi lumen infudit. Video IESVM, quando peccato condonat. Nemo enim potest peccata dimittere, nisi solus deus. Video IESVM, quando Lazarum suscitat, & non viderunt qui viderūt, Video IESVM, video etiam patrem, quando oculos ad cælum erigo, ad maria conuerto, ad terram retorqueo.
Roma.1. Inuisibilia enim eius, per ea quæ facta sunt, intellecta cō spiciuntur: sicut tradiderunt nobis qui ab initio viderunt, & ministri fuerunt verbi. Gemina virtus est in homine perfecto, vt & intentio sit, & actio. Vtranq; igitur virtutem sanctus Euangelista apostolis defert. Non solum enim viderunt, inquit, sed etiam ministri verbi fuerunt. Intētio visionis, actionis est ministeriū: finis autem intentionis est actio: principiū actionis intentio. Atq; vt proprio apostolorū vtamur exēplo, intētio est qđ Petr9
Matt.4. & Andreas audita domini voce dicētis, Faciā vos fieri piscatores hominū: sine vlla cōperendinatione reliquerūt scalmum, verbum secuti sunt. Sed non statim in intentione actio. Ibi quidē adhuc nō actio, sed intētio, vbi dicit Petrus: Domine, quare nō possum te sequi modo? Animā pro te ponā. Erat enim intentio passionis, sed nōdū erat actio: licet i iciuniis iā esset actio, esset in vigiliis, esset in contēptu corporalium voluptatū. Hæc enim est actio Christiani. Neq; enim in oibus rebus simul & intētio & actio est: sed cū sit rei alterius actio, alterius adhuc intētio est. Nā & ipse Petrus cū multa apostolica virtute peregisset. Postea tamē quādo dixit ei dominus, Tu me sequere, tulit crucē suā, & secutus est verbū, atq; actionē subiit passionis. Sed fuerat in Petro, Andrea, Ioanne, & cæteris apostolis, & intentionis & actionis æqualitas. Est autem nonnunquam plus in intētione q̄ in actione, aut plus in actione q̄ in intētione: vt in Euangelio cernimus inter sanctam Mariā & Martham fuisse distantiam. Alia enim verbum audiebat, alia festinabat circa ministeriū, quæ stetit & ait: Domine non est tibi curæ eò quòd dereliquit me soror mea solam ministrare? Dic ergo illi, vt me adiuuet. Et dixit illi dominus: Martha Martha, Maria optimam partem elegit, quæ nō auferetur ab ea. Ergo in altera intentionis studium, in altera actionis ministerium redundabat, vtriq; tamen vtriusq; virtutis studium suppetebat. Siquidem & Martha nisi audisset verbum, ministeriū non subiisset. cuius actio intētionis indiciū est. Et Maria tantum gratiæ de vtriusq; retulit perfectione virtutis, vt vngeret pedes IESV, & tergeret capillis, & totā domū suæ fidei odore compleret. Est etiam nōnunquam maxima intentio, cassa actio: vt si medicinæ animū aliquis intēdat, & cū omnia medēdi præcepta cognouerit, nō exequatur officia: atq; ita fit, vt quia cassa actio, cassa etiam intētio sit. Est etiā in nonnullis vberior aliquando actio, exilior intētio, vt si aliquis baptismi salutaris sacramenta percipiat, & cognoscendis variarum virtutū præceptis animū nolit intendere, fit plerunq; vt per intentionis incuriā fructum actionis amittat. Ideo ergo vtriusque virtutis plenitudo quærēda est, quā cōsequi potuerūt apostoli, de quibus dicit: Qui ab initio viderunt, & ministri fuerunt: vt per id quod viderūt, diuinæ cognitionis inielligatur intētio: per id quod ministri fuerunt, eorum actio declaretur. Visum est, inquit, mihi.) Potest etiā non soli visum esse, qđ visum sibi esse declarat. Non enim voluntate tantū humana visum est, sed sicut placuit ei, qui me, iquit, loquitur Christus: qui, vt id quod bonum est, nobis quoque bonum videri possit, operatur: quē enim misereatur, & vocat. Et ideo qui Christum sequitur, potest interrogatus cur esse voluerit Christianus, respondere: Visum est mihi. Quod cū dicit, non negat deo visum. A deo enim præparatur voluntas hominum. Vt enim deus honorificetur à sancto, dei gratia est. Deniq; plurimi voluerūt scribere Euangelium, sed quatuor tantummodo, qui diuinā meruerunt gratiā, sunt recepti. ¶ Visum est, inquit, & mihi assecuto à principio, oia diligēter ex ordine tibi scribere.) Prolixiorē hunc Euangelii librum q̄ cæteros esse nemo dubitauerit. Et ideo non ea quæ falsa sunt, sed quæ vera, sibi vēdicat. Deniq; etiā à sancto Apostolo Paulo testimoniū meruit diligentiæ. Sic enim laudat
2.Cor.8. Lucam: Cuius laus, inquit, est in Euangelio, per omnes ecclesias. Et vere laudabilis est, qui meruit à tanto gentium doctore laudari. Assecutū itaq; se non paucā dicit, sed oīa: & assecuto oīa, visum est scribere nō omnia, sed ex oībus. Nō enim scripsit omnia, sed assecutus est omnia, quia quæ fecit, inquit, IESVS, si scribantur omnia, nec ipsum capere mundū arbitror. Aduertis enim quod consultè etiam ea quæ ab aliis sunt scripta, præteriit, vt diuersa in Euangelio gratia refulgeret: & propriis quibusdam singuli libri mysteriorū gestorumq; miraculis emineret. Diuiserūt enim sibi vestimēta domini milites Christi. quod suo loco plenius explanabitur. Scriptū est autē euāgelium ad Theophilum, hoc est, ad eum quem

G deus diligit. Si deum diligis, ad te ſcriptum eſt. ſi ad te ſcriptum eſt, ſuſcipe munus Euangeliſtæ, pignus amici, in penetralibus animi diligenter aſerua. Bonum depoſitum cuſtodi, per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis: frequẽter inſpice, ſæpius diſcute. Fides pignoris prima debetur, fidem ſequitur diligẽtia, ne commiſsa tibi pignora aut tinea aut ærugo conſumat. Quod enim tibi cõmiſsum eſt, conſumi poteſt, Euangeliũ conſumi non poteſt. Euãgelium bonũ pignus eſt, ſed vide ne vel in animo tuo illud aut tinea aut ærugo cõſumat. Conſumit tinea, ſi quod bene legeris, male credas. Tinea hæreticus eſt, tinea Fotinus eſt, tinea tua Arrius eſt. Scindit veſtimentum, qui ſeparat à deo verbum. Scindit veſtimen
Ioan.1. tum Fotinus cum legit: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat. Integrum enim veſtimentum eſt, ſi legas: Et deus erat verbum. Scindit veſtimẽtum, qui ſeparat à deo Chriſtũ. Scindit veſtimen-
Ioan.17. tum, qui legit: Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum deum, niſi cognoſcant & Chriſtum. Non enim ſolum patrem vere deũ cognoſcere vita æterna eſt, ſed etiã Chriſtum cognoſcere verũ deum, verum de vero, deũ de deo, vita eſt ſempiterna. Tinea eſt Chriſtũ cognoſcere ſine diuinitatis fide, aut corporis ſacramẽto. Tinea eſt Arrius, tinea eſt Sabellius. Patitur has tineas ſpiritus fluctuantiũ. Patitur has tineas ſpirit?
Ioan.10. qui nõ credit qa pater & filius diuinitate vnũ ſunt. Scindit quod ſcriptũ eſt, Ego & pater vnũ ſumus, qui vnum per diſcretas ſubſtãtias diuidit. Patitur hanc tineã ſpiritus qui IESVM Chriſtum in carne veniſse non credit, & ipſe tinea eſt. Ipſe eſt enim Antichriſtus. Qui autem de deo ſunt, fidem tenet. Et ideo tineam pati nõ queunt, quæ diuidit veſtimentum. Omne enim quod inter ſe diuiditur, ſicut Satanæ regnum, non poteſt eſse perpetuũ.

H Eſt etiam ærugo animi, cum ſecularium ſordibus cupiditatum religioſe acies intentionis obducitur, aut fidei puritas decoloratur nube perfidiæ. Aerugo mẽtis eſt rei cupiditas familiaris: ærugo mentis incuria eſt. Aerugo mentis eſt appetentia dignitatum, ſi in his ſumma ſpes vitæ præſentis locetur. Et ideo ad diuina conuerſi, acuamus ingenium, exerceamus affectum, vt gladium illum quem vendita veſte emi dominus iubet, paratum ſemper & lucidum tanquam in vagina mentis reconditum
2.Cor.10. habere poſsimus. Arma enim ſpiritalia, & fortia deo ad deſtruendas munitiones militibus Chriſti debent ſem-

I per eſse præſentia, ne cum venerit dux cæleſtis militiæ, ſitu noſtrorum offenſus armorum, à legionum ſuarum nos ſocietate diſcernat.

ENARRATIO EVANGELII SECVNDVM LVCAM.

De conditione ac laude parentum ſancti Ioannis Baptiſtæ.

CAP.I. FVIT, inquit, in diebus Herodis regis Iudææ ſacerdos quidam, nomine Zacharias, de vice Abia, & vxor eius de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabeth. Erant autem iuſti ambo ante deum, incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus domini ſine querela.)

EXPOSITIO LITERAE.

D OCET nos ſcriptura diuina, non ſolum mores in iis qui prædicabiles ſunt, ſed etiam parentes oportere laudari, vt veluti tranſmiſsa immaculatæ puritatis hæreditas, ſi iis quos volumus laudare, præcellat. Quæ enim alia intentio, hoc loco ſancti Euangeliſtæ, niſi vt ſanctus Ioannes baptiſta nobilitetur parẽtibus, miraculis, moribus, munere, paſsione? Sic etiam ſancti Samuel mater Anna laudatur, ſic Iſaac à parentibus nobilitatẽ pietatis accepit, quam poſteris dereliquit. Sacerdos itaq; Zacharias, nec ſolum ſacerdos, ſed etiã de vice Abia, id eſt, nobilis inter ſuperiores ſemine *. Et vxor, inquit, eius de filia- *familia.
bus Aaron. Non ſolum igitur à parẽtibus, ſed etiã à maio- K
ribus ſancti Ioãnis nobilitas prorogatur, nõ ſeculari poteſtate ſublimis, ſed religionis ſucceſsione venerabilis. Tales enim maiores habere debuit prænõcius Chriſti, vt nõ repente cõceptam, ſed à maioribus acceptam, & ipſo infuſam iuræ naturæ prædicare fidem dominici videretur aduẽtus. Erant, inquit, ambo iuſti ante deum, incedentes in omnibus mãdatis & iuſtificationibus domini ſine querela. Quid ad hoc referunt q peccatis ſuis ſolatia præferentes, ſine peccatis frequẽtibus hominem putant eſse non poſse, & vtuntur verſiculo quia ſcriptũ eſt in Iob: Nemo mundus à ſorde, nec ſi vnius diei vita Iob.14.
ſit in terra, numeroſi mẽſes eius ab ipſo? Quibus reſpondendum eſt, prius, vt quid ſit hominem ſine peccato eſse, definiant, vtrum nunquã omnino peccaſse, an deſiſſe peccare. Si enim hoc putant ſine peccato eſse, deſiſse peccare, & ipſe cõſentio. Omnes enim peccauerunt, & Rom.3.
egent gloria dei. Sin autẽ eum qui veterẽ errorẽ correxerit, & in eã ſe vitæ trãſformauerit qualitatẽ, vt tẽperet à peccato, negãt abſtinere delictis: non poſsumus in eorum conuenire ſententiam, cum legamus: Quia ſic do- Ephe.5.
minus dilexit Eccleſiã, vt exhibeat ſibi ipſe glorioſam, & non habentẽ maculam aut rugã, aut aliquid eiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata. Nam cũm Eccleſia ex gentibus, hoc eſt ex peccatoribus congregata ſit, quo- L
modo ex maculatis immaculata poteſt eſse, niſi primo per dei gratiam, q̃ abluta à delicto ſit, deinde q̃ per qualitatem non peccandi abſtineat à delictis? Ita nec ab initio immaculata (humanæ enim hoc impoſsibile eſt naturæ) ſed per dei gratiam, & qualitatem ſui, quia iam nõ peccat, fit vt immaculata videatur. Nec ocioſe iuſtos ante deũ dixit, incedentes in mandatis & iuſtificationibus domini. In quo patrem omnipotentem & filium cõprehendit. Filium eſse qui legem tulerit, mandata præſcripſerit, etiã ſanctus Euangeliſta declarat. Et bene iuſtos ante deum. Nõ enim omnis qui iuſtus eſt ante homines, iuſtus eſt ante deum. Aliter vident homines, aliter deus: homines in facie, deus in corde. Et ideo fieri poteſt vt aliquis affectata bonitate populari, iuſtus videatur mihi, iuſtus autem ante deum non ſit: ſi iuſtitia non ex mentis ſimplicitate formetur, ſed adulatione ſimuletur. Abſcõdita enim in ea homo non poterit deprehendere. Perfecta igitur laus eſt, ante deum iuſtum eſse. Vnde & Apoſtolus: Cuius laus, inquit, non ex hominibus, ſed ex deo eſt. Beatus plane ille, qui in conſpectu dei iuſtus eſt. Beatus ille, de quo dominus dignatus eſt dicere: Ecce vere Ioan.1.
Iſraelita, in quo dolus non eſt. Verus enim Iſraelita, qui deum videt, & videri ſe nouit à deo, & ipſi exhibet cor- M
dis occulta. Solus enĩ perfectior, qui ab eo probatur qui non poteſt falli. Iudicia enim domini vera, iudicia autẽ hominum ſæpe falluntur: vt & iniuſtis iuſtitiæ gratiam frequenter deſcribant, & iuſtum aut odio perſequantur, aut mendacio decolorent. Nouit autẽ dominus immaculatorũ vias, nec pro peccatore laudabilẽ, nec pro laudabili peccatorẽ, ſed vnumquẽq; pro competẽtium iudicat ratione meritorũ. Idem eſt enim arbiter mentis & facti. Diuina nãq; iudicia meritũ iuſti ex mentis habitu, non aliquo factorũ exitu metiũtur. Plerũq; enim aut bona mens facti reprehenſibilis exitu deformatur, aut improba cogitatio facti alicuius decore velatur. Sed etiã qđ bene feceris, ſi male cogitaueris, diuino iudicio non poteſt cõprobari. Scriptũ eſt enĩ: Iuſte quod iuſtũ eſt perſequeris. Nã niſi eſset vt iuſtũ iniuſte faceres, nunq̃ dictũ Deut.16.
eſset: Iuſte qđ iuſtũ eſt perſequeris. Et certe poſse iuſtũ iniuſte fieri, docuit nos ipſe ſaluator, dicens: Cũ feceris eleemoſynã, noli tuba canere ante te. Et cũ oratis, non Mat.6.
eritis ſicut hypocritæ. Bona eſt enim miſericordia, bona eſt oratio: ſed poteſt iniuſtè fieri, ſi iactantiæ cauſa aliquis pauperi largiatur, vt videatur ab hominibus. Vnde ſanctus Euangeliſta non ſolum iuſtos ante deum, &

A Incedentes in mãdatis omnibus & iuſtificationibus domini,ſed etiam ſine querela incedentes ait. Quod mire cum prophetico congruit dicto, quo ſanctus Salomon in prouerbiis vſus eſt,dicens:Prouide bona ſemper coram deo,& coram hominibus. Nulla ergo querela eſt, vbi & mẽtis bonitas concordat & facti. Et plerunq; iuſtitia durior hominũ querelam excitat. Quam vero congruat verborũ ipſa diſtinctio,& ordo cõueniat, diligenter aduerte. Incedentes,inquit,in omnibus mandatis & iuſtificationibus domini. Prius enim mandatum,ſecunda eſt iuſtificatio. Itaq; cum mandatis cæleſtibus obedimus,in mandatis incedimus domini. Cum iudicamus & congrue iudicamus,facere domini iuſtificationes videmur. Plena igitur laudatio,quæ genus,mores,officiũ, factum iudicium comprehendit. Genus in maioribus, mores in æquitate,officiũ in ſacerdotio, factum in mandato,in iuſtificatione iudicium.

Prou.20. Rom.12.

De ingreſſu Zachariæ in templum domini.

EFACTVM eſt autem cum ſacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis ſuæ ante deum,ſecũdum conſuetudinẽ ſacerdotii, ſorte exiit vt incẽſum poneret ingreſſus in tẽplum domini, & omnis populus foris orabat hora incenſi.) Videtur hic ſanctus Zacharias ſummus deſignari ſacerdos,quia ſicut lectũ eſt de priore tabernaculo, in quod ſemper intrabãt ſacerdotes mi
B niſteria conſummantes, vno tantum anni tempore intrabant in tẽplũ:in ſecundo autẽ ſemel in anno ſingularis ſummus ſacerdos,nõ ſine ſanguine,quẽ offerret pro ſe,& populi delictis. Hic eſt ille ſummus ſacerdos, qui adhuc ſorte queritur,quia verus adhuc ignoratur. Qui enim ſorte legitur,humano iudicio non comprehenditur. Ille igitur quærebatur,& alius figurabatur. Ille quæ
Pſal.109. rebatur verus in æternum ſacerdos,cui dicitur:Tu es ſacerdos in æternũ,qui nõ hoſtiarum cruore,ſed proprio ſanguine patrẽ deum generi recõciliaret humano. Sed tunc ſanguis fundebatur in ſpecie,in ſpecie ſacerdos ordinabatur:nunc quia veritas venit,relinquamus ſpeciẽ, veritatẽ ſequamur. Et tũc quidem vices erãt,nũc autem eſt perpetuitas. Erat ergo,& certe erat,cuius vices etiam gerebantur. Sorte ergo legebatur vt introiret templum ſacerdos. Si igitur in typo nullus poterat teſtis adhiberi quid aliud ſignificabatur,niſi eum ſacerdotem eſse venturum,cuius ſacrificiũ non eſset cõmune cum cæteris,
C qui non in manufactis tẽplis ſacrificaret pro nobis, ſed in ſui corporis tẽplo noſtra peccata vacuaret? Sorte ergo quærebatur ſacerdos. Ideo fortaſse & milites veſtimẽta domini ſortiebantur,vt quoniã in templo ſuo pro
Ioan.19. nobis dominus deferre ſacrificiũ præparabat, circa ipſum quoq; ſortis agitatio præceptũ legis impleret. Propter quod ait: Non veni ſoluere legem, ſed adimplere.
Matt.5. Certe vt ipſe eſset, qui & expectatus veteri teſtamento, & mandato dei videretur electus. Deniq; & ſuper apoActuũ.1. ſtolum Matthiam ſors cecidit,ne apoſtoli electio à mandato diſcrepare legis veteris videretur.

De angeli apparitione.

APPARVIT autem illi angelus ſtans à dextris altaris incenſi.) Non immerito angelus videtur in templo,quia veri ſacerdotis iam nunciabatur aduẽtus,& cæleſte ſacrificium parabatur,in quo angeli miniſtrarent. Et bene apparuiſse dicitur ei,qui eũ repente cõſpexit. Et hoc ſpecialiter aut de angelis,aut de deo ſcriptura diuina tenere cõſueuit, vt quod nõ poteſt præuideri,
Gen.18. apparere dicatur. Sic enim habes: Apparuit deus Abrahæ ad illicẽ Mambre. Nã qui ante non præſentitur, ſed repentino videtur aſpectu,apparere memoratur. Nõ enim ſimiliter ſenſibilia vidẽtur, & is cuius in voluntate ſitũ eſt videri,& cuius naturæ eſt non videri, voluntatis videri. Nam ſi nõ vult,non videtur:ſi vult,videtur. Apparuit enim deus Abrahæ, quia voluit: alii,quia noluit, non apparuit. Viſum eſt etiam Stephano,cum lapidare Actuũ.7. tur à populo,aperiri cælum:viſus eſt etiam IESVS ſtans ad dexteram dei,& non eſt viſus à populo. Vidit Eſaias dominum Sabaoth, ſed alius videre nõ potuit: quia cui Eſa.6. placuit,apparuit. Et quid de hominibus loquimur,cum etiam de ipſis cæleſtibus virtutibus & poteſtatibus legerimus:quia Deum nemo vidit vnquam? Et addidit quod Ioan.1. vltra militiæ cæleſtis eſt poteſtates. Niſi vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris,ipſe enarrauit. Aut acquieſcatur igitur neceſſe eſt,ſi deum patrem nemo vidit vnquam,filium viſum eſse in veteri teſtamento, & deſinãt hæretici ex virgine ei principium dare, qui antequam naſceretur ex virgine, videbatur. Aut certe refelli non poteſt, vel patrem, vel filium, vel certe ſpiritumſanctum, ſi tamen eſt ſpirituſsancti viſio, ea ſpecie videri, quam voluntas elegerit, non natura formauerit: quoniam ſpiritum quoq; viſum accepimus in columba. Et ideo deum nemo vidit vnquam,quia eam quæ in deo habitat plenitudinem diuinitatis nemo conſpexit, nemo mente aut oculis comprehendit. Vidit enim,ad vtrunque referendum eſt. Denique cum additur,Vnigenitus filius ipſe enarrauit, mentium magis q̃ oculorũ viſio declaratur. Species enim videtur, virtus vero narratur:illa oculis,hæc mente comprehenditur. Sed quid de trinitate dicam? Seraphin quando voluit,apparuit,& vocem E
eius Eſaias ſolus audiuit. Apparuit angelus, & nunc præſto eſt,ſed non videtur. Neque enim in poteſtate noſtra eſt videre, ſed in poteſtate illius apparere. Tametſi poteſtas non eſt videndi, eſt gratia promerendi vt videre poſsimus. Et ideo qui habuit gratiam, meruit copiam: nos copiam non meremur, quia deum videndi gratiam non habemus. Et quid mirum ſi in præſenti ſeculo,niſi quando vult,dominus non videtur? In ipſa quoque reſurrectione non facile eſt deum videre,niſi iis qui corde ſunt mundo. Et ideo beati mundo cor- Mat.5.
de,ipſi enim deum videbunt. Quantos beatos iam numerauerat, & tamen videndi his deum non promiſerat facultatem. Si ergo ii qui mundo ſunt corde, deum videbunt: vtique alii non videbunt. Neque enim indigni deum videbunt, neque iis qui deum videre noluerit,poteſt deũ videre. Nec in loco deus videtur,ſed mũdo corde: nec corporalibus oculis deus quæritur, nec circunſcribitur viſu,nec tactu tenetur, nec auditur aſſa F
tu,nec ſentitur inceſu. Et cum abſens putatur,videtur: & cum præſens eſt, non videtur. Denique nec apoſtoli omnes Chriſtum videbant, & ideo ait: Tanto tempore Ioan.14.
vobiſcum ſum,& adhuc me nõ cognouiſtis? Qui enim cognouit quæ ſit latitudo, & longitudo, & altitudo, & profundum,& ſupereminentẽ ſcientiæ charitatẽ Chriſti:vidit & Chriſtum,vidit & patrem. Nos enim iam ſe- 2.Cor.5.
cundum carnem non nouimus Chriſtum,ſed ſecũdum ſpiritum. Spiritus enim ante faciem noſtram Chriſtus dominus,qui nos in omnẽ plenitudinẽ dei miſericordia ſua implere dignetur,vt videri poſsit à nobis. Ideo ergo apparuit Zachariæ angelus à dextris altaris incẽſi, quia apparuit cum voluit,non apparuit quandiu noluit. Apparuit autem à dextris altaris incenſi, quia diuinæ inſigne miſericordiæ deferebat. Domin⁹ enim à dextris eſt Pſal.15.
mihi,ne cõmouear. Et alibi:Dominus protectio tua ſu- Pſal.120.
per manum dexteræ tuæ. Atq; vtinam nobis quoq; adolentibus altaria,ſacrificium deferentibus aſsiſtat angelus,immõ præbeat ſe vidẽdum. Non enim dubites aſsiſtere angelum,quãdo Chriſtus aſsiſtit,Chriſtus immolatur. Etenim paſcha noſtrũ immolat⁹ eſt Chriſtus. Nec 1.Cori.5.
verearis ne turbetur cor tuũ angeli viſione. Perturbamur enĩ,& à noſtro alienamur affectu, quando perſtringimur alicuius ſuperioris poteſtatis occurſu. Idẽ enim angelus qui occurrerit nobis, confirmare nos poterit,ſi cut turbatum ante Zachariam firmauit animo dicens,

G De turbati Zachariæ confirmatione.

NE TIMEAS Zacharia, quoniam ecce oratio tua exaudita est, & vxor tua Elizabeth pariet filium, & vocabis nomen eius Ioannem. Et erit gaudiū tibi, & multi in natiuitate eius gaudebunt.) Plena semper & redundantia sunt diuina beneficia, non exiguo cōstricta numero, sed vberi bonorū coaceruata congestu: vt hic primo precationis fructus, deinde sterilis partus vxoris tum lætitia plurimorum & magnitudo virtutis, altissimi quoq; propheta promittitur. Quinetiam ne qua esset dubitatio, futuri quoq; vocabulū designatur. Tantis igitur supra votū fluentibus, nō immerito diffidētiæ pœna silentiū est. quod in posterioribus explanabimus. Solennis autē lætitia est in ortu & generatione sanctorū. Sanctus enim non solum parentū gratia, sed etiam salus est plurimorum. Vnde admonemur hoc loco sanctorū generatione lætari. Admonentur etiā parentes gratias agere non minus pro ortu q̄ pro meritis filiorum. Non enim mediocre munus est dei, dare liberos propagatores generis successionis hæredis. Lege Iacob duodecim filiorū generatione gaudere. Abrahę filius datur, Zacharias exauditur. Diuinum igitur munus fœcunditas est
H parientis. Agant itaque patres gratias, quia generauerunt: filii, quia generati sunt: matres, quia coniugii præmiis honorantur. Stipendia enim militiæ suæ, filii sunt. Vernet in dei laudem terra, quia colitur: mundus, quia cognoscitur: Ecclesia, quia deuotæ numero plebis augetur. Nec ocioſe in principio statim genesis dei iussu coniugium copulatur, nisi vt hæresis destruatur. Sic enim deus coniugium probauit, vt iungeret: sic remuneratus est, vt quibus sterilitas filios denegasset, pietas diuina concederet. ¶ Et erit magnus corā domino.) Non corporis hic, sed animæ magnitudinē declarauit. Est coram domino magnitudo animæ, magnitudo virtutis. Est etiam paruitas animæ, ex pueritia virtutis. Iuxta enim animæ & corporis numeramus ætates, non pro ratione temporis, sed pro qualitate virtutis: vt vir perfectus ille dicatur, qui caret errore pueritiæ, & lubricum adolescentiæ animi maturitate non sentiat. Pusillus autem, qui nullum adhuc virtutis videatur habuisse processum. Vnde illud in Hieremia, cū miseretur dominus deflentis Effrē, & peccata propria deplorātis*: A iuuentute, inquit, mea dilectus mihi est filius Effrē, puer in deliciis. Si enim non fuisset puer in deliciis, nunquā peccauisset. Et bene vtrūq; dixit, & in deliciis, & puerum. Est enim puer, qui nō peccat. Ecce puer meus, quem elegi. Per delicias itaq; peccauit, qui non ita erat informatus à domino, vt nescius esset erroris. Ergo & si puer in deliciis non fuisset, & si virum perfectum virtutis processisset ætate, nunq̄ lapsus fuisset, vt illi necesse esset veniam
I suorum petere delictorum, cum magis meritorum præmia sperare deberet. Quod etiā dominus noster in Euāgelio videtur exprimere, cum dicit: Nolite contemnere vnum de pusillis istis. Sed loco suo plura seruentur. Ergo pusillus cōtrarius est magno. Et si iuxta Apostolum, paruulus sub elementis est (cum enim essemus paruuli, sub elementis huius mundi eramus) ergo magnus supra elementa mundi est. Erit itaq; Ioannes magnus non virtute corporis, sed animi magnitudine. Denicq; non fines alicuius propagauit imperii, nō triumphos aliquos bellici certaminis adoreis præoptauit, sed, quod est amplius, in deserto prædicans, delicias hominū, corporisq; lasciuiā magna animi virtute depressit. Paruul? ergo in seculo, magnus in spiritu. Denicq; quasi magnus, nec vitæ captus illecebris, sententiæ constātiam viuendi desiderio mutauit. ¶ Et spiritu, inquit, sancto replebitur adhuc in vtero matris suæ.) Non dubium, verū hoc angeli esse promissum. siquidem sanctus Ioannes antequam nasceretur, matris adhuc in vtero positus, spiritus accepti gratiam designauit. Nam cum & pater eius & mater nulla ante mirabilia fecissent, in vtero parentis exiliens domini euangelizauit aduentum. Sic enim habes quod cum aduenisset mater domini ad Elizabeth, ait illa: Ecce, vt facta est salutatio tua in auribus meis, exultauit infans in vtero meo. Nondum enim erat illi spiritus vitæ, sed spiritus gratiæ. Denique & alibi viuendi substantiæ præcurrere sanctificandi gratiam potuimus aduertere, cum dicit dominus. Priusquā te formarem in vtero, noui te: & prius quā exires de vulua matris, sanctificaui te, & prophetam in gentibus posui te. Alius enim est spiritus vitæ huius, alius gratiæ. Ille nascendo sumit exordium, moriendo defectum, iste non temporibus, non ætatibus coercertur, non obitu extinguitur, non aluo matris excluditur. Denicq; & sancta Maria plena sancto spiritu prophetauit: & Helisæus mortuus defunctum cadauer hominis tactu sui corporis suscitauit, & Samuel post mortem secūdum scripturæ testimoniū futura non tacuit. Et spiritu, inquit, sancto replebitur. Cui enim adest spiritus gratiæ, nihil deest. Et cui spiritus sanctus infunditur, magnarum plenitudo virtutum est. ¶ Denicq; multos, inquit, filiorū Israel conuertet ad dominū deum ipsorum.) Non egemus testimonio quod plurimorum sanctus Ioannes corda conuerterit, in quo nobis propheticæ scripturæ & Euangelicæ suffragantur. Vox enim clamantis in deserto, Parate viam domino, rectas facite semitas eius. & baptismata populis frequentata declarant conuersæ plebis non mediocres factos esse processus, quia dum creditur Ioanni, creditur
L Christo. Non enim de se, sed de domino prædicabat prænuncius Christi. Et ideo ¶ Præibit in conspectu domini, in spiritu & virtute Heliæ.) Bene ista iunguntur. Nunquā enim sine virtute spiritus, nec sine spiritu virtus est. Et ideo fortasse in spiritu & virtute Heliæ, quia sanctus Helias & virtutem magnam habuit & gratiam. Virtutem, vt ad fidem animos populorum à perfidia retorqueret. Virtutem abstinentiæ atque patientiæ, & spiritum prophetandi. In deserto Helias, in deserto Ioannes: Ille coruis pascebatur: hic dum* diues esset calcata omni voluptatis illecebra, parsimoniā prætulit, luxūq; contempsit. Ille Achab regis gratiam non quæsiuit, hic spreuit Herodis. Ille Iordanem diuisit, hic ad lauacrū salutare cōuertit. Hic cum domino versatur in terris, ille cū domino apparet in gloria. Hic prioris, ille sequentis dominici præcursor aduentus. Ille post triēnium pluuiis terram rigauit, & hic post triennium aresc entē nostri corporis humum fidei imbre perfudit. Queris quod triennium sit? Ecce, inquit, anni tres sunt ex quo venio quærēs fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Mysticus enim numerus debebatur vt salus populis redderetur. Vnus in patriarchis annus. Denique de hominibus tunc anni prouentus fuit, qualis ferme non fuit postea
M super terram. Alius in Moyse & prophetis cæteris. Tertius in domini saluatoris aduentu. Ecce, inquit, annum domini acceptum, & diem retributionis. Et ipse paterfamilias qui plantauit vineam, non semel exactores fructuū, sed sæpius destinauit. nam primùm seruulos, secūdò alios seruulos destinauit, tertiò autē filium suū misit. Venit ergo Ioannes in spiritu & virtute Heliæ. Alterum enim sine altero non potest esse, sicut etiam in sequentibus reperitur, cū dicitur: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Sed fortasse hoc supra nos & supra apostolos videatur exemplum. Nā & ille sub Helia diuiso amne fluuialiū recursus vndatū in originē fluminis, sicut dicit scriptura, Iordanis cōuersus est retrorsum: significauit salutaris lauacri futura mysteria, per quæ in primordia naturæ suæ qui baptizati fuerint paruuli malitia, reformātur. Quid quod etiam apostolis suis ipse dominus virtutem spiritus esse tribuendam promisit dicens, Accipietis virtutem adueniente in vos spiritu sancto? Deinde in sequentibus: Factus est, inquit, subito sonus de cælo tanquam vima-

Hiere.31. *deprecā tis.

Esa.42.

Mat.18.

Gala.4.

Esa.40.

* alias hic dumis, & calcata

Luc.13.

Act.1.

Act.2.

A gna ferretur ſpiritꝰ. Bene vi magna, quia ſpiritu oris eiꝰ
Pſal.32. omnis virtus eorum. Et virtus eſt illa quam à ſancto ſpiritu apoſtoli conſecuti ſunt. Bene etiam præibit ante faciem domini ſanctus Ioannes, qui prænuncius natus eſt, & prænuncius mortuus eſt. Et fortaſſe hoc myſterium in hac vita noſtra hodieq; celebratur. Præcurrit enī animæ noſtræ quædam virtus Ioannis, cum credere paramus in Chriſtum, vt paret ad fidē animæ vias noſtræ, & de vitæ iſtius tramite tortuoſo, rectas ſemitas noſtri faciat commeatus, ne anfractu labamur erroris, quo omnis vallis animæ noſtræ virtutis fructibꝰ poſsit ſpleri, & omnis ſecularium altitudo meritorum domino ſe humili magis timore proſternat, ſciens nihil ſublime poſſe eſſe quod fragile eſt.

De incredulitate Zachariæ, & eius punitione.

ET dixit Zacharias ad angelum: Vnde hoc ſciam? Ego enim ſum ſenex. & vxor mea proceſ-
E ſit in diebus ſuis. Et reſpōdit ei angelꝰ dicens: Ego ſū Gabriel angelus, qui aſsiſto ante dominū: & miſsus ſum hæc annunciare tibi. Et ecce eris tacens, & non poteris loqui vſq; in diem quo hęc omnia fiant, propter quod non credidiſti verbis meis, quæ implebuntur in tempore ſuo.) Condēnatur ſilentio incredulitas ſacerdotis, & fides prophetarum probatur
Eſa.40. oraculo. Clama, inquit. Et dixit: Quid clamabo? Omnis caro fœnum. Vides iubentis imperium, obtēperātis obſequium: interrogantis affectum, obſequentis oraculum. Credidit enī: & qđ clamaret expoſcit: & qa credidit, pro
B phetauit. At vero Zacharias quia nō credidit, nō potuit loqui. ¶ Sed erat annuens illis, & remanſit mutus.) Non vnius myſterium, nec vnius ſilentium eſt. Tacet ſacerdos, tacet prophęta. Niſi fallor, in vno vox totius plebis obmutuit, quia in vno totus ad dominum per Moyſen populus loquebatur. Ceſsatio ſacrorum, & ſilentium prophetarum, taciturnitas prophetæ, & taciturni-
Eſa.3. tas ſacerdotis eſt. Auferam, inquit, validam virtutem, prophetam & conſiliarium. Et vere abſtulit prophetas, à quibus abſtulit verbum quod loqui in prophetis ſolebat. Et vere his abſtulit virtutē, à quibꝰ dei virtus receſſit. Abſtulit his cōſiliarium, quos magni conſilii angelus declinauit. Abſtulit vocem, quia vox verbi, non vocis eſt verbum. Nam ſi verbum illud nō operetur in nobis, nullus eſt ſonus vocis. Vox loānes eſt: vox enim clamantis eſt in deſerto. Chriſtus eſt verbum, hoc verbum operatur. Et ideo vbi deſiuit operari, muta repente carens ſpiritu veluti quædam animæ lingua conticuit. Trāſiuit enim ad nos dei verbum, & in nobis non tacet. Deniq; iam non poteſt Iudæus dicere, quod poteſt dicere
2. Cor.13. Chriſtianus, quia experimentum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus. Et ipſe erat annuens illis. Remanſit ergo mutus Zacharias, & erat annuens illis. Quid eſt mutus, niſi quidam ſine verbo corporalis actus, indi
C care moliens nec exprimens volūtatem: quidā ſuprema morte voce ſuppreſsa, mutus ſermo morientiū? Nónne tibi videtur huic ſimilis eſse populus Iudæorum, ita irrationabilis, vt actuum ſuorū non poſsit præſtare rationem, qui in vltimo ſpei vitalis obitu conſtitutus vocem quam habebat amiſerat, & titubantis actu corporis ſignum verbi cupiebat explicare, non verbum? Mutus ergo populus, ſine ratione, ſine verbo. Cur enim tibi magis videatur mutus eſse qui ſonum quàm qui myſterium neſcit? Et eſt profecto vox operum, fideiq; clamor, ſicut
Gene.4. lectum eſt: Sanguis fratris tui ad me clamat. Et ille clamat, qui in corde ſuo clamat per diem. Qui ergo cordis clamorem perdidit, perdidit & linguæ. Nam qui diſtinctionem fidei non tenet, quomodo poteſt tenere verborum? Et ante quidē Moyſes dixerat quia loqui non poterat, ſed poſtea quàm dixit, verbū accepit, & bonorū operum edidit claritatem. Ergo ſicut moyſes typus populi fuit, & typus legis, ita etiam Zacharias tacuit. Singula itaq; vt concurrant, conſiderandum eſt. Verbum in vte D
ro, lex in ſilentio. Ioannes appellatur, & Zacharias loquitur. Verbum editur, lex abſoluitur. Sed legis abſolutio, verbi eſt explicatio. Et ideo qui dixerit verbum, loquitur, etiam ſi ante non ſit locutus. Ab angelo iubetur tacere Zacharias, ab angelo vox premitur Iudæorum. Non enim humanæ, ſed diuinæ hoc poteſtatis imperium eſt, vt non loquatur deo, qui non credit Chriſto. Et ideo credamus, vt loquamur. Credat Iudæus, vt loqui poſsit. Loquamur ſpiritu myſteria, intelligamus rationem ſacrificiorum veterum, ænigmata prophetarum. Mutus eſt qui non intelligit legem, mutus eſt qui non intelligit diuinarum ſeriem ſcripturarum. Vox enim noſtra fides eſt: & ideo malle in Eccleſia quinque verba 1. Cor. 14.
mente mea loqui, vt alios inſtruam, quàm decem milia verborum in lingua. Linguæ enim in ſignum ſunt non fidelibus, ſed infidelibus: prophetiæ autem non infidelibus, ſed fidelibus.

De conceptione Ioannis præcurſoris domini.

POST hos autem dies concepit Elizabeth vxor eiꝰ, & occultabat ſe mēſibus quinq;, dicēs: Quid mihi fic fecit dominꝰ in diebus qbus reſpexit auferre opprobriū meū inter hoīes?) Magna ſāctis cura eſt verecūdię E
vt plerūq; in ipſis pudor voti ſit, ſicut hoc loco aduertimꝰ ſanctā Elizabeth, quę vtiq; filios habere cupiebat, occultātem ſe menſibus quinq;. Quę cauſa occultationis eſt, niſi pudoris? Eſt enim vnicuiq; officio præſcripta ætas: & quod tēpore decet, tēpore non decet: æuiq; mutatio, facti vniuſcuiuſq; mutat ſæpe naturam. Sunt etiam ipſi quædam tēpora præſcripta coniugio, quando dare operam liberis ſit decorum. Dum anni vigent, dū ſuſcipiendorum liberorum ſpes eſt, dum generandi vſus eſt in exēplo, copulæ quoq; vſꝰ in ſtudio eſt. At vero vbi matura æui ſenectus ſucceſserit, & ætas regendis liberis habilior quàm creandis, pudor eſt legitimi licet coitus indicia geſtare, & graui alienæ ætatis onere & tumeſcere aluum non ſui temporis fructu. Senes enim ab ipſa concluduntur ætate, & iuſto intemperantiæ pudore reuocātur facere opera nuptiarum. Adoleſcentes ipſi plerunq; filiorum vota prætendunt, & excuſandum arbitrantur ætatis calorem generationis affectu. Quanto magis ſenibus agere turpe eſt, quod adoleſcentibus pudor eſt confiteri? Quinetiam ipſi iuuenes ſobria timore diuino corda qui temperant, ſuſcepta plerunq; ſobole renū ciant operibus iuuentutis. Et quid mirum de hominibus ſi pecudes quoq; muto quodam opere loquuntur generandi ſibi ſtudium, non deſiderium eſse coeundi? Siquidem vbi ſemel grauem aluum ſibi ſenſerint, & genitali aluo ſemen receptum, iam nec concubitu indulgēt, nec laſciuiam amantis, ſed curam parentis aſsumunt. At ve- F
ro homines nec conceptis, nec deo parcunt, illos contaminant, hunc exaſperant. Prius q̄ te, inquit, formarē in Hiere.1.
vtero, noui te, & in vulua matris ſanctifica ui te. Ad cohibendam petulantiam tuam, manus quaſdam tui authoris in vtero hominem formantis aduertis. Ille operatur, & tu ſacri vteri ſecretum inceſtas libidine. Vel pecudes imitare, vel deum verere. Et quid de pecudibus loquar? Terra ipſa à generandi opere ſæpe requieſcit: & ſi impatienti hominum ſtudio iactis frequenter ſeminibus occupetur, impudentiā multat agricolæ, & fœcunditatem ſterilitate cōmutat. Ita quidem in ipſis elementis ac pecudibus ab vſu non ceſsare generādi, naturæ pudor eſt. Merito ergo etiam ſancta Elizabeth erubeſcebat gratiam, etſi non cognoſceret culpā. Nam etſi concepit de viro (Neq; enim aliter de hominis ortu fas eſt credere) tamen partus ſui erubeſcebat ætatem. Et rurſus caruiſse ſe gaudebat opprobrio. Pudor eſt enim fœminis nuptiarum præmia non habere, quibus hæc ſola eſt cauſa nubendi. Hoc igitur opprobrium conſolatur ſui pu-

G dore ſublatũ,eo pudore,vt dixi,quod pudebat eam propter ætatem. Vnde intelligi poteſt quia iam non conueniebant inter ſe concubitu coniugali. Neq; enim ea quæ ſenilem nõ erubeſceret coitum, erubeſceret partũ: & tamen erubeſcit onus parentis, quãdiu neſcit myſterium religionis. Illa quæ occultabat ſe quia conceperat filium,iactare ſe cœpit quia generabat prophetam. Et quæ erubeſcebat ante,benedicit:& quæ dubitabat ante, firmatur. Ecce enim,inquit, vt vox ſalutationis tuæ facta eſt in auribus meis,exultauit in gaudio infans in vtero meo. Itaq; magna voce clamauit vbi domini ſenſit aduẽtum,quia religioſum credidit partum. Nullã enim cauſa erat pudoris,vbi prophetæ ortus datæ non affectatæ fidem generationis adſciſceret.

Diui Ambroſij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARIORVM IN EVANGELIVM LVCAE,LIBER SECVNDVS.

H De miſsione angeli Gabrielis ad virginẽ Mariã.

EODEM autem tempore miſsus eſt angelus Gabriel à domino in ciuitatem Galilææ cui nomen Nazareth, ad virginem deſponſatam viro cui nomen erat Ioſeph, de domo Dauid: & nomen virginis Maria.) Latent quidem diuina myſteria, nec facile iuxta propheticum dictum quiſquam hominum poteſt ſcire conſilium dei. Sed tamen ex cæteris factis atq; præceptis domini ſaluatoris poſsumus intelligere & hoc propenſioris fuiſse conſilii,quod ea potiſsimum electa eſt vt dominum peteret, quæ erat deſponſata viro. Cur autem non antequam deſponſaretur, impleta eſt? Fortaſse ne diceretur quod cõceperit ex adulterio. Et bene vtrunq; poſuit ſcriptura,vt & deſponſata eſset,& virgo. Virgo, vt expers virilis conſortii videretur. Deſponſata,ne temeratæ virginitatis adureretur infamia,cui grauis aluus corruptelæ videretur inſigne præferre. Maluit autem dominus aliquos de ſui ortu quàm de matris pudore dubitare. Sciebat enim teneram eſse virginis verecundiam, & lubricam famam pudoris, nec putauit ortus ſui fidem
I matris iniuriis aſtruendam. Seruatur itaq; ſanctæ Mariæ ſicut pudore integra,ita inuiolabilis opinione virginitas. Oportet enim ſanctos & ab iis teſtimonium habere qui foris ſunt. Nec decuit ſiniſtra virginibus opinione viuentibus velamen excuſationis relinqui, quod infamata mater quoq; domini videretur. Quid autem
Math.5. Iudæis, quid Herodi poſset aſcribi, ſi natum viderentur ex adulterio perſecuti? Quemadmodum autem ipſe diceret: Non veni legem ſoluere,ſed adimplere: ſi videretur cœpiſse à legis iniuria,cum partus innuptæ lege damnetur? Quinetiam locupletior teſtis pudoris maritus adhibetur, qui poſset & delere iniuriam,& vindicare opprobrium, ſi non agnoſceret ſacramentum. Quid quod etiam fides Mariæ verbis maior adſciſcitur, & mendacii cauſa remouetur? Videretur enim culpam obumbrare voluiſse mendacio innupta prægnans. Cauſam autem mentiendi indeſponſata habuit, deſpõſata non habuit: cum coniugii præmium & gratia nuptiarum partus ſit fœminarum. Non mediocris quoq; cauſa eſt, vt virginitas Mariæ falleret principem mundi: qui cum deſponſatam viro cerneret, partum non potuit habere ſuſpectum. Fallendi autem (vt dixi) principem mundi fuiſse conſilium, ipſius domini verba declarant, cum apoſtoli iubentur tacere de Chriſto, cum ſanati prohibentur gloriari de remedio, cum dæmones K
præcipiuntur ſilere de dei filio. Fallẽdi (vt dixi) principẽ mundi fuiſse cõſiliũ etiã apoſtolus declarauit dicẽs: Sed loquimur dei ſapiẽtiam in myſterio abſconditã, quã ne- 1.Cor.2.
mo principũ iſtius ſeculi cognouit. Si enim cognouiſſẽt, nunq; dominũ maieſtatis crucifixiſſẽt, hoc eſt, nunq; me redimi domini morte feciſſẽt. Fefellit ergo p nobis, fefellit vt vinceret: fefellit diabolũ cũ tẽtaretur, cũ rogaretur, cum dei filius diceretur, vt nuſquã diuinitatis proprietatem fateretur. Sed tamen magis fefellit principem ſeculi. Diabolus enim etſi aliquando dubitauit, cum diceret: Si filius dei es, mitte te deorſum: tamen vel ſero co Mat.4.
gnouit,& diſceſsit ab eo. Cognouerunt & dæmones qui dicebant: Nouimus te, quia es IESVS dei filius, quid Matth.8.
veniſti ante tempus torquere nos? Et ideo veniſse cognouerunt, quia præcognitum habebant eſse venturum. Principes autẽ ſeculi nõ cognouiſse, quo maiore poſsum? quàm apoſtolicæ ſententiæ probare documento? Si enim cognouiſſent, nunquã dominũ maieſtatis crucifixiſsent. Dæmonum enim malitia facile etiã occulta deprehendit. At vero qui ſecularibus vanitatibus occupãtur, ſcire diuina nõ poſsunt. Bene autẽ ſibi diuiſerunt Euangeliſtæ, vt ſanctus Matthæus Ioſeph ab angelo moneri induceret Mariã accipere, Lucas Euangeliſta teſti- L
monium ferret quod non conueniſsent, hic ipſa Maria fatetur cum dicit angelo: Quomodo fiet iſtud, quoniã virum non cognoui? Sed & ipſe ſanctus Lucas virginem declarauit dicens: Et nomen virginis Maria. Et propheta edocuit, qui ait: Ecce virgo in vtero concipiet. Et Eſa.7.
Ioſeph deſignauit, qui quoniã prægnantem videbat quã non cognouerat, dimittere geſtiebat: & dominus ipſe in cruce poſitus manifeſtauit cum dixit matri: Mulier, ecce filius tuus. Deinde diſcipulo dixit: Ecce mater tua Ioan.19.
Etiam vterq; teſtatus eſt, Diſcipulus & mater: quia ex illa hora ſuſcepit eam diſcipulus in ſuam. Vtiq; ſi conueniſsent, nunquã virum proprium reliquiſset, nec vir eam iuſtus paſsus eſset à ſe diſcedere. Quomodo autẽ domin⁹ diuortiũ præcepiſset, cũ ipſi⁹ ſit ſententia, quia Mat.5.
nemo dimittere debet vxorem, excepta cauſa fornicationis? Pulchre autem docuit ſanctus Matthæus Euangeliſta quid facere debeat iuſtus qui probrum coniugis deprehẽderit, vt incruẽtũ ab homicidio, caſtũ ab adulterio preſtare ſed debeat. Qui enĩ iũgitur meretrici, vnũ 1.Cor.6.
corpus eſt. Ergo vbiq; in Ioſeph iuſti gratia & p̃ſona ſeruatur, vt teſtis ornetur. Os enĩ iuſti mendaciũ neſcit, & lingua ei⁹ loquitur iudiciũ. Iudiciũ eius loquitur veritatẽ. Nec te moueat q̃d frequẽter ſcriptura coniugẽ dicit. Nõ enĩ virginitatis ereptio, ſed coniugii teſtificatio, nuptiarum celebratio declaratur. Denicq; quam non accepit, nemo dimittit. Et ideo qui nolebat dimittere, fatebatur acceptam. Simul etiam mouere non debet q̃d ait Euãgeliſta: Non cognouit eã, donec peperit filiũ. Illud Matth.1.
enĩ velut idioma ſcripturæ eſt: ſicut habes alibi: Et donec ſeneſcatis, ego ſũ. Nũquid poſt illorũ ſenectutẽ de⁹ M
eſse deſiuit? Et in Pſalmo: Dixit domin⁹ domio meo, Se- Pſal.109.
de à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellũ pedum tuorum. Nunquid poſtea non ſedebit? Vel quia qui cauſam agit, ſatis putat quod cauſæ eſt dicere, redũdantia non requirit. Satis enim eſt ei vt cauſam ſuſceptam aſtruat, incidentem differat. Et ideo qui incarnationis incorruptum ſuſceperat probare myſterium. nõ putauit vberius proſequendum virginitatis Mariæ teſtimoniũ, ne defenſor magis virginis, quã aſsertor myſterii crederetur. Certe quando iuſtum docuit Ioſeph, ſatis declarauit quod ſancti ſpiritus templum, matrem domini, vterum myſterii violare non potuit. Dicimus ſeriem veritatis, didicimus conſilium: diſcamus myſteriũ. Vere deſponſata, ſed virgo, quia eſt eccleſiæ typus, quæ eſt immaculata, ſed nupta. Concepit nos virgo de ſpiritu, parit nos virgo ſine gemitu. Et ideo fortaſse ſãcta Maria alii nupta, ab alio repleta, quia & ſingulæ ec-

*alias. A ad tpis ſpeciē ſacerdoti.

eleſiæ ſpiritu quidem replentur & gratia, iunguntur tamen ad temporalis *ſpeciem ſacerdotis.

De ſalutatione Mariæ, & eius turbatione.

ET ingreſsus ad eā angel⁹ dixit: Aue gratia plena, dominus tecum, benedicta tu inter mulieres. Ipſa autē vt vidit eum, mota eſt in introitu eius.) Diſce virginē moribus, diſce virginē verecundia, diſce virginem oraculo, diſce myſterio. Trepidare virginū eſt, & ad omnes viri ingreſsus pauere, omnes viri affatus vereri. Diſcant mulieres propoſitum pudoris imitari. Sola in penetralibus, quam nemo virorum videret, ſolus angelus reperiret, ſola ſine comite, ſola ſine teſte, ne quo degenere deprauaretur affatu, ab angelo ſalutatur. Diſce virgo verborum vitare laſciuiā. Maria etiā ſalutationē angeli verebatur. ¶ Erat enim, inquit, cogitās qualis eſset hæc ſalutatio. Et ideo cum verecundia, quia pauebat. Cū prudentia, quia benedictionis nouam formulam mirabatur, quæ nuſquā lecta eſt, nuſquam ante comperta. Soli Mariæ hæc ſalutatio ſeruabatur. Bene enim ſola gratia plena dicitur, quæ ſola gratiam quam nulla alia meruerat, cōſecuta eſt, vt gratiæ repleretur authore. Erubeſcebat ergo Maria, erubeſcebat etiā Elizabeth. Et ideo cognoſcamus quid interſit inter mulieres & virginis verecundiam. Illa de cauſa erubeſcebat, hæc pro verecundia. In muliere modus pudoris adhibetur, in virgine pudoris augetur gratia.

De Mariæ turbatæ conſolatione

B ETAIT angelus ad eam, Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud deum. Et ecce concipies in vtero, & paries filiū, & vocabis nomen eius IESVM. Hic erit magnus.) Dictum eſt quidem etiam de Ioanne ab angelo, quia erit magnus. Pſal.144. Sed ille quaſi homo magnus, hic quaſi deus magnus. Magnus enim dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius nō eſt finis. Et vere eſt & ille magnus, quia inter natos mulierum propheta maior Iohanne baptiſta nemo eſt. Habet tamen maiorem, quia qui minor eſt in regno dei, maior eſt illo. Magnus autem Ioānes, ſed corā Mat.11. domino. Et magnus Ioannes vinū & ſiceram non bibit, hic cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit. Ille abſtinentia meritum colligat, cui potentia nulla naturæ. Chriſtus autem cui naturaliter ſuppetebat delicta donare, cur eos declinaret quos abſtinentibus poterat præſtare meliores? Simul myſtice non dedignatur eorum cōuiuium, quibus daturus eſt ſacramētum. Hic ergo manducat, ille ieiunat. Vtriuſq; populi typus, in illo ieiunat, in hoc paſcitur. Sed ieiunauit & Chriſtus, ne præceptum declinares. Manducauit cum peccatoribus, vt gratiā cerneres, agnoſceres poteſtatem. Magn⁹ ergo C & Ioānes, ſed huius magnitudo habet principium, habet finem. Dominus autem IESVS idē eſt finis atq; principium, idē primus et nouiſsimus. Nihil ante primū, nihil vltra nouiſsimum. Neq; te generationis humanæ conſuetudo in vitiū trahat, vt putes nō primū eſse, quia filius eſt. Sequere ſcripturas, vt errare non poſsis. Primus filius dicitur. Lectum eſt etiam quia & ſolus pater, qui ſolus habet immortalitatem, & lucem habitat inac- 1.Tim.6. ceſsibilem, ſicut legiſti: Et immortali ſoli deo. Sed neq; 1.Tim.1. primus ante patrē, neq; ſolus ſine filio. Si alterum negas alterū deſtruis, vtrunq; ſequere, & vtrunq; confirmas. Nō dixit, ego prior, & ego poſterior: ſed, Ego primus, & ego nouiſsimus. Primus eſt fili⁹, & ideo coæternus. Habet enim patrem, cum quo ſit æternus. Audeo dicere, primus eſt filius, ſed ſolus nō eſt: & bene dico, & religioſe dico. Quid erigitis ad impietatē hæretici aures? Laqueos quos tenditis, incidiſtis. Primus eſt filius, & ſolus nō eſt. Primus, quia cū patre ſemper. Solus non eſt quia ſine patre nunquam eſt. Non ego hoc dico, ſed ipſe dixit: Et non ſum ſolus, quia pater mecum eſt. Solus pa- Ioan.8. ter, quia vnus deus: ſolus pater, quia ſola diuinitas patris & filii & ſpiritus ſancti. Et quod vnū eſt, ſolum eſt. Solus pater, ſolus vnigenitus, ſolus & ſpiritus ſanctus. Neq; enim qui filius, & pater: aut qui pater: & filius: aut qui ſpiritus ſanctus, & filius. Alius pater, alius filius, ali⁹ ſpiritus ſanctus. Legimus enim: Rogabo patrem, & aliū Ioan.14. paracletum mittet vobis. Solus pater, quia vnus deus, ex quo omnia. Solus fili⁹, quia vnus dominus, per quem omnia. Solum diuinitas facit, generatio & patrem teſtificatur & filium: vt nuſquam filius ſine patre, aut pater eſse videatur ſine filio. Ergo nec ſolus, quia non ſolus immortalis, nec ſolus lucem habitat inacceſsibilē, quia deum nemo vidit vnquam, niſi vnigenitus filius qui eſt Ioan.1. in ſinu patris, qui ſedet ad dexteram patris. Et huic quidam audent dicere inacceſsibilem lucem eſse quam habitat pater. Nunquid lux melior patre? Quæ autem lux inacceſsibilis ei, cui non eſt inacceſsibilis pater? Et ipſe lux vera, & genitor lucis æternæ, de qua dictum eſt: Erat Ibidem. lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Vide ne illa ſit lux inacceſsibilis quā habitat pater, habitat & filius: quia pater in filio, & filius in patre. Bene ergo magnus, late enim funditur dei virtus, latè cæleſtis ſubſtantiæ magnitudo porrigitur. Nihil præſcriptum, nihil circunſcriptum, nihil emenſum, nihil dimenſum trinitas habet. Non loco clau E ditur, non opinione comprehenditur, non æſtimatione cōcluditur, non ætate variatur. Dedit quidem dominus IESVS hominibus magnitudinem. In omnem enim terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Non in fines tamen mundi, non in fines cæli, non vltra cælos. At vero in domino IESV omnia condita ſunt in cęlo & in terra, viſibilia & inuiſibilia, & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant. Cælum aſpice, IESVS illic eſt. Terram intuere, IESVS adeſt. Aſcende verbo in cælum, deſcende verbo in infernum: IESVS adeſt. Etenim ſi aſcēderis in cælum, IESVS illic eſt, ſi deſcēderis in infernum, adeſt. Hodie cū loquor, mecū eſt intra hoc punctū, intra hoc momentum. Et ſi in Armenia nunc loquatur Chriſtus, IESVS adeſt. Nemo enim dicit dominum IESVM niſi in ſpiritu ſancto. 2.Cor.12. Abyſsos opinione ſi penetres, illic quoq; IESVM videbis operari. Scriptum eſt enim: Ne dixeris in corde tuo, Quis aſcendet in cælum? id eſt Chriſtum deducere, aut quis deſcendit in abyſsum? hoc eſt Chriſtum à mortuis reducere. Vbi ergo non eſt, qui cæleſtia, inferna, terrena compleuit? Bene ergo magnus, cuius virtus mundum repleuit, qui vbiq; eſt, & erit ſemper, quia regni ei⁹ non erit finis,

De Mariæ interrogatione, & angeli reſponſione.

DIXIT autem Maria ad angelum: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoui? Vide D tur hic non credidiſse Maria, niſi diligenter F aduertas. Neq; enim fas eſt vt electa ad generā dum vnigenitū dei filiū, fuiſse videatur incredula. Quo autem modo fieri poſset, licet ſalua prærogatiua ſit matris, cui profecto fuit amplius deferendum: Sed vt prærogatiua maior, maior etiam fides ei debuit reſeruari: Quo ergo fieri modo poſset vt Zacharias qui non crediderat, ſilentio condemnaretur: Maria autē ſi non credidiſset, ſpiritus ſancti infuſione exaltaretur? Sed neq; non credere Maria. neq; tā temerè debuit vſurpare: nō credere angelo, vſurpare diuina. Neq; enī facile erat ſcire myſterium abſcōditū à ſeculis in deo, quod nec ſuperiores poteſtates ſcire potuerunt. Et tamen nō fidem renuit, nō officium refutauit, ſed accommodauit affectum, ſpopōdit obſequiū. Etenim cum dixit, Quomodo fiet iſtud? nou de effectu dubitauit, ſed qualitatem ipſius quæſiuit effectus. Quanto temperantior iſta reſponſio, q̄ verba ſunt ſacerdotis? Hæc ait: Quomodo

G fiet istud? Ille respondit, Vnde hoc sciã? Hæc iam de negocio tractat, ille adhuc de nuncio dubitat. Negat ille se credere, qui negat scire, & quasi fidei adhuc aliũ quærit authorẽ: ista se facere profitetur, nec dubitat esse faciẽdum, quod quomodo fieri possit, inquirit. Sic enim habes: Quomodo fiet istud, quoniã virum non cognoui? Incredibilis & inaudita generatio antè audiri debuit, vt crederetur. Virginem parere, diuini est signum mysterii, non humani. Denicq; accipe, inquit, signum tibi: Ecce virgo in vtero accipiet, & pariet filium. Legerat hoc Maria, ideo credidit futurum: sed quomodo fieret, antè non legerat. Non enim quemadmodum fieret, vel prophetæ tanto fuerat reuelatum. Tantum enim mandati mysterium nõ hominis fuit, sed angeli ore promẽdum. Hodie primum auditur: (Spiritus sanctus superueniet in te.) Et auditur, & creditur.

De assensu Mariæ, & saluatoris conceptione.

DENIQVE Ecce, inquit, ancilla domini, contingat mihi secundum verbum tuum.) Vide humilitatem, vide deuotionem. Ancillam se dicit domini, quæ mater eligitur, nec repentino exaltata promisso est. Simul ancillam dicẽdo, nullã sibi prærogatiuam tantæ gratiæ vendicauit, quæ faceret quod iuberetur. Mitẽ enim humilẽq; paritura, humilitatem debuit etiam ipsa præferre. Ecce ancilla domini, contingat mihi secundum verbum tuum. Habes obsequium, vides votum. Ecce enim ancilla domini, apparatus officii est. Contingat mihi secundũ verbũ tuũ, cõceptus est voti. Quàm cito ergo etiam de impari cõceptione* credidit Maria. Quid enĩ tam impar quàm spiritus sanctus & corpus? Quid tam inauditum q̃ virgo prægnans contra legem, cõtra consuetudinem, cõtra pudorem, cuius carior cura est virgini? Zacharias autẽ non de impari conditione, sed de senili ætate non credidit. nam conditio cõgruebat. Ex viro & fœmina solennis est partꝰ, nec incredibile debet videri, vbi natura cõcordat. Cũ enim ætas naturæ sit, non natura ætatis, fit plerunq; vt ætas impediat naturam: non est tamen irrationabile vt minor cedat causa maiori, & potior prærogatiua naturæ vsum inferioris excludat ætatis. Huic accedit quod Abraham & Sara filium in senectute susceperant: et Ioseph filius senectutis est. Quod si quia risit Sara reprehenditur, iustius condemnatur qui nec oraculo credidit, nec exemplo. Maria autem cum dicit, Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognoui? nõ videtur dubitasse de facto, sed de facti qualitate quæsisse. Liquet enim quia faciendum esse crediderit, quæ quomodo fieret interrogauit. Vnde & meruit audire. Beata quę credidisti. Et vere beata, quæ sacerdote præstantior, cum sacerdos negasset, virgo correxit errorem. Nec mirum si dominus redempturus mundum, diuinam operationem suam inchoauit à matre, vt per quàm salus omnibus parabatur, eadem prima fructum salutis hauriret ex pignore. Et bene quæsiuit quomodo fieret. Legerat enim quia virgo conciperet, non legerat quemadmodum virgo generaret. Legerat (vt dixi) Ecce virgo in vtero accipiet, quomodo autem acciperet, in euangelio primum angelus est locutus.

*alias, cõditione.

Esa. 7.

De abitu Mariæ in mõtana, & salutatione Elizabeth.

EXVRGENS autem Maria in diebus illis, abiit in montana cum festinatione in ciuitatem Iudæ, & intrauit in domum Zachariæ, & salutauit Elizabeth.) Morale est omnibus vt qui fidem exigunt, fidem astruant. Et ideo angelus cum abscondita nũciaret, vt fides astrueretur, exemplo senioris fœminæ sterilisq; conceptum virgini Mariæ nunciauit, vt Possibile deo omne quod ei placuerit assereret. Vbi audiuit hoc Maria, non quasi incredula de oraculo, nec quasi incerta de nuncio, nec quasi dubitãs de exemplo, sed quasi læto pro voto, religiosa pro officio, festina pro gaudio, in montana perrexit. Quò enim iam deo plena, nisi ad superiora cum festinatione contenderet? Nescit tarda molimina sancti spiritus gratia. Discite & vos sanctæ mulieres sedulitatem quàm prægnantibus de beatis exhibere cognatis. Mariam, quæ ante sola in intimis penetralibus versabatur, non à publico virginitatis pudor, non ab studio asperitas motium, nõ ab officio plixitas itineris retardauit. In mõtana virgo cũ festinatione, virgo officii memor, iniuriæ immemor, affectu vigente non sexu, relicta perrexit domo. Discite virgines non circũcursare per alienas ædes, nõ demorari in plateis, nõ aliquos in publico miscere sermones. Maria in domo sera, festinat i publico. Mansit apud cognatam suã tribus mensibus. Etenim quæ propter officium venerat, inhærebat officio. Mansit etiam mensibus tribus, nõ quod domus eam delectaret aliena, sed quia frequẽtius videri in publico displicebat. Didicistis virgines pudorem Mariæ, discite humilitatem. Venit propinqua ad proximam, iunior ad seniorem. Nec solum venit, sed etiam prior salutauit. Decet enim vt quãto castior virgo, tanto humilior sit. Nouerat deferre senioribus. Sit magistra humilitatis, in qua est professio castitatis. Est & causa pietatis, est etiam norma doctrinæ. Contuendum est enim quia superior venit ad inferiorem, vt inferior adiuuetur, Maria ad Elizabeth, Christus ad Ioannem. Denicq; etiam postea vt sanctificaret baptismum Ioannis, dominus venit ad baptismum. Cito quoq; aduentus Mariæ & præsentiæ dominicæ beneficia declarantur.

De Ioannis in vtero exultatione, & matris spiritu sancto repletione.

SIMVL enim vt audiuit salutationẽ Mariæ Elizabeth, exultauit infis in vtero eiꝰ, & repleta est spiritu sãcto.) Vide distinctionem, singulorũmq; verborũ proprietatẽ. Vocẽ prior Elizabeth audiuit, sed Ioãnes prior gratiã sensit. Illa naturæ ordine audiuit, iste exultauit ratione mysterii. Illa Mariæ, iste domini sensit aduentum. Fœmina mulieris, & pignus pignoris. Istę gratiam loquuntur, illi intus operantur, pietatisq; mysterium maternis odoriuntur profectibus, dupliciq; miraculo prophetant matres spiritu paruulorum. Exultauit infans, repleta mater est. Non prius mater repleta quàm filius, sed cum filius esset repletus spiritu sãcto, repleuit & matrem. Exultauit Ioannes, exultauit & Mariæ spiritus. Exultante Ioanne repletur Elizabeth. Mariam tamen non repleri spiritu, sed spiritum eius exultare cognouimus. Incomprehensibilis enim, incomprehensibiliter operatur in matre. Et illa post conceptum repletur, ista ante conceptum.

De Mariæ ab Elizabeth benedictione.

BENEDICTA inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi vt veniat mater domini mei ad me?) Nouit sermonem suũ spiritus sãctꝰ, nec vnquam obliuiscitur. Et prophetia non solum rerum completur miraculis, sed etiã proprietate verborum. Quis est iste fructus ventris nisi ille de quo dictum est: Ecce hæreditas domini filii merces fructus ventris? Hoc est, hęreditas domini filii sunt, qui merces sunt fructus illius qui de Mariæ ventre processit. Ipse fructus ventris est, flos radicis, de quo bene prophetauit Esaias dicens: Exiet virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Radix enim est familia Iudæorum, virga Maria, flos Mariæ Christus, qui veluti bonæ arboris fructus pro nostræ virtutis processu nunc floret, nunc fructificat in nobis, nunc rediuiua corporis resurrectione reparatur. Et vnde hoc mihi vt veniat mater domini mei ad me?

Psal. 126.

Esaiæ. 11.

G

De prophetatione Zachariæ.

ET Zacharias pater eius impletus est spiritu sancto,& prophetabat dicens.) Vide quàm bonus deus,& facilis indulgere peccatis. Non solum ablata restituit,sed etiam insperata concedit. Ille dudum mutus prophetat. Hæc enim gratia dei maxima,quod eum qui negauerat confitetur. Nemo ergo diffidat,nemo veterum conscius delictorum præmia diuina desperet. Nouit dominus mutare sententiam,si tu noueris emendare delictum. ¶ Et tu puer propheta altissimi vocaberis.) Pulchre cum de domino prophetaret,ad prophetam sua verba cõuertit, vt hoc quoq; beneficium esse domini designaret:ne cum publice enumeraret sua, quasi ingratus tacuisse quæ acceperat beneficia videretur quę agnoscebat in filio. Sed fortasse aliqui quasi irritationabilem mentis excessum putent, qđ octo dierum alloquitur infantem. Verum si teneamus, intelligimus profecto quod potuit vocem patris natus audire,qui Mariæ salutationem antequam nasceretur audiuit. Sciebat propheta alias esse aures prophetæ,quę spiritu dei,non corporis ætate reserantur. Habebat intelligendi sensum qui exultandi habebat affectum. Simul illud aduerte,q̄ paucis Elizabeth, q̄ multis Zacha-
H rias prophetet,& vterq; sancto repletus spiritu loquebatur:sed disciplina seruatur,vt mulier discere magis quę diuina sunt studeat quàm docere. Nec facile vllam prophetasse vberius quàm matrem domini reperimus. Ipsa Maria soror Aaron quàm cito cantici verba concluſit? Eadem q̄ vbi prolixius est locuta cum fratre, nequaquā sui pœnam sermonis euasit.

De tempore ortus Saluatoris.

CAP. II.

ACTVM est autem in diebus illis,exiit edictum à Cæsare Augusto,vt sētū profiteretur vniuersus orbis terræ.)De ortu saluatoris dicturi,nō putam⁹ alienū,vt quo natus sit tēpore requiram⁹. Quidenī pfessio secularīū ad generationē domini pertineret, nisi vt aduertamus hoc quoq; diuinū esse mysteriū,quia dū pfessio secularis obtenditur,spiritalis impletur,non terrarū regi dicanda,sed cæli. Professio ista fidei,census animorum est. Abolito enim synagogæ censu vetusto, nouus census Ecclesię parabatur, qui tormenta non exigeret sed auferret,& spiritaliter in typo plebs sua iam Christo nomina conferebat. Nonhic spatia terrarum,sed mētium animorūmq; censentur. Nec describuntur limites, sed proferuntur. Nec ætas vlla distinguitur, omnis adscribitur. Nullus enim ab hoc immunis est cēsu,
I quia omnis ætas munifica Christo est, quem vagientes pueri martyrio confitentur, quem intra vterum positi exultatiōe testātur. Nihil in hoc cēsu verearis terribile, nihil immite,nihil triste: sola vnumquēq; fides signat. Vis Christi audire censores? Iubentur censere, sed non virgis,nec terrore,sed gratia plebem quærere. Recōdere gladium,nō possidere aurum. Talibus censoribus acquisitus est orbis. Deniq; vt scias censum non Augusti esse sed Christi,totus orbis iubetur profiteri. Quando nascitur Christus,omnes profitētur:quādo mund⁹ concluditur,omnes periclitātur. Quis ergo poterat professionem totius orbis exigere,nisi qui totius habebat or-
Psal.23. bis imperium? Non enim Augusti, sed domini est terra & plenitudo eius,orbis terrarū,& vniuersi qui habitant in ea. Gothis non imperabat Augustus,non imperabat Armeniis,imperabat Christus. Acceperunt vtiq; Christi censorem, qui Christi martyres ediderunt. Et ideo
alias, fortasse nos vincunt,vt præsentia docent. Quomodo quoniam. quem illi oblatione sanguinis fatebantur,huic Arriani quæstionem generis inferebant? Hæc, inquit, professio prima facta est.)Atqui pleraq; iam partes terrarum sæpe fuisse descriptas loquuntur historiæ. Hæc est ergo professio prima,non terrarum,sed mētium, cui omnes profitemur,quia null⁹ excipitur,nō præconis euocatio K
ne,sed vatis. qui multo antè prædixit: Omnes gētes plau- Psal.46.
dite manibus, iubilate deo in voce exultationis: Quoniam deus summus terribilis,& rex magnus super omnem terram. Deniq; vt scias censum esse iustitiæ,veniūt ad eum Ioseph & Maria,hoc est,iustus & virgo. Ille qui verbum seruaret,ista quæ pareret. Vbi autem profitentur iustus & virgo,nisi vbi nascitur Christus? Omnis enim spiritus qui confitetur IESVM Christum in carne venisse,de deo est, Vbi autem secundum altiorem rationem nascitur Christus,nisi corde tuo,& in pectore tuo? Prope est enim verbum in ore tuo,& in corde tuo. Pul- Rom.10.
chre autem quod & presidis nomen addidit, vt seriem temporis designaret. ¶ Præside,inquit, Cirino facta est hæc primo professio.) vt quasi consulem quendam signi gratia huic libro euangelista adscripsisse videatur. Nam si consules adscribuntur tabulis emptionis,quanto magis redemptioni omnium debuit tempus adscribi? Habes ergo omnia quæ in contractibus esse consuerunt Vocabulum summam illic potestatem gerentis, diem, locum,causam,testes quoque adhibere solent. Hos quoque natiuitate suæ & generationi secundum carnē Chri
stus adhibuit,qui signarent Euangelium,dicens: Vos eri Actuū.1.
tis mihi testes in Hierusalem.

De natiuitate saluatoris. L

FACTVM est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies vt pareret, & peperit filium suum primogenitum,& pannis eum inuoluit,& posuit in præsepio, quia non erat ei locus in diuersario.)Breuiter sanctus Lucas & quomodo, & quo tempore,& quo loco secundum carnem Christus nat⁹ sit explicauit. At vero de cælesti generatione si quæris, lege euangelium sancti Ioannis,quia cælestibus exorsus ad terrena descendit,illic inuenies & quādo erat,& quomodo erat,& quid erat,qd egerat,qd agebat,& vbi erat & quò venerit,& quomodo venerit,quo tempore venerit,qua causa venerit. In principio,inquit,erat verbum, habes quando erat. Et verbum erat apud deum, habes quomodo erat. Habes etiam quid erat. Et deus, inquit, erat verbum. Quid egerat,Omnia per ipsum facta sunt, Quid agebat, Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et vbi erat, In hoc mundo erat. Quo venerit. In sua propria venit. Quomodo venerit: Verbum caro factum est. Quando venerit. Ioānes testimoniū perhibet de ipso dicens: Hic est de quo dixi,qui post me venit,ante me factus est, qa prior me erat. Qua causa venerit,Ioannes ipse testatur: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Si igi- M
tur generationem vtranq; cognouimus,& vtriusq; vnā esse causam qua venit aduertimus, vt pereuntis mundi peccata suscipiens, peccati labem,& omnium mortē in se qui vinci nō posset aboleret: consequens est vt nūc quoq; sanctus Lucas Euangelista nos doceat, & vias domini secundum carnem crescentis ostendat. Nec quē-
quam mouere debet quod altiori consilio Ioannis infantiam diximus prætermissam, Christi vero infantiam asseruimus esse descriptam. Non enim omnium est dicere: Factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucri- Cor.9.
faciam: omnibus omnia factus sum. Neq; de quoquam ita alio dici potest,quia vulneratus est propter iniquita- Esa.53.
tes nostras, & infirmatus est propter peccata nostra. Ille igitur paruulus,ille infantulus fuit, vt tu vir possis esse perfectus. Ille inuolutus in pannis, vt tu mortis laqueis absolutus sis. Ille in præsepibus, vt tu in altaribus. Ille in terris, vt tu in cælis. Ille alium locum in eo diuersorio nō habebat, vt tu plures haberes in cęlestib⁹ mansiones. Qui cum diues,inquit,esset propter vos pau- 1.Cor.8.
per factus est,vt illius inopia vos ditaremini. Meum ergo paupertas illius patrimonium est,& infirmitas domi

A Non quasi ignorans dicit. Scit enim esse spiritus sancti gratiam & operationem, vt mater prophetæ à matre domini ad profectum sui pignoris salutetur. Sed quasi nõ humani hoc meriti, sed diuinæ gratiæ munus esse cognoscat, ita dicit: Vnde hoc mihi? hoc est, quantum bonum mihi accidit, vt mater domini mei veniat ad me, non cognosco meum. Vnde hoc mihi? qua iustitia? quibus factis? pro quibus meritis? Non vsitata hæc officia fœminarum sunt, vt veniat mater domini mei ad me. Miraculum sentio, cognosco mysterium, mater domini verbo fœta, deo plena est, ¶ Ecce enĩ vt facta est vox salutationis tua in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Et beata quæ credidisti.) Vides non dubitasse Mariam, sed credidisse, & ideo fructum fidei consecutam. Beata, inquit, quæ credidisti. Sed & vos beati qui auditis & creditis. Quæcunq; enim crediderit anima, & concipit & generat dei verbum, & opera eius agnoscit. Sit in singulis Mariæ anima, vt magnificet dominum: sit in singulis spiritus Mariæ, vt exultet in deo. Si secundum carnẽ vna mater est Christi, secundum fidem tamẽ omniũ fructꝰ est Christꝰ. Omnis enim anima accipit dei verbum, si tamen immaculata & immunis à vitiis sit, & intemerato castimoniam pudore custodiat. Quæcunq; igitur talis esse potuerit anima, magnificat dominum, sicut anima Mariæ magnificauit dominum, & exultauit spiritus eius in deo salutari. Magnificatur
Psal. 33. enĩ dominꝰ, sicut & alibi legisti: Magnificate dominum mecum. Non quod domino aliquid humana voce possit adiungi, sed quia magnificatur in nobis. Imago enĩ dei Christus est: & ideo si quid iustum religiosũmq; fecerit anima, illã imaginem dei, ad cuius est similitudinẽ
B creata, magnificat. Et ideo dum magnificat eam, magnitudinis eius quadam participatione sublimior fit, vt illam imaginem splendido bonorum colore factorum, & quadam emulatione virtutis in se videatur exprimere. Magnificat autem anima Mariæ dominũ, & exultat spiritus eius in deo, eò quod & anima & spiritu patri filioq; deuota, vnum deum ex quo omnia, & vnum dominum per quem omnia, pio veneretur affectu, sed Mariæ quo persona melior, eò prophetia plenior. Nec ociosum videtur quod & ante Ioannem Elizabeth prophetauit, & Maria ante domini generationem. Serpunt enim iam tẽtamenta salutis humanæ. Nam sicut peccatum à mulieribus cœpit: ita etiam bonum à mulieribus inchoatur, vt fœmine quoq; muliebra opera deponentes infirmitati renuncient: & anima quæ non habet sexum, vt Maria quæ nescit errorem, religioso imitetur studio castitatẽ.

De mora Mariæ cum Elizabeth.

C MANSIT autẽ Maria cũ illa mẽsibꝰ tribus, & reuersa est i domũ suã.) Bene inducitur sãcta Maria & exibuisse officiũ, & mysticũ numerũ custodisse. Nõ enim sola familiaritatis est causa quòd diu mansit, sed etiã tanti vatis profectus. Nam si primo ingressu tantus profectus extitit, vt ad salutationem Mariæ exultaret infans in vtero, repleretur spiritu sancto mater infantis, quantum putamus vsu tanti temporis sanctæ Mariæ addidisse præsentiam? Mansit autem Maria cum illa mensibus tribus. Vngebatur itaq;, & quasi bonus athleta exercebatur i vtero matris ꝓpheta. Amplissimo enim virtus eius certamini parabatur. Deniq; tandiu mansit Maria, quandiu Elizabeth pariendi tempus impleret. Quod si diligenter aduertas, inuenies hoc nusquam positum, nisi in generatione iustorum. Deniq; impleti sunt dies vt pareret Maria, impletum est tempus vt pareret Elizabeth, impletum est vitæ tempus, cum sancti viri ex hoc vitæ curriculo demigrarent. Plenitudinem iusti vita habet, inanes autem dies sunt impiorum.

De ortu præcursoris domini.

D ELIZABETH impletum est tẽpus pariẽdi, & peperit filiũ, & audiunt vicini eius & cognati eius, quia magnificauit dominus misericordiam suam cum illa, & cõgratulabantur ei.) Peperit ergo filiũ Elizabeth, & cõgratulabãtur vicini. Habet sanctorum editio lætitiã plurimorum quia cõmune est bonum. Iustitia enim cõmunis est virtus. Et ideo in ortu iusti, futuræ vitæ insigne præmittitur, & gratia secuturæ virtutis exultatione vicinorũ præfigurante signatur. Pulchre autem tẽpus quo fuit in vtero propheta, describitur, ne Mariæ præsentia taceatur: sed tempus siletur infantiæ, eò quod præsentia domini matris in vtero roboratur, qui infantiæ impedimenta nescisset. Et ideo in Euangelio nihil super eo legimus, nisi ortum eius, & oraculum, exultationem in vtero, vocem in deserto. Neq; enim vllam infantiæ sensit ætatem, qui supra naturam, supra ætatem in vtero situs matris à mensura perfectæ cœpit ætatis plenitudinis Christi.

De nomine præcursoris, & reparatione vocis Zachariæ,

T factum est, in die octauo venerunt circuncidere puerum, & vocabant eum nomine patris
E sui Zachariam. Et respondit mater eius & dixit: Non sed vocabitur Ioãnes. Et respõderunt ad illam: Nemo est in cognatione tua qui voce E
tur hoc nomine. Annuebant ergo patri eius, quem vellet vocari eum. Et accepit pugillarem, & scripsit dicẽs: Ioannes est nomen eius. Et mirati sunt omnes. Continuo autem resoluta est lingua eius, et apertũ est os eius, & loquebatur benedicens deum.) Mire sanctus euangelista præmittendum putauit, quod plurimi infantem patris nomine Zachariã appellandum putauerunt, vt aduertas matri non nomen alicuius displicuisse degeneris, sed id sancto infusum spiritu quod ab angelo antè Zachariæ fuerat prænunciatum. Et quidem ille mutus intimare vocabulum filii nequiuit vxori, sed per prophetiã Elizabeth didicit qđ nõ didicerat à marito. Ioannes est, inquit, nomẽ eius. Hoc est, non ei nos nomẽ imponimus, qui iam à deo nomen accepit. Habet vocabulum suum quod agnouimus, non quod eligimus. Habent hoc merita sanctorum, vt à deo nomen accipiant. Sic Iacob Israel dicitur, quia deum vidit. Sic dominus noster IESVS nominatus est antequam natus, cui non
angelus sed pater nomen imposuit. Reuelabitur enim 4. Esdr. 7.
inquit, filius meus IESVS. cum iis qui cum eo iucundabũtur, qui relicti sunt in annis quadringentis, Et erit post annos hos, & morietur filius meus Christus, & conuertetur seculum. Vides angelos, quæ audierint, nõ quæ vsurpauerint nunciare. Nec mireris si nomen mulier quod non audiuit asseruit, quando spirit9 ei sanctus qui
F angelo mãdauerat reuelauit. Neq; poterat domini ignorare prænuncium, quæ prophetauerat Christum. Et bene additur quia nemo i cognatione eius vocabatur hoc nomine, vt intelligas nomen non generis sed, esse vatis. Zacharias quoq; nutu interrogatur: sed quia incredulitas ei affatum eripuerat & auditum, quod voce non poterat, manu & literis est locutus. Scripsit enĩ dicẽs: Ioannes est nomen eius. Et hic nomen non imponitur, sed astruitur: meritoq; continuo resoluta est lingua eius, qa quã vinxerat incredulitas, fides soluit. Credam9 & nos igitur vt loquamur, vt lingua nostra quæ incredulitatis vinculis est ligata, rationis voce soluatur. Scribamus spiritu mysteria, si volumus loqui: scribamus prænuncium Christi non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Et enim qui Ioannem loquitur. Christum prophetat. Loquamur Ioannem, loquamur & Christum, vt nostrum quoq; os possit aperiri, quod in sacerdote tanto irrationabilis modo pecudis frena nutantis fidei coercebant.

G nantur exercitus, qui ducem cælestis militiæ sequebantur. Cui igitur laudem angeli, nisi domino suo dicerẽt?
Psal. 148. iuxta quod scriptum est: Laudate dominum de cælis, laudate eum in excelsis. Laudate eũ omnes angeli eius. Impleta igitur prophetia est: Laudatur de cælis dominus, & videtur in terris. De quo sanctus Marcus ait:
Marc. 1. Quia cum bestiis erat, & angeli ministrabant ei. Vt in altero misericordiæ insigne, in altero diuinæ indicium potestatis agnoscas. Tuum est quod bestias patitur, suũ quod ab angelis prædicatur.

De pastorum collocutione.

Et aiunt: Videamus hoc verbum quod factum est, sicut dominus ostendit nobis. Et venerunt festinantes.) Vides festinare pastores. Nemo enim cum desidia Christum requirit. Vides pastores angelo credidisse, & tu patri, filio, spiritui sancto, angelis, prophetis & apostolis credere non vis? Vide quàm signanter scriptura singulorum libret momenta verborum. Festinant, inquit, verbum videre. Etenim caro domini videtur, verbũ videtur, quod est filiꝰ. Non mediocre fidei tibi hoc videatur exemplũ, nõ vilis persona pastorum. Certe quo vilior ad prudentiam, eò precioſior ad fidem. Non gymnasia choris referta sapiẽtiũ, sed plebem deminꝰ simplicem requisiuit, quæ phalerare audita & fucare nescirent. Simplicitas enim quæritur, nõ ambitio desideratur. Nec contẽnẽda putes quaH si verba vilia prophetarum. A pastoribus etiam Maria fidem colligit. A pastoribus populus ad dei reuerentiã congregatur. Mirati enim sunt de iis quæ dicebantur à pastoribus ad ipsos.

De conseruatione dictorum in corde Mariæ.

Maria autẽ cõseruabat omnia verba hæc, cõferẽs in corde suo.) Discamꝰ sãctę virginis in oibus castitatem, quæ nõ minus ore pudica q̃ corpore argumenta fidei conferebat in corde. Si Maria à pastoribus discit, cur tu declinas discere à sacerdotibus? Si Maria ante præcepta apostolica tacet, cur tu post apostolica præcepta magis cupis docere quàm discere? Disce personæ vitiũ esse non sexus. Sexus enim sanctus. Deniq; maria præceptũ non accepit, exemplum edidit.

De circuncisione saluatoris, & eius oblatione,

Circvncidi tvr itaq; puer.) Quis est iste puer, nisi ille de quo dictũ est: Puer natus est nobis, filius datus est nobis? Factus est enim sub lege, vt eos qui sub lege essẽt lucrifaceret. Sistitur autem in Hierusalẽ.
Esa. 9. Gala. 4. Quid sit autẽ in Hierusalẽ sisti domio, dicerẽ, nisi in Esaiæ cõmẽtis ante dixisse. Circũcisꝰ enim vitiis, dominico dignus iudicatur obtutu: quia oculi domini super iustos. Vides omnem legis veteris seriem fuisse typum
I futuri. Nam & circuncisio purgationem significat delictorum. Sed quoniam prona quadam cupiditate peccandi humanæ carnis & mentis fragilitas inextricabilibus vitiis implicatur, eò per octauũ circũcisionis diem culpæ totius futura purgatio resurrectionis præfigurabatur ætate. Hoc est enim illud: ¶ Quia omne masculinũ adaperiens vuluam, sanctum domino vocabitur.) Verbis enim legis promittebatur virginis partus. Et vere sanctus, quia immaculatus. Deniq; ipsum esse qui lege signetur, in eũdẽ modum ab angelo repetita verba declarãt: Quia quod nascetur, inquit, sanctum vocabitur filiꝰ dei. Non enĩ virilis coitus vuluæ virginalis secreta reserauit, sed immaculatum semẽ inuiolabili vtero spiritus sanctus infudit. Solus enĩ per omnia ex natis defœmina sanctus dominus IESVS, qui terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus nouitate non sensẽrit, & cælesti maiestate depulerit. Nam si literam sequamur, quomodo sanctus omnis masculus, cum multos K sceleratissimos fuisse non lateat? Nũqd sanctus Achab? Nunquid sancti pseudoprophetæ, quos ad Heliæ preces vltor cælestis iniuriæ ignis absumpsit? Sed ille sanctus quẽ in figura futuri mysterii pia legis diuinæ præscripta signabant, eò quod solus sanctæ ecclesiæ virginis ad generandos populos dei immaculatæ fœcunditatis aperiret genitale secretum. Hic ergo solus aperuit si- Hiere. 1.
bi vuluam. Nec mirum, qui enim dixerat ad prophetã: Prius quàm te formarẽ ĩ vtero, noui te, & in vulna matris sanctificaui te: qui ergo vuluam sanctificauit alienam, vt nasceretur propheta, hic est qui aperuit matris suæ vuluam, vt immaculatus exiret.

De Symeone & Anna.

Et ecce homo erat in Hierusalẽ, cui nomen Symeon, & homo iste iustus & timoratus expectãs cõsolationẽ Israel.) Non solũ ab angelis & prophetis, & à pastoribꝰ & parẽtibꝰ, sed etiã à senioribꝰ & iustis generatio domini accepit testimonium. Omnis ætas & vterq; sexus euẽtorũmq; miracula fidem astruunt. Virgo generat, sterilis parit, mutꝰ loquitur, Elizabeth prophetat, Magus adorat, vtero clausus exultat, vidua confitetur, iustus expectat. Et bene iustus, qui non suam sed populi gratiam requirebat, cupiens ipse corporeæ vinculis fragilitatis exolui, sed expectans videre promissũ, sciebat enim L
quia beati oculi qui eum viderent, ¶ Nũc, inquit, dimitte seruum tuum domine.) Vide iustum velut corporeæ carcere molis inclusum velle dissolui, vt incipiat esse cum Christo. Dissolui enim & cum Christo esse, multo Phil. 1.
melius est. Sed qui vult dimitti, veniat in templum, veniat in Hierusalem, expectet Christũ dominũ, accipiat in manibus verbum dei, cõplectatur velut quibusdã suæ fidei brachiis, operibus suis. Tunc dimittetur vt non videat mortem, quia viderit vitam. Vides vberem in omnes gratiam domini generatione diffusam, & prophetiam incredulis negatam esse, non iustis. Ecce & Symeon prophetat, in ruinam & resurrectionem plurimorum venisse dominum IESVM Christum, vt iustorũ iniquorũmq; merita discernat, & pro nostrorum qualitate factorum, iudex verus & iustus aut supplicia decernat, aut præmia. ¶ Et tuam, inquit, ipsius animam pertransibit gladius.) Nec litera nec historia docet ex hac vita Mariam corporalis necis passione migrasse. Non enim anima sed corpus materiali gladio transuerberatur. Et Hebr. 4.
ideo prudentiam Mariæ haud ignaram mysterii cælestis ostendit. Viuum enim verbum dei & validum, & acutius omni gladio acutissimo, penetrans vsque ad diuisionem animæ & spiritus, artuum quoq; & medullarum M
cogitationes cordis & secreta scrutatur animorum, quia nuda mentium & operta sunt omnia dei filio, quem cõscientiæ secreta non fallunt. Prophetauit itaq; Symeon prophetauerat copulata coniugio, prophetauerat virgo Debuit etiam vidua prophetare, ne qua aut professio deesset, aut sexus. Et ideo Anna & stipendiis * viduitatis *alias, dispendiis.
& moribꝰ talibꝰ inducitur, vt digna plane fuisse credatur quæ redemptorem venisse omnium nunciaret. Cuius merita cum alibi descripserimus, cum viduas hortaremur, hoc loco quoniam ad alia properamus non putamus iteranda. Non ociosè tamẽ annos octogintaquatuor viduitatis eiꝰ exp̃sit, quia & septem duo decades, & duæ quadragesimæ, sacrũ vidẽtur numerũ designare.

De exordio disputationis IESV.

Et cũ facti essent illi anni duodecim.) A duodecimo anno, vt legimꝰ, dominicæ sumitur disputationis exordium. Hic enim prædicãdæ fidei Euangelizantium numerus debebatur. Nec ociosè immemor suorũ secundum carnem parentum, qui secundum carnem vtiq; sapientia dei implebatur & gratia, post triduũ reperitur in tẽplo: vt esset

Ani mea virtus est. Maluit sibi egere, vt omnibus obundaret. Me illius infantię vagientis abluunt fletus, mea lachrymæ illæ delicta lauerunt. Plus igitur domine IESV iniuriis tuis debeo quod redemptus tu, quàm operibus quod creatus sum. Non prodesset nasci nisi redimi profuisset. Sed nemo intra vsum corporis formam omnem diuinitatis includat. Alia natura carnis est, alia diuinitatis gloria. Propter te infirmitas, in se potentia. Propter te inopia, in se opulentia. Noli hoc æstimare quod cernis, sed quod redimeris agnosce. Quia in pannis est vides, quia in cælis est non vides. Infantis audis vagitus,
Esax.1. non audis bouis dominum agnoscentis mugitus. Agnouit enim bos possessorem suum, & asina præsepe domini sui, immo præsepium dixerim, sicut scripsit qui transtulit. Nihil enim apud me distat in verbo quod non distat in sensu. Nam si orator illorum qui phaleras sermonum sequuntur, negat in hoc fortunas positas esse Græciæ, hoc an illo verbo vsus sit, sed rem spectandam putat: si ipsi philosophi eorum qui totos dies in disputatione consumunt, minus Latinis & receptis vsi sermonibus sunt, vt propriis vterentur: quanto magis nos negligere verba debemus, spectare mysteria, quibus vincit sermonis vilitas, quod operum miracula diuinorum nullis venustata sermonibus, veritatis suæ lumine refulserunt. Denique asinam illam irrationabilem non succo deliciarum, sed succo naturalis alimoniæ præsepia sancta paruerunt. Hic est domnus, hoc præsepe, quo nobis diuinum mysterium reuelatum est, irrationabiles gentes pecudum intra præsepia more viuentes, alimonię sacræ vbertate pascendas. Agnouit ergo asina, species sci
B licet & forma gentilium, præsepe domini sui. Et ideo
Psal.22 dicit: Dominus pascet me, & nihil mihi deerit. An mediocribus signis deus probatur, quod angeli ministrant quod Magi adorant, quod martyres confitentur? Ex vtero funditur, sed coruscat è cælo. Terreno in diuersorio iacet, sed cælesti lumine fulget. Nupta peperit, sed virgo concepit. Nupta concepit, sed virgo generauit. Docuit enim nos sanctus Matthæus non mediocre mysterium. quod factus Lucas, quia plene iam erat expositũ, silendũ putauit, satis se diuitem fore credens, si præsepe sibi domini ex omnibus vendicasset.

Interpositio narrationis de aduentu Magorum.

Matth.2. IESVM igitur paruulum quem tu quasi vilem qui infidelis es arbitaris, Magi ex Oriente venientes tam longo spatio sequebantur, & procidentes adorant, & regem appellant, & resurrecturum fatentur, offerentes de thesauris suis aurum, thus, & myrrham. Quæ sunt ista veræ fidei munera? Aurum regi, thus deo, myrrha defuncto. Aliud enim regis insigne, aliud diuinæ sacramentum est potestatis,
C aliud honor est sepulturæ, quæ non corrumpat corpus mortui, sed reseruet. Nos quoque qui hæc audimus & legimus, de thesauris nostris talia fratres munere profera
2.Cor.4. mus. Habemus enim thesaurum in vasis fictilibus. Si igitur in teipso non ex te debes æstimare quod es, sed ex Christo, quanto magis in Christo non tua debes æstimare, sed Christi? Ergo Magi de thesauris suis offerunt munera. Vultis scire quàm bonum meritum habeant? Stella ab his videtur: & vbi Herodes est, nõ videtur: vbi Christus est, rursus videtur: & viam monstrat. Ergo stella hæc via est, & via Christus, quia secundum incarnatio-
Num.24. nis mysterium Christus est stella. Orietur enim stella ex Iacob, & exurget homo ex Israel. Denique vbi Christus, & stella est. Ipse enim est stella splẽdida & matutina. Sua igitur ipse luce se signat. Accipe aliud documentum: Alia venerunt via Magi, alia redeunt. Qui enim Christum viderant, Christum intellexerant. meliores vtique quàm venerant reuertuntur. Dux quippe sunt vię, vna quę ducit ad interitum, alia quę ducit ad regnum. Illa peccatorum est, quę ducit ad Herodem: hęc via Christus est, qua reditur ad patriam. Hic enim temporalis est D
incolat9, sicut scriptum est: Multum incola facta est a'a Psal.119.
mea. Caueamus igitur Herodem, mundanę ad tempus prępsu!em potestatis, vt patrię cęlestis ęternum consequamur habitaculum. Non electis tantum prędmia ista proposita sunt, sed etiam omnibus, quoniam omnia & in omnibus Christus. Vides enim quia non ociose vel de Chaldęis, qui peritiores in numeris habentur, Abraham deo credidit, vel Magi, qui licet magicis artibus conciliandę sibi studium diuinitatis impendunt, ortum in terris domini credidere tũt. Nõ inq̃ ociose, sed vt ex aduersariis gentibus sanctę religionis testimonium sumeretur, & diuini timoris exemplum. Sed tamen qui sunt isti Magi, nisi qui (vt historia quędam docet) à Balaam genus
Num.24. ducunt, à quo prophetatum est: Orietur stella ex Iacob? Isti ergo sunt non minus fidei quàm successionis hęredes. Ille stellam vidit in spiritu, isti viderunt oculis, & crediderunt. Viderunt nouam stellam quę non erat visa à creatura mundi. Viderunt nouam creaturam, & nõ solum in terra, sed etiam in cęlo gratiam noui hominis requirebant, secundum quod Moyses prophetice posuit quia orietur stella ex Iacob, & exurget homo ex Israel. Et cognouerunt hanc esse stellam, quę hominem deũmq̃ signabat, & adorauerunt paruulum. Vtiq̃ non adorassent, si paruulum tantummodo credidissent. Magus ergo intelligit suas cessare artes, tu non intelligis tua dona venisse? Ille fatetur alienũ, tu nõ agnoscis pro
E misum? Ille cõtra se credit, tu pro te non putas esse credendum? Natum ergo Magi nunciant regem. Perturbatus Herodes congregat scribas & principes sacerdotum & interrogat vbi Christus oriatur. Magi tantummodo regem nunciant, Herodes Christum requirit. Ipsum igitur regem de quo interrogat, confitetur. Deinde cum vbi nasci haberet inquiritur, vtiq̃ prędnunciatus ostenditur. Neq̃ enim quęri poterat, qui non erat nunciat9. O amentes Iudęi, venisse * non creditis, quem videtis? Venisse non creditis, quem dicitis esse venturum? Nunciate, inquit, mihi vt veniam & adorem puerum. Insidiatur quidem Herodes, sed deum non negat quem me morat adorandum. Deinde infantes occidi iubet. Cui alii nisi deo talis victima debebatur? Expers licet sẽs9 infantia, dominum tamen pro quo interimitur confitetur. Hec de Matthęo pauca libauimus, vt clareret infantie tẽpora à diuinitatis operibus minime vacauisse. Quod si ętas carnis ignaua operis fuit, profecto deus erat qui diuinitatis operibus exercebat carnis ætatem. Qui etiã pastores faciebat in illa regione vigilare custodientes vigilias noctis supra gregem suũ. Videte ecclesię surgẽtis exordium. Christus nascitur, & pastores vigilare cœperunt, qui gentium greges pecudum modo ante viuentes, in caulam domini congregarent, ne quos spiritalium bestiarum per effusas noctium tenebras paterentur incursus. Et bene pastores vigilant, quos bo-
F nus pastor informat. Grex igitur populus, nox seculum, pastores sũt sacerdotes aut fortasse etiam ille sit pa Apoc.3.
stor cui dicitur: Esto vigilans, & confirmare, quia non solum episcopos ad tuendum gregem dominus ordinauit, sed etiam angelos destinauit.

* hoc totũ ve. nõ credi. quẽ vide. in vetusto exemplari victoriano non habetur.

De nati saluatoris manifestatione.

E Et ecce angelus domini stetit ante illos.) Videte quemadmodum diuina cura fidem astruat. Angelus Mariam, angel9 Ioseph, angelus pastores edocet. Non satis est semel missum, duobus enim et tribus testibus stat omne verbum. Mat.18.

De angelorum laudatione.

ET Facta est cum angelo multitudo exercit9 cælestium laudantium deũ, & dicẽtiũ: Gloria in altissimis deo, & in terra pax hominibus bonæ volũtatis.) Bene angelorũ nomi-

G vox clamantis in deserto. Et ideo ait: Qui post me venit, ante me factus est: quia vox præcedit inferior, verbum sequitur, quod præcellit. Ideo & à Ioanne baptizari voluit,, quia in hominibus verbum cõsecratur voce doctoris. Ideo fortasse & Zacharias vocem recepit, quia vocem locutus est.

Redargutio malitiæ Iudæorum.

GENERATIO viperarũ, quis ostendit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitẽtiæ, & ne cœperitis dicere: Pater noster Abraham est. Dico autem vobis, quia potens est deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.) Argui quidem videtur malitia Iudæorũ, eò quòd varii noxiæ mentis veneno serpentinos lapsus, & terrena cubilia, non diuinæ aliquod mysterium cognitionis operentur: sed tamen cum dicitur, Quis ostendit vobis fugere à ventura ira? ostenditur his dei miseratione infusam prudentiam, vt gerant suorum pœnitentiam delictorum, futuri terrorem iudicii prouida deuotione metuentes. Ad generationẽ ergo non ad successionem referenda est comparatio viperarum. Aut fortasse iuxta
Mat.10. quod scriptũ est, Estote prudentes, sicut serpentes: ostenduntur habere prudentiã naturalem, qui profutura videant, & sponte deposcant, sed adhuc noxia non relinquant. Et ideo admonẽtur claritatem sibi magis operis
H q̃ nobilitatẽ generis vẽdicare, quod nulla in successione prærogatiua sit, nisi fidei astipuletur hæreditas, quam dei nutu ad populos gentilium transferẽdam, sermone prophetico reuelauit dicens: Potens est deus de lapidibus his suscitare filios Abrahæ. Nam licet deus possit diuersas conuertere & commutare naturas, tamen quia mihi plus mysteriũ q̃ miraculum prodest, in prænuncio Christi nihil magis q̃ ædificationem ecclesiæ debeo surgentis agnoscere, quæ non rupeis saxis, sed viuis lapidibus extructa, in habitaculum dei & fastigiũ templi conuersione nostrorum surrexit animorum. Etenim parabat deus mentium nostrarum dura mollire, & de lapidibus offensionis excitare cultores religionis. Quid enim aliud q̃ lapides habebantur, qui lapidibus seruiebãt, similes vtiq; iis qui facerent eos? Prophetatur igitur saxosis gentilium fides infundẽda pectoribus, & futuros per
I fidem Abrahæ filios oracula pollicentur, quibus per duritiam mentis saxeus quidam insensibilis irrationabilisque naturæ vsus inoleuerat. Nam si lapidibus viuis firmatos viros fidei robore sentẽtia apostolica comparauit, iuxta quod scriptum est: Et vos tanq̃ lapides viui
1.Petr.2. ædificamini domos spiritales in sacerdotiũ sanctum, offerẽtes hostias spiritales: multo altius * hic videtur voce prophetica lapidibus homines comparari, qui ita humanæ sensum mentis amiserant, vt dum lapidibus putant diuinitatis alicuius inesse rationẽ, ipsi in naturam lapidum, nõ vsu corporis, sed mentis habitu verterentur. Deniq; ex Abrahæ secũdum carnẽ successione manantes, & principes Sodomorũ appellantur, & parietes dealbati. ita sibi prærogatiuam generis morum magis similitudo vendicat, quàm ordo maiorũ. Quinetiam vt scias quia lapidibus cõparati sunt homines, arboribus quoq; homines cõparauit subiiciens propheta, ¶ Quia iam securis ad radices arborũ posita est.) Exempli autem ideo facta mutatio est, vt illo cõparationis processu quidem intelligatur hominis clementior iam profectus. Nam illi ante deformes ad vsum, nudi ad ornatũ, steriles ad fructũ, irrationabiles ad profectũ, iam in arborum speciem figurantur, quæ rationabili quodam naturæ munera decoræ ad vsum, ad aspectum venustæ, ad fructũ opimæ, surgunt cacuminibus, fundũtur brachiis, replentur fructibus, frondibus vestiuntur. Atq; vtinam nos fœcundarũ vsum arborum possimus imitari, meritisque crescentibus logæuę humilitatis radice fundati, sublimes ab humo, decori ad speciem, adultos fructuosorum operum vertices erigamus, ne euãgelici securis K
agricolæ trũci radicem syluestris excidat. Væ enim mi- 1.Cor.9.
hi est si non euãgelizauero. Sed vox ista apostolica est, Væ mihi est si non peccata defleuero. Væ mihi est si non media nocte surrexero ad confitendum tibi. Væ mihi si dolum proximo meo fecero, Væ si locutus nõ fuero veritatem. Ad radicẽ securis est posita, faciat fructum qui potest gratiæ, qui debet pœnitẽtię. Adest dominus q̃ fructum requirat, fœcũdos viuificet, steriles reprehendat. Anni tres sunt ex quo venit, & fructũ in Iudæis inuenire nõ potuit, vtinam inueniat in nobis. Iussurus est succidi in fructuosos, ne terrã occupẽt. Sed qui adhuc non habet fructum, conetur vt afferat in futurum. Bonus ille cultor agri interueniet pro nobis infœcũdis, pro nobis infructuosis, vt detur spatium, patiẽtia deferatur, ne forte & nos aliquẽ fructũ ferre deo possim9. Singulis quoq; generibus hominũ conueniens tribuit sanctus baptista Ioãnes responsum, vnũ omnibus, ita, Publicanis ne vltra pręscriptum exigant, militibus ne calumniã faciant, ne prædam requirant. Docens idcirco stipendia constituta militiæ, ne dum sumptus quęritur, prędo grassetur, Sed hęc & alia officiorum præcepta propria singulorum, misericordia communis est vsus. Ideo commune præceptum omnibus officiis, omnibus ætatibus necessa- L
ria, & ab omnibus deferenda. Non publicanus, non miles excipitur, nõ agricola vel vrbanus, diues & pauper, omnes in commune admonentur vt conferant non habenti. Misericordia enim plenitudo virtutum est. Et ideo omnibus est proposita perfectę forma virtutis, ne vestimentis alimentisq; suis parcant. Misericordiæ tamen ipsius pro possibilitate conditionis humanę mensura seruatur, vt nõ sibi vnusquisque totum eripiat, sed quod habet, cum paupere partiatur.

De responsione Ioannis ad populum cogitantem eum esse Christum.

ESTIMANTE autem populo & cogitante in cordibus suis de Ioanne, ne forte ipse esset Christus, respondit dicens: Ego quidem vos baptizo in aqua in pœnitentia.) Videbat ergo Ioannes cordis occulta: sed consideremus cuius hęc gratia. Quẽadmodum autẽ prophetis palã fiant cordis occulta, Paulus ostẽdit dicẽs: Occulta quoq; cordis eius manifesta fient, & procidens in faciẽ adorabit dominũ, pronũcians quod vere deus est ĩ vobis. Dei ergo munus est, qui reuelat: non virtus hominis, q̃ diuino magis adiuuatur beneficio, q̃ naturali cernat officio. Quo autem proficit ista cogitatio Iudęorũ, nisi vt secũdum scripturas venisse Christus ꝓbetur? Erat enĩ, qui expectabatur: & ipse vtiq; qui expectabatur, nõ is qui nõ expectabatur
aduenit. Quid autem ineptius q̃ quod is qui in alio æsti- M
matur, in seipso esse nõ creditur? Quẽ per mulierẽ venturum putabãt, per virginem venisse non credunt. Quę deo secũdum carnem dignior generatio, q̃ vt immaculatus dei filius, immaculatę generationis seruaret etiam in suscipiẽdo corpore puritatẽ? Et vtiq; diuini aduentus signũ in virginis partu, nõ in mulieris constitutum est, ¶ Ego, inquit, vos aqua baptizo.) Cito probauit nõ esse se Christũ, qui visibili operetur officio. Nã cũ ex duabus naturis homo, id est, ex anima subsistat & corpore: visibile per visibile, inuisibile per inuisibile mysteriũ cõsecratur. Aqua enim corp9 abluitur, spiritu animę delicta mũdantur. Aliud agimus, aliud inuocamus. Licet etiam in ipso fonte sanctificatio diuinitatis aspiret. Non enim aqua omnis ablutio est, sed hęc ĩter se diuisa esse nõ possunt. Et ideo aliud fit baptismum pœnitentiæ, aliud gratię est. Istud ex vtroq;, illud ex vno. Nam cum cõmunia delicta sint mentis & corporis, purificatio quoq; debuit esse cõmunis. Et bene sanctus Ioannes se intellexisse significans quid in cordibus cogitaret, & quasi non intellexerit, declinans maiestatis inuidiam, non verbo, sed

A indicio quia post triduum triumphalis illius passionis, in sede cælesti & honore diuino fidei nostræ se resurrecturus offerret, qui mortuus credebatur.

De responsione IESV ad matrem.

QVID est quod me quærebatis? nesciebatis quia i propria patris mei oportet me esse?) Duæ sunt in Christo generationes. Vna est paterna, materna altera. Paterna illa diuinior, materna vero quæ in nostrū laborem vsumq; descendit. Et ideo quæ supra naturā, supra ætatē supra consuetudinē fiunt, nō humanis assignāda virtutibus, sed diuinis referēda sunt potestatibus. Alibi eū ad *misteriū minister iū * mater impellit, hic mater arguitur, qa adhuc quæ humana sunt exigat. Sed cū hic duodecim describatur annorū, illic discipulos habere doceatur: vides matrē didicisse à filio ne* exigeret à validiore mini *alias vt. *nīsteriū sterium, *quæ stupebat in iuniore miraculum.

De subiectione IESV.

ET venit Nazareth, & erat subditus illis.) Quid enim magister virtutis, nisi officium pietatis impleret? & miramur si patri defert qui subditur matri? Non vtiq; infirmitatis, sed pietatis ista subiectio est. Attolat licet sæuis emissus latebris coluber perfidiæ caput, & serpentinis euomat
B venena pectoribus, cum dicit se filius missum: maiorem hęreticus appellet patrem, vt imperfectum filium dicat, qui potest habere maiorem, vt alienis auxiliis asserat eū qui mittitur indigere: nunquid & humano egebat auxilio, vt materno seruiret imperio? Deferebat homini, deferebat ancillæ. Ipsa enim dicit: Ecce ancilla domini. Deferebat simulato patri, & miraris si deo detulit? An homini deferre pietas est, deo deferre infirmitas est? Vel ex humanis diuina perpende, & quid patri amoris debeatur, agnosce. Pater honorificat filium, non vis vt filius honorificet patrem? Pater voce cælesti in filio se complacere profitetur, non vis vt filius humanę amictu carnis indutus, cum humana voce humano loquatur affectu, patrē dicat esse maiorē? Nam si magnus dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis: vtiq; magnitudo quæ finē non habet, nec augmentū habet. Sed cur non accipiā religiosis auribus filium patri in susceptione corporis obediētem, cū religiose accipiā patrem filio deferētem? Disce potius tuæ vtilitatis præcepta, & exēpla pietatis agnosce. Disce quid parentibus tuis debeas, cum legis à patre filium non voluntate, non opere, non tempore discrepare. Etsi personis duo, potestate vnū sunt. Et vtiq; nullum pater ille cælestis laborē
C generationis expertus est. Tu matri debes pudoris iniuriam,, virginitatis dispendiū, partus periculum, matri lōga fastidia, matri lōga discrimina, cui miserę in ipsis votorum fructibus maius periculum est: & cum ediderit quod optauit, partu absoluitur, nō timore. Quid anxios patres loquar pro filiorum profectu, & multiplicatos alienis vsibus census, iactaq; agricolæ semina posterorum ætatibus profutura? Nónne pro his obsequia saltem oportet rependi? Cur impio patris vita prolixior. & cōmunitas patrimonii videtur angustior, cum Christus non refugiat cohæredes?

De exordio prædicationis Ioannis.

CAP. III. FACTVM est verbum domini super Ioannem Zachariæ filiū in deserto.) Cōgregaturus ecclesiam dei filius ante operatur in seruulo. Et ideo bene posuit factus Lucas factū esse dei verbū super Ioannē Zachariæ filiū in deserto, vt ecclesia non ab homine cœperit, sed à verbo. Ipsa enim est desertū, quia plures filii deser
Esa.54. tę magis q̄ eius quæ habet virū. Deniq; ipsi dicitur: Læta re sterilis, & exulta desertū, quia nullis adhuc conuenæ plebis operibus colebatur, neq; vllū adhuc arbores illæ D quæ fructū ferre nō poterant, meritorū suorum verticē proferebant. Nōdum venerat q̄ diceret. Ego autē sicut Psal.51. oliua fructifera in domo domini. Nondū vitis illa cælestes fructus palmitibus suis verborū quōdam suorū tra duce ministrabat. Factū est ergo verbū, vt quæ erat ante deserta, fructū nobis terra generaret. Factū est verbum, vox secuta est. Verbū enim prius intus operatur, sequitur vocis officiū. Vnde & Dauid dicit: Credidi, propter Psal.115. quod locutus sum. Prius credidit, vt loqui posset. Factū Mat.61. est autē verbum, vt sanctus baptista Ioānes pœnitētiam prædicaret. Et ideo pleriq; sancto Ioānī typū legis impo nunt, eò quòd lex peccatū denūciare potuit, donare nō potuit. Lex enim vnūquemq; qui viā gentium sequebatur, reuocat ab errore, restringit crimine, pœnitentiam suadet, vt gratiam cōsequatur. Lex autem & prophetæ vsq; ad Ioannē, Ioannes autē prænūcius Christi. Ita lex ecclesiæ prę nūcia, & gratię pœnitētia est. Bene itaq; sanctus Lucas cōpendio vsus est, vt Ioannē declararet prophetam, dicens factū esse supra eū verbum dei, alia non adderet. Nullus enī eget iudicio sui, qui verbo dei abundat. Vnum itaq; dixit, & omnia declarauit. At vero sanctus Matthæus & Marcus & vestitu & cinctu & cibo prophetam declarare voluerunt, eò quòd vestitum de pilis camelorū habuit, & zonā pelliceā super lumbos suos, locustas autē & mel syluestre edebat. Prænuncius enim Christi non patiebatur immundarū perire exuuias be- E stiarū, ipso quoq; vestitus iudicio designās Christū esse venturū, qui beluinis induuiis, quæ cōtextæ sunt per nostrorū deformitatē miserorū, gentilitatis immundæ peccata susceipiens, in illo trophæo crucis amictu quodā se nostræ carnis exueret. Quid autē sibi vult, cinctus zonæ pelliceæ, nisi quod caro ista quæ mentem prius grauare cōsueuerat, ea post aduentū domini, non impedimento cœpit esse, sed cingulo? Eò quòd & iuxta Dauid, in salicibus organa nostra suspendimus. Et iuxta apostolum, Psal.136. confidentiā non habemus in carne, & confidentiam ha Psal.3. bemus in corpore: nō habemus in voluptatibus, habemus in passionibus, quo spiritu feruēs vigeat affectus, & ad omne accingamur obsequiū cælestiū præceptorum, deuotione mentis intenti, atq; apparatu corporis expediti. Cibus quoq; ꝓpheticus, index officii, nūciusq; mysterii est. Quid enim tam ociosum ad hominis officiū, q̄ locustas quærere, & quid tam plenū ad vatis mysteriū? Nam quò magis ad fructū inutiles, ad vsum laboris iners tes, ad tactum fugaces, vagæ saltu, ore stridulæ sunt locustæ, eò conuenientius his populi figura gentilis aptatur, qui nullo vsu laboris, nullo operis sui fructu, sine grauitate, sine voce sonū querelæ ederet, verbum vitæ igno F raret. Hic igitur populus cibus est prophetarum. Nam quò numerosior populus congregatur, eò vberior prophetici oris vsus augetur. Ecclesię quoq; gratia præfiguratur in melle syluestri, non intra aluearium legis plebis Iudaicę fœtu reperta, sed in campis & foliis syluæ gētilium errore diffusa, iuxta quod scriptum est: Inuenimus eam in cāpis syluę. Et hic quidem mel syluestre edebat, Psal.131. annunciās populos de petra melle saturādos: sicut scriptum est: Et de petra melle saturauit eos. Sicut Heliam Psal.80. corui cibo aduentitio & lucratiuo potu inter deserta 3.Reg.17. pauerunt, vt indicio foret populos nationū tetro squalentes colore meritorum, qui ante cibum fœtidis in cadaueribus requirebant, nunc de se aduentitiam prophetis alimoniam præbituros. Cibus enim prophetarum, diuinæ voluntatis affectus est, sicut ipse dominus declarauit dicens: Meus cibus est vt faciam voluntatem eius Ioan.4. qui me misit.

Confirmatio per testimonium Esaiæ.

VOX clamantis in deserto.) Bene vox dicitur
V Ioannes, verbi prænuncius. Nam interrogatus ipse Ioannes, Quid dicis de teipso? ait: Ego

G resurrexit, quoniã dominus suscepit eũ. Quæ est huius costa, nisi virtus? Quia tunc quando miles latus eius aperuit, continuo aqua & sanguis exiuit, qui effusus est pro seculi vita. Hæc seculi vita, costa Christi est, hæc co-
1.Cor.15. sta secundi est Adam. Primus enim Adam in animam viuentẽ, nouissimus Adam in spiritum viuificantẽ. Nouissimus Adam Christus est, costa Christi vita ecclesiæ est. Nos ergo mẽbra sumus corporis eius, de carne eius & de ossibus eius. Et fortasse hæc est costa de qua dixit:
Mar.5. Sentio de me virtutem exisse. Hæc est costa quæ de Christo exiuit, nec corpus eius imminuit. Non enim corporalis, sed spiritalis est costa. Spiritus autẽ non diuiditur ipse, sed diuidit singulis prout vult. Hæc est Eua, mater omnium viuentiũ. Si enim intelligas viuentẽ cum mortuis quæri, intelligis eos mortuos esse qui sine Christo sunt, qui participes vitæ non sunt. Hoc est enim Christi non esse participes, quia Christus est vita. Mater ergo viuentiũ ecclesia est, quam ædificauit deus in ipso summo angulari lapide Christo IESV, in quo omnis structura compaginata crescit in templum dei. Veniat ergo deus, ædificet mulierem illam quidem adiutricem Adę, hanc vero Christi. Nõ quia Christus adiumentũ requirit, sed quia nos quærimus & desideram⁹ ad Christi gratiam per ecclesiã peruenire. Et nunc ædificatur, & nunc formatur, & nunc mulier figuratur, & nunc creatur. Et ideo nouo verbo vsa est scriptura, qa superædificamur
Ephe.2. super fundamentũ apostolorũ & prophetarum. Et nũc domus spiritalis surgit in sacerdotiũ sanctum. Veni domine deus ædifica mulierem istam, ædifica ciuitatem, ve
H niat & puer tuus. Tibi enim credo dicenti: Ipse ædificabit ciuitatem mihi. Ecce mulier omniũ mater, ecce domus spiritalis, ecce ciuitas quæ viuet in æternum, quia mori nescit. Ipsa enim est ciuitas Hierusalem, quæ nunc videtur in terris, sed rapietur supra Heliã. Helias enim
Sapien.4. vnus fuit. Transfertur super Enoch, cuius mors non inuenitur. Ille enim rapt⁹ est, ne malitia mutaret cor eius. Hæc autẽ diligitur à Christo quasi sponsa glorioſa, sancta, immaculata, sine ruga. Et quãto melius totũ corpus assumitur, q̃ vnus assumptus est? Hæc enim est spes ecclesię. Rapietur ꝓfecto, assumetur, trãsferetur ad cælũ. Ecce curru igneo rapt⁹ est Helias, rapietur ecclesia. Nõ
1.Thes.4. mihi credis? crede vel Paulo, in quo Christus locut⁹ est. Rapiemur, inquit, in nubibus obuiã Christo in aera, & ita semper cum domino erimus. Ad hanc igitur ædificandam mittũtur quidem plures, mittũtur patriarchæ, mittuntur prophetæ, mittitur Gabriel archangelus, innumeri angeli diriguntur, & multitudo cælestis exercitus deum laudat, quia ciuitatis huius ædificatio propinquat. Mittuntur plures ad eam, sed Christus eam solus ædificat. Verum non est solus, quia pater præsens est. Et si solus ædificat, gratiã tamen tantæ ædificationis non solus vsurpat. Scriptũ est de templo quod ædificauit Salomon, in quo typus ecclesiæ fuit, quia tria milia sexcẽti
I erant qui in humeris portarent, & septuaginta milia lapidum cæsores, & octoginta milia tollentes onera. Veniant angeli illi, veniant lapidum cæsores, cædantur superflua lapidum nostrorũ, aspera leuigẽtur. Veniant & qui in humeris portãt. Scriptũ est enim: Supra humeros tollentur. Venit ergo ad Ioannẽ, quoniam cætera comperistis. Venit ad Ioannis baptisma, sed Ioannis baptisma habebat pœnitẽtiam delictorũ. Et ideo prohibet eũ
Matt.3. Ioannes dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Cur venis ad me qui peccatũ non habes? Ille enim baptizandus est, qui peccatum habet. Qui autem peccatum non fecit, lauacrum pœnitentiæ cur requirat? Sine, inquit, modo. hoc est, dum ecclesia ædificetur. decet nos implere omnem iustitiam. Quæ est iustitia, nisi mi-
Psal.111. sericordia. Dispersit enim dedit pauperib⁹, iustitia eius manet in æternũ. Dedit mihi pauperi, dedit mihi inopi gratiam, quam antè non habui. Iustitia ergo eius manet in æternum. Quæ est iustitia, nisi vt quod alterum facere velis, prior ipse incipias, & tuo alios horteris exemplo? K Quæ est iustitia, nisi vt qui carnem suscepit, non quasi deus sensum aut ministeriũ carnis excluderet, sed quasi homo carnem vinceret, vt vincere me doceret? Docuit enim qua ratione possim terrenis concretã vitiis obnoxiæ carnis illuuiẽ * sepelire criminibus, renouare virtutibus. O vere diuinam in ipsa humilitate domini prospi cientiam. Quanto enim abiectior humilitas, tanto diuinior prouidentia. Iniuriarũ suarũ acerbitate deus proditur, & remediorũ suorum vsu, qui nullis remediis, indigeret deus probatur. Quid enim tam diuinum ad populos prouocandos, q̃ vt nemo refugiat lauacrũ gratiæ. quãdo Christus lauacrum pœnitentiæ non refugit? Nemo se dicat exortem esse peccati, quãdo Christus venit ad remediũ peccatorũ. Si pro nobis Christus lauit, immò nos in corpore suo lauit, quantò magis nos nostra delicta lauare debemus? Quo igitur magis opere, quo magis mysterio deus (quanq̃ deus ĩ omnibus) quàm hoc probatur, quando per totum mundum qua generis humani conditio diffunditur per separatarũ diuortia tractusq; regionum, vno momento in vno corpore deus fraudem vetusti erroris aboleuit, gratiam regni cælestis effudit? Vnus enim mersit, sed lauit omnes. Vnus descen L dit, vt ascenderemus omnes. Vnus omnium peccata suscepit, vt in illo omnium peccata morerentur. Purificate igitur vos, vt apostolus dicit, quia purificauit se ille pro nobis, qui purificatione non eguit. Hæc de nobis. Nunc consideremus mysteriũ trinitatis. Vnũ deum dicimus, sed patrem confitemur. Nam cum scriptum sit. Diliges dominum deum tuum, & ipsi soli seruies: nega- Deut.10.
uit filius esse se solum, dicens: Sed non sum solus, pater enim mecũ est. Nec nunc solus est. Pater enim se adesse Ioan.16.
testatur. Adest & spiritus sanctus. Nunq̃ enim potest à se trinitas separari. Deniq; apertũ est cælũ, descẽdit spiritus sanctus corporali specie sicut colũba. Quomodo ergo hæretici dicũt quia solus in cęlo est, qui nõ est solus in terris? Aduertamus mysteriũ quare sicut columba. Simplicitatẽ enim lauacri requirit gratia, vt simus simplices sicut colũbæ. Pacẽ lauacri requirit gratia, quã in typo veteri columba quondã ad illam arcã quæ sola fuit diluuii immunis, aduexit. Docuit me cuius typus co lũba illa fuerit, qui nũc descẽdere dignatus est in specie colũbæ'. Docuit, in illo ramo, in illa arca typũ fuisse pacis ecclesiæ, quod inter ipsa mundi diluuia spiritus sanctus ad ecclesiam suam pacẽ afferat fructuosam. Docuit etiã Dauid, qui prophetico spiritu cernens baptismatis sacramẽtum ait: Quis dabit mihi pẽnas sicut columbæ? M
Venit ergo spiritus sanctus, sed attende mysterium. Ve- Psal.54.
nit ad Christum. Omnia enim per ipsum facta * sunt, * creata.
& in ipso constant. Sed vide beneuolum dominum, qui solus se iniuriis subdidit, solus gratiam non quæsiuit. Et vbi ædificauit ecclesiam? Rogabo, inquit, patrẽ, & alium paracletum dabit vobis, vt vobiscum sit in æternũ, spiri Ioan.14.
tum veritatis, quẽ hic mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec agnoscit eum. Merito ergo se in corpore demonstrauit, quoniam in diuinitatis substantia non videtur. Vidimus spiritum, sed in specie corporali: videamus & patrem, sed quia videre non possumus, audiamus. Adest enim beneuolus deus, non derelinquet templum suum. Vult omnẽ exædificare animã, vult eam ad salutẽ informare, vult lapides viuos à terra ad cælum transferre. Diligit templum suũ, & nos diligamus eum. Si diligimus deum, præcepta eius seruem⁹. Si diligimus eum, nouerimus eum. Qui enim dicit quia nouit eum, 1.Ioan.2.
& præcepta eius nõ seruat, mẽdax est. Quomodo enim potest deum diligere, qui nõn diligit veritatem, cũ deus veritas sit? Audiamus ergo patrẽ. Inuisibilis enim pater, sed & filius inuisibilis secundum diuinitatem. Deum e- Ioan.1.
nim nemo vidit vnquam. Cum ergo filius dei in eo vtique quod deus est filius, non videtur, demõstrare se voluit in corpore: & quia pater corpus non gerebat, ideo

A opere declarauit non esse se Christum. Opus enim hominis est gerere pœnitẽtiam delictorum, dei munus est gratiam implere mysterii.

Testimonium Ioannis de Christi aduentu.

VENIT autem fortior me.) Non comparationem fecit, vt ipso se tantũ fortiorẽ dixerit Christũ: (neq; enim inter dei filiũ & hominem vlla poterat esse collatio) sed quia multi fortes. nam & diabolus fortis. Nemo enĩ potest vasa fortis diripere, nisi prius alligauerit fortẽ. Multi ergo fortes, fortior nemo nisi Christus. Deniq; eousq; nõ fecit cõparationem, vt addiderit: ¶ Cuius nõ sum dignus calceamẽta portare.) Euãgelicę prędicationis ostendens in apostolis gratiã esse collatam, qui sunt calceati in euangelium. Videtur tamẽ ideo hoc dicere, quod plerunq; Ioãnes personã accepit populi Iudæorũ. Vnde ad hoc referũt quod ait: Illũ oportet crescere, me autẽ minorari. quod oporteret minorẽ fieri populũ Iudæorum, crescere in Christo populum Christianũ. Denique & Moyses accepit personã populi, sed ille calceamentum nõ dominicum portabat, sed pedum suorum. Et isti calceati sunt calceamento fortasse non suorũ pedum. Ille autẽ soluere calceamentũ pedum iubetur suorũ, vt amini eius egressus & mentis corporei nexus vinculis absolutus iter spiritale gradiatur. Apostoli autem
B calceamentum deposuerũt corporale, quãdo missi sunt sine calceamẽto, sine virga, sine pera, sine zona: sed non statim dei calceamenta portarunt. Fortasse post resurrectionem portare cœperũt. Antè enim ne cui gesta domini dicerent, admonebãtur. Deniq; postea his dicitur:
Mar. 16. Ite in orbẽ vniuersum, & prædicate euangeliũ. vt euangelicæ prædicationis vestigium proferentes, toto dominicorum seriẽ circunferrẽt orbe gestorũ. Est igitur calceamentum nuptiale euãgelica prædicatio. Sed de hoc opportunius aliquid in aliis explicabimus.

Matt. 12.

De virtute & iudiciaria Christi potestate.

IPSE vos baptizabit in spiritu sancto & igni, habens ventilabrum in manu sua, & purgabit aream suã, & congregabit triticũ in horreum suum, paleas autẽ igni cõburet inextinguibili.) Habens ventilabrũ in manu. Ventilabri indicio discriminãdorum dominus declaratur ius habere meritorũ, eò quòd dum frumẽta in area ventilantur, plena à vacuis, ab inanibus fructuosa veluti quodam auræ spirantis examine separãtur, Per hanc igitur cõparationẽ ostenditur quod dominus iudicii die solidæ merita fructusq; virtutis ab inanis iactãtiæ exiliumq; factorũ infructuosa leuitate discernat, perfectioris meriti viros locaturus in mansione
C cælesti. Ipse enim perfectior fructꝰ est, qui meruerit eius esse conformis, qui sicut granum tritici cecidit, vt plurimos fructus afferret in nobis, inuisus paleis, inanibus meritis non amictus *. Et ideo ante eum ignis ardebit, nõ natura sui noxius, vtpote qui mala improbitatis exurat, splendorem probitatis accumulet.

* alias amicus.

De IESV baptizato, & dei patris testimonio.

FACTVM est autem, cum baptizatus esset omnis populus, & IESV baptizato & orãte, apertũ est cælum, & descendit spiritus sanctꝰ corporali specie sicut columba in ipsum: & vox de cælo facta est: Filiꝰ meus es tu, in te cõplacui.) Baptizatus est ergo dominus, non mũdari volens, sed mũdare aquas, vt ablutę per carnem Christi, quæ peccatũ non cognouit, baptismatis ius haberẽt. Et ideo qui ad Christi lauacrũ venerit, peccata deponit. Pulchre autẽ in iis quæ à cæteris dicta sũt, sanctus Lucas euangelista compendiũ sumpsit, & intelligẽdum magis quod à Ioãne dominus baptizatus est, q̃ expressũ reliquit. Quæ autẽ dominici causa baptismatis, dominꝰ
Mat. 3. ipse declarat dicens: Sine modo. Sic enim decet nos im-
D plere omnem iustitiam. Cum igitur tãta ad ædificationem ecclesiæ suæ diuino deus fauore cõcesserit, vt post patriarchas, prophetas, angelos, vnigenitus descẽderet dei filius, & ad lauacrũ veniret, nónne vere atq; diuine de ecclesia cognouimus dictũ: Nisi dominus ædificauerit domum, in vanũ laborauerũt qui ædificant eam? Nec mirum si homo ædificare non potest, qui non potest custodire. Nisi dominus custodierit ciuitatẽ, in vanũ vigilauerunt qui custodiunt eam. Hæc de quodam psalmo. Audeo tamen etiã ego dicere, quod homo viã non possit adoriri, nisi dominũ habeat præuiantem. Vnde scriptum est. Post dominũ deum tuum ambulabis. &, A domino dirigũtur viæ viri. Deniq; ille perfectior, qui intelligeret se sine domino ambulare nõ posse, Vias, inquit, tuas edoce me. Et vt ad historiam veniamus, (Nõ enim simplicem tantũ rei gestæ seriem debemus haurire, sed etiam actus nostros ad emulationem scriptorum referre.) Ex Aegypto populus exiuit, nesciebat uiam quę ad terram duceret sanctam. Misit deus columnam ignis, vt per columnam populus viam disceret. Misit etiam per diem columnã nubis, vt neq; ad sinistram, neq; ad dexteram declinaret. Sed non es talis homo, vt merearis & tu ignis columnam, non habes Moysen, non accipis signum. Nunc enim post aduentum domini fides exigitur, signa conduntur. Time dominuũ, & præsume de domino. Immittit enim angelos dominus in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Vides quia vbique domini
E virtus studiis cooperatur humanis, vt nemo possit ædificare sine domino, nemo custodire sine domino, nemo quicquam incipere sine domino. Et ideo, iuxta Apostolum, siue manducatis, siue bibitis, siue quid facitis, omnia in gloria dei facite, in nomine domini nostri IESV Christi. In duabus enim epistolis, alibi in nomine domini nostri IESV Christi, alibi in gloria dei facere te præcepit, vt scias eandem esse patris & filii gloriam, eandemq; virtutem, nec in aliquo circa sui diuinitatem patrem & filiũ discrepare, qui circa præsidia nostra nõ discrepant. Docuit igitur me Dauid qđ nemo sine domino ædificet domum, custodiat ciuitatem. Docuit me etiam Moyses quod nemo nisi deus fecerit mundũ. In principio enim fecit deus cælum & terram. Docuit etiã quod hominẽ deus opere suo fecerit. Nec ociose posuit: Finxit deus hominẽ de limo terræ, & insufflauit in faciem eius flatum vitæ. vt actum quendam dei circa ædificationem hominis vsu quodã corporalis operationis aduertas. Docuit etiã quia & mulierẽ fecit deus. Immisit enim deus soporem in Adam, & dormiuit, & sumpsit vnam costã de latere eius, & repleuit locũ eius carne: & ædi-
F ficauit dominus deus costam quam sumpsit ab Adam, in mulierem. Nõ frustra, vt dixi, corporalibus quibusdam manibus circa Adam & Euam Moyses deum inducit operantem. Mundum deus fieri iussit, & factus est, & vno verbo opus mũdi scriptura indicat absolutũ. Ad hominem venitur, & manus ipsas quodammodo studuit tibi propheta dei laborãtis ostẽdere. Plus nescio quid in his intelligere, q̃ lego, opera dei elaborata me cogunt. Subuenit Apostolus æstuanti, & quod ego nõ intelligebam quid esset, Os de ossibus meis, & caro de carne mea: &, Hęc vocabitur mulier, quoniam de viro suo sumpta est: diuino mihi spiritu reuelauit dicens: Sacramentum hoc magnum est. Quod sacramentum? Quia duo erunt in carne vna: & quia relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & quoniam mẽbra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Quis est iste vir propter quem mulier parentes relinquat? Relinquit parentes ecclesia, quæ de gentilibus populis congregata est: cui prophetice dicitur: Obliuiscere populum tuum, & domum prtris tui. Propter quẽ virum, nisi forte propter illum de quo dicit Ioannes: Post me venit vir, qui ante me factus est? De cuius latere dormientis costam deus sumpsit. Ipse enim est qui dormiuit, & quieuit, &

Gene. 1.
Gen. 2.
Ephe. 5.
Psal. 44.
Psal. 33.
1. Cor. 10.
Psal. 126.
Prou. 20.

G rationis Abrahæ: ſed, Liber generationis IESV Chriſti filii Dauid, filii Abrahã. Et cur hos duos potiſsimũ nominauerit, nequaq̃ prætereundũ puto. Nõ enim ocioſe fideliſsimi authores generis eliguntur, vt intelligamus quod in ipſa generatione carnis ſpiritalis magis ſucceſſio requiratur. Duo ſunt enĩ iſti viri in quos manauerũt promiſsa diuina. Prior Abrahã, qui ante Moyſi legem, & ante Populũ Iudæorũ propria derelinquẽs, & cognoſcens deũ, meruit fidei teſtimoniũ, quia credidit deo, & reputatũ eſt ei ad iuſtitiã. qui etiã à deo accepit oraculũ dicenti ſibi: Exi de terratua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & vade in terram quam tibi mõſtrabo, & faciã te in gentem magnã, & benedicam te, & magnificabo nomen tuũ, & ens benedictus, & benedicam benedicentes, & maledicãmaledicentes te, & benedicẽtur in te omnes tribus terræ. Vides igitur cõgregationes gẽtiũ, & ſacroſanctum eccleſiæ cœtũ oraculo diuino huic eſse primo promiſsum? Et ideo his author generis debuit deſignari, qui inſtaurãdæ eccleſiæ ſponſionem primus emeruit. Dauid quoq; merito & ipſe author generis declaratur, quia cũ iureiurando reſponſum quod ex ipſo ſecũdum carnẽ Chriſtus futurus eſset, accepit. Sic enim ſcriptũ eſt: Iurauit dominus Dauid veritatẽ, & nõ pœnitebit eũ, De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem meam. Et alibi: Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mẽtiar, Semẽ eius in æternũ manebit, & ſedes eius ſicut ſol in cõſpectu meo. Et in Paralipomenõ: Et erit, cum completi fuerint dies tui, & dormieris cũ patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuũ poſt te, qui erit de ventre tuo, & parabo regnũ eius: ipſe mihi ædificabit domũ, & erigam ſedem eius in ſeculum. Ego ero ei in patrẽ, & ipſe erit mihi in filiũ, & miſericordiã meã nõ diſpergã ab eo, ſicut diſperſi ab iis qui ante te fuerũt. Per Eſaiã quoq; idẽ dominus deus generationẽ domini reuelauit dicẽs: Exiet virga de radice Ieſſe, & flos ex radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus domini, ſpiritus ſapiẽtiæ & intellectus. Et infra: Et erit radix Ieſſe, & qui exurget imperare gentibus: in ipſo gentes ſperabunt. Et alibi: Puer natus eſt nobis, filius datus eſt nobis, cuius principium ſuper humeros eius, & vocabitur nomen eius, magni conſilii angelus. Adducam enim pacem ſuper principes & ſalutem. & magna poteſtas eius, & pacis eius non erit finis, in ſede Dauid, & in regno eiꝰ. In quo iuxta Aquilæ quoq; interpretationem, non quaſi de homine, ſed de eo qui vltra hominẽ eſset, videmus extitiſſe promiſsum. Idem enim interpretatus eſt: Puer natus eſt nobis, filius datus eſt nobis, & facta eſt menſura in humero eius, & vocabitur nomen eius admirabilis cõſiliarius, cõſiliarius meus fortis, potens, pater ſeculi, princeps pacis. Eius impleta eſt diſciplina, & pacis eius non eſt finis, ſupra ſedẽ Dauid, & ſupra regnũ eius. Omnia cõuenire de Chriſto, euidentibus ſignatur oraculis, nec poſſe diuinæ fructum potentiæ ad Salomonis gratiã deriuari, qui Dauid filius fuit, cuius finis haud dubie cognoſcitur. Finis enim fuit regni Salomonis, & pacis, vt Regnorum lectionibus demonſtratur. Vnus eſt Chriſtus, cuius regnum non habet finem. Deinde nullis Salomon gentibus imperauit, Chriſtus vero eccleſiã de nationibns congregauit. Poſtremo viuente Dauid & natus eſt Salomon, & regnum eſt conſecutus. Hic autem qui promittitur, poſt mortem Dauid ſurrecturus eſse mõſtratur, ſicut habes: Quia cũ cõpleti fuerint dies tui, & dormieris cũ patribus tuis, ſuſcitabo de ſemine tuo qui erit ex vẽtre tuo, & parabo regnum eius: ipſe mihi ædificabit domum, & erigam ſedem eius in ſeculum. Nunquid in ſeculum regnauit Salomon, qui annis tantummodo quadraginta regnauit? Ego ero, inquit ei in patrem, & ille mihi in filium. Quis eſt iſte proprius dei filius, niſi cui dictũ eſt: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et miſericordiam meam non diſpergam ab eo, & fidelem eũ ſeruabo in domo mea, & regnũ eius in ſeculum. At vero Salomonem erraſſe ideo fortaſse tam grauiter, ne errarent homines, & ad ipſum crederetur manaſſe promiſsum, diuinarum ſerie cognouimus lectionum. Aedificauit enim templum Aſtartę idolo propter amorem mulieris, & indignatus eſt dominus in Salomonem. Si igitur viuẽte Dauid regnare cœpit (ſic enim habes, quod cum eſset nũciatum Dauid regnare Salomonem, adorauit rex Dauid in cubiculo ſuo, & dixit. Benedictus dominus deus Iſrael, qui dedit mihi hodie de ſemine meo ſedẽtem in throno meo, & oculi mei vidẽt) ſi errauit, ſi offendit, vides quoniam promiſsi ſeries Chriſtum ſpopondit. Et ideo iſtos duos generis authores euangeliſta delegit. Vnum qui promiſsum accepit de congregatione populorum: alterum qui de generatione Chriſti oraculũ conſecutus eſt. Et ideo licet ordine ſit ſucceſsionis poſterior, prior tamen q̃ Abrahã in domini generatione deſcribitur: quia plus eſt promiſsum accepiſse de Chriſto, q̃ de eccleſia, quoniã eccleſia ipſa per Chriſtum. Ergo vnus princeps generis ſecundum carnẽ, alter princeps generis ſecundum ſpiritum: alter ſecũdum ſeminis gratiã, alter ſecũdum populorum fidem. Potior enim qui ſaluat, eo qui ſaluatur. Et ideo Dauid filius dicitur. Liber generationis IESV Chriſti, filii Dauid. Eius enim primo loco debuit filius dici, cui clare filius eſt promiſsus: licet apoſtolus etiã Abrahæ Chriſtũ dicat eſse promiſsũ. Abrahę enim dictę ſunt promiſsiones & ſemini eius. Nõ dicit, Et ſeminibus, tanq̃ in multis, ſed ſicut i vno: & ſemini tuo, quod eſt Chriſtus: vt alteri proprietas generationis, principatus alteri deferatur. Illi delatũ eſt vt IESVS eius filius diceretur, huic quaſi principi familiæ gentiumq; prærogatiua ſeruatur, vt ab Abraham generationes dominicæ manaret exordiũ. Qui enim fidei author eſt, ipſum aſſerere ſcriptura quoq; debuit diuinæ generationis authorem. Vnde & Lucas ad deum putauit originẽ eius eſse referendam, quod verus Chriſti generator deus ſit, vel ſecundum veram generationẽ pater, vel ſecũdum lauacri regenerationẽ myſtici author muneris. Et ideo non à primo generationẽ eius cœpit deſcribere, ſed poſteaquam baptiſmum eius explicuit, authorẽ omnium deum per baptiſmum cupiens demõſtrare, Chriſtum quoq; à deo ordine manaſſe ſucceſsionis aſſeruit, vniuerſa contexens vt & ſecundum naturam, & ſecundum gratiam, & ſecundum carnem dei filium demonſtraret. Quod autem euidentius diuinæ generationis indicium, q̃ quod de generatione dicturus, ipſum patrem præmiſit loquentem: Hic eſt filius meus dilectus, in quo complacui? Hic quoque aliqui ſolent ſerere quæſtiones, quòd Matthæus ab Abraham vſque ad Chriſtum quadragintaduas generationes enumerauerit, Lucas vero quinquaginta: & quòd per alias perſonas Matthæus, per alias Lucas generationem manaſſe deſcripſerit. in quo iam illud poteſt probari quod diximus, quia cum alios Matthæus maiores dominici generis, alios vero Lucas in ordine generationis texuerit: ab Abraham tamen & Dauid reliquos auhores generis vterque ſignauit. Quod vero per Salomonem Matthæus generationem deriuandam putauit, Lucas vero per Nathan, alteram regalem, alteram ſacerdotalem Chriſti familiam videtur oſtendere. Quod non ita accipere debemus, quod alterum altero verius, ſed alter alteri pari fide & veritate concordet. Fuit enim vere & ſecundum carnem regalis & ſacerdotalis familiæ. Rex ex regibus, ſacerdos ex ſacerdotibus: licet oraculum non de carnalibus, ſed de cæleſtibus exprimatur: quoniã & rex in dei virtute lætatur, cui iudiciũ à patre rege defertur, & ſacerdos eſt in æternum, ſecundum quod ſcriptum eſt: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchizedech. Bene igitur vterque tenuit fidem, vt Matthæus per reges ductam originem comprobaret, & Lucas per ſacerdotes à deo tranſmiſsam in Chriſtum ſeriem generis deducendo, ſanctiorem ipſam originem declararet. Simul in hoc

A probare voluit pater nobis in filio ſe eſse præſentem,di
cens:Filius meus es tu,in te complacui.Si vis dicere filiũ
cum patre ſemper eſse præſentẽ,lege filii vocem dicen-
Pſal.138. tis:Si aſcendero in cælum,tu ibi es:ſi deſcendero ad in-
fernum,ades. Si patris teſtimoniũ quæris,audiſti à Ioan
ne.Crede igitur ei,cui ſe baptizandũ credidit Chriſtus,
cui pater filiũ cæleſti voce cõmiſit,dicens: Hic eſt filius
meus dilect⁹,in quo cõplacui.Vbi ſunt Arriani,quibus
non placet filius,in quo cõplacuit pater? Hoc non ego
dico,neq; hominum quiſquam locutus eſt,neq; per ho-
Mat.17. minẽ deus,neq; per angelos,neq; per archãgelos,ſed ab
ipſo patre vox de cęlo miſsa ſignauit. Deinde alibi idẽ
Ioan.10. pater repetit,dicens: Hic eſt filius meus dilectus,in quo
cõplacui:ipſum audite,dicentẽ vtiq; Ego & pater vnum
ſumus. Qui ergo filiũ non credit,non credit patri. Te-
ſtis eſt ille de filio.Si dubitatur de filio,paterno non cre
ditur teſtimonio.Deinde cum dicit,In quo complacui:
non aliena in filio,ſed ſua laudat.Quid eſt enim dicere,
In quo cõplacui,niſi quia omnia quæ habet filius,& pa-
ter habet: ſicut & quæ patris ſunt,filii ſunt? Filius dixit:
Ioan.16. Omnia quæ habet pater,mea ſunt.Indifferentis enim di
uinitatis potentia non ſecernit inter patrem & filiũ,ſed
vnam patri filioq; participat poteſtatẽ.Credamus patri,
cuius voce elementa ſonuerunt. Credamus patri,cuius
voci elemẽta obſequiũ præſtiterunt.Credidit mũdus in
B elementis,credat in hominibus. Credidit in exanimis,
credat in viuẽtibus.Credidit in mutis,credat in loquen
tibus.Credidit in iis quæ non habent ſenſum,credat in
iis qui ſenſum vt deum cognoſcerent conſecuti ſunt.

Diui Ambroſij

MEDIOLANENSIS EPISCOPI
Commentariorũ in euangelium ſe-
cundum Lucã,Liber tertius.

De genealogia domini Saluatoris

ET ipſe IESVS erat incipiens fere annorum triginta qui putabatur fili⁹ eſse Ioſeph.) De generatio-
nibus dicturi, quarum nonnul-
lam videmus in euãgelio ſecun-
dum Matthæũ, vel in hoc cuius
interpretationẽ habemus in ma
nibus, eſse diſtantiam,quoniam
non eſt credibile aduerſantia ſibi ſanctos viros potuiſ-
C se dicere, de generationibus præſertim domini Salua-
toris: quanto ſtudio poſsumus, non dixiſse eos diſcre-
pantia demonſtremus. Et primũm omnium neminem
mouere debet quod ita ſcriptũ eſt: Qui putabatur eſse
filius Ioſeph,Bene enim putabatur,quia natura nõ erat.
Sed ideo putabatur, quia eũ Maria quæ Ioſeph viro ſuo
erat deſponſata, generauerat. Sic enim habes: Nónne
hic eſt filius Ioſeph fabri? Diximus ſupra qua ratione
per virginem,diximus etiam qua ratione per deſponſa-
tam, & quare cenſus tempore naſci voluerit dominus
ſalutaris.Non alienum etiam videtur vt qua ratione fa-
brum patrẽ habuerit,declaremus. Hoc enim typo eum
patrem ſibi eſse demonſtrat,qui fabricator omniũ con-
didit mundum,iuxta quod ſcriptum eſt:In principio fe
Gene.1. cit deus cælum & terram. Nam etſi humana non ſunt
comparanda diuinis, typus tamen integer eſt,quod pa-
ter Chriſti igne operatur & ſpiritu, & tanq̃ bonus ani-
mæ faber vitia noſtra circundolat, cito ſecurim admo-
uens,arboribus infœcundis, ſecare doctus exigua,cul-
minibus ſeruare ſublimia, rigida mẽtium ſpiritus igne
mollire, & in varios vſus omne humanum genus diuer
ſa miniſteriorum qualitate formare. Cur autem Ioſeph
magis quàm Mariæ generatio deſcribatur, cũ Maria de D
ſpiritu ſancto genuerit Chriſtum, & Ioſeph à gene-
ratione domini videatur alienus,dubitare poſsemus,ni
ſi conſuetudo nos inſtrueret ſcripturarum, quæ ſemper
viri originẽ quærit.Sic enim habes:Phares fuit filius Iu- Mat.2.
dæ principis tribus, hic genuit Eſrom, & Eſrom ge-
nuit Aram, & Aram genuit Aminadab, & Ami-
nadab genuit Naaſon,& Naaſon genuit Salmon,
& Salmon genuit Booz,& Booz genuit Obeth,&
Obeth genuit Ieſse,& Ieſse genuit Dauid. Viri e-
nim perſona quæritur, qui etiam in Senatu & reliquis
curiis ciuitatum generis aſserit dignitatem. Quàm de-
forme autem ſi relicta viri origine,origo fœminæ quę
retur,vt videretur patrem non habuiſse ille totius mun
di populis prædicãdus? Sed etiãalibi diuerſo ordine ge-
nerationẽ doceamus eſse decurſam,ne hic quoq; euan-
geliſtæ diſcrepare videãtur,quiveterem ordinem ſunt
ſecuti. Sic enim habes. Fuit homo ex Arath, & nomen 1.Reg.1.
eius Helcana,filius Hieremihel,filius Heli,filius Ozi.Vi
des & à patribus ad filios, & à filiis ad patres originis de
ſcriptionem veteri more contextam. Vides vbique fa-
miliam per virorum generationes eſse decurſam. Noli
mirari ſi Matthæus ab Abrahã vſque ad Ioſeph, Lu-
cas à Ioſeph vſq; ad Adam & ad deum generationũ or-
dinem percurrit.Noli mirari quod Ioſeph origo deſcri E
pta eſt.Etenim ſecundum carnẽ natus, vſum debuit ſe-
qui carnis,& qui in ſeculũ venit,ſeculi debuit more de-
ſcribi,maxime cum in Ioſeph origine etiã origo ſit Ma-
riæ. Nam cum vir iuſtus fuerit Ioſeph,vtiq; ex tribu ſua
& ex patria ſua accepit vxorem, nec potuit iuſtus face-
re contra id quod lege præſcriptum eſt.Sic enim habes:
Quia vnuſquiſq; in hæreditate tribus ſuæ patriæ adhæ- Nume.36.
rebunt filii Iſrael,nec de tribu ad tribum tranſibunt: &
omnis filia quæ habet hæreditatem tribuũ filiorũ Iſrael,
vni ex populo & ex tribu patris ſui erit vxor. Itaq; & cẽ
ſus tempore aſcendit Ioſeph de domo & de patria Da-
uid, & profiteretur cũ Maria vxore ſua. Quæ ex eadem
domo,& ex eadem patria profeſsionũ defert,vtiq; eiuſ-
dem tribus & eiuſdem patriæ ſe eſse deſignat. Cognata
quoque Mariæ inducitur Elizabeth.primò quod omnes
Iudæi cognati,quemadmodum & Apoſtolus docuit di-
cens: Optabam enim anathema eſse ipſe pro fratribus Rom.9.
meis,cognatis ſecũdum carnem,qui ſunt Iſraelitæ.Co-
gnatæ ergo, qui ambæ Iſraelitæ erant: ſimul & cogna-
tæ,quia ambę erant ex tribu Iuda. Didiciſti ex tribu Iu-
da Mariam,diſce & Elizabeth.Nam exurgens Maria in
diebus illis,abiit in montana cum feſtinatione, in ciui- F
tatem, inquit, Iudæ, & intrauit in domum Zachariæ.
Cum enim iuxta tribus ſuas Moyſes habitare vnum-
quemq; præſcripſerit,vtiq; cum in ciuitate Iudæ manſe-
rit,erat & in tribu Iuda,maxime cũ ex genere Elizabeth
fuerint ſacerdotes, quorũ deus portio eſt. Simul quàm
pulchrum, vt cum illa prænuncium Chriſti, Chriſtum
illa genuerit,& altera de ſpiritu ſancto cõceperit, al
tera ſancto repleta ſpiritu prophetauerit,ſecũdum car-
nem quoq; videãtur fuiſse cognatę,quę ſecũdum deum
ſpiritalis cognationis conſortio non carebant. Quod ſi
omnis fœminæ caput vir, ſecundum ſanctum Apoſto- Ephe.5.
lum: & ſunt duo in carne vna ſecundum legem diuinã:
vtiq; ii qui vna caro erãt,& vnus ſpiritus, quomodo po
terat fieri vt viderentur patriam & tribum habere diui-
ſam? Accedit illud,quod etiã angelus Gabriel de domi-
no prænũciauerat q̃ dabit illi deus ſedẽ Dauid patris ſui
Certum eſt igitur etiã Mariã de Dauid generatione ma-
naſse. Simul etiã dicimus nihil referre quo ordine gene
rationis ſexies exprimatur, cũ iter hinc atq; inde ſit per
uium.Cur autẽ ſanctus Matthæus ab Abraham genera-
tionem enumerare cœperit Chriſti,ſanctus vero Lucas
à Chriſto vſque ad deũ perduxerit explanandum vide-
tur. Sed prius cur ſanctus Matthęus cũ ab Abraham cœ
perit generationis ordinẽ,non ita poſuerit,Liber gene-

G bant,non ſunt gratiæ & honoris exortes, ſed prior pietatis fructus in authoribus q̃ hæredibus. Prior enim Zara,qui interpretatione ſignificatur oriẽs. Lux enim pietatis, veri ſplendor Orientis eſt, illius vtique qui dixit: Oriẽs nomen eſt mihi. cuius in patriarchis primitus radius lucis illuxit. Hi enim primæ vitę ſuæ actum in hoc ſeculo præmiſerũt, in quorum manu noſtri quoq; actus tanq̃ plenioris corporis, qui adhuc naturæ quodã generãtis vtero tenebamur, figura præceſsit. Sed media tanq̃ ſepes obiecta legis eſt obſeruatio, & quodammodo vita maiorũ videtur inciſa, de qua in typo illa obſtetrix, fortaſse iuſtitia, quæ nos emiſsos aluo naturæ matris excepit, dixiſse proditur: Hic exiet prior. Et reuera mirabilis ille erat ordo pietatis, non à Moyſe, nec ab aliquo homine, nec per hominẽ, ſed munere quodam ſapiẽtiæ ſponte ſe infundentis impreſsus. Prima igitur diſciplina pietatis ſecũdum euãgelium, quia per crucẽ & ſanguinem credimus Chriſti: cuius Abraham diem vidit, & gauiſus
Ioan.8. eſt: cuius Noe gratiã in typo eccleſiæ figuratam, ſpiritali cognitione præſenſit: cuius Iſaac vicem in ſacrificio nõ recuſauit: quẽ Iacob cũ vinceret, adorauit: cuius Eſaias
H ruborem vidit veſtimentorũ. nam ſecundu euãgelium vita etiam prophetarũ eſt: in cuius ſanguine inter excidia mũdi publicæ futurũ ſalutis inſigne Rhaab illa typo meretrix, myſterio eccleſia, figurauit: quę multorũ conuenarũ copulam nõ recuſat: & quò cõiunctior pluribus eò caſtior, immaculata virgo ſine ruga, pudore integra, amore repleta, caſta meretrix, vidua ſterilis, virgo fœcũda. Meretrix, quia à pluribus amatoribus frequentatur,
1.Cor.6. cum dilectiõis illecebra, & ſine colluuione delicti. Qui enim adhęret meretrici vnum corpus eſt. Vidua ſterilis, quæ viro parere non norit abſente. Venit vir, & hũc populum plebemq; generauit. Virgo fœcunda, quæ hanc genuit multitudinẽ cum fructu amoris, ſine vſu libidinis. Sed vt ad hiſtoriã reuertamur, quid ſibi volunt obſtetricis eloquia dicẽtis: Hic exiet prior, niſi quia eius ty
Gene.38. pũ gerebat, qui ortu corporis poſterior, virtute & veritate primus exiſtẽs, principatũ ſibi omnium vendicauit? Inde & Ioãnes: Poſt me venit vir, qui ante me factus eſt.
Ioan.1. Quid ſibi vult quod coccũ in manu ei⁹ ligauit, niſi quia typus eius erat qui crucis indicio ſuę, & ſanguinis fuſione actum illuſtrauit humanũ? Itaq; poſteaquã manũ reduxit, quaſi inciſione facta ſepis, exiuit frater eius, quem quaſi medium parietem ſepis vel maceriæ Apoſtolus nominauit, atque ipſe de inciſione nomen accepit. Phares enim diuiſio eſt. Vnde & Phariſæi nuncupati, eó quod à
I multorum ſe coniunctionibus ſepararent. Beatius autem & multo melius fuiſset nõ incidiſse ſepem, ſed vnã eandem & indiuiduam permanere. Quod fieri potuit ſi ei vitæ quæ prior manum miſit, hoc eſt, actum oſtendit ſuũ, conſequens fuiſset eius vitæ militia quæ ſecuta eſt. Multo enim melius, ſi circunciſus populus vitam maiorũ voluiſset imitari. Sic enim fuiſset vna ſepes, vna maceria, vna ædificatio priorũ ac ſequentiũ. Sed quia primum illum vitæ actum, poſteriorum infirmitas non potuit implere, inciſione ſine dubio facta ſepis eius ſiue maceriæ quæ ſecundum deum ædificata erat, tanquam me-
Eſa.5. dius paries interiectus eſt, vt illa ſepes, hoc eſt, perpetua atq; continua bonorũ morũ ædificatio rumperetur. Sepes enim eſt qua ager circundatur fructuoſus, furis remouetur incurſus, quæ culta cõcludit, deſerta ſecernit. Maceria quoq; domũ claudit. hæc ſi maneat, domus tuta eſt. Denique auferam, inquit, maceriã eius, & erit in direptionẽ. Optemus vt hæc integra ſit maceria domus noſtræ, domus ſpiritalis quæ in nobis eſt. Non enim ab homine exædificari poteſt, ſed à deo viuo, qui ait: Et maceriam circundedi. Perdiderunt igitur ſalutem, qui maceriam perdiderunt. Maneat ergo maceria, maneat hæc ſe
Eccli.28. pes. Vis ſcire quàm ſit vtilis ſepes? Sepi aures tuas ſpinis & tribulis, & noli audire linguam nequam. Sepes enim iſta te defendit à culpa. Ergo dominus IESVS, qui poſtea ſecundum carnem venit in lucẽm, veteris illius K munitionem ſepis inſtaurans, in maiorũ nos actuum, & antiquam ſimplicitatem fidei reformauit. Vnde de eo & propheta dixit: Vocaberis ædificator ſepis. Tulit enim Eſa.58. illum obicẽ qui vanitatẽ mentis & corporis, ſeriemq; vitæ ſimplicis diuidebat, atq; ipſe factus eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem ſepis ſoluens. Quem parietem exponit Apoſtolus inimicitias eſse in Ephe.2. carne. Has ergo inimicitias tulit dominus, & pacem refudit, legemq; mandatorũ in decretis euacuauit, vt duos conderet in vno nouo homine: in quo non ſolum exteriorem & interiorẽ, ſed etiam Iudæum ſignificat & Græcum, vt eſset omnia & in omnibus Chriſtus. Dominus enim ſabbati ſuperſtitionem tulit ſabbati corporalis, & quaſi medium ſoluit legis parietem, qui nos ab ea pietate quæ ſecundum deum eſt, decretorum difficultate prohibebat, eò quod iuxta Moyſi legem non erat facile atq; poſsibile gentibus militare deo, cum inanis ſuperſtitio Iudęorũ purum affectum gentiũ à ſubeunda obſeruatione reuocaret. Quid ergo? Lex iutilis? Abſit, ſed vti-
L lis incredulis, infirmis neceſsaria, quæ lubricos & errantes præcepti ſalutaris auſteritate cohiberet, & obſeruationum attẽtione concluderet. Bona autem lex eſt, quia ſpiritalis. Ei autẽ non bona, qui nõ putat ſpiritalem, qui mente exiguus humiliſq; factus, eã quæ ſuper legem eſt, maieſtatem ſcilicet Chriſti videre nõ potuit. Quem vtique tanquam ſupra illum parietem reſpiciens ille mente ſublimis Eſaias gloriã dei vidit, quæ videtur in montibus, nõ in collibus. Docuit itaq; nos eccleſia in Cãticis cãticorũ, quod iſte paries domino noſtro IESV Chriſto obſtare non potuit, vel ei qui ſecutus eſt Chriſtũ, dicẽs:
Cant.2. Vox fratris mei: ecce hic venit ſaliẽs ſuper mõtes, & trãſiliẽs ſuper colles. ſimilis frater meus capreę, vel hinnulo ceruorũ in mõtibus Bethel. Ecce hic retro poſt parietẽ noſtrũ, proſpiciẽs per feneſtras, proſpiciẽs per retia. Reſpondit frater meus, & dixit mihi: Surge, veni proxima mea, ſpecioſa mea, columba mea: quoniã ecce hyẽs tranſiuit, pluuia abiit, diſceſsit, flores viſi ſunt in terra, tempus ſecandi aduenit, vox turturis audita eſt. Flores apoſtoli, tempus meſsis, fructus eſt Chriſtus, vox turturis vox eccleſiæ. Iure igitur dei filius poſteaquã terrenos homines, nec gradiẽtes ad ſuperna, & corporalibus inſpexit anguſtiis coartatos (Non enim erat qui faceret bonum, non erat vſque ad vnum.) deſcẽdere in terras ipſe
Pſal.13. dignatus eſt, vt parietẽ illum legis, hoc eſt, molem quan M dam & ſuperſtitionẽ intellect⁹ corporalis auferret, quæ quaſi premeret & obũbraret corda populorum. Melior igitur maceria, q̃ paries. Deniq; non bonus paries dealbatus. Quod non ocioſè dictũ eſt principi ſacerdotum,
Actuũ.23. eò quod medii parietis impedimenta ſeruabat, quẽ dominus IESVS abſtulit quaſi duram militiam, quo clariorem obſeruantiam religionis infunderet, vt iam non vnum Iudæorum genus quaſi corporalis quodam perſcripto legis incluſum, ſed omnes gẽtes ad dei cultũ prę euangeliũ vocarentur. Duo igitur gemini, duæ geminæ vitæ, duæ geminæ ſunt militiæ, ita vt prior melior ſit ſequẽte. Et ideo quod eſt melius, reformatũ eſt. Quis autem neget euangeliũ præſtare legi? Bona tamẽ lex, ſi ſupra literam mentem erigas. Litera enim occidit. Quid
2.Cor.3. autẽ haberet hæc hiſtoria gratiæ, niſi lucẽ tanti myſterii viderem⁹? Docuit eni nos Apoſtolus ſanctus in ſimplicitate hiſtorię ſecretũ quęrere veritatis, & in quaſdã nõ intelligibiles ſecundum literã diſputationes ſenſum referre, ſcribens: Dicite mihi ſub lege volẽtes eſse. legem
Gala.4. non audiſtis? Scriptum enim eſt quia Abraham duos filios habuit, vnũ ex ancilla, & vnum de libera: ſed qui ex ancilla ſecundum carnẽ natus eſt: qui autẽ de libera, ſecundũ promiſsionẽ. Quæ ſunt, inquit, per allegoriã dicta. Hæc enim ſunt duo teſtamenta. Et infra: Quæ autem ſurſum eſt Hieruſalẽ, libera eſt. Ad illã igitur, quã medius paries incidere & diuidere non potuit, mentis ſub-

A quoq; vituli figura signatur quod vbiq; sacerdotale my
sterium putat esse seruandum. Nec mireris si ab Abra-
ham plures secundum Lucã successiones vsq; ad Chri-
stum sunt, pauciores secundum Matthæum, cum per a-
lias personas generationem fatearis esse decursam. Po-
test enim fieri vt alii longæuam transegerint vitam, alte
rius vero generationis viri immatura ætate decesserint:
cum videamus complures senes cum suis nepotibus vi
uere, alios vero viros statim filiis obire susceptis. Illud
quoque aduertimus quòd sanctus Matthæus, Iacob, qui
fuit pater Ioseph, filium Mathan esse memorauerit: Lu-
cas vero Ioseph, cui desponsata erat Maria, filium Heli,
Heli autem filium Melchi esse descripserit. Quomodo
vnius duo patres, id est Heli & Iacob? Quomodo etiam
duo paterni aui, Mathan & Melchi? Sed si requiris, inue-
nies quod iuxta præscriptum legis veteris duo fratres
diuersos filios vterinos ex vna vxore generauerint. Tra
ditur enim Mathan, quia à Salomone genus duxit, Ia-
cob generasse filiũ, & vxore superstite decessisse, quam
postea Melchi accepit vxorem, ex qua generatus est He
li. Rursus Heli fratre sine liberis decedente, copulatus
est fratris vxori, & genauit filium Ioseph, qui iuxta
legem Iacob filius dicitur: quoniam semen fratris de-
functi frater iuxta legis veteris seriẽ suscitabat. Ita duo-
B rum filius dictus est, non ab vtroque generatus, sed quia
alterius secundum generationem, alterius secundum le
gem factus est filius. In quo præscripto legis futurã per-
petuitatem defunctorum seminis nobis esse promissam
non intellexit populus Iudæorum, sed secundum lite-
ram accipiens, gratiam corrupit oraculi. Alius enim e-
rat frater, qui defunctorum fratrum semen resuscitaret,
non frater secundum carnis germanitatẽ, sed secundũ
gratiæ puritatem. Et ideo fortasse frater nõ redemit, re-
dimet homo: quia non germanus frater ille, sed domi-
nus, & mediator dei & hominum, homo Christus IE-
SVS resurrectionis gratiam propagauit. Licet sit versi-
culi istius & alia interpretatio, quam suo dicemus loco.
Non absurdum autem videtur, quod geminato mysti-
co numero quarternasdenas generationes diuidendas
sanctus Matthæus putauit, ab Abraham vsq; ad Dauid,
à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis, à trans
migratione Babylonis vsque ad Christum: in quo vices
mutationum pariter designauit. Ab Abrahã enim vsq;
ad Dauid tempora sine regibus fuit populus Iudæorũ.
Regnum enim iustum à Dauid cœpit, deinde per reges
actum genus omne est Iudæorum, & intemerata vsq; ad
transmigrationẽ eorum regna manserũt. Post transmi-
grationem vero in occasum degenerãtis populi nobili-
C tas circuncisa vergebat. De quinquaginta vero genera-
tionibus quas ab Abraham Lucas contexendas putauit,
numeri mystici seruata gratia satis claret. Nam & deci-
mus & septimus numerus mysticus est, & tertio vterque
repetitus mysterium signat. Et Pentecoste, cuius Lucas,
& Tesseracoste, cuius Matthæus secutus est gratiam, sa-
tis superq; numerum mysticum prodiderunt. Plerique
De concep- etiam mirantur cur Thamar mulieris famosæ, vt illis
tu Thamar, videtur Matthæus cõmemorationem in dominica gene
& geminis ei9. ratione contexendam putauerit, cur etiã Ruth, cur eius
quoque mulieris, quę Vrię vxor fuit, & occiso marito in
Dauid nuptias cõmigrauit: cum præsertim Saræ & Re-
beccæ & Rachel sanctarũ fœminarũ nusq; fecerit mẽtio
nem. Sic enim habes: Abraham genuit Isaac, Isaac ge-
nuit Iacob, Iacob genuit Iudam, & fratres eius: Iudas au
tem genuit Phares & Zaram ex Thamar. Non ociose v-
tique huius mulieris euangelista nomẽ inseruit, de qua
diuise interim tractãdum videtur. Primùm enim, si veris
intendas animũ, non hæc mulier tã famosa q; iusta. Non
enim tẽporalis vsum libidinis req;iuit, sed successionis
gratiam concupiuit. Erat enim deforme liberos non ha
bere: quod etiam legum ciuilium fuit authoritate multa
tum. Promiserat eam filio suo Iudas, sed diu pactarum
fœdera distulerat nuptiarũ, per moram promissi defun D
ctus est sponsus. Nõdum virginitatis, nondũ viduitatis
ante Christi aduentũ vernebat gratia. Dolens se sine fi-
liis remansisse, dolũ studio generationis cõmenta est, &
Iudam cõsilio præuertit, vt se eidem offerret ornatam,
posteaq; defunctam eius cognouit vxorem. Vides vbiq;
mulieris vitam probari, quod non alienũ præripuit tho
rum nõ meretricio studio quasi meretrix adornata est.
Non enim vagam captauit libidinẽ, sed diu soceri frau-
data promissis, ex ea familia quã delegerat, cõuerso do-
lo fructũ voluit successionis adipisci. Quis itaq; castior,
illa quæ tãdiu expectauit promissum, an ille qui amorẽ
ferre non potuit oblatum? Illa quę sponsi familiam non
refugit, an iste qui meretricẽ putauit? Illa quæ oram sui
corporis volentibus non permisit ad copulã, an iste qui
quod studio cœpit erroris, ad successionis gratiam casti
tate mulieris cõsummauit? Illa quæ filios non habebat,
& tẽpus conceptionis mora cõiugii timebat excludi, il-
la quæ grauitatẽ maturioris elegit: an iste qui ætatẽ ado-
lescentioris adamauit? Deniq; ipse confessus est, dicens:
Iustificata est Thamar magis q; ego, propter quod non Gene.38.
dedi eam Selon filio meo. Itaq; illa experiri exactorem
ipsum suæ voluit castitatis. Deniq; nunquã postea virũ
experta est, amictũ viduitatis sumpsit à coitu. Ille vnius E
horæ impatiens, qui annos à puella exegerat castitatis,
luctũ expulit, vestem mutauit, comam totondit, rogum
deseruit, thorũ amator descẽdit. Sed nõ ita istam defen
dimus, vt illũ accusemus, immò vtrũq; excusemus. Non
autem nos, sed mysteriũ quod copulæ illius fructus ex-
pressit. Genauit enim mulier Phares & Zaram filios,
genauit geminos. Vnde non ociose Matthæus vtrunq;
signauit, cum Phares tantũmodo cõmemorationẽ cau-
sa deposceret. Phares enim genuit Esron, Esron genuit
Aram, deinde per ordinẽ singuli. Cur autem cum Isaac
duos genauerit, Iacob plures, singulorũ tantũmodo
quos successionis dominicæ causa poscebat, fecit scri-
pturę series mentionẽ, horum autẽ vtrunq; memorauit:
nisi quia hic in vtroq; mysterium est? Tractauimus mo-
ralem locũ, quia non opera meretricis exercuit, sed mu
nera fœcũditatis elegit. Tractemus historicũ, & mysticũ
vẽtilemus. Neq; enim sine mysterio potest esse quod an
nulũ & monile accepit, & virgã. Non vilis persona quæ
meretur accipere ornamentũ, signaculũ, potestatem: fa-
ctorũ signaculum, pectoris ornamentũ, regiæ libertatis
insigne. Ergo vtordiamur historiam, cum generaret
Thamar, legisti quia vnus de vtero eius præmisit manũ:
quam apprehendens obstetrix, coccũ in eam ligauit, di-
cens: Hic exiet prior. Vt autẽ reuocauit manum puer in F
matris vterũ, statim exiuit frater eius. Dixit autem ob-
stetrix: Quid inciſa est per te sepes? Et vocauit nomen
eius Phares. Et post ipsum exiuit frater eius, in cuius ma
nu erat coccũ, & vocauit nomẽ eius Zarã. Vides quanta
ænigmata mysteriũ prodãt? Manus præmissa, coccũ liga
tum, reducta man9, vox obstetricis gemina, quod prior
alter exiret, sepẽ alter incideret. Cur autẽ alter manum
præmisit ex vtero, alter genitali præcessit exortu, nisi qa
per geminorũ mysteriũ gemina describitur vita populo
rum: vna secũdum legẽ, altera secũdum fidẽ: vna secun-
dũ literã, altera secũdum gratiã? Prior gratia quàm lex,
prior fides q; litera. Et ideo gratiæ typus manũ ante præ-
misit, qa gratię actus ante præcessit, qui fuit in Iob, Mel-
chizedech, Abrahã, Isaac, & Iacob, qui per fidem sine le
ge viuebãt. Credidit enim Abrahã deo, & reputatum est Gene.15.
ei ad iustitiã. Melchizedech quoq; sancti gratiam præce-
dens sacrificii figura monstrauit. Præueniẽtes enim le-
gem patriarchę sancti, præscriptorũ vinculis absoluti, li
bera & cõsimili nobis euãgelii gratia refulserũt. Iunior
horum frater, secũdus ordo pietatis. Primus ergo in pa-
triarchis, secundus in regibus & sacerdotibus est. Vtra-
que enim vita secũdum deum, quia illi quoq; qui secun-
dum legem Moysi religiosam & piam militiam milita-

G lachrymis abluendū, offerendus nobis seminem virtuti propriæ debere cōsidere? Habemus enim aduersarium magnum, qui vinci à nobis sine dei fauore non potuit. Et plerumq; illustribus & beatis viris gratia peccata fuisse reperies, vt quasi homines tētationi paruisse cognoscas, ac virtutibus egregijs pl⁹ quàm hominem crederētur. Si enim Dauid, qui præsumptione virtutis elatus dixerat:

Psal.7. Si reddidi retribuentibus mala mihi et alibi Ego autem

Psal.29. dixi in mea abundantia, non mouebor in æternum: statim insolentiæ huius pœnam se subiisse memorauit, dicens: Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Si ipse dominici generis author insolētiæ excepit offensam, quanto magis nos cæteri peccatores, quibus nulla suffragatur prærogatiua meritorum, insolētiq; eo pœnam timere debemus, in quo naufragium sit bonorū: præsertim cū tantus vir nobis & magisterii author sit & exempli, qui quasi palinodiam quandā ad reprobitādū

Ibidem. dominū in posterioribus canendā putauit, dicēs Domine non est exaltatum cor meum, neq; elati sūt oculi mei. et,

Psal.130. Dominus à dextris meis, ne cōmouear. Sciuit enī quādo se sibi credidit, esse lapsū. Denīq; nihil aliud esse I hoīe

Psal.15. designauit, nisi quia deū nouit. Sic enim habes: Quid est homo quod innotuisti ei, aut filius hominis quia cōputas eum? Si ergo dauid insolentiā damnat, humilitatem laudat recte in historia vxoris Vriæ magisterium istud affectāda humilitatis adsciscitur. Etsamen si ex ea natus est ille pacificus Salomon, videamus ne forte mysterium sit quod sublato eo de medio, qui ante coniugio suo ple

H bem gentium vendicabat, alii Ecclesia viro nupserit vero Dauid. Dauid enim vocatus est Christus, in parentis

Psal.88. nomen adscitus iuxta quod scriptum est: Inueni Dauid seruum meum, cui nupsit Ecclesia, quæ verbi semine & spiritu dei plena, Christi corpus effudit, populū scilicet Christianū. Est ergo mulier, quæ viuente viro alligata est legi: & ideo mortuus est vir eius, vt nō esset adultera si esset cum alio viro. Mysterium igitur in figura, peccatum in historia: culpa per hominē, sacramentū per verbum. De qua historia quoniā alibi plenius diximus, hic transcurrēdum videtur. Meritoq; sanctus Dauid de hac historia mysticū psalmū quinquagesimum scripsit propter

Psal.50. Bethsabee nuptias, dicens: In plurimū laua me ab iniustitia mea, & à delicto meo munda me. Si iniquitatē suam dei amicus cognouit, & meritis suis obstare delictū, si denīq; deo se peccasse cōfitetur: cur tu de cōfessione criminis erubescas, cū criminis cōmentum, non confessio sit pudori? Ergo cū Dauid Bethsabee historiā nō præteruiserit in suis psalmis, vt in ea vel mysterium, vel actum perfectæ pœnitentiæ nos doceret, iure videmus etiā in generatiōib⁹ dominicis nō prætermissā, qa & ipse Dauid qui eā accepit I vxorē filii, generatiōis dominicæ secūdū carnē series refertur. Cuius speciale (vt diximus) meritū, vt Ecclesia I hoc mysterio videret exortū, &

I acciperet oraculū od ex suo Christi⁹ genere nasceretur.

Psal.131. Alterū enī ad Ecclesiā pertinet, qđ dixit: Ecce audiuimus eā in Effrata, inuenimus eā in campis siluæ. Alterū specialiter ad dominici corporis susceptionem: quod oraculo

Ibidem. manifestissimo reuelatur, cū dicitur: Ex fructu vētris tui ponā super sedem meam. Noli tamen tanto negligens esse promisso, non enim sine definitione datū est. Sed si custodieris testamētū, & testimonia seruaueris domini, quæ in Euāgelio se pollicetur esse dicturū: tibi quoq; copia sedis patebit æternæ. Hæc de vxore Vriæ. De Achab autem satis claret, cui vxor Iezabel. Et de Iechonia, de quo satis idoneus author est Hieremias maximi reuma est delictū: cui etiam quod habuit, nomen eripuit. Et ideo qui Ioachim in Regnorum libris dicitur, Iechonias ab

Qđ in Iechonia regnum defecerit Iudæorum. Hieremia est nominatus, dicente eo: Abiectus est Iechonias vt vas, non est vsus in eo, propter quod proiectus est ipse, & semē eius: Terra terra audi verbū domini. Scribe virum istū abdicatū, quia non exurget ex semine eius sedens in throno Dauid princeps adhuc in Iuda. Eo enī regnante Iudam Babylonii vastauerunt, neq; postea K vsquā de semine eius regnū quisquam in Iudæa potuit obtinere. Postea enim populus de captiuitate diuersis sub facerdotibus & tetrarchis fuit. Vide etiam vsq; ad Christi generationem mansere tetrarchæ, ne qđ quidē, quantum historia docet, regalis dignitatem generis reseruantes. Fertur enim ab his, qui sine argumentatis, sine Qđ Herodes simpliciter docentes, sine vere affirmantes traditūm de regno nobis quia Idumæi latrones Ascalonem vbi Palæstina non longe ingressi, de phano Apollinis quod vicinum muris erat, ignoti. Antipatri Herodis cuiusdā Hieroduli filium inter alios abduxere captiuū, quē pater redimere propter paupertatem nequiuit. Is igitur imbutus disciplinis & mysteriis Iudæorum, Hircano Iudææ regi amicitia copulatur, quē pro se ad Pompeium Hircanus legatum direxit. & quia legationis fructu potitus est, per eam gratiam partem regni affectauit. Occiso autem Antipatro propter felicitatis inuidiā, filius eius Herodes postea sub Antonio senatusconsulto Iudæis regnare præceptus est. Cuius Herodes filios, & alii tetrarchæ. Quod ideo ex Græcorū historiis putauimus transferendum, vt clareat Herodem nul L lo affinē generi Iudaeorum, regnū adulterina fraude quæsisse. Denīq; conscios ignobilitatis suæ, ne qua posteris suis vel de præscripto veteri quæstio nouaretur, scripturas eorū incendit: existimans se si indicia deposuisset, nullis aliis testimoniis clarere posset quis de patriarcharū vel proselytorum veterum genere emanasset. Sed, vt pleraq; curæ humanæ sunt, cognitione hoc & indagini veritatis præiudicare non potuit. Ne nobis tamē possit præiudicare, videamus, qui veri regalisq; generis dicimus Christum, & per veros & nobiles reges adum domini gen⁹. Sed vbi adulterina regnū affectauit propago, successionem nobilitatis suæ, nō potētiæ, sed generationis ordo seruauit. Tamen ipsum regē secundū hominē sēculi nō accipim⁹ Christū. Quomodo ergo ex fructu vētris tui ponā super sedē meā? Quomodo & angel⁹ de eo dicit q̄ dabit illi dominus deus sedem Dauid patris sui, & regnabit i domo Iacob i æternū? Q̄o ergo regnare promittitur, nec ostēditur? Aut q̄o ex semine Iechoniæ null⁹ regnatur⁹ dicitur per Prophetā? Si enim Christus regnauit, ex semine autē Iechoniæ Christ⁹ est, Propheta mentitus est, mentita sunt & oracula. Sed illic futuros ex semine Iechoniæ posteros non negatur, & ideo de semine eius est Christus: & q̄ regnauit Christus, non contra prophetiā est. Non enim sæculari honore regnauit, M nec in Iechoniæ sedib⁹ sedit, sed regnauit in sede Dauid. Verum cum ipse Iechonias Dauid sederit sedē, quemadmodum soluitur quod dictū est quia Dauid sedē Iechoniæ posteri nō sederunt, cum eadē sedes fuisse videatur amboꝝ? Itaq; & nos sedē Dauid fuisse negare non possumus: non eandem tamen regis Dauid sedem Christus quā Iechonias sedit: immo nec quisquā alius ex genere Dauid sedem eius potuit tradere q̄ Christus: quia nec in aliquo alio semē eius æternum est, sed in Christo, sicut deus ipse referauit dicens: Semel iurauī i Christo meo, Psal.88.
si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit, & sedes eius sicut Sol in conspectu meo. Quē igitur dicit hic Non Salomonem vtiq; non Roboam, non Nathan, sed illum de quo solo potest dicere: Ponam in mari manum Ibidem.
eius, & in fluminibus dexteram eius. Ipse inuocabit me, Pater meus es tu, & ponā in sēculū sēculi semen eius, & thronum eius sicut dies cæli. Non vtiq; hunc thronum Salomon sedit, non Roboam, nec Iechonias. Vis scire qui sederit? Is est de quo dicit angelus ad Mariam: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius IESVM. Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur: & dabit illi dominus deus sedē Dauid patris sui, & regnauit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Si angelo nō credis, ipsi saltē domino credē dicēti: Tu dicis, quia ego rex sum. Nunquid ergo & ipse mentitus est, quia regnare se dixit, qui nō regnauit in terris? Ioan.18.

A limitate tẽdamus. Solutus eſt enim ſecundũ intellectum corporalẽ veteris ille paries teſtamẽti, expulſa eſt ancilla, tenetur libera. Ex libera ſumus liberi. Libera eſt enĩ Eccleſia, expulſa Synagoga eſt. Seruiebat enim populus Iudæorum, remotũ eſt ſeruitutis iugũ, quod noſtræ animæ quædã colla reprimebat, ne vltra parietẽ vitæ prioris poſsimus aſpicere. Habemus iugũ bonum ac leue, qđ habenis pacis, & gratiæ vinculis magis erigat quã deprimat copulatos. Hic eſt domin⁹, cuius ĩ Zara typus antè præceſsit, eò quod ex tribu & ex ſemine illius Zarę dominus IESVS ſecundum carnẽ nõ ſolum à fœmina, ſed etiã ſub lege generatus eſt, vt eos qui ſub lege erant, redimeret precio ſui ſanguinis. Cuius figura ideo in manu illius Zaræ præceſsit, vt promitteret nobis quia ventur⁹ erat qui veteris vitæ reuocaret vſum, & libertatem quàm tribuerat primo illi Adã, in Adam nouiſsimo reformaret, vt iam genus hominum ſine lege eſset ſeruitutis. Si igitur Thamar cognouimus propter myſteriũ inter dominicas generationes eſse deſcriptã, Ruth quoq; ſine dubio pari ratione minime prætermiſsam æſtimare debemus, de qua ſenſiſse videtur Apoſtolus ſanctus cum alienigenarũ vocationem gentium ſpiritu præuideret per
1.Tim.1. Euangelium eſse celebrandam, dicẽs ꝙ lex nõ ſit iuſtis poſita, ſed iniuſtis. Quomodo enim Ruth, cũ eſset alie-
B nigena, Iudæo nupſit? Et qua ratione in Chriſti generatione eius putauit Euangeliſta copulæ cõmemorationem eſse faciendam, quæ legis ſerie vetabatur? Nõ ergo qđ nõ ex legitima ſaluator generatiõe manauit videtur eſse deforme, niſi ad apoſtolicã ſentẽtiã reuertaris, quia lex non eſt iuſtis poſita, ſed iniuſtis. Hæc enim cum ſit alienigena & Moabitis, præſertim cum lex Moyſi prohiberet has nuptias, Moabitasq; excluderet ab Eccleſia, (Sic enim ſcriptum eſt: Moabitæ nõ intrabunt in Eccle-
Deut.23. ſiã domini vſq; ad te: tiã & quartã generationẽ, & vſq; in ſeculum) quomodo intrauit in Eccleſiã, niſi quia ſancta & immaculata moribus ſupra legem facta eſt? Si enim lex impiis & peccatoribus poſita eſt, vtiq; Ruth quæ definitionem legis exceſsit, & intrauit in Eccleſiam, & facta eſt Iſraelitis, & meruit inter maiores dominici generis computari propter cognationẽ mentis electa, nõ corporis: magnũ nobis exemplũ eſt quia i illa noſtrũ omniũ, qui collecti ex gẽtibus ſumus, ingrediendi in Eccleſiam domini figura præceſsit. Hãc igitur æmulemur, vt quia hæc moribus hanc prærogatiuam meruit aſciſcendæ ſocietatis ſuæ, ſicut hiſtoria docet: nos quoq; propter morum electionẽ i Eccleſiã domini meritis ſuffragãtib⁹ ad
Ex libro Ruth. legamur. Etenim cũ Iſraelitas in dieb⁹ Iudicũ ſuperiori bus fames tẽporibus vrgeret, à Bethleem ciuitate Iudæ, in qua natus eſt Chriſtus, abiit vir colere in agro Moab
C cũ vxore & duobus filiis, Elimelech viro nomẽ, mulieri Noemi. Filii eius acceperunt ſibi vxores Moabitidas, nomen vni Orpha, & nomen ſecundæ Ruth: & habitauerunt illic quaſi decem annis, & mortui ſunt. Sed derelicta mulier à duobus filiis, & viro proprio deſtituta, cognito qđ deus viſitaret Iſrael, regredi domũ parans, cœpit ſuadere vt domũ propriã repeterent vxores filiorum ſuorum. Vna conceſsit. Ruth vero cũ ſocru manſit. Cui cũ diceret ſocrus: Ecce iam conſponſata tua ad populũ ſuũ regreſsa eſt, & ad deos ſuos, & tu reuertere pariter cũ cõſponſata tua: reſpondit Ruth: Non contingat mihi dimittere te, & redire ad deos meos: qa quacũq; tu ieris, ibo tecum: & vbi habitaueris, habitabo. Populus tuus populus meus, & deus tuus deus meus. Et vbi mortua fueris, moriar: & vbi ſepulta fueris, ſepeliar. Atq; ita duę peruenerunt in Bethleem. Hos igitur mores, atq; hanc ſanctitatem erga ſocrũ, pietatem erga defunctũ, religonem erga deum, cum cognouiſset Booz proauus Dauid iuxta legẽ Moyſi, vt ſemen defuncti proximi ſuſcitaret, eã ſibi elegit vxorẽ. Refert autẽ aduertere qđ & in agro pleno meſsis reperta, manipulos (ſicut ſcriptũ eſt) colligens, & ſocrui fructus reſeruans, nõ poſt iuuenem abiit, ſed virum perfectum ſecuta eſt, vnde & meruit audire: D
Quia mulier virtutis es tu, & qa bene feciſti miſericordiam tuã nouiſsimã, plus quàm primã. Nouiſsima enim miſericordia Eccleſiæ congregatæ præſtat priori. Quod breuius hic comprehendi, quia plenius in libris digeſsimus quos de fide ſcripſi. Appropinquauit enĩ qui longe erat, quia elongauit qui proximus erat, & calciamẽtum proximi muliere acquiſiuit accepta. Mos enim erat, vt qui proximus erat, ſi nollet accipere in coniugiũ propinquam ſuam, calciamentũ ſuum ſolueret, & alii cederet. In quo non mediocre myſteriũ, eò qđ is qui alienigenã in typo ſumpſit, euangelizãdi accepit facultatẽ. Deniq; in typo has fuiſse nuptias teſtatur benedictio ſeniorũ di centiũ: Det deus mulierem quę inter domum tuam ſicut Rachel, & ſicut Lia, quæ edificauerunt vtręq; domum Iſrael, & facere virtutẽ in Effrata, & ſit nomen in Bethleem, & fiat domus tua ſicut domus Phares, quem peperit Thamar Iudæ. De ſemine tuo det tibi domin⁹ ex hac puella. Et accepit Booz Ruth, & facta eſt ei in matrimonium, & peperit Obeth patrem Ieſſe, auum Dauid. Recte igitur ſanctus Matthęus per Euangelium gentes ad Eccleſiã vocaturus, authorem ipſum dominum gentilitiæ congretationis alienigenarum generationẽ ſecundum carnẽ aſsumpſiſse memorauit: vt iam tunc eſset indiciũ qđ illa generatio ederet gentiũ vocatorem, quẽ ſequeremur omnes ex alienigenis congregati, relinquentes paternam domũ, & dicentes ei qui nos ad dei cultum vocaret, verbi gratia Paulo, aut cuicunq; Epiſcoporum: Populus tuus populus meus, & deus tuus deus meus. Ergo Ruth ſicut Lia & Rachel oblita populum & domum patris ſui, ſoluens vinculum legis, ingreſsa eſt in Eccleſiã. Soluit autẽ calciamẽtum, qui non accepit Eccleſiam. Et E
Moyſi dicitur: Solue calciamentũ pedũ tuorum, ne ipſe Exod.3.
ſpõſus Eccleſiæ crederetur. Solus ille non ſoluit, qui verus eſt ſponſus. Et ideo dicit Ioannes: Cuius non ſum di Mar.1.
gnus ſoluere corrigiã calciamenti eius. Ergo & hic typus eſt eò quòd ædificaret domum Iſrael. Quòd vero cõmemoratio eius dominicæ proſapiæ fuerit inſerenda, declarat myſterii altioris expreſsio, qua prophetatum eſt ex genere eius in Effrata chriſtũ eſse generãdum, cũ dicitur: Det tibi dominus facere virtutẽ i Effrata, & ſit nomẽ in Bethleẽ. Quæ eſt enim virtus niſi quæ per Chriſtũ gẽtium populos congregauit? Quod autem nomen, niſi illud quod Bethleẽ patria domini ſecũdũ carnẽ naſcẽtis eſt facta? Vnde per Prophetam dictum eſt: Et tu Bethleẽ Mich.5.
Iudæ non es minima inter principes Iuda. Ex te enĩ exiet princeps qui regat populum meũ Iſrael. Videmus igitur mulierũ cõmemorationi hiſtoriam, morib⁹ myſterium conuenire. Neq; tamen abnuo, cũ Thamar & Ruth defendo, peccatores quoq; inter maiores dominici generis cõputatos: quorũ cõmemorationẽ ſanctus Lucas declinare deſiderans, alium quendã ſucceſsionum ordinẽ tenuit. Neq; enim Achab, neq; Iechoniam, neq; poſtremo Vriæ vxorem nominandos putauit, vt immaculatam ſacerdotalis generis ſeriẽ declararet, Sed vt illi talis con- F
ſilii ſui ratio ſubſiſtit, ita etiam ſancti Matthæi cõſilium à ratione iuſtitiæ non abhorret. Nam cũ euangelizaret dominũ ſecũdũ carnẽ de Zara eſse generatũ, qui omniũ peccata ſuſciperet: ſubiectũ iniuriis, ſubditũ paſsioni: ne huius quidẽ putauit exortẽ aſserendum eſse pietatis: vt maculatæ quoq; originis non recuſaret iniuriam: ſimul ne puderet Eccleſiã de peccatorib⁹ cõgregari, cũ dominꝰ de peccatorib⁹ naſceretur. Poſtremò vt beneficiũ redemptionis etiã à ſuis maioribus inchoaret, ne quis putaret originis maculam impedimento poſse eſse virtuti, nec ſe inſolẽs de ſui generis nobilitate iactaret, neve parentum crimina verecundior erubeſceret cui obũbrandæ originis facultas daretur, flore virtutis. An vero ſanctus Dauid, licet multa eius in myſterium figurẽtur, nõ eo præcelſior, ꝙ hominẽ ſe eſse cognouit, & cõmiſsum ſuper abrepta Vriæ vxore peccatum pœnitẽtiæ putauit

G ret:quæ ſancti Euangeliſtæ ad maiora miracula,& diuiniora domini geſta properantes,perſtringenda breuius quàm diffundenda vberius putauerunt.Eorũ igitur more,qui ſatis putant, ignaris viarum quaſi notas quaſdã itineris & ſemitas demonſtrare: ſpiritalis viæ ſemitas colligentes,videro vtrum ſecundo veritatis euentu, certe religioſo fidei ductu in myſteriorum ſecreta contẽdimus,verentes ne quis iſta cũ legerit, qđ prouerbialiter dicitur,quaſi puer machæram,tractare per infantiã fortiora arma neſciret,magiſq; vuln9 ex imprudẽtia,quàm ſalutem ex lectione ſentiret.Infirmos enim tela ſua vulnerant,nec poteſt bene vti armis,qui ea ferre non nouerit.Et ideo circa fidem vir perfectus exigitur, in quo nõ per humum ſcientiæ reptet infantia,non debilis quæd̃, nec carẽs ſenſibus myſticæ cognitionis titubet ætas, quæ virtute iuuẽtutis amiſsa, coronã glorioſi certaminis nõ requirat,& ſeneſcentis aquilæ modo, quæ prius aut leporem rapere pedibus cõſueuerat,aut anſerẽ, æuo feſsa minorũ auium fœtus implumes requirat,qui ſolidiorẽ cibum afferre non poſsint.

H

Diui Ambroſii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARIORVM IN EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM LIBER IIII.

PRAEFATIO.

NON abſurdum opinor de generatione domini confecimus opus, certe infructuoſum non fuit dominicis diutius inhærere maioribus.Nam ſi ii qui magnum mare littorali parant nauigatione tranſmittere,altioris compẽdiũ curſus itidem vt nos fiduciæ infirmitate vitantes,agrum & vrbes littore deductas capti locorum decore frequenter inuiſunt: quanto magis nos in tanto non elementorum,ſed geſtorum cæleſtiũ ſiti profundo, viciniores legere portus,& frequentes amare debemus excurſus,ne quis longæ nauigationis tædio fatigatus,faſtidii vomitum tenere non poſsit. Certe ſi quis intutæ ratis vitia infida perſpexerit,tanquã frequenti librorum portu obiecto:licet vt aurium vela deponat, lectionis anchoram figat. Non videtur deſeruiſse nauigium ſed confeciſse curſum,qui deſcendit in portum. Et pleriſq; locis fortaſse amœnitas locorum ipſa inuitet prætermeantem.Nam ſi Vlyſsem illum,vt fabulæ ferũt. (licet & propheta dixerit: Habitabunt in ea filiæ Sirenũ
I etſi non dixiſset. Propheta,nemo tamen iure reprehen-
Eſaiæ.13. deret,cum & gigantes,& vallem Titanum ſcriptura cõprehenderit.)Si ergo Vlyſsem illum poſt decem annorum exilia, quibus bellatum in Ilio eſt, decemq; erroris annos feſtinantem ad patriam. Lotophagi ſuauitate baccarũ tenere potuerunt, ſi horti Alcinoi retardarũt, ſi poſtremo Sirenes cantu vocis illectum,ad illud famoſum voluptatis naufragium pene deduxerãt,niſi aduerſus illecebroſæ ſonitus cantilenæ incerta cera ſociorum clauſiſset aures:quanto magis religioſos viros cæleſtiũ factorum decet admiratione mulceri? Atq; hic iam non baccarum ſuauitas haurienda,ſed panis ille qui deſcendit de cælo:non olera Alcinoi ſpectanda,ſed ſacramenta ſunt Chriſti. Nam qui infirmus eſt, olera manducet,
Rom.14. Non claudendæ igitur aures,ſed reſerãdæ ſunt, vt Chriſti vox poſsit audiri:quam quiſquis perceperit,naufragium non timebit. Non corporalibus Vlyſses ad arborem vinculis alligandus, ſed animus ad crucis lignum ſpiritalibus nexibus vinciẽdus,ne laſciuiarũ moueatur illecebris,curſumq; naturę detorqueat in periculum voluptatis. Figmentis enim poeticis fabula coloratur, vt quædam puellæ ſcopuloſo in littore maris habitaſse pro K
dantur:quæ ſi quos deflectere nauigium propter aurium ſuauitatem dulci voce pepuliſsẽt,in vada cæca deductos & infida ſtatione deceptos, naufragii miſerabilis ſorte conſumerent. Compoſitum hoc ſpecie,& ambitioſa cõparatione fucatum eſt,vt mare,vox fœminæ, littora vadoſa fingantur. Quod autem mare abruptius quàm ſeculum,tam infidum,tam mobile,tam profundum, tam immundorum ſpirituum flatibus procelloſum? Quid ſibi vult puellarum figura,niſi euiratæ voluptatis illecebra,quæ conſtantiam captæ mentis effœminat? Quæ autem illa vada,niſi noſtræ ſcopuli ſũt ſalutis? Nihil enim tam cæcum,quàm ſecularis ſuauitatis periculum: quæ dum mulcet animum,vitam obruit, & corporeis quibuſdam ſcopulis ſenſum mentis illidit. Merito igitur dominus noſter IESVS Chriſtus ieiunio ſuo nos atq; deſerto aduerſus voluptatum informat illecebras,& tẽtari ſe à diabolo dominus omnium patitur, vt in illo omnes vincere diſceremus. Aduertamus igitur quia tria non ocioſe à domino principaliter ordinata Euangeliſta deſcripſit. Tria ſunt enim quæ ad vſum proficiunt ſa L
lutis humanæ,ſacramentum,deſertum,ieiunium.Nemo enim niſi qui legitime certauerit,coronatur.Nemo au- 2.Tim.2.
tem ad certamen virtutis admittitur, niſi prius ab omnibus ablutus maculis delictorum,gratiæ cæleſtis munere conſecretur.Venit igitur dominus ad lauacrum, vt myſterii gratia nobis & viſu probaretur & ſenſu. Et quoniam lex cælo & terris teſtibus promulgatur, vt myſterium diuinitatis abſconditum à ſeculis in deo plus crederes eſse quàm legem,non iam ad teſtimonium cælum vocatur, ſed vtitur teſtis officio, cum vox dei defertur è cælo.Simul ne fidei myſterium dubio mentis offendas, inuiſibilia tibi viſibiliter declarantur operari. Venit dominus ad lauacrum.Omnia enim pro te factus eſt: iis qui ſub lege ſunt,quaſi ſub lege eſset,cum ipſe ſub lege nõ eſset.Circũciſus eſt,vt eos qui ſub lege ſunt, lucrifaceret.His qui ſine lege erant, conuiuii cõmunitate ſociat9 eſt,vt lucraretur eos qui ſine lege viuebãt. Factus eſt infirmis infirmus per corporis paſsionem,vt infirmos lucrifaceret. Omnibus poſtremo omnia factus eſt, pauper pauperibus,diues diuitibus,flens flentibus, eſuriens eſurientibus,ſitiens ſitientibus, profluus abundantibus. In carcere cum paupere eſt,cum Maria flet,cũ apoſtolis epulatur,cum Samaritana ſitit.In deſerto eſurit,vt cibus primi hominis,quem per prævaricationem guſtauerat, ieiunio domini ſolueretur.Noſtro periculo Adam ille ſcientiæ boni & mali famem ſoluit, noſtro emolumento famem iſte ſuſcepit. M

De ductu ipſius IESV in deſertum.

CAP.IIII.

T VNC dominus IESVS ductus eſt in deſertum à ſpiritu,vt tentaretur à diabolo. Cõuenit recordari quẽadmodum de paradiſo in deſertũ Adam primus eiect9 ſit, vt aduertas quemadmodum de deſerto ad paradiſum Adam ſecundus reuerterit.Videte enim quemadmodum ſuis nobis præiudicia reſoluantur,& ſuis diuina beneficia veſtigiis reformẽtur.Ex terra virgine Adam, Chriſtus ex virgine.Ille ad imaginem dei factus, hic imago dei.Ille omnibus irrationabilibus animalibus, hic omnibus animantibus antelatus. Per mulierem ſtultitia,per virginem ſapiẽtia. Mors per arborem,vita per crucem.Ille ſpiritaliũ nudus,arboris ſe texit exuuiis:hic ſecularium nudus,corporis non deſiderauit exuuias.In deſerto Adã,in deſerto Chriſtus. Sciebat enim vbi poſcet inuenire damnatũ,quẽ ad paradiſũ reſoluto errore reuocaret.Sed quoniam ſecularibus indutus exuuiis redire non poterat,nec paradiſi incola poteſt eſse,niſi nudus à culpa, exuit veterẽ hominẽ,nouũ induit:vt quia ſolui non queunt diuina decreta,perſona magis quàm ſententia mutaretur.Sed qui in paradiſo ſine duce iter amiſit acceptum, quemadmodum de de-

A Quomodo ſcriptura ſoluitur, quæ regnare eum dixit & regnare non aſtruit? In abruptum diſputationis venim⁹ hæremus in vado, & quodam veritatis naufragio fluctuamus. Excitemus igitur Chriſtum, ipſum interrogemus, ipſe reſpondeat. Interrogemus ſcripturas. Inuenimus quia regnum domini non eſt de hoc mundo. Ipſe enī di-
Ibidem. xit: Regnū meum non eſt de hoc mundo. Qui dicit non eſſe de hoc mundo regnū ſuum, oſtendit eſſe ſupra mūdum. Ita & erat regnū eius, & non erat: nō erat in ſeculo ſupra ſeculū erat. Erat enim regnum aliud veri Dauid, qđ ſolus Chriſtus accepit: & erat ſemē aliud Dauid, qđ
Pſal. 88. in æternum manet, de quo ſolus generatus eſt Chriſtus, qui ſolus verus filius Dauid, cuius etiam ſolus nomē accepit, iuxta quod ſcriptum eſt: Inueni Dauid ſeruū meū in oleo ſancto meo vnxi eū. Quod vtiq; nō de propheta
Ibidem. Dauid, ſed de domio dici præmiſſa declarāt. Scriptū eſt enim: Poſui adiutorium ſuper potentē, & exaltaui electum de populo meo. Solus enim potens, ſolus elect⁹ eſt Chriſtus. Sanctorum enim in maius in fide, quàm in generatione ſemē eſt. Et ideo Apoſtolus: Si enim qui ex fide ſūt, hi filii ſunt Abrahæ. Illud quoq; nō prætermittendum putamus, quod à Dauid tēporib⁹ vſq; ad Iechoniā, hoc eſt vſq; ad captiuitatem, cū decē & ſeptē fuerint reges Iudææ, quatuordecim generationes ſanctus Matthæus poſuerit: & rurſus à Iechonia vſq; ad Ioſeph cum viritim generationes duodecim cōputentur, poſtea quaB tuordecī generatiōes deſcriptas eſſe memorauerit. Sic enim habes: Omnes generationes ab Abraham vſq; ad Dauid, generationes quatuordecim: & à Dauid vſq; ad trāſmigrationē Babylonis generationes quatuordecim, & à tranſmigratione Babylonis vſq; ad Chriſtum generationes quatuordecim. Et primū oportet cognoſcere, quod ante iā diximus, poſſe plures eſſe ſucceſsiones, pauciores generationes. Poſſunt enim diuti⁹ viuere aliqui, & ſerius generare, aut certe penit⁹ exortes generationis exiſtere. Itaq; non quæ regum, eadē generationū tēpora. Vnde & Matthæus eos quos ad generationē non putauit pertinere, prætermiſit. Namſi propoſitum eſſet ei ſucceſsionis deſcribere, rationabiliter moueremur cur cum in Regnorum libris & Paralipomenon conueniat quod poſt Ioram Ochozias regnauerit, & Ioas & Amaſias, Amaſiæ autem ſucceſſerit Ozias: ſanctus Matthæus tres illos reges prætermiſerit, Ochoziam, Ioam, & Amaſiā & poſt Ioram Oziam ſubiecerit. Sed non eum in regum ſucceſsione, ſed in generatione ſubiecit: deniq; generationum relatorem fuiſſe memorauit, potuit autem fieri
C vt & Ioram tardi⁹ generauerit, & Ioſaphat ſerius perceperit regnum, atq; ita Ioram patri ſuo, cuiꝰ poteſtate nō ſucceſsit, in generatiōe ſucceſſerit. Qđ vero poſt Iechoniā duodecim generationes enumeraſſe videtur Euangeliſta, ſi diligenter aduertas, hic quoq; quatuordecim generationū poteris inuenire rationē. Duodecim enim vſq; ad Ioſeph numerantur, non vſq; ad Chriſtum. Tertiuſdecimus eſt Chriſtus, ſed nihil refert vtrum in duabus generationibus, an vna, mendacium ſit. Tamen ne hic quidem cæcum aliquem ſcopulum aut naufragium inuenias veritatis, duos Ioachim, hoc eſt, duos Iechonias fuiſſe hiſtoria indicat: vnum ante trāſmigrationem, alterum in ipſa tranſmigratione generatū, id eſt, patrem & filium. Ergo pater inter generationes ſuperiores eſt computatus, qui ſucceſsit Ioſiæ: filius inter poſteriores, qui ſucceſsit patri, ideſt nepos Ioſiæ. Duos autem fuiſſe Regnorū libri indicāt. Sic enim ſcriptum eſt: Et impe-
4. Reg. 23. trauit Pharao ſuper Iſrael, Ioachim filio Ioſiæ regnante in Iudæa pro Ioſia patre ſuo, & cōuertit nomē Ioachim in regnādo, & vndecim annos regnauit in Hieruſalem. Quibus ſubiecit: Et reliqua verborū Ioachim, & omnia
4. Reg. 24 quæ fecit, nōne ſcripta ſunt in libro verborū Regum, & in diebus eorum quibus regnauerunt in Iudæa? Et dormiuit Ioachim cum patribus ſuis, & regnauit Ioachim filius eius pro eo. Filius decem & octo annorū erat Ioachim: & cū regnaret, tribus menſibus regnauit in Hie- D ruſalem nomen matris eius Meſola: & omnia quæ fecit ſub oculis domini pater eius, & ipſe fecit: & in dieb⁹ eius aſcendit Nabuchodonoſor rex Babylonis in Hieruſalē. Vides igitur qđ alius fuit Ioſiæ filius, alius nepos, filius ille, cui Hieremias nomen impoſuit: nepos iſte, qui patris vocatus eſt nomine. Et bene ſanctus Matthæus à Propheta noluit diſcreparе: vt non Ioachim, ſed Iechoniā nominaret. Simul, vt ſupra diximus, Maiorē fructū dominicæ pietatis aſtruxit, ſi generis nobilitatē nō in omni b⁹ domin⁹ requiſiuit: ſed de captiuis & peccatoribus cōgrue naſci voluit, qui remiſsionem veniebat prædicare captiuis. Non igitur ſuppreſsit alterum Euangeliſta, ſed vtrūq; ſignauit, quod vterq; Iechonias dictus ſit. Ita addito iuniore Iechonia, generationes quatuordecim cōputātur. Ergo illa Matthæus. Pulchre autē Lucas, quoniam filios Iacob plures non poterat cōprehendere, ne extra generatiōes euagari ſuperflua ſerie videretur: licet in aliis, id eſt, longe multo poſterioribus, patriarcharum tamen nequaquam nomina prætermittenda arbitratus ſit, ſed præ cæteris eligēda, Ioſeph, Iudæ, Symeonis, & Leui. Quatuor enim genera in his, quorū iſti poſteri ſunt, cognoſcimus fuiſſe virtutum. In Iuda, id eſt, illo ſuperiore, dominicæ per figurā paſſionis myſterium prophetatum, in Ioſeph præceſſiſſe caſtitatis exemplū, in Symeon vindictā læſi pudoris, in Leui officiū ſacerdotis. Per Nathan quoq; expreſsam aduertimus prophetiæ dignitatem, vt quia vn⁹ omnia Chriſtus IESVS, in ſingulis quoq; maioribus genera virtutum diuerſa præcederēt. Noe quoq; iuſti inter dominicas generationes cōmemoratio non debuit prætermitti, vt quia ædificator Eccleſiæ naſcebatur, eum ſui generis authorem præmiſiſſe videatur E qui eam in typo ante fundauerat. Nā de Mathuſala quid dicam, cuius vltra diluuium numerantur anni: vt quoniam ſolus eſt Chriſtus, cuius vita nullam ſentit ætatem in maioribus quoq; ſuis non ſenſiſſe diluuia videretur? Enoch vero, nonne manifeſtum & pietatis dominicæ, & diuinitatis indicium eſt, eò quod nec mortem ſēſerit domin⁹, & ad cælū remeauerit, cuius generis author raptus ad cælum eſt? Vnde manifeſtum eſt Chriſtum potuiſſe non mori, ſed voluiſſe, vt nobis mors illa prodeſſet. Et ille quidem raptus eſt, ne malitia mutaret cor eius. Dominus autē, quē malitia ſeculi mutare nō poterat: eò vnde venerat, naturæ ſuæ maieſtate remeauit, Siletur planè parricida fratris. Neq; enim rationabile erat vt is qui percuſſerat fratrē, inter domini numeraretur authores cum ſeruulos iſte ſeruauerit, vt fraterni nominis honore donaret. Sed nec illud ocioſum, q̄ Seth prætereritus nō eſt, quē poſteriore Adam generatiōe ſuſcepit: vt cū duæ ſint populi generationes, ſignaretur in typo dominū noſtrū IESVM Chriſtum in poſteriore poti⁹ quàm priore generatiōe numerādū. Iam de ipſo Adā, qui iuxta Apoſtolū figurā accepit Chriſti, quid pulchrius potuit conuenire, quàm vt ſacroſāncta generatio à dei filio inciperet, & vſq; ad dei filium deduceretur, creatusq; præcede- F ret in figura, vt natus in veritate ſequeretur, ad imaginē factus præiret, propter quē dei imago deſcenderet? Etſi myſterium primi diſcutiamus erroris, lignū ſcientiæ boni & mali fallente diabolo Eua ſuadente ille guſtauit, vt iſte nobis priuſquàm ſciret malū, eligeret bonum: diriq; ſerpētis inſidias Eccleſia ſuadēte enacuaret, iuxta quod ſcriptum eſt: Quoniā priuſquàm ſciat puer bonum aut malum, non credet malitiæ, vt eligat quod bonū eſt, Et priuſquàm ſciat vocare patrē aut matrē, accipiet virtutē Damaſci, & ſpolia Samariæ. Hic enim eſt puer, cuius in cunabula Magi ſpoliis Orientalibus referſerunt, quia gens ante Chriſtum incredula, de exuuiis idolorum mutata iam fide manubias obtulit domino triumphales. Hæc tibi frater de generatione Chriſti nō incognita putaui prolixius proſequenda. ne quis cum iſta in Euāgeliis minus attēto animo recēſeret, aliquatenus fluctua-

Qđ ab Iechonia vſque ad Ioſeph duodecim generatiōes ſcripte ſit, & quatuordecim cōputentur.

G audimus verba diaboli,ſed etiam cum videmus eius co-
pias,laqueum vitare debemus. Didiciſti igitur diaboli
telum:ſume ſcutum fidei,loricam abſtinentiæ.Sed quid
ſibi vult talis ſermonis exorſus,Si filius dei es : niſi quia
cognouerat dei filium eſse vēturum,ſed veniſse per hāc
infirmitatem corporis non putabat?Aliud explorantis,
aliud tentātis eſt:& deo ſe profitetur credere,& homini
conatur illudere.Sed vide arma Chriſti,quibus tibi non
ſibi vicit.Nam qui maieſtate ſua lapides in panem poſſe
conuerti,naturæ alterius trānsfuſione monſtrauit,docet
nihil tibi pro diaboli arbitrio nec declarādæ virtutis cō
templatione faciēdum.Simul in ipſa tentatione artificē
diaboli diſce verſutiā. Sic tentat vt exploret,ſic explo-
rat vt tētet,Ecōtra domin⁹ ſic fallit vt vincat, ſic adhuc
vincit vt fallat.Nā ſi cōuertiſset naturā, proderet creato
rē.Medie ergo reſpondit dicens: ¶[Scriptum eſt, Quia
non in pane ſolo viuit homo,ſed in omni verbo dei.)
Vides quo genere vtatur armorum,quo hominē à ſpiri-
talis nequitiæ incurſione defendat aduerſus irritamenta
gulæ ſeptum atq; munitum?Non enim quaſi deus vtitur
poteſtate. Quid enim mihi proderat?Sed quaſi homo
cōmune ſibi arceſsit auxilium, vt diuinæ pabulo lectio-
H nis intentus,famen corporis negligat,alimentum verbi
cæleſtis acquirat.Huic intentus Moyſes panem non de-
ſideraūit,Huic intentus Helias famen prolixioris non
ſenſit ieiunii.Non enim poteſt qui verbum ſequitur,pa
nem deſiderare terrenū,cum panis ſubſtātiā cæleſtis ac-
cipiat.Humanis enim diuina præſtare nō dubium eſt,&
corporalibus ſpiritalia.Et ideo qui vitā verā deſiderat,
illum panem expetat,qui per inſenſibilem ſubſtantiam
humana corda confirmat.Simul cū dicit , Non in pane
ſolo viuit homo,oſtendit hominē eſse tētatum,hoc eſt,
ſuſceptionem noſtram,non ſuā diuitatem. Sequitur ia-
ctantiæ telum, quo procliue delinquitur:quia dū homi-
nes gloriam virtutis ſuæ iactare deſiderāt,de loco meri-
torum ſuorum & ſtatione decidunt.

De ſecunda tentatione Chriſti.

Et duxit illū,inquit,ī Hieruſalē,& ſtatuit eū ſu-
pra pinnā templi.)Ita enim eſt iactātia,vt dū ſe
Σ putat vnuſquiſq; ad altiora conſcendere,ſubli
mium vſurpatione factorum ad inferiora tru-
*trahatur datur *. ¶[Et dixit illi:Si filius dei es , mitte te
deorſum.)Vere diabolica vox,quæ mētem hominis de
gradu altiore meritorum præcipitare contendit. Quid
enim tam propriū diabolo, q̄ ſuadere vt vnuſquiſq; ſe
I mittat deorſū?Diſce ergo & tu diabolum vincere. Agit
te ſpiritus ſequere ſpiritum.Non te reuocet carnis ille-
cebra,ſpiritu plenus diſce contēnere voluptates.Ieiuna
ſi vis vincere.Conſequens eſt vt per hominem diabolus
putet eſse tentandū.Chriſtus quaſi fortior facie ad faciē
tentatur,tu per hominem. Et illud diaboli verbum eſt
cum dicit:Homo fortis eſto , māduca & bibe , & ſimilis
mane.Noli te tibi credere,non erubeſcas egere præſidiis
quibus non egebat Chriſtus , & tamen ea non negligē-
Lucæ.21. bat,vt te doceret dicens:Cauete ne grauetur cor veſtrū
1.Cori.9. in vino & crapula.Non erubuit Paulus, qui ait:Sic eni-
tor non vt aerem cædens. Aera quidem non cædebat
Apoſtolus,ſed poteſtates aerias verberabat.Sed caſti-
go,inquit,corpus meū,& in ſeruitutem redigo:ne forte
cum aliis prædicauerim, ipſe reprobus inueniar. Simul
infirmitatē ſuā diabolus malitiāq; deſignat, quia nemi-
ni poteſt nocere diabolus,niſi ipſe ſe miſerit. Nam qui
relictis cæleſtibus terrena eligit,voluntariū quoddā præ
cipitium vitæ labentis incurrit. Simul quoniam telum
ſuū diabolus vidit obtuſum , quo omnes homines pro-
priæ ſubiecerat poteſtati,plus cœpit quàm hoīem iudica
re.Sed domin⁹ rurſ⁹ nec ea q̄dē quæ de ſe fuerāt ꝓpheta
ta,ad arbitrium diaboli putauit eſse faciēda,ſed diuini-
tatis propriæ authoritate ſeruata,verſutiæ eius occurrit:
vt quia ſcripturarū exemplū prætenderat,ſcripturarum
vinceretur exemplis.Poteſtas enim eſt deo vincere,ſeri K
ptura mihi vicit.Diſce hic quoq; quia Satanas tranſfigu 1.Cor.11.
rat ſe velut angelum lucis,& de ſcripturis ipſis ſæpe di-
uinis laqueum fidelibus parat.Sic hæreticos facit,ſic eui
ſcerat fidem,ſic iura pietatis impugnat.Ergo non te ca-
piat hæreticus,quia poteſt de ſcripturis aliqua exempla
proferre,nec ſibi arroget quod doct⁹ videtur. Vtitur &
diabolus teſtimoniis ſcripturarū,non vt doceat , ſed vt
circūſcribat & fallat.Cognouit aliquē attētū religioni,
virtutibus clarū,ſignis & operibus præpotentē : iactātiæ
tendit laqueum,vt huiuſmodi virum inflet tumore, quo
pietati ſe non credat,ſed credat iactantiæ:nec deo depu-
tet,ſed ſibi arroget. Ideoq; Apoſtoli non in ſuo , ſed in
Chriſti nomine dæmoniis imperabant, ne arrogare ſibi
aliquid viderentur.Sic Petrus paralyticū curat dicens: Actuū.3.
In nomine IESV Nazareni ſurge & ambula. Diſce etiā
de Paulo fugere iactantiam.Scio,inquit, hominem ſiue 2.Cor.12.
in corpore ſiue extra corpus neſcio,deus ſcit , quoniam
rapt⁹ eſt in paradiſum,& audiuit verba ineffabilia quæ
non licet homini loqui.Pro huiuſmodi gloriabor , pro
me autē nō gloriabor,niſi in infirmitatibus meis. Ergo
& hic diabolus quoniam fortem ſenſit,iactantiā præten
dit,quæ etiam fortes decipit.Sed dominus reſpondit ei:
¶[Non tentabis dominū deum tuum.) In quo & domi- L
num & deū Chriſtum,& patrem & filiū poteſtatis vnius
eſse cognoſcis, iuxta q̄d ſcriptum eſt:Ego & pater vnū Ioan.10.
ſumus.Et ideo ſi vnū obtēdit diabolus , occurre ei quia
ſcriptū eſt,Sumus.Et diſtingue vnū, ne diſcernas pote-
ſtatem:diſtingue vnum , ne patrem filiūmq; ſecernas.

De tertia tentatione Chriſti.

Et duxit illum diabolus iterū in montem altiſ-
ſimum,& oſtendit illi omnia regna orbis ter-
ræ in momento temporis.) Bene in momento
temporis ſecularia & terrena demonſtrantur. Non enī
tam conſpectus celeritas indicatur,quàm caducæ fragi-
litas poteſtatis exprimitur. In momento enim cuncta
illa prætereunt,& ſæpe honor ſeculi abiit antequam ve-
nerit. Quid enim ſeculi poteſt eſse diuturnū, cum ipſa
diuturna non ſint ſecula?Docemur hic inanis ambitio-
nis flabra deſpicere,quod oīs dignitas ſecularis diabo-
licæ ſubiaceat poteſtati,ad vſum fragilis,& inanis ad fru
ctum.Sed quomodo hic dat diabolus poteſtatem,& ali-
bi legis,Quia oīs poteſtas à deo eſt:Nūquid poteſt quis Roma.13.
duobus dominis ſeruire,aut à duobus accipere poteſta
tem?Num ergo contrarium eſt? Minime. Sed vide quia
omnia à deo.Neq; enim ſine deo mundus,quia & mun-
dus per ipſum factus eſt.Sed licet à deo factus ſit , tamen Ioan.1.
opera eius mala,quia ſeculum in maligno poſitum eſt, 1.Ioan.5.
& ordinatio mundi à deo,opera mūdi à malo. Ita etiam M
à deo poteſtatū ordinatio , à malo ambitio poteſtatis.
Deniq; non eſt,inquit, poteſtas niſi à deo. Quæ autem Roma.13.
ſūt à deo,ordinatæ ſūt:nō datæ,ſed ordinatæ:& qui reſi-
ſtit poteſtati,dei,inquit,ordinatiōi reſiſtit.Hic quoq; li-
cet dicat dare ſe diabolus poteſtatem,omnia tamen illa
ad tēpus permiſsa ſibi eſse nō abnuit.Itaq; qui permiſit,
ordinauit:nec poteſtas mala,ſed is qui male vtitur po-
teſtate.Deniq; vis non timere poteſtatem?Fac bonum,&
habebis laudem ex illa.Non ergo poteſtas mala,ſed am
bitio Deniq; eouſq; à deo ordinatio poteſtatis,vt dei mi
niſter ſit qui bene poteſtate vtitur.Dei,inquit, miniſter
eſt tibi in bonum.Non ergo muneris aliqua culpa eſt,
ſed miniſtri:nec dei poteſt ordinatio diſplicere, ſed ad-
miniſtrantis actio.Nam vt de cæleſtibus ad terrena de-
riuemus exemplum, dat honorem imperator , & habet
laudem .Quòd ſi quis male honore vſus fuerit,nō ipera
toris eſt culpa,ſed iudicis.Habent reum ſua crimina,nō
quia poteſtas vnūquēq;,ſed malitia ſua implicat. Quid
ergo?Bonū eſt vti poteſtate, ſtudere honori. Bonum ſi
deferatur,nō eripiatur. Diſtingue tamen hoc ipſum bo
num.Alius enim bonus in ſeculo, alius perfectæ virtu-

A ſerto ſine duce iter repetere poſſet amiſſum, vbi tentationes plurimæ, niſus ad virtutem difficilis, lapſus facilis ad errorem? Cum eadē ſit virtutis natura, quæ nemorum, vt ſi adhuc exigua de terrenis ad ſuperna ſe ſubrigunt, dum teneris ætas adoleſcit frondibus, ſæui veneno dentis obnoxia facile aut ſuccidi poſsit, aut vri, Si vero alta ſe radice fundauerit, & ramorū ſublimitate ſuſtulerit, fruſtra iā vel ferarū morſibus, vel lacertis agreſtium vel diuerſorum flatuum procellis arbor robuſta tentetur. Quem igitur apponeret ducem cōtra tot illecebras ſeculi, contra tot verſutias diaboli, cum ſciret nobis primo contra carnem & ſanguinem, deinde contra poteſtates, cōtra rectores mundi tenebrarū harū, aduerſus ſpiritalia nequitiæ quæ ſunt in cæleſtibus, eſse luctamen? Angelū apponeret? & ipſe lapſus eſt, legiones angelorū vix ſingulis profuerunt. Seraphim dirigeret? & ipſum de
*Polluta. ſcendit in terras in medium populi immunda *labia habentis, & vnius tantū prophetæ appoſito labia carbone mundauit. Alius dux requirendus fuit, quē ſequeremur omnes. Quis tant⁹ eſset dux qui prodeſset omnibus, niſi ille qui ſupra omnes eſt? Quis me ſupra mundum cōſtitueret, niſi qui maior eſt mundo? Quis tantus eſset dux, qui poſset maſculū et fœminam, Iudæum & Græcum, Barbarum & Scytham, ſeruum & liberum vno regere ductu, niſi ſolus qui eſt omnia & in omnibus Chriſt⁹? Multi enī laquei quacūq; progredimur. Laquei ī corpore, laquei in lege, laquei in pinnis templorum, in crepidinibus parietum tenduntur à diabolo. Laquei in philoſophis, laquei in cupiditatibus. Oculus enim meretri-
B cis, laqueus eſt peccatoris. Laqueus in pecunia, laqueus in religione, laqueus in ſtudio caſtitatis. Exiguis enim momentis mēs inclinatur humana: & huc atq; illuc proverſutia ſuadentis frequenter impellitur. Videt aliquem diabolus religioſum virum deo venerabiliter deferentem, & quod ſacro ſanctum eſt æſtimantem, nullius capacem iniuriæ, in ipſa eum religione ſupplantat, vt faciat non credere quod dei filius vere hāc noſtram ſuſceperit carnem, hoc noſtrū corpus, hāc noſtrorū membrorū fragilitatem: cum vtiq; paſsio corporis fuerit, diuinitas exors iniuriæ manſerit. Ita de religione fit culpa. Omnis enim qui negat IESVM Chriſtum in carne veniſse, de deo non eſt. Videt integrū & illibatæ caſtimoniæ virum, ſuadet vt nuptias damnet, quo eiiciatur ab Eccleſia, & ſtudio caſtitatis à caſto corpore ſeparetur. Audiuit alius quia vnus deus, ex quo omnia: adorat, atq; veneratur. Inſidiatur ei diabolus, claudit aures, ne audiat quia vnus deus per quem omnia, ita nimia pietate impium eſse cōpellit, vt dum patrem à filio ſeparat, patrē filiūq; confundat, & perſonā vnam putet eſse, nō poteſtatē. Itaq; dum
C menſuram fidei neſcit, perfidiæ incurrit erumnā. Quomodo igitur hos laqueos euitabimus, vt poſsimus & nos
Pſal.123. dicere: Anima noſtra ſicut paſser erepta eſt de laqueo venantium: laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus? Non dicit, Ego contriui laqueum, non auſus eſt hoc dicere Dauid, ſed: Adiutorium noſtrum in nomine domini, vt oſtenderet vnde laqueus ſolueretur, vt prophetaret q̄ venturus eſset in hanc vitam, qui contereret laqueum fraude diaboli præparatum. Sed non potuit melius conteri laqueus, niſi prædā aliquam diabolo demonſtraſset: vt dum ille feſtinaret ad prædam, ſuis laqueis ligaretur: vt ego poſsim dicere: Laqueos parauerunt pedibus meis, & ipſi inciderunt in eos. Quæ potuit eſse præda, niſi corp⁹? Oportuit igitur hanc fraudē diabolo fieri, vt ſuſciperet corp⁹ domin⁹ IESVS, & corpus hoc corruptibile, corpus infirmū, vt crucifigeretur ex infirmitate.
Mat.26. Si enī fuiſset corp⁹ ſpiritale non dixiſset: Spiritus promptus, caro autem infirma. Audi igitur vtramq; vocem, & carnis infirmæ, ſpiritus prōpti. Pater ſi poſsibile eſt, trāſeat à me calix iſte. Hæc carnis eſt vox. Sed non quod ego volo, ſed quod tu vis, habes deuotionem ſpiritus & vigorem. Quid repudias dignationem domini? Dignationis eſt qđ ſuſcepit corpus meū, dignationis eſt quod D ſuſcepit iniurias meas, ſuſcepit infirmitates meas quas vtiq; natura dei ſentire non potuit, cū etiā natura hominis contēnere didicerit, vel ſuſtinere ac perpeti. Et ideo ſequamur Chriſtū, iuxta qđ ſcriptū eſt: Poſt dominū deū tuum ambulabis, & ipſi ſoli adhærebis. Cui adhæreb⁹ niſi Chriſto? ſicut Paulus dixit: Qui adhæret domino, vn⁹ ſpiritus eſt. Illius igitur de deſerto, vt ad paradiſum redire poſsimus, veſtigia proſequamur. Et videte quibus itineribus reducamur. Nunc in deſerto Chriſtus eſt, agit hominem, inſtruit, informat, exercet, vngit oleo ſpiritali. Vbi videt robuſtiorē, per ſata & fructuoſa traduci: vt quādo querebātur Iudæi quòd diſcipuli ei⁹ Sabbata de ſegete ſpicas vellerēt, iā enim apoſtolos ſuos ī agro culto, & fructuoſo opere collocauerat, poſtea in paradiſo cōſtituit tēpore paſsionis. Sic enim habes: Hæc cum Ioan.18.
dixiſset IESVS, cum diſcipulis ſuis tranſiuit trans torrē
tem Cedron, * vbi erat ortus, in quem introiuit ipſe cū *cedri.
diſcipulis ſuis. Agro enim fœcundo ortum eſse potiorē docet Propheta in Canticis canticorum, dicens: Ortus Canti.4.
clauſus ſoror mea ſponſa, ortus clauſus, fons ſignatus, emiſsiones tuæ paradiſus. Illa eſt enim animę pura & immaculata virginitas, quæ nullo terrore pœnarū, nullis à fide ſecularis voluptatis illecebris, nullo vitæ amore traducitur. Deniq; virtute domini hominē eſse reuocatū, præ cæteris hic Euangeliſta teſtatur, qui ſolus inducit dominū dicētem latroni: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. ¶ Plenus igitur IESVS ſpiritu ſancto agitur in deſertū.) Conſilio, vt diabolū prouocaret. Nā niſi ille certaſset, non mihi iſte viciſset. Myſterio, vt illū Adam de exilio liberaret. Exemplo, vt oſtenderet nobis diabolū ad meliora tendentibus inuidere, & tūc magis eſse cauēdum, ne myſterii gratiam deſerat mentis infirmitas. Quadraginta autē dies, myſticū numerum recognoſcis. Tot enim diebus aquas abyſsi effuſas eſse memi E
niſti, & tot ieiunio dierum ſanctificato Propheta, refuſā cæli ſerenioris eſse clementiā. Tot ieiunio dierū ſanctus Moyſes perceptionem legis emeruit. Tot annos in eremo conſtituti patres panē angelorum & cæleſtis alimoniæ gratiam conſecuti ſunt: nec antequā myſtici numeri tēpus explerent, terrā repromiſsionis intrare meruerūt. Tot ieiunio dierū domini nobis in Euāgeliū pateſcit ingreſsus. Vnde ſi quis Euangelii gloriam, fructūq; reſurrectionis optat adipiſci, myſtici ieiunii præuaricatorē ſe non debet. Quod & in lege Moyſes, & in Euangelio ſuo Chriſtus, vtriuſq; teſtamēti authoritate præſcripſit fide le virtutis eſse certamen. Quid vero ſibi vult qđ Euangeliſta dominum eſuriſse ſignificauit, cū de Moyſi atq; Heliæ ieiunio nihil tale videamus expreſsū? Nunquid hominum patientia deo fortior? Sed qui quadraginta diebus eſurire non potuit, oſtendit ſe non cibū eſurire corporis, ſed ſalutem: ſimul vt aduerſarium laceſseret iā timentē, qui quadraginta dierum fuerat ieiunio vulneratus. Et ideo fames domini pia fraus eſt, vt in quo diabo-
lus maiora metuens iam cauebat, famis ſpecie lactatus F
tentaret vt hominem, ne impediretur triumphus. Simul illud diſce myſteriū, ſancti ſpiritus opus, hoc eſt, diuinū fuiſse indiciū, vt tentandū ſe diabolo Chriſtus offerret.

De prima tentatione Chriſti à diabolo.

DIXIT autem illi diabolus: Si filius dei es, dic lapidi huic vt panis fiat.) Tria præcipue docemur tela diaboli, quibus ad conuulnerandam mentem hominis conſueuit armari. Gulæ vnum, aliud iactantiæ, ambitionis tertium. Inde autem cœpit. vnde iam vicit. Et ideo inde incipio in Chriſto vincere, vnde in Adam victus ſum, ſi tamen mihi Chriſtus imago patris virtutis exemplum ſit. Diſcamus igitur cauere gulam, cauere luxuriam, quia telum eſt diaboli. Laqueus tēditur cū menſa regalis cōuiuii præparatur, quæ cōſtantiam ſæpe mentis inclinat. Non ſolum enim cum

G reluctantẽ,ſed in omnibus quæ acciderunt ei, nuſquam peccauit Iob labiis ſuis in conſpectu dei. Nã qđ maledicit diei dicens,Pereat dies illa in qua natus ſum,et infra: Et maledicat ei is qui maledixit diem illam, qui habet magnum cetum opprimere:ad prophetiam pertinet: eò qđ diabolũ tãquã procelloſi ſeculi iſti9 cetũ domin9 noſter IESVS Chriſtus oppreſsit,& generationis ſuæ carnalis diem perire deſiderat, vt dies eius in generatione numeretur. Pereat,inquit,dies ſecularis, vt dies ſpiritalis oriatur. Ergo in tentatione ſanctus Iob myſteria loquitur. Qui enim vincebat ſeculum,Chriſtum videbat. Nos igitur non timeamus tentationes,ſed magis in tentationibus gloriemur dicentes: Quando infirmamur tunc potentes ſumus, tunc enim nectitur corona iuſtitiæ. Sed illa Paulo fortaſsis accõmoda: nos autem,quia plures coronæ ſunt,quamcunq; ſperare debemus. In ſeculo laurus corona eſt,corona eſt & ſcutum. At vero tibi propoſita eſt corona deliciarum. Corona enim deliciarũ obumbrabit te. Et alibi: Scuto voluntatis ſuæ circũdabit te. Gloria quoq; & honore quẽ dilexit dominus coronauit. Ergo qui vult coronã dare,tẽtationes ſuggerit. Et ſi quando tentaris,cognoſce quia paratur corona. Tolle martyrũ certamina tuliſti coronas. Tolle cruciatus,tuliſti beatitudines. Nõnne tentatio Ioſeph virtutis eſt cõſecratio? Nõne iniuria carceris corona eſt caſtitatis? H Quemadmodum regni in Aegypto conſortium potuiſſet adipiſci,niſi venditus fuiſset à fratribus, Qđ dei factum arbitrio,vt iuſtus probaretur,ipſe monſtrauit dicens: Quemadmodum fieret in hodierno vt paſceretur populus multus? Non debemus igitur tẽtationes ſeculi pro malis timere,quibus bona præmia comparãtur: ſed magis rogare contemplatione conditionis humanæ, vt eas tentationes ſubeamus,quas ferre poſsimus.

Iob.3.

2.Cor.12.

De egreſsu ipſius IESV in Galilæam ad docendũ.

Eſaiæ.9.

EGreſsus IESVS in virtute ſpiritus in Galilæam.) Completur hoc loco prophetia Eſaiæ dicentis: Regio Zabulon,& terra Neptalim,& cæteri Paraliam inhabitantes,& qui ſecus maritima trans Iordanem Galilææ gentium,populus qui ſedebat in vmbra mortis,lucem viderunt magnam. Quis eſt enim lux magna,niſi Chriſtus,qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? Deinde librum accepit,vt oſtenderet ſeipſum eſse qui locutus eſt ĩ prophetis: & remoueret ſacrilegia perfidorum,qui alium deum dicunt veteris teſtamenti,alium noui, vel quĩ initiũ Chriſti dicunt eſse ex virgine. Quomodo enim cœpit I ex virgine, qui ante virginem loquebatur?

Teſtimonium ſcripturæ de miſsione IESV ad prædicandum & ſaluandum.

SPIRITVS domini ſuper me.) Vides trinitatem coæternam atque perfectam. Ipſum loquitur ſcripura IESVM deum hominemq; in vtroq; perfectum, loquitur & patrem,& ſpiritum ſanctũ. Spiritus enim ſanctus cooperator oſtenditur, quãdo corporali ſpecie ſicut columba deſcendit in Chriſtum cum dei filius baptizaretur in fluuio,pater loqueretur è cælo. Quod igitur magis quærimus teſtimonium, quàm quod ſe fuiſse qui locutus eſt in prophetis, propria voce ſignauit? Vngitur oleo ſpiritali,& virtute cæleſti, vt paupertatem cõditionis humanæ theſauro reſurrectionis rigaret æterno,captiuitatem mentis auerteret, cæcitatem illuminaret animorum,annum domini perpetuis diffuſum temporibus prædicaret,qui redire in orbem laboris neſciat continuationẽ fructus hominibus & quietis indulgeat. Atq; ille ita ad omnia ſe curuauit obſequia,vt ne lectoris quidem aſpernaretur officium. Nos vero impii, qui diuinitatis fidem miraculis operum colligendum contemplatione corporis negabamus.

De reſponſione IESV ad conciues ſuos.

AMEN dico vobis, quod nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua.) Non mediocriter in K uidia proditur, quæ ciuicæ charitatis oblita in acerba odia cauſas amoris inflectit. Simul hoc exemplo pariter & oracvlo declaratur quod fruſtra opem miſericordiæ cæleſtis expectes,ſi alienæ fructibus virtutis inuideas. Aſpernator enim domin9 inuidorũ eſt, & ab iis qui diuina beneficia in aliis perſequũtur,miracula ſuæ poteſtatis auertit. Dominicæ quippe carnis actus,diuinitatis exemplum eſt,& inuiſibilia nobis eius per ea quæ ſunt viſibilia demonſtrantur. Non ocioſe itaq; ſaluator excuſat qđ nulla in patria ſua miracula virtutis operatus ſit,ne fortaſsis aliquis viliorẽ patriæ nobis eſſe debere putaret affectum. Neq; enim ciues poterat nõ amare,qui amaret omnes,ſed ipſi ſe charitate patriæ qui inuident abdicarunt. Charitas enim non 1.Cor.13. æmulatur. non inflatur, nec tamen exors beneficiorum patria diuinorũ eſt. Quod enim maius miraculũ, q̃ qđ in ea natus eſt Chriſtus? Videte igitur quid mali inuidia afferat. Indigna propter inuidiã patria iudicatur, in qua ciuis operetur, q̃ digna fuit in qua dei filius naſceretur.

Confirmatio reſponſionis exẽplo Heliæ & viduæ.

IN veritate dico vobis, multæ viduæ fuerunt L in diebus Heliæ.) Non quia Heliæ dies fuerunt,ſed in quib9 Helias operatus eſt: aut qa dies faciebat illis,qui in eius operib9 lucem videbant gratiæ ſpiritalis, & conuertebantur ad dominum. Et ideo aperiebatur cælum videntibus æterna & diuina myſteria,claudebatur quando fames erat,quia uulla erat cognoſcendæ diuiniattis vbertas. Sed de hoc plenius ſcripſimus cum de viduis ſcriberemus.

Confirmatio eiuſdẽ exemplo Heliſæi & Naaman.

ET multi leproſi erant In iudæa tpib9 Heliſæi E ꝓphetæ, & nemo eorũ mũdatus eſt niſi Naaman Syrus.) Euidenter hic ſermo nos domini ſalutaris informat,& ad ſtudium venerandæ diuinitanitatis hortatur,quod nemo ſanatus oſtenditur, & maculoſi morbo corporis abſolutus,niſi qui religioſo offi cio ſtuduit ſanitati. Non enim dormientibus diuina beneficia,ſed obſeruantibus deferuntur. Et bene apto cõparationis exemplo arrogantia ciuium retũditur inuidorũ,dominicũq; factũ ſcripturis docetur veteribus cõuenire,qđ in libris quoq; Regnorũ legimus gentilẽ virum Naamam prophetico oraculo lepræ maculis abſolutum,cũ plurimos Iudæorum lepra corporis pariter & mentis abſumeret. Siquidem etiam quatuor illos qui cogente fame in caſtra primi regis Syriæ tetenderunt,tradit hiſtoria fuiſse leproſos. Cur igitur nõ curabat fratres M nõ curabat ciues,nõ ſanabat propheta cõſortes,cũ ſanaret alienos,ſanaret eos qui obſeruantiã legis & religionis cõſortiũ nõ habebant,niſi quia voluntatis eſt medicina,nõ gẽtis,& diuinũ munus votis eligitur, nõ naturæ iure defertur? Diſce chriſtiane rogare qđ cupias ĩpetrare: faſtidioſos viros cæleſtiũ ꝓfect9 munerũ nõ ſequũtur Sed quãuis ſimplex expoſitio moralẽ informet affectum gratia tamen nõ eſt occulta myſterii. Etenim cũ poſteriora à ſuperioribus deriuentur, tum etiam ſuperiora poſterioribus aſtruuntur. Diximus enim in libro alio, in vidua illa ad quam Helias directus eſt, typũ Eccleſiæ præmiſsum. Populus Eccleſiã congregauit, vt ſequatur populus ille ex alienigenis cõgregat9. Populus ille ante leproſus,popul9 ille ante maculoſus,prius quàm myſtico baptizaretur in flumine,idem poſt ſacramenta baptiſmatis maculis corporis & mentis ablutus, iam non lepra,ſed immaculata virgo cœpit eſse ſine ruga. Merito ergo magnus Naaman in cõſpectu domini ſui,& ad mirabilis facie deſcribitur,quoniã in eius typo ſalus futura gentibus declaratur,qui ſacratæ cõſilio puellæ, quę fractis viribus ciuium in hoſtilem captiua venerat po-

1.Reg.6.

4.Reg.7.

A tis vſus. Bonum eſt enim cognoſcendæ diuinitatis ſtudium, nullis occupationibus impediri. Nam etſi multa bo
Ioan.17. na, vna tamen eſt vita æterna. Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum deum, & quem miſiſti IESVM Chriſtum. Et ideo vitæ æternæ maximus fructus ſolus eſt: deus vitæ remunerator æternæ eſt, Solum deum & dominum noſtrum adoremus, & ipſi ſoli ſeruiamus, vt ſolus ipſe nos fructu remuneret ampliſsimo. Fugiamus omnia quæ diabolicæ ſubiacent poteſtati, ne tã quam malus tyrannus in eos quos intra ſuũ regnũ inuenerit, acceptæ ſæuitiæ poteſtatis vtatur. Nõ ergo à diabolo poteſtas eſt, ſed obnoxia tamen inſidiis diaboli. Nec tamẽ ideo mala ordinatio poteſtatum, quia malo obnoxiæ poteſtates. Bonũ eſt enĩ deũ quærere, ſed quidã ipſius inquiſitionis anfract9 & error obrepit. Nam ſi inquiſitor in ſacrilegium ſæua interpretatiõe vertatur, in deterius vertitur quærentis offẽſa, quàm ſi nõ quæſiſset: nec tamen inquiſitionis, ſed quæſitoris eſt culpa: nec inquiſitio obnoxia malo, ſed quærẽtis affect9. Quòd ſi is q deum quærit, propter fragilitatem carnis & mentis anguſtiam ſæpe tentatur, quãto magis qui ſeculum quærit, obnoxius eſt? Atq; hoc ipſo pernicioſior ambitio, quod blanda quædã eſt conſiliatricula dignitatũ, & ſæpe quos vitia nulla delectant, quos nulla potuit mouere luxuria, nulla auaritia, ſubruere facit ambitio criminoſos. Habet enim forẽſem gratiã, domeſticũ periculum: & vt dominetur aliis, prius ſeruit. Curuatur obſequio, vt honore donetur: & dum vult eſſe ſublimior, fit remiſſior, cũ in ipſa poteſtate quod præcellit, alienũ ſit. Legibus enim
B imperat, ſibi ſeruit. Dicet fortaſſe aliquis, quia ſolus qui malum fecerit, timet: tamen qui mare nauigat, plus timet. Econtra in immobili terrarum ſtatione conſiſtẽs, nõ ſolet timere naufragium. At ſi mobile conſeẽdat elementum, frequentioribus obnoxius fit periculis. Fuge ergo ſeculi mare, & naufragium non timebis. Etſi frequenter arborũ vertices ſpirantiũ verberent flabra ventorũ, ſolidatis tamẽ radicibus nullus occaſus eſt. At in mari furentibus ventis, etſi non omnium naufragium, omnium tamẽ periculũ eſt. Ita enim aduerſis flatibus nequitiæ ſpiritalis, nullus in arena vel in ſalo tutus eſt, et naues Tharſis vehementi ſæpe ſpiritu conteruntur. Hæc moraliter. Cæterum quod ad myſticum ordinẽ ſpectat, cernis vetuſti erroris vincula ſuis reſoluta veſtigiis: vt primo gulæ, ſecũdo facilitatis, tertio ambitionis laqueus ſolueretur. Pellectus eſt enim Adam cibo, & in * locũ interdictæ arboris ſenentiæ facilitate trangreſsus. Temerariæ quoq; ambitionis crimen incurrit, dũ ſimilitudinẽ diuinitatis affectat. Et ideo prius dominus veteris nexus ſoluit iniuriæ, vt nos iugo captiuitatis excuſso, vincere crimina ſcripturarum præſidio diſceremus. Quòd ſi do
C min9 IESVS propria non deſiderauit, tu aliena cur quæris? Si creator omniũ ſeculi gloriã ſubeũdæ paupertatis virtute cõtempſit, cur tu faſtidias quod natus es, appetas qđ indebitum eſt? Cur ea quæ ad vſum tibi diuturna eſſe non poſſunt, ad ſuppliciũ diuturna depoſcas? Caue inſidias, caue fraudes. Et hoc ipſo qđ ad ſubruendũ hominẽ totum verſuta diabolus mundum fraude concutiat, totius ſeculi pugnet illecebris, eius tibi blanditiæ plus cauendæ. Non Euam cibus flexerat, nõ mãdatorum deſtituerat obliuio, ſed ꝓmiſsi honoris ambitio illecebroſa decepit. Quæ ſi ſolum dominum adorare voluiſſet, indebita non quæſiſſet. Et ideo remedium datur quo telũ ambitionis obtundas, vt ſoli domino ſeruias. Caret enĩ ambitione religioſa deuotio.

De receſsu diaboli à Chriſto.

ET cõſũmata oĩ tẽtatiõe diabol9 receſsit ab illo vſq; ad tẽp9.) Prope oĩm criminũ fontes, hæc tria genera demõſtrantur eſse vitiorũ. Neq; enĩ conſũmatã omnẽ tẽtationẽ ſcriptura dixiſset, niſi ĩ his trib9 eſset oĩm materia delictorũ, quorum ſemina in ipſa origine ſunt D cauenda. Finis ergo tentationum, finis eſt cupiditatum: quia cauſę tentationum, cauſę cupiditatum ſunt. Cauſæ autem cupiditatũ ſunt, carnis oblectatio, ſpecies glorię, auiditas potentiæ. Quàm religioſũ videtur vt cõmemorationem Chriſtianę fœminæ nõ recuſes: ſed crebra inde tentatio. Si attentos deo viderit diabolus, ſuggerit vt decipiat. Sed tu quãuis de propoſito preſumas, caue tentationem, ſciens naturam. Hec tria, ſi recorderis, etiam Paulus cauenda præſcripſit, deſignans tres eſse ſpecies peccatorũ, à quibus liber expectat iuſtitię coronã. Neq; enim, inquit, in verbo adulationis fuimus, neq; in occa- 1. Theſ. 2.
ſione auaritię, deus teſtis eſt, neq; gloriam quęrentes ab hominibus. Et ideo diabolũ vicit, coronã petiuit. Vides ergo ipſum diabolũ nõ eſse in ſtudio pertinacem, cedere verę ſolere virtuti. Etſi inuidere non deſinat, tamẽ in ſtare formidat, quia frequentius refugit triũphari. Audito itaq; dei nomine, receſsit, inquit, vſq; ad tẽpus. Poſtea enim non tẽtaturus, ſed aperte pugnaturus aduenit. Docet igitur te ſcriptura diuina, non tibi contra carnem & ſanguinem, ſed contra inſidias ſpiritales eſse certamen. Vides magnificentiam Chriſtiani viri, qui certat cum rectoribus mũdi: & licet conſtitutus in terris, aduerſus ſpiritalia nequitię quę ſunt in cęleſtibus, animi virtute decernit. Nõ enim de terrenis cõtendimus, vt dimicemus in terra, ſed ſpiritalibus propoſitis præmiis de re-
gno dei, & Chriſti hęreditate neceſse eſt ſpiritalia prius E
impedimẽta ſuperentur. Corona propoſita eſt, ſubeũda certamina ſunt. Nemo poteſt niſi vicerit coronari. Nemo poteſt vincere, niſi ante certauerit. Ipſius quoq; corone maior eſt fructus, vbi labor maior eſt. Arta enim & Matth. 7.
anguſta eſt via quę ducit ad vitam, lata vero & ſpatioſa quę ducit ad mortem. Et ideo tentationem nunquam timere debemus. Eſt enim cauſa victorię, materia triumphorum. Diues ille qui tentationem non ſenſit ĩ hoc ſeculo, in pœnis eſt apud inferos. Pauper ille Lazarus qui ita paupertate morboq; afflictus eſt & attritus, vt vibices eius à canibus lamberentur, vitę iſtius labore miſerabilis, coronam glorię queſiuit ęternę. Multę enim tribulationes non quorũcunq;, ſed iuſtorum. Deniq; quos diligit domin9 ſępe caſtigat. Petrus tentatus eſt vt negaret, negauit vt fleret. Et quid de cæteris dicam? Nempe Iob erat probatus à deo: ſed licet probatus erat, victor tamẽ non erat. Probata erat deuotio virtutis, tamen præmium nõ habebat. Et ideo tentãdus offertur vt glorioſior rederetur. Illius quoq; certaminis refert vt gradum ſpectes. Non vnum telum diabolus habet, frequentat ſpicula, vt aut præmio vincat, aut tędio. Primo cupiditate vulnerat, ſecundo pietate, tertio ſanitate. Mentis enim
F pariter & corporis pugnat vlceribus. Diuerſitas quoq; ipſa tentationum, pro diuerſitate certantium eſt. Auaritię damno diues vrgetur, pater diſpendio filiorum, homo dolorib9, corpus vlceribus. Quãta hęc tela? Vnde dominus noluit habere quod perderet, & ideo pauper huc venit, ne haberet diabolus quod auferret. Vis ſcire q̃ verum ſit? Ipſum dominũ dicentem audi: Venit huius Ioan.14.
mundi princeps, & in me inuenit nihil. Noluit etiã paucorum eſse pater, vt eſset omniũ. Fruſtra autẽ corporis tentaretur vlceribus, qui cõtẽneret omnes corporis paſſiones: ſimul vt oſtenderet nobis qđ imaculata ſibi corporis hoſte depulſo victoria deberetur. Sed ille quaſi homo ſuis tentatur, hic publicis. Illi patrimoniũ aufertur, huic regnum orbis offertur. Nec tot9 ſine fraude diabolus, qui exaſperare dei filiũ vereretur, illũ iniuriis tẽtat, hunc præmiis. Illequaſi ſeruulus dicit: Domin9 dedit. do Iob.1.
min9 abſtulit, hic naturę ſuę diſpoſitionis conſcius ſua ſibi ridet offerri. Et vt ad illud reuertamur, ingruit nunci9 ſup nũciũ, cõgeminãt vulnera nec tamẽ fortis athleta mente turbatur. Adhibetur mulier primę fraudis illecebra: hic per virginem natus, errori obnoxiam non habebat. Amici adhibẽtur, qui prauis cõſiliis opprimãt

G interioris mentis ſordibus inquinabat? Et bene in Synagoga homo erat qui ſpiritum immundum habebat, qa ſpiritū ſanctū amiſerat. Introierat enim diabolus, vnde Chriſtus exierat. Simul oſtenditur natura diaboli non improba, opera iniqua. Nam qui per ſuperiorē naturā deū confitetur, opere negat: & in hoc apparet eius nequitia, & improbitas Iudæorum, qđ ita populo veſanę cæcitatem mentis effudit, vt populus neget, quem dæmones, confitentur. O peior magiſtro diſcipulorum hæreditas, ille verbo dominū tentat, hi facto. Ille dicit: Mitte te, iſti adoriuntur vt mittant. Si altiore conſilio iſta penſamus animi debemus intelligere & corporis ſanitatē, vt prius animus qui ſerpentinis laborabat inſidiis, abſolutus ſit. Anima enim nunquam à corpore vīceretur, niſi prius à diabolo tentaretur. Nam cum anima corpus agat, viuifi cet & gubernet, quemadmodum in eius illecebras capti ua raperetur, niſi & ipſa ſuperioris alicui⁹ poteſtatis vī culis ſtringeretur? Denique non prius Eua eſuriuit, quā ſerpētis verſutia tentauit, & ideo aduerſus ipſum author peccati prius debuit medicina ſalutis operari. Fortaſſe etiam in typo mulieris illius ſocrus Simonis & Andreæ variis criminum febribus caro noſtra languebat, & diuerſarū cupiditatū immodicis æſtuabat illecebris. Nec minorē febrē amoris eſſe dixerim quā caloris. Itaque illa animū febris, hęc corpus inflammat. Febris enī noſtra auaritia eſt, febris noſtra libido eſt, eò qđ ignitæ ſint cupiditates. Vnde & Apoſtolus ait: Si non ſe continent, nubant. melius eſt nubere quā vri. Febris noſtra luxuria eſt, febris noſtra ambitio eſt, febris noſtra iracun
H dia eſt. Quæ licet corporis vitia ſint, ignem tamen oſſibus implicant, mentē, animū, ſenſumq; pertentant. Hæc prior diaboli ſolicitatur arte. Etenim ager bon⁹, veſtis, monile, ſuadela ſerpentis eſt. Honorum gratia, ſublimitas poteſtatum, epularum ſuauitas, forma meretricis laqueus eſt diaboli, & quaſi quidam nequitiæ ſpiritalis illecebroſus affectus, qui per carnis illecebram quæ cito fœminea quadam leuitate mollitur, animū quoque de gradu deiicit. Neq; enim formam mulieris animus pri⁹ quàm corporis oculus concupiſcit. Deniq; quod nō videris non amabis: ſed vbi caro concupierit, cōpatientis quoq; animi cōſtātia defetiſcit, & mēs cōſortio amoris inflectitur: Duo enim in carne vna ſūt, atque ita mors irrepit ſceleris effectu, tentante diabolo, carne ſuadente Vehemētior tamē eſt animi q̄ corporis febris, & ideo p animi voluntate corporis ſalus plerūque cōtēnitur, nec à periculis abſtinetur. Vnde nō alienum videtur repetere quēadmodum Theotimus cùm graui oculorū incōmodo laboraret, & amaret vxorē, interdicta ſibi à medi
co facultate coeundi, cupiditatis impatiens, atq; impetu
I libidinis raptus ſe moderari nequiuerit. Sciens enī prudensq; qđ eſſet oculos amiſsur⁹, prius quàm cōueniret vxori, in ipſo æſtu feruentis cupiditatis, & cōſuetudinis apparatur: Vale, inquit, amicū lumen. Sic febre libido flagrantior eſt, grauiusque prȩcipitat & inflammat. Sed vbi quis reſipuerit à furore, tunc cōſcientiæ interioris viſus aperitur, facti q; ſuccedit pœnitentia, & pudēda ſui vnuſquiſque facinoris erubeſcit. Tunc deus timetur, & peccator cupit ſe celare, ſed nō poteſt: tunc caro arguitur, diabol⁹ accuſatur: hæc quaſi lena vitiorū, ille, quaſi author erroris. Pateſcit deformitas. Nudū eſt enim deo ōne ſecretum, nec illius fic⁹ foliis, hoc eſt, tegimine corporali, & iactantia ſeculari flagitiorum ſecreta velātur. Et vnuſquiſque diuinum peccati cōſcia formidat mēte iudicium, dicens: Qui ſuper me montes cadant, in quibus me abſcondam riſuris petrarum cum venerit cōfringere terrā? Tunc tribulos & ſpinas animo caro, hoc eſt, curarū morſ⁹ ſolicitudinūque generat, æſtuſq; quos ſibi per concupiſcentiā carnis animus ipſe circūdedit. Eteni quaſi clauis quibuſdā ſuffigitur anima corporeis voluptatibus, & cum ſemel adhęſerit cupiditatibus demerſa terrenis, difficile in altum poteſt vnde deſcendit ſine dei fauore reuolare. Actuum enim ſuorum vincta K laqueis, & deliciarum ſecularium illecebris obnoxia iā tenetur. Hunc ergo Adam, hanc Euam dominus liberaturus aduenit, quorum alter ad imaginem dei fact⁹, altera virtutē ſui accipiens viri, quādiu fuit ſubdita fortiori vnam gerebant in vno ſpiritu deo placitam voluntatē. & in paradiſo poſiti dei vitæ cæleſtis operabantur alimoniam. Poſtea vero quàm caro ſuadere diuerſū, & legē cœpit ꝓpriā non timere, paradiſi exules facti i hunc iferiorē dimerſūque locū peccati merito reciderūt. Nec quiſquam putet incōgruum eſſe ſi Adam atq; Eua in typo animę & corporis æſtimentur, cum in typo Eccleſiæ æſtimentur & Chriſti. Nam cum duo eſſe in vna carne Apoſtolus diceret, adiecit: Sacramentum enim hoc magnū eſt. Ego autē dico in Chriſto & in eccleſia. In quo ergo ſuperni dei, in eo multò magis animi noſtri poteſt eſſe myſteriū. Sed hæret, ſuffixus eſt, capt⁹ eſt, & corporeis ſuccenſus eſt febribus, compaſsione carnis ægreſcit Quęrendus eſt medicus. Sed quis iſte tantus eſt, qui ſauciæ mentis medeatur vlceribus? Quis tantus eſt homo qui poſsit aliis ſubuenire, cum ſibi ipſe nō poſsit? Quis aliis poſsit vitam reddere, cū ipſe mortē non poſsit eua Rom.5. dere? Omnes enim in Adam moriuntur, quia per vnum hominē in hunc mundū peccatum introiuit, & per peccatū mors: & ita omnes homines pertranſiit, in quo oēs peccauerunt. Illius igitur culpa mors omniū eſt. Denique miſsi ſancti, miſsi ſūt & prophetæ, qui oracula diuina loquerentur, nec quicquam promouere potuerunt Quæramus ergo aliquē de angelis aut archangelis medicum. Sed quemadmodum mihi poſsunt præſidiū fer- L re ne peccem, cum ipſe archangelus à peccato nō potuerit abſtinere? Quemadmodum ad paradiſum angel⁹ reuocare me poterit, cum ipſe Satanas & angeli ſui ſedē quam acceperant, ſeruare non potuerunt?

De aſcenſu IESV in nauem Simonis vt doceret, & miraculo quoſdam ad ſe traheret.

ASCENDENS autem in vnā nauim quæ erat CAP. Simonis, rogauit eum vt à terra duceret pu- V.
ſillum.) Vbi dominus multis impartiuit varia genera ſanitatum, nec tempore nec loco cœpit ab ſtudio ſanandi turba cohiberi. Veſper incubuit, ſequebantur, ſtagnum occurrit, vrgebant. Et ideo aſcendit in Petri nauim. Hæc eſt illa nauis quæ adhuc ſecundum Matthæum fluctuat, ſecundum Lucam repletur piſcibus: vt & principia Eccleſiæ fluctuantis, & poſteriora exuberantis cognoſcas. Piſces enim ſūt qui hāc enauigant vitam. Ibi adhuc diſcipulis Chriſtus dormit, M hic præcipit. Dormit enim tepidis, perfectis vigilat. Sed quemadmodum dormiat Chriſtus, audiſti dicentem in Propheta: Ergo dormio, & cor meum vigilat. Et ſanct⁹ Matthæus recte non prætermittendum putauit ęternę in Cantic.5. dicium poteſtatis, vbi imperat ventis. Non eſt enim humana doctrina, ſicut audiſti Iudæos dicere. Verbo imperat ſpiritibus: ſed cæleſtis maieſtatis inſigne. Quod turbatum ſedatur mare, & diuinæ vocis imperio obſequūtur elementa, atque inſenſibilia ſenſum accipiunt obſequendi, diuinæ myſterium gratiæ reuelatur. Quod fluctus miteſcunt ſeculi, verbo immundis ſpiritus cōquieſcit: non alterū altero refellitur, ſed vtrūque celebratur: Habes miraculum in elementis, habes documentum in myſteriis. Ergo quia ſanctus Matthęus illā prælibauerat, ſanctus Lucas eam ſibi nauim in qua Petrus piſcaretur elegit. Non turbatur iſta quę Petrum habet, turbatur illa quæ Iudam habet. Etſi multa illic diſcipulorum merita nauigabant, tamen ea adhuc perfidia proditoris agitabat. In vtraque Petrus: ſed qui ſuis meritis firmus eſt, turbatur alienis. Caueamus igitur perfidum, caueamus proditorem, ne per vnum plurimi fluctuemus. Ergo non turbatur hæc nauis in qua prudētia nauigat, abeſt perfidia, fides aſpirat. Quemadmodū enim

A teſtatem,à propheta ſalutem ſperare commonitus,non terreni regis īperio,ſed diuinæ miſericordię liberalitate ſanatur.Cur myſtico numero mergere iubetur? Cur
4.Reg.5. Iordanis fluuius eligitur?Nónne boni,inquit, Abana & Pharfar fluuii Damaſci præ Iordane?Sed iratus hos prę tulit,Iordanem meditatus elegit.Neſcit enim ira myſterium,fides nouit. Diſce baptiſmatis gratiam ſalutaris. qui leproſus merſerat,fidelis emerſit.Diſce ſpiritalia ſacramenta ſignari. Corporis remedium petitur,mentis acquiritur.Abluitur caro,affectus abluitur. Non enim magis corporis quàm mentis lepram video fuiſse mundatam, quando poſt baptiſmū veteris erroris colluuione deterſa,negat ſe diis alienis hoſtias quas ſpopōderat domino litaturum. Diſce etiam congruæ præcepta virtutis:probauit fidem,qui præmia recuſauit.Diſce vtroque dictū factorūque magiſterio quid ſequaris. Habes domini præceptum,vatis exemplū,gratis accipere,gratis dare,nec vendere miniſterium,ſed offerre. Nō enim precio taxatur dei gratia, nec in ſacramentis lucrū quæritur,ſed obſequium ſacerdotis.Non tamē ſatis eſt ſi lucrū ipſe nō quæras:familiæ quoque tuæ cohibēdę man⁹ ſūt:nec hoc ſolum expoſcitur,vt te ſolū caſtū immaculatūque cuſtodias.Non enim dixit Apoſtolus,te ſolum, ſed,teipſum caſtum cuſtodi. Quæritur ergo nō ſolum
1.Tim.3. tua ab huiuſmodi nundinis,ſed etiam domus tuæ caſtitas.Oportet enim irreprehenſibilem eſse ſacerdotē,ſuæ domui bene præpoſitum,filios habentem ſubditos, cū omni caſtitate.Si quis autem domui ſuæ præeſse neſcit quomodo Eccleſiæ dei diligentiam habebit?Inſtrue ergo familiam tuā,hortare,cuſtodi:et ſi te fefellerit ſeruu
B lus(humanam non excipio facultatem)prophetico deprehenſis repudietur exemplo.Cito turpem ſequitur lepra mercedem,& pecunia corpus animūque male quęſita commaculat.Accipiſti,inquit,pecuniam, & poſsidebis ea agrū,& vineas,& oliueta,& greges,& lepra Na
4.Reg.5. aman adhærebit tibi & ſemini tuo vſque in æternum. Vides quia facto authoris ſucceſsio damnatur hæredis. Inexpiabilis eſt enim venditi culpa myſterii, & gratiæ vindicta cæleſtis tranſit ad poſteros. Denique Moabitæ & ceteri non intrabunt Eccleſiā vſque ad tertiā & quartā generationē,tandiu videlicet,vt ſimplicius interpretemur,donec culpā authorū multiplicis ſucceſsio generationis aboleret. Sed cum illi qui in deum idololatriæ errore deliquerūt, in quartā generationē videātur eſse mulctati: profecto durior videtur eſse ſētētia qua Giezi ſemen vſque in æternū pro cupiditate habendi ꝓphetica authoritate damnatur:præſertim cū dominus noſter
C IESVS Chriſtus per lauacri regenerationem omnib⁹ remiſsionem dederit peccatorum: niſi vt vitiorum magis quā generis ſemē intelligas.Sicut enim qui filii promiſſionis ſunt,æſtimantur in ſemen bonum: ita etiam qui filii erroris ſunt,æſtimantur in ſemen malum. Nam & Iudæi ex patre diabolo,nō vtique carnis ſucceſsiōe,ſed criminis.Ergo omnes cupidi,omnes auari, Giezi leprā cū diuitiis ſuis poſsident:& male quęſita mercede, non tam patrimoniū facultatū quā theſaurū criminū cōgregarūt,æterno ſupplicio,& breui fructu. Nā cum diuitiæ ſint caducæ,pœna perpetua eſt:quia neque auar⁹,neque ebrioſus,neque idolis ſeruiens regnum dei poſsidebūt.

De indignatione Iudæorum,& eiectione IESV.

Et repleti ſunt ira omnes in Synagoga hæc audientes,& ſurrexerunt,& eiecerunt illū extra ciuitatem.)Sacrilegia Iudæorum quæ multo antè dominus prænunciauerat per Prophetas,& pſalmi verſiculo declarauererat quæ paſſurus eſset in corpore conſtitutus,dicens:Retribuebant
Pſal.37. mihi mala pro bonis:in Euangelio docet eſse completa Nam cum ipſe per populos beneficia diffunderet,illi iniurias irrogabant.Nec mirum ſi perdiderūt ſalutē, qui eiecerunt de ſuis finibus ſaluatorem.Moralis enim dominus:& qui docuerat exemplo ſui apoſtolos ſuos om D nibus omnia fieri,nec volentes repudiat, nec inuitos alligat,nec eiicientibus reluctatur,nec rogantibus deeſt. Sic Geraſenos alibi,cū virtutes,eius ſuſtinere nō poſsēt quaſi infirmos & ingratos reliquit. Simul intellige non ex neceſsitate fuiſse,ſed voluntariā corporis paſsionē: nec captum à Iudæis,ſed à ſe ipſo oblatū. Etenim quādo vult capitur,quando vult elabitur,quando vult ſuſpenditur,quando vult non tenetur. Et hic in ſuperciliū mōtis præcipitandus aſcenderat: & ecce per medium illorum,mutata ſubito vel obſtupefacta furentium mente, deſcendit.Nondum enim hora venerat paſsionis, quin etiam malebat adhuc Iudęos ſanare quàm perdere, vt inefficaci furoris exitu deſinerent velle, quod implere nō poſsent.Vides igitur & hic diuinitatis eſse quòd nō captus eſt,& illic voluntatis eſse quòd captus eſt. Nam quēadmodum à paucis teneri potuit, qui à populo non tenetur?Sed noluit ſacrilegiū eſse multorū, vt inauthores culpæ crucis inuidiam retorqueret, atque à paucis q dem affigeretur,ſed pro toto orbe morteretur.

Confirmatio doctrinę Chriſti per miracula.

Et ī Synagoga erat homo habēs ſpiritū immundum.)Et infra:Surgens autē de Synagoga intrauit in domū Simonis & Andreę Socrus autem Simonis tenebatur magnis
E febribus.)Vide clementiā domini ſaluatoris,nec indignatione cōmot⁹,nec ſcelere offēſus,nec iniuria violatus Iudæam deſerit:quinetiam immemor iniuriæ,memor clementiæ,nunc docendo,nunc liberando,nunc ſanando,infidæ plebis corda demulcet.Et bene ſanctus Lucas, virum ab ſpiritu nequitiæ liberatum antè præmiſit,& ſubdit fœminæ ſanitatem.Vtrūque enī ſexum dominus curaturus aduenerat,& prior ſanari debuit qui prior creatus eſt,nec prætermitti illa quæ mobilitate magis animi quàm prauitate peccauerat. Sabbato medicinæ dominicæ opera cœpta ſignificat,vt inde noua creatura cœperit,vbi vetus creatura ante deſiuit:nec ſub lege eſse dei filium,ſed ſupra legē in ipſo principio deſignaret:nec ſolui legem, ſed impleri.Neque enim ꝑ legem,ſed verbo factus eſt mundus,ſicut legimus: Ver- Pſal.32.
bo domini cæli firmati ſunt.Non ſoluitur ergo lex, ſed impletur,vt fiat renouatio hominis iam labentis. Vnde & Apoſtolus ait.Expoliantes vos veterem hominem,in Ephe.4.
duite nouum qui ſecundum deum creatus eſt. Et bene Sabbato cœpit,vt ipſū ſe oſtenderet creatorē, qui opera operibus intexeret, & proſequerętur opus quod ipſe iam cœperit:vt ſi domum faber reuouare diſponat,non à fundamentis,ſed à culminibus incipit ſoluere vetuſta *vetuſtā.
tem*.Itaque ibi prius manū admouet,vbi ante deſierat F
Deinde à minoribus incipit,vt ad maiora perueniat. Liberare à dæmone & homines,ſed in verbo dei poſsunt: reſurrectionem mortuis imperare,diuinæ ſolius eſt poteſtatis.Nec quenquàm mouere debet quod IESV Nazareni nomen in hoc libro diabolus dixiſse primus inducitur Nec enim ab eo Chriſtus nomen accepit,quod de cælo angelus ad virginem detulit. Eſt enim huius impudentiæ,vt inter homines aliquid primus vſurpet, & ad homines quaſi nouum deferat, quo terrorem ſuæ poteſtatis incutiat.Denique & in Geneſi primus deum homini nuncupauit.Sic enim habes: Et dixit ſerpens mulieri?Quid vtique dixit de⁹,Ne edatis ab omni ligno?Vter Gene.3.
que igitur deceptus à diabolo eſt,ſanatus à Chriſto. Se- Gene.2.
quere cætera,& Euangelicæ lectionis diſce myſteria,atque in duorū ſanitate publicæ ſacramentū ſalutis agnoſce. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in
Chriſto omnes viuificabuntur.Quis eſt ille qui in Syn- 1.Cor.15.
agoga ſpiritum dæmonii habebat immundum, niſi populus Iudæorum,qui quaſi ſerpētinis ſpiris reuinct⁹, & innodatus diaboli laqueis,ſimulatam corporis mūditiā

Ꞩ tatem,operandi teſtimonium non refugit. Volo ergo dicit propter Fotinum, imperat propter Arrium, tãgit propter Manichæum. Nec vnius tantum lepra curatur, ſed omnium quibus dicitur: Iam vos mũdi eſtis propter ſermonem quẽ locutus ſum vobis. Si igitur lepræ medicina verbum eſt, cõtemptus vtique verbi lepra mẽtis eſt

Ioan.15. Sed ne lepra trãſire poſsit ĩ medicũ, vnuſquiſq; dominicæ humilitatis exemplo iactantiã vitet. Cur enim præcipitur nemini dicere, niſi vt doceret non vulganda noſtra beneficia, ſed premenda, vt nõ ſolum à mercede abſtineamus pecuniæ, ſed etiam gratiæ? Aut fortaſse etiam illa ſilentii cauſa eſt imperati, qđ meliores putabat qui fide magis ſpontanea, q̃ ſperatis beneficiis credidiſsent Offerre autem iuxta legem ſe præcipitur ſacerdoti, non vt alium deferat, ſed vt ſeipſum deo offerat ſpiritale ſacrificium, vt actus præteriti colluuione deterſa, per cognitionem fidei, & ſapientię diſciplinam, placitura deo hoſtia cõſecretur. Omnis enim victima ſale ſalietur. Vn

Roma. 12 de & Paulus ait: Obſecro ergo vos fratres per miſericordiã dei vt exibeatis corpora veſtra hoſtiam acceptabilẽ placentem deo. Simul illud mirabile, quod eo ſanauit genere quo fuerat obſecratus: Si vis, poteſt me mũdare. Volo, inquit, mundare. Habes voluntatem, habes etiam pietatis effectum. Et extendens manũ tetigit eum. Lex tangi leproſos prohibet: ſed qui dominus legis eſt, non obſequitur legi, ſed legẽ facit. Nõ ergo tetigit quia ſine tactu mundare non poterat, ſed vt probaret quia ſubie

H ctus non erat legi. Nec contagium timebat vt homines, ſed quia contaminari non poterat qui alios liberabat: ſimul econtrario vt lepra tactu domini fugaretur, quæ ſolebat contaminare tangentem. Oſtendere autem ſe ſacerdoti iubetur, & offerre pro emundatione ſua, vt dũ offerret ſe ſacerdoti, intelligeret ſacerdos, non legis ordine, ſed gratia dei ſupra legem eſse curatum. Et dum

Pſal. 109. mundatur per ſacrificiũ ſecundũ præceptũ Moyſi, oſtẽderet dominus quia legẽ nõ ſolueret, ſed impleret, qui ſecũdum legẽ gradiens, ſupra legẽ ſanare eos quos remedia legis nõ ſanauerant videretur. Et bene addidit, ſicut præcepit Moyſes. Lex enim ſpiritalis eſt, ideoq; videtur ſacrificium ſpiritale mãdaſse. Deniq; addidit, Vt ſit in teſtimonium hoc vobis. hoc eſt, ſi deo credatis, ſi impietatis lepra diſcedat, ſi occultorum cognitor ſit ſacerdos, ſi puri teſtis affect9: vnde poteſt ille magis ſacerdos videri, quem occulta non latent, cui dicitur: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinẽ Melchiſedech.

Confirmatio eiuſdem per miraculum de paralytico per tectum ſubmiſso.

I ET ecce viri portantes in lecto hominẽ qui erat paralyticus, & quærentes eum inferre. & ponere ante illum. Et nõ inueniẽtes qua parte illum inferrent pręturba, aſcenderunt ſuper tectum, & per tegulas ſubmiſerunt illum in lecto in mediũ ante IESVM. Non ociosa huius paralytici nec anguſta medicina eſt, quãdo dominus & oraſse præmittitur. Non vtique propter ſuffragium ſed propter exemplum. Imitandi enim ſpeciẽ dedit, non precandi ambitum requiſiuit. Et cõuenientib9 ex omni Galilæa & Iudæa & Hieruſalẽ legis doctoribus inter cæterorum remedia debilium, paralytici iſtius medicina deſcribitur. Primum omniũ, quod ante diximus vnuſquiſque æger petẽdæ precatores ſalutis debet adhibere, per quos noſtræ vitæ compago reſoluta, actuumq; noſtrorum clauda veſtigia verbi cęleſtis remedio reformentur. Sint igitur aliqui monitores mentis, qui animũ hominis, quanuis exterioris corporis debilitate torpentem ad ſuperiora erigant. Quorum rurſus adminiculis & attollere, & humiliare ſe facilis ante IESVM locetur, dominico videri dignus aſpectu. Humilitatem enim reſpicit dominus quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.

De ſubmittentium fide Chriſtum ad curationem mouente.

QVORVM fidem, inquit, vt vidit.) Magnus K dominus, qui aliorũ merito ignoſcit aliis: & dũ alios probat, aliis relaxat errata. Cur apud te homo collega nõ valeat, cũ apud deũ ſeruus & interueniẽdi meritum, & ius habeat impetrandi? Diſce qui iudicas, ignoſcere: diſce qui æger es, impetrare. Si grauiũ peccatorum diffidis veniam, adhibe precatores, adhibe Eccleſiã, quę pro te precetur, cuius contemplatione quod tibi domin9 negare poſset ignoſcit. Et quanuis hiſtoriæ fidem debeamus non omittere, vt vere paralytici iſtius corpus credamus eſse ſanatum: cognoſce tamen interioris hominis ſanitatem, cui peccata donantur. Quæ cum Iudæi aſserunt à ſolo deo poſse concedi, deum vtique cõfitentur, ſuoq; indicio perfidiã ſuam prodũt, vt opus aſtruant, perſonam negent. Itaq; ab ipſis & operis ſui dei filius accipit teſtimonium, & vocis ſuffragium requirit. Perfidia enim cõfiteri poteſt, credere nõpõt. Itaq; teſtimoniũ nõ deeſt diuinitati, fides deeſt ſaluti. Nã & validi9 ẽ ad fidẽ quod cõfitentur inuiti: & pernicio fius ad culpã quod negãt, qui ſuis aſsertionibus reuincũtur. Magna itaq; infidæ plebis amẽtia, vt cũ cõfeſsa fuerit ſolius dei eſse donare peccata, nõ credere deo peccata donãti. Domin9 aũt ſaluos volẽs facere peccatores, & occultorũ cognitiõe deũ ſe eſse demõſtrat, & admiratiõe factorũ adiiciẽs.

De ſcribarum & phariſæorum reprehenſione.

QVID eſt facilius, dicere, Dimiſsa ſunt tibi peccata tua: aut dicere, Surge & ambula?) Quo loco plenam ſpeciem reſurrectionis oſtẽdit, qui mentis vulneribus corporiſque ſanatis, peccata donat animorum, debilitatẽ carnis excludit. hoc eſt enim totum hominem eſse curatũ. Quanuis igitur magnum ſit hominibus peccata dimittere, (Quis enim poteſt peccata dimittere niſi ſolus deus, qui per eos, quoq; dimittit, quibus dimittendi tribuit poteſtatem?) tamen multo diuinius eſt reſurrectionem donare corporibus, quandoquidem ipſe dominus reſurrectio eſt. Hic lect9, qui tolli iubetur, quid eſt aliud niſi quia humanũ iubetur corpus attolli? Ipſe eſt qui per ſingulas noctes lauatur à Dauid: lectus doloris, in quo anima noſtra graui conſcientiæ ægra cruciatu iacebat. Sed ſi quis ſecũdum Chriſti præcepta ſe geſserit, iã nõ lectus doloris eſt, ſed quietis. Miſeratione etenim domini cœpit quies eſse qđ mors erat: qui vobis ſoporem mortis vertit in gratiã voluptatis. Nec ſolum leuare lectum, ſed etiã domum ſuã repetere, hoc eſt, ad paradiſum redire cenſetur. Ea eſt enim vera domus, quę hominem prima ſuſcepit: non iure amiſsa, ſed fraude. Merito ergo reſtituitur domus, quoniam venerat qui nexum fraudis aboleret, ius reformaret. Nec mora vlla ſanitatis interuenit, vnum dictorum remediorumq; momentum eſt. Spectãt ſurgentem increduli, mirantur abeuntem, & diuini operis miracula malunt timere quàm credere. Nam ſi credidiſsent, nõ timuiſsent vtique, ſed dilexiſsẽt. Perfecta enim dilectio timorem excludit foras. Et ideo iſti quia non diligebant calumniabãtur. Calumniantibus autem dicit: Quid cogitatis mala in cordib9 veſtris? Quis hoc dicit? Sacerdos magnus, qui lepram videbat in cordibus Iudæorum oſtẽdit eos peiores eſse leproſo. Ille ſacerdoti eſt ſe iuſſus offerre purgat9, hos ſacerdos repudiat, ne alios quoque lepra eorum contaminet.

1.Ioan.4

De myſtica vocatione publicani.

SEQVITVR myſtica vocatio publicani, quẽ ſequi iubet, non corporis greſsu, ſed mentis affectu. Itaq; ille prius auara de mercedibus dura de laboribus periculiſque nautarum emolumẽta cõuerrẽs, verbo vocat9, propria dereliquit qui rapiebat aliena, ac vile illud ſedile reſtituens, toto poſt dominũ veſtigio mẽtis incedit. Cõuiuii quoq; magni exhibet apparatũ. Qui enĩ domicilio Chriſtũ recipit

A turbari poterat,cui præerat is in quo Eccleſiæ firmamẽtum eſt?Illic ergo turbatio,vbi modica fides:hic ſecuritas,vbi perfecta dilectio . Denique etſi aliis iperatur vt laxent retia ſua,ſoli tamẽ Petro dicitur:&Duc in altũ.) Hoc eſt,in profundũ diſputationum. Quid enim tã altũ q̃ altitudinem diuitiarũ videre,ſcire dei filiũ,& profeſſionem diuinæ generationis aſsumere? Quam licet mens non queat humana plene rationis inueſtigatione cõprehendere,fidei tamen plenitudo complectitur . Nam etſi non licet mihi ſcire quẽadmodum natus ſit,non licet tamen neſcire quòd natꝰ ſit.Seriem generationis ignoro, ſed authoritatẽ generationis agnoſco . Nõ interfuimus cũ ex patre dei filius naſceretur,ſed interfuimus cũ à patre dei filius diceretur.Si deo non credimus , cui credemus?Omnia enĩ quæ credimꝰ,vel viſu credimus, vel auditu. Viſus ſæpe fallitur,auditus in fide eſt.An aſserentis perſona diſcutitur?Si viri boni dicerent, nefas putaremus nõ credere.Deus aſserit,,pbat filius,refugiẽs Sol fatetur,tremens terra teſtatur.In hoc altũ diſputationis Eccleſia à Petro ducitur , vt videat hinc reſurgẽtem dei filium ,inde ſpiritũ ſanctũ profluentem. Quæ ſunt autẽ apoſtolorũ quæ laxari iubentur retia,niſi verborũ complexiones , & quaſi quidam oratiõis ſinus, & diſputationum receſsus, qui eos quos ceperint,nõ amittant?Et bene apoſtolica inſtrumenta piſcandi retia ſunt,quæ non captos perimunt,ſed reſeruãt : & de profundo ad lumẽ
B extrahũt, & fluctuãtes de infernis ad ſuperna perducũt Eſt & aliud apoſtolicum piſcandi genus , quo genere
Mat.17. ſolum Petrum piſcari dominus iubet dicens : Mitte hamum,& eum piſcẽ qui primus aſcenderit tolle. Magnũ quidem eſt & ſpirituale documentum, quo Chriſtiani viri ſublimioribus poteſtatibus docentur debere eſse ſubiecti,ne quis cõſtitutionẽ regis terreni putet eſse ſoluendi.Si enĩ cẽſum dei filius ſoluit, quis tu tantus es qui nõ putes eſse ſoluendũ? Et ille cẽſum ſoluit qui nihil poſsidebat:tu autẽ q̃ ſeculi ſequeris lucrũ,cur ſeculi obſeq̃ũ nõ recognoſcas?Cur te ſupra ſeculũ quadã animi arrogãtia feras,cũ ſeculo ſis miſera cupiditate ſubiectus?Pẽditur igitur didrachma qđ erat preciũ noſtræ redẽptiõis & corporis,in lege promiſsũ,in Euãgelio perſolutũ,nõ ocioſe in ore piſcis iuentũ. Ex ore enĩ tuo iuſtificaberis Eteni preciũ immortalitatis eſt nobis noſtra confeſsio,
Rom.10. quia,ſicut ſcriptũ eſt,ore cõfeſsio fit ad ſalutẽ. Et fortaſſe primus hic piſcis,primus eſt martyr,in ore habẽs didrachma,hoc eſt precium cenſus. Didrachma noſtrum Chriſtus eſt. Habebat igitur primus ille martyr,Stephanus ſcilicet,in ore theſaurum , cum Chriſtum in paſsione loqueretur.Sed reuertamur ad propoſitum locũ , & diſcamus apoſtolicam humilitatem.

De reſponſione Simonis.

C PRAECEPTOR, inquit,per totam noctẽ laborantes nihil cepimus , ſed in verbo tuo laxabo retia.) Et ego domine ſcio q̃a nox mihi eſt q̃dò nõ iperas. Nẽo adhuc nomẽ ſuũ dedit, adhuc noctẽ habeo. Miſi iaculũ vocis p̃ epiphaniã,& adhuc nihil cepi. Miſi p̃ diẽ ,expecto vt iubeas,in verbo tuo laxabo retia. O vacua pręſũptio,ô humilitatis fructuoſa. Qui nihil ãte ceperãt,magnã in verbo dni cõcludũt piſciũ multitudinẽ . Nõ hoc humanę facũdiæ opꝰ,ſed ſupernæ vocatiõis eſt munus. Cedũt diſputationes hominũ,fide ſua plebs credit. Rũpũtur retia,nec labitur piſcis. vocãtur ad adiumẽtũ ſocii qui erãt in alia naui. Quæ eſt illa alia nauis, niſi forte
Pſal.113. Iudæa,ex qua Ioãnes & Iacobꝰ eliguntur? Facta eſt enĩ Iudæa ſanctificatio eius. Hi igitur de Synagoga ad nauẽ Petri,hoc eſt,ad Eccleſiã conuenerũt,vt implerent ambas nauiculas.Oẽs enim in nomine IESV genu flectunt ſiue Iudæus,ſiue Græcus: omnia & in omnibus Chriſtus Sed mihi cumulus iſte ſuſpectus eſt , ne plenitudine ſui naues penè mergantur.Oportet enim & hęreſes eſse vt probentur boni. Poſsumus tamen & aliã Eccleſiã in- D
telligere nauẽ alterius. Ab vna enim plures Eccleſię deriuantur. Ecce alia ſolicitudo Petri,cui ſua iã præda ſuſpecta eſt. Sed nouit perfectus quẽadmodũ ſeruare poſsit reconditos,qui ſcit quẽadmodum poſsit capere diſperſos. Quos in verbo capit,verbo credit:negat ſuã prædã, negat ſuũ munus. ¶ Exi,inquit,à me domine,q̃a homo peccator ſum.)Admirabatur enim dona diuina,& quo plus meruerat,hoc præſumebat minus . Dic & tu:Exi à me domine quia homo peccator ſum . vt reſpõdeat tibi dominus,noli timere.Indulgẽti domino peccatũ fatere Noli timere etiam quæ tua ſũt domino deferre,quia quę ſua ſũt,nobis ille cõceſsit. Neſcit inuidere,neſcit eripere,neſcit auferre . Vides q̃ bonus dominus,qui tantum tribuit hominibus , vt viuificandi habeant poteſtatem.

Diui Ambroſii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTAR. IN EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM LIBER QVINTVS.

Confirmatio doctrinæ Chriſti per miraculum de leproſo mundato.

FACTVM EST CVM ESSET in vna ciuitatum , ecce vir plenus lepra & ipſe procidens in faciem rogauit eum dicens : Domine,ſi vis,potes me mũdare . Et extendens manũ,tetigit illũ,dicens Volo,mũdare.) Bene vbi leproſus mundatur , certus non expri E
mitur locus,vt oſtendatur non vnum populum ſpecialis alicuius ciuitatis,ſed omnium populos fuiſse ſanatos Bene autem & ſecundum Lucam quarto ſigno ex quo in Capharnaũ dominus venit,iſte ſanatur.Nam ſi quartum diem Sole illuminauit,& clariorem cæteris fecit diebus cum illuceſcerent elementa mundi, & hoc clarius opus æſtimare debemus . Et ſecundum Matthæum primꝰ hic poſt benedictiones à domino ſanatus inducitur: Matth.5.
vt quia dixerat dominꝰ, Nõ veni legem ſoluere,ſed adimplere:ille q̃ excludebatur à lege, purgari ſe domini poteſtate præſumens ,nõ ex lege,ſed ſupra legẽ eſse gratiã iudicaret quę ipſi maculã poſset abluere . Verũ vt in domino poteſtatis authoritas, ita in illo fidei conſtãtia declaratur . Ille in faciem prodit, quod humilitatis eſt & pudoris,vt vnuſquiſq; de ſuę vitæ maculis erubeſcat.
Sed cõfeſsionẽ verecũdia nõ repreſsit. Oſtendit vulnus F
remediũ poſtulauit:& ipſa religionis & fidei plena confeſsio eſt.Si vis,inquit,potes me mũdare. In volũtate domini tribuit poteſtatẽ.De volũtate autẽ domini nõ quaſi pietatis incredulus addubitauit,ſed quaſi colluuionis ſuæ conſcius nõ præſũpſit . Cui morali quadã dominus ſanctitate reſpondit:Volo,mundare.Et continuo lepra eius diſceſsit ab eo.Nihil enim mediũ eſt inter opus dei atque præceptũ,quia in præcepto eſt opus . Denique dixit,& facta ſunt. Videtis igitur,quòd dubitari nõ poteſt quia voluntas dei poteſtas eſt.Si ergo voluntas eius poteſtas eſt:qui vnius voluntatis trinitatem aſserunt,vnius vtiq; aſserunt poteſtatis . Itaque ſtatim lepra eius diſceſſit,vt intelligas medentis affectum , qui veritatem operi addidit.Denique ſecũdum Marcum miſeratus eſt eum dominus.quod eſt pulchre poſitũ . Et pleraque talia poſuerunt Euangeliſtę, qui nos in vtroq; fũdare voluerũt, deſcribentes ſigna virtutis ad fidem , exprimẽtes opera virtutis ad imitationem.Vnde & tangit nõ dedignatus, & imperat nõ diffiſus . Hoc enim eſt indiciũ poteſtatis, quia quaſi habens poteſtatẽ ſanandi, & iubẽdi authori-

G vtrium vſum poſsimus implere,vt ſacramentum quod accepimus,reſeruemus.Leuat iniuriam induſtria, ſi re nouatis vtribus noua vina creduntur.Et ideo vtres hos plenos ſeruare ſemper debem⁹.vacuos enim cito tinea & ęruguo cõſumit,gratia ſeruat impletos.Pulchrè autẽ operi huic talia præcepta conueniunt .Sextum eſt enim opus,quo Matthæus Leui noua quadã figuratur forma Sexto autẽ die factus eſt homo.Sexto igitur Chriſti ope re reformatur iam non vetus, ſed noua creatura,& quę dam forma peregrina .Et ideo tanquam noua creatura conuiuium Chriſto exhibet,eò quod & in ipſo Chriſt⁹ delectaretur, & ipſe partem delectationis mereretur ha bere cum Chriſto.Ad hunc igitur informandum præce pta dat dominus.Sequebatur enim iam lętus,alacer , & exultans,dicens:Iam non publicanum gero,iã non por to Leuin.Exui Leuin,poſtquam Chriſtũ indui. Odi ge nus meũ,fugio vitam meam priorem: ſolũ te ſequor do mine IESV,qui ſanas vulnera mea. Quis enim me ſepa rat à charitate dei,quę in te eſt? Tribulatio,an anguſtia an fames?Ligatus ſum fidei clauis quibuſdam,& bonis compedibus charitatis innexus ſum.Omne mandatum tuum ſicut cauterium impreſsum tenebo. Et ſi vrit cau terium mandati, tamen putrefacta carnis exurit ,ne ad viuum ſerpat contagio.Etſi mordet medicamentum,ta men vitium vlceris tollit.Aufer igitur domine IESV po
H tenti machæra tua meorum putredines peccatorum:dũ me habes ligatum charitatis vinculis,ſeca quodcunq; vi tioſum eſt.Veni cito incidens occulta, & latentes varia ſq; paſsiones:aperito vulnus,ne noxius ſerpat humor Emũda omne quod fœtidum peregrino lauacro. Audi te me terreni homines,qui in peccatis veſtris cogitatio nes ebrias geritis.Et ego Leui talibus paſsionib⁹ eram ſauciatus.Inueni medicum qui in cælo habitat, & in ter ris ſpargit medicamenta. Hic ſol⁹ poteſt ſanare vulne ra mea,qui ſua neſcit:hic auferre cordis dolorem,pal lorem animæ,qui nouit occulta.

De eo quod in Sabbato ſecundo primo diſci puli IESV vellebant ſpicas.

CAP. VI.

FACTVM eſt aũt in Sabbato ſecundoprimo,cũ tranſiret IESVS per ſata, vellebant diſcipuli eius ſpicas, & manducabant,confricantes eas manibus ſuis.) Non ſolum comprehenſione verborum,ſed etiam vſu ipſo,ſpecieq; geſtorum inci-
I pit hominẽ dominus IESVS veteris obſeruatiõe legis e-xuere,nouóque indumẽto veſtire gratiæ. Itaq; eũ iam in Sabbato per ſeminata traducit,hoc eſt, admouet fructu oſis itineribus.Quid ſibi Sabbatum velit,quid ſeges,qd ſpicę,non mediocre myſterium eſt. Ager enim eſt omnis hic mundus:agri ſeges,in ſatione hũani generis fœ cunditas numeroſa ſanctorũ:ſpicæ agri, fructus Eccle-ſiæ,quos operibus diſcutientes ſuis apoſtoli paſcebantur,noſtro ſe alentes profectu.Stabat igitur ſeges iã fœcunda virtutum pullulantibus ſpicis,quibus noſtri fru ctus merito comparantur. Aeque enim aut imbre marceſcunt aut Sole torrentur,aut pluuiis humeſcũt,aut tẽ peſtatibus elidũtur,aut à meſsoribus intra horreorum felicia receptacula recõduntur.Receperat ergo terra iã dei verbũ, & cæleſti ſemine ſatus diuites fœtus ager al-mus effuderat. Eſuriebãt diſcipuli ſalutem hominum, & tanq; folliculis corporũ mentium fructus ad fidei lu-cem præclaris operum ſuorum miraculis eruebãt . Sed hoc putabant Iudæi Sabbato non licere. Chriſtus autẽ nouę gratiæ munere deſignabat ocium legis, opus gratiæ.Nec ſine myſterio hoc ab euangeliſta ſecundũ Mat-thæum & Marcũ Sabbatũ ſecundũ poſitum puto,quoni
Eſai. 65. am ſabbatum perpetuę feriæ ſunt reſurrectiõis æternæ. Vel in hoc igitur ſeculo feriatis ac vacantibus ſuperſti-tionibus Iudęorum,vel in futuro ferias ipſi perpetua ſo lennitate celebrantes,quæ bona ſunt terræ manducabi mus,iuxta quod ſcriptũ eſt:Illi manducabunt,vos vero eſurietis. Mire tamen ſecundum Lucam, ſecundo pri- K
mũ,nõ primo ſecundi Sabbatum dixit. δευτεροπρωτον enim ſcriptum eſt. Præferre enim debuit qđ præcellit. Secundum ideo,quia primum antè ex lege præceſsit,in quo etiam pœna præſcripta eſt ſi quis operaretur. Pri-mum aũt ideo,quia Sabbatum illud ex lege ſolutũ eſt, qđ erat primũ:& hoc primum factum eſt, quod ſecũdo eſt cõſtitutũ.Nã & cũ operari Sabbato liceat,& operan tis nulla ſit pœna:Sabbati vtiq; ex lege, cuius vis ſoluta eſt,nec nomẽ hærebat:ſed tamen fuerat illud primũ or dine, hoc primũ munere:nec ideo minus hoc,quia ſe cundũ.nã & Adã primus,nec cõparãdus ſecũdo Adam Primus enim Adam in animam viuentem, nouiſsimus Adam in ſpiritum viuificantem.Et prim⁹ homo de ter ra terrenus,ſecũdus homo de cælo cæleſtis. Prælat⁹ vti 1.Cor.15.
que ſecũdus primo:ille enim cauſa mortis,hic vitæ.Sic & ſecundo primum Sabbatum dicitur ſecũdũ iuxta nu merum,primum iuxta operationis gratiam. Melius eſt enim ſabbatum quo impunitas datur, q̃ quo pœna præ ſcribitur.Prima lex,ſecundum Euangelium:inferior ta men formido quã gratia. Aut forte & primũ hic in præ deſtinatione conſilii,& ſecundum in ſanctione decreti Bene autem dominus in lege typum futuri hoc quoque demonſtrat loco,& defenſores legis arguit neſcire quæ 1.Reg.21.
legis ſunt,exemplũ afferens quod Dauid cum eſuriret, ipſe cum ſociis intrauit in domũ dei, & panes propo ſitionis ſumpſit & mãducauit, & dedit iis qui cum ipſo erant.Magnum & vere exemplum propheticũ,quo pri mũ non inania legis,ſed ſolius vtilitatis nobis ſequẽda producuntur. Deinde quia Dauid cum ſociis fugiens à facie regis Saul,hic præfiguratus in lege Chriſt⁹ eſt,qui L
cum apoſtolis principem mundi lateret. Quomodo aũt ille obſeruator legis atque defenſor panes & ipſe man ducauit,& dedit iis qui ſecum erant,quos nõ licebat mã ducare niſi tantummodo ſacerdotib⁹: niſi vt per illam demõſtraret figuram,ſacerdotalem cibum ad vſum trã ſiturũ eſse populorum?Siue quod omnes vitam ſacerdo talẽ debem⁹ imitari,ſiue quia omnes filii Eccleſię ſacer dotes ſunt. Vngimur enim in ſacerdotiũ ſanctũ, offeren tes noſmetipſos deo hoſtias ſpiritales. Legi igitur iam ſuperfluit doctrina Chriſti,nec legem ſoluit,ſed implet quia nec Sabbatũ ſoluit.Si enim Sabbatum propter ho mines factum eſt,vtilitas autem hominis poſtulabat eſu rientem hominem qui diu fuerat terræ fructib⁹ abdica tus,veteris famis ieiunia vitare: non vtique lex ſoluitur, ſed impletur. Quomodo igitur domino ad crimen obii citur,quod in ſeruo pro crimine non tenetur? Quid aũt euidentius hac figura,quæ per totam currit hiſtoriam? Intrauit Dauid in domũ Abimelech ſacerdotis,ſed nec M
pericula mortis propoſito hoſpitẽ recuſat,declinat ex-ulem ſanctus animus ſacerdotis. Tanta hoſpitalitatis eſt gratia,vt libenter in nos aliena pericula tranſferamus. Verũ hoc in hiſtoria morale, in myſterio propheticum eſt,quid nec præſumpto futuræ mortis exitio,verum il-lum Dauid hoſpitio ſuæ mentis religioſi excluderẽt ſa-cerdotes.Nec ſolũ in huiuſcemodi domo vatis repertu rus docetur Chriſtus hoſpitium, ſed etiam per figuram nequitiæ ſpiritalis manubias & arma ſumpturus.* Nam qui Chriſtum recipit hoſpitio,intelligibilem illum Go-liam ſpoliat ſuis telis. Quid vero euidẽtius, quàm quod in Abimelech domo quinque panes petit Dauid,& vnũ accipit,demõſtrante typo quod iam non quinque libris ſed Chriſti corpore cibus fidelib⁹ pararetur,vt Chriſt⁹ corp⁹ aſsumeret,ne qs de fidelib⁹ eſuriret?Nec Doech figura vacat , qui erat cuſtos mulorũ, eò quòd nemo ali us niſi infructuoſi gregis cuſtos Iudæ typum proditoris impleret.Iã illud quod pro Dauid receptione omnem Abimelech domum præter Abiathar principem tunc temporis ſacerdotem Saul perſecutus eſt, oſtendit pro-phetia nobis quod nemo poſsit nocere vero principi ſa cerdotum,qui ſolus eſt Chriſtus.

A interno,maximis delectationibus exuberantium paſcitur voluptatum. Itaque dominus libenter ingreditur,& in eius qui crediderit,recumbit effectu. Sed rurſus accēditur inuidia perfidorū,& futurę pœnæ ſpecies præfigu ratur Epulantibus enim fidelibus,& in illo cælorum re cūbentibus regno, perfidia ieiuna torquebitur. Simul oſtenditur quantum interſit inter æmulos legis & gratię qđ illi qui legem ſequūtur,ieiunæ mentis famen patiantur æternam. Qui vero verbum interioribus animæ receperunt,alimēti cęleſtis & fontis vbertate recreati eſu rire & ſitire nō poſſunt. Et ideo qui animo ieiunabant murmurabant,dicentes: Quare cum publicanis & peccatoribus māducat & bibit? Serpentina vox iſta eſt. Denique hanc primam vocem ſerpens emiſit,dicens Euæ: Quid vtique dixit de⁹, Nolite māducare ex omni ligno Ergo patres ſui venena diffundūt, qui dicunt: Quid vtique cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit? Vnde dominus cum peccatoribus manducando, etiam cum gentilibus non prohibet nos inire conuiuium, dicens: Non egent qui ſani ſunt,medico, ſed qui male habent. Nouum medicamentum nouus magiſter aduexit. Hoc de terra nō pullulauit. Imprudens enim eſt oīs creatura huius confectionis. Venite omnes qui incurriſtis peccatorum varias paſsiones,vtimini peregrino medicamento,quo venenum ſerpentis excluditur: quod nō ſolum paſsionum abſtulit cicatricem, ſed etiā cauſam
B diri vulneris amputauit. Hoc medicamentū non famē indicit,ſed cibum animæ ſubminiſtrat. Venit enim filius hominis manducans & bibens,& dicunt: Demoniū habet,& vorax eſt. Et ideo mens noſtra non eſt ieiuna. Ieiunant hi,quibus abeſt Chriſt⁹,bonorumq; meritorū copiis egent. At vero cui virtus ſuavolūtate ſufficit,qui ſua domo recipit Chriſtum, conuiuium magnum exhibet: hoc eſt,bonorum operum ſpiritale cōuiuium, quo diues populus eget,pauper epulatur.

De excuſatione diſcipulorum.

ET ideo,inquit,ieiunare non poſſunt filii ſponſi,quandiu cum illis eſt ſponſus. Venient autē dies cum auferetur ab illis ſpōſus,& tunc ieiunabūt in illis diebus.) Qui ſunt illi dies quibus à nobis Chriſtus auferetur,maxime cum ipſe dixerit: Vobiſcum ero vſque ad conſummationem mundi? Ipſe dixit, Non relinquā vos orphanos. Certum eſt enim quod ſi nos relinquat, ſalui eſſe nequeamus Nemo tibi Chriſtum poteſt auferre, niſi te illi ipſe auferas. Non te auferat iactantia tua, non te auferat arrogantia,nec tibi de lege prę ſumas. Non enim vocare iuſtos venit,ſed peccatores. Quomodo igitur dominus iuſtitias dilexit, neq; Dauid vidit iuſtum
C derelictum? Aut quæ iſta ęquitas,ſi iuſt⁹ relinquitur,peccator adſciſcitur: niſi ītelligas quod eos iuſtos dicit,qui ex lege præſumant, & Euangelii gratiam non requirāt? Nemo autem iuſtificatur ex lege, ſed redimitur ex gratia. Eſt igitur in lege iuſtitia,ſed non per legem iuſtitia, Nam ipſe Apoſtolus Hebræus ex Hebræis, ſecundum legem Phariſæus ſecundum iuſtitiam,quæ in lege eſt,conuerſatus ſine querela,qui gloriatur ex lege, Quæ mihi, inquit,lucra fuerunt,hęc duxi propter Chriſtū detrimēta eſſe. hoc eſt,abiecit iuſtitiam & gloriam legis. Iuſtitia enim legis ſine Chriſto vacua eſt, quia plenitudo legis Chriſtus eſt. Et ideo & ſi eſt in lege iuſtitia, nō eſt tamē per legem iuſtitia. Si enim per legem iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Mortuus eſt enim Chriſtus,vt impleret iuſtitiam. Denique Ioanni dicenti,Ego à te debeo baptizari,& tu venis ad me? reſpondit: Sine modo. ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam. Ergo nō gratis mortuus, ſed pro nobis mortuus eſt Chriſtus, vt iuſti fulgerent ſicut Sol in regno patris ſui. Sed non Iudæi iuſti,quibus dicitur: cum videritis iuſtos intrare regnum cælorum. Iſti ſunt iuſti, qui percutientem non repercutiunt,qui inimicum diligunt. Si ſic non accipimus,inuenitur contrarium: Non veni vocare iuſtos.

Matt.28. Ioan.14. Matt.9. Philip.3.

Sed illos non vocat,qui ſe iuſtos dicunt. Ignorantes e- D
nim deum,& ſuam iuſtitiam quærētes ſtatuere, iuſtitiæ Roma.10
dei non ſunt ſubiecti. Ergo vſurpatores iuſtitiæ nō vocantur ad gratiam. nam ſi gratia ex pœnitentia,vtique qui faſtidit pœnitentiam,abdicat gratiā. Iſti erunt vulnerati,qui ſe ſanctificant. Iſtis ſponſus auferetur. Nobis autem non Caiphas,non Pilatus Chriſtum abſtulit nec poſſumus ieiunare, quia Chriſtum habemus, & Chriſti carnem epulamur & ſanguinem. Quomodo enim videtur ieiunare,qui non eſurit? Quomodo videtur ieiunare,qui nō ſitit? Quomodo autem ſitire poteſt Ioan.4.
qui bibit Chriſtum? cū ipſe dixerit: qui biberit de aqua quam ego dabo,non ſitiet in æternum. Denique de animi dictum ieiunio,etiam ſequentia declararunt.

De prima ſimilitudine per IESVM data.

DIXIT enim ſimilitudinem ad illos, quia nemo commiſſuram de veſtimēto nouo immittit in veſtimentum vetus.) Dixerat filios ſponſi, hoc eſt filios verbi, qui per lauacri regenerationem in ius diuinę regenerationis aſſumpti ſunt,quandiu cum illis eſt ſponſus,ieiunare non poſſe. Non vtiq; hoc ieiunium relegatur quo conficitur caro,& corporalis luxuria caſtigatur. Hoc enim ieiunium nos commendat deo. Nam quēadmodū diſcipulos ieiunare prohiberet, cū ipſe dominus ieiunaret: & cum poſtremo diceret nequiſſimos ſpiritus non niſi ieiuniis & orationibus ſuperari poſſe? Denique etiam hoc loco ieiunium hoc veſtimētum appellauit vetus,quod exuendum Apoſtolus æſtimauit,dicens: Expoliate vos veterem hominē cū actibus eius,& induamus eū qui baptiſmatis ſanctificatiōe Coloſſ.3.
renouatur. In eandē igitur formā ſeries cōuenit præceE
ptorū,ne actus veteris & noui hominis miſceamus, cū ille corporalis exterior opera carnis operetur,& hic interior qui renaſcitur nō verſicolorē ſpeciē veterū nouorūq; debeat habere geſtorū,ſed cōcolor Chriſto illum ſtudio mētis imitari,cui renat⁹ eſt i lauacro. Abſint igitur decolora mētis velamina,quę diſplicēt ſpōſo. Diſplicet enim ei,q veſtē nō habuerit nuptialē. Spōſo autem quid poteſt placere,niſi pax animi, puritas cordis,charitas mentis? Bonus ſponſus dominus IESVS, hic nouo partu naturā noſtram initiauit, huic deſponſata corruptelis carnis abſoluitur. Nō filios mortales requirit, nō Euę delectatur doloribus. nō virū obnoxiū culpæ requirit,nō hæreditatē cōdēnati patris. Vidit enim carnis vlcera,quā antea cōcupiſcebat: aduertit nō eſſe pulchritudinē verā,quę vitiorum habeat deformitatem. Et ideo quid tibi cum tali ſponſo fœmina? Require diligenter, & in omni corpore inuenies cicatricem. Cognoſce aliū magis ſponſum,qui circundatur luce, cuius ſpecies nō F
poteſt interire. Hunc tolle in animum tuum, conſecra in templo tuo: tolle in corpore tuo, ſicut ſcriptum eſt: Tollite dominū in corpore veſtro. Huius thalamos ingredere nouos,huius ſpectato peregrinum decorē,hūc indue,hunc vide ad dexteram patris, & gaude quia talem habes ſponſum. hic te veſtiet benedictione,ne qua noceat ſciſſura peccati. Seruem⁹ igitur veſtem qua nos ſacro dominus emergentes fonte veſtiuit. Cito ſcinditur veſtis,ſi facta non congruant: cito tineis carnis atteritur,& veteris hominis errore maculatur. Ergo hic noua veteribus copulare, in Apoſtolo autem etiam nouis vetera ſuperueſtire prohibemur, ſed exuere vetus, nouum ſumere,vt expoliati non nudi inueniamur. Expoliamur enim meliora ſumpturi, nudamur autem, cū indumentum nobis aliena fraude detrahitur, non noſtra voluntate deponitur.

De ſecunda ſimilitudine.

ET nemo mittit vinū nouū in vtres veteres.) Fragilitas humanæ conditionis aperitur, cū corpora noſtra exuuiis defunctorū animalium comparantur. Atq; vtinā bonorū

G Quarta:Beati qui esuriunt & sitiũt iustitiã. Quinta Beati misericordes.Sexta:Beati mundo corde.Septima:Beati pacifici. Et bene septima, quoniã eo die ab omnib⁹ mundi operibus requieuit deus.Dies enim quietis & pacis est.Octaua:Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.Veni domine IESV,doce nos ordinẽ beatitudinũ tuarum. Neque enim sine ordine dixisti primo beatos pauperes spiritu,secundo beatos mites, & tertio beatos qui lugent.Etiam si cognosco aliquid, tamen ex parte cognosco.Si enim Paulus ex parte cognouit, quã tum ego possum cognoscere,qui Paulo quantum vita, tantũ etiã verbo inferior sum?Vita enim verbũ exigit & acquirit.Sermo autem sine vita non est sermo dei.Quã to me sapientior Paulus?Ille gloriatur in periculis,ego in successib⁹.Ille gloriatur quia reuelationibus non extollitur:ego si quę reuelationes mihi contingerent, gloriarer.Sed tamen potest deus de lapidibus homines suscitare,& verbum proferre de clausis,vocem elicere de mutis.Quia si asinæ oculos aperuit vt videret angelum potens est & nobis quoque aperire oculos, vt possimus dei videre mysterium. Beati,inquit,pauperes,non omnes beati pauperes.Paupertas enim media est, possunt & boni esse & mali pauperes. Nisi forte ille intelligendus pauper beatus: quem Propheta describit dicens:
Prou. 19. Quia melior pauper iustus,quàm diues mendax.Beatus
H pauper qui clamauit,& domin⁹ exaudiuit eum.Pauper à crimine,pauper à vitiis, pauper in quo mũdi princeps nihil inuenit.Pauper illi⁹ æmul⁹ pauperis,qui cum dines esset, propter nos pauper fact⁹ est. Vnde plene Matthęus aperuit,dicens.Beati pauperes spiritu.Pauper enĩ spiritu non inflatur, non extollitur mente carnis suæ. Prima ergo ista benedictio est, cũ deposuero omne peccatum,& exuero omnẽ malitiam,& simplicitate cõtentus fuero inops malorũ,supereſt vt mores meos tẽperẽ.
Matt.11. Quid enĩ mihi prodest carere secularib⁹,nisi fuero mitis atq; mãsuetus?Nã qui sequitur viam rectam,sequitur vtique illũ qui ait: Dicedite à me quia mitis sũ, & humilis corde.Depone igitur quæ improba sunt,ege vitiis secundũ bonã paupertatẽ,mitiga affectũ tuum, vt nõ irascaris:aut certe iratus ne peccaueris, iuxta quod scriptũ
Psal.4 est:Irascimini,& nolite peccare.Præclarũ est enim motum temperare cõsilio, nec minoris virtutis ducitur cohibere iracundiã,indignationẽmq; compescere, quàm omnino nõ irasci:cum plerũq; illud lẽtius, hoc fortius
I æstimetur.Cum hoc feceris, memẽto quia peccator es: & lugeto peccata tua,lugeto delicta.Et bene tertia beatitudo est peccata deflentis,quia trinitas est quæ peccata condonat.Ablue igitur te lachrymis tuis,laua fletibus. Si tu ipse te fleueris, alius te non flebit. Nam si Saul deflesset peccata sua,Samuel eũ non fleuisset. Habet vnus quisque quos fleat mortuos suos. Mortui sumus quãdo peccamus,quãdo implemur ossibus mortuorum.Mortuus est sermo malus qui exit ex ore,exit enim de sepulchro malo,Sepulchrum autem patẽs est guttur eorum.
Psal.5. Ideo dicit Apostolus:Imitatores mei estote.Vult nos de
1.Cor.4 lictorum meminisse nostrorum. Paulus non habebat qđ lugeret,ex quo in Christum credidit,& tamẽ priora
1.Cor.15. deflebat,dicens:Quia nõ sum dignus vocari Apostolus quia persecutus sum Ecclesiã dei.Ille igitur peccator
Prou.18 ante fidem,nos vero adhuc peccamus post fidem. Qui
Canti. 7. peccator est,defleat se, & arguat se, vt fiat iustus.Iustus enim accusator est sui. Ordinem igitur persequamur, quia scriptum est:Ordinate in me charitatem. Deposui peccatũ,tẽperaui mores,delicta defleui, esurire incipio & sitire iustitiam.Aeger enim cum in graui morbo est,
Psal. 36. nõ esurit,quia ęgritudinis dolor excludit famẽ.Sed quę est ista fames iustitiæ?Qui sunt isti panes quos esurit iustus? Ne forte panes illi de quibus dictum est: Iuuenis fui,& senui:& non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærẽs panem. Qui esurit,vtiq; virium quærit augmentum. Quod autem maius virtutis incremẽtum,quã norma iustitiæ?Post hæc,Beati,inquit,misericordes.Iu- X
stitiã enim sequitur misericordia. Vnde dictum est: Di Psal.111.
sperfit,dedit pauperib⁹,iustitia ei⁹ manet in ęternũ.Sed etiã qui misericordiã defert, mercedẽ amittit,nisi mundo corde misereatur.Nam si iactantiã quærat,nullus est fructus.Emunda igitur interiora mẽtis tuæ: & si diligenter pectoris sui secreta mundaueris,cõpatere iis qui impugnantur:& intelligе quanti hominum, quanti fratrũ tuorum auxiliũ tuũ quærant. Sed nisi tu prius interiora tua vacua feceris ab omni labe peccati, ne dissensiones cõtentionesq; ex affectu tuo prodeant, nõ potes aliis ferre medicinã.A te igitur pacem incipe,vt cum fueris ipse pacificus,pacẽ aliis feras. Quomodo enĩ potest aliorũ corda mũdare,nisi tuũ ante mũdaueris? Profuisti igitur aliis,tulisti auxiliũ pluribus,festina,cõtende ad finẽ Multi cũ essent exitus vitæ,vnus domino cõpetebat.Nã qđ natũ erat secundũ carnem, oportebat secũdũ carnẽ mori.Elegit passionẽ,vt moreretur pro nobis:& tu dic de omnibus quæ retribuit tibi domin⁹,Calicẽ salutaris accipiã, & nomẽ domini inuocabo.hoc est, passionem Psal.115.
Vnde etiã illis qui ad dexterã vel ad sinistrã sedere cupiebãt,ait: Potestis bibere calicẽ quẽ ego bibiturus sum? Matt.20.
Vsq; ad finem te ducit,vsq; ad martyriũ prosequitur,& cõstituit beatitudinũ palmã. Vide igitur. ordinẽ. Oportet te pauperẽ fieri spiritu. Humilitas enĩ spirit⁹,diuitiæ virtutũ sũt.Nisi pauper fueris,mitis esse nõ poteris.Qui mitis est,potest lugere præsentia:qui inferiora luget,potest desiderare meliora:qui superiora quærit, inferiora deuitat,vt & ipse à superioribus adiuuetur: qui miseretur,cor suũ mũdat. Quid enim est mũdare animũ,nisi Tob.4
sordem mentis abluere?Eleemosyna enim à morte libe L
rat:patientia vero perfectio est charitatis. Qui autem patitur persecutionem,in vltimo certamine cõstitut⁹ probatur aduersis, vt cum legitime certauerit, coronetur. Hos quidẽ gradus volunt esse virtutum, per quos ab vltimis ad superiora possimus ascendere. Deniq; sicut in cremẽta virtutum, ita etiam sunt incremẽta præmiorũ. Pl⁹ est enĩ dei esse filiũ,quã possidere terrã,& cõsolationẽ mereri.Sed quia & primũ præmiũ regnũ cælorũ ẽ,& vltimũ præmiũ regnũ cælorũ ẽ:nũqđ æquale præmiũ incipiẽtibus atq; perfectis est? Ne forte mysticè docemur Philip.1
quia est primũ regnũ cælorũ,illud apostolicũ:Dissolui 1.Thes.4
& esse cũ Christo?Habes primũ regnũ,quãdo sancti ra- Dani.12.
piuntur in nubibus obuiã Christo in aëra. Multi enim dormientiũ surgent,isti in vitã æternã,illi in opprobriũ Primũ ergo regnũ cælorũ sanctis propositũ est in absolutione corporis:secundũ regnũ cælorũ est post resurrectionẽ esse cũ Christo. Cũ fueris in regno cælorum tũc ęcessus est mãsionũ:& si vnum regnũ,diuersa tamẽ merita sunt in regno cælorum. Post resurrectionẽ terram M
tuã incipies possidere absolutus à morte. Ille enĩ cui di Gene.3
citur:Terra es, & in terrã ibis,nõ possidet terrã suã:nõ enim potest esse possessor,qui nõ capit fructũ Absolutus igitur p dominicã crucẽ,si tamẽ itra ingũ domini fueris inuẽtus,cõsolationẽ ĩ ipsa possessione reperies:cõsolationẽ sequitur delectatio,delectationẽ diuina miseratio.Quẽ aũt miseratur domin⁹,& vocat:qui vocatur videt vocãtẽ:qui deũ viderit,in ius diuinę generationis assumitur:tũc demũ quasi dei fili⁹ cęlestis regni diuitiis delectatur.Ille igitur ĩcipit,hic repletur. Nã & ĩtra hoc seculũ multi in imperio Romano sunt: sed maiorẽ imperii gratiã,qui propiores imperatori sunt, cõsequũtur Nunc dicamus quemadmodum in quatuor benedictionibus sanctus Lucas benedictiones octo sit cõplexus.Et quidem scimus virtutes esse quatuor cardinales, temperantiam,iustitiã,prudentiã,fortitudinẽ. Qui pauper est spiritu,auarus non est.Qui flet, non superbit: sed mitis est, & paccatus.Qui luget,humiliatur. Qui iustus est, non negat quod sit omnibus ad vsum cõmuniter datũ. Qui miseretur,largitur de suo.Qui suũ donat,nõ quærit alienũ,nec dolũ proximo suo struit.Connexæ igitur

A HINC ad alia progreditur dominus IESVS Nam qui totum hominem ſaluum facere diſpoſuerat, per ſingula mẽbra curabat,
Ioan. 7. vt vere diceret: Mihi iraſcimini, quia totũ hominem ſanum feci in Sabbato.

De curatione hominis habentis manum aridam.

ERAT ibi homo, & manus eius dextera erat arida.) Itaque Hoc loco manum illam quam extendit Adam, & interdictæ arboris poma decerpſit, ſuccis bonorum factorum ſalutaribus irrigauit: vt quæ crimine aruerat, bonis operibus ſanaretur. In quo Iudæos redarguit Chriſtus, qui malis interpretationibus legis præcepta violarent, æſtimantes Sabbato etiam à bonis operibus feriandum, cum lex in præſentibus formam præfiguraverit futurorum: in quibus vtique malorum feriæ futuræ ſunt, non bonorum. Nam licet ſecularia opera conquieſcant, non ocioſus tamen boni operis actus eſt in dei laude requieſcere. Audiſti igitur domini verba dicentis: Extende manum tuam. Communis iſta generaliſque medicina eſt. Et tu qui putas manum habere te ſanam, caue ne auaritia, caue ne ſacrilegio contrahatur. Extende ſæpius eam, extende ad illum pauperem, qui te obſecrat: extende vt proximum iuues. vt viduæ præſidiũ feras: eripias iniuriæ, quem vides iniuſtę contumeliæ ſubiacere: extende ad deum pro peccatis tuis. Sic manus ex
B tenditur, ſic ſanatur. Sic Hieroboam manum cum idolis ſacrificaret, contraxit: & rurſus cum deum rogaret, extendit.

De oratione IESV in monte & electione duodecim apoſtolorum.

FACTVM eſt autem in illis diebus, exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione dei.) Non omnis qui orat, aſcendit in montem: (eſt enim oratio quæ peccatum facit:) ſed qui bene orat, à terrenis ad ſuperiora progrediens, verticem curæ ſublimis aſcendit. At ille non aſcendit in montem, qui de ſeculi diuitiis, aut de honore ſolicitus eſt, non aſcendit in montẽ qui fundi ius optat alieni. Aſcendit ille qui deum quærit, aſcendit ille qui curſus ſui dominica adiu
Eſaiæ. 40 menta depoſcit. Omnes magni, omnes ſublimes montẽ aſcendunt. Non enim cuicunque Propheta dicit: Aſcẽde in montem excelſum, qui euangelizas Sion: exalta in virtute vocem tuam, qui euangelizas Hieruſalem. Non veſtigijs corporalibus, ſed factis ſublimioribus in hunc
Pſal. 124 mõtem ſi aſcendas, ſequeris Chriſtum, vt ipſe eſſe mons poſsis. Montes enim in circuitu eius. Quęre in Euangelio inuenies ſolos cum domino montem aſcendiſſe diſcipulos. Orat ergo dominꝰ, non vt pro ſe obſecret, ſed
C vt pro me impetret. Nã etſi oia poſuerit pater in poteſtate filii, filius tamẽ vt formã hominis impleret, obſecrandum patrẽ putat eſſe pro nobis, quia aduocatꝰ eſt noſter Noli inſidiatrices aperire aures, vt putes filium quaſi infirmum rogare, vt impetret qđ implere non poſsit. Potestatis author obediẽtię magiſter ad præceptavirtutis ſuo
1. Ioan. 2. nos informat exemplo, Aduocatũ, inquit, habemꝰ apud patrẽ. Si aduocatus eſt, debet pro meis interuenire peccatis. Non ergo quaſi infirmus, ſed quaſi pius obſecrat. Vis ſcire quia omnia quæ velit poſsit? Et aduocatꝰ & iudex eſt. In altero pietatis officiũ, in altero inſigne eſt poteſtatis. Et erat, inquit, pernoctans in oratione dei. Species tibi datur, forma præſcribitur quam debeas æmulari. Quid enim te pro ſalute tua facere oportet, quando pro te Chriſtus in oratione pernoctat? Quid te facere conuenit, cũ vis aliquod officiũ pietatis adoriri, quando Chriſtus miſsurus apoſtolos, orauit prius, & ſoꝰ orauit? Nec vſquam alibi, ſi non fallor, oraſſe cum apoſtolis reperitur. vbique ſolus obſecrat. Dei enim cõſilium humana vota non capiunt, nec quiſquam interiorum poteſt eſſe particeps Chriſto. Vis ſcire quia mihi non ſibi orauerit?
D Vocauit, inquit, diſcipulos ſuos, & elegit duodecim ex ipſis.) Quos ad propagandum auxilium ſalutis humanæ per terrarum orbẽ ſatores fidei deſtinaret. Simul aduerte cæleſte conſilium: non ſapientes aliquos, non diuites nõ nobiles, ſed piſcatores & publicanos, quos dirigeret, elegit, ne traduxiſſe prudentia, ne redemiſſe diuitiis, ne potẽtiæ nobilitatiſque authoritate traxiſſe aliquos ad ſuam gratiam videretur, vt veritatis ratio, non diſputationis gratia prævaleret. Eligitur & Iudas, non per imprudentiam, ſed per prouidentiam. Quanta eſt veritas, quã nec aduerſarius miniſter infirmat? Quanta mortalitas domini, qui periclitari magis apud nos iudicium ſuum quã affectũ maluit? ſuſceperat enim hominis fragilitatẽ, & ideo nec has partes recuſauit infirmitatis humanæ. Voluit deſeri, voluit ꝑdi, voluit ab apoſtolo ſuo tradi, vt ti ſi à ſocio deſertus, ſi à ſocio proditus fueris, moderate ferastuum erraſſe iudicium, periſſe beneficium.

De aſcenſu IESV ad docendum turbas.

ET deſcẽdit, inquit, cum illis, & ſtetit in lõco cãpeſtri.) Aduerte omnia diligẽter, quomodò & cum apoſtolis aſcẽdat, & deſcendat ad turbas. Quomodo enim turba niſi in humili Chriſtũ videret? Non ſequitur ad excelſa, non aſcendit ad ſublimia. Denicꝫ vbi deſcendit, inuenit infirmos. In excelſis enim infirmi eſſe non poſsunt. Sic enim Matthæus docet, in inferioribus debiles ſanatos eſſe. Prius enĩ vnuſquiſcꝫ ſanatus eſt, vt paulatim virtutibus procedentibus aſcendere poſſet ad montem. Et ideo vnũquẽcꝫ in inferioribus ſanat, hoc eſt, à libidine reuocat, iniuriam cæcitatis auertit, ad vulnera noſtra deſcendit: vt vſu quodam & copia ſuæ naturæ comparticipes nos faciat eſſe
E regni cęleſtis. Et ſanabat hos quidem, ſed in inferioribꝰ relinquebat. Vidẽs autem turbas, vt legiſti, aſcendit in Matt. 5. montem. Et cum ſediſſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius. Euangelizaturus enĩ, & benedictionũ de theſauro diuinitatis prompturus oracula, incipit eſſe ſublimior. Hic aũt etſi iñ humili ſtabat, tamen oculos eleuauit. Sic etiam cũ Lazarũ ſuſcitaret, infremuit ſpiritu: ſic etiã caput leuauit, cũ mulieri adulteræ peccata donaret. Quid eſt enim leuare oculos, niſi interius lumen aperire? De nicꝫ ſanctus Matthęus, Aperuit, inquit, os ſuum. Theſauros ſcilicet ſapientiæ & ſcientię dei, reclusis adytis templi ſui ora reſeranit. Ergo & tu aperi os tuum, ſed prius vt aperiatur implora. Si enim Paulus in adapertione oris ſui implorat auxilium, multo magis implorare te cõuenit. Oſtendit enim tibi clauem ſcientię, qua os aperire tuum debeas, dicens Propheta: Aperi os tuum verbo dei. Verbũ dei clauis tui oris eſt, clauis ſcientię oris tui clauis eſt, qua laxatis ſilentii catenis, imperitię clauſtra reſerantur.

De ſermone IESV de beatitudinibus proborum.

BEATI pauperes, quia veſtrum eſt regnũ dei. F Beati qui nunc eſuriunt & ſitiunt, quia ſaturabuntur. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Beati eritis cum vos oderint homines.) Quatuor tantum beatitudines ſanctus Lucas dominicas poſuit, octo vero ſanctꝰ Matthęus, ſed in iſtis octo illę quatuor ſunt, & in quatuor iſtis illę octo. Hic enim quatuor velut virtutes amplexus eſt cardinales, ille in illis octo myſticũ numerũ referauit Pro octaua enĩ multi ſcribũtur pſalmi, & mandatũ accipis, octo illis partẽ dare fortaſse benedictiõibus. Sicut enim ſpei noſtræ octaua perfectio eſt, ita octaua ſumma virtutum eſt. Sed prius quæ ſunt ampliora videamus. Beati, inquit, pauperes ſpiritu quoniam ipſorũ eſt regnũ cælorũ. Primã benedictionẽ hanc vterꝫ Euãgeliſta poſuit. Ordine enim prima eſt, & parens quædã generatióꝫ virtutũ, quia qui cõtempſerit ſecularia, ipſe merebitur ſempiterna, nec poteſt quiſquam meritũ regni cæleſtis adipiſci, qui mundi cupiditate poſſeſſus, emergẽdi nõ habet facultatẽ. Secũda benedictio: Beati, inquit, mites. Tertia: Beati qui lugent.

G losophię fastigiū supergressus,in eos quoq; qui læserint pietatis porrexit officium. Etenim si hostis qui tecū bello armisq; certauerit, depositis armis misericordiā suæ salutis adipiscitur,idq; plerunq; vel contẽplatione naturæ,vel ipsius belli iure defertur,vt subiectis vita tribuatur:quãto amplius meliore religionis contuitu deferendum est? Nam cū præliatorẽ appetitę salutis causa non moueat, nunquid mouere debet militem pacis? Itaq; illud apostolicum, Quia charitas patiens est,benigna est, 1.Cor.13. non æmulatur,non inflatur:in his præceptis cõsummatum videmus. Si patiẽs est, debet patientiã verberanti:si benigna est,non debet respõdere maledictis: si non quærit quæ sua sunt,non debet resistere diripienti:si non æmulatur,odisse non debet inimicũ. Et tamen apostolicis diuinę superfluũt præcepta pietatis. Plus est enim do 1.Pet.2. nare,quàm cedere. plus est amare inimicos, quàm non æmulari. Quæ omnia dominus & dixit, & fecit. Qui cũ malediceretur,nõ maledixit:qui cum percuteretur, nõ repercussit:cum spoliaretur,non restitit:cum crucifige Lucæ.23. retur ipsis persecutoribus veniam postulauit dicẽs: Pater,dimitte illis peccatum, quia nesciunt quid faciunt. Criminatores suos excusabat à crimine. Illi crucẽ parabant. hic salutem & gratiam rependebat. Et tamen quoniam studia ipsa virtutũ sine remuneratione torpescũt, & exemplum nobis attulit,& mercedẽ spopondit è cælo filios dei futuros pollicens, qui fuerint imitatores eius. Qui enim festinat ad præmiũ,fastidire non debet exemplum:quia quanto præcellẽtius prẽmiũ,tanto impensius officium. Quãta autem misericordiæ merces,quæ in ius H diuinę adoptionis adsciscitur? Sequere igitur misericordiam,vt merearis gratiam. Late patet benignitas dei,super ingratos pluit, malis fœcunda non negat terra prouentus. Idem mundi Sol sacrilegos religiososq; pariter illuminat. Aut vt mystice ista pendamus propheticis populum Iudæorum dominus pluuiis irrigauit, & Solis æterni refulsit radiis,etiam non merentibus. Sed quoniã illi mundano rore maduerunt,Ecclesia dei ad cæleste lumen adsciscitur:ita tamẽ,vt illis quoq; misericordiæ, si credant prærogatiua seruetur.

De prohibitione iudicationis.

NOLITE iudicare & nõ iudicabimini.) Addidit non temere iudicandum,ne cum sis tui conscius,ipse delicti in alterum cogitaueris ferre sententiam.

De arbore mala,ex cuius similitudine improbi homines cognoscantur.

NON est arbor bona,quę facit fructꝰ malos.) Magna etiam disciplina virtutis, vt de infructuosis fructuosa non quæras, nec de incultis prouentum fœcunditatis expectes. Vnicuique enim sua cultura dat fructus.

¶Neque enim de spinis coligunt ficus.)In spinis istius mundi ficus illa non potest reperiri:quæ quia fœcundis fructibus melior est,bene species ei resurrectionis aptatur: vel quia, vt legisti, ficus dederunt grossos suos,quod iam immaturus,& inutilis,& caducus in synagoga fructus antè præcessit:vel quia immatura vita nostra est in corpore,matura in resurrectione. Et ideo procul à nobis debemus seculares solicitudines abdicare, quæ mordent animum,mentemque adurunt, vt maturos fructus culturæ diligentis possimus adipisci: quod in incultis istius mundi reperire non possumus: quia non legunt de spinis ficus, neque de tribulis vindemiant vuam. Alterum ad mundum & resurrectionem,alterum ad animam & corpus refertur:vel quia nemo peccatis fructum acquirit animæ suę, quę sicut vua proxima terris corrumpitur,in superioribus maturatur:vel quia nemo potest damnationẽ carnis euadere,nisi quẽ Christus redemerit,qui sicut vua pependit in ligno. Procul igitur ab illa carne,quæ damnato homini tribulos gene rare præcepta est, leuemus oculos spiritales, tendamus K manus,vt Christum vindemiare possimus. Omnium autem fundamentum docet esse virtutum obedientiã cælestium præceptorũ,per quam domus hæc nostra nõ profluuio voluptatum,nõ nequitiæ spiritalis incursu, non imbre mundano,non hęreticorũ possit nebulosis disputationibus cõmoueri. Pulchre autem vbi præcepta compleuit,formam docet suorum præceptorum exequi.

De seruo Centurionis curato.

ET factum est,cũ cõsummasset omnia verba CAP. sua in aures plebis,ĩtrauit Capharnaũ. Cẽturionis autẽ cuiusdam seruus. & reliqua.) VII. Namque statim gentilis Centurionis seruus domino curandus offertur in quo populus nationum, qui mundanæ seruitutis vinculis tenebatur,æger letalibus passionibus,beneficio domini sanandus exprimitur. Quod autem moriturum dixit euangelista, non fefellit. Moriturus enim erat. nisi fuisset sanatus à Christo Impleuit igitur præceptum charitate cælesti, qui sic dilexit inimicos,vt morti eriperet, atque ad prepetuæ spem salutis adsciscceret,Quantum autem diuinæ humiliatis insigne,vt cæli dominus nequaq; dedignaretur Cẽturionis seruulũ visitare? Elucet fides ĩ operib⁹, sed plus operatur humanitas in affectibus. Quod vtiq; nõ ideo faciebat,qa absens curare nõ poterat,sed vt formã tibi daret humilitatis imitãdæ,qua iuxta humilioribus doceret ac superioribꝰ deferendũ. Deniq; alibi Regulo dicit:Vade L filius tuus viuit. vt scias & potẽtiã diuinitatis, & humilitatis gratiam. Ibi noluit pergere,ne in Reguli filio videretur magis diuitiis detulisse:hic ipse perrexit,ne videretur in Centurionis famulo conditionẽ despexisse seruilem. Omnis enim seruus & liber in Christo vnum sumus. Sed vide fidem prærogatiuam esse medicinæ. Aduerte etiam in ipso populo gẽtili perspicaciam esse mysterii. Dominus pergit, excusat Cẽturio, militariq; depositio tumore reuerentiam sumit,& ad fidem facilis,& ad honorificentiam promptus. Et bene Lucas etiam in occursum amicos dicit esse à Centurione transmissos, ne præsentia sua grauare domini verecundiam videretur,& officium officio prouocasse. Hæc moraliter. Mystice autem,quem Iudæorum populus crucifixit,inuiolatum ab iniuria manere desiderat populus nationum: & quod ad fidem pertinet,sermoni credidit:hoc est,nõ hominis,sed dei potestate coniiciens dari à Christo hominibus sanitatem. Quod vero ad mysterium spectat, vidit in pectore adhuc gentilium non esse penetrabilẽ Christum. Et ideo qui necdum cogitationis præteritæ M maculas abluisset,grauari se magis domini putauit dignatione, quã iuuari. Sic illa vidua Sareptena indignã se prophetico iudicauit hospitio. Ideoque dominus in vno isto fidem gentium præfert. Et quidem si sic legas, In nullo tantam fidem inueni in israel: simplex intellectus & facilis est. Sin vero iuxta Græcos,Nec in Israel tantam fidem inueni: fides huius etiam electioribus & deum videntibus antefertur. Videte autem œconomiã domini,probatur fides domini, & serui sanitas roboratur. Potest ergo meritum domini etiam famulis suffragari:non solum fidei merito, sed etiam studio disciplinæ. Spectate etiam alteram œconomiam dominicæ humilitatis quæ non spondet,operatur. nam etsi nondum imperauerat sanitatem, tamen serui qui missi fuerant, sanum seruulum repererunt.

De filio viduæ resuscitato.

ERAT dominus IESVS in ciuitatẽ quæ vocatur Naym, & ibant cum illo discipuli eius,& turba copiosa. Cum autẽ appropinquaret portæ ciuitatis, & ecce efferebatur defunctus filius vnicus matris suæ. Et hæc erat vidua, & turba multa cũ illa. Quam cum videret dominus, misericordia motus dixit illi:Noli flere. Et accessit, & tetigit loculum.) Et

A sibi sunt concatenatæ virtutes, vt qui vnã habet, plures habere videatur: & sanctis vna competit virtus, sed eius quæ fuerit vberior, vberius est præmium. Quanta hospitalitas in Abraham, quanta humilitas, quanta sanctitas, vt fratris filiũ ab hoste seruaret? & quanta abstinentia, vt nihil de præda quæreret? Sed quia fide præstitit, fidei præ cæteris meruit principatũ. Ergo vnicuique plura præmia, quia plura incẽtiua virtutum. Sed quo in aliquo merito copiosius, hoc etiam in præmio redundãtius. Beati igitur pauperes spiritu. Habes temperantiam quæ à peccato abstinet, seculum calcat, illecebrosa non quærit. Beati qui esuriũt & sitiunt, Qui enim esurit, esurienti compatitur, compatiendo largitur, largiendo fit iustus: quia iustitia eius manet in æternũ. Vnde & in Matthæo sitim & famem intelligimus spiritalem, qua cibus iustitiæ desideratur aut potus: quæ virtus quasi materia quædam virtutum est, vt iustus æqualem se inferioribus præstet, dolum excludat, veritatẽ requirat. Beati qui nũc
1.Cor.1. fletis, quia ridebitis. Habes prudẽtiam, cuius est flere occidua, & ea quæ æterna sunt quærere, lugere secularia, quæ seipsa compugnent: deũ pacis inquirere, qui stulta mundi elegit, vt confundat sapientes: & qui ea quæ non sunt destruat, vt quæ sunt possit adipisci. Beati eritis cũ vos oderint homines. Habes fortitudinem, sed eam quæ non odium mereatur ex crimine, sed persecutionem patiatur ex fide. Sic enim ad passionis peruenitur coronã, si gratiam hominum negligas, diuinam sequaris. Denique vt scias consummationem esse fortitudinis, passionem: Secundum hæc, inquit, faciebant prophetis patres
B eorum, quia prophetas Iudæi vsque ad mortem corporis persecuti sunt. Est etiam fortitudinis, iram vincere, indignationemq; cohibere: ac per hoc fortitudo animũ iuxta corpusq; confirmat. Nec perturbari sinit timore aliquo vel dolore, quibus velut prauis interpretibus plerunq; percellimur. Ergo temperantia cordis habet animique munditiam, iustitia misericordiam, pacem prudentia, mansuetidinem fortitudo.

De væ improborũ, & de institutione ad altiores gradus virtutis, & inimicorum dilectione.

VAE vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram.) Licet in pecuniariis copiis multa sint lenocinia delictorum, pleraque tamen sunt etiam incẽtiua virtutũ. Quanquam virtus subsidia non requirat, & commendatior sit collatio * pauperis, quam diuitis liberalitas: tamen non eos qui habeant diuitias, sed eos qui vti his nesciant, sententiæ cælestis authoritate condemnat. Nam vt ille pauper laudabilior, qui prompto largitur affectu, nec repagulis impendentis egestatis inhibetur, inopemq; se non putat, qui habet quod naturæ satis est: ita hic criminosior diues, qui vel deo referre gratiam de eo debuit quod accepit: nec cẽsum ad communẽ vsum datum sine vsu abdere, defossisq; terræ incubare thesau
C ris. Non census igitur, sed affectus in crimine est. Et quã quã tota ætate custodiæ miserabilis solicitas aparatũs tendat excubias, quo nulla pœna grauior est, successorum profutura compendiis anxio timore seruare: tamẽ quoniam auaritiæ studia, & desideria congerendi, inani quadam voluptate pascuntur: qui consolationem vitæ præsentis habuerunt, remunerationem perpetuæ perdiderunt. Possumus hic tamen diuitem intelligere populum Iudæorum, vel hæreticos, vel certe mundi philosophos, qui vbertate verborum, & quodam ambitiosæ facundiæ patrimonio delectati, simplicitatem veræ fidei supergressi, thesauros inutiles condiderunt. Nõne tibi videtur hæreticus aliquis, cum audis eũ de generatione domini iuxta vsum seculi disputantem, diues in verbis, pauper in viribus: qui putat se in hoc tẽpore locupletes habere diuitias: sed in futuro egestatẽ suæ fidei recognoscet, cibumq; perfidiæ, quem præsenti ætate ructauerit, æterno fidei commaceratus ieiunio, causam tanti sciet esse supplicii. Eritq; tẽpus, vt risus suos lugeant, qui dicta nostra nũc rident. Quibus bene dicitur: ¶ Væ cum vobis benedixerint omnes homines.) Nõne tibi videtur his dicere, qui dudũ in Arimmensi concilio perfidiæ prævaricationis authores, cum imperatoris gratiam sequuntur, dei gratiam perdiderunt? Qui cũ placere potentibus aucupãtur maledicto se perpetuo subdidere. Ergo sanctus Matthæus præmiis ad virtutẽ & fidem populos prouocauit, hic etiam à criminibus atq; peccatis futurorum supplicioru̇m denunciatione deterruit, qui nõ ociosè plurimorum factorum cælestium enumeratione progressus, ad benedictionũ locum serius venit, vt populos diuinorum miraculis roboratos, vltra legis tramitẽ virtutum progredi vestigiis edoceret. Fuit canẽdum illic, vbi adhuc infirmæ plebis corda notabant, hic tubæ clãgore excitãda virtus fuit. Docet hoc libri huius, quæ in proœmiis, & quæ in processu sermonis aperitur oratio. Illic qui infirmi sunt, adhuc quodã legis lacte potãtur & ideo per legis tramitem ducũtur ad gratiam, audiunt quæ legis sunt, vt vltra legem, legem sequendo procedant: hic ecclesia fundatior non lacte imbuitur, sed cibo vescitur. Cibus enim validior est charitas. Deniq; inter tria maxima, spem, fidem, charitatem, maior est charitas. Ordinatur igitur charitas, cum dicitur: ¶ Diligite inimicos vestros.) vt compleatur illud ecclesiæ, quod ante iam dictũ est: Ordinate in me charitate. Ordinatur enim charitas, cum charitatis præcepta formantur. Vide quam ab altioribus cœperit, & legẽ posit benedictionis euangelicæ terga reiecerit. Lex vicissitudinem imperat vltionis, Euan- E
gelium inimicitiis charitatem, benignitatem odiis, vota maledictis, subsidia persequentibus, patientiam esurientibus, & gratiam remunerationis impartitur. Quanto athleta perfectior, qui nõ sentit iniuriã? Et ne videatur dominus legem dissoluere, in beneficiis vicem seruat, quã negligit in iniuriis. Sed tamen dicẽdo, ¶ Prout vultis vt faciãt vobis homines, facite & illis similiter.) Vicissitudo ipsa cumulatior est, quãdo votis actus æquatur. Nescit enim virtus mensuram gratiæ, nec contenta referre quod acceperit, vult cumulare quod sumpserit, ne inferior sit beneficio, licet æquetur officio. Nõ enim cumulo tantum, sed ordine & tempore beneficia pensantur, cũ in beneficio pari prior sit qui prior cepit. Beneficus enim est, qui gratiam ceperit, debitor qui retulerit. Aliud itaq; beneficiũ est beneficii principatus. nã si qui pecuniam reddidit, nõ soluit gratiã, manetq; gratiæ debitor, etsi iam non sit pecuniæ: cur gratiã referendo putemus posse vacuari, cuius relatio acceptæ magis est testimonium, q̃ solutæ? Bono itaq; exemplo imbuitur Christianus, vt non contentus iure naturæ, gratiam
F eius requirat. Si enim commune est oĩbus etiã pẽtoribus redamare: cui genus professiõis excelsius, studiũ quoq; debet esse virtutis vberius, vt diligat etiã non amantes. Nã etsi nulla merita diligendi, vsum amoris excludant, nõ tamẽ virtutes excluserint. Sicut enim in eo qui te dilexit, pudet gratiã non referre, & gratiæ amore referẽdæ

* Alias, consolatio.

* habebas.

amor tibi eius inolescit: quẽ antea nõ amabas, sed ita etiã in eo qui non amat, debes amare virtutẽ: vt dum virtutem amas, incipias eum amare quem non amabas, cum rara & caduca remuneratio sit amantis, sempiterna virtutis. Quid autem tam mirum, qui percutienti maxillã præbere alteram? Nõnne omnis indignantis frangitur impetus, ira sedatur? Nõne fit per patientiã, vt sua amplius pœnitentia reuerberes verberantẽ? Ita erit vt & iniuriã repellas, & gratiã quæras. Ac sæpe maximæ causæ amoris existunt, cũ patientia insolentiæ, gratia refertur iniuriæ. Et quidem, vt audiremẽ memini, vel hoc solo præsum philosophiæ sapereciliũ putamus, quod in tres partes illa sibi videtur diuisisse iustitiã: Vnam in deum, quæ pietas vocatur: alteram in parẽtes, vel reliquũ humanum genus: tertiã in mortuos, vt his exequiarũ iusta solulatur. At vero dominꝰ Iesus legis oraculũ ac phi

G de ſe,nō verbo aliquo,ſed factis ſe eſse ſignauit. ¶ Ite,inquit,renūciate Ioanni quæ videtis & auditis:Cæci vidēt, claudi ambulant,ſurdi audiunt,leproſi mundātur, mortui reſurgunt,pauperes euangelizantur.)Plenū ſanè teſtimonium,quō dominum propheta cognoſceret. De ipſo enim,non de alio fuerat prophetatum,quia Dominus dat eſcam eſurientibus,dominus erigit eliſos,dominus ſoluit cōpeditos,dominus illuminat cæcos,dominꝰ diligit iuſtos,dominus cuſtodiet aduenas, orphanum & viduam ſuſcipiet, & viam peccatorum exterminabit. Quis iſta,inquit,faciet?regnabit in æternum. Ergo non humanæ iſta,ſed diuinæ virtutis inſignia ſunt, cæcis per petuæ tenebras noctis aperire, defoſſorumq; oculorum vulnera infuſa luce ſanare, auditum inſinuare auribus ſurdorum,laxatis ſoluta membra reformare cōpagibꝰ, in lucem quoq; refuſo vigore viuendi reuocare defunctos.Hęc ante euāgeliū vel rara vel nulla.Receperit licet Tobias oculos,vnus eſt in exēplo,& tamen angeli fuit ille medicina,non hominis.Helias mortuum ſuſcitauerit,ille tamen rogauit & fleuit,hic iuſsit. Heliſæus leproſum mundari fecerit,non tamē illic valuit præcepti authoritas,ſed figura myſterii.Non defecerit ad eſcam viduæ eſurientis,propheticis ſe multiplicans farina præceptis,vnam tamē viduam farina illa,vel potius eadē quoque ſacramenti ſpecies præfigurata ſeruauit. Sed tamen parua adhuc iſta dominicæ teſtificationis exēpla ſunt: plenitudo fidei,crux domini,obitus, ſepultura eſt. Et ideo cum illa ſuperiora dixiſset,addidit:

Pſal.145.

De ſcandalo in Chriſto cauendo:

H BEATVS,inquit, qui in me non fuerit ſcandalizatus.)Crux enim etiam electis ſcādalum poſſet afferre.Sed nullum hoc maius diuinæ perſonæ eſt teſtimonium,nihil eſt quod magis eſſe vltra humana videatur,quàm toto vnum ſe obtuliſse ꝓ mūdo.hoc vel ſolo plene dominꝰ declaratur.Deniq; ſic deſignatꝰ eſt á Ioāne:Ecce agnꝰ dei,ecce q̄ tollit pcta mundi.Verum hoc nō duobus illis viris Ioannis diſcipulis.ſed nobis reſpondetur omnibus, vt ita credamus in Chriſtum,ſi facta cōueniunt.Veniet enim qui hoc ſibi nomē vſurpet,quē licet nominis nō queas appellatione ſecernere.factorum tamen cōſideratione diſcernas.

Ioan.1.

De laudatione Ioannis à conſtantia mentis.

QVID exiſtis in deſertū videre?Arundinem vēto moueri?)Vbi præmonuit diſcipulos Ioānis in crucē dominicam eſse credēdū, redeūtibus illis cōuerſus ad turbas cœpit ad virtutem pauperes prouocare, ne exaltati corde,mēte inſtabiles,cōſilio infirmi,ſpecioſa vtilibus,æternis caduca præferrent:ſed humili ſpiritu crucē potius tollerent,quàm phaleras mundi huius extollerēt & quaſi beati pauperes,quia nihil haberent ſeculi quod amitterent,libenter corporis vitam cū immortali gloria commutarent.Non ocioſe igitur ſancti Ioannis hic perſona laudatur, qui vitę amore poſt habito, iuſtitiæ formam nec mortis terrore mutauit. Quid inquit,exiſtis in deſertum videre? Deſerto mundus hic compara ri videtur,adhuc incultus, adhuc ſterilis, adhuc infœcundus, in quem negat nobis ita dominus prodeundum,vt mente carnis inflatos vacuoſq; virtutis internæ viros,& fragili ſe gloriæ ſecularis ſublimitate iactantes, pro exemplari quodā & imagine nobis putemus imitandos,quos procellis mundi huius obnoxios vita mobilis inquietat,iure arundini comparandos,in quibus ſolidæ iuſtitię nullus eſt fructus,qui forenſibus criniti phaleris nodis obſiti, vacuo oris ſtrepitu ſonori, nulla ſui vtilitate,frequenti etiam offenſione,intus inania, foris ſpecioſa ſectantur.Arundines ſumus,nulla validioris naturæ radice fundati.Et ſi leuis aſpirauerit proſperioris aura ſucceſsus,vago motu proximos verberamus, inopes ad ſuffragandum,faciles ad nocendum.Arundines fluuios amant, & nos labentia mundi caduca delectant. K Tamen hanc arundinem ſi quis de terrę cuellat plantariis,& ſuperfluis exuat,expoliās veterē hominem cū actibus eius, & ſcribæ velociter ſcribentis manu tempetet, incipit non arundo eſse,ſed calamus, qui præcepta cæleſtium ſcripturarū penetralibus mētis imprimat,tabulis cordis inſcribat. De quo calamo habes dictum:Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis, quod ad Chriſtum alii referre volunt. Vno igitur loco & verbum & calamus legitur & ſcriba. Verbum,quia de geniali patris proceſsit arcano. Eructauit cor meum verbū bonum. Calamus, quia caro Chriſti paternæ ſeriem voluntatis expreſsit, & linguæ mandata diuinæ ſacri effuſione cruoris ſpleuit. Scriba,quia calamo ſuo indiuidua quadam diſtinctionie,noui & veteris teſtamenti,vel diuinitatis & carnis paternæ nobis diſpoſitionis myſteria reuelauit. Hunc calamum imitare tuæ carnis temperamento. Et calamum tuum,hoc eſt, carnem tuam tinge, non atramento,ſed ſpiritu dei viui,vt quod ſcribis,æternum ſit. Tali calamo Paulus illam epiſtolam ſcripſit de qua dicit:Epiſtola noſtra vos eſtis,inſcripta nō atramento,ſed ſpiritu dei viui. Tinge carnem tuā in Chriſti ſanguine,ſicut ſcriptum eſt:Vt tingatur pes tuus in ſanguine. Et tu ergo veſtigium animi tui, & mentis inceſsum, indubitata cōfeſsione dominicæ crucis tinge. Tigis carnem tuam in Chriſti ſanguine,ſi vitia diluas,peccata detergas,mortē Chriſti in tua carne circūferas,ſicut Apoſtolus docuit dicens: Mortificationem IESV Chriſti in corpore noſtro circumferentes. Noli ad terrena inflecti ne arundinem tuā frangas. Et ideo de Chriſto,quia non L erat ad terrena curuandus,prophetatū eſt: Arundinem quaſsatam non confringet,quoniam carnem quam peccata quaſsauerant,reſurrectionis virtute ſolidauit. Bona arundo caro Chriſti,quæ ſerpentis diaboli caput,& mundanę cupiditatis illecebras patibulo crucis affixit.

Pſal. 44.

2.Cor.3.

Pſal. 67.

2.Cor.4.

Mat.2.

De laudatione Ioannis ab aſperitate veſtimentorum.

SED quid exiſtis in deſertum videre?Arūdinem vento moueri?Quid exiſti videre?hominem mollibus veſtimentis indutum?) Non hic domini ſermo de veſtibus, quanquàm pleroſque mollioris cura veſtis efœminet, qui quaſi lanæ onus ferre nō poſsint, ſericas veſtes tectis per terram verrunt veſtigiis, vſuque faciunt vt amictus honori ſit. Sed tamen alia videtur hic indumenta ſignare,& niſi fallor,humana corpora,quibus anima noſtra veſtitur.Denique& Ioſeph tunica ad ſpeciem dominici corporis cruentata eſt. Et apoſtolicū illud,Exuens ſe carne, principatus & poteſtates omnes traduxit:quid aliud oſtendit,niſi vice indumēti corpus fuiſse,quo ſe ita expoliauit dominus in paſsione, vt diuinitas libera immuniſq; maneret iniuriæ? Totus igitur hic locus exemplo nos prophetico ad virtutem ſubeun M dæ paſsiōis hortatur. Deniq; addidit: ¶ Ecce qui in veſte precioſa ſunt,in domibꝰ regū ſunt.) Sunt etiā mollia indumenta delicioſior actus & mores, propter qđ nos hortatur Apoſtolus vt expoliātes veterem hominē Col.3. cum actibus eius,induamus nouū,in quo non dulcis illecebra ſit, ludusq; laſciuiæ,ſed vſus laboris & fructus, eò quod tenera corporis cura, luxūq; & laſciuiarū cupiditate mollitos,nequaq̄ cęleſtis aula ſuſcipiat,ad quā duris laborioſæ gradibus virtutis aſcenditur. Hi vero quibus fluuida deliciis membra ſoluūtur,regni cęleſtis extorres,intra mūdi huius habitacula cōſeneſcunt, quos rectores huius mundi atque tenebrarum vocat apoſtolus.Hi ſunt enim reges,qui ſeculari quadā poteſtate dominantur,ſuorum æmulos operum receperunt.

De laudatione ſoannis ab excellentia cognitionis.

SED quid exiſtis videre? Prophetam?Vtique dico vobis plus quàm ꝓphetam. Hic eſt de quo ſcriptum eſt:Ecce ego mitto angelū meū ante

A hic locus ad vtranq; redũdat gratiam, vt & cito flecti diuinam misericordiam matris viduæ lamentatione credamus, eius præcipue, quæ vnici filii vel labore vel morte frangatur, cui tamẽ viduę grauitatis meritum exequiarum turba conciliet: & hanc viduam populum turba septam, plus videri esse quàm fœminam, quæ resurrectionem vnici adolescẽtis filii sui lachrymis meruerit impetrare, eò quod sancta ecclesia populum iuniorem à pompa funeris, atq; à supremis sepulchri, suarũ reuocet ad vitam contemplatione lachrymarum, quæ flere prohibetur eum, cui resurrectio debeatur. Quiquidem mortuus in loculo materialib⁹ quatuor ad sepulchrũ ferebatur elemẽtis. Sed spẽ resurgendi habebat, qa ferebatur i ligno. Quod etsi nobis ãte nõ post, pderat tamẽ posteaq; IESVS id tetigit, proficere cœpit ad vitã, vt esset indicio salutem populo per crucis patibulũ refundendam. Audito igitur dei verbo, steterũt àcerbi illi funeris portitores, qui corpus humanum letali fluxu naturæ materialis vrgebant. Quid enim aliud, nisi quasi in quodã feretro, hoc est, supremi funeris instrumẽto iacemus exanimes, cũ vel ignis immodicæ cupiditatis exæstuat, vel frigid⁹ humor exundat, vel pigra quadã corporis habitudine vigor hebetatur animorum, vel concreta noster spiritus labe, puræ lucis vacuus alit mentem? Hi sunt nostri funeris portitores. Sed quanuis suprema mortis spẽ vitæ omnis aboleuerint, & tumulo proxima corpora iaceant defunctorum, verbo tamen dei iam moritura resurgũt ca-

B dauera, vox redit, redditur filius matri, reuocatur à tumulo, eripitur à sepulchro. Quis iste est tumulus tuus nisi mali mores? Tumulus tuus perfidia est, sepulchrum tuum guttur est. Sepulchrum enim patens est guttur eorũ vnde verba mortua proferuntur. Ab hoc sepulchro te liberat Christus. ab hoc tumulo resurges, si audias verbum dei. Et si graue peccatũ est, quod pœnitẽtiæ lachrymis ipse lauare nõ possis, fleat pro te mater ecclesia, quæ pro singulis tanq; pro vnicis filiis vidua mater interuenit. Compatitur enim quodam spiritali dolore naturæ, cum suos liberos letalibus vitiis ad mortem cernit geri. Viscera sumus de visceribus eius. Sunt enim & spiritalia viscera, quæ habet Paulus dicens: Ita frater ego te fruar

Ad Philemonem Ephe.5. in domino, refice viscera mea in Christo. Nos ergo viscera sumus ecclesię, quoniã membra sum⁹ corporis eius, de carne eius, & de ossibus ei⁹. Doleat igitur pia mater, assistat & turba, non solũ turba, sed etiam multa, cõpatiatur bonę parenti, iam resurges in funere, iam liberaberis à sepulchro. Stabunt illi ministri tui funeris, incipies vitalia loqui, timebunt omnes. Vnius enim exemplo plurimi corriguntur. Laudabũt etiam deum, qui tanta nobis remedia vitandæ mortis indulserit.

C De missione discipulorum Ioannis ad IESVM.

ET conuocauit duos de discipulis suis Ioannes, & misit ad dominum dicens: Tu es qui venturus es? an alium expectamus?) Non simplex intellectus in simplicibus est verbis. Alioquin præsentibus superiora compugnant. Quomodo enim Ioannes quem in superioribus de deo patre demonstrante cognouit, hic nescit? Quomodo & ibi quem ante nesciuit agnouit: & hic iam quem sciebat, ignorat? Nesciebam, inquit, eum

Ioan.1. sed qui misit me baptizare, ipse mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem de cælo. Et dicto credidit: & demonstratum agnouit: & baptizatum adorauit: & venient⁊ prophetauit. Deniq; ego, inquit, vidi, & testimonium perhibui, quoniam hic est electus dei. Vnde ergo fieri posset vt sic propheta tãtus erraret, vt de quo dixerat, Ecce qui tollit peccatũ mũdi: adhuc eum dei filium esse non crederet? Aut enim insolentiæ est ei tribuere diuina quem nescias, aut de dei filio dubitasse perfidia est. Nõ cadit igitur in talem prophetam tãti erroris suspicio. Itaq; si intellectus simplicis formæ cõpugnat, spiritalẽ queramus figuram. Et quia supra iam diximus in Ioanne typum esse legis, quę prænuncia fuit Christi: D recte lex quæ pectoribus perfidorũ tanq; æterna carceribus luce vacuatis corporaliter tenebatur inclusa, quã viscera fœcunda pœnarũ & fores amentiæ coercerent, plenum exitum testimonii dominicę dispensationis sine euãgelii nequit astipulatione pferre. Prophetauit quidem lex in Exodo baptismatis gratiã per nubem & mare, spiritalem in agno prænunciauit escam, fontẽ perennem designauit in petra, remissionẽ peccatorum in Leuitico reuelauit, regnũ cęlorũ annunciauit in psalmis, terrã repromissionis in Iesu Naue manifestissime declarauit. Hæc omnia cũ Ioannis quoq; congruunt testimonio, sed tamẽ tyrannicis mundi istius potestatibus quominus lucẽ dominicæ resurrectionis effunderet, inclusa cohibetur. Mittit ergo suos discipulos ad Christum Ioãnes, vt supplementũ scientiæ consequantur, quia plenitudo legis Christus est, vt quoniã nutant plerunq; dicta sine factis, & fides plenior gestorũ testificationib⁹ quàm verborũ respõsionibus exhibetur, quæ tunc in pectoribus Iudæorũ velut obserata lege nutabat ipso spectaculo dominicæ crucis, & pleno resurrectionis testimonio pãderetur. Et fortasse isti discipuli sunt duo populi, quorum vnus ex Iudæis credidit, alter ex gentibus, qui ideo credidit, quia audiuit. Voluerunt ergo isti videre pro- E pter illud: Vestri autem beati oculi qui vident, & aures vestrę quæ audiunt. Sed etiã nos vidimus in Ioanne, oculis nostris perspeximus in Apostolis, & manibus nostris perscrutati sumus in Thomæ digitis. Quod enim erat 1.Cor.2. ab initio, quod audiuimus, & quod vidimus, oculis nostris perspeximus, & manus nostræ scrutatæ sunt de verbo vitæ, & vita apparuit nobis. Quando apparuit? Quando vidimus. Nõ sic apparebat antequam videretur. Gratias ergo domino, qui crucifixus est pro fide nostra, crucifixus pro cupiditatibus nostris. Mens mea in illo crucifixa est. Itaq; & nunc qui vetus testamẽtum recensent antequam cognoscant euangeliũ, & quasi quædã dominici corporis vestigia legunt, vẽturum putant, & requirunt vtrum ipse sit Christus dei filius qui venturus est. Et cum legũt quãdo cũ Abrahã locutus est, vel quando se ducem militiæ cęlestis ostendit, dicunt vtique: Tu es qui venturus es? an aliũ expectamus: Cum autem vene- F rint ad euangeliũ, & cognouerint illuminari cæcos, & ambulare claudos, audire surdos, mũdatos esse leprosos, mortuos resurrexisse, tũc dicunt: Vidimus eum, & oculis nostris perspeximus, & in vestigia clauorum eius digitos nostros inseruimus. Videmur enim nobis vidisse quem legimus spectasse pẽdentẽ, & vulnera eius spiritu ecclesiæ scrutante tentasse. Si enim digito dei eiiciuntur dæmonia, fides quoque digito ecclesiæ reperitur. Aut fortasse in parte quadam operatrice corporis nostri omnes videmur inuestigasse dominicæ seriem passionis. Fides enim per paucos ad plures peruenit. Lex ergo Christũ venturũ annunciat, euangelii scriptura venisse confirmat. Nonnulli etiã de ipso Ioanne sic intelligunt magnũ quidẽ prophetã, ita vt Christũ agnosceret, annunciaret remissionẽ peccatorũ futuram, sed tamẽ non tanq; dubiũ, sed tanq; piũ vatem, quẽ venturum crediderat, nõ credidisse moriturũ. Non igitur fide, sed pietate dubitauit. Dubitauit & Petrus, dicens: Propitius 1.Ioan.1. tibi esto domine, non fiat hoc. Ille fidei princeps, cui se Christus nondũ dei filiũ dixerat, & tamẽ ille crediderat de morte Christi nec Christo credidit. Pietatis affectus, nõ indeuotionis est lapsus. Denique alibi lauari sibi pedes recusat, vbi mysteriũ non agnoscit, dum dominico grauatur obsequio. Ergo moriturum Christum nec sancti crediderunt. Quod enim oculus non vidit, nec au- Mat.16. ris audiuit, nec in cor hominis ascendit, hęc præparauit deus diligentibus eum. Religiosus itaque lapsus amoris fidem nõ impedit. Denique dominus sciẽs neminẽ sine euangelio plene posse credere, quia sicut fides à veteri incipit testamento, ita impletur in nouo: interrogatus

Esa .43. scriptum est: Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. Et
G iustificatur ineo,quia non per contumaciam refutatur
Psal. 80. sed per iustitiã dei munus agnoscitur. Iustus enim dominus,& iustitias dilexit, In eo ergo iustificatio dei est, si non ad indignos obnoxios,sed ad innocentes per ablutionem factos videatur & iustos sua munera transtulisse. Iustificemus igitur dominum, vt iustificemur à domino. Quid sit iustificari deũ,impensius requiramus. Apostolus dicit:Sit autẽ deus verax,omnis autem homo mẽ
Roma.5. dax sicut scriptũ est:Vt iustificeris in sermonib9 tuis,&
Psal. 50. vincas cũ iudicaris. Ipse quoq; Dauid dicit:Tibi soli peccaui,& malũ corãte feci,vt iustificeris in sermonibus tuis,&vincas cũ iudicaris. Ergo is qui peccat, & cõfitetur deo peccatũ, iustificat deum cedẽs ei vincenti, & ab eo gratiam sperans. In baptismate igitur iustificatur deus, in quo est & confessio & venia peccatorũ. Non contemnamus igitur,sicut pharisæi,cõsiliũ dei esse in baptismate Ioannis. Quis igitur dubitet dei esse consilium in
Rom.11. Christi lauacro? Hoc est cõsilium quod magni consilii angelus reperit,quod nemo cognouit. Quis enim cognouit sensum domini?Hominis consilium nemo contemnit,dei cõsiliũ quis refutet? Ergo quasi filii matrem iustificemus,matrẽ sequamur. Scimus quia mater pro filiis se offert periculo,Matris sapientiæ consilio, matris obediamus imperio.

De similitudine qua pharisæi & legisperiti cõfutantur.

CANTAVIMVS vobis,& non saltastis: lamentauimus,& non plorastis.) Et si non incongrua hæc puerorum videantur esse personæ,qui leuem corporis motum imprudentia adhuc maturioris grauitatis exercent, tamen ad altiorem sensum referri posse prẽsumo,eò quod videãtur Iudæi nec psalmis primo,nec Threnis postea propheticis credidisse,psalmis ad præmia prouocati, Threnis ab errore reuocati. Cantauit Dauid,vt in salicibus nostra suspenderemus organa. Cantauit & ipse,& ante arcam domini
H non pro lasciuia,sed pro religione saltauit. Ergo nõ histrionicis motibus sinuati corporis saltus, sed impigræ mẽtis & religiosa corporis agilitas designatur. Sed nõ in triumphis,nõ in excidiis Iudæorũ secuta correctio est, qui diuinæ indulgẽtiæ muneribus prouocati, leuare mẽtem,corpus attollere,terrena deserere, cẽlestia quærere debuerunt,& iniuriis captiuitatis attriti deflere peccatũ quod culpa esset author iuriæ. ¶ Iustificata est ergo sapientia ab omnibus filiis suis.)Bene ab omnib9,quia circa omnes iustitia reseruatur, vt susceptio fiat fidelium, reiectio perfidorum. Vnde plerique græci sic habent:Iustificata est sapientia ab omnibus operib9 suis. quod opus iustitiæ sit,circa vniuscuiusq; merita seruare mensuram
I Bene ergo dicit:Cantauimus vobis,& non saltastis. Cantauit enim Moyses quando in mari rubro ad transitum Iudæorum fluctus obriguit, vnda circunstetit, eademq; equos Aegyptiorum ascensoresq; refusa demersit. Cantauit Esaias dilectæ vineæ suæ cãticum, significans asperam flagitiis fore plebem,quæ fœcundis prius erat virtutibus fructuosa. Cãtauerũt Hebræi cum vestigia eorum tactu flammæ rorantis humescerent,& intus extraq; ardentibus omnibus,solos tamẽ ignis innoxios lamberet nec adureret. Abacuc quoq; cãtico publicã doctus mulcere mœstitiam prophetauit dulcẽ domini fore fidelib9 passionem. Cantauerũt ergo prophetæ spiritalibus modulis publicæ salutis oracula resultantes. Fleuerunt prophetæ Threnis flebilibus dura Iudæorum corda mulcẽtes. Docuit nos scriptura cãtare grauiter,psallere spiritaliter. Docuit etiam saltare sapienter,dicente domino ad Ezechiel:Plaude manu,& percute pede. Neq; enim
Ezech. 21 histrionicos fluxu corporis motus deus morum censor exigeret, aut indecoros strepitus viris plaususq; fœmineos imperaret,vt tantum prophetam deduceret ad ludibria scenicorum,& mollia fœminarum. Non congruunt resurrectionis reuelata mysteria, & opprobria saltationis exacta. Est sane est quidam proprius bonorũ actuum factorumq; plausus,cuius sonus in orbẽ exeat, & bene gestorum resultet gloria. Est honesta saltatio,qua tripudiat animus & bonis corpus operibus eleuatur,quando in salicibus organa nostra suspendimus. Iubetur ergo propheta plaudere manu,& percutere pede:iubetur psallere,quia sponsi nuptias iam videbat,in quibus desponsatur ecclesia,Christus adamatur. Et bonæ nuptiæ, quando verbo anima,spiritui caro nubit. In his prophe
K ta Dauid nuptiis ludere nos voluit,ad has iuitauit, quia suos posteros copulabat,& ideo lætior quàm cęteri,quasi in ipso actu positus nuptiarũ nos ad celebritatem festi
Psal. 80. muneris adhortatur dicens: Exultate deo adiutori nostro,iubilate deo Iacob. Sumite psalmum,& date tympanum,psalterium iucundũ cum cithara. Nõne actũ quen
Psal. 70. dam prophetæ saltantis aduertis? Denicq; alibi: Psallam tibi deus in cithara sanctus Israel. Gaudebũt labia mea cum cantauero tibi,& anima mea,quã redemisti. Audis citharizantium voces,audis saltantiũ strepitus, nuptias crede. Sume & tu citharam,vt pulsata spirit9 plectro interiorum chorda venarum bonioperis sonum eddat. Sume & psalterium,vt harmonia dictorũ factorumque tuorum concinat. Sume & tympanũ,vt organũ tui corporis spiritus moduletur interior, factisq; operantibus dulcis morum tuorũ suauitas exprimatur. Sic psallebat propheta cũ diceret:Veni huc à Libano spõsa, veni huc
Cant.4. à Libano. Hoc cãticum cecinerũt pueri,nec auditi sunt. Qui pueri?De quibus dicit:Ecce ego,& pueri quos dedisti mihi. Sed hoc canticũ nõ in foro, non in plateis canebatur,sed in Hierusalem. Ipsa est enim dominicũ forũ,
L in quo præceptorum cælestium iura conduntur.

De muliere peccatricice ingrediente domum Simonis ad IESVM.

ET ecce mulier quę erat ĩ ciuitate peccatrix.)hoc loco plericq; patividẽtur scrupulũ,& ferere quęstiones, vtrumnam videantur euangelistæ duo discordasse de fide, an vero aliquam in dictorum diuersitate,diuersitatem signare voluisse mysterii. Habes enim in euangelio secundum Matthæum quia IESVS cum venisset in Bethaniam in domum Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum vnguenti precioſi,& recumbente illo fudit super caput eius,Deinde istic pharisæus intra se dicit,quod si esset,ppheta,sciret peccatricẽ,& vnguẽtum eius vitare deberet Illic vnguento effuso discipuli conqueruntur. Vtrunq; igitur explicandum est,sed ante quod scriptorum ordine prius est,priorẽ quoq; ordinem interpretationis accipiat. Venit ergo dominus IESVS in domum Simonis le
M prosi. Apparet œconomia,quod leprosum non refugit, non vitat immũdum,vt maculas humani corporis possit abolere. Domus autem leprosi erat in Bethania, quæ per interpretationem domus obedientię dicitur. Omnis igitur locus Bethania, portio autem totius loci domus Simonis. Nõnne tibi videtur Bethania mundus hic esse in quo seruitii obedientis debemus obsequium? domus autem Simonis leprosi terra esse,quæ mundi portio est? Princeps autẽ seculi huius quidam leprosus est Simon. Ergo dominus IESVS Christus ex illis superioribus locis venit in hunc mundum,& descendit in terram. Non erat in hoc mundo, sed obediente pietate missus est in hunc mundũ Ipse dicit: Sicut misit me pater
Ioan.20. in hũc mundũ. Audiuit ergo mulier ista venisse Christum,intrauit in domũ Simonis. Neq; enim sanari potuisset hæc mulier,nisi Christus venisset ĩ terrã. Et fortasse ideo etiam ipsa ingreditur domũ Simonis quod speciẽ cuiusdã habeat superioris, animæ scilicet vel ecclesiæ quæ descẽdit in terrã,vt bono odore sibi populũ congregaret. Hanc ergo mulierem inducit sanctus Matthæus supra caput Christi effundentem vnguentum. Et

A faciem tuam, qui ptæparabit viam tuã ante te.) Quomodo igitur in deserto Ioannem videre cupiebant, qui erat clausus in carcere? Quem nobis dominus proponit imitandum, qui viam domino non solum nascẽdi, secundũ carnem ordine fideiq; nũcio, sed etiã præcursu quodam glorioſæ parauit passionis. Maior sane propheta, in quo finis est prophetarũ. Maior propheta, quia multi cupierunt videre quem iste prophetauit, quem iste conspexit, quem iste baptizauit. Sed tamen nunquid & illo maior, de quo Moyses dixit, quia prophetam vobis suscitabit Deut. 18. dominus deus vester? De quo dixit: Erit autẽ, omnis anima quæ non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe. Si igitur Christus propheta, quomodo maior hic omnibus? Nunquid Christum prophetam negamus? Immo & dominũ prophetarum asero, & hunc omnib⁹ dico esse maiorem, sed inter mulieris non virginis natos. Maior enim fuit iis quibus æqualis esse poterat sorte nascendi. Alia ista natura est, nec cum humanis generationibus comparanda. Non potest homini cum deo vlla esse collatio, suis enim quisq; præfertur. Denicq; eousque cum dei filio non poterat Ioannis esse vlla collatio, vt & infra angelos æstimetur.

De intelligentia præmissorum.

NAM qui minor, inquit, est in regno cælorũ, maior est eo.) Etenim quoniam angelũ dixerat, hominib⁹ iure prælat⁹ est: & quia inter natos mulierum potiorẽ declarauerat, ideo addidit: Nã qui minor est in regno cęlorũ, maior est eo. vt angelis sciret esse cedendũ. Merito autem Ioannes suis præfertur æqualibus, à cuius diebus regnũ cælorũ cogitur. Quæ subobscura videtur esse locutio, & ideo eam de alio libro euangelii putauimus deriuandam. Nã si literã sequamur, vtiq; inferior à potiore cogitur. Regnũ autẽ cæli præstat humanis. sed cũ sint aliqua quæ cogendo densari feruntur, nõ est absurdum quia cogitur regnũ, quando pluribus frequẽtatur, cogẽtesq; diripiunt illud. Si repetamus dominicũ illud quod scriptum est, dicente filio dei, Regnum dei intra vos est: aduertimus in nobis regnum cęleste solidari, cũ Christ⁹ exploso mũdani principis regno, fugatisq; deliciis seculatibus, intra nostrorũ secreta regnat animorũ. Vis igitur menti affertur humanæ, quæ diuersis illecebris delenita laborem fugit, voluptatẽ expetit, cum vel metu supplicii coercita, vel præmio prouocata vincere ipsa sentitur, & tanquam ex antelatis laborib⁹ palmã quæ sibi plurimis aduersãtib⁹ subtrahebatur, eripere contẽdit. Rapimus enim ex hoc mundo palmã salutis, & quasi excubãtibus obsessos serpentibus fruct⁹ peruigili labore decerpimus, ita tamẽ, vt non furtiua sublatio, sed direptio triũphalis sit. Est & aliud direptionis genus, quãdo aliis oblata diripimus. Qui sint igitur raptores isti, non labo ramus intelligere, cũ de Beniamin lupi rapacis genere nos manare nouerimus. Præcesserat Ioannes vt iustificaret populũ Iudæorum, ipse dominus venerat ad oues perditas domus Israel, Apostolos destinauerat, vt fidem populi Iudæorũ vel disputatione, vel signis miraculisq; fundarẽt: sed cũ illi munera sibi oblata defugerẽt, publicani & peccatores in deũ credere, in fide coire cœperũt. In his igitur apostolica prædicatione regnum cælorum cogitur, & fidelis populi aspiratione solidatur. Diripuit regnũ illa quæ fluxu sanguinis laborabat. Nam cũ dominus ad filiam principis synagogæ tẽderet, furtiuo quodã tactu sanitatis remedium prælibauit. Diripuit regnũ illa Chananæa, quæ à finibus suis egressa clamabat dicens: Mat. 15. Miserere mei domine fili Dauid, filia mea male à dæmonio vexatur. Vere hæc regnũ coëgit, pertinax in precib⁹ sapiens in responsis, fidelis in verbis. Prętereuntem renocat, tacẽtẽ rogat, excusantẽ adorat, negãtem inclinat. Nónne tibi videtur eripere, cũ elicit quod negatur? præripere quod aliis reseruatur? Negauerat enim dominus panem filiorum dari canibus oportere. At illa consen- D sit, & cõsentiendo diripuit dicẽs: Vtiq; domine. Nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de mẽsa dominorum suorum. Didicisti quemadmodum regnũ cæleste rapiatur. Cogamus igitur & nos diripiamus illud. Nemo enim nisi festinãs pascha manducat. Sed quæ est ista quæ rapit regnum? Non improbitas, non lasciuia, nõ voluptas, sed illa de qua dicitur: Magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Ecce rapuit, quæ quod voluit impetrauit, quod rogauit extorsit. Rapuit & illa vidua, quæ frequenter orando, si non propter innocentiam, saltem propter importunitatem vt exaudiatur extorsit. Rapuit igitur ecclesia à synagoga regnũ. Regnũ meum Christus est, rapio illum Iudæis missum sub lege, natum sub lege, nutritũ iuxta legem, vt me qui erã sine lege, seruaret. Rapitur Christ⁹ cum aliis promittitur, aliis prædestinatur. Rapitur Christus, cum aliis nascitur, aliis suffragatur. Rapitur Christus, cum ab aliis occiditur, sepelitur à nobis. Rapitur in fidiantibus, rapitur dormiẽtibus. Habes vbi ipsi confessi sunt nos rapuisse, se dormisse dicentes: Dicite quia Mat. 28. discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum nobis dormiẽtibus. Surge igitur qui dormis, ne & tu cum dormis, Christũ amittas. Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Vides mortuos esse qui dormiunt. Et ideo non inuidemus aliis, sed prouidemus nobis. Non enim mortui Ephe. 5. poterant seruare viuentẽ. Exurgant vel sero qui dormie E runt, etiam qui Christũ perdiderunt. Non sic amittitur Christus, vt nõ reperiatur, si tamen requiratur, sed vigilantibus regreditur, & exurgentibus præsto est, immo omnibus adest, qui vbiq; semper est, quia cõplet omnia Roma. 5. Nulli enim deficit, nos deficimus. Nulli inquam deficit, superabundat omnibus. Superabundauit enim peccatum, vt superabundaret gratia. Gratia Christus est, vita Christus est, & Christus est resurrectio. Qui surgit igitur, inuenit esse præsentem. Rapitur ergo regnum cælorum, cum Christus à domesticis denegatur, à gentilibus adoratur. Rapitur cum ab illis repudiatur, colitur à nobis. Rapitur cum per hæreditatem non agnoscitur, per adoptionem acquiritur.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTARIORVM IN EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM LIBER. VI. F

De iustificatione dei à populo, & contemptu à pharisæis & legisperitis.

ET OMNIS populus audiens & publicani iustificauerunt deum, baptizati baptismo Ioannis: Pharisæi autem & legisperiti consiliũm dei spreuerunt in se, nõ baptizati ab eo:) Aperuit sanctus Lucas speMat. 11. cialibus additis, quod quasi generalibus sanctus Matthæus sub obscurum reliquerat. Ille enim ait: Et iustificata est sapientia à filiis suis. Primum quæ sit illa sapientia hic videmus expressum. Ait enim: Iustificauerunt deum. Deus ergo sapientia est, quia sapientia dei filius est. Sapientia per naturam, non per profectum. Alia est sapientia dei patris virtus, alia sapientia virtus animæ. Illa nata est, hæc creata. Alia sapiẽtia author operũ, alia opus. Opus enim mentis sapere prudenter, sentire viuaciter. Hæc dona naturæ sunt. Operator autẽ non creatura est, sed creator. hoc est, nõ naturæ munus, sed munerator naturæ. Iustificatur igitur deus ipse per baptismũ, dum se homines peccata propria confitẽdo iustificant, sicut

Matt. 26. fudit vnguẽtum,& querebantur dicẽtes: Quare hoc sic
G perit? Potuit enim venundari precio,& dari pauperibus
Quid vtiq; in eorum sermonibus displicuerit, non po-
test deprehẽdi,nisi mysteriũ intelligas. Luxuriosi enim
hominis vel potius nõ hominis est olere vnguentũ. Cer
† Alias. te & ipsi qui olent, † vnguere se, non perfundere solent.
qui oleo Quid displicet quia dictũ est: Potuit hoc venũdari pre-
se vngere cio,& dari pauperib⁹? Certe & ipse supra dixerat: Quic
solent. qd vni minimorũ horũ feciſtis, mihi feciſtis: ipse mor-
Mat.25. tem suam pro pauperibus offerebat. Non est igitur sim-
plex figura,& ideo respõdit illis dei verbũ: Quid mole-
sti esti huic mulieri? Sẽper pauperes habetis vobiscum,
me autẽ nõ semper. Semper ergo tecum pauperẽ habes
& ideo benefac. Nũ igitur differre pauperẽ debes, quia
Prouer. 3 semper tecum est,cũ tibi propheta dicat: Ne dixeris pau
peri,cras dabo: Sed ille de sola misericordia locutus est,
hic autem misericordiæ fidẽ prætulit quæ tunc habet me
ritum,si fide præcedente conferatur. Mittẽs enim vnguẽ
tum hoc in corpus meũ,ad sepeliendũ me fecit. Non er-
go vnguentũ dominus,sed charitatẽ dilexit,fidẽ susce-
pit,humilitatẽ probauit. Et tu si desideras gratiã,charita
tem auge,mitte in corpus IESV fidẽ resurrectionis, odo
rem ecclesiæ cõmunis charitatis vnguẽtum, & ita pro-
grediẽs pauperibus dabis. Plus tibi pecunia illa prode-
rit,si non tanquã affluentẽ tribuas,sed tanquã profutu-
2. Cori. 3. ram Christi nomine largiaris,si ita eam cõferas pauperi
vt deferas Christo. Nõ ergo iuxta literã tantũmodo acci
H pias superfusum capiti vnguentum,litera enim occidit:
sed secundum spiritum,quia spiritus vita est. Quod er-
go istius mulieris vnguentũ est? Quis hoc audire potest?
Quis tales aures habet vt dicente IESV verbum quod ac
cepit à patre,immo quia ipse verbũ est,possit tantam al
titudinem capere mysterii? Et discipuli ex parte intelli-
gunt,etsi non totũ intelligunt. Vnde & quidam putant
dixisse discipulos vnguenti precio emi fidem gentium
debuisse,quæ sanguinis dominici tãtum precio debeba
tur. quod videtur verisimile. Deniq; Ioannes euangeli-
sta inducit sermone Iudæ Scarioth æstimatum trecẽtis
Ioan. 12. denariis illud vnguentũ,sicut habes: Potuit enim venũ
dari trecẽtis denariis, & dari pauperibus. Trecentorum
autem æra,crucis insigne declarant: sed domin⁹ nõ per-
4 cõpleri functoriã mysterii prẽscientiã quærit,sed cõsepeliri + in
4 vult. se fidẽ credentiũ mauult 4. Id tamẽ de cæterorũ apostolo-
rum vocibus intelligimus. Iudas autem cõdemnatur
auaritiæ,qui pecuniam dominicæ prẽtulit sepulturẽ, qui
etiam si de passione sensit,errauit. Tã vili auctione vult
æstimari Christus,vt ab omnibus ematur, ne quis pau-
per deterreatur. Gratis,inqt,accepistis,gratis date. Pecu
niam non quærit diuitiarum altitudo,sed gratiam. Ipse
I nos precioso sanguine emit,non vendidit. De quo pleni
us diceremus,nisi à nobis ipsis tractatum alibi recorda-
remur. Ergo secundũ dicta domini, ĩ quo sunt thesauri
sapientiæ & scientiæ absc̃oditi,quos nemo potuit præui
dere,operari me oportet in sepulturã eius, vt caro eius
requieuisse,nõ corruptionem vidisse credatur,& mors
corporis eius ita domũ nostram odore sui compleat, vt
credamus quia in manus patris commendauit spiritum
suum,& à morte sequestrata diuinitas corporalium nõ
subiit cõsortium passionũ. Intellige quemadmodũ cor-
pus filii vnguentũ oleat. Corpus illud est quod exutum
est,nõ quod amissum est. Corpus eius, traditiones sunt
scripturarũ. Corpus eius ecclesia est. Corporis eius odor
sumus: & ideo decet vt mortem corporis eius ornemus.
Etsi nostros illa nõ requirat ornatus,sed requirunt pau-
peres. Ornabo corpus eius, si fiam sermonũ eius prædi-
1. Corin. 1 cator,& possim gentibus crucis aperire mysteriũ. Orna
uit ille qui dixit: Quia prædicamus Christũ crucifixum,
Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam,
ipsis vero vocatis Iudæis atque Græcis Christum dei vir
tutem,& dei sapientiam. Ornatur crux, cũ id quod per
imperitiam stultum putatur,per euangelium sapientius
æstimatur,vt possimus docere quẽadmodũ virtus aduer K
saria per crucẽ domini destruatur. Misi in domini cor-
pus vnguentũ,spirare incipit quod mortuũ putabatur.
Ideo vnusquisq; adoriatur emere labore suo nisuq; vir-
tutũ alabastrũ vnguenti,nõ vile aliquod atque cõmune,
sed precioſum vnguentum alabastri, & vnguentũ pysti
cũ. Si enĩ quis fidei cõgreget flores, & prædicet IESVM
Christum crucifixum: in omnem ecclesiam,quæ Chri-
sti corpus est,mũdo mortua, requiescens deo,fidei suæ
transfundit vnguentum. Olere incipit tota domus domi
ni passionẽ,olere incipit mortem,olere incipit resurre-
ctionẽ,vt possit vnusquisque ex hoc sacræ plebis nume Gal.6.
ro dicere: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domi
nostri IESV Christi. Spirat odor, redolet vnguentũ in
corpore,si quis possit,atque vtinã ego possim,confiden
ter loqui: Mihi autẽ mundus cruxifixus est. Non amãti
diuitias,non amanti honores seculi, non amãti quæ sua
sunt,sed quæ IESV Christi,non amanti quę vidẽtur,sed
quæ non videntur,nõ cupido vitæ sed ei qui festinat dis
solui,& cum Christo esse,crucifixus est mundus. Hoc
est enim crucem tollere,& sequi Christũ, vt & nos com
moriamur & consepeliamur cũ eo, vt vnguentũ quod
ista mulier in sepulturam eius misit,olere possimus,Nõ
mediocre istud vnguẽtũ est,quo Christi lõge lateq; dif-
funditur nomẽ. Vnde etiã prophetice dictũ est: Vnguen
tũ exinanitũ est nomẽ tuũ. Ideo exinanitũ, vt maiore fi- Cant.1
des odore fragraret. Ex hac ergo muliere intelligimus
illud apostolicũ quid sit: Superabundauit peccatũ, vt su
perabundaret gratia. Nam si in ista muliere non super Roma.5.
abundasset peccatũ,nõ superabũdasset gratia. Agnouit
enĩ peccatũ,& detulit gratiã. Et ideo lex necessaria. Per L
legẽ enim peccatũ agnoui. Si lex non fuisset,peccatũ la
teret Agnoscendo peccatum, veniam peto. Per legem
enim genera peccatorum, præuaricationis quoque cri-
men agnosco. Curro ad pœnitentiam, gratiã cõsequor
Lex ergo author est boni,quæ mittit ad gratiam.

De responsione IESV cũ ei nunciatum esset matrem CAP.
& fratres foris stare. VIII.

MATER & fratres mei hi sunt, qui verbũ dei audiunt & faciunt.) Moralis magister,qui de se cæteris præbet exemplum,atque ipse præceptor, ipse etiam suorũ executor est præceptorũ. Præscripturus enim cæteris: Quoniam qui nõ reliquerit patrem aut matrem suam, non est filio dei dignus, sententię huic primus ipse se subiecit: non quo maternæ refutet pietatis obsequia,) ip sius enim præceptum est: Qui non honorauerit patrem & matrẽ,morte moriatur) sed quia paternis se mysteri is amplius quã maternis affectibus debere cognoscat. Neq; tamẽ iniurioſe refutãtur parẽtes, sed religiosiores M
copulæ mentiũ docẽtur esse quã corporũ. Ergo nõ de- Roma.10
buerunt foris stare,qui Christũ videre quærebant. Pro-
pe est enim verbũ in ore tuo,& in corde tuo. Int⁹ igitur
verbũ intus & lumẽ. Vnde & ille ait: Accedite ad eũ, &
illuminamini. Si enim foris stantes nec ipsi agnoscũtur
parẽtes,& propter nostrũ fortasse nõ agnoscũtur exem
plum: quẽadmodũ nos agnoscimur si foris stemus? Nec
putet aliquis offendiculum esse pietatis, vbi mandatum
legis impletur. Si enim relinquet homo patrẽ & matrẽ, Ephe.5.
& adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna,recte
sacramẽtũ hoc in Christo seruatur & Ecclesia. Et ideo
parentes corpori proprio nõ oportuit auferri. Ergo hic
non (vt quidam hæretici tendiculas aucupantur) matet
negatur,que etiam de cruce agnoscitur,sed necessitudi
ni corporali, præscriptorum cælestium forma præfer-
tur. Illud quoque intelligere nõ abhorret, quia per figu
ram parentum demõstrat,Iudæis ex quibus est Christus
secundum carnem, ecclesiam quæ credidit, præferendã
Itaque qui se intelligeret propter diuinum in terras ve-
nisse mysterium,ecclesiæque conuentum:

A ideo forte noluit dicere peccatricē. Nam peccatrix ſecū dum Lucam ſupra Chriſti pedes effudit vnguētum. Po teſt ergo non eadem eſse, ne ſibi contrariū euāgeliſtę di xiſse videantur. Poteſt etiā quęſtio meriti & temporis di uerſitate diſſolui, vt adhuc illa peccatrix ſit, iā iſta perfe ctior. Etſi enim nō perſonā mutat eccleſia vel anima, ta men mutat profectum. Itaq; ſi conſtituas animam fideli ter appropinquantem deo, non peccatis turpibus & ob ſcœnis, ſed pie ſeruientē dei verbo, habentē immaculatæ fiduciam caſtitatis, aduertis quod ad ipſum Chriſti aſ cendat (caput autem Chriſti deus eſt) & odorem meritorum ſpargit ſuorum. Chriſti enim bonus odor ſumus
2.Cor.2. deo. Deum quippe honorat bonum fragrans odorem vi tæ iuſtorum. Si hæc intelligas, videbis hanc fœminam, vi debis plane beatam vbicunq; prædicatū fuerit hoc euan gelium, nominari, nec eius vnquā exoleſcere memoriā, eò quod ſuper caput Chriſti bonorū fragrantiam morū iuſtorumq; factorum effudit vnguentū. Qui accedit ad caput, neſcit extolli, ſicut ille fruſtra inflatus mente carnis ſuæ, & nō tenens caput. Sed qui caput non tenet Chri ſti, vel pedes teneat, quia corpus vnum copulatū & ſubminiſtratum creſcit in augmentū dei. Altera eſt illa vel perſona, altera vel profectu quæ propinqua nobis eſt. Nondum enim peccatis noſtris renūciauimus, vbi ſunt
Pſal.94. noſtræ lachrymæ? vbi gemitus? vbi fletus? Venite adoremus & procidamus ante eum, & ploremus ante deū qui fecit nos, vt ſaltem ad pedes IESV venire poſsimus. Nōdum enim poſsumus, quia peccator ad pedes, iuſtus ad caput. Habet tamen & quæ peccauit vnguentum. Defer
B mihi & tu poſt peccata pœnitentiam. Quocunq; vel in domum indigni, vel in domū phariſæi audieris iuſtum veniſse, contende præripere hoſpitis gratiam, præripere
Mat.11. regnum cælorū? A diebus enim Ioānis baptiſtæ regnum cælorum cogitur, & cogentes diripiunt illud. Vbicunq; audieris Chriſti nomē, accurre. in cuiuſcunque interio rem domum IESVM intraſse cognoueris, & tu ipſe feſtina. Cum repereris ſapientiā, cum repereris iuſtitiam in alicuius penetralibus recumbentem, accurre ad pedes, hoc eſt, vel extremam partem quære ſapientiæ. Noli faſtidire pedes. fimbriam illa tetigit: & ſanata eſt. Lachrymis cōfitere delicta, dicat de te quoq; iuſtitia illa cęleſtis Lachrymis ſuis rigauit pedes meos, & capillis ſuis terſit Et fortaſse ideo non lauit pedes ſuos Chriſtus, vt eos lachrymis nos lauemus. Et bonæ lachrymæ, quę nō ſolum noſtrum poſsunt lauare delictū, ſed etiam verbi cæleſtis rigare veſtigium, vt greſsus in nobis eius exuberent. Bo næ lachrymæ, in quibus non ſolum redemptio peccatorum, ſed etiam refectio eſt iuſtorum. Iuſti enim vox eſt:
Pſal.41. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Et ſi ad
C caput Chriſti accedere nō potes, tangat pedibus ſuis caput tuum Chriſtus. Et fimbria eius curat, & pedes curāt Expande capillos, ſterne ante eum omnes tui corporis dignitates. Non mediocres capilli ſunt qui poſsunt tergere pedes Chriſti. Teſtatur hoc ille qui quandiu capillos habuit, vinci nequiuit. Denique & mulierem decaluatā orare nō decet. Habeat plane capillos quibus Chriſti circumuoluat veſtigia, quibus ſuæ criniculis pulchritudinis & decoris ſapiētiæ pedes tergat, vt extremo ſaltem diuinę rore virtutis humeſcāt, figat iuſtitiæ pedibus oſcula ſua. Non mediocris hæc meriti eſt, de qua poteſt dicere ſapientia: (Ex quo intraui, non ceſsauit oſculari pedes meos.) Vt aliud niſi ſapiētiam loqui neſciat, vt aliud niſi iuſtitiam diligere neſciat, vt aliud niſi caſtitatem libare neſciat, vt aliud niſi pudicitiam oſculari neſciat. Oſculum enim mutui amoris īdicium eſt, oſculū pignus eſt charitatis. Beatꝰ qui poteſt & oleo vngere pedes Chriſti. Denicq; adhuc Simon non vnxerat, ſed beatior quæ vnxit vnguēto. Multorum enim florum in vnū collecta gratia ſpargit odorum varias ſuauitates. Et fortaſse iſtud vnguentum non poſsit alius niſi eccleſia ſola deferre, quæ diuerſi ſpiraminis innumerabiles habet flo
res: quæ merito ſpeciem accepit peccatricis, quia Chri- D
ſtus quoque formā peccatoris accepit. Et ideo nemo tantum poteſt diligere, quantū illa quæ in pluribus diligit. Nec Petrus ipſe qui dixit Domīe, tu noſti quia diligo te. Nec Petrus ipſe qui doluit quia interrogatus eſt: Amas me? Quod enim manifeſtū erat, nolebat quaſi incognitū quæri. Ergo nec Petrus ipſe, quia eccleſiā dilexit in Petro. Nec Paulus ipſe, quia Paulus quoque eſt eius portio Et tu plurimū dilige, vt & tibi remittatur plurimū. Multum peccauit Paulus, qui etiam perſecutor fuit: ſed multum dilexit, qui vſq; ad martyriū perſeuerauit. Remiſsa ſunt ei peccata multa, quia & ipſe multū dilexit, qui ſanguini proprio pro dei nomine nō pepercit. Vide œconomiam, in domo phariſæi peccatrix glorificatur, ī domo legis & prophetæ nō phariſæus, ſed eccleſia iuſtificatur. Phariſæus enim non credidit, iſta credebat. Denique ille dicebat. (Si eſset propheta, ſciret vtique quæ & qualis eſset mulier quæ tangit eum.) Domus autem legis Iudęa, quæ nō in lapidibus ſcribitur, ſed in tabulis cordis. in hac iuſtificatur eccleſia iā lege maior. Lex enim peccatorum neſcit remiſsionē, lex myſteriū non habet quo occulta mundantur. Et ideo quod in lege minus eſt, cōſummatur in euangelio.

De reſponſione IESV Simonem arguentis.

DVO, inquit, debitores erāt cuidam fœneratori. E
vnus debebat denarios quingentos, alius quinquaginta.) Qui ſunt iſti debitores duo, niſi populi duo, vnus ex Iudæis, alter ex gentibus, fœneratori illi theſauri cęleſtis obnoxii? Vnꝰ, inquit, debebat denarios quingentos, alius quinquaginta. Nō medio cris eſt iſte denarius, ī quo regis imago formatur, qui trophæum habet imperatoris expreſsum. Non materialem fœneratori huic debemus pecuniā, ſed meritorū examina, æra virtutū quarum meritum grauitatis pondere, iuſtitiæ ſpecie, ſono confeſsionis expenditur. Væ mihi ſi non habuero quod accepi, quia difficile quiſquam eſt qui fœneratori huic integrum debitum poſsit exoluere. Væ mihi ſi non petiero concedi mihi debitum. Non Matth.6.
enim nos ita dominus orare docuiſset vt peteremus, Dimitte nobis noſtra debita: niſi ſciret difficile aliquos fore idoneos debitores. Sed quis eſt populus iſte qui amplius dedet niſi nos quibus amplius creditum eſt? Illis creditа ſunt eloquia dei, nobis creditur partus virginis. Habes talentum virginis partum, habes fidei centeſimum fructum. Creditus eſt Emanuel nobiſcum deus, credita domini crux, mors, reſurrectio. Etſi Chriſtus pro omnibus mortuꝰ eſt, p nobis tamē ſpecialiter paſsus eſt, quia pro eccleſia paſsus eſt. Itaq; non eſt dubiū quod plus debeat qui plus accepit. Et ſecundū hominem plus fortaſſe offendit qui plus debuerit: ſed per miſericordiam domini cauſa mutatur, vt amplꝰ diligat qui āplius debuit F
ſi tamen gratiam conſequatur. Gratiam enim & qui reddit, habet: & qui habet in eo ipſo quod habet, ſoluit. Nā & reddendo habetur & habendo redditur. Et ideo quoniam nihil eſt quod digne deo referre poſsimus: (Quid enim referamus pro ſuſceptæ carnis iniuria? quid pro verberibus? quid pro cruce, obitu, ſepultura?) væ mihi ſi non dilexero. Audeo dicere: Nō reddidit Petrus, & ideo plus dilexit. Non reddidit Paulus. reddidit quidem mortem pro morte, ſed alia non reddidit, quia multa debe- Rom.11.
bat. Audi ipſum dicētem quia non reddidit: Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Reddamus licet crucem pro cruce, funus pro funere, nunquid reddimus quod ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo habemus omnia? Reddamꝰ ergo amorem pro debito, charitatē pro munere, gratiam pro ſanguinis precio. Plus enim diligit, cui donatur amplius. Sed reuertamur ad illā ſuperiorem cuius conſiliū adhuc nec apoſtoli intelligūt, quod erat abſcōditū à ſeculis in deo. Quis enim cognouit ſenſum domini? Conquerebantur ergo diſcipuli quia mulier ſuper caput ef-

G De filia principis ſynagogæ reſuſcitata, & muliere fluxum ſanguinis paticnte ſanata.

ECce vir cui nomẽ Iair⁹, & ipſe princeps ſynagogæ erat. Et cecidit ante pedes IESV rogans eum vt intraret domum ſuam, quia filia vnica erat illi fere annorum duodecim, & hæc moriebatur.) Reliquerat in Geraſenis ſynagogam Chriſtus, vt diximus: & quẽ ſui nõ receperant, excepimus alieni: excepimus quẽ expectabamus. Nec nobis igitur, à quibus expectabatur, diu defuit: nec ad illos, ſi rogetur, redire faſtidit. Vir eni iſte princeps ſynagogæ cui filia erat vnica, pro ſynagogæ pereuntis remedio precabatur, quæ vrgebatur in mortem, quia deſerebatur à Chriſto. Quem putamus ſynagogæ principem eſſe, niſi legem? Cuius contẽplatione dominus ſynagogã non penitus dereliquit, medicinã ſalutis credentibus reſeruauit. Ad hãc ergo principis filiã dum properat dei verbũ, vt ſaluos faceret filios Iſrael, ſancta eccleſia ex gentibus congregata, quæ inferiorũ lapſu criminũ deperibat, paratam aliis fide præripuit ſanitatẽ. Moraliter hunc locũ ſatis putauimus exprimendũ. Et ideo nõ illa que dicta ſunt recenſemus, ſed myſtica breui volumus ſermone perſtringere. An non ita factũ eſt, vt dei verbũ cum veniſſet ad Iudæos, adſciſceretur à gẽtibus, & prius ab illis qui in legẽ
H non crediderant, in gratiam crederetur? Nam ſicut illa quæ in medicos erogauerat omnem ſubſtantiam ſuam, ita etiam congregatio gentiũ amiſerat omnia dona naturæ, & patrimoniũ vitale prodegerat, ſancta, verecunda, religioſa, fide promptior, pudore cũctatior. Hoc eſt enim pudoris & fidei, agnoſcere infirmitatem, non deſperare veniam. Verecunda ergo fimbriam tetigit, fidelis acceſſit, religioſa credidit, ſapiẽs ſanatam ſe eſſe cognouit. Sic ſancta plebs gentiũ quæ deo credidit, peccatum erubuit vt deſereret, fidẽ detulit vt crederet, deuotionem exibuit vt rogaret, ſapientiã induit vt ſanitatem ſuam & ipſa ſentiret, fiduciã ſumpſit vt fateretur, quod præripuiſſet alienum. Cur autem retro tangitur Chriſtus? An quia ſcriptum eſt: Poſt dominum deum tuum ambulabis? Quid etiam ſibi vult quod & principis filia annorũ duodecim moriebatur, & mulier iſta fluxu ſanguinis ab annis duodecim laborabat, niſi vt intelligatur quia quandiu ſynagoga viguit, laborauit eccleſia? Defectus illius huius virtus eſt: quia illorũ delicto ſalus gẽtibus: & cõſummatio illius, huius exordiũ eſt: non naturæ exordiũ, ſed ſalutis, quia cæcitas ex parte Iſrael cõtigit,
Roma.11. donec plenitudo gentiũ intraret. Non igitur tempore,
I ſed ſpecie ſanitatis antiquior ſynagoga q̃ eccleſia, quia quãdiu illa credebat, iſta non credidit, & per varias corporis atq; animæ paſſiones immedicabili remedio ægra languebat. Audiuit ægrotare populum Iudæorum, ſperare cœpit ſalutis ſuæ remediũ, tempus veniſſe cognouit quo medic⁹ adeſſet è cælo, ſurrexit vt occurreret verbo, vidit quia cõprimebatur à turbis. Non enim credũt qui cõprimunt, credunt qui tãgunt. Fide tangitur Chriſtus, fide Chriſtus videtur, non corpore tãgitur, non oculis cõprehenditur. Neque enim videt, qui videns non videt: neque audit, qui ea quæ audit non intelligit: neq; tangit, qui non fideliter tangit. Deniq; vt fidem tangentis exprimeret, ait: ¶ Tetigit me aliquis. nã ego cognoui virtutem de me exiſſe.) Quod eſt euidentis indicii quia non intra poſsibilitatẽ conditionis humanę, atque intra corporis clauſtrum incluſa ſapientia diuinitatis coartata eſt. non capitur anguſtiis corporalibus, non tenetur, ſed vltra fines noſtræ mediocritatis virtus exundat æterna. Non enim humana ope plebs gẽtium liberatur, ſed dei munus eſt congregatio nationũ, quæ etiam breui fide miſericordiam inclinat æternam. Nam ſi conſideremus quanta ſit fides noſtra, & intelligamus quantus ſit filius dei, videmus quia comparatione eius fimbriam tantummodo tangimus, ſuperiorem vero veſtimenti eius partem nequimus attingere. Si igitur & nos curari K volumus, fide tangamus fimbriam Chriſti. Non latet eum quicũq; fimbriam tetigerit, qui tetigerit auerſum. Neq; enim deus indiget oculis vt videat, neque corporaliter ſentit, ſed in ſe habet cognitionẽ omnium. Beatus ergo qui vel extremã partem verbi contigerit: Nam totum quis poteſt comprehendere? Verum vt ad illam quæ adhuc ægra eſt reuertamur, ne per noſtram moram dum diu Chriſti moramur ingreſsum, mortua eſſe credatur: ¶ Venerunt, inquit, ſerui dicentes principi: Noli vexare illum, filia tua mortua eſt.) Et primũm illud conſideremus, quod ſuſcitaturus mortui, ad faciendam fidem hæmorrhouſam ante curauit. Et vt ſcias, exempli gratia, ſtetiſſe ſanguinis fluxum: dum ad illam petitur, illa curatur. Sic & reſurrectio temporalis in domini paſsione celebratur, vt perpetua illa credatur. Sic & paritura ſterilis indicatur, vt conceptura virgo credatur. Denique audiuit parituram Elizabeth Maria, nec de ſua generatione dubitauit. Venerunt, inquit, ſerui dicentes principi: Noli vexare illum. Adhuc & hi incre- L
duli ad reſurrectionem, quam IESVS in lege prædixit, in euangelio compleuit. Itaq; cum veniſſet in domum, paucos futuræ reſurrectionis arbitros adſciuit. Non eni à multis continuo credita eſt reſurrectio. Deniq; dicente domino, ¶ Non eſt mortua puella, ſed dormit: deridebant, inquit, eum.) Quicunq; enim nõ credit, irridet. Fleant igitur mortuos ſuos qui putant mortuos: Vbi reſurrectionis fides eſt, non mortis ſpecies ſed quietis eſt.
Nec illud abhorret Matthæi quod ait tibicines fuiſſe in Mat.9.
domo principis, & turbam tumultuantem. Vel quia more veteri tibicines ad incendendos excitandosq; luctus ferebantur adhiberi, vel quia per legis & literę cantilenam, exultationẽ ſynagoga non poterat capere ſpiritalem. ¶ Tenens ergo manum puellæ IESVS ſanauit eam, & iuſsit dare ei mãducare.) Quod eſt teſtimonium vitæ, vt non phantaſmata ſed veritas crederetur. Beatus ille cui manum ſapiẽtia tenet. Vtinam meos quoque teneat actus, teneat manum iuſtitia, teneat dei verbum, inducat in penetralia ſua, ſpiritum auertat erroris, conuertat ſalutis, dari mihi iubeat manducare. Panis enim cæleſtis dei verbum eſt. Inde & illa ſapientia quæ diuini M
corporis & ſanguinis ſacroſancta altaria repleuit alimẽtis, Venite, inquit, edite panes meos, & bibite vinũ quod Prouer.9.
miſcui vobis. Quæ tamen tanta diuerſitatis eſt cauſa? Supra publicè viduæ filius ſuſcitatur, hic remouentur plures arbitri. Sed puto quod in eo quoq; pietas ibi domini declaretur, quia vidua mater vnici non patiebatur moras, & ideo ne amplius afficeretur, maturitas additur. Eſt etiam forma ſapiẽtiæ in viduæ filio, cito eccleſiam credituram, in archiſynagogę filia credituros quidem Iudæos, ſed ex pluribus pauciores.

Qualiter diſcipuli à Chriſto miſsi ſe habere debeant ad eos qui ipſos non receperint.

ET quicunq; nõ receperit vos, exeũtes de ciuitate illa etiã puluerẽ de pedibus veſtris excutite in teſtimoniũ ſupra illos.) Qualis debeat eſſe qui euãgelizat regnũ dei, præceptis euãgelicis deſignatur, vt ſine virga, ſine pera, ſine calceamẽto, ſine pecunia, hoc eſt ſubſidii ſecularis adminicula non requirens, fideq; tutus putet ſibi quo minus ea requirat, magis poſſe ſuppetere. Quæ poſsunt qui volunt ad eũ deriuare tractatum, vt ſpiritalem tantummodo locus iſte formare videatur affectum, qui velut indumẽtum quoddam videatur corporis exiſſe, nõ ſolum poteſtate reiecta, contemptisq; diuitiis, ſed etiã carnis ipſius illecebris abdicatis. Quib⁹ primò oim datur pacis atq; cõſtãtię generale mãdatũ, vt pacẽ ferant, conſtantiã ſeruẽt, hoſpitalis neceſsitudinis iura cuſtodiant, alienũ à ꝓdicatore regni cęleſtis aſtruẽs curſitare per domos, & inuiolabilis hoſpitii iura mutare. Sed vt hoſpitii gratia deferẽda cẽſetur, ita etiã ſi

A De aſcenſu IESV in nauē,& ſedatione tēpeſtatis.

RELICTIS nauem aſcendit parentibus.)Neque enim quiſquā poterat hunc mundū enauigare ſine Chriſto,quādo eos quoq; quibus dominus adeſt,tentationū ſeculariū ſæpe procella perturbat. Et œconomia ſeruatur in apoſtolis,vt aduertas ſine tentatione neminem poſſe ex hoc vitæ curriculo demigrare, quia exercitiū fidei tētatio eſt. Subiecti igitur ſumus nequitiæ ſpiritalis procellis, ſed quaſi peruigiles nautæ gubernatorē excitemus. Verum & ipſi periclitari ſolent. Quē igitur gubernatorē requiramus? Illum vtiq; q non ſeruiat ſed iperet vētis: de quo ſcriptū eſt: ¶ At ille ſurgens increpauit ventū & tempeſtatem aquæ, & facta eſt tranquillitas.) Quid eſt ſurgens? Quieſcebat enim. Sed quieſcebat corporis ſomno,cum intenderet diuinitatis myſterio. Vbi enim ſapientia,vbi verbū,nihil ſine verbo fit,nihil ſine prudētia. Supra habes quia pernoctabat in oratione, quomodo hic in tēpeſtate dormit? Sed exprimitur ſecuritas poteſtatis, quod omnibus timētibus ſolus intrepidus quieſcebat. Nō eſt ergo conſors naturę, qui nō eſt cōſors periculi. Et ſi corpus dormit,operatur diuinitas,operatur fides. Deniq; dicit: ¶ Modicæ fidei,quare dubitaſtis? Et bene arguūtur qui præſēte Chriſto timebant,cū vtiq; q ei adhæreat perire nō poſsit. Ergo cōfirmauit fidē,refudit tranquillitatē. Ventum ceſsa
B re precepit,non Aquilonē,non Africū,ſed illū vtiq; ventū cui dictū eſt ab angelo Michael in epiſtola Iudæ: Im-
Iudæ.1. peret tibi dominus. Vnde etiā ſanctus Matthæus, Im-
Matt.8. perauit,inquit,vēto & mari. Atq; vtinā in nobis flatus eius aſperos cohibere dignetur,vt fluctuāti vitæ refuſa tranquillitas naufragii metum demat. Et ſi iam nō dormiat ſui corporis ſomno, caucamus tamen ne noſtri corporis ſomno nobis dormiat & quieſcat. Et quoniam quæ loco ſuperiori perſtrinximus,delibaſse ſatis eſt:

De eo quod ſecundum Matthæum duo homines dæmoniis afflati,Chriſto occuriſse narrentur, Lucas vero vnum inducat.

Mat.8. NVNC quia in libro ſecūdum Matthæum duos homines in regione Geraſenorum dæmoniis afflatos Chriſto occuriſse cognouimus,hic autem ſanctus Lucas, ¶ Et cum egreſsus eſset ad terram, occurrit illi quidam qui habebat dæmonium iam multis temporibus) vnum inducit,eundemq; nudum:(Nudus enim eſt quicunq; tegumentū naturæ ſuæ & virtutis amiſit)qua ratione de numero Euāgeliſtæ diſsonare videantur,non ocioſe prætereundū,ſed requirendū arbitror. Et quidē licet diſcordet numerus,tamen concordat myſteriū. Vir enim iſte qui habebat dæmonium populi,figurā gentilis eſt,opertus vitiis,nudus errori,patēs
C crimini. Duo illi quoq; ſimiliter figuram populi gentilis accipiunt, quoniam cum tres filios Noe generauerit, Sem,Cham,& Iaphet, Sem tantummodo familia in poſſeſsionem adſcita eſt dei. Ex duobus illis diuerſarum nationum populi pullularunt, quorum alter maledictus,quod nudatum patrē non texerat: benedictus alter, quod aduerſus licet,ne confuſionē nudati parētis hauriret,duce tamē patrē pietate texiſset, & fraterni maledictum ſeminis eluiſset. ¶ Qui multis,inquit, tēporibus agebatur.) Vtpote qui à diluuio vſque ad aduentum domini vexabatur furore demēti, rūpens vincula naturæ. Nec immerito etiam ſanctus Matthæus in monumentis illos habitaſse ſignificauit. Siquidem talium animæ in quibuſdam habitare videntur tumulis ſepulchrorum. Quid enim aliud ſunt corpora perfidorum, niſi quædā defunctorū ſepulchra,in quibus verba dei non habitēt? Agebatur ergo in loca deſerta, ſpiritalium ſcilicet infœcunda virtutum. Profugus à lege,diſertus à prophetis,remotus à gratia. Non enim vno dæmonio, ſed totius legionis laborabat incurſu: quæ cum dominum videret,cognouiſsetq; præſcia dominici aduentus tēpore D
in abyſsos ſe eſse trudendam, cœpit orare vt introeūdi in porcos acciperet facultatem. Et primùm clemētiam domini debemus aduertere,quod nullū prius ipſe condemnat,ſed vnuſquiſq; ſibi author eſt pœnæ. Non mittuntur in porcos dæmones, ſed ipſi petunt, quia cæleſtis luminis claritatē ſuſtinere nō poterant, vt qui oculos dolent,radium ſolis ferre non poſsunt,ſed tenebroſa eligunt,& ſplendentia derelinquūt. Fugiant ergo dæmones ſplendorem lucis æternæ, & ante tempus debita ſibi tormenta formident,nō prædiuinantes quæ futura ſunt,ſed quæ prophetata ſunt recordātes. Dixit enim Zacharias: Et erit in illa die,diſperdet dominꝰ nomina Zacha.13.
idolorum de terra, & nō erit vlterius memoria eorum, & ſpiritum immundum exurā de terra. Docemur ergo quod non ſemper manebunt, nec malitia eorum poſſit eſse perpetua. Nunc igitur illam metuentes pœnam, aiunt. Veniſti perdere nos. Sed quia adhuc eſse deſide- Mat.8.
rant, iam ab hominibus recedentes, propter quos pœnam ſciunt ſibi eſse ſubeundam, petūt mitti in porcos. Qui ſunt iſti porci, niſi forte illi de quibus dictum eſt: Nolite dare ſanctum canibus, nec miſeritis margaritas Matt.7.
veſtras ante porcos,ne forte cōculcent eas pedibus ſuis? Ille ſcilicet qui immundorum vſu animaliū vocis & rationis expertes, lutulentis vitæ ſuæ actibus naturalium coinquinauerint ornamēta virtutū. Qui impetu feruntur in præceps,quoniam nullius meriti contemplatione reuocātur, ſed tanquā de ſuperioribus ad inferiora per improbitatis procliue detruſi, ſuffocātur in aquis inter E
fluctuātia mūdi iſtius,ſtrāgulatorū in modū, intercluſo percuntes ſpiritus commeatu. Neq; enim in iſs qui fluido æſtu voluptatum huc atq; illuc feruntur incerti, vllius ſpiritus poteſt eſse vitale commercium. Videmus igitur quia homo ipſe ſibi eſt author erūnæ. Nā niſi quis porci more vixiſset,nunquā accepiſset in eum diabolus poteſtatem, Aut ſi accepiſset,nō vt perderet,ſed probaret. Aut fortaſse quia poſt domini aduentū bonos iā deprauare nō poterat, nō omnium hominū ſed leuiū iam quærit interitū, vt latro nō armatis inſidiatur ſed inermibus,& iniuriis laceſsit infirmum, qui ſe intelligit vel à forti contemni, vel à potente damnari. Sed dicit aliquis: Cur hoc à deo permittitur diabolo? At ego dico,vt boni probētur,improbi puniātur. Hęc enim pœna peccati eſt. Deniq; lege,quia immittit dominus febrē, & tremorē, & malos ſpiritus, & cęcitatē, & oīa flagella iuxta merita peccatorū. Sed redeamus ad lectionem. ¶ Viderunt,inquit,hoc magiſtri gregū,& fugerūt.) Neq; enim F
aliquā philoſophiæ profeſsores,vel principes ſynagogę pereūtibus populis poſsunt ferre medicinam. Solus eſt Chriſtus qui aufert peccata populorū, ſi tamen medendi patiētiam nō recuſent. Cæterū curare non dignatur inuitos, & cito infirmos deſerit, quibus oneri videt eſse præſentiā ſuam,ſicut Geraſenorum populis: ¶ Qui exeuntes de ciuitate,) In qua ſpecies ſynagogæ videtur exiſtere: ¶ Rogabant vt diſcederet.) quia timore magno tenebantur. Infirma enim mens nō capit dei verbū,nec poteſt pondus ſuſtinere ſapientię,fatiſcit & ſoluitur. Et ideo diutius moleſtus non fuit, ſed aſcēdit,& regreſsus eſt. Aſcēdit vtiq; ab inferioribus ad ſuperiora,à ſynagoga ſcilicet ad eccleſiam. ¶ Et reuerſus per ſtagnū eſt.) vt hic ait: aut ſicut Matthæus, per fretum. Inter nos enim & illos fretum magnum eſt. Itaque nemo de eccleſia ad ſynagogam ſine periculo tranſit ſalutis: ſed & ille qui de ſynagoga ad eccleſiam trāſire deſiderat, crucem ſuā tollat,vt diſcrimē euadat. Cur autē non recipitur liberatus ſed domum redire cenſetur, niſi vt & iactantiæ cauſa vitetur,& infidelibus ſit exemplo,quanquam domus illa naturale ſit diuerſoriū? Et ideo quia remedium ſanitatis fuerat conſecutus,à tumulis & ſepulchris illam ſpiritalem domū redire præcipitur, vt fiat dei templum,in quo erat mentis ſepulchrum.

Matt.15. habes alibi: Miſereor huius turbæ, quia triduum eſt iam
G quod perſeuerant mecum. Quanta dignatio, quanta in
eo hominibus inſpiratur humanitas. Nō vult ieiunos di
mittere, non vult, ne deficiant in via. Noli ergo deficere
à diſciplina domini, neque fatigeris cū ab eo increparis
Non fatigeris nunc, ne poſtea fatigeris. Quid enim re-
ſpondebis ei? Aut quomodo te excuſabis, ſi eſcā virtu-
tis quā miniſtrat, amiſeris? Non potes dicere quia eſcam
non dedit, quia dat omnibus. Non potes dicere quia no
luit te bonū facere, ante quem poſuit bonum & malum,
vt nō ex neceſsitate bonū tuum eſset, ſed voluntarium.
Multū enim refert inter eū qui ex neceſsitate inuit⁹ ali-
quid agit, & inter eū q ex voluntate qđ bonū eſt eligit. Si
eni inuitus hoc ago, diſpēſatio mihi credita eſt. ſi volēs
1.Cori.9. mercedē habeo. Cōſideremus ergo quia ſtabimus ante
tribunal Chriſti: & ſi opus noſtrū arſerit, nō habebim⁹
quod excuſare poſsimus. Dicit etenim quod iā per pro-
phetā locutus eſt: Populе meus quid feci tibi? aut in quo
Mich.6. moleſtus fui tibi? Reſponde mihi. Dicet & ei qui in via
defecerit: Qua ratione defeciſti in via? Nónne panes fre
gi? Nónne benedixi? Nónne iuſsi dari? Sed cur tu accipe
re noluiſti? Quanti etiam præſentium deficient in via, &
poſt hos ſermones, qui licet noſtri ſint, tamē quia nemo
dicit dominū IESVM niſi in ſpiritu ſancto, panes æſti-
H mandi ſunt: Quāti, inquam, deficiēt, & in vias gentium
tranſuerſariis itineribus fornicantes abibunt? Atq; vti-
nam vnus, & nō plurimi. Sed nō Ieſus author defectus,
etiam ſi quis defecerit. omnibus enim diſtribuit qui ſe-
quūtur, ſiue quinq; milia, ſiue quatuor milia ſint. Nō o-
cioſus numer⁹, nō ocioſus ordo, nō ocioſę reliquiæ mā
ducantiū. Cur eni plures, id eſt, quinq; milia, quinq; pa-
nibus, hoc eſt numero minori ſatiātur: pauciores vero,
qui ſunt quatuor milia ſeptē panibus, hoc eſt, numero
redundantiore paſcuntur? Si enim facti tantū ſequamur
miraculū, videtur eſse diuinius quod de minori modo
pluribus abundauit. Cur ergo quod minus eſt, ei qđ eſt
amplius, quaſi præſtaret adiectum eſt? Prius enim quin-
q; milia quinq; panibus, poſtea etiā quatuor milia ſeptē
1 panibus ſatiata legim⁹. Quæramus ergo myſteriū, quod
miraculo præſtet. Itaque vidētur illa quinq; milia quaſi
quinq; corporis ſenſus adhuc corporalibus proxima a-
limēta accepiſse de Chriſto, quatuor vero milia etſi ad-
huc in corpore ſint, & in hoc mūdo, qui ex quatuor con
ſtat elementis, non ocioſe tamen feruntur myſticæ acce
piſse eſcam quietis. Iam enim æquantur mundo ſupra
mundum futuri. Nam etſi in hoc mūdo ſunt, intra mun
dum tamē non ſunt, quibus myſticæ quietis impartitur
alimentū. Sex enim diebus mūdus eſt factus, ſeptimo re
quietū eſt die, & dominus ſanctificauit eū. Vltra mundū
ergo quies, vltra mūdum etiam fructus quietis. Deniq;,
Mat.5. Beati pacifici. ipſi enim filii dei vocabūtur. Nā cum deus
ſupra mundū ſit, nemo vtiq; poteſt deū videre, niſi mun
dum prius ſpiritali tranſcēdat obtutu. Septima itaq; be-
nedictio pacatorum, ſeptem etiam illis quatuor milibus
fragmentorū ſportæ ſuperſunt. Non mediocris hic pa-
nis eſt, ſabbatorum panis ſanctificatus, panis quietis. Et
fortaſse ſi primùm quinq; panes ſenſibiliter māducaue-
ris, audebo & dicam, poſt quinq; panes & ſeptem, tertio
iam in terra non manducabis panem, ſed ſupra terram
manducabis octo panes, ſicut qui ſunt in cæleſtibus. Si-
cut enim ſeptem panes, panes quietis: ita octo panes, pa-
nes ſunt reſurrectionis. Ergo iſti qui ſeptem aluntur pa
nibus, triduo perſteterunt, & fortaſse integram reſurre
ctionis futuræ fidem & coſtantiam conſecuti. Denique
ſanctorum vox eſt, Tribus diebus ambulabimus, vt epu
lemur domino deo noſtro. Sed illa ſuo loco. De quinq;
vero panibus ſanctus Ioannes docuit me quod neſcie-
bam, quod nō docuerat ſanctus Matthæus, non docue-
rat ſanctus Lucas. Singulis enim diuerſa impartita eſt
gratia. Docuit, inquā, me, quinque iſtos panes hordea-
ceos fuiſse. Et ideo non inepte diximus eſcam iſtam eſ-
ſe habilem corporalibus. Cur enim primo hordeaceos? K
Quia primo lacte, deinde eſca nutriendus eſt qui acce-
dit ad fidem. Nondum enim poteramus, & fortaſse ple-
rique nec adhuc poſsumus. Nam cum ſint inter nos con
tentiones & diſsentiones, nónne carnales ſumus, & ſe-
cundum hominē ambulamus? Suis quęq; apta ſunt ali-
menta virtutibus: & ideo prius hordeū, deinde triticum
nobis ad alimoniam datur. Fortiori vero ſicut Heliæ, de
interioribus frumēti panis farinaceus miniſtratur: Quē
autem non queunt contaminare, ſed paſcere peccato-
res. Nec ſolum panis & numeri, ſed etiam accubitionis
eſt differentia. Illi enim ſupra fœnum diſcumbunt, iſti
ſupra terrā recumbunt. Supra fœnum quinq; milia, ſu-
pra terram quatuor milia. Plus eſt terrā premere, quàm
ſupra fœnum iacere. Illi enim adhuc quibus ſenſus ſunt
corporales, mollioribus delectantur, & ideo ſupra fœ-
num recumbunt. Omnis enim caro fœnum. Iſti vero ſu Eſa.40.
pra terram, quæ triticum & vinum gignit & oliuam, ci-
bum gratiæ conſequuntur. Illi diſcumbunt, iſti recum-
bunt. Maior enim eſt quædam requies recumbentis. Ibi
duo piſces, hic ſine numero. Vnde plerique ſeptiformis
ſpiritus gratiam in panibus definitam, in piſcibus quo-
q; duplicis teſtamenti figuram intelligendam putarunt.
Nō piget ergo æſtimare quod quatuor milia ex quatuor
mūdi collecta partibus, in quibus eccleſia figuratur, ma
ioris gratiæ cibum ſumant, iuxta quod ſcriptū eſt: Quia L
venient ab oriente & occidente & ſeptentrione & au- Matt.8.
ſtro, & recumbent cum Abraham & Iſaac & Iacob in
regno cælorum. Vnde hic gratiæ patri aguntur à Chri-
ſto. Non enim fruſtra illic benedictio tantum, hic etiam
gratiarū eſt actio. Pro eccleſia quippe ſua dominus pa-
tri gratias agere conſueuit: quia quæ abſcondit à ſapi-
tibus, ea paruulis reuelauit. Benedictio igitur ſuper nos
qui inferiores ſumus. Gratiarum actio ſuper eos qui de
infirmitatibus corporum ſuorum ſacratis paſsionibus
triumpharunt. Iam illud in ſuperioribus prælibauimus,
quia cum quinquageni diſcumbere iubentur, licet ſa-
erato numero definito, tamē videtur hic fundatioris ec
cleſiæ populus, qui ſine definitione numeri recumbit.
Myſticum quoque eſt, quod & manducans populus ſa-
tiatur, & apoſtoli miniſtrant. Nam & in ſatietate repul- M
ſæ in perpetuum famis indicium deſignatur, quia non
eſuriet qui acceperit cibum Chriſti: & in apoſtolorum
miniſterio futura diuiſio dominici corporis, ſanguinisq; præmittitur. Iam illud diuinum, quemadmodum
quinque panes quinque milibus populi redundauerint.
Nō enim exiguo ſed multiplicato cibo populum liquet
eſse ſatiatum. Videres incōprehenſibili quodam rigatu
inter diuidentium manus quas non fregerant fructifica
re particulas, & intacta frangentium digitis ſponte ſua
fragmenta ſubrepere. Qui hæc legit, quemadmodum
iuges aquarum miretur meatus, & liquidis fontibus flu
peat continuos fluere ſucceſsus, quando etiam panis ex-
undat, & naturæ ſolidioris rigatus exuberat? Hæc igitur
facta ſunt, vt illa quoque quæ non cernimus, cernere- *credere-
mus *. His euidenter illorum quoq; ſe deſignauit autho mus.
rē, & totius naturæ creatorē materialis exiſtere, quæ nō
(vt philoſophi volūt) reperta, ſed facta, gignēdis omni-
bus reb⁹ ſucceſsus dęfluos ſubminiſtrat. Hoc quidē mi
rū, quicquid de fluminibus haurias, ſigno diſpendii non
notari. quicquid de fontibus auferas, vſurario quodā re
parari meatu. Sed & fluminibus ſi nihil decederet, nihil
tamen videtur accedere, & fontibus vt cumulata fluen-
ta cernuntur, ita dum minuuntur fluēta produntur. At
vero hic panis quem frangit IESVS, myſtice quidem
dei verbum eſt, & ſermo de Chriſto: qui cum diuiditur,
augetur. De paucis enim ſermonibus, omnibus populis
redundantem alimoniam miniſtrauit. Dedit ſermones
nobis velut panes, qui cum in noſtro libantur ore, ge-
minātur. Viſibiliter quoq; panis iſte, incredibili ratione
dum frangitur, dū diuiditur, dū editur, ſine vlla diſpēdii

A non recipiãtur,excutiendũ puluerẽ,& egrediendum de ciuitate mandatur. Quo mandato non mediocris boni remuneratio docetur hoſpitii, vt nõ ſolum pacẽ tribuamus hoſpitibus, verumetiam ſiqua eos terrenæ obumbrant delicta leuitatis, receptis apoſtolicæ prædicationis veſtigiis auferantur. Nec ocioſe ſecundum Matthæũ domus quã ingrediantur apoſtoli, eligenda decernitur, vt mutãdi hoſpitii neceſsitudinisq; violandæ cauſa non ſuppetat. Non tamen eadem cautio receptori mãdatur hoſpitii, ne dũ hoſpes eligitur, hoſpitalitas ipſa minuatur. Sed hæc vt ſecũdum literã de hoſpitii religione venerabilis eſt forma pręcepti, ita etiã de myſterio ſententia cæleſtis arridet. Etenim cum domus eligitur, dignus hoſpes inquiritur. Videamus ne forte eccleſia præferenda deſignetur, & Chriſtus. Quæ enim dignior domus apoſtolicæ prędicationis ingreſsu q̃ ſancta eccleſia? Aut quis præferẽdus magis omnibus videtur eſse q̃ Chriſtus qui pedes ſuis lauare conſueuit hoſpitibus, & quoſcunq; ſua receperit domo, pollutis non patiatur habitare veſtigiis, ſed maculoſos licet vitæ prioris, in reliquũ tamẽ dignetur mutare proceſsus? Hic eſt igitur ſolus quẽ nemo deſerere debet, nemo mutare. Cui bene dicitur: Domine ad quẽ ibimus? Verba vitæ æternę habes, & nos credimus. Vides executorẽ cæleſtium pręceptorũ, qui quoB niam non mutauit hoſpitiũ, cęleſtis conſortiũ conſecrationis emeruit. Fides igitur in primis eccleſiæ quærenda mandatur: in qua ſi Chriſtus habitator ſit, haud dubie ſit legẽda. Sin vero populus perfidus, aut præceptor hęreticus deformet habitaculum, vitanda hæreticorum communio, fugienda ſynagoga cenſetur. Excutiendus pedum puluis, ne fatiſcentibus perfidiæ ſterilis ſiccitatibus, tanquam humi arido arenoſoq; mentis tuæ veſtigium polluatur. Nam ſicut corporeas infirmitates populi fidelis ſuſcipere in ſe debet euangelii prædicator, & tanquam propriis inania geſta pulueri comparanda alleuare atq; abolere veſtigiis, iuxta quod ſcriptum eſt:
2.Cor.11. Quis infirmatur & ego non infirmor? ita ſiqua eſt eccleſia quę fidem reſpuat, nec apoſtolicę prędicationis fundamẽta poſsideat: ne quam labem perfidiæ poſsit aſpergere deferenda eſt. Quod apoſtolus quoque euidenter
ad Tit.2. aſseruit dicens: Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita.

De refectione turbarum ex quinq; panibus, & duobus piſcibus.

EXIT autem ad eos: Date illis vos, mãducare. At illi dixerũt: Non ſunt nobis pluſquàm
D quinq; panes.)Quæ ratio eſt, quod cum in poC ſterioribus Ioãnis paſsio deſcribatur, hic iam mortuus verbis Herodis oſtenditur? Ne forte illa, quia poſt legis defectum euangelicus cibus incipit ieiuna paſcere corda populorũ. Deniq; poſteaquã illa quæ eccleſiæ typum accepit à fluxu curata eſt ſanguinis, poſteaquàm apoſtoli ad euangelizandum regnum dei ſunt deſtinati, gratiæ cęleſtis impartitur alimentum. Sed quibus impartitur, aduerte: Non ocioſis, non in ciuitate quaſi in ſynagoga vel ſeculari dignitate reſidentibus, ſed inter deſerta quærentibus Chriſtum. Qui enim non faſtidiunt, ipſi excipiuntur à Chriſto, & cũ ipſis loquitur dei verbum, non de ſecularibus, ſed de regno. Et ſi qui corporalis gerunt vlcera paſsionis, his medicinã ſuam libẽter indulget: conſequens igitur erat, vt quos à vulnerũ dolore ſanauerat, eos alimoniis ſpiritalibus à ieiunio liberaret. Itaq; nemo cibũ accipit Chriſti, niſi fuerit ante ſanatus. Et illi qui vocantur ad cœnã, prius vocãdo ſanantur. Si claudus fuit gradiẽdi facultatẽ vt veniret accepit. Si lumine erat priuatus oculorũ, domum vtiq; domini niſi refuſa luce intrare nõ potuit. Vbiq; igitur myſterii ordo ſeruatur, vt prius per remiſsiõnem peccatorum vulneribus medicina tribuatur, poſtea alimonia menſę cęleſtis exuberet, quãquam nondũ validioribus hæc turba reficiatur alimentis, neque Chriſti corpore & ſanD guine ieiuna ſolidioris fidei corda paſcantur. Lacte, inquit, vos potaui, nõ eſca. nondũ enim poteratis, ſed nec 1.Cor.3. adhuc quidem poteſtis. In modum lactis quinque ſunt panes. eſca autem ſolidior corpus eſt Chriſti, potus vehemẽtior ſanguis eſt domini. Nõ ſtatim à primo epulamur omnia, neq; potamus omnia. Hoc primùm, inquit, bibe. Eſt ergo primùm, eſt etiã ſecundum, eſt tertiũ. Primũ quinq; panes ſunt, ſecũdum ſeptẽ, tertiũ ipſum corpus eſt Chriſti. Nequaq̃ igitur talẽ dominũ deferamus, qui pro vniuſcuiuſq; viribus impartire nobis alimenta dignatur, ne aut infirmum validior cibus opprimat, aut validum exilia alimenta non ſatient. Qui enim infir- Rom.14. mus eſt olera manducet. Et ille qui iam videtur laqueos infirmitatis euadere, de quinque iſtis mãducet panibus, & duobus piſcibus. Certe ſi petere cibum validiorem veretur, ipſe relictis ſuis omnibus feſtinet ad dei verbũ. Dum audire incipit, incipit eſurire. Incipiunt apoſtoli eſurientes videre. Et ſi ille adhuc nõ intelligunt quid eſuriãt, intelligit Chriſtus. Scit quod nõ ſingularẽ cibum eſuriãt, ſed cibum Chriſti. Dicat, Dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiãt in via. Bonus dominus ſtudia exigit, vires miniſtrat. Vtinã domine Ieſu velis mecũ iſtos ieiunos non dimittere, ſed impartitis à te epulis reficias eos vt poſsint tuis alimoniis fortiores infirmitatem ieiunii non timere. Dicas vtinã etiam de nobis, Nolo eos ieiunos dimittere. Cauſam mihi dicito, quare non vis eos ieiunos dimittere? Immò iam dixiſti, quia ſi quẽ dimiſeris ieiunũ, deficit in via, hoc eſt deficit vel in iſtius curſu vitæ, vel anteq̃ ad caput perueniat viæ, anteq̃ perueniat ad E patrẽ, & intelligat qđ ex patre Chriſtus eſt, & intelligat quod Chriſtus è cęlo, & intelligat quòd Chriſtus qui deſcẽdit, ipſe eſt qui aſcendit: ne forte cum acceperit quod natus ex virgine eſt, incipiat non dei virtutẽ, ſed hominis æſtimare. ¶ Ergo ne deficiant in via, inquit, date illis vos manducare. At illi dixerunt: Non ſunt nobis pluſq̃ quinq; panes, & duo piſces: niſi nos eamus & emamus in omnẽ hanc turbam eſcas.)Nondũ intellexerãt apoſtoli cibũ populi credentis nõ eſse venalẽ, nouerat Chriſtus, nouerat ipſe nos poti? eſse redimẽdos. ſuas vero epulas gratuitas donat. Nondũ ergo habebãt diſcipuli cibum qui redimere nos poſset. Habebant tamen iam cibũ qui ſatiare nos poſset, habebãt cibũ qui cõfirmare nos poſ- Pſal.103. set. Panis enĩ cõfirmat cor hominis. Miſeretur ergo dominus, ne quis deficiat in via. Si quis ergo defecerit non per dominũ Ieſum, ſed p ſe deficit: nec habes qđ adſcribas domino q vincit cũ iudicatur. Quid enĩ dicas ei, qui in te cõtulit oĩa firmamẽta virtutũ? Nõne te ipſe genuit? Nõne te ipſe pauit? Cibus eius virt? eſt, cibus eius fortitudo eſt. Sed ſi tu negligẽtia tua virtutẽ quam acceperas perdidiſti, non alimentorũ cæleſtiũ, ſed tuæ mentis tibi F præſidia defuerũt. Deniq; dominus ſicuti ſuper iuſtos & iniuſtos pluit, ita etiã iniuſtos paſcit & iuſtos. Nónne in eſcæ virtute cũ iam deficeret in via ſanctus Helias, quadraginta ambulabat diebus, & illam eſcã angelus dedit? Si autẽ te pauerit Ieſus, & acceptã eſcam ſeruaueris, ambulabis nõ quadraginta dieb? & quadraginta noctibus, ſed audeo dicere ſcripturæ fretus exẽplis, quadraginta annis egrediẽs ab Aegypti finib?, donec pueniας in terram multã, in terrã fluentẽ lac & mel, quã iurauit dominus daturũ ſe patrib? noſtris. Huius terræ tibi virtus reqrẽda eſt, quã poſsidet mitis. Nõ iſtam terrã dico quæ arida eſt, ſed illã quæ Chriſti cõfirmatur alimẽtis, quæ ſub imperio cõſtituta regis æterni, ſanctorũ incolatibus frequẽtatur. Diuidit ergo eſcas domin? Ieſus, & ille quidẽ vult dare oĩb?, negat nemini: diſpẽſator enĩ eſt oĩm. Sed cũ ille panes frãgat, & det diſcipulis, ſi tu manus nõ extẽdas tuas vt accipias tibi eſcas, deficies in via, nec poteris in eũ culpam tuã referre, qui miſeretur & diuidit, ſed his diuidit qui cum eo etiam in deſerto permanent, qui primo & ſecundo die & tertio non recedunt. Sic enim

G posſunt. Quæ autẽ ſunt portæ mortis, hoc eſt, portæ inferi, niſi ſingula quæq; peccata? Si fornicatus fueris, portas mortis ingreſsus es. Si fidem læſeris, portas penetraſti inferi. Si peccatum mortale cõmiſeris, portas mortis intraſti. Sed potens eſt deus qui exaltet te de portis mortis, vt annuncies omnes laudes eius in portis filiæ Syon. Sunt enim portæ eccleſiæ, ſunt portæ caſtitatis. Sunt por-
Pſal.9. tæ iuſtitiæ, quas iuſtus intrare conſueuit, dicens: Aperite mihi portas iuſtitiæ, & ingreſsus in eas cõfitebor domi-
Pſal.117. no. Sed vt portæ mortis, portæ inferi: ita & porta iuſtitiæ dei porta eſt. Hæc eni porta domini iuſti introibunt per eam. Et ideo fuge pertinaciam delictorum, ne portæ tibi poſsint inferi prævalere. Si enim dominatũ fuerit peccatum in te, mortis porta prævaluit. Fuge ergo contentiones & diſsentiones, ſtrepitus tumultuſq; diſcordiæ, ne per portas mortis ingreſsus incurras.

De eo quod IESVS præcepit diſcipulis ne eum manifeſtarent.

DOMINVS enim IESVS Chriſtus prædicari ſe
D primo noluit, ne vllus ſtrepitus naſceretur.

Increpat enim diſcipulos ſuos ne cui hæc dicerẽt, quod oportet filiũ hominis multa pati, & reprobari à principibus ſacerdotũ & ſenioribus & ſcribis, & occidi, & die tertio reſurgere.) Et fortaſse ideo hoc addidit, quia ſciebat dominus difficile paſsioni & reſurre-
H ctioni etiã diſcipulos credituros. Et ideo paſsionis & reſurrectiõis ſuæ aſsertorẽ ſe eſse maluit, vt ex facto fides, non ex auditu diſcordia naſceretur. Ergo Chriſtus noluit gloriari, ſed maluit ignobilis videri, vt paſsionẽ ſubiret. Et tu qui ignobilis natus es, gloriaris? Eadem tibi qua Chriſtꝰ ambulauit gradiendum eſt via. Hæc eius agnitio, hæc eius imitatio, per ignobilitatẽ & bonam famã, vt glorieris in cruce domini, ſicut ipſe eſt gloriatus.
Gala.6. Sic ambulauit Paulus, & ideo gloriatur dicẽs: Mihi autẽ abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri IESV Chriſti. Sed videamus cur ſecũdum Matthæũ reperiamus admonitos diſcipulos ne cui dicerent quod ipſe ſit Chriſtus, hic autẽ ſcriptũ ſit increpatos eſse ne cui dicerent quod eſset multa paſsurus, & reſurrecturus. Videtis quod in vno Chriſti nomine omnia ſint. Ipſe eſt enim Chriſtus qui natus ex virgine, ipſe eſt qui admirabilia fecit in populo, ipſe qui mortuus eſt pro peccatis noſtris, & reſurrexit à mortuis. Vnum horũ ſi retraxeris, retraxiſti ſalutem tuã. Nam etiã hæretici habere ſibi Chriſtũ vidẽtur. Nemo enim Chriſti nomẽ negat: ſed negat Chriſtũ, qui non omnia quæ Chriſti ſunt confitetur. Multis igitur ex
I cauſis iubet tacere diſcipulos, vt fallat principẽ mundi, vt declinet iactantiã, doceat humilitatẽ, ſimul ne rudes & imperfecti adhuc diſcipuli maximę prędicationis molibus opprimãtur. Nunc quà cauſa etiã immundos ſpiritus iubeat tacere, conſideremus. Sed & hoc nobis ſcriptura aperuit, quia peccatori dixit deus, Quare tu enarras iuſtitias meas? Et ne quis dũ prædicantẽ audit, ſequatur errantẽ. Improbus enim magiſter eſt diabolus, qui falſa veris ſæpe permiſcet, vt ſub ſpecie veritatis teſtimonium fraudis obtexat. Etiam illud cõſideremus, vtrum hic primùm mãdauerit diſcipulis, ne cui dicerent, quia ipſe eſset Chriſtus: an vero & ante mandauerit quando
Matt.10. apoſtolos duodecim deſtinauit, denũcians illis: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne introieritis: Ite autem ad oues quæ perierunt domus Iſrael: Aegrotos curate, leproſos mundate, dæmones, inquit, eiicite, & diſcite quis in ea dignus ſit, atque ibi manete. Itaque nec hic mandatum videtur vt Chriſtum dei filium prædicarent. Ordo igitur diſputationis eſt ordo tractatus: & ideo etiam nos cum aliqui ex gentibus vocantur ad eccleſiam, ita præceptorum ſeriem formare debemus, vt primo vnum deum authorem mundi om-
Actuũ.17. niumq; eſse doceamus, in quo viuimus & ſumus & mouemur, cuius & genus ſumus: vt non ſolum propter mu-

nera lucis & vitæ, verũetiam propter cognationẽ quan- K
dã generis diligẽdus à nobis ſit. Deinde opinionẽ illam quæ eſt de idolis, deſtruamus, & quod nõ poſsit auri argẽtiq; vel ligni materia vim in ſe habere diuinam. Cum vnum deum eſse perſuaſeris, tunc indicio eius aſtrues per Chriſtũ nobis ſalutẽ datam: incipiẽs ab illis quę geſsit in corpore, & eã diuina deſcribens, vt plusquam homo fuiſse videatur, victã vnius virtute mortẽ, mortuũq; ab inferis ſuſcitatũ. paulatim enim fides creſcit, vt cum ſupra homines fuiſse videatur, deus eſse credatur. Nam niſi probaueris qđ facere illa ſine diuina virtute nõ potuit, quẽadmodũ potes probare in eo vim fuiſse diuinã? Sed fortaſse nobis parũ authoritatis & fidei deferatur: lege ſermonẽ apoſtoli apud Athenienſes habitũ: qui ſi à primo deſtruere voluiſset cęremonias idolorũ ſermonem eius aures gẽtilium reſpuiſsẽt. Ab vno igitur deo operetore mũdi incipit, dicẽs: Deus qui fecit mũdum, & cun- Actu.17.
cta quę ſunt in eo? Negare nõ poterãt vnũ operatorẽ eſse mũdi, vnum deũ, vnum omniũ creatorẽ. Adiunxit, eò ꝙ cęli & terræ dominus in manufactis nõ dignetur habitare. Deinde ꝙ intra auri argẽtiq; caſsã materiẽ nequaq; veriſimile ſit artificio hominis vim diuinitatis includi: erroris remediũ docens eſse ſtudiũ pœnitẽdi. Tunc venit ad Chriſtũ, nec tamen deũ maluit q̃ hominẽ nũcupare, dicẽs: In viro quo definiuit oĩbus fidẽ, ſuſcitãs eũ ab inferis. Qui enim tractat, debet audiẽtium cõſiderare per L
ſonas, ne priꝰ irrideatur q̃ audiatur. Quãdo enim Athenięſes crederẽt quia verbum caro factũ eſt, & de ſpiritu virgo cõcepit, q̃ irridebãt quia reſurrectionẽ audierant mortuorũ? Tamẽ & Dyoniſius Ariopagites credidit, & alii crediderũt in virũ, vt in deũ crederẽt. Quid intereſt quo quiſq; credat ordine? Nõ in principiis perfecta quęruntur. ſed de principiis ad ea quæ perfecta ſunt perucnitur. Ergo tali Athenienſes informauit præcepto, talis nobis apud gẽtiles ordo ſeruãdus eſt. At vero cũ Iudæos alloquerẽtur apoſtoli, ipſum Chriſtũ eſse dicebant qui propheticis nobis eſset ꝓmiſsus oraculis: quẽ nõ prius authoritate ſua dei filiũ nominabãt, ſed virũ probatum, virũ iuſtum, virũ à mortuis ſuſcitatũ, illum virũ de quo dictũ eſt in prophetis: Filius meus es tu, ego hodie genui Pſal.2.
te. Ita ergo & tu ad ea quę difficile credũtur, authoritatẽ diuini ſermonis adſciſce, & promiſsũ eius aduentum prophetarũ voce deſigna, reſurrectionẽ quoq; multò antè cõpertam ſcripturarũ teſtimoniis edoceto, nõ vſitatã cum cæteris atq; cõmunem, vt in ipſa ſuſcitati corporis aſsertione, æternę teſtimoniũ diuinitatis acquiras. Cum enĩ cæterorũ corpora corruptionẽ probaueris ſubiiſse M
poſt mortẽ: hunc vtiq; de quo dicitur, Non dabis ſanctũ tuũ videre corruptionẽ, cõprobas humanæ fragilitatis Pſal.15.
expertẽ, probas humanæ cõditionis merita ſupergreſsũ deo magis q̃ hoĩbus conferendũ. Quod ſi ad ſacramẽta fideliũ tendẽs catechumenus imbuẽdus ſit, dicẽdũ quia vnus eſt deus ex quo oĩa, & vnus Ieſus Chriſtus per quẽ oĩa, nõ duos deos eſse dicẽdos: perfectũ quidẽ patrẽ, perfectũ eſse & filiũ, ſed vniꝰ patrẽ & filiũ eſse ſubſtãtię, verbum æternũ dei, nõ qđ profertur, ſed qđ operatur, ex patre gẽtium, nõ voce editũ. Prohibẽtur ergo apoſtoli euãgelizare eũ dei filiũ, vt euangelizarent poſtea crucifixũ. Hæc eſt fidei gloria, ſi vere intelligas crucẽ Chriſti. Aliæ cruces nihil mihi proſunt, ſola crux Chriſti mihi vtilis
Gala.6. eſt, & vere vtilis, per quã mihi mũdus crucifixus eſt, & ego mũdo. Si mihi crucifixus eſt mundus, ſcio quia mortuus eſt, nõ diligo eũ: ſcio quia præteriit, nõ concupiſco eũ: ſcio quia corruptela cõſumet hũc mundũ, quaſi fœtidum vito, quaſi luem caueo, quaſi nociturũ reliquo. Sed non ſtatim per crucẽ poſsũt aliqui credere ſalutẽ mundo refuſam. Aſtrue ergo per hiſtorias Græcorũ hoc fuiſse poſsibile. Sic interdũ etiam Apoſtolus ſuadet incredulis, nec verſꝰ refugit poeticos, vt fabulas deſtruat poetarum. Sic enim reuocetur in memoriam quòd legiones ſæpe & magnos populos oblatis aliquorum mortibus

A cõprehenſione cumulatur. Nec dubites vel quod in manib9 miniſtrantiũ, vel in ore edentiũ cibus creſcat, quãdo vbiq; noſtri operis teſtimoniũ ad firmamentũ credulitatis adſciſcitur. Sic in nuptiis ex fontibus vina miniſtris operãtibus colorantur, & ipſi qui impleuerant hydrias aqua, vinũ quod non detulerãt hauriebant. Cõprehende, ſi potes, tanta rerũ miracula. Hic edẽtibus populis creſcunt ſuis fragmenta diſpendiis, & de quinq; panibus maiores reliquiæ q̃ ſumma eſt colligũtur. illic in alienã ſpeciem vertũtur elemẽta, nec ſuos patitur natura defectus, nec ſuos agnoſcit ortus, vſus tamẽ proprios recognoſcit. Quinetiã melior eſt mutati vini natura q̃ nati, qa in arbitrio creatoris eſt & quos vſus velit aſsignare naturis, & quas naturas impartire gignẽdis. Vide quãtis operibus opus aſtruat, dum aquam miniſter infundit odor trãſfuſus inebriat, color mutatus informat, fidem quoq; ſapor hauſtus accumulat: Conferãt gentiles, ſi placet, cũ Chriſti beneficiis deorũ ſuorum non facta ſed ficta. Ferũt certe eorũ fabulæ fuiſse regẽ quẽdam qui quic
B quid tãgebat, aurum fiebat, ſed etiã conuiuia ipſa feralia. Nam & ipſa mantilia digitis apprehenſa riguerunt. & cibus in ore crepitabat, ferens non alimẽta ſed vulnera, & in gutture potus hęrebat, nec penetrare facilis, nec redire. Digna beneficia votis, digna tãto munera precatore, digna liberalitas cõferente. Talia ſunt idolorũ beneficia, vt cũ videntur prodeſse, plus noceant. At vero Chriſti munera parua vidẽtur, & maxima ſunt. Deniq; nõ vni collata, ſed populis. Nã & cibus ędẽtium in ore creſcebat, & videbatur eſse corporalis alimoniæ, ſed ſumebatur ſalutis æternę. Cur autẽ quinq; milib9 hominũ plus redũdat, quatuor milib9 minus? Quia quatuor milia iſta triduo cũ Chriſto fuerũt, & ideo ampliorẽ cæleſtis pabuli alimoniam receperũt. Nec ocioſe quæ turbæ ſuperſunt, à diſcipulis colligũtur: qa ea quæ diuina ſunt apud electos facilius poſsis q̃ apud populos reperire. Vtinã mihi cõtingat audire: Collige quæ ſuperſunt. Si audiero & fecero, habebo multa quæ turbæ, habebo multa quæ pueri & mulieres edere nequiuerunt. Beatus ille qui
Exo.20. poteſt colligere quæ etiam doctis ſuperſunt. Videamus quomodo colligat. Dixit lex: Non mœchaberis. Fregit hunc panẽ Chriſtus, diuiſit hoc verbũ, non aliunde adiiciens, ſed de ſuo partiẽs: Qui viderit, inquit, ad cõcupi
Mat.5. ſcendum mulierẽ, iam mœchatus eſt eam. Habes fragC mentũ. de ſuo addidit: Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eũ. Habes aliud: Et ſi dextera tua ſcandalizat te, abſcinde eã. &, Qui dimiſsã à viro ducit, mœchatur. Vi-
Gene.21. des ex vno q̃ multa fragmẽta. Moyſes dicit quod Abra-
Gala.4. ham duos filios habuit, vnũ de ancilla, & vnũ de libera. Paulus dixit: Hæc ſunt duo teſtamenta. Diuiſit hoc verbum, & inuenit myſteriũ. Beatus ergo qui colligit quæ diuidit Chriſtus. Qua ratione autem cophinos duodecim Chriſtus impleuit, niſi vt illud populi Iudaici ſolueret, quia manus eius in cophino ſeruierunt? Hoc eſt,
Pſal.80. Populus qui ante lutum in cophinis colligebat, hic iam per crucẽ Chriſti vitæ cęleſtis operatur alimoniã, & eo fidei cibum congerit, vbi erat ante cœnũ perfidiæ genti lis. Nec paucorũ hoc munus, ſed omniũ eſt. Nã per duodecim cophinos tanquã tribuum ſingularũ fidei firma-
Pſal.103. mentum redundat. Panis enim confirmat cor hominis.

De interrogatione IESV quem ſe eſse dicant diſcipuli, ac reſponſione Symonis petri

DIXIT autem illis: Vos quẽ me dicitis eſse? Reſpondit Symon petrus: Chriſtum dei.) Nec turbæ quidẽ ocioſa opinio eſt, quia alii Heliam, quem venturũ putabant, alii Ioannẽ quem decollatum ſciebant, aut vnũ de prophetis prioribus ſurrexiſse credebant. Sed hoc quærere ſupra nos eſt, alterius ſciẽtiæ, alterius prudẽtiæ eſt. Nam ſi Paulo apoſtolo ſatis eſt ni-
1.Cor.2. hil ſcire niſi Chriſtũ IESVM, & hunc crucifixum, quid amplius mihi deſiderandũ eſt ſcire q̃ Chriſtum? In vno D enim hoc nomine & diuinitatis & incarnationis expreſſio, & fides eſt paſsiõis. Et ideo licet cæteri apoſtoli ſciãt, Petrus tamẽ reſpondet præ cæteris: Tu es Chriſtus filius dei viui. Cõplexus eſt itaq; omnia, qui & naturã & nomen expreſsit in quo ſumma virtutum eſt. Etiãmne nos de generatione dei ſerimus quæſtiones, cum Paulus iudicauerit nihil ſe ſcire niſi Chriſtum IESVM, & hunc crucifixum: Petrus nihil amplius q̃ dei filium putauerit confitendũ? Nos & quãdo & quomodo natus ſit, & quantus ſit, humanæ infirmitatis contẽplatione rimamur? Sciuit Paulus quod in iſtis magis offendiculũ quæſtionis q̃ ædificationis profectus eſset, & ideo iudicauit nihil ſe ſcire niſi Chriſtũ IESVM. Sciuit Petrus quod in filio dei omnia ſint. Omnia enim dedit pater filio. Si omnia dedit, æternitatẽ quam habet maieſtatemq; tranſfudit. Sed quò prolabor longius? Fidei meæ finis Chriſtus eſt, finis fidei meæ dei filius eſt. Non licet mihi ſcire generationis ſeriem, non licet tamen neſcire generationis fidem. Crede igitur ſic quẽadmodũ Petrus credidit, vt & tu beatus ſis, vt & tu audire merearis: ¶ Quoniã non caro & ſanguis tibi reuelauit, ſed pater meus qui in cælis eſt.) Caro enim & ſanguis nõ queunt niſi quæ terrena ſunt reuelare. At vero q ſpiritu loquitur myſteria, nõ carnis & ſanguinis magiſterio, ſed diuina inſpiratione fundatur. Noli ergo acquieſcere carni & ſanguini, ne carnis & ſan-
E guinis præcepta haurias, atque ipſe ſanguis & caro fias. Qui enĩ carni adhæret, caro eſt: & qui adhęret deo, vnus
1. Cor.6. ſpiritus eſt. Non permanebit, inquit, ſpiritus meus in ho
Gene.6. minibus iſtis in æternum, propter quod caro ſunt. Sed vtinam caro & ſanguis non ſint qui audiunt, ſed à carnis & ſanguinis remoti cupiditatibus poſsint dicere ſinguli: Non timebo quid faciat mihi caro. Qui enim car-
Pſal.55. nem vicerit, eccleſiæ fundamentum eſt: & ſi æquari Petro non poteſt, imitari poteſt. Magna ſunt enim dei munera, qui non ſolum nobis quæ fuerant noſtra reparauit, verumetiã quæ ſunt ſua propria conceſsit. Refert tamen quid ſibi velit quod nõ aliũ turba opinabatur, niſi aut Heliã, aut Hieremiã, aut Ioannẽ baptiſtam. Et Heliã forte, quia raptus ad cælum eſt. Sed nõ Helias Chriſtus. Ille rapitur, iſte regreditur. Ille per turbinẽ * rapitur, iſte * alias ui
rapinã nõ arbitratus eſt eſse ſe æqualem deo. Ille petitis vnam.
ignibus vidicatur, hic pſecutores ſuos maluit ſanare, q̃ perdere. Cur autẽ Hieremiã putabant? Fortaſse quia ſanctificatus in vulua eſt. Sed nõ hic Hieremias. Ille ſanctificatur, iſte ſanctificat. Illius ſanctificatio cœpit ex corpore, hic ſanctus ex ſancto. Cur etiã Ioannẽ putabãt, niſi forte qa in matris vtero poſitus domini præſentiã ſentibat? Sed nõ hic Ioãnes. Ille adorabat in vtero, hic ado-
F rabatur. Ille baptizabat in aqua, Chriſtus in ſpiritu. Ille pœnitentiã ſuadebat, hic peccata donabat. Et ideo Petr9 nõ expectauit populi ſententiã, ſed ſuã prõpſit dicẽs: Tu es Chriſtus filius dei viui. Qui eſt, ſemper eſt, nec cœpit vt eſset, & eſse nõ deficit. Magna autẽ Chriſti gratia, qui omnia prope vocabula ſua diſcipulis ſuis donauit. Ego ſum, inquit, lux mũdi. & id tamẽ quo ipſe gloriatur, diſcipulis nomẽ indulſit decẽs: Vos eſtis lux mũdi. Ego ſũ panis viuus. &, Nos omnes vnus panis ſumus. Ego ſum vitis vera. & tibi dicit: Plantaui te vitẽ fructuoſam omnẽ verã. Petra eſt Chriſtus. Bibebãt enim de ſpiritali ſequẽti petra, petra autẽ erat Chriſtus. Etiã diſcipulo ſuo hui9 vocabuli gratiã non negauit, vt & ipſe ſit petrus, qđ de petra habeat ſoliditatẽ conſtantiæ, fidei firmitatẽ. Enitere ergo & tu vt petra ſis. Itaq; non extra te, ſed intra te petrã require. Petra tua actus eſt, petra tua mens eſt. Supra hanc petrã ædificetur domus tua, vt nullis poſsit nequitiæ ſpiritalis euerberari procellis. Petra tua fides eſt, fundamentũ eccleſiæ fides eſt. Si petra fueris, in eccleſia eris, quia eccleſia ſupra petram eſt. Si in eccleſia fueris, portæ inferi non præualebunt tibi. Portæ inferi, portæ mortis ſunt. Portæ autẽ mortis, portæ eccleſiæ eſse non

G gloriam resurgentẽ? Fortasse enim in corpore eum mul
2.Cor.5. ti viderunt. Multi enim secũdum carnem cognouimus
Christum, nunc autem iam non nouimus. Multi cogno
Esa.53. uimus, quia multi vidimus. Vidimus eum, & non habe-
bat speciem, neq; decorem. Tres autem soli & tres electi
ducuntur ad montem. Putarem in tribus mysticè genus
hominũ comprehensum, quia ex tribus filiis Noe genus
omne defluxit humanũ, nisi electos cernerem. Aut for-
tasse quia soli ex oĩbus ad resurrectionis peruenire gra-
tiam qui Christum cõfessi fuerint merebuntur, quia im-
pii in iudicium non resurgunt, sed tanquã habito iudi-
cio puniuntur. Tres igitur eligũtur qui ascenderẽt mon
tẽ, quia & duo eligũtur, qui cũ domino viderẽtur. Vtrin
que sacratus numer9. Et hoc fortasse propterea, quia ne
mo potest videre resurrectionis gloriã, nisi qui mysteriũ
trinitatis incorrupta fidei synceritate seruauerit. Petrus
ascẽdit, qui claues regni cælorũ accepit: Ioãnes, cui com
mittitur mater: Iacobus, qui primus solium sacerdota-
le conscendit. Inde apparent Moyses & Helias, hoc est,
lex & prophetæ cum verbo. Neque enim lex potest esse
sine verbo, neque propheta nisi qui de dei filio prophe-
tauerit. Et illi quidẽ filii tonitrui corporali gloria Moy-
sen quoque & Heliam speculati sunt, sed etiam nos quo
tidie videmus Moysen cum dei filio. Videmus enim in
Deut.6. euangelio cum legimus: Diliges dominũ deum tuum.
Esa.7. Videmus Heliam cum dei verbo cum legimus: Ecce vir
go in vtero cõcipiet. Vnde bene Lucas addidit: ¶ Quia
dicebant excessum eius quem completurus erat in Hie-
rusalem.) Docent enim te de excessu eius mysteria. Et
H hodie Moyses docet, & hodie Helias loquitur, & hodie
in maiore gloria Moysen videre possemus. Quis enim
non potest, quando & populus Iudæorũ eum videre po-
tuit, immò vidit? Vidit enim in gloria faciem Moysi, sed
velamen accepit, sed in montem non ascendit. Et ideo
errauit, quia solum Moysen vidit, dei verbum simul vi-
2.Cor.3. dere non potuit. Reuelemus igitur nos faciem nostram,
vt reuelata facie gloriam dei speculantes, in eandem
imaginem reformemur. Ascendamus in montem, de-
precemur dei verbum, vt in specie & pulchritudine sua
appareat nobis, & confortetur, & prospere procedat &
regnet. Et hæc enim mysteria sunt, & referuntur altius.
Etenim pro tua possibilitate tibi verbum aut minuitur
aut crescit: ac nisi altioris prudentię cacumen ascendas,
non tibi apparet sapientia, non tibi apparet mysteriorũ
cognitio, non tibi apparet quãta sit gloria, quãta sit spe-
cies in dei verbo: sed dei verbum quasi quodam apparet
in corpore, nõ habens suam speciẽ neq; decorem, & ap
paret quasi homo in plaga qui ferre possit infirmitates
nostras: apparet tibi quasi quidã sermo natus ex homi-
ne, literarum opertus inuolucris, virtute spiritus nõ re-
fulgens. Sed si dum hominẽ consideras, de virgine cre-
das esse generatum, & paulatim aspiret fides quod de
spiritu dei natus sit, incipis montem ascendere. Si in cru
ce positum triumphantẽ de morte videas, non perem-
I ptum, si videas quòd terra tremuit, sol refugit, tenebræ
offusæ sunt oculis perfidorum, monumẽta aperta sunt,
mortui resurrexerunt, vt esset indicio quia gentilis po-
pulus qui mortuus erat deo, tanquam reseratis corporis
sui tumulis, infuso crucis lumine resurrexit: si hoc videas
mysterium, in excelsum ascendisti montẽ, alteram ver-
bi gloriam cernis. Vestimẽta eius alia deorsum sunt, a-
lia sursum. Et fortasse vestimenta verbi sermones sunt
scripturarum, & quędam intellectus indumenta diuini,
quia sicut ipse Petro, Ioanni & Iacobo in altera specie
apparuit, & vestitus eius albus refulsit, ita & oculis tuæ
mentis iam diuinarum lectionum sensus albescit. Fiunt
igitur verba diuina sicut nix, vestimenta verbi candida
nimis, qualia fullo super terram facere nõ potest. Quæ-
ramus hunc fullonẽ, quæramus hanc niuem. Legimus
ad villam fullonis ascendisse Esaiam. Quis est iste ful-
lo, nisi forte ille q delicta nostra lauare cõsueuit? Denicq
ipse dixit: Si fuerint delicta vestra sicut phœnicium, vt K
niuem dealbabo. Quis est iste fullo, nisi qui indumenta
nostri intellectus abluit, & induens nos indumenta vir-
tutũ, ablutis maculis corporalibus, soli solet offerre di-
uino? Audiui etiam, vt ad redarguendos eos de contra-
riis sumamus exẽplum, duorum prudentium facũdiam
niui & apibus comparatã. Inueni quoq; dixisse Dauid:
Psal.118. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua super mel & fa
num ori meo. Et infra: Lucerna pedibus meis verbum
tuũ domine, & lux semitis meis. Verbum dei lux est, ver
bum dei nix est. Super mel quoq; & fauũ est dei verbũ,
quod ore diuso melle dulcior fluxit oratio, & perspicuę
niuis ritu mollioribus cadunt verba sentẽtiis. Verè hic
solus sermo niuibus cõparandus, qui de cælo missus in
terras, ieiuna nostrorũ arua pectorũ fœcundauit. Quod
non vsurpatoriè præsumptũ, sed ex lectionis serie deri-
uatũ deus ipse testatur dicẽs: Expectetur sicut pluuia elo
quium meum, & descendant velut ros verba mea, sicut
imber super gramen, & sicut nix super fœnum. Vtinam
domine IESV mens mea pluuiæ tuæ humore virides cat,
vtinam terram meam niuis istius candore respergas, ne
L præpropero calore vernantis corporis arua luxurient,
sed potius fotu niuali semina verbi cælestis pressa fœ-
cundent. Nix cũ cadit, aues cæli vbi inhabitent non ha-
bẽt, & lætior solito tritici prouẽtus exuberat. Vidit hãc
gratiã Petrus, viderũt & qui cũ illo erant: & licet somno
grauati fuissẽt, sicut scriptũ est: ¶ Petrus vero, & qui cũ
illo erant, grauati erant somno: euigilantes autem vide-
runt maiestatem eius, & duos viros qui stabant cum il-
lo. Et factum est, cum discederent ab illo, ait Petrus ad
IESVM: Præceptor, bonum est nobis hic esse, & fa-
ciamus tria tabernacula, vnum tibi, & vnum Moysi, v-
num Heliæ: nescies quid diceret.) Premit enim incom-
prehensibilis splendor diuinitatis, nostri corporis sen-
sus. Nam si solis radium è regione oculorum contuen-
tium corporea nequit acies sustinere, quomodo dei glo
riam humanorum ferret corruptela membrorum: Eoq;
purior & subtilior exhausta concretione vitiorum, cor
poris habit9 in resurrectione formatur. Et fortasse ideo
grauati somno erant, vt resurrectionis viderent speciẽ.
Post quietem itaque euigilantes viderunt maiestatem
eius. Nemo enim nisi vigilans gloriam videt Christi.
M Delectatus est Petrus, & quem seculi huius illecebro-
sa non caperẽt, gratia resurrectionis illexit. Bonum est,
Philip.1. inquit, nos hic esse. Hinc & ille, Dissolui enĩ, & cũ Chri
sto esse, multo melius. Nec laudasse cõtentus, nõ solum
affectu, sed etiã factorũ deuotione præstãtior, ad exæ-
dificanda tabernacula tria impiger operarius communis
obsequii ministeriũ pollicetur. Et quãuis nescire t quid
diceret, tamẽ pollicebatur officium: in quo non incõsul
ta petulantia, sed præmatura deuotio fructus pietatis ac-
cumulat. Nam quod ignorabat, conditionis fuit: quod
promittebat, deuotionis. Sed non capit humana condi-
tio ĩ hoc corruptibili, in hoc mortali corpore facere ta-
bernaculũ deo. Siue in animo, siue in corpore, siue alio
aliquo loco fuge quærere quod nõ licet scire. Si Petrus
nescisuit, quẽadmodum tu potes scire? Si nescisuit ille qui
promisit, & qui corporis terminos magnitudine animi
nesciebat, quemadmodum scire nos possumus, desidia
quadã mentis intra proseptum carnis inclusi? Denique
placuit tanta deuotio deo: ¶ Et inter hæc verba facta est
nubes, & obumbrauit eos.) Diuini spiritus est obum-
bratio ista, quæ non caligat affectibus hominum, sed re-
uelat occulta. Quæ etiam alio comperta est loco, dicen-
te angelo: Et virtus altissimi obumbrabit tibi. Cuius
profectus ostenditur audita dei voce dicentis: ¶ Hic est
filius meus dilectus, ipsum audite.) Hoc est, non Helias
filius, non Moyses filius, sed hic est filius, quẽ solum vi-
detis. Receisserãt enim illi vbi cœpit dominus designa-
ri. Vides hãc non solum incipiẽtium, sed etiã profecto-
rum, immò etiam cælestiũ fidem esse perfectam, filium

A historiæ Græcorum aſserant liberatos? Si recordetur q̃ imperatoris filia propter Græcorum exercitus transferendos ad ſacrificium ſit vocata: Si noſtrum illud conſi
Hebr.9. deremus, quia ſanguis taurorũ & hircorũ, & cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad carnem emundandam, ſicut ad Hebræos ſcriptum eſt: Si peſtilentia regionum aliquibus hominum contracta peccatis, vnius alicuius morte aſseritur eſse reſoluta, qđ aut ratione præualuit, aut diſpoſitione cõualuit, quo facilius in crucem domini crederetur, procliue erit, vt qui ſua negare non poſsunt, noſtra cõfirment. Sed quoniam nullus hominum tantus eſse potuit qui totius mundi peccata tolleret, neq; Enoch, neq; Abrahã, neq; Iſaac, qui licet morti ſe obtulerit, ſeruatus tamẽ eſt, quia omniũ non poterat abolere peccata (quis enim tãtus homo, in quo omnium peccata morerentur?) idcirco non vnus è plebe, non vnus è numero, ſed filius dei à deo patre electus eſt: qui cũ ſupra omnes eſset, pro omnibus ſe poſset offerre: quem mori oportuit, vt cum eſset fortior morte, alios liberaret: factus inter mortuos ſine adiutorio liber, ſine adiumẽto ſcilicet hominis aut alicuius creaturæ liber à morte. Et bene liber, qui ſeruitutẽ cupiditatum repulit. mortis vincula neſciuit.

Diui Ambroſii

B COMMENTARIO IN EVANGELium Secundum Lucam, Liber Septimus.

De eo quod dominus IESVS quibuſdam promiſit viſionem gloriæ ſuæ in vita præſenti.

DICO autem vobis, vere ſunt aliqui hic ſtantes qui non guſtabũt mortem donec videant regnum dei.) Semper dominus ſicut ad præmia erigit futura virtutũ, atque vtilem ſecularium rerum docet eſse contemptum, ita etiam infirmitatem mentis humanæ præſentiũ remuneratione ſuſtẽtat. Arduum quippe eſt crucem tollere, & animam periculis, morti corpus offerre, negare quod
C ſis, cum velis eſse quod non ſis, raroq; quamuis excelſa virtus, futuris cõmutat pręſentia. Difficile quippe videtur hominibus vt ſpem periculis emant, damnoq; præſentium futuræ lucrum mercentur ætatis. Ergo bonus & moralis magiſter, ne quis deſperatione frangatur aut tædio, quoniam vitæ dulcis illecebra conſtantem quoq; mulcet affectum, continuos viuendi ſucceſsus fidelibus pollicetur. Frigent enim ſolatia ſub metu mortis, magnusq; amor vitæ ægre blanditias ſpei cum appetitæ ſalutis errore compenſat. Non habes igitur quod queraris, non habes quod excuſes, arbiter omniũ dedit & virtuti præmium, & infirmitati remedium, vt præſentibus ſuſtineatur infirmitas, virtus futuris. Si fortis es, cõtemne mortem: ſi imbecillis, fuge. Sed nemo poteſt fugere mortem, niſi vitam ſequatur. Vita tua Chriſtus eſt, ipſa eſt vita quæ mori neſcit. Itaque ſi volumus mortem non timere, ſtemus vbi Chriſtus eſt, vt & de nobis dicatur: Vere ſunt aliqui hic ſtantes, qui non guſtabũt mortem. Non ſatis eſt ſtare, niſi vbi Chriſtus eſt ſtetur. Soli enim non queunt guſtare mortẽ, qui poſsunt ſtare cum Chriſto, in quo licet ex verbi ipſius qualitate perpẽdere, nec tenuem quidem ſenſum mortis habituros qui Chriſti videantur meruiſse conſortia. Certe & ſi mors corporis libando guſtetur, vita animæ poſsidendo teneatur. Sed quid eſt guſtare mortem? Ne forte quemadmodum panis vita eſt, ita etiã panis mors ſit. Sunt enim qui mãducant panẽ doloris, ſunt etiã Aethiopũ populi qui acceperunt in eſcã draconẽ. Abſit à nobis venenũ draconis vorare. Habemus enim panẽ verum, panẽ illum q̃ deſcẽdit de cælo. Panẽ illum mãducat, q̃ ea quę ſcripta ſũt ſeruat. Sũt ergo qui mortẽ non guſtẽt donec videant regnũ dei. Sunt etiã qui mortem non videant, ſicut ſcriptũ eſt: Quis eſt homo q̃ viuit, & nõ videbit mortẽ? Sed quis eſt homo qui nõ moriatur, cũ reſurrectio niſi mortui eſse nõ poſsit? Quãuis de Enoch & Helia nullã mortẽ corporis acceperimus, & de euãgeliſta Ioãne dominus dixerit: Sic cũ volo manere donec venio: tamẽ quoniam non de vno Ioãne hic putamus expreſsũ, ſed generale de multis hoc eſse pręceptũ: non hic mors corporis ſed animę denegatur. Sũt enim q̃ mortui viuãt, quoniã ſunt qui viuẽtes mortui ſunt, ſicut illa quę viuẽs mortua eſt, ſicut ſcriptũ eſt: Veniat mors ſuper eos, & deſcendant in infernũ viuẽtes. Si ergo viuus quis in infernũ deſcendit, (peccato enim mortis in infernũ deſcendit) ſunt profecto quibus nec in morte corporis interruptus ſit ordo viuẽdi, ſicut Abrahã, Iſaac & Iacob, quos viuere diuinæ ſententiæ authoritate cõperimus, quoniã cum ſit deus Abrahã, Iſaac & Iacob, nõ vtiq; mortuorũ eſt deus, ſed viuẽtium. Itaq; nõ de vno ſed de pluribus dicit. Neq; enim Petrus mortuus eſt, cui ſecũdum dominicã ſententiã inferi portæ prævalere nõ potuit. Nec Iacobus & Ioãnes mortui, ſi lii tonitrui, quibus in vſum gloriæ cæleſtis aſsũptis non præualent terrena, ſed ſubiacẽt. Eſto ergo & tu Petrus, E deuotus, fidelis, pacificus, vt portas eccleſiæ aperias, portas mortis euadas. Eſto filius tonitrui. Dices: Quomodo poſsũ eſse filius tonitrui? Potes eſse, ſi nõ in terra, ſed in pectore Chriſti recũbas. Potes eſse filiꝰ tonitrui, ſi te terrena nõ moueã, ſed ipſe potius ea quæ terrena ſunt, mentis tuę virtutis cõcutias. Tremat te terra, nõ capiat, vereatur caro poteſtatẽ animi tui, & concuſsa ſubdatur. Eris filius tonitrui, ſi fueris filius eccleſiæ. Dicat & tibi de patibulo crucis Chriſtus: Ecce mater tua. dicat & eccleſię: Ioan.19. Ecce filiꝰ tuus. Tunc enim incipis eſse filius eccleſiæ, cũ in cruce victorẽ videris Chriſtũ. Nam qui crucẽ ſcandalum putat, Iudæus eſt, eccleſiæ filius nõ eſt. Qui crucem ſtultitiam putat, Græcus eſt ille. Eſt autem eccleſiæ filius qui crucem triumphum putat, qui crucẽ Chriſti triumphantis agnoſcit. Ergo vt ſcias quia Petrus, Iacobus & Ioãnes mortem non guſtauerũt, gloriam reſurrectionis videre meruerunt. Solos enim tres iſtos.

De eo quod dominus IESVS aſsumpſit Petrum, Iacobum & Ioannem, & duxit eos in mõtem, oſtenditq; illis maieſtatem ſuam.

POST hæc fere verba in diebus octo aſsumpſit, & duxit in montem.) Quid eſt qđ iſte F dicit, in diebꝰ octo poſt hęc verba? Ne forte quia is qui verba Chriſti audit & credit, reſurrectionis tẽpore gloriã Chriſti videbit? Octaua enim die facta eſt reſurrectio. vnde & pleriq; pſalmi in octaua ſcribuntur. Aut forte vt oſtenderet nobis qđ dixerat qđ is qui propter dei verbũ perdiderit animam ſuã, ſaluã faciet eã, quoniã promiſsa ſua i reſurrectione reſtituat. Sed Matthæus & Marcus poſt dies ſex aſſumptos hos eſse memorarũt. De quo poſsemus dicere, poſt ſex milia annorũ. Mille enim anni in cõſpectu dei tanq̃ dies vna: ſed plures q̃ ſex milia cõputantur anni. Et maluimꝰ ſex dies per ſymbolũ intelligere, qđ ſex diebꝰ mũdi opera ſunt creata, vt per tẽpus opera, p̃ opera mũdum intelligamus. Et ideo mũdi tẽporibus impletis, reſurrectio futura mõſtratur: aut quia is qui ſupra mundũ aſcẽderit, & huius ſeculi momẽta trãſcenderit, velut in ſublimi locatus futurę reſurrectiõis fructũ expectabit æternũ. Tranſcẽdamus igitur opera mũdi, vt poſsimus facie ad faciẽ deum videre. Aſcende in montẽ qui euangelizas Syon. Si in montem aſcẽdit qui euangelizat Syon, Eſa.40. quantò magis qui Chriſtum euãgelizat, & Chriſtum in

G ctorib⁹ improborum:& ideo filius hominis,quia abundauit iniquitas,nō habet vbi caput ſuū reclinet. Etenim dominãte verſutia,cū ſiplicitati loc⁹ null⁹ ſit,nulla poteſt in affectibus ſingulorum diuinitatis eſse poſſeſsio. Caput enim Chriſti de⁹ eſt:qui vbi mentē probarit innoxiam,ſupra ipſam quodãmodo vim ſuæ maieſtatis reclinat. Quod eſse videtur indicio,quia profuſiore quadã gratia bonorum pectoribus inſeratur. Itaq; vt aduertas deum non cultus aſpernãtem eſse,ſed fraudis:qui repudiauerat fraudulentum,eligit innocẽtem,dicens: ¶Sequere me.) Sed hoc dicit ei, cuius patrem iam ſciebat mortuum. Illum vtiq; patrem,de quo dictum eſt:Obliuiſcere domum patris tui. Vide igitur quia dominus quos miſeratur,etiam imprudentes aduocat. Et poſtulanti paternæ veniam ſepulturæ reſpondit:¶Sine,mortui ſepeliant mortuos ſuos,tu autem vade annuncia regnū dei.) Itaq; cum religioſum humandi acceperimus officium, quemadmodum hic paterni quoq; funeris ſepultura prohibetur,niſi vt intelligas humana poſthabenda diuinis?

H Bonum ſtudium,ſed magis impedimẽtum. Nam qui partitur ſtudium, deriuat affectum, qui diuidit curam,differt profectum. Ergo prius obeunda quæ maxima ſunt. Nam & apoſtoli,ne occuparent ſtudium diſputandi,miniſtros pauperibus ordinarunt. Et ipſis, cum à domino mitterentur,neminem in via ſalutare præſcriptum eſt: non quo benevolẽtiæ diſpliceret officium,ſed quo perſequendæ deuotionis intentio plus placeret. Quomodo autem mortui ſepelire mortuos poſsunt, niſi geminam hic intelligas mortem:vnam naturæ,alteram culpæ? Eſt etiam mors tertia, in qua peccato morimur,deo viuim⁹ ſicut Chriſtus, qui peccato mortuus eſt. Quod autem
Rom.6. mortuus eſt peccato,mortuus eſt ſemel:quod autem viuit,viuit deo. Vna eſt igitur mors, qua copula corporis & animæ ſeparatur,non formidabilis, non timenda, cũ diſceſsio quædam noſtri videatur eſse,non pœna:nō mentenda fortibus,deſideranda ſapientibus, miſeris expe-
Apoca.9. tenda:de qua dictum eſt: Quærent homines mortem,& non inuenient eam. Eſt & alia,quæ ſecularium affert interitum voluptatum, in qua non natura,ſed delicta moriuntur. Hanc mortem ſubimus conſepulti in baptiſmo & mortui cum Chriſto ab elementis huius mundi, cum actus patimur prioris obliuia. Hac morte mori voluit cum prophetaret Balaam, vt deo viueret, & ideo dixit:
Num.23. Moriatur anima mea morte iuſtorum,& fiat ſemen meum vt ſemen eorum. Eſt & tertia mors quando Chriſt⁹,

I qui eſt vita noſtra, neſcitur. Scire autem Chriſtum vita eſt ſempiterna,quæ nunc iuſtis præſto eſt in vmbra,in futurum autem erit facie ad faciem. Spiritus enim ante faciem noſtram Chriſtus dominus,de quo dixit:In vm-
Thren.4. bra eius viuemus in gentibus. In vmbra alarum eius ſperauit Dauid,in vmbra eius concupiuit & ſedit Eccleſia. Si tantum domine IESV confert vmbra tua, quantum vtiq; veritas afferet? Quemadmodum viuemus, quando
Coloſ.3. iam non erimus in vmbra, ſed in ipſa vita? Nunc enim vita noſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo:cum autem Chriſtus apparuerit vita noſtra,tunc & nos,inquit, cum eo apparebimus in gloria. Dulcis illa vita eſt, quæ non habet mortem. Hæc enim vita corporis habet mortem ſorte naturæ,quę plerunq; etiam deſideratur. Habet
Ezec.18. etiam ipſa anima plerunq; mortem labe peccati. Anima enim quæ peccat,ipſa morietur. Cum autem firmitate beatitudinis roborata cœperit obnoxia non eſse peccato,iam non erit mortalis,ſed vitam carpet æternam. Ad hanc vitam fratres feſtinem⁹ mœſti in ſeculo,quia peregrinamur à domino. Qui enim non peregrinatur à corpore,peregrinatur à domino,Multo autẽ meli⁹ diſsolui à corpore,& adhærere deo,vt & nos vnũ ſimus apud oipotentem deum,& vnigenitum dei filium videamus per reſurrectionis gloriam in naturæ claritatem cæleſtis aſſumpti, & inuiolabili concordia, animorúmq; fœdere ſempiterno vnitatem diuturnæ pacis imitati, vt cõplea-

tur id quod de nobis dei filius patri orando promiſit,Vt K
& ipſi vnum ſint,ſicut & nos vnum ſumus. Nõ ergo paterni funeris ſepultura prohibetur, ſed neceſsitudini generis diuinæ religionis pietas antefertur. Illud conſortibus relinquitur,hoc mandatur electis. Aut quia ſepulchrum patens guttur eſt impiorum,memoria eorũ abolenda præſcribitur, quorum ſimul cum corpore meritũ occidit:nec reuocatur ab officio patris filius, ſed fidelis à perfidi cõmunione ſecernitur. Eſt enim propria quædã ſepultura iuſtorũ,qualis illa de qua dictum eſt: Hæc Mat.26.
enim mittens hoc vnguentum in corpus meum,ad ſepeliẽdũ me fecit. Et ideo qui bona fide ĩ ſe ſepelit Chriſtum,vt cum eo reſurgat, diaboli perfidiam in ſe ſepelire nõ debet. Eſt & illa prophetica, vt ſupra ſepulturã* *alias,ſepulchra
malorum quædam ponamus, quæ lector agnoſcis,infidelis intelligere nõ debet:non quo cib⁹ imperetur aut maiorum.
potus,ſed ſacræ oblationis veneranda communio reueletur. Non ergo interdictum eſt muneris, ſed religionis myſterium,communionem nobis cum gentilibus mortuis non futuram. Nam cum ſacramenta viuorum ſint, non videntur mortui qui habent vitam.

De miſsione diſcipulorum ad prædicandum.

Ecce ego mitto vos ſicut agnos iter lupos.) CAP.X.
Ad ſeptuaginta diſcipulos dicit hoc, quos deſignauit & miſit binos ante faciem ſuã.) L
Qua ratione binos miſit? Quia bina miſsa ſunt animalia in arcam,hoc eſt,cum mare fœmina, immunda per numerum,ſed mundata Eccleſiæ ſacramento. Quod completum eſt oraculo quod ſanctus Petrus
accepit dicente ſibi ſpirituſancto: Quod deus mundauit,tu ne commune dixeris. Et aduertit dictum eſse de Actuũ.10.
gentilibus,qui corporeæ magis generationis ſucceſsionẽ quàm ſpiritalis gratię ſequebãtur. Hos mũdauit dominꝰ,& paſsiõis ſuæ fecit hæredes. Mittẽs ergo diſcipulos ĩ meſsem ſuam,quæ licet verbo dei inſita, tamen culturæ laborem & ſolicitũ munus operarii requirebat,ne aues cœli ſparſa ſemina diſsiparent,ait:Ecce ego mitto vos ſicut agnos inter lupos. Contraria ſunt iſta ſibi animalia, vt alia ab aliis deuorentur. Sed bonus paſtor lupos gregi ſuo timere nõ nouit,ideoq; iſti diſcipuli nõ in prædam,ſed ad gratiam diriguntur. Solicitudo enim paſtoris boni efficit,vt lupi in agnos audere nihil poſsint. Mittit ergo agnos inter lupos, vt compleretur illud: Tunc
lupi & agni ſimul paſcentur. Et quoniã proxime de vul- Eſa.66.
pe nobis nõ ingratus tractatus euaſit, ſi iudicium veſtrũ M
fidele in figura minuſculi animantis expertus ſum,præſumo quod profunda myſteria quæ luporum ſpecie velantur,ſtudiorum veſtrorum poſsim aperire ſuffragio. In ſpecie vulpium hæreticos ſignificari ſupra expreſsimus,qui promittunt nomine quod Chriſtũ ſequantur, ſed ſtudio fraudis abiurãt. Hos nõ ſuſcipit domin⁹, ſed à ſuo nido arcet & prohibet. Lupi quid ſignificare videãtur,debemus aduertere,Beſtiæ nempe ſunt quæ inſidiãtur ouilibus,circa paſtorales verſantur caſas,habitacula domorum intrare non audent,ſomnum canũ, abſentiã aut deſidiam paſtoris explorant,ouium guttur inuadũt vt cito ſtrangulẽt,feri,rapaces,iidemq; natura corporis rigidiores,vt ſe facile nõ poſsint inflectere,impetu quodam ſuo feruntur,& ideo ſæpe luduntur. Tum præterea ſi quem priores hominem viderint,vocem eius quadam naturæ,vi feruntur eripere:ſi autem homo prius eos viderit exagitari memorantur. Et ideo cauendum mihi eſt,ne ſi in hodierno tractatu ſpiritalium myſteriorum gratia nõ potuerit refulgere,lupi me prius vidiſse credãtur,& ſolẽne vocis extorſiſse ſuffragiũ. Nõne lupis iſtis hæretici cõparandi ſũt,qui inſidiãtur ouilibus Chriſti, fremunt circa caulas nocturno magis tẽpore q̃ diurno? Semper enim perfidis nox eſt,qui lucem Chriſti ſcæuæ nebulis interpretationis obducere,& quantũ in ipſis eſt fuſcare conantur. Verſantur ergo circa caulas, ſtabula

A dei ſcire. Sed quoniam hæc iam ſupra diximus, cognoſce nubem iſtam non fumigantium eſse montium nebuloſo humore concretã, & coacti aëris caligine piceã, quæ cælum tenebrarum horrore ſubtexat: ſed lucidam nubem, quæ nos nõ pluuialibus aquis & humentis alluuione imbris immadidet, ſed de qua mentes hominum voce dei omnipotentis emiſsa, fidei ros rigauit. ¶ Et dum fit vox, inuentus eſt IESVS ſolus.) Itaq; dũ tres eſsẽt, vnꝰ eſt factus. Tres in principio videntur, vnus in fine. Perfecta enim fide vnum ſunt. Deniq; hoc etiam dominus patrem orat, vt omnes vnum ſimus. Nec ſolum Moyſes & Helias in Chriſto vnum ſũt, ſed etiam nos vnum corpus ſumus Chriſti. Ergo & illi tanquam in vno corpore recipiuntur in Chriſti corpus, quia & nos vnũ erimus in Chriſto IESV. Aut fortaſse quia lex & prophetæ ex ver
Rom.10. bo: quę autem ex verbo cœperũt, in verbo deſinũt. Finis enim legis eſt Chriſtus, ad iuſtitiam omni credenti,

De reſponſione IESV reſpuentis eum qui ſe ſequi dixit quocunq; ierit.

VVLPES foueas habent, & volucres cæli nidos vbi requieſcant. Nã filius hominis nõ habet vbi caput ſuũ reclinet.) Nõ videtur conuenire rationi, vt ſimplicẽ fidelẽq; iſtũ arbitremur, q domini dignatiõe reſpuitur
B cũ indefeſsi famulatus obſequiũ ſpopõdiſset. Sed domi nus non obſequiorum ſpeciem, ſed puritatem quærit affectus. Deniq; ſupra ait: Quicunq; receperit puerũ iſtũ in nomine meo. Quo loco dominus ſimplicitatem ſine arrogantia docet, charitatem ſine inuidia, deuotionem ſine iracundia eſse debere. Nam & pueri mens prouectioris affectu recipienda ſuadetur. quia dum puer nihil ſibi vendicat, formam virtutis exequitur: et ſi rationem neſcit, culpam ignorat. Tamen quia pleriſq; non virtus ſed infirmitas videtur ſine ratione ſimplicitas: vt tu verã ſuſcipias admoneris, id eſt, vt exequaris induſtria munus naturæ. Et ideo ait: ¶ Quicunq; receperit puerum iſtum in nomine meo, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me miſit.) Qui enim imitatorem Chriſti recipit, Chriſtum recipit: & qui imaginem dei receperit, recipit deum. Sed quia imaginem dei non poteramus videre, facta eſt ad nos per incarnationem verbi præſentia vt reconciliaretur nobis quæ ſupra nos eſt diuinitas. Quod autem propenſo ſtudio charitatis Ioannes plurimum diligens, & ideo redamatus plurimum, excludendum putat à beneficio eum qui non vtatur obſequio, recte non reprehenditur, ſed docetur. Non reprehenditur quia amore faciebat: ſed docetur vt nouerit infirmorũ eſse firmorũmq; diſtantiam. Et ideo dominus etſi fortiores remunerat, tamen non excludit infirmos. ¶ Sinite
C eos, & nolite prohibere. Qui enim non eſt aduerſum vos, pro vobis eſt. Bene domine, nam & Ioſeph & Nicodemus occulti diſcipuli propter metum, in tempore tamen ſuum tibi officium non negarũt. Sed tamen quia alibi dixiſti: Qui non eſt mecum, aduerſum me eſt, & qui mecum non colligit, diſpergit: aperi nobis ne videatur eſse contrarium. Et puto quia ſi quis mentium confideret ſcrutatorũ, dubitare non debeat vniuſcuiuſq; factum mente diſcerni. Deniq; alii dicit: Sequere me. alii: Vulpes foueas habent. Ille cogitur, iſte remouetur: vt ſcias quia deuotus admittitur, indeuotus excluditur. Quod vero diſcipulos increpauit quia ignem ſupra eos deſcendere cupiebant qui non receperant Chriſtũ, oſtenditur nobis non ſẽper in eos q peccauerint vindicandum, quia nõnunquam amplius prodeſt clementia tibi ad patientiam, lapſo ad correctionem. Deniq; Samaritani citius crediderũt, à quibꝰ hoc loco ignis arcetur. Simul diſce q a recipi noluit ab iis quos ſciebat nõ ſimplici mẽte cõuerſos, nã ſi voluiſset, ex ideuotis deuotos feciſset. Cur autẽ non receperint eum, Euãgeliſta ipſe memorauit, dicens: Quia facies eius erat euntis in Hieruſa-
D lem. Diſcipuli autem recipi intra Samariam geſtiebant, ſed dominus quos dignatur, vocat: & quem vult religioſum facit. Nec diſcipuli peccant, qui legẽ ſequũtur. Sciebant enim & Phinees reputatum ad iuſtitiam, quia ſacri legos interemerat, & ad preces Heliæ ignem deſcẽdiſſe de cælo, vt ꝓphetę vindicaretur iniuria. Sed vindicetur qui timet, vindictam non quærit qui nõ timet. Simul oſtenditur nobis in apoſtolis fuiſse merita prophetarũ, quando eandem ſibi poteſtatem quam Propheta magnus emeruit, impetrandi iure præſumunt. Et bene præſumunt, quia ad ſermonem ſuum ignis de cælo deſcenderet, quoniam filii ſunt tonitrui. Dominus autem mire omnia, nec illũ temere ſe offerentẽ recipit, nec in hos in deuotẽ dominũ refutãtes propriũ cõmouetur, vt oſtẽderet quia nõ habet vltionis ſtudiũ perfecta virtus: nec vlla ſit iracundia vbi plenitudo eſt charitatis: nec excludenda infirmitas, ſed iuuanda. Procul à religioſis indignatio, procul à magnanimis cupiditas vltionis, ꝓcul etiam à prudentibus inconſiderata coniunctio, & incauta ſimplicitas. Vnde & iſti dicitur: Vulpes foueas habent, nec obſequium eius admittitur, cuius non probatur officiũ. Circũſpectũ etenim fidei eſse debet hoſpitium, ne dum infidelibus noſtræ domus interna reſeramus, in alienæ perfidiæ caſses improuida credulitate labamur. Sed ne illud improuide præteriſse videamur, cur hic eos qui poſsunt per manus impoſitionem immundis imperare ſpiritibus in nomine IESV. neget eſse prohibendos: ſe-
E cundum Matthæum autem dicat his, Non noui vos, diſcedite à me omnes operarii iniquitatis: aduertere debemus non eſse diſtantiam ſenſus, ſententiarũmq; diſcordiam ſed illud cenſeri eo quod non ſolum officii in clerico: ſed etiam virtutis opera requirantur: tantũmq; eſse Chriſti nomen, vt etiam parũ ſanctis opituletur ad præſidium, etſi non opituletur ad gratiã. Vnde ſe nemo iactare debet, nec purgati hominis ſibi gratiam vendicare, in quo æterni nominis virtus, non aliqua poſsibilitas humanæ fragilitatis operata ſit. Non enim merito tuo diabolus, ſed odio ſui vincitur. Quod poteſt homo, ſyceram exibeat fidẽ, & obſeruantiã mandatorum religioſa mente cuſtodiat, ne dicatur ei: Vulpes foueas habent, Fallax quippe animal, & inſidiis ſemper intentum, rapinam fraudis exercet. Nihil tutum, nihil ocioſum, nihil patitur eſse ſecurũ, qđ inter ipſa hoſpitia hominũ prædã requirat. Hæreticis autem vulpes comparat Deniq; cũ gentes vocet, hæreticos excludit. Vulpes enim plenum fraudis eſt animal, foueam parens, & in fouea ſemper latere deſiderans. Itaq; ſunt hæretici, qui domũ ſibi parare non norunt, ſed circunſcriptionibus ſuis alios decipere conantur. Iacob enĩ domum habitat, hæreticus in
F fouea eſt, vt fraudulenta vulpes gallinæ illi Euangelicæ dolum ſemper intendens, de qua ſcriptum eſt: Quotiẽs Mat,23. volui congregare filios tuos ſicut gallina pullos ſuos, & noluiſti? Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Merito ergo foueas habent, quia domum quam habuerant, perdiderunt. Hoc animal neq; manſueſcit vnquã. Vnde & apoſtolus ait: Hæreticum poſt vnam correptionem deuita, neque vlli vſui eſt, aut cibo vtile. Non enim ad Tit.3. de hoc dixit Chriſtus: Meus cibus eſt vt faciam voluntatem patris mei, qui in cælis eſt. Quinetiam eas à fructibus ſuis relegat, dicens: Capite nobis vulpes puſillas Ioan.4. exterminantes vineas, hoc eſt quæ minorem vineam, non maiorem exterminent. Et ideo Sampſon ad caudas earum faces ligauit, & dimiſit in meſses alienigenarum, eò quod hæretici fructus incendere conantur alienos, latratibus magis ſonori, quam vocibꝰ expoliti*. Qui enim verbum negat, nec vocem habet. Ad Cantic.2. præſens ore liberi, ſed ĩ futurum finem iam vincti caudæ facibus ſignificantes ſui finis incendium. Volucres quoq; cæli, quæ frequenter ad nequitiæ ſpiritalis ſimilitudinẽ deriuantur, veluti nidos quoſdam ſtruunt in pe-

* excitati.

Psal.88. to ait: Visitabo in virga iniquitates eorum. In nouo au-
Ioan.18. tem seipsum obtulit, vt ignosceret vniuersis, dicens: Si
G me quæritis, sinite hos abire. Et alibi habes quia cum a-
postoli ignem de cælo petere vellent, vt consumeret Sa-
maritanos, qui IESVM dominum intra ciuitatem suam
recipe noluerũt, cõuersꝰ increpauit illos, & ait: Nescitis
cuius spiritus estis. Filius enim hominis nõ venit aníàs
hominũ perdere, sed saluas facere. Perfectiores ergo si-
ne virga diriguntur, infirmiores cum baculo mãducãt.
Sed & Paulꝰ virgam quidẽ minatur, sed in spiritu man-
suetudinis visitat delinquentes. Deniq; vt scias mitẽ esse
doctorem, eorum ipsorũ quos arguit, consulit volũtatẽ.
Quid vultis? inquit. In virga veniam ad vos: an in cha-
ritate & spiritu mansuetudinis? Semel virgam dixit, bis
mitiora subiecit, adiiciens mãsuetudinẽ charitati. Prius
tamen minatus est virgã, sed exhibuit mansuetudinem.
Nam in secunda epistola ad eosdem Corinthios scribẽs
2.Cor.1. ait: Testem deum inuoco in animã meam, quod parcens
vobis non veni Corinthum. Audi qua ratione putauerit
2.Corin.2 esse parcẽdũ. Ne iterũ, inquit, in tristitia venirẽ ad vos.
Abiecit virgam, & affectum charitatis assumpsit.

De prohibitione salutationis in via.

H ET neminem salutaueritis in via.) Fortasse quibus-
dam hoc durum & superbum, nec mansueti & hu
milis domini præcepto conuenire videatur quod
ille qui etiam accubitionis loco præcepit esse ce-
dendum, hoc loco mãdet discipulis: Neminem salutaue
ritis in via, cum iste communis sit vsꝰ gratiæ. Sic inferio
res superiorum sibi fauorem cõciliare cõsueuerũt. Gẽti
les quoq; cum Christianis habent huiusmodi officiorũ
cõmercia, quomodo dominꝰ hũc vsũ humanitatis auel-
lit? Sed cõsidera non hoc esse solum, Neminem salutaueritis, sed nõ frustra aditum: In via. Deniq; & Helisæus
4.Reg.4. cũ mitteret seruũ suũ vt baculũ eius poneret supra cor-
pus puerili defuncti, mandauit ei ne per viam aliquem sa
lutaret. Festinato enim iubebat ad eum contẽdere, vt ce
lebrandæ resurrectionis exequeretur officium, ne confa
bulatione alicuius obuii mandato reflecteretur à mune-
re. Ergo & hic non salutationis officium ac sedulitas au
fertur, sed obstaculũ impediẽdæ deuotionis aboletur, vt
quãdo diuina mãdãtur, paulisper sequestrẽtur humana.
Pulchra est salutatio, sed eò pulchrior, quo p̃ceptorũ ma
turior executio diuinorũ, quæ per morã sæpe trahit offẽ
sã. Ideo autẽ & honesta p̃hibẽtur, ne solẽnis gratia obre
pat officii, & impediat ministerium, cuius mora culpa
sit. Iam illa * moralia, ne de domo ad domum quis vaga
* alias, illud virtꝰ. facilitate demigret, vt seruemus etiam hospitali in amo
I re constantiam, nec coalitã amicitiæ necessitudinem fa-
cile resoluamus, vt pacis præferamus nunciũ, vt ipse pri
mus ingressus pacis benedictione celebretur, cibo po-
tuq; oblato oportere nos esse contentos: vexilla fidei nõ
premenda, & regni cælestis Euangelium prædicandum,
excutiendum de pedibus puluerem, si quis recipiendos
ciuitatis hospitio non putauerit.

De condemnatione cõtẽptorum Euãgelii, humiliũq; cõmendatione, & legis ignarorum confutatione.

DOCET etiam grauiori pœnæ obnoxios fore qui
Euangelium non sequendum, quàm qui legem
iudicauerint esse soluendam, eò quod Tyrus &
Sidon si tanta operationum cælestium vidissent
miracula, non despexissent remedium pœnitentiæ. Istã
quoq; vel affluentiam vel insolentiam secularem neq;
cælesti muneri comparandam, neq; rursus sine remedio
derelinqui, cum vnicuiq; sit subsidium pœnitendi. Po-
stremo aperit cæleste mysterium, quod placuerit deo vt
paruulis magis quàm prudentibus istius mundi suã gra-
tiam reuelaret. Quod Apostolus Paulus stylo pleniore
digessit dicẽs: Nonne stultam fecit deus sapiẽtiam huius
mundi? Nam quoniã in dei sapientia non cognouit hic
mundus per sapiẽtiam deum, placuit deo per stultitiam K
prædicationis saluos facere credentes. Paruulum ergo
accipiamus, qui se exaltare non nouerit, & phaleratis ser
monibus artẽ suæ iactare prudẽtiæ: quod philosophi ple
riq; faciunt. Paruulus erat qui dixit: Domine nõ exaltaui Psal.130.
cor meũ, neq; elati sunt oculi mei, neq; ingressus sum in
magnis, neq; in mirabilibus super me. Et vt scires par-
uulum hunc nõ ætate, nõ sẽsu fuisse, sed humilitate sui,
& quadã declinatione iactantiæ, addidit: Sed exaltaui a-
nimã meã. Vides quã excelsus fuerit hic paruulus, quã-
to virtutum sublimis vertice? Tales nos paruulos vult
esse Apostolus cum dicit: Si quis videtur sapiens esse in 1.Cori 3.
ter vos in hoc seculo, stultus fiat, vt sit sapiens. Sapientia
enim huius mundi stultitia est apud deum. Pulcherri-
rimus connectitur de fide locus, quando oĩa sibi tradita
dicit à patre suo. Cum omnia legis, omnipotentẽ agno-
scis: nõ decolorem, nõ degenerẽ patris. Cum tradita le-
gis, filium confiteris, cui per naturam omnia vnius sub-
stantię iure sunt propria, nõ dono collata per gratiã. Ad
didit: ¶ Nemo scit quis est filiꝰ, nisi pater: & quis est pa-
ter, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.) Quẽ locum
in iis quos de fide scripsi libellis, memini nõ esse prateri
tum. Vt scias autem quia sicut filius patrem quibus vult
reuelat, etiã pater reuelat quibus vult filium, audi dicen- L
tem ipsum dominum IESVM cum laudaret Petrum qđ
eum filium dei esse cõfessus sit: Beatus es Simon bar Io- Mat.16.
na, quia nõ caro & sanguis reuelauit tibi, sed pater meus
qui in cælis est. Adhæret his lectio, quia exponuntur hi
qui sibi legisperiti vidẽtur: qui verba legis tenent, vim le
gis ignorant, & ex ipso primo legis capitulo docet esse
legis ignaros, probãs quod in principio statim lex & pa-
trem & filiũ prædicauerit: incarnatiõis quoq; dominicæ
annũciauerit sacramẽtum, dicẽs: ¶ Diliges dominũ deũ
tuũ, & diliges proximũ tuũ sicut teipsũ.) Vnde dominꝰ
ait ad legisperitũ: ¶ Hoc fac & vives.) At ille qui nesci-
ret proximũ suum, quia non eredebat in Christũ, respõ-
dit: ¶ Quis est meus ꝓximus?) Ita qui Christum nescit,
nescit & legem. Quomodo enim potest scire legẽ, cum
veritatem ignoret, cum lex annunciet veritatem?

De homine descẽdente ex Hierusalem in Hiericho, & incidente in latrones.

HOMO quidam ex Hierusalem descẽdebat in
Hiericho.) Vt eum locũ qui propositus est
nobis, planius posimꝰ absoluere, veterẽ ci
uitatis Hiericho repetamꝰ historiã. Memi-
nimus itaque quòd Hiericho, sicut legimus in libro qui
inscribitur Iesu Naue, magna ciuitas fuerit, muralibus
septa parietibus, quæ non ferro peruia, non arieti posset
esse penetralis: in ea Rhaab habitasse meretricem, M
quæ exploratores quos direxit Iesus, hospitio recepit,
consilio instruxit, postulantibus ciuibus abisse respon-
dit. Absconditin tecto, & vt se suosq; verbis excidio pos
set eripere, coccum in fenestra ligauit. Vrbis autẽ ipsius
inexpugnabiles muros septem tubarum sacerdotalium
sono, & populi iubilantis vlulatu consono corruisse. Vi
dete quẽadmodum vnusquisq; proprium seruet officiũ:
exploratores excubias, mysterium meretrix, fidẽ victor,
religionem sacerdos. Hi periculum pro laude non me-
tuunt, illa susceptos nec in periculis prodit. Iste solicitꝰ
fidem magis seruare quàm vincere, meretricis prius mã
dat salutẽ, q̃ excidiũ ciuitatis. Religionis autem insignia
arma sunt sacerdotis. Iam illud quis non plenum putet
esse miraculi, quod ex toto vrbe nemo seruatus est, nisi
quem meretrix liberauit? Hec simplicis historia veritatis
est: quæ si altius cõsideretur, admiranda signat mysteria.
Hiericho enim figura istius mundi est: in quam de para-
diso, hoc est de Hierusalẽ illa cælesti eiectus Adam, præ-
varicationis prolapsione descendit: hoc est, de vitalibus
ad inferna demigrans, cui non loci, sed morum muta-
tio naturæ suæ fecit exilium. Lõge enim mutatus ab illo

A tamen Christi intrare non audent. Et ideo non sanãtur, quia in stabulum suum nõ vult eos Christ⁹ inducere, in quo curatus est ille qui de Hierusalem descendens incidit in latrones: quem vulneribus alligatis infuso oleo & vino, imponens in iumẽtũ suũ Samaritanus ille duxit in stabulum, & sanãdũ stabulario dereliquit. Nõ accipiũt ergo medicinã qui medicũ nõ requirunt. Si enim requirerẽt, nõ derogarent. Explorant pastoris absentiam, & ideo pastores Ecclesiarum vel necare, vel in exiliũ agere cõtẽdunt: quia præsẽtibus pastoribus oues Christi incursare nõ possunt. Spoliare ergo gregẽ domini & diripere conãtur, qui corporea quadã mentis intẽtiõe duri ac rigidi nequaquã solẽt à suo errore deflectere. Et ideo
ad Tit.3. Apostolus ait: Hereticum hominem post vnam correptionem deuita, sciens quia subuersus est qui eiusmodi est. Hos scripturæ verus interpres Christi illudit, vt inanes suos in vanum effundant impetus, & nocere nõ possint. Qui si quem versuta disputationis suæ circunscri-
B ptione præuenerint. faciunt obmutescere. Mutus est enĩ qui verbum dei non eadem qua est gloria cõfitetur. Caue ergo ne tibi vocem tollat hæreticus, si prior eum non ipse deprehenderis, serpit enim dum latet eius perfidia. Si autẽ cõmenta impietatis eius agnoueris, iacturam piæ vocis timere non poteris. Caue igitur versutæ disputationis venena, animam petunt, guttur inuadunt, vitalibus vulnus affigunt. Graues sunt morsus hæreticorum, qui ipsi grauiores & rapaciores bestiis, nullum auaritiæ finem impietatis scq; nouerunt, Nec vos moueat quod formam prætendere vidẽtur humanã, etsi foris homo cernitur, intus bestia fremit. Et ideo eos lupos esse nõ dubiũ
Mat.7. est, iuxta domini IESV diuinam sententiam, qui ait: Attendite vobis à falsis prophetis, qui veniũt ad vos in vestitu ouium, intus autem sunt lupi rapaces, ex fructibus eorum cognoscetis eos. Si quis ergo specie mouetur, fructum interroget. Audis aliquem sacerdotem dici? Rapinas eius non agnoscis. Vestitũ ouis habet, facta prædonis Foris ouis, intus lupus est: qui modum non habet rapinarum, qui tanquã in nocte Scythico membra durat⁹ gelu, cruentus ora, circũuolat quærẽs quem deuoret. Nónne vobis videtur lupus, qui humanæ necis insaturabilis crudelitate fidelium morte populorum, rabiem suã desiderat explere? Vlulat iste, non tractat, qui negat vocis authorem, & sacrilego sermone bestiale murmur inter-
C strepit, qui non cõfitetur dominum IESVM æternæ præsulem vitæ. Audiuimus eius vlulatus, cum in orbem gladius mitteretur. Dentes asperos, ora tumida præferebat, et putabat quod vocem omnibus abstuliisset, quam solus amiserat. Et ideo vt hos lupos effugere possimus, docet dominus quid sequamur, dicens:

De instructione discipulorum ad cauẽdã concupiscẽtiam temporalium.

NOLITE portare saeculũ, neq; peram, neq; calceamenta.) Quid sit saeculum non esse portãdum, alibi euidenter expressit. Scripsit enim
Mat.10. Matthæus quoniam dixit ad discipulos dominus: Nolite possidere aurum, neq; argentum. Si prohibemur aurum possidere: quid eripere, quid auferre conamur? Si quod
Roma,2. habes, donare præciperis quemadmodum cõgeris quod possidere prohiberis? Qui prædicas non furandum, furaris? Qui dicis non mœchandum, mœcharis? Qui execraris idola, sacrilegium facis? Qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis deum inhonoras? Nomen enim dei per vos blasphematur. Non sic apostolus Petrus, qui primum dominicæ executor sententiæ fuit, vt ostenderet non in vacuum domini effusa mandata, cum poscereturà paupere vt ei aliquid pecuniæ lagiretur, ait: Ar-
Actuũ.3. gẽtĩ atq; aurũ nõ habeo. Ille gloriatur qđ nõ habeat argentum atq; aurum, vobis pudori est minus adhuc habere quàm cupitis. Est ergo & pauperies gloriosa, quia est
Mat.5. & beata paupertas, de qua scriptum est: Beati pauperes spiritu. Tamẽ nõ tã hoc gloriatur Petrus, quód argentũ D & aurũ nõ habeat, quàm quod seruet domini mandatũ, qui præcepit: Nolite aurum possidere. Hoc est dicere: Vides me Christi esse discipulum, & aurum à me requiris? Aliud nobis multo preciosius auro donauit, vt in nomine eius operemur. Itaq; non habeo quod non dedit, sed quod dedit habeo. In nomine domini IESV surge & ambula. Sicut ergo qui horrea vult congerendis ædificare frumẽtis, dominicæ sẽtẽtiæ authoritate reprehẽditur: ita qui saculũ vult auro parare cõdendo, næuum reprehensionis incurrit. Nõ peram, nõ calceamenta. Vtrunq; de corio mortui animantis confici solet, nihil autẽ in nobis domin⁹ IESVS mortale vult esse. Deniq; ad Moysẽ
Exodi.3. dicit: Solue calceamentum pedum tuorũ, locus enim in quo stas, terra sancta est. Mortale igitur atq; terrenum calceamẽtũ iubetur soluere, cũ mitteretur ad populum liberãdum. Huius enim minister muneris timere nihil debet, nec à susceptο officio mortis periculo retardari. Ipse enim cum defensionem fratrum, hoc est Iudeorum voluntarius recepisset, calumniæ terrore reuocatus est ab incepto, & fugit ex Aegypto. Et ideo cũ domin⁹ affectum eius probasset, cõditionem autem vidisset infirmã, animi eius mentisq; vestigium mortalibus vinculis censuit exuẽdum. Quod si quẽ mouet qua ratione in Aegypto calceati iubentur edere agnum, apostoli autem sine calceamentis ad prędicandum euãgeliũ dirigũtur, is cõsiderare debet quia ĩ Aegypto positus debet adhuc morsus cauere serpẽtis. Multa enĩ venena in Aegypto: & qui
E in typo paschа celebrat, patere potest vulneri; qui autem minister est veritatis, euitat venena, nõ trepidat, Deniq;
Actu.28. momordit Paulum vipera in Melita insula & videntes pendentem de manu eius viperam incolæ loci illius putabant eum esse moriturum. Sed vbi inoffẽsum stare viderunt, deũ esse dicebant, cui venenũ nocere non poterat. Et vt scias hoc verũ esse, ipse dominus ait: ¶ Ecce dedi vobis potestatẽ calcãdi sup serpẽtes & scorpiones, & supra oẽs virtutes inimici: & nihil vobis nocebũt.) Nõ virgas in manu iubẽtur tollere apostoli. Sic enim Matthæus scribendum putauit. Quid est virga, nisi præferẽdæ potestatis insigne, & vlciscendi instrumentũ doloris? Ergo humilis domini (ĩ humilitate etenĩ iudiciũ ei⁹ sublatum est) humilis inquã domini præceptum, discipuli eius humilitatis officiis exequuntur. Eos enim misit ad seminandam fidem, qui non cogerent, sec docerẽt: nec vim potestatis exercerẽt, sed doctrinam humilitatis attollerẽt. Quo loco humilitati putauit etiam patientiam copulandam, quia ipse quoq;, iuxta testimonium Petri,
1.Pet.2. cum malediceretur, nõ remaledixit: cũ percuteretur, nõ repercussit. Hoc est ergo dicere: Imitatores mei estote, vltionis studia deponite, insolẽtiam verberantium non iniuriæ relatione, sed magnanimitate patientiæ supportate. Nemo in se debet quod in alio reprehendit imitari: grauiora contumacibus mansuetudo vulnera refert.
F Hoc pugno repercussit dominus verberantem, dicendo
Mat.5. Qui te percutit in maxillam, præbe illi & alterã. Fit enĩ vt iudicio suo ipse se damnet, & quodam stimulo sui cõpungatur affectus, qui relatam sibi sedulitatem proiniuria quã fecit, aduerterit. Habet tamen quos & cum virga apostolos miserit, sicut Paulus testificatur dicens: Quid
1.Corĩ.4. vultis? In virga veniam ad vos? an in charitate & spiritu mansuetudinis? Hanc virgam etiam & Timotheo
2.Tim.4. dedit Apostolus dicens: Argue, obsecra, increpa. Aut fortasse ante passionem domini, quæ nutãtium populorum corda firmauit, necessaria sola fuerit mansuetudo, post passionem correptio? Certe mulceat domin⁹ increpet Paul⁹: suadeat, qui potest pectora etiã dura mollire: arguat, qui non potest vniuersa suadere. Virgam igitur Paulus ex doctrina legis assumpserat. Legerat enim:
Prou.13. Qui parcit baculo, odit filium suũ. Legerat etiam quia
Exod.12. agnum manducantes, baculũ in manib⁹ habere præcepto, pphetico iubebãtur. Et ideo domin⁹ ĩ veteri testamẽ

Gligas dominũ deum tuum, nõ ſolũ tib', ſed etiã aliis poteris emereri. Quis autẽ amicior nobis, quàm qui pro nobis corpus ſuũ tradidit? Petiit ab hoc media nocte panes Dauid, petiit & accepit. Petiit enim quando dicebat: Me
Pſal.118. dia nocte ſurgebam ad cõfitẽdũ tibi. Ideo meruit hos pa
nes, quos appoſuit nobis edendos. Petiit cum dicit: La-
Pſalm.6. uabo per ſingulas noctes lectum meum. Neq; enim timuit ne excitaret dormientẽ, quẽ ſcit ſemper vibrare vigilantem. Et ideo ſcriptorum memores, noctibus ac diebus orationi inſtantes, peccatis noſtris veniam poſtulemus. Nã ſi ille tã ſanctus, & qui regni erat neceſsitatibus occupatus, ſepties in die laudẽ domino dicebat matutinis & veſpertinis ſacrificiis ſẽper intẽtus: quid nos facere oportet, qui eo amplius rogare debemus, quo frequentius carnis ac mentis fragilitate delinquimus, vt de via laſsis, & iſtius æui curſu, ac vitæ huius anfractu grauiter fatigatis, panis refectionis deeſse non poſsit, qui hominis cor cõfirmet? Nec ſolũ media nocte domin⁹, ſed oib⁹ prope docet vigilãdũ eſse momentis. Venit enim & veſpertina, & ſecunda, & tertia vigilia, & pulſare cõſueuit. Beati itaq; ſerui illi quos cũ venerit domin⁹, inuenerit vigilãtes. Si ergo deſideras vt virtus dei præcingat ſe, & miniſtret tibi, vigilandũ eſt ſemper. Multæ enim inſidiæ ſunt bonis, & grauis corporis ſomnus: cũ ſi dormi-
H re mens cœperit, vigorem ſuæ virtutis amittit. Excita igitur ſomnum tuũ, vt pulſes oſtiũ Chriſti. Quod aperiri ſibi etiã Paulus expoſcit, nõ ſolum ſuis, ſed etiã populi orationibus obſecrans ſe iuuari, vt aperiatur oſtiũ
Apoc 4. ſibi ad loquẽdũ myſterium Chriſti. Et fortaſse illud eſt oſtiũ quod apertũ vidit Ioãnes. Vidit enim, & dixit: Poſt hæc vidi, & ecce oſtium apertum in cęlo: & vox prima quã audiui tanq̃ tubã loquentem mecũ, & dicẽtem: Aſcẽde huc, & oſtendã tibi quæ oportet fieri. Apertum eſt igitur oſtium Ioanni, apertũ eſt oſtium Paulo, vt nobis panes, quos ederemus, acciperet. Perſeuerauit enim oſtiũ pulſans oportune, importune, vt gentes mundani tramitis labore vexatas, alimoniæ cæleſtis vbertate recrea
*ratio. ret. Ergo præceptiuus locus frequenter orandi, ſpes impetrandi, oratio *perſuadendi: prius in præcepto, poſt in exemplo. Qui enim promittit aliquid, ſpem debet afferre promiſsi, vt monitus obedientia deferatur, promiſsis fides, quę humanæ contemplatione pietatis in maius æternæ ſpem pietatis acquirit, ſi tamen æqua poſcantur, ne in peccatum vertatur oratio. Nec erubuit aliquid ſępius poſtulare, ne vel diffidere de domini miſericordia videretur, vel arrogãter dolere quod nõ prima prece ali
1.Cor.12. quid impetrauerit. Propter hoc, inquit, ter dominũ roga
I ui, & oſtẽdit quod frequẽter deus ideo nõ cõcedat orat⁹, quod inutilia iudicet quæ nos profutura credamus.

De argumentis quibus IESVS cogitationes phariſæorum falſas eſse conuincit.

OMNE regnum in ſeipſum diuiſum, deſolabitur.) Cauſa dicti huius ea eſt, quod in Beelzebub principe dæmoniorum eiicere dæmonia dicebatur, vt oſtenderet regnum ſuum indiuiduum eſse, at
Ioan.18. q̃ perpetuum. Meritoq; etiam Pilato reſpondit: Regnũ meum non eſt de hoc mundo. Et ideo qui non in Chriſto ſpem gerunt, ſed in principe dæmoniorum eiici dæmones opinãtur, eos regni negat eſse perpetui. Quod ſpectat ad populum Iudęorum, qui huiuſcemodi paſsionibus ad dęmonium eiiciendũ, dęmonis arceſsat auxilium. Nam quemadmodũ poteſt, cum fides ſcindatur, regnum manere indiuiſum? Etenim cum in lege ſit populus Iudęorum, Chriſtus quoq; ſecundum carnẽ ex lege generatus ſit, quomodo regnũ poteſt Iudęorũ eſse perpetuũ, qđ ex lege eſt, cũ popul⁹ ipſe diuidat legẽ, quãdo à legis populo IESVS negatur, qui ex lege debetur? Ita ex parte ſe fides Iudaicę plebis impugnat, impugnando diuiditur, diuidendo diſsoluitur. Et ideo regnum Eccleſię manebit in ęternum, quia indiuidua fides corpus eſt vnũ. Vnus enim domin⁹, vna fides, vnum baptiſmum, vnus deus & pater omnium: qui ſuper omnes, & per omnes, & in omnibus. Quãta hic ſacrilegi furoris amentia, vt cum dei filius ad immundos ſpiritus conterẽdos, & ad manubias mundani principis auferendas ſuſceperit carnẽ, & deſtruendæ nequitiæ ſpiritalis hoibus quoq; dederit poteſtatem, diuidens ſpolia eius, quod inſigne eſt triumphantis, aliqui ſibi adiumentum & præſidia diabolicæ poteſtatis adſciſcant, cum in digito dei, vel certe ſecundum Matthæum, in ſpiritu dei dæmones exeludantur? Vnde intelligitur indiuiduum quoddã velut corpus eſse diuinitatis & regnum, cũ Chriſt⁹ dei dextera ſit, ſpiritus autem digiti ſpecie velut vni⁹ ſecundũ diuinitatem corporis ſeriem videatur exprimere. Nonne videtur indiuiduum eſse regnũ, cum velut corpus ſit indiuiſum? Habitat enim (vt legiſti) corporaliter plenitudo diuinitatis in Chriſto. Quod vtiq; & de patre negare nõ poteris, & de ſpiritu negare nõ debes: nec tibi mẽbrorum comparatione noſtrorum portio quædã videatur facienda virtutis. Indiuiduæ enim rei nõ poteſt eſse diuiſio, & ideo ad formã vnitatis, non ad diſtinctionem poteſtatis referenda digiti nuncupatio eſt, cum dextera dei dicat: Ego & pater vnum ſumus. Sed licet indiui-
Ioan.10. dua diuinitas *, diſtincta perſona eſt, digitus tamen cum
*diuinitatis. dicitur, ſpiritus operatoria virtus ſignificatur, quòd diuinorum operũ ſicut pater & filius, ita & ſpiritus ſanctus operator ſit. Dauid enim dicit: Quoniam videbo cælos
Pſal.8. opera digitorum tuorum. Et in. XXXII pſalmo: Et ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Et Paulus ait: Hæc
1.Cor.12. autem omnia operatur vnus atq; idem ſpiritus, diuidens
L ſingulis prout vult. Et hic cum dicit. ¶ Quòd ſi in ſpiritu dei ego eiicio dæmonia, profecto peruenit in vos regnum dei:) Simul oſtendit imperialem quandam eſse ſancti ſpiritus poteſtatem, in quo regnum eſt dei. Nos quoq; in quib⁹ habitat ſpiritus, regalem domum habemus. Vnde & in poſterioribus dixit: Regnum dei intra vos eſt. Et ideõ diuinitatis, & dominationis, & imperatoriæ maieſtatis conſortem debemus æſtimare ſpiritum ſanctum, quia dominus eſt ſpiritus. Vbi autẽ ſpirit⁹ domini, ibi li
2.Cor.3. bertas. ¶ Cũ immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquoſa, quærẽs requiẽ, & nõ inueniẽs.) Hoc de Iudæorũ plebe dictũ ambigi nõ põt, quã domin⁹ à regno ſuo in ſuperioribus ſegregauit. Vnde oẽs quoq; hæreticos & ſchiſmaticos à regno dei, & ab eccleſia intellige ſeparatos. Et ideo nõ dei, ſed imũdi ſpũs oẽs ſchiſmatũ hæreticorũq; liquidò claret eſse cõuẽt⁹. Itaq; i vno homine toti⁹ Iudaici populi cõparatio eſt', à quo p legẽ ſpiritus immundus exierat. Sed quia in nationibus & gẽtibus per fidem Chriſti requiem reperire nõ potuit (immundis enim ſpiritib⁹ Chriſtus incendium eſt, qui ſpectoribus gentilium, quæ antè arida erant, poſtea per ba-
M ptiſmum rore ſpiritus ſancti humeſcebant, iacula aduerſarii ignita reſtinxerat) ideo regreſsus ad plebem eſt Iudæorũ, quæ forenſi & perfunctoria ſpecie cõpta, animo manet interiore pollutior. Neq; enim ſacri fõtis irriguo aut abluebat aut reſtinguebat ardorẽ: meritoq; ad eam ſpũs redibat immũdus, adducens ſecũ ſeptẽ ſpirit⁹ neq; res ſe, quoniã in hebdomada legis & octauæ myſteriũ ſacrilega mẽte cõmiſit. Itaq; vt nobis multiplicatur ſeptiformis ſpũs gratia, ita illis ĩmũdorũ ſpirituũ ois cumulatur ĩiuria. Vniuerſitas enĩ hoc numero aliquotiẽs cõprhẽditur, ꝓpter qđ ſeptimo die concluſus mũdi operib⁹ requieuit deus. Ideo & ſterilis ſeptẽ peperit, & populoſa in filiis infirmata eſt. Deniq; vt ſcias Synagogę populũ deformari, vbi Eccleſiæ beatitudo laudatur, ſubiecit:

De increpatione generationis nequã, ſignũ quęrẽtis.

GENERATIO hæc generatio nequam eſt, ſignum quærit, & ſignum nõ dabitur ei, niſi ſignum Ionæ. Nam ſicut Ionas fuit ſignum Niniuitis, ita erit & filius hominis.) In hoc quoq;

A Adam,qui inoffẽſa beatitudine fruebatur:vbi in ſecularia peccata deflexit,incidit in latrones. In quos non incidiſſet,niſi his mandati cæleſtis deuius ſe feciſſet obnoxium. Qui ſunt iſti latrones, niſi angeli noctis atq; tenebrarũ,qui ſe nõnunq; trãſfigurãt in angelos lucis,ſed perſeuerare non poſſunt? Hi ante deſpoliant quę accepimus indumẽta gratiæ ſpiritalis,& ſic vulnera inferre cõ ſueuerunt. Nã ſi intemerata quæ ſumpſimus indumenta ſeruemus,plagas latronũ ſentire non poſſumus. Caue ergo ne ante nuderis, ſicut Adam ante nudatus eſt, mandati cæleſtis cuſtodia deſtitutus,& exutus fidei veſtimento,& ſic letale vulnus accepit. In quo omne genus occidiſſet humanum,niſi Samaritanus ille deſcendens,vulnera eius acerba curaſſet. Non mediocris iſte Samaritanus,qui eum quem ſacerdos,quem leuita deſpexerat,non etiam ipſe deſpexit. Nec vocabulo ſectæ deſpicias,quem verbi interpretatione miraris. Samaritani etenim vocabulo cuſtos ſignificatur. Hoc habet interpretatio. Quis eſt cuſtos,niſi ille de quo dictum eſt: Cuſtodiens paruulos domin⁹? Itaq; ſicut Iudæus alius in litera,alius in ſpiritu : ita Samaritanus alius foris,alius in occulto. Hic ergo Samaritanus deſcendens (Quis eſt qui deſcẽdit de cælo,niſi qui aſcẽdit in cælũ,fili⁹ hois qui eſt in cælo?)videns ſemiuiuum,quem nemo poterat antè curare,ſicut illam quæ fluxu ſanguinis profluẽs , in medicos erogauerat omne patrimoniũ ſuũ : venit ſecus eum:hoc eſt,factus compaſsionis noſtræ ſuſceptiõe finitimus,& miſericordiæ collatione vicinus. ¶ Et alligauit vulnera eius,infundens oleum & vinũ.)Multa medicamina medicus habet iſte,quibus ſanare conſueuit. Sermo eius medicamentum eſt. Alius eius ſermo conſtringit vulnera,alius oleo fouet,alius vinum infundit. Conſtringit vulnera auſteriore præcepto , fouet remiſsione peccati,ſicut vino cõpungit denũciatione iudicii. ¶ Et impoſuit,inquit,in iumentũ ſuũ.) Audi quomodo te imponat. Hic peccata noſtra portat,& pro nobis dolet , & paſtor impoſuit ouem laſsam ſuper humeros ſuos. Homo enim iumentis ſimilis factus eſt:& ideo ſupra iumẽtum ſuum nos impoſuit,ne nos eſsemus ſicut equus & mulus,vt per noſtri corporis aſsumptionẽ infirmitates noſtræ carnis aboleret. Deniq; duxit nos in ſtabulũ qui eramus iumenta. Eſt autẽ ſtabulũ,in qđ feſsi lõgo itinere ſuccedere ſolent. Duxit itaq; in ſtabulũ domin⁹,q ſuſcitat à terra inopẽ,& de ſtercore erigit pauperem. ¶ Et curã egit.) ne æger ea quæ acceperat, nequaquam præcepta ſeruaret. In quo agnouit aſina præſepe domini ſui. Sed non vacabat Samaritano huic diu in terris degere, redeundum eò erat vnde deſcenderat. Itaq; Altero die.)

Pſal.114. Ioan.3. Pſal.112. Eſaiæ.1.

B C Quis eſt iſte alter dies,niſi forte ille dominicæ reſurrectionis,de quo dictum eſt:Hic eſt dies quem fecit domin⁹? ¶ Protulit duos denarios,& dedit ſtabulario , & ait: Curã illius habe.) Qui ſũt iſti duo denarii,niſi forte duo teſtamẽta,quæ imaginẽ in ſe habent æterni regis expreſſam,quorum precio vulnera noſtra curãtur? Redempti enim ſum⁹ precioſo ſãguine,vt vltimæ mortis vlcera vitaremus. Hos ergo duos denarios,licet horum quoq; librorum quatuor formas non abſurdum ſit intelligere, accipit ſtabularius. Quis? Ille forſitan qui ait: Aeſtimo vt ſtercora,vt Chriſtum lucrifaciam, quo curam haberet hoĩs vulnerati,Stabulari⁹ itaq; ille eſt qui dixit : Miſit me Chriſtus euangelizare. Stabularii ſunt illi quib⁹ dicitur : Ite in orbem vniuerſũ:& prædicate Euãgelium vniuerſæ creaturæ,& qui crediderit et baptizatus fuerit, hic ſaluus erit. Salu⁹ vtiq; à morte,ſalu⁹ à vulnere quod infixum eſt à latronibus. Beatus ille ſtabularius,qui alterius vulnera curare poteſt. Beatus ille cui dicit domin⁹: ¶ Quodcunq; ſupererogaueris, reuertens reddã tibi.) Bonus diſpenſator,qui etiam ſupererogat. Bonus diſpẽſator Paulus,cuius ſermones & Epiſtolæ veluti ei rationi quam acceperat,ſuperfluunt. Moderatũ domini mãdatum prope immoderato labore mẽtis & corporis exe-

Philip.3. Marc.16.

cutus, vt multos ab ægritudine graui ſpiritalis alloquii D diſpenſatione releuaret. Bonus ergo ſtabularius ſtabuli eius in quo agnouit aſina præſepe domini ſui , & in quo greges clauduntur agnorũ,ne fremẽtibus ad caulas rapacibus lupis,facilis in ouilia ſit incurſus. Spondet ergo mercedẽ ſe redditurũ. Quãdo reuerteris domine,niſi in die iudicii? Nã licet vbiq; ſis ſemper,& ſtans in medio noſtrum non cernatis à nobis,erit tamen tempus quo vniuerſa caro te aſpiciat reuertentem, Reddes ergo qđ debes. Beati quibus es debitor:vtinã nos ſimus idonei debitores:vtinam quod accepimus,poſsimus exoluere , nec nos aut ſacerdotii aut miniſterii munus extollat. Quomodo reddes domine IESV? Promiſiſti quidem in cælo bonis copioſam eſse mercedẽ. Reddes tamẽ & cũ dices:Euge bone ſerue & fidelis,quoniã ſuper pauca fide- Mat.25. lis fuiſti,ſuper multa te cõſtituam,intra in gaudiũ domini tui. Ergo quoniã nemo magis proxim⁹,quã qui vulnera noſtra curauit,diligamus eum quaſi dominum,diligamus & quaſi proximum. Nihil enim tam proximũ, quàm caput mẽbris. Diligamus etiam eum qui imitator eſt Chriſti:diligamus & eum qui inopiæ alterius corporis vnitate cõpatitur. Non enim cognatio facit proximum,ſed miſericordia,quia miſericordia ſecũdum naturam. Nihil enim tam ſecundum naturam,quàm iuuare conſortem naturæ. Dictum eſt igitur de miſericordia ſed non vna eſt forma virtutis.

De exemplo Marthæ & Mariæ,per quas duæ vitæ deſignantur.

SVBIICITVR Marthæ exemplo & Mariæ, E alterius operibus actuoſa deuotio , alterius religioſa mẽtis intentio dei verbo: quæ ſi cũ fide cõgruat,etiã ipſis operibus antefertur, iuxta quod ſcriptum eſt: ¶ Maria optimã partẽ ſibi elegit,quæ nõ auferetur illi.)Studeamus igitur & nos habere quod nemo nobis poſsit auferre:nõ vt perfictoria,ſed diligẽs audiẽtia deferatur. Solent enĩ etiã ipſius ſemina verbi cæleſtis auferri, ſi ſecus viam ſint ſeminata. Agat te ſicut Mariã deſideriũ ſapientiæ. Hoc enim maius, hoc perfectius opus,nec miniſterii cura à cognitione verbi cæleſtis auertat,nec arguas eos & ocioſos iudices quos videas ſtudere ſapientiæ. Hanc enĩ ſibi cohabitãtem Salomon ille pacificus adſciuit. Nec Martha tamẽ in bono miniſterio reprehenditur:ſed Maria,quod meliorẽ partem ſibi elegerit,antefertur. IESVS enim multis abundat,& multa largitur. Et ideo ſapientior iudicatur , quæ quod principale aduertit,elegit. Deniq; apoſtoli optimum non putauerunt relinquere dei verbũ, & miniſtrare menſis,ſed vtrũq; munus ſapiẽtię eſt. Nam & Stepha- Actuũ.6. nus plenus ſapientia, miniſter electus:& ideo qui miniſtrat,doctori deferat, & miniſtrantem doctor inuitet & prouocet. Vnum enim corpus Eccleſiæ,et diuerſa mem 1.Cor.12. bra,alterũ altero eget,Non poteſt dicere oculus manui Operã tuã nõ deſidero,aut iterum caput pedibus:aut au- F ricula ſe negare eſse de corpore,nã & ſi alia principalia, tamen alia neceſsaria. Sapientia in capite,actus in manibus. Oculi enim ſapientis in capite eius. Quia ille vere Eccls.2. ſapit,cuius animus in Chriſto eſt,& cuius interior oculus erigitur ad ſuperna. Et ideo ſapientis oculi in capite ipſius,ſtulti autem in calcaneo.

De exemplo diſcipulos ad inſtãtiam & frequentiam orationis inducente. CAP.XI.

QVIS veſtrũ habẽs amicũ, ibit ad illũ media nocte, & dicet illi:Amice, commoda mihi tres panes?)Ali⁹ præcepti loc⁹ eſt , vt oĩb⁹ momẽtis nõ ſolũ dieb⁹,ſed etiã noctib⁹ oratio deferatur. Vides enĩ qđ iſte q media nocte prexit,tres panes ab amico ſuo poſtulãs,& ĩ iſpa petẽdi intẽtione perſiſtẽs,nõ defraudetur oratis. * Qui ſũt * orans. iſti tres panes,niſi myſterii cæleſtis alimentũ? Qđ ſi di-

A Iudæorum plebe damnata, Ecclesiæ mysterium euidenter exprimitur, quæ in Niniuitis per pœnitentiã, & in regina Austri per studium percipiendæ sapientiæ de totius orbis finibus congregatur, vt pacifici Salomonis verba cognoscat. Regina plane, cuius regnum est indiuisum, de diuersis & distantibus populis in vnum corpus assurEphes.5. gens. Itaq; sacramentum illud magnum est de Christo & Ecclesia, sed tamen hoc maius est, quia illud in figura ante præcessit, nunc autem plenum in veritate mysterium est. Illic enim Salomonis typus, hic autem Christus in suo corpore est. Ex duobus igitur constat. Ecclesia, vt aut peccare nescias, aut peccare desinas. Pœnitentia enim delictum abolet, sapientia cauet. Hoc in mysterio. Cæterum Ionæ signum vt typus dominicæ passionis fit, ita etiam grauium, quæ Iudæi commiserint, testificatio peccatorum est. Simul aduertere licet & maiestatis oraculum, & pietatis indicium. Namq; Niniuitarum exemplo & denunciatur supplicium, & remedium demonstratur. Vnde etiam Iudæi debent non desperare indulgentiam, si velint agere pœnitentiam.

De similitudine qua ad ostẽsionẽ fidei adhortamur.

NEMO lucernam accendit, & in abscondito ponit, neq; sub modio, sed super candelabrum vt qui ingrediuntur, lumen videant.) Ergo quia in superiorib⁹ Ecclesiã Synagogæ prætulit, hortatur
B nos vt fidem potius nostram ad ecclesiam transferamus Lucerna enim fides est, iuxta quod scriptum est: Lucer-Psal.118. na pedibus meis verbum tuum domine. Verbum enim dei fides nostra est, verbum dei lux est, lucerna est fides.Ioan.1. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Lucerna autem lucere non potest, nisi aliunde lumen acceperit. Hæc est lucerna quæ accenditur, virtus scilicet nostræ mentis & sensus, vt drachma illa posset quæ perierat reperiri. Nemo ergo fidem sub lege constituat. Lex enim intra mensurã est, vltra mensurã gratia. Lex obumbrat, gratia clarificat, Et ideo nemo fidẽ suã intra mensurã legis includat, sed ad Ecclesiam conferat, in qua septiformis spiritus relucet gratia, quã princeps ille sacerdotum fulgore supernæ diuinitatis illuminat, ne eam legis vmbra restinguat. Deniq; lucerna illa quam matutinis vespertinisq; temporibus ritu veteri Iudæorum princeps sacerdotum solebat accendere, velut sub modio sita legis euanuit: & ciuitas illa Hierusalem, quæ in terris est, quæ occidit prophetas quasi in conualle fletus posita delitescit: illa autem Hierusalem quæ in cælo est, in qua militat fides nostra, in illo altissimo omniũ locata monte, hoc est in Christo, Ec-
C clesia non potest tenebris & ruinis huius mundi abscõdi, sed fulgens candore Solis æterni, luce nos gratiæ spiritalis illuminat.

De redargutione interioris immuditiæ, multorumq; vitiorum pharisæorum & legisperitorum,

NVNC vos pharisæi prius quod deforis est calicis & catini, mundatis.) Vides corpora nostra terrenorum & fragilium expressione signari, quę breui lapsu præcipitata frangantur: & facile ea quæ mens voluit interna, per sensus & gesta corporis prodi: sicut illa quæ calix interius continet, foris lucent. Vnde & in posterioribus non dubium est vocabulo calicis
Ioan.18. passionem corporis declarari, cum dicit dominus: Calicem quem mihi pater dedit, non vis vt bibam illum? Bibit enim corpus suum, qui corporalem fragilitatem spiritali absorbet affectu, & quasi in mentem animumq; transfundit, vt interioribus exteriorũ imbecillitas hauriatur. Cernis igitur quod nos non exteriora huius calicis aut catini, sed interiora contaminant. Et ideo quasi bonus præceptor docuit quemadmodum nostri mundare corpori s contagium debeam⁹, dicens: ¶ Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.) Vides quanta remedia? Mundat nos misericordia, mundat nos
D dei sermo, iuxta quod scriptum est: Iam vos mundi estis Ioan.15. propter sermonem meum, quem locut⁹ sum vobis. Nec hoc loco solum, sed etiam in aliis quanta gratia sit, expressum tenes. Eleemosyna enim à morte liberat, &, Cõ Tob.12. clude eleemosinam in corde pauperis, & hæc pro te exo Eccls.29. rabit in die malo. Totus itaq; pulcherrimus ab hinc dirigitur locus, vt quoniam nos ad studium simplicitatis inuitat, superflua Iudeorum & terrena condemnet, qui secundum corpus intelligendo quæ legis sũt, vitro & catino propter fragilitatem sui non immerito cõparantur & ea de quibus nobis nullus est vsus, obseruant: ea autẽ in quibus nostræ spei fructus est, negligunt: & ideo peccatum grande committunt, dum meliora despiciunt: & tamẽ ipsis peccati abolitio promittitur, si misericordia consequatur. Breuiter autẽ vitia eorum multa perstringit, qui vilium fructuum decimis conferendis omne studium intendant suum, nec vllum futuri iudicii metum nec aliquam dei habeãt charitatem, cum opera sine fide vana sint. Prætereunt enim iudicium & charitatem dei. Iudicium ideo, quia non omnia quæ agunt, in iudicium referunt. Charitatẽ ideo, quia non ex affectu deum diligunt. Sed ne rursus fidei nos studiosos faciam operum negligẽtes, perfectionẽ fidelis viri breui sermone cõclu dit, vt & fide & operibus approbetur, dicens: ¶ Hæc oportuit facere, & illa non omittere.) Arrogãtiam quoq; iactantiãq; redarguit Iudæorum, dum primatus aceubitionis in conuiuiis appetunt. In ipsos quoq; peritos legis damnationis sententia promulgatur: ¶ Væ vobis, qui
E estis vt monumenta.) Qui quasi sepulchra, quæ non apparent, specie fallunt, visuq; decipiunt: vt cum foris speciosa promittant, intus plena fœtoris includant. Quod faciunt pleriq; doctores, qui ab aliis exigunt quæ ipsi nõ queant æmulari. Et ideo ipsi monumenta sunt, sicut & alibi dictum est: Sepulchrum patens est guttur eorum. Psal.5. Bonus etiam locus aduersus superstitionem vanissimam Iudæorum: ¶ Væ vobis, qui ędificatis monumenta prophetarum,) quia ædificando sepulchra prophetarum, patrum suorum facta damnabant, Aemulando autem paterna scelera, in seipsos sententiam retorquebant. Et enim propheticorum ædificatione tumulorum sceleris eos qui occiderant arguebant, & similium æmulatione factorum se quoq; declarabant paternæ iniquitatis hæredes. Non igitur ædificatio, sed æmulatio loco criminis æstimatur. Neq; enim possunt hæreditariæ iniquitatis absolui, qui dei filium crucifigendo, quod grauius est, paternis cumulum sceleribus addiderunt. Et ideo bene alibi addidit: Implete mensuram patrum vestrorum, qa nihil est vltra dei iniuriam, grauius peccare quod possint. Propterea mittit ad illos Sapientia apostolos & prophetas. Quis est sapientia, nisi Christus? Deniq; in Matthæo habes: Ecce ego mitto ad vos prophetas & sapientes. Arguuntur adhuc sub nomine Iudæorum, & futuro
F supplicio statuuntur obnoxii, quia cum doctrinam sibi diuinæ cognitionis vsurpent, alios impediant, nec ipsi quod profitentur agnoscant.

De exemplo quo & timor mortis excluditur, & fides roboratur.

CAP. XII.

NONNE quinque passeres veneunt dipondio? Et vnus ex illis non est in obliuione coram deo. Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite timere, multis passeribus pluris estis.) Pulcherrimũ locũ tenẽdæ simplicitatis, & æmulandæ fidei saluator intexuit, ne Iudaicæ perfidiæ more alia promamus affectu, alia voce simulemus, cum vltimo tempore occulta cogitationum accusantium, aut etiam defendentium, secretum nostræ mentis appertura videantur. Quæ enim maior est simplicitatis illecebra, q̃ vt vnusquisq; cognoscat latebram fraudis esse non posse? Sed quoniam gemina est causa

G perfidiæ,quia aut ex inolita malitia,aut ex accidẽti metu naſcitur:ne qs metu territ⁹ poteſtatis,deũ quẽ corde cognoſcit,negare cogatur,pulchrè addidit aiæ tãtũ fõrmidabile eſse ſuppliciũ,pœnã corporis nõ eſse metuendã.Mors enĩ naturæ finis,nõ pœnæ eſt. Et ideo mortem ſupplicii corporalis eſse defectum,pœnã vero animæ eſſe perpetuã:eoq; deum ſolum eſse metuendum:cuius poteſtati non natura præſcribat, ſed eadem natura ſubiaceat.Mortẽ vero nõ eſse terribilem, quam locupletiore fœnore ſit immortalitas redẽptura.Inſpirauerat dominus ſimplicitatis affectum, virtutem mentis erexerat, fides ſola nutabat,bene eam de vilioribus roborauit. Nã ſi deus obliuionem paſserum non habet, hominum habere q poteſt?Quod ſi tãta eſt dei etiam æterna maieſtas, vt vnus ex paſseribus,aut noſtrorum numerus capillorum præter ſcientiã dei non ſit,quàm indignum eſt æſtimare quod fideliũ corda domin⁹ aut ignoret aut ſpernat,qui viliora cognoſcat?Fortaſse dicat aliq̃s,Quomodo Apoſtolus dixit:Nũquid de bubus cura eſt deo? cum vtiq; bos paſsere præcioſior ſit?Sed aliud eſt cura, aliud ſcientia. Deniq; numerus capillorum non in actu cõputationis,ſed in facilitate cognitionis accipitur.Nõ enim
H ſolicitam deus curæ numerantis intendit excubiam,ſed cui cognita ſunt omnia, quaſi numerata ſunt oĩa. Bene tamen numerati dicuntur, quia illa quæ volumus ſeruare,numeramus. Poſsumus tamen hic diſcutere aliquid intelligẽtiæ ſpiritalis arcanum, præſertim cum hoc videatur abſurdũ,vt hoĩes nõ potius hominib⁹ quàm paſseribus cõparẽtur. Videntur enim quinq; iſti paſseres, quinq; eſse corporis ſenſus,tactus,odoratus,guſtus, viſus,auditus:qui modo paſserum, ſi terrenarum ſordiũ rimentur illuuiem,atq; ex incultis locis & fœtidis cibũ quærãt,delictorum ſuorũ laqueis occupati, ad ſuperiorum operum fructus quibus epulantur animi, reuelare non poſsunt.Eſt enim lenocinantis quidam laqueus voluptatis,qui noſtrorum veſtigiis animorum quædã vincula ſubnectat,vt ſi igneũ vigorem, puritatemq; naturæ,terrenæ materiæ ſenſus hebetauerit, luxuriæ precio ſecularis addictum,ſub quadam vitiorũ auctione cõſtituat.Sunt etiam quædam noſtrorum nundinæ delictorum.Itaq; variarum capti illecebris voluptatum,aut venundamur ſub pcto,aut redimimur à peccato. Chriſtus nos redimit,aduerſarius vendit:ille auctionatur ad mortem,hic redimit ad ſalutem.Vnde bene Matthæus duos
I paſseres poſuit,corpus animamq; ſignificans: quoniam caro quoq;,ſi conſentiens dei legi,& exuens ſe lege peccati,in naturam animæ ſenſuum puritate tranſierit, alis ad cælum ſpiritalibus eleuatur.Itaq; docemur quia volãdi nobis gratiam natura dedit,voluptas abſtulit, quæ malorum eſcis grauat animã,atq; in naturam corporeæ molis inclinat. Meritoq; poſuit quia nemo illorum cadit ſine volũtate dei. Quod enim cadit, vergit in terrã: & quod volat,faſtigio immortalitatis euehitur. Ne cui autem dubium eſset quod Matthæus dixit, Lucas euidenter abſoluit:quia voluntas dei, cognitio dei. Nõ enĩ quiſquã voluntate dei cadit,ſed qui delictorum ſuorum mole ruerit,deum latere nõ poterit. Nam & Iob ex dei voluntate tentatur. Dedit tibi aduerſarium, ſed propoſuit præmium.Nec excuſes fragilitatem,qui habes imaginem,accepiſti munitionem: vnde & hoc proficit ad ſalutem,vt ſine permiſsione dei diabolum nocere non poſse cognoſcas, ne potentiam diaboli magis timeas, quàm diuinitatis offẽſam Iam illud non dubium eſt,animæ paſserem comparari,cum legeris : Anima noſtra ſicut paſser erepta eſt de laqueo venantium. Et alibi: Quomodo dicitis animæ meæ, tranſmigra in montem ſicut paſser?Ipſum quoq; hominem legimus comparari paſseri,quia ſcriptũ eſt:Ego autem quaſi paſser vnicus in ædificio,ſcilicet ex duobus paſseribus in vnũ paſserem:hoc eſt,ſpiritalis ſubſtantiæ ſubtilitatem concordans,vtriuſq; alæ compage formatus. Ergo paſser bonus eſt, cui volãdi natura ſuppeditat. Eſt etiam malus K paſser,qui volandi vſum terrenæ vitio labis aboleuerit: quales ſunt iſti paſseres,qui dipondio veneunt. Alibi aſſe veneũt,alibi dipondio. Quãta vilitas delictorũ? Mors enim vilis,ſed precioſa virtus. Etenim aduerſarius tanquam captiua mancipia vilioris præcio æſtimationis addicit. At vero dominus tanquam ſpecioſa ſeruitia, quæ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ ſui fecit, idoneus ſui operis æſtimator,magno precio nos redemit,ſicut ſanct⁹ Apoſtolus dixit: Empti enim eſtis precio magno. Et bene magno,quod non æſtimatur ære,ſed ſanguine:quia pro nobis mortuus eſt Chriſtus,qui precioſo nos ſanguine liberauit ſicut etiam ſanctus Petrus in Epiſtola commemorat ſua,ſcribens ad nos: Quia non corruptibilibus argento & auro,inquit,redempti eſtis de vana veſtra cõuerſatione paternæ traditionis,ſed precioſo ſanguine quaſi agni incontaminati & immaculati Chriſti IESV. Et bene precioſo,quia immaculati corporis ſanguis eſt, quia ſanguis eſt vnici filii dei,qui non ſolum de maledicto legis,ſed etiam de impietatis morte perpetua nos redemit. In ſumma igitur hic ſenſus eſt: Si dominus vilibus auibus & infidelibus hominibus vel in oriundo ſole,vel in terrena fœcunditate proſpexit,ſi miſericordiæ ſuæ omnibus munus impartit, haud eſse dubitandum contemplationem apud illum fidelium valituram eſse meritorũ. Præclare autẽ & fidẽ acuẽdo intexuit,& fidei L ipſi virtutum fundamẽta ſubiecit.Nã vt fortitudinis incentiuum eſt fides,ita fidei firmamentum eſt fortitudo.

Leuit. 1.

1.Cor.9.

1.Pet.1.

Pſal.123.

Pſal.10.

Pſal.101.

De irremiſsibilitate blaſphemiæ in ſpiritũ ſanctum.

r omnis qui dicit verbum in filiũ hoĩs, remittetur ei:in ſpiritũ autẽ ſanctum qui dixerit, nõ
E remittetur ei.) Vtiq; filium hominis Chriſtum intelligimus,qui de ſpiritu ſancto generatus & ex virgine eſt, quod parens eius in terris ſola ſit virgo. Nunquid ergo maior eſt ſpiritus ſanctus Chriſto, vt in Chriſtum peccantes veniam conſequantur, in ſpiritum ſanctum delinquentes remiſsionem non meantur adipiſci? Sed vbi vnitas poteſtatis eſt,nulla comparationis eſt quæſtio,neq; controuerſia magnitudinis, cum magnus ſit dominus, & magnitudinis eius finis eſſe non poſsit. Si igitur,quod credimus,vnitas trinitatis eſt,indiſcreta vtiq; magnitudo, ſicut indiſcreta operatio. Quod in ſequentibus demonſtratur.Nam cum alibi dictum ſit: Pater vobis dat quid loquamini,hic ſubiecit: (Spiritus enim ſanct⁹ docebit vos in illa hora quæ oporteat dicere) Ergo ſi operatio vna eſt,vna eſt & contumelia. Sed ad propoſita reuertamur. Hic videtur quibuſdam vt eundem & filium hominis & ſpiritum ſanctũ Chriſtũ intelligamus:ſalua diſtinctione perſonarum,& M vnitate ſubſtantiæ,quia vnus & deus & homo Chriſtus, idem ſpiritus,ſicut ſcriptum eſt:Spiritus ante faciem noſtrã Chriſtus dominus.Idem ſanctus,quia ſicut deus pater & filius dominus, dominus pater & filius deus, ita etiam & pater ſanctus,& filius ſanctus & ſpiritus ſanct⁹. Deniq; Cherubim & Seraphim indefeſsis vocibus clamant:Sanctus ſanctus ſanctus, vt trinitas repetita tertia appellatione ſignetur. Si ergo vtrunq; Chriſtus eſt,quæ eſt diuerſitas, niſi vt ſciamus quia diuinitatem Chriſti nobis negare non liceat? Deniq; in perſecutione quid quæritur,niſi vt dominũ Chriſtum negemus? Itaq; quicunq; non confitetur in Chriſto deum,& ex deo atq; in deo Chriſtum,veniam non merebitur. Sed etiam quicunq; non confitetur Chriſtum in carne veniſse,ex deo non eſt. Qui enim hominẽ negauit, deum negauit: quia deus in homine, & homo in deo Chriſtus. Plerique tamen illud tenent,vt eam blaſphemiam dicant non eſse veniabilem,ſi quis Chriſtum dicat in Beelzebub eicere dæmonia,non poteſtate diuina.

A De responsione domini ad postulationem cuiusdam, qua auaritia abolenda docetur.

ET ait quidam de turba: Magister, dic fratri meo vt diuidat mecũ hæreditatem. At ille dixit ei: Homo, quis me constituit iudicem aut diuisorẽ supra vos?) Totus hic locus ad subeundã pro confessione domini passionẽ, aut cõtemptu mortis, aut spe præmii, aut mansuri denunciatione supplicii, cui nunq̃ venia laxetur, instruitur. Et quoniã auaritia plerunq; solet tentare virtutẽ, etiam huius abolendæ & præceptũ subijcitur, & exemplum, dicente domino: Quis me constituit iudicem aut diuisorem supra vos? Bene terrena declinat, qui propter diuina descẽderat: nec iudex esse dignatur litiũ, & arbiter facultatum, viuorũ habens mortuorumq; iudiciũ, arbitriumq; meritorũ. Non ergo quid petas, sed à quo postules, intuendum est, nec maioribus intento animo putes minoribus obstrepẽdum. Vnde non immerito refutatur hic frater, qui dispẽsatorẽ cælestiũ gestiebat corruptibilibus occupare, cum inter fratres patrimonium nõ iudex medius, sed pietas debeat sequestra diuidere: q̃q̃ immortalitatis patrimonium non pecunię sit hominibus expetendum. Frustra enim congregat opes, qui se his nescit vsurum, ¶ Hominis cuiusdã diuitis vberes fructus posses sio attulit &c.) Sicut ille qui cũ repleta horrea nouis messib⁹ rumperẽtur, exuberantiũ sibi fructuũ receptacula præ-
B parabat, cui congregaret ignarus. Remanẽt enim in seculo cuncta quæ seculi sunt, & pereunt nobis quæcunq; congregãtur hæredibus. Neq; enim nostra sunt, quæ nõ possumus auferre nobiscũ. Sola virtus comes est defunctorum, sola nos sequitur misericordia, quæ cælestium dux præuia mansionũ, pecuniæ vilis vsura tabernacula defunctis acquirit æterna, sicut domini præcepta testantur, dicẽtis ad nos: Facite vobis amicos de iniquo mãmona, qui vos recipiãt in æterna tabernacula sua. Bonũ itaque ac salutare preceptũ & idoneũ, quod vel auaros possit animare, quo studeant corruptibilia perennibus, terrena mutare diuinis. Sed quoniam plerunque deuotio fidei infirmitate reuocatur, & ad conferẽdum patrimonium prompti, victus sui consideratione retrahuntur, ideo addidit dominus dicens:

De prohibitione solicitudinis de victu & vestitu.

C NOLITE soliciti esse animæ quid manducetis, neq; corpõri quid vestiamini. Anima plus est quàm esca, & corpus quàm vestimentum.) Nihil enim moralius ad faciendam fidẽ credentibus à deo posse conferri, quàm quod aerius ille spiritus vitale collegium animæ corporisq; contubernio fœderatum sine nostro labore perpetuat, nec salutaris deficit vsus alimenti, nisi cum venerit dies suprema moriendi. Cum igitur anima indumento corporis vestiatur, & vigore animæ corpus animetur, absurdum est vt victus nobis copiam defuturam putemus, qui viuendi iugem substantiam consequamur. ¶ Considerate, inquit, volatilia cæli.) Magnum sane & aptum quod fide sequamur exemplum. Nam si volatilibus cæli, quibus nullum exercitium cultionis, nullus de messium fœcunditate prouentus est, indeficientem tamen prouidentia diuina largitur alimoniam: verum est causam inopiæ nostræ auaritiam iudicare. videri. » Etenim illis idcirco inelaborati pabuli vsus exuberat, quod fructus sibi cõmunes ad escam datos, speciali quodam nesciunt vẽdicare dominatu: nos communia amisimus, cum propria vendicamus. nam nec proprium quicquam est vbi perpetuũ nihil est: nec certa copia, vbi incertus euentus. Cur enim diuitias tuas æstimes, cum tibi deus etiam victum cum cæteris animantibus voluerit esse communem? Aues cæli speciale sibi nihil vendicant, & ideo pabulis indigere nesciunt, quia non norunt aliis inuidere. ¶ Considerate lilia agri quomodo crescunt. Et infra: Si autem fœnum quod hodie in agro est, & cras in clibanum mittitur, deus sic vestit.) Bonus quidem sermo atq; moralis, quod ad fidem nos diuinæ misericordiæ conferendæ, vel iuxta literam, quia ad staturam corporis nostri, vel spiritaliter, quia supra mensuram staturæ nostrę sine dei fauore nihil valemus adiungere, comparatione nos floris & fœni sermo dominicus prouocauit. Quid enim tã morale ad persuasionẽ, q̃ cum videas quod etiã quæ sũt irrationabilia, sic dei prospicientia vestiuntur, vt nullo vsu vel ad gratiã egeant, vel adornatũ: multò magis credas rationabilem hominem, si omnẽ sui vsum in deo collocet, nec studio mutãdi violet fidẽ, nunq̃ egere posse, eò quod iure præsumpserit de fauore diuino? Sed tamẽ vt etiam altius ista pãdamus, quia nõ ociosum videtur quod flos vel homini cõfertur, vel certe plus penè q̃ hominibus in Salomone præfertur, qui tantũ meruit vt vel in specie templum deo conderet, vel in mysterio Christi ecclesiam figuraret: Non alienum videtur vt per claritatẽ coloris, angelorũ cęlestium gloriã putemus expressã: qui vere mundi istius flores sunt, quod eorũ claritatibus mundus ornatur, & bonum odorẽ sanctificationis aspirant. Quorum 2.Cor.2.
præsidio fulti possumus dicere: Bonus odor Christi sumus deo in iis qui salui fiũt, qui nulla solicitudine præpediti, nullo vsu laboris exercitati, diuinæ in se liberalitatis gratiã, & cælestis seruant dona naturæ. Vnde bene &
& hic vestitus gloria sua Salomon, & alibi coopertus E
ostenditur, quod infirmitatem corporeæ naturæ veluti virtute quadam mentis adopertam operum gloria vestiebat. Angeli vero quorũ natura diuinior expers manet iniuriæ corporalis, recte licet maximo viro, considerationẽ tamẽ nostræ iniuriæ præferũtur. Ergo quoniam per resurrectionem erunt homines sicut angeli in cælis, nos quoq; exemplo angelorũ gloriæ cælestis augmentũ dominus, q & eã illis tribuit, sperare præcepit, quo absorbeatur hoc mortale à vita. Oportet enim corruptibi- 1.Cor.15.
le hoc induere incorruptionẽ, & mortale hoc induere immortalitatẽ. Pleriq; etiã comparationẽ hanc secundũ naturã floris & vsum putãt propositi germinis aptiorẽ, eò quod lilia nullius annui vsus cultum requirant, nec sicut erga prouentum fructuum cæterorum, ita etiã erga generationẽ isti⁹ floris, sollicitis in orbem redeat labor actus agricolis. Quibuslibet enim siccitatibus agri omne illud quod alitur in florẽ, quadam virtute genitali ex sese atq; in se succi semper manẽtis animatur. ita cũ foliorum puberum caulem videas arruisse, floris tamen natura viuescit. Absconditur enim viriditas, non amittitur. Ast vbi vernis fuerit pouocata blanditiis, indumẽtum germinis, comam floris lilii sui resumit ornatus.
Quem locum nunc, quoniam alibi vberius tractatum F
esse reminiscimur, perstrixisse satis est, ne in eadem sit recursus. Illud delectat aduertere, quia non in asperitatibus montiũ, incultisq; syluarũ lilia, sed in ortorũ amœnitate generantur. Sunt enim orti quidam diuersarum pomiferi virtutum, iuxta quod scriptum est: Ortus con- Cant.4.
clusus soror mea sponsa, ortus cõclusus, fons signatus, eò quod vbi integritas, vbi castitas, vbi religio, vbi fida secretorum silentia, vbi claritas angelorũ est, illic confessorum violæ, lilia virginũ, rosæ martyrum sunt. Nec incõgruum quisquam putet quod angelis lilia comparentur, cum lilium Christus ipse se memorauerit, dicẽs: Ego flos campi, & lilium conuallium. Et bene liliũ Chri stus, quia vbi martyrum sanguis, ibi Christus, qui est flos Cant.2.
sublimis, immaculatus, innoxius, in quo non spinarum offendat asperitas, sed gratia circunfusa clarescat. Sunt enim spinæ rosarũ, quia tormenta sunt martyrum. Non habet spinas inoffensa diuinitas, quæ tormenta non sentit. Ergo si lilia vel angeli supra hominum gloriam vestiũtur: nec in nobis misericordiam dei desperare debemus, quibus per resurrectionis gratiã dominus similem angelis speciem pollicetur. Quo loco etiam illam vide-

Gtur perſtringere quæſtionẽ, quam etiã Apoſtolus non omiſit, quia gentes huius mundi quærunt quomodo reſurgãt mortui, & quali corpore veniãt. Nã cum dicat, Quærite regnũ dei, & hæc omnia adiicientur vobis, nec ad præſens, nec in reliquũ fidelibus oſtendit grariã defuturã, ſi modo qui diuina deſiderant, terrena non quærant. Indecorum quippe eſt homines curare de cibo, qui militãt de regno. Nouit rex quẽadmodum familiã ſuam paſcat, alat, veſtiat: & ideo dixit: Iacta in dominũ cogitatum tuũ, & ipſe te enutriet. ¶ Ignẽ veni mittere in terrã, & quid volo niſi vt accendatur? Baptiſma habeo baptizari, & quomodo angor vſq; dum perficiatur?

Pſal. 54.

De vigilantia & negligentia ſeruorum.

BEATI ſerui illi, quos cum venerit dominus inuenerit vigilãtes.) In ſuperiorib⁹ vigilare nos voluit, per omnia expectãtes momẽta domini ſaluatoris aduentũ, ne dum aliquis remittit & negligit, de die in diem opera ſua differens: iudicii futuri die, vel propria morte præuentus meritũ ſuæ cõmendationis amittat. Et illa quidem in omnes præcepti forma generalis: ¶ Quod ſi dixerit ſeruus ille in corde ſuo, morã facit dominus meus venire &c.) Verũ ſeries ſequentis exẽpli diſpenſatoribus, hoc eſt, ſacerdotibus videtur eſſe propoſita, quo ſciãt ſibi grauẽ in futurum pœnam eſſe ſubeundam, ſi ſecularibus intenti deliciis, familiam domini plebemq; cõmiſſam ſibi gubernare neglexerint.

H ¶ Ille autẽ ſeruus qui cognouit voluntatẽ domini ſui, & nõ præparauit) Sed quia exiguus eſt profectus, & parua meritorũ gratia, ſupplicii metu ab errore reuocari, maiorq; prærogatiua charitatis & amoris: eò domin⁹ ad promerendã ſui gratiã ſtudia noſtra acuit, & acquirẽdæ cupiditatẽ diuinitatis inflãmat dicens: ¶ Ignẽ veni mitter in terrã.) Non vtiq; illum ignẽ conſumptorẽ bonorum, ſed bonæ voluntatis authorẽ: qui aurea dominicæ domus vaſa meliorat, fœnũ vero conſumit & ſtipulam, ac ſecularia omnia mundi voluptate cõcreta, periturẽq; opus carnis exurit, ignis ille diuinus qui flãmigerabat in oſsibus prophetarũ, ſicut ſanctus Hieremias dicit: Quia factus eſt ſicut ignis ardẽs, flãmigerans in oſsibus meis.

Hiere. 20.

Eſt enim ignis domini, de quo dictũ eſt: Ignis ante eum ardebit. Eſt & idẽ dominus ignis, ſicut & ipſe dixit: Ego ſum ignis ardens, & nõ conſumens. Ignis enim domini, lumen æternũ eſt. Quo igne illæ acceduntur lucernæ, de quibus ſupra dixit: ¶ Sint autẽ lumbi veſtri pręcincti, & lucernæ ardẽtes.) Et ideo quia nox eſt dies huius vitæ, lucerna eſt neceſsaria. Hunc ignẽ in ſe etiam Amaus * & Cleophas à domino miſsũ eſſe teſtãtur dicentes: Nónne cor noſtrũ ardens erat in via cũ aperiret nobis ſcripturas? Euidenter itaq; docuerunt qualis iſtius ignis ſit operatio, qui ſecreta cordis illuminat. Et ideo fortaſſe dominus in igne venturus eſt, vt reſurrectionis tẽpore vitia vniuerſa conſumat, ſuiq; conſpectu deſideria compleat ſingulorũ, meritorumq; & myſteriorũ lumen accẽdat. Tãta itaque domini dignatio eſt, vt infundendæ nobis deuotionis, & conſummandæ perfectionis in nobis, & maturandæ pro nobis ſtudiũ paſsionis ſibi ineſſe teſtetur: qui cũ in ſe nihil habuerit quod doleret, noſtris tamen augebatur erumnis, & ſub tempore mortis mœſtitiam prætendebat, quã non ex metu mortis ſuæ, ſed ex mora noſtræ redẽptionis aſsumpſerat, iuxta quod ſcriptum eſt: ¶ Et quomodo angor vſq; dum perficiatur?) Vtiq; qui vſq; ad perfectionẽ angitur, de perfectione ſecurus eſt. Sed etiã alibi, Triſtis, inquit, eſt anima mea vſque ad mortẽ. Non propter mortem, ſed vſque ad mortem triſtis eſt dominus, quia eum cõditio corporalis affectus, nõ formido mortis offendit. Nam qui corpus ſuſcepit, omnia debuit ſubire quæ corpis ſũt, vt eſuriret, ſitiret, angeretur, contriſtaretur. Diuinitas autem commutari per hos neſcit affectus. Simul oſtendit quod in certamine paſsionis mors corporis abſolutio anxietudinis, non coaceruatio ſit doloris.

I

* alias Amaon.

Matt. 26.

K

De ſpiritali intellectu eius quod dominus dixit ſe veniſſe, non vt daret pacẽ, ſed ſeparationem.

PVTATIS quod pacem veni dare in terrã? Non dico vobis, ſed ſeparationem. Erunt eni ex hoc quinq; in domo vna diuiſi, tres in duos, & duo in tres diuidẽtur: Pater in filiũ, & filius in patrẽ ſuum: mater in filiã, & filia in matrẽ ſuam: ſocrus in nurum ſuã, & nurus in ſocrum ſuã.) Cum in omnibus fere euangelii locis ſpiritalis intellectus operetur, tamen in præſenti maxime, ne quẽ duritia nudæ expoſitionis offendat, ſpiritali altitudine ſenſus ſeries tẽperanda eſt, præſertim cũ ſacroſancta religio moralibus diſciplinis & mitibus pręceptis exẽplis etiam fidei exules ad reuerentiã tamen ſui clementer inuitet, vt præuia fidei diſciplina, manſuetudine ſui ſuperſtitionum dura diſſoluat, & obnoxias erroribus mẽtes cogat etiã fidem credere, quas potuit pietate mulcere. Etenim cũ fidei alta pectoribus non capiuntur infirmis, per ea quæ præcepta ſunt, ea quæ veneranda ſunt æſtimantur, vt iuſta de iuſto, ſancta de ſancto, bonorum ſuorum bonũ teſtentur authorẽ. Ergo dominum illum qui ſimul diuinitatis reuerentiã, & pietatis gratiam ſua lege complexus eſt dicẽs: Diliges dominũ deum tuum, & diliges proximum tuum: ita nunc mutatum eſſe opinabimur, vt abolere neceſsitudinum nomina, collidere pietatis affectus, chariſsimorum pignorum diſsidia mãdaſſe credamus? Et quomodo ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraq; vnum? Quomodo ipſe dixit: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis: ſi parentes à filiis, filios à parẽtibus diſsidio neceſsitudinis ſeparatur⁹ aduenit? Quomodo maledictus qui non honorat patrem, religioſus q deſerit? Sed ſi aduertamus quia prima cauſa religionis, ſecunda pietatis eſt: in eodem etiã hanc æſtimabimus quęſtionem. Oportet enim vt diuinis humana poſthabeas. Nam ſi officium parentibus exhibendum eſt, quãto magis authori parentũ, cui gratiam etiã pro parẽtibus tuis debes? Aut ſi illi omnino non recognoſcunt parentẽ, quemadmodũ tu recognoſcas? Non igitur dicit renunciandum eſſe pignoribus, ſed deũ omnibus præferendũ. Deniq; habes in alio libro: Qui diligit patrẽ aut matrẽ plus q̃ me, non eſt me dignus. Non diligere parentes, ſed deo præferre prohiberis. Etenim naturæ pignora, domini beneficia ſunt. Nec quiſq̃ debet plus amare beneficium quod accepit, q̃ deum, à quo beneficiũ ſeruatur acceptũ. Ergo etiã ſecundum literã pie intelligentibus expoſitio religioſa non deeſt, ſubeſt tamen quo altius referendum putemus hunc ſenſum, quia addidit: ¶ Erunt ex hoc quinq; in domo vna diuiſi, tres in duos, & duo in tres diuidẽtur. Qui ſunt enim quinq;, cum ſex perſonarum facta videatur ſubiectio: patris & filii, matris & filiæ, ſocrus & nurus? quanq̃ eadẽ mater quæ ſocrus accipi poſsit. Quæ enim mater eſt filii, ſocrus eius vxoris eſt: vt iuxta literam quoq; numeri nõ abſurda ſit ratio, liquidoq; clareat fidem vinculis nexã non eſſe naturæ, quia licet officio pietatis obnoxii, fide tamen liberi ſunt. Non incongruũ quoq; videtur ſi myſtica intrepretatione enodemus hunc ſenſũ. Domus vna, homo vnus eſt. Vnuſquiſq; enim domus aut dei eſt, aut diaboli. Itaq; domus ſpiritalis, homo eſt ſpiritalis, ſicut habemus in epiſtola Petri: Et vos tanq̃ lapides viui ædificemini domus ſpiritalis, in ſacerdotium ſanctum. In hac ergo domo duo in tres, tres in duos diuiduntur. Duos legimus frequenter animam & corpus. Quod ſi duobus in terra conuenerit, efficiuntur vtraq; vnũ. Et alibi: Caſtigo corpus meũ, & ſeruituti redigo. Aliud eſt quod ſeruit, aliud cui ſubiicitur. Si duos agnouimus, etiam tres agnoſcamus, quod procliuẽ ex illis duobus eſt intelligere. Tres animæ in corpore affectiones ſunt, vna rationabilis, alia cõcupiſcibilis, tertia iritabilis, hoc eſt, λογικὴ, ἐπιθυ-

L

Matt. 22.

Ioan. 14.

Mat. 10.

M

1. Pet. 2.

1. Cor. 9.

A κὸρ,ὄργικὸν. Non ergo duo in duos, ſed duo in tres,& tres in duos diuidentur. Etenim per aduentũ Chriſti homo qui erat irrationabilis, rationabilis factus eſt. Antè eramus ſimiles beſtiarũ, quæ rationẽ neſciunt. Eramus carnales, eramus terreni, iuxta domini ſententiã: Terra es,& in terram ibis. Venit dei filius, miſit ſpiritũ ſuũ in corda noſtra, facti ſumus filii ſpiritales. Poſſumus etiã dicere quia in hac domo ſunt alii quinq;, id eſt, odor, tactus, guſtus, viſus, auditus. Ergo ſi ſecundum ea quę audimus aut legimus, ſeparato ſenſu viſus atque auditus, excludamus ſuperfluas corporis voluptates, quę guſtu, tactõque & odore patiuntur, duos in tres diuidemus: eó quod mentis habitus vitiorum non capiatur illecebris, ſed æmulatione virtutis à lenociniis ſe voluptatis abducat, ne fiat omniũ vna conſenſio, quę præcipitet in errorem, ſed diuidendo ſe ſeparent deſideria cordis, & officia virtutis. Aut ſi quinq; ſenſus accipimus corporales, vitia iam corporis & peccata ſe ſeparent. Et fortaſſe quinq; ſunt quos fratres ſuos ille in euangelio diues luxurioſus appellat, qui cruciari deſcribitur apud iferos, quibus mandari rogat vt nouerint in hoc ſeculo delicias * abdicandas, vt poſſint requiem habere poſt ſeculũ ſtudio virtutis. Poſſunt etiam videri caro atq; anima ab odore, tactu, guſtõque luxuriæ ſeparata, in vna domo ſe aduerſus incurſantia vitia diuidẽtes: caro & anima ſubiicientes ſe dei legi, remouentes ſe à lege peccati, quorũ B licet diſſentio per præuaricationem primi hominis in naturam verterit, vt nequaquam ſibi paribus ad virtutem ſtudiis conuenirent, tamen per crucẽ domini Saluatoris, tam inimicitiis q̃ etiã mandatorũ lege euacuatis, Ephe.2. in ſocietatis concordiã congruerũt, poſteaq̃ Chriſtus è cælo pax noſtra deſcẽdens fecit vtraq; vnũ, & mediũ parietẽ maceriæ ſoluẽs inimicitias in carne ſua, legẽ mandatorũ in decretis euacuãs, vt duos conderet in vno homine, faciens pacẽ. & reconciliaret vtroſque in vno corpore deo. Quis eſt vterque, niſi vnus interior, alter exterior? Alterũ ad animæ ſpectat vigorẽ, alterũ refertur ad * ſeſe pa corporis ſenſum: Quanq̃ inſeparabilis * affectus conrilis. ſpiratione concordent, cũ caro ſubiecta meliori ſalutaribus obedit imperiis: non quo in naturã animæ ſubtili- * materiæ tate macerię * tranſiuſa demigret, ſed quia deliciis abdicatis ab ommi defecata labe vitiorum, cæleſtis cõuerſationis tramitẽ obedientiæ affectione gradiatur. iam non vt antea legi mẽtis repugnãs, ſed per legẽ mentis & ſpiritũ vitæ liberata à lege peccati, vt animæ caro fiat appendix, non iã lena vitiorũ, ſed æmula quædã & quaſi pediſſequa virtutis. Et rurſus quãdo anima corporis non conniuet illecebris, nec carnaliũ voluptatum delectatione vincitur, ſed mens pura, mundiq; huius exuta famulatu, ſenſus corporis in ſuas illicit & attrahit voluptates, vt C audiẽdi legendiq; vſu incremẽta virtutis epuletur, atq; interioris ſucci ſpiritalibus neſcitura famẽ ſatietur alimentis. Etenim ratio cibus mentis eſt, præclara quædam alimonia ſuauitatis, quę mẽbra non oneret, neq; in naturæ pudenda, ſed ornamẽta conuertat, cum libidinũ volutabrum cõmutatur in dei tẽplum, diuerſorũq; vitiorum ſacrariũ incipit eſſe virtutũ. Quod vtiq; tunc fit, cũ caro in naturã regreſſa vigoris ſui agnoſcit altricem, atque auſu depoſito cõtumaciæ, moderãtis animæ coniugatur arbitrio, qualis fuit cũ inhabitanda paradiſi ſecreta ſuſcepit, anteq̃ veneno peſtiferi ſerpẽtis infecta ſacrilegam famẽ ſciret, diuinorũq; memoriã præceptorum animæ ſenſibus inhærentẽ, edacitatis ſtudio præteriret. Hic peccatũ manaſſe proditur tanquã corpore animaq; genitoribus, dum corporis natura tentatur, anima male ſana cõpatitur. Quæ ſi appetẽtiam corporis refrenaſſet, in ipſo ortu eſſet extincta origo peccati, quam velut virili infuſam corporis motu male fœta anima etiã ſui vigore corrupto alienis grauis oneribus parturiuit. Etenim ille valentior & fortior ſexus quodã valido impetu velut virilis fertur affectus, hæc molliorem quàm vehementiorem ſtudet tenere rationẽ. Ex his itaq; diuerſarũ D cupiditatũ mõtus inoleuit. Sed vbi in ſe anima redit deformis partus pudore cõuenta, degeneres abiurat hæredes, abdicans motus, exoſa peccatum. Caro quoq; grauium laborũ defœnerata ſorte, & vſura iniuriæ miſerabilis fatigata, vbi ſe cupiditatibus ſuis, quas ſibi ipſa generauit, tanquã ſentibus mundi doluit eſſe cõfixam, veterem hominem feſtinat exuere, vt ſe ſibi auferat, ne improuidam parentẽ ſucceſſio peritura deſtituat. Rurſus cupiditatũ irrationabilis motus, quaſi cuiuſdam formæ decore fucato, voluptatis lenociniis illectans, eam ſibi tanquã in vſum ſocietatis aſciuit. ita velut quædã corporis atq; animæ nurus voluptas, motui prauæ cupiditatis innubit. Ergo quandiu manſit in vna domo conſpirantibus vitiis indiuidua inſeparabilisq; cõſenſio, nulla videbatur eſſe diuiſio. Vbi vero Chriſtus ignem quo delicta cordis exureret, vel gladiũ qui ſignificat exertæ aciẽ poteſtatis, quo ſpiritus medullarũq; ſecreta penetrãtur, miſit in terras: tunc caro atq; anima regenerationis innouata myſteriis, oblita quod erat, incipit eſſe quod nõ erat: ac ſe à veteris vitii quanuis ſibi ante dilecti ſocietate ſecernit, & quaſi prodigę copulã poſteritatis eliminat vt diuidantur parentes in filios, dum intemperans motus temperantia corporis abdicatur, & anima declinat conſortium culpæ, nec extrariæ illi & foris ſumptæ E locus remanet voluptati. Filii quoque in parentes diuiduntur, dum renouati hominis cenſuram ſenilem vitia vetuſta declinant, pietatisq; normã voluptas adoleſcentior tanquã ſeriæ domus refugit diſciplinã. Non incongruum quoq; eſt, ſi putemus quod & iſti ideo ſe diuidãt, vt meliores fiant parẽtibus, maxime cũ in poſteroribus dixerit: Si quis venit ad me, & non odit patrem aut matrem, & filios, & fratres, & ſorores, etiam animam ſuam, non poteſt meus diſcipulus eſſe. Et ideo ſecundum ſimplicẽ intelligendi formã, gentilibus parẽtibus qui Chriſtum ſequitur filius antefertur. Religio enĩ præſtat pietatis officiis. Illud quoq; ſecundũ altiorẽ interpretationem, quia de carne peccatum naſcitur, & velut in vtero carnis operatur, de quo ait Apoſtolus: Si autẽ quod no- Rom.7. lo hoc ago, iam non ego illud operor, ſed quod habitat in me peccatum. Cum enim pro vita mũdi huius effuſus domini ſanguis aboleuerit vitia, in gratiã ex offenſione cõuertitur. Superabũdauit enim peccatũ, vt ſuperabundaret gratia: fitq; vt ex peccato orta pœnitẽtiã ad cõuerſionem me propoſiti, & ad cupiditatem gratiæ ſpiritalis impellat. Itaq; quod erat mihi ad mortẽ, hoc erit in ſalutem, Ergo peccatũ irriguo fontis ablutũ, ab ea vnde ge- F neratum eſt carne ſecernitur: & dum vnuſquiſq; cupit redimere delictũ, fit ex ſerie culpę ſtudiũ diſciplinę: concupiſcentia quoq; rerũ malarum, & quidem motus feruidior cupiditatis, dei verbo in appetitum tranſfuditur diuinæ charitatis & amoris, atq; in eadẽ natura fit varia diſciplina, multoq; meliorẽ quàm antea voluptatẽ ſibi myſteriorũ cæleſtium ille corporis atq; animæ appetitus acquirit. Alitur enim animus cognitione rerum, & cõperta futurorũ repromiſſione ſublimior, animę opera vetuſta faſtidit. Animalis enim homo non percipit quæ ſunt ſpiritus dei. ſtultitia enim illi eſt. Spiritalis autem 1.Cor.2. diiudicat omnia, ipſe autem à nemine diiudicatur.

De liberatione ab aduerſario in via.

DVM vadis cum aduerſario tuo ad magiſtratum in via, da operam liberari ab illo, ne forte condemnet te apud iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerẽ. Dico tibi, nõ exies inde, donec etiã nouiſsimum quadrantẽ reddas.) Hoc etiam Matthæus poſuit, ſed ille ſpecialiter, iſte generaliter. Ille enim de reconcilianda pace diſidentiũ fratrum dicendum putauit, hic de pœnitentia, & omnis emẽdatione delicti. Diſcutiamus igitur qui ſit aduerſarius, qui

G magistratus,qui iudex, qui ve exactor, quid ve putemus esse quadrãtem,quẽ nisi quis exoluerit, mittatur in carcerem. Et iuxta Matthæum quidem aduersarius est,cum quo minimè tibi in hac vita conuenisse videatur,qui apud iudicem futurũ viuorum atq; mortuorũ, manentis simultatis te crimine persequatur. Iuxta Lucam autem est aduersarius noster ille præcipue, qui serit illecebras delictorũ,vt habeat in supplicio participes quos habuit in errore consortes: atq; ideo socios quærit ad culpã, vt obnoxios prodat ad pœnã. Quẽ nobis cauendũ Petrus apostolus monet dicẽs:Aduersarius vester diabolus tan
1.Petr.5. quam leo rapiens & rugiens quærit quẽ deuoret. Est aduersarius noster iuxta Matthæũ, omnis virtutis vsus, & apostolicus & propheticus sermo, qui nos ad asperiora præcepta, & durioris vitæ documenta constringit. Cui nos consentire conuenit, vt eum operibus æmulemur, ne aliqua nostra cõtumacia ab eo desciuisse prodamur. Iuxta Lucam autẽ nemo nobis magis aduersarius quàm noster est lapsus,qui nos vitæ nostræ accusat indiciis:nõ quod accusationis vllius iudex futurus quærat officium, sed quod apud omniũ cognitorem noster nos actus accusat, dum ab vsu virtutis apostolicisq; præceptis inuenitur alienus. Itaq; aduersarius nobis omnis vitiorũ est vsus. Aduersaria nobis libido, aduersaria auaritia,aduersaria omnis improbitas,aduersaria omnis iniqua cogitatio,omnis denique mala conscientia,quæ nos & hic afficit,& in futuro accusabit & prodet,sicut testatur Apo-
Roma.2. H stolus dicens: Testimoniũ reddente illis cõscientia illorum, & inuicem cogitãtibus & accusantibus, aut etiam excusantibus. Quod si conscientia vnũquemq; prodit, quanto magis gestorum nostrorum opus ante deũ præsto est,quod expressum in nostro corpore vltimo tẽpore recensebitur,& secretum cogitationis scriptũ in cordibus nostris legetur? Demus igitur operam vt dum in hoc sumus vitæ curriculo constituti, tanquã à malo aduersario, ita ab improbo liberemur actu, ne dum imus cum aduersario ad magistratũ in via, nostrũ condẽnet errorẽ. Ideo & secundũ Matthæũ, Esto consentiens aduersario tuo dum es cum illo in via. ἴσθι εὐνοῶν autẽ Græcus dixit,hoc est,beneuolus. Si enim dum sumus in hac vita exoluamus nos à vinculis diaboli, nec ille propter nos dãnabitur, & nos à vinculis eius erimus alieni. Vnde & pro Assyrio psalmus inscribitur septuagesimusnonus. Bene enim consulis aduersario,& pro illo Assyrio,hoc est vano, bene facis si eius laqueis exutus præstes hãc benuolẽtiam,vt pœnã tui lapsus & mortis euadat. Quod si vinculis eius hæreas, tradet te tanquã reum magistratui,id est,accusator & ꝓditor. Quis est magistrat⁹,nisi
I penes quẽ omnis potestas est,& qui pleni & perfecti temporis sublimẽ sibi vendicat dignitatẽ? Ad quẽ bonorũ
Psal.41. operũ fretus conscientia,non timens aduersariũ,sanctus propheta festinat dicens: Sitiuit anima mea ad deum viuum,quando veniã & apparebo ante faciẽ dei:Hic enim magistratus tradet reum iudici, ei scilicet cui viuorum & mortuorum tribuit potestatem. Tribuit per naturam, non per gratiam. Non enim quam nõ habebat accepit, sed quam ex substantia patris cum generaretur assumpsit. Hunc magistratũ tibi & iudicem mõstrat qui monstrauit & accusatorẽ,& ostendit quando sit reuelandus.
Rom.2. In die, inquit, qua iudicabit deus occulta hominum secundũ euangelium meũ per IESVM Christũ dominum nostrũ. Hic igitur est iudex IESVS Christus, per quem omnia occulta redarguuntur, & improbi operis pœna mãdatur. Vis scire Christum esse iudicem, qui exactori
Matt.22. tradit,& in carcerẽ mittit? Ipsum interroga, immò ipsum lege in euangelio dicentẽ: Tollite & mittite illum in tenebras exteriores. Exactores quoq; suos ipse monstra-
Mat.13. uit alio loco vbi dicit: Sic erit in cõsummatione seculi: Exibunt angeli,& separabunt malos de medio iustorũ, & mittent eos in caminũ ignis: ibi erit fletus, & stridor dentium. Supersest nunc vt intelligamus quid sibi velit figura quadrãtis. Et videtur vsualis * rei expressum no K
mine,intellectus spiritalis arcanum. Nam sicut qui pecu *vsus.
niam soluũt,debitum reddunt,nec prius euacuatur scnoris nomen, q̃ totius sortis ad nũmum vsq; quocunq; solutionis genere quantitas vniuersa soluatur: sic compẽsatione charitatis actuumq; reliquorũ vel satisfactione quacunq; peccati pœna dissoluitur. Non ociosum etiam quia non æra (sicut alibi) duo,non assem,non denarium,sed quadrantem hoc posuit loco. Quadrantaria enim permutatio velut quædam est cõpensatio, cum aliud redditur,& aliud significatur solutũ. Ita & hic aut precio charitatis redimitur iniuria, aut iniuriæ æstimatione pœna laxatur. Quadrantem autem in balneis dari solere reminiscimur, cui⁹ oblatione vt illic vnusquisq; lauandi accipit facultatem, ita hic accipit eluendi: quia vniuscuiusq; peccatum supra scriptæ genere conditionis eluitur,cum tandiu exercetur noxius pœnis,vt commissi supplicia erroris expendat. De Galilæis autem illis quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis corũ,figura quædam videtur eos tangens qui coactu diabolico non pure offerũt sacrificiũ,quorũ oratio in peccatũ, sicut de Iuda scriptũ est proditore,qui proditionẽ sanguinis dominici inter sacrificia positus cogitabat.

De parabola arboris fici quid significet.

ARBOREM fici habebat quidã plãtatã ĩ vinea CAP.
sua.) Quid sibi vult quod in euangelio suo XIII.
dominus fici parabolam frequẽter inducit? L
Habes enim alibi, quod iussu domini viriditas omnis huius ligni frondentis aruerit. Vnde intelligimus omnium creatorem, qui potest imperare naturis,vt vel arescant subito vel virescant. Alibi ex teneritudine arboris huius & foliis cõmemorat coniici solere ætatis aduentũ, vtroq; significãs, & Iudaicæ plebis inanem quam prætendebat gloriam velut florẽ in aduentu domini decidisse,quia ab operib⁹ infructuosa durabat: & iudicii diẽ velut ætatis aduentũ,quo⁹ adulti fruct⁹ terrarum omnium recondũtur, ex plenitudine ecclesiæ in quam Iudæi quoque credituri sunt, metiendum. Etiam hic ergo altioris sensus aliquod quęramus arcanum. Ficus in vinea est. Erat autẽ vinea Domini Sabaoth,quam dedit in rapinã gentium. Itaque qui vineã suam diripi fecit,hic etiam ficum iussit excidi. Apta autem synagogæ arboris istius comparatio est, quia sicut ista arbor foliis redundãs fluentibus spem possessoris sui cassa speratorum prouentuũ expectatione destituit: ita etiam in synagoga dum doctores eius operibus infœcundi, ver- M
bis tamen velut foliis redundantibus gloriantur, inanis vmbra legis exuberat, spes autem falsi expectata prouentus,populi vota credentis illudit. Est etiam in natura arboris quo magis credas synagogę speciem comparatione huius expressam. Etenim si diligẽter inquiras, discretam ab vsu arborum ceterarum consuetudinẽ naturæ huius inuenies. Nanq; aliæ florẽ ferunt antequã fructum,pomaq; ventura prænuncio sui flore designãt: hęc sola ab initio germinat poma pro floribus. In aliis flos discutitur,& poma nascũtur: in hac poma decidunt,vt poma succedant. Ergo priora illa casa fructuũ, vice floris emergunt. Ita præcoci quodam nascendi vsu, quæ ordinem naturæ nesciunt,beneficium naturę seruare non possunt. Etenim qua se medio trudere de cortice gemma consueuit, ea minutissima quæque huius generis poma prorumpunt. De quibus legimus in Canticis canticorum. Ficus producit grossos suos. Itaq; cæteris albentibus primo vere virgultis,sola ficus proprio nescit flore canescere, eò fortasse quod nullus istis maturior fit vsus in pomis. Nãque succedentibus aliis hæc quasi degenerantia respuuntur,& arenti infirma radice,renouatis quibus sit succus vtilior exuruntur *. Manẽt tamẽ ali *exuũtur.
qua perrara,nec decidũt, quibus hic prouẽtus arriserit:

A vt de medio duarū virgarum clauiculo breui erumpēte promergāt, quo geminis tecta præsidiis tanq̄ naturæ parentis gremio, succi fotu plenioris inolescāt. Ea clementioris auræ prouocata temperie, & prolixioribus adultiora tēporibus, vbi syluestrē animū succi prioris exuerint, specie cæteris & maturitatis gratia præferuntur. Specta nunc cultus & animos Iudæorū, qui quasi primi fructus male feracis synagogæ, grossi labentis similitudine corruerunt, vt mansura supra æuum nostri generis poma succederent. Etenim primus synagogæ populus quasi radice operū infirmus arentiū, vbertatem sapientiæ naturalis haurire non potuit. Et ideo velut inutilis decidit fructus, vt quasi ex iisdem clauiculis arboris fructuosæ, de pinguedine religionis antiquæ nouus ecclesiæ populus emergeret. Ergo ille qui erat, esse desiuit, vt ineiperet iste q̄ non erat. Primi tamē ex Israel, quos naturæ validioris ramus extulerat, sub vmbra legis & crucis, in vtriusq̄ sinu, succo gemino colorati, grossi maturescentis exemplo, pulcherrimorū gratia fructuū cæteris prēstiterūt, quibus dicitur: Sedebitis super duodecim thronos, iudicātes duodecim tribus Israel. Nec illud alienū, quod Adam atque Eua primi illi nostri vt generis ita erroris parētes, qui huius arboris texere se foliis, paradisi exules esse meruerūt, cum domini deambulantis præsentiam trāsgressionis suæ conscii declinarēt, vt significarent futurū quod vltimis tēporibus populus Iudæorum sub domini saluatoris aduētu, qui eos vocaturus aduenit, exutum se virtutibus per diaboli tentamenta cognoscēs, & intecta conscientiæ probra formidans, à religiōe deuius, prēuaricatiōe confusus esset à domino recessurus, verborū fluentiū velut foliorum velaminibus adopertus pudenda gestorum. Ergo illi qui folia de
B ficulnea nō poma carpserūt, eliminati sunt à dei regno. Erant enim in animā viuentem. Venit secundus Adam, & iam non folia sed poma quærebat. Erat enim in spiritum viuificātem. In spiritu autem fructus virtutis acquiritur, dominus adoratur. Quærebat autem dominus, non quia fructū ficulneæ deesse nescireti, sed vt ostēderet in figura quia fructū synagoga iam habere deberet. Deniq̄ ex sequētibus docet non se ante tempus venisse, qui per trienniū venit. Sic enim habet: ¶ Ecce anni tres sunt ex quo veni quærens fructum in ficulnea hac, & nō inuenio. Succide ergo illā. vt quid etiam terrā occupat?) Venit ad Abraham, venit ad Moysen, venit ad Mariam, hoc est, venit in signaculo, venit in lege, venit in corpore. Aduentū eius ex beneficiis recognoscim⁹. Alibi purificatio, alibi sāctificatio, alibi iustificatio est. Circūcisio purificauit, sanctificauit lex, iustificauit gratia. Vnus in omnibus, & vnū omnia. Nemo enim mūdari potest, nisi q̄ metuit dominū. Nemo legē meretur accipere, nisi purificatus à culpa. Nemo accedit ad gratiam, nisi nouerit
C legem. Ergo populus Iudæorum neq̄ purificari potuit, quia circuncisionem nō animi sed corporis habuit: neq̄ sanctificari, quia virtutem legis ignorauit, qui carnalia magis q̄ spiritalia sequebatur. (lex autem spiritalis est) neq̄ iustificari, qui delictorū suorum pœnitentiam non gerebat, & ideo gratiam nesciebat. Merito ergo nullus in synagoga fructus inuentus est, & ideo iubetur excidi Sed bonus cultor, & fortasse ille in quo ecclesiæ fundamentū est, prēsagiens alterum ad gentes, se autem ad eos qui ex circūcisione sunt esse mittendū, religiose ne excidatur interuenit, fretus vocatione sua etiam populum Iudæorū per ecclesiā posse saluari, ideoq̄ dicit: ¶ Dimitte illam & hoc anno, vsq̄ dum fodiā, circa illam, & mittā cophinū stercoris.) Quā cito duritiā Iudæorū superbiamq̄ causas esse sterilitatis agnouit. Itaq̄ nouit excolere, qui nouit vitia deprehendere. Pollicetur dura cordis eorum apostolicis ligonibus esse fodienda, vt longo incultu situm mentis obductum sermo bis acutus inuertat, & corde prosciso excitet sēsum aerio spiramine iā vigentē, ne radicem sapiētiæ terrarū aceruus obruat, & abscōdat. Cophinū quoq̄ stercoris dicit esse mittēdum. D
Magna profecto vis stercoris, quæ tanta est vt de infœcundis fœcūda, de arentibus virētia, de sterilibus faciat fructuosa. In quo sedit Iob cū tentaretur, & vinci nequiuit. Et Paulus æstimat stercora, vt Christum lucrifaciat. Philip. 3.
Deniq̄ cum ante Iob plurima perdidisset, posteaquam sedit in stercore, non habuit quod ei diabolus posset auferre. Bona ergo terra quæ foditur, bonū stercus quod mittitur. Deniq̄ domin⁹ de terra suscitat inopem, & de stercore erigit pauperē. Itaq̄ per intellect⁹ exercitiū spiritalis, & humilitatis affectū, etiā Iudæos in euangelium Christi cultor ille bonus fore existimat fructuosos. Meminerat enī quia per Aggæū dominus locutus est: Quoniam quarto & vicesimo noni mensis à die, quo fundatū est tēplum domini omnipotētis, vineam, inquit, & ficus, & malogranata, & ligna oliuæ, quæ nō afferunt fructū, ex hac die benedicā: quo reuelatur sub ipsum anni vergentis occasum, hoc est, seculi iam senescētis occiduo, sanctū dei templū (quod est ecclesia) esse cōdendū, cuius gratia per sanctificationē lauacri, Iudæorū nationumq̄ populi fructum suorum possint habere meritorū. Ergo per naturam arboris, synagogæ species indicatur secundis prouentibus fructuosa. Nos enim ex patrū semine. Meritoq̄ Iudæi grossis labētibus comparātur, quod increassato corde & prædura ceruice ad perennitatem sui E
peruenire nō possunt. Qui si moriātur, & quasi decidāt huic mundo, vt in interiorem hominē per lauacri gratiam renascantur, erūt vtiq̄ fructuosi. Perfidia autē hominum pertinacium synagogam inutilem fecit, & ideo quasi sterilis iubetur excidi. Quod de Iudæis dictū, omnibus cauendum arbitror, & nobis maxime, ne fœcundum ecclesiæ locū vacui meritis occupemus, qui quasi malogranata benedicti, fructus ferre debemus internos, fructus pudoris, fructus coniunctionis, fructus mutuæ charitatis & amoris, sub vno vtero ecclesiæ matris inclusi, ne aura noceat, ne grando decutiat, ne æstus cupiditatis exurat, ne humoris imber elidat. Nonnulli tamē ficum istam per allegoriā non synagogæ sed malitiæ & improbitatis figuram putant: hi tamen in nullo distant, nisi quod pro specie genus eligunt. Id autē cauere se dicunt, quia dominus dixit ad ficum. Nunq̄ ex te fructus nascatur in sempiternū. eū vtiq̄ plurimos ex Iudæis credidisse & credituros esse nouerim⁹. Sed qui credit non synagogę iā fructus est, sed ecclesię, nec ex synagoga nascitur q̄ renascitur in ecclesia. Sicut enī sunt q̄ ex nobis exierūt, sed non erāt ex nobis: (si enim ex nobis essēt, no F
biscū mansissent) sic de iis qui ex Iudæis credūt, dicim⁹, quia si ex synagoga essent, in synagoga manerent: sed propterea exierūt de synagoga, vt ex ea non fuisse credantur. Deinde pro malitia interueniret aliquis, & diceret excolendam vt fructū afferret, cum ideo venerit dominus, vt semina improbitatis aboleret.

De curatione mulieris quæ spiritum infirmitatis decem & octo annis habebat.

ERAT autem docens in synagoga eorū sabbatis, & ecce mulier quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo, & erat inclinata.) Quàm cito quod de synagoga diceret indicauit. Ad ipsam vtique arborem venisse se monstrat, qui in eadem prædicabat. Denique in muliere infirma quasi ecclesiæ figura succedit, quæ cum mēsuram legis & resurrectionis impleuerit, in illa quiete perpetua in sublime erecta fastigium, inclinationem nostrę infirmitatis sentire non poterit. Nec aliter curari potuisset hæc mulier, nisi quia legem impleuit & gratiam. Legem in præceptis, in lauacro gratiam, per quam mortui seculo resurgimus Christo. Nam in decem verbis, legis perfectio est: in octauo numero, resurrectionis est plenitudo. Opus ergo sabbati signum futuri est, quod vnusquisque lege perfunctus & gratia, per misericordiam Christi corporeæ fragilita-

G tis moleſtiis exuetur. Et ideo in ſigno, antè per Moyſen præmiſſa eſt ſanctificatio, vt eſset exercitiũ futuręq; ſanctificationis, & obſeruantiæ ſpiritalis á ſecularibus operibus abſtinendi. Deniq; & deus ab operibus mũdi quieuit, non ab operibus, cuius ſempiterna & iugis operatio
Ioan.5. eſt, ſicut filiꝰ ait: Pater meus vſq; modo operatur, & ego operor: vt ad ſimilitudinẽ dei ſecularia noſtra opera nõ religioſa ceſsarent. Hoc autẽ non intelligens archiſyna gogus prohibebat quẽquam curari ſabbato, cũ ſabbatũ futurarũ typus ſit feriarum. Et ideo non operis boni ſed mali feriæ ſunt, eoq; præſcriptũ ſit vt nullam ferẽtes ſarcinam delictorũ, nec bonorũ ieiuni operũ ſabbata poſt mortem futura celebremus. Vnde dominus ſpiritaliter videtur reſpondere cum dicit: Hypocritæ, vnuſquiſque veſtrum ſabbato non ſoluit bouẽ ſuum aut aſinum, & ducit adaquare?)Cur enim non aliud animal indicauit, niſi vt oſtẽderet aduerſantibus, licet ſynagogæ principibus, futurũ tamen vt Iudaicus & gentilis populus ſitim corporis æſtũq; mũdi iſtius dominici fontis vbertate deponat? Agnouit enĩ bos poſſeſſorẽ ſuum, & aſinus præſepe domini ſui. Itaq; ille populus qui antea fœni vilis, quod priuſq; euellatur areſcit, alimonia paſcebatur, panem illũ qui è cælo deſcendit, accepit. Et ideo per vocationẽ duorum populorũ eccleſiam dicit ſaluã futuram, quæ tẽpore legis impleto, & dominicæ reſurrectionis ætate, tẽpus ſuę abſolutionis acceperat. Quàm clemẽs ergo dominus, q̃ pius in vtroq;, cũ aut miſeretur, aut vindicat. In ſynagogæ typo arborẽ excidi iubet, in typo eccle
H ſiæ fœminã ſaluat. Quàm dulcis parabola, facilis autẽ ſolutio. Vinculum vinculo comparat, vt inſimulatio Iudæorum actu ipſorũ redarguatur. Nam cũ ipſi animalibus ſabbato ſoluant vincula, reprehendunt dominum qui homines á peccatorum vinculis liberauit.

De comparatione regni cælorũ ad granum ſinapis.

CVI ſimile eſt regnũ dei? & cui ſimile illud æſtimabo? Simile eſt grano ſinapis qđ acptũ homo miſit in ortũ ſuum, & creuit, & facta eſt arbor, & volucres cæli requieuerunt in ramis eius.) Docet nos præſens lectio naturã comparationũ ſpectandã eſse non ſpeciem. Itaq; videamus cur ſublime regnũ cælorũ grano ſinapis cõparetur. Nam memini etiã alio loco granũ ſinapis lectum, vbi fidei confertur, dicente domino: Si habueritis
Matt.21. fidem ſicut granũ ſinapis, dicetis huic monti, tollere, & iactare in mare. Nec exigua hęc, ſed magna eſt fides, quę monti poſsit vt ſe tranſferat imperare. Neque enim mediocrem fidem dominus exigit ab apoſtolis, quibus ad-
I uerſus altitudinẽ extollentem ſe nequitiæ ſpiritalis ſcit eſse certandum. Vis ſcire magnã fidem requiri? Lege in
1.Cor.13. apoſtolo: Et ſi habeã omnem fidem, ita vt mõtes tranſferam. Ergo ſi regnũ cælorum ſicut granũ eſt ſinapis, & fides ſicut granũ ſinapis: fides vtiq; regnum cælorum, & regnum cælorũ eſt fides. Itaq; qui fidem habet, habet & regnum cælorũ. Et regnum intra nos, & fides intra nos eſt. Legimus enim, Regnũ dei intra vos eſt. Et alibi: Habete fidem in vobis ipſis. Denique Petrus qui omnẽ habuit fidem, regni cælorum claues vt aliis referaret, accepit. Nũc ex natura ſinapis, quæ virtus comparationis ſit æſtimemus: Granum certe eius res eſt vilis & ſimplex: ſi teri cœperit, vim ſuã fundit. Etiam fides primo ſimplex videtur: ſed ſi teratur aduerſis, gratiã ſuę virtutis effundit, vt alios quoque qui vel audiũt, vel legunt, odore ſui compleat. Granum ſinapis martyres noſtri ſunt, Felix, Nabor, & Victor, Gerualius, & Protaſius, & Nazarius, habebant odorem fidei, ſed latebant. Venit perſecutio, arma poſuerunt, colla flexerunt, contriti gladio per totius terminos mũdi gratiã ſui ſparſere martyrii, vt iure
Pſal.18. dicatur: In omnẽ terram exiuit ſonus eorũ. Sed aliàs teritur fides, aliàs premitur, aliàs ſeminatur. Ipſe dominus granũ eſt ſinapis. Erat integer ab iniuria, ſed cum velut K granũ ſinapis qui non attigerat populus neſciebat. Teri maluit, vt diceremus: Chriſti enim bonus odor ſumus 2.Cor.2. deo. Cõprimi maluit. Vnde & Petrus dixit: Cõprimunte turbæ. Seminari maluit velut granũ, quod acceptum homo miſit in ortum ſuum. In orto enim Chriſtus & captus, & ſepultus eſt. In orto creuit, vbi etiã reſurrexit, & factus eſt arbor, ſicut ſcriptũ eſt: Sicut arbor mali inter ligna ſyluæ, ita frater meus in medio filiorũ. Ergo & tu Cant.2. ſemina in orto tuo Chriſtũ. Ortus vtiq; locus plenus eſt florũ & fructuum diuerſorũ, in quo gratia tui operis efloreat, & multiplex odor variæ virtutis exhalet. Ibi ergo ſit Chriſtus, vbi fructus eſt. * Semina dominũ Ieſum. granũ eſt cũ cõprehenditur, arbor eſt cũ reſurgit, arbor mundũ obumbrãs. Granũ eſt cum ſepelitur in terra, arbor eſt cũ eleuatur ad cælũ. Preme etiã cum Chriſto & ſemina fidem. Premitur fidęs, cum crucifixũ credimus Chriſtũ. Preſsit fidem Paulus cũ diceret: Et ego veniens ad vos fratres, veni nõn cũ eminentia ſermonis aut ſapientiæ, prædicans vobis myſterium dei. Neq; enim iudicaui me ſcire aliquid inter vos, niſi IESVM Chriſtum, & hunc crucifixum. Et quia docuit premere fidem, docuit & leuare, dicẽs: Nunc enim crucifixũ iam non nouimus Chriſtũ. Seminamus autem fidem, cum ex euãgelicis & apoſtolicis & ꝓpheticis lectionibus credimꝰ in domini paſsionẽ. Seminamus ergo fidẽ, cum eã velut mollito & ſubacto ſolo dominicę carnis operimꝰ, vt quaſi vapore 2.Cor.5. & cõpreſsu ſacri corporis fides ſe ipſa diſseminet. Qui enĩ crediderit factũ hominẽ dei filiũ: credit mortuũ eſse pro nobis, credit reſurrexiſse ꝓ nobis, credit aſcẽdiſse pro nobis. Semino ergo fidẽ, cum ſepulturã eius interſe L ro. Vis ſcire granũ Chriſtũ, & ſeminatũ Chriſtum? Niſi Ioan.12. granũ tritici cadens in terrã moriatur, ipſum ſolum manet: ſi autẽ mortuũ fuerit, multũ fructũ affert. Ergo non erraũimus, quia diximus quod ipſe iã dixerat. Eſt autẽ & granũ tritici, quia cõfirmat cor hominis: & granũ ſinapis, quia cor hominis accẽdit. Et licet ad omnia virunq; cõueniat, videtur tamen granũ tritici cũ de eius reſurrectione tractatur. Panis enim dei eſt, q̃ de cælo deſcẽdit, eò quod verbũ dei & reſurrectionis exẽplum mẽtem alat, ſpẽ acuat, firmet affectũ. Granũ autẽ ſinapis, eòquod amarior & acrior ſermo ſit de domini paſsione. Amarior ad flendũ, acrior ad cõmouendũ. Itaq; cũ audimus & legimus ieiunaſse dominũ, ſitiſse dominũ, lachrymaſſe dominũ, vapulaſse dominũ, dicẽtẽ dominũ ſub tẽpore paſsionis: Vigilate & orate, ne intretis in tẽtationẽ: ve Matt.26. lut ſucco amarioris ſermonis increpati, dulciores * iuſto voluptatũ ſuauitates corporaliũ tẽperamus. Ergo q̃ ſeminat granũ ſinapis, ſeminat regnũ cælorum. Ne deſpicias hoc granũ ſinapis, minimũ quidẽ eſt omnibus ſemi- * dulcionibus, fit autẽ cum creuerit, maius omnibus oleribus. Si ris hauſtu granũ ſinapis Chriſtus, quẽadmodum Chriſtus eſt aut M minimus, aut creſcit? Verum nõ per naturã, ſed per ſpeciem noſtrã rurſus excreſcit. Vis ſcire minimũ? Vidimꝰ eum, & non habebat ſpeciẽ neq; decorem. Diſce maximum: Specioſus forma præ filiis hominum. Etenim ille Eſa.53. qui non habebat ſpeciem neq; decorem, excellẽtior factus eſt angelis, vltra omnẽ gloriam prophetarum, quos infirmus Iſrael velut olera mãducauerat. Panem enim Pſal.44. quo corda confirmantur, alterum refutauerat, alterum non acceperat. Semen autẽ Chriſtus, quia ſemen Abrahæ. Abrahæ autem dictæ ſunt repromiſsiones, & ſemini Gal.3. eius. Non dicit & ſeminibus tanq; in multis, ſed ſicut in vno, & ſemini tuo, quod eſt Chriſtus. Nec ſolum ſemen eſt Chriſtus, ſed etiam minimum omnibus ſeminibus, quia nõ venit in regno, nõ in diuitiis, non in iſtius mundi ſapientia. Subito autem velut arbor ſublimẽ ſuę verticẽ poteſtatis effudit, vt dicamus: Sub vmbra eius con- Cant.2. cupiui & ſedi. Et frequenter ſimul (vt arbitror) videbatur & arbor & granum. Granum eſt cum dicitur: Nonne hic eſt filius Ioſeph fabri? Sed inter hæc verba creuit Mat.13.

A ſubito teſtantibus Iudæis, qui quaſi latæ arboris ramos non poterant cõprehendere, dicẽtes: Vnde huic iſta ſapientia? Granum igitur eſt figura, arbor eſt ſapiẽtia. In cuius frõdentibus ramis ille nycticorax in domicilio, ille paſſer ſingularis in ædificio, ille raptus in paradiſum, in aera rapiẽdus & nubes, tuta iam ſede requieſcit. Requieſcunt etiã poteſtates, & angeli cælorum, & quicunq; ſpiritalibus factis euolare meruerũt. Requieuit ſanctus Ioannes cum recũberet ſuper pectus Ieſu, immò & ipſe eius arboris ſucco velut ramus extẽditur. Ramus eſt Pe-
Philip.3. trus, ramus eſt Paulus, poſteriora obliuiſcens, & ea quæ ſunt priora appetẽs. In quorum ſinus, & quoſdã diſputationũ receſſus, qui eramus longe, nos ſcilicet ex nationibus cõgregati, quos diu per mare mundi procella & turbo nequitiæ ſpiritalis agitabat, aſsumptis virtutum remigiis aduolamus, vt nos vmbra ſanctorũ ab iſtius mundi ardore defendat, certæ ſtationis iã ſecuritate vernantes, eò quod anima noſtra grauib⁹ ante ſicut illa mulier inclinata peccatis, vt paſſer erepta de laqueo venãtium, in ramos domini montesq; migrauit. Itaq; ante ſuperfluis obſeruationibus vani & inani leuitate volitantes, nunc iam per fidem Chriſti ſoluti manus, & liberi à vinculis ſabbatorum bonis operibus intendimus, & in ipſis epulis libertatem habemus, intemperãtiam excludimus, ne liberi à lege cupiditatibus ſeruiamus. Lex enim ligauit ſibi, vt abſolueret cupiditatibus. Gratia quæ minorem abſtulit ſeruitutẽ, multo grauiora præcepit. Omnia nobis licent, ſed non omnia expediunt. Graue eſt enim po
B teſtate vti, vt ſub poteſtatem recidas. Deſiſte eſſe ſub lege, vt virtute ſupra legem ſis.

De cõparatione regni dei ad fermẽtum quod mulier abſcondit in tribus menſuris farinæ.

CVI ſimile æſtimabo regnũ dei? Simile eſt fermento, quod acceptũ mulier abſcondit in farina, donec fermentatũ eſt totum.) Hæc de requirendis quæſtionibus cõparatio, quæ tãtum ambiguitatis offundit, vt diuerſas habeat ſententias plurimorum. Opportunè itaq; granũ tritici ſupra diximus Chriſtũ, quia ſuberat nobis ſpiritale fermẽtum: eoq; plericq; fermentũ Chriſtum putant, quod virtutem attollat acceptam. Et quia fermẽtum ex farina, vi non ſpecie generi ſuo præſtat: Chriſtus quoq; ex patribus æqualis corpore, ſed diuinitate incõparabilis præminebat. Igitur ſancta eccleſia, quæ typo mulieris iſtius euangelicæ figuratur, cuius farina nos ſumus, dominũ Ieſum in interioribus noſtræ mentis abſcondit, donec animi noſtri ſecreta penetralia color ſapiẽtiæ cæleſtis obducat. Et quia in Matthæo legimus tribus menſuris abſcõditum eſſe fermentum, cõgruere viſum eſt vt dei filiũ crederemus abſcõditum
C in lege, adopertũ in prophetis, euãgelicis prædicationibus adimpletũ, vt perfectã fidem nobis acquirat ex omnibus, & ſcriptorũ collatione formatus, in nobis qui ſumus corpus ipſius, omnia & in omnibus impleatur. Ipſe enim erat verbũ dei, atq; myſteriũ quod abſcõditum eſt à ſeculis & à generationibus: quo nihil poteſt ad expreſſionẽ perennitatis eius atteſtatius dici. Erat enim profecto. Nam ita erat, vt abſconditus ſacrilegiis, manifeſtatus in ſanctis, prædeſtinatus ante ſecula, ſeruaretur ad gloriã. Hæc eſt autẽ gloria, vt poſsimus fratres inueſtigare myſteriũ abſconditũ à ſeculis in deo. Quod in deo vtiq; & ex deo. Neq; enim deus alienæ capax poteſt eſſe naturæ. Nec ſum dubius animi quod aliqui de hoc mundo dictum putent, donec fermentetur in lege, prophetis & euangelio, vt dominum omnis lingua fateatur. Itaque diſcutiamus omnia, diligentius requiramus. Nemo inuenit, niſi qui ante quæſierit. Ædificemus turrim, computemus ſumptus ſcripturarũ, conferamus impẽſas, ne quis etiam de noſtrum aliquo dicat, Hic voluit ædificare, & nõ potuit cõſummare. Qui ædificat, bonum debet iacere fundamẽtum. Bonum fundamẽtum eſt fides, bo- D
num fundamẽtum eſt apoſtolorũ & prophetarũ. Duobus enim teſtamẽtis fides noſtra cõſurgit: nec iniuriam facit qui parẽ dixerit in vtroq; perfectę fidei eſse menſu- Ioan.5.
ram, cũ dicat ipſe dominus: Si crederetis Moyſi, crederetis & mihi: quia & in Moyſe dominus eſt locutus. Bene ergo in vtroq; perfecta mẽſura, quia perfectus in vtroq;: & fides vtriuſq; vna, quia vnius eſt virtutis & ſenſus oraculum atq; reſponſum. Me tamen ſequi iuuat quod ipſe dominus docuit, fermẽtum eccleſiæ ſpiritalem eſse doctrinã. Nam cum ſcriptũ ſit, Cauete à fermẽto phariſæorum: & cũ apoſtolus dixerit, Non in fermẽto nequitiæ & Matt.16.
malitiæ: oſtẽditur quia doctrina fermẽtum eſt. Sed aliud 1.Cor.5.
eſt fermẽtum zizanię, aliud tritici. Vnde & bonis authoribus acquieſcimus, vt dicamus quia eccleſia renatum hominẽ qui eſt in corpore & anima & ſpiritu, fermento ſanctificat ſpiritali. Sanctificatur enim corpus atq; anima per gratiã ſpiritalẽ, & accipit ſanctificationis augmẽtum, cum per eccleſiæ velut quoddã fermentãtis officiũ, ſcripturarumq; doctrinã, quę velut cæleſtium collatione ſermonum & vbertate cõcreſcit, infuſus toto homini atq; permixtus vſus inoleuerit, vt fiãt vnum etiã ipſa E
fermentum. Quod vtiq; tunc fit, cum ſibi tria hæc pari quadã cupiditatum lance cõſentiunt, & æqualis aſpirat concordia voluntatũ. Hoc igitur eccleſiæ opus non tumultuariũ, nec fortuitũ, ſed diuturna meditatione collatum, vt hæc tria vnũ ſint, integra à lege peccati. Cuius ſentẽtię aſsertorẽ habemus Apoſtolum dicentẽ: Ipſe autem dominus ſanctificet vos per omnia, vt integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus, ſine quærela in die domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. Quod per ſecularia qui- 1.Theſ.5.
dem tentamẽta non prouenit, niſi fermentum illud cui cõparatur regnum cęlorũ, mulier illa euãgelica abſcondat in farinæ menſuris tribus, donec fermẽtetur totum. Tres enim menſuræ ſunt, vt dixi, carnis, animæ, & ſpiritus. Sed ſpiritus quo viuimus omnes in hoc corpore ſiti, hoc verius quando carnis laſciuia non redundat, & anima corporalibus non incuruatur erroribus, ac menſura viuendi in toto homine inoffenſa ſeruatur. Sed quia menſurarum æqualitas ſine adiumento eccleſiæ atq; doctrinæ difficile perſeuerat, idcirco mulier illa quæ figuram eccleſię gerit, tandiu virtutẽ illis doctrinę ſpiritalis admiſcet, donec fermẽtetur tot⁹ ille interior homo cordis abſconditus, & in gratiã panis cæleſtis aſsurgat. Bene enim fermentum doctrina dicitur Chriſti, quia panis Chriſtus, & apoſtolus ait: Quia vnus panis, vnum corpus multi ſumus. Fit ergo vnum fermẽtum, quando ca- 1.Cor.10.
ro non concupiſcit aduerſus ſpiritum, nec ſpiritus aduerſus carnem, ſed facta carnis mortificamus, & anima F
ex afflatu dei flatum vitæ ſumpſiſſe ſe conſcia, ſecularis neceſsitudinis contagia terrena declinat. Vnde & apoſtolus non in carne ſed in ſpiritu ambulare nos præci- Ephe.4.
pit, vt ſanctificati per lauacrum regenerationis, veterem hominem cum ſuis deſideriis exuentes, induti nouum qui ſecundum Chriſtum creatus eſt, non iam in vetuſtate literæ, ſed in nouitate ſpiritus gradiamur, quo poſsit nobis etiam reſurrectionis tempore incorrupta corporis & animæ & ſpiritus manere communio: & tunc omnia quæ petimus, impetremus. Quod pleriſq; videtur e- Matt.18.
tiam dominus ſignificaſse cum dicit: Si duobus ex vobis conuenerit ſuper terram, de omni re quamcunq; petieritis, fiet vobis à patre meo qui in cælis eſt. Itaque alii duos, animã & corpus accipiunt, alii animã & ſpiritum: vt ſi in terra, hoc eſt, in corpore ſibi anima ſpiritusq; cõſentiant, nec ſe impugnent inuicem diuerſis cupiditatibus, omnia in effectum videantur orata poſse deduci. Quod ita fit cum fuerint vtraq; vnum, ſi ſubtractis inimicitiis vel ſolutis duo cõdantur in vnũ nouum hominem, id eſt, anima & ſpiritus, vt oremus ſpiritu, oremus 1.Cor.14.
& mẽte. Licet pleriq; duos populos accipiãt, ex Iſrael & gentibus, in vnum reſurrectionis tẽpore congregãdos,

G vt fiat in æternum mãsura perfectio, & id quod ex parte est destruatur. Plericq; autẽ virum & vxorẽ consentientes sibi studio charitatis accipiũt. Itaq; si in hac vita tres mensuræ in eodem fermento manserint donec fermententur & fiant vnum, vt æqualitatum nulla distantia sit, nec cõpositi ex trium diuersitate videamur, erit in futurum diligẽtibus Christũ incorrupta cõmunio, nec compositi manebimus. Nam & qui compositi nunc sumus, vnũ erimus, & in vnã substantiã transformabimur. Neq; enim in resurrectione aliud erit alio inferius, sicut nunc fragilis in nobis est carnis infirmitas, & corporalis habitudo naturæ vel vulneribus pater, vel iniuriis subiacet, vel sui oneris mole depressa supra terras nequit extollere altius, atq; eleuare vestigiũ: sed in simplicis creaturæ gratiam figurabimur, cũ completũ fuerit quod dictum est à Ioãne: Charissimi, nũc filii dei sumus, & nondum reuelatum est quid erimus. Sed scimus quia cum reuelatus fuerit, similes ei erimus. Itaque cum dei natura sit simplex, (spiritus enim deus est) nos quoq; in eandem imaginem figurabimur, vt qualis cælestis, tales & cælestes. Igitur sicut portauimus imaginem illius terreni, portemus & imaginem huius cælestis, quam animus noster debet induere.

1.Ioan.3.
2.Cor.3.
1.Cor.15.

De curatione hydropici, & suasione humilitatis atque pietatis.

CAP. XIIII.

H Et factum est cum intraret in domum cuiusdã principis, & ecce homo hydropicus erat ante illum.) Ideo primo ab hinc loco curatur hydropicus, in quo fluxus carnis exuberans animæ grauabat officia, spiritus extinguebat ardorem. ¶ Et respondens Iesus dixit illis: Cum inuitat⁹ fueris ad nuptias, nõ discumbas in primo loco.) Deinde docetur humilitas, dum in illo conuiuio nuptiali appetentia loci superioris arcetur. Clemẽter tamen, vt persuasionis humanitas asperitatẽ coerctionis excluderet, ratio ꝓficeret ad persuasionis affectum, & correctio emẽdaret affectum, huic quasi proximo limine humanitas copulatur, quæ ita dominicæ sententiæ definitione distinguitur, si in paupere & debiles conferatur. ¶ Dicebat autem & ei qui se inuitauerat: Cum facis prãdium aut cœnam, &c.) Nam hospitalem remuneraturis esse, affectus auaritiæ est. Postremum quasi emeritę malitiæ viro contemnendarum stipendium præscribitur facultatum.

De parata cœna magna, & multorum vocatione, simulq; omnium excusatione.

I Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos.) quod neq; ille qui studiis intentus inferioribus possessiones sibi terrenas coemit regnum cæli possit adipisci, cum dominus dicat: Vende omnia tua, & sequere me. Nec ille qui emat boues: cum Heliszus occiderit, & populo diuiserit quos habebat. Et ille qui duxit vxorẽ, cogitet quę mũdi sunt, non quę dei. Non quo coniugiũ reprehẽdatur, sed quia ad maiorem honorẽ vocetur integritas: quoniã mulier innupta & vidua cogitat quę sunt domini, vt sit sancta corpore & spiritu. Nã quę nupta est, cogitat quę sunt mũdi, quomodo placeat viro. Sed vt in gratiã, vt supra cũ viduis, ita nũc etiam cum cõiugibus reuertamur, non refugimus opinionẽ quam sequũtur plericq;, vt tria genera hominum à consortio magnæ illius cœnæ æstimemus excludi, gentilium, Iudęorũ, hęreticorũ. Et ideo apostolus auaritiam dicit esse fugiendã, ne impediti more gentili iniquitate, malitia, impudicitia, auaritia, ad regnum Christi peruenire nequeamus. Omnis enĩ immũdus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & dei. Iudæi autẽ corporali ministerio iuga sibi legis imponũt, & ideo secũdum prophetã. Dirũpamus vincula eorum, & proiiciamus à nobis iugum ipsorum. Christũ enim recepimus, qui ceruicibus nostris pietatis suæ iugũ mite suspẽdit. Quinq; autẽ iuga sunt, verborũ K decẽ, vel quinq; libri veteris legis, de quibus in euangelio videtur Samaritanæ dicere: Quinq; enĩ viros habuisti. At vero hæresis velut Eua fœmineo rigore fidei tentat affectũ, & lubrica facilitate prolabens lenocinia falsi decoris affectat, intemeratã negligens pulchritudinẽ veritatis. Ideo igitur excusant, quia nemini intercluditur regnũ, nisi ei quẽ suæ professio vocis excluserit. Dominus autẽ omnes clemẽter inuitat, sed nos aut desidia nostra aut error auertit. Ergo & ille qui villam emit, alienus à regno est. Emẽtes enim atq; vendentes, Noe, vt legisti, tẽpore, diluuia sorbuerũt *. Et ille qui iugũ potius legis q̃ gratię munus elegit, & ille qui propter ducẽdam excusat vxorẽ. Scriptum est enim: Si quis venit ad me, & nõ odit patrẽ suum, & matrẽ, & vxorem, non potest meus discipulus esse. Etenim si propter te dominus suæ renũciat matri, dicẽs: Quæ est mater mea, aut q fratres mei? cur tu domino tuos cupias anteferre? Sed neq; ignorare naturam, neq; seruire naturæ dominus iubet, sed ita indulgere naturæ, vt venereris authorem, nec ab eo parentum amore desciscas. Itaque post diuitum resupina fastidia contulit se ad gẽtes, iubet bonos & malos introire, vt bonos augeat, malorum affectum in meliora commutet, vt compleretur illud quod hodie lectum est: L Tunc lupi & agni simul pascẽtur. Inuitat pauperes, debiles, cæcos: quo ostenditur nobis vel quod nullum debilitas corporis excludat à regno, rariusque delinquat cui desit illecebra peccandi: vel quod infirmitas peccatorũ per misericordiã domini remittatur, vt nõ ex operibus, sed ex fide redemptus à crimine, si gloriatur, in domino glorietur. Mittit itaq; ad exitus viarũ: prudentia enim in exitu canitur. Mittit ad plateas, quia misit ad peccatores vt de latioribus viis ad angustã viam venirent, quæ ducit ad vitam. Mittit ad vias, & circa sepes, quod hi videlicet apti sint regno cælorum, qui nullis præsentium cupiditatibus occupati ad futura festinent, in quodã bonæ voluntatis tramite constituti, & qui modo sepis, quæ ab incultis culta secernat, & incursꝰ arceat bestiarũ, nouerint bona malaq; distinguere, & aduersus tentamẽta nequitiæ spiritalis fidei munimen obtẽdere. Deniq; dominus vt vineã suam ostenderet fuisse munitam, Et sepem, inquit, circũdedi, & circunfodi eam. Et Apostolus medium parietẽ sepis dicit esse sublatum, qui continuationẽ munitionis irruperat. Fides igitur & oratio * quæritur, & quæritur in plateis, hoc est, in meatibus interioris affectus, quia scriptum est: In plateis tuis diffundãtur aquæ tuæ. Nec hoc tamen plenum est, vt aliquis vocatus adueniat, nisi vestem habeat nuptialem, hoc est fidem habeat & charitatem. Et ideo qui pacem & charitatem non detulerit ad Christi altaria, tolletur pedibus & manibus, & mittetur in tenebras exteriores. Ibi erit fletus, & stridor dentiũ. Quæ sunt tenebræ exteriores? Nunquid illic quoque carcer aliquis latomiæque subeundæ sunt? Minime. Sed quicunque extra promissa sunt cælestium mandatorum, in tenebris exterioribus sunt, quia mandata dei lumen sunt. Et quicunque sine Christo est, in tenebris est, quia lumen in * tenebris est Chri- * alias, lustus. Ergo neque corporalium stridor aliquis dentium, neque ignis aliquis perpetuus flammarum corporalium, neque vermis est corporalis. Sed hæc ideo, quia sicut ex multa cruditate & febres nascuntur & vermes: ita si quis non decoquat peccata sua velut quadam interposita sobrietate abstinentiæ, sed miscendo peccata peccatis, tanquam cruditatem quãdam contrahat veterum & recentium delictorum, igne aduretur proprio, & suis vermibus consumetur. Vnde & Esaias ait: Ambulate in lumine ignis vestri, & flamma quam accendistis. Ignis est quem generat mœstitia delictorum. Vermis est, eò quod irrationabilia animæ peccata mentem rei sensumq; compungunt, & quædam exedunt viscera conscientiæ: quæ tanquam vermes ex vnoquoque na-

Ioan.4.
Esa.65.
Matt.12.
Prouer.5.
Esa.50.

A ſcuntur,tanquã ex corpore peccatoris. Deniq; domin⁹
Eſaiæ.66. id per Eſaiam declarauit dicens:Et videbunt mẽbra hominum prævaricantiũ in me,& vermis eorum nõ morietur,& ignis eorum non extinguetur.Stridor quoq; dentium prodit indignantis affectum, eò quod ſero vnunquemq; pœniteat, ſero ingemiſcat, ſero iraſcatur ſibi, quòd tam peruicaci improbitate deliquerit.

De oue centeſima & drachma decima perditis & inuentis.

CAP. XV.

QVIS ex vobis,inquit,homo qui habet centum oues,et ſi errauerit vna ex illis, nónne dimittit nonagintanouẽ in deſerto,& ibit ad illam quę errauit?) Didiceras in ſuperioribus ablegare negligentiã,vitare arrogantiam,deuotionem ſumere,ſecularibus occupationibus nõ teneri,caduca non præferre perpetuis.Sed quia fragilitas humana firmum nequit in tanto ſeculi lubrico tenere veſtigium,etiam aduerſus errorem remedia tibi bonus medicus demonſtrauit,ſpẽ venię iudex miſericors nõ negauit.Itaq; non ocioſe ſanctus Lucas ex ordine tres parabolas poſuit, ouis quæ perierat & inuẽta eſt,drachmæ quæ perierat & inuenta eſt, filii qui erat mortuus & reuixit,vt triplici remedio pro-
Eccle.4. uocati vulnera noſtra curemus. Spartum enim triplex
B non rumpitur.Qui ſunt iſti,pater,paſtor,& mulier.Nõne deus pater,Chriſtus paſtor,mulier eccleſia? Chriſtus te ſuo corpore vehit,qui tua in ſe peccata ſuſcepit. Quærit te eccleſia,recipit pater.Quaſi paſtor reuehit, quaſi mater inquirit,quaſi pater veſtit.Prima miſericordia, ſecunda ſuffragatio,tertia reconciliatio. Singula ſingulis quadrant:Redemptor ſubuenit,eccleſia ſuffragatur, author reconciliatur.Eadem diuini operis miſericordia, ſed diuerſa pro meritis noſtris gratia. Ouis à paſtore laſſa reuocatur,drachma quæ perierat inuenitur, ad patrẽ filius ſuis veſtigiis redit,& plena cõdẽnati erroris regreditur pœnitentia. Vnde bene ſcriptum eſt: Homines &
Pſal.35. iumenta ſaluos facies domine. Quæ ſunt iſta iumenta? Dixit Propheta:Semen Iſrael in ſemen hominum, & Iuda in ſemen animalium. Itaq; quaſi Iſrael homo ſeruatur,quaſi ouis Iuda colligitur. Malo ergo filiꝰ eſſe quàm ouis.Ouis enim à paſtore reperitur, à patre filius honoratur.Gaudeamus igitur,quoniam ouis illa quæ perierat in Adam,leuatur in Chriſto.Humeri Chriſti crucis brachia ſunt.Illic peccata mea dẽpoſui,in illa patibuli nobilis ceruice requieui.Ouis illa genere eſt vna,non ſpecie.Vnum enim omnes corpus ſumus,ſed multa mẽbra
1.Cor.12. Et ideo ſcriptum eſt: Vos autem corpus eſtis Chriſti,& membra ex membris eius.Venit itaq; filius hominis ſal-
C uum facere quod perierat Omnes ſcilicet, quia ſicut in
1.Cor.15. Adã omnes moriũtur,ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.Diues igitur paſtor,cuius omnes nos centeſima portio ſumus,habet angelorũ,habet archangelorũ, dominationũ,poteſtatũ, thronorũ, aliorúmq; innumerabiles greges,quos in montibus dereliquit. Qui quoniã ſunt rationabiles,non immerito hominum redẽptione lætantur.Quanquam hoc quoq; proficiat ad incentiua probitatis,ſi vnuſquiſq; conuerſionem ſuam gratã fore credat cœtibus angelorũ,quorum aut affectare patrocinium,aut vereri debet offenſam.Et tu igitur eſto angelis lætitiæ,gaudeant de reditu tuo. Non ocioſum etiam quod mulier illa drachma lętatur inuenta.Non mediocris hæc drachma eſt,in qua principis eſt figura. Et ideo imago regis,cenſus eccleſiæ eſt. Oues ſumus,oremus vt ſuper aquã refectionis nos collocare dignetur.Oues inquã ſumus,petamus paſcua.Drachmæ ſumus, habeamꝰ precium.Filii ſumus,feſtinemus ad patrem. Nec vereamur quia acceptum ſpiritalis patrimonium dignitatis terrenis prodegimus voluptatibus. Quod pater in filiũ quẽ habebat theſaurum contulit:fidei cenſus nunquam exinanitur, licet totũ dederit,totũ habet:q qđ donauerit,non amittit.Nec vereatis ne te nõ recipiat. nõ enim delectatur deus perditione viuorũ,iã occurrẽs venienti D
tibi cadit ſupra collum.Domin⁹ enĩerigit eliſos. Oſcu-Pſal.146.
lũ dabit,quòd eſt pignꝰ charitatis* & amoris.Stolã, anu *pietatis.
lum,calciamẽta proferri iubebit.Tu adhuc iniuriã metuis,ille reſtituit dignitatem.Tu ſupplicium vereris,ille oſculum defert.Tu conuitium times,adornat ille cõuiuium.Sed iam ipſam parabolam diſcutiamus.

De duobus filiis adoleſcentiore & ſeniore quibus pater ſubſtantiam diuiſit.

HOMO quidã habuit duos filios, & dixit illi adoleſcentior:Da mihi portionẽ ſubſtãtiæ quæ me cõtingit.Et cætera.) Vides qđ diuinum patrimonium petẽtibus datur.Nec putes culpam patris quod adoleſcentiori dedit,nulla dei regno infirma ætas,nec fides grauatur annis. Ipſe certe ſe iudicauit idoneũ qui popoſcit.Atq; vtinã nõ receſsiſſet à patre,impedimentũ neſciſſet ætatis. Sed poſtea quàm peregre profectꝰ eſt,cœpit egere. Merito ergo prodegit patrimoniũ,qui receſsit ab eccleſia. ¶ Poſtea quàm domum,inquit,patriã derelinquens,peregre profectus eſt in regionem lõginquam. Quid enim lõginquius quàm à ſe recedere,nec regionibus ſed moribꝰ ſeparari: ſtudiis E
diſcretum eſſe,nõ terris:& quaſi interfuſo luxuriæ ſeculari ætu,diuortia habere factorũ? Etenim qui ſe à Chriſto ſeparat,exul eſt patriæ,ciuis eſt mundi.Sed nos non Epheſ.2.
ſumus aduenæ atq; peregrini,ſed ciues ſumus ſanctorũ & domeſtici dei. Qui enim eramus longe, facti ſumus prope in ſanguine Chriſti.Non inuideamus de longinqua regione remeantibus,quia & nos fuimus in regione longinqua,ſicut Eſaias docet.Sic enim habes:Qui ſede- Eſaiæ.9.
bant in regione vmbræ mortis, lux orta eſt illis. Regio ergo longinqua, vmbra eſt mortis: nos autem quibus ſpiritus ante faciem Chriſtus eſt dominꝰ, in vmbra viui Thren. 4.
mus Chriſti.Et ideo dicit eccleſia:In vmbra eius cõcupi Cantic. 2.
ui,& ſedi.Ille igitur viuendo luxurioſe conſumpſit omnia naturæ ornamenta.Vnde tu qui accepiſti imaginem dei,qui habes ſimilitudinem eius,noli eam irrationabili fœditate cõſumere.Opus dei es,noli ligno dicere, Pater meus es tu,nec accipias ſimilitudinẽ ligni, quia ſcriptũ eſt:Similes illis fiant qui faciũt ea. ¶ Facta eſt fames per Pſal.113.
regionem illam.)Fames non epularum,ſed bonorũ operum atq; virtutum,quæ ſunt miſerabilſora ieiunia. Ete-
nim qui recedit à verbo dei,eſurit: quia nõ in ſolo pane viuit homo,ſed in oĩ verbo dei. Qui recedit à fõte, ſitit: Mat.4.
qui recedit à theſauro,eget:qui recedit à ſapiẽtia,hebetatur:qui recedit à virtute,diſſoluitur.Merito ergo iſte egere cœpit,qui theſauros ſapiẽtiæ & ſcientiæ dei,diuitiarũq; cæleſtiũ altitudinẽ dereliquit.Egere ergo ideo cœpit,& famẽ pati,quia nihil prodigæ ſatis eſt voluptati*. *volũtati.
Sẽper famẽ patitur ſui,qui alimentis perpetuis neſcit impleri. ¶ Abiit itaq;,& hæſit vni ciuium.) Qui enim hæret,in laqueo eſt.Et videtur ciuis iſte princeps eſſe iſtius mũdi.Deniq; ad villã eius mittitur quã emit qui excuſat à regno. ¶ Et pauit porcos.)Illos vtiq; in quos petit diabolus introire,quos præcipitat in mare iſtius mundi, in ſordibus ac fœtore viuentes. ¶ Et cupiebat,inquit, ſiliquis implere ventrem ſuum.)Neq; enim alia cura eſt luxurioſis, niſi vt ventrẽ ſuũ impleant, quorum deꝰ vẽ Philip.3.
ter eſt.Qui autem aptior huiuſcemodi hominibus cibꝰ, quàm is qui ſiliquæ modo intus inanis, foris mollis eſt, quo corpus non reficitur,ſed impletur,vt ſit magis oneri quàm vſui? Sunt qui porcos accipiant pro gregibus dæmoniorum,ſiliquas pro exili virtute inaniũ hominũ. ſermonúmq; iactantia,qui nihil prodeſſe poſſunt:inani quadã philoſophiæ ſeductione,& quodam ſonoro facũdiæ plauſu,pompam magis quàm vtilitatẽ aliquam demonſtrantes,Sed hæc diuturna oblectamenta eſſe non poſſunt: ¶ Et ideo nemo illi dabat.) Erat enim in regione illius qui neminẽ habet,quia eos qui ſunt non habet. Omnes quippe gẽtes in nihilũ æſtimantur. Solus autem Roma.4.

G deus qui viuificat mortuos, vocat quæ nõ ſunt, tanquam quæ ſint. ¶ In ſe autem reuerſus dixit: Quantis panibus mercenarii patris mei abundant? Bene in ſe reuertitur, qui à ſe receſsit. Etenim qui ad dominum regreditur, ſe ſibi reddit: & qui recedit à Chriſto, ſe ſibi abdicat. Mercenarii autem qui ſunt, niſi qui ad mercedẽ ſeruiũt? qui ſunt ex Iſrael, nõ id qđ bonũ eſt probitatis ſtudio perſequentes, nec virtutis gratia, ſed vtilitatis ſtudio prouocati. At vero filius, qui habet ſãcti ſpiritꝰ pignꝰ in corde ſecularis mercedis lucella nõ quærit, qui ius ſeruat hæreditis. Sunt etiam mercenarii qui conducũtur ad vineam. Bonus mercenarius Petrus, Ioannes, & Iacobus quibus
Mat. 4. dicitur: Venite, faciam vos piſcatores hominum. Iſti nõ
Ioan. 6. ſiliquis, ſed panibus abundabant. Deniq; & collegerunt fragmentorum cophinos duodecim. O domine IESV, ſi nobis auferas ſiliquas, & panes tribuas. Tu enim diſpenſator in domo es patris. O ſi nos quoq; mercenarios digneris conducere, licet ſero venientes. Nã & vndecima conducis hora, & æqualem dignaris mercedem ſoluere, æqualẽ mercedem vitæ, non gloria. Neq; enim omnibus
2. Tim. 4. repoſita eſt corona iuſtitiæ, ſed ei qui poteſt dicere: Cer-
H tamen bonũ certaui. Qđ ideo non prætermittendũ arbitratus ſum, quia ſcio quoſdã dicere qđ ad mortẽ ſibi lauacri gratiam vel pœnitentiam reſeruent. Primum, qui ſcis an nocte proxima tua à te anima repoſcatur? Deinde cur putas ocioſo tibi omnia poſſe deferri? Pone vnã gratiam, vnam eſse mercedem: diuerſũ tamẽ brauium victoriæ eſt. Ad quod ſe nõ fruſtra Paulus extendit, qui poſt mercedẽ gratiæ, brauiũ tamen vt cõprehenderet ſequebatur, quia ſciebat etſi par eſset merces gratiæ, palmam tamẽ eſse paucorum. Et quoniam in vineam domini venimus, nõ vacui recedamus. Iuuat enim fructus legere, mercenarios eius videre. Quid enĩ ſibi vult qđ vna die diuerſis horis cõducũtur operarii: niſi quia mille anni í oculis domini ſicut dies heſterna quæ præteriit, & hora in nocte? Quæ eſt nox, niſi quæ præceſsit, vt dies appropinquaret? Et bene hora in nocte, quia mille anni ſicut
Hebr. 13. dies vna. Nouit vim diei huius ille qui dixit: IESVS Chriſtus heri & hodie ipſe eſt, & in ſecula. Sciuit & ille diem
Geneſ. 2. eſse multiplicẽ, qui ſcripſit: Hic dies generationis cæli & terræ cum facta ſunt, qua die fecit deus cælum & terram, & omne viride agri. Cum enim ſuprà ſeptem deſcripſiſ
I ſet dies, poſtea vno die omnia facta eſse cõplexus eſt: totum mundi tẽpus oſtendens in conſpectu domini tãquã diem vnum, eò qđ ex incõpoſitis atq; tenebroſis forma iſtius mundi diuini operis claritate proceſserit. Ergo ſi dies totũ tempus eſt mundi, habet vtiq; etiam in ſeculis horas ſuas: aut ipſa ſecula horæ ſunt. Horæ autem diei duodecim ſunt. Vnde bene in myſterio dies Chriſtus, cuius apoſtoli duodecim, qui cęleſti lumine diſtinctis in ſe gratiæ vicibus refulſerunt. Venit ergo paterfamilias, & prima hora cõduxit operarios: fortaſsis eos qui à principio mundi vſq; ad diluuiũ iuſti eſse meruerunt, de quibus dicit: Et locutus ſum ad vos ante lucem, & miſi ad vos ſeruos meos prophetas ante lucem. Tertia poſt diluuium incipit, Noe cæterorũmq; tempera comprehendẽs qui quaſi boni operarii in vineã deſtinantur. Ideo quaſi in prandio inebriatus eſt Noe. Sexta & reliquis Abrahæ & Iſaac & Iacob patriarcharum merita diſtinguuntur. Nona inclinante iam ſeculo, & tãquam palleſcente luce virtutis, lex & prophetæ, decolores mores hominum notauerunt. Vndecimã, & quod ſupereſt diei, ſacer producit aduentus. Vnde & ipſe in Euangelio dicit: Ambulate dum lucem habetis. Sed iam redeamus ad patrem: licet non verear ne iſtius pœnitentiam gerentis exemplo diu abfuiſse videamur. Nunquã enim abfuimus, qui verſabamur in vinea: in qua ſi & iſte manſiſset, nõ receſsiſset à patre. Cauendũ tamen eſt ne nos ei recõciliationis faciamus morã, quã non fecit pater. Facile reconciliatur, quando impenſe rogatur. Et ideo diſcamus quali pater obſecratiõe ſit ambiẽdus. Pater, inquit. Quã miſericors, q̃ pius, qui nec offenſus patriũ dedignatur nomẽ audire. K ¶ Pater, inquit, peccaui in cælum & coram te.) Hæc eſt prima confeſsio apud authorem naturę, pręſulẽ miſericordiæ, arbitrũ culpæ. Sed etſi deus nouit omnia, vocẽ tamen tuæ cõfeſsionis expectat. Ore enim confeſsio fit ad
Rom. 10. ſalutẽ: quia alleuat pondus erroris quiſquis ipſe ſe onerat: & accuſationis excludit inuidiã, qui accuſatorẽ prævenit cõfitendo. Iuſtus enim in primordio ſermonis ac-
Prou. 18. cuſator eſt ſui. Fruſtra autẽ velis occultare quẽ nihil fallas, & ſine periculo prodas quod ſcias eſse iam cognitũ. Confitere magis, vt interueniat pro te Chriſtus, quẽ aduocatum habemus apud patrem. Roget pro te Eccleſia,
1. Ioan. 2. & illachrymet populus. Nec vereare ne non impetres. Aduocatus ſpondet veniã, patronꝰ promittit gratiã, reconciliationem tibi paternę pietatis pollicetur aſsertor. Crede, quia veritas eſt: acquieſce, quia virtꝰ *eſt. Habet *iſtius causam vt pro te interueniat, ne pro te gratis mortuus ſit. Habet & cauſã ignoſcendi pater, quia quod vult filiꝰ vult & pater. ¶ Peccaui in cælũ, & corã te.) Nõ vtiq; elementum exprimitur, ſed peccato animæ cæleſtia ſignificantur dona ſpiritus imminuta: vel quia ab illius gremio matris Hieruſalẽ quę in cęlo eſt, nõ debuit deuiare. L ¶ Iã non ſum dignus vocari filius tuus.) Deiectus enim ſe exaltare nõ debet, vt merito ſuæ poſsit humilitatis attolli. ¶ Fac me ſicut vnũ mercenariorũ tuorum.) Nouit eſse diſtãtiã inter filios, amicos, mercenarios, & ſeruos. Filius per lauacrum, amicus per virtutem, mercenarius per laborẽ, ſeruus per timorẽ. Sed etiã ex ſeruis & mercenariis fiunt amici, iuxta qđ ſcriptũ eſt: Vos amici mei
Ioan. 15. eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio vobis, iam non dicam vos ſeruos. Hæc apud ſe dixit. Sed non ſatis eſt dicere, niſi ad patrem venias. Vbi illum requiras? vbi inuenias? Ex M urge primo, qui ſedẽs ante dormiebas. Et ideo dicit Apoſtolus: Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Iniquitas in talento plumbeo ſedet. Moyſi dicitur: Tu autẽ hic ſta. Stantes elegit Chriſtꝰ. Exurge ergo, curre ad Eccleſiam hic eſt pater, hic eſt filius, hic eſt ſpiritus ſanctus. Occurrit tibi, qui audit te intra mentis ſecreta tractãtem. Et cũ adhuc longe ſis, videt & accurrit. Videt in pectore tuo: accurrit ne quis impediat: complectitur quoq;, in occurſu præſentia *eſt, in complexu clemẽtia. Et quaſi quadã *ſpiritu patrii amoris affectu ſupra collum cadit, vt iacentẽ erigat, & oneratum peccatis atq; in terrena deflexum reflectat ad cælum, in quo ſuũ quærat authorẽ. Cadit in collũ tuum Chriſtus, vt ceruicẽ iugo exuat ſeruitutis, & collo tuo iugũ ſuaue ſuſpẽdat. Nõne tibi videtur cecidiſse in collum Ioannis, quando erat Ioannes in ſinu IESV ceruice recumbẽs reflexa? Et ideo verbũ apud deum vidit, quia erectus eſt ad ſuperna. Cadit in collũ, cũ dicit:
Mat. 11. Venite ad me qui laboratis, & ego vos reficiam, tollite iugum meũ ſuper vos. Cadit ergo in collũ hoc modo, ſi conuertaris, & iubet proferri ſtolam, anulum, calciamẽta. Stola amictus eſt ſapientiæ, quo nuda corporis apoſtoli tegunt, eò qđ ſe vnuſquiſq; cõuoluat. Et ideo ſtolas accipiunt, vt corporis infirmitatem ſapientiæ ſpiritalis virtute conueſtiant. De ſapientia enim dictum eſt: Lauabit in vino ſtolã ſuam. Ergo ſtola ſpiritale indumentum & veſtimentum eſt nuptiale. Anulus quid eſt aliud niſi ſyncerę fidei ſignaculum, & expreſsio veritatis? Calciamentum autem Euangelii prædicatio eſt, & ideo accepit ſapiẽtiam primã. Eſt enĩ & alia quæ myſteriũ neſcit, quæ accepit dictorũ ſuorum factorũq; ſignaculũ, & quoddã monumẽtũ bonæ intẽtionis & curſus, necubi offẽdat ad lapidẽ pedẽ ſuũ, & ſupplãtatus à diabolo, dominicæ prædicationis officium derelinquat. Hæc eſt ꝓdicatio *Euã *ſpiritio gelii, ad cęleſtem curſum dirigens præparatos, vt non in carne ambulemꝰ, ſed in ſpiritu. Occiditur & vitulus ſaginatꝰ, vt carnẽ domini ſpiritali opimã virtute, p gratiã ſacramenti myſteriorum conſortio reſtitutus epuletur. Nemo enim niſi qui timuerit deũ.) qđ eſt initium ſapiẽtiæ) niſi ſignaculũ ſpiritale vel cuſtodierit vel receperit.

A nisi dominū prædicauerit, sacramentis debet interesse cœlestibus. Qui autē anulum habet, & patrem habet, & filium, & spiritum sanctum: quia signauit nos deus, cuius imago Christus: & dedit spiritū pignus in cordibus nostris, vt sciamus hoc anuli istius qui in manu datur, esse signaculū, quo cordis interiora factorūq; nostrorū mini steria signantur. Ergo signati sumus, sicut & legim⁹: Cre
Ephes.1. dentes, inquit signati estis spiritu sancto. Bene autē catnē vituli, quia sacerdotalis est victima, quæ pro peccatis fiebat, epulantē patrē inducit filius, vt osteēderet quoniā paternus cibus est sal⁹ nostra: & patris gaudium, nostrorū redēptio peccatorum est. Et hic quidē si ad patrē referas, quia hostia pro peccatis filius est, delectatur pater reditu peccatoris, supra delectatur filius inuenta oue: vt scias quia vna est patris & filii delectatio, vna operatio in ecclesiæ fundamēto. Lętatur autē pater ¶ Quia filius perierat, & inuētus est: mortu⁹ fuerat, & reuixit.) Ille perit qui fuit, non enim potest perire qui nō fuit. Itaq; gentes non sunt, Christianus est, iuxta quod supra dictum
1.Cor.1. est: Quia elegit deus quæ non sunt, vt quæ sunt destrueret. Potest tamē & hic in vno accipi species generis hu-
B mani. Fuit Adam, & in illo fuimus omnes. Periit Adam, & in illo omnes perierunt. Homo igitur in illo homine qui perierat reformatur, & ille ad similitudinem dei factus & imaginē, diuina patientia & magnanimitate reparatur. Quid est ergo. Elegit deus quæ nō sunt, vt quæ sunt destrueret: id est, elegit populum gētium qui non erat, vt destrueret populum Iudæorum. Potest & de agēte pœnitētiam dictum videri, quia nō moritur nisi qui aliquando vixit. Et ideo gētes non moriuntur, sed mortuæ sunt. Etenim qui in Christum non credit, sēper est mortuus. Et gētes quidem cum crediderint, per gratiam viuificātur. Qui vero lapsus fuerit, per pœnitētiam reuiuiscit. Sequitur locus vt remittēdis post pœnitentiam debeamus fauere peccatis: ne dum veniæ alterius inuidemus, ipsi eam nō mereamur à domino. Quis enim tu es qui domino contradicas ne cui velit culpam relaxet, cū tu cui volueris ignoscas: Vult rogari, vult obsecrari. Si omnium iustitia, vbi dei gratia? Quis tu es qui inuideas deo? Et ideo notatur hic frater vsq; adeo vt de villa veni re dicatur, hoc est, terrenis operibus occupatus, ignorās quæ sunt spiritus dei, vt deniq; nunquā pro se vel hœdū queratur occisum. Non enim pro inuidia, sed pro venia mundi agnus est immolatus. Inuidus hœdū quærit, inno
C cens agnum pro se desiderat immolari. Ideo & senior dicitur, eò quod cito aliquis per inuidiū consenescat. Ideo & foris stat, eò quod maleuolentia eum animi liuētis excludat, Ideo chorum & symphoniā audire nō potest, hoc est, nō illa theatralis incētiua lasciuiæ, nec aulicorū concentus sonorum: sed plebis cōcordia cōcinentis, quæ de peccatore seruato dulcem resultet lætitiæ suauitatē. Cōstitue mihi aliquem ex his qui sibi iusti videntur, qui trabē in oculo suo non vident, & alieni festucam vitii ferre nō possunt. Quomodo indignatur quādo alicui peccatum fatenti, & diu indulgentiā deplorāti venia relaxatur? Quomodo aures eius symphoniam populi spiritalem ferre non possunt. Hæc est enim symphonia, quando cōcinit in ecclesia diuersarum ætatum atq; virtutum velut variarū chordarū indiscreta cōcordia. Psalmus respōdetur. Amē dicitur. Hæc est enim symphonia quam
1.Cor.14. sciuit & Paulus: & ideo ait: Psallam spiritu, psallā & mēte. Hæc de parabola præsenti putauimus esse tractanda. Nec inuidemus si quis duos fratres istos velit referre ad populos duos, vt sit adolescentior populus ex gentibus tanquam Israel, cui frater maior beneficiū paternæ benedictionis inuidit. Quod faciebant iudæi cum quererentur quia Christus cum gentibus epularetur: & ideo hœdum mali odoris sacrificiū requisierūt. Iudæus hœdum requirit, Christianus agnum: & ideo illis Barrabbas soluitur, nobis agnus immolatur. Vnde apud illos fœtor est criminum, apud nos remissio peccatorum: dulcis in spe, suauis i fructu. Qui hœdū querūt, expectāt antichri- D
stū. Christ⁹ enī boni odoris est victima. Quæri etiam in hœdo videtur, quia Iudæi ritū veteris sacrificii perdiderūt: vel qa nulli⁹ sāguis his profuit, sicut Christi sanguis Ecclesiæ. Nō enim redimere eos sāguis potuit Prophetarū. Impudēs autē & similis illius publicani iustificātis se arrogāti prece, qui putabat quod nūquā præterierit mādatū dei, quia legē seruabat i littera. Impius, qui accusabat fratrē quod cū meretricib⁹ paternā substantiā ꝓdegisset, cū debuerit aduertere quia sibi dictū est: Meretrices & publicani præcedēt vos in regno cælorū. Stat autē foris, nec excluditur, sed nō ingreditur, ignorās volūtatē dei de vocatiōe gentiū: seruus iā factus ex filio. Seruus enī nescit quid dominus agat. Vbi cognouit inuidet, & torquetur ecclesiæ bonis, & foris stat. Foris enim Israel audit chorum & symphoniam, & irascitur: quia hic cōcinit plebis gratia, & cōsonat populi iubilatio. Sed bonus pater etiam hunc saluare cupiebat, dicens: ¶ Tu me cum semper fuisti.) Vel quasi Iudæus in lege, vel quasi iustus in cōmunione: & es, si desinas inuidere. Et omnia mea tua sunt.) Vel Iudæus sacramenta possidens veteris testamenti, vel baptizatus etiam noui.

E

De eo quod nemo seruus possit duob⁹ dominis seruire, & de villico iniquitatis. faciendisq; amicis de iniquo mammona.

CAP. XVI.

NEMO seruus potest duobus dominis seruire.) Non quia duo, sed vnus est domin⁹. Nā etsi sunt qui māmonæ seruiūt, tamē nō ille nouit aliqua iura dominat⁹, sed ipsi sibi iugū seruitutis imponūt. Neq; enī iusta potestas, sed iniusta est seruitus. Et ideo ait: ¶ Facite vobis amicos de iniquo māmona.) Vt largiendo pauperibus angelorū nobis cæterorūq; sanctorū gratiā comparemus. Nec reprehenditur villicus, in quo discimus nō ipse esse domini sed potius alienarum villici facultatū. Et ideo licet peccauerit, tamen quia sibi in posterū ex indulgentia domini quæsiuit auxilia, prædicatur. Pulchre autem iniquum mammona dixit, quia variis diuitiarum illecebris nostros auaritia tentabat affectus, vt vellemus seruire diuitiis. Vnde ait: Si in alieno fideles non fuistis quod vestrum est, quis dabit vobis? Alienæ à nobis diuitiæ sūt quia præter naturam sunt: neq; nobiscum nascuntur, neq; nobiscum transeunt. Christus autem noster est, quia vita est. Deniq; in sua propria venit, & sui eum nō Ioan.1.
receperunt. Ergo nemo dabit quod vestrum est, quia ve F
strum non credidistis, vestrum non recepistis. Argui igitur videntur Iudæi & fraudis & auaritiæ, Et ideo qui in facultatibus fideles non fuerunt, quas cum alienas scirent. (cōmunem enim ad vsum fructus terrarum à domino deo datus est omnibus) debuerunt vtiq; participare pauperibus: nec Christum accipere meruerunt, quem Zacchæus vt acquireret, dimidiā partem bonorum suorum obtulit. Ergo non seruiamus alienis, qui nullum dominum debemus scire nisi Christum, Vnum enim deus pater, ex quo omnia, & nos in ipso: & vnus dominus IESVS, per quem omnia. Quid ergo: Pater dominus, aut filius deus * non est? Sed & pater dominus, quia * domin⁹
verbo domini cæli firmati sunt: & filius deus, qui est super omnes deus benedictus in secula. Quomodo ergo nemo potest duobus dominis seruire? Vnus enim dominus, quia vnus deus. Denique dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Vnde claret vnum patris & filii esse dominatum. Vnus autem est si non diuidatur sed totus in patre, totus in filio sit. Itaq; quia vnius deitatis atque dominatus asseruimus trinitatem, vnum deum & vnum dominum confitemur. Qui autem aliam patris, aliam filii, aliam spiritus sancti memorant potestatem: plures deos, & plures dominos in Ecclesiam gentilis vitio erroris inducunt.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTAR. IN EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM. LIBER OCTAVVS.

Quomodo lex & prophetæ vsq; ad Ioannem.

LEx & prophetæ vsq; ad Ioannem, & ex eo regnum dei euangelizatur,& omnes in illud vim faciũt.) Non quia lex defecit,sed quia incipit Euangelii prædicatio. Vidẽtur enim minora compleri cum potiora succedunt. Et ideo vim faciamus regno cælorum. Omnis enim qui vim facit,vehementi studio properat,nõ torpẽ
H ti lẽtescit affectu. Est ergo fidei religiosa violẽtia, segnitia criminosa. Lex multa secũdum naturam,vt naturali b⁹ indulgẽtior desideriis ad iustitiæ studium nos reuocaret: Christus naturam incidit, quia naturales quoq; amputat voluptates: & ideo vim faciamus naturæ, vt nõ ad terrena demergat,sed ad superna se subrigat.

De lege coniugii,& vxore non dimittenda.

OMNIS qui dimittit vxorem suam,& ducit alteram mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.) Prius dicendum arbitror de lege coniugii,vt postea de prohibendo diuortio disputemus. Quidam enim putant omne coniugium à deo esse, maxime quia
Mat.19. scriptum est: Quæ deus cõiunxit,homo nõ separet. Ergo si omne cõiugiũ à deo est,omne cõiugiũ nõ licet solui. Et quomodo Apostolus dixit: Quòd si infidelis discedit,discedat?
1.Cor.7. In quo mirabiliter & noluit apud Christianos causam residere diuortii,& ostẽdit non à deo omne cõiugium. Neq; enim Christianæ gentilibus dei iudicio copulantur,cum lex prohibeat. Sed occurrit illud quod
Prou.19. ait Salomon: Domũ & substantiam patres partiuntur filiis,à deo autem præparabitur viro vxor. Quod qui in Græco legit, non putat esse contrarium. Bene enim dixit Græcus ἁρμόζεται. Harmonia enim, conueniens & apta rerum omnium dicitur cõmissa cõnexio. Harmonia est cum fistulæ organi per ordinem copulatæ legiti-
I mæ,tenent gratiã cantilenę,chordarũq; aptus seruat ordo concordiã,Itaq; nõ habent harmoniã suam nuptiæ, quãdo Christiano viro gentilis mulier nõ legitimæ copulatur. Ergo vbi nuptiæ,harmonia: vbi harmonia, de⁹ iũgit. Vbi harmonia nõ est,pugna atq; dissensio est: quæ
1.Ioan.4. non est à deo,quia deus charitas est. Noli ergo vxorem dimittere,ne deum tuæ copulæ diffitearis authorẽ. Etenim si alienos multo magis vxorios debes tolerare & emendare mores. Audi quid dixerit Domin⁹: Qui dimittit mulierẽ,facit eam mœchari. Etenim cui non licet viuente viro mutare coniugiũ,potest obrepere libido peccãdi. Itaq; qui author erroris,etiã reus culpæ est. Quo cũ paruulis fœta dimittitur? Quo titubãti vestigio grandæua detruditur? Durũ,si excludas parentẽ,pignora teneas vt ad cõtumeliã charitatis addas etiã pietatis iniuriã. Durius,si propter matrem etiam filios simul pellas,cum magis redimere à patre liberi debeant culpam parentis. Quàm periculosum si fragilem adolescentulæ ætatẽ errori offeras,quàm impium si eius destituas senectutẽ,cuius defloraueris iuuẽtutẽ? Ergo inhonoratum stipendiis & veteranum imperator dimittat inglorium,atq; imperii sui possessiõe detrudat,& rusticum laboris effœtum agro suo propulsset agricola? An quod in subditos nefas est,in comparem fas est? Dimittis ergo vxorem quasi iu
æ sine crimine,& putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet,sed diuina prohibet. Qui hominibus ob- K
sequeris,deum verere. Audi legẽ domini,cui obsequuntur etiã qui leges ferunt: Quæ de⁹ cõiunxit, homo nõ se Mat.19.
paret. Sed non solum hic cæleste præceptũ, sed quoddã etiam opus dei soluitur. Pãterisne oro liberos tuos viuẽte esse sub vitrico? aut incolumi matre degere sub nouerca? Pone si repudiata non nubat: & hæc vino viro tibi debuit displicere,cui adultero fidẽ seruat? Pone si nubat: necessitas illius tuum crimen est: & cõiugium quod putas,adulteriũ est. Quid enim refert,vtrum aperta criminis confessione,an mariti specie adulterũ admittas? *adulteri
nisi quod grauius est legẽ criminis fecisse, quàm furtum dimittat.
Sed fortasse dicit aliquis: Quomodo Moyses mandauit dare librum repudii,& dimittere vxorem? Qui hoc dicit,Iudęus est: qui hoc dicit,Christianus non est. Et ideo qui hoc obiicit quod obiectum est domino, respondeat ei domin⁹: Ad duritiã,inquit,cordis vestri permisit vobis Moyses dare librum repudii,& dimittere vxores, ab initio autẽ nõ fuit sic. Moyses pmisit,ĩquit, nõ de⁹ iussit Ab initio autẽ dei lex est. Quę est lex dei: Relinquet ho- Genes.2.
mo patrem & matrẽ,& adhærebit vxori suæ: & erunt ambo in carne vna. Ergo qui dimittit vxorem, carnem suã L
scindit,diuidit corpus. Ostẽdit autẽ hic locus,quę ppter fragilitatẽ humanã scripta sũt,non à deo scripta. Vnde & Apostol⁹, Denũcio, inquit, nõ ego, sed domin⁹, vxorẽ 1.Cor.7.
à viro nõ discedere. Et infra: Ceteris, inquit, ego dico, nõ dominus: Si quis frater infidelẽ habet vxorẽ, Et reliqua. Itaq; vbi est impar coniugium, lex dei non est. Et addidit: Quòd si infidelis discedit, discedat. Simul hic idem Apostolus negauit * legis esse diuinæ vt coniugiũ quale * in exem
cunq; soluatur: nec ipse præcepit, nec dedit deserẽdi au- plari Victhoritatem,sed culpam abstulit destituto. Hæc moraliter. Tamen quia supra proposuit regnũ dei euangelizari,& cum dixisset de lege vnum apicẽ nõ posse cadere, legitur,nõ
subiecit: Omnis qui dimittit vxorem suã,& ducit alterã, negauit.
mœchatur: recte admonet Apostolus dicens: Sacramẽ- Ephes.5.
tum hoc magnum est,sed de Christo & ecclesia. Inueni igitur coniugium quod nemo dubitet à deo iunctũ,cum Ioan.6.
ipse dicat: Nemo venit ad me, nisi pater meus qui misit me, attraxerit eum. Ille enim solus potuit has nuptias copulare. Et ideo mystice Salomõ dixit: A deo præparabitur viro vxor. Vir Christus, vxor Ecclesia est. Charite vxor,integritate virgo. Ergo quem deus traxit ad fi- M
lium non separet persecutio,non auertat luxuria, non philosophia deprædetur, non Manichæus contaminet, non Arrianus auertat, non Sabellianus inficiat. Deus iunxit, Iudæus non separet. Adulteri sunt omnes qui adulterare cupiunt fidei & sapientiæ veritatem. Quis li- Esaiæ.50.
ber,inquit, iste est repudii matris vestræ, quo dimisi eã? Audisti repudium, crede coniugium. Audisti quid Iudæorum plebi ipse vir dicat: Ecce in iniquitatibus vestris venditi estis, & peccatis vestris dimisi matrem vestram. Mane ergo tu in domo patris, mane cum sponso, enitere vt placeas viro. Nens quæ credidisti deo, esto fortis mulier, qualis illa vel anima ecclesiastica, vel ecclesia, de qua dicit Salomon: Mulierem fortem quis inueniet? Precioſior autem est lapidibus precioſis, quæ talis est, confidit in ea vir suus. Videamus quid hæc viro faciat suo, qđ opus eius, qđ sit obsequiũ, cur confidat in ea Christus. Bona vxor virum suum vestit. Vestiat IESVM fides nostra corpore suo, vestiat carnem eius diuinitatis suæ gloria, sicut & illa bina vestimenta fecit viro suo, vt & in præsenti & in futuro seculo honorificet eum. Nõ mediocris hæc fœmina, cuius tale textrinũ est: quã non mollia lanæ fila carpẽtem, sed precioſæ virtutis pensa tractãtem vir eius inueniat, quæ manus extollit in noctibus, & ad libram dirigat opus, morũq; suorũ pondus examinet, gestorũ quoq; nouerit seruare mẽsuram, glorioſi subtegmen laboris intexẽs: solicita quãdo vir redeat, anxia atq; suspirans, & iã cum viro suo esse desiderãs, dicẽs: Moras facit vir meus ve-

A nire,festinabo ipsa ad eum,occurrã ei facie ad faciẽ, cũ venire cœperit in gloria sua. Veni domine IESV, vt in uenias sponsam tuam,non contaminatam,non adulteratam:quæ non violauerit domum tuam, non mandata
Cantic.3. neglexerit. Dicat tibi:Inueni quẽ dilexit anima mea,in-
Psal.103. troducat te in domũ vini,(Vinũ enĩ lætificat cor hois) inebrietur spiritu,agnoscat mysteriũ,loquatur oraculũ.

De diuite iduto purpura & bysso,& Lazara mẽdico.

HOMO autem quidã diues induebatur purpura. Et cetera.)Narratio magis quã parabola videtur,quãdo etiã nomẽ exprimitur. Nõ ociose autẽ hic diuitẽ domin⁹ perfũctũ delicijs secularibus in perpetuæ famis apud inferos cõsti tutũ significauit erumna. Cui non immerito quinq; fratres,id est,quinq; sẽsus corporis,naturali quadã germanitate videntur finisse sociati,qui immodicis atq; innumeris cupiditatibus æstuabant. Lazarũ vero in Abrahæ gremio quasi in quodam sinu quietis & sanctitatis recessu locauit:ne illecti præsentium voluptate maneam⁹ in vitijs,vel tædio victi,latronũ dura fugiam⁹. Siue itaq; Lazarus pauper in seculo,sed deo diues, siue apostolicus aliquis pauper in verbo,locuples in fide,(neq; enĩ omnis sancta paupertas,aut diuitiæ criminosæ:sed vt lu
B xuria infamat diuitias,ita paupertatem cõmendat sanctitas.)siue ergo apostolicus qui veram teneat fidem, verborum infulas,fucum argumentorum,ambitiosa sentẽtiarum velamina non requirat:fœneratã mercedẽ accipit impugnans hæreticos,Manichæũ, Marcionẽ, Sabellium,Arrium,Fotinunq;. Isti enĩ nõ aliud quàm fratres sunt Iudæorum,quibus perfidiæ germanitate nectuntur. Reprimẽs quoq; carnis cupiditates,quæ illis,vt dixi,quĩq; sensibus vaporãtur:fœneratã,inquã, mercedem accipit cui compensatio exuberantium copiarũ, & perpetuitatis vsura est. Nec alienũ putamus, vt de fide quoq; opinemur hunc esse tractatum,quam Lazarus abiectam de mensa diuitis colligit:cuius vtiq; vlcera secundũ literam diues fastidiosus horreret,nec inter preciosas epulas vnguentatosq; cõuiuas fœtorem vlcerum lambentibus canibus sustineret,cui odor aëris,& ipsa esset natura fastidio:quãquam insolentia & tumor diuitũ indicijs competẽtibus exprimatur,qđ ita conditionis immemores humanæ sint,vt tanquã supra naturã siti, de miseriis pauperũ incentiua suarũ capiant voluptatũ,rideant inopem,insultent egenti:& quorũ misereri deceat,his auferant. Vtrunq; ergo qui volet,tanquã Lazarus colligat. Cui similẽ illum puto,qui cæsus sæpius à Iudæis,ad pa-
C tientiam credẽtiũ,& vocationẽ gentiũ,vlcera sui corporis lambenda quibusdã velut canib⁹ offerebat,quia scriptum est:
Psal.58. Conuertentur ad vesperam,& famem patientur vt canes. Qđ agnouit Chananitis illa mysteriũ, cui
Mat.15. dicitur:Nemo tollit panem filiorum,& mittit canibus. Agnouit hunc panem non panem esse qui videtur, sed illum qui intelligitur:& ideo respõdit:Vtiq; domine, nã & catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Micæ istæ de illo pane sunt. Et quia panis verbũ est,& fides verbi est,micæ velut quædam dogmata fidei sunt. Vnde respõdit domin⁹,vt ostẽderet fideliter dictũ,O mulier,magna est fides tua. O felicia vlcera, quæ perpetuũ excludunt dolorẽ. O vberes micæ,quæ repellitis ieiunium sempiternum,quæ colligentem paupe rem æternis expletis alimentis. Abiiciebat vos de mensa sua archisynagogus,cum propheticarum scripturarum & legis interna mysteria refutaret. Micæ enim sermo-
*mysteria nes * sunt scripturarum de quibus dicitur:Et proiecisti
Psal.49. sermões meos post te. Abiiciebat vos scriba,sed Paulus diligentissime colligebat,iniurijs suis eligens plebem. Lambebant vlcera eius,qui morsu serpentis intrepidũ excusso serpente viderunt,& crediderunt. Lambebat ille carceris custos,qui vulnera Pauli lauit, & credidit. Beati canes,in quos vlcerum talium distillat humor, vt adimpleat cor,& impinguet fauces eorum:qui custodire D domũ,seruare gregẽ,cauere assuescant lupos. Pone nũc ante conspectũ secularibus Arrianos studijs intentos. qui societatem potentiæ regalis affectant,vt armis militaribus impugnent ecclesiæ veritatem. Nõne tibi videntur in quadã purpura & byssо extructis iacentes thoris, qui pro veris fucata defendant,ditibus abundare sermonibus,cũ iactant dominico terrã tremuisse sub corpore, cælum tenebris obductũ,excita verbo maria vel sedata, verũtamen dei filiũ denegãtes? Constitue & illum paupe rem qui sciens non in sermone,sed in virtute regnũ dei esse,paucis quid sentiret expressit dicens:Tu es filiꝰ dei Mat.16. viui. Nonne ille tibi videntur egere diuitiæ, hæc redundare paupertas? Diues hæresis Euangelia multa composuit,pauper fides hoc solum Euãgeliũ tenuit quod accepit. Diues philosophia plures sibi deos fecit, pauper ecclesia vnũ deum nouit. Inter hunc igitur diuitem & pauperem chaos magnũ est,quia post mortẽ nequeunt merita mutari,cóq; in inferno diues inducitur cupiens aliqd de paupere spiritus * refrigerantis haurire. Aqua enim *alias, refectio est animæ in doloribus constitutæ, de qua dicit pauperis Esaias:Et saliet aqua cum delectatione de fontibus salua spiritu.
toris. Cur autem cruciatur ante iudicium? Quia luxu- Esaiæ,12.
rioso carere deliciis,pœna est. Nã & dominus dicit: Ibi erit fletus,& stridor dentium, cum videritis Abrahã & Isaac & Iacob & omnes prophetas in regno cælorum. Seruus autem diues iste magister esse incipit,cum iã nec discendi tempus habeat,nec docendi. Quo loco euidẽ- E
tissimè declarat domin⁹,vet⁹ testamẽtũ esse fidei firma mẽtum * retundẽs perfidiã Iudæorum,& excludẽs nequi- *firmi-
tius hæreticorum,à quibus mẽs supplantatur infirmior. tatem.
Ipsi enim pusilli sunt,qui adhuc nesciant incremẽta virtutis. Licet autem aduertere quod in villici illius superiore & istius diuitis præsenti comparatione incẽtiuum misericordiæ sit. Et ibi fortasse sanctis quos amicos dicit,& quibus tabernacula tribuit,hic vero docet paupebus conferendum.

De venia largienda iis qui in nos peccauerint.
& se ab errore conuerterint.

CAP. XVII.

SI peccauerit in te frater tuus,increpa illũ.) Quàm bene post diuitẽ qui cruciatur in pœnis,subiecit-preceptũ veniæ largiendæ:his vtiq; qui se ab errore cõuertunt,ne quẽ desperatio non reuocet à culpa. Quàm vero moderat⁹ est,vt neq; difficilis venia,nec remissa sit indulgentia:ne quem vel austera percellat inuectio,vel conninentia inuitet ad culpam. Sic & alibi: Si peccauerit in te frater tuus,vade & corripe eum inter te & ipsum. Plus enim proficit amica correptio,quàm accusatio turbulenta. Illa pudorem incutit, hæc indignationem mouet. Seruetur potius quod prodit metuat qui monetur. Bonum quippe est vt amicum magis tequi cor F
ripitur credat,quàm inimicum. Facilius enim cõsiliis acquiescitur,quàm iniuriæ succũbitur. Vnde & Apostolus Corripite,inquit,vt fratrẽ,vt erubescat,non vt inimicũ 2.Thes.3.
eum existimetis. Infirmus enim custos diuturnitatis est timor. Pudor autem bonus magister officii. Qui enim metuit,reprimitur,nõ emẽdatur:quem pudet facere, in naturã vertit. Pulchre autẽ posuit:Si peccauerit in te, nõ enim æqua cõditio,in deum,hominẽq; peccare. Deniq; Apostolus qui diuini est verus interpres oraculi, Hære- ad.Titũ.3.
ticum,inquit, post vnam correptionẽ deuita,quia nõ est æque perfidia vt culpa venialis. Et quoniã plerumq; per imperitiam error obrepit,corripiẽdum præcipit:vt aut pertinacia vitetur,aut prolapsio corrigatur. Verũ quid est,Si septies conuersus fuerit ad te, dimitte illi? Num veniæ numerus præfinitur? An vero quia cum septimo die requieuit deus ab omnib⁹ operibus suis,post hebdomadã istius mundi quies nobis diuturna promittitur, vt quẽadmodũ mala istius mundi feriata * cessabũt, ita etiã *opera.
vindictæ seueritas conquiescat? Sabbatũ autẽ nõ solum

G dierit, sed nil mysterium est. Dixisse septimi mundi diem, nisi de sabbato Salvatoris, non fuit mysterium, sed annotatio quæ non esset intelligenda, sed etiam gravitate nata. Perfectus ipsius mundi, cujus typus est Salvatoris magnificat in lege sibi hebdomada septima, postquam celebratus annus Jubilæus. Quod mysterii nobis deest, ut valeat revelare vis dicit: Nil falsum Scriptura, sed erit Scriptura septima. Quia septima generatione, ut habet Secundum Lucam, Enoch raptus est, ne malitia mutaret cor viri, & in eo animam deliceret spiritus. Septuagesima autem & septima generatione dominus natus ex Maria, humani generis in se peccata suscipiens remittendi tribuit omnia delicta. Ergo quisquis secundum literæ discursum frequenter ignoscere, non indignanter tenere, nihil enim est quo potius offendas, cui ignoscendi est cibus nudo tenore agnoscis mysterii. Nisi enim occulta Sabbata nos docet dominus nosse: Dimitte ex ab inferendo nos offendere plebi suæ, quæ si vos nollet illa vocata frequentare, jubetis sanctis remittere peccata. Septuagies ta
Genes. 4. 9 & Scriptura Lamech ultionator, quia graviora delinquit qui sinitus dum punit, admittit. Quod autem enormitatem Sceleris baptismi sacramenta diminuant. Disce ergo donare iniuriam tuam, quia peccatoribus suis Christus
H tum Scelerisq; baptismi sacramenta diminuant. Disce ergo donare iniuriam tuam, quia peccatoribus suis Christus remittit. Nec illud quisquam quod habemus scriptum est pro gravi significatione sacre Sabbatum quo mors destruebatur a Christo. Quid si Judæi Sabbati ita celebrant, ut & nos sem & annum totum quasi Sabbati habeant, quibus magis non celare illum domini celebrare debemus? Et idcirco maiores tradiderunt nobis plerosque annos quinquagesimo die ut pascha celebremus, quia octavus hebdomadis instituit pentecosten facit. Vade & apostolus quasi Christi discipulos, qui sciret diversitatem temporum, scribit ad Corinthios: Apud vos, inquit, dies iste manebo & hyemabo. Et infra: Manebo autem Ephesi usq; ad pentecosten. Ollis enim nobis apertum est magnificum quod Corinthiis hyemem agit, quorum erroribus angebatur, quod eorum circa dei cultu frigoret affectus. Cum Ephesios pentecosten celebrat, ergo his tradit mysterium, relevat animos, quia fidei cernebat ardore fervidos. Ergo per hos quinquaginta dies trinitatem colit ecclesia, sicut dominicæ quo dominus? relevavit, & sic ordo dies
1. Cor. 15. dicitur dominica. Erit & alia dominica quo dominicus cor p⁹ relevat. Novit hoc Paulus qui ait: Vos autem estis cor p⁹ Christi, & membra ex membris. Hoc est corpus dominici, I & ossa de ossibus⁹ est⁹ capiti cohærebit, caput autem ecclesiæ Christi⁹. Hic ergo celebrat istam, quamdiu in perpetua incolatus fatigatio, cura, solicitudo celebrat. Venit
1. Cor. 15. mors destruetur. Novissima enim mors destruetur. Nisi enim resurrexit in Enoch, & non est inventa in eo, destructa tamen mors est. Ille enim raptus est, ut evaderet: Christus ut destrueret immolatus est. Et idcirco bene dixit: Ubi est mors victoria tua? Ubi est mors aculeus tuus? Ergo in hac resurrectione iterum Christi⁹ tanquam sua relevat p
Apoc. 20. corpora. Beatus itaq; qui habuerit partem in prima resurrectione. Sicut enim primitiæ dormientium Christi⁹, sic tunc primitiæ relevabit ecclesiæ sanctitatem. Hoc nec Petrus scire nil potuit, Isaiahe scivit de Enoch: quis tantum potuit mysterium abscondituum in deo humana mente comprehendere? Veniat ergo dominus in
Psal. 22. animam meam, in mentem meam, atq; eam solvicitat fabricata mens fuerit mea, dicam: Non timebo mala, quoniam tu mecum es.

De virtute fidei per eliparationē ad grandi sinapis, & de obloquio quod vere domino debetur.

SI habueritis fidē sicut granū sinapis, dicetis huic arbori morus evelle te, & inflare in mare & obedient vobis. De grano sinapis supra dictū est, nūc de arbore mori est disputandū. Arbor ibi legi, non tamē arbor erat. Nā quo ratione, si prodest⁹ hic nullus, vt arbor quæ

labore & bona agricolis fecat fructus proferre? & notare
vos in mari, sicut hus pro vanum fidei polliceri indecorum, vt fluctibus imperia natura subjectabilia obtemperet quid illi vult tantus etiam ipsa arboris ignorare? Ergo quidem Pulber erat cupressus vel ficus mora, & hanc poterat prophetam significare nobis quod ex peccatrix gregi peccatus ipsi celsorum fit loco commendat, vt hanc rem prophetæ grandi fructū quotidie videamus in ecclesiis, ex fructibus eruditis, devotionis & dantibus gregem populum nationibus fructū fecipientem, pulchri mus arborem, vt spiritalis rebellibile progenies, qui mal de peccatore exemplo hic spiritale malignus. Sed idem Evangelii libro de multis fit dicit, cum ipsius ea de gigantibus, vitiā adversis vitiosis, inducenda mala hus, quia lambalis bestiarū, livoris cordibus impetu, excellent fe altitudinem nequitia spiritalis valentes re primere, sicut & Scriptum est: Ecce ego ad te mane est- Hieron.
rupti, qui cum impio mundi tenebrosi grandi ut hoc quasi locis opinemur id dictum, quoniā fides spiritū excludit incredulū, mala mē ut arboris natura, hanc ulcerat opinionē. Nil frudibus enim primū arbor in flore, deinde fructū mat⁹ revelat, maturitate segetis. Diabol⁹ quoq; ex al bili angelica flore natura & potestate cordis pessimi. L
Ideo arbori mora dicitur, Evelle te, & inflare in mare. Cum legimus ejecta ex homine in porcos tradita pernit ut qui exagitati diabolico spiritu se in maria demiserunt. Hic igitur locus hortatur nos ad fidē, docēs nullā rem esse quæ solida sint fide posse dissolvi. Ex fide ut & charitas, ex charitate spes, & rursus in se fides quodā circuitu refundantur. Scripsit vt nemo in apostolos glorietur, quia inter dominos debemus obsequium. Nil te non dicis servo aranti, aut ovem pascenti, vel vinemboni; ubi intelligitur quia nullus recumbit nisi ante vilicū ex. Domini & Moyses ante tribuit, ut magnum videas si deret. Sicut ergo tu nō solum nō dicis servo tuo, Recumbe, sed exigis ab eo aliud ministerium, & gratias ei nō agis ita nec in te patitur dominus vanas vlum esse opera aut laboris, quia dum vivimus, debemus Operi operari. Ergo agnoscite vos ut servi placentis, obsequio debitæ naturæ. Nil te proferas quia filius dei dicaris agnoscenda gratia, sed nō ignorāda natura. Neq; te iactes libere te velli, quod facere debuisti. Obsequitur Sol, obtemperat Luna, serviunt angeli. Vas gratiæ electum ā domino, Nil sum, inquit, dignus vocari apostolus, quia persecutus I. Cor. 15.
sum ecclesiā dei. Deinde alibi nullius se dixit rei conscium culpæ, fuisse: sed non in hoc justificatus sum. I. Cor. 4.
Et nos ergo nō à nobis laudem exigamus, nec præjudicium judicium dei, & pronunciamus sententiam judicis, sed suo tempori suo judici reservemus. Possumus reprehendantur ingrati, atq; ita demum ad tradendum servi

De eo quod in hora adventus domini ad judicium, qui in tecto est, non descendat &c.

IN illa hora qui fuerit in tecto, & vasa ejus in domo, ne descendat tollere illa. Et qui in agro similiter non redeat retrō. Memores estote uxoris Loth.) Interrogantes discipuli dominum quando veniret regnum dei, ait: (Regnum dei intra vos est.) Vnq; per veritatē gratiæ, ubique servitutem culpæ itaq; qui vult esse liber, de servus in domino Ex cujus parte quis participamur servitute, participamur & regno. Ait ergo Regnū dei intra vos est. Quando autem venisset, potuit dicere, sed dum judicii dē eius Luc. 17.
veritati, ut terroris & omnibus judicii imminentis incu- a horrent tent, nec securitatem dilationis afferent. Et ne videretur elevitare discipulos si his aliquid negaret, ait in alio si loco: De die autem & hora nemo scit, neq; angeli cae- Mat. 24.
lorum, neq; filius. Bene modice potuit filius. Et enim idem filius hominis, filius dei, sed magis dabit secundum

A filiũ hominis æstimemus, quia tẽporũ finẽ non per naturam hominis, sed per naturã dei nouit. Nec alienum tamen à fide est, si filiũ accipias dei. Quid enim est quod bonus pater filiũ celauerit, cui omnia dedit? Aut quomodo non dedit cognitionẽ tẽporis, cui dedit ipsius iudicii potestatẽ? Quomodò autẽ filius nescire potest quod pater nouit, cum in patre filius? & spiritus scrutetur etiã alta dei, cum ipse filius altitudo sit diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei? Sed cur nolit dicere, ostendit alio loco: Nõ
Actuũ. 1. est vestrũ scire tẽpora & annos, quæ pater posuit in sua potestate. Videtis quò tendant qui trinitatẽ negat vnius potestatis, vt sit aliquid quod nesciat filius. Cur enim celaret filium proprium pater? Aut enim inuidiæ causa nolumus aliis intimare quod scimus, aut ne forte prodamur. Sed nec inuidi in patrem, nec proditoris in filium suspicio cadit. Ergo vnius sunt cognitionis, quia vnius sunt potestatis. Deniq; q signa nouit futuri iudicii, vtiq; nouit & finẽ. Quid enì est quod nesciat ille sicut fulgor coruscans, eò quod lux dei filius interna mysterii cælestis illuminet? In illa, inquit, hoc. Ergo & horam nouit: sed nouit sibi, mihi nescit. Bene autẽ causam diluuii & incendii & iudicii de nostris asserit prodisse peccatis, qa deus malum nõ creauit, sed nostra sibi merita repererut
B Edebant enim & bibebãt, vxores ducebãt, & nubebant. Nõ quia coniugia dãnentur, neq; alimenta damnentur: cum in istis successiões, in illis naturę subsidia sint: alioquin de hoc mundo est exeundem: Si in omnibus modus quęritur, quicquid enim abundantius, à malo est. Sit aliquis consensus ad tẽpus, vt vacemus orationi: fit aliqua inter solicitudines mundi & intemperãtiæ crapulã sobrietas religionis, & inducię castitatis. Ergo quia propter improbos necesse est probi i hoc seculo cõtritionẽ cordis animiq; patiãtur, quo vberiorẽ mercedẽ accipiãt in futurũ, remediis instruũtur: vt qui in Iudæa sunt, fugiant in montes. Quæ est ista Iudæa? Noui enim & aliam
Psal. 75. Iudęã secundũ spiritũ, non secundũ literã. Notus enim in Iudæa deus. Quales autem isti mõtes qui possũt motum futuri cohibere iudicii, cũ scriptũ sit: Tremor ante te montes occupabit, cælũ & terra transibunt? Quomodo terrarũ portio manebit immunis, aut tueri me poterit, quæ nec ipsa se seruat? Vbi igitur me ab ira eius abscondam, qui conturbat profundũ maris? Si ascendero in cælum, ibi est: si descendero in infernum, adest. Non ergo falli potest q vbiq; est, sed placari. Adest itaq; iudicii dies, si vis non comprehendi, quotidie time, quotidie
Esaiæ. 40. fuge. Quæris quomodo fugeas? Ascende in montem qui euãgelizas Sion, vt excelsorum vertice possis eminere
3. Reg. 20. meritorũ. Deus enim mõtium, & non deus vallium est. Ascende eò vbi Christus sedet ad dexterã dei, cuius fundamenta in montibus sanctis, & mõtes in circuitu eius.
C Mons tuus Paulus, mons tuus Petrus est, Supra illorum fidem mentis tuæ locato vestigiũ. In lege dei atq; hæreditate fidei constitutos iudicii dies non ad pœnã inuenit, sed ad gloriam. Si quis etiam in tecto est positus, hoc est. superiora iam domus suæ eminentiũq; virtutũ culmen ascendit, ad terrena mundi huius opera non recidat. Noui enim tectũ in quo Raab illa typo meretrix, mysterio Ecclesia, sacramentorum consortio populis copulata gentilibus, exploratores quos Iesus direxit, abscondit Qui si ad inferiora descẽdissent domus, ab exploratoribus qui ad corripiendos eos missi fuerant, occisi essent. Tectũ ergo sublime est mentis officium, animæq; fastigium, quo nuda corporis operitur infirmitas. Vnde mihi videtur etiam paralyticus ille idcirco esse sanatus, qui à quatuor iuuenibus dimissus è tecto est: quia quatuor adminiculo virtutũ, prudentiæ, fortitudinis, temperantiæ, atq; iustitiæ ad pedes Christi alta quadam se ratione subiecit. Nihil enì excelsius humilitate, quæ tanq; superior nescit extolli, quia nemo id effectat quod ĩtra se iudicat. Sed quoniam in iudicio versamur, non digrediamur à tecto, ne dum vasa quæ in domo sunt cupimus auferre, capiamur. Non enim in omni domo sunt vasa aurea & D argentea, sed in plerisq; sunt lignea: nec omnes domus plenæ, sunt enì & vacuæ, quas nouit Propheta qui dixit: Quid factum est tibi nunc, quia ascendisti in domos vacuas, impleta est ciuitas clamantiũ? & subiecit: Omnes principes tui fugerunt, quicũq; in te vulnerati sunt, & ad perfidiam de fide lapsi sunt. Vulneratus est Sabellius, vulneratus est Valẽtinꝰ, vulneratus est Arrius. In domo enim vacua sunt reperti. Vis domũ videre plenam? Sequere Petrum, cũ ei uxoriret, ad domus superiora gradientem, ibi agnouit mysteriũ ecclesiæ congregandæ, vt gentilem populum nõ iudicaret immundũ, quẽ fides posset ab omni mundare contagione. Vasa autem de luto sũt. Ergo vas corpus est. Et ideo caue ne desiderio corporis præclara mentis studia derelinquas. Si Petrus non accepit mysterium in inferioribus positus, tu quẽadmodum accipies? Ille accepit quia ascendit vt euangelizaret dominum, passionẽ corporis nõ timeret. ¶ Ergo qui in tecto est, non descẽdat: qui in agro est, non reuertatur retrò.) Vnde intelligam qui sit ager, nisi ipse me doceat IESVS dicens: Nemo mittens manum in aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno cælorum? Ociosus in villa sedet, laboriosus in agro seminat: debilis ad focũ, fortis ad aratrum. Bonus odor agri, odor enì Iacob, odor agri Gene. 27.
pleni. Ager plenus est florũ, plenus est fructuũ diuersorum. Ara igitur agrũ tuum, si vis dirigi ad dei regnum. Floreat tibi bonorũ seges fœcunda meritorũ. Sit vitis E
abundans in lateribus domus tuæ, & nouella oliuarum Psal. 127.
in circuitu mensæ tuæ. Dicat anima tua Christo fertilitatis suæ iam conscia, & seminata dei verbo, spiritalibus
quoq; inarata culturis: Veni frater meus, exeamus in a- Cantic. 7.
grum. Ille respondeat: Introiui in ortũ meum soror mea sponsa, vindemiaui myrrham meam. Quæ enim melior Cantic. 5.
quàm fidei vindemia, qua resurrectionis fructus reconditur, qua perpetuæ lætitiæ fons rigatur? Itaq; cum respicere prohibearis, multò magis redire prohiberis, & tollere tunicam. Comperisti enim quod ei qui tunicam te petierit, remittere debeas & pallium. Ergo directus ad dei regnũ, opes & patrimonium non requiras. Nouit & aliam scriptura tunicam, de qua nos hortatur Apostolus dicens vt expoliantes veterem hominem cum actib⁹ Colos. 3.
eius, induti nouũ, superioris tunicam non requiram⁹ erroris. Vnde & illa ait: Nocte exui me tunicam meam, Cantic. 5.
quo modo induã eam? Quod non solũ renunciare peccatis, sed etiã memoriam omnẽ debeas actus superioris abolere. Deniq; Paulus anteriora obliuiscens, culpam exuit, pœnitẽtiã nõ omisit. ¶ Et ideo domin⁹, Memores inquit, estote vxoris Loth.) quæ ideo quia respexit retrò perdidit naturæ suæ munus. Retrò enim Satanas, retrò Sodoma. Quapropter fuge intemperantiam, declinato luxuriam. Et vt cognoscas quia non omnes possumus fugere in montem, recordare quia ille qui se à veteribus
studiis nõ reflexit (Sodomam enim antè delegerat) ideo F
euasit, quia peruenit ad montem. Illa quæ infirmior fuit, quoniam ad posteriora respexit, nec mariti adiuta suffragio ad montem peruenire potuit, sed remansit.

De duobus in vno lecto, & duabus molentibus in vnum, duobusq; in agro, quorum vnus assumetur, & alter relinquetur.

IN illa nocte erunt duo in lecto vno, vnus assumetur, & alter relinquetur.) Bene noctem dixit, quia Antichristꝰ hora tenebrarũ est: eò qđ pectoribꝰ hominũ tenebras offundat, cũ dicat se esse Christum, exurgentibus pseudoprophetis qui asserant nunc in desertis IESVM degere, vt vagæ errore opinionis illudant: nunc in penetralibus, vt qui nolierint, præcelsæ nomine potestatis arceantur Christus autẽ sicut fulgur coruscans per vniuersũ mundum luminis sui globos spargit. Et ideo nec in desertis vagatur, nec aliquibus locis clauditur, quia cęlũ & ter-

Hiere.23: rã ego impleo,dicit domin⁹ Sed luce fulgoris ſui fulget,
G vt in illa nocte reſurrectionis gloriam videre poſsimus.
Quid igitur ſibi vult quod ait:Duo in lecto vno, & duæ molentes,& duo in agro:vnus aſsumetur,& alter relinquetur:Nũquid iniquus de⁹, vt pares ſtudiis & ſocietate viuẽdi,atq; indiſcreta actuũ qualitate,meritorũ remuneratione diſcernat:Nõ ita eſt,ſed pro actib⁹ hominis,
qualitas, remuneratiõis eſt æqualitas.Non ergo merita hominũ copulæ vſus exæquat. Nam & pater in filium,& filius in patrem ſtudio religionis inſurgũt:quia nõ omnes quod
Mat.10. adoriuntur efficiũt:ſed qui perſeuerauerit in finem, hic ſaluus erit.Tum deinde non forenſe obſequium,ſed interiorem dominus rimatur affectum.Neq; enim ſi iuſte offeras,& nõ iuſte diuidas,acceptũ eſt ſacrificium deo.
Ergo ex vno ſtrato(Eſt enim ſtratũ infirmitatis humanæ,quia ſcriptũ eſt:Vniuerſum ſtratum eius verſaſti in
Pſal.40. infirmitate eius)vnus relinquetur,alter aſsumetur.Qui aſsumitur, rapitur obuiam Chriſto in aëra:qui autem relinquitur,improbatur. ¶ (Duæ molentes in piſtrino.) Senſus quidem eſt quod hi ſignificari videantur, qui ex occultis alimenta quærant,& in apertum ex interiorib⁹ proferant.Sed tamen quid molant iſtæ mulieres, requirendũ eſt.Niſi forte quod legimus in Eſaia.Si offeratis
H ſimilaginem,vanũ eſt,vt ſimilago ſit quæ à molentibus offeratur.Diſcutiamus ergo quæ molant,quidve molãt, quodve piſtrinum ſit.Et fortaſse mundus iſte piſtrinum eſt:in quo aptius reor q̃ humani corporis forma referatur,in quo anima noſtra velut quodam carcere includi
*alias,panẽ ſibi vt cõſulat operatur. &c. tur corporali,panẽ ſi cõſulat boni, operatura*cęleſtẽ. In hoc ergo piſtrino vel Synagoga, vel anima obnoxia delictis triticum molendo madefactũ, & graui humore corruptum,non poteſt interiora ab exterioribus ſeparare:& ideo relinquitur,quia ei⁹ ſimilago diſplicuit.At vero ſancta eccleſia,vel anima nullis maculata cõtagiis delictorum,quæ tale molit triticũ qđ Solis æterni calore ſit torridum,quod deus quẽadmodum voluit ſic veſtiuit,& angeli ab omni purgamentorũ labe mundarũt, bonam ſimilaginem de penetralibus hominũ deo offerens,ſacrificii ſui liba commendat.Nec ſolum molẽtes duæ,ſed etiam operantes duo erũt in agro vno, è quibus aſsumetur vnus.Bonus ſeminator, qui non ſupra vias ſeminauerit,ſed ſupra aratum & cultum ſolum, vt fructũ humilitate preſsum,non iactatione diſperſum,terra multiplicet. Relinquetur autem ſeminator zizaniorũ, ex q.ibus refutabilis ſimilago conficitur. Qui ſint autẽ iſti agr:colæ differentes,poſsumus reperire ſi aduertamus qua ratione duos ϑεὸς,hoc eſt,duas mentes eſse in nobis Apoſtolus dixerit.Fortaſse enim ideo,quia altera exterioris eſt hominis,qui corrũpitur:altera interioris,qui
I per ſacramenta renouatur. Et eò ille fortaſse deterior qui extollitur fruſtra inflatus mente carnis ſuæ,& non tenens caput,qui à domini noſtri IESV Chriſti ſalutarium præceptorum obſeruatione declinat.Ipſe enim caput omniũ,qui author eſt omnium. Alter eſt ille præſtabilior,qui humilitatem diligit,ſapientiam quærit,miſe
Pſal.111. ricordiã non omittit:bonus ſcilicet ſeminator. Diſperſit enim dedit pauperibus,iuſtitia eius manet in æternũ. Hic igitur ſpiritalis eſt, ille carnalis. Nam ſicut verbis apoſtolicis comprehendimus illum extollẽtem ſe tumido animo ſeductorem mente carnis inflari,ita etiam ſãctum virum renouari ſpiritu mentis oſtendimus, dicen
Epheſ.4. te eodem: Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ. Duas ergo mentes eſse demonſtrat, vnã quæ mens carnis efficitur victa peccato,alteram que ſpiritui copulata carnis abiurat illecebras. Nec ſolum duæ mentes,ſed etiam duæ leges in nobis ſunt:quarũ vtranq; nobis Apo-
Rom.7. ſtolus explicuit dicens. Cõdelector enim legi dei ſecundum interiorem hominem. Video autem aliam legẽ in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuãtẽ me in lege peccati,quæ eſt in mẽbris meis. Eſt ergo lex interioris hominis,eſt etiam exterioris. Illa q̃ peccatum prohibet,iſta quæ ſuadet. Illa quæ damnat erro- K
rem,iſta quæ ſuggerit. Illa quæ mentem inſtruit,iſta quæ tentat.Sunt etiam duæ aliæ vehementiores in nobis leges,vna dei, altera peccati,ſecundum eundem magiſtrũ qui ait:Igitur ego ipſe mente ſeruio legi dei,carne autẽ legi peccati. Et oſtenditur q̃ ſi mentem tãtummodo dicas,contrariam carni oſtendas.Cum enim dicit Paulus ſe legi dei mẽte ſeruire,vtiq; mentẽ per ſeipſã,niſi à carne vincatur,bonã eſse demonſtrat, & naturaita creatã, vt reſiſtat errori.Itaq; cũ vincitur,mens carnis eſt: non ex natura habens ſed ex carne quod labitur: & quaſi in nomen proprietatẽq; victricis victa ſuccedit.Natura autem aduerſa carnis eſt.Denicq; mente deo ſeruimus,carne peccato.Melior autẽ mens erit, ſi cooperaria ſancto ſpiritui religioſum nõ intermitat officium.Iſtæ ſunt igitur operantes in agro noſtro,quarum altera bonum fructum diligentia dat,altera amittit incuria:quam ſanguinem legiſlator appellat,dicens:Anima omnis carnis, ſã Leuit.17.
guis eius. Quo plericq; referunt etiam illud quod ſcriptum eſt:Non manducabis carnem in ſanguine,ne vul- Geneſ.9.
neribus animæ cruentatas corporis voluptates,refectionis potius loco quàm reatũ ſãguinis æſtimemus,quos o- L
portet dei verbo refici.Eſt ergo cibus refectionis, eſt cibus ſãguinis.Sicut eni caro domini vere eſt cibus, ita ſãguis vere noſter eſt potus.Bonã ergo de noſtris operib⁹ eſcam domino ſuggeramus,ne rurſus cum venerit,& ſi cut in illa ficu pomũ non inuenerit,noſtrorum meritorum infœcunditate ieiunus propoſitum pietatis auertat, dicens ad illam animã quam nudam pomorum reperierit,& ſãguine cruẽtatã,Nunquã ex te fruct⁹ naſcatur in ſempiternũ.Eſt ergo anima carnis omnis,ſanguis eius.
Eſt etiã præſtabilior anima.de qua dixit deus:Omnes a- Ezech.18.
nimæ meæ ſunt,ſicut anima patris, ita etiam anima filii mea eſt.Nec illud prætereat vt duos populos interpretemur,id eſt,quod in hoc mundo,qui agro frequentiſsimè comparatur,duo populi ſint, vnus credentium, alter qui non credit,relaturi meritorum vicem ſuorũ:& ideo alter qui fidelis eſt,aſsumatur:alter qui infidelis, relinquatur. Duæ autem illæ molentes,duæ animæ,vel certè Eccleſia atq; Synagoga.Non enim vna tantum figura, ſed multiplex in diuinis ſcripturis eſse conſueuit,vt vn⁹ ſermo plures ſpecies comprehendat. Itaq; mens carnis, & anima carnis,& Synagoga, idem triticum colligunt, & eam ſimilaginẽ molunt,quæ offertur inuanum.Mens au- M
tem quæ coniuncta eſt animę &,anima quę receptrix eſt ſalutaris verbi,vel Eccleſia dei,excolũt & molunt veræ legis ſimilaginem ſpiritalem,vnde etiam panes propoſitionis fiunt,quos ſoli ſacerdotes edunt, quibus puriorem panem mãducare præſcriptum eſt, illum vtiq; qui deſcendit de cælo.Omnes autem ſumus,ſi merita noſtra patiãtur,iuſtitiæ ſacerdotes, qui vnctione letitiæ in regnum & ſacerdotiũ conſecramur.Ergo ita exerceamus & colamus agrum noſtrũ in iſtius culturæ munere conſtituti, vt in illa ſuperiore Hieruſalem vbi legis cuſtodia vera celebratur,habeamus ſimilaginem de manipulis noſtris,quos beati qui potuerint cõgregare, vt veniẽtes veniant in exultatione tollentes manipulos ſuos.Iſti igitur fructus ſunt ſpiritales,& felices veri prouentus laboris qui nullo inutili imbre madefiant. Fructus autem carnis corruptelæ obnoxi⁹:& ideo qui carnalia ſeminauerit,carnalia metet. De agro vero quid dicam, cũ manifeſtũ,ſit in opere cultoris vel laudem eſse vel culpam?
¶(Et reſpõdẽtes dixerũt:Vbi domĩe?) Hoc diſcipuli locuti, ſũt domin⁹ autẽ vbi præmonuit & quo fugiẽdũ, & vbi commorandũ,& quid eſset cauendũ,complexus eſt ſummam definitione generali,dicens:¶(Vbi fuerit corpus ibi cõgregabũtur aquilæ.)Itaq; prius quæ ſint aquilæ coniiciamus, vt quod ſit corpus definiamus. Iuſtorum enim animæ aquilis cõparantur,quod alta petant, humilia derelinquant,lõgæuam deducere ferantur ætatẽ.Vnde & Dauid animæ ſuæ dicit: Renouabitur ſicut Pſal.102.

A aquilæ inuẽt⁹ tua. Si igitur intelleximus aquilas, de corpore tam dubitare non possumus, maxime si memineri mus quod à Pilato Ioseph corp⁹ acceperit. Nõne tibi videntur aquilæ circa corp⁹ Maria Cleophæ, & Maria Magdalene. & Maria mater domini, apostolorumque con
Ioan. 6 uentus circa domini sepulturam? Nonne tibi videntur aquilæ circa corpus, quando veniet in illa die cum intelligibilib⁹ nubib⁹ filius hominis, & videbit eũ oĩs oculi⁹ & qui eum compunxerunt? Est etiam corpus de quo dictum est: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Circa hoc corpus veræ aquilæ sunt, quæ aliis circumuolant spiritalibus. Sunt & circa corpus aquilę quæ credunt IESVM in carne venisse, quia omnis spiritus qui cõfitetur IESVM Christum in carne venisse, de deo est. Vbi ergo fides, ibi sacramentum, ibi diuersorium sanctitatis est. Est etiam corpus ecclesia, in qua per baptismi gratiam renouamur spiritu, & occidua senectutis in rediuiuas reparantur ætates.

De permittendis pueris venire ad Christum, & simplicitate puerili sectanda.

CAP. XVIII

SINITE pueros venire ad me, & nolite eos prohibere, taliũ est enim regnũ dei. Amen dico vobis, quicunq; non receperit regnũ dei sicut puer, nõ intrabit in illud.) At qa ætas hęc infirma est viribus, inualida, ingenio, imatura consilio: non ergo ætas prẹfertur ætati
B alioquin obesset adolescere. Quid votis opus vt qui maturitas cõsequatur, si mihi meritũ regni dẽptura cælestis est? Ergo deus vitæ processũ ad vitia dedit, nõ ad incrementa virtutis? Et cur ipse apostolos nõ puerilis, sed prouectioris ætatis elegit? Cur autẽ pueros aptos regno dicit esse cælorum? Fortasse quia malitiam nescierit, fraudare non nouerint, referire non audeant, scrutari ignorent opes, honorem ambitionemq; nõ appetant. Sed nõ ignorare ista virtus est, sed cõtẽnere: nec cõtinẽtię laus vbi infirmitatis integritas. Non igitur pueritia, sed æmula puerilis simplicitatis bonitas designatur: Non enim virtus est non posse peccare, sed nolle atque ita tenere perseuerantiam voluntatis, vt voluntas infantiam, vsus imitetur naturã. Deniq; ipse hoc saluator expressit, dicens: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut puer iste, nõ intrabitis in regnũ cælorum. Quis est ergo puer imitandus apostolis Christi? nũ vnus ex paruulis: Hæc igi
Esai. 9. tur virt⁹ apostolorum. Quis ergo puer? Ne forte ille de quo Esaias dicit: Puer natus est nobis, filius datus est no-
1. Pet. 2 bis? Ipse enim tibi puer dixit: Tolle crucem tuam, & sequere me. Et vt agnoscas puerum: Cum malediceretur, non re maledixit: cum peruteretur, nõ repercussit. Hęc
Sapien. 4 est enim perfecta virtus. Itaq; & in pueritia est quædam
C venerabilis morum senectus, & in senectute innocens pueritia. Senectus enim venerabilis est, nõ diuturna, nec
Psal. 112 numero annorum computata. Cani sunt autẽ sensus hominis, & ætas senectutis vita imaculata. Vnde & scriptũ est: Laudate pueri dominũ, laudate nomẽ domini. quia
Esai. 8. nemo nisi perfectus laudat dominum. Nemo enim dicit dominum IESVM, nisi in spiritu sancto. Quod videtur de Ecclesiæ populo prophetatum, qui iunior seniorem populum Iudæorum virtutis studiis anteiuit. Et ideo
Psal. 8. illud: Ecce ego & pueri mei quos dedisti mihi. Isti sunt pueri qui dominum pullo asinæ superuectum propheticis vocibus persequentes, redemptionem gentium venisse dicebant. Isti sunt pueri vel infantes qui Christi illa vbera super vinum hausto pleniore suxerunt. Ex ore enim infantium & lactẽtium perfecisti laudem. Durum itaque aliquibus & immitè videri potest quod discipuli ad dominum infantulos adire prohibebant, nisi vel mysterium intelligas, vel affectum. Neque enim inuidæ in pueros mentis asperitate faciebãt, sed sedulæ seruitutis obsequia domino deferebant, ne comprimeretur â turbis. Denique alibi scriptum est: Magister comprimunt te turbæ. Respuenda quippe est vtilitas nostra, vbi diuinitatis iniuria est. Ergo fugiamus superbiam, D sequamur puerilem simplicitatem, quia veritas aduersaria superbiæ, simplicitas autem cõcurrens veritati, in ipsa humilitate sublimis. Non enim in abiecto corde habitat deus, sed sicut tradiderunt nobis prophetę, thron⁹ virtutis exaltatus est, in eo scilicet cuius eleuatur sapientia ad altitudinem veritatis. Nec sicut Cain fraterna specie dolum percussoris abscondat, sed foris intraque sit frater. Hæc in affectu. In mysterio autem, quia prius saluari populum Iudæorum, ex quo secundum carnem nati fuerant, gestiebãt. Sed & pro Chananæa muliere supplicarunt. Sciebant ergo mysterium, quod vtrisque populis vocatio deberetur, sed fortasse adhuc ordinem ne sciebant. Nunc distantiam intende verborum. Vbi ad se infantes accedere iubet, vt eos vel prædicatione vel manũ impositione benediceret, pueros appellat, vbi præcipit non scandalizandos, pusillos appellat. Non enim scandalizantur qui tanguntur à Christo, non labũtur qui Christo propinquant. Sed labuntur illi quos pusillos non ætatis exiguitas, sed virtutis pusillitas fecit. Simul etiam docet infirmos nõ esse tẽtandos, ne in nos eorum delicta vertantur, quorum preces ad dominum, etsi ipsi virtutum meritis infirmi sint, angelorum tamen Matt. 18.
patrociniis euehuntur. Nemo ergo irrideat pauperem quia exacerbat illum qui fecit eum. Nemo tentet inualidum, ne angelos lædat. Nemo præcipitet infirmum, ne soluat beneficium redemptoris. Et ideo dixit: Væ huic mundo ab scandalis. quia crucem domini plęrique scandalum iudicarunt, cum dominicæ humilitas passionis nostræ sit sacramentum salutis. vt adoriamur virtutis officium, sumamus humilitatis exemplum E
Væ igitur ei qui in crucem domini non crediderit, qua scandalizantur infirmi.

Expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundo maris. In diuinis quidẽ scripturis nõ verborũ seriẽ, sed rerum põdus examinare debemus. Plus enim proficit ad reprimenda peccata, inauditi generis atque deformis beluina quædam pompa supplicii. Tamen ne cui hinc quoque scandalum generetur infirmo, non ociose simul positum putamus, molam asinariam, collum hominis, profundum maris. Et enim cum asini typum populus gentilis acceperit, nõne tibi videtur tanquam molam asinariã voluere quãdiu in imperitiæ suæ errore versatur, naturæ quidẽ vinculis alligatus, vt verbum emolat, deum quæreat: sed opertæ mentis cęcitate suffusus, vt vultum animi erigere ad deum, & oculos cordis aperire non nouerit? Et ideo sine vlla cursus alacritate vestigiis in se sæpe redeuntibus inuitus vsui laborat alieno. Tamen qui molam voluit, consummandi aliquando finem operis habet, & exuendæ spem gerit cæcitatis. Cui vero mola ad collũ F
suspẽditur, portat lapidem, qui portare domini iugum recusauit. Asinus ergo ad molam, cęcus ad lapidem, gẽ Actu. 17.
tilis ad saxum, qui adorat eum quem non videt nec agnoscit. Deus enim non in manufactis habitat, nec in saxo agnoscitur, sed in spiritu. Vterque igitur populus & gentilis & Iudęus pompa quadam sermonis huius exponitur, sed vehementior in Iudęos pœna decernitur. Gentilium enim memoria seculi istius fluctibus obruetur, & cœno mundi huius abolebitur, qui inter ea quę non sunt, esse voluerunt, & alienati à scientia dei, tanquam in profundum maris mersi sunt. At vero Iudęi per patriarchas assumpti, circuncisione signati, per legem eruditi, non tanquam ignoti peribunt, sed tanquã sacrilegi puenientur. Etenim Athenienſibus ignotus deus, in Iudęa notus, sed non receptus. Et ideo qui ignorat, ignorabitur: qui præuaricatur, damnabitur. Nec ille exutus à culpa, qui suum nescivit authorem: & ille exutus à venia, qui dominum non recepit. Tolerabilius tamen est fidem non detulisse Christo, quàm manus intulisse.

G De reſponſione IESV ad interrogationē cuiuſdam principis, qua aſſerit neminem eſse bonum niſi ſolum deum.

INTROGAVIT autem eum quidam princeps dicens: Magiſter bone, quid faciendo vitam æternam poſsidebo? Dicit autem ei IESVS: Quid me dicis bonum? Nemo bonus niſi ſolus deus.) Verſuta interrogatio, & ideo arguta reſponſio. Tentator enim princeps iſte magiſtrum bonū dixit, qui deū bonum dicere debuiſset. Nam licet & in
Pſal. 115. diuinitate bonitas ſit, & in bonitate diuinitas (nemo enī bonus niſi ſolus deus, omnis autem homo mendax quic quid autem mendax, vtique non bonum) tamen addendo, magiſter bone, in portione bonum dixit, non in vniuerſitate. Nam deus vniuerſitate bonus, homo ex parte. Propterea dominus, Quid me dicis bonum, quē negas deum? Quid bonū dicis, cū bonus nemo niſi vnus deus?
Pſal. 13 Non ergo bonū ſe negat, ſed deum ſignat. Bonus enim
H quid eſt niſi plenus bonitatis? At vero cum ſcriptum ſit: Non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum: vtiq; de hominib⁹ nō de deo dixit. Deus enī vnus eſt nō vn⁹ è numero: Ita & dei filius quaſi vnicus exceptus eſt, nō quaſi vnus ex multis: & vnigenitus eſt, non vnus ex genitis. Et ideo nemo bonus nō præiudicat Chriſto, quia nemo iudicat Chriſtū. Nemo enim tanquā cōmuniter de nobis dicitur, ſed nihil Chriſto cōmune nobiſcū. Quia ſiquidem mouet, quia nemo bonus niſi vnus deus: moueat & illud, quia nemo bon⁹ niſi deus. Quòd ſi à deo fi
1. Cor. 8. Daute. 6. lius nō excipitur, vtique nec à bono Chriſtus excipitur. Sed cū in deo filius perſona alter, poteſtate vn⁹ ſit: Vn⁹ enī deus, ex quo oīa: & vnus domin⁹, per quē oīa: deus autem & dominus nō duo dii, ſed vnus deus ſit, quia dominus deus tuus deus vnus eſt: vtique cū ſecundū maieſtatem deus vnus in vtraque perſona ſit, & bonus vnus in vtroque eſt. Nam quomodo nō bonus ex bono nat⁹
Matt. 7 Arbor enim bona bonos fructus facit. Quomodo non bonus, cū bonitatis ſubſtātia aſsumpta ex patre nō de-
Pſal. 142 generarit in filio, quæ nō degenerauit in ſpiritu? Et ideo ſpiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Quod ſi bonus ſpiritus qui accepit ex filio, bonus vtiq; & ille
I qui tradidit. Et cum bonus pater, vtiq; & ille bonus qui omnia habet quæ pater habet. Aut ſi negatis filiū habe-
Ioan. 5. re bonitatē, negatis & patrē. Ratio euidens exemplis nō eget, tamē vel autoritatē ſequimini ſcripturarum. Scriptū eſt enim: Dominus iudex bonus domui iſrael. De filio, an de patre dicitur? Sed pater nō iudicat quenquā, quia omne iudicium dedit filio. Ergo dominus bonus fi
Pſal. 105. lius. Accipe aliud. Trinitatē vtique confitētur qui ad baptiſmū veniunt, quia baptizantur in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. Ergo & patri & filio & ſpiritui ſancto confitentur. Cum ergo dicitur confitemini domino quoniā bonus: bonus vtique pater, bonus & filius, bon⁹ & ſpiritus ſanctus, ſed deus vnus eſt. Et quia bonus do
Ioan. 10 minus expectantibus eum. An non bonus, qui bona tribuit animæ quærenti eum? An nō bon⁹, qui ſatiat in bonis animam tuam? At nō bonus, qui ait: Ego ſum paſtor bonus? Sed putatis ideo deum bonum, quia iudiciū non habet, in quo eſt neceſsitas vindicandi. Quāquā iā præmiſsum ſit iudicem bonum eſse domui iſrael, tamen alibi habes: Quā bonus deus Iſrael rectis corde. De quo igitur putatis dictū? de patre? an de filio? Si de patre, ergo non omnibus bonus. Cur igitur filio derogatis? Si de filio, ergo bonum deum & filium confitemini. Ipſe eſt enim benedictus deus Iſrael, quia viſitauit & fecit redēptionem plebis ſuæ. Ipſe eſt rex & deus Iſrael, cui dicitur: Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Iſrael. Sic igitur huic dicit: Quoniam tu bonum me non potes ſentire qui tē
Sapien. 7 tas, quid me dicis bonum? Bonus quidē ego, ſed rectis corde, cui bonum eſse ex natura ſupperat, nō ex verſutia. Bonus ergo filius. Candor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula dei maieſtatis, & imago bonitatis illius. Quomodo ergo non bon⁹, qui eſt imago bonitatis? Sicut enim imago dei deus, ſed vnus deus: ita & diuinę imago bonitatis bona, ſed vna bonitas. Mihi certe vtile eſt bonum deum credere, quem meorum habiturus ſum iudicem delictorum: illi viderint qui credere bonum nolunt. Itaque quia legiſperitus eſt ille quitentat, ſicut in libro alio demonſtratur, bene dixit: Nemo bonus niſi vnus deus, vt admoneret quia ſcriptum eſt: Non tentabis dominum deum tuum. ſed magis confiteretur domino, quoniam bonus. Denique eum ſæpe perſtringit. Non glorianti in lege quod à iuuentute ſua om Deute. 6
nia cuſtodiſset, vt inanē iactantiam eius exponeret, oſtēdit ei adhuc deeſse quod legis eſt. Et ideo ad miſericordiæ præceptum triſtis inducitur, vt in eū naturalis quædam detur forma ſententię.

K

De eo quod facilius eſt camelum trāſire per foramē acus quàm diuitem in regnum dei.

FACILIVS eſt camelum per foramen acus trāſire, quàm diuitem intrare in regnum dei.) Magna vis, magnum pond⁹ in verbis. Quibus enī verbis alius vehementius exprimeret non debere iactare ſe diuitem in diuitiis ſuis, quàm talibus quibus definitur contra naturam eſse diues miſericors? Aufer mihi lenocinia fucumq; verborum, quæ ſolent enervare ſententias. iactari * iſte non debuit, ſed frangi, qui miſericordiam reſpuebat. Tamen ſi quos verborum ma- * lactari.
L gis ornamenta, quàm ſenſus virilis naturalis quidā habitus & forma delectant, quod boni faciunt petitores in vxore ducenda, vt mores diſcutiant, non decorem, nec aſpectus offenſione reuocentur, cum virtute animi prouocantur: hi quoque in verbis myſterium quærāt, quod eſt mens quędam & anima verborum, nec in myſterio verba diſcutiant. Camelus ergo in typo populus gētilis accipitur, quem leo ille quærens quem deuoret, onuſtū theſauro propheticis agit affatibus in deſertum. In tribulatione enim & anguſtia leo & catul⁹ leonis, aſpides M
& progenies aſpidum volantiū ferebant in aſinis & camelis diuitias ſuas. Et bene camel⁹ pro gentili figuratus eſt populo, quia ſuperſtitionis deformitate degenerans prius quàm crederet populus nationum, beluinæ ſpeciē fœditatis, abſurda veſtigia, ora turpia prę ferebat. Facilius igitur iſte peccator per viam intrauit anguſtā, quæ eſt via Chriſti, qui proprii corporis paſsione mortis penetrans viam, velut acu redintegrauit ſciſsa quædā noſtræ veſtimenta naturę, quàm populus Iudæorum diues in lege, egenus in fide, præruptus in furore, probroſ⁹ in crimine. Poteſt etiam mortaliter de omni itelligi peccatore, & de arrogante diuite. Nonne tibi videtur publicanus ille oneratus ſuorum conſcientia delictorum, cum oculos ad deum non auderet attollere, velut quidam camelus in foramen acus confeſsionis ſuæ remediis facilius introire, quàm Phariſæus ille in regnum dei, arrogās in prece, iactans innocentiæ præſumptor gloriæ, exprobrator miſericordiæ, prædicator ſui, criminator alieni, qui magis conueniret dominum quàm rogaret? Si quis igitur horret camelum, horreſcat eum qui factus ferdior ſit camelo.

De honorandis parentibus atq; paſcendis.

HONORA patrem tuum, & matrem.) Pulchre mihi hodie legitur legis exordiū, quā do mei natalis eſt ſacerdotii. Quotānis enī quaſi de integro videtur ſaipere ſacerdotium, quā do tēporum renouatur ætate. Bonū etiā quod legitur: Honora patrē & matrē. Vos enim mihi eſtis parētes, qui ſacerdotiū detuliſtis. Vos, inquā, filii vel parētes filii ſinguli, vniuerſi parētes. Libēter enī meos dixerim vos vel liberos, vel parētes, q verbū dei auditis & facitis. Filios qa ſcriptum eſt: Venite filii, audite me. Parentes,

Matt.12. quia ipſe domin⁹ dixit: Quæ mihi mater aut fratres? Ma
A ter & fratres mei hi ſunt, qui audiunt verbum dei & fa
ciunt. Bene ergo lex quæ promiſerat, Diliges dominum
deũ tuũ, & diliges proximũ tuũ, ſubiecit: Honora patrẽ
Leui. 20 tuũ, & matrẽ tuã. Primus enĩ grad⁹ iſte pietatis eſt. Nĩq;
hos authores tibi eſſe voluit deus. Honora obſequiis, vt
abſtineas à cotumeliis, quia ne vultu quidẽ lædenda pie
Lucæ. 2. tas eſt parentum. Sed parũ eſt non lædere, quia lex pro
ſpexit ne patiantur iniuriam. Qui enim maledixerit pa
tri vel matri, morte morietur. tu honora, vt bonus ſis.
Aliud eſt legis beneficium, aliud pietatis officium. Ho
nora tuos, quia ſuos dei filius honorauit. Legiſti enim
Et erat ſubditus illis. Si deus ſeruulis, quemadmodum
tu parentibus? Honorabat igitur Ioſeph & mariã Chri-
ſtus, non naturæ debito, ſed pietatis officio. Honorabat
& patrem deum, quemadmodum nemo potuit honora
re, vt eſſet obediens vſque ad mortẽ. Honora ergo & tu
parentes. Eſt autem honor non ſolum honorificentiæ,
ſed etiã largitatis. Viduas honora, quæ veræ viduæ ſunt
1. Timo. 5 Honor enim eſt deferre pro meritis. Paſce patrẽ tuum
paſce matrẽ tuã. Et ſi paueris matrẽ, adhuc non reddidi
ſti dolores, nõ reddidiſti cruciat⁹ quos pro te paſſa eſt,
nõ reddidiſti obſequia quibus te illa geſtauit, non reddi
diſti alimenta quæ tribuit tenero pietatis affectu, immul
gẽs labris tuis vbera. nõ reddidiſti famẽ quã pro te illa
tolerauit: ne quid tibi noxium eſſet, ederet: ne quid
quod lacti noceret, hauriret. Tibi illa ieiunauit, tibi mã
ducauit: tibi illa quem voluit cibũ non accepit: tibi quẽ
B noluit cibũ ſumpſit tibi vigilauit: tibi fleuit & tu illam
egere pateris? O filii quantum tibi ſumes iudicium, ſi nõ
paſcas parentem. Illi debes quod habes, cui debes qđ es
Quantũ iudiciũ, ſi paſcat eccleſia quos tu nolis paſcere
Si quis fidelis, inquit, aut ſi qua fidelis habet viduas, ſub
miniſtret illis vt non grauetur eccleſia, vt his quæ veræ
viduæ ſunt, ſufficiat. Hoc de extraneis. Quid de parenti
b⁹? Nõ ocioſe dixim⁹ proxime quia nos matris querela
perſtrinxit, ſed maluimus eum qui talis eſt publice mo-
nere, quàm domeſtice coercere. Et ſi noſtra voce nõ pro
ditur, vel ſuo tamen erubeſcat affectu. Ne commiſeris
filii vt parentes tuos aliorum fames paſcat: ne cõmiſeris
filii vt ieiunia pauperum parentibus tuis cibũ quærant.
Si non propter gratiam. & ſalutem, propter verecundiã
paſce. Vel tu filia, non pudet ſi te ingrediẽte in eccleſiã
alienis manus ſuas anus mater extendat, & prætermiſſa
filia de extraneis ſtipẽ poſcat, cũ tu trãſeas ſublimi col-
lo, & nutibus oculorũ, trahens veſtẽ, habens inaures &
C dextralia & annulos, & reliqua quę Eſaias dicit? Quod ſi
in te ſermonẽ ſuũ vertat repoſcens naturæ debitum, nu
trimẽtorũ preciũ: manus tuæ qđ generatrici debeant offi
ciũ, quid reſpondebis? Dabis ne aliis? Quid ſi tibi obici
ant: Vade, prius matrem tuam paſce? Nam etſi pauperes
ſunt. impiam tamen non quærunt collationem. Nonne
Matt. 15. audiſti ſupra, qa diues ille in byſſo & purpura recubãs
cuius de menſa micas Lazarus colligebat, pœnis crucia
tur ęternis, quia pauperi nõ impartiuit alimenta? Si non
donaſſe extraneis, graue eſt: quanto grauius excludere
parentes? Sed dicis quod eras parentibus collaturus, ec-
cleſiæ malle conferre. Non quærit donum deus de fame
parentum. Vnde reprehendentibus Iudæis quia diſcipu
li domini manus non lauarent, reſpondit IESVS: Qui-
cunq; dixerit, Munus quodcunque eſt ex me, tibi prode
rit, non honorificabit patrẽ aut matrem. Quod propter
obſcuritatẽ ſenſus nõ imprudẽter defleximus. nã Iudæi
dũ hominũ traditionem ſequuntur, dei negligũt. Diſci-
puli traditionem dei præferentes, hominum negligebãt
vt manus nõ lauarẽt cũ panẽ manducarent, quoniã qui
lotus eſt totus, non habet neceſſe vt manus lauet. Laue-
rat eos IESVS. lauacrum aliud non quærebãt. Vno e-
nim Chriſt⁹ baptiſmate omnia ſoluit baptiſmata. Itaq;
quem lauerit eccleſia, non habet neceſſe iterum lauare.
Ergo myſterio intendebant diſcipuli, non ſui mundiciã
corporis, ſed animæ requirentes. Hoc reprehendebant D
Iudæi, ſed argutè redarguũtur à domino, quod inania
obſeruent, profutura deſpiciant. Et ideo illis dicit: Vos
quare dicitis patri aut matri, quos lex præcepit honora-
ri, Munus quodcũque eſt ex me, tibi proderit, id eſt, cũ
petat aliquid ad ſuptũ egens pater aut mater à filio, quia
legem timens excuſationem non dandi requirit, dicere
ſolet: mun⁹ eſt quod ex me tibi proderit vt dicatam deo
pecuniam pater religioſus accipere formidet. Sed hęc
traditio hominum excuſationes obtexentium auaritiæ
ſuæ. Cæterum dei traditio eſt vt prius paſcas parentes.
Nam ſi iuxta diuinum oraculum contumelia parentis
morte luitur, quanto magis fames quę morte grauior eſt
Quo loco inſolentem dominus infrenat iactantiã. Mul
ti enim, vt prædicentur ab hominibus, eccleſiæ conferũt
quæ ſuis auferunt: cũ miſericordia à domeſtico progre-
di debeat pietatis officio. Da ergo prius parẽti, da etiam
pauperi, da illi preſbytero quod tibi abundat terrenum
vt ab illo accipias ſpiritale quod tibi deeſt. Eteni qui ho
norat, honorabitur. Vide ergo quia ille cum accipit tra
dit: & accipit non quaſi inops, ſed qtiaſi remuneraturus
maiore menſura. Da pauperi in requiem eius, vt & tu cõ
municans de tuo inopi requiem conſequaris. Sed vt pa-
ſcendos ſcriptura dicit parentes, ita propter deum relin
quendos parentes ſi impediant deuotæ mentis affectum

De illuminatione cæci, & vocatione Zachæi.

FACTVM eſt autem cum appropinquaſſet Hie-
richo, quidam cæcus ſedebat ſecus viam.) In
libro ſecundum Matthæum duo cæci inducũ CAP. 18
tur, hic vnus. Ibi egrediente Hiericho, hic &. 19.
appropinquante. Sed nulla diſtantia. Nam cum in Matt. 20.
hoc vno typus populi gẽtilis ſit, qui ſacramento domi-
nico recepit amiſſi luminis claritatem, nihil intereſt vtrũ
ĩ vno medicinã, an in duob⁹ accipiat, quoniã ex Chã
& Iapheth Noe filiis originem ducens, in duobus cæcis
duos generis ſui prætendebat authores. Quod videtur
etiam Lucas non omiſiſſe, cum Zachæum ſubiicit, qui
ſtatura puſillus, hoc eſt, nulla nobilitatis ingenitæ di- Rom. 11.
gnitate ſublimis, exiguus meritis, ſicut populus natio-
num, audito domini ſaluatoris aduentu, quẽ ſui nõ rece E
perant, videre cupiebat. Sed nemo facile IESVM videt,
nemo poteſt IESVM videre conſtitutus in terra. Et quia
non prophetas, nõ alibi regnũ habebat, tanquã formæ
gratiam naturalis aſcendit in ſycomorũ, vanitatẽ ſcili-
cet Iudęorũ veſtigio ſuo proterẽs, errata quoq; corrigẽs
ſuperioris ætatis: & ideo IESVM interioris domus rece-
pit hoſpitio. Et bene aſcendit in arborẽ, vt arbor bona
bonos fructus faceret, ac naturali exciſus oleaſtro, & cõ
tra naturã inſertus in bonam oliuam, fructũ poſſet le-
gis afferre. Radix enim ſancta, etſi rami inutiles, quorũ
fructuoſam gloriã plebs gentiũ fide reſurrectiõis quaſi
quadã corporis eleuatiõe trãſcendit. ¶ Et ecce vir no-
mine Zacchæus.) Zacchæus in ſycomoro, cæcus in via.
Quorũ alterũ domin⁹ miſeraturus expectat, alterũ mã
ſiõis ſuæ claritate nobilitat. Alterũ ſanatur⁹ interrogat,
apud alterũ ſe nõ inuitatus inuitat. Sciebat enim vberẽ F
hoſpitii ſui eſſe mercedẽ. Sed tamen etſi nõdũ vocẽ in-
uitantis audierat, iã viderat affectũ. Verũ ne cæcũ illum
tiq; faſtidioſi pauperũ cito reliquiſſe videamur, & tranſ
iſſe ad diuitẽ: expectem⁹ eũ, quia expectauit & domin⁹:
interrogem⁹ eũ: qa interrogauit & Chriſt⁹. Nos interro
gemus quia neſcimus, ille qa nouerat. Nos interroge-
mus, vt ſciamus vnde iſte curat⁹ ſit, ille interrogauit, vt
ĩ vno plures diſcerem⁹ vnde dominũ videre mereamur
Interrogauit eni vt crederem⁹ niſi cõfitentẽ nõ poſſe ſa
nari. ¶ Et cõfeſtim, inquit, vidit, & ſequebatur eum ma
gnificans dominũ, & pambulabat Hiericho.) Aliter enĩ
nõ videret, niſi ſequeretur Chriſtũ, niſi dominũ prædi-
caret, & niſi ſeculum pręteriret. Cum diuitibus quoque
in gratiam reuertamur. nolumus enim offendere diui-

G tes,qui volumus,si fieri potest,sanare oēs, ne in cameli comparatione perstricti,in Zacchæo citius q̄ oportuit derelicti,iuste habeant commotionis offensam. Discāt non in facultatibus crimen hærere, sed in üs qui vti nescīāt facultatib⁹. Nā diuitiæ vt impedimenta improbis ita bonis sunt adiumenta virtutis. Diues certe Zacchæus electus à Christo, sed dimidium bonorū suorū pauperibus largiendo,reddēdo etiā in quadruplū quæ fraude sustulerat(Alterum enim nō sat est:nec habet gratiā liberalitas,si iniuria perseuerat:quia non spolia,sed dona quęruntur)vberiorem mercedē quā conferebat, accepit. Et bene princeps inducitur publicanorū. Quis enī de se desperet,quādo & iste peruenit,cui census ex fraude? ¶ Et ipse,inquit,diues.)Vt scias non omnes diuites auaros. Quid sibi vult quod nullius alterius staturā scriptura,nisi huius expressit, ¶ Quia statura pusill⁹ erat? Vide ne forte malitia pusillus, aut adhuc pusillus fide, Nondum enim promiserat cum ascenderet,nondū vide
H rat Christū,merito adhuc pusillus. Deniq; Ioannes magnus,quia & Christū vidit,& spiritum sicut columbā super Christum manentē,sicut ipse ait:Vidi spiritū descēdentē sicut columbā,& manentē super eū. Quæ autem turba,nisi imperitæ confusio multitudinis, quæ verticē nequit videre sapientiæ? Ergo Zacchæus quandiu in turba est,non videt Christū,supra turbā ascendit,& vidit,
Ioan.1. hoc est,plebem iam transgressus, in scientiam meruit quā desiderabat aspicere. Pulchre autē addidit: ¶ Quia illa parte erat transiturus domin⁹.)Vel vbi sycomor⁹, vel vbi crediturus:vt & mysterium seruaret, & gratiam seminaret. Sic enim venerat, vt per Iudæos transiret ad gentes. ¶ Vidit itaq; Zacchæum sursum.)Iam enim sub limitate fidei iter fruct⁹ nouorū operū velut fœcūdæ altitudine arboris eminebat. Et quoniam de typo ad moralia defleximus,inter tot credentium voluntates domi nica die relaxare animum,festiuitatem admiscere delectat Zacchæus in sycomoro, nouū videlicet noui tem-
Canti.2. poris pomū,vt in hoc quoq; cōpleretur illud: Arbor ficī produxit grossos suos. Ad hoc enim Christus aduenit, vt ex lignis non poma,sed homines nascerentur. Legi-
Ioan.1. m⁹ alibi Cū esse sub arbori fici,vidi te. Ergo Nathanael sub arbore,hoc est,supra radicē,q̄a iust⁹, Radix enī sancta. Sub arbore tamē Nathanael,quia sub lege: Zacchæus supra arborem,quia supra legem. Ille domini occultus defensor, hic publicus prædicator. Ille adhuc Christum ex lege quærebat,iste iam supra legem relinquebat sua,& dominum sequebatur.

De seruo q mna vnaà domino accepta,decē acquisiuit.

ECCE mna tua decē mnas acquisiuit.)Bonus ordo,vt vocaturus gentes,& Iudæos iussurus interfici,qui noluerūt regnare supra se Christū, hanc præmitteret comparationem,ne diceretur,Nihil dederat populo Iudæorum vnde poterat melior fieri:vt quid ab eo qui nihil recepit,exigitur? Nō mediocris ista est mna,quam supra mulier Euāgelica quia non inuenit,lucernam accendit,lumine quærit admoto gratulatur inuentam. Denique ex vna decem mnas alius fecit,alius quinque. Fortasse iste moralia habet,quia quinque sūt corporis sēsus:ille decē duplicia,id est mystica legis,& moralia probitatis. Vnde & Matthæus qui quiq; talenta & duo talenta posuit. In quinq; talentis vt sint moralia, in duobus vtrunque mysticū atq; morale. Ita quod numero inferius, re vberius. Et hic possumus decē mnas,decem verba intelligere,id est legis doctrinā,quinq; mnas magisteria disciplinæ. Sed legis peritū
1.Cor.4. in omnibus volo esse perfectū. Non enī in sermone,sed in virtute est regnum dei. Bene autem quia de Iudæis dicit. Duo soli multiplicatam pecuniā deferunt: nō vtiq; æris,sed disputationis vsuris. Alia est enim pecuniæ fœnebris,alia doctrinæ cælestis vsura. Deniq; domin⁹ dicit. ¶ Quare nō dedisti pecuniā meam ad mēsam?)Non
K nostræ,sed suæ pecuniæ quærit vsurā. Vnus infra terrā absconditum se dicit, quod rationē (quę ad imaginē & similitudinē dei data est nobis) studio voluptatis obruit, & tanquam in fouea carnis abscōdit. De aliis filetur,in duobus illis pauci sunt, qui p duas vices ad cultores vineę destinati sunt,in reliquis omnes Iudæi. Quā cōparationem Matthæus etiam nobis voluit aptare,q̄d similiter vt diues qui pecuniam suam non impartit pauperibus,ita etiā qui doctrinæ suæ gratiā non diuidit imperitis,docere cum possit, haud mediocris reus est culpæ. De quo quoniam in libris de fide scriptis diximus,transcurrere melius fuit. Ciuitates autem decem esse quæ possunt,nisi forte animæ,quibus iure prępositur qui pecuniam domini & illa eloquia casta probata sicut argentum,mētibus hominū fœnerauerit? Nā sicut Hierusalē dicitur ædificata sicut ciuitas,ita sūt animæ pacificę. Et sicut angeli pręsūt,ita & hi qui vitā meruerint angelorū

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTAR. IN EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM LIBER NONVS.

L

De eo quod domin⁹ ascēsur⁹ Hierosolymā venit ad mōtem oliueti,& inde duos discipulos misit. &c.

FACTVM EST CVM APPROpinquasset ad Bethfage & Bethauiam, venit ad montem qui vocatur Oliueti, misitq; duos discipulos dicens:Ite in castellum q̄d cōtra vos est. In quo introeuntes inuenietis pullum asinæ alligatum, in quo nemo sedit. soluite illum, M
& adducite.)Pulchre relictis Iudæis,habitaturus in affectibus gentium templum dominus ascendit. Hoc enim templum est verum,in quo nō in litera,sed in spititu dominus adoratur. Hoc dei templū est,q̄d fidei series,non lapidū structura fundauit. Deserūtur ergo q oderāt,eligūtur qui amaturi erāt. Et ideo ad montē venit Oliueti, vt nouellas oleas in sublimi virtute plantaret. Quorum mater est illa quæ sursum est Hierusalē. In hoc mōte est ille cęlestis agricola,vt plātati oēs ī domo dei possint viritim dicere: Ego aūt sicut oliua fructifera in domo do- Psal.51.
mini. Et fortasse ipse mōs Christ⁹ est. Quis enī alius tales fructus ferret oleatū, nō curuescētiū vbertate baccarū,sed spūs plenitudie gētiū fœcūdarū? Ipse est p quē ascendimus,& ad quem ascendim⁹. Ipse est ianua,ipse est via,qui aperitur,& qui aperit, qui pulsatur ab ingrediētibus,& à bene meritis adoratur. Ergo in castello erat, & ligatus erat pullus cum asina. non poterat solui, nisi iussu domini. Soluit eū man⁹ apostolica,talis act⁹, talis vita,talis gratia. Esto talis & tu,vt possis ligatos soluere Nūc cōsiderem⁹ qui fuerint illi q̄ errore detecto de paradiso eiecti,ī castellū sint relegati. Et vides quēadmodū quos mors expulerat,vita reuocauerit. Et ideo sedm Matthęū & asinā & pullū legim⁹,vt quia i duob⁹ homi- Matt.21
nib⁹ vterq; fuerat sex⁹ expulsus, in duobus animalibus sex⁹ vterque reuocetur. Ergo illic in asina matrē quasi Euam figurauit erroris:hic autem in pullo generalitatē populi gentilis expressit: & ideo pullus sedetur asinæ. Bene in quo nemo sedit,quia null⁹ anteq̄ Christ⁹ natio Marc.11.
nū populos vocauit ad ecclesiā. Deniq; secundū Marcū sic habes: Quē nemo adhuc sedit hominū. Alligat⁹ autē perfidię vinculis tenebatur iiquo addict⁹ domino errore famulat⁹,sed dominatū sibi vendicare non poterat, quē reū fecerat nō natura,sed culpa. Et ideo cū domin⁹ dicitur,vn⁹ agnoscitur. Nā & multi dii,& multi domini 1.Cor.8

A ſed generaliter vnus deus,& vnus domin⁹. Itaque ſi nō exprimitur,dominus definitur: nō iam per adiunctionē perſonæ,ſed per vniuerſitatem naturę. Marcus autē induxit ligatum ante ianuā,quia extra Chriſtum quicunque eſt,foris eſt à via .qui aūt in Chriſto eſt,foris nō eſt in trāſitu addidit,vbi nulli⁹ certa poſſeſsio, nō pręſepe nō alimēta,non ſtabulū. Miſera ſeruitus cui vagū ius eſt Plures enim dominos habet , qui vnū nō habet, Alieni alligant & poſsideant, iſte ſoluit vt teneat. Vehementiora enim iura nouit eſse,quā vincula. Nec illud ocioſum quod duo diſcipuli dirigūtur, Petrus ad Corneliū, Paulus ad reliquos. Et ideo non perſonas deſignauit,ſed numerum definiuit. Tamen ſi quis eſt qui perſonas exigat, poteſt ęſtimare de Philippo quē ſpirit⁹ miſit in Gazam
Actus.8 quādo Candacis reginæ baptiſauit Eunuchū,& ab Aſoto in Cæſaream per omnes ciuitates verbū domini ſeminauit. Nec illud prætereundū quod mox remittēdos aſserit qui dirigēdi erāt,qui dominū IESVM in finib⁹ gentiū prædicarent. Illi ergo directi cum ſoluerent pul-
B lū,nunquid ſuis verbis vſi ſunt? Minime. Sed dixerunt ſicut dixerat illis IESVS,vt agnoſcas qđ nō ſuo ſermone ſed dei verbo:nec proprio,ſed Chriſti nomine fidē populis infudēre gētilibus: atque aduerſariæ poteſtates quę ſibi nationū obſequia vendicabāt, mādato ceſsere diuino. Vnde & apoſtoli propria Chriſto veſtimēta ſubſternunt,quo facti gloriam Euangelica prędicatione pręferrent. In ſcripturis enim diuinis plerumq; veſtimēta virtutes ſunt,quæ gentiū duritiā in aliquātulū propria quoque virtute mollirent,vt in offenſa vecturę felicis obſequia ſedulis affectibus exhiberent. Nō enim dominū forenſi ſpecie geſtari dorſo aſinæ delectauit,ſed vt latente
Ephe.6. myſterio penetralia noſtræ mētis inſterneret,& in ſecretis animorū interiore cōceſsu myſticus vector inſideret quaſi quodā corpore diuinitatis infuſus regēs mētis veſtigia,laſciuiā carnis infrenās,vt ductu pietatis aſsuetum populi gentilis edomaret affectū. Felices illos,qui talē interni renib⁹ recepere vectorē. Felices plane illos, quo-
C rum ora ne multiloquio ſoluerētur, verbi cæleſtis habena reſtrinxit. Quæ eſt iſta habena fratres? Quis me doceat quēadmodū ora hominū aut reſtrīgat aut ſoluat? Mō ſtrauit mihi habenā ille qui dixit: Vt detur mihi ſermo in apertione oris mei. Sermo ergo habena eſt, ſermo ſtimulus eſt,& ideo durum eſt tibi aduerſ⁹ ſtimulū calces mittere. Docuit igitur hic nos aperire cor,ſtimulum ppeti,iugum ducere. Doceat'& ali⁹ linguæ retinacula pati. Rarior enī tacēdi virtus eſt,quā loquēdi. Doceat plane ille,qui velut mut⁹ aduerſus dolū nō aperuit os ſuū paratus in flagella,& verbera non recuſans ,vt eſset pia ſeſsio deo. Diſce à domeſtico dei geſtare Chriſtum,quoniā prius te ille geſtabat, cū paſtor errantem reduceret ouē. Diſce ſedula mētis tuæ dorſa ſubſternere,diſce eſſe ſub Chriſto,vt poſsis eſse ſupra mundū. Nō q̄cūq; facile vehit Chriſtū,ſed ille q̄ poteſt dicere: Incuruatus & humiliat⁹ ſū nimis, rugiebā à gemitu cordis mei. Qđ ſi deſideras non moueri,ſuper illa veſtimenta ſanctorum elutum fige veſtigiū. Caue enī ne lutulētis pedibus incedas,caue ne tranſuerſariis greſsibus perſtrata tibi pro-
Pſal.37 pheticarum viarū itinera dereliquas. Nāquevt tutior vēturis gentibus eſset inceſsus,propriis indumentis vſque ad dei tēplū,qui præibant IESVM,ſemitam munierunt, Vt tu ſine offenſione gradiaris,diſcipuli domini amictu ſe ,pprii corporis exuētes , inter aduerſa turbarū viam tibi ſuo ſtrauere martyrio. Si q̄s tamē ita vult accipere, nō renitimur,quod pullus iſte iam ſupra Iudæorū veſti mēta graderetur. Quid autē ſibi velint ramorū fragmina,quę vtique īcedentiū greſsus implicare cōſueruūt: dubitarē ,pfecto , niſi me in ſuperioribus bon⁹ mūdi toti⁹ docuiſset agricola , quia iam ſecuris ad radices arborū poſita eſt,quę ſub aduentu domini ſaluatoris infœcūda ſuccidat, & infructuoſarum inanem gloriā gentiū ſolo ſternat fideliū pedibus proterendā , vt renouatæ mentis ſpiritu nationes,velut nouellarū arborum ſtirpes de ve D tuſtis poſsint germinare caudicibus. Ne ergo deſpicias hunc aſellum. nam ſicut in veſtitu ouium ſunt rapaces ita contra ineſt,homo cordis abſconditus ſub ſpecie beſtiali: quia ſub exuuiis corporis,quod nobis eſt commune cū beluis,mens deo plena vegetatur. Quod ad figurā hominum pertinere ſanctus Ioannes euidentius declarauit,addendo,quia acceperunt ſibi medullas palmarum Iuſtus enim vt palma floret. Et ideo aduētāte Chriſto erigebātur iam ſupra humeros hominum vexilla iuſti- Pſal.91.
tiæ & inſignia triūphorū. Quid miratur turba quod operatur myſterium? Etſi neſciat quid miretur, miratur tamen quia in illo pullo ſapientia ſedet, virtus inhabitat, hæret iuſtitia. Ne deſpicias aſinam quoq; iſtā, quæ quondam angelum dei vidit,quē homo videre nō potuit. Et vidit,& detulit,& locuta eſt,vt agnoſceres poſteriorib⁹ temporibus ſub aduentu magni angeli dei gētiles illos ante aſinos locuturos. Pulchre autem ſecūdum Lucam turbas laudantes deum ad deſcenſum montis occurriſſe legim⁹. vt operatorē myſterii ſpiritalis ſignificarēt ſibi veniſse de cælo . Turba igitur agnoſcit deum , regē appellat,prophetiā repetit: (O ſanna filio Dauid.) hoc eſt redemptorē domus Dauid, expectatū quoque ſecundum carnē Dauid filium veniſse declarat: & hoc turba illa poſt exiguū crucifixura momentū. Vere memorabile diuinæ operationis inſigne, vt aduerſum ſe teſtimonium extorqueatur inuitis,cū deū negant affectib⁹,quem vocibus confitentur. Vnde & dominicum illud: Si hi tacuerint,lapides clamabunt.) Neque enim mirū ſi laudes domini contra naturā ſuā ſaxa reſpondeant , quem ſcopulis duriores prædicant peremptores. Aut fortaſse quia obmuteſcentib⁹ Iudęis poſt domini paſsionē viui erāt ſecundū Petrū lapides clamaturi. Ergo cōpugnātibus licet affectibus ſuis,turba tamen deum ad templum ſuum cum laude deducit. Sed templum ſuum non mercatoris vult eſse diuerſorium ,ſed domicilium ſāctitatis nec vēdibili religiōis officio,ſed obſequo gratuito vſum E miniſterii ſacerdotalis informat. Cōſidera igitur quid tibi ad exemplum viuendi dominica geſta præſcribant.

De eiectione vendentium & ementium in templo, ac euerſione menſarum & cathedrarum.

ET eiiciebat omnes vēdentes & ementes in templo & mēſas nūmulariorū euertit,& cathedras vendentium colūbas.) Generaliter itaq; ſupra docuit ſeculares à dei templo abeſse debere cōtractus,ſpecialiter autē nummularios pepulit. Qui ſunt nūmularii,niſi qui de pecunia domini lucrum quærunt nec bona malaq; diſcernūt? Pecunia enī domini ſcriptura diuina eſt. nā & denarios ſeruis diſtribuit profectur⁹ F & talenta diuiſit,& pro ſanitate hominis vulnerati duo æra ſtabulario dereliquit. Duobus enim teſtamētis,vulnera noſtra curantur. Sed tu quaſi bonus nūmulari⁹ eloquia domini,eloquia caſta,argētū igne examinatū recōde,purgatū ſpiritu ſeptiformi, nec adulterā imaginē regis (quia & Sathanas trāsfigurat ſe īangelū lucis) ipia cōmutatiōe ſuſcipias: nec iminutā principis tui figurā Arrianæ fraude perfidiæ theſauro tuo miſceas: nec pecuniæ ſono aures tētes fideliū, vt religioſarū audiētiā ſcripturarūtinit⁹ ęris excludat, vel religioſis affectib⁹ habē di cupiditas īferatur. Nō ergo oēs excludātur nūmularii. ſūt enī & boni. Deniq; pecuniā meā,inquit, dediſses nūmulariis,& ego veniēs cū vſuris recepiſsē eā. Quōd ſi nūmus eſt ſcripturarū,& vſura eſt ſcripturarū. Cathedras aūt vēdētiū colūbas cur euerterit, ſecūdū literā nō intelligo. Neq; enī nūdinatores auiū vēdicare ſibi poterāt honorati alicui⁹ in nūdinis ſolū dignitatē. nā q̄ prōgatiua dignitatis eſt īcolūbis? Admonet tamē dominici forma baptiſmatis, quādo deſcēdit ſpūſsanctus in colū bæ typo. ciectorū de tēplo huiuſmodi mercatorū i eccleſia dei cōſortiū eos habere nō poſse, qui ſācti ſpirit⁹ gra

G tiam nundinentur. Gratis, inquit, accepistis, gratis date. Deniq; Simoni, qui sanctificandi munus precio in se
Actuū. 8. putauit posse conferri, respōdit Petrus: pecunia, inquit, tua tecū sit in interitum, quoniam gratiam dei putas te pecunia consequi posse: non est tibi pars neque sors in hac fide. Venditores quoque ouium & boum eos puto qui de labore alieno vel simplicitate, fœdi auctionatores quasdā nundinas aucupātur: aut quia oues eiiciuntur & boues, & columbæ iubentur auferri, populus videtur Iudæus excludi. Effrem enim sicut columba, qđ eorum domin⁹ & successiones oderit & labores. Aes effūditur vt gratia colligatur: mensa nummulariorum euertitur, vt domini subrogetur: ara eiicitur, vt erigantur altaria. Atq; hoc nō aliqua succinctus manu diuitiisq; faciebat sed flagello de restibus cædebat turbas, & nullus resistere audebat. Et nunc virga vtitur, nunc flagello. Virga
Psal. 44. enī recta est virga regni tui) Virga, vt corrigat: flagello, vt suadeat. Directa illic, hic moralis, quasi inflexa præceptio, qua peccatoris conscientia quasi lento verbere flagellatur. Alii sunt enim terrores prophetici, aliæ apostolicæ suasiones, in vtroque tamen vnius verbi est disciplina. Et ideo flagellum de restibus fecit, quia funes ceciderunt, inquit, mihi in præclaris: etenim hæreditas mea
Psal. 15. præclara est mihi. Funes enim dicuntur, quibus agrimē sores metiendorum limites partiuntur agrorū. Et ideo
H tanquam bonus agrimensor Synagogæ terminos distinguebat, & Ecclesiæ sacrilegos de templo iubebat exire. Nouus enim venerat feracium metator animarum, qui agrorum genera, non spatia metiretur. Purlchre tamen non extentis funibus modus aliquis possessionis includitur, nec quasi definitæ rei limites fidei terminātur, sed flagello in imensum libero fines Ecclesiæ porriguntur eliminatur Iudæi, non præscripto aliquo exilio, sed in termino, vt nusquam Synagogæ loc⁹ in orbe remaneret

De vinea plantata, & colonis locata.

CAP. XX.

VINEAM plantauit homo.) Plericq; varias significationes de vineæ appellatione deriuant. Sed euidenter Esaias vineam domini Sabaoth, domum Israel esse memorauit. Hanc vineam quis alius nisi deus cōdidit? Hic est ergo qui locauit, & peregre profect⁹ est: nō quia ex loco ad locum profectus est dominus, qui vbiq; semper prēsens ē sed quia est præsentior diligētib⁹, negligētib⁹ abest. Multis aūt tēporibus abfuit, ne præpropera videretur exactio. Nā quo indulgētior liberalitas, eo iex cusabilior peruicacia. Vnde bene secundū Matthæū habes: quia & sepē circūdedit, hoc est, diuinæ custodiæ munitione vallauit, ne facile spiritualiū pateret incursibus bestiarū. ¶ Et fodit in ea torcular.) Quomodo intelligimus qđ sit torcular, nisi forte quia psalmi de torcularibus inscribūtur: eò qđ in his mysteria dominicæ passionis, modo musti sancto feruente spiritu prophetarum, redūdantius æstuauerint? Deniq; ebrii putabantur, quibus spiritus sanctus inundabat. Ergo & hic fodit torcular, in quod vuæ rationabilis fruct⁹ interior spiritali infusione defluueret. Aedificauit turrē, verticē scilicet legis attolēs, atq; ita hāc vineā munitā, instructā, ornatā locauit Iudæis. Et tēpore fructuū seruulos suos misit. Bene tēpus fructuum posuit, non prouētū. null⁹ enim fruct⁹
Esaiæ. 9 extitit Iudæorum, nullus vineæ huius prouētus, de qua Dominus ait: Expectaui vt faceret vuas, fecit autem spinas. Itaq; non lætitiæ vino, non spiritali musto, sed cruēto prophetarū sanguine torcularia redūdarunt. Deniq; Hieremias in lacū missus est. Hæc enim erant torcularia Iudæorū, nō vino repleta, sed cruore. Et licet generaliter prophetæ videantur exprimi, dat tamen lectio vt illum qui lapidatus est, Naboth esse credam⁹: cuius etsi nullum acceperimus propheticū verbū, accepim⁹ tamē propheticum factum, quia multos pro hac vinea futuros martyres proprio sanguine prophetauit. Quis autē est ille qui in capite vulneratus est? Nimirum Esaias cuius facili⁹ cōpagem corporis serra diuisit, quā fidem inclinauit, constantiam vetruit, aut vigorē mentis execuit. Eò igitur factum est, vt cū plures alios destinasset quos Iudæi inhonoros & inanes sibi, de quibus nihil potuerūt proficere, dimiserūt: nouissimè etiā filiū suū vnigenitum mitteret, quem perfidi quasi hæredem remouere cupientes, occiderunt crucifigendo, eiecerunt negādo. Breuiter itaq; quā magna, quā multa: primū quia naturalis est bonitas, quæ plerunq; credit indignis: deinde quia postremū malorū remediū Christus aduenit: tum quoniam qui hæredē negat, de authore desperat. Hæres autem Christus, idemq; testator. Hæres, quia morti propriæ superuiuit, & testamentorū quæ ipse cōdidit, tanq; hæreditaria in nostris profectibus emolymenta consequitur, Pulchre ergo interrogat, vt sua se ipsi dānēt sententia. Venturum autem dominum dicit vineæ, quod in filio absit etiam paterna maiestas, vel quod vltimis temporibus præsentior humanis aspiret affectibus. Ipsi itaq; in se sententiam dicunt, vt mali pereant, & ad alios colonos vinea transferatur. Qui igitur sunt coloni, quæ vinea, consideremus, Vinea typus noster est, quòd popul⁹ *viride.
de vitiis æternæ radice fundatus, supereminet terris: ac solum vile* prætexens, nunc gemmante flore pubescit, L
nunc circunfusa viriditate vestitur, nunc nitè iugum suscipit, cum maturioribus brachiis quasi sarmentis fœcundæ vitis adoleuerit. Agricola quippe omnipotēs pater, vitis est Christ⁹: at vero nos palmites: qui nisi fructū feramus in Christo, cultoris æterni falce succidimur. Recte igitur vinea Christi popul⁹ nominatur, vel quod crucis in fronte prętexat indiciū, vel qđ fructus eius postrema anni legatur ætate, vel qđ omnibus vt ordinibus vinearum, ita pauperibus atque diuitib⁹, humilib⁹ atq; potentibus, seruis ac dominis in Ecclesia dei æqua dimēsio nulla discretio sit: vt vitis maritatur arboribus, ita corp⁹ animæ, anima quoq; corpori cōiugatur. Vt vinea dum iugatur, erigitur: & recisa nō minuitur, sed augetur: ita sancta plebs dū ligatur, exuitur: dū humiliatur, attollitur: dum reciditur coronatur. Quinetiā vt tener surculus veteri ascisus ex arbore, in alterius fœtu radicis inseritur: ita popul⁹ hic sanctus surculis veteris cicatricibus enodatis, in nouo illo crucis ligno tāq; gremio piç parētis fotus inolescit. Spiritusq; sanctus sicut in altas dimissus terrarum scrobes, ita i hoc carcereū corp⁹ infusus, aquæ salutaris irriguo diluit quicquid est fœtidum, membrorūq; nostrorum habitus in cælestem eri- M
git disciplinā. Hāc vineā diligens agricola fodere, rigare, tondere cōsueuit: eruderatisq; terrenæ molis aggeribus, operta corporis nostri nūc Sole torrere, nūc imbre perfundere, stirpare agrū solitus, ne à sentibus gēma lædatur, ne luxuriet vmbra foliorū, verborūq; infructuosa iactātia virtutib⁹ obumbrando, maturitatem indolis naturalis impediat. Sed absit vt huic vineæ quicquam timeam⁹ aduersi, q̄ peruigil custodia domini saluatoris Psal. 23.
aduersū oēs neq; iæ secularis illecebras muro vitæ vallauit æterno, extēdēs palmites eius vsq; ad mare. Domini enī est terra. Vbiq; de⁹ pater colitur, vbiq; Christ⁹ dominus adoratur. Hęc est nostra videmia. Lęti igitur atq; securi pars gremiū suū, mitiū funiculis oneret vuarū, alii ecclestia munera ore libem⁹, plericq; bonarū gressib⁹ volūtatū diuini fructū numeris exprimētes, vestigia coturnis nuda direptis, musto fluēte tingam⁹. Locus enim in quo stamus, terra sancta est: & ideo calciamēta soluēda sunt, vt spiritale vestigium sacrosanctæ sedis tribunal ascēdēs, corporei nexus vinculis exuatur. Decet enī totius orbis hic esse vindemiam, vbi totius orbis est vinea. En tēpus acceptabile, quo non hyemalibus pfidiæ caligātis pruinis ann⁹ riget, nec altis niuib⁹ formis crusta blasphemiæ gelu durante concrescit, sed procellis sacrilegii liberata, nouos fructus terra iam parturit, veteres prēterit. Dissensionum quippe omniū procella de

ferbuit,cũcti ſeculariſ cupiditatis ardores, æſtusque ō-
nes,quibus Italiæ populus per Iudaicæ olim,Arrianę p
xime ſæuitatis incendia coquebatur,ſereno iã ſpiramine temperantur. Sedata tempeſtas eſt, concordia nauigat,fides ſpirat: certatim nautæ repetunt fidei quos reliquêre portus,& dulcia patriis oſcula littorib⁹ affigũt, liberatos ſe periculis, abſolutos erroribus gratulantes. Salue vinea tanto digna cuſtode. Te non vnius Nabuthæ ſanguis,ſed innumerabiliũ prophetarũ,&(quod eſt amplius)precioſus cruor domini conſecrauit.Ille licet non regalibus minis territus,conſtantiam metu preſſerit:non prẽmiis vberrimis prouocatus religioſum vendiderit affectũ,ſed ſtudio regis obſiſtens,ne in ortulis ſuis maluarum olus ſucciſa vita ſereretur, quãdo aliud facere nequibat,parata vitibus incẽdia proprio cruore reſtinxerit,temporalem tamen vineam defendebat. Te vero in perpetuum multorum nobis martyrum * plãtauit interitus. Te crux apoſtolorum æmula dominicæ paſsionis vſque in orbis totius terminos propagauit.

4alias martiriũ, plantauit in terris.

De confutatione phariſæorum per interrogationem Chriſti de imagine & inſcriptione denarii.

B CVIVS habet imaginem & inſcriptionẽ?) Docet hoc loco dominus circunſpectas nos in reſpondẽdo aduerſ⁹ hæreticos vel Iudęos eſse debere. Alibi dixit:Eſtote aſtuti ſicut ſerpentes. Quem locũ plerique accipiunt, vt quia ſerpente ſuſpenſo Chriſti crux annunciata eſt,quo ſerpentinum nequitię ſpiritalis virus aboleret,videatur aſtutus ita eſse debere ſicut Chriſtus,ſimp'ex ſicut ſpiritus.Imitare & tu ſerpentem illum,qui caput ſemper cuſtodiat,letale vulnus excludat.Interrogatus enim à Iudæis vtrum de cælo accepiſset poteſtatem, reſpondit:(Baptiſmum Ioannis vnde eſt? de cælo?an ex hominibus?)Vt dum illud de cælo eſse negare nõ auderent,ipſi ſe amentiæ confutarent,qui eius authorẽ negarẽt eſse de cælo.Poſtulatus didrachma,quærit de imagine.Alia enim imago dei,alia imago mundi. Vnde ille nos admonet: Sicut portauim⁹ imaginẽ terreni illius, portemus & imaginem huius cæleſtis.Imaginem Cæſaris non habet Chriſtus,quia imago eſt dei.Imaginẽ Cæſaris non habet Petr⁹,quia dixit:Reliquimus omnia, & ſecuti ſum⁹ te. Imago Cæſaris non reperitur in Iacobo vel Ioanne,quia filii tonitrui ſunt.Sed reperitur in mari vbi dracones illi contritis capitibus ſuper aquam,& ipſe draco maior comminutus caput,datus eſt eſcam populis Aethiopum.Si ergo non habuit imaginem Cæſaris,cur dedit cenſũ?Non de ſuo dedit,ſed reddidit mundo quòd erat mundi.Et tu ſi vis non eſse obnoxius Cæ-
C ſari, noli habere quę mundi ſunt. Sed ſi habes diuitias, obnoxius es Cæſari.Si vis nihil regi debere terreno,relinque omnia,& ſequere Chriſtum.Et bene prius quæ Cæſaris ſunt,reddẽda decernit. Neque enim poteſt eſse quis domini,niſi prius renunciauerit mũdo.Sed õnes renunciamus verbo,non omnes renunciamus affectu.nam cũ ſacramenta ſuſcipimus,renunciamus.Quã grauia vincula,promittere deo,& non ſoluere. Melius eſt,inquit,non vouere,quàm vouere & non reddere. Eccle.5. Maior eſt contractus fidei,quàm pecuniæ. Redde promiſsum dum in hoc corpore es,prius quàm veniat exactor,& mittat te in carcerem.Amen dico tibi,non exies Mat.5. inde, donec reddas nouiſsimum quadrantem.

Matt.10.

De tentatione Chriſti à Sadducæis.

Si frater alicuius mortuus fuerit.) Sadducęi hoc eſt,deteſtabilior portio Iudæorum,hoc loco dominũ tentãt, quorũ aperte ſtultitia reprehenditur.Myſtice autem ſẽtẽtia retorquetur,quale de ſe dederunt caſtitatis exẽplũ,dũ ſecundum literam nubere cogitur & inuita, vt defuncti ſemẽ excitet frater.Ergo litera occidit quaſi lena vitiorũ,ſpiritus autem magiſter eſt caſtitatis.Itaq; videam⁹ ne hæc mulier Synagoga ſit,quæ ſeptem viros habuit: ſicut Samaritanæ dicitur:Quinque enim viros habuiſti,quia Samaritana quinque tantũ libros Moyſi;, Synagoga ſeptẽ ſequitur principaliter:& de nullo propter perfidiam ſuam hæreditariæ poſteritatis ſemen accipit. Et ideo partem cũ viris ſuis in reſurrectione habere nõ poterit, qa ſpiritale prẽceptum ſecundum ſenſum carnis inuertit. Non enim frater carnalis aliquis denunciatus eſt qui ſemen fratris ſuſcitaret defũcti:ſed frater ille qui de mortuo populo Iudæorum ſapientiam ſibi diuini cultus aſſciſceret in vxorem, atque ex ea ſemen in apoſtolis ſuſcitaret:qui quaſi detũctorum relinquiæ Iudæorum,informes adhuc in Synagogæ vtero derelicti,ſecũdum electionẽ gratię reſeruari noui ſeminis admixtione meruerunt.Synagoga autem frequenter ſtolam accipit,quod eſt inſigne coniugii, quaſi author fidelium. Repudiata quoque frequenter inducitur, quia mater eſt perfidorũ: cui lex occidit corporalis,vt ſpiritalis reſurgeret.Ergo ſancta plebs dei ſi ſeptẽ libros legis quadã coniugii charitate dilexerit,& quaſi maritalibus obſecundarit imperiis, habebit in reſurrectione cęleſte conſortium: non corporeæ colluuionis pudore confuſa,ſed diuinæ gratię dotata muneribus.

Diui Ambroſii

ME DIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTAR. IN EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM LIBER DECIMVS.

De eo quod ſcriptum eſt,& à Phariſæis obiectum: Dixit dominus domino meo.&c.

DIXIT DOMINVS DOMINO meo.)Conſummaturus præcepta dominus,etiam prẽmiam paſsioni E fidẽ ac miſericordiam teſtamenti ſui fine concludit.Fidem in eo,vt Chriſtum & dominũ & deum noſtrũ,& ad dexterã dei ſedere credamus, nõ quòd corporaliter ſedeat,qui vbiq; eſt. Deniq; ipſe in patre eſt, qa ĩ ſubſtãtia dei:quia vna virtus, vna maieſtas.Ipſe ergo ĩ patre, & in ipſo pater:quia verbum in deo,deus in verbo.Ipſe in patre,quia verbum:ipſe ad dexteram patris, quia patri conſors,nulli ſecundus.Ipſe miſsus à patre,quia deſcẽdit de cęlo paternum impleturus arbitrium.Tolle hinc perfidię quęſtiones,& plena eſt religio.Nec prẽfertur filius quia ad dexterã ſedet: nec iniuriam patitur quia mittitur.Gradus non quęritur dignitatis, vbi plenitudo eſt diuinitatis.Illud quoq; conſiderandũ,quia reprehendit eos qui Chriſtũ Dauid filiũ dicunt. Et quomodo cæcus ille Dauid filiũ cõfitẽdo meruit ſanitatẽ? Quomodo pueri decẽtes,Oſãna filio Dauid,prædicatiõis deo gloriã deferebãt?Sed nõ reprehenduntur hoc loco quia Dauid filiũ confitentur,ſed quia nõ credũt filiũ dei.Nõ enim alterum,ſed alterutrum in fide vera eſt. Nam etſi in principio iudicauimus nihil nos ſcire niſi Chriſtum IESVM, & hunc crucifixũ:nunc tamen, vt pote iudicio proximi, crucifixum iam non nouimus Chriſtum, ſed venientem in nubibus operimur, Incredulus vulnera aſpicit,fidelis obuiã Chriſto in aëra raptus occurrit. Ergo & deum Chriſtum & hominem eſse credamus, vnum in vtroque, nõ alterũ,cui à patre ſubiiciuntur inimici: non per infirmitatem poteſtatis ſuę, ſed per vnitatem naturę,quia in altero alter operatur. Nam & filius ſubiicit inimicos patri, qui patrem clarificat ſuper terram:& dedit pater filio nomen,quod eſt ſuper omne Philip.2. nomen, vt in nomine IESV omne genu flectatur Sed & filius patri dicit: Nomen tuum manifeſtaui ho- Ioan.1.

F

G minibus quos dedisti mihi. Dando autem nomen quod est super omne nomen, non plus dedit quã habuit: sed totum quod habuit, dedit. Dedit autem hoc nomen vt omnis lingua confiteatur deo: quoniam dominus IESVS in gloria est dei patris. Vide ergo singula: Pater subiicit filio, filius subiicit patri. Pater suscitat filium, filius ipse se suscitat. Vnde ait: Soluite hoc templum, & in triduo
Ioan.2. illud resuscitabo. Et pater dominus, & filius dominus. Dixit dominus domino meo: sed non duo domini, sed vnus dominus, quia & pater deus, & filius deus. Sed vnus deus: quia pater in filio, & filius in patre. Vnus deus, quia vna deitas. Sedes tua deus in seculum seculi: virga recta est virga regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea vnxit te deꝰ deus tuus. Sed v-
Psal.44. nus deus, in quo & noui & veteris testamenti doctrina concordat. Nã & in veteri testamẽto scriptum est: Diliges dominum deum tuum. et, Dominum deum tuũ ado-
Deut.6. &.10. rabis, & ipsi soli seruies. In nouo: Vnus deꝰ, & pater õnium. Sic & pater dominus, & filius dominus: sed vnus dominus. Denique scriptũ est: Nolite duobus dominis seruire. hoc in nouo. In veteri autẽ scriptũ est: Audi Israel,
Mat. 6. Deut. 6. Dominus deus tuus, deus vnus est. Vnde admirabiliter Apostolus, ne duos deos diceret, aut duos dominos nominaret, aut derogaret vel filio, vel patri, Vnus, inquit,
1.Cor.8. deus pater, ex quo omnia & vnus dominus IESVS, per quem omnia. Nã qui deus, & dominus: & qui dominus, deus. Deniq; scriptũ est: Scitote qa dominus ipse est deꝰ
Psal. 99. noster. Omnia ergo quæ pater habet, & filius habet. Deꝰ pater secundũ generationis rationẽ: deꝰ filius secũdum imaginis vnitatẽ. Dominus pater, quia radix est filii: do
H minꝰ filiꝰ, qa õnia sibi, cũ potestate posset, ratiõe subiecit. Sic nobis pater in filio personarũ definitione distinguitur, potestatis vnitate cõnectitur. Itaque alter in altero, & vnũ alterutro. Nam & patris gloria est, si non degenerauit ī filio: & filii gratia, si pater videtur in Christo. Ergo nõ degener, in quo vnitatis sũma maiestas: nõ alienꝰ, in quo proprietas generatiõis expressio veritatis est.

De futura templi destructione.

CAP. XXI. NON relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur.) Sequebatur de vidua locus: quam quoniã in libro quem de viduis scripsimꝰ, prædicauimus, nunc sequestramus. Verum autem dictum est iuxta proposita de templo quod Salomon cõdidit: idque primum ab hoste iudicii esse tempore subuertendum. Nihil est enim opere & manu factum, quod non aut vetustas conficiat, aut vis subruat, aut ignis exurat. Tamen est & aliud templum constructum ex preci
I osis lapidibus, & ornatum donis, cuius euersionem dominus significare videtur: Synagogam scilicet Iudæorũ, cuius structura vetus Ecclesia surgente dissoluitur. Est etiam templum in vnoquoque, quod deficiente fide labitur: & maxime si quis falso Christi nomen obtendat, quo interiorem expugnet affectum. Potest etiam ea esse expositio, quæ mihi plꝰ prosit. Quid enim mihi prodest diem scire iudicii? Quid mihi prodest tantorum cõscio peccatorũ, si dominus veniat, nisi veniat in meũ animũ, redeat in meam mentẽ, nisi viuat in me Christus, in me Christus loquatur? Ergo mihi Christus debet venire, mihi debet aduentus eius fieri. Fit autem domini secundus aduentus in defectione mundi, quando possumus dicere: Mihi autem mundus crucifixus est, & ego mũdo. Sed
Gala.6. hunc virum talis mũdi defectus si in superioribus domꝰ inueniat, vt conuersatio huius in cælis sit, tunc destruetur tẽplũ corporale atq; visibile: lex corporalis, pascha corporale, & pascha visibile, azyma corporalia, & azyma visibilia, audeo dicere, Christus temporalis, vt fuit Paulo anteq̃ crederet: quia i eo cui mũdus deficit, Christus æternꝰ est. Huic spiritale tẽplũ, lex spiritalis, pascha etiã spiritale: quoniã semel Christꝰ occiditur. Hic epulatur azyma, nõ ex fruge terrena, sed ex fruge iustitiæ. Fit ergo huic prȩsẽtia sapiẽtiȩ, præsẽtia virtutis atq; iustitiæ præsẽtia redẽptionis. Christꝰ enī semel qdẽ ꝓ peccatis K populi mortuꝰ est, sed quotidie pẽtã populi redẽptur.

De signis futurę destructionis templi.

CVM autem audieritis prȩlia, & opiniones prælio rum, nolite terreri.) Interrogatus dominus quãdo tẽpli futura destructio, & quod signũ esset ad uẽtus eius, de signis docet, de tẽpore non putat in timandũ. Sed Matthæꝰ interrogationẽ tertiã addidit, vt & templi tempora destruẽdi, & signum aduentus, & cõ summatio seculi à discipulis quæreretur. Lucas satis putauit de consummatione seculi cognitum, si de aduentu domini disceretur. Verbũ autẽ cȩlestium nulli magis quã nos testes sumꝰ, quos mundi finis inuenit. Qĩta enī prȩlia, & quas opiniones accipimus prȩliorum: Hũni in Alanos, Alani in Gothos, Gothi in Taifalos & Sarmatas insurrexerunt. Nos quoque in Illyrico exules patria Gothorum exilia fecerunt: & nondum est finis. Quæ omni um fames, lues pariter boum atque hominũ, cȩteriquę pecoris, vt etiam nos qui bellum non pertulimus, debellatis tamen pares fecerit pestilentia. Ergo quia in occasu seculi sumus, præcedunt quædam ægritudinis mundi Aegritudo mundi est fames, ægritudo mundi est pestilẽ tia, ægritudo mundi est persecutio. Sunt autẽ & alia bella quæ vir sustinet Christianus: diuersarum quoque præ lia cupiditatum, studiorumque cõflictus, multóq; grauiL ores domestici hostes, quã extranei. Nũc auaritia stimulat, nũc accẽdit libido, nũc metꝰ terret, nũc iracũdia exagitat, nunc ambitio mouet, nunc terrere tentant spiritalia nequitiæ, quæ sunt in cælestibus. Itaque quasi ꝗbusdam vrgetur prælijs, & quibusdam terræmotibus qua- Psal.16
titur mobilis animi nutantis affectus. Sed fortior dicit: Si consistant aduersum me castra, nõ timebit cor meũ: Si exurgat aduersũ me prȩliũ, i hoc ego sperabo. Stat in acie ferẽs hosti obuium pectus, etiã si quis Golias exurgat immitis atque præcelsus, timentibus tamen cæteris exurgit humilis quasi Dauid, regis abiiciens arma terreni, sumens fidei tela leuiora, & triplici sparto iaculum puræ confessionis intorquens, persecutoris vulnerat impudentiam, contemptor minarum, negligẽs potestatũ, 1.Reg.18.
etiam idoneus in quo Christus loquatur. Alibi Christus alibi pater, alibi spiritus loquitur patris. Non discordat M
ista, sed congruunt. Quod vnus loquitur, tres loquũtur quia vox vna est trinitatis. Huic victori, qui suo Goliam gladio peremerit, dũ mortem pro Christo excipit, fugatis Allophylis occurrũt iuuenculæ, illę scilicet sicut aqlæ, dicẽtes: Percussit Saul in milibus, Dauid in decem milibus. Quod indicio est victores seculi principibꝰ ãteferri. Denique mortuis regibus in perpetuum martyres regnum cælestis gratiæ honore succedũt: & illi fiunt supplices, hi patroni. Est & alius Goliæ gladius, aliud diaboli telum, sermo scilicet hæreticorum, quem vir psallere sciens arripit, vt aduersarium vincat: audiens hic bella, non patiens, nec alicuius vento doctrinæ mobilis inquietus: nesciens famem verbi, & scripturæ cælestis vbertate satiatus, qui vanis hæreticum vocibus personantem lacessere non reformidet. Tunc qui est infirmꝰ, expectet, ne præiudiciũ cæteris faciat congressu impari. Veniat Dauid, cui Christꝰ os aperiat ad eloquẽda mysteria: veniat ille Nazareus, cuius capillus nõ cadat, vel nihil habẽs superfluũ quod cadere possit, vel nihil de superioribꝰ virtutibꝰ amissurus, integer sobrietate, fortis i pace, qui sensꝰ oẽs vsq; in finẽ & verba custodiat. Prædicatur Euangeliũ, vt seculũ destruatur. Sicut enī prȩcessit i orbẽ terræ Euangelii prędicatio, cui iam & Gothi & Armenii crediderunt, & ideo mundi finem videmus: ita & à viro spirituali Euangeliũ prædicatur, quando omnes sa pientię ꝓgressus, & oẽs formas virtutis exeqtur, spallẽti mente & spiritu nouissimã destruẽs mortẽ. Tũc enim finis, cum tradiderit in eo Christus regnũ deo & patri: fueritque iste subiectus ei, qui sibi subiecit omnia, vt sit 1.Cor.15.

A deus omnia in omnibus. Et prædicabitur euangeliū per
Psal.75. omnes ciuitates iudææ. Not⁹ est enim in Iudæa de⁹. Tūc enim ciuitates ædificantur Iudææ, quando virtutum fūdamenta ponuntur.

De signo appropinquantis desolationis.

CVM videritis circūdari ab exercitu Hierusalem.) Vere Hierusalem ab exercitu obsessa est, & expugnata à principe Romano Vnde & Iudæi putauerūt tunc factam abominationem desolationis, eò quod caput porci in templum iecerint illudentes Romani Iudaicę ritum obseruantiæ. Quod ego nec furens dixerim. Abominatio enim desolationis execrabilis aduēt⁹ Antichristi est, eò quod sacrilegiis infaustis mētium interiora cōtaminet, sedens iuxta historiam intemplo, vt sibi diuinę vendicet solium potestatis. Iuxta interpretationem autem spiritalem pulchre inducitur stare; eò quod in affectibus singulorum vestigium perfidiæ suæ confirmare desideret, ex scripturis disputans esse se Christum. Tūc appropinquabit desolatio, quoniā à vera religione plerique lapsi errore desciscent. Tūc erit domini dies. quod
2. Thes. 2 etiam Apostolus euidenter exposuit, dicens obseruādū esse nobis quasi instet dies domini, ne quis nos seducat vllo modo: quia nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditiōis, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur deus, aut quod colitur, ita vt in templo dei sedeat ostēdens se tanquam sit deus. & reliqua. Ergo sedebit in templo, & in templo
B interiore Iudęorum, qui Christum negabunt: in templo non inuiolabili, sed corruptelę obnoxio, quod aut perfidiæ inuoluat ruina, aut iracundiæ vis subruat, aut cupiditatum ignis exurat. Et bene tunc veniet dies domini & breuiabuntur dies propter electos: quoniam sicut primus aduentus domini propter redimenda peccata, ita & secundus propter reprimēda delicta, ne plures perfidiæ errore labantur. Tunc pseudoprophetæ, tunc fames. Re
Ephe. 6. pete mihi Helię tempora, & inuenies tunc prophetas cōfusionis, tunc Iezabel, tunc famem, tunc ariditatem terræ. Qua ratione? Quia abundauerat iniquitas, refrixerat charitas. Denique iustus in deserto, iniquus in regno est. Est & alius Antichristus author huius, diabolus scilicet, qui meā Hierusalem, meam animā, certe animam
C dei, animam pacificam obsidere nititur suæ legionis exercitu. Non enim colluctatio nobis aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates, aduersus mundi huius rectores tenebrarū harum. Tūc est discessio, cum anima à seipsa desciscit. Et rursus cū
Lucę. 18, dominum cogitat, tremit atq; turbatur. Tunc cum iste
Psal.13. Antichristus tenet: donec de medio fiat, iustitia exulat, iniquitas regnat. Tunc fides rara, vt ipse quasi addubitans dominus dixit: Tunc veniens filius hominis, nūqd inueniet fidem super terram? Vel in nostra vtique terra, vel in orbe terrarum. Sic & alibi: Dominus respexit super filios hominum, si est intelligēs, aut requirens deum non quia dubitet deus, sed quia ita rara erat in hominibus fides, vt secundum opinionem hominum videretur esse dubitandum. Ergo quando in medio templi est diabolus, desolatio abominationis est secundum Danielē prophetam. Cum autem vnicuiq; laboranti Christi præsentia spiritalis illuxerit, tollitur iniquus è medio, & incipit regnare iustitia, quæ omnium fidelium mentibus euacuat principatum. Est etiam tertius Antichristus, aut Arrius, aut Sabellius: immo omnes sunt Antichristi qui praua nos interpretatione seducunt. Et ideo qui legit, intelligat. Qui intelligit, non seducitur vt credat falsa pro veris, more vtique Iudęorum qui verum Christum negauerunt: vnde consequens erit vt credant verū esse qui falsus est. sic & Arriani quod negāt Christo Antichristo non negabunt.

De vę prægnantium & nutrientium in illis diebus.

VAE illis quæ in vtero habēt, & vbera dantibus in D illis diebus.) Ergo cōceptio criminosa est? Atqui liberi præmia nuptiarū sunt. Et quomodo Saram dominus benedixit, & peperi? Quomodo Anna orauit, & genuit? Quomodo Rachel filios benedicta suscepit? Numquid errauerūt prophetæ? Quoniā dominus errare nō potuit, sed in prophetis quoq; domin⁹ est locut⁹, & ideo nec illi errare potuerūt. Qui igitur 4 quā drare poterit discordiā literarū? Sed quia ibi bellū est, conuertamur ad spiritum pacis. Pax enim dixit: Mulier cum parturit, tristitiā habet, quia venit hora eius: cū autem pepererit, iam nō meminit pressuræ. Et subiecit: Et vos modo quidem tristitiā habetis, iterū autem videbo vos, & gaudebit cor vestrū. vt ostēderet perfectorum esse lętari, nutare infirmorum, quasi adhuc incerta metuētium. Sed & hic in superiorib⁹ dixit: Edebāt, & bibebāt: nubebant, & vxores ducebāt, ligantes scilicet se in hanc vitam, & solicitudinibus secularib⁹ vincientes. Hæ sunt itaq; prægnātes quibus væ dicitur, quæ aruinam suæ carnis extendant, & quibus intimorū gressus pigrescāt animorum, effœtæ virtutum, fœtæq; vitiorum. Sed nec illæ prægnātes condemnationis exortes sunt, quæ in bonorū actuū molimine constitutæ, necdū aliquos suscepti operis dedere processus. Sunt enim & quæ de dei timore cōcipiunt, quæ dicūt. De timore tuo concepimus & partu-
E riuimus. Sed non omnes pariunt, nō omnes perfecti, nō omnes possunt dicere: Peperimus spiritum salutis in terra. Non omnes Mariæ, quæ de spiritu sancto Christū cōcipiant, verbum pariant. Sunt enim quæ abortiuū excludant verbū antequā pariant. Sunt quæ in vtero Christum habeant, sed nondū formauerunt: quibus dicitur: Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Gal. 4. Christus in vobis. Ergo qui adhuc in vtero sunt, parturiuntur quasi imperfectiores, qbus dicitur Ego vos per euangelium genui. Multi patres per euangelium, & multæ matres quæ Christum pariunt. Quis mihi igitur Christi monstret parentes? Ipse monstrauit dicens: Quæ mihi est mater, aut qui fratres? Qui fecerit vo- 1. Cor. 4. luntatem patris mei qui i cælis est, ipse mihi & frater, & soror, & mater est. Fac voluntatem patris, vt Christi mater sis. Multæ conceperunt Christū, & non genuerunt. Matt. 12. Ergo quæ parit iustitiam, Christum parit: quæ parit sapientiam, Christū parit: quæ parturit verbum, Christum parturit. Est etiam quæ parturiuit iniustitiam, & peperit iniquitatē. Istis væ prægnantibus, quæ corpore gra-
F ues, ad euadendum periculū pigriores sunt. Istis væ, quibus futuri partus, quo corpus omne cōcutitur, dolor integer. His futuri signa iudicii initia sunt dolorum. Docuit etiam Moyses esse prægnantē, quam si duo conculcauerint litigantes, abortiuum cito inducāt. Et ideo bona fœmina litem fugiat, pacem sequatur vt partum possit absoluere, nec nouem mēsium tempus expectet. Verbi partus non in temporis sed diligētiæ plenitudine est. Consummatus autem in breu iustus impleuit tempora multa. At contra cito anima imperfecta calcatur, & verbum quod concepit, amittit. Sed væ illi qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, væ illi qui prægnantē calcauerit: nam si informe adhuc pignus excluserit, pecuniæ Exo. 21. iactura est. si vero formatum, reddet animam pro anima oculū pro oculo, dētem pro dente, manū pro manu. Sed cur oculū aut manū, cū abortiuus & manum habeat, & oculum habeat, qui iam formatus, excussus est? Vnde apparet pro eo modo quo nocuit, vnumquenque damnandum. Si enim catechumenū quis vel hæreticus vel schismaticus tanquam de vtero vel animæ vel ecclesiæ parturientis excusserit, leuius punitur: si fidelem, grauius. Et ideo cauendum ne cum talibus litigando, ecclesiam calces. Stultas enim pugnas, & sine disciplina quæstiones deuita, sciens quia generant lites, quibus ecclesia 2. Tim. 2. quasi parturiens totius corporis conculcatione vexatur. Ergo cito reple ventrem tuum, vt citius possis par-

+ Alias, Quid ergo? Errare poterit discordia &c. Ioan. 16.

G tum edere. Audi quomodo repleas, & quibus repleas.
Prou.12. Ex fructibus, inquit, oris sui vir implebit vẽtrem suum, fructibus autem labiorũ suorum satiabitur. De nutrientibus quoq; docuit me illud Salomonis sublime iudicium, & illa duarum contẽtio fœminarũ, quod etiam si iam partus dolore sint absolutæ, adhuc tamẽ cõfirmãdorum pignorũ metu nutẽt: quia per temulentiã nutriẽti somnꝰ obrepat, paruulũ mater opprimat: neget suum, quærat alienum. Sed & illa quæ filium non peremit, periclitatur suo, quia iudicii hæret incerto. Ergo & nos, ne quasi imperfectorũ parentes operum aut iudicii dies aut mortis iueniat, paruulos nostros ablactare properemꝰ.
Gen.21. Ablactatus Isaac non fuit somno matris obnoxius, & ideo epulum magnum exhibuit Abrahã quando ablactauit filium. Ablactatus Dauid retributionẽ animæ suæ sperat. Nõ enim vt Corinthius in primordio fidei, escæ adhuc inualidus fortiori, lacte potatur, sed iam pane solido firmatus, in plenitudinẽ perfectæ ætatis adoleuerat. Ergo non satis est cura generãdi, nisi suppetat efficacia nutriendi. Itaq; & tibi tanq̃ Mariæ verbum dei crescat, sapientia & ætate proficiat. Quod ita fit, si omnia dicta iustitiæ in corde custodias, nec senectutis tẽpus expectes sed in prima ætate despõsatam viro iusto sapientiam sine corruptela corporis tui cito cõcipias, cito parias, cito
H nutrias. Vide mihi Paulum hesterno persequẽtem, hodie credentem, die crastina prædicantem.

De orando ne fiat fuga hyeme vel sabbato.

ORATE ne fiat fuga vestra hyeme vel sabbato.) Cum iudicii die venturus sit dominus ante quem ignis ardebit, ignis autẽ vis aut semper eadem, aut citius adurat ęstate: quo modo orandum dicit ne fuga nostra hyeme fiat: nisi forte quia is qui in montes fugit, frigus & glaciem, procellas & grandinem delictorum timere non debet, sed optare ęstiuæ lucis serenitatem, ne lubrico corporis vestigia infirma labãtur? Vnde & illa iam secura processu, iam firmis radicibꝰ nixa lętatur dicens: Hyems
Cant.2. abiit, tẽpus secandi aduenit. Hyeme enim arbores ventꝰ suo honore despoliat, & asperitas frigoris teneras frõdes in speciẽ mortis interficit. Vere autem resurgũt semina, & tanq̃ noua æstas naturæ viridantis adolescit. Vere Pascha est, quãdo seruatus sum æstate est Pẽtecoste, quãdo resurrectionis gloriã celebramꝰ ad instar futuri. Orãdũ etiam ne sabbato te, hoc est, ab operibus ociantem veniens dominus deprehendat. Et ideo iuxta legem operare
* de die ī diem. diem * in die, & esto spiritu feruẽti & labore peruigili. Nec ociosum illud, quia scriptum est: Sabbato humiliabis animam tuam. Et quia septuaginta annis populus in
I captiuitate durauit, tunc violata religio, obtrita libertas pudicitia vulnerata. Ergo tunc tibi emigrandum ex hac vita, quando virtutes vigent, vitia captiua sunt: non quãdo captiua est anima, & vigor eius & virtus vacat, * cor
* vacua. poris peccata dominantur.

De signis aduentus domini.

ERunt signa ī Sole, & Luna, & stellis.) Et prophetiæ vera series, & integra causa mysterii quod & captiui Iudæi secundo in Babyloniam Assyriamq; ducẽtur, captiui in toto erunt orbe, quia negauerũt Christum: & Hierusalẽ, quæ videtur, ab hostili exercitu calcabitur, cadẽtibus Iudæis in ore gladii. Et Iudęa omnis à nationibus credituris subiicietur in ore gladii spiritalis, qui est sermo bis acutus, & fient signa diuersa in Sole, & Luna, & stellis. Quæ signa secundũ Matthæum euidẽtius exprimuntur: Tunc inquit, Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent. Plurimis enim à religione deficientibus clara fides obscurabitur nube perfidiæ: quia mihi Sol ille cælestis mea fide vel minuitur, vel augetur. Quẽ admodũ si plurimi radios mundani Solis aspiciant, pro
K captu videntis aut pallidior Sol videtur, aut clarior: ita pro deuotione credẽtis vnicuiq; spiritale lumẽ infundi tur. Et quemadmodũ mẽstruis cursibus Luna, vel terræ oppositu, cũ fuerit è regione Solis, vanescit: sic & sancta ecclesia, cum lumini cælesti vitia carnis obsistũt, fulgorem diuini luminis de Christi radiis non potest mutuari. Nanq; in persecutionibus lucem dei solus plerunque amor vitæ huius excludit. Cadũt stellæ, illi vtiq; resurrectionis gloria iam micãtes, illi viri sicut luminaria in seculo verbũ vitæ continẽtes. illi viri de quibus Abrahæ dictum est quia sicut cælum fulget & stellæ, sic & semen eius. Excident ergo hominibus patriarchæ, excidẽt prophetæ, si persecutionis acerbitas cõualescat. Quæ oportet fieri, donec ecclesiæ in omnibus virtutibus in singulis plenitudo cumuletur. Sic enim probantur boni, sic produntur infirmi. Ergo varii animorum æstus ita graues erũt, vt delictorũ multitudine male conscius, futuri iudicii metu, sacri in nobis ros fontis arescat. Aret enim perfidia, fides rorat. ¶ Nam virtutes cælorũ cõmouebũtur. Et tunc videbũt filiũ hominis veniẽtẽ in nubibꝰ.) Fortasse quẽadmodũ domini expectatur aduẽtus, vt eiꝰ præsentia in toto fiat vel hominis orbe vel mundi, quæ fit vtiq; in singulis cũ oibus affectibus receperint Christum: sic etiã virtutes cęlorũ aduentu domini saluatoris ac reditu (est enim virtutũ dominꝰ) augmentũ gratiæ cõ
L sequãtur necesse est, & plenitudine diuinitatis propius se infundẽte moueantur. Sunt etiã virtutes cęlorũ quæ enarrãt gloriã dei, & quæ pleniore Christi infusione moueantur, virtutes spiritales, quę vident Christũ. Docuit nos Dauid quẽadmodũ hæ moueantur virtutes, dicens: Accedite ad eũ, & illuminamini. Docuit etiã Paulus quẽ Psal.33.
admodũ Christum videas. Cum enim conuersus fueris 2.Cor.3.
ad dominum, aufertur velamen, & vides Christum. Vides illũ in nubibus. Non equidem puto quod in caligine tenebrosa & horrore pluuiali Christus adueniat. Nubes enim quæ videntur, cælũ vtiq; caliganti horrore subtexunt. Et quomodo in Sole posuit tabernaculum suũ, Psal.18.
si pluuialis erit eiꝰ aduẽtus? Sed sunt nubes, quæ quia sic oportet, cælestis obtexunt mysterii claritatem. Sunt nubes quę rore gratiæ spiritalis humescant. Aspice nubem in veteri testamento: In colũna, inquit, nubis loquebatur ad eos. Per Moysen vtiq; loquebatur, per Iesum Naue, qui Solem statuit, vt plenioris luminis acciperet claritatem. Ergo Moyses & Iesus nubes sunt. Aspice quia viri sancti nubes sunt, quia sicut nubes volant, & quasi Psal.98.
columbę cum pullis. Super me nubes sunt Esaias, Eze- Esa.60.
chiel, qui mihi per Cherubin & Seraphin sanctitatem diuinæ trinitatis ostendunt. Nubes sunt omnes. In his nubibus venit Christus. Venit in nube in Canticis canticorum, serena nube, & sponsi refulgens lætitia. Venit
M & in nube leui, incarnatus ex virginẽ. Vidit enim propheta sicut nubem venire ab Oriente. Et bene leuem nubem dixit, quam terrena vitia non grauarent. Vide nubem, in quam spiritus sanctus superuenit, & virtus altissimi obumbrauit. Cum ergo apparuerit Christus in nubibus, concidẽt se tribus terræ. Est enim quidã ordo criminum, & series peccatorũ, quæ Christi dirimatur aduẽtu. ¶ Videte ficulneã, & omnes arbores: cum producunt iam ex se fructũ, scitis quia prope est æstas.) Diuerso quidem modo, in vnum tamen concurrere videtur euangelistarum sententia. Matthæus enim de sola dixit ficulnea, cum ramus eius tener fuerit: hic de arboribus omnibus. Verum siue cum fructus in omnibus virescit arboribus, & ficulnea fœcũda iam floret, vt omnis lingua confiteatur iam deo, confitente etiã populo Iudæorum, sperare domini debemus aduentũ, quo tanq̃ tẽporibus æstiuis resurrectionis fructus metẽtur: siue cũ leuẽ fragilemque iactantiam homo iniquitatis tanq̃ folia Synagogæ ramos induerit, coniicere debemus appropinquare iudiciũ. Nã remunerare fidẽ dominꝰ, & delinquẽdi finẽ afferre festinat. Duplicẽ igitur habet figurã hęc ficulnea

A vel cum dura miteſcũt, vel cum peccata luxuriãt. Nam per fidem credentiũ quæ arebant antè, florebunt: & per gratiam delictorum peccatores gloriabũtur. Ibi fructus eſt fidei, hic perfidiæ laſciuia. Fructũ mihi ficulneæ agricolæ euangelici cultura promittit. Deſperare non debemus, ſi folijs ficulneæ peccatores ſe tanquã fraudis veſte texerunt, vt conſcientiam velarent. Ergo folia ſuſpecta ſine fructu. Tales veſtes paradiſi exules habent. Duplicem igitur habet figuram.

De homine portante amphoram aquæ, diſcipulis Paſcha paraturis occurſuro.

CAP. XXII.

Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem, occurret vobis homo amphoram aquæ portans.) Bonum eſt conſiderare vbi dominus paſcha faciat. Secundum Matthæum habes: Ite in ciuitatem ad quẽdam. Primũ maieſtatem diuinitatis aduerte. Cum diſcipulis loquitur & iam nouit quid alibi ſit futurum. Deinde dignationẽ eius intuere, quia non perſona diuitis aut potentis eligitur, ſed pauper ambitur, & anguſtum hoſpitiũ pauperis amplis nobilium ædibus antefertur. Ite, inquit, ad quendam. Sciebas domine nomẽ eius, cuius ſciebas miniſterium, cuius ſciebas occurſum. Sed ideo ſine nomine deſignatur, vt ignobilis æſtimetur. Nihil hic compoſitum, vbi non exprimitur perſona, ſed cauſa. Secundum Marcum autem, lagenam aquæ portans. Hic ergo apoſtolis mãdatur ſequẽdus. Et quomodo paterfamilias? Vt agnoB ſcas ſanctitatis definitionem eſſe, nõ cenſus. Quomodo in ſuperioribus habens ſtratum magnum? Vt meritum eius aduertas, in quo dominus cum diſcipulis ſublimiũ virtutum eius delectatione requieſceret. Vtinã ergo mihi contingat amphoram aquæ portare, cõtingat lagenã aquæ portare, quam portat paterfamilias, habens in ſuperioribus ſtratum magnum. Quid eſt enim amphora, niſi menſura perfectior? Non mediocres qui menſuram habent. Denique dominus. Menſuram, inquit, bonam, cumulatam, ſupereffluentẽ dabunt vobis. Nam de aqua quid loquar? Super aquam ante ipſos mundi natales ſãctus, vt legis, ſpiritus ferebatur. O aqua, quæ humano aſperſum ſanguine? vt præſentium lauacrorũ figura præcederet, orbem terrarum lauiſti. O aqua, quę ſacramẽtũ Chriſti, eſſe meruiſti, quę lauas õnia, nec lauaris: Tu incipis prima, tu comples perfecta myſteria. A te principium, in te finis: vel potius tu facis vt finem neſciamus. Per te fœtor tabidæ carnis aboletur, & pereuntia ſitu viC ſcera aſperſo ſale in multam ſeruantur ætatem. Per te arentibus æſtu corporibus, dulcis ad gratiam, ſalutaris ad vitam, ſuauis ad voluptatem pot9 infunditur. Tu nomen prophetis & apoſtolis, tu nomen Saluatori dediſti Illi nubes cęli, illi ſal mundi, ille fons vitę eſt. Quæ montibus preſſa, non claudetis: quę ſcopulis illiſa, non frangeris: quæ terris infuſa, non deficis, ſed intimis featuriẽs venis, aut ſpiritum incluſa vitalem inhalas, aut ſuccum diffuſa fertilem præſtas, aut rigatum ſuperfoſa ad commodum ſubminiſtras, ne ſiccatis exanimata vitalib9 ſolennes neget terra prouentus. Omnium elementorum ſubſtantia, cælum, aer, mare, & terra, te reddunt. Te prophetico percuſſa tactu, vt ſitientium rigares corda populorum, vomuit petra: te, cum de latere Saluatoris erũpares, percuſſores viderunt, & crediderunt: & ideo regenerationis noſtræ de tribus vna es teſtibus. Tres enim teſtes ſunt, aqua, ſanguis, et ſpiritus: Aqua ad lauacrum, ſanguis ad precium, ſpiritus ad reſurrectionem.

De ſponſione prȩmii diſcipulorũ Chriſti, qui ſecũ in tentationibus permanſerunt.

Ego quidem diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi pater regnum.) Regnum dei non eſt de hoc mundo. Non ergo æqualitatis homini ad deum, ſed ſimilitudinis æmulatio eſt. Solus enim Chriſtus eſt plena imago dei, propter expreſſam in ſe paternæ claritudinis vnitatem. Iuſtus autem homo D ad imaginem dei eſt, ſi propter imitandã diuinæ conuerſationis ſimilitudinem mundũ hunc dei cognitione cõtemnat, voluptateſq; terrenas verbi perceptione deſpiciat, quo alimur in vitam: vnde & corpus Chriſti edimus, vt vitæ ęternæ poſſimus eſſe participes. Nõ enim victus & potus nobis præmii loco ſpondetur & honoris, ſed cõmunicatio gratiæ cæleſtis & vitæ, Neq; duodecim throni tanquam aliqua corporalis ſunt receptacula ſeſsionis, ſed quia ſecundum diuinam ſimilitudinẽ iudicat Chriſtus cognitione cordiũ, nõ interrogatione factorũ, virtutem remunerans, impietatẽq; cõdemnans: ita & Apoſtoli in iudiciũ ſpiritale formãtur remuneratione fidei, & execratione perfidiæ, virtute errorẽ redarguẽtes, ſacrilegos odio perſequentes. Cõuertamur igitur, & caueamus ne iperditionẽ aliqua inter nos de prælatione poſsit eſſe contentio. Si enim contendebant apoſtoli, non excuſationi obtenditur, ſed cautioni ꝓponitur. Si Petrus aliquando cõuertitur, qui ad primã dei ſecutus eſt vocem, quis poteſt dicere cito ſe eſſe conuerſum? Caue ergo iactantiam, caue ſeculũ. Ille enim confirmare iubetur fratres ſuos, qui dixit: Omnia reliquimus, & ſecuti ſumus te Matt. 19. Deinde contuendũ eſt quia nõ omnis honorificẽtiæ ſtudiũ humilitatis definitur: poteſt enim deferre alicui propter ſeculi gratiam, potentiæ metũ, vtilitatiſq; contuitũ. Tua ædificatio quæritur, non alterius honor: & ideo vna datur omnibus forma ſententiæ, vt nõ de prælatione iactantia ſit, ſed de humilitate contentio, eò quòd ſe dominus proponit imitandũ. Egebamus omniũ, ipſe nullo: & E tamen præbuit ſe humilitatis authorem, cùm diſcipulis miniſtraret. Quod vtique faciebat non ſtudio vtilitatis, ſed exercitatione virtutis. Petrus autem etſi ſpiritu prõptus, corporis tamen adhuc infirmus affectu, denunciatur dominũ negaturus. Neque enim poterat diuinæ conſtantiam intentionis æquare. Paſsio domini æmulos habet, pares non habet. Ita non reprehendo quod negauit laudo quod fleuit. Aliud commune conditionis eſt, aliud ſpeciale virtutis. Et ideo inſtruitur ad cauendum, nõ cogitur ad negandum.

De ſacculo & pera tollendis, tunicaq; vendẽda, & gladio emendo.

Qvi nõ habet, inquit, ſaeculum, tollat, ſimiliter & peram. Et qui non habet, vendat tunicam ſuam, & emat ſibi gladium.) O domine, cur emere me iubes gladium, qui ferire me prohibes? Cur haberi prȩcipis, quẽ vetas promi? niſi forte vt ſit parata defenſio, non vltio neceſsaria: & videar potuiſſe vindicari, ſed noluiſſe? Lex F tamẽ referire non vetat, & ideo fortaſſe Petro duos gladios offerenti, Sat eſt, dicit, quaſi licuerit vſque ad euangelium, vt ſit in lege æquitatis eruditio, in euangelio bonitatis perfectio. Multis hoc iniquũ videtur, ſed non iniquus dominus, qui cum ſe poſſet vlciſci, maluit immolari. Eſt enim gladius ſpiritalis vt vendas patrimonium, emas verbũ quo nuda mentis penetralia veſtiuntur. Eſt etiam gladi9 paſsionis, vt exuas corp9, & immolatæ carnis exuuiis ematur tibi ſacri corona martyrii. quod ex benedictionibus dominicis colligere potes, qui ſummã omnium coronarum, ſi quis perſecutionẽ patiatur pro iuſtitia, prædicauit. Denique vt ſcias quia de paſsione locutus eſt, ne turbaret diſcipulorum animos, de ſe exemplum protulit, dicẽs: ¶ Quoniã hoc ſcriptum eſt, oportet impleri de me, Quod & cum iniuſtis deputatus eſt.) Mouet tamen adhuc quod duos gladios diſcipuli protulerunt, ne forte vnũ noui, alterũ veteris teſtamenti, quibus aduerſus diaboli armamur inſidias. Denique dicit Eſa. 52. dominus: Sat eſt. quaſi nihil deſit ei quem vtriuſque teſtamenti doctrina munierit.

De triſtitia, dolore, tædio, & oratione Chriſti.

G PATER, si possibile est, trãsfer à me calicem hunc.) Hærẽt plerique hoc loco, qui tristitiã Saluatoris ad argumentũ inolitæ potius à principio, quã susceptæ ad tẽpus infirmitatis inclinant, & naturalis sensum cupiunt retorquere sententiæ. Ego autẽ non solũ excusandũ non puto, sed etiã nusquã magis pietatẽ eius maiestatẽq; demiror. Minus enim cõtulerat mihi, nisi meũ suscepisset affectũ, Ergo pro me doluit, qui ꝓ se nihil habuit quod doleret: & sequestrata delectatione diuinitatis æternæ, tædio meæ infirmitatis afficitur. Suscepit enim tristitiã meam, vt mihi suam lætitiam largiretur, & vestigiis nostris descendit vsq; ad mortis erumnã, vt nos suis vestigiis reuocaret ad vitam. Confidenter ergo tristitiam nomino, quia crucẽ prædico. Neq; enĩ speciẽ incarnationis suscepit, sed veritatẽ. Debuit ergo & dolorẽ suscipere, vt vinceret tristitiam, non excluderet. Neq; enim habent fortitudinis laudẽ, qui stuporẽ magis vulnerũ tulerint quàm dolorẽ. Homo enim in plaga, & sciẽs, inquit, ferre infirmitates, nos voluit erudire, vt quia in Ioseph didiceramus carcerẽ non timere, mortẽ vincere disceremus in Christo, &, quod est amplius, quẽadmodum futuræ mortis mœstitiam vinceremus. Quomodo enim te imitaremur domine IESV, nisi sequeremur vt hominẽ, nisi mortuum crederem⁹, nisi vulnera vidissem⁹? Quemadmodũ
H discipuli crederẽt fuisse moriturũ, nisi morituri tristitiã comperissent? Sic adhuc dormiunt, & nesciunt dolere,
Esa. 53. pro quibus Christus dolebat. Ita enim legimus: Qui peccata nostra portat & pro nobis dolet. Doles enim domine non tua sed mea vulnera, non tuam mortem, sed nostram infirmitatem, & nos æstimauimus te esse in doloribus, cum tu non pro te sed pro me doleres. Infirmatus enim es, sed propter peccata nostra, non quia illa tibi infirmitas erat ex patre assũpta, sed pro me suscepta quia mihi proderat, vt eruditio pacis nostræ esset in te, & liuore tuo vulnera nostra sanares. Sed quid mirum si pro omnibus doluit, qui pro vno fleuit? Et quid mirum si moriturus pro omnibus tædiat, qui Lazarũ resuscitaturus illachrymat? Sed & ibi piæ sororis lachrymis commouetur, quia mentẽ humanã tangebãt. Et hic alto operatur affectu, vt quia in carne sua peccata nostra perimebat, mœrorem quoq; animæ nostræ suæ animæ mœrore aboleret. Et fortasse ideo tristis est, quia post Adæ lapsũ
I tali trãsitu nobis erat ex hoc seculo recedendum, vt mo-
Sapien. 1. ri esset necesse. Deus enim mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum, & ideo fastidit quod ipse nõ fecit. Deniq; ait: ¶ Transfer à me calicem istum.) Quasi homo mortem recusans, quasi deus sentẽtiam suam seruans. Oportet enim mori nos seculo, vt resurgamus deo vt iuxta diuinam sententiam lex maledictionis resoluta in terræ limum naturæ fine soluatur. Quod autem ait, ¶ Non mea voluntas, sed tua fiat,) Suam ad hominẽ retulit, patris ad diuinitatem. Voluntas enim hominis tẽporalis, voluntas diuinitatis æterna. Non alia voluntas patris, alia filii. Vna enim voluntas, vbi vna diuinitas. Disce tamen deo esse subiectus, vt non quod ipse vis eligas, sed quod deo scias esse placiturũ. Deinde verborũ ipsorũ proprietatẽ consideremus. ¶ Tristis est, inquit, anima mea.) Et alibi: Nunc anima mea turbata est valde Non ergo suscipiẽs, sed suscepta turbatur. Anima enim obnoxia passionibus, diuinitas libera. Denique: Spirit⁹ promptus, caro autem infirma. Tristis autem est non ipse, sed anima. Non est tristis sapientia, non diuina substantia, sed anima. Suscepit enim animam meam, suscepit corpus meum. Non me fefellit vt aliud esset, & aliud videretur. Tristis videbatur, & tristis erat, non pro sua passione, sed pro nostra dispersione. Deniq; ait: Percuti
Matt. 25. am pastorem, & dispergentur oues gregis. Tristis erat quia nos paruulos relinquebat. Cæterũ quàm constãter se morti obtulerit consequẽtia declarant: quandoquidẽ quærentib⁹ occurrit, turbatos cõfirmauit, trepidos ꝓuocauit. Proditorem osculi dignatione suscepit. Nec illud K distat à vero, si tristis erat pro persecutoribus suis quos sciebat immanis sacrilegii pœnas daturos. Et ideo dixit Transfer hunc calicẽ à me. Non quia de⁹ dei filius mortem timebat, sed quia nec malos pro se perire volebat. Deniq; ait: Pater, ne statuas illis hoc peccatũ. nec exitialis esset populo passio sua, quæ esset omnibus salutaris.

De Iudæ osculo, & Christi traditione, comprehensione, ac ligatione: Petriq; percussione.

IVDA, osculo filiũ hominis tradis?) Magna diuinæ significatio potestatis, magna disciplina virtutis. Et cõsiliũ proditionis aperitur, & adhuc patiẽtia nõ negatur. Ostẽdisti domie quẽ ꝓderet, dũ occulta manifestas Ostẽditi etiã quẽ traderet, dũ dicis, filiũ hominis: quia caro non diuinitas cõprehenditur. Illud tamen plus cõfutat ingratum, quod cum tradiderit, qui cum esset dei filius, propter nos tamen filius hominis esse voluisset. Quasi dicat, propter te suscepi ingratè quod tradis. In hypocrisi ergo per interrogationem pronunciandum puto, quasi amãtis affectu corripiat ꝓditorẽ: Iuda, osculo filiũ hominis tradis: hoc est, amoris pignore vuln⁹ infligis: & charitatis officio sanguinem fundis: & pacis instrumento mortẽ irrogas: Seruus dominum, discipulus ꝓdis magistrum, electus authorem: Hoc est illud: Vulnera vulnera amici, quàm volũtaria oscula inimici. Proditori hoc. Pacifico vero qd dicitur? Osculetur me ab osculo oris sui. Et osculat⁹ eum.) Non quo simulare nos doceat, sed vt ne proditionẽ refugere videretur, & plus afficeret ꝓditorẽ, cui amoris officia nõ negaret, qa scriptum est: Cum odientibus pacem eram pacificus. Et signo dato, inquit, ab iis qui cum fustibus venerũt, comprehenditur.) Sed dominũ omniũ mysteria non arma tenuerũt. Denique locutus est, & ceciderunt retrorsum Quo mihi legiones angelorũ? Quo cælestẽ exercitum? vox domini sola plus terret. Hanc ille ad demonstrãdũ diuinę maiestatis indicium, qui in pectore Christi recũbebat, elegit. Volenti ergo iniicit manus turba, nectuntur vincula. O amentes, o perfidi, non sic comprehenditur sapientia, non sic tenetur iustitia. Nec discipulorum studia defuerunt. Denique Petrus eruditus in lege, prõptus affectu, qui sciret Phineæ reputatum ad iustitiam quod sacrilegos peremisset, percussit principis seruũ. Sed dominus vulnera cruenta detorsit, mysteria diuina subiecit, vt seruus principis mundi, hoc est, non naturę conditione, sed culpæ, secularium famulus potestatum, auris suæ vulnus exciperet, quia non audisset verba sapientiæ. Omnis denique qui facit peccatũ, seruus est pec Ioan. 8.
cati. Peccatis, inquit, vestris venditi estis. Venditio pro- Esa. 50.
pter peccata nostra, propter bonitatem autem dei redẽ M
ptio peccatorum. Aut si Petrus volens percussit aurem, docuit quod aurem habere in specie non deberent, quã in mysterio nõ haberent. Sed bonus dominus & ipsi refũdit auditum, secundũ prophetica dicta demõstrans & ipsos, si cõuertantur, posse sanari, qui in passione domini vulnerati sũt, eò quod õne peccatum fidei mysteriis abluatur. Tollit ergo Petrus aurẽ. Quare Petrus? Quia ipse est qui accepit claues regni cælorum. Ille enim condemnat qui & absoluit, quoniam ligandi idem & soluẽdi adeptus est potestatem. Tollit autem male audientis, tollit autem gladio spiritali aurem interiorem male intelligentis. Caueamus ne cui tollatur auricula. Legitur passio domini. si ad diuinitatẽ eius referimus infirmitatẽ corporeæ passionis, exciditur auricula, & exciditur à Petro, qui nõ pas⁹ est Christum prophetã æstimari, sed dei filium docuit fideli cõfessione signari. Ergo cũ legimus teneri IESVM, caueamus ne ab aliquo audiamus, & putemus eum secundum diuinitatem teneri, teneri inuitum, teneri quasi infirmum. Tenetur quidẽ, & vt dixit Ioannes, ligatur secundũ corporis veritatem. Sed vę

illis qui ligant verbum. Verbum enim ligant, qui tãtum modo Christum hominem putant. Ligant qui prẽscium non putant, qui omnipotentem non confitentur. Mala vincula Iudæorum, quibus non Christum ligant, sed se ipsos alligant. Ligatur autem in domo non pii alicuius & iusti, sed in domo Caiphę, hoc est, in impia domo, vbi etiam moriturus pro omnibus prophetatur. Quàm amẽtes igitur qui beneficia diuina confitentur, & beneficiorum authorem persequuntur. Ideo autem perdũt, quia perdiderunt auditus profectum. Auditum multi nõ habent, qui habere se credũt. In ecclesia omnes habent, extra ecclesiã non habẽt. Aut fortasse ideo aurem tulit, ne amplius delinquerent audientes, qui audita seruare nõ possent. Sic & aliquando confudit deus linguas extruẽtium turrem, ne se audirent, & opus suæ impietatis augerent. Comprehẽde, si potes, quomodo ad dexteræ salutoris attactũ fugiat dolor, & vulnera non medicamento aspersa, sed tactu obducta sanentur. Operatorẽ suum limus agnoscit, & operatricẽ suã domini manũ sequitur caro. Quomodo vult enim, op⁹ suum creator instaurat. Sic & alibi cæco illi vĩsus, luto supra oculos illito, quasi in naturam redierit, reformatur. Iubere potuit, sed operari maluit, vt cognoscamus ipsum esse qui è limo terræ corporis membra nostri variis apta formauit officiis, & infuso vigore mẽtis animauit. Venerũt ergo & comprehenderunt eum, grauius perituri studii sui fructu. nec intellexerunt infelices mysterium, nec venerati sunt tam clementem pietatis affectum, quod etiam hostes suos nõ
B passus est vulnerari. Illi iusto mortem inferebant, persecutorum vulnera iste sanabat.

De Petri proditione per ancillam, & eius negatione.

PETRVS vero sequebatur à longe.)Et bene à longe sequebatur iam proximus negaturo. Neq; enim negare potuisset, si Christo proximus adhæsisset: Sed fortasse & in hoc nobis maxima sit admiratione reuerendus, quod dominum non reliquit etiam cum timeret. Met⁹ naturę est, cura pietatis. Alienũ quod timet, suũ quod nõ fugit. Quod sequitur, deuotionis: qđ negat, obreptionis. Cõmune quod labitur, fidei quod pœnitet Iã in domo principis sacerdotũ ignis ardebat. Accessit Petrus, vt calefaceret se. Quia clauso domino calor mẽtis etiã in ipso refrixerat. Quid sibi vult quod prima eũ ,pdit ãcilla, cũ viri vtiq; magis eũ potuerit recognoscere nisi vt & iste sex⁹ peccasse in necẽ domini videretur vt & iste sexus redimeretur p domini passionẽ? Et ideo mulier resurrectionis accepit prima mysteriũ, et mãdata custodit, vt & veterẽ præuaricationis aboleret errorẽ Petr⁹ ergo ,ditus negat. Ponam⁹ enim negasse Petrũ, quia dixit domin⁹, Ter me negabis. Et malo negasse Pe
C trũ, quã dominũ fefellisse. Quid negauit? Quod promisit incautè. Deuotionem cõsiderauit, non respexit cõditionem. Multatus quia dixit se animã ponere: quod non humanæ infirmitatis, sed diuinæ est potestatis. Cum tam grauem imprudentis sermonis multam luerit, quãta est pœna perfidiæ? Vbi tamen negat Petrus? Non in monte non in templo, non in sua domo, sed in prætorio Iudæorum, in domo principis sacerdotum. Ibi negat, vbi veritas non est. Ibi negat, vbi Christus captus, vbi Christus ligatus est. Quomodo enim non erraret, quẽ intromisit ostiaria, & interrogauit ostiaria, & ostiaria Iudæorum? Male Eua induxit Adam, male Petrũ introduxit fœmina. Sed ille in paradiso labitur, vbi nõ veniabilis culpa: hic in prætorio Iudæorũ, vbi difficilis innocentia. Illi interdictus lapsus, huic prædict⁹ error. Ille cõmissus huic præiudicauit, hic illum resoluit. Cõsiderem⁹ etiã quo in statu neget. ¶ Frigus: inquit, erat.) Si tempus consideremus, frigus esse non poterat. Sed frigus erat vbi IESVS non agnoscebatur, vbi non erat qui lucem videret vbi negabatur ignis consumens. Frigus ergo erat mentis, nõ corporis. Deniq; ad carbones stabat Petrus, quia D algebat affectu. Mala flamma Iudaica: vrit, non caletacit Malus focus, qui quondã etiam sanctorum mẽtibus fuligine erroris aspergit, iuxta quẽ etiam petri interiores oculi caligarunt. Illi oculi non carnis & sanguinis, sed oculi mẽtis, quibus Christũ videbat. Dicet aliquis: Tu Iudæorum etiam elementa condemnas? Non condẽno elementa, quia nõ sunt Iudæorũ elementa, sed Christi. Sed alia est quã condẽno flamma perfidiæ. Hanc flammã cõdemno Iudæorũ, diuina secutus oracula. Dicit enim do
minus: Argentũ vestrum reprobũ est. Si argẽtum reprobum est Iudæorũ, & focus reprobus Iudæorũ est. Deniq; foco & auro Iudæorũ caput vituli figuratũ est, hoc est, sacrilegii principat⁹. Sed videam⁹ negãdi tenorem, quẽ inter euangelistas video esse diuersum. Ita nouũ fuit Petrum potuisse peccare, vt peccatũ eius nec ab euangelistis potuerit cõprehendi. Itaq; Petrum prodenti ancillæ quod ex illis esset qui cũ IESV Galilæo erant, prima voce Matthæus posuit respondisse: Nescio quid dicas. Hoc etiam Marcus, qui secutus est Petrũ, & ex ipso potuit verius cognoscere. Prima vox negantis est Petri: qua tamẽ non negare dominũ, sed à proditione se separasse mulieris videtur. Quid tamen negauerit, considera. Ex illis vtiq; se esse qui cum IESV Galilæo erant. Vel, vt Mare⁹ posuit, cũ IESV Nazareno. Nunquid negauit cũ dei fuisse se filio? Hoc est dicere. Nescio Galilæum: nescio Nazarenũ, quem dei filiũ noui. Habeant homines locorũ vocabula, dei filium patria nõ potest nuncupare. cuius maiestatem locus nullus includit. Et vt scias hoc verum es E se, etiam exemplo probatur. Nam alibi cum interrogaret dominus discipulos, Quem dicunt esse homines filium hominis? alii Heliam, alii Hieremiam dixerunt, aut vnum de prophetis. Petrus autem ait: Tu es Christus filius dei viui. Nunquid & ibi negauit, quia Christum non hominis filium, sed dei maluit confiteri? Certe quid hic putamus ambiguũ, quod etiam Christus probauit? Et aliud accipe. Interrogatus Petrus, Et tu ex illis es qui cum IESV Galilæo erãt? verbum æternitatis refugit. nõ enim erant, qui esse cœperunt: hoc est dicere, ille solus erat, qui in principio erat. Denique ait: Non sum ego. Illius est enim esse, qui semper est. Vnde & Moyses ait: Qui est misit me. Rursus cum vrgeretur quod ex illis esset, secundum Marcum negauit, vt scias euangelistam veritati quàm gratiæ plus dedisse. Sed tamen negauit ex illis se esse, non Christum negauit. Negauerat hominum consortia, non dei gratiam. Negauerat ex illis se esse qui cum Galilæo erant, non negauit cum dei filio. Deni F que secũdum Matthæum proditus quod cum IESV Nazareno fuisset, ait: Nescio hominem. Hoc idem & in tertia voce vterq; de quibus proposuimus euãgelistæ cum iuramento eum respondisse posuerunt, quia nescire hominem. Et bene negauit hominem, quem sciebat deum. Deniq; vbi iusiurandum est, cauta responsio est. Nam & si negauit Petrus, non tamen peierauit, quia nec dominus peieraturũ esse memorauerat. Quod si in Petro dubiũ est, quàm periculosum est iusiurãdum? Ioannes autẽ sic posuit, quoniã interrogatus ab ancilla Petrus vtrum ex discipulis esset illius hominis, prima voce respon- Gal. 1.
dit: Non sum. Nõ enim erat hominis Apostolus, qui erat Christi. Deniq; & Paulus hominis apostolum se esse negauit, dicens: Paulus apostolus non ab hominibus neque per hominem, sed per IESVM Christũ, & deum patrem. Sed ne videretur ambiguũ aliquod incarnationis afferre, subiecit: Qui suscitauit eum à mortuis. vt & hominem credas, cũ deũ ante credideris. Qđ alibi quoque eodẽ tenore custodit, vbi dicit: Vnus enim deus, & vnus 1. Timo. 2
mediator dei & hominum, homo Christus IESVS. Prius vtiq; meditatorũ dei q̃ hominũ nuncupauit. Non enim sat est vtrunq; credere, nisi fidei ordo seruetur. Cõcordat igitur vbiq; respõsio. Nam qui dixit. Nescio hominem, æquum erat vt interrogatus vtrũ esset ex disci

G pulis hominis,diceret,Non ſum.Itaque non Chriſti di ſcipulum ſe negauit,ſed hominis negauit eſse diſcipulum.Itaq; & Petrus & Paulus hominẽ negauerunt ,quẽ dei filium fatebantur.Quod ſenſit Petrus, & Paulus ex preſsit.hinc & ille ꝓfecit. Error Petri,doctrina iuſtorũ eſt:& titubatio Petri,omniũ petra eſt.Deniq; ſuper vndas titubat,ſed dexterã porrigit Chriſto . In monte cadit,ſed leuatur à Chriſto.Titubauit quidẽ Petrus in mari,ſed ambulauit firmior.Titubatio Petri ſuper aquam, noſtra eſt firmitudo.Ibi cadit,quo nullus aſcendit : ibi nutat,vbi nemo ambulat.Et tamen inter vndas licet titubat,non labitur:nutat,non cadit:fluitat,nõ præcipitatur.Et ſi cecidit,in monte tamẽ cecidit. Sed felicius ille cecidit q̃ alii ſteterunt,Felicius cecidit quẽ Chriſtus leuauit.Iterũ autem interrogatũ num ex diſcipulis eius eſſet,Ioannes ſcripſit negaſse.Et bene negauit,quia ex eiꝰ dicebatur eſse diſcipulis,quẽ hominem in ſuperioribꝰ ſunt locuti.Nam & tertio quod cũ illo viſus eſset negauit.hoc & de ſuperioribus deriuatur . Cũ illo quem hominem nuncupatis,nõ fui, ſed à dei filio nõ receſsi. Lucas quoq; ſcripſit Petrũ interrogatũ vtrum ex illis eſset, reſpondiſse prima voce:(Non noui illum.)Et bene dixit.Temerariũ quippe erat vt diceret quia nouerat eum, quem mens humana non poteſt cõprehendere . Nemo enim nouit filiũ,niſi pater.Rurſus ſecunda voce ſecun
Matt.11. dum Lucam idem Petrus ait:(Non ſum ego.) Maluit videlicet ſe negare q̃ Chriſtũ Aut quia videbatur negare Chriſti ſocietatem , vtiq; ſe negauit Certe cum de ho
H mine negat,in filium peccauit hominis,vt remitteretur ei:non in ſpiritũ ſanctum.Tertio quoq; interrogatus ait (Neſcio quid dicas.)Hoc eſt , ſacrilegia veſtra neſcio. Sed nos excuſamus,dominus ipſe nõ excuſauit.Non enim ſatis eſt inuoluta reſponſio confitentis IESVM, ſed aperta confeſsio.Quid prodeſt verba inuoluere,ſi videri vis denegaſse?Et ideo Petrus non de induſtria ſic reſpondiſse inducitur,quia poſtea recordatus eſt,& tamẽ fleuit Maluit enim ipſe ſuum accuſare peccatũ,vt iuſtifi
Prou.18. caretur fatẽdo,quàm grauaretur negando . Iuſtus enim in principio accuſator eſt ſui,& ideo fleuit . Quare fleuit?Quia culpa obrepſit ei.Ego ſoleo flere ſi culpa mihi deſit,hoc eſt,ſi non me vindicẽ , ſi non obtineam quod improbe cupio.Petrꝰ doluit & fleuit quia errauit vt homo.Nõ inuenio quid dixerit,inuenio quod fleuerit. Lachrymas eius lego,ſatisfactionẽ nõ lego.Sed qđ defendi nõ poteſt,ablui poteſt.Lauẽt lachrymæ delictum quod voce pudor eſt cõfiteri.Et veniæ fletus conſulunt,& ve-
I recundæ lachrymæ ſine horrore culpam loquuntur. Lachrymę crimen ſine offenſione verecundiæ confitentur Lachrymæ veniã nõ poſtulant, ſed merẽtur.Inueni cur tacuit Petrus,ne tam citò veniæ petitio plus offenderet. Ante flendum eſt,ſic precandũ.Bonæ lachrymæ , quæ lauant culpam.Deniq; quos IESVS reſpicit,plorant delictum.Negauit primo Petrus , & non fleuit:quia non reſpexerat dominus.Negauit ſecundo,non fleuit:quia adhuc non reſpexerat dominus.Negauit & tertio,reſpexit IESVS,& ille amariſsimè fleuit. Reſpice domine IESV, vt ſciamꝰ noſtrũ deflere peccatum,lauare delictum. Vnde etiam lapſus ſanctorũ vtilis . Nihil mihi nocuit quod negauit Petrus,profuit quod emendauit. Didici cauere alloquia perfidorum,Petrus inter Iudæos negauit,Salomon contubernio gentili deceptus errauit . Fleuit ergo amariſsime Petrus,fleuit vt lachrymis ſuum poſset lauare delictum Et tu ſi veniam vis mereri,dilue culpam lachrymis tuam:eodem momento,eodem tempore reſpi
Ioan.21. cit te Chriſtꝰ.Si in aliquo fortaſse laberis:quia ſecretorũ tuorũ aſsiſtit teſtis:reſpicit vt recorderis, & fatearis errorem.Imitare Petrum dicẽtẽ alibi tertio: Domine,tu ſcis quia diligo te.Etenim quia tertio negauerat,tertio confitetur.Sed negauit in nocte,cõfitetur in die.Hæc autem ideo ſcripta ſunt,vt ſciamus neminem iactare ſe debere Nam ſi Petrus lapſus eſt quia dixit:Et ſi alii ſcandalizati fuerint,ego non ſcandalizabor:quis alius iure de ſe præ Mat.26.
ſumat?Denique & Dauid quia dixerat, Ego dixi in mea K abundantia,non mouebor in æternum:eam ſibi iactan- Pſal.29.
tiam obfuiſse profitetur dicens : Auertiſti autem faciem tuam à me,& factus ſum conturbatus . Vnde te euocem Petre,vt doceas me quid flens cogitaueris? Vnde,inquã, te euocem?De cælo,vbi iam choro inſertus es angelorũ: an etiam de tumulo,quia non putas iniuriam & ibi eſse vnde dominus reſurrexit . Doce nos quid tibi profuerint lachrymæ tuæ.Sed docuiſti illico : Nam qui lapſus es antequam fleres,poſtquàm fleuiſti erectus es , vt alios regeres,qui teipſum ante non rexeras Habebat ergo lachrymas Petrus,pio quas fundebat affectu:non habebat proditor fletus quibus culpam ablueret , ſed tormenta conſcientiæ quibus ſacrilegium fateretur, vt dũ ſuo reus iudicio,damnatur,& ſpontaneo ſupplicio facinus expiatur:pietas domini,qui ſe ipſe nollet vleiſci, & diuinitas probaretur.qui conſcientiam mentis inuiſibili poteſtate interrogaret.

De caſsa proditoris pœnitentia.

PECCAVI,inquit , quod tradiderim ſanguinem iu- Mat.27.
ſtum.)Etſi caſsa eſt pœnitẽtia proditoris, quia peccauit in ſpiritum ſanctum,eſt tamen vllus in ſcelere pudor culpã agnoſcere.Et quanuis ille non abſoluitur,Iudæorum tamen impudentia cõfutatur , quos cum profeſsio redarguat venditoris,ſcelerati tamen ſibi vendicant iura cõtractus,& exortes reatus eſse ſe credũt,dum dicũt:Quid ad nos?tu videris.Amẽtes plane,q putãt ſolui ſe magis authoris ſcelere q̃ teneri.In pecuniariis cauſis refuſo precio ius ſoluitur..Hi preciũ recipiũt L
& ſacrilegiũ pſequũtur,ac ptinacibꝰ ſtudiis funeſtã ſibi vendicãt ſanguinis auctionẽ,cũ reſunderet vẽditor ſacrilegii mercedẽ.Euidẽter itaq; dum preciũ ſanguinis à Iudæorũ gazophylaciis ſeparatur , & ager figuli ea qua vẽditur Chriſtus,comparatur pecunia,dum is locus humandis peregrinorũ reliquiis dicatur,& prophetiæ impletur oraculum,& ſurgentis eccleſiæ myſteriũ reuelatur.Ager enim ſecundum diuina præcepta mundus hic omnis eſt: Figulus autem ille , qui nos formauit ẽ limo: de quo habes in veteri teſtamento: Quia finxit deus ho Gen.2.
minem de limo terræ:formandi per naturam,reformãM
di per gratiam habens pro ſuo arbitrio poteſtatem. Nã etſi propriis vitiis corruamus, per illius tamen miſericordiam reſumpto mentis ſpiritu ſecundum Hieremiæ oracula reformamur . Precium quoque ſanguinis eſt precium dominicæ paſsionis. Ergo precio ſanguinis emitur mundus à Chriſto,Venit enim vt ſaluetur mundus per ipſum : in quo iuxta vt opus authoris & ius eſt. Venit ergo vt conſepultos per baptiſmum & commortuos Chriſto,ad perpetuitatis gratiam reſeruaret . Sed non paſsim omnibus ad ſepeliendũ eſt locus. Nam etſi omnes mundus includat, non omnes reſeruat.Et ſi cõmunis habitatio,tamen legitima ſepultura eſt eorũ ſcilicet,qui nunc ſunt per fidem domeſtici dei,ſed fuerunt in lege peregrini . Qui ſunt iſti niſi de quibus dicitur: Memores eſtote quod aliquãdo vos gentes qui eratis in Ephe.2.
carne,alienati à conuerſatione Iſrael,& peregrini promiſsionis teſtamentorum:Sed hi nunc iam nõ ſunt aduenæ atque peregrini,quoniam ciues ſanctorum eſse ſi dei iure meruerunt.

Cur dominus à Pilato interrogatus tacuerit.

CAP. XXIII.

SEQVITVR admirabilis locus,quo ſubeundæ æquanimiter iniuriæ moralis infunditur patientia pectoribus humanis, Accuſatur dominus,& tacet. Et bene tacet, qui defenſione non indiget. Ambiant defendi, qui timent vinci. Non ergo accuſationem tacendo cõfirmat,ſed deſpicit non refellendo. Quid enim timeret qui non ambiret ſalutem:Salus omniũ ſuã prodit, vt acquireret omnium.

A Sed quid de deo loquor? Sustinet tacuit, & vicit. Melior enim causa, quæ non defenditur, & probatur. Et hic Pilatus absoluit, sed absoluit iudicio, crucifixit mysterio. Verum hoc speciale Christi, illud humanum, vt apud iniquos iudices magis videatur noluisse quàm non potuisse defendi. Cur autem dominus tacuerit, ipse præmisit dicens: Si vobis dixero, non credetis mihi, si vos interrogauero, non respondebitis mihi. Illud tamen præstantissimum, quod maluit regem se probare quàm dicere, vt condemnandi causam habere non possent, qui quod obiiciunt, hoc fatentur.

Cur dominus coram Herode tacuerit, nec aliquid fecerit: & de reprehensione Pilati manus lauantis, & facta non diluentis.

HERODE autem cupiente aliqua mirabilia eius videre, tacuit, & nihil fecit, quia nec illius crudelitas merebatur videre diuina, & dominus iactantiam declinabat. Et fortasse typice in Herode omnes impii significantur, qui si legi non crediderint & prophetis, mirabilia Christi opera in euangelio quoq; videre nō possunt. Ad Herodem mittitur, ad Pilatum remittitur. Etsi vterque reum non pronunciant, alienæ tamen crudelitatis studiis obsequūtur. Lauit quidem manus Pilatus, sed facta nō diluit. Iudex enim nec inuidiæ cedere debuit, nec
B timori. vt sanguinem innocentis addiceret. Monebat
Matt. 27. vxor. Lucebat i nocte gratia, diuinitas eminebat, nec sic à sacrilega sententia temperauit. Similiter in hoc typum omnium iudicum arbitror esse præmissum, qui damnaturi essent eos quos innoxios æstimarent. Tolerabiliores tamen gentiles esse quàm Iudæos cōiuncta Pilati persona demōstrat, & magis eos posse diuinis ad fidem operibus admoneri. Quales autem illi qui dominum maiestatis crucifixerunt? Nec immerito homicidæ absolutionem petunt, qui flagitabant innocentis exitium. Tales leges iniquitas habet, vt oderit innocentiam, scelus diligat, In quo tamen nominis interpretatio speciem dat figuræ. Barrabbas enim, patris filiꝰ latine dicitur. Illi ergo quibus dicitur, Vos ex patre diabolo estis: vero dei
Ioan. 8. filio patris sui filium Antichristum prælaturi esse produntur.

Cur dominus ab Herode veste alba indutus ad Pilatum fuerit remissus.

ET indutum illum veste alba remisit.) Nō ocioſum quòd veste alba induitur ab Herode, immaculatæ tribuens indicia passionis, quod agnus dei sine macula, cum
C gloria, mundi peccata susciperet. In typo etiam Herodis atq; Pilati qui amici ex inimicis per IESVM Christum facti sunt, plebis israel & populi gentilis figura seruatur, quod per domini passionem vtriusq; sit futura concordia, ita tamen vt prius populus nationum capiat dei verbum, & ad populum Iudęorum fidei suæ deuotionem transmittat, vt illi quoque gloria maiestatis suæ corpus vestiant Christi, quem ante despexerant.

Quid designet quod dominus à militibus chlamyde coccinea & purpurea tunica indutꝰ fuerit. Quid etiam corona, flagella, illusoria adoratio, arundo in manus tradita, capitis percussio, significent.

CHLAMYDEM autem coccineam induitur à militibus, & purpuream tunicam: in altera designās
Mar. 27. martyrum palmas, in altera regiæ potestatis insignia, quod caro eius fusum toto orbe terrarum sanguinem esset susceptura pro nobis, & passio regnū parituram de nobis. Corona quoque de spinis capiti eius annexa, quid aliud quàm diuini operis munus ostendit, quod de peccatoribus mūdi tanquam seculi pœnis triūphalis deo gloria quæreretur? Nec flagella vacant, quia flagellatus est ipse, ne nos flagellaremur. Homo enim in plaga cōstitutus, & sciēs ferre infirmitates pro nobis dolet, à nobis qui deum ante fugiebamus, flagella D detorquens, tam patiens dominus, vt fugitiuorum vinculis proprias manus, fugitiuorum flagellis suum corpus offerret. Detestabili itaq; mentis affectu: honoratum tamen Iudæi exitum produnt. Nam & compungētes coronant, & illudentes adorant. Etsi corde non credunt, quem perimunt confitentur. Illis licet defuit boni operis affectus, deo tamen suus non defuit honor, qui saluta tur vt rex, coronatur vt victor, quasi deꝰ & dominꝰ adoratur. Arundo quoq; vel secundum Matthæum comprehenditur manu eius, vt humana fragilitas iam non sicut arundo moueatur à vento, sed operibꝰ Christi corrobo rata fundetur, & affixo cruci chirographo quod erat cō trarium nobis, sententiæ vetustas cessaret: Vel secundū Marcum caput eius percutitur, vt solidata diuinitatis attactu nostra conditio nutare nō possit. Sed iam trophęū suum victor attollat.

De crucis Christi portatione, & vestimentorum regalium depositione.

CRVX super humeros imponitur, vt trophæum quod siue Simon siue ipse portauerit, & Christus in homine, & homo portauit in Christo. Nec discordant euāgelistarum sententiæ. quando concordat mysterium. Et bonus ordo nostri profectus est, vt prius crucis suæ trophæum ipse erigeret, deinde martyribus traderet erigendum. Non Iudæus est qui crucem portat, sed alienigena atque peregrinus: nec præcedit, sed sequitur, iuxta quod scriptum est: Tolle crucem tuam, & sequere me. E Non enim suam, sed nostram crucem Christus ascendit nec mors illa diuinitatis, sed quasi hominis fuit. Vnde & ipse ait: Deus deus meus, respice in me, quare me dereliquisti? Pulchre autem ascensurus crucem regalia vestimenta deposuit, vt scias quasi hominem passum esse, nō quasi deū regem: & si vtrunq; Christus, quasi hominem tamen, non quasi deum cruci esse suffixum. Sed milites non Iudæi sciunt quo tempore qualia Christo vestimenta conueniant. Iudicio quasi victor assistit, ad passioné tamen quasi reus humilis venit. Nunc quoniam trophæum iam vidimus, currum suum triumphator ascendat, non arborum truncis aut quadriiugis plaustris manubias de mortali hoste quæsitas, sed patibulo triumphali captiua de seculo spolia suspendat. Non hic reuinctis post tergum brachiis gentes, nec excisarum vrbium imagines, oppidorumque captorum simulacra cernimus, aut submissa captiuorum regum colla miramur, qualis humanorum solet esse species triumphorum, nec victorię terminos regionis fine distinctos, sed ouantes populos nationum, quæsitos nō ad supplicium, sed ad præmium: reges liberis affectibus adorantes, voluntariis vrbes stu- F diis deditas, & in melius reformatas imagines oppidorū quas non fucus expresserit, sed deuotio colorauerit, fidei arma, victoriarumq; iura toto orbe currētia. captiuū principem mundi, & spiritalia nequitiæ quæ sunt in cælestibus, obedientia imperio vocis humanæ, subditas dominationes, variarumq; virtutum species nō fericis sed moribus emicantes. Fulget castitas, fides splendet, & induta mortis exuuiis deuotio fortitudinis: iā resurgit vnius dei triumphus: fecit omnes prope iam homines triumphatores crux domini.

Christus qualis crucem ascenderit, & de tituli scriptione ac positione super crucem.

REFERT igitur considerare qualis ascendat. Nudum video. Talis ergo ascendat qui seculum vincere parat, vt seculi adiumenta non quærat. Victus est Adam qui vestimenta quæ fuit, vicit ille qui tegimenta deposuit: & talis ascendit, quales nos authore deo natura formauit. Talis in paradiso homo primus habitauerat, talis ad paradisum homo secundus intrauit. Et vt non sibi soli, sed omnibus

G vinceret,manus extendit,quo omnia traheret ad ſe , vt nodo mortis exuta,iugo fidei ſuſpẽſa ,cæleſtibus ea quæ prius erãt terrena ſociaret.Scribitur & titulus.Solet præcedere pompa victores . At vero currũ domini triumphalem præibat bona pompa reſurgẽtium defunctorũ. Solet etiam titulus ſubiugatarũ gentium numerum deſignare.Sit in illis triumphis ordine quodã digeſta miſerabili deuictarũ præcuntiũ cõtumelioſa captiuitas nationum,hic redemptarũ gentium vernat gratia . Digni tanto triumpho iugales, vt cælũ,terra,maria , inferna,à corruptela mutentur ad gratiam.Scribitur autẽ titulus & ſupra crucẽ ponitur,non infra crucẽ, quia principiũ ſuper humeros eius.Principiũ autem quid eſt,niſi ſempiterna virtus eius atq; diuinitas? Vnde & ipſe interro-
Ioan.2. gatus,Tu quis es?reſpõdit,Principiũ , qui & loquor vobis.Legamus hunc titulũ. ¶ IESVS,inquit,Nazarenus. rex Iudęorum.)Merito ſupra crucẽ titulus,quia nõ humani corporis,ſed diuinæ poteſtatis eſt regnũ quod habet Chriſtus.Merito ſupra crucem titulus ,quia licet in cruce erat dominus IESVS,ſupra crucem tamẽ regis maieſtate radiabat.Vermis in cruce,ſcarabæus in cruce.Et bonus vermis,qui hæſit in ligno.Bon9 & ſcarabæus,qui clamauit è ligno.Quid clamauit? ¶ Domine,ne ſtatuas illis hoc peccatum.)Clamauit latroni :Hodie mecũ eris in paradiſo,Clamauit quaſi ſcarabæus :Deus deus meus reſpice me,quare me dereliquiſti ? Et bonus ſcarabæus,
H qui lutum corporis noſtri ante informe ac pigrum, virtutum verſabat veſtigiis.Bonus ſcarabæus,qui de ſtercore erigit pauperẽ.Erexit Paulum qui æſtimatus eſt ſtercora.Erexit & Iob,qui ſedebat in ſtercore.Non mediocris ergo titulus.Ipſe autem crucis locus , vel in medio, vt conſpicuus omnib9,vel ſupra Adæ, vt Hebræi diſputant,ſepulturam.Congruebat quippe vt ibi vitæ noſtræ primitiæ locarentur,vbi fuerant mortis exordia.

De diuiſione veſtimentorum domini.

DIVIDVNTVR veſtimenta alia, aliud ſorte defertur . Dei enim ſpiritus non humana opinione comprehenditur , ſed quaſi quodam euentu inopinanti illabitur.Et fortaſſe milites iſti ,quatuor euangeliſtarũ habeant typum, qui ſcripſerunt titulum , quem omnes legamus.Lego titulum regis Iudæorum,cum lego :Regnum meũ non eſt de hoc mundo. Lego cauſam Chriſti ſupra caput eius ſcriptam,cum lego:Et deus erat verbum.Ca-
I put enim Chriſti deus,iſti ergo ſeruabant IESVM, & hodie ſeruãt,ne cui forte labatur,ne cui de paſsione deſcẽdat,quod petebat populus Iudæorum . Mihi plane Chriſtus in paſsione moriatur,vt poſt paſsionẽ reſurgat. Noluit deſcendere,ne deſcenderet ſibi , ſed moreretur mihi.Nobis ergo iam Chriſtus ſeruatur ,propter nos diuiduntur veſtimenta eius.Non poſsunt ſinguli habere omnia,& ideo ſuper tunica ſors agitatur,quia non pro ho-
1.Cor.12. minis voluntate diuiſio fit ſpiritus ſancti. Diuiſiones enim gratiarum ſunt , ſed operatus eſt ſpiritus diuidens ſingulis prout vult.Intuere nunc Chriſti veſtimenta diuiſa.Vbi illa quæram? Quære in Matthæo . inuenies penes ipſum ſolum chlamydem coccineam, penes Ioannẽ veſtem purpuream, penes Marcum purpuram tantum, penes Lucam veſtem albam.Hac enim ſola pro ſua fuit portione contentus.Quantos itaq; Chriſtus ſua veſte veſtiuit?Puto autem quod nõ quatuor tantum , ſed omnes veſtiuit milites,& oibus abundauit. Sed reuertamur ad euangeliſtas . Iſtæ itaq; q̃tuor partes nõ ptes veſtiũ , ſed q̃litates mihi videtur eſse virtutũ . Alius enim de regno ſublimius ſcripſit , alius de hominis inſtitutione diffuſius.Lucas nitorem ſibi ſacerdotalis veſtis elegit.Marc9 verborum textum non deſiderauit. Denicq; Ioannes quaſi quaſdam intexit ſententias,quibus veſtiat fidẽ noſtrã. Nonne tibi videtur itextum illud:In principio erat verbum,& verbum erat apud deum , & deus erat verbum, hoc erat in principio apud deum, omnia per ipſum fa- K
ĉta ſunt?At vero Marcus tanquam purpurę fulgore contentus,ſine vlla intextione verborum, Initium , inquit, euangelii IESV Chriſti filii dei.Ergo cætera veſtimenta diuiſa ſunt Chriſti,vel geſta vel gratia,tunica non potuit diuidi,fides ſcilicet:quoniam non pro portione ſinguloru,ſed pro iure communis eſt omniũ . Quod enim non diuiditur,ſingulis manet integrum . Et bene deſuper texta legitur.Sic enim texitur fides Chriſti,vt de diuinis ad humana deſcendat,eò quod ante ſecula ex deo natus,poſteriore tempore ſuſceptionem carnis aſsumpſerit.Significatur igitur nobis eo,quod non debeat fides ſcindi,ſed ſolida permanere.

De duobus latronibus.vno rogante ac veniam conſequente,& altero conuitiante.

AMEN amen dico tibi,hodie mecum eris in paradiſo.)Pulcherrimum affectandæ conuerſionis exemplum,quod tam cito latroni venia relaxatur : & vberior eſt gratia quàm precatio . Semper enim plus dominus tribuit quàm rogatur . Ille enim rogabat vt memor ſui eſset dominus cum veniſset in regnum ſuum : dominus autem ait : Amen amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo.Vita eſt enim eſse cum Chriſto quia vbi Chriſtus,ibi regnum.Cito igitur ignoſcit dominus,quia cito ille conuertitur. Vnde & illud ſolui vide- L
tur,quia alii duos conuitiantes inducunt latrones , iſte vnum conuitiantẽ,vnum rogantẽ.Fortaſſe & iſte prius conuitiatus eſt,ſed repente cõuerſus eſt . Nec mirum ſi conuerſo culpã ignoſcebat,qui inſultãtibus veniã relaxabat.Potuit etiam de vno pluraliter dicere , ſicut illud Pſal.2.
eſt:Aſtiterunt reges terræ , & principes conuenerunt in vnum . Solus enim rex Herodes & princeps Pilatus Heb.11.
in apoſtolorum actibus cõſpiraſse aduerſus Chriſtum Petri voce produntur. Sic & ad Hebræos habes: In caprinis pellibus ambulabãt,ſecti ſunt, & leonum molas obſtruxerũt. cũ ſolus Helias meloten habuiſse, Eſaias ſectus eſse,Daniel à leonibus intact9 mãſiſse doceatur. Quã execrabilis in facto iniquitas Iudæorũ,vt quaſi latronẽ crucifigerẽt omniũ redemptorẽ? Bonus tamen in myſterio latro , qui inſidiatus eſt diabolo , vt vaſa eius auferret.Myſtice tamen latrones duos populos peccatores ſignificant per baptiſmum crucifigendos eſse cum Chriſto.Quorum diſsenſio,diuerſitatem pariter credẽtium ſignat.Denique vnus à ſiniſtris,alter à dextris erat Increpatio quoque futurum crucis ſcandalum etiã circa credentes reuelat.

De oblatione aceti,& potatione IESV.

ET acetum offerebant Iudæi.) Bene ad conſum- M
manda omnia & corruptio ſynceritatis hauritur, vt omnia cruci quæ vitiata fuerant figerentur . Acetũ itaq; bibitur , vinũ cũ felle non bibitur:non quia fel,ſed quia admixtæ vino amaritudines recuſantur. Nam vticq; amaritudines vitæ noſtræ P Pſal.68.
corporis conditione ſuſcepit. Denique ipſe ait: Dederunt in eſcam meam fel,& in ſiti mea potauerũt me aceto.Sed ſynceritati nõ debuit amaritudo miſceri , vt oſtenderetur ſine amaritudine futura immortalitas reſurgentium . Quæ quoniam immortalitas in vaſe coacuerat humano,reparatur in Chriſto.Ergo acetum bibitur,hoc eſt,vitium corruptæ per Adam immortalita- * abſor-
tis aboletur in calamo,vt de corpore abſolueretur * humano.Nos quoq; vitia noſtra per incuriã mentis corporiſque concreta tranſfundamus in Chriſtum,tranſfundamus per baptiſmũ,vt crucifigamur in Chriſto . Tranſfundamus per pœnitentiam, vt ab illo nobis vini ſanguiniſq; cæleſtis incorrupta ſynceritas refundatur.Denique vbi acetum bibit,conſummata ſunt, inquit,omnia:eo quod aſsumptæ mortalitatis impletum eſset omne myſterium, & exhauſtis omnibus vitiis immortalitatis ſola lætitia remanſiſset.Et ideo ait.

A De commendatione spiritus IESV in manus patris,& traditione eiusdem, de tenebratum quoque offusione, petrarum scissione,ac cæteris signis tunc factis.

PATER, in manus tuas commendo spiritũ meum.) Et bene cõmẽdatur spiritus, qui seruatur. Quod enim cõmẽdatur, vtique nõ amittitur. Bonũ ergo pignꝰ est spiritꝰ bonũ depositum. Vnde & ille ait. O Timo
2.Tim.8. thee,bonum depositum custodi. Cõmendatur ergo patri spiritꝰ. Et ideo ait: Quoniã nõ dereliques in inferno
Psal.15. animam meam. Vide autem magnum mysterium. Nunc commendat in manibus patris spiritum suum, nunc in patris gremio sedet, quia totum alius nõ capit Christũ.
Ion.14. Denique ego,inquit,in patre,& pater in me. Commendatur ergo patri spiritus: sed cum sit in superioribus,illuminat & inferna,vt vniuersa redimãtur. Etenim Christus omnia,& in Christo omnia, licet in singulis Christus operetur. Caro moritur vt resurgat, spiritus patri cõmẽdatur, vt cælestia quoq; ab iniquitatis vinculo soluerentur, & pax fieret in cælo,quam terrena sequerentur. ¶ Et hoc dicto tradidit spiritum. Et bene tradidit, non inuitus amisit. Denique Matthęus ait: Emisit spiritum. Quod enim emittitur, voluntarium est: quod amittitur,necessarium. Propterea addidit: Voce magna. In quo vel professio gloriosa, vsq; ad mortẽ se pro nostris descendisse peccatis (Ergo nec ego erubescã fateri qđ Christus non erubuit voce magna profiteri) vel euidẽs manifestatio contestantis dei secessionem diuinitatis &
Matt.27. corporis. Sic enim habes. Clamauit IESVS voce magna dicens: Deus meus respice me, quare me dereliquisti? Clamauit homo diuinitatis separatiõe moriturus. Nam cum diuinitas mortis libera sit,vtique mors esse non po
B terat,nisi vita discederet,quia vita diuinitas est. Iã quæ sequuntur,ostendunt quia propter impietatem hominum finis seculi sit futurus. Itaque significatur per domini passionem occasura præsentia, vt oriantur futura Tenebræ igitur offusæ sunt oculis perfidorum, vt fidei lumen refulgeret. Sol occidit sacrilegis vel refugit,vt funesti spectaculum sceleris obumbraret. Petræ scissæ sunt,vt per prærupta saxorũ ostenderetur futurum quoniam verbi vis pectorum dura penetraret, quo facilius ex cauis petrarum illi venatores quos Hieremias prædixit,domino venarentur. Monumentorum autem reseratio quid aliud,nisi clausstris mortis effractis resurrectionem significat mortuorum? quorum in aspectu fides in processu typus, quod insanctam prodeundo ciuitatẽ præsentium specie,declarabant in illa Hierusalem quæ in cælo est, futurum perenne diuersorium resurgentiũ. Etiam velum scinditur, quo vel duorum populorũ diuisio,vel mysteriorum synagogæ prophanatio declaratur Scinditur ergo velũ vetus,vt ecclesia noua fidei suę vela suspendat. Synagogæ velamen aufertur,vt religionis interna mysteria reuelato mentis cernamus obtutu. De
C nique iam etiam Centurio dei filium quem crucifixerat confitetur. O duriora saxis pectora Iudæorum. Findun tur petræ,sed horum corda durantur. Iudex arguit,credit minister,proditor scelus suum voluntaria morte cõdemnat,elementa fugiunt,terra concutitur, monumenta reserantur: Iudæorum tamen immobilis duritia manet orbe concusso.

De cõmendatione Marię matris discipulo Ioanni, & de percussione lateris IESV post mortẽ eius.

Ioan.19. STABANT autem mulieres hęc videntes.) Stabat & mater cum studio pietatis,quæ sua pericula posthaberet. Sed & dominus suspẽsꝰ in cruce,qui sua pericula cõtemneret,pio matrẽ commendabat affectu. Quod nõ ociose Ioannes pluribus prosecutus est. Alii enim mundum descripsere cõcussum,cælum tenebris obductum,refugisse solẽ. Addiderunt Matthæus & Marcus, qui humana atque mortalia vberius prosecuti sunt: Deus deus meus respi- D
ce me,quare me dereliqsti? vt ad crucem Christi susceptionem peruenisse crederemus cõditionis humanæ. Lucas autem competenter asseruit latroni veniam sacerdotali intercessione donatam, & Iudæis persequentibus eodem munere indulgentiam postulatam. Ioannes ergo qui plenius diuina penetrauit mysteria, non immerito laborauit,vt quæ deum generauerat, mansisse eam virginem declararet. Solus ergo me docet,quod alii nõ docuerunt,qtemadmodum in cruce positus appellauerit matrem,pluris putans quod victor suppliciorum atque pœnarum,victor diaboli,pietatis officia diuidebat, quã quod regnum cæleste donabat. Nã si religiosum est quod latroni venia donatur à domino, multo religiosꝰ est quod mater honoratur à filio. Nec præposterum iudicetur, qđ prius latronis absolutionẽ quã matris appellatione scripsi. Qui eni venerat saluos facere peccatores, nõ absurdum si prius in meis scriptis susceptũ munus in redimẽda salute peccatoris ipleuit. Denique ipse ait:
Quę est mater mea,& qui sũt fratres mei? Quia nõ vene Mat.12.
rat vocare iustos,sed peccatores. Sed ibi pro loco,hic & in cruce non immemor matris; appellat eã dicẽs: Ecce
filius tuus. Et Ioanni: Ecce mater tua. Testabatur de cru Ioan.19.
ce Christus,& testamentum eius signabat Ioannes. Dignus tanto testatore testis. bonum testamentum non pecuniæ,sed vitæ: quod nõ atramento scribitur,sed spiritu dei viui. Lingua mea calamus scribæ velociter scribẽtis. Sed nec Maria minor, quæ,vt matrem Christi decebat,fugientibus apostolis ante crucẽ stabat, & pius spectabat oculis filii vulnera, quia expectabat nõ pignoris mortẽ,sed mũdi salutem. Aut fortasse quia cognouerat per filii mortem mũdi redẽptionẽ, aula regalis putabat se & sua morte publico muneri aliquid addituram. Sed
IESVS nõ egebat adiutore ad omnium redemptionem E
quia dixit: Factus sum, sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. Suscepit quidem matris affectum,sed nõ quæsiuit hominis auxilium. Habemus igitur pietatis ma Psal.87.
gistrũ. Doceat lectio quid maternus debeat affectus imitari,quid sequi reuerentia filiorum,vt illæ se offerant in filiorum periculis,illis amplius solicitudo materna,quã suæ mortis mœstitia sit dolori. Quo loco vberrimũ testimoni: Mariæ virginitatis perhibetur. Neq; enim abrogaretur vxor marito,cum scriptum sit: Quod deus cõiũ Mat.19.
xit,homo non separet. Sed quę pro mysterio cõiugium prętexuit,completis mysteriis iam coniugio nõ egebat. Aut si moralia sequimur,in mœrore castitas imperatur Mysticũ tamẽ est quod cõmendatur Ioãni inter cæteros F
iuniori: quod nõ ociosis auribus debemus accipere. Periculosa est enim mulierib9 copula adolescẽtis, & species iuuẽtutis,ne qua fortasse curiosa exẽpli, incuriosa mysterii,quæ luxuriari in Christo cupiens,Mariam specie prætẽdat,nõ imitetur affectu, sicut vulgus nũc male audit mulierũ,relicto seniore marito vt iuniorẽ seq̃tur Discat ergo ecclesię hoc esse mysterium quę populo seniori specie ante copulata,non vsu, posteaquã peperit verbum, & in corporibus ac mentibus hominum per fidẽ crucis & sepulturã dominici corporis seminauit, ex pręcepto dei societatẽ populi iunioris elegit. Quęro etiã cur ante mortẽ nõ inueniamus esse pcussũ, post mortẽ inueniamꝰ: nisi forte vt volũtariꝰ magis q̃ necessariꝰ exiꝰ eius fuisse doceatur,& ordinẽ misticũ nouerimus, qa nõ ãte altaris sacramẽta quã baptismũ, sed baptismũ ãte,sic poculũ. Deinde vt aduertamus qa licet corporis eiꝰ fuerit natura mortalis,licet q̃litas similis, dissimilis tamẽ gratia. Nã vtiq; post mortẽ sanguis in nostris corporibus cõgelascit. Ex illo autẽ incorrupto licet corpore,sed defuncto,omnium vita manabat. Aqua enim & sanguis exiuit,illa quæ diluat,iste qui redimat. Bibamus ergo precium nostrum,vt bibendo redimamur.

De sepultura corpis Iesu,& diligẽtia mulierũ circa illã.

GQVID etiã vult quod nõ apostoli sed Ioseph & Nicodemus Christum sepeliunt, vnus iust⁹ & constans, alter in quo dolus non erat? Talis enim Christi est sepultura, quæ fraudem iniquitatemque nõ habeat. Obstruitur igitur tergiuersandi locus, & domestico Iudæi testimonio reuincuntur. Nam si apostoli sepelissent, dicerent vtique non sepultum, quẽ raptum esse dixerunt. Iustus autem Christi corpus ópe rit sindone, innocens vngit vnguento. Namque hęc nõ ociose distincta reperimus, quia iustitia vestit ecclesiam innocentia gratiam submministrat. Vesti ergo & tu domini corpus gloria sua, vt & ipse sis iustus. Etsi mortuum credis, operi tamen diuinitatis proprię plenitudine. Vnge illud myrrha & aloe, vt bonus odor Christi sis. Bonũ linteũ misit Ioseph ille vir iustus, & fortasse illud quod Petrus vidit è cælo ad se essedemissũ, in quo erãt genera quadrupedum & ferarum & volucrum, ad similitudinẽ gentilium figurata. Mystico igitur vnguento illo pystico consepelitur ecclesia, quæ diuersitatem populorũ fidei suæ cõmunione sociauit. De hoc Ioseph in Ioãne solo inuenio, quòd occultus venerit ad Pilatum, propter metum Iudæorum. Quomodo iustus latebrã periculi timore quæsiuit? Ergo autẽ puto quòd ideo occulte peti
H erit, vt corpus ipetraret, nõ vt periculũ caueret. Et tamẽ q̃d mirũ si occultabatur iustus, quando occultabãtur & apostoli iustorũ magistri? Veni & tu vel sero, vel nocte, vel quacunq; hora: quãdocũq; veneris, inuenies IESVM ad suscipiendũ paratum, nec minorẽ serius venientibus mercedẽ pia largitate soluentẽ. Nã & qui sexta hora venit, non est mercede fraudatus: & qui vndecima, plenitudinem mercedis accepit. Sed etiam Nicodemus nocte ve
Rom.13. nit. Nox erat quia adhuc non erat resurrectio. Denique resurrexit Christus, & iustus ait: Nox præcessit, dies autem appropinquabit. Hunc Ioseph iustum Lucas dixit, Matthęus diuitem. Et merito diues hoc loco dicitur, vbi corpus suscepit Christi. Suscipiendo enim diuitem, nescisti fidei paupertatem. Diues est ergo qui iustus est, Iustus igitur sindone inuoluit. Israelita vero & diuersos miscet virtutum odores, & aloes mittit quasi libras centum, hoc est, perfectæ fidei quantitatem. Et ligauerunt corpus IESV iuxta consuetudinem spiritalium Iudæorum: non vtique nodis perfidiæ, sed fidei ligaturis. Et posuerunt eum in horto, cui frequenter ecclesia comparatur, quæ diuersorum habet poma meritorum, floresque virtutum. Nec ociose alius monumentum nouum
I dixit, alius monumentum Ioseph. Non habebat igitur Christus tumulum suum. Etenim tumulus his paratur qui sub lege sunt mortis. victor mortis tumulum suum nõ habet. Quæ enim cõmunio tumulo & deo? Denique Ecclesiastes ait de eo: Qui meditatur in bonis, & sepultura non est illi. Specialis igitur præter communem omnium mortem mors Christi est, & ideo non cum aliis sepelitur, sed solus tumulo includitur. Omnia enim i similitudinem hominum habuit incarnatio domini, sed similitudo erat cum differentia. Natus est ex virgine similitudine generationis, dissimilitudine conceptionis. Curabat ægros, sed imperabat. Aqua Ioannes baptizabat, hic spiritu. Et mors ergo Christi communis secundum naturam corporis, specialis secundum virtutem. Quis autem est Ioseph cuius in tumulo ponitur? Vtique ille iustus. Bene ergo Christus i monumento ponitur iusti, vt habeat filius hominis vbi caput suum reclinet, & iustitiæ habitatione requiescat. Bene autem nouo, secũdum literam quidem, ne alius suscitatus à perfidis dice
Psalm.5. retur. Mystice vero quid possumus intelligere, nisi forte quia legimus: Sepulchrum patens est guttur eorum? Ergo sepulchrum patens est guttur hominis, in quo perfidia letalis & mortua verba conduntur, quod per vetustatem & icursionẽ aliquam bestiarum fatiscit & soluitur. Est ergo econtrario monumẽtum in secretis hominum, quod sibi in pectoribus duritiæ gentilis penetrabili verbo iustus excidit, fidei atque doctrinæ K operibus expolitum, vt prætenderet in nationibus virtũ Christi. Cui pulcherrime lapis admotus est, ne pateret. Quicunque enim in se bene humauerit Christũ, diligẽter custodiat, ne eum perdat, ne ve perfidiæ sit ingressus. Vides enim quia Petrus & Ioannes priores intrare meruerunt. Denique Ioãnes ipse non antequã crederet introiuit. Et bene in petra excisũ dicitur, hoc est, in fidei firmamento, de qua veri Israelitæ dulcedinem mellis & oleũ spiritale suxerunt. Sepelierunt enim Christum iustus & qui deum vidit. Non enim sepeliunt Christum, nisi qui deum credunt. Non omnes possunt sepelire Christum. Denique quamuis religiosæ mulieres, longe ſtãt: sed qa religiosæ, locum diligenter obseruant, vt vnguẽta afferant, & superfundant. Solicite tamen & à monumento posteriores recedunt, & ad monumentum priores reuertuntur. Etsi deest constantia, non deest diligẽtia. Sexus nutat, deuotio calet.

De deuotarum mulierum atque discipulorum ad monumentum aduẽtu, angelorum quoque apparitione, ac L dubitationibus circa hæc occurrentibus.

DENIQVE resurrectionis tempore præsto sunt & cum viri fugarentur, solæ tamẽ ab angelo ne timeant admonentur. Petrum euocant studio priores, sed posteriores fiducia. Denique ille sine metu aduenit, & cõstanter qui posterior venerat, prim⁹ ingrediturq̃; si, q̃ claues regni vt aliis aperiret accepe rat. Terræ motus autem fidelibus resurrectio est, imperitis metus. His, quia pigrum corpus à mortis sopore se commouet: illis, quia tremore corporis & terrena mobilitate turbati, à resurrectionis fide & credulitate defecerunt. ¶ Mane autem sabbati venerunt valde tempore ad monumentũ.) Magna oritur hoc loco plerisque dubitatio. Nam etsi non videntur euangelistæ dixisse contrario, tamen diuersa dixerunt. Si quidem hic, Mane valde tempore. Marc⁹, Valde mane: Matthæus, Vespere sabbati: Ioannes, Prima sabbati cum adhuc tenebræ essent, mulieres ad monumentum venisse dixerũt. Deinde hic duos viros, Marcus vnum iuuenẽ in albis sedentẽ, Matthæus vnum angelum. Ioannes duos angelos in albis sedentes visos esse memorarũt. Postremo, quod vix enodabile videatur, Ioãnes scripsit dictum Mariæ Magdalenæ: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meũ. Matthęus occurrisse dominũ scripsit Mariæ Magdalenæ, & alteri Mariæ, & illas accessisse & tenuisse pedes eius, & adorasse, euidentissima descriptione digessit. Quomodo ergo soluendum, nisi quatuor euangelistas de diuersis quatuor putes dixisse temporibus, vt & personas alias mulierum, & alias coniicias visiones? Denique aliæ cum vnguẽto prima sabbati veniunt, aliæ sine vnguẽto vespe sabbati. Istarũ nomen exprimitur, illę de Galilæa secutę dominũ designãtur. Quo loco ne quẽ spinosę interpretationis in fine offendat asperitas vbi suauia præsumpta sunt: æstimate iam nos complẽdi sermonis vela submittere, quoniam ad portum venim⁹ & nauis quæ cursu concito maria transmeauerit, vbi littori cœperit appropinquare, latentia cautium cursu perstringit infracto. Ergo ne tanquam inerti gubernatori i arenis littoris sermo mihi hæreat, tanquam vada eęa legam, lentandum iter quàm pręcipitandũ arbitror, quominus rimosa nobis satisfaciat oratio.

De hora dominicę resurrectionis, & de Maria Magdalena, vtrũ vna vel plures: De manifestatiõe prętereа domini IESV post eius resurrectionem.

PRIMVM igitur illud spectandũ est, quid est quòd scriptum est, vespere autem sabbati qnę lucescit Matt. 28. in prima sabbati, resurrexisse dominum. Sic enim habes, quia vespere sabbati venit Maria Magdalena & altera Maria videre sepulchrum. Et ecce

M

Marc.16. Mat.28. Ioan.20.

A terrę motus factꝰ eſt magnus. Non enim die ſabbati,) nam ſiluerunt die ſabbato ſecundum mandatum) ſed poſt ſabbati diē, nocte vtique reſurrexit. Denique quæ mane venerunt, licet valde tempore, tamen iam dominum reſurrexiſſe cognouerunt. Sic igitur temperandū eſt, vt neq; mane dominica quæ eſt prima poſt ſabbatū, neque ſabbato reſurrectio facta credatur. Nam quomodo triduum cōpletur? Nō ergo veſperaſcēte die, ſed noctis veſpere reſurrexit. Denique Græcus ſero dixit, hoc eſt, ὀψὲ. Sero autē & horam ſignificat in occaſū diei, & cuiuſque rei ſignificat tarditatem, quomodo ſi dicas, Sero mihi ſuggeſtum eſt. id eſt, tarde. Sero venit, ideſt, qui poſt præſtitutum tempus aduenit, licet mane ſequenti die venerit, ſero eſt tamen vbi agēdi tempus emēcas, Sero ſum eſt. Eſt & ſero tempus noctis profundū, vt ſi di ad lucubrandum ſurrexit, id eſt, non veſpertino tempore, ſed profunda nocte ſurrexi. Vnde & mulieres ad monumentum accedendi habent facultatem, iā vtique cuſtodibus quieſcentibus: & ipſi cuſtodes terrentur, amplius, qđ vſu uenit ſōno excitis. Poſtremo etiā principes ſacerdotum congregati cum ſenioribus, nocte id factū eſſe confirmant, dicentes cuſtodibus. Dicite quia Matt.28. diſcipuli eius nocte venerunt, & furati ſunt eum nobis dormientibus: Ex tempore enim quod à cuſtodibus cōpererunt, argumentū fraudis arripiunt. Nam & Ioannes mane, cum adhuc tenebræ eſsent. Mariam Magdalenam ad ſe & ad Petrum veniſſe ſignificat, & tamen ignaram factæ reſurrectionis inducit. Nam vtique ſi ad ueſperaſcente die facta eſset, ſtatim potuit innoteſcere.

B Mane eſt, & adhuc Petrus neſcit, neſcit Ioannes. Numqđ patiebatur dominus diutius torqueri diſcipulos ſuæ mortis incerto, ad quos ſtatim angelus domini geſtæ rei nuncias mulieres deſtinauit? Et vt ſcias nocte factum, mulieres aliæ neſciunt, aliæ ſciunt. ſciunt quæ obſeruarūt noctibus & diebus, neſciūt quæ receſſerūt. Neſcit vna Magdalenę Maria ſecundū Ioannem, ſcit altera Maria Magdalenæ ſecundū Matthæum. Nam eadem & ante ſcire, & poſtea neſcire non potuit. Ergo ſi plures Mariæ, plures fortaſse etiam Magdalenę: cum illud perſonę nomen ſit, hoc locorum. Denique alteram eſse cognoſce. Illa admittitur pedes domini tenere, tangere dominum, iſta prohibetur. Illa angelum videre meruit, hæc primo quum venit, neminem vidit. Illa diſcipulis Dominum reſurrexiſſe nunciauit, iſta raptum eſse ſignificat: illa gaudet, hæc plorat. Illi in gloria ſua iam Chriſtus occurrit, hæc adhuc mortuum quærit, illa dominū vidit & credidit, hæc non potuit agnoſcere cum videret. Illa fideli adorabat ſpiritu, hæc dubio mœſtificabatur affectu. Merito nimirum prohibetur tangere dominū.

C Non enim corporali tactu Chriſtum ſed fide tangimus. Nondum enim, inquit, aſcendi ad patrē meum, hoc eſt, nondum tibi aſcendi, quæ viuentē cum mortuis quęris. & ideo ad fortiores mittitur, quorum credere diſcat exemplo, vt illi reſurrectionem prædicent. Sicut enim in principio mulier auctor culpæ viro fuit, vir executor erroris: ita nunc quæ mortem prior guſtauerat, reſurrectionē prior vidit, culpæ ordine, remedio prior. Et ne perpetui reatus apud viros opprobrium ſuſtineret, quæ culpā viro tranſfuderat, tranfundit & gratiā, veteriſq; lapſus compenſat erumnā reſurrectiōis indicio. Per os mulieris mors antè proceſserat, per os mulieris vita reparatur. Sed quia conſtantia ad prædicandū inferior ſexꝰ, ad exequendū infirmior: viris euangelizādi mandatur officium. Nam ſicut mulierum per IESVM non ſolū culpa ſoluitur, ſed etiam multiplicatur gratia, vt pluribus ſuadeat quę vnum ante deceperat: ita & vir, qui temere ante crediderat, fœneratum munus recuperare debuit: vt qui ſibi ipſe fuerat ad credendum lubricus, fieret aliis ad prædicandū idoneus. Sed aduertamus ipſa Ioan.20. verba mandati. Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad patrem meum. Vade autem ad fratres meos, & dic eis: Aſcendo ad patrem meum, & patrem veſtrum: deum meum, & deum veſtrum. Quomodo non aſcenderas domine IESV? Quemadmodum aberas, qui in manꝰ patris commendaueras ſpiritum? Aut quando abeſse potes, qui ſemper in patre es, cum patre ſemper? Denique ipſe dixiſti Si deſcendero in infernum, ades. Si ſumpſero pennas ante lucem, & habitem in extremo maris: etenim illuc manus tua deducet me. Aut quomodo aſcendens * abeſse potes, qui vbique ſemper es? Deſcendiſti quidem filius hominis, nec patri cum deſcenderas, abfuiſti: ſed deſcendiſti nobis, vt te oculis ac mentibus videremus, vt in te crederemus. Ergo & aſcende nobis, vt te ſequamur mentibus, quem oculis videre non poſſumus. Aſcendiſti apoſtolis, quibus dixiſti: Qui me videt, videt & patrem. Denique Ioannes vbi te quæreret, ſciuit. Apud patrē quęſiuit, & reperit. Et ideo ait: Et verbum erat apud deum. Aſcendiſti & Paulo, qui non contentus ſolus te ſequi, nos quoque docuit quēadmodum te ſequamur, & vbi te reperire poſsimus, dicens. Si ergo cōſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſūt quærite, vbi Chriſtus eſt ad dexteram dei ſedens. Et ne oculorū magis hoc quàm animorū putaremus officiū, addidit: Quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram. Ergo non ſupra terram, nec in terra, nec ſecundū carnem te quærere debemus, ſi volumus inuenire. Nunc enim ſecundum carnem iam non nouimus Chriſtum. Denique Stephanus non ſupra terrā quæſiuit, qui ſtantem te ad dexteram dei vidit. Maria autem quæ quærebat in terra, tā gere no potuit. Stephanus tetigit, quia quæſiuit in cælo Stephanus inter Iudæos vidit abſentem, Maria inter ā gelos non vidit præſentem. Sed quare non potuerit illa tangere, Euangeliſta ipſe nos docuit, dicens Quia cum E te videret neſciebat quia tu es. Sic enim habes: Conuerſa eſt retrorſū, & vidit IESVM ſtantē, & neſciebat quia Actuu. 7. IESVS eſt. Merito tangere non potuit, quæ videre non poterat: nā q videt, tangit. Itaq; quid interſit inter illam & hāc Mariā, ſcriptura diſtiguit. Illa occurrit vtIESVM videat, hæc retrorſū cōuertitur: ille ſalutatur, hæc redarguitur. Denique ſic habes: Dicit ei IESVS: Mulier. Quæ non credit, mulier eſt, & adhuc corporei ſexus appellatione ſignatur. Nam quæ credit, occurrit in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, carens iam nomine ſeculi, corporis ſexu, lubrico iuuentutis, multiloquio ſenectutis. Dicit ergo IESVS: Mulier quid ploras? Quaſi dicat. Non lachrymas nudas deus, ſed fidem exigit. Bonæ lachrymæ, ſi Chriſtum agnoſcas. Quem quæris? inquit. Molimina enim ſera dominus condēnat. Sed bene addidit, Quem quæris: non quo iſte dubitet quē requirat, ſed quia illa quē quærebat, ignoret. Non enim Chriſtum quęrit, quem putat raptum. Adeſt Chriſtus quemadmodum quæritur. Neſcitur ergo qui quęritur, quando non agnoſcitur cum videtur. Denique Chriſtum videbat, & ortulanum putabat. Sic enī habes: Illa exiſtimās qa ortulanus eſset, ei dixit Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi vbi poſuiſti eum. & ego eum tollam. Etſi fide incerta, tamen ſermone nō lubrica: et ſi ortulanum putauit, tamen dei filium deſi- F gnauit: & ſi adhuc non credat, tamen affectat vt credat. Ipſe enim corpus tulit, qui ſuſcitauit. Ergo veniabilis error mulieris, quæ licet dubitare non debuit Chriſti corpus per gloriam reſurrectionis aſsumptum, doceri tamen geſtit à Chriſto, & fidem ſuam iam deuota promittit, vt & ipſa illud iam tollat è terris, & ad dexteram dei quærat. Denique poſt hæc verba nō mulier, ſed iam Maria vocatur. Aliud eſt enim commune vulgi nomen aliud ſpeciale perſonę Chriſtum ſequentis. Et ad diſcipulos licet nondum arbitra, plenæ tamen fidei nuncia deſtinatur. Prohibetur autem tangere, quia nondum inhabitare in Chriſto corporaliter plenitudinē diuinitatis ſicut Paul ꝰ acceperat: nōdū euacuauerat lubricū ſeculi, carnis ambiguū: nōdū vitam vixerat Chriſti.

G Denique ista nec adorat dominū, nec pedes tenet, sicut illa Maria: in qua vtique non tam obsequium corporale, quàm plenæ fidei designatur affectus, quod Christū & hominem & deum credat. Deus est enim qui adoratur, homo autem qui tenetur. Non igitur tangi dominus fastidit à fœmina, cuius & Maria pedes vnxit vnguento: nec tactum dedignatur, sed profectum docet, quia non omnes Christum possunt tangere resurgentē quem tetigerunt in hac vita & corpore commorantē. Qui vult Christum tangere, sua membra mortificet, & resurrectu ro similis induat viscera misericordiæ, non ambigat renunciare terrenis. Quid est igitur, Noli me tangere? Noli manum adhibere maioribus, sed vade ad fratres meos, hoc est, ad perfectiores. Quicunque enim fecerit vo
Mat.12. luntatem patris mei qui in cælis est, ipse meus & frater, & soror, & mater est. Quia resurrectio non facile nisi à perfectioribus capi potest, fundatioribus huius fidei prę rogatiua seruatur. Mulieribus autem docere in ecclesia
1.Cor.14. non permitto, domi viros suos interrogent. Ad eos er-
1.Tim.2. go mitto, qui domestici sunt: & accepit præscripta mādata. Nec fugit hoc loco sensisse quosdā ideo Christū noluisse tangi, quia nondum receperat typum * quē cōmendauerat patri, quasi adhuc eum tangere non debe-
*spiritū. ret. Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum, de-
Ioan.20. um meum, & deum vestrum. Bene distinxit, quia mulieri loquebatur. Nō enim communis nobis natura cum Christo, nisi conditionis humanæ. Illi pater generatione propria, nobis adoptione voluntaria: illi per naturā, nobis per gratiam: illi deus vnitate mysterii, nobis pote-
H state cælesti. Dicit aliquis: Quomodo ergo Thomas cū adhuc nō crederet, tetigit tamen Christum? Sed illi non de resurrectione domini, sed de resurrectionis videtur qualitate dubitasse: & tactu suo debuit me docere, sicut docuit & Paulus. Oportet enim hoc corruptibile induere incorruptionem, & hoc mortale induere immorta-
1.Cor.15. litatem, vt incredulus credat, & cunctator dubitare non possit. Facilius enim credimus quod videmus. Habuit autem admirandi causam Thomas, cum videret clausis omnibus per inuia septa corporibus inoffensa compage corpus insertum. Et ideo mirum quomodo se natura corporea per impenetrabile corpus infuderit, inuisibili aditu, visibili conspectu: tangi facilis: difficilis æstimari. Denique ¶ Conturbati discipuli ęstimabāt se spiritum videre.) Et ideo dominus, vt speciem nobis resurrectionis ostenderet, ¶ Palpate, inquit, & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.) Non ergo per incorpoream naturam, sed per resurrectionis corporeæ qualitatem imperuia vsu clausa penetrauit. Nam quod tangitur, corpus est: quod palpatur, corpus est: in corpore autem resurgemus. Semi-
I natur enim corpus animale, surgit corpus spiritale. Sed illud subtilius, hoc crassius, vtpote adhuc terrenæ labis qualitate concretum. Nam quomodo non corpus, in quo manebant insignia vulnerum, vestigia cicatricum, quæ dominus palpanda obtulit? In quo non solum fidē firmat, sed etiam deuotionem acuit, quod vulnera suscepta p nobis cælo inferre maluit, abolere noluit, vt deo patri nostræ precia libertatis ostenderet. Talem sibi pater ad dexteram locat, trophæum nostræ salutis amplectans, tales illic martyres nobis cicatricis suæ corona monstrauit. Et quoniam sermo huc noster vsque eua sit, consideremus qua gratia secundum Ioannem crediderint apostoli, qui gauisi sunt: secundum Lucā quasi increduli redarguantur: ibi spiritum sanctum acceperint, hic sedere in ciuitate iubeantur, quoadusq; induantur virtute ex alto. Et videtur mihi quasi Apostolus maiora & altiora tetigisse, hic sequentia & humanis proxima: hic historico vsq; circuitu, ille cōplendio: quia & de illo dubitari nō potest, qui testimonium perhibet de iis quibus ipse interfuit, & verū est testimoniū eius. Et ob hoc quoque, qui Euangelista esse meruit, vel negligentię, vel mendacii suspitionem æquum est propulsari. Et ideo ve K
rum putamus vtrumq;, non sententiarū varietate, nec p sonarū diuersitate distinctum. Nā etsi primo Lucas eos nō credidisse dicat, postea tamē credidisse demonstrat: & si prima consideremus, cōtraria sunt: si sequentia, certum est conuenire. Ipsa igitur scripturæ verba cōsideremus. Sic ait Ioannes: Et gauisi sunt discipuli viso domi- Ioan.20.
no. Dicit ergo his iterum: Pax vobiscū, sicut misit me pater, & ego mitto vos. Et cum hoc dixisset, insufflauit his & dixit: Accipite spiritū sanctū, quorum, remiseritis peccata, remittuntur his: & quorū retinueritis, retenta sunt. Lucas autem dicit: ¶ Et quomodo cognouerūt eum in fractione panis. Cum hæc autem loquūtur, ipse stetit in medio eorum, & dicit eis: Pax vobis, ego sū, nolite timere. Cōturbati vero & conterriti æstimabant se spiritū videre.) Et potest videri hic plures fuisse: sed quia & hic sero resurrectionis die, nā aduesperascente iam die qui fuerant ingressi manere cū domino, vbi ille se repente subtraxit, eadē hora ad discipulos hi duo remeasse produntur, quando palpandum se obtulit: & secundū Ioan
nem sero die illa vna sabbatorum inducitur apparuis- L
se discipulis, & vulnera obtulisse palpanda: ne quid ā-biguitatis afferret, putauimus diligentius requirendum. Videtur enim separatim se istis vndecim demōstrasse, sicut se Ammaoni & Cleophæ seorsum iam vespere demonstrauerat: & quemadmodum isti duo, ita etiam videntur illi vndecim ad cōfirmādos reliquos conuenire potuisse. Denique cōturbati sunt, vt habes secundū Lucā. Et ideo. ¶ Aperuit eis sensum, vt intelligerent ea quę scripta sunt.) Hunc autē loquacius, illū succinctius scripsisse non dubium est. Quomodo enim soli Cephæ visū
dicerent, si ab ōnibus erat visus? Sed sicut ex mulieribus † latius.
Mariæ, & alii Mariæ Magdalenæ, ita ex viris Petro visus est primo mane. Et Paulus sic ait: Tradidi enim vobis in primis, quia Christus mortuus est secundum scripturas & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundū 1.Cor.15.
scripturas, & visus est Cephæ. Et ideo Marcus specialiter induxit iuuenem mandantem vt Petro & discipulis dicerent mulieres, quia surrexit dominus. Petrus ergo Mat.16.
vidit solus dominum. Deuotio enim parata semper & prompta credebat, & ideo studebat frequentiora fidei signa colligere. Alibi cum Ioāne, alibi solus, vbique tanem impiger currit, vbique aut solus, aut primus: nō cōtentus vidisse quæ viderat, repetit intuenda: & quærendi domini amore succēsus, nō satiatur vidēdo, Vidit cū so M
lus, vidit cū vndecim, vidit cū septuaginta, vidit & quando thomas credidit, vidit cū piscaretur: sed nō vidisse contētus, īpatiens desiderii, negligens captionis, immemor periculi, non tamen immemor reuerentię, vbi dominū vidit in littore, veste se texit, ferum æstimans si cum cęteris nauigio peruenisset. Sic cum in mari dominus ambularet, super vndas maris naturæ suæ oblitus occurrit. Sic cum à Iudæis dominus teneretur, aduersum turbas gladiū solus exeruit. Sic & nūc cum dominus fletisset ī littore, periculoso cōpēdio religiosū maturauit obsequium. Non est igitur dubium credidisse Petrū, & credidisse quia dilexit, dilexisse quia credidit. Vnde & cōtristatur quia tertio interrogatur: Amas me? Is enim interrogatur, de quo dubitatur: sed dominus nō dubitabat q̄ interrogabat, nō vt disceret, sed vt doceret: quē eleuid⁹ in cælum, amoris sui nobis velut vicarium relinquebat. Ioan.21.
Sic enim habes: Symon Ioānis diligis me? Vtique tu scis domine quia amo te. Dicit ei IESVS: Pasce agnos meos. Bene conscius sui nō ad tēpus assumptum, sed iā dudū deo cognitū Petrus testificatur affectū. Quis est alius qui de se hoc facile profiteri possit? Et ideo quia sol⁹ p̄fitetur ex omnibus, omnibus antefertur. Maior enim omnib⁹ charitas. Illud quoque diligentibus intuendum, cur cum dominus dixerit, Diligis me? ille respondet, Tu scis domine quia amo te. In quo videtur mihi dilectio habere animi charitatem, amor quendam æstū cōceptū

A corporis ac mentis ardorem: & Petrum opinor nō solū animi, sed etiam corporis sui circa dei cultū signare fiagrantiā. Denique tertio dominus non iam, Diligis me? sed, Amas me? interrogauit: & iam nō agnos, vt primo, quodam lacte vescendos, nec ouiculas, vt secundo, sed oues pascere iubetur perfectiores, vt perfectior gubernaret. Et ideo quasi perfecto in oībus, quē caro iā reuocare non posset à gloria passionis, corona decernitur. Cū esses, inquit, iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cum autem senueris, extēdes manus tuas, & alius te præcinget, & ducet quò tu nō vis. Bona senectus, nō vitę longæuitate «imbecilla ad vsum, sed maturitate virtutis ad martyriū præparata, quæ lasciuiam corporalium repримat voluptatū, nec indulgeat cupiditatibus, dulcia quæque declinet, speciosa non appetat. Caro enim concupiscit aduersum spiritum, & transuersarios tramites gradiendi quà velit, diuersarū sibi inuenit voluptatū. Bona vero mētis senectus, quæ nō id qđ suaue corpori, sed quod menti vtile putat, eligit: nec voluptario corporis rapitur appetitu, sed repugnandi moderamine quasi inuita reuocatur. Ergo & Petrus etsi paratus erat animo subire martyrium, tamen vbi periculum aduenit, constantiam mētis inflexit. Capit enim nos suauitate sui cęlestis vsus muneris. Nam quis martyrium nō eligeret, si libenter mori posset? Ergo & Petrus videtur nolle, sed parat vincere. Et quid mirum si Petrus nolit, cum domi
B nus dicat: Pater, si fieri potest, transfer à me calicem hūc veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat? Denique post tentationem præsumptiōis suæ Petrus iam non audet voluntatis perseuerantiam polliceri, sed quasi ad solatium sui consortium quærit alterius. Tot igitur adducti virtutis exemplis, Petrum credimus nō potuisse dubitare. Ioānem quoque credidisse manifestum est, dum saluatorē videret: qui iam tūc credidit, posteaquā vacuū corporis vidit sepulchrum. Cur ergo Lucas inducit fuisse turbatos? Primo omnium, quia paucorum opinione sententiam maioris partis includit. Deinde quia & si Petrus de resurrectione crediderat, turbari tamen potuit, cum videret quod se dominus cū corpore in ea quę vestibulis obseratis & obstructis erant septa parietibus improuisus infunderet. Lucas vero historicē singula p secutus est, & ille finem spectauit, hic seriem. Nā vtique dicendo, Tunc aperuit illis sensum, vt intelligerent ea
C quæ scripta sunt: etiam ipse discipulos credidisse profitetur. Spiritum autē sanctū vel illis vndecim quasi perfectioribus insufflauit, & reliquis postea tribuendum esse promittit: vel iisdem ibi insufflauit, hic spondet. Nec videtur esse cōtrarium, cum diuisiones gratiarum sint. Alii enim datur sermo sapientiæ, alii autem sermo scię
1.Cor.12. tiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodē spiritu, alteri gratia curationum, alii genera linguarū. Ergo aliam insufflauit ibi operationem, hic aliam pollicetur. Ibi enim remittendorum gratia tributa est peccatorum, quod esse videtur angustius: & ideo insufflatur à Christo, vt credas spiritum Christi, & credas de deo spiritum. Deus enim solus peccata dimittit. Lucas autem linguarū gratiā descripsit effusam. Denique ibi habes:
Ioan.20. Accipite spiritum sanctū, quorū remiseritis peccata, remissa erūt. At vero in Actibus apostolorū sic habes: Et
Actuū. 2. repleti sunt omnes spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, quomodo spiritus dabat loqui his. Diuersitas autem visionum, frequentiā famulantium significat angelorū, iuxta quod dominus ipse promiserat, dicēs:
Ioan.1. Et videbitis angelos descendentes & ascendentes ad filium hominis. Atq; vtinam cum Euangelii fine noster quoq; sermo claudatur. Cur secūdum Matthæū & Marcum mandat discipulis: Præcedam vos in Galilæam, ibi me videbitis, secundum Lucam vero & Ioannē etiā
1.Gor:15. intra conclaue obtulit se videndum? Et quidem quod se vidēdum frequenter obtulerit, & plusquā quingētis fratribus, & Petro, & Iacobo, etiam Apostolico probauimus testimonio. Et Lucas in Actib. apostolorum docuit Actuū.1.
quod discipulis manifestauerit se viuere post passionē D
suam, in multis argumentis apparens his, & disputans de regno dei. Ergo qui sæpius & diuersis apparuit, cum in Galilæa quando sit visus, nequaquā præscriptū ac definitum tempus scriptura signauerit, in Hierusalem quā do se obtulerit, & diem & horā expresserit, timidiores intra conclaue visitantur, fortiores ad montem conuenerunt. Denique intra cōclaue ostiis clausis inducit Io- Matt.28.
annes discipulos congregatos propter metum Iudæorum, quos non vndecim Lucas, sed plures scripsit fuisse. Istos autem Matthæus vndecim solos in Galilæa conuenisse non siluit. Denique sic habet: Vndecim autē discipuli abierunt in Galilæā, in montē vbi constituerat illis IESVS, & videntes eum, adorauerunt, quidam autem dubitauerunt. Quibus docendi & baptizandi tribuit potestatem. Vndecim quoque discumbentibus discipulis & Marcus in fine apparuisse scribit, quando similiter prædicandi his per totum orbem mandat officium. Vnde hoc conuenientius arbitror, quod dominꝰ quidem mandauerit discipulis vt in Galilæa se viderēt sed illis metu intra conclaue residētibus, primum se obtulisse, postea vero cōfirmatis animis vndecim illos Galilæam petisse. Vel certe hoc quoque diligentibus scriptoribus placuisse reperio: nihil obstat si dicamus pau- E
ciores intra conclaue, in monte complures fuisse.

EXPLANATIONIS SANCTI AMbrosii in Euangelium secundum Lucam liber decimus explicit.

Diui Ambrosii

MEDIOLANENSIS EPISCOPI COMMENTAR. IN EPISTOLAM PAVLI AD ROMANOS.

PRAEFATIO.

PRINCIPIA RERVM REQVIrenda sunt, vt notitia earum pos F
sit haberi. Tūc enī facilius poterit causæ ratio declarari, si eius origo discatur. Si ergo Epistolę da tę modū ostēderimꝰ, potest verū videri quod dicimꝰ. Cōstat tēporibꝰ apostolorū Iudæos, ppterea qđ sub regno Romano agerēt, Romę habitasse, ex qbꝰ hi qui crediderāt, tradiderant Romanis, vt Christum p fitentes, legē seruarent. Romani autē audita fama virtutū Christi, faciles ad credēdum fuerūt, «vtpote prudētes 4 Hæc nō
Nec immerito prudentes, qui male inducti, statim se cor cohęrent:
rexerūt, & māserūt in eo. Igitur ex Iudæis credētes, & im Opinor
probe sentientes de Christo, legē seruā dā dicebāt, quasi fuisse scri
non esset in Christo salꝰ plena. Ideo negat illos spiritu- ptū, Faci-
alem gratiā consequutos. Hi sunt qui & Galatas subuer- les ad cre
terūt, vt à traditione Apostoli recedentes, Iudaizarēt. dendū fue
Quibus ideo irascitur Apostolus, quia docti bene, facile runt, sed
fuerunt traducti. Romanis autē irasci nō debuit, sed lau male indu
dare fidē illorū: quia nulla virtutū vidētes insignia, sus- cti, statim
ceperūt fidē Christi, quāuis corrupto sēsu: nō enī audie se corre-
rāt mysteriū crucis Christi. Propterea quibusdā de Iu- xerunt &
dæa in vrbem Romā aduenientibus, sicut Priscilla & A- manserūt
quila, de edenda carne & nō edenda quæstiones fiebāt. in eo, vt
Igitur quatuor modis scribit Romanis. Hi enim caput pote prusunt omnium gentium, vt in his discant cæteri, arguens dentes Igi
ab initio genus hominū, partim physica ratione, partim tur. &c.
per legem. Primus modus est, quo se ostendit quid sit,

G & cuius sit,& quid fuerit prius: quo & hæreses percutit. Secundus modus est,quo arguit quod naturę ratione nō se subiecerint vni deo: & quæ inhonesta & turpia egerint, despecti ob hoc à deo,vt gratulentur credentes. Tertius modus est,quòd datam legem spreuerunt: vnde anteponit Græcis Iudæos. Quartus modus est,quo docet Iudæos exorbitasse à lege & prophetis,in causa Christi similes factos gentibus,vt vtrique indigeāt misericordia dei,non per legem sperando salutem,sed per fidē IESV Christi. Vnde omni industria id agit, vt à lege eos tollat,quia lex & prophetæ vsque ad Ioānem, & in sola fide illos Christi constituat,& quasi contra legem Euangelium vindicat: non destruēs legem,sed præferens Christianismum. Ostendit enim sic promissum Christū, vt illo adueniente lex cessaret: non tota, quia abbreuiatio legis facta est, quæ compendio daret salutem. Multa enī veteribus tradita sunt propter duritiā cordis illorum, vt oneri essent, quæ misericordia dei abbreuiauit, per Christum data prēteritorum remissione. Ingratus est enim misericordiæ dei,qui vult esse sub lege, Nam dixerat Moyses: Sic timentes facies filios Israel,vt quācūque se verterent,legem haberent, vt sine solicitudine omnino non essēt. Vt igitur in Christo sine lege spē vitæ salutisque ponendam tradat, & ipsum esse dominum omH nium doceat,sic incipit:

CENSVRA.

SCITO lector,argumenta quæ præferuntur epistolis,nō esse Ambrosii,sed inepti cuiuspiam consarcinatoris. In hoc autem argumento prodigiosa erat exemplariorum varietas, vt facile liqueret hic scribas suo arbitratu lusisse,velut in suo campo. Si quis legat argumenta quæ feruntur in Bibliis Hieronymi titulo,mox deprehendet aliquot huius rhapsodi centones. Qui vtinam non similiter lusisset in ipsis commentariis.

CAPVT PRIMVM.

PAVLVS seruus IESV Christi.) Apud veteres nostros ratione ōnia cōponebātur, vt Isaac propter risum,& Iacob ꝓpter calcaneum: ita & iste propter inquietudinem Saulus est nuncupatus. Postquām autem credidit,ex Saulo Paulum se dicit,hoc est,immutatum. I Et quia Saulus secundum supradictum sensum,inquietudo seu tētatio interpretatur,hic cum ad fidem Christi accessit, Paulum se dicit: id est quasi ex tentatore factum quietum,humilēmque,vel paruulum, & quia pax est fides nostra. Cum prius enim tētationes ex inquietudine Iudaismi dei seruis inferret, post ipse tentationes passus est propter spem,quam antè amore Iudaismi negarat. Seruum autem IESV Christi se profitens,à lege se exutum ostendit. Et ideo vtrunque posuit,id est, IESV Christi: quia in vtroque est dominus, sicut & Petrus apostolus testatur,dicens: Hic est omnium dominus. Quia ergo & dominus,est & deꝰ. Et sicut Dauid dicit: Quia dominus ipse est,quod hæreses negāt. Marcioni enim videtur odio legis Christum & corpus eius negare, IESVM profiteri: Iudæis autem & Fotino propter zelum legis IESVM negare quod deus sit. Nam quotienscunque aut IESVM dicit aut Christum, aliquādo deum,aliquando hominem significat: sicut hoc loco inter cætera: Et vnus,inquit,dominus IESVS, per quem oīa,quod vtiq; ad dei filium pertinet iuxta quod deꝰ est
1.Cor.8. Et alio loco: IESVS autem,inquit, proficiebat ætate & sapientia,quod vtique homini cōpetit. ¶ Vocatus A-
Lucæ.2. postolus.) Propter quod deum cognouit & fatetur, factus idoneꝰ seruus,promotū se ostendit,dicēs. Vocatus Apostolꝰ,hoc est,à domino missꝰ ad res eiꝰ agēdas. Per
Mat.12. quod ostendit hunc meritum habere apud deū,qui seruit nō legi,sed Christo. Dominꝰ est enim filiꝰ hominis etiam sabbati. ¶ Segregatus in euangelium dei. Euan- K
gelium dei est bonum nuncium, quo peccatores ad idulgentiam conuocantur. Apostolus autem quoniam in Iudaismo locum doctoris habebat,vtpote phariszꝰ, ideo à Iudaismi prædicatione segregatum se dicit in Euangelium dei,vt à lege dissimulās,Christum prædicaret: qui quod lex non potuit,credentes in se iustificaret: sed nō cōtra legē,sed ꝑ lege est. Ipsa enī hoc dicit futurū,dicēte Esaia propheta. Veniet ex Sion qui eripiat & auertat captiuitatem ab Iacob, & hoc illis à me testamentum, cum abstulero peccata eorū. ¶ Quod antè ꝓmiserat.) Vt probet ratam & integram fidei spem esse in Christo, iam prius Euangelium eius dicit à deo promissum: vt ex eo idoneum illum sponsorem vitæ doceret, prinsquàm veniret, testimonium ei datum ostendit,paria testāte Petro apostolo. Nec enim aliud datū est,inquit, nomē sub Actuū.4.
cælo,in quo oporteat saluos fieri. ¶ Per prophetas suos.) Vt manifestius salutarem esse aduentum Christi significaret, etiam personas per quas promissiōem signauerit,demonstrauit,vt quā vera & magnifica sit promissio,ex his videretur. Nemo enim rem vilem magnis præcursoribus nunciat. ¶ In scripturis sanctis. Hoc ad cumulum veræ protestationis adiecit,vt maiorem fiduciā credentibus faceret, & legem commendaret. Sanctę enim sunt scripturæ,quæ vitia damnāt, & sacramentū L
illic vnius dei & incarnationis continetur filii dei pro salute humana,testibꝰ signorū ꝓdigiis. ¶ De filio suo.) Dignum fuit vt quia deus filium suum proprium mundo promittebat,per claros viros illum promitteret,vt ex iis quā potentissimus esset qui prædicabatur, posset sciri,vt scripturis sanctis aduentū eius futurū insereret, & vt falsū nō posset videri quod à sanctis prædicatū est scripturis. ¶ Qui factus est ei ex semine Dauid secūdū carnem. Eum qui erat dei filius secundū spiritum sanctum,id est,secundū deum: quia deus spiritus est,& sine dubio sanctus est: factum dicit iuxta carnem dei filium Ioan.1.
ex semine Dauid, iuxta illud: Et verbum caro factum est,vt iam vnus sit dei & hominis filius Christus IESVS. Qui enim ex æterno dei filius erat,ignorabatur autem à creatura: dum vult manifestari pro humana salute,visibilis debuit & corporeus fieri, qa & cognosci se voluit per virtutem,& hominē peccatis abluere in carne morte deuicta. Et ideo ex semine Dauid fit,vt sicut de deo deus ante secula natus est,ita & secundum carnē ex rege ortum regium caperet,factus opere spiritus sancti de virgine,hoc est natus,vt reuerentia ei reseruata, ex hoc vltra hominē cognosceretur, qui ab humanę legis natiuitate distaret, sicut prædictū fuerat ab Esaia propheta M
Ecce virgo in vtero concipiet. &c. vt cum nouum factū videretur,ac laude dignū, prouidentia quędā dei circa Esaiæ.7.
visitationē humani generis futura dinosceretur. ¶ Qui prædestinatus est filius dei in virtute secundū spiritum sanctificationis ex resurrectiōe mortuorū IESV Christi domini nostri.) Filiū dei dicēs,patrē significauit deū, Addito autē spiritu sanctificationis, ostendit mysteriū trinitatis. Hic ergo qui incarnatus quid esset latebat tunc prędestinatus est secundū spiritū sanctificationis, in virtute manifestari filiꝰ dei,cū resurgit à mortuis,sicut scriptū est in psalmo.84. Veritas de terra orta est. Ois enim ambiguitas & diffidentia, resurrectione eius calcata est & cōpressa. Siquidē adhuc in cruce positum, Centurio vidēs magnalia,dei filiū confitetur. Nam & discipuli in morte eius dubitauerunt, dicente Cleopha in Emaus: Nos putabamꝰ quia ipse erat q incipiebat liberare Israel. Ipse enim dominus ait: Cum exaltaueritis filiū homi Lucæ.24.
nis,tūc cognoscetis qa ipse ego sū. Et iterū: Cū exaltatus Ion.8.
fuero à terra,ōnia trahā ad me. id ē, tūc cognoscar oim Ioan.12.
esse dominꝰ. Ideo autē nō dixit ex resurrectione IESV Christi, sed ex mortuorū, qa resurrectio xp̄i generalē tribuit resurrectionē. Hęc enī maior videtur virtꝰ i Christo & victoria,vt ea potestate oparetur mortuꝰ,qua ope

A ratus fuerat & viuus. Quo facto apparuit illusisse mor
tem, vt redimeret nos: vnde dominũ nostrũ hũc vocat.
¶ Per quem accepimus gratiam & apostolatũ ad obedi
endum fidei in omnib⁹ gẽtibus pro nomine eius.) Post
resurrectionẽ manifestatus filius dei in virtute, gratiam
dedit, iustificãs peccatores, & apostolos nominauit: quo
rũ se hic sociũ dicit, vt apostolat⁹ cũ gratia esset doni dei
nõ sicut Iudæorũ sũt apostoli. A deo ergo patre p Chri-
stũ dominũ hãc acceperunt potestatẽ, vt vice domini si-
gnis doctrinã dominicã acceptabilem faceret, & virtutẽ
quã in saluatore zelarẽtur perfidi Iudei, hic in seruis e-
ius à turbis admirari videntes, vehementius torquerẽtur
Testis enim doctrinæ virtus est, vt ꝙa qđ prędicatur, in-
credibile mũdo est, gestis fieret credibile. Missos igitur
apostolos vocat vt prædicarẽt fidẽ omnibus gẽtibus, vt
obedirẽt, & saluarentur: vt dominũ dei nõ iam solis Iu
dæis, verũetiã omnibus gentibus concessũ videretur: &
2.Cor.5. hanc esse dei voluntatẽ, vt in Christo, & per Christũ om
nib⁹ misereatur, vicariis eius prædicantib⁹, hoc est, pro
nomine eius: sicut alibi dicit: Pro quo legatiõe fũgimur.
¶ In qb⁹ estis & vos vocati IESV Christi.) Hoc est lega
tiõe nobis fungẽtib⁹ in õnibus gẽtib⁹ pro nomine IE-
SV Christi, inter quos estis & vos vocati: quia donũ dei
omnibus missum est, vt cum audiũt se inter cæteros vo-
catos, scirent se sub lege agere non debere, quia sine le-
ge Moysi susceperunt cæteræ gẽtes legem Christi. ¶ Om
nibus qui sunt Romæ dilectis dei vocatis sanctis.) Quã
uis Romanis scribat, illis tamẽ scribere se significat, qui
in charitate dei sunt. Qui sunt hi, nisi qui de dei filio re-
ctè sentiunt? Isti sancti sunt, & vocati dicuntur. Sub le-
B ge enim agentes, malè intelligũt Christum, & iniuriam
deo patri faciunt, cum an in Christo perfecta spes salu-
tis sit, dubitãt: ideo sancti non sunt, neque vocati dicũ-
Lucæ.10. tur. ¶ Gratia vobis & pax à deo patre nostro, & domi-
no IESV Christo.) Gratiam & pacẽ eum iis dicit esse q
recte credunt. Gratia est, quia à peccatis absoluti sunt:
pax vero, quia ex ipsis reconciliati sunt creatori: sicut di
cit dominus. In quãcunque domum introieritis, & rece
perint vos, dicite, Pax huic domui. Et sine Christo nul-
lam esse pacem & spẽ doceret, adiecit, gratiã & pacem
non solum à deo patre esse, sed & à Christo IESV. Deũ
patrem nostrum dicit propter originẽ, quia ab ipso sũt
õnia: Christũ autẽ dicit, quia eius sanguine redẽpti, fa-
cti sumus filii dei.

PRIMVM quidem gratias ago deo meo per IESVM
Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra an
nunciatur in vniuerso mundo. Finita præfatione
ante omnia gaudium suum esse testatur, vtpote gẽ
tium Apostolus, quod cum Romani regnent in mundo
subiecerint se fidei Christianæ, quæ prudentibus seculi
humilis & stulta videtur. Cum ergo multa essent ex qui
C bus gauderet in Romanis: erant enim doctrinæ memo-
rabiles, & boni operis cupidi, studiosique magis agen
di benè, quàm sermonis, qđ nõ lõge est à religione diui-
na: in hoc tamen primum se gaudere dicit, quia fides il-
lorum in omni loco currebat: quanuis non secundum
regulam ab authorib⁹ traditæ veritatis, tamẽ quia quod
ab vno deo erat, interposito nomine Christi cœperant
venerari, gratulatur sciens illos posse ꝓficere. Per quod
etiam charitatem suam circa illos ostendit, quando cõ
gaudet bono cœpto illorum, & hortatur ad profectũ.
Gratias ergo agere se dicet deo suo duntaxat, quia ad-
huc illorum nõ erat plene, quia ex ipso est omnis pater
nitas: sed quia omnis dispositio salutis nostræ à deo qui-
dem, sed per Christum est, non per legem, neque per ali
quem prophetam, gratias quidẽ se agere dicit deo, sed
per Christum: quia fama fidei illorum erat profectus
multorum, vt hoc ipsum ad dei prouidentiam referat
per Christum. Aut enim gaudebant roborati, qui credi-
derant: cæteri, quia videbant principes suos factos Chri
stianos: aut certè qui non crediderant, poterant credere D
horum exemplo. Facile enim facit inferior, quod fieri
viderit à priore. ¶ Testis enim mihi est deus, cui seruio
in spiritu meo, in Euangelio filii eius, quod sine inter-
missione memoriam vestri facio semper in oration-
bus meis.) Vt suadeat charitatem, deum testẽ dat, cui
seruit. Ad quem & precem pro his facit, non in lege ser
uiendo, sed in Euangelio filii eius: hoc est, non in eo
quod Moyses seruus tradidit, sed in eo quod filius dile-
ctissimus docuit: vt quantum distat seruus à domino, tã
tum distet Euangelium à lege: nõ quod mala sit lex, sed
quia melius est Euangelium. Deo itaque seruit in euan-
gelio filii eius, vt ostendat dei esse voluntatem vt cre-
datur in Christum. Et seruio. Quomodo? In spiritu meo
inquit, nõ in circuncisione manufacta, neque in neome-
niis, & sabbato, & discretione escarum, sed in spiritu id
est, in mente. Quia enim deus spiritus est, spiritu vel ani
mo poti⁹ debet illi seruiri. Cui enim animo seruitur, ex 2.Cor.3.
fide illi seruitur. Hæc & dominus fatu- est ad Samaritidem putantem quòd in monte adorari se deus velit, dicens: Venit hora & nũc est, quod veri adoratores adora- Ioan.4.
bũt patrem in spiritu & veritate. Etenim pater tales quæ
rit, qui adorent eum. Spiritus est deus. Adorantes ergo,
in spiritu & veritate oportet adorare. Et non locus ora-
tionem commendat, sed deuotus animus: hoc est in ve-
ritate adorare in spiritu deum spiritũ & Christum vnũ
ex quo omnia, & vnii per quem omnia. Hos quęrit ado-
ratores pater. Memorem ergo se illorum in orationib⁹ E
suis flagitat, vt seminet in illis charitatem. Facit enim il-
lis desiderium sui. Quis enim non amet eum quem au
dit memorem sui esse? Si enim ab iis qui missi non erãt
libenter acceperant doctrinã sub nomine Christi adul
teratis verbis, quantò magis ab eo quem scirent esse A-
postolum, & cuius verba comitaretur virtus, desidera-
rent audire? ¶ Obsecrans si quo modo tandem aliquan
do prosperum iter habeam in voluntate dei veniendi
ad vos.) Orationis suæ pro illis sensum ostendit. De
um enim se dicit petere, vt veniret ad vrbẽ, ad profectũ
illorum cum dei voluntate, cuius prædicat donum. Tũc
enim profectus adest, si quod agendum est, cum dei vo-
luntate agatur. Orat ergo vt quacũque excausa iam de
tur occasio qua veniret ad vrbem, quia occupatus erat
aliis prædicando, Sic prosperum iter imputans, si deo
volente veniret, quia prouida est dei voluntas. Prospe-
rum ergo iter est, non incassum laborem itineris subi-
re. Hoc rogat vt deus impleat vocando illos ad suam
gratiã. Auiditate animi loquitur. Desiderat enim illos,
sciens & illis & sibi prodesse: sicut alibi dicit. Quod est 1.Thes.2.
gaudium nostrum & corona? Nónne vos in aduẽtu do-
mini? Fructus enim Apostoli est vberior, si lucretur mul
tos. Præterea quia maius gaudium est si potentes mun F
di conuertantur ad deum: quia quantó inimici graues
sunt, tantò magis reconciliati necessarii. Voluntati itaq;
eius sic occasio data est, vt coactus appellaret Cæsarem,
& dirigeretur ex alia causa ad vrbem Romam, deo
volẽte, vt impleret propositum voluntatis suæ. Denicq;
in naufragio posito astitit dominus, dicens: Noli time- Actu.23.
re Paule, Sicut enim testificatus es de me Hierosoly-
mis, ita & Romæ. ¶ Desidero enim videre vos, vt gra-
tiam spiritalem vobis administrem ad confirmandos
vos. Confirmatio hæc tres personas requirit, annuen-
tis, dei ministrantis Apostoli, accipientis populi. Nunc
ergo desiderii sui voluntatẽ ostendit, quonã esset voto
circa illos. Cum enim dicit: Vt gratiam spiritalẽ vobis
ministrẽ, carnalem illos sensum assecutos significat: qa
sub nomine Christi non illa quę Christus docuerat, fue
rant assecuti, sed ea quę fuerant à Iudæis tradita. Se au-
tẽ cupere citius venire, vt ab hac illos traditione abstra
heret, & spiritale illis traderet donum, vt acquirat illos
deo participes illos faciens gratię spiritalis, vt in pfessiõe
& fide sua essent perfecti. Hinc datur intelligi superius

G non fidem illorum laudaſse, ſed facilitatem & votũ circa Chriſtum. Chriſtianos enim ſe profitentes, ſub lege agebant ſimpliciter, ſicut illis fuerat traditum. Nam misericordia dei ad hoc data eſt, vt lex ceſſaret: quod ſępe iam dixi: quia deus conſulẽs infirmitati hũanę, ſola fide addita legi naturali, hoĩm genus ſaluari decreuit. Quid eſt, quod cũ ſcriptis illos corrigat, & à carnali ſenſu abſtrahat, præſentiam ſuam neceſsariã dicit, vt gratiam illis ſpiritalem miniſtraret, cũ quæ ſcribit ſpiritalia ſint: niſi quia aliter dicta ad aliud ſolent rapi, ſicut ab hæreticis fit? Ideo deſiderat vt præſens doctrinam Euãgelicam ſenſu quo ſcribit, his tradat, ne ſub authoritate literarũ eius non auferretur error, ſed firmaretur: quippe cũ prę ſens quę verbis ſuadere non poterat, ſuaderet virtute, vt magis illis proficiat aditis. ¶ Id eſt ſimul conſolari in vobis per eam quæ inuicem eſt fidẽ veſtrã atque meã.) Conſolari ſe dicit cũ illis, ſi apprehendãt ſpiritalia: quia quãuis congaudeat fidei illorum, dolet tamen quia non rectã accipiebãt fidem. Hoc affectu fuit Apoſtolus, vt alienа vitia quaſi ſua doleret. Ac per hoc conſolemur, inquit, per vnam atq; eandẽ fidẽ. vt tunc conſolatio vna ſit ſi vnius fidei efficerentur in Chriſto, vt adminiſtratio gratiæ ſpiritalis euangelizãte Apoſtolo hunc præſtaret effectum.

H NON autẽ arbitror vos ignorare fratres, qa ſæpe ꝓpoſui venire ad vos, & prohibit⁹ ſũ vſq; adhuc.) Propoſitum & votum ſuum oſtendit, quod quidem ſcire illos non ambigit per eos fratres qui ab Hieruſalem vel confinibus ciuitatibus cauſa ſuæ religionis ad vrbẽ veniebant, ſicut Aquila & Priſcilla, votũ ci⁹ inſinuantes Romanis. Cum enim ſæpe vellet venire, & prohiberetur, ſic factum eſt vt ſcriberet epiſtolam, ne diu in mala exercitatione detenti, non facile corrigerentur. Et fratres eos vocat, non ſolum quia renati erãt, ſed quia erant inter eos, licet pauci, qui recte ſẽtirent. Vnde dicit. Vocatis ſanctis. Quid tamẽ eſt, Vocatis ſanctis? Si enĩ iam ſancti ſunt, quomodo vocantur vt ſanctificẽtur Sed hoc ad dei petinet præſcientiam, quia quos ſcit de⁹ futuros ſanctos, iam apud illum ſancti ſunt, & vocati ꝓmanent. Prohibitum tamen ſe dicit vſque ad tempus datæ epiſtolæ, à deo vtique, qui ſciens adhuc imparatos illos, ad alias vrbes direxit Apoſtolum, quę iam ad recipiẽdã veritatem eſsent capaces, quãuis ſub nomine agerent ſaluatoris: ſed vitiis prohibebantur carnalibus, ne digni iam eſsent addiſcere ſpiritalia. Denique volentes aliquando in Bithyniam ire, prohibiti ſunt à ſancto ſpiritu Paulus & Sylas. Cur, niſi ſciret adhuc effectum deeſ-
I ſe? Apud Corinthios autẽ cõmonetur Apoſtolus, dicẽte domino: Loquere, ne tacueris, quia populus mihi mul-
Actu.18. t⁹ eſt in hac ciuitate. Non ergo ocioſẽ prohibitum ſe dicit, ſed & cauſas morarum diſcreuit. Et hos vt ſe præparent adhortatus eſt, vt audientes ſibi gratiam ſpiritalẽ miniſtrandam fore, dignos ſe efficerent, à vitiis carnalibus abſtinentes, ad excipiẽdam eam. ¶ Vt aliquem fructum habeam & in vobis, ſicut & in cæteris gentibus.) Pro vtilitate communi cupidum ſe veniendi ad hos declarat, vt & hi ſalutem ſpiritalis gratiæ cõſequãtur, ratam habentes fidei ſuæ profeſsionem, vt hic fructum habeat apud deum miniſterii ſui, per quod laceſſet illos ad fidem rectam exemplo cæterarum gentiũ. Prõptior enim fit quis ad rem ſibi traditã, ſi illi multos videat aſſentire. ¶ Græcis & Barbaris, ſapientibus & inſipientibus debitor ſum.) Debitorem ſe dicit horum quos memorat, quia ad hoc miſsus eſt, vt omnibus prædicaret: per quod etiam omnes ſignificat debitores. Confiteri enim creatorem deum, ex quo omnia, & per quem omnia, debitus & honor eſt, & ſalus confitentis. Græcos enim gentiles poſuit, ſed eos qui Romani dicantur ſiue natione, ſiue adoptione. Barbaros vero eos qui Romani non ſunt, quorum genus aduerſum eſt, & nõ ſunt gẽtiles. Sapientes autem illos dixit, qui mundanis ratio-

K nibus eruditi, ſapientes vocantur in ſeculo, dum aut ſiderum ſpeculatores ſunt, aut mẽſuris, aut numeris, aut arti Grammaticæ ſtudẽt, aut Rhetoricæ, aut muſicæ. His omnibus oſtendit nihil hæc prodeſse, nec vere ſapientes eſse, niſi credant in Chriſtum. Stultos vero hos dixit qui ſimplicitatem ſequẽtes, harum rerum imperiti ſunt. His omnibus miſsum ſe prædicare teſtatur. De Iudæis autem tacuit, quia magiſter gentium eſt, Ac per hoc debitorem ſe profitetur, quia ad hoc accepit doctrinam, vt tradat & cum tradit, acquirat. ¶ Itaque quod in me eſt, promptus ſũ & vobis qui Romę eſtis, euangelizare.) Quanuis miſsum ſe prędicare omnibus dicat gentibus promptum tamẽ ſe Romanis aſserit tradere Euangelium gratiæ dei, apud quos regni Romani caput & leder eſt. Ad membrorum enim vtilitatem pertinet vel requiem, ſi caput inquietum non fuerit. Ideo Romanorum pacem optat, vt non multum ſe iactet Satanas, & vberiores fructus habeat operis ſui. ¶ Non enim erubeſco euangelium. Virtus enim dei eſt in ſalutem omni credenti. Hoc dicto illos tangit à quibus acceperãt non rectam fidem. Apoſtolorum tamen doctrinã virtus commendabat, vt quia incredibile videbatur quod prædicabatur, ſigna & prodigia ab apoſtolis facta, teſtimonio eſsent non diffidendũ de iis quæ ab illis dicebantur, in quibus tanta virtus ineſset. Nulli enim dubium verba virtuti cedere, ac per hoc, quoniam illorum nulla viſa erant portentia, prædicatio illorum ſine virtute dei erat. Ideóque nõ ſe dicit erubeſcere Euangeliũ dei, illos autem erubeſcere, quia quod illis tradiderat, in reprehenſionem veniebat, nec quoquam teſtimonio firmabatur, & diſcordabat à doctrina apoſtolica. Virt⁹ igitur dei eſt, quæ inuitat ad fidem, & dat ſalutẽ omni credenti, dum peccata donat, & iuſtificat, vt à ſecunda morte detineri non poſsit ſignatus myſterio crucis. Prædicatio enim crucis Chriſti inditium eſt mortis euictæ, dicente apoſtolo Ioanne: Ad hoc enim venit filius dei, vt ſolueret opera diaboli, vt omnis credens non teneatur à morte, quia ſignũ habet quod victa mors eſt. ❧ Iudęo primũ, & Græco. Id eſt, huic qui eſt ex genere Abrahæ, & huic qui ex gẽtibus. In Græco enim gẽtilẽ ſignificat, ĩ Iudęo vero eũ qui ex genere ſit Abrahæ. Nã Iudæi ex tẽpore Iudę Maccabæi dici cœperunt, qui in cauſa cladis reſtitit ſacrilegiis gẽtiũ, & fiducia dei collegit populũ, & defendit genus ſuum. Fuit autem ex filiis Aaron. Quãuis ergo præponat Iudæum cauſa patrum, tamen ſimiliter etiã ipſum indigere dicit dono Euangelii Chriſti. Si M
ergo & Iudæus non iuſtificatur niſi per fidem Chriſti IESV, quid opus eſt eſse ſub lege? ❧ Iuſtitia enim dei reuelatur in eo ex fide in fidẽ. Hoc dicit, qa in illo q credit, ſiue Iudæus ſit, ſiue Græcus, iuſtitia dei reuelatur. Iuſtitia dei dicit, quia gratis iuſtificat impium per fidem ſine operibus legis, ſicut alibi dicit: Vt in illo inueniar non habens eam iuſtitiam quæ ex lege eſt, ſed illam quæ Philip.3.
ex fide eſt. Quæ ex deo eſt iuſtitia in fide, ipſam iuſtitiam dicit reuelari in euangelio, dum donat homini fidem, per quam iuſtificetur. Oſtenditur enim in eo veritas & iuſtitia dei, dum credit & profitetur. Iuſtitia eſt dei quia quod promiſit, dedit. Ideo credẽs hoc eſse ſe cõſecutum quod promiſerat deus per prophetas ſuos, iuſtũ deum probat, & teſtis iuſtitiæ eius. Ex fide in fidẽ. Quid aliud eſt ex fide in fidẽ, niſi quia fides dei eſt in eo quod de ſe repromiſit: & fides hominis, qui credit promittẽti, vt ex fide dei promittentis in fide hominis credentis dei iuſtitia reueletur? In credente enim iuſtus deus apparet: in eo autem qui non credit, iniuſtus videtur. Negat enim veracem deum, qui nõ credit deum dediſse quod promiſit. Hoc contra Iudæos loquitur, qui negant hunc eſse Chriſtum, quod promiſit deus. ❧ Sicut ſcriptũ eſt: Iuſtus autem ex fide viuit.) Propterea ad exemplum prophetæ Abacuch ſe conuertit, vt declaret olim oſtenſum iuſtum ex fide non ex lege viuere: hoc eſt, nõ iuſtũ Abac.2.

A cati hominem apud deum per legem,ſed per fidem. Vita enim ex fide non hæc præſens eſt,ſed futura: quia iuſtus ex fide viuit,ſed apud deum.

REVELATVR enim ira dei de cælo in omnẽ impietatem & iniuſtitiã hominũ eorum qui veritatẽ dei in iniuſtitia detinẽt.) Sicut enim in illo qui credit iuſtitia dei reuelatur,ſicut ſupra memorauimus:ita & in eo qui non credit,impietas & iniuſtitia reuelatur. Ex ipſa enim cęli fabrica iratus illi deus videtur. Idcirco enim tam pulchra aſtra cõdidit,vt ex iis quantus & quàm admirabilis creator eorũ eſt,poſsit agnoſci, & ſol⁹ adorari. Vnde ſcriptum eſt in pſalmo.18. Cęli enarrant gloriam dei,& opera manuum eius annũciat firmamẽtum.) Per naturalem ergo legem reum facit genus humanũ. Potuerunt enim id per legem naturæ apprehendere,fabrica mũdi teſtificante authorẽ deum ſolũ diligẽdum, quod Moyſes literis tradidit:ſed impii facti ſunt non colendo creatorem:& iniuſtitia in eis apparet, dum videntes diſsimulant à veritate,non facientes vnum deum.

¶ Quia quod notum eſt dei,manifeſtum eſt in illis.) Notitia dei manifeſta eſt ex mundi fabrica. Vt enim deus, qui natura inuiſibilis eſt,etiã viſibilib⁹ poſsit ſciri,op⁹ factum eſt ab eo quod opificẽ viſibilitate ſua manifeſtaret,vt per certum incertum poſsit ſciri: vt per hoc quod
B cęteris impoſsibile eſt ,ille eſse deus omniũ crederetur, qui hoc op⁹ fecit. ¶ De⁹ enim illis manifeſtauit, hoc eſt opus fecit,per quod poſsit agnoſci fides. Inuiſibilia enim eius à creatura mũdi,per ea quæ facta ſunt, intellecta cõſpiciuntur.) Idem ſenſus eſt,quem repetit,vt abſolutius doceat:quia cum per ſe potentia & maieſtas dei creaturæ oculis aſpici non poſsit, opere mundi intellecta conſpiciuntur. Hoc igitur genere reos facit eos qui ſine lege vixerunt & naturæ,& Moyſi. Conſuetudine enim peccandi obruerunt legem naturæ,obliti ſunt memoriam eius. Legem autem quæ ad reformationem data fuerat,pęipere noluerũt,vt duplici modo obnoxii fierent damnationi. ¶ Sẽpiterna quoq; eius virtus & diuinitas,ita vt ſint inexcuſabiles.) Vt omnino excuſari impietas non poſsit,adiecit etiam virtutes dei,& diuinitatẽ ſempiternam cognitam eſse ab hominibus & ſtupore quodam hebetaſſe ad honorandum deũ:quem & eſse & operari ad vtilitatem ſuã nõ ignorarẽt Ea enim quæ humanis viſibus euoluto anno gignuntur,ipſum decreuiſſe nulli indubiũ venit. AEterna ergo virtus eius Chriſtus eſt,quia inſtituit quæ nõ erant,& in eo manẽt. Cui⁹ ſi dudum perſona agnita non eſt, opera tamẽ manifeſta ſunt. Diuinitas vero,qua in opere ſibi decreto perſeuerant elemẽta rerum, vt ſint inexcuſabiles. Multis enim modis qui reus conuincitur,excuſari nõn poteſt.

¶ Quoniam cum cognouiſsent deum, nõ ſicut deũ magnificauerunt,aut gratias egerunt.) Vſq; adeo nõ ignorauerunt,vt faterentur vnum eſse principium, à quo o-
C mnia initium ſortita ſunt,cæleſtia & terreſtria,& infernа:& hunc vnum eſse qui omnibus decreuerit proprietates & officia naturaliter: & hæc ſcientes non egerunt gratias. De anterioribus loquitur, vt præſentes & futuros corrigat. ❧ Sed euanuerunt in cogitationibus ſuis.) Euanuerunt. Videtes enim mundũ miro ornatu aptatũ ab eo quẽ eius opificẽ cognouerant, diſsimulauerunt. ❧ Et obſcuratum eſt inſipiens cor eorum.) Nebula erroris texit cor illorũ,qa cũ creatorẽ ex iis quę fecit pulchra,plus amplius honorificare debuerint, obtuſi ſunt relicto illo,hoc ſolum ſibi dicẽtes ſufficere ad ſalutem ¶ Dicentes enim ſe eſse ſapientes,ſtulti facti ſunt.)Sapientes enim ſe arbitrãtur,quia rationes phyſicas inueſtigare putant,ſcrutãtes curſus ſyderũ,& qualitates elementorum,dominũ autẽ horũ ſpernentes. ideo ſtulti facti ſunt:cũm ſi hæc laudanda ſint,quantò magis creator illorum? Solent tamen pudore paſsi neglecti dei,miſera vti excuſatione,dicentes per iſtos poſse ire ad deum,ſicut per comites peruenitur ad regem. Agẽ,nũquid tam demens eſt aliquis,aut ſalutis ſuæ immemor, vt honoti D
ficentiam regis vendicet comiti,cum de hac re ſi qui etiam tractare fuerint inuenti, iure vt rei damnẽtur maieſtatis? Et iſti ſe non putant reos, qui honorem nominis dei deferunt creaturæ,& relicto domino conſeruos adorant,quaſi ſit aliquid plus quod ſeruetur deo Nã & ideo ad regem per tribunos aut comites itur,quia homo vtique eſt rex,& neſcit quibus debeat rempublicam credere. Ad deum autem)quem vtique nihil latet, omnium enim merita nouit)promerendum ſuffragatore nõ opus eſt,ſed mente deuota. Vbicunq; enim talis locutus fuerit ei,reſpondebit illi: Et mutauerunt gloriam incorruptibilis dei in ſimilitudinẽ imaginis corruptibilis hominis.) Sic obcæcatũ eſt cor illorũ,vt maieſtatem inuiſibilis dei,q̃ ex his factis agnouerãt,nõ hominib⁹,ſed,quod peius eſt,& inexcuſabile crimen, in ſimilitudinem hominum mutarent,vt forma corruptibilis hominis deus ab his vocetur,hoc eſt,ſimulacrum hominis:vt quos viuos numine donare non audent, mortuorum imagines in gloriam dei recipiant. Quanta ægritudo, quanta ſtultitia hos ſe ſapientes appellare ad ſuam damnationem, apud quos plus mortui poſsunt q̃ viui,& mortui potio- E
res ſunt viuis: A viuo enim deo recedẽtes,mortuis fauẽt in quorum numero ſunt,ſicut ſcriptum eſt: Mortalis fingit mortuum manibus iniquis. Hoc de huiuſmodi ſapientia Salomonis dictum eſt.

¶ Et volucrum & quadrupedum & ſerpentium.) His ſubiectis,cumulauit ad pœnã hebetudinis vt, vltra ſtultitiam & vanitatem ſint huiuſmodi. Sic enim dei maieſtatem & gloriam minuerunt, vt horum qhę minima & parua * ſunt, ſimilitudini,dei honorificentiam darent. * praua.
Primi enim Babylonii deum vocauerunt figmentum Beli cuiuſdam,quondam hominis mortui,qui principatum in eos dicitur egiſse. Coluerunt & ſerpentem draconem,quem occidit Daniel homo dei,cuius ſimilitudinem habent. AEgyptii autem colebant quadrupedem quam dicebant Apin,in ſimilitudinẽ vaccæ:quod malũ imitatus eſt Hieroboam, vaccas inſtituens in Samaria, quibus ſacrificarent Iudæi:& volucres,quia Coracina ſacra habent pagani. Harum tamen omnium rerum quas memoraui,ſimulacra coluerunt AEgyptii, & alia quæ nunc dicere nõ eſt neceſse. Hæc ab his facta ſunt, qui ſe ſapientes æſtimauerunt in mundo. Quia enim inuiſibilem deum non honorauernnt iſta faciendo ,nec iis quæ viſibilia ſunt,ſapere potuerunt. Difficile enim in mai- F
oribus prudens,in minoribus non ſapit. ¶ Propter quod tradidit illos deus in deſideria cordis illorum, in immũditiam, vt contumeliis afficiant corpora ſua in ſemetipſis.) Quoniã,inquit,ad iniuriam creatoris dei figmenta & ſimilitudines rerum deificauerunt, traditi ſunt illudendi,& traditi non vt illa agerent quę nolebant,ſed vt illa perficerent quæ deſiderabant. Et hic boniras dei eſt,cum dignum fuiſset ſubiici illos, vt facerent quæ nolebãt,& cruciarentur:quia licet bonũ,ſi cõtra voluntatẽ fiat,amarum & malũ eſt. Iſti autem auertentes ſe à deo, traditi ſunt diabolo. Tradere autem eſt permittere,non incitare aut immittere: vt ea quæ in deſideriis conceperant.adiuti à diabolo explerent in opere. Nec enim poſſunt huiuſmodi bonum cogitatum habere. Traditi ergo ſunt in immũditiã, vt contumeliis afficiant corpora ſua in ſemetipſis. Cum præterita recolat,etiam præſẽtis temporis ſignificat:quia traduntur nunc vſq; vt contumeliis afficiant corpora ſua. Originis enim illius nunc vſq; ſunt homines,qui dicuntur corpora ſua dehoneſtare inuicem. Cum cogitatio animæ ſit in crimine,corpora dicuntur dehoneſtare. Quare,niſi quia macula corporis indicium eſt peccati animæ? Cum enim corpus cõtaminatur,nemo ambigit animæ eſse peccatum.

¶ Qui commutauerunt veritatem dei in mendacium, & coluerunt & ſeruierũt creaturę potius q̃ creatori, qui eſt benedictus in ſecula. Amen.) Commutantes verita-

G tem dei in mẽdaciũ:id eſt,nomẽ dei ,qui verus eſt deus, dederunt iis qui nõ ſunt dii,Lapidib⁹ enĩ,vel lignis, vel cæteris metallis auferẽtes qđ ſunt,dant illis qđ nõ ſunt. & hoc eſt immutare verũ in falſum. Nõ enim vocantur iam lapis aut lignũ,ſed deus.hoc eſt ſeruire potius creaturæ q̃ creatori.Nõ negãt enim deum,ſed ſeruiũt creaturæ:quo nõ excuſantur,ſed accuſãtur magis,quia cognoſcentes non honorant deũ,qui eſt benedictus in ſecula Amen:hoc eſt,verum. Deus vero benedictus ait in ſecula,quia permanetdeus,diis autẽ gentiũ ad tempus impietas dat honorem:ideo non eſt verum. In deo autem manet veritas.Hanc benedictionem alio loco filio dei aſsignat,inter cætera dicẽs : Et ex quibus Chriſtus ſecundũ carnem,quia eſt deus benedictus ſuper omnia in ſecula Amen.aut vtraq; ad Chriſtum pertinent, aut eadem dixit de filio,quæ & de patre.

PROPTEREA tradidit illos deus in paſsiones ignominiæ.Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem vſum in eum vſum qui eſt cõtra naturam.)

Hæc irato deo propter idololatriã humano generi proueniſse teſtatur,vt mulier mulierẽ turpi deſiderio ad vſum appeteret . Quod quidam aliter interpretãtur, non perſpicientes vim dicti. Quid eſt enim immutare naturalem vſum in eum vſum qui eſt contra naturam,niſi ſublato conceſso vſu,aliter vti,vt vna atq; eadẽ pars corporis vniuſcuiuſq; inter ſe inuicẽ ſexus aliter ſe ad vſũ præbeat,q̃ conceſsum eſt?Nã ſi illa eſt pars corporis quã putant,quomodo immutauerunt vſum naturæ,cum habeat huiuſmodi vſum datum à natura?Superius iam dixerat traditos in immunditiam, nõ tamen qualitatẽ ope
H ris immunditiæ ipſius oſtenderat: pro quo nunc declarat. ¶ Similiter autem & maſculi relicto naturali vſu fœminæ,exarſerunt in deſideriis ſuis in inuicẽ, maſculi in maſculos turpitudinem operantes.)Nunc manifeſtauit quomodo ſuperi⁹ de mulieribus quod dixit intelligi debeat. Quando enĩ ſubiecit, Similiter & maſculi,dicens, exarſerunt in deſiderium ſui:oſtendit apertum peccatũ mulierum. Et quid mirum , cum hodieq; tales mulieres reperiantur,vt ſicut illud à viris,ita & hoc à mulieribus ſit inuentum?Deniq; ſi mulieres inter ſe accuſant,& viri ſimiliter:manifeſtum eſt vt qui iam veritatem dei immutauerunt in mendacium , immutarent & naturalem vſum in eum vſum per quem dehoneſtarentur rei facti mortis ſecundę. Quoniam enim aliam legem dare non poteſt Satanas,nihil enim habet,conceſsa & licita in alium ordinem verſat , vt dum aliter fiunt quàm conceſsa ſunt ſint peccatum. ¶ Et mercedem quã oportuit erroris ſui in ſemetipſos recipientes.) Hanc dicit compenſa
I tionem eſse cont: pti dei,id eſt,turpitudinem & cõtaminationem.Hæc eſt enim prima cauſa peccati Quid enĩ peius,quid deterius hoc peccato?Quantum enim idololatria per impium & grauiſsimum delictum eſt, tantum & compenſatio eius horrenda,& perſordida paſsio eſt. ¶ Et ſicut non probauerunt deum habere in notitia,tradidit illos deus in reprobũ ſenſũ,vt faciãt ea quæ nõ cõueniũt.) Propter errorem ſimulacorum traditi ſunt ad turpia facienda inuicem , ſicut iam dictum eſt . Et quia impunitatem horum æſtimauerũt,incurioſum deum iudicantes,ac per hoc negligendum,hinc additũ eſt,vt magis ac magis hebetati, ad omnia mala admittenda fierẽt promptiores , vt facta quæ hominibus non ambigerent diſplicere,deum nõ crederent vindicare.Nunc enumerat omnia mala quę illis ſuperaddita ſunt,vt vel ſic cõuerſi ad naturalem intellectum , intelligerent irato deo hæc ſibi proueniſse . ¶ Repletos,ait, omni iniquitate.) Hic ſummatim locutus eſt,& ſubiecit membra iniquitatis. ¶ Malitia,fornicatione.)Hæc fornicatio habet in ſe & adulterium.Si enim dixiſset adulterium,videbatur excuſaſse fornicationem , ſicut leges Romanæ:Ideo quod minus eſt poſuit,vt quod maius eſt , inultum non poſsit credi,& cætera quę manifeſta videntur, ¶ Auaritia,ne-
K quitia,plenos inuidia,homicidiis,cõtentione,dolo,ma- K lignitate,ſuſurrones,detractores,deo odibiles, cõtumelioſos,ſuperbos,elatos,inuentores malorum , parentibus non obedientes.) Quanta autem inſolentia arrepti ſunt,vt nec parẽtes ſuos quos authores in natiuitate habent,agnoſcerẽt:quiq; ſe natos gauderẽt , illos per quos eſse cœperãt,contemnebant:hoc eſt eſse ſine intellectu, ſine charitate ſcilicet dei.Nã erat inter illos charitas carnis.Hi dei iuſtitiam cognoſcẽtes per legem naturæ, ſciuerunt enim hæc deo diſplicere,ſed hoc in animo ponere noluerũt. ¶ Inſipientes,incõpoſitos,ſine affectione, ſine miſericordia.Quoniã qui hæc agũt,digni ſunt morte:& nõ ſolum qui faciunt ea,ſed etiã qui cõſentiunt facientibus.)Aſsenſus enim participatio eſt.) ❧ Qui cũ iuſtitiã dei cognouiſsẽt,nõ intellexerunt, quoniã qui talia agũt,digni ſunt morte.) Vſq; adeo iuſtitiam dei cognouerunt,vt nõ negent hæc omnia quæ faciunt , pœna digna & morte.Hæc omnia mala corpus eſt peccatorũ, cui mancipati facti ſunt poteſtatis eiuſdem vt faciant punienda . Hæc enim malorum cauſa à Sodomitis cœpta eſt offenſione dei,ſicut ſupra dictum eſt , & in omnem propè partem mundi ramos ſuos extendit, iram dei idololatriæ cauſa nũcians,quæ prima pars eſt erroris & impietatis,quam primum condemnat,vt cum hæc emendata fuerint,facile corrigãtur & morum vitia. Sublato enĩ malitiæ ſemine,nequitię fructus areſcent.Non enim dat arbor fructus,cuius exciſæ ſunt radices.Nã ideo & Moyſes Sodomæ & Gomorræ geſta memorauit,exitumq; nõ tacuit,vt timorẽ poneret huius rei vitandæ. Non ergo hoc vitium & cõtaminatio dehoneſtatæ vitæ ab hoc admittitur,qui in animo cogitat deum. Sunt quidam qui ſe reos non putant ſi non operentur quæ mala ſunt,aſsentiunt autem facientibus. Aſsentire eſt autem, ſi cum poſsit reprehendere,taceat , aut audiens has fabulas adule- L
tur.Sciens enim impurus & malignus non ignorari quæ agit,& minime ſe vitari,ſed & honori eſse , gloriatur fore ſe talem:nec confundi poteſt in his,quando videt faueri ſibi,& obſecundari ab iis qui nõ ſunt tales,& ita eſt vt qui fomitem præbeant delictis illorum:ideoq; dignũ eſt vt pari crimine rei habeantur.Sunt iterũ alii qui non ſolum faciunt mala,ſed etiam qui conſentiunt facientibus,vt non ſolum faciant,ſed & talibus conſentiant. Duplex ergo horum eſt nequitia . Nõ enim tã mali ſunt qui faciunt,& facientibus contradicunt . Scientes enim ne faria , non illa vindicant . Illi enim tam nequiſsimi ſunt qui faciunt, & conſentiunt facientibus , vt nec deũ timeant,increſcere cupiẽtes mala.ideo hæc minime vindicant,vt ſuadeant non illa eſse vitanda.

CAPVT SECVNDVM.

N

QVAPROPTER iexcuſabilis es ô homo omnis qui iudicas,in quo enim iudicas alterũ teipſum cõdemnas. Eadem enim agis quæ iudicas.)Quoniã faciẽtem maligna,& cõſentientem facientibus, morte dignos oſtẽdit:ne forte hic q̃ facit,& nõ cõſentit facientibus,excuſare ſe poſse putaret, docet huiuſmodi inexcuſabilẽ fore Non enim iuſtum eſt vt hnic impunè concedatur , quia per hypocriſin oſtendit ſe non talem, cum peior eſse deprehendatur.Fallit enim vt dum puniendus ſit , honore dignus appareat.❧ Scimus autem quoniã iudiciũ dei eſt ſecundum veritatem in eos qui talia agunt. Hoc eſt, non ignoramus deum iudicaturum de his in veritate, quando noſipſi de his iudicamus. Si enĩ nobis diſplicẽt, quãto magis deo,qui magis iuſtus eſt , & opus ſuum zelatur?In veritate ergo cum dicit iudicaturum deum de his,terrorem ineutit,vt quem hi incurioſum dicũt , iſte malos ſecundum veritatem dicat iudicaturum,hoc eſt, veriſsimè reddere ſecundũ menſuram vniuſcuiuſq;, nõ parcere. ¶ Exiſtimas autem hoc ô homo qui iudicas de

A iis qui talia agũt,& facis ea,quia tu effugies iudiciũ dei.) Hoc eſt,nunquid quia tibi examen datum eſt poteſtatis iudicandi de malis & ſtupris, cum eadem agas:& nõ eſt qui te ad præſens iudicet,effugies iudicium dei:Nõ vtiq; quia ſi iudicium dei in mundo euaſiſti, quia omnis hęc poteſtas & iudicium à deo eſt, in futurum non euades. Per ſe enim iudicaturus eſt deus,apud quem ceſſat adulatio & perſonarum acceptio. Aut certe ſi iuſtum alicui videtur vt huiuſmodi immunis à pœna ſit,dicat. Quod ſi iuſtum eſt vt non euadat, credat deum iudicaturum, vt & quod iuſtum eſſe iudicat,verum ſit & impleatur,& deum conditorem mundi prouidẽter & curioſẽ operis ſui merita requirere fateatur. Si enim fecit & negligit, malus opifex dicitur,quia per id quod negligit,nõ bona ſe feciſſe quæ fecit oſtendit. Sed quia bona feciſſe negari non poteſt:)indignum eſt enim & improbabile, bonum male feciſſe)curam eorũ neceſſe eſt vt dicatur agere,quia contumelia eius erit & accuſatio, ſi bonorum à ſe factorum negligens inducatur:quippe cum eius nutu ac prouidentia vita ipſa ſuſtentetur miniſterio elementorum, ſicut ipſe dominus dicit: Qui ſolem ſuum oriri
Mat. 5. facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Qui ergo pręſtat curam,non agit conſeruare quod fecit,vt amantes ſe remuneret, ſpernentesq; cõdemnet?
¶ An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis?ignoras quoniam bonitas dei ad pœnitentiam te adducit? Hæc dicit vt non iam ſe putet euaſiſſe, ſi illum bonitas dei patitur diu peccantem,nec patien-
B tiam eius putet contemnendam quaſi non curantem res humanas. Intelligat autem ideo à ſe diſſimulari,quia nõ in hac vita iudicium dei promiſſum eſt futurum, vt in ventura vita pœniteat illum iudicem deum non credidiſſe. In pœna enim poſitus ſine fructu pœnitentiam pœnitebit,quia nõ credidit iudicium dei quod videt verum. Neceſſe eſt enim vt acrius emendetur, immo pœnis perennibus torqueatur, quẽ patientiæ longanimitas non emendauit. Seueriſsimè loquitur,ſciens malignam mentem non poſſe niſi timore à vitiis facile reuocari.
¶ Secundum duritiam autẽ tuã & impœnitens cor theſaurizas tibi irã in die iræ & reuelatiõis iuſti iudicii dei, qui reddet vnicuiq; ſecundũ opera ſua.) Impunitatẽ ſperans peccatorum,non ſolum durat incõuerſibilis & intractabilis manẽs,ſed adhuc acerbi⁹ peccat, ſecurus qđ non ſit vltio futura,cor habens impœnitens, ignorãs qa iram ſibi cõgregat in dei irę,Neceſſe eſt enim ſeueriori pœna vt plectatur,immo flammis perẽnibus torqueatur qui longa dei patientia non ſolum ſe emendare noluit, ſed adhuc addens ad contemptum exaggerauit pecca-
C ta. Dies iræ eſt peccatoribus quo puniẽtur: ideo ipſis eſt ira,qui ſentiunt pœnam in die reuelationis iuſti iudicii dei. Reuelabitur enim,id eſt agnoſcetur, quod modo futurum negatur:ideoque cum oſtenditur quod non eſſe creditur,reuelatur. His enim oſtẽditur qui negant, quia credẽtibus manifeſtum eſt,vt confiteantur etiam inuiti iuſtum iudicium dei,cum vnicuiq; reddet ſecundũ opera ſua. Nunquid non hęc fatebuntur iuſte fieri,cum viderint mala inuicem facta vlciſci? ¶ His qui ſecundũ patiẽtiam boni operis,gloriam & honorẽ & incorruptionem quærentibus vitã æternã.) Quoniam iudicium dei iuſtũ prædicat,quale autẽ bonis futurum eſt,declarauit: Hos dicit qui patientiã dei ſcientes,partim ad correptionũ,partim ad maiorẽ vltionẽ non ſe corrigentiũ protelari,priorum operũ pœnitẽtes,benè verſantur freti fiducia fidei,ne diu hic poſiti damnum incurrant promiſsæ vitę. Dabit ergo eis gloriam & honorem. Et ne nõ hoc valde magnum ad comparationem pręſentis vitæ videretur,quia & hic glorioſi videntur & honorati, adiecit, & incorruptionem: vt ex eo alia gloria & alter honor intelligeretur,quando incorruptio ſimul comitabitur. In præſenti enim honor vel gloria frequenter amittitur quia corruptibilis eſt qui dat,& quod dat,& qui accipit.
In die enim iudicii dei incorruptis iam dabitur honor D & gloria,vt ſint tota vita ęterna. Ipſa enim glorificabitur ſubſtantia quadam immutatione meritorum. Hi ergo quærunt vitam æternam,qui non ſolum bona profeſsionis ſunt,ſed & vitæ. ¶ His vero qui ex contentione,& qui diffidunt veritati, obediunt autem iniquitati, ira & indignatio,tribulatio & anguſtia.) Hoc eſt,iterata anguſtia,diffidẽtes de futuro dei iudicio per Chriſtum, ac per hoc & patientiam eius contemnentes, cõtendunt euacuare illud,cum ſit verum & ſtabile. Credunt enim iniquitati. Iniquitas eſt enim negare quod deus futurũ prædixit. Tria ergo alia poſuit incredulitati condigna, dicens:Ira & indignatio & anguſtia. Ira eſt nõ ei qui iudicat,ſed illi qui iudicatur,dum fit reus. Iraſci enim dicitur deus, vt vindicaturus credatur. Nam dei natura ab his paſsionibus immunis eſt. Et vt non ſolum iraſci,ſed & vindicare credatur adiecit, & indignatio. Indignatio eſt quam addẽdo ſuper iram, iniuriam ſuam deum vindicaturum ſignificat. Anguſtiæ vero ſunt quibus ſententia conſtrictus tribulabitur in pœna. ¶ Super omnẽ animam hominis operantis malum.) In hoc opere non ſolum facta ſignificat,ſed & perfidiæ profeſsionem. De incredulo enim dicit: & ideo ſuper animam dixit,vt ſpiritalẽ pœnã intelligas,non corporalẽ,qa anima inuiſibilibus pœnis artabitur. ¶ Iudæi primũ,& Græci.) Semper Iudæum anteponit prærogatiua patrum, vt aut coronetur primus,aut dãnetur, quia credens propter Abrahã honorificentior eſt: diffidens autem peius tractandus eſt quia donum promiſsum patribus refutauit.
¶ Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum Iudæo primũ,& Græco.) Quomodo incredulis tria pœnalia poſuit,ſic & fidelibus tria magnifica, vt honorem habeant geminum,quaſi filii dei. Gloria autem ſit pro immutatione. Pax vero eò quod bene viuentes quieti e- E runt in futuro, nulla perturbatione commoti: quippe quia omnis homo à contrariis ſe abſtinens, apud iudicem habet pacem.
¶ Non enim perſonarum acceptio eſt apud deum.) Quoniam oſtẽdit Iudæũ ſiue Græcum nõ deſpici à deo, ſi tamẽ credat in Chriſtum, ſed accepto ferri ambobus iuſtitiam fidei,ſic iterum nõ credentes pariter reos eſſe, quia magis oberit circunciſio ſine fide, & proderit præputium per fidem, ac per hoc docet perſonarum acceptorem deum non eſſe. Nec enim prærogatiuam generis ſequtur,vt ſuſcipiat cauſa patrũ diffidẽtẽ,aut abiiciat à ſe propter indignitatem parentum credentẽ,ſed vnũquẽque proprio merito aut remunerat aut condemnat.
¶ Quicunq; enim ſine lege peccauerunt,ſine lege peribunt. Quomodo poteſt ſine lege peccare, cum omnes ſimul ſubditi ſim⁹ legi naturali? Sed de Moyſi lege dicit cui Iudæi obnoxii ſunt dum non credunt, necnon & gẽtiles,ſed iam dudum,quia adiungere ſe illis noluerunt. Non credẽtes ergo gẽtiles,duplici genere fiunt rei,quia F neq; legi datę per Moyſen aſsenſerunt,neq; Chriſti gratiam receperunt:ideo dignum eſt vt pereãt. Igitur ſicut qui ſine lege peccat,peribit:ita & qui ſine lege legem ſeruauerit,iuſtificabitur. Iuſtitiam naturaliter ſeruans,cuſtos legis eſt. Si enim iuſto non eſt lex poſita, ſed iniuſtis:qui non peccat, amicus legis eſt: huic ſola fides deeſt,per quam fiat perfectus,quia nihil illi proderit apud deum abſtinere à contrariis,niſi fide in deum acceperit vt ſit iuſtus per vtraq;,quia illa temporis iuſtitia eſt,hæc æternitatis. ¶ Et quicunq; in lege peccauerunt,per legẽ iudicabuntur.) Quoniam Iudæi legem habent, in qua ſalus illis promiſsa eſt:non credentes, vel non recipientes promiſsum,per legẽ iudicabuntur,ſub qua vixerunt Ipſa enim accuſante pœnas exoluent. Nam prope grauior Iudæorum cauſa eſt apud eos ipſos quàm gentilium. Sicut enim credentes præferuntur, ita & cum diffidunt peiores inueniũtur. Plus enim diſplicet qui quod habuit amiſit,quàm qui quod nõ ſperauit, conſequi nõ potuit.

G Iſte enim non intrauit in regiam,ille foras miſsus eſt.
¶ Non enim auditores legis iuſti ſunt apud deum, ſed factores legis iuſtificabuntur. Hoc dicit,quia nō hi iuſti ſunt qui audiunt legem,ſed qui credunt in Chriſtum quem lex promiſit:& hoc eſt facere legem. Omnis autē non facit legem qui non credit legi,dum nō recipit,cui lex teſtimonium perhibet. Qui autem in lege non videtur eſse, quia incircunciſus eſt carne, credit autem in Chriſtum,hic feciſse legem dicitur. Et ille qui ſe dicit in lege eſse,id eſt Iudæus,auditor legis fit,non factor, quia non credit in Chriſtum ſcriptū in lege, ſicut dixit Philippus ad Nathanael: Quē ſcripſit Moyſes in lege & prophetæ,inuenimus IESVM. ¶ Cum enim gentes quæ legem non habent,naturaliter quæ legis ſunt faciūt.) Gentes Chriſtianos dicit alio loco: Vobis enim dico gētib⁹ qui incircūciſi neq; neomenias neq; ſabbatum neq; eſcarum legem ſeruant,& duce natura credunt in deum & Chriſtum,id eſt,in partē & filiū. Hoc eſt enim legem ſeruare, deum legis agnoſcere. Prima enim ſapientiæ pars hæc eſt,timere deum patrem,ex quo ſunt omnia:& dominum IESVM filium eius,per quem ſunt omnia. Ipſa ergo natura proprio iudicio creatorem ſuum agnoſcit,non per legem,ſed per rationem naturę: opus enim opificem cernit in ſe. ¶ Hi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex,qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis.) Idem ſenſus eſt,quia dum natura duce credūt opus legis oſtendunt,non per literam,ſed per cōſciētiā. Op⁹ autem legis eſt fides, quam cum dictis exhibet deo, naturali iudicio oſtendit ſemetipſum legē ſibi eſse: quia quod mandat lex,vltrò facit vt credat in Chriſtum.
¶ Teſtimonium reddente ipſis conſcientia ipſorum.) Teſte interiore conſcientia ſua credunt, quia conſcii ſibi ſunt conuenire ſibi quod credūt. Cōgruum eſt enim creaturæ credere & venerari ſuum cōditorem. Nec abſurdum eſt vt dominum ſeruus agnoſcat. ¶ Et inter ſe cogitationibus inuicem accuſantibus, aut etiam defendentibus in die qua iudicabit deus occulta hominum, ſecundum euangelium meum per IESVM Chriſtum dominum noſtrum.) Quoniam Iudæos diffidentes per legem dixit iudicādos fore. Lex enim illos accuſabit, quæ Chriſtum illis promiſit,quem veniētem recipere noluerunt. Gentes autē quę legem vtiq; non habent,per conſcientiam iudicabuntur,ſi credere noluerint. Primū quidem accuſatores erunt gentiles credentes non credentium gentilium,ſicut Iudæis nō credentibus dicit dom⁹ de diſcipulis ſuis: Ipſi iudices veſtri erunt: quia perfidia Iudæorum iudicabitur fide apoſtolorum, qui cum ex ipſis eſsent,illis diffidentibus crediderunt. Deinde cogitationibus ſuis accuſabuntur gentiles,ſi compuncti creatoris fidem & virtutem noluerint credere,aut ſi ſtupore quodam non conſiderant vt credant verbis & geſtis dominicis,defendētes ſe conſcientia in die iudicii,quia nō cogitauit ſe debere credere,& iudicetur non quaſi maleuolus,ſed quaſi ignorans: non tamen ſine pœna futuros,quia non licet ignorare. Gentes enim duplici genere ſignificat,tam credentes,quàm infidos. Superi⁹ enim de gentilibus credentibus dicit. Poſt autem ſubiecit etiā de his gentilibus qui nō credunt: vt ſicut per conſcientiā ſuam laudātur credētes, ita & per cōſcientiā ſuam accuſentur diffidentes. Quanuis enim ſibi videatur minime reus qui non credidit,quia apud ſe tractare iſtud nō potuit: ratione tamen conuincitur, quia non ſibi ſuaſit verum hoc eſse quod & virtutū teſtimoniis viderat confirmari,& multos ſequi. Puto etiā ſic poſse intelligi,ſi tota quęſtio de gentibus non credentib⁹ dixiſse credatur quia quod ait: Quid mihi de iis qui foris ſunt, iudicare? Et qui non crediderit,inquit, iam iudicatus eſt: Et quia non reſurgunt impii in iudicio. Sine lege enim peccantes,ſine lege & peribunt,ac per hoc ante tribunal Chriſti ſtare non poterit,& reddere cauſas,quia reſurgentes ducentur ad gehennam. Illi enim quos dicit intuicē co-

Ioan.1.

H

I

Mat.12.

1.Corī.5.

gitationibus ſuis accuſari aut defendi in die iudicii dei, K
Chriſtiani ſunt ii qui diſcordant à catholica, diuerſa ſentientes de Chriſto,aut de ſenſu legis in traditione eccleſiæ,ſiue Cataphrygæ,ſiue Nouatiani,ſiue Donatiani,aut cæteri hæretici. Horum cogitationes inuicem ſe accuſabunt in die iudicii. Si intellexit quis veram eſse catholicam,& ne videretur emendatus,ſequi noluit, erubeſcēs ab eo quod diu tenuit recedere,in die iudicii cogitatione ſua accuſabitur. Duę etenim cogitationes in homine inuicem ſe accuſabūt,bona & mala. Bona accuſabit mala, quia contradixit veritati. Mala iterum accuſabit bonam,quia nō ſecuta eſt vt ſenſit: & per hoc conſtituitur reus qui cogitauit ſentiens bonam & veram eſse eccleſiam catholicam, & permanſit in hæreſi vel ſchiſmate. Eius autem cogitationes ſe inuicem defendent, qui ſemper hoc cogitauit,putans vtile quod ſecutus eſt. Dicturus eſt enim,Semper in cogitationibus meis hoc putaui vtile quod ſecutus ſum,hęc fuit fides mea. Hic leuiorem habebit cauſam, quanuis emendandum ſit, quia à conſcientia ſua non accuſabitur in die iudicii. Hoc modo iudicabūtur occulta hominum in die iudicii dei per IESVM Chriſtum dominum noſtrum.
¶ Si autem tu Iudæus cognominaris.) Cognomen Iudæi eſt,quia ex prærogatiua parentum eſt vt dicantur Iſraelitæ. Et tamen ſi totum velimus quod ad cauſam pertinet comprehendere, cognomen Iudæis tripartito genere ſignificandum debemus aduertere. Primum quia L
filii ſunt Abrahæ, qui ob fidei ſuæ meritum pater poſitus eſt cunctarum gentium. Deinde propter Iacob, qui augmentandæ fidei gratia Iſrael appellatus eſt. Cœpta enim patris dignitas nobilitatur in filiis. Tertio nō magis propter Iudam,ſed propter Chriſtū, qui ex Iuda ortus eſt ſecundum carnem. Iudæi cognominantur, quia in Iuda hoc ſignificatum eſt quod futurū erat i Chriſto. Dictum eſt enim: Iudas erit dux veſter. &, Iuda te collaudant fratres tui. Quæ laus data Iudæ non probatur, ſed Iudic.20. Gene.49.
Chriſto,quē omnes quotidie laudāt ii quos fratres ſuos dignatus eſt appellare. Ipſe enim dixit mulieribus: Ite & dicite fratribus meis,quia præcedo vos in Galilæam. Mat.28.
Quis enim nō laudet eum cuius beneficio viuit? Apoſtolus ergo ſub hac ſignificatiōe quę poſterior numero,ſed perfectior merito eſt,totum voluit cōprehēdi,quod Iudæi nō intelligentes nomen ſibi carnalis Iudæ defendūt
¶ Et requieſcis in lege & gloriaris in deo, & noſti volūtatem eius,& probas vtiliora, inſtructus per legem.)
Non magnum valde videri vult ſi Iudeus credat: quippe cum ſit inſtructus per legem. Periculoſum autem valde ſi non credat: ducem enim habet legem. Sed vt præponatur credens, merito facit patrum, quia quāuis aliquis per ſe floreat,erubeſcit tamen in ſuis. ¶ Confidensque teipſum ducē eſse cęcorum,lumen eorū qui in tenebris ſunt,eruditorem inſipiētium,magiſtrum infantium habentem formam ſcientiæ & veritatis in lege.) Vera ſunt hæc,quia legis documentum hoc eſt,erudire imperitos, M
& deo ſubiicere prophanos,vel per idololatriæ culturā impios. Promiſsio nanque facta per legem eſt ad melioris ſpei fiduciam ꝓuocare. Recte ergo gloriatur in his legiſdoctor,quia formā tradit veritatis. Si autem non recipit eum quem lex ꝓmiſit,fruſtra gloriatur de lege, cui iniuriam facit dum Chriſtum ſpernit promiſsum in lege. & nec iam eruditor erit inſipientiū, nec magiſter infantium, nec lumen eorum qui in tenebris ſunt, ſed dux omniū horum ad perditionem. ¶ Qui ergo alium doces,teipſum non doces.) Hoc eſt,tu qui gentiles arguis quod ſine lege & deo ſint,teipſum non arguis: diffidens enim de Chriſto in lege promiſso, in eiſdem quę arguis inueniris. ¶ Qui prædicas non furādum, furaris.) Facis enim,quod prædicas fieri nō debere. Dum enim fidem Chriſti per malam interpretationem ſubripis, negas Chriſtum noſtrum in lege promiſsum. ¶ Qui dicis nō mœchandum, mœcharis.) Adulteras autem legem,

A quando veritatem Christi tollis, & mendacium ponis. Vnde alio loco dicit: Adulteratores verbi dei. Qui execraris idola, sacrilegium facis) sacrilegus es quando Christum quem lex & propheticus sermo deum signi-
Esa. 45. ficant, negas. Dicit enim Esaias: Quia in te est deꝰ, & nō est deus præter te Tu enim es deus, & nesciebamus, deꝰ Israel saluator. Nunquid Iudæi de deo patre dicebant, Tu es enim deus, & nesciebamꝰ: cum tota lex dei patris authoritatē prædicet, ex quo sunt omnia? Sed quia filius dei semper quidē apparuit, latebat autē quis esset, cum post resurrectionē cognoscitur, diciturq; ei in cōfessione: Tu enim es deus, & nesciebamus. Qui enim putabatur in lege tantū angelus, & dux exercitus domini: at cū intelligitur filius esse dei, dicitur ei cū gratiarūactione: Tu enim es deus, & nesciebamꝰ. Per hoc ergo significat quia ipse esset qui apparuerat quidē patriarchis in deū & post incarnatus est, sed non fuerat intellectus ab hominibus. ¶ Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis deū inhonoras.) Prævaricator legis es, quādo sensum legis qui de incarnatione & diuinitate Christi est, prēteris: Et deū inhonoras, dū testimoniū eius quod dedit de filio suo, non recipis. Ipse enim dixit: Hic est filiꝰ
Mat. 3. meus dilectus . Nomen enim dei per vos blasphematur inter gētes, sicut scriptū est. Hoc dixit Esaias propheta , qa dei nomē blasphematur inter gentes, quādo Iudæos pro noxiis suis traditos sibi non aduertebāt, sed idolis suis dabant glorias, quasi Iudæorum deum vicissent in Iudeis. Ita tempore apostolorum dei nomē blas
B phemabatur in Christo, quia Iudei Christū deum negando, blasphemabāt & patrem, sicut dicit dominus: Qui
Luc. 9. me recipit, non me recipit, sed eū qui me misit. Et ideo inter gentes blasphemabatur, quia credētibus gentilibꝰ Iudæi suadere nitebantur Christum deum nō credēdū, vt blasphemium gentiū à Iudæis vel Fotini authoribꝰ fit profectum. ¶ Circumcisio quidem prodest si legē obserues.) Potest dici econtra, si prodest circumcisio, cur prætermittitur? Sed tunc prodest si legem obserues. Tenēda ergo circumcisio est: & vt posit ꝓdesse, seruāda est lex. Quid ergo ꝓhibuit, quod prodesse, si lex seruetur, ostēdit: Videtur ergo male prohibitum, quod nō per se displicet, sed per alterius negligentiam frustrari dicitur.

¶ Si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est.) Hoc est quod dicit, quia si lex seruata non fuerit, Iudæus gentilis efficitur. Sed circumcisionem pro genere posuit Abrahæ, quia ex Abraham circumcisio. Nec enim poterat ædificare quæ destruxerat. Hoc enim ait vt doceat tunc prodesse ex genere Abrahæ esse, si lex seruetur: id est, si in Christū credatur, qui promissus est Abrahæ, quia & suum meritum habent iustificati per fidem, & honore patrum sublimantur. Omnis enim
C salus in lege, de Christo est . Hic ergo seruat legem qui credit in Christo. Si autem non credit, trāsgressor legis est, quia non recipit Christum quē lex ad iustificationē venturum cecinit, quam ipsa dare non potuit, & nihil illi proderit dici filium Abrahæ, quia hic secundum meritum filius est Abrahæ, qui fidem sequitur, per quam dignus deo extitit Abraham. Vnde ait: Circumcisio tua prę putium facta est. id est, gentili similis factus es non credens in eū qui in signo circumcisionis filius promissus est Abrahæ. ¶ Si igitur præputiū iustitias legis custodiat nónne præputiū illis in circūcisione reputabitur? Iustitia legis fides est Christiana, sicut alio loco dicit: Finis legis Christꝰ ad iustitiā omni credenti. Ideo manifestū est quia si gētilis credat in Christū, fit filius Abrahæ, qui pater est fidei. ¶ Et iudicabit quod ex natura est præputiū legē perficiēs, te qui per literā & circūcisionē prævaricator es legis.) Credens gentilis duce natura in Christum, condemnat Iudæum cui lex promiserat Christum, & adueniente ei credere noluit . Quanta ergo gentilis dignus est gloria, qui per solam naturam intellexit authorem, sicut dicit Petrus apostolus: Authorem vero vitę interfecistis. Tanto magis Iudæus puniendus est, qui neq; D per naturam, neq; per legem Christū agnouit authorem ¶ Non enim qui in manifesto Iudæus est, neq; palam in carne circumcisio, sed qui in occulto Iudæus est, & circūcisio cordis in spiritu, non litera, cuius laus non ex hominibus sed ex deo est.) Non est obscurum quia circumcisionem carnis negat laudem habere apud deum. Nec enim Abraham ideo iustificatus est, quia circumcisus est sed quia credidit, iustificatus est: postea autem circumcisus est. Cordis autem circumcisionem laudabilem apud deum esse. Circumcidere enim cor, amputato errore agnoscere est creatorē . Et quia circumcisio cordis futura erat, primus Moyses dixit: Circūcidetis duritiam cor-
Deut. 10. dis vestri. Et Hieremias similiter : Circūcidite præputiū cordis vestri. hoc dixit Iudæis idola sequentibus . Velamen est enim circa cor quod conuersus ad deum circūcidit, quia fides aufert nebulam erroris, & tribuit perfectam dei cognitionem in mysterio trinitatis, quod incognitum erat à seculis. Huius ergo circumcisionis laus ex deo est, occulta hominibꝰ. Cordis enim meritū est quod aspicit deus, nō carnis. Nam Iudæorum laus ex hominibus est . Gloriantur enim in carnis circumcisione quod ex patribus sit. Vnde inter cætera ait: Et gloria in puden-
Philip. 3. dis eorū qui terrena sapiunt. hoc est, qui circumcisionē carnis gloriam putant. Terrena enim sapit, qui in carne gloriatur . Qui vero in spiritu gloriatur, huius laus ex deo est. spiritu enim non carne creditur.

CAPVT TERTIVM.

QVID enim amplius est Iudæo, aut quæ vtilitas circūcisionis? Multū per omnē modum Primum quidem quia credita sunt illis eloquia dei.) Quid cū multa sint quæ ad honorificentiam & meritum pertineant feminis Abrahæ, hoc solum aperte memorat : quia maximè laudis eorum est, vt legem per quā addidicerūt rectum â E peruerso distiguere, digni iudicarētur accipere, vt post hoc primum, cætera qualia sint, possint intelligi. Quoniam autem Iudæis carnalibus, id est incredulis nihil proficere testimonium generis ostendit, ne omnes', id est, & credentes male tractasse videretur, docet multum vtile esse Iudæis credentibus quia filii sunt Abrahæ. His enim eloquia dei sunt credita, dum legem quæ peccatis hominum obsoleuerat, quasi impune peccaretur apud deum merito patrum reformatā accipiunt, & populus dei vocantur. AEgyptus quoq; propter iniurias illorum diuersis plagis percutitur, cęlesti pane cibantur, omnibus gentibus terrori sunt testante hoc Rhaab meretrice. Quibꝰ etiam Christus saluator ad sanctificationem promissus est. Ideo ait multum vtile Iudæis per omnem modū quia F filii sunt Abrahæ. Anteponuntur enim gētibus, sed qui credunt. ¶ Quid enim si quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas illorū fidem dei euacuauit? Absit.) Non, inquit, quia aliqui Iudæorū credere noluerunt quæ deus promisit filiis Abrahæ, idcirco præiudicabitur cæteris Iudæis ne digni dicantur accipere quod deus promisit fidelibꝰ: quippe cū sic facta sit promissio, vt credētibus profuceret. Igitur nō indignatꝰ deus propter illorum perfidiam, id est, Iudęorū, nō dabit reliquis credentibus vitam æternam, quā promisit futurā per fidem Christi: quia qui non crediderūt, ipsi se indignos fecerūt sine præiudicio cæterorum. His dictis cōmendat credentes Iudæos, quia nihil obest eis quia multi ex illis credere noluerunt. ¶ Est enim deus verax, omnis autē homo mendax, sicut scriptum est, Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas dum iudicaris.) Vt firmaret quod supra dixit, quod deus in promissione sua fidelis est, & omnis homo mendax, exemplū propheticū subdidit ex

G psalmo quinquagesimo,quo & deum verbis suis iustificari,& hominē mendacē incredulitatis causa signauit. Vtrūq; enim legitur in libro psalmorū, quia deus iustus & verax est,& omnis homo mēdax.Mendacē hominem dicit,dum non credit quod promisit deus.Negans enim daturum deū quod promisit,mēdax est: & dum ipse mē dax est,multis ex causis deū mendacē pronūciat,quādo promissis eius non credit. Igitur omnem hominē mendacem dicit qui diffidēs est de promissis dei.Maxime tamen hoc ad Iudęos pertinet,quorū causa tractat hoc loco Apostolus, qui vidētes Christū negauerunt hunc esse quem promisit deus,ac per hoc mendaces pronūcian tur.Deus autem verax est, quia misit Christū sicut promisit:& sic vincit cum iudicatur,quia dabit quod daturus negatur.Dum enim non ei creditur,mendax iudica tur.Ille autē cum dat quod iudicatur non daturus,vincit,ostendens se veracē:illum autem mendacem qui nō credit verbis eius.Videbit enim dei filium in maiestate, quem negat:videbit.& carnis resurrectionem,& sciet victam esse perfidiam pollicitatione & veritate dei . Nam & Christus cum iudicatus est,vicit.Inique enim occisus est,reū fecit diabolum,quē nō iam peccando superauerat,vt secundo victus amitteret quos tenebat in inferis, hoc est,quia omnis homo mēdax, deus autē sol⁹ verax,

S i autem iniustitia nostra dei iustitiam commendat quid dicemus?Nūquid iniquus deus, qui infert irā? secundū hominem dico.Absit. Hoc iuxta sensum prophetæ Dauid dicit apostolus.Dauid autem quā do peccauerat in causa uriæ Ethei,sciēs quia promissio peccatoribus dari non potest,exorat vt iustificatio ver-
H borum dei vincat iudiciū quo iudicantur ii qui peccant, & pœnitentem reformet sanctificans, vt det ei quod iustis se daturū promisit.Ac per hoc subiecit:Si autem iniustitia nostra iustitiam dei cōmēdat,& reliqua.id est,si quia nos peccatores sumus,de⁹ iustificatur ,iniquus erit si vindicet.Nam si iniustitia nostra ei proficeret, sine dubio iniquus erat si peccantes damnaret , quia iniustitia nostra deum facit iustum si peccantibus nobis det quod promisit sanctis:quia quanuis peccatores sim⁹, reformati tamen per pœnitentiam,vt non iam peccatores sed absoluti promissionem mereamur accipere . Non ergo hic sensus est in verbis prophetæ Dauid cum dicit:Tibi soli peccaui,& malum coram te feci,vt iustificeris in sermo-
Psal. 50. nibus tuis,& vincas dum iudicaris:qui malorum hominum praua interpretatione asseritur, vt peccata hominum & mali actus dei iustificatione proficiant,& per mala nostra bon⁹ appareat,& iniustitia nostra illum iustū ostendat.Quoniam itaq; iniquus non est deus cum irrogat iram,iam nō peccatis nostris iustificatur, quia si peccatis nostris iustificaretur,iniquus erit si vindicaret.Sed quia non est iniquus cum vindicat,manifestum est quia
I iniustitia nostra dei iustitiam nō commendat. Si autem commendaret,non vindicaret , quia iustus est . Ac per hoc subiecit ,secundum hominem,inquit,dico: Absit. hoc est,absit ne deus iniquus dicatur , quia hoc homini competit,quē cōstat & errare & falli & fallere.Nam deus immutabilis perseuerat,nec potest non amare quæ fecit. ¶Alioquin quomodo iudicabit deus hunc mūdū?) Verum est,quia non erat iustum vt iudicaret deus mundum si peccata eius ipsi proficerent vt nutu eius peccantes dum veniam cōsequūtur,deus bonus videretur,& si non peccarent,non videretur iustus. si enim nō peccēt, non habendo cui remittat,nō erit bonus. ¶Si enim veritas dei in meo mendacio abundauit in gloriam ipsius quid adhuc & ego tanquam peccator iudicor?)Manifestum est quia si ad gloriam dei proficit mendacium hominum,vt ille solus verus appareat,peccatores nō sunt dicendi qui peccant:quia nō volūtate , sed impulsu eius videbuntur peccare:quod absit. ¶Et non sicut blasphemamur,& sicut aiunt nos quidam dicere: Faciamus mala,vt veniant bona.)Nunc aperit quorum causa hęc sol licite & cum reuerentia disputat. A peruersis enim hoc K opponebatur,quasi hic esset sensus prædicantiū remissionem peccatorum,vt facerent mala, & venirēt bona hoc est, peccarent , vt remittendo illis deus videretur bonus,secūdum quæ supra dicta sunt:quod blasphemiam appellat,& abucit à sensu diuinæ doctrinæ. Nec enim peccare debere fides tradit, quippe cum iudicaturū deū prędicet,sed delinquentibus consulit vt recuperata salute sub lege dei viuentes iam nō peccēt.Ideoq; subiecit ¶Quorum damnatio iusta est.)Id est,horum hominū qui ęmulatione inuidiæ istud de nobis interpretantur quod supra dictum est,damnatio iusta est.Hæc enim iactabant Iudæi vt doctrinam apostolicam criminarentur,dicentes quod cum remissionem peccatorum prædicant,peccandi fomitem præbeant,vt quasi securi homines de remissione, promptē peccarent: cum constet post acceptam fidem periculosum esse peccare , & hoc prędici credentibus.

Q VID ergo?præcellimus eos? Nequaquā. Causati enim sumus Iudæos & Gręcos omnes sub peccato esse.)Hoc est, quid adhuc immoramur latiloquentes?Ostendimus enim redditis causis,tā Iudæos quā Græcos,id est,gētiles omnes reos esse,idcō que frustra legem seruari.Primum enim Græcos ostendit reos iuxta legem naturę,& quod neque legem Moysi reciperent: quamobrem pessima eorum & pergrauissi- L
ma causa.Deinde etiam Iudæos ostendit reos,qui sub lege dei viuere videntur, ac sibi ex merito patrum defenderent dignitatem,ex eo præcipuè,quòd promissionem patrum spreuerint, dei gratiam in irritum deducentes. Ad quam rem firmandam exemplum propheticū subditur ex Psalmo tertiodecimo, dicēs: ¶Sicut scriptum est,quia non est iustus quisquā.)Ab iniustitia cœpit mala opera eorum enumerare, & partim peiora subiicere, vt manifestaret in his nullam spem videri , nisi implorent misericordiam Christi qui peccata dimittit. Deinde adiecit: ¶Non est intelligens.)Verum est,quia si daret,operam intelligere,iniustus non esset. ¶Non est requirens deum.)Nec istud occultū est,quia si intelligeret quid prodesset,deum quęreret,& non sicut Asa rex Iuda,qui post multa dei beneficia sic deprauatus est,vt infirmitatem pedum passus propheta præsente non quæreret deū. ¶Omnes declinauerūt simul iutiles facti sunt.) Nemini dubium quia omnes non quærētes deum,inclinantur vt auxilium requirant à vanitate: vanitas autem est idolum:ideo inutiles fiunt ¶Non est qui faciat bonum,non est vsq; ad vnum.) Quia neglecto deo inutiles facti sunt,bonum vtiq; facere non possunt.Iam enim deprauati proficiunt in peius. ¶Sepulchrū patens est guttur eorum.)Iam malis mancipati,bonos,si posset fieri, M
deuorare volebant,vt sicut sepulchrum patet ad recipienda cadauera,ita & aduersus bonos guttur eorum.
¶Linguis suis dolose agebant.) Qui tam malis operibus assueuerant,quæ loquebātur,in fallacia erant. ¶Venenum aspidum sub labiis eorum.)Hoc dicit quia verba huiusmodi hominum muscipula sunt. Ad hoc enim loquuntur,vt decipiant:vt sicut per labia serpentis venenum infunditur,ita & per labia horum dolus & circumuentiones. ¶Quorum os maledictione & amaritudine plenum est.)Manifestum est quia cōtra bonos mali semper maledicta & amara proponunt , in conuitium illorum prorumpentes & detractionem.
¶Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.) Hoc de nece prophetarum dixit, quos occiderunt impigre,ad bonum segnes,ad parricidium veloces. ¶Cōtritio & infelicitas in viis eorum.) Quoniam citati erant ad malefaciendum , iter ipsorum vel gressum tribulatum & infelicem pronunciat . ¶Et viam pacis non cognouerunt .) Via pacis lenis est & inturbata . Omnis enim bona vita tranquilla est,& actus modesti ipsi sunt pacifici,& per istos itur ad deum.Illi ergo nolentes hæc

A scire, elegerunt viam tribulationum, per quam itur in gehennam. ¶Non est timor dei ante oculos eorum.) Quoniam huiusmodi sine sensu sunt, de timore non habent. Initium enim sapientiæ timor domini, dicit Salomon. Et non dixit timorem dei hos non habere, sed non est, inquit, timor dei ante oculos eorum. Videntes enim tam maligna opera sua, & non horrentes, timorem dei dicuntur ante oculos nō habere. Istos omnes & ꝓpheta Hieremias significat, dicēs inter cætera: Tunc omnes insurrexetunt in prophetam domini, volentes occidere eum. Et sequitur: Omnis autem populus non permisit. Illos ergo omnes dixit, sed malos: & hos omnes, sed bonos. Neq; enim quia dicit, omnes declinauerunt, totam penitus plebem significat, sed hanc partem plebis, sicut & memoratus propheta dicit, in qua omnes mali se condiderant. Semper enim duo populi sunt in vna plebe. Hic est ergo populus quē increpat dominus sub nomine Hierusalem, dicens: Hierusalem Hierusalem quę occidis prophetas. Et alio loco: Generatio, ait, mala & adultera: & natio viperarum. De huiusmodi queritur etiam propheta Esaias dicens: Væ genti peccatrici, semen pessimum. Per malam enim voluntatem, dum fructus malos faciunt, semen pessimum sunt. Et quia si voluerint, possunt conuerti, vox probat apostoli in alia epistola dicētis: Eramus & nos aliquando natura filii iræ, sicut & cæteri. ¶Scimus quoniā quæcunq; lex loquitur, iis qui in lege sunt loquitur.) Manifestū est quia hos increpat lex qui & primum non crediderunt duci suo Moysi, neque prophetis parentibus suis, quos & persequentes occiderunt, neq; apostolis cognatis suis secūdum carnem, quorum sanguinem effuderunt, semper impii, & in deum rebelles, vt per legem dānentur. Sicut enim omnium malorum vna est causa in malo, ita & cunctorum bonorū
B In istis ergo omnium similium arguitur malum. Hęc ad Iudæorum cōfusionem pertinent, qui sibi & parentibus suis testimoniū ex lege ferebāt. ¶Vt omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus deo.) Hoc dicit, quia Iudęis in peccatis cōstrictis oīs mund⁹ subditus fit deo. Nulli enī dubiū qa est pagani obruti sunt delictis & impietatib⁹, ac p hoc tot⁹ mūdus deo ꝓstrat⁹ est vt possit ad indulgētiā puenire, quia oīs mūdus Iudæi erant & gētiles, ā quib⁹ segregati sunt fideles. Quādo ergo Iudæos qui legē acceperūt à deo, & quibus facta promissio est, peccatis probat obnoxios, dubium non est omnes Græcos reos esse mortis. quāobrē omne os obstruatur, ait, & subditus fiat omnis mundus deo, dum omnes rei approbati indigent misericordia dei, tam Iudæi, quā etiam Græci. ¶Quoniam quidē nō iustificabitur ex operibus legis omnis caro coram deo.) Nō ideo minime iustificatos homines aserit apud deum, quia legē iustitiæ nō ser
C uauerunt in præceptis, sed quia sacramentū mysterii dei quod in Christo est, credere noluerūt. Per hoc enim decreuit deus iustificare hominē, non per legem, quia lex ad tempus iustificat, nō apud deum. Ideo legem seruantes in tempore, iusti dicuntur apud deum, quia fides per quam iustificantur homines apud deum, non est in eis. Maior enim fides est q̄ lex: quia lex ad nos pertinet, fides ad deum. Idcirco lex temporalē habet iustitiā, fides æternā. Nā omnē carnē dicēs, oēm hominē significauit, sicut & propheta Esaias ait: Et videbit ois caro salutare dei. id est, videbit omnis homo Christū domini, in quo salus omnium continetur. Et idcirco in carne significātur, quia peccatis obnoxii sunt. Sicut enim iustitia spiritales facit, ita & delicta carnales, vt ex actu nomen accipiat homo. ¶Per legem enim cognitio peccati. Per fidem autem abolitio. ideo sequenda fides est. Quæ est hæc lex per quam dicit cognitum esse peccatum, & cognitum quomodo? Videmus enim veteres non ignorasse peccatum, quia & Ioseph in carcerem missus est, licet per calumniam, & pincerna & pistor Pharaonis causa peccati. Quomodo ergo latebant peccata? Triplex quidem lex est, ita vt prima pars de sacramento diuini- D
tatis sit dei, secūda autem quæ cōgruit legi naturali, quæ interdicit peccatum. Tertia vero legis factorum, id est, sabbata, neomeniæ, circuncisio &c. Hæc est ergo lex naturalis quę per Moysen partim reformata, partim autoritas eius firmata in vitiis cohibendis, cognitum fecit peccatum, non quod lateret, sicut dixi, sed ostendit peccata quæ fiunt, non impunè futura apud deum, ne forte quis ad temp⁹ euadēs, legē illusisse putaretur. hoc est ergo quod lex ostendit. ¶Nunc vero sine lege iustitia dei manifestata est, testimonium habens à lege & prophetis.) Apertum est quia iustitia dei sine lege apparuit, sed sine lege sabbati & circuncisionis & neomeniæ & vi dictæ, nō tamen sine sacramento diuinitatis dei, quippe cum iustitia dei de sacramento dei sit. Nam quādo quos lex reos tenebat, iustitia dei ignouit illis, sine lege vtiq; hoc fecit: quia iniquos lex vindicatura erat, hęc donauit illis peccatum. Et ne hoc forte contra legem factum putaretur, adiecit iustitiam dei testimonium habere ex lege & prophetis, hoc est, quia ipsa lex ex alia parte olim istud futurum dixerat, quia venturus erat qui homines saluaret: quod legi concessum nō erat vt peccata donaret. Ideo autem iustitia dei dicta est, quæ videtur esse misericordia, quia de promissione originem habet: & cum promissum dei redditur, iustitia dei dicitur. Iustitia enī dei est, quia redditum est quod promissum est. & cum susceperit confugientes ad se, iustitia dicitur, quia non susci
pere confugientem, iniquitas est. ¶Iustitia autem dei E
per fidem IESV Christi.) Quid est aliud per fidē IESV Christi, nisi quia ipsa dei iustitia manifestatio Christi est Per fidem enim prædicationis IESV Christi agnoscitur donum dudum promissum à deo vel sumitur. ¶In omnes & super omnes qui credunt.) Hoc est, super omnes Iudæos & Græcos, credentes videri dei iustitiam. ¶Non enim est distinctio, omnes peccauerūt, & egent gloria dei.) Quia dixerat super omnes Iudæos & Gręcos dei esse iustitiam, vt hoc probaret, adiecit, Omnes enim ait, peccauerunt. Hoc generaliter accipiendum. vnde ait: Non est distinctio. Omnes enim hic comprehendit, etiam & sanctos vt ostenderet nihil profuisse legem sine fide. Sic enim lex data est vt fides esset in lege quæ futuram speraret salutem. Quamobrem mors Christi omnibus proficit, quia & hic in seculo quid credēdum & obseruandum est docuit, & de inferno eripuit omnes. ¶Iustificati gratis per gratiam ipsius.) Iustificati sunt gratis quia nihil operantes neq; vicem reddentes sola fide iustificati sunt dono dei. ¶Per redemptionem quæ est in Christo IESV.) Gratiam dei in Christo esse testatur, quia voluntate dei à Christo redempti sumus, vt manumissi iustificaremur, sicut ad Galatas dicit: Christus nos redemit, offerens se pro nobis. Permisit enim fœuienti diabo F
lo, sed impræscio. Putans autem se Christum posse retinere, veluti accepit eum: sed quia virtutem eius ferre nō Gala. 3.
potuit, omnes quos tenebat, simul cum illo amisit. ¶Quem proposuit deus propitiatorem fidei.) Hoc dicit, quia in Christo proposuit deus, id est, disposuit propitium se futurum humano generi, si credat. ¶In sanguine ipsius.) Ideo in sanguine ipsius, quia morte eius liberati sumus, vt & manifestaret illum, & mortem passione eius damnaret. ¶Ad ostensionem iustitiæ suæ.) Hoc est, promissum suum palam faceret, quo nos à peccatis liberaret: sicut antè promiserat: quod cum impleuit, iustum se ostendit.

¶Propter propositum præcedentium delictorū, in patientia dei.) Sciens deus propositū benignitatis suæ, quo censuit peccatoribus subuenire, tam iis qui sunt apud superos, q̄ qui inferno tenebantur, vtroq; diutissime expectauit euacuans sententiam qua iustum videtur omnes damnari, vt ostenderet nobis quod olim decreuerat liberare genus humanum per Christum, sicut promi
sit per Hieremiam prophetam dicens: Propitius ero Hiere. 31.

G iniquitatibus eorum, & delictorum illorũ non memorabor. Et ne forte hoc donũ ſolis Iudæis promiſiſſe videretur, per Eſaiam dicit: Domus mea domus orationis vocabitur in omnibus gentibus. Quanuis enĩ Iudaiſmo facta promiſsio ſit, ſed prȩſcius deus, eò quod donũ eius reprobaturi eſsent impii Iudæi, gentes ſe ad percipiendam gratiam ſuã promiſit admittere, quorũ æmulatione in iram miſsi cruciarentur impii Iudæi. ¶ In hoc tẽpore.) Id eſt, tempore noſtro, quo dedit de⁹ quod olim promiſerat dandum tẽpore quo dedit. ¶ Vt ſit iuſtus iuſtificãs eũ qui eſt ex fide IESV Chriſti.) Recte ait, quia vt ſit iuſtus, dedit quod promiſit. hoc autem promiſit, iuſtificare ſe credentes in Chriſto. Dicit autem in Abacuc Iuſtus autem ex fide viuit. vt dum dei fidẽ habet & Chriſti, ſit iuſtus.

Eſa. 56.

Abacu. 2.

VBI eſt ergo gloriatio tua? Excluſa eſt. Per quã legem? Factorum? Non, ſed per legem fidei.) Reddita ratione, ad eos loqtur qui agũt ſub lege, quod ſine cauſa glorientur blandientes ſibi de lege, & propter quod genus ſint Abrahæ, videntes non iuſtificari hominem apud deum niſi per fidem. ¶ Arbitramur enim iuſtificari hominẽ per fidem ſine operibus legis.) Gentilem dicit hominem pro certo haberi quod iuſtificetur credens, nulla faciens opera legis, id eſt, ſine circunciſione, aut neomeniis, aut veneratione ſabbati.

¶ An Iudęorum tantum deus? nónne & gentium? immo & gentium.) Sine dubio omnium deus vnus eſt. Nec enim ſoli Iudæi poſsunt ſibi vendicare quod deus illorũ non etiam gentium ſit, cum relegant ab vno Adam omnium eſse originem, & nullum aduenam volẽtem ad legem accedere prohiberi. Deniq; aliquãti exierunt eum
H illis in eremum de AEgyptiis, quos ſuſcipere iubentur, tantum vt circuncciderentur, & pariter cum illis ederẽt azyma vel paſcha, nec nõ & Cornelium donum dei accepiſse gentilẽ non Iudaizantẽ, & quod iuſtificat⁹ ſit, diuino teſtimonio cõprobatũ. ¶ Quoniã quidẽ vnus de⁹, qui iuſtificauit circuncciſionem ex fide, & præputiũ per fidem.) In circuncciſione Iudæos ſignificat, eò quod ex fide promiſsionis iuſtificati ſunt credẽtes hunc eſse Chriſtum, quẽ in lege promiſerat deus. In præputio vero gentes ſignificat per fidem Chriſti iuſtificatos apud deum. Tã enim gẽtiles quàm Iudæos nõ aliter q̃ credentes iuſtificauit. Quia enim omniũ vnus eſt deus, vna ratione omnes iuſtificauit. Quid ergo prodeſt carnis circuncciſio, aut quid obeſt præputium, quando dignitatem & meritum non facit niſi fides? ¶ Legem ergo euacuamus per fidem? Abſit. Sed legem ſtatuimus.) Nõ vtiq; lex exinanitur per fidẽ, ſed adimpletur. Firmatur enim ſtatus eius, quando quod futurum dixit, fides iſtud aduenisse teſtatur. Hoc propter Iudæos, qui putant fidem Chriſti legi eſse inimicam, ignorantes ſenſum legis. Non ergo euacuat legem, cum illam ceſsare debere iam docet, quia tẽ
I pore ſuo rectè illã datam aſserit, ſed iam agere non debere. In ipſa enim lege dictum eſt, tẽpore exolutę promiſsionis legẽ ceſsare debere. Angelus enim Gabriel Danieli ꝓphetæ deſideriũ huius rei ſciẽdæ habenti, oſtendit, inter cætera dicens adueniente Chriſto, chriſma id eſt vnctionem regalem ceſsare, quæ poteſtas intelligitur. Et iudicium, ait, nõ erit ampli⁹, quod eſt lex, & tolletur ſacrificium meũ. Ideo inquit, meũ, vt ſciretur oblationem veterẽ ceſsaturã. Quẽ ſenſum adaperiẽs ſaluator, Lex, ait, & ꝓphetæ vſq; ad Ioãnẽ. Et quia lege Moyſi ceſsante meliora præcepta datur⁹ erat deus, Hieremias propheta cecinit dicens: Ecce dies venient, dicit, dominus, & conſũmabo domui Iſrael & domui Iuda teſtamẽtũ nouũ, nõ ſecundũ quod dedi patribus eorũ. His vtiq; qui venientem Chriſtũ ex promiſsione receperũt. Ideo ſaluator, Non veni, ait, ſoluere legẽ aut prophetas, ſed adimplere, Et quia domus dei nõ tãtũ in ſola Hieroſolyma, ſed & i cæteris locis futura erat, ait Zacharias propheta: Ponam Hieruſalem in omnibus gentibus, quæ eſt eccleſia.

Lucę. 16.

Hiere. 31.

CAPVT QVARTVM. K

QVID ergo dicem⁹ inueniſse Abrahã patrẽ noſtrũ ſecundũ carnem? Poſtq̃ oſtẽdit nõ poſse per opera legis quẽquam iuſtificari apud deũ, adiecit nec Abrahã potuiſse aliquid mereri ſecundũ carnẽ. Carnẽ dicẽs, circuncciſionẽ poſuit, quia nihil quæſiuit Abrahã per circuncciſionem. Ante enim iuſtificat⁹ eſt, quàm circũcideretur. ¶ Si enim Abrahã ex operib⁹ legis iuſtificat⁹ eſt, habet gloriã, ſed non apud deũ.) Hoc proponentis eſt. Nam Abrahã ex fide iuſtificat⁹ eſt, quod nulli dubiũ eſt: ideo habet gloriam apud deum. Sed quia qui legem ſeruant ſiue Moyſi, ſiue naturæ, iuſtificantur ad præſens, nec rei ſint in præſenti iudicio: ideo ait, Ex operibus legis ſi Abraham iuſtificatus eſt, nõ habet apud deum gloriam quia qui fecerit, inquit, legem, viuet in ea. id eſt, non morietur vt reus, nec tamẽ meritũ ex hoc habebit apud deum, ſed fidei cauſa. ¶ Quid enim dicit ſcriptura? Credidit Abrahã deo, & reputatũ eſt ei ad iuſtitiã.) Manifeſtauit non ideo Abrahã gloriã apud deũ habere, quia circũciſus eſt, aut quia abſtinuit ſe a pctõ, ſed quia deo credidit. hinc & iuſtificatus eſt, laudis ſuæ præmiũ in futuro conſecuturus. ¶ Ei autem qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum.) Abſolutum eſt ei qui legi factorum, id eſt, Moyſi ſubiectus eſt, aut naturali, nõ imputari meritũ ad mercedem vt gloriam haberet apud deum. Debitor eſt enim facere legem, quia neceſsitas impoſita eſt per legem, vt velit nolit faciat legem, ne dãnetur: ſicut alio loco dicit: Qui autem contemnunt, ipſi ſibi dãnationem acquirũt: quia
L ad præſens rei ſunt. Credere autẽ, aut non credere, volũtatis eſt. Neq; enim quis cogi poteſt ad id quod manifeſtum nõ eſt, ſed inuitatur: quia nõ extorquetur, ſed ſuadetur. Quãobrem aſsentiens præmiis afficiendus eſt, ſicut & Abraham quod non vidit credidit. ¶ Ei vero qui non operatur.) Id eſt, ei qui obnoxi⁹ eſt peccatis, qa nõ operatur quod mandat lex. ¶ Credenti autem in eũ qui iuſtificat impiũ, reputatur fides eius ad iuſtitiam.) Hoc dicit quia ſine operibus legis credenti impio, id eſt gentili in Chriſtum, reputatur fides eius ad iuſtitiam ſicut Abrahæ. Quomodo ergo Iudæi per opera legis iuſtificari ſe putant iuſtificatione Abrahæ, cũ videãt Abraham non ex operibus legis ſed ſola fide iuſtificatum? Non ergo opus eſt lex, quando impius per ſolam fidem iuſtificatur apud deum. ¶ Secũdum propoſitum gratiæ dei.) Sic decretum dicit à deo, vt ceſsãte lege ſolam fidem gratiæ dei poſceret ad ſalutẽ. ¶ Sicut & Dauid dicit.) Hoc ipſum munit exemplo prophetę. ¶ Beatitudinem hominis, cui deus accepto fert iuſtitiam ſine operib⁹.) Beatos
M dicit, de quibus hoc ſanxit deus, vt ſine labore & aliqua obſeruatione, ſola fide iuſtificentur apud deum. Temporis ergo beatitudinem prædicat quo natus eſt Chriſtus, ſicut ipſe dominus ait: Multi iuſti & prophetæ cupierunt videre quæ videtis, & audire quæ auditis, & non audierunt. ¶ Beati quorum remiſsæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum.) Manifeſtè beati ſunt, quibus ſine labore vel opere aliquo remittuntur iniquitates, & peccata teguntur, nulla ab his requiſita pœnitentiæ opera, niſi tantum vt credant. Beatus etiam hic vir eſt, cui non imputabit dominus peccatum. Remittere & tegere & non imputare, vna ratio & vnus eſt ſenſus. Omnia enim vno modo obtinentur & donantur. Videtur autẽ quibuſdam tripartita ratio eſse in his dictis, quia diuerſis ꝓpheta vſus eſt verbis, & quia à plurali numero ad ſingularem deſcendit. Cum enim verba dei in vbertatem gratiæ, quia peccati diuerſa ſunt nomina, per delictorum vocabula enumerare vult, latius locutus eſt vnius tamen ſignificationis ſunt verba, quia & cum tegit remittit, & cũ remittit non imputat. Ad laudẽ enim gratiæ dei prolixius loquitur, vt amplificet gratiam.

Mat. 13.

A Tres enim gradus fecit propter delictorum varietatem. Quorũ primus gradus iniquitas est vel impietas, dum non agnoscitur creator. Secũdus grauiũ peccatorũ operibus. Tertius vero leuium. Hos tamen omnes in baptismate obliterari. Tribus his gradibus totius peccati corpus significauit. Quẽadmodum autem ad pœnitentium personam potest pertinere, cum dicit: Beati, quorum tecta sunt peccata: cũ constet pœnitẽtes labore & gemitu remissionem peccatorũ acquirere. Aut quomodo martyrio congruit quod dicit: Beatus vir, cui non imputabit dominus peccatũ: cum sciamus gloriã martyrũ passionibus & pressuris acquiri? Propheta autem tempus felix præuidens in Saluatoris aduentu, beatos nuncupat, quibus sine labore vel aliquo opere per lauacrũ remittuntur & teguntur, & non imputãtur peccata. Apostolus tamen propter plenitudinẽ temporũ, & quia plus gratiæ in apostolis est, q̃ fuit in prophetis, maiora protestatur quæ ex dono baptismatis cõsequuntur, quia non solum remissionem peccatorũ accipere nos, sed & iustificari, & filios dei fieri profitetur, vt beatitudo hæc perfectam habeat & securitatẽ & gloriam. ¶ Beatitudo ergo hæc in circũcisione tantũ manet, an & in præputio?) Id est, nunquid beatitudo ista Abrahæ tantũ filiis concessa est, an & iis qui incircuncisi sunt? Si enim illo tempore non prohibitæ sunt gẽtes accedere ad legẽ & pro-
B missionem Abrahæ, qui fieri poterat vt tempore Christi prohiberẽtur venientes ad gratiam, quando deus plene incitauit? Dicimus enim.) Hoc est sensu legis loquimur, ¶ Quia reputata est Abrahæ fides ad iustitiam.) Ab origine incipit, vt omnem tergiuersationem cauillationis excludat, quia qui à capite excluditur, non habet vnde incipiat facere quæstionem. ¶ Quomodo ergo reputata est? cum in circũcisione esset, an in præputio? Non in circũcisione, sed in præputio, & signũ accepit circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei quæ est in præputio, vt sit pater omniũ credentium per præputium, vt reputetur & illis ad iustitiam. (Abraham cum esset in præputio, credidit deo. Quid credidit? Semen se habiturum, id est filiũ, in quo omnes gentes iustificarẽtur per fidem in præputio, sicut & Abraham iustificatus est. Nam circuncisionem signũ accepit iustitiæ fidei. Credẽs enim se filium habiturũ, huius rei signum accepit quã credidit, vt quid credẽs iustificatus sit, cerneretur. Non ergo circuncisio aliquid habet dignitatis, sed signũ est tantum. Quod signũ ideo accipiebant filii Abrahæ, vt scirentur eius filii esse, qui credens deo hoc signũ acceperat, vt æmuli essent paternæ fidei, vt crederent in IESVM qui promissus est Abrahæ, cuius in figura natus est Isaac.
C Nec enim in Isaac omnes gentes benedicuntur, sed in
Actuũ.4. Christo: quia nõ est aliud nomẽ datum sub cælo in quo oporteat saluos fieri, dicit Petrus apostolus. ¶ Vt sit pater circũcisionis eorũ qui non solũ ex circũcisione sunt, sed & eorũ qui sequuntur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ.) Hoc dicit, quia credens Abrahã, primus factus est pater circuncisionis, sed cordis, non tantũ eorum qui sunt ex eius origine, sed eorũ qui similiter credunt ex gentibus. Secũdum carnẽ enim Iudæorum pater est, secũdum fidem vero omniũ credentium. ¶ Nõ enim per legẽ promissio Abrahæ aut semini eius, vt hæres esset mundi, sed per iustitiam fidei.) Manifestum est quia neq; adhuc lex data erat, neq; iam erat circuncisio, quando promissio facta est Abrahæ credenti, & semini eius quod est Christus, qui hominum pec-
Ioan.1. cata abluerat. Vnde dicit Ioannes baptista: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatũ mundi. Non ergo merito seruatæ legis hæres factus est mundi, sed fidei. Hæres autem
Psal.2. mundi, hæres est terræ, quã in filiis consecutus est. Christus autem hæres est gentiũ, vt Dauid canit: Et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Ipsi enim moriemur & viuemus cum eo. ¶ Si enim qui ex lege, hi sunt hæredes.) Id est, si ii qui ex lege vel sub lege sunt, hæredes ex lege sunt: ¶ Euacuata est D
fides, abolita est promissio.) Manifestum est quoniam si ex lege hęreditas, promissio quę ex fide facta est ad Abrahã, in interitũ venit. Sed nõ est per legem facta promissio, sed per iustitiam fidei hæreditas. Ostendit enim Apostolus quid mali sit hæreditatem sperare ex lege. ¶ Lex enim irã operatur.) Vt penitus ostendat non posse iustificari hominẽ per legem apud deũ, neq; promissionẽ per legem fieri potuisse, Lex ait, irã operatur. Ad hoc enim data est, vt reos faceret delinquẽtes. Fides autẽ donũ est misericordię dei, vt per legẽ rei facti, veniã consequantur: idcirco fides gaudium operatur. Non contra legem loquitur, sed anteponit illi fidẽ, quia qui per legẽ salui esse non poterãt, gratia dei saluantur per fidẽ. Non ergo lex ira est, sed iram operatur peccanti, id est pœnã, dum nõ ignoscit sed vindicat. Pœna enim per iram generatur: ira autẽ nascitur ex peccato: ac p hoc relinqui vult legẽ, vt ad fidem confugiatur, quæ delicta ignoscit vt saluet. ¶ Vbi enim nõ est lex, nec præuaricatio.) Hoc E
dicit, quia sublatis reis de potestate legis data venia, præuaricatio nulla est. Iustificati enim sunt, qui per præuaricationẽ legis fuerãt peccatores. Cessat enim factorum lex, id est, obseruatio sabbatorũ, neomeniarum circũcisionis, ferarum discretio, animalis mõrtui aut sanguinis mustelæ obseruatio. ¶ Ideo ex fide secundum gratiã, vt firma sit promissio omni semini. Firma esse non potest promissio omni semini, hoc est, omni homini ex omni gẽte, nisi fuerit ex fide, qa origo promissionis ex fide est nõ ex lege, quia qui sub lege sunt, rei sunt. Promissio autem reis dari nõ potest, ac per hoc purificãdi sunt prius, sed per fidẽ, vt digni fiãt dici filii dei, & sit firma promissio. Si enim filios dei se dicant, cũ sint rei, hoc est, sub lege, nõ est firmũ, quia filii dei liberi sunt à peccato. Si ergo qui sub lege sunt, eruẽdi de sub lege sunt, vt promissionẽ mereantur accipere, quãto magis qui sub lege nõ sunt? Non ergo expedit vt se mittat sub lege, vt possit cõpendio medelã vulneris inuenire. ¶ Non ei qui ex lege est tantum, sed & ei qui ex fide est Abrahæ.) Hoc est quod supra dixit, Omni semini, tam Iudęorũ, qui vtique ex lege veniebant: q̃ gentiliũ, qui fidem sequũtur Abrahæ, quam gentilis credidit vt esset iustus. Sine lege enim credidit Abraham, ideoq; magis gentilibus iungitur Abraham vt firma sit eius promissio, credẽtibus ei cui credidit Abraham. ¶ Qui est pater omnium nostrũ, sicut F
scriptũ est, Quia patrẽ multarum gentiũ posui te.) Confirmauit exẽplo legis, Abraham omnium patrem esse, sed eorũ qui credunt: & sic firmã esse promissionẽ, si fidei causa recedatur à lege, quia promissio regni cælorũ iustis deputata est, & nõ peccatorib9. Et q̃ sub lege sunt, sub peccato sunt, quia omnes peccauerũt: nec posse aliquem & sub lege esse, & gratiã consequi, sicut & ad Ga- Gala.5.
latas ait: Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. ¶ Ante eũ cui credidisti deo.) Vt vnum deum omniũ doceat, alloquitur gentiles, Abraham ipsi deo credidisse, & iustificatum esse ante eum, in quem & gentes credunt, vt iustificẽtur, vt non sit distantia Iudæi & Græci in fide, quia sublata circuncisione & præputio, vnũ fiunt in Christo, quia & Abraham in præputio credidit, & iustificatus est. ¶ Qui viuificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tanq̃ ea quæ sunt.) Hoc dicto ad fidem Abrahæ gentes inuitat: quia cum esset in præputio credẽs deo, cuius nũc fides prędicatur in Christo, iustificatus est cum sua coniuge. Cum essent enim obsoleta ætate seniores, reuiruerunt, ita vt nõ diffideret habiturũ se ex Sara filiũ, quam sterilẽ sciebat, & in qua iam fluxus muliebris naturæ deficeret, vt per hæc nõ curent neq; de præputio, neq; de circũcisione, & prõpti sint circa fidem: securi quia cui credunt, viuificat mortuos, nec aliũ esse qui hanc habeat potestatem, & cum voluerit esse quod non sunt, statim eius voluntate subsistunt. Ideo Abrahã cum pater adhuc non esset, vocatus est pa-

G ter multarum gentium,& credidit,securus de dei potentia. Vt autẽ pater Christi idem esse deus crederetur cui credidit Abraham, tale signum datum est in Zacharia & Elizabeth,cum promissio redditur in mundo,imminente Christo,quale datũ fuit in Abraham & Sara quando signata promissio est, vt simili genere emortua corpora senectute generarent sanctum Ioãnem, sicut natus fuerat & Isaac. ¶Qui contra spem in spem credidit.) Manifestum est quia dum spem non haberet generandi Abrahã,credidit deo,fidẽ habens contra spem generare se,sed sciẽs omnia posse deũ. ¶Vt fieret pater multarum gentium secũdum quod dictũ est, Sic erit semen tuũ.)Hoc in Genesi.Ostendens enim illi stellas cæli,dixit:Sic erit semen tuũ.quod credẽs,iustificatus est. Credidit enim quod mundo impossibile videtur,dũ in rerũ naturã non cadit vt possint senes generare,& tanta copia multiplicari semẽ eorũ,vt numerari nõ possit.Ideoq; preciosa est fides,quia cõtra id quod scit aut videt,credit futurũ,hac spe cõsolans se,quia deus est qui promittit,de quo sentiri plus par est, q̃ humana imbecillitas capit. ¶Et non infirmatus est fide,nec cõsiderauit corpus suum emortuũ,cum iã ferè centũ esset annorũ,& emortuam vuluã Saræ.In repromissione autẽ dei non hæsitauit diffidentia,sed confirmatus est in fide,dando gloriã deo,certum habens quia qui promisit potens est & facere,ideoq; æstimatũ est illi ad iustitiã.) Hac laude dignũ prædicat Abraham,quia cum se sciret non posse, infirmitatẽ suam fide firmauit, vt crederet se posse per deũ, H quod sciret fieri per mundi decreta nõ posse.Magni ergo meriti est apud deũ,qui contra scientiã suam deo credidit,non dubitans posse illum, vtpote deum,quod scit secundum mũdi rationẽ fieri nõ posse. Pro certo enim habet deum vltra rationem mũdi esse. Nemo enim intra id esse dicẽdus est quod creauit.Ideo huiusmodi remunerãdus est à deo,quia authori suo plus tribuit,q̃ ipse sapit. Quod quidem nullius precii esset, si omnes æqua sentirent,sed multorum diffidentia commendatur fides credentium apud deum. Hortatur ergo gentes ad hanc fidei firmitatem, vt dei promissionem & gratiam sine aliqua ambiguitate suscipiant, securi exemplo Abrahæ: quia inde credenti laus crescit, si quod incredibile est,& mundo stultum videtur,credatur:quia quantò impossibile putatur quod creditur,tãtò magis honorabilior erit credẽs.& vere tamẽ stultũ esset hoc credere,si sine deo fieri diceretur. Et ideo tãto laudabilior est Abrahæ fides cæterorum fide,quia nullis signorum prodigiis attracta est. Quoniam autem mundus certa lege I & potestate gubernatur,& regitur modo definito à deo: homines autem amore carnis circa rationem studiosi, deum huius opificem neglexerunt,deus,vt errorem auferret, & deum se omnium demonstraret, hoc se posse & fecisse prædicari voluit, quod mũdo impossibile est, vt qui hoc crederent, damnatis iis qui ratione mũdi inflati deum neglexerunt, discreti saluarentur dei dominio mancipati. ¶Non autem scriptum est tantum propter ipsum solum, quia reputatum est illi ad iustitiam, sed & propter nos,quibus reputabitur credẽtibus in eũ, qui suscitauit IESVM Christum dominum nostrum à mortuis,qui traditus est propter peccata nostra,& resurrexit propter iustificationẽ nostram.)In Abraham formam dicit datam Iudæis & gentibus,vt exẽplo eius credamus in deum & in Christum,& in spiritum sanctum, & reputetur nobis ad iustitiam. Quamuis differat quod non creditur,vnum tamen donum habet fides. Hoc ergo consequimur,quod credimus. Credentes enim Christum dei esse filium,à deo adoptamur in filios. Nihil enim vltra potuit donare credentibus,q̃ vt filii dei dicantur,perfidis abdicatis. Nos enĩ filii dei vocamur,illi autem nec serui digni sunt nuncupari. Pro infinita enim magnificẽtia sua deus hoc donauit diligẽtibus se, quod suæ dignum est maiestati,non quod homines mereãtur: quia in dono plus magis dantis q̃ accipientis confidera K tur sublimitas,& ex eo plus accipitur laudis, cum paruulis magna dona largitur per Christũ,qui nostri causa occidi se passus est,vt nos data venia à secunda morte erueret,id est,à pœna inferni, & surrexit vt pro latitia triumphi mortis victæ gratiam nobis iustificationis donaret,vt digni essemus dici filii dei. Ante passionem enim qui baptizati sunt, solam remissionem acceperũt peccatorũ, quorum zelo Satanas occidit Saluatorem. Post resurrectionem vero,tam ii qui prius,q̃ isti qui postea baptizati sunt, omnes iustificati sunt per datam formam fidei trinitatis,acceptoq; spiritu sancto,qui signum est credentium,quod sint filii dei. Et vt ad cumulum nobis iustificationis proficeret,resurgẽs præceptis suis authoritatem tribuens,æmulos nos eorum hac fiducia faceret, per quẽ iustificemur, meritis nos augeremus,per quam gloriã adepti clari appareamus in regno dei,quia iustificati à morte teneri non possumus. Passione enim Saluatoris victa mors,quæ prius causa peccati dominabatur,iustificatos ab eo retinere non audet.

CAPVT QVINTVM.

IVSTIFICATI igitur ex fide, pacẽ habeamus ad deum,per dominum nostrum IESVM Christum.)Pacem cum deo habere fides facit,non lex. Hæc enim nos deo reconciliat sublatis peccatis,que nos deo fecerant inimicos. Et quia dominus Iesus huius L gratiæ minister est,per ipsum pacificati sumus deo. Maior enim fides,q̃ lex est. Lex enim nostra causa est,fides dei. Et lex ad præsentẽ disciplinam pertinet, fides vero ad salutẽ pertinet perpetuam. Sed qui de Christo nõ ita sentit vt debet, ad fidei præmia non poterit peruenire, quia fidei non tenet veritatem. ¶Per quem & accessum habemus in gratiam istam in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorũ dei.) Manifestum est per Christum nos aditũ habere ad gratiã dei. Ipse enim est arbiter dei & hominum,qui nos doctrina sua erigens,sperare fecit donũ gratiæ dei, stantes fide eius. Ideo stãtes,quia prius iacuimus:credẽtes autem erecti sumus,gloriantes in spe claritatis quã promisit deus nobis. ¶Nõ solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus nostris.)Quoniam per tribulatiões oportet nos intrare in regnũ dei, ideoq; & in his gloriandum docet. Spei autem addita tribulatio,augmentum facit præmii.Index enim fixæ spei tribulatio est,quæ testimonium perhibet ad coronam.Vnde dominus ait: Beati eritis cum vos persequentur,& di Matt.5. cent omne malum aduersum vos propter iustitiam dei. Gaudete & exultate,ecce enim copiosa merces vestra in cælo Contemnere enim præsentia,& quæ oblectamenta sunt, & in pressura non cedere spe futurorum, magni M meriti est apud deum.Ideoq; in tribulationibus est gloriandum,quia tantò plus aecepturũ se credit,quantò in tribulatione se viderit fortiorẽ. ¶Scientes quod tribulatio patientiã operatur.)Hoc est tribulationem patientiam operari, si tribulatio ipsa motum non patiatur infirmitatis aut dubitationis. ¶Patiẽtia autem probationem.)Manifestũ est quia patientia si talis fuerit qualem diximus, firma videbitur probatio. ¶Probatio autem spem.)Spes in eo qui probatus videtur, non immerito dicitur.Dignus enim scietur, accepturus remunerationem in regno dei. ¶Spes autem non cõfundit,quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis.)Spes non confundit,dũ stulti & hebetes à perfidis iudicamur, credentes quæ mundana carent ratione. Pignus enim charitatis dei habemus in nobis per spiritũ sanctum datum nobis. Fidele enim esse promissum dei probat spiritus sanctus datus apostolis,& nobis, qui diuersis linguis imperiti loquerẽtur, cum interpretationibus præstitit ad confirmandã spem, & vt charitatem dei commẽdaret in nobis, vt quia cha-

A ros fallit impossibile est, securos nos faceret de promissione, quia & deus est qui promisit: & iis quos charos habere vult, promisit. Quia enim fidei nostræ ratione humana verba aserere nō valent, virtutū testimonio, quę cum tacent clamant, rationabilis approbatur, ad cōtusionem prudentium mundi: qui audacia verborum terrenis contra cælestia dimicāt & carnalibus æduersus spiritalia, & prudentes se dicere non erubescunt. Nam sicut peregrini hominis improbabilis origo in terra aliena est, ita & fidei nostræ veritas peregrinatur in terris: & quia natura eius verbis explicari nō potest, virtutis, quæ maior res est, testimonia commendatur.

Vt quid enim Christus cum adhuc peccatores essemus secundum tempus, pro impiis mortuus est? vix enim pro iusto quis moritur. Nam pro bono forsitan quis audeat mori.) Si pro incredulis ac dei inimicis Christus ad tempus morti se dedit: (Ad tempus enim mortuus est, quia tertia die resurrexit) quantò magis cum in illum credimus, auxiliis suis muniet nos? Ad hoc enim pro nobis mortuus est, vt & vitam et gloriam nobis acquireret. Itaq; si pro inimicis mortuus est, quantum præstet amicis, debet intelligi. Apud homines ergo, id est, secundum tempus mori visus est. Ille enim apud inferos pro salute animarum irreuerentes & nequam spiritus iudicabat. Tempora in mundo sunt,
B vbi oritur & occidit Sol, & Luna crementum & detrimentum facit, & dies & nox in statu suo non perseuerant. Res enim quæ tempori & ætati subiecta est, mutabilis semper est. Huic ergo tempori Christus mortuus est, dum excessit è corpore. Vbi autem tempus non est & ætas, ibi non solum viuus, sed & victor repertus est. Hinc voluit affectum Saluatoris erga nos commendare cum dicit: Vix pro iusto quis moritur: Christus autem pro impiis mortuus est. Si enim pro iusto vix aliquis moritur, pro impiis quomodo potest fieri vt quis moriatur? Et si pro bono vno forte audeat quis mori, aut forte non audeat, quia vtrunq; difficile esse significat: quemadmodum videri potest vt audeat aliquis pro multorum impiētatibus mori? Si enim quis pro iusto aut bono audeat forte mori, miseratione quadam illectus, aut affectu bonorum operum eius: pro impiis vero nō solum quod suadeat mori deest, sed & quod in lachrymas prouocet. Christus autem mortuꝰ est pro impietatibus populi adhuc non sui, vt omnia quæ mundus diffidit, faceret credibilia. Duos ergo gradus fecit iusti, & boni. Quanuis enim & iustus bonus dicendus sit, tamen genera ipsa posuit, iustum exercitio significans, bonum vero natura, qui simplicitate innocens dicatur. Vnde quanuis melio-
C ris meriti sit, quantum ad locum istum pertinet, iustus quàm bonus: tamen pro bono, inquit, forte aliquis audeat mori, vt quia miserabilior causa innocentiæ est, ad hoc cogi forte aliquem posse significet. Deniq; optant parentes pro infantibus bonis mori, non dicam vxores pro bonis maritis. Nam si velimus de bono & iusto proponere, aliquando meliorē iustū deprehēdimus, aliquādo præponendum bonum. Si enim iuxta dei legem iustus est, melior bono est, sed illo qui necdum secum laborauit vt amplificaret se bonis. Exercitio enim bonū naturæ suæ iustus meliorabit. Si autem iuxta mundum fuerit iustus, præponitur illi bonus, propter innocentiam: quia huiusmodi non est sine impietate iustitia. Itaq; omnis natura, bona est: iustitia autem legis dei, fructus est competens naturæ. Ideoq; iustitia bonitas est, vnde iusti semper appellantur & boni. Non tamen semper boni iusti, quia non propter opera vocantur boni, sed propter innocentiam. Iustitia enim perfecta est bonitas dum explet opere naturæ suæ bona. ¶ Commendat autem suam charitatem deus in nobis.) Sic commendat suam charitatem, dum adhuc inimicis suis benevolus est, & mittit qui saluet eos, cum vtiq; non mereantur. ¶ Quoniā si cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, multo magis iustificati nunc in D sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum.) Hoc dicit, quia si pro peccatoribus filium suum deus occidi permisit, quid faciet pro iustificatis, nisi seruet eos ab ira id est, tutos illos præstet ab illusione diaboli, vt securi sint in die iudicii, cum cœperit perfidos vltio deuastare? Quoniam enim bonitas dei nullum perire vult, mortem dignissimam dedit, vt intelligētibus dei gratiā circa se, adderet dignitatem & gloriam, ingratis cumularet pœnam. Ingrati ii sunt qui deo vocante dissentiunt, dei gratiam abnuentes, vt in proposito erroris & malignitatis permaneant. ¶ Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus deo per mortem filii eius, multo magis recōciliati salui erimus in vita ipsius.) Manifestum est quia si vt reconciliaret nos sibi deus, filium suum morti tradidit, quanta magis reconciliatos saluos faciet in vita ipsius? Si enim mors Saluatoris profuit nobis, quanto magis vita ipsius cum resurgit à mortuis? Quia sicut mors eius à diabolo nos eruit, ita & vita eius de die iudi- E cii dei nos liberabit. ¶ Non solum autem hoc, sed & gloriamur in deo, per dominum nostrum IESVM Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.) Non tantum pro accepta salute et securitate deo gratias agendas docet, sed & gloriandum per Christum IESVM in deo, qui dignatus est ex impiis & inimicis dici nos suos amicos, vt omnia beneficia per Christum consecutos nos gaudeamus: vt quia per ipsum cognouimus deum, gloriantes in eo reddamus ei honorificentiam parem deo patri, ipso sibi idoneo teste prædicante, Vt honorificent, inquit, filium sicut honorificant patrem. Post dei ergo patris prouidentiam, & donū quod dedit per Christum, vt personam filii nobis gratam faceret, quia per vnum Christum redempti sumus ab vno deo patre, adiecit: ¶ Propterea sicut per vnum hominē peccatum in hunc mundū intrauit, et per peccatū mors & sic in omnes homines pertransiuit, in quo omnes peccauerunt.) Quoniam superius dei gratiam per Christū datam ostendit secundum ordinem veritatis, nunc ipsum ordinem vnius dei patris, per vnum Christum filium eius declarat, vt quia Adam vnius, id est Eua (& ipsa enim Adā est) peccauit in omnibus, ita vnus Christus filius dei peccatum vicit in omnibus. Et quia propo
F situm gratiæ dei erga genus humanum ostendit, vt ipsa primordia peccati ostenderet, ab Adam incepit, qui primum peccauit, vt prouidentiam vnius dei per vnum reformasse doceret quod per vnum fuerat lapsum & tractum in mortē. Hic ergo vnus est per quē saluati hāc illi reuerentiam, quàm deo patri debemus, ipso volente. Dicit enim idem alio loco: Qui in his seruit Christo, placet deo: cum scriptum est: Dominum deum tuum Deut.6.
adorabis, & illi soli seruies. Si ergo soli deo seruiendū Matt.4.
dicit, & Christo seruire præcipit, in vnitate dei est Christus nec dispar aut alter deus, quando cum soli deo seruiendum lex commonet, Christo seruiens deo placere dicatur. Igitur sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, ita & per vnum Christum damnatio & mors peccati, præstās vitam æternam. Quod inferius declarat. In quo, id est, Adam omnes peccauerunt. Ideo dixit, in quo, cum de muliere loquebatur, quia non ad speciem retulit, sed ad genus. Manifestum itaq; est in Adam omnes peccasse quasi in massa. Ipse enim per peccatum corruptus, quos genuit omnes nati sunt sub peccato. Ex eo igitur cuncti peccatores, quia ex ipso sumus omnes. Hic enim beneficium dei perdidit dum præuaricauit, indignus factus edere de arbore vitæ, vt moreretur. Mors autem dissolutio corporis est, cum anima à corpore separatur. Est & alia mors, quæ secunda dicitur in gehenna, quàm non peccato Adæ patimur, sed eius occasione propriis peccatis acquiritur, à qua boni immunes sunt, tantū quod in inferno erāt, sed superiori, quasi in libera,

G quia ad cælos aſcendere non poterant. Sententia enim tenebantur data in Adam: quod chirographũ in decretis morte Chriſti deletum eſt. Sententia autem decreti fuit, vt vnius hominis corpus ſolueretur ſuper terram, anima vero vinculis inferni detenta exitia pateretur.

¶ Vſq; ad legem enim peccatũ erat in hoc mundo. Peccatum autem non imputabatur, cum lex non eſset.) In Adam omnes dicit peccaſſe, ſicut ſupra memorauí, & vſq; ad legem datá non imputatum eſse peccatum. Putabant enim ſe homines apud deũ impunè peccare, ſed non apud homines. Nec enim lex naturalis penitus obtorpuerat, quia non ignorabãt quia quod pati nolebãt, aliis facere non debebant. Nam vſque adeo non ignotũ fuit peccatum inter homines, vt Iacob cum idola ſua apud illum quæreret ſocer eius Laban, in quo inuentum fuiſset furtum, morte dignũ iudicaret: & Ioſeph quamuis per calumniam, tamen quaſi reus clauſus in carcere eſt, & piſtor & pincerna Pharaonis ob delictũ ſimiliter paſsi ſunt, & Moyſes occiſo Aegyptio atterrit⁹ lege eſt. Quomodo ergo non imputabatur peccatum cum lex non eſset, aut quomodo vindicabatur, niſi lex ſciretur? Lex naturalis ſemper eſt, nec ignorabatur aliquando, ſed putabatur ad tempus tantũ authoritatẽ habere, non & apud deum reos facere. Ignorabatur enim quia iudicaturus eſt deus genus humanũ, ac per hoc non imputabatur peccatum, quaſi peccatum nõ eſset apud deum: incurioſum deum aſserentes. Vbi autem lex data eſt
H per Moyſen, manifeſtatum eſt curare deum res humanas, & non impunè iis futurum qui malefacientes, quacunq; ex cauſa in præſentia euadũt. Nam vtiq; qui inter ſe, magiſtra natura, peccata non inulta cenſebant, quanto magis deum hæc quem mundi ſciebant opificem, requiſiturum non debuerant ignorare? Quippe cũ Sodoma & Gomorra per ignẽ adiudicata ſit deperire, quod obliuio quidem texerat, Moyſes autem vt affirmaret deum iudicẽ fore ſcribendo manifeſtauit. Sed cum prætermiſso deo figmenta cœperunt in honorẽ dei recipere deprauati mente, partem legis naturalis, quæ prima eſt, calcauerunt: Quia lex naturalis tres habet partes, Cuius prima hæc eſt, vt agnitus honoretur creator, nec eius claritas & maieſtas alicui de creaturis deputetur. Secunda autem pars eſt moralis, hoc eſt, vt bene viuatur, modeſtia gubernante. Congruit enim homini habenti notitiã creatoris, vitam ſuam lege frenare, ne fruſtretur agnitio. Tertia vero pars eſt docilis, vt notitia creatoris dei, & exemplum morum cæteris tradatur, vt
I diſcant quemadmodum apud creatorem meritum collocatur. Hæc eſt vera & Chriſtiana prudentia.

Sed regnauit mors ab Adã vſq; ad Moyſen.) Quoniam non imputabatur peccatũ antequã lex daretur per Moyſen, ſicut dixi, ipſa vſurpationis impunitate regnabat mors, ſciens ſibi illos deuotos. Regnabat ergo mors ſecuritate dominationis ſuæ tam in hos qui ad tẽpus euadebant, quàm in iſtos qui etiam hic
Ioan.8. pœnas dabant pro malis ſuis operibus. Omnes enim ſuos eſse videbat quia qui facit peccatũ, ſeruus eſt peccati. Impunè enim cedere putantes, magis delinquebãt: circa hæc tamen peccata prõptiores quæ mundus quaſi licita nutriebat. Quo facto gaudebat Satanas, ſecurus quod cauſa Adæ relictum à deo hominẽ in paſsionem habebat. ¶ Regnabat ergo mors in eos qui nõ peccauerunt, in ſimilitudine prævaricationis Adæ, qui eſt forma futuri.) Quod in ſubiectis mõſtrabimus. Itaque non in omnes mortem regnaſse manifeſtum eſt, quia non peccauerunt omnes in ſimilitudinem prævaricationis Adæ, id eſt, non omnes contempto deo peccauerunt. Qui autem ſunt qui contempto deo peccauerunt, niſi qui neglecto creatore ſeruierũt creaturæ, deos ſibi conſtituentes quos colerent ad iniuriam dei? Nam & Thara pater Abrahæ, & Nachor & Laban proprios deos ſibi vendicabant. Et peccatum Adæ non longe eſt ab idolo-
K latria. Prævaricauit enim putans ſe hominem futurum deum. Aeſtimauit enim hoc magis profuturum, quod diabolus ſuaſit, quàm quod deus iuſsit, in loco dei diabolum ſtatuens, vnde & ſubiectus eſt diabolo. Similiter & hi tranſgreſso deo, dum creaturæ ſeruiunt, peccant ſimili modo, nõ eodem, quia ſimili modo ſolet habere aliquid diſsimile. Nec enĩ poteſt dici quia & hi qui præceptũ acceperũt non edendi de arbore, ſicut Adam, fuerunt qui peccauerunt, non præterito deo, ſed in lege naturali. Qui enim intellexit & veneratus eſt deũ, nulli honorificentiam nominis ac maieſtatis eius impertiens, ſi peccauit (quia impoſsibile eſt non peccare ſub deo peccat, non in deum, quem iudicem ſenſit: ideoq; in huiuſmodi mors non regnauit. In hos autem, ſicut dixi, regnauit, qui ſub ſpecie idolorũ ſeruierũt diabolo. Propterea quod lex in authoritate nõ erat promulgata, iudicem deum præſentire nequiuerunt. Maxima pars mundi deum fore iudicem ignorabat: perpauci autẽ in quos non regnauit mors. In quos autem regnauit poſt illam mortem quæ prima dicitur, à ſecunda excepti ſunt ad pœnam & perditionem futuram. In quos autem nõ regnauit, quia nõ peccauerunt in ſimilitudine prævaricationis Adæ, ſub ſpe reſeruati ſunt, aduentu Saluatoris in libera, ſicut legitur de Abraham, quia quamuis apud inferos fuerit, diſcretus tamẽ longo interuallo eſt, ita vt chaos eſset ingens inter iuſtos & peccatores: quãtò magis piis & iuſtis eſset refrigerium, & peccatoribus æſtus, L
impiis vero ardor, vt ante iudicium quod vnuſquiſq; dignus eſset nõ lateret? Ac per hoc regnabat in eos mors, quia videbat opera ſubtilitatis ſuæ profeciſse eis ad pœnam quaſi inimicis. Non enim latuit illum ad hoc factũ hominẽ in mundo, vt imperium vnius diei prædicaret, quod prævaricatus eſt Satanas. Ac ſi in Græco non ita cautum dicat. Sic enim dicitur ſcriptum, Etiam in eos mortem regnaſse qui non peccauerunt in ſimilitudine prævaricationis Adæ. Totum enim hic complexus videtur, vt quia mors, id eſt, diſsolutio per inuidiam facta eſt diaboli, & in eos qui non peccauerunt, regnaſse mortem. Moriuntur enim: quod voti eſt Satanæ. Quod ſi verum eſset, nõ oportuit dici: Regnauit mors ab Adam vſq; ad Moyſen, ſi ab initio vſq; ad finem regnat in omnes. Aut forte gradus fecit, vt ab Adam vſque ad Moyſen regnauerit, & à Moyſe vſq; ad Chriſtum, à Chriſto verò vſque ad finem, vt ad quam vtilitatem hæc locutio proficeret, cũ nec ſic locutus probetur. Dixit enim, Ab Adam regnauit mors vſque ad Moyſen, propter quod lex nõ erat manifeſtata, vt data lege ſub authoritate ei⁹ viuerẽt, ſcientes quid cauerẽt, ne regnaret in eos mors. Igitur qui ante legem hoc ſeruauit, natura duce quod poſtea lex mandauit, nunquid poteſt dici quia mors re- M
gnauit in eum? Nam vide quid de eo ſcriptum ſit: Peccatum, inquit, non imputabatur cũ lex non eſset & adiecit: ſed regnauit mors ab Adam vſque ad Moyſen, eo vtiq; tẽpore quo lex non erat: & conuenit vt quia anteq̃ lex daretur mors regnauit, in eos regnaſse dicatur qui peccauerunt in ſimilitudine prævaricationis Adæ, ſicut ſupra memorauimus. Sicut enim poſt legem datam qui fornicationi aut idolis ſeruierunt, contemnẽtes legiſlatorem, regnauit in eos mors: ita & ante legem qui ſe ſub lege præceſserũt, honorificantes authorẽ eius, non vtiq; regnauit in eos mors. Propterea enim regnaſse dicitur, quia cognitio vnius diei euanuerat in terris. Denique ſic cœpit data lex: Ego ſum, inquit, dominus deus tuus Exo.20.
qui eduxi te de Aegypto, de domo ſeruitutis. non erunt tibi dii alii præter me, & non facies tibi idolum, neque vllam ſimilitudinem. Data igitur lex eſt, ne mors regnaret, vt abolitis peccatis prioribus, vni deo obſecundaret genus humanum. Vnde alio loco dicit idem Apoſtolus: Non regnet peccatum in veſtro mortali cor- Rom.6.
pore vt obediatis ei. Quo dicto oſtendit etiam nunc regnare mortem ſi lex cõtemnatur. Quod enim regnum

A viscera sanctorum requieuerunt per te frater.) Manifestum est quia ideirco se significat latum esse, quia sanctorum necessitatibus vtensilia ministrabat, vnde plus gaudet, certus ex hoc quia obsequeretur & mandatis eius quem constat esse potiorem. ¶ Qua propter multã fiduciã habens in Christo imperandi tibi quod ad rem pertinet, propter charitatem magis deprecor, cum talis sis ficut Paulus senex, nunc autem & vinctus Christi IESV.) Quantum ratio exigebat, dignum erat imperare discipulũ magistrũ, & fiducia apostolicæ authoritatis sed quia vir bonus erat Philemon, per affectum illum provocat obaudire, quasi coætanum ætatis, & vinctum Christi IESV, id est, obligatum negocio dominicũ, vel propter nomẽ eius subiectum vinculis, sicut erant & ipsi apostoli. Tales enim fuerunt Iudas & Syleas, qui cum ex plebe essent primores inter fratres, obligauerant semet ipsos dominicis actibus, et vnã cum apostolis coagonizarent propter fidem dei. vnde Syleas particeps laborũ inuenitur apostoli. ¶ Obsecro te de meo filio, quem genui in vinculis Onesimo quondam tibi inutilem, nunc vero tibi mihiq; vtilem, quem remisi ad te. Tu autem illum itidem sicut mea viscera suscipe, quem ego voluerã apud memetipsum retinere, vt pro te mihi ministraret in vinculis Euangelii: sed contra tuum consilium nihil volui facere, vt non velut ex necessitate bonum tuum B esset, sed voluntarium. Non magnum est humilem inclinare se, laudabile vero sublimẽ virum humiliare se. Ideo Apostolus rogat cum cui imperandi habet potestatem, vt in omnibus forma sit ad profectum meritorum. Onesimum ergo profugum decurrentem ad diuinũ auxilium, cõ esset in custodia vrbis Romæ, baptizauit Apostolus videns in illo vtilitatis spem. Quem sic commendat, vt suum animum in illo significet idoneũ ex inutili factum tam secularibus quãm diuinis obsequiis. ¶ Forsitan enim ideirco recessit ad horam, vt æternum illum reciperes, non iam velut seruum, sed pro seruo dilectissimum fratrem, maximè mihi: quanto autem magis tibi & in carne & in domino?) Onesimus offenso domino, prio confugit longa peregrinatione ad Apostolum, vt ostenderet se non ad hoc recessisse, vt delicti esset obnoxius, sed vt obliteratis peccatis vtilis reuerteretur, intantum vt non solum domino suo æqualis fieret meritis, sed ipsi magistro frater. Et ne Philemon aliquod, vt assolet, quasi dominus aduersum seruum fastidium inflationis pateretur, humiliat illum, cum dicit illum fratrem & in carne & in domino: vt sublata humanæ conditionis causa, quia omnes ex vno sumus Adam, fratres nos cognoscamus, maximè cum fides accedit media, quæ omnem superbiam amputat. ¶ Si ergo habes me socium, assume illum sicut me.) Tantum se affectum habere circa Onesimum ostendit, vt tunc Philemonem, quem superius laudat, participem suum dicat, si illum sic susceperit sicut Apostolum. Hoc est enim quod dixit Salomon: Seruo sapienti liberi seruient. Quod dictum terrori est Philemoni, vt saltem vel hac causa assumeret cum, si ei aliter flecti non posset. ¶ Sin autẽ aliquid læsit te, aut debitor est, hoc mihi imputa. Nunc excusat onẽ iracundiæ eorum ne illi, ne forte sic læsum se esse ab eo quereretur, vt illi ignoscendum minime videretur. Quod si esset, sibi imputandum dicit, per quem regni cælorum hæredes futuri sunt qui antè peccauerunt. ¶ Ego Paulus scripsi mea manu, ego reddam, vt non dicam tibi quod et am teipsum mihi debes. Siqua offensa est Onesimi, cautionem suam testatur esse idoneam, vt pro illo satisfaciat. Et vt verum loquatur, suberiga se & dicit, quia minus ab illo exigit quam debere probatur. In seruo enim cogitur satisfacere qui seipsum debito onerat. ¶ Ita frater fac ego te fruar in domino, refoue viscera mea in Christo. Fiduciam habens obauditionis tuæ scripsi tibi, sciens quia super quam dico facies. Modo blanditur vt obauditio eius voluntaria fit, vt possit fructum habere. Sic enim prouocat eum, vt amplius faciat quam postulatur ab eo. Solet enim fieri vt qui videt bene de se sentiri, meliorẽ se præbeat. ¶ Simul autem præpara mihi hospitiũ. Spero enim quod per orationes vestras donabor vobis.) Vt solicitiorem illum faciat, & magis obediat, venturũ se esse illis significat. Solent enim absentes contemni. Et vt quid Apostolus hic adhuc esse non dedignatur, qui semper tædia passus est & exitia, cædes, persecutiones, ac vincula, & cuius requies non erat nisi in solo Christo? Sed propter profectum credentium, vt & inimicos crucis Christi confunderet, ad dei gloriam augmentandam carnem suam passionibus offerebat, vt animæ suæ & corpori coronas immortalitatis acquireret.

¶ Salutat te Epaphras concaptiuus meus in Christo IESV, Marcus, Aristarchus, Demas, Lucas, adiutores mei.) Hos omnes participes gloriæ suæ testatur,

¶ Gratia domini nostri IESV Christi cum spiritu vestro. Amen.) Hæc subscriptio Apostoli est confirmantis epistolam missam.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI TOMI QVARTI

FINIS.